XXVI 1/13

M

27. F.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

PETRI

CANISII

SOCIETATIS IESV THEOLOGI

OPVS CATECHISTICVM:

SIVE

SVMMA DOCTRINÆ CHRISTIANÆ,

PRÆCLARIS DIVINÆ SCRIPTVRÆ teſtimoniis, ſolidiſque ſanctorum Patrum ſententiis, vt numquàm anteà, ſedulò illuſtrata, aucta & explicata, quemadmodum ex proxima Præfatione conſtabit.

EDITIO VLTIMA, QVÆ ALIAS OMNES multis partibus excellit, eſtque copioſior ac limatior.

Cum duplici Indice; Locorum nempe Scripturæ ſacræ, quæ hoc Opere explicantur, & Rerum atque Sententiarum.

LVTETIÆ PARISIORVM,

Apud Societatem Typographorum Pariſienſium.

M. DCXVIII.

Digitized by Google

6-12 N 14

II. AD TIMOTHEVM III.

OMNIS *scriptura diuinitùs inspirata, vtilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in iustitia, vt perfectus sit homo Dei, ad omne opus bonum instructus.*

B. AVGVSTINVS TRACTATV II. IN EPISTOL. B. IOANNIS.

OMNIA *quæ leguntur de scripturis sanctis, ad institutionem & salutem nostram intentè oportet audire. Maximè tamen memoriæ commendanda sunt, quæ aduersùs hæreticos valent plurimùm; quorum insidiæ infirmiores quosque & negligentiores circunuenire non cessant.*

ORIGENES TRACTATV XXIX. IN MATTHÆVM.

QVOTIES *Hæretici canonicas proferunt scripturas, in quibus omnis Christianus consentit & credit, videntur dicere: Ecce in domibus verbum est veritatis. Sed nos illis credere non debemus, nec exire à prima & Ecclesiastica traditione, nec aliter credere, nisi quemadmodum per successionem Ecclesiæ Dei tradiderunt nobis.*

VINCENTIVS LIRINENSIS IN LIBELLO ADVERSVS prophanas omnium Hæreseon nouationes cap. vltimo.

NECESSE *est profectò omnibus Catholicis, qui sese Ecclesiæ matris legitimos filios probare studeant, vt sanctæ sanctorum Patrum fidei inhæreant, adglutinentur, immoriantur: prophanas verò prophanorum nouitates detestentur, horrescant, insectentur, prosequantur.*

ITEM CAP. 40.

HOS *in Ecclesia diuinitùs per tempora & loca dispensatos, quisquis in sensu Catholici dogmatis vnum aliquid in Christo sentientes contempserit, non hominem contemnit, sed Deum.*

D. AVGVSTINVS LIBRO II. CONTRA IVLIANVM Pelagianum capite X.

QVOD *inuenerunt (Patres & Doctores Catholici) in Ecclesia, tenuerunt: quod didicerunt, docuerunt: quod à Patribus acceperunt, hoc filijs tradiderunt. Nondum vobiscum apud illos iudices aliquid agebamus, & apud eos acta est causa nostra. Nec nos, nec vos eis noti fueramus; & eorum pro nobis latas contra vos sententias recitamus; nondum vobiscum certabamus, & eis pronunciantibus vicimus.*

Digitized by Google

REVERENDISSIMO IN CHRISTO PATRI, AC ILLVSTRISSIMO PRINCIPI, DOMINO IVLIO EPISCOPO HERBIPOLENSI, ET ORIENTALIS FRANCIÆ DVCI, PATRONO BENIGNISSIMO,

Petrus Canisius in Christo IESV S. P. D.

INTER Christianos Cæsares, quorum virtus & pietas maiorem in modum iam olim effulsit, Præsul amplissime, duo Theodosij, senior & iunior, vti vulgò dicuntur, singularem laudem imprimis promeruerunt. Ego verò de priore tantùm dicam, quem Augustinus, Orosius, Diaconus meritò celebrant, & cui poëta Claudianus ob lætissimum rerum successum haud temerè accinit:

O nimiùm dilecte Deo, cui militat æther:
Et coniurati veniunt ad classica venti.

Hic ipse multis quidem argumentis prodidit, se vnà cum coniuge valde religiosum esse, & bene merendi de Ecclesia studio & amore cum primis exarsit. Imperium eius in difficilia tempora incidit, quibus ob excitatas nouas in fide dissensiones gliscentesque sectas populares animi passim distrahebantur, doctis interim acerrimè inter se concertantibus, vt si fieri posset, in errorem, aut certè quidem in dubitationem etiam inducerentur electi. Etenim Eunomius electum Sathanæ organum, sua tum zizania dominico tritico inspergebat, & Nouatianum serpebat virus, suasque copias augebant Macedoniani, & Arriani quidem Catholicos vel maximè diuexabant. Quid hîc ageret Theodosius? magno cum animi dolore tristissimam Ecclesiæ faciem spectans, præsertim cùm publicæ pacis & Ecclesiasticæ vnitatis, sicut optimum principem patremque patriæ decebat, studio & amore incredibili teneretur, sed qui ad ista funesta doctorum dissidia componenda nullum satis idoneum remedium inueniret. Accersit igitur Nectarium episcopum Constantinopolitanum, & ab eo scisciatur, quid facto sit opus ad concordiam scissæ Ecclesiæ restituendam, priusquàm grauiores ordinum fierent distractiones, motusque magis exitiales ex hisce altercationibus & sectis in Christianam Rempub. effunderentur. Ecclesiam enim fidei vnitate conseruari atque stabiliri, discordia verò religionis lacerari atque subuerti rectissimè iudicauit. Nectarius verò cùm non haberet quod ex tempore Cæsari responderet, de re tanta censet deliberandum, ac interim Agelium, licèt Nouatianorum episcopum consulit, vt eius sententiam audiat, priusquàm redeat ad Imperatorem. Agelius tunc fortè Sisinnium lectorem habebat, hominem non mediocriter eloquentem, in sacris etiam literis & philosophię cognitione probè versatum, qui præterea iudicio & rerum agendarum dexteritate polleret. Is iussus dicere, quid roganti Cæsari respondendum putaret, in hunc modum disseruit: Concordiam Christianæ religionis frustra sperari, quandiu libertas disputandi partibus nouam doctrinæ formam inducentibus proposita & relicta esset: immò verò præsentia schismata, non solùm hac disputandi libertate non tolli, sed augeri, grauiorésque inde lites ac pugnas irre-

Digitized by Google

conciliabiles expectari oportere, quibus vigentes nunc hæreſes & opiniones nouę magis magiſque corroboraretur. Aliam igitur ineundę concordię, quę ſolida eſſet, viam ineundam eſſe, nimirum vt præſentes controuerſię ex veterum Patrum, qui Eccleſię calculo approbati forent, traditione iudicarentur. Sic enim futurum, vt via contentioſis præcluderetur, ne quiſque pro ſui cerebri intemperie Dei verbum interpretaretur, & ſuum illi ſenſum, prout cauſę commodum putaret, affingeret, ſuámque ſententiam iudicio Patrum, ſimúlque Eccleſiæ publico anteferret. Vnde Imperatorem rectè facturum, ſi præcipuos ſectarum magiſtros interrogandos curaret, velintne veterum Eccleſiæ doctorum iudicio ſtare, qui ante natam modò contentionem & diuiſionem cum gloria floruiſſent, nullique preſenti vel parti, vel ſectæ vnquam fuiſſent addicti: ac propterea vt minimè ſuſpectos controuerſæ nunc doctrinæ cenſores & arbitros iure agnoſcendos ac recipiendos eſſe. Quòd ſi hos arbitros admittere detrectarent, poſtulandum ab illis videri, diſertis vt verbis pronunciarent, ſibi damnari Patrum authoritatem. At ſi rursùs hanc damnationis legem ferre nollent, ex hac ſola tergiuerſatione non obſcurè conſtare, quantum fidei mererentur noui de fide diſputatores, vt pote tam arrogantes, vt ſeſe tot tantisque probatis Patribus vel æquare, vel anteponere non erubeſcerent, & idcirco nulla illos venia dignos, ſed pro falſis doctoribus veræque Eccleſiæ peſtibus iure habendos atque profligandos eſſe. Catholicorum verò munus manere proprium, vt quam doctrinam profiterentur, veterum Theologorum ſcriptis conſentaneam eſſe probarent, & ſuam religionem illorum teſtimoniis bona fide prolatis defenderent ac illuſtrarent. Quid multis? Placuit hæc ſententia Nectario, qui ſtatim ad Theodoſium Cæſarem regreſſus, conſilium Siſinnij aperit, ſuaque authoritate confirmat. Cæſar verò, vt erat prudentiſſimus Princeps, Lectoris conſilium diligenter expendit, & hanc ineundæ concordiæ rationem approbat, réque ipſa probandum cenſet, quod Siſinnius propoſuiſſet. Itaque ſectarum principes ad diſputandum armati & inſtructi conuocantur, ac præter expectationem omnem à Cæſare interrogantur, quo in pretio magiſtros Eccleſiarum habeant & habere velint, eos nempe qui ante noua hæc diuiſionis tempora extitiſſent, an eoſdem recipere & approbare deliberatum haberent. Hîc primùm illi modeſtiam præ ſe ferre, & de Patribus honorificè loqui, quaſi præceptores illos agnoſcerent ſeque illorum diſcipulos faterentur. Theodoſius iterùm ſciſcitatur, ſitne illis conſtitutum, Patrum teſtimonia eo habere loco, vt per illa cùm de aliis Chriſtianæ doctrinæ partibus, tum de ſubortis nuper controuerſiis iudicetur, omneque iudicium terminetur. Hîc illi hærent ſuſpenſi, aliis aliud obtendentibus, & eiuſdem etiam ſectæ ſociis inter ſe mutuò altercantibus, quid quantumque ſcriptis & authoritati veterum eſſet largiendum. Quidam Cæſaris inſtitutum probare, ſed plures veterum ſententias defugere viſi ſunt, facilè ſubodorati periculum de cauſa cadendi, ſi ex antiquorum Patrum iudicio præſentes ipſorum controuerſiæ dirimerentur. Vbi nouæ diſcordiarum flammæ mox eruperunt, vt ſi antea vnquàm, nunc potiſſimum ſectæ inter ſe diſſectæ viderentur, non diſſimiles quidem priſcis illis gigantibus, ac aliis Babylonicæ turris ſtolidis ædificatoribus, quorum & linguæ diuiſæ, & conatus fruſtrati, & impenſæ omnes abſumptæ hoc vnum effecerunt, vt optatus ædificij progreſſus in pudendum prorsùs exitum commutaretur. Igitur non malè ceſſit Theodoſio, quòd in Siſinnij conſilio acquieuerit, eoque facto memorandum toti poſteritati reliquit exemplum, vt quod antea Tertullianus docuerat, re ipſa probatũ eſſe cernamus. Tractans enim ille Pauli ſententiã, Hæreticum hominem poſt vnam aut alterã correptionem deuita, ſeriò admonet, nè Catholici cum hæreticis de ſacris literis diſputaturi in arenã deſcendant, ſed potiùs vt ad maiorum traditionem prouocent, & ex illa germanã Scripturæ intelligentiã, omnemque de propoſitis fidei quæſtionibus veritatem petant atque cõfirment. Sicut & Origenes pronunciauit: Illa ſola credenda eſt veritas, quæ in nullo ab Eccleſiaſtica traditione diſcordat.

VISVM *eſt autem hanc repetere narrationem, quam Caſſiodorus in Hiſtoria, vti*

vocant,

Digitized by Google

vocant, tripartita recenſet, eamque magni eſſe momenti, & noſtro tum ſeculo, tum inſtituto quadrare quiuis facilè animaduertat. Rogant multi atque mirãtur qua de cauſa tot colloquia, diſputationes & conatus qui ad controuerſias in religione componendas noſtra ætate partim in Germania, partim in Gallia inſtituti fuerunt, adeò malè infeliciterque ſucceſſerint, vt maiores etiam in religione diſtractiones ac turbæ conſecutæ videantur. Nimirùm à dicto Siſinnij conſilio diſceſſum eſt, & pietas abfuit Theodoſiana, qua nouis doctoribus veteres cum authoritate opponerentur. Hoc niſi fiat, tot hæreſum monſtra, quot nunc paſſim in Europa nata cernimus, facilè & ſumma cũ Eccleſiæ pernicie graſſari pergent, ſemperque impedient, quo minus ad amabilem Eccleſiæ concordiã tandem redeatur. Ac interim prorſus verendum eſt, ne poſt longas cõtentiones funeſtus exitus ęquè. Germanos ac Græcos opprimat & perdat, vt noſtrates è ſchiſmaticis Mahumetanos, aut atheos euaſiſſe vel ſerò doleamus. Deinde hanc veterem narrationem libuit inſerere, vt noſtri ſeculi ſtultitia, immò impietas rectiùs perſpiciatur, quando infimæ ſortis, ac planè craſſi rudeſque homines de Patribus vt prorsùs indignè ſentiunt, ità ſcurriliter quoque loquuntur, illorumque dicta & facta petulanter arrodunt, ſæpè & vanæ ſuperſtitionis & execrandæ idololatriæ ſine vllo pudore condemnant. De Patribus dico, quorum eximia vitæ integritas, & in diuinis literis doctrina ſapientiaque tot modis effulſit, diuino Spiritu in illis mirabiliter operante, & Chriſtianam Eccleſiam tot ſæculis corroborante. Hi electa diuini Spiritus organa Chriſti fidem non ore tãtùm profeſſi ſunt, ſed & ſanctiſſima vita, multiſque ſæpè miraculis nec rarò ſanguine profuſo teſtati ſunt, nullus vt eos pro dignitate celebrare, & ſacros eorum labores religionis ergò ſuſceptos & exantlatos ſatis efferre poſſe videatur. Quibus tãto maior fides authoritaſque debetur, quo magis in vnum eundemque ſenſum conſpirant, quoque conſonantiùs de Chriſtianæ doctrinæ partibus teſtificantur, vt quaſi cor vnum & anima vna, immò & ſpiritus vnus in illis ineſſe, nobiſque loqui videatur. Atque hoc illorũ conſenſu, tanquã certo inhabitantis ſpiritus indicio, deprehendimus, non ſolùm in Apoſtolis, ſed etiam in Apoſtolicis doctoribus ſanctiſque Patribus hanc præclaram Chriſti promiſſionem impleri. Non vos eſtis qui loquimini, ſed Spiritus Patris veſtri qui loquitur in vobis. Quocirca non temerè ad hos referri poteſt, quod Regum ille ſapientiſſimus Salomõ docet, ne quis terminos antiquos à patribus poſitos tranſgrediatur, quodque monet Eccleſiaſticus, vt ſapientibus presbyteris, eorumque doctrinę nos adiungamus, qui diſciplinã à patribus traditam acceperunt, vel, ſicut Paulus loquitur, qui depoſitum bona fide cuſtodiunt. Vnde vox Baſilio Magno digna & à verè Catholicis omnibus vſurpanda extat: ἀλλ' ἅπερ παρὰ τῶν ἁγίων πατέρων διδαχθέντες, ταῦτα τοῖς ἐρωτῶσιν ἡμᾶς διαγγέλλομεν· *hoc eſt, Quæ à ſanctis Patribus edocti ſumus, ea interrogantibus nos annunciamus. Tum Athanaſius Eccleſiæ fortiſſimus propugnator, breuem & expeditam rationem, qua hęreticorum artes & fraudes omnes elidantur, hiſce verbis oſtendit:* Τοῦτο μόνον ἀποκρίνασθαι πρὸς τὰ τοιαῦτα, καὶ ἱκανόν ἐστι ταῦτα μὴ κεῖσθαι ἐν καθολικῇ ἐκκλησίᾳ, οὐδὲ ταῦτα πατέρες ἐφρόνησαν. *Hoc inquit, ſolummodò reſpondere ad talia, & dicere ſufficit, quòd iſta non ſunt Catholicæ Eccleſiæ, neq; iſta Patres noſtri ſenſerunt. Et ſanè cum his Eccleſiæ magiſtris non ſapere, omninò eſt deſipere. Extra hunc ſaltare chorũ, vt ità dicam, eſt primas inſaniæ partes arripere. Ab his Eccleſię columnis auelli, eſt regiam veritatis viam deſerere. Sine his Chriſti oculis & Eccleſię luminibus, in diuino illo Scripturarum prato verſari, eſt perinde ac in tenebris dominicum agrum colere, vel in mari cum Petro nocte piſcari. Damnatos ab his errores amplecti, eſt cum Eccleſię ludibrio hęreticorũ deliria cõfirmare. Horum denique ſenſũ & conſenſũ negligere, diuino eſt repugnare oraculo, quod credẽtibus omnibus per Prophetã intonat: Hęc dicit Dominus: State ſuper vias veſtras, & videte & interrogate de ſemitis antiquis, quæ ſit via bona, & ambulate in ea: & inuenietis refrigerium animabus veſtris.*

QVÆ omnia idcircò mihi prefanda duxi, Antiſtes Illuſtriſs. preſens vt opus, quod è collectis grauiſſimorum Patrũ ſententiis conſtat, maiore in pretio ab ęquis cenſoribus

Digitized by Google

habeatur, tuæq; in primis Celsitudini sit commendatius. Prodit enim nunc iterũ noster Catechismus, nec solum nitidius, sed etiam animosius prodit, quandoquidem inter medios velut satellites, imò duces & corypheos probè stipatus incedit, vt minus publicum conspectum vereatur, & coram minacibus aduersarijs ac vibrantibus eorum gladijs, se perstare posse confidat. Adest entm illi inuictus bellator Spiritus sanctus, suoq; gladio, quod est verbum Dei, hunc quanuis exilem partum munire dignatur. Adsunt & generosi Christi Regis æterni milites, qui suis quasi armis nouum hospitem circuncingunt, ornant, muniunt atque defendunt. Quare si anteà vnquàm hic liber placuit bonis, cùm nudus fere ac velut inermis appareret, haud dubia mihi spes est fore, vt idem maiore nunc fauore & applausu multorum excipiatur, tot pręsertim patronorum, qui sunt omni exceptione maiores, suffragijs atq; sententijs vndique corroboratus. Hos Christianę doctrinę testes ac vindices quisquis contemnit vel negligit, nos etiam librumq; nostrum & contemnat ac negligat licet, quandoquidẽ in eadem cum illis naui maneamus, ac tantisper manere constitutum habemus, donec & ipsi superatis infesti procellosique huius pelagi tempestatibus, quibus in hac tota vita iactamur, ad eundem salutis portum, quem illi nunc felices obtinent, Christo nauclero fauente tandem securi perueniamus.

Vbi de pręsentis instituti ratione plura dicturus, de prima nostri Catechismi editione cogor repetere, quam inclytus ille Cæsar FERDINANDVS Viennæ de manibus nostris extorsit, & ante XXVI. annos edi voluit sua authoritate, me quidẽ nomen tunc meum supprimente, minùs vt inuidiosum esset opus, cuius author ignoraretur. Sed quoniã hoc nostrũ seculum, vt nullum ferè aliud, contentionum flammis pascitur, multiq; ad calumniandum pręcipites nulla ferè minùs, quàm orthodoxa ferunt & probant dogmata, fieri non potuit quin aliqui catechistico labore nostro offenderentur, & hanc qualemcunque Christianæ doctrinæ summam arroderent ac insectarẽtur. Cuiuscemodi Ecclesiæ hostibus tanto maior insectandi libido creuit, quanto minus inuidi homines ferre potuerunt, opus hoc summi principis authoritate comprobatum, à multis auidè legi, passim circumferri, in scholarũ vsum introduci, in templis doceri, varias in linguas transfundi, in maximis gymnasijs celebrari, nec solùm Ecclesiasticis proceribus, sed summo Regi quoque Philippo alijsque magistratibus Catholicis ita probari, hunc vt Catechismum præ cęteris studiosè complecterentur, ac eundem suis populis tum ad docendum, tum ad discendũ publicè traderent, serioque commendarent. Quod ego certè sine arrogantia dictum velim, ne honori nominique diuino quicquam subtraham, quum soli bonorũ omniũ fonti lætum rerum successum asscribi, & ad illius gloriam syncerè cuncta referri deceat, nulla vt vnquã eius dicti subrepat obliuio, Non nobis Domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam. At ego rem multis hodie notam commemoro, & de veritate constare cupio posteritati, vt rectiùs omnes de aduersarijs iudicent, qui, nescio quo spiritu ducti, aut potiùs ęmulationis stimulis exagitati, tam ægrè sustinent hoc exiguum Catholicæ doctrinæ testimonium, compendium, præsidium in Germania supereſſe. Igitur Euangelici homines infensis animis, maledicis linguis, ac virulentis calamis certatim instructi, nullũ hodie Catechismum æquè ac nostrũ tam petulanter appetere, tam rabiosè conuellere, tamque atrociter damnare voluerunt. Postea verò cùm de eiusdem libri authore iam rumor increbuisset, ac opus ipsum Catholicis exteris magis magisq; innotuisset, Veneti & Galli nomen meum, quod ego tam diu celaueram, me inscio adscripserunt, idque ante annos decem publicè testatum volui, cum opus idem recognitum Colonienſi Senatui nuncuparem. Accessit deinde PETRVS BVSARVS Nouiomagus, homo nostri ordinis eruditus, & in veterum monumentis probè versatus, qui amicorum hortatu, & ob publicam vtilitatem, sicut ipse in sua meminit prefatione, ad hoc opus ornandum & muniendum, operam sanè difficilem & laboriosam, vt prudentes intelligunt, exantlauit. Etenim Scripturæ Patrumq; consonantia loca, quorum nos in ipso contextu mentionem frequentem feceramus, quæque ad libri marginem breuiter fuerant adscripta, & his etiam plura vndequaque collegit, ex ipsisque

fontibus

Digitized by Google

fontibus deprompta transcripsit, & transcripta cum ipsa libri textura tam dextrè coniunxit, vt quiuis sine negocio deprehendat, omnem Catechismi nostri doctrinam cum libris Canonicis & probatis Patrum scriptis pulchrè congruere: quantumuis infesti & infensi oblatrent calumniatores. Qui sanè Busæi labor Hispanis, Italis, multisq; alijs pergratus accidit, eamq, commoditatem suppeditat omnibus in munere docendi, vt ad manum habeant selecta, bonaq; fide notata, nec omnibus obuia veterũ testimonia, quibus ad vniuersa ferè doctrinæ sacrę capita tum intelligenda, tum in scholis templisque tractanda & explicanda vti expeditissime possint. Ex quo factũ est, vt Typographus Colonien sis prioris editionis exemplaria breui distraxerit, vtq; Veneti & Galli hoc opus sibi recudẽdum putârint, quod Romæ & alibi non modò commendari, sed etiã à multis passim desiderari certò intelligebant. Interea dum Colonię noua editio apparatur, huc præsertim Gerxino Calenio impellente, qui rei Catholicæ promouendæ perquàm studiosus est, bonam nostri operã nauârint, vt opus idem semel ac iterum recognosceretur, in eoq; multa partim restituerentur, partim adiungerentur, partim meliorem in ordinẽ reuocarentur. Et quoniam prior editio in quatuor partes seorsim excusas secabatur, tres autem solas, quas ego viderim, Venetus Typographus dedit, longè commodius fore visum est, si ex omnibus illis membris, vnum quasi corpus conflatum, atque hoc vno volumine conclusum euulgaretur. Accessit demùm valde vtilis explicatio Appendicis, vt quod Concilij Tridentini Patres de hominis lapsu & iustificatione sapientissimè grauissiméque tradiderunt, nos verò summatim repetitũ Catechismo adiunxeramus, id luculentis Patrũ testimoniis accuratè congestis solide cõprobaretur. Hæc ego de huius operis ratione & instituto dixerim, quod ex grauissimis maximorum Patrum sententiis collectum, ac nunc postremò restitutũ, tuæ in primis sapientiæ & æquitatis calculo, Illustriss. Princeps, cupit approbari.

CAETERVM si de suscepti operis Catechistici argumento aliquid addendũ est, mihi sanè persuadeo, sapientes veræq; pietatis amãtes omnes boni consulturos, immò & sponte sua probaturos esse, quòd nos qualescunque Societatis IESV professores, in hoc Catechisticæ doctrinæ genere ac labore, quicquid alij sentiant, multũ sæpe olei operæq; ponamus. Cur enim nos pigeat ac pudeat eius institutionis, quã summo Deo gratam maximorum hominũ exemplo consentaneã, Catholicæ Ecclesiæ salutarem, Christianæ iuuentuti necessariã, & nostræ demũ professioni congruentẽ esse certissimè constat? Quid quod magister noster & princeps pastorum Christus Catechistæ partes quodãmodò suscepit atque sustinuit, quum præcipuas Catechismi partes ore suo sacrosancto vel tradidit, vel confirmauit? Excusent alij suas occupationes, ad sublimiores ac maiori quæstui seruiẽtes Ecclesiæ functiones aspirẽt, vile autẽ & æque laborioſum hoc ministeriũ iudicent, callideq; subterfugiant, ne cum pueris quodãmodo repuerascere velle videãtur. Atqui non veretur ipsa Dei sapientia Christus se paruulis perquàm familiarẽ exhibere, hos ad se iubet adduci, venientes vltrò amplectitur, & amãter osculatur, his suas ipse manus imponit ac benedicit, his ministros & custodes Angelos deputat, hos demũ cælestis regni ciues & præ aliis hæredes quasi proprios facit. Qui præterea pœnam illi grauissimam interminatur, si quis vnũ è paruulis siue in fidei doctrina, siue in vitæ moribus fortè scandalizet: qui demùm in paruulos collatũ beneficium adeò sibi gratũ fore pronunciat, vt quicunque ipsius nomine paruulũ susceperit, Christũ ipsum suscipiat, habeatq; perpetuũ debitorẽ. Tanti refert, si Christo Domino, eiúsque sacro Euangelio credimus, de paruulis bene mereri, ac instituendis illorũ ad pietatem animis operã dare, quẽadmodùm probi faciunt Catechistæ, nõ Christianum modò, sed etiã Angelicũ, vt sic loquar, munus administrantes. Quo minùs ergo miror, eximios illos Patres, Origenẽ, Basiliũ, Ambrosium, Augustinũ, Cyrillũ ab hoc docẽdi genere non abstinuisse, sed huius viæ duces se nobis præbuisse, vt in fidei doctrina rudes ac veluti paruulos non grauatim catechizemus, & eis tanquàm matres lac spirituale cupidè & alacriter subministremus. Videbant enim sapientissimi homines, in magna illa Dei domo plures carnales quàm spirituales, paruulos quàm viros atque perfectos, vt Paulus appellat, reperiri, magnamque semper esse turbam, non solùm ætate

habeatur, tuæq; in primis Celsitudini sit commendatius. Prodit enim nunc iterũ noster Catechismus, nec solum nitidius, sed etiam animosius prodit, quandoquidem inter medios velut satellites, imò duces & corypheos probè stipatus incedit, vt minus publicum conspectum vereatur, & coram minacibus aduersarijs ac vibrantibus eorum gladijs, se perstare posse confidat. Adest enim illi inuictus bellator Spiritus sanctus, suoq; gladio, quod est verbum Dei, hunc quanuis exilem partum munire dignatur. Adsunt & generosi Christi Regis æterni milites, qui suis quasi armis nouum hospitem circuncingunt, ornant, muniunt atque defendunt. Quare si anteà vnquàm hic liber placuit bonis, cùm nudus fere ac velut inermis appareret, haud dubia mihi spes est fore, vt idem maiore nunc fauore & applausu multorum excipiatur, tot præsertim patronorum, qui sunt omni exceptione maiores, suffragijs atq; sententijs vndique corroboratus. Hos Christianę doctrinę testes ac vindices quisquis contemnit vel negligit, nos etiam librumq; nostrum & contemnat ac negligat licet, quandoquidẽ in eadem cum illis naui maneamus, ac tantisper manere constitutum habemus, donec & ipsi superatis infesti procellosique huius pelagi tempestatibus, quibus in hac tota vita iactamur, ad eundem salutis portum, quem illi nunc felices obtinent, Christo nauclero fauente tandem securi perueniamus.

Vbi de præsentis instituti ratione plura dicturus, de prima nostri Catechismi editione cogor repetere, quam inclytus ille Cæsar FERDINANDVS Viennæ de manibus nostris extorsit, & ante XXVI. annos edi voluit sua authoritate, me quidẽ nomen tunc meum supprimente, minùs vt inuidiosum esset opus, cuius author ignoraretur. Sed quoniã hoc nostrũ seculum, vt nullum ferè aliud, contentionum flammis pascitur, multiq; ad calumniandum præcipites nulla ferè minùs, quàm orthodoxa ferunt & probant dogmata, fieri non potuit quin aliqui catechistico labore nostro offenderentur, & hanc qualemcunque Christianæ doctrinæ summam arroderent ac insectarẽtur. Cuiuscemodi Ecclesiæ hostibus tanto maior insectandi libido creuit, quanto minus inuidi homines ferre potuerunt, opus hoc summi principis authoritate comprobatum, à multis auidè legi, passim circumferri, in scholarũ vsum introduci, in templis doceri, varias in linguas transfundi, in maximis gymnasijs celebrari, nec solùm Ecclesiasticis proceribus, sed summo Regi quoque Philippo alijsque magistratibus Catholicis ita probari, hunc vt Catechismum præ cęteris studiosè complecterentur, ac eundem suis populis tum ad docendum, tum ad discendũ publicè traderent, serioque commendarent. Quod ego certè sine arrogantia dictum velim, ne honori nominique diuino quicquam subtraham, quum soli bonorũ omniũ fonti lætum rerum successum asscribi, & ad illius gloriam syncerè cuncta referri deceat, nulla vt vnquã eius dicti subrepat obliuio, Non nobis Domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam. At ego rem multũ hodie notam commemoro, & de veritate constare cupio posteritati, vt rectiùs omnes de aduersarijs iudicent, qui, nescio quo spiritu ducti, aut potiùs æmulationis stimulis exagitati, tam ægrè sustinent hoc exiguum Catholicæ doctrinæ testimonium, compendium, præsidium in Germania supersse. Igitur Euangelici homines infensis animis, maledicis linguis, ac virulentis calamis certatim instructi, nullũ hodie Catechismum æquè ac nostrũ tam petulanter appetere, tam rabiosè conuellere, tamque atrociter damnare voluerunt. Postea verò cùm de eiusdem libri authore iam rumor increbuisset, ac opus ipsum Catholicis exteris magis magisq; innotuisset, Veneti & Galli nomen meum, quod ego tam diu celaueram, me inscio adscripserunt, idque ante annos decem publicè testatum volui, cum opus idem recognitum Colonienſi Senatui nuncuparem. Accessit deinde PETRVS BVSARVS Nouiomagus, homo nostri ordinis eruditus, & in veterum monumentis probè versatus, qui amicorum hortatu, & ob publicam vtilitatem, sicut ipse in sua meminit præfatione, ad hoc opus ornandum & muniendum, operam sanè difficilem & laboriosam, vt prudentes intelligunt, exantlauit. Etenim Scripturæ Patrumq; consonantia loca, quorum nos in ipso contextu mentionem frequentem feceramus, quæque ad libri marginem breuiter fuerant adscripta, & his etiam plura vndequaque collegit, ex ipsisque

fontibus

fontibus deprompta transcripsit, & transcripta cum ipsa libri textura tam dextrè coniunxit, vt quiuis sine negocio deprehendat, omnem Catechismi nostri doctrinam cum libris Canonicis & probatis Patrum scriptis pulchrè congruere: quantumuis infesti & infensi oblatrent calumniatores. Qui sanè Busæi labor Hispanis, Italis, multisq; alijs pergratus accidit, eamq, commoditatem suppeditat omnibus in munere docendi, vt ad manum habeant selecta, bonaq; fide notata, nec omnibus obuia veterũ testimonia, quibus ad vniuersa ferè doctrinæ sacrę capita tum intelligenda, tum in scholis templisque tractanda & explicanda vti expeditissime possint. Ex quo factũ est, vt Typographus Colonien sis prioris editionis exemplaria breui distraxerit, vtq; Veneti & Galli hoc opus sibi recudẽdum putârint, quod Romæ & alibi non modò commendari, sed etiã à multis passim desiderari certò intelligebant. Interea dum Colonię noua editio apparatur, huc præsertim Gerxino Calenio impellente, qui rei Catholicæ promouendæ perquàm studiosus est, bonam nostri operã nauârint, vt opus idem semel ac iterum recognosceretur, in eoq; multa partim restituerentur, partim adiungerentur, partim meliorem in ordinẽ reuocarentur. Et quoniam prior editio in quatuor partes seorsim excusas secabatur, tres autem solas, quas ego viderim, Venetus Typographus dedit, longè commodius fore visum est, si ex omnibus illis membris, vnum quasi corpus conflatum, atque hoc vno volumine conclusum euulgaretur. Accessit demùm valde vtilis explicatio Appendicis, vt quod Concilij Tridentini Patres de hominis lapsu & iustificatione sapientissimè grauissiméque tradiderunt, nos verò summatim repetitũ Catechismo adiunxeramus, id luculentis Patrũ testimoniis accuratè congestis solide cõprobaretur. Hæc ego de huius operis ratione & instituto dixerim, quod ex grauissimis maximorum Patrum sententiis collectum, ac nunc postremò restitutũ, tuæ in primis sapientiæ & æquitatis calculo, Illustriss. Princeps, cupit approbari.

CAETERVM *si de suscepti operis Catechistici argumento aliquid addendũ est, mihi sanè persuadeo, sapientes veræq; pietatis amãtes omnes boni consulturos, immò & sponte sua probaturos esse, quòd nos qualescunque Societatis* IESV *professores, in hoc Catechisticæ doctrinæ genere ac labore, quicquid alij sentiant, multũ sæpe olei operæq; ponamus. Cur enim nos pigeat ac pudeat eius institutionis, quã summo Deo gratam maximorum hominũ exemplo consentaneã, Catholicæ Ecclesiæ salutarem, Christianæ iuuentuti necessariã, & nostræ demũ professioni congruentẽ esse certissimè constat? Quid quod magister noster & princeps pastorum Christus Catechistæ partes quodãmodò suscepit atque sustinuit, quum præcipuas Catechismi partes ore suo sacrosancto vel tradidit, vel confirmauit? Excusent alij suas occupationes, ad sublimiores ac maiori quæstui seruiẽtes Ecclesiæ functiones aspirẽt, vile antẽ & æque laboriosum hoc ministeriũ iudicent, callideq; subterfugiant, ne cum pueris quodãmodo repuerascere velle videãtur. Atqui non veretur ipsa Dei sapientia Christus se paruulis perquàm familiarẽ exhibere, hos ad se iubet adduci, venientes vltrò amplectitur, & amãter osculatur, his suas ipse manus imponit ac benedicit, his ministros & custodes Angelos deputat, hos demũ cælestis regni ciues & præ aliis hæredes quasi proprios facit. Qui præterea pœnam illi grauissimam interminatur, si quis vnũ è paruulis siue in fidei doctrina, siue in vitæ moribus forte scandalizet: qui demùm in paruulos collatũ beneficium adeò sibi gratũ fore pronunciat, vt quicunque ipsius nomine paruulũ susceperit, Christũ ipsum suscipiat, habeatq; perpetuũ debitorẽ. Tanti refert, si Christo Domino, eiúsque sacro Euangelio credimus, de paruulis bene mereri, ac instituendis illorũ ad pietatem animis operã dare, quẽadmodùm probi faciunt Catechistæ, nõ Christianum modò, sed etiã Angelicũ, vt sic loquar, munus administrantes. Quo minùs ergo miror, eximios illos Patres, Origenẽ, Basiliũ, Ambrosium, Augustinũ, Cyrillũ ab hoc docẽdi genere non abstinuisse, sed huius viæ duces se nobis præbuisse, vt in fidei doctrina rudes ac veluti paruulos non grauatim catechizemus, & eis tanquàm matres lac spirituale cupidè & alacriter subministremus. Videbant enim sapientissimi homines, in magna illa Dei domo plures carnales quàm spirituales, paruulos quàm viros atque perfectos, vt Paulus appellat, reperiri, magnamque semper esse turbam, non solùm ætate*

ſed etiã ſpiritu imbecillium atq; puſillorum, quibus Euangelicæ doctrinæ panem frangere conueniat, donec illi ſolidiorẽ cibum admittant, & in Chriſto ipſo grandeſcant atq; proficiãt. Quòd ſi nihil aliud, certè aduerſariorũ improbus labor, ac indefeſſa cura hùc nos extimulare debebat ac impellere, vt quod ſtudiũ illi ſuæ ſectæ per Catechiſmũ propagandæ animiſq; per illum corrumpendis noctes ac dies impendunt, id nos ad Catholicos rectè pieq; inſtituendos pari diligentia, ſed meliore fide, ac purioris Catechiſmi doctrina impigrè conuerteremus. Quid alioquin turpius, quid ab officio Catholico magis alienum videri queat, quàm vigilante Iuda, in re tanti momenti dormire Petrũ, & vndique graſſante lupo, paſtorẽ ſui gregis curam abijcere, ac huius demùm ſeculi, immò tenebrarum filios in ſua generatione magis, quàm in Chriſti regno lucis filios, ſapere & prudentiores eſſe? Quocirca Tridentini Concilij Patres, vt alia multa de religione Catholica vindicanda optimè conſtituerunt, ſic illud etiam ſanctiſſimè ſanxerunt, Parochi vt omnes diebus feſtis, non ſolùm habendis ad populum concionibus vacarent, ſed etiam tradendo poſt prãdium Catechiſmo incumberent, ac in fide rudiores omnes edocerent. Quæ lex ſi vſquam alibi, tum in Italicis Eccleſijs iam obtinet, magnoque cum populi fructu, nec minore bonorum parochorum laude hoc tempore obſeruatur. Atque hactenùs de Catechiſmi commoditate, præſtantia & neceſſitate, quantum hic quidem locus ferre poteſt.

A D *extremam epiſtolæ partem accedo, quæ Patronum operi neceſſarium poſtulat accerſiri, vt noua hæc editio, non ſolùm apud æquos & candidos rerũ æſtimatores ſuã habeat gratiam, verùm etiam aduerſus iniquos & inuidos obtrectatores maiore polleat authoritate. Vbi Celſitudo tua Illuſtriſs. Princeps, ſe cõmodè nobis offert, cuius tutelæ hũc librum reuerenter cõmendare cupiam, ac vnice nuncupare decernã. Primùm enim inter Germanos Antiſtites ac Principes Catholicos, qui hoc ſeculo prædicãtur, multorũ iudicio ſublimẽ & illuſtrem locum tenes, his nimirum animi dotibus inſtructus & ornatus, quæ nõ modò ſapientem præclaræ huius* D. CHILIANI *vineæ cuſtodẽ, ſed & generoſum bellicoſæ Francorũ gentis moderatorem ac Imperij principẽ decent. Deinde ſingulari Catholicæ pietatis ſtudio flagras, qui inde ab initio ſuſcepti muneris effeciſti, vt Clerus ditioni tuæ ſubiectus, ad ſacras preces quotidie ſummo Deo recitandas grauiter extimularetur, ſerioque reuocaretur. Accedit & zelus in domo Dei repurganda neceſſarius, ac tali Epiſcopo dignus, qui Apoſtolicum canonem ad ſe pertinere meminerit, Peccantes coram omnibus argue, vt & cæteri timorem habeant. Igitur ad Catholicã religionem & diſciplinam Eccleſiæ reſtituendam adijcis animũ, paſtores hæreticos amoues, & pœnas immorigeris infligendas proponis. Ad hæc quod rarum & egregium Mecœnatem decet, doctos & ſtudioſos homines magno fauore proſequeris, atq; idcircò gymnaſium publicum excitare pergis, quod non modò Franconibus, ſed etiam exteris haud minori præſidio, quàm ornamento eſſe poſſit. Seminarium verò nuper magnificè erectum, & numero alumnorum & multis coemptis ædificijs amplificas. Neque noſtros homines negligis, ſed eorum Collegium non ita pridem Herbipoli excitatum amanter complecteris, ac ſtudiosè foues, tota vt hæc* IESV *Societas immortales gratias Patrono humaniſſimo debeat, ac pro illo ſua vota Deo ſummo faciat perlubenter. Nec ignoro, Eccleſiæ veſtræ, quam honoris gratia nomino, multa & præclara in me merita poſſe commemorari, quæ inde à primis Collegij noſtri fundamentis Herbipoli jactis, cùm iſthic adeſſem, & ſacris concionibus operam darem, equidem ſum frequenter expertus. His ergo cauſis, ac aliorum etiam conſilijs incitatus, facere non potui, quin per huius operis occaſionem aliquid ſcriberem, ac vetus erga Celſitudinem tuam eiuſque Eccleſiæ obſeruantiæ meæ ſtudium qualicunque teſtimonio publicè comprobarem. Precor demùm à Chriſto Opt. Max. vt Herbipolenſem vrbem & Franconiam omnem, hoc difficili tempore propitius tueatur, vtque pios Amplitudinis tuæ conatus in ſuam æternam gloriam benè fortunet, neque ſolùm huius operis, ſed etiam Collegij tantum patronum diu ac feliciter nobis ſupereſſe concedat.* FRIBVRGI HELVETIORVM *Anno poſt Virgineum partum.* M. D. LXXXV.

DE HVIVS

DE HVIVS OPERIS RATIONE AC VTILITATE

PRÆFATIO PETRI BVSÆI,

Nouiomagi, Societatis IESV Theologi.

AMICVS quidam noſter prudentia ac dignitate præſtans, cùm hunc Catechiſmum Doctoris Petri Caniſij diù ac multùm euoluiſſet, maiorem in modum optauit, vt quæ varijs ex Patribus in illo collecta, breuitérque tradita continentur, aliquantò fuſiùs, præſertim in rudiorum gratiam explicarentur. Nec enim ſatis fore putauit ex aliis Catechiſmis, qui non pauci & vtcunque elaborati circunferuntur, huc lucem maiorem adferre: ſed hoc poſtulauit maximè, vt ad verbum libro adſcriberentur, quæ partim ex ſacris literis, partim ex Patrum monumentis petita, circa marginem duntaxat, vt fit, ſuccinctè indicabantur. Neque illo verò temerè cogitauit, hac quidem ratione, & teſtimoniorum, quę diximus, adiecta luce, fieri poſſe, vt quod opus multorum nunc manibus teritur, maiorem quoque fructum, & pleriſque ſingularem cõmoditatem exhiberet. Primùm enim ita conſulitur Catechiſtis, qui ſiue Catechiſmum Romanum, ex decreto Sacri Tridentini Concilij editum, & pro parochis conſcriptum, ſiue hanc doctrinæ Chriſtianæ Summam ſimplicioribus alijs & populo traditam explicent, graui leuantur labore in conquirendis Authorum ſententiis: præſertim cùm nec ſuppetant omnibus tot libri Patrum atque Theologorũ. Deinde non poteſt ex harũ ſententiarum collectione non aliqua tum vtilitas, tum voluptas conſequi, cùm lector luce clariùs videt, veteris quidem Eccleſiæ ſenſum atque conſenſum huic libro tam pulchrè fauere atque patrocinari. Grauis eſt enim authoritas Patrũ, vt ait Hilarius, quos omninò qui contemnunt vel negligunt, ne illi non intelligunt, quantoperè contriſtent & offendant in ſuis electis organis Spiritum ſanctum, qui etiam nunc in Patrum ſcriptis viuit ac loquitur continenter, magnúmque lumen & robur neceſſarium præbet Eccleſiæ Dei, tum in ſcripturarum interpretatione, tum in Catholicę fidei doctrina confirmanda ac propugnanda. Quam enim aliam potiſſimùm ob cauſam arbitramur poſt Apoſtolos, Prophetas & Euangeliſtas, diuinitùs per tempora & loca datos conſtitutóſque eſſe Paſtores & Doctores: niſi, vt Apoſtolus ait, ad conſummationẽ ſanctorum in opus miniſterii, in ædificationem corporis Chriſti, vt iã non ſimus paruuli fluctuantes, & circunferamur omni vento doctrinæ in nequitia hominũ, in aſtutia ad circunuentionem erroris? Quo quidẽ officio ac munere ſuo dum etiã poſtquàm è vita exceſſerint, fungũtur relictis clariſſimis literarum monumentis, in quibus teſtatas cõſignatáſque animorũ ſuorum ſententias prodiderunt, ſi eos, tanquàm qui errent ipſi, audire contemnimus: an non Deũ ipſum aſpernamur, cuius conceſſu ac munere illos habemus? An non eundẽ fraudis ac mendacii arguimus, qui pro luce tenebras, pro viæ ducibus & doctoribus veritatis, errorum magiſtros atque authores dederit, quíque falſis promiſſis Eccleſiã ſponſam ſuam miſerè deluſerit? Etenim ſi Patres in aliquo fidei dogmate conſentientes & quaſi conſpirantes, lapſi fuerint, vniuerſam Eccleſiam aliquando in fide, quæ baſis & fundamentũ eſt religionis, errâſſe conſequetur. Aberrante ſiquidem Paſtore, neceſſarium eſt & oues aberrare: & quò oculi dirigunt corpus, cò pariter reliqua membra deferri mouerique neceſſe eſt. Quo tandem igitur pacto Deus conſtare ſibi, ac in promiſſis ſuis conſentire poterit? Quæ fides, quæ authoritas diuinæ pollicitationis de perpetua Spiritus ſancti & Chriſti Domini præſentia, ac in veritatis fideique doctrina ſtabilitate & conſtantia, quam Eccleſiæ promiſſam diuinæ literæ planè & perſpicuè teſtantur? Quomodo Chriſtum Dei ſapientiam à ſtultitiæ nota vindicabimus, qui & domum ſuam ſuper arenam ædificáſſe,

Epheſ. 4.

Heb. 11.

Ioan. 14. & 16. Matth. 28. Eſaiæ 59. Matth. 16. Lucæ 22.

& non ad columnam & firmamentum veritatis, vti debebat, sed ad erroris ducem atque magistram consulendam atque audiendam ablegâsse videri posset? Quare summa reprehensione digni sunt audacissimi simul & arrogantissimi homines, qui Patres omnes in doctrina consentientes præ se contemnunt, illorúmque grauissima iudicia in vulgi contemptionem adducunt: tum de horum erroribus & nævis ad arbitriũ libidinémque garriunt impudenter. Nam quis ignorat has voces, quas Lutherum inconditè fundere ac temerè superbéque effutire non puduit? In [a] omnium Patrum scriptis multos inueniri errores, sæpè in oratione secum ipsos pugnare, sæpè inter se dissentire, diuinas scripturas torquere: Augustinum solùm disputare, definire nihil: Hieronymum in Cõmentarijs ferè nihil asserere, [b] ipsúmque & Origenem tam ineptè sacras literas tractâsse ac explanâsse, vt nemo propemodum, si huic Momo credimus, ineptius id fecisse videatur. Atque insolentiùs sese efferens, [c] certum se gloriatur, improbéque iactat, dogmata sua quantumuis impia, habere se de cælo: adeò vt nihil curet, si mille Augustini, mille Cypriani, ipsi quàm maximè aduersentur atque reclament: Deum errare, decipi & fallere non posse: Augustinum & Cyprianum, sicut omnes electos, errare potuisse, sæpiúsque errâsse. Melanchthonis verò, qui modestior videri voluit, quàm intolerabilis arrogantia? dum in suo de Locis communibus rerum Theologicarum libello, quem Luterus inuictum [d] appellauit, & non tantùm immortalitate, sed canone quoque Ecclesiastico dignum censuit, sic [e] audet pronunciare: Scripsêre de libero arbitrio Augustinus & Bernardus, & ille quidem sua posterioribus libris, quos aduersus Pelagianos edidit, multipliciter retractauit. Bernardus non est similis sui. Sunt hac de re etiam apud Græcos quædam, sed sparsim. EGO quandoquidem non sequar hominum opiniones, & simplicissimè & planissimè rem exponam, quam ferè obscurârunt Authores tum veteres tum noui: quia sic interpretabantur Scripturas, vt simul vellent tamen rationis humanæ iudicio satisfieri, &c. Quem libellum his tandem verbis concludit: Censeo non aliter atque pestem fugiendos hominum commentarios in rebus sacris, quòd doctrina spiritus purè, nisi è scripturis, hauriri non possit. Atque hæc ille Melanchthon ausus est tanto supercilio dicere, quum tamen aliquot annis postea, vt erat inconstans, dictam suam de libero hominis arbitrio sententiam prorsùs [f] reuocârit, immò eam velut Stoicorum opinionem, & Manichæorum deliriationes insaniásque ex professo confutârit. Quid verò Caluinus Thraso ille Gallicus? quem nihil puduit in suis Institutionibus [g] has voces fastus & arrogantię plenas fundere? Parùm, ait, me mouent, quæ in veterum scriptis de satisfactione passim occurrunt. Video quidem eorum nonnullos (dicam simpliciter, omnes ferè, quorum libri extant) aut in hac parte lapsos esse, aut nimis asperè ac durè locutos. Quid hoc, quæso, est aliud, quàm in præstantissimos viros, cum quibus nec vitæ sanctimonia, nec solida perfectáque eruditione conferri possunt Rabini isti scelerata procacitate insultare, atque adeò veterem religionem, hoc est, Catholicam verámque doctrinam, impiè nequitérque irridere, & sacra omnia conuellenda & pessundanda permittere populo, qui vel sponte ad omnem huiusmodi licentiam & sacrorum neglectum præceps fertur? Neque enim eo vno solùm Patribus magnam authoritatem tribuimus, quòd fuerint omni doctrina & virtute ornatissimi, quos constat Spiritu sancto, qui est Spiritus veritatis, permotos atque incitatos, non adumbratam quandam eruditionis imaginem, vt isti Nouatores, sed synceram, solidam atque expressam doctrinam, diuinarúmque literarum, quæ ab eodem Spiritu profectæ sunt, rectam intelligentiam consecutos esse, sempérque tenuisse: sed vel maximè ob eam etiam causam, quòd ex eorum præclaris ac fide dignis testimonijs perspicuè intelligamus, quænam ipsorum temporibus sententia & doctrina fuerit Ecclesiæ Catholicæ, quæ columna est & firmamentum veritatis. Quod quàm magni faciendum sit, aduersariorum studium atque institutum haud obscurè declarat. Quotiescunque enim suam doctrinam Patrum authoritate stabilire sibi posse videntur, id quidem & summa volũtate, & libenter studioséque faciunt: sed qua fide, nõ ignorant eruditi, & in rebus quidem sacris vtcunquè versati. Etenim ficubi Patres illorum palato satisfaciunt, ipsorúmque nouis placitis fauere videntur, tunc quidem ab eis & sancti & docti habentur præ cæteris, tunc horum laudes non sine plausu publicè celebrãtur. Aut rursùs quum se suáque noua dogmata premi & reijci Patrum authoritate sentiunt, contra illos velut homines errori obnoxios excipiunt, horum nævos accusant, prudentiam desiderant, imbecillitates agnoscũt: hoc est, se sapere, illos desipere, si nõ verbis: at reipsa quidem præ se ferunt, quin & vulgo persuadere conantur. Proinde nouus hic labor cùm ad alia, tum ad conuincendos & redarguendos etiam eos non parùm conferet, qui in hunc Catechismum scribere, ac virus acerbitatis suæ euomere, eúmque petulanti lingua & insano studio non desinunt infectari. Nec fariè mirum. Male habet hostes coniuratos Ecclesiæ, hoc qualecunque doctrinæ Catholicæ compendium: illis est veluti fudes in oculis id omne in quo sentiunt ad veteris religionis confirmationem & illustrationem

Matth. 7. *1. Timot. 3.* *Matth. 11.*

[a] *In Prologo assertionis articulorũ damnatorum à Leone X.*

[b] *De seruo arbitrio ad Erasmum.*

[c] *Aduersùs Henricum Regem Angliæ.*

[d] *De seruo arbitrio ad Erasmum.*

[e] *In locis cõmunibus ad Philippum Plesnerum anno 21. cap. de hominis viribus & libero arbitrio.*

[f] *In locis commun. ad Henricũ Regẽ Angl. ann. 36. ca. de causa peccati & & contingentia & ca. de humanis viribus, seu de libero arbitrio. Itẽ in editionibus aliis sequẽtium annorum.*

[g] *Institut. suis lib. 3. c. 4. sectio 38. De SS. Patrum authoritate, vide D. Augustini & Lirinensis sententiam infrà quæstione 1. de præceptis Ecclesiæ, pag. 150. & seq.*

9. Tim. 3.

tionem magna in esse momenta. Hinc illæ lachrymæ, hinc odia & furores aduersariorum, in libri huius Authorem ita debacchantium, vt omnis modestiæ, charitatis & pietatis Euangelicæ protsus obliti esse videantur. Ægrè ferũt inuidi homines, optimũ Cæsarem in Austria hoc opus primùm publicâsse, tũ Reges, Principes ac Magistratus maximos pro sua quidẽ authoritate curâsse seculò, vt hic Cæsareus Cathechismus publicè doceatur: & in varias quoquè linguas traductus, magno bonorũ consensu simul & applausu passim excipiatur. Pergãt igitur isti, si secùs fieri non potest, pergant inquam latrare atque mordere: rideant & contemnant, quod in Curijs prudentissimi Magistratus, & in Gymnasijs viri eruditissimi comprobârunt. Quòd si non vni credunt operis huius Authori saltem Patribus, quos ille duces de consulto sequitur, aut certè quidem Ecclesiæ matri, quam Christus audire præcepit, fidem & authoritatem velint concedere. Alioquin cæci sunt & obstinatè præfracti, ni videãt & admittant Scripturæ Patrúmque testimonia, quæ bona fide collecta proponuntur. Inspiciant suos ipsi codices, adeant fontes, & conferãt omnia quæ hîc è Patribus adducuntur: deinde iudicent, sed ità, vt venerandæ antiquitatis potiùs, quàm profanæ nouitatis se studiosos esse declarent. Iam verò si communis est Patrum sententia, si firma & certa Ecclesiæ doctrina, quam hic liber repetit atque confirmat, iniquè profectò faciunt, qui hoc vni Authori crimen exprobrant: quod si omninò crimen habendum est, non magis in illo vno, quàm in Catholicis omnibus erat reprehendendum. Sed hac nimirum arte & fraude libenter vtuntur Sectarij, vt quemadmodum Rhetores docent; ad odium inuidiámque conflandam nihil non congerant, variósque hominum impotentium concitent affectus vociferando, vt si non prudentium, at populi saltem iudicio vincere & triumphare videantur. Accedit & alia non leuis impostura, quòd noui istius Euangelij præcones imperito vulgo nunquàm non inculcent ea quæ ad veteris Ecclesiæ odium atq; despicientiam spectant, & fingunt audacter, Catholicorum doctrinam & ritus nuper cœpisse, & à Pontificibus, Monachis ac Sophistis, nascio quibus, suã accepisse vim & originem, nullísque firmis niti principijs & fundamẽtis. Hac demùm arte ac fraude instructus Melanchton, audet palàm asseuerare, sed futiliter prorsùs, [a] Neminem ante Gregorium Magnum ex veteribus scriptoribus Inuocationis Sanctorum mentionem fecisse: In veteri Ecclesia morem consuetudinémque seruatam, [b] vt post diuortiũ personæ innocenti, coniuge superstite, alteri nubere liceret: Sacramenti Eucharistiæ [c] oblationem pro mortuis, Augustini ætate nondùm vsurpatam fuisse. Sed nec Brentius scribere dubitauit, Apparet, inquit, [d] veteri Ecclesiæ ignotam fuisse Transubstantiationem: Eucharistiam non creditam fuisse olim, Sacrificium esse propitiatorium, aut ex se ad remissionem expiationémque peccati institutum: Nihil quod definitum sit aut certum, Augustinum de Purgatorio posteris prodidisse. Caluinus verò quid? Neminem [e] vsque ad Gregorij tempora vidisse quòd Matrimonium pro Sacramento datum fuerit: Veteres, [f] cùm de Sacramentis propriè loquuntur, ac præsertim Augustinum, non plura duobus, Baptismo nimirum & Eucharistia, agnouisse: Omnes [g] veteres vna voce clamare, nullam penitus voculam à Christo emissam, cui non sit necessariò obtemperandũ: eósque nulla dubitatione vbiq; docere, ea, quę vocamus Euangelica concilia, Christũ non consuluisse duntaxat, sed iussisse: Confessionẽ [h] (quam vocat auricularem) multis post Christum seculis inauditam fuisse atque inusitatam, Verùm hæc aliáque id genus tam fœda, quàm aperta mendacia, quintum hoc parit Euangelium: his veluti flosculis noui Theologi suos libros, suásque conciones & disputationes exornant: his figmentis vulgus sibi conciliare, & ab Ecclesiæ Catholicæ castris auocare contendunt. Cæterùm hos fumos ac fucos, hæc vana commenta, meráque mendacia, is facilè intelliget atque dispellet, qui hoc opus legerit, ac in eo Patrum probatissimorum sententias expenderit, totámque antiquitatem consuluerit diligenter. Postremò habent hîc ad manum Parochi & Concionatores, quo ad Cathechismum alijs tradendum paratiores accedant, vnde minorietiam negotio colligant cætera, quæ susceptо argumento & auditorum captiui magis accommodata esse videbuntur. Plurimùm verò refert, eos qui docent alios de Religione, ex Catechismo semper aliquod sibi caput excerpere, quod auditoribus tradant, & obseruata Methodo, expediant luculenter. Vtantur ergò & fruantur hoc labore boni omnes, siue magistri, siue discipuli. Habeant sanè, vnde se & suos in præcipuis Catholicæ doctrinæ capitibus, locísque multis Theologicis, de quibus nunc maximè disceptatur, commonefaciant, & solida veritatis testimonia petant confirméntque. Bene vale in Christo Lector, & hunc laborem nostrum boni consule, Coloniæ Agrippinæ Idibus Augusti, Anno Domini M. D. LXIX.

[a] *in Apologia Augustanæ Cõfessionis, cap. de Inuocatione Sanctorum.*

[b] *in examine ordinãdorũ anno 54 Vittẽbergæ tradito, & in Appendice locorum Cõmu. posterioris edition. c. de Coniugio.*

[c] *In libello de Eccle. authoritate & veterũ scriptis. & in Confessione Vittẽbergens.*

[d] *In instit. lib. 4. cap. 19 sectio. 34.*

[e] *Lib. 4. c. 19. sectio 3. & 12.*

[f] *Lib. 4. c. 19. sect. 12.*

[g] *Lib. 3. instit. cap. 4. sect. 18.*

ADMONITIO EIVSDEM ad Lectorem.

PRIVSQVAM ad hoc opus euoluendum candide lector accedas, de quibusdam te admonendum & informandum duximus. Ac primùm quidem, quid sibi velint alphabeti litera, quæ singulis paragraphis quæstionum Catechismi adscripta sunt: tum quid in citationibus Scripturarum & sanctorum Patrum obseruandum sit. denùm, vnde Patrum testimonia, de quibus ambigi posset, descripta sint. Quòd igitur ad literas attinet, eas apposuimus, vt facilius authoritates, quæ ad marginem citantur, inueniri possint. Nam exempli causa, ea testimonia quæ in paragrapho A citantur, eodem ordine postea subscripta reperiuntur, adiectis numeris: qui quidem numeri hoc præstant, vt si alio in loco eadem testimonia producantur, possint citra difficultatem reperiri: Nimirùm si quæ D. Augustini authoritas, quæ vnoin loco citata fit, repetatur & alibi: hoc compendiò inueniri possit, cùm dicitur, Vide suprà quæstione 9. B. 2. quod significat authoritatem secundam paragraphi B.

Circa testimoniorum & authoritatum descriptionem hæc ferè indicanda videbantur. Primùm mirari neminem debere, quòd numeros librorum & capitum non Arithmeticis notis, vt fieri solet, sed integris dictionibus expresserimus. Ad quod faciendum hæc nos causa commouit, vt scilicet lectorem, qui his authoritatibus & sententijs vtetur, magis securum reddamus. Neque enim rarò accidit, & nos ipsi non semel obseruauimus, vt ea quæ ab ipsis authoribus rectè per numeros annotata fuerant, vel ex scribentium, vel typographorum incuria permutarentur: nec sanè mirum, cùm facillimè contingat, vt numerus alius pro alio substituatur, aut propter formarum similitudinem, aut sola figurarum inuersione facta. Itaque vt ne errores eiusmodi irrepserint tum in scribendo siue imprimendo, tum si necesse fuerit, aliàs recudendo, maluimus integris dictionibus vti, quas commutare non ita facilè foret. Fecimus id ob eam etiam causam, vt ex hoc libro facilius restitui & corrigi loca possint, quæ in ipsius Catechismi margine annotantur, si in eo sapiùs imprimendo, errores in numeris committerentur. Alterum est, de quo admonendus videbare, ordinem testimoniorum in hac editione mutatum esse: non enim, vt olim factum fuit seorsum primò Sacrarum literarum authoritates, & pòst Patrum testimonia simul collocata sunt: sed ita permiscuimus sicut in margine hæc ab authore Catechismi citata sunt: partim quo facilius singulas authoritates ab authore Catechismi adiectas reperias, & ad vnius dogmatis confirmationem citatas, tum Scripturæ sacræ, tum Patrum sententias in vnum locum collectas habeas: partim vt videas quis sit genuinus Scripturarum citatarum sensus, is nimirùm quem sancti Patres immediatè subiecti expressérunt. Tertium verò est, vt si animaduertas in Scripturæ verbis quædam aliter legi, quàm in nonnullis Bibliis vulgatæ editionis habeatur, memineris nos in ijs describendis eam, quæ iussu Sixti V. Pontificis maximi recognita, & edita est, secutos esse. Postremum denique est, quòd non ignoremus plerosque fore qui sententiarum & authoritatum longitudinem ægrè ferent. Verùm cùm è diuerso sint non pauci, qui malint integras Patrum sententias, quàm ita breuiter adductas: non potuimus vtrique parti commodiùs satisfacere, quàm si viam mediam teneremus, vt ea solùm proferrentur, quæ ad rem ipsam potissimùm facere videbantur: quanquàm vereamur ne alicubi longiores aut aquo breuiores fuerimus: cuius erati facilè, vt spero, veniam dabis. Vtut est, meo quidem iudicio, sanctorum Patrum sententiæ facilius intelligentur, quando & antecedentia & consequentia simul ponuntur ob oculos. vt taceam, quòd non rarò, quando verba longiùs adnotantur, simul etiam rationes & argumenta lectori suppeditentur, partim ex Scripturis sacris, partim alibunde petita. Neque enim nudè simpliciterque de rebus fidei suam sententiam exponunt Patres, sed nonnunquàm ex professo eam probant & confirmant. Iam quis dubitet, quin eorum argumenta multo maiorem authoritatem fidei Catholicæ confirmandæ, solidiusque robur tribuant, quàm si simpliciter asseuerarent quod sentiunt? Nunc ad illud veniamus, de quo tertio loco dicendum erat. Sunt authores multis tum Græci tum Latini, qui partim à diuersis translati, partim ab alijs atque aliis correcti, diuersis locis & temporibus editi fuêre, in quibus editionibus sæpenumerò, præsertim quòd ad numeros capitum assignandos attinet, reperire est magnam varietatem. Vt igitur certiora nostra sint omnia, operæpretium erit indicare, quos interpretes Græcorum, quasque editiones Latinorum, aut correctiones vtrorumque, secuti simus, non quidem in omnium Patrum libris, sed eorum tantùm, quorum mentionem facere, necessarium arbitrauimus: ne quis arbitretur nos mala fide egisse, si cum suis codicibus hæc fortè testimonia non per omnia conueniant, aut capita capitibus minùs respondeant. Igitur vt à Græcis sumamus initium, secuti sumus translationem Ambrosij Camaldulensis in Dionysio Areopagita, veterem in Ignatio, in Constitutionibus Apostolicis Clementis Francisci Turriani, Geleny in Iosepho: quanquam in libris Antiquitatum retineamus numeros capitum, qui in editione veteri habebantur, & in Geleny translatione ad marginem adscripti sunt. In Iustino Philosopho & Martyre Perionium, in historia Ecclesiastica Eusebij, Socratis, Sozomeni, Theodoreti & Euagrij, nec Russinum nec Musculum, sed Ioannem Christophorsonum Anglum, Cicestrensem Episcopum (nec id quidem sine causa) interpretem sequimur: ac proinde mirari non debes, si capitum numeri, qui in hoc opere notatur, cum editionibus aliorum non conueniat. Citamus Origenem ex editione Parisina anni Domini 1574. à Gilberto Genebrardo diligenter recognita; Athanasium iuxta versionem Nannij, Basilium iuxta editionem & correctionem Godefridi Tilmanni Parisiensem: quanquàm Cornarij numeros in citatione capitum non rarò etiam adiunxerimus. Nazianzenum ex postrema Abbatis Billij conuersione & editione Parisiensi anni 1583. eiusdem versionem in Damasceno sequimur. Nyssenum ex editione partim Basileensi, quæ habet conuersionem Laurentij Sifani, partim Parisiana anni 1573. in qua pleraque à Gentiano Hervetо, & Petro Francisco Zino sunt translata: Chrysostomum & Theophilactum ex correctione Philippi Montani, Oecumenium denique, prout is è Græco in Latinum conuersus est ab Hentenio. In Irenæo secuti sumus editionem Parisinam, studio & opera F. Francisci Feu-ardentij, Ordinis F. Minorum, in S. Facultate Parisiensi Theologi, B. Anno 1575. emendatam. In Ephræm versionem nouam Gerardi Vossij ex editione Coloniensi anni 1603. Quòd ad Latinos spectat, Romanorum Pontificum epistolas & Conciliorum canones ex tomis Conciliorum secundùm postremam Laurentij Surij editionem ferè descripsimus: in epistolis tamen Leonis Magni retinuimus eum numerum, qui est in

ipsius

ipſius operibus, non autem eum, qui in tomis Conciliorum. Epiſtolas tamen ſummorum Pontificum omnium vſque ad Gregorium VII. recognouimus ad exemplum Romanum editum in Vrbe 1591. retento numero, qui eſt in tomis Conciliorum, & adſcripto ad marginem eo, qui eſt in Romanis tomis tribus Epiſtolarum Decretalium. Loca etiam quæ ex iure Canonico citantur, partim iuxta editionem iuſſu Gregorij XIII. factam, partim ad fontes in dictis tomis Decretalium epiſtolarum collata & emendata ſunt: In Cypriano ſequimur editionem Manutij Romanam, & correctionem Pamelij Antuerpianam: in Epiſtolis autem citandis, ordinem illum ſeruamus, in quem à Pamelio digeſtæ ſunt: ita tamen, vt ad marginem etiam iuxta Manutij & antiquam editionem libri & Epiſtolæ numerus notetur: Tertulliano vſi ſumus ex eiuſdem Pamelij editione. In Ambroſio partim Baſileenſem iuxta correctionem Coſterij, partim nouiſſimam Pariſienſem Ioannis Gillotij Campani. In Hieronymi Epiſtolis Romanam, in reliquis Plantinianam editionem, & Mariani Victorij Reatini emendationem. numerus tamen capitum in primis tribus Tomis epiſtolarum eſt iuxta impreſſionem Plantinianam: In Auguſtino Antuerpienſem à Theologis Louanienſibus correctam, vnde non miretur lector numerum capitum in quibuſdam libris non conuenire cum aliis editionibus. In Gregorio Magno Pariſienſem: quod admonemus, ne mireris in libris Moralium aliam nos ſequi capitum diſtinctionem, quam habeat editio Baſileenſis. Caſſiano ab Henrico Cuyckio emendato & à Plantino anno 1578. impreſſo vſi ſumus. In Iſidoro & Rabano Colonienſem ex poſtrema recognitione Melchioris Hittorpij: in Proſpero, Lanfranco, & Guitmundo atque Iuone, Louanienſem. Supereſt, vt de iis libris Patrum dicamus, qui ſeparatim excuſi, aut etiam aliis Patribus inſerti atque adiuncti, non tam facilè à quouis inueniuntur: inter quos ſunt libri Paſchales Theophili Alexandrini, qui reperiuntur in Antidoto contra diuerſas omnium ferè ſeculorum hæreſes, Baſileæ edito anno 1528. & in fine operum Diui Hieronymi Pariſienſis editionis, quanquam illic Hieronymi epiſtolæ ad eundem Theophilum ſcriptæ, præfixæ non ſint. Didymus Alexandrinus operibus Diui Hieronymi adiectus eſt. Cyrilli Alexandrini epiſtolam ad Caloſyrium Arſinoitam, vt à Bonauentura Vulcanio nunc primùm edita eſt, citamus: Baſilij verò epiſtolam ad Cæſaream Patritiam, in operibus eius non inuenimus; ſed quæ à doctiſſimo viro Cuthberto Tonſtallo Dunelmenſi Epiſcopo, in libro de veritate corporis & ſanguinis Domini Græcè & Latinè ex ea citantur, annotauimus. Sancti Nili quæ in hoc opere citantur, inuenies inter opuſcula quatuor Abbatum à Petro Franciſco Zino Veronenſi in Latinam linguam verſa & edita. Ibidem quoque extat Gregorij Niſſeni oratio de vita S. Ephræm. impreſſa ſunt Venetiis anno 1574. Petri Laodicenſis, & Germani Patriarchæ Conſtantinopolitani expoſitiones in Orationem Dominicam, Petrus Morellus è Græcis recens Latinas fecit, Gregorij Niſſeni Catheticæ maiori adiunxit, & Pariſijs imprimi curauit in octauo anno 1568. Ruffini expoſitio in Symbolum, præterquàm quòd in quarto tomo operum Diui Hieronymi reperiatur, extat etiam inter D. Cypriani opuſcula. Chryſoſtomi liber de Virginitate, ex verſione Ioannis Liuineij citatur. Reliqua verò Chryſoſtomi hic citata, quæ in eius operibus non reperiuntur, inuenies apud Metaphraſten in tomis Aloyſij Lipomani, & Laurentij Surij de Vitis Sanctorum. Liturgiæ beati Iacobi, Baſilij, & Chryſoſtomi ſimul editæ ſunt per Claudium Sainctesium Theologum Pariſienſem: attamen Baſilij & Chryſoſtomi Liturgiæ, eorum operibus in Pariſienſi editione etiam adiunctæ ſunt. Beſſarionis ſcripta quædam de Euchariſtia, in eodem opuſculo continentur. Si qui ſunt eius generis authores alij in Catechiſmo citati, quorum ſcripta hactenus nota ſunt, ea vel ſeparatim impreſſa extant: vel in ijs voluminibus inueniuntur, in quibus diuerſorum authorum ſcripta collecta ſunt: cuius generis ſunt octo tomi Aloyſij Lipomani de Vitis Sanctorum. Antidotum contra diuerſas hæreſes, Bibliotheca ſanctorum Patrum cum ſua appendice Pariſijs edita, Panoplia Euthymij: vel denique locus vbi quærenda ſit authoritas, ſimul annotatus eſt.

Hæc ſunt de quibus te, candide Lector, admonere voluimus. Tu interim hoc labore fruere, ac humaniſſimo conſultiſſimoque Iuriſprudentiæ Licentiato D. Geruino Calenio Typographo diligentiſſimo & valdè Catholico gratias habe, qui pro ſua prompta iuuandæ Eccleſiæ & promouendorum ſtudiorum theologicorum voluntate operam ſuam in hac re fideliter præſtitit. Atque vt alia permulta eximia opera ad doctrinam Catholicam illuſtrandam & propagandam politè & nitidè typis mandauit, atque in lucem emiſit: ità & in hoc opere ſuam in imprimendo induſtriam declarat, quod & eleganter & emendatè excudere voluit. Si qui errores inter imprimendum obrepſerunt, quod vitari vix poteſt, eos tales eſſe exiſtimamus, qui ab vno quoque facilè corrigi poſſint. Quòd ad ſententias ipſas attinet, dedimus ſanè operam, vt facta collatione diuerſorum exemplarium, quæ nanciſci poteramus, quàm emendatiſſimè prodirent. Ea quæ in ſententiis Patrum potiſſimùm obſeruanda videbantur, & Scripturarum, quæ ab ijs adducuntur, loca, breuiter in ſtudioſorum gratiam, ad marginem adſcripſimus. Quæ ſi ubi non omnino è regione locata ſunt, ducta linea ad ſuum locum facilè referri poterunt. Et quoniam in hoc opere, ſicut & ſæpè aliàs, Lector ſcire cupis, in quam ætatem citati Patres inciderint, quò ve ſeculo aut floruerint, aut ſcripſerint, quantamque vetuſtatis commendationem habeant: hæc enim illorum ſententijs non paruam addit authoritatem; viſum eſt operæ pretium fore, ſi Chronologiam Eccleſiaſticam ab erudito Societatis noſtræ Theologo recens contextam, & per centurias diſtinctam hic ſubijceremus. Inde quiuis nullo ferè negotio intelliget Catalogum & ſeriem omnium, qui hactenus in Eccleſia extiterunt, Pontificum & Imperatorum: quo itidem tempore Concilia præcipua & alicuius nominis fuerint celebrata: quando præterea non modò plerique ſcriptores Eccleſiaſtici, & plures quidem quàm deinde citantur, cum laude vixerint: verùm etiam infames hæreſiarchæ caſtra Eccleſiæ infeſtârint. Horum omnium ſeries tam breuiter & dilucidè velut in tabellis propoſita etiam aliud agentes pulchrè delectat, ac de multis rebus & publicis mutationibus in Eccleſia factis, doctos & indoctos vtiliter monet atque docet. Hoc ſolùm interim notet Lector, in Pontificum & Imperatorum ætate aſſignanda Illuſtriſs. Cæſarem Baronium & Onuphrium ferè nos ſecutos eſſe: deinde in ſecunda claſſe, quæ Concilia complectitur, & quarta, qua Scriptores Eccleſiaſtici recenſentur, quæ tenuioribus diuerſique generis typis excuſa ſunt, eorum in hoc opere mentionem non fieri: reliquorum autem omnium teſtimonia allata deprehendi. Poſtremò non abs re fore duximus, ſi quorundam Patrum encomia ex veteribus excerpta ſcriptoribus adiicerentur, vt in quanto illi honore apud Maiores noſtros fuerint cognoſci queat: habeantque Concionatores & alij profeſſores epitheta, quibus vtantur, dum eorum teſtimonia producunt. Iterum vale.

CHRONOLOGIA ECCLESIASTICA.

Successit An. D.	Pontifices Summi.	Concilia. Persecutiones.	Fit Imp. An. D.	Imperatores Romani.	Scriptores Ecclesiastici.	Hæretici.
	Iesvs Christvs.			Augustus.		
			16	Tiberius.		
34	S Petrus Apostolus & Martyr.		39	Caius Caligula.	Philo Iudæus.	Simon Magus, à quo Simoniaci.
		Ierosolymitanum Concilium.	42	Claudius.	S. Martialis Lemouicensis Episcopus.	Iudaizantes.
		Prima persecutio sub Nerone Christi anno 66.	55	Nero.		Cerinthus.
68	S. Linus Martyr.		69	Galba.	*Marcellus.*	
				5 Otho & Vitellius	S. Dionysius Areopagita Episcopus & Martyr.	Nicolaitæ.
			70	2 Vespasianus.	Iosephus Iudæus.	
79	S. Cletus Martyr.		80	Titus.	S. Ignatius Episcopus & Martyr.	
			82	Domitianus.		
		Secunda persecutio sub Domitiano anno Christi 92.				Ebion. Menander.
92	S. Clemens Martyr.		97	Nerua.		
		Tertia persecutio sub Traiano anno Christi 99.	99	Traianus.		
An. D. 100.						
102	S. Anacletus Martyr.				*Prochorus discipulus S. Ioannis Euangelistæ. Papias Hierapolitanus Episcopus.*	Basilides. Saturnini. Chiliastæ.
111	S. Euaristus Martyr.					Helxe', à quo Helcesaitæ Carpocras.
120	S. Alexander I. Martyr.		118	Adrianus.		Gnostici.
131	S. Sixtus I. Martyr.				S Iustinus Philosophus & Martyr. *S. Quadratus Episcopus. Aristides Philosophus. Agrippa Castor.*	Cerdo. Valentinus. Marcion. Apelles.
141	S. Thelesphorus Martyr.		139	Antonius Pius.		
155	S. Higinus Martyr.					
157	S. Pius I. Martyr.				*Hermas frater S. Pij Pontificis. Tatianus Syrus. S. Hero Antiochenus Episcopus & Martyr. S. Policarpus Episcopus & Martyr. Hegesippus Melito Sardensis Episcopus. S. Theophilus Antiochenus Episcopus. Apollinaris Hierapolitanus Episcopus. S. Dionysius Corinthiorum Episcopus. Athenagoras Philosophus. Pinytus Cretensis Gnostic. Episcop. Philippus Gortynæ Episcopus.*	Hermogenes. Montanus, à quo Cataphrygæ & Pepuzeni. Tatianus, à quo Encratitæ. Bardesanes Syrus. Seuriani à Seuero. Florin⁹.
166	S. Anicetus Martyr.		162	M. Aurelius Antoninus Verus cum fratre L. Aurelio Commodo.		Monarchici siue Patropassiani à Praxea. Blastus.
174	S. Soter Martyr.					
178	S. Eleutherius Martyr.	Quarta persecutio sub Vero, anno Christi 178.	181	Commodus M. Antonini Veri filius.	*Musanus. Modestus.*	Theodotus Coriarius.
193	S. Victor I. Martyr.				S. Irenæus Epis. & Mart. *Miltiades Serapion Antiochenus Episcopus. Maximus.* Tertullianus. *S. Athenogenes. Mart. Pantænus. Heraclus.* Clemes Alexandrinus. *Rhodõ Asianus. Apollonius. Theophilus Cæsareæ Palæstinæ Episcopus Bacchylus Corinth. Epis.*	Thodotus argentarius, à quo Melchisedechiani.
			194	Ælius Pertinax Seuerus.		Artemon.
		Concilium Romanum, Palæstinum, Pontificum, Gallicum &c.				Quartadecimani.
An. D. 200.						
202	S. Zephyrinus Martyr.	Quinta persecutio sub Seuero, anno Christi 201.	212	Antonius Caracalla.	*S. Apollonius Senator Romanus Martyr Candidus. Appion.* Origenes. *Sextus Arabianus. Iudæus Cauus. Minutius Felix. Iulius Africanus Beryllus Bostrensis.* S. Hyppolitus Portuensis Episcopus & Martyr. *Alexander Capadocia Episcopus Geminus Antiochenus Presbyter. S. Gregorius Thaumaturgus Neocæsareæ Episcopus. Ammonius Alexandrinus. Ambrosius Diaconus.*	Noetus.
			218	Macrinus.		
220	S. Calixt⁹ I. Martyr.		219	M. Antonius Heliogabalus.		
225	S. Vrbanus I. Martyr.		223	Alexander.		
232	S. Pontianus Martyr.	Sexta persecutio sub Maximino anno Christi 236.	236	Maximinus.		
237	S. Anterus Martyr.					
238	S. Fabianus Martyr.	*Africanum Concilium contra Primatum.*	239	Balbinus & Pupienus.		Heleesaitę renouati.
			240	Gordianus.	S. Cyprianus Episcopus & Martyr. *S. Dionysius Alexãdrinus Episcopus.*	Valesius Arabs, à quo Valesij siue Eunuchi.
			245	Philippus cum Philippo filio.		Priuatus. Nouatus.
253	S. Cornelius Martyr.	Septima persecutio sub Decio anno Christi 253.	252	Decius cum Decio filio.		Nouatianus, à quo Nouatiani, qui & Cathari.
		Concilium Romanum, contra Nouatianos, Africanum.				
254	S. Lucius I. Martyr.		254	Gallus cum Volusino.		
256	S. Stephanus I. Martyr	Octaua persecutio sub Valeriano, &	256	Valerianus cum Galieno.	*S. Zeno Veronẽsis Episcopus & Mart. S. Pontius Diaconus S. Cypriani. Typhon.*	Sabellius. Angelici.
659	S. Sixtus II. Martyr.	Galieno anno Christi 259.				Apostolici. Nepos Chiliasta.

Succeſſ. An. Dñi.	PONTIFICES SYMMI.	CONCILIA & PERSECVTIONES.	Fit Imp. An. D.	IMPERATORES ROMANI.	SCRIPTORES ECCLESIASTICI.	HAERETICI.
260.	S Dionyſius I.					Paulus Samoſatenus.
		Concilium Antiochenum contra Samoſatenum.	269.	Claudius.	*Malachion Antiochenus Presbyter.*	
272.	S. Felix I. Martyr.	Nona perſecutio ſub Aureliano anno Chriſti 273.	271.	Aurelianus.		
275.	S. Eutychianus Martyr.					Manes Perſa, à quo Manichæi.
			277.	Tacitus.	*S. Victorinus Pictauienſis Epiſcopus & Martyr.*	
			278.	Florianus.		
			279.	Probus.	*S. Pamphilus Presbyter & Martyr. Archelaus Meſopotamiæ Epiſcop. S. Dorotheus Presbyter Antiochenus & Martyr. Pierius Presbyter Alexandrinus. S. Anatolis Laodicenſis Epiſcopus. S. Methodius Tyri Epiſcopus & Martyr*	
283.	S. Caius Martyr.		283.	Carus cum filijs Carino & Numeriano.		Hieras, à quo Hieracitæ.
296.	S. Marcellinus Martyr.		284.	Diocletianus cũ Maximiano		
An. D. 300.		Decima perſecutio ſub Diocletiano anno Chriſti 302.			Arnobius. *S. Phileas Epiſcopus & Martyr. S. Petrus Alexandrinus Epiſcopus & Martyr. S. Lucianus Antiochenus presb. & Martyr.*	
		Concilium Sinueſſanum.	304.	Conſtantius & Galerius		
304.	S. Marcellinus I. Martyr.	*Cyrthenſe.* Eliberinum.	306.	CONSTANTINVS MAGNVS.	Lactantius. *S. Antonius Abbas.*	
309.	S. Euſebius.				S. Rheticius Auguſtodunẽſis Epiſc. S. Athanaſius. Euſebius Cæſarienſis Epiſcopus. Innocentius presbyter. *Oſius Cordubenſis Epiſcopus. Lucifer Caroliſtanus Epiſc. Iulius Firmicus. S. Iacobus Niſibenus Epiſcopus. S. Serapion Thmuitis Epiſcopus.*	Donatiſtæ, qui & Montenſes dicti, à Donato ipſe ſe dopropheta Carthaginenſi ſumunt nomen.
311.	S. Melchiades Martyr.	*Romanum.*				Arrius, à quo Arriani.
313.	S. Sileſter I.	Arelatenſe I. Ancyranum. Neocæſarienſe. *Alexandrinum.* Laodicenum. Romanum. NICENVM I. OECVMEN. 318. Patrum contra Arrium ſub Sileſtro. Romanum. Gangrenſe. Arelatenſe II. *Romanum.*				Colluthus, à quo Colluthiani.
336.	S. Marcus. S. Iulius I.	Vaſatẽſe ſive Vaſenſe I. *Colonienſe cõtra Euphratem.* Sardicenſe. Carthaginenſe I.			S. Hilarius Pictauenſis Epiſcopus. *Macarius Ægyptius Abbas.* S. Cyrillus Ieroſolymitanus Epiſcopus. S. Baſilius Magn⁹. S. Gregorius Nazianzenus. *S. Cæſarius frater Nazanzeni. C. Marius Victorin⁹ Rhetor.*	Circumcelliones Phonus. Acatius. Audeus. Agelius Nouatianus Epiſcopus. Hilarius Diaconus Anabaptiſta. Apollinaris. Eutactus. Semiarriani. Eudoxius. Actius. Eunomius Galata.
352.	S. Liberius. & iterùm poſt		337.	Conſtantinus II Conſtantius, & Conſtans fratres.	*S. Philaſtrius Brixienſis Epiſcopus. Victor Antiochenus presb.* S. Pacian⁹ Barcinonenſis Epiſcopus. S. Optatus Mileuitanus. S. Gregorius Nyſſenus. Didymus Alexãdrinus. S. Ephræm. S Ambroſius. S. Hieronymus.	Macedonius: à quo Pneumaromachi, ac Marathonij à Marathenio. Eleuſius. Euſtachius Sebaſtenſis Baſilius Ancyranus.
355.	S. Felicè II. *Martyrem* anno Chriſti 357.				S. Chromatius Aquileiẽſis Epiſcopus. Rufinus. *Sophronius Ieroſolymitanus Presb. Eutropius. Auſonius.*	Maſſiliani, qui & Euchitæ. Saccofori, & Enthuſiaſtæ.
			361.	Iulian⁹ apoſtata.	Theophilus Alexandrinus Epiſc.	
			363.	Iouinianus.	*S. Maximus Tyronenſis Epiſcopus. Timotheus Alexandrinus Epiſcopus.*	
			364.	Valentinianus I. cum fratre Valente.		Pamenianus.
367.	S. Damaſus.	*Romanum contra Apollinariſtas* Valentinum. Antiochenum. II. OECVMEN. CONSTANTINOPOLITANVM I PP. 150. contra Macedonianos ſub Damaſo. Aquileienſe. *Cæſarauguſtanum. Burdegalenſe Romanũ.*			*Aquilius Severus. S. Vigilius Tridentinus Epiſcopus & Martyr. S. Gregorius Boeticus epiſcopus.* S Amphilochius. S Epiphanius. S. Ioannes Chryſoſtomus. *Sozomenus Agennus Epiſcopus. Fauſtinus S. Gaudentius Brixienſis Epiſcopus. Gelaſius Cæſar. Paleſt. Epiſcopus. Ioannes Ieroſolymitanus Epiſcopus. Palladius Galata Epiſcopus. Heliodius Epiſcopus. Marcellinus Romanus Presbyter Dexter* S. Paulinus Nolanus Epiſc. S. Auguſtinus. *Eugyrius Antiochenus Epiſc.*	Antidicomarianitæ.
375.				Gratianus cum Valentiniano II.		Collyridiani. Marcus. Helpidius.
			379	Theodoſius I.		
385.	S. Siricius.	*Capuenſe. Hypponenſe. Conſtantinopolitanum.* Taurinenſe. Carthaginenſe II. III.				Priſcillianus. Inſtantius. Heluidius. Iouinianus.
			395.	Arcadius & Honorius.	Prudentius. *Manlius Theodorus & Iulius Hilarion. Idacius Clarus Epiſcopus. Proba Falconia.* Severus Sulpitius.	Bonoſus. Fortunatus Manichæus. Petilianus Donatiſta.
An D. 400.	S. Anaſtaſius I.	Carthaginenſe IV. V				Fauſtus Manichæus
402.	S. Innocentius I.	Toletanum I. Carthaginenſe. Mileuitana duo. Carthaginenſia alia in Africano. *Toletanum aliud Cirtenſe Diaſpolitanum.*			Poſſidius. *Severianus Gabalenſis Epiſcopus. Euchiarius. Syneſ⁹. Oroſi⁹. Olympius Hiſpanus Epiſc. Lucianus Ieroſol. presb.* Ioannes Caſſianus. *Fauſtinus presb. Sedulius Salutianus Maſſilienſis Epiſc.*	Pelagius. Vigilantius. Sabbatius. Cæleſtius. Protapaſtithæ. Valerianus. Iulianus Pelagianus. Vicentiani. Rogatiſtæ.
417.	S. Zoſimus.		408.	Theodoſius II. ſiue Iunior & cum eo	S Cyrillus Alexandrinus Epiſc. *Iſidorus Peluſiota. Atticus Conſtantinop.* Theodoretus Cyri Epiſc. *Philo Carpathius Epiſc. Philippus Syda Presb. Palladius Diaconus R. E. Baſili⁹ Seleucio Archiepiſc. S. Hilarius Arelatẽſis.*	Theodotus Mopſueſtenus.
418.	S Bonifacius I.	Teleptenſe. Carthaginenſe VI.				
423.	S. Cæleſtinus I.					

CHRONOLOGIA ECCLESIASTICA.

Successi An. Dñi.	PONTIFICES SVMMI.	CONCILIA & PERSECVTIONES.	Fit Imp. An. D.	IMPERATORES ROMANI.	SCRIPTORES ECCLESIASTICI.	HÆRETICI.
		III. OECVMEN. EPHESINVM ferè 300. PP. contra Nestorium sub Cælestino	425.	Valentinianus III.	S. Petrus Chrysologus. Vincentius Lirinensis, S. Maximus Taurinensis Episcopus. S. Proclus Constantinopolitanus. S. Prosper. Socrates Sozomenus. S. Honoratus Arelatensis Episcopus. S. Eucherius Lugdunensis Episcopus. S. Marcus Eremita. Antoninus Constantiniensis Episcopus. S. Nilus Abbas. Cosmas Vestiarius. Claudius Mamertus Viennensis Presb. S. Gennadius Constantinopolitanus Episcopus. Iuvenalis Ierosolymitanus Episcopus. S. Simeon Stylita. S. Barsanuphius. Gregorius Archiepiscopus. Iulianus Pomerius. Afer siue Maurus Presbyter. Vincentius Episc. Salonius. Victor carthaginensis Episcopus. Philippus Presb. Paschasius Lilybetanus Episcopus.	Nestorius, à quo Nestoriani.
432.	S. Sixtus. III.	Regiense.				
440.	S. Leo Magnus.	Arausicanum I. Vasatense II. Mesticlanense.				Eutyches, à quo Eutychiani. Dioscorus.
		IV. OECVMEN. CHALCEDONENSE 630. PP. contra Eutychetem & Dioscorum sub Leone. Arelatense III. Andegauense. Constantinop.	450.	Martianus.		
461.	S. Hilarius.		457.	Leo I.		
467.	S. Simplicius.	Vasatense. Romanum.				
483.	S. Felix III. alijs II.	Turonense I. Romanum. Persecutio Vandalica sub Hunerico.	474.	Zeno.		Petrus Cnaphæus siue fullo, vnde Theopaschitæ. Timotheus Elurus, à quo Thimotheani. Petrus Mogus. Acephali. Xenaias, qui & Philoxenus. Secta Iconoclasta primus.
492.	S. Gelasius I.	Romanum.				
496.	Anastasius II.		491.	Anastasius I.		
498.	S. Symmachus.	Romana sex sub Symmacho.				
A. D. 510.						
514.	S. Hormisda.	Agathense. Aurelianense I. Tarraconense. Gerundense.				Acacius Dux Acephalorum, à quo Acoemeti.
523.	S. Ioannes I. Martyr.		518.	Iustinus I.		
526.	S. Felix I. Vsal. III	Arausicanum II Epaunense Carpentoratense.	527.	Iustinianus primus.		Iulianus Halicarnassæus. Gaiani siue Phantasiastæ. Themistiani, qui & Agnoïtæ à Themistio Diacono.
530.	Bonifacius II.	Toletanum II.				
531.	S. Ioannes II.					
535.	S. Agapetus.	Constantinopolitanum. Ierosolymitanum.				Thritheitæ duce Ioãne Philopono.
536.	S. Siluerius Martyr.	Aurelianense II.				Iacobus, à quo Iacobitæ & Armeniorum hæresis.
540.	Vigilius.	Aurelianense III Arausicense. Aurelianense IV. Mopsuestenum. Aurelianense V.				Samaritani.
		V. OECVMENICVM CONSTANTINOPOLITANVM II. PP. 165. sub Vigilio.				Monothelitæ. Apostatæ.
555.	S. Pelagius I.	Parisiense. II.				
559.	S. Ioannes III.	Parisiense I. Bracharense I. Cantianense. Lucense I. Turonense II. Lugdunense I. Bracharense II. Lucense II.	565.	Iustinus II.		
		Persecutio Longobardorum.				Iconoclastæ Samaritani.
573.	S. Benedictus I.	Parisiense duo Cabilonense.				
577.	S. Pelagius II.	Matisconense I. Brannacense Lugdunense II. Matisconense II. Valentinum II. Narbonense.	582.	Tiberius II.	Eschius Ierosolymitanus Episcopus. S. Gregorius Turonensis Episcopus. S. Leander Hispalensis Episcopus. Severus Malacitanus Episcopus. Ioannes Gerundensis Episcopus. Ioannes ex Abbate Biclarensi Gerundensis Episcopus. Eutropius Valentinus Episcopus.	
		Toletanum III.	586.	Mauritius.		
590.	S. GREGORIVS MAGNVS.	Hispalense I. Antissiodorense. Romanum. Cæsaraugustanum II. Pictauense. Metense. Romanum. Oscense. Narbonense. Barcinonense.				
A. D. 600.						
604.	Sabinianus.		602.	Phocas.	Paterius R. E. Notarius. S. Eulogius Alexandrinus Episcopus. Daniel Monachus. Georgius Pisida Diaconus Constantinopolitanus. Leontius Neapolis Cypri Episcopus. Georgius Alexandrinus scriptor vitæ S. Chrysostomi. S. Sophronius Ierosolymitanus Episcopus. Dorotheus Abbas. S. Antiochus Palæstinus Monachus. S. Isidorus Hispalensis Episcopus. S. Columbanus Abbas Luxouiensis. Orosiensis Abbas. S. Gallus Abbas.	
606.	Bonifacius III.					
607.	Bonifacius IV.					
614.	S. Deusdedit.	Romanum. Toletanum.	610.	Heraclius.		
617.	Bonifacius V.	Spalense siue Hispalense.				
620.	Honorius I.	Toletanum IV. V.				

Digitized by Google

Succeſſit An. Dñi.	PONTIFICES SYMMI.	CONCILIA & PERSECVTIONES.	Imp. An. D.	IMPERATORES ROMANI.	SCRIPTORES ECCLESIASTICI.	HAERETICI
				Petrus Laodicenſis Epiſcopus. *Ionas Bobienſis Monachus. S. Maximus Abbas & Martyr. Ioannes & Branlio Caſarauguſtani Epiſcopi. Thalaſius Monachus. Antiochus Abbas S.*		Sergius Syrus. Mahumetes. Pyrrhus. Sergius Conſtantinopolitanus Patriarcha. Cyrus Alexandrinus Archiepiſcopus Monothelitarum hæreſimin ſtaurat. Theodiſcus Conſtantinus, qui & Siluanus Iuſtus & Simeon qui & Titus, Manichæi.
638	Seuerinus.	Toletanum VI.				
639.	Ioannes IV.	*Romanum contra Monothelitas.*				
641.	Theodorus I.	*Byzacenum. Numidicum. Mauritanum. Carthaginenſe.*		Conſtantinus III. Heraclij filius.	*Saba. Seuerus Alexandrinus Patriarcha. S. Eligius*	
			641.	Conſtans II. Conſtantini III. filius.		
		Toletanum VII. *Romanum, Lateranenſe Aurelianenſe.*				
649	S. Martinus I. Martyr.	Toletanum VIII.				
654.	Eugenius I.					
655.	S. Vitalianus.	Toletanum IX. & X. *Clypiacenſe.* Cabilonenſe I. *Emeritenſe.*			*Nouiomenſis Epiſcopus. S. Eugenius Toletanus Archiepiſcopus.* Ioannes Moſcus Eutratus. *Deſiderius Cadurcenus Epiſcopus.*	
669.	Adeodatus.	*Herudfordenſe in Anglia.*			*S. Ildefonſus Toletanus Archiepiſcopus.*	
		Toletanum XI. Bracharenſe III.			*S. Theodorus Cantuarienſis Archiepiſcopus.*	
			668.	Conſtantinus IV. Pogonatus, Conſtantis II. F.	*S. Audoenus Rothomagenſis Epiſcopus. Valerius Abbas Iſidorus Aſturicenſis Epiſcopus. Theodorus Campedonenſis I. Abbas.*	
676.	Domnus I. vel Domnio.				*S. Damianus Ticinenſis Epiſcopus.*	
678.	S. Agatho.	*Mediolanenſe. Anglicanum. Romanum contra Monothelitas.*				
		VI. OECVMEN. CONSTANTINOPOLITANVM III. Epiſc. 289. contra Monothelitas ſub Agathone.				
		Toletanum XII. *Rothomagenſe.*				
683	S. Leo II.	Toletanum XIII.				
684.	S. Benedictus II	Toletanum XIV.				
685.	Ioannes V.					
686.	Conon. vel Cuno.	Toletanum XV. *Caſaraugustanum III.*				
687.	S. Sergius I.	Trullani canones 103. nomine VI. Concilij cuduntur anno 692				
		Toletanum XVI. XVII.	694.	Leõtinus ſiue Leo II.	*Aponius. Pantaleon Diaconus Conſtantinopolitanus.*	
			696.	Tiberi III. Abſimarus.	*S. Adamannus vel Adamnanus Abbas Hyensis Scotus.*	
An D. 1000						
701.	Ioannes, VI.					
		Toletanum XVIII.	703.	Iuſtinianus II. iterum.	*S. Marcellinus Presbyter.* Venerabilis Beda	
705.	Ioannes VII.					
708.	Siſinnius.		711.	Philippicus Bardanes.		
714.	Conſtantinus.		713.	Anaſtaſius ſecundus.		
	S. Gregorius II.		714.	Theodoſius tertius.		
		Romana duo.			*Ionas Fontanallenſis Monachus.*	
731.	Gregorius III.	*Romanum.*	716.	Leo III. Iſauricus Iconomachus.	S. Germanus Conſtantinopolitanus Patriarcha. *Samſon Abbas S. Zoyli S. Bonifacius primus Archiepiſcopus Moguntinus Martyr.* S. Ioannes Damaſcenus *Cosmas Maiuma Epiſcopus.*	Iconoclaſtæ.
741.	S. Zacharias I.	*Germanicum* & Leptinenſe *ſub S Bonifacio Moguntino Archiepiſcopo.*	741.	Conſtantinus V. Copronymus.	*Nothelmus Epiſcopus. Adhelmus Epiſcopus. Caſa candida. S VVilibaldus I. Eichſtadenſis Epiſcopus.* Zacharias Aphronet.	Manichæi.
		Romanum.				
752.	Stephanus II. Stephanus III. (dict. II.	*Vernenſe ſub Pipino.*			*Verus Hiſpalenſis Epiſcopus. Petrus Toletanus Archiepiſcopus. Theoſtericus.*	Aldebertus Clemens.
757.	Paulus I.	*Genetliacum.*				Bahanes, à quo Bananitæ.
768.	Stephanus IV. dict. III.				*Ambroſius Autbertus.*	
772.	Adrianus I.	*Lateranum. VVormatienſe I. VVormatienſe. II. Bauaricum Dingolfinga. Duriense. Paderbonenſe. Coloniense.*			*S. Lugderus Monaſterienſis Epiſcopus.*	
		VII. OECVMEN NICAENVM II. Epiſcoporum 350. contra Iconoclaſtas ſub Adriano. *Foroiulienſe Ratiſponenſe. Francofordiense 300. Epiſcoporum.*	775.	Leo IV. Copronymi F.	Albinus Flaccus. Alcuinus Abbas Turonenſis. Vſuardus Monachus. *S Beatus Presbyter. Etherius Vxamenſis Epiſcopus. Ignatius Hiſtoricus.* Paulus Diaconus.	
			780.	Conſtantinus VI & Irenes Mater.	Paulinus Aquileienſis Patriarcha.	Elipãdus Toletanus Archiepiſc. Felix Vrgelitanus à quo Felicianæ hæreſis.
795.	Leo III.		797.	Irenes ſola.	*S. Theodorus Studita.*	Sergius, à quo Sergiotæ.

Succeſſit An. Dni.	PONTIFICES SVMMI.	CONCILIA.	IMPERATORES Fit Imp. An. Do.	ROMANI.	Fit Imp. An. Do.	CONSTANTINOPOLITANI	SCRIPTORES ECCLESIASTICI.	HAERETICI.
		Altmenſ. in Theodonis villa. Aquiſgranenſe. Aquiſgranenſe. Moguntiacum. Rhemenſe. Turonenſe III. Cabilonenſe II. *Arelatenſe IV.*	800.	CAROLVS MAGNVS primus poſt tranſlatum ad Germanos imperium.	802.	Nicephor. I.	*Petrus Oldradus Mediolanenſis Archiepiſcopus. Ioſephus Theſſalonicenſis Archiepiſcopus. S. Nicephorus Conſtantinopolitanus Patriarcha. Arno Salſburgenſis Archiepiſcopus.*	Mœchiani.
					811.	Michaël I. Curopalat.	*Eginhardus. Turpinus. Hilduinus Abbas. Theophanes Hiſtoricus. Dungalus. Claudius Scotus. Simeon Metaphraſtes. Amalarius Trevirenſis Archiepiſcopus. Theodominus Abbas.*	Aſſati ſive Inſtabiles.
816.	Stephanus V. dictus IV.		813.	Leo V. Armenus.				
817.	Paſchalis I.	Aquiſgranenſe I.	814.	Ludouicus I. Pius.				
824.	Eugenius II.	*Romanum.*			820.	Michaël II. Balbus.	*Halitgarius Cameracenſis Epiſcopus. Michael Syngelus ſive Syncellus.* Haymo Halberſtatenſis Epiſcopus. Rabanus Maurus Moguntinus Archiepiſcopus. *Agnellus Hiſtoricus. Michael Studita.*	Claudius Taurinenſis Epiſcopus Hagiomachus.
827.	{ Valentinus. Gregorius IV.	Pariſienſe. *Attiniacum. in Theonis villa* Aquiſgranenſe II. *Lugdunenſe Cariſiacum. Cabilonenſe.*			829.	Theophilus	*Theganus Trevirenſis Chorepiſcopus. Freculphus Lexovienſis Epiſcopus. Strabus Fuldenſis Monachus. Walafridus Strabo Augienſis Abbas.*	
			840.	Lotharius.				
844.	Sergius II.	*Bellovacenſe. Meldenſe. Pariſienſe.*			841.	Michaël III Theophili F. cum Matre Theodora deinde ſolus.	*Wandelbertus Diaconus Prumienſis Monachus.* Ionas Aurelianenſis Epiſcopus. *Theodulphus ex Floriacenſi Abbate, Aurelianenſis Epiſcopus. Modoinus Epiſcopus. Lupus Ferrarienſis Abbas.* Angelomus. *S. Eulogius Cordubenſis Martyr.* S. Methodius Conſtantinopolitanus Patriarcha. S. *Samſon Cordubenſis Abbas* S. *Zoili. Nithardus nepos Caroli Magni. Anegiſus Lobienſis Abbas. Chriſtianus Druthmarus. Anaſtaſius Bibliothecarius. Hincmarus Rhemenſis Archiepiſc. S. Notkerus Balbulus S. Galli Monachus. Michael Pſellus.* Photius Conſtantinopolitanus Patriarcha. Remigius Antiſiodorenſis Monachus. *Idiota. Nicetas.* S. *Rimbertus Bremenſis Archiepiſcopus. Odo Bellovacenſis Epiſcopus. Petrus Diaconus Caſſinenſis. Heremhertus. Aimoinus Monachus. Metrophanes Smyrnenſis Antiſtes. Petrus Siculus. Hubaldus vel Huchaldus & Milo. Monachi S. Amandi. Ericus Monachus.* Ioannes *Scotus interpres Areopagita. S. Ado Viennenſis Archiepiſcopus. Paſchaſius Ratbertus Corbeienſis Abbas. Aſſerus*; Ioannes Diaconus Romanus. *Hartmannus S. Galli Monachus. Fulco Remenſis Archiepiſcopus. Rotpertus S. Galli Monachus. VVolffhardus Monachus Haſcurietanus. Regino Prumienſis Abbas. Salomon Conſtantienſis Epiſcopus.*	Godeſcalcus Presbyter Gallus.
855.	Benedictus III.	*Cariſiacum. Moguntiacum ſub Carolo.*	855.	Ludouicus II.				
858.	Nicolaus I.	*Tullenſe Lateranenſe. Romana. Sabionarienſe. Sueſſionenſe. Trecenſe.*						
867.	Adrianus II.	VIII. OECVMEN. CONSTANTINOPOLITANVM. IV. Epiſcoporũ 300. contra Photiũ ſub Adriano II. *Colonienſe.*			867.	Baſilius I. Macedo.		Theopaſchitæ iterùm.
872.	Ioannes VIII.	*Ticinenſe. Pontigonenſe. Romana. Neuſtricum. Trecenſe.*	875.	Carolus II. Calvus.				
			877.	Ludouicus III. Balbus.				
			879.	Carolus III. Craſſus.				
882.	Marinus I. aliis Martinus II.							
884.	Adrianus III.							
885.	Stephanus VI. dict. V.	*Colonienſe. Moguntinum.*	888.	Arnulphus.	886.	Leo VI. Philoſophus.		
891.	Formoſus.	Triburienſe.						
897.	Stephanus VII. dict. VI.							
900.	Romanus.		900.	Ludouicus IV.				
901.	{ Theodorus. Ioannes IX.	*Duronenſe. Romanum. Rauennenſe.*					*Galterus Senonenſis Archiepiſcopus.*	
905.	Benedictus IV.							

Succeſſ.

Succeſſit An. Dñi.	PONTIFICES SVMMI.	CONCILIA.	Fiunp. An. D.	IMPERATORES. ROMANI.	cœpit An. D.	CONSTANTINOPOLITANI.	SCRIPTORES ECCLESIASTICI.
907.	Leo V (rus I. Chriſtopho· Sergius III.						*Auxilius.*
	Anaſtaſius III.	*Sueſſionenſe.*					
910					911	Alexander.	
912.	Lando. Ioannes X.	*Conſluentinum.*	912.	Conradus I.	912.	Conſtantinus VIII. Porphyrogenitus.	*S. Odo Abbas Cluniacenſis. Aretas Cæſarienſis Archiepiſcopus Radulphus Flaviacenſis. Reginel.*
		Troſleienſe. Duisburgenſe.	919	Henricus I. Auceps.			
928.	Leo VI.						
929.	Stephanus VIII. dict. VII.						
931.	Ioannes XI.						
936.	Leo VII.		936.	Otto I. Magnus.			
939.	Stephanus IX. dict. VIII.	*Narbonenſe. Sueſſionenſe.*					*Ioannes Abbas S. Pauli. Ratherius Veronenſis, pòſt Leodienſis Epiſcopus.*
943.	Marinus II. alijs Martinus III.						
946	Agapitus II.	*Virdunenſe. Aſturienſe. Caſtri Moſomi. Ingelheimenſe. Tremirenſe. Romanum. Auguſtanum Rhætia.*					
955.	Ioannes XII.	*Meldenſe.*					*VVindichindus Corbeienſis Monachus, Luitprandus Ticinenſis Diaconus, & Frodoardus Remenſis Præſb. Hiſtoriographi Rathbodus Trajectenſis Epiſc. Herigerus Lobienſis Abbas. Smaragdus Abbas S. Michaelis Fridegodus Diaconus. Roſuita Gandersheimenſis Monialis.*
960						Romanus. Nicephorus II. Phocas.	
963.	*Leo VIII.*						
964.	Benedictus V.						
965.	Ioannes XIII.	*Anglicanum. Romanum.*			969.	Ioannes Zemiſces.	*S. Abbo Floriacenſis Abbas.*
972.	Donus vel Domus II. ſiue Dominio. Benedictus VI.	*Ingelanheimenſe.*	973.	Otto II.			*Berno Augienſis Abbas. Aſſa ſive Aſſerius Menevienſis Schiburnenſis Epiſcopus.*
		Mutinenſe.			975.	Baſilius II. junior, & Conſtantinus VIII.	
975.	Benedictus VII.						
983.			983.	Otto III.			
984.	Ioannes XIV.						*Sampyrus Epiſcopus.*
985.	Ioannes XV.	*Silvanectenſe. Romanum. Moſomenſe. Remenſe.*					*Odoramus Senonenſis Monachus. Gerbertus Auriacenſis Monachus.* *S. Odilo Cluniacenſis Abbas.*
996.	Gregorius V.	*Romanum.*					*Helgaldus Floriacenſis Monachus.*
999.	Sileſter II.						
An. D. 1000			1002.	S. Henricus II. alias I. Claudus.			*Radulphus Ardens. Fulbertus Carnotenſis Epiſcopus. R. Samuel Marechianus.* Burchardus VVormatienſis Epiſcopus. *Dithmarus Merſburgenſis Epiſcopus. Bruno Herbipolenſis Epiſcopus. Hermanus Contractus ex Comite Veringenſi Monachus Angia Maioris. Guido Aretinus Monachus. Meginfredus Fuldenſis Monachus. Arnulphus Comes à Cham & Vogburg. Glaber Radulphus Cluniacenſis Monachus.*
1003.	Ioannes XVII. dict. XIIX. Ioannes XIIX dict. XIX.	*Germanicum. Francfordienſe.*					
1009.	Sergius IV.	*Legionenſe.*					
1003.	Benedictus IIX. dict. IX.	*Aquiſgranenſe. Saleſunth dienſe. Gandersheimenſe. Moguntinum. Triburienſe. Lemovicenſe.*					
1024.	Ioannes XIX. dict. XX.		1024.	Conradus II.	1025.	Conſtantinus ſolus.	
					1029	Romanus Argyrus.	
1033.	Benedictus IX. dict. X.				1034	Michael IV. Paphlago.	

Succeſſ. An. Dñi.	PONTIFICES SYMMI.	CONCILIA.	Fit Imp. Ao. D.	IMPERATORES. ROMANI.	cœpit An. D.	CONSTANTINOPOLITANI.	SCRIPTORES ECCLESIASTICI.	HAERETICI.
			1039.	Henricus III. al. II. Niger. Filius Conradi.	1041.	Michael V. Calaphates.	*Vmbertus siue Humbertus Cardinalis VVipo Presb.* S. Lantbertus Cantuariensis Archiepiscopus. *Rogerius Monachus. Adelmannus Brixiensis Episcopus. Durandus Leodiensis Episcopus. Leo Ardidanus. Nicetas Pectoratus Monachus.*	
					1041.	Constantinus IX. Monomachus.		
1044.	Gregorius VI.							Berengarius Sacramentarius.
1046.	Clemens II.	*Papiense. Sutrinum.*						
1048.	Damasus II.							
1049.	S. Leo IX.	*Maſuntgense.*						
		Lateranense & Vercellense contra Berengarium.						
		Lateranense. Ticinense. Remense. Moguntinum. Vvormatiense. Coyacense.					*Osbertus Clarentius Monachus Agelus.* Oecumenius.	Reordinantes.
1055.	Victor II.	*Florentinum.* Turonense contra Berengarium. *Toloſanum.*	1056.	Henricus IV. al. III.	1054.	Theodora Augusta.	S. Petrus Damianus. Theophylactus Bulgariæ Archiepiscopus. *Metellus Tegerensiensis Monachus. Alfanus Salernitanus Archiepiscopus. S. Anſelmus Lucensis Episcopus* Guitmundus Aucianus Episcopus Algerus S. Iuo Carnotēsis Episcopus *Lambertus Schafnaburgeſis Monachus. Hildebertus Cenomanensis poſt Turonensis Episcopus. Ado Trevirensis Archiepiscopus. Adam Bremeſis Canonicus Marianus Scotus Monachus. Micrologus Anonymus. Dodequinus Abbas S. Diſybodi. S. Bruno Carthusianus, Euthymius Monachus.*	
1057.	Stephanus X. dict. IX.				1057.	Isaacius I. Cōmenus.		
1059.	Nicolaus II.	Romanum contra eundem.			1059.	Constantinus X. Ducas.		
1061.	Alexander II.	*Mediolanense. Lateranense. Mantuanum. Vintoniense. Triburiense Romana.*						
		Anglicanum.			1067.	Eudoxia cum quatuor filiis.		
					1068.	Romanus Diogenes.		
					1071.	Michael VII. Ducas, dictus Parapinaceus.		Incertus.
1071.	S. Gregorius VII.	*Erfordiense. Lateranense.*						Basilius Bogomiſ.
		Romanum contra Berengarium, *& plura alia.*			1078.	Nicephorus III Botoniates.	*Berengoſius Abbas. Ingulphus Croylandiæ Abbas.* S. Anſelmus Cantuariensis Archiepiscopus *Bertholdus constantiensis Leo Oſtiensis Episcopus Cardinalis. Edinensis cānuariensis Monach°. Florentius Bauonius VVigorniensis Monachus. Domnizo Presbyter. Guillermus Bibliothecarius. Desiderius Cardinalis. Romualdus Salernitanus Archiepiscopus. Desiderius Casinensis Abbas.*	
		Quintilineburgense. Capuanum. Beneventanum.			1080.	Alexius I. Cōmenus.		
1086.	Victor III.							VVecilo.
1088.	Vrbanus II.	*Troiana duo. Melphitanum. Barense. Placentinum. Claromontanum. Constantiense. Romanum. Turonense.*						
1099.	Paschalis II.							
An. D. 1100.		*Lateranense. Florentinum Vaſcalense. Trecense. Beneventanum. Northuiſanum. Londinense.*	1160.	Henricus V. al. IV. Henrici IV. F.			*Sigebertus Gemblacensis Monachus. Zacharias Chrysopolitanus Episcopus. Bernardus Constantiensis. Anſelmus Laudunensis, Gloſſa interlinearis author. Ioannes Zonar. s. Georgius Cedrenus. Theodericus S. Trudonis Abbas. Glicas. Rupertus Tuitiensis Abbas. Guilielmus Abbas S. Theodorici S. Bernardus Claræuallensis Abbas. Vdalſcalcus. Honorius Augustodunēsis Presb. Franco Haffligiensis Abbas. Hugo de S. Victore. Gratianus. Petrus Lombardus Sententiarum. Petrus Venerabilis Cluniacensis Abbas. Richardus de S Victore. Lucas Abbas montis S. Cornelii. Drogo Hoſtiensis Cardinalis. Constantinus Harmenopulus. Gregorius Palamas Theſſalonicensis Archiepiscopus. S. Hildegardis Abbatiſſa. Petrus Comeſtor. Ioannes Sarisberiensis Carnotensis Episcopus*	Paulemus.
1118.	Gelasius II.	*Viennense.*			1118.	Ioannes II. Comnenus.		
1119.	Calixtus II.	*Remense. Lateranense 900. PP. Colonienſe. Fritslariense. Toloſanum.*						Durandus de Valdach. Petrus de Bruis, à quo Petrobruſiani. Henricia-ni. Petrus Abailardus. Arnaldus de Brixiaque Analiſtæ pſeudo-apoſtolici.
1124.	Honorius II.	Nannense. Londinense.	1125.	Lotharius II.				
1130.	Innocentius II.	*Piſanum. Claromontanum. Stampense. Romense. Placentinum. Moguntinum. Lateranense. 1000. PP. Suoſſionense. Senonense.*						
			1139.	Conradus III.				

CHRONOLOGIA ECCLESIASTICA.

Succeſſ. An. Dñi.	PONTIFICES SUMMI.	CONCILIA.	Fri Imp. An. D.	IMPERATORES ROMANI.	cœpit Au. D.	CONSTANTINOPOLITANI.	SCRIPTORES ECCLESIASTICI.	HAERETICI.
1143.	Cœleſtinus II.						*Petrus Cellenſis Abbas, Guilhelmus Malmesberienſis Monachus. Guillelmus Gemeticenſis. Theerianus. Petho Prumienſis Presbyter.*	
1144.	Lucius II.	*Gallicanum.*			1143.	Manuel I. Cõnenus.		Cathari ſiue Patareni.
1145.	Eugenius III.	*Vezeliacum. Pariſienſe. Romenſe. Trevirenſe.*					*Otto Friſingenſis Epiſcopus. Arnoldus Bonevallis Abbas. Hugo Eterianus. Robertus Montenſis Abbas Petrus Bleſenſis. Gaufridus Arturus Aſaphenſis Epiſcopus.*	Vvaldo Lugdunenſis, a quo Vvaldenſes, ſiue Pauperes de Lugduno.
1153.	Anaſtaſius IV.		1152.	Fridericus I. Barbaroſſa.				
1154.	Adrianus IV.							
1159.	Alexander III.	*Claromontanum Turonenſe.* Lateranẽſe 280. Epiſcoporum.					*Leo Tuſcus. Petrus de Riga Remenſis. Richardus Cluniacenſis Monachus. Gaufredus Antiſſiodorenſis Monachus Ciſtercienſis. Eckbertus S. Florini Abbas Godefridus Viterbienſis Ioachim Abbas Florenſis.*	
1180.	Alexius II. Comnenus.							
1183.	Andronicus Comnenus.							
1185.	Lucius III.							
1185.	Vrbanus III.				1185.	Iſacius I. Angelus.	*Theodorus Balſamus Helmoldus Presbyter. Henricus Stero Althenſis Monachus. Gueritus Igniacenſis Abbas.*	
1187.	Gregorius IIX.		1190.	Henricus VI. Friderici F.			*Guilhelmus Tyri Archiepiſcopus.*	
1188.	Clemens III.						Nicetas Choniates.	
1191.	Cœleſtinus III.						*Syluester Giraldus Cambrenſis.*	
1198.	Innocentius III.		1199.	Philippus frater Henrici. Otto IV.	1195.	Alexius III. Angelus Iſaacii frater.	*Guilhelmus Parvus Neubrigenſis. Eberhardus Altahenſis Ratisbonenſis Archidiaconus.*	
An. D. 1200.								
					1203.	Alexius IV. Angelus Iſaacii F.	*Helinandus Montisfrigidi Monachus.*	Albigenſes. Almaricus, ſiue Amonicus Carnotenſis.
					1204.	Alexius V. Ducas. Balduinus I. Flander.	*Ioannes Beleth. Petrus Cantor. Conradus à Lichtenavv Vrſbergenſis Abbas. Rogerus de Hoveden. Caſarius Heiſterbacenſis Monachus. Saxo Grammaticus. Iacobus de Vitriaco Cardinalis. Hugo. Carenſis Cardinalis. Raimundus de Pennaforti. Guillelmus Auſiſſiodorenſis Epiſcopus.*	
					1206.	Henricus Balduini frater.		
			1210.	Fridericus II.				
		Lateranenſe Magnum. 1285. PP. ſub Innocentio. III.						
1216.	Honorius III	*Alemanicum. Oxonienſe.*			1216.	Petrus Antiſiodorenſis.	*Guilelmus Pariſienſis Epiſc. Rodericus Ximenius Toletanus Archiepiſcopus. Ioannes Friburgenſis. Alexander de Aleſ. Iordanus Saxo. Vincentius Cadlucus. S. Samonas Gazenſis Epiſcopus. Nicephorus Blemmydes Vincentius Bellunacenſis. Ioannes de Sacro Boſco Anglus. Robertus Lincolnienſis Epiſcopus. Albertus Magnus Ratisbonẽſis Epiſcopus. Guntherus Monachus Pariſienſis Matthæus Pariſius ſive Paris Monachus S. Albani. Henricus Heſtienſis Cardin. Humbertus Generalis Dominicanorum. S. Thomas Aquinas. S. Bonaventura. Thomas Cantipratenſis. Ioannes Valeis Galenſis.*	
1221.	Robertus.				1221.			
1227.	Gregorius IX.	*Londinenſe.*			1229.	Balduinus II.		David Dinãnus.
1241.	Cœleſtinus IV.							
1243.	Innocentius IV.	*Lugdunenſe.*	1245.	Henricus VII.				Petrus Ioannis Biranẽſis, diſcipulus Abbatis Ioachim.
			1246.	Guilhelmus.				Guilelmus de ſancto amore.
1254.	Alexander IV.	*Oxonienſe.*	1250.	Conradus IV.				Deſyderius Longobardus.
1261.	Vrbanus IV.		1258.	Richardus & Alfonſus.	1259.	Michael VIII. Palæologus.		Flagellantes.
1265.	Clemens IV.	*Northantonenſe. Londinenſe. Viſnenſe. Auſtria.*						
1271.	Gregorius X.	Lugdunenſe Epiſcopotũ 500. ſub Gregorio X. *Salſburgenſe.*	1273.	Rudolphus I.			*Guilelmus Durandi Mimatenſis Epiſcopus. Henricus Gandanus. Nicolaus Cabaſilas Dyrachij Epiſcopus.*	

CHRONOLOGIA ECCLESIASTICA.

Succeſſit An. Dñi.	PONTIFICES SVMMI.	CONCILIA.	Fit Imp. An. D.	IMPERATORES. ROMANI.	cœpit An. D.	CONSTANTINOPOLITANI.	SCRIPTORES ECCLESIASTICI.	HAERETICI.
1276	Innocẽtius V. Adrianus V. Ioannes XX. al. XXI.						*Ægidius Romanus Biturieẽſis Archiepiſc. Vdalricus Argentinẽſis. Richardus de Mediauilla Iacobus de Voragine Genuẽſis Epiſcopus. Georgius Pachymerus hiſtor. Marcus Paulus Venetus.*	
1277.	Nicolaus III.	*Cantuarienſe.*						
1281.	Martinus II. al. IV.	*Herbipolenſe.*			1283.	Andronicus Senior Palæologus cũ filio Michaële.	*Ioannes Duns Scotus. Aitonus vel Haitonus Armenus. Athanaſius Conſtantinopolitanus Patriarcha.*	
1285.	Honorius IV.						*Iacobus Diaconus Cardin. S. Georgij Theodoricus Turingus Monachus.*	Raymundus Lullus.
1288.	Nicolaus IV.	*Aſchaffenburgẽſe.*	1292.	Adolphus.			*Ioannes Monachus S. Vincentij.*	
1294.	S. Cœleſtinus. V.							
1295.	Bonifacius VIII	*Lugdunenſe. Londinenſe.*					*Nicolaus de Lira.*	
			1299.	Albertus I.				
An. D. 1300		*Pariſienſe.*					Nicephorus Callixtus *Alanus de Inſulis. Albertus Patauinus. Iacobus Viterbienſis. Petrus Paludanus. Petrus Aureolus. Guido Perpinianus Auguſtinus de Ancona. Martinus Polonus. Franciſcus Mayronis. Ioannes de Colonna. Nicephorus Gregoras. Ockam. Almaricus Pelagius. Guido de mõte Rotherij. Lupoldus Bebenburgius. Thomas de la More.*	Dulcinus, à quo Dulciniſtæ.
1303.	Benedictus X. dict. XI.							
1305.	Clemens V.							Begardi. Fraticelli ab Hermanno.
		Viennenſe. Salburgenſe.	1308.	Henricus VIII. Luxenburgenſis.			*Hericus de Primeria. Michael de Ceſena. Philippus Eichſtadenſis Epiſcopus. Ludolphus Carthuſianus. Nicolaus Oremius Laxonienſis Epiſcopus. Guilielmus de Baldenſel.*	Beguini.
1316.	Ioannes XXI. al. XXII.	*Moguntinum.*	1314.	Ludouicus IV. Bauarus.				
1314.	Benedictus XI. dict. XII.				1332.	Andronicus Iunior Palæologus.	*Simon de Caſſia Ioannes Bacchon. Robertus Holkot. Gregorius Ariminenſis. Thomas de Argentina. Franciſcus Petrarcha. Bartolus. Baldus Petrus Bertherij. Marſilius de Ingen. Ioannes Maronis. Matthæus VVeſtmonaſteriẽſis. Richardus Armacanus. Nicolaus de Gorran. Hericus Lẽgenſtein, dictus de Haſſia. Guilelmus Nangiacus Monachus. Guilelmus VVodfortus.*	Marſilius Paduanus, ſive Patauinus.
1342.	Clemens VI.							Lollardi à Gualtero Lollardo.
			1346.	Carolus IV.	1341.	Ioannes Palæologus Andronici F. cum Ioãne Cantacuzeno.		Bertholdus de Rorbach.
1352.	Innocentius VI.							
1362	Vrbanus V.							Turelupini.
1371.	Gregorius XI.							Ioãnes VViclef.
1378.	Vrbanus VI.	*Londinenſe contra VViclef.*	1379.	Venceſlaus.	1384	Manuel II. Palæologus.		
1389.	Bonifacius IX.							
An. D. 1400.			1400.	Robertus Bauarus.			*Thomas de Kempis. S. Laurentius Iuſtinianus. Bartholomæus Vrbinas. Ioannes Capreolus. Petrus de Aliaco Cardinalis. Thomas VValdenſis. Alfonſus Toſtatus Abulenſis Epiſcopus. Ioannes Gerſon. S. Vincentius Ferrerius Valentinus.*	Ioãnes Huſſ.
1404.	Innocentius VII.							Ieronymus Pragenſis.
1406.	Gregorius XII.	*Piſanum.*						
1409.	Alexander V.							Petrus Decenſis.

CHRONOLOGIA ECCLESIASTICA.

Succeſſit An. Dñi.	PONTIFICES SVMMI	CONCILIA.	Fit Imp. An. D.	IMPERATORES. ROMANI.	cœpit An. D	CONSTANTINOPOLITANI.	SCRIPTORES ECCLESIASTICI.	HAERETICI.
1410.	Ioannes XXII. al. XXIII.	CONSTANTIENSE.	1411.	Sigiſmundus.			*Iordanus Saxo Auguſtinus Romanus. Paulus Venetus Auguſtinianus. Nicolaus Dinckelſpuel. Ioãnes Nider. Henricus de Coesfeldia. Ambroſius Camaldulenſis Abbas.*	Picardi Adamita.
1417.	Martinus III. al. V.				1418.	Ioannes Palæologus Manuelis P.	*Paulus Burgenſis Epiſcopus. Ioannes Kalteiſen. Ioannes de Polemar Barcinonenſis. Ioannes de Rognſio. Ægidius Carlerius Cameracenſis Decanus. Nicolaus Siculus Panormitanus Abbas. Blondus.*	Thaboritæ.
1431.	Eugenius IV.	Baſileenſe.					Beſſarion Cardinalis. S. *Antoninus Florentinus Archiepiſcopus. Matthæus Palmerius. Thomas VValſingham S. Albani Monachus.*	Orbitæ.
		FLORENTINVM ſub Eugenio IV.	1439.	Albertus II. Auſtriacus.			S. *Bernardinus Senenſis. Ioannes de Capiſtrano.*	Nicolaus Galecus.
			1440.	Fridericus III.				Kocherana
1447.	Nicolaus V.				1445.	Conſtantinus XII. Palæologus, vltimus Imperator Conſtantinopolitanus Chriſtianus.	*Antonius Bonfinius. Gennadius Scholarius Conſtantinop. Patriarch. Alfonſus à Carthagena Burgenſis Epiſcopus. Rodericus Santius Palentinus Epiſcopus. Nicolaus Cuſanus Cardin. Ioannes Turrecremata Cardinalis. Dionyſius Rickel & Ioannes de Indagine Carthuſiani.*	
		Lugdunenſe.			1452.	Turcę regnare cœperunt Conſtantinopoli.		Ioannes Beham.
1455.	Calixtus III.						*Nicolaus de Orbellis ſive Dorbellis. Ioannes Gerundenſis Epiſcopus. Platina. Marſilius Ficinus.*	
1458.	Pius II.							
1464.	Paulus II.							
1471.	Sixtus IV.						*Hermolaus Barbarus. Ioannes Ioannus Pontanus. Sanazarius. Ioannes Geiler Keiſersbergius. Albertus Krantzius. Sabellicus.*	
1484.	Innocentius VIII.						*Gabriel Byel. Ioannes Naucleus. Iacobus Philippus Bergomenſis. Ioannes Trithemius Spanheimenſis Abbas.*	
1491.	Alexander VI.		1493.	Maximilianus I.				Hermãnus Sitvvich.
An. D. 1500.								
1503.	Pius III. Iulius II.						*Baptiſta Mantuanus. Robertus Gaguinus. Albertus Pius Carporum Princeps. Volaterranus. Ioannes Eckius.*	
		Lateranenſe ſub Iulio II. & Leone X.					*Ieronymus Emſerus. Iodocus Clichtoneus. Silueſter Prierias. Thomas Morus.* Ioannes Roſſenſis. *Ioannes Cochleus. Iacobus Latomus. Ioãnes Driedo. Bartholomæus Latomus.* Ioannes Groppe-rus. *Reginaldus Polus Card. Ioannes Hoffmeiſterus. Bernardus Lutzenburgenſis.*	Martinus Lutherus. Huldrychus Zvvinglius. Ioãnes Calvinus. Andreas Karolſtadius. Balthaſar Pacimontanus Anabaptiſta. Muntzerus. Ioãnes Oecolampadius. Dauid Georgius. Ioachimus VVeſphalus.
1513.	Leo X.		1519.	Carolus V. Maximiliani nepos.				
1522.	Adrianus VI.							
1523.	Clemens VII.	*Senenſe. Ratiſbonenſe.*						
1534.	Paulus III.	*Colonienſia duo. Trevirenſia duo. Auguſtanum. Moguntinum.*						

Succes-si An. Dñi.	PONTIFICES SVMMI.	CONCILIA.	Fit Imp. An. D.	IMPERATORES ROMANI.	SCRIPTORES ECCLESIASTICI.	HAERETICI.
1550.	Iulius III.	TRIDENTINVM contra Lutheranos, Zvvinglianos, Caluinistas, &c. sub Paulo III. Iulio III. & Pio IV.			*Petrus & Dominicus Soto. Gaspar Contarenus Cardin. Petrus Galatinus. Franciscus Victorin. Alfonsus à Castro. Iacobus Lopez Stunica. Ælius Antonius Nebrissensis. Sanctes Pagninus. Ioannes & Olaus Magni. Robertus Cenalis. Ioannes Albinus. Franciscus Titelmannus. Albertus Pighius. Adamus Sasbout. Petrus Canisius. Sasgerus Richardus Smytheus. Iudocus Tiletanus. Vvilhelmus Lindanus. Michael Mersburgensis Episcopus. Onuphrius Panuinius. Laurentius Surius. Cardillus. Ieronymus Oserius. Paiua. Conradus Brunus. Stanislaus Hosius Card. Martinus Cromerus. Andreas Vega. Daniel Barbarus. Ioannes Gagnaus. Guilielmus Sirletus Card. Ieronymus Seripandius Card. Augustinus Steuchus Eugubinus. Renerus Pentanus. Cornelius Lanseuius. Franciscus Sonnius. Cuneus Petri. Hector Pintus. Alanus Copus. Guilhelmus Alanus Card. Nicolaus Sanderus. Thomas Stapletonus. Alfonsus Salmeron. Franciscus Toletus. Ioannes Maldonatus. Gregorius de Valentia. Claudius Sanctes. Gilbertus Genebrardus. Iacobus Billius. Iacobus Pamelius. Ludouicus Molina. Martinus ab Azpilcueta Nauarrus. Benedictus. Arias Montanus. Andreas Masius. Franciscus Turrianus. Ioannes Azor. Ioannes Molanus. Petrus Michaelis. Thomas Beauxamis. Theodorus Peltanus.*	Amsdorfius. Musculus. Osiander. Stancarus. Bucerus. Seruetus. Suëckfeldius. Melanchthō. Maiorista. Castalio. Ochinus. Cāpanus. Romānus. Ioannes. Leidensis. Brētius. Beza. Petrus Martyr. Vermilius. Bullingerus. Puritani. Ménonista, à Menone Simonis. Flaccians, à Matthia Flaccio Illyrico. Trinitarij. Kemnitius. Smidelinus. Heshusius. Herbrandus. Selneckerus. Tossanus. Huberus. Aegidius Hunnius. Stephanus Gerlachius Spangenbergius. Ludouicus Rabus, & alij propè infiniti.
1555.	Paulus IV.		1558.	Ferdinandus frater Caroli.		
1560.	Pius IV.		1564.	Maximilianus II. Ferdinandi. F.		
1566.	Pius V.	Camerarense. Mediolanense. Mechliniense.				
1572.	Gregorius XIII.					
			1576.	Rudolphus II. Maximiliani F.		
1585.	Sixtus V.					
1590.	Vrbanus VII. Gregorius XIV.					
1591.	Innocentius IX.					
1592	Clemens VIII.					
An. D. 1600.					*Cæsar Baronius Cardinalis. Robertus Bellarminus Cardinalis. Franciscus Feuardentius. Thomas Bozius. Franciscus Suarez. Franciscus Ribera. Petrus Ribadineira. Benedictus Peterius. Franciscus Costerus, & innumeri alij.*	Guilielmus Vvhitakerus, & reliqua fax & pestis.
1605.	Leo XI. Paulus V.					

FINIS CHRONOLOGIÆ.

ENCOMIA

ENCOMIA QVORVNDAM PATRVM, QVORVM TESTIMONIA CREBRIVS IN HOC OPERE CITANTVR.

DE S. DIONYSIO AREOPAGITA.

ORIGENES homilia ſecunda in diuerſos Euangelij locos: Omnia quæ per verbum ſunt facta, in ipſo viuunt, & vita ſunt. In ipſo enim, vt os loquitur diuinum, viuimus, mouemur & ſumus: &, vt ait magnus Dionyſius Areopagita, eſſe omnium eſt ſupereſſentia & diuinitatis.

De cæleſti hierar. cap. 4. & ca. 5. de diuinis nominibus.

CHRYSOSTOMVS in ſermone de Pſeudoprophetis, &c. qui exſtat in fine tomi 3. operũ S. Ephræm, Vbi Dionyſius Areopagita, volucris cæli.

IOANNES Damaſcenus oratione 2. de aſſumptione B. Mariæ, de dormitione ſanctiſſimæ dominæ noſtræ Deiparæ, quæ extat etiam apud Simeonem Metaphraſten: Aderant porrò tum vnà cum Apoſtolis & ſanctiſſimus ac primus Epheſiorũ Epiſcopus Timotheus, & Dionyſius Areopagita, qui madmodum ipſemet Dionyſius de beato Hierotheo, qui & ipſe tunc aderat, in his libris quos ad prædictum Apoſtolum Timotheum elaborauit, in hęc verba teſtatur: Quandoquidem etiam apud ipſos diuino numine afflatos ſacros noſtros antiſtites, quo tempore nos quoque, vt nôſti, ac plerique è ſacris noſtris fratribus, ad corpus illud, quod vitam inchoauerat, ac Deum ſuſceperat, intuendum conuenimus.

De diuinis nominibus, cap. 3.

IDEM Damaſcenus libro ſecundo Orthodoxæ fidei, capite tertio: Vt autem ſanctiſſimus ac Theologiæ laude præſtantiſſimus vir Dionyſius Areopagita inquit, Theologia omnis, hoc eſt, ſacra Scriptura, nouem cæleſtes ſubſtantias nuncupauit.

De cæleſti hierar. cap. 6.

ET in oratione, Quòd qui cum fide ex hac vita exceſſerunt, viuorum Miſſis, ac beneficijs iuuentur. Quocirca eruditiſſimus ille atque in explicandis rebus diuinis exercitatiſſimus Dionyſius (libet enim, quo planius fiat, id quod probandum inſtitui, diuina ac veneranda ipſius verba vſurpare) in myſtica ſua de ijs qui mortem obierunt contemplatione, diſertè hoc aſſerit, Sanctorum preces in hac quoque vita, nedùm poſt mortem in iis, qui ſanctis precibus digni ſunt, hoc eſt, piis ac fide prædictis, efficaces eſſe.

Eccleſiaſticæ hierarc. cap. 7.

GREGORIVS Magnus homilia trigeſimaquarta in Euangelia: Fertur verò Dionyſius Areopagita, antiquus videlicet & venerabilis Pater, dicere, quòd ex minorum angelorum agminibus, foràs ad explendum miniſterium vel viſibiliter vel inuiſibiliter mittuntur, &c.

De Cæleſti hierar. cap. 7. 9. & 13.

VIDE plura apud Nicephorum libro ſecundo hiſtoriæ Eccleſiaſticæ, capite vigeſimo: vbi inter cætera, eius ſcripta enumeraturus, ſic ait: Quæ autem ille ſcripta ſublimi rerum diuinarum contemplatione ſententiis & elocutione admiranda prosùs & excellentia, lõgéque ab iis, quæ pro hominum captu edita ſunt, diſſita compoſuerit, ſic habent: Primum quidem opus de diuinis nominibus conſcripſit, &c. Vide etiam Michaelem Syngelum, & Hilduinum in eius vita.

DE S. CLEMENTE I. PONTIFICE.

CONCILIVM primum Vaſenſe canone ſexto: Ex epiſtola ſanct Clementis, vtilia quæque præſenti tempore Eccleſijs neceſſaria, ſunt honorificè proferenda, & cum reuerentia ab omnibus fidelibus, ac præcipuè Clericis recipienda. Ex quibus, quod ſpecialiter placuit propter venerandam antiquitatem, ſtatutis præſentibus robosamus, quod ſupradictus beatus martyr de beatiſſimi Petri Apoſtoli conſtitutione cõmemorat.

DE S. CYPRIANO.

AVGVSTINVS libro ſecundo de doctrina Chriſtiana, capite quadrageſimo: Nónne adſpicimus, quanto auro & argento & veſte ſuffarcinatus exierit de Ægypto Cyprianus Doctor ſuauiſſimus, & martyr beatiſſimus?

ITEM libro ſecundo de dono perſeuerantiæ, capite decimonono: Quid autem amplius de hac re agere Cyprianus martyr glorioſiſſimus, & doctor lucidiſſimus potuit, &c. Et libro ſecundo contra Iulianum, capite octauo: Audiamus victorioſiſſimum martyrem Cyprianum, &c. O Doctor præclariſſime & teſtis glorioſiſſime, ſic docuiſti, ſic monuiſti, ſic te audiendum imitandúmque præbuiſti. Meritò finitis aliis omnium cupiditatum certaminibus, ſanatiſque vulneribus, cum extrema & omnium maxima vitæ huius cupiditate, pro Chriſti veritate pugnâſti, & eius in te gratiæ largitate viciſti. Secura eſt corona tua, victorioſa eſt doctrina tua, in qua & iſtos (Pelagianos) vincis, qui confiduntin virtute ſua.

DE S. ATHANASIO.

GREGORIVS Nazianzenus in oratione viceſimaprima, quæ eſt de laudibus beati Athanaſii: Tantùm nobis in Athanaſio, illo inquam Eccleſiæ columine præſidii erat, quandiu nobiſcum verſabatur, &c.

IBIDEM: Cum autem eum vitæ curſum tenuiſſet, atque ita inſtitutus fuiſſet, aliósque inſtituiſſet; vt & vita ipſius, morumque ratio Epiſcoparus norma eſſet, & ipſius dogmata pro fidei Orthodoxæ lege haberentur, &c.

DAMASCENVS in oratione de defunctis: Ille inſuper, & vita, & doctrina clarus, Eccleſiæque Dei lumen, magnus Athanaſius.

RVFFINVS libro primo hiſtoriæ Eccleſiaſticæ, capite decimoquarto: Sed huius tanti in Eccleſia pro fidei integritate agones fuerunt, vt
Actor. 9. etiam de hoc dictum videatur quod ſcriptũ eſt: Ego enim oſtendam ei, quanta eum pati oporteat pro nomine meo. In huius etenim perſecutiones coniuratus vniuerſus orbis, & commoti ſunt principes terræ: gentes, regna, exercitus co-
Pſal. 26. gerant aduersùs eum. Ille autem diuinum illud conſeruabat eloquium, dicens: Si conſiſtant aduersùm me caſtra, non timebit cor meum: ſi inſurgat in me prælium, in hoc ego ſperabo: &c.

DE S. HILARIO.

HIERONYMVS in epiſtola centeſima quadrageſima prima ad Marcellam: Tantum virum, & temporibus ſuis, diſertiſſimum reprehendere non audeo: qui & confeſſionis ſuæ merito, & vitæ induſtria, & eloquẽtiæ claritate, vbicunque Romanum nomen eſt, prædicatur, &c.

IDEM in proœmio ſecundi libri Commentariorum in epiſtolam ad Galatas: Hilarius Latinæ eloquentiæ Rhodanus &c.

AVGVSTINVS libro primo contra Iulianum Pelagianum, capite tertio: Eccleſiæ Catholicæ aduersùs hæreticos acerrimum defenſorem, venerandum quis ignorat Hilarium Epiſcopum Gallum? Hunc virum tanta in Epiſcopis Catholicis laude præclarum, tanta notitia famaque conſpicuũ, de peccato originali aude, ſi quid tibi frontis eſt, criminari. ET libro ſecundo, capite octauo: Catholicus loquitur, inſignis Eccleſiarum doctor loquitur, Hilarius loquitur.

DE S. BASILIO MAGNO.

GREGORIVS Nazianzenus epiſtola decima ad Baſilium: Vtrùm nos ante ipſum ignoras, tu inquam orbis lumen, magna vox & tuba, doctrinæ palatium? Vnum Ver inter anni partes, vnus Sol inter ſidera, vnum cælum omnia complexu ſuo coercens, vna vox tua de omnibus triumphans. ITEM epiſtola viceſima ſexta ad eundem: Ego te, & pro vitæ duce, & pro fidei ac dogmatum magiſtro, & quicquid præclari à quopiam dici poteſt, tum antiquitus habui, tum nũc habeo. ET epiſtola triceſima octaua ad Simpliciam Hæreticam: Quòd ſanctum illum (Baſilium intelligit) & communem patrem noſtrum laudibus vehis, illud inquam fide columen, illum illam veritatis normam, & Eccleſiæ formam plenam prudentiæ canitiem, illum vitæ humanæ & virtutis modum ſupergreſſum, illum fidelem ſeruum, & magnum pontificem, Dei & hominum mediatorem, ſpiritus ſancti domicilium; hoc quidem rectè facis.

IDEM oratione viceſima in laudem Baſilij: Quis ſeipſum magis ſpiritui purgauit, atque ita ſe comparauit, vt dignus eſſet, qui oracula diuina explanaret? Quis rursùm maiore ſcientiæ luce colluſtratus eſt, atque in profunda ſpiritus proſpexit, ac cũ Deo, quæ Dei ſunt, exquiſuit? Laudatur apud Danidem Solis pulchritudo, & magnitudo, & curſus, & celeritas, & vis ac facultas. Pſal. 88. 103. 106. 135. Baſilio autem pulchritudo, virtus fuit; magnitudo, Theologia; curſus, perpetua virtutis agitatio, per quotidianos aſcenſus ad Deũ ferens; potentia, doctrinæ ſemen ac diſtributio. Itaque ne Pſal. 18. hoc quidem mihi dicere verẽdum eſt, In omnem terram ſonum illius exiiſſe, atque in fines orbis terræ vim illius verborum.

CHRYSOSTOMVS in ſermone de Pſeudoprophetis &c. Vbi Baſilius Magnus, & par fermè Apoſtolis?

THEODORETVS libro quarto Eccleſiaſticæ hiſtoriæ capite decimoſeptimo: Valentis tempore Baſilius præclarum orbis terrarum luminare Eccleſiæ Cæſareenſis antiſtes fuit.

GREGORIVS Nyſſenus in vita Sancti Ephræm Syri: Cæſaream Cappadociæ diuino ſpiritu ductus, ipſe os Eccleſiæ, auream illam doctrinæ luſciniam Baſilium vidit.

AMPHILOCHIVS Iconienſis in vita Baſilij: Ephræm cùm eſſet in eremo in ecſtaſi factus, vidit columnam ignis, cuius caput pertingebat ad cælum, & vocem deſuper dicentem audiuit: Ephræm, Ephræm, quemadmodum vidiſti columnam iſtam ignis, talis & Magnus eſt Baſilius. Et paulò poſt: Magno autem Baſilio ſacros libros legente, vidit S. Ephræm linguam igneam loquentem per os eius. Et dicit ſanctus Archidiacono: Vade, & dic ei: Domine Ephræm, iuberis intrare ſanctum presbyterium. Obſtupuit ergo in iſtis S. Ephræm, glorificans Deum, & genu flectens, reſpondit dicens: Verè Magnus Baſilius, verè columna ignis, verè Spiritus ſanctus loquitur per os eius.

DAMASCENVS libro quarto Orthodoxæ fidei, capite decimoſeptimo: Nam vt ille magna rerum diuinarum eruditione præditus Baſilius ait, &c. Et in oratione de defunctis: Orbis vniuerſi lumen eum vocat, rerum diuinarum peritiſſimum.

DE S. GREGORIO NAZIANZENO THEOLOGO.

HIERONYMVS in Catalogo Scriptorum Eccleſiaſticorum: Gregorius Nazianzenus Epiſcopus vir eloquentiſſimus præceptor meus, quo ſcripturas explanante didici, &c.

IDEM in Apologia ſecunda aduersùs Ruffinum: Nunquid in illa epiſtola Gregorium virum eloquentiſſimum non potui nominare, qui ſuî apud Latinos impar eſt, quo ego magiſtro glorior & exulto? Et in caput quintum epiſtolæ ad Epheſios: Gregorius Nazianzenus vir valdè eloquens, & in ſcripturis apprimè eruditus ſolebat dicere &c.

AVGVSTINVS libro primo contra Iulianum Pelagianum, capite quinto: Non tibi deerit magni nominis & fama celeberrima illuſtris Epiſcopus etiam de partibus Orientis, cuius eloquia ingentis merito gratiæ, etiam in linguam Latinam translata vſquequaque claruerunt.

DAMASCENVS in oratione de defunctis: Poſt hunc autem Gregorius ille, qui à Theologia cognomentum adeò traxit &c.

DE S. EPHRAEM SYRO.

GREGORIVS Nyſſenus in vita S. Ephræm:

Ephræm Chriſtianis omnibus in ore verſatur, eius moribus exornamur, eius vitæ doctrinæque ſplendor vniuerſo orbi terrarum illuxit. In omni enim ferè loco, qui illuſtratur à ſole, cognoſcitur; notus ille profectò Eccleſiæ Euphrates, cuius aquis irrigata Chriſtianorum multitudo, centuplum fidei fructum affert. Ephræm fœcunda illa Dei vitis, quæ inſtar dulcium racemorum doctrinæ fructus producens, Eccleſiæ filios diuina charitate nutriens explenſque recreat & oblectat. Quod ad fidem pertinet, nulla ex parte procul a pietate declinans, rectè admodum ſentiebat, id quod cùm ex ſcriptis eius tum ex Eccleſiæ de ipſo exiſtimatione cognouimus. Non eas ſolùm, quæ vel tunc, vel ante exortæ fuerant, ex malitiæ ſemine zizaniorum hæreſes fidei rectitudine profligauit; ſed quæ perniciosè in poſterum pullulare poterant, oculis propheticis proſpiciens præcidit. Omnia enim, quæ ab illo conſcripta ſunt volumina, demonſtrationibus conferta ſunt. Omnem enim & antiquam & nouam ſcripturarum aſſiduo ſtudio, vt quiuis alius, diligenter verſauit, accuratéque ad verbum interpretatus eſt, & ab ipſa mundi procreatione vſque ad vltimum gratiæ librum, quæ abdita arcanaque erant, ſpiritus lumine adiutus, commentariis illuſtrauit.

HIERONYMVS in Catalogo ſcriptorum Eccleſiaſticorum: Ephræm Edeſſenæ Eccleſiæ diaconus, multa Syro ſermone compoſuit: & ad tantam venit claritudinem, vt poſt lectionem ſcripturarum, publicè in quibuſdam Eccleſiis eius ſcripta recitentur. Legi eius de Spiritu ſancto Græcum volumen, quod quidam de Syriaca lingua verterat: & acumen ſublimis ingenij etiam in tranſlatione cognoui.

CHRYSOSTOMVS in ſermone de Pſeudoprophetis, & falſis doctoribus, &c. Vbi Syrus ille EPHRAEM Magnus, obtorpeſcentium excitator, affhctorum conſolator: iuuenum diſciplina, inſtructor, atque exhortator: Monachorum ſpeculum: Dux pœnitentium: framea ac ſpiculum aduerſus hæreticos: virtutum receptaculũ, & Spiritus ſancti habitaculũ atque diuerſoriũ?

DAMASCENVS in oratione de defunctis: Beatus item Ephrem exactiſſima ſecundi Chriſti aduentus cognitione imbutus, &c.

NICEPHORVS libro nono Eccleſiaſticæ hiſtoriæ capite decimoquarto: Multi denique alij aliter ſpectati viri eiſdem annis viguére, atque in Eccleſiis Dei enituére: inter quos præcipuè eruditione & eloquentia floruit Euſebius Emiſſenus Epiſcopus, Titus Boſtrenſis, &c. Videtur autem omnes hac in parte gloria præcellere, atque Eccleſiam vniuerſalem exornare Ephraim Syrus. Et capite decimoſexto: Eadem hac ætate & Ephraim Syrus præclarus fuit, qui quidem longo interuallo omnes præceſſit: & tantum in lingua Syrorum profecit, vt cùm pietatis exercitium ad ſummum contemplationis peruenerit, tum ſplendore, facilitate & ſuauitate verborum, necnon denſitate & grauitate ſententiarum, etiam præclariſſimos quoſque Græcorum, qui eloquentia antiquitùs excelluiſſent ſuperauerit. Mirum quidem auditu eſt, eundem & Græcè & Syriacè legi. Quam ob cauſam magnus ille & oratione & virtute Baſilius, qui Cappadocum metropolim Epiſcopatu ſuo exornauit, ſummoperè virum eſt admiratus, eundemque eruditionis nomine beatum cenſuit, vt tanti viri tam certo teſtimonio manifeſtum ſit, communiter quoque à Græcis, qui tunc clarum in eloquentia obtinuêre nomen, præſtantiſſimum omnium Ephraim iudicatũ eſſe. Vox ſanè Baſilij talis non temerè prolata eſſe exiſtimanda eſt. Eadem habet Sozomenus libro tertio Eccleſiaſticæ hiſtoriæ, capite decimoquinto.

DE S. GREGORIO NYSSENO.

SVIDAS in Lexico: Gregorius Nyſſenus Epiſcopus, Baſilij Cæſarienſis frater, vir & ipſe inſignis, omnique doctrina exuberans, tam celeber præclaruſque in Rhetorica euaſit, quam quiſquam veterum.

DAMASCENVS in oratione de defunctis. His etiam aſtipulatur doctiſſimus Gregorius Nyſſenus.

NICEPHORVS libro vndecimo hiſtoriæ Eccleſiaſt. cap. decimo nono: Habuit Baſilius fratres, quorum vnus Gregorius fuit Eccleſiæ Nyſſenæ lux & ornamentum; vir ſecundùm fratrem doctrina, moribus, & vitæ ſanctitate ſpectatus, plurima opuſcula doctrinis & inſtitutionibus plena Eccleſiæ Dei reliquit.

DE S. AMBROSIO.

BASILIVS Magnus in epiſtola quinquageſimaquinta ad Ambroſium Epiſcopum Mediolanenſem: Glorificauimus Deum noſtrum, qui olim quidem ex paſtoribus ouiũ populo ſuo principem excitauit, & Amos de grege caprarum ſumptum, ſpiritu ſuo inſtruxit, & ad propheticam dignitatem extulit: nunc verò virum ex vrbe regia, cui totius gentis principatus concreditus erat, ſapientia ſublimem, generis claritate vitæ ſplendore, orandi facultate & rebus ſecularibus illuſtrem, ad gregum Chriſti paſturam traxit, qui proiectis huius vitæ opibus vniuerſis, próque damno habitis, vt Chriſtum lucrifaceret, cõmiſſa ſibi magni ac præclari nauigij, eccleſiæ videlicet Dei, in fide Chriſti, gubernacula accepit. Age igitur ô homo Dei, quandoquidem non ab hominibus accepiſti aut doctus es Euangelium Chriſti, ſed ipſe te Dominus è medio ludicum terræ deſumptum, ad præſidentiam Apoſtolicam tranſtulit: certa bonum certamen, &c.

AVGVSTINVS libro primo contra Iulianum Pelagianum, capite tertio: Sed adhuc audi alium excellentem Dei diſpenſatorem, quem veneror vt patrem: in Chriſto enim Ieſu per Euangelium ipſe me genuit, & eo Chriſti miniſtro lauacrum regenerationis accepi: beatum loquor Ambroſium, cuius pro Catholica fide gratiam, conſtantiam, labores, pericula, ſiue operibus, ſiue ſermonibus & ipſe ſum expertus, & mecum non dubitat orbis prædicare Romanus. Et libro ſecundo contra eundem, capite nono: Et quis hæc dicit? Homo Dei Catholicus, & Catholicæ veritatis aduerſùs hæreticos vſque ad periculum ſanguinis defenſor acerrimus.

CASSIODORVS Senator in libro de diuinis lectionibus, capite vigeſimo: Sanctus quoque Ambroſius lactei ſermonis emanator, cum grauitate acutus, peruiolenta perſuaſione dulciſſimus, cui fuit æqualis doctrina cum vita, quando ei non paruis miraculis gratia diuinitatis arriſit.

DE S. CHRYSOSTOMO.

DAMASCENVS in oratione de defunctis Deinceps ille verè aurea loquens, atque ab auro cognomentum nactus Ioannes, ille inquam amoris erga pauperes ac pœnitentiæ dux & magiſter, in luculentiſſima ſua enarratione in epiſtolas ad Philippenſes & Galatas his verbis vtitur, &c. Diuinus præco Chryſoſtomus, cuius præclariſſima ac prorsùs aurea verba.

AVGVSTINVS libro ſecundo contra Iu-

lianum Pelagianũ, capite ſexto: Sanctus verò Ioannes Conſtantinopolitanus epiſcopus, quantũ &c. Et paulo poſt: Meritò idem beatus Ioannes.

INNOCENTIVS primus Pontifex in epiſtola ad Archadium Imperatorem, quæ eſt apud Nicephorum libro decimotertio Eccleſiaſticæ hiſtoriæ, capite trigeſimoquarto: Eieciſti è throno ſuo, re non iudicata, magnum totius orbis doctorem, & vnà cum eo Chriſtum perſecutus es. Neque de illo ita queror, (ſortem enim ſeu hæreditatem cum ſanctis Apoſtolis in Dei & ſeruatoris noſtri Domini Ieſu Chriſti regno conſecutus eſt) quanuis intolerabilis iactura ea ſit; ſed affligor propterea, quòd primùm de animarum veſtrarum ſalute, deinde de eis qui ſapientiſſima, ſpirituali & diuina doctrina & inſtitutione eius orbati, fame verbi Dei conficiuntur, ſum ſolicitus. Non enim Eccleſia tantùm Conſtantinopolitana mellitæ illius linguæ iacturam fecit, ſed & orbis ſub ſole totus ad orbitatem redactus eſt, viro tam diuino amiſſo, perſuaſione vnius mulieris, fabulam hanc & ſpectaculum exhibentis.

CAELESTINVS I. Pontifex epiſtola quarta ad Clerum & populum Conſtantinopolitanum: quid non animis veſtris eruditio ſanctæ memoriæ epiſcopi Ioannis infudit, cuius ſermo aſtruens Catholicam fidem toto orbe diffuſus eſt? Qui nuſquam per doctrinam ſuam defuit, quia vbicunque lectus eſt, prædicauit.

NICEPHORVS Calliſtus libro decimotertio Eccleſiaſticæ hiſtoriæ, capite ſecundo: Ego verò ſupra mille eius viri lucubrationes legi, ineffabili quadam ſuauitate diffluentes. Iam enim inde ab adoleſcentia amore eius flagraui, atque in illius perinde atque Dei ipſius vocibus acquieui. Atq; ſi quid mihi eſt eruditionis, id ei acceptũ fero

DE S. HIERONYMO.

AVGVSTINVS libro primo aduerſus Iulianum Pelagianum, capite ſeptimo: Nec ſanctum Hieronymum, quia presbyter fuit, contemnendum arbitreris, qui Græco & Latino, inſuper & Hebræo eruditus eloquio, ex Occidentali ad Orientalem tranſiens Eccleſiam, in locis ſanctis, atque in literis ſacris vſque ad decrepitam vixit ætatem; cuius nobis eloquium ab Oriente vſque in Occidentem ad inſtar lampadis reſplenduit. Hic omnes, vel penè omnes, qui ante illum ex vtraque parte orbis de doctrina Eccleſiaſtica ſcripſerant, legit. ET libro ſecundo contra eundem, capite decimo: De illo ſancto Presbytero Hieronymo, qui ſecundùm gratiam, quæ data eſt ei, ſic in Eccleſia laborauit, vt eruditionem catholicam multum in Latina lingua, multis & neceſſariis literis adiuuaret, &c. IDEM libro decimooctauo de Ciuitate Dei, capite quadrageſimo tertio: Quanuis non defuerit temporibus noſtris presbyter Hieronymus, homo doctiſſimus & omnium trium linguarum peritus, qui non ex Græco, ſed ex Hebræo in Latinum eloquium eaſdem ſcripturas conuerterit, &c. ITEM Epiſtola decima nona ad Hieronymum, capite quarto: Quanquam ſecundùm honorum vocabula quæ iam Eccleſiæ vſus obtinuit, Epiſcopatus presbyterio maior ſit: tamen in multis rebus Auguſtinus Hieronymo minor eſt. ET ad eundem epiſtola decimaquinta, capite ſecundo: Tantæ mihi in literis tuis, quæ in manus noſtras venire potuerunt, apparent res; vt nihil ſtudiorum meorum mallem, ſi poſſem, quam inhærere lateri tuo. Quod ego quia non poſſum, aliquem noſtrorum in Domino filiorum eruditendum ad te mittere cogito. Nam neque in me tantum ſcientiæ ſcripturarum diuinarum eſt, aut eſſe iam poterit, quantum ineſſe tibi video.

SEVERVS Sulpitius libro de virtutibus Orientalium monachorum, qui eſt tertius de vita S. Martini: Igitur deinde digreſſus, Bethlehem oppidum petij. Eccleſiam loci illius Hieronymus presbyter regit; vir propter fidei meritum, dotemque virtutum, non ſolùm Latinis atque Græcis, ſed & Hebræis etiam literis inſtitutus, vt ſe illi in omni ſcientia nemo audeat comparare. Apud eum ſex menſibus fui; cui iugis aduerſus malos pugna, perpetuúmque certamen. Conſciuit odia perditorum, oderunt eum hæretici, quia eos impugnare non deſinit; oderunt eum clerici, quia vitam eorum inſectatur & crimina. Sed planè eum boni omnes admirantur & diligunt. Nam qui eum hæreticum eſſe arbitrantur, inſaniunt. Vere dixerim, catholica hominis ſcientia, ſana doctrina eſt. Totus ſemper in lectione, totus in libris eſt: non die, non nocte quieſcit: aut legit aliquid ſemper: aut ſcribit.

DE S. AVGVSTINO.

HIERONYMVS epiſtola octogeſima ad Auguſtinum, quę eſt vigeſimaquinta inter epiſtolas Auguſtini: Omni quidem tempore beatitudinem tuam, eo quo decet honore veneratus ſum, & habitantem in te dilexi Dominum Saluatorem: & hunc, ſi fieri poteſt, cumulo aliquid addimus, & plenè complemus, vt abſq; tui nominis mentione ne vnam quidem horam præterire patiamur, qui contra flantes ventos ardore fidei perſtitiſti. Macte virtute in orbe celebraris: Catholici te conditorem antiquæ rurſùm fidei venerantur atque ſuſpiciunt, & quod ſignum maioris gloriæ eſt, omnes hæretici deteſtantur, & me pari proſequuntur odio, vt quos gladijs nequeunt, voto interficiant. Incolumen & mei memorem te Chriſti Domini clementia tueatur, Domine venerande & beatiſſime Papa.

PAVLINVS Epiſcopus Nolanus in epiſtola prima ad Auguſtinũ, quæ in operibus Auguſtini eſt trigeſimaprima: O verè [illegible] terræ, quo præcordia noſtra, ne poſſint ſeculi vaneſcere errore cõdiuntur. Olucerna dignè ſupra candelabrũ Eccleſiæ poſita, quæ latè Catholicis vrbibus de ſeptiformi lino paſtum oleo lętitiæ lumen effundens, denſas licèt hæreticorum caligines diſcutis, & lucem veritatis à confuſione tenebrarum ſplendore clarifici ſermonis enubilas &c. Os enim tuum, fiſtulam aquæ viuæ & venam fontis æterni meritò dixerim, quia fons vitæ aquæ ſalientis in vitam æternam Chriſtus effectus eſt, cuius deſiderio ſitiuit in te anima mea, & vbertate tui fluminis inebriari terra mea concupiuit.

SEVERVS Sulpitius in epiſtola ad Auguſtinũ, quę eſt trigeſimaſeptima inter ipſius Auguſtini epiſtolas: O verè artificioſa apis Dei, conſtruẽs fauos Domini nectaris plenos, manantes miſericordiã.

PROSPER Epiſcopus Rhegienſis libro tertio de vita contemplatiua, capite trigeſimoprimo: Sanctus Auguſtinus Epiſcopus acer ingenio, ſuauis eloquio, ſeculatis literaturæ peritus, in eccleſiaſticis laboribus oneroſus, in quotidianis diſputationibus [illegible]arus in omni ſua actione compoſitus, in expoſitione ſuæ fidei noſtræ Catholicus, in quæſtionibus abſoluendis acutus, in reuincendis hęreticis circunſpectus, & in explicandis ſcripturis canonicis cautus.

CAELESTINVS Pontifex in epiſtola prima ad quoſdã Galliarũ Epiſcopos, capite primo: Auguſtinum ſanctæ recordationis virum, pro vita ſua atq; meritis in noſtra cõmunione ſemper habuimus,

mus,nec vnquam hunc ſiniſtrę ſuſpicionis ſaltē rumor adſperſit: quem tantę ſcientię olim fuiſſe meminimus, vt inter magiſtros optimos etiam à meis ſemper deceſſoribus haberetur. Bene ergo de eo omnes in commune ſenſerunt, vtpote qui vbique cunctis & amori fuerit, & honori.

CASSIODORVS Senator in prologo ſuper Pſalterium:Eſt enim literarū omnium egregius magiſter, & (quod in vbertate rarum eſt)cautiſſimus diſputator. Decurrit quippe tamquam fons puriſſimus,nulla fæce polluturſ:ſed in integritate fidei perſeuerans,neſcit hęreticis locum dare,vnde ſeſe poſſint aliqua colluctatione defendere. Totus Catholicus,totus Orthodoxus inuenitur: & in Eccleſia Domini ſuauiſſimo nitore reſplendens,ſuperni luminis claritate radiat.

IDEM in libro de diuinis lectionibus, capite vigeſimoſecundo:Ipſe Doctor eximius beatiſs. Auguſtinus,debellator hęreticorum, defenſor fidelium, & famoſorum palma certaminum, &c.

VENERABILIS Beda de ſex mundi ętatibus,ſiue in Chronico ſuo:B. Auguſtinus Hipponenſis Epiſcopus,omnium Doctor eximius eccleſiarum,&c. IDEM libro ſecundo de tabernaculo & vaſis eius ac veſtibus ſacerdotum, capite tertio : Auguſtinus omnia quæ fidem turbare poterant,hęreticorum venena euacuat.

REMIGIVS Antiſiodorenſis Epiſcopus,in Cōmētario ſuper poſterioré ad Corinthios:Sicut ſol in lumine excedit omnes Planetas, ita Auguſtinus omnes exceſſit in exponendo ſacras ſcripturas.

BERNARDVS ſermone octogeſimo ſuper Cātica: Auguſtinus eſt validiſſimus malleus hæreticorū.

IN Concilio Florentino ſeſſione ſeptima, Andreas Præſul Colloſſenſis pro Romana Eccleſia reſpondens:Sed nunc,inquit,ſanctorū Doctorū authoritates in medium afferamus, ac in primis Auguſtini illuſtriſs. Latinorum Doctoris, quem quinta Synodus conſecrauit. Vide etiam Concilium Toletanum octauum, canone ſecundo.

DE S. CYRILLO ALEXANDRINO.

EVAGRIVS Scholaſticus Epiphanenſis libro primo hiſtoriæ Eccleſiaſticę, capite ſeptimo:Cyrillus præco verbi inſignis, & ſtrenuus verę ac ſalutaris doctrinę anteſignanus,laude & prædicatione celebratur.

NICEPHORVS libro decimoquarto hiſtorię Eccleſiaſticę, capite trigeſimoquarto. Cęleſtinus autem Romæ Epiſcopus,propter nauigationis pericula,ipſe ſynodo(Epheſinæ)adeſſe detrectauit:ad Cyrillū tamen, vt locum ibi ſuum obtineret,ſcripſit. Ex quo tēpore,fama eſt,mitrā illum & Papæ appellationē, atque vt orbis vniuerſi iudex appellaretur, accepiſſe, quæ deinde omnia per ſucceſſionem ad eos etiam peruenerint, quibus ſorte Alexandrinæ Eccleſiæ thronus legitimè obueniſſet, ſacros Epiſcopos. Et libro decimoquarto, capite trigeſimoſexto: Cyrillus veluti quædam Eccleſiæ tuba fines terræ perſonans, & propugnator Eccleſiæ fortiſſimus ab omnibus celebratur, & omnibus in ore eſt.

DE S. LEONE MAGNO.

THEODORETVS Cyrenſis Epiſcopus in epiſtola ad Leonem Romanum Pontificem: Deus nunc quoque Petri & Pauli ſedem claram inſignémque reddidit, cùm veſtram ſanctitatem in ea collocauerit, quæ radios fidei orthodoxæ emittit.

SOPHRONIVS Patriarcha Hieroſolymitanus in epiſtola ad Sergium Patriarcham Conſtantinopolitanum, quæ recitata eſt actione vndecima ſextæ Synodis generalis Conſtantinopolitanæ: Tanquam ſacram & cohonorandam ſuſcipio rectæque fidei propagatricem & à Deo condonatam, atque à Deo inſpiratam epiſtolam Magni atque præclari Leonis ſanctiſſimi Romanæ Eccleſiæ,immò omnium quæ ſub ſole erunt luminarij: quam diuino manifeſtè permotus ſpiritu contra Eutychem maledictum, & Deo odibilem deſipientémque Neſtorium ad Flauianum laudabilem ſcripſit regiæ vrbis Epiſcopum: quam & firmamentum rectæ fidei appello atque definio, hos qui ita eam optimè definierunt, ſanctos patres aſſequens, vtpotè omnem quidem rectitudinem fidei nos inſtruentē, omnem verò prauitatem hæreticam perimentē, & ab à Deo cuſtoditis atriis noſtræ ſanctæ Catholicæ Eccleſiæ effugantem : cum qua diuina ſyllaba & ſcriptura, & cunctas eius epiſtolas & dogmata, tanquam prolata ex ore Petri Principis Apoſtolorum, amplector & peroſculor & veneror, anima tota complector. Vide plura in Synodo Chalcedonenſi, actione tertia.

DE S. GREGORIO MAGNO.

DAMASCENVS in Oratione de defunctis: Prodeat in medium Gregorius Dialogus antiquioris Romæ Epiſcopus, vir, vt omnes nórunt, tum vitæ ſanctitate, tum eruditione clarus ac celebris, quem, cùm ſacris operaretur, cæleſtem ac diuinum angelum ſactoſancti muneris ſocium habuiſſe narrant.

CONCILIVM Toletanum octauum, cānone ſecundo : Beatus etiam Papa Gregorius, & vitæ meritis honorandus, atque in ethicis aſſertionibus penè cūctis meritò præferēdus,&c.

ISIDORVS Hiſpalenſis Epiſcopus de ſcriptoribus Eccleſiaſticis capite viceſimoſeptimo: Gregorius Papa Romanæ Sedis Apoſtolicæ præſul, compunctione timoris Dei plenus, & humilitate ſummus, tantúmque per gratiam ſancti Spiritus, ſcientiæ lumine præditus, vt non modò illi præſentium temporum quiſquam Doctorum, ſed nec in præteritis quidem illi par fuit vnquam.

DE S. IOANNE DAMASCENO.

SVIDAS: Ioannes Damaſcenus, cognomento Manſur, vir fuit eloquentiſſimus, nec vlli eorum, qui ipſius tempeſtate doctrinæ laude claruerunt, ſecundus. Opera ipſius per quam multa, & in primis erudita.

IOANNES Patriarcha Hieroſolymitanus in vita Ioannis Damaſceni: Ioannes, qui à Damaſco patria ſua cognomentum traxit, non exiguum Eccleſiaſtici firmamenti ſidus extitit, verùm maximum & ſplendidiſſimum,non in hæreſis ſolùm vbique diffuſę tenebris lucens,ſed etiam omnem peſtiferæ doctrinæ noctem ſermonum ſuorum claritate diſcutiens: quem ſi quis omnis rectæ doctrinæ legem,ac Moſaicas tabulas appellauerit, à vero minimè aberrārit.

IOANNES Zonaras tomo tertio annalium, in Conſtantini Copronymi imperio: Tyrannus cum patriarcha ſuo, & ſectatoribus Epiſcopis anathemate notārunt doctrina virtutéque præſtantem Ioannem Damaſcenum, qui hunc Dei hoſtem & patrem eius per literas ſæpè impietatis arguit. Vide etiam ſub finem actionis ſextæ Synodum Nicænam ſecundam.

GEORGIVS Cedrenus in compendio hiſtoriarum, in imperio Leonis Iſauri Ichonomachi: Erat ſanctus hic Ioannes monachus & Preſbyter, & vita & oratione magiſter optimus, omni diuina humanáque cognitione repletus.

B. AVGVSTINI PRO AVTHORE CATECHISMI AD OPPVGNATORES DOCTRINÆ IN EO traditæ, Sacrarum imprimis literarum, deinde ſanctiſſimorum ſimul & vetuſtiſſimorum Patrum teſtimonijs confirmatæ,

RESPONSIO.

Pro catholico dogmate ab Auguſtino ſententiam pronunciaturi Patres introducti. Idem in hoc opere factum. Irenæus Lugd. Cyprian. Carthaginenſ. Reticius Auguſtudunenſ. Olimpius Hiſpanus. Hilarius Gallus. B. Ambroſius.

VI qui tam crebrò nobis Manichæorum nomen opponis, quos & quales viros, & quantos fidei catholicæ defenſores tam execrabili criminatione appetere audeas, ſi euigilas intuere. Non quidem omnium de hac re *loquitur de peccato originali, idem de reliquis hoc libro confirmatis articulis intelligo*) ſententias, nec omnes eorum quos commemorabo, me congregaturum eſſe polliceor, quia nimis longum eſt, & neceſsè eſſe non arbitror, ſed ponam pauca paucorum, quibus tamen noſtri contradictores cogantur erubeſcere, & cedere, ſi vllus in eis vel Dei timor, vel hominum pudor tantum malum peruicaciæ ſuperauerit. Irenæus Lugdunenſis Epiſcopus, non longè à temporibus Apoſtolorum fuit; de eadem fide beatiſſimus martyr & Epiſcopus Cyprianus (*ſcribit.*) Reticium ab Auguſtuduno Epiſcopum magnæ fuiſſe authoritatis in Eccleſia tempore Epiſcopatus ſui, geſta illa Eccleſiaſtica nobis indicant, quando in vrbe Romana Melchiade Apoſtolicæ ſedis Epiſcopo præſidente, cum alijs iudex interfuit, Donatúmque damnauit, qui prior author Donatiſtarum ſchiſmatis fuit, & Cæcilianum Epiſcopum Eccleſiæ Carthaginenſis abſoluit. Olympius Hiſpanus Epiſcopus, vir magnæ in Eccleſia & in Chriſto gloriæ (*extitit.*) Eccleſiæ Catholicæ aduerſus hæreticos acerrimum defenſorem venerandum quis ignorat Hilarium Epiſcopum Gallum? Hunc virum tanta in Epiſcopis Catholicis laude præclarum, tanta notitia famáque conſpicuum, de peccato originali (*aut alijs fidei Catholicæ articulis*) aude, ſi quid tibi frontis eſt, criminari. Sed adhuc audi alium excellentem Dei diſpenſatorem, quem veneror vt patrem: in Chriſto enim Ieſu per Euangelium ipſe me genuit, & eo Chriſti miniſtro lauacrum regenerationis accepi; beatum loquor Ambroſium, cuius pro Catholica fide gratiam, conſtantiam, labores, pericula, ſiue operibus, ſiue ſermonibus & ipſe ſum expertus, & mecum non dubitat orbis prædicare Romanus (*Poſt prædictorum verò de peccato originali propoſitas ſententias, ita ſubjcit*:) I nunc, & mihi obiice originale peccatum (*immò dogma vllum Catholicum hic confirmatum*) diſſimula abiſtis, finge te neſcire quid dicant; & ſanctæ Eccleſiæ tot tantóſque doctores, qui vita optimè geſta, debellatiſque ſuorum temporum erroribus, gloriosiſſime de hoc ſeculo, antequam vos ebulliretis exieruut, velut eis non viſis, in me impetum faciens, & velut neſciens, quòd illi ſub meo nomine lacerentur, tanquã ſecurus inſulta. Crederem te, fateor, quid mali facias ignorare, nec impudentiæ, ſed imprudentiæ tuæ tribuerem, quòd hæc lumina ciuitatis Dei audes hoſtiliter inſectari, quæ ſectari fideliter debuiſti: Crederem te, inquam, hoc tantum nefas committere neſcientem, niſi in eo libro, cui te reſpondiſſe vel exiſtimas, vel exiſtimari cupis, apertiſſimum teſtimonium de ſancti Ambroſii diſputatione poſuiſſe. (*cuilibet etiam veſtrum hoc dicitur, qui Patres ipſos vos legere in ſcriptis veſtris profitemini.*) Cernis nempe cum quibus tua maledicta ſuſtineam, cernis cum quibus mihi ſit cauſa communis, quam nulla conſideratione ſobria, pulſare calumniis & expugnare conaris? Cernis quàm tibi perniciosum ſit, tam horribile crimen (*hæreſeos*) obiicere talibus; & quàm mihi glorioſum ſit, quodlibet crimen audire cum talibus? Si cernis, cerne, & tandem tace, Pelagianam (*Caluinianam, Lutheranam*) linguam tot linguis Catholicis deprime, tot venerandis auribus proterua oraſubmitte. Si ſcholã Xenocratis, ſicut Polemo ex antelucano conuiuio temulentus intrãſſes, non tanta, quanta in iſto cœtu tot ſanctorum, deberes verecundia coerceri. Hîc enim certè tanto maior debet eſſe verecundia, quanto verior addiſcitur ſapientia. Tanto amplius reuerendi ſunt tot memorabilium Epiſcoporum, quàm vnius Xenocratis vultus, quanto Platone Xenocratis doctore doctor iſtorum maior eſt Chriſtus. Cùm te viderem in libris tuis non antelucano conuiuio temulentum, ſed inſano conuicio turbulentum, introduxi te ſedandum atque ſanandum, non in alicuius philoſophi auditorium, ſed in ſanctorum Patrum pacificum honorandúmque conuentum. Sit operæpretium obſecro te, aſpice illos quodammodo aſpicientes ▬, & manſuetè, ac leniter dicentes tibi; Itane nos fili Iuliane (*Illyrice, Kemniti, &c.*) Manichæi ſumus (*aut à fide Catholica aberramus?*) Rogo quid reſpondebis? Quibus eos oculis intueberis? Quæ tibi argumenta ſuccurrent? Quæ Ariſtotelis categoriæ, quibus vt in nos velut artifex diſputator inſilias videri appetis elimatus? Quæ tuorum argumentorum vel acies vitrea,

Libro 1. cõtra Iulianũ, Cap. 5.

Cap. 4.

Vereeũdiã quis talem meritò in Caluinianis Lutheranisque deſideret.

In sãctorũ Patrum pacificũ honorãdúmque cõuentum & in hoc opere introducũtur hæretici Patres vt nominatim non perſtringant hæretici, eorũ tamẽ fidem imperunt.

Tale ne quid fingere Caluiniani ac Lutherani poſſint ante illorum oculos, quid hi per omnes ætates ſenſerint, proponitur.

An non idẽ de Caluinianis & Lutheranis æſtimare oportet, qui Patres pro ſe ſtare videri volunt?

vitrea, vel plumbei pugiones in illorum conſpectu exeri audebunt? Quæ abs te arma non fugient nudúmque deſtituent? An forte dicturus es, neminem illorum te in crimine nominâſſe? Et quid facies, cùm tibi dixerint; Tolerabilius dente maledico nomina concideres noſtra, quàm fidem noſtram, cuius merito in cælo nomina ſcripta ſunt noſtra? An fortè dices eis; Nec fidem veſtram vllo tali crimine violaui? Sed qua confidentia id dicere audebis homo, qui dicis Manichæum eſſe ſenſum, confiteri ex Adam trahere naſcentes originale peccatum, quod iſti confeſſi atque profeſſi ſunt; quod in Chriſti Eccleſia ſuorum rudimentorum tempore didicerunt, quod Chriſti Eccleſiam ſuorum honorum tempore docuerunt; qui per Spiritum ſanctum tam multa peccata omnibus, quos baptizare potuerunt, tam multis paruulis ſola originalia remiſerunt? Iterum te admoneo, iterum rogo, aſpice tot ac tales Eccleſiæ Catholicæ defenſores atque rectores, vide quibus tam grauem, támque nefariâ irrogâris iniuriam. An ideo contemnendos putas, quia occidentalis Eccleſiæ ſunt omnes, nec vllus eſt in eis commemoratus à nobis Orientis Epiſcopus? Quid ergò faciemus cùm illi Græci ſint, nos Latini? Puto tibi eam partem orbis ſufficere debere, in qua primum Apoſtolorum ſuorum voluit Dominus glorioſiſſimo martyrio coronare. Cui Eccleſiæ præcedentem beatum Innocentium ſi audire voluiſſes, iam tunc periculoſam iuuentutem tuam Pelagianis laqueis exuiſſes. Quid enim potuit vir ille ſanctus Africanis reſpondere concilijs, niſi quod antiquitùs Apoſtolica Sedes & Romana cum cæteris tenet perſeueranter Eccleſia? Et tamen eius ſucceſſorem crimine pręuaricationis accuſas, quia doctrinæ Apoſtolicę & ſui deceſſoris ſententiæ noluit refragari. Sed de hoc interim taceo, ne animum tuum, quem ſanare potius cupio, quam irritare, laudibus tui damnatoris exulcerem. Sancto Innocentio vide quid reſpondeas, qui nihil aliud de hac re ſapit, quàm quod iſti, in quorum te conuentum, ſi tamen prodeſt aliquid, introduxi; cum his etiam ipſe conſidet, & ſi poſterior tempore, prior loco. Non eſt ergò cur prouoces ad Orientis antiſtites, quia & ipſi vtique Chriſtiani ſunt, & vtriuſque partis terrarum fides iſta vna eſt: quia & fides iſta Chriſtiana eſt, & te certè occidentalis terra generauit, occidentalis regenerauit Eccleſia. Quid ei quæris inferre, quod in ea non inueniſti, quando in eius membra veniſti? Sed non tibi deerit magni nominis & famaceleberrima illuſtris Epiſcopus etiam de partibus Orientis, cuius
Cap. 5. eloquia ingentis merito gratiæ, etiam in linguam Latinam tranſlata vſquequaque claruerunt. Sedeat ergò cum iſtis Patribus etiã ſanctus Gregorius, & cum eis tuæ criminationis inanem patiatur inuidiam, dum tamen tum eis cõtra nouitiam peſtem veſtram, medicinalem proferat & ipſe ſententiam. Audis omnes vno corde, vno ore, vna fide idipſum dicere, & hanc eſſe catholicã fidem nõ diſſonante conteſtatione firmatã. An tibi parua in vno Gregorio Epiſcopotũ orientalium videtur authoritas? Eſt quidem tanta perſona, vt neque ille hoc niſi ex fide Chriſtiana omnibus notiſſima diceret; nec illi eum tam clarum haberent atque venerandum, niſi hæc ab illo dicta ex regula notiſſimæ veritatis agnoſcerent. Si vis addimus huic & ſanctum Baſilium, immò velis nolis addendus eſt. Quod credunt, credo; quod tenent, teneo; quod docent, doceo; quod prædicant, prædico. Iſtis cede, & mihi cedes. Acquieſce iſtis, & quieſcis à me. Poſtremò ſi mihi per eos amicus fieri non vis, ſaltem peto, ne per me illorum efficiaris inimicus. Sed quomodo non efficieris, ſi in iſto errore permanſeris? Quanto ergò melius vt his accedas, ab illo recedas? Tantumne apud te poſſunt Pelagius & Celeſtius (*Caluinus, Lutherus*) vt à ſolis Ortu vſque ad Occaſum tot ac tantos catholicæ fidei doctores & defenſores, antiquos & noſtræ ætati contiguos, dormientes & manentes, non ſolùm deſerere, verùm etiam Manichæos audeas appellare? Miror ſi hoc aliquando ex tuo poterit ore procedere, quod te tamen clamare prauitas tui compellit erroris. Sed mirum ſi in facie hominis tantum interuallum eſt inter frontem & linguam, vt in hac cauſa frons nõ com-
Cap. 6. primat linguam. Sed quid muſſites, noui. Dic iam dic, audiamus, in extremo tui operis, de quo nunc agimus, id eſt, in quarti libri parte nouiſſima eſt. *Sanctus Ioannes, inquis, Conſtantinopolitanus negat eſſe in paruulis originale peccatum.* Itane verba ſancti Ioannis Epiſcopi audes tanquam econtrario tot taliúmque ſententiis collegarum eius opponer, eúmque ab illorum concordiſſima ſocietate ſeiungere, & eis aduerſarium conſtituere? Abſit, abſit hoc malum de tanto viro credere aut dicere. Abſit, inquam, vt Conſtantinopolitanus Ioannes de baptiſmate paruulorum, eorúmque à paterni chirographi liberatione per Chriſtum, tot ac tantis coepiſcopis ſuis, maximéque Romano Innocentio, Carthaginienſi Cypriano, Cappadoci Baſilio, Gregorio Nazianzeno, Gallo Hilario, Mediolanenſi reſiſtat Ambroſio. Alia ſunt in quibus inter ſe aliquando etiam doctiſſimi atque optimi regulæ catholicæ defenſores, ſalua fidei compage non conſonant, & alius alio de vna re melius aliquid dicit & verius. Hoc autem vnde nunc agimus, ad ipſa fidei pertinet fun-
Cap. 7. damenta. Nunc primùm perſpicis hoc didiciſſe & docuiſſe tot ſanctos, quod & nos didicimus & docemus: muta iam iſtam mentem, obliuiſcere huius erroris & propemodum furoris, quo in tot ac tales Patres Manichæum iacularis opprobrium. Si neſciens hoc feciſti, cur non miſeram reſpuis imperitiam? Si ſciens, cur non ſacrilegam deponis audaciam? Conuinceris vndique, luce clariora ſunt teſtimonia tanta ſanctorum; in quorum conuentum te introduxerim conſpice. Hic eſt Mediolanenſis Ambroſius, quem magiſter tuus Pelagius tanta prædicatione laudauit, vt diceret *in libris eius præcipuè fidem lucere Romanam*, qui Scriptorum inter Latinos flos quidam ſpecioſus enituit, ita vt eius fidem & puriſſimum in ſcripturis ſenſum reprehendere nec inimicus auderet. Hîc eſt Conſtantinopolitanus Ioannes, quem tu in numero eruditorum ac ſanctorum excellentiſſimum in hac ipſa tua, cui reſpondeo, diſputatione poſuiſti. Hîc eſt Baſilius, cuius te verbis ad id quod nunc agitur non pertinentibus, putâſti aliquid adiuuari. Hîc ſunt & cæteri quorum te mouere debet tanta conſenſio. Non eſt iſta, ſicut ſtylo maledico ſcribis, *conſpiratio perditorum*. In Eccleſia catholica doctrinæ ſanæ ſtudijs claruerunt: ſpiritalibus armis muniti & accincti, ſtrenua contra hæreticos bella geſſerunt; perfuncti fideliter ſuæ diſpenſationis laboribus, in pacis gremio dormierunt. *Vnum* dicis *egreſſum*, meipſum ſignificans, *qui in ſe ſummam prælij ſtatum optat intelligi.* Ecce non ego vnus, ſed tot ac tanti ſancti eruditíque doctores, tibi pro me vel mecum, próque

Latini orbis conſentiẽs de fide doctrina Catholico homini ſufficere debet.

Orientales Patres pro Catholico dogmate pronunciantes introducti. Gregorius. Patrum vna & conſentiens de fide ſententia. Baſilius. Huiuſmodi Chriſtiano homini vox conuenit.

Cogitat hic ſimili impudẽtia calumniaque hoc facere Luteri Caluinum, Bezam &c. cùm Patrũ aliquẽ pro ſuis erroribus producunt, In fidei fũdamẽto Patres cõſentiũt, nec ſibi cõtraria ſcribunt. Eriſtimet Lutherani Caluinianique ſibi quoq; iſta dici, & poſt perlectas hic Patrum ſententias vrgeri ſe, vt reſipiſcant.

Patrum elogia.

Eccleſiaſtici ſcriptores non tãtum filij, verùm Patres etiam Eccleſiæ. Pſal 44.

omnium noſtrum & tua ipſius, ſi ſapis ſalute reſpondent. Sed ecce quò te introduxi, conuentus ſanctorum iſtorum non eſt multitudo popularis, non ſolùm filij, ſed & patres Eccleſiæ ſunt. Ex illo numero ſunt, de quibus prædictum eſt, Pro patribus tuis nati ſunt tibi filii, conſtitues eos principes ſuper omnem terram. Ex qua filii regenerati ſunt, vt hæc diſcerent; eius patres facti ſunt, vt docerent. Quid eſt quod vos gaudere iactas, quòd iſta veritas, quam tu errorem putas, vel putari cupis, *de tanta multitudine aſſertorem non poteſt inuenire*; quaſi parua ſit eius aſſertio, quòd in hoc fidei firmiſſimo & antiquiſſimo fundamento, ipſà toto orbe diffuſa non à ſe diſcrepat multitudo? Si autem aſſertores eos flagitas, quorum aliquid etiam literarum inueniri poteſt; illuſtriſque doctrina eſt: en adeſt aſſertorum eius memorabilis & venerabilis conſeſſus atque conſenſus. Itane tuum ſic amabis errorem, in quem iuuenili confidentia & humano lapſu incautius decidiſti? vt ab iſtis catholicæ vnitatis & veritatis ſacerdotibus, ex diuerſis orbis terrarum partibus tanta inter ſe fidei concordia congruentibus, in tam magna cauſa, vbi Chriſtianæ religionis ſumma conſiſtit, non ſolùm diſſentire, ſed eos audeas Manichæos inſuper nuncupãre? Quod ſi hoc non facis, nec mihi hoc iuſtè facis, quem cernis in eadem cauſa diſputationibus meis, quibus aduerſus me ferociter irritaris, illorum ſecutum fuiſſe veſtigia. Si autem me ſolum tali aſpergis opprobrio, non ob aliud, niſi quia de peccato primi hominis quod ſentiunt, ſentio: quod tenent, teneo: quod prædicant, prædico: quis te non videat in me apertum iactare conuicium; de illis occultum quidem, ſed tamen ſimile habere iudicium? Ego quidem pro dilectione, quæ mihi eſt erga te, quam Deo propitio quibuſlibet conuiciis abſit vt de medullis mei cordis extirpes, mallem fili Iuliane, vt iuuentute meliore atque fortiore te vinceres, & animoſitatem quid aliud quàm humanam, qua cupis tuam, qualiſcúnque ſit, quoniam tua iam facta eſt, prævalere ſententiam, potentiore pietate ſuperares. Et ſicut Polemo luxuriæ coronis ſenſim capite detractis, eiſque abiectis, manum pallio ſubdidit, os & vultum formauit ad verecundiam, ad extremum totum ſe illi, ad quem deridendum venerat diſcipulum tradidit, ſic & tu loquentibus tibi tot venerabilibus viris, maximéque Epiſcopo Ambroſio integritate catholicæ fidei, etiam tui mali doctoris & deceptoris ore laudato, & Epiſcopis Baſilio & Ioanne, quos [redacted] quoque in ſanctis eruditis veridica atteſtatione poſuiſti, tanquam coronas ebrioſorum abiiceres laudes Pelagianorum, quibus tanquam magnus eorum defenſor extolleris, & ſtylum, vt mitius dixerim, contumelioſum, non tanquam pallio pudoris abſconderes, ſed tanquam manu emendatiore confringeres; tuúmque pectus veritate complendum, non Platonico Xenocrati, ſed iſtis ſacerdotibus Chriſtianis, vel potius in eis ipſi Domino Chriſto, non velut qui nunc primùm veneris, traderes, ſed velut qui receſſeras, redderes. Quòd ſi tibi conſilium meum diſplicet, age vt placet. Ego enim & ſi correctus fueris, in quo maiora vota mea ſunt, abundantius cumulatiúſque gaudebo: & ſi, quod abominor, in hac prauitate permanſeris, ex opprobriis tuis fructuoſum habebo, & pro me cæleſtis mercedis augmentum, & de te miſericordis doloris aculeum. Propoſuimus hîc authoritatis mole ſanctorum, qui Epiſcopi ante nos, non ſolùm ſermone cùm hîc viuerent, verùm etiam ſcriptis, quæ poſteritati relinquerent, fidem catholicam ſtrenuè defenderunt; veſtra argumenta confringere. Hoc autem probauimus catholicorum authoritate ſanctorum, qui & hoc aſſerunt, quod de originali peccato dicimus, & illa quinque (*immò omnia quæ in Catechiſmo docuimus*) eſſe vera omnia confitentur. Ac per hoc non eſt conſequens, vt hoc falſum ſit, quia vera ſunt illa. Tales quippe ac tanti viri ſecundùm catholicam fidem, quæ vbique toto orbe diffunditur, & hoc, & illa vera eſſe confirmant; vt veſtra fragilis, & quaſi argutula nouitas ſola authoritate conteratur illorum, præterquam quòd ea dicunt, vt ſe per eos loqui veritas ipſa teſtetur. At ego vbicunque ſis, vbicunque legere iſta potueris, te ante iſtos iudices intus in tuo corde conſtituo; quos non amicos meos & inimicos tuos, aliqua in meam partem gratia propendentes, aliquo abſte merito tuæ offenſionis auerſos, & ob hoc tibi aduerſos, in hac noſtra diſceptatione conſtitui cognitores: Nec eos qui nunquam fuerunt, aut non ſunt, aut quorum ſententiæ, de hoc quod inter nos diſputatur, incertæ ſunt, inani cogitatione confinxi; ſed ſanctos, & in ſancta Eccleſia illuſtres antiſtites Dei, non Platonicis & Ariſtotelicis & Zenonicis aliiſque huiuſcemodi, vel Græcis vel Latinis, quanquam & iſtis aliquos eorum, verùm omnes ſacris literis eruditos, nominatim, ſicut oportebat, expreſſi: eorúmque ſententias, quantum ſufficere videbatur, ſine vlla æditas ambiguitate digeſſi, vt in eis timeas non ipſos; ſed illum qui ſibi eos vtilia vaſa formauit, & ſancta templa conſtruxit, qui tunc de iſta cauſa iudicauerunt, quando eos nemo poteſt dicere perperam cuiquam vel aduerſari, vel fauere potuiſſe. Nondum enim extiteratis, contra quos ſuſciperemus de hac quæſtione conflictum. Nondum enim eratis qui diceretis, quod in libris tuis ponis, *quia de vobis multitudini mentiti fuerimus, & quòd Celeſtianorum vel Pelagianorum nomine homines terreamus, & quòd errore ab omnibus extorqueamus aſſenſum.* Certè ipſe dixiſti, *quòd omnes iudices ab odio, amicitia, inimicitia, ira vacuos eſſe decet*: pauci tales potuerunt inueniri. Sed Ambroſium, alióſque collegas eius, quos cum illo commemorauí, tales fuiſſe credendum eſt. Verùm & ſi tales non fuerunt in his cauſis, quas ad ſe delatas & inter partes cognitas, cùm hîc viuerent, ſuo iudicio definiêrunt: ad hanc tamen cauſam tales erant, quando de illa ſententias protulerunt nullas nobiſcum, vel vobiſcum amicitias attenderunt, vel inimicitias exercuerunt: neque nobis, neque vobis irati ſunt: neque nos, neque vos miſerati ſunt. Quod inuenerunt in Eccleſia, tenuerunt: quod didicerunt, docuerunt: quod à patribus acceperunt, hoc filiis tradiderunt. Nondum vobiſcum apud iſtos iudices aliquid agebamus, & apud eos acta eſt cauſa noſtra. Nec nos, nec vos eis noti fueramus: & eorum pro nobis latas contra vos ſententias recitamus: nondùm vobiſcum certabamus, & eis pronunciantibus vicimus. Dicis me ſi ſub poteſtate iudicum premerer, quales tibi ipſi componis, non habiturum fuiſſe quid facerem, quò confugerem, cùm tuis argumentationibus vnde occurrerem, reperire non poſſem. Ego planè haberem quod facerem, haberem quò confugerem: à Pelagianis enim (*Lutheranis, Caluinianis*) tenebris ad hæc tam clara catholica

Sic ſanè hodie Lutherani, ac Caluiniani dum in Catholicos debacchãtur, Patres eadem ſentientes cõdemnant.

Vtinam & noſtri Caluiniani Lutheranique Patribus te erudiẽdos traderent & in his Chriſto. In Catechiſmo idem præſtitum.

Lib. 2. in Epilogo. & Cap. 9.

Patres optimi & æquiſſimi controuerſiarum de religione cognitores

In Catechiſmo Patrum æquiſſimorum iudicum ſententiæ, quibus ab hæreticis motas controuerſias deciderũt, digeſtæ.

Cap. 10.

Patres tradiderũt nobis ſuis filijs quod ipſi à ſuis patribus acceperunt.

catholica lumina prouocarem, quod & nunc iam facio. Tu ergo reſponde, quid facias, dic quò confugias. Ego à Pelagianis ad iſtos, tu ab iſtis ad quos? An quia *non numerandas, ſed ponderandas* cenſes *eſſe ſententias*, & addis, quod quidem & ego verum eſſe conſentio, *ad aliquid inueniendum, multitudinem nihil prodeſſe cæcorum*; etiam iſtos cæcos dicere audebis? Et vſqueadeò permiſcuit imis ſumma longus dies, vſqueadeò tenebræ lux, & lux tenebræ eſſe dicuntur: vt videant Pelagius, Celeſtius, Iulianus, (*Lutherus, Caluinus*) & cæci ſint Hilarius, Gregorius, Ambroſius? Sed qualiſcunque homo ſis, tamen quia homo es, videre mihi videor verecundiam tuam, ſi tamen non in te ſpes eſt omnis emortua ſanitatis, quodammodò audio vocem tuam. Reſpondes, Abſit vt audeam cæcos iſtos viros, vel cogitare, vel dicere. Eorum ergò appende ſententias. Nolo eſſe plures, vt eas te pigeat numerare. Sed non ſunt leues, vt eas dedigneris appendere; imò tam ſunt graues, vt te videam ſub earum onere laborare. Nunquid & de iſtis dicturus es, *me imbellem tibi opinionem conſortis opponere, & velut conſternatum metu, conſcios nominare?* Iſti Epiſcopi ſunt docti, graues, ſancti, veritatis acerrimi defenſores aduerſus garrulas vanitates, in quorum ratione, eruditione, libertate, quæ tria bona iudici tribuiſti, non potes inuenire quod ſpernas. Si Epiſcopalis ſynodus ex toto orbe congregaretur, mirum ſi tales poſſent illic facilè tot ſedere, quia nec iſti vno tempore fuerunt. Sed fideles, & multis excellentiores paucos diſpenſatores ſuos Deus per diuerſas ætates temporum, locorumque diſtantias, ſicut ei placet atque expedire iudicat, ipſe diſpenſat. Hos itaque de aliis atque aliis temporibus, atque regionibus ab Oriente & Occidente congregatos vides, non in locum quò nauigare cogantur homines, ſed in librum, qui nauigare poſſit ad homines. Quanto tibi eſſent iſti iudices optabiliores, ſi teneres catholicam fidem, tanto ibi ſunt terribiliores, quia oppugnas catholicam fidem, quam in lacte ſuxerunt, quam in cibo ſumpſerunt, cuius lac & cibum paruis magniſque miniſtrauerunt, quam contra inimicos etiam vos tunc nondùm natos, vndè nunc reuelamini, apertiſſimè ac fortiſſimè defenderunt. Talibus poſt Apoſtolos ſancta Eccleſia plantatoribus, rigatoribus, ædificatoribus, paſtoribus, nutritoribus creuit. Ideò profanas voces veſtræ nouitatis expauit: & cauta ac ſobria ex admonitione Apoſtolica, ne ſicut ſerpens Euam ſeduxit aſtutia ſua, ſic & mens eius corromperetur à caſtitate, quæ eſt in Chriſto; catholicæ fidei virginitati inſidias veſtri dogmatis ſubrepentis exhorruit, & tanquàm caput colubri calcauit, obtriuit, abiecit. His igitur eloquiis & tanta authoritate ſanctorum, profectò, aut ſanaberis Dei miſericordia donante, quod quantum tibi optem videt qui faciat: aut ſi, quod abominor, in eadem quæ tibi videtur ſapientia, & eſt magna ſtultitia, perduraueris; non tu iudices quæſiturus es, vbi cauſam tuam purges: ſed vbi tot ſanctos doctores, egregios atque memorabiles catholicæ veritatis accuſes, Irenæum, Cyprianum, Reticium, Olympium, Hilarium, Gregorium, Ambroſium, Baſilium, Ioannem, Innocentium, Hieronymum, cæteroſque ſocios ac participes eorum, Inſuper & vniuerſam Chriſti Eccleſiam, cui diuinæ familiæ dominica cibaria fideliter miniſtrantes, ingenti in Domino gloria claruerunt.

Hæreticorum prætudicijs grauati Catholici, Patres appellamus.

Mirum ſi hoc noſtri Caluiniani Luteraniqi profiteri audeant.

Quæ in iudice requiruntur, in Patribus eſt inuenire.

Hæretici quia Catholicam fidem oppugnant, Patrum iudiciũ ſubterfugiunt.

Patres poſt Apoſtolos Eccleſiæ plantatores, &c. 2. Cor. 11.

INDEX,

TOTIVS CATECHISMI ORDINEM ET SVMMAM

COMPLECTENS : INDICANS ITEM CONTROVERSIAS, QVÆ IN HOC LIBRO PER antiquorum Patrum & Scripturæ ſacræ teſtimonia deciduntur.

CHRISTIANA doctrina circa Sapientiam & Iuſtitiam verſatur. Ad Sapientiam, quæ ordine ſequuntur, & infrà tractantur, capita referri poſſunt.

I. De Fide & Symbolo Fidei, *per quæſtiones 22. vbi inter cætera etiam agitur.*

De authore Symboli Apoſtolici, quæſtione 5.

De deſcenſu Chriſti ad inferos, quæſtione 13.

De notis Eccleſiæ, quòd ea ſit { *Viſibilis, Vna, Sanctà, Catholica* } *quæſtione 18.*

II. De Spe & Oratione Dominica, cum Angelica Salutatione, *per quæſtiones 19. Atque etiam*

De Spe cum timore coniungenda, quæſtione 2.

De { *Laude, Veneratione, Inuocatione* } *Beatæ Mariæ Virginis, quæſtione 15. & ſequentibus.*

III. De Charitate & mandatis Decalogi, *per quæſtiones 20. Item,*

An mandata Decalogi ad Chriſtianos pertineant, quæſtione 6.

An ea impleri poſſint, quæſtione 6.

De Sanctorum { *Inuocatione, Cultu, Reliquijs, Feriis* } *quæſtione 8.*

De Imaginibus { *Chriſti & Sanctorum* } *quæſtione 9.*

De præceptis Eccleſiæ, *per quæſtiones 19. nominatim verò*

De Traditionibus Apoſtolicis & Eccleſiaſticis, quæſtione 1. & ſequentibus.

De Eccleſia & eius authoritate, quæſtione 9. 10. & 16.

De Romano Pontifice & Eccleſia Romana, quæſtione 9.

De Concilijs, quæſtione 11.

De authoritate Sanctorum Patrum, quæſtione eadem.

De quinque præceptis Eccleſiæ, quæſtione 14.

De Scriptura ſacra & eius interpretatione, quæſtione 16.

IIII. DE SACRAMENTIS.

De Sacramentis in genere, *per quæſtiones 8.*

De Cæremonijs, quæſtiones 8.

De Baptiſmi Sacramento, *per quæſtiones 4.*

De Baptiſmi neceſſitate etiam quòd ad paruulos, quæſtione 1.

De effectu & efficacia Baptiſmi, quæſtione 3.

De Concupiſcentia Renatorum, eadem

INDEX, CATECHISMI SVMMAM COMPLECTENS.

De Confirmationis Sacramento, *per quæſtiones* 5.

De Chriſmate, quæſtione 4.
De effectu Confirmationis, quæſtione 5.

De Euchariſtiæ Sacramento, *per quæſtiones* 10.

De Veritate, quæſtione 4.
Tranſſubſtantiatione, quæſtione 5.
Adoratione, quæſtione 6.
De Miſſa, quæſtione 7.
De Communione ſub vtraque ſpecie, quæſtione 8.

De Pœnitentiæ Sacramento, *per quæſtiones* 10.

De Contritione, quæſtione 4.
De Confeſſione, quæſtione 5. & 6.
De Satisfactione, quæſtione 7. & 8.
De Purgatorio & oratione pro defunctis, quæſtione 9.

De Sacramento Extremæ Vnctionis, *per quæſtiones* 3.

De Ordinis Sacramento, *per quæſtiones* 8.

An omnes Chriſtiani ſint Sacerdotes, quæſtione 2. & 8.
De ordinum diſtinctione, quæſtione 4. & 5.
De honorandis Sacerdotibus ſiue bonis ſiue malis, quæſtione 6. & 7.

De Matrimonij Sacramento, *per quæſtiones* 5.

De Diuortio, quæſtione 3.
De Votifragis, quæſtione 4.
De Coniugio Monachorum & Monialium, quæſtione eadem.
De Calibatu Sacerdotum, quæſtione 4. & 5.
De Virginitate, quæſtione 5. & *latiùs de conſilijs Euangelicis, quæſtione* 4.

V. DE IVSTITIA CHRISTIANA.

Ad Iuſtitiæ priorem partem, quæ in malis fugiendis eſt ſita, pertinent

I. hæc.

II. De peccatis in genere, *per quæſtiones* 6.

III. De peccatis ſeptem Capitalibus, *per quæſtiones* 9.

IIII. De peccatis alienis, culpa aliqua noſtra ad nos pertinentibus, *per quæſtiones* 11.

V. De peccatis in Spiritum ſanctum, *per quæſtiones* 8.

VI. De peccatis in cælum clamantibus, *per quæſtiones* 5.

VII. De peccatorum expiatione, *per quæſtiones* 3.

De peccatis minutis ſeu venialibus, *quæſtione* 2.

Ad iuſtitiæ partem alteram, quæ in bonis faciendis aut conſectandis eſt

I. poſita, rectè referri poſſunt.

Bonorum operum genera triplicia, *per quæſtiones* 18. *vbi etiam agitur,*

De fructu bonorum operum, quæſtione 2.
De Ieiunio, quæſtione 4. *& ſequentibus.*

II. *De Oratione, quæſtione* 7. *& ſequentibus.*

III. *De Eleemoſyna & Operibus miſericordiæ, quæſtione* 10. *& ſequentibus.*

Virtutes Cardinales, *per quæſtiones* 6.

Dona & fructus Spiritus ſancti, *per quæſtiones* 4.

CAPVT PRIMVM DE FIDE ET SYMBOLO FIDEI.

I.

Quis dicendus eſt [a] *Chriſtianus?*

a Actor. 11. d 1. Pet. 4. d

QVI baptiſmatis ſacramento initiatus, IESV CHRISTI veri Dei & hominis ſalutarem doctrinam in eius [b] ECCLESIA profitetur.

b Athanaſ. contra Arrian. oràt. 2. Cyprian. epiſt. 52. & de ſimplicit. Prælatorum. Ignatius ad Magneſianos. Aug. Tract. 115. in Ioan. & ſer. 18. de tẽp. c. 12. Item in Enchir. ca. 5 Tertul. lib. de Pudicitia, c. 7. & de præſcrip. hæret. c. 37. Ephr. reſp. ad interrogat. 3.

II Omnes proindè cultus & ſectas, quæ extra CHRISTI doctrinam & ECCLESIAM vbiuis gentium reperiuntur, vt eſt, Iudaica, Ethnica, Mahometica, Hæretica, damnat & deteſtatur penitus, qui verè Chriſtianus eſt, & in ipſa CHRISTI doctrina firmiter acquieſcit.

TESTIMONIA QVÆ AD MARGINEM CITATA SVNT.

1. A ACTORVM vndecimo capite: Profectus eſt autem Barnabas Tarſum, vt quæreret Saulum: quẽ cùm inueniſſet, perduxit Antiochiam. Et annum totum conuerſati ſunt ibi in Eccleſia: & docuerunt turbam multam, ita vt cognominarentur primùm Antiochiæ diſcipuli, Chriſtiani.

2. PRIORIS epiſtolæ diui Petri quarto capite: Nemo autem veſtrûm patiatur vt homicida, aut fur, aut maledicus, aut alienorum appetitor. Si autem vt Chriſtianus, non erubeſcat: glorificet autem Deum in iſto nomine.

3. ATHANASIVS in oratione ſecunda contra Arrianos: Nunquam populus ab Epiſcopis ſuis, ſed a Domino, in quem creditum fuit, nomen accepit. Certè à beatis Apoſtolis præceptoribus noſtris, miniſtríſq; Euangelij Saluatoris noſtri, appellationes adepti non ſumus, ſed à Chriſto, Chriſtiani & ſumus & nuncupamur: Illi verò, qui aliundè originem ſuæ fidei deducunt, meritò authorum ſuorum cognomenta, vt ad quos pertineant, præ ſe ferunt. Quapropter, quum omnes à Chriſto, Chriſtiani & eſſemus & diceremur exploſus eſt Marcion inuentor hæreſeos: reliqui autem qui cum exploſore Marcionis remanſêre, Chriſtiani titulum retinuerunt: qui verò ſecuti ſunt Marcionem, non iam indè Chriſtiani, ſed Marcioniſtæ appellati ſunt. Ita quoque Valentinus, Baſilides, Manichæus, & Simon Magus ſectatoribus ſua vocabula impartiêrunt, indéque factum, vt alij Valentiniani, alij Baſilidiani, alij Manichæi, alij Simoniaci, alij Cataphryges à Phrygia, alij à Nouato Nouatiani vocati ſint. Ita Melitius eiectus à Petro & Epiſcopo & Martyre, ſuos, qui ipſum ſequebantur, non Chriſtianos poſtea, ſed Melitianos denominauit. Eadem iterum ratione B. Alexandro Arrium ejiciente, ij qui Alexandro adhæſerunt, remanſerunt Chriſtiani: illi verò, qui vnà cum Arrio receſſerunt, nomen Saluatoris noſtri Alexandro cum ſuis relinquentes, Arriani deincepa appellati ſunt. Et paucis interiectis: Qui ex eodem genere ad iſtos abeunt, aut ab Eccleſia ad hæreſim tranſitum faciunt, nomen Chriſti derelinquunt, & Arrianorum vocabulo induuntur, quaſi non amplius fidem Chriſti retineant, ſed Arrianæ inſaniæ gregales habentur. Quomodo igitur Chriſtiani fuerint, qui non Chriſtiani, ſed Ariomanitæ appellantur? aut quomodo de numero Eccleſiæ Catholicæ habeantur, qui Apoſtolicam fidem excuſſerũt, & nouarum peſtium inuentores ſe præbent?

Arriani nõ ſunt Chriſtiani.

Chriſtiani à Chriſto nomen habent.

4. CYPRIANVS epiſtola quinquageſimaſecunda ad Antonianum: Quiſquis ille eſt, & qualiſcunque eſt, Chriſtianus non eſt, qui in Chriſti Eccleſia non eſt.

lib. 4. ep. 2. Qui in eccleſia non eſt, Chriſtianus nõ eſt.

Hæretici nomen ſumũt ab inuentoribus hæreſeon.

5. IDEM in tractatu de Simplicitate Prælatorum, ſiue de Vnitate Eccleſiæ: Non pertinet ad Chriſti præmia, qui relinquit Eccleſiam Chriſti. Alienus eſt, prophanus eſt, hoſtis eſt. Habere iam non poteſt Deum patrem, qui Eccleſiam non habet matrem.

Eccleſiam matrem agnoſcat, qui vult Deũ habere patrem.

6. IGNATIVS epiſtola ad Magneſianos: Dignos nos exhibeamus cognomento quod accepimus: qui enim alio nomine appellatur præter iſtud, hic non eſt Dei: non ſuſcipit prophetiam illam, quæ nobis ait, Vocabitur nomine nouo, quo Dominus nuncupabit eum: & erit populus

Chriſtianorum nomen nouum.

Iſa. 62.

Actorum. sanctus. Quod & impletum est primò in Syria: nam in Antiochia discipuli, Christiani appellati sunt, Paulo & Petro Ecclesiam fundantibus.

7. AVGVSTINVS tractatu centesimo decimotertio in Ioannem: In negatione Apostoli Petri, debemus aduertere, non solùm ab eo negari Christum, qui dicit eum non esse Christum, sed ab illo etiam qui cùm sit, negat se esse Christianum. Dominus enim non ait Petro, Discipulum meum te negabis: sed, me negabis. Negauit ergò ipsum, cùm se negauit eius esse discipulum.

Christianum se negans, Christũ negat.

8. IDEM sermone centesimo octagesimoprimo de tempore, capite duodecimo: Quisquis ille est, & qualiscunque ille est, Christianus non est, qui in Christi Ecclesia non est.

Christianos nõ est, qui in Christi Ecclesia non est. 1. Cor. 3.

9. ITEM in Enchiridio ad Laurentium capite quinto: Certum verò propriúmque fidei Catholicæ fundamentum, Christus est. Fundamentum enim aliud, ait Apostolus, nemo potest ponere præter id, quod positum est, quod est Christus Iesus. Neque hoc ideò negandum est proprium fundamentum esse fidei catholicæ, quia putari potest aliquibus hæreticis hoc nobiscum esse commune. Si enim diligenter quæ ad Christum pertinent cogitentur; nomine tenus inuenitur Christus apud quoslibet hæreticos, qui se Christianos vocari volunt, re verò ipsa non est apud eos. Quod ostendere nimis longum est, quoniam commemorandæ sunt omnes hæreses, siue quæ fuerunt, siue quæ sunt, siue quæ poterunt esse sub vocabulo Christiano, & quàm sit hoc verum, per singulas quasque monstrandum est.

Hæretici veri Christiani non sunt.

10. TERTVLLIANVS in libro de Pudicitia, capite septimo: Quis propriè Christianus, & grex Domini ecclesiæ populus, & pastor bonus Christus, & ideò Christianus non intelligendus, qui ab Ecclesiæ grege aberrauerit.

Christiani non sunt, qui ab Ecclesiæ grege aberrãt.

11. IDEM in libro de præscriptionibus aduersus hæreticos, capite trigesimoseptimo: Si hæretici sunt, Christiani esse non possunt, non à Christo habendo quod de sua electione sectati, hæreticorum nomine admittunt.

Hæretici nequeunt esse Christiani.

12. EPHRAEM in respõsione ad tertiam hanc interrogationem; Quomodo de hæreticis scriptum legimus: Eos qui oderunt te Domine, oderam. alibíque dictum est: vt inimicos Dei oderitis eos. alio autem in loco: Non oderis omnem hominem? Respondet. Hæreticos tanquam blasphemos, & Dei inimicos, scriptura non homines: sed canes, & lupos, & porcos, & antichristos appellat, quemadmodum ait Dominus: Nolite sanctum dare canibus. Et Ioannes dicit: quia Antichristi facti sunt multi. Hos itaque non oportet amare, neque cum eis versari, aut cum ipsis orare, cibumve sumere, neque in domum eos recipere, neque Aue illis dicere: ne prauis illorum operibus communicemus.

Psalm. 138

Psalm. 118.

Leuit. 19.

Scriptura Hæreticos non homines, sed canes, lupos, porcos, antichristos vocat.

Matth. 7.

1. Ioan. 2.

1. cap. 5.

2. Ioan.

II.

Quo compendio Christianam doctrinam licet complecti?

Vt nimirùm Christianus ea nôrit & obseruet, quæ tum ad [a] Sapientiam, tum ad Iustitiam spectant. Sapientia, vt Augustinus [b] ostendit, circa virtutes versatur Theologicas, [c] Fidem, Spem, & Charitatem, quæ & Diuinitus infunduntur, & cùm in hac vita purè maximéque excoluntur, beatos homines Diuinósque reddunt. Iustitia verò [d] duabus partibus, declinatione à malo, & boni operatione, absoluitur. Huc enim spectat, quod Propheta inquit Regius: [e] *Diuerte à malo, & fac bonum*. Iam ex hisce fontibus, Sapientiæ scilicet & Iustitiæ, non difficulter hauriuntur cætera, quæcunque Christianæ quidem Institutioni atque disciplinæ congruunt.

[a] Eccl. 1. d
[b] Li. 1. Ret. ca. 63. & Enchir. c. 2. & 3. c. 1. Cor. 13. d
[d] Prosp. sen. 98. ex Aug.
[e] Psal. 33. c & 36. c 1. Pet. 3. b

TESTIMONIA.

1. ECCLESIASTICI primo capite: Fili, concupiscens sapientiam, conserua iustitiam, & Deus præbebit illam tibi.

2. AVGVSTINVS libro secundo Retractationum, capite sexagesimotertio: Scripsi librum de fide, spe & charitate, cùm à me, ad quem scriptus est postulâsset, vt aliquod opusculum haberet meum, de suis manibus non recessurũ: quod genus Græci Enchiridion vocant. Vbi satis diligenter mihi videor esse complexus, quo modo sit colendus Deus, quam sapientiam esse hominis vtique veram Diuina scriptura definit.

Sapientia Christiani hominis consistit in recto Dei cultu.

3. IDEM in Enchiridio ad Laurentium, capite secundo: Hominis sapientia pietas est. Habes hoc in libro sancti Iob: nam ibi legitur, quòd ipsa sapientia dixerit homini, Ecce pietas est sapientia. Si autem quæras, quam dixerit eo loco pietatem, distinctius in Græco reperies θεοσέβειαν, qui est Dei cultus.

Iob 28. secundum LXX.

4. ITEM ibidem capite tertio: Hîc si respondero, (ad hanc videlicet quæstionem, quonam modo sit colendus Deus) fide, spe, charitate colendum Deum; profectò dicturus es, breuiùs hoc dictum esse quàm velis.

Colitur Deus fide, spe, & charitate.

5. PRIORIS epistolæ ad Corinthios capite decimotertio: Nunc autem manent, fides, spes, charitas: tria hæc maior autẽ horũ est charitas.

6. PROSPER in sententijs ex libris Augustini decerptis, sententia nonagesimaoctaua: Tota iustitiæ ratio est, vt declinentur mala, & fiant bona. cuius obseruantiæ inter quaslibet aduersitates forma seruanda est: quia hoc solùm nunquam amittitur, quod operi pietatis impẽditur.

Iustitia Christiana in duobus consistit.

7. PSALMO trigesimotertio: Diuerte à malo, &c.

8. ET trigesimosexto: Declina à malo, & fac bonum: & inhabita in sæculum sæculi.

9. PRIORIS epistolæ Petri capite tertio: Qui vult vitam diligere, & dies videre bonos, coerceat linguam suam à malo, & labia eius ne loquantur dolum. Declinet à malo, & faciat bonum.

III.

Quid primùm traditur in doctrina Chriſtiana?

FIDES, ianua illa noſtræ ſalutis, ſine qua Deũ inuenire & inuocare, Deo ſeruire & placere nullus in hac vita, poteſt. [a] *Credere enim oportet accedentem ad Deum*, inquit Apoſtolus: *qui* [b] *verò non credidit, condemnabitur, &* [c] *iam iudicatus eſt*, ex Chriſti ſententia

Rom. 10. & Hebr. 11. a Auguſt. ſerm. 38. de temp. & ſer. 1. de verb. Apoſt. c. 4. Leo. ſer. 4. de Natiuit. Dom.

a Hebr. 11. b
b Marc. 16. d
c Ioan. 3. c.

TESTIMONIA.

1. AD Romanos decimo: Quomodo inuocabunt, in quem non crediderunt?

2. AD Hebræos vndecimo capite: Sine fide impoſſibile eſt placere Deo. Credere enim oportet accedentem ad Deum quia eſt, & inquirentibus ſe remunerator ſit.

3. AVGVSTINVS ſermone trigeſimooctauo de tempore: Conſtat, neminem ad veram peruenire poſſe beatitudinem, niſi Deo placeat, & Deo neminem poſſe placere, niſi per fidem. Fides nanque eſt bonorum omnium fundamentum. Fides eſt humanæ ſalutis initium. Sine hac nemo ad filiorum Dei conſortium poteſt peruenire, quia ſine ipſa nec in hoc ſeculo quiſquam iuſtificationis conſequitur gratiam, nec in futuro vitam poſſidebit æternam. Et ſi quis hîc non ambulauerit per fidem, non perueniet ad ſpeciem beatæ viſionis Domini noſtri Ieſu Chriſti. Idem habet in initio ſermonis centeſimi octogeſimiprimi de tempore.

Fides quã neceſſaria.

4. IDEM ſermone primo de verbis Apoſtoli, capite quarto: Nullæ ſunt maiores diuitiæ, nulli theſauri, nulli honores, nulla mundi huius maior ſubſtãtia, quàm eſt fides Catholica, quę peccatores homines ſaluat, cæcos illuminat, infirmos curat, catechumenos baptizat, fideles iuſtificat, pœnitentes reparat, iuſtos augmẽtat, martyres coronat, virgines, viduas & coniugales caſto pudore conſeruat; clericos ordinat, ſacerdotes conſecrat, regnis cæleſtibus præparat, in æterna hæreditate cum angelis ſanctis communicat. Eandẽ ſententiam ijſdem verbis repetiuit ſermone centeſimo octogeſimoprimo de tempore, capite duodecimo.

Fides Catholica theſaurus ingens.

5. LEO Magnus ſermone quarto in ſolennitate natiuitatis Domini noſtri Ieſu Chriſti: Magnum præſidium eſt fides integra, fides vera, in qua nec augeri ab vllo quicquam, nec minui poteſt: quia niſi vna eſt, fides non eſt, dicente Apoſtolo: Vnus Dominus, vna fides, vnum baptiſma, vnus Deus & pater omnium, qui ſuper omnes, & per omnia, & in omnibus nobis. Huic vnitati, dilectiſſimi, inconcuſſis mentibus inhærere, & in hac omnem ſectamini ſanctitatem, & in hac præceptis Domini deſeruite, quia ſine fide impoſſibile eſt placere Deo, & nihil ſine illa ſanctum nihil caſtum eſt, nihil viuum. Iuſtus enim ex fide viuit.

Fides niſi integra & vna ſit, fides nõ eſt. Epheſ. 4.

6. AD Hebræos vndecimo, vt in textu & teſtimonio ſecundo.

7. MARCI decimoſexto: Qui crediderit, & baptizatus fuerit, ſaluus erit: qui verò non crediderit, condemnabitur.

8. IOANNIS tertio: Qui credit in eum, non iudicatur: qui autem non credit, iam iudicatus eſt: quia non credit in nomine vnigeniti filij Dei.

IIII.

Quid fidei nomine intelligitur?

A DEI [a] donum & lumen, quo illuſtratus homo, firmiter aſſentitur atque adhæret ijs, quæ vt credantur, ſunt diuinitus reuelata, & ab Eccleſia nobis propoſita.

a Epheſ. 2. b Hebr. 11. a Baſil. in ſerm. de fidei confeſſ. Bernard. epiſt. 190. Auguſtin. contra epiſt. Fundamẽti cap. 5

Cuiuſmodi ſunt, Deum eſſe trinum & [b] vnum, è nihilo [c] creatum mundum, Deum factum eſſe hominem, & pro nobis mortem ſuſtinuiſſe, Mariam [d] & virginem, & DEI matrem exiſtere, mortuos omnes ad vitam excitandos eſſe, hominem ex aqua & Spiritu ſancto regenerari, totum Chriſtum [e] in Euchariſtia contineri, & id genus alia Religionis noſtræ veneranda myſteria: quæ Diuinitus reuelata, non humani [f] ſenſus captu comprehendi, ſed fide dumtaxat percipi poſſunt.

b 1. Ioan. 5. b
c Geneſ. 1. a Ioan. 1. b Luc. 1. a Rom. 5. b
d Cõcil. Epheſ. can. 13. Luc. 1. d 1. Corint. 15. g Ioan. 3. a
e Conſtantien. Florentin. Trident. Concil.
f Eccli. 3. e 2. Cor. 10. b

Vnde Propheta: [g] *Niſi credideritis*, inquit, *non intelligetis*. Non enim ſpectat fides naturæ ordinem, non ſenſuum fidit experientię, non potentia aut ratione humana, ſed virtute & authoritate Diuina nititur, illud planè certum habens, ſummam æternámque veritatem, quæ DEVS eſt, nec falli poſſe vnquam, nec fallere.

g Iſa. 7. b ſecundũ Lxx. Baſil. in Pſalm. 115. & in Moralibus, regula 10. cap. 21. Greg. homil. 26 in Euangel. Chryſoſt. in 1. ad Cor. hom. 4.

Quamobrem id fidei vel maximè proprium eſt, vt [h] in captiuitatem redigat omnem intellectum in obſequium Chriſti, apud

h 2. Cor. 10. b

quem non eſt difficile, nedum impoſſibile[i], omne verbum. Hæc [k] fides lumen eſt animæ, oſtium vitæ, fundamentum ſalutis æternæ.

i Lucæ 1.c Ierem. 32.c

k Euſeb. Emiſ. hom. 2. de Symb. Cyrill. catech. 5 illũ Chryſ. ſer. de fide, ſpe, & charitate Cyrill. lib. 4 in Ioan. cap. 9.

TESTIMONIA.

1. A Ad Epheſios ſecundo capite: Gratia eſtis ſaluati per fidem, & hoc non ex vobis: Dei enim donum eſt.

2. Ad Hebræos vndecimo capite: eſt autem fides ſperandarum ſubſtantia rerum, argumentum non apparentium.

3. Basilivs in ſermone de fidei confeſſione, ſiue de vera ac pia fide, in Aſceticis: Eſt igitur fides, eorum quæ dicta ſunt, aſſentiens approbatio ſine vlla hæſitatione, cum animi perſuaſione, de eorum veritate, quæ Dei munere ſunt prædicata.

Fides eſt firmus aſſenſus reuelatæ veritatis.

4. Bernardvs in epiſtola centeſima nonageſima ad Innocentium pontificem, contra Petrum Abailardum: In primo limine Theologiæ (vel potius ſtultilogiæ ſuæ) fidem definit æſtimationem: quaſi cuique, in ea ſentire & loqui, quæ libeat, liceat, aut pendeant ſub incerto in vagis ac varijs opinionibus noſtræ fidei ſacramenta, & non magis certa veritate ſubſiſtant. Nonne ſi fluctuat fides, inanis eſt & ſpes noſtra? Stulti ergò martyres noſtri, ſuſtinentes tam acerba propter incerta, nec dubitantes ſub dubio remunerationis præmio, durum per exitum, diuturnum inire exilium. Sed abſit vt putemus in fide vel ſpe noſtra aliquid, vt is putat, dubia æſtimatione pendulum, & non magis totum quod in ea eſt, certa ac ſolida veritate ſubnixũ, oraculis & miraculis diuinitus perſuaſum, ſtabilitum & conſecratum partu virginis, ſanguine redemptoris, gloria reſurgentis. Teſtimonia iſta credibilia facta ſunt nimis. Si quo minus, ipſe poſtremò ſpiritus reddit teſtimonium ſpiritui noſtro, quòd filij Dei ſumus. Quomodo ergò fidem quis audeat dicere æſtimationem, niſi qui ſpiritum iſtum nondum accepit, quive Euãgelium aut ignoret, aut fabulam putet? Scio cui credidi, & certus ſum, clamat Apoſtolus: & tu mihi ſubſibilas, fides eſt æſtimatio? Tu mihi ambiguum garris, quo nihil eſt certius? Sed Auguſtinus aliter, fides, ait, non coniectando vel opinando habetur in corde in quo eſt, ab eo cuius eſt, ſed certa ſcientia, acclamante conſcientia. Abſit ergò, abſit, vt hos fines fides habeat Chriſtiana. Academicorum ſint iſtæ æſtimationes, quorum eſt dubitare de omnibus, ſcire nihil. Ego verò ſecurus in magiſtri gentium ſententiam pergo, & ſcio quoniam non confundar. Placet mihi, fateor, illius de fide definitio, etſi iſte etiam ipſam latenter inſimulet. Fides eſt, ait, ſubſtantia rerum ſperandarum, argumentum non apparẽtium. Subſtantia, inquit, rerum ſperandarum, non inanium phantaſia coniecturarum. Audis ſubſtãtiam, non licet tibi in fide putare vel diſputare pro libitu, non hac illácque vagari per inania opinionum, per deuia errorum. Subſtantiæ nomine aliquid tibi certum fixúmque prefigitur. Certis clauderis finibus, certis limitibus coarctaris. Non enim eſt fides æſtimatio, ſed certitudo. Idem in eadem epiſtola: Quid magis contra rationem, quàm ratione rationem conam tranſcẽdere? Et quid magis contra fidem, quàm credere nolle quicquid nõ poſſit ratione attingere? Denique exponere volens illud Sapientis, Qui credit citò, leuis eſt corde. Citò credere eſt, inquit, adhibere fidem ante rationem, cùm hoc Salomõ non de fide in Deum, ſed de mutua inter nos dixerit credulitate. Nam illam quæ in Deum eſt fidem, beatus Papa Gregorius negat planè habere meritum, ſi ei humana ratio præbeat experimentum. Laudat autem Apoſtolos, quòd ad vnius iuſſionis vocem ſequuti ſunt redemptorem. Sit nimirum pro laude dictum: In auditu auris obediuit mihi. increpatos eregione diſcipulos, quòd tardius credidiſſent. Denique laudatur Maria, quòd rationem fide præuenit, & punitur Zacharias quòd fidem ratione tentauit. Et rurſum Abrahã commendatur, qui contra ſpem in ſpem credidit.

Pſam. 9 2. Rom. 8.

2. Tim. 1. Fides nihil habet ambiguum.

Hebr. 11. Paulina definitio fidei explicatur.

Fides ratione metienda non eſt.

Eccli. 19. a

Hom. 26. in Euang.

Pſalm. 17. Marc. 16. Luc. 1. Rom. 4.

5. Avgvstinvs cõtra epiſtolam Manichæi, quam vocant fundamenti, capite quinto: Si inuenires aliquem, qui Euangelio nondum credit, quid faceres dicenti tibi, non credo? Ego verò Euangelio non crederem, niſi me Catholicę Eccleſiæ commoueret authoritas.

Eccleſiæ authoritas Auguſtinum commouit ad credẽdum Euangelio.

1. Primæ epiſtolæ Ioannis quinto capite: Tres ſunt qui teſtimonium dant in cælo: Pater, Verbum, & Spiritus ſanctus: & hi tres vnum ſunt.

2. Genesios primo: In principio creauit Deus cælum & terram.

3. Ioannis primo capite: Et verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis.

4. Lvcæ ſecundo: Et peperit filium ſuum primogenitum. Et paulò pòſt: Natus eſt vobis hodie Saluator, qui eſt Chriſtus Dominus, in ciuitate Dauid.

5. Ad Romanos quinto: Commendat autem charitatem ſuam Deus in nobis: quoniam cùm adhuc peccatores eſſemus, ſecundùm tempus, Chriſtus pro nobis mortuus eſt.

6. Concilivm Epheſinum canone decimotertio: vide infra quæſtione decima, A teſtimo. decimotertio.

7. Lvcæ primo: Quod naſcetur ex te Sanctum, vocabitur filius Dei.

8. Prioris ad Corinthios decimoquinto: Omnes quidem reſurgemus, ſed non omnes immutabimur. In momento, in ictu oculi, in nouiſſima tuba: canet enim tuba, & mortui reſurgent incorrupti: & nos immutabimur. Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptionem: & mortale hoc induere immortalitatem.

9. Ioannis tertio: Amen, amen dico tibi, niſi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu ſancto, non poteſt introire in regnum Dei.

10. Concilivm Conſtantienſe, Florentinum & Tridentinum: vide infra de Sacramento Euchariſtiæ, quæſtione octaua G teſtimo. nono & vndecimo, & H teſtimo. ſexto.

11. Ecclesiastici tertio: Altiora te ne quæſieris, & fortiora te ne ſcrutatus fueris: ſed quæ præcepit tibi Deus, illa cogita ſemper, & in pluribus operibus eius ne fueris curioſus. Non eſt enim tibi neceſſarium ea, quæ abſcondita ſunt, videre oculis tuis. In ſuperuacuis rebus noli ſcrutari multipliciter, & in pluribus operibus eius non eris curioſus. Plurima enim ſuper

ſenſum

ſenſum hominum oſtenſa ſunt tibi. Multos quoque ſupplantauit ſuſpicio illorum,& in vanitate detinuit ſenſus illorum.

12. POSTERIORIS ad Corinthios decimo: In captiuitatem redigentes omnem intellectum in obſequium Chriſti.

1.C ISAIÆ ſeptimo iuxta tranſlationem Septuaginta interpretum: Niſi credideritis,non intelligetis.

Fides à demonſtratione non pendet.

2. BASILIVS in Pſalmum centeſimum decimumquintũ,in ea verba, Credidi propter quod locutus ſum,&c. Sacrorum quæ de Deo ſunt,eloquiorum prædux eſto fides planè, non item demonſtratio. fides, inquam, animam inuitans, immò & perſuadens ad conſenſionem præ cunctis rationalibus methodis. Neque enim fides geometricis nititur probationibus[a], quas neceſſitates vocitant:ſed animis noſtris ſe inſinuat efficaci operatione Spiritus ſancti. Et nonnullis interiectis: In quocunque tandem humanarum artium exercitio (id modò via & ordine ad præſtitutũ ſibi progrediatur finem)impoſſibile eſt primarum propoſitionum inquirere demonſtrationes. Immò neceſſe eſt,vt quum admiſeris earum artium,quæ certa ratione nituntur, principia vt confeſſa, nec proinde vllam requirentia demonſtratiuam probationem, id demùm inſpicias,quicquid ex præſuppoſitis ordine conſequitur. Nihilo ſecius & Theologiæ myſterium requirit aſſenſum, nulla præuia inquiſitione nitentem. Sanè ait Apoſtolus:Credere enim oportet,quia Deus eſt, non item in quæſtionem vocare,aut controuerſim opponere illud: Quid eſt Deus? Atque adeò in vniuerſum,fides ſi ſubſtantia earum eſt, quæ ſperantur, rerum, & eorum quæ non videntur,argumentum: ne mihi tu anxius contendas videre iam, quæ longiore ſepoſita ſunt interuallo, neu quæ ſperas te olim conſecuturum, in ambiguam reuoces dubiamve partem, quòd ad ea nondum potueris certa notione pertingere.

Simplex aſſenſus.

Heb.11.

Heb.11.

3. IDEM in Moralibus regula octogeſima, capite vigeſimoprimo: Quid proprium fidei? Certiſſima animi expletio de diuinorum verborum veritate,quæ nulla, neque à naturali neceſſitate inducta ratione, neque ad veræ pietatis ſimulationem conformata vllo modo poſſit labefactari. Quid proprium fidelis? Vt cum eiuſmodi certa animi expletione veram eſſe illorum vim credat,quę dicta ſunt in ſcriptura,nihilqúe reijciat, aut nouum ſtatuere audeat.

Fides quæ experientia mittitur,meritoria non eſt.

Heb.11.

4. GREGORIVS Magnus homilia vigeſimaſexta in Euangelia: Sciendum nobis eſt, quòd diuina operatio, ſi ratione compræhenditur,nõ eſt admirabilis. Nec fides habet meritum, cui humana ratio præbet experimentum. Et quibuſdam interpoſitis, Cùm Paulus Apoſtolus dicat: Eſt autem fides ſperandarum ſubſtantia rerum,argumentum non apparentium: profectò liquet, quia fides illarum rerum argumentum eſt,quæ apparere non poſſunt: Quæ etenim apparent,iam fidem non habent, ſed agnitionem. Dum ergò vidit Thomas,dum palpauit,cur ei dicitur:Quia vidiſti me,credidiſti? Sed aliud vidit, aliud credidit. A mortali quippe homine diuinitas videri non potuit. Hominem ergò vidit,& Deum confeſſus eſt.

Ioan.20.

5. CHRYSOSTOMVS homilia quarta in priorem epiſtolam ad Corinthios: Quæ humanam excedunt rationem, fide duntaxat indigent.

1.D POSTERIORIS ad Corinthios decimo, vt paulo ſuperius B teſtimo. duodecimo.

2. LVCÆ primo: Non erit impoſſibile apud Deum omne verbum.

3. IEREMIÆ trigeſimoſecundo:Ecce ego Dominus Deus vniuerſæ carnis; nunquid mihi difficile erit omne verbum?

Catholicæ fidei encomium & neceſſitas.

4. EVSEBIVS Emiſenus homilia ſecunda de Symbolo:Fides religionis catholicæ, lumen eſt animæ,oſtium vitæ:fundamentum ſaluris æternæ. Quicunque hac derelicta, velut peſſimum ducem proprium ſequitur intellectum, quicunque per ſapientiæ ſuæ ſenſum, ad myſteriorum cæleſtium ſe putat poſſe peruenire ſecretum:ſic facit, quomodo ſi abſque fundamento ædificet domum, aut ſi prætermiſſo oſtio velit introire per tectum:vel ſi nocte ſine lumine inferat greſſum,totum ſe clauſis oculis vrgeat in profundũ. Hanc ergò nobis fidem velut magnam lampadem,Chriſtus aduenies,errantibus viam monſtraturus exhibuit, per quam poſſit Deus ignotus requiri,quæſitus credi,creditus inueniri.

Similitudo elegans.

Iſaiæ 7.

5. CYRILLVS Ieroſolymorum Archiepiſcopus Catecheſi quinta illuminatorum: Oculus omnem illuminans conſcientiam eſt fides,& intelligentiam efficiens. Dicit enim Propheta:Niſi credideritis,non intelligetis.

Commendatio.

6. CHRYSOSTOMVS in ſermone de fide, ſpe,& charitate: Fides eſt origo iuſtitiæ, ſanctitatis caput, deuotionis principium,religionis fundamentum. Nullus vnquam ſine hac Dominum promeruit: nullus ſine illa faſtigium ſublimitatis aſcendit. Eſt enim fides innocens ac pura credulitas:qua ad Deum accedimus,qua præceptis inſiſtimus, qua expiata mente Dominum veneramur. Hæc excludit dubia, tenet certa, promiſſa conſignat. Hanc qui tenet, felix eſt: qui deſeruerit, miſer. Hæc in Eccleſia ſigna oſtendit, virtutes exercet, chariſmata complet.

Ioan.6.

7. CYRILLVS Alexandrinus libro quarto in Ioannem, capite nono, in hæc verba ſcribens. Amen,amen dico vobis, qui credit in me,habet vitam æternam:Ianua & via in vitam fides eſt,& recurſus quidam atque reductio à corruptione in immortalitatem.

V.

Eſtne breuis aliqua fidei complexio,ac ſumma omnium nobis credendorum?

EST illa, quam duodecim Apoſtoli ſuo ſymbolo tradiderunt, quamq; in ſectiones ſeu articulos duodecim aptè diſtinxerunt. Dignum ſanè opus his[a] authoribus, qui poſt Chriſtum Dominum Chriſtianæ fidei præcipui & ſanctiſſimi fundatores extitêre. Quod quidem ſymbolum velut illuſtris nota eſt, qua Chriſtiani ab im-

a Clemens epiſt. 1. ad frat. Do. Ambro. epiſt. 81. & ſer. 38. Aug. ſer. de temp. 181. Ruffin in ſymb. Iren. lib. 1. cap. 2. & lib. 3. cap. 4. Hieron. epiſt. 61. ad Pammach. aduerſus errores Ioan. Hieroſol. ca. 9. Leo ſer.

11 de paſſ. & epiſt. 13. ad Pulcheriam. & ſer. contra Eutycherem. Maximus hom. de traditione ſymb.

pijs, qui vel nullam, vel non rectam Chriſti fidem profitentur, diſcernendi ac internoſcendi ſunt.

TESTIMONIA.

Apoſtoli cur & quãdo cõdiderunt ſymbolum.

1. CLEMENS epiſtola prima ad frarrem Domini: Chriſto reſurgente, & aſcendente in cælum, miſſo ſancto Spiritu, collata Apoſtolis ſciẽtia linguarum, adhuc in vno poſiti, Symbolum, quod fidelis nunc tenet Eccleſia, vnuſquiſque quod ſenſit dicendo, condiderunt, vt diſcedentes ab inuicem, hanc regulam per omnes gentes prædicarent. Et poſt pauca: Symbolum enim Græcè, Latinè collatio dicitur. Et hoc prædicti ſancti Apoſtoli inter ſe, per Spiritum ſanctum ſalubriter (vt dictum eſt) condiderunt. Dicitur & indicium, quod per hoc, qui rectè crediderit, indicatur.

Nominis interpretatio.

Symbolum Apoſtolicũ non eccleſia intemeratũ ſeruat. *al iteratũ.

2. AMBROSIVS epiſtola octogeſimaprima ad Syricium Papam: Credatur ſymbolo Apoſtolorum, quod Eccleſia Romana * intemeratum ſemper cuſtodit & ſeruat.

Clauis eſt.

3. IDEM ſermone trigeſimooctauo: Arbitror Apoſtolicam fidem duodecim artificum operatione conflatam. Duodecim enim Apoſtolorum ſymbolo fides ſancta concepta eſt, qui velut periti artifices in vnum conuenientes, clauem ſuo conſilio conflauerunt. Clauem enim quandam ipſum ſymbolum dixerim, per quod reſerantur diaboli tenebræ vt lux Chriſti adueniat: aperiũtur conſcientiæ clauſa peccata, vt iuſtitiæ fulgeant opera manifeſta. Igitur hæc clauis oſtendenda eſt fratribus noſtris, vt & ipſi tanquam diſcipuli Petri, inferna ſibi reſerare, cælos aperire conſueſcant. Matth. 16.

4. AVGVSTINVS ſermone centeſimo octogeſimoprimo de tempore, qui eſt ſermo primus in vigilia Pentecoſtes, in præfatione: Sancti Apoſtoli certam regulam fidei tradiderunt, quam ſecundùm numerum Apoſtolicum duodecim ſententijs compræhenſam, Symbolum vocauerunt; per quam credentes Catholicam tenerent vnitatem, & per quam hæreticam conuincerent prauitatem. Symbolum ergò tali ratione inſtitutum maiores noſtri dixerunt. Tradunt enim, quòd poſt aſcenſionem Domini & Saluatoris noſtri ad Patrem, cùm per aduentũ Spiritus ſancti diſcipuli eius inflammati, linguis omnium loquerentur, ad ſingulas quaſque nationes, vt Dei verbum prædicarent, ituri ac diſceſſuri ab inuicem, normam prius ſibi futuræ prædicationis in commune ſtatuerunt, ne localiter ab inuicem diſcedentes, diuerſum vel diſſonum prædicarent his qui ad fidem Chriſti inuitabantur. Omnes igitur in vno poſiti, & Spiritu ſancto repleti, breue ſuæ prædicationis indicium conferendo in vnum, quod ſentiebat vnuſquiſque cõputabat, atque hanc ita credentibus dandã eſſe regulam inſtituerunt. Symbolum breue eſt verbis, ſed magnum eſt ſacramẽtis. Quicquid enim præfiguratum eſt in Patriarchis, quicquid denũtiatum in ſcripturis, quicquid prædictum eſt in Prophetis, vel de Deo ingenito, vel ex Deo in Deum nato, vel de Spiritu ſancto, vel de ſuſcipiendo omni ſacramento, vel de morte Domini reſurrectioniſque eius myſterio, totũm breuiter hoc ſymbolum continet, & continendo habet & confitendo. Diſcat ergò quiſque fidem Apoſtolicam profeſſus per ora geſtantium in baptiſmo, cùm ad annos intelligibiles venerit.

Duodecim ſententijs Apoſtoli fidei regulam cõprehenderunt.

Quando & quomodo Apoſtoli Symbolum compoſuerunt.

Magnũ eſt ſacramẽtis ſymbolum.

Symbolum quod in baptiſmo ſamus profeſſi per ora geſtãtium, ediſcendum eſt.

5. RVFINVS in expoſitione ſymboli Apoſtolorum: Tradunt maiores noſtri, quòd poſt aſcenſionem Domini, cùm per aduentum ſancti Spiritus ſuper ſingulos quoſque Apoſtolos igneæ linguæ ſediſſent, vt loquelis diuerſis variiſque loquerentur, per quod eis nulla gens extera, nulla linguæ barbaries inacceſſa videretur & inuia, præceptum eis à Domino datum ob prædicãdum Dei verbum ad ſingulas quenque proficiſci nationes. Diſceſſuri itaque ab inuicem, normam prædicationis in commune cõſtituunt, ne fortè alius ab alio abducti, diuerſum aliquid his qui ad fidem Chriſti inuitabantur, exponerent. Omnes ergò in vno poſiti, & Spiritu ſancto repleti, breue iſtud futuræ ſibi, vt diximus, prædicationis indicium, conferendo in vnum quod ſentiebat vnuſquiſque, componunt, atque hanc credentibus dandam eſſe regulam ſtatuũt. Symbolum autem hoc multis & iuſtiſſimis ex cauſis appellare voluẽrunt. Symbolum enim Græcè, indicium dici poteſt & collatio, hoc eſt, quod plures in vnum conferunt. Id enim fecerunt Apoſtoli in his ſermonibus, in vnum conferendo vnuſquiſque quod ſenſit. Indicium autem vel ſignum idcircò dicitur, quia illo tempore, ſicut & Paulus Apoſtolus dicit, & in Actis Apoſtolorum multi ex circunciſis Iudæis ſimulabant ſe eſſe Apoſtolos Chriſti, & lucri alicuius vel ventris gratia ad prædicandum proficiſcebantur, nominantes quidem Chriſtum, ſed non integris traditionum lineis nunciantes. Idcircò ergò iſtud indicium poſuẽre, per quod agnoſceretur is, qui Chriſtum verè ſecundùm Apoſtolicas regulas prædicaret. Denique & in bellis ciuilibus hoc obſeruari ferunt: quoniam & armorũ habitus par, & ſonus vocis idem, & mos vnus eſt, atque eadem inſtituta bellandi, ne qua doli ſubreptio fiat, ſymbola diſcreta vnuſquiſque dux ſuis militibus tradit, quę Latinè vel ſigna, vel indicia nominantur: vt ſi fortè occurreret quis, de quo dubitetur, interrogatus ſymbolum prodat, ſi ſit hoſtis, an ſocius. Idcircò denique hæc non ſcribi chartulis atque membranis, ſed retineri cordibus tradiderunt, vt certum eſſet neminem hæc ex lectione quæ interdum peruenire etiam ad infideles ſolet, ſed ex Apoſtolorũ traditione didiciſſe ſufficeret. Diſceſſuri ergò, vt diximus, ad prædicandum, iſtud vnanimitatis & fidei ſuæ indicium Apoſtoli poſuẽre, non ſicut filij Noë diſceſſuri ab alterutrum, turrem ex latere cocto & bitumine conſtruentes, cuius cacumen pertingeret vſque ad cælum, ſed munimenta fidei, quæ ſtarent aduerſum faciem inimici, ex lapidibus viuis & margaritis dominicis ædificãtes, quę neque venti impellerent, neque flumina ſubuerterent, neque tempeſtatum ac procellarũ turbines permouerent. Meritò ergò illi ab inuicem ſeparandi, turrem ſuperbiæ ædificantes, linguarum confuſione damnati ſunt, vti ne vnuſquiſque poſſet aduertere proximi ſui loquelam. Iſti verò qui turrem fidei cõſtruebant, omnium linguarum ſciencia & agnitione donari ſunt, vt illud peccati, hoc fidei probaretur indicium.

Cur & quomodo Apoſtoli ſymbolum cõdiderunt.

Appellationis ratio.

2. Cor. 12.

Symbolum non eſt ab Apoſtolis ſcripto traditum.

Gen. 11.

6. IRE-

Ab Apoſtolis ſymboli capita profecta ſunt.

6. IRENÆVS aduerſus hæreſes Valentini & ſimilium, libro primo capite ſecundo: Eccleſia per vniuerſum orbem vſque ad fines terræ ſeminata, & ab Apoſtolis & à diſcipulis eorum accepit eam fidem, quæ eſt in vnum Deum patrem omnipotentem, qui fecit cælum & terram, mare & omnia quæ in eis ſunt, &c.

Traditiones Apoſtolicę non ſcriptæ.

7. IDEM libro tertio capite quarto: Quid autem ſi neque Apoſtoli quidē ſcripturas reliquiſſent nobis, nonne oportebat ordinem ſequi traditionis, quam tradiderunt ijs quibus committebāt Eccleſias? cui ordinationi aſſentiunt multę gētes Barbarorum, eorum qui in Chriſtum credunt, ſine charactere vel atramēto ſcriptam habentes per Spiritum in cordibus ſuis ſalutem, & veterem traditionem diligenter cuſtodientes, in vnum Deum credentes fabricatorem cæli & terræ, & omnium quæ in eis ſunt, per Chriſtum Ieſum Dei filium.

Symbolum fidei ab Apoſtolis traditū, & cordibus Chriſtian. inſcriptū.

8. HIERONYMVS ad Pammachium aduerſus errores Ioannis Ieroſolymitani, epiſtola ſexageſimaprima, capite nono: In Symbolo fidei & ſpei noſtræ, quod ab Apoſtolis traditum non ſcribitur in charta & atramento, ſed in tabulis cordis carnalibus, poſt confeſſionem Trinitatis & vnitatem Eccleſiæ, omne Chriſtiani dogmatis ſacramentum carnis reſurrectione concluditur.

Apoſtolicæ inſtitutionis eſt.

9. LEO Magnus ſermone vndecimo de Paſſione Domini: Hac fidei regula, dilectiſſimi, quā in ipſo exordio ſymboli per authoritatem Apoſtolicæ inſtitutionis accepimus, Dominum noſtrū Ieſum Chriſtum, quem filium Dei Patris omnipotentis vnicum dicimus, eundem quoque de Spiritu S. natum ex Maria Virgine confitemur.

In Romana editione eſt epiſt. 13.

10. IDEM in epiſtola decimatertia ad Pulcheriam Auguſtam: Si quidem ipſa Catholici ſymboli breuis & perfecta cōfeſſio, duodecim Apoſtolorum totidem eſt ſignata ſententijs tam quę inſtructa ſit munitione cæleſti, vt omnes hæreticorum opiniones ſolo ipſius poſſint gladio detruncari. Cuius Symboli plenitudinem ſi Eutyches puro & ſimplici voluiſſet corde concipere, in nullo à decretis ſacratiſſimi Nicæni Concilij deuiaret, & hoc à ſanctis Patribus intelligeret conſtitutum, vt contra Apoſtolicam fidem, quæ non niſi vna eſt, nullum ſe ingenium, nullum eleuaret eloquium.

Duodecim Apoſtolis duodecim articuli reſpondent.

Symboli perfectio.

Apoſtolica fides non niſi vna eſt.

11. IDEM in ſermone ſeu tractatu contra Eutycheten: Fraterna vos & paterna ſolicitudine commonemus, vt inimicos Catholicæ fidei, hoſtes Eccleſiæ, incarnationis Dominicæ negatores, & inſtituto à ſanctis Apoſtolis Symbolo repugnantes, in nullum recipiatis conſenſionis affectum.

Inſtitutum ab Apoſtolis Symbolum.

12. MAXIMVS Taurinenſis Eccleſiæ Epiſcopus in homilia de traditione ſymboli & expoſitione eiuſdem: Cùm apud Patres noſtros, ſicut liber Iudicum refert, quædam Iſraeliticæ tribus ciuili aduerſum ſe prælio decertarent, nec propter conſimilem populi vnius habitum inter bellantes poſſet eſſe diſcretio: tribus illa, cuius iuſtior erat cauſa pugnandi, quia meritò per Dei auxilium victoriam præſumebat, ſignum ſibi certo in ſermone conſtituit, vt quos vna armorum facies cōfundebat, ſecretioris verbi diſtingueret ſacramentum. Quod beati Apoſtoli, vt ego reor, exemplum ſequentes, Eccleſiæ Dei, quam aduerſum militiam diabolici furoris armabant, myſterium ſymboli tradiderūt, vt quia ſub vno Chriſti nomine credentium erat futura diuerſitas, ſignaculum ſymboli inter fideles perfidóſque ſecerneret, & alienus à fide atque hoſtis appareret Eccleſiæ, aut tanquam baptizatus neſciſſet, aut tanquam hæreticus corrupiſſet.

Symbolum cur ab Apoſtolis compoſitum. Iudic. 12.

VI.

Qui ſunt Symboli huius articuli?

I. CREDO in Deum patrem omnipotentem, creatorem cæli & terræ.
II. Et in Ieſum Chriſtum filiū eius vnicum Dominū noſtrū.
III. Qui cōceptus eſt de Spiritu ſancto, natus ex Maria virgine.
IIII. Paſſus ſub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus, & ſepultus.
V. Deſcendit ad inferos, tertia die reſurrexit à mortuis.
VI. Aſcendit ad cælos, ſedet ad dexteram Dei Patris omnipotentis.
VII. Indè venturus eſt iudicare viuos & mortuos.
VIII. Credo in Spiritum ſanctum.
IX. Sanctam Eccleſiam Catholicam, Sanctorū communionē.
X. Remiſſionem peccatorum.
XI. Carnis reſurrectionem.
XII. Vitam æternam. Amen.

Symbolum explicarunt Cyrillus in Catecheſibus. Illum Chryſ. hom. 1. & 2. in ſymb. Ruffin. in ſymb. Aug. in Enchiridio ad Laurēt. Item in libris 4. de ſymb. ad catech. In lib. de fide & ſymb. Serm. 115. 119. 123. 125. 131. 181. 392. 393. 394. de tēp. Euſeb. Emiſc. homil. 1. & 2. in Symb. Chryſolog. ſer. 57. 58. 59. 60. 61. 62. Maximus homil. 1. de diuerſis Fortunatus lib. 11.

VII.

Quò maximè ſpectant hæc Symboli verba?

A Eò certè, vt veram Dei diuinarumq; rerum cognitionem, quæ ad benè beateq; viuendum eſt cuique neceſſaria, ſuccinctè comprehenſam habeamus.

Ierem. 9. g
Ioan. 17. a
1. Cor. 2. a
1. Pet. 1. b
Sap. 13. a

B Vbi primum & præcipuum habet locum agnitio & confeſſio ſanctiſſimæ Trinitatis, ne vllo modo dubitetur, Deum, quo nihil aut [a] maius, aut melius, aut ſapientius poteſt excogitari, in eſſentia quidem ſeu natura diuina vnum & ſimplicem, in [b] perſonis verò tribus eſſe diſtinctum, vt alius [c] Pater, alius Filius, alius Spiritus ſanctus eſſe, ante omnia certò credatur. Pater eſt, qui ſuum ab [d] æterno Filium generat, fons & opifex rerum: Filius ex Patris genitus ſubſtantia, mundi redemptor eſt, ac Saluator: Spiritus ſanctus, qui & [e] Paracletus dicitur, Eccleſiæ ſeu Chriſti fidelium eſt adminiſtrator. Iam [f] hi tres vnum ſunt: hoc eſt, vnus, verus, æternus, immenſus & incomprehenſibilis Deus.

C Pulchrè igitur huic ſanctiſſimæ ſimul & indiuiduæ Trinitati partes Symboli tres præcipuæ reſpondent: Prima nimirum de creatione, ſecunda de redemptione, tertia de ſanctificatione.

a Auguſtin. confeſ. lib. 1. cap. 4.
b Aug. lib. de fide & ſymb. ca. 9.
c Mat. 28. d
Athanaſius ſymbol.
d Pſal. 109. a Hebr. 1. a 1. Ioan. 4. c b e Ioan. 15. d 16. a 14. b d f 1. Ioan. 5. b 1. Tim. 1. d 6. c Ierem. 31. c d

TESTIMONIA.

1. A IEREMIÆ nono capite: Non glorietur ſapiens in ſapientia ſua, & non glorietur fortis in fortitudine ſua, & non glorietur diues in diuitijs ſuis: ſed in hoc glorietur, qui gloriatur, ſcire & noſſe me.

2. IOANNIS decimoſeptimo: Hæc eſt autem vita æterna: vt cognoſcant te, ſolum Deum verum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum.

3. PRIORIS ad Corinthios capite ſecundo: Non enim iudicaui me ſcire aliquid inter vos, niſi Ieſum Chriſtum, & hunc crucifixum: & quæ ſequuntur.

4. PRIORIS Petri primo capite: In quẽ nunc quoque non videntes creditis: credentes autem exultabitis lætitia inenarrabili & glorificata: reportantes finem fidei veſtræ, ſalutem animarum.

5. SAPIENTIÆ decimotertio capite: Vani autem ſunt omnes homines, in quibus non ſubeſt ſcientia Dei: & de his, quæ videntur bona, non potuerunt intelligere eum, qui eſt, neque operibus attendentes agnouerunt quis eſſet artifex.

Dei maieſtas.

1. B AVGVSTINVS libro primo Confeſſionum, capite quarto: Quid es ergò Deus meus? Quid, rogo, niſi Dominus Deus? Quis enim Dominus præter Dominum? aut quis Deus præter Deum noſtrum? Summe, optime, potentiſſime, omnipotentiſſime, miſericordiſſime, & iuſtiſſime, ſecretiſſime, & præſentiſſime, pulchertime & fortiſſime, ſtabilis & incomprehenſibilis, immutabilis mutans omnia, nunquam nouus, nunquam vetus, innouans omnia, & in vetuſtatem perducens ſuperbos, & neſciunt. Semper agens, ſemper quietus, colligens & non egens, portans & implens & protegens, creans & nutriens & perficiens, quærens cùm nihil deſit tibi, amas nec æſtuas, zelas & ſecurus es, pœnitet te & non doles, iraſceris & tranquillus es, opera mutas, nec mutas conſilium, recipis quod inuenis, & nunquam amiſiſti. Nunquam inops & gaudes lucris, nunquam auarus & vſuras exigis. Supererogatur tibi vt debeas, & quis habet quicquã non tuum? Reddis debita nulli debens, donans debita nihil perdens. Et quid dicimus Deus meus, vita mea, dulcedo mea ſancta, aut quid dicit aliquis, cùm de te dicit? & væ tacentibus de te, quoniam loquaces muti ſunt.

2. IDEM libro de fide & ſymbolo, capite nono: Iſta Trinitas vnus eſt Deus: non vt idem ſit Pater, qui eſt Filius & Spiritus ſanctus, ſed vt Pater ſit Pater, & Filius ſit Filius, & Spiritus ſanctus ſit Spiritus ſanctus: ſed hæc Trinitas vnus Deus, ſicut ſcriptum eſt, Audi Iſrael, Dominus Deus tuus, Deus vnus eſt. Tamen ſi interrogemur de ſingulis, & dicatur nobis, Deus eſt Pater? reſpondebimus, Deus. Si quæratur, vtrum Deus ſit Filius, hoc reſpondebimus. Nec ſi fuerit de Spiritu ſancto talis interrogatio, aliud eſſe eum debemus reſpondere, quàm Deum, vehementer cauentes ſic accipere, quomodo de hominibus dictum eſt, Dij eſtis. Non enim ſunt naturaliter dij, quicunque ſunt facti atque conditi ex Patre per Filium dono Spiritus ſancti. Ipſa enim ſignificatur Trinitas, cùm Apoſtolus dicit, Quoniam ex ipſo, & in ipſo, & per ipſum ſunt omnia. Quodcunque ergò de ſingulis interrogati, reſpondeamus Deum eſſe de quo quæritur, ſiue Patrem, ſiue Filium, ſiue Spiritum ſanctum, vt tamen non tres doceri à nobis coli quiſquam exiſtimauerit. Nec mirum, quòd hæc de ineffabili natura dicuntur, cùm in ijs etiam rebus, quas corporeis oculis cernimus, & corporeo ſenſu dijudicamus, tale aliquid accidat. Nam cùm de fonte, &c.

Perſonarũ diſtinctio in ſanctiſſ. Trinitate.

Deut. 6.

Pſalm. 81. 1. Cor. 8.

Rom. 11.

3. MATTHÆI vigeſimooctauo: Baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti.

4. ATHANASIVS in ſymbolo ſuo: Fides autem Catholica hæc eſt, vt vnum Deum in Trinitate, & Trinitatem in vnitate veneremur. Neque confundentes perſonas, neque ſubſtantiam ſeparantes. Alia eſt enim perſona Patris, alia Filij, alia Spiritus ſancti: ſed Patris & Filij & Spiritus ſancti vna eſt diuinitas, æqualis gloria, & coæterna maieſtas. Qualis Pater, talis Filius, talis Spiritus ſanctus. Increatus Pater, increatus Filius, increatus Spiritus ſanctus. Immenſus Pater, immenſus Filius, immenſus Spiritus ſanctus. Æternus Pater, æternus Filius, æternus Spiritus ſanctus: & tamen non tres æterni, ſed vnus æternus: ſicut non tres increati, nec tres immenſi, ſed vnus increatus, & vnus immenſus. Similiter omnipotens Pater, omnipotens Filius, omnipotens Spiritus ſanctus: & tamen non tres omnipotentes, ſed vnus omnipotens. Ita Deus Pater, Deus Filius, Deus Spiritus

Perſonarũ diſtinctio, & earundem conuenientia.

Spiritus ſanctus: & tamen non tres Dij, ſed vnus eſt Deus: ita Dominus Pater, Dominus Filius, Dominus Spiritus ſanctus: & tamen non tres Domini, ſed vnus eſt Dominus. Quia ſicut ſingulatim, vnamquamque perſonam Deum ac Dominum confiteri Chriſtiana veritate compellimur, ita tres Deos aut Dominos dicere Catholica religione prohibemur. Pater à nullo eſt factus, nec creatus, nec genitus: Filius à Patre ſolo eſt, nõ factus, nec creatus, ſed genitus: Spiritus ſanctus à Patre & Filio, non factus, nec creatus, nec genitus, ſed procedens. Vnus ergò Pater, nõ tres Patres: vnus Filius, non tres Filij: vnus Spiritus ſanctus, non tres Spiritus ſancti. Et in hac Trinitate nihil prius aut poſterius, nihil maius aut minus, ſed totæ tres perſonæ coæternæ ſibi ſunt & coæquales. Ita vt per omnia, ſicut iam ſupra dictum eſt, & vnitas in Trinitate, & Trinitas in vnitate venerãda ſit. Qui vult ergò ſaluus eſſe, ita de Trinitate ſentiat.

5. PSALMO centeſimonono: Tecum principium in die virtutis tuæ in ſplendoribus ſanctorum: ex vtero ante luciferum genui te.

6. AD Hebræos primo: Nouiſſimè diebus iſtis locutus eſt nobis in Filio, quem conſtituit hæredem vniuerſorum, per quem fecit & ſæcula: qui cùm ſit ſplendor gloriæ, & figura ſubſtantiæ eius, portánſque omnia verbo virtutis ſuæ, purgationem peccatorum faciens, ſedet ad dexteram maieſtatis in excelſis: tantò melior angelis effectus, quantò differentius præ illis nomen hęreditauit. Cui enim dixit aliquando angelorum: Filius meus es tu, ego hodiè genui te? Et rurſum: Ego ero illi in patrem, & ipſe erit mihi in filium? Et cùm iterum introducit primogenitum in orbem terræ, dicit: Et adorent eum omnes Angeli Dei. Et ad Angelos quidem dicit: Qui facit angelos ſuos ſpiritus, & miniſtros ſuos flammam ignis. Ad filium autem: Thronus tuus Deus in ſæculum ſæculi: virga æquitatis, virga regni tui. Dilexiſti iuſtitiam, &c.

7 PRIMAE Ioannis quarto: Pater miſit Filium ſuum Saluatorem mundi. Et paulo ante: Ipſe prior dilexit nos, & miſit Filium ſuum propitiationem pro peccatis noſtris.

8. IOANNIS decimoquinto: Cùm autem venerit Paraclitus, quem ego mittam vobis à Patre, ſpiritum veritatis, qui à Patre procedit &c.

9. ET capite decimo ſexto: Si enim non abiero, Paraclitus non veniet ad vos.

10. ITEM capite decimoquarto: Et ego rogabo Patrem, & alium Paraclitum dabit vobis, vt maneat vobiſcum in æternum. Et paulò pòſt: Paraclitus autem Spiritus ſanctus, quem mittet Pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, & ſuggeret vobis omnia, quæcunque dixero vobis.

11. PRIMAE Ioannis quinto: Tres ſunt qui teſtimonium dant in cælo: Pater, Verbum, & Spiritus ſanctus: & hi tres vnum ſunt.

12. PRIORIS ad Timotheum primo: Regi autem ſæculorum immortali, inuiſibili, ſoli Deo honor & gloria in ſęcula ſæculorum.

13. ET capite ſexto: Quem ſuis temporibus oſtendet beatus & ſolus potens, Rex regum, & Dominus dominantium: qui ſolus habet immortalitatem, & lucem inhabitat inacceſſibilẽ: quem nullus hominum vidit, ſed nec videre poteſt: cui honor, & imperium ſempiternũ. Amen.

14. IEREMIÆ trigeſimo ſecundo: Ecce tu feciſti cælum & terram in fortitudine tua magna, & in brachio tuo extento: non erit tibi difficile omne verbum: Qui facis miſericordiam in millibus, & reddis iniquitatem patrum in ſinum filiorum eorum poſt eos: Fortiſſime, magne, & potens, Dominus exercituum nomen tibi. Magnus conſilio, & incompræhenſibilis cogitatu: cuius oculi aperti ſunt ſuper omnes vias filiorum Adam, vt reddas vnicuique ſecundùm vias ſuas, & ſecundùm fructum adinuentionum eius. Qui poſuiſti ſigna & portenta in terra Ægypti vſque ad diem hãc, & in Iſraël, & in hominibus, & feciſti tibi nomẽ ſicut eſt dies hæc &c. Et factum eſt verbum Domini ad Ieremiam, dicens: Ecce ego Dominus Deus vniuerſæ carnis: numquid mihi difficile erit omne verbum.

VIII.

Quid ſibi vult primus Symboli articulus, Credo in Deum Patrem?

A OSTENDIT nobis primùm, Deum vnum, & in Deitate primam perſonam eſſe Patrem cæleſtem, æternum, potentia maieſtatéque ſummum, cui nihil factu impoſſibile ſit vel difficile; qui vitæ ac mortis [a] poteſtatem omnem obtinet.

B Is ipſe Pater Filium [b] ex omni æternitate genuit, & nos hoc tempore gratiæ in filios ſibi adoptauit. Eius tanta vis eſt, vt verbo [c] ſolo tam viſibilia quàm inuiſibilia produxerit ex nihilo; producta verò vſque conſeruet atque gubernet ſumma cum bonitate ac ſapientia, à quo & ad quem omnia. Ipſe [d] Pater luminum, apud quem non eſt tranſmutatio; Pater miſericordiarum, & DEVS totius conſolationis: talis demùm ac tantus, vt ad [e] nutum illius ſupera, terreſtria, infera ſubitò pareant: quo duce ac protectore, nos in ſummis etiam malis atque periculis illæſi ac tuti conſeruamur.

Deut. 6. a Matth. 6. b 1. Timot. 1. d Gen. 1. a Iſa. 53. a Iob 37. a d Eccleſ. 3. b Luc. 1. c Iere. 32. c e

a Sap. 16. b 1. Reg. 2. a

b Pſalm. 2. b Heb. 1. Roman. 8. c d

c Pſalm. 32. b Coloſſ. 1. b Matth. 6. d Heb. 13. a 1. Timoth. 4. c & 6. c d Rom. 11.

d Iacob. 1. c 2. Cor. 1. a Act. 14. c

e Luc. 12. a Geneſ. 17. a b Pſalm. 16. a 90. a 114. Iob 41. a 1. Cor. 10. c Eccl. 33. a

TESTIMONIA.

1. A DEVTERONOMII ſexto: Audi Iſraël, Dominus Deus noſter, Dominus vnus eſt.

1. MATTHÆI ſexto: Pater noſter, qui es in cælis.

3. PRIORIS ad Timotheum primo: Regi autem ſeculorum immortali, inuiſibili, ſoli Deo honor, & gloria in ſęcula ſæculorum.

4. GENESIS primo: In principio creauit Deus cælum & terram.

5. ISAIÆ quinquageſimotertio: Quis credidit auditui noſtro? & brachium Domini cui reuelatum eſt?

6. IOB trigeſimoſeptimo: Subter omnes cælos ipſe conſiderat, & lumẽ illius ſuper terminos terræ. Poſt eum rugiet ſonitus, tonabit voce magnitudinis ſuæ, & non inueſtigabitur, cùm audita fuerit vox eius. Tonabit Deus in voce ſua mirabiliter, qui facit magna & inſcrutabilia. Qui præcipit niui vt deſcẽdat in terram, & hyemis pluuijs, & imbri fortitudinis ſuæ. Qui in manu omnium hominum ſignat, vt nouerint ſinguli opera ſua. IBIDEM: Dignè eum inuenire non poſſumus: magnus fortitudine, & iudicio, & iuſtitia, & enarrari non poteſt. Ideò timebunt eum viri, & non audebunt contemplari omnes, qui ſibi videntur eſſe ſapientes.

7. ECCLESIASTÆ tertio: Cuncta fecit bona in tempore ſuo, & mundum tradidit diſputationi eorum, vt non inueniat homo opus, quod operatus eſt Deus ab initio vſque ad finem.

8. LVCÆ primò: Non erit impoſſibile apud Deum omne verbum.

9. IEREMIÆ trigeſimoſecundo: Domine Deus, ecce tu feciſti cælum & terram in fortitudine tua magna, & in brachio tuo extento: nõ erit tibi difficile omne verbum. Item: Fortiſſime, magne & potens, Dominus exercituum nomen tibi. Magnus conſilio, & incompræhenſibilis cogitatu. Ibidem: Ecce ego Dominus Deus vniuerſæ carnis; nunquid mihi difficile erit omne verbum?

10. SAPIENTIÆ decimoſexto: Tu es, Domine, qui vitæ & mortis habes poteſtatem, & deducis ad portas mortis, & reducis.

11. PRIMI Regum ſecundo capite: Dominus mortificat & viuificat, deducit ad inferos & reducit. Domini enim ſunt cardines terræ, & poſuit ſuper eos orbem.

1. B PSALMO ſecundo: Dominus dixit ad me: Filius meus es tu, ego hodiè genui te.

2. AD Hebræos primo: Cui enim dixit aliquando angelorum: Filius meus es tu, ego hodiè genui te? Et rurſum: Ego ero illi in patrem, & ipſe erit mihi in filium?

3. AD Romanos octauo: Quicunque ſpiritu Dei aguntur, ij ſunt filij Dei. Non enim accepiſtis ſpiritum ſeruitutis iterum in timore, ſed accepiſtis ſpiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus: Abba (Pater). Ipſe enim ſpiritus teſtimonium reddit ſpiritui noſtro quòd ſumus filij Dei. Si autem filij, & hæredes: hæredes quidem Dei, cohæredes autem Chriſti: ſi tamen cõpatimur, vt & conglorificemur. Et nos ipſi primitias ſpiritus habentes: & ipſi intra nos gemimus, adoptionem filiorum Dei expectantes.

4. PSALMO trigeſimoſecundo: Verbo Domini cæli firmati ſunt: & ſpiritu oris eius omnis virtus eorum. Quoniam ipſe dixit, & facta ſunt: ipſe mandauit, & creata ſunt.

5. AD Coloſſenſes primo: In ipſo condita ſunt vniuerſa in cælis, & in terra, viſibilia, & inuiſibilia, ſiue throni, ſiue dominationes, ſiue principatus, ſiue poteſtates; omnia per ipſum, & in ipſo creata ſunt: & ipſe eſt ante omnes, & omnia in ipſo conſtant.

6. MATTHÆI ſexto: Reſpicite volatilia cæli, quoniam non ſerunt, neque metunt, neque congregant in horrea: & pater veſter cæleſtis paſcit illa. Conſiderate lilia agri quomodo creſcunt: non laborant, neque nent. Dico autem vobis, quoniam nec Salomon in omni gloria ſua coopertus eſt ſicut vnum ex iſtis. Si autem fœnum agri, quod hodiè eſt, & cras in clibanum mittitur, Deus ſic veſtit: quanto magis vos modicæ fidei?

7. AD Hebræos decimotertio: Sint mores ſine auaritia, contenti præſentibus: ipſe enim dixit: Non te deſeram, neque derelinquam. ita vt confidenter dicamus: Dominus mihi adiutor: non timebo quid faciat mihi homo.

8. PRIORIS ad Thimotheum quarto: Speramus in Deum viuum, qui eſt Saluator omnium hominum, maximè fidelium.

9. ET capite ſexto eiuſdem epiſtolæ: Quem (Ieſum Chriſtum) ſuis temporibus oſtendet beatus & ſolus potens, Rex regum, & Dominus dominantium: qui ſolus habet immortalitatem, & lucem inhabitat inacceſſibilem: quem nullus hominum vidit, ſed nec videre poteſt: cui honor, & imperium ſempiternum.

10. AD Romanos vndecimo: Ex ipſo, & per ipſum, & in ipſo ſunt omnia.

11. IACOBI primo capite: Omne datum optimum, & omne donum perfectum deſurſum eſt, deſcendens à Patre luminum, apud quem nõ eſt tranſmutatio, nec vicitlitudinis obumbratio.

12. POSTERIORIS ad Corinthios primo: Benedictus Deus & Pater Domini noſtri Ieſu Chriſti, Pater miſericordiarum, & Deus totius conſolationis, qui conſolatur nos in omni tribulatione noſtra.

13. ACTORVM decimoquarto: Annunciantes vobis ab his vanis conuerti ad Deum viuum, qui fecit cælum, & terram, & mare, & omnia quæ in eis ſunt: qui in præteritis generationibus dimiſit omnes gentes ingredi vias ſuas. Et quidem non ſine teſtimonio ſemetipſum reliquit benefaciẽs de cœlo, dans pluuias, & tempora fructifera, implens cibo, & lætitia corda noſtra.

14. LVCÆ duodecimo: Oſtendam vobis quem timeatis: timete eum, qui, poſtquam occiderit, habet poteſtatem mittere in gehennam.

15. GENESIS decimoſeptimo capite: Ego Deus omnipotens: ambula coram me, & eſto perfectus. Dabóque tibi & ſemini tuo terram peregrinationis tuæ, omnem terram Chanaan in poſſeſſionem æternam, etóque Deus eorum.

16. PSALMO vigeſimoſexto Dominus illuminatio mea, & ſalus mea, quem timebo? Dominus protector vitæ meæ, à quo trepidabo?

17. ET nonageſimo: Qui habitat in adiutorio altiſſimi, in protectione Dei cæli commorabitur. Dicet Domino: Suſceptor meus es tu, & refugium meum: Deus meus ſperabo in eum. Quoniam ipſe liberauit me de laqueo venantium, & à verbo aſpero. Scapulis ſuis obumbrabit tibi: & ſub pennis eius ſperabis. Scuto circundabit te veritas eius: non timebis à timore nocturno, &c.

18. ITEM centeſimo vigeſimoquarto: Qui confidunt in Domino, ſicut mons Sion: non commouebitur in æternum, qui habitat in Hieruſalem. Quia non relinquet Dominus virgam peccatorum ſuper ſortem iuſtorum: vt non exten-

extendant iuſti ad iniquitatem manus ſuas.
19. IOB quadrageſimoprimo: Quis reſiſtere poteſt vultui meo? Quis antè dedit mihi, vt reddam ei? Omnia quæ ſub cælo ſunt, mea ſunt.
20. PRIORIS ad Corinthios decimo capite: Fidelis Deus eſt, qui non patietur vos tentari ſupra id, quod poteſtis, ſed faciet etiam cum tentatione prouentum vt poſſitis ſuſtinere.
21. ECCLESIASTICI trigeſimotertio capite: Timenti Dominum non occurrent mala, ſed in tentatione Deus illum conſeruabit, & liberabit à malis.

IX.

Quid habet ſecundus articulus, Credo in Ieſum Chriſtum?

A COMMONSTRAT ſecundam in Deitate perſonam Ieſum Chriſtum verum Deum, & verum hominem: dictum quidem Ieſum, hoc eſt, ſaluatorem populi ſui: & Chriſtum, id eſt, vnctum Spiritu ſancto, ac plenum omni gratia & veritate, Meſſiam, Regem, & Pontificem noſtrum, qui primatum tenet in omnibus, & in quo corporaliter inhabitat omnis plenitudo Diuinitatis.

a Ioan. 1. b 5. Apo. 17. d 19. c Heb. 3. a 5. b c 1. Pet. 2. d Coloſſ. 1. c 2. b

B Oſtendit eundem [b] eſſe filium Dei vnicum à Patre natum, ab æterno genitum, naturalem, conſubſtantialem, & ei prorſus æqualem ſecundùm Diuinitatem: Dominum verò noſtrum, & omnium in ipſum credentium, vt quos ipſe [c] perditos ex ſeruitute Satanæ vltrò liberauit, quóſque iugo peccati & damnationis obnoxios liberaliſſimè redemit.

b Epheſ. 1. a c d Ioan. 10. f Heb. 1. a Apoc. 1. d Matt. 28. d Dan. 7. d Phil. 2. a b

c Luc. 15. b e f & 17. e Rom. 8 a. 1. Cor. 6. d 1. Pet. 2. d

C Is impijs quoque dominatur: omnia enim [d] pedibus eius ſubiecta ſunt. Tum verò maximè Dominum [e] dominantium, & Regem regum ſe improbis ac [f] vniuerſo mundo palàm declarabit, cùm hoſtes ad vnum omnes quanuis inuitos, ſuæ ſubijciet poteſtati, ac veluti [g] paleam igne comburet inextinguibili. Hic dilectus filius, hic noſter Emmanuel, & audiendus Præceptor: nec aliud nomen eſt ſub cælo [h] datum hominibus, in quo nos ſaluos fieri oporteat.

d Pſal. 8. b Rom. 14. b

e Apoc. 19. c 17. d

f Mat. 25. c 1. Cor. 15. d Pſalm. 109. a

g Luc 3. d e Matt. 3. c d Luc. 20. b Matt. 17. a 21. d Iſa. 7. c

h Act. 4. b

TESTIMONIA.

1. A PRIMÆ Ioannis quinto capite: Et ſcimus quoniam Filius Dei venit, & dedit nobis ſenſum vt cognoſcamus verum Deum, & ſimus in vero Filio eius. Hic eſt verus Deus, & vita æterna.
2. LVCÆ primo capite: Ecce concipies in vtero, & paries filium, & vocabis nomen eius Ieſum. hic erit magnus, & Filius Altiſſimi vocabitur. Et paulò poſt: Ideóque & quod naſcetur ex te Sanctum, vocabitur Filius Dei.
3. ET capite ſecundo: Ecce enim euangelizo vobis gaudium magnum, quod erit omni populo: quia natus eſt vobis hodie Saluator, qui eſt Chriſtus Dominus in ciuitate Dauid. Et paulò poſt: Vocatum eſt nomen eius IESVS, quod vocatum eſt ab angelo priuſquam in vtero conciperetur.
4. MATTHÆI primo capite: Pariet autem filium, & vocabis nomen eius IESVM: ipſe enim ſaluum faciet populum ſuum à peccatis eorum.
5. ISAIÆ nono capite: Paruulus enim natus eſt nobis, & filius datus eſt nobis, & factus eſt principatus ſuper humerum eius: & vocabitur nomen eius, Admirabilis, conſiliarius, Deus, fortis, pater futuri ſeculi, princeps pacis.
6. ET capite ſexageſimoprimo: Spiritus Domini ſuper me, eo, quòd vnxerit Dominus me: ad annunciandum manſuetis miſit me, vt mederer contritis corde, &c.
7. LVCÆ quarto capite: Spiritus Domini ſuper me: propter quod vnxit me, euangelizare pauperibus miſit me, &c.
8. PSALMO quadrageſimoquarto: Dilexiſti iuſtitiam, & odiſti iniquitatem: propterea vnxit te Deus Deus tuus oleo lętitię prę cóſortibus tuis.
9. ET octogeſimooctauo: Inueni Dauid ſeruum meum: oleo ſancto meo vnxi eum. Semel iurani in ſancto meo, ſi Dauid mentiar: ſemen eius in æternum manebit. Et thronus eius ſicut ſol in conſpectu meo, & ſicut luna perfecta in æternum: & teſtis in cælo fidelis.
10. ACTORVM quarto capite: Conuenerunt enim verè in ciuitate iſta aduerſus ſanctum puerum tuum IESVM, quem vnxiſti, Herodes, & Pontius Pilatus cum Gentibus, & populis Iſraël, facere quæ manus tua, & conſilium tuum decreuerunt fieri.
11. ET capite decimo: Vos ſcitis &c. IESVM à Nazareth, quomodo vnxit eum Deus Spiritu ſancto, & virtute, qui pertranſijt benefaciendo, & ſanando omnes oppreſſos à diabolo, quoniam Deus erat cum illo.
12. PRIMI Regum decimo capite: Tulit au-

tem Samuel lenticulam olei,& effudit ſuper caput eius(*Saulis*)&deoſculatus eſt eum,& ait:Ecce, vnxit te Dominus ſuper hæreditatẽ ſuam in principem,& liberabis populum ſuum de manibus inimicorum eius, qui in circuitu eius ſunt. Et hoc tibi ſignũ,quia vnxit te Deus in principẽ.

13. Et capite decimoſexto: Tulit ergò Samuel cornu olei, & vnxit eum (*Dauid*) in medio fratrum eius: & directus eſt ſpiritus Domini à die illa in Dauid, & deinceps.

14. Ioannis primo capite: Et verbum caro factum eſt,& habitauit in nobis:& vidimus gloriam eius, gloriam quaſi vnigeniti à patre plenum gratię, & veritatis. Et de plenitudine eius nos omnes accepimus, & gratiam pro gratia. Ibidem: Inuenimus Meſſiam, (quod eſt interpretatum Chriſtus.)

15. Apocalypsis decimoſeptimo capite: Hi cum Agno pugnabunt, & Agnus vincet illos: quoniam Dominus dominorum eſt,& Rex regum

16. Et decimonono capite: Et habet in veſtimento, & in femore ſuo ſcriptum: Rex regum, & Dominus dominantium.

17. Ad Hebręos tertio capite: Conſiderate Apoſtolum, & pontificem confeſſionis noſtræ Iesvm: qui fidelis eſt ei,qui fecit illum ſicut & Moyſes in omni domo eius.

18. Et capite quinto: Chriſtus non ſemetipſum clarificauit vt pontifex fieret: ſed qui locutus eſt ad eum: Filius meus es tu, ego hodie genui te. Quemadmodum & in alio loco dicit: Tu es ſacerdos in æternum, ſecundùm ordinem Melchiſedęch. Qui in diebus carnis ſuæ preces,ſupplicationéſque ad eum, qui poſſit illum ſaluum facere à morte cum clamore valido & lachrymis offerens, exauditus eſt pro ſua reuerentia: Et quidem cùm eſſet Filius Dei, didicit ex ijs, quæ paſſus eſt, obedientiam: & conſummatus, factus eſt omnibus obtemperantibus ſibi, cauſa ſalutis æternæ, appellatus à Deo pontifex iuxta ordinem Melchiſedech.

19. Prioris Petri ſecundo capite: Eratis ſicut oues errantes, ſed conuerſi eſtis nunc ad paſtorem,& epiſcopum animarum veſtrarum.

20. Ad Coloſſenſes primo capite: Et ipſe eſt caput corporis Eccleſiæ,qui eſt principium,primogenitus ex mortuis: vt ſit in omnibus ipſe primatum tenẽs:quia in ipſo complacuit, omnẽ plenitudinem inhabitare: & per eum reconciliare omnia in ipſum, pacificans per ſanguinem crucis eius, ſiue quæ in terris, ſiue quæ in cælis ſunt.

21. Et ſecundo capite:In ipſo inhabitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter: & eſtis in illo repleti, qui eſt caput omnis principatus, & poteſtatis.

1.B Ad Epheſios primo cap. Benedictus Deus & Pater Domini noſtri Ieſu Chriſti, qui benedixit nos in omni benedictione ſpirituali, &c.in laudem gloriæ gratiæ ſuæ, in qua gratificauit nos in dilecto filio ſuo, &c. Non ceſſo gratias agens pro vobis, memoriam veſtri faciens in orationibus meis. vt Deus, Domini noſtri Ieſu Chriſti pater,gloriæ, det vobis ſpiritum ſapientiæ & reuelationis, &c. ſuſcitans illum à mortuis, & conſtituens ad dexteram ſuam in cæleſtibus: ſupra omnem principatum & poteſtatem,& virtutem, & dominationem, &c.

2. Ioannis decimo capite: Ego & Pater vnũ ſumus.Quem pater ſanctificauit,& miſit in mũdum, vos dicitis: Quia blaſphemas: quia dixi, Filius Dei ſum? Pater in me eſt,& ego in Patre.

3. Ad Hebræos primo capite: Multifariam. multiſq; modis olim Deus loquens patribus in Prophetis: nouiſſimè, diebus iſtis locutus eſt nobis in Filio, quem conſtituit hæredem vniuerſorum,per quem fecit & ſæcula: qui cùm ſit ſplendor gloriæ,& figura ſubſtantię eius,& quæ ſequuntur.

4. Apocalypsis primo capite: Ego ſum primus,& nouiſſimus, & viuus, & fui mortuus, & ecce ſum viuens in ſecula ſeculorum, & habeo claues mortis,& inferni.

5. Matthæi vigeſimooctauo capite: Data eſt mihi omnis poteſtas in cælo & in terra.

6. Danielis ſeptimo capite: Aſpiciebam in viſione noctis, & ecce cum nubibus cæli quaſi filius hominis veniebat, & vſque ad antiquum dierum peruenit: & in conſpectu eius obtulerunt eum. Et dedit ei poteſtatem, & honorem, & regnũ: & omnes populi,tribus, & linguæ ipſi ſeruient:poteſtas eius,poteſtas æterna,quæ non auferetur: & regnũ eius,quod nõ corrumpetur.

7. Ad Philippenſes ſecundo capite: Hoc enim ſentite in vobis, quod & in Chriſto Ieſu: qui cùm in forma Dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem Deo: ſed ſemetipſum exinaniuit, &c. Propter quod & Deus exaltauit illũ, & donauit illi nomen, quod eſt ſuper omne nomen: vt in nomine Iesv omne genu flectatur cæleſtium,terreſtrium,& infernorum, & omnis lingua confiteatur, quia Dominus Ieſus Chriſtus in gloria eſt Dei Patris.

8. Lvcæ decimoquinto:Congratulamini mihi, quia inueni ouem meam, quæ perierat, &c. Ibidem: Dixit autem pater ad ſeruos ſuos: Citò proferte ſtolam primã, & induite illum, & date annulum in manum eius, & calceamenta in pedes eius: & adducite vitulum ſaginatum, & occidite,& manducemus,& epulemur:quia hic filius meus mortuus erat, & reuixit: perierat, & inuentus eſt.Et paulò pòſt:Frater tuus hic,mortuus erat,& reuixit: perierat, & inuentus eſt.

9. Et vndecimo capite: Cùm fortis armatus cuſtodit atrium ſuum,in pace ſunt ea,quæ poſſidet. Si autem fortior eo ſuperueniens vicerit eum,vniuerſa arma eius auferet,in quibus confidebat, & ſpolia eius diſtribuet.

10. Ad Romanos octauo: Nihil ergò nunc damnationis eſt ijs,qui ſunt in Chriſto Ieſu: qui non ſecundùm carnem ambulant:Lex enim ſpiritus vitæ in Chriſto Ieſu liberauit me à lege peccati & mortis.

11. Prioris ad Corinthios ſexto:Empti eſtis pretio magno. Glorificate, & portate Deum in corpore veſtro.

12. Prioris Petri primo capite:Non corruptibilibus auro, vel argento redempti eſtis de vana veſtra conuerſatione paternæ traditionis: ſed pretioſo ſanguine quaſi agni immaculati Chriſti, & incontaminati.

1.C Psalmo octauo: Omnia ſubieciſti ſub pedibus eius.

2. Ad Romanos decimoquarto: In hoc Chriſtus mortuus eſt,& reſurrexit:vt & mortuorum & viuorum dominetur.

3. Apocalypsis decimonono:Rex regum, & Dominus dominantium.

4. Item capite decimoſeptimo:Hi cum Agno pugnabunt,

pugnabunt, & Agnus vincet illos: quoniam Dominus dominorum est, & Rex regum.

5. MATTHÆI vigesimoquinto: Cùm autem venerit Filius hominis in maiestate sua, & omnes Angeli cum eo, tunc sedebit super sedem maiestatis suæ: & congregabuntur ante eum omnes gentes, & separabit eos ab inuicem, &c.

6. PRIORIS ad Corinthios decimoquinto: Deinde finis: cùm tradiderit regnum Deo & Patri, cùm euacuauerit omnem principatum, & potestatem, & virtutem. Oportet autem illum regnare donec ponat omnes inimicos sub pedibus eius. Nouissima autem inimica destruetur mors: Omnia enim subiecit sub pedibus eius. Cùm autem dicat: Omnia subiecta sunt ei, sine dubio præter eum, qui subiecit ei omnia. Cùm autem subiecta fuerint illi omnia: tunc & ipse Filius subiectus erit ei, qui subiecit sibi omnia, vt sit Deus omnia in omnibus.

7. PSALMO centesimonono: Dixit Dominus Domino meo: Sede à dextris meis: donec ponã inimicos tuos, scabellum pedum tuorum. Virgam virtutis tuæ emittet Dominus ex Sion: dominare in medio inimicorum tuorum.

8. LVCÆ tertio capite: Ipse vos baptizabit in Spiritu sancto, & igni: cuius ventilabrũ in manu eius, & purgabit aream suam, & cõgregabit triticũ in horreum suum, paleas autem comburet igni inextinguibili. Et paulò pòst: Et vox de cælo facta est: Tu es Filius meus dilectus, in te cõplacuit mihi.

9. MATTHÆI tertio: Cuius ventilabrum in manu sua, & permundabit aream suam: & congregabit triticum suum in horreum, paleas autem comburet igni inextinguibili. Et post pauca: Et ecce vox de cælis dicens: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui.

10. LVCÆ vigesimo: Dixit autem dominus vineæ: Quid faciam? mittam filium meum dilectum: Forsitan, cùm hunc viderint, verebũtur.

11. MATTHÆI decimoseptimo: Et ecce vox de nube, dicens: Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi benè complacui: ipsum audite.

12. ET primo: Eccè virgo in vtero habebit, & pariet filium: & vocabunt nomen eius Emmanuel, quod est interpretatum Nobiscum Deus.

13. ISAIÆ septimo: Et vocabitur nomen eius Emmanuel.

14. ACTORVM quarto: Hic est lapis, qui reprobatus est à vobis ædificantibus, qui factus est in caput anguli: & non est in alio aliquo salus. Nec enim aliud nomen est sub cælo datum hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri.

X

Quid credendum proponit tertius articulus, Conceptus est de Spiritu sancto?

A EVNDEM testatur Dominum, qui iam indè ab æterno genitus à Deo Patre sine matre fuit, propter nos de cælis descendisse, & humanam assumpsisse[a] naturam, qua temporaliter & conceptus sit in Nazareth, & sub Cæsare Augusto in Bethleem natus sine patre, ex illibata Virgine, operante scilicet in illa sic Spiritus sancti virtute, vt (quod admirationẽ omnem excedit) VERBVM[b] caro, & DEVS homo fieret, atque MARIA simul DEI mater & virgo[c] esset.

Mich.5.a Ioan.1.a.16.d Isa.53.e Ioan.6.e f

a Galat.4.a Rom.1.a Matt.1.c d Luc.1.c 2.a Isa.7.c Iere.31.d

b Concil. Ephes.cano. 11.

c Hieron.in Heluidiũ. Ambros.epist.81. Ezech.44.a

B Hæc filij Dei temporalis conceptio & generatio, humanæ salutis ac redemptionis[d] primordia continet, nostræq; est forma regenerationis. Qua fit, vt maledicti Adæ filij de immundo semine[e] concepti, & iræ filij nati, purificemur: tum vt è carnalibus spirituales, ac planè filij Dei efficiamur in Christo, cui Pater æternus conformes fieri voluit electos, *vt sit ipse*, quemadmodum[f] Paulus ait, *in multis fratribus primogenitus*.

d Ioan.3.a 1.Pet.1.a 3. d Heb.1.a 7.d Tit.3.b

e Iob.14.a Ephes.1.a Rom.6.a 8.a c

f Rom.8.c

TESTIMONIA.

1. A MICHEÆ quinto capite: Et tu Bethlehem Ephrata paruulus es in millibus Iuda: ex te mihi egredietur, qui sit dominator in Israel, & egressus eius ab initio, à diebus æternitatis.

2. IOANNIS primo capite: In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbũ. Hoc erat in principio apud Deum.

3. ITEM capite decimosexto: Exiui à Patre, & veni in mundum: iterum relinquo mundum, & vado ad Patrem. Dicunt ei discipuli, &c. In hoc credimus quia à Deo exîsti.

4. ISAIÆ quinquagesimotertio capite: Generationem eius quis enarrabit?

5. IOANNIS sexto: Hæc est voluntas patris mei, qui misit me. Item, Non quia Patrem vidit quisquam, nisi is, qui est à Deo, hic vidit Patrem. Item, Ego sum panis viuus, qui de cælo descẽdi.

6. AD Galatas quarto: Vbi venit plenitudo tẽporis, misit Deus Filium suum factum ex muliere, factum sub lege.

7. AD Romanos primo: Quod antè promiserat per Prophetas suos in Scripturis sanctis de Filio suo, qui factus est ei ex semine Dauid secundùm carnem.

8. MATTHÆI primo: Cùm esset desponsata mater eius Maria Ioseph, antequã conuenirent, inuenta est in vtero habens de Spiritu sancto, &c. Quod enim in ea natũ est, de Spiritu sancto est. pariet autẽ filium: & vocabis nomẽ eius Iesum.

9. LVCÆ primo; Missus est Angelus Gabriel à Deo in ciuitatem Galilææ cui nomen Nazareth, ad Virginem desponsatam viro, cui nomen erat Ioseph, de domo Dauid, & nomen virginis Maria. Et ait angelus ei: Ne timeas Maria, inue-

nisti enim gratiam apud Deum: Ecce concipies in vtero, & paries filium, & vocabis nomẽ eius Iesum, &c.

10. Et capite secundo: Exiit edictum à Cæsare Augusto, vt describeretur vniuersus orbis, &c. Ascendit autem & Ioseph à Galilæa de ciuitate Nazareth in Iudæam ciuitatem Dauid, quæ vocatur Bethlehem: eô quòd esset de domo, & familia Dauid, vt profiteretur cum Maria desponsata sibi vxore prægnante. Factum est autem, cùm essent ibi, impleti sunt dies vt pareret. Et peperit filium suum primogenitum.

11. Isaiæ septimo: Ecce virgo concipiet, & pariet filium.

12. Ieremiæ trigesimoprimo: Creauit Dominus nouum super terram: Fœmina circundabit virum.

13. Concilivm Ephesinum canone decimotertio: Non dicimus, quòd Dei natura conuersa vel immutata facta sit caro: nec quòd in totum hominem, qui est ex anima & corpore, transformata sit: sed illud magis, quòd carnem animatam anima rationali sibi copulauerit Verbum substantialiter, & ineffabiliter, & indeprehensibiliter factus sit homo, & nuncupatus sit etiam filius hominis, non nuda tãtummodò voluntate, sed nec assumptione sola personæ, sed quòd diuersæ quidem naturæ in vnum conuenerint. Vnus tamen ex ambabus Christus & filius, nõ euacuata aut sublata diuersitate naturarum per coniunctioné, sed quia simul nobis effecerunt vnum Dominum, & Christũ, & filium, id est, diuinitas & humanitas, per arcanam illam ineffabilémque copulationem ad vnitatem.

14. Hieronymvs in libello aduersus Heluidium, ex professo egregiè defendit virginitatem perpetuam beatæ Mariæ.

De Mariæ virginitate perpetua.

15. Ambrosivs epistola octogesimaprima ad Syricium Papã: Sed de via peruersitatis produntur dicere: Virgo concepit, sed non virgo generauit. Quæ potuit ergò virgo concipere, potuit virgo generare, cùm semper conceptus præcedat, partus sequatur. Sed si doctrinis non creditur sacerdotum, credatur oraculis Christi, credatur monitis angelorum dicentium: Quia non est impossibile Deo omne verbum. Credatur symbolo Apostolorũ, quod Ecclesia Romana * integerratũ semper custodit & seruat. Audiuit Maria vocem angeli, & quæ antè dixerat: Quomodò fiet istud? non de fide generationis interrogans, respondit postèà: Ecce ancilla Domini, contingat mihi secundùm verbum tuum. Hæc est virgo, quæ in vtero concepit, virgo quæ peperit filium. Sic enim scriptum est: Ecce virgo in vtero accipiet, & pariet filium. Non enim cõceptura tantummodò virginem, sed & parituram virginem dixit. Quæ autem est illa porta sanctorũ, illa exterior ad Orientem, quæ manet clausa, & nemo, inquit, pertrãsibit per eam, nisi solus Deus Israel? Nonne est hæc porta Maria, per quam in hunc mũdum redemptor intrauit? Hęc porta iustitiæ, sicut ipse dixit: Sine nos implere omnem iustitiam. Hæc porta est beata Maria, de qua scriptum est, quia Dominus pertransibit per eam, & erit clausa post partum, quia virgo concepit & genuit. Quid autem incredibile, si contra vsum originis naturalis peperit Maria, & virgo permanet, quando contra vsum naturæ mare vidit, atque in fontem suum Iordanis fluenta remeârunt? Non ergò excedit fidem, quòd virgo peperit, quando legimus, quòd petra vomuit aquas, & in montis speciem maris vnda solidata est: Non ergò excedit fidem, quòd homo exiuit de virgine, quando petra profluxit, scaturiuit ferrũ super aquas, ambulauit homo super aquas. Ergò si hominem vnda portauit, non potuit hominem virgo generare: atque hominem de quo legimus: Et mittet illis Dominus hominem, qui saluos faciet eos, & notus erit Dominus Ægyptiis?

Num. 20. Exod. 14. 4. Reg. 6. Matth. 14. Isa. 19.

16 Ezechielis quadragesimoquarto capite: Dixit Dominus ad me, Porta hæc clausa erit: non aperietur, & vir non transibit per eam: quoniam Dominus Deus Israel ingressus est per eam, erítque clausa principi.

1 B. Ioannis tertio: Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei.

2 Prioris Petri secundo capite: Deponentes igitur omnem malitiam, & omnem dolum, & simulationes, & inuidias, & omnes detractiones, sicut modò geniti infantes, rationabile sine dolo lac concupiscite: vt in eo crescatis in salutem.

3 Et capite tertio eiusdem epistolæ: Quod & vos nunc similis formæ saluos facit baptisma.

4 Ad Hebræos secundo capite: Quomodò nos effugiemus si tantam neglexerimus salutem? quæ cùm initium accepisset enarrari per Dominum ab eis, qui audierunt, in nos confirmata est, contestante Deo signis & portentis, & variis virtutibus, & Spiritus sancti distributionibus secundùm suam voluntatem.

5 Et capite septimo: Saluare in perpetuum potest accedẽs per semetipsum ad Deum: semper viuens ad interpellandum pro nobis.

6 Ad Titum tertio: Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis, & renouationis Spiritus sancti, quem effudit in nos abundè per Iesum Christum Saluatorem nostrum.

7 Iob decimoquarto capite: Quis potest facere mundum de immundo conceptum semine? nonne tu qui solus es?

8 Ad Ephesios secundo: Eramus natura filij iræ, sicut & cæteri: Deus autem, qui diues est in misericordia, propter nimiam charitatem suam, qua dilexit nos, & cùm essemus mortui peccatis, conuiuificauit nos in Christo, (cuius gratia estis saluati) & conresuscitauit, & consedere fecit in cælestibus in Christo Iesu.

9 Ad Romanos sexto: An ignoratis quia quicunq; baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus? Consepulti enim sumus cum illo per baptismum in mortem: vt quomodo Christus surrexit à mortuis per gloriã Patris, ita & nos in nouitate vitę ambulemꝰ.

10 Et capite octauo: Nihil ergò nunc damnationis est iis, qui sunt in Christo Iesu: qui non secundùm carnem ambulant. Lex enim spiritus vitę in Christo Iesu liberauit me à lege peccati & mortis. Nam quod impossibile erat legi, in quo infirmabatur per carnem: Deus filium suum mittẽs in similitudinem carnis peccati, & de peccato damnauit peccatum in carne, vt iustificatio legis impleretur in nobis, qui non secundùm carnem ambulamus, sed secundùm spiritum. Et paulò post: Ergò fratres debitores sumus non carni, vt secundùm carnem viuamus: si enim secundum carnem vixeritis, moriemini: si autem spiritu facta

Luc. 1.

Isa. 7.

Ezech. 44.

Matth. 3.

Psal. 113.

carnis

carnis mortificaueritis, viuetis. Quicunque enim ſpiritu Dei aguntur, ij ſunt filij Dei, &c. Si autem filij, & hæredes: hæredes quidem Dei, cohæredes autem Chriſti: ſi tamen compatimur, vt & conglorificemur.

11. IBIDEM: Quos præſciuit, & prædeſtinauit conformes fieri imaginis Filij ſui, vt ipſe ſit primogenitus in multis fratribus.

XI.

Quid continet articulus quartus, Paſſus ſub Pontio Pilato?

A OSTENDIT Chriſtum, cùm præclarè docendi, & miracula patrandi finem feciſſet, ſuum pro nobis, qui perieramus, redimendis agonem tandem abſoluiſſe. Itaque licet Agnus eſſet abſque macula innocentiſſimus, immò & Deus ſimul immortalis, tamen vt charitatem erga nos ſuam maximam declararet, paſſus eſt ille [a] volens à ſceleſtiſſimis extrema & acerbiſſima quæque: vnde nec iudicium impij iudicis Pilati, quanuis iniquiſſimum, neque crucem [b] probroſiſſimum ſupplicij genus defugit, mortem pro nobis crudeliſſimam adiens, & ſepulturam in alieno etiam monumento delatam non recuſans: totum vt ſe viuens moriens donaret atque impenderet mortalibus.

Actor. 10. f Matt 27. f Mar. 15. e Iſa. 50 c 53. a b c. Ioan 1 d Heb. 7 d 1. Pet 1. d 2 Apoc. 1. d 1. Tim. 6. c d Rom. 5. b Ioan. 15. b

a Ioan. 18. a 19. b 3. b 12. e Mat. 27 a Mar. 15 b Luc. 23. d Ioan. 19 c Act. 13. e b Sap 2. b c d Heb. 12. a Phil 2. a Rom. 5. b Matth. 27 g Tit. 2. d Gal 1. a Iſa. 53. d

B Quæ Chriſti paſſio, [c] ſanguis, crux, vulnera, & mors, peccatoribus conſolationem, ſanitatem, virtutem & vitam continuè exhibent; ſi tamen paremus, & [d] compatimur capiti, vt ita ſimul & conglorificemur. [e] *Conſummatus enim factus eſt omnibus obtemperantibus ſibi cauſa ſalutis æternæ.*

c 1 Pet 1. d 1. Ioa. 2. e Apoc. 1. b Epheſ. 1. b

d Rom. 8. c 2. Cor. 1. b 2 Tim. 2. b

e Heb. 5. c

TESTIMONIA.

1. A ACTORVM decimo capite ait B. Petrus: Vos ſcitis quod factum eſt verbum per vniuerſam Iudæam: incipiens enim à Galilæa poſt baptiſmum, quod prædicauit Ioannes, Ieſum à Nazareth: quomodo vnxit eum Deus Spiritu ſancto, & virtute, qui pertranſijt benefaciendo, & ſanando omnes oppreſſos à diabolo, quoniam Deus erat cum illo: quem occiderunt ſuſpendentes in ligno.

2. MATTHÆI vigeſimoſeptimo: Ieſus autem iterum clamans voce magna, emiſit ſpiritum.

3. MARCI decimoquinto: Et crucifigentes eum, diuiſerunt veſtimenta eius, &c.

4. ISAIÆ quinquageſimo: Corpus meum dedi percutientibus, & genas meas vellentibus: faciem meam non auerti ab increpantibus, & conſpuentibus in me. Dominus Deus auxiliator meus, ideò non ſum confuſus: ideò poſui faciem meam vt petram duriſſimam, & ſcio quoniam non confundar.

5. ITEM quinquageſimotertio: Quis credidit auditui noſtro? & brachium Domini cui reuelatum eſt? Et aſcendet ſicut virgultum coram eo, & ſicut radix de terra ſitienti: non eſt ſpecies ei neque decor & vidimus eum, & non erat aſpectus, & deſiderauimus eum: Deſpectum, & nouiſſimum virorum, virum dolorum, & ſcientem infirmitatem: & quaſi abſconditus vultus eius & deſpectus, vnde nec reputauimus eum. Verè languores noſtros ipſe tulit, & dolores noſtros ipſe portauit: & nos putauimus eum quaſi leproſum, & percuſſum à Deo, & humiliatum. Ipſe autem vulneratus eſt propter iniquitates noſtras, attritus eſt propter ſcelera noſtra: diſciplina pacis noſtræ ſuper eum, & liuore eius ſanati ſumus. Omnes nos quaſi oues errauimus, vnuſquiſque in viam ſuam declinauit: & poſuit Dominus in eo iniquitatem omnium noſtrum. Oblatus eſt quia ipſe voluit, & nõ aperuit os ſuum: ſicut ouis ad occiſionem ducetur, & quaſi agnus coram tondente ſe obmuteſcet, & non aperiet os ſuum. De anguſtia, & de iudicio ſublatus eſt: generationem eius quis enarrabit? quia abſciſſus eſt de terra viuentium: propter ſcelus populi mei percuſſi eum. Et dabit impios pro ſepultura, & diuitem pro morte ſua: eò quòd iniquitatem non fecerit, neque dolus fuerit in ore eius. Tradidit in mortem animam ſuam, & cum ſceleratis reputatus eſt: & ipſe peccata multorum tulit, & pro tranſgreſſoribus roganit.

6. IOANNIS primo: Altera die vidit Ioannes Ieſum venientem ad ſe, & ait: Eccè agnus Dei, eccè qui tollit peccatum mundi.

7. AD Hebræos ſeptimo: Talis enim decebat vt nobis eſſet pontifex, ſanctus, innocens, impollutus, ſegregatus à peccatoribus, & excelſior cælis factus: qui non habet neceſſitatem quotidiè quemadmodùm ſacerdotes, priùs pro ſuis delictis hoſtias offerre, deinde pro populi.

8. PRIORIS Petri primo capite: Redempti eſtis pretioſo ſanguine quaſi agni immaculati Chriſti, & incontaminati.

9. ET ſecundo capite: Qui peccatum non fecit, nec inuentus eſt dolus in ore eius: qui cùm malediceretur, non maledicebat: cùm pateretur, non comminabatur: tradebat autem iudicanti ſe, iniuſtè qui peccata noſtra ipſe pertulit in corpore ſuo ſuper lignum: vt peccatis mortui, iuſtitiæ viuamus: cuius liuore ſanati eſtis.

10. APOCALYPSIS primo: Ego ſum primus,

& nouiſſimus ,& viuus , & fui mortuus , & eccè ſum viuens in ſecula ſeculorum, & habeo claues mortis, & inferni.

11. PRIORIS ad Timotheum ſexto: Præcipio tibi coram Deo, qui viuificat omnia , & Chriſto Ieſu , qui teſtimonium reddidit ſub Pontio Pilato, bonam confeſſionem: vt ſerues mandatum ſine macula, irrepræhenſibile vſque in aduentum Domini noſtri Ieſu Chriſti , quem ſuis temporibus oſtendet beatus & ſolus potens, Rex regum, & Dominus dominantium: qui ſolus habet immortalitatem,&c.

12. AD Romanos quinto: Vt quid enim Chriſtus,cùm adhuc infirmi eſſemus,ſecundùm tempus pro impijs mortuus eſt? Vix enim pro iuſto quis moritur:nam pro bono forſitan quis audeat mori. Commẽdat autem charitatem ſuam Deus in nobis: quoniam cùm adhuc peccatores eſſemus ſecũdùm tempus, Chriſtus pro nobis mortuus eſt: multo igitur magis nunc iuſtificati in ſanguine ipſius, ſalui erimus ab ira per ipſum. Si enim cùm inimici eſſemus , reconciliati ſumus Deo per mortem filij eius: multo magis reconciliati, ſalui erimus in vita ipſius.

13. IOANNIS decimoquinto: Maiorem hac dilectionem nemo habet, vt animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis.

14. ITEM decimooctauo: Ieſus itaque ſciens omnia, quæ ventura erant ſuper eum, proceſſit, & dixit eis: Quem quæritis? Reſponderunt ei: IESVM Nazarenum, &c.

15. ET decimonono capite: Non haberes poteſtatem aduerſum me vllam, niſi tibi datum eſſet deſuper.

16. CAPITE tertio: Sicut Moyſes exaltauit ſerpentem in deſerto, ita exaltari oportet Filium hominis: vt omnis,qui credit in ipſum,non pereat , ſed habeat vitam æternam. Sic enim Deus dilexit mundum,vt Filium ſuum vnigenitum daret: vt omnis, qui credit in eum, non pereat,ſed habeat vitam æternam. Non enim miſit Deus Filium ſuum in mundum, vt iudicet mundum, ſed vt ſaluetur mundus per ipſum.

17. ITEM cap. duodecimo: Ego ſi exaltatus fuero à terra,omnia trahã ad me ipſum: (hoc autem dicebat, ſignificans qua morte eſſet moriturus.)

18. MATTHÆI vigeſimoſeptimo: Et vinctum adduxerunt eum, & tradiderunt Pontio Pilato præſidi. Et dimiſit illis Barabbam: Ieſum autem flagellatum, tradidit eis, vt crucifigeretur.

19. MARCI decimoquinto: Pilatus autem volens populo ſatisfacere, dimiſit illis Barabbam, & tradidit Ieſum flagellis cæſum, vt crucifigeretur.

20. LVCÆ vigeſimotertio: Et Pilatus adiudicauit fieri petitionem eorum. Dimiſit autem illis eum, qui propter homicidium, & ſeditionem miſſus fuerat in carcerem, quem petebant, Ieſum verò tradidit voluntati eorum.

21. IOANNIS decimonono: Tunc ergò tradidit eſt illum vt crucifigeretur.

22. ACTORVM decimotertio: Nullam cauſam mortis (*inquit Paulus*) inuenientes in eo, petiérunt à Pilato, vt interficerent eum. Cumq; conſummaſſent omnia, quæ de eo ſcripta erant, deponentes eum de ligno, poſuerunt in monumento.

23. SAPIENTIÆ ſecundo: Dixerunt (impij) cogitantes apud ſe non rectè. Circumueniamus iuſtum, quoniam inutilis eſt nobis, & contrarius eſt operibus noſtris, & improperat nobis peccata legis, & diffamat in nos peccata diſciplinę noſtræ. Promittit ſe ſcientiam Dei habere,& filium Dei ſe nominat. Factus eſt nobis in traductionem cogitationum noſtrarum. Grauis eſt nobis etiam ad videndum, quoniam diſſimilis eſt alijs vita illius,& immutatæ ſunt viæ eius. Tamquàm nugaces æſtimati ſumus ab illo, & abſtinet ſe à vijs noſtris tanquam immunditijs,& præfert nouiſſima iuſtorum, & gloriatur patrem ſe habere Deum. Videamus ergò ſi ſermones illius veri ſint, & tentemus quæ ventura ſunt illi, & ſciemus quę erunt nouiſſima illius. Si enim eſt verus filius Dei, ſuſcipiet illum, & liberabit eum de manibus contrariorum. Contumelia & tormento interrogemus eum, vt ſciamus reuerentiam eius, & probemus patientiam illius. Morte turpiſſima condemnemus eum: erit enim ei reſpectus ex ſermonibus illius. Hæc cogitauerunt, & errauerunt: excæcauit enim illos malitia eorũ.

24. AD Hebræos duodecimo: Aſpicientes in Auctorem fidei, & conſummatorem Ieſum, qui propoſito ſibi gaudio ſuſtinuit crucem,confuſione contempta, atque in dextera ſedis Dei ſedet. Recogitate enim eum, qui talem ſuſtinuit à peccatoribus aduerſum ſemetipſum contradictionem: vt ne fatigemini, animis veſtris deficientes. Nondum enim vſque ad ſanguinem reſtitiſtis,aduerſus peccatum repugnantes.

25. AD Philippenſes ſecundo: Humiliauit ſemetipſum, factus obediens vſque ad mortem, mortem autem crucis.

26. AD Romanos quinto, vt ſuprà teſtimo. duodecimo.

27. MATTHÆI vigeſimoſeptimo: Et accepto corpore, Ioſeph inuoluit illud in ſindone munda. Et poſuit illud in monumẽto ſuo nouo, quod exciderat in petra.

28. AD Titum ſecundo: Qui dedit ſemetipſum pro nobis, vt nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret ſibi populum acceptabilem, ſectatorem bonorum operum.

29. AD Galatas primo: Qui dedit ſemetipſum pro peccatis noſtris, vt eriperet nos de præſenti ſeculo nequam, ſecundùm voluntatem Dei & Patris noſtri.

30. ISAIÆ quinquageſimotertio: Ipſe peccata multorum tulit.

1. B PRIORIS Petri primo: Scientes quòd non corruptibilibus auro, vel argento redempti eſtis de vana veſtra conuerſatione paternæ traditionis: ſed pretioſo ſanguine quaſi agni immaculati Chriſti,& incontaminati.

2. PRIMÆ Ioannis primo: Si autem in luce ambulamus, ſicut & ipſe eſt in luce, ſocietatem habemus ad inuicem, & ſanguis Ieſu Chriſti, Filij eius emundat nos ab omni peccato.

3. APOCALYPSIS primo: Qui dilexit nos,& lauit nos à peccatis noſtris in ſanguine ſuo.

4. AD Epheſios primo: In quo habemus redemptionem per ſanguinem eius, remiſſionem peccatorum ſecundùm diuitias gratiæ eius.

5. AD Romanos octauo: Ipſe enim Spiritus teſtimonium reddit ſpiritui noſtro, quòd ſumus filij Dei. Si autem filij, & hæredes: hæredes quidem Dei,cohæredes autem Chriſti: ſi tamẽ compatimur, vt & conglorificemur. Exiſtimo enim quòd non ſunt condignæ paſſiones, &c.

6. POSTERIORIS ad Corinthios primo:

Scientes

Scientes quòd ſicut ſocij paſſionum eſtis, ſic eritis & conſolationis.

7. POSTERIORIS ad Timotheum ſecundo: Ideò omnia ſuſtineo propter electos, vt & ipſi ſalutem conſequantur, quæ eſt in Chriſto Ieſu, cum gloria cœleſti. Fideles ſermo: Nam ſi commortui ſumus, & conuiuemus: ſi ſuſtinebimus, & conregnabimus.

8. AD Hebræos quinto: Et quidem cùm eſſet Filius Dei, didicit ex ijs, quæ paſſus eſt, obedientiam: & conſummatus, factus eſt omnibus obtemperantibus ſibi, cauſa ſalutis æternæ.

XII.

Quis vſus & fructus in eo eſt, quòd crucem Chriſti digitis efformamus, & ea frontem conſignamus?

A HVNC ſanè ritum &[a] veterum pietas, & conſtans Eccleſiæ conſuetudo nobis commendat. Ac primùm hinc excitamur ad gratam memoriam ſummi myſterij atque beneficij, quod nobis in cruce peractum, ac ampliſſimè donatum fuit.

B Deinde prouocamur ad veram ſanctámque gloriam, & totius ſalutis noſtræ ancoram in cruce Domini noſtri defigendam.

C Eſt hoc præterea teſtimonium, nos cum inimicis crucis Chriſti Iudæis ac Ethnicis nihil habere commune, ſed contra hos omnes liberè profiteri quem colimus, Dominum Ieſum, & hunc crucifixum.

D Hoc etiam ſignaculo ad patientiæ ſtudium incitamur, vt ſi æternæ gloriæ cupidi ſumus, (eſſe verò debemus omnes) crucem, quam colimus, & viam crucis, [b] duce Chriſto nõ grauatim amplectamur.

E Neque minùs arma hinc victricia petimus [c] aduerſus Satanam olim crucis virtute proſtratum, inmò & contra omnes noſtræ ſalutis aduerſarios ita communimur.

F Demùm, vt auſpicatiùs[d] ordiamur, & maiorem in rebus gerendis ſucceſſum experiamur, hoc crucis illuſtre trophæum arripimus, & in hoc ſigno[e] victuri, ſæpe dicere non dubitamus: *In nomine* ✠ *Patris, & Filij, & Spiritus ſancti.*

a Tertul. de coron. militis cap. 3. Baſil. de Spiritu S. cap. 27. Aug. de Catech. rud. cap. 20. & tract. in Ioan. 118. Nazianz. orat. 3. Hieron. ad Euſto. de cuſto. virg. epiſt. 22. cap. 16. & ad Fab. de veſte ſacerdot. epiſt. 128. & in cap. 9. Ezech. Chryſ. hom. 55. in Matt. Trip. hiſt. lib. 6 cap. 1. Ephræm ſerm. in crucem Domini. Orig. hom. 8. in diuerſ. euang. Ruff. lib. 2. eccl. hiſt. ca. 29. Niceph. lib. 12. cap. 20. Cyril. catech. 4. & 13 illum. Chryſoſt. in demõſt. aduerſus Gentiles, quòd Chriſtus ſit Deus. & hom. 21. in 1. Cor. hom. 21. ad Antio.

b Matth. 16. & Luc. 9. c. 1. Pet. 5. c. & 2. d

c Athan. in vita B. Anton. Hieron. in vita B. Hilarionis. Ignat. ad Philip.

d Ambroſ. ſerm. 45.

e Euſeb. lib. 1. & 2. & de vita Conſtant. Niceph. lib. 8. cap. 3. & lib. 7. cap. 47. & 49.

TESTIMONIA.

Ex tradit. non ſcripta, Crucis ſignaculo frontem terebant antiqui Chriſtiani ad omnẽ actionem.

1. A TERTVLLIANVS de Corona militis capite tertio, traditiones non ſcriptas enumerans: Ad omnem, inquit, progreſſum atque promotum, ad omnem aditum & exitum, ad veſtitum & calceatum, ad lauacra, ad menſas, ad lumina, ad cubilia, ad ſedilia, quacunque nos conuerſatio exerceat, frontem crucis ſignaculo terimus.

Crucis ſigno confignantur Chriſtiani ex tradit. Apoſt.

2. BASILIVS Magnus in libro de Spiritu ſancto, capite vigeſimoſeptimo, Traditiones Apoſtolicas non ſcriptas in medium adducturus, Quod genus eſt, (inquit) vt eius quod primum eſt & vulgatiſſimum, primo loco commemorem: vt ſigno crucis eos, qui ſpem collocârũt in Chriſtum, ſignemus, quis ſcripto docuit?

3. AVGVSTINVS in libro de Catechizandis rudibus, capite vigeſimo. Chriſti paſſionis & crucis ſigno in fronte hodie, tanquam in poſte, ſignandus es, omnéſque Chriſtiani ſignantur.

Sine Crucis ſigno Sacramenta ritè non perficiuntur.

4. ET tractatu centeſimo decimooctauo in Euangelium Ioannis: Quid eſt quòd omnes nouerunt ſignum Chriſti, niſi crux Chriſti? Quod ſignum niſi adhibeatur, ſiue frõtibus credentium, ſiue ipſi aquæ, ex qua regenerantur, ſiue oleo, quo chriſmate vnguntur, ſiue ſacrificio, quo aluntur; nihil eorum ritè perficitur.

5. GREGORIVS Nazianzenus oratione tertia, quæ eſt prima contra Iulianum Imperatorem apoſtatam: Quod à pluribus commemoratur, nec à fide alienum eſt, oratione perſequar. Deſcendebat in quoddam adytum pleriſque inacceſſum & horrendum, comitem eum habens, qui multis adytis dignus erat, hoc eſt, hominem huiuſmodi rebus ſapientem, vel potiùs ſophiſtam. Vt autem agregium virum progredientem, terrores adoriri cœperunt, ac ſubinde plures & formidabiliores (ſonos quoſdam inſuetos, aiunt, tetróſque odores, atque ignes ſpectra, & neſcio quas nugas & deliramenta) rei nouitate perculſus, (harum enim rerum ſtudium ſerò amplexus fuerat) ad crucem vetúſque remedium confugit, hócque ſe aduerſus terrores conſignat, eumque, quem perſequebatur, opitulatorem aſciſcit. Ac quæ ſequuntur, magis tremenda. Valuit ſignaculum, cedunt dæmones, pelluntur timores. Quid deinde? Reſpirat malum; rurſus audaciam concipit, rurſus aggreditur, rurſus ijdem terrores vrgent: rurſus ſignum adhibetur, ac dæmones conquieſcunt. atq; conſilij inopia laborat diſcipulus; ac ſacrorum antiſtes ipſius lateri hærens, veritatem ſiniſtrè interpretatur. Abominationi illis fuimus, dicens, non terrori. vincit quod peius eſt. His enim verbis diſcipulum permouet, ac per-

Iulianus Apoſtata territus à dæmonibus, Crucis ſigno eos profligat.

motum ad exitij voraginem ducit.

6. HIERONYMVS ad Euſtochium de cuſtodia virginitatis, epiſtola vigeſimaſecunda, capite decimoſexto: Ad omnem actum, ad omnem inceſſum, manus pingat crucem.

Ad omnem actum manus pingat crucem.

Exod.28.

7. IDEM ad Fabiolam de veſte Sacerdotali, epiſtola centeſima viceſimaoctaua: Quod olim in lamina monſtrabatur, in ſigno oſtenditur Crucis. Tunc ſignum, iuxta Ezechielis vocem, gementibus figebatur in fronte: nunc portantes Crucem, dicimus: Signatum eſt ſuper nos, &c.

Signũ crucis olim præfiguratum.

Ezech.9.

Pſal.4.

8. IDEM Hieronymus in caput nonum Ezechielis, ſuper ea verba: Omnẽ autem ſuper quem videritis Thau, ne occidatis: Antiquis (inquit) Hebræorum literis, quibus vſque hodie vtuntur Samaritani, extrema Thau litera, crucis habet ſimilitudinem: quæ in Chriſtianorum frontibus pingitur, & frequenti manus inſcriptione ſignatur.

Thau Hebræum formam crucis habet.

9. CHRYSOSTOMVS homilia quinquageſimaquinta in Matthæum: Veluti coronam, ſic lęto animo crucem Chriſti circunferamus. Omnia enim quæ ad ſalutem noſtram conducunt, per ipſam conſummantur. Nam cùm regeneramur, crux Domini adeſt; cùm ſacratiſſimo alimur cibo, cùm in ordine conſecrandi ſtatuimur, vbique, ac ſemper id victoriæ inſigne nobis aſſiſtit. Quapropter & in penetralibus, & in parietibus, & in feneſtris, & in fronte quoq;, ac mente, magno ſtudio crucẽ inſeramus. Id enim ſalutis noſtræ, id communis libertatis, id manſuetudinis atque humilitatis Domini ſignum eſt. Quando igitur cruce te ſignas, vniuerſam tecum crucis cauſam verte, & iræ ac reliquarum paſſionũ incendia extingue: quando ſe cruce ſignas, magna tuam frontem arma fiducia, libertate animum munias. Nec enim latet vos quænam ſint, quibus libertate donati ſumus. Paulus enim cum ad capeſſendam veram hanc libertatem nos hortaretur, ad crucis & ſanguinis Dominici memoriã reduxit, dicens: Precio empti eſtis, non ſitis ſerui hominum. Precium autem hîc crucem appellauit, quam non ſimpliciter digito in corpore, ſed magna profectò fide in mente prius formare oportet. Nam ſi hoc modo eam faciei tuæ impreſſeris, nullus ſceleſtorum dæmonum, cùm haſtam videat, qua letale vulnus ſuſcepit, congredi tecum audebit. Nam ſi cùm ſolummodò loca, in quibus capite damnati pœnas perſoluunt, videmus, ingẽti horrore concutimur; quid paſſurum putas diabolum, ſi mucronem tenere te viderit, quo vires eius Chriſtus diſſoluit, & quo caput draconis magno ictu rotauit? Noli ergò tanto tu bono verecundari, ne, quando in maieſtate ſua veniet Chriſtus, de te verecundetur. Tunc enim ſignum hoc ſuper radios ſolis coruſcans, ante Chriſtum videbis. Hoc ſignum & priſcis & noſtris temporibus, clauſas ianuas reſerauit, hoc venenorum vires extinxit, hoc cicutæ vim diſſoluit, hoc feroces beſtias repreſſit, hoc letales ſerpentum morſus curauit. Etenim ſi portas inferni perfregit, & cælorum oſtia recluſit, ſi paradiſi renouauit ingreſſum, ſi diaboli neruos recidit; quid mirũ eſt, ſi peſtifera venena, atroces beſtias, aliáq; huiuſmodi ſuperauit? Hoc igitur in mente tua inſculpe, & animarũ amplectere ſalutẽ, &c.

Per crucẽ cõſummantur omnia, quæ ad ſalutem conducunt.

Fronti, parietibus, & feneſtris imprimitur.

In formatione crucis quid cogitandũ.

Dæmones ſignũ Crucis timent.

De Cruce non verecundãdum.

Virtus ſigni Crucis.

10. HISTORIÆ Tripartitæ libro ſexto, capite primo: & hiſtoria Eccleſiaſtica Theodoreti, libro tertio, capite tertio: Cœpit igitur Iulianus Imperialia ſceptra deſiderare. Quamobrem diſcurrens per vniuerſam Hellada, vates quærebat reſponſa reddentes, conſulens an ad ſuum imperium peruenire, inuenirq; vitum, qui illi deſiderata ſe dicere fateretur. Is eum perducens ad quendam idolorum locum, & introducens in adytum, ſeductores dæmones euocauit. Quibus ſolenniter apparẽtibus, terrore compellitur Iulianus in fronte ſua crucis formare ſignaculum. Tunc dæmones trophæi dominici figuram reſpicientes, & ſuæ recordati deuictionis, repentè diſparuerunt. Quod cognoſcens Magus, cœpit inculpare Iulianum. At ille & terrorem ſignificauit, & de crucis ſe dixit obſtupuiſſe virtute, eò quòd vidẽtes hoc ſignum dæmones euanuiſſent. Portò Magus: Non hoc ſuſpiceris, inquit, ô bone vir, eos timuiſſe, ſicut ais, ſed abominati hoc ſignum potius, abſceſſerunt. Et ita capiens miſerũ, odio repleuit Chriſtiani ſignaculi Iulianũ.

Iulianus apoſtata crucis ſigno dæmones fugat.

11. EPHRAEM Syrus in ſermone in pretioſam, & viuificam crucem Domini: Nos Chriſtiano more feſta Dominica celebremus. Coronemus portarum frontes, vt Chriſtiani: & non, vt gentiles atque pagani, lauris aut floribus, alijſve herbarum generibus: quod quidem gentilium eſt, & Iudæorum. Error idolorum deſtructus eſt: Dominus regnauit à ligno: Crux dominatur, quam omnes adorant gentes: in qua cum beato gloriemur Paulo dicente: Mihi autem abſit gloriari, niſi in cruce Domini noſtri Ieſu Chriſti. Depingamus & inſculpamus in ianuis noſtris, & in frontibus, & oculis, & in ore, ac pectore, & in omnibus membris noſtris viuificũ hoc ſignum. Hac ornemur, atque armemur inuincibili Chriſtianorũ armatura: quippe quæ victrix eſt mortis, ſpes mundi, lux finium orbis terræ, reſeratrix paradiſi, propulſatrix atque deſtructrix hæreſum, firmamentum orthodoxæ fidei; magna, ſalutariſque cuſtodia, gloria perpetua orthodoxorum Eccleſiæ. Hanc igitur, ô Chriſtiane, armaturam ſingulis diebus ac noctibus, horis atq; momentis circumferre omni in loco non omittas. Nihil abſque ea peragas: ſed ſiue dormias, ſiue expergiſcaris, ſiue operi inſiſtas, ſiue comedas, ſiue bibas, ſiue iter agas, ſiue per mare nauiges, ſiue flumen traijcias, ſiue quid aliud agas; omnia mẽbra tua, ſalutari, ac viuifico hoc crucis ſignaculo ſemper confignes atq; communias: & nunquam timebis à timore nocturno. Nam hoc ſigno conſpecto, cunctæ mox aduerſariæ poteſtates perterrefactæ declinant, atque recedũt. Hoc idolorum errorem peſſundedit. hoc orbem terrarum ſanctificauit. hoc tenebras depulit, & lucem reſtituit. Hoc gentes ab ortu ſolis & occaſu, à ſeptentrione & meridie collegit, & in vnam Eccleſiam, in vnam fidem, in vnum Baptiſma, in charitate coniunxit. Hoc orthodoxorum inexpugnabiliſſimus murus eſt. Cuiuſmodi ergo os, aut qualis lingua dignè laudare poterit victricẽ hanc armaturam magni Regis Chriſti Dei noſtri? Crux, ſpes Chriſtianorum. Crux, reſurrectio mortuorum. Crux, claudorum baculus. Crux, paupertum conſolatio. Crux, frænum diuitum. Crux, ſuperborum euerſio. Crux, triumphus aduerſus dæmones. Crux, iuuenum pædagogus. Crux, inopum abundantia: deſperatorum ſpes, nauigantium gubernatio. Crux, fluctuantium portus; oppugnatorum murus. Crux, orphanorum ac pupillorum pater, iuſtorum conſiliarius. Crux, afflictorum conſolatio, ac ſublenamen. Crux, infantium cuſtos, virorum caput, ſenum corona.

Pſal.95.

Galat.6.

Crux in ianuis & omnibus membris pingẽda.

Crux armatura inuincibilis fidelium.

Nil ſine ea agendum.

Pſal. 90.

Fugat dæmones.

5. Crucis encomia.

corona. Crux, lumen eorum qui in tenebris sedent; & Regum magnificentia. Crux, seruorum libertas, imperitorum sapientia, & barbarorum philosophia. Crux, Prophetarum prædicatio, Apostolorum congregatio, & Martyrum gloriatio. Crux, virginum pudicitia, & sacerdotũ gaudium. Crux, Ecclesiæ fundamentum, ac orbis terrarum securitas: templorum idolorum destructio, & Iudæorum scandalum, &c.

12. ORIGENES homilia octaua in diuersos euangelij locos: Filij Dei humilitas, nostra sublimitas est: illius crux, nostra victoria est: illius patibulum, nostet triumphus. Gaudentes leuemus hoc signum, in humeris nostris victoriarum vexilla portemus. Immortale lauacrum portemus in frontibus nostris. Cùm dæmones viderint, contremiscent. Qui aurata capitolia non timent, crucem timent. Qui contemnunt sceptra regalia, & purpuras Cæsarum & dapes, Christiani sordes & ieiunia pertimescunt. Denique in Ezechiele Prophera, cùm omnes qui missus fuerat Angelus occidisset, & interfectio cœpisset à sanctis, illi tantummodò sospites reseruantur, quos T tau literæ, id est, crucis pictura signauerat. Exultemus itaque, fratres charissimi, & ad crucis similitudinem sanctas in cælum leuemus manus: cùm sic nos Dæmones armatos viderint, opprimentur. Quando Moyses erectas habebat manus, vincebatur Amalech. Si paululum illæ conciderant, imaleſcebat. Antennæ nauium, velorum cornua, sub figura nostræ crucis volitant. Aues quoque ipsæ, quando in sublimiora obuoluuntur, & pendent pennis extensis alis, imitantur crucem. Sed & trophæa ipsa, & victoriæ triumphorum ornatæ, cruces sunt: quas non solùm in frontibus, sed & in animabus quoque nostris habere debemus, vt cùm sic fuerimus armati, calcemus super aspidem & basiliscum in Christo Iesu.

Dæmones crucem timent frontibus impressam.

Ezech. 9.

Thau crucis figuram refert.

Exod. 17.

Crucis figuram homines, naues, & aues repræsentant.

Phil. 2.

13. RVFFINVS libro secundo Ecclesiasticæ historiæ, capite vigesimono: Sed & illud apud Alexandriam gestum est, quòd etiam Thoraces Serapis, qui per singulas quasque domos in parietibus, in ingressibus, in postibus etiam ac fenestris erant, ita abscissi sunt omnes & abrasi, vt ne vestigium quidem vsquam, vel nominis appellatio, aut ipsius, aut cuiuslibet alterius dæmonis remaneret: sed pro his crucis Dominicę signum vnusquisque in postibus, in ingressibus, in fenestris, in parietibus, columnísq; depingeret. Quod cùm factum esse hi qui superfuerant ex Paganis, viderent, in recordationem rei magnæ, ex traditione sibimet antiquitus commendata, venisse perhibentur. Signum hoc nostrum Dominicæ Crucis inter illas quas dicunt ἱερογλυφικὰ, id est, sacerdotales literas habere Ægyptij dicuntur, velut vnum ex cæteris literarum, quæ apud illos sunt, elementis. Cuius literæ seu vocabuli hanc esse asserunt interpretationem, VITA VENTVRA. Dicebant ergò hi, qui tunc admiratione rerum gestarum conuertebantur ad fidem, ita sibi ab antiquis traditum, quòd hæc, quæ nunc colunntur, tam diu starent, quàm diu viderent signum istud venisse, in quo esset vita. Vnde accidit, vt magis hi qui erant ex Sacerdotibus vel ministris templorum, ad fidem conuerterentur, quàm illi quos errorum præstigiæ & deceptionum machinæ delectabant.

Crucis dominicæ signũ in postibus, fenestris, parietibus & columnis.

Signũ hoc inter Sacerdotales literas habebãt Ægyptij.

14. NICEPHORVS libro decimooctauo historiæ Ecclesiasticæ, capite vigesimo: Turcos, quos Chosroes Constantinopolim miserat, stigmaticos liquato atramento cruces in frontibus impressas Imperator habere videns, interrogauit, quanam gratia, quæ non colerent, circunferrent signa? Illi grauem ante plures annos in Persida & patria sua pestem coortam esse dixerunt, à qua quum multi mortales infecti interirent, Christianos quosdam, qui ibi fuêre, hominibus, si hoc fecissent, saluti suæ consulturos esse, regionémque eam à lue tali intactam liberatámque fore persuasisse. Idque ita esse ab eis factum.

Festis in Persia, signo crucis fronti Turcorum impresso, repellitur.

15. CYRILLVS Archiepiscopus Ierosolymitanus Catechesi quarta illuminatorum: Multi quidem aliâs quoque crucifixi sunt, sed cuius alterius crucifixi inuocatio dæmones expulit? Non pudeat itaque nos crucis Christi. Quòd si aliquis id occultet, tu manifestè signa in cruce in fronte, vt dæmones signum regis videntes, trementes procul fugiant. Fac autem hoc signum, & manducans, & bibens, & sedens, & staus, & loquens, & ambulans: in summa, in omni tuo negotio.

Dæmones fugiunt signum Crucis.

In omni negotio, co vtendum.

16. IDEM in catechesi decimatertia illuminatorum: Insitum igitur est lignum vitæ in terra, vt maledicta terra deinceps frui posset benedictione, & vt liberentur, viuificentúrque mortui. Non pudeat igitur nos, crucifixum confiteri, sed in fronte confidenter signaculum crucis digitis imprimatur, & in aliis omnibus crux fiat: In panibus comedendis, & in poculis bibendis, & in egressu & ingressu, ante somnum, recumbendo, & surgendo, eundo, & quiescendo. Magna hæc est custodia, quæ propter pauperes gratis datur: sine labore propter infirmos, cùm à Deo sit hæc gratia, signum fidelium, & timor dæmonum: Triumphauit enim de illis in hoc signo. Ostenta illud audacter. Quando enim viderint crucem, recordantur crucifixi. Metuunt eum, qui contriuit capita draconis. Neque propterea quòd est gratuitum, contemnas hoc signaculum: sed ideò magis venerare benefactorem.

Fróti crux imprimenda, cáq; in omni actione vtendũ.

Signum fidelium & timor Dæmonum.

17. CHRYSOSTOMVS in demonstratione aduersus Gentiles, quòd Christus sit Deus: Veruntamen hoc maledictum, hoc abominabile, hoc extremi supplicij symbolum, crux, diademanbus & coronis clarius factum est. Neque enim sic regia corona ornatur caput, vt cruce, quæ omni cultu dignior, & quam omnes prius abhorrebãt, eius figuram tantoperè quærunt: atque adeò vbique ea inuenitur apud principes, apud subditos, apud mulieres, apud viros, apud virgines, apud nuptas, apud seruos, apud liberos: subinde omnes ea se signant, inscribendo in nobilissimum membrum nostrum. In fronte enim nostra, quasi in columna quotidie figuratur. Sic in sacra mensa, sic in sacerdotum ordinationibus, sic iterum cum corpore Christi in mysticis cœnis fulget. Hanc vbique celebrari videre licet, in domibus, in foro, in solitudine, in viis, in montibus, in collibus, in vallibus, in mari, in nauigiis & insulis, in lectis, in vestibus, in armis, in thalamis, in symposiis, in vasis argenteis, in aureis, in margaritis, in murorum picturis, in corporibus brutis malè affectis, in corporibus à dęmonibus obsessis, in bellis, in pace, in diebus, in noctibus, in delicatorum choreis, in monachorum ordinibus: adeò certatim donum hoc mirabile rapiunt omnes. Mira est hæc gratia, nullus confunditur, nullus erubescit, cogitans quòd maledictæ mortis symbolum fuerit: sed omnes ipso magis ornãtur, quàm diadematum coronis, vel multis gemmatis, monili-

Figura Crucis quam frequens apud Christianos.

bus,& torquibus. Et non ſolùm non fugitur, ſed & deſideratur,& adamatur, & omnes de ea ſolliciti ſunt,& vbique fulget,& ſparſa eſt in parietibus domorum,in culminibus,in libris, in ciuitatibus, in vicis, in locis quæ habitantur, & quæ non habitantur. Et paulò pòſt: Ipſum ergò hoc lignum, in quo poſitum ſanctum corpus Domini,& crucifixum, quarenam habere totus orbis ita contendit,vt qui paruum quiddam ex illo habent,hoc auro includant, tam viri quàm mulieres, & ceruicibus ſuis aptent, hinc valdè honeſtati & magnifici, muniti & protecti, licet condemnationis fuerit lignum?

Particulas ligni Crucis quanto pere deſiderabāt olim Chriſtiani. Auro incluſas de collo protectionis cauſa ſuſpendebāt.

18. IDEM homilia duodecima in priorem ad Corinthios: Dicam & aliud magis ridiculum. Luto mulieres in balneis accepto, & nutrices item, & ancillæ digito pueri frontem vngentes ſignant. Et quòd apud Gentiles hæc fiant, nihil mirum. Verùm quòd apud eos,qui crucem adorant, hoc ſanè maximè eſt deplorandum. Oporteret vt fronti crucem inſcriberes, quæ tibi certiſſimam præberet cautionem. Quod ſi qui operuerit,deturpat caput ſuum:qui luto illinit,quomodo non abominabilem facit filium? Quo modo eum ſacerdotis manibus adducit? Quo modo cenſes presbyteri manu frontem ſignandam, vbi luto inunxiſti? Nolite hæc fratres,ſed à primis annis filios veſtros ſpiritualibus armis muniatis, & cruce frontem ſibi ſignandam eruditis, & priuſquam ipſi per ſe facere poſſint,vos id facite.

Crux frōti inſcribēda.

1.Cor.11.

Filij doceā tur frōtem cruce ſignare.

19. ITEM homilia viceſimaprima ad populum Antiochenum, vt infra quæſtione quarta de Baptiſmo C teſtim. ſecundo.

1.D MATTHÆI decimoſexto: Si quis vult poſt me venire, abneget ſemetipſum, & tollat crucem ſuam, & ſequatur me.

2. LVCÆ nono: Si quis vult poſt me venire, abneget ſemetipſum, & tollat crucem ſuam quotidie, & ſequatur me.

3. PRIORIS Petri tertio: Si quid patimini propter iuſtitiam, beati. Melius eſt enim benefacientes(ſi voluntas Dei velit) pati,quàm malefacientes. quia & ſemel pro peccatis noſtris mortuus eſt, iuſtus pro iniuſtis, vt nos offerret Deo, mortificatus quidem carne, viuificatus autem ſpiritu.

4. ET ſecundo capite eiuſdem epiſtolæ: Hæc eſt enim gratia,ſi propter Dei conſcientiam ſuſtinet quis triſtitias, patiens iniuſtè. Quæ enim eſt gloria, ſi peccantes, & colaphizati ſuffertis? Sed ſi benè facientes patienter ſuſtinetis: hæc eſt gratia apud Deum. In hoc enim vocati eſtis: quia & Chriſtus paſſus eſt pro nobis, vobis relinquens exemplum, vt ſequamini veſtigia eius.

1.E ATHANASIVS in vita beati Antonij, ita refert Antonium ad dæmones diriſſe: Si quid valetis, ſi vobis in me poteſtatem Dominus dedit,ecce præſtò ſum,deuorate conceſſum. Si verò non poteſtis, cur fruſtra nitimini? Signum enim crucis & fides ad Dominum, inexpugnabilis nobis murus eſt. Item in concione, quam ad fratres ſuos habuit: Solent nocte venientes dæmones,Angelos Dei ſe fingere,laudare ſtudium, mirari perſeuerantiam, futura præmia polliceri. Quos cùm videritis, tam vos quàm domos veſtras crucis armate ſignaculo, & confeſtim ſoluentur in nihilum:quia metuūt illud trophæum, in quo Saluator aëreas expolians poteſtates, eas fecit oſtentui.

Muros aduerſus Dæmones inexpugnabilis fides eſt & ſignum Crucis. Armatura cōtra Dæmones.

1. HIERONYMVS in vita beati Hilarionis: Quadam nocte cœpit infantum audire vagitus, balatus pecorum,mugitus boum,planctum quaſi mulierum,leonum rugitus,murmur exercitus, & rurſus variarum portenta vocum, vt ante ſonitu, quàm aſpectu terribus cederet. Intellexit dæmonum ludibria: & prouolutus genibus, Chriſti crucem ſignauit in frōte. Talique armatus caſſide,& lorica fidei circundatus,iacens fortius præliabatur,amodò videre deſiderans,quos horrebat audire, & ſolicitis oculis huc illúcque circunſpiciēs. Cùm interim ex improuiſo ſplendente luna, cernit rhedam feruentibus equis ſuper ſe irruere: cúmque inclamâſſet Ieſum, ante oculos eius repentino terræ hiatu pompa omnis abſorpta eſt. Ibidem: Ea tempeſtate terræmotu totius orbis,qui poſt Iuliani mortem accidit,maria egreſſa ſunt terminos ſuos, & quaſi rurſum Deus diluuiū minaretur, vel in antiquum chaos redirent omnia, naues ad præruptа de latere montium pependerunt. Quod cùm viderent Epidauritani, frementes ſcilicet fluctus, & vndarum moles, & montes gurgitum littoribus inferri, verentes quod iam euenиſſe cernebant, ne oppidum funditus ſubuerteretur, ingreſſi ſunt ad ſenem,& quaſi ad prælium proficiſcentes,poſuerunt eum in littore. Qui cùm tria crucis ſigna pinxiſſet in ſabulo, manúſque contra tenderet, incredibile dictu eſt, in quantam altitudinem intumeſcens mare ante eum ſteterit, ac diu fremens,& quaſi ad obicem indignans,paulatim in ſemetipſum relapſum ſit. Hoc Epidaurus,& omnis illa regio vſque hodie prædicat, matréſque docent liberos ſuos, ad memoriam in poſteros tranſmittendam.

Crucis Chriſti ſignum frōti imprimit. Hilarion contra Diaboli præſtigias.

Miracul.

2. IGNATIVS in epiſtola ad Philippenſes: Crucis ſignum trophæum eſt contra principis mundi virtutem: quod videns, expaueſcit,& audiens timet.

Princeps mundi expaueſcit Crucis ſignum.

1. F AMBROSIVS ſermone quadrageſimotertio. Debemus ergò ſurgentes gratias Chriſto agere, & omne diei opus in ſigno facere Saluatoris. Nonne cùm adhuc gentilis eſſes, ſolebas ſigna perquirere? Quæ ſigna quibus rebus eſſent proſpera, magna inquiſitione colligere? Iam nunc nolo erres in numero, ſcito quia in vno ſigno Chriſti omnium rerum eſt tuta proſperitas. Qui in hoc ſigno ſeminare cœperit, vitæ fructum cō ſequetur ęternæ. Qui in hoc ſigno iter facere aggreditur, ad cælum vſque perueniet.

In vno ſigno Chriſti, omniū rerum tuta proſperitas

1. EVSEBIVS Cæſareenſis libro primo de vita Conſtantini Magni, capite vigeſimoſecundo: Imperatori precanti viſio quędam diuina, & inprimis admirabilis apparuit: quam ſi quis fortè alius dixiſſet,non tam facilè hominibus potuiſſet perſuaderi: verùm cùm Imperator ipſe victor, nobis ipſis, qui hanc hiſtoriam iam literis perſequimur, longo tempore poſt, cùm notitia eramus & familiari colloquio ab eo dignati, narraret, & ſermonem iureiurando confirmaret, cui dubium eſſe poterit, quin ſit rei ita commemoratæ fides omninò adhibenda: præſertim cùm tempus poſtea conſequutum, ratum orationi teſtimonium dederit? Cùm iam ſol ad medium cœlum aſcendiſſet,die in pomeridianum tēpus paululum inclinante, dixit ſe crucis ſignum ex lucis ſplendore figuratum, in ipſo cælo ſoli imminens manifeſtò oculis aſpexiſſe, inque eo inſcriptionem conſignatam, quæ hæc verba complectebatur, IN HOC VINCES. Admiratio ingens ipſum & totum

Conſtantinus videt in cælo crucis ſignum.

In Crucis ſigno victoria Cõſtantini.

& totum exercitum, qui eum quopiam iter facientem comitabatur, atque adeò huius prodigij ſpectator factus erat, inceſſit. Et capite vigeſimotertio: Se dubitatione admodum intra ſe diſtrahi, quid tandem iſtud oſtentum ſibi vellet, aſſeruit. Atque eum diu multúmque de eo cogitantẽ oppreſſit nox. Ibi ei dormienti Chriſtum Dei cum ſigno in cælo monſtrato viſum eſſe, præcepiſſéque, vt exẽplari ad imitationem illius ſigni, quod in cælo apparuerat, fabricato, eo tanquam præſidio in prælijs cum hoſtibus cõmittendis vteretur. Item capite vigeſimoquarto: Ille, ſimul atque dies illuxit, ſurgens, primùm arcanum illud viſum amicis exponit: deinde artificibus, qui aurum & lapides precioſos affabre ſculpere nõrant, accerſitis, medio inter illos loco aſſidet, verbis ſigni deſcribit effigiem, eam auro & lapidibus precioſis imitatione adumbrare mandat. Quam quidem effigiem, contigit, vt nos oculis olim contemplaremur. ipſe enim Imperator, Deo illud largiente, eam nobis oſtendere dignatus eſt. Deinde capite vigeſimoquinto ponitur deſcriptio vexilli inſtar crucis fabricati, quod nunc Romani Labarvm appellant. Ac deinde: Iſto igitur ſalutari ſigno (inquit) Imperator, tanquam hoſtilis cuiuſque & infeſtæ violentiæ propugnaculo, ſemper vſus eſt. Cuius expreſſæ ſimilitudines, mandauit vt vniuerſum exercitum perpetuò antecederent. Et eiuſdẽ libri capite trigeſimotertio: In vrbe media, quæ præ cæteris principem locum facilè obtinet, (Romam intelligit) ingens iſtud trophæum cõtra hoſtes erexit: & hoc ſalutare ſignum characteribus, qui nullo modo deleri poterant, in eo inſculptis, Romanorum, aliorúmq; omnium imperio ſubiectorum propugnaculum eſſe demonſtrauit, palámque omnibus propoſuit ad intuendum. Ac ſtatim vbi erectum haſtile, ad formam crucis in manum propriæ imaginis in ſtatua expreſſæ inſertum, Romæ in loco celebri, ac multùm à populo frequentato, locatum fuit, hanc inſcriptionem Latino ſermone in eo mandat incidere: *Hoc ſalutari ſigno, vero fortitudinis indicio, ciuitatem veſtram tyrannidis iugo liberaui, & S. P. Q. R. in libertatem vindicans, priſtinæ amplitudinis & ſplendori reſtitui.*

Christus iubet signũ crucis fabricari, in præſidium contra hoſtes.

Crucis effigies auro & lapidibus precioſis adumbrata.

Labarum.

Propugnaculum.

Propugnaculum Romani impery.

Romæ ſignum crucis erectum.

3. Idem Euſebius libro ſecundo de vita eiuſdem Conſtantini, capite ſeptimo: Atque adeò iam ſalutari Seruatoris vexillo exercitum ſuum antecedente, præclariora victoriæ trophæa conſecutus eſt. Nam in qua parte iſtud crucis vexillum viſum fuit, hoſtes fugam capere, victores perſequi. Qua re intellecta, Imperator, ſicubi partem aliquam ſui exercitus languentem cernebat, ibi ſalutare illud vexillum, tanquã quoddam ſubſidium ad victoriam obtinendam locari mandauit. Cuius adiumentis extemplò parta eſt victoria: quippe dimicantium vires Diuina quadam potentia fuêre admodum confirmatæ. Deinde capite octauo refert quinquaginta viros ad portandum Crucem delectos. Capite nono verò, quòd de cruci feris quidam cùm fugiſſet, interfectus ſit; qui verò fideliter permanſerat, ſeruatus ſit illæſus. Atque iſtud (inquit) omnem planè ſuperat admirationem, tum quòd tela ab hoſtibus iacta ſic intra exiguum illum & anguſtum haſtilis ambitum prouolabant, vt in eodem fixa hæreſcerent: tum quòd ille qui illud ipſum geſtabat, mortem effugeret: immò verò, vt qui hoc miniſterium obibant, nihil damni incommodive aliquando acciperent. Neque certè hæc noſtra eſt oratio, ſed ipſius Imperatoris: qui præter alias res, hãc etiã nobis corã memorauit.

Vexillum Crucis in exercitu quid effecerit.

Nota de cruciferis.

4. Nicephorvs Calliſtus Eccleſiaſticæ hiſtoriæ libro octauo, capite tertio, refert idẽ quod Euſebius de ſigno crucis in cælo à Conſtantino Imperatore vilo, cùm bellum gereret aduerſus Maxentium.

5. Et libro ſeptimo, capite quadrageſimoſeptimo narrat Conſtantinũ denuò vidiſſe ſignum crucis in cælo cum eadem inſcriptione: *In hoc ipſo ſigno hoſtes omnes vinces*: idque in bello aduerſus Byzantios geſto.

6. Et capite quadrageſimonono, tertiò crucem Conſtantino apparuiſſe, cùm aduerſus Scythas bellum gereret.

Tertiò ſignũ Crucis vidit Conſtantinus.

XIII.

Quid credendum profert quintus articulus, Deſcendit ad inferos, & reſurrexit?

A Christvm docet, poſtquàm mortuus eſſet in cruce, ſecundùm animam quidem ad inferos vſque penetrâſſe, tum vt mortis ac Satanæ deuictorem, tum vt Patrum in limbo ſedentium liberatorem ſeſe declararet: ſecundùm corpus autem, quo iacuerat in ſepulchro, tertio pòſt die, cùm Triumphator ex inferis redire vellet, eundem ad vitam ſua vi immortalem ac glorioſum, primogenitum ex mortuis reſurrexiſſe.

Pſal.15.b. Zach.9.c.1. Pet.3.d. Col.2.e. Eccl. 24.d Act.2.d Oſeæ 13. d Iren.lib.5.c.31 Aug. epiſt.99.& 57.quæſt.1. & lib.10.de ciuit.Dei. cap.15.Item ſerm.137. de tẽp.Hiero.in cap.4 ad Ephe.& in Oſe.13. Tertul.lib.2.cõt.Marcionẽ c.4. Matth.12. b Heb.2.d Marc 16.b Apoc.1.b d Ioan.2.d Coloſ.1.c.2. Cor.15. a b c

B Quo admirabili opere conſolatur ac docet, electos de poteſtate Satanæ, mortis & inferni liberari, eámque reſurgendi gratiam omnibus offert atque commendat, vt verè credentes in Chriſtum, de vitijs[a] ad virtutem, à morte peccati ad vitam gratiæ, in fine[b] porrò ſeculorum omnium de morte corporis ad vitam immortalem reſurgant. *Nam qui*[c] *ſuſcitauit* Iesvm, *& nos cum* Iesv *ſuſcitabit.*

a Rom.6. a b Coloſ.3. a b Philip.3.d Epheſ. 4.e 1.Pet.1.a b 1.Corinth.15.e c 2.Cor.4.c 1.Theſſ.4. c d

1. A PSALMO decimoquinto: Insuper & caro mea requiescet in spe. quoniam non derelinques animam meam in inferno: nec dabis Sanctum tuum videre corruptionem.

2. ZACHARIÆ nono: Tu quoque in sanguine testamenti tui emisisti vinctos tuos de lacu, in quo non est aqua.

3. PRIORIS Petri tertio: Christus semel pro peccatis nostris mortuus est, iustus pro iniustis, vt nos offerret Deo, mortificatus quidem carne, viuificatus autem spiritu. In quo & his, qui in carcere erant, spiritibus veniens prædicauit: qui increduli fuerant aliquando, quando expectabant Dei patientiam in diebus Noë, cum fabricaretur arca.

4. AD Colossenses secundo: Delens quod aduersus nos erat chirographum decreti, quod erat contrarium nobis. Et ipsum tulit de medio, affigens illud cruci: & expolians principatus & potestates, traduxit confidenter, palam triumphans illos in semetipso.

5. ECCLESIASTICI vigesimoquarto: Penetrabo omnes inferiores partes terræ, & inspiciã omnes dormientes, & illuminabo omnes sperantes in Domino.

6. ACTORVM secundo: Quem Deus suscitauit, solutis doloribus inferni, iuxta quod impossibile erat teneri illum ab eo. Dauid enim dicit in eum: Prouidebam Dominum in conspectu meo semper: quoniam, &c. (*Dauid*) Prouidens locutus est de resurrectione Christi, quia neque derelictus est in inferno, neque caro eius vidit corruptionem.

7. OSEÆ decimotertio: De manu mortis liberabo eos, de morte redimam eos: ero mors tua ô mors, morsus tuus ero inferne.

Christus apud mortuos commoratus est vsq; ad diem tertium.

8. IRENÆVS libro quinto aduersus hæreses, capite trigesimoprimo: Ipse Dominus tribus diebus conuersatus est vbi erant mortui, quemadmodum prophetia ait de eo: Commemoratus est Dominus sanctorum mortuorum suorum, eorum qui ante dormierunt in terram stipulationis, & descendit ad eos, extrahere eos, & saluare eos. Et ipse autem Dominus, Quemadmodum, ait, Ionas in ventre ceti tres dies, & tres noctes manfit, sic erit filius hominis in corde terræ. Sed & Apostolus ait: Ascendit autem, quid est, nisi quia & descendit in inferiora terræ? Hoc & Dauid in eum prophetans dixit: Et eripuisti animam meam ex inferno inferiori. Resurgens autem tertia die, & Mariæ, quæ se prima vidit & adorauit, dicebat: Noli me tangere, nondum enim ascendi ad patrem meum: sed vade ad discipulos, & dices eis, Ascendo ad patrem meum, & patrem vestrum. Si ergò Dominus legem mortuorum seruauit, vt fieret primogenitus à mortuis, & commoratus vsque ad tertiam diem in inferioribus terræ, post deinde surgens in carne, vt etiam figuras clauorum ostenderet discipulis, sic ascendit ad patrem: quomodo non confundentur, qui dicunt inferos quidem esse hunc mundum, qui sit secundùm nos, interiorem autem hominem ipsorum, derelinquentem hîc corpus, in supercæleste ascendere locum? Cùm enim Dominus in medio vmbræ mortis abierit, vbi animę mortuorum erant, post deinde corporaliter resurrexit, &c.

Matth. 12.

Ephes. 4.

Psalm. 85.

Ioan. 20.

Ioan. 20.

Christũ in infernum descendisse constat.

9. AVGVSTINVS epistola nonagesimanona ad Euodium: Et Dominum quidem carne mortificatum veniſſe in infernum, satis constat. Neque enim contradici potest vel prophetiæ, quæ dixit: Quoniam non derelinques animam meam in inferno. Quod, ne aliter quisquam sapere auderet, in Actibus Apostolorum idem Petrus exponit, vel eiusdem Petri illis verbis, quibus eum asserit soluisse inferni dolores, in quibus impossibile erat eum teneri. Quis ergò nisi infidelis negauerit fuisse apud inferos Christum? Quòd si mouet aliquem, quemadmodum accipiendum sit inferni ab illo solutos dolores: neque enim cœperat in eis esse tãquam in vinculis, & sic eos soluit, tanquam si catenas soluisset, quibus fuerat alligatus; facile est intelligere, sic eos solutos, quemadmodum solui possunt laquei venãtium, ne teneant, non quia tenuerunt. Potest & sic, vt eos dolores eum soluisse credamus, quibus teneri ipse non poterat, sed quibus alij tenebantur, quos ille nouerat liberandos. Et paulò pòst: Si causa quæritur, cur voluerit venire in infernum, vbi dolores illi essent, quibus teneri omninò non poterat, quia erat, vt scriptum est, inter mortuos liber, in quo princeps & præpositus mortis non inuenit aliquid quod supplicio deberetur, hoc scilicet quod scriptum est: Solutis doloribus inferni; non in omnibus, sed in quibusdam accipi potest, quos ille dignos ista liberatione iudicabat. Et de illo quidem primo homine patre generis humani, quòd eum ibidem soluerit, Ecclesia ferè tota consentit: quod eam non inaniter credidisse credendum est, vndecunque hoc traditum sit, etiam si Canonicarum scripturarum hinc expressa non proferatur authoritas.

descendisse constat. Psal. 15.

Act. 2.

Nemo nisi infidelis negat Christum apud inferos fuisse.

Dolores inferni quomodo soluti dicantur.

Psalm. 87.

Adamũ ex inferno liberatũ credit Ecclesia.

10. IDEM in epistola quinquagesimaseptima ad Dardanum, ad quæstionem primam exponẽs illud; Hodiè mecum eris in Paradiso: Non ex his verbis in cælo existimandus est esse Paradisus. Neque enim ipso die in cælo futurus erat homo Christus Iesus, sed in inferno secundùm animam; in sepulcro autem secundùm carnem. Et de carne quidem quòd eo die in sepulcro sit posita, manifestissimum est Euangelium. Quòd verò illa anima in infernum descenderit, Apostolica doctrina prędicat. Quandoquidem B. Petrus ad hanc rem testimonium de Psalmis adhibet, vbi de ipso prædictum esse demonstrat: Quoniam non derelinques animam meam in inferno, neque dabis Sanctum tuum videre corruptionem. Illud de anima dictum est, quia non ibi est derelicta, vnde tam citò remeauit: illud de corpore, quod in sepulcro corrumpi celeri resurrectione non potuit. Sed in sepulcro Paradisum nullus intelligit. Restat igitur vt si secundùm hominem dictum est; Hodiè mecum eris in Paradiso, in inferno intelligatur esse paradisus, vbi erat eo die futurus secundùm humanam animam Christus.

Christus secundum animam in inferno, secundũ corpus in sepulcro.

Act. 2.

Psalm. 15.

Paradisus in quo cum Christo latro futurus erat.

11. ET libro vigesimo de ciuitate Dei, capite decimoquinto: Si enim non absurdè credi videtur, antiquos etiam sanctos, qui venturi Christi tenuerunt fidem, locis quidem à tormentis impiorum remotissimis, sed apud inferos fuisse, donec eos inde sanguis Christi, & ad ea loca descensus erueret; profectò deinceps boni fideles, effuso illo pretio iam redempti, prorsus inferos nesciunt, donec etiam receptis corporibus, bona recipiant quæ merentur.

Animę piorum ex inferno per Christi descensum liberatæ.

12. ITEM sermone centesimo trigesimoseptimo de

mo de tempore: Nulla neceſſitate, ſed propria voluntate in ligno ſe ſuſpendi permiſit, clauis corpus ſuum perforari non renuit, animam ponendo mortem ſuſtinuit, carnem in ſepulcro poſuit, & comitante ſecum anima ad inferna deſcẽdit. Per hanc electi, qui quanuis in tranquillitatis ſinu, tamen apud inferni clauſtra tenebantur, ad Paradiſi amœna reducti ſunt. Quod ante paſſionem dixit, in reſurrectione ſua Dominus impleuit: Si exaltatus fuero, inquit, à terra, omnia traham ad me. Omnia etenim traxit, qui de electis ſuis apud inferos nullum reliquit. Omnia abſtulit, vtique electa. Neque enim infideles quoque & pro ſuis criminibus æternis ſupplicijs deditos, ad veniam Dominus reſurgendo reparauit: ſed illos ex inferni clauſtris rapuit, quos ſuos in fide & actibus recognouit. Vnde rectè etiam per Oſeæ dicitur: Ero mors tua, ô mors; ero morſus tuus inferne. Id nanque quod occidimus, agimus vt penitus non ſit. Ex eo autem quod mordemus, partem abſtrahimus, partémque relinquimus. Quia ergò in electis ſuis funditus occidit mortem, mors mortis extitit. Quia verò ex inferno partem abſtulit, & partem reliquit, non occidit funditus, ſed momordit infernum. Ait ergò; Ero mors tua ô mors. Ac ſi apertè dicat, Quia in electis meis te funditus perimo: Ero morſus tuus inferne, quia ſublatis meis, te in parte transfigo. Tunc etenim Dominus noſter Ieſus Chriſtus illum tenebrarum & mortis principem colligauit, legiones illius perturbauit, portarum inferni vectes ferreos confregit, omnes iuſtos, qui originali peccato adſtricti tenebantur, abſoluit, captiuos in libertatem priſtinam reuocauit, peccatorum tenebris obcæcatos ſplendida luce perfudit. Ecce audiſtis, quòd defenſor noſter vltionis Dominus liberè egiſſe deſcribitur: poſtquam enim exaltatus, id eſt, à Iudæis in cruce ſuſpenſus eſt, vt hæc breuiter cũcta perſtringam, mox vt ſpiritum reddidit, vnita ſuæ diuinitati anima, ad inferorum profunda deſcendit. Cumq; tenebrarum terminum, quaſi quidam deprædator ſplendidus ac terribilis attigiſſet, aſpicientes eum impiæ ac tartaricæ legiones, territæ ac trementes inquirere cœperunt, dicentes: Quiſnam eſt iſte terribilis, & niueo ſplendore coruſcus? Nunquam noſter talem excepit tartarus, nunquam in noſtram cauernam talem euomuit mũdus. Inuaſor iſte, non debitor; exactor eſt, non peccator: iudicem videmus, non ſupplicem: venit iubere, non ſuccumbere: eripere, non manere, &c. ad longum pulcherrimè.

Anima Chriſti ad inferos deſcendit, & electos inde liberauit.

Eadẽ habet B. Gregor. hom. 12. in Euang. Ioan. 12.

Impios non liberauit ab inferis.

Oſeæ 13.

Morſus inferni.

Principem tenebrarum alligauit. Vectes ferreos cõfregit. Pſalm. 106.

Pſalm. 95.

Vnita diuinitati anima ad inferos ſtatim deſcendit.

Terror & querimonia Dæmonum.

13. HIERONYMVS in caput quartũ ad Epheſios: Inferiora terræ, infernus accipitur, ad quem Dominus noſter Saluatórque deſcendit, vt ſanctorum animas, quæ ibi tenebantur incluſæ, ſecum ad cælos victor abduceret. Vnde & poſt reſurrectionem eius, plurima corpora ſanctorum in ſancta ciuitate viſa ſunt. Quod autem infernus in inferiori parte terræ ſit, & Pſalmiſta teſtatur dicens: Aperta eſt terra, & deuorauit Dathan, & operuit ſuper congregationem Abyron. Et ipſum in Numerorum libro plenius explicatur. Alio quoque loco legimus: Veniat mors ſuper eos, & deſcendant in infernum viuentes.

Epheſ. 4. Animas ex inferno Chriſtus abduxit. Matth. 27. Infernus eſt in inferiori parte terræ. Pſalm. 105. Num. 16.

Pſalm. 54.

14. IDEM in caput decimumtertium Oſeæ: Liberauit omnes Dominus, & redemit in paſſione crucis, & effuſione ſanguinis ſui: quando anima eius deſcendit in infernum, & caro eius non vidit corruptionem, & ad ipſam mortem atque infernum locutus eſt: Ero mors tua ô mors. Idcircò enim mortuus ſum, vt tu mea morte moriaris: Ero morſus tuus inferne, qui omnes tuis faucibus deuorabas.

Anima Chriſti in infernum deſcẽdens, pios liberauit.

Oſeæ 13.

15. TERTVLLIANVS libro ſecundo aduerſus Marcionem, capite quarto, poſtquam deſcripſiſſet Chriſti paſſionem & mortem, ſubiungit:

Poſt vbi ſecretas inferni venit ad vndas;
Atque ſuum victor captiuum luce retexit,
Aſtanti iuſſumque patris virtute peregit,
Sponte ſuum corpus, quod liquerat, ipſe recepit.

Chriſtus ad inferos deſcendit.

16. MATTHÆI duodecimo: Quomodo poteſt quiſquam intrare in domum fortis, & vaſa eius diripere, niſi prius alligauerit fortem? & tunc domum illius diripiet.

17. AD Hebræos ſecundo: Vt per mortem deſtrueret eum, qui habebat mortis imperium, id eſt, diabolum: & liberaret eos, qui timore mortis per totam vitam obnoxij erant ſeruituti.

18. MARCI decimoſexto: Surrexit, non eſt hîc. Surgens autem (*Ieſus*) manè, prima ſabbati, apparuit primò Mariæ Magdalenæ, &c.

19. APOCALYPSIS primo capite: A Ieſu Chriſto, qui eſt teſtis fidelis, primogenitus mortuorum. Ibidem: Ego ſum primus, & nouiſſimus, & viuus, & fui mortuus, & ecce ſum viuens in ſæcula ſæculorum, & habeo claues mortis, & inferni.

20. IOANNIS ſecundo: Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud. Ille autem dicebat de templo corporis ſui.

21. AD Coloſſẽnſes primo: Et ipſe eſt caput corporis Eccleſiæ, qui eſt principium, primogenitus ex mortuis: vt ſit in omnibus ipſe primatum tenẽs, quia in ipſo complacuit, omnem plenitudinem inhabitare: & per eum reconciliare omnia in ipſum, pacificans per ſanguinem crucis eius, ſiue quæ in terris, ſiue quæ in cælis ſunt.

21. PRIORIS ad Corinthios decimoquinto: Tradidi enim vobis in primis quod & accepi: quoniam Chriſtus mortuus eſt pro peccatis noſtris ſecundùm Scripturas: & quia ſepultus eſt, & quia reſurrexit tertia die ſecundùm Scripturas: & quia viſus eſt Cephæ, & poſt hoc vndecim: Deinde viſus eſt plus quàm quingentis fratribus ſimul: ex quibus multi manent vſque adhuc, quidam autem dormiẽrunt: Deinde viſus eſt Iacobo, deinde Apoſtolis omnibus: Nouiſſimè autem omnium tanquam abortiuo, viſus eſt & mihi. Si reſurrectio mortuorum non eſt: neque Chriſtus reſurrexit. Si autem Chriſtus non reſurrexit, inanis eſt ergò prædicatio noſtra, inanis eſt & fides veſtra; inuenimur autem & falſi teſtes Dei: quoniam teſtimonium diximus aduerſus Deum quòd ſuſcitauerit Chriſtum, quem non ſuſcitauit, ſi mortui non reſurgunt. Nam ſi mortui non reſurgunt, neque Chriſtus reſurrexit. Quòd ſi Chriſtus non reſurrexit, vana eſt fides veſtra, adhuc enim eſtis in peccatis veſtris. Ergò & qui dormiẽrunt in Chriſto, periẽrunt. Si in hac vita tantùm in Chriſto ſperantes ſumus, miſerabiliores ſumus omnibus hominibus. Nunc autem Chriſtus reſurrexit à mortuis primitiæ dormientium, quoniam quidem per hominem mors, & per hominem reſurrectio mortuorum.

1. B AD Romanos ſexto: Conſepulti enim ſumus cum illo per baptiſmum in mortem: vt quomodo Chriſtus ſurrexit à mortuis per gloriam Patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Si

1. A PSALMO decimoquinto: Insuper & caro mea requiescet in spe. quoniam non derelinques animam meam in inferno: nec dabis Sanctum tuum videre corruptionem.

2. ZACHARIÆ nono: Tu quoque in sanguine testamenti tui emisisti vinctos tuos de lacu, in quo non est aqua.

3. PRIORIS Petri tertio: Christus semel pro peccatis nostris mortuus est, iustus pro iniustis, vt nos offerret Deo, mortificatus quidem carne, viuificatus autem spiritu. In quo & his, qui in carcere erant, spiritibus veniens prædicauit: qui increduli fuerant aliquando, quando expectabant Dei patientiam in diebus Noë, cum fabricaretur arca.

4. AD Colossenses secundo: Delens quod aduersus nos erat chirographum decreti, quod erat contrarium nobis. Et ipsum tulit de medio, affigens illud cruci: & expolians principatus & potestates, traduxit confidenter, palam triumphans illos in semetipso.

5. ECCLESIASTICI vigesimoquarto: Penetrabo omnes inferiores partes terræ, & inspiciã omnes dormientes, & illuminabo omnes speantes in Domino.

6. ACTORVM secundo: Quem Deus suscitauit, solutis doloribus inferni, iuxta quod impossibile erat teneri illum ab eo. Dauid enim dicit in eum: Prouidebam Dominum in conspectu meo semper: quoniam, &c. (*Dauid*) Prouidens locutus est de resurrectione Christi, quia neque derelictus est in inferno, neque caro eius vidit corruptionem.

7. OSEÆ decimotertio: De manu mortis liberabo eos, de morte redimam eos: ero mors tua ô mors, morsus tuus ero inferne.

Christus apud mortuos commoratus est vsq; ad diem tertium.

8. IRENÆVS libro quinto aduersus hæreses, capite trigesimoprimo: Ipse Dominus tribus diebus conuersatus est vbi erant mortui, quemadmodum prophetia ait de eo: Commemoratus est Dominus sanctorum mortuorum suorum, eorum qui ante dormiêrunt in terram stipulationis, & descendit ad eos, extrahere eos, & saluare eos. Et ipse autem Dominus, Quemadmodum, ait, Ionas in ventre ceti tres dies, & tres noctes mansit, sic erit filius hominis in corde terræ. Sed & Apostolus ait: Ascendit autem, quid est, nisi quia & descendit in inferiora terræ? Hoc & Dauid in eum prophetans dixit: Et eripuisti animam meam ex inferno inferiori. Resurgens autem tertia die, & Mariæ, quæ se prima vidit & adorauit, dicebat: Noli me tangere, nondum enim ascendi ad patrem meum: sed vade ad discipulos, & dices eis, Ascendo ad patrem meum, & patrem vestrum. Si ergò Dominus legem mortuorum seruauit, vt fieret primogenitus à mortuis, & commoratus vsque ad tertiam diem in inferioribus terræ, post deinde surgens in carne, vt etiam figuras clauorum ostenderet discipulis, sic ascendit ad patrem: quomodo non confundentur, qui dicunt inferos quidem esse hunc mundum, qui sit secundùm nos, interiorem autem hominem ipsorum, derelinquentem hîc corpus, in supercælestem ascendere locum? Cùm enim Dominus in medio vmbræ mortis abierit, vbi animę mortuorum erant, post deinde corporaliter resurrexit, &c.

Matth. 12.

Ephes. 4.

Psalm. 85.

Ioan. 20.

Ioan. 20.

Christũ in infernum descendisse constat. Psal. 15.

Act. 2.

Nemo nisi infidelis negat Christum apud inferos fuisse.

Dolores inferni quomodo soluti dicantur.

Psalm. 17.

Adamũ ex inferno liberatũ credit Ecclesia.

9. AVGVSTINVS epistola nonagesimanona ad Euodium: Et Dominum quidem carne mortificatum veniſſe in infernum, satis constat. Neque enim contradici potest vel prophetiæ, quæ dixit: Quoniam non derelinques animam meam in inferno. Quod, ne aliter quisquam sapere auderet, in Actibus Apostolorum idem Petrus exponit, vel eiusdem Petri illis verbis, quibus eum asserit soluisse inferni dolores, in quibus impossibile erat eum teneri. Quis ergò nisi infidelis negauerit fuisse apud inferos Christum? Quòd si mouet aliquem, quemadmodum accipiendum sit inferni ab illo solutos dolores: neque enim cœperat in eis esse tãquam in vinculis, & sic eos soluit, tanquam si catenas soluisset, quibus fuerat alligatus; facile est intelligere, sic eos solutos, quemadmodum solui possunt laquei venãrium, ne teneant, non quia tenuerunt. Potest & sic, vt eos dolores eum soluisse credamus, quibus teneri ipse non poterat, sed quibus alij tenebantur, quos ille nouerat liberandos. Et paulò pòst: Si causa quæritur, cur voluerit venire in infernum, vbi dolores illi essent, quibus teneri omninò non poterat, quia erat, vt scriptum est, inter mortuos liber, in quo princeps & præpositus mortis non inuenit aliquid quod supplicio deberetur, hoc scilicet quod scriptum est: Solutis doloribus inferni; non in omnibus, sed in quibusdam accipi potest, quos ille dignos ista liberatione iudicabat. Et de illo quidem primo homine patre generis humani, quòd eum ibidem soluerit, Ecclesia ferè tota consentit: quod eam non inaniter credidisse credendum est, vndecunque hoc traditum sit, etiam si Canonicarum scripturarum hinc expressa non proferatur authoritas.

10. IDEM in epistola quinquagesimaseptima ad Dardanum, ad quæstionem primam exponẽs illud: Hodiè mecum eris in Paradiso: Non ex his verbis in cælo existimandus est esse Paradisus. Neque enim ipso die in cælo futurus erat homo Christus Iesus, sed in inferno secundùm animam; in sepulcro autem secundùm carnem. Et de carne quidem quòd eo die in sepulcro sit posita, manifestissimum est Euangelium. Quòd verò illa anima in infernum descenderit, Apostolica doctrina prędicat. Quandoquidem B. Petrus ad hanc rem testimonium de Psalmis adhibet, vbi de ipso prædictum esse demonstrat: quoniam non derelinques animam meam in inferno, neque dabis Sanctum tuum videre corruptionem. Illud de anima dictum est, quia non ibi est derelicta, vnde tam citò remeauit: illud de corpore, quod in sepulcro corrumpi celeri resurrectione non potuit. Sed in sepulcro Paradisum nullus intelligit. Restat igitur vt si secundùm hominem dictum est; Hodiè mecum eris in Paradiso, in inferno intelligatur esse paradisus, vbi erat eo die futurus secundùm humanam animam Christus.

Christus secundum animam in inferno, secundũ corpus in sepulcro.

Act. 2.

Psalm. 15.

Paradisus in quo cum Christo latro futurus erat.

11. ET libro vigesimo de ciuitate Dei, cãpite decimoquinto: Si enim non absurdè credi videtur, antiquos etiam sanctos, qui venturi Christi tenuerunt fidem, locis quidem à tormentis impiorum remotissimis, sed apud inferos fuisse, donec eos inde sanguis Christi, & ad ea loca descensus eueret; profectò deinceps boni fideles, effuso illo pretio iam redempti, prorsus inferos nesciunt, donec etiam receptis corporibus, bona recipiant quæ merentur.

Animę piorum ex inferno per Christi descensum liberatæ.

12. ITEM sermone centesimo trigesimoseptimo de

Anima Christi ad inferos descendit, & electos inde liberauit.

mo de tempore: Nulla necessitate, sed propria voluntate in ligno se suspendi permisit, clauis corpus suum perforari non renuit, animam ponendo mortem sustinuit, carnem in sepulcro posuit, & comitante secum anima ad inferna descēdit. Per hanc electi, qui quanuis in tranquillitatis sinu, tamen apud inferni claustra tenebantur, ad Paradisi amœna reducti sunt. Quod ante passionem dixit, in resurrectione sua Dominus impleuit: Si exaltatus fuero, inquit, à terra, omnia traham ad me. Omnia etenim traxit, qui de electis suis apud inferos nullum reliquit. Omnia abstulit, vtique electa. Neque enim infideles quoque & pro suis criminibus æternis supplicijs deditos, ad veniam Dominus resurgendo reparauit: sed illos ex inferni claustris rapuit, quos suos in fide & actibus recognouit. Vnde rectè etiam per Oseæ dicitur: Ero mors tua, ô mors; ero morsus tuus inferne. Id nanque quod occidimus, agimus vt penitus non sit. Ex eo autem quod mordemus, partem abstrahimus, partémque relinquimus. Quia ergò in electis suis funditus occidit mortem, mors mortis extitit. Quia verò ex inferno partem abstulit, & partem reliquit, non occidit funditus, sed momordit infernum. Ait ergò; Ero mors tua ô mors. Ac si aperte dicat, Quia in electis meis te funditus perimo: Ero morsus tuus inferne, quia sublatis meis, te in parte transfigo. Tunc etenim Dominus noster Iesus Christus illum tenebrarum & mortis principem colligauit, legiones illius perturbauit, portarum inferni vectes ferreos confregit, omnes iustos, qui originali peccato adstricti tenebantur, absoluit, captiuos in libertatem pristinam reuocauit, peccatorum tenebris obcæcatos splendida luce perfudit. Ecce audîstis, quòd defensor noster victionis Dominus liberè egisse describitur: postquam enim exaltatus, id est, à Iudæis in cruce suspensus est, vt hæc breuiter cūcta perstringam, mox vt spiritum reddidit, vnita suæ diuinitati anima, ad inferorum profunda descendit. Cumq; tenebrarum terminum, quasi quidam depræda-tor splendidus ac terribilis attigisset, aspicientes eum impiæ ac tartaricæ legiones, territæ ac trementes inquirere cœperunt, dicentes: Quisnam est iste terribilis, & niueo splendore coruscus? Nunquam noster talem excepit tartarus, nunquam in nostram cauernam talem euomuit mūdus. Inuasor iste, non debitor; exactor est, non peccator: iudicem videmus, non supplicem: venit iubere, non succumbere: eripere, non manere, &c. ad longum pulcherrimè.

Eadē habet B. Gregor. hom. 21. in Euang. Ioan. 12.

Impios non liberauit ab inferis.

Oseæ 13.

Morsus inferni.

Principem tenebrarum alligauit. Vectes ferreos cōfregit. Psalm. 106.

Psalm. 93.

Vnita diuinitati anima ad inferos statim descendit.

Terror & querimonia Dæmonum.

13. HIERONYMVS in caput quartū ad Ephesios: Inferiora terræ, infernus accipitur, ad quem Dominus noster Saluatórque descendit, vt sanctorum animas, quæ ibi tenebantur inclusæ, secum ad cælos victor abduceret. Vnde & post resurrectionem eius, plurima corpora iustorum in sancta ciuitate visa sunt. Quod autem infernus in inferiori parte terræ sit, & Psalmista testatur dicens: Aperta est terra, & deuorauit Dathan, & operuit super congregationem Abyron. Et ipsum in Numerorum libro plenius explicatur. Alio quoque loco legimus: Veniat mors super eos, & descendant in infernum viuentes.

Ephes. 4. Animas ex inferno Christus abduxit. Matth. 27. Infernus est in inferiori parte terræ. Psalm. 105. Num. 16.

Psalm. 54.

Anima Christi in infernum descēdens, pios liberauit.

14. IDEM in caput decimumtertium Oseæ: Liberauit omnes Dominus, & redemit in passione crucis, & effusione sanguinis sui: quando anima eius descendit in infernum, & caro eius non vidit corruptionem, & ad ipsam mortem atque infernum locutus est: Ero mors tua ô mors. Id-circò enim mortuus sum, vt tu mea morte moriaris: Ero morsus tuus inferne, qui omnes tuis faucibus deuorabas.

Oseæ 13.

15. TERTVLLIANVS libro secundo aduersus Marcionem, capite quarto, postquam descripsisset Christi passionem & mortem, subiungit:

Christus ad inferos descendit.

Pòst vbi secretas inferni venit ad vndas;
Atque suum victor captiuum luce retexit,
Astanti iussúmque patris virtute peregit,
Spontè suum corpus, quod liquerat, ipse recepit.

16. MATTHÆI duodecimo: Quomodo potest quisquam intrare in domum fortis, & vasa eius diripere, nisi prius alligauerit fortem? & tunc domum illius diripiet.

17. AD Hebræos secundo: Vt per mortem destrueret eum, qui habebat mortis imperium, id est, diabolum: & liberaret eos, qui timore mortis per totam vitam obnoxij erant seruituti.

18. MARCI decimosexto: Surrexit, non est hîc. Surgens autem (*Iesus*) manè, prima sabbati, apparuit primò Mariæ Magdalenæ, &c.

19. APOCALYPSIS primo capite: A Iesu Christo, qui est testis fidelis, primogenitus mortuorum. Ibidem: Ego sum primus, & nouissimus, & viuus, & fui mortuus, & ecce sum viuens in sæcula sæculorum, & habeo claues mortis, & inferni.

20. IOANNIS secundo: Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud. Ille autem dicebat de templo corporis sui.

21. AD Colossēnses primo: Et ipse est caput corporis Ecclesiæ, qui est principium, primogenitus ex mortuis: vt sit in omnibus ipse primatum tenēs, quia in ipso complacuit, omnem plenitudinem inhabitare: & per eum reconciliare omnia in ipsum, pacificans per sanguinem crucis eius, siue quæ in terris, siue quæ in cælis sunt.

22. PRIORIS ad Corinthios decimoquinto: Tradidi enim vobis in primis quod & accepi: quoniam Christus mortuus est pro peccatis nostris secundùm Scripturas: & quia sepultus est, & quia resurrexit tertia die secundùm Scripturas: & quia visus est Cephæ, & post hoc vndecim: Deinde visus est plus quàm quingentis fratribus simul: ex quibus multi manent vsque adhuc, quidam autem dormiērunt: Deinde visus est Iacobo, deinde Apostolis omnibus: Nouissimè autem omnium tanquam abortiuo, visus est & mihi. Si resurrectio mortuorum non est: neque Christus resurrexit. Si autem Christus non resurrexit, inanis est ergò prædicatio nostra, inanis est & fides vestra; inuenimur autem & falsi testes Dei: quoniam testimonium diximus aduersus Deum quòd suscitauerit Christum, quem non suscitauit, si mortui non resurgunt. Nam si mortui non resurgunt, neque Christus resurrexit. Quòd si Christus non resurrexit, vana est fides vestra, adhuc enim estis in peccatis vestris. Ergò & qui dormiērunt in Christo, periērunt. Si in hac vita tantùm in Christo sperantes sumus, miserabiliores sumus omnibus hominibus. Nunc autem Christus resurrexit à mortuis primitiæ dormientium, quoniam quidem per hominem mors, & per hominem resurrectio mortuorum.

23. AD Romanos sexto: Consepulti enim sumus cum illo per baptismum in mortem: vt quomodo Christus surrexit à mortuis per gloriam Patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Si

enim complantati facti ſumus ſimilitudini mortis eius: ſimul & reſurrectionis erimus. Hoc ſciétes, quia vetus homo noſter ſimul crucifixus eſt, vt deſtruatur corpus peccati, vt vltrà non ſeruiamus peccato. Qui enim mortuus eſt, iuſtificatus eſt à peccato. Si autem mortui ſumus cum Chriſto: credimus quia ſimul etiam viuemus cum Chriſto: ſcientes quòd Chriſtus reſurgens ex mortuis iam non moritur, mors illi vltrà non dominabitur. Quòd enim mortuus eſt peccato, mortuus eſt ſemel: quòd autem viuit, viuit Deo. Ita & vos exiſtimate, vos mortuos quidem eſſe peccato, viuentes autem Deo, in Chriſto Ieſu Domino noſtro. Non ergò regnet peccatum in veſtro mortali corpore vt obediatis cõcupiſcentijs eius. Sed neque exhibeatis membra veſtra arma iniquitatis peccato: ſed exhibete vos Deo, tanquam ex mortuis viuentes: & membra veſtra arma iuſtitiæ Deo.

2. AD Coloſſenſes tertio: Igitur ſi conſurrexiſtis cum Chriſto: quæ ſurſum ſunt quærite, vbi Chriſtus eſt in dextera Dei ſedens, quæ ſurſum ſunt ſapite, non quæ ſuper terrã. Mortificate ergò membra veſtra, quæ ſunt ſuper terrã: fornicationem, immunditiã, &c. Nunc autem deponite & vos omnia: iram, indignationem, malitiam, blaſphemiam, turpem ſermonem de ore veſtro. Nolite mentiri inuicem, expoliantes vos veterem hominem cum actibus ſuis, & induentes nouum eum, qui renouatur in agnitionem ſecũdùm imaginem eius, qui creauit illum. Induite vos ergò ſicut electi Dei, ſancti, & dilecti, viſcera miſericordiæ, &c.

3. AD Philippenſes tertio: Noſtra autem conuerſatio in cælis eſt: vnde etiam Saluatorem expectamus Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, qui reformabit corpus humilitatis noſtræ, configuratũ corpori claritatis ſuæ, ſecundùm operationem, qua etiam poſſit ſubijcere ſibi omnia.

4. AD Epheſios quarto: Vos autem non ita didiciſtis Chriſtum, ſi tamen illum audiſtis, & in ipſo edocti eſtis, ſicut eſt veritas in Ieſu, deponere vos ſecundùm priſtinam conuerſationem veterem hominem, qui corrumpitur ſecundùm deſideria erroris. Renouamini autem ſpiritu mentis veſtræ, & induite nouum hominem, qui ſecundùm Deum creatus eſt in iuſtitia, & ſanctitate veritatis. Propter quod deponentes mendacium, loquimini veritatem, &c. Eſtote autem inuicem benigni, &c.

5. PRIORIS Petri primo: Benedictus Deus & Pater Domini noſtri Ieſu Chriſti, qui ſecundùm miſericordiam ſuam magnam regenerauit nos in ſpem viuam, per reſurrectionem Ieſu Chriſti ex mortuis, in hæreditatem incorruptibilem, & incontaminatam, & immarceſcibilem, conſeruatam in cælis, &c.

6. PRIORIS ad Corinthios decimoquinto: Sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Chriſto omnes viuificabuntur. Vnuſquiſque autem in ſuo ordine, primitiæ Chriſtus, deinde ij, qui ſunt Chriſti, qui in aduentu eius crediderunt.

7. POSTERIORIS ad Corinthios quarto: Scientes quoniam qui ſuſcitauit Ieſum, & nos cum Ieſu ſuſcitabit.

8. PRIORIS ad Theſſalonicenſes quarto: Si enim credimus quòd Ieſus mortuus eſt, & reſurrexit: ita & Deus eos, qui dormiẽrunt per Ieſum, adducet cum eo. Hoc enim vobis dicimus in verbo Domini, quia nos, qui viuimus, qui reſidui ſumus in aduentum Domini, non præueniemus eos, qui dormiẽrunt. Quoniam ipſe Dominus in iuſſu, & in voce Archangeli, & in tuba Dei deſcendet de cælo: & mortui, qui in Chriſto ſunt, reſurgent primi. Deinde nos, qui viuimus, qui relinquimur, ſimul rapiemur cum illis in nubibus obuiam Chriſto in aëra, & ita ſemper cum Domino erimus.

XIIII.

Quid adfert ſextus articulus, Aſcendit ad cælos?

Pſalm. 67. c d 46. a 8. a Mat. 16. d Ioann. 3. b. Act. 1. a b Eph. 4. b a. b 1. e Col. 3. a Heb. 1. b d 1. Pet. 2. a 1. Ioan. 2. a Ioan. 20. d

A ABSOLVTO humanæ redemptionis opere, Dominum IESVM oſtendit, poſtquàm rediuiuus ille ſuis apparuiſſet, multíſque argumentis reſurrectionis ſuæ veritatem confirmâſſet, demùm quadrageſimo die in cælum aſcendiſſe, vt ſecundùm naturam humanam ſuper omnia exaltaretur, & vnus omnium maximè ab omnibus celebraretur. [a] Sedet igitur Dominus IESVS in cælis ad dexteram virtutis Dei, parem cum Patre poteſtatem exercens, gubernans omnia, diuináque maieſtate reſplendens penitus: quod [b] eſt nimirum ad Patris ſedere dexteram.

a Pſalm. 109. 9 Act. 7. g Lucæ 22. g. 1. Cor. 15. d. Eph. 1. d Matth. 28. d

b Auguſt. lib. de fide & ſymb. cap. 7.

B HæclætaCHRISTI aſcenſio, noſtræ Fidei ac Spei certitudo eſt, vt quò caput præceſſit, proſtratis ſemel hoſtibus, eodem membra etiam, ſi capiti [c] modò pareant & inhæreant ſuo, peruentura eſſe maximè confidamus. *Vado*, [d] inquit, *parare vobis locum.*

c Heb. 5. c Rom. 8. c 2. Timoth. 2. b Ioan. 15. a d Ioan. 14. a

TESTIMONIA.

1. A PSALMO ſexageſimoſeptimo: Regna terræ, cantate Deo: pſallite Domino: pſallite Deo, qui aſcendit ſuper cælum cæli, ad Orientem. Ibidem, Aſcendiſti in altum, cepiſti captiuitatem: accepiſti dona in hominibus. Viderunt ingreſſus tuos Deus, ingreſſus Dei mei: regis mei, qui eſt in ſancto. Præuenerunt principes coniuncti pſallentibus, in medio iuuenculatum tympaniſtriarum.

2. ITEM quadrageſimoſexto: Aſcendit Deus in iubilo:

iubilo: Dominus in voce tubæ.

3. Et octauo: Eleuata est magnificentia tua super cælos.

4. Marci decimosexto: Et Dominus quidem Iesus postquam locutus est eis, assumptus est in cælum, & sedet à dextris Dei.

5. Ioannis tertio: Nemo ascendit in cælum, nisi qui descendit de cælo, Filius hominis, qui est in cælo.

6. Actorvm primo: Primum quidem sermonem feci de omnibus, ô Theophile, quæ cœpit Iesus facere, & docere vsque in diē, qua præcipiens Apostolis per Spiritum sanctum, quos elegit, assumptus est: quibus & præbuit seipsum viuum post passionem suam in multis argumentis, per dies quadraginta apparens eis, & loquēs de regno Dei. Et videntibus illis, eleuatus est: & nubes suscepit eum ab oculis eorum.

7. Ad Ephesios quarto: Ascendens in altum, captiuam duxit captiuitatem: dedit dona hominibus. Quòd autem ascendit, quid est, nisi quia & descendit primùm in inferiores partes terræ? Qui descendit, ipse est & qui ascendit super omnes cælos, vt impleret omnia.

8. Et capite secūdo: Cùm essemus mortui peccatis, conuiuificauit nos in Christo (cuius gratia estis saluati) & conresuscitauit, & consedere fecit in cælestibus in Christo Iesu.

9. Item capite primo: Suscitans illum à mortuis, & constituens ad dexteram suam in cælestibus: supra omnem principatum & potestatem, & virtutem, & dominationem, & omne nomen, quòd nominatur non solùm in hoc sæculo, sed etiam in futuro. Et omnia subiecit sub pedibus eius: & ipsum dedit caput supra omnem Ecclesiam, quæ est corpus ipsius, & plenitudo eius, qui omnia in omnibus adimpletur.

10. Ad Colossenses tertio: Igitur si consurrexistis cum Christo: quæ sursum sunt quærite, vbi Christus est in dextera Dei sedens: quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram.

11. Ad Hebræos primo: Sedet ad dexteram maiestatis in excelsis: tanto melior Angelis effectus, quanto differentius præ illis nomen hæreditauit, &c. Ad quem autem Angelorum dixit aliquando: Sede à dextris meis.

12. Prioris Petri secūdo: Ad quem accedentes lapidē viuum, ab hominibus quidem reprobatum, à Deo autem electum, & honorificatum:

13. Primæ epistolæ Ioannis secundo: Si quis peccauerit, aduocatum habemus apud Patrem, Iesvm Christum iustum: & ipse est propitiatio pro peccatis nostris: non pro nostris autem tantùm, sed etiam pro totius mundi.

14. Ioannis vigesimo: Vade ad fratres meos, & dic eis: Ascendo ad Patrem meum, & Patrem vestrum, Deum meum, & Deum vestrum.

15. Psalmo centesimonono: Dixit Dominus Domino meo: Sede à dextris meis: donec ponam inmicos, &c.

16. Actorvm septimo: Cùm autem (*Stephanus*) esset plenus Spiritu sancto, intendens in cælum, vidit gloriam Dei, & Iesum stantem à dextris Dei. Et ait: Ecce video cælos apertos, & filiū hominis stantem à dextris Dei.

17. Lvcæ vigesimosecundo: Ex hoc autem erit Filius hominis sedens à dextris virtutis Dei.

18. Prioris ad Corinthios decimoquinto: Oportet autem illum regnare donec ponat omnes inimicos sub pedibus eius.

19. Ad Ephesios primo: Suscitans illum à mortuis, & constituens ad dexteram suam in cælestibus, &c. vt suprà.

20. Matthæi vigesimooctauo: Data est mihi omnis potestas in cælo, & in terra.

21. Avgvstinvs in libro de fide & symbolo, capite septimo: Credimus, quòd sedet ad dexteram Dei Patris: nec ideò tamen, quasi humana forma circunscriptum esse Deum Patrem, arbitrandum est, vt de illo cogitantibus, dextrum aut sinistrū latus animo occurrat: aut id ipsum, quòd sedere Pater dicitur, flexis poplitibus fieri putandum est, ne illud incidamus sacrilegium, quo execratur Apostolus eos, qui commutauerunt gloriam incorruptibilis Dei, in similitudinem corruptibilis hominis. Tale enim simulacrum Deo nefas est Christiano in templo collocare, multo magis in corde nefarium est, vbi verè est templum Dei, si à terrena cupiditate atque errore mundetur. Ad dexteram ergò intelligendum est dictum esse in summa beatitudine, vbi iustitia & pax & gaudium est. Sicut ad sinistram hœdi constituuntur; id est, in miseria, propter iniquitates & labores atque cruciatus. Sedere ergò quòd dicitur Deus, non membrorum positionem, sed iudiciariam significat potestatem, qua illa maiestas nunquam caret, semper digna dignis tribuendo: quanuis in extremo iudicio multò manifestius inter homines vnigeniti filij Dei iudicis viuorum atque mortuorum claritas indubitata fulsura sit. Rom. 1.

Sedere ad dexteram quid sit. Matth. 25.

1. B Ad Hebræos quinto: Et quidem cùm esset Filius Dei, didicit ex ijs, quæ passus est, obedientiam: & consummatus, factus est omnibus obtemperantibus sibi, causa salutis æternæ.

2. Ad Romanos octauo: Ipse enim Spiritus testimonium reddit spiritui nostro quòd sumus filij Dei. Si autem filij, & hæredes: hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi: si tamen compatimur, vt & conglorificemur.

3. Posteriorvm ad Timotheum secundo: Fidelis sermo: Nam si commorrui sumus, & conuiuemus: si sustinebimus, & conregnabimus.

4. Ioannis decimoquinto: Si quis in me non manserit: mittetur foras sicut palmes, & arescet, & colligent eum, & in ignem mittent, & ardet. Si manseritis in me, & verba mea in vobis manserint, quodcunque volueritis petetis, & fiet vobis.

5. Item decimoquarto: In domo Patris mei mansiones multæ sunt. Si quo minus dixissem vobis: quia vado parare vobis locum.

XV.

Quid credendum exhibet septimus articulus, Inde venturus est iudicare?

A Proponit extremum iudicij diem, quando Christus in humana carne rursus à summo cælo descendet, ac tremendum aget iudicem totius orbis, & palam vnicuique reddet secundùm opera sua. Iudicabit[a] igitur in

Ps. 96. a Isa. 3. c 66. c. Ioan. 5. d e Soph. 1. d Malach. 4. a b. Ioel. 3. a c

a Matth. 25. c 24. b c d Lucæ. 21. e f g Act. 10. f 1. Thes. 4. c d 5. a 1. Cor. 15. g 2. Thessal. 2. a b c 2. Pet. 3. a b c.

sede Maiestatis suæ ad vnum omnes probos ac improbos, siue quos iudicij dies illa viuos adhuc in carne, vel antea mortuos offendet.

B Vnde admonemur, eo cautiùs rectiúsque nobis viuendum esse, quo certiùs persuasum habemus, nostras actiones, [b] cogitationes, & vitæ rationes omnes ab oculos cuncta cernentis, & equissimè iudicantis Dei vsque versari. Etenim æquus & iustus est scrutator [c] ille cordium, & vindex iniquitatum, ante cuius tribunal manifestari nos omnes oportet, vt vnusquisque prout gessit suo in corpore, siue bonum, siue malum, ab illo recipiat. Qui nec boni [d] quicquam in hac vita gestum suo præmio defraudabit, nec perperàm facta vlla impunè sinet abire.

b Matt. 12. c Sapiet. 1. b c Isa. 66. f Eccles. 12. d Rom. 2. c Apoc. 20. d Basil. epist. ad virginem elapsam.
c Ierem. 17. b Heb. 4. d Gal. 6. b 1. Thessal. 4. b Eccles. 12. d 2. Cor. 5. b Rom. 14. b
d Matth. 10. d Iob 24. b

TESTIMONIA.

1. A Psalmo nonagesimosexto: Nubes, & caligo in circuitu eius: iustitia, & iudicium correctio sedis eius. Ignis ante ipsum præcedet, & inflammabit in circuitu inimicos eius. Illuxerunt fulgura eius orbi terræ: vidit, & commota est terra. Montes sicut cera fluxerunt à facie Domini: à facie Domini omnis terra. Annunciauerunt cæli iustitiam eius: & viderunt omnes populi gloriam eius.

2. Isaiæ tertio: Stat ad iudicandum Dominus, & stat ad iudicandos populos. Dominus ad iudicium veniet cum senibus populi sui, & principibus eius.

3. Et sexagesimosexto: Ecce Dominus in igne veniet, & quasi turbo quadrigæ eius: reddere in indignatione furorem suum, & increpationem suam in flamma ignis: quia in igne Dominus dijudicabit, & in gladio suo ad omnem carnem, & multiplicabuntur interfecti à Domino.

4. Ioannis quinto: Neque enim Pater iudicat quenquam: sed omne iudicium dedit Filio, vt omnes honorificent Filium, sicut honorificant Patrem. Et paulò pòst: Sicut enim Pater habet vitam in semetipso: sic dedit & Filio habere vitam in semetipso: & potestatem dedit ei iudicium facere, quia Filius hominis est. Nolite mirari hoc, quia venit hora, in qua omnes, qui in monumentis sunt, audient vocem Filij Dei.

5. Sophoniæ primo: Iuxta est dies Domini magnus, iuxta est & velox nimis: vox diei Domini amara, tribulabitur ibi fortis. Dies iræ dies illa, dies tribulationis & angustiæ, dies calamitatis & miseriæ, dies tenebrarum & caliginis, dies nebulæ & turbinis, dies tubæ & clãgoris super ciuitates munitas, & super angulos excelsos. Et tribulabo homines, & ambulabunt vt cæci, quia Domino peccauerũt: & effundetur sanguis eorum sicut humus, & corpora eorum sicut stercora. Sed & argentum eorum, & aurum eorum non poterit liberare eos in die iræ Domini: in igne zeli eius deuorabitur omnis terra, quia consummationem cum festinatione faciet cunctis habitantibus terram.

6. Malachiæ quarto: Ecce enim dies veniet succensa quasi caminus: & erunt omnes superbi, & omnes facientes impietatem stipula: & inflammabit eos dies veniens, dicit Dominus exercituum, quæ non derelinquet eis radicem, & germen. Et orietur vobis timentibus nomen meum sol iustitiæ, & sanitas in pennis eius: & egrediemini, & saltietis sicut vituli de armento. Et calcabitis impios, cùm fuerint cinis sub planta pedum vestrorum in die, qua ego facio, dicit Dominus exercituum. Mementote legis Moysi serui mei, quam mandaui ei in Horeb ad omnem Israel præcepta, & iudicia. Ecce ego mittam vobis Eliam prophetam, antequam veniat dies Domini magnus, & horribilis. Et conuertet cor patrum ad filios, & cor filiorũ ad patres eorum: ne fortè veniam, & percutiam terram anathemate.

7. Ioelis tertio: Ecce in diebus illis, & in tempore illo cùm conuertero captiuitatem Iuda, & Ierusalem: Congregabo omnes Gentes, & deducam eas in vallem Iosaphat: & disceptabo cum eis ibi super populo meo, & hæreditate mea Israel, quos dispersérunt in nationibus, & terram meam diuiserunt. Et paulò pòst: Consurgant, & ascendant Gentes in vallem Iosaphat: quia ibi sedebo vt iudicem omnes gentes in circuitu.

8. Matthæi vigesimoquinto: Cùm autem venerit Filius hominis in maiestate sua, & omnes angeli cum eo, tunc sedebit super sedem maiestatis suę: & congregabuntur ante eum omnes gentes, & separabit eos ab inuicem, sicut pastor segregat oues ab hœdis: & statuet oues quidem à dextris suis, hœdos autem à sinistris. Tunc dicet rex his, qui à dextris eius erunt: Venite benedicti patris mei, &c.

9. Et vigesimoquarto: Et multi pseudoprophetæ surgent, &c. Et prædicabitur hoc Euangelium regni in vniuerso orbe, in testimonium omnibus gentibus: & tunc veniet consummatio. Surgent pseudochristi, & pseudoprophetæ: & dabunt signa magna, & prodigia, ita vt in errorem inducantur (si fieri potest) etiam electi. Ecce prædixi vobis. Si ergò dixerint vobis, Ecce in deserto est, nolite exire: ecce in penetralibus, nolite credere. Sicut enim fulgur exit ab Oriente, & paret vsque in Occidentem: ita erit & aduentus Filij hominis. Vbicunque fuerit corpus, illic congregabuntur & aquilæ. Statim autem post tribulationem dierum illorum sol obscurabitur, & luna non dabit lumen suum, & stellę cadent de cælo, & virtutes cælorum commouebũtur: & tunc parebit signum Filij hominis in cælo: & tunc plangent omnes tribus terræ: & videbunt Filium hominis venientem in nubibus cæli cum virtute multa, & maiestate. Et mittet Angelos suos cum tuba, & voce magna: & congregabunt electos

electos eius à quatuor ventis, à ſummis cælorum vſque ad terminos eorum. De die autem illa, & hora nemo ſcit, neque Angeli cælorum, niſi ſolus Pater. Sicut autem in diebus Noë, ita erit & aduentus Filij hominis. ſicut enim erant in diebus ante diluuium comedentes & bibentes, nubentes & nuptui tradentes, vſque ad eum diem, quo intrauit Noë in aream, & non cognouerunt donec venit diluuium, & tulit omnes: ita erit & aduentus Filij hominis, &c.

10. LVCÆ vigeſimoprimo: Et erunt ſigna in ſole, & luna, & ſtellis, & in terris preſſura Gentium præ confuſione ſonitus maris, & fluctuum: areſcentibus hominibus præ timore, & expectatione, quæ ſuperuenient vniuerſo orbi: nam virtutes cælorum mouebuntur: & tunc videbunt filium hominis venientem in nube cum poteſtate magna, & maieſtate. Amen dico vobis, quia non præteribit generatio hæc, donec omnia fiant. Cælum, & terra tranſibunt: verba autem mea non tranſibunt. Attendite autem vobis, ne fortè grauentur corda veſtra in crapula, & ebrietate, & curis huius vitæ: & ſuperueniat in vos repentina dies illa: tanquam laqueus enim ſuperueniet in omnes, qui ſedent ſuper faciem omnis terræ. Vigilate itaque, omni tempore orantes, vt digni habeamini fugere iſta omnia, quæ futura ſunt, & ſtare ante Filium hominis.

11. ACTORVM decimo: Et præcepit nobis prædicare populo, & teſtificari quia ipſe eſt, qui conſtitutus eſt à Deo iudex viuorum, & mortuorum.

12. PRIORIS ad Theſſalonicēſes quarto: Nos, qui viuimus, qui reſidui ſumus in aduentum Domini, non præueniemus eos, qui dormiērunt. Quoniam ipſe Dominus in iuſſu, & in voce Archangeli, & in tuba Dei deſcendet de cælo: & mortui, qui in Chriſto ſunt, reſurgent primi. Deinde nos, qui viuimus, qui relinquimur, ſimul rapiemur cum illis in nubibus obuiam Chriſto in aëra, & ſic ſemper cum Domino erimus. Itaque conſolamini inuicem in verbis iſtis.

13. ET capite quinto: Dies Domini, ſicut fur in nocte, ita veniet. cùm enim dixerint pax, & ſecuritas: tunc repentinus eis ſuperueniet interitus, ſicut dolor in vtero habenti, & non effugient. Vos autem fratres non eſtis in tenebris, vt vos dies illa tanquam fur compræhendat.

14. PRIORIS ad Corinthios decimoquinto: Ecce myſterium vobis dico: Omnes quidem reſurgemus, ſed non omnes immutabimur. In momento, in ictu oculi, in nouiſſima tuba: canet enim tuba, & mortui reſurgent incorrupti: & nos immutabimur.

15. POSTERIORIS ad Theſſalonicēſes ſecundo: Non citò moueamini à veſtro ſenſu, neque terreamini, neque per ſpiritum, neque per ſermonem, neque per epiſtolam tanquam per nos miſſam, quaſi inſtet dies Domini. Ne quis vos ſeducat vllo modo: quoniam niſi venerit diſceſſio primùm, & reuelatus fuerit homo peccati, filius perditionis, qui aduerſatur, & extollitur ſupra omne, quod dicitur Deus, aut quod colitur, ita vt in tēplo Dei ſedeat oſtendens ſe tanquam ſit Deus. Et tunc reuelabitur ille iniquus, quem Dominus Ieſus interficiet ſpiritu oris ſui, & deſtruet illuſtratione aduentus ſui eum: cuius eſt aduentus ſecundùm operationem ſatanæ in omni virtute, & ſignis, & prodigijs mendacibus, & in omni ſeductione iniquitatis ijs, qui pereūt: eō quòd charitatem veritatis non receperunt vt ſalui fierent. Ideò mittet illis Deus operationem erroris vt credant mendacio, vt iudicentur omnes, qui non crediderunt veritati, ſed conſenſerunt iniquitati.

16. POSTERIORIS Petri tertio: Hoc primùm ſcientes, quòd venient in nouiſſimis diebus in deceptione illuſores, iuxta proprias concupiſcentias ambulantes, dicentes: Vbi eſt promiſſio, aut aduentus eius? ex quo enim patres dormiērunt, omnia ſic perſeuerant ab initio creaturæ. Latet enim eos hoc volentes, quòd cæli erant prius, & terra, de aqua, & per aquam conſiſtens Dei verbo: per quæ, ille tunc mundus aqua inūdatus perijt. Cæli autem, qui nunc ſunt, & terra eodem verbo repoſiti ſunt, igni reſeruati in diem iudicij, & perditionis impiorū hominum. Vnum verò hoc non lateat vos, chariſſimi, quia vnus dies apud Dominum ſicut mille anni, & mille anni ſicut dies vnus. Non tardat Dominus promiſſionem ſuam, ſicut quidam exiſtimant: ſed patienter agit propter vos, nolens aliquos perire, ſed omnes ad pœnitentiam reuerti. Aduenient autem dies Domini vt fur: in quo cæli magno impetu tranſient, elementa verò calore ſoluentur, terra autem, & quæ in ipſa ſunt opera, exurentur. Cùm igitur hæc omnia diſſoluenda ſint, quales oportet vos eſſe in ſanctis conuerſationibus, & pietatibus, expectantes, & properantes in aduentum diei Domini, per quem cæli ardentes ſoluentur, & elementa ignis ardore tabeſcent? Nouos verò cælos, & nouam terram ſecundùm promiſſa ipſius expectamus, in quibus iuſtitia habitat.

1. B MATTHÆI duodecimo: Dico autem vobis, quoniam omne verbum otioſum, quod locuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die iudicij. Ex verbis enim tuis iuſtificaberis, & ex verbis tuis condemnaberis.

2. SAPIENTIÆ primo: Propter hoc qui loquitur iniqua, non poteſt latere, nec præteriet illum corripiens iudicium. In cogitationibus enim impij interrogatio erit: ſermonum autem illius auditio ad Deum veniet, ad correptionem iniquitatum illius. Sermo obſcurus in vacuum non ibit.

3. ISAIÆ ſexageſimoſexto: Ego autem opera eorum, & cogitationes eorum: venio vt congregem cum omnibus gentibus & linguis: & venient, & videbunt gloriam meam.

4. ECCLESIASTÆ duodecimo: Cuncta quæ fiunt, adducet Deus in iudicium pro omni errato, ſiue bonum, ſiue malum illud ſit.

5. AD Romanos ſecundo: Cùm enim Gentes, quæ legem non habent, naturaliter ea, quæ legis ſunt, faciunt, eiuſmodi legem non habentes, ipſi ſibi ſunt lex: qui oſtendunt opus legis ſcriptum in cordibus ſuis, teſtimonium reddente illis conſcientia ipſorum, & inter ſe inuicem cogitationibus accuſantibus, aut etiam defendentibus, in die, cùm iudicabit Deus occulta hominum.

7. APOCALYPSIS vigeſimo: Et vidi thronum magnum cādidum, & ſedentem ſuper eum, à cuius conſpectu fugit terra, & cælum, & locus non eſt inuentus eis. Et vidi mortuos magnos, & puſillos ſtantes in conſpectu throni, & libri aperti ſunt: & alius Liber apertus eſt qui eſt vitæ: & iudicati ſunt mortui ex his, quæ ſcripta erant in libris ſecundùm opera ipſorum. & dedit mare mortuos, qui in eo erant: & mors, & infernus dederunt mortuos ſuos, qui in ipſis erant:

& iudicatum est de singulis secundùm opera ipsorum. Et infernus, & mors missi sunt in stagnum ignis. Hæc est mors secunda. Et qui non est inuentus in Libro vitæ scriptus, missus est in stagnum ignis.

9. BASILIVS Magnus in Epistola ad virginem elapsam: Reuoca in memoriam diuinam Danielis visionem: Fluuius ignis decurrebat ante ipsum, mille millia ministrabant ipsi, centena millia adstabant ipsi, iudicij locum constituit, & libri aperti sunt. Bona, mala, manifesta, occulta, res, verba, cogitatus, omnia aceruatim, vt ab omnibus angelis ac hominibus exaudiri possint, manifestè reuelabuntur. Ad hæc quales necesse est esse eos qui malè vixerunt? Dan.7.

8. IEREMIÆ decimoseptimo: Prauum est cor omnium, & inscrutabile: quis cognoscet illud? Ego Dominus scrutans cor, & probans renes: qui do vnicuique iuxta viam suam, & iuxta fructum adinuentionum suarum.

9. AD Hebræos quarto: Viuus est enim sermo Dei, & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti: & pertingens vsque ad diuisionem animæ ac spiritus, compagum quoque ac medullarum, & discretor cogitationũ & intentionum cordis. Et non est vlla creatura inuisibilis in conspectu eius: omnia autẽ nuda & aperta sunt oculis eius.

10. AD Galatas sexto: Vnusquisque onus suum portabit. Quæ enim seminauerit homo, hæc & metet. Quoniam qui seminat in carne sua, de carne & metet corruptionem: qui autem seminat in spiritu, de spiritu metet vitam æternam. Bonum autem facientes, non deficiamus: tempore enim suo metemus non deficientes.

11. PRIORIS ad Thessalonicenses quarto: Ne quis supergrediatur, neque circunueniat in negotio fratrem suum: quoniam vindex est Dominus de his omnibus.

12. ECCLESIASTÆ duodecimo: Cuncta quæ fiunt &c. vt supra B. 4.

13. POSTERIORIS ad Corinthios quinto: Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, vt referat vnusquisque propria corporis, prout gessit, siue bonum, siue malum.

14. AD Romanos decimo quarto: Omnes stabimus ante tribunal Christi. Itaque vnusquisque nostrũm pro se rationem reddet Deo.

15. MATTHÆI decimo: Qui recipit prophetam in nomine prophetæ, mercedem prophetæ accipiet: & qui recipit iustum in nomine iusti, mercedem iusti accipiet. Et quicunque potum dederit vni ex minimis istis calicem aquæ frigidę tantùm in nomine discipuli: amen dico vobis, non perdet mercedem suam.

16. IOB vigesimoquarto: Deus inultum abire non patitur.

XVI.

Quæ summa est articulorum de secunda in Deitate persona?

Ioan.1.abd 1.Ioan.5.d Ephes.1.b

A HÆC summa est, Christum verum Deum & hominem esse, qui mirificum Redemptionis humanæ opus sit aggressus atque perfecerit, vt idem sit ipse nobis [a] Via, Veritas, & Vita, per quem vnum, cùm perijssemus omnes, saluati & liberati, Deóque Patri reconciliati sumus.

a Ioan.14.a Rom.5.b Apoc.1.b

1.Tim.2.b Rom.3.c b Tit.2.d

B De cuius quidem Redemptionis beneficio ac vero vsu ita scriptum est: [b] *Apparuit gratia Dei Saluatoris nostri omnibus hominibus, erudiens nos, vt abnegantes impietatem, & secularia desideria: sobriè, & iustè, & piè viuamus in hoc sæculo, expectantes beatam spem, & aduentum gloriæ magni Dei, & Saluatoris nostri Iesu Christi: qui dedit semetipsum pro nobis, vt nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret sibi populum acceptabilem, sectatorem bonorum operum.* Sic Apostolus Paulus. Et [c] alibi: *Ipsius* (Dei) *sumus factura, creati in Christo Iesu in operibus bonis, quæ præparauit Deus vt in illis ambulemus.* Atque iterùm, [d] *Pro omnibus mortuus est Christus*, inquit: *vt, & qui viuunt, iam non sibi viuant, sed ei, qui pro ipsis mortuus est, & resurrexit.*

c Ephes.2.b

d 2.Cor.5.c

C Quare cauendus illorum est error maximè, qui Christum non integrè, sed veluti mutilatum confitentur, dum solùm [e] Mediatorem illum & Redemptorem cui fidamus, agnoscunt: nec simul recipiunt eum & [f] Legislatorem, cuius iussis obtemperemus, & virtutum exemplar omnium, quod imitemur, & iustum iudicem, qui debitum cuiusque [g] operi præmium aut supplicium certò rependat.

e 1.Tim.2.b Rom.3.d

f Isa.33.d Iacob 4.c Ioan.13.bd

1.Ioan.2.ab 1.Pet 2.d

g 2.Tim.4.b Rom.2.ab

TESTIMONIA.

1. A IOANNIS primo: In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum. Et verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Et paulò pòst: Et ego vidi: & testimonium perhibui quia hic est Filius Dei.

2. PRIMÆ epistolæ Ioannis quinto capite: Scimus quoniam Filius Dei venit, & dedit nobis sensum vt cognoscamus verum Deum, & simus in vero Filio eius. Hic est verus Deus, & vita æterna.

3. AD Ephesios

3. AD Epheſios primo: Gratificauit nos in dilecto filio ſuo. in quo habemus redemptionem per ſanguinem eius, remiſſionem peccatorum ſecundùm diuitias gratiæ eius.

4. IOANNIS decimoquarto: Ego ſum via, & veritas, & vita. nemo venit ad Patrem, niſi per me.

5. AD Romanos quinto: Vt quid enim Chriſtus, cùm adhuc infirmi eſſemus, ſecundùm tempus pro impiis mortuus eſt? Vix enim pro iuſto quis moritur: nam pro bono forſitan quis audeat mori. Commendat autem charitaté ſuam Deus in nobis: quoniam cùm adhuc peccatores eſſemus, ſecundùm tempus Chriſtus pro nobis mortuus eſt. multo igitur magis nunc iuſtificati in ſanguine ipſius, ſalui erimus ab ira per ipſum. Si enim cùm inimici eſſemus, reconciliati ſumus Deo per mortem filij eius: multo magis reconciliati, ſalui erimus in vita ipſius.

6. APOCALYPSIS primo: Qui dilexit nos, & lauit nos à peccatis noſtris in ſanguine ſuo.

7. PRIORIS ad Timotheum ſecundo: Vnus Deus, vnus & mediator Dei & hominum homo Chriſtus Ieſus: qui dedit redemptionem ſemetipſum pro omnibus.

8. AD Romanos tertio: Iuſtificati gratis per gratiam ipſius, per redemptionem, quæ eſt in Chriſto Ieſu, quem propoſuit Deus propitiationem per fidem in ſanguine ipſius, ad oſtenſionem iuſtitiæ ſuæ propter remiſſionem præcedentium delictorum.

1.B AD Titum ſecundo: Apparuit gratia Dei Saluatoris &c. vt in textu.

2. AD Epheſios ſecundo: Ipſius enim ſumus factura &c. vt in textu.

3. POSTERIORIS ad Corinthios quinto: Pro omnibus mortuus eſt Chriſtus &c. vt in textu.

1. PRIORIS ad Timotheum ſecundo: Vnus Deus &c. vt ſupra hac eadem queſtione A teſtimo. ſeptimo.

2. AD Romanos tertio, vt ſup. Ibidem teſtimo. octauo.

3. ISAIÆ trigeſimotertio: Dominus iudex noſter, Dominus legifer noſter, Dominus rex noſter: ipſe ſaluabit nos.

4. IACOBI quarto: Vnus eſt legiſlator, & iudex, qui poteſt perdere, & liberare.

5. IOANNIS decimotertio: Exemplum dedi vobis, vt quemadmodum ego feci vobis, ita & vos faciatis. Ibidem: Mandatum nouum do vobis: vt diligatis inuicem, ſicut dilexi vos, vt & vos diligatis inuicem.

6. PRIMÆ Ioannis ſecundo: Qui dicit ſe in ipſo manere, debet, ſicut ille ambulauit, & ipſe ambulare. Chariſſimi, non mandatum nouum ſcribo vobis ſed mandatum vetus, quod habuiſtis ab initio.

7. PRIORIS Petri ſecũdo: Quæ eſt enim gloria, ſi peccantes, & colaphizati ſuffertis? Sed ſi benè facientes patienter ſuſtinetis: hæc eſt gratia apud Deum. In hoc enim vocati eſtis: quia & Chriſtus paſſus eſt pro nobis, vobis relinquens exemplum vt ſequamini veſtigia eius. qui peccata noſtra ipſe pertulit in corpore ſuo ſuper lignũ: vt peccatis mortui, iuſtitiæ viuamus.

8. POSTERIORIS ad Timotheum quarto: Bonum certamen certaui, curſum conſummaui, fidem ſeruaui. In reliquo repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die iuſtus iudex: non ſolùm autem mihi, ſed & iis, qui diligunt aduentum eius.

9. AD Romanos ſecundo: Secundùm duritiam tuam, & impœnitens cor, theſaurizas tibi iram in die iræ, & reuelationis iuſti iudicij Dei, qui reddet vnicuique ſecundùm opera eius: iis quidem, qui ſecundùm patientiam boni operis, gloriam, & honorem, & ſicorrũptionem quærunt, vitam æternam: iis autem, qui ſunt ex contentione, & qui non acquieſcunt veritati, credunt autem iniquitati, ira, & indignatio. Tribulatio, & anguſtia in omnem animam hominis operantis malum, Iudæi primùm, & Græci: gloria autem, & honor, & pax omni operanti bonum, Iudæo primùm, & Græco.

XVII.

Quid docet octauus articulus, Credo in Spiritum ſanctum?

A SVBIVNGIT tertiam in Deitate perſonam, Spiritũ ſanctum: qui ex Patre Filióque procedẽs, verus, vtrique coæternus, coæqualis, conſubſtantialis Deus exiſtit, & eadem fide, paríque cultu & honore colendus eſt. Symb. Cõſtantinop. & Concil. Florentin. Geneſ. 1. a Pſal. 103. d Iob. 14. c Matth. 28. d Ioan. 1. e 14. b d 16. a b 1. Ioan. 5. b Rom. 8. b c 2. Coriut. 3. d 1. Cotint. 6. d & 3. c Pſal. 50. c Iſa. 11. a Gal. 5. d Rom. 5. a

B Hic ille Paraclitus, & Doctor veritatis, qui corda credentium gratia ſua ſuiſque donis illuſtrat, purificat, ſanctificat, & in omni ſanctitate confirmat. Hic eſt [a] pignus hæreditatis noſtræ, qui adiuuat infirmitatem noſtram, & ſingulis prout vult, varias donationes ſuas diſtribuit impertitque. a Epheſ. 1. c Rom. 8. c 1. Cor. 12. a b

TESTIMONIA.

1. A SYMBOLVM Concilij Conſtantinopolitani, quod eſt ſecundum generale: Credimus in Spiritum ſanctum, Dominum & viuificatorem, ex Patre procedentem, cum Patre & Filio adorandum & conglorificandum: qui locutus eſt per Prophetas.

2. CONCILIVM Florentinum in literis vnionis: Definimus vt hæc fidei veritas ab omnibus Chriſtianis credatur & ſuſcipiatur: ſicque omnes profiteantur, quia Spiritus ſanctus ex Patre & Filio æternaliter eſt, & eſſentiam ſuam, ſuúmque eſſe ſubſiſtens habet ex Patre ſimul & Filio, & ex vtroque æternaliter, tanquam ab vno principio & vnica ſpiratione procedit. Definimus inſuper explicationem verborum illorum, FILIOQVE, veritatis declarandæ gratia, & imminente tunc neceſſitate, licitè ac rationabiliter Symbolo fuiſſe appoſitam.

3. GENESIS primo: Terra autem erat inanis & vacua, & tenebræ erant ſuper faciem abyſſi: & Spiritus Domini ferebatur ſuper aquas.

4. PSALMO centeſimo tertio: Emittes ſpiritum tuum, & creabuntur: & renouabis faciem terræ.

5. IOB vigeſimoquarto: Ipſi fuerunt rebelles lumini, neſciérunt vias eius.

6. MATTHÆI vigeſimooctauo: Baptizantes in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti.

7. IOANNIS primo: Vidi Spiritum deſcendentem quaſi columbam de cælo, & manſit ſuper eum. Ibidem: Hic eſt, qui baptizat in Spiritu ſancto.

8. ET decimoquarto: Ego rogabo Patrem, & alium Paraclitum dabit vobis, vt maneat vobiſcum in æternum, Spiritum veritatis, quem mundus non poteſt accipere. Apud vos manebit, & in vobis erit. Et paucis interpoſitis: Paraclitus autem Spiritus ſanctus, quem mittet Pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, & ſuggeret vobis omnia, quæcunque dixero vobis.

9. ITEM decimoſexto: Si non abiero, Paraclitus non veniet ad vos: ſi autem abiero, mittam eum ad vos: Et cùm venerit ille, arguet mundum de peccato, & de iuſtitia, & de iudicio. Cùm autem venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem, & quæ ventura ſunt, annunciabit vobis, Ille me clarificabit: quia de meo accipiet, & annunciabit vobis.

10. PRIMÆ Ioannis quinto: Tres ſunt qui teſtimonium dant in cælo: Pater, Verbum, & Spiritus ſanctus: & hi tres vnum ſunt.

11. AD Romanos octauo: Vos autem in carne non eſtis, ſed in ſpiritu: ſi tamen ſpiritus Dei habitat in vobis. Si quis autem Spiritum Chriſti nō habet: hic non eſt eius. Quòd ſi Spiritus eius, qui ſuſcitauit Ieſum à mortuis, habitat in vobis: qui ſuſcitauit Ieſum Chriſtum à mortuis, viuificabit & mortalia corpora veſtra, propter inhabitantem Spiritum eius in vobis. Quicunq; ſpiritu Dei aguntur, ij ſunt filij Dei. Non enim accepiſtis ſpiritum ſeruitutis iterùm in timore, ſed accepiſtis ſpiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus: Abba (Pater.) Ipſe enim Spiritus teſtimonium reddit ſpiritui noſtro quòd ſumus filij Dei.

12. POSTERIORIS ad Corinthios tertio: Dominus autem Spiritus eſt: Vbi autem Spiritus Domini, ibi libertas.

13. PRIORIS ad Corinthios ſexto: An neſcitis, quoniam membra veſtra templum ſunt Spiritus ſancti, qui in vobis eſt, quem habetis à Deo, & non eſtis veſtri?

14. ET capite tertio: Neſcitis quia tẽplum Dei eſtis, & Spiritus Dei habitat in vobis? Si quis autẽ templum Dei violauerit, diſperdet illum Deus. Templum enim Dei ſanctum eſt, quod eſtis vos.

15. PSALMO quinquageſimo: Cor mundum crea in me Deus: & ſpiritum rectum innoua in viſceribus meis: Ne proijcias me à facie tua: & ſpiritum ſanctum tuum ne auferas à me. Redde mihi lætitiam ſalutaris tui: & ſpiritu principali confirma me.

16. ISAIÆ vndecimo: Egredietur virga de radice Ieſſe, & flos de radice eius aſcẽdet. Et requieſcet ſuper eum ſpiritus Domini: ſpiritus ſapientiæ, & intellectus, ſpiritus conſilij, & fortitudinis, ſpiritus ſcientiæ, & pietatis, & replebit eum ſpiritus timoris Domini.

17. AD Galatas quinto: Fructus autem Spiritus eſt: charitas, gaudium, pax, patientia, benignitas, bonitas, longanimitas, manſuetudo, fides, modeſtia, continentia, caſtitas.

18. AD Romanos quinto: Charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum, qui datus eſt nobis.

19. AD Epheſios primo: In Chriſto credentes ſignati eſtis Spiritu promiſſionis ſancto, qui eſt pignus hæreditatis noſtræ, in redemptionem acquiſitionis, in laudem gloriæ ipſius.

20. AD Romanos octauo: Similiter autem & Spiritus adiuuat infirmitatem noſtram.

21. PRIORIS ad Corinthios duodecimo: Nemo poteſt dicere, Dominus IESVS, niſi in Spiritu ſancto. Diuiſiones verò gratiarum ſunt, idem autem Spiritus. Et diuiſiones miniſtrationum ſunt, idem autem Dominus. Et diuiſiones operationum ſunt, idem verò Deus, qui operatur omnia in omnibus. Vnicuique autem datur manifeſtatio Spiritus ad vtilitatem. Alij quidem per Spiritum datur ſermo ſapientiæ: alij autem ſermo ſcientiæ ſecundùm eundem Spiritum: alteri fides in eodem Spiritu: alij gratia ſanitatum, in vno Spiritu: alij operatio virtutum, alij prophetia, alij diſcretio ſpirituum, alij genera linguarum, alij interpretatio ſermonum. Hæc autem omnia operatur vnus atque idem Spiritus, diuidens ſingulis prout vult.

XVIII.

Quid addit articulus nonus, Credo Eccleſiam ſanctam Catholicam?

a Matt.5.b Iſa.60.abc & 2.a Pſalm.18.a Aug. tract.1.in epiſt.Ioã. & de vnita.eccl.cap.16.& in Pſa.30.c6c.2.Chryſ. hom.4.de verb.Iſaiæ.
b Ioã.11.g.10.d17.b Cãt. 6.c1.Cor.1.b12.b ed Eph.4.a Cypr. de ſimp. prælat. Iren. l.2.c.3. Hier.ad Ageruch.ep.11. cap.4. Chryſ.hom.1.in 2. Corint.
c Cypr. de ſimp. & Ep. 55.&69. Iren.lib.3.c.3. Hier.ad Damaſ.ep.17. &58.2.eo ep.89.ad Vić. d Epheſ.5.e Cant.4.b1. Pet.2.b Aug.in ench.c. 56. & in Pſal.85. Bern.

A OSTENDIT Eccleſiam, id eſt, cunctorum Chriſti fidelium[a] viſibilem congregationem, pro qua Dei filius hominis natura ſuſcepta, cuncta & fecit, & pertulit.

B Eamq; docet primùm[b] vnam eſſe & conſentientem in fide fideiq; doctrina, & adminiſtratione Sacramentorum, quæq; ſub vno capite ſuo Chriſto, vnoq; vices eius in terris gerente[c] Pontifice Maximo regitur, ac in vnitate conſeruatur.

C Deinde hanc ſanctam[d] eſſe prædicat, quia per Spiritum ſanctum à Chriſto vſque ſanctificatur, vt ſancti homines, & ſanctæ leges nunquàm in illa deſint. Nec vllus extra huius conſortium, ſanctitatis particeps eſſe poteſt.

D Tertiò esse [c] Catholicam, id est, vniuersalem, adeò, vt per orbem longè lateq; diffusa, omnes omnium temporum, locorum ac nationum homines, qui modò in Christi fide ac doctrina conueniunt, vno quasi materno sinu excipiat, concludat ac saluet.

E Quartò esse in eadem Ecclesia Sanctorum communionem, vt qui [f] in Ecclesia, veluti domo Dei familiaq; versantur, societatem quandam inter se & vnionem seruent indiuiduam; & sicuti vnius corporis membra, mutuis officijs, meritis & orationibus se inuicem iuuent. Apud hos est vnitas fidei, doctrina consentiens, conformis vsus Sacramentorum: qui etiam, [g] qualescunque demùm quorundam errores aut dissensiones incidant, soliciti sunt [*] seruare vnitatem Spiritus in vinculo pacis. In qua quidem communione non modò sancti Ecclesiæ militãtis in terra peregrinantes, verùm etiam beati omnes Ecclesiæ cum CHRISTO in [h] cælis felicissimè triumphantis, ac insuper piorum animæ, quæ ex hac vita egressæ, nondùm [i] tamen illam beatorum felicitatem sunt consecutæ, simul comprænduntur.

F Extra hanc Sanctorum communionem, (sicut extra [k] Noë arcam) certum quidem exitium, nulla verò salus mortalibus: non Iudæis aut Ethnicis, qui fidem Ecclesiæ nunquam receperunt: non Hæreticis, qui receptam deseruerunt vel corruperunt: non Schismaticis, qui pacem & vnitatem Ecclesiæ reliquerunt: postremò neque [l] Excommunicatis, qui qualibet alia graui de causa id meruerunt, vt ab Ecclesiæ corpore, ceu pernicioſa quædam membra præscinderentur, ac separarentur. Atq; istiusmodi omnes, quoniam ad Ecclesiam eiúsque sanctam communionem non pertinent, Diuinę gratiæ [m] & salutis æternæ non possunt esse participes, nisi Ecclesiæ, à qua suo illi vitio sunt semel auulsi, primùm reconcilientur atque restituantur. Certa est enim [a] Cypriani & Augustini [o] regula: Non habebit Deum patrem, qui Ecclesiam noluerit habere matrem.

fern.3.inuig.nat.Gregor.lib.35.mor.cap.6. Iren. lib.3.cap.40.
c Actor. 1.b. Gen.22.d Marc. 16.d Luc 24.g Matt. 28.d 16.c Aug. epist.170.&166.Cont. epis. fund.cap.4.lib.de vera religione cap.7. Pacianus epist. 1.ad Sympron. Vincent. Lirin. Hieron. cont. Lucif.ca.9. Beda in 6. cap. Cant.
f Ephe.4.b c d Psl.118.h Coloss 1.b Philip. 1.a 2.Cor.8.1. Ioan 1.c b Rom.12.b 1.Cor.12.b d Aug. tract.31.in Ioan.
g Euseb. eccl. hist. l.7. cap. 19. Aug.2.cont. Dona. c.6. & epist. 19. Itẽ de vera relig. ca.6.
* Ephes.4.a
h Aug.de temp.ser.181. cap. 13. In Euch ca.56.
i Aug.l.20.de ciui.Dei, cap.9. Greg.lib. 4.dialog.cap.39.
k Genes.7.d 1.Pet.3.d Isa.60.b Aug.epist.50. & 152. Item de vnit. eccl.cap.4.& 19. Fulgen.de fide ad Petrum cap. 37. 38. & 39. Pacian. ep.1. ad Sympro. Iren. lib.4.c.43. Greg. 14. mor.cap. 2. Chrys. hom.11.in ep.ad Eph. Concil. Lateran.can.1. Alcimus Auit.li.4.cap. 19.1.Ioan.2.c.Ioan.6. g 13.d Iudæ. c l.1.Cor. 5.a b d 1.Tim. 1.d Num.12. d Matth.18. b c 2. Ioan.d 2. Thess. 3.b d Cypr.ep.61. Aug. lib. 1. contra aduersa leg. & prophet.cap.17. Euseb. apud Damasc. lib.3. Paralle.c.45.
m Aug.ser.181.de tẽp. ca.12.& in Psal. 88. conc.2. Item epist.204 Cyp.epist. 57.&52.
n De simpli.prælatorũ lib.4. de Symb. ad catechu.cap.15.

TESTIMONIA.

ECCLESIAM ESSE VISIBILEM.

1. A MATTHÆI quinto: Vos estis lux mundi. Non potest ciuitas abscondi supra montem posita, neque accendunt lucernam, & ponunt eam sub modio, sed super candelabrum vt luceat omnibus, qui in domo sunt. Sic luceat lux vestra coram hominibus: vt videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum, qui in cælis est.

2. ISAIAE sexagesimo: Surge illuminare Ierusalem: quia venit lumen tuum, & gloria Domini super te orta est. Quia ecce tenebræ operient terram, & caligo populos: super te autem orietur Dominus, & gloria eius in te videbitur. Et ambulabunt Gentes in lumine tuo, & reges in splendore ortus tui, &c. Et aperientur portæ tuæ iugiter: die ac nocte non claudentur, vt afferatur ad te fortitudo Gentium, & reges earum adducantur. Et venient ad te curui filij eorum, qui humiliauerunt te, & adorabunt vestigia pedum tuorum omnes, qui detrahebant tibi, & vocabunt te ciuitatem Domini, Sió sancti Israel. Pro eo quòd fuisti derelicta, & odio habita, & non erat qui per te transiret, ponam te in superbiam sæculorum, &c.

3. ET capite secundo: Et erit in nouissimis diebus præparatus mons domus Domini in vertice montium, & eleuabitur super colles, & fluent ad eum omnes gentes. Et ibunt populi multi, & dicent: Venite & ascendamus ad montem Domini, & ad domum Dei Iacob, & docebit nos vias suas, & ambulabimus in semitis eius: quia de Sió exibit lex, & verbum Domini de Ierusalem.

4. PSALMO decimooctauo: In omnem terram exiuit sonus eorum: & in fines orbis terræ verba eorum. In sole posuit tabernaculũ suum: & ipse tanquàm sponsus procedens de thalamo suo.

5. AVGVSTINVS tractatu primo in epistolam Ioannis: Nonne ille lapis (de quo apud

Danielem) creuit, & factus est mons magnus, & impleuit vniuersum orbem terrarum? Nunquid digito ostendimus istum montem, quomodò ostenditur hominibus tertia luna? Verbi gratia, quando volunt homines videre lunam nouam, dicunt: Eccè luna, eccè vbi est: & si sunt ibi qui non valeant intendere aciem, & dicant, vbi? Intenditur illis digitus vt videant. Aliquando, dum erubescunt, ne ceci putentur, dicunt se vidisse, quod non viderunt. Nunquid sic ostendimus Ecclesiam, fratres mei? Nónne aperta est? Nónne manifesta? Nónne obtinuit omnes gentes? Nónne impletur, quod ante tot annos promissum est Abrahæ, in semine eius benedici omnes gentes? Vni fideli promissum est, in milibus fidelium mundus impletus est. Eccè mons implens vniuersam faciem terræ: eccè ciuitas de qua dictum est: Non potest ciuitas abscondi super montem constituta. Illi autem offendunt in montem. Et cùm eis dicitur, Ascendite, non est mons, dicunt, & faciliùs illuc faciem impingunt, quàm illic habitaculum quærunt. Erit (inquit Isaias) in nouissimis diebus, manifestus mons domus Domini, paratus in cacumine montium. Quid tam manifestum, quàm mons? Sed sunt & montes ignoti, quia in vna parte terrarum positi sunt. Quis vestrum nouit Olympum montem? quomodo ibi qui habitant, Giddabam nostrum non nouerunt. In partibus sunt isti montes. Ille autem mons non sic, quia impleuit vniuersam faciem terræ, & de illo dicit, Paratus in cacumine montium. Mons est super cacumina omnium montium. Et congregabuntur, inquit, ad eum omnes gentes. Quis errat in hoc monte? Quis frangit faciem offendendo in illum? Quis ignorat ciuitatem super montem constitutam? Sed nolite mirari, quia ignoratur ab istis, qui oderunt fratres; quia in tenebris ambulant, & nesciunt quò eant, quia tenebræ excæcauerunt oculos eorum.

Ecclesia aperta est & manifesta.

Genes. 22.

Matth. 5.

Isa. 2.

Ecclesia ab hæreticis ignoratur.

6. IDEM in libro de vnitate Ecclesiæ contra epistolam Petiliani Donatistæ, capite decimosexto: Non est Ecclesia operta, quia non est sub modio, sed super candelabrum, vt luceat omnibus, qui in domo sunt. Et de illa dictum est; Non potest ciuitas abscondi super montem constituta. Sed Donatistis velut operta est, quia audiunt tam lucida & manifesta testimonia, quæ illam toto orbe demonstrant; & malunt clausis oculis offendere in montem, quàm in eum ascendere: qui cùm esset lapis præcisus de monte sine manibus, creuit, & factus est mons ingens, & impleuit vniuersam terram.

Matth. 5. Ecclesia aperta est, & tamen hæreticis est velut operta.

Matth. 5.

Dan. 2.

7. IDEM in Psalmum trigesimum concione secunda, super illum versum, Qui videbant me, foras fugerunt à me: Illud est magis gemendum, illud omninò intolerabile, quia multi, qui cognouerunt quid esset ecclesia, exiêrunt foras, & hæreses & schismata contra ecclesiam fecerunt. Qui videbant me, id est, qui nouerant, quid sit Ecclesia, qui eam in scripturis intuebantur, foras fugerunt à me. Obscuriùs dixerunt Prophetæ de Christo, quàm de Ecclesia: puto propterea, quia videbant in spiritu, contra Ecclesiam homines facturos esse particulas, & de Christo non tantam litem habituros, de Ecclesia magnas contentiones excitaturos. Ideò illud vndè maiores lites futuræ erant, planiùs prædictum, & apertiùs prophetarum est, vt ad iudicium illis valeat, qui viderunt, & foras fugerunt. Et paulò pòst: Et penè vbique Christus in aliquo inuoluto sacramento prædicatus est à Prophetis; Ecclesia apertè; vt viderent illam, & qui futuri erant contra illam, & impleretur in eis ista nequitia, quam prædixit Psalmus: Qui videbant me, foras fugerunt à me. Ex nobis exiêrunt, sed non erant ex nobis. Hoc Apostolus Ioannes de illis dixit.

Prophetæ cur apertiùs de Ecclesia, quã de Christo prophetârunt.

Psal. 10.

1. Ioan. 2.

8. CHRYSOSTOMVS homilia quarta de verbis Isaiæ, Vidi Dominum: Ecclesia radices in cælo fixas habet potiùs quàm in terra. Verùm fortassis ethnicus meam despicit arrogantiam, sed maneat donec harum rerum probationem attulero, discatq; vim veritatis, quomodò faciliùs est solem extingui, quàm Ecclesiam obscurari.

Facilius est solem extingui, quã Ecclesiam obscurari.

1. B IOANNIS vndecimo: Hoc autem à semetipso non dixit: sed cùm esset Pontifex anni illius, prophetauit quòd Iesus moriturus erat pro gente, & non tantùm pro gente, sed vt filios Dei, qui erant dispersi, congregaret in vnum.

VNAM.

2. ET decimo: Et alias oues habeo, quæ non sunt ex hoc ouili: & illas oportet me adducere, & vocem meam audient, & fiet vnum ouile, & vnus pastor.

3. IDEM decimoseptimo: Pater sancte, serua eos in nomine tuo, quos dedisti mihi: vt sint vnum, sicut & nos.

4. CANTICORVM sexto: Vna est columba mea, perfecta mea, vna est matri suæ, electa genitrici suæ.

5. PRIORIS ad Corinthios primo: Fidelis Deus: per quem vocati estis in societatem filij eius Iesu Christi Domini nostri: Obsecro autem vos fratres per nomen Domini nostri Iesu Christi: vt idipsum dicatis omnes, & non sint in vobis schismata: sitis autem perfecti in eodem sensu, & in eadem sententia.

6. ET capite duodecimo: Sicut corpus vnum est, & membra habet multa, omnia autem membra corporis cùm sint multa, vnum tamen corpus sunt: ità & Christus. Etenim in vno Spiritu omnes nos in vnum corpus baptizati sumus, siue Iudæi, siue Gentiles, siue serui, siue liberi: & omnes in vno Spiritu potati sumus. Et paulò pòst: Sed Deus temperauit corpus, ei, cui deerat, abundantiorem tribuendo honorem, vt non sit schisma in corpore, sed idipsum pro inuicem solicita sint membra. Et si quid patitur vnum membrũ, compatiuntur omnia membra: siue gloriatur vnum membrum, congaudent omnia membra. Vos autem estis corpus Christi, & membra de membro. Et quosdam quidem posuit Deus in Ecclesia, primùm Apostolos, &c.

7. AD Ephesios quarto: Soliciti seruare vnitatem Spiritus in vinculo pacis. Vnum corpus, & vnus Spiritus, sicut vocati estis in vna spe vocationis vestræ. Vnus Dominus, vna fides, vnum baptisma. Vnus Deus & Pater omnium, qui est super omnes, & per omnia, & in omnibus nobis. Vnicuique autem nostrum data est gratia secundùm mensuram donationis Christi.

8. CYPRIANVS in tractatu de simplicitate prælatorum, siue de vnitate Ecclesiæ: Vnam esse Ecclesiam etiam in Cantico Canticorum Spiritus sanctus ex persona Domini designat, & dicit: Vna est columba mea, perfecta mea: vna est matri suæ, electa genitrici suæ. Hanc Ecclesiæ vnitatem qui non tenet, tenere se fidẽ credit? qui Ecclesiæ renititur & resistit, qui Cathedram Petri, super quam fundata est Ecclesia, deserit in Ecclesia se esse confidit? quãdo & beatus Apostolus Paulus

Cant. 6. Vnitas Ecclesiæ.

Supra Cathedram Petri, fundata Ecclesia.

Ephes. 4.

Paulus hoc idem doceàt,& ſacramentum vnitatis oſtendat,dicens: Vnum corpus,& vnus Spiritus, vna ſpes vocationis noſtræ, vnus Dominus, vna fides,vnum baptiſma, vnus Deus. Quã vnitatem firmiter tenere & vindicare debemus,maximè Epiſcopi, qui in Eccleſia præſidemus,vt Epiſcopatum quoque ipſum vnum atque indiuiſum probemus. Nemo fraternitatem mendacio fallat, nemo fidei veritatem perfida præuaricatione corrumpat, Epiſcopatus vnus eſt, cuius à ſingulis in ſolidum pars tenetur.Eccleſia vna eſt, quæ in multitudinem latiùs incremento fœcunditatis extenditur : quo modo ſolis multi radij, ſed lumen vnum : & rami arboris multi, ſed robur vnum, tenaci radice fundatum : & cùm de fonte vno riui plurimi defluunt, numeroſitas licet diffuſa videatur exundantis copiæ largitate, vnitas tamen ſeruatur in origine. Auelle radium ſolis à corpore, diuiſionem lucis vnitas non capit:ab arbore frange ramum, fractus germinare non poterit: à fonte præcide riuum, præciſus areſcet. Sic & Eccleſia Domini luce perfuſa, per orbem totum radios ſuos porrigit : vnum tamen lumen eſt, quod vbique diffunditur, nec vnitas corporis ſeparatur:ramos ſuos in vniuerſam terram copia vbertatis extendit, profluentes largiter riuos latiùs expandit : vnum tamen caput eſt, & origo vna,& vna mater, fœcunditatis ſucceſſibus copioſa. Illius fœtu naſcimur, illius lacte nutrimur,ſpiritu eius animamur. Adulterari non poteſt ſponſa Chriſti, incorrupta eſt & pudica: vnam domum nouit, vnius cubiculi ſanctitatem caſto pudore cuſtodit. Hæc nos Deo ſeruat,&c.

Vt Eccleſia, ita & eius fides per vniuerſum mundum vna eſt.

9. IRENÆVS libro primo aduerſus hæreſes, capite tertio: Hanc prædicationem cùm acceperit, & hanc fidem, quemadmodum prædiximus, Eccleſia, & quidem in vniuerſum mundum diſſeminata, diligenter cuſtodit,quaſi vnam domum inhabitans,& ſimiliter credit ijs, videlicet quaſi vnam animam habens, & vnum cor, & conſonanter hæc prædicat, & docet, & tradit, quaſi vnum poſſidens os. Nam etſi in mundo loquelæ diſſimiles ſunt, ſed tamen virtus traditionis vna & eadem eſt. Et neque hæ, quæ in Germania ſunt fundatæ Eccleſiæ,aliter credunt, aut aliter tradunt:neque hæ quæ in Hiberis ſunt,neque hæ,quæ in Celtis neque hæ,quæ in Oriente, neque hæ, quæ in Ægypto, neque hæ, quæ in Lybia, neque hæ, quæ in medio mundi ſunt conſtitutæ : ſed ſicut ſol creatura Dei in vniuerſo mundo vnus & idem eſt, ſic & lumen, prædicatio veritatis, vbique lucet,& illuminat omnes homines, qui volunt ad cognitionem veritatis venire. Et neque qui valdè præualet in ſermone, ex ijs qui præſunt eccleſijs, alia quàm hæc ſunt, dicet. Nemo enim ſuper magiſtrum eſt : neque infirmus in dicendo deminorabit traditionem. Cùm enim vna & eadem fides ſit, neque is qui multum de ea poteſt dicere, ampliat : neque is qui minus,deminorat.

Eccleſiæ Germaniæ non aliter credunt quam Hiſpaniæ &c.

10. HIERONYMVS ad Agerochiam, ſiue Gerontiam,de Monogamia,epiſtola vndecima, capite quarto : Erunt duo in carnem vnam, non in duas,nec in tres. Propter quod relinquet homo patrem & matrem,& adhærebit vxori ſuæ: certè non vxoribus. Quod teſtimonium Paulus ediſſerens, ad Chriſtum refert & ad Eccleſiam:vt primus Adam in carne, ſecundus in ſpiritu monogamus ſit. Sit vna Eua, mater cunctorum viuentium: & vna Eccleſia, parens omnium Chriſtianorum. Sicut illam maledictus Lamech in duas diuiſit vxores : ſic hanc hæretici in plures Eccleſias lacerant, quæ, iuxta Apocalypſim Ioannis, ſynagogæ magis diaboli appellandæ ſunt, quàm Chriſti conciliabula.

Eccleſiam vnã in plures lacerant hæretici. Geneſ.4. Apoc.2. Hæreticorum Eccleſiæ ſunt ſynagogæ diaboli. Eccleſia ſi Dei eſt,vna eſt.

11. CHRYSOSTOMVS homilia prima in priorem epiſtolam ad Corinthios: Eccleſiam Dei appellat Apoſtolus, vt oſtendat in vnum eam redigi oportere. Nam ſi Dei eſt, vna eſt, non Corinthi ſolùm, ſed vniuerſi orbis. Nam Eccleſiæ nomen non ſeparationem, ſed vnionem & conſonantiam ſignificat.

12. CYPRIANVS in tractatu de ſimplicitate Prælatorum,ſiue de vnitate Eccleſiæ: Videns inimicus idola derelicta, & per nimium credentium populum ſedes ſuas ac templa deſerta, excogitauit nouam fraudem, vt ſub ipſo Chriſtianĩ nominis titulo fallat incautos. Hæreſes inuenit, & ſchiſmata, quibus ſubuerteret fidem, veritatem corrumperet,ſcinderet vnitatem. Rapit de ipſa Eccleſia homines, & dum ſibi appropinquâſſe iam lumini, atque euaſiſſe ſeculi noctem videntur, alias neſcientibus tenebras rurſus infundit : &c. Hoc eò fit, fratres dilectiſſimi, dum ad veritatis originem non reditur, nec caput quæritur, nec magiſtri cæleſtis doctrina ſeruatur. Quæ ſi quis conſideret, & examinet, tractatu longo atque argumentis opus non eſt. Probatio eſt ad fidem facilis compendio veritatis. Loquitur Dominus ad Petrum: Ego tibi dico,inquit, quia tu es Petrus, & ſuper iſtam petram ędificabo Eccleſiam meam,& portę inferorum non vincent eam. Tibi dabo claues regni cælorum:& quę ligaueris ſuper terram, erunt ligata & in cælis: & quęcunque ſolueris ſuper terram,erunt ſoluta & in cęlis:& quæcunque ſolueris ſuper terram, erunt ſoluta & in cælis. Et eidem poſtreſurrectionem ſuam dicit: Paſce oues meas. Super illum vnum ædificat Eccleſiam ſuã, & illi paſcendas mandat oues ſuas. Et quamuis Apoſtolis omnibus poſt reſurrectionem ſuam parem poteſtatem tribuat & dicat: Sicut miſit me Pater, & ego mitto vos: accipite Spiritum ſanctum. Si cui remiſeritis peccata, remittentur illi: ſi cui tenueritis,tenebuntur: tamen vt vnitatem manifeſtaret,vnam cathedram conſtituit,& vnitatis eiuſdem originem ab vno incipientem ſua authoritate diſpoſuit. Hoc erant vtique & cæteri Apoſtoli,quod fuit Petrus,pari conſortio prædiți & honoris & poteſtatis,ſed exordium ab vnitate proficiſcitur. Primatus Petro datur, vt vna Chriſti Eccleſia, & cathedra vna monſtretur:& paſtores ſunt omnes,ſed grex vnus oſtenditur, qui ab Apoſtolis omnibus vnanimi conſenſione paſcatur. Quam vnam Eccleſiam etiam in Cantico Canticorum Spiritus ſanctus ex perſona Domini deſignat, & dicit: Vna eſt columba mea,&c. vt ſuprà hac eadem quęſtione B.8.

Facilis ratio dijudicandi vbi ſit vera fides & vera Eccleſia. Matth.16.

Ioan.21. Super Petrum ædificat Eccleſiam Chriſtus. Ioan.20. Petrus caput & princeps Apoſtolorum, licet omnes in Apoſtolatu pares fuerint

Cant.6.

13. IDEM epiſtola quinquageſimaquinta ad Cornelium: Neque enim aliundè hæreſes oborię ſunt,aut nata ſunt ſchiſmata,quàm indè,quòd ſacerdoti Dei non obtemperatur: nec vnus in Eccleſia ad tempus ſacerdos, & ad tempus iudex vice Chriſti cogitatur, cui ſi ſecundum magiſteria diuina, obtemperaret fraternitas vniuerſa, nemo aduerſum ſacerdotum collegium quicquam moueret : nemo poſt Diuinum iudicium, poſt populi ſuffragium, poſt coëpiſcoporum conſenſum, iudicem ſe iam non Epiſcopi, ſed Dei

Lib.1.epiſt.3 Hæreſes ortæ ex tumi pontificis & Chriſti vicarij cõtemptu.

faceret: nemo diſcidio vnitatis Chriſti Eccleſiam ſcinderet; nemo, ſibi placens ac tumens, ſeorſum foris hæreſim nouam conderet. Ibidem: Chriſti aduerſarius, & Eccleſiæ eius inimicus, ad hoc Eccleſiæ præpoſitum ſua infeſtatione perſequitur, vt gubernatore ſublato, atrociùs atque violentiùs circa Eccleſiæ naufragia graſſetur. Et paulò poſt: Petrus tamen, ſuper quem ædificata ab eodem Domino fuerat Eccleſia, vnus pro omnibus loquens, & Eccleſiæ voce reſpondens, ait: Domine, ad quem ibimus? Verbum vitæ æternæ habes, & nos credimus, & cognouimus, quoniam tu es filius Dei viui: ſignificans ſcilicet & oſtendens, eos qui à Chriſto receſſerint, culpa ſua perire: Eccleſiam tamen, quæ in Chriſtum credat, & quæ ſemel id, quod cognouerit teneat, nunquàm omnino ab eo diſcedere; & eos eſſe Eccleſiam, qui in domo Dei permanent. Et multis interiectis: Poſtiſta adhuc inſuper pſeudoepiſcopo ſibi ab hæreticis conſtituto, nauigare audent, & ad Petri cathedram, atque ad Eccleſiam principalem, vndè vnitas ſacerdotalis exorta eſt, à ſchiſmaticis & prophanis literas ferre, nec cogitare eos eſſe Romanos, (quorum fides, Apoſtolo prædicante, laudata eſt) ad quos perfidia habere non poſſit acceſſum.

14. Et epiſtola ſexageſimanona ad Florentium ſiue Puppianum: Nec hæc iacto, ſed dolens profero, cùm te iudicem Dei conſtituas & Chriſti, qui dicit ad Apoſtolos, ac per hoc ad omnes præpoſitos, qui Apoſtolis vicaria ordinatione ſuccedunt: Qui audit vos, me audit: & qui me audit, audit eum qui me miſit. Et qui reijcit vos, me reijcit, & eum qui me miſit. Indè enim ſchiſmata & hæreſes obortæ ſunt & oriuntur, dum Epiſcopus, qui vnus eſt, & Eccleſiæ præeſt, ſuperba quorundam præſumptione contemnitur, & homo dignatione Dei honoratus, indignus hominibus iudicatur. Et paulò poſt: Dominus quoque in Euangelio, cùm eum loquentem diſcipuli derelinquerent, conuerſus ad duodecim, dixit: Nunquid & vos vultis ire? Reſpondit ei Petrus, dicens: Domine ad quem imus? verbum vitæ æternæ habes: & nos credimus, & cognouimus, quoniam tu es filius Dei viui. Loquitur illic Petrus ſuper quem ædificata fuerat Eccleſia, Eccleſiæ nomine, docens & oſtendens, quia etſi contumax ac ſuperba obaudire nolentium multitudo diſcedat, Eccleſia tamen à Chriſto non recedit: & illi ſunt Eccleſia, plebs ſacerdoti adunata, & paſtori ſuo grex adhærens. Vndè ſcire debes Epiſcopum in Eccleſia eſſe, & Eccleſiam in Epiſcopo: & ſi qui cum Epiſcopo non ſint, in Eccleſia non eſſe: & fruſtrà ſibi blandiri eos, qui pacem cum ſacerdotibus Dei non habentes, obrepunt, & latenter apud quoſdam communicare ſe credunt: quando Eccleſia, quæ Catholica vna eſt, ſciſſa non ſit, neque diuiſa, ſed ſit vtique connexa, & cohærentium ſibi inuicem ſacerdotum glutino copulata.

15. Irenæus libro tertio aduerſus hæreſes capite tertio: Ad hanc Eccleſiam (Romanam) propter potentiorem principalitatem, neceſsè eſt omnem conuenire Eccleſiam, hoc eſt, eos qui ſunt vndique fideles, in qua ſemper ab his qui ſunt vndique, conſeruata eſt ea, quæ eſt ab Apoſtolis traditio.

16. Hieronymus ad Damaſum epiſtola quinquageſimaſeptima: Ego nullum primum, niſi Chriſtum ſequens, beatitudini tuæ, id eſt, cathedræ Petri, communione conſocior: ſuper illam petram ædificatam Eccleſiam ſcio. Quicunque extra hanc domum agnum comederit, prophanus eſt. Si quis in arca Noë non fuerit, peribit regnante diluuio. Quicunque tecum non colligit, ſpargit: hoc eſt, qui Chriſti non eſt, Antichriſti eſt.

17. Item ad eundem Damaſum epiſtola quinquageſimaoctaua: Ego interim clamito, ſi quis cathedræ Petri iungitur, meus eſt.

18. Leo Magnus epiſtola octogeſimanona ad Epiſcopos per Viennenſem prouinciam conſtitutos: Diuinæ cultum religionis, quem in omnes gentes, omnéſque nationes, Dei voluit gratia coruſcare, ita Dominus noſter Ieſus Chriſtus humani generis Saluator inſtituit; vt veritas, quę anteà legis & Prophetarum præconio continebatur, per Apoſtolicam tubam in ſalutem vniuerſitatis exiret, ſicut ſcriptum eſt: In omnem terram exiuit ſonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. Sed huius muneris ſacramentum ita Dominus ad omnium Apoſtolorum officium pertinere voluit, vt in beatiſſimo Petro, Apoſtolorum omnium ſummo, principaliter collocaret; vt ab ipſo quaſi quodam capite, dona ſua velut in corpus omne diffunderet, vt exortem ſe myſterij intelligeret eſſe diuini, qui auſus fuiſſet à Petri ſoliditate recedere. Hunc enim in conſortium indiuiduæ vnitatis aſſumptum, id quod ipſe erat, voluit nominari, dicendo: Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam: vt æterni templi ædificatio, mirabili munere gratiæ Dei, in Petri ſoliditate conſiſteret, hac Eccleſiam ſuam firmitate corroborans, vt illam nec humana temeritas poſſet appetere, nec portæ contra illam inferi præualerent. Cui Petro cùm præ cæteris ſoluendi & ligandi tradita ſit poteſtas, paſcendarum tamen ouium cura ſpecialius mandata eſt. Cui quiſquis principatum æſtimat denegandum, illius quidem nullo modo poteſt minuere dignitatem; ſed inflatus ſpiritu ſuperbiæ ſuæ, ſemetipſum in inferna demergit.

1. Cap Epheſios quinto: Viri, diligite vxores veſtras, ſicut & Chriſtus dilexit Eccleſiam, & ſeipſum tradidit pro ea, vt illam ſanctificaret, mundās lauacro aquæ in verbo vitæ, vt exhiberet ipſe ſibi glorioſam Eccleſiam, non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid huiuſmodi, ſed vt ſit ſancta & immaculata.

2. Canticorvm quarto: Tota pulchra es amica mea, & macula non eſt in te.

3. Prioris Petri ſecundo: Vos autem genus electum, regale ſacerdotium, gēs ſancta, populus acquiſitionis: vt virtutes annuncietis eius, qui de tenebris vos vocauit in admirabile lumen ſuum. Qui aliquando non populus, nunc autem populus Dei: qui non conſecuti miſericordiam, nunc autem miſericordiam conſecuti.

4. Avgvstinvs in Enchiridio ad Laurētium, capite quinquageſimoſexto: Rectus confeſſionis ordo poſcebat, vt Trinitati ſubiungeretur Eccleſia, tanquàm habitatori domus ſua, & Deo templum ſuum, & conditori ciuitas ſua.

5. Idem in Pſalmum octogeſimumquintum ſuper ea verba, Cuſtodi animam meam, quoniam ſanctus ſum: Audeat & corpus Chriſti, audeat & vnus ille homo clamans à finibus terræ, cum capite ſuo, & ſub capite ſuo dicere, Sanctus ſum. Accepit enim gratiam ſanctitatis, gratiam baptiſmi

Cur Hæretici Eccleſię præpoſitū potiſſimū oppugnēt. Super petrū ædificata Eccleſia. Ioann. 6.

Eccleſia nunquam à Chriſto recedit.

Romanæ Eccleſiæ primatus & in fide conſtantia. Rom. 1.

Lib. 4. ep 9.

Luc. 10.

Hæreſes ex ſummi Sacerdotis contemptu oriuntur.

Ioann. 6.

Super petrū ædificata Eccleſia.

Qui cum Epiſcopo nō ſunt, in Eccleſia non ſunt.

Sacerdotij ſibi inuicē cohærentium glutino copulata Eccleſia.

Rom. Eccleſiæ principatus.

Hieronymus Romano Pōtifici adhæret.

Matt. 16. Exod. 12.

Geneſ. 7. Extra Eccleſiam Rom. non eſt ſalus.

In Romana editione eſt 93.

Pſalm. 18. Petrus à Chriſto caput Eccleſiæ conſtitutus eſt.

Matth. 18.

Petri præ cæteris Apoſtolis priuilegiū. Matth. 16. Ioann. 21. Principatui D. Petri detrahētes quò ſe demergant.

SANCTAM.

Eccleſia domus eſt, templum & ciuitas S. Trinitatis. Eccleſia quomodo ſancta.

baptiſmi & remiſſionis peccatorum. Dicat & vnuſquiſque fidelium, Sanctus ſum. Non eſt iſta ſuperbia elati, ſed confeſſio non ingrati. Dic Deo tuo Sanctus ſum, quia ſanctificâſti me. Si enim Chriſtiani omnes, & fideles baptizati in illo, ipſum induerunt, ſicut Apoſtolus dicit; Quotquot in Chriſto baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis: ſi membra ſunt facti corporis eius, & dicunt ſe ſanctos non eſſe, capiti ipſi faciunt iniuriam, cuius membra ſancta ſunt.

Gal. 6.

Exod. 16.

6. BERNARDVS ſermone tertio in vigilia Natiuitatis Domini: Hodiè ſcietis, quia veniet Dominus. Verba hæc quidem ſuo loco & tempore in ſcriptura poſita ſunt, ſed non incongruè illa vigiliæ Dominicæ natiuitatis Eccleſia mater aptauit. Eccleſia, inquam, illa quæ ſecum habet conſilium & Spiritum ſponſi & Dei ſui cui dilectus inter vbera commoratur, ipſam cordis ſui ſedem principaliter poſſidens & conſeruans. Nimirum ipſa eſt quę vulnerauit cor eius, & in ipſam abyſſum ſecretorum Dei, oculum contemplationis immerſit, vt & illi in ſuo, & ſibi in eius corde, perennem faciat manſionem.

Eccleſia in terris ſecũ habet cõſilium & Spiritum ſpõſi.

Cant. 1.

Cant. 4.

7. GREGORIVS libro trigeſimoquinto Moralium, capite ſexto: Sola Eccleſia Catholica eſt, per quam ſacrificium Dominus libenter accipiat; ſola quæ pro errantibus fiducialiter intercedat. Vndè etiam de agni hoſtia Dominus præcepit, dicens: In vna domo comedetur, nec efferetis de carnibus eius foras. In vna nanque domo agnus comeditur: quia in vna Catholica Eccleſia vera hoſtia redemptoris immolatur. De cuius carnibus diuina lex efferri foras prohibet: quia dari ſanctum canibus vetat. Sola eſt, in qua opus bonum fructuoſè peragitur, vndè & mercedem denarij non niſi qui intra vineam laborauerant, acceperunt. Sola eſt, quæ intra ſe poſitos valida charitatis compage cuſtodit. Vndè & aqua diluuij arcam quidem ad ſubliniora ſuſtulit, omnes autem quos extra arcam inuenit, extinxit. Sola eſt, in qua ſuperna myſteria veraciter contemplemur. Vnde & ad Moyſen Dominus dicit: Eſt locus apud me, & ſtabis ſupra petram. Et paulò pòſt: Tollam manum meam, & videbis poſteriora mea. Quia enim ex ſola catholica Eccleſia veritas conſpicitur, apud ſe eſſe locum Dominus perhibet, de quo videatur.

Sacrificium Eccleſiæ Catholicæ tantùm deo acceptum.

Exod. 12.

Opus bonũ fructuoſè tantùm in Eccleſia peragitur.

Geneſ. 7.

Exod. 33.

Veritas ex ſola Cath. Eccleſia cõſpicitur.

8. IRENÆVS libro tertio aduerſus hæreſes, capite quadrageſimo: In Eccleſia poſuit Deus Apoſtolos, Prophetas, Doctores, & vniuerſam reliquam operationem Spiritus, cuius non ſunt participes omnes, qui non concurrunt ad Eccleſiam. Vbi Eccleſia, ibi & ſpiritus Dei; & vbi ſpiritus Dei, illic Eccleſia, & omnis gratia: Spiritus autem veritas. Quapropter qui non participant eum, neque à mammillis matris nutriuntur in vitam, neque percipiunt de corpore Chriſti procedentem nitidiſſimum fontem, ſed effodiunt ſibi lacus detritos de foſſis terrenis, & de cœno putridam bibunt aquam, effugientes fidem Eccleſiæ, ne traducantur, reijcientes verò Spiritum, vt non erudiantur. Alienati verò à veritate dignè in omni volutantur errore, &c.

In Eccleſia Spiritus ſanctus & veritas.

Iere. 2.

CATHOLICAM. 1. D ACTORVM primo: Et eritis mihi teſtes in Ieruſalem, & in omni Iudæa, & Samaria, & vſque ad vltimum terræ.

2. GENESIS vigeſimoſecundo: Benedicam tibi, & multiplicabo ſemen tuum ſicut ſtellas cæli, & velut arenam quæ eſt in littore maris: poſſidebit ſemen tuum portas inimicorum ſuorum, & benedicentur in ſemine tuo omnes gentes terræ, quia obediſti voci meæ.

3. MARCI decimoſexto: Euntes in mundum vniuerſum prædicate Euangelium omni creaturæ. Illi autem profecti prædicauerunt vbiq; Domino cooperante, & ſermonem confirmante ſequentibus ſignis.

4. LVCÆ vigeſimoquarto: Sic oportebat Chriſtum pati, & reſurgere à mortuis tertia die; & prædicari in nomine eius pœnitẽtiam, & remiſſionem peccatorum in omnes gentes, incipientibus ab Hieroſolyma.

5. MATTHÆI vigeſimooctauo: Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti. & eccè ego vobiſcũ ſum omnibus diebus, vſque ad conſummationem ſeculi.

6. ET capite decimoſexto: Super hanc petram ædificabo Eccleſiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduerſus eam.

7. AVGVSTINVS epiſtola centeſimaſeptuageſima ad Seuerinum conſanguineum ſuum: Perſpicis quàm ſit dolendum, vt qui ſecundùm carnem fratres ſumus, in Chriſti corpore non vna ſociarate viuamus: præſertim quia facile tibi eſt attendere & videre ciuitatem ſuper montem cõſtitutam, de qua Dominus ait in Euangelio, quòd abſcondi non poſſit. Ipſa eſt enim Eccleſia Catholica; vndè καθολικὴ Græcè appellatur, quòd per totum orbem terrarum diffunditur. Hanc ignorare nulli licet, ideò ſecundum verbum Domini noſtri Ieſu Chriſti, abſcondi non poteſt.

Eccleſia facilè videri poteſt.

Matth. 5.

Catholica cur dicatur.

Nulli licet ignorare Eccleſiam.

8. IDEM in epiſtola centeſima ſexageſimaſexta ad Donatiſtas, In ſcripturis didicimus Chriſtum, in ſcripturis didicimus Eccleſiam. Has ſcripturas communiter habemus, quare non in eis & Chriſtum, & Eccleſiam communiter rerinemus? Nos vbi agnouimus eum, de quo dicit Apoſtolus; Abrahæ dictæ ſunt promiſſiones, & ſemini eius: non dicit, Et ſeminibus, tanquam in multis, ſed tanquam in vno, & ſemini tuo, quod eſt Chriſtus: ibi agnouimus Eccleſiam, de qua dicit Deus ad Abraham; in ſemine tuo benedicentur omnes gentes. Vbi agnouimus Chriſtum in Pſalmo de ſe prophetantem: Dominus dixit ad me, filius meus es tu, ego hodie genui te; ibi agnouimus Eccleſiam in eo quod ſequitur; Poſtula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & poſſeſſionem tuam terminos terræ. Vbi agnouimus Chriſtum in eo quod ſcriptum eſt; Et ipſe tanquàm ſponſus procedens de thalamo ſuo, exultauit vt gigas ad currendum viam; ibi agnouimus & Eccleſiam in eo, quod paulò ſuperiùs dicitur: In omnem terram exiuit ſonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum: In ſole poſuit tabernaculum ſuum. Ipſa eſt Eccleſia in ſole poſita, hoc eſt, in manifeſtatione omnibus nota vſq; ad terminos terræ. Adfert deindè plura ex ſcripturis teſtimonia, veluti ex Pſalmo vigeſimoprimo, Cõuertentur ad Dominum vniuerſi fines terræ. Ex Pſalmo quinquageſimoſexto, Exaltare ſuper cælos Deus, & ſuper omnem terram gloria tua. Ex Pſalmo ſeptuageſimoprimo, Et dominabitur à mari vſq; ad mare, &c. Item ex Danielis ſecundo capite, Lapidem creuiſſe, & factum montem magnum, & repleuiſſe omnẽ terram. Ex Abacuc tertio; Et laudis eius plena eſt terra. Ex Iſaiæ quinquageſimoquarto capite; Lætare ſterilis quæ non paris, &c. Ex Pſalmo quadrageſimonono; Et vo-

In ſcripturis vt Chriſtus, ita & Eccleſia demonſtratur.

Galat. 3.

Geneſ. 12.

Pſalm. 2.

Pſalm. 18.

Eccleſia in ſole poſita.

cauit terram, à ſolis ortu vſque ad occaſum. Et ex Sophoniæ ſecundo capite; Adorabunt in conſpectu eius vnuſquiſque de loco ſuo, omnes inſulæ gentium.

Auguſtinũ quæ in Eccleſia Catholica teneant.

9. IDEM contra epiſtolam Manichæi, quam vocant fundamenti, capite quarto: Vt omittam ſynceriſſimam ſapientiam, quam in Eccleſia eſſe catholica non creditis, multa ſunt alia, quæ in eius gremio me iuſtiſſimè teneant. Tenet conſenſio populorum atque gentium; tenet authoritas miraculis inchoata, ſpe nutrita, charitate aucta, veruſtate firmata: Tenet ab ipſa ſede Petri Apoſtoli, cui paſcendas oues ſuas poſt reſurrectionem Dominus commendauit, vſque ad præſentem Epiſcopatum, ſucceſſio ſacerdotum. Tenet poſtremò ipſum Catholicæ nomen, quod non ſine cauſa inter tam multas hæreſes ſic iſta Eccleſia ſola obtinuit, vt cùm omnes hæretici ſe Catholicos dici velint, quærenti tamen peregrino alicui, vbi ad Catholicam conueniatur, nullus hæreticorum vel baſilicam ſuam, vel domum audeat oſtendere.

Ioan. 21.

10. IDEM libro de vera religione capite ſeptimo: Tenenda eſt nobis Chriſtiana religio, & eius Eccleſiæ communicatio, quæ Catholica eſt, & Catholica nominatur, non ſolùm à ſuis, verùm etiam ab omnibus inimicis. Velint enim nolintve, ipſi quoque hæretici, & ſchiſmatum alumni, quando non cum ſuis, ſed cum extraneis loquuntur, Catholicam nihil aliud quàm Catholicam vocant. Non enim poſſunt intelligi, niſi hoc eam nomine diſcernant, quo ab vniuerſo orbe nuncupatur.

Catholica nominatur ab vniuerſo orbe.

11. PACIANVS Barcilonenſis Epiſcopus epiſtola prima ad Sympronianum Nouatianum de Catholico nomine, ipſum alloquens Sympronianum ait: Sub Apoſtolis, inquies, nemo Catholicus vocabatur. eſto, ſic fuerit, vel illud indulge. cùm poſt Apoſtolos hæreſes extitiſſent, diuerſiſque nominibus columbam Dei, atque reginam lacerare per partes & ſcindere niterentur; nónne cognomen ſuum plebs apoſtolica poſtulabat, quo incorrupti populi diſtingueret vnitatem, ne intemeratam Dei virginem error aliquorum per membra laceraret? nónne appellatione propria decuit caput principale ſignari? Ego forte ingreſſus populoſam vrbem hodiè, cùm Marcionitas, cùm Apollinariacos, Cataphrygas, Nouatianos, & cæteros eiuſmodi comperiſſem, qui ſe Chriſtianos vocarent, quo cognomine congregationem meæ plebis agnoſcerem, niſi Catholica diceretur? Age, quis cæteris plebibus nomina tanta largitus eſt? Ipſe ille, qui Catholicum nomen interrogat, cauſam ſui nominis neſciet, ſi requiram, vndè mihi traditum eſt. Certè non eſt ab homine mutuatum, quod per ſecula tanta non cecidit. Catholicum iſtud, nec Marcionem, nec Apellem, nec Montanum ſonat, nec hæreticos ſumit authores. Multa nos Spiritus ſanctus edocuit: quem paracletum Apoſtolis & magiſtrum Deus miſit è cælis. Chriſtianus mihi nomen eſt; Catholicus verò cognomen. illud me nuncupat, iſtud oſtendit: hoc probor, indè ſignificor. Et ſi reddenda poſtremò Catholici vocabuli ratio eſt, & exprimenda de Græco interpretatione Romana: Catholicus vbique vnum, vel, vt doctiores putant, obedientia omnium nuncupatur, mandatorum ſcilicet Dei. Ergò qui Catholicus, idem obediens, qui obediens, idem eſt Chriſtianus: atque ità Catholicus Chriſtianus eſt. Quare ab hæretico nomine noſter populus hac appellatione diuiditur, cùm Catholicus nuncupatur.

Catholici nomen inuentum vt plebs apoſtolica, ab hæretica ſecerneretur

Quid ſignificet.

12. VINCENTIVS Lirinenſis in libello aduerſus profanas omnium hæreſeon nouationes: Ille eſt verus & germanus Catholicus, qui veritatem Dei, qui Eccleſiam, qui Chriſti corpus diligit, qui diuinę religioni, qui Catholicæ fidei nihil præponit, non hominis cuiuſpiam authoritatem, non amorem, non ingenium, non eloquentiam, non philoſophiam: ſed hæc cuncta deſpiciens, & in fide fixus & ſtabilis permanens, quicquid vniuerſaliter antiquitus Eccleſiam Catholicam tenuiſſe cognouerit, id ſolum ſibi tenendum credendúmque decernit. Quicquid verò ab aliquo deinceps vno, præter omnes, vel contra omnes ſanctos, nouum & inauditum ſubinduci ſenſerit, id non ad religionem, ſed ad tentationem potiùs intelligat pertinere. Et ſub libri principium: In ipſa Catholica Eccleſia magnoperè curandum eſt, vt id teneamus, quod vbique, quod ſemper, quod ab omnibus creditum: hoc eſt etenim verè propriéque catholicum, quod ipſa vis nominis ratióque declarat, quæ omnia verè vniuerſaliter compræhendit. Sed hoc ita demùm fit, ſi ſequamur vniuerſitatem, antiquitatem, conſenſionem. Sequemur autem vniuerſitatem hoc modo: Si hanc vnam fidem veram eſſe fateamur, quam tota per orbem terrarum cõfitetur Eccleſia: Antiquitatem verò ita, ſi ab his nullatenus ſenſibus recedamus, quos ſanctos maiores ac patres noſtros celebraſſe manifeſtum eſt. Conſenſionem quoque itidem, ſi in ipſa veruſtate, omnium, vel certè penè omnium ſacerdotum pariter & magiſtrorum definitiones, ſententiáſque ſectemur. Quid igitur faciet Chriſtianus Catholicus, ſi ſe aliqua Eccleſiæ particula ab vniuerſalis fidei communione præciderit? Quid itaque, niſi vt peſtifero corruptóque membro, ſanitatem vniuerſi corporis anteponat? Quid ſi nouella aliqua contagio, non iam portiunculam tantùm, ſed totam pariter Eccleſiam commaculare conetur? Tunc item prouidebit, vt antiquitati inhæreat, quæ prorſus iam non poteſt ab vlla nouitatis fraude ſeduci. Quid ſi in ipſa veruſtate, duorum aut trium hominum, vel certè ciuitatis vnius, aut etiam prouinciæ alicuius error deprehendatur? Tunc omninò curabit, vt paucorum temeritati, vel inſcitiæ, ſi qua ſunt vniuerſaliter antiquitus vniuerſalis * Concilij decreta præponat. Quid ſi tale aliquid emergat, vbi nihil eiuſmodi reperiatur? Tunc operam dabit, vt colatas inter ſe maiorum conſulat, interrogetqúe ſententias eorum duntaxat, qui diuerſis licet temporibus & locis, in vnius tamen Eccleſiæ Catholicæ communione & fide permanentes, magiſtri probabiles extiterunt: & quicquid non vnus aut duo tantùm, ſed omnes pariter, vno eodémque conſenſu, apertè, frequenter, perſeueranter, tenuiſſe, ſcripſiſſe, docuiſſe cognouerit, id ſibi quoque intelligat abſque vlla dubitatione credendum.

Verus Catholicus quis ſit.

Catholicè quid propriè dicatur.

Vniuerſitas.

Antiquitas.

Cõſenſus.

*alias Eccleſiæ.

13. HIERONYMVS in dialogo aduerſus Luciferianos, capite nono: Breuem tibi apertámque animi mei ſententiam proferam: in illa eſſe Eccleſia permanendum, quæ ab Apoſtolis fundata, vſque ad diem hanc durat. Sicubi audieris eos, qui dicuntur Chriſti, non à Domino Ieſu Chriſto, ſed à quoquam alio nuncupari, vt puta Marcionitas, Valentinianos, Montenſes, ſiue Campitas:

In qua Eccleſia permanẽdum.

Antichriſti ſynagoga. 2. Tim. 4.

pitæ: ſcito non Eccleſiam Chriſti, ſed Antichriſti eſſe ſynagogam: Ex hoc enim ipſo, quòd poſteà inſtituti ſunt, eos ſe eſſe indicant, quos futuros Apoſtolus prænunciauit.

Catholicũ ex perſonarum locorũ & tẽporum vniuerſitate dicitur.

14. BEDA in textum caput Canticorum: Sicut vnus Dominus, vna fides, vnum baptiſmum, vnus Deus & pater omnium, ita eſt vna Catholica electorum omnium multitudo, per omnia & mundi loca, & tempora ſeculi, eidem vni Deo & patri ſubiecta.

In eadem eſſe SANCTORVM COMMVNIONEM.

1. EAD Epheſios quarto: Et ipſe dedit quoſdam quidem Apoſtolos, &c. ad conſummationem ſanctorum in opus miniſterij, in ædificationem corporis Chriſti, &c. creſcamus in illo per omnia, qui eſt caput Chriſtus: ex quo totum corpus compactum, & connexum per omnem iuncturam ſubminiſtrationis, ſecundùm operationem in menſuram vniuſcuiuſque membri augmentum corporis facit in ædificationem ſui in charitate.

2. PSALMO centeſimo decimooctauo: Particeps ego ſum omnium timentium te: & cuſtodientium mandata tua.

3. AD Coloſſenſes primo: Gratias agentes Deo Patri, qui digno nos fecit in partẽ ſortis ſanctorum in lumine: qui eripuit nos de poteſtate tenebrarum, & trãſtulit in regnum filij dilectionis ſuæ, in quo habemus redemptionem.

4. AD Philippenſes primo: Gratias ago Deo meo in omni memoria veſtri, ſemper in cunctis orationibus meis pro omnibus vobis, cum gaudio deprecationem faciens, ſuper communicatione veſtra in Euangelio Chriſti à prima die vſque nunc.

5. POSTERIORIS ad Corinthios octauo: Non enim vt alijs ſit remiſſio, vobis autem tribulatio, ſed ex æqualitate. In præſenti tempore veſtra abundantia illorum inopiam ſuppleat: vt & illorum abundantia veſtræ inopiæ ſit ſupplementum, vt fiat æqualitas, ſicut ſcriptum eſt: Qui multum, non abundauit: & qui modicum, non minorauit.

Exod. 16.

6. PRIMÆ Ioannis primo capite: Vt & vos ſocietatem habeatis nobiſcum, & ſocietas noſtra ſit cum Patre, & cum Filio eius Ieſu Chriſto.

7. AD Romanos duodecimo: Sicut in vno corpore multa membra habemus, omnia autem membra non eundem actum habent: ita multi vnum corpus ſumus in Chriſto, ſinguli autem alter alterius membra. Habentes autem donationes ſecundùm gratiam, quæ data eſt nobis, differentes ſiue prophetiam ſecundùm rationem fidei, ſiue miniſterium in miniſtrando, ſiue qui docet in doctrina, &c.

8. PRIORIS ad Corinthios duodecimo: Sicut corpus vnum eſt, & mẽbra habet multa, &c. Et ſi quid patitur vnum membrum, compatiuntur omnia membra: ſiue gloriatur vnum membrum, congaudent omnia membra. Vos autem eſtis corpus Chriſti, & membra de membro.

9. AVGVSTINVS tractatu trigeſimoſecundo in Euangelium Ioannis: Eccleſia eſt corpus Chriſti, in hoc corpore mẽbrum es. Cùm ergò membrum ſis eius corporis quod loquitur omnibus linguis, crede te loqui omnibus linguis. Vnitas enim membrorum, charitate concordat: & ipſa vnitas loquitur, quomodò tunc vnus homo loquebatur. Datus eſt ſpiritus, ſicut Apoſtolus dicit, ad manifeſtationem: quia alij datur per ſpiritum ſermo ſapientiæ, &c. ſed tu forſitan eorum omnium, quæ dixi, nihil habes. Si amas, non nihil habes: ſi enim amas vnitatem, etiam tibi habet, quiſquis in illa habet aliquid. Tolle inuidiam, & tuum eſt quod habeo: tollam inuidiam, & meum eſt quod habes. Liuor ſeparat, charitas iungit. Oculus ſolus videt in corpore, ſed nunquid ſoli ſibi oculus videt? Et manui videt, & pedi videt, & cæteris membris videt: non enim ſi aliquis ictus in pedem veniat, auertit ſe oculus indè, vt non præcaueat, &c.

1. Cor. 12.

Cõmunio fidelium membris humani corporis reſpondet.

10. EVSEBIVS Cæſareenſis Eccleſiaſticæ hiſtorię libro ſeptimo, capite decimonono, vbi agit de Nepote Epiſcopo & eius ſchiſmate, refert ex Dionyſio Alexandrino, quẽadmodum ille Preſbyteros hæreſi Chiliaſtarum infectos inſtituerit: eóſque valdè paratos & promptos fuiſſe ad aſſentiendum veritati perceptæ, & ſchiſmati atque errori abrenunciandum.

11. AVGVSTINVS libro ſecundo de baptiſmo contra Donatiſtas, capite ſexto: Vos itaq; Donatiſtę, quid ad hæc dicitis? Si noſtra ſententia de baptiſmo vera eſt, omnes qui aliter ſapiebãt Cypriani temporibus, non ſunt ab eccleſiæ vnitate ſeparati, donec illud quod aliter ſaperent Deus illis reuelaret. Vos ergò quare ſeparatione ſacrilega pacis vinculum dirupiſtis? Deinde, quãtum crimen ſit ſchiſma facere, his verbis explicat: Tempore illo, quo Dominus priora delicta recentibus pœnarum exemplis cauenda monſtrauit, & idolum fabricatum atque adoratum eſt, & propheticus liber ira regis contemptoris incenſus, & ſchiſma tentatũ: idololatria gladio punita eſt, exuſtio libri bellica cæde & peregrina captiuitate: ſchiſma hiatu terræ, ſepultis authoribus viuis, & cæteris cæleſti igne cõſumptis. Quis iam dubitauerit hoc eſſe ſceleratius commiſſum, quod eſt grauius vindicatum?

Schiſma quam graue peccatũ. Exod. 32. Ieremi. 36. Num. 16.

12. IDEM epiſtola decimanona ad Hieronymũ ſcribens, oſtendit ſe ſalua charitate ab eo diſſentire circa repræhenſionem, qua aduerſus ſanctum Petrum vſus eſt beatus Paulus.

13. ITEM in libro de vera religione capite ſexto de bonis Chriſtianis loquens, ita ait: Sæpe finit diuina prouidentia per nonnullas nimium turbulentas carnalium hominum ſeditiones expelli de congregatione Chriſtiana, etiam bonos viros. Quam contumeliam vel iniuriam ſuam cùm patientiſſimè pro Eccleſiæ pace tulerint, neque vllas nouitates, vel ſchiſmatis, vel hæreſis moliti fuerint, docebunt homines, quàm vero affectu, & quanta ſyncericate charitatis Deo ſeruiendum ſit. Talium ergò virorum propoſitum eſt, aut ſedatis remeare turbinibus: aut, ſi id non ſinantur, vel eadem tempeſtate perſeuerante, vel ne ſuo reditu talis aut ſæuior oriatur, tenent voluntatem conſulendi etiam eis ipſis, quorum motibus perturbationibúſque ceſſerunt, ſine vlla conuenticulorum ſegregatione vſque ad mortem defendentes, & teſtimonio iuuantes eam fidem, quam in Eccleſia Catholica prędicari ſciunt. Hos coronat in occulto pater, in occulto videns. Rarum hoc videtur genus, ſed tamen exempla non deſunt: immò plura ſunt, quàm credi poteſt. Ita omnibus generibus hominum & exemplorum ad animarum curationem, & ad inſtitutionem ſpiritalis populi, vtitur diuina prouidentia.

Pacem Eccleſię quãti faciant boni Chriſtiani.

14. AD Epheſios quarto: Obſecro vos ego vinctus in Domino, vt dignè ambuletis vocatione, qua vocati eſtis, cum omni humilitate, & man-

ſuetudine', cum patientia, ſupportantes inuicem in charitate, ſoliciti ſeruare vnitatem Spiritus in vinculo pacis.

Ad ſanctorum cõmunionem etiam defuncti pertinent.

15. AVGVSTINVS ſermone centeſimo octogeſimoprimo de tempore, capite decimotertio: Sanctorum communionem: id eſt, cum illis ſanctis, qui in hac quam ſuſcepimus fide defuncti ſunt, ſocietate & ſpei communione teneamur. Si igitur cum ſanctis in ęterna vita communionem habere volumus, de imitatione eorum cogitemus. Debent enim in nobis aliquid recognoſcere de ſuis virtutibus, vt pro nobis dignentur Domino ſupplicare.

Sancti pro nobis in cælo ſupplicant.

16. ET in Enchiridio, capite quinquageſimoſexto: Eccleſia tota hîc accipienda eſt, non ſolùm ex parte, qua peregrinatur in terris, à ſolis ortu vſque ad occaſum laudãs nomen Domini, & poſt veluſtas captiuitatem cantãs canticum nouum: verùm etiam ex illa, quæ in cælis ſemper, ex quo condita eſt, cohęſit Deo, nec vllum ſui caſus malum experta eſt. Hęc in ſanctis angelis beata perſiſtit, & ſuæ parti peregrinanti, ſicut oportet, opitulatur: quia vtraque vna erit conſortio æternitatis, & nunc vna eſt vinculo charitatis, quæ tota inſtituta eſt ad colendum vnum Deum.

Eccleſia triumphãs militanti opitulatur.

17. ITEM libro vigeſimo de ciuitate Dei, capite nono: Neque piorum animæ mortuorum ſeparantur ab Eccleſia, quæ etiam nunc eſt regnum Chriſti. Alioquin nec ad altare Dei fieret eorum memoria in communicatione corporis Chriſti: nec aliquid prodeſſet ad eius in periculis baptiſmum currere, ne ſine illo finiatur hæc vita: nec ad reconciliationem, ſi forte per pœnitentiam malamve conſcientiam quiſque ab eodem corpore ſeparatus eſt. Cur enim fiunt iſta, niſi quia fideles, etiam defuncti, membra eius ſunt?

Piorum animæ defunctorum ad Eccleſiã pertinent, & communionem eius.

18. GREGORIVS libro quarto Dialogorum, capite trigeſimonono: De quibuſdam leuibus culpis eſſe ante iudicium purgatorius ignis credendus eſt, pro eo quod veritas dicit: Quia ſi quis in ſancto Spiritu blaſphemiam dixerit, &c. vt infra de Sacramento Pœnitentiæ, quæſtione nona, ¶ teſtimo. duodecimo.

Purgatorius ignis. Matth. 12.

EXTRA ECCLESIAM non eſt ſalus.

1. ¶ GENESIS ſeptimo: Deleuit omnem ſubſtantiam, quæ erat ſuper terram, ab homine vſque ad pecus, tam reptile quàm volucres cæli. & deleta ſunt de terra: remanſit autem ſolus Noë, & qui cum eo erant in arca.

2. PRIORIS Petri tertio: In diebus Noë cùm fabricaretur arca, in qua pauci, id eſt, octo animæ ſaluæ factæ ſunt per aquam.

3. ISAIÆ ſexageſimo: Gens & regnum, quod non ſeruierit tibi, peribit.

Rom. 12. Extra Eccleſiam nemo iuſtus, aut iuſtitiæ ſpiritum tenere poteſt.

4. AVGVSTINVS epiſtola quinquageſima ad Bonifacium Comitem: Multi vnum corpus ſumus in Chriſto. Ac per hoc nemo poterit eſſe iuſtus, quàm diu fuerit ab vnitate huius corporis ſeparatus. Quemadmodum enim membrum, ſi præcidatur ab hominis viui corpore, non poteſt tenere ſpiritum vitæ: ſic homo qui præciditur de Chriſti iuſti corpore, nullo modo poteſt ſpiritum tenere iuſtitiæ, etiam ſi figuram membri teneat, quam ſumpſit in corpore. Et ſub finem eiuſdem epiſtolæ: Eccleſia Catholica ſola corpus eſt Chriſti, cuius ille caput eſt Saluator corporis ſui. Extra hoc corpus nemimem viuificat Spiritus ſanctus; quia ſicut ipſe dicit Apoſtolus, Charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum, qui datus eſt nobis. Non eſt autem particeps diuinæ charitatis, qui hoſtis eſt vnitatis.

Spiritus ſanctus nõ viuificat, niſi mẽbra eccleſiæ. Rom. 5.

Non habent itaque Spiritum ſanctum, qui ſunt extra Eccleſiam. De illis quippe ſcriptum eſt: Qui ſeipſos ſegregant, animales, ſpiritum non habentes. Sed nec ille eum percipit, qui fictus eſt in eccleſia, quoniam & deinde ſcriptum eſt: Sanctus enim ſpiritus diſciplinæ effugiet fictum. Qui ergò vult habere Spiritum ſanctum, caueat foris ab eccleſia remanere, caueat in eam ſimulatè intrare. Aut ſi iam talis intrauit, caueat in eadem ſimulatione perſiſtere, vt veraciter coaleſcat arbori vitæ.

Vnitatis hoſtis, charitatem nõ habet. Iudas in epiſt. Sap. 1.

5. ITEM epiſtola centeſima quinquageſimaſecunda ad Donatiſtas: Quiſquis ergo ab hac Catholica eccleſia fuerit ſeparatus, quantumlibet laudabiliter ſe viuere exiſtimet, hoc ſolo ſcelere, quòd à Chriſti vnitate diſiunctus eſt, non habebit vitam, ſed ira Dei manet ſuper eum.

Ira Dei manet ſuper omnes ab Eccleſia ſeiunctos.

6. IDEM libro de vnitate Eccleſiæ, capite quarto: Quicunque de ipſo capite ſcripturis ſanctis conſentiunt, & vnitati Eccleſiæ non communicant, non ſunt in Eccleſia; quia de Chriſti corpore, quod eſt Eccleſia, ab ipſius Chriſti teſtificatione diſſentiunt. Et paulò pòſt: Quicunque credunt quidem, quòd Chriſtus Ieſus, ità vt dictum eſt, in carne venerit, & in eadem carne, in qua natus & paſſus eſt, reſurrexerit, & ipſe ſit filius Dei, Deus apud Deum, &c. ſed tamen ab eius corpore, quod eſt Eccleſia, ità diſſentiunt, vt eorũ cõmunio non ſit cum toto quacunq; diffunditur, ſed in aliqua parte ſeparata inueniatur, manifeſtum eſt eos non eſſe in Catholica Eccleſia.

Non ſufficit de Chriſto rectè ſentire, niſi etiam Eccleſiæ vnitati cõmunicemus.

Extra eccleſiam nulla ſalus.

7. ET capite decimonono eiuſdem libri: Ad ipſam ſalutem ac vitam æternam nemo peruenit, niſi qui habet caput Chriſtum. Habere autem caput Chriſtum nemo poterit, niſi qui in eius corpore fuerit, quod eſt Eccleſia.

Extra Eccleſiam nemo poteſt fieri particeps vitæ æternæ. 1. Cor. 13.

8. FVLGENTIVS libro de fide ad Petrum Diaconum, capite trigeſimoſeptimo: Firmiſſimè tene, & nullatenus dubites, omnem extra Eccleſiam Catholicam baptizatum, participem fieri non poſſe vitæ ęternæ, ſi ante finem vitæ huius, Catholicæ non fuerit redditus atque incorporatus Eccleſię. Quia ſi habeam, inquit Apoſtolus, omnem fidem, & nouerim omnia ſacramenta, charitatem autem non habeam, nihil ſum. Nam & in diebus diluuij, neminem legimus extra arcam potuiſſe ſaluari.

Gen. 7.

Extra eccleſiam manentes damnabuntur.

9. DEINDE, capite trigeſimooctauo: Firmiſſimè tene, & nullatenus dubites, non ſolùm omnes Paganos, ſed etiam omnes Iudæos, Hæreticos, atq; Schiſmaticos, qui extra Eccleſiam Catholicam præſentẽ finiunt vitã, in ignẽ ęternum ituros, qui paratus eſt diabolo & angelis eius.

Martyrium extra eccleſiam non ſaluat.

10. ET capite trigeſimonono: Firmiſſimè tene, & nullatenus dubites, quemlibet Hęreticum, ſiue Schiſmaticum, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti baptizatum, ſi Eccleſiæ Catholicæ non fuerit aggregatus, quantaſcunque eleemoſynas fecerit, etſi pro Chriſti nomine etiam ſanguinem fuderit, nullatenus poſſe ſaluari. Omni enim homini, qui Eccleſiæ Catholicę non tenet vnitatem, neque baptiſmus, neque eleemoſyna, quamlibet copioſa, neq; mors pro nomine Chriſti ſuſcepta, proficere poterit ad ſalutem, quàm diu in eo hæretica, vel ſchiſmatica prauitas perſeuerat, quæ ducit ad mortem.

11. PACIANVS Barcilonenſis epiſcopus epiſtola ſecunda ad Sympronianum Nouatianum: Nouatianus martyrium nunquam tulit, nec ex verbis beatiſſimi Cypriani auditum iſtud, aut lectum

lectum est. habes eius epistolas, quibus Cornelium vrbis episcopum, cui tunc Nouatianus inuiderat, inimicis principibus resistentem, sæpè confessum, sæpè vexatum refert, plurimis confessoribus, plurimis quoque martyribus ducem factum, & cum plurimis glorioſissimè coronatum, viuente tunc Nouatiano, etiámque securo. nam & ideò ab ecclesiá Christi recesserat, ne illum labor confessionis vrgeret. Porrò etiamsi passus est aliquid Nouatianus, non tamen etiam occisus: etiamsi occisus, non tamen coronatus. Quidni? extra ecclesiæ pacem, extra concordiam, extra eam matrem, cuius portio debet esse, qui martyr est. Audi Apostolum: Et si habuero omnem fidem, ita vt montes transferam, charitatem non habeam, nihil sum. Et si in cibos pauperum diuisero omnẽ substantiam meam, & si tradidero corpus meum ad cõburendum, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodest.

Extra Ecclesiam non potest esse martyr. 1.Cor.13.

12. IRENÆVS libro quarto aduersus hæreses, capite quadragesimotertio: Eis qui in Ecclesia sunt Presbyteris obaudire oportet, his qui successionem habent ab Apostolis, sicut ostendimus, qui cum Episcopatus successione, charisma veritatis certum, secundùm placitum patris acceperunt. Reliquos verò, qui absistunt à principali successione, & quocunque loco colliguntur, suspectos habere, vel quasi hæreticos, & malæ scientiæ, vel quasi scindentes, & elatos, & sibi placentes, aut rursus vt hypocritas, quæstus gratia, & vanæ gloriæ hoc operantes. omnes autem hi decidunt à veritate. Et hæretici quidem, alienum ignem afferẽtes ad altare Dei, id est, alienas doctrinas, à cælesti igne comburentur, quemadmodum Nadab & Abiu. Qui verò exurgunt contra veritatem, & alteros adhortantur aduersus Ecclesiam Dei, remanent apud inferos, voragine terræ absorpti, quemadmodum qui circa Chore, Dathan, & Abiron. Qui autem scindunt & separant vnitatem Ecclesiæ, eandem quam Ieroboam, pœnam percipiunt à Deo.

Hæreticorũ & Schismaticorum pœna & interitus. Leuit.10.

Num.16.

3.Reg.4.

13. GREGORIVS libro decimoquarto Moralium, capite secundo: Sancta vniuersalis ecclesia prædicat, saluari veraciter nisi intra se non posse, asserens quòd omnes qui extra ipsam sunt minimè saluabuntur.

Extra Ecclesiam nemo, saluatur.

14. CHRYSOSTOMVS homilia vndecima in epistolam ad Ephesios: Nihil ita Deum irritat, sicut Ecclesiæ diuisio. Et si innumera bona operati fuerimus, non minores tamen pœnas dabimus, quàm qui corpus ipsius prosciderunt, si plenitudinem & integritatem Ecclesiasticam discerpserimus. Illud enim lucro quidem factum est totius orbis, tametsi non eo animo, si reprobos illos respexeris. Istud verò nihil vspiam commodi habet, sed plurimum nocuméti. Ista mihi non ad Ecclesiæ primores duntaxat dicuntur, sed & ad subdiros. Vir quidam sanctus † quippiam dixit, quod audaciam sapere videtur, attamẽ dixit. Quid autem est istud? Peccatum videlicet istud, ne martyrij quidem sanguine deleri. Dic enim, quæso, quam ob causam martyriũ subis? An non propter Christi gloriam? Quo itaque pacto, qui animam pro Christo exponis, Ecclesiam oppugnas, pro qua animã suam tradidit Christus? Audi Paulum ipsum: Non sum, inquit, dignus, vt vocer Apostolus, quoniam Ecclesiam Dei persecutus sum, ac vastaui illam. Et interiectis quibusdam: Dico & obtestor, Ecclesiam scindere, non minus esse peccatum, quàm in hæresim incidere.

Schismatis peccatum.

Cypriano intelligit, Martyrij sanguine non deletur peccatũ schismatis.

1.Cor.13.

15. CONCILIVM LATERANENSE magnum sub Innocentio tertio, canone primo: Vna est fidelium vniuersalis ecclesia, extra quam nullus omnino saluatur.

Nemo saluatur extra Ecclesiam.

16. ALCIMVS Auitus Viennensis Archiepiscopus libro quarto, qui est de diluuio, capite decimonono.

Arca vetus Noe, Christi est Ecclesia, per quam, Extra etiam quam, nemo potest saluarier.

Arca Noë signat Ecclesiam, extra quam nemo saluatur.

17. PRIMÆ Ioannis secundo: Filioli, nouissima hora est: & sicut audistis, quia Antichristus venit: & nunc Antichristi multi facti sunt: vndè scimus, quia nouissima hora est. Ex nobis prodiêrunt, sed non erant ex nobis: nam si fuissent ex nobis, permansissent vtique nobiscum: sed vt manifesti sint quoniã non sunt omnes ex nobis.

18. IOANNIS sexto: Ex hoc multi discipulorum eius abierunt retrò: & iam non cum illo ambulabant. Dixit ergò Iesus ad duodecim: Nunquid & vos vultis abire?

19. ET decimotertio: Cùm ergo accepisset ille (Iudas) buccellã, exiuit continuò. Erat autẽ nox.

20. IVDAS Apostolus in epistola Canonica: In nouissimo tempore venient illusores, secundùm desideria sua ambulantes in impietatibus. Hi sunt, qui segregant semetipsos, animales, Spiritum non habentes.

21. PRIORIS ad Corinthios quinto: Omninò auditur inter vos fornicatio, & talis fornicatio, qualis nec inter Gentes, ita vt vxorem patris sui aliquis habeat. Et vos inflati estis: & non magis luctum habuistis, vt tollatur de medio vestrum qui hoc opus fecit. Ego quidem absens corpore, præsens autem spiritu, iam iudicaui vt præsens, eum, qui sic operatus est, in nomine Domini nostri Iesu Christi, congregatis vobis & meo spiritu, cum virtute Domini nostri Iesu Christi, tradere huiusmodi satanæ in interitum carnis, vt spiritus saluus sit in die Domini nostri Iesu Christi. Non est bona gloriatio vestra. Nescitis quia modicum fermentum totam massam corrumpit? Expurgate vetus fermentum. Auferte malum ex vobismetipsis.

22. PRIORIS ad Timotheum primo: Habens fidem, & bonam conscientiam, quam quidem repellentes, circa fidem naufragauerunt: ex quibus est Hymenæus, & Alexander: quos tradidi Satanæ, vt discant non blasphemare.

23. NVMERORVM duodecimo: Respondit Dominus (Moysi): Separetur septem diebus extra castra, & postea reuocabitur. Excluſa est itaque Maria extra castra septẽ diebus: & populus non est motus de loco illo, donec reuocata est Maria.

24. MATTHÆI decimooctauo: Si peccauerit in te frater tuus, vade, & corripe eum inter te, & ipsum solum. si te audierit, lucratus eris fratrem tuum. si autem te non audierit, adhibe tecum adhuc vnum, vel duos, vt in ore duorũ, vel trium testium stet omne verbum. Quòd si non audierit eos: dic ecclesiæ. si autem ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus, & publicanus. Amen dico vobis, quęcunq; alligaueritis super terram, erunt ligata & in cælo: & quęcunque solueritis super terram, erunt soluta & in cælo.

25. IN secunda epistola Ioannis: Si quis venit ad vos, & hanc doctrinam non adfert, nolite recipere eum in domum, nec AVE ei dixeritis. Qui enim dicit illi AVE, communicat operibus eius malignis.

26. POSTERIORIS ad Theſſalonicenſes tertio: Denunciamus autem vobis fratres in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti, vt ſubtrahatis vos ab omni fratre ambulante inordinatè, & non ſecundùm traditionem, quam acceperunt à nobis. Quòd ſi quis non obedit verbo noſtro per epiſtolam, hunc notate, & ne commiſceamini cum illo vt confundatur: & nolite quaſi inimicum exiſtimare, ſed corripite vt fratrem.

Lib.1.ep.11. Deut. 17.

27. CYPRIANVS epiſtola ſexageſimaſecunda ad Pomponium: Interfici Deus iuſſit Sacerdotibus ſuis non obtemperantes, iudicibus à ſe ad tempus conſtitutis non obedientes: & tunc quidem gladio occidebantur, quando adhuc & circunciſio carnalis manebat, nunc autem, quia circunciſio ſpiritalis eſſe ad fideles ſeruos Dei cœpit, ſpiritali gladio ſuperbi & contumaces necantur, dum de Eccleſia eijciuntur. Neque enim viuere foris poſſunt, cùm domus Dei vna ſit, & nemini ſalus eſſe niſi in Eccleſia poſſit.

Excommunicatio eſt gladius ſpiritalis.

Foris viuere nequeũt.

28. AVGVSTINVS libro primo contra aduerſarium legis & Prophetarum, capite decimoſeptimo: Claues regni cælorum ſic dedit Chriſtus Eccleſiæ, vt non ſolùm diceret; Quæ ſolueritis ſuper terram, erunt ſoluta & in cælis: vbi apertiſſimè bonum, non malum, pro malo reddit Eccleſia: verùm & adiungeret, Quæ ligaueritis in terra, erunt ligata & in cælo: quia bona eſt, & vindicandi iuſtitia. Illud enim quod ait; Si nec Eccleſiam audierit, ſit tibi tanquàm ethnicus, & publicanus: grauius eſt, quàm ſi gladio feriretur, ſi flãmis abſumeretur, ſi feris ſubrigeretur. Nam ibi quoq; ſubiunxit; Amen dico vobis, quæ ligaueritis ſuper terrã, erunt ligata & in cęlis: vt intelligeretur, quantò grauius ſit punitus, qui velut relictus eſt impunitus. Hic dicat iſte, ſi placet, Siccine mandata Saluatoris accipimus iubentis; Nemini reddideritis malum pro malo; ſed ſi quis vos percuſſerit in vnam maxillam, præbete & alteram, & dimittite iniurias fratribus veſtris? Ecce ab hominibus non reddẽtibus malum pro malo, alligatur homo amarius, & infelicius eccleſię clauibus, quàm quibuslibet grauiſſimis & duriſſimis ferreis, vel adamantinis nexibus.

Matth. 16. & 18.

Matth. 18. Excommunicatio quãſũ timenda.

Matth. 5.

Nota pro excommunicatione.

29. EVSEBIVS apud Damaſcenum libro tertio Patallelorum, capite quadrageſimoquinto: Cùm quiſpiam ab Eccleſia eijcitur, ſtatim eum Satanas aſſumit, nec prius ab eo abſcedit, quàm Preſbyter eum ſuſceperit. Cùm enim à Chriſtianorum finibus homo proſcriptus & exterminatus eſt, quandiu ſeiunctus manet, tandiu in Gentilium albo cenſetur.

Excommunicatus manet ſub poteſtate diaboli, & eſt tanquam Gentilis.

30. AVGVSTINVS ſermone centeſimo octogeſimo primo de tempore, capite duodecimo: Quiſquis ille eſt, & qualiſcunque eſt, Chriſtianus non eſt, qui in Chriſti eccleſia non eſt. Sola quippe eſt, per quam ſacrificium Dominus libenter accipiat, ſola quæ pro errantibus fiducialiter intercedat. Vnde etiam de agni hoſtia Dominus præcepit, dicens: In vna domo comedetis, nec efferetis de carnibus eius foras. In vna nanque domo agnus comeditur, quia in vna Catholica eccleſia vera hoſtia redemptoris immolatur. De cuius carnibus diuina iuſſio efferri foras prohibet, quia dari ſanctum canibus vetat. Sola eſt in qua opus bonum fructuoſe peragitur; vnde mercedem denarij, non niſi qui intra vineam laborauerant acceperunt. Sola eſt quæ intra ſe poſitos valida charitatis compage cuſtodit, &c. vt Gregorius ſuprà litera C. teſtimo. 7.

Extra eccleſiã Chriſtianus nõ eſt, & nihil Deo acceptum eſt. Exod.12.

Matth. 20.

31. ITEM in Pſalmum octogeſimumoctauum, concione ſecunda: Amemus Dominum Deum noſtrum, amemus eccleſiam eius: illum ſicut patrem, iſtam ſicut matrem: illum ſicut Dominum, hanc ſicut ancillam eius, quia filij ancillæ ipſius ſumus. Sed matrimonium hoc magna charitate compaginatur. Nemo offendet vnum, & promeretur alterum. Nemo dicat, Ad idola quidem vado, arrepticios quidem & ſortilegos conſulo, ſed tamen Dei Eccleſiam non relinquo: Catholicus ſum. Tenens matrem, offendis patrem. Alius item dicit, Abſit à me, non conſulo ſortilegum, non quæro arrepticium, non quæro diuinationes ſacrilegas, nec eo ad adoranda dæmonia, non ſeruio lapidibus; ſed tamen in parte Donati ſum. Quid tibi prodeſt, non offenſus pater, qui offenſam vindicat matrem? Quid prodeſt, ſi Dominum confiteris, Deum honoras, ipſum prædicas, filium eius agnoſcis, ſedentem ad dexteram patris confiteris; & blaſphemas eccleſiam eius? Non te corrigunt exempla humani coniugij? Si haberes aliquem patronum, cui quotidiè obſequereris, cuius limina ſeruiendo contereres, quem quotidiè, non dico ſalutares, ſed & adorares, cui impenderes fidelia obſequia; ſi vnum crimen de eius coniuge diceres, nunquid domum eius intrares? Attendite ergò chariſſimi, tenete omnes vnanimiter Deum patrem, & matrem Eccleſiam.

Eccleſia amanda eſt tanquam mater.

nõ prodeſt Deũ colere & agnoſcere, ſi Eccleſiam eius blaſphemes. Simile.

32. ET epiſtola ducenteſima quarta ad Donatum preſbyterum Donatiſtã: Foris autem ab eccleſia conſtitutus, & ſeparatus à cõpage vnitatis, & vinculo charitatis, ęterno ſupplicio punireris, etiamſi pro Chriſti nomine viuus incendereris.

Martyrium extra eccleſiam inutile.

33. CYPRIANVS epiſtola quinquageſimaſeptima: Inimicus & hoſtis eccleſiæ, quos alienauit ab eccleſia, & foràs duxit, vt captiuos & vinctos contemnit & præterit: eos pergit laceſſere, in quibus Chriſtum cernit habitare. Quanquam etſi aliquis ex talibus fuerit apprehenſus, non eſt quod ſibi quaſi in confeſſione nominis blandiatur, cùm conſtet, ſi occiſi eiuſmodi extra eccleſiam fuerint, fidei coronam non eſſe, ſed pœnam potius eſſe perfidiæ.

Lib.1.ep.1.

Pœna perfidiæ.

34. IDEM epiſtola quinquageſimaſecunda ad Antonianum in fine: Apoſtatæ verò & deſertores, vel aduerſarij & hoſtes, & Chriſti eccleſiam diſſipantes, nec ſi occiſi pro nomine eius foris fuerint, admitti ſecundùm Apoſtolum poſſunt ad eccleſiæ pacem, quando nec ſpiritus, nec eccleſiæ tenuerunt vnitatem.

Lib.4.ep.2. Admitti nequeunt ad eccleſiæ pacem.

Epheſ. 4.

35. ITEM in tractatu de Simplicitate Prælatorum, ſiue de vnitate Eccleſiæ: Quiſquis ab Eccleſia ſegregatus adulteræ iungitur, à promiſſis Eccleſiæ ſeparatur. Nec perueniet ad Chriſti præmia, qui relinquit Eccleſiam Chriſti. Alienus eſt, profanus eſt, hoſtis eſt: Habere jam non poteſt Deum patrem, qui Eccleſiam non habet matrẽ. Si potuit euadere quiſquam, qui extra arcã Noë fuit: & qui extra Eccleſiam foris fuerit, euadit. Stare tu, & viuere putas poſſe de Eccleſia recedentem, ſedes ſibi alias, & diuerſa domicilia condentem? cùm dictũ ſit ad Raab, in qua præformabatur Eccleſia; Patrem tuum, & matrẽ tuam, & fratres tuos, & totam domum patris tui colliges ad teipſam in domum tuam: & erit omnis, qui exierit oſtium domus tuæ foràs, reus ſibi erit. Item ſacramentum Paſchæ nihil aliud in Exodi lege contineat, quàm vt agnus, qui in figura Chriſti occiditur, in domo vna edatur. Caro Chriſti,

Deum patrem non habebit, qui Eccleſiam non habet matrem.

Extra Eccleſiam non eſt ſalus.

Ioſue 2.

Exod. 12.

Christi, & sanctum Domini eijci foràs nõ potest, nec alia vlla credentibus præter vnam Ecclesiam domus est. An secum esse Christum, cùm collecti fuerint, opinãtur, qui extra Christi Ecclesiam colliguntur? Tales, etiam si occisi in confessione nominis fuerint, macula ista nec sanguine abluitur. Inexpiabilis & grauis culpæ discordiæ, nec passione purgatur. Esse martyr non potest, qui in Ecclesia non est: ad regnum peruenire non poterit, qui eam, quæ regnatura est, derelinquit. Cũ Deo manere non possunt, qui esse in Ecclesia Dei vnanimes noluerunt. Ardeant licet flammis, & ignibus traditi, vel obiecti bestijs animas suas ponant: non erit illa fidei corona, sed pœna perfidiæ: nec religiosæ virtutis exitus glorioſus, sed desperationis interitus. Occidi talis potest, coronari non potest. An esse sibi cum Christo videtur, qui aduersus sacerdotes Christi facit? qui se à cleri eius, & plebis societate secernit? Arma ille contra Ecclesiam portat, contra Dei dispositionem repugnat. Si extra Ecclesiam fuerit occisus, ad Ecclesiæ non potest præmia peruenire. Deus vnus est, & Christus vnus, & vna Ecclesia eius, & fides vna, & plebs in solidam corporis vnitatem concordiæ glutino copulata. Scindi vnitas non potest, nec corpus vnum discidio compaginis separari, diuulsis laceratione visceribus in frusta discerpi. Quidquid à matrice discesserit, seorsum viuere, & spirare non poterit substantiam salutis amittit.

Ne martyrio quidam schismatis macula delentur.

Pœna perfidiæ.

A matrice separatum, viuere nequid.

36. AVGVSTINVS libro quarto de Symbolo ad Catechumenos, capite decimotertio: Huius conclusio sacramenti, per sanctam Ecclesiam terminatur; quoniam si quis absque ea inuentus fuerit, alienus erit à numero filiorum. Nec habebit Deum patrem, qui Ecclesiam noluerit habere matrem. Nihilque ei valebit quòd credidit, vel fecit tanta bona, sine fine summi boni. Ecclesia mater est spiritalis; Ecclesia sponsa Christi est; gratia eius dealbata, precioso sanguine dotata. Totum possidet, quod à viro suo accepit in dote. Quæcunque congregatio cuiuslibet hæresis in angulis sedet; concubina est non matrona. Cùm relpexerit ille sponsus, eijcieris tu vt ancilla cum filijs tuis; quoniam non erunt hæredes filij ancillæ cum filijs liberæ.

Extra Ecclesiam cõstituti.

Mater Ecclesia.

Hæretici sunt filij cõcubinæ, & foras eijciendi. Gen. 21.

XIX.

Quid proponit articulus decimus?

A REMISSIONEM peccatorum, qua sine iustus & saluus esse nullus potest. Hunc autem verè diuitem thesaurum Christus[a] nobis acerba morte, suóque pretioso sanguine comparauit, totus vt mundus peccatis, eorúmque pœnis perpetuis liberaretur.

B Cuius quidem thesauri per Christi gratiam participes duntaxat fiunt ij, [b] qui se Fide & Baptismo ad Christi adiungunt Ecclesiam, & in eius vnitate obedientiáque persistunt. Deinde qui de commissis post Baptismum peccatis [c] pœnitentiam seriò agunt, & ijs aduersus peccata pharmacis, quæ Christus instituit, hoc est, Sacramentis, conuenienter vtuntur.

C Atque huc spectat potestas, vt vocant, [d] Clauium, quam Christus ad remittenda peccata ministris Ecclesiæ, & in primis Apostolo [e] Petro, eiúsque successoribus legitimis, vtpotè summis Ecclesiæ rectoribus, commendauit.

a Isa. 53. d Matt. 1. d & 9. a Apoc. 1. b Luc. 24. g Act. 10 g Heb. 9. c d 1. Ioann. 1. e Eph. 1. b Col. 1. b Heb. 1. a

b Act. 2. f 8. b g Mar. 16. d Ioan. 3. a Aug in Ench. cap 61 & de verbis Domini ser. 11. c. 20. & 22. c 2. Cor. 12. g Act. 8. d Ioann. 20. c Apoc. 2. b

d Hier. ep. 2 ad Hiolod. c 7. aug. ho. 49. c 3. & 50. cap. 4. & 5. Chrys. li. 3. de sacerd. Cyp. epist. 54. Luc. 10. f Matth. 18. c Ioann. 20. e

e Matt. 16 e Ioan. 21. e Hilar. can. 16 in Matt. Bernar. lib. 2 de consid. cap. 8. Concil. Florent.

TESTIMONIA.

1. A ISAIÆ trigesimotertio: Dominus iudex noster, Dominus legifer noster, Dominus rex noster: ipse saluabit nos, &c. Populus qui habitat in ea (Ierusalem,) auferetur ab eo iniquitas.

2. MATTHÆI primo: Vocabis nomen eius Iesum: ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum.

3. ET nono: Et videns Iesus fidem illorum, dixit paralytico: Confide fili, remittuntur tibi peccata tua. Vt autem sciatis, quia filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata, &c.

4. APOCALYPSIS primo: Qui dilexit nos, & lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo.

5. LVCÆ vigesimoquarto: Oportebat Christum pati, & resurgere à mortuis tertia die: & prædicari in nomine eius pœnitentiam, & remissionem peccatorum in omnes gentes, incipientibus ab Hierosolyma.

6. ACTORVM decimo ait B. Petrus: Præcepit nobis prædicare populo, & testificari quia ipse est, qui constitutus est à Deo iudex viuorum, & mortuorum. Huic omnes Prophetæ testimonium perhibent, remissionem peccatorum accipere per nomen eius, omnes qui credunt in eum.

7. AD Hæbræos nono: Christus assistens pontifex futurorum bonorum, per amplius & perfectius tabernaculum non manufactum, id est, non huius creationis: neque per sanguinem hircorum, aut vitulorum, sed per proprium sanguinem introiuit semel in Sancta, æterna redemptione inuenta. Si enim sanguis hircorum, & taurorum, & cinis vitulæ aspersus inquinatos sanctificat ad emundationem carnis: quanto magis sanguis Christi, qui per Spiritum sanctum semetipsum obtulit immaculatum Deo, emundabit conscientiam nostram ab operibus mortuis, ad seruiendum Deo viuenti? &c.

8. PRIMA Ioannis primo: Sanguis Iesu Christi, Filij eius, emundat nos ab omni peccato.

9. Ad Epheſios primo: Gratificauit nos in dilecto filio ſuo. In quo habemus redemptionem per ſanguinem eius remiſſionem peccatorum, ſecundùm diuitias gratiæ eius.

10. Ad Coloſſenſes primo: Qui eripuit nos de poteſtate tenebrarum, & tranſtulit in regnum filij dilectionis ſuæ, in quo habemus redemptionem per ſanguinem eius, remiſſionem peccatorum.

11. Ad Hebræos primo: Purgationem peccatorũ faciens, ſedet ad dexterã maieſtatis in excelſis.

1. B Actorvm ſecundo: His auditis, compuncti ſunt corde, & dixerunt ad Petrum, & ad reliquos Apoſtolos: Quid faciemus, viri fratres? Petrus verò ad illos: Pœnitentiam (inquit) agite, & baptizetur vnuſquiſque veſtrûm in nomine Ieſu Chriſti in remiſſionem peccatorum veſtrorum: & accipietis donum Spiritus ſancti.

2. Item octauo: Cùm verò credidiſſent (*Samaritani*) Philippo euangelizanti de regno Dei, in nomine Ieſu Chriſti baptizabantur viri, ac mulieres. Ibidem: Et dum irent per viam, venerunt ad quandam aquam: & ait Eunuchus: Ecce aqua, quid prohibet me baptizari? Dixit autem Philippus: Si credis ex toto corde, licet. Et reſpondens ait: Credo, filium Dei eſſe Ieſum Chriſtum. Et iuſſit ſtare currum; & deſcenderunt vterque in aquam, Philippus, & Eunuchus, & baptizauit eum.

3. Marci decimoſexto: Qui crediderit, & baptizatus fuerit, ſaluus erit.

4. Ioannis tertio: Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu ſancto, non poteſt introire in regnum Dei.

5. Avgvstinvs in Enchiridio ad Laurentium, capite ſexageſimoquinto: Quia plerunque dolor alterius cordis occultus eſt alteri, neque in aliorum notitiam per verba, vel quæcunque alia ſigna procedit, cùm ſit coram illo, cui dicitur; Gemitus meus à te non eſt abſconditus: rectè conſtituuntur, ab ijs qui Eccleſiæ præſunt, tempora pœnitentiæ, vt fiat etiam ſatis Eccleſiæ, in qua remittuntur ipſa peccata: extra eam quippe non remittũtur. Ipſa nanque propriè Spiritum ſanctum pignus accepit, ſine quo non remittuntur vlla peccata, ita vt quibus dimittuntur, conſequantur vitam æternam.

Pſal. 37.

Extra Eccleſiam non eſt peccatorum remiſſio.

6. Idem ſermone vndecimo de verbis Domini, capite viceſimo: Remiſſio peccatorum, quoniam non datur niſi in Spiritu ſancto, in illa Eccleſia tantummodò dari poteſt, quæ habet Spiritum ſanctum. Ideò remiſſio peccatorum, qua in ſe diuiſi ſpiritus euertitur & expellitur regnum, ideò ſocietas vnitatis Eccleſiæ Dei extra quam non ſit ipſa remiſſio peccatorum, tanquam proprium eſt opus Spiritus ſancti, Patre ſanè & Filio cooperantibus; quia ſocietas eſt quodammodò Patris & Filij ipſe Spiritus ſanctus. Et capite viceſimoſecundo: In lectione ſecundùm Matthęum, multo manifeſtius aperuit Dominus quid hîc vellet intelligi; Id eſt, quòd ipſe dicat verbum contra Spiritum ſanctum, qui vnitati Eccleſiæ corde impœnitenti reſiſtit, vbi in Spiritu ſancto ſit remiſſio peccatorum. Hunc enim Spiritum non habent, vt iam dictum eſt, qui etiam Chriſti Sacramenta portantes atque tractantes, ab eius congregatione ſeiuncti ſunt.

Extra vnitatem Eccleſiæ non eſt remiſſio peccatorum.

In Spiritum ſanctum peccant, qui corde impœnitẽti vnitate Eccleſiæ reſiſtunt.

7. Posteriorvm ad Corinthios duodecimo: Timeo ne fortè cùm venero, non quales volo, inueniam vos, &c. ne iterum cùm venero, humiliet me Deus apud vos, & lugeam multos ex ijs, qui ante peccauerunt, & non egerunt pœnitentiam ſuper immunditia, & fornicatione, & impudicitia, quam geſſerunt.

8. Actorvm octauo: Pœnitentiam age ab hac nequitia tua: (*inquit Petrus ad Simonem Magum*) & roga Deum, ſi fortè remittatur tibi hæc cogitatio cordis tui.

9. Ioannis vigeſimo: Accipite Spiritum ſanctum: quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta ſunt.

10. Apocalypsis ſecundo: Habeo aduerſum te, quòd charitatem tuam primam reliquiſti. Memor eſto itaque vnde excideris: & age pœnitentiam, & prima opera fac. ſin autem, venio tibi, & mouebo candelabrum tuum de loco ſuo, niſi pœnitentiam egeris.

1. C Hieronymvs epiſtola prima ad Heliodorum, capite ſeptimo: Abſit vt de his quicquam ſiniſtrum loquar, qui Apoſtolico gradui ſuccedentes, Chriſti corpus ſacro ore conficiunt, per quos & nos Chriſtiani ſumus: qui claues regni cælorum habentes, quodammodò ante iudicij diem iudicant: qui ſponſam Domini ſobria caſtitate conſeruant.

Sacerdotes corpus Chriſti cõficiunt, & ante diem iudicij quodammodò iudicant ex Clauium poteſtate.

2. Avgvstinvs in libro quinquaginta homiliarum, homilia quadrageſimanona, capite tertio: Agite pœnitentiam, qualis agitur in Eccleſia, vt oret pro vobis Eccleſia. Nemo ſibi dicat; Occultè ago, apud Deum ago; nouit Deus, qui mihi ignoſcit, quia in corde ago. Ergò ſine cauſa dictum eſt, Quæ ſolueritis in terra, ſoluta erunt in cælo? Ergò ſine cauſa ſunt claues datæ Eccleſiæ Dei? Fruſtramus Euangelium Dei, fruſtramus verba Chriſti? Promittimus vobis quod ille negat?

Matth. 18 Eccleſiæ datæ ſunt claues ad remittenda peccata.

3. Et homilia quinquageſima eiuſdem libri, capite quarto: Implicatus ergò quis tam mortiferis vinculis peccatorum, detrectat, aut differt, aut dubitat confugere ad ipſas claues Eccleſiæ, quibus ſoluatur in terra, vt ſit ſolutus in cælo: & audet ſibi poſt hanc vitam, quia tantùm Chriſtianus dicitur, ſalutem aliquam polliceri? Iudicet ergò ſeipſum homo in iſtis volũtate dum poteſt, & mores conuertat in melius; ne cùm iam non poterit, etiam præter voluntatem à Domino iudicetur. Et cùm ipſe in ſe protulerit ſeueriſſimæ medicinę, ſed tamen medicinæ, ſententiam, veniat ad antiſtites, per quos illi in Eccleſia claues miniſtrantur; & tanquam bonus iam incipiens eſſe filius, maternorum membrorum ordine cuſtodito, à præpoſitis ſacramentorum accipias ſatisfactionis ſuæ modum. Et capite quinto: Certiores ſunt claues Eccleſiæ, quàm corda regum: quibus clauibus, quodcunque in terra ſoluitur, etiam in cælo ſolutum promittitur. Et multò eſt honeſtior humilitas, qua ſe quiſque humiliat Eccleſię Dei; & labor minor imponitur, & nullo tẽporalis mortis periculo, mors æterna vitatur.

Claues Eccleſiæ.

Claues in Eccleſia per Antiſtites miniſtrantur.

Satisfactionis modus à ſacerdotibus accipiendus.

Mors æterna vitatur

4. Chrysostomvs libro tertio de Sacerdotio: Qui terram incolunt, atque in ea verſantur, ijs commiſſum eſt vt ea quæ in cælis ſunt, diſpenſent: ijs datum eſt vt poteſtatem habeant, quam Deus optimus neque Angelis, neque Archangelis datam eſſe voluit: neque enim ad illos dictum eſt; Quæcunq; alligaueris in terra, erunt alligata & in cælo: & quæcunque ſolueris in terra, erunt ſoluta & in cælo. Habẽt quidem & terreſtres principes vinculi poteſtatem, verùm corporum ſolùm. Id autem quod dico Sacerdotum vinculum,

Sacerdotum poteſtas etiam angelis denegata. Matth. 16. & 18.

Sacerdotũ vinculum

ad cælos peruadit.

vinculum, ipſam etiam animam contingit, atque ad cælos vſque peruadit: vſque adeò, vt quæcunque infernè ſacerdotes confecerint, illa eadem Deus ſupernè rata habeat, ac ſeruorum ſententiam Dominus confirmet. Etenim quidnam hoc aliud eſſe dicas, niſi omnem rerum cæleſtium poteſtatem illis à Deo conceſſam? Quorumcunque enim, ait, peccata retinueritis, retenta ſunt. Quænam, obſecro, poteſtas hac vna maior eſſe queat? Pater omnifariam Filio poteſtatem dedit: cæterùm video ipſam eandem omnifariam poteſtatem à Deo Filio illis traditam. Et paulò pòſt: Noſtris Sacerdotibus, non corporis lepram, verùm animæ ſordes, non dico purgatas probare, ſed purgare prorſus conceſſum eſt.

Quãta eorum poteſtas.

Matth. 18.

Animæ lepram purgant.

Lib. 1. epiſtol. 1.

5. CYPRIANVS epiſtola quinquageſima quarta ad Cornelium: Nec enim fas erat, aut permittebat paterna pietas, & diuina clementia, Eccleſiam pulſantibus claudi, & dolentibus ac deprecantibus, ſpei ſalutaris ſubſidium denegari, vt de ſeculo recedentes, ſine communicatione, & pace ad Dominum dimitterentur, quando permiſerit ipſe, qui legem dedit, vt ligata in terris, etiam in cælis ligata eſſent: ſolui autem poſſent illic, quæ hîc prius in Eccleſia ſoluerentur.

In Eccleſia militante remiſſio peccatorũ obtineri poteſt.

6. LVCAE decimo: Altera die protulit duos denarios, & dedit ſtabulario, & ait: Curam illius habe: & quodcunque ſupererogaueris, ego cùm rediero reddam tibi.

7. MATTHÆI decimooctauo: Amen dico vobis, quæcunque alligaueritis ſuper terram, erunt ligata & in cælo: & quæcunque ſolueritis ſuper terram, erunt ſoluta & in cælo.

8. IOANNIS vigeſimo: Accipite Spiritum ſanctum: quorum remiſeritis &c.

9. MATTHÆI decimoſexto: Et tibi dabo, (*ait Dominus ad Petrum*) claues regni cælorum. Et quodcunque ligaueris ſuper terram, erit ligatum & in cælis: & quodcunque ſolueris ſuper terram, erit ſolutum & in cælis.

10. IOANNIS vigeſimoprimo: Dicit Simoni Petro Ieſus: Simon Ioannis diligis me plus his? Dicit ei: Etiã Domine, tu ſcis quia amo te. Dicit ei: Paſce agnos meos. Dicit ei iterum: Simon Ioãnis, diligis me? Ait illi: Etiam Domine, tu ſcis quia amo te. Dicit ei: Paſce agnos meos. Dicit ei tertiò: Simon Ioannis, amas me? Contriſtatus eſt Petrus, quia dixit ei tertiò, Amas me, & dixit ei: Domine [redacted] omnia noſti: tu ſcis quia amo te. Dixit ei: Paſce oues meas.

Petrus Eccleſiæ petra.

11. HILARIVS Pictauorum Epiſcopus canone decimoſexto in Matthæum: O in nuncupatione noui nominis felix Eccleſiæ fundamentum, dignaq; ædificatione illius petra, quæ infernas leges, & tartari portas, & omnia mortis clauſtra diſſolueret. O beatus cæli ianitor, cuius arbitrio claues æterni aditus traduntur, cuius terreſtre iudicium, præiudicata authoritas ſit in cælo, vt quæ in terris, aut ligata ſunt, aut ſoluta, ſtatuti eiuſdem conditionem obtineant & in cælo.

Petri arbitrio Claues cæli traduntur.

12. BERNARDVS libro ſecundo de conſideratione ad Eugenium pontificem maximum, capite octauo: Agè indagemus adhuc diligentius quis ſis, quam geras videlicet pro tempore perſonam in Eccleſia Dei. Quis es? Sacerdos magnus, ſummus pontifex. Tu princeps Epiſcoporum, tu hæres Apoſtolorum, tu primatu Abel, gubernatu Noë, patriarchatu Abrahã, ordine Melchiſedech, dignitate Aaron, authoritate Moyſes, iudicatu Samuel, poteſtate Petrus, vnctione Chriſtus. Tu es cui claues traditæ, cui oues creditæ ſunt. Sunt quidem & alij cæli ianitores, & gregum paſtores: ſed tu tanto glorioſius, quanto & differentius vtrunque præ cæteris nomen hæreditâſti. Habent illi ſibi aſſignatos greges, ſinguli ſingulos: tibi vniuerſi crediti, vni vnus. Nec modò omnium, ſed & paſtorum tu vnus omnium paſtor. Vnde id probem quæris? Ex verbo Domini. Cui enim non dico Epiſcoporum, ſed etiam Apoſtolorũ, ſic abſolutè, & indiſcretè totæ commiſſæ ſunt oues? Si me amas Petre, paſce oues meas. Quas? Illius, vel illius populos ciuitatis, aut regionis, aut certè regni? Oues meas, inquit. Cui non planum, non deſignâſſe aliquas, ſed aſſignâſſe omnes? Nihil excipitur, vbi diſtinguitur nihil. Et fortè præſentes cæteri condiſcipuli erant, cùm committens vni vnitatem omnibus commendaret in vno grege, & vno paſtore, ſecundùm illud: Vna eſt columba mea, formoſa mea, perfecta mea. Vbi vnitas, ibi perfectio. Reliqui numeri perfectionem non habent, ſed diuiſionem, recedentes ab vnitate. Inde eſt quòd alij ſinguli ſingulas ſortiti ſunt plebes, ſcientes ſacramentum. Denique Iacobus, qui videbatur columna Eccleſiæ, vna cõtentus eſt Hieroſolyma, Petro vniuerſitatem cedens. Pulchrè verò ibi poſitus eſt ſuſcitare ſemen defuncti fratris, vbi occiſus eſt ille. Nam dictus eſt frater Domini. Porrò cedẽte Domini fratre, quis ſe alter ingerat Petri prærogatiuæ? Ergò iuxta canones tuos, alij in partem ſolicitudinis, tu in plenitudinem poteſtatis vocatus es. Aliorum poteſtas certis arctatur limitibus: tua extenditur & in ipſos qui poteſtatem ſuper alios acceperunt. Nonne ſi cauſa extiterit, tu Epiſcopo cælum claudere, tu ipſum ab Epiſcopatu deponere, etiam & tradere ſatanæ potes? Stat ergò inconcuſſum priuilegium tuum tibi, tam in datis clauibus, quàm in ouibus commendatis. Accipe aliud, quod nihilominus prærogatiuam confirmat tibi. Diſcipuli nauigabant, & Dominus apparebat in littore: quódque iucundius erat, in corpore rediuiuo. Sciens Petrus quia Dominus eſt, in mare ſe miſit: & ſic venit ad ipſum, alijs nauigio peruenientibus. Quid iſtud? Nempe ſignum ſingularis Pontificij Petri, per quod non nauim vnam, vt cæteri quique ſuam, ſed ſeculum ipſum ſuſceperit gubernandũ. Mare enim ſeculum eſt: naues, Eccleſiæ. Inde eſt quòd altera vice, inſtar Domini gradiens ſuper aquas, vnicum ſe Chriſti vicarium deſignauit, qui non vni populo, ſed cunctis præeſſe deberet. Siquidem aquæ multæ, populi multi. Ita cùm quiſque cæterorum habeat ſuam, tibi vna commiſſa eſt grandiſſima nauis facta ex omnibus ipſa vniuerſalis Eccleſia toto orbe diffuſa.

Paſtorum paſtor. Probat ex ſacris literis Bernardus Rom. pontificis authoritatem.

Ioan. 21.

Matth. 14.

Apoc. 17.

13. CONCILIVM Florentinum in literis vnionis: Diffinimus ſanctam Apoſtolicam ſedem, & Romanum Pontificem, in vniuerſum orbem tenere primatum; & ipſum Pontificem Romanum ſucceſſorem eſſe beati Petri principis Apoſtolorum, & verum Chriſti vicarium, totiúſque Eccleſiæ caput, & omnium Chriſtianorum patrem ac doctorem exiſtere; & ipſi in beato Petro paſcendi, regendi, & gubernandi vniuerſalem Eccleſiam à Domino noſtro Ieſu Chriſto plenam poteſtatem traditam eſſe, quemadmodum etiam in geſtis œcumenicorum Conciliorum, & in ſacris canonibus continetur.

Romani Pontificis quanta authoritas.

Cent. 6.

Galat. 2.

In Petro plena ei poteſtas tradita.

XX.

Quid habet vndecimus articulus?

Isa.26.d Iob 19.d Ezech.37.a b c 1.Cor.15.g 1.Thes.4.d Ioan.11.c 5.d e Matt. 22.c Dan. 12.a Philip. 3.d Hier. ad Minerii & Alexand.epist. 152. & epist.61 ad Pamach. aduersus error. Ioan. Ierosol.ca.9.& seq.Greg lib.14.Moral. cap. 30. & sequentib. August. in Enchir.c.84.& sequent. Item de ciuit. Dei,lib.22.cap.12.& sequentibus.

A CARNIS resurrectionem, quæ in nouissimo die bonis, malisq; continget. Nam corpus hoc,quod fragile,caducum,multisq; morbis & perpetuis ærumnis obnoxium, & post mortem quoque vermibus exedendum circunferimus, tum reuiuiscet, cùm in extremo illo die mortui omnes,Christo vocante iudice,simul ad vitam & iudicium excitabuntur. Igitur ante Christi [a] tribunal in carne cuncti apparebunt,vt citra exceptionem vnusquisque, prout gessit in corpore suo,quod illi reddetur integrum, siue bonum, siue malum recipiat. [b] *Procedent* autem, *qui bona fecerunt, in resurrectionem vitæ: qui verò mala egerunt,in resurrectionem iudicij, &* [c] *in supplicium æternum.*

a 2.Cor.5. b Rom.14.b b Ioan.5. c Matt.13.d c Matth.25.d 15.g Athanas.in symb. d Iob 19.d Coloss.3.a 1.Pet.3.d

B Hac fide vir bonus & patiens in ærumnis se vel maximis consolatur, vt in supremo etiam vitæ agone dicat, [d] *Scio quòd Redemptor meus viuit, & in nouissimo die de terra surrecturus sum: & rursum circundabor pelle mea, & in carne mea videbo Deum meum.* Prudentes illi sanè, qui terrena hæc & moribunda membra, in iustitiæ ac [e] virtutis seruitutem redigunt, quiq; corpus hoc, veluti vas purum, beatæ præparant immortalitati.

e 1.Cor.9.d Rom.6.b c 2.Corinth.15.f

TESTIMONIA.

1. A ISAIÆ vigesimosexto: Viuent mortui tui, interfecti mei resurgent: expergiscimini, & laudate qui habitatis in puluere.

2. IOB decimonono: Scio quòd Redemptor meus viuit,& in nouissimo die de terra surrecturus sum:Et rursum circundabor pelle mea,& in carne mea videbo Deum meum. Quem visurus sum ego ipse, & oculi mei conspecturi sunt, & non alius: reposita est hæc spes mea in sinu meo.

3. EZECHIELIS trigesimoseptimo: Facta est super me manus Domini, & eduxit me in spiritu Domini: & dimisit me in medio campi, qui erat plenus ossibus: Et circunduxit me per ea in gyro: erant autem multa valde super faciem campi, siccáque vehementer. Et dixit ad me:Fili hominis putasne viuent ossa ista? Et dixi: Domine Deus,tu nôsti.Et dixit ad me: Vaticinare de ossibus istis: & dices eis: Ossa arida audite verbum Domini. Hæc dicit Dominus Deus ossibus his: Ecce ego intromittam in vos spiritum, & viuetis. Et dabo super vos neruos, & succrescere faciam super vos carnes, & superextendam in vobis cutem: & dabo vobis spiritum, & viuetis, & scietis quia ego Dominus. Et prophetaui sicut præceperat mihi: factus est autem sonitus prophetante me, & ecce commotio: & accesserunt ossa ad ossa, vnumquodque ad iuncturam suam. Et vidi,& ecce super ea nerui,& carnes ascenderunt: & extenta est in eis cutis desuper, & spiritum non habebant.Et dixit ad me: Vaticinare ad spiritum,vaticinare fili hominis, & dices ad spiritum:Hæc dicit Dominus Deus: A quatuor ventis veni spiritus,& insuffla super interfectos istos,& reuiuiscant. Et prophetaui sicut præceperat mihi:& ingressus est in ea spiritus, & vixerunt: steteruntque super pedes suos exercitus grandis nimis valde,&c.

4. PRIORIS ad Corinthios decimoquinto: Omnes quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur.In momẽto, in ictu oculi,in nouissima tuba: canet enim tuba, & mortui resurgent incorrupti:& nos immutabimur. Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptionem, & mortale hoc induere immortalitatem.

5. PRIORIS ad Thessalonicenses quarto: Ipse Dominus in iussu, & in voce Archangeli,& in tuba Dei descendet de cælo: & mortui, qui in Christo sunt,resurgent primi. Deinde nos, qui viuimus, qui relinquimur, simul rapiemur cum illis in nubibus obuiam Christo in aëra, & sic semper cum Domino erimus.

6. IOANNIS vndecimo:Dicit ei Martha:Scio quia resurget in resurrectione in nouissimo die.

7. ET capite quinto: Amen, amen dico vobis, quia venit hora, & nunc est, quando mortui audient vocem Filij Dei:& qui audierint,viuent.Et paulò pòst: Nolite mirari hoc,quia venit hora,in qua omnes,qui in monumentis sunt,audient vocem Filij Dei:& procedent qui bona fecerunt, in resurrectionem vitæ: qui verò mala egerunt, in resurrectionem iudicij.

8. MATTHÆI vigesimosecundo: In illo die accesserunt ad eum Saducæi, qui dicunt non esse resurrectionem:& interrogauerunt eum, dicentes:Magister,Moyses dixit: Si quis mortuus fuerit non habens filium, vt ducat frater eius vxorem illius, & suscitet semen fratri suo. Erant autem apud nos septem fratres: & primus, vxore ducta, defunctus est:& non habens semen, reliquit vxorem suam fratri suo. Similiter secundus, & tertius vsque ad septimum. Nouissimè autem omnium & mulier defuncta est.In resurrectione ergò cuius erit de septem vxor? omnes enim habuerunt eam. Respondens autem Iesus,ait illis: Erratis, Deut.25.

Erratis, neſcientes Scripturas, neque virtutem Dei. In reſurrectione enim neque nubent, neque nubentur: ſed erunt ſicut angeli Dei in cælo. De reſurrectione autem mortuorum non legiſtis quod dictum eſt à Deo dicente vobis: Ego ſum Exod.3. Deus Abraham, & Deus Iſaac, & Deus Iacob? Non eſt Deus mortuorum, ſed vinentium.

9 DANIELIS duodecimo: Et multi de his qui dormiunt in terræ puluere, euigilabunt: alij in vitam æternam, & alij in opprobrium vt videant ſemper. Qui autem docti fuerint, fulgebunt quaſi ſplendor firmamenti: & qui ad iuſtitiam erudiunt multos, quaſi ſtellæ in perpetuas æternitates.

10. AD Philippenſes tertio: Noſtra autem conuerſatio in cælis eſt: vnde etiam Saluatorem expectamus Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, qui reformabit corpus humilitatis noſtræ, configuratum corpori claritatis ſuæ, ſecundùm operationem, qua etiam poſſit ſubijcere ſibi omnia.

11 HIERONYMVS in epiſtola centeſima quinquageſima ſecunda ad Minerium & Alexãdrum: Quæritis quo ſenſu dictum ſit, & quomodo in prima ad Corinthios epiſtola Pauli Apoſtoli ſit legendum: Omnes quidem dormiemus, non autem omnes immutabimur. An iuxta quædam exemplaria, Non omnes dormiemus, omnes autem immutabimur: vtrunque enim in Græcis codicibus inuenitur. Deinde adducens veterum ſuper ea re explicationes & ſententias, hæc ex Didymo commemorat: Didymus (inquit) non pedibus, ſed verbis in Origenis tranſiens ſententiam, contraria via graditur. Ecce myſterium vobis loquor: Omnes quidem dormiemus, non omnes autem immutabimur. Quod ita diſſeruit: Si non indigeret reſurrectio interprete, nec obſcuritatem haberet in ſenſibus: nunquam Paulus poſt 1.Cor.15. multa, quæ de reſurrectione locutus eſt, intuliſſet: Ecce myſterium vobis dico: Omnes quidem dormiemus, id eſt, moriemur: non omnes autẽ, ſed ſoli ſancti, immutabimur. Scio quòd in nonnullis codicibus ſcriptum ſit: Non quidem omnes dormiemus, omnes autem immutabimur. Sed conſiderandum an ei, quod præmiſſum eſt, Omnes immutabimur, poſſit conuenire, quod ſequitur: Mortui reſurgent incorrupti, & nos immutabimur. Si enim omnes immutabuntur, & hoc commune cum cæteris eſt, ſuperfluum fuit dicere, & nos immutabimur. Quamobrem ita legendum eſt: Omnes quidem dormiemus, non omnes autem immutabimur. Si enim in Adam omnes moriuntur, & in morte dormitio eſt: omnes ergò dormiemus, ſiue moriemur. Dormit autem, iuxta idioma ſcripturarum, qui mortuus eſt ſpe reſurrectionis futuræ: Omniſque qui dormit, vtique expergiſcitur, ſi tamen non ſubita vis mortis eum oppreſſerit, & mors ſomno fuerit copulata. Cumque omnes ita dormierint lege naturæ, ſoli ſancti, & corpore, & anima in melius mutabuntur: ita vt incorruptio omnium reſurgentium ſit, gloria autem atque mutatio propriè ſanctorum. Et paulò pòſt Acacij Cæſareenſis epiſcopi expoſitionem adfert, quem in hæc verba ſcripſiſſe ait: Dicamus primùm de eo, quod magis in plurimis codicibus inuenitur. Ecce myſterium dico vobis: Omnes quidem dormiemus, non omnes autem immutabimur. Dormitio mortem iſtam, quæ communis eſt omnium, ſignificat: vnde rectiſſimè poſuit, quòd omnes dormiamus, id eſt, moriamur, ſicut ſuprà dixit: Quo modo in Adam omnes moriuntur, ſic & in Chriſto omnes viuificabuntur. Cùm ergò omnes morituri ſint, audite ſacramenta, quæ dico: Omnes quidem moriemur, ſed non omnes immutabimur. Commutatio qua Paulus mutandus & ſancti ſunt, glorificatio intelligitur. Incorruptio autem idcircò communis eſt omnium, quia in eo miſerabiliores erunt peccatores, vt ad tormenta perpetui ſint, & non mortali & corruptibili corpore diſſoluantur. Legimus in eadem epiſtola, Apoſtolo diſſerente, ſacratam diuerſitatem reſurrectionis non in natura corporum, ſed in varietate gloriæ: dum alij reſurgunt ad pœnas perpetuas, alij ad gloriam ſempiternam. Alia enim 1.Cor.15. caro volatilium, alia piſcium, alia iumentorum, & corpora cæleſtia, & corpora terreſtria. Sic, inquit, erit & reſurrectio mortuorum. Cui ſententiæ magis acquieſcit Eccleſia, vt omnes communi morte moriamur, & non omnes mutemur in gloriam: iuxta illud quod Daniel ſcribit, Multi dormientes in terræ puluere reſurgent: alij in gloriam æternam, alij in confuſionem & opprobrium ſempiternum. Qui enim reſurgent in opprobrium & confuſionem ſempiternam, non reſurgent in æternam gloriam, in quam Paulus, & qui cum eo ſunt, mutabuntur. Atque in fine Hieronymus ita concludit: Illud autem in fine breuiter commoneo: hoc quod in Latinis codicibus legitur: Omnes quidem reſurgemus, non omnes autem immutabimur: in Græcis voluminibus non haberi, ſed vel, Omnes dormiemus, non autem omnes immutabimur: vel, Non omnes dormiemus, omnes autem immutabimur: quorum quis ſenſus ſit, ſuprà diximus.

Eccleſiæ ſententia eſt omnes morituros, ſed nõ omnes ad gloriam immutandos. Dan.12.

12. ET epiſtola ſexageſimaprima ad Pammachium aduerſus errores Ioannis Ieroſolymitani, qui Origenem ſecutus, corporis quidem reſurrectionem futuram confitebatur, ſed non item carnis & eorundem membrorum, capite nono: Mihi crede, inquit, non eſt ſimplex ſilentium tuum, quòd in expoſitione fidei tuæ ad decipiendas aures ignorantium, nouies corpus, & ne ſemel quidem carnes nominas. Alia enim carnis, alia corporis definitio eſt. Omnis caro eſt corpus, non omne corpus eſt caro. Caro eſt propriè, quæ ſanguine, venis, oſſibus, neruiſque conſtringitur. Corpus quanquam & caro dicatur, interdum tamen æthereum, vel aëreum nominatur, quod tactui viſuique non ſubiacet, & plerunque viſibile eſt & tangibile. In ſymbolo fidei & ſpei noſtræ, quod ab Apoſtolis traditum, non ſcribitur in charta & atramento, ſed in tabulis cordis carnalibus, poſt confeſſionem Trinitatis, & vnitatem Eccleſiæ, omne Chriſtiani dogmatis ſacramentum, carnis reſurrectione concluditur. Et tu intantùm in corporis, & iterum corporis, & tertiò corporis, & vſque nouies corporis, vel ſermone, vel numero immoratis: nec ſemel nominas carnem, quod illi ſemper nominant carnem, corpus verò tacẽt. Et capite decimo verba Iob adducẽs, Iob.19. Rurſum circundabor pelle mea. Vbi hîc, inquit, corpus æthereũ? vbi aëreũ & ſpiritui & auræ ſimile? Certè vbi pellis, & caro, vbi oſſa, & nerui, & ſanguis, & venæ, ibi carnis ſtructura, ibi ſexus proprietas. Et in carne, inquit, mea videbo Deũ. Quando omnis caro videbit ſaluatare Dei, id eſt, Luc.3. Ieſum Deum, tunc & ego videbo redemptorem & ſaluatorem & Deum meum: videbo autem in iſta carne, quæ me nunc cruciat, quæ nunc præ

1.Theſ.4. Ioan.11.

dolore diſtillat. Quem viſurus ſum ego ipſe, &c. Is ſi non in ſexu ſuo reſurrecturus eſt, ſi non eiſdem membris, quæ iacuêre ſtercore, ſi non eoſdem oculos aperiat ad videndum Deum, quibus tunc videbat vermiculos, vbi erit ergò Iob? ITEM capite vndecimo: Egò liberè dicam, fidem Eccleſiæ apertiſſimè confitebor. Reſurrectionis veritas catholicæ, ſine carne & oſſibus, ſine ſanguine & membris intelligi non poteſt. Vbi caro, & oſſa, & ſanguis, & membra ſunt, ibi neceſsè eſt vt ſexus diuerſitas ſit: vbi ſexus diuerſitas eſt, ibi Ioannes Ioannes, Maria Maria. Mea ruſticitas ſic credit, & ſic intelligit ſexum confiteri ſine ſexuum operibus: homines reſurgere, & ſic eos angelis adæquari. Nec ſtatim ſuperflua videbitur membrorum reſurrectio, quæ caritura ſint officio ſuo, cùm adhuc in hac vita poſiti, nitamur opera non implere membrorum. Et paulò pòſt: Quid potentiam Dei calumniaris? qui poteſt de medulla illa, & de ſeminario veſtro interiori, non carnes tantùm de carnibus, ſed corpus educere, & aliud ex alio facere, & de aqua, id eſt, de vilitate carnium, pretioſa, & aërij corporis vina mutare: poteſt vtique eadem potentia, qua de nihilo cuncta fabricatus eſt, reddere quæ fuerunt: quia multo minus eſt reſtituere quod fuerit, quàm facere quod non fuit. Miraris ſi de infantibus & ſenibus in perfecti viri ætatem reſurrectio fiat, cùm de limo terræ, abſque vllis ætatum incrementis, conſummatus homo factus ſit? ET capite duodecimo: Reſurrectionem carnis omniúmque membrorum ſi velim probare, & ad ſingula teſtimonia explanationes adiungere, multis libris opus erit. Profert deinde multa ſcripturæ teſtimonia, quibus eam ſententiam probat.

In eadem carne, & ijſdem mẽbris reſurgemus.

Potẽtia diuina circa corpora.

Reſurrectionis demonſtratio per ſimilitudines rerum naturalium.

13. GREGORIVS libro decimoquarto Moralium in Iob, capite trigeſimo: Quid enim quotidie, niſi reſurrectionem noſtram in elementis ſuis mundus imitaturi? Per quotidiana quippe momenta lux ipſa temporalis quaſi moritur, dum ſuperuenientibus noctis tenebris, ea quæ aſpiciebatur, ſubtrahitur: & quaſi quotidie reſurgit, dum lux ablata oculis, ſuppreſſa iterũ nocte, reparatur. Per momenta quoque temporum cernimus arbuſta viriditatem foliorum amittere, à fructuum prolatione ceſſare: & ecce ſubitò quaſi ex areſcenti ligno, velut quadam reſurrectione veniente videmus folia erumpere, fructũ grandeſcere, & totam arborem rediuiuo decore veſtiri. Indeſinenter cernimus parua arborum ſemina terræ humoribus commendari: ex quibus non longè pòſt aſpicimus magna arbuſta ſurgere, folia pomaqúe proferre. Quid ergò mirum, ſi tenuiſſimum puluerem, vel à noſtris oculis in elementis redactum, cùm vult, in hominem reformat, qui ex tenuiſſimis ſeminibus immenſa arbuſta redintegrat? Quia ergò rationales ſumus conditi, ſpem reſurrectionis noſtræ ex ipſa debemus rerum ſpecie & contemplatione colligere. Sed quia in nobis ſenſus torpuit rationis, acceſſit in exemplum gratia redemptoris. Venit nanque conditor noſter, ſuſcepit mortem, oſtendit reſurrectionem: vt qui reſurrectionis ſpem ex ratione tenere noluimus, hanc ex eius adiutorio & exemplo teneremus. Et quiſquis reſurrectionis virtutẽ in ſe fieri poſſe deſperat, verba in gentilitate poſiti viri fidelis erubeſcat; & penſet quanto pœnæ ſit pondere feriendus, ſi adhuc nõ credit ſuam, qui iam reſurrectionem Domini cognouit factam: ſi & ille ſuam credidit, qui adhuc Domini Ieſu ſperabat eſſe faciendam.

Chriſtus futuræ reſurrectionis exemplar.

Iob intellige.

14. ET capite trigeſimoprimo: In illa reſurrectionis gloria erit corpus noſtrum ſubtile quidem, per effectum ſpiritalis potentiæ, ſed palpabile, per veritatem naturæ. In illa cæleſtis regni gloria caro ſecundùm naturam erit, ſed ſecundùm paſſionum deſideria non erit, quia deuicto mortis aculeo, in æterna incorruptione regnabit.

Corpus noſtrum erit poſt reſurrectionem palpabile.

15. ITEM capite trigeſimotertio: Si poſt reſurrectionem corpus palpabile non erit, profectò alius ſurgit quàm moritur: quod dictu nefas eſt credere, quia ego morior, & alius reſurgat.

16. AVGVSTINVS in Enchiridio ad Laurentium, capite octogeſimoprimo: Reſurrecturam carnem omnium, quicúque nati ſunt hominum atque naſcentur, & mortui ſunt atque morientur, nullo modo dubitare debet Chriſtianus.

17. CAPITE octogeſimoquinto, & octogeſimoſexto de abortiuis fœtibus diſputat, an reſurrecturi ſint.

Quiſquis vixit & mortuus eſt, reſurget.

18. AIT autem capite octogeſimoſexto: Ex quo incipit homo viuere, ex illo vtique iam mori poteſt. Mortuus verò, vbicunque illi mors potuit euenire, quomodo ad reſurrectionem non pertineat mortuorum, reperire non poſſum.

Monſtra ſine vlla deformitate naturæ reſurgent.

19. CAPITE octogeſimoſeptimo de monſtroſis fœtibus ita ait: Neque enim & monſtra, quæ naſcuntur & viuunt, quamlibet citò moriantur, aut reſurrectura negabuntur, aut ita reſurrectura credenda ſunt, ac non potius correcta emendatáque natura.

Materia carnis humanæ non perit Deo, quãuis varijs formis ſubijciatur.

20. CAPITE octogeſimooctauo: Non perit Deo terrena materies, de qua mortalium creatur caro; ſed in quemlibet puluerem cineremve ſoluatur, in quoslibet halitus auráſque diffugiat, in quamcunque aliorum corporum ſubſtãtiam, vel in ipſa elementa vertatur, in quorumcunque animalium, etiam hominum, cibum cedat carnémque mutetur, illi animæ humanæ puncto temporis redit, quæ illam primitus, vt homo fieret, creſceret, viueret, animauit. Vide iſta latius libro vigeſimoſecundo de ciuitate Dei, capite vigeſimo.

Nihil indecorum.

21. CAPITE nonageſimo in Enchiridio: Indecorum aliquid ibi non erit, ſed quicquid futurum eſt, hoc decebit, quia nec futurum eſt, ſi non decebit.

Nihil vitij aut deformitatis in Sanctorum corporib⁹. Caro vera erit, ſine carnali tamen cõcupiſcentia. 1. Cor. 15.

22. CAPITE nonageſimoprimo: reſurgent igitur ſanctorum corpora ſine vllo vitio, ſine vlla deformitate, ſicut ſine vlla corruptione, onere, difficultate. Quantum attinet ad corruptionem, quæ nunc aggrauat animam, & ad vitia, quibus caro aduerſus ſpiritum concupiſcit, tunc non erit caro, ſed corpus. Quantum autem attinet ad ſubſtantiam, etiam tunc caro erit. Propter quod & poſt reſurrectionem corpus Chriſti caro appellatum eſt. Sed ideò ait Apoſtolus, Seminatur corpus animale, reſurget corpus ſpiritale: quoniam tanta erit tunc cõcordia carnis & ſpiritus, viuificante ſpiritu ſine ſuſtentaculi alicuius indigentia ſubditam carnem, vt nihil nobis repugnet ex nobis, ſed ſicut foris neminem, ita nec intus noſipſos patiamur inimicos.

23. IDEM libro vigeſimoſecundo de ciuitate Dei, capite duodecimo, argumenta & calumnias infidelium contra reſurrectionem proponit,

24 CAPITE decimotertio de abortiuis eadem tradit quæ in Enchiridio.

25. CAPITE

25. CAPITE decimoquarto: Infantes (inquit) non in [redacted] reſurrecturi ſunt corporis exiguitate, qua mortui: ſed quod eis tardius acceſſurum erat tempore, hoc ſunt illo Dei opere miro atque celeberrimo recepturi.

Ætas & ſtatura reſurgentium.

26. CAPITE decimoquinto: Reſtat ergò, vt ſuam recipiat quiſque menſuram, quam vel habuit in iuuentute, etiamſi ſenex eſt mortuus: vel fuerat habiturus, ſi ante eſt defunctus. Atque illud quod commemorauit Apoſtolus de menſura ætatis plenitudinis Chriſti, ſi de reſurrectione corporum dictum eſt, ſic accipiamus dictum, vt nec vltra, nec infra iuuenilem formam reſurgant corpora mortuorum: ſed in ea ætate & robore: vſque ad quam Chriſtum hîc peruenisſe cognouimus. Circa trigînta quippe annos definiêrunt eſſe etiam ſeculi huius doctiſſimi homines, iuuentutem.

Ephes. 4.

In eodem ſexu.

27. CAPITE decimoſeptimo: Mihi melius ſapere videntur, qui vtrunque ſexum reſurrecturum eſſe non dubitant. Non enim libido ibi erit, quæ confuſionis eſt cauſa, &c. Qui ergò vtrunque ſexum inſtituit, vtrunque reſtituet.

Decor & pulchritudo.

28. CAPITE decimonono: Nulla erit deformitas, quam facit incongruêtia partium, vbi & quæ praua ſunt, corrigentur: & quod minus eſt quàm decet, vnde creator nouit, inde ſupplebitur: & quod plus eſt, quàm decet, materiæ ſeruata integritate, detrahetur. Coloris porrò ſuauitas quanta erit, vbi iuſti fulgebunt ſicut ſol in regno patris ſui? Quæ claritas in Chriſti corpore cùm reſurrexit, ab oculis diſcipulorum potius abſcondita fuiſſe, quàm defuiſſe credenda eſt. Non enim eam ferret humanus atque infirmus aſpectus, quando ille à ſuis ita deberet attendi, vt poſſet agnoſci.

Matth. 13.

Claritas.

Cicatrices martyrum.

29. CAPITE vigeſimo: Neſcio quo autem modo ſic afficimur amore martyrum beatorum, vt velimus in illo regno in eorum corporibus videre vulnerum cicatrices, quæ pro Chriſti nomine pertulerunt: & fortaſsè videbimus. Non enim deformitas in eis, ſed dignitas erit: & quædam, quamuis in corpore, non corporis, ſed virtutis pulchritudo fulgebit: nec ideò tamen ſi aliqua martyribus amputata & ablata ſunt membra, ſine ipſis membris erunt in reſurrectione mortuorum: quibus dictum eſt, Capillus capitis veſtri non peribit. Sed ſi hoc decebit in illo nouo ſeculo, vt indicia glorioſorum vulnerum in illa immortali carne cernantur, vbi membra, vt præciderentur, percuſſa vel ſecta ſunt, ibi cicatrices, ſed tamen eiſdem membris redditis, non perditis, apparebunt. Quamuis itaque omnia quæ acciderunt corpori vitia, tunc non erunt: non ſunt tamen deputanda, vel appellanda vitia, virtutis indicia. Abſit autem, vt ad reſuſcitanda corpora, vitæque reddenda, non poſſit omnipotêtia creatoris omnia reuocare, quæ vel beſtia, vel ignis abſumpſit, vel in puluerem cinerêue collapſum, vel in humorem ſolutum, vel in auras eſt exhalatum. Abſit vt ſinus vllus, ſecretumque naturæ ita recipiat aliquid ſubtractum ſenſibus noſtris, vt omnium creatoris aut lateat cognitionem, aut effugiat poteſtatem. Et poſt quædam: Etſi omnibus perijſſet modis caro humana, nec vlla eius materies in vllis naturæ latebris remanſiſſet, vnde veller, eam repararet omnipotens.

Membra amputata reſtituêtur. Matth. 10.

Potentia creatoris in reſtituêdis cineribus.

30. POSTERIORIS ad Corinthios quinto: Omnes nos manifeſtari oportet ante Tribunal Chriſti, vt referat vnuſquiſque propria corporis, prout geſſit, ſiue bonum, ſiue malum.

31. AD Romanos decimoquarto: Omnes ſtabimus ante tribunal Chriſti. Itaque vnuſquiſque noſtrûm pro ſe rationem reddet Deo.

32. IOANNIS quinto, vt ſuprà teſtimo. ſeptimo.

33. MATTHÆI decimotertio: In tempore meſſis dicam meſſoribus: Colligite primùm zizania, & alligate ea in faſciculos ad comburendum, triticum autem congregate in horreum meum. Sicut ergò colliguntur zizania, & igni comburuntur: ſic erit in conſummatione ſæculi, mittet filius hominis angelos ſuos, & colligent de regno eius omnia ſcandala, & eos, qui faciunt iniquitatem: & mittent eos in caminum ignis. Ibi erit fletus, & ſtridor dentium. Tunc iuſti fulgebunt ſicut ſol in regno Patris eorum. Simile eſt regnum cælorum ſagenæ miſſæ in mare, & ex omni genere piſcium congreganti. Quam, cùm impleta eſſet, educentes, & ſecus littus ſedentes, elegerunt bonos in vaſa, malos autem foras miſerunt. Sic erit in conſummatione ſæculi: exibunt angeli, & ſeparabunt malos de medio iuſtorum, & mittent eos in caminum ignis: ibi erit fletus, & ſtridor dentium.

34. ET vigeſimoquinto: Et ibunt hi in ſupplicium æternum: iuſti autem in vitam æternam.

35. ATHANASIVS Alexandrinus epiſcopus in Symbolo: Ad cuius aduentum omnes homines reſurgere habent cum corporibus ſuis, & reddituri ſunt de factis proprijs rationem. Et qui bona egerunt, ibunt in vitam æternam: qui verò mala, in ignem æternum.

1.B IOB decimonono: Scio quòd Redemptor, &c. vt in textu.

2. AD Coloſſenſes tertio: Mortificate membra veſtra, quæ ſunt ſuper terram: fornicationem, immunditiam, &c.

3. PRIORIS Petri tertio: Mortuus eſt iuſtus pro iniuſtis, vt nos offerret Deo, mortificatos quidem carne, viuificatos autem ſpiritu.

4. PRIORIS ad Corinthios nono: Caſtigo corpus meum, & in ſeruitutem redigo: ne fortè cùm alijs prædicauerim, ipſe reprobus efficiar.

5. AD Romanos ſexto: Non ergò regnet peccatum in veſtro mortali corpore vt obediatis concupiſcentijs eius. Sed neque exhibeatis membra veſtra arma iniquitatis peccato: ſed exhibete vos Deo, tanquam ex mortuis viuentes: & membra veſtra arma iuſtitiæ Deo. Sicut enim exhibuiſtis membra veſtra ſeruire immunditiæ, & iniquitati ad iniquitatem, ita nunc exhibete membra veſtra ſeruire iuſtitiæ in ſanctificationem.

6. PRIORIS ad Corinthios decimoquinto: Seminatur in corruptione, ſurget in incorruptione. Seminatur in ignobilitate, ſurget in gloria. Seminatur in infirmitate, ſurget in virtute. Seminatur corpus animale, ſurget corpus ſpirituale.

XXI.

Quis eſt poſtremus articulus?

1.Corint.2.c Ioan.17.a Matth.19.b c d 25.c d Apocal.2.b c e g 3.c d 7.d 21.a b g 22.a c Rom. 2.a b Tit.1.a 2.d 3.b 2. Timoth.4.b 1. Ioan.1. d 3.a 1.Pet.1.a Rom.6.d

A DE vita æterna, quam electis poſt mortem ſupereſſe minimè dubitemus. Atque hic fructus & finis eſt fidei, ſpei, patientiæ & exercitationis Chriſtianæ. Cuius vitæ conſequendæ cauſa nullum pietatis opus arduum, nullus labor grauis, nullus dolor acerbus, nullum in agendo patiendoq; tempus diuturnum ac moleſtum verè credenti debet exiſtimari. Quòd ſi vita hac, quæ calamitatis alioquin plena eſt, nihil dulcius ac optabilius ducitur; quanto illa demùm potior habenda eſt, [a] quæ ab omni malorum ſenſu & metu procul abeſt, quæ cæleſtibus & ineffabilibus ſine fine gaudijs, delicijs ac voluptatibus omni ex parte ſemper abundat?

a Auguſt.de ciuit.Dei, lib.22. cap.29.& 30.& lib.3.de lib. arbit.cap. vltim. Item ſer.64.de verb.Dom.c.1. & ſeq. & lib.3.de Symb. ad Catechum.cap.12.

B De qua vita Chriſtus, [b] *Nolite timere puſillus grex*, inquit, *quia complacuit patri veſtro dare vobis regnum.* Qui & in extremo iudicij die dicet electis: [c] *Venite benedicti Patris mei, poſſidete paratum vobis regnum à conſtitutione mundi.* Impijs verò in hunc modum loquetur: [d] *Diſcedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus eſt diabolo, & angelis eius.* Id quod [e] non ſolùm ad Ethnicos, Hæreticos, Schiſmaticos, & palam flagitioſos pertinet: verùm etiam ad Chriſtianos, quos in mortali peccato [f] mors opprimit, eſt referendum.

b Luc.12.d

c Matth.25.e

d Ibidem d

e Fulgentius de fide ad Petrum Diaconum, cap.38.& 40.

f Ezec.18.a 33.b Rom. 6.d Sap.1.d 1. Cor. 6.b

g Hieron. ad Marcellam epiſtol.137.

C Adijcitur demùm clauſula iſthæc [g] *Amen*, vt fidei & confeſſionis huius Chriſtianæ teſtimonium apud nos indubitatum eſſe, ac ſolidum demonſtretur.

TESTIMONIA.

1. A PRIORIS ad Corinthios ſecundo: Sed ſicut ſcriptum eſt: (*Iſaiæ ſexageſimoquarto ſcilicet*) Quòd oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit, quæ præparauit Deus ijs, qui diligunt illum.

2. IOANNIS decimoſeptimo: Hæc eſt autem vita æterna, vt cognoſcant te, ſolum Deum verum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum.

3. MATTHÆI decimonono: Et ſunt Eunuchi, qui ſeipſos caſtrauerunt propter regnum cælorum. Sinite paruulos, & nolite eos prohibere ad me venire: talium eſt enim regnum cælorum. Magiſter bone, quid boni faciam, vt habeam vitam æternam? Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata. Diues difficilè intrabit in regnũ cælorum. Omnis, qui reliquerit domum, vel fratres, &c. centuplum accipiet, & vitam æternam poſſidebit.

4. ET vigeſimoquinto: Venite benedicti Patris mei, poſſidete paratum vobis regnum à conſtitutione mundi, &c. Et ibunt hi in ſupplicium æternum: iuſti autem in vitam æternam.

5. APOCALYPSIS ſecundo: Vincenti dabo edere de ligno vitæ, quod eſt in Paradiſo Dei mei. Eſto fidelis vſque ad mortem, & dabo tibi coronam vitæ. Vincenti dabo manna abſconditum, &c. Qui vicerit, & cuſtodierit vſque in finem opera mea, dabo illi poteſtatem ſuper Gentes, & reget eas in virga ferrea, & tanquam vas figuli confringentur, ſicut & ego accepi à Patre meo: & dabo illi ſtellam matutinam.

6. ITEM tertio: Ecce venio citò: tene quod habes, vt nemo accipiat coronam tuam. Qui vicerit, faciam illum columnam in templo Dei mei, & foras non egredietur amplius, & ſcribam ſuper eum nomen Dei mei, & nomen ciuitatis Dei mei nouæ Hieruſalem, quæ deſcendit de cælo à Deo meo, & nomen meum nouum. Qui vicerit, dabo ei ſedere mecum in throno meo: ſicut & ego vici, & ſedi dum Patre meo in throno eius.

7. ET ſeptimo: Hi ſunt, qui venerunt de tribulatione magna, & lauerunt ſtolas ſuas, & dealbauerunt eas in ſanguine Agni. ideò ſunt ante thronum Dei, & ſeruiunt ei die ac nocte in templo eius: & qui ſedet in throno, habitabit ſuper illos. non eſurient, neque ſitient amplius, nec cadet ſuper illos ſol, neque vllus æſtus: quoniam Agnus, qui in medio throni eſt, reget illos, & deducet eos ad vitæ fontes aquarum, & abſterget Deus omnem lachrymam ad oculis eorum.

8. IDEM vigeſimoprimo. Vidi ſanctam ciuitatem Ieruſalem nouam deſcendentem de cælo à Deo, paratam, ſicut ſponſam ornatam viro ſuo. Et audiui vocem magnam de throno dicentem: Ecce tabernaculum Dei cum hominibus, & habitabit cum eis. Et ipſi populus eius erunt, & ipſe Deus cum eis erit eorum Deus: & abſterget Deus omnem lachrymam ab oculis eorum: & mors vltrà non erit, neque luctus, neque clamor, neque dolor erit vltrà, quæ prima abierunt. Qui vicerit, poſſidebit hæc, & ero illi Deus, & ille erit mihi filius. Timidis autem, & incredulis, &c

lis, & execratis, & homicidis, & fornicatoribus, & veneficis, & idololatris, & omnibus mẽdacibus, pars illorum erit in ſtagno ardenti igne, & ſulphure: quod eſt mors ſecunda. Et paulò pòſt: Et ſuſtulit me in ſpiritu in montem magnum, & altum, & oſtendit mihi ciuitatem ſanctam Ieruſalem deſcendentem de cælo à Deo, habentem claritatem Dei: & lumen eius ſimile lapidi pretioſo, &c. Et ciuitas non eget ſole, neque luna vt luceant in ea: nam claritas Dei illuminauit eam, & lucerna eius eſt Agnus. Et portæ eius non claudẽtur per diem: nox enim non erit illic. Non intrabit in eam aliquod coinquinatum, aut abominationem faciens, & mendacium, niſi qui ſcripti ſunt in libro vitæ Agni.

9. Et capite vigeſimoſecundo: Et oſtendit mihi fluuium aquæ vitæ, ſplendidum tanquam cryſtallum, procedentem de ſede Dei & Agni. In medio plateæ eius, & ex vtraque parte fluminis lignum vitæ, afferens fructus duodecim, per menſes ſingulos reddens fructum ſuum, & folia ligni ad ſaniratem Gentium. Et omne maledictum non erit amplius: ſed ſedes Dei, & Agni in illa erunt, & ſerui eius ſeruient illi. Et videbunt faciem eius: & nomen eius in frontibus eorum. Et nox vltrà non erit: & non egebunt lumine lucernæ, neque lumine ſolis, quoniam Dominus Deus illuminabit illos, & regnabunt in ſæcula ſæculorum. Et dixit mihi: Hæc verba fideliſſima ſunt & vera, &c. Ecce venio citò & merces mea mecum eſt, reddere vnicuique ſecundùm opera ſua.

10. Ad Romanos ſecundo: Qui reddet vnicuique ſecundùm opera eius: ijs quidem, qui ſecundùm patientiam boni operis, gloriam, & honorem, & incorruptionem quærunt, vitam æternam: Gloria, & honor, & pax omni operanti bonum.

11. Ad Titum primo: Paulus Apoſtolus ſecundùm fidem electorum Dei, & agnitionem veritatis, quæ ſecundùm pietatem eſt in ſpem vitæ æternæ, quam promiſit, qui non mentitur, Deus, ante tempora ſæcularia.

12. Et capite ſecundo: Expectantes beatam ſpem, & aduentum gloriæ magni Dei, & Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti, &c.

13. Item capite tertio: Vt iuſtificati gratia ipſius, hæredes ſimus ſecundùm ſpem vitæ æternæ.

14. Posteriorꝭ ad Timotheum quarto: Bonum certamen certaui, curſum conſummaui, fidem ſeruaui. In reliquo repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die iuſtus iudex: non ſolùm autem mihi, ſed & ijs, qui diligunt aduentum eius.

15. Primæ epiſtolæ Ioannis ſecundo capite: Et hæc eſt repromiſſio, quam ipſe pollicitus eſt nobis, vitam æternam.

16. Et capite tertio: Chariſſimi, nunc filij Dei ſumus: & nondum apparuit quid erimus. Scimus quoniam cùm apparuerit, ſimiles ei erimus: quoniam videbimus eum ſicuti eſt. Et omnis, qui habet hanc ſpem in eo, ſanctificat ſe, ſicut & ille ſanctus eſt,

17. Priorꝭ epiſtolę Petri primo capite: Benedictus Deus & Pater Domini noſtri Ieſu Chriſti, qui ſecundùm miſericordiam ſuam magnam regenerauit nos in ſpem viuam, per reſurrectionem Ieſu Chriſti ex mortuis, in hæreditatem incorruptibilem, & incontaminatam, & immarceſcibilem, conſeruatam in cælis.

18. Ad Romanos ſexto: Nunc verò liberati à peccato, ſerui autem facti Deo, habetis fructum veſtrum in ſanctificationem, finem verò vitam æternam.

19. Avgvstinvs libro vigeſimoſecundo de Ciuitate Dei, capite vigeſimonono: Propter quod ait Apoſtolus: Videmus nunc per ſpeculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem. 1.Cor.13. Præmium itaque fidei nobis viſio iſta ſeruatur, de qua & Ioannes Apoſtolus loquens: Cùm apparuerit, inquit, ſimiles ei erimus, quoniam videbimus eum ſicuti eſt. 1.Ioan.3. Facies autem Dei, manifeſtatio eius intelligenda eſt, non aliquod tale membrum, quale nos habemus in corpore, atque iſto nomine nuncupamus. Diſputat deinde, an corporeis oculis Deum viſuri ſimus.

10. Et capite trigeſimo eiuſdem libri: Quanta erit illa felicitas, vbi nullum erit malum, nullum latebit bonum, vocabitur Dei laudibus, qui erit omnia in omnibus? Nam quid aliud agetur, vbi neque vlla deſidia ceſſabitur, neque vlla indigentia laborabitur, neſcio. Admoneor etiam ſancto Cantico, vbi lego, vel audio: Beati qui habitant in domo tua Domine, in ſecula ſeculorum laudabunt te. Omnia membra & viſcera incorruptibilis corporis, quæ nunc videmus per vſus neceſſitatis varios diſtributa, quoniam tunc non erit ipſa neceſſitas, ſed plena, certa, ſecura, ſempiterna felicitas, proficient in laudibus Dei. Omnes quippe illi, de quibus iam ſum locutus, qui nunc latent harmoniæ corporalis numeri, non latebunt, intrinſecus & extrinſecus per corporis cuncta diſpoſiti, & cum cæteris rebus, quæ ibi magnæ atque mirabiles videbuntur, rationales mentes in tanti artificis laudem rationalis pulchritudinis delectatione ſuccendent. Certè vbi volet ſpiritus, ibi protinus erit corpus: nec volet aliquid ſpiritus, quod nec ſpiritum poſſit decere, nec corpus. Vera ibi gloria erit, vbi laudantis, nec errore quiſquam, nec adulatione laudabitur. Verus honor, qui nulli negabitur digno, nulli deferetur indigno: ſed nec ad eum ambiet vllus indignus, vbi nullus permittetur eſſe, niſi dignus. Vera pax ibi eſt, vbi nihil aduerſi, nec à ſeipſo, nec ab alio quiſquam patietur. Præmium virtutis erit ipſe qui virtutem dedit, eíque ſeipſum, quo melius & maius nihil poſſit eſſe, promiſit. Quid eſt enim aliud quod per prophetam dixit; Ero illorum Deus, & ipſi erunt mihi plebs: niſi, ego ero vnde ſatientur: ego ero quæcunque ab hominibus honeſtè deſiderantur, & vita, & ſalus, & victus, & copia, & gloria, & honor, & pax, & omnia bona? Sic enim & illud rectè intelligitur, quod ait Apoſtolus, Vt ſit Deus omnia in omnibus. 1.Cor.15. Ipſe finis erit deſideriorum noſtrorum, qui ſine fine videbitur, ſine faſtidio amabitur, ſine fatigatione laudabitur. Hoc munus, hic affectus, hic actus profectò erit omnibus, ſicut ipſa vita æterna, communis. Cæterùm qui futuri ſint pro meritis præmiorum etiam gradus honorum atque gloriarum, quis eſt idoneus cogitare, quanto magis dicere? Quòd tamen futuri ſint, non eſt ambigendum. Atque id etiam beata ciuitas illa magnum in ſe bonum videbit, quod nulli ſuperiori vllus inferior inuidebit, ſicut nunc non inuident archangelis angeli cæteri.

Vitæ æternæ felicitas quanta. 1.Cor.15.

Ierem.31.

Præmiorũ in cælo diuerſitas.

21. Idem libro tertio de libero arbitrio, capite vigeſimoquinto, eóque vltimo. Tanta eſt pul-

Nota de gaudijs regni cælestis.

chritudo iuſtitiæ, tanta iucunditas lucis æternæ, hoc eſt, incommutabilis veritatis atque ſapientiæ, vt etiamſi non liceret amplius in ea manere, quàm vnius diei mora, propter hoc ſolum innumerabiles anni huius vitæ, pleni delicijs & circunfluentia temporalium bonorum, rectè meritóque contemnerentur. Non enim falſo aut paruo affectu dictum eſt: Quoniam melior eſt dies vnus in atriis tuis ſuper millia. Pſalm. 83.

21. ITEM ſermone ſexageſimoquarto de verbis Domini, capite primo: Non magnum eſt diu viuere, aut ſemper viuere; ſed magnum eſt, beatè viuere. Et capite ſecundo: Amemus vitam æternam; & ex eo nouerimus, quantum pro vita æterna laborare debemus, cùm videmus homines amatores præſentis vitæ temporalis atque finiẽdæ, ſic pro illa laborare, vt quando venerit metus mortis, quidquid poſſunt faciant, non vt auferant, ſed vt differant mortem. Quantum laborat homo, quando mors imminet, fugiendo, latendo, quidquid habet dando, & ſe redimendo, laborando, cruciatus, moleſtiáſque ſuſtinendo, medicos adhibendo, & quicquid aliud homo poteſt? Facilius inuenimus in vita æterna, quid ibi non ſit, quàm quid ibi ſit. Et capite tertio: Tantum valet, quantum habes. Tantum valet, quantum es tu. Te da, & habebis illam. Non ibi erit laſſari & dormire; non ibi erit eſurire & ſitire; non ibi erit creſcere & ſeneſcere. Ecce quanta retuli, & nondum dixi quid ibi erit. Ecce iam vita eſt, iam incolumitas eſt, iam nulla pœna, nulla fames, nulla ſitis, nullus defectus; nihil horum, & tamen nondum dixi, quod oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit. 1.Cor.2.

Quàm diligenter laborandum pro vita æterna.

In vita æterna quid non ſit, facilius explicatur, quàm quid in ea ſit.

23. ET libro tertio de ſymbolo ad Catechumenos, capite duodecimo, eóque vltimo: Facilius poſſumus dicere in illa vita æterna, quid ibi non ſit, quàm quid ibi ſit. Non eſt ibi mors, non eſt ibi luctus, non eſt ibi laſſitudo, non eſt infirmitas, non eſt fames; nulla ſitis, nullus æſtus, nulla corruptio, nulla indigentia, nulla mœſtitia, nulla triſtitia. Ecce diximus quid ibi non ſit. Quid autem ibi ſit, vultis nôſſe? Hæc nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit, quæ præparauit Deus diligentibus ſe. Si in cor hominis non aſcendit, cor hominis illuc aſcendat. Mundetur cor ab omni immunditia, vt poſſit portare Deum, qui eſt vera ſempiternáque iuſtitia. 1.Cor.2.

Quid non ſit in ea.

1. B LVCÆ duodecimo, vt in textu.

2. MATTHÆI viceſimoquinto, ibidem, & ſuprà A teſtimonio quarto.

3. FVLGENTIVS in libro de fide ad Petrum Diaconũ, capite trigeſimooctauo: vt ſupra quæſtione decimaoctaua F teſtimonio nono.

4. ET capite quadrageſimo: Firmiſſimè tene, & nullatenus dubites, non omnes qui intra Eccleſiam Catholicam baptizantur, acceptuoros eſſe vitam æternam; ſed eos qui percepto baptiſmate rectè viuunt, id eſt, qui abſtinuerunt ſe à vitijs & concupiſcentijs carnis. Regnum enim cęlorum, ſicut infideles hæretici, atque ſchiſmatici non habebunt, ſic Catholici criminoſi poſſidere non poterunt. Soli probi catholici ſaluantur, Matth. 25.

5. EZECHIELIS decimooctauo: Anima, quæ peccauerit, ipſa morietur.

6. ET capite trigeſimotertio: Impius in iniquitate ſua morietur.

7. AD Romanos ſexto: Stipendia peccati, mors.

8. SAPIENTIÆ primo: Impij autem manibus & verbis accerſiérunt illam, (*mortem ſcilicet.*)

9. PRIORIS ad Corinthios ſexto: An neſcitis quia iniqui regnum Dei non poſſidebunt? Nolite errare: Neque fornicarij, &c. neque fures, neque auari, neque ebrioſi, neque maledici, neque rapaces, regnum Dei poſſidebunt.

C HIERONYMVS ad Marcellam epiſtola centeſima trigeſimaſeptima: Amen, Aquila πιστικὸν ἐπίρρημα exprimit: quod nos, fideliter, poſſumus dicere, ductum aduerbium ex nomine fidei. Amen, Septuaginta γένοιτο, id eſt, fiat: vnde & in fine librorum (in quinque ſiquidem volumina pſalterium apud Hebræos diuiſum eſt) fiat fiat, tranſtulerunt: quod in Hebraico legitur, Amen amen, quo ſcilicet ea verè dicta quæ ſunt ſuprà, confirmentur. Vnde & Paulus aſſerit, non poſſe aliquem reſpondere Amen, id eſt, confirmare, quæ prædicata ſunt, niſi intellexerit prædicationem. 1.Cor.14. Amen quid deſignet.

XXII.

Eſtne ſatis Chriſtiano ea ſola credere, quæ complectitur Symbolum?

Hebr.5.d 6.a 1.Pet.1.c

A PRIMVM & maximè quidem ea, quæ Symbolo traduntur Apoſtolico, cuiuis credenda, & apertè [a] profitenda ſunt. Ea verò explicatiora fiunt ex collatione tum Symboli Patrum, tum eius quod Athanaſio inſcribitur.

a Ambroſ. lib.3. de virginib. Auguſt.lib.1. de ſymb. ad Catechumen. cap.1.& lib.2. cap.1.

b 2.Pet.1.d Rom.15.a 2.Timoth.3.d.

B Secundò Chriſtianus, quæcunque Scriptura [b] diuina ſeu Canonica complectitur, credat neceſsè eſt. Certos verò, & [c] legitimos ſcripturæ libros non aliunde, quàm ex Eccleſiæ iudicio & authoritate, petere fas eſt.

c Toletá.1.can.11.Aug. ſerm.129.& 191.de tẽp. Hieri in ſymb. ad Damaſ.Aug.cõtra epi.fun. cap.5. Trident.ſeſſ.4.

C Tertiò huc illa pertinent, quę partim ex Symboli articulis, partim ex Scripturis, velut diuinis fontibus, neceſſariò [d] deducuntur.

d Matth.22.c

D Quartò demùm, pro ſacroſanctis habenda, firmiſſimáque fide complectenda ſunt, quæ Spiritus ſanctus credenda nobis reuelat, pronunciatq; per [e] Eccleſiam, ſiue ſcripto illa, ſiue viuæ vocis traditione nobis commendentur. Qua de re poſtea commodius diſſereтur.

e Cyril.epi.10.ad Neſt. Iren.lib.3.cap.4.& lib.4.cap.45.& 63.Hieron. contra Lucif. capit.4. Vincent.Lirinenſ.contra nouatores.

f Leo ſerm. 4. de Natiuit. domin.

E Circa hæc igitur omnia fides orthodoxa verſatur, qua f fine, Sectarij omnes fruſtra ſibi ac alijs gratiam & ſalutem in Chriſto pollicentur.

TESTIMONIA.

1. A AD Hebræos quinto: Etenim cùm deberetis magiſtri eſſe propter tempus: rurſum indigetis vt vos doceamini quæ ſint elementa exordij ſermonum Dei: & facti eſtis quibus lacte opus ſit, non ſolido cibo.

2. ET ſexto capite: Quapropter intermittentes inchoationis Chriſti ſermonem, ad perfectiora feramur, non rurſum iacientes fundamẽtum pœnitentię ab operibus mortuis, & fidei ad Deum, baptiſmatum doctrinæ, impoſitionis quoque manuum, ac reſurrectionis mortuorum, & iudicij æterni.

3. PRIORIS Petri tertio: Dominum autem Chriſtum ſanctificate in cordibus veſtris, parati ſemper ad ſatisfactionem omni poſcenti vos rationem de ea, quæ in vobis eſt, ſpe.

Symbolum quotidiè recenſendum Militiæ ſacramẽtum.

4. AMBROSIVS libro tertio de Virginibus: Symbolum quoque ſpecialiter debemus, tanquam noſtri ſignaculum cordis, antelucanis horis quotidie recenſere: quò etiam cùm horremus aliquid, animo recurrendum eſt. Quando enim ſine militiæ ſacramento miles in tentorio, bellator in prælio?

Symbolum quotidiè dicendum.

5. AVGVSTINVS libro primo de Symbolo ad Catechumenos, capite primo: Accipite regulam fidei, quod Symbolum dicitur: & cùm acceperitis, in corde ſcribite, & quotidiè dicite apud vos, antequam dormiatis, antequam procedatis, veſtro ſymbolo vos munite.

Cum Symboli ſacramento & Crucis vexillo diabolo occurrendum.

6. IDEM libro ſecundo de Symbolo ad Catechumenos, capite primo: Si quando voluerit aduerſarius diabolus inſidiari, nouerit redemptus, cum Symboli ſacramento, & crucis vexillo ei debere occurri.

1. B POSTERIORIS Petri primo: Et habemus firmiorem propheticum ſermonem: cui benefacitis attendẽtes quaſi lucernę lucenti in caliginoſo loco donec dies illuceſcat, & lucifer oriatur in cordibus veſtris: hoc primùm intelligentes, quòd omnis prophetia Scripturæ propria interpretatione non fit. Non enim voluntate humana allata eſt aliquando prophetia: ſed Spiritu ſancto inſpirati, locuti ſunt ſancti Dei homines.

2. AD Romanos decimoquinto: Quæcunque ſcripta ſunt, ad noſtram doctrinam ſcripta ſunt: vt per patientiam, & conſolationem Scripturarum, ſpem habeamus. Deus autem patientiæ, & ſolatij det vobis id ipſum ſapere in alterutrum ſecundùm IESVM Chriſtum: vt vnanimes, vno ore honorificetis Deum, & Patrem Domini noſtri Ieſu Chriſti.

3. POSTERIORIS ad Timotheum tertio: Tu verò permane in ijs, quæ didiciſti, & credita ſunt tibi: ſciens à quo didiceris. & quia ab infantia ſacras literas nôſti, quę te poſſunt inſtruere ad ſalutem, per fidem, quæ eſt in Chriſto Ieſu. Omnis ſcriptura diuinitus inſpirata, vtilis eſt ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in iuſtitia: vt perfectus ſit homo Dei, ad omne opus bonum inſtructus.

Canonicæ ſcripturæ

4. CONCILIVM primum Toletanum, canone vigeſimoprimo, in aſſertione Catholicæ fidei: Si quis dixerit, vel crediderit, alias ſcripturas, præter eas, quas Eccleſia Catholica recipit, in authoritate habendas, vel eſſe venerandas, anathema ſit.

ex Eccleſię iudicio æſtimandæ.

5. AVGVSTINVS ſermone centeſimo vigeſimonono de tempore: Si quis aliquas ſcripturas, præter eas, quas Eccleſia Catholica recepit, vel in authoritate habendas eſſe crediderit, vel fuerit veneratus, anathema ſit.

6. IDEM ſermone centeſimo nonageſimoprimo de tempore: Nouum & vetus teſtamentum recipimus in illo librorum numero, quem ſanctæ Eccleſiæ Catholicæ tradit authoritas.

7. HIERONYMVS in explanatione Symboli ad Damaſum: Nouum & vetus teſtamentum recipimus in eo librorum numero, quem ſanctę Catholicæ Eccleſiæ tradit authoritas.

8. AVGVSTINVS contra epiſtolam Manichęi, quam vocant fundamenti, capite quinto: Ego verò Euangelio non crederem, niſi me Catholicæ Eccleſiæ commoueret authoritas.

9. CONCILIVM Tridentinum ſeſſione quarta, in decreto de Canonicis ſcripturis: Si quis autem libros ipſos integros cum omnibus ſuis partibus, prout in Eccleſia Catholica legi conſueuerunt, & in veteri vulgata Latina editione habentur, pro ſacris & canonicis non ſuſceperit, & traditiones prædictas ſciens & prudens contemſerit, anathema ſit. Vide latiùs infrà de præceptis Eccleſiæ, quæſtione decimaſexta, A teſtimo. duodecimo.

C MATTHÆI vigeſimoſecundo: Erratis neſcientes ſcripturas, neque virtutem Dei. In reſurrectione enim neque nubent, neque nubentur: ſed erunt ſicut angeli Dei in cælo. De reſurrectione autem mortuorum non legiſtis quod dictum eſt à Deo dicente vobis: Ego ſum Deus Abraham, & Deus Iſaac, & Deus Iacob? non eſt Deus mortuorum, ſed viuentium. Exod. 3.

1. D CYRILLVS Alexandrinus vnà cum Alexandrina ſynodo, epiſtola decima ad Neſtorium: Non ſufficiet pietati tuæ, ſi ſymbolum tantùm fidei, quod olim à ſancta & magna ſynodo in Nicea in Spiritu ſancto congregata, eſt expoſitum, nobiſcum confiteare. Non enim rectè illud intelligis & interpretaris, ſed magis peruerſè, licèt dictionem illius voce confitearis: ſed conueniet, vt & ſcripto, & iureiurando confiteare, cùm quòd ſceleſta tua & prophana dogmata anathematizes, tum quòd ſenſurus ſis, & docturus eadem, quæ & nos omnes, & qui in oriente ſunt & occidente Epiſcopi & doctores, & populorum præſides. Subiecimus verò hiſce literis noſtris, cùm quæ ſentire debeas ac docere, tum à quibus abſtinere conueniat. Eſt enim hæc Catholicæ & Apoſtolicæ Eccleſiæ fides, quam probant omnes tam occidentis, quàm orientis Orthodoxi epiſcopi.

Non ſatis eſt, Symbolum patrij verbis profiteri.

Docẽdum & ſentiendum quod epiſcopi & Eccleſiæ doctores.

2. IRENÆVS libro tertio aduerſus hęreſes, capite quarto: Non oportet adhuc quærere apud alios veritatem, quam facile eſt ab Eceleſia ſumere, cùm Apoſtoli, quaſi in depoſitorium dines, pleniſſimè in ea contulerint omnia, quæ ſint veritatis, vti omnis quicunque velit, ſumat ex ea potum vitæ. Hæc eſt enim vitæ introitus; om-

Ab Eccleſia petenda veritas.

nes autem reliqui, fures ſunt & latrones: propter quod oportet deuitare quidem illos, quæ autem ſunt Eccleſiæ, cum magna diligentia diligere, & apprehendere veritatis traditionem. Quid ſi neque Apoſtoli quidem ſcripturas reliquiſſent nobis, nonnè opportebat ordinem ſequi traditionis, quam tradiderunt ijs, quibus committebant Eccleſias? cui ordinationi aſſentiunt multæ gentes Barbarorum, eorum qui in Chriſtum credunt, ſine charactere vel atramento ſcriptam habentes per Spiritum in cordibus ſuis ſalutem, & veterem traditionem diligenter cuſtodientes, &c.

Traditiones Apoſtolicæ nõ ſcriptæ.

3. IDEM libro quarto, capite quadrageſimoquinto: Paulus ait, Poſuit Deus primò in Eccleſia Apoſtolos, ſecundò Prophetas, tertiò doctores. Vbi igitur chariſmata Domini poſita ſunt, ibi diſcere oportet veritatem, apud quos eſt ea quæ eſt ab Apoſtolis Eccleſiæ ſucceſſio, & id quod eſt ſanum & irreprobabile conuerſationis, & inadulteratũ & incorruptibile ſermonis conſtat. Hi enim & eam, quæ eſt in vnum Deum, qui omnia fecit, fidem noſtram cuſtodiunt, & eam quæ eſt in filium Dei dilectionem adaugent, qui tantas diſpoſitiones propter nos fecit, & Scripturas ſine periculo nobis exponunt.

Ephes. 4.

Vnde veritas petenda.

4. ET capite ſexageſimotertio eiuſdem libri: Agnitio vera eſt Apoſtolorum doctrina, & antiquus Eccleſiæ ſtatus, in vniuerſo mundo, & character corporis Chriſti, ſecundùm ſucceſſiones Epiſcoporum, quibus illi eam, quæ in vnoquoq; loco eſt, Eccleſiam tradiderunt, quę peruenit vſque ad nos, cuſtodita ſine fictione Scripturarum tractatione pleniſſima, neque additamentum, neque ablationem recipiens, & lectio ſine falſatione, & ſecundùm Scripturas expoſitio legitima & diligens, & ſine periculo, & ſine blaſphemia, & præcipuum dilectionis munus, quod eſt pretioſius quàm agnitio, glorioſius autem quàm prophetia, omnibus autem reliquis chariſmatibus ſupereminentius.

5. HIERONYMVS in dialogo aduerſus Luciferianos, capite quarto, vbi Lucifer ita ait: Etiamſi ſcripturæ authoritas non ſubeſſet, totius orbis in hanc partem conſenſus inſtar præcepti obtineret. Nam & multa alia, quæ per traditionem in Eccleſijs obſeruantur, authoritatem ſibi ſcriptæ legis vſurpauerunt. Cui ſententiæ Orthodoxus aſſentit.

Totius orbis conſenſus.

6. VINCENTIVS Lirinenſis aduerſus prophanas omnium hæreſeon nouationes: Sæpè magno ſtudio & ſumma attentione perquirens à quamplurimis ſanctitate, & doctrina præſtantibus viris, quonam modo poſſim certa quadam & quaſi generali ac regulari via, Catholicæ fidei veritatem ab hæreticæ prauitatis falſitate diſcernere, huiuſmodi ſemper reſponſum ab omnibus ferè retuli: quòd ſiue ego, ſiue quis alius vellet exurgentium hæreticorum fraudes deprædẽdere, laqueóſque vitare, & in fide ſana ſanus atque integer permanere, duplici modo munire fidem ſuam Domino adiuuante deberet: Primò ſcilicet diuinæ legis authoritate, tum deinde Eccleſiæ Catholicæ traditione. Hîc forſitan requirat aliquis: cùm ſit perfectus ſcripturarum canon, ſibíque ad omnia ſatis ſuperque ſufficiat, quid opus eſt, vt ei eccleſiaſticæ intelligentiæ iungatur authoritas? Quia videlicet ſcripturam ſacram pro ipſa ſua altitudine non vno eodémque ſenſu vniuerſi accipiunt, ſed eiuſdem eloquia aliter atque aliter alius atque alius interpretatur, vt penè quot homines ſunt, tot illic ſententiæ erui poſſe videantur. Aliter nanque illam Nouatianus, aliter Photinus, aliter Sabellius, aliter Donatus exponit, aliter Arrius, Eunomius, Macedonius, aliter Apollinaris, Priſcillianus, aliter Iouinianus, Pelagius, Cæleſtius, aliter poſtremò Neſtorius. Atqui idcircò multũ neceſsè eſt, propter tantos tam varij erroris anfractus, vt propheticæ & Apoſtolicæ interpretationis linea, ſecundùm Eccleſiaſtici & Catholici ſenſus normam dirigatur. In ipſa item Catholica Eccleſia magnoperè curandum eſt, vt id teneamus, quod vbique, quod ſemper, quod ab omnibus creditum eſt: &c.

Ea quomodo diſcernenda.

Fides muniẽda ſcripturarum & Eccleſiæ traditione ac authoritate.

Cur ſola ſcriptura non ſufficiat.

Catholica doctrina ab hæreti-

E LEO Magnus ſermone quarto de Natiuitate Domini: Magnum præſidium eſt fides integra, fides vera, in qua nec augeri ab vllo quicquam, nec minui poteſt: quia nili vna eſt, fides non eſt, dicente Apoſtolo: Vnus Dominus, vna fides, vnum baptiſma, vnus Deus & pater omnium, qui ſuper omnes, & per omnia, & in omnibus nobis. Huic vnitati, dilectiſſimi, inconcuſſis mentibus inhærete, & in hac omnem ſectamini ſanctitatem, & in hac præceptis Domini deſeruite: quia ſine fide impoſſibile eſt placere Deo, & nihil ſine illa ſanctum, nihil caſtum eſt, nihil viuum. Iuſtus enim ex fide viuit. Quam qui diabolo decipiente perdiderit, viuens mortuus eſt. Quia ſicut per fidem iuſtitia, ita etiam per fidem veram vita obtinetur æterna, dicente Domino Saluatore: Hæc eſt autem vita æterna, vt cognoſcant te, ſolum verum Deum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum.

Fidei commendatio, & quàm ea ſit neceſſaria.

Ephes. 4.

Hebr. 10.

Abac. 2.

Ioan. 17.

CAPVT SECVNDVM DE SPE, ET ORATIONE DOMINICA.

I.

Quid eſt Spes?

VIRTVS eſt diuinitus infuſa, per quam certa cum fiducia, noſtræ ſalutis & æternæ vitæ bona à Deo expectantur. Auguſt. in Enchir. cap. 8. 1. Cor. 13. d Rom. 5. a & 8. e Tit. 2. c d 3. b 1. Pet. 1. a 1. Ioan. 3. c. Iac. 1. a Ioan. 14. b 15. a c 16. c Marc. 11. c Pſal. 26 d 129. a 72. d 67. b. 1. Tim. 4. c 1. Theſſal. 5. b Eph. 6. c Heb. 10. g 6. d

Parum eſt alioquin Deo, Deíque verbo fidem habere, ac diuina, quæ in Eccleſia prædicantur, dogmata profiteri, niſi Chriſtianus Dei bonitate percepta, ſpem inde concipiat ac fiducium conſequendæ gratiæ, & ſalutis æternæ. Quæ ſpes tantoperè iuſtum fulcit in ſummis[a] æ- a Eccl. 34. b Rom. 8. g Pſalm. 30. d Prou. 28. a rumnis, vt etiam ſi mundi præſidijs omnibus deſtituatur, intrepidè tamen dicat:[b] *Etiamſi occiderit me, in ipſo ſperabo.* Et,[c] *In Deo ſperaui, non timebo quid faciat mihi caro.*[d] *Deus meus in te confido, non erubeſcam.* b Iob 13. c c Pſal. 55. a d Pſal. 24. a

TESTIMONIA.

Aliqua creduntur quæ non ſperãtur. Diſcrimen inter fidem & ſpem.

1. AVGVSTINVS in Enchiridio, capite octauo: Quid autem ſperari poteſt, quod non creditur? Porrò etiam aliquid, quod non ſperatur, credi poteſt. Quis nanque fidelium pœnas non credit impiorum, nec ſperat tamen? Eſt itaque fides & malarum rerum, & bonarum: quia & bona creduntur, & mala. Eſt etiam fides, & præteritarum rerum, & præſentium, & futurarum. Item fides & ſuarum rerum eſt, & alienarum. Spes autem, non niſi bonarum rerum eſt, nec niſi futurarum, & ad eum pertinentium, qui earum ſpem gerere perhibetur. Quæ cùm ita ſint, propter has cauſas diſtinguenda erit fides à ſpe; ſicut vocabulo, ita & rationabili differentia. Nam quòd attinet ad non videre, ſiue quæ creduntur, ſiue quæ ſperantur, fidei ſpeíque commune eſt. Cùm bona nobis futura eſſe creduntur, nihil aliud quàm ſperatur.

Fidei & ſpei cõmunio.

Credere aliquando ſignificat ſperare.

2. PRIORIS ad Corinthios decimotertio: Nunc autem manent, fides, ſpes, charitas: tria hæc. maior autem horum eſt charitas.

3. AD Romanos quinto: Per quem & habemus acceſſum per fidem in gratiam iſtam, in qua ſtamus, & gloriamur in ſpe gloriæ filiorũ Dei. Non ſolùm autem, ſed & gloriamur in tribulationibus: ſcientes quod tribulatio patientiam operatur; patientia autem probationem, probatio verò ſpem, ſpes autem non confundit: quia charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris, &c.

4. ET octauo: Spe ſalui facti ſumus. Spes autem, quę videtur, non eſt ſpes: nam quod videt quis, quid ſperat? Si autem quod non videmus, ſperamus: per patientiam expectamus.

5. AD Titum ſecundo capite: Apparuit gratia Dei Saluatoris noſtri omnibus hominibus, erudiens nos, vt abnegantes impietatem, & ſecularia deſideria: ſobriè, & iuſtè, & piè viuamus in hoc ſeculo, expectantes beatam ſpem, & aduentum gloriæ magni Dei, & Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti.

6. ET capite tertio: Vt iuſtificati gratia ipſius, hæredes ſimus ſecundùm ſpem vitæ ęternæ.

7. PRIORIS Petri primo capite: Regenerauit nos in ſpem viuam, &c.

8. PRIMÆ Ioannis quinto: Et hæc eſt fiducia, quam habemus ad eum: Quia quodcunque petierimus: ſecundùm voluntatem eius, audit nos.

9. IACOBI primo: Probatio fidei veſtræ patientiam operatur, &c. Si quis autem veſtrum indiget ſapientia, poſtulet à Deo, qui dat omnibus affluenter, & non improperat: & dabitur ei. Poſtulet autem in fide nihil hæſitans: qui enim hæſitat, ſimilis eſt fluctui maris, qui à vento mouetur & circunfertur: non ergò æſtimet homo ille quòd accipiat aliquid à Do

10. IOANNIS decimo [illegible] Quodcunque petieritis Patrem in n[illegible] hoc facia· vt glorificetur Pater in [illegible] petieritis me in nomine meo, hoc f[illegible]

11. ET decimoquinto: Si manſeritis in me, & verba mea in vobis manſerint: quodcunque volueritis petetis, & fiet vobis. Poſui vos vt eatis, & fructum afferatis: & fructus veſter maneat: vt quodcunque petieritis Patrem, in nomine meo, det vobis.

12. ITEM capite decimoſexto: Amen amen dico vobis, ſi quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis. Petite, & accipietis, vt gaudium veſtrum ſit plenum.

13. MARCI vndecimo: Omnia quæcunque orantes petitis, credite quia accipietis, & euenient vobis.

14. PSALMO vigeſimoſexto: Credo videre bona Domini in terra viuentium. Expecta Dominum, viriliter age: & confortetur cor tuum, & ſuſtine Dominum.

15. ET centeſimo vigeſimonono: Suſtinuit anima mea in verbo eius: ſperauit anima mea in in Domino. A cuſtodia matutina vſque ad no-

XX.

Quid habet vndecimus articulus?

Isa.26.d Iob 19.d Ezech.37.a b c 1.Cor.15.g 1.Thes.4.d Ioan.11.c 5.d e Matt. 22.c Dan. 12.a Philip. 3.d Hier. ad Minerū & Alexand.epist. 152. &epist.61.ad Pāmach. aduersus error. Ioan. Ieros.ca.9.& seq.Greg lib.14.Moral. cap. 30. & sequentib. August. in Enchir.c.84.& sequent. Item de ciuit. Dei,lib.22.cap.12.& sequentibus.

A CARNIS resurrectionem, quæ in nouissimo die bonis, malisq; continget. Nam corpus hoc, quod fragile, caducum, multisq; morbis & perpetuis ærumnis obnoxium, & post mortem quoque vermibus exedendum circunferimus, tum reuiuiscet, cùm in extremo illo die mortui omnes, Christo vocante iudice, simul ad vitam & iudicium excitabuntur. Igitur ante Christi [a] tribunal in carne cuncti apparebunt, vt citra exceptionem vnusquisque, prout gessit in corpore suo, quod illi reddetur integrum, siue bonum, siue malum recipiat. [b] *Procedent* autem, *qui bona fecerunt, in resurrectionem vitæ: qui verò mala egerunt, in resurrectionem iudicij, &* [c] *in supplicium æternum.*

a 2.Cor.5.b Rom.14.b b Ioan.5.c Matt.13.d c Matth.25.d 13.g Athanas.in symb. d Iob 19.d Coloss.3.a 1.Pet.3.d

B Hac fide vir bonus & patiens in ærumnis se vel maximis consolatur, vt in supremo etiam vitæ agone dicat, [d] *Scio quòd Redemptor meus viuit, & in nouissimo die de terra surrecturus sum: & rursum circundabor pelle mea, & in carne mea videbo Deum meum.* Prudentes illi sanè, qui terrena hæc & moribunda membra, in iustitiæ ac [e] virtutis seruitutem redigunt, quiq; corpus hoc, veluti vas purum, beatæ præparant immortalitati.

e 1.Cor.9.d Rom.6.b c 2.Corinth.15.f

TESTIMONIA.

1. A ISAIÆ vigesimosexto: Viuent mortui tui, interfecti mei resurgent: expergiscimini, & laudate qui habitatis in puluere.

2. IOB decimonono: Scio quòd Redemptor meus viuit, & in nouissimo die de terra surrecturus sum: Et rursum circundabor pelle mea, & in carne mea videbo Deum meum. Quem visurus sum ego ipse, & oculi mei conspecturi sunt, & non alius: reposita est hæc spes mea in sinu meo.

3. EZECHIELIS trigesimoseptimo: Facta est super me manus Domini, & eduxit me in spiritu Domini: & dimisit me in medio campi, qui erat plenus ossibus: Et circunduxit me per ea in gyro: erant autem multa valdè super faciem campi, siccáque vehementer. Et dixit ad me: Fili hominis putasne viuent ossa ista? Et dixi: Domine Deus, tu nôsti. Et dixit ad me: Vaticinare de ossibus istis: & dices eis: Ossa arida audite verbum Domini. Hæc dicit Dominus Deus ossibus his: Ecce ego intromittam in vos spiritum, & viuetis. Et dabo super vos neruos, & succrescere faciam super vos carnes, & superextendam in vobis cutem: & dabo vobis spiritum, & viuetis, & scietis quia ego Dominus. Et prophetaui sicut præceperat mihi: factus est autem sonitus prophetante me, & ecce commotio: & accesserunt ossa ad ossa, vnumquodque ad iuncturam suam. Et vidi, & ecce super ea nerui, & carnes ascenderunt: & extenta est in eis cutis desuper, & spiritum non habebant. Et dixit ad me: Vaticinare ad spiritum, vaticinare fili hominis, & dices ad spiritum: Hæc dicit Dominus Deus: A quatuor ventis veni spiritus, & insuffla super interfectos istos, & reuiuiscant. Et prophetaui sicut præceperat mihi: & ingressus est in ea spiritus, & vixerunt: steteruntque super pedes suos exercitus grandis nimis valdè, &c.

4. PRIORIS ad Corinthios decimoquinto: Omnes quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur. In momẽto, in ictu oculi, in nouissima tuba: canet enim tuba, & mortui resurgent incorrupti: & nos immutabimur. Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptionem, & mortale hoc induere immortalitatem.

5. PRIORIS ad Thessalonicenses quarto: Ipse Dominus in iussu, & in voce Archangeli, & in tuba Dei descendet de cælo: & mortui, qui in Christo sunt, resurgent primi. Deinde nos, qui viuimus, qui relinquimur, simul rapiemur cum illis in nubibus obuiam Christo in aëra, & sic semper cum Domino erimus.

6. IOANNIS vndecimo: Dicit ei Martha: Scio quia resurget in resurrectione in nouissimo die.

7. ET capite quinto: Amen, amen dico vobis, quia venit hora, & nunc est, quando mortui audient vocem Filij Dei: & qui audierint, viuent. Et paulò pòst: Nolite mirari hoc, quia venit hora, in qua omnes, qui in monumentis sunt, audient vocem Filij Dei: & procedent qui bona fecerunt, in resurrectionem vitæ: qui verò mala egerunt, in resurrectionem iudicij.

8. MATTHÆI vigesimosecundo: In illo die accesserunt ad eum Saducæi, qui dicunt non esse resurrectionem: & interrogauerunt eum, dicentes: Magister, Moyses dixit: Si quis mortuus fuerit non habens filium, vt ducat frater eius vxorem illius, & suscitet semen fratri suo. Erant autem apud nos septem fratres: & primus, vxore ducta, defunctus est: & non habens semen, reliquit vxorem suam fratri suo. Similiter secundus, & tertius vsque ad septimum. Nouissimè autem omnium & mulier defuncta est. In resurrectione ergò cuius erit de septem vxor? omnes enim habuerunt eam. Respondens autem Iesus, ait illis: Erratis, Deut.25.

Erratis, neſcientes Scripturas, neque virtutem Dei. In reſurrectione enim neque nubent, neque nubentur: ſed erunt ſicut angeli Dei in cælo. De reſurrectione autem mortuorum non legiſtis quod dictum eſt à Deo dicente vobis: Ego ſum Exod.3. Deus Abraham, & Deus Iſaac, & Deus Iacob? Non eſt Deus mortuorum, ſed vinentium.

9 DANIELIS duodecimo: Et multi de his qui dormiunt in terræ puluere, euigilabunt: alij in vitam æternam, & alij in opprobrium vt videant ſemper. Qui autem docti fuerint, fulgebunt quaſi ſplendor firmamenti: & qui ad iuſtitiam erudiunt multos, quaſi ſtellæ in perpetuas æternitates.

10. AD Philippenſes tertio: Noſtra autem conuerſatio in cælis eſt: vnde etiam Saluatorem expectamus Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, qui reformabit corpus humilitatis noſtræ, configuratum corpori claritatis ſuæ, ſecundùm operationem, qua etiam poſſit ſubijcere ſibi omnia.

11 HIERONYMVS in epiſtola centeſima quinquageſima ſecunda ad Minerium & Alexãdrum: Quæritis quo ſenſu dictum ſit, & quomodo in prima ad Corinthios epiſtola Pauli Apoſtoli ſit legendum: Omnes quidem dormiemus, non autem omnes immutabimur. An iuxta quædam exemplaria, Non omnes dormiemus, omnes autem immutabimur: vtrunque enim in Græcis codicibus inuenitur. Deinde adducens veterum ſuper ea re explicationes & ſententias, hæc ex Didymo commemorat: Didymus (inquit) non pedibus, ſed verbis in Origenis tranſiens ſententiam, contraria via graditur. Ecce myſterium vobis loquor: Omnes quidem dormiemus, non omnes autem immutabimur. Quod ita diſſeruit: Si non indigeret reſurrectio interprete, nec obſcuritatem haberet in ſenſibus: nunquam Paulus poſt 1.Cor.15. multa, quæ de reſurrectione locutus eſt, intuliſſet: Ecce myſterium vobis dico: Omnes quidem dormiemus, id eſt, moriemur: non omnes autẽ, ſed ſoli ſancti, immutabimur. Scio quòd in nonnullis codicibus ſcriptum ſit: Non quidem omnes dormiemus, omnes autem immutabimur. Sed conſiderandum an ei, quod præmiſſum eſt, Omnes immutabimur, poſſit conuenire, quod ſequitur: Mortui reſurgent incorrupti, & nos immutabimur. Si enim omnes immutabuntur, & hoc commune cum cæteris eſt, ſuperfluum fuit dicere, & nos immutabimur. Quamobrem ita legendum eſt: Omnes quidem dormiemus, non omnes autem immutabimur. Si enim in Adam omnes moriuntur, & in morte dormitio eſt: omnes ergò dormiemus, ſiue moriemur. Dormit autem, iuxta idioma ſcripturarum, qui mortuus eſt ſpe reſurrectionis futuræ: Omniſque qui dormit, vtique expergiſcitur, ſi tamen non ſubita vis mortis eum oppreſſerit, & mors ſomno fuerit copulata. Cumque omnes ita dormierint lege naturæ, ſoli ſancti, & corpore, & anima in melius mutabuntur: ita vt incorruptio omnium reſurgentium ſit, gloria autem atque mutatio propriè ſanctorum. Et paulò pòſt Acacij Cæſareenſis epiſcopi expoſitionem adfert, quem in hæc verba ſcripſiſſe ait: Dicamus primùm de eo, quod magis in plurimis codicibus inuenitur. Ecce myſterium dico vobis: Omnes quidem dormiemus, non omnes autem immutabimur. Dormitio mortem iſtam, quæ communis eſt omnium, ſignificat: vnde rectiſſimè poſuit, quòd omnes dormiamus, id eſt, moriamur, ſicut ſuprà dixit: Quo modo in Adam omnes moriuntur, ſic & in 1.Cor.15. Chriſto omnes viuificabuntur. Cùm ergò omnes morituri ſint, audite ſacramenta, quæ dico: Omnes quidem moriemur, ſed non omnes immutabimur. Commutatio qua Paulus mutandus & ſancti ſunt, glorificatio intelligitur. Incorruptio autem idcircò communis eſt omnium, quia in eo miſerabiliores erunt peccatores, vt ad tormenta perpetui ſint, & non mortali & corruptibili corpore diſſoluantur. Legimus in eadem epiſtola, Apoſtolo differente, ſacratam diuerſitatem reſurrectionis non in natura corporum, ſed in varietate gloriæ: dum alij reſurgunt ad pœnas perpetuas, alij ad gloriam ſempiternam. Alia enim 1.Cor.15. caro volatilium, alia piſcium, alia iumentorum, & corpora cæleſtia, & corpora terreſtria. Sic, inquit, erit & reſurrectio mortuorum. Cui ſententiæ magis acquieſcit Eccleſia, vt omnes communi morte moriamur, & non omnes mutemur in gloriam: iuxta illud quod Daniel ſcribit, Multi dormientes in terræ puluere reſurgent: alij in gloriam æternam, alij in confuſionem & opprobrium ſempiternum. Qui enim reſurgent in opprobrium & confuſionem ſempiternam, non reſurgent in æternam gloriam, in quam Paulus, & qui cum eo ſunt, mutabuntur. Atque in fine Hieronymus ita concludit: Illud autem in fine breuiter commoneo: hoc quod in Latinis codicibus legitur: Omnes quidem reſurgemus, non omnes autem immutabimur: in Græcis voluminibus non haberi, ſed vel, Omnes dormiemus, non autem omnes immutabimur: vel, Non omnes dormiemus, omnes autem immutabimur: quorum quis ſenſus ſit, ſuprà diximus.

Eccleſiæ ſententia eſt omnes morituros, ſed nõ omnes ad gloriam immutandos. Dan.12.

12. ET epiſtola ſexageſimaprima ad Pammachium aduerſus errores Ioannis Ieroſolymitani, qui Origenem ſecutus, corporis quidem reſurrectionem futuram confitebatur, ſed non item carnis & eorundem membrorum, capite nono: Mihi crede, inquit, non eſt ſimplex ſilentium tuum, quòd in expoſitione fidei tuæ ad decipiendas aures ignorantium, nouies corpus, & ne ſemel quidem carnes nominas. Alia enim carnis, alia corporis definitio eſt. Omnis caro eſt corpus, non omne corpus eſt caro. Caro eſt propriè, quæ ſanguine, venis, oſſibus, neruiſque conſtringitur. Corpus quanquam & caro dicatur, interdum tamen æthereum, vel aëreum nominatur, quod tactui viſuique non ſubiacet, & plerunque viſibile eſt & tangibile. In ſymbolo fidei & ſpei noſtræ, quod ab Apoſtolis traditum, non ſcribitur in charta & atramento, ſed in tabulis cordis carnalibus, poſt confeſſionem Trinitatis, & vnitatem Eccleſiæ, omne Chriſtiani dogmatis ſacramentum, carnis reſurrectione concluditur. Et tu intantùm in corporis, & iterum corporis, & tertiò corporis, & vſque nouies corporis, vel ſermone, vel numero immoraris: nec ſemel nominas carnem, quod illi ſemper nominant carnem, corpus verò tacẽt. ET capite decimo verba Iob adducẽs, Iob.19. Rurſum circundabor pelle mea. Vbi hîc, inquit, corpus æthereũ? vbi aëreũ & ſpiritui & auræ ſimile? Certè vbi pellis, & caro, vbi oſſa, & nerui, & ſanguis, & venæ, ibi carnis ſtructura, ibi ſexus proprietas. Et in carne, inquit, mea videbo Deũ. Quando omnis caro videbit ſalutare Dei, id eſt, Luc.3. Ieſum Deum, tunc & ego videbo redemptorem & ſaluatorem & Deum meum: videbo autem in iſta carne, quæ me nunc cruciat, quæ nunc præ

1.Theſ.4. Ioan.11.

dolore diſtillat. Quem viſurus ſum ego ipſe, &c. Is ſi non in ſexu ſuo reſurrecturus eſt, ſi non eiſdem membris, quæ iacuêre ſtercore, ſi non eoſdem oculos aperiat ad videndum Deum, quibus tunc videbat vermiculos, vbi erit ergò Iob? ITEM capite vndecimo: Egò liberè dicam, fidem Eccleſiæ apertiſſimè confitebor. Reſurrectionis veritas catholicæ, ſine carne & oſſibus, ſine ſanguine & membris intelligi non poteſt. Vbi caro, & oſſa, & ſanguis, & membra ſunt, ibi neceſsè eſt vt ſexus diuerſitas ſit: vbi ſexus diuerſitas eſt, ibi Ioannes Ioannes, Maria Maria. Mea ruſticitas ſic credit, & ſic intelligit ſexum confiteri ſine ſexuum operibus: homines reſurgere, & ſic eos angelis adæquari. Nec ſtatim ſuperflua videbitur membrorum reſurrectio, quæ caritura ſint officio ſuo, cùm adhuc in hac vita poſiti, niramur opera non implere membrorum. Et paulò pòſt: Quid potentiam Dei calumniaris? qui poteſt de medulla illa, & de ſeminario veſtro interiori, non carnes tantùm de carnibus, ſed corpus educere, & aliud ex alio facere, & de aqua, id eſt, de vilitate carnium, pretioſa, & aërij corporis vina mutare: poteſt vtique eadem potentia, qua de nihilo cuncta fabricatus eſt, reddere quæ fuerunt: quia multo minus eſt reſtituere quod fuerit, quàm facere quod non fuit. Miraris ſi de infantibus & ſenibus in perfecti viri ætatem reſurrectio fiat, cùm de limo terræ, abſque vllis ætatum incrementis, conſummatus homo factus ſit? ET capite duodecimo: Reſurrectionem carnis omniúmque membrorum ſi velim probare, & ad ſingula teſtimonia explanationes adiungere, multis libris opus erit. Profert deinde multa ſcripturæ teſtimonia, quibus eam ſententiam probat.

In eadem carne, & ijſdem mẽbris reſurgemus.

Potẽtia diuina circa corpora.

Reſurrectionis demonſtratio per ſimilitudines rerum naturalium.

13. GREGORIVS libro decimoquarto Moralium in Iob, capite trigeſimo: Quid enim quotidie, niſi reſurrectionem noſtram in elementis ſuis mundus imitaturi? Per quotidiana quippe momenta lux ipſa temporalis quaſi moritur, dum ſuperuenientibus noctis tenebris, ea quæ aſpiciebatur, ſubtrahitur: & quaſi quotidie reſurgit, dum lux ablata oculis, ſuppreſſa iterũ nocte, reparatur. Per momenta quoque temporum cernimus arbuſta viriditatem foliorum amittere, à fructuum prolatione ceſſare: & ecce ſubitò quaſi ex areſcenti ligno, velut quadam reſurrectione veniente videmus folia erumpere, fructũ grandeſcere, & totam arborem rediuiuo decore veſtiri. Indeſinenter cernimus parua arborum ſemina terræ humoribus commendari: ex quibus non longè pòſt aſpicimus magna arbuſta ſurgere, folia pomaqúe proferre. Quid ergò mirum, ſi tenuiſſimum puluerem, vel à noſtris oculis in elementis redactum, cùm vult, in hominem reformat, qui ex tenuiſſimis ſeminibus immenſa arbuſta redintegrat? Quia ergò rationales ſumus conditi, ſpem reſurrectionis noſtræ ex ipſa debemus rerum ſpecie & contemplatione colligere. Sed quia in nobis ſenſus torpuit rationis, acceſſit in exemplum gratia redemptoris. Venit nanque conditor noſter, ſuſcepit mortem, oſtendit reſurrectionem: vt qui reſurrectionis ſpem ex ratione tenere noluimus, hanc ex eius adiutorio & exemplo teneremus. Et quiſquis reſurrectionis virtutẽ in ſe fieri poſſe deſperat, verba in gentilitate poſiti viri fidelis erubeſcat; & penſet quanto pœnæ ſit pondere feriendus, ſi adhuc nõ credit ſuam, qui iam reſurrectionem Domini cognouit factam: ſi & ille ſuam credidit, qui adhuc Domini Ieſu ſperabat eſſe faciendam.

Chriſtus futuræ reſurrectionis exemplar.

Iob intelligẽs.

14. ET capite trigeſimoprimo: In illa reſurrectionis gloria erit corpus noſtrum ſubtile quidem, per effectum ſpiritalis potentiæ, ſed palpabile, per veritatem naturæ. In illa cæleſtis regni gloria caro ſecundùm naturam erit, ſed ſecundùm paſſionum deſideria non erit, quia deuicto mortis aculeo, in æterna incorruptione regnabit.

Corpus noſtrum erit poſt reſurrectionem palpabile.

15. ITEM capite trigeſimotertio: Si poſt reſurrectionem corpus palpabile non erit, profectò alius ſurgit quàm moritur: quod dictu nefas eſt credere, quia ego morior, & alius reſurgat.

16. AVGVSTINVS in Enchiridio ad Laurentium, capite octogeſimoprimo: Reſurrecturam carnem omnium, quicũque nati ſunt hominum atque naſcentur, & mortui ſunt atque morientur, nullo modo dubitare debet Chriſtianus.

17. CAPITE octogeſimoquinto, & octogeſimoſexto de abortiuis fœtibus diſputat, an reſurrecturi ſint.

18. AIT autem capite octogeſimoſexto: Ex quo incipit homo viuere, ex illo vtique iam mori poteſt. Mortuus verò, vbicunque illi mors potuit euenire, quomodo ad reſurrectionem non pertineat mortuorum, reperire non poſſum.

Quiſquis vixit & mortuus eſt, reſurget.

19. CAPITE octogeſimoſeptimo de monſtroſis fœtibus ita ait: Neque enim & monſtra, quæ naſcuntur & viuunt, quamlibet citò moriantur, aut reſurrectura negabuntur, aut ita reſurrectura credenda ſunt, ac non potius correcta emendatáque natura.

Monſtra ſine vlla deformitate naturæ reſurgent.

20. CAPITE octogeſimooctauo: Non perit Deo terrena materies, de qua mortalium creatur caro; ſed in quemlibet puluerem cineremve ſoluatur, in quoslibet halitus auráſque diffugiat, in quamcunque aliorum corporum ſubſtãtiam, vel in ipſa elementa vertatur, in quorumcunque animalium, etiam hominum, cibum cedat carnémque mutetur, illi animæ humanæ puncto temporis redit, quæ illam primitus, vt homo fieret, creſceret, viueret, animauit. Vide iſta latius libro vigeſimoſecundo de ciuitate Dei, capite vigeſimo.

Materia carnis humanæ non perit Deo, quãuis varijs formis ſubijciatur.

21. CAPITE nonageſimo in Enchiridio: Indecorum aliquid ibi non erit, ſed quicquid futurum eſt, hoc decebit, quia nec futurum eſt, ſi non decebit.

Nihil indecorum.

22. CAPITE nonageſimoprimo: reſurgent igitur ſanctorum corpora ſine vllo vitio, ſine vlla deformitate, ſicut ſine vlla corruptione, onere, difficultate. Quantum attinet ad corruptionem, quæ nunc aggrauat animam, & ad vitia, quibus caro aduerſus ſpiritum concupiſcit, tunc non erit caro, ſed corpus. Quantum autem attinet ad ſubſtantiam, etiam tunc caro erit. Propter quod & poſt reſurrectionem corpus Chriſti caro appellatum eſt. Sed ideò ait Apoſtolus, Seminatur corpus animale, reſurget corpus ſpiritale: quoniam tanta erit tunc cõcordia carnis & ſpiritus, viuificante ſpiritu ſine ſuſtentaculi alicuius indigentia ſubditam carnem, vt nihil nobis repugnet ex nobis, ſed ſicut foris neminem, ita nec intus noſipſos patiamur inimicos.

Nihil vitij aut deformitatis in Sanctorum corporib⁹. Caro vera erit, ſine carnali tamen cõcupiſcentia. 1. Cor. 15.

23. IDEM libro vigeſimoſecundo de ciuitate Dei, capite duodecimo, argumenta & calumnias infidelium contra reſurrectionem proponit,

24. CAPITE decimotertio de abortiuis eadem tradit quæ in Enchiridio.

25. CAPITE

25. CAPITE decimoquarto: Infantes (inquit) non in ea reſurrecturi ſunt corporis exiguitate, qua mortui: ſed quod eis tardius acceſſurum erat tempore, hoc ſunt illo Dei opere miro atque celeberrimo recepturi.

Ætas & ſtatura reſurgentium.

26. CAPITE decimoquinto: Reſtat ergò, vt ſuam recipiat quiſque menſuram, quam vel habuit in iuuentute, etiamſi ſenex eſt mortuus: vel fuerat habiturus, ſi ante eſt defunctus. Atque illud quod commemorauit Apoſtolus de menſura ætatis plenitudinis Chriſti, ſi de reſurrectione corporum dictum eſt, ſic accipiamus dictum, vt nec vltra, nec infra iuuenilem formam reſurgant corpora mortuorum: ſed in ea ætate & robore: vſque ad quam Chriſtum hîc peruenisſe cognouimus. Circa trigînta quippe annos definiêrunt eſſe etiam ſeculi huius doctiſſimi homines, iuuentutem.

Ephes. 4.

In eodem ſexu.

27. CAPITE decimoſeptimo: Mihi melius ſapere videntur, qui vtrunque ſexum reſurrecturum eſſe non dubitant. Non enim libido ibi erit, quæ confuſionis eſt cauſa, &c. Qui ergò vtrunque ſexum inſtituit, vtrunque reſtituet.

Decor & pulchritudo.

28. CAPITE decimonono: Nulla erit deformitas, quam facit incongruêtia partium, vbi & quæ praua ſunt, corrigentur: & quod minus eſt quàm decet, vnde creator nouit, inde ſupplebitur: & quod plus eſt, quàm decet, mareriæ ſeruata integritate, detrahetur. Coloris porrò ſuauitas quanta erit, vbi iuſti fulgebunt ſicut ſol in regno patris ſui? Quæ claritas in Chriſti corpore cùm reſurrexit, ab oculis diſcipulorum potius abſcondita fuiſſe, quàm defuiſſe credenda eſt. Non enim eam ferret humanus atque infirmus aſpectus, quando ille à ſuis ita deberet attendi, vt poſſet agnoſci.

Matth. 13. Claritas.

Cicatrices martyrum.

29. CAPITE vigeſimo: Neſcio quo autem modo ſic afficimur amore martyrum beatorum, vt velimus in illo regno in eorum corporibus videre vulnerum cicatrices, quæ pro Chriſti nomine pertulerunt: & fortaſsè videbimus. Non enim deformitas in eis, ſed dignitas erit: & quædam, quamuis in corpore, non corporis, ſed virtutis pulchritudo fulgebit: nec ideò tamen ſi aliqua martyribus amputata & ablata ſunt membra, ſine ipſis membris erunt in reſurrectione mortuorum: quibus dictum eſt, Capillus capitis veſtri non peribit. Sed ſi hoc decebit in illo nouo ſeculo, vt indicia glorioſorum vulnerum in illa immortali carne cernantur, vbi membra, vt præciderentur, percuſſa vel ſecta ſunt, ibi cicatrices, ſed tamen eiſdem membris redditis, non perditis, apparebunt. Quamuis itaque omnia quæ acciderunt corpori vitia, tunc non erunt: non ſunt tamen deputanda, vel appellanda vitia, virtutis indicia. Abſit autem, vt ad reſuſcitanda corpora, vitæque reddenda, non poſſit omnipotêtia creatoris omnia reuocare, quæ vel beſtia, vel ignis abſumpſit, vel in puluerem cinerêve collapſum, vel in humorem ſolutum, vel in auras eſt exhalatum. Abſit vt ſinus vllus, ſecretumque naturæ ita recipiat aliquid ſubtractum ſenſibus noſtris, vt omnium creatoris aut lateat cognitionem, aut effugiat poteſtatem. Et poſt quædam: Etſi omnibus perijſſet modis caro humana, nec vlla eius materies in vllis naturæ latebris remanſiſſet, vnde veller, eam repararet omnipotens.

Membra amputata reſtituêtur. Matth. 10.

Potentia creatoris in reſtituêdis cineribus.

30. POSTERIORIS ad Corinthios quinto: Omnes nos manifeſtari oportet ante Tribunal Chriſti, vt referat vnuſquiſque propria corporis, prout geſſit, ſiue bonum, ſiue malum.

31. AD Romanos decimoquarto: Omnes ſtabimus ante tribunal Chriſti. Itaque vnuſquiſque noſtrûm pro ſe rationem reddet Deo.

32. IOANNIS quinto, vt ſuprà teſtimo. ſeptimo.

33. MATTHÆI decimotertio: In tempore meſſis dicam meſſoribus: Colligite primùm zizania, & alligate ea in faſciculos ad comburendum, triticum autem congregate in horreum meum. Sicut ergò colliguntur zizania, & igni comburuntur: ſic erit in conſummatione ſæculi, mittet filius hominis angelos ſuos, & colligent de regno eius omnia ſcandala, & eos, qui faciunt iniquitatem: & mittent eos in caminum ignis. Ibi erit fletus, & ſtridor dentium. Tunc iuſti fulgebunt ſicut ſol in regno Patris eorum. Simile eſt regnum cælorum ſagenæ miſſæ in mare, & ex omni genere piſcium congreganti. Quam, cùm impleta eſſet, educentes, & ſecus littus ſedentes, elegerunt bonos in vaſa, malos autem foras miſerunt. Sic erit in conſummatione ſæculi: exibunt angeli, & ſeparabunt malos de medio iuſtorum, & mittent eos in caminum ignis: ibi erit fletus, & ſtridor dentium.

34. ET vigeſimoquinto: Et ibunt hi in ſupplicium æternum: iuſti autem in vitam æternam.

35. ATHANASIVS Alexandrinus epiſcopus in Symbolo: Ad cuius aduentum omnes homines reſurgere habent cum corporibus ſuis, & reddituri ſunt de factis proprijs rationem. Et qui bona egerunt, ibunt in vitam æternam: qui verò mala, in ignem æternum.

1. IOB decimonono: Scio quòd Redemptor, &c. vt in textu.

2. AD Coloſſenſes tertio: Mortificate membra veſtra, quæ ſunt ſuper terram: fornicationem, immunditiam, &c.

3. PRIORIS Petri tertio: Mortuus eſt iuſtus pro iniuſtis, vt nos offerret Deo, mortificatos quidem carne, viuificatos autem ſpiritu.

4. PRIORIS ad Corinthios nono: Caſtigo corpus meum, & in ſeruitutem redigo: ne fortè cùm alijs prædicauerim, ipſe reprobus efficiar.

5. AD Romanos ſexto: Non ergò regnet peccatum in veſtro mortali corpore vt obediatis concupiſcentijs eius. Sed neque exhibeatis membra veſtra arma iniquitatis peccato: ſed exhibete vos Deo, tanquam ex mortuis viuentes: & membra veſtra arma iuſtitiæ Deo. Sicut enim exhibuiſtis membra veſtra ſeruire immunditiæ, & iniquitati ad iniquitatem, ita nunc exhibete membra veſtra ſeruire iuſtitiæ in ſanctificationem.

6. PRIORIS ad Corinthios decimoquinto: Seminatur in corruptione, ſurget in incorruptione. Seminatur in ignobilitate, ſurget in gloria. Seminatur in infirmitate, ſurget in virtute. Seminatur corpus animale, ſurget corpus ſpirituale.

XXI.

Quis eſt poſtremus articulus?

1.Corint.2.c Ioan.17.a Matth.19.b c d 25.c d Apocal.2.b c e g 3.c d 7.d 21.a b g 22.a c Rom. 2.a b Tit.1.a 2.d 3.b 2. Timoth.4.b 1. Ioan.1. d 3.a 2.Pet.1.a Rom.6.d

A DE vita æterna, quam electis poſt mortem ſupereſſe minimè dubitemus. Atque hic fructus & finis eſt fidei, ſpei, patientiæ & exercitationis Chriſtianæ. Cuius vitæ conſequendæ cauſa nullum pietatis opus arduum, nullus labor grauis, nullus dolor acerbus, nullum in agendo patiendoq; tempus diuturnum ac moleſtum verè credenti debet exiſtimari. Quòd ſi vita hac, quæ calamitatis alioquin plena eſt, nihil dulcius ac optabilius ducitur; quanto illa demùm potior habenda eſt, [a] quæ ab omni malorum ſenſu & metu procul abeſt, quæ cæleſtibus & ineffabilibus ſine fine gaudijs, delicijs ac voluptatibus omni ex parte ſemper abundat?

a Auguſt.de ciuit.Dei, lib.22. cap.29.& 30.& lib.3.de lib. arbit.cap. vltim. Item ſer.64.de verb.Dom.c.1.& ſeq. & lib.3.de Symb. ad Catechum.cap.12.

B De qua vita Chriſtus, [b] *Nolite timere puſillus grex*, inquit, *quia complacuit patri veſtro dare vobis regnum.* Qui & in extremo iudicij die dicet electis: [c] *Venite benedicti Patris mei, poſſidete paratum vobis regnum à conſtitutione mundi.* Impijs verò in hunc modum loquetur: [d] *Diſcedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus eſt diabolo, & angelis eius.* Id quod [e] non ſolùm ad Ethnicos, Hæreticos, Schiſmaticos, & palam flagitioſos pertinet: verùm etiam ad Chriſtianos, quos in mortali peccato [f] mors opprimit, eſt referendum.

b Luc.12.d

c Matth.25.e

d Ibidem d

e Fulgentius de fide ad Petrum Diaconum, cap.38.& 40.

f Ezec.18.a 33.b Rom. 6.d Sap.1.d 1. Cor. 6.b

C Adijcitur demùm clauſula iſthæc [g] *Amen*, vt fidei & confeſſionis huius Chriſtianæ teſtimonium apud nos indubitatum eſſe, ac ſolidum demonſtretur.

g Hieron. ad Marcellam epiſtol.137.

TESTIMONIA.

1. APRIORIS ad Corinthios ſecundo: Sed ſicut ſcriptum eſt: (*Iſaiæ ſexageſimoquarto ſcilicet*) Quòd oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit, quæ præparauit Deus ijs, qui diligunt illum.

2. IOANNIS decimoſeptimo: Hæc eſt autem vita æterna, vt cognoſcant te, ſolum Deum verum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum.

3. MATTHÆI decimonono: Et ſunt Eunuchi, qui ſeipſos caſtrauerunt propter regnum cælorum. Sinite paruulos, & nolite eos prohibere ad me venire: talium eſt enim regnum cælorum. Magiſter bone, quid boni faciam, vt habeam vitam æternam? Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata. Diues difficilè intrabit in regnũ cælorum. Omnis, qui reliquerit domum, vel fratres, &c. centuplum accipiet, & vitam æternam poſſidebit.

4. ET vigeſimoquinto: Venite benedicti Patris mei, poſſidete paratum vobis regnum à conſtitutione mundi, &c. Et ibunt hi in ſupplicium æternum: iuſti autem in vitam æternam.

5. APOCALYPSIS ſecundo: Vincenti dabo edere de ligno vitæ, quod eſt in Paradiſo Dei mei. Eſto fidelis vſque ad mortem, & dabo tibi coronam vitæ. Vincenti dabo manna abſconditum, &c. Qui vicerit, & cuſtodierit vſque in finem opera mea, dabo illi poteſtatem ſuper Gentes, & reget eas in virga ferrea, & tanquam vas figuli confringentur, ſicut & ego accepi à Patre meo: & dabo illi ſtellam matutinam.

6. ITEM tertio: Ecce venio citò: tene quod habes, vt nemo accipiat coronam tuam. Qui vicerit, faciam illum columnam in templo Dei mei, & foras non egredietur amplius, & ſcribam ſuper eum nomen Dei mei, & nomen ciuitatis Dei mei nouæ Hieruſalem, quæ deſcendit de cælo à Deo meo, & nomen meum nouum. Qui vicerit, dabo ei ſedere mecum in throno meo: ſicut & ego vici, & ſedi dum Patre meo in throno eius.

7. ET ſeptimo: Hi ſunt, qui venerunt de tribulatione magna, & lauerunt ſtolas ſuas, & dealbauerunt eas in ſanguine Agni. ideò ſunt ante thronum Dei, & ſeruiunt ei die ac nocte in templo eius: & qui ſedet in throno, habitabit ſuper illos. non eſurient, neque ſitient amplius, nec cadet ſuper illos ſol, neque vllus æſtus: quoniam Agnus, qui in medio throni eſt, reget illos, & deducet eos ad vitæ fontes aquarum, & abſterget Deus omnem lachrymam ab oculis eorum.

8. IDEM vigeſimoprimo. Vidi ſanctam ciuitatem Ieruſalem nouam deſcendentem de cælo à Deo, paratam, ſicut ſponſam ornatam viro ſuo. Et audiui vocem magnam de throno dicentem: Ecce tabernaculum Dei cum hominibus, & habitabit cum eis. Et ipſi populus eius erunt, & ipſe Deus cum eis erit eorum Deus: & abſterget Deus omnem lachrymam ab oculis eorum: & mors vltrà non erit, neque luctus, neque clamor, neque dolor erit vltrà, quæ prima abiêrunt. Qui vicerit, poſſidebit hæc, & ero illi Deus, & ille erit mihi filius. Timidis autem, & incredulis, &c

lis, & execratis, & homicidis, & fornicatoribus, & veneficis, & idololatris, & omnibus mẽdacibus, pars illorum erit in ſtagno ardenti igne, & ſulphure: quod eſt mors ſecunda. Et paulò pòſt: Et ſuſtulit me in ſpiritu in montem magnum, & altum, & oſtendit mihi ciuitatem ſanctam Ieruſalem deſcendentem de cælo à Deo, habentem claritatem Dei: & lumen eius ſimile lapidi pretioſo, &c. Et ciuitas non eget ſole, neque luna vt luceant in ea: nam claritas Dei illuminauit eam, & lucerna eius eſt Agnus. Et portæ eius non claudẽtur per diem: nox enim non erit illic. Non intrabit in eam aliquod coinquinatum, aut abominationem faciens, & mendacium, niſi qui ſcripti ſunt in libro vitæ Agni.

9. Et capite vigeſimoſecundo: Et oſtendit mihi fluuium aquæ vitæ, ſplendidum tanquam cryſtallum, procedentem de ſede Dei & Agni. In medio plateæ eius, & ex vtraque parte fluminis lignum vitæ, afferens fructus duodecim, per menſes ſingulos reddens fructum ſuum, & folia ligni ad ſanitatem Gentium. Et omne maledictum non erit amplius: ſed ſedes Dei, & Agni in illa erunt, & ſerui eius ſeruient illi. Et videbunt faciem eius: & nomen eius in frontibus eorum. Et nox vltrà non erit: & non egebunt lumine lucernæ, neque lumine ſolis, quoniam Dominus Deus illuminabit illos, & regnabunt in ſæcula ſæculorum. Et dixit mihi: Hæc verba fideliſſima ſunt & vera, &c. Ecce venio citò. & merces mea mecum eſt, reddere vnicuique ſecundùm opera ſua.

10. Ad Romanos ſecundo: Qui reddet vnicuique ſecundùm opera eius: ijs quidem, qui ſecundùm patientiam boni operis, gloriam, & honorem, & incorruptionem quærunt, vitam æternam: Gloria, & honor, & pax omni operanti bonum.

11. Ad Titum primo: Paulus Apoſtolus ſecundùm fidem electorum Dei, & agnitionem veritatis, quæ ſecundùm pietatem eſt in ſpem vitæ æternæ, quam promiſit, qui non mentitur, Deus, ante tempora ſæcularia.

12. Et capite ſecundo: Expectantes beatam ſpem, & aduentum gloriæ magni Dei, & Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti, &c.

13. Item capite tertio: Vt iuſtificati gratia ipſius, hæredes ſimus ſecundùm ſpem vitæ æternæ.

14. Posteriorꝭ ad Timotheum quarto: Bonum certamen certaui, curſum conſummaui, fidem ſeruaui. In reliquo repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die iuſtus iudex: non ſolùm autem mihi, ſed & ijs, qui diligunt aduentum eius.

15. Primæ epiſtolæ Ioannis ſecundo capite: Et hæc eſt repromiſſio, quam ipſe pollicitus eſt nobis, vitam æternam.

16. Et capite tertio: Chariſſimi, nunc filij Dei ſumus: & nondum apparuit quid erimus. Scimus quoniam cùm apparuerit, ſimiles ei erimus: quoniam videbimus eum ſicuti eſt. Et omnis, qui habet hanc ſpem in eo, ſanctificat ſe, ſicut & ille ſanctus eſt,

17. Prioris epiſtolę Petri primo capite: Benedictus Deus & Pater Domini noſtri Ieſu Chriſti, qui ſecundùm miſericordiam ſuam magnam regenerauit nos in ſpem viuam, per reſurrectionem Ieſu Chriſti ex mortuis, in hæreditatem incorruptibilem, & incontaminatam, & immarceſcibilem, conſeruatam in cælis.

18. Ad Romanos ſexto: Nunc verò liberati à peccato, ſerui autem facti Deo, habetis fructum veſtrum in ſanctificationem, finem verò vitam æternam.

19. Avgvstinvs libro vigeſimoſecundo de Ciuitate Dei, capite vigeſimonono: Propter quod ait Apoſtolus: Videmus nunc per ſpeculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem. 1.Cor.13.
Præmium itaque fidei nobis viſio iſta ſeruatur, de qua & Ioannes Apoſtolus loquens: Cùm apparuerit, inquit, ſimiles ei erimus, quoniam videbimus eum ſicuti eſt. Facies autem Dei, manifeſtatio eius intelligenda eſt, non aliquod tale membrum, quale nos habemus in corpore, atque iſto nomine nuncupamus. Diſputat deinde, an corporeis oculis Deum viſuri ſimus. 1.Ioan.3.

10. Et capite trigeſimo eiuſdem libri: Quanta erit illa felicitas, vbi nullum erit malum, nullum latebit bonum, vocabitur Dei laudibus, qui erit omnia in omnibus? Nam quid aliud agetur, vbi neque vlla deſidia ceſſabitur, neque vlla indigentia laborabitur, neſcio. Admoneor etiam ſancto Cantico, vbi lego, vel audio: Beati qui habitant in domo tua Domine, in ſecula ſeculorum laudabunt te. Omnia membra & viſcera incorruptibilis corporis, quæ nunc videmus per vſus neceſſitatis varios diſtributa, quoniam tunc non erit ipſa neceſſitas, ſed plena, certa, ſecura, ſempiterna felicitas, proficient in laudibus Dei. Omnes quippe illi, de quibus iam ſum locutus, qui nunc latent harmoniæ corporalis numeri, non latebunt, intrinſecus & extrinſecus per corporis cuncta diſpoſiti, & cum cæteris rebus, quæ ibi magnæ atque mirabiles videbuntur, rationales mentes in tanti artificis laudem rationalis pulchritudinis delectatione ſuccendent. Certè vbi volet ſpiritus, ibi protinus erit corpus: nec volet aliquid ſpiritus, quod nec ſpiritum poſſit decere, nec corpus. Vera ibi gloria erit, vbi laudantis, nec errore quiſquam, nec adulatione laudabitur. Verus honor, qui nulli negabitur digno, nulli deferetur indigno: ſed nec ad eum ambiet vllus indignus, vbi nullus permittetur eſſe, niſi dignus. Vera pax ibi eſt, vbi nihil aduerſi, nec à ſeipſo, nec ab alio quiſquam patietur. Præmium virtutis erit ipſe qui virtutem dedit, eíque ſeipſum, quo melius & maius nihil poſſit eſſe, promiſit. Quid eſt enim aliud quod per prophetam dixit; Ero illorum Deus, & ipſi erunt mihi plebs: niſi, ego ero vnde ſatientur: ego ero quæcunque ab hominibus honeſtè deſiderantur, & vita, & ſalus, & victus, & copia, & gloria, & honor, & pax, & omnia bona? Sic enim & illud rectè intelligitur, quod ait Apoſtolus, Vt ſit Deus omnia in omnibus. Ipſe finis erit deſideriorum noſtrorum, qui ſine fine videbitur, ſine faſtidio amabitur, ſine fatigatione laudabitur. Hoc munus, hic affectus, hic actus profectò erit omnibus, ſicut ipſa vita æterna, communis. Cæterùm qui futuri ſint pro meritis præmiorum etiam gradus honorum atque gloriarum, quis eſt idoneus cogitare, quanto magis dicere? Quòd tamen futuri ſint, non eſt ambigendum. Atque id etiam beata ciuitas illa magnum in ſe bonum videbit, quod nulli ſuperiori vllus inferior inuidebit, ſicut nunc non inuident archangelis angeli cæteri. Vitæ æternæ felicitas quanta. 1.Cor.15. Psal. 83. Ierem.31. 1.Cor.15. Præmiorũ in cælo diuerſitas.

11. Idem libro tertio de libero arbitrio, capite vigeſimoquinto, eóque vltimo. Tanta eſt pul- Nota de gaudijs regni cælestis.

chritudo iuſtitiæ, tanta iucunditas lucis æternæ, hoc eſt, incommutabilis veritatis atque ſapientiæ, vt etiamſi non liceret amplius in ea manere, quàm vnius diei mora, propter hoc ſolum innumerabiles anni huius vitæ, pleni delicijs & circunfluentia temporalium bonorum, rectè meritóque contemnerentur. Non enim falſo aut paruo affectu dictum eſt: Quoniam melior eſt dies vnus in atriis tuis ſuper millia. Pſalm. 83.

22. ITEM ſermone ſexageſimoquarto de verbis Domini, capite primo: Non magnum eſt diu viuere, aut ſemper viuere; ſed magnum eſt, beatè viuere. Et capite ſecundo: Amemus vitam æternam; & ex eo nouerimus, quantum pro vita æterna laborare debemus, cùm videmus homines amatores præſentis vitæ temporalis atque finiédæ, ſic pro illa laborare, vt quando venerit metus mortis, quidquid poſſunt faciant, non vt auferant, ſed vt differant mortem. Quantum laborat homo, quando mors imminet, fugiendo, latendo, quidquid habet dando, & ſe redimendo, laborando, cruciatus, moleſtiáſque ſuſtinendo, medicos adhibendo, & quicquid aliud homo poteſt? Facilius inuenimus in vita æterna, quid ibi non ſit, quàm quid ibi ſit. Et capite tertio: Tantum valet, quantum habes. Tantum valet, quantum es tu. Teda, & habebis illam. Non ibi erit laſſari & dormire; non ibi erit eſurire & ſitire; non ibi erit creſcere & ſeneſcere. Ecce quanta retuli, & nondum dixi quid ibi erit. Ecce iam vita eſt, iam incolumitas eſt, iam nulla pœna, nulla fames, nulla ſitis, nullus defectus; nihil horum, & tamen nondum dixi, quod oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit. 1. Cor. 2.

Quàm diligenter laborandum pro vita æterna.

In vita æterna quid non ſit, facilius explicatur, quàm quid in ea ſit.

23. ET libro tertio de ſymbolo ad Catechumenos, capite duodecimo, eóque vltimo: Facilius poſſumus dicere in illa vita æterna, quid ibi non ſit, quàm quid ibi ſit. Non eſt ibi mors, non eſt ibi luctus, non eſt ibi laſſitudo, non eſt infirmitas, non eſt fames; nulla ſitis, nullus æſtus, nulla corruptio, nulla indigentia, nulla mœſtitia, nulla triſtitia. Ecce diximus quid ibi non ſit. Quid autem ibi ſit, vultis nôſſe? Hæc nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit, quæ præparauit Deus diligentibus ſe. Si in cor hominis non aſcendit, cor hominis illuc aſcendat. Mundetur cor ab omni immunditia, vt poſſit portare Deum, qui eſt vera ſempiternáque iuſtitia. 1. Cor. 2.

Quid non ſit in ea.

1. B LVCÆ duodecimo, vt in textu.

2. MATTHÆI viceſimoquinto, ibidem, & ſuprà A teſtimonio quarto.

3. FVLGENTIVS in libro de fide ad Petrum Diaconũ, capite trigeſimooctauo: vt ſupra quæſtione decimaoctaua F teſtimonio nono.

4. ET capite quadrageſimo: Firmiſſimè tene, & nullatenus dubites, non omnes qui intra Eccleſiam Catholicam baptizantur, acceptuoros eſſe vitam æternam; ſed eos qui percepto baptiſmate rectè viuunt, id eſt, qui abſtinuerunt ſe à vitijs & concupiſcentijs carnis. Regnum enim cęlorum, ſicut infideles hæretici, atque ſchiſmatici non habebunt, ſic Catholici criminoſi poſſidere non poterunt. Soli probi catholici ſaluantur, Matth. 25.

5. EZECHIELIS decimooctauo: Anima, quæ peccauerit, ipſa morietur.

6. ET capite trigeſimotertio: Impius in iniquitate ſua morietur.

7. AD Romanos ſexto: Stipendia peccati, mors.

8. SAPIENTIÆ primo: Impij autem manibus & verbis accerſiérunt illam, (*mortem ſcilicet.*)

9. PRIORIS ad Corinthios ſexto: An neſcitis quia iniqui regnum Dei non poſſidebunt? Nolite errare: Neque fornicarij, &c. neque fures, neque auari, neque ebrioſi, neque maledici, neque rapaces, regnum Dei poſſidebunt.

C HIERONYMVS ad Marcellam epiſtola centeſima trigeſimaſeptima: Amen, Aquila πιστικῶς exprimit: quod nos, fideliter, poſſumus dicere, ductum aduerbium ex nomine fidei. Amen, Septuaginta γένοιτο, id eſt, fiat: vnde & in fine librorum (in quinque ſiquidem volumina pſalterium apud Hebræos diuiſum eſt) fiat fiat, tranſtulerunt: quod in Hebraico legitur, Amen amen, quo ſcilicet ea verè dicta quæ ſunt ſuprà, confirmentur. Vnde & Paulus aſſerit, non poſſe aliquem reſpondere Amen, id eſt, confirmare, quæ prædicata ſunt, niſi intellexerit prædicationem. Amen quid deſignet. 1. Cor. 14.

XXII.

Eſtne ſatis Chriſtiano ea ſola credere, quæ complectitur Symbolum?

A PRIMVM & maximè quidem ea, quæ Symbolo traduntur Apoſtolico, cuiuis credenda, & apertè [a] profitenda ſunt. Ea verò explicatiora fiunt ex collatione tum Symboli Patrum, tum eius quod Athanaſio inſcribitur.

B Secundò Chriſtianus, quæcunque Scriptura [b] diuina ſeu Canonica complectitur, credat neceſsè eſt. Certos verò, & [c] legitimos ſcripturæ libros non aliunde, quàm ex Eccleſiæ iudicio & authoritate, petere fas eſt.

C Tertiò huc illa pertinent, quę partim ex Symboli articulis, partim ex Scripturis, velut diuinis fontibus, neceſſariò [d] deducuntur.

D Quartò demùm, pro ſacroſanctis habenda, firmiſſimáque fide complectenda ſunt, quæ Spiritus ſanctus credenda nobis reuelat, pronunciatq; per [e] Eccleſiam, ſiue ſcripto illa, ſiue viuæ vocis traditione nobis commendentur. Qua de re poſtea commodius diſſereretur.

a Ambroſ. lib. 3. de virginib. Auguſt. lib. 1. de ſymb. ad Catechumen. cap. 1. & lib. 2. cap. 1.

b 2. Pet. 1. d Rom. 15. a 2. Timoth. 3. d.

c Toletã. 1. can. 11. Aug. ſerm. 129. & 191. de tẽp. Hieri. in ſymb. ad Damaſ. Aug. cõtra epi. fun. cap. 5. Trident. ſeſſ. 4.

d Matth. 22. c

e Cyril. epi. 10. ad Neſt. Iren. lib. 3. cap. 4. & lib. 4. cap. 45. & 63. Hieron. contra Lucif. capit. 4. Vincent. Lirinenſ. contra nouatores.

f Leo ſerm. 4. de Natiuit. domin.

E Circa hæc igitur omnia fides orthodoxa verſatur, qua f ſine, Sectarij omnes fruſtra ſibi ac alijs gratiam & ſalutem in Chriſto pollicentur.

TESTIMONIA.

1. A Ad Hebræos quinto: Etenim cùm debetis magiſtri eſſe propter tempus: rurſum indigetis vt vos doceamini quæ ſint elementa exordij ſermonum Dei: & facti eſtis quibus lacte opus ſit, non ſolido cibo.

2. Et ſexto capite: Quapropter intermittentes inchoationis Chriſti ſermonem, ad perfectiora feramur, non rurſum iacientes fundamẽtum pœnitentię ab operibus mortuis, & fidei ad Deum, baptiſmatum doctrinæ, impoſitionis quoque manuum, ac reſurrectionis mortuorum, & iudicij æterni.

3. Prioris Petri tertio: Dominum autem Chriſtum ſanctificate in cordibus veſtris, parati ſemper ad ſatisfactionem omni poſcenti vos rationem de ea, quæ in vobis eſt, ſpe.

Symbolum quotidiè recenſendum Militiæ ſacramentum.

4. Ambrosivs libro tertio de Virginibus: Symbolum quoque ſpecialiter debemus, tanquam noſtri ſignaculum cordis, antelucanis horis quotidie recenſere: quò etiam cùm horremus aliquid, animo recurrendum eſt. Quando enim ſine militiæ ſacramento miles in tentorio, bellator in prælio?

Symbolum quotidiè dicendum.

5. Avgvstinvs libro primo de Symbolo ad Catechumenos, capite primo: Accipite regulam fidei, quod Symbolum dicitur: & cùm acceperitis, in corde ſcribite, & quotidiè dicite apud vos, antequam dormiatis, antequam procedatis, veſtro ſymbolo vos munite.

Cum Symboli ſacramento & Crucis vexillo diabolo occurrendum.

6. Idem libro ſecundo de Symbolo ad Catechumenos, capite primo: Si quando voluerit aduerſarius diabolus inſidiari, nouerit redemptus, cum Symboli ſacramento, & crucis vexillo ei debere occurri.

1. B Posterioris Petri primo: Et habemus firmiorem propheticum ſermonem: cui benefacitis attendẽtes quaſi lucernę lucenti in caliginoſo loco donec dies illuceſcat, & lucifer oriatur in cordibus veſtris: hoc primùm intelligentes, quòd omnis propheria Scripturæ propria interpretatione non fit. Non enim voluntate humana allata eſt aliquando prophetia: ſed Spiritu ſancto inſpirati, locuti ſunt ſancti Dei homines.

2. Ad Romanos decimoquinto: Quæcunque ſcripta ſunt, ad noſtram doctrinam ſcripta ſunt: vt per patientiam, & conſolationem Scripturarum, ſpem habeamus. Deus autem patientiæ, & ſolatij det vobis id ipſum ſapere in alteruttrum ſecundùm Iesvm Chriſtum: vt vnanimes, vno ore honorificetis Deum, & Patrem Domini noſtri Ieſu Chriſti.

3. Posterioris ad Timotheum tertio: Tu verò permane in ijs, quæ didiciſti, & credita ſunt tibi: ſciens à quo didiceris. & quia ab infantia ſacras literas nôſti, quę te poſſunt inſtruere ad ſalutem, per fidem, quæ eſt in Chriſto Ieſu. Omnis ſcriptura diuinitus inſpirata, vtilis eſt ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in iuſtitia: vt perfectus ſit homo Dei, ad omne opus bonum inſtructus.

Canonicæ ſcripturæ

4. Concilivm primum Toletanum, canone vigeſimoprimo, in aſſertione Catholicæ fidei: Si quis dixerit, vel crediderit, alias ſcripturas, præter eas, quas Eccleſia Catholica recipit, in authoritate habendas, vel eſſe venerandas, anathema ſit.

ex Eccleſię iudicio æſtimandæ.

5. Avgvstinvs ſermone centeſimo vigeſimonono de tempore: Si quis aliquas ſcripturas, præter eas, quas Eccleſia Catholica recepit, vel in authoritate habendas eſſe crediderit, vel fuerit veneratus, anathema ſit.

6. Idem ſermone centeſimo nonageſimoprimo de tempore: Nouum & vetus teſtamentum recipimus in illo librorum numero, quem ſanctæ Eccleſiæ Catholicæ tradit authoritas.

7. Hieronymvs in explanatione Symboli ad Damaſum: Nouum & vetus teſtamentum recipimus in eo librorum numero, quem ſanctę Catholicæ Eccleſiæ tradit authoritas.

8. Avgvstinvs contra epiſtolam Manichęi, quam vocant fundamenti, capite quinto: Ego verò Euangelio non crederem, niſi me Catholicæ Eccleſiæ commoueret authoritas.

9. Concilivm Tridentinum ſeſſione quarta, in decreto de Canonicis ſcripturis: Si quis autem libros ipſos integros cum omnibus ſuis partibus, prout in Eccleſia Catholica legi conſueuerunt, & in veteri vulgata Latina editione habentur, pro ſacris & canonicis non ſuſceperit, & traditiones prædictas ſciens & prudens contempſerit, anathema ſit. Vide latiùs infrà de præceptis Eccleſiæ, quæſtione decimaſexta, A teſtimo. duodecimo.

C Matthæi vigeſimoſecundo: Erratis neſcientes ſcripturas, neque virtutem Dei. In reſurrectione enim neque nubent, neque nubentur: ſed erunt ſicut angeli Dei in cælo. De reſurrectione autem mortuorum non legiſtis quod dictum eſt à Deo dicente vobis: Ego ſum Deus Abraham, & Deus Iſaac, & Deus Iacob? non eſt Deus mortuorum, ſed viuentium. Exod. 3.

Non ſatis eſt, Symbolum patrũ verbis profiteri.

1. D Cyrillvs Alexandrinus vnà cum Alexandrina ſynodo, epiſtola decima ad Neſtorium: Non ſufficiet pietati tuæ, ſi ſymbolum tantùm fidei, quod olim à ſancta & magna ſynodo in Nicea in Spiritu ſancto congregata, eſt expoſitum, nobiſcum confiteare. Non enim rectè illud intelligis & interpretaris, ſed magis peruerſè, licèt dictionem illius voce confitearis: ſed conueniet, vt & ſcripto, & iureiurando confiteare, cùm quòd ſceleſta tua & prophana dogmata anathematizes, tum quòd ſenſurus ſis, & docturus eadem, quæ & nos omnes, & qui in oriente ſunt & occidente Epiſcopi & doctores, & populorum præſides. Subiecimus verò hiſce literis noſtris, cùm quæ ſentire debeas ac docere, tum à quibus abſtinere conueniat. Eſt enim hæc Catholicæ & Apoſtolicæ Eccleſiæ fides, quam probant omnes tam occidentis, quàm orientis Orthodoxi epiſcopi.

Docẽdum & ſentiendum quod epiſcopi & Eccleſiæ doctores.

Ab Eccleſia petenda veritas.

2. Irenævs libro tertio aduerſus hęreſes, capite quarto: Non oportet adhuc quærere apud alios veritatem, quam facile eſt ab Eceleſia ſumere, cùm Apoſtoli, quaſi in depoſitorium diues, pleniſſimè in ea contulerint omnia, quæ ſint veritatis, vti omnis quicunque velit, ſumat ex ea potum vitæ. Hæc eſt enim vitæ introitus; om-

nes autem reliqui, fures sunt & latrones: propter quod oportet deuitare quidem illos, quæ autem sunt Ecclesiæ, cum magna diligentia diligere, & apprehendere veritatis traditionem. Quid si neque Apostoli quidem scripturas reliquissent nobis, nonnè opportebat ordinem sequi traditionis, quam tradiderunt ijs, quibus committebant Ecclesias? cui ordinationi assentiunt multæ gentes Barbarorum, eorum qui in Christum credunt, sine charactere vel atramento scriptam habentes per Spiritum in cordibus suis salutem, & veterem traditionem diligenter custodientes, &c.

Traditiones Apostolicæ nõ scriptæ.

3. IDEM libro quarto, capite quadragesimoquinto: Paulus ait, Posuit Deus primò in Ecclesia Apostolos, secundò Prophetas, tertiò doctores. Vbi igitur charismata Domini posita sunt, ibi discere oportet veritatem, apud quos est ea quæ est ab Apostolis Ecclesiæ successio, & id quod est sanum & irreprobabile conuersationis, & inadulteratũ & incorruptibile sermonis constat. Hi enim & eam, quæ est in vnum Deum, qui omnia fecit, fidem nostram custodiunt, & eam quæ est in filium Dei dilectionem adaugent, qui tantas dispositiones propter nos fecit, & Scripturas sine periculo nobis exponunt.

Ephes. 4.

Vnde veritas petenda.

4. ET capite sexagesimotertio eiusdem libri: Agnitio vera est Apostolorum doctrina, & antiquus Ecclesiæ status, in vniuerso mundo, & character corporis Christi, secundùm successiones Episcoporum, quibus illi eam, quæ in vnoquoq; loco est, Ecclesiam tradiderunt, quę peruenit vsque ad nos, custodita sine fictione Scripturarum tractatione plenissima, neque additamentum, neque ablationem recipiens, & lectio sine falsatione, & secundùm Scripturas expositio legitima & diligens, & sine periculo, & sine blasphemia, & præcipuum dilectionis munus, quod est pretiosius quàm agnitio, gloriosius autem quàm prophetia, omnibus autem reliquis charismatibus supereminentius.

5. HIERONYMVS in dialogo aduersus Luciferianos, capite quarto, vbi Lucifer ita ait: Etiamsi scripturæ authoritas non subesset, totius orbis in hanc partem consensus instar præcepti obtineret. Nam & multa alia, quæ per traditionem in Ecclesijs obseruantur, authoritatem sibi scriptæ legis vsurpauerunt. Cui sententiæ Orthodoxus assentit.

Totius orbis consensus.

6. VINCENTIVS Lirinensis aduersus prophanas omnium hæreseon nouationes: Sæpè magno studio & summa attentione perquirens à quamplurimis sanctitate, & doctrina præstantibus viris, quonam modo possim certa quadam & quasi generali ac regulari via, Catholicæ fidei veritatem ab hæreticæ prauitatis falsitate discernere, huiusmodi semper responsum ab omnibus ferè retuli: quòd siue ego, siue quis alius vellet exurgentium hæreticorum fraudes deprehẽdere, laqueósque vitare, & in fide sana sanus atque integer permanere, duplici modo munire fidem suam Domino adiuuante deberet: Primò scilicet diuinæ legis authoritate, tum deinde Ecclesiæ Catholicæ traditione. Hîc forsitan requirat aliquis: cùm sit perfectus scripturarum canon, sibique ad omnia satis superque sufficiat, quid opus est, vt ei ecclesiasticæ intelligentiæ iungatur authoritas? Quia videlicet scripturam, sacram pro ipsa sua altitudine non vno eodémque sensu vniuersi accipiunt, sed eiusdem eloquia aliter atque aliter alius atque alius interpretatur, vt penè quot homines sunt, tot illic sententiæ erui posse videantur. Aliter nanque illam Nouatianus, aliter Photinus, aliter Sabellius, aliter Donatus exponit, aliter Arrius, Eunomius, Macedonius, aliter Apollinaris, Priscillianus, aliter Iouinianus, Pelagius, Cælestius, aliter postremò Nestorius. Atqui idcircò multũ necesse est, propter tantos tam varij erroris anfractus, vt propheticæ & Apostolicæ interpretationis linea, secundùm Ecclesiastici & Catholici sensus normam dirigatur. In ipsa item Catholica Ecclesia magnoperè curandum est, vt id teneamus, quod vbique, quod semper, quod ab omnibus creditum est: &c.

Catholica doctrina ab hæreti-

ea quomodo discernenda.

Fides muniẽda scripturarum & Ecclesiæ traditione ac authoritate.

Cur sola scriptura non sufficiat.

E LEO Magnus sermone quarto de Natiuitate Domini: Magnum præsidium est fides integra, fides vera, in qua nec augeri ab vllo quicquam, nec minui potest: quia nisi vna est, fides non est, dicente Apostolo: Vnus Dominus, vna fides, vnum baptisma, vnus Deus & pater omnium, qui super omnes, & per omnia, & in omnibus nobis. Huic vnitati, dilectissimi, inconcussis mentibus inhærete, & in hac omnem sectamini sanctitatem, & in hac [illegible] ceptis Domini deseruite: quia sine fide impossi[illegible] est placere Deo, & nihil sine illa sanctum, nihil castum est, nihil viuum. Iustus enim ex fide viuit. Quam qui diabolo decipiente perdiderit, viuens mortuus est. Quia sicut per fidem iustitia, ita etiam per fidem veram vita obtinetur æterna, dicente Domino Saluatore: Hæc est autem vita æterna, vt cognoscant te, solum verum Deum, & quem misisti Iesum Christum.

Fidei commendatio, & quàm ea sit necessaria.

Ephes. 4.

Heb. 10.

Abac. 2.

Ioan. 17.

CAPVT SECVNDVM DE SPE, ET ORATIONE DOMINICA.

I.

Quid eſt Spes?

VIRTVS eſt diuinitus infuſa, per quam certa cum fiducia, noſtræ ſalutis & æternæ vitæ bona à Deo expectantur. Auguſt. in Enchir. cap. 8. 1. Cor. 13. d Rom. 5. a & 8. e Tit. 2. c d 3. b 1. Pet. 1. a 1. Ioan. 5. c. Iac. 1. a Ioan. 14. b 15. a c 16. c Marc. 11. c Pſal. 26 d 129. a 72. d 61. b. 1. Tim. 4. c 1. Theſſal. 5. b Eph. 6. c Heb. 10. g 6. d

Parum eſt alioquin Deo, Deíque verbo fidem habere, ac diuina, quæ in Eccleſia prædicantur, dogmata profiteri, niſi Chriſtianus Dei bonitate percepta, ſpem inde concipiat ac fiduciam conſequendæ gratiæ, & ſalutis æternæ. Quæ ſpes tantoperè iuſtum fulcit in ſummis[a] ærumnis, vt etiam ſi mundi præſidijs omnibus deſtituatur, intrepidè tamen dicat: [b] *Etiamſi occiderit me, in ipſo ſperabo.* Et, [c] *In Deo ſperaui, non timebo quid faciat mihi caro.* [d] *Deus meus in te confido, non erubeſcam.* a Eccl. 34. b Rom. 8. g Pſalm. 30. d Prou. 28. a b Iob 13. c c Pſal. 55. a d Pſal. 24. a

TESTIMONIA.

Aliqua creduntur quæ non ſperãtur. Diſcrimen inter fidem & ſpem.

1. AVGVSTINVS in Enchiridio, capite octauo: Quid autem ſperari poteſt, quod non creditur? Porrò etiam aliquid, quod non ſperatur, credi poteſt. Quis nanque fidelium pœnas non credit impiorum, nec ſperat tamen? Eſt itaque fides & malarum rerum, & bonarum: quia & bona creduntur, & mala. Eſt etiam fides, & præteritarum rerum, & præſentium, & futurarum. Item fides & ſuarum rerum eſt, & alienarum. Spes autem, non niſi bonarum rerum eſt, nec niſi futurarum, & ad eum pertinentium, qui earum ſpem gerere perhibetur. Quæ cùm ita ſint, propter has cauſas diſtinguenda erit fides à ſpe; ſicut vocabulo, ita & rationabili differentia. Nam quòd attinet ad non videre, ſiue quæ creduntur, ſiue quæ ſperantur, fidei ſpeíque commune eſt. Cùm bona nobis futura eſſe creduntur, nihil aliud quàm ſperatur.

Fidei & ſpei cõmunio.

Credere aliquando ſignificat ſperare.

2. PRIORIS ad Corinthios decimotertio: Nunc autem manent, fides, ſpes, charitas: tria hæc. maior autem horum eſt charitas.

3. AD Romanos quinto: Per quem & habemus acceſſum per fidem in gratiam iſtam, in qua ſtamus, & gloriamur in ſpe gloriæ filiorũ Dei. Non ſolùm autem, ſed & gloriamur in tribulationibus: ſcientes quod tribulatio patientiam operatur; patientia autem probationem, probatio verò ſpem, ſpes autem non confundit: quia charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris, &c.

4. ET octauo: Spe ſalui facti ſumus. Spes autem, quę videtur, non eſt ſpes: nam quod videt quis, quid ſperat? Si autem quod non videmus, ſperamus: per patientiam expectamus.

5. AD Titum ſecundo capite: Apparuit gratia Dei Saluatoris noſtri omnibus hominibus, erudiens nos, vt abnegantes impietatem, & ſeculária deſideria: ſobriè, & iuſtè, & piè viuamus in hoc ſeculo, expectantes beatam ſpem, & aduentum gloriæ magni Dei, & Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti.

6. ET capite tertio: Vt iuſtificati gratia ipſius, hæredes ſimus ſecundùm ſpem vitæ æternæ.

7. PRIORIS Petri primo capite: Regenerauit nos in ſpem viuam, &c.

8. PRIMÆ Ioannis quinto: Et hæc eſt fiducia, quam habemus ad eum: Quia quodcunque petierimus: ſecundùm voluntatem eius, audit nos.

9. IACOBI primo: Probatio fidei veſtræ patientiam operatur, &c. Si quis autem veſtrum indiget ſapientia, poſtulet à Deo, qui dat omnibus affluenter, & non improperat: & dabitur ei. Poſtulet autem in fide nihil hæſitans: qui enim hæſitat, ſimilis eſt fluctui maris, qui à vento mouetur & circunfertur: non ergò æſtimet homo ille quòd accipiat aliquid à Domino.

10. IOANNIS decimoquarto: Quodcunque petieritis Patrem in nomine meo, hoc faciam: vt glorificetur Pater in Filio. Si quid petieritis me in nomine meo, hoc faciam.

11. ET decimoquinto: Si manſeritis in me, & verba mea in vobis manſerint: quodcunque volueritis petetis, & fiet vobis. Poſui vos vt eatis, & fructum afferatis: & fructus veſter maneat: vt quodcunque petieritis Patrem, in nomine meo, det vobis.

12. ITEM capite decimoſexto: Amen amen dico vobis, ſi quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis. Petite, & accipietis, vt gaudium veſtrum ſit plenum.

13. MARCI vndecimo: Omnia quæcunque orantes petitis, credite quia accipietis, & euenient vobis.

14. PSALMO vigeſimoſexto: Credo videre bona Domini in terra viuentium. Expecta Dominum, viriliter age: & confortetur cor tuum, & ſuſtine Dominum.

15. ET centeſimo vigeſimonono: Suſtinuit anima mea in verbo eius: ſperauit anima mea in in Domino. A cuſtodia matutina vſque ad no-

ctem: ſperet Iſrael in Domino. Quia apud Dominum miſericordia: & copioſa apud eum redemptio. Et ipſe redimet Iſrael, ex omnibus iniquitatibus eius.

16. ITEM ſeptuageſimoſecundo: Mihi autem adhærere Deo bonum eſt: ponere in Domino Deo ſpem meam.

17. ET ſexageſimoprimo: In Deo ſalutare meũ, & gloria mea: Deus auxilij mei, & ſpes mea in Deo eſt. Sperate in eo omnis congregatio populi, effundite coram illo corda veſtra: Deus adiutor noſter in æternum. Nolite ſperare in iniquitate, &c.

18. PRIORIS ad Timotheum quarto: Speramus in Deum viuum, qui eſt Saluator omnium hominum, maximè fidelium.

19. PRIORIS ad Theſſalonicenſes quinto: Nos autem, qui diei ſumus, ſobrij ſimus, induti loricam fidei, & charitatis, & galeam ſpem ſalutis.

20. AD Epheſios ſexto: In omnibus ſumentes ſcutum fidei, in quo poſſitis omnia tela nequiſſimi ignea extinguere. & galeam ſalutis aſſumite: & gladium ſpiritus (quod eſt verbum Dei.)

21. AD Hebræos decimo: Nolite amittere confidentiam veſtram, quæ magnam habet remunerationem. Patientia enim vobis neceſſaria eſt: vt voluntatem Dei facientes, reportetis promiſſionem.

22. ET capite ſexto: Fortiſſimum ſolatium habeamus, qui confugimus ad tenendam propoſitam ſpem, quam ſicut anchoram habemus animę tutam ac firmam, & incedentem vſque ad interiora velaminis.

23. ECCLESIASTICI trigeſimoquarto: Spes illorum (*timentium Deum*) in ſaluantem illos, &c. Qui timet Dominum nihil trepidabit, & non pauebit: quoniam ipſe eſt ſpes eius.

24. AD Romanos octauo: Quis ergò nos ſeparabit, &c. Certus ſum enim quia neq; mors, neq; vita, neque Angeli, neque principatus, neque virtutes, neque inſtantia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit nos ſeparare à charitate Dei, quæ eſt in Chriſto Ieſu Domino noſtro.

25. PSALMO trigeſimo: Viriliter agite, & confortetur cor veſtrum, omnes qui ſperatis in Domino.

26. PROVERBIORVM vigeſimooctauo: Fugit impius, nemine perſequente: iuſtus autem quaſi leo confidens, abſque terrore erit.

27. IOB decimotertio, 28. PSALMO quinquageſimoquinto, 29. ET Pſalmo viceſimoquarto, vt in textu.

II.

Qua ratione hanc ſpem licet conſequi?

a 1. Theſſ. 5. c Luc. 11. b 11. a Matth. 7. b Eccleſ. 18. c

A PRIMVM huc pertinet ardens & frequens ad[a] Deum precatio. Deinde nutrienda Spes eſt & excitanda quotidiana meditatione bonitatis ac beneficiorum[b] Dei, illorum præſertim, quæ CHRISTVS Dominus pro immenſa in nos charitate ſua præſtitit ac promiſit vel immerentibus. Demùm conſcientiæ[c] puritas coniungenda venit, eáque piis operibus & inuicta in aduerſis patiẽtia ſemper eſt[d] comprobanda. Nam quibus bonæ conſcientię teſtimonium, aut melioris vitæ propoſitum deeſt, hi ſpem quam oportet, non adferunt, ſed[e] præſumptionem potiùs, & vanam omninò fiduciam temerè iactant, quantunuis de Chriſti meritis Deiq; gratia glorientur.

b Epheſ. 2. a b Tit. 3. a b Rom. 8. c f Ioan. 3. b 1. Ioan. 4. b Heb. 10. d Tit. 1. a Rom. 5. b d 8. d e Pro. 15. b 1. Ioan. 3. d Auguſt. lib. 1. de doctr. Chriſt. cap. 37. & 40. & l. 3. c. 10. & in præfat. Pſal. 31.

d 2. Cor. 1. b Heb. 3. b 10. g 1. Ioan. 3. a Col. 2.

e 2. Pet. 1. b e 2. Pet. 2. d Eccl. 5. b Greg. 33. Moral. cap. 15.

B *Spera*, inquit[f] Propheta, *in Domino, & fac bonitatem.* Idémque rurſus: *Subditus eſto Domino, & ora eum.* Et alius, [g] *Bonus eſt Dominus ſperantibus in eum, animæ quærenti illum.* Quam ſpem ab omni timore[h] diſiungendam non eſſe, ſatis illud oſtendit. [i] *Beneplacitum eſt Domino ſuper timentes eum: & in eis, qui ſperant ſuper miſericordia eius.*

f Pſalm. 36. a g Thren. 3. h Greg. lib. 6. epiſt. 12. ad Gregoriam. Bern. de feſt. Magdal. i Pſal. 146. b

TESTIMONIA.

1. A PRIORI ad Theſſalonicenſes quinto: Sine intermiſſione orate.

2. LVCÆ vndecimo: Petite, & dabitur vobis: quærite, & inuenietis: pulſate, & aperietur vobis.

3. ET decimooctauo: Oportet ſemper orare & non deficere.

4. MATTHÆI ſeptimo: Petite, & dabitur vobis, &c. vt in Luca.

5. ECCLESIASTICI decimooctauo: Non impediaris orare ſemper.

6. AD Epheſios ſecundo: Deus autem, qui dues eſt in miſericordia, propter nimiam charitatem ſuam, qua dilexit nos, & cùm eſſemus mortui peccatis, conuiuificauit nos in Chriſto, (cuius gratia eſtis ſaluati) & conreſuſcitauit, & conſedere fecit in cæleſtibus in Chriſto Ieſu: vt oſtenderet in ſeculis ſuperoenientibus abundantes diuitias gratiæ ſuæ in bonitate ſuper nos in Chriſto Ieſu. Gratia enim eſtis ſaluati per fidem, & hoc non ex vobis: Dei enim donum eſt, non ex operibus, vt ne quis glorietur. Ipſius enim ſumus factura, creati in Chriſto Ieſu in operibus bonis,

bonis, quæ præparauit Deus vt in illis ambulemus.

7. AD Titum tertio: Eramus aliquandò & nos inſipientes, increduli, &c. Cùm autem benignitas, & humanitas apparuit Saluatoris noſtri Dei: non ex operibus iuſtitiæ, quæ fecimus nos, ſed ſecundùm ſuam miſericordiam ſaluos nos fecit, &c.

8. AD Romanos octauo: Nam quos præſciuit, & prædeſtinauit conformes fieri imaginis Filij ſui, vt ipſe ſit primogenitus in multis fratribus. Si Deus pro nobis, quis contra nos? Qui etiam proprio Filio ſuo non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit illum: quomodò non etiam cum illo omnia nobis donauit?

9. IOANNIS tertio: Sic Deus dilexit mundum, vt Filium ſuum vnigenitum daret, &c.

10. PRIMÆ Ioannis quarto: In hoc apparuit charitas Dei nobis, quoniam Filium ſuum vnigenitum miſit Deus in mundum, vt viuamus per eum. In hoc eſt charitas: non quaſi nos dilexerimus Deum, ſed quoniam ipſe prior dilexit nos, & miſit Filium ſuum propitiationem pro peccatis noſtris.

11. AD Hebræos decimo: Accedamus cum vero corde in plenitudine fidei, aſperſi corda à conſcientia mala, & abluti corpus aqua munda, teneamus ſpei noſtræ confeſſionem indeclinabilem (fidelis enim eſt qui repromiſit) & conſideremus inuicem in prouocationem charitatis, & bonorum operum.

12. AD Titum primo: In ſpem vitæ æternæ, quam promiſit, qui non mentitur, Deus.

13. AD Romanos quinto: Commendat charitatem ſuam Deus in nobis: quoniam cùm adhuc peccatores eſſemus, ſecundùm tempus Chriſtus pro nobis mortuus eſt, &c. Si enim vnius delicto mors regnauit per vnum: multò magis abundantiam gratiæ, & donationis, & iuſtitiæ accipientes, in vita regnabunt per vnum Ieſum Chriſtum. Vbi abundauit delictum, ſuperabundauit gratia. vt ſicut regnauit peccatum in mortem: ita & gratia regnet per iuſtitiam in vitam æternam, per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum.

14. ET capite octano: Non ſunt condignæ paſſiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis.

15. PROVERBIORVM decimoquinto: Secura mens quaſi iuge conuiuium.

16. PRIMÆ Ioannis tertio: Chariſſimi, ſi cor noſtrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum: & quidquid petierimus, accipiemus ab eo: quoniam mandata eius cuſtodimus, & ea, quæ ſunt placita coram eo, facimus.

17. AVGVSTINVS libro primo de doctrina Chriſtiana, capite trigeſimoſeptimo: Si à fide quiſque ceciderit, à charitate etiam neceſsè eſt cadat. Porrò ſi & credit, & diligit, benè agēdo, & præceptis bonorum morum obtemperando efficit, vt etiam ſperet ſe ad id quod diligit, eſſe venturum.

18. ET capite quadrageſimo: Cùm diceret Apoſtolus; Finis præcepti eſt charitas: addidit, De corde puro: vt nihil aliud, quàm [redacted] quod diligendum eſt, diligatur. Conſcientiam verò bonam ſubiunxit, propter ſpem. Ille enim ſe ad id, quod credit & diligit, peruenturum eſſe deſperat, cui malæ conſcientiæ ſcrupulus ineſt. Tertiò, Et fide (inquit) non ficta: Si enim fides noſtra mendacio carnerit, tunc & non diligimus, quod non eſt diligendum, & rectè viuendo id ſperamus, vt nullo modo ſpes noſtra fallatur.

19. ITEM libro tertio de doctrina Chriſtiana, capite decimo: Spes ſua cuique eſt in conſcientia propria, quemadmodum ſe ſentit ad dilectionem Dei & proximi cognitionémque proficere.

20. IDEM in præfatione enarrationis Pſalmi trigeſimiprimi: Ipſa charitas benè operantis, dat ei ſpem bonæ conſcientiæ: ſpem enim gerit bona conſcientia. Quomodò mala conſcientia tota in deſperatione eſt, ſic bona conſcientia, tota in ſpe. Finis (inquit Apoſtolus) præcepti eſt charitas, de corde puro, & conſcientia bona, & fide non ficta. Pro ſpe, bonam conſcientiam poſuit. Ille enim ſperat, qui bonam cōſcientiam gerit. Quem verò pungit mala conſcientia, retrahit ſe à ſpe, & non ſibi ſperat, niſi damnationem. Vt ergò ſperet regnum, habeat bonam conſcientiam; & vt habeat bonam conſcientiam, credat & operetur: quia quod credit, fidei eſt; quod operatur charitatis eſt. 1. Tim. 1.

21. POSTERIORIS ad Corinthios primo: Siue autem tribulamur pro veſtra exhortatione & ſalute, conſolamur pro veſtra conſolatione, ſiue exhortamur pro veſtra exhortatione & ſalute, quæ operatur tolerantiam earundem paſſionum, quas & nos patimur: vt ſpes noſtra firma eſt pro vobis: ſcientes quòd ſicut ſocij paſſionum eſtis, ſic eritis & conſolationis.

22. AD Hebræos tertio: Chriſtus verò tanquàm filius in domo ſua: quæ domus ſumus nos, ſi fiduciam, & gloriam ſpei vſque ad finem, firmam retineamus.

23. ET capite decimo: Nam & vinctis compaſſi eſtis, & rapinam bonorum veſtrorum cum gaudio ſuſcepiſtis, cognoſcentes vos habere meliorem, & manentem ſubſtantiam. Nolite iatque amittere confidentiam veſtram, quæ magnam habet remunerationem. Patientia enim vobis neceſſaria eſt: vt voluntatem Dei facientes, reportetis promiſſionem.

24. PRIMÆ Ioannis tertio: Videbimus eum ſicuti eſt. Et omnis, qui habet hanc ſpem in eo, ſanctificat ſe, ſicut & ille ſanctus eſt.

25. AD Coloſſenſes primo: Nunc autem reconciliauit in corpore carnis eius per mortem, exhibere vos ſanctos, & immaculatos, & irreprehenſibiles coram ipſo: ſi tamen permanetis in fide fundati, & ſtabiles, & immobiles à ſpe Euangelij, quod audiſtis.

26. POSTERIORIS Petri primo capite: Quapropter fratres magis ſatagite vt per bona opera certam veſtram vocationem, & electionem faciatis.

27. IBIDEM capite ſecundo: Hi ſunt fontes ſine aqua, &c. Superba enim vanitatis loquentes, pelliciunt in deſiderijs carnis luxuriæ eos, qui paululum effugiunt, qui in errore conuerſantur: libertatem illis promittentes, cùm ipſi ſerui ſint corruptionis.

28. ECCLESIASTICI quinto: Ne dixeris: Peccaui, & quid mihi accidit triſte? Altiſſimus enim eſt patiens redditor. De propitiato peccato noli eſſe ſine metu, neque adijcias peccatum ſuper peccatum. Et ne dicas: Miſeratio Domini magna eſt, multitudinis peccatorū meorum miſere-

ſperet formata ſit, charitatem requirit, & bonam cōſcientiam. Vide D. Tho. 1.2.q. 62. art. 4. & q. 65. art. 4. 2. Tim. 1.

bitur. Miſericordia enim, & ira ab illo citò proximant, & in peccatores reſpicit ira illius.

29. GREGORIVS Magnus libro trigeſimotertio Moralium in Iob, capite decimoquinto: Pius ac iuſtus eſt conditor noſter. Sed nemo dicat: Quia pius eſt, venialiter pecco. Et nemo qui peccauerit, dicat: Quia iuſtus eſt, de peccati remiſſione deſpero. Relaxat enim Deus facinus quod deflетur, ſed perpetrare quiſque timeat, quod, ſi dignè deflere poſſit, ignorat. Ante culpam ergò iuſtitiam metuat, poſt culpam tamen de pietate præſumat: neque ità iuſtitiam timeat, vt nulla ſpei conſolatione conualeſcat: neque ita confidat de miſericordia, vt adhibere vulneribus ſuis dignæ pœnitentiæ negligat medicinam: ſed quem præſumit ſibi piè parcere, ſemper etiam cogitet & diſtrictè iudicare. Spes igitur præſumptionis noſtræ, habeat etiam morſum timoris: vt ad corrigenda peccata iuſtitia iudicantis terreat, quem ad fiduciam veniæ gratia parcentis inuitat.

Spes timori coniungenda.

1. B PSALMO trigeſimoſexto, 2. THRENORVM tertio, vt in textu.

3. GREGORIVS libro ſexto epiſtolarum, epiſtola vigeſimaſecunda ad Gregoriam cubicularium Auguſtæ: Quòd verò dulcedo tua in ſuis epiſtolis ſubiunxit, importunam ſe mihi exiſtere, quoadúſque ſcribam mihi eſſe reuelatum, quia peccata tua dimiſſa ſunt, rem & difficilem etiam, & inutilem poſtulaſti. Difficilem quidem, quia ego indignus ſum cui reuelatio fieri debeat. Inutilem verò, quia ſecura de peccatis tuis fieri non debes, niſi cùm iam in die vitæ tuæ vltimo plangere eadem peccata minimè valebis. Quæ dies quouſque veniat ſemper ſuſpecta, ſemper trepida metuere culpas debes, atque eas quotidianis fletibus lauare. Certè Paulus Apoſtolus iam in tertium cælum aſcenderat, in paradiſum quoque ductus fuerat, arcana verba audierat, quæ homini loqui non liceret; & tamen adhuc trepidans dicebat. Caſtigo corpus meum, & ſeruituti ſubijcio, ne fortè alijs prædicans, ipſe reprobus efficiar. Adhuc timet qui iam ad cælum ducitur, & iam timere non vult qui adhuc in terra conuerſatur? Perpende dulciſſima filia, quia mater negligentiæ ſolet eſſe ſecuritas. Habere ergò in hac vita non debes ſecuritatem, per quam negligens reddaris. Scriptum eſt enim: Beatus vir qui ſemper eſt pauidus. Et rurſus ſcriptum eſt: Seruite Domino in timore, & exultate ei cum tremore. In pauco ergò huius vitæ tempore, mentem veſtram neceſsè eſt vt tremor teneat, quatenùs per ſecuritatis gaudiũ ſine fine poſtmodùm exultet.

Securitas de remiſſione peccatorũ periculoſa eſt in hac vita.

2. Cor. 12.

1. Cor. 9.

Mater negligentiæ ſecuritas.

Prouer. 28. Pſal. 2.

4. BERNARDVS in ſermone de feſto beatæ Mariæ Magdalenæ: Pedes iſti ſunt miſericordia, & iudicium: quorum alterum ſine altero oſculari, vel temeraria ſecuritas eſt, vel deſperatio fugienda. Quis enim Dei miſericordiam indeſinenter attendens, non ſtatim tepidioris vitæ quietem exoptet? Cùm enim recogitat vniuerſitatis Dominum formam ſerui pro ſeruis ſuſcipere, triginta & tribus annis operari ſalutem noſtram in medio terræ huius, capi, ligari, lanceari, crucifigi, & hoc totum pati pro filijs hominum: ſtatim deceptoria ſpe ſibi blanditur & alludit, gaudet obſeruari in miſerationibus, iudicium neſcit, ignorat iuſtitiam & punienda æſtimat non puniri. Fallitur qui ſic oſculatur miſericordiæ pedem, vt pedem iudicij non attendat: qui totum de miſericordiæ pede præſumit, hoc ſolum ad ſalutem ſufficere credens, quòd credit. Nec eſt iudicij pedi moroſius incumbendum, ne pietatis intuitum ferocia iudicantis excludat.

Fugienda ſecuritas & deſperatio.

deceptoria ſpes, ſolam Dei miſericordiam attenderet.

Præſũptio ex ſolafide.

5. PSALMO centeſimo quadrageſimoſexto, vt in textu.

III.

Quæ bona ſub Spem cadunt, & Chriſtiano ſperanda ſunt?

PRÆCIPVE quidem[a] bona illa regni cæleſtis, quæ homines beant, nec ſinunt vlla ex parte miſeros eſſe. Tum illa, quæcunque mortalibus in hac vita[b] conducibilia, rectè à Deo deſiderantur atque petuntur, in bonis ſperandis & expectandis debent haberi. Ea verò præcipuè relucent in Dominica Oratione, vtpotè quam Chriſtus Dominus[c] ore ſacro prodidit, & admirabili ſapientia præſcripſit omnibus, qui ſpem ſuam ac vota oratione cupiunt Deo explicare.

a Tit. 2. d 3. b

b Heb. 4. d Auguſt. in Enchir. ca. 114.

c Matt. 6. b Luc. 11. a

TESTIMONIA.

1. AD Titum ſecundo: Expectantes beatam ſpem, & aduentum gloriæ magni Dei.

2. IT capite tertio: Vt iuſtificati gratia ipſius, hæredes ſimus ſecundùm ſpem vitæ æternæ.

3. AD Hebræos quarto: Adeamus ergò cum fiducia ad thronum gratiæ: vt miſericordiam conſequamur, & gratiam inueniamus in auxilio oportuno.

4. AVGVSTINVS in Enchiridio ad Laurentium, capite cẽteſimo decimoquarto: De ijs omnibus quæ fideliter ſunt credenda, ea tantùm ad ſpem pertinent, quæ in oratione Dominica continentur. Maledictus eſt enim omnis, ſicut diuina teſtantur eloquia, qui ſpem ponit in homine: ac per hoc in ſemetipſo qui ſpẽ ponit, huius maledicti vinculo innectitur. Ideò non niſi à Domino Deo petere debemus, quicquid ſperamus nos vel benè operaturos, vel pro bonis operibus adepturos.

Quicquid ſperandum eſt, oratione Dominica continetur. Ieremi. 17. a

5. MATTHÆI ſexto: Sic ergò vos orabitis: Pater noſter, qui es in cælis, &c. Panem noſtrum ſuperſubſtantialem da nobis hodie, &c.

6. LVCÆ vndecimo: Et factum eſt: cùm eſſet in quodam loco orans, vt ceſſauit, dixit vnus ex diſcipulis eius ad eum: Domine, doce nos orare, ſicut docuit & Ioannes diſcipulos ſuos. Et ait illis: Cùm oratis, dicite: Pater, ſanctificetur nomen tuum. Adueniat regnum tuum. Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie. Et dimitte nobis peccata noſtra, ſiquidem & ipſi dimittimus omni debenti nobis. Et ne nos inducas in tentationem.

IIII.

Quæ forma eſt Dominicæ Orationis?

Oratiōem Dominicam explicant Tertul. & Nyſſen. lib. de Orat. Cypr. ſer. 6. de orat. Dom. Cyril. Catech 5. Myſtag. Chryſ. hom. de orat. Dom. & in c 6. Matth. Hier. Theoph Euthym. in Matth. Amb. lib. 5. de ſacrament. ca. 4. Aug. epiſt. 121. ad Probam c 11. Idem li. 2. de ſer. Do. in monte c. 4. & ſeq. Et hom. 41. ex 50. & ſer. de temp. 126. 215. 181. & ſer. 9. ex diuerſ. Chryſol. ſer. 67. & ſeq. Innoc. 3. l. 1. de myſt. Miſſæ, c. 17. & ſequeur Petrus Laodicenſis, & Germanus Patriarcha Conſtant. in expoſ. orationis Dominicæ Caſſia. Colla. 9. c. 18. & ſeq. Fortunatus lib. 10.

HÆC eſt, *Pater noſter, qui es in cælis.*

1 *Sanctificetur nomen tuum.*

2 *Adueniat regnum tuum.*

3 *Fiat voluntas tua, ſicut in cælo, & in terra.*

4 *Panem noſtrum quotidianum da nobis hodiè.*

5 *Et dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris.*

6 *Et ne nos inducas in tentationem.*

7 *Sed libera nos à malo, Amen.*

V.

Quæ ſummatim in Dominica Oratione tractantur?

A SEPTEM[a] in ea petitiones proponuntur, ad quas referri omnes[b] omnium orationum ſpecies & formæ poſſunt ac debent, ſiue pro expetendis bonis, ſiue pro delendis peccatis, ſiue pro auertendis malis quibuslibet diuinam opem imploremus.

a Aug. in Enchir. c. 115. & lib. 2. de ſerm. Domin. in mōte, cap. 10.

B In prioribus autem tribus petitionibus, quæ propriè ad æterna pertinent, ordine poſcuntur: in reliquis quatuor etiam temporaria, quæ & ipſa propter æterna conſequenda ſunt nobis neceſſaria.

b Aug. ep. 121. ad Probam ca. 12.

TESTIMONIA.

Septē petitiones, & earum diſtinctio.

1. A AVGVSTINVS in Enchiridio ad Laurentium, capite centeſimo decimoquinto: Apud Euangeliſtam Matthæum ſeptem petitiones continere Dominica videtur oratio: quarum in tribus æterna poſcuntur, in reliquis quatuor temporalia, quæ tamen propter æterna conſequenda ſunt neceſſaria.

2. IDEM libro ſecundo de ſermone Domini in monte, capite decimo: Harum ſeptem petitionum conſideranda & commendanda diſtinctio eſt. Nam cùm vita noſtra temporaliter nunc agatur, atque ſperetur æterna; & cùm æterna priora ſint dignitate, quāuis temporalibus priùs actis ad illa tranſeatur, trium primarum petitionum impetrationes in hac vita, quæ in iſto ſeculo agitur, exordium capiunt. Reliqua verò quatuor, quæ petimus, ad temporalem iſtam vitam pertinere mihi videntur.

3. ITEM in epiſtola céteſima vigeſimaprima ad Probam, capite duodecimo: Quamlibet alia verba dicamus, quæ affectus orantis, vel præcedendo format vt clareat, vel conſequendo attendit vt creſcat, nihil aliud dicimus, quā quod in iſta Dominica oratione poſitū eſt, ſi rectè & cōgruenter oramus. Quiſquis autem id dicit, quod ad iſtam Euāgelicam precem pertinere non poſſit, etiamſi non illicitè orat, carnaliter orat: quod neſcio quemadmodum non dicatur illicitè, quandoquidem ſpiritu renatos, non niſi ſpiritaliter decet orare. Et ſi per omnia precationum ſanctarum verba diſcurras, quantum exiſtimo, nihil inuenies, quod non iſta Dominica contineat & concludat oratio. Vnde liberum eſt, alijs atque alijs verbis, eadem tamen in orando dicere; ſed non deber eſſe liberum, alia dicere. Hæc & pro nobis, & pro noſtris, & pro alienis, atque pro ipſis inimicis ſine fluctu dubitationis oranda ſunt: quāuis alius pro iſto, alius pro illo, ſicut ſe habent propinquitates vel longinquitates neceſſitudinū, in corde orantis oriatur, aut excellat affectus.

Dominica oratione omnis recta precatio continetur.

Alijs verbis precari licet, ſed non alia.

VI.

Quid ſibi vult initium Orationis, Pater noſter, qui es in cælis?

Exod. 15. b Iſa. 42. b 63. d Malac. 1. b 2. Cor. 1. a Philip. 4. d Apoc. 4. d Rom. 8. c Galat. 4. a 1. Pet. 3. d Leo ſer. 6. de Natiu. Dom.

A PRÆFATIVNCVLA eſt, & nos memores reddit ſummi beneficij, quo Deus Pater, æterna illa maieſtas in cælis perbeatè regnas, nos recepit in gratiam, & propter CHRISTVM filium in ſuos quoque filios, & regni cæleſtis hæredes per Spiritum ſanctum adoptauit.

B Quæ tantorum beneficiorum memoria, non ſolùm[a] attentionem excitat, ſed etiam ad redamandum Patrem, illiq; obtemperandum prouocat filios; neque minus orandi impetrandiq; illis[b] auget fiduciam.

a Cyp. in ſer. de orat. Domin. b Lucæ 11. b Iacob. 1. a

TESTIMONIA.

1. A EXODI decimoquinto: Quis ſimilis tui in fortibus domine? Quis ſimilis tui, magnificus in ſanctitate, terribilis atque laudabilis, faciens mirabilia?

2. ISAIÆ quadrageſimo ſecundo: Hæc dicit Dominus Deus creans cælos, & extendens eos: firmans terram: & quæ germinant ex ea: dans flatum populo, qui eſt ſuper eam, & ſpiritum calcantibus eam. Ego Dominus, hoc eſt nomen meum: gloriam meam alteri non dabo, & laudem meam ſculptilibus.

3. ET ſexageſimotertio: Attende de cælo, & vide de habitaculo ſancto tuo, & gloriæ tuæ: vbi eſt zelus tuus, & fortitudo tua, multitudo viſcerum tuorum, & miſerationum tuarum? Tu Domine pater noſter, redemptor noſter, à ſeculo nomen tuum.

4. MALACHIÆ primo: Filius honorat patrẽ, & ſeruus dominum ſuum: ſi ergò Pater ego ſum, vbi eſt honor meus? & ſi Dominus ego ſum, vbi eſt timor meus, dicit Dominus exercituum.

5. POSTERIORIS ad Corinthios primo: Benedictus Deus & Pater Domini noſtri Ieſu Chriſti, Pater miſericordiarum, & Deus totius conſolationis.

6. AD Philippenſes quarto: Deus autem meus impleat omne deſiderium veſtrum ſecundùm diuitias ſuas in gloria in Chriſto Ieſu. Deo autem & Patri noſtro gloria in ſecula ſeculorum: Amẽ.

7. APOCALYPSIS quarto: Procidebant viginti quatuor ſeniores ante ſedentem in throno, & adorabant viuentem in ſæcula ſæculorum, & mittebant coronas ſuas ante thronum dicentes: Dignus es Domine Deus noſter accipere gloriã, & honorem, & virtutem: quia tu creaſti omnia.

8. AD Romanos octauo: Accepiſtis ſpiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus: Abba (Pater) Ipſe enim Spiritus teſtimonium reddit ſpiritui noſtro, quòd ſumus filij Dei. Si autem filij, & hæredes: hæredes quidem Dei, cohæredes autem Chriſti: ſi tamen compatimur, vt & conglorificemur.

9. AD Galatas quarto: Miſit Deus Filium ſuum factum ex muliere, factum ſub lege, vt eos, qui ſub lege erant, redimeret, vt adoptionem filiorum reciperemus. Quoniam autem eſtis filij, miſit Deus Spiritum filij ſui in corda veſtra clamãtem: Abba, Pater. Itaque iam non eſt ſeruus, ſed filius. Quòd ſi filius, & hæres per Deum.

10. PRIORIS Petri tertio: Deglutiens mortem, vt vitæ æternæ hæredes efficeremur.

11. LEO Magnus ſermone ſexto de natiuitate Domini: Magnum eſt, dilectiſſimi, huius muneris ſacramentum, & omnia dona excedit hoc donum, vt Deus hominem vocet filium, & homo Deum nominet patrem.

Deum nominare patrem, quàm ſit eximiũ.

1. B CYPRIANVS in ſermone de oratione Dominica: Quando ſtamus ad orationem, fratres dilectiſſimi, vigilare & incumbere ad preces toto corde debemus. Cogitatio omnis carnalis & ſecularis abſcedat, nec quidquam tunc animus, quàm id ſolum cogitet, quod precatur. Quæ autem ſegnitia eſt, alienari & capi ineptis cogitationibus & prophanis, cùm Dominum deprecaris? quaſi ſit aliud, quod magis debeas cogitare, quàm quod cum Deo loqueris. Quomodò te à Deo audiri poſtulas, cùm te ipſe non audias? Vis eſſe Deum memorem tui cùm rogas, quando tu ipſe memor tui non ſis?

Attentio inter orandum.

2. LVCÆ vndecimo: Quis autem ex vobis patrem petit panem, nunquid lapidem dabit illi? Aut piſcem: nunquid pro piſce ſerpentem dabit illi? Aut ſi petierit ouum: nunquid porriget illi ſcorpionem? Si ergò vos cùm ſitis mali, noſtris bona data dare filijs veſtris: quanto magis Pater veſter de cælo dabit ſpiritum bonũ petẽtibus ſe?

3. IACOBI primo: Poſtulet autem in fide nihil hæſitans.

VII.

Quis eſt ſenſus primæ petitionis, Sanctificetur nomen tuum?

A IN nobis, quemadmodùm in omnibus alijs, promoueri ſemper & augeri petimus, quicquid ad gloriam ſummi optimiq; Patris noſtri ſpectat.

B Id verò fit maximè, cùm veræ fidei confeſſio, Spes etiam & charitas, ac ſimul Chriſtianæ vitæ ſancta [a] conuerſatio ſuam in nobis lucem ac vim exerit, vt ſpectantes [b] alij quoque glorificent Patrem.

Matth. 5. b
1. Pet. 2. c 4 c.
1. Cor. 10. g
Coloſſ. 3. c
Rom. 15. b
Eccl. 36. a
a Luc. 1. g
1. Pet. 1. c 3. c
Philip. 1. b
b Matth. 5.

TESTIMONIA.

1. A MATTHÆI quinto: Sic luceat lux veſtra coram hominibus: vt videant opera veſtra bona, & glorificent patrem veſtrum, qui in cælis eſt.

2. PRIORIS Petri ſecundo: Obſecro vos tanquam aduenas & peregrinos, &c. conuerſationem veſtram inter Gentes habentes bonam: vt in eo, quòd detrectant de vobis tanquam de malefactoribus, ex bonis operibus vos conſiderantes, glorificent Deum in die viſitationis.

3. ET capite quarto: Si quis loquitur, quaſi ſermones Dei: ſi quis miniſtrat, tanquam ex virtute, quam adminiſtrat Deus: vt in omnibus honorificetur Deus per Ieſum Chriſtum.

4. PRIORIS ad Corinthios decimo: Sine mãducatis, ſiue bibitis, ſiue aliud quid facitis: omnia in gloriam Dei facite.

5. AD Coloſſenſes tertio: Omne, quodcunque facitis in verbo aut in opere, omnia in nomine Domini Ieſu Chriſti, gratias agentes Deo & Patri per ipſum.

6. AD Romanos decimoquinto: Vt vnanimes, vno ore honorificetis Deum, & Patrem Domini noſtri Ieſu Chriſti.

7. ECCLESIASTICI trigeſimoſexto: Immitte timorem tuum ſuper Gentes, quæ non exquiſierunt te, vt cognoſcant quia non eſt Deus niſi tu, & enarrent magnalia tua. Sicut enim in conſpectu eorum ſanctificatus es in nobis, ſic in cõſpectu noſtro magnificaberis in eis, vt cognoſcãt te, ſicut & nos cognouimus, quoniam non eſt Deus præter te Domine. Glorifica manum, & brachium dextrum, &c.

1. B LVCÆ primo: Vt ſine timore, de manu inimicorum noſtrorum liberati, ſeruiamus illi. In ſanctitate, & iuſtitia coram ipſo, omnibus diebus noſtris.

2. PRIORIS Petri primo: Secundùm eum, qui vocauit vos, Sanctum: & ipſi in omni conuerſatione ſancti ſitis: quoniam ſcriptum eſt: Sancti eritis, quoniam ego Sanctus ſum.
3. ET capite tertio: Cum modeſtia, & timore, conſcientiam habentes bonam: vt in eo, quod detrahunt vobis, confundantur, qui calumniantur veſtram bonam in Chriſto conuerſationem.
4. AD Philippenſes ſecundo: Vt ſitis ſine querela, & ſimplices filij Dei, ſine reprehenſione in medio nationis prauæ, & peruerſæ: inter quos lucetis ſicut luminaria in mundo.
5. MATTHÆI quinto: Sic luceat lux veſtra, &c. vt in A teſtimonio primo.

VIII.

Quid continet ſecunda petitio, Adueniat regnum tuum?

A PETIMVS, vt per gratiam & iuſtitiam ſuam regnet in Eccleſia Deus, immò & in mundo vniuerſo, eiectis hinc aduerſarijs poteſtatibus, & cupiditatibus malis omnibus è medio profligatis.
B Tum optamus & precamur, vt ex hoc mundo, veluti è graui [a] peregrinatione militiaq; vocati, quamprimùm transferamur ad regnũ gloriæ & felicitatis æternæ, vt cum Chriſto & Sanctis eius in ſempiternum regnemus.

Mat.6.d Rom.14.c Pſ. 22.a 79.a Luc.1.c 17.c 1.Cor.3.d 4.c d Eph.1. d.Mat.13.f 1.Cor.11.cd Coloſſ.1.b c Pſal.67.a

a Philip.1 d Heb.11.c 1.Pet.2.c Iob 7.a 2.Cor. 5.a b Sap.5.c Apoc.21.a Matth.8.b

TESTIMONIA.

1.A MATTHÆI ſexto: Quærite primùm regnum Dei, & iuſtitiam eius: & hæc omnia adijcientur vobis.
2. AD Romanos decimoquarto: Non eſt regnum Dei eſca, & potus: ſed iuſtitia, & pax, & gaudium in Spiritu ſancto: qui enim in hoc ſeruit Chriſto, placet Deo, & probatus eſt hominibus.
3. PSALMO vigeſimoſecundo: Dominus regit me, & nihil mihi deerit: in loco paſcuæ ibi me collocauit.
4. ET ſeptuageſimonono: Qui regis Iſrael, intende: qui deducis velut ouem Ioſeph. Excita potentiam tuam, & veni, vt ſaluos facias nos.
5. LVCÆ primo: Et regnabit in domo Iacob in æternum, & regni eius non erit finis.
6. ET decimoſeptimo: Interrogatus autem à Phariſæis: Quando venit regnum Dei? reſpondens eis, dixit: Non venit regnum Dei cum obſeruatione: neque dicent: Ecce hîc, aut ecce illic. Ecce enim regnum Dei intra vos eſt.
7. PRIORIS ad Corinthios tertio: Neſcitis quia templum Dei eſtis, & Spiritus Dei habitat in vobis? Si quis autem templum Dei violauerit, diſperdet illum Deus. Templum enim Dei ſanctum eſt, quod eſtis vos.
8. ET capite quarto: Non in ſermone eſt regnum Dei, ſed in virtute.
9. AD Epheſios primo: Vt ſciatis quæ ſit ſpes vocationis eius, & quæ diuitiæ gloriæ hæreditatis eius in ſanctis, & quę ſit ſupereminens magnitudo virtutis eius in nos, qui credimus ſecundùm operationem potentiæ virtutis eius, quam operatus eſt in Chriſto, &c. Et ipſum dedit caput ſupra omnem Eccleſiam, quæ eſt corpus ipſius.
10. MATTHÆI decimotertio: In conſummatione ſeculi mittet filius hominis angelos ſuos, & colligent de regno eius omnia ſcandala, & eos, qui faciunt iniquitatem.
11. PRIORIS ad Corinthios decimoquinto: Deindè finis: cùm tradiderit regnum Deo & Patri, cùm euacuauerit omnem principatum, & poteſtatem, & virtutem. Oportet autem illum regnare, donec ponat omnes inimicos ſub pedibus eius, &c.
12. AD Coloſſenſes primo: Gratias agentes Deo Patri, qui dignos nos fecit in partem ſortis ſanctorum in lumine: qui eripuit nos de poteſtate tenebrarum, & tranſtulit in regnum filij dilectionis ſuæ, qui eſt imago Dei inuiſibilis, primogenitus omnis creaturæ, &c. Et ipſe eſt caput corporis Eccleſiæ, qui eſt principium, primogenitus ex mortuis: vt ſit in omnibus ipſe primatum tenens, &c.
13. PSALMO ſexageſimoſeptimo: Exurgat Deus, & diſſipentur inimici eius, & fugiant qui oderunt eum, à facie eius. Sicut deficit fumus, deficiant: ſicut fluit cera à facie ignis, ſic pereant peccatores à facie Dei.
1.B AD Philippenſes primo: Deſiderium habens diſſolui, & eſſe cum Chriſto.
2. AD Hebræos vndecimo: Iuxta fidem defuncti ſunt omnes iſti, non acceptis repromiſſionibus, ſed à longè eas aſpicientes, & ſalutantes, & confidentes quia peregrini, & hoſpites ſunt ſuper terram. Qui enim hæc dicunt, ſignificant ſe patriam inquirere.
3. PRIORIS Petri ſecundo: Obſecro vos tanquam aduenas & peregrinos abſtinere vos à carnalibus deſiderijs.
4. IOB ſeptimo: Militia eſt vita hominis ſuper terram: & ſicut dies mercenarij, dies eius.
5. POSTERIORIS ad Corinthios quinto: Audentes igitur ſemper, ſcientes quoniam dum ſumus in corpore, peregrinamur à Domino: (per fidem enim ambulamus, & non per ſpeciem) audemus autem, & bonam voluntatem habemus magis peregrinari à corpore, & præſentes eſſe ad Dominum.
6. SAPIENTIÆ quinto: Iuſti autem in perpetuum viuent, & apud Dominum eſt merces eorum, & cogitatio illorum apud Altiſſimum. Ideò accipient regnum decoris, & diadema ſpeciei de manu Domini: quoniam dextera ſua teget eos, & in brachio ſancto ſuo defendet illos, &c.
7. APOCALYPSIS vigeſimoſecundo: Et videbunt faciem eius: & nomen eius in frontibus eorum. Et nox vltra non erit: & non egebunt lumine lucernæ, neque lumine ſolis, quoniam Dominus Deus illuminabit illos, & regnabunt in

ſecula ſeculorum.

8. MATTHÆI octauo: Dico vobis, quòd multi ab Oriente, & Occidente venient, & recumbent cum Abraham, & Iſaac, & Iacob in regno cælorum: filij autem regni eijcientur in tenebras exteriores.

IX.

Quid includit tertia petitio, Fiat voluntas tua?

Pſal.101.d Roman.1.b Actor.9.a 21.c Deuteron.12.a Hebr.13.d Iac 4.d Luc.22.21.Pet. 4.a Act.5.f Iob.1.d 2. Pet.3.b

a Geneſ.8.d Matth.26. d Bern.ſer.3. de reſurrect.b Ioan.4.e 5.e 6.d 2.Reg.3.d

ROGAMVS, vt ſicut in cælo Angeli, & Beati omnes, nos quoque in terris, quanuis imbecilles & exigui, exactam Deo præſtemus obedientiam, nihil habentes prius, quàm vt diuinæ voluntati tum in proſperis, tũ in aduerſis libenter nos ſubijciamus, & noſtra, [a] quæ ad malũ prona eſt, voluntate reiecta, [b] in diuina ſemper acquieſcamus.

TESTIMONIA.

1. PSALMO centeſimo ſecundo: Benedicite Domino omnes angeli eius: potentes virtute, facientes verbum illius, ad audiendam vocem ſermonum eius. Benedicite Domino omnes virtutes eius: miniſtri eius, qui facitis voluntatem eius.

2. AD Romanos primo: Obſecrans, ſi quomodo tandem aliquando proſperum iter habeam in voluntate Dei veniendi ad vos.

3. ACTORVM nono: Domine, quid me vis facere?

4. ACTORVM vigeſimoprimo: Et cùm ei ſuadere non poſſemus, quieuimus, dicentes: Domini voluntas fiat.

5. DEVTERONOMII duodecimo: Non facietis ibi quæ nos hîc facimus hodiè, ſinguli quod ſibi rectum videtur.

6. AD Hebræos decimotertio: Deus pacis aptet vos in omni bono, vt faciatis eius voluntatem.

7. IACOBI quarto: Ecce nunc qui dicitis: Hodiè, aut craſtino ibimus in illam ciuitatem, & faciemus ibi quidem annum, & mercabimur, & lucrum faciemus: qui ignoratis quid erit in craſtino; pro eo vt dicatis: Si Dominus voluerit: Et: Si vixerimus, faciemus hoc, aut illud.

8. LVCAE vigeſimoſecundo: Pater ſi vis, transfer calicem iſtum à me: Verumtamen non mea voluntas, ſed tua fiat.

9. PRIORIS Petri quarto: Qui paſſus eſt in carne, deſijt à peccatis: Vt iam non deſiderijs hominum, ſed voluntati Dei, quod reliquum eſt in carne viuat temporis. Sufficit enim præteritum tempus ad voluntatem Gentium conſummandam.

10. ACTORVM quinto: Obedire oportet Deo magis, quàm hominibus.

11. IOB primo: Dominus dedit, Dominus abſtulit: ſicut Domino placuit, ita factum eſt: ſit nomẽ Domini benedictum.

12. PRIORIS Petri quinto: Humiliamini ſub potenti manu Dei, vt vos exaltet in tempore viſitationis.

13. GENESIS octauo: Senſus & cogitatio humani cordis in malum prona ſunt ab adoleſcentia ſua.

14. MATTHÆI vigeſimoſexto: Vigilate, & orate vt non intretis in tentationem. Spiritus quidem promptus eſt, caro autem infirma.

15. BERNARDVS in ſermone tertio de reſurrectione Domini: In corde duplex eſt lepra, propria voluntas, & proprium cõſilium. Lepra vtra-

que nimis peſſima, eoque perniciosior, quo magis interior. Voluntatem dico propriam, quæ non eſt communis cum Deo & hominibus, ſed noſtra tantùm; quando quod volumus, non ad honorem Dei, non ad vtilitatem fratrum, ſed propter noſmetipſos facimus, non intendentes placere Deo, & prodeſſe fratribus, ſed ſatisfacere proprijs motibus animorum. Huic contraria eſt recta fronte charitas, quæ Deus eſt. Hæc enim aduerſus Deum inimicitias exercens eſt, & gueram crudeliſſimam. Quid enim odit, aut punit Deus præter propriam voluntatem? Ceſſet voluntas propria, & infernus non erit. In quem enim ignis ille deſæuiet, niſi in propriam voluntatem? Etiam nunc, cùm frigus, aut famem, aut aliquid tale patimur, quid lædit nisi propria voluntas? &c. Porrò voluntas propria quo furore Dominum maieſtatis impugnet, audiant, & timeant ſerui propriæ voluntatis. Primò nanque ſe ipſam ſubtrahit, & ſubducit eius dominatui, cui tanquàm authori, ſeruire iure debuerat, dum efficitur ſua. Sed nunquid contenta erit hac iniuria? Addit adhuc, & quòd in ſe eſt, omnia quoque, quæ Dei ſunt, tollit & diripit. Quem enim modum ſibi ponit humana cupiditas? Nónne qui per vſuram acquirit pecuniam modicam, ſimiliter mundum lucrari conaretur vniuerſum, ſi non deeſſet poſſibilitas, ſi ſuppeteret voluntati facultas? Dico fiducialiter, nemini, qui ſit in propria voluntate, poſſet vniuerſus mundus ſufficere. Sed vtinam vel rebus iſtis eſſet contenta, ne in ipſum (horribile dictu) deſæuiret authorem. Nunc autem & ipſum (quantum in ipſa eſt) Deum perimit voluntas propria. Omninò enim vellet, Deum peccata ſua aut vindicare non poſſe, aut nolle, aut ea neſcire. Vult ergò eum non eſſe Deum, quæ quantum in ipſa eſt, vult eum aut impotentem, aut iniuſtum eſſe, aut inſipientem. Crudelis planè & omninò execranda malitia, quæ Dei potentiam, iuſtitiam, ſapientiam perire deſiderat. Hæc eſt crudelis beſtia, fera peſſima, rapaciſſima lupa, & leæna ſæuiſſima. Hæc eſt immundiſſima lepra animi, propter quam in Iordane mergi oporteat, & imitari eum, qui non venit facere voluntatem ſuam. Vndè & in paſſione, Non mea, inquit, voluntas, ſed tua fiat. Lepra verò proprij conſilij eo perniciosior eſt, quo magis occulta: & quanto plus abundat, tanto ſibi quiſque ſanior eſſe videtur. Hæc illorum eſt, qui zelum Dei habent, ſed non ſecundùm ſcientiam, ſequentes errorem ſuum, & obſtinati in eo, ita vt nullis velint conſilijs acquieſcere. Hi ſunt vnitatis diuiſores, inimici

Propria voluntas quæ ſit, & quàm pernicioſa & execrabilis

1.Ioan.4.

Ceſſet voluntas propria, & infernus non erit.

Deum maximè impugnat voluntas propria.

Ioan.6. Matth.26. Proprium conſilium quàm pernicioſum ſit.

inimici pacis, charitatis expertes, vanitate tumentes, placentes ſibi, & magni in oculis ſuis, ignorantes Dei iuſtitiam, & ſuam volentes conſtituere. Et quæ maior ſuperbia, quàm vt vnus homo toti congregationi iudicium ſuum præferat, tanquàm ipſe ſolus habeat ſpiritum Dei? Idololatriæ ſcelus eſt, non acquieſcere: & quaſi peccatum ariolandi, repugnare.

16. IOANNIS quarto: Meus cibus eſt vt faciam voluntatem eius, qui miſit me, vt perficiam opus eius.

17. Et quinto: Non quæro voluntatem meam, ſed voluntatem eius, qui miſit me.

18. ITEM ſexto: Deſcendi de cælo, non vt faciam voluntatem meam, ſed voluntatem eius, qui miſit me.

19. PRIMI Regum tertio: Et reſpondit (*Heli*): Dominus eſt: quod bonũ eſt in oculis ſuis faciat.

X.

Quid habet quarta petitio, Panem noſtrum quotidianum da nobis hodiè?

AB omnis boni authore ac fonte nos, veluti pauperes & mendici, ea deſideramus, quæ ad hanc vitam corporis quotidiè ſuſtentandam ſunt ſatis, victum ſcilicet & veſtitum: præterea quæ ad vitam animæ promouendam faciunt, nimirùm[a] verbum Dei, animæ ſpirituale pabulum, ſacroſanctam[b] Euchariſtiam, panem illum cæleſtem, cæteráque ſalutifera Eccleſiæ ſacramenta, ac Dei dona, quæ ad benè beatéque viuendum paſcunt, curant, confirmant hominem interiorem.

Iac. 1. a c Pſalm. 59. d Deut. 10. d Gen. 28. d 1. Tim. 6. b Prouerb. 30. a Pſal. 144. e

a Matth. 4. a Amos 8. d Eccli. 15. a Prouer. 9. b b Matt. 26. c 6. Ioan. 6. c Hier. in 6. c. Matt. Cyp. in ſerm. de orat. Dom. Amb. lib. 5. de ſacr. ca. 4 Aug. lib. 2. de ſer. Dom. in monte, c. 7.

TESTIMONIA.

1. IACOBI primo: Si quis veſtrum indiget ſapientia, poſtulet à Deo, qui dat omnibus affluenter, & non improperat. Omne datum optimum, & omne donum perfectum, deſurſum eſt, deſcendens à Patre luminum.

2. PSALMO trigeſimono: Ego autem mendicus ſum, & pauper: Dominus ſolicitus eſt mei.

3. DEVTERONOMII decimo: Dominus Deus facit iudicium pupillo & viduæ, amat peregrinũ, & dat ei victum atque veſtitum.

4. GENESIS vigeſimooctauo: Vouit (Iacob) votum, dicens: Si fuerit Deus mecum, & cuſtodierit me in via, per quam ego ambulo, & dederit mihi panem ad veſcendum, & veſtimentum ad induendum, reuerſúſque fuero proſperè ad domum patris mei: erit mihi Dominus in Deum, cunctorúmque quæ dederis mihi, decimas offeram tibi.

5. PRIORIS ad Timotheum ſexto: Habentes alimenta, & quibus tegamur, his cõtenti ſumus.

6. PROVERBIORVM trigeſimo: Mendicitatem, & diuitias ne dederis mihi: tribue tantùm victui meo neceſſaria: ne fortè ſatiatus illiciar ad negandum, & dicam: Quis eſt Dominus? aut egeſtate compulſus furer, & periurem nomen Dei mei.

7. PSALMO centeſimo quadrageſimoquarto: Oculi omnium in te ſperant Domine: & tu das eſcam illorum in tempore opportuno. Aperis tu manum tuam: & imples omne animal benedictione.

8. MATTHÆI quarto: Scriptum eſt (*Deuteronomij octauo*): Non in ſolo pane viuit homo, ſed in omni verbo, quod procedit de ore Dei.

9. AMOS octauo: Eccè dies veniunt, dicit Dominus: & mittam famem in terram: non famem panis, neq; ſitim aquę, ſed audiendi verbum Dñi.

10. ECCLESIASTICI decimoquinto: Cibabit illum pane vitę & intellectus, & aqua ſapientiæ ſalutaris potabit illum.

11. PROVERBIORVM nono: Venite, comedite panem meum, & bibite vinum quod miſcui vobis.

12. MATTHÆI vigeſimoſexto: Hoc eſt corpus meum.

13. Et capite ſexto: Panem noſtrum ſuperſubſtantialem da nobis hodiè.

14. IOANNIS ſexto: Panis quem ego dabo, caro mea eſt pro mundi vita.

15. HIERONYMVS in caput ſextum Matthęi: Quod nos ſuperſubſtantialem expreſſimus, in Græco habetur ἐπιούσιον: quod verbum Septuaginta interpretes σύμμετρον frequentiſſimè transferunt. Conſiderauimus ergò in Hebræo, & vbicunque illi μεσήμερον expreſſerunt, nos inuenimus SEGVLAH, quod Symmachus ἐξαίρετον, id eſt, præcipuum, vel egregium, tranſtulit: licet in quodam loco peculiare interpretatus ſit. Quando ergò petimus, vt peculiarem, vel præcipuum nobis Deus tribuat panem, illum petimus, qui dicit: Ego ſum panis viuus, qui de cælo deſcendi. Poſſumus ſuperſubſtantialem panem & aliter intelligere: qui ſuper omnes ſubſtantias ſit, & vniuerſas ſuperet creaturas.

Superſubſtantialis panis.

Ioan. 6.

16. CYPRIANVS in ſermone de oratione Dominica: Panem noſtrum vocamus, quia Chriſtus, noſter (qui corpus eius contigimus) panis eſt. Hunc autem panem dari nobis quotidiè poſtulamus, ne qui in Chriſto ſumus, & Euchariſtiam quotidiè ad cibum ſalutis accipimus, intercedente aliquo grauiore delicto, dum abſtenti & non communicantes, à cæleſti pane prohibemur, à Chriſti corpore ſeparemur, ipſo prædicante & monente: Ego ſum panis vitæ, qui de cælo deſcendi. Si quis ederit de meo pane, viuet in æternum. Panis autem, quem ego dedero, caro mea eſt, pro ſeculi vita. Quando ergò dicit in æternum viuere, ſi quis ederit de eius pane, vt manifeſtum eſt eos viuere, qui corpus eius attingunt, & euchariſtiam iure communionis accipiunt: ita cõtra timẽdum eſt & orandum, ne, dum quis abſtentus ſeparatur à Chriſti corpore, procul remaneat à ſalute, comminante ipſo & dicente: Niſi ederitis carnem filij hominis, & biberitis ſanguiné eius, non habebitis vitam in vobis. Et ideò panem noſtrum, id eſt, Chriſtum dari

Euchariſtia.

Ioan. 6.

Ioan. 6.

nobis quotidiè petimus, vt qui in Chriſto manemus & viuimus, à ſanctificatione eius & corpore non recedamus.

17. AMBROSIVS libro quinto de ſacramentis, capite quarto: Memini ſermonis mei, cùm de Sacramentis tractarem. Dixi vobis, quòd ante verba Chriſti, quod offertur, panis dicatur: vbi Chriſti verba deprompta fuerint, iam non panis dicitur, ſed corpus appellatur. Quare ergo in oratione Dominica, quæ poſteà ſequitur, air, Panem noſtrum? Panem quidem dixit, ſed ἐπούσιον dixit, hoc eſt, ſuperſubſtantialem. Non iſte panis eſt, qui vadit in corpus, ſed ille panis vitæ æternæ, qui animæ noſtræ ſubſtantiam fulcit. Ideò Græcè ἐπούσιον dicitur. Latinus autem hunc panem quotidianum dixit, quem Græci dicunt aduenientem. Quia Græci dicunt τὴν ἐπιοῦσαν ἡμέραν, aduenientem diem. Ergò quod Latinus dixit, & quod Græcus, vtrunque vtile videtur. Græcus vtrunque vno ſermone ſignificauit, Latinus quotidianum dixit. Si quotidianus eſt panis, cur poſt annum illum ſumis? &c.

Superſubſtantialis.

18. AVGVSTINVS libro ſecundo de ſermone Domini in monte, capite ſeptimo: Panis quotidianus, aut pro ijs omnibus dictus eſt, quæ huius vitæ neceſſitatem ſuſtentant: aut pro ſacramento corporis Chriſti, quod quotidiè accipimus: aut pro ſpiritali cibo, de quo Dominus dicit; Operamini eſcam, quæ non corrumpitur. Et illud, Ego ſum panis vitæ, qui de cælo deſcendi.

XI.

Quo pacto intelligitur quinta petitio, Dimitte nobis debita noſtra?

Thren. 4. b 1. Cor. 10. b c Leuit. 26. c Num. 5. a e Exod. 32. f g Luc. 7. g Tob. 12. c Sap. 16. b Pſal. 50. a b

A Hîc petimus, à labe peccati, quo nihil fœdius, nihil animę peſtilentius eſſe poteſt, clementer expurgari, & ea ipſa, quæ peccando contraximus, debita relaxari.

a Rom. 12. d Coloſſ. 3. b c Luc. 23. e Act. 7. g Marc. 11. c Epheſ. 4. g

B Ne verò fruſtranea ſit precatio, animo in proximum perperam affecto, illud addimus, nos vindictæ[a] cupiditate ac ſimultate poſita, cum proximis in gratiam redijſſe, & cuiuis ex animo noxam condonaſſe. Hoc eſt enim, quod Chriſtus alibi voluit, cùm diceret:[b] *Dimittite, & dimittemini.* Et iterùm:[c] *Si non dimiſeritis hominibus: nec pater veſter dimittet vobis peccata veſtra.*

b Luc. 6. e[1] c Matt. 6. b 18. d e Eccli. 28. a Aug. in Ench. ca. 74.

TESTIMONIA.

1. A THRENORVM quarto: Denigrata eſt ſuper carbones facies eorum.

2. PRIORIS ad Corinthios decimo: Non ſimus concupiſcentes malorum, ſicut & illi concupiérunt. neque idololatræ efficiamini, ſicut quidam ex ipſis. Neque fornicemur, ſicut quidam ex ipſis fornicati ſunt, & ceciderunt vna die viginti tria millia. Neque tentemus Chriſtum: ſicut quidam eorum tentauerunt, & à ſerpentibus periérunt. Neque murmuraueritis, ſicut quidam eorum murmurauerunt, & periérunt ab exterminatore. Hæc autem omnia in figura contingebant illis: ſcripta ſunt autem ad correptionem noſtram, in quos fines ſeculorum deuenerunt.

3. LEVITICI vigeſimoſexto: Quòd ſi non audieritis me, nec feceritis omnia mandata mea, ſi ſpreueritis leges meas, & iudicia mea contempſeritis, vt non faciatis ea quæ à me conſtituta ſunt, & ad irritum perducatis pactũ meum: ego quoque hæc faciam vobis. Viſitabo vos velociter in ęgeſtate, & ardore, qui conficiat oculos veſtros, & conſumat animas veſtras. Fruſtrà ſeretis ſementem, quæ ab hoſtibus deuorabitur. Ponam faciem meam contra vos, & corruetis coram hoſtibus veſtris, & ſubijciemini his qui oderũt vos. fugietis, nemine perſequente. Sin autem nec ſic obedieritis mihi, addam correptiones veſtras ſeptuplum propter peccata veſtra, & conteram ſuperbiam duritiæ veſtræ. Dabóque vobis cælum deſuper ſicut ferrum, & terram æneam. & cætera quæ ſequuntur.

4. NVMERORVM quinto: Vir, ſiue mulier, cùm fecerint ex omnibus peccatis, quæ ſolent hominibus accidere, & per negligentiam tranſgreſſi fuerint mandatum Domini, atq; deliquerint, confitebuntur peccatum ſuum, &c. Sin declinaſti à viro tuo, atque polluta es, & concubuiſti cum altero viro: his maledictionibus ſubiacebis: Det te Dominus in maledictionem, exemplúmq; cunctorum in populo ſuo: putreſcere faciat femur tuum, & tumens venter tuus diſrumpatur. ingrediantur aquę maledictæ in ventrem tuum, & vtero tumeſcente putreſcat femur.

5. EXODI trigeſimoſecundo: Hæc dicit Dominus Deus Iſrael: ponat vir gladiũ ſuper femur ſuũ: ite (*inquit Moyſes ad filios Leui, cùm Iſraelitæ adoraſſent vitulum*) & occidat vnuſquiſquiſq; fratrem, & amicum, & proximum ſuum. Fecerúntque filij Leui iuxta ſermonem Moyſi, ceciderúntque in die illa quaſi viginti tria millia hominum. Qui peccauerit mihi, (*inquit Dominus*) delebo eum de libro meo. Ego autem in die vltionis viſitabo & hoc peccatum eorum.

6. LVCÆ ſeptimo: Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum.

7. TOBIÆ duodecimo: Qui faciunt peccatum, & iniquitatem, hoſtes ſunt animæ ſuæ.

8. SAPIENTIÆ decimoſexto: Homo occidit per malitiam.

9. PSALMO quinquageſimo: Et ſecundum multitudinem miſerationum tuarum, dele iniquitatem meam. Amplius laua me ab iniquitate mea: & à peccato meo munda me. Aſperges me hyſſopo, & mundabor: lauabis me, & ſuper niuem dealbabor. Auerte faciem tuam à peccatis meis: & omnes iniquitates meas dele.

1. B AD Romanos duodecimo: Nulli malum pro malo reddentes: Non voſmetipſos defendentes chariſſimi, ſed date locum iræ. Scriptum eſt enim: Mihi vindicta; & ego retribuam, dicit

Deut. 32.

eit Dominus. Noli vinci à malo, ſed vince in bono malum.

2. AD Coloſſenſes tertio: Nunc autem deponite & vos omnia: iram, indignationem, &c. Induite vos ſicut electi Dei, ſancti, & dilecti, viſcera miſericordiæ, benignitatem, humilitatem, modeſtiam, patientiam: ſupportantes inuicem, & donantes vobiſmetipſis ſi quis aduerſus, aliquem habet querelam: ſicut & Dominus donauit vobis, ita & vos.

3. LVCÆ vigeſimotertio: Pater, dimitte illis: non enim ſciunt quid faciunt.

4. ACTORVM ſeptimo: Domine ne ſtatuas illis hoc peccatum.

5. MARCI vndecimo: Et cùm ſtabitis ad orandum, dimittite ſi quid habetis aduerſus aliquem: vt & Pater veſter qui in cælis eſt, dimittat vobis peccata veſtra. Quòd ſi vos non dimiſeritis: nec Pater veſter, qui in cælis eſt, dimittet vobis peccata veſtra.

6. AD Epheſios quarto: Eſtote inuicem benigni, miſericordes, donantes inuicem ſicut & Deus in Chriſto donauit vobis.

7. LVCÆ ſexto: Dimittite, & dimittemini.

8. MATTHÆI ſexto: Si dimiſeritis hominibus peccata eorum: dimittet & vobis pater veſter cæleſtis delicta veſtra. Si autem non dimiſeritis hominibus: nec pater veſter dimittet vobis peccata veſtra.

9. ET decimooctauo: Et iratus Dominus eius tradidit eum tortoribus, quoadusque redderet vniuerſum debitum. Sic & pater meus cæleſtis faciet vobis, ſi non remiſeritis vnuſquiſque fratri ſuo de cordibus veſtris. Et paulò antè: Tunc accedens Petrus ad eum, dixit: Domine quoties peccabit in me frater meus, & dimittam ei? vſq; ſepties? Dixit illi Ieſus: Non dico tibi vſque ſepties: ſed, vſque ſeptuagies ſepties.

10. ECCLESIASTICI vigeſimooctauo: Qui vindicari vult, à Domino inueniet vindictam, & peccata illius ſeruans ſeruabit. Relinque proximo tuo nocenti te: & tunc deprecanti tibi peccata ſoluentur. Homo homini reſeruat iram, & à Deo quærit medelam? In hominem ſimilem ſibi non habet miſericordiam, & de peccatis ſuis deprecatur? Ipſe dum caro ſit, reſeruat iram, & propitiationem petit à Deo? quis exorabit pro delictis illius? Memento nouiſſimorum, & deſine inimicari.

11. AVGVSTINVS in Enchiridio ad Laurentium, capite ſeptuageſimoquarto: Quiſquis roganti, & peccati ſui pœnitenti non ex corde dimittit, nullo modo exiſtimet à Domino ſua peccata dimitti, quoniam mentiri veritas non poteſt: Si non dimiſeritis hominibus, nec Pater veſter dimittet vobis peccata veſtra. Ad tam magnum tonitruum qui non expergiſcitur, non dormit, ſed mortuus eſt. Matth. 6. Tonitruũ magnum.

XII.

Quid continet ſexta petitio, Ne nos inducas in tentationem?

QVONIAM præſens hęc vita perindè ac militia eſt ſuper terram, dum varijs tentationibus ſemper impugnamur, grauitérque cum mundo, carne, & Satana conflictamur; idcircò piè ſoliciti diuinam opem imploramus, ne huiuſmodi aduerſariorũ impugnationibus ſuccumbamus, atque ſuccumbendo damnemur; ſed vt in hac perpetua pugna durantes, Deiq; dextera nitentes, poteſtati Satanę reſiſtamus fortiter, contemnamus mundum, caſtigemus carnem, atq; ita demùm velut inuicti milites Chriſti, poſt victoriam coronemur. *Neque enim coronabitur*, Apoſtolo teſte, *niſi qui legitimè certauerit*. Iob 7. a Iudith 8. c d Tob. 1. d 12. e Matth. 4. a 26. d Heb. 2. d 2. Theſſ. 1. a 1. Ioan. 2. b c 5. a Matt. 16. d 1. Cor. 9. d 10. e Iac. 4. b 1. b e 1. Pet. 5. e 2. Pet. 2. b Epheſ. 6. b e Coloſſ. 3. a Apocal. 2. b e d e g 2. Tim. 4. b 2. a. 2. Tim. 2. a

TESTIMONIA.

1. IOB ſeptimo: Militia eſt vita hominis ſuper terram.

2. IVDITH octauo: Memores ſint, quia tentati ſunt patres noſtri vt probarentur, ſi verè colerent Deum ſuum. Memores eſſe debent, quomodo pater noſter Abraam tentatus eſt, & per multas tribulationes probatus, Dei amicus effectus eſt. Sic Iſaac, ſic Iacob, ſic Moyſes, & omnes qui placuerunt Deo, per multas tribulationes tranſierunt fideles. Illi autem, qui tentationes non ſuſceperunt cum timore Domini, & impatientiam ſuam & improperium murmurationis ſuæ contra Dominum protulerunt, exterminati ſunt ab exterminatore, & à ſerpentibus periêrunt. Et nos ergò non vlciſcamur nos pro his, quæ patimur, ſed reputantes peccatis noſtris hæc ipſa ſupplicia minora eſſe flagella Domini, quibus quaſi ſerui corripimur ad emendationem, & non ad perditionem noſtram euenìſſe credamus.

3. TOBIÆ tertio (*ait Sara*); Hoc pro certo habet omnis, qui te colit, quòd vita eius, ſi in probatione fuerit, coronabitur: ſi autem in tribulatione fuerit, liberabitur: & ſi in correptione fuerit, ad miſericordiam tuam venire licebit. Non enim delectaris in perditionibus noſtris; quia poſt tempeſtatem, tranquillum facis: & poſt lachrymationem & fletum, exultationem infundis.

4. ITEM capite duodecimo (*ait Raphael ad Tobiam*:) Quia acceptus eras Deo, neceſsè fuit vt tentatio probaret te.

5. MATTHÆI quarto: Ieſus ductus eſt in deſertum à Spiritu, vt tentaretur à diabolo.

6. ET capite vigeſimoſexto: Vigilate & orate vt non intretis in tentationem.

7. AD Hebræos ſecundo: In eo, in quo paſſus eſt ipſe & tentatus, potens eſt & eis, qui tentantur, auxiliari.

8. POSTERIORIS ad Theſſalonicenſes ter-

tio: Fidelis autem Deus eſt, qui confirmabit vos, & cuſtodiet à malo.

9. PRIMÆ Ioannis ſecundo: Scribo vobis iuuenes, quoniam fortes eſtis, & verbum Dei manet in vobis, & viciſtis malignum. Nolite diligere mundum, &c. quoniam omne, quod eſt in mundo, concupiſcentia carnis eſt, & concupiſcentia oculorum, & ſuperbia vitæ: quæ non eſt ex Patre, ſed ex mundo eſt. Et mundus tranſit, & concupiſcentia eius. Qui autem facit voluntatem Dei, manet in æternum.

10. ET capite quinto: Omne, quod natum eſt ex Deo, vincit mundum: & hæc eſt victoria, quę vincit mundum, fides noſtra.

11. MATTHÆI decimoſexto: Si quis vult poſt me venire, abneget ſemetipſum, & tollat crucem ſuam, & ſequatur me.

12. PRIORIS ad Corinthios nono: Caſtigo corpus meum, & in ſeruitutem redigo. Ibidem: Omnis, qui in agone contendit, ab omnibus ſe abſtinet.

13. ET capite decimo: Qui ſe exiſtimat ſtare, videat ne cadat. Tentatio vos non appræhendat niſi humana: fidelis autem Deus eſt, qui non patietur vos tentari ſupra id, quod poteſtis, ſed faciet etiam cum tentatione prouentum, vt poſſitis ſuſtinere.

14. IACOBI quarto: Neſcitis quia amicitia huius mundi, inimica eſt Dei. Quicunque ergo voluerit amicus eſſe ſeculi huius, inimicus Dei conſtituitur.

15. ET primo: Beatus vir, qui ſuffert tentationem: quoniam cùm probatus fuerit, accipiet coronam vitæ, quam repromiſit Deus diligentibus ſe. Nemo cùm tentatur, dicat, quoniam à Deo tentatur. Deus enim intentator malorum eſt: ipſe autem neminem tentat. Vnuſquiſq; verò tentatur à concupiſcentia ſua abſtractus, & illectus. Deinde concupiſcentia cùm conceperit, parit peccatum: peccatum verò cum conſummatum fuerit, generat mortem.

16. PRIORIS Petri capite quinto: Aduerſarius veſter diabolus tanquàm leo rugiens circuit, quærens quem deuoret: Cui reſiſtite fortes in fide. Deus autem omnis gratiæ, modicum paſſos ipſe perficiet, confirmabit, ſolidabitque.

17. POSTERIORIS Petri ſecundo: Nouit Dominus pios de tentatione eripere.

18. AD Epheſios ſexto: Induite vos armaturam Dei, vt poſſitis ſtare aduerſus inſidias diaboli: quoniam non eſt nobis colluctatio aduerſus carnem & ſanguinem: ſed aduerſus principes, & poteſtates, aduerſus mundi rectores tenebrarum harum, contra ſpiritualia nequitiæ, in cæleſtibus. Propterea accipite armaturam Dei, vt poſſitis reſiſtere in die malo, & in omnibus perfecti ſtare, &c.

19. AD Coloſſenſes tertio: Mortificate membra veſtra, quæ ſunt ſuper terram: fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiſcentiam malam, & auaritiam.

20. APOCALYPSIS ſecundo: Vincenti dabo edere de ligno vitę, quod eſt in Paradiſo Dei mei. Eſto fidelis vſque ad mortem, & dabo tibi coronam vitæ. Qui vicerit, non lædetur à morte ſecunda. Vincenti dabo manna abſconditum. Qui vicerit, & cuſtodierit vſque in finem opera mea, dabo illi poteſtatem ſuper gentes, &c.

21. POSTERIORIS ad Timotheum quarto: Bonum certamen certaui, curſum conſummaui, fidem ſeruaui. In reliquo repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die iuſtus iudex: non ſolùm autem mihi, ſed & ijs, qui diligunt aduentum eius.

22. ET capite ſecundo: Labora ſicut bonus miles Chriſti Ieſu. Nemo militans Deo implicat ſe negotijs ſecularibus: vt ei placeat, cui ſe probauit. Nam & qui certat in agone, non coronatur niſi legitimè certauerit.

XIII.

Quid eſt in ſeptima & poſtrema petitione, Libera nos à malo?

3. Reg. 8. d Prou. 10. d Eccli. 23. a Ier. 2. c d Tob. 1. d 2. b c Eccl. 27. a Apoc. 3. b Pſal. 24. c d 30. a b c 33. a b d

A PRECAMVR ad extremum, vt huius ſeculi calamitatibus, quibus exercentur etiam pij, non ſinat nos Deus perdi & euerti cum impijs, ſed vt benignitate ſua nos liberet, quatenus ſaluti noſtræ conuenit, atque ab omni malo cùm corporis, tum animæ, ſiue in hac vita, ſiue in futura propitius tueatur. Nam & ipſe ità promiſit, [a] *Innoca me in die tribulationis: eruam te, & honorificabis me.*

a Pſal. 49. c

B Demùm totam precationem hac vna voce, [b] *Amen*, claudimus, vt noſtram in orando ſimul & impetrando fiduciam comprobemus, tum propter Chriſti, qui non fallit, promiſſionem, [c] *Petite*, inquit, *& dabitur vobis*: tum propter Patris erga nos immenſam clementiam & propenſam in omnes miſericordiam, vt hinc Ioannes dixerit, [d] *Quodcunque petierimus, ſecundùm voluntatem eius, audit nos.*

b 2. Cor. 1. d Amb. in Pſal. 40. Hieron. in c. 6. Matth.

c Matth. 7. b Luc. 11. b Ioan. 16. c.

d 1. Ioan. 5. c

TESTIMONIA.

1. A TERTII Regum octauo: Si fugerit populus tuus Iſrael inimicos ſuos, (quia peccaturus eſt tibi) & agentes pœnitentiam, & confitentes nomini tuo veneriat, & oraverint, & deprecati te fuerint in domo hac; exaudi in cælo, & dimitte peccatum populi tui Iſrael, & reduces eos in terram, quam dediſti patribus eorum. Si clauſum fuerit cælum, & non pluerit propter peccata eorum,

ta eorum,&c. *Ita Salomon in oratione ſua.*

2. PROVERBIORVM decimo: Quaſi tempeſtas tranſiens non erit impius: iuſtus autem quaſi fundamentum ſempiternum. Expectatio iuſtorum lætitia: ſpes autem impiorum peribit. Fortitudo ſimplicis via Domini: & pauor his, qui operantur malum. Iuſtus in æternum non commouebitur: impij autem non habitabunt ſuper terram.

3. ECCLESIASTICI vigeſimotertio: Ne incidam in conſpectu aduerſariorum meorum, & gaudeat inimicus meus. Domine pater, & Deus vitæ meę, ne derelinquas me in cogitatu illorum. Extollentiam oculorum meorum ne dederis mihi, & omne deſiderium auerte à me. Aufer à me ventris concupiſcentias, & concubitus concupiſcentiæ ne appræhendant me, & animæ irreuerenti & infrunitæ ne tradas me.

4. IEREMIÆ ſecundo: Nunquid ſeruus eſt Iſrael, aut vernaculus? quare ergò factus eſt in prædam? Super eum rugiêrunt leones, & dederunt vocem ſuam, poſuerunt terram eius in ſolitudinem: ciuitates eius exuſtæ ſunt, & non eſt qui habitet in eis. Nunquid non iſtud factum eſt tibi, quia dereliquiſti Dominum Deum tuum eo tempore, quo ducebat te per viam?

5. TOBIÆ primo: Cùm rex Sennacherib iratus multos occideret ex filijs Iſrael, Tobias ſepeliebat corpora eorum. At vbi nunciatum eſt regi, iuſſit eum occidi, & tulit omnem ſubſtantiam eius. Tobias verò cum filio ſuo, & cum vxore fugiens, nudus latuit, quia multi diligebant eum. Poſt dies verò quadragintaquinque occiderunt regẽ filij ipſius, & reuerſus eſt Tobias in domum ſuam, omniſque facultas eius reſtituta eſt ei.

6. ET ſecundo: Contigit autem vt quadam die fatigatus à ſepultura, veniens in domum ſuam, iactâſſet ſe iuxta parietem, & obdormiſſet, & ex nido hirundinum dormienti illi calida ſtercora inciderent ſuper oculos eius, fierétque cæcus. Hanc autem tentationem ideò permiſit Dominus euenire illi, vt poſteris daretur exemplum patientiæ eius, ſicut & ſancti Iob. Nam cùm ab infantia ſua ſemper Deum timuerit, & mandata eius cuſtodierit, non eſt contriſtatus cõtra Deum quòd plaga cæcitatis euenerit ei, ſed immobilis in Dei timore permanſit, agens gratias Deo omnibus diebus vitæ ſuæ. Nam ſicut beato Iob inſultabant reges, ita iſti parentes & cognati eius irridebant vitam eius, dicentes: Vbi eſt ſpes tua, pro qua eleemoſynas & ſepulturas faciebas? Tobias verò increpabat eos, dicens: Nolite ita loqui: quoniam filij ſanctorum ſumus, & vitam illam expectamus, quam Deus daturus eſt his, qui fidem ſuam nunquam mutant ab eo.

7. ECCLESIASTICI viceſimoſeptimo: Propter inopiam multi deliquerunt. Si non in timore Domini tenueris te inſtanter, citò ſubuerteretur domus tua. Vaſa figuli probat fornax, & homines iuſtos tentatio tribulationis.

8. APOCALYPSIS tertio: Quoniam ſeruâſti verbum patientiæ meæ, & ego ſeruabo te ab hora tentationis, quæ ventura eſt in orbem vniuerſum tentare habitantes in terra. Ecce venio citò: tene quod habes, vt nemo accipiat coronam tuam.

9. PSALMO vigeſimoquarto: Oculi mei ſemper ad Dominum: quoniam ipſe euellet de laqueo pedes meos. Reſpice in me, & miſerere meî: quia vnicus & pauper ſum ego. Tribulationes cordis mei multiplicatæ ſunt: de neceſſitatibus meis erue me. Vide humilitatem meam, & laborem meum: & dimitte vniuerſa delicta mea. Reſpice inimicos meos quoniam multiplicati ſunt, & odio iniquo oderũt me. Cuſtodi animam meam, & erue me: non erubeſcam quoniam ſperaui in te. Innocentes & recti adhæſerunt mihi: quia ſuſtinui te. Libera Deus Iſrael, ex omnibus tribulationibus ſuis.

10. ET trigeſimo: Inclina ad me aurem tuam, accelera vt eruas me. Educes me de laqueo hoc, quem abſconderunt mihi: quoniam tu es protector meus. Saluâſti de neceſſitatibus animam meã. Nec concluſiſti me in manibus inimici: ſtatuiſti in loco ſpatioſo pedes meos. Eripe me de manu inimicorum meorum, & à perſequentibus me. Illuſtra faciem tuam ſuper ſeruum tuum, ſaluum me fac in miſericordia tua.

11. ITEM trigeſimotertio: exquiſiui Dominum & exaudiuit me: & ex omnibus tribulationibus meis eripuit me. Iſte pauper clamauit, & Dominus exaudiuit eum: & de omnibus tribulationibus eius ſaluauit eum. Immittet angelus Domini in circuitu timentium eum: & eripiet eos. Clamauerunt iuſti, & Dominus exaudiuit eos: & ex omnibus tribulationibus eorum liberauit eos. Iuxta eſt Dominus ijs, qui tribulato ſunt corde: & humiles ſpiritu ſaluabit. Multæ tribulationes iuſtorum: & de omnibus his liberabit eos Dominus. Cuſtodit Dominus omnia oſſa eorum: vnum ex his non conteretur. Mors peccatorum peſſima: & qui oderunt iuſtum delinquent. Redimet Dominus animas ſeruorum ſuorum: & non delinquent omnes qui ſperant in eo.

12. ET pſalmo quadrageſimonono, vt in textu.

13. POSTERIORIS ad Corinthios primo: Ideò & per ipſum Amen Deo ad gloriam noſtram.

1. AMBROSIVS in Pſalmum quadrageſimum ſuper ea verba, Fiat, fiat: In Hebræo habet, Amen, amen: vt aſſeruerunt qui librum legerunt in Hebraicis literis ſcriptum. Græcus hoc loco, γένοιτο, γένοιτο dixit: quod eſt, fiãt, fiat. Quod verbum diuerſas ſignificationes habet, vt ſit interdum imperantis, interdum precantis, interdum confirmantis aliquid. Imperantis eſt, cùm ſuperior inferiori ſtatuit, quid faciendum ſit vel ſequendum. Precantis eſt ſicut illud, Fiat voluntas tua. Non enim Deo quis imperat, ſed precem fundit. Confirmantis eſt, cùm benedicit Propheta, vel ſacerdos, vel ſanctus aliquis, & populus reſpondet, Fiat, Fiat. Sicut enim cùm ſacerdos benedicit, populus reſpondet, Amen, confirmãs benedictionem ſibi, quam plebi ſacerdos à Domino deprecatur: ita in Pſalmo reſponſum eſt, Fiat fiat, quaſi, Amen, amen. Amen autem confirmationis verbum euidenter oſtenditur in Euangelio, vbi Dominus confirmans ſermonem ſuum, dicit: Amen dico vobis. Maior autem vis eſt, vbi repetitus eſt ſermo: quod in libro Euangelij ſecundùm Ioannem frequentius inuenimus: quia maximè de cæleſtibus & profundis myſterijs eſt locutus. Indicium quoque eſt libri finiti, Fiat, fiat. Nam in quinque libros diuiſum videtur eſſe Pſalterium.

Fiat, fiat. Matth. 6. Amen. Matth. 18. & 19.

2. HIERONYMVS in caput ſextum Matthæi. Amen ſignaculum orationis Dominicæ eſt: quod Aquila interpretatur, fideliter: nos, verè, poſſumus dicere.

4. MATTHÆI ſeptimo, 5. LVCÆ vndecimo:

vt in textu.

6. IOANNIS decimoſexto: Petite, & accipietis, vt gaudium veſtrum ſit plenum.

7. PRIMÆ Ioannis quinto, vt in textu.

XIIII.

Quæ eſt ſumma Orationis Dominicæ?

A FORMVLAM abſolutam continet, non ſolùm orandi ac poſtulandi bona, verùm etiam deprecandi ac fugiendi mala quælibet.

B Inter bona verò primum eſt illud expetendum, vt Pater cæleſtis ab omnibus ſemper & vbique glorificetur: deinde verò, vt illius regni participes efficiamur: tum vt ea nobis adminicula ſuppetant, quibus ad regnum Dei commodè peruenitur. Quale eſt ex parte quidem animæ noſtræ, voluntati diuinæ conformari; ex parte verò corporis, victum habere neceſſarium.

C Quæ autem ſecundo loco ad finem vſque totius precationis adduntur, affectum exprimunt mala deprecantis, vt Dei gratia & virtute aut penitus illa remoueantur, peccata nimirum bonorum omnium corruptelæ, & reliquorum lernæ malorum; aut eadem ſic temperentur, ne ſua vi ſaluti conſequendæ officere poſſint. Eiuſmodi ſunt variæ in hoc mundo tentationes, & quælibet tum præſentis, tum futuræ vitæ calamitates.

D Reliqua de Oratione tractanda, in eum reſeruabuntur locum, qui bonorum operum genera triplicia declarabit.

DE SALVTATIONE ANGELICA.

X V.

Quæ ſalutatio dici Angelica ſolet?

Luc. 1. & de Chryſ. & Iacob. in Liturg. Aug. ſer. 1. de Annũc. Ambr. in c. 1. Luc. Chryſol. ſer. 140. & ſeq. Bern. Hom. 3. ſuper Miſſus eſt. Fulgẽt. in ſerm. de laudib. B. Virginis.

EA, quæ ſanctiſſimæ Virgini Deíque matri his verbis defertur: *Aue Maria, gratia plena, Dominus tecum: benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus ventris tui IESV S. Sancta Maria, mater Dei, ora pro nobis peccatoribus nunc, & in hora mortis noſtræ, Amen.*

TESTIMONIA.

1. LVCÆ primo: Et ingreſſus Angelus ad eam dixit: Aue gratia plena: Dominus tecum: benedicta tu in mulieribus. Quæ cùm audiſſet, turbata eſt in ſermone eius, & cogitabat qualis eſſet iſta ſalutatio. Et ait Angelus ei: Ne timeas Maria, inueniſti enim gratiam apud Deum: ecce cõcipies in vtero, & paries filium, & vocabis nomen eius Ieſum. Hic erit magnus, & Filius Altiſſimi vocabitur, & dabit illi Dominus Deus ſedem Dauid patris eius: & regnabit in domo Iacob in æternum, & regni eius non erit finis. Dixit autẽ Maria ad Angelum: Quomodo fiet iſtud, quoniã virum non cognoſco? Et reſpondens Angelus dixit ei: Spiritus ſanctus ſuperueniet in te, & virtus Altiſſimi obũbrabit tibi. Ideóq; & quod naſcetur ex te Sanctum, vocabitur Filius Dei. Et paulò pòſt: Et repleta eſt Spiritu ſancto Elizabeth: & exclamauit voce magna, & dixit: Benedicta tu inter mulieres, & benedictus fructus ventris tui. Et vnde hoc mihi, vt veniat mater Domini mei ad me? Ecce enim vt facta eſt vox ſalutationis tuę in auribus meis, exultauit in gaudio infans in vtero meo, & beata, quę credidiſti, quoniam perficientur ea, quæ dicta ſunt tibi à Domino.

Interceſſio B. Virginis & ſanctorũ aliorum.

2. CHRYSOSTOMVS in Liturgia, ſiue in Miſſa ſua: Precibus Domine eius quæ genuit te Deiparæ, & ſemper virginis Mariæ, ſanctarum omnium poteſtatum ſpiritualium, precioſi prophetæ præcurſoris ac Baptiſtæ Ioannis, ſanctorum glorioſorum Apoſtolorum, & ſancti Nicolai, cuius & memoriam celebramus, miſerere & ſerua nos. Ibidem ſæpius: Sanctiſſimæ, incontaminatæ, ſuper omnes benedictæ, glorioſæ Dominæ noſtræ Deiparæ, & ſemper virginis Mariæ cum omnibus ſanctis memoriam agentes, noſipſos, & inuicem, & omnem vitam noſtram Chriſto Deo noſtro commendemus. Iterum: Precibus ſanctiſſimæ Deiparæ, Seruator, ſerua nos. Et paulò pòſt: Dominus dabit verbum euangelizantibus virtute multa, per preces dominæ noſtrę Deiparæ, & ſemper virginis Mariæ, ſancti & glorioſi

Preces Deiparæ. Pſalm. 67.

Preces Mariæ & Sãctorum.

glorioſi Apoſtoli & Euangeliſtæ huius. Et quibuſdam interpoſitis: Vt verè dignum & iuſtum eſt, glorificare te Deiparam, & ſemper beatiſſimam, & penitus incontaminatam matrem Dei noſtri, &c. vt infra quæſtione decimanona. Aue gratia plena Maria, Dominus tecum, benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus ventris tui: quoniam ſaluatorem animarum peperiſti noſtrarum. Rurſum: Interceſſione immaculatę Dominæ noſtræ Deiparæ, & ſemper virginis Mariæ dignum me fac, vt ſine condemnatione accipiam immaculatum tuum donum in remiſſionem peccatorum, &c. Iterum: Dirige noſtram viam, & cõfirma nos in timore tuo omnes, cuſtodi vitam noſtram: ſtabili noſtros greſſus, precibus & ſupplicationibus ſanctæ Deiparæ, & ſemper virginis Mariæ, & omnium ſanctorum.

Salutatio Angelica.

Interceſſio Dominæ noſtræ.

Preces & ſupplicationes Mariæ & omnium Sanctorum.

3. IACOBVS Apoſtolus & frater Domini in Liturgia, ſiue Miſſa ſua: Commemorãtes ſanctiſſimam, immaculatam, glorioſiſſimam Dominam noſtram matrem Dei, & ſemper virginem Mariã, cum omnibus ſanctis & iuſtis, noſipſos, & inter nos, & omnem vitam noſtram Chriſto Deo commendemus. Ibidem: Commemorationem agamus ſanctiſſimæ, immaculatæ, glorioſiſſimæ, benedictæ Dominæ noſtræ matris Dei, & ſemper virginis Mariæ, ac omnium ſanctorum, & iuſtorum, vt precibus atque interceſſionibus eorum, omnes miſericordiam conſequamur. Et poſt quædam: Aue Maria, gratia plena, Dominus tecum, benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus ventris tui, quia ſaluatorem peperiſti animarum noſtrarum. Dignum eſt, vt te verè beatam dicamus Deiparam ſemper beatam, & omnibus modis irreprehenſam, & matrem Dei noſtri, honorabiliorem quàm Cherubim, & glorioſiorem quàm Seraphim, quæ ſine corruptione Deum verbum peperiſti, & reuera Deiparam magnificamus. Tibi ô plena gratię, vniuerſa creatura gratulatur, Angelorum cœtus, & hominum genus, quæ ex templum ſanctificatum, paradiſus ſpiritalis, virginum gloria, ex qua Deus carnem aſſumpſit, & puer factus eſt Deus noſter, qui eſt ante ſecula. tuum enim vterum thronum fecit, & tuum ventrem latiorem ac ampliorem cælis ipſis reddidit. tibi ô gratiæ plena, vniuerſa creatura gratulatur: gloria tibi.

Preces & interceſſiones B. Virginis & Sãctorum.

Salutatio Angelica.

Laudes Deiparæ.

Vniuerſa creatura Marię gratulatur.

4. AVGVSTINVS ſermone ſecundo de Annunciatione Dominica, qui eſt ſermo decimuſoctauus de ſanctis: Deſcendit Angelus de cælo, miſſus à patre Deo in noſtræ redemptionis exordium, ad beatam ſalutandam Mariam: Aue, ait, gratia plena, Dominus tecum. Impleta eſt ergò Maria gratia, & Euæ vacuata eſt culpa. Maledictio Euę, in benedictionem mutatur Marię: Aue, inquit, gratia plena, Dominus tecum. Tecum Dominus in corde, tecum in ventre, tecum in vtero, tecũ in auxilio. Gratulare beata virgo, Chriſtus rex è cælo ſuo incarnatur in vtero tuo, ex ſinu Patris in vterum dignatur deſcendere matris. Benedicta tu, inquit, in mulieribus, quæ vitam & viris & mulieribus peperiſti. Mater generis noſtri pœnam intulit mundo, genitrix Domini noſtri ſalutem attulit mundo. Auctrix peccati Eua, auctrix meriti Maria. Eua occidendo obfuit, Maria viuificando profuit. Illa percuſſit, iſta ſanauit. Pro inobedientia enim obedientia commutatur, fides pro perfidia compenſatur. Et poſt quædam: O beata Maria, ſeculum omne captiuum tuum deprecatur aſſenſum, te apud Deum mundus ſuæ fidei obſidem fecit. Noli morari virgo, nuncio feſtinanter reſponde verbum, & ſuſcipe filium: da fidem, & ſenti virtutem. Ecce, inquit, ancilla Domini, fiat mihi ſecundùm verbum tuũ. Nec mora, reuertitur nũcius, & virginalem thalamum ingreditur Chriſtus. Efficitur ſubitò prægnans beata Dei genitrix, & cuncta per ſecula prædicatur felix. Quid mirum, ſi ſine corruptione naſcitur, qui de ſanctificatione concipitur? Non enim decebat, vt ille, qui nobis afferebat ſalutem, matri præriperet integritatis dignitatem. Nam qui terra, mari, cæloque non capitur, intra vnius corpuſculi membra ſuſcipitur. Hæc eſt illa nouitas, Ieremiæ Prophetæ vaticinio prænunciata: Faciet, inquit, Dominus nouum ſuper terram, fœmina circundabit virum. O fœmina ſuper fœminas benedicta, quæ virum omninò non nouit, & virum ſuo vtero circundedit. Circundat virum Maria Angelo fidem dando, quia Eua perdidit virum ſerpenti conſentiendo. O beata Maria, quis tibi digné valeat iura gratiarum ac laudum præconia rependere, quæ ſingulari tuo aſſenſu mundo ſuccurriſti perdito? Quas tibi laudes fragilitas humani generis perſoluat, quæ ſolo tuo commercio recuperandi aditum inuenit? Accipe itaque quaſcunque exiles, quaſcunque meritis tuis impares gratiarum actiones: & cùm ſuſceperis vota, culpas noſtras orando excuſa. Admitte noſtras preces intra ſacrarium exauditionis, & reporta nobis antidotum reconciliationis. Sit per te excuſabile, quod per te ingerimus: fiat impetrabile, quod fida mente poſcimus. Accipe quod offerimus, redona quod rogamus, excuſa quod timemus: quia tu es ſpes vnica peccatorum, per te ſperamus veniam delictorum, & in te beatiſſima noſtrorum eſt expectatio præmiorum. Sãcta Maria, ſuccurre miſeris, iuua puſillanimes, refoue flebiles: &c. vt infrà quæſtione decimanona. Aſſiſte parata votis poſcentium, & repende omnibus optatum effectum. Sint tibi ſtudia aſſiduè orare pro populo Dei, quæ meruiſti benedicta redemptorem ferre mundi.

Lucæ 1.

Felix per cuncta ſecula.

Ieremiæ 31.

Innocatio B. Virginis.

Spes vnica peccatorũ poſt Chriſtum.

Cõparatio cum Eua.

5. AMBROSIVS in caput primum Lucæ: Maria benedictionis nouam formulam mirabatur, quæ nuſquam lecta eſt, nuſquam ante comperta. Soli Mariæ hæc ſalutatio ſeruabatur. Benè enim ſola gratia plena dicitur, quæ ſola gratiam, quam nulla alia meruerat, conſecuta eſt, vt gratiæ repleretur authore. Ibidem: Nec mirum ſi Dominus redempturus mundum, diuinam operationem ſuam inchoauit à matre, vt per quam ſalus omnibus parabatur, eadem prima fructum ſalutis hauriret ex pignore. Rurſus: Et meruit audire, Beata quæ credidiſti. Et verè beata, quæ ſacerdote præſtantior: cùm ſacerdos negâſſet, virgo correxit errorem.

Salutatio ante inaudita.

Gratiam quam nulla alia meruit, conſecuta eſt.

Lucæ 1.

Lucæ 1. Expoſitio Salutationis Angelicæ.

6. PETRVS Chryſologus Archiepiſcopus Rauennas, ſermone centeſimo quadrageſimo & ſequentibus, exponit Euangelium de Annunciatione Dominica, atque inter cætera ſermone centeſimo quadrageſimo ſic ait: Facta eſt verè nunc mater viuentium per gratiam, quæ mater ante extitit morientiũ per naturam. Quantus ſit Deus, ſatis ignorat ille, qui huius virginis mentem non ſtupet, animum non miratur: pauet cælum, tremunt angeli, creatura non ſuſtinet, natura non ſufficit: & vna puella ſic Deum in ſui pectoris capit, recipit, oblectat hoſpitio, vt pacem terris, cælis gloriam, ſalutem perditis, vitam mortuis, terrenis cum cæleſtibus parentelam, ipſius

Dei cum carne commercium pro ipſa domûs exigat penſione, pro ipſius vteri mercede cõquirat,& impleat illud Prophetę. Ecce hęreditas Domini filij, merces fructus ventris. Deinde ſermone centeſimo quadrageſimoſecundo: Agit cum Maria Angelus de ſalute, quia cũ Euãgelus egerat de ruina. Ante cauſam dignitas virginis annunciatur ex nomine: nam MARIA Hebræo ſermone, Latinè domina nuncupatur. Et ſermone cẽteſimo quadragẽſimotertio: Aue gratia plena. Quia ſingulis gratia ſe eſt largita per partes, MARIÆ verò ſimul ſe totam dedit gratiæ plenitudo. Omnes, inquit Euangeliſta, de plenitudine eius accepimus. Verè benedicta, quæ fuit maior cælo, fortior terra, orbe latior: nam Deum quem mundus nõ capit, ſola cepit. Portauit Deum, qui portat orbem: genuit genitorem ſuum, nutriuit omnium viuentium nutritorem.

Pſalm.126. MARIA. Ioan.1.

7. BERNARDVS homilia tertia de laudibus Virginis matris, ſuper Euangelium, Miſſus eſt Angelus Gabriel: vbi explicat Angelicam ſalutationem, atque inter cætera ita ſcribit: Leginus in Actibus Apoſtolorum & Stephanum plenum gratia, & Apoſtolos fuiſſe repletos ſpiritu ſancto: ſed longè diſſimiliter à Maria. Alioquin nec in illo habitauit plenitudo diuinitatis corporaliter, quemadmodum in Maria: nec illi conceperunt de ſpiritu ſancto, quomodo Maria. Quid mirum ſi gratia plena erat, cum qua Dominus erat? Præuenit ſuum nuncium ad virginem, quam amauerat, quam ſibi elegerat, cuius decorem concupierat. Meritò autem concupiuit rex decorem virginis. Fecerat enim quicquid longè antea præmonita fuerat à patre ſuo Dauid, dicente ſibi: Audi filia, & vide, & inclina autem tuam, & obliuiſcere populum tuum, & domum patris tui. Et ſi hoc feceris, concupiſcet rex decorem tuum. Inclinauit autem ſuam ad obedientiam, & cor ſuum ad diſciplinam, & oblita eſt populum ſuum, & domum patris ſui: quia nec populum ſuum augere prolis ſucceſſione, nec domus patris ſui relinquere curauit hæredem: ſed quicquid honoris in populo, quicquid de paterna domo rerum terrenarum habere potuiſſet, omnia arbitrata eſt vt ſtercora, vt Chriſtũ lucrifaceret. Nec fefellit eam intentio, quando & Chriſtum ſibi filium vendicauit, nec propoſitum pudicitiæ violauit. Benè igitur gratia plena, quæ & virginitatis gratiam tenuit, & inſuper fœcunditatis gloriam acquiſiuit. Non dixit, Dominus in te: ſed, Dominus tecum. Deus enim qui vbique æqualiter totus eſt per ſuam ſimplicem ſubſtantiam, aliter tamen in rationalibus creaturis, quàm in cæteris, & ipſarum aliter in bonis, quàm in malis eſt per efficaciã. Ita ſanè eſt in irrationabilibus creaturis, vt tamen non capiatur ab ipſis. A rationalibus autem omnibus quidem capi poteſt per cognitionem, ſed à bonis tantùm capitur etiam per amorem. In ſolis ergò bonis ita eſt, vt etiam ſit cum ipſis propter concordiam voluntatis. Sed cùm ita ſit cum omnibus ſanctis, ſpecialiter tamen cum Maria, cum qua vtique tanta ei conſenſio fuit, vt illius non ſolùm voluntatem, ſed etiam carnem ſibi coniungeret, ac ſi de ſua virgineſque ſubſtantia vnum Chriſtum efficeret, vel potius vnus Chriſtus fieret: qui etſi nec totus de Deo, nec totus de virgine, totus tamen Dei, & totus virginis eſſet: nec duo filij, ſed vnus vtriuſque filius. Nec tantùm Dominus filius tecum, quem carne tua induis: ſed & Dominus Spiritus ſanctus, de quo concipis, & Dominus Pater, qui genuit, quem concipis. Non quia tu benedicta, ideò benedictus fructus ventris tui: ſed quia ille te præuenit in benedictionibus dulcedinis, ideò tu benedicta. Verè etenim benedictus fructus ventris tui, in quo benedictæ ſunt omnes gentes: de cuius plenitudine tu quoque accepiſti cum cæteris, etſi differentius à cæteris. Benedictus in odore, benedictus in ſapore, benedictus in ſpecie. Ex cuius benedictione benedicta etiam tu in mulieribus: quia non poteſt mala arbor fructum facere bonum. Benedicta, inquam, tu in mulieribus, quæ illam generalem maledictionem euaſiſti, qua dictum eſt: In triſtitia paries filios: & nihilominus illam, qua ſecutum eſt, Maledicta ſterilis in Iſraël: ac ſingularem conſecuta es benedictionem, vt nec ſterilis maneas, nec cum dolore parturias. O virgo prudens, ô virgo deuota, quis te docuit, Deo placere virginitatem? Tu non dicam præceptum, ſed nec conſilium habes, nec exemplum, niſi quòd vnctio docebat te de omnibus, ac ſermo Dei viuus & efficax ante tibi factus eſt magiſter, quàm filius: prius inſtruxerit mẽtem, quàm induerit carnem. Chriſto ergò deuoues te exhibere virginem, & neſcis quòd ipſi exhiberi te oportet etiam matrem. Eligis in Iſraël eſſe contemptibilis, & vt illi placeas cui te probâſti, maledictum incurrere ſterilitatis: & ecce maledictio benedictione commutatur, ſterilitas fœcunditate recompenſatur.

Philip.3. Dominus tecum. Benedicta. Benedictus fructus. Matth.7. Gen.3. Maria virginitatem vouit.

8. FVLGENTIVS Ruſpenſis epiſcopus in ſermone de laudibus Mariæ ex partu Saluatoris: Facta eſt Maria feneſtra cæli, quia per ipſam Deus, &c. vt infrà quæſtione decimanona. Tria denique mala Euæ, à tribus bonis Mariæ probantur excluſa. Nam Euæ dictum eſt, In doloribus & triſtitia paries, & ad virum conuerſatio tua, & ipſe dominabitur tuî. Tribus ergò his malis ſe ſubiugant fœminæ, quæ Mariam non ſequuntur, dolori, triſtitiæ, ſeruituti. Maria autem econtrariò, quàm præclariſſimis tribus bonis ſublimetur auſcultą, ſalutationis Angelicæ, benedictionis diuinæ, & plenitudinis gratiæ. Sic enim eã legitur ſalutâſſe: Aue Maria, gratia plena, benedicta tu inter mulieres. Cùm dixit, Aue, ſalutationem illi cæleſtem exhibuit. Cùm dixit, gratia plena, oſtendit in integro iram excluſam primæ ſententiæ, & plenam benedictionis gratiam reſtituram. Cùm dixit, benedicta tu inter mulieres, virginitatis eius benedictum fructum expreſſit, vt ex eo benedicta dicatur inter mulieres, quæcunque perſeuerauerit virgo. Maledicta enim Eua fuerat, quam nunc credimus per Mariam ad benedictionem gloriæ remeâſſe. Venite virgines ad virginem, venite concipientes ad concipientem, venite parturientes ad parturientem, venite matres ad matrem, venite lactantes ad lactantem, venite iuuenculæ ad iuuenculam. Ideò omnes iſtos curſus naturæ virgo Maria, in Domino noſtro Ieſu Chriſto ſuſcepit, vt omnibus ad ſe confugientibus fœminis ſubueniret, & ſic reſtauraret omne genus fœminarum ad ſe venientium, noua Eua ſeruando virginitatem, ſicut omne genus virorum Adam nouus recuperat Dominus Ieſus Chriſtus.

Comparatur cũ Eua. Gen. 3. Ad ſe cõfugientibus ſubuenit.

XVI.

XVI.

Vnde hic modus Deiparam Virginem ſalutandi profluxit?

A PRIMVM ex Euangelicis verbis & exemplis nata eſt hæc ſalutatio, quando nos ita docent afflati diuino ſpiritu magnus Gabriel Archangelus,[a] & præcurſoris Domini mater ſancta Eliſabetha. a Luc. 1. c e

B Deinde confirmat nobis hanc ſalutandi formulam vſus & conſenſus Eccleſiæ perpetuus, quem ſancti Patres[b] & maiores in hunc vſque diem religioſiſſimè obſeruârunt, ac obſeruari à nobis voluêrunt. b Damaſc. in Cantico de annunc. Dei genitricis. Athanaſ. in Euangel. de ſanctiſ. Deipara. & plures alij.

TESTIMONIA.

1. LVCÆ primo, vt ſuprà quæſtione præcedenti, teſtimonio primo.

Pij indefinenter B. Virgini recitent ſalutationem angelicam

2. DAMASCENVS in cantico, ſiue carmine, in ſanctiſſimæ Dei genitricis Annunciationẽ: Tanquam viuam Dei arcam prophanorum manus haudquaquam tangant. At verò piorum labia Dei genitrici angeli vocem ſine vlla intermiſſione modulantes ſcum exultatione clament, Aue gratia plena, Dominus tecum.

3. ATHANASIVM, pluréſque alios, vide quæſtione decimaoctaua & decimanona ſequentibus.

XVII.

Quid prodeſt huiuſmodi ſalutatione vti?

A HIS præclaris verbis admonemur primùm ſummi beneficij, quod per Mariam Deiparam æternus Pater inchoare voluit in Chriſto, & humano generi redimendo clementer exhibere. Galat. 4. a

B Tum inſignis hæc eſt commendatio ſacroſanctæ & admirandæ Virginis, quam nobis Deus inuentricem gratiæ, ac vitæ genitricem eſſe decreuit. Luc. ii. d i. e

C Quare nihil mirum, ſi poſt pia vota, quæ in precatione Dominica Deo commendauimus, hîc acceptæ per Chriſtum gratiæ memores, non modò Chriſti matrem, ſed etiam Deum Patrem in eadem Virgine Deipara laudemus, & collætantes angelis, eandem reuerenter, & ſæpè quidem, ſalutemus.

TESTIMONIA.

A AD Galatas quarto: Vbi venit plenitudo temporis, miſit Deus Filium ſuum factum ex muliere, factum ſub lege, vt eos, qui ſub lege erant, redimeret, vt adoptionem filiorum reciperemus.

1. B LVCÆ vndecimo: Factum eſt autem, cùm hæc diceret: extollens vocem quædam mulier de turba dixit illi: Beatus venter, qui te portauit, & vbera, quæ ſuxiſti. At ille dixit: Quinimmò.

2. Et primo: Et ait angelus ei: Ne timeas Maria, inueniſti enim gratiam apud Deum: ecce concipies in vtero, &c.

XVIII.

Quis eſt huius ſalutationis ſenſus?

A PRIMIS quidem verbis iure gratulamur, & gratulando prædicamus eam, quæ nobis Euam ſecundam, eamq; felicem præſtitit. Etenim quod illa prior mundo intulit Væ maledictionis, hæc ſuo ſalutifero partu ſuſtulit, ipſamq; maledictionem filiorum Adæ, benedictione perpetua commutauit. Andreas Ieroſ. Archiepiſc. Cretenſis in ſalutationem angeli. Iren. lib. 3 ca. 31. & 32. Hier. ad Euſtoch. de cuſtod. virg. epiſt. 22. cap. 8. & 9. Innocent. 3 ſer. 2. de Aſſumpt. Bern. hom. 2. ſuper Miſſus eſt. Aug. ſerm. 2. de Annunciat. Ambr. in 1. cap. Luc. vide Bernard. ſerm. 3. ex patruis.

B Digna quidem illa, quæ *gratia plena* prædicetur, vt quæ plena Deo, plena virtutibus, ſola (nam Ambroſij verbis vtemur) gratiam, quam nulla alia meruerat, conſecuta eſt, vt gratiæ repleretur autore. Et quis potuit in eius anima vel corpore locus eſſe vitiorum, quando ſancti ſanctorum eſt templum effecta?

C Additur porrò, *Dominus tecum*; quia & virtus Patris illi ſingula-

riter[a] obumbrauit, & Spiritus ſanctus cumulatiſſimè ſuperuenit,& [b] Verbum caro factum ex illa,tanquàm ſponſus de thalamo ſuo,admirabiliter proceſſit.

D Ad hæc,*benedicta in mulieribus*,quia[c] virginitate ſponſa ſimul,& fœcunditate mater exiſtit, quam proinde ſummo iure[c] beatam dicunt,ſemperq; dicent omnes generationes. Mulier tota[d] pulchra & immaculata, virgo ante partum, in partu, & poſt partum,[e] ſemper incorrupta,ab omni[f] peccati labe libera, ſuper cælos omnes exaltata, quæ nec minus viuificando profuit, quàm infelix Eua obfuit mortalibus occidendo.

E *Et benedictus fructus ventris tui* IESVS, vt qui ex MARIA radice [g] velut flos aſcendens, & ipſe quodammodò terræ fructum ſe præſtitit,& æternæ ſalutis fructum ita membris ſuis,ſicut vitis[h] palmitibus,ſuccum & vigorem ſuppeditat.Verè[i] beatus venter,qui te portauit & edidit mundo Saluatorem: verè beata vbera, quæ de cælo plena,Filium Dei lactauerunt.

F Et additur demum ab Eccleſia,[k] *Sancta Maria mater Dei, ora pro nobis peccatoribus nunc & in hora mortis noſtræ.* Quippe ſanctorum[l] Patrum veſtigijs inſiſtentes, non modò laudabilem & admirabilem illam Virginem, quæ ſicut lilium[m] eſt inter ſpinas, ſalutamus; ſed & eam virtute Dei auctam eſſe tanta credimus atque profitemur, vt poſſit prodeſſe,fauere,annuere miſeris mortalibus, dum hi præſertim ſe ſuaq; vota illi commendant, ac diuinam gratiam, matris interceſſione,ſupplices expetunt.

a Lucæ 1.d
b Ioan.1.b Pſalm.18.a
c Iſa.7.c Ezech.44.a
c Lucæ 1.e
d Cant.4.b
e Amb.epiſt. 81.Hier. in Heluid. & in apolog. pro lib. aduerſus Iouin.ca.8.
f Aug. de nat. & grat. cap. 36. Concil. Trid. ſeſſ.5. Item ſeſſ.6.can. 22.
g Iſa.11.a
h Ioan.15.a
i Lucæ 11.d.
k Vide antiquum Breuiarium Rom.& nouũ ex decreto Conc.Trident.editum.
l Ephræm de laudib. Mariæ & in orat. ad eandem. Item in lament.B.virg. Iren.lib. 5.c.19. Nazianz. orat. 18. in Cyprian.& in Tragœd.Chriſtus patiens.Fulgen.in ſer.de laudib. B. virgn. Anſelm.de excellentia B. virgn.ca. 12. Bern.ſer. 2. Dom. 1. poſt octau. Epiph. & ſerm.1. & 4. de Aſſump.Dam.orat. 1.de Natiuit.B.Mariæ. & in carmin.ad eandẽ.
m Cant.2.a

TESTIMONIA.

Lucæ 1. Dominus tecum.

1.A ANDREAS Ieroſolymitanus Archiepiſcopus Cretenſis, in ſalutationem Angelicam: Aue,inquit,gratia plena: Dominus tecum. Qui eſt ante te,hodiè tecum eſt, & paulò pòſt erit ex te.Illud quidem ab omni æternitate, hoc autem in tempore. O immenſam humanitatem, ô benignitatem incredibilem. Non fuit ſatis gaudium indicâſſe,niſi ipſum gaudij authorem ineſſe Virgini ſignificaret. Illud enim,Dominus tecum, perſpicuè Regis præſentiam declarat, qui ſic ex ipſa corpus aſſumit humanum, vt à propria gloria non recedat. Aue gratia plena,Dominus tecum. Gaude lætitiæ inſtrumentum,per quod triſtis execrationis ſententia in lætum gaudij iudicium commutatur. Gaude verè benedicta, gaude virgo præclariſſima, gaude ornatiſſimum diuinæ gloriæ templum. Gaude ſacroſanctum regis palatium, gaude thalame, in quo ſibi Chriſtus humanitatem ſponſam adiunxit. Gaude electa à Deo antequam genita. Gaude diuinum inter Deum atque homines conciliationis perfugium: Gaude theſaure vitæ immortalis, gaude cælum, in quo ſol gloriæ ſplendet: domicilium cælo præſtantius. Gaude vnicum illius, qui nuſquam capitur, ampliſſimum habitaculum. Gaude ſancta terra virginea, ex qua nouus Adam formatur, qui veterem Adam ſeruet. Gaude fermentum ſanctum ac Deo gratum,ex quo totius generis humani maſſa fermentatur, & in vnius corporis Chriſti panem euadit,& admirabili ratione coaugmentatur.Gaude gaudij mater ſempiterni, gaude noua Dei arca, in qua Dei Spiritus conquieſcit. Arca, in qua noſter Noë Chriſtus humanitatem ſeruauit: arca, in qua nouæ gloriæ ſanctificatio, & qui natura ſanctus eſt,in virginea naturæ officina corpus ſibi ratione mirabili fabricatus eſt,non deponens id quod erat: eſt enim immutabilis: ſed aſſumens id quod non erat; eſt enim benignus & hominum amantiſſimus. Gaude vrna aurea, quæ continens illum,qui dulce mannà & mel è petra ingrato populo ſubminiſtrauit. Gaude Seraphica myſtici carbonis ardentis forceps. Salue ſpiritale præcognitionis perſpicuæ ſpeculum, per quod Prophetæ infinitam erga nos Dei ſubmiſſionem myſticè vaticinati ſunt. Gaude ſpeculum,per quod iuſtitiæ ſolem venientem è cælo ſuſpicientes ij, qui denſis in tenebris peccati verſabantur, illuſtrari ſunt. Salue Prophetarum & Patriarcharum omnium decus, & clariſſima arcanæ præcognitionis humanæ tuba.Benedicta tu in mulieribus,& benedictus fructus ventris tui. Et meritò benedicta: benedixit enim te Deus tabernaculum ſuum, quoniam paternæ gloriæ plenum Chriſtum Ieſum, hominem eundem & Deum in ijs ex quibus,& in quibus naturis conſiſtit,admirabili ratione in vtero tuo geſſiſti. Benedicta tu in mulieribus, quæ cæleſtem theſaurum, in quo ſunt omnes theſauri ſapientiæ & ſcientiæ Dei recondditi,in ſacro virginitatis tuæ penu, ſine anguſtia comprehendiſti. Tu verè benedicta es, cuius vterus areæ cumulus eſt:quia benedictionis fructum, immortalitatis ſpicam Chriſtum, ſine ſemine

Eximiæ ades B. Virginis.

Perfugium cõciliationis inter Deum & homines.

Figuræ B. Virginis. Gen. 7. Exod.37.

Exod.16. Heb.9. Pſalm.80. Iſaiæ 6.

[Benedicta in mulieribus.

Coloſſ.2.

mine, ſine cultoris labore, multiplicem frugum innumerabilium meſſem, * noſtræ ſalutis Agricolæ produxiſti. Tu verè benedicta, quæ ſola ex omnibus matribus creatori tuo mater electa es, & quod eſt matrum omnium proprium ignoras: cuius quoque excellentia virginitatis, maternis doloribus corrupta non eſt, virgineo germine tuo ſigna tuæ cattitatis integra conſeruante. Tu verè benedicta, quæ ſola ſine viri coniunctione filium genuiſti, qui cælos condidit, & terram virginitate tua cælis exæquauit. Benedicta tu in mulieribus, quæ ſola benedictionem ſuſcepiſti, quam Deus per Abraham genubus omnibus promiſit. Tu verè benedicta, quæ ſola benedicti filij Ieſu Chriſti & Saluatoris noſtri declarata es mater, per quam clamant gentes: Benedictus qui venit in nomine Domini: &, Benedictum nomen gloriæ eius in ſecula, &: Implebitur gloria eius omnis terra: fiat, fiat. Benedicta tu in mulieribus, quam beatam dicunt omnes generationes: quam reges honorant, principes venerantur, diuites populi obſecrant, virgines quæ vel præceſſerunt, vel ſequuntur, in templum Regis comitantur. Benedicta tu in mulieribus, quam Iſaias oculis propheticis aſpiciens, prophetiſſam, & virginem, & laterem, & locum, & caput libri obſignatum arcana ratione nominauit. Benedicta tu, verè, quam Ezechiel auroram, & portam concluſam, per quam ſolus Deus ingreſſus eſt, & rurſum concluſam appellauit. Tu ſola verè benedicta, quam vir deſideriorum Daniel montem vidit, & Abacuc admirabilis montem opacum. Montem quoque Dei, montem pinguem, montem coagulatum, montem in quo placitum eſt Deo habitare, te tuus ille progenitor atque rex propheticè decantauit. Benedicta tu in mulieribus, quam Zacharias, rerum diuinarum inſpector eximius, candelabrum aureum vidit ſeptem lucernis, & ſeptem infuſorjis, id eſt, ſeptem Spiritus ſancti muneribus exornatum. Tu verè benedicta, quæ tanquam paradiſus intra te contines ipſius Eden plantatorem Chriſtum: qui infinita virtute ex almo vtero tuo prodiens inſtar fluuij, quatuor principijs per Euangelium rigat faciem vniuerſæ terræ. Benedicta tu in mulieribus; & benedictus fructus ventris tui. Fructus, ex quo protoplaſtus Adam veſcens, euomet veterem illam potionem, per quam fraudis venenum hauſit. Fructus, ex quo ligni amaritudo dulceſcit: qui expurgat humanitatem, qui vero Iſraëli fontes vberrimos præbet in ſolitudine, qui aquas amaras efficit dulces, & nouum panis ac cibi imbrem emittit. Benedictus fructus, qui ex incorrupta virginei vteri planta maturus racemos extulit. Benedictus fructus, ex quo fontes emanant aquæ ſalientis in vitam æternam. Fructus, ex quo vitalis panis Dominici corporis, & ſalutare immortalitatis poculum conficitur. Benedictus fructus, quem omnis lingua cæleſtium, terreſtrium, & infernorum celebrat triplici ſanctitate, in vna diuinitate trinitatem indicans perſonarum.

for. * noſtræque ſalutis agricolam.

Pſalm. 117. Pſalm. 71.

Lucæ 1.

Diuites Mariam obſecrant.

Iſaiæ 8.

Ezech. 44.

Dan. 2. Abac. 3. Pſalm. 67.

Zach. 4.

Gen. 2.

Benedictus fructus ventris tui. Gen. 3.

Exod. 15. 16. & 17.

Ioan. 4.

Phil. 2.

2. IRENÆVS libro tertio aduerſus hæreſes, capite trigeſimoprimo: Quemadmodum protoplaſtus ille Adam de rudi terra, & de adhuc virgine (nondum enim pluerat Deus, & homo non erat operatus terram) habuit ſubſtantiam, & plaſmatus eſt manu Dei, id eſt, Verbo Dei: omnia enim per ipſum facta ſunt: & ſumpſit Dominus limum à terra, & plaſmauit hominem. Ita recapitulans in ſe Adam ipſe, Verbum exiſtens ex Maria, quæ adhuc erat virgo, rectè accipiebat generationem Adæ recapitulationis. Si igitur primus Adam habuit patrem hominem, & ex ſemine viri natus eſt, meritò dicerent, & ſecundum Adam ex Ioſeph eſſe generatum. Si autem ille de terra quidem ſumptus eſt, & Verbo Dei plaſmatus eſt, oportebat id ipſum Verbum recapitulationem Adæ in ſemetipſum faciens, eiuſdem generationis habere ſimilitudinem.

Adam ex terra adhuc virgine formatus. Gen. 2. Ioan. 1. Gen. 2.

3. ET capite trigeſimotertio: Sicut Eua inobaudiens facta, & ſibi & vniuerſo generi humano cauſa facta eſt mortis: ſic & Maria, habens prædeſtinatum virum, tamen virgo obaudiens, & ſibi & vniuerſo generi humano cauſa facta eſt ſaluris. Euæ inobedientiæ nodus, ſolutionem accepit per obedientiam Mariæ: quod enim alligauit virgo Eua per incredulitatem, hoc virgo Maria ſoluit per fidem.

Comparatur cũ Eua.

Vniuerſo generi humano facta eſt cauſa ſalutis.

4. HIERONYMVS epiſtola vigeſimaſecunda ad Euſtochium de cuſtodia virginitatis, capite octauo: Exiet virga de radice Ieſſe, & flos de radice eius aſcendet. Virga, mater eſt Domini, ſimplex, pura, ſyncera, nullo extrinſecus germine cohærente, & ad ſimilitudinem Dei vnione fœcunda. Virgæ flos, Chriſtus eſt, dicens: Ego flos campi, & lilium conuallium. Qui & in alio loco lapis prædicatur abſciſſus de monte ſine manibus: ſignificante Propheta, virginem naſciturum eſſe de virgine. Manus quippe accipiuntur pro opere nuptiarum. ET capite nono: In doloribus iugiter Eua parturiebat: poſtquam verò virgo concepit in vtero, & peperit nobis puerum, cuius principatus in humeros eius, Deum, fortem, patrem futuri ſeculi: ſoluta maledictio eſt. Mors per Euam, vita per Mariam. Ideoque & ditius virginitatis donum fluxit in fœminas, quia cœpit à fœmina.

Iſa. 11. Maria virga.

Cant. 2. Dan. 2. Maria mõs eſt.

Iſa. 9. Vita per Mariam.

5. INNOCENTIVS tertius ſermone ſecundo de Aſſumprione Mariæ virginis: Oportebat, vt ſicut per fœminam mors intrauit in orbem, ita per fœminam vita rediret in orbem: & ideò quod damnauit Eua, ſaluauit Maria, vt vnde mors oriebatur, inde vita reſurgeret. Illa conſenſit diabolo, & vetitum pomum comedit, ſecundùm illud: Tulit de fructu, & comedit, dedit que viro: Iſta credidit angelo, & filium promiſſum concepit, ſecundùm illud: Ecce concipies & paries filium. Illa comedit pomum ad mortem, iuxta quod fuerat illi prædictum: Quacunque die comederis, morte morieris. Iſta concepit filium ad ſalutem, ſicut ei fuerat prænotatum: Vocabis nomen eius Ieſum: ipſe enim ſaluum faciet populum ſuum à peccatis eorum. Illa peperit in dolore, ſecundùm illud: Multiplicabo ærumnas tuas, & conceptus tuos, & in dolore paries. Iſta genera uit in gaudio, ſecundùm illud: Annuncio vobis gaudium magnum, quod erit omni populo, quia natus eſt vobis hodiè Saluator, qui eſt Chriſtus Dominus, in ciuitate Dauid. Illa fuit de ſolo viro producta, quoniam ædificauit Dominus Deus coſtam, quam tulerat de Adam, in mulierem: ſed produxit virum & fœminam. Hæc autem producta fuit de viro & fœmina, ſed ſolum virum produxit: Quia nouum fecit Dominus ſuper terram, fœmina circundedit virum gremio vteri ſui. Illa dicta eſt Eua, huic dictum eſt Aue: quia per hanc mutatum eſt nomen Euæ: Aue, inquit, gratia plena, Dominus tecum. Quaſi diceret: Illa

Confertur cum Eua.

Gen. 3.

Luc. 1.

Gen. 2.

Matth. 1.

Gen. 3.

Luc. 2.

Gen. 2.

Ierem. 31.

Eua in Aue mutatum.

Luc. 1.

fuit plena peccato, ſed tu plena gratia. Illa fuit maledicta in mulieribus, ſed benedicta tu in mulieribus. Fructus ventris illius fuit maledictus Cain, ſed fructus ventris tui erit benedictus Ieſus. Et ſub finem: Ipſa eſt ergò aurora conſurgens, pulchra vt luna, electa vt ſol, terribilis vt caſtrorum acies ordinata. Luna lucet in nocte, aurora in diluculo, ſol in die. Nox autem eſt culpa, diluculum pœnitentia, dies gratia. Qui ergò iacet in nocte culpæ, reſpiciat lunam, deprecetur Mariam, vt ipſa per filium cor eius ad compunctionem illuſtret. Quis enim de nocte inuocauit eam, & non eſt exauditus ab ea? Ipſa eſt mater pulchræ dilectionis & ſanctę ſpei. Qui verò ad diluculum pœnitentiæ ſurgit, reſpiciat auroram, deprecetur Mariam: vt ipſa per filium cor eius ad ſatisfactionem illuminet. Quis enim deuotè inuocauit eam, & non eſt exauditus ab ea? Ipſa eſt mater pulchræ dilectionis & ſanctæ ſpei. Quia verò militia eſt vita hominis ſuper terram, (nam mundus poſitus eſt in maligno: caro concupiſcit aduerſus ſpiritum; oculus deprædatur animam; mors ingreditur per feneſtras, nec eſt nobis colluctatio tantùm aduerſus carnem & ſanguinem: ſed aduerſus ſpiritualia nequitiæ in cæleſtibus, aduerſus rectorem tenebrarum harum. Aduerſarius enim noſter diabolus tanquam leo rugiens circuit, quærens quem deuoret) quicunque ſentit impugnationem ab hoſtibus, vel à mundo, vel à carne, vel à dæmone, reſpiciat caſtrorum aciem ordinatam, deprecetur Mariam, vt ipſa per filium mittat auxilium de ſancto, & de Sion tueatur.

Gant.6.

Peccator deprecetur Mariam.

Eccl.24.

Pœnitens deprecetur Mariam.

Iob.7. 2.Ioan.5. Galat.5. Thren 3. Ierem.9. Epheſ.6.

1.Pet.5. Qui tentãtur, Mariã inuocent.

Pſalm.19.

6. BERNARDVS homilia ſecunda de laudibus Virginis Matris ſuper Euangelium, Miſſus eſt: Curre Eua ad Mariam, curre mater ad filiam, filia pro matre reſpondeat, ipſa matris opprobrium auferat: ipſa patri pro matre ſatisfaciat: quia ecce ſi vir cecidit per fœminam, iam non erigitur niſi per fœminam. Quid dicebas ô Adã? Mulier quam dediſti mihi, dedit mihi de ligno, & comedi. Verba malitiæ ſunt hæc, quibus magis augeas quàm deleas culpam. Veruntamen ſapientia vicit malitiam: cùm occaſionem venię, quam à te Deus interrogando elicere tentauit, ſed non potuit, in theſauro indeficientis ſuæ pietatis inuenit. Redditur nẽpe fœmina pro fœmina, prudens pro fatua, humilis pro ſuperba: quæ pro ligno mortis, guſtum tibi porrigat vitæ, & pro venenoſo cibo illo amaritudinis, dulcedinem pariat fructus æterni. Muta ergò iniquæ exculationis verbum in vocem gratiarum actionis, & dic: Domine, Mulier quam dediſti mihi, dedit mihi de ligno vitæ, & comedi, & dulce factum eſt ſuper mel ori meo, quia in ipſo viuificâſti me. Ecce enim ad hoc miſſus eſt angelus ad virginem. O admirandam & omni honore dignißimam virginem, ô fœminam ſingulariter venerandam, ſuper omnes fœminas admirabilem, parentum reparatricem, poſterorum viuificatricem. Miſſus eſt, inquit, angelus ad virginem. Virginem carne, virginem mente, virginem profeſſione, virginem denique qualem deſcribit Apoſtolus, mente & corpore ſanctam. Nec nouiter, nec fortuitu inuentam, ſed à ſeculo electam: ab altiſſimo præcognitam & ſibi præparatam, ab angelis ſeruatam, à Patribus præfiguratam, à Prophetis promiſſam. Scrutare ſcripturas, & proba quæ dico. Viſne vt & ego aliqua ex his teſtimonia hîc inſeram? Vt pauca loquar de pluribus, quam tibi aliam prædixiſſe Deus videtur, quando ad ſerpentem ait: Inimicitias ponam inter te & mulierem? Et ſi adhuc dubitas, an de Maria dixerit: audi quod ſequitur, Ipſa conteret caput tuum. Cui hæc ſeruata victoria eſt, niſi Mariæ? Ipſa proculdubio caput contriuit venenatum, quæ omnimodam maligni ſuggeſtionem, tam de carnis illecebra, quàm de mentis ſuperbia deduxit ad nihilum. Quam verò aliam Salomon requirebat, cùm dicebat: Mulierem fortem quis inueniet? Et multis teſtimonijs in medium productis, ita concludit: Vides quàm pulchrè & concorditer ſanctorum mira facta, & myſtica dicta ſibi inuicem concinunt? Videsquàm ſtupendum ſit hoc vnum de virgine, & in virginem factum miraculum, quod tot miracula præuenerunt, tot miracula promiſerunt? Vnus nimirum fuit Spiritus prophetarum: & licet diuerſis modis, ſignis & temporibus eandem rem diuerſi, non diuerſo ſpiritu, & præuiderunt, & prædixerunt. Quod Moyſi monſtratum eſt in rubo & igne, Aaroni in virga & flore, Gedeoni in vellere & rore, hoc apertè Salomon præuidit in forti muliere, & eius precio, apertius Ieremias præcinit de fœmina & viro, apertiſſimè Iſaias declarauit de virgine & Deo. Et in fine ſermonis: Loquamur pauca & ſuper hoc nomine (Maria) quod interpretatum, maris ſtella dicitur: & matri virgini valdè conuenienter aptatur. Ipſa nanque apriſſimè ſideri comparatur: quia ſicut ſine ſuî corruptione ſidus ſuum emittit radium, ſic abſque ſuî læſione virgo parturit filium. Nec ſideri radius ſuam minuit claritatem, nec virgini filius ſuam integritatem. Ipſa eſt igitur nobilis illa ſtella ex Iacob orta, cuius radiũ vniuerſum orbem illuminat: cuius ſplendor, & præfulget in ſupernis, & inferos penetrat, terras etiã perluſtrans, & calefaciens magis mentes, quàm corpora, fouet virtutes, excoquit vitia. Ipſa inquam eſt præclara & eximia ſtella, ſuper hoc mare magnum & ſpatioſum neceſſariò ſubleuata, micans meritis, illuſtrans exemplis. O quiſquis te intelligis in huius ſeculi profluuio, magis inter procellas & tempeſtates fluctuare, quàm per terram ambulare: ne auertas oculos à fulgore huius ſideris, ſi non vis obrui procellis. Si inſurgant venti tentationum, ſi incurras ſcopulos tribulationum: reſpice ſtellam, voca Mariam. Si iactaris ſuperbiæ vndis, ſi ambitionis, ſi detractionis, ſi æmulationis: reſpice ſtellam, voca Mariam. Si iracundia, aut auaritia, aut carnis illecebra nauiculam concuſſerit mentis, reſpice ad Mariam. Si criminum immanitate turbatus, conſcientiæ fœditate confuſus, iudicij horrore perterritus, barathro incipias abſorberi triſtitiæ, deſperationis abyſſo: cogita Mariam. In periculis, in anguſtijs, in rebus dubijs, Mariam cogita, Mariam inuoca. Non recedat ab ore, non recedat à corde, & vt impetres eius orationis ſuffragium, non deſeras conuerſationis exemplum. Ipſam ſequens, non deuias: ipſam rogans, non deſperas: ipſam cogitans, non erras. Ipſa tenente non corruis, ipſa protegente non metuis, ipſa duce non defatigaris, ipſa propitia peruenis, & ſic in temetipſo experiris, quàm meritò dictum ſit, Et nomen virginis Maria.

Gen.3.

Sapien.7.

1.Cor.7.

Gen.3.

Mariæ nomen maris ſtellam ſignificat, atque ipſa ſtellæ cõparatur.

Num.24.

Mitigat meritis.

Inuocanda Maria in tentationes & periculis.

Vt impetres eius orationis ſuffragiũ, non deſeras cõuerſationis exemplum.

LausB.Virginis.

Vaticinationes de ea.

7. AVGVSTINVS ſermone ſecundo de Annunciatione Dominica, vt ſupra quæſtione decimaquinta, teſtimonio quarto.

1.B AMBRO-

Gratiam, quam nulla alia meruerat, consecuta est. 1.Cor.1.

1.B. AMBROSIVS in primum caput Lucæ: Benè sola gratia plena dicitur, quæ sola gratiam, quam nulla alia meruerat, consecuta est, vt gratiæ repleretur authore.

2. BERNARDVS sermone nono ex paruis: Christus qui factus est nobis sapientia à Deo, & iustitia, & sanctificatio, & redemptio, de sinu patris ad nos veniens, ædificauit sibi domum, ipsam scilicet matrem suam Virginem Mariam: in qua septem columnas excidit. Quid est in ea septem columnas excidere, nisi ipsam dignum sibi habitaculum fide & operibus præparare? Nimirum ternarius numerus ad fidem propter sanctam Trinitatem, quaternarius pertinet ad mores, propter quatuor principales virtutes. Quòd autem in beata Maria sancta Trinitas fuerit, (fuerit dico per præsentiam maiestatis, vbi solus filius erat per susceptionem humanitatis) testatur nuncius cælestis, qui ei arcana mysteria referans, ait, Aue gratia plena, Dominus tecum. & post pauca, Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi. Ecce habes Dominum, habes Virtutem altissimi, habes Spiritum Sanctum, habes Patrem, & Filium & Spiritum sanctum, &c. Et post pauca: Verum autem & quatuor principales virtutes tanquam quatuor columnas possederit, inquisitione dignum videtur. Primùm ergò videamus an fortitudinem habuerit. Quæ nimirum virtus quomodo illi abesse potuit, quæ abiectis secularibus pompis, spretisque voluptatibus carnis, soli Deo in virginitate viuere proposuit? Nisi fallor, hæc virgo est quæ apud Salomonem legitur: Mulierem fortem quis inueniet? Quæ adeò fortis fuit, vt illius serpentis caput contereret, cui à Domino dictum est: Inimicitias ponam inter te & mulierem, & inter semen tuum & semen illius: ipsa conteret caput tuum. Porrò quòd temperans, prudens, & iusta fuerit, ex angeli collocutione, & sua ipsius responsione luce clarius comprobamus, &c. Et paulò inferius: Fuit igitur beata Virgo Maria, fortis in proposito, temperans in silentio, prudens in interrogatione, iusta in confessione.

Habitaculum S. Trinitatis. Prou.9.

Possedit quatuor virtutes cardinales. Luc.1. Prou.31. Gen. 3.

1.C LVCÆ primo: Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus Altissimi obumbrabit tibi.

2. IOANNIS primo: Verbum caro factum est, & habitauit in nobis.

3. PSALMO decimooctauo: Et ipse tanquam sponsus procedens de thalamo suo: Exultauit vt gigas ad currendam viam, à summo cælo egressio eius.

1.D ISAIÆ septimo: Ecce virgo concipiet, & pariet filium, & vocabitur nomen eius Emmanuel.

2. EZECHIELIS quadragesimoquarto: Porta hæc clausa erit: non aperietur, & vir non transibit per eam: quoniam Dominus Deus Israel ingressus est per eam, eritque clausa principi.

3. LVCÆ primo: Respexit humilitatem ancillæ suæ: ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes. Quia fecit mihi magna qui potens est.

4. CANTICORVM quarto: Tota pulchra es amica mea, & macula non est in te.

5. AMBROSIVS epistola octogesimaprima ad Syricium Papam: vt supra de symbolo, quæstione decima, A testimonio decimoquinto.

6. HIERONYMVS aduersus Heluidium probat perpetuam virginitatem Mariæ, & argumenta contraria refutat ex professo.

7. IDEM in Apologia ad Pammachium pro libris aduersus Iouinianum, capite octauo: Christus virgo, mater virginis nostri virgo perpetua, mater & virgo. IESVS enim clausis ingressus est ostijs: & in sepulcro eius, quod nouum, & in petra durissima fuerat excisum, nec antea quis, nec postea positus est. Hortus cõclusus, fons signatus: de quo fonte ille fluuius manat, iuxta Ioel, qui irrigat torrentem vel funium, vel spinarum: funium peccatorum, quibus ante alligabamur: spinarum, quæ suffocant sementem Patrisfamilias. Hæc est porta orientalis, vt ait Ezechiel, semper clausa & lucida, operiens in se, vel ex se proferens sancta sanctorum, per quam sol iustitiæ, & pontifex noster secundùm ordinem Melchisedek ingreditur, & egreditur. Respondeant mihi, quo modo Iesus ingressus est clausis ostijs, cùm palpandas manus, & latus considerandum, & ossa carnémque monstrauerit, ne veritas corporis phantasmata putaretur: & ego respondebo, quo modo sancta Maria sit & Mater, & Virgo: virgo post partum, mater antequam nupta. Igitur vt dicere cœperamus, Christus virgo, virgo Maria, vtriusque sexus virginitatem dedicauêre.

Ioan. 20. Luc.23. Cant.4. Ioel 3. Ezech.43. 44. & 46. Ioan.20. Luc.24. Vt ianuis clausis ingressus, ita ex matre virgine natus. Virginitatis vtriusque sexus dedicatio.

8. AVGVSTINVS libro de natura & gratia, capite trigesimosexto: Excepta sancta virgine Maria, de qua, propter honorem Domini, nullam prorsus, cùm de peccatis agitur, habere volo quæstionem: * Vnde enim scimus, quid ei plus gratiæ collatum fuerit ad vincendum omni ex parte peccatum, quæ concipere ac parere meruit eum, quem constat nullum habuisse peccatum. Hac ergò virgine excepta, si omnes illos sanctos & sanctas cùm hîc viuerent, congregare possemus, & interrogare, vtrum essent sine peccato, quid fuisse responsuros putamus? vtrum hoc quod Pelagius dicit, an quod Ioannes Apostolus: Rogo vos, quantalibet fuerint in hoc corpore excellentia sanctitatis, si hoc interrogati potuissent, nonne vna voce clamâssent; Si dixerimus, quia peccatum non habemus, nosipsos seducimus, & veritas in nobis non est?

Maria sine peccato. *vel vt legit S. Thomas part.3. quæst. 27.a 4. Inde enim scim*, quòd ei plus gratiæ collatum fuerit ad vincendum omni ex parte peccatũ, quod 1.Ioan.1.

9. CONCILIVM Tridentinum sessione quinta, in decreto de peccato Originali: Declarat tamen hæc ipsa sancta synodus, non esse suę intentionis comprehendere in hoc decreto, vbi de peccato originali agitur, beatam & immaculatam virginem Mariam, Dei genitricem, sed obseruandas esse constitutiones fel. rec. Xisti Papæ IIII. sub pœnis in eis constitutionibus contentis, quas innouat.

Conceptio B. Virginis.

10. ET sessione sexta, canone vigesimotertio: Si quis hominem semel iustificatum, dixerit amplius peccare non posse, neque gratiam amittere: atque ideò eum, qui labitur & peccat, nunquam verè fuisse iustificatum; aut contra, posse in tota vita peccata omnia, etiam venialia vitare, nisi ex speciali Dei priuilegio, quemadmodum de beata Virgne tenet Ecclesia: anathema sit.

Maria sine peccato veniali.

1.E ISAIÆ vndecimo: Egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet. Et requiescet super eam spiritus Domini: spiritus sapientiæ, & intellectûs, &c.

2. IOANNIS decimoquinto: Ego sum vitis, vos palmites: qui manet in me, & ego in eo, hic fert fructum multum: quia sine me nihil potestis facere.

3. LVCÆ vndecimo: Factum est autem cùm hæc diceret: extollens vocem quædam mulier

de turba dixit illi: Beatus venter, qui te portauit,& vbera,quæ ſuxiſti. At ille dixit: Quinimmò beati, qui audiunt verbum Dei, & cuſtodiunt illud.

Laudes B. Virginis.

I.F EPHRAEM in ſermone de ſanctiſſimæ Dei genitricis virginis Mariæ laudibus: Inuiolata,integra, planeque pura ac caſta virgo Dei genitrix Maria,Regina omnium,ſpes deſperantium, Domina noſtra glorioſiſſima, eadémque optima,ac præcellentiſſima: ſublimior cæliribus,candidior ſolis radijs atque fulgoribus: honoratior Cherubim, & multis oculis claris ſpiritibus perſpicacior.Sanctior Seraphim, & incomparabiliter reliquis omnibus ſupernis exercitibus glorioſior. Vnica ſpes Patrum,gloria Prophetarum, præconium Apoſtolorum, honor Martyrum, lætitia ſanctorum, & lumen probatiſſimorum Abraham,Iſaac,&Iacob:decus Aaron,ſplendor Moyſis,& Gedeonis vellus;cœtus Hierarcharum;omniúmque Sanctorum, ac virginum corona, ob immenſum fulgorem atque ſplendorem inacceſſa. Thuribulum aureum, lucerna clariſſima, vrna pulcherrima cæli manna geſtans: tabula ſcriptam legem mortalibus adferens, arca vera, charta diuiniſſima,princeps omnium prudentiſſima ac ſagaciſſima, & lucifera virgo: cõſolatrix ſanctiſſima, & dux vniuerſorum, ſacratiſſima puella. O rube ardens incombuſte, & prædium patens,viridánſque Aaronis virga. Virga enim vetè extitiſti,& flos,filius tuus. E radice quippe Dauid, ac Salomonis germinauit Chriſtus creator noſter, Deus & Dominus omnipotens,ac ſolus altiſſimus. Tu Deum genuiſti & hominem, virgo ante partum, virgo in partu, & virgo poſt partum. Per te reconciliati ſumus Chriſto Deo noſtro, filio tuo dulciſſimo. Tu peccatorum,& auxilio deſtitutorum vnica aduocata es, atque adiutrix. Tu portus naufragantium tutiſſimus; tu mundi ſolatium. Tu orphanorum ſuſceptio: tu captiuorum redemptio atque liberatio: tu ęgrotantium exultatio, mœſtorúmque conſolatio,& omnium ſalus. Tu monachorum ac ſolitariorum ſtabilimentum, & ſpes ſeculariũ. Tu virginum gloria,corona, ac gaudium. Tu mundi lætitia, ô Domina princeps, atque regina præſtantiſſima, & per quã benedicta, puella honoratiſſima,& dominarum domina puriſſima atque caſtiſſima. Sub tuum præſidium confugimus,ô ſancta Dei genitrix:ſub alis pietatis atque miſericordiæ tuæ, protege & cuſtodi nos. Miſerere noſtri, qui ſordibus peccatorum conſpurcati ſumus:ne aduerſus nos inſoleſcat, ac glorietur ſatanas perniciоſiſſimus. Non nobis eſt alia, quàm in te fiducia,ô virgo ſinceriſſima. Tu enim noſter es portus, ô Virgo intemerata, & præſens pia auxiliatrix.Sub tua denique tutela, & protectione tuti ſumus: quare ad te vnicam confugimus,crebriſque te lachrymis,ô beatiſſima mater, imploramus,tibique procidimus,ſuppliciter clamantes ac deprecantes, ne dulcis filius tuus Saluator noſter & vitæ omnium dator, ob plurima quæ commiſimus ſcelera, è medio tollat nos. Reple deinceps os meum gratia dulcedinis tuæ, ô Domina: & illumina mihi mentem, ô gratia plena. moue linguam meam, & labia, ad laudes tibi alacriter, lætóque animo decantandas, & præſertim dulce illud melos angelicum longè celebratiſſimũ, quod Angelus Gabriel in Nazareth, ſeruili habitu ad te virginem matrémque Dei mei integerrimam clamans cecinit.Dignare me ſeruum tuum humilem laudare te, virgo ſacrata,ac ſuauiter dicere:Aue præclarum, & electum vas Dei. Aue Domina Maria,gratia plena. Aue inter mulieres,virgo beatiſſima. Aue ſtella fulgidiſſima, ex qua Chriſtus proceſſit. Aue lux ſplendidiſſima,mater & virgo. Aue,quæ admirabiliter Regem omnium peperiſti. Aue, per quam clariſſimus ſol iuſtitiæ nobis illuxit. Aue Regina,ac Domina cunctis ſublimior. Aue canticum Cherubim ac Seraphim, & hymnodia angelorum. Aue pax,gaudium, conſolatio, & ſalus mundi. Aue humani generis lætitia. Aue Patrum præconium, & decus Prophetarum. Aue pulchritudo Martyrum, & Sanctorum corona. Aue piorum gloria, & laus in ſolitudine degentium. Aue præclariſſimum cæleſtis hierarchiæ ornamentum. Aue præſtantiſſimum vniuerſi orbis terræ miraculum. Aue terrigenarum omnium oblectamentum. Aue paradiſe deliciarum, totiúſque amœnitatis, & immortalitatis. Aue lignum vitæ, gaudium, & voluptas. Aue lilium conuallium, & vallis fidelium, mundique ſalus. Aue portus tranquilliſſime,& à fluctibus procelliſque agitatorum liberatrix deſideratiſſima. Aue periclitantium opitulatrix. Aue omnium parens. Aue fons gratiæ, & totius conſolationis. Aue peccatorum refugium, atque diuerſorium. Aue ſpes omnium afflictorum. Aue dulce conuerſorum ſolamen,atque præſidium. Aue virorum pariter atque mulierum regina, & patrona. Aue Dei & hominum mediatrix optima. Aue totius terrarum orbis conciliatrix efficaciſſima. Aue Domina noſtra, fœdus pacemque fidelibus tuis impetrans, & ſceptrum cunctis imperans. Aue regina ſupernorum ciuium, & domina angelorum. Aue porta cælorum, & ſcala, aſcenſuique omnium. Aue portarum cæleſtis paradiſi reſeramentum. Aue noſtra conſolatrix, quæ mœrores ſedaſti,& oppreſſorum moleſtias lenijſti cunctáſque oppreſſiones ſuſtuliſti. Aue clauis regni cæleſtis.Aue portus tutiſſime, in hac vita nauigantium. Aue animæ noſtræ ſpes fida,& optima.&c. Precibus & meritis ſanctiſſimæ Dei genitricis Mariæ ſemper virginis,exercituúmque omnium cæleſtium,& vniuerſi cœtus angelorum, Cherubim & Seraphim, Prophetarum & Apoſtolorum,Martyrum & Confeſſorum,Sanctorúmque omnium interceſſionibus, ac beatorum ſupplicationibus, miſerere tuæ creaturæ, mi Deus clementiſſime: & à dextris tuis in hora tremendi iudicij,humiles ſeruos tuos collоca. Neque, ô Domine, vitæ auctor ac dator, ad opera noſtra mala, quæ, legem tuam tranſgrediendo, commiſimus,aſpexeris:ſed potius ad immenſam clementiam, & pietatem, atque miſericordiam tuam benignè reſpicias,obſecro,noſtríque miſereatis. Amen.

Regina. Spes deſperantium.

Ind.6.

Exod.29. Heb.9.

Exod.3.

Num.17.& Heb.9. Iſa.11.

Per Matiã Chriſto reconciliati.

Aduocata, adiutrix. Portus, redemptio, Spes poſt Chriſtum Matia.

Innocat B. Virginem.

Nota Matiæ malitia.

Petit opem à B. Virgine.

Salutat eã

Pax,gaudium,conſolatio, mundi.

Liberatrix, opitulatrix

Refugium, Spes, præſidium, patrona.

Mediatrix & conciliatrix.

Per B. Virginis & ſanctorũ preces ac merita, petit à Deo miſericordiam.

2. IDEM in oratione ad ſanctiſſimam Dei genitricem: Immaculata & intemerata,incorrupta & prorſus pudica, atque ab omni ſorde ac labe peccati alieniſſima, virgo Dei ſponſa,ac Domina noſtra: vnica ſpes deſperantium, oppreſſorum auxilium, & ad te recurrentium præſentaneum ſubleuamen, omniúmque denique Chriſtianorum firmum præſidium: me maximum peccatorem,ne auerſeris obſecro: quin potius, ſicut mitiſſimi ac clementiſſimi Dei mater es, ita me peccatorem benigniſſimè ſuſcipe, & meam ſordidiſſimam orationem clementer admitte: nec non dulcem quidem Filium tuum, meum autem Domi-

Oratio ad B. Virginem.

Spes,auxilium,ſubleuamẽ, præſidiũ Chriſtianorum.

Dominum ac Deum maternis pietatis tuæ viſceribus amanter libentérque exora: vt ipſe mihi quoque illa inexhauſtæ miſericordiæ ſuæ viſcera referare dignetur: & poſtpoſitis innumerabilibus peccatis meis, ad ſalutarem me pœnitentiam conuertat, ſuáque me rectius complere mandata faciat. Adeſto mihi nunc, & ſemper, ô virgo Dei genitrix, mater miſericordiæ, benigna & clemens, in præſenti quidem vitæ curſu feruens protectrix atque auxiliatrix, hoſtiles quoſcunque impetus à me auertens, & in via ſalutis me conſtituens: ac in extremo vitæ articulo miſeram meam animam conſeruans, & tenebroſos atque horrendos peſſimorum dæmonum aſpectus ab ea procul repellens: in tremendo autem die iudicij, ab æterna me damnatione liberans: & poſtremò, in numerum iuſtorum me referens; atque inacceſſæ tui Filij & Dei gloriæ me hæredem efficiens. Quod vtinam, per piam interceſſionem tuam atque patrocinium, Domina mea, ſanctiſſima Dei mater, mihi, & omnibus humiliter ad te recurrentibus, & ſpem totam in te figentibus poſt hoc exilium concedatur, gratia, miſeratione, & benignitate vnigeniti tui filij, Domini Dei ac Saluatoris noſtri IESV Chriſti.

Mater miſericordiæ, Protectrix, auxiliatrix præſertim in hora mortis & iudicij

Per interceſſionem eius exoptat cõſequi gloriam æternam.

3 ITEM in Threno, id eſt, lamentatione gloriosiſſimæ virginis matris Mariæ ſuper paſſione Domini: Sed te, iam nos, ô pura & immaculata, eadémque benedicta virgo, magni Filij tui, vniuerſorumque Dei mater inculpata, integra, & ſacroſanctiſſima, deſperantium atque reorum ſpes, collaudamus. Tibi, vt gratia pleniſſimæ benedicimus, quæ Chriſtum genuiſti Deum & hominem: omnes tibi procidimus; omnes te inuocamus, & auxilium tuum imploramus. Eripe nos, ô virgo ſancta, atque intemerata, à quacunque neceſſitate ingruente, & à cunctis tentationibus diaboli. Noſtra conciliatrix, & aduocata in hora mortis, atque iudicij eſto; nóſque à futuro inextinguibili igne, & tenebris exterioribus libera; & filij tui nos gloria dignare, ô virgo, & mater dulciſſima, & clementiſſima. Tu ſiquidem vnica apud Deum Chriſtianorum, ſpes noſtra es ſecuriſſima & ſanctiſſima. Cui gloria & honor, decus atque imperium, in ſempiterna ſecula ſeculorum, Amen.

Oratio ad B. Virginẽ.

Spes reorum. Lucæ 1.

Conciliatrix aduocata.

Spes Chriſtianorum apud Deũ.

4 IRENÆVS libro quinto aduerſus hæreſes: vt infrà, quæſtione ſequenti in textu A.

5 GREGORIVS Nazianzenus oratione decimaoctaua, quæ eſt in laudem ſancti Cypriani martyris: Virgo quædam erat patritio genere nata, honeſtiſque moribus prædita. Huius amore magnus Cyprianus captus eſt, eiúſque pudicitiam tentabat, ac pro lenone, non vetula quadam muliercula ad huiuſmodi res idonea, ſed dæmone quodam corporum ac voluptatis amante vtitur. At puella ſimulatque malum perſenſit, atque inſidias intellexit, deſperatis omnibus alijs remedijs, ad Deum confugit, atque aduerſus deteſtabilem amorem, ſponſum ſuum patronum ac defenſorem aſſumit, qui & Suſannam mortis periculo liberauit, & Theclam ſeruauit, illam à læuis preſbyteris, hanc à tyranno ipſius proco, patréque magis tyrannico. Quem tandem hunc? Chriſtum, qui & ſpiritus increpat, & eos, qui mergũtur, ſubleuat, & pedibus mare peragrat, & ſpiritum legionem in profundum mittit, &c. Hæc, atque his plura commemorans, Virginémque Mariam ſupplex obſecrans, vt periclitanti virgini ſuppetias ferret, ieiunij & chameuniæ pharmaco ſeſe communit: partim vt formæ venuſtatem tanquam inſidioſam obſcuraret, ſicque flammæ materiam ſubtraheret, ac libidinis facem abſumeret: partim vt per ſuî afflictionem propitium ſibi Deum & exorabilem redderet. Neque enim Deus vlla re perinde, atque corporis ærumna, conciliatur: lachrymiſque miſericordia viciſſim rependi ſolet. Virgo ſuperat, dæmon ſuperatur. Tentator ad amantem accedit ſéque ſuccubuiſſe indicat; eámque ob cauſam ab eo contemnitur.

Dan. 13.

Luc. 9. Matth. 14.

Virgo B. Mariã in.

6. IDEM in tragœdia, quæ inſcribitur, Chriſtus patiens: vt in quæſt. ſequenti in textu E, & ibidem in teſtimonio.

7. FVLGENTIVS in ſermone de laudibus Mariæ ex partu Saluatoris, vt ſupra, quæſtione decimaquinta, teſtimonio octauo.

8. ANSELMVS Archiepiſcopus Cantuarienſis in libro de excellentia glorioſiſſimæ virginis Mariæ, capite duodecimo: Rogamus te domina per ipſam gratiam, qua te pius & omnipotens Deus ſic exaltauit, & omnia tibi ſecum poſſibilia eſſe donauit, quatenus id apud ipſum nobis impetres & obtineas, vt plenitudo gratiæ, quam meruiſti, in nobis ſic operetur, quô participium beati præmij nobis eius miſericorditer quandoque condonetur. Ad hoc quippe Deus noſter per te factus eſt frater noſter, vt quemadmodum ipſe dignatus eſt conſors fieri noſtræ humanitatis, ſic nos mereamur conſortes fieri ſuæ diuinitatis. Intende ergò domina piiſſima, vt nobis ad effectum proueniat, propter quod Deus noſter ex tuo caſtiſſimo vtero factus homo inter homines venit: nec ſis quæſumus exoratu difficilis, quia proculdubio idem benigniſſimus filius tuus Dominus noſter IESVS Chriſtus erit ad concedendum, quicquid voles, promptiſſimus & exaudibilis. Tantummodò itaque velis ſalutem noſtram, & verè nequaquam ſalui eſſe non poterimus. Quid igitur ſtringet larga miſericordiæ tuæ viſcera Domina contra nos, vt nolis ſaluare nos? Certè Deus noſter (teſte Prophetа) miſericordia noſtra eſt, & tu eiuſdem Domini noſtri abſque dubio vera mater. Si tu ergò quæ Dei mater es, & eô reuera miſericordiæ mater & gratiæ, denegas nobis effectum miſericordiæ, cuius tam mirabiliter facta es mater, quid faciemus, cùm idem filius tuus aduenerit cunctos ęquo iudicaturus iudicio? Subueni ergò nobis domina pijſſima, & non conſiderata peccatorum noſtrorum multitudine, velle tuum ad miſerendum nobis inflecte. Cogita quæſo, & recogita apud te, quia non ad damnandum, ſed ad ſaluandum peccatores conditor noſter ex te factus eſt homo. Cur itaque non iuuabis nos peccatores, quando propter nos in tantam celſitudinem es leuata, vt te dominam habeat & veneretur omnis pariter creatura? Ab initio renouationis humanæ, omnibus, ſub tuum præſidium confugientibus, hucuſque ſuccurriſti, & idcircò præ omni creatura, omni laude digniſſima dici & eſſe meruiſti. Eia ſuccurre, oramus, vt laus, quam per tot ſecula dignè poſſediſti, continua tibi duret in gratia ipſa, qua mundo perdito ſubueniſti. Tibi ergò nos commendamus, tu procura ne pereamus: effice potius, vt ſalus noſtra de die in diem multiplicetur, & filio tuo Domino noſtro IESV Chriſto vita noſtra iugi deuotione famuletur.

Innocatio B. Virginis

Chriſtus ad concedendum facilis quicquid Maria poſtulauerit.

Pſalm. 58. & 143.

Mater miſericordiæ rectè dicitur Maria.

Sub eius præſidium confugientibus ſemper ſuccurrit.

9. BERNARDVS ſermone ſecundo Domi-

nicæ, primæ poſt octauas Epiphaniæ: Quoties mihi neceſsè eſt, fratres, poſt lachrymoſas querimonias veſtras exorare matrem miſericordiæ, vt ſuggerat ſuo benignißimo filio, quoniam vinum non habeatis? Et ipſa, dico vobis, chariſſimi, ſi piè à nobis pulſata fuerit, non deerit neceſſitati noſtræ: quoniam miſericors eſt, & mater miſericordiæ. Nam ſi compaſſa eſt verecundiæ illorum, à quibus fuerat inuitata: multò magis compatietur nobis, ſi piè fuerit inuocata. Placent enim illi nuptiæ noſtræ, & pertinent ad eam multò amplius illis, nimirum de cuius vtero, tanquam è thalamo ſuo, cæleſtis ſponſus proceſſit.

Mariæ inuocatio.
Mater miſericordiæ.
Pſalm. 18.

10. IDEM ſermone primo in Aſſumptione beatæ Mariæ: Præceſſit nos regina noſtra, præceſſit, & tam gloriosè ſuſcepta eſt, vt fiduciaſiter ſequátur dominam ſeruuli clamantes, Trahe nos poſt te: in odore vnguentorum tuorum curremus. Aduocatam præmiſit peregrinatio noſtra, quæ tanquam iudicis mater, & mater miſericordiæ ſupplicitèr & efficaciter ſalutis noſtræ negotia pertractabit. Aſcendens ergò in altum virgo beata, dabit ipſa quoque dona hominibus. Quidni daret? Siquidem nec facultas ei deeſſe poterit, nec voluntas. Regina cælorum eſt, miſericors eſt. Denique mater eſt vnigeniti filij Dei. Nihil enim ſic poteſt poteſtatis eius ſeu pietatis magnitudinem commendare: niſi fortè aut non creditur Dei filius honorare matrem, aut dubitare quis poteſt, omninò in affectum charitatis tranſiſſe Mariæ viſcera, in quibus ipſa, quę ex Deo eſt charitas, nouem menſibus corporaliter requieuit.

Cantic. 1.
Aduocata.
Mater miſericordiæ.
Regina cælorum.
Cui Mariæ tãta ſit pietas ſeu poteſtas.

11. ITEM ſermone quarto in eadem ſolennitate: Sileat miſericordiam tuam, virgo beata, ſi quis eſt, qui inuocatam te in neceſſitatibus ſuis, ſibi meminerit defuiſſe. Nos quidem ſeruuli tui cæteris in virtutibus congaudemus tibi, ſed in hac potius nobis ipſis. Laudamus virginitatem, humilitatem miramur, ſed miſericordia miſeris ſapit dulcius, miſericordiam amplectimur charius, recordamur ſæpius, crebrius inuocamus. Hęc eſt enim, quæ totius mundi reparationem obtinuit ſalutem omnium impetrauit. Conſtat enim pro vniuerſo genere humano fuiſſe ſolicitam, cui dictum eſt: Ne timeas Maria, inueniſti gratiam, vtique quam quærebas. Quis ergò miſericordiæ tuæ, ô benedicta, longitudinem & latitudinem, ſublimitatem & profundum queat inueſtigare? Nam longitudo eius, vſque in diem nouiſſimum inuocantibus eam ſubuenit vniuerſis. Latitudo eius replet orbem terrarum, vt tua quoque miſericordia plena ſit omnis terra. Sic & ſublimitas eius ciuitatis ſupernæ inuenit reſtaurationem; & profundum eius ſedentibus in tenebris, & in vmbra mortis, obtinuit redemptionem. Per te enim cælum repletum, infernus euacuatus eſt, inſtauratæ ruinę cęleſtis Ieruſalem, expectantibus miſeris vita perdita data. Sic potentiſſima & piiſſima charitas, & affectu compatiendi, & ſubueniendi abundat effectu, ęque locuples in vtroque. Ad hunc igitur fontem ſitibunda properet anima noſtra, ad hunc miſericordię cumulum, tota ſoli-

Maria inuocata nemini deeſt.
Lucæ 1.
Mariæ in omnes beneficia.

citudine miſeria noſtra recurrat. Sit pietatis tuę ipſam, quam apud Deum gratiam inueniſti, notam facere mundo: reis veniam, medelam ęgris, puſillis corde robur, afflictis conſolationem, periclitantibus adiutorium & liberationem ſanctis tuis precibus obtinendo. In hac quoque die ſolemnitatis & lętitię, dulciſſimum Mariæ nomen cum laude inuocantibus ſeruulis, per te regina clemens, gratię ſuę munera largiatur Ieſus Chriſtus filius tuus Dominus noſter: qui eſt ſuper omnia Deus benedictus in ſecula. Rom. 9.

12. DAMASCENVS oratione prima de natiuitate B. Mariæ: Saluto te, Maria dulciſſimum Annæ pignus. Meritò te beatam prædicant omnes generationes, vt eximium humani generis decus. Tu ſacerdotum gloria, Chriſtianorum ſpes, virginitatis feraciſſima planta. Per te enim virginitatis pulchritudo lætiſſimæ ſeſe diffudit. Benedicta tu inter mulieres, & benedictus fructus ventris tui. Qui Dei genitricem te confitentur, benedicti ſunt: & qui inficiantur, maledicti. O Ioachim & Annæ filia, ac Domina, peccatoris orationem accipe, ardenter tamen amantis, ac colentis, téque ſolam gaudij ſpem habentis, vitæ antiſtitem, in gratiam cum filio me reducentem, firmámque ſalutis arram. Peccatorum ſarcinam diſcute, idque quod menti meæ tenebras offundit, ac terrenam craſſitiem diſſipa. Tentationes comprime, piéque ac ſanctè vitam meam guberna, atque ad cæleſtem beatitudinem fac te duce perueniam. Pacem mundo, atque omnibus huiuſce vrbis incolis, rectè de religione ſentientibus, abſolutam numeris omnibus lætitiam ac ſempiternam ſalutem, per tuorum parentum, ac totius Eccleſiæ complementi preces concilia. Fiat, fiat. Aue gratia plena, Dominus tecum: benedicta tu inter mulieres, & benedictus fructus ventris tui Ieſus-Chriſtus Dei filius.

Maria gloria ſacerdotum, Chriſtianorum ſpes.
Inuocat B. Virginem, ſpem gaudij, vitæ antiſtitẽ, arrã ſalutis.

13. ET in carminibus ad ß. Virginem: Inuiſrupe-rabilem Deipara ſpem tuam habens ſeruabor, defenſionem tuam poſſidens, per quam, ô pura, non timebo: perſequar inimicos meos, & in fugam vertam, ſolam habens vt thoracem protectionem tuam, & omnipotens auxilium tuum: & deprecor clamans tibi: Domina, ſalua me intercęſſionibus tuis. Item: Glorioſa ſemper virgo, mater Chriſti Dei, adduc noſtram deprecationem filio tuo & Deo, vt ſaluet per te animas noſtras. Iterùm: Miſericordiæ ianuam aperi nobis benedicta Deipara: ſperantes igitur in te, ne aberremus: liberemur per te à calamitatibus: tu enim es ſalus generis hominum. Ad eandem: Agnoſcens multitudines meorum Deipara peccatorum, ad te confugi, ô ſancta, ſalutis indigens: viſita ægrotantem meam animam. & pete à filio tuo & Deo modò dari mihi remiſſionem eorum, quæ feci, malorum, ſola ſancta, ſola benedicta. Denique eidem: Omnem ſpem meam in te repono mater luminis: ſerua me ſub protectionem tuam.

Spes.
Salua me intercęſſionibus tuis
Salus hominum.

14. CANTICORVM ſecundo: Sicut lilium inter ſpinas, ſic amica mea inter filias.

XIX.

Patrum de Maria Virgine teſtimonia.

A IRENÆVS: Sicut Eua ſeducta eſt, vt effugeret Deum, ſic Maria ſuaſa eſt obedire Deo, vti virginis Euæ virgo Maria fieret aduocata: & quemadmodum adſtrictum eſt morti genus humanum per virginem, ſoluatur per virginem, æqua lance diſpoſita virginalis inobedientia, per virginalem obedientiam. Lib. 5. contra hæreſ. cap. 19.

B CHRYSOSTOMVS: Vt verè dignum & iuſtum eſt, glorificare te Deiparam, & ſemper beatiſſimam, & penitùs incontaminatam matrem Dei noſtri, honoratiorem Cherubim, & glorioſiorem incomparabiliter Seraphim, quæ citra corruptionem Deum peperiſti: verè Deiparam te magnificamus: *Aue gratia plena Maria, Dominus tecum, benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus ventris tui*, quoniam ſaluatorem animarum noſtrarum peperiſti. In Liturgia.

C AMBROSIVS: Sit nobis tanquàm in imagine deſcripta virginitas vitáque beatæ Mariæ, de qua velut ſpeculo refulget ſpecies caſtitatis, & forma virtutis. Quid nobilius Dei matre? quid ſplendidius ea, quam ſplendor elegit? quid caſtius ea, quæ corpus ſine corporis contagione generauit? Talis fuit Maria, vt eius vnius vita, omnium diſciplina ſit. Lib. 2. de virginibus.

D ATHANASIVS: Quandoquidem ipſe Rex eſt, qui natus eſt ex virgine, idémque Dominus & Deus; ea propter & mater, quæ eum genuit, & Regina, & Domina, & Deipara propriè & verè cenſetur. Iſta noua Eua mater vitæ appellatur, variegatáque permanet ad primitias vitæ immortalis omnium viuentium. Dicimus eam igitur iterùm atque iterùm, & ſemper, & vndequaque beatiſſimam. Ad te clamamus, recordare noſtrî ſanctiſſima virgo, quæ etiam à partu virgo permanſiſti. *Aue gratia plena, Dominus tecum*: beatam te prædicant omnium angelorum, & terreſtrium hierarchiæ. *Benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus ventris tui*. Intercede hera, & domina, & regina, & mater Dei pro nobis. In Euang. de ſanc. noſtra Deipara.

E GREGORIVS NAZIANZENVS. In trag. Chriſtus patiens.

O ter beata mater, ô lux virginum,
Quæ templa cæli lucidiſſima incolis,
Mortalitatis liberata ſordibus,
Ornata iam immortalitatis es ſtola:
Verbis benignam ab alto aurem exhibe meis,
Meáſque virgo ſuſcipe, obſecro, preces.
Nam ſolus eſt honor hic tibi à mortalibus,
Quæ facta Verbi mater es diuinitus,
Confiſus vnde verba perſoluo tibi,
Plexámque de prato coronam florido
Tibi offero regina, quòd me plurimis
Dignata quondam gratijs, varijs adhæc
Me liberas ſemper calamitatibus:
Multiſque defenſas ab aduerſarijs,
Tam qui videntur, quàm videri qui haud queunt.
Me flecte tandem, quomodo in vita auctior
Virtute fiam, téque ſemper præſidem
Vitæ meæ, ac demum benignam ac ſedulam,

Habeam aduocatam filio coram tuo,
Cum cæteris charis Deo virgunculis.
Ne me ergo tradier sinas tortoribus,
Aut perditori hominum fieri ludibrio:
Adsiste, & à tenebris & igne libera:
Fac vt fide tuáque saluer gratia:
Per te ex Deo nobis profecta est gratia:
Quare hunc tibi hymnum pango charisterion:
Salue puella gratiosa, mater &
Virgo omnium castissima ac pulcherrima,
Exercitibus præstantior cælestibus,
Regina mundi, gaudium mortalium,
Semper benignam te exhibe mortalibus,
Mihique sis salus vbique maxima.

Serm. 2. de Annun. Domini.

F AVGVSTINVS: Sancta Maria, succurre miseris, iuua pusillanimes, refoue flebiles, ora pro populo, interueni pro clero, intercede pro deuoto fœmineo sexu: sentiant omnes tuum iuuamen, quicunque celebrant tuam commemorationem.

Serm. de laudib. Mariæ.

G FVLGENTIVS: Facta est Maria fenestra cæli, quia per ipsam DEVS verum fudit seculis lumen. Facta est Maria scala cælestis, quia per ipsam Deus descendit ad terras, vt per ipsam homines ascendere mereantur ad cælos. Facta est Maria restauratio fœminarum, quia per ipsam à ruina primæ maledictionis probantur esse subtractæ.

Ser. 2. de Aduent. Lege eundem hom. 2. super, Missus est: & in illud Apoc. Signum magnum apparuit. Item in serm. de natiuit. Virginis.

H BERNARDVS: Virgo regia ipsa est via, per quam Saluator aduenit, procedens de ipsius vtero, tanquàm sponsus de thalamo suo. Per te accessum habeamus ad filium, ô benedicta inuentrix gratiæ, genitrix vitæ, mater salutis; vt per te nos suscipiat, qui per te datus est nobis.

TESTIMONIA.

A IRENÆVS libro quinto contra hæreses, cap. decimonono: Sicut Eua seducta est, &c. vt in tex.

B CHRYSOSTOMVS in Liturgia, vt in textu, & suprà quæstione decimaquinta, testimo. secundo.

C AMBROSIVS libro secundo de virginibus: Sit vobis, ô sanctæ virgines, tanquá in imagine descripta virginitas vitáque beatæ Mariæ, de qua, velut in speculo, refulget species castitatis, & forma virtutis. Hinc sumatis licet exempla viuendi, vbi, tanquam in exemplari, magisteria expressa probitatis, quid corrigere, quid effugere, quid tenere debeatis, ostendunt. Primus discendi ardor, nobilitas est magistri. Quid nobilius Dei matre? Quid splendidius ea, quam splendor elegit? quid castius ea, quæ corpus sine corporis contagione generauit? Nam de cæteris eius virtutibus quid loquar? Virgo erat, non solùm corpore, sed etiam mente: quæ nullo doli ambitu syncerum adulteraret affectum. Corde humilis, verbis grauis, animi prudens, loquendi parcior, legendi studiosior. non in incerto diuitiarum, sed in prece pauperis spem reponens. Intenta operi, verecunda sermone: arbitrum mentis solita. non hominem, sed Deum quærere. Nullum lædere, benè velle omnibus, assurgere maioribus natu, æqualibus non inuidere, fugere iactantiam, rationem sequi, amare virtutem. Quando ista vel vultu læsit parentes? quando dissensit propinquis? quando fastidiuit humilē? quando derisit debilem? quādo vitauit inopem? Eos solos solita cœtus virorum inuisere, quos misericordia non erubesceret, neque præteriret verecundia. Nihil toruum in oculis, nihil in verbis procax, nihil in actu inuerecundum. Non gestus fractior, non incessus solutior, non vox petulantior: vt ipsa corporis species, simulacrum fuerit mentis, figura probitatis. Bona quippe domus in ipso vestibulo debet agnosci, ac primo prætendat ingressu, nihil intus latere tenebrarum: vt mens nostra nullis retinaculis corporalibus impedita, tanquàm lucernæ lux intus posita, foris luceat. Quid ego exequar ciborum parsimoniam, officiorum redundantiam, alterum vltra naturam superfuisse, alterum penè ipsi naturæ defuisse? Illic nulla intermissa tempora, hinc congeminatos ieiunio dies: Et si quando reficiendi successisset voluntas, cibus plerunque obuius, qui mortē arceret, non delicias ministraret. Dormire non priùs cupiditas, quā necessitas fuit: & tamen cùm quiesceret corpus, vigilare animus, qui frequenter in somnis aut lecta repetit, aut somno interrupta continuat, aut dispositа gerit, aut gerenda prononciat. Prodire domo nescia, nisi cùm ad Ecclesiam conueniret, & hoc ipsum cum parentibus, aut propinquis. Domestico operosa secreto, forensi stipata comitatu, nullo meliore tamen suî custode, quā seipsa: quæ incessu affatúque venerabilis, non tam vestigium pedis tolleret, quàm gradum virtutis attolleret. Vt tamen alios habeat virgo membrorum custodes suorum: morum autem suorum se habeat ipsa custodem. Plures erunt,

Matiæ virtutes, & quæ viuēdi ratio fuerit.

de

de quibus discat, seipsa se doceat, quæ virtutes magistras habet: quia quicquid egerit, disciplina est. Sic Maria intendebat omnibus, quasi à pluribus moneretur: sic implebat omnia virturis officia, vt non tam disceret, quàm doceret. Talem hanc Euangelista monstrauit, talem angelus reperit, talem Spiritus sanctus elegit. Quid enim in singulis morer? vt eam parentes dilexerint, extranei prædicauerint, quæ digna fuit, ex qua Filius Dei nasceretur? Hæc ad ipsos ingressus angeli inuenta domi in penetralibus sine comite, ne quis intentionem abrumperet, ne quis obstreperet. Neque enim comites fœminas desiderabat, quæ bonas comites cogitationes habebat. Quinetiam tum sibi minùs sola videbatur, cùm sola esset. Nam quemadmodum sola, cui tot libri adessent, tot Archangeli, tot Prophetæ? Denique & Gabriel eam, vbi reuisere solebat, inuenit: & angelum Maria, quasi viri specie mota, trepidauit, quasi non incognitum, audito nomine recognouit. Ità peregrinata est in viro, quæ non est peregrinata in angelo: vt agnoscas aures religiosas, oculos verecundos. Denique salutata obmutuit, & appellata respondit: sed quæ primo ritubauerat aspectu, posteà promisit obsequium. Quàm verò religiosa in propinquas fuerit, scriptura diuina significat. Nam & humilior facta est, vbi se à Deo cognouit electam: & statim ad cognatam suam in montana processit, non vtique vt exemplo crederet, quæ iam crediderat oraculo: Beata enim, inquit, quæ credidisti. Et tribus cum ea mensibus mansit. Tanti autem interuallo temporis, non fides quæritur, sed pietas exhibetur. Et hoc, posteaquàm in vtero parentis exiliens puer matrem Domini salutauit, priùs compos deuotionis, quàm naturæ. Indè tot sequentibus signis, cùm sterilis pareret, virgo conciperet, loqueretur mutus, adoraret magus, expectaret Simeon, sidera nunciarent, Maria mobilis ad introitum, immobilis ad miraculum, Conseruabat, inquit, hæc omnia in corde suo. Quamuis mater Domini, discere tamen præcepta Domini desiderabat: & quæ Deum genuerat, Deum tamen scire cupiebat. Quid, quòd annis quoque omnibus ibat in Hierusalem solenni die Paschæ, & ibat cum Ioseph? Vbique in virgine comes singularum virtutum est pudor. Hic individuus debet esse virginitati, sine quo non potest esse virginitas. Ned ad templum igitur Maria sine pudoris sui custode processit. Hæc est imago virginitatis. Talis enim fuit Maria, vt eius vnius vita, omnium disciplina sit. Si igitur author non displicet, opus probemus, vt quæcunque sibi eius exoptat præmium, imitetur exemplum. Quantæ in vna virgine species virtutum emicant? Secretum verecundiæ, vexillum fidei, deuotionis obsequium: virgo intra domum, comes ad ministerium, mater ad templum. O quantis illa virginibus occurret: quantas complexa ad Dominum trahet, dicens: Hæc torum filij mei, hæc thalamos nuptiales immaculato seruauit pudore. Quemadmodum eas ipse Dominus commendabit Patri, nimirum illud repetens suum: Pater sancte, istæ sunt quas seruaui tibi: in quibus filius hominis caput reclinans quieuit: peto vt vbi ego sum, & ipsæ sint mecum. Sed non solùm sibi debent prodesse, quæ non solæ vixerunt sibi. Hæc parentes redimat, hæc fratres. Pater iuste, mundus me non cognouit: Istæ autem me cognouerunt, & mundum cognoscere noluerunt. Quæ pompa illa, quanta angelorum lætitia plaudentium, quòd habitare mereatur virgo in cælo, quæ cælestem vitam vixit in seculo? Tunc etiam Maria tympanum sumens, choros virginales excitabit, cantantes Domino, quòd per mare seculi, sine secularibus fluctibus transiêrunt. Tunc vnaquæque exultabit dicens: Introibo ad altare Dei, ad Deum qui lętificat iuuentutem meam. Immolo Deo sacrificium laudis, & reddo altissimo vota mea. Neque enim dubitauerim vobis patere altaria, quarum mentes altaria Dei confidenter dixerim: in quibus quotidiè, pro redemptione corporis. Christus immolatur. Nam si corpus virginis Dei templum est, animus quid est, qui tanquam membrorum cineribus excitatis, sacerdotis æterni redopertus manu, vaporem diuini ignis exhalat? Beatæ virgines, quæ tam immortali spiratis gratia, vt horti floribus, vt tẽpla religione, vt altaria sacerdote. Ergò sancta Maria, disciplinã vitæ informet.

Matth. 1. Luc. 2.

Luc. 2.

Mariæ vita, omnium disciplina est.

Ioan. 17.

Exod. 17.

Psal. 42. & 49.

Luc. 1.

D ATHANASIVS in sermone super Euangelium de sanctissima nostra Deipara: Quandoquidem ipse rex est, qui natus est ex virgine, &c. vt in textu.

E GREGORIVS Nazianzenus in fine Tragœdiæ suæ, quæ inscribitur, CHRISTVS patiens: O ter beata mater, &c. vt in textu.

F AVGVSTINVS sermone secundo de Annunciatione Dominica: Sancta Maria, succurre miseris, &c. vt in textu, & suprà in quæstione decimaquinta, testimonio quarto.

G FVLGENTIVS in sermone de laudibus Mariæ ex partu Saluatoris: Facta est Maria fenestra cæli, &c. vt in textu, & suprà, quæstione decimaquinta, testimonio octauo.

1. H BERNARDVS sermone secundo in Aduentu Domini: Virgo regia ipsa est via, per quam Saluator aduenit, procedens ex ipsius vtero, tanquàm sponsus de thalamo suo. Tenentes ergò viam, studeamus & nos dilectissimi ad ipsum per eam ascendere, qui per ipsam ad nos descendit; per eam venire in gratiam ipsius, qui per eam in nostram miseriam venit. Per te accessum habeamus ad filium, ô benedicta, inuentrix gratiæ, genitrix vitæ, mater salutis, vt per te nos suscipiat, qui per te datus est nobis. Excuset apud ipsum integritas tua, culpam nostrę corruptionis, & humilitas Deo grata, nostrę veniam impetret vanitati. Copiosa charitas tua, nostrorum cooperiat multitudinem peccatorum; & fœcunditas glorioſa, fœcunditatem nobis conferat meritorum. Domina nostra, mediatrix nostra, aduocata nostra, tuo filio nos reconcilia, tuo filio nos commenda, tuo nos filio repręsenta. Fac, ô benedicta, per gratiam quam inuenisti, per prerogatiuam quam meruisti, per misericordiam quam peperisti; vt qui te mediante fieri dignatus est particeps infirmitatis & miseriæ nostræ, te quoque intercedente, participes faciat nos gloriæ & beatitudinis suę Iesus Christus filius tuus Dominus noster, qui est super omnia Deus benedictus in secula, Amen.

Oratio ad B. Virginẽ.

Domina, mediatrix, & aduocata nostra.

Rom. 9.

2. IDEM sermone secundo de laudibus virginis matris super Euangelium, Missus est: Si insurgant venti tentationum, si incurras scopulos tribulationis; respice stellam, voca Mariam: &c. vt suprà, quęstione decimaoctauo, A testimonio sexto.

3. ET in sermone de verbis Apocalypsis, Si-

Apoc. 12.

2. Cor.3. gnum magnum apparuit in cælo: Et quidem sufficere poterat Christus, siquidem & nunc omnis sufficientia nostra ex eo est: sed nobis bonum non erat, esse hominem solum: Congruum magis, vt adesset nostræ reparationi sexus vterque, quorum corruptioni, neuter defuisset. Fidelis planè & potens mediator Dei & hominum homo Christus Iesus, sed diuinam in eo reuerentur homines mateſtatem. Non sola illi cantatur misericordia, cantatur pariter & iudicium: quia etsi didicit ex his, quæ passus est, compassionem, vt misericors fieret, habet tamen & iudiciariam potestatem. Opus est mediatore ad mediatorem istum, nec alter nobis vtilior, quàm Maria. Crudelis nimirum Eua, per quam serpens antiquus pestiferum etiam ipsi viro virus infudit; sed fidelis Maria, quæ salutis antidotum, & viris, & mulieribus propinauit. Illa enim ministra seductionis, hæc propitiationis. Illa suggessit præuaricationem, hæc iniecit redemptionem. Quid ad Mariam accedere trepidet humana fragilitas? Nihil austerum in ea, nihil terribile, tota suauis est, omnibus offerens lac & lanam. Reuolue diligentius euangelicæ historiæ seriem vniuersam, & si quid fortè increpatorium, si quid durum, si quod denique signum vel tenuis indignationis occurrerit in Maria, decætero suspectam habeas, & accedere verearis. Quòd si (vt verè sunt) plena magis omnia pietatis, & gratiæ, plena mansuetudinis & misericordiæ, quæ ad eam pertinent, inueneris; age gratias ei, qui talem tibi mediatricem benignissima miseratione prouidit, in qua nihil possit esse suspectum. Denique omnibus omnia facta est, sapientibus & insipientibus copiosissima charitate debitricem se fecit, omnibus misericordiæ sinum aperit, vt de plenitudine eius accipiant vniuersi; captiuus redemptionem, æger curationem, tristis consolationem, peccator veniam, iustus gratiam, angelus lætitiam: denique tota Trinitas gloriam, Filij persona carnis humanæ substantiam, vt non sit, qui se abscondat à calore eius. Ipsa est quondam à Deo promissa mulier, serpentis antiqui caput virtutis pede contritura: cuius planè calcaneo in multis versutijs insidiatus est, sed sine causa. Sola enim contriuit vniuersam hæreticam prauitatem. Alius non de substantia carnis suæ Christum edidisse dogmatisabat; alius paruulum non peperisse, sed reperisse sibilabat; alius (vel post partum) viro cognitam blasphemabat; alius Dei matrem audire non sustinens, magnum illud nomen theotocos, impiissimè sugillabat: sed contriti sunt insidiatores, conculcati supplãtatores, confutati derogatores, & beatam eam dicunt omnes generationes. Amplectamur Mariæ vestigia, fratres mei, & deuotissima supplicatione beatis illius pedibus prouoluamur. Teneamus eam, nec dimittamus, donec benedixerit nobis. Potens est enim. Nempè vellus est medium inter rorem & aream, mulier inter solem & lunam, Maria inter Christum & Ecclesiã constituta. Et quibusdam interiectis: Quis stellas nominet, quibus Mariæ regium diadema compactum est? Supra hominem est coronæ huius rationem exponere, indicare compositionem. Nos tamen pro modulo nostræ exiguitatis, abstinentes à periculoso scrutinio secretorum, non incongruè forsitan, duodecim stellas istas, duodecim prærogatiuas gratiarum intelligere videamur, quibus Maria singulariter adornatur.

Pſal.100. Heb. 12.

Opus est mediatore ad mediatoré Christum.

Maria benigna mediatrix.

1. Cor.3. De Mariæ plenitudine accipiũt vniuersi.

Pſal.18. Maria contriuit caput serpentis. Genes.3. Cunctas hæreses interemit.

Luc.1.

Mariæ pedibus procidendum. Potentia eius Media inter Christum & Ecclesiam.

Stellæ duodecim in corona B. Virginis,

Siquidem inuenire est in Maria prærogatiuas cæli, prærogatiuas carnis, prærogatiuas cordis: & si fuerit ternarius iste per quaternarium multiplicatus, habemus fortè stellas duodecim, quibus Reginæ nostræ diadema præfulgeat vniuersis. Mihi sanè singularis rutilat fulgor, primò quidem in Mariæ generatione: secundò in angelica visitatione: tertiò in spiritus superuentione: quartò in filij Dei inenarrabili conceptione. Sic & in his quoque tidereum planè irradiat decus, quòd virginitatis primiceria, quòd sine corruptione fœcunda, quòd sine grauamine grauida, quòd sine dolore puerpera. Nihilominùs etiam speciali quodam splendore in Maria coruscant mansuetudo pudoris, deuotio humilitatis, magnanimitas credulitatis, martyrium cordis. Et in fine sermonis: Iam te mater misericordiæ per ipsum syncerissimæ tuæ mentis affectum, tuis iacens prouoluta pedibus luna, mediatricem sibi apud solem iustitiæ constitutam deuoris supplicationibus interpellat, vt in lumine tuo videat lumen, & solis gratiam tuo mereatur obtentu, quam verè amauit præ omnibus, & ornauit, stola gloriæ induens, & coronam pulchritudinis ponens in capite tuo. Plena es gratiarum, plena rore cælesti, innixa super dilectum, delicijs affluens. Ciba hodiè pauperes tuos domina, ipsi quoque catelli de micis edant, nec puero Abrahæ tantùm, sed & camelis potum tribuas de superefluenti hydria tua, quia tu verè puella es præelecta & præparata altissimi filio tuo, qui est super omnia Deus benedictus in secula, Amen.

sunt ei priuilegia.

Ecclesiæ oratio ad matrem misericordiæ & mediatricem apud solé iustitiæ.

Cantic.2. Matth. 15. Genes.24.

Rom.9.

4. IDEM in sermone de natiuitate Mariæ: Altius ergò intueamini, quãto deuotionis affectu à nobis Mariam voluerit honorari, qui totius boni plenitudinem posuit in Maria: vt proindè si quid spei in nobis est, si quid gratiæ, si quid salutis, ab ea nouerimus redundare, quę ascendit delicijs affluens. Hortus planè deliciarũ, quem non modò afflauerit veniens, sed & perflauerit superueniens auster ille diuinus, vt vndique fluant & effluant aromata eius, charismata scilicet gratiarum. Tolle corpus hoc solare, quod illuminat mundum, vbi dies? Tolle Mariam hanc maris stellam, maris vtique magni & spatiosi, quid nisi caligo inuoluẽs, & vmbra mortis, ac densissimę tenebrę relinquuntur? Totis ergò medullis cordium, totis præcordiorum affectibus, & votis omnibus, Mariam hanc veneremur, quia sic est voluntas eius, qui totum nos habere voluit per Mariam: hęc inquam voluntas eius est, sed pro nobis. In omnibus siquidem, & per omnia prouidens misericordiarum pater, trepidationem nostram tolatur, fidem excitat, spem roborat, diffidétiam abigit, erigit pusillanimitatem. Ad Patrem verebaris accedere solo auditu territus, ad folia fugiebas: Iesum tibi dedit mediatorem. Quid non apud talem Patrem Filius talis obtineat? Exaudietur vtique pro reuerentia sua; Pater enim diligit Filium. An verò trepidas & ad ipsum? Frater tuus est, & caro tua, tentatus per omnia absque peccato, vt misericors fierer. Hunc tibi fratrem Maria dedit: sed forsitan & in ipso maiestatem vereare diuinã, quòd licet factus sit homo, manserit tamen Deus. Aduocatum habere vis & ad ipsum? Ad Mariam recurre. Pura siquidem humanitas in Maria, non modò pura ab omni contaminatione, sed & pura singularitate naturæ. Nec

Honorari Mariã voluit Deus.

Cantic.8. Cantic.4.

Pſal.103.

1. Tim.2.

Heb.5.

Nota.

Maria aduocata ad Christum.

rę. Nec dubius dixerim; exaudietur & ipſa pro reuerentia ſua. Exaudiet vtique matrem filius, & exaudiet filium Pater. Filioli, hęc peccatorum ſcala, hæc mea maxima fiducia eſt, hæc tota ratio ſpei meæ. Quid enim? Poteſt ne filius aut repellere, aut ſuſtinere repulſam? non audire, aut non auditi filius poteſt? Neutrum planè. Inueniſti (ait angelus) gratiam apud Deum. Feliciter. Semper hæc inueniet gratiam, & ſola eſt gratia qua egemus. Prudens virgo, non ſapientiam, ſicut Salomon, non diuitias, non honores, non potentiam, ſed gratiam requirebat. Nimirùm ſola eſt gratia, qua ſaluamur. Quid nos alia concupiſcimus fratres? Quæramus gratiam, & per Mariam quæramus; quia quod quærit inuenit, & fruſtrari non poteſt. Et in fine ſermonis: Cæterùm quicquid illud eſt, quod offerre paras, Mariæ commendare memento, vt eodem alueo ad largitorem gratiæ, gratia redeat, quo influxit. Neque enim impotens erat Deus, & ſine hoc aquæ ductu (ſcilicet Maria) infundere gratiam prout vellet, ſed tibi vehiculum voluit prouidere. Fortè enim manus tuæ aut ſanguine plenæ, aut infectæ muneribus, quòd non eas ab omni munere excuſſiſti. Ideóque modicū iſtud quod offerre deſideras, gratiſſimis illis, & omni acceptione digniſſimis. Mariæ manibus offerendum tradere cura, ſi non vis ſuſtinere repulſam. Nimirum candidiſſima quædam lilia ſunt, nec cauſabitur ille liliorum amator inter lilia non inuentum, quidquid illud ſit, quod inter Mariæ manus inuenerit.

Scala peccatorum à Maria ad filium, & à Filio ad Patrem. Luc.1.

Per Mariā quærenda gratia.

CAPVT TERTIVM DE CHARITATE ET DECALOGO.

I.

Eſtne ſatis Chriſtiano, in fidei ac ſpei doctrina inſtitui?

REFERT ſummoperè, illum, qui Fidem ac Spem eſt conſecutus, Charitate quoque prædituṁ eſſe. Nam de his tribus coniunctim docet Paulus: *Nunc manent*, [a] inquit, *Fides, Spes, Charitas: tria hæc: maior autem horum eſt Charitas.* Magna certè Fides, quæ ſatis eſſe [b] queat ad montes transferendos, & patranda miracula: magna etiam Spes, ſalutis quædam [c] galea & ancora, quæ propoſita Dei bonitate, & præmij magnitudine, tum efficacem conſolationem laborantibus, tum fiduciam ſingularem precantibus ſuggerit. Maxima verò Charitas, [d] virtutum omnium princeps, quæ modum finemq́; neſcit, nec morientes deſerit, morte ipſa fortior, qua ſine, Fides & Spes Chriſtiano quidem ineſſe, ſed ad benè beateq́; viuendum [e] ſufficere minimè poſſunt. Vnde à Ioanne dictum eſt: [f] *Qui non diligit, manet in morte*, quanuis interim credat ac ſperet ille, vt fatuæ virgines in [g] Euangelio nobis exemplo eſſe poſſunt.

a 1.Cor.13.d

b 1.Cor.13.a Mar.11.e Matth.7.c

c 1.Theſſ.5.b Epheſ.6.e Heb.6.d

d Proſper li.3. de vita contempla.ca.13.& 15. Aug. in Pſal.47. Idem tract.5. in epiſt. Ioan. Item in Ench.cap.117. & ſerm.53. de tempore. e Aug.15.de Trin.ca.18.

f 1.Ioan.3.c

g Mat.25.a Aug.ſer.13. de verbis Domi.c.4.& 8

TESTIMONIA.

1. PRIORIS ad Corinthios decimotertio: Nunc manēt fides, ſpes, charitas, &c. vt in textu.

2. IDEM: Si linguis hominum loquar, & angelorum, charitatem autem non habeam, factus ſum velut ęs ſonans, aut cymbalum tinniens. Et ſi habuero prophetiam, & nouerim myſteria omnia, & omnem ſcientiam: & ſi habuero omnem fidem ita vt montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil ſum. Et ſi diſtribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, & ſi tradidero corpus meum ita vt ardeā, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodeſt.

3. MARCI vndecimo: Habete fidem Dei. amē dico vobis, quia quicunque dixerit huic monti: Tollere, & mittere in mare, & non hęſitauerit in corde ſuo, ſed crediderit, quia quodcunque dixerit, fiat, fiet ei.

4. MATTHÆI ſeptimo: Non omnis, qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum cęlorum: ſed qui facit voluntatem Patris mei, qui in cęlis eſt, ipſe intrabit in regnū cęlorum. Multi dicent mihi in illa die: Domine, Domine, nónne in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo dęmonia eiecimus, & in nomine tuo virtutes multas fecimus? Et tunc confitebor illis: Quia nunquam noui vos: diſcedite à me, qui operamini iniquitatem.

5. PRIORIS ad Theſſalonicenſes quinto capite: Nos autem, qui diei ſumus, ſobrij ſimus,

induti loricam fidei, & charitatis, & galeam ſpem ſalutis.

6. Ad Epheſios ſexto: In omnibus ſumentes ſcutum fidei, in quo poſſitis omnia tela nequiſſimi ignea extinguere, & galeam ſalutis aſſumite: & gladium ſpiritus (quod eſt verbum Dei.)

7. Ad Hebræos ſexto: Confugimus ad tenendam propoſitam ſpem, quam ſicut anchoram habemus animæ tutam ac firmam, & incedentem vſque ad interiora velaminis, &c.

8. Prosper Regienſis Epiſcopus libro tertio de vita contemplatiua, capite decimotertio: Charitas eſt, vt mihi videtur, recta voluntas ab omnibus terrenis ac præſentibus prorſus auerſa: iuncta Deo inſeparabiliter, & vnita: igne quodam ſancti Spiritus, à quo eſt, & ad quem refertur, incenſa: inquinamenti omnis extranea, corrumpi neſcia, nullo vitio mutabilitatis obnoxia, ſupra omnia, quæ carnaliter diliguntur, excelſa, affectionum omnium potentiſſima, diuinæ contemplationis auida, in omnibus ſemper inuicta, ſumma actionum bonarum, ſalus morum, finis cæleſtium præceptorum, mors criminum, vita virtutum, virtus pugnantium, palma victorum, anima ſanctarum mentium, cauſa meritorum bonorum, præmium perfectorum. In peccatis ſuis mortuos ſuſcitat, languentes ſanat, perditos inſtaurat, ſpem deſperatis inſpirat, pacificas mentes inhabitat: fructuoſa in pœnitentibus, læta in proficientibus, glorioſa in perſeuerantibus; victorioſa in martyribus, operoſa in omnibus omninò fidelibus: quam fides concipit, ad quam ſpes currit, cui profectus omnium ſeruit, ex qua quicquid eſt boni operis, viuit, ſub qua obedientia creſcit, per quam patientia vincit, propter quam carnalia blandimenta deuotio religioſa contemnit: ſine qua nullus Deo placuit, cum qua nec potuit aliquis peccare, nec poterit. Hæc eſt charitas vera, germana, perfecta, quam excellentiorem viam nominat ſanctus Apoſtolus. Et verè ipſa eſt via, quæ ducit per ſe ambulantes ad patriam: quia ſicut ſine via peruenit nullus quò tendit: ità ſine charitate, quæ dicta eſt via, non ambulare poſſunt homines, ſed errare.

9. Et capite decimoquinto: Ergò ſi charitatem Deo exhibeamus, & proximo de corde puro, & conſcientia bona, & fide non ficta, facilè peccato reſiſtimus, bonis omnibus abundamus, ſeculi blandimenta contemnimus, & omnia quæ difficilia ſunt humanæ fragilitati, vel aſpera, etiam cum delectatione perficimus: ſi tamen Deum charitate perfecta, quæ nobis ex illo eſt, ex toto corde, ex tota anima, & ex totis viribus diligamus. Ex ea enim parte quis peccat, ex qua minus diligit Deum: quem ſi ex toto corde diligamus, nihil erit in nobis, vndè peccati deſiderijs ſeruiamus. Et quid eſt diligere Deum, niſi illi * occupare animum, concipere fruendæ viſionis eius affectum, peccati odium, mundi faſtidium, diligere etiam proximum, quem ipſe in ſe cenſuit diligendum, in ipſo amore ſeruare legitimum modum, nec peruertere dilectionis ordinem conſtitutum? Ordinem dilectionis illi peruertunt, nec modum diligendi cuſtodiunt, qui aut mundum, qui contemnendus eſt, diligunt, aut corpora ſua minus diligenda plus diligunt, aut proximos non ſicut ſeipſos, aut Deum plus quã ſeipſos fortè non diligunt. Sed de mundo, quòd diligi omninò non debeat, ipſius Dei noſtri per ſanctum Ioannem Apoſtolum vox eſt dicentis: Nolite diligere mundum. Corpus autem noſtrum, quia pars noſtri eſt, ad hoc nobis diligendum, vt ſaluti eius ac fragilitati naturaliter conſulamus, & agamus quatenus ſpiritui ordinatè ſubiectum, ad æternam ſalutem accepta immortalitate & incorruptione perueniat: non ſuis voluptatibus diffluendo, animæ rigorem ſibi cedentis emolliat, puritatem polluat, & totam dignitatem ſuæ delectationis morbo corrumpat. Proximos autem tunc diligimus ſicut nos, ſi non propter aliquas vtilitates noſtras, non propter ſperata beneficia vel accepta, non propter affinitates vel conſanguinitates, ſed propter hoc tantùm, quòd ſunt naturæ noſtræ participes, diligamus: quia non eos ſicut noſipſos amamus, quando propter illa ſuperiùs dicta diligimus. Neque enim ideò proximum tanquam ſeipſum diligit quiſque, quia ſibi frater aut ſoror, pater aut filius, mater aut filia, nepos aut neptis eſt. Carnaliter quippe amat, qui taliter amat: quoniam non illi tantùm proximi noſtri credendi ſunt, quos nobis gradus ſanguinis iungit, ſed proximi noſtri credendi ſunt omnes homines, naturæ noſtræ, ſicut dixi, participes. Nam ſi propinquos noſtros, quanuis incompoſitos, turpes, ac malè moratos, plus quàm quoſlibet ſanctos, quos à nobis ſecundùm ſanguinem vocamus extraneos diligamus: non ſolùm carnaliter diligimus, ſed etiã grauiter in tali eorum dilectione peccamus. Proindè ſecundùm nos proximos omnes diligimus, quando ad mores bonos, & ad æternam vitam conſequendam, ſicut nobis, ſaluti eorum conſulimus; quando nos in eorum peccatis ac periculis cogitamus: & ſicut nobis ſubueniri optamus, ita eis pro viribus ſubuenimus: aut ſi facultas defuerit, voluntatem ſubueniendi tenemus. Quapropter hæc eſt proximi tota dilectio, vt bonum, quod tibi conferri vis, velis & proximo: & malum quod tibi nolis accedere, nolis & proximo. Illi verò plus, quàm ſe, diligunt Deum, qui pro eius amore ſuæ ad tempus ſaluti non parcunt, ſeipſos tribulationibus ac periculis tradunt, nudari facultatibus proprijs, patriæ ſuæ extorres fieri, parentibus & vxoribus ac filijs ſuis renunciare parati ſunt, & vt totum dicam, ipſam corporis mortem non ſolùm non refugiunt, ſed etiam libenter excipiunt, ambientes à corporis ſui vita magis, quàm à Deo vita vitæ ſuæ diſcedere. Iſte igitur nobis dilectionis ordo ſeruandus eſt, iuxtà illud, quod dicit Spiritus ſanctus: Ordinauit in me charitatem: vt ſicut ordinata charitas poſcit, Deum principaliter diligamus: & propter ipſum in ipſo ea, quæ diligenda ſunt, tantum quantum ipſe præcipit, diligamus. Ipſe enim præcipit, vt corpora noſtra propter nos, proximos ſicut nos, & ipſum plus diligere, quàm nos debeamus: ita ſanè, vt eis quos nobis coniunctiores familiaritas facit, ſi eos fama non reprobat, & vita commendat, nos ampliùs impendamus, omnium profectus noſtros eſſe credamus. & de aliorum peccatis, tanquam de noſtris miſericorditer lugeamus. Sic ergò poſſunt in hac vita illi eſſe perfecti, qui perfectè diligunt Deum. Et illi perfectè Deum diligunt, qui volendo quod vult Deus, & nolendo quod nõ vult, nec vllis peccatis, quibus offenditur, acquieſcũt; & ſemper ſe ad virtutes, quas ipſe dignatur donare, diligendas & habendas extendunt. Hi ſunt, qui

Laus charitatis.

2. Timot. 2.

Cauſa meritorum bonorum.

Nullus ſine ea Deo placuit, & cum illa nemo peccare potuit 1. Cor. 13.

1. Tim. 1. Quàm perfectos nos faciat charitas.

Deut. 6. Matth. 22. Luc 10. Marc. 12.

* aliàs copulati animo.

Ordo dilectionis à quibus peruertatur. Vide Aug li. 1. de doctrina Chriſtian. ca. 27.

1. Ioan. 2 Corpus quomodo diligendũ.

Proximum quando diligamus ſicut noſipſos.

Proximi noſtri quinam ſint.

Diligentes Deum plus quàm ſeipſos.

Ordo dilectionis. Cant. 2.

Leuit. 19. Matth. 22.

Perfectè qui Deum diligant.

qui omnia bona, quæ implere potuerint, ab illo se adiutos vt possint, veraciter credunt: quicquid mali commiserint, vitio suæ voluntatis asscribunt: quicquid boni non potuerint implere, ab illo, vt possint, iugiter petunt: cùm potuerint, illi gratias agunt. Bona eius quę fuerint consecuti, etiam alijs conferri socialiter volunt, & vsque in suos inimicos dilectionis suæ latitudinem porrigentes, hoc omnes cupiunt esse, quod ipsi sunt.

10. AVGVSTINVS in Psalmum quadragesimumseptimum: Intellige vim charitatis. Ipsa est virtus, quam nemo vincit. Huius ignem nulli fluctus seculi, nulla flumina tentationis extinguũt. De hac dictum est: Valida est sicut mors dilectio. Quomodò enim mors quando venit, resisti ei non potest, quibuslibet artibus, quibuslibet medicamentis occurras, violentiam mortis vitare non potes, quia mortalis natus es; sic contra violẽtiam charitatis mũdus nil potest. A cõtrario enim similitudo data est de morte: Quomodò enim mors ad auferendum violentissima est, sic charitas violentissima est ad saluandum. Per charitatem enim multi mortui sunt seculo, vt viuerent Deo. Hac charitate accensi martyres, non simulati, non vana gloria ventilati, non tales de quibus dictum est: Si tradidero corpus meum vt ardeam; charitatem autem non habeam, nihil mihi prodest: sed tales, quos verè Christi & veritatis charitas perduceret ad passionem. Quid eis fecerunt tentationes sæuientium? Maiorem violentiam habuerunt oculi flentium suorum, quàm persecutiones infectantium. Quàm multos enim tenebant filij, ne paterentur? quàm multorum genibus prouoluebantur vxores, ne viduæ relinquerentur? quàm multos parentes filij prohibebant mori, sicut nouimus & legimus in passione beatæ Perpetuæ? Facta sunt ista. Sed lachrymæ quantælibet, & quantolibet impetu fluerẽt, quomodo ardorem charitatis extinguerent? Hæc est virtus Sion, cui & ahbi dicitur: Fiat pax in virtute tua, & abundantia in turribus tuis. Annunciate in turribus eius. Ponite corda vestra in virtute eius.

11. IDEM tractatu quinto in epistolam beati Ioannis, super ea verba, In hoc manifestati sunt filij Dei, & filij diaboli. Omnis qui non est iustus, non est à Deo; & qui non diligit fratrem suum: Certè iam manifestum est vndè dicat, Et qui non diligit, inquit, fratrem suum. Dilectio ergò sola discernit inter filios Dei & filios diaboli. Signent se omnes signo crucis Christi: Respondeant omnes, Amen: Cantent omnes, Hallelуia: Baptizentur omnes, intrent Ecclesias, faciant parietes basilicarum: non discernuntur filij Dei à filijs diaboli, nisi charitate. Qui habent charitatem, nati sunt ex Deo: qui non habent, non sunt nati ex Deo. Magnum iudicium, magna discretio. Quicquid vis, habe: hoc solum non habeas, nihil tibi prodest. Alia si non habeas, hoc habe, & implẽsti legem. Qui enim diligit alterum, legem impleuit, ait Apostolus: Et, Plenitudo legis charitas. Puto istam margaritam esse illam, pro qua homo negociator describitur in Euangelio, qui inuenit vnam margaritam, & vendidit omnia quæ habebat, & emebat eam. Hæc est margarita preciosa, charitas, sine qua nihil tibi prodest quodcunque habueris; quam si solam habeas, sufficit tibi.

12. ET in Enchiridio ad Laurentium, capite centesimo decimoseptimo: Charitas, quam fide ac spe maiorem dixit Apostolus, quanto in quocunque maior est, tanto melior est in quo est. Cùm enim quæritur, vtrum quisque sit homo bonus, non quæritur quid credat, aut speret, sed quid amet. Nam qui rectè amat, proculdubiò rectè credit & sperat: qui verò non amat, inaniter credit, etiamsi sunt vera quæ credit: inaniter sperat, etiamsi ad veram felicitatem doceantur pertinere, quæ sperat, nisi & hoc credat ac speret, quòd sibi petenti donari possit, vt amet.

13. ITEM sermone quinquagesimotertio de tempore: Charitas omnium arx est virtutum, promissio regni, præmium summum sanctorum in cælo; quia in perenni gaudio nihil gratius, nihil dulcius habent sancti perfecto amore Dei. Quem quia præsentem vident, suauius diligunt, & dulcius fruuntur ipso bono. In omnibus præceptis Dei charitas obtinet principatum, sine cuius perfectione nihil Deo placere posse Paulus Apostolus testatur; quia nec martyrium, nec seculi contemptum, nec eleemosynarum largitionem sine charitatis officio quicquam proficere posse ostendit.

14. ET libro decimoquinto de Trinitate, capite decimooctauo: Nullum est isto Dei dono excellentius. Solum est quod diuidit inter filios regni æterni, & filios perditionis æternæ. Dantur & alia per spiritum sanctum munera, sed sine charitate nihil prosunt. Nisi ergò tantum impertiatur cuique Spiritus sanctus, vt eum Dei & proximi faciat amatorem, à sinistra non transfertur ad dexteram. Nec spiritus propriè dicitur donum, nisi propter dilectionem: quam qui nõ habuerit, si linguis hominum loquatur & angelorum, sonans æramentum est, & cymbalum tinniens. Et si habuerit prophetiam, & scierit omnia sacramenta, &c. Quantum ergò bonum est, sine quo ad æternam vitam neminem bona tanta perducunt? Ipsa verò dilectio siue charitas, nam vnius rei est vtrunque nomen, si habeat eam qui non loquitur linguis, nec habet prophetiam, nec omnia scit sacramenta, omnémque scientiam, nec distribuit omnia sua pauperibus, vel non habendo quod distribuat, vel aliqua necessitate prohibitus, nec tradit corpus suum vt ardeat, si talis passionis nulla tentatio est, perducit ad regnum, ita vt ipsam fidem non faciat vtilem nisi charitas. Sine charitate quippe fides potest quidem esse, sed non & prodesse. Propter quod & Apostolus Paulus, in Christo, inquit, Iesu, neque circumcisio, neque præputium aliquid valet, sed fides quę per dilectionem operatur. Sic eam discernens ab ea fide, qua & dæmones credunt & contremiscunt. Dilectio igitur quæ ex Deo est, & Deus est, propriè Spiritus sanctus est, per quem diffunditur in cordibus nostris Dei charitas, per quam nos tota inhabitat Trinitas. Quocirca rectissimè Spiritus sanctus cùm sit Deus, vocatur etiam donum Dei. Quod donum propriè quid nisi charitas intelligenda est, quæ perducit ad Deum, & sine qua quodlibet aliud donum Dei, non perducit ad Deum?

15. PRIMÆ Ioannis tertio: Qui non diligit, manet in morte.

16. MATTHÆI vigesimoquinto: Nouissimè veniunt & reliquæ virgines, dicentes: Domine, Domine, aperi nobis. At ille respondens, Amen dico vobis, nescio vos.

17. AVGVSTINVS de verbis Domini sermo-

Cant. 8. Quomodò charitas valida sicut mors.

1. Cor. 13.

Homo bonus esse iudicatur nõ ex fide aut spe, sed ex charitate.

Charitatis laus.

Excellẽtia & necessitas charitatis.

1. Cor. 13.

1. Cor. 13.

Fidem vtilem sola charitas facit.

Sine charitate fides esse potest, sed non prodesse. Galat. 5.

Iaco. 2.

Rom. 5.

1. Cor. 13.

Pſal. 121.

1. Ioan. 3.

Charitas separat filios Dei à filijs diaboli.

Sola charitas sufficit, & sine ea nihil.

Rom. 13.

Matth. 13.

ne vigeſimotertio, capite quarto: Intentum me fecit Euangelium ſanctum. Etiam ipſas virgines & ferentes lampades, alias dixit prudentes, alias ſtultas. Vndè intuemur? Vndè diſcernimus? De oleo. Aliquid magnum ſignificat oleum; & valdè magnum. Putas non charitas eſt? Quærendo dicimus, non ſententiam præcipitamus. Vndè mihi videatur oleum charitatem ſignificare, dicam vobis. Apoſtolus dicit; Adhuc ſupereminentiorem vobis viam demonſtro. Supereminentiorem viam quam demonſtrat? Si linguis hominum loquar & angelorum, charitatem autem non habeam, factus ſum æramentum ſonãs, aut cymbalum tinniens. Ipſa eſt ſupereminens via, id eſt, charitas quæ meritò oleo ſignificatur. Omnibus enim humoribus oleum ſupereminet. Mitte aquam, & ſuperinfunde oleum, oleum ſupereminet. Mitte oleum, ſuperinfunde aquam, oleum ſupereminet. Si ordinem ſeruaueris, vincit: ſi ordinem mutaueris, vincit: Charitas nunquàm cadit. Et capite octauo: Sapientium lampades ardebant de oleo æterno, de conſcientiæ ſecuritate, de interiore gloria, de intima charitate.

II.

Quid verò eſt Charitas?

Matth.22.d Luc.10.e Marc.12.e Aug.lib.3.de doct. Chriſt.cap.10.

A VIRTVS infuſa diuinitùs, qua ſincerè diligitur propter ſe Deus, & propter Deum proximus.

a Bernar. in tractatu de diligendo Deo.

B Diligendus enim præcipuè eſt Deus in omnibus, [a] & ſuper omnia, & propter ſe ſolum, vt qui vnus ſummum ęternúmque bonum exiſtit, quod ſolum noſtros explet animos: cuius amor & [b] honor noſtræ tum voluntatis, tum actionis omnis initium & ſcopus eſſe debet.

b 1.Cor.10.g Colo.3.c.

e Aug.hom.38.ex.50.c 2. & ſeq.

C Deinde propter [c] Deum amandus proximus, hoc eſt, citra diſcrimen [d] homo quilibet, quando inter nos omnes proximi, maximáq; propinquitate coniuncti ſumus, ſecundùm eandem ſcilicet naturam humanam filijs Adæ communem, & ob diuinam gratiam æternámque gloriam cunctis, qui velint, communicabilem.

d Aug.in Pſal.118.concione 8. Item ſer.53. & 59. de tempore.

TESTIMONIA.

1. A MATTHÆI vigeſimoſecundo: Magiſter, quod eſt mandatum magnum in lege? Ait illi Ieſus: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & in tota anima tua, & in tota mente tua. Hoc eſt maximum, & primum mandatum. Secũdum autem ſimile eſt huic: Diliges proximum tuum, ſicut teipſum. In his duobus mandatis vniuerſa lex pendet, & prophetæ.

2. LVCÆ decimo: Et eccè quidam Legiſperitus ſurrexit tentans illum, & dicens: Magiſter, quid faciendo vitam ęternam poſſidebo? At ille dixit ad eum: In lege quid ſcriptum eſt? quomodo legis? Ille reſpondens dixit: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex omnibus viribus tuis, & ex omni mente tua: & proximum tuum ſicut teipſum. Dixítque illi: Rectè reſpondiſti: hoc fac, & viues. Ille autem volens iuſtificare ſeipſum, dixit ad Ieſum: Et quis eſt meus proximus? Suſcipiens autem Ieſus, dixit: Homo quidam deſcendebat ab Ieruſalem in Iericho, &c. Quis horum trium videtur tibi proximus fuiſſe illi, qui incidit in latrones? At ille dixit: Qui fecit miſericordiam in illum. Et ait illi Ieſus: Vade, & tu fac ſimiliter.

3. MARCI duodecimo: Interrogauit eum vnus de Scribis, quod eſſet primum omnium mandatum. Ieſus autem reſpondit ei: Quia primum omnium mandatum eſt: Audi Iſrael, Dominus Deus tuus, Deus vnus eſt: & diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua, & ex tota virtute tua. Hoc eſt primum mandatum. Secundum autem ſimile eſt illi: Diliges proximum tuum tanquàm teipſum. Maius horum aliud mandatum non eſt. Et ait illi Scriba: Benè Magiſter, in veritate dixiſti: quia vnus eſt Deus, & non eſt alius præter eum. Et vt diligatur ex toto corde, & ex toto intellectu, & ex tota anima, & ex tota fortitudine, & diligere proximum tanquam ſeipſum, maius eſt omnibus holocautomatibus, & ſacrificijs. Ieſus autem videns, quòd ſapienter reſpondiſſet, dixit illi: Non es longè à regno Dei.

Charitas quid ſit.

4. AVGVSTINVS libro tertio de doctrina Chriſtiana, capite decimo: Charitatem voco motum animi ad fruendum Deo propter ipſum, & ſe atque proximo, propter Deum.

Cauſa & modus diligendi Deum.

1. B BERNARDVS in tractatu de diligendo Deo: Vultis à me audire, quare, & quomodò diligendus ſit Deus? Et ego: Cauſa diligendi Deum, Deus eſt: Modus, ſine modo diligere. Ob duplicem autem cauſam Deum dixerim propter ſeipſum diligendum: ſiue quia nihil iuſtius, ſiue quia nil diligi fructuoſiùs poteſt. Meretur amari propter ſeipſum Deus, & ab infideli: qui etſi neſciat Chriſtum, ſcit tamen ſeipſum. Proindè inexcuſabilis eſt omnis etiam infidelis, ſi non diligit Dominum Deum ſuum ex toto corde, tota anima, tota virtute ſua. Clamat nempe intus ei innata, & non ignota rationi iuſtitia, quia ex toto ſe illum diligere debeat, cui ſe totum debere non ignorat, &c. Et quibuſdam interpoſitis: Hîc primùm vide, quo modo immò quàm ſine modo à nobis Deus amari meruerit, qui prior ipſe dilexit nos tantus, & tantùm; & gratis tantillos, & tales. Et cùm dilectio quę tendit in Deum, tendat in immenſum, tendat in infinitum, (nam & infinitus

Quomodò Deus amari mereatur.

infinitus Deus est, & immensus) quisnam quæso debeat finis esse nostri vel modus amoris? Quid quòd amor ipse noster, non iam gratuitus impenditur, sed rependitur debitus? Amat ergò immensitas, amat æternitas, amat superemines scientiæ charitas, amat Deus, cuius magnitudinis non est finis, cuius sapientiæ non est numerus, cuius pax exuperat omnem intellectum, & vicem rependimus cum mensura. Non sine præmio diligitur Deus, etsi absque præmij intuitu diligendus sit. Vacua nanque vera charitas esse non potest, nec tamen mercenaria est. Quippe non quærit quæ sua sunt. Affectus est, non contractus, nec acquiritur pacto, nec acquirit. Sponte afficit, & spontaneum facit. Verus amor seipso contentus est. Habet præmium, sed id quod amatur. Nam quidquid propter aliud amare videaris; id planè amas, quò amoris finis pertendit, non per quod tendit. Paulus non euangelizat vt comedat, sed comedit vt euangelizet, eò quòd amet non cibum, sed Euangelium. Verus amor præmium non requirit, sed meretur. Præmium sanè necdum amanti proponitur, amanti debetur, perseueranti redditur. Posteà verò, vt perfecta iustitia sit diligere proximum, Deum in causa habere necesse est. Alioquin proximum purè diligere quomodò potest, qui in Deo non diligit? Porrò in Deo diligere non potest, qui Deum non diligit. Oportet ergò Deum diligi priùs, vt in Deo diligi possit & proximus. Facit ergò etiam se diligi Deus, qui & cætera bona facit. Et in fine: Quia carnales sumus, & de carnis concupiscentia nascimur, necesse est, vt cupiditas nostra, vel amor noster à carne incipiat, quæ si recto ordine dirigitur, quibusdam suis gradibus duce gratia proficiens, spiritu tandem consummabitur: quia non priùs quod spirituale, sed quod animale, deinde quod spirituale. Et priùs necesse est portemus imaginem terrestris, deindè cælestis. In primis ergò diligit seipsum homo propter se. Caro quippe est, & nil sapere valet præter se. Cúmque se videt per se non posse subsistere, Deum quasi necessarium incipit per fidem inquirere & diligere. Diligit itaque in secundo gradu Deum, sed propter se, non propter Deum. At verò cùm ipsum cœperit occasione propriæ necessitatis colere & frequentare, cogitando, legendo, orando, obedienco: quadam huiuscemodi familiaritate paulatim sensimque Deus innoresçit, consequenter & dulcescit: & sic gustato, quàm suauis est Dominus, transit ad tertium gradum, vt diligat Deum, non iam propter se, sed propter ipsum. Sanè in hoc gradu diu statur: & nescio si à quoquam hominum quartus in hac vita perfectè apprænditur, vt se scilicet diligat homo tantùm propter Deum.

Psal.144.& 146. Philip.4. Deus sine præmij intuitu diligẽdus, nec tamen sine præmio diligitur. 1.Cor.13.

1.Cor.9. Verus amor meretur præmium. Nota.

Proximi dilectio pura nõ est, nisi propter Deum fiat.

Proximi dilectio non est sine Dei dilectione.

Quibus gradibus amoris ad veram charitatem ascendatur. 1.Cor.15.

2. PRIORIS ad Corinthios decimo: Siue mãducatis, siue bibitis, siue aliud quid facitis: omnia in gloriam Dei facite.

3. AD Colossenses tertio: Omne, quodcunque facitis in verbo aut in opere, omnia in nomine Domini Iesu Christi, gratias agentes Deo & Patri per ipsum.

1. AVGVSTINVS homilia trigesimaoctaua ex libro quinquaginta homiliarum, capite secundo: Incipiat homo amare Deum, & non amabit in homine nisi Deum. Capite tertio; Videat enim charitas vestra primũ, amicitiæ amor qualiter debeat esse gratuitus. Non enim propterea debes habere amicum, vel amare, vt aliquid tibi præstet. Si propterea illũ amas, vt præstet tibi vel pecuniã, vel aliquod cõ modũ temporale; non illum amas, sed illud quod præstat. Amicus gratis amandus est, propter sese, non propter aliud. Si hominem te hortatur amicitiæ regula, vt gratis diligas: quàm gratis amandus est Deus, qui iubet vt hominem diligas? Nihil delectabilius Deo: Nam in homine sunt quæ offendant, per amicitiam tamen cogis te, vt etiam illa, quæ offendunt, in homine toleres propter amicitiam. Si ergò non debes propter quædam toleranda dissoluere hominis amicitiam: Dei amicitia quibus rebus debet cogi, vt dissoluatur à te? Nihil inuenis delectabilius Deo. Deus non est qui te offendat, si tu eum non offendas: nihil illo pulchrius, nihil illo dulcius. Sed dicturus es mihi: Non illum video; quomodò sum amaturus, quem non video? Et quomodò discis amare, quem non vides? Modo ostendo vndè coneris videre, quod istis oculis non potes videre. Eccè amas amicum, quid in illo amas? Gratis eum amas. Sed fortè amicus iste tuus, vt alia omittam, senex homo est: fieri enim potest, vt habeas amicum senem. Quid amas in sene? Incuruum corpus, album caput, rugas in fronte, contractam maxillam? Si corpus quod vides, nihil deformius præ senectute: & tamen aliquid amas, & corpus quod vides non amas, quia deforme est: vndè vides quod amas? Si enim quæram à te, quare amas? respondsurus es mihi, Homo est fidelis. Ergò fidem amas. Si fidem amas, quibus oculis videtur fides, ipsis oculis videtur Deus. Incipe ergò Deum amare, & amabis hominem propter Deum. Et capite quinto: Si omnis qui amat, saluum vult habere quod amat, si intelligat quæ sit vera salus, incipit illam amare in se, & ipsam cogitur veram amare & in amico.

Dei amicitia dissolui non debet.

2. IDEM in psalmum centesimum decimumoctauum, concione octaua: Omnis homo est omni homini proximus; nec vlla cogitanda est longinquitas generis, vbi est natura communis. Quanquàm nec proximum nouerat, qui Domino ait, Et quis est mihi proximus? Quando illi est propositus homo quidam, qui descendens ab Hierusalem in Hiericho, incidit in latrones: cui proximum non fuisse, nisi qui cum illo fecit misericordiam, ipse qui interrogauerat iudicauit, patuitq; ie in facienda misericordia neminem alienum esse putandum ab eo, qui diligit proximum. Et post pauca: Vt sciamus diligere Deũ, sciendus est Deus: & vt sciat homo diligere proximum tanquam seipsum, priùs debet diligendo Deum diligere seipsum. Quod vndè poterit scire, si nescit Deum, si nescit & seipsum?

Omnis homo proximus.

Luc.10.

3. ET sermone quinquagesimotertio de tempore: Si fortè quislibet quærat, quis sit proximus, sciat omnem Christianum rectè proximum dici; quia omnes in baptismo filij Dei sanctificamur, vt fratres simus spiritaliter in charitate perfecta. Nobilior est generatio spiritalis, quam carnalis, de qua in Euangelio ipsa Veritas ait: Nisi quis renatus fuerit ex aqua &c. Qui autem taliter intelligens proximum diligit, sine dubio charitatem veram in semetipso tenebit.

Proximi nostri sunt omnes Christiani.

Ioan.

4. ITEM sermone quinquagesimonono de tempore: Sic autem diligendus est inimicus, non inquantum inimicus, sed inquantum ho-

Inimicus quatenus diligendus

Gratuitus amor:

mo eſt, vt ei hoc velis prouenire, quod tibi; id eſt, vt ad regnum correctus reuocatúſque perueniat. Proximus eſt autem omnis homo. Omnes proximi ſumus conditione terrenæ natiuitatis, & mortalitatis, & etiam ſpe cęleſtis hæreditatis: quia neſcimus quis quid futurus ſit, quoniam aut Iudæus, aut hæreticus, aut paganus: fortè enim per miſericordiam Dei conuertetur ad Deum, & inter ſanctos primum locum habere merebitur.

III.

Quot ſunt Charitatis præcepta?

a Deut.6.a b Matt.22. d Mar.12.c Luc.10.e Greg. lib. 10. Moral. cap.6 & 7.

A Dvo quidem ſummaria; quorum primum de diligendo Deo, ſic[a] in veteri nouáque lege proponitur: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua, & ex omnibus viribus tuis. Hoc eſt primum & maximum mandatum. Secundum autem ſimile eſt huic: Diliges proximum tuum, ſicut teipſum. In his duobus mandatis vniuerſa lex pendet, & prophetæ.*

b Rom.13.c

B Hæc charitas eſt[b] plenitudo legis, & ſumma iuſtitiæ, hoc eſt,

c Coloſſ.3.e d 1.Tim.1.a

[c] vinculum perfectionis: charitas, inquam, [d] de corde puro, & conſcientia bona, & fide non ficta.

TESTIMONIA

1. A Deuteronomii ſexto: Audi Iſraël, Dominus Deus noſter, Dominus vnus eſt. Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota fortitudine tua. Erúntque verba hæc, quæ ego præcipio tibi hodiè, in corde tuo: & narrabis ea filijs tuis, & meditaberis in eis ſedens in domo tua, & ambulans in itinere, dormiens atque conſurgens. Et ligabis ea quaſi ſignum in manu tua, erúntque & mouebuntur inter oculos tuos, ſcribéque ea in limine. & oſtijs domus tuæ.

2. Matthæi vigeſimoſecundo, 3. Marci duodecimo, 4. Lucæ decimo, vt ſuprà, quæſtione præcedenti, A teſtimonio primo, & ſequentibus,

5. Gregorius Magnus libro decimo Moralium in Iob, capite ſexto: Dei dilectio per tria diſtinguitur: quia ex toto corde, & ex tota anima, & ex tota virtute diligi conditor iubetur. Quã in re notandum eſt, quòd diuinus ſermo cùm Deum diligi præcipit, non ſolùm narrat ex quo, ſed etiam informat ex quanto, cùm ſubiungit, ex toto: vt videlicet, qui perfectè Deo placere deſiderat, ſibi de ſe nihil relinquat. Proximi autem dilectio, ad duo præcepta deriuatur, cùm & per quendam iuſtum dicitur: Quod ab alio tibi odis fieri, vide ne tu alteri facias. Et per ſemetipſam Veritas dicit: Quæ vultis vt faciant vobis homines, & vos facite illis. Quibus duobus ſcilicet vtriuſque teſtamenti mandatis, per vnum malitia compeſcitur, per aliud benignitas prærogatur: vt malum quod pati non vult quiſque non faciens, ceſſet à nocendi opere: & rurſum bonum, quod ſibi fieri appetit, impendens, erga vtilitatẽ ſe proximi exerceat ex benignitate.

Tob.4. Matth.7.

6. Deinde capite ſeptimo eiuſdem libri: Benè ergò lex Dei multiplex dicitur: quia nimirum cùm vna eadémque ſit charitas, ſi mentem plenè ceperit, hanc ad innumera opera multiformiter accendit. Cuius diuerſitatem breuiter exprimimus, ſi in electis ſingulis bona illius reſtringendo numeremus. Hæc nãque primũ per Abel & electa Deo munera obtulit, & fratris gladium non reluctando toleranit. Hæc Enoch & inter homines ſpiritaliter viuere docuit, & ad ſublimem vitam ab hominibus etiam corporaliter abſtraxit. Hæc Noë, deſpectis omnibus, ſolum Deo placabilem oſtendit, atque in arcæ fabricam ſtudio longi laboris exercuit, & mundo ſuperſtitem pio opere exercendo ſeruauit. Hæc per Sem & Iaphet humiliter verenda patris erubuit, & ſuperiecto dorſis pallio, quæ non videbat, abſcondit. Hæc Abrahæ dextram quia ad mortem filij obediendo extulit, hunc prolis innumeræ, gentium patrem fecit. Hæc Iſaac mentem quam ſemper ad munditiam tenuit, caligantibus ætate oculis, ad videnda longè poſt ventura dilatauit. Hæc Iacob compulit amiſſum bonum filium medullitus gemere, & prauorum filiorum præſentiam ſub æquanimitate tolerare. Hæc Ioſeph docuit à fratribus venundatum, libertate animi infracta ſeruitium perpeti, & eiſdem poſt fratribus mente non elata principari. Hæc Moyſen, delinquente populo, & vſque ad petitionem mortis in precibus ſtrauit, & vſque ad interfectionem populi per zeli ſtudium erexit: vt & pro pereunte plebe ſeſe morti obijceret, & contra peccantem protinus vice Domini iraſcentis ſæuiret. Hæc Phinees brachium in vltionem peccantium erexit, vt arrepto gladio coeũtes transfigeret, & iram Domini iratus placaret. Hæc Ioſue exploratorem docuit, vt & priùs contra falſiloquos ciues veritatem verbo defenderet, & hanc poſtmodum gladio contra hoſtes allegaret. Hęc Samuel & in principatu humilẽ prębuit, & integrũ in deiectione ſeruauit: qui cùm perſequentem ſe plebem diligeret, ipſe ſibi teſtimonium extitit, quia culmen ex quo deiectus eſt, non amauit. Hæc Dauid ante iniquum regem & humilitate commouit ad fugam, & pietate repleuit ad veniam: qui perſecutorem ſuum & timẽdo fugit vt dominum, & tamen cùm pẽteſtatem ferendi reperit, non agnouit inimicum. Hæc Nathan & contra peccantem Regem in authoritatem liberæ increpationis ſuſtulit, & cùm Regis culpa deeſſet, in petitione humiliter ſtrauit. Hæc per Iſaiam nuditatem carnis in prædicatione

Virtus charitatis multiplex.

Gen.4. Gen.7. Gen.7. Gen.17. Gen.42. Exod.32. Num.25. Ioſue 5. 1.Reg.3. 1.Reg.24. 2 Reg 12 Iſa 20

4. Reg. 2. prædicatione non erubuit, & ſubducto carnali velamine, ſuperna myſteria penetrauit. Hęc Heliã, quia feruoris zelo viuere ſpiritaliter docuit, Ibidem. ad vitam quoque & corporaliter abſtraxit. Hæc Heliſæum, quia magiſtrum ſimpliciter diligere inſtituit, magiſtri ſpiritu dupliciter impleuit. Per Ierem. 42. hanc Hieræmias, ne in AEgyptum populus deſcenderet, reſtitit: ſed tamen & inobedientes diligens, quò deſcendi prohibuit, & ipſe deſcendit. Ezech 8. Hæc Ezechielem, quia prius à terrenis deſideriis ſuſtulit, poſt per cincinnum capitis in aëre librauit. Hæc in Daniele, quia à regijs dapibus gulam Dan. 4. compeſcuit, ei & eſurientium ora leonum clauſit. Dan. 2. Hæc tribus pueris, quia in tranquillitate poſitis incẽdia vitiorum ſubdidit, tribulationis tempore & flammas in fornace temperauit. Hæc in Petro & minis terrenrium principum fortiter Actor. 15. reſtitit, & in circunciſione ſubmouenda, minorum verba humiliter audiuit. Hæc in Paulo & manus perſequentium humiliter pertulit, & tamen in circunciſionis negocio longè ſe imparis prioris ſenſum audenter increpauit. Multiplex ergò iſta lex Dei eſt, quæ ſingulis rerum articulis non permutata congruit, & cauſis ſe variantibus non variata coniungit. Galat. 2.

1. B AD Romanos decimotertio: Qui diligit proximum, legem impleuit. Nam: Non adulterabis: Non occides: Non furaberis: Non falſum teſtimonium dices: Non concupiſces: & ſi quod eſt aliud mandarum, in hoc verbo inſtauratur: Diliges proximum tuum ſicut teipſum. Dilectio proximi, malum non operatur. Plenitudo ergò legis eſt dilectio.

2. AD Coloſſenſes tertio: Induite viſcera miſericordiæ, benignitatem, &c. Super omnia autẽ hæc, charitatem habete, quod eſt vinculum perfectionis.

3. PRIORIS ad Timotheum primo: Finis præcepti eſt charitas de corde puro, & conſcientia bona, & fide non ficta.

IIII.

Quo indicio ſe prodit ſyncera Charitas?

A PROBATIO[a] dilectionis ſeu charitatis, exhibitio eſt operis, & diuinorum obſeruatio mandatorum. Vndè & Ioannes Chriſto dilectus inquit: [b] *Hæc eſt vera charitas Dei, vt mandata eius cuſtodiamus: & mandata eius grauia non ſunt.* Et rurſum: [c] *Qui dicit ſe noſſe Deum, & mãdata eius non cuſtodit, mendax eſt, & in hoc veritas non eſt. Qui autem ſeruat verbum eius, verè in hoc charitas Dei perfecta eſt: & in hoc ſcimus, quoniam in ipſo ſumus.*

a Greg. lib. 30. in Euãg.
b 1. Ioã. 5. a
c 1. Ioã. 2. a

B Quinetiam Chriſtus ipſe docet: [d] *Si diligitis me: mandata mea ſeruate. Qui habet mandata mea, & ſeruat ea: ille eſt, qui diligit me. Qui autem diligit me, diligetur à Patre meo: & ego diligam eum, & manifeſtabo ei meipſum. Qui non diligit me, ſermones meos non ſeruat.*

d Ioan. 14. b c

TESTIMONIA.

Ioan. 14. A GREGORIVS homilia trigeſima in Euãgelia: Si quis diligit me, ſermonem meum ſeruabit. Probatio ergò dilectionis, exhibitio eſt operis. 1 Ioan. 2. & 4. Hinc in epiſtola ſua idem Ioannes dicit: Qui dicit, diligo Deum, & mandata eius non cuſtodit, mendax eſt. Verè enim diligimus, ſi ad mandata eius à noſtris nos voluptatibus coarctamus. Nã qui adhuc per illicita deſideria diffluit, profectò Deum non amat: quia ei in ſua voluntate cõtradicit. Reliqua teſtimonia habes in text.

V.

Quæ ſunt mandata Dei ad Charitatem præcipuè ſpectantia?

DECEM Dei verba primùm per Moyſen Iudæis tradita, & deindè per Chriſtum & Apoſtolos[a] Chriſtianis omnibus commendata: quæ & Decalogi nomen obtinuerunt, atque ita recenſentur:

Ego ſum Dominus Deus tuus.

I. *Non habebis Deos alienos coram me. Non facies tibi ſculptile,* [b] *vt adores illud.*

II. *Non aſſumes nomen Domini Dei tui in vanum.*

III. *Memento vt diem Sabbati ſanctifices.*

IIII. *Honora patrem tuum & matrem tuam, vt ſis longæuus ſuper terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi.*

V. *Non occides.*

VI. *Non mœchaberis.*

VII. *Non furtum facies.*

VIII. *Non loqueris contra proximum tuum falſum teſtimonium.*

Exod. 20. a b c 34. d Leuit. 19. a b g Deu. 4. a b c 5. a b c 10. a
a Matth. 19. b c 5. c 22. b Mar. 10. b c 12. c Luc 18. d & 10. c Rom. 2. b 13. c 7. b Galat. 5. b Iac. 2. b c 1. d 4. c 1. Tim. 1. b Concil. Triden. ſeſſ. 6. can. 19. 20. & 21.
b Leuit. 26. a
Exponũt Decalogum Orig. in Exod. hom. 8. Aug. quæſt. 71. in Exod. & ſerm. 95. & 96. de tẽpore, ſiue tractat. de decem plagis & de decem chordis.

e Deutet. 14

IX. e *Non concupiſces vxorem proximi tui:*
X *Non domum, non agrum, non ſeruum, non ancillam, non bouem, non aſinum, & vniuerſa quæ illius ſunt.*

TESTIMONIA.

1. Exopt vigeſimo: Locutúſque eſt Dominus cunctos ſermones hos: Ego ſum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Ægypti, de domo ſeruitutis. Non habebis deos alienos coram me. Non facies tibi ſculptile, neque omnem ſimilitudinem quæ eſt in cælo deſuper, & quæ in terra deorſum, nec eorum quæ ſunt in aquis ſub terra. Non adorabis ea, neque coles: ego ſum Dominus Deus tuus fortis, zelotes, viſitans iniquitatem patrum in filios, in tertiam & quartam generationem eorum qui oderunt me: & faciens miſericordiam in millia his qui diligunt me, & cuſtodiunt præcepta mea. Non aſſumes nomen Domini Dei tui in vanum. nec enim habebit inſontem Dominus eum qui aſſumpſerit nomen Domini Dei ſui fruſtra. Memento vt diem Sabbati ſanctifices. Sex diebus operaberis, & facies omnia opera tua. Septimo autem die Sabbatum Domini Dei tui eſt: non facies omne opus in eo, tu, & filius tuus & filia tua, ſeruus tuus & ancilla tua, iumentum tuum, & aduena qui eſt intra portas tuas. Sex enim diebus fecit Dominus cælum & terram, & mare, & omnia quæ in eis ſunt, & requieuit in die ſeptimo, idcircò benedixit Dominus diei ſabbati, & ſanctificauit eum. Honora patrem tuum & matrem tuam, vt ſis longæuus ſuper terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi. Non occides. Non mœchaberis. Non furtum facies. Non loqueris contra proximum tuum falſum teſtimonium. Non concupiſces domum proximi tui: nec deſiderabis vxorem eius, non ſeruum, non ancillam, non bouem, non aſinum, nec omnia quæ illius ſunt.

2. Et capite trigeſimoquarto: Dixit Dominus ad Moyſen: Scribe tibi verba hæc, quibus & tecum & cum Iſraël pepigi fœdus. Fuit ergò ibi cum Domino quadraginta dies & quadraginta noctes: panem non comedit, & aquam non bibit, & ſcripſit in tabulis verba fœderis decem. Cúmque deſcenderet Moyſes de monte Sinai, tenebat duas tabulas teſtimonij, & ignorabat quòd cornuta eſſet facies ſua ex conſortio ſermonis Domini.

3. Levitici decimonono: Locutus eſt Dominus ad Moyſen, dicens: Loquere ad omnem cœtum filiorum Iſrael, & dices ad eos: Sancti eſtote, quia ego ſanctus ſum, Dominus Deus veſter. Vnuſquiſque patrem ſuum & matrem ſuam timeat. Sabbata mea cuſtodite. Ego Dominus Deus veſter. Nolite conuerti ad idola, nec deos conflatiles faciatis vobis. Ego Dominus Deus veſter. Non facietis furtum. Non mentiemini, nec decipiet vnuſquiſque proximum ſuum. Nõ periurabis in nomine meo, nec pollues nomen Dei tui. ego Dominus. Et in fine capitis: Cuſtodite omnia præcepta mea, & vniuerſa iudicia, & facite ea. Ego Dominus.

4. Deuteronomii quarto: Et nunc Iſraël audi præcepta & iudicia, quæ ego doceo te: vt faciens ea, viuas, & ingrediens poſſideas Terram quam Dominus Deus patrum veſtrorum daturus eſt vobis. Non adderis ad verbum, quod vobis loquor, nec auferetis ex eo: cuſtodite mandata Domini Dei veſtri quæ ego præcipio vobis. Sciris quòd docuerim vos præcepta atque iuſtitias, ſicut mandauit mihi Dominus Deus meus: ſic facietis ea in Terra, quam poſſeſſuri eſtis: & obſeruabitis & implebitis opere. Hæc eſt enim veſtra ſapientia, & intellectus coram populis, vt audientes vniuerſa præcepta hæc, dicant: En populus ſapiens & intelligens, gens magna. Nec eſt alia natio tam grandis, quæ habeat deos appropinquantes ſibi, ſicut Deus noſter adeſt cunctis obſecrationibus noſtris. Quæ eſt enim alia gens ſic inclyta vt habeat cæremonias, iuſtáque iudicia, & vniuerſam legem, quam ego proponam hodiè ante oculos veſtros? Cuſtodi igitur temetipſum, & animam tuam ſolicitè. Ne obliuiſcaris verborum, quæ viderunt oculi tui, & ne excidant de corde tuo cunctis diebus vitæ tuæ. Docebis ea filios ac nepotes tuos, à die in quo ſteiſti coram Domino Deo tuo in Horeb, quando Dominus locutus eſt mihi dicens: Congrega ad me populum, vt audiant ſermones meos, & diſcant timere me omni tempore quo viuunt in terra, doceántque filios ſuos. Et acceſſiſtis ad radices montis, qui ardebat vſque ad cælum: eránt que in eo tenebræ, & nubes, & caligo. Locutúſque eſt Dominus ad vos de medio ignis. Vocem verborum eius audiſtis, & formam penitus non vidiſtis. Et oſtendit vobis pactum ſuum, quod præcepit vt faceretis, & decem verba, quæ ſcripſit in duabus tabulis lapideis. Mihique mandauit in illo tempore vt docerem vos cæremonias & iudicia, quæ facere deberetis in Terra, quam poſſeſſuri eſtis. Cuſtodite igitur ſolicitè animas veſtras.

5. Et capite quinto: Ego Dominus Deus tuus, qui eduxi de Terra Ægypti de domo ſeruitutis. Non habebis deos alienos in conſpectu meo. Non facies tibi ſculptile, nec ſimilitudinem omnium, quæ in cælo ſunt deſuper, & quæ in terra deorſum, & quæ verſantur in aquis ſub terra. Non adorabis ea, & non coles. Ego enim ſum Dominus Deus tuus: Deus æmulator, reddens iniquitatem patrum ſuper filios in tertiam & quartam generationem his qui oderunt me, & faciens miſericordiam in multa millia diligentibus me, & cuſtodientibus præcepta mea. Non vſurpabis nomen Domini Dei tui fruſtra: quia non erit impunitus qui ſuper re vana nomen eius aſſumpſerit. Obſerua diem Sabbati, vt ſanctifices eũ, ſicut præcepit tibi Dominus Deus tuus. Sex diebus operaberis, & facies omnia opera tua. Septimus dies Sabbati eſt, id eſt, requies Domini Dei tui. Nõ facies in eo quidquam operis tu, & filius tuus & filia, ſeruus & ancilla, & bos, & aſinus, & omne iumentum tuum, & peregrinus qui eſt intra portas tuas: vt requieſcat ſeruus tuus, & ancilla tua, ſicut & tu. Memento quòd & ipſe ſeruieris in AEgypto, & eduxerit te inde Dominus Deus tuus in manu forti, & brachio extẽro. Idcirco præcepit tibi, vt obſeruares diem Sabbati. Honora patrem tuũ & matrẽ, ſicut præcepit tibi Dominus Deus tuus, vt lõgo

viuas

uias tempore, & bene ſit tibi in Terra, quam Dominus Deus tuus daturus eſt tibi. Non occides. Neque mœchaberis. Furtúmque non facies. Nec loqueris contra proximum tuum falſum teſtimonium. Non concupiſces vxorem proximi tui: non domum, non agrum, non ſeruum, non ancillam, non bouem, non aſinum, & vniuerſa quæ illius ſunt. Hæc verba locutus eſt Dominus ad omnem multitudinem veſtram in monte de medio ignis & nubis, & caliginis, voce magna, nihil addens amplius: & ſcripſit ea in duabus tabulis lapideis quas tradidit mihi.

6. ITEM capite decimo: In tempore illo dixit Dominus ad me: Dola tibi duas tabulas lapideas, ſicut priores fuerunt, & aſcende ad me in montem: faciéſque arcam ligneam, & ſcribam in tabulis verba quæ fuerunt in his, quas ante confregiſti, ponéſque eas in arca. Feci igitur arcam de lignis ſettim. Cúmque dolaſſem duas tabulas lapideas inſtar priorum, aſcendi in montem, habens eas in manibus. Scripſitque in tabulis iuxta id, quod prius ſcripſerat, verba decem, quæ locutus eſt Dominus ad vos in monte de medio ignis, quando populus congregatus eſt: & dedit eas mihi. Reuerſúſque de monte, deſcendi, & poſui tabulas in arcam, quam feceram, quæ hucúſque ibi ſunt, ſicut mihi præcepit Dominus.

Ad Chriſtianos etiã Decalogũ pertinere.

7. MATTHÆI decimonono: Et ecce vnus accedens, ait illi: Magiſter bone, quid boni faciam vt habeam vitam æternam? Qui dixit ei: Quid me interrogas de bono? Vnus eſt bonus, Deus. Si autem vis ad vitam ingredi, ſerua mandata. Dicit illi: Quæ? Ieſus autem dixit: Non homicidium facies: Non adulterabis: Non facies furtum: Non falſum teſtimonium dices: Honora patrem tuũ, & matrem tuam, & diliges proximum tuum ſicut teipſum.

8. ITEM capite quinto: Nolite putare, quoniã veni ſoluere legem aut prophetas, &c. vt infra quæſtione ſequenti, A teſtimonio ſeptimo.

9. ET vigeſimoſecundo, vt ſupra quæſtione ſecunda, A teſtimonio primo.

10. MARCI decimo: Procurrens quidam genu flexo ante eum, rogabat eum: Magiſter bone, quid faciam vt vitam æternam percipiam? Ieſus autem dixit ei: Quid me dicis bonum? Nemo bonus, niſi vnus Deus. Præcepta nôſti: Ne adulteres, Ne occidas, Ne fureris, Ne falſum teſtimonium dixeris, Ne fraudem feceris, Honora patrem tuum & matrem. At ille reſpondens ait illi: Magiſter, hęc omnia obſeruaui à iuuentute mea. Ieſus autem intuitus eum, dilexit eum.

11. ET capite duodecimo, vt ſupra quæſtione ſecunda, A teſtimonio tertio.

12. LVCÆ decimooctauo: Et interrogauit eum quidam princeps, dicens: Magiſter bone, quid faciens vitam æternam poſſidebo? Dixit autem ei Ieſus: Quid me dicis bonum? nemo bonus niſi ſolus Deus. Mandata nôſti: Non occides: Non mœchaberis: Non furtum facies: Non falſum teſtimonium dices: Honora patrẽ tuum, & matrẽ.

13. ET decimo, vt ſupra quæſtione ſecunda, A teſtimonio ſecundo.

14. AD Romanos ſecundo: Non enim auditores legis iuſti ſunt apud Deum, ſed factores legis iuſtificabuntur.

15. Et capite decimotertio: Nemini quidquam debeatis: niſi vt inuicem diligatis: qui enim diligit proximum, legem impleuit. Nam: Non adulterabis: Non occides: Non furaberis: Nó falſum teſtimonium dices: Non concupiſces: & ſi quod eſt aliud mandatum, in hoc verbo inſtauratur: Diliges proximum tuum ſicut teipſum. Dilectio proximi malum non operatur. Plenitudo ergò legis eſt dilectio.

16. ITEM capite ſeptimo: Quid ergò dicemus? lex peccatum eſt? Abſit. Sed peccatũ non cognoui, niſi per legem: nam concupiſcentiam neſciebam, niſi lex diceret: Non concupiſces, &c. Itaque lex quidem ſancta, & mandatum ſanctum, & iuſtum, & bonum, &c.

17. AD Galatas quinto: Vos in libertatem vocati eſtis fratres: tantùm ne libertatem in occaſionem detis carnis, ſed per charitatem Spiritus ſeruite inuicem. Omnis enim lex in vno ſermone impletur: Diliges proximũ tuũ ſicut teipſum.

18. IACOBI ſecundo: Si tamen legem perficitis regalem ſecundùm ſcripturas: Diliges proximum tuum ſicut teipſum: bene facitis: ſi autem perſonas accipitis, peccatum operamini, redarguti à lege quaſi tranſgreſſores. Quicunque autem totam legem ſeruauerit, offendat autem in vno, factus eſt omnium reus. Qui enim dixit, Nõ mœchaberis, dixit &, Non occides. Quòd ſi non mœchaberis, occides autem, factus es tranſgreſſor legis. Sic loquimini, & ſic facite ſicut per legem libertatis incipientes iudicari.

19. ET capite primo: Qui perſpexerit in legem perfectam libertatis, & permanſerit in ea, non auditor obliuioſus factus, ſed factor operis: hic beatus in facto ſuo erit.

20. ET capite quarto: Qui detrahit fratri, aut qui iudicat fratrem ſuum, detrahit legi, & iudicat legem. Si autem iudicas legem: non eſt factor legis, ſed iudex. Vnus eſt legiſlator, & iudex, qui poteſt perdere, & liberare.

21. PRIORIS ad Timotheum primo: Finis autem præcepti eſt charitas de corde puro, & conſcientia bona, & fide non ficta. A quibus quidam aberrantes, conuerſi ſunt in vaniloquiũ, volentes eſſe legis doctores, nõ intelligentes neq; quæ loquuntur, neque de quibus aſſirmant. Scimus autem quia bona eſt lex, ſi quis ea legitimè vtatur.

Præcepta euangelica

22. CONCILIVM Tridentinum ſeſſione ſexta, canone decimonono: Si quis dixerit, nihil præceptum eſſe in Euangelio præter fidem, cætera eſſe indifferentia, neque præcepta, neque prohibita, ſed libera; aut decem præcepta nihil pertinere ad Chriſtianos; anathema ſit.

Mandata Dei & Eccleſiæ Chriſtianis obſeruanda.

23. ET canone vigeſimo: Si quis hominem iuſtificarum, & quantumlibet perfectum, dixerit non teneri ad obſeruantiam mandatorum Dei, & Eccleſiæ, ſed tantùm ad credendum; quaſi verò Euangelium ſit nuda, & abſoluta promiſſio vitæ æternæ, ſine conditione obſeruationis mandatorum; anathema ſit.

Chriſtus legiſlator.

24. ITEM canone vigeſimoprimo: Si quis dixerit, Chriſtum Ieſum à Deo hominibus datum fuiſſe vt redemptorem, cui fidant, non etiam vt legiſlatorem, cui obediant; anathema ſit.

25. LEVITICI vigeſimoſexto: Non facietis vobis idolum, & ſculptile, nec titulos erigetis, nec inſignem lapidem ponetis in terra veſtra, vt adoretis eum.

26. DEVTERONOMII quinto: Nec loqueris contra proximum tuum falſum teſtimonium. Non concupiſces vxorem proximi tui: non domum, non agrum, non ſeruum, non ancillam, non bouem, non aſinum, & vniuerſa quæ illius ſunt.

VI.

Quid ſibi vult hoc exordium, Ego ſum Dominus Deus tuus?

Deuter.6.a c d 4.d f 10. b Malach.1.b d Ier. 31. d Pſalm.46.a

A DECALOGVM exorditur Deus à notitia ſuî, & ab inſinuatione maieſtatis ſuæ, vt cognitum Legiſlatorem magis reuereamur, eiúſque propoſitis mandatis maior apud omnes authoritas conſtet. Nempè tam ſeriò nobiſcum agitur, vt ſi vnquam[a] ſalui eſſe velimus, hîc velut in clariſſimo ſpeculo, diuinæ maieſtatis voluntatem, omnémque rectè viuendi rationem certò contemplemur, agnitámque legem illam ſanctiſſimam,[b] adiuuante Chriſti ſpiritu, accuratè ſeruemus.

a Matth.5.c d e f g 19. b 28.d Heb.5.c Pſal. 2.8.a c 1.Ioan 5.d Auguſt. quæſt. 140. ſuper Exodum. b Rom.8.e Ioan 1.b Philip 4.c

c Pſalm.83.c.Deut.28. a 3.Leuit.26.a b d Ezech 36.e f & 11.d

B Nec enim præcipit ſolùm, ſed[c] benedictionem quoque promittit, & opem tribuit noſter Legiſlator. [d] *Spiritum meum*, inquit, *ponam in medio veſtrî: & faciam vt in præceptis meis ambuletis, & iudicia mea cuſtodiatis, & operemini.*

c Matth. 22. d 1.Ioan 5.a Concil.Trid.ſeſſ.6 cap.19 & cã.18. Chryſ. lib.1.de cõpunct.cordis Baſil. quæſt.196.in regulis breuiorib. Auguſt.de nat.& gra.cap. 43.& 69.Item ſerm.61. & 191.de temp. Hieron. in ſymb.ad Damaſ.

C Quare cùm Chriſtus[e] etiam præcepiſſet, *Tollite iugum meum ſuper vos*, ne quis cauſaretur difficultatem, adiecit: *Iugum enim meum ſuaue eſt, & onus meum leue*, ijs videlicet, qui gratiæ ſpiritu imbuti, in charitate non ficta ambulant.

TESTIMONIA.

1. A DEVTERONOMII ſexto: Hæc ſunt præcepta, & cæremoniæ, atque iudicia, quæ mandauit Dominus Deus veſter vt docerem vos, & faciatis ea in Terra, ad quam tranſgredimini poſſidendam: vt timeas Dominum Deum tuum, & cuſtodias omnia mandata & præcepta eius, quæ ego præcipio tibi, & filijs, ac nepotibus tuis, cunctis diebus vitæ tuæ, vt prolongentur dies tui. Audi Iſraël, & obſerua vt facias quæ præcepit tibi Dominus, & bene ſit tibi, & multiplicaris amplius, ſicut pollicitus eſt Dominus Deus patrum tuorum tibi terram lacte & melle manantem. Audi Iſraël, Dominus Deus noſter, Deus vnus eſt, &c. Nõ ibitis poſt deos alienos &c. quoniam Deus æmulator Dominus Deus tuus in medio tuî: ne quando iraſcatur furor Domini Dei tui contra te, & auferat te de ſuperficie terræ. Et in fine capitis: Præcepitque nobis Dominus, vt faciamus omnia legitima hæc, & timeamus Dominum Deum noſtrum, vt bene ſit nobis cunctis diebus vitæ noſtræ, ſicut eſt hodiê. Eritque noſtrî miſericors, ſi cuſtodierimus & fecerimus omnia præcepta eius coram Domino Deo noſtro, ſicut mandauit nobis.

2. Ex capite quarto: Caue ne quando obliuiſcaris pacti Domini Dei tui, quod pepigit tecum: & facias tibi ſculptam ſimilitudinem eorum, quę fieri Dominus prohibuit: quia Dominus Deus tuus ignis conſumens eſt, Deus æmulator. Ibidem: Scito ergò hodiè, & cogitato in corde tuo, quòd Dominus ipſe eſt Deus in cælo ſurſum, & in terra deorſum, & non ſit alius. Cuſtodi præcepta eius atque mandata, quæ ego præcipio tibi: vt bene ſit tibi, & filijs tuis poſt te, & permaneas multo tempore ſuper Terram, quam Dominus Deus tuus daturus eſt tibi.

3. ITEM capite decimo. Circuncidite igitur præputium cordis veſtri, & ceruicem veſtram ne induretis amplius: quia Dominus Deus veſter ipſe eſt Deus deorum, & Dominus dominantiũ, Deus magnus, & potens, & terribilis, qui perſonam non accipit, nec munera. Facit iudicium pupillo & viduæ, amat peregrinum, & dat ei victũ atque veſtitum. & vos ergò amate peregrinos, quia & ipſi fuiſtis aduenæ in terra Ægypti. Dominum Deum tuum timebis, & ei ſoli ſeruies: ipſi adhærebis, iurabiſque in nomine illius. Ipſe eſt laus tua, & Deus tuus, qui fecit tibi hæc magnalia & terribilia, quæ viderunt oculi tui.

4. MALACHIÆ primo: Magnificetur Dominus ſuper terminum Iſraël. Filius honorat patrẽ, & ſeruus dominum ſuum: ſi ergò Pater ego ſum, vbi eſt honor meus: & ſi Dominus ego ſum, vbi eſt timor meus, dicit Dominus exercituum? Et in fine: Rex magnus ego, dicit Dominus exercituum, & nomen meum horribile in Gentibus.

5. IEREMIÆ trigeſimoſecundo: Non erit tibi difficile omne verbum: Qui facis miſericordiam in millibus, & reddis iniquitatem patrum in ſinum filiorum eorum poſt eos: Fortiſſime, magne, & potens, Dominus exercituum nomen tibi. Magnus conſilio, & incomprehenſibilis cogitatu: cuius oculi aperti ſunt ſuper omnes vias filiorum Adam, vt reddas vnicuique ſecundùm vias ſuas, & ſecundùm fructum adinuentionum eius.

6. PSALMO quadrageſimoſexto: Quoniam Dominus excelſus, terribilis; Rex magnus ſuper omnem terram.

7. MATTHÆI quinto: Nolite putare quoniam veni ſoluere legem, aut prophetas: non veni ſoluere, ſed adimplere. Amen quippe dico vobis, donec tranſeat cælum & terra, iota vnum, aut vnus apex non præteribit à lege, donec omnia fiant. Qui ergò ſoluerit vnum de mandatis iſtis minimis, & docuerit ſic homines, minimus vocabitur in regno cælorum: qui autem fecerit & docuerit, hic magnus vocabitur in regno cælorum. Dico enim vobis, quia niſi abundauerit iuſtitia veſtra plus quàm Scribarum, & Phariſæorum

Phariſæorum, non intrabitis in regnum cælorum. Audîſtis quia dictum eſt antiquis: Non occides, qui autem occiderit, reus erit iudicio. Ego autē dico vobis: quia omnis, qui iraſcitur fratri ſuo, reus erit iudicio. Qui autē dixerit fratri ſuo, raca: reus erit cōcilio. Qui autem dixerit, fatue: reus erit gehennæ ignis. Si ergò offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris quia frater tuus habet aliquid aduerſum te: relinque ibi munus tuum ante altare, & vade prius reconciliari fratri tuo: & tunc veniens offeres munus tuum. Audîſtis quia dictum eſt antiquis: Non mœchaberis. Ego autem dico vobis: quia omnis, qui viderit mulierem ad concupiſcendum eam, iam mœchatus eſt eam in corde ſuo. Dictum eſt autem: Quicunque dimiſerit vxorem ſuam, det ei libellum repudij. Ego autem dico vobis: Quia omnis, qui dimiſerit, &c. Iterum audîſtis quia dictum eſt antiquis: Non periurabis: reddes autem Domino iuramenta tua. Ego autem dico vobis, non iurare omninò, neque per cælum, quia, &c. Audiſtis quia dictum eſt: Oculum pro oculo, & dentem pro dente. Ego autem dico vobis, non reſiſtere malo: ſed ſi quis te percuſſerit in dexteram maxillam tuam, præbe illi & alteram: Et ei, qui vult tecum iudicio contendere, & tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium. Audîſtis quia dictum eſt: Diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum. Ego autem dico vobis: Diligite inimicos veſtros, benefacite his, qui oderunt vos: & orate pro perſequentibus, & calumniantibus vos: vt ſitis filij patris veſtri, qui in cælis eſt: qui ſolem ſuum oriri facit ſuper bonos, & malos: & pluit ſuper iuſtos & iniuſtos. Si enim diligitis eos, qui vos diligunt, quam mercedem habebitis? nonne & publicani hoc faciunt? Et ſi ſalutaueritis fratres veſtros tantùm, quid amplius facitis? nonne & Ethnici hoc faciunt? Eſtote ergò vos perfecti, ſicut & pater veſter cæleſtis perfectus eſt.

8. ITEM decimonono: Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata.

9. ET capite vigeſimooctauo: Euntes ergò docete omnes gentes: baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritûs ſancti: docentes eos ſeruare omnia quæcunque mandaui vobis.

10. AD Hebræos quinto: Et conſummatus, factus eſt omnibus obtemperantibus ſibi, cauſa ſalutis æternæ.

11. PSALMO centeſimo decimooctauo: Beati immaculati in via: qui ambulant in lege Domini. Tu mandâſti mandata tua cuſtodiri nimis. Maledicti qui declinant à mandatis tuis.

12. PRIMÆ Ioannis tertio: Et hoc eſt mandatum eius: Vt credamus in nomine Filij eius Ieſu Chriſti: & diligamus alterutrum, ſicut dedit mandatum nobis. Et qui ſeruat mandata eius, in illo manet, & ipſe in eo: & in hoc ſcimus quoniam manet in nobis de Spiritu, quem dedit nobis.

13. AVGVSTINVS quæſtione centeſima quadrageſima ſuper Exodum: Cùm tam multa locutus ſit Deus, duæ tantùm tabulæ dantur Moyſi lapideæ, quæ dicuntur tabulæ teſtimonij futuræ in arca. Nimirum omnia cætera quæ præcepit Deus, ex illis decem præceptis, quæ duabus tabulis conſcripta ſunt, pendere intelliguntur, ſi diligenter quærantur, & bene intelligantur: quomodo hæc ipſa rurſus decem præcepta, ex duobus illis, dilectione ſcilicet Dei & proximi, in quibus tota lex pendet & prophetæ.

Ex Decalogo pendent omnia Dei præcepta.

14. AD Romanos octauo: Spiritus adiuuat infirmitatem noſtram.

15. IOANNIS primo capite: De plenitudine eius nos omnes accepimus, & gratiam pro gratia. quia lex per Moyſen data eſt, gratia, & veritas per Ieſum Chriſtum facta eſt.

16. AD Philippenſes quarto: Omnia poſſum in eo qui me confortat.

17 B PSALMO octogeſimotertio: Etenim benedictionem dabit legiſlator, ibunt de virtute in virtutem.

18. DEVTERONOMII vigeſimooctauo: Si audieris vocem Domini Dei tui, vt facias atque cuſtodias omnia mandata eius, quæ ego præcipio tibi hodiè, faciet te Dominus Deus tuus excelſiorem cunctis gentibus, quæ verſantur in terra. Veniéntque ſuper te vniuerſæ benedictiones iſtæ, & apprehendent te: ſi tamen præcepta eius audieris. Benedictus tu in ciuitate, & benedictus in agro. Benedictus fructus ventris tui, & fructus terræ tuæ, fructúſque iumētorum tuorum, greges armentorum tuorum, & caulæ ouium tuarum. Benedicta horrea tua, & benedictæ reliquiæ tuæ. Benedictus eris tu ingrediēs & egrediens. Dabit Dominus inimicos tuos, qui conſurgunt aduerſum te, corruentes in conſpectu tuo: per vnam viam venient contra te, & per ſeptem fugient à facie tua. Emittet Dominus benedictionem ſuper cellaria tua, & ſuper omnia opera manuum tuarū: benedicétque tibi in terra, quam acceperis. Suſcitabit te Dominus ſibi in populum ſanctum, ſicut iurauit tibi: ſi cuſtodieris mandata Domini Dei tui, & ambulaueris in vijs eius. Videbúntque omnes terrarum populi, quòd nomen Domini inuocatum ſit ſuper te, & timebunt te. Abundare te faciet Dominus omnibus bonis, fructu vteri tui, & fructu iumentorum tuorum, fructu terræ tuæ, quam iurauit Dominus patribus tuis vt daret tibi. Aperiet Dominus theſaurum ſuum optimum, cælum, vt tribuat pluuiam terræ tuæ in tempore ſuo: benedicétque cunctis operibus manuū tuarum. Et fœnerabis gentibus multis, & ipſe à nullo fœnus accipies. Conſtituet te Dominus in caput & non in caudam: & eris ſemper ſupra, & non ſubter: ſi tamen audieris mandata Domini Dei tui, quæ ego præcipio tibi hodiè, & cuſtodieris & feceris, ac non declinaueris ab eis nec ad dextram, nec ad ſiniſtram, nec ſecutus fueris deos alienos, neque colueris eos.

3. LEVITICI vigeſimoſexto: Si in præceptis meis ambulaueritis, & mandata mea cuſtodieritis, & feceritis ea, dabo vobis pluuias temporibus ſuis, & terra gignet germen ſuum, & pomis arbores replebuntur. Apprehendet meſſium tritura vindemiam, & vindemia occupabit ſementem: & comedetis panem veſtrum in ſaturitate, & abſque pauore habitabitis in terra veſtra. Dabo pacem in finibus veſtris: dormietis, & non erit qui exterreat. Auferam malas beſtias: & gladius non trāſibit terminos veſtros. Perſequemini inimicos veſtros, & corruēt corā vobis. perſequentur quinque de veſtris centum alienos, & centum de vobis decē millia cadent inimici veſtri gladio in conſpectu veſtro. Reſpiciam vos, & creſcere faciam: multiplicabimini, & firmabo pactum meum vobiſcum. Comedetis veteriſſima veterum, & vetera nouis ſuperuenienti-

bus proijcieris. Ponam tabernaculum meum in medio veſtrî, & non abijciet vos anima mea. Ambulabo inter vos, & ero Deus veſter, vóſque eritis populus meus. Quòd ſi non audieritis me, nec feceritis omnia mandata mea, ſi ſpreueritis leges meas, & iudicia mea contempſeritis, vt non faciatis ea quæ à me conſtituta ſunt, & ad irritum perducatis pactum meum: ego quoque hæc faciam vobis: Viſitabo vos velociter in egeſtate, & ardore, qui conficiat oculos veſtros, & conſumat animas veſtras. Fruſtra ſeretis ſementem, quæ ab hoſtibus deuorabitur. Ponam faciem meam contra vos, & corruetis coram hoſtibus veſtris, & ſubijciemini his qui oderunt vos. fugietis, nemine perſequente. Sin autem nec ſic obedieritis mihi, addam correptiones veſtras ſeptuplum propter peccata veſtra, & conteram ſuperbiam duritiæ veſtræ. Daboqúe vobis cælum deſuper ſicut ferrum, & terram æneam. Conſumetur incaſſum labor veſter, non proferet terra germen, nec arbores poma præbebunt. Si ambulaueritis ex aduerſo mihi, nec volueritis audire me, addam plagas veſtras in ſeptuplum propter peccata veſtra: immittámque in vos beſtias agri, quæ conſumant vos, & pecora veſtra, & ad paucitatem cuncta redigant, deſertæque fiant viæ veſtræ. Quòd ſi nec ſic volueritis recipere diſciplinam, ſed ambulaueritis ex aduerſo mihi: ego quoque contra vos aduerſus incedam, & percutiam vos ſepties propter peccata veſtra. Inducamque ſuper vos gladium vltorem fœderis mei. Cumque confugeritis in vrbes, mittam peſtilentiam in medio veſtrî, & trademini in manibus hoſtium, poſtquam confregero baculum panis veſtri: ita vt decem mulieres in vno clibano coquant panes, & reddant eos ad pondus: & comedetis, & non ſaturabimini. Sin autem nec per hæc audieritis me, ſed ambulaueritis contra me: & ego incedam aduerſus vos in furore contrario, & corripiam vos ſeptem plagis propter peccata veſtra, ita vt comedatis carnes filiorum veſtrorum & filiarum veſtrarum. deſtruam excelſa veſtra, & ſimulacra confringam. Cadetis inter ruinas idolorum veſtrorum, & abominabitur vos anima mea, in tantum vt vrbes veſtras redigam in ſolitudinem, & deſerta faciam Sanctuaria veſtra, nec recipiam vltra odorem ſuauiſſimum. Diſperdámque terram veſtram, & ſtupebunt ſuper ea inimici veſtri, cùm habitatores illius fuerint. vos autem diſpergam in Gentes, & euaginabo poſt vos gladium, eritque terra veſtra deſerta, & ciuitates veſtræ dirutæ. Et qui de vobis remanſerint, dabo pauorem in cordibus eorum in regionibus hoſtium, terrebit eos ſonitus folij volantis, & ita fugient quaſi gladium: cadent, nullo perſequente, & corruent ſinguli ſuper fratres ſuos quaſi bella fugientes, nemo veſtrûm inimicis audebit reſiſtere, peribitis inter Gentes, & hoſtilis vos terra conſumet. Quòd ſi & de ijs aliqui remanſerint, tabeſcent in iniquitatibus ſuis, in terra inimicorum ſuorum, & propter peccata patrum ſuorum & ſua affligentur: donec confiteantur iniquitates ſuas, & maiorum ſuorum, quibus præuaricati ſunt in me, & ambulauerunt ex aduerſo mihi. Ambulabo igitur & ego contra eos, & inducam illos in terram hoſtilem, donec erubeſcat incircunciſa mẽs eorum.

4. EZECHIELIS trigeſimoſexto: Dabo vobis cor nouum, & ſpiritum nouum ponam in medio veſtri: & auferam cor lapideum de carne veſtra, & dabo vobis cor carneum. Et ſpiritum meum ponam in medio veſtrî &c. vt in textu. Et habitabitis in terra, quam dedi patribus veſtris: & eritis mihi in populum, & ego ero vobis in Deum. Et ſaluabo vos ex vniuerſis inquinamentis veſtris: & vocabo frumentum, & multiplicabo illud, & non imponam vobis famem. Et multiplicabo fructum ligni, & genimina agri, vt non porteris vltra opprobrium famis in Gentibus.

5. ET capite vndecimo. Dabo eis cor vnum, & ſpiritum nouum tribuam in viſceribus eorum: & auferam cor lapideum de carne eorum, & dabo eis cor carneum: Vt in præcepris meis ambulẽt, & iudicia mea cuſtodiant, faciántque ea: & ſint mihi in populum, & ego ſim eis in Deum.

6. C MATTHÆI vndecimo: Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati eſtis, & ego reficiam vos. Tollite iugum meum ſuper vos, & diſcite à me, quia mitis ſum, & humilis corde: & inuenietis requiem animabus veſtris. Iugum enim meũ ſuaue eſt, & onus meum leue.

7. PRIMÆ Ioannis quinto: In hoc cognoſcimus quoniam diligimus natos Dei, cùm Deum diligamus, & mandata eius faciamus. Hæc eſt enim charitas Dei, vt mandata eius cuſtodiamus, & mandata eius grauia non ſunt.

8. CONCILIVM Tridentinum ſeſſione ſexta, capite vndecimo: Nemo autem, quantumuis iuſtificatus, liberum ſe eſſe ab obſeruatione mandatorum putare debet: nemo temeraria illa, & à Patribus ſub anathemate prohibita voce vti, Dei præcepta homini iuſtificato ad obſeruandum eſſe impoſſibilia. nam Deus impoſſibilia non iubet, ſed iubendo monet, & facere quod poſſis, & petere quod non poſſis; & adiuuat, vt poſſis. Cuius mandata grauia non ſunt, cuius iugum ſuaue eſt, & onus leue. qui enim ſunt filij Dei, Chriſtum diligunt: qui autem diligunt eum, vt ipſe teſtatur, ſeruant ſermones eius. quod vtique cum diuino auxilio præſtare poſſunt. licet enim in hac mortali vita quantumuis ſancti, & iuſti in leuia ſaltem & quotidiana, quæ etiam venialia dicuntur, peccata quandoque cadant, non propterea deſinunt eſſe iuſti. Nam iuſtorum illa vox eſt, & humilis, & verax: Dimitte nobis debita noſtra. quo fit, vt iuſti ipſi eo magis ſe obligatos ad ambulandum in via iuſtitiæ ſentire debeant, quo liberati iam à peccato, ſerui autem facti Deo, ſobriè, iuſtè. & piè viuentes, proficere poſſunt per Chriſtum Ieſum; per quem acceſſum habuerunt in gratiam iſtam. Deus nanque ſua gratia ſemel iuſtificatos non deſerit, niſi ab eis prius deſeratur. Itaque nemo ſibi in ſola fide blandiri debet, putans fide ſola ſe hæredem eſſe conſtitutum, hæreditatémque conſecuturum, etiam ſi Chriſto non compatiatur, vt & conglorificetur. nam & Chriſtus ipſe, vt inquit Apoſtolus, cùm eſſet filius Dei, didicit ex ijs, quæ paſſus eſt, obedientiam; & conſummatus, factus eſt omnibus, obtemperantibus ſibi, cauſa ſaluris æternæ. Propterea Apoſtolus ipſe monet iuſtificatos, dicens: Neſcitis, quòd ij qui in ſtadio currunt, omnes quidem currunt, ſed vnus accipit brauium ſic currite, vt comprehendatis. Ego igitur ſic curro, non quaſi in incertum: ſic pugno, non quaſi aêrem verberãs: ſed caſtigo corpus meum, & in ſeruitutem redigo: ne forte cùm aliis prædicauerim, ipſe reprobus efficiar. Item princeps Apoſto-

Iuſtificati adſtringũtur ad obſeruationẽ præceptorum. Dei mãdata non impoſſibilia. 1. Ioan. 5. Matth. 11. Ioan. 14.

Peccata venialia iuſtitiam non tollunt. Matth. 6. Luc. 11. Rom. 6. Tit. 2.

Deus neminem prius deſerit.

Rom 8. Heb. 5.

1. Cor. 9.

2.Pet.1. Apoſtolorum Petrus: Satagite, vt per bona opera certam veſtram vocationem & electionem faciatis. hæc enim facientes, non peccabitis aliquando. Vnde conſtat, eos orthodoxę religionis doctrinæ aduerſari, qui dicunt, iuſtum in omni bono opere ſaltem venialiter peccare, aut quod intolerabilius eſt, pœnas æternas mereri: atque etiam eos, qui ſtatuunt in omnibus operibus iuſtos peccare, ſi in illis ſuam ipſorum ſocordiam excitando, & ſeſe ad currendum in ſtadio cohortando, cum hoc, vt inprimis glorificetur Deus, mercedem quoque intuentur æternam: cùm ſcriptum ſit: Inclinauit cor meum ad faciẽdas iuſtificationes tuas propter retributionem. & de Moyſe dicat Apoſtolus, quòd reſpiciebat in remunerationem.

Iuſtus non peccat in quocũque opere.

Mercedem etiã intueri operantes poſſunt. Pſalm.118. Heb.11.

4. ITEM canone decimooctauo: Si quis dixerit, Dei præcepta homini etiam iuſtificato, & ſub gratia conſtituto, eſſe ad obſeruandum impoſſibilia; anathema ſit.

Dei mãdata non impoſſibilia.

5. CHRYSOSTOMVS libro primo de Compunctione cordis: Reuera ipſe pronunciauit de præceptis ſuis, quòd nihil in eis laborioſum ſit, & nihil oneroſum, dicens: Iugum enim meum ſuaue eſt, & onus meum leue. Et nos econtra grauia efficimus, quæ ille leuia conſtituit: & quæ ille ſuauia poſuit, nos facimus amara peccando. Quòd ſi laborioſum aliquid eſſet in præceptis, decenter & meritò virtutem labor comitaretur: præmia enim propoſita ſunt poſt laborem. Nunc verò infelix anima, ne hanc quidem reuerentiam diuinis legibus dabit, vt ſileat & quieſcat, ne ad preuaricationem laborando perueniat, quanuis ſint aliqua, in quibus paululum laboris eſt adhibendum, in his duntaxat, in quibus Paulus dicit: Nam quod in preſenti eſt momentaneum, & leue tribulationis noſtrę, ſupra modum immenſum æternę glorię pondus operatur in nobis. Vides ergò etiam quidquid in preſenti eſt, leue eſſe, etiam ſi tribulatio ſit. Quo modo leue? Quia immenſum pondus futurę glorię, leuem facit preſentis temporis tribulationem, etiam ſi ſenſibus noſtris grauius videatur. Denique & ipſe cauſas in conſequentibus exponit, vt omne id duci leue debeat, quicquid paſſio preſentis temporis intulerit. Ait enim: Non reſpicientibus nobis quę videntur, ſed quę non videntur. Quę enim videntur, temporalia ſunt: quę autem non videntur, æterna ſunt.

Facilia ſunt Dei præcepta. Matth.11. 2.Cor.4.

6. BASILIVS in regulis breuioribus, ſiue conciſius diſputatis, interrogatione centeſima ſeptuageſimaſexta, agens de inimicorum dilectione: Sine dubio (inquit) non præcepiſſet hoc, qui bonus ac iuſtus eſt, niſi etiam facultatem, qua id faceremus, fuiſſet largitus.

Matth.5. Deus, quia bonus & iuſtus, impoſſibilia non iubet.

7. AVGVSTINVS in libro de natura & gratia, capite quadrageſimotertio: Non igitur Deus impoſſibilia iubet; ſed iubendo admonet, & facere quod poſſis, & petere quod non poſſis.

Nota.

8. ET capite ſexageſimonono: Valde bona ſunt præcepta, ſi legitimè his vtamur. Eo quippe ipſo, quo firmiſſimè creditur, Deum iuſtum & bonum impoſſibilia non potuiſſe præcipere, hinc admonemur, & in facilibus quid agamus, & in difficilibus quid petamus. Omnia quippe fiunt facilia charitati, cui vni Chriſti ſarcina leuis eſt, aut ea vna eſt ſarcina ipſa, quæ leuis eſt: ſecundùm hoc dictum eſt; Et præcepta eius grauia non ſunt, vt cui grauia ſunt, conſideret non potuiſſe diuinitus dici, grauia non ſunt, niſi quia poteſt eſſe cordis affectus, cui grauia non ſunt, & petat quo deſtituitur, vt impleat quod iubetur. Et quod dicitur ad Iſrael in Deuteronomio, ſi piè, ſi ſanctè, ſi ſpiritaliter intelligatur, hoc idem ſignificat: quia vtique cùm hoc teſtimonium commemorâſſet Apoſtolus, Propè eſt verbum in ore tuo, & in corde tuo: quod hic habet, in manibus tuis: in corde enim ſunt ſpiritales manus: Hoc eſt, inquit, verbum fidei quod prædicamus. Conuerſus ergò quiſque, ſicut ibi præcipitur, ad Dominum Deũ ſuum ex toto corde ſuo, & ex tota anima ſua, mandatum Dei non habebit graue. Quomodo eſt enim graue, cùm ſit dilectionis mandatum? Aut enim quiſque non diligit, & ideò graue eſt: aut diligit, & graue eſſe non poteſt.

Quia bonus & iuſtus eſt, impoſſibilia præcipere non potuit Deus. Omnia facilia charitati. Matth. 11. 1.Ioan. 5. Deut.30 Rom.10. Nota.

9. IDEM ſermone ſexageſimoprimo de tempore: Sed dicit aliquis: Nulla ratione poſſum inimicos meos diligere. In omnibus ſcripturis Deus tibi dicit, quia potes. Tu econtrario reſpondes, non poſſe. Conſidera nunc, vtrum tibi, an Deo debeat credi. Et ideò quia veritas mentiri non poteſt, iam vanas excuſationes ſuas relinquat humana fragilitas: quia nec impoſſibile aliquid potuit imperare, qui iuſtus eſt: nec damnaturus eſt hominem pro eo, quod non potuit vitare, qui pius eſt.

Iuſtitiæ & pietati diuinæ repugnat, dicere, impoſſibilia nobis præcepta eſſe.

10. ITEM ſermone centeſimo nonageſimoprimo de tempore: Eſt autem patrum noſtrorum fides hæc: Credimus in Deum Patrem omnipotentem, &c. Execramur etiam blaſphemiam eorum, qui dicunt, impoſſibile aliquid homini à Deo eſſe præceptum, & mandata Dei non à ſingulis, ſed ab omnibus in commune poſſe ſeruari.

Blaſphemia eſt execrabilis

11. HIERONYMVS in explanatione Symboli ad Damaſum: Execramur etiam eorum blaſphemiam, &c. vt Auguſtinus.

VII.

Quid complectitur in ſe primum præceptum?

A PROHIBET ac damnat idololatriam, obſeruationes ſuperſtitioſas, vſum etiam artis magicæ vel diuinatoriæ.

B Docet etiam atque exigit, vt nullam prorſus [a] creaturam, quantumuis excellentem, pro Deo habeamus, ſed ſolum vnum verum, æternum, immenſumq; Deum credamus & confiteamur, eiq; vni ſacrificium & ſingularem ſummumq; [b] cultum, quem Græci λατρείαν appellant, exhibeamus.

C Hoc fit, vt ſuper [c] omnia colamus, inuocemus, adoremus ſum-

Deuter.11.a 4.b c 18.b 1.Reg.28.a Pſ.113 b c Leuit. 19.c f 20.a e Eccl.34.a

a Aug.lib.10.de ciuit. Dei, ca.1. epiſt.49.ad Deogratias, quæſt.4.

b Aug. 10.de ciuitat. Dei, ca.1.& 4. Contra Fauſtum lib.15.cap.9. & lib.20.cap.21.

c Ioan.4.c d Rom 10.c

bus proijcietis. Ponam tabernaculum meum in medio veſtrî, & non abijciet vos anima mea. Ambulabo inter vos, & ero Deus veſter, vóſque eritis populus meus. Quòd ſi non audieritis me, nec feceritis omnia mandata mea, ſi ſpreueritis leges meas, & iudicia mea contempſeritis, vt non faciatis ea quæ à me conſtituta ſunt, & ad irritum perducatis pactum meum: ego quoque hæc faciam vobis: Viſitabo vos velociter in egeſtate, & ardore, qui conficiat oculos veſtros, & conſumat animas veſtras. Fruſtra ſeretis ſementem, quæ ab hoſtibus deuorabitur. Ponam faciem meam contra vos, & corruetis coram hoſtibus veſtris, & ſubijciemini his qui oderunt vos. fugietis, nemine perſequente. Sin autem nec ſic obedieritis mihi, addam correptiones veſtras ſeptuplum propter peccata veſtra, & conteram ſuperbiam duritiæ veſtræ. Daboqúe vobis cælum deſuper ſicut ferrum, & terram æneam. Conſumetur incaſſum labor veſter, non proferet terra germen, nec arbores poma præbebunt. Si ambulaueritis ex aduerſo mihi, nec volueritis audire me, addam plagas veſtras in ſeptuplum propter peccata veſtra: immittámque in vos beſtias agri, quæ conſumant vos, & pecora veſtra, & ad paucitatem cuncta redigant, deſertæqúe fiant viæ veſtræ. Quòd ſi nec ſic volueritis recipere diſciplinam, ſed ambulaueritis ex aduerſo mihi: ego quoque contra vos aduerſus incedam, & percutiam vos ſepties propter peccata veſtra. Inducamqúe ſuper vos gladium vltorem fœderis mei. Cumqúe confugeritis in vrbes, mittam peſtilentiam in medio veſtrî, & trademini in manibus hoſtium, poſtquam confregero baculum panis veſtri: ita vt decem mulieres in vno clibano coquant panes, & reddant eos ad pondus: & comedetis, & non ſaturabimini. Sin autem nec per hæc audieritis me, ſed ambulaueritis contra me: & ego incedam aduerſus vos in furore contrario, & corripiam vos ſeptem plagis propter peccata veſtra, ita vt comedatis carnes filiorum veſtrorum & filiarum veſtrarum, deſtruam excelſa veſtra, & ſimulacra confringam. Cadetis inter ruinas idolorum veſtrorum, & abominabitur vos anima mea, in tantum vt vrbes veſtras redigam in ſolitudinem, & deſerta faciam Sanctuaria veſtra, nec recipiam vltra odorem ſuauiſſimum. Diſperdámque terram veſtram, & ſtupebunt ſuper ea inimici veſtri, cùm habitatores illius fuerint. vos autem diſpergam in Gentes, & euaginabo poſt vos gladium, eritqúe terra veſtra deſerta, & ciuitates veſtræ dirutæ. Et qui de vobis remanſerint, dabo pauorem in cordibus eorum in regionibus hoſtium, terrebit eos ſonitus folij volantis, & ita fugient quaſi gladium: cadent, nullo perſequente, & corruent ſinguli ſuper fratres ſuos quaſi bella fugientes, nemo veſtrûm inimicis audebit reſiſtere, peribitis inter Gentes, & hoſtilis vos terra conſumet. Quòd ſi & de ijs aliqui remanſerint, tabeſcent in iniquitatibus ſuis, in terra inimicorum ſuorum, & propter peccata patrum ſuorum & ſua affligentur: donec confiteantur iniquitates ſuas, & maiorum ſuorum, quibus præuaricati ſunt in me, & ambulauerunt ex aduerſo mihi. Ambulabo igitur & ego contra eos, & inducam illos in terram hoſtilem, donec erubeſcat incircunciſa més eorum.

4. EZECHIELIS trigeſimoſexto: Dabo vobis cor nouum, & ſpiritum nouum ponam in medio veſtrî: & auferam cor lapideum de carne veſtra, & dabo vobis cor carneum. Et ſpiritum meum ponam in medio veſtrî &c. vt in textu. Et habitabitis in terra, quam dedi patribus veſtris: & eritis mihi in populum, & ego ero vobis in Deum. Et ſaluabo vos ex vniuerſis inquinamentis veſtris: & vocabo frumentum, & multiplicabo illud, & non imponam vobis famem. Et multiplicabo fructum ligni, & genimina agri, vt non portetis vltra opprobrium famis in Gentibus.

5. Et capite vndecimo. Dabo eis cor vnum, & ſpiritum nouum tribuam in viſceribus eorum: & auferam cor lapideum de carne eorum, & dabo eis cor carneum: Vt in præceptis meis ambulẽt, & iudicia mea cuſtodiant, faciántque ea: & ſint mihi in populum, & ego ſim eis in Deum.

1. C MATTHÆI vndecimo: Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati eſtis, & ego reficiam vos. Tollite iugum meum ſuper vos, & diſcite à me, quia mitis ſum, & humilis corde: & inuenietis requiem animabus veſtris. Iugum enim meũ ſuaue eſt, & onus meum leue.

2. PRIMA Ioannis quinto: In hoc cognoſcimus quoniam diligimus natos Dei, cùm Deum diligamus, & mandata eius faciamus. Hæc eſt enim charitas Dei, vt mandata eius cuſtodiamus, & mandata eius grauia non ſunt.

3. CONCILIVM Tridentinum ſeſſione ſexta, capite vndecimo: Nemo autem, quantumuis iuſtificatus, liberum ſe eſſe ab obſeruatione mandatorum putare debet: nemo temeraria illa, & à Patribus ſub anathemate prohibita voce vti, Dei præcepta homini iuſtificato ad obſeruandum eſſe impoſſibilia. nam Deus impoſſibilia non iubet, ſed iubendo monet, & facere quod poſſis, & petere quod non poſſis; & adiuuat, vt poſſis. Cuius mandata grauia non ſunt, cuius iugum ſuaue eſt, & onus leue. qui enim ſunt filij Dei, Chriſtum diligunt: qui autem diligunt eum, vt ipſe teſtatur, ſeruant ſermones eius. quod vtique cum diuino auxilio præſtare poſſunt. licet enim in hac mortali vita quantumuis ſancti, & iuſti in leuia ſaltem & quotidiana, quæ etiam venialia dicuntur, peccata quandoque cadant. non propterea deſinunt eſſe iuſti. Nam iuſtorum illa vox eſt, & humilis, & verax: Dimitte nobis debita noſtra. quo fit, vt iuſti ipſi eo magis ſe obligatos ad ambulandum in via iuſtitiæ ſentire debeant, quo liberati iam à peccato, ſerui autem facti Deo, ſobriè, iuſtè, & piè viuentes, proficere poſſunt per Chriſtum Ieſum; per quem acceſſum habuerunt in gratiam iſtam. Deus nanque ſua gratia ſemel iuſtificatos non deſerit, niſi ab eis prius deſeratur. Itaque nemo ſibi in ſola fide blandiri debet, putans fide ſola ſe hæredem eſſe conſtitutum, hæreditatémque conſecuturum, etiam ſi Chriſto non compatiatur, vt & conglorificetur. nam & Chriſtus ipſe, vt inquit Apoſtolus, cùm eſſet filius Dei, didicit ex ijs, quæ paſſus eſt, obedientiam; & conſummatus, factus eſt omnibus, obtemperantibus ſibi, cauſa ſaluris æternæ. Propterea Apoſtolus ipſe monet iuſtificatos, dicens: Neſcitis, quòd ij qui in ſtadio currunt, omnes quidem currunt, ſed vnus accipit brauium? ſic currite, vt comprehendatis. Ego igitur ſic curro, non quaſi in incertum: ſic pugno, non quaſi aërem verberãs: ſed caſtigo corpus meum, & in ſeruitutem redigo: ne fortè cùm alijs prædicauerim, ipſe reprobus efficiar. Item princeps Apoſto-

Iuſtificati adſtringũtur ad obſeruationẽ præceptorum.

Dei mãdata non impoſſibilia. 1. Ioan. 5. Matth. 11. Ioan. 14.

Peccata venialia iuſtitiam non tollunt.

Matth. 6. Luc. 11. Rom. 6. Tit. 2.

Deus neminem prius deſerit.

Rom 8. Heb. 5.

1. Cor. 9.

2.Pet.1. Apoſtolorum Petrus: Satagite, vt per bona opera certam veſtram vocationem & electionem faciatis. hæc enim facientes, non peccabitis aliquando. Vnde conſtat, eos orthodoxę religionis doctrinæ aduerſari, qui dicunt, iuſtum in omni bono opere ſaltem venialiter peccare, aut quod intolerabilius eſt, pœnas æternas mereri: atque etiam eos, qui ſtatuunt in omnibus operibus iuſtos peccare, ſi in illis ſuam ipſorum ſocordiam excitando, & ſeſe ad currendum in ſtadio cohortando, cum hoc, vt inprimis glorificetur Deus, mercedem quoque intuentur æternam: cùm ſcriptum ſit: Inclinauit cor meum ad faciẽdas iuſtificationes tuas propter retributionem. & de Moyſe dicat Apoſtolus, quòd reſpiciebat in remunerationem.

Iuſtus non peccat in quocũque opere.

Mercedem etiã intueri operantes poſſunt. Pſalm.118. Heb.11.

4. ITEM canone decimooctauo: Si quis dixerit, Dei pręcepta homini etiam iuſtificato, & ſub gratia conſtituto, eſſe ad obſeruandum impoſſibilia; anathema ſit.

Dei mãdata non impoſſibilia.

5. CHRYSOSTOMVS libro primo de Compunctione cordis: Reuera ipſe pronunciauit de præceptis ſuis, quòd nihil in eis laborioſum ſit, & nihil oneroſum, dicens: Iugum enim meum ſuaue eſt, & onus meum leue. Et nos econtra grauia efficimus, quæ ille leuia conſtituit: & quæ ille ſuauia poſuit, nos facimus amara peccando. Quòd ſi laborioſum aliquid eſſet in pręceptis, decenter & meritò virtutem labor comitaretur: pręmia enim propoſita ſunt poſt laborem. Nunc verò infelix anima, ne hanc quidem reuerentiam diuinis legibus dabit, vt ſileat & quieſcat, ne ad preuaricationem laborando perueniat, quanuis ſint aliqua, in quibus paululum laboris eſt adhibendum, in his duntaxat, in quibus

Facilia ſunt Dei præcepta. Matth.11.

2.Cor.4. Paulus dicit: Nam quod in preſenti eſt momentaneum, & leue tribulationis noſtrę, ſupra modum immenſum æternę glorię pondus operatur in nobis. Vides ergò etiam quidquid in preſenti eſt, leue eſſe, etiam ſi tribulatio ſit. Quo modo leue? Quia immenſum pondus futurę glorię, leuem facit preſentis temporis tribulationem, etiam ſi ſenſibus noſtris grauius videatur. Denique & ipſe cauſas in conſequentibus exponit, vt omne id duci leue debeat, quicquid paſſio preſentis temporis intulerit. Ait enim: Non reſpicientibus nobis quę videntur, ſed quę non videntur. Quę enim videntur, temporalia ſunt: quę autem non videntur, æterna ſunt.

Matth.5. Deus, quia bonus & iuſtus, impoſſibilia non iubet.

6. BASILIVS in regulis breuioribus, ſiue conciſius diſputatis, interrogatione centeſima ſeptuageſimaſexta, agens de inimicorum dilectione: Sine dubio (inquit) non præcepiſſet hoc, qui bonus ac iuſtus eſt, niſi etiam facultatem, qua id faceremus, fuiſſet largitus.

7. AVGVSTINVS in libro de natura & gratia, capite quadrageſimotertio: Non igitur Deus impoſſibilia iubet; ſed iubendo admonet, & facere quod poſſis, & petere quod non poſſis.

Nota.

8. ET capite ſexageſimonono: Valde bona ſunt præcepta, ſi legitimè his vtamur. Eo quippe ipſo, quo firmiſſimè creditur, Deum iuſtum & bonum impoſſibilia non potuiſſe præcipere, hinc admonemur, & in facilibus quid agamus, & in difficilibus quid petamus. Omnia quippe fiunt facilia charitati, cui vni Chriſti ſarcina leuis eſt, aut ea vna eſt ſarcina ipſa, quæ leuis eſt: ſecundùm hoc dictum eſt; Et præcepta eius grauia non ſunt, vt cui grauia ſunt, conſideret non potuiſſe diuinitus dici, grauia non ſunt, niſi quia poteſt eſſe cordis affectus, cui grauia non ſunt, & petat quo deſtituitur, vt impleat quod iubetur. Et quod dicitur ad Iſrael in Deuteronomio, ſi piè, ſi ſanctè, ſi ſpiritaliter intelligatur, hoc idem ſignificat: quia vtique cùm hoc teſtimonium commemorâſſet Apoſtolus, Propè eſt verbum in ore tuo, & in corde tuo: quod hic habet, in manibus tuis: in corde enim ſunt ſpirituales manus: Hoc eſt, inquit, verbum fidei quod prædicamus. Conuerſus ergò quiſque, ſicut ibi præcipitur, ad Dominum Deũ ſuum ex toto corde ſuo, & ex tota anima ſua, mandatum Dei non habebit graue. Quomodo eſt enim graue, cùm ſit dilectionis mandatum? Aut enim quiſque non diligit, & ideò graue eſt: aut diligit, & graue eſſe non poteſt.

Quia bonus & iuſtus eſt, ima poſſibilia præcipere non potuit Deus. Omnia facilia charitati. Matth. 11. 1.Ioan. 5.

Deut.30

Rom.10.

Nota.

9. IDEM ſermone ſexageſimoprimo de tempore: Sed dicit aliquis: Nulla ratione poſſum inimicos meos diligere. In omnibus ſcripturis Deus tibi dicit, quia potes. Tu econtrario reſpondes, non poſſe. Conſidera nunc, vtrum tibi, an Deo debeat credi. Et ideò quia veritas mentiri non poteſt, iam vanas excuſationes ſuas relinquat humana fragilitas: quia nec impoſſibile aliquid potuit imperare, qui iuſtus eſt: nec damnaturus eſt hominem pro eo, quod non potuit vitare, qui pius eſt.

Iuſtitiæ & pietati diuinæ repugnat, dicere, impoſſibilia nobis præcepta eſſe.

10. ITEM ſermone centeſimo nonageſimoprimo de tempore: Eſt autem patrum noſtrorum fides hæc: Credimus in Deum Patrem omnipotentem, &c. Execramur etiam blaſphemiam eorum, qui dicunt, impoſſibile aliquid homini à Deo eſſe præceptum, & mandata Dei non à ſingulis, ſed ab omnibus in commune poſſe ſeruari.

Blaſphemia eſt execrabilis

11. HIERONYMVS in explanatione Symboli ad Damaſum: Execramur etiam eorum blaſphemiam, &c. vt Auguſtinus.

VII.

Quid complectitur in ſe primum præceptum?

A PROHIBET ac damnat idololatriam, obſeruationes ſuperſtitioſas, vſum etiam artis magicæ vel diuinatoriæ.

Deuter.11.a 4.b 12.b 1.Reg.28.a Pſ.113 b e Leuit. 19.c f 20.a e Eccl.34.a

B Docet etiam atque exigit, vt nullam prorſus [a] creaturam, quantumuis excellentem, pro Deo habeamus, ſed ſolum vnum verum, æternum, immenſumq; Deum credamus & confiteamur, eiq; vni ſacrificium & ſingularem ſummumq; [b] cultum, quem Græci λατρείαν appellant, exhibeamus.

a Aug. lib. 10. de ciuit. Dei, ca. 1. epiſt. 49. ad Deogratias, quæſt. 3.

b Aug. 10. de ciuitat. Dei, ca. 1. & 4. Contra Fauſtum lib. 13. cap. 9. & lib. 20. cap. 21.

C Hoc fit, vt ſuper [c] omnia colamus, inuocemus, adoremus ſum-

c Ioan. 4. c d Rom 10. c

1.Ioan.4.b c Matt.4.b Luc.4.b Isa.41.a b r. Timoth.6.c Rom.9.b Psalm.85.d

mum illud æternumq; bonum, Optimum Maximum Creatorem, Redemptorem, Saluatorem, vnum & immortalem Deum, qui est super omnia benedictus, omnis gratiæ & gloriæ largitorem.

TESTIMONIA.

1. A DEVTERONOMII duodecimo: Subuertite omnia loca, in quibus coluerunt gentes, quas posseßuri estis deos suos super montes excelsos, & colles, & subter omne lignum frondosum. Dissipate aras eorum, & confringite statuas, lucos igne cõburite, & idola comminuite: disperdite nomina eorum de locis illis.

2. ET capite quarto: Locutúsque est Dominus ad vos de medio ignis. Vocem verborum eius audistis, & formam penitus non vidistis. Custodite igitur solicitè animas vestras. Non vidistis aliquam similitudinem in die, qua locutus est vobis Dominus in Horeb de medio ignis: ne forte decepti faciatis vobis sculptam similitudinem, aut imaginem masculi vel fœminæ, similitudinem omnium iumentorum, quæ sunt super terram, vel auium sub cælo volantium, atque reptilium, quæ mouentur in terra, siue piscium qui sub terra morantur in aquis: ne forte eleuatis oculis ad cælum, videas solem & lunam, & omnia astra cæli, & errore deceptus adores ea & colas, quæ creauit Dominus Deus tuus in ministerium cunctis gentibus, quæ sub cælo sunt.

3. ITEM capite decimooctauo: Quãdo ingressus fueris Terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi, caue ne imitari velis abominationes illarum gentium. nec inueniatur in te qui lustret filium suum, aut filiam, ducẽs per ignem: aut qui ariolos scisciteτur, & obseruet somnia atque auguria, nec sit maleficus, nec incantator, neque qui pythones consulat, nec diuinos, aut quærat a mortuis veritatẽ. omnia enim hæc abominatur Dominus, & propter istiusmodi scelera delebit eos in introitu tuo. perfectus eris, & absque macula cum Domino Deo tuo. Gentes istę, quarum possidebis terram, augures & diuinos audiunt: tu autem à Domino Deo tuo aliter institutus es.

4. PRIMI Regum vicesimooctauo: Saul abstulit magos, & hariolos de terra.

5. PSALMO centesimo decimoterτio: Simulacra gentium argentum, & aurum, opera manuũ hominum. Os habent, & non loquentur: oculos habent, & non videbunt. Aures habent, & non audient: nares habent, & non odorabunt. Manus habent, & non palpabunt: pedes habent, & non ambulabunt: nõ clamabunt in gutture suo. Similes illis fiant qui faciunt ea: & omnes qui confidunt in eis.

6. LEVITICI decimonono: Non augurabimini, nec obseruabitis somnia. Non declineris ad magos, nec ab ariolis aliquid scisciteμini, vt polluamini per eos. ego Dominus Deus vester.

7. ET capite vigesimo: Anima quæ declinauerit ad magos & ariolos, & fornicata fuerit cum eis, ponam faciem meam contra eam, & interficiam illã de medio populi sui. Et in fine capitis: Vir, siue mulier, in quibus pythonicus, vel diuinationis fuerit spiritus, morte moriantur, lapidibus obruent eos: sanguis eorum sit super illos.

8. ECCLESIASTICI trigesimoquarto: Ab immundo quid mundabitur? & à mendace quid verũ dicetur? Diuinatio erroris, & auguria mendacia, & somnia malefacientium, vanitas est.

1.B AVGVSTINVS libro decimo de ciuitate Dei, capite primo: Quæ λατρεία Græcè nuncupatur, & Latinè interpretatur seruitus, sed ea qua colimus Deum: vel quæ θρησκεία Græcè, Latinè autem Religio dicitur, sed ea quæ nobis est erga Deum: vel quam illi θεοσεβίαν, nos verò non vno verbo exprimere, sed Dei cultum possumus appellare: hanc ei tantùm Deo deberi dicimus, qui verus est Deus, facitque suos cultores Deos. Quicunque igitur sunt in cælestibus habitationibus immortales, & beati, si nos non amant, nec beatos esse nos volunt, colendi vtique non sunt. Si autem amant, & beatos volunt, & profectò inde volunt, vnde & ipsi sunt: an aliunde ipsi beati, aliunde nos?

Latriæ cultus soli Deo debetur.

2. ET epistola quadragesimanona ad Deogratias, quæstione tertia: Neque illinc excusant impij sua sacrilega sacra & simulacra, quòd eleganter interpretantur quid quæque significent. Omnis quippe illa interpretatio ad creaturam refertur, non ad creatorem, cui vni debetur seruitus religionis illa, quę vno nomine Latria Græcè appellatur. Nec nos dicimus terram, maria, cælum, solem, lunam, stellas, & quasdam non in promptu sitas cælites potestates, esse dæmonia: sed cùm omnis creatura partim corporalis sit, partim verò incorporalis, quam etiam spiritalẽ vocamus, manifestum est, id quòd à nobis piè ac religiosè fit, à voluntate animi proficisci, quæ creatura spiritalis est, & omni corporali præponenda. Vnde colligitur, corporali creaturæ non esse sacrificandum. Restat spiritalis, quæ vel pia, vel impia est: Pia scilicet, in hominibus & angelis iustis, & Deo titè seruientibus. Impia verò in hominibus & angelis iniquis, quos etiam dæmones dicimus. Ac per hoc nec spiritali, quanuis iustæ, creaturæ sacrificandum est. Quoniam quanto magis pia est & subdita Deo, tanto minus se tali honore dignatur, quem scit non deberi nisi Deo. Quanto ergò pernicιosius est sacrificare dæmonijs?

Latria.

Corporali creaturæ non sacrificandum.

Nec spiritali.

3. IDEM libro decimo de ciuitate Dei, capite primo: Nunc videndum ac differendum est, quãtum Deus donat, immortales ac beati in cælestibus sedibus, dominationibus, principatibus, potestatibus constituti, quos isti deos, & ex quibus quosdam vel bonos dæmones, vel nobiscum angelos nominant, quomodo credendi sint velle à nobis religionem pietatémque seruari: hoc est, vt apertius dicam, vtrum etiam sibi, an tantùm Deo suo, qui etiam noster est, placeat eis vt sacra faciamus, & sacrificemus; vel aliqua nostra seu nosipsos religionis ritibus consecremus. Hic est enim diuinitati, vel si expressius dicendum est, deitati debitus cultus, propter quem vno verbo significandum, quoniam mihi satis idoneum non occurrit Latinum, Græco, vbi necesse est, insinuo, quid velim dicere. Latriã quippe nostri, vbicunque sanctarum scripturarum positum est, interpretati sunt seruitutem. Sed ea seruitus, quæ debetur hominibus, secundùm quam præcipit Apostolus, seruos dominis suis subditos esse debere, alio nomine Græcè nuncupari solet. Latria verò secundùm consuetudinem, qua locuti sunt, qui nobis diuina eloquia condide-

Latino nomine destituimur ad cultum soli Deo debitum significandum.

Seruitus. Ephes. 6. Dulia.

condiderunt,aut ſemper, aut tam frequenter,vt penè ſemper, ea dicitur ſeruitus, quæ pertinet ad colendum Deum. Proinde ſi tantummodò cultus ipſe dicatur,non ſoli Deo deberi videtur. Dicimur enim etiam colere homines, quos honorifica vel recordatione, vel præſentia frequẽtamus. Nec ſolùm ea,quibus nos religioſa humilitate ſubijcimus,ſed quædam etiã, quæ ſubiecta ſunt nobis, coli perhibentur. Nam ex hoc verbo agricolæ, & coloni, & incolæ vocantur. Ac per hoc cultum quidem non deberi niſi Deo, propria quadam notione verbi huius omninò veriſſimum eſt. Sed quia & aliarum rerum dicitur cultus,ideò Latinè vno verbo ſignificari cultus Deo debitus non poteſt. Nam & ipſa religio, quamuis diſtinctius non quemlibet, ſed Dei cultum ſignificare videatur: vnde iſto nomine interpretati ſunt noſtri eam,quæ Græcè θρησκεία dicitur:tamen quia Latina loquendi cõſuetudine, non ſolùm imperitorum, verùm etiam doctiſſimorum & cognationibus humanis atque affinitatibus, & quibuſque neceſſitudinibus dicitur exhibenda religio; non eo vocabulo vitatur ambiguum,cùm de cultu deitatis vertitur quæſtio:vt fidenter dicere valeamus, religionem nõ eſſe niſi Dei cultum: quoniam videtur hoc verbum à ſignificanda obſeruantia propinquitatis humanæ inſolenter auferri. Pietas quoque propriè Dei cultus intelligi ſolet,quã Græci εὐσέβειαν vocant. Hæc tamen & erga parentes officioſè haberi dicitur. More autem vulgi hoc nomen etiam in operibus miſericordiæ frequentatur: quod ideò arbitror euenisſe,quia hæc fieri præcipuè Deus mandat, eaq́ue ſibi vel pro ſacrificijs, vel præ ſacrificijs placere teſtatur. Ex qua loquendi conſuetudine factum eſt, vt & Deus ipſe dicatur pius: quem ſanè Græci nullo ſuo ſermonis vſu εὐσεβῆ vocãt: quamuis εὐσέβειαν pro miſericordia illorum etiam vulgus vſurpet. Vnde in quibuſdam ſcripturarum locis, vt diſtinctio certior appareret, non εὐσέβειαν,quod ex bono cultu,ſed θρησκείαν, quod ex Dei cultu compoſitum reſonat,dicere maluerunt. Vtrumlibet autem horum, nos vno verbo enunciare non poſſumus. Quæ itaque λατρεία Græcè nuncupatur,&c. vt paulo ante in hac queſtione.

Cultus.

Religio.

Pietas.

4. ITEM capite quarto eiuſdem libri decimi: Huic (vni Deo Deorum)nos ſeruitutem,quę latria Græcè dicitur. ſiue in quibuſque ſacramentis,ſiue in nobiſipſis debemus. Huius enim templum ſimul omnes,&ſinguli templa ſumus:quia & omnium concordiam, & ſingulos inhabitare dignatur:non in omnibus, quàm in ſingulis maior:quoniam nec mole diſtenditur,nec partitione minuitur. Cùm ad illum ſurſum eſt,eius eſt altare cor noſtrum: eius vnigenito eum ſacerdote placamus:ei cruentas victimas cædimus, quãdo vſque ad ſanguinem pro eius veritate certamus: ei ſuauiſſimum adolemus incenſum,cùm in eius conſpectu pio ſanctóque amore flagramus: ei dona eius in nobis, nóſque ipſos vouemus, & reddimus: ei beneficiorum eius ſolennitatibus feſtis & diebus ſtatutis dicamus ſacramúſque memoriã, ne volumine temporum ingrata ſubrepat obliuio: ei ſacrificamus hoſtiam humilitatis & laudis in ara cordis igne feruidæ charitatis. Ad hunc videndum,ſicut videri poterit,eique cohærendum,ab omni peccatorum & cupiditatum malarum labe mundamur, & eius nomine conſecramur. Ipſe enim fons noſtræ beatitudinis,ipſe omnis appetitionis eſt finis. Hunc eligentes,vel potius religẽtes,amiſeramus enim negligentes: hunc ergò religentes,vnde & religio dicta perhibetur, ad eum dilectione tendimus, vt perueniendo quieſcamus: ideo beati, quia illo fine perfecti. Bonum enim noſtrum, de cuius fine inter Philoſophos magna contentio eſt,nullum eſt aliud,quàm illi cohærere;cuius vnius anima intellectualis incorporeo, ſi dici poteſt,amplexu, veris impletur fœcundatúrq; virtutibus. Hoc enim bonum diligere in toto corde,in tota anima, & in tota virtute præcipimur. Ad hoc bonum debemus,& à quibus diligimur, duci,& quos diligimus,ducere. Sic complentur duo illa præcepta, in quibus tota lex pendet & prophetæ: Diliges Dominum Deum tuum in toto corde tuo, & in tota anima tua, & in tota mente tua: &, Diliges proximum tuum tãquam teipſum. Vt enim homo ſeſe diligere nôiſſet, cõſtitutus eſt ei finis, quò referret omnia quæ ageret,vt beatus eſſet. Non enim qui ſe diligit,aliud eſſe vult quàm beatus. Hic autem finis eſt, adhærere Deo. Iam igitur ſcienti diligere ſeipſum, cùm mandatur de proximo diligendo,ſicut ſeipſum:quid aliud mandatur,niſi vt ei,quãtum poteſt,commendet diligendum Deum? Hic eſt Dei cultus, hæc vera religio, hæc recta pietas, hæc tantùm Deo debita ſeruitus. Quæcunque igitur immortalis poteſtas quantalibet virtute prædita,ſi nos diligit ſicut ſeipſam, ei vult eſſe ſubditos, vt beati ſimus, cui & ipſa ſubdita beata eſt. Si ergò non colit Deum, miſera eſt, quia Deo priuatur: ſi autem colit Deum, non vult ſe coli pro Deo. Illi enim potius diuinæ ſententiæ ſuffragatur, & dilectionis viribus fauet, qua ſcriptum eſt:Sacrificans dijs eradicabitur,niſi Domino ſoli. Nam vt alia nunc taceam,quæ pertinent ad religionis obſequium, quo colitur Deus; ſacrificium certè,nullus hominum eſt, qui audeat dicere deberi, niſi Deo ſoli. Multa denique de cultu diuino vſurpata ſunt, quæ honoribus deferuntur humanis:ſiue humilitate nimia, ſiue adulatione peſtifera:ita tamen, vt quibus ea deferuntur homines haberentur, qui dicuntur colendi & venerandi:ſi autem eis multum additur, & adorandi. Quis verò ſacrificandum cenſuit, niſi ei, quem Deum aut ſciuit, aut putauit, aut finxit? Quàm porrò antiquus ſit in ſacrificando Dei cultus, duo illi fratres Cain & Abel ſatis indicant, quorum maioris Deus reprobauit ſacrificium,minoris aſpexit.

Latria.

Dies feſti cur inſtituti.

Matth.22.

Dei cultus.

Exod.22. Sacrificij ſoli Deo debetur.

Gen.4.

5. ET libro decimoquinto contra Fauſtum Manichæum, capite nono: Adonai, verbum Hebræum eſt,& interpretatur Dominus, eo modo quo ſolus Deus dicitur Dominus: ſicut latria, quod verbum Græcum eſt, & interpretatur ſeruitus,non quæcunque, ſed illa, qua tantummodò Deo ſeruitur.

Latria.

6. ITEM libro vigeſimo contra eundem, capite vigeſimoprimo: Populus Chriſtianus memorias martyrũ religioſa ſolemnitate concelebrat, & ad excitandam imitationem,& vt meritis eorum conſocietur, atque orationibus adiuuetur: ita tamen,vt nulli martyrum, ſed ipſi Deo martyrum ſacrificemus, quamuis in memorias martyrum conſtituamus altaria. Quis enim antiſtitum in locis ſanctorum corporum aſſiſtens altari,aliquãdo dixit: Offerimus tibi Petre,aut Paule,aut Cypriane? ſed quod offertur,offertur Deo, qui martyres coronauit,apud memorias eorum,

Soli Deo cõſtituitur altaria, quamuis in memorias martyrum. Sanctis nõ offeruntur ſacrificia.

quos coronauit: vt ex ipſorum locorum admonitione maior affectus exurgat, ad acuendã charitatem, & in illos, quos imitari poſſumus, & in illum quo adiuuante poſſumus. Colimus ergò martyres eo cultu dilectionis & ſocietatis, quo & in hac vita coluntur ſancti homines Dei, quorum cor ad talem pro Euangelica veritate paſſionem paratum eſſe ſentimus. At illo cultu, quę Græce latria dicitur, Latinè vno verbo dici non poteſt, cùm ſit quædam propriè diuinitati debita ſeruitus, nec colimus, nec colendum docemus, niſi vnum Deum. Cùm autem ad hunc cultum pertineat oblatio ſacrificij, vnde idololatria dicitur eorum, qui hoc etiam idolis exhibent: nullo modo tale aliquid offerimus, aut offerendum præcipimus, vel cuiquam martyri, vel cuiquam ſanctæ animæ, vel cuiquam angelo; & quiſquis in hunc errorem delabitur, corripitur per ſanam doctrinam, ſiue vt corrigatur, ſiue vt condemnetur, ſiue vt caueatur. Ipſi enim ſancti, vel homines, vel angeli exhiberi ſibi nolunt, quod vni Deo deberi nõrunt. Apparuit hoc in Paulo & Barnaba, cum commoti miraculis, quæ per eos facta ſunt, Lycaonij tanquam dijs immolare voluerunt: conſciſſis enim veſtimentis ſuis, confitentes & perſuadentes ſe deos non eſſe, iſta ſibi fieri vetuerunt. Apparuit & in angelis, ſicut in Apocalypſi legimus, angelum ſe adorari prohibentem, ac dicentem adoratori ſuo; Conſeruus tuus ſum & fratrum tuorum. Iſta ſibi planè ſuperbi ſpiritus exigunt, diabolus & angeli eius, ſicut per omnia templa & ſacra gentilium. Et poſt pauca: Longè minoris peccati eſt, ebrium redire à martyribus, quàm vel ieiunum ſacrificare martyribus. Sacrificare martyribus dixi, nõ dixi ſacrificare Deo in memorijs martyrum: quod frequentiſſimè facimus, illo duntaxat ritu, quo ſibi ſacrificare noui Teſtamenti manifeſtatione præcepit: quod pertinet ad illum cultum, quæ latria dicitur, & vni Deo debetur.

Martyres & Sancti quomodo colantur.

Latria diuinitati debita ſeruitus.

Nulli creaturæ ſacrificatur.

Actor. 14.

Apoc. 19. & 22.

Dæmones expetunt ſacrificia.

Deo in memorijs martyrum ſacrificatur.

1. Cor. Ioannis quarto: Venit hora, & nunc eſt, quando veri adoratores adorabunt Patrem in ſpiritu & veritate. Nam & Pater tales quærit, qui adorent eum. Spiritus eſt Deus: & eos, qui adorãt eũ, in ſpiritu & veritate oportet adorare.

2. Ad Romanos decimo: Dicit enim Scriptura: Omnis, qui credit in illum, non confundetur. Non enim eſt diſtinctio Iudæi, & Græci: nam idem Dominus omnium, dives in omnes qui inuocant illum. Omnis enim, quicunque inuocauerit nomen Domini, ſaluus erit.

3. Primæ Ioannis quarto: Omnis, qui diligit, ex Deo natus eſt, & cognoſcit Deum. Qui non diligit, non nouit Deum: quoniam Deus charitas eſt. In hoc apparuit charitas Dei in nobis, quoniam Filium ſuum vnigenitum miſit Deus in mundum, vt viuamus per eum. In hoc eſt charitas: non quaſi nos dilexerimus Deum, ſed quoniam ipſe prior dilexit nos, & miſit Filium ſuũ propitiationem pro peccatis noſtris. In hoc cognoſcimus quoniam in eo manemus, & ipſe in nobis: quoniam de Spiritu ſuo dedit nobis. Et nos vidimus, & teſtificamur quoniam Pater miſit Filium ſuum Saluatorem mundi.

4. Matthæi quarto: Tunc dicit ei Ieſus: Vade Satana: Scriptum eſt enim: Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſeruies.

5. Lucæ quarto: Reſpondens Ieſus, dixit illi: Scriptum eſt: Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſeruies.

6. Iſaiæ quadrageſimotertio: Et nunc hæc dicit Dominus creãs te Iacob, & formans te Iſrael: Noli timere, quia redemi te, & vocaui te nomine tuo: meus es tu. Cùm trãſieris per aquas, tecum ero, & flumina non operient te: cùm ambulaueris in igne, non combureris, & flãma non ardebit in te. Quia ego Dominus Deus tuus ſanctus Iſrael ſaluator tuus. Ante me nõ eſt formatus Deus, & poſt me non erit. Ego ſum, ego ſum Dominus, & non eſt abſq; me ſaluator. Ego annunciaui, & ſaluaui. Et ab initio ego ipſe, & non eſt qui de manu mea eruat: operabor, & quis auertet illud?

7. Prioris ad Timotheum ſexto: Præcipio tibi corã Deo, qui viuificat omnia, & Chriſto Ieſu, qui teſtimoniũ reddidit ſub Põtio Pilato, bonam confeſſionẽ: vt ſerues mandatũ ſine macula, irreprehenſibile vſq; in aduentũ Domini noſtri Ieſu Chriſti, quem ſuis temporibus oſtendet beatus & ſolus potens, Rex regum, & Dominus dominantium: qui ſolus habet immortalitatem, & lucem inhabitat inacceſſibilem: quem nullus hominum vidit, ſed nec videre poteſt: cui honor, & imperium ſempiternum: Amen.

8. Ad Romanos nono: Ex quibus eſt Chriſtus ſecundùm carnem, qui eſt ſuper omnia Deus benedictus in ſecula. Amen.

9. Pſalmo octogeſimotertio: Quia miſericordiam, & veritatem diligit Deus: gratiam, & gloriam dabit Dominus. Non priuabit bonis eos, qui ambulant in innocentia: Domine virtutum, beatus homo, qui ſperat in te.

VIII.

Quomodo præter Deum Sanctos colimus & inuocamus?

A De Sanctis, hoc eſt, ſanctificatis, & in Chriſto renatis omnibus, hoc loco non agimus, ſicut [a] Paulus hoc nomen ad Chriſtianos omnes crebrò refert: ſed eos intelligimus, qui veræ ſuæ ſanctitatis [b] in cælo præmia ſunt cõſecuti. De quibus idẽ Paulus teſtatur, quòd [c] *per fidem vicerunt regna, operati ſunt iuſtitiã, & adepti ſunt repromiſſiones.*

a Rom. 1. a 1. Corint. 1. a Philip. 4. d Col. 1. a Philem. b
b Apoc. 7. c d
c Heb. 11. f

B Ac hi verè quidem ſancti & immaculati, ſine macula & ruga, hæc præſtantiora Eccleſiæ membra, & electa prorſus organa diuini Spiritũs, in quæ peccatum ac malum iam nullum cadere poteſt. Qui ſancti partim ex Angelica, partim ex humana natura conſtant, creaturæ quidem illæ omnium nobiliſſimæ ac beatiſſimæ, quibus datum eſt, vt ſummis & æternis in cælo bonis affluant, & cum

Ephes. 5. f Apoc. 5. b c 7. c d 11. a g 22. a Ephes. 4 f 1. Cor 6. d

[d] Chriſto

[d]Christo Domino semper coniunctissimè viuant.

C Igitur & illius gratia, quæ apud nos in terris geruntur, possunt [e] intelligere: & quoniam eximia in fratres etiam absentes charitate flagrant, salutis nostræ cura [f] tanguntur, nobis perpetuò fauent, & optant quæque salutaria; tantoq; studiosius causam nostram agunt, quò sunt minus de seipsis soliciti, quoq; maiorem sinceræ [g] charitatis ac virtutis omnis, quæ beatis congruit, perfectionem continenter exercent.

D Est igitur cur hæc cæli lumina, & Ecclesiæ firmamenta, simul & ornaméta post Deum maxima, [h] veneremur: est cur sanctos hos præ cæteris mortalibus, quantumlibet excellentibus, magni faciamus, prædicemus, imitemur, & amemus plurimùm: est cur eosdem tanta taliq; dignitate iam auctos, magnis afficiamus honoribus, pro nostra quidem exiguitate: est denique cur eos ipsos pro Christiana pietate compellemus siue [i] inuocemus, non sanè vt per se largiantur, sed vt apud Deum, omnis boni largitorem, nobiscum precentur, sintq; vel immerentibus fauentes, & efficaces intercessores.

E Cuiusmodi cultus & inuocatio, si rectè fiat, nimirũ vt summus ille [k] cultus & honos summo Deo debitus, quem λατρείαν diximus, integrè constet, nihil sanè habet incommodi, neque cum scriptura pugnat, sed firmis Ecclesiæ testimonijs comprobatur, multúmque affert vtilitatis.

F Quòd autem hunc in modum sanctos colimus, & cum Ecclesia inuocamus, adeò Christi Saluatoris, & Domini nostri gloriam [m] nõ obscurat, vt etiam magis illustret, amplificet, augeatq;. Hîc enim Christi Redemptoris virtus eximia splendescit ac gloria, quòd is, non quidem in se tantùm, sed in sanctis [n] etiam suis est, apparétque potens, gloriosus, mirabilis: quòd eosdem [o] honorat ipse, nimisq; [p] honorari vult in cælo & in terra: quòd per eos itidem, & propter [q] eos multa largitur, & parcit sæpè immerentibus. Nec enim obscurum est, quòd [r] Abraham, Isaac, Iacob, Dauid, Hieremias, quanquam defuncti, viuis tamen profuisse legantur.

G Vnde Patres cùm de Sanctis loquuntur, [s] suffragatores eos, & intercessores, patronosq; nostros frequenter appellant. Nec immeritò sanè, quòd Sanctorum fida suffragia, cùm humiliter & piè in Christi nomine implorantur, experientia teste, multis opitulentur.

H Quare iam pridem damnati sunt [t] Vigilantiani, qui Sanctos, & horum [u] Reliquias sacras, suis fraudant honoribus, quos illis Ecclesia tribuit Orthodoxa.

I Nec audiendi etiam calumniatores, qui fingunt diuinum honorem in homines [x] hac ratione transferri, Sanctos pro dijs adorari, creaturas creatori à Catholicis exæquari. Nam longè secus rem habere, cùm alia multa conuincunt, tum vetus & solennis illa testatur supplicatio, quam Litaniam vocant; Vbi Deus, diuinaq; personæ primùm, ac multò quidem sublimius quàm [y] Sancti & Sanctorum ordines omnes coluntur, & inuocantur.

K Hinc & illæ de Sanctis institutæ feriæ, quas Augustinus, ad-

d Philip. 1.c 2. Cor 5.a b Greg. 4. Moral ca 32. Nyss. de S. Ephræm. Ephræm ser. 2. de laud. mart. item serm. 2. in patres consummat. & de locis beatis.

e Greg. lib. 12. Moral cap. 25. & li. 4 Dial. ca. 35. Aug. de cura pro mort. ca. 15. & 16. Orig. cõtra Celsum li. 8. 4. Reg. 1. g 6. b 1. Cor 14. e

f Dan. 10. c d Matth. 18. b Heb 1. d Tob. 12. c Lucæ 15. b Actor. 1. d 12. a Apoc. 5. b 8. a Cyprian. de mortalit. Nazian. orat. 19.

g Hieron. in Vigilant. c. 2. 3. Bern in vigil. Pet. & Paul. & ser. 1. in fest. eorũ. de. Item ser. 2. de S. Victore.

h Damasc. lib. 4. orthod. fid. c. 16.

i Basil. in 40. mart. & in Mamantem. Naz. in orat. 18. in Cypr. 21. in Athan. & 20. in Basil. Nyssen. de S. Ephræm. Chrys. in ser. de catenis & gladio S. Petri. Amb. de vid. & de fide resur. & in ca. 12. Luc. Chrys. hom. 66. ad pop. Ephræm de laudib. mart. Hieron. in epitaph. Pau. epist. 27. c. 1. 6. 14. Aug. de cura pro mort. ca. 4. & li. 7. cont. Donat. c. 1. Bern. ser. 66. in Cãtic. Theod. l. 8. Græcar. aff. & in Philotheo. Prudẽtius in lib. Peri stephanon. 7. Syn. action. 6. Vide etiam supra in Salut. Angelicam. Genes. 48. c Iob. 5. a Gen. 32. f Oseæ 12. a Zachar. 4. c Ierem. 15. a

k Aug. lib. 10. de ciu. Dei, c. 1. & li. 20. cõtra Faust. c. 21. Itẽ li. 8. de ciu Dei, cap. 27.

l Roman. 15. g Hebr. 13. d Ephes. 6. d Coloss. 4. a 1. Thess. 5. d 2. Thess. 3. a Luc. 7. a Iob 42. b c

m Trid. Conc. sess. 25.

n Psalm. 67. d Ioan. 14. b

o Ioan. 12. d Matth. 19. d Luc. 19. c Apoc 2 g 3. d

p Psalm. 138. c

q Chrysost. hom. 2. in Psal. 50. & homil. 27. in Matt. & 42. in Gen. Item ser. de virtutib. & vitijs.

r Gen. 26. a e Exod. 32. c 3. Reg. 11. b f 15. a Isa. 37. g 4. Reg. 8. e 19. g & 20. a b 2. Machab. 15. b c e

s Amb. de vid. & in cap. 21. Luc. Leo ser. 1. & 2. de Pet. & Pau. & in sermonib. de anniuers. Pontif. Paulin. ad Cytherium, & de B. Felice. Maximus de Taurin. martyrib. Basil. in 40. mart. Aug. qu. 101. in Exod. Euseb. de præpar. euang. lib. 13. ca. 7.

t Hieron. contra Vigilãt. ca. 2. & seq. & in epist. 53. ad Ripuarium. & in cap. 65. Isaiæ. 2. Synod. Nicen. & Gangrens.

v 4. Reg. 13. d Aug. 22. de ciu. Dei ca. 8. Damasc. li. 4. cap. 16. Basil. in Psal. 115. Chrys. in Iouent. & Max. Item in Babylã & in serm. de catenis & gladio S. Petri, Amb. epistol. 85. &

uersus Faustum Manichæum scribens [z] ita defendit: Populus Christianus, inquit, memorias Martyrum religiosa solennitate concelebrat, & ad excitandam imitationem, & vt meritis eorum consocietur, atque orationibus adiuuetur.

fer. 91 & 93. Naz. lib. 18. Ephræm de laud. martyr. Trid. sess. 25. Act. 19. b 5. c. Luc. 8. f Matth. 14. d

z Gen. 19. a 23. a 33. ab 42. b Iosue 5. di. Reg. 20. g 25. d 4. Reg. 2. c 1. Par. 19. e

y Bern. ser. de 4. modis orandi. Victor li. 3. de persecut. Vvandal.

z Libr. 20. cont. Faust. c. 21. In Ps. 88. conc. 2. & ser. 47. de sanctis. Bernard. in vigil. Pet. & Paul. Isid. lib 1. de offic. eccl. ca. 34. & 35.

Sancti dicuntur Christiani.

TESTIMONIA.

1. A D Romanos primo: Omnibus qui sunt Romæ, dilectis Dei, vocatis sanctis.

2. POSTERIORIS ad Corinthios primo: Paulus Apostolus Iesu Christi per voluntatem Dei, & Timotheus frater, Ecclesiæ Dei, quæ est Corinthi cum omnibus sanctis, qui sunt in vniuersa Achaia.

3. A D Philippenses quarto: Salutate omnem sanctum in Christo Iesu. Salutant vos omnes sancti.

4. A D Colossenses primo: Paulus Apostolus Iesu Christi per voluntatem Dei, & Timotheus frater: eis, qui sunt Colossis, sanctis, & fidelibus fratribus in Christo Iesu. Audientes fidem vestram in Christo Iesu, & dilectionem, quam habetis in sanctos omnes.

5. A D Philemonem: Gaudium magnum habui, & consolationem in charitate tua: quia viscera sanctorum requieuerunt per te, frater.

6. APOCALYPSIS septimo: Post hæc vidi turbam magnam, quam dinumerare nemo poterat, ex omnibus gentibus, & tribubus, & populis & linguis: stantes ante thronum, & in conspectu Agni, amicti stolis albis, & palmæ in manibus eorum: & clamabant voce magna dicentes: Salus Deo nostro, qui sedet super thronum, & Agno. Et omnes Angeli stabant in circuitu throni, & seniorum, & quatuor animaliũ: & ceciderunt in conspectu throni in facies suas, & adorauerunt Deum, dicentes, Amen. Benedictio, & claritas, & sapientia, & gratiarum actio, honor, & virtus, & fortitudo Deo nostro in sæcula sæculorum, Amen. Et respondit vnus de senioribus, & dixit mihi: Hi qui amicti sunt stolis albis, qui sunt? & vnde venerunt? Et dixi illi: Domine mi, tu scis. Et dixit mihi: Hi sunt, qui venerunt de tribulatione magna, & lauerunt stolas suas, & dealbauerunt eas in sanguine Agni. ideò sunt ante thronum Dei, & seruiunt ei die ac nocte in templo eius: & qui sedet in throno, habitabit super illos: non esurient, neque sitient amplius, nec cadet super illos sol, neque vllus æstus: quoniam Agnus, qui in medio throni est, reget illos, & deducet eos ad vitæ fontes aquarum, & absterget Deus omnium lachrymam ab oculis eorum.

Sancti in cælo regnant.

7. A D Hebræos vndecimo: vt in textu.

8. A D Ephesios quinto: Vt exhiberet ipse sibi gloriosam Ecclesiam, non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid huiusmodi, sed vt sit sancta & immaculata.

9. APOCALYPSIS quinto: Quatuor animalia, & vigintiquatuor seniores ceciderunt coram Agno, habentes singuli citharas, & phialas aureas plenas odoramentorum, quæ sunt orationes sanctorum: & cantabant canticum nouum, dicentes: Dignus es Domine accipere librum, & aperire signacula eius: quoniam occisus es, & redemisti nos Deo in sanguine tuo ex omni tribu, & lingua, & populo, & natione: & fecisti nos Deo nostro regnum, & sacerdotes: & regnabimus super terram. Et vidi, & audiui vocem angelorum multorum in circuitu throni, & animalium, & seniorum: & erat numerus eorum millia millium, dicentium voce magna: Dignus est Agnus, qui occisus est. accipere virtutem, & diuinitatem, & sapientiam, & fortitudinem, & honorem, & gloriam, & benedictionem.

10. IBIDEM capite septimo, vt paulo ante hac eadem quæstione testimonio sexto.

11. Et capite vigesimoprimo: Et ego Ioannes vidi sanctam ciuitatem Ierusalem nouam descendentem de cælo à Deo, paratam, sicut sponsam ornatam viro suo. Et audiui vocem magnã de throno dicentem: Ecce tabernaculum Dei cum hominibus, & habitabit cum eis. Et ipsi populus eius erũt, & ipse Deus cum eis erit eorum Deus: & absterget Deus omnem lachrymam ab oculis eorum: & mors vltra non erit, neque luctus, neque clamor, neque dolor erit vltra, quæ prima abierunt. Ac in fine: Et ciuitas non eget sole, neque luna, vt luceant in ea. nam claritas Dei illuminauit eam, & lucerna eius est Agnus. Et ambulabunt gentes in lumine eius, & reges terræ afferent gloriam suam, & honorem in illam. Et portę eius non claudentur per diem: nox enim non erit illic. Et afferent gloriam, & honorem gentium in illam. Non intrabit in eam aliquod coinquinatum, aut abominationem faciens, & mendacium, nisi qui scripti sunt in libro vitæ Agni.

12. Et capite vigesimosecundo: Et omne maledictum non erit amplius: sed sedes Dei, & Agni in illa erunt, & serui eius seruient illi. Et videbũt faciem eius: & nomen eius in frontibus eorum. Et nox vltra non erit: & non egebunt lumine lucernæ, neque lumine solis, quoniam Dominus Deus illuminabit illos, & regnabunt in sæcula sæculorum.

13. A D Ephesios quarto: Nolite contristare spiritum sanctum Dei: in quo signati estis in diem redemptionis.

14. PRIORIS ad Corinthios sexto: An nescitis quoniam membra vestra, templum sunt Spiritũs sancti, qui in vobis est, quem habetis à Deo, & non estis vestri?

15. A D Philippenses primo: Mihi viuere Christus est, & mori lucrum. Quòd si viuere in carne, hic mihi fructus operis est, & quid eligam ignoro. Coarctor autem è duobus: desiderium habens dissolui, & esse cum Christo, multo magis melius: permanere autem in carne, necessarium propter vos.

Migratio ad Christum.

16. POSTERIORIS ad Corinthios quinto: Scimus quoniam si terrestris domus nostra huius habitationis dissoluatur, quòd ædificationem ex Deo habemus, domum non manufactã, æternam in cælis, &c. Audentes igitur semper, scientes quoniam dum sumus in corpore, peregrinamur à Domino: (per fidem enim ambulamus,

mus,& non per ſpeciem)audemus autem,& bonam voluntatem habemus magis peregrinari à corpore,& præſentes eſſe ad Dominum.

Patres Noui teſtamenti non differuntur à patria cæleſti poſt mortẽ. 2.Cor.5.

10. GREGORIVS libro quarto Moralium,capite trigeſimoſecundo: Poſtquam de corporibus tranſeunt prædicatores Eccleſiæ, nequaquam per morarum ſpatia, ſicut antiqui Patres, à cæleſtis patriæ perceptione differuntur. Mox quippe vt à carnis colligatione exeunt, in cæleſti ſede quieſcunt, Paulo atteſtante,qui ait: Scimus quoniam ſi terreſtris domus noſtra huius habitationis diſſoluatur, quòd ædificationem ex Deo habemus, domum non manufactam,æternam in cælis. Prius autem quàm redemptor noſter morte ſua humani generis pœnam ſolueret, eos etiam, qui cæleſtis patriæ vias ſectati ſunt, poſt egreſſum carnis, inferni clauſtra tenuerunt: non vt pœna quaſi peccatores plecteret, ſed vt eos in locis remotioribus quieſcẽtes, quia necdum interceſſio mediatoris aduenerat, ab ingreſſu regni, reatus primæ culpæ prohiberet. Vndè iuxta eiuſdem redemptoris noſtri teſtimonium, diues, qui apud inferos torquetur, in ſinu Abrahæ requieſcere Lazarum contemplatur. Qui profectò,ſi adhuc in imis non eſſent, hos ille in tormentis poſitus non videret. Vndè & idem redemptor noſter,pro noſtræ culpæ debito occumbens, inferna penetrat, vt ſuos, qui ei inhæſerant,ad cæleſtia reducat. Sed quò nunc homo redemptus aſcendit,illuc profectò,ſi peccare noluiſſet, etiam ſine redemptione pertingeret.

Luc.16.

Aſſiſtit diuino altari cum angelis.

11. GREGORIVS Nyſſenus in vita S.Ephræm eum inuocans ſub finem: Tu verò diuino aſſiſtẽs altari, vitæque principi ac ſacroſanctæ vnà cum angelis ſacrificans Trinitati, omnium noſtrûm recordare,nobiſque peccatorum veniam impetra, vt ſempiterni regni cæleſtis beatitudine perfruamur.

Nobis peccatorum veniam impetra.

Inuocat SS. Martyres.

12. EPHRAEM ſermone ſecundo de laudibus Sanctorum Chriſti Martyrum: Obteſtamur vos, ô ſanctiſſimi Martyres, qui pro Domino Saluatore,eúſque amore, ſponte ac prompte atrociſſima torméta ſubijſtis, quamobrem etiam familiarius iam ei coniuncti eſtis: vt pro nobis miſeris peccatoribus negligentiæ ſqualore obſitis Dominum deprecemini, vt diuinam ſuam in nos infundat gratiam. Vos etenim verè nunc beati ac glorioſi eſtis,quos angeli pariter & homines vna voce atque conſenſu felices & beatos prædicant.

Familiarius jã Chriſto coniuncti, & verè beati ac glorioſi ſunt.

13. ITEM ſermone priore in Patres, qui temporibus ſuis conſummati ſunt: Vbi iam ſunt amici illi Dei, charitate pleni: alacriter atque ardenter in bono vitæ inſtituto ambulantes, voluptariè in hoc ſeculo vaniſſimo afflicti? Propterea enim Deus vehementer eos diligens, in portum vitæ collegit ipſos,& in gaudium ſempiternum: vt ibi exultent, illicque triumphent in paradiſo deliciarum,cæleſtique thalamo, immortali Sponſo cõiuncti: Maximo quippe cum gaudio hinc migrârunt,profecti ad Deum ſanctum, habentes ſecum pararas lampades ſuas.

Sancti in gaudio ſempiterno,& cæleſti ſunt thalamo. Matth.25.

14. IDEM de locis beatis: Iſthuc aliquid bonorum operum præmittere ſtudeamus, vt hac vita lachrymabili & ærumnoſa defuncti,cum fiducia iſthuc properemus,gaudentes, præſtolantéſque mandatorum occurſum, mercamúrque introire, vbi omnes quoque Angeli & Sancti Dei in magno gaudio regnant, pro nobis deprecantes Dominum, vt digni habeamur, qui poſſimus intrare in gaudium illud ineffabile, incompaſabile, & inenarrabile, in quod deſiderant Angeli proſpicere, vbi chori & agmina iuſtorum.

Sancti regnant cum angelis pro nobis orantes.

15. GREGORIVS libro duodecimo Moralium, capite decimotertio: Sicut hi, qui adhuc viuentes ſunt, mortuorum animæ quo loco habeantur,ignorant: ita mortui vitam in carne viuentium,poſt eos qualiter diſponatur,neſciunt: quia & vita ſpiritus, longè eſt à vita carnis:& ſicut corporea atque incorporea diuerſa ſunt genere,ita etiam diſtincta cognitione. Quod tamẽ de animabus ſanctis ſentiendum non eſt: quia quæ intus omnipotentis Dei claritatem vident, nullo modo credẽdum eſt, quia foris ſit aliquid, quod ignorent. Sed carnales quique,quia amorem præcipuum filijs impendunt,hoc eos B.Iob neſcire poſtmodum aſſerit, quod hîc vehementer amauerunt: vt ſiue nobiles, ſiue ignobiles ſint filij,neſciant, quorum eos ſemper cura fatigabat.

Animæ ſanctorum omnia in Deo vidẽt quæ ſciſcitet ad eorum gloriam & noſtram ſalutem conducunt Iob.14.

16. ET libro quarto Dialogorum, capite trigeſimotertio: Quia in illa æterna hæreditate omnes communi claritate Deum conſpiciunt, quid eſt quod ibi neſciant, vbi ſcientem omnia ſciunt?

In Dei claritate omnia ſciunt.

17. AVGVSTINVS in libro de cura pro mortuis gerenda,capite decimoquinto: Proindè fatendum eſt, neſcire quidem mortuos quid hîc agatur, ſed dum hîc agitur, poſteà verò audire ab eis, qui hinc ad eos moriendo pergunt: non quidem omnia, ſed quæ ſinuntur indicare, qui ſinuntur etiam iſta meminiſſe: & quæ illos, quibus hæc indicant, oportet audire. Poſſunt & ab angelis,qui rebus quæ aguntur hîc,præſtò ſunt, audire aliquid mortui, quod vnumquenque illorum audire debere iudicat, cui cuncta ſubiecta ſunt. Niſi enim eſſent angeli, qui poſſent intereſſe,& viuorum,& mortuorum locis,non diciſſet Dominus Ieſus, Contigit autem mori inopem illum,& ferri ab angelis in ſinum Abrahæ. Nunc ergò hîc, nunc ibi eſſe potuerunt, qui hinc illuc, quem Deus voluit,abſtulerunt. Poſſunt etiam ſpiritus mortuorum aliqua, quæ hîc aguntur, quæ neceſſarium eſt eos noſſe, & quæ neceſſarium non eſt eos non noſſe, non ſolùm præterita,vel præſentia, verumetiam futura ſpiritu Dei reuelante cognoſcere: ſicut non omnes homines, ſed Prophetæ dum hîc viuerent cognoſcebant,nec ipſi omnia, ſed quæ illis eſſe reuelanda Dei prouidentia iudicabat. Mitti quoque ad viuos aliquos ex mortuis, ſicut econtrario, quod Paulus ex viuis in Paradiſum raptus eſt,diuina ſcriptura teſtatur. Nam Samuel propheta defunctus viuo Sauli etiam regi futura prædixit;quanuis nonnulli,non ipſum fuiſſe,qui potuiſſet magicis artibus euocari, ſed aliquem ſpiritum tam malis operibus congruentem, illius exiſtiment ſimilitudinem figuraſſe: cùm liber Eccleſiaſticus,quem Ieſus filius Sirach ſcripſiſſe traditur, & propter eloquij nonnullam ſimilitudinem Salomonis pronunciatur, contineat in laude patrum, quòd Samuel etiam mortuus prophetauerit. Sed ſi huic libro ex Hebræorum (quia in eo non eſt canone) contradicitur;quid de Moyſi dicturi ſumus, qui certè & in Deuteronomio mortuus, & in Euangelio cum Elia, qui mortuus non eſt,legitur apparuiſſe viuentibus?

Quot modis mortui poſſint, ea quæ hîc geruntur cognoſcere.

Spiritu Dei reuelante.

2.Cor.12. 1.Reg.28. Eccli.46. Deut.34. Matth.17. 4.Reg.2.

18. ET capite decimoſexto: Alij ſunt humana-

rum limites rerum, alia diuinarum ſigna virtutum: alia ſunt quæ naturaliter, alia quæ mirabiliter fiunt: quanuis & naturæ Deus adſit vt ſit, & miraculis natura non deſit. Non igitur ideò putandum eſt, viuorum rebus quoſlibet intereſſe poſſe defunctos, quoniam quibuſdam ſanandis, vel adiuuandis Martyres adſunt: ſed ideò potius intelligendum eſt, quòd per Diuinam potentiam martyres viuorum rebus interſunt quoniam defuncti per naturam propriam, viuorum rebus intereſſe nó poſſunt. Quanquam iſta quæſtio vires intelligentiæ meæ vincat, quemadmodum opitulentur martyres ijs, quos per eos certum eſt adiuuari, vtrùm ipſi per ſeipſos adſint vno tempore tam diuerſis locis, & tanta inter ſe longinquitate diſcretis, ſiue vbi ſunt eorum memoriæ, ſiue præter ſuas memorias vbicunque adeſſe ſentiuntur: an ipſis in loco ſuis meritis congruo ab omni mortalium conuerſatione remotis, & tamen generaliter orantibus pro indigentia ſupplicantum, ſicut nos oramus pro mortuis, quibus vtique non præſentamur, nec vbi ſint, nec quid agant ſcimus, Deus omnipotens, qui eſt vbique præſens, nec concretus nobis, nec remotus à nobis, exaudiens martyrum preces, per angelica miniſteria vſquequaque diffuſa, præbeat hominibus iſta ſolatia, quibus in huius vitæ miſeria iudicat eſſe præbenda: & ſuorum merita martyrum vbi vult, quando vult, quomodo vult, maximéque per eorum memorias, quoniam hoc nouit expedire nobis ad ædificandam fidem Chriſti, pro cuius illi confeſſione ſunt paſſi, mirabili atque ineffabili poteſtate ac bonitate commendet.

Quanuis Sancti viuorum rebus interſint, non omnes tamen mortui intereſſe poſſunt.

Auguſtini dubitatio de modo quo in diuerſis locis adſunt.

Oratio pro mortui.

5. ORIGENES libro octauo contra Celſum: Vnus eſt nobis placandus Deus vniuerſorum Dominus, vnius fauor ambiendus per pietatem virtutéſque cæteras. Si vult præter hunc placari etiam alios, cogitet quòd ſicut moto corpore vmbra quoque ipſius mouetur, ita cùm aliquis Deum habet propitium, ſequitur vt amicos habeat omnes eius angelos, animas, & ſpiritus. Sĕtiunt enim, qui ſint digni fauore cæleſtis numinis, quibus non ſolùm ipſi benè volunt, verumetiam dant operam, vt Deum ei ſeruire volentibus, concilient, & vnà nobiſcum precantur: vt quotquot eum colimus, audeamus dicere, hominibus bonæ voluntatis precantibus, vltrò ſe adiungere innumera ſanctorum angelorum millia, & intercedere pro mortali noſtro genere, & (vt ita loquar) laborare nobiſcum in hoc certamine.

Angeli & ſanctorum animæ noſtra nõrũt, nec pro nobis & nobiſcum precantur.

6. QVARTI Regum quinto capite: Et dixit Eliſeus. Vndè venis Giezi? Qui reſpondit: Non iuit ſeruus tuus quoquam. At ille ait: Nónne cor meum in præſenti erat, quando reuerſus eſt homo de curru ſuo in occurſum tui?

Cognitio ſanctorum.

7. Et capite ſexto: Rex autem Syriæ pugnabat contra Iſrael, conſiliúmque iniit cum ſeruis ſuis, dicens: In loco illo, & illo ponamus inſidias. Miſit itaque vir Dei ad regem Iſrael, dicens: Caue ne tranſeas in locum illum: quia ibi Syri in inſidijs ſunt. Miſit itaque rex Iſrael ad locum, quem dixerat ei vir Dei, & præoccupauit eum, & obſeruauit ſe ibi non ſemel neque bis. Conturbatúmque eſt cor regis Syriæ pro hac re: & conuocatis ſeruis ſuis, ait: Quare non indicatis mihi quis proditor mei ſit apud regem Iſrael? Dixitque vnus ſeruorum eius: Nequaquam Domine mi rex, ſed Eliſeus Propheta, qui eſt in Iſrael, indicat regi Iſrael omnia verba quæcunque locutus fueris in conclaui tuo.

8. PRIORIS ad Corinthios decimoquarto: Si omnes prophetent, intret autem quis infidelis, vel idiota, conuincitur ab omnibus, dijudicatur ab omnibus: occulta cordis eius manifeſta fiunt, & ita cadens in faciem, adorabit Deum, pronuncians quòd verè Deus in vobis ſit.

Cura & auxilium.

9. DANIELIS decimo: Et ait ad me: (*vir lineis veſtitus, &c.*) Noli metuere Daniel: quia ex die primo, quo poſuiſti cor tuum ad intelligendum vt te affligeres in cõſpectu Dei tui, exaudita ſunt verba tua: & ego veni propter ſermones tuos. Princeps autem regni Perſarum reſtitit mihi viginti & vno diebus: & eccè Michael vnus de Principibus primis venit in adiutorium meum, & ego remanſi ibi iuxta regem Perſarum. Veni autem vt docerem te quæ ventura ſunt populo tuo in nouiſſimis diebus, quoniam adhuc viſio in dies, &c. Nunquid ſcis quare venerim ad te? & nunc reuertar, vt prælier aduerſum principẽ Perſarum. Cùm ego egrederer, apparuit princeps Græcorum veniens. Veruntamen annunciabo tibi quod expreſſum eſt in ſcriptura veritatis: & nemo eſt adiutor meus in omnibus his, niſi Michael princeps veſter.

10. MATTHÆI decimooctauo: Videte ne cõtemnatis vnum ex his puſillis: dico enim vobis, quia angeli eorum in cęlis ſemper vident faciem patris mei, qui in cælis eſt.

11. AD Hebræos capitoprimo: Nónne omnes (*angeli*) ſunt adminiſtratorij ſpiritus, in miniſterium miſſi propter eos, qui hæreditatem capiẽt ſalutis.

12. TOBIÆ duodecimo: Quando orabas cum lachrymis, & ſepeliebas mortuos, & derelinquebas prandium tuum, & mortuos abſcondebas per diem in domo tua, & nocte ſepeliebas eos, ego obtuli orationem tuam Domino. Et quia acceptus eras Deo, neceſsè fuit vt tentatio probaret te. Et nunc miſit me Dominus vt curarem te, & Saram vxorem filij tui à dæmonio liberatem. Ego enim ſum Raphael Angelus, vnus ex ſeptem, qui aſtamus ante Dominum.

13. LVCÆ decimoquinto: Dico vobis quòd ita gaudium erit in cælo ſuper vno peccatore pœnitentiam agente, quàm ſuper nonagintanouem iuſtis, qui non indigent pœnitentia.

14. ACTORVM quinto: Angelus autem Domini per noctem aperiens ianuas carceris, & educens eos, dixit: Ite, & ſtantes loquimini in templo plebi omnia verba vitæ huius.

15. Et capite duodecimo: Et eccè Angelus Domini adſtitit: & lumen refulſit in habitaculo: percuſſóque latere Petri, &c.

16. APOCALYPSIS quinto, vt ſuprà hac eadem quæſtione, B teſtimonio ſecundo.

17. Et capite octauo: Et alius Angelus venit, & ſtetit ante altare habens thuribulum aureum: & data ſunt illi incenſa multa, vt daret de orationibus ſanctorum omnium ſuper altare aureum, quod eſt ante thronum Dei. Et aſcendit fumus incenſorum de orationibus ſanctorum de manu Angeli coram Deo.

18. CYPRIANVS in ſermone de mortalitate: Patriam noſtram paradiſum computamus, parentes patriarchas habere iam cœpimus: quid non properamus & currimus, vt patriam noſtram videre, vt parentes ſalutare poſſimus? Magnus illic nos charorum numerus expectat, parentum,

Sancti nos expectant,

&de noſtrâ ſalute ſunt ſolliciti.

rentum,fratrum, filiorum: frequens nos & copioſa turba deſiderat, iam de ſua immortalitate ſecura,& adhuc de noſtra ſalute ſolicita. Ad horum conſpectum & complexum venire, quanta & illis, & nobis in commune lætitia eſt? qualis illic cæleſtium regnorum voluptas ſine timore moriendi, & cum æternitate viuendi? quàm ſumma & perpetua felicitas? Illic Apoſtolorum glorioſus chorus,&c.

Sancti in cælo nunc eo ſtudioſius orant pro nobis, quo Deo ſunt magis coniuncti.

19. GREGORIVS Nazianzenus oratione decimanona in funere patris habita, loquens de patre ſuo defuncto: Nec dubito, quin hoc nunc quoque tanto magis deprecatione ſua, quàm priùs doctrina, præſtet,quanto nunc magis Deo appropinquat, vt qui corporeas compedes excuſſerit,ac limo illo, mentis puritatem inficiente,liberatus ſit, nudúſque cum nuda,principe illa & puriſſima mente verſetur, Angelici ordinis dignitatem & fiduciam conſecutus.

Sancti non ſunt appellandi mortui. Mar.12. Luc.16. Apoc.6.

20. HIERONYMVS aduerſus Vigilantium capite ſecundo: Mortuum (*Samuelem*) ſuſpicaris, & idcircò blaſphemas. Lege Euangelium: Deus Abraham, Deus Iſaac, Deus Iacob: non eſt Deus mortuorum,ſed viuorum. Si ergò viuunt,honeſto iuxta te carcere non clauduntur. Ais enim, vel in ſinu Abrahę,vel in loco refrigerij,vel ſubter aram Dei animas Apoſtolorum, & martyrũ conſediſſe,nec poſſe ſuis tumulis, & vbi voluerint,adeſſe præſentes. Senatoriæ videlicet dignitatis ſunt, vt non inter homicidas teterrimo carcere,ſed in libera honeſtáque cuſtodia,in fortunatorum inſulis,& in campis Elyſijs recludãtur. Tu Deo leges pones? Tu Apoſtolis vincula injicies, vt vſque ad diem iudicij teneantur cuſtodia,nec ſint cum Domino ſuo? De quibus ſcriptum eſt: Sequuntur agnum quocunque vadit. Si agnus vbique,ergò & hi, qui cum agno ſunt,vbique eſſe credendi ſunt. Et cùm diabolus,& dęmones toto vagentur orbe, & celeritate nimia vbique præſentes ſint: martyres, poſt effuſionẽ ſanguinis ſui, arca operientur incluſi, & indè exire non poterunt? ET capite tertio: Dicis in libello tuo,quòd dum viuimus, mutuò pro nobis orare poſſumus: poſtquàm autem mortui fuerimus,nullius ſit pro alio exaudienda oratio: præſertim cùm martyres, vltionem ſui ſanguinis obſecrantes, impetrare non quiuerint. Si Apoſtoli & martyres, adhuc in corpore conſtituti, poſſunt orare pro cæteris, quando pro ſe adhuc debent eſſe ſoliciti: quanto magis poſt coronas, victorias & triumphos? Vnus homo Moyſes ſexcentis millibus armatorum impetrat à Deo veniam: & Stephanus,imitator Domini ſui,& primus martyr in Chriſto, pro perſecutoribus ve- im deprecatur: &, poſtquàm cùm Chriſto eſſe œperint,minùs valebunt? Paulus Apoſtolus ducentas ſeptuaginta ſex ſibi dicit in naui animas condonatas: & poſtquàm reſolutus eſſe cœperit cum Chriſto, tunc ora clauſurus eſt, & pro ijs, qui in toto orbe ad ſuum Euangelium crediderunt, mutire non poterit? Meliórque erit Vigilantius canis viuens,quàm ille leo mortuus? Recte hoc de Eccleſiaſte proponerem,ſi Paulum in ſpiritu mortuum confiterer. Denique ſancti non appellantur mortui, ſed dormientes. Vndè & Lazarus, qui reſurrecturus erat,dormiſſe perhibetur. Et Apoſtolus vetat Theſſalonicenſes de dormientibus contriſtari.

Sancti ſunt cum agno. Apoc.14.

Non minus quam dæmones nobis adeſſe poſſunt.

An tantùm viui pro viuis an verò etiam mortui pro viuis orare poſſunt. Apoc.6.

Reſponſio pulchra. Exod.32.

Actor.7.

Actor.27.

Eccleſ.9.

Sancti dormientes appellantur. Ioan.11. 1.Theſſ.4.

In feriis ſanctorum

21. BERNARDVS in vigilia Petri & Pauli Apoſtolorum: Tria ſunt,quæ in feſtiuitatibus ſanctorum vigilanter conſiderare debemus: auxilium ſancti, exemplum eius, confuſionem noſtram. Auxilium eius, quia qui potens in terra, potentior eſt in cælis ante faciem Domini Dei ſui. Si enim dum hîc viueret, miſertus eſt peccatoribus,& orauit pro eis: nunc tanto ampliùs, quanto verius agnoſcit miſerias noſtras, orat pro nobis Patrem: quia beata illa patria charitatem eius non immutauit, ſed augmentauit. Neque enim quia impaſſibilis omninò, ideò & incompaſſibilis factus eſt: ſed nunc potiùs induit ſibi viſcera miſericordiæ, cùm ante fontem miſericordiæ exiſtit. Eſt & alia cauſa quę magis vrget ſanctos, vt ſoliciti ſint de nobis, quia iuxta vocem Apoſtoli, Deus prouidet pro nobis, ne ſine nobis conſummentur, ſicut ait ſanctus Dauid: Me expectant iuſti donec retribuas mihi. Debemus etiam attendere exemplum eius: quia quandiu in terris viſus eſt, & cum hominibus conuerſatus eſt, non declinauit ad dexteram, neque ad ſiniſtram: ſed viam regiam tenuit, donec veniret ad illum, qui dicit: Ego ſum via, & veritas, & vita. Sed & diligentiori intuitu confuſionem noſtram inſpiciamus: quia homo ille ſimilis nobis fuit paſſibilis, ex eodem luto formatus, ex quo & nos. Quid eſt ergò quod non ſolùm difficile, ſed & impoſſibile credimus, vt faciamus opera quæ fecit, & ſequamur veſtigia eius? Sic ergò in ſanctorum feſtiuitatibus, & gaudere, & confundi debemus: gaudere, quia patronos præmiſimus: confundi, quia eos imitari non poſſumus. Quid illis potentius dum fuerunt in terris? quorum alteri traduntur claues regni cælorum, alteri magiſterium gentium: alter Ananiam & Sapphiram occidit in verbis oris ſui; alter donat quidquid donat in perſona Chriſti, & cùm infirmatur, tunc fortior eſt & potens. Quàm potentiores ſunt in cælis, qui tam potentes fuerunt in terris? Et qui nobis reliquerunt maiora exempla, quàm illi qui in fame & ſiti, in frigore & nuditate, & in omnibus illis, quę Paulus enumerat, iugiter ſunt afflicti, & demùm felici martyrio regna cæleſtia conſcenderunt? Verè nobis rubor confuſionis ſunt, quos vix audemus reſpicere, ne dicam imitari. Oremus ergò eos, vt ipſi propitium nobis reddant amicum ſuum, iudicem noſtrum.

Patroni potentes. Matth.16. Act.9. & 5. 2.Cor.2. & 11.

Heb.11.

Orandi Apoſtoli, vt Chriſtum nobis propitium reddant.

22. IDEM ſermone ſecundo in die Apoſtolorum Petri & Pauli: Si in terra adhuc poſiti omnia poterant: non quidem in ſe, ſed in Chriſto: quid non poterunt hodiè viuentes in æterna felicitate cum ipſo? Mortales adhuc & morituri imperium vitæ & mortis videbantur habere: ſolo nimirum verbo mortificantes viuos, & mortuos ſuſcitantes: quanto magis nunc, cùm honorati ſunt nimis, nimis confortatus eſt principatus eorum?

Sanctorum nunc maior virtus, quã cùm viuerent in terris. Act.5. & 9.

Pſal.138.

23. ITEM ſermone ſecundo de ſancto Victore: Factus de medio, appropiauit Deo, vt multo plures eius interceſſione ſaluẽtur. Habet et hominibus cui hominum peccata donet, miſericors & miſerator Dominus. Habet tempus & locum intercedendi pius & miſericors aduocatus. Equidem locum quierum, & tempus feriatum. In terris viſus eſt, vt eſſet exemplo: in cælum leuatus eſt, vt ſit patrocinio. Hîc informat ad vitam, illic inuitat ad gloriam. Factus eſt mediator ad regnum, qui fuit incitator ad opus. Bonus mediator, qui ſibi iam poſtulans nihil, totum in nos transferre deſiderat, & ſupplicantis

Aduocatus.

Mediator ad regnum de nobis tantùm ſolicitus.

Psal.40.& 22.

affectum & supplicationis fructum. Quid enim quærat sibi,qui nullius eget?Dominus conseruat eum,& viuificat eum, & beatum facit eum in gloria,nihil illi deerit,in loco pascuæ collocato. Introiuit in potentias Domini:gaudeamus,quia nunc potentior est ad saluandum. Hodiè Victor posito corpore, quo solo præpediri ab introitu gloriæ videbatur, tanto alacrior, quanto expeditior penetrauit in sancta, similis factus in gloria sanctorum. Anima eius in bonis demorabitur.Quæris vbi? Cum Abraham,Isaac, & Iacob in regno cælorum. Ita cum talibus, & tali in loco sibi sedet. Sedet excelsa & fulgida,sedet lætabunda & laudens. Sedet delicata & ornata monilibus, stipata malis,fulcita floribus. Sedet inquam sibi vacua curis,delicijs affluens, abundãs ocij & quietis ad vacandum sapientiæ. Quæ sedit & fleuit super flumina Babylonis, sedet modò ad fontem vitę,&c.Sedet media angelorum, digna planè eorum consortio, quorum desiderio flagrat,puritate nitet,castimonia decoratur. Sedet inter Apostolos vir Apostolicæ gratię:nec est quod se abscondat à cuneo Prophetarum; quem illi prædixerunt, glorificauit & portauit in corpore suo. Neque se putat victoriosis martyrum choris Victor noster arcendum,qui duro & diuturno martyrio viuentem sui corporis hostiam immolauit. Sedet veteranus miles,debita iam suauitate & securitate quietus.Securus quidem sibi:sed nostri solicitus. Non enim cum putredine carnis, simul se exuit viscеribus pietatis: nec sibi sic induit stolam gloriæ, vt nostræ pariter miseriæ,suæque ipsius misericordiæ obliuionem indueret. Non est terra oliuionis, quã anima Victoris inhabitat, non terra laboris, vt occupetur in ea,non denique terra, sed cælum est. Nunquid cælestis habitatio animas, quas admittit, indurat, aut memoria priuat, aut spoliat pietate? Fratres, latitudo cæli dilatat corda,non arctat:exhilarat mentes,non alienat:affectiones non contrahit,sed extendit.In lumine Dei serenatur memoria,non obscuratur. In lumine Dei discitur,quod nescitur:non quod scitur,dediscitur. Superni spiritus illi, qui ab initio cælos inhabitant, nunquid, quia incolunt cælos, despiciunt terras, & non magis eas visitant & frequentant?Nunquid quòd semper vident faciem patris, ministerium euacuant pietatis? Omnes nihilominùs administratorij spiritus sunt, missi in ministerium propter eos,qui hæreditatem capiunt salutis.Quid ergò? Discurrunt angeli, & succurrunt hominibus:& qui ex nobis sunt,nesciunt nos? nec nôrunt iam compati, in quibus passi sunt & ipsi? Qui dolores nesciunt, sentiunt tamen nostros:& qui venerunt de magna tribulatione, non recognoscunt iam in quo fuerunt? Scio qui dixit; Me expectant iusti, donec retribuas mihi. Iustus est Victor etiam,expectans nostram proculdubiò retributionem. Non est ille pincerna Pharaonis, qui inuentam gratiam retinuit sibi,prophetæ sui pariter, & captiui minimè recordatus. Minister Christi est, Christum sequitur. Non est ille oblitus suæ promissionis, nec socio passionis, regni cõsortium denegauit. Non est discipulus contra Magistrum, non potest Victor quicquam facere, nisi quod viderit magistrum facientem. Opera, quæ ille fecit,& iste fecit similiter. Iam cælos ingressus, quos & antè apertos beatis oculis suspiciebat,verè nunc reuelata facie speculatur gloriam Dei, absorptus quidem,sed non oblitus clamorem pauperũ. Beata visio, qua in eandem imaginem transformatur de claritate in claritatem,tanquàm à Domini spiritu. O victrix anima, quæ sicut passer transuolãs,mundi laqueos euasisti:respice ad incautas animas intricatas illis, periclitantes in illis,vt tuo patrocinio eruamur.O miles emerite, qui Christianæ militiæ duris laboribus,angelicæ felicitatis requiem cõmutâsti: respice ad imbelles & imbecilles commilitones tuos, qui inter hostiles gladios,& spiritales nequitias, tuis laudibus occupamur.O victor inclyte,qui &de terra,& de cælo glorioſissimè triũphasti, illius gloriam nobiliter superbus despiciens, & huius regna piè violentus diripiens, respice de cælo ad vinctos terræ, vt hæc sit tuorum consummatio triumphorum, si & nobis demùm vicisse te sentiamus. Nam si ex re nomẽ tibi, perfecta veritas nominis,ex nostra liberatione cẽlebitur:& certè deest interpretationi,quã diu nos,qui tui sumus, minimè liberamur. Quàm pium, quàm dulce, quàm suaue ô Victor in hoc loco afflictionis, & in hoc corpore mortis te canere, te colere, te precari?Nomen tuum & memoriale tuum fauus distillãs in labijs captiuorum, mel & lac sub lingua eorũ,qui tui memoria delectantur.Eia ergò fortis athleta, dulcis patrone, aduocate fidelis: exurge in adiutorium nobis, vt & nos de nostra ereptione gaudeamus, & tu de plena victoria glorieris. Omnipotẽs Pater,peccauimus tibi facti filij alieni,sed appropiauimus in Victore,qui dum vicit cupiditatem suam,vincat & iram tuã, nos quoque in gratiam potenter restituat. O victor Iesv,te in nostro Victore laudamus, quia te in illo vicisse cognoscimus.Da ei pijssime Iesv sic de sua in te victoria gloriari, vt non subeat obliuio nostri.Fili Dei,immitte ei,nostri semper in conspectu tuo memorem esse, nostram in tuo tremendo iudicio susciperе & agere causam.

Potẽtior ad saluandum.

Pſal.24. Matth.8. Animæ ſanctorum in cælis degunt cum Angelis.

Cant.2.

Pſal.136.

Inuocat S. Victorem.

Cantic.4.

Patronus, aduocatus.

Oratio ad Deum Patrem.

Oratio ad Christum.

Soliciti de nobis Sancti.

Non inhabitant terrã obliuionis.

In cælo augetur charitas,pietas & memoria.

Matth.18.

Heb.1.

Sancti non minùs nostri cura tãguntur quã Angeli.

Pſal.141.

Genes.40.

1.D IOANNES Damascenus libro quarto Orthodoxæ fidei, capite decimosexto: Sanctis, vt Christi amicis, & Dei filijs, atque hæredibus, honor haberi debet, quemadmodum inquit Theologus & Euangelista Ioannes, Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri. Quocirca non iam serui sunt, sed filij. Quòd si filij,profectò & hæredes, hæredes quidem Dei,cohæredes autem Christi. Ac Dominus in sacris Euangelijs ad Apostolos ita loquitur: Vos amici mei estis. Et, Non iam dicam vos seruos. Seruus enim nescit quid faciat dominus eius. Quinetiam cùm Rex regum, & Dominus dominantium,& Deus deorum, summus ille rerum omnium architectus ac Dominus dicatur,profecto Sancti quoque,tum dij,tum domini, tum reges sint, necesse est. Horum enim Deus,& Deus & Dominus, & Rex est,& appellatur. Ego enim, inquit ad Moysen, suin Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Iacob. Ac Moyses Pharaonis Deus à Deo factus est. Deos portò,& reges,ac dominos non natura dico,sed quia perturbationibus animi imperârunt, ac dominati sunt,atque imaginem diuinam,ad cuius similitudinem procreati fuerant, integram minimèque adulteratam seruârunt,(nam & ipsa regis imago rex dicitur) & quia animi inductione ac voluntate Deo vniti sunt, eumque hospitem susceperunt, ac per eius perceptionem, quod ipse natura est, hoc per gratiam extiterũt. Ecquid igitur causæ esse potest,quin eos honore comple-

Sancti honorandi tãquã amici Christi,& filij Dei.

Ioan.1.

Gal.4. Rom.8.

Ioan.15.

Exod.3.

Exod.7.

complectamur, qui Dei serui, & amici, ac filij appellati sunt? Etenim is honor, qui probis conseruis habetur, beneuoli erga communem Dominum animi argumentum est. Illi sanè Dei promptuaria & pura domicilia extiterunt. Inhabitabo enim in illis, ait Deus, & inambulabo, atque ero illorum Deus. Ac quòd iustorum animæ in manu Dei sint, nec mors eos attingat, literis sacris proditum est. Mors enim sanctorum somnus potiùs est, quàm mors. Laborauerunt siquidem in hoc æuo: & in æternum viuent. Ac preciosa in conspectu Domini mors sanctorum eius. Quid autem præclarius, ac pluris æstimandum, quàm in manu Dei esse? Deus quippè vita & lux est. Ita fit, vt qui in manu Dei sunt, in vita quoque ac luce sint. Quòd autem Deus etiam per mentem in ipsorum quoque corporibus sedem ac domicilium habuerit, his verbis Apostolus testatur: Nescitis quòd corpora vestra templum sunt Spiritus sancti qui habitat in vobis? Dominus autem spiritus est. Et, Si quis Dei templum violauerit, disperdet eum Deus. Quid igitur afferri potest, quin animatis Dei templis, & viuis Dei tabernaculis honor sit adhibendus? Hi cùm huiusce vitæ vsura fruerétur, Deo fidenti animo astiterunt.

Item tanquam Dei templa. 2.Cor.6. Sap.3. Psal.48. Psal.115. 1.Cor.6. 1.Cor.3.

2. BASILIVS homilia vigesima in quadraginta Martyres: Hi sunt, qui nostram obtinentes regionem, quasi quædam turres contra aduersariorum incursum refugium exhibent. Nec vno in loco sese clauserunt; sed in multis locis hospitio recepti, multorum patrias ornauerunt: nec tamen separati, sed inter se commixti: si in singulos ipsos diuiseris, proprium numerum non excedunt: si verò in vnum congregaueris, quadraginta nihilominus erunt, ac ita vt ignis natura permanent: nam ille & ad progredientem transit, & totus est apud habentem: sic hi quadraginta sunt vnum, & omnes apud singulos. Beneficium igitur hoc, fratres dilectissimi, gratiam hãc minimè deficientem ex Deo obtinemus. Paratum est hîc Christianis auxilium, ecclesia videlicet martyrum, exercitus triumphãtium, chorus laudantium Deum. Sæpè operam dedistis, sæpè laborastis, vt vnum pro vobis orantem inueniretis: quadraginta sunt hi, vnam orationis emittentes vocem. Vbi enim sunt duo vel tres in nomine Domini congregati, ibi Deus est. Vbi verò quadraginta fuerint, quis dubitet Deum esse præsentem? Qui aliqua premitur angustia, ad hos confugiat: qui rursus lætatur, hos oret: hic vt à malis liberetur, ille vt duret in rebus lætis. Hîc mulier orans pro filijs auditur: peregrinanti viro reditum incolumem, ægrotanti verò salutem implorat. Cum his ergò martyribus nostras effundamus preces. Et paulò pòst: O sanctum chorum, ô sacrum ordinem, ô cuneum inexpugnabilem, ô communes generis humani custodes, optimi curatum socij, precum ac votorum inuicem suffragatores, legati apud Deum potentissimi, astra mundi, flores Ecclesiarum. Vos non terra contexit, sed cælum excepit. Apertæ sunt vobis paradisi portæ, dignum profectò exercitibus angelorum, Patriarchis, Prophetis, & iustis omnibus spectaculum.

Refugium contra aduersariorũ incursum. Quadraginta sunt omnes apud singulos. Christianorum auxilium. Orant sancti pro nobis. Matth. 18. Inuocandi sunt martyres. Custodes generis humani suffragatores & legati apud Deum potentissimi quos cælũ excepit.

3. IDEM in homilia vigesimasexta de martyre Mamante: Memores estote martyris, quotquot illo per somnia potiti estis, quotquot in hoc loco constituti, adiutorem ipsum ad precandum habuistis, quibuscunque ex nomine aduocatus ipsis adfuit operibus; quotquot aberrantes ad viam reduxit, quoscunque sanitati restituit, quibuscunque pueros iam mortuos ad vitam reductos reddidit, quotquot vitæ terminos prorogauit. Collectis in vnum his omnibus, ex communi symbolo martyri encomium construite. Conferte inter vos mutuò, quæ quisque nouit, illa subministret ignoranti quæ ignorat, illa accipiat ab eo qui nouit, atque ita quasi ad conuiuium quod quisque habet conferentes, nostræ ignoscite imbecillitati. Ista nanque demùm sunt martyris encomia, spiritualium charismatum diuitiæ. Et pòst pauca: Ad Martyris verò memoriam, & tota regio mota est, & ad illius festum diem, vrbs vniuersa immutata gestit. Neque cognati diuitum ad maiorum suorum sepulcra declinant, sed omnes ad pietatis locum tendunt. Et in fine: Deus Ecclesiã hanc immotam, ac magnis martyrum turribus munitam conseruet, & omnes furentium hæreticorum insidias & incursus, in tranquillitate ac silentio auertat.

Ad festum diem & memoriam martyris confluunt. Turres sũt, quibus munitur Ecclesiæ.

4. GREGORIVS Nazianzenus oratione decimaoctaua, quæ est in laudem S. Cypriani martyris: At tu nos è cælo benignus aspicias, sermonésque nostros & vitam gubernes, sacrúmque hunc gregem pascas, aut pascentem adiuues, cũ in cæteris rebus, quoad eius fieri poterit, eum ad optima quęque dirigens, tum graues lupos, syllabarum & verborũ captatores amoliens, sanctæque Trinitatis, cui nunc adsistis, pleniorem clariorémque splendorem nobis concilians, quam adoramus, &c. Et paulò ante: Nam quanquam Cypriani nomen apud omnes, non modo Christianos, verùm etiam eos, qui aduersæ classis erãt, clarissimum ac celebertimũ esset: corpus tamen obscurum erat: atque hic thesaurus apud mulierem quandam pietate feruidam occultabatur, idque perdiuturno tempore: siue quòd Deus hac ratione piam matronam honore afficere vellet, ac propterea illa Martyrem complexu suo teneret: siue etiam vt desiderium nostrum exerceret, num scilicet hoc damno angeremur, acerbéque ferremus nos sacrosanctis reliquijs priuari. At verò posteaquàm ille Martyrum Deus, commune omnium bonum alicui priuatim concedere, ac singulari erga illam gratia publicis commodis detrimentum afferre minimè sustinuit, per reuelationem corpus in apertum profert: atque hanc rursus honorem probæ cuidam mulieri confert: vt mulieres quoque ex eo sanctificentur, quòd quemadmodum Christum antè pepererunt, resurrectionisque ipsius nuncium discipulis attulerunt, ita nunc etiam Cyprianum, hoc est, publicum orbis bonum, partim indicarunt, partim tradiderunt. Atque hæc etiam eò differuimus, vt debito illo honoris officio vtcunque defungeremur. Vestræ iam partes sunt, ea quæ restant, à vobismetipsis adiungere, (vt nonnullum ipsi quoque Martyri munus offeratis) dæmonum nimirum oppressionem, morborum depulsionem, futurarum rerum prænotionem: quæ quidem omnia vel cineres ipsi Cypriani, modò fides adsit, efficiunt: quemadmodum nõrunt, qui huius rei periculum fecerunt, ac miraculum ad nos vsque transmiserunt, eiusdémque memoriam posteris quoque tradituri sunt. Immò verò his maiora offerte, qualisque eos offerre par est, qui eum verè ac syncerè colunt, corporis scilicet macerationem, animæ ascensionem, vitij fugam, virtutis incrementum.

Inuocat S. Cyprianũ & eius auxilium implorat. S. Trinitati adsistit Cyprianus. Reliquiarũ S. Cypriani thesaurus. A Deo reuelatur. Carmulieni reuelatus. Cypriani potestas, & cinerum eius virtus.

Sãctos laudant, virtutem & Deũ. ipsum laudat.

5. IDEM oratione vicesima prima, de laudibus Athanasij Magni Archiepiscopi Alexandrini: Athanasium laudans, virtutem laudabo. Idem enim est illum dicere, quod virtutem laudibus efferre: quoniam virtutes omnes in vnum collectas tenebat: vel, vt veriùs loquar, tenet. Deo quippe omnes viuunt, qui secundùm Deum vixerunt, etiam si ex hac vita migrârint. Vndè & Deus, Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Iacob dicitur, vt viuentium Deus, non mortuorum. Virtutem autem laudans, Deum laudabo, à quo virtus hominibus est, illudque, vt per cognatam illuminationem ad eum euehantur, vel potiùs reducantur. Et sub finem: At ô charum & sacrum caput, tu nos vtinam benignus desuper & placidus aspicias, atque hunc populum gubernes, perfectum perfectæ Trinitatis, quæ in Patris, & Filij, & Spiritus sancti contemplatione intelligitur & colitur, adoratorem: méque, siquidem res pacatæ futuræ sint, in vita teneas, gregémque mecum pascas: sin autem Ecclesia bellis flagratura est, reducas, aut assumas, tecúmque, & cum tui similibus colloces, tametsi magnum sit quod postulo.

Deo viuunt sancti. Matth. 22.

Nazianzenus inuocat S. Athanasium.

Basilius in cælis pro nobis offert sacrificia & pro populo precatur.

6. ET oratione vicesima, quæ est funebris in laudem Basilij Magni: Sed res quidem nostræ, vt Dei voluntas tulerit, ferantur: atque vtinã per illius deprecationẽ melius ferantur. Et in fine: Ac nunc ille quidem in cælis est, illic etiam, ni fallor, sacrificia pro nobis offerẽs, & pro populo preces fundẽs, (neque enim ita nos reliquit, vt prorsus reliquerit.) Nec vobis, qui ab ipso doctrina sacra imbuti estis, quidquã aliud suaserim, quàm vt eũ semper spectetis, ac tanquam ipse, & vos videat, & à vobis videatur, spiritu instruamini. Tu verò, sacrum & diuinum caput, è cælo nos quæso inspice, carnisque stimulum à Deo nobis ad disciplinam datum, aut precibus tuis siste, aut certè, vt forti animo perferamus, persuade: atque omnem nostram vitam ad id, quod maximè conducibile est, dirige: nósque, posteaquam ex hac vita migrauerimus, illic quoque tabernaculis tuis excipe: vt simul viuentes, & sanctam ab beatam Trinitatem, cuius nunc exiguam speciem & imaginẽ accepimus, puriùs plenióque cernentes, desiderijs nostris finem statuamus, ac bellorum eorum, quæ intulimus, vel pertulimus, hoc præmium referamus.

Inuocat sanctum Basilium.

7. GREGORIVS Nyssenus in vita S. Ephræm Syri, sub finem sic eum alloquitur: Hæc tibi, Patrum optime, Ecclesiæque Doctor, munera laudum afferimus, non ea quidem pro dignitate, neque indigenti tibi. Quam enim gloriam afferre queat oratio, quæ laudari meritis superatur? Sed ob viuentium potiùs vtilitatem. Quandoquidem bonorum & præstantium virorum laudationes, vt stimuli & faces animis admotæ, vehementer homines ad rectiùs viuendum incitant & inflãmãt. Hanc autem laudandi prouinciam alacriùs cepimus, quam multis alijs rationibus adducti, præter vitæ doctrinéque famam, tum cura illa, quam in homine eiusdem nominis liberando adhibuisti: is enim nos ad onus subeundum impulit, qui à posteris Ismael in bello captus, & procul à patria diu commoratus, cùm ad eam reuerti cuperet, & viam commodiorem ignoraret, admirabili ope tua rationem ad salutem aptam inuenit, & quod optauerat, est consecutus. Nam cùm in maximum vitæ discrimen adductus fuisset, quoniam omnes viæ barbarorum copijs intercluse tenebantur, te nomine tantùm inuocauit, dicens; Sancte Ephræm, adiuua me: atque ita tutò periculorum laqueos euasit, mortémque neglexit, & inopinatam salutem assecutus, patriæ, auxilio tuo munitus, præter spem redditus est.

Alloquitur Sanctum.

Laus sanctorum viuentibus vtilis.

Captiuus inuocans S. Ephræm liberatus.

S. Ephræm, adiuua me.

8. CHRYSOSTOMVS sermone in adorationem venerabilium catenarum & gladij, sancti & Apostolorum principis Petri: Tu verò ô Petre, Christi Ecclesiæ petra, & firmamentum, summe Apostolorum vertex, qui catenas has instar scelerati alicuius hominis pertulisti, & curationum fontẽ illas reddidisti: tu, quæso, adesto hodiè misertus nostri, & hoc in loco spiritu versare. Adsis huic templo miraculorum promptuario, quod sancta nominis tui appellatione præcipuè honoratur: in quo venerandas catenas tuas, vt thesaurum quendam, reponi voluisti. His catenis nostrarum animarum vulnera, quæso, liges. His tumores & inflationes, à delictis illatas, reseces, & diuinis medicamentis eas cures. His vt scuto bonæ voluntatis, Christi gregem corones. His barbaros ipsos deuincias, captiuos ducas, & ciuitati te veneranti hostiles illorum exuuias conferas. Omnium maximè pium & fidelissimum Imperatorem nostrum, pro telis militaribus, his catenis armes, munias, custodias, victorijs ac trophæis corones, hostibus terribilem, & subiectis benignum atque optabilem facias, &c.

Petrus Ecclesiæ petra, Apostolorum vertex. Nota.

S. Petrum inuocat.

9. AMBROSIVS in libro de viduis: Magnis, inquit, tenebatur febribus, & rogauerunt illum pro ea. Et tu habes proximos, qui Deo pro te supplicent, habes Apostolos proximos, habes martyres proximos, si ipsa martyribus deuotionis societate, misericordiæ quoque muneribus appropinques. Proximus est enim, qui misericordiam facit. Fac tu misericordiam, & eris Petro proxima. Non sanguinis necessitudo, sed virtutis cognatio facit proximos: quia non in carne ambulamus, sed in spiritu. Ama ergò propinquitatem Petri, affinitatem Andreæ, vt pro te rogent, & recedant cupiditates tuæ verbo Dei pulsæ. Et post pauca: Habetis ergò viduæ auxilium, si tales vobis generos posteritatis vestræ patronos, tales proximos eligatis. Ergò rogauerunt pro vidua Petrus & Andreas. Vtinã existat aliquis, qui tam citò possit rogare pro nobis, vel certè iste qui pro socru rogat Petrus & Andreas frater eius. Tunc enim pro affinitate poterant, nunc iam possunt pro nobis, & pro omnibus impetrare. Videris enim quòd magno peccato obnoxia, minus idonea sit quæ pro se precetur, certè quæ pro se impetret. Adhibeat igitur ad medicum alios precatores. Aegri enim, nisi ad eos aliorum precibus medicus fuerit inuitatus, pro se rogare non possunt. Infirma est caro, mens ægra est, & peccatorum vinculis impedita, ad medici illius sedem debile non potest explicare vestigium. Obsecrãdi sunt Angeli pro nobis, qui nobis ad præsidiũ dati sunt: martyres obsecrandi, quorum videmur nobis quoddam corporis pignore patrocinium vindicare. Possunt pro peccatis rogare nostris, qui proprio sanguine etiam si qua habuerunt peccata, lauerunt. Isti enim sunt Dei martyres, nostri præsules, speculatores vitæ actuumque nostrorum. Non erubescamus eos intercessores nostræ infirmitatis adhibere, quia ipsi infirmitatem corporis, etiam cùm vincerent, cognouerunt.

Luc. 4. Martyres & Apostoli pro nobis orant.

Luc. 10.

Peccatis obnoxij adhibere debent alios simul precatores.

Obsecrãdi Angeli & Martyres.

Præsules, speculatores vitæ nostræ, & intercessores sunt Martyres.

10. IDEM oratione de fide resurrectionis, in fine:

fine: Quòd ſi in hoc erro, quia angelis me poſt mortem ſociari malo quàm beſtijs, libenter in hoc erro: neque vnquàm hac me opinione, dum viuo, fraudari patiar. Quid enim mihi ſupereſt ſolatij, quàm quòd me citius ad te frater ſpero venturum, nec digreſſus tui inter nos longa dinortia fore, tuiſque interceſſionibus mihi hoc poſſe conferri, vt citiùs deſiderantē tui aduoces?

Interceſſiones Satyri.

11. ITEM in caput vigeſimumſecundum Lucæ: Vndè te euocem, Petre, vt doceas me quid flens cogitaueris? Vndè, inquam, te euocem? De cælo, vbi iam choro inſertus es angelorum, an etiam de tumulo? quia non putas iniuriam & ibi eſſe, vndè Dominus reſurrexit. Doce nos quid tibi profuerint lachrymæ tuæ.

Innocat B. Petrum.

12. CHRYSOSTOMVS homilia ſexageſimaſexta ad populum Antiochenum: Chriſtus tunc omnem terrarum orbem ad ſe traxit adorandum, cùm mortuus fuiſſet. Et quid de Chriſto loquor, cùm & diſcipulos, poſtquam obiērunt, tunc effulgere fecerit? Quid dico diſcipulos? Nā & eorum loca, & ſepulcra ſimul, & tempora perenni memoria celebrari curauit. Tu verò mihi ſepulcrum oſtendas Alexandri, & profer diem, quo vitam finiuit. Sed nihil horum inſigne, ſed omnia deſtructa ſunt & exterminata: Chriſti verò ſeruorum, & ſepulcra clara ſunt, regiam aſſecuta ciuitatem, & dies notiſſimi mundo feſtam afferentes lætitiam. Et illius quidem loculum & proprij neſciunt, horum autem ſciunt & barbari: Et ſeruorum crucifixi ſepulcra, regijs aulis ſunt clariora, non magnitudine & ædificiorum pulchritudine, (nam & in hoc quidem ſuperant) ſed quod multo maius eſt, conuenientium ſtudio. Nam & ipſe qui purpuram indutus eſt, accedit illa complexurus ſepulcra, & faſtu depoſito, ſtat ſanctis ſupplicaturus, vt pro ſe apud Deum intercedant: & ſcenarum fabrum, & piſcatorem, etiam mortuos, vt protectores orat, qui diademate redimitus incedit. Audebis igitur, quæſo, horum Dominum nuncupare mortuum, cuius ſerui, vel mortui, terrarum orbis regum ſunt protectores? Nec hoc tantùm quis Romæ fieri viderit, verùm & Conſtantinopoli. Nam & hîc Conſtantinum Magnum ipſius filius honore magno cenſuit haberi, ſi pro foribus piſcatoris paternum corpus collocaret. Et quod in regijs ſunt ianitores regibus, hoc ſunt in monumento piſcatoribus reges: & illi quidem vt domini, loca tenent interiora, hi verò, tanquàm inquilini & vicini, aulæ ianuam ſibi gratum habuēre deputari, & infidelibus ex his oſtendentes, quòd in reſurrectione maior erit piſcatoribus dignitas. Si hîc enim ita in ſepulcris, multo magis & in reſurrectione ordo commutatus eſt. Reges quidem miniſtrorum, ſubditi verò regum vicem induerunt, quinimmò & ſplendidiorem. Et quòd hoc non aſſentatio ſit, ipſa veritas oſtendit. Ex illis enim & hi illuſtres facti ſunt. Multo nanque cęteris regalibus ſepulcris hęc monumenta ſunt clariora. Nam illic quidem magna ſolitudo, hîc autem magnus concurſus. Quòd ſi velis & regalibus aulis monumenta comparare, rurſum & hîc victoria: nam illic quidem multi deterrentes, hîc verò multi vocantes & attrahentes diuites, pauperes, viros, mulieres, ſeruos, liberos. Illis magnus timor, hîc inexplicabilis voluptas. Sed dulce ſpectaculum eſt, regem aureis indutum & coronatū ſpectare, & aſtantes duces & principes, ductores, tribunos, & militum magiſtros: verùm hæc tanto ſunt illis honeſtiora & magis reuerenda, vt illa fabulæ ſint & ludicra. Simul ac enim pauimenta calcaueris, ad cælum mentem locus tranſmiſerit, & ad ſupernum regem & illum angelorum exercitum, & ſublimem thronum, & inacceſſibilem gloriam. Et hîc quidem regnans alicui ſubiecto præcipit, vt hunc quidē ſoluat, illum verò liget: ſanctorum autem oſſa, non hanc habent miſerabilem & abiectam poteſtatem, ſed illa multo maiorem. Dæmonas enim ſiſtunt & torquēt, & vinctos ab illis ſoluunt ſæuiſſimis vinculis. Quid hoc foro magis reuerendum, cùm videatur nemo, nemo dæmonis inſtet lateribus, voces ſentiuntur & lacerationes, flagella, tormentáque, ac linguæ ardentes, terribilem illam vim dæmone non ferente? Et corpus induti, incorporeas opprimunt poteſtates. Et cinis, & oſſa, & fauilla inuiſibiles illas poteſtates dilaniant. Itaque quo regias quidem aulas videat, nullus vnquàm peregrinatus fuerit: multi verò reges plerunque huius ſpectaculi gratia peregrinati ſunt. Futuri nanque iudicij veſtigia & ſigna ſanctorum ædes exhibent, vbi dæmones flagellantur, corriguntur homines, & liberantur.

Reliquiæ Sanctorum dæmones torquent.

Peregrinationes ad ſanctorum ſepulcra.

13. EPHRÆM Encomio poſteriori in omnes Martyres, circa finem: Nunc ergò, ô beatiſſimi viri, & glorioſi martyres Dei, me miſerum peccatorem veſtris precibus adiuuate: vt in hora illa tremenda miſericordiam conſequar, quando manifeſtabuntur occulta cordium. Ingenti cum gaudio ſacras certaminis veſtri Reliquias circumſtant, (Patres ſcilicet, fratres, &c.) benedici optantes, ſecumque referre ſancta animæ & corporis remedia deſiderantes. Omnibus igitur benedictionem impertiamini, vt boni diſcipuli, fidelēſque miniſtri benigniſſimi Domini, & Saluatoris noſtri. Ego quoque quantumuis imbecillus ac debilis, accepto veſtris meritis atque interceſſionibus robore, tota animi deuotione ante ſanctas veſtras Reliquias decantaui hymnum laudis veſtræ ac gloriæ. Quare obſecro, pro me vili ac miſero peccatore Ephræm, ante thronum diuinæ maieſtatis adſiſtite, vt precibus veſtris ſalutem conſequi merear, & vobiſcum ſempiterna felicitate perfrui.

1. Cor. 4.

Sacras reliquias circumſtant optantes benedictionem, &c.

14. HIERONYMVS in Epitaphio Paulæ viduæ, ad Euſtochium epiſtola vigeſimaſeptima, capite primo: Non mœremus quòd talem amiſimus, ſed gratias agimus quòd habuimus, immò habemus. Deo enim viuunt omnia: & quicquid reuertitur ad Dominum, in familiæ numero computatur. Quanquam amiſſio illius, cæleſtis domus habitatio ſit: quæ quandiu in corpore fuit, peregrinata eſt à Domino. Et capite ſexto deſcribens eiuſdem peregrinationem per terram ſanctam, Indè diuertens, inquit, vidit duodecim Patriarcharum ſepulcra, & Sebaſten, id eſt, Samariam, quæ in honorem Auguſti ab Herode Græco ſermone Auguſta eſt nominata. Ibi ſiti ſunt Eliſæus, & Abdias Prophetæ, &, quo maior inter natos mulierum non fuit, Ioannes Baptiſta. Vbi multis intremuit conſternata mirabilibus: Nanque cernebat varijs dæmones rugire cruciatibus, & ante ſepulchra Sanctorū, vlulare homines more luporū, vocibus latrare canū, fremere leonū, ſibilare ſerpētū, mugire taurorum, alios rotare caput, & poſt tergum terram vertice tangere: &c. miſerebatur omnium, & per ſingulos effuſis lachrymis Chriſti clemētiā depreca-

Deo viuūt ſancti. 2. Cor. 5.

Apud ſepulcra ſanctorum dęmones torquētur.

Sepulcra & natalitia Apoſtolorum clara ſunt.

Imperatores ſanctis ſupplicant, vt pro ſe apud Deum intercedāt.

Protectores imperatorum.

Sãctos laudans, virtutem & Deũ ipſum laudat.

5. IDEM oratione viceſimaprima, de laudibus Athanaſij Magni Archiepiſcopi Alexandrini: Athanaſium laudans, virtutem laudabo. Idem enim eſt illum dicere, quod virtutem laudibus efferre: quoniam virtutes omnes in vnum collectas tenebat: vel, vt veriùs loquar, tenet. Deo quippe omnes viuunt, qui ſecundùm Deum vixerunt, etiam ſi ex hac vita migrârint. Vndè & Deus, Deus Abraham, & Deus Iſaac, & Deus Iacob dicitur, vt viuentium Deus, non mortuorum. Virtutem autem laudans, Deum laudabo, à quo virtus hominibus eſt, illudque, vt per cognatam illuminationem ad eum euehantur, vel potiùs reducantur. Et ſub finem: At ô charum & ſacrum caput, tu nos vtinam benignus deſuper & placidus aſpicias, atque hunc populum gubernes, perfectum perfectæ Trinitatis, quæ in Patris, & Filij, & Spiritus ſancti contemplatione intelligitur & colitur, adoratorem: méque, ſiquidem res pacatæ futuræ ſint, in vita teneas, gregémque mecum paſcas: ſin autem Eccleſia bellis flagratura eſt, reducas, aut aſſumas, tecúmque, & cum tui ſimilibus colloces, tametſi magnum ſit quod poſtulo.

Deo viuunt ſancti. Matth. 22.

Nazianzenus inuocat S. Athanaſium.

6. ET oratione viceſima, quæ eſt funebris in laudem Baſilij Magni: Sed res quidem noſtræ, vt Dei voluntas tulerit, ferantur: atque vtinã per illius deprecationẽ melius ferantur. Et in fine: Ac nunc ille quidem in cælis eſt, illic etiam, ni fallor, ſacrificia pro nobis offerẽs, & pro populo preces fundẽs, (neque enim ita nos reliquit, vt prorſus reliquerit.) Nec vobis, qui ab ipſo doctrina ſacra imbuti eſtis, quidquã aliud ſuaſerim, quàm vt eũ ſemper ſpectetis, ac tanquam ipſe, & vos videat, & à vobis videatur, ſpiritu inſtruamini. Tu verò, ſacrum & diuinum caput, è cælo nos quæſo inſpice, carniſque ſtimulum à Deo nobis ad diſciplinam datum, aut precibus tuis ſiſte, aut certè, vt forti animo perferamus, perſuade: atque omnem noſtram vitam ad id, quod maximè conducibile eſt, dirige: nóſque, poſteaquam ex hac vita migrauerimus, illic quoque tabernaculis tuis excipe: vt ſimul viuentes, & ſanctam ab beatam Trinitatem, cuius nunc exiguam ſpeciem & imaginẽ accepimus, puriùs pleniúſque cernentes, deſideriis noſtris finem ſtatuamus, ac bellorum eorum, quæ intulimus, vel pertulimus, hoc præmium referamus.

Baſilium in cælis pro nobis offert ſacrificia & pro populo precatur.

Inuocat ſanctum Baſilium.

7. GREGORIVS Nyſſenus in vita S. Ephræm Syri, ſub finem ſic eum alloquitur: Hæc tibi, Patrum optime, Eccleſiæque Doctor, munera laudum afferimus, non ea quidem pro dignitate, neque indigenti tibi. Quam enim gloriam afferre queat oratio, quæ laudati meritis ſuperatur? Sed ob viuentium potiùs vtilitatem. Quandoquidem bonorum & præſtantium virorum laudationes, vt ſtimuli & faces animis admotæ, vehementer homines ad rectiùs viuendum incitant & inflãmãt. Hanc autem laudandi prouinciam alacriùs cepimus, quum multis alijs rationibus adducti, præter vitæ doctrinéque famam, tum cura illa, quam in homine eiuſdem nominis liberando adhibuiſti: is enim nos ad onus ſubeundum impulit, qui à poſteris Iſmael in bello captus, & procul à patria diu commoratus, cùm ad eam reuerti cuperet, & viam commodiorem ignoraret, admirabili ope tua rationem ad ſalutem aptam inuenit, & quod optauerat, eſt conſecutus. Nam cùm in maximum vitæ diſcrimen adductus fuiſſet, quoniam omnes viæ barbarorum copijs incluſæ tenebantur, te nomine tantùm inuocauit, dicens; Sanctæ Ephræm, adiua me: atque ita turò periculorum laqueos euaſit, mortémque neglexit, & inopinatam ſalutem aſſecutus, patriæ, auxilio tuo munitus, præter ſpem redditus eſt.

Alloquitur Sanctam.

Laus ſanctorum viuentibus vtilis.

Captiuus inuocans S. Ephræm liberatus.

S. Ephræm, adiua me.

8. CHRYSOSTOMVS ſermone in adorationem venerabilium catenarum & gladij, ſancti & Apoſtolorum principis Petri: Tu verò ô Petre, Chriſti Eccleſiæ petra, & firmamentum, ſumme Apoſtolorum vertex, qui catenas has inſtar ſceleratí alicuius hominis pertuliſti, & curationum fonté illas reddidiſti: tu, quæſo, adeſto hodiè miſertus noſtri, & hoc in loco ſpiritu verſare. Adſis huic templo miraculorum promptuario, quod ſancta nominis tui appellatione præcipuè honoratur: in quo venerandas catenas tuas, vt theſaurum quendam, reponi voluiſti. His catenis noſtrarum animarum vulnera, quæſo, liges. His tumores & inflationes, à delictis illatas, reſecet, & diuinis medicamentis eas cures. His vt ſcuto bonæ voluntatis, Chriſti gregem corones. His barbaros ipſos deuincias, captiuos ducas, & ciuitati te veneranti hoſtiles illorum exuuias conferas. Omnium maximè pium & fideliſſimum Imperatorem noſtrum, pro telis militaribus, his carenis armes, munias, cuſtodias, victorijs ac trophæis corones, hoſtibus terribilem, & ſubiectis benignum atque optabilem facias, &c.

Petrus Eccleſiæ petra, Apoſtolorum vertex.

Nota.

S. Petrum inuocat.

9. AMBROSIVS in libro de viduis: Magnis, inquit, tenebatur febribus, & rogauerunt illum pro ea. Et tu habes proximos, qui Deo pro te ſupplicent, habes Apoſtolos proximos, habes martyres proximos, ſi ipſa martyribus deuotionis ſocietate, miſericordiæ quoque muneribus appropinques. Proximus eſt enim, qui miſericordiam facit. Fac tu miſericordiam, & eris Petro proxima. Non ſanguinis neceſſitudo, ſed virtutis cognatio facit proximos: quia non in carne ambulamus, ſed in ſpiritu. Ama ergò propinquitatem Petri, affinitatem Andreæ, vt pro te rogent, & recedant cupiditates tuæ verbo Dei poſſæ. Et poſt pauca: Habetis ergò viduæ auxilium, ſi tales vobis generos poſteritatis veſtræ patronos, tales proximos eligatis. Ergò rogauerunt pro vidua Petrus & Andreas. Vtinã exiſtat aliquis, qui tam citò poſſit rogare pro nobis, vel certè iſte qui pro ſocru rogat Petrus & Andreas frater eius. Tunc enim pro affinitate poterant, nunc iam poſſunt pro nobis, & pro omnibus impetrare. Videtis enim quòd magno peccato obnoxia, minus idonea ſit quæ pro ſe precetur, certè quæ pro ſe impetret. Adhibeat igitur ad medicum alios precatores. Aegri enim, niſi ad eos aliorum precibus medicus fuerit inuitatus, pro ſe rogare non poſſunt. Infirma eſt caro, mens ægra eſt, & peccatorum vinculis impedita, ad medici illius ſedem debile non poteſt explicare veſtigium. Obſecrãdi ſunt Angeli pro nobis, qui nobis ad præſidiũ dati ſunt: martyres obſecrandi, quorum videmur nobis quoddam corporis pignore patrocinium vindicare. Poſſunt pro peccatis rogare noſtris, qui proprio ſanguine etiam ſi qua habuerunt peccata, lauerunt. Iſti enim ſunt Dei martyres, noſtri præſules, ſpeculatores vitæ actuumque noſtrorum. Non erubeſcamus eos interceſſores noſtræ infirmitatis adhibere, quia ipſi infirmitatem corporis, etiam cùm vincerent, cognouerunt.

Luc. 4. Martyres & Apoſtoli pro nobis orant.

Luc. 10.

Peccatis obnoxij adhibere debent alios ſimul precatores.

Obſecrãdi Angeli & Martyres.

Præſules, ſpeculatores vitæ noſtræ, & interceſſores ſunt Martyres.

10. IDEM oratione de fide reſurrectionis, in fine:

fine: Quòd ſi in hoc erro, quia angelis me poſt mortem ſociari malo quàm beſtijs, libenter in hoc erro: neque vnquàm hac me opinione, dum viuo, fraudari patiar. Quid enim mihi ſupereſt ſolatij, quàm quòd me citius ad te frater ſpero venturum, nec digreſſus tui inter nos longa diuortia fore, tuiſque interceſſionibus mihi hoc poſſe conferri, vt citiùs deſiderantẽ tui aduoceſ?

Intercelſiones Satyri.

Innocat B. Petrum.

11. ITEM in caput vigeſimumſecundum Lucæ: Vndè te euocem, Petre, vt doceas me quid flens cogitaueris? Vndè, inquam, te euocem? De cælo, vbi iam choro inſertus es angelorum, an etiam de tumulo? quia non putas iniuriam & ibi eſſe, vndè Dominus reſurrexit. Doce nos quid tibi profuerint lachrymæ tuæ.

12. CHRYSOSTOMVS homilia ſexageſimaſexta ad populum Antiochenum: Chriſtus tunc omnem terrarum orbem ad ſe traxit adorandum, cùm mortuus fuiſſet. Et quid de Chriſto loquor, cùm & diſcipulos, poſtquam obiẽrunt, tunc effulgere fecerit? Quid dico diſcipulos? Nã & eorum loca, & ſepulcra ſimul, & tempora perenni memoria celebrari curauit. Tu verò mihi ſepulcrum oſtendas Alexandri, & profer diem, quo vitam finiuit. Sed nihil horum inſigne, ſed omnia deſtructa ſunt & exterminata: Chriſti verò ſeruorum, & ſepulcra clara ſunt, regiam aſſecuta ciuitatem, & dies notiſſimi mundo feſtam afferentes lætitiam. Et illius quidem loculum & proprij neſciunt, horum autem ſciunt & barbari: Et ſeruorum crucifixi ſepulcra, regijs aulis ſunt clariora, non magnitudine & ædificiorum pulchritudine, (nam & in hoc quidem ſuperant) ſed quod multo maius eſt, conuenientium ſtudio. Nam & ipſe qui purpuram indutus eſt, accedit illa complexurus ſepulcra, & faſtu depoſito, ſtat ſanctis ſupplicaturus, vt pro ſe apud Deum intercedant: & cœnarum fabrum, & piſcatorem, etiam mortuos, vt protectores orat, qui diademate redimitus incedit. Audebis igitur, quæſo, horum Dominum nuncupare mortuum, cuius ſerui, vel mortui, terrarum orbis regum ſunt protectores? Nec hoc tantùm quis Romæ fieri viderit, verùm & Conſtantinopola. Nam & hîc Conſtantinum Magnum ipſius filius honore magno cenſuit haberi, ſi pro foribus piſcatoris paternum corpus collocaret. Et quod in regijs ſunt ianitores regibus, hoc ſunt in monumento piſcatoribus reges: & illi quidem vt domini, loca tenent interiora, hi verò, tanquàm inquilini & vicini, aulæ ianuam ſibi gratum habuêre deputari, & infidelibus ex his oſtendentes, quòd in reſurrectione maior erit piſcatoribus dignitas. Si hîc enim ita in ſepulcris, multo magis & in reſurrectione ordo commutatus eſt. Reges quidem miniſtrorum, ſubditi verò regum vicem induerunt, quinimmò & ſplendidiorem. Et quòd hoc non aſſentatio ſit, ipſa veritas oſtendit. Ex illis enim & hi illuſtres facti ſunt. Multo nanque cæteris regalibus ſepulcris hęc monumenta ſunt clariora. Nam illic quidem magna ſolitudo, hîc autem magnus concurſus. Quòd ſi velis & regalibus aulis monumenta comparare, rurſum & hîc victoria: nam illic quidem multi deterrentes, hîc verò multi vocantes & attrahentes diuites, pauperes, viros, mulieres, ſeruos, liberos. Illis magnus timor, hîc inexplicabilis voluptas. Sed dulce ſpectaculum eſt, regem aureis indutum & coronatũ ſpectare, & aſtantes duces & principes, ductores, tribunos, & militum magiſtros: verùm hæc tanto ſunt illis honeſtiora & magis reuerenda, vt illa fabulæ ſint & ludicra. Simul ac enim pauimenta calcaueris, ad cælum mentem locus tranſmiſerit, & ad ſupernum regem & illum angelorum exercitum, & ſublimem thronum, & inacceſſibilem gloriam. Et hîc quidem regnans alicui ſubiecto præcipit, vt hunc quidẽ ſoluat, illum verò liget: ſanctorum autem oſſa, non hanc habent miſerabilem & abiectam poteſtatem, ſed illa multo maiorem. Dæmonas enim iſtunt & torquẽt, & vinctos ab illis ſoluunt ſæuiſſimis vinculis. Quid hoc foro magis reuerendum, cùm videatur nemo, nemo dæmonis inſter lateribus, voces ſentiuntur & lacerationes, flagella, tormentáque, ac linguæ ardentes, terribilem illam vim dæmone non ferente? Et corpus induti, incorporeas opprimunt poteſtates. Et cinis, & oſſa, & fauilla inuiſibiles illas poteſtates dilaniant. Itaque quo regias quidem aulas videat, nullus vnquàm peregrinatus fuerit: multi verò reges plerunque huius ſpectaculi gratia peregrinati ſunt. Futuri nanque iudicij veſtigia & ſigna ſanctorum ædes exhibent, vbi dæmones flagellantur, corriguntur homines, & liberantur.

Reliquiæ Sanctorum dæmones torquent.

Peregrinationes ad ſanctorum ſepulcra.

Sepulcra & natalitia Apoſtolorum clara ſunt.

Imperatores ſanctis ſupplicant, vt pro ſe apud Deum intercedãt.

Protectores Imperatorum.

13. EPHRÆM Encomio poſteriori in omnes Martyres, circa finem: Nunc ergò, ô beatiſſimi viri, & glorioſi martyres Dei, me miſerum peccatorem veſtris precibus adiuuate: vt in hora illa tremenda miſericordiam conſequar, quando manifeſtabuntur occulta cordium. Ingenti cum gaudio ſacras certaminis veſtri Reliquias circumſtant, (Patres ſcilicet, fratres, &c.) benedici optantes, ſecumque referre ſancta animæ & corporis remedia deſiderantes. Omnibus igitur benedictionem impertiamini, vt boni diſcipuli, fideliſque miniſtri benigniſſimi Domini, & Saluatoris noſtri. Ego quoque quantumuis imbecillus ac debilis, accepto veſtris meritis atque interceſſionibus robore, tota animi deuotione ante ſanctas veſtras Reliquias decantaui hymnum laudis veſtræ ac gloriæ. Quare obſecro, pro me vili ac miſero peccatore Ephræm, ante thronum diuinæ maieſtatis adſiſtite, vt precibus veſtris ſalutem conſequi merear, & vobiſcum ſempiterna felicitate perfrui.

1. Cor. 4.

Sacras reliquias circumſtant optantes benedictionem, &c.

14. HIERONYMVS in Epitaphio Paulæ viduæ, ad Euſtochium epiſtola vigeſimaſeptima, capite primo: Non mœremus quòd talem amiſimus, ſed gratias agimus quòd habuimus, immò habemus. Deo enim viuunt omnia: & quicquid reuertitur ad Dominum, in familiæ numero computatur. Quanquam amiſſio illius, cæleſtis domus habitatio ſit: quæ quandiu in corpore fuit, peregrinata eſt à Domino. Et capite ſexto deſcribens eiuſdem peregrinationem per terram ſanctam, Indè diuertens, inquit, vidit duodecim Patriarcharum ſepulcra, & Sebaſten, id eſt, Samariam, quæ in honorem Auguſti ab Herode Græco ſermone Auguſta eſt nominata. Ibi ſiti ſunt Eliſæus, & Abdias Prophetæ, &, quo maior inter natos mulierum non fuit, Ioannes Baptiſta. Vbi multis intremuit conſternata mirabilibus: Nanque cernebat varijs dæmones rugire cruciatibus, & ante ſepulchra Sanctorũ, vlulare homines more luporũ, vocibus latrare canũ, fremere leonũ, ſibilare ſerpẽtũ, mugire taurorum, alios rotare caput, & poſt tergum terram vertice tangere: &c. miſerebatur omnium, & per ſingulos effuſis lachrymis Chriſti clemẽtiã depreca-

Deo viuũt Sancti. 2. Cor. 5.

Apud ſepulcra ſanctorum dæmones torquẽtur.

Inuocat Paulam Hieronymus. Præsens Christo, facilius impetrabit.

batur. ITEM capite decimoquarto: Vale ô Paula, & cultoris tui vltimam senectutem orationibus iuua. Fides & opera tua Christo te sociant: præsens, facilius, quod postulas, impetrabis.

15. AVGVSTINVS in libro de cura pro mortuis gerenda, capite quarto: Prouisus sepeliendis corporibus apud memoriam Sanctorum, locus bonæ affectionis humanæ est erga funera suorum: quoniam si nonnulla religio est vt sepeliantur, non potest nulla esse, quando vbi sepeliantur, attenditur. Sed cùm talia viuorum solatia requiruntur, quibus eorum pius in suos animus appareat, non video, quæ sunt adiumenta mortuorum; nisi ad hoc, vt dum recolunt vbi sint posita eorum, quos diligunt, corpora, eisdem sanctis illos, tanquàm patronis, susceptos apud Dominum adiuuandos orando commendent. Quod quidem facere possent, etiam si talibus locis eos humare non possent. Cùm itaque recolit animus, vbi sepultum sit charissimi corpus, & occurrit locus nomine martyris venerabilis, eidem martyri animam dilectam commendat recordantis & precantibus affectus.

Defunctorum animæ sanctis cómendantur tanquam patronis.

16. IDEM libro septimo de baptismo contra Donatistas, capite primo: Beatus Cyprianus quidẽ iam corpore, quod corrumpitur, non aggrauante animam, nec deprimente terrena inhabitatione sensum multa cogitantem, sereniùs perspicit veritatem, quam meruit adipisci per charitatem. Adiuuet itaque nos orationibus suis in istius carnis mortalitate, tanquàm in caliginosa nube laborantes, vt donante Domino, quantum possumus, bona eius imitetur.

Sap. 9.

Inuocat S. Cyprianum B. Augustinus.

17. BERNARDVS sermone sexagesimosexto in Cantica Canticorum: Videte detractores, videte canes. Irridentnos, quia baptizamus infantes, quod oramus pro mortuis, quòd Sanctorum suffragia postulamus. In omni genere hominũ, atque in vtroque sexu, festinant proscribere Christum, in adultis & paruulis, in viuis & mortuis. Hinc quidem infantibus ex impossibilitate naturæ, indè verò adultis ex difficultate continentiæ præscribentes. Porrò mortuos viuentium fraudantes auxilijs, viuentes nihilominus Sanctorum, qui decesserunt, suffragijs spoliantes. Absit: Non relinquet Dominus plebem suam, quæ est sicut arena maris: nec contentus erit paucitate hæreticorum, qui omnes redemit. Neque enim parua, sed planè copiosa apud Deum redemptio. Quantus verò numerus istorum ad magnitudinem precij? Se magis precio fraudant, qui ipsum euacuare conantur. Et paulò pòst: Vincentium preces & hostias, mortui, qui opus habebunt & digni erunt, mediantibus percipiẽt angelis: & eorum qui iam peruenerunt, viuentibus adhuc nequaquam solatia deerunt per Deũ, qui vbique est, & in Deo nusquam affectu charitatis absentium.

Hæretici Catholicos etiamnum hodie irrident quòd baptizent infantes, orent pro mortuis, & Sanctorum postulent suffragia.

Psal. 94.

Psal. 129.

Beatorum solatia viuis nõ deerunt.

18. THEODORETVS Cyrensis Episcopus de Græcarum affectionum curatione libro octauo, qui est de Martyribus: Hi sunt igitur verè hominum duces, principes, propugnatores, custodes, per quos à nobis infortunia auertuntur, proculque arcentur, quæ à dæmonibus inferuntur mala. Et sub finem: Martyrum templa conspicua cernuntur, magnitudinéque præstantia, omni præterea ornatus genere variata, splendorémque quodammodò pulchritudinis suæ latè fundentia. Neque verò ad hæc per annum semel, aut bis, aut quinquies aduentamus: sed in eis sæpe numerò dies festos peragimus, sæpè diebus singulis eorum martyrum Domino laudes hymnósque cantamus. Quique homines prospera sunt valetudine, conseruari eam sibi à martyribus petunt: qui verò ægritudinem aliquam patiuntur, sanitatem exposcunt. Insuper & steriles viri & mulieres, dari sibi filios petunt: Qui verò parentes sunt, integra sibi & propria custodiri quæ consecuti sunt dona. Item qui peregrè aliquò proficiscuntur, petunt martyres sibi comites esse in via, vel potiùs itineris duces: Qui verò iam solpites redierunt, gratias agunt, acceptum beneficium confitentes. Non qui se ad deos accedere arbitrentur, sed qui orent Dei Martyres, tanquàm diuinos homines intercessoréque sibi eos apud Deum aduocent ac precentur. Piè verò fideliterque precatos ea maximè consequi quæ desiderant, testantur illa, quæ votorum rei dona persoluunt, manifesta nimirum adeptæ sanitatis indicia. Nam alij quidem oculorum, alij verò pedum, alij porrò manuum simulacra suspendunt ex argento auróve confecta. Gratissimè nanque accipit eorum Dominus qualiacunque sunt dona: nec exigua, nec vilia dedignatur, quippe qui ea pro ferentis facultate metitur. Hæc itaque omnium spectaculo exporrecta, testantur morborum depulsionem, cuius ipsa certissima signa sunt, à sanitatem consequutis allata. Hęc inquam sepulcrorum ibi Martyrum quæ sit virtus, ostendunt. Martyrum autem virtus, quem ipsi coluerunt Deum, verum esse Deum declarat.

Martyres sunt hominum duces, propugnatores & custodes. Templa martyrum, quam sunt illustria, & quomodo à fidelibus frequententur. Implorantur a fidelibus auxilia martyrum.

19. IDEM in Philotheo, siue in historia sanctorum Patrum, vita prima, quæ est Iacobi Nisibensis: Hoc mihi quoque in præsentia opus est auxilio, qui conor eorum vitam scribere sanctorum; qui parum ante nos, & nostris temporibus claruêre, & veluti quasdam leges ijs qui imitari volent, velim proponere. Horum ergò sunt preces inuocandæ, & incipiendum est narrare. Et in fine: Hæc cùm de viro diuino recensuerim, ad aliam transibo narrationem, rogans vt consequar eius benedictionem. DEINDE in vita secunda, quæ est Iuliani Sabæ, in fine: Ego autem hîc de eo sistens orationem, transibo ad alium, rogans sanctos, qui in hanc ingrediuntur narrationem, per suam intercessionem mihi supernam conciliare beneuolentiam. ITEM vita tertia, quæ est Martiani, in fine: Rogo & quæso, vt per horum omnium intercessionem diuinum consequar auxilium. SIMILITER vita quarta, quæ est Eusebij, in fine: Rursus est addenda, quæ illinc capitur, vtilitas, cùm horum magnorum virorum benedictionis rogauerimus, vt simus participes. ET in fine quintæ vitæ, quæ est Publij: Planè scio, quòd si eorum memoriã fecero in hominibus, futurum sit, vt ij quoque mei meminerint apud Deum vniuersorum. ITERVM in calce vitæ sexto, quæ est Simeonis Prisci: Ego autem nunc oro, vt quam dare potest, eius consequar intercessionem: & scio me consecuturum. Omninò enim dabit petitionem, imitans Domini benignitatem. RVRSVS in vita septima, quæ est Palladij: Mihi autem quoque detur consequi auxilium, qui eorum memoria linguam sanctificaui. PRÆTEREA in octaua, quæ est Aphraatis: Oro quoque, vt eius consequar intercessionem. ITERVM in vita nona, quæ est Petri: Ego autẽ cuius, dum adhuc esset superstes, percepi benedictionem, ea vt nunc quoque fruar, precatus, finẽ imponã huic narrationi. ITEM in decima, quæ est Theodosij:

Virtus sanctorum, Dei gloriã illustrat.

Theodoretus Sanctorum preces postulat, quorum vitas scripturus est.

Iacobum inuocat. Iulianum Sabam inuocat, ac in sequẽtibus vitis reliquos.

Theodoſij: Rogo, vt eius quoque conſequar benedictionem. Et in vndecima, quæ eſt Romani: Cùm hinc itaque benedictionem mihi concilianero, aliorum quoque athletarum res geſtas narrabo. Rvrsvs in vita duodecima, quæ eſt Zenonis: Ego autem cùm eum, vt pro me ad Dominum intercedat, orauero, me ad aliam conuerram narrationem. In decimaquarta, quæ eſt Mæſymæ: Cuius ego vtinam ad aliquam ſaltem partem exiguam ſuſtollar, eorum adiutus precibus. In decimaquinta, quæ eſt Acepſemæ: Cuius verbis & operibus inſtructi, vtinam eius etiam precibus adiuti, cæleſti vocatione digni efficiamur in Chriſto Domino noſtro. In decimaoctaua, quæ eſt alterius Euſebij: Ego autem rogo, vt illam conſequar interceſſionem, quam hucuſque percepi, dum eſſet adhuc ſuperſtes. Credo enim eum viuere, & habere puriorem ad Deum fiducium. Item vigeſima vita, quæ eſt Maris: Cùm itaque nunc orauero, vt eius conſequar auxilium, imponam finem narrationi. Et in vigeſimaprima, quæ eſt Iacobi alterius: Noſtram imbecillitatem ſuſtentet ac ſuffulciat ſuis orationibus, vt confirmati, multas, quas alij in nos conſecuti ſunt victorias, eis eripiamus, & victores è vita excedamus. Et in vigeſimaſeptima Baradati: Mihi autem detur, vt eorum ſuffultus precibus, non ſim procul ab hoc monte, ſed paulatim conſcendam, & me eorum contemplationis voluptate expleam. Deinde in vigeſimaoctaua Thaielæi: Horum ſanctorum martyrum concedatur interceſſionibus, vt nos ab his adiuti, ſimus vehementes amatores certaminum philoſophiæ. Demvm in trigeſima & vltima, quæ eſt Domninæ: Eos obſecro, quorum vitam conſcripſi, ne me deſpiciant procul degentem ab illorum ſpirituali chorea: ſed trahant infrà iacentem, & ad virtutis collant altitudinem, & ſuo choro coniungant, vt non ſolùm laudem alienas diuitias, ſed ipſe etiam habeam aliquam laudis occaſionem, & facto & verbo & cogitatione glorificans ſeruatorem vniuerſorum.

Sancti viuunt, & puriorem habét ad Deũ fiduciam.

20. Prvdentivs in libro qui inſcribitur περὶ στεφάνων: ſiue de Coronis, hymno primo, in Hemiterium & Cheledonium Calagurritanos.

Peregrinatio ad martyrum ſepulchra.

Illitas cruore ſancto nunc arenas incolæ
Conſrequentant, obſecrantes voce, votis, munere.
Exteri, necnon & orbis huc colonus aduenit:
Fama nam terras in omneis præcucurrit proditrix,
Hic patronos eſſe mundi, quos precantes ambiant.

Patroni mundi.

Nemo paras heic rogãdo fruſtrà congeſſit preces:
Lætus hinc terſis reuertit ſupplicator fletibus.
Omne, quod inſtum popoſcit, impetratum ſentiens.

Impetrantur poſtulata.

Tanta pro noſtris periclis cura ſuffragãtium eſt,
Non ſinant, inane, vt vllus voce murmur fuderit:
Audiunt, ſtatimque ad aurem Regis æterna ferunt.

Sancti ſtudiunt preces noſtras.

Indè larga fonte ab ipſo dona terris influunt.
Supplicum cauſas petitis quæ medellis irrigant.
Nil ſuis bonis negauit Chriſtus vnquàm teſtibus.

Item in eodem libro, hymno ſecundo in diuum Laurentium, ſub finem:

Rogatus annuit Laurentius.

Quæ ſit poteſtas credita,
Et muneris quantum datum,
Probant Quiritum gaudia
Quibus rogatus annuit.

Impetrant orantes quod poſtulant.

Quod quiſque ſupplex poſtulat,
Fert impetratum proſperè:
Poſcunt, litantur, indicant,
Et triſtis haud vllus redit.

Cen præſtò ſemper adſies,
Tuóſque alumnos vrbicus
Lactante complexus ſinu,
Paterno amore nutrias.

Innocat S. Laurentiũ.

Hos inter, ô Chriſti decus,
Audi poëtam ruſticum,
Cordis fatentem crimina,
Et facta prodentem ſua.

Per patronos martyres ij qui indigni ſunt a Chriſto audiri, medelam eõſequuntur.

Indignus, agnoſco & ſcio,
Quem Chriſtus ipſe exaudiat:
Sed per patronos martyres
Poteſt medelam conſequi.
Audi benignus ſupplicem
Chriſti reum Prudentium,
Et ſeruientem corpori,
Abſolui vinclis ſeculi.

Et in hymno tertio eiuſdem libri in Eulaliam virginem Luſitanam:

Iſta comantibus è ſolijs
Munera virgo, puérque date:
Aſt ego ſerta choro in medio
Texta feram pede dactylico,
Vilia, marcida, feſta tamen.
Sic venerarier oſſa libet,
Oſſibus altar & impoſitum:
Illa Dei ſita ſub pedibus
Proſpicit hæc, populóſque ſuos
Carmine propitiata fouet.

Sãcti proſpiciũt noſtra.

Item hymno quarto in decem & octo Cæſaraugustanos.

Hæc ſub altari ſita ſempiterno,
Lapſibus noſtris veniam precatur
Turba, quam ſernat procerum creatrix
Purpureorum.
Nos pio fletu, date, perlauamus
Marmorum ſulcos, quibus eſt aperta,
Spes, vt abſoluam retinaculorum
Vincla morum.
Sterne te totam generoſa ſanctis
Ciuitas mecum tumulis: deindè
Mox reſurgentes animas, & artus
Tota ſequeris.

Veniã precãtur martyres noſtris lapſibus. Inuocatio.

Deinde hymno quinto in Vincentiũ Cęſaraugustanum:

Adeſto nunc, & percipe
Voces precantum ſupplices,
Noſtri reatus efficax
Orator ad thronum Patris.
Per te, per illum carcerem,
Honoris augmentum tui,
Per vincla flammas, vngulas,
Per carceralem ſtipitem.
Per fragmen illud teſteum,
Quo parta cremit gloria,
Per quem tremendes poſteri
Exoſculamur lectulum:
Miſerere noſtrarum precum,
Placatus vt Chriſtus ſuis
Inclinet aurem proſperam,
Noxas nec omneis imputet.
Si ritè ſolemnem diem
Veneramur ore & pectore,
Si ſub tuorum gaudio
Veſtigiorum ſternimur:
Paulìſper huc tu illabere,
Chriſti fauorem deferens,
Senſus gravatos vt ſentiant
Leuamen indulgentiæ.

Innocat S. Vincẽtium

Item hymno nono in Caſſianũ Forocornelianũ:

Suggere, ſi quod habes inſtum vel amabile votum,

Tibi ſi qua ſpes eſt, ſi quid intus eſtuat.
Audit, credè, preces martyr proſperrimus omneis,
Ratáſque reddit quas videt probabileis.
Parco, complecter tumulum, lachrymas quoque fundo:
Altar tepeſcit ore, ſaxum pectore.
Tunc arcana mei percenſeo cuncta laboris:
Tunc, quod petebam quod timebam, murmuro:
Et poſt terga domum dubiæ ſub ſorte relictam,
Et ſpem futuri ſorte nutantem boni.
Audior, vrbem adeo, dextris ſucceſſibus vtor,
Domum reuertor, Caſtianum prædico.

Ad die precem noſtras.

PRÆTEREA in eodem libro Periſtephanon, hymno decimo in Romanum Antiochenum:

Romane Chriſti fortis aſſertor Dei,
Elinguis oris organum fautor mone:
Largire conceptum carmen infantiſſimo:
Fac vt tuarum mira laudum concinam:
Nam ſcis & ipſe poſſe mutos eloqui.

Inuocat Romanũ.

Et poſt medium:

Puerum popoſcit carnifex: mater dedit,
Nec immorata eſt fletibus: tantùm oſculum
Impreſſit vnum. Vale, ait, dulciſſime,
Et cùm beatus regna Chriſti intraueris,
Memento matris iam patronæ ex filio.

Pueri iam iam martyrio coronandum orat mater vt ei patronus fiat.

In fine verò:

Vellem ſiniſter inter hœdorum greges
Vt ſum futurus, eminus dignoſcerer,
Atque hoc precante, diceret rex optimus:
Romanus orat: transfer hunc hœdum mihi:
Sit dexter agnus, induatur vellere.

Sanctorum interceſſio.

IN Hippolytum ad Valerianum Epiſcopum, hymno vndecimo:

Mira loci pietas, & prompta precantibus ara:
Spes hominum placida proſperitate iuuat.
Hoc corruptelis animique & corporis æger
Orami quoties ſtratus, opem merui.

Precantes exaudit Hippolytus ex Chriſti munere.

Quòd lator redditu, quòd te venerande ſacerdos,
Complectis licitum eſt, ſcribo quòd hæc, eadem
Hippolyto ſcio me debere: Deus cui Chriſtus
Poſſe dedit, quod quis poſtulet, annuere.

IN Cyprianum Carthaginenſem, hymno decimotertio eiuſdem libri περὶ στεφάνων:

Sancti in cælo degẽtes, noſtris etiã rebus intereſſunt.

Deſine flere bonum tantum, tenet ille regna cæli,
Nec minùs inuolitat terris, nec ab hoc recedit orbe.
Diſſerit, eloquitur, tractat, docet, inſtruit, prophetat.
Nec Libyæ populos tantùm regit, exit vſque mortem
Solis, & vſque obitum. Gallos fouet, imbuit Britannos,
Præſidet Heſperiæ, Chriſtum ſerit vltimis Iberis.
Denique doctor humi eſt, idem quoque martyr in ſuperis.

Ex cælo dona dant patroni.

Inſtruit hoc homines, illinc pia dona dat patronus.

IN eodem libro, hymno decimoquarto in Agnetem virginem Romanam:

Auxilium & beneficia S. Agnetis.

Agnis ſepulcrum eſt Romulea in domo
Fortis puellæ, martyris inclytæ.
Conſpectu in ipſo condita turrium
Seruat ſalutem virgo Quiritium.
Necnon & ipſos protegit aduenas,
Puro ac fideli pectore ſupplices.

ET ſub finem:

Inuocat Agnetem.

O virgo felix, ô nouæ gloria,
Cæleſtis arcis nobilis incola,
Intende noſtris collibus ienibus
Vultum gemello cum diademate:
Cui poſſe ſoli Cunctiparens dedit,
Caſtum vel ipſum reddere formicem.
Purgabor oris propitiabilis
Fulgore, noſtrum ſi ſecus impleas.
Nil non pudicum eſt, quod pia viſere
Dignaris, almo vel pede tangere.

21. SEPTIMA Synodus generalis, quæ eſt ſecunda Nicena, actione ſexta, in fine: Cum timore Dei omnia agamus, poſtulantes interceſſiones incontaminatæ Deiparæ, & ſemper virginis Dominæ noſtræ Mariæ, item ſanctorum angelorum, omniúmque ſanctorum, Salutantes & venerandas illorum reliquias, vt nos ſanctitudinis eorum ſimus participes. Sic enim reddemur perfecti in omne opus bonum in Chriſto Ieſu Domino noſtro.

Poſtulenda interceſſio B. Virginis, Angelorũ, & omnium Sanctorũ. Reliquiæ Sanctorum honorãdæ.

22. GENESIS quadrageſimo octauo ait Iacob: Angelus, qui eruit me de cunctis malis, benedicat pueris iſtis: & inuocetur ſuper eos nomen meum, nomina quoque patrum meorum Abraham, & Iſaac.

Inuocat ie.

23. IOB quinto: Voca ergò, ſi eſt qui tibi reſpõdeat, & ad aliquem ſanctorum conuertere.

24. GENESIS trigeſimo ſecundo: Et eccè vir luctabatur cum eo vſque mane. Qui cùm videret quod eum ſuperare non poſſet, tetigit neruum femoris eius, & ſtatim emarcuit. Dixítque ad eum: Dimitte me, iam enim aſcendit aurora. Reſpondit: Non dimittam te, niſi benedixeris mihi. Ait ergò: Quod nomen eſt tibi? Reſpondit: Iacob. At ille, Nequaquam, inquit, Iacob appellabitur nomen tuum, ſed Iſraël: quoniam ſi contra Deum fortis fuiſti, quanto magis contra homines præualebis? Interrogauit eum Iacob: Die mihi, quo appellaris nomine? Reſpondit: Cur quæris nomen meum? Et benedixit ei in eodem loco. Vocauítque Iacob nomen loci illius Phanuel, dicens: Vidi Deum facie ad faciem, & ſalua facta eſt anima mea.

25. OSEÆ capite duodecimo: In vtero ſupplãtauit fratrem ſuum: & in fortitudine ſua directus eſt (*Iacob*) cum angelo. Et inualuit ad angelum, & confortatus eſt: flenit, & rogauit eum: in Bethel inuenit eum.

26. ZACHARIÆ primo capite: Et reſpondit Angelus Domini, & dixit: Domine exercituum vſquequò tu non miſereberis Ieruſalem, & vrbium Iuda, quibus iratus es? iſte iam ſeptuageſimus annus eſt. Et reſpondit Dominus angelo, qui loquebatur in me verba bona, verba conſolatoria.

27. IEREMIÆ decimoquinto: Et dixit Dominus ad me: Si ſteterit Moyſes, & Samuel coram me, non eſt anima mea ad populum iſtum.

Oratio.

1. E AVGVSTINVS libro decimo de ciuitate Dei, capite primo: vt ſuprà quæſtione ſeptima, B teſtimonio primo.

2. IDEM libro vigeſimo contra Fauſtum Manichæum, capite vigeſimoprimo, vt ſuprà eodẽ in loco, teſtimonio ſexto.

3. ITEM libro octauo de ciuitate Dei, capite vigeſimoſeptimo: Nec tamen nos eiſdem martyribus templa, ſacerdotia, ſacra, & ſacrificia cõſtituimus: quoniam non ipſi, ſed Deus eorum nobis eſt Deus. Honoramus ſanè memorias eorum, tanquàm ſanctorum hominum Dei, qui vſque ad mortem ſuorum corporum pro veritate certãrunt, vt innoteſceret vera religio, falſis religionibus fictiſque conuictis: quod etiam ii qui anteà ſentiebant, timendo reprimebant. Quis autem audiuit aliquando fidelium, ſtantem ſacerdotem ad altare, etiam ſuper ſanctum corpus martyris ad Dei honorem cultúmque conſtructum, dicere in precibus: Offero tibi ſacrificium Petre, vel Paule, vel Cypriane, cùm apud eorum memorias offeratur Deo, qui eos, & homines,

Martyribus non ſacrificamus, aut dimus honores tribuimus, Cur eorum memorias honoramus.

Sacrificiũ Missæ non offertur Sanctorum cuiquam.

homines,& martyres fecit, & ſanctis ſuis angelis cæleſti honore ſociauit: vt ea celebritate, & Deo vero de illorum victorijs gratias agamus, & nos ad imitationem talium coronarum atque palmarum,eodem inuocato in auxilium, ex eorum memoria renouatione adhortemur? Quæcunque igitur adhibentur religioſorum obſequia in martyrum locis,ornamenta ſunt memoriarum,non ſacra vel ſacrificia mortuorum tanquàm deorum. Quicunque etiam epulas ſuas eò deferunt, quod quidem à Chriſtianis melioribus non fit,& in pleriſque terrarum * nulla talis eſt conſuetudo; tamen quicunque id faciunt, qua cum appoſuerint,orant, & auferunt,vt veſcantur,vel ex eis etiam indigentibus largiantur, ſanctificari ibi eas volunt per merita martyrum in nomine Domini martyrum. Non autem iſta eſſe ſacrificia martyrum nouit,qui nouit vnum, quod Deo illic offertur, ſacrificium Chriſtianorum.

Honor martyrum.

*Locis.

Sanctificatur cibus per merita martyrum.

Sacrificiũ Chriſtianorum.

Viuentium interceſſio.

4. AD Romanos decimoquinto: Obſecro ergò vos fratres per Dominũ noſtrũ Ieſum Chriſtum,& per charitatẽ ſancti Spiritus, vt adiuuetis me in orationibus veſtris pro me ad Deum, vt liberer ab infidelibus,qui ſunt in Iudæa,&c.

5. AD Hebræos decimotertio: Orate pro nobis: confidimus enim quia bonam conſcientiam habemus in omnibus benè volentes conuerſari. Ampliùs autem deprecor vos hoc facere, quò celeriùs reſtituar vobis.

6. AD Epheſios ſexto: Vigilantes in omni inſtantia,& obſecratione pro omnibus ſanctis: & pro me, vt detur mihi ſermo in apertione oris mei cum fiducia,notum facere myſterium Euangelij: pro quo legatione fungor in catena,ita vt in ipſo audeam,prout oportet me loqui.

7. AD Coloſſenſes quarto:Orationi inſtate,vigilantes in ea in gratiarum actione: orantes ſimul & pro nobis, vt Deus aperiat nobis oſtium ſermonis ad loquendum myſterium Chriſti.

8. PRIORIS ad Theſſalonicenſes quinto:Fratres orate pro nobis.

9. POSTERIORIS ad Theſſalonicenſes tertio: Decæterò fratres orate pro nobis vt ſermo Dei currat,& clarificetur ſicut & apud vos:& vt liberemur ab importunis,& malis hominibus.

10. LVCÆ ſeptimo:Centurionis autem cuiuſdam ſeruus malè habens,erat moriturus: qui illi erat pretioſus. Et cùm audiſſet de Ieſu,miſit ad eum ſeniores Iudęorum,rogans eum vt veniret, & ſaluaret ſeruum eius. At illi cùm veniſſent ad Ieſum,rogabant eum ſolicitè,dicentes ei: Quia dignus eſt vt hoc illi præſtes, &c.

11. IOB quadrageſimoſecundo:Dixit(*Dominus*) ad Eliphaz Themanitem; Iratus eſt furor meus in te,& in duos amicos tuos, quoniam non eſtis locuti coram me rectum,ſicut ſeruus meus Iob. Sumite ergò vobis ſeptem tauros,& ſeptẽ arietes,& ite ad ſeruum meum Iob,& offerte holocauſtum pro vobis:Iob autem ſeruus meus orabit pro vobis: faciem eius ſuſcipiam vt non vobis imputetur ſtultitia: neque enim locuti eſtis ad me recta,ſicut ſeruus meus Iob. Abiẽrunt ergò Eliphaz Themanites, & Baldad Suhites, & Sophar Naamathites, & fecerunt ſicut locutus fuerat Dominus ad eos,& ſuſcepit Dominus faciem Iob. Dominus quoque cõuerſus eſt ad pœnitentiam Iob,cùm oraret ille pro amicis ſuis.

12. CONCILIVM Tridentinum ſeſſione vigeſimaquinta in decreto de inuocatione, veneratione,& reliquijs ſanctorum, & ſacris imaginibus:Mãdat ſancta Synodus omnibus Epiſcopis, & cæteris docendi munus,curámque ſuſtinentibus, vt iuxta Catholicæ,& Apoſtolicæ Eccleſiæ vſum,à primæuis Chriſtianæ religionis temporibus receptum,ſanctorúmque Patrum conſenſionem,& ſacrorũ Conciliorũ decreta,in primis de Sanctorum interceſſione,inuocatione, Reliquiarum honore,& legitimo imaginum vſu, fideles diligenter inſtruant, docentes eos,Sãctos, vnà cum Chriſto regnantes, orationes ſuas pro hominibus Deo offerre; bonum atque vtile eſſe ſuppliciter eos inuocare; & ob beneficia impetranda à Deo per filium eius Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum,qui ſolus noſter redemptor & Saluator eſt,ad eorum orationes,opem,auxiliúmq; confugere:illos verò,qui negant Sãctos, æterna felicitate in cælo fruentes, inuocandos eſſe; aut qui aſſerunt,vel illos pro hominibus nõ orare;vel eorũ,vt pro nobis etiam ſingulis orẽt, inuocationem eſſe idololatriam, vel pugnare cum verbo Dei, aduerſarique honori vnius mediatoris Dei & hominum Ieſu Chriſti;vel ſtultũ eſſe,in cælo regnantibus voce,vel mente ſupplicare:impiè ſentire,&c. Si quis autem his decretis contraria docuerit,aut ſenſerit;anathema ſit.

Ecclefiæ perpetuus vſus.

Sanctorum intercefſio.

Inuocatio.

Implorare eorum auxilium.

Impiè ſentiunt illi, qui intercefſionem & inuocationem Sanctorum negant.

Anathema Hagiomachis.

2. PSALMO ſexageſimoſeptimo: Mirabilis Deus in ſanctis ſuis,Deus Iſrael ipſe dabit virtutem,& fortitudinem plebi ſuæ.

Honor illis à Deo impenſus & poteſtas.

3. IOANNIS decimoquarto: Amen,amen dico vobis,qui credit in me,opera,quæ ego facio, & ipſe faciet,& maiora horum faciet: quia ego ad Patrem vado.

4. ITEM duodecimo: Si quis mihi miniſtrat, me ſequatur: & vbi ego ſum, illic & miniſter meus erit. Si quis mihi miniſtrauerit, honorificabit eum Pater meus.

5. MATTHÆI decimonono: Amen dico vobis,quòd vos,qui ſecuti eſtis me,in regeneratione cùm ſederit filius hominis in ſede maieſtatis ſuæ,ſedebitis & vos ſuper ſedes duodecim,iudicantes duodecim tribus Iſrael.

6. LVCÆ decimonono: Venit autem primus dicens: Domine, mna tua decem mnas acquiſiuit. Et ait illi: Eugè bone ſerue,quia in modico fuiſti fidelis, eris poteſtatem habens ſuper decem ciuitates. Et alter venit, dicens: Domine, mna tua fecit quinque mnas. Et huic ait: Et tu eſto ſuper quinque ciuitates.

7. APOCALYPSIS ſecundo: Qui vicerit, & cuſtodierit vſque in finem opera mea, dabo illi poteſtatem ſuper Gentes, & reget eas in virga ferrea, & tanquã vas figuli confringentur,ſicut & ego accepi à Patre meo: & dabo illi ſtellam matutinam.

8. ET capite tertio:Ecce ſto ad oſtium, & pulſo: ſi quis audierit vocem meam, & aperuerit mihi ianuam, intrabo ad illum,& cœnabo cum illo,& ipſe mecum. Qui vicerit, dabo ei ſedere mecum in throno meo: ſicut & ego vici,& ſedi cum Patre meo in throno eius.

9. PSALMO centeſimo trigeſimooctauo: Mihi autem nimis honorificati ſunt amici tui, Deus:nimis confortatus eſt principatus eorum.

10. CHRYSOSTOMVS homilia ſecunda in Pſalmum quinquageſimum: Videtis chariſſimi,quanta eſt pœnitentiæ virtus, & conuerſionis ad Deum ab operibus malis? Hic enim ſanctus Dauid,non ſolùm cùm in corpore eſſet,placuit Deo; ſed & poſt mortem ſuam viuis inue-

Merita Sãctorum.

Sancti poſt mortem viuentibus proſunt.

nitur præſtitiſſe grande ſolatium. Contigit nanque Ezechiæ regi, inimicas in tẽporibus Iudæorum gentes circunuallâſſe Ieroſolymam. Et cùm eſſet Ezechias iuſtus vir, rogauit Deum: & proſtratus, lachrymis deprecabatur, vltionem de aduerſarijs poſtulans. Venit ad eum Iſaias propheta, & dicit: Ne putaret ille, quia iuſtitia ſua exauditus eſt: & certè iam defecerat Dauid, & habebat multos annos requieſcens. Quid ergò dicit ei? Protegam hanc ciuitatem propter me, & propter Dauid ſeruũ meum. Dauid mortuus eſt, & merita eius vigent. O rem admirandam, ô ineffabilis clemẽtia Dei: homo mortuus viuo patrocinatur: ô iuſtorum & poſt conſummationem inexpugnabilis pugna virorum.

4.Reg.19.

Iſa.37.

Dauidis mortui merita vigent.

Mortuus Dauid peccantibus ſuccurrit. Exod. 6.

11. IDEM homilia vigeſimaſeptima in Matthæum: Adeò poſt illa vulnera Dauid refulſit, ſic ſe à maculis abluit, ita mundum effecit animum, vt vel mortuus peccantibus poſteris ſuis ſuccurrerit: & quod de Abraham, id quoque de Dauid Deum dixiſſe ſcriptura teſtatur, immò verò multò magis de Dauid. De Abraham enim ſcriptum eſt: Recordatus ſum teſtamenti mei, quod erat ad Abraham: hîc verò non dicit teſtamenti, ſed propter Dauid ſeruum meum protegam ciuitatem hanc.

4.Reg.19. Iſa.37.

Propter defunctos iuſtos miſeretur De⁹ viuentium.

12. ITEM homilia quadrageſimaſecunda in Geneſim: Aliorum virtus multorum tegere valet malitiam. Multa enim Domini bonitas eſt, & ſæpè ſolet, etiã propter paucos, multis dare ſalutem. Et quid dico, propter paucos iuſtos? Sæpè quando non inuentus eſt in præſenti vita iuſtus, propter defunctorum virtutem, viuentium miſeretur & curam habet: vndè clamat, dicens: Protegam ciuitatem hanc, propter me, & propter Dauid puerum meum: quaſi diceret: Licet ipſi indigni ſint: & nullam ſalutis habeant occaſionem; verùm quia ſolitus ſum miſericorditer agere, & ad miſerandum promptus ſum, propter meipſum faciam, & propter puerum meum Dauid: & qui ante tot annos è vita migrauit, hic author ſit ſalutis his, qui ſua ſeſe perdiderant deſidia.

4.Reg.9. & 20.

Propter mortuos iuſtos miſeretur Deus.

13. ET in ſermone de virtutibus & vitijs: Quãdo Deus viuos homines, quibus loquendi fiducia ſit, quique peccatores reſtituere poſſit, nullos prorſus inuenerit, tum verò ad mortuos ille profugiens: per eos, inquit, peccata remitto. Quomodò enim fãtur? Hanc ego, inquit, mea ipſe gratia tutor vrbem, Dauid etiam filij mei cauſa, qui ab hac iampridem vita deceſſit. Aſpice Sanctorum quanta ſit virtus. Neque enim ſua verba tantùm aut corpora, ſed ipſa etiam corporis tegmina, ſemper omni ſunt poſſeſſione anguſtiora. Eliæ ſiquidem leonina pellis Iordanem diſcindere fecit. Trium puerorum calcei per ignes ambulârunt. Eliſei lignum potuit vndarum mutare naturam, quas quidem ſuperficie ſua quaſi tergo ferrum ſuſtinere cogit. Moyſes virga mare rubrum dehiſcere iuſſit, petram diſrumpere valuit. Pauli veſtes morbos fuderunt; Petri vmbræ mortem fugârunt. Sãctorum martyrum cinis improbos dæmones expulit. Summa igitur cum poteſtate omnia faciunt, ſicut Elias.

4.Reg.19 & 20. Sanctorum virtus euã in veſtibus, reliquijs, & alijs rebus, quibus vſi fuere, elucęſcit. 4.Reg.2. Dan.3. 4.Reg.6. Exod.14.& 17. Actor.19. & 15. Cinis Martyrum dæmones expulit.

Merita propter quæ multa facit [illegible] poſt D. [illegible] ctorum San[illegible]em. [illegible]thoſa.

14. GENESIS vigeſimoſexto ait Dominus ad Iſaac: Ero tecũ, & benedicam tibi: tibi enim & ſemini tuo dabo vniuerſas regiones has, cõplẽs iuramentum quod ſpopondi Abraham patri tuo. Et multiplicabo ſemen tuum ſicut ſtellas cæli: dabóque poſteris tuis vniuerſas regiones has: & benedicentur in ſemine tuo omnes gentes terræ, eò quòd obedierit Abraham voci meę, & cuſtodierit præcepta & mandata mea, & cæremonias legeſque ſeruauerit. Et nonnullis interpoſitis: Apparuit ei Dominus in ipſa nocte, dicens: Ego ſum Deus Abraham patris tui, noli timere, quia ego tecum ſum: benedicam tibi, & multiplicabo ſemen tuum propter ſeruũ meum Abraham.

15. EXODI trigeſimoſecundo: Moyſes orabat Dominum Deum ſuum, dicens: Cur, Domine, iraſcitur furor tuus contra populum tuum, quẽ eduxiſti de terra Ægypti, in fortitudine magna, & in manu robuſta? Ne quæſo dicant Ægyptij: Callidè eduxit eos, vt interficeret in montibus, & deleret è terra: quieſcat ira tua, & eſto placabilis ſuper nequitia populi tui. Recordare Abraham, Iſaac, & Iſrael ſeruorum tuorum, quibus iurâſti per temetipſum, dicens: Multiplicabo ſemen veſtrum ſicut ſtellas cæli: & vniuerſam terram hanc, de qua locutus ſum, dabo ſemini veſtro, & poſſidebitis eam ſemper. Placatúſque eſt Dominus ne faceret malum quod locutus fuerat aduerſus populum ſuum.

16. TERTII Regum vndecimo: Dixit Dominus Salomoni: Diſrumpens ſcindam regnum tuum, & dabo illud ſeruo tuo. Veruntamen in diebus tuis non faciam propter Dauid patrem tuum: de manu filij tui ſcindam illud, nec totum regnum auferam, ſed tribũ vnam dabo filio tuo propter Dauid ſeruum meum, & Ieruſalem quã elegi. Ibidem: Ait Ahias Silonites propheta ad Ieroboam: Hæc dicit Dominus Deus Iſrael: Eccè ego ſcindam regnum de manu Salomonis, & dabo tibi decem tribus. Porrò vna tribus remanebit ei propter ſeruum meum Dauid, & Ieruſalem ciuitatem, quam elegi ex omnibus tribubus Iſrael: eò quòd dereliquerit me, &c. Nec auferã omne regnum de manu eius, ſed ducem ponam eum cunctis diebus vitæ ſuæ, propter Dauid ſeruum meum, quem elegi, qui cuſtodiuit mandata mea, & præcepta mea. Auferam autem regnum de manu filij eius, & dabo tibi decem tribus: filio autem eius dabo tribum vnam, vt remaneat lucerna Dauid ſeruo meo cunctis diebus coram me in Ieruſalem ciuitate, quam elegi, vt eſſet nomen meum ibi.

17. ET decimoquinto: Ambulauitq; (*Abiam*) in omnibus peccatis patris ſui, quæ fecerat ante eum: nec erat cor eius perfectum cum Domino Deo ſuo, ſicut cor Dauid patris eius. Sed propter Dauid dedit ei Dominus Deus ſuus lucernam in Ieruſalem, vt ſuſcitaret filium eius poſt eum, & ſtatueret Ieruſalẽ: eò quòd feciſſet Dauid rectũ in oculis Domini, & non declinâſſet ab omnibus, quæ præceperat ei cunctis diebus vitæ ſuæ.

18. ISAIÆ trigeſimoſeptimo: Hæc dicit Dominus de rege Aſſyriorum: Non intrabit ciuitatem hanc, & non iaciet ibi ſagittam, & non occupabit eam clypeus, & non mittet in circuitu eius aggerem. In via, qua venit, per eam reuertetur, & ciuitatem hãc non ingredietur, dicit Dominus: & protegam ciuitatem iſtam, vt ſaluem eam propter me, & propter Dauid ſeruum meũ. Egreſſus eſt autem Angelus Domini, & percuſſit in caſtris Aſſyriorum centum octoginta quinque millia.

19. QVARTI Regum octauo: Noluit autem Dominus diſperdere Iudam, propter Dauid ſeruum,

ſeruum,ſicut promiſerat ei, vt daret illi lucernam,& filijs eius cunctis diebus.

20. ET decimonono: Protegámque vrbem hanc, & ſaluabo eam propter me,& propter Dauid ſeruum meum.

21. IBIDEM capite vigeſimo: Addã diebus tuis (*ait Dominus per Iſaiam ad Ezechiam*) quindecim annos: ſed & de manu regis Aſſyriorum liberabo te,&ciuitatem hanc,& protegam vrbem iſtã propter me, & propter Dauid ſeruum meum.

22. SECVNDI Machabæorum decimoquinto: Machabæus autem ſemper confidebat cum omni ſpe auxilium ſibi à Deo affuturum, & hortabatur ſuos, ne formidarent. Singulos autem illorum armauit,non clypei, & haſtæ munitione, ſed ſermonibus optimis,& exhortationibus,expoſito digno fide ſomnio, per quod vniuerſos lætificauit. Erat autem huiuſcemodi viſus: Oniam, qui fuerat ſummus ſacerdos, virum bonum & benignum,verecundum viſu,modeſtum moribus,& eloquio decorum, & qui à puero in virtutibus exercitatus ſit, manus protẽdentem, orare pro omni populo Iudæorum:Poſt hoc apparuiſſe & alium virum ęrate, & gloria mirabilem, & magni decoris habitudine circa illum: Reſpondentem verò Oniam dixiſſe: Hic eſt fratrum amator, & populi Iſrael: hic eſt,qui multum orat pro populo, & vniuerſa ſancta ciuitate,Ieremias prophęta Dei. Extendiſſe autem Ieremiam dextram, & dediſſe Iudę gladium aureum,dicentem: Accipe ſanctum gladium munus à Deo, in quo deijcies aduerſarios populi mei Iſrael. Et poſt quędam: Iudas verò, & qui cum eo erant,inuocato Deo,per orationes,congreſſi ſunt:manu quidem pugnantes,ſed Dominum cordibus orantes, proſtrauerunt non minùs trigintaquinque millia.

1.G AMBROSIVS in libro de viduis,vt ſuprà hac eadem quæſtione,D teſtimonio nono.

Martyres patroni Regum ſupplicãtium.

2. IDEM in caput vigeſimumprimum Lucæ: Mortuis regibus,in perpetuum Martyres regnũ cæleſtis gratiæ honore ſuccedunt: & illi ſunt ſupplices,hi patroni.

Experientia de Sanctorum auxilio & beneficijs.

3. LEO Magnus ſermone primo in natali Apoſtolorum Petri & Pauli: Sicut & nos experti ſumus,& noſtri probauêre maiores, credimus atque confidimus inter omnes labores iſtius vitæ, ad obtinendam miſericordiam Dei, ſemper nos ſpecialium patronorum orationibus adiuuandos, vt quantum proprijs peccatis deprimimur, tantum Apoſtolicis meritis erigamur.

Ioan. 21. B. Petrus adhuc officium paſtoris auxilio & orationibus exercet. Romanæ Vrbis curã gerit ſpecialem.

4. ET ſermone ſecundo de eiſdem:Poſt reſurrectionem ſuam Dominus beato Petro Apoſtolo,poſt regni claues,ad trinã æterni amoris profeſſionem, myſtica inſinuatione ter dixit: Paſce oues meas, quod & nunc proculdubiò facit, & mandatum Domini pius paſtor exequitur, confirmans nos exhortationibus ſuis, & pro nobis orare non ceſſans, vt nulla tentatione ſuperemur. Si autem hanc pietatis ſuæ curam omni populo Dei,ſicut credendum eſt,vbique protendit, quanto magis alumnis ſuis opem ſuam dignatur impẽdere, apud quos in ſacro dormitionis toro,eadem,qua præſedit, carne requieſcit?

B. Petri præſentia.

5. IDEM ſermone primo in anniuerſario die aſſumptionis ſuæ ad Pontificarum:Nec abeſt,vt confido, ab hoc cœtu etiam beatiſſimi Apoſtoli Petri pia dignatio, & fida dilectio: nec veſtram deuotionem ille deſeruit, cuius nos reuerentia congregauit.De veſtro itaque & ipſe gaudet affectu, & in conſortibus honoris ſui, obſeruantiam Dominicæ inſtitutionis amplectitur, probans ordinatiſſimam totiusEcclęſię charitatem, quæ in Petri ſede,Petrum ſuſcipit,& à tãti amore paſtoris, nec in perſona tam imparis tepeſcit hæredis.

Petri merita cura, & auxilium in adminiſtratione Pontificiæ dignitatis.

6. ITEM in ſermone ſecundo:Petrus nunc plenius & potẽtius ea, quæ ſibi commiſſa ſunt,peragit & omnes partes officiorum atque curarum in ipſo, & cum ipſo, per quem eſt glorificatus, exequitur. Si quid itaque à nobis rectè agitur, rectęque diſcernitur, ſi quid à miſericordia Dei quotidianis ſupplicationibus obtinetur, illius eſt operum atque meritorum, cuius in ſede ſua viuit poteſtas,& excellit authoritas.

B. Petri cura & auxilium.

7. ET ſermone tertio in eodem anniuerſario: Ieſus Chriſtus tantam potentiam dedit ei,quem totius Eccleſiæ principem fecit; vt ſi quid etiam noſtris temporibus rectè per nos agitur, rectęque diſponitur, illius operibus, illius ſit gubernaculis deputandum, cui dictum eſt: Et tu conuerſus,confirma fratres tuos. Et cui poſt reſurrectionem ſuam Dominus, ad trinam æterni amoris profeſſionem,myſtica inſinuatione ter dixit:Paſce oues meas. Quod nunc quoque proculdubiò facit, & mandatum Domini pius paſtor exequitur,confirmans nos cohortationibus ſuis,& pro nobis orare non ceſſans,vt nulla tentatione ſuperemur. Si autem hanc pietatis ſuæ curam omni populo Dei, ſicut credendum eſt, vbique prætendit, quanto magis nobis alumnis ſuis opem ſuam dignatur impendere,apud quos in ſacro beatæ dormitionis toro eadem, qua reſedit,carne requieſcit.

Luc. 22.

Ioan. 21.

Orare non ceſſat.

8. PAVLINVS Nolanus in carmine ad Cytherium de naufragio Martiniani, dum refert quemadmodum beatus Felix eundem à graui periculo liberauit:

In ora lapſus, ora non ladit ſua:
In ſaxa fuſus & rubos,
Nec ſente vultum, nec lapide artus contudit,
Felicis exceptus manu.
Quin iam propinquantem ædibus fratrem ſuis,
Non paſſus occurſu mali
Suis periculum in finibus capeſſere,
Hoſtem remouit inuidum,
Et hunc fidelis compotem voti, ſuis
Confeſſor induxit locis.
Noſtriſque tuxta ſedibus gratum intulit
Felix patronus hoſpitem.

S. Felix Nolanus ciui ſuo opem tulit.

9. IDEM in vita & miraculis S. Felicis martyris Nolani,quãplurima habet, quæ tum ad ſanctorum inuocationem, interceſſionem,venerationem,& poteſtatem ſtabiliendam faciunt,tum ad reliquiarum ſanctarum honorem & commendationem:ex quibus pauca ſubijcimus. Ait igitur in natali ſecundo:

Et maria intrans duce te, quia cura periclí
Ceſſit amore tuî: nec te fine:nam tua ſenſi
Præſidia, in Domino ſuperans maris aſpera Chriſto
*Semper * eo, & terras te propter tutus & vndis.*
Sis bonus ô felixque tuis, Dominúmque potentem
Exores: liceat placatis munere Chriſti
Poſt pelagi fluctus, mundi quoque fluctibus actis
In ſtatione tua placido conſiſtere portu.
Hoc benè ſubductam relegans littore claſſem:
In te compoſitæ mihi fixa ſit ancora vitæ.

* ego

Inuocat S. Felicem Paulinus.

ET in natali tertio:

Nunc precor æterna nobiſcum pace ſerenum
Peſce diem:hoc iterum liceat gaudere reuerſo,

Inuocatio eiuſdem.

Annúaque hic & vota tuis & carmina feſtis,
Reddere placati tranquillo nomine Chriſti.
Hic amor, hic labor eſt nobis: hæc vota tuorum
Suſcipe, commendáque Deo, vt cùm ſedula cura
Seruitium noſtrum longo tibi penderit æuo,
Tunc demum placidos pietate laboris alumnos
Abſoluas mittente manu, poſitáſque tuorum
Ante tuos vultus animas, vectare paterno
Ne rennas gremio, Domini fulgentis ad ora:
Quem bonitate pium, ſed maieſtate tremendum,
Exora, vt precibus plenus meritiſque redemet
Debita noſtra tuis: cùm tu quoque magna piorum
Portio, regnantem Felix comitaueris agnum:
Poſce enim grege nos ſtatui, vt ſententia ſummi
Iudicis hoc quoque nos iterum tibi munerr donet,
Ne malè gratatus lanos adiudicet hœdis,
Sed potius dextræ poſitos in parte ſalutis,
Munifico pecoris laudatis aggreget agnis.

IN natali ſexto:

Ecce vides tumulum ſacra martyris oſſa tegentem,
Et tacitum obtento ſeruari marmore corpus.
Membra latent poſiti, placida cæ morte quieſcit,
In ſpem non vacuam reditiuæ condita vitæ.
Reliquiarum virtus & honos. *Vnde igitur tantus circunſtat limina terror?*
Quis tantos agit huc populos? quænam manus vrget
Dæmonas? inuitóſque rapit? fruſtráque rebelli
Voce reclamantes compellit adire ſepulcrum
Martyris, & ſancto quaſi fixos limine ſiſtit?

ET quibuſdam interiectis:

Præſidet ſuis reliquijs. *Præſidet ipſe ſuis ſacer oſtibus: oſſáque ſancti*
Corporis in tumulo non obſit à puluere mortis,
Arcano æterna ſed prædita ſemine vitæ,
Viuificum ſpirant animæ victricis odorem,
Reliquiarum virtus. *Quo medicina potens datur exorantibus ægris.*
Quanta reſurgentis virtus, & gloria cinget,
Coniectare licet, cùm gratia tanta ſepultos
Ambiat: & quanto reditiua decore micabunt
Corpora, in obſcuris cùm ſit lux tanta fauillis?
Quid nobis minimis horum præſtare corona
Sufficiunt, quorum & cineres dant commoda vitæ?
Cernere ſæpè iuuat varijs ſpectacula formis
Pecora ægra ad Sanctorum ſepulcra induci ſolita. *Mira ſalutantum, & ſibi quæque accommoda votis*
Poſcentium. videas etiam de rure colonos
Non ſolùm gremio ſua pignora ferre paterno,
Sed pecora ægra manu ſæpè introducere ſecum,
Et ſancto quaſi conſpicuo mandare licenter:
Móxque datam ſua confiſos ad vota medelam
Experto gaudere Deo, & iam credere ſana,
Et verè plerunque breui ſanata ſub ipſo
Limine, læta ſuis iumenta reducere tectis.

RVRSVM in natali octauo:

Refugium ad ſanctos. *Concurramus ad hunc ſpe conſpirante patronum,*
Suſcipiat noſtras placida pietate querelas,
Et dum natalem ipſius celebramus euantes,
Ille preces noſtras meritis pius adferet altis,
Inque vicem flebit nobis, quia mente dirata
Non eſt inſolitũ ſanctis, orare pro peccatoribus. *Nos lætamur ei. non eſt cura hæc nona ſanctis,*
Exorare Deum pro peccatoribus ægris,
Vique boni meriti meritum ſuperare ſiniſtrum.

ET paulò pòſt:

Inuocat S. Felicem. *Sancte Deo dilecte, Dei tu dextera Felix,*
Eſto precor nobis tu munitiſſima turris.

DENIQVE natali nono:

Inuocat Patriarchas, Apoſtolos, Prophetas, & Martyres. *Ergò tuos etiam Felix implore parentes,*
Hic quoq; ades mihi nunc, poſcas & adeſſe vocatos,
Qui colitis lætos Paradiſi cælitus hortos,
Quique ſub excelſa Domini requieſcitis ara,
Pulcher Apoſtolici chorus agminis & Patriarchũ
Gens prior, ambo chori procerum, quos agmine bino
Per duodena Deus ſignauit nomina Patres,
Gentibus & populis regnum ad cæleſte vocandis.
Vos etiam ſancti ſupplex depoſco Prophetæ,
In noſtra qui carne Deum fore præcinuiſtis:
Vos quoque corporibus cæſis & ſanguine fuſo
Occiſum & viuum teſtati martyres Agnum,
Omnes diuinis à fontibus vna propago,
Quos pius Abraham ſacer Iſac, lenis Iacob
Progenuêre Deo per non numerabile ſemen,
Et biſidum meritis cæleſtibus atque caducis
Æquantes his aſtra poli, his telluris arenam.
Credo equidem vos officio pietatis ad iſtum
Vndique conuenisſe diem Felicis amore,
Vt confeſſoris ſecũ celebretis honorem.

10. MAXIMVS Epiſcopus Taurinenſis, in natali ſanctorum Taurinorum martyrum, Octauij, Aduentitij, & Solutoris: Cùm omnium ſanctorum martyrum, fratres, deuotiſſimè natalem celebrare debemus, tum præcipuè eorum ſolennitas tota nobis veneratione curanda eſt, qui in noſtris domicilijs proprium ſanguinem profuderunt. Nam licet vniuerſi ſancti vbique ſint, & omnibus proſint: ſpecialiter illi tamen pro nobis interueniunt, qui & ſupplicia perrulêre pro nobis. Et paulò pòſt: Cuncti igitur martyres deuotiſſimè percolendi ſunt, ſed ſpecialiter ij veneràdi ſunt à nobis, quorum reliquias poſſidemus. illi enim nos orationibus adiuuant. iſti etiam adiuuant paſſione. cum his autem nobis familiaritas eſt. ſemper enim nobiſcum ſunt, nobiſcum morantur. hoc eſt, & in corpore nos viuentes cuſtodiunt, & de corpore recedentes excipiunt: hîc ne peccatorum nos labes aſſumat, ibi ne inferni horror inuadat. Nam ideò hoc à maioribus proniſum eſt, vt ſanctorum oſſibus noſtra corpora ſociemus: vt dum illos tartarus metuit, nos pœna non tangat: dum illos Chriſtus illuminat, nobis tenebrarum caligo diffugiat. Cum ſanctis ergò martyribus quieſcentes euadimus inferni tenebras eorum proprijs meritis, attamen conſocij ſanctitate.

Vide Amb. ſerm. 77. Natalitij dies ſãctorum celebrandi.

Sancti vbique ſunt, & omnibus proſunt, & pro nobis orant: maximè verò ſancti patrij.

Nota.

Cur ſepeliantur Chriſtiani apud ſepulcra ſanctorum.

11. BASILIVS homilia vigeſima in quadraginta martyres, vt ſupra hac eadem quæſtione, D teſtimonio ſecundo.

12. AVGVSTINVS quæſtione centeſima octaua in Exodum: Iubet vela cooperiri pellibus arietinis rubricatis. Aries autem rubricatus, cui non occurrat Chriſtus paſſione cruentatus? Significantur his etiam martyres ſancti, quorum orationibus propitiatur Deus peccatis populi ſui.

Exod. 26. Martyrum orationib⁹ propitiatur Deus peccatis populi.

13. EVSEBIVS Pamphili Cæſareenſis Epiſcopus, libro decimoterrio de præparatione euangelica, capite ſeptimo: Sed videamus quid de his dicat Plato, qui pro defenſione patriæ magno animo militantes mortui ſunt: Nonne igitur, inquit eos, qui militiæ fortiter pro patria facientes interiêrunt, aurei generis fuiſſe dicemus? Omninò, inquit. Credemus igitur Heſiodo, poſtquam aurei generis homines mortui ſunt, à multis hominum anguſtijs ſemideos factos liberare, mortaliúmque omnium eſſe cuſtodes: ac in poſterum quaſi deos colemus, eorúmque adorabimus monumenta. Similiter etiam omnes, qui præclarè vixerunt, quoquo modo mortui ſunt, honorabimus. Hæc nos quotidie facitamus, qui veræ pietatis milites, vt Dei amicos honorantes, ad monumenta quoque illorum accedimus, votaque ipſis facimus, tanquam viris ſanctis, quorum interceſſione ad Deum non parum iuuari profitemur. Hæc à Platone collegimus, vt oſten-

Chriſtianorum conſuetudo Conſtantini tempore in præcandis ſanctis.

Plato plerasque sua ex doctrina Iudæorum hausit.

De Reliquijs. Vigilantij hæresis cõtra sanctorum reliquias, & accensos cereos.

we ostenderemus Hebraica illum philosophia munitum, nostris consentanea scripsisse.

1. HIERONYMVS contra Vigilantium capite secundo: Galliæ vernaculum hostem sustinent, & hominem moti capitis, atque Hippocratis vinculis alligandum, sedentem cernunt in Ecclesia, &, inter cætera verba blasphemiæ, ista quoque dicentem: Quid necesse est, te tanto honore non solùm honorare, sed etiam adorare illud nescio quid, quod in modico vasculo transferendo colis? Et rursum in eodem libro: Quid puluerem, linteamine circundatum, adorando oscularis? Et in consequentibus: Propè ritum gentilium videmus, sub prætextu religionis, introductum in ecclesias, sole adhuc fulgente, moles cereorum accendi, & vbicunque puluisculum, nescio quod, in modico vasculo precioso linteamine circundatum, osculantes adorare. Magnum honorem præbent huiusmodi homines beatissimis martyribus, quos putant de vilissimis cereolis illustrandos: quos Agnus, qui est in medio throni, cum omni fulgore maiestatis suæ illustrat. Quis enim, ô insanum caput, aliquando martyres adorauit? quis hominem putauit Deum? Nonne Paulus & Barnabas, cùm à Lycaonibus Iupiter & Mercurius putarentur, & eis vellent hostias immolare, sciderunt vestimenta sua, & se homines esse dixerunt, nõ quòd meliores non essent olim mortuis hominibus, Ioue atque Mercurio, sed quòd sub gentilitatis errore honor eis Deo debitus deferretur? Quod & de Petro legimus, qui Cornelium se adorare cupiẽtem manu sublenauit, & dixit: Surge, nam & ego homo sum. Et audes dicere, Illud nescio quid, quod in modico vasculo transferendo colis? Quid est illud, nescio quid, scire desidero. Expone manifestius, vt tota libertate blasphemes. Puluisculum, inquit, nescio quod in modico vasculo precioso linteamine circundatum. Dolet martyrum reliquias precioso operiri velamine, & non vel pannis, vel cilicio colligari, vel proijci in sterquilinium, vt solus Vigilantius ebrius, & dormiens adoretur. Ergò sacrilegi sumus, quando Apostolorum basilicas ingredimur? Sacrilegus fuit Constantinus Imperator, qui sanctas reliquias Andreæ, Lucæ, & Timothei, transtulit Constãtinopolim, apud quas dæmones rugiunt, & inhabitatores Vigilantij, illorum se sentire præsentiam confitentur? Sacrilegus dicendus est & nunc Augustus Arcadius, qui ossa beati Samuelis longo post tempore de Iudæa transtulit in Thraciam? Omnes Episcopi, non solùm sacrilegi, sed & fatui iudicandi, qui rem vilissimam, & cineres dissolutos, in serico, & vase aureo portauerunt? Stulti omnium Ecclesiarum populi, qui occurrerunt sanctis reliquijs, & tanta lætitia, quasi præsentem viuentémque prophetam cernerent, susceperunt, vt de Palæstina vsque Chalcedonem, iungerẽtur populorum examina, & in Christi laudem vna voce resonarent? Videlicet adorabant Samuelem & non Christum, cuius Samuel & Leuita & prophetes fuit?

Apoc. 17. Responsio Hieronymi, non adorati martyres tanquam Deũ. Actor. 14.

Actor. 10.

Reliquijs sanctorum exhibitus honor. Dæmones apud eas rugiunt.

2. ET capite tertio: Causabantur quondam & Apostoli, quòd periret vnguentum; sed Domini voce correpti sunt. Neque enim Christus indigebat vnguento, nec martyres lumine cereorum: & tamen illa mulier in honore Christi hoc fecit, deuotióque mentis eius recipitur: & quicunque accẽdunt cereos, secundùm fidem suam habent mercedem, dicente Apostolo: Vnusquisque in suo sensu abundet. Idololatras appellas huiusmodi homines? Non diffiteor omnes nos, qui in Christum credimus, de idololatriæ errore venisse. Non enim nascimur, sed renascimur Christiani: & quia quondam colebamus idola, nunc Deum colere non debemus, ne simili eum videamur cum idolis honore venerari? Illud fiebat idolis, & idcircò detestandum est; hoc fit martyribus, & idcircò recipiendum est. Nam & absque martyrum reliquijs per totas Orientis Ecclesias, quando legendum est Euangelium, accenduntur luminaria iam sole rutilante; non vtique ad fugãdas tenebras, sed ad signum lætitiæ demonstrandum. Vnde & virgines illę Euangelicæ, semper habent accensas lampades suas: & ad Apostolos dicitur: Sint lumbi vestri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus vestris. Et de Ioanne Baptista: Ille erat lucerna ardens & lucens: vt sub typo luminis corporalis, illa lux ostendatur, de qua in Psalterio legimus: Lucerna pedibus meis verbum tuum Domine, & lumen semitis meis. Malè facit ergò Romanus Episcopus, qui super mortuorum hominum, Petri & Pauli, secundùm nos ossa veneranda, secundùm te vilem puluisculum, offert Domino sacrificia, & tumulos eorum Christi arbitratur altaria? Et non solùm vnius vrbis, sed totius orbis errant Episcopi, qui cauponem Vigilantium contemnentes, ingrediuntur basilicas mortuorum, in quibus puluis vilissimus, & fauilla nescio quæ, iacet linteamine conuoluta, vt polluta omnia polluat, & quasi sepulcra Pharisaica foris dealbata sint, cùm intus immundo cinere, iuxta te, immunda omnia oleant atque sordeant. Et post hæc de barathro pectoris tui cœnosam spurcitiam euomens, audes dicere: Ergò cineres suos amant animæ martyrum, & circumuolant eos, sempérque præsentes sunt, ne fortè si aliquis precator aduenerit, absentes audire non possint? O portentum in terras vltimas deportandum. Rides de reliquijs martyrum, & cum authore huius hæreseos Eunomio, Ecclesijs Christi calumniam struis: nec tali societate terreris, vt eadem contra nos loquaris, quæ illæ contra Ecclesiam loquitur? Omnes enim sectatores eius, basilicas Apostolorum & martyrum non ingrediuntur, vt scilicet mortuum adorent Eunomium.

Matth. 16. Rom. 4. Idololatras appellabat Vigilantius eos, qui accendunt cereos ad honorem martyrum.

Cur inter diu accendantur luminaria.

Matth. 25.

Luc. 12.

Ioan. 5.

Psalm. 118.

Ossa apostolorum veneranda.

Tumuli sanctorum sunt Christi altaria.

Matth. 23.

Absentes audire possunt.

Eunomij hæresis.

Martyres non indigẽt cereorũ lumine, sicut nec Christus vnguento.

3. ITEM capite quarto: Argumentatur contra signa atque virtutes, quæ in basilicis martyrum fiunt: & dicit eas incredulis prodesse, non credentibus: quasi nunc hoc quæratur, quibus fiãt, & non, qua virtute fiant. Nolo mihi dicas, Signa infidelium sunt: sed respondè, quo modo in vilissimo puluere, & fauilla nescio qua, tanta sit signorum virtutúmque præsentia. Sentio, sentio infelicissime mortalium, quid doleas, quid timeas. Spiritus iste immundus, qui hæc te cogit scribere, sæpè hoc vilissimo tortus est puluere, immò hodieque torquetur, & qui in te plagas dissimulat, in cæteris confitetur. Nisi fortè in morem gentilium impiorúmque Porphyrij & Eunomij, has præstigias dæmonum esse confingas, & non verè clamare dæmones, sed sua simulare tormenta. Do consilium: ingredare basilicas martyrum, & aliquãdo purgaberis: inuenies ibi multos socios tuos, & nequaquã cereis martyrũ, qui tibi displicẽt, sed flammis inuisibilibus combureris: & tunc fateberis, quod nunc negas.

Miracula martyrum.

Vigilantius à dæmone impellitur ad impugnandum reliquias sanctas.

Dormitantius Reliquiarum sanctarum oppugnator Idololatras & Cinerarios nos appellat Vigilantius.

4. IDEM in epistola quinquagesimatertia ad Riparium Presbyterum aduersus Vigilantium: Ais, Vigilantium, qui κατ' ἀντίφρασιν hoc vocatur nomine, nam Dormitantius rectius diceretur, os fœtidum rursum aperire, & putorem spurcissimum contra sanctorum martyrum proferre reliquias, & nos, qui eas suscipimus, appellare Cineratios, & idololatras, qui mortuorum hominum ossa veneremur. O infelicem hominem, & omni lachrymarum fonte plangendum, qui hæc dicens, non te intelligat esse Samaritanum & Iudæum, qui corpora mortuorũ pro immundis habent, & etiam vasa, quæ in eadem domo fuerint, pollui suspicamur, sequentes occidentem literam, & non viuificantem spiritum. Nos autem non dico martyrum reliquias, sed ne solem quidem & lunam, non angelos, non archangelos, non Cherubim, non Seraphim, & omne nomen quod nominatur & in præsenti seculo & in futuro, colimus & adoramus: ne seruiamus creaturæ potius, quàm Creatori, qui est benedictus in secula. Honoramus autem reliquias martyrum, vt eum, cuius sunt martyres, adoremus. Honoramus seruos, vt honor seruorum redundet ad Dominum, qui ait: Qui vos suscipit, me suscipit. Ergò Petri & Pauli immundæ sunt reliquiæ? ergò Moysi corpusculum, immundum erit, quod, iuxta Hebraicam veritatem, ab ipso sepultum est Domino? Et quotiescunque Apostolorum & Prophetarum, & omnium martyrum basilicas ingredimur, toties idolorum templa veneramur? accensíque ante tumulos eorum cerei, idololatriæ insignia sunt? Plus aliquid dicam, quod redundet in authoris caput, & insanum cerebrum, vel sanet aliquando, vel deleat, ne tantis sacrilegijs simplicium animæ subuertantur. Ergò & Domini corpus in sepulcro positum, immundum fuit: & angeli qui candidis vestibus vtebãtur, mortuo cadaueri atque polluto præbebant excubias, vt post multa secula Dormitantius somniaret, immò eructaret immunditiam crapulam, & cum Iuliano persecutore, Sanctorum basilicas, aut destrueret, aut in templa conuerteret? Si non sunt honorandæ reliquiæ martyrum, quomodo legimus: Pretiosa in conspectu Domini mors sanctorum eius? Si ossa mortuorum polluunt contingentes, quomodo Eliseus mortuus mortuum suscitauit, & dedit vitam corpus, quod, iuxta Vigilantium, iacebat immundum? Ergò omnia castra Israelitici exercitus & populi Dei fuêre immunda, quia Ioseph, & Patriarcharum corpora portabant in solitudine, & ad sanctam terram immundos cineres pertulerunt? Ioseph quoque, qui in typo præcessit Domini saluatoris nostri, sceleratus fuit: qui tanta ambitione Iacob in Hebron ossa portauit, vt immundum patrem auo & atauo sociaret immundis, & mortuum mortuis copularet. O præcidendam linguam à medicis, immò insanum curandum caput, vt qui loqui nescit, discat aliquando reticere. Iterum dicam: Ergò martyrum immundæ sunt reliquiæ? & quid passi sunt Apostoli, vt immundum Stephani corpus tanta funeris ambitione præcederent, vt facerẽt ei planctum magnum, vt eorum luctus in gaudium nostrum verteretur?

Nonadoramus martyrum reliquias.

Honor Sanctorum redũdat in Dominum. Matth. 10.

Immunda esse mortuorũ corpora asserit Vigilãtius. Deut. 14.

Marc. 16.

Psalm. 115.

4. Reg. 13.

Exod. 13.

Iosue 24.

Genes. 50.

Actor. 8.

5. ET in caput sexagesimumquintum Isaiæ: Nihil fuit sacrilegij, quod Israel populus prętermitteret: non solùm in hortis immolans, & super lateres thura succendens: sed sedens quoque vel habitans in sepulcris, & in delubris idolorum dormiens: vbi stratis pellibus hostiarum incubare soliti erant, vt somnijs futura cognoscerẽt, &c. Et intantùm procaciatis ac superbiæ augmenta capiebant; vt quicunque non simili duceretur errore, eum arbitrarentur immundum, contactúmque eius fugerent: quemadmodum Samaritani & Iudæi nobis faciunt, omnésque hæretici; quales nuper sub magistro cerebroso in Gallia pullulârunt; qui basilicas martyrum declinantes, nos qui ibi orationes ex more celebramus, quasi immundos fugiunt. Hoc autem non tam illi faciunt, quàm habitantes in eis dæmones; fortitudinem, & flagella sancti cineris non ferentes.

Hæretici & Vigilantiani fugiunt Christianos, qui Martyrum basilicas orandi causa ingrediuntur. Nota quorũ impulsu id faciant.

6. SECVNDVM Concilium Nicenum actione septima, in definitione ipsius S Synodi: Qui ausi fuerint aliud sentire, aut docere, aut more impiorum hæreticorum Ecclesiasticas Traditiones contaminare, aut nouam quandam vaniloquentiam inducere, aut quicquam de consecratis in Ecclesia abiicere, Euangelij inquam depictum codicem, aut figuram Crucis, aut imaginis alicuius picturam, aut reliquias Martyrum, quas sciuerint esse germanas & veras, aut contra ista vafrè & improbè aliquid excogitare, quod sit contra constitutionem Ecclesiasticam: aut vti tanquam communibus, sacratis Deo, repositis preciosis, aut monasterijs reuerendis: si fuerint Episcopi aut Clerici, deponuntor: si monachi aut laici communione priuantor. IN eadem Synodo, actione tertia, lecta est epistola Orientalium Episcoporum ad Tharasium Constantinopolitanum Archiepiscopum, quam Sancta Synodus approbauit, vbi hęc verba leguntur: Apostolicas Ecclesiæ Traditiones, quibus veneratio culturáque Sanctorum docetur, recipimus & veneramur. Eos autem vt ministros, amicos, & filios Dei existentes, honoramus. Honor enim qui à conseruis idem sentientibus inuicem exhibetur, indicium est benenolentiæ erga Dominum. Sunt enim promptuaria Dei, & pura Christi habitacula, Spiritúsque sancti immaculata specula. Quin etiam animæ eorum in manu Dei existunt, vt scriptum est. Deus enim vita existẽs, cùm Sancti in Dei manu sint, in vita & lumine necessum est vt existant. Et ob id preciosa in cõspectu Domini mors Sanctorum eius. Hi viuentes, in libertate Deo adstiterunt. Seruator noster Christus fontes salutares, Sanctorum reliquias nobis reliquit, multis modis beneficia in debiles fundentes, vnguentum redolentis suauitatis scaturientes. Et vt inquit magnus Doctor, cui ab immortalitate nomen est, martyrum ossa morbos fugant, infirmis medicantur, cæcis visum impartiunt, lepras emundant, tentationes & mœrores soluunt. Atque id per Christum, qui in ipsis habitat. Benè etiam Psalmographus cecinit: Mirabilis Deus in sanctis suis. Et iterum: Sanctus in terra illius, mirificas fecit omnes voluntates eius in ipsis.

Imagines crucis & sãctorum, & reliquię.

Traditio Apostolica de Sanctorum veneratione.

Cur sãctos veneramur

Sap. 3.

Psalm. 115.

Reliquiæ fontes sunt salutares & multa beneficia præstant. Athanasiũ intelligit.

Psal. 67.

Psal. 15.

7. CONCILIVM Gãgrense in proœmio: Quoniam sancta Episcoporum synodus inuenit multa fieri indecenter ab his, qui Eustathium secuti sunt, necessariò statuit palàm omnibus factis, amputare vniuersa, quæ ab eodem malè commissa sunt. Loca sanctorum martyrum, vel basilicas contemnere, & omnes, qui illuc conueniunt, reprehendere inuenti sunt. ET canone vigesimo: Si quis arrogantia vtens, & martyrum congre-

Eustathiani hæretici loca Martyrum contemnunt.

congregationes abhorrens, & ſacra, quæ in eis celebrantur, & eorum memorias accuſet, ſit anathema.

8. QVARTI Regum decimotertio: Quidam autem ſepelientes hominem, viderunt latrunculos, & proiecerunt cadauer in ſepulcro Eliſei. Quod cùm tetigiſſet oſſa Eliſei, reuixit homo, & ſtetit ſuper pedes ſuos.

Miracula Geruaſij & Protaſij.

9. AVGVSTINVS libro vigeſimoſecundo de ciuitate Dei, capite octauo: Miraculum quod Mediolani factum eſt, cùm illic eſſemus, quando illuminatus eſt cæcus, ad multorum notitiam potuit pernenire, quia & grandis eſt ciuitas, & ibi erat tunc Imperator, & immẽſo populo teſte res geſta eſt, concurrente ad corpora Martyrum Protaſij & Geruaſij. Quæ cùm latercnt, & penitus neſcirentur, Epiſcopo Ambroſio per ſomnium reuelata reperta ſunt, vbi cęcus ille, depulſis veteribus tenebris, diem vidit. Narrat ibidem inter alia miracula Auguſtinus, de quodam orationis loco à tribunitio viro Heſperio ipſius Auguſtini permiſſu ædificato, in quo terra ſancta de Ieroſolymis allata, reuerentiæ cauſa locata ſeruabatur: quòd cùm eò iuuenis quidem paralyticus à parentibus, ipſo petente, fuiſſet allatus, orauerit, atque inde continuò (inquit) pedibus ſuis ſaluus abſceſſit. Et poſt alia quædam commemorata miracula, nõnulla de beati Stephani reliquijs narrat quorum primum verbis huiuſmodi recenſet: Ad aquas Tibilitanas, inquit, Epiſcopo afferente Proiecto, reliquias martyris glorioſiſſimi Stephani, ad eius memoriã veniebat magnæ multitudinis concurſus & occurſus. Ibi cæca mulier, vt ad Epiſcopum portantem pignora ſacra duceretur, orauit; flores, quos ſerebat, dedit; recepit, oculis admouit, protinus vidit. Stupentibus qui aderant, præibat exultans, viam carpens, & viæ ducẽ vlterius non requirẽs. Ibidem aliud hiſce verbis recenſet: Memorati memoriam martyris, quæ poſita eſt in caſtello Synicenſi, quod Hipponenſi coloniæ vicinũ eſt, eiuſdem loci Lucillus Epiſcopus populo præcedente atque ſubſequente, portabat: fiſtula, cuius moleſtia iã diu laborauerat, & familiariſſimi ſui medici, qui eam ſecaret, opperiebatur manus, illius piæ ſarcinæ vectatione repentè ſanata eſt. Nam deinceps eam in ſuo corpore non inuenit. Et pluribus alijs miraculis, quę per eiuſdẽ ſancti reliquias Dominus operatus eſt, enumeratis, ita ſubiungit: Si miracula ſanitatum, vt alia taceam, ea tantummodò velim ſcribere, quæ per hunc martyrem, id eſt, glorioſiſſimũ Stephanum, facta ſunt in colonia Calamenſi, & in noſtra, plurimi conficiendi ſunt libri; nec tamen omnia colligi poterunt: ſed tantùm de quibus libelli dati ſunt, qui recitarẽtur in populis. Refert deinde de fratribus ſeptem & tribus ſororibus, eos per maledictionẽ matris tali pœna diuinitus mulctatos, vt horribiliter quaterentur omnes tremore mẽbrorum, & quôcunq; irent, omniũ in ſe aſpectũ conuerterent. Veniſſe autem ex his duos, fratrẽ & ſororem, ad beati Auguſtini ciuitatem, & cũ memoriam glorioſiſſimi martyris Stephani frequentâſſent, eos, omni populo Deũ glorificante, ante loci ſancti cancellos ſanitatem recepiſſe.

Ex terra ſancta.

Ad reliquias S. Stephani conuenięs multitudo.

Miracula.

10. DAMASCENVS libro quarto Orthodoxæ fidei, capite decimoſexto: Chriſtus Dominus ſanctorum reliquias, velut ſalutiferos fontes prębuit, ex quibus plurima ad nos beneficia manant, ſuauiſſimúmque vnguentum profluit. Nec verò quiſquam huic ſermoni fidem detrahat. Nam ſi aqua in deſerto ex aſpera & ſolida rupe, atque ex alini maxilla, ad ſedandam Samſonis ſitim, Deo ita volente proſilijt, eritne cur quiquã incredibile videatur, ex martyrum reliquijs ſuaue vnguentum ſcaturire? Minimè certè, ijs quidem quibus Dei potentia, honórque, quo ſanctos ſuos afficit, perſpectus & exploratus eſt. Atque illud quidem veteri Lege comparatum erat, vt quiſquis mortuum contigiſſet, immundus cenſeretur. Verùm hi in mortuorum numero minimè habendi ſunt. Ex quo enim ipſamet vita, ac vitæ author, inter mortuos aſcriptus eſt, eos, qui in ſpe reſurrectionis, fidéque erga eum, diem extremum clauſerunt, mortuos haudquaquam appellamus. Quî enim mortuum corpus miracula edere queat? Quonam itaque modo per ea dæmo nes expelluntur, morbi profligantur, ægroti ſanantur, cæci proſpiciunt, leproſi mundantur, tentationes ac mœrores diſcutiuntur, ac denique omne donum optimũ à patre luminum, eorũ opera, ad eos, qui fide minimè dubia poſtulant, deſcendit? Quid non laboris ſuſcipias, vt patronũ quendã nancíſcaris, qui te mortali regi offerat, ac tuo nomine ad eum verba faciat? An non igitur ij honorandi ſunt, qui totius humani generis patronos ſe profitentur, ac Deo noſtra cauſa ſupplicant? Honorãdi certè: & quidem ita, vt in eorum nomine tẽpla Deo extruamus, dona offeramus, eorum memoriam colamus, atque in ea ſpiritualiter oblectemur: quò nimirum lætitia noſtra ijs, à quibus inuitamur, congruat, ac non, dum eos colere ac demereri ſtudemus, offendamus potius & irritemus. Quibus enim rebus Deus colitur, ijſdem ſerui quoque ipſius oblectantur. Quibus autem Deus offenditur, ijſdem etiam ipſius milites offenduntur. Quocirca in pſalmis, & hymnis, & canticis ſpiritualibus, & compunctione, & eorum, qui in egeſtate verſantur, commiſeratione (quibus obſequijs Deus potiſſimùm conciliatur) Sanctos colamus, ſtatuas ipſis, ac viſibiles imagines erigamus: immò ipſi virtutibus eorum imitandis hoc conſequamur, vt viuæ eorum ſtatuæ atque imagines ſimus. Dei genitricem, vt propriè ac verè Dei matrem honore afficiamus, Prophetam Ioannem vt præcurſorem & Baptiſtam, vt Apoſtolum & martyrem. (Neque enim, vt Dominus dixit, maior quiſquam Ioanne inter natos mulierum ſurrexit: regníque ipſe præconium primus obijt.) Apoſtolos item, vt Domini fratres, & conſpectores, miniſtróſque ipſius paſſionum, quos Deus ac Pater præſciuit ac prædeſtinauit conformes fieri imagini filij ſui, primùm Apoſtolos, deinde Prophetas, demum paſtores ac magiſtros, ac Domini teſtes, ex omnibus ordinibus electos, vt Chriſti milites, quíque ipſius calicem biberunt, & viuificæ mortis ipſius baptiſmo tincti ſunt, velut paſſionis ipſius & glorioſæ ſocios (quorum anteſignanus fuit ille primus Chriſti diaconus, & Apoſtolus, ac primus martyr Stephanus:) tum etiam ſanctos Patres noſtros ac diuinitus afflatos monachos, qui diuturniore ac moleſtiore conſcientiæ martyrio perfuncti ſunt, qui circuiérunt in melotis, in pellibus caprinis, egentes, afflicti, anguſtiati, in ſolitudinibus errantes, & montibus, & ſpeluncis, & cauernis terræ, quibus dignus non erat mundus, ac denique eos, quorum ætas gratiam anteceſſit, Prophetas, Patriarchas, iuſtos, qui

Reliquiarum virtus & beneficia.

Exod. 17. Num. 20. Iudic. 15.

Num 19.

Sanctos nõ appellamus mortuos.

Iacob. 1.

Patroni noſtri ſunt, & ideirco honorandi.

Sancti iiſdẽ rebus, quibus Deus, coluntur & offenduntur.

Statuas Sanctis erigamus. Cur ſingulorum ordinum Sancti honore proſequendi ſint.

Matth. 11.

Rom. 8.

Heb. 11.

Hcb.11. Christi aduentum prænunciârunt. Horum omnium vitæ rationem intuentes, fidem, charitatem, spem, zelum, vitam, tolerantiam in cruciatibus perferendis, ac patientiam vsque ad sanguinem imitemur. Sic enim fiet, vt gloriæ quoque coronas communes cum ipsis habeamus.

11. BASILIVS homilia in Psalmum centesimum decimumquintum: Pro legis Iudaicæ ritu, si qui moriebantur, horum morticinia habebantur abominationi. Contra mors si cuipiam irrogatur pro Christi nomine, precioſæ censentur reliquiæ sanctorum eius. In priori lege dicebatur Sacerdotibus & Nazaræis illud: Non contaminabitur super vllo mortuo. Et, Si quis tetigerit cadauer, immundus erit. Et hoc, Lauabit vestimenta sua. Nunc è diuerso, martyris ossa quisquis attigerit, ob gratiam corpori insidentem, fit quadantenus sanctificationis particeps. Quare pretiosa est in conspectu Domini mors sanctorum eius.

Leuit. 21. Num. 6. & 19.

Tangentes reliquias sacras, fiunt quodammodo sanctitatis participes.

12. CHRYSOSTOMVS sermone in Iuuentinum & Maximum martyres: Illos non indignũ fuerit & columnas, & scopulos, & turres, & candelabra, & tauros simul appellare. Nam Ecclesiam sicut columnæ sustinent: sicut turres muniunt: & sicut scopuli, omnes vndarum assultus repulerunt, multam interim ipsi seruantes tranquillitatem, sicut luminaria tenebras impietatis discusserunt: & sicut tauri, anima promptitudinéque eadem, suaue Christi iugum traxêre. Idcircò sæpè eos inuisamus, tumulos adornemus, magnáque fide reliquias eorum contingamus, vt inde benedictionem aliquam assequamur. Etenim sicut milites vulnera, quæ in prælijs sibi inflicta, regi monstrâtes fidenter loquuntur: ita & illi in manibus abiecta capita gestantes, & in medium afferentes, quæque voluerint, apud regem cælorum impetrare possunt. Proinde magna fide promptitudinéque huc veniamus, quô & visis sanctorum monumentis, & consideratis eorum præmijs, inde varios thesauros vndiquaque colligamus: & per præsentem vitam ita iuxta voluntatem Dei transeamus, vt in portum æternitatis cum multis mercibus ingrediamur, fruituri regno cælorum in Christo Iesu Domino nostro.

Sanctorum reliquiæ ad quid à Deo relictæ.

Tumuli eorum inuisendi, & magna fide reliquiæ contingendæ benedictionis cõsequendæ gratia.

Quæ voluerint, impetrare possunt.

13. IDEM in libro contra gentiles, de vita sancti Babylæ Antiocheni episcopi ac martyris: Atqui poterat Babylas vel exemplo Enoch trãsferri, vel Heliæ modo rapi, vt qui vtriusque æmulator fuerat. At Deus, qua est in humanum genus benignitate, inter alias quas infinitas nobis salutis nostræ occasiones dedit, & hanc quoque viam nobis à se munitam esse voluit, idoneum ad virtutem capessendam stimulum, relictis scilicet interim apud nos sanctorũ reliquiis. Nam post sermonis facultatem, ipsa certè sanctorum sepulcra proximum locum obtinent, ad animas hominum in ipsos sanctos intuentium, ad virtutum earundem æmulationem excitandas. Ac si cubi quis huiusmodi conditorijs adstat, suum statim sensum ab hac quam dico, vi correptum animaduertit. capsulę enim aspectus in animam inuadens, ipsam percellit & exuscitat, ac perinde afficit, quasi qui illic mortuus iacet, preces simul fundat, præsensque adesse cernatur: deinde fit, vt qui se sic affectum sentit, mira alacritate gestiens, aliusque prorsus quodam modo effectus, ita ex eo loco decedat. Quisquis porrò animum aduertere velit ad eos, qui mortuos luctu prosequuntur, probè inde edocebitur, imaginationem de mortuis conceptam, solere ex ipsis locis in animos insinuare: qui vbi mortuorum sepulcris adstiterunt, protinus quasi ibidem sepultos coram stantes contueantur, sic eosdem in ipso statim vestibulo inclamant: plerique autem intolerabili dolore vexati, reliquum vitæ tempus ad demortuorum monumenta habitare sibi in animum induxerunt. Id quod nequaquam fecissent, nisi à locorum aspectu consolationem aliquam cepissent. Et quid hîc de locis ac sepulcris verba facio? quum & sæpè vestis sola mortuorum visa, & verbum vnum in mentem influens, animum nostrum excitet, & memoriam interlabentem refricet, quibus de causis ipsas nobis sanctorum reliquias Deus reliquit. Et nonnullis interiectis: Ea est enim sanctorum potestas, vt illorum superstitum dæmones ne vmbras quidem aut vestes ferre possint, vita autem functorum & loculos quoque reformident.

Dæmones reformidãt sanctorum loculos.

14. IDEM Chrysostomus, aut verius Proclus Constãtinopolitanus Archiepiscopus, sermone in adorationem venerabilium catenarum & gladij, sancti & Apostolorum principis Petri: Petrus magnum illud orbis terrarum miraculum, omni cælesti & humana laude, omni præconio dignissimus: cuius si vmbra & lintei morbos profugabant, certè catenæ, quæ venerandum apostoli corpus attigerunt, quanto propiorem tactum habuerunt, tanto abundantiorem miraculorum vim participârũt: catenę, inquam, illæ omninò venerandæ ac precioſæ, quæ apostolicum illud ac beatum corpus colligârunt, quæ manus illas miraculorum effectrices, adstrinxerunt, quæ diuina gratia ab ipsis repletæ sunt, ex quibus miracula abundè scaturiunt, quę ægrotos homines à morbis liberant, quæ homines illos sanctos efficiunt, qui cum fide ad eas accedunt: à quibus animarum maculæ mystico quodam modo expurgantur, & morbidæ influentiæ reprimuntur: quæ denique in aëream celsitatem extensæ, & vsque ad cælos ipsos peruenientes, à Dominico illo & diuino solio tanquam ab ancora quadam, extenduntur. Has catenas potentiarum, quæ à Deo ipso defecerunt, princeps exhorruit, & nunc etiam exhorret, ac multo cum timore illas subter fugiens comprimitur. Has aërea spirituum multitudo metuens ac tremens, iaculisque inde immissis percussa, longius profugatur. Non enim ferre potest Spitus sancti gratiam, has ipsas catenas obumbrantem, neque scintillas ex diuino illatum igne exilientes sustinet: sed ab ipsis incenditur atque comburitur. Has composuit Dei patris Verbum, eiusdem æternitatis & principij particeps, vt eius de Deo confessionis præmium essent. Illas ignitas reddidit carbo ille, ab Isaia antea visus, & ad Deum intuendum efficacissimus. Spiritus sanctus paracletus suo afflatu ignem, è carbone illo exhientem, ad opus perficiendum maximè idoneum reddidit. Quamobrem licet ferreæ sint naturæ, diuina tamen gratia & potentia plenæ sunt. Ab his dæmonum praui spiritus illigati enecantur. Ab his princeps mundi huius pertractus, captiuus ducitur, à fidelibus hominibus illuditur, hoc est, ab ijs, qui antea peccatorum laqueis constricti, soluti & liberati sunt, & mortis retibus antea circundati, ad vitam transiêrunt.

Catenæ S. Petri vim miraculorum habẽt expropioni contactu. Actor 5.

Isaiæ 6.

Diuina gratia repletæ suot. Sanctos efficiunt accedentes cum fide.

Diabolus eas exhorret, & fugit.

Diuina potentia plenæ sunt.

Christianos ab hostium insidijs intactos seruat, & Ecclesiã ornans.

fierunt. Hæ diuinæ hæreditatis terminos cingentes, & vndique munientes, faciunt ne ab hostibus expugnari possint. Eædem Christianorum vertices coronantes, ab illorum hostium insidijs, qui corporeis oculis non cernuntur, intactos seruant. His & nunc sanctissima, omniqúe ex parte incorrupta ac pura Christi sponsa Ecclesia, tanquam splendido monili, & aureo quodam ornatu induta, velut corona quadam ex intactis floribus contexta, decorata est, & ad dexteram sui sponsi partem assistit. Has, inquam, catenas & nos copiosissimus Christi populus hodierno die amplexamur. Has reuerentes veneramur & colimus, & pro animarum emendatione habemus. His omnem sensum & membrum admouẽtes, illarum sanctitate implemur, & per mentis intelligentiam sancti Spiritus gratiam in animos ipsos admittimus. Deceret certè, deceret, non solùm catenas, quæ manus adstrinxerunt, magnoperè venerari: sed etiam indicia omnia, ad quæ Apostoli membra accesserunt, singulatim amplecti ac reuereri, & in illis singulis diem festum ac panegyrim celebrare. Et nonnullis interiectis: Gladius etiam eius vt res quædam preciosa, & omninò veneranda, Apostolicisqúe manibus deseruiens, ac eas tangens, eodem honore & veneratione, qua & catenæ ipsæ in regali palatio, vbi Apostolo Petro sacrum templum erectum est, velut sacratus quidam & cælestis thesaurus, in intimo loco repositus seruatur, vt scimus: qui fidelibus Imperatoribus & fidelium virorum multitudini ad sanctitatem proponi solet. Cælestem enim gratiam confert, variarum curationum copiam suppeditat, suî cultores salutariter custodit, seqúe amplectentes erigit, animas ipsorum eleuans. Quòd si breuis & informis videtur gladius ille, non est propterea despiciendus. Apostolicam enim miraculorum vim & potentiam secum continet. Nam hunc Apostolus, vt potentis Dei frameam possedit, & vt ancipitem gladium cognouit. Sic & aliæ Apostolicæ vestes atque indumenta, multùm illa quidem vilia sunt atque abiecta: sed si quis eorum decorem & magnificentiam, quæ mente comprehenditur, inspexerit, diuina & cælesti gratia repleta esse, & apostolicis miraculis nihilo inferiora inueniet. Sed perinde valet, cùm quis hæc ipsa recordatur, ac si Apostolum inuocet. Ego & carcerem ipsum, in quo Apostolus custoditus est, omni præconio dignum censeo, quippe qui omni veneratione plenus est: dignus enim habitus fuit, qui tantum sanctitatis domicilium intra se acciperet. Ego & solum illud, in quo decubuit, & vinctus dormiuit, sanctitate decorum existimo, & apostolica gratia refertum. Sed dubitat aliquis, num hæc ita se habeant: neque hæc tanti esse credit, vt gratiam illam, quæ in Apostolo fuit, participârint. Persuadeat huic vmbra ipta, & semicinctia: quorum illa quidem ex corporis oppositione ad solis lucem composita, & ab Apostolorum principis tactu longè distans: hæc autem à Pauli corpore delata, & diuinam ex illo gratiam participantia, pari & miraculorum effectrici potentia repleta sunt: quódque admirabilius est, per secundam participationis consecutionem, & gratiarum translationem, sibi adhærentibus impertita, eandem miraculorum potentiam, & nihilo minorem abundè suppeditant. Si quis autem mihi daret, vt & sandalia & vestes, quibus ab Angelo se induere iussus est, ipse videre possem, illa certè apertis vlnis exciperem atque amplecterer, & vt cæleste donum in cordis mei penetralibus conderem. Hunc igitur sacratum gladium cum sacris & Apostolicis catenis connectentes, Petrum ipsum mente inspicere nobis videmur: & vtraque tangentes, Apostolum à nobis tangi existimamus, neque vllo modo ambigimus, eò quòd hæc loco ab Apostolo ipso diiuncta sint: sed & hæc, & illum mẽte formantes, & per fidem ipsam in vnum copulantes, ad eum ipsum, qui per hæc passus est, totum referimus. Hæc amplectentes, illum videre nos credimus: atque illum cogitantes, hæc, quæ illius fuerunt, videre nos abitramur. Itaque non omninò ipsius gratiarum expertes constituti sumus. Nam etli in vetere vrbe Roma diuersatur per corporis sepulturam, quam vrbs illa sortita est: nô tamen à nobisipsis abesse vult, quod pertinet ad illius gladium & catenas. Adest enim & apud nos, qui partem hanc vt totum corpus continentes, ab eius coniunctione non separamur: sed cùm vna eadémque sit gratia, quæ per eius corpus, catenas, vestes & gladium miracula operatur: nemo dubitauerit, quin præsens sit in singulis.

Chrysostomus etiam sandalia & vestes videre cupit. Videntes & tangentes catenas & gladium S. Petri, ipsum videmur Apostolum videre & tangere.

S. Petrus Rômæ est sepultus.

Eadem est gratia, quæ per eius corpus, catenas, vestes & gladium miracula operatur.

15. AMBROSIVS epistola octogesimaquinta ad sororem suam, de inuentione corporum sanctorum Gerualij & Protasij: Respexit sanè humilia Dominus, qui latentes sub ignobili cespite reliquias sanctorum, suæ Ecclesiæ reuelauit, quorum anima in cælo, corpus in terra, suscitãs à terra inopem, & de stercore erigẽs pauperem, quos videtis vt eos cum principibus populi sui collocârit. Principes populi quos alios, nisi sanctos martyres æstimare debemus? quorum iam in numerum diu ante ignorati Protasius Gerualiúsque proferuntur, qui sterilem martyribus Ecclesiam Mediolanensem, iam plurimorum matrem filiorum, lætari passionis propriæ fecerint & titulis & exemplis. Et post pauca: Cognouistis, immò vidistis ipsi, multos à dæmonijs purgatos, plurimos etiam, vbi vestem sanctorum manibus contigerunt, ijs, quibus laborabant debilitatibus, absolutos. Reparata vetusti corporis miracula, quo se per aduentũ Domini Iesu gratia terris maior infuderat, vmbra quadam sanctorum corporum pleroſque sanatos cernitis. Quanta oraria iactitantur? quanta indumenta super reliquias sacratissimas, vt tactu ipso medicabilia reposcantur? Gaudent omnes extrema linea contingere, & qui contigerit, saluus erit. Gratias tibi Domine Iesu, quòd hoc tempore tales nobis sanctorum martyrum spiritus excitâsti, quo ecclesia tua præsidia maiora desiderat. Cognoscant omnes, quales ego propugnatores requiram, qui propugnare possint, impugnare nonsoleant. Hos ego acquisiui tibi plebs sancta, qui prosint omnibus, nemini noceant. Tales ego ambio defensores, tales milites habeo. Quorum quo maiora, eo tutiora patrocinia sunt. Iterum post pauca: Patronos habebamus, & nesciebamus? Succedant victimæ triumphales in locum vbi Christus hostia est. Sed ille super altare, qui pro omnibus passus est: isti sub altari, qui illius redempti sunt passione. Hunc ego locum prædestinaueram mihi. Dignũ est enim, vt ibi requiescat sacerdos, vbi offerre consueuit. Sed cedo sacris victimis dexteram portionem, locus iste martyribus debebatur. Condamna

Reuelatio reliquiarũ sanctarum Psalm. 112.

Miracula ad sanctorum reliquias.

Oratia & vestimenta reliquijs ad mota medicamentum præstant.

Propugnatores, defensores, & patroni. Reliquiæ martyrum subaltaribus recõdi solent.

Cùm quis hæc ipsa recordatur, perinde est, ac si Apostolum inuocet. Carcer apostoli omni veneratione plenus est, & solũ in quo decubuit. Nota. Actor 5. & 19.

Eius vis.

S. Petri gladius vt res quædam veneranda, & tanquam cælestis thesaurus asseruatur in templo S. Petri.

Christianos ab hostium insidijs intactos seruãt, & Ecclesiã ornans.

Eas Christiani amplexantur, membrisq; singulis admouentes sanctitate implentur.

ergò reliquias ſacroſanctas,& dignis ædibus inuehamus, tótúmque diem fida deuotione celebremus.

16. IDEM ſermone nonageſimoprimo de inuentione corporum ſanctorum Geruaſij & Protaſij: Celebritati veſtræ, qui ſolent, inuident. Et quia celebritatem veſtram inuidis animis ferre non poſſunt, cauſam celebritatis odêre, atque amentiæ in tantum prodeunt, vt negent martyrum merita, quorum opera etiam dæmones cõfitentur. Sed hoc non mirum. Siquidem tanta eſt incredulorum perfidia, vt tolerabilior ſit diaboli confeſſio. Dicebat enim Diabolus: Ieſu fili Dei viui, quid veniſti ante tempus torquere nos? Et cùm hæc audirent Iudæi, ipſi tamen Dei filium denegabant. Et nunc audîſtis clamantes dæmones, & confitentes martyribus, quòd pœnas ferre non poſſint, & dicentes: Quid veniſtis, vt ante tempus nos tam grauiter torqueatis? Et Arriani dicunt: Non ſunt iſti martyres, nec torquere diabolum poſſunt, nec aliquem liberare: cùm tormenta dæmonum, ipſorum voce probentur: & beneficia martyrum, remedijs cæcorum, & abſolutorum indicijs declarentur. Negant cæcum illuminatum, ſed ille non negat ſe ſanatum. Clamat, quia vt contigit fimbriam: de veſte martyrum, qua ſacræ reliquiæ veſtiuntur, redditum ſibi lumen ſit. Et paulò pòſt: Sed quæro, quid non credant, vtrum à martyribus poſſint aliqui viſitari, hoc eſt, Chriſto non credere. Ipſe enim dixit: Et maiora his facietis: an ab iſtis martyribus, quorum merita iam dudum vigent, corpora dudum reperta ſunt? Quero hîc, vtrum mihi, an ſanctis martyribus inuideant? Si mihi, nunquid à me aliquę virtutes fiunt? nunquid meo opere, meo nomine? Cur igitur mihi inuident, quod meum non eſt? Si martyribus (reſtat enim, vt ſi mihi non inuident, martyribus inuidere videantur) oſtendunt alterius fidei fuiſſe martyres, quàm ipſi credunt. Neque enim aliter eorum operibus inuiderent, niſi fidem in his fuiſſe eam, quam iſti non habent, iudicarent. Fidem illam maiorum traditione firmatam, quam dæmones ipſi negare non poſſunt, ſed Arriani negant. Non accipio à diabolo teſtimonium, ſed cõfeſſionem. Inuitus dixit diabolus, ſed exactus & tortus. Quod nequitia ſupprimit, extorquet iniuria. Cedit diabolus plagis, & adhuc cedere neſciunt Arriani. Dicebant hodiè & ſuperiore die vel nocte dæmones: Scimus quia martyres eſtis. Et Arriani dicunt: Neſcimus, nolumus intelligere, nolumus credere. Dicunt dæmones martyribus: Veniſtis perdere nos? Arriani dicũt: Non ſunt dæmonum vera tormenta, ſed ficta, & compoſita ludibria. Audiui multa componi; hoc nemo vnquam fingere potuit, vt dæmoniacum ſe eſſe ſimularet.

17. IT ſermone nonageſimotertio in Natali ſanctorum martyrum Nazarij & Celſi, qui in Baſileenſi editione eſt nonageſimus ſecundus: Exultant felices ſingularum vrbium populi, ſi vnius ſaltem martyris reliquijs muniantur. Ecce nos populos martyrum poſſidemus. Gaudeat terra noſtra, nutrix cæleſtium militum, & tantarum parens fœcunda virtutum. Beatum itaque Nazarium martyrem Chriſti, ſancta Mediolanenſis Eccleſia, licet totum corpore ſecum retineat, & mundo tamen totum in benedictione tranſmiſit. Hæc eſt enim ſanctorum martyrum gloria, quorum etſi per vniuerſum mundum ſeminetur in cineribus portio, manet tamen integra in virtutibus plenitudo. Et ſub finem: Licet hic tantus Chriſti teſtis precioſus confeſſione, precioſior ſanguine, crudeli vulnere precioſior, & tincta veſte candidior, licet hic Mediolanenſium peculiaris puteretur priuilegio ſepulcri, ſed omnium eſt cõmunione ſuffragij. Neque enim iſtius vrbis charitas profluа, & fides auara tantum huic martyri derogauerit, dum ſibi arrogat, vt ſolùm erga mœnia ſua patrocinij illius beneficia affutura eſſe crediderit. Non clauditur locis, quod diffunditur meritis. Inuocâſti vbique martyrem, vbique te exaudit ille, qui honoratur in martyre. Moderante itaque eo, qui penſat vota tua, & diſpenſat munera ſua, intantùm vicina præſentia efficacis præbebitur aduocati, inquãtum fuerit fides deuota ſuſcepti. Et paulò pòſt: Honoremus beatos martyres, principes fidei, interceſſores mundi, præcones regni, cohęredes Dei. Quòd ſi dicas mihi, quid honoras in carne iam reſoluta atque conſumpta, de qua nulla iam Deo cura eſt? Et vbi eſt illud, chariſſimi, quod ipſa veritas loquitur per prophetam? Precioſa, inquit, in cõſpectu Domini mors ſanctorum eius. Et iterum, Mihi autem valdè honorificandi ſunt amici tui Deus. Honorare debemus ſeruos Dei, quanto magis amicos Dei? De quibus alio loco dicitur: Dóminus, inquit, cuſtodit omnia oſſa eorum, & vnum ex his non conteretur. Honoro ergò in carne martyris, exceptas pro Chriſti nomine cicatrices, honoro viuentis memoriam perennitate virtutis, honoro per confeſſionem Domini ſacratos cineres, honoro in cineribus ſemina æternitatis, honoro corpus, quod mihi Dominum meum oſtendit diligere, quod me propter Dominum mortem docuit non timere. Cur autem non honorent corpus illud fideles, quod reuerentur & dæmones? quod & afflixerunt in ſupplicio, ſed glorificant in ſepulcro. Honoro itaque corpus, quod Chriſtus honorauit in gladio, quod cum Chriſto regnabit in cælo.

18. GREGORIVS Nazianzenus in Carmine Iambico decimooctauo, quod eſt de Virtute:

Hunc penè totum clara per ſacraria,
Thronos & altos, pérque doctrinam piam,
Cœtúſque ſanctæ plebis & curſus leues,
Dignáſque laudes maximis laboribus,
Fulgore complent, ſiderum in morem, illius,
Mactatus eſt qui, martyres clariſſimi.
Veneration támque magnæ eſt veritas,
Exiguus etiam puluis vt, vel oſſium
Particula veterum quapiam, aut paulum comæ,
Veſtéſve ſparſi aut ſanguinis quædam nota,
Cultum parem habeant, atque corpus integrum.
Locíſque nomen Martyris ſolùm inditum
Noui quibuſdam martyris loco integri,
Habuiſſe prorſus vim parem (ò miraculum!)
Meminiſſe nam vel martyrum ſolùm, vt reor,
Affert ſalutem. Quid fures ac dæmones,
Mirum hinc fugatos in modum recenſeam?
Quin & ſepulcra ſacra vbi olim corpora
Iacuêre, prauos ſpiritus pellunt procul.
Hæc mira pugiles in dies patrant mei.

19. EPHRÆM encomio priori in omnes Chriſti Martyres: Martyres mortui, tanquam viui operantur: ægrotos ſanant, dæmones expellunt, omnémque tyrannidis ipſorum nequitiam virtute Chriſti in fugam agunt. Semper enim ſanctis

Arriani negant martyrum merita, quæ dæmones confitẽtur. Matth. 8.

Martyrum merita & ſuffragia omnibus communia

Honorãdi martyres tanquam interceſſores mundi.

Pſalm. 115. & 138.

Pſalm. 33.

Cæco reſtitutus aſpectus ex fimbriæ contactu. Martyrum miracula negantes, Chriſto nõ credunt. Ioan. 14.

Veneratio Reliquiarum.

Martyres alterius fidei fuêre quàm hæretici: & idcirco eis inuident.

Laus Martyrum.

Arriani dicebant eſſe ficta tormenta dæmonum.

Veneratio ſacrarum reliquiarũ, etiam paruarum partium.

Reliquiæ ſanctorum muniunt ciuitates.

Martyris vel ſola recordatio ſalutaris. Miracula.

Sancti tanquam viui operantur miracula per ſuas reliquias.

ſanctis Reliquijs gratia adeſt Spiritus ſancti, quæ cuncta in eis miracula edit; quoniam viriliter Chriſtum coram hominibus in magna patientia confeſſi ſunt: quare & ipſe eos coram Patre,& angelis ſuis prædicauit,promiſitqúe eis bona illa,quæ oculus non vidit, nec auris audiuit,neque in cor hominis mortalis venerunt: & in quæ angeli proſpicere deſiderãt. Et quid amplius hîc ſermone perſequi atque explicare volumus?Cohæredes ipſe ſibi eos effecit.hęreditas autem Chriſti quænam ſit, vt ego exiſtimo, nemo ignorat.

Iſaiæ 64. 1. Cor.1.

10. CONCILIVM Tridentinum ſeſſione vigeſimaquinta, in decreto de inuocatione,veneratione,& reliquijs Sanctorum, & ſacris imaginibus: Sanctorum quoque martyrum, & aliorum cum Chriſto viuentium ſancta corpora, quæ viua membra fuerunt Chriſti & templum Spiritûs ſancti, ab ipſo ad æternam vitam ſuſcitanda & glorificanda,doceant Epiſcopi & cæteri docendi munus ſuſtinentes, à fidelibus veneranda eſſe: per quæ multa beneficia à Deo hominibus præſtantur: ita vt affirmantes,Sanctorum reliquijs venerationem atque honorem non deberi,vel eas aliaue ſacra monumenta à fidelibus inutiliter honorari, atque eorum opis impetrandæ cauſa ſanctorum memorias fruſtra frequentari:omninò damnandos eſſe,prout iam pridem eos damnauit,& nunc etiam damnat Eccleſia. Si quis autem his decretis contraria docuerit aut ſenſerit,anathema ſit.

Reliquiarum veneratio & beneficia.

Anathema.

21. ACTORVM decimonono: Virtutes non quaſlibet faciebat Deus per manum Pauli:ita vt etiam ſuper languidos deferrentur à corpore eius ſudaria, & ſemicinctia, & recedebant ab eis languores, & ſpiritus nequam egrediebantur.

22. ET capite quinto: Magis autem augebatur credentium in Domino multitudo virorum, ac mulierum,ita vt in plateas eijcerent infirmos,& ponerent in lectulis ac grabbatis, vt, veniente Petro, ſaltem vmbra illius obumbraret quenquam illorum,& liberarentur ab infirmitatibus ſuis,&c.

23. LVCÆ octauo: Acceſſit retrò,& tetigit fimbriam veſtimenti eius: & confeſtim ſtetit fluxus ſanguinis eius.

24. MATTHÆI decimoquarto: Et cùm cognouiſſent eum viri loci illius, miſerunt in vniuerſam regionem illam,& obtulerunt ei omnes malè habentes: & rogabant eum vt vel fimbriã veſtimenti eius tangerent.Et quicunque tetigerunt, ſalui facti ſunt.

Adoratio.

1. I GENESIS decimonono: Venerúntque duo Angeli Sodamam veſperè, & ſedente Loth in foribus ciuitatis. Qui cùm vidiſſet eos,ſurrexit, & iuit obuiam eis: adorauítque pronus in terrã, & dixit: Obſecro,domini, declinate in domum pueri veſtri, & manete ibi.

2. ET capite vigeſimotertio: Surrexit Abraham, & adorauit populum terræ,filios videlicet Heth.

3. ITEM capite trigeſimotertio:Et ipſe (*Iacob*) progrediens adorauit pronus in terram ſepties, donec appropinquaret frater eius.Et appropinquantes ancillæ & filij earum, incuruati ſunt. Acceſſit quoque Lia cum pueris ſuis: & cùm ſimiliter adorâſſent, extremi Ioſeph & Rachel adorauerunt.

4. CAPITE quadrageſimoſecundo: Cúmque adorâſſent eum (*Ioſeph*) fratres ſui, & agnouiſſet eos,&c.

5. IOSVÆ quinto: Cùm autem eſſet Ioſue in agro vrbis Iericho, leuauit oculos,& vidit virũ ſtantem contra ſe, euaginatum tenentem gladium,perrexítque ad eum, & ait: Noſter es,an aduerſariorum?Qui reſpondit:Nequaquam:ſed ſum princeps exercitus Domini, & nunc venio. Cecidit Ioſue pronus in terram. Et adorans ait: Quid Dominus meus loquitur ad ſeruum ſuum? Solue, inquit, calceamentum tuum de pedibus tuis:locus enim,in quo ſtas,ſanctus eſt. Fecítque Ioſue vt ſibi fuerat imperatum.

6. PRIMI Regum vigeſimo: Surrexit Dauid de loco, qui vergebat ad Auſtrum, & cadens pronus in terram,adorauit tertiò: & oſculantes ſe alterutrum, fleuerunt pariter (*Dauid & Ionathas.*)

7. ET capite vigeſimoquinto: Cùm autem vidiſſet Abigail Dauid, feſtinauit, & deſcendit de aſino; & procidit coram Dauid ſuper faciem ſuam,& adorauit ſuper terram,& cecidit ad pedes eius.

8. QVARTI Regum ſecundo:Videntes autem filij prophetarum, qui erant in Iericho econtra, dixerunt:Requieuit ſpiritus Elię ſuper Eliſeum. Et venientes in occurſum eius, adorauerunt eum proni terram.

9. PRIMI Paralipomenon vigeſimonono: Et bene dixit omnis Eccleſia Domino Deo patrum ſuorum: & inclinauerunt ſe, & adorauerunt Deum, & deinde Regem (*Dauid ſcilicet.*)

10. BERNARDVS in ſermone de quatuor modis orandi: Sunt quos adhuc peccati conſcientia terret & cruciat,nondum accepta reſiſtendi virtute, tunc ſcilicet cùm primùm ipſos in peccatorum cœno iacentes ſpiritus veritatis irradiat, & excitans erubeſcere facit & timere Deum, dum vident immanitatem criminum, meritorum exiguitatem, & velut ardentem coram ſe gehennam expaueſcentes, quoniam in ſeipſis boni nil inueniunt, aliunde appræhendunt vnde tegantur. Sciunt enim, quòd non ſit tutum in conſpectu Domini Dei ſui vacuos apparere, contra legis præceptum,& multo minus id preſumere, plenis ſtercore manibus audent. Quia ergò timent, & meritò timent per ſeipſos accedere,ſtudent quaſi per alios ſupplicare. Tale eſt illud orationis genus,quo ſolemus,vti,dicentes: Sancte Petre,ora pro nobis,& ſimilia. Maximè verò illud obſecratio eſt manifeſta: Per paſſionem tuam,libera nos Domine,&cætera in hunc modum.Huic ergò minimè expedit per ſeipſum ad Chriſtum accedere, ſed tangere, ſi quam inuenerit eius fimbriam,hoc eſt, eum conſiderare hominem, quem humiliorem viderit, & extremum in Eccleſia,quæ eſt veſtis Chriſti: eum,inquã, qui elegit abiectus eſſe in domo Dei,oportet conſiderare, quoniam is verè eſt fimbria poſita in ora veſtimenti,ad quam vtique ſpititualis vnguenti deſcendens à capite copia tota decurrit. Hunc ſi beneficijs aliquibus, ſeu prece humili, aut confeſſione pura tetigerit, vt affectum eius erga ſe moueat ad compatiendum ſibi, habeat fidem, & ſine dubitatione ſanabitur. Illud tamen nouerit fimbria, non à ſe, ſed à Chriſto exijſſe virtutem, qui & tangi ſe proteſtatur in fimbria.

Exod. 13. & 34.

Litaniarum precationes, Sancte Petre, Ora pro nobis: & per paſſionem tuã libera nos Domine, quibus potiſſimum conueniãt.

Pſalm.131.

11. VICTOR Africanus libro tertio de per-

Innocat angelos, Patriarchas, Prophetas, Apoſtolos.

ſecutione Vvandalorum circa finem: Adeſtote Angeli Dei mei, qui nunquam deeſtis, conſtituti in miniſterio veſtro propter eos, qui hæreditatem capeſſuri ſunt æternæ ſalutis, & videre Africam totam dudum tantarum Eccleſiarum cuneis fultam, nunc ab omnibus deſolatam: tantis ordinibus ſacerdotum ornatam, modò ſedentem viduam & abiectam. Deprecamini Patriarchæ, de quorum ſtirpe generis nata eſt, quæ nunc laborat in terris. Orate ſancti Prophetæ, cognoſcentes afflictam, quam antea vaticinante præconio cecinistis. Eſtote Apoſtoli ſuffragatores eius, quam vt congregaretis, vniuerſum orbem, aſcendente in vobis Domino, vt equi velociſſimi curſitâſtis. Præcipuè tu Petre beate, quare ſiles, pro ouibus & agnis, à communi Domino magna tibi cautela & ſolicitudine commendatis? Tu ſancte Paule gentium magiſter, qui ab Hieruſalem vſque ad Illyricum prædicâſti Euãgelium Dei, cognoſce quid Vvandali faciunt Arriani, & filij tui gemunt lugendo captiui. Vniuerſiqúe ingemiſcite ſancti ſimul pro nobis Apoſtoli. Sed ſcimus quia indignum eſt vobis pro nobis orare, quia iſta quæ venerunt nobis, non ad probationem, quomodo ſanctis, ſed malis meritis ſupplicia debebantur. Sed & pro malis orate iam filijs, quia & Chriſtus orauit etiam pro inimicis Iudæis. Sufficiant caſtigationi, quæ iuſtè illata ſunt nobis, & iam iámque delinquentibus venia poſtuletur. Dicatur angelo percutienti, ſufficit: iam cohibe manum tuam. Quis ignoret hæc nobis probrorum noſtrorum ſcelera procurâſſe, aberrantibus à mandatis Dei, & in lege eius nolentibus ambulare? Sed proſtrati rogamus, vt non ſpernatis veſtros miſeros peccatores, per eum, qui vos ad apoſtolicum culmẽ prouexit humiles piſcatores.

De feſtis ſanctorum.

1. K AVGVSTINVS libro vigeſimo contra Fauſtum Manichæum, capite vigeſimoprimo: vt in textu, & ſupra, quæſtione ſeptima, B. teſtimonio ſexto.

Natalitia ſanctorum celebrãda.

2. IDEM in Pſalmum octogeſimumoctauum, concione ſecunda in fine: Natalitia ſanctorum cum ſobrietate celebrate, vt imitemur eos, qui præceſſerunt, & gaudeant de vobis, qui orant pro vobis, vt benedictio Domini in æternum maneat ſuper vos, fiat fiat.

3. ET ſermone quadrageſimoſeptimo de Sanctis; qui apud ſanctum Leonem eſt ſermo de Martyribus: Quotieſcunque, fratres chariſſimi, ſanctorum martyrum ſolennia celebramus, ita ipſis intercedentibus expectemus à Domino conſequi temporalia beneficia, vt ipſos martyres imitando, accipere mereamur æterna. Ab ipſis enim ſanctorum martyrum in veritate feſtiuitatum gaudia celebrantur, qui ipſorum martyrum exempla ſequuntur. Solennitates enim martyrum, exhortationes ſunt martyriorum vt imitari non pigeat, quod celebrare delectat Sed nos volumus gaudere cum ſanctis, & tribulationem mundi nolumus ſuſtinere cum ipſis. Qui enim ſanctos martyres, inquantum potuerit, imitari noluerit, ad eorum beatitudinem non poterit peruenire. Sic & Paulus Apoſtolus prædicat, dicens: Si fuerimus ſocij paſſionum erimus & conſolationum & Dominus in Euangelio: Si mundus vos odit, ſcitote quia me priorem vobis odio habuit. Recuſat eſſe in corpore, qui odium non vult ſuſtinere cum capite.

Feſti dies ſanctorum qua vtilitate celebrãtur.

Imitatio Sanctorum neceſſaria.

1. Cor. 1.

Ioan. 15.

4. BERNARDVS in vigilia Petri & Pauli Apoſtolorum, vt ſupra in hac eadem quæſtione, C teſtimonio viceſimoprimo.

5. ISIDORVS libro primo de Eccleſiaſticis officijs, capite trigeſimoquarto: Feſtiuitates Apoſtolorum ſeu in honore martyrum ſolennitates, antiqui patres in venerationis myſterio celebrari ſanxerunt, vel ad excitandam imitationem, vel vt meritis eorum conſociemur, atque orationibus adiuuemur. ita tamen, vt nulli martyrum, ſed ipſi Deo martyrum offeramus, quanuis in memorijs martyrum conſtituamus altaria. Quis enim antiſtitum, in locis ſanctorum corporum aſſiſtens altari, aliquando dixit, Offerimus tibi Petre, aut Paule, aut Cypriane? ſed quod offertur, offertur Deo, qui martyres coronauit, apud memorias eorum, quos coronauit, quò ex ipſorum locorum amore, maior affectus exurgat ad augendam charitatem, & in illis, quos imitari poſſumus, & in illo quo adiuuante poſſimus. Colimus ergò martyres eo cultu dilectionis & ſocietatis, quo & in hac vita coluntur ſancti homines Dei, quorum cor ad talem pro Euangelica veritate paſſionem paratũ eſſe ſentimus. Sed illos tanto deuotius, quanto ſecurius poſt certamina omnia ſuperata, quanto etiam fidentiore laude prædicamus iam in illa vita feliciores victores, quàm in iſta adhuc vſque pugnantes.

Feſta Sanctorum cur ad celebrãdum inſtituta. Eadem habet Rabanus lib. 2. de inſtit. cler. cap. 41. Ex B. Aug. lib. 20. cont. Fau. c. 21. & lib 8. de ciuitat. Dei, cap. 27.

6. ET capite trigeſimoquinto: Omnes feſtiuitates, pro varietate regionum, diuerſáque in honorem martyrum tempora, ideò à viris prudentibus inſtituta ſunt, ne fortè rara congregatio populi fidem minueret in Chriſto. Propterea ergò dies aliqui conſtituti ſunt, vt in vnum omnes pariter conuenirent, vt è conſpectu mutuo & fides creſcat, & lætitia maior oriatur.

Cur dies feſti Sanctorum inſtituti. Eadem habet Rabanus lib. 2. de inſtit. cler. cap. 43.

IX.

Pugnatne cum hoc primo præcepto vſus receptus imaginum Chriſti atque Sanctorum?

Baruch. 6. d Deut. 4. e. 5. a Pſal. 113. b & 134. c Sap. 14. b c d 1. Cor. 10. b 8. b

a Leu. 26. a Tert. lib. 2. aduerſ. Marcionẽ c. 22. b Baſil. de ſpir. ſanct. c. 28. Damaſ. lib. 4. c. 17. ortho. fid. Athan. ſer. 4. contra Arrianos. c 7 ſynod. 1. tẽ 8. ſynod. cap. 3. Aug. 22. de ciuit.

A HAVD QVAQVAM; quia non, ſicut Ethnici ſolent, adoramus ſculptilia, ligna, lapides, perinde ac[a] Deos quoſdam, (id enim hoc præcepto cauetur maximè) ſed more Chriſtiano, ac mente pia Chriſtum ipſum & Sanctos illic veneramur, vbi per imagines propoſitas nobis[b] repræſentantur.

B Ita tum præſens, tum vetus[c] Eccleſia ſummo conſenſu docet, commendans nobis pias & venerandas Imagines: vt quarum vſum

Apoſtolica

Apoſtolica etiam traditione commendatum acceperimus, & ſacroſancta Patrum Synodo approbatum retineamus. Immò & veteri [d] Synagogæ ſuas Deus imagines dedit.

C Quapropter damnatus [e] eſt error Iconoclaſtarum, vt qui inter ſimulacra deorum & imagines Chriſti atque Sanctorum diſcrimen nullum conſtituerent: neque rationem temporis gratiæ ſeu nouæ Legis haberent, quo Deus homo factus, imaginem ſimilitudinemq; [f] ſuam initiò à ſe creatam ipſe induit, atque in ea ſe nobis repræſentauit. Neque ſolùm imperitus error, ſed etiam nefandus iſtorum [g] furor eſt, qui ſacris è locis imagines ipſas, & in his Dominicam quoque crucem eijciunt, ac ſacrilegis manibus ſacra ferè omnia, vbi poſſunt, demoliuntur.

euang.c.10.Damaſ.in vita ſlueſt. Athan. de paſſ imag c.4.Greg.l 9 epiſt 9.&lib.1.indict.2 epiſt.51.&109.Damaſ. l.4.c.17.ortho.Euſeb.l. 7.eccl.hiſt.c. 14 Sozo. lib.1.c.20.Niceph.l.12. c.7.& 43.& l.16.c.10.Nicetas de imperio Manuelis Comneni l.5. & Ioãnis Cõneni. Ionas Aurel.dermagin.cultu. & Damaſc.in trib.orat. de imagin.

d Exod.25.b.c.37.a b Numer. 7. g 22. b 3. Reg.6.c.d.

e 2.Synod.Nic.act.7.& Syn.8.can. Niceph.l. 16.c.27.Greg.l 9.epiſt. 9. ad Serenum Maſſilienſ.Trid.ſeſſ.25.

f Geneſ 1. c d Phil.2.a

g Paulus Diacon.lib.6. de geſtis Lõgobard. ca.14. & li. vltim.de geſtis Roman. in fin. Ioan. Patriarcha Ieroſol.in vita Damaſceni.

TESTIMONIA.

1. A BARVCH ſexto capite, multis verbis hortatur Ieremias Iudæos, vt ſibi caueant ab idololatria Babyloniorum: oſtendens à plurimis effectibus imbecillia eſſe idola, penituſqúe ſenſu carentia ac vaniſſima, vbi inter cætera ſic ait: Lapidibus de monte ſimiles ſunt dij illorum, lignei, & lapidei, & aurei, & argentei. Qui autem colunt ea, confundentur, &c.

2. DEVTERONOMII quarto: Non vidiſtis aliquam ſimilitudinem in die, qua locutus eſt vobis Dominus in Horeb de medio ignis: ne fortè decepti faciatis vobis ſculptam ſimilitudinem, aut imaginem maſculi vel fœminæ, ſimilitudinem omnium iumentorum, quæ ſunt ſuper terram, vel auium ſub cælo volantium, atque reptilium, quæ mouentur in terra, ſiue piſcium qui ſub terra morantur in aquis: ne fortè eleuatis oculis ad cælum, videas ſolem & lunam, & omnia aſtra cęli, & errore deceptus adores ea & colas, quæ creauit Dominus Deus tuus in miniſterium cunctis gentibus, quæ ſub cælo ſunt.

3. ET capite quinto: Non facies tibi ſculptile, nec ſimilitudinem omnium, quæ in cælo ſunt deſuper, & quæ in terra deorſum, & quæ verſantur in aquis ſub terra. Non adorabis ea, & non coles.

4. PSALMO centeſimo decimotertio: Simulacra gentium argẽtum, & aurum, opera manuum hominum. Os habent, & non loquentur: oculos habent, & non videbunt. Aures habent, & non audient: nares habent, & non odorabunt. Manus habent, & non palpabunt: pedes habent, & non ambulabunt: non clamabunt in gutture ſuo. Similes illis fiant qui faciunt ea: & omnes qui confidunt in eis.

5. ET centeſimo trigeſimoquarto: Simulacra Gentium argentum, & aurum, &c. Neque enim eſt ſpiritus in ore ipſorum.

6. SAPIENTIAE decimoquarto: Initium fornicationis eſt exquiſitio idolorum: & adinuentio illorum corruptio vitæ eſt. neque enim erant ab initio, neque erunt in perpetuum. Superuacuitas enim hominum hæc aduenit in orbem terrarum: & ideò breuis illorum finis eſt inuentus. Acerbo enim luctu dolens pater, citò ſibi rapti filij fecit imaginem: & illum, qui tunc quaſi homo mortuus fuerat, nunc tanquam Deum colere cœpit, & conſtituit inter ſeruos ſuos ſacra & ſacrificia. Deinde intercedente tempore, conualeſcẽte iniqua conſuetudine, hic error tanquam lex cuſtoditus eſt, & tyrannorum imperio colebantur figmenta. Et hos, quos in palam homines honorare non poterant propter hoc quòd longè eſſent, è longinquo figura eorum allata, euidentem imaginem regis, quem honorare volebant, fecerunt: vt illum, qui aberat, tanquam præſentem colerent ſua ſolicitudine. Prouexit autem ad horum culturam & hos, qui ignorabant, artificis eximia diligentia. Ille enim volens placere illi, qui ſe aſſumpſit, elaborauit arte ſua, vt ſimilitudinem in melius figuraret. Multitudo autem hominum abducta per ſpeciem operis, eum, qui ante tempus tanquam homo honoratus fuerat, nunc DEVM æſtimauerunt. Et hæc fuit vitæ humanæ deceptio: quoniam aut affectui, aut regibus deſeruientes homines, incommunicabile nomen lapidibus & lignis impoſuerunt. Et non ſufficerat errâſſe eos circa Dei ſcientiam, ſed & in magno viuentes inſcientiæ bello, tot & tam magna mala pacem appellãt. Et paulò pòſt: Infandorum enim idolorum cultura, omnis mali cauſa eſt, & initium & finis. Aut enim dum lætantur, inſaniunt: aut certè vaticinantur falſa, aut viuunt iniuſtè, aut peierant citò. Dum enim confidunt in idolis, quæ ſine anima ſunt, malè iurantes noceri ſe non ſperant. Vtraque ergò illis euenient dignè, quoniam malè ſenſerunt de Deo, attendentes idolis, & iurauerunt iniuſtè, in dolo contemnentes iuſtitiam. Non enim iuratorum virtus, ſed peccantium pœna perambulat ſemper iniuſtorum præuaricationem.

7. PRIORIS ad Corinthios decimo: Neque idololatræ efficiamini, ſicut quidam ex ipſis: quemadmodum ſcriptum eſt: Sedit populus manducare, & bibere, & ſurrexerunt ludere.

8. ET capite octauo eiuſdem epiſtolæ: De eſcis autem, quæ idolis immolantur, ſcimus quia nihil eſt idolum in mundo, & quòd nullus eſt Deus, niſi vnus. Nam etſi ſunt qui dicantur dij ſiue in cælo, ſiue in terra (ſiquidem ſunt dij multi, & domini multi:) nobis tamen vnus Deus, Pater, ex quo omnia, & nos in illum: & vnus Dominus IESVS Chriſtus, & nos per ipſum.

9. LEVITICI vigeſimoſexto: Non facietis vobis idolum & ſculptile, nec titulos erigetis, nec inſignem lapidem ponetis in terra veſtra, vt adoretis eum. ego enim ſum Dominus Deus veſter.

10. TERTVLLIANVS libro ſecundo aduer-

Nõ absolutè prohibita sunt sculptilia, sed quæ ad idololatriam eriguntur. Num.21. Exod.25.

sus Marcionem, capite vicesimosecundo: Proinde & similitudinem vetans fieri omnium quæ in cælo, & in terra, & in aquis, ostendit & causas, idololatriæ scilicet substantiam cohibentes. subijcit enim, Non adorabitis ea, neque seruietis illis. Serpentis autem ænei effigies, postea præcepto Moysi à Domino, non ad idololatriæ titulum pertinebat, sed ad remediandos eos, qui à serpentibus infestabantur. Et taceo de figura remedij. Sic & Cherubim & Seraphim aurea in arcæ figuratum exemplum, certè simplex ornamẽtum. accommodata suggestui, longè diuersas habendo causas ab idololatriæ cõditione, ob quam similitudo prohibetur, non videntur similitudinum prohibitarum legi refragari, non in eo similitudinis statu deprehensa, ob quem similitudo prohibetur.

Honori maginis ad primum exemplar refertur.

11. BASILIVS Magnus libro de spiritu sancto ad sanctum Amphilochium Iconij Episcopum, capite decimooctauo: Rex dicitur regis imago, non autem duo reges. Neque enim potestas scinditur, neque gloria diuiditur. Quemadmodum autem principatus, ac potestas nobis dominans, vna est: sic & glorificatio, quam illi deferimus, vna est, non multæ. Itaque imaginis honor, ad exemplar primum refertur.

Disputat aduersus eos qui reprehendunt Imaginum Christi & Sanctorum venerationem. Genes.1.

12. DAMASCENVS libro quarto Orthodoxæ fidei, capite decimoseptimo: Quoniam autem nonnulli eo nomine nos reprehendunt, quòd Saluatoris, ac Dominæ nostræ, reliquorúmque Sanctorum, ac Christi seruorum, imagines adoramus, atque honore afficimus, audiant velim quòd Deus ab initio hominem ad imaginem suam effinxit. Quî fit igitur, vt alij alios adoremus, nisi quia ad Dei imaginem facti sumus? Nam vt ille magna rerum diuinarum eruditione præditus Basilius ait, Imaginis honor ad exemplar transit. Exemplar porrò est id, cuius effigies exprimitur, ex quo forma hinc ducta fit. Quid ergò causæ fuit, quamobrem Mosaicus populus tabernaculum illud, quod cælestium rerum, immò vniuersæ creaturæ, imaginem ac figuram gerebat, vndique adoraret? Ait quippe Deus Mosi, Vide vt omnia facias iuxtà formam tibi ostensam in monte. Quid? Cherubim illa, quæ propitiatorium obumbrabant, an non humanarum manuum opera erant? Quid Hierosolymitanum illud clarissimi nominis templum, an non manu atque hominum arte constructum erat? At Scriptura diuina eos, qui sculptilia adorant, dæmonijsque victimas offerunt, insectatur. Siquidem tum Græci, tum Iudæi sacrificabant: verùm Græci dæmonijs, Iudæi autem Deo. Ac proinde Græcorum quidem sacrificium reijciebatur ac damnabatur: Iudæorum autem, Deo gratum & acceptum erat. Obtulit enim Noë sacrificium: & odoratus est Deus odorem suauitatis, vt qui probæ ipsius voluntatis, atque erga se beneuolentiæ, suauitatem comprobaret. Ita, Græcorum quidem sculptilia, quoniam dæmonum simulacra erant, improbata quoque ac interdicta erant. Adhæc quisnam est, qui inuisibilis & corpore vacantis, ac circunscriptionis & figuræ expertis Dei simulacrum effingere queat? Extremæ itaque dementiæ, atque impietatis fuerit, diuinum numen fingere ac figurare? Atque hinc est, quòd in veteri Testamento minimè tritus ac peruulgatus imaginum vsus erat. Posteaquam autem Deus ob viscera misericordiæ suæ, salutísque nostræ causa, homo ferè factus est, ac non iam vt Abrahæ, nec vt Prophetis, humana specie conspicandum se præbuit: verùm essentialiter, ac verè homo extitit, atque in terra versatus est, & cum hominibus consuetudinem habuit, miracula edidit, passus & cruci affixus est, resurrexit, assumptus est, atque hæc omnia verè contigerunt, & ab hominibus perspecta sunt: literarum quidem monumentis, ad alendam memoriam nostram, & doctrinam eorum, qui tum non aderant, ista mandata sunt: vt ea, quæ non vidimus, audientes ac credentes, beatitudinem eam, quam Dominus prædicauit, assequamur. Verùm quia non omnibus hoc contigit, vt literas nõrint, ac lectioni operam impendant, idcircò Patribus visum est, vt refricandæ quamprimum memoriæ causa, hæc tanquam præclara quædam trophæa in imaginibus pingerentur. Siquidem perspè vsu venit, vt Domini passionem animo minimè versantes, conspecta Christi crucifixi imagine, in salutiferæ passionis memoriam redeamus, ac prostrati, non materiam, sed eum cuius imago effingitur, adoremus: quemadmodum videlicet nec Euangelici codicis materiam, nec crucis materiam adoramus, verùm id quod per ea exprimitur. Quid enim aliqui discriminis est inter crucem eam, quæ Domini imaginem expressam non habet, & eam quæ habet? Quod etiam de Dei matre sentiendum est. Etenim is honor, quem ei adhibemus, ad eum qui carnem ex ipsa assumpsit, refertur: itémque egregia sanctorum virorum facinora, quæ nos ad animi magnitudinem & zelum, virtutísque eorum imitationem, ac Dei gloriam, extimulant. Nam, vti diximus, honor ille, quo probos conseruos afficimus, nostræ erga communem Dominum beneuolentiæ argumentum est: atque imaginis honor, ad exemplar transit. Est autem hæc traditio ex earum numero, quæ Scripturæ verbis minimè expressæ sunt, quemadmodum & ea, qua ad Orientem conuersi adoramus, & ea, qua crucem adoramus, aliæque complures his similes. Quin historiæ quoque proditum est, cùm Abagarus Edessæ rex eo nomine pictorem misisset, vt Domini imaginem exprimeret, neque id pictor ob splendorem ex ipsius vultu manantem consequi potuisset, Dominum ipsum diuinæ suę ac viuificæ faciei pallium admouisse, imaginémque suam ei impressisse, sicque illud ad Abagarum, vt ipsius cupiditati satisfaceret, misisse. Quòd autem Apostoli quamplurima, nullo Scripturæ sacræ loco prodita nobis tradiderint, his verbis testatur ille gentium Apostolus Paulus: State igitur, fratres, & tenete traditiones nostras, quas didicistis, siue per sermonem, siue per epistolam nostram. Et ad Corinthios scribens: Laudo vos, fratres, quòd per omnia mei memores estis: & sicut tradidi vobis, traditiones tenetis.

Nõ tã quid fiat, quam cui & quo animo fiat, videndum.

Sculptilia quatenus dæmonum simulacra erant, prohibebãtur. Item quia diuinitatẽ per ea existimere eo

Basil. ca. 18. li. de Spiritu sancto.

Exod.33.

Exod.25.

Genes.8.

13. ATHANASIVS sermone quarto contra Arrianos: In imagine regia species regis & forma apparet, & in rege imaginis species: sine enim omni discrepantia, vultus regis in imagine expressus est, vt qui videt imaginem, videat in ea regem: & vicissim, qui regem intueatur, agnoscat illum ipsum eundem esse, qui in imagine repræsentatur. Cæterùm quia in ambobus nulla est dissimilitudo,

Imagines librorum loco sunt. Imago crucifixi, memoriã passionis instituentibus renouat.

Adorantes imaginem, non materiam, sed quod repræsentatur, adoramus.

Imagines sanctorum nos excitãt ad ipsorum imitationẽ.

Honor imaginis ad prototypum transfertur.

Traditio nõ scripta, est cultus & vsus imaginum. Eiusdẽ historiæ & imaginis meminit. Niceph. eccl. hist. l. 2. cap. 7. & l. 17. c. 16. Euag. eccl. histor. lib. 4. cap. 26. Septima Synodion. 1. Constantinus Porphyrogen. apud Metaphrasten 16 Augusti. Apostolicæ traditiones nõ scriptæ. 2. Thess. 2. 2. Cor. 11.

dissimilitudo, si quis post conspectam imaginem velit regem videre, huic ad eum modum ita imago iure loqueretur: Ego & rex vnum sumus: ego enim in illo sum, & ille in me: & quod in me animaduertis, id quoque in eo animaduertas: & quod videris in illo, videris & in me. Qui igitur adorat imaginem, in illa adorat ipsum regem, quippè cùm ipsa imago nihil aliud sit, quàm regis forma ac species.

Adorans imaginem regis, ipsũ regem adorat.

1. B SECVNDA Synodus Nicena, quæ est septima generalis trecentorum quinquaginta Episcoporum, celebrata est contra eos, qui imagines Christi & sanctorum ex Ecclesiis ejiciunt, ac earum venerationem improbant. Constat verò septem actionibus. IN secunda actione recitatur epistola synodica Adriani primi Pontificis Romani, ad Constantinum Imperatorem & Irenen eius matrem: in qua inter cætera hunc in modum ait: Hi principes Apostolorum sunt, (Petrum & Paulum intelligit) qui Catholicam Orthodoxam fidem auspicati, per scripta quidem veluti legibus latis fidem suam seruandam præceperunt: omnibus scilicet, qui in sedes illorum successuri erant, & in fide eorum vsque ad consummationem seculi permansuri, atque ita nostra seruat Ecclesia, & sanctas eorum figuras veneratur. vnde in hunc vsque diem, venerandis horum imaginibus, Ecclesiæ nostræ ornatæ ac conspicuæ sunt. Quemadmodum sanctissimus & beatissimus Papa Syluester in principio Christianorum nostrorum orthodoxa fide testatur. Deinde recitata historia, quomodo Constantinus Magnus per beatum Petrum & Paulum nocte admonitus, à beato Syluestro in fide eruditus fuerit, & ad baptismum suscipiendum inuitatus, ita subiungit: Postquam finem narrationis fecisset, quæ sunt Imperator, qualesnam arbitraretur esse Deos Petrum & Paulum, quos viderat? Respondit Pater, nequaquam esse Deos, sed seruos & discipulos Domini nostri Iesu Christi, quos in hoc elegisset, vt omnes gentes conuerterent, vt crederent in eum. Hæc cùm audiuisset Imperator, percontatus est, num alicubi essent historiæ illorum: mox beatus Syluester per Diaconos adferri, quas habebat, Apostolorum imagines iussit, quas cùm Imperator aspexisset, clara voce proclamauit: Hi sunt quos per visum conspexeram, neque amplius incredulus sum: paretur lauacrum in meam salutem. Constructo autem lauacro, cùm sacro rore tinctus esset, confestim est sanitati pristinæ restitutus. Deinde non immemor accepti beneficij, Ecclesias Dei exædificare cœpit, columnas earum passim sacris imaginibus in memoriam incarnationis Domini nostri Iesu Christi, omniúmque sanctorum reuerentiam exornauit: nec alia de causa, quàm vt Christianismum in lucem & veritatem, Deique cultum proueheret, & omnes gentes à cultu idolorum, & diabolica deceptione cõuerteret. Quemadmodum etiam diuus Pater Gregorius Apostolorum successor prædicauit, ob id depingi in templis Euangelicas historias, vt homines illiterati, & qui sacros libros legere nequeunt, (quorum sanè maxima pars est) conspectis illis, redderent Deo gloriam, & reducerent in mentem, quæ in carne conuersatio Domini nostri Iesu Christi fuisset: Vt taceam interim Orthodoxos alios & Christianissimos Imperatores, cum sacerdotibus omnibus, & honestis viris Deum colentibus, simul etiam cum vniuerso Christiano populo, qui omnes iuxta antiquam sanctorum Patrum traditionem, venerandas imagines & receperunt & tenent, & in memoriam & compunctionem cordis conseruant, & in hunc vsque diem venerantur. Neque aliter fiebat in partibus & regionibus istis, donec proauus vester, ex impiorum quorundam instructione, venerandas imagines abstulit. Ex quo tempore magnus error Græciam istam inuasit, vnde non contemnendum scandalum in mundo factum est. Sed væ illis, per quos scandala in mundum irrepserunt. In eadem epistola nonnullis scripturæ exemplis & testimonijs adductis, illud ex Gregorio Nysseno subiecit: Vidi (inquit ille, de Patriarcha Abraham sermonem faciens) non infrequenter passionis figuram, neque sine lachrymis eiusce modi picturam transij, cùm scilicet opus artificij in personam significatam demonstratum esse viderem. Quinetiam in epistola diui Basilij, qua in Iulianum desertorem inuehitur: Confiteor filij incarnatam οἰκονομίαν: deinde sanctam Mariam, quæ secundum carnem illum peperit, hanc Deiparam vocans. Suscipio etiam sanctos Apostolos, Prophetas & martyres, qui pro me apud Deum supplicant, quô per illorum mediationem, propitius mihi sit Deus noster benignissimus, & remissionem peccatorum mihi gratis largiatur. Quam ob causam & historias imaginum illorum honoro, & palàm adoro. Hoc enim nobis traditum à sanctis Apostolis, non est prohibendum, sed in omnibus Ecclesijs nostris eorum historias erigimus. Adfert deindè Chrysostomi, Cyrilli, Athanasij, Ambrosij, & beati Stephani episcopi Bostrensis testimonia: ex quo Stephano hæc citat: Omnis imago, siue Angelorum, siue Prophetarum, aut Apostolorum, aut Martyrum, aut alioqui iustorum virorum, in nomine Dei facta, sancta est. Non enim ipsum lignum honoratur, sed ipsum illud quod in ligno datur contemplandum: atque ita per recordationem veneratio exhibetur. Omnes enim principes, etiamsi pessimi sint peccatores, adoramus & reuerenter salutamus. quid vetat igitur, quo minùs non liceat & sanctos Dei ministros venerari, & in memoriam eorum imagines statuere & erigere, ne in obliuionem perpetuam veniant? Hanc autem Adriani epistolam vniuersa Synodus in eadem actione secunda recepit & approbauit.

Leo Isaurus Iconomachus Imperator

Matth. 18. Gregorij Nysseni testimonium.

Pictura immolationis Isaac, Gregorium ad lachrymas commouit.

Basilij Magni testimonium.

Sancti pro nobis supplicant.

Honorat imagines S. Basil. ex Apostolorũ traditione.

Stephani Bostrensis testimoniũ.

Non honoratur lignũ aut materia. Vide Panoplian Euthymij tit. 19. Nota.

Approbatio huius epistolæ.

Ex epistol. Synodica Adriani I. in eadem 1. actione ab vniuersa Synodo recepta & approbata. Vide eandẽ apud Baronium tom. 9. Christi anno 785.

Ecclesia Rom. ab Apostolis edocta, veneratur Sãctorum imagines.

Sylueſter habebat diui Petri & Pauli Imagines.

Eadem de ijs imaginibus refert Niceph. lib. 7. cap. 33.

Constantinus Magn⁹ Ecclesias imaginibus exornauit.

Ad Serenum Massiliensem l. 9. epist. 9. & ad eundẽ epist. 109. l. 9. indictione. 2.

Omnes orthodoxi sunt in eadem sententia.

2. IN actione tertia ab eadem Synodo approbantur litteræ Orientalium Episcoporum ad Tharasium Patriarcham Constantinopolitanum: in quibus inter cætera ita scribunt: Sanctas imagines reueremur, principiò adorantes Dei verbi, propter nos incarnati, Domini nostri & Seruatoris Iesu Christi, qui formam serui adiumpsit, imaginem. Veneramur etiam & adoramus imaginem Deiparæ, & Dominæ nostræ irreprehensibilis, immaculatæ, & inexplicitæ castitatis matris, quæ illum peperit. Quinetiam sanctorum Apostolorum, Prophetarum, & victorum Martyrum, sanctorúmque & beatorum, veluti amicorum Dei imagines colimus, non in materia aut coloribus honorem constituentes, sed per hoc officium nostrum, quod ipsis adeò, quorum typum imagines gestant, debemus impartientes: cùm sciamus, iuxta Basilij Magni sententiam, quòd imagini ho-

Ex epistola Orientalium Episcoporum à Synodo approbata & recepta. Imagines Christi & Sanctorum venerantur Orientales Episcopi. Nõ in materia aut coloribus honorem cõstituunt. In figuratũ honor redundat.

nor exhibitus,ad ipſum prototypum referatur.

Ex B. Chryſoſtomo. Imagines Meletij Antiocheni Epiſcopi. Vide eadē apud Nicep. lib. 12. ca. 14.

3. In actione quarta adducuntur multa teſtimonia ſcripturæ ſacræ,& ſanctorum patrum, ac hiſtoriæ nonnullæ de pio & vtili vſu imaginum: quæ longum eſſet perſcribere: Inter cætera verò ex beato Chryſoſtomo in encomio in Meletium refertur,quòd in annulis,in poculis,in phialis,in thalami parietibus, & vbique ſanctam Meletij imaginem multi pinxerint. Deindè in oratione, quòd veteris & noui teſtamenti vnus ſit Legiſlator: Ego, inquit,& ex cera fuſilem picturam pietate plenam amaui. Præterea ex oratione beati Gregorij Nyſſeni de deitate Filij & Spiritus,& in Abraham: Vidi ſæpiùs inſcriptionis imaginem, & ſine lacrymis tranſire non potui, cùm tam efficaciter pictura ob oculos poneret hiſtoriam. Procumbit enim ante aram illac genibus innixus,circunductas ferè in tergo manus. Ibidem recitatus eſt Diui Athanaſij libellus, de Chriſti imagine, quam Iudæi in Beryto transfixerant. Præterea lecta eſt in ea actione beati Patris Nili epiſtola ad Olympiodorum proconſulem, qui conſtituerat ædificare templum: Debet eſſe firmæ & virili ſententiæ genuinum, in ſacro loco ab Oriente ſanctiſſimi templi, vnicam & ſolam effigiari crucem. Per ſolam enim ſalutiferam crucem,genus humanum liberatum eſt. Perque hanc deſperabundis vndique ſpes annunciatur. Verùm noui & veteris teſtamenti hiſtorijs hinc indè parietes templi repleri doctiſſimi pictoris opera velim,quò ſcilicet hi, qui literas non nôrunt,neque ſacram ſcripturā legere queunt, cōtemplatione picturæ in memoriam reducāt,quinam germanè vero illi Deo per fortia facta ſeruierūt,atque in certamen excitentur glorioſorum & laudatorum facinorum,per quæ cum cælo terram commutârunt,venerantes ſcilicet per contemplationem ea quæ non vidērunt.

Fuſilem pictură amauit Chryſ. Ex Nyſſen. Geneſ. 22.

Ex Athan. de paſſione imaginis.

In templis imago crucis ad Orientem.

In parietibus hiſtoriæ ſacræ depingēdæ.

4. Et in fine actionis quartæ ſancta Synodus dixit: Venerandas imagines veneramur. Nos veteri Eccleſiæ legislationi inſiſtamus. Nos ſtatuta patrum conſeruemus. Nos,qui addunt,aut auferunt aliquid de Eccleſia,anathematizamus. Nos nuperam Chriſtianorum accuſatorum inuētionem anathematizamus. Nos venerandas imagines ſalutamus. Nos,qui ſic nolunt,anathemati ſubijcimus: Chriſtianorum accuſatoribus, videlicet Iconoclaſtis,anathema &c.

Approbat S. Synodus imaginum veneration em.

Anathema Iconoclaſtis.

5. Actio ſexta continet refutationem hæreticorum, qui in Conſtantinopolitano conciliabulo ſub Leone hæretico Imperatore imagines damnauerant: quorum argumenta & ſententiæ referuntur per Gregorium quendam Neocæſarienſem,qui iam reſipuerat. & per Epiphanium Diaconum,nomine ſanctæ Synodi egregiè refelluntur. Diſtributa eſt hęc actio per ſex tomos. In quarto autem tomo ita legimus: Quòd autem cum multis alijs, quæ in Eccleſia obſeruantur ſine ſcriptura, nobis imaginum veneratio tradita ſit,ab Apoſtolorum temporibus, latè per hiſtorias traditum eſt, de imagine maximè hæmorrhoiſſæ, quā multis ſcriptoribus cōfirmare poſſumus. Huiuſmodi autem cum ipſo Domino imago in ſtatuam conflata eſt. Contingit autem ipſa fimbriam ſtatuæ Dominicæ, quemadmodū in Euangelio traditum eſt, vndè etiam ſalutem conſequuta eſt, atque hæc in libris multorum Eccleſiaſticorum ſcriptorū reperire licet. Quinetiam Baſilius Magnus, cuius ſcripta per omnes terræ fines reſonant, in diuerſis opuſculis ſuis

Concilia-bulum Cōſtantinop. de tollēdis imaginib.

Ab Apoſtolis perdurans traditio ab hiſtorijs & patribus approbata. Matth. 9.

Baſilius.

mentionem imaginum facit. Gregorius etiam, illius & carne & ſpiritu frater, Nyſſenſium Præſul, in ſermone in Abraham, idem ſentit. Item alter Gregorius qui à theologia nomen ſortitus eſt, in verſibus à ſe conditis, qui de virtute inſcribuntur, aſſentit. & Ioannes, qui os auro ſplendidius & lucidius conſecutus eſt, in oratione funebri in Meletium Epiſcopum Antiochiæ, & in ſermone qui inſcribitur, quòd veteris & noui teſtamēti vnus ſit legiſlator. Cyrillus item expiator Neſtorianæ hæreſis, in epiſtola ad Acacium Epiſcopū Schytopoleos, Anaſtaſius Epiſcopus Theopoleos, Sophronius, Maximus. Sed quid hos nominatim citamus? Omnes enim ſancti patres noſtri imagines receperunt. Quam ob cauſam mendaces deprehenduntur in hoc, quòd dicunt, non eſſe patrum traditionem.

Greg Nyſ. ſenus.

Nazianzenus.

Chryſoſtomus.

Cyrill. Alex

Anaſtaſius.

Sophronius.

Maximus.

Omnes Patres imagines receperunt.

6. Actione ſeptima demùm in definitione ſanctæ, magnæ, & vniuerſalis in Nicea Synodi ſecundæ: Fatemur vnanimiter nos Eccleſiaſticas traditiones, ſine ſcripto, ſiue conſuetudine valentes & decretas, retinere velle, quarum de numero eſt imaginum effiguratio, vt quæ hiſtoriæ Euangelicę promiſſionis concinat, ad credulitatem veræ, & non phantaſticæ incarnationis Dei, & ad vtilitatem ſimilitudinis, quam nobis exhiber, vtiliter inuentam. His ſic ſe habētibus, regiam viam incedentes, & ſanctorum noſtrorum & diuinorum Patrum doctrinæ inſiſtentes, & Catholicæ eccleſiæ, in qua ſanctus Spiritus inhabitat, traditionem obſeruantes: definimus cū omni diligentia & cura, venerandas & ſanctas imagines ad modum & formam venerandæ & viuificantis crucis è coloribus, & teſſellis, aut alia quauis materia commodè paratas, dedicandas, & in templis ſanctis Dei collocandas, habendáſque: tum in ſacris vaſis & veſtibus, tum in parietibus & tabulis, in ædibus priuatis, in vijs publicis: maximè autem imaginem Domini & Dei Seruatoris noſtri Ieſu Chriſti, deindè intemeratæ Dominæ noſtræ Deiparæ, venerandorum angelorum, & omnium deindè ſanctorum virorū. Quo ſcilicet per hāc imaginum pictarum inſpectionem, omnes, qui contemplantur, ad prototyporum memoriam & recordationem & deſiderium veniant, illiſque ſalutationem & honorariam adorationem exhibeant, non ſecundùm fidem noſtram, veram latriam, quæ ſolùm diuinæ naturæ competit: ſed quemadmodum typo venerandæ & viuificantis crucis, & ſanctis euāgelijs, & reliquis ſacris oblationibus ſuffitorum & luminarium reuerenter accedimus, quemadmodum veteribus piè in conſuetudinem hoc adductum eſt. Imaginis enim honor in prototypum reſultat: & qui adorat imaginem, in ea adorat quoque deſcriptum argumentum. Sic enim ſanctorum noſtrorum patrum obtinet diſciplina, vel traditio Catholicæ Eccleſiæ, quæ à finibus vſque ad fines Euangelium ſuſcepit. Paulo ergò ſic in Chriſto loquenti, omníque Apoſtolico cœtui & patribus ſanctis idem ſentientibus inhærētes, ſeruamus traditiones quas ſuſcepimus. Et ſubſcriptione facta, ſancta Synodus exclamauit: Omnes ſic credimus, omnes idē ſapuimus, omnes approbantes ſubſcripſimus. Hæc eſt fides Apoſtolorum, hæc eſt fides Patrū, hæc eſt fides Orthodoxorum, hæc fides orbem terrarum confirmauit. Credentes in vnum Deū, in Trinitate laudatum, venerandas imagines amplexamur.

Traditio eccleſiaſtica de Imaginibus.

Synodi definitio de honorādis imaginib.

Vtilitas ſanctarum imaginum.

Qualis veneratio ijs debeatur.

Hæc eſt fides Apoſtolorum & Orthodoxorum.

7. Octava

7. OCTAVA ſynodus generalis, Conſtantinopolitana, canone tertio: Sacram imaginem Domini noſtri Ieſu Chriſti & omnium Saluatoris, æquo honore cum libro ſanctorum Euangeliorum adorari decernimus. Sicut enim per ſyllabarum eloquia, quæ in libro feruntur, ſalutem conſequuntur omnes: ita per colorum imaginatiam operationem & ſapientes & idiotæ cuncti, ex eo quod in promptu eſt, perfruuntur vtilitate. Quæ enim in ſyllabis ſermo, hæc & ſcriptura quæ in coloribus, prædicat & commendat. Dignum eſt enim, vt ſecundùm congruentiam rationis, & antiquiſſimam traditionem, propter honorem, quia ad principalia ipſa refertur, etiã deriuatiuæ imagines honorentur, & adorentur, vt ſanctorum Euangeliorum ſacer liber, atque typus precioſæ crucis.

Imagines venerandæ

8. AVGVSTINVS libro primo de conſenſu Euangeliſtarum, capite decimo, de ijs loquens, qui ſe Chriſti libros ad Petrum & Paulum ſcriptos legiſſe: & in eis magicam artem deſcriptam inueniſſe mentiuntur: Cùm vellent (inquit) tale aliquid fingere Chriſtum ſcripſiſſe ad diſcipulos ſuos, cogitauerunt, ad quos potiſſimum ſcribere potuiſſe facilè crederetur, tanquàm ad illos, qui ei familiariùs adhæſiſſent, quibus illud quaſi ſecretum dignè committeretur: & occurrit eis Petrus & Paulus, credo quòd pluribus locis ſimul eos cum illo pictos viderunt, quia merita Petri & Pauli etiam propter eundem paſſionis diem, celebriùs & ſolenniter Roma commendat.

S. Petrus & D. Paulus cũ Chriſto ſimul pingi olim ſolebant.

9. DAMASVS Papa libro Pontificali in vita Syluestri: Huius temporibus fecit Conſtantinus Auguſtus baſilicas iſtas, quas & ornauit: Baſilicam Conſtantinianam, vbi poſuit dona iſta: Faſtigium argenteum, habens in fronte Saluatorem ſedentem in ſella quinque pedum, penſantem libras *centum viginti. Et duodecim Apoſtolos, habentes ſinguli quinos pedes: penſantes libras nonaginta, cum coronis ex argento puriſſimo. Item à tergo reſpicientem in abſide Saluatorem, ſedentem in throno in pedibus quinque ex argento puriſſimo, pẽſantem libras centum quadraginta. Et angelos quatuor ex argento in quinis pedibus, qui pẽſant ſinguli libras centum quinque cum gemmis Alabandenis. Et infrà: Annexum ex ſtipa Ammianti in labro fontis agnum ex auro puriſſimo, fundentem aquam, penſantem libras triginta. Ad dexteram agni, Saluatorem ex argento puriſſimo, in pedibus quinque, penſantem libras centum ſeptuaginta. In læua agni, beatum Ioannem Baptiſtam ex argento, in pedibus quinque, tenentem titulum ſcriptum, qui hoc habet: Eccè agnus Dei, eccè qui tollit peccata mundi, penſantem libras centum. Ibidem: Super corpus beati Petri, ſuper os quo concluſit illud, fecit crucem auream puriſſimam, penſantem libras centum quinquaginta. Sed & crucem auream ſuper locum beati Pauli Apoſtoli poſuit, penſantem libras centum quinquaginta.

*Conſtantinus Magnus collocauit in templo argenteas ſtatuas Saluatoris & 12. Apoſtolorum. alias *310. vt quid perditio hæc? dicat forte cum Iuda Iconomachus aliquis.*

Angelorũ quatuor imagines argenteæ

Agni Saluatoris.

Ioannis Baptiſtæ. Ioan. 1.

Crux aurea

10. ATHANASIVS in libello de paſſione imaginis Domini noſtri IESV Chriſti, qualiter crucifixa eſt in Syria, in vrbe Beryto, capite quarto. Poſtquàm curati ſunt (perunctione ſanguinis qui ex imagine fluxerat) cuncti, qui ægritudine detinebantur, cucurrit omnis multitudo Iudæorum ad domum ſanctæ Eccleſiæ, quæ in eadem vrbe erat, vbi & Metropolitanum inuenerunt. Cuius prouoluti veſtigijs, ſe peccaſſe, ſe grauiter deliquiſſe, magnis vocibus fatebantur. Is cùm ab eis perquireret omnem rei geſtæ veritatem, ſanctam iconam Domini Saluatoris eidem demonſtrantes, annunciauerunt cuncta, quæ in ea exercuerant; & qualiter ab ictu lanceæ ſanguis & aqua emanauit ex latere ipſius, nec non & de mirabilibus ab ea oſtenſis ipſi retulerunt per ordinem. Ille verò interrogabat, qualiter icona ipſa ab eis fuiſſet reperta, & ſi ab aliquo eam accepiſſent. At illi retulerunt ei, quòd quidam Chriſticola per oblinionem in cellula ſynagogæ proxima dimiſiſſet eandem iconam, dum ſe ad alium locum transferret hoſpitandi gratia. Qui ſtatim iubetur inquiri: & repertus, in præſentia Domini Metropolitani ſtatuitur. Cúmque ab eo ſtudioſiſſimè fuiſſet interrogatus, quomodo icona apud ſe deueniſſet, vel à quo tam mirabiliter poſita eſſet, reſpondit dicens, quòd Nicodemus, qui ad Ieſum nocte venerat, proprijs manibus eam compoſuiſſet, & moriens Gamalieli tradidiſſet. Gamaliel autem doctoris gentium Pauli magiſter, cùm diem ſibi cerneret adeſſe extremum, Iacobo eam reliquit, & Iacobus Symeoni, & Symeon Zachæo, & ſic per ſucceſſiones temporum in Ieroſolima perdurauit, vſquequo ſubuerſio illius vrbis patrata eſt quadrageſimo & tertio anno poſt aſcenſionem Domini Saluatoris ad cælos. Sed biennio antequàm Titus & Veſpaſianus eãdem ſubuerterent vrbem, admoniti ſunt à Spiritu ſancto fideles, atque diſcipuli Chriſti, vt relicta vrbe, ad regnum ſe transferrent Agrippæ regis, quia ipſe tunc Agrippa Romanis fœderatus erat. Qui egreſſi ab vrbe, omnia quæ ad cultum noſtræ religionis vel fidei pertinere videbantur, ſecum auferentes, in has regiones ſe tranſtulerunt. Quo tempore etiam icona cum cæteris rebus Eccleſiaſticis deportata, vſque hodiè in Syria permanſit, quam ego ipſe à parentibus ex hac luce migrantibus, mihi traditam, iure hæreditario vſque nunc poſſedi. Hæc certa & manifeſta ratio eſt de icona ſancta Domini Saluatoris, qualiter de Iudæa in Syriæ partes deuenit.

A Nicodemo facta Chriſti imago, poſteris relicta. Ioan. 3. Acto. 23.

Lectus eſt hic libellus in ſeptima ſynodo generali actione 4.

11 GREGORIVS libro nono epiſtolarum, epiſtola nona ad Serenum Maſſilienſem Epiſcopum: Perlatum ad nos fuerat, quòd inconſiderato zelo ſuccenſus, Sanctorum imagines ſub hac quaſi excuſatione, ne adorari debuiſſent, confregeris. Et quidem quia eas adorari vetuiſſes, omninò laudauimus, fregiſſe verò reprehendimus. Dic frater à quo factum ſacerdote aliquando auditum eſt quod feciſti? Si non aliud, vel illud te non debuit reuocare, ne deſpectis alijs fratribus, ſolum te ſanctum & eſſe crederes ſapientem? Aliud eſt enim picturam adorare, aliud per picturæ hiſtoriam quid ſit adorandum addiſcere. Nam quod legentibus ſcriptura, hoc idiotis præſtat pictura cernentibus: quia in ipſa etiam ignorantes vident quod ſequi debeant, in ipſa legunt, qui literas neſciunt. Vndè & præcipuè gentibus pro lectione pictura eſt. Quod magnoperè à te qui inter gentes habitas, attendi debuerat, ne dum recto zelo incautè ſuccẽderis, ferocibus animis ſcandalum generares. Frangi verò non debuit, quod non ad adorandum in Eccleſijs, ſed ad inſtruendas ſolummodò mentes fuit neſcientium collocatum. Et quia in locis venerabilibus Sanctorum depingi hiſtorias non ſine ratione veteres admiſit, ſi zelum diſcretione

Epiſcopus qui imagines ſanctorum ne adorentur confregerat, reprehenditur.

Pictura idiotarum libri.

Imagines non ſunt in Eccleſijs propoſitæ ad adorandum, ſcilicet laticæ cultus.

condijſſes,ſine dubio & ea quæ intendebas ſalubriter obtinere,& collectum gregem nõ diſpergere,ſed potiùs diſperſum poteras congregare, vt paſtoris in te meritum nomen excelleret,non culpa diſperſoris incumberet.

12. ET libro ſeptimo,indictione ſecunda,epiſtola quinquageſimatertia adSecundinum:Imagines quas tibi dirigẽdas per Dulcidum diaconũ rogaſti, miſimus. Vndè valdè nobis tua poſtulatio placuit:quia illum toto corde,tota intentione quæris, cuius imaginem præ oculis habere deſideras, vt te viſio corporalis quotidiana reddat exercitatum;vt dum picturam illius vides,ad illum animo inardeſcas, cuius imaginem videre deſideras. Ab re non facimus,ſi per viſibilia inuiſibilia demonſtramus. Sic homo qui alium ardenter videre deſiderat, aut ſponſam amans videre conatur,ſi contigerit eam ad balneum, aut ad Eccleſiam ire, ſtatim per viam incedenti ſe præparat,vt de viſione eius hilaris recedat. Scio quidem quòd imaginem Saluatoris noſtri non ideò petis,vt quaſi Deum colas, ſed ob recordationem filij Dei in eius amore recaleſcas , cuius te imaginem videre deſideras. Et nos quidem non quaſi ante diuinitatem ante illam proſternimur,ſed illum adoramus,quem per imaginem aut natum,aut paſſum, ſed & in throno ſedentem recordamur. Et dum nobis ipſa pictura quaſi ſcriptura ad memoriam filium Dei reducit, animum noſtrum aut de reſurrectione lætificat,aut de paſſione demulcet. Ideóque direximus tibi ſurtarias duas, imaginem Dei Saluatoris & ſanctæ Dei genitricis Mariæ, beatorũque Apoſtolorum Petri & Pauli continentes,per ſupradictum filium noſtrum Diaconum, & vnam crucem, clauem etiam pro benedictione à ſanctiſſimo corpore Petri Apoſtolorum principis, vt per ipſum à maligno defenſus permaneas cuius ſigno te eſſe munitum credis,& ex eo te protegat,qui iuuenilia ſemper ſuggerit recordari,vt in bonis tuis actibus perſeueres,vt in eius amore vſque ad finem permaneas,pro cuius amore ſolitarius deſideras habitare,vt alios in eius amore accendas,propter quem te feciſti haberi,vt vitæ huius mala quæque inimicus ſuggerit retroacta mentis prouentibus quaſi facibus inardeſcas, pro cuius amore vitam etiam velis finire, ipſe quoque te protegat vſque in finem, qui cũctum mundum dignatus eſt redimere Ieſus-Chriſtus Dominus noſter.

13. IDEM epiſtola centeſima nona ad Serenum Maſſilienſem Epiſcopum : Indico dudum ad nos peruenisſe,quòd fraternitas veſtra quoſdam imaginum adoratores aſpiciẽs, eaſdem Eccleſiæ imagines confregit atque proiecit.Et quidem zelum vos , ne quid manu factum adorari poſſit, habuiſſe laudamus,ſed frangere eaſdem imagines non debuiſſe iudicamus. Idcircò enim pictura in Eccleſijs adhibetur, vt hi qui literas neſciunt, ſaltem in parietibus videndo legant, quæ legere in codicibus non valent.

14. DAMASCENVS libro quarto Orthodoxæ fidei,capite decimoſeptimo: vt ſuprà hac eadem quæſtione, A teſtimonio duodecimo.

15. EVSEBIVS Cæſareenſis libro ſeptimoEcclesiaſticæ hiſtoriæ,capite decimoquarto: Quoniam in huius ciuitatis(Cæſareæ Philippi, quam Paneadem vocant) mentionem incidi , operæpretium arbitror,hiſtoriam hoc loco citare,quæ digna planè videtur,quam memoriæ ad poſteritatem commendemus. Mulierem illam ſanguinis profluuio afflictatam,quam ſanctorum Euãgeliorum teſtimonio à Seruatore noſtro morbi remedium inueniſſe cognouimus,ex ea ciuitate oriundam,illiúſque domum ibi oſtendi,& admirabilia quędam Seruatoris in eam beneficij monumenta, & quaſi trophæa ad hoc tempus durare memorant.Pro foribus enim domus illius,æneam mulieris effigiem genibus flexis, & manibus inſtar ſupplicãtis , in anteriorem partem extenſis , ſuper editum lapidem collocatam : huic eregione viri erectam imaginem, ex eadem materia conflatam, veſtitu ad talos demiſſo decenter ornatam,& manum mulieri porrigentem,ad cuius pedes in ipſa baſi peregrinam quandam,& inuſitatum herbæ ſpeciem enaſci : quam quidẽ, vbi ad ænei veſtitus fimbriã excreuerit , morbis cuiuſque generis medicandi vim & facultatem habere. Hanc ſtatuam,effigiem Ieſu exprimere dicunt: quam ad noſtram vſque ætatem manentẽ,ipſi ad eam ciuitatẽ profecti , oculis cernebamus.Nec planè mirũ,eos, qui ex gentilibus prognati,à Seruatore, dum inter homines viuebat, beneficijs affecti fuiſſent, iſta effeciſſe , cùm & nos Petri & Pauli Apoſtolorum,& Chriſti etiam ipſius , imagines in picturis colorum varietate expreſſas,conſeruatáſque aſpeximus.

16. SOZOMENVS hiſtoriæ Eccleſiaſticæ libro quinto,capite vigeſimo: Illud porrò dicetur à me, quod etiam regnante Iuliano accidit:quod quidem, vt Chriſti potentiam planè indicat, ita iram diuinam aduerſus Imperatorem accenſam euidenter oſtendit.Cùm certior factus eſſet Cæſareæ Philippi(eſt ea quidem vrbs Phœniciæ, quam Paneadem vocant)præclaram eſſe Chriſti ſtatuam, quam mulier, quæ ſanguinis profluuio laborabat,cùm eſſet morbo liberata,ibi collocauerat:eam deturbauit,ſuámque in eius loco poſuit. Quo facto,ignis violentus de cęlo delapſus, ſtatuam illam circiter pectus perſecuit , capútque vnà cum collo in terram deiecit , atque in faciem humi ea in parte defixit, quæ fuerat à pectore diuulſa. Ex quo quidem tempore ad hodiernum diem, atra tanquàm fulminis ictu ambuſta maner. Id temporis igitur Gentiles ſtatuam Chriſti tanta cum violentia trahebant, vt eam confringerent , at Chriſtiani poſteà eius fragmenta cùm collegiſſent , in Eccleſia poſuerunt,vbi etiam adhuc cuſtoditur. Ex baſi ſupra quam hæc ſtatua locata erat, herba quædam, vti narrat Euſebius , quæ morbis cuiuſque generis mederi ſolet,enaſcebatur:quæ quidem cuius generis eſſet,nemo noſtrorum medicorum,qui vel ſcientia valebant medendi,vel experientia,omninò nouit.

17. NICEPHORVS Calliſtus libro ſecundo hiſtoriæ Eccleſiaſticæ,capite ſeptimo: Poſtquàm Augarus ſcripto ſuo perſuadere Chriſto , quod voluiſſet(vt ſcilicet ad ſe veniret,ipſúmque, quo iamdudum affligebatur, inueterato morbo liberaret) non potuit , deſperato Ieſu,propter reſponſum acceptum,aduentu, quid caperet conſilij incertus , eo tamen quo in Chriſtum tenebatur deſiderio, perculſus , pictorem eximium ad eum miſit,eique vt diligenter & accuratè faciem eius in pictura effingeret , imaginémque pro deſiderato illo ſibi adferret,imperauit.Et ille quidem venit,atque in loco ſublimiore ſtãs,pingere Chriſti vultum,vt decebat,conabatur. Quũ verò cœptũ opus nõ ſuccederet,(diuinus quippe

ſplendor

Imagines deuotionẽ excitant.

Ante imaginem non quaſi ante diuinitatẽ proſternimur.

Transmittit Gregorius imagines Chriſti,B. Virginis, Petri & Pauli.

Repræhenditimaginũ confractorem.

Picturæ cur in Eccleſijs adhibeãtur.

Hæc eadẽ refert Niceph.l 6.hiſt. eccl.cap.15.

Matth. 9. Mar.5. Luc.8.

Mulier in euangelio commendata à Chriſto, eius imaginem erexit.

Miraculũ.

Euſebius eã imaginem oculis conſpexit.

Imagines, Petri & Pauli.

Iulianus ad poſtata ſtatuam illam Chriſti deturbauit.

Apoſtatæ imago de cœlo tacta eſt.

Fragmenta imaginis Chriſti in Eccleſia cuſtodita.

Euſebius vt ſuprà.

Huius imaginis Eccleſiæ ſuprà meminit Damaſcenus.

ſplendor & gratia in vultu eius coruſcans, impedimento erat)re ea cognita Saluator, textum lineum petit, in eóque priùs loto faciem ſuam exprimit,& ad * Augarum mittit. Dicitur quoque Perſarum rex,mam ingenióque promptum pictorem miſiſſe,& per hunc feruenti fidei deſiderio,ſimul & ipſius Chriſti,& quæ eum diuino modo genuit,matris, quàm celerrimè imaginẽ depictam accepiſſe. Atque hæc quidem ex tabularijs & archiuis ciuitatis Edeſſæ, quæ tum regia adminiſtrabatur poteſtate,ſunt deſumpta. Fuerãt enim in publica librorum monumenta relata.Et libri de Augari rebus conſcripti hæc quoq; complectebantur,ex Syrorum lingua tranſlata.

alij eum Abagarum, alij Abgarũ nominant.

18. Et eiuſdem libri capite quadrageſimotertio:Ferrur Lucas quoque primus Chriſti, & quæ eum, ita vt Deum decebat,genuit,matris,atque item principum Apoſtolorum effigiem pingendi arte adumbrâſſe, vndè in omnem deindè habitabilem orbem, tam venerandum & pretioſum opus,eſt illatum.

Lucas primus pinxit imagines Chriſti,B. Virginis,& principum Apoſtolorum.

19. Idem libro ſexto, capite decimoſexto:Sãctorum Apoſtolorum Petri & Pauli, ipſiúſque adeò Chriſti, &,quæ eum ſuprà naturæ captum mirificè genuit,virginis matris,coloribus adumbratas imagines plurimas, ad hunc vſque diem conſeruatas eſſe nouimus. Ac Lucas quidem Apoſtolus ipſas accuratè,opus id exorſus,manibus ſuis depinxit:deinde verò ex veteribus alij quoque viri,pro eo atque par erat, veluti ſeruatores ſuos inſignis & picturis ſeruantes, idem fecêre.

Imagines Chriſti,B. Mariæ,Petri & Pauli, à S. Luca depictæ.

20. Nicetas Choniates libro quinto de rebus geſtis Manuelis Comneni Imperatoris:Pannonijs ſuperatis, Imperator tanta victoria lætus & exultans,Deo gratijs actis,ſtatim rei benè geſtæ nuncios in vrbem mittit:ac poſt dies aliquot & ipſe Conſtantinopolim ingreſſus,triumphum ducit ab Orientali porta, quæ ad arcem patet, eúmque ob inſignem & inctuentam victoriam, quàm ſplendidiſſimè & magnificentiſſimè adornat.Expanſæ ſunt omnes purpureæ & auratæ veſtes:& ciues alij, aliundè ad pompam illam confluentes inſtar torrentis ex monte decurrentis, fora,ædes, templa,officinas,& loca omnia vrbis ampliſſimæ deſeruerunt. Sunt & captiui in triũpho ducti. Platea illa vtrinque ſuggeſta habuit ad binas,& ternas contignationes educta, tecta quoque omnia ſpectatoribus referta fuerunt. Imperatorem quadrigę argenteæ auratæ cum equis niue candidioribus præcedebant: quibus impoſita erat imago inuictæ adiutricis, & inſuperabilis commilitonis matris Dei.Eum currum Imperatoris propinqui atque amici,ſenatus,viri magiſtratibus & dignitatibus inſignes, pone ſequebantur.Deinde ipſe Imperator prodijt equo feroci inſidens, vir inclytus & maximus, ornamentis illuſtribus inſignis.

Imago B. Virginis inuictæ adiutricis,in curru triũphali conſtituta.

21. Idem de Imperio Ioannis Comneni: Illud inſignem eius pietatem teſtatur: Cùm Romanæ phalanges vrgentibus hoſtibus, & audaciùs ſe inferentibus laborarent,imaginem Dei genitricis cum gemitu,& miſerabilibus geſtibus intuẽs, lachrymas bellicis ſudoribus calidiores fũdebat, neque id fruſtrà. Statim enim cæleſti robore armatus,Scythicam aciem profligat: quemadmodum olim Moyſes extenſione manuum Amalechiticas turmas diſſipauit.

Imperator ante imaginem B. Virginis lachrymas fundit non fruſtrà.

Exod. 17.

22. Ionas Aurelianenſis epiſcopus, ſcripſit libros tres imperante Ludouico,de cultu imaginum aduerſus Claudium Taurinenſem epiſcopum, diſcipulum Felicis epiſcopi Vrgelitanenſis, in Concilio Francofordienſi, ſub Adriano primo & Carolo Magno celebrato,damnati:qui non ſolùm picturas ſanctarum rerum geſtarũ, (vt ipſe Ionas ait in principio libri primi)verùm etiam cruces materiales, quibus ob honorem & recordationem redemptionis ſuæ ſancta conſueuit vti Eccleſia, à cunctis parochiæ ſuæ baſilicis dicitur deleuiſſe,euertiſſe,& penitus abdicaſſe.

Claudius Taurinẽſis Iconoclaſta ab Ionas Aurelianẽſi confutatur.

23. Damascenvs ſcripſit orationes, ſiue libros tres aduerſus eos, qui ſanctas imagines traducunt & criminantur, præcipuè verò aduerſus Imperatorem Leonem Iſaurum Iconomachum: in quibus doctiſſimè confutat argumenta Iconoclaſtarum, & veterem Eccleſiæ traditionem de vſu & cultu ſanctarum imaginum propugnat ac defendit,multis etiam antiquorum Patrum teſtimonijs,& hiſtoriarum exemplis adductis,quæ nimis longum foret aſcribere.

Damaſcenus Imperatorem Iconoclaſtã oppugnat.

24. Exodi vigeſimoquinto: Duos quoque Cherubim aureos & productiles facies ex vtraque parte oraculi. Cherub vnus ſit in latere vno, & alter in altero. Vtrunque latus propitiatorij tegant, expandentes alas, & operientes oraculum, reſpiciántque ſe mutuò verſis vultibus in propitiatorium quo operienda eſt arca. in qua pones teſtimonium quod dabo tibi. Indè præcipiam,& loquar ad te ſupra propitiatorium,ac de medio duorum Cherubim, qui erunt ſuper arcam teſtimonij, cuncta quæ mandabo per te filijs Iſrael.

25. Et capite trigeſimoſeptimo: Duos etiam Cherubim ex auro ductili, quos poſuit ex vtraque parte propitiatorij: Cherub vnum in ſummitate vnius partis, & Cherub alterum in ſummitate partis alterius: duos Cherubim in ſingulis ſummitatibus propitiatorij, extendentes alas, & tegentes propitiatorium,ſéque mutuò & illud reſpicientes.

Imagines veteris teſtamenti.

26. Nvmerorvm ſeptimo: Cúmque ingrederetur Moyſes tabernaculum fœderis, vt conſuleret oraculum, audiebat vocem loquentis ad ſe de propitiatorio quod erat ſuper arcam teſtimonij inter duos Cherubim, vndè & loquebatur ei.

27. Et capite vigeſimoprimo: Orauit Moyſes pro populo, & locutus eſt Dominus ad eum: Fac ſerpentem æneum, & pone eum pro ſigno: qui percuſſus aſpexerit eum, viuet. Fecit ergò Moyſes ſerpentem æneum, & poſuit eum pro ſigno: quem cùm percuſſi aſpicerent, ſanabantur.

28. Tertii Regum ſexto: Et fecit in oraculo duos Cherubim de lignis oliuarum, decem cubitorum altitudinis. Quinque cubitorum ala Cherub vna, & quinque cubitorum ala Cherub altera:id eſt,decem cubitos habentes,à ſummitate alæ vnius vſque ad alæ alterius ſummitatem. Decem quoque cubitorum erat Cherub ſecundus:in mẽſura pari,& opus vnum erat in duobus Cherubim,id eſt,altitudinem habebat vnus Cherub decem cubitorum,& ſimiliter Cherub ſecundus.Poſuítque Cherubim in medio tẽpli interioris:extendebant autẽ alas ſuas Cherubim,& tangebat ala vna parietẽ,& ala Cherub ſecundi tangebat parietem alterum:alæ autem alteræ in media parte templi ſe inuicem contingebant. Texit quoque Cherubim auro. Et omnes parietes templi per circuitum ſculpſit varijs cælaturis

& torno: & fecit in eis Cherubim, & palmas, & picturas varias, quasi prominentes de pariete, & egredientes. Sed & pauimentum domus texit auro intrinsecus, & extrinsecus. Et in ingressu oraculi fecit ostiola de lignis oliuarum, postésque angulorum quinque. Et duo ostia de lignis oliuarum: & sculpsit in eis picturam Cherubim, & palmarum species, & anaglypha valdè prominentia: & texit ea auro: & operuit tam Cherubim quàm palmas, & cætera auro. Fecítque in introitu templi postes de lignis oliuarum quadrangulatos: & duo ostia de lignis abiegnis altrinsecus: & vtrunque ostium duplex erat, & se inuicem tenens aperiebatur. Et sculpsit Cherubim, & palmas, & cælaturas valdè eminentes: operuítque omnia laminis aureis.

Fides Apostolorum & Orthodoxorum.

1. CSecvnda Synodus Nicena, actione septima, in definitione: Sancta Synodus exclamauit: Hæc est fides Apostolorum, hæc est fides patrum, hæc est fides Orthodoxorum, hæc fides orbem terrarum confirmauit. Credentes in vnum Deum, in Trinitate laudatum, venerandas imagines amplexamur. Qui secùs agunt, anathemate percelluntor. Qui sic non sentiunt, ab Ecclesia depelluntor. Nos antiquæ Ecclesiæ legislationi insistimus, nos decreta Patrum custodimus, nos adijcientes aliquid aut auferentes Ecclesiæ anathematizamus. Nos venerandas imagines suscipimus. Nos, qui secus faxint, anathemate percellimus. Quicunque sententias sacræ scripturæ de idolis, contra venerandas imagines adducunt, anathema. Qui venerandas imagines idola appellant, anathema. Qui dicunt, quòd imagines Christiani vt Deos adorent, anathema. Qui scientes communicant cum illis, qui contra venerandas imagines sentiũt, aut eas dehonestant, anathema. Qui audent Ecclesiam Catholicam dicere idola aliquando suscepisse, anathema.

Anathemateferiuntur à sancta synodo omnes Iconomachi, & eorum falsa doctrina. Eadẽ anathemata etiam in fine actionis 4. & 5. prolata à synodo fuere.

Anathema ijs, qui scripturas de idolis, contra imagines citant, aut eas idola appellãt.

2. Synodvs octaua generalis canone septimo: Valdè proficuum est & venerabiles imagines pingere, sed & proximos disciplinas diuinæ, ac humanæ sapientiæ docere. Non autem bonum est, nec omninò proficuum, ab indignis horum aliquid fieri. Huius rei gratia nequaquam imagines operari in sacris templis, sed neque in quouis loco docere anathematizatos ab hac sancta & vniuersali synodo, definimus & promulgamus, * vsque à propria seductione ac malitia conuertantur. Quisquis ergò post hanc definitionem ad picturæ sanctarum imaginum in Ecclesijs, aut doctrinę actionem quoquo modo eos admiserit, siquidẽ clericus fuerit, proprio gradu pericliteturr: si laicus, communione priuetur.

* videtur legendum, quousque.

3. Nicephorvs libro decimosexto historiæ Ecclesiasticæ, capite vigesimoseptimo: Xenaias quidam erat (Philoxenum Græca lingua rectè vocet) genere Persa, & fortuna seruus, peridoneus satanæ minister. qui sub Calandionis Episcopatu, quum ab hero suo profugisset, ad Ecclesiam Dei accessit, clericum se esse affirmans, quum quidem nondum diuino regenerationis lauacro initiatus esset. Calandion vbi hominem eum, & latentem in eo maleuolentiam ex signis & coniecturis quibusdam cognouit, ab Ecclesia eum proscripsit. Vbi verò Calandioni Petrus Cnapheus successit, Xenaiam ille non solùm recepit: verùm etiam nondum baptismo initiatum, vicinæ Hierapolis Episcopum creauit, & Philoxenum nominauit. Et Petrus vbi tandem se episcoparum viro nondum baptizato mandasse intellexit, dixisse fertur, sufficere ei pro baptismo consecrationem. Xenaias iste primus (ô audacem animam, & os impudens) vocem illam euomuit: Christi, & eorum qui illi placuêre, imagines venerandas non esse. Itaque impietatis istud mancipium magno cum tumultu, multis sibi ex prima Syrorum gente asciscitis, & non exigua ex Cynegetico siue Venatico monasterio multitudine assumpta, vnà cum innata sibi improbitate, in vrbem peruenit: & Flauiano vim maximam intentauit, vt Chalcedonensem synodum, & Leonis tomum ille anathemate damnaret.

Prophanus Xenaias primus linguã laxauit contra imagines sanctas.

4. Gregorivs libro nono epistolarum, epistola nona ad Serenum Massilienſem episcopum, vt suprà in hac quæstione, B testimonio vndecimo.

5. Concilivm Tridentinum sessione vigesimaquinta, in decreto de Inuocatione, veneratione & reliquijs Sanctorum, & sacris imaginibus: Doceant imagines Christi, Deiparæ virginis, & aliorum sanctorum, in templis præsertim habendas, & retinendas, eísque debitum honorem, & venerationem impertiendam: non quòd credatur ineſſe aliqua in ijs diuinitas, vel virtus, propter quam sint colendæ: vel quòd ab eis sit aliquid petendum: vel quòd fiducia in imaginibus sit figenda, veluti olim fiebat à Gentibus, quæ in idolis spem suam collocabant; sed quoniam honos, qui eis exhibetur, refertur ad prototypa, quæ illæ repræsentant: ita vt per imagines, quas osculamur, & coram quibus caput aperimus, & procumbimus, Christum adoremus, & Sanctos, quorum illæ similitudinem gerunt, veneremur. Id quod Conciliorum, præsertim verò secundæ Nicenæ synodi decretis contra imaginum oppugnatores est sancitum. Illud verò diligenter doceant Episcopi, per historias mysteriorum nostræ redemptionis, picturis, vel alijs similitudinibus expressas, erudiri, & confirmari populum in articulis fidei commemorandis, & assiduè recolendis: tum verò ex omnibus sacris imaginibus magnum fructum percipi; non solùm quia admonetur populus beneficiorum, & munerum, quæ à Christo sibi collata sunt; sed etiam quia Dei per Sanctos miracula, & salutaria exempla oculis fidelium subijciuntur: vt pro ijs Deo gratias agant, ad Sanctorúmque imitationem, vitam morésque suos componant: excitentúrque ad adorãdum ac diligendum Deum, & ad pietatem colendam. Si quis autem his decretis contraria docuerit, aut senserit; anathema sit.

Imagines Sanctorum retinendæ, & quo modo aut quo fine honorandæ.

Per imagines quas osculamur, & coram quibus procũbimus. Christum adoramus, & Sanctos veneramur.

Nicena synodus. Pictæ historiæ sacræ quid vtilitatis adferãt

Anathema Iconomachis.

6. Genesis primo: Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram: & præsit piscibus maris, &c. Et creauit Deus hominem ad imaginem suam: ad imaginem Dei creauit illum.

7. Ad Philippenses secundo: Qui cùm in forma Dei esset, non rapinã arbitratus est esse se æqualem Deo: sed semetipsum exinaniuit formam serui accipiens, in similitudinem hominum factus, & habitu inuentus vt homo.

8. Paulvs Diaconus de gestis Longobardorum libro sexto, capite decimoquarto: Hac tempestate Leo Imperator apud Constantinopolim Sanctorum imagines depositas incendit. Romano quoque Pontifici idem facere, si imperialem gratiam habere vellet, mandauit. Sed Pontifex

Leonis Imperatoris furor.

Refert tamẽ Zonaras cum à Gregorio Rom. Pontif. ſynodico anathemate obſtrictum. Incendi mãdat impius Leo imagines Saluatoris & ſãctorũ.

Pontifex id facere contempſit. Omnis quoque Rauennenſis exercitus, & Venetiarum talibus iuſſis vno animo reſtitêre, & niſi eos Pontifex prohibuiſſet, Imperatorem ſuper ſe conſtituere aggreſſi fuiſſent. Per idem tempus Leo Imperator ad peiora progreſſus eſt, ita vt compelleret omnes Conſtantinopoli habitantes tam vi, quàm blandimentis, vt deponerentur vbicunque haberentur imagines tam Saluatoris noſtri, quàm eius ſanctæ Genitricis, & omnium ſanctorum, eáque in medio vrbis, incendio concremari fecit. Et quia plerique ex populo tale ſcelus fieri præpediebant, aliquot ex eis capite truncati, alij alia parte corporis mulctati ſunt. Cuius errori Germanus Patriarcha non conſentiens, à propria ſede depulſus eſt, & eius loco Anaſtaſius presbyter ordinatus eſt.

Martyrio ſancti pro imaginib⁹.

9. IDEM libro vltimo de geſtis Romanorum, in fine eadem ad verbum repetit.

10. IOANNES Patriarcha Hieroſolymitanus, in vita ſancti Ioannis Damaſceni: Ingruerant vniuerſo orbi nox horrida, atque profundæ tenebræ, ita vt obſcurarentur venerabilium imaginum præclaræ figuræ. Illarum author fuit, nõ à triuio aliquis, ac plebeius, qui in exigua tantùm parte orbis, malitiam ſuam diſſeminaret, ſed vir ille (vt ſic dicam) manu fines orbis complectens, Romanorum videlicet princeps. Is potentia inflatus, vi ſumma nitebatur, vt ad vnam venerandas imagines omnes, & locis in omnibus, demoliri poſſet. Et ea propter imaginum cultores partim dilaniari faciebat, ſicut leo rapiens & rugiens, verè tam animo quàm corpore leo: partim in diuerſa rugitu ſuo fugabat, atque adeò ſęuiebat, vt fidelium plerique in ſubterraneis ſpeluncis ſeſe occulerent, exiſtimaréntque tutius, leonibus ac draconibus conuenire, quàm cum illo, illiúſque familiaribus habitare. Nonnulli etiam metu perterriti, vſque in extremos orbis terminos procurrerunt. Leo enim rugiet, & quis non formidabit? Ab ipſo inquam, quaſi à conſpectu colubri fugiebant. At Ioannes ille non à leonina feritate, ſed gratia nomen ſortitus, ſpiritalíque gratia plenus, aduerſus ſingularem hunc ſerpentem, vt ſtomachari & exardeſcere cœpit, (ità autem ſtomachabatur, vt reſtę & virtutem, & zelum dixeris ſtomachationem) non ad Sauromatas cum Thracibus, neque ad columnas Herculis cum Conſtantinopolitanis profugit, neque ad deſertiora loca ex palatijs tranſijt propter rugitum Leonis. Sed & cùm verſaretur Damaſci, & cùm monaſticam in ſolitario Palæſtinæ loco exerceret, ſtrenuus & impauidus aduerſus Leonem pugnabat. Quanuis autem ille ſtrenuiſſimus meus athleta, tanto locorum interuallo abeſſet à tyranno, libris tamen & ſermonibus cor illius diſſecabat, veluti tricuſpidibus haſtis, quas igne ſpiritus ſancti fabricabat, vitali aqua ſolidans. In eadem hiſtoria refert, quomodo ipſi Damaſceno per beatam virginem manus reſtituta ſit, quam propter imaginum defenſionem amiſerat.

Plura de huius Imperatoris Leonis crudelitate, filiorumque eius Conſtãtini Copronymi & Leonis Copronymi, vide apud Ioannem Zonaram, annalium tomo 3.

Damaſceni libertas & conſtantia.

Crudelitas Imperatoris in imaginum cultores.

Scripta Damaſceni in defenſionẽ imaginum ſanctarum.

X.

Quid nobis præſcribis ſecundum præceptum?

A PROHIBET abuſum diuini nominis, & irreuerentiam, quæ committitur à periuris, blaſphemis, & per Deum, Sanctos, vel ſacra [a] temerè iurantibus, contra illud: [b] *Nolite iurare: ſit ſermo veſter, eſt, eſt: non, non.*

B Deindè requirit, vt iuxta rectum linguæ vſum ingentem reuerentiam diuino nomini exhibeamus, iuramenta ſeruemus, vota Deo, & Eccleſiæ facta non violemus; denique vt verbum [c] Dei tractemus reuerenter.

Exod. 20. b Leuit. 19. c. 5. a b Eccli. 23. b c 27. b Zach. 5. a b 8. c Leuit. 24. c Matt 5. a f a 2. Tolet. can. 1. b Matt. 5. f Iac. 5. c Pſal. 33. a Ier. 4. a Pſal. 14. a b 75. b Eccleſ. 5. a 1. Tim. 5. b Deut. 23. d c Pſal. 49. c. 1. Cor. 2. d 4. a Trident. ſyno. ſeſſ. 4.

TESTIMONIA.

1. A EXODI vigeſimo: Non aſſumes nomen Domini Dei tui in vanum. nec enim habebit inſontem Dominus eum qui aſſumpſerit nomen Domini Dei ſui fruſtrà.

2. LEVITICI decimonono: Non periurabis in nomine meo, nec pollues nomen Dei tui. ego Dominus.

3. ET quinto capite: Si peccauerit anima, & audierit vocem iuranris, teſtíque fuerit quòd aut ipſe vidit, aut conſcius eſt: niſi indicauerit, portabit iniquitatem ſuam. Anima, quæ iurauerit, & protulerit labijs ſuis vt vel malè quid faceret, vel benè, & idipſum iuramento & ſermone firmauerit, oblitáque poſteà intellexerit delictum ſuum, agat pœnitentiam pro peccato, & offerat de gregibus agnam ſiue capram, orabitque pro ea ſacerdos & pro peccato eius.

4. ECCLESIASTICI vigeſimotertio: Iurationi non aſſueſcat os tuum, multi enim caſus in illa. Nominatio verò Dei non ſit aſſidua in ore tuo, & nominibus Sanctorum non admiſcearis, quoniam non eris immunis ab eis. Sicut enim ſeruus interrogatus aſſiduè, à liuore non minuitur: ſic omnis iurans, & nominãs, in toto à peccato non purgabitur. Vir multum iurans, implebitur iniquitate, & non diſcedet à domo illius plaga. Et ſi fruſtrauerit, delictum illius ſuper ipſum erit: & ſi diſſimulauerit, delinquit dupliciter: & ſi in vacuum iurauerit, non ioſtificabitur: replebitur enim retributione domus illius. Indiſciplinatæ loquelæ non aſſueſcat os tuum: eſt enim in illa verbũ peccati. Homo aſſuetus in verbis improperij, in omnibus diebus ſuis non erudietur.

5. ET capite vigeſimoſeptimo: Loquela multum iurans, horripilationem capiti ſtatuet: & irreuerentia ipſius obturatio aurium.

6. ZACHARIAE quinto: Ego video volumen volans. Et dixit ad me (*angelus ſcilicet*): Hæc eſt maledictio, quæ egreditur ſuper faciem omnis terræ: quia omnis fur, ſicut ibi ſcriptum eſt, iudicabitur. & omnis iurans, ex hoc ſimiliter iudicabitur. Educam illud, dicit Dominus exercituum: & veniet ad domum furis, & ad domum iurantis in nomine meo mendaciter: & commorabitur in medio domus eius, & conſumet eam, & ligna eius, & lapides eius.

7. ITEM capite octauo: Loquimini veritatem, vnuſquiſque cum proximo ſuo: &c. & iuramentum mendax ne diligatis: omnia enim hæc ſunt, quæ odi, dicit Dominus.

8. LEVITICI vigeſimoquarto: Educ blaſphemum (*inquit Dominus ad Moyſen*) extra caſtra, & ponant omnes qui audierunt, manus ſuas ſuper caput eius, & lapidet eum populus vniuerſus. Et ad filios Iſrael loquêris: Homo, qui maledixerit Deo ſuo, portabit peccatum ſuum: & qui blaſphemauerit nomen Domini, morte moriatur: lapidibus opprimet eum omnis multitudo, ſiue ille ciuis, ſiue peregrinus fuerit. Qui blaſphemauerit nomen Domini, morte moriatur.

9. MATTHÆI quinto: Audiſtis quia dictum eſt antiquis: Non periurabis: reddes autem Domino iuramenta tua. Ego autem dico vobis, nõ iurare omninò, neque per cælum, quia thronus Dei eſt: neque per terram, quia ſcabellum eſt pedum eius: neque per Hieroſolymam, quia ciuitas eſt magni regis: neque per caput tuum iuraueris, quia non potes vnum capillum album facere, aut nigrum. Sit autem ſermo veſter, eſt, eſt: non, non: quod autem his abundãtius eſt, à malo eſt.

10. CONCILIVM Toletanum octauum, canone ſecundo, multa diſſerit de incautis iuramentis. Ac inter alia quidem docet, iuramenta reſolui non poſſe, quia ſcriptum ſit, Non aſſumes nomen Domini Dei tui in vanum. Cæterùm iuramẽta illicita ſeruanda non eſſe, ex beati Ambroſij teſtimonio, qui libro primo Officiorum hunc in modum loquitur: Eſt etiam contra officium nonnunquam, ſoluere promiſſum, & ſacramentum cuſtodire: vt Herodes, qui iurauit, quoniam quicquid petitura eſſet, daret filiæ Herodiadis: & necem Ioannis præſtitit, ne promiſſum denegaret. Nam de Iephte quid dicam, qui immolauit filiam, quæ ſibi victori primùm occurrerat, quo votum impleret, quod ſpoponderat, vt quicquid ſibi primum occurriſſet, offerret Deo? Melius fuerat nihil tale promittere, quàm promiſſum ſoluere parricidio. Item in libro tertio: Purum ergò ac ſyncerum oportet eſſe affectum, vt vnuſquiſque ſimplicem ſermonem proferat, vas ſuum in ſanctitate poſſideat, nec fratrem circunſcriptione verborum ſeducat. Nihil promittat inhoneſtum. At ſi promiſerit, tolerabilius eſt promiſſum non facere, quàm facere quod turpe ſit. Sæpè plerique conſtringunt ſe iuriſiurandi ſacramento, & cùm ipſi cognouerint promittendum non fuiſſe, ſacramenti tamen contemplatione faciunt, quod ſpoponderint. Sicut de Herode ſuprà ſcripſimus, qui ſaltatrici præmium turpiter promiſit, crudeliter ſoluit: Turpe eſt, quòd regnum pro ſaltatione promittitur: crudele, quòd mors prophetæ pro iuriſiurandi religione datur. Quanto tolerabilius tale fuiſſet periurium ſacramento? Et poſt pauca de Iephte diſputans: Mirabilis, inquit, neceſſitas, quæ ſoluitur parricidio. Melius eſt non vouere, quàm vouere id quod ſibi is, cui promittitur, nolit exolui. Et poſt paululum: Non ſemper igitur promiſſa ſoluenda omnia ſunt. Denique ipſe Deus, ſicut ſcriptura indicat, frequenter mutat ſuam ſentẽtiam. Hæc ibi ex Ambroſio. Deindè ex Iſidoro: Non eſt coleruandum ſacramentum, quod malè & incautè promittitur, velut ſi quiſpiã adulteræ per-

Exod. 20.

lib. 1. ca. 50. Insanta iuramenta an ſeruanda ſint, ex B. Ambroſij ſententia.

Matth. 14 Iudic. 11.

lib. 3. ca. 12.

Matth. 14. Mar. 6.

aliàs miſerabilis. Iudic. 11.

Ioæ 3.

Ex Iſidor. li. 2. ſentẽt. ſiue de ſummo bono, ca. 41. Vide Gratianum

petuam cum ea permanendi fidem polliceatur. Tolerabilius eſt enim non implere ſacramentum, quàm permanere in ſtupri flagitio. Similiter ex Synonymis: In malis promiſſis reſcinde fidem, in turpi voto muta decretum. Quod incautè vouiſti, non facias. Impia eſt promiſſio, quę ſcelere adimpletur. Ibidem ſic aiunt eadem de re Concilij Patres: Dum periuramus, creatorem quidem offendimus, ſed nos tantummodò maculamus. Cùm verò noxia promiſſa complemus: & Dei iuſſa ſuperbè contemnimus, & proximis impia crudelitate nocemus, & nos ipſos crudeliori gladio trucidamus. 22. quæſt. 5. & 4.

11. MATTHÆI quinto, vt in textu,

12. IACOBI quinto: Ante omnia fratres mei nolite iurare, neque per cælum, neque per terram, neque aliud quodcunque iuramentum. Sit autem ſermo veſter, eſt, eſt. non, non: vt non ſub iudicio decidatis.

13. PSALMO trigeſimotertio: Benedicam Dominum in omni tempore: ſemper laus eius in ore meo.

2. IEREMIÆ quarto: Si reuertêris Iſrael, ait Dominus, ad me conuertere. Et iurabis: Viuit Dominus in veritate, & in iudicio, & in iuſtitia: & benedicent eum Gentes, ipſumqúe laudabunt.

3. PSALMO decimoquarto: Domine, quis habitabit in tabernaculo tuo? Qui iurat proximo ſuo, & non decipit.

4. ET ſeptuageſimoquinto: Vouete, & reddite Domino Deo veſtro.

5. ECCLESIASTÆ quinto: Si quid vouiſti Deo, ne moreris reddere: diſplicet enim ei infidelis & ſtulta promiſſio. ſed quodcunque voueris, redde: multóque melius eſt nõ vouere, quàm poſt votum promiſſa non reddere.

6. PRIORIS ad Timotheum quinto: Adoleſcentiores autem viduas deuita: Cùm enim luxuriatæ fuerint in Chriſto, nubere volunt: habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt.

7. DEVTERONOMII viceſimotertio: Cum votum voueris Domino Deo tuo, non tardabis reddere: quia requiret illud Dominus Deus tuus: & ſi moratus fueris, reputabitur tibi in peccatum. Si nolueris polliceri, abſque peccato eris. Quod autem ſemel egreſſum eſt de labijs tuis, obſeruabis, & facies ſicut promiſiſti Domino Deo tuo, & propria voluntate & ore tuo locutus es.

8. PSALMO quadrageſimonono: Immola Deo ſacrificium laudis: & redde Altiſſimo vota tua. Ibidem: Peccatori autem dixit Deus: Quare tu enarras iuſtitias meas, & aſſumis teſtamentum meum per os tuum?

9. POSTERIORIS ad Corinthios ſecundo: Non ſumus ſicut plurimi, adulterantes verbum Dei, ſed ex ſyncerítate, ſed ſicut ex Deo, coram Deo, in Chriſto loquimur.

10. ET capite quarto: Abdicamus occulta dedecoris, non ambulantes in aſtutia, neque adulterantes verbum Dei, ſed in manifeſtatione veritatis, commendantes noſmetipſos ad omnem conſcientiam hominum coram Deo.

11. CONCILIVM Tridentinũ ſeſſione quarta, in decreto de editione & vſu ſacrorum librorum: Poſthæc temeritatem illam reprimere volens ſancta ſynodus, qua ad profana quæque conuertuntur & torquẽtur verba, & ſentẽtiæ ſa-

cræ

Verba sacræ scripturæ non licet ad prophana cõuertere.

ctæ Scripturæ, ad scurrilia scilicet, fabulosa, vana, adulationes, detractiones, superstitiones, impias & diabolicas incantationes, diuinationes, sortes, libellos etiam famosos: mandat, & præcipit, ad tollendam huiusmodi irreuerẽtiam & cõtemptum, ne de cæterò quisquam quomodolibet verba Scripturæ sacræ ad hæc, & similia audeat vsurpare: vt omnes huius generis homines, temeratores & violatores verbi Dei, iuris & arbitrij pœnis per Episcopos coerceantur.

XI.

Quid imperat tertium præceptum?

A POSTVLAT Sabbatum seu diem festum in Ecclesia, pijs operibus transigi. Vult igitur, vt animus tunc adsit curis vacuus, qui se liberè transferat ad cultum interiorem & exteriorem Deo in fide, spe, & charitate præstandum. Vult, vt expediti diuina meditemur beneficia, tractemus sacra, oremus & adoremus Deum cùm priuatim, tum publicè cum alijs in [a] spiritu & veritate.

B Prohibet autem diebus festis laborare, operibus vacare mechanicis, & occupationibus deditum esse profanis, nimirum vt ocio sancto vacemus, adeundo templum, & audiendo publicum Ecclesiæ sacrum seu Missam, & statam concionem, quemadmodum hoc præceptum obseruare pij consueuerunt.

Exod. 20. b 31. c d Deut. 5. b Leuit 23. 1. c d e Ier. 17. c d Isa 56. b Apoc. 1. c. Actor. 20. b 1. Cor. 16. a. Aug. ad Ian. ep. 119. ca. 11. & 13. & ep. 118. ca. 1. Itẽ ser. 154 de temp. Leo ep. 81. ad Dioscor. cap. 1.
a Ioan 4. c.
Deut. 5. b Num. 15. d Leuit. 23. e Ignat. ad Philip. Leo ser. 3. de quadrages. Greg. lib. 11. ep. 3. Hier. in ca. 4. ad Gala. Aug. contr. Adimãtũ. c. 16 & serm. 251. de tẽp. Cõc. Mogunt. can. 36. 2. Matis. ca. 1. Agathen. can. 21. & 47.

TESTIMONIA.

1. A EXODI vigesimo: Memento vt diem sabbati sanctifices. Sex diebus operaberis, & facies omnia opera tua. Septimo autem die sabbatum Domini Dei tui est: non facies omne opus in eo, tu, & filius tuus & filia tua, & seruus tuus & ancilla tua, iumentum tuum, & aduena qui est intra portas tuas. Sex enim diebus fecit Dominus cælum & terram, & mare, & omnia quæ in eis sunt, & requieuit in die septimo, idcircò benedixit Dominus diei Sabbati, & sanctificauit eum.

2. ET capite trigesimoprimo: Videte vt sabbatum meum custodiatis: quia signum est inter me & vos in generationibus vestris: vt sciatis quia ego Dominus, qui sanctifico vos. Custodite sabbatum meum. sanctum est enim vobis: qui polluerit illud, morte morietur: qui fecerit in eo opus, peribit anima illius de medio populi sui. Sex diebus facietis opus: in die septimo sabbatum est, requies sancta Domino. omnis qui fecerit opus in hac die, morietur. Custodiant filij Israel Sabbatum, & celebrent illud in generationibus suis. Pactum est sempiternum inter me & filios Israel, signúmque perpetuum: sex enim diebus fecit Dominus cælum & terram, & in septimo ab opere cessauit.

3 DEVTERONOMII quinto: Obserua diem Sabbati, vt sanctifices eum, sicut præcepit tibi Dominus Deus tuus. Sex diebus operaberis, & facies omnia opera tua. Septimus dies Sabbati est, id est, requies Domini Dei tui. Non facies in eo quidquam operis tu, & filius tuus, & filia, seruus & ancilla, & bos, & asinus, & omne iumentum tuum, & peregrin[a] qui est intra portas tuas: vt requiescat seruus tuus, & ancilla tua, sicut & tu. Memento quod & ipse seruieris in Ægypto, & eduxerit te inde Dominus Deus tuus in manu forti, & brachio extento. Idcircò præcepit tibi, vt obserues diem sabbati.

4. LEVITICI vigesimotertio: Locutúsque est Dominus ad Moysen, dicens: Loquere filijs Israel, & dices ad eos: Hæ sunt feriæ Domini, quas vocabitis sanctas. Sex diebus facietis opus: dies septimus, quia sabbati requies est, vocabitur sanctus: omne opus non facietis in eo. sabbatum Domini est in cunctis habitationibus vestris. Hæ sunt ergò feriæ Domini sanctæ, quas celebrare debetis temporibus suis. Mense primo, quartadecima die mensis ad vesperum, Phase Domini 1
est: & quintadecima die mensis huius, solennitas azymorum Domini est. Numerabitis ab altero die Sabbati, in quo obtulistis manipulum primitiarum, septem hebdomadas plenas, vsque ad alteram diem expletionis hebdomadæ septimæ, 2
id est, quinquaginta dies: & sic offeretis sacrificium nouum Domino ex omnibus habitaculis vestris. Mense septimo, prima die mensis erit vobis sabbatum, memoriale, clangentibus tubis, & vocabitur sanctum: omne opus seruile 3
non facietis in eo, & offeretis holocaustum Domino. Decimo die mensis huius septimi, dies expiationum erit celeberrimus, & vocabitur sanctus: affligetisque animas vestras in eo, 4
& offeretis holocaustum Domino. Omne opus seruile non facietis in tempore diei huius: quia dies propitiationis est, vt propitietur vobis Dominus Deus vester: Omnis anima, quæ afflicta non fuerit die hac, peribit de populis suis: & quæ operis quippiam fecerit, delebo eam de populo suo. Nihil ergò operis facietis in eo: legitimum sempiternum erit vobis in cunctis generationibus, & habitationibus vestris. sabbatum requietionis est, & affligetis animas vestras die nono mensis. A quintodecimo die mensis huius septimi, erunt feriæ tabernaculorum septẽ diebus Domino: Dies primus vocabitur celeberrimus atq; sanctissimus: omne opus 5

Festa Iudæorum.

ſeruile non facietis in eo. Et ſeptem diebus offeretis holocauſta Domino. Dies quoque octauus erit celeberrimus atque ſanctiſſimus, & offeretis holocauſtum Domino: eſt enim cœtus atque collectæ: omne opus ſeruile non facietis in eo. Hæ ſunt feriæ Domini, quas vocabitis celeberrimas atque ſanctiſſimas: &c.

5. IEREMIAE decimoſeptimo: Hæc dicit Dominus: Cuſtodite animas veſtras, & nolite portare pondera in die ſabbati: nec inferatis per portas Ieruſalem. Et nolite eijcere onera de domibus veſtris in die ſabbati, & omne opus nõ facietis: ſanctificate diem ſabbati, ſicut præcepi patribus veſtris.

6. ISAIAE quinquageſimoſexto: Quia hæc dicit Dominus Enuchis; Qui cuſtodierint ſabbata mea, & elegerint quæ ego volui, & tenuerint fœdus meum: Dabo eis in domo mea, & in muris meis locum, & nomen melius à filijs & filiabus: nomen ſempiternum dabo eis, quod non peribit. Et filios aduenæ, qui adhærent Domino, vt colant eum, & diligant nomen eius, vt ſint ei in ſeruos: omnem cuſtodientem ſabbatum ne polluat illud, & tenentem fœdus meum: Adducam eos in montem ſanctum meum, & lætificabo eos in domo orationis meę: holocauſta eorum, & victimæ eorum placebunt mihi ſuper altari meo: quia domus mea, domus orationis vocabitur cunctis populis.

7. APOCALYPSIS primo: Fui in ſpiritu in Dominica die.

8. ACTORVM vigeſimo: Vna autem Sabbati cùm cõueniſſemus ad frangendum panem, Paulus diſputabat cum eis: &c.

9. PRIORIS ad Corinthios decimoſexto: De collectis autem, quæ fiunt in ſanctos, ſicut ordinaui Eccleſijs Galatiæ, ita & vos facite. Per vnam Sabbati vnuſquiſque veſtrum apud ſe ſeponat, recondens quod ei benè placuerit; vt non, cùm venero, tunc collectæ fiant.

Præceptum de colẽdo Sabbato, quomodo ad Chriſtianos pertineat.

10. AVGVSTINVS epiſtola centeſima decimanona ad Ianuarium, capite duodecimo: Ideòque inter omnia illa decem præcepta, ſolum ibi quod de Sabbato poſitum eſt, figuratè obſeruandum præcipitur: quam figuram nos intelligendam, non etiam per ocium corporale celebrandam, * ſuſcepimus. Cùm enim Sabbato ſignificetur ſpiritalis requies, de qua dictum eſt in Pſalmo: Vacate, & videte, quoniam ego ſum Deus; & quò vocantur homines ab ipſo Domino, dicente: Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati eſtis, & ego vos reficiam: tollite iugum meum ſuper vos, & diſcite à me, quia mitis ſum & humilis corde, & inuenietis requiem animabus veſtris: cætera tamen ibi præcepta, propriè ſicut præcepta ſunt, ſine vlla figurata ſignificatione obſeruamus. Nam & idola non colere manifeſtè didicimus, & non accipere in vanum nomen Domini Dei noſtri, & honorare patrem & matrem, & non mœchari, non occidere, non furari, non falſum teſtimonium dicere, non concupiſcere vxorem proximi, non concupiſcere vllam rem proximi, non figuratè aliud prætendunt, & myſticè aliud ſignificant; ſed ſic obſeruantur, vt ſonant. Obſeruare tamen diem Sabbati non ad literam iubemur, ſecundùm ocium ab opere corporali, ſicut obſeruant Iudæi: & ipſa eorum obſeruatio, quia ita præcepta eſt, niſi aliam quandam ſpiritalem requiem ſignificet, ridenda iudicatur. Vndè non inconuenienter intelligimus ad amorem excitandum, quo ad requiem tendimus, valere omnia quæ figuratè in ſcripturis dicuntur, quandoquidem id ſolùm in decalogo figuratè præcipitur, vbi requies commendatur, quæ vbique amatur, ſed in ſolo Deo certa & ſancta inuenitur.

* al. ſuſpicemur.

Pſal. 45.

Matt. 11.

Exod. 20. Deut. 5.

11. DEINDE capite decimotertio: Dies tamen Dominicus, non Iudæis, ſed Chriſtianis reſurrectione Domini declaratus eſt, & ex illo habere cœpit feſtiuitatem ſuam. Animæ quippe omnium ſanctorum, ante reſurrectionem corporis, ſunt quidem in requie, ſed in ea non ſunt actione, qua corpora recepta vegetantur. Talem quippe actionem ſignificat dies octauus, qui & primus: quia non aufert illam requiem, ſed glorificat. Non enim redit cum corpore difficultas ex corpore, quia nec corruptio. Oportet enim corruptibile hoc indui incorruptionem, & mortale hoc indui immortalitatem. Quapropter ante reſurrectionem Domini, quamuis ſanctos Patres plenos ſpiritu prophetico octauæ ſacramentum nequaquam lateret, quo ſignificatur reſurrectio: nam & pro octaua Pſalmus inſcribitur, & octauo die circuncidebantur infantes, & in Eccleſiaſte ad duorum teſtamentorum ſignificationem dicitur: Da illis ſeptem, & illis octo. reſeruatum eſt tamen & occultatum, & ſolum celebrandum ſabbatum traditum eſt, quia erat anteà requies mortuorum: reſurrectio autem nullius erat, donec veniret Chriſtus, qui reſurgens ex mortuis, iam non moreretur, & mors illi vltrà non dominaretur. Sed poſtquàm facta eſt talis reſurrectio in corpore Dominico, vt præiret in capite Eccleſiæ, quod corpus Eccleſiæ ſperaret in fine, iam etiam dies Dominicus, id eſt, octauus, qui & primus, inciperet celebrari, ipſa etiam cauſa intelligitur, cur ad obſeruandum Paſcha, vbi agnum occidere & comedere iubentur, cùm manifeſtiſſimè paſſionem Domini præfiguret, non eis ita præceptum eſt, vt attenderent occurrere Sabbatum, & cum menſe nouorum & tertiam lunæ hebdomadam concurrere, vt eundem quoque diem Dominus potiùs ſua paſſione ſignaret, qui etiam Dominicum, ideſt, octauum, qui & primus eſt, declaraturus aduenerat.

Dies Dominicus in locum Sabbati ſucceſſit apud Chriſtianos.

1. Cor. 15.

Eccleſ. 11.

Rom. 6.

12. ITEM epiſtola cẽteſima decimaoctaua ad Ianuarium, capite primo: Illa quę non ſcripta, ſed tradita cuſtodimus, quæ quidem toto terrarum orbe obſeruantur, dantur intelligi, vel ab ipſis Apoſtolis, vel plenarijs concilijs, quorum eſt in Eccleſia ſaluberrima authoritas, commẽdata atque ſtatuta retineri, ſicuti quòd Domini paſſio & reſurrectio, & aſcenſio in cælum, & aduentus de cælo Spiritus ſancti, anniuerſaria ſolennitate celebrantur, & ſi quid aliud tale occurrerit, quod ſeruatur ab vniuerſa, quacunque ſe diffundit Eccleſia.

Anniuerſariæ ſolennitates Chriſtianorum ab Apoſtolis inſtitutæ, vel à plenarijs Concilijs.

13. IDEM ſermone centeſimo quinquageſimoquarto de tempore: Venerabilis eſt hic dies, qui Dominicus dies, & dies primus atque perfectus eſt, & dies clarus, in quo viſa eſt prima lux. In quo tranſgreſſi ſunt filij Iſrael mare rubrum ſiccis pedibus, & in quo pluit manna filijs Iſrael in deſerto, & quo Dominus baptizatus eſt in Iordane. Quo vinum de aqua in Cana Galilææ factum eſt, quo benedixit Dominus quinque panes, quibus ſatiauit quinque millia hominum. In quo reſurrexit Dominus à morte, quo intrauit Dominus in domos clauſas, vbi erant diſcipuli

Diei Dominicæ cõmendatio.

Gen. 1.
Exod. 14.
Exod. 16.
Matth. 3.
Ioan. 2.
Matth. 14.
Ioan. 20.

Actor. 2. discipuli congregati propter metum Iudęorum: in quo spiritus sanctus descendit in Apostolos, & in quo speramus Dominum nostrum Iesum Christum ad iudicium venturum: in quo

Isa. 30. die omnis creatura reformabitur in melius, vt sol & luna septuplum lumen accipiant, & sancti homines vitam æternam propter merita bonæ obedientiæ recipiant à Deo.

In Romano est 7. Dominicæ diei excellentia. 14. Leo Magnus epistola octogesimaprima ad Dioscorum, capite primo: Dies resurrectionis Dominicæ tantis diuinarum dispensationum mysteriis est consecrata, vt quicquid est à Domino insignius constitutum, in huius diei dignitate sit gestum. In hac mundus sumpsit exordium, in hac per resurrectionem Christi, &

Gen. 1. Marc. 16. mors interitum, & vita accepit initium. In hac Apostoli à Domino prædicandi omnibus gentibus Euangelii tubam sumunt, & inferendum

Matth. 28. vniuerso mundo sacramentum regenerationis

Ioan. 20. accipiunt. In hac (sicut beatus Ioannes Euangelista testatur) congregatis in vnum discipulis: ianuis clausis, cùm ad eos Dominus introisset, insufflauit, & dixit: Accipite Spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis;

Ioan. 14. & 16. Actor. 2. & quorum detinueritis, detenta erunt. In hac denique promissus à Domino Apostolis Spiritus sanctus aduenit.

15. Ioannis quarto: Sed venit hora, & nũc est, quando veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu & veritate. Nam & Pater tales quærit qui adorent eum. Spiritus est Deus, & eos qui adorant eũ, in spiritu & veritate oportet adorare.

1. B Deuteronomii quinto: Obserua diem Sabbati, &c. vt suprà, hac quæstione, A testimonio tertio.

2. Numerorvm decimoquinto: Factum est autem, cùm essent filij Israel in solitudine, & inuenissent hominem colligentem ligna in die Sabbati, obtulerunt eum Moysi & Aaron & vniuersæ multitudini. Qui recluserunt eum in carcerem, nescientes quid super eo facere deberent. Dixitque Dominus ad Moysen: Morte moriatur homo iste. obruat eum lapidibus omnis turba extra castra. Cúmque eduxissent eum foras, obruerunt lapidibus, & mortuus est sicut præceperat Dominus.

3. Levitici vigesimotertio: vt suprà, hac quæstione, A testimonio quarto.

4. Ignativs in epistola ad Philippenses: Dies festos nolite inhonorare.

5. Leo Magnus sermone tertio de Quadragesima: Si rationabile & quodammodò religiosum videtur, per diem festum in vestitu nitidiore prodire, & habitu corporis hilaritatem mẽtis ostendere: si ipsam quoque orationis domũ propensiore tunc cura & ampliore cultu, quantum possumus, adornamus: nónne dignum est, vt anima Christiana, quæ verum viuumque Dei templum est, speciem suam prudenter exornet, & redemptionis suæ celebratura sacramentum, omni circunspectione præcaueat, ne vlla eam macula iniquitatis obfuscet, aut duplicis cordis ruga dedecoret? Nam quid prodest honestatis formam præferens cultus exterior, si interiora hominis aliquorum sordeant contaminatione vitiorum? Omnia igitur, quæ animi puritatem, & speculum mentis obnubilant, abstergenda sedulò, & quadam elimatione radenda sunt. Scruterur quisque conscientiã suam, seque ante se statuat proprij censura iudicij &c. Vnde quia dum mortali carne circundamur, non desinit nobis antiquus hostis laqueo peccati vbique prætendere, & tunc maximè aduersus Christi membra sæuire, quando ab eis sunt celebranda sacratiora mysteria, meritò doctrina spiritus sancti hac eruditione imbuit populum Christianum, vt ad Paschale festum, quadraginta dierum continentia se præparet.

Ad festum Paschæ celebrandum quadragesimali ieiunio præparamur ex Spiritus sancti doctrina.

6. Gregorivs libro vndecimo epistolarum, epistola tertia ad Romanos ciues: Dominicorum die à labore terreno cessandum est, atque omnimodò orationibus insistendum, vt si quid negligentiæ per sex dies agitur, per diem resurrectionis Dominicæ precibus expietur.

Die Dominico quid agendum.

7. Hieronymvs in caput quartum ad Galatas: Dicat aliquis: Si dies obseruare non licet, & menses, & tempora, & annos, nos quoque simile crimen incurrimus, quartam sabbati obseruantes, & parascenen, & diem Dominicam, & ieiunium Quadragesimæ, & Paschæ festiuitatem, & Pentecostes lætitiam, & pro varietate regionum, diuersa in honore martyrum tempora constituta. Ad quod qui simpliciter respondebit, dicet; Non eosdem Iudaicæ obseruationis dies esse, quos nostros. Nos enim non azymorum pascha celebramus, sed resurrectionis & crucis. Nec septem, iuxta morem Israel, numeramus hebdomadas in Pentecoste; sed Spiritus sancti veneramur aduentum. Et ne inordinata congregatio populi fidem minueret in Christo, propterea dies aliqui constituti sunt, vt in vnum omnes pariter veniremus.

A Paulus prohibeat quosuis dies obseruari à Christianis.

Iudaica festa non celebrantur à Christianis.

Cur dies festi instituti sint.

8. Avgvstinvs in libro contra Adimantum Manichæi discipulum, capite decimosexto: Nos quoque & Dominicum diem, & Pascha solenniter celebramus, & quaslibet alias Christianas dierum festiuitates. Sed quia intelligimus quò pertineant, non tempora obseruamus, sed quæ illis significantur temporibus.

Solennitates Christianorum.

9. Idem sermone ducentesimo quinquagesimoprimo de tempore: Sciendum est, fratres charissimi, quòd ideò à sanctis patribus nostris constitutum est Christianis & mandatum, vt in solennitatibus Sanctorum, & maximè in Dominicis diebus, ocium haberent, & à terreno negocio vacarent, vt paratiores & promptiores essent ad diuinum cultum, cùm non haberent, quod eos indè retraderet incommodum, reliquerẽtque eo tempore terrenam solicitudinem: quò faciliùs possent Dei intendere voluntatem. Indè ipse Dominus per prophetam dicit; Vacate, & videte, quoniam ego sum Deus. At hi, qui diuersis curis ac negocijs implicati, hanc sententiam Dei spernunt, & diuinæ contemplationi vacare nolunt, timeo quòd in futuro iudicio illis ianuam Domini pulsantibus atque aperiri poscentibus, Dominus respondeat; Amen dico vobis, nescio vos. Discedite à me omnes, qui operamini iniquitatem. Et qui modò Deum quærere negligunt, ab ipso tunc respuuntur. Idcircò fratres mei, non sit vobis molestum, in Dominicis diebus, & in Natalitijs Sanctorum, diuino studere cultui. Dominicum ergò diem Apostoli, & Apostolici viri ideò religiosa solennitate habendum sanxerunt, quia in eodem redemptor noster à mortuis resurrexit. Quique ideò Dominicus appellatur, vt in eo à terrenis operibus vel mundi illecebris abstinentes, tantùm diuinis cultibus seruiamus: dantes scilicet diei huic honorem

Cur à terrenis negotijs Christiani feriantur diebus festis & Dominicis.

Psal. 45.

Luc. 13.

Cur dies Dominicus et Apostolorum festi institutione celebretur.

Matth. 28.

Diebus festis sicut ornantur corpora & templa, ita & anima suis ornamentis exornanda est, & à vitijs purganda.

& reuerentiam, propter ſpem reſurrectionis noſtræ, quam habemus in illa. Nam ſicut ipſe Dominus Ieſus Chriſtus, & Saluator reſurrexit à mortuis, ita & nos reſurrecturos in nouiſſimo die ſperamus. Apparet autem, hunc etiam in ſcripturis ſanctis eſſe ſolennem. Ipſe enim eſt primus dies ſeculi, in ipſo formata ſunt elementa mundi, in ipſo creati ſunt angeli, in ipſo quoque à mortuis reſurrexit Chriſtus, in ipſo de cœlis Spiritus ſanctus ſuper Apoſtolos deſcendit, manna in eodem in eremo primùm de cœlo datum eſt. His enim ſpeciebus, ac talibus indicijs, Dominica dies extat inſignis. Ac ideò ſancti doctores Eccleſiæ decreuerunt, omnem gloriam Iudaici Sabbatiſmi in illam transferre, vt quod ipſi in figura, nos celebremus in veritate: quia tunc erit requies noſtra vera, quando reſurrectio fuerit perpetrata, & remuneratio in anima & corpore ſimul perfecta. Obſeruemus ergò diem Dominicam, fratres, & ſanctificemus illam, ſicut antiquis præceptum eſt de Sabbato, dicente Legiſlatore: A veſpera vſque ad veſperã celebrabitis Sabbata veſtra. Videamus ne ocium noſtrum vanum ſit, ſed à veſpera diei Sabbati, vſque ad veſperam diei Dominici, ſequeſtrati à rurali opere, & ab omni negocio, ſoli diuino cultui vacemus. Sic quoque ſanctificamus ritè Sabbatum Domini, dicente Domino, Omne opus non facietis in eo. Veniat ergo, cuicunque poſſibile ſit, ad veſpertinam atque nocturnam celebrationem, & oret ibi in conuentu Eccleſiæ pro peccatis ſuis Deum. Qui verò hoc non poſſit, ſaltem in domo ſua oret, & non negligat Deo ſoluere votum, ac reddere penſum ſeruitutis. In die verò, nullus ſe à ſacra Miſſarum celebratione ſeparet, neque ocioſus quis domi remaneat, cæteris ad Eccleſiam pergentibus, neque in venatione ſe occupet, & diabolico mancipetur officio, circumuagando campos & ſyluas, clamorem & cachinnum ore exaltans; non gemitum, nec orationis verba ex intimo pectore ad Deũ proferẽs.

Die Dominico quæ feriãda celebrent. Gen. 1. Act 2. Exod 16.

Sabbati celebratio abrogata.

Exod 20. Leui 23.

Quibus ſtudijs vacandum in diebus feſtis.

10. CONCILIVM Moguntinum canone trigeſimoſexto.

11. SECVNDVM Matiſconenſe canone primo.

12. ET Agathenſe canone vigeſimoprimo.

13. ET quadrageſimoſeptimo: vide infrà in tractatu de præceptis Eccleſiæ, quæſtione decimaquarta.

XII.

Quæ ſumma eſt horum trium præceptorum?

A HÆC tria priora quidem præcepta, quæ ſunt[a] primæ tabulæ, nos cò inſtituunt, vt verum Deo cultum præſtemus, interiorem ſcilicet & exteriorem, corde, ore, & opere, priuatim & publicè.

[a] Aug. q. 71. in Exodum, & in Pſal. 32. cõcionc. 1.

B Reliqua ſeptem, quæ porro ſequuntur, præcepta ſecundæ tabulæ dicuntur, in hoc addita, vt noſtrum erga proximum officium explicent.

TESTIMONIA.

1. A AVGVSTINVS quæſtione ſeptuageſimaprima ſuper Exodum: Quæritur, decem præcepta legis quemadmodum diuidenda ſint: vtrum quatuor ſint, vſque ad præceptum de Sabbato, quæ ad ipſum Deum pertinent: ſex autem reliqua, quorum primum eſt, Honora patrem & matrem, quæ ad hominem pertinent: an potiùs illa tria ſint, & iſta ſeptem. Qui enim dicunt illa quatuor eſſe, ſeparant quod dictum eſt: Non erunt tibi dij alij præter me: vt aliud præceptum ſit: Non facies tibi idolum: & cætera: vbi figmenta colenda prohibentur. Vnum autem volunt eſſe: Non concupiſces vxorem proximi tui: &; Non concupiſces domum proximi tui, & omnia vſque in finem. Qui verò illa tria eſſe dicunt, & iſta ſeptem vnum volunt eſſe, quicquid de vno colendo Deo præcipitur, ne aliquid aliud præter illum pro Deo colatur. Hæc autem extrema præcepta in duo diuidunt, vt aliud ſit præceptum; Non concupiſces vxorem proximi tui: & aliud; Non concupiſces domum proximi tui, non ſeruum, non ancillam, non bouem, non aſinum, nec omnia quæcunque illius ſunt. Decem tamen eſſe præcepta neutri ambigunt, quoniam hoc ſcriptura teſtatur. Mihi tamen videntur congruentiùs accipi tria illa, & iſta ſeptem, quoniam Trinitatem videntur illa, quæ ad Deum pertinent, inſinuare diligentius intuentibus. Et reuera quod dictum eſt; Non erunt tibi dij alij præter me: hoc ipſum perfectiùs explicatur cum prohibentur colenda figmenta. Concupiſcẽtia porrò vxoris alienæ, & concupiſcentia domus alienæ, tantũ in peccãdo differunt: vt illi quod dictum eſt; Non concupiſces domum proximi tui: adiuncta ſint & alia, dicẽte ſcriptura; Neque agrum eius, neq; ſeruũ eius, neq; ancillam eius, neq; bouẽ eius, neq; ſubiugales eius, neq; omne pecus eius, neq; quæcunq; proximi tui ſunt. Diſcreuiſſe autem videtur concupiſcentiam vxoris alienæ, à concupiſcentia cuiuſlibet rei alienæ, quando vtrunque ſic cœpit; Non concupiſces vxorẽ proximi tui: &; Non concupiſces domũ proximi tui: & huic cœpit cætera adiungere. Non autẽ cùm dixiſſet; Non cõcupiſces vxorem proximi tui: huic connexuit alia, dicens; Neque domum eius, neque agrũ eius, neq; ſeruũ eius, &c. ſed omninò apparent hæc eſſe coniuncta, quæ in vno præcepto videntur contineri, & diſcreta ab illo, vbi vxor nominata eſt. Illud autem vbi dictum eſt; Non erunt tibi dij alij præter me: apparet huius rei diligentiorem executionem eſſe in iis, quæ ſubiecta ſunt. Quòd enim pertinet; Non facies tibi idolum, neque vllum

Quot ſint primæ tabulæ præcepta, & quot ſecundæ.

primæ tabulæ, & ſecundæ ſeptem præcepta.

Augustinus exiſtimat potiùs tria conſtituẽda

Deut 5. Exod 20. ſecundùm lxx.

vllum ſimulacrum : quæcunque in cœlo ſunt ſurſum, & quæcũque in terra deorſum, & quæcũque in aqua ſub terra, non adorabis ea, neque ſeruies illis: niſi ad id quod dictum eſt, Non erunt tibi dij alij præter me? Et paulò pòſt: In illis duobus præceptis non mœchandi, & non furandi, ipſa opera notata ſunt: in his verò extremis, ipſa concupiſcentia: quæ tantum differunt, vt aliquando mœchetur, qui non concupiſcit vxorem proximi, cum alia aliqua cauſa illi miſcetur: aliquando autem concupiſcat, nec ei miſceatur, pœnam timens: & hoc fortaſsè lex oſtendere voluit, quòd vtraque peccata ſint. Et in fine eiuſdem quæſtionis: Si furti nomine benè intelligitur omnis illicita vſurpatio rei alienæ: non enim rapinam permiſit, qui furtum prohibuit; ſed vtique à parte totum intelligi voluit, quicquid illicitè rerum proximi auferetur: profectò & nomine mœchiæ, omnis illicitus concubitus, atque illorum membrorum non legitimus vſus prohibitus debet intelligi. Et quod dictum eſt; Non occides: non putandum eſt fieri contra hoc præceptum, quando lex occidit, vel occidi aliquem Deus iubet. Ille enim facit qui iubet, quando miniſterium negare non licet.

Quomodò differant ſextum & ſeptimum mandatum à nono & decimo.

Nomine furti & mœchiæ quid intelligatur.

Quinti præcepti explicatio.

2. IDEM in Pſalmum trigeſimumſecundum, concione prima: Cùm attendis ſuperiora dona Dei, quid tibi contulerit præceptorum, qua doctrina cæleſti te imbuerit, quid tibi deſuper ex illius veritatis fonte præceperit, conuertere & ad Pſalterium, & pſalle Domino in pſalterio decem chordarum. Præcepta enim legis decem ſunt. In decem præceptis legis habes pſalterium. Perfecta res eſt. Habes ibi dilectionẽ Dei in tribus, & dilectionem proximi in ſeptem. Et vtique nõſti Domino dicente, quia in his duobus præceptis tota lex pendet & prophetæ. Dicit tibi Deus deſuper, quia Dominus Deus tuus, Deus vnus eſt. Habes vnam chordam. Nõ accipias in vanum nomen Domini Dei tui: habes alteram chordam. Obſerua diem Sabbati, non carnaliter, non Iudaicis delicijs, qui ocio abutuntur ad nequitiam. Melius enim vtique tota die foderent, quàm tota die ſaltarent. Sed tu cogitans requiem in Deo tuo: & propter ipſam requiem omnia faciens, abſtine ab opere ſeruili. Omnis enim qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati: & vtinam hominis, & non peccati. Hæc tria pertinent ad dilectionem Dei; cuius cogita vnitatem, veritatem, & voluntatem. Eſt enim quædam voluntas in Domino, vbi verum ſabbatum, vera requies. Vndè dicitur; Delectare in Domino, & dabit tibi petitiones cordis tui. Quis enim ſic delectat, quàm ille, qui fecit omnia quæ delectant? In his tribus charitas Dei, in ſeptem aliis charitas proximi, ne facias alij quod pati non vis. Honores patrem & matrem: quia vis te honorari à filijs tuis. Non mœchaberis: quia nec mœchari vxorem tuam poſt te vis. Non occides: quia & occidi non vis. Non fureris: quia furtum pati non vis. Non falſum teſtimonium dicas: quia odiſti aduerſum te falſum teſtimonium dicentem. Non concupiſces vxorem proximi tui: quia & tuam non vis ab alio concupiſci. Non concupiſces rem aliquam proximi tui: quia ſi quis tuam concupiſcit, diſplicet tibi. Conuerte & in te linguam, quando tibi diſplicet, qui tibi nocet. Hæc omnia præcepta Dei ſunt, ſapientia donante data ſunt, deſuper ſonant. Tange pſalterium, imple legem, quam Dominus Deus tuus non venit ſoluere ſed adimplere. Implebis enim amore, quod timore non poteras.

explicatur: proximi verò, ſeptem. Matth 22. Deut. 6. Leut 5. Ibidem. Minus malè eſſet in die feſto fodere, quã ſaltare. Ioan. 8.

Deut. 5.

Dilectio Dei tribus præceptis

Pſal. 35.

Tob. 4. Matth. 7. Deut. 5.

Matth. 5.

XIII.

Quid proponit & iniungit quartum præceptum?

A DOCENTVR hîc filii quid ſuis debeant parentibus, quorum & ope in hanc lucem editi, & labore liberaliter ſunt educati. Docentur & [a] ſubditi, ſuum deferre officium maioribus, id eſt, omnibus qui dignitate & poteſtate quadam ſiue in politicis, ſiue in eccleſiaſticis magiſtratibus gerendis, præcellunt.

Deu. 5. b. Coloſ. 3. d. Eph. 6. a. Eccli. 3. a. b. Prou. 23. c. Tobiæ 4. a.

a Rom. 13. a. b. Hebr. 13. c. Tit. 3. a. 2. c. 1. Tim. 2. a. 6. a. 1. Pet. 2. c 5. b. Epheſ. 6. a. Coloſſ. 3. d.

B Debent autem & illi parentibus, & hi maioribus ſuis tum interiorem, tum exteriorem [b] quandam reuerentiam & obſeruantiam, [c] opem itidem & obedientiam.

C Vetatur præterea, ne quacunque ratione vel [d] offendamus, vel contriſtemus perſonas eiuſmodi ſublimiores, ſiue verbis aut ſignis, ſiue factis id committatur.

b Leu. 19. f. 1. Pet. 2. c. Geneſ. 43. f. 1. Tim. 6. a. Eccli. 4 a. Act. 10. d.

c 1. Timoth. 5. c. 1. Cor. 9. a. b. Matt. 10. b. 22 b. Luc. 10. b. Amb. li. 5. hexaem. c. 16.

d Matth. 15 a. Hebr. 13. c. Exod. 21. c. 22. d. Leu. 20. b. Deut. 21. d. 27. c Prou. 20. c. 28. d. 30 b. c. Eccl. 3. b.

TESTIMONIA.

1. A DEVTERONOMII quinto: Honora patrem tuum & matrem, ſicut præcepit tibi Dominus Deus tuus, vt longo viuas tempore, & benè ſit tibi in Terra, quam Dominus Deus tuus daturus eſt tibi.

2. AD Coloſſenſes tertio: Filij, obedite parẽtibus per omnia: hoc enim placitũ eſt in Domino.

3. AD Epheſios ſexto: Filij, obedite parentibus veſtris in Domino: hoc enim iuſtum eſt. Honora patrem tuum, & matrem tuam: quod eſt mandatum primum in promiſſione: vt bene ſit tibi, & ſis longæuus ſuper terram.

4. ECCLESIASTICI tertio: Filij ſapientiæ. Eccleſia iuſtorum: & natio illorum, obedientia & dilectio. Iudicium patris audite filij, & ſic facite vt ſalui ſitis. Deus enim honorauit

patrem in filijs: & iudicium matris exquirens, firmauit in filios. Sicut qui theſaurizat, ita & qui honorificat matrem ſuam. Qui honorat patrem ſuum, iucundabitur in filijs. & in die orationis ſuæ exaudietur. Qui honorat patrem ſuum, vita viuet longiore: & qui obedit patri, refrigerabit matrem. Qui timet Dominum, honorat parentes, & quaſi dominis ſeruiet his, qui ſe genuerunt. In opere, & ſermone, & omni patientia honora patrem tuum, vt ſuperueniat tibi benedictio ab eo, & benedictio illius in nouiſſimo maneat. Benedictio patris firmat domos filiorum, maledictio autem matris eradicat fundamenta. Ne glorieris in contumelia patris tui: non enim eſt tibi gloria eius confuſio gloria enim hominis ex honore patris ſui, & dedecus filij pater ſine honore. Fili, ſuſcipe ſenectam patris tui, & non contriſtes eum in vita illius: & ſi defecerit ſenſu, veniam da, & ne ſpernas eum in virtute tua: eleemoſyna enim patris non erit in obliuione. Nam pro peccato matris reſtituetur tibi bonum, & in iuſtitia ædificabitur tibi, & in die tribulationis commemorabitur tuî: & ſicut in ſereno glacies, ſoluentur peccata tua. Quàm malæ famæ eſt, qui derelinquit patrem: & eſt maledictus à Deo, qui exaſperat matrem.

5. PROVERBIORVM vigeſimotertio: Audi patrem tuum, qui genuit te: & ne contemnas cùm ſenuerit mater tua. Iterum: Gaudeat pater tuus, & mater tua, & exultet quæ genuit te.

6. TOBIÆ quarto: Igitur cùm Tobias putaret orationem ſuam exaudiri vt mori potuiſſet, vocauit ad ſe Tobiam filium ſuum, dixitque ei: Audi fili mi verba oris mei, & ea in corde tuo, quaſi fundamentum conſtrue. Cùm acceperit Deus animam meam, corpus meum ſepeli: & honorem habebis matri tuæ omnibus diebus vitæ eius: memor enim eſſe debes, quæ & quanta pericula paſſa ſit propter te in vtero ſuo. Cùm autem & ipſa compleuerit tempus vitæ ſuæ, ſepelias eam circa me.

7. AD Romanos decimotertio: Omnis anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit: Non enim eſt poteſtas niſi à Deo: quæ autem ſunt, à Deo ordinatæ ſunt. Itaque qui reſiſtit poteſtati, Dei ordinationi reſiſtit. Qui autem reſiſtunt, ipſi ſibi damnationem acquirunt: nam principes non ſunt timori boni operis, ſed mali. Vis autem non timere poteſtatem? Bonum fac: & habebis laudem ex illa: Dei enim miniſter eſt tibi in bonum. Si autem malum feceris, time: non enim ſine cauſa gladium portat. Dei enim miniſter eſt: vindex in iram ei, qui malum agit. Ideò neceſſitate ſubditi eſtote non ſolum propter iram, ſed etiam propter conſcientiam. Ideò enim & tributa præſtatis: miniſtri enim Dei ſunt, in hoc ipſum ſeruientes. Reddite ergo omnibus debita: cui tributum, tributum: cui vectigal, vectigal: cui timorem, timorem: cui honorem, honorem.

8. AD Hebræos decimotertio: Obedite præpoſitis veſtris, & ſubiacete eis. Ipſi enim peruigilant quaſi rationem pro animabus veſtris reddituri, vt cum gaudio hoc faciant, & non gementes: hoc enim non expedit vobis.

9. AD Titum tertio: Admone illos principibus: & poteſtatibus ſubditos eſſe, dicto obedire, ad omne opus bonum paratos eſſe, neminem blaſphemare.

10. ET capite ſecundo: Seruos hortare dominis ſuis ſubditos eſſe, in omnibus placentes, non contradicentes, non fraudantes, ſed in omnibus fidem bonam oſtendentes: vt doctrinam Saluatoris noſtri Dei ornent in omnibus.

11. PRIORIS ad Timotheum ſecundo: Obſecro igitur primùm omnium fieri obſecrationes, orationes, poſtulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus: pro regibus, & omnibus, qui in ſublimitate ſunt, vt quietam, & tranquillam vitam agamus in omni pietate, & caſtitate. hoc enim bonum eſt, & acceptum coram Saluatore noſtro Deo.

12. ITEM capite ſexto: Quicunque ſunt ſub iugo ſerui, dominos ſuos omni honore dignos arbitrentur, ne nomen Domini, & doctrina blaſphemetur. Qui autem fideles habent dominos non contemnant, quia fratres ſunt: ſed magis ſeruiant, quia fideles ſunt & dilecti, qui beneficij participes ſunt. Hæc doce, & exhortare.

13. PRIORIS Petri ſecundo capite: Subiecti eſtote omni humanæ creaturæ propter Deum: ſiue regi quaſi præcellenti: ſiue ducibus tanquam ab eo miſſis ad vindictam malefactorum laudem verò bonorum: quia ſic eſt voluntas Dei, vt benefacientes obmuteſcere faciatis imprudentium hominum ignorantiam: quaſi liberi, & non quaſi velamen habentes malitiæ libertatem, ſed ſicut ſerui Dei. Omnes honorate: fraternitatem diligite: Deum timete: Regem honorificate. Serui ſubditi eſtote in omni timore dominis, non tantùm bonis & modeſtis, ſed etiam dyſcolis.

14. ET capite quinto: Similiter adoleſcentes ſubditi eſtote ſenioribus.

15. AD Epheſios ſexto: Serui obedite dominis carnalibus cum timore, & tremore, in ſimplicitate cordis veſtri, ſicut Chriſto: non ad oculum ſeruientes, quaſi hominibus placentes, ſed vt ſerui Chriſti, facientes voluntatem Dei ex animo, cum bona voluntate ſeruientes, ſicut Domino, & non hominibus: ſcientes quoniam vnuſquiſque quodcunque fecerit bonum, hoc recipiet à Domino, ſiue ſeruus, ſiue liber.

16. AD Coloſſenſes tertio: Serui obedite per omnia dominis carnalibus, non ad oculum ſeruientes, quaſi hominibus placentes, ſed in ſimplicitate cordis, timentes Deum. Quodcunque facitis, ex animo operamini ſicut Domino, & non hominibus: ſcientes quòd à Domino accipietis retributionem hæreditatis.

18 LEVITICI decimonono: Coram cano capite conſurge, & honora perſonam ſenis: & time Dominum Deum tuum. ego ſum Dominus.

2. PRIORIS Petri ſecundo: Subiecti eſtote &c. vt paulo ante, A teſtimonio decimotertio.

3. GENESIS quadrageſimotertio: Ingreſſus eſt Ioſeph domum ſuam, obtuleruntque ei munera, tenentes in manibus ſuis: & adorauerunt proni in terram. Reuerentia.

4. PRIORIS ad Timotheum ſexto: vt paulo ante A teſtimonio duodecimo.

5. ECCLESIASTICI quarto: Preſbytero humilia animam tuam, & magnato humilia caput tuum.

6. ACTORVM decimo: Et factum eſt cùm introiſſet Petrus, obuius venit ei Cornelius, & procidens ad pedes eius adorauit.

7. PRIORIS

Sustentatio.

7. PRIORIS ad Timotheum quinto : Qui bene præsunt presbyteri, duplici honore digni habeantur : maximè qui laborant in verbo & doctrina. Dicit enim scriptura : Non alligabis os boui trituranti. Et : Dignus est operarius mercede sua.

8. PRIORIS ad Corinthios nono: Quis militat suis stipendijs vnquam ? Quis plantat vineam, & de fructu eius non edit ? Quis pascit gregem, & de lacte gregis non manducat? Nunquid secundùm hominem hæc dico ? An & lex hæc non dicit ? Scriptum est enim in lege Moysi. Non alligabis os boui trituranti. Nunquid de bobus cura est Deo ? An propter nos vtique hoc dicit ? Nam propter nos scripta sunt, quoniam debet in spe qui arat, arare: & qui triturat, in spe fructus percipiendi. Si nos vobis spiritualia seminauimus, magnum est si nos carnalia vestra metamus ? Si alij potestatis vestræ participes sunt, quare non potius nos? Sed non vsi sumus hac potestate : sed omnia sustinemus, ne quod offendiculum demus Euangelio Christi. Nescitis quoniam qui in sacrario operantur, quæ de sacrario sunt, edunt: & qui altari deseruiunt, cum altari participant ? Ita & Dominus ordinauit ijs, qui Euangelium annunciant, de Euangelio viuere.

9. MATTHÆI decimo : Nolite possidere aurum, neque argentum, neque pecuniam in zonis vestris : non peram in via, neque duas tunicas, neque calceamenta, neque virgam : dignus enim est operarius cibo suo.

10. ITEM capite vigesimo secundo : Reddite ergo quæ sunt Cæsaris, Cæsari : & quæ sunt Dei, Deo.

11. LVCÆ decimo : In eadem domo manete edentes, & bibentes quæ apud illos sunt: dignus est enim operarius mercede sua. In quancunque ciuitatem intraueritis, & susceperint vos, manducate quæ apponuntur vobis.

Ciconiarum pietas in parentes.

12. AMBROSIVS libro quinto hexaemeron, capite decimo sexto : Quàm verò rationabilium excedat pietatem ac prudentiam ciconiæ clementia, considerandum, quam nec post exemplum quidem rationabilium quisquam nostrorum imitari poterit. Nam depositi patris artus, per longæuum senectutis plumarum regmine alarúmque remigio nudatos, circunstans soboles pennis proprijs fouet. Et quid dicam collatitio cibo pascit, quando etiam ipsa reparat naturæ dispendia, vt hinc atque inde sublenantes senem fulcro alarum suarum ad volandum exerceant, & in pristinos vsus desueta iam reuocent pij patris membra? Quis nostrum lenare ægrum non fastidiat patrem? Quis fessum senem suis humeris imponat, quod in ipsa historia vix credibile habetur? Quis, vt pius sit, non hoc seruulis mandat obsequium? At verò auibus non est graue, quod pietatis est plenum : non est oneroſum, quod soluitur naturæ debito. Non recusant aues pascere patrem, quod etiam præscripta necessitate, sub terrore pœnarum plerique hominum recusârunt. Aues non scripta, sed nata lex stringit. Aues ad hoc munus nullo præcepto conueniunt, sed gratiæ naturalis officio. Aues non erubescunt reuerendi senis membra portare. Est enim vectura pietatis : quod eò vsque frequenti testificatione percrebuit, vt congruæ mercedem remunerationis inuenerit. Nam Romanorum vsu pia auis vocatur. Et quod vix vni Imperatori consulto Senatus delatum dicitur, hoc istæ aues in commune meruerunt. Habent ergò aues istæ decreta patrum ad propriæ insigne clementiæ. Pios enim filios, patrum prius oportuit iudicio prædicari. Habent etiam vniuersorum suffragia. Nam retributio beneficiorum antipelargosis nominatur. Pelargos enim ciconia dicitur. Virtus itaque ab his nomen accepit, cùm relatio gratiarum ciconiæ vocabulo nuncupatur.

1. C MATTHÆI decimoquinto : Ipse autem respondens, ait illis : Quare & vos transgredimini mandatum Dei propter traditionem vestram ? Nam Deus dixit : Honora patrem & matrem. & : Qui maledixerit patri, vel matri, morte moriatur. Vos autem dicitis: Quicunque dixerit patri, vel matri, Munus quodcunque est ex me, tibi proderit : & non honorificabit patrem suum, aut matrem suam : & irritum fecistis mandatum Dei propter traditionem vestram. Rebelles parentibus.

2. AD Hebræos decimotertio : Obedite præpositis vestris, &c. vt cum gaudio hoc faciant, & non gementes : hoc enim non expedit vobis.

3. EXODI vigesimoprimo : Qui percusserit patrẽ suum aut matrem, morte moriatur. Qui maledixerit patri suo, vel matri, morte moriatur

4. ET vigesimo secundo : Dijs non detrahes, & principi populi tui non maledices. Decimas tuas & primitias tuas non tardabis reddere.

5. LEVITICI vigesimo: Qui maledixerit patri suo, aut matri, morte moriatur: patri, matrique maledixit, sanguis eius sit super eum.

6. DEVTERONOMII vigesimoprimo : Si genuerit homo filium contumacem & protervum, qui non audiat patris aut matris imperium, & coercitus obedire contempserit : apprehendent eum, & ducent ad seniores ciuitatis illius, & ad portam iudicij, dicéntque ad eos : Filius noster iste proteruus & contumax est, monita nostra audire contemnit, commessationibus vacat, & luxuriæ atque conuiuijs : lapidibus eum obruet populus ciuitatis: & morietur, vt auferatis malum de medio vestri, & vniuersus Israel audiens perthmescat.

7. ET capite vigesimoseptimo : Maledictus qui non honorat patrem suum, & matrem. & dicet omnis populus : Amen.

8. PROVERBIORVM vigesimo : Qui maledicit patri suo, & matri, extinguetur lucerna eius in medijs tenebris.

9. ITEM vigesimooctauo : Qui subtrahit aliquid à patre suo, & à matre : & dicit hoc non esse peccatum, particeps homicidæ est.

10. ET capite trigesimo : Generatio, quæ patri suo maledicit, & quæ matri suæ non benedicit, &c. Ibidem: Oculum, qui subsannat patrem, & qui despicit partum matris suæ, effodiant eum corui de torrentibus, & comedant eum filij aquilæ.

11. ECCLESIASTICI tertio : Fili susci pe senectam patris tui, & non contristes eum in vita illius, &c. vt supra.

XIIII.

Quid includit quintum præceptum?

Genes. 9. a. Leuit. 14. c. d. 19. c. Deut. 5. c. & Exod. 20. c 21. b. c. Matt. 5 c. d Luc. 2. b. 1. Ioan. 3. c. Ephes. 4. f. g. Coloss. 3. b Psalm. 4. e. Rom 12. d. Deut. 32. e. Eccli 28 a. b. Heb. 10 f. 12. d a Eph. 4. a. Coloss. 3. b. c. Roman. 12 c. d 1. Pet. 3 b Eph. 6. b. Phil. 4. b. Matt. 6. b. 5. f. g. 18. c. d. Lucæ 6. c. Marc. 11. c. Prou. 24. d.
b Ephes. 4. g.

A NON ſolùm externam prohibet cædem & vim omnem, quæ corpus & vitam proximi lædit, ſed etiam iram, odium, rancorem, indignationem, vindictæ cupiditatem, & quoſuis internos affectus ad proximi læſionem propenſos, amputat.

B Requirit verò [a] animi manſuetudinem, humanitatem, clementiam, comitatem, beneficientiam: nimirum vt iniuriarum facilè obliuiſcamur, nec vindictam expetamus, ſed ita condonemus inuicem offenſas, ſicut in Chriſto Deus [b] nobis donauit.

TESTIMONIA.

1. A GENESIS nono: Sanguinem animarum veſtrarum requiram de manu cunctarum beſtiarum: & de manu hominis, de manu viri, & fratris eius requiram animam hominis. Quicunque effuderit humanum ſanguinem, fundetur ſanguis illius: ad imaginem quippe Dei factus eſt homo.

2. LEVITICI vigeſimoquarto: Qui percuſſerit, & occiderit hominem, morte moriatur. Qui irrogauerit maculam cuilibet ciuium ſuorum: ſicut fecit, ſic fiet ei: fracturam pro fractura, oculum pro oculo, dentem pro dente reſtituet. qualem inflixerit maculam, talem ſuſtinere cogetur. Qui percuſſerit hominẽ, punietur.

3. ET capite decimonono: Non eris criminator, nec ſuſurro in populo. Non ſtabis contra ſanguinem proximi tui. ego Dominus. Non oderis fratrem tuum in corde tuo, ſed publicè argue eum, ne habeas ſuper illo peccatum. Non quæras vltionem, nec memor eris iniuriæ ciuium tuorum.

4. DEVTERONOMII quinto: Non occides.

5. EXODI vigeſimo: Non occides.

6. ET vigeſimoprimo: Qui percuſſerit hominem volens occidere, morte moriatur. Qui autem non eſt inſidiatus, ſed Deus illum tradidit in manus eius: conſtituam tibi locum in quem fugere debeat. Si quis per induſtriam occiderit proximum ſuum, & per inſidias: ab altari meo euelles eum, vt moriatur, &c.

7. MATTHÆI quinto: Audiſtis quia dictum eſt antiquis: Non occides: qui autem occiderit, reus erit iudicio. Ego autem dico vobis: quia omnis, qui iraſcitur fratri ſuo, reus erit iudicio. Qui autem dixerit fratri ſuo, raca: reus erit concilio. Qui autem dixerit, fatue: reus erit gehennæ ignis. Si ergò offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduerſum te: relinque ibi munus tuum ante altare, & vade prius reconciliari fratri tuo: & tunc veniens offeres munus tuũ.

8. IACOBI ſecundo: Qui dixit, Non mœchaberis, dixit & Non occides.

9. PRIMÆ Ioannis tertio: Omnis qui odit fratrem ſuum, homicida eſt. Et ſcitis quoniam omnis homicida non habet vitam æternam in ſemetipſo manentem.

10. AD Epheſios quarto: Iraſcimini, & nolite peccare: ſol non occidat ſuper iracundiam veſtram. Ibidem: Omnis amaritudo, & ira, & indignatio, & clamor, & blaſphemia tollatur à vobis cum omni malitia.

11. AD Coloſſenſes tertio: Nunc autem deponite & vos omnia: iram, indignationem, malitiam, blaſphemiam, turpem ſermonem de ore veſtro.

12. PSALMO quarto: Iraſcimini, & nolite peccare.

13. AD Romanos duodecimo: Nulli malum pro malo reddentes. Non voſmetipſos defendentes chariſſimi, ſed date locum iræ. ſcriptum eſt enim: Mihi vindicta: ego retribuam, dicit Dominus.

14. DEVTERONOMII trigeſimoſecundo: Mea eſt vltio, & ego retribuam in tempore.

15. ECCLESIASTICI vigeſimooctauo: Qui vindicari vult, à Domino inueniet vindictam & peccata illius ſeruans ſeruabit. Relinque proximo tuo nocenti te: & tunc deprecanti tibi peccata ſoluentur. Homo homini reſeruat iram, & à Deo quærit medelam? In hominem ſimilem ſibi non habet miſericordiam, & de peccatis ſuis deprecatur? Ipſe dum caro ſit, reſeruat iram, & propitiationem petit à Deo? quis exorabit pro delictis illius? Memento nouiſſimorum, & deſine inimicari: tabitudo enim & mors imminent in mandatis eius. Memorare timorem Dei, & non iraſcaris proximo. Memorare teſtamentum Altiſſimi, & deſpice ignorantiam proximi. Abſtine te à lite, & minues peccata: homo enim iracundus incendit litem, & vir peccator turbabit amicos, & in medio pacem habentium immittet inimicitiam. Secundùm enim ligna ſiluæ, ſic ignis exardeſcit: & ſecundùm virtutem hominis, ſic iracundia illius erit, & ſecundùm ſubſtantiam ſuam exaltabit iram ſuam. Certamen feſtinatum incendit ignem: & lis feſtinans effundit ſanguinem: & lingua teſtificans adducit mortem. Si ſufflaueris in ſcintillam, quaſi ignis exardebit: & ſi expueris ſuper illam, extinguetur: vtraque ex ore proficiſcuntur. Suſurro & bilinguis maledictus: multos enim turbauit pacem habentes.

16. AD Hebræos decimo: Scimus qui dixit: Mihi vindicta, & ego retribuam.

17. ET capite duodecimo: Contemplantes ne quis deſit gratiæ Dei: ne qua radix amaritudinis

nis ſurſum germinans impediat, & per illam inquinentur multi.

1. B AD Epheſios quarto: Obſecro itaque vos ego vinctus in Domino, vt dignè ambuletis vocatione, qua vocati eſtis, cum omni humilitate, & manſuetudine, cum patientia, ſupportantes inuicem in charitate, ſoliciti ſeruare vnitatem Spiritus in vinculo pacis.

2. AD Coloſſenſes tertio: Induite vos ergò ſicut electi Dei, ſancti, & dilecti, viſcera miſericordiæ, benignitatem, humilitatem, modeſtiam, patientiam: ſupportantes inuicem, & donantes vobiſmetipſis ▮ quis aduerſus aliquem habet querelam ſicut & Dominus donauit vobis, ita & vos. Super omnia autem hæc, charitatem habete, quod eſt vinculum perfectionis: & pax Chriſti exultet in cordibus veſtris, in qua & vocati eſtis in vno corpore.

3. AD Romanos duodecimo: Benedicite perſequentibus vos: benedicite, & nolite maledicere. Si fieri poteſt, quòd ex vobis eſt, cum omnibus hominibus pacem habentes. Si eſurierit inimicus tuus, ciba illum: ſi ſitit, potum da illi. hoc enim faciens, carbones ignis congeres ſuper caput eius. Noli vinci à malo, ſed vince in bono malum.

4. PRIORIS Petri tertio: In fine autem omnes vnanimes, compatientes, fraterniratis amatores, miſericordes, modeſti, humiles: non reddentes malum pro malo, nec maledictum pro maledicto, ſed econtrariò benedicentes: quia in hoc vocati eſtis, vt benedictionem hæreditare poſſideatis.

5. AD Epheſios ſexto: Et vos domini eadem facite illis, remittentes minas: ſcientes quia & illorum, & veſter Dominus eſt in cælis: & perſonarum acceptio non eſt apud eum.

6. AD Philippenſes quarto: Et pax Dei, quæ exuperat omnem ſenſum, cuſtodiat corda veſtra, & intelligentias veſtras in Chriſto Ieſu. Decæterò fratres, quæcunque ſunt vera, quæcunque pudica, quæcunque iuſta, quæcunque ſancta, quæcunque amabilia, quæcunque bonæ famæ, ſi qua virtus, ſi qua laus diſciplinæ, hæc cogitate. Quæ & didiciſtis, & accepiſtis, & audiſtis, & vidiſtis in me, hæc agite: & Deus pacis erit vobiſcum.

7. MATTHÆI ſexto: Si enim dimiſeritis hominibus peccata eorum: dimittet & vobis pater veſter cæleſtis delicta veſtra. Si autem non dimiſeritis hominibus: nec pater veſter dimittet vobis peccata veſtra.

8. ET capite quinto: Audiſtis quia dictum eſt: oculum pro oculo, & dentem pro dente. Exod. 21. Deut. 19. Ego autem dico vobis, non reſiſtere malo: ſed ſi quis te percuſſerit in dexteram maxillam tuam, præbe illi & alteram: Et ei, qui vult tecum iudicio contendere, & tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium & quicunque te angariauerit mille paſſus, vade cum illo & alia duo. Qui petit à te, da ei: & volenti mutuari à te, ne auertaris. Audiſtis quia dictum eſt: Diliges Leuit. 19. proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum. Ego autem dico vobis: Diligite inimicos veſtros, benefacite his, qui oderunt vos: & orate pro perſequentibus, & calumniantibus vos: vt ſitis filij patris veſtri, qui in cælis eſt: qui ſolem ſuum oriri facit ſuper bonos, & malos: & pluit ſuper iuſtos & iniuſtos. Si enim diligitis eos, qui vos diligunt, quam mercedem habebitis? nonne & publicani hoc faciunt? Et ſi ſalutaueritis fratres veſtros tantùm, quid amplius facitis? nonne & Ethnici hoc faciunt? Eſtote ergò vos perfecti, ſicut & pater veſter cæleſtis perfectus eſt.

9. ITEM decimooctauo: Accedens Petrus ad eum, dixit: Domine quoties peccabit in me frater meus, & dimittam ei? vſque ſepties? Dicit illi Ieſus: Non dico tibi vſque ſepties: ſed vſque ſeptuagies ſepties. Ibidem: Nonne ergò oportuit & te miſereri conſerui tui, ſicut & ego tuî miſertus ſum? &c.

10. LVCÆ ſexto: Dimittite, & dimittemini.

11. MARCI vndecimo: Cùm ſtabitis ad orandum, dimittite ſi quid habetis aduerſus aliquem: vt & pater veſter qui in cælis eſt, dimittat vobis peccata veſtra, &c.

12. PROVERBIORVM vigeſimoquarto: Ne dicas: Quo modo fecit mihi, ſic faciam ei: reddam vnicuique ſecundùm opus ſuum.

13. AD Epheſios quarto: Eſtote inuicem benigni, miſericordes, donantes inuicem: ſicut & Deus in Chriſto donauit vobis.

X V.

Quid habet ſextum præceptum?

A PROHIBET fornicationem, adulterium, & omnem concubitum illegitimum, ac impuram qualemcunque libidinem. Leuit. 20. b.d. 19. f. Deut. 22. c. 23. c. Matth. 5. d Eccl. 41. c.d. 1. Corinth. 6. b.c.d. Epheſ. 4. d. 5. a.b. Prouerb. 6. c.d. Iudæ b.c.d.

B Caueri præterea, & præſcindi vult occaſiones, quæ carnis libidinem irritant ac fouent, vt ſunt [a] obſcœna verba, cantilenæ inhoneſtæ, geſtus impudici. a Coloſſ. 3. a.b. Epheſ. 5. a. 2. Pet. 2. b.c.

C Requirit ex aduerſo fidem [b] in coniugio, tum pudicitiam omnem, ſiue [c] cordis in cogitationibus & deſideriis, ſiue [d] corporis in lingua, facie, oculis, auribus, tactu, atque omni demum habitu cultuque exteriore, vt ſiue ſoli, ſiue cum aliis viuamus, non modò luxus & intemperantiæ notam effugiamus, verumetiam modeſtiam, frugalitatem, continentiámque ſedulò exerceamus. ▮ 1. Theſſ. 4. a. Heb. 13. a. Tob. 4. b. 1. Cor. 7. a.b. b Tob. 3. c. Matth. 15. b. Dan. 13. a.b.f. c Tob. 3. c. Matth. 15. b. Dan. 13. a.b.f. d 1. Tim. 5. b. Eccli. 9. a.b. Iob 31. a.b. Prou. 6. c.d. Geneſ 9. d. Deut. 25. c. Gen. 38. b. 1. Tim. 2. c. 1 Pet. 3. Iſa. 3. c d. Amos 6. a.b. Iac. 5. a. Rom 13. d. Ezech. 16. 1. Tim. 5. a.d.

TESTIMONIA.

1. A LEVITICI vigeſimo: Si mœchatus quis fuerit cum vxore alterius, & adulterium perpetrauerit cum coniuge proximi ſui, morte moriantur & mœchus & adultera. Qui dormierit cum nouerca ſua, &c. & poſt plura alia enormia peccata ita ſubijcitur: Cuſtodite leges meas, atque iudicia, & facite ea: ne & vos euomat terra quam intraturi eſtis & habitaturi. Nolite ambulare in legitimis nationum, quas ego expulſurus ſum ante vos. Omnia enim hæc fecerunt, & abominatus ſum eas.

2. ITEM capite decimonono: Ne proſtituas filiam tuam, ne contaminetur terra, & impleatur piaculo.

3. DEVTERONOMII vigeſimoſecundo: Si dormierit vir cũ vxore alterius, vterque morietur, id eſt, adulter & adultera: & auferes malum de Iſrael. Et paulo ſuperius: Quòd ſi verum eſt quod obijcit, & non eſt in puella inuenta virginitas: eijcient eam extra fores domus patris ſui, & lapidibus obruent viri ciuitatis illius, & morietur: quoniam fecit nefas in Iſrael, vt fornicaretur in domo patris ſui: & auferes malum de medio tui. & ſimilia multa in eodem capite.

4. ET capite vigeſimotertio: Non erit meretrix de filiabus Iſrael, nec ſcortator de filijs Iſrael. Non offeres mercedem proſtibuli, nec pretium canis in domo Domini Dei tui, quidquid illud eſt quod voueris: quia abominatio eſt vtrunque apud Dominum Deum tuum.

5. MATTHÆI quinto: Audiſtis quia dictum eſt antiquis: Non mœchaberis. Ego autem dico vobis: quia omnis, qui viderit mulierem ad concupiſcendum eam, iam mœchatus eſt eam in corde ſuo.

6. ECCLESIASTICI quadrageſimoprimo capite: Erubeſcite à patre & à matre de fornicatione: à reſpectu mulieris fornicariæ. Ne reſpicias mulierem alieni viri, & ne ſcruteris ancillam eius, ne que ſteteris ad lectum eius.

7. PRIORIS ad Corinthios ſexto capite: An neſcitis quia iniqui regnum Dei non poſſidebũt Nolite errare: Neque fornicarij, neque idolis ſeruientes, neque adulteri, neque molles, neque maſculorum concubitores, &c. regnum Dei poſſidebunt. Neſcitis quoniam corpora veſtra membra ſunt Chriſti? Tollens ergò membra Chriſti, faciam membra meretricis? Abſit. An neſcitis quoniam qui adhæret meretrici, vnum corpus efficitur? Erunt enim (inquit) duo in carne vna. Qui autem adhæret Domino, vnius ſpiritus eſt. Fugite fornicationem. Omne peccatum, quodcunque fecerit homo, extra corpus eſt: qui autem fornicatur, in corpus ſuum peccat. An neſcitis quoniam membra veſtra, templum ſunt Spiritus ſancti, qui in vobis eſt, quem habetis à Deo, & non eſtis veſtri? Empti enim eſtis pretio magno. Glorificate, & portate Deum in corpore veſtro.

8. AD Epheſios quarto: Hoc igitur dico, & teſtificor in Domino, vt iam non ambuletis, ſicut & Gentes ambulãt in vnitate ſenſus ſui, tenebris obſcuratum habentes intellectum, alienati à vita Dei per ignorantiam, quæ eſt in illis, propter cæcitatem cordis ipſorum, qui deſperantes, ſemetipſos tradiderunt impudicitiæ, in operationem immunditiæ omnis in auaritiam.

9. ET quinto capite: Fornicatio autem, & omnis immunditia, aut auaritia, nec nominetur in vobis, ſicut decet ſanctos: aut turpitudo, aut ſtultiloquium, aut ſcurrilitas, quæ ad rem non pertinet: ſed magis gratiarum actio. Hoc enim ſcitote intelligentes: quòd omnis fornicator, aut immundus aut auarus quod eſt idolorũ ſeruitus non habet hæreditatẽ in regno Chriſti, & Dei. Nemo vos ſeducat inanibus verbis: propter hęc enim venit ira Dei in filios diffidentiæ.

10. PROVERBIORVM ſexto: Quia mandatum lucerna eſt, & lex lux, & via vitæ increpatio diſciplinæ, vt cuſtodiant te à muliere mala, & à blanda lingua extraneæ. Non concupiſcat pulchritudinem eius cor tuum, ne capiaris nutibus illius: pretium enim ſcorti vix eſt vnus panis: mulier autem viri pretioſam animam capit. Nunquid poteſt homo abſcondere ignem in ſinu ſuo, vt veſtimẽta illius non ardeant? aut ambulare ſuper prunas, vt non comburantur plãtæ eius? ſic qui ingreditur ad mulierem proximi ſui, non erit mundus cùm tetigerit eam. Nõ grandis eſt culpa, cùm quis furatus fuerit: furatur enim vt eſurientem impleat animam: deprehenſus quoque reddet ſeptuplum, & omnem ſubſtantiam domus ſuæ tradet. Qui autem adulter eſt, propter cordis inopiam perdet animam ſuam: turpitudinem & ignominiam congregat ſibi, & opprobrium illius non delebitur: quia zelus & furor viri non parcet in die vindictæ, nec acquieſcet cuiuſquam precibus, nec ſuſcipiet pro redemptione dona plurima.

11. IVDAE in epiſtola ſua canonica: Subintroierunt quidam homines (qui olim præſcripti ſunt in hoc iudicium) impij, Dei noſtri gratiam transferentes in luxuriam, &c. Sicut Sodoma, & Gomorrha, & finitimæ ciuitates ſimili modo exfornicatæ, & abeuntes poſt carnem alteram, factæ ſunt exemplum, ignis æterni pœnam ſuſtinentes. Similiter & hi carnem quidem maculant, dominationem autem ſpernunt, maieſtatem autem blaſphemant. Hi ſunt in epulis ſuis maculæ, conuiuantes ſine timore ſemetipſos paſcentes, &c. Et in fine: Alijs autem miſeremini in timore: odientes & eam, quæ carnalis eſt, maculatam tunicam.

1. B AD Coloſſenſes tertio: Nunc autem deponite & vos omnia: iram, indignationem malitiam, blaſphemiam, turpem ſermonem de ore veſtro. Et paulo ſuperius: Mortificate membra veſtra, quæ ſunt ſuper terram: fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiſcentiam malam, & auaritiam, quæ eſt ſimulacrorum ſeruitus: propter quæ venit ira Dei ſuper filios incredulitatis.

2. AD Epheſios quinto: vt ſupra hac eadem quæſtione A teſtimonio nono.

3. SECVNDÆ Petri ſecundo capite: Et ciuitates Sodomorum, & Gomorrhæorum in cinerem redigens, euerſione damnauit, exemplum eorum, qui impiè acturi ſunt, ponens: & iuſtum Lot oppreſſum à nefandorum iniuria, ac luxurioſa conuerſatione eripuit: aſpectu enim, & auditu iuſtus erat, habitans apud eos, qui de die in diem animam iuſtam iniquis operibus cruciabant. Nouit Dominus pios de

tentatione

tentatione eripere: iniquos verò in diem iudicij reſeruare cruciandos: magis autem eos, qui poſt carnem in concupiſcentia immunditiæ ambulant, dominationémque contemnunt, audaces, ſibi placentes, ſectas non metuunt introducere blaſphemantes. Hi verò velut irrationabilia pecora, naturaliter in captionem, & in perniciem, in his quæ ignorant blaſphemantes in corruptione ſua peribunt, percipientes mercedem iniuſtitiæ, voluptatem exiſtimantes diei delicias: coinquinationes & maculæ delicijs affluentes, in conuiuijs ſuis luxuriantes vobiſcum, oculos habentes plenos adulterij, & inceſſabilis delicti.

1. C PRIORIS ad Theſſalonicenſes quarto: Hæc eſt enim voluntas Dei, ſanctificatio veſtra: vt abſtineatis vos à fornicatione, vt ſciat vnuſquiſque veſtrûm vas ſuum poſſidere in ſanctificatione, & honore: non in paſſione deſiderij, ſicut & Gentes, quæ ignorant Deum.

2. AD Hebræos decimotertio: Honorabile connubium in omnibus, & torus immaculatus. Fornicatores enim, & adulteros iudicabit Deus.

3. TOBIÆ quarto: Omnibus diebus vitæ tuæ in mente habeto Deum: & caue ne aliquando peccato conſentias, & prætermittas præcepta Domini Dei noſtri.

4. PRIORIS ad Corinthios ſeptimo: Vxori vir debitum reddat: ſimiliter autem & vxor viro: Mulier ſui corporis poteſtatem non habet, ſed vir. Similiter autem & vir ſui corporis poteſtatem non habet, ſed mulier. Nolite fraudare inuicem, niſi fortè ex conſenſu ad tempus, vt vacetis orationi. Et nonnullis interiectis: ijs autem, qui matrimonio iuncti ſunt, præcipio non ego, ſed Dominus, vxorem à viro non diſcedere: quòd ſi diſceſſerit, manere innuptam, aut viro tuo reconciliari. Et vir vxorem non dimittat, &c.

5. TOBIÆ tertio: Tu ſcis Domine, (*ait Sara*) quia nunquam concupiui virum, & mundam ſeruaui animam meam ab omni concupiſcentia. Nunquam cum ludentibus miſcui me: neque cum his, qui in lætitate ambulant, participem me præbui. Virum autem cum timore tuo, non cum libidine mea conſenſi ſuſcipere.

6. MATTHÆI decimoquinto: Quæ autem procedunt de ore, de corde exeunt, & ea coinquinant hominem: de corde enim exeunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, fornications, furta, falſa teſtimonia, blaſphemiæ. Hæc ſunt, quæ coinquinant hominem.

7. DANIELIS decimotertio: Videbant eam (*Suſannam*) ſenes quotidie ingredientem, & deambulantem: & exarſerunt in concupiſcentiam eius: & euerterunt ſenſum ſuum, & declinauerunt oculos ſuos vt non viderent cælum, neque recordarentur iudiciorum iuſtorum. Erant ergò ambo vulnerati amore eius, nec indicauerunt ſibi vicißim dolorem ſuum: erubeſcebant enim indicare ſibi concupiſcentiam ſuam &c. Et in fine capitis: Et dixit ei Daniel: Semen Chanaan, & non Iuda, ſpecies decepit te, & concupiſcentia ſubuertit cor tuum.

8. PRIORIS ad Timotheum quinto capite: Adoleſcentiores viduas deuita: Cùm enim luxuriatæ fuerint in Chriſto, nubere volunt: habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt. ſimul autem & otioſæ diſcunt circuire domos: non ſolùm otioſæ, ſed & verboſæ & curioſæ, loquentes quæ non oportet.

9. ECCLESIASTICI nono: Ne reſpicias mulierem multiuolam: ne fortè incidas in laqueos illius. Cum ſaltatrice ne aſſiduus ſis: nec audias illam, ne fortè pereas in efficacia illius. Virginem ne conſpicias, ne fortè ſcandalizeris in decore illius. Ne des fornicarijs animam tuam in vllo: ne perdas te, & hæreditatem tuam. Noli circunſpicere in vicis ciuitatis, nec oberraueris in plateis illius. Auerte faciem tuam à muliere compta, & ne circunſpicias ſpeciem alienam. propter ſpeciem mulieris multi periérunt: & ex hoc concupiſcentia quaſi ignis exardeſcit. Speciem mulieris alienæ multi admirati, reprobi facti ſunt. colloquium enim illius quaſi ignis exardeſcit. Cùm aliena muliere ne ſedeas omninò, nec accumbas cum ea ſuper cubitum: & non alterceris cum illa in vino, ne fortè declinet cor tuum in illam, & ſanguine tuo labaris in perditionem.

10. IOB trigeſimoprimo: Pepigi fœdus cum oculis meis vt ne cogitarem quidem de virgine. Quam enim partem haberet in me Deus deſuper, & hæreditatem Omnipotens de excelſis? Si deceptum eſt cor meum ſuper muliere, & ſi ad oſtium amici mei inſidiatus ſum; ſcortum alterius ſit vxor mea, &c. Hoc enim nefas eſt, & iniquitas maxima.

11. PROVERBIORVM ſexto capite: Vt ſupra, hac eadē quæſtione, A teſtimonio decimo.

12. GENESIS nono: Cùm vidiſſet Cham pater Chanaan, verenda ſcilicet patris ſui eſſe nudata, nunciauit duobus fratribus ſuis foras. At verò Sem & Iaphet pallium impoſuerunt humeris ſuis, & incedentes retrorſum, operuerunt verenda patris ſui: facieſque eorum auerſæ erant, & patris vitilia non viderunt. Euigilans autem Noë ex vino, cùm didiciſſet quæ fecerat ei filius ſuus minor, ait: Maledictus Chanaan, ſeruus ſeruorum erit fratribus ſuis. Dixitque: Benedictus Dominus Deus Sem, ſit Chanaan ſeruus eius. Dilatet Deus Iaphet, & habitet in tabernaculis Sem, ſitque Chanaan ſeruus eius.

13. DEVTERONOMII vigeſimoquinto. Si habuerint inter ſe iurgium viri duo, & vnus contra alterum rixari cœperit, volénſque vxor alterius eruere virum ſuum de manu fortioris, miſeritque manum, & apprehenderit verenda eius: abſcides manum illius, nec flecteris ſuper eam vlla miſericordia.

14 GENESIS trigeſimooctauo: Dixit ergò Iudas ad Onan filium ſuum: Ingredere ad vxorem fratris tui, & ſociare illi, vt ſuſcites ſemen fratri tuo. Ille ſciens non ſibi naſci filios, introiens ad vxorem fratris ſui, ſemen fundebat in terram, ne liberi fratris nomine naſcerentur. Et idcircò percuſſit eum Dominus, quòd rem deteſtabilem faceret.

15. PRIORIS ad Timotheum ſecundo: Volo ergò viros orare in omni loco, leuantes puras manus ſine ira, & diſceptatione. Similiter & mulieres in habitu ornato, cum verecundia, & ſobrietate ornantes ſe, & non in tortis crinibus, aut auro, aut margaritis, vel veſte pretioſa: ſed quod decet mulieres, promittentes pietatem per opera bona.

16. PRIORIS Petri tertio: Similiter & mulieres ſubditæ ſint viris ſuis: vt & ſi qui non

credunt verbo, per mulierum conuerſationem ſine verbo lucrifiant, conſiderantes in timore caſtam conuerſationem veſtram. Quarum non ſit extrinſecus capillatura, aut circundatio auri, aut indumenti veſtimentorum cultus: ſed qui abſconditus eſt cordis homo, in incorruptibilitate quieti & modeſti ſpiritus, qui eſt in conſpectu Dei locuples, &c.

17. ISAIÆ tertio: Et dixit Dominus, Pro eo quòd eleuatæ ſunt filiæ Sion, & ambulauerunt extento collo, & nutibus oculorum ibant & plaudebant, ambulabant pedibus ſuis, & compoſito gradu incedebant: Decaluabit Dominus verticem filiarum Sion, & Dominus crinem earum nudabit. in die illa auferet Dominus ornamentum calceamentorum, & lunulas, & torques, & monilia, & armillas, & mitras, & diſcriminalia, & periſcelidas, & murænulas, & olfactoriola, & inaures, & annulos, & gemmas in fronte pendentes, & mutatoria, & palliola, & linteamina, & acus, & ſpecula, & ſindones, & virtas, & theriſtra. Et erit pro ſuaui odore fœtor, & pro zona funiculus, & pro criſpanti crine caluitium, & pro faſcia pectorali cilicium. Pulcherrimi quoque viri tui gladio cadent, & fortes tui in prælio. Et mœrebunt atque lugebunt portæ eius, & deſolata in terra ſedebit.

18. AMOS ſexto: Væ qui opulenti eſtis in Sion, &c. Qui dormitis in lectis eburneis, & laſciuitis in ſtratis veſtris. Qui canitis ad vocem pſalterij: ſicut Dauid putauerunt ſe habere vaſa cantici. Bibentes vinum in phialis, & optimo vnguento deliburi: & nihil patiebantur ſuper contritione Ioſeph. Quapropter nunc migrabunt in capite tranſmigrantium: & auferetur factio laſciuientium. Iurauit Dominus Deus in anima ſua, dicit Dominus Deus exercituum: Deteſtor ego ſuperbiam Iacob, & domos eius odi, & tradã ciuitatem cum habitatoribus ſuis.

19. IACOBI quinto: Agite nunc diuites, plorate vlulantes in miſeriis veſtris, quæ aduenient vobis. Diuitiæ veſtræ putrefactæ ſunt: & veſtimenta veſtra à tineis comeſta ſunt. Aurum, & argentum veſtrum æruginauit: & ærugo eorum in teſtimonium vobis erit, & manducabit carnes veſtras ſicut ignis. Theſaurizaſtis vobis iram in nouiſſimis diebus. Epulati eſtis ſuper terram, & in luxuriis enutriſtis corda veſtra in die occiſionis.

20. AD Romanos decimotertio: Nox præceſſit, dies autem appropinquauit. Abiiciamus ergò opera tenebrarum, & induamur arma lucis. Sicut in die honeſtè ambulemus: non in comeſſationibus, & ebrietatibus, non in cubilibus & impudicitiis, &c. ſed induimini Dominum Ieſum Chriſtum, & carnis curam ne feceritis in deſideriis.

21. EZECHIELIS decimo ſexto: Viuo ego, dicit Dominus Deus, quia non fecit Sodoma ſoror tua ipſa, & filiæ eius, ſicut feciſti tu, & filiæ tuæ. Ecce hæc fuit iniquitas Sodomæ ſororis tuæ, ſuperbia, ſaturitas panis & abundantia, & ocium ipſius, & filiarum eius: & manum egeno, & pauperi non porrigebant. Et eleuatæ ſunt, & fecerunt abominationes coram me: & abſtuli eas ſicut vidiſti. Et Samaria dimidium peccatorum tuorum non peccauit: ſed viciſti eas ſceleribus tuis, & iuſtificâſti ſorores tuas in omnibus abominationibus tuis, quas operata es. Ergò & tu porta confuſionem tuam, quæ viciſti ſorores tuas peccatis tuis, ſceleratius agens ab eis: iuſtificatæ ſunt enim à te: ergò & tu confundere, & porta ignominiam tuam, quæ iuſtificâſti ſorores tuas.

22. PRIORIS ad Timotheum quinto: Nam quæ (*vidua*) in deliciis eſt, viuens mortua eſt. Teipſum caſtum cuſtodi.

XVI.

Quid docetur in ſeptimo præcepto?

A PROHIBETVR omnis rei alienæ illicita contrectatio & vſurpatio per furtum, rapinam, ſimoniam, vſuras, lucra iniuſta, dolum malum, & quoſuis contractus alios, quibus fraterna læditur charitas, ac proximus fraude circunuenitur. *Leuit. 19 c.g. Epheſ. 4. f 1. Cor. 6. b. Luc. 6. c Act. 8. d 4. Reg. 5. f g Deut. 25. c Pron. 11. a 20. b Eccli. 20. a 1. Theſſ. 4. b*

B Exigit eregionè hoc præceptum, vt in omni negotio ſeu commercio inuiolata ſeruetur æquitas, & proximi vtilitas, ſicubi ſeſe offerat occaſio, quacumque ratione ac ope noſtra promoueatur. *Pſalm. 14. a b Lucæ 6. d Exech. 18. a b c d Rom. 13. b. Matth. 5. f g.*

TESTIMONIA.

1. A LEVITICI decimonono: Non facietis furtum. Non morabitur opus mercenarii tui apud te vſque manè. Nõ facies quod iniquum eſt, nec iniuſtè iudicabis. Nolite facere iniquum aliquid in iudicio, in regula, in pondere, in menſura. Statera iuſta, & æqua ſint pondera, iuſtus modius, æquúſque ſextarius.

2. AD Epheſios quarto: Qui furabatur, iam non furetur: magis autem laboret, operando manibus ſuis, quod bonum eſt, vt habeat vnde tribuat neceſſitatem patienti.

3. PRIORIS ad Corinthios ſexto: Iam quidem omninò delictum eſt in vobis, quòd iudicia habetis inter vos. Quare non magis iniuriam accipitis? quare non magis fraudem patimini? Sed vos iniuriam facitis, & fraudatis: & hoc fratribus. An neſcitis quia iniqui regnum Dei non poſſidebunt? Nolite errare: Neque fornicarii, &c. neque fures, neque auari, neque rapaces, regnum Dei poſſidebunt.

4. LVCÆ ſexto: Si mutuum dederitis his, à quibus ſperatis recipere; quæ gratia eſt vobis? nam & peccatores peccatoribus fœnerantur,

vt

vt recipiant æqualia. Veruntamen diligite inimicos veſtros: benefacite, & mutuum date, nihil inde ſperantes: & erit merces veſtra multa, & eritis filii Altiſſimi, quia ipſe benignus eſt ſuper ingratos & malos.

5. ACTORVM octauo capite: Cùm vidiſſet autem Simon, quia per impoſitionẽ manus Apoſtolorum daretur Spiritus ſanctus, obtulit eis pecuniam, dicens Date & mihi hanc poteſtatem, vt cuicunque impoſuero manus, accipiat Spiritum ſanctum. Petrus autem dixit ad eum: Pecunia tua tecum ſit in perditionem: quoniam donum Dei exiſtimaſti pecunia poſſideri. Non eſt tibi pars, neque ſors in ſermone iſto. cor enim tuum non eſt rectum coram Deo. Pœnitentiam itaque age ab hac nequitia tua: & roga Deum, ſi forte remittatur tibi hæc cogitatio cordis tui. In felle enim amaritudinis, & obligatione iniquitatis video te eſſe. Reſpondens autem Simon, dixit: Precamini vos pro me ad Dominum, vt nihil veniat ſuper me horum, quæ dixiſtis.

6. QVARTI Regum quinto: Dixit Giezi puer viri Dei: Pepercit dominus meus Naaman Syro iſti, vt non acciperet ab eo quæ attulit: viuit Dominus, quia curr̃ poſt eum, & accipiam ab eo aliquid. Et ſecutus eſt Giezi poſt tergum Naaman: quem cùm vidiſſet ille currentem ad ſe, deſilijt de curru in occurſum eius, & ait: Rectène ſunt omnia? Et ille ait: Rectè. dominus meus miſit me ad te, dicens: Modò venerunt ad me duo adoleſcentes de monte Ephraim, ex filiis prophetarum: da eis talentum argenti, & veſtes mutatorias duplices, &c. Et dixit Eliſæus, Vnde venis Giezi? Qui reſpondit: Non iuit ſeruus tuus quoquam. At ille ait: Nonne cor meum in præſenti erat, quando reuerſus eſt homo de curru ſuo in occurſum tuũ? Nunc igitur accepiſti argentum, & accepiſti veſtes, vt emas oliueta, & vineas, & oues, & boues, & ſeruos, & ancillas. Sed & lepra Naaman adhærebit tibi, & ſemini tuo, vſque in ſempiternum. Et egreſſus eſt ab eo leproſus quaſi nix.

7. DEVTERONOMII vigeſimoquinto: Non habebis in ſacculo diuerſa pondera, maius & minus, nec erit in domo tua modius maior & minor. pondus habebis iuſtum & verum, & modius æqualis & verus erit tibi: vt multo viuas tempore ſuper Terram, quam Dominus Deus tuus dederit tibi. abominatur enim Dominus tuus eum, qui facit hæc, & auerſatur omnem iniuſtitiam.

8. PROVERBIORVM vndecimo: Statera doloſa, abominatio eſt apud Dominum: & pondus æquum, voluntas eius.

9. ET capite vigeſimo: Pondus & pondus, menſura & menſura: & vtrunque abominabile eſt apud Deum.

10. ECCLESIASTICI decimo: Nihil agas in operibus iniuriæ. Odibilis coram Deo eſt & hominibus ſuperbia: & execrabilis omnis iniquitas gentium. Regnum à gente in gentem transfertur propter iniuſtitias, & iniurias, & contumelias, & diuerſos dolos.

11. PRIORIS ad Theſſalonicenſes quarto: Nequis ſupergrediatur, neque circumueniat in negotio fratrem ſuum: quoniam vindex eſt Dominus de his omnibus.

1. B PSALMO decimoquarto: Domine quis habitabit in tabernaculo tuo? aut quis requieſcet in monte ſancto tuo? Qui ingreditur ſine macula, & operatur iuſtitiam: Qui loquitur veritatem in corde ſuo, qui non egit dolum in lingua ſua: Nec fecit proximo ſuo malum, &c. Qui iurat proximo ſuo, & non decipit, qui pecuniam ſuam non dedit ad vſuram, & munera ſuper innocentem non accepit: Qui facit hæc, non mouebitur in æternum.

2. LVCÆ ſexto: Ab eo, qui aufert tibi veſtimentum, etiam tunicam noli prohibere. Omni autem petenti te, tribue: & qui aufert quæ tua ſunt, ne repetas. Et prout vultis vt faciant vobis homines, & vos facite illis ſimiliter.

3. EZECHIELIS decimooctauo: Vir ſi fuerit iuſtus, & fecerit iudicium, & iuſtitiam, in montibus non comederit, &c. & hominem non contriſtauerit: pignus debitori reddiderit, per vim nihil rapuerit: ad vſuram non commodauerit, & amplius non acceperit: ab iniquitate auerterit manum ſuam, & iudicium verum fecerit inter virum & virum: in præceptis meis ambulauerit, & iudicia mea cuſtodierit vt faciat veritatem: hic iuſtus eſt, vita viuet, ait Dominus Deus. Quòd ſi genuerit filium latronem effundentem ſanguinem, &c. egenum & pauperem contriſtantem, rapientem rapinas, pignus non reddentem: ad vſuram dantem, & amplius accipientem: nunquid viuet? non viuet. cùm vniuerſa hæc deteſtanda fecerit, morte morietur, ſanguis eius in ipſo erit. Quòd ſi genuerit filium, qui videns omnia peccata patris ſui, quæ fecit timuerit, & non fecerit ſimile eis: virum non contriſtauerit, pignus non retinuerit, & rapinam non rapuerit: à pauperis iniuria auertit manum ſuam, vſuram & ſuperabundantiam non acceperit, iudicia mea fecerit, in præceptis meis ambulauerit: hic non morietur in iniquitate patris ſui, ſed vita viuet, &c.

4. AD Romanos decimotertio: Reddite omnibus debita: cui tributum, tributum: cui vectigal, vectigal: cui timorem, timorem: cui honorem, honorem. Nemini quidquam debeatis: niſi vt inuicem diligatis.

5. MATTHÆI quinto: Audiſtis quia dictum eſt: Oculum pro oculo, & dentem pro dente. Ego autem dico vobis, non reſiſtere malo: ſed ſi quis te percuſſerit in dexteram maxillam, &c. & ei, qui vult tecum iudicio contendere, & tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium. Qui petit à te, da ei: & volenti mutuari à te, ne auertaris. Diligite inimicos veſtros, benefacite his, qui oderunt vos: & orate pro perſequentibus, & calumniantibus vos: vt ſitis filij patris veſtri, qui in cælis eſt.

XVII.

Quid in octauo præcepto comprehenſum eſt?

A PROHIBEMVR eo falſum doloſumve teſtimonium in quenquam proferre, & quoquo modo proximi cauſam in

Leuit. 19 c. Exod 23. a b

Deuter 5. c. 16. d. 19. d. 27 c. Prou 12 c. 4. d. 14. c d 25. c. Iacob. 4. c. 1 Pet. 2 c. Eph. 4 e. f Prou. 17. a. b. c. d 18 b. 19 a. Rom. 1. d. Psalm. 5. a b. c. Apoc. 21. b. c. 22. c. Iacob. 3. a. b. c. d.

iudicio ſubuertere, vel etiam extra iudicium famam illius lædere: quod ſanæ fit à ſuſurronibus, detractoribus, maledicis, criminatoribus, & adulatoribus. Breuiter, omne mendacium, & omnis linguæ contra proximum abuſus hic interdicitur.

Matth 12. c. Coloſſ. 3. b. c. Epheſ. 4. f. g. Prouerb. 15. a. Eccli. 6. a.

B Docemur interim de proximo bene & commode loqui, nempe ad illius defenſionem & vtilitatem, ſine fuco, ſimulatione, inſidiiſve.

TESTIMONIA.

1. A LEVITICI decimonono: Non mentiemini, nec decipiet vnuſquiſque proximum ſuum. Non facies calumniam proximo tuo, nec vi opprimes eum, Non maledices ſurdo. Non facies quod iniquum eſt, nec iniuſtè iudicabis. Iuſtè iudica proximo tuo. Non eris criminator, nec ſuſurro in populo, &c.

2. EXODI vigeſimotertio: Non ſuſcipies vocem mendacij: nec coniunges manum tuam vt pro impio dicas falſum teſtimonium. Non ſequeris turbam ad faciendum malum: nec in iudicio, plurimorum acquieſces ſententiæ, vt à vero deuies. Pauperis quoque non miſereberis in iudicio. Non declinabis in iudicium pauperis. Mendacium fugies. Inſontem & iuſtum non occides: quia auerſor impium. Nec accipies munera, quæ etiam excæcant prudentes, & ſubuertunt verba iuſtorum.

3. DEVTERONOMII quinto: Non loqueris contra proximum tuum falſum teſtimoniũ.

4. ET capite decimo ſexto: Iudices & magiſtros conſtitues in omnibus portis tuis, quas Dominus Deus tuus dederit tibi, per ſingulas tribus tuas: vt iudicent populum iuſto iudicio, nec in alteram partem declinent. Non accipies perſonam, nec munera: quia munera excæcant oculos ſapientum, & mutant verba iuſtorum. Iuſtè quod iuſtum eſt perſequeris: vt viuas, & poſſideas Terram; quam Dominus Deus tuus dederit tibi.

5. ITEM capite decimonono: Non ſtabit teſtis vnus contra aliquem, quicquid illud peccati, & facinoris fuerit: ſed in ore duorum aut trium teſtium ſtabit omne verbum. Si ſteterit teſtis mendax contra hominem, accuſans eum præuaricationis, ſtabunt ambo, quorum cauſa eſt, ante Dominum in conſpectu ſacerdotum & iudicum qui fuerint in diebus illis. Cúmque diligentiſſimè perſcrutantes, inuenerint falſum teſtem dixiſſe contra fratrem ſuum mendacium reddent ei ſicut fratri ſuo facere cogitauit, & auferes malum de medio tuî: vt audientes cæteri timorem habeant, & nequaquam talia audeant facere. Non miſereberis eius.

6. RVRSVM capite vigeſimoſeptimo: Maledictus qui peruertit iudicium aduenæ, pupilli, & viduæ. & dicet omnis populus: Amen.

7. PROVERBIORVM duodecimo: Qui quod nouit loquitur, index iuſtitiæ eſt: qui autem mentitur, teſtis eſt fraudulentus. Eſt qui promittit, & quaſi gladio pungitur conſcientiæ: lingua autem ſapientium ſanitas eſt. Labium veritatis firmum erit in perpetuum: qui autem teſtis eſt repentinus, concinnat linguam mendacij. Dolus in corde cogitantium mala: qui autem pacis ineunt conſilia, ſequitur eos gaudium. Abominatio eſt Domino labia mendacia: qui autem fideliter agunt, placent ei.

8. ET capite quarto: Remoue à te os prauum, & detrahentia labia ſint procul à te.

9. ITEM capite vigeſimoquarto: Time Dominum, fili mi, & regem: & cum detractoribus non commiſcearis: quoniam repente conſurget perditio eorum: & ruinam vtriuſque quis nouit? Cognoſcere perſonam in iudicio non eſt bonum. Qui dicunt impio: iuſtus es: maledicent eis populi, & deteſtabuntur eos tribus. Qui arguunt eum, laudabuntur: & ſuper ipſos veniet benedictio. Labia deoſculabitur, qui recta verba reſpondet. Ne ſis teſtis fruſtrà contra proximum tuum: nec lactes quenquam labijs tuis. Ne dicas: Quo modo fecit mihi, ſic faciam ei: reddam vnicuique ſecundùm opus ſuum.

10. ET capite vigeſimoquinto: Iaculum, & gladius, & ſagitta acuta, homo qui loquitur cõtra proximum ſuum falſum teſtimonium.

11. IACOBI quarto capite: Nolite detrahere alterutrum fratres. Qui detrahit fratri, aut qui iudicat fratrem ſuum, detrahit legi, & iudicat legem.

12. PRIORIS Petri ſecundo: Deponentes igitur omnem malitiam, & omnem dolum, & ſimulationes, & inuidias, & omnes detractiones, ſicut modò geniti infantes, rationabiles, ſine dolo lac concupiſcite.

13. AD Epheſios quarto: Propter quod deponentes mendacium, loquimini veritatem vnuſquiſque cum proximo ſuo: quoniam ſumus inuicem membra: Omnis ſermo malus ex ore veſtro non procedat: ſed ſi quis bonus ad ædificationem fidei vt det gratiam audientibus.

14. PROVERBIORVM decimoſeptimo: Malus obedit linguæ iniquæ, & fallax obtemperat labiis mendacibus. Qui deſpicit pauperem, exprobrat factori eius: & qui ruina lætatur alterius, non erit impunitus. Non decent ſtultum verba compoſita: nec principem labium mentiens. Qui celat delictum, quærit amicitias: qui altero ſermone repetit, ſeparat fœderatos. Plus proficit correptio apud prudentem, quàm centum plagæ apud ſtultum. Semper iurgia quærit malus: angelus autem crudelis mittetur contra eum. Qui iuſtificat impium, & qui condemnat iuſtum, abominabilis eſt vterque apud Deum. Qui vertit linguam, incidet in malum. Munera de ſinu impius accipit, vt peruertat ſemitas iudicij. Non eſt bonum damnum inferre iuſto: nec percutere principem, qui recta iudicat.

15. ET capite decimooctauo: Labia ſtulti miſcent ſe rixis: & os eius iurgia prouocat. Os

ſtulti

ſtulci contritio eius: & labia ipſius, ruina animæ eius. Verba bilinguis, quaſi ſimplicia: & ipſa perueniunt vſque ad interiora ventris.

16 ITEM decimonono capite: Teſtis falſus non erit impunitus: & qui mendacia loquitur, non effugiet.

17 AD Romanos primo: Tradidit illos Deus in reprobum ſenſum: vt faciant ea, quæ non conueniunt, ropletos omni iniquitate, &c. plenos inuidia, homicidio, contentione, dolo, malignitate, ſuſurrones, detractores, Deo odibiles, contumelioſos &c Qui cùm iuſtitiam Dei cognouiſſẽt, non intellexerũt quoniã qui talia agũt, digni ſunt morte: & non ſolùm qui ea faciunt ſed etiam qui conſentiunt facientibus.

18. PSALMO quinto: Odiſti omnes, qui operantur iniquitatem: perdes omnes, qui loquuntur mendacium. Virum ſanguinũ & doloſum abominabitur Dominus. Ibidem: Quoniam non eſt in ore eorum veritas: cor eorum vanum eſt. Sepulcrum patens eſt guttur eorũ, linguis ſuis doloſe agebant, iudica illos Deus. Decidant à cogitationibus ſuis, ſecũdùm multitudinẽ impietatum eorum expelle eos, quoniam irritauerunt te Domine.

19. APOCALYPSIS vigeſimoprimo: Timidis autem, & incredulis &c. & omnibus mendacibus, pars illorum erit in ſtagno ardenti igne, & ſulphure: quod eſt mors ſecunda.

20. Et capite vigeſimoſecundo: Beati, qui lauant ſtolas ſuas in ſanguine Agni: vt ſit poteſtas eorum in ligno vitæ, & per portas intrent in ciuitatem. Foris canes, & venefici, & impudici, & homicidæ, & idolis ſeruientes, & omnis, qui amat, & facit mendacium.

21 IACOBI tertio: Si quis in verbo non offendit: hic perfectus eſt vir. poteſt etiam freno circunducere totum corpus. Si autẽ equis frena in ora mittimus ad conſentiendum nobis, & omne corpus illorum circunferimus. Ecce & naues, cùm magnæ ſint, & à ventis validis minentur, circumferuntur à modico gubernaculo vbi impetus dirigentis voluerit. Ita & lingua modicum quidem membrum eſt, & magna exaltat. Ecce quantus ignis quàm magnam ſyluam incendit? Et lingua ignis eſt, vniuerſitas iniquitatis. Lingua conſtituitur in membris noſtris, quæ maculat totum corpus, & inflammat totam natiuitatis noſtræ inflammata à gehenna. Omnis enim natura beſtiarum, & volucrum, & ſerpentium, & cæterorum domantur, & domita ſunt à natura humana: linguam autem nullus hominum domare poteſt: inquietum malum, plena veneno mortifero. In ipſa benedicimus Deum & Patrem: & in ipſa maledicimus homines, qui ad ſimilitudinem Dei facti ſunt. Ex ipſo ore procedit benedictio, & maledictio. Non oportet, fratres mei, hæc ita fieri. Nunquid fons de eodẽ foramine emanat dulcem, & amaram aquam? Nunquid poteſt, fratres mei, ficus vuas facere, aut vitis ficus? Sic neque ſalſa dulcem poteſt facere aquam. Quòd ſi zelum amarum habetis, & contentiones ſint in cordibus veſtris: nolite gloriari, & mendaces eſſe aduerſus veritatem. non eſt enim iſta ſapientia deſurſum deſcendens: ſed terrena, animalis, diabolica. Vbi enim zelus & contentio: ibi inconſtantia, & omne opus prauum.

1. B. MATTHÆI duodecimo: Bonus homo de bono theſauro profert bona: & malus homo de malo theſauro profert mala. Dico autem vobis, quoniã omne verbum otioſum, quod locuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die iudicij. Ex verbis enim tuis iuſtificaberis, & ex verbis tuis condemnaberis.

2. AD Coloſſenſes tertio: Nunc autem deponite & vos omnia: iram, indignationem, malitiam, blaſphemiam, turpem ſermonem de ore veſtro. Nolite mentiri inuicem. Ibidem: Verbum Chriſti habitet in vobis abundanter, in omni ſapientia, docentes, & commonentes voſmetipſos, pſalmis, hymnis, & canticis ſpiritualibus, in gratia cantantes in cordibus veſtris Deo. Omne, quodcumque facitis in verbo aut in opere, omnia in nomine Domini Ieſu Chriſti, gratias agentes Deo, & Patri per ipſum.

3. AD Epheſios quarto: Omnis ſermo malus ex ore veſtro nõ procedat: ſed ſi quis bonus ad ædificationẽ fidei, vt det gratiam audientibus. Omnis amaritudo, & ira, & indignatio, & clamor, & blaſphemia tollatur à vobis cum omni malitia. Eſtote autem inuicem benigni.

4. PROVERBIORVM decimoquinto: Reſponſio mollis frangit iram: ſermo durus ſuſcitat furorẽ. Lingua ſapientum ornat ſciẽtiam: os fatuorum ebullit ſtultitiam. Lingua placabilis, lignum vitæ: quæ autem immoderata eſt, conteret ſpiritum. Labia ſapientum diſſeminabunt ſcientiam: cor ſtultorum diſſimile erit.

5. ECCLESIASTICI ſexto: Noli fieri pro amico inimicus proximo: improperium enim & contumeliam malus hæreditabit, & omnis peccator inuidus & bilinguis, Verbum dulce multiplicat amicos, & mitigat inimicos: & lingua euchſaris in bono homine abundat.

XVIII.

Duo poſtrema præcepta quid continent?

A VERTANT concupiſcentiam vxoris, ac rei alienæ: vt non ſolùm ab vxore aliena, illicitis commerciis, & externa apertáque iniuſtitia nos abſtineamus, ſed etiam ne voluntate quidem noceamus cuiquam, aut nocere deliberemus.

Deuteron 5.c. Eccli 25.d. Matth 5.d. Roman 11.c. 1. Theſſal. 4 a.b. Iac. 1.c. Iſaiæ. 1. f. Eccli. 5.a. 28. d. Pſal. 9.c. 61.b. Actor. 20 f.

B Igitur hoc vtrunque præceptum cordis ſinceritatem & beneuolentiam erga omnes integram eſſe vult, vt, quæ in rem & ſalutem proximi cedunt, optemus ex animo, neque cupiditati vnquam, cum leui alterius iniuria, conſentiamus.

Iob 31.a.b. 1. Corinth. 10 c. Tob. 9.c.d. 10. d Gen. 14. g 1. Timoth. 6.b.

TESTIMONIA.

1. A DEVTERONOMII quinto: Non concupiſces vxorem proximi tui: non domum, non agrum, non ſeruum, non ancillam, non bouẽ, non aſinum, & vniuerſa quæ illius ſunt.
2. ECCLESIASTICI vigeſimoquinto: Ne reſpicias in mulieris ſpeciem, & non concupiſcas mulierem in ſpecie.
3. MATTHÆI quinto: Audiſtis quia dictum eſt antiquis Non Mœchaberis. Ego autem dico vobis: quia omnis, qui viderit mulierem ad concupiſcendum eam, iam mœchatus eſt eam in corde ſuo.
4. AD Romanos decimotertio: Non adulterabis &c. Non concupiſces, & ſi quod eſt aliud mãdatum, in hoc verbo inſtauratur: Diliges proximum tuum ſicut teipſum.
5. PRIORIS ad Theſſalonicenſes quarto: Hæc eſt voluntas Dei, ſanctificatio veſtra: vt abſtineatis vos à fornicatione, vt ſciat vnuſquiſque veſtrũm vas ſuum poſſidere in ſanctificatione, & honore: non in paſſione deſiderij, ſicut & Gentes, quæ ignorant Deum: & ne quis ſupergrediatur, neque circumueniat in negotio fratrem ſuum: quoniam vindex eſt Dominus de his omnibus.
6. IACOBI primo: Vnuſquiſque tentatur à concupiſcẽtia ſua abſtractus, & illectus. Deinde concupiſcentia cùm conceperit, parit peccatum: peccatum verò cùm conſummatum fuerit, generat mortem.
7. ISAIÆ primo: Principes tui infideles, ſocij furum: omnes diligunt munera, ſequuntur retributiones. Pupillo non iudicant: & cauſa viduæ non ingreditur ad illos.
8. ECCLESIASTICI quinto: Noli attendere ad poſſeſſiones iniquas, & ne dixeris: Eſt mihi ſufficiẽs vita: nihil enim proderit in tempore vindictæ & obductionis. Ne ſequaris in fortitudine tua concupiſcentiam cordis.
9. ET capite decimooctauo: Poſt concupiſcentias tuas non eas, & à voluntate tua auertere. Si præſtes animæ tuæ concupiſcentias eius, faciet te in gaudium inimicis tuis.
10. PSALMO nono: Exacerbauit Dominum peccator &c. Inſidiatur vt rapiat pauperem: rapere pauperem dum attrahit eum.
11. ET texageſimoprimo: Nolite ſperare in iniquitate, & rapinas nolite concupiſcere.
12. ACTORVM vigeſimo: Argentum & aurum, aut veſtem nullius concupiui.
1. B IOB trigeſimoprimo: Pepigi fœdus cum oculis meis, vt ne cogitarem quidem de virgine. Quam enim partem haberet in me Deus deſuper, & hæreditatem Omnipotens de excelſis? Si deceptum eſt cor meum ſuper muliere, & ſi ad oſtium amici mei inſidiatus ſum, &c. Hoc enim nefas eſt, & iniquitas maxima.
2. PRIORIS ad Corinthios decimo: Nemo quod ſuum eſt quærat, ſed quod alterius.
3. TOBIÆ nono: Fleuit Gabelus, benedixitq; Deum, & dixit: Benedicat te Deus Iſraël, quia filius es optimi viri, & iuſti, & timentis Deum, & eleemoſynas facientis: & dicatur benedictio ſuper vxorem tuam, & ſuper parentes veſtros: & videatis filios veſtros, & filios filiorum veſtrorum, vſque in tertiam, & quartam generationem: & ſit ſemen veſtrũ benedictum à Deo Iſraël, qui regnat in ſæcula ſæculorum.
4. ET capite decimo: Raguel Tobiam lætum atque gaudentem dimiſit à ſe, dicens: Angelus Domini ſanctus ſit in itinere veſtro perducátque vos incolumes, & inueniatis omnia rectè circa parentes veſtros, & videant oculi mei filios veſtros priuſquam mòriar.
5. GENESIS vigeſimoquarto: Dimiſerunt ergò eam, & nutricem illius, ſeruũmque Abraham, & comites eius, imprecantes proſperta ſorori ſuæ, atque dicentes: Soror noſtra es, creſcas in mille millia, & poſſideat ſemen tuum portas inimicorum ſuorum.
6. PRIORIS ad Timotheum ſexto: Qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem, & in laqueum diaboli, & deſideria multa inutilia, & nociua quæ mergunt homines in interitum, & perditionem. Radix enim omnium malorum eſt cupiditas: quam quidam appetentes errauerunt à fide, & inſeruerunt ſe doloribus multis. Tu autẽ ô homo Dei hæc fuge.

XIX.

Quò demùm referenda ſunt mandata Decalogi omnia?

a Exod. 32. d. & 34. a.

A AD Charitatem, quam nobis geminam duæ illæ [a] Tabulæ, quibus Dei digito mandata hæc inſcripta fuêre, commendant. Docent enim primæ mandata, quæ ad charitatem Dei: mandata verò ſecundæ Tabulæ, quæ ad charitatem proximi ſpectant.

B Igitur ex his decem duo quidem priora id faciunt, vt quæ vitia cultui honoríque Dei maximè aduerſantur, Idololatria ſcilicet ac periurium, inprimis caueamus. Tertium porrò mandatum admonet, verum purúmque cultum corde, ore, ac opere fideliter exhibendum eſſe. Quod ſanè vbi rectè obſeruatur, ſolus vtique Deus in omnibus & ſuper omnia diligitur ac honorificatur.

C Iam ſumma Præceptorum, quæ ad proximum diligendum pertinent, vel hoc vno conſtat, [b] *Quod ab alio oderis fieri tibi, vide ne tu*

b Tob. 4. c.

aliquando alteri facias. Cui reſpondet illa Chriſti ſententia: [c] *Omnia quæcunque vultis vt faciant vobis homines, & vos facite illis. Hæc eſt enim lex, & Prophetæ.* [c] Matth. 7. b. Luc. 6 i.

TESTIMONIA.

1. A EXODI trigeſimoſecundo: Reuerſus eſt Moyſes de monte, portans duas tabulas teſtimonii in manu ſua, ſcriptas ex vtraque parte, & factas opere Dei: ſcriptura quoque Dei erat ſculpta in tabulis.

2. ET capite trigeſimoquarto: Præcide tibi duas tabulas lapideas inſtar priorum, & ſcribam ſuper eas verba, quæ habuerunt tabulæ, quas fregiſti. Excidit ergò duas tabulas lapideas, quales antea fuerant: & de nocte conſurgens aſcendit in montem Sinai, ſicut præceperat ei Dominus, portans ſecum tabulas.

1. C TOBIÆ quarto: Quod ab alio, vt in textu.

2. MATTHÆI ſeptimo: Omnia quæcunque &c. vt in textu.

3. LVCÆ ſexto: Prout vultis vt faciant vobis homines, & vos facite illis ſimiliter.

XX.

Quæ ſunt fraternæ charitatis officia & argumenta?

A DE his Paulus ita diſſerit: *Charitas patiens eſt, benigna eſt: Charitas non æmulatur, non agit perperam, non inflatur, non eſt ambitioſa, non quærit quæ ſua ſunt, non irritatur, non cogitat malum, non gaudet ſuper iniquitate, congaudet autem veritati: omnia ſuffert, omnia credit, omnia ſperat, omnia ſuſtinet.* 1. Cor. 13 b. Greg. li 10. Mora. l. ca. 8

B Chriſtus verò, vt ſeipſum nobis veræ perfectæque charitatis exemplum præbeat, in poſtrema illa cœna, quam præclaris ſuæ charitatis indiciis mirè condiuit, tam ſeriò dixit: [a] *Mandatum nouum do vobis: vt diligatis inuicem, ſicut dilexi vos, vt & vos diligatis inuicem.* Ac iterum: [b] *Hoc eſt præceptum meum, vt diligatis inuicem, ſicut dilexi vos.* Quod tanti eſt ſanè momenti, vt Paulus affirmet, [c] *Qui diligit proximum, legem impleuit.* Ioan. 13. a. Lucæ. 22. b. [a] Ioan. 13. d. [b] Ioan. 15. b. c. [c] Rom. 13. c.

C Igitur vt hunc de Charitate locum oraculo diuino abſoluamus, [d] *Elige vitam, vt & tu viuas, & ſemen tuum: & diligas Dominum Deum tuum, atque obedias voci eius, & illi adhæreas: ipſe eſt enim vita tua, & longitudo dierum tuorum.* [d] Deu. 30. d.

D Tum ne quiſquam dubitet, Euangelicam Chriſti doctrinam hac in parte cum Lege quadrare, dictum illud à Chriſto meminerimus: [e] *Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata.* Et alibi poſt commendata Charitatis præcepta & opera, idem hæc verba ſubiunxit: [f] *Hoc fac, & viues.* [g] *Non enim auditores legis iuſti ſunt apud Deum, ſed factores legis iuſtificabuntur.* [e] Matt. 19. b. [f] Luc. 10. e. [g] Rom. 2. b.

E Exhiſce factoribus [h] erant Abel, Noë, Abraham, Zacharias, & cæteri, quos ſcriptura iuſtos apud Deum fuiſſe teſtatur; vt qui opere & veritate Deum proximúmque diligerent. [h] Gen. 6. b. 7. a. In oratione Manaſſis. Sap. 10. a. b. c. Matt. 25. d. 1. c. Iob. 13. c.

F Quare Dauid inter eos haud poſtremus, & ſanctè gloriabundus canit, [i] *Viam mandatorum tuorum cucurri, cùm dilatâſti cor meum.* [k] *Dilexi, ſeruauit, cuſtodiui mandata tua, & teſtimonia tua:* [l] *In cuſtodiendis illis retributio multa.* [m] *Maledicti qui declinant à mandatis tuis.* Luc. 1. a. 2. d. Iac. 2. d. [i] Pſal. 118. d. [k] Ibidem. x. [l] Pſal. 18. d. [m] Pſal. 118. c.

TESTIMONIA.

1. A PRIORIS ad Corinthios decimotertio, vt in textu.

2. GREGORIVS libro decimo Moralium, capite octauo. Legis multiplicitatē benè Paulus enumerat, dicens: Charitas patiens eſt, benigna eſt: non æmulatur, non inflatur, non agit perperam, non eſt ambitioſa, non quærit quæ ſua ſunt, nō irritatur, non cogitat malum, non gaudet ſuper iniquitate, cōgaudet autem veritati. Patiens quippe eſt charitas, quia illata mala æquanimiter tolerat. Benigna verò eſt, quia pro malis bona largiter miniſtrat. Non æmulatur, quia per hoc, quòd in præſenti mundo nihil appetit, inuidere terrenis ſucceſſibus neſcit. Non inflatur, quia cùm præmium internæ retributionis anxia deſiderat, de bonis ſe exterioribus non exaltat. Non agit perperàm, quia quo ſe in ſolum Dei ac proximi amorem dilatat, quicquid à rectitudine diſcrepat, ignorat. Non eſt ambitioſa, quia quo ar-

1. Cor. 13. Charitas quomodò patiens ſit, benigna, &c.

dēter intus ad ſua ſatagit, foris nullatenùs aliena concupiſcit. Non quærit quæ ſua ſunt, quia cuncta, quæ hîc tranſitoriè poſſidet, velut aliena negligit: cùm nihil ſibi eſſe proprium, niſi quod ſecum permaneat, agnoſcit. Nō irritatur, quia & iniurijs laceſſita, ad nullos ſe vltionis ſuæ motus excitat: cùm pro magnis laboribus maiora pòſt præmia expectat. Non cogitat malum, quia in amore munditiæ mentem ſolidās, dum omne odium radicitus eruit, verſari in animo, quod inquinet, neſcit. Non gaudet ſuper iniquitate, quia quo ſola dilectione erga omnes inhiat, nec de perditione aduerſantium exultat. Congaudet autem veritati, quia vt ſe cæteros diligens, per hoc quod rectum in alijs conſpicit, quaſi de augmēto proprij profectus hilareſcit. Multiplex ergò iſta lex Dei eſt, quæ contra vniuſcuiuſque culpæ iaculum, quod perimendam mētem impetit, inſtructionis ſuæ munimine ſemper occurrit: vt quia antiquus hoſtis varia circunfuſione nos obſidet, ipſa hunc de nobis multipliciter expugnet.

1.B Ioannis decimotertio: Ante diem feſtū Paſchæ, ſciens Ieſus quia venit hora eius, vt tranſeat ex hoc mundo ad Patrem: cùm dilexiſſet ſuos, qui erāt in mūdo, in finē dilexit eos.

2. Lvcæ vigeſimoſecundo: Et cùm facta eſſet hora, diſcubuit, & duodecim Apoſtoli cum eo, & ait illis: Deſiderio deſideraui hoc Paſcha māducare vobiſcū, antequàm patiar. Et accepto pane gratias egit, & fregit, & dedit eis, dicēs: Hoc eſt corpus meum, quod pro vobis datur: hoc facite in meam commemorationē, &c.

3. Ioannis decimotertio: Mandatum nouum do vobis &c. vt in textu. In hoc cognoſcent omnes quia diſcipuli mei eſtis, ſi dilectionem habueritis ad inuicem.

4. Et decimoquinto: Sicut dilexit me Pater, & ego dilexi vos. Manete in dilectione mea. Si præcepta mea ſeruaueritis, manebitis in dilectione mea, ſicut & ego Patris mei præcepta ſeruaui, & maneo in eius dilectione. Hæc locutus ſum vobis: vt gaudium meū in vobis ſit, & gaudium veſtrum impleatur. Hoc eſt præceptū meum, vt diligatis inuicem, ſicut dilexi vos. Maiorem hac dilectionem nemo habet vt animam ſuā ponat quis pro amicis ſuis. Vos amici mei eſtis, ſi feceritis quæ ego præcipio vobis. Hæc mando vobis, vt diligatis inuicem.

5. Ad Romanos decimotertio: Nemini quicquam debeatis; niſi vt inuicem diligatis: qui enim diligit proximum, legem impleuit. Dilectio proximi malum non operatur. Plenitudo ergo legis eſt dilectio.

C Devteronomii trigeſimo: Elige vitam &c. vt in textu.

1.D Matthæi decimonono,

2. Lvcæ decimo.

3. Ad Romanos ſecundo, vt in textu.

1.E Geneſis ſexto: Noë vir iuſtus atque perfectus fuit in generationibus ſuis, cum Deo ambulauit.

2. Et ſeptimo: Ingredere tu, & omnis domus tua in arcam: te enim vidi iuſtum coram me in generatione hac.

3. In oratione Manaſſis: Tu igitur Domine Deus iuſtorum, non poſuiſti pœnitentiam iuſtis, Abraham, & Iſaac, & Iacob, ijs qui tibi non peccauerunt.

4. Sapientiæ decimo: Propter quem, cùm aqua deleret terram, ſanauit iterùm ſapientia, per contemptibile lignum iuſtum gubernans. Hæc & in conſenſu nequitiæ cùm ſe nationes contuliſſent, ſciuit iuſtum, & conſeruauit ſine querela Deo, & in filijs miſericordiam fortem cuſtodiuit. Hæc iuſtum à pereuntibus impijs liberauit fugientem, deſcendente igne in pentapolim. Hæc profugum iræ fratris iuſtum deduxit per vias rectas, &c. Hæc venditum iuſtum non dereliquit, ſed à peccatoribus liberauit eum. Hæc populum iuſtum, & ſemen ſine querela liberauit à nationibus, quæ illum deprimebant. Et reddidit iuſtis mercedem laborum ſuorum, &c.

5. Matthaei vigeſimotertio: Vt veniat ſuper vos omnis ſanguis iuſtus, qui effuſus eſt ſuper terram, à ſanguine Abel iuſti vſque ad ſanguinem Zachariæ.

6. Et capite primo: Ioſeph autem vir eius cum eſſet iuſtus, &c.

7. Iob decimotertio: Si fuero iudicatus, ſcio quòd iuſtus inueniar.

8. Lvcae primo: Fuit in diebus Herodis, regis Iudææ, ſacerdos quidā nomine Zacharias de vice Abia, & vxor illius de filiabus Aaron, & nomen eius Elizabeth. Erant autē iuſti ambo ante Deum, incedentes in omnibus mādatis, & iuſtificationibus Domini ſine querela.

9. Et capite ſecundo: Et ecce homo erat in Ieruſalem, cui nomen Simeon, & homo iſte iuſtus, & timoratus, expectans conſolationem Iſrael, & Spiritus ſanctus erat in eo.

10. Iacobi ſecundo: Abraham pater noſter nónne ex operibus iuſtificatus eſt, offerens Iſaac filium ſuum ſuper altare? &c.

1.F Psalmo centeſimo decimooctauo: Viā mandatorum tuorum cucurri, cùm dilataſti cor meum. Et meditabar in mandatis tuis, quæ dilexi. Et leuaui manus meas ad mandata tua, quæ dilexi. Superbi iniquè agebant vſque quaque: à lege autem tua non declinaui. Memor fui nocte nominis tui Domine: & cuſtodiui legem tuam. Non dereliqui mandata tua. Ab omni via mala prohibui pedes meos: vt cuſtodiam verba tua. A iudicijs tuis non declinaui; quia tu legē poſuiſti mihi. Poſuerunt peccatores laqueum mihi: & de mandatis tuis non erraui. Iniquos odio habui; & legem tuā dilexi. Dilexi mandata tua, ſuper aurum & topazion. Propterea ad omnia mandata tua dirigebar: omnem viam iniquam odio habui. Multi qui perſequuntur me, & tribulant me: à teſtimonijs tuis non declinaui. Vide quoniam mandata tua dilexi Domine. Iniquitatem odio habui, & abominatus ſum: legem autem tuam dilexi. Cuſtodiuit anima mea teſtimonia tua: & dilexit ea vehementer. Seruaui mādata tua, & teſtimonia tua: quia omnes viæ meæ in conſpectu tuo.

2. Et decimooctauo: Iudicia Domini vera, iuſtificata in ſemetipſa. Deſiderabilia ſuper aurum & lapidem pretioſum multum: & dulciora ſuper mel & fauum. Etenim ſeruus tuus cuſtodit ea, in cuſtodiendis illis retributio multa.

3 Item centeſimo decimooctauo: Increpâſti ſuperbos: maledicti qui declinant à mandatis tuis.

DE

DE PRÆCEPTIS ECCLESIÆ.

I.

Suntne præter Decalogum alia præcepta Chriſtianis obſeruanda?

A SVNT vtique, quando [a] Legiſlator & [b] Magiſter noſter Chriſtus non ſolùm docuit [c] præcepta Decalogi, ſed etiam in vniuerſum præcepit, quæ ad obedientiam Apoſtolicis & Eccleſiaſticis mandatis præſtandam ſpectant.

a Iacob 4. c.
b Matt. 23. a.
c Matt. 19. c.

B Hinc extant Euangelicæ illæ ſententiæ: [d] *Sicut miſit me pater, & ego mitto vos.* [e] *Qui vos audit, me audit: & qui vos ſpernit, me ſpernit.* [f] *Si non audierit eos: dic Eccleſiæ. ſi autem Eccleſiam non audierit: ſit tibi ſicut ethnicus & publicanus.* Vbi ſummum atque extremum iudicium Chriſtus defert, deferríque iubet ad Eccleſiam, [g] id eſt, ad Eccleſiæ Præpoſitos & Rectores, ſicut Chryſoſtomus [h] interpretatur, & verba Euangelij mox ſequentia declarant atque conuincunt.

d Ioan 20. c. 17. c.
e Luc. 10. c.
f Matt. 18. c.
g 1. Reg 8. b.
h hom. 61. in Matth. & Baſil ca. 30. conſtitu. monaſt. Item Theophyl. & Euthym. in cap. 18. Matth.

C Proindè nec fruſtrà ſcriptum eſt de Apoſtolo Paulo: [i] *Perambulabat Syriam, & Ciliciam, confirmans Eccleſias: præcipiens cuſtodire præcepta Apoſtolorum, & ſeniorum.*

i Actor. 15. g. & 16. a.

TESTIMONIA AD MARGINEM CITATA.

1. A IACOBI quarto capite: Vnus eſt legislator, & iudex, qui poteſt perdere, & liberare.
2. MATTHÆI vigeſimotertio: Magiſter veſter vnus eſt, Chriſtus.
3. ET decimonono: Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata. Dicit illi adoleſcens: Quæ? Ieſus autem dixit: Non homicidium facies: Non adulterabis: Non facies furtum: Non falſum teſtimonium dices: Honora patrem tuum & matrem tuam, & diliges proximum tuum ſicut teipſum.

1. B IOANNIS vigeſimo.
2. ET decimoſeptimo.
3. LVCÆ decimo.
4. MATTHÆI decimooctauo, vt in textu.
5. TERTII libri Regum octauo capite: Conuertítque rex faciem ſuam, & benedixit omni eccleſiæ Iſraël: omnis enim eccleſia Iſraël ſtabat.
6. CHRYSOSTOMVS homilia ſexageſimaprima in Matthæum: Si autem eos non audierit, dic Eccleſiæ; præſulibus ſcilicet atque præſidentibus.
7. BASILIVS capite trigeſimo Conſtitutionum monaſticarum: Sin arcanò curari noluerit, adhibendi de fratribus erunt etiam, qui cæteris intelligentia videantur præſtare: quémadmodum eſt in ſacroſancto Euangelio: Si autem te non audierit, &c. quòd ſi ne ipſis quidé auſcultauerit, tum demùm ad Antiſtitẽ ipſum animi ipſius morbum deferre oportebit. Matth. 18.
8. THEOPHYLACTVS in caput decimumoctauum Matthæi: Quòd ſi te non audierit, & cum duobus vel tribus teſtibus argueris, ne graueris tũc Eccleſiæ Præſidibus inuulgare peccatũ.
9. EVTHYMIVS in idem caput Matthæi: Eccleſiam nunc vocat Præſides fidelium Eccleſiæ. Renuncia illis quæ circa hunc aguntur: fortaſsè illi immutabunt eum, veritum dignitatem ipſorum.

1. C ACTORVM decimoquinto: Paulus verò electo Sila profectus eſt, traditus gratiæ Dei à fratribus. Perambulabat autem Syriam, & Ciliciam, confirmãs Eccleſias: præcipiens cuſtodire præcepta Apoſtolorum, & ſeniorum.
2. ET capite decimoſexto: Cùm autem pertranſirent ciuitates (*Paulus ſcilicet & Sila*) tradebant eis cuſtodire dogmata, quæ erant decreta ab Apoſtolis & ſenioribus, qui erant Hieroſolymis.

II.

Cuiuſmodi porrò ſunt Apoſtolorum Seniorúmque præcepta, quæ Paulus cuſtodire iuſſit?

A PAVLI diſcipulus Dionyſius Areopagita [a] teſtatur, duplicis ea generis; vtpotè partim ſcripta, partim non ſcripta eſſe. Ad vtrunque genus pertinet, quod Ioannes affirmat Euangeliſta: [b] *Qui nouit Deum, audit nos: qui non eſt ex Deo, non audit nos: in hoc cognoſcimus Spiritum veritatis, & ſpiritum erroris.*

a Eccleſ. Hierar. c. 1. Et Baſil. de Spiritu S. ca. 27. Euſeb. l. 1. demonſtrat. euang. ca. 8. Epiph. hær. 61 contra Apoſtolicos. Tertul. de corona militis cap. 3. & 4.
b 1. Ioã 4. b.

B Ac primum quidem genus, quod literis mandatur, ſcriptíſque legibus conſtat, ſatis eſt perſpicuum: quia libris canonicis conſtat.

C Posterius verò circa præcepta & instituta ea versatur, quæ vno Traditionum nomine compræhendi, & à Patribus [c] nuncupari solent. Non enim scripto, vti superiora, sed viua voce tradita, & velut per manus à Maioribus ad nos transmissa, Ecclesiæque commendata retinentur.

[c] Cypr. de ablut. pedū. Hiero. contra Lucifer. ca 4. Chrys. in 2 ad Thess. homil. 4.

TESTIMONIA DE TRADITIONIBVS scriptis & non scriptis.

Partim scripta, partim non scripta Apostolorū dogmata.

1. A DIONYSIVS Areopagita libro de Ecclesiastica Hierarchia, capite primo: Primi illi nostri sacerdotalis muneris duces, in ijs, quæ nobis sunt familiaria, summa illa & supersubstantialia, partim scriptis, partim non scriptis institutionibus suis (iuxta quod sacræ diffiniunt leges) nobis tradiderunt.

Parem vim ad pietatem habent.

Nota.

2. BASILIVS in libro de Spiritu sancto, capite vigesimoseptimo: Dogmata quæ in Ecclesia prædicātur, quædam habemus è doctrina scripto prodita, quædam rursus ex Apostolorum traditione in mysterio, id est, in occulto tradita recepimus. Quorum vtraque parem vim habent ad pietatem, nec his quisquā contradicit, quisquis sanè vel tenuiter expertus est, quæ sint iura Ecclesiastica. Nam si consuetudines, quæ scripto proditæ non sunt, tanquàm haud multum habentes momenti, conemur reijcere, imprudentes & ea damnabimus, quæ in Euangelio necessaria ad salutem habentur: immò potiùs ipsam fidei prædicationem ad nudum nomen contrahemus. Quod genus est, (vt eius, quod primum est, & vulgatissimum, primo loco commemorem) vt signo crucis eos, qui spem collocauerunt in Christum signemus, quis scripto docuit? Vt ad Orientem versi precemur, quæ nos docuit scriptura? Inuocationis verba, quum ostenditur panis Eucharistiæ, & poculum benedictionis, quis Sanctorum in scripto nobis reliquit? Nec enim his contenti sumus, quæ commemorat Apostolus aut Euangelium: verùm alia quoque, & antè & pòst dicimus, tanquàm multum habentia momenti ad mysterium, quæ ex Traditione citra scriptum accepimus. Consecramus autem aquam baptismatis, & oleum vnctionis, præterea ipsum qui baptismum accipit, ex quibus scriptis? Nónne à tacita secretáque Traditione? Ipsam porrò olei inunctionem, quis sermo scripto proditus docuit? Iam ter immergi hominem, vndè est traditum? Reliqua item, quæ fiunt in baptismo, veluti renunciare Sathanæ & angelis eius, ex qua scriptura habemus? Nónne ex priuata & arcana hac Traditione? Nónne ex doctrina, quam patres nostri in silentio, quod curiosos & ociosos summouet, seruárunt? Pulchrè quidem illi, nimirum docti arcanorum venerationem silentio conseruari. Nam quæ nec intueri fas est non initiatis, quî conueniebat, horum doctrinam publicitus circumferri scripto? Aut quid tandem sibi voluit magnus ille Moyses, qui non omnia, quæ erant in templo, passus sit omnibus esse peruia; sed prophanos extra sacros cancellos statuit, sed priora atria purioribus permittens, Leuitas solos dignos cēsuit, &c. Addit deindè Ad eundem profectò modum, & qui in primordijs Ecclesiæ certos ritus præscripserunt Apostoli & Patres, in occulto silentióque mysterijs suam seruauêre dignitatem. Neque enim omninò mysterium est, quod ad populares ac vulgares autes effertur. Hæc est ratio, cur quædam citra scriptum tradita sunt, ne dogmatum cognitio propter assuetudinem vulgò veniret in contemptum. Aliud autem est dogma, aliud edictum. Nam dogmata silentur, edicta verò publicantur.

Enumerantur aliquot Traditiones scriptæ.

Crucis signum.

Orare versus Orientē.

Verba inuocationis sub Missæ sacrificio.

In Sacrificio plura dicūtur quàm quæ in Euāgelio & Apostolo habentur.

Cæremoniæ Baptismi.

Cur multa scribi non debuerint.

3. EVSEBIVS libro primo de demonstratione Euangelica, capite octauo: Cæterū Moyses in tabulis inanimatis, Christus autem in mentibus vita præditis, perfecta noui testamenti documenta descripsit: eius verò discipuli ad magistri sui nutum, auribus multorum doctrinam suam commodantes, quæcunque quidem veluti vltra habitum progressis, à perfecto ipsorum magistro præcepta fuerant, ea ijs, qui capere poterant, tradiderunt: quæcunque verò ijs conuenire arbitrabantur, qui animas adhuc affectibus obnoxias gererent, curationisque indigentes, ea ipsi, ad imbecillitatem multorum se demittentes, partim literis, partim sine literis, quasi iure quodam non scripto, seruanda commendârunt.

Partim literis, partim sine illis nōnulla seruāda commēdārunt Apostoli.

4. EPIPHANIVS hæresi sexagesimaprima cōtra Apostolicos: Oportet autem & Traditione vti. Non enim omnia à diuina scriptura accipi possunt. Quapropter aliqua in scripturis, aliqua in Traditione sancti Apostoli tradiderunt, quemadmodum dicit sanctus Apostolus: Sicut tradidi vobis. & alibi, Sic doceo, & sic tradidi in Ecclesijs. Et, Si continetis, nisi frustrà credidistis.

In Scriptura sacra non omnia expressè continentur, sed ex Apostolorum Traditione nonnulla habentur. 1. Cor. 11. 14. & 15.

5. TERTVLLIANVS de corona militis, capite tertio: Habentes obseruationem inueteratam, quæ præueniendo statum fecit. Hanc si nulla scriptura determinauit, certè consuetudo corroborauit, quæ sine dubio de traditione manauit. Quomodo enim vsurpari quid potest, si traditum priùs non est? Etiam in traditionis obtentu exigenda est, inquis, authoritas scripta. Ergò quæramus, an & traditio non scripta, non debeat recipi. Planè negabimus recipiendam, si nulla exempla præiudicent aliarum obseruationum, quas sine vllius scripturæ instrumento, solius Traditionis titulo, exindè consuetudinis patrocinio vindicamus. Denique vt à Baptismate ingrediar, Aquā aditurī, ibidem, sed & aliquanto priùs, in Ecclesia sub antistitis manu contestamur nos renunciare diabolo, & pompæ, & angelis eius. Dehinc ter mergitamur, amplius aliquid respondentes, quàm Dominus in Euangelio determinauit. Indè susceptī, lactis & mellis concordiam præguſtamus. Exque ea die, lauacro quotidiano per totam hebdomadam abstinemus. Eucharistiæ sacramentum & in tempore victus, & omnibus mandatum à Domino, etiam antelucanis cœtibus, nec de aliorum manu quàm

Cōsuetudinis Ecclesiasticæ vis.

Traditiones aliquot non scriptæ enumerantur.

Cæremoniæ Baptismi.

Communio Eucharistiæ.

Oblationes pro defunctis.

quàm præſidentium ſumimus. Oblationes pro defunctis, pro natalitiis, annua die facimus. Die Dominico ieiunium nefas ducimus, vel de geniculis adorare. Eadem immunitate à die Paſchæ in Pentecoſten vſque gaudemus. Calicis aut panis etiam noſtri aliquid decuti in terram, anxiè patimur. Ad omnem progreſſum atque promotum, ad omnem aditum & exitum, ad veſtitum & calceatum, ad lauacra, ad menſas, ad lumina, ad cubilia, ad ſedilia, quæcunque nos conuerſatio exercet, frontem CRVCIS ſignaculo terimus.

Stationes Euchariſtiæ cuſtodia.

Crucis ſignaculum.

6. ET capite quarto pergit: Harum & aliarum eiuſmodi diſciplinarum, ſi legem expoſtules Scripturarum, nullam inuenies. Traditio tibi prætendetur auctrix, conſuetudo confirmatrix, & fides obſeruatrix, &c. Et paulò pòſt: His igitur exemplis renũciatum erit, poſſe etiam non ſcriptam Traditionem in obſeruatione defendi, confirmatam conſuetudine, idonea teſte probatæ tunc Traditionis ex perſeuerantia obſeruationis. Conſuetudo autem, etiam in ciuilibus rebus pro lege ſuſcipitur, cum deficit lex.

Cõſuetudo.

7. PRIMÆ Ioannis quarto, vt in textu.

1. CYPRIANVS in ſermone de ablutione pedum: Sicut par eſt ſpiritui ſancto & Chriſto diuinitas, ita in ſuis inſtituris æqua eſt authoritas & poteſtas: nec minùs ratum eſt, quod dictante Spiritu ſancto Apoſtoli tradiderunt, quàm quod ipſe tradidit, & in ſui commemorationem fieri præcepit. Manet ſingulis propria dignitas, & vniformis in ſuo genere ſtat actio omnium: nihil addi, nihil ſubtrahi, nihil poteſt corrigi vel mutari.

Traditionũ Apoſtolicarum vis & authoritas.

2. HIERONYMVS in Dialogo aduerſus Luciferianos capite quarto, ita Luciferum dixiſſe refert: An neſcis Eccleſiarum hunc eſſe morem, vt baptizatis poſteà manus imponantur, & ita inuocetur Spiritus ſanctus? Exigis vbi ſcriptum ſit? In Actibus Apoſtolorum. Etiam ſi ſcripturæ authoritas non ſubeſſet, totius orbis in hanc partem conſenſus inſtar præcepti obineret. Nam & multa alia, quæ per Traditionem in Eccleſijs obſeruantur, authoritatem ſibi ſcriptæ legis vſurpauerunt: veluti in lauacro ter caput mergitare: deindè egreſſos lactis & mellis præguſtare concordiam, ad infantiæ ſignificationem: die Dominico, & per omnem Pentecoſten, nec de geniculis adorare, & ieiunium ſoluere: multaque alia ſcripta non ſunt, quæ rationabilis ſibi obſeruatio vindicauit. Cui Orthodoxus reſpondet: Non quidem abnuo hanc eſſe Eccleſiarum conſuetudinem, vt ad eos qui longè in minoribus vrbibus per presbyteros & diaconos baptizati ſunt, Epiſcopus ad inuocationem ſancti Spiritus, manum impoſiturus, excurrat. Sed quale eſt, vt leges Eccleſiæ ad hæreſim transferas?

Act. 8. 19. Totius orbis conſenſus inſtar præcepti. Traditiones quædã recẽſentur. Cæremoniæ Baptiſmi. Stationes.

Confirmationis ſacramẽtum.

3. CHRYSOSTOMVS in ſecundum caput poſterioris epiſtolæ ad Theſſalonicenſes, homilia quarta, ſuper hæc verba: State & tenete Traditiones &c. Hinc patet, quòd non omnia per epiſtolam tradiderint, ſed multa etiam ſine literis. Eadem verò fide digna ſunt tam illa, quàm iſta. Itaque traditionem quoque eccleſiæ fide dignam putamus. Traditio eſt, nihil quæras ampliùs.

Non omnia Apoſtoli literis mandárunt. Eadem fide digna & ſcripta & non ſcripta. Traditio Eccleſiaſtica.

III.

Eſtne vtrunque hoc præceptorum genus obſeruatu neceſſarium?

A EST planè, ſi Doctorem Paulum ſequimur ita præcipientem: [a] *State & tenete Traditiones, quas didiciſtis, ſiue per ſermonem, ſiue per epiſtolam noſtam.* Vndè laudat hoc nomine Corinthios, quòd Apoſtolica [b] præcepta, quæ viua voce tradita iam acceperant, ſedulò cuſtodirent. Tum admonet Theſſalonicenſes, [c] vt ab omni ſe fratre ſubducant, qui inordinatè, & non ſecundùm traditionem ab Apoſtolis acceptam, ambulat.

a 2. Theſſ. 2. d. & ibid. Chryſ. ac Theophyl.
b 1. Cor. 11 a 2.
c 2. Theſſ 3. b.

B Atque hoc eſt, quod ſacroſancta Synodus Nicena [d] diuinæ ſcripturæ conſonans, verbis tam luculentis expreſſit: Oportet nos Eccleſiaſticas Traditiones, ſiue ſcripto, ſiue conſuetudine in Eccleſia retentas, vnanimiter, & inuiolabiliter obſeruare. Et apud Cyprianum [e] legimus, non minùs ratum eſſe, quòd dictante Spiritu ſancto Apoſtoli tradiderunt, quàm quod Chriſtus ipſe tradidit. [f] Sicut enim par eſt Spiritui ſancto & Chriſto diuinitas: ita vtriuſque in ſuis inſtitutis æqua eſt authoritas & poteſtas.

d 2. Nicena contra Iconomachos, actione 7. Item 8. Synod can. 1.
e de ablut. pedum.
f Ibidem

TESTIMONIA.

1. A SECVNDÆ ad Theſſalonicenſes ſecundo: State, & tenete &c. vt in textu.

2. CHRYSOSTOMVS homilia quarta in ſecundam ad Theſſalonicenſes, vt ſuprà, quæſtione ſecunda, C teſtimonio tertio.

3. THEOPHYLACTVS in caput ſecundum ſecundæ ad Theſſalonicenſes, ſuper ea Apoſtoli verba; Itaque fratres ſtate, &c. Vel hinc etiam perſpicuum eſt, quòd pleraque etiam ſine ſcriptis per ſermonem, id eſt, viua voce tradiderint, non ſolùm per epiſtolam. Similiter autem & hæc, & illa fide digna ſunt. Itaque & Eccleſiæ traditionem fide dignam exiſtimemus. Traditio eſt, nihil amplius quæras.

Apoſtolicarum Traditionum dignitas.

4. PRIORIS ad Corinthios vndecimo:

Laudo autem vos fratres quòd per omnia mei mores eſtis: & ſicut tradidi vobis, præcepta mea tenetis. Et ibidem: Cætera autem, cùm venero, diſponam.

5. SECVNDÆ ad Theſſalonicenſes tertio: Denunciamus autem vobis fratres in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti, vt ſubtrahatis vos ab omni fratre ambulante inordinatè, & non ſecundùm traditionẽ, quam acceperũtà nobis.

1. B CONCILIVM ſecundum Nicenum actione ſeptima in ipſa definitione: Si quis Traditionem Eccleſiæ, ſiue ſcripto, ſiue conſuetudine valentem non curauerit; anathema. Et paulò antè: Fatemur autem vnanimiter, nos Eccleſiaſticas traditiones, ſiue ſcripto, ſiue cõſuetudine valentes & decretas retinere velle: quarum de numero eſt imaginũ effiguratio. Item infrà: Igitur qui auſi fuerint aliud ſentire, aut docere, aut more impiorum hæreticorum Eccleſiaſticas Traditiones contaminare, aut contra iſta vafrè & improbè aliquid excogitare, quod ſit contra cõſtitutionem eccleſiaſticã; ſi fuerint Epiſcopi aut Clerici, deponuntor; ſi Monachi aut Laici communione priuantor.

2 OCTAVA ſynodus generalis Conſtantinopolitana canone primo: Regulas, quæ ſanctę Catholicæ atque Apoſtolicæ, tam à ſanctis famatiſſimis Apoſtolis, quàm ab Orthodoxorum vniuerſalibus, necnon & localibus Conciliis, vel etiam à quolibet deiloquo Patre ac magiſtro, Eccleſiæ traditæ ſunt, ſeruare atque cuſtodire profitemur: his & propriam vitam & mores regentes, & omnem ſacerdotij catalogum, atque omnes qui Chriſtiano cenſentur vocabulo, pœnis & damnationibus, & è diuerſo receptionibus & iuſtificationibus, quę per illas prolatæ ſunt atque definitæ, canonicè ſubijci decernentes. Tenere quippe traditiones quas accepimus, ſiue per ſermonem, ſiue per epiſtolam ſanctorum qui anteà fulſerunt, Paulus apertò admonet.

3. CYPRIANVS in ſermone de ablutione pedum, vt ſuprà quæſtione ſecunda, C teſtimo. primo.

Traditio ſcripta & non ſcripta

Imaginum figuratio.

Hæretici Eccleſiaſticas traditiones contaminare ſolent.

Traditiones Eccleſiaſticæ ſuſcipiuntur.

1. Theſſ. 2.

IIII.

Quomodò cognoſcemus, quæ ſint Apoſtolicæ & probatæ in Eccleſia Traditiones?

A DE his nobis regulam obſeruatu dignam Auguſtinus[a] præſcribit: Illa, inquiens, quæ non ſcripta, ſed tradita cuſtodimus, quæ quidem toto terrarum orbe ſeruantur, datur intelligi, vel ab ipſis Apoſtolis, vel plenarijs Concilijs, quorum eſt in Eccleſia ſaluberrima authoritas, commendata atque ſtatuta retineri. Sic idem[b] contra Donatiſtas, immò hæreticos omnes, diſſerens, hoc grauiter admonet: Quod vniuerſa tenet Eccleſia, nec Conciliis inſtitutum, ſed ſemper retentum eſt, non niſi authoritate Apoſtolica traditum rectiſſimè creditur.

a In epiſt. 118. ad Ianuarium, c. 1.

b lib. 4. cap. 24. & lib. 2. c. 7. Item l. 5. cap. 23.

B Cui Leo ille Magnus[c] conſonans, ait: Dubitandum non eſt, quicquid in Eccleſia in conſuetudinem eſt deuotionis retentum, de Traditione Apoſtolica, & de ſancti Spiritus prodire doctrina.

c Serm. 1. de Ieiunio Pẽtecoſtes.

TESTIMONIA.

1. A AVGVSTINVS epiſtola centeſima decimaoctaua ad Ianuarium, capite primo: Illa quæ non ſcripta, ſed tradita &c. vt in textu: ſicuti quòd Domini paſſio, & reſurrectio, & aſcenſio in cælum, & aduentus de cælo Spiritus ſancti, anniuerſaria ſolennitate celebrantur, & ſi quid aliud tale occurrerit, quod ſeruatur ab vniuerſa, quacunque ſe diffundit, Eccleſia.

2. IDEM libro quarto contra Donatiſtas, capite vigeſimoquarto: Quod vniuerſa tenet Eccleſia &c. vt in textu.

3. ITEM libro ſecũdo, capite ſeptimo: Multa non inueniuntur in litteris Apoſtolorum, neque in Concilijs poſteriorum; & tamen, quia per vniuerſam cuſtodiuntur Eccleſiam, non niſi ab ipſis tradita, & commendata creduntur.

4. SIMILITER libro quinto contra Donatiſtas, capite vigeſimotertio: Sunt multa, quæ vniuerſa tenet Eccleſia, & ob hoc ab Apoſtolis præcepta benè creduntur, quanquam ſcripta non reperiantur.

B LEO Magnus ſermone ſecundo de ieiunio Pentecoſtes: Dubitandum non eſt, &c. vt in textu.

Feſtorum quorundam dierum obſeruatio ex Apoſtolica traditione deſcendit.

Apoſtolicæ Traditiones.

V.

Cuiuſmodi ſunt traditiones Apoſtolicæ, quæ Chriſtianis veniunt obſeruandæ?

A EXEMPLA ſatis multa apud Patres extant, & eos quidem, qui vel ante mille annos fidem publicam meruerunt. Nimirùm ſecundùm

ſecundùm Traditionem [a] Origenes & [b] Auguſtinus docent, paruulos eſſe baptizandos.

B [c] Dionyſius & [d] Tertullianus oſtendunt, precationes & oblationes pro defunctis ad altare fieri oportere.

C Hinc [e] Hieronymus & [f] Epiphanius ſtatas Eccleſiæ ieiunationes, præſertim Quadrageſimæ, obſeruandas eſſe commonſtrant.

D Sic etiam [g] Ambroſius & [h] Chryſoſtomus eorũ dignitatem adſtruunt, quæ in ſacro Miſſæ officio ſolemniter peraguntur.

E Tum præter [i] Damaſcenum Patres, quos Nicena Synodus ſecunda [k] citat, eadem ratione teſtantur, quòd Chriſti & Sanctorum eius Imagines deceat venerari.

F Demum, vt cæteros omittamus, Magnus ille [l] Baſilius ob Traditionem retineri vult ſacrum Chriſma, aliáſque ſolennes cæremonias, quæ Sacramentis ſanctiſſimis adhibentur.

G Et addit [m] Baſilius: Si inſtituta conſuetudinéſque non ſcriptas tanquàm in eis vis magna non inſit, ſemel repudiare aggrediemur, clàm ac pedetentim ratas ipſas Euangelij ſententias improbabimus, aut potiùs ad inane nomen eius prædicationem contrahemus. Sed Apoſtolicum exiſtimo, [n] ait, ijs etiam Traditionibus, quæ ſcriptæ non ſunt, inhærere.

[a] In cap. 6. epiſt. ad Rom.
[b] Lib. 10. de Gen. ad lit. c. 23. & cont. Donat. l. 4. c. 24.
[c] de eccleſ. hierar. cap. 7.
[d] In exhortatione ad caſtitatẽ cap. 11. de corona militis cap. 3. & de monoga. cap. 10
[e] Ad Marcellam contra errores Montani ep. 54.
[f] Cõtra Aërium hæreſi 75.
[g] In officio Mediolanẽſi.
[h] In Liturgia.
[i] Lib. 4. de Orthod. fide c. 7. & in orat. de imag.
[k] Actio. 6. tom. 4. & actione. 7.
[l] Lib. de Spiritu ſancto, cap. 27.
[m] Ibidem.
[n] cap. 29. eiuſdem libri.

TESTIMONIA.

Baptiſmus paruulorũ ex Apoſtolorum traditione.

1. A ORIGENES in caput ſextũ epiſtolæ ad Romanos: Eccleſia ab Apoſtolis traditionem ſuſcepit, etiam paruulis baptiſmum dare.

2. AVGVSTINVS libro decimo de Geneſi ad literam, capite vigeſimotertio: Conſuetudo matris Eccleſiæ in baptizãdis paruulis, nequaquàm ſpernenda eſt, neque vllo modo ſuperflua deputanda, nec omninò credenda, niſi Apoſtolica eſſet Traditio.

Conſuetudo vniuerſalis indicat Apoſtolicam traditionem.

3. IDEM libro quarto contra Donatiſtas, capite vigeſimo quarto. Si quiſquam in hac re (de baptizandis paruulis) authoritatem diuinam quærat, quanquàm quod vniuerſa tenet Eccleſia, nec conciliis inſtitutum, ſed ſemper retentum eſt, non niſi authoritate Apoſtolica traditum rectiſſimè creditur: tamen veraciter conijcere poſſumus, quid valeat in paruulis baptiſmi ſacramentum, ex circunciſione carnis, quam prior populus accepit, &c.

Oratur pro defunctis ex Apoſtol. tradition.

1 B DIONYSIVS Areopagita libro de Eccleſiaſtica Hierarchia, capite ſeptimo: Quænam verò de huiuſmodi prece, quam ſuper defuncto peragit præſul, ex diuinis ducibus noſtris Traditio peruenit ad nos, operæpretium eſt vt dicamus &c.

Pro vxore defuncta poſtulatur & oblationes fiunt. Oblationes pro defunctis.

2. TERTVLLIANVS in exhortatione ad caſtitatem, capite vndecimo: Et iam repete, apud Deum pro cuius ſpiritu poſtules, pro qua oblationes annuas reddas.

3. ITEM in libro de corona militis, capite tertio, loquens de Traditionibus non ſcriptis: Oblationes, inquit pro defunctis, pro natalitijs, annua die facimus.

Oblatio in anniuerſario defuncti.

4. ET de Monogamia capite decimo: Enimuerò & pro anima eius orat, & refrigerium interim adpoſtulat ei, & in prima reſurrectione conſortium, & offert annuis diebus dormitionis eius.

1. C HIERONYMVS in epiſtola quinquageſimaquarta, ad Marcellam contra errores Montani: Nos vnam Quadrageſimam ſecundum Traditionem Apoſtolorum, toto anno, tempore nobis congruo, ieiunamus.

Obſeruatio Quadrageſimæ, ſecundum tradit. Apoſt.

2. EPIPHANIVS contra Aërium hæreſi ſeptuageſimaquinta: A quo verò non aſſenſum eſt in omnibus orbis terrarũ regionibus, quòd quarto & proſabbato ieiunium eſt in eccleſia decretum? Si verò etiam oportet conſtitutionem Apoſtolorum proferre, quomodo illic decreuerunt, quarta & proſabbato ieunium per omnia, excepta Pẽtecoſte: & de ſex diebus Paſchatis, quomodò præcipiunt nihil omninò accipere, quàm panem & ſalem & aquam, &c. manifeſtum eſt. Deindè verò ſi non de eodem argumento quartarum & proſabbatorum, ijdem Apoſtoli in Conſtitutione dixiſſent, etiam aliter vndique demonſtrare poſſemus. Attamen de hoc exactè ſcribũt. Aſſumpſit autem Eccleſia, & in toto mundo aſſenſus factus eſt, antequam eſſet Aërius, & qui ab ipſo appellantur Aëriani.

Abſtinentia feriæ 4 & 6.

Vide Clementem li. 5. conſtit. Apoſtol. ca. 16. & 19.

Conſuetudo vniuerſalis ante exortos hæreticos.

1 D AMBROSII Miſſæ ritus & ordo, extat etiam in Liturgicis Latinis à D. Iacobo Pamelio collectis, tomo primo.

2. CHRYSOSTOMI Liturgia ſiue officium Miſſæ, quod Græcè ipſe poſt S. Baſilii & B. Iacobum cõſcripſit, extat. Quo pacto autem noui teſtamenti nouã oblationẽ docuerit Chriſtus, eámque ab Apoſtolis Eccleſia accipiés, in vniuerſo mũdo offerat Deo, videatur latiùs infrà in quæſtione ſeptima de Euchariſtia, B C.

Imaginum veneratio ex Apoſt. tradit. Ora-

1. E DAMASCENVS libro quarto Orthodoxæ fidei, capite decimoſeptimo: Imaginis honor ad exemplar tranſit. Eſt autem hæc traditio ex earum numero, quæ Scripturæ verbis minimè expreſſæ ſunt, quemadmodum & ea,

re versus Orientem Crucis veneratio.

qua ad Orientem conuersi adoramus, & ea, qua crucem adoramus, aliæque complures his similes, &c. vide suprà quæst. nona de Decalogo A testimo. duodecimo.

Imaginum veneratio à Patribus comprobata.

2 IDEM in orationibus tribus de imaginibus, plurimorum patrum antiquorum testimonia citat de veneratione Imaginum: vt Dionysium Areopagitam, Basilium, Chrysostomum, Leontium, Seuerianum, Sophronium, Ambrosium, Gregorium Nyssenum, Theodoretum, Athanasium, Cyrillum, Gregorium Nazianzenum, Eusebium Pamphyli, Stephanum Bostrensem, Cyrillum Hierosolymitanum, & plures alios.

Ab Apostolorum temporibus viguit vsus & veneratio Imaginum.

3. IN secunda Synodo Nicena, actione sexta, tomo quarto: Quòd autem cum multis alijs, quæ in Ecclesia obseruantur sine scriptura, nobis imaginum veneratio tradita sit, ab Apostolorum temporibus latè per historias traditum est, &c, vide suprà de Decalogo quæst. nona testimonio quinto.

4. ITEM actione septima: Fatemur autem &c. in Decalogo eadem quæstione nona, B testimonio sexto. Quibus addit sancta Synodus: Igitur qui ausi fuerint aliud sentire aut docere, aut more impiorum hæreticorum Ecclesiasticas traditiones contaminare, aut nouam quandam vaniloquentiam inducere, aut contra ista vafrè & improbè aliquid excogitare, quod sit contra constitutionem Ecclesiasticam: si fuerint Episcopi aut Clerici, deponuntor: si Monachi aut Laici, communione priuantor.

1 F BASILIVS libro de spiritu sancto, capite vigesimoseptimo: Dogmata quæ in Ecclesia prædicãtur, quædam habemus è doctrina &c. vide suprà quæstione secunda, A testimo. secundo, Reliqua habentur in textu.

VI.

Quantum hodiè circa Traditiones Apostolicas & Ecclesiasticas aberratur?

A PLVRIMVM, dum eas plerique contemnunt, alii negligunt, aut certè pluris non faciunt, quàm Politicorum [a] magistratuum constitutiones: & hæc instituta esse hominum fingunt, quæ vel obseruare, vel omittere, liberum sit, exiguæque, aut nullius omninò frugis: ipsi ἀδιάφορα vocant.

B Sunt qui vniuersas ferè Traditiones eiusdem esse ponderis volunt, atque adeò fœdè commiscent Scripturæ loca, perindè ac idem sit iudicium de Traditionibus [b] Pharisaicis, & Apostolicis; de [c] Iudaicis, & [d] Ecclesiasticis; de priuatis seu particularibus, [e] & ijs quæ totius Ecclesiæ consensu receptæ, communique piorum vsu tot seculis comprobatæ, ac veluti per manus ad nos transmissæ, vbique ferè gentium comperiuntur.

[a] Col. 2. b. d.
[b] Matt. 15. a. b.
[c] Col. 2. b. d. Mar. 7. a. b.
[d] 2. Thess. 2. d. Act. 15. g 16.
[e] Aug. in Epist. ad Ianuar. 118. ca. 1. & 2. Item. epist. 86. ad Casul.

TESTIMONIA.

A. AD Romanos decimotertio: Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit: Nõ est enim potestas nisi à Deo: quæ autem sunt, à Deo ordinatæ sunt. Itaque qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Qui autem resistũt, ipsi sibi damnationem acquirunt: nam principes non sunt timori boni operis, sed mali. Vis autem non timere potestatem? Bonum fac: & habebis laudem ex illa: Dei enim minister est tibi in bonum. Si autem malum feceris, time: non enim sine causa gladium portat.

1. B MATTHAEI decimoquinto: Sine causa colunt me, docentes doctrinas, & mãdata hominum. & paulò antè: Quare & vos transgredimini mandatum Dei propter traditionem vestram? Nam Deus dixit: Honora patrem, & matrem, &; Qui maledixerit patri, vel matri, morte moriatur. Vos autem dicitis; Quicunque dixerit patri, vel matri, Munus quodcunque est ex me, tibi proderit: & non honorificabit patrem suum, aut matrem suam: & irritum fecistis mandatum Dei propter traditionem vestram.

2. AD Colossenses secundo: Videte ne quis vos decipiat per philosophiam, & inanem fallaciam secundùm traditionem hominum, secundùm elementa mundi, & non secundùm Christum. Et in fine: Si ergò mortui estis cum Christo ab elemẽtis huius mundi; quid adhuc tanquàm viuentes in mũdo decernitis? Ne tetigeritis, neque gustaueritis, neque contrectaueritis: quæ sunt omnia in interim ipso vsu, secundùm præcepta, & doctrinas hominum: quæ sunt rationem quidem habentia sapientię in superstitione, & humilitate, & non ad parcendum corpori, non in honore aliquo ad saturitatem carnis.

3. MARCI septimo: Pharisæi, & omnes Iudæi, nisi crebrò lauerint manus, nõ manducãt, tenentes traditionem Seniorum: & à foro nisi baptizentur, non comedũt: & alia multa sunt, quæ tradita sũt illis seruare, baptismata calicũ, & vrceorum, & æramentorum, & lectorum.

4. SECVNDAE ad Thessalonicenses secũdo: State, & tenete traditiones, quas didicistis, siue per sermonẽ, siue per epistolam nostram.

5. ACTORVM decimoquinto: Paulus verò electo Sila profectus est, traditus gratiæ Dei à fratribus. Perambulabat autem Syriam, & Ciliciam confirmans Ecclesias, præcipiens custodire præcepta Apostolorum, & seniorum.

6. CAPITE decimosexto: Cùm autem pertransirẽt ciuitates, (*Paulus & Silas*) tradebãt eis custodire dogmata, quæ erant decreta ab Apostolis, & senioribus, qui erant Hierosolymis.

7. AVGVSTINVS in epistola ad Ianuarium, centesima

centeſima decimaoctaua, capite primo: Illa quæ non ſcripta, ſed tradita cuſtodimus, &c. vt ſuprà quæſtione quarta, A teſtimonio primo.

Traditiones & Conſuetudines particulares quàtum ab vniuerſalibus differãt.

8. IDEM capite ſecundo: Alia verò quæ per loca terrarum regionéſque variantur, ſicuti eſt quòd alij ieiunant Sabbato, alij verò non: alij quotidiè communicant corpori & ſanguini Dominico, alij certis diebus accipiunt: alibi nullus dies intermittitur quo non offeratur, alibi Sabbaro tantùm & Dominico; alibi tantùm Dominico: & ſi quid aliud huiuſmodi animaduerti poteſt, totum hoc genus rerum liberas* habet obſeruationes: nec diſciplina vlla eſt in his melior graui prudentique Chriſtiano, quàm vt eo modo agat, quo agere viderit Eccleſiam ad quamcunque fortè deuenerit. Quod enim neque contra fidem, neque contra bonos mores iniungitur, indifferenter eſt habendum, & pro eorum inter quos viuitur ſocietate ſeruandum eſt. Credo te aliquando ex me audiſſe, ſed tamen etiam nunc commemoro, Mater mea Mediolanum me conſecuta, inuenit Eccleſiam Sabbato non ieiunantẽ: cœperat perturbari, & fluctuare quid ageret; cùm ego talia non curabã, ſed propter ipſam conſului de hac re beatiſſimæ memoriæ virũ Ambroſium: reſpondit ſe nihil docere me poſſe, niſi quod ipſe faceret, quia ſi melius noſſet, id potiùs obſeruaret. Cúmque ego putaſſem, nulla reddita ratione, authoritate ſola ſua nos voluiſſe admonere, ne Sabbato ieiunaremus, ſubſecutus eſt & ait mihi: Cùm Romam venio, ieiunio Sabbato: cùm hîc ſum, non ieiunio. Sic etiã tu, ad quam fortè Eccleſiam veneris, eius morem ſerua, ſi cuiquã non vis eſſe ſcandalo, nec quenquã tibi. Hoc cùm matri renunciaſſem, libenter amplexa eſt. Ego verò de hac ſententia etiam atque etiam cogitans, ita ſemper habui, tanquàm eam cæleſti oraculo ſuſceperim.

* Liberæ ſunt, quia licuit ijs Eccleſijs quæ ea ſuſceperunt non ſuſcipere, & ſuſceptas vel retinere, vel authoritate publica emendare aut etiam abrogare. Nota. Ieiunium Sabbati.

9. IDEM in epiſtola octogeſimaſexta, ad Caſulanum presbyterum, idem hoc repetit B. Ambroſij reſponſum.

VII.

Quid verò de ijs iudicandum, qui Eccleſiæ Traditiones repudiant, ac pro nihilo habent?

A Hos verbum Dei redarguit ac damnat, cùm Traditiones [a] obſeruandas eſſe decernit, cùm iubet [b] Eccleſiam audire, & Apoſtolorum Sèniorúmque [c] præcepta cuſtodire. Verbum Dei eſt, quod ſubiicit nos Magiſtratibus cùm [d] Politicis, tum [e] Eccleſiaſticis, modeſtis [f] iuxtà & dyſcolis propter [g] conſcientiam: vult illorum legibus & reuerentiam [h] & obedientiam deferri maximam. *Obedite*, inquit, [i] *præpoſitis veſtris, & ſubiacete eis: omnia* [k] *quæcunque dixerint vobis, ſeruate & facite: ſecundùm opera verò eorum nolite facere.*

a 1. Theſſ. 2. d. 1. Cor. 11. a.
b Matt. 18. c.
c Actor. 15. g. 16. a.
d Rom. 13. a. Matth. 22. b.
e Matth. 23. a. Luc. 10. c.
f 1. Pet. 2. c.
g Rom. 13. b.
h Ti. 3. a.
i Heb. 13. c.
k Matth. 23. a.

B Quapropter iſti non tam homines ſpernunt, [l] quam Dominum ipſum Opt. Max. quem in [m] Apoſtolis, eorúmque [n] ſucceſſoribus audire ac reuereri ſanè oportebat. Igitur planè verbo Dei reſiſtunt, dum poteſtati & ordinationi Dei reſiſtunt, & hinc ſibi damnationem acquirunt, ſi Paulo [o] credimus.

l 1. Theſſ. 4. b. 1. Cor. 14. g. m Ioan. 20. c. 17. c. Luc. 10. c.
n Cypr. epiſt. 69. ad Florentium Puppienum. Baſil. cap. 23. conſtit. monaſticarum.
o Rom. 13. a.

C Nimirum diuina eſt iſthæc ordinatio, quæ nec aboleri poteſt humana authoritate, vt certis legibus, iiſque partim ſcriptis, partim non ſcriptis, quas [p] Apoſtolica nobis commendat traditio, Eccleſia regatur, dogmata conſeruentur, religio vindicetur, alatur concordia, diſciplina retineatur.

p Baſil. de Spir. ſanc. cap. 27. Aug. lib. 4. cõtra Donat. c. 24. & lib. 2. cap. 7. lib. 3. cap. 21. & 26. Epiph. Hæreſ. 55. Euſeb. lib. 5. Eccleſ. hiſt. cap. 30.

TESTIMONIA.

1 A SECVNDÆ ad Theſſalonicenſes ſecundo: State; & tenete traditiones, quas didiciſtis, ſiue per ſermonem, ſiue per epiſtolã noſtram.

2. PRIORIS ad Corinthios vndecimo: Laudo vos fratres quòd per omnia mei memores eſtis, & ſicut tradidi vobis, præcepta mea tenetis.

3. MATTHÆI decimooctauo Si Eccleſiam nõ audierit, ſit tibi ſicut ethnicus, & publican⁹.

4. ACTORVM decimoquinto: Paulus electo Sila, perambulabat Syriam, & Ciliciam, confirmans Eccleſias: præcipiens cuſtodire præcepta Apoſtolorum, & ſeniorum.

5. ET capite decimoſexto: Cùm pertranſirent ciuitates, tradebant eis cuſtodire dogmata, quæ erant decreta ab Apoſtolis & ſenioribus, qui erant Hieroſolymis.

6 AD Romanos decimotertio: Omnis anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit: non eſt enim poteſtas niſi à Deo: quæ autem ſunt, à Deo ordinatæ ſunt.

7. MATTHÆI viceſimoſecundo: Reddite quæ ſunt Cæſaris, Cæſari & quæ ſunt Dei, Deo.

8. ET capite viceſimotertio: Super cathedrã Moyſi ſederunt Scribæ, & Phariſæi. Omnia ergò quæcunque dixerint &c. vt in textu.

9. LVCÆ decimo: Qui vos audit, me audit: & qui vos ſpernit, me ſpernit.

10. PRIORIS Petri ſecundo capite: Subiecti

eſtote omni humanæ creaturæ propter Deum: ſiue regi quaſi præcellenti: ſiue ducibus tanquàm ab eo miſſis ad vindictam malefactorũ, laudem verò bonorum: quia ſic eſt voluntas Dei, vt benè facientes obmutescere faciatis imprudentium hominum ignorantiam: quaſi liberi, & non quaſi velamen habentes malitiæ libertatem, ſed ſicut ſerui Dei, Deum timete: Regem honorificate. Serui ſubditi eſtote in omni timore dominis, non tantùm bonis & modeſtis, ſed etiam dyſcolis.

11. AD Romanos decimotertio: ideò neceſſitate ſubditi eſtote non ſolùm propter iram, ſed etiam propter conſcientiam. Ideò enim & tributa præſtatis: miniſtri enim Dei ſunt, in hoc ipſum ſeruientes. Reddite ergò omnibus debita: cui tributum, tributum: cui vectigal, vectigal: cui timorem, timorem: cui honorem, honorem.

12. AD Titum tertio: Admone illos principibus & poteſtatibus ſubditos eſſe, dicto obedire, ad omne opus bonum paratos eſſe.

13 AD Hebræos decimotertio: Obedite præpoſitis veſtris, & ſubiacete eis. Ipſi enim peruigilant quaſi rationem pro animabus veſtris reddituri, vt cum gaudio hoc faciant, & non gementes hoc enim non expedit vobis.

14. MATTHÆI vicesimo tertio, vt in textu, & teſtimon. octauo.

1. B PRIORIS ad Theſſalonicenſes quarto: Itaque qui hæc ſpernit, non hominem ſpernit, ſed Deum: qui etiam dedit Spiritum ſuum ſanctum in nobis.

2. PRIORIS ad Corinthios decimoquarto: Si quis videtur propheta eſſe, aut ſpiritualis, cognoſcat quæ ſcribo vobis, quia Domini ſunt mandata.

3. IOANNIS viceſimo: Sicut miſit me Pater, & ego mitto vos.

4. Item decimoſeptimo: Sicut tu me miſiſti in mundum, & ego miſi eos in mundum.

5 LVCÆ decimo: Qui vos audit, me audit: & qui vos ſpernit, me ſpernit.

6. CYPRIANVS Epiſtola ſexageſimanona ad Florentium Puppianum: Nec hæc iacto, ſed dolens profero, cùm te iudicem Dei cõſtituas, & Chriſti, qui dicit ad Apoſtolos, ac per hoc ad omnes Præpoſitos, qui Apoſtolis vicaria ordinatione ſuccedunt: Qui audit vos, me audit: & qui me audit, audit eum qui me miſit: & qui reijcit vos, me reijcit, & cũ qui me miſit.

lib. 4. ep. 9. Quæ Apoſtolis dicta, ad Succeſſores eorum pertinent. Luc. 10.

7. BASILIVS in conſtitutionibus monaſticis capite vigeſimo tertio: Quod Apoſtolis dixit, Qui vos audit &c. intelligẽdus eſt in cõmune legem ſanxiſſe in poſteros, qui aliorum futuri erant moderatores, id ex multis, ijſdemque certiſſimis diuinarum literarũ teſtimonijs, manifeſtiſſimiſque argumentis probari poteſt. Matth 10. Luc. 10.

8. AD Romanos decimotertio: Itaque qui reſiſtit poteſtati, Dei ordinationi reſiſtit. Qui autẽ reſiſtunt, ipſi ſibi damnationẽ acquirunt.

1. C BASILIVS Magnus in libro de Spiritu ſancto, capite viceſimoſeptimo: vt ſuprà quæſtione ſecunda, A teſtimonio ſecundo.

2. AVGVSTINVS libro quarto contra Donatiſtas, capite viceſimoquarto.

3. ET libro ſecundo, capite ſeptimo.

4. ITEM libro quinto, capite viceſimotertio, vt ſuprà quęſtione quarta, A teſtimonio ſecundo & ſequentibus.

5. IDEM libro quinto contra Donatiſtas, capite vigeſimoſexto: Quòd autem nos admonet Cyprianus, vt ad fontem recurramus, id eſt, ad Apoſtolicam Traditionem, & indè canalem in noſtra tempora dirigamus, optimum eſt ſine dubitatione faciendum. Ad Apoſtolicam Traditionem confugiendum.

6. EPIPHANIVS hæreſi quinquageſimaquinta cõtra Melchiſedechianos: Termini nobis poſiti ſunt, & fundamenta, & ædificatio fidei, & Apoſtolorum Traditiones, & ſcripturæ ſanctæ, & ſucceſſiones doctrinæ, & vndiquaque veritas Dei munita eſt. Apoſtolorum Traditiones. Succeſſio doctrinæ.

7. EVSEBIVS libro tertio Eccleſiaſticæ hiſtoriæ, capite trigeſimo: Ignatius cùm iter per Aſiã faceret, licet attentiſſima cura à ſatellitibus, qui illũ ducebant, obſeruaretur, Eccleſias tamen cuiuſq; ciuitatis, ad quam fortè proficiſceretur, familiaribus colloquijs, piiſq; hortationibus confirmauit: ac primùm, vt hæreſes, quæ iam tũ primò naſci & emergere cœperũt, maximè præcauerent, ſedulò admonuit. Deindè hortus eſt, vt Apoſtolorum Traditioni mordicus adhæreſcerẽt: quam quidem aſſeueranter teſtificatus, quò tutiùs poſteritati reſeruaretur, neceſſariò ſcriptis mandandam exiſtimauit. Traditioni Apoſt. mordicus adhærendum. Ignatius eã ſcriptis mãdauit.

VIII.

Quid Patres hac de re iudicârunt?

A ORIGENES, qui celebris & peruetuſtus eſt author, in hæc verba ſcripſit: [a] Hæreticus nobis habendus eſt omnis ille, qui Chriſto ſe credere profitetur, & aliud de veritate Chriſtianæ fidei credit, quàm habeat definitio Traditionis Eccleſiaſticæ. Tum idem alibi: [b] Illa ſola credenda eſt veritas, inquit, quæ in nullo ab Eccleſiaſtica diſcordat Traditione.

a In caput 3. epiſtolæ ad Titum, teſte Pamphylo in apologia pro Origene. Vide etiam Irenæũ lib. 4 ca. 43.

b Lib. 1. Periarchon, in proœmio.

B Et Hieronymi verbum eſt: [c] Ego illud te breuiter admonendum puto, Traditiones Eccleſiaſticas, præſertim quæ fidei non officiunt, ità obſeruandas, vt à maioribus traditæ ſunt.

c Ad Lucinium ep. 28.

C Auguſtinus verò ità [d] docet: Si quid diuinæ Scripturæ præſcribit authoritas, non eſt dubitandum, quin ità facere debeamus, vt legimus: ſimiliter etiam, ſi quid per orbem frequentet Eccleſia. Nam hoc,

d Epiſt. 118. cap. 5.

quin

quinità faciendum ſit, diſputare, inſolentiſſimæ inſaniæ eſt. Ac rurſus idem: [e] In his rebus, de quibus nihil certi ſtatuit ſcriptura diuina, mos populi Dei, vel inſtituta maiorum pro lege tenenda ſunt. Et [f] ſicut præuaricatores diuinarum legum, ità contemptores Eccleſiaſticarum conſuetudinum, coërcendi ſunt.

e Ad Caſulanũ ep. 86. f Iſtit 11. ca. In his.

D. Demùm Tertullianus, doctiſſimus & antiquiſſimus Eccleſiæ ſcriptor, toto libro [g] aduerſus eos diſputat, qui nihil, quod literis ſacris non ſit expreſſum, admittunt; grauitérque contendit, Traditiones & obſeruationes quaſdam Eccleſiaſticas eſſe non ſcriptas, quæ non poſſint niſi ab Hæreticis repudiari. *Si quis autem videtur contentioſus eſſe*: (vt Paulinis [h] verbis vtamur) *nos talem conſuetudinẽ non habemus, neque Eccleſia Dei.*

g Lib. de præſcriptionibus aduerſus hæreticos.

h 1. Cor. 11. d.

TESTIMONIA.

Qui Preſbyteri audiendi.

A. Irenæus libro quarto contra hæreſes capite quadrageſimotertio: Eis qui in Eccleſia ſunt Presbyteris ob audire oportet, his qui ſucceſſionẽ habẽt ab Apoſtolis, qui cũ Epiſcopatus ſucceſſione, chariſma veritatis certũ ſecũdùm placitũ Patris acceperunt. Reliquos verò, qui abſiſtũt à principali ſucceſſione, & quocũq; loco colligũtur, ſuſpectos habere, vel quaſi hæreticos, & malæ ſentẽtiæ, vel quaſi ſcindẽtes & elatos, & ſibi placẽtes, aut rurſus vt hypocritas, quæſtus gratia & vanæ gloriæ hoc operantes.

Reliqua habentur in textu.

IX.

Agè verò quid eſt Eccleſia?

A Ecclesia eſt omnium Chriſti fidem atque doctrinam profitentium vniuerſitas, quam Princeps Paſtorum Chriſtus, tum Petro Apoſtolo, tum huius [a] ſucceſſoribus paſcendam tradidit, atque gubernandam.

Rom. 12. b. 1. Cor. 12. b. 1. Pet 5. b. Ioan. 21. c. Matt. 16. c.

a Chryſ. lib. 3. de ſacerdotio. Concilium Florentinum. Bern. lib. 2. de Cõſid. ad Eugenium. c. 8.

B Quare nomen Eccleſiæ non merentur, ſed [b] falsò arrogant ſibi Hæretici, & Sciſmatici omnes; qui, etſi fidem atque doctrinam Chriſti profiteri videntur, tamen ſummi Paſtoris ac Pontificis, quem Chriſtus ouili Eccleſiæ loco ſuo præfecit, & perpetua [c] ſucceſſione in Romana Eccleſia vſque conſeruauit, oues eſſe detrectant.

b Hier. contra Lucifer. c. 9 Cyprian. epiſt 69.

c Iren. lib. 3. cap. 3. Tert. li. 3. cõt. Mar. c. 9. Optat. lib. 2. Aug. ep. 165. & 48. & in Pſal. contra partem Donati, & lib. 2. contra literas Petilia. cap. 51.

C Hanc Petri Cathedram, hunc Eccleſiæ primatum qui negant, & oppugnant, primùm illi quidem Chriſti magnificas promiſſiones [*] Petro factas, & myſticas regni cæleſtis claues illi vni traditas, aliáque multa de Petro Apoſtolorum [d] principe, ore, vertice ſcripta non intelligunt: Deindè pacem Eccleſiæ, ordinémque certum manifeſtè perturbant, quæ abſque ſummo Antiſtite, & huius præcellenti authoritate, nec ritè gubernari, neque in vnitate, atque contra portas inferorum ſoliditate neceſſaria, diù contineri poſſet. Poſtremò Patribus, horúmque Synodis & ſcriptis de hac illuſtri Eccleſiæ [e] nota conſentientibus, immò & totius orbis Chriſtiani conſonæ voci, detrahunt impudenter.

* Matt. 16. c. Ioan. 21. e. Luc. 22. c. Matt. 10. a. Ioã. 2. f. Matth. 17. d. Act. 1. c.

d Cypr. de ſimpl. prælat. In ca. 16 Matth. Hilarius & Hier. idem lib. 1. in Ioannis. c. 14. Cyril in Ioã. lib. 1. ca. 11. Aug. in Ioan. tract. 56. & 124. Orig. homil. 2. in diuerſ. euang & tract. 6. in Matt. Baſil. de pœnit. Chryſo. hom. 87. in Ioan. & 55 in Matt. itẽ 9. de pœnit. & ſerm. de cate. & gladio S. Petri itẽ homil. in SS. Petrum & Eliam. Leo Magnus ſermo 3. de anniuerſ Pont. & epiſt 89. ad Epiſc. Viẽnenſis prouin.

e Aug. contra ep. Fundã. cap 4. Item de vtilit credendi, cap. 17. & lib. 11. cont. Fauſt. cap. 2.

D Agnouit hanc Eccleſiam, eiúſque dignitatem Hieronymus, cuius hæc verba [f] ſunt: Qui Petri Cathedræ iungitur, meus eſt. Agnouit Optatus [g] Afer, qui Petri Cathedram inter veras Eccleſiæ notas primam eſſe teſtatur. Agnouit Auguſtinus, [h] qui apertè ſcribit, in Romana Eccleſia ſemper Apoſtolicæ Cathedræ principatum viguiſſe. Agnouit [i] Cyprianus, qui omniũ hæreſum & ſchiſmatum pullulantium cauſam in eo ſtatuit, quòd vni & ſummo ſacerdoti ac iudici vice Chriſti non obtẽperatur.

f Ad Damaſ. epiſt. 58. & ad eumdem epiſt. 57.

g Lib. 2. contra Donat.

h Epiſt. 162. 90 91. 91. & 165.

i Epiſt. 55 & 69. Itẽ Hier. contra Luciferia. c. 4. & Leo epiſt 84 ad Anaſt. Theſſalonic. cap 11.

qui ſunt vndique, conſeruata eſt ea, quæ eſt ab Apoſtolis traditio. Fundantes igitur & inſtruentes beati Apoſtoli Eccleſiam, Lino epiſcoparum adminiſtrandæ Eccleſiæ tradiderunt. Succedit autem ei Anacletus: poſt eum tertio loco ab Apoſtolis epiſcopatum ſortitur Clemens, qui & vidit ipſos Apoſtolos, & contulit cum eis, cùm adhuc inſonantem prædicationem Apoſtolorum & traditionem ante oculos haberet. Huic autem Clementi ſuccedit Euariſtus, & Euariſto Alexander, ac deinceps ſextus ab Apoſtolis conſtitutus eſt Sixtus, & ab hoc Teleſphorus, qui etiam glorioſiſſimè martyrium fecit, ac deinceps Higinus, poſt Pius, poſt quem Anicetus. Cùm autem ſucceſſiſſet Aniceto Soter, nunc duodecimo loco Epiſcoparum ab Apoſtolis habet Eleutherius. Hac ordinatione & ſucceſſione, ea quæ eſt ab Apoſtolis in Eccleſia traditio, & veritatis præconiatio peruenit vſque ad nos. Et eſt pleniſſima hæc oſtenſio, vnam & eandem viuificatricem fidem eſſe, quæ in Eccleſia ab Apoſtolis vſque nunc ſit conſeruata, & tradita in veritate.

Rom. Pont. ex ordine numerantur vſq; ad Irenæi ætatem.

Irenæi ætas.

Rectæ fidei indicium.

4. TERTVLLIANVS libro tertio aduerſus Marcionem, capite nono, poſtquam de Apoſtolis Euangelij primis prædicatoribus egiſſet, addit:

Succeſſores Apoſtolorum.

Quorum diſcipuli, qui ſucceſſêre per orbem,
Conſtati virtute viri, noſtrique magiſtri,
Communes operis nobis tribuêre honores.
Ex quibus electum magnum, plebique probatum
Petrus ſedit in Cathedra Romana, in qua quinam illi ſucceſſerint.
Hac cathedra, Petrus quam ſederat ipſe, locatum
Maxima Roma Linum primum conſidere iuſſit.
Poſt quem Cletus & ipſe, gregem ſuſcepit ouilis.
Huius Anacletus ſucceſſor ſorte locatus,
Quem ſequitur Clementi is Apoſtolicis bene notus.
Euariſtus ab hoc vexit ſine crimine legem.
Sextus Alexander Sixto commendat ouile.
Poſt expleta ſui qui luſtri tempora tradit
Teleſphoro; excellens hic erat, martyrque fidelis;
Poſt illum ſocius legis, certúſque magiſter;
Cerdo Romam veniês damnatur.
Quum veſtri ſceleris ſocius praeurſor & auctor
Aduenit Romam Cerdo, noua vulnera geſtans,
Deteſtus, quoniam voces & verba venena
Spargebat furtim; quapropter ab agmine pulſus,
Sacrilegum genus hoc genuit, ſpirante dracone.
Romana Eccleſia à Petro conſtituta pietate viget.
Conſtabat pietate vigens Eccleſia Roma
Compoſita à Petro, cuius ſucceſſor & ipſe,
Iamque loco nono cathedram ſuſcepit Higinus.
Poſt hùc deinde Pius, Hermas cui germine frater;
Angelicus paſtor, qui tradita verba locutus,
Atque Pio ſuſcepit Anicetus ordine ſortem.
Marcion hæreſin ſpargens excommunicatur.
Sub quo Marcion hic veniens noua Ponticа peſtis,
Nondum ſecretum facinus ſub corde recluſum,
Paſſim vulgo loquens latebroſa perfidus arte.
Sed poſtquam cæpit mortis proferre ſagittas,
Abiectus meritò tam ſæui criminis auctor,
A ſanctis reprobus; paruit mirabile monſtrum.

5. OPTATVS Mileuitanus libro ſecundo contra Donatiſtas: Probamus eam eſſe Eccleſiam Catholicam, quæ ſit in toto terrarum orbe diffuſa. Eius iam commemoranda ſunt ornamenta: & videndum vbi ſint quinque dotes, quas tu ex eſſe dicis, inter quas Cathedra eſt prima: Vbi niſi ſederit epiſcopus, coniungi altera dos non poterit, qui eſt annulus: videndum eſt, qui, & vbi prior Cathedra ſederit. Si ignoras diſce: ſi nôſti, erubeſce. Ignorantia tibi adſcribi non poteſt. Reſtat ergò vt noueris. Scientem errare, peccatum eſt. Nam ignorâtibus nonnunquam ſolet ignoſci. Igitur negare non potes, ſcire te in vrbe Româ Petro primò Cathedram Epiſcopalem eſſe collatam: in qua ſederit omnium Apoſtolorum caput Petrus: vnde & Cephas appellatus eſt, in qua vna Cathedra, vnitas ab omnibus ſeruarerur, ne cæteri Apoſtoli ſingulas ſibi quiſque defenderent: vt iam ſchiſmaticus & peccator eſſet, qui contra ſingularem cathedram, alteram collocaret. Ergò cathedra vnica, quæ eſt prima de dotibus, ſedit prior Petrus. Cui ſucceſſit Linus Lino ſucceſſit Clemês, Clementi Anacletus &c. Iulio Liberius, Liberio Damaſus, Damaſo Siricius hodie, qui noſter eſt ſocius, cum quo nobis totus orbis cõmercio formatarum, in vna communionis ſocietate concordat. Veſtræ Cathedræ vos originem reddite, qui vobis vultis ſanctam Eccleſiam vindicare.

Primaria nota Eccleſiæ.

aliâs, in quo vno cathedræ vnitas, vel, quo in vna Cathedra, vnitas.

Succeſſio Rom. põtificum vſq; ad ætatem Optati.

Hæretici originem ſuæ cathedræ reddere nequeunt.

6. AVGVSTINVS epiſtola centeſima ſexageſimaquinta ad Generoſum: Si ordo Epiſcoporum ſibi ſuccedentium conſiderandus eſt, quanto certius & verè ſalubriter ab ipſo Petro numeramus, cui totius Eccleſiæ figuram gerẽti, Dominus ait; Super hanc petram ædificabo Eccleſiam meam, & portæ inferorum non vincẽt eam. Petro enim ſucceſſit Linus; Lino Clemens; Clementi Anacletus; &c. Damaſo Siricius; Siricio Anaſtaſius. In hoc ordine ſucceſſionis, nullus Donatiſta epiſcopus inuenitur. In illum autem ordinem Epiſcoporum, qui ducitur ab ipſo Petro vſque ad Anaſtaſiũ, qui nunc eandem Cathedram ſedet, etiamſi quiſquam traditor per illa tempora ſubrepſiſſet, nihil præiudicaret Eccleſiæ & innocentibus Chriſtianis: quibus Dominus prouidens, ait de præpoſitis malis; Quæ dicunt, facite: quæ autem faciunt, facere nolite: dicunt enim, & non faciunt. Vt certa ſit ſpes fidelis, quæ non in homine, ſed in Domino collocata, nunquam tẽpeſtate ſacrilegi ſchiſmatis diſſipetur.

A Petro vſque ad Auguſt. ætatẽ Rom Pont. in eadẽ doctrina fidei conſentientes.

Matth. 16.

Cõt. Rom. Pont hostes Auguſt reſponſio.

7. ITEM in epiſtola quadrageſimaſecunda ad Madaurenſes: Videtis certè multos preciоſos à radice Chriſtianæ ſocietatis, quæ per ſedes Apoſtolorum, & ſucceſſiones epiſcoporum, certa per orbem propagatione diffunditur, de ſola figura originis, ſub Chriſtiano nomine, quaſi areſcentia ſarmenta gloriari, quas hæreſes & ſchiſmata nominamus: præuiſa, prædicta, ſcripta ſunt omnia.

Eccleſiæ propagatio per ſedes Apoſtolorum & ſucceſſiones Epiſcoporum.

Matth. 23.

8. IDEM in Pſalmo contra partem Donati: Numerate ſacerdotes, vel ab ipſa Petri ſede, Et in ordine illo Patrum, quis cui ſucceſſit, videte. Ipſa eſt Petra, quam non vincunt ſuperbæ inferorum portæ.

Petri ſedes, & cõtinuata in ea Roman. Põtif. ſucceſſio, petra eſt inſuperabilis.

9. ITEM libro ſecundo contra literas Petiliani Donatiſtæ, capite quinquageſimoprimo: Veruntamen ſi omnes per totum orbem tales eſſent, quales vaniſſimè criminaris, cathedra tibi quid fecit Eccleſiæ Romanæ, in qua Petrus ſedit, & in qua hodiè Anaſtaſius ſedet? Quare appellas cathedram peſtilentiæ, cathedram Apoſtolicam? Si propter homines, quos putas legem loqui, & non facere, nunquid Dominus Ieſus Chriſtus propter Phariſæos, de quibus ait; Dicunt enim, & non faciunt, cathedræ in qua ſedebant, vllam fecit iniuriam? Nonne illam cathedram Moyſi commendauit, & illos, ſeruato cathedræ honore, redarguit? Ait enim, Cathedram Moyſi ſedent; quæ dicunt, facite; quæ autem faciunt, facere nolite: dicunt enim,

Petrus ſedit in cathedra Eccleſiæ Rom.

Not. cont. Rom. Pont. vituperatores.

Matth. 23.

Ioan. 8. Matth. 5. Matth. 10.

hilominus habens. Lux eſt: Vos eſtis lux mundi, inquit. Sacerdos eſt, & facit ſacerdotes. Ouis eſt, & dicit: Ecce ego mitto vos ſicut oues in medio luporũ. Petra eſt, & petram fecit. Quæ ſua ſunt, largitur ſeruis ſuis. Argumentum hoc eſt opulenti, habere videlicet, & alijs dare.

18. CHRYSOSTOMVS homilia octogeſimaſeptima in Ioannem, in ea verba, Simon Ioannis, diligis me? Quid tandem alijs omiſſis de his duntaxat Petrum affatus? Os erat Apoſtolorũ, & princeps, & vertex ipſius cœtus, propterea & Paulus eum præter alios viſurus aſcẽdit: ſimul vt ei oſtẽderet iam ſibi fidutiã hæbendam: tanquam enim negationis obliuiſceretur, fratrũ curam ei committit, neque negationis meminit. Et paulò pòſt: Nam cùm magna Chriſtus Petro communicáſſet, orbis terrarum curam demandáſſet, martyrium prædixiſſet, &c.

Os & princeps Apoſtolorum: quẽ ob eam cauſam etiã Paulus inuiſit. Galat. 1.

Cura fratrũ Petro commiſſa.

Orbis item terrarum.

19. ITEM homilia quinquageſimaquinta in Matthæum: Quid igitur Petrus, omnium Apoſtolorum os, vertex conſortij totius? cùm omnes interrogati eſſent, ipſe ſolus reſpondet. Ibidem: Eccleſiæ futuræ paſtorem conſtituit. Et paulò pòſt? Quæ Deus concedere ſolus poteſt, peccatorum ſcilicet remiſſionem, & vt Eccleſia tot tantiſque fluctibus impetu irrumpẽtibus immobilis maneat, cuius paſtor & caput, piſcator homo atque ignobilis, terrarum orbe reluctante, adamantis naturam firmitatem ſuperet: hæc inquam omnia, quæ ſolus Dei ſunt, ſe pollicetur daturum.

Os & vertex Apoſtolici conſortij.

Eccleſiæ paſtor & caput & adamãtinum fundamentum.

20. IDEM homilia nona de pœnitentia: Petrus ille Apoſtolorũ princeps, in Eccleſia prior amicus Chriſti, qui reuelationem ab hominibus non accepit, ſed à Patre. Hic idem Petrus, Petrum cùm dico, petrã nomino indelebilem, non ſe: crepidinem immobilem, Apoſtolum magnum primum diſcipulorum, primum vocatum, & primum obedientem.

Petra & crepido immobilis.

21. ET Sermone in adorationem venerabilium Catenarum & gladij ſancti & Apoſtolorum principis Petri: Sanctum ac iuſtum eſt ſummis & meritis honoribus Apoſtolum prædicari, in quo & ſuam Eccleſiam, pro diuinæ illius vocis præmio, qua ipſum Dei filium eſſe prædicauit, ædificaturum ſe prædixit Dei filius, & cælorum claues eius in ſe fidei arrhabonem ſe illi daturum, & eorum, quæ ab ipſo in terris ligata aut ſoluta fuiſſent, in cælis ſententiam confirmaturum promiſit. Et nonnullis interiectis ad ipſum Petrum ſermonem dirigens: Vbinam ſunt claues regni cælorum? Vbinam appellatio, qua Eccleſiæ firmamentum nominaris? Et iterum: Hunc cæleſtes angelorum ordines collaudarunt, & Apoſtolorum chorus valde admiratus, tanquam os ſuum, amplexatus eſt ac celebrauit. Hunc, qui Chriſto crediderunt, ducem & magiſtrum ſequentes, ad infidelitatis ſcopulos non offendunt. Hunc ad cælum vſque peruenientem, & valde illuſtrem ſpiritualis Iſraelis columnam, & animarum in perfidiæ pelago fluctuantium gubernatorem appellamus. Verè hic eſt Apoſtolorum firmamentum, & ſacratus cælorum magiſter: Petrus denique magnum illud orbis terrarum miraculum, Eccleſiæ iactatio, diſcipulorum decus, Theologorum pulchritudo, Chriſti os &c. Et ſub finem: Tu verò ô Petre, Chriſti Eccleſiæ petra & firmamentum, ſumme Apoſtolorum vertex, adeſto hodiè miſertus noſtrî &c. vt ſupra quæſtione octaua de Decalogo, D teſtimonio octauo.

In Petro ſe Eccleſiã ſuã Chriſtus ædificaturum prædixit.

Eccleſiæ firmamentum appellatur.

Spiritualis Iſraelis columna.

Eccleſiæ petra, & firmamentum.

22. ITEM homilia in ſanctos Petrum Apoſtolum & Eliam Prophetàm: Petro Apoſtolo orbis terrarum Eccleſiæ, & populorum multitudines, eius fidei committendæ erant vel potius creditæ ſunt illi claues regni cælorum. Quid enim ait illi Dominus? Quodcunque ligaueris ſuper terram, erit ligatum & in cælo. Sed vide cuiuſmodi peccato permiſit ſubijci Petrum illum, talem ac tantum virum, Apoſtolorum verticem, fundamentum immobile, petram ſtabilem, & quæ frangi non poſſet, Eccleſiæ principem, portum inexpugnabilem, turrim firmam, & quæ non poſſet concuti. Petrus, inquam, illa Eccleſiæ columna ac propugnaculum, puellæ vnius, non minas, ſed vnicum verbum non ſuſtinuit. Verbum puellæ proceſſit, & columna illa concutiebatur. Illa locuta eſt, & propugnaculum fluctuauit. Permiſſus eſt peccare is, cui Eccleſia credenda erat, illa videlicet Eccleſiarum columna, & portus fidei; Petrus orbis terrarum magiſter peccare permiſſus fuit ob eam maximè cauſam, quòd populorum multitudo illi credenda erat, ne ſeuerus & innocens, à venia proprijs fratribus impartienda eſſet alienus.

Petro orbis Eccleſiæ, & populorum multitudines commitendæ. Matth. 16.

Apoſtolorũ vertex, fundamentum, petra ſtabilis, Eccleſiæ princeps & columna.

23. LEO Magnus ſermone tertio in anniuerſario pontificatus ſui: De toto mundo vnus Petrus elegitur, qui & vniuerſarum gentiũ vocationi, & omnibus Apoſtolis, cunctiſque Eccleſiæ patribus præponatur; vt quanuis in populo Dei multi ſacerdotes ſint multique paſtores, omnes tamen propriè regat Petrus, quos principaliter regit & Chriſtus. Ibidem: Et ego, inquit Chriſtus, dico tibi: hoc eſt, Sicut meus pater tibi manifeſtauit diuinitatem meam, ita & ego tibi notam facio excellentiam tuam, quia tu es Petrus, id eſt, cùm ego ſim inuiolabilis petra, ego lapis angularis, qui facio vtraque vnum; ego fundamentum, præter quod nemo poteſt aliud ponere: tamen tu quoque petra es, quia mea virtute ſolidaris: vt quæ mihi poteſtate ſunt propria, ſint tibi mecum participatione communia. Eandem ſententiam de duplici petra ijſdem verbis repetiuit ſermone ſecundo in natali Apoſtolorum Petri & Pauli.

Vnus Petrus Apoſtolis & omnibus Eccleſiæ patribus præponitur.

Primarius omnũ paſtor Chriſtus, ſecundarius verò omnium paſtor Petrus. Matth. 16. Nota quomodo Chriſtus & quomodo Petrus petra ſit. Epheſ 2. 1. Cor. 3. In Romano eſt 91. Petri priuilegia.

24. IDEM epiſtola octogeſimanona ad Epiſcopos per Viennenſem prouinciam conſtitutos: Cùm Petro præ cæteris ſoluendi & ligandi tradita ſit poteſtas, paſcendarũ tamen ouiũ cura ſpecialius mãdata eſt. Cui quiſquis principatum æſtimat denegandum, illius quidem nullo modo poteſt minuere dignitatem; ſed inflatus ſpiritu ſuperbię ſuæ, ſemetipſum in inferna demergit.

Petro principatũ adimentes, ſeipſos ad inferna demergunt.

25. AVGVSTINVS contra epiſtolam Manichæi, quam vocant fundamenti, capite quarto: Tenet me in Eccleſia Catholica, ab ipſa ſede Petri Apoſtoli, cui paſcendas oues ſuas poſt reſurrectionem Dominus commẽdauit, vſque ad præſentem Epiſcopatũ, ſucceſſio ſacerdotum.

Auguſtinus quantifaciat ſucceſſionẽ Epiſcoporũ in ſede B. Petri primi paſtoris omnũ Chriſti. Cui Eccleſiæ adhærendum.

26. IDEM in libro de vtilitate credẽdi ad Honoratum, capite decimoſeptimo: Cùm igitur tantũ auxiliũ Dei, tantum profectũ fructúmque videamus, dubitabimus nos eius Eccleſiæ condere gremio, quæ vſque ad confeſſionẽ generis humani, ab Apoſtolica ſede per ſucceſſiones Epiſcoporũ, fruſtra hæreticis circumlatran-

Succeſſiones epiſcoporũ Apoſtolicæ ſedis.

tibus, & partim plebis ipſius iudicio, partim Conciliorum grauitate, partim etiã miraculorum maieſtate dãnatis, culmen authoritatis obtinuit? Cui nolle primas dare, vel ſummæ profectò impietatis eſt, vel præcipitis arrogantiæ.

Nota.

Succeſſionis perpetuitas.

27. Et libro vndecimo contra Fauſtum Manichæum, capite ſecundo: Vides in hac re, quid Eccleſiæ Catholicæ valeat authoritas, quæ ab ipſis fundatiſſimis ſedibus Apoſtolorum, vſque ad hodiernum diem, ſuccedentium ſibimet Epiſcoporum ſerie, & tot populorum conſenſione firmatur.

DE ROMANA ECCLESIA.

Quãta cum reuerentia Hieronymus Rom. pontificem compellat.

1. D Hieronymvs ad Damaſum epiſtola quinquageſimaoctaua: Quorſum iſta tam longo repetita principio? videlicet, vt paruum magnus adſpicias, vt diues paſtor morbidam non contemnas ouem. Et paulò pòſt: Ego igitur, vt antea iam ſcripſi, Chriſti veſtem in Romana vrbe ſuſcipiens, nunc barbaro Syriæ limite teneor. Et ne putes alterius hanc de me fuiſſe ſententiam, quid mererer, ipſe conſtitui. Verùm, vt ait gentilis poëta: Cælum, non animum mutat, qui trans mare currit. Ita me inceſſabilis inimicus poſt tergum ſecutus eſt, vt maiora in ſolitudine bella nunc patiar. Hinc enim præſidijs fulta mundi, Arriana rabies fremit: Hinc in tres partes ſciſſa Eccleſia, ad ſe rapere me feſtinat. Monachorum circa manentium antiqua in me ſurgit authoritas. Ego interim clamito: Si quis cathedræ Petri iungitur, meus eſt. Meletius, Vitalis, atque Paulinus tibi hærere ſe dicunt: poſſem credere, ſi hoc vnus aſſereret: nunc aut duo mẽtiuntur, aut omnes. Idcircò obteſtor beatitudinem tuam, per Crucem Domini, per neceſſarium fidei noſtræ decus, per paſſionem Chriſti, vt qui Apoſtolos honore ſequeris, ſequaris & merito: ita in ſolio cum duodecim iudicaturus ſedeas; ita te alius ſenem cum Petro cingat; ita municipatum cæli cum Paulo conſequaris, vt mihi literis tuis, apud quem in Syria debeam communicare, ſignifices. Noli deſpicere animã, pro qua Chriſtus mortuus eſt.

Cõmunionem cũ Romana Eccleſia quãti faciat Hieronymus.

Apoſtolos honore ſequitur Roman. Pontifex.

2. Idem epiſtola quinquageſimaſeptima ad Damaſum: Quoniam vetuſto Oriens inter ſe populorum furore colliſus, indiſciſſam Domini tunicam, & deſuper textam, minutatim per fruſtra diſcerpit, & Chriſti vineam exterminant vulpes: vt inter lacus contritos, qui aquam non habent, difficilè, vbi fons ſignatus & hortus ille concluſus ſit, poſſit intelligi: ideò mihi cathedram Petri, & fidem Apoſtolico ore laudatam, cenſui conſulendam, inde nunc meæ animæ poſtulans cibum, vnde olim Chriſti veſtimenta ſuſcepi. Neque verò tanta vaſtitas elementi liquentis, & interiacens longitudo terrarum, me à precioſæ margaritæ potuit inquiſitione prohibere. Vbicunque fuerit corpus, illic congregabuntur & aquilæ. Profligato à ſobole mala patrimonio, apud vos ſolos incorrupta patrum ſeruatur hæreditas. Ibi ceſpite terra fœcundo, Dominici ſeminis puritatem centeno fructu refert: Hic obruta ſulcis frumenta, in lolium auenáſque degenerant. Nunc in Occidente ſol iuſtitiæ oritur; in Oriẽte autem Lucifer ille, qui ceciderat, ſupra ſidera poſuit thronum ſuum. Vos eſtis lux mundi, vos ſal terræ, vos aurea vaſa & argentea: hìc teſta-

Ioan. 19. Cant. 2. Ierem. 2. Cant. 4.

Ad fidẽ Roman. Eccleſiæ hæreſibus graſſantibus confugit Hieronymus.

Rom. 1.

Lucæ 17.

In Rom. Eccleſia fides incorrupta.

Iſaiæ 14. Matth. 5.

Hieronymus Rom. pontificem & paſtorem ſuum agnoſcit & B. Petri ſucceſſorem.

Romanæ Eccleſiæ communio. Super cathedram Petri ædificata Eccleſia. Matth 16. Exod. 12.

Extra Rom. Eccleſiæ cõmunionem non eſt ſalus.

Rom. Pont. non cõmunicantes, ad Antichriſtũ pertinent.

cea vaſa, vel lignea virgam ferream, & æternum operiuntur incendium. Quanquam igitur tuî me terreat magnitudo, inuitat tamen humanitas. A ſacerdote victimam ſalutis, à paſtore præſidium ouis flagito. Faceſſat inuidia: Romani culminis recedat ambitio: cum ſucceſſore piſcatoris, & diſcipulo crucis loquor. Ego nullum primum, niſi Chriſtum ſequens, beatitudini tuæ, id eſt, cathedræ Petri, communione conſocior: ſuper illam petram ædificatam Eccleſiam ſcio. Quicunque extra hãc domum agnum comederit, profanus eſt. Si quis in arca Noë non fuerit, peribit regnante diluuio. Et poſt pauca: Non noui Vitalem, Meletium reſpuo, ignoro Paulinum: Quicunque tecum non colligit, ſpargit: hoc eſt, qui Chriſti non eſt, Antichriſti eſt. Et in fine: Quamobrem obteſtor beatitudinem tuam per crucifixum, mundi ſalutem, per homouſion Trinitatem: vt mihi epiſtolis tuis, ſiue tacendarum, ſiue dicendarum hypoſtaſcon detur authoritas. Et ne fortè obſcuritas loci, in quo dego, te fallat, per baiulos literarum, ad Euagrium presbyterum, quem optimè nôſti, dignare ſcripta tranſmittere ſimul etiam, cui apud Antiochiam debeam communicare, ſignifices: quia Campenſes cum Tarſenſibus hæreticis copulati, nihil aliud ambiunt, quàm vt authoritate communionis veſtræ fulti, tres hypoſtaſes cum antiquo ſenſu prædicent.

3. Optatvs Mileuitanus libro ſecundo contra Donatiſtas: Probamus eam eſſe Eccleſiam Catholicam, &c. vt ſupra hac eadem quæſtione, B teſtimonio quinto.

4. Avgvstinvs epiſtola centeſima ſexageſimaſecunda ad Epiſcopos Donatiſtarum: Erat Carthago tranſmarinis vicina regionibus, & fama celeberrima nobilis: vnde non mediocris vtique authoritatis habebat Epiſcopum, qui poſſet non curare conſpirantem multitudinem inimicorum, cùm ſe videret & Romanæ Eccleſiæ, in qua ſemper Apoſtolicæ cathedræ viguit principatus, & cæteris terris, vnde Euangelium ad ipſam Aphricam venit, per communicatorias literas eſſe coniunctum, vbi paratus eſſet cauſam ſuam dicere, ſi aduerſarij eius ab eo illas Eccleſias alienare conarentur.

In Rom Eccleſia ſemper Apoſtolicæ Cathedræ viguit principatus.

5. Idem cum Patribus Concilij Carthaginenſis, in epiſtola nonageſima ad Innocentium Pontificem Romanum: Si ergò Pelagius epiſcopalibus geſtis, quæ in Oriente confecta dicuntur, etiam tuæ veneration i iuſtè viſus fuerit abſolutus, error tamen ipſe & impietas, quæ tam multos aſſertores habet, per diuerſa diſperſos, etiam authoritate Apoſtolicæ ſedis anathematizanda eſt. Et paulò ſuperius: Hoc itaque geſtum, domine frater ſancte, charitati tuæ intimandum duximus, vt ſtatutis noſtræ mediocritatis, etiam Apoſtolicæ ſedis adhibeatur authoritas, pro tuẽda ſalute multorum, & quorundam peruerſitate etiam corrigenda.

Apoſt. ſedis authoritas in hæreſib. anathematizandis. Petitur Cõcilij confirmatio à Roman. pontifice.

6. Idem cum Patribus Mileuitani concilij epiſtola nonageſimaſecunda ad eundem Innocentium: Quia te Dominus gratiæ ſuæ præcipuæ munere in ſede Apoſtolica collocauit, talémque noſtris temporibus præſtitit, vt nobis potius ad culpam negligentiæ valeat, ſi apud tuam veneration em, quæ pro Eccleſia ſuggerenda ſunt, tacuerimus, quàm ea tu poſſis vel faſtidioſè vel negligenter accipere, magnis pe-

Rom. põtificis authoritas implorata ad ſedendã tempeſtatẽ Pelagianæ hæreſis.

riculis

riculis infirmorum mẽbrorum Christi, pastoralem diligentiam quæsumus adhibere digneris. Noua quippe hæresis, & nimium perniciosa tentat surgere inimicorum gratiæ Christi.

Solicitudo omniũ Ecclesiarũ incũbit Rom. Pontifici, ad res dubias decidendas.

7. INTER eiusdem Augustini epistolas nonagesimatertia, est Innocentij ad Patres cõcilij Mileuitani: Diligenter & cõgruè Apostolico consulitis honori, honori inquam illius, quem, præter illa, quæ sunt extrinsecus, solicitudo manet omnium Ecclesiarum, super anxijs rebus quæ sit tenenda sententia, antiquæ scilicet regulæ formam sequuti, quam toto semper ab orbe mecum nõstis esse seruatam. Verùm hæc missa facio, neque enim hoc vestram credo latere prudentiam, qui id etiam actione firmâstis, scientes, quòd per omnes prouincias de Apostolico fonte petentibus responsa semper emanent. Præsertim quoties fidei ratio ventilatur, arbitror omnes fratres & coepiscopos nostros, non nisi ad Petrum, id est, sui nominis & honoris authorem, referre debere, velut nunc retulit vestra dilectio, quod per totum mundum possit omnibus Ecclesijs in commune prodesse.

In fidei negocijs iudex est.

8. AVGVSTINVS epistola centesima sexagesimaquinta ad Generosum: Si ordo Episcoporum, &c. vt supra litera B testimonio sexto.

9. CYPRIANVS epistola quinquagesimaquinta ad Cornelium Romanum Episcopum: Neque enim aliunde hæreses obortæ sunt, aut nata sunt schismata, quàm inde, quòd sacerdoti Dei non obtemperatur, nec vnus in Ecclesia ad tempus sacerdos, & ad tempus iudex vice Christi cogitatur: cui si secundùm magisteria diuina obtemperaret fraternitas vniuersa, nemo aduersum sacerdotum collegium quicquam moueret: nemo post diuinum iudicium, post populi suffragium, post coepiscoporum consensum, iudicem se iam non Episcopi, sed Dei faceret: nemo dissidio vnitatis Christi Ecclesiam scinderet: nemo sibi placens ac tumens, seorsum foris hæresim nouam conderet. Et paucis interpositis: Christi aduersarius & Ecclesiæ eius inimicus, ad hoc Ecclesiæ præpositum sua infestatione persequitur, vt gubernatore sublato, atrocius atque violentius circa Ecclesiæ naufragia grassetur. Ibidem: Post ista adhuc insuper Pseudoepiscopo sibi ab hæreticis constituto, nauigare audent, & ad Petri Cathedrã atque ad Ecclesiã principalẽ, vnde vnitas sacerdotalis exorta est, à schismaticis & prophanis literas ferre, nec cogitare eos esse Romanos, (quorũ fides Apostolo prędicãte laudata est) ad quos perfidia habere nõ possit accessũ.

Lib. 1. epistol. 3.

Sũmi pontificis cõtemptus hæresum & schismatum causa est.

Petri Cathedra & Ecclesia principalis.

Rom. 1. Ad Rom. Ecclesiam perfidiæ nullus accessus.

10. ITEM epistola sexagesimanona ad Puppianum Florentium: Inde enim schismata & hæreses obortæ sunt & oriuntur, dum Episcopus qui vnus est, & Ecclesiæ præest, superba quorundam præsumptione contemnitur, & homo dignatione Dei honoratus, indignus hominibus iudicatur.

Lib. 4. epistol. 9. Hæresum & schismatum origo ex summi pontificis contemptu.

11. HIERONYMVS aduersus Luciferianos capite *quinto*: Ecclesiæ salus in summi sacerdotis dignitate pendet: cui si non exors quædam & ab hominibus eminens detur potestas, tot in ecclesijs efficientur schismata, quot sacerdotes.

Ex dignitate summi sacerdotis pẽdet Ecclesiæ salus.

In Rom. 11.

12. LEO Magnus epistola octogesimaquarta ad Anastasium Thessalonicensem Episcopum, capite vndecimo: Connexio totius corporis vnam sanitatem, vnam pulchritudinem facit. Et hæc quidem connexio totius quidẽ corporis vnanimitatem requirit, sed præcipuè exigit cõcordiam sacerdotum. Quibus etsi dignitas non sit communis, est tamen ordo generalis: quoniam & inter beatissimos Apostolos in similitudine honoris fuit quædam discretio potestatis; & cùm omniũ par esset electio, vni tamen datum est, vt ceteris præemineret. De qua forma Episcoporum quoque est orta distinctio, & magna dispositione prouisum est, ne omnes sibi omnia vindicarent: sed essent in singulis prouincijs singuli, quorum inter fratres haberetur prima sententia: & rursus quidam in maioribus vrbibus constituti, solicitudinem susciperent ampliorẽ, per quos ad vnam Petri Sedem vniuersalis Ecclesiæ cura cõueniret, & nihil vsquam à suo capite dissideret.

Inter Apostolos discretio potestatis.

Episcoporũ inter se distinctio.

Penes Petri sedem, vniuersalis Ecclesiæ cura.

13. AMBROSIVS de Sacramentis libro tertio, capite primo: Non ignoramus quòd Ecclesia Romana hanc consuetudinem non habeat, cuius typum in omnibus sequimur & formam. Hanc tamen consuetudinem non habet vt pedes lauet. Vide ergò ne fortè propter multitudinem declinauit. In omnibus cupio sequi Ecclesiam Romanam.

Rom Ecclesiæ formam in omnibus sequi cupit Ambrosius.

14. IDEM in oratione funebri de obitu fratris sui Satyri: Aduocauit ad se Episcopum, nec vllam veram putauit, nisi veræ fidei gratiam, percontatúsque ex eo est, vtrumnam cum Episcopis Catholicis, hoc est, cum Romana Ecclesia conueniret, & fortè & ad id locorum in schismate regionis illius ecclesia erat; Lucifer enim se à nostra tunc temporis communione diuiserat.

Episcopi Catholici cum Rom. Ecclesia cõueniunt.

15. IRENÆVS libro tertio contra hæreses capite tertio: Ad hanc Ecclesiã &c. vt in textu.

16. TERTVLLIANVS de præscriptionibus aduersus hæreticos capite trigesimosexto: Age iam qui voles curiositatem melius exercere in negocio salutis tuæ, percurre Ecclesias Apostolicas, apud quas ipsæ adhuc cathedræ Apostolorũ suis locis præsidẽtur, &c. Si Italiæ adiaces, habes Romam, vnde nobis quoque authoritas præstò est. Statu felix Ecclesia, cui totã doctrinam Apostoli cum sanguine suo profuderunt: vbi Petrus passioni Dominicæ adæquatur, vbi Paulus Ioannis exitu coronatur, vbi Apostolus Ioannes posteaquam in oleum igneum demersus, nihil passus est, in insulam relegatur.

Apostolorum cathedræ.

Romanæ Ecclesiæ commendatio.

17. CYPRIANVS epistola quadragesimaquinta ad Cornelium: Nos singulis nauigantibus, ne cum scandalo vllo nauigarent, rationem reddentes, scimus nos hortatos eos esse, vt Ecclesiæ Catholicæ radicem & matricem agnoscerent ac tenerent.

Lib. 4. epistol. 8. Ecclesiæ Catholicæ radix & matrix est Romana.

18. IDEM epistola quadragesimasexta ad Cornelium: Nos, inquiunt, (quidam reuersi ad Ecclesiam) Cornelium Episcopum sanctissimæ Catholicæ Ecclesiæ, electum à Deo omnipotente & Christo Domino nostro scimus. Nec ignoramus vnum Deum esse, vnum Christum esse Dominum, quem confessi sumus, vnum Spiritum sanctum, vnum Episcopum in Catholica ecclesia esse debere.

Lib. 3. epistol. 11. Episcopus Ecclesiæ Catholicæ est Romanus Pontifex. Vnus Episcopus in Catholica Ecclesia.

19. THEODORETVS historiæ Ecclesiasticæ libro secundo, capite quarto: Athanasius, intellectis insidijs, clam se subduxit Alexandria & rectà in Occidentem contendit. Etenim Iulium Episcopum, qui tum Romanam rexit ac-

tibus, & partim plebis ipsius iudicio, partim Conciliorum grauitate, partim etiã miraculorum maiestate dãnatis, culmen authoritatis obtinuit? Cui nolle primas dare, vel summæ profectò impietatis est, vel præcipitis arrogantiæ.

Nota.

27. Et libro vndecimo contra Faustum Manichæum, capite secundo: Vides in hac re, quid Ecclesiæ Catholicæ valeat authoritas, quæ ab ipsis fundatissimis sedibus Apostolorum, vsque ad hodiernum diem, succedentium sibimet Episcoporum serie, & tot populorum consensione firmatur.

Successionis perpetuitas.

DE ROMANA ECCLESIA.

1. D Hieronymvs ad Damasum epistola quinquagesimaoctaua: Quorsum ista tam longo repetita principio? videlicet, vt paruum magnus adspicias, vt diues pastor morbidam non contemnas ouem. Et paulò pòst: Ego igitur, vt antea iam scripsi, Christi vestem in Romana vrbe suscipiens, nunc barbaro Syriæ limite teneor. Et ne putes alterius hanc de me fuisse sententiam, quid mererer, ipse constitui. Verùm, vt ait gentilis poëta: Cælum, non animum mutat, qui trans mare currit. Ita me incessabilis inimicus post tergum secutus est, vt maiora in solitudine bella nunc patiar. Hinc enim præsidijs fulta mundi, Arriana rabies fremit: Hinc in tres partes scissa Ecclesia, ad se rapere me festinat. Monachorum circa manentium antiqua in me surgit authoritas. Ego interim clamito: Si quis cathedræ Petri iungitur, meus est. Meletius, Vitalis, atque Paulinus tibi hærere se dicunt: possem credere, si hoc vnus assereret: nunc aut duo mẽtiuntur, aut omnes. Idcircò obtestor beatitudinem tuam, per Crucem Domini, per necessarium fidei nostræ decus, per passionem Christi, vt qui Apostolos honore sequeris, sequaris & merito: ita in solio cum duodecim iudicaturus sedeas; ita te alius senem cum Petro cingat; ita municipatum cæli cum Paulo consequaris, vt mihi literis tuis, apud quem in Syria debeam communicare, significes. Noli despicere animã, pro qua Christus mortuus est.

Quãta cum reuerentia Hieronymus Rom. pontificem compellat.

Cõmunionem cũ Romana Ecclesia quãti faciat Hieronymus.

Apostolos honore sequitur Roman. Pontifex.

2. Idem epistola quinquagesimaseptima ad Damasum: Quoniam vetusto Oriens inter se populorum furore collisus, indiscissam Domini tunicam, & desuper textam, minutatim per frustra discerpit, & Christi vineam exterminant vulpes: vt inter lacus contritos, qui aquam non habent, difficilè, vbi fons signatus & hortus ille conclusus sit, possit intelligi: ideò mihi cathedram Petri, & fidem Apostolico ore laudatam, censui consulendam, inde nunc meæ animæ postulans cibum, vnde olim Christi vestimenta suscepi. Neque verò tanta vastitas elementi liquentis, & interiacens longitudo terrarum, me à precioſæ margaritæ potuit inquisitione prohibere. Vbicunque fuerit corpus, illic congregabuntur & aquilæ. Profligato à sobole mala patrimonio, apud vos solos incorrupta patrum seruatur hæreditas. Ibi cespite terra fœcundo, Dominici seminis puritatem centeno fructu refert: Hic obruta sulcis frumenta, in lolium auenásque degenerant. Nunc in Occidente sol iustitiæ oritur; in Oriẽte autem Lucifer ille, qui ceciderat, supra sidera posuit thronum suum. Vos estis lux mundi, vos sal terræ, vos aurea vasa & argentea: hic testacea vasa, vel lignea virgam ferream, & æternum operiuntur incendium. Quanquam igitur tuî me terreat magnitudo, inuitat tamen humanitas. A sacerdote victimam salutis, à pastore præsidium ouis flagito. Faceſſat inuidia: Romani culminis recedat ambitio: cum successore piscatoris, & discipulo crucis loquor. Ego nullum primum, nisi Christum sequens, beatitudini tuæ, id est, cathedræ Petri, communione consocior: super illam petram ædificatam Ecclesiam scio. Quicunque extra hãc domum agnum comederit, profanus est. Si quis in arca Noë non fuerit, peribit regnante diluuio. Et post pauca: Non noui Vitalem, Meletium respuo, ignoro Paulinum: Quicunque tecum non colligit, spargit: hoc est, qui Christi non est, Antichristi est. Et in fine: Quamobrem obtestor beatitudinem tuam per crucifixum, mundi salutem, per homousion Trinitatem: vt mihi epistolis tuis, siue tacendarum, siue dicendarum hypostasecondetur authoritas. Et ne fortè obscuritas loci, in quo dego, te fallat, per baiulos literarum, ad Euagrium presbyterum, quem optimè nôsti, dignare scripta transmittere simul etiam, cui apud Antiochiam debeam communicare, significes: quia Campenses cum Tarsensibus hæreticis copulati, nihil aliud ambiunt, quàm vt authoritate communionis vestræ fulti, tres hypostases cum antiquo sensu prædicent.

& pastorem suum agnoscit & B. Petri successorem.

Romanæ Ecclesiæ communio. Super cathedram Petri ædificata Ecclesia. Matth. 16. Exod. 12. Extra Rom. Ecclesiæ cõmunionem non est salus.

Rom. Pont. non cõmunicantes, ad Antichristũ pertinent.

3. Optatvs Mileuitanus libro secundo contra Donatistas: Probamus eam esse Ecclesiam Catholicam, &c. vt supra hac eadem quæstione, B testimonio quinto.

4. Avgvstinvs epistola centesima sexagesimasecunda ad Episcopos Donatistarum: Erat Carthago tranimarinis vicina regionibus, & fama celeberrima nobilis: vnde non mediocris vtique authoritatis habebat Episcopum, qui posset non curare conspirantem multitudinem inimicorum, cùm se videret & Romanæ Ecclesiæ, in qua semper Apostolicæ cathedræ viguit principatus, & cæteris terris, vnde Euangelium ad ipsam Aphricam venit, per communicatorias literas esse coniunctum, vbi paratus esset causam suam dicere, si aduersarij eius ab eo illas Ecclesias alienare conarentur.

In Rom Ecclesia semper Apostolicæ Cathedræ viguit principatus.

5. Idem cum patribus Concilij Carthaginensis, in epistola nonagesima ad Innocentium pontificem Romanum: Si ergò Pelagius episcopalibus gestis, quæ in Oriente confecta dicuntur, etiam tuæ veneration i iustè visus fuerit absolutus error tamen ipse & impietas, quæ tam multos asserrores habet, per diuersa dispersos, etiam authoritate Apostolicæ sedis anathematizanda est. Et paulò superius: Hoc itaque gestum, domine frater sancte, charitati tuæ intimandum duximus, vt statutis nostræ mediocritatis, etiam Apostolicæ sedis adhibeatur authoritas, pro tuẽda salute multorum, & quorundam peruersitate etiam corrigenda.

Apost. sedis authoritas in hæresib. anathematizandis. Petitur Cõcilij confirmatio à Roman. pontifice.

6. Idem cum patribus Mileuitani concilij epistola nonagesimasecunda ad eundem Innocentium: Quia te Dominus gratiæ suæ præcipuæ munere in sede Apostolica collocauit, talémque nostris temporibus præstitit, vt nobis potius ad culpam negligentiæ valeat, si apud tuam venerationem, quæ pro Ecclesia suggerenda sunt, tacuerimus, quàm ea tu possis vel fastidiosè vel negligenter accipere, magnis periculis

Rom. pontificis authoritas implorat ur ad tedendã tempestatẽ Pelagianæ hæreseos.

Ioan. 19. Cant. 2. Ierem. 2. Cant. 4. Ad fidẽ Roman. Ecclesiæ hæresibus grassantibus confugit Hieronymus. Rom. 1.

Lucæ 17. In Rom. Ecclesia fides incorrupta.

Isaiæ 14. Matth. 5. Hieronymus Rom. pontificem

riculis infirmorum mẽbrorum Chriſti, paſtoralem diligentiam quæſumus adhibere digneris. Noua quippe hæreſis, & nimium perniciosa tentat ſurgere inimicorum gratiæ Chriſti.

Solicitudo omniũ Eccleſiarũ incũbit Rom. Pontifici, ad res dubias decidendas.

7. INTER eiuſdem Auguſtini epiſtolas nonageſimaterria, eſt Innocentii ad Patres cõcilij Mileuitani: Diligenter & cõgruè Apoſtolico conſulitus honori, honori inquam illius, quem, præter illa, quæ ſunt extrinſecus, ſolicitudo manet omnium Eccleſiarum, ſuper anxijs rebus quæ ſit tenenda ſententia, antiquæ ſcilicet regulæ formam ſequuti, quam toto ſemper ab orbe mecum nõſtis eſſe ſeruatam. Verùm hæc miſſa facio, neque enim hoc veſtram credo latere prudentiam, qui id etiam actione firmâſtis, ſcientes, quòd per omnes prouincias de Apoſtolico fonte petentibus reſponſa ſemper emanent. Præſertim quoties fidei ratio ventilatur, arbitror omnes fratres & coepiſcopos noſtros, non niſi ad Petrum, id eſt, ſui nominis & honoris authorem, referre debere, velut nunc retulit veſtra dilectio, quod per totum mundum poſſit omnibus Eccleſijs in commune prodeſſe.

In fidei negocijs index eſt.

8. AVGVSTINVS epiſtola centeſima ſexageſimaquinta ad Generoſum: Si ordo Epiſcoporum, &c. vt ſupra litera B teſtimonio ſexto.

Lib. 1. epiſtol. 3.

9. CYPRIANVS epiſtola quinquageſimaquinta ad Cornelium Romanum Epiſcopum: Neque enim aliunde hæreſes obortæ ſunt, aut nata ſunt ſchiſmata, quàm inde, quòd ſacerdoti Dei non obtemperatur, nec vnus in Eccleſia ad tempus ſacerdos, & ad tempus iudex vice Chriſti cogitatur: cui ſi ſecundùm magiſteria diuina obtemperaret fraternitas vniuerſa, nemo aduerſum ſacerdotum collegium quicquam moueret: nemo poſt diuinum iudicium, poſt populi ſuffragium, poſt coepiſcoporum conſenſum, iudicem ſe iam non Epiſcopi, ſed Dei faceret: nemo diſſidio vnitatis Chriſti Eccleſiam ſcinderet: nemo ſibi placens ac tumens, ſeorſum foris hæreſim nouam conderet. Et paucis interpoſitis: Chriſti aduerſarius & Eccleſiæ eius inimicus, ad hoc Eccleſiæ præpoſitum ſua infeſtatione perſequitur, vt gubernatore ſublato, atrocius atque violentius circa Eccleſiæ naufragia graſſetur. Ibidem: Poſt iſta adhuc inſuper Pſeudoepiſcopo ſibi ab hæreticis conſtituto, nauigare audent, & ad Petri Cathedrã atque ad Eccleſiã principalẽ, vnde vnitas ſacerdotalis exorta eſt, à ſchiſmaticis & prophanis literas ferre, nec cogitare eos eſſe Romanos, (quorũ fides Apoſtolo prędicãte laudata eſt) ad quos perfidia habere nõ poſſit acceſsũ.

Sũmi pontificis cõtemptus hæreſium & ſchiſmatum cauſa eſt.

Petri Cathedra & Eccleſia principalis.

Rom. 1.

Ad Rom. Eccleſiam perfidiæ nullus acceſſus.

Lib. 4. epiſtol. 9.

10. ITEM epiſtola ſexageſimanona ad Puppianum Florentium: Inde enim ſchiſmata & hæreſes obortæ ſunt & oriuntur, dum Epiſcopus qui vnus eſt, & Eccleſiæ præeſt, ſuperba quorundam præſumptione contemnitur, & homo dignatione Dei honoratus, indignus hominibus iudicatur.

Hæreſum & ſchiſmatum origo ex ſummi pontificis contemptu.

11. HIERONYMVS aduerſus Luciferianos capite *quinto*: Eccleſiæ ſalus in ſummi ſacerdotis dignitate pendet: cui ſi non exors quædam & ab hominibus eminens detur poteſtas, tot in eccleſijs efficientur ſchiſmata, quot ſacerdotes.

Ex dignitate ſummi ſacerdotis pẽdet Eccleſiæ ſalus.

In Rom. 11.

12. LEO Magnus epiſtola octogeſimaquarta ad Anaſtaſium Theſſalonicenſem Epiſcopum, capite vndecimo: Connexio totius corporis vnam ſanitatem, vnam pulchritudinem facit. Et hæc quidem connexio totius quidẽ corporis vnanimitatem requirit, ſed præcipuè exigit cõcordiam ſacerdotum. Quibus etſi dignitas non ſit communis, eſt tamen ordo generalis: quoniam & inter beatiſſimos Apoſtolos in ſimilitudine honoris fuit quædam diſcretio poteſtatis; & cùm omniũ par eſſet electio, vni tamen datum eſt, vt ceteris præemineret. De qua forma Epiſcoporum quoque eſt orta diſtinctio, & magna diſpoſitione prouiſum eſt, ne omnes ſibi omnia vindicarent: ſed eſſent in ſingulis prouincijs ſinguli, quorum inter fratres haberetur prima ſententia: & rurſus quidam in maioribus vrbibus conſtituti, ſolicitudinem ſuſciperent ampliorẽ, per quos ad vnam Petri Sedem vniuerſalis Eccleſiæ cura cõflueret, & nihil vſquam à ſuo capite diſſideret.

Inter Apoſtolos diſcretio poteſtatis.

Epiſcoporũ inter ſe diſtinctio.

Penes Petri ſedem ſ vniuerſalis Eccleſiæ cura.

13. AMBROSIVS de Sacramentis libro tertio, capite primo: Non ignoramus quòd Eccleſia Romana hanc conſuetudinem non habeat, cuius typum in omnibus ſequimur & formam. Hanc tamen conſuetudinem non habet vt pedes lauet. Vide ergò ne fortè propter multitudinem declinauit. In omnibus cupio ſequi Eccleſiam Romanam.

Rom Eccleſiæ formam in omnibus ſequi cupit Ambroſius.

14. IDEM in oratione funebri de obitu fratris ſui Satyri: Aduocauit ad ſe Epiſcopum, nec vllam veram putauit, niſi veræ fidei gratiam, per contaríſque ex eo eſt, vtrum nam cum Epiſcopis Catholicis, hoc eſt, cum Romana Eccleſia conueniret. & fortè & ad id locorum in ſchiſmate regionis illius eccleſia erat; Lucifer enim ſe à noſtra tunc temporis communione diuiſerat.

Epiſcopi Catholici cum Rom. Eccleſia cõueniunt.

15. IRENÆVS libro tertio contra hæreſes capite tertio: Ad hanc Eccleſiã &c. vt in textu.

2. TERTVLLIANVS de præſcriptionibus aduerſus hæreticos capite trigeſimoſexto: Age iam qui voles curioſitatem melius exercere in negocio ſalutis tuæ, percurre Eccleſias Apoſtolicas, apud quas ipſæ adhuc cathedræ Apoſtolorũ ſuis locis præſidẽtur, &c. Si Italiæ adiaces, habes Romam, vnde nobis quoque authoritas præſtò eſt. Statu felix Eccleſia, cui totã doctrinam Apoſtoli cum ſanguine ſuo profuderunt: vbi Petrus paſſioni Dominicæ adæquatur, vbi Paulus Ioannis exitu coronatur, vbi Apoſtolus Ioannes poſteaquam in oleum igneum demerſus, nihil paſſus eſt, in inſulam relegatur.

Apoſtolorum cathedræ.

Romanæ Eccleſiæ commendatio.

3. CYPRIANVS epiſtola quadrageſimaquinta ad Cornelium: Nos ſingulis nauigantibus, ne cum ſcandalo vllo nauigarent, rationem reddentes, ſcimus nos hortatos eos eſſe, vt Eccleſiæ Catholicæ radicem & matricem agnoſcerent ac tenerent.

Lib. 4. epiſtol. 8. Eccleſiæ Catholicæ radix & matrix eſt Romana.

4. IDEM epiſtola quadrageſimaſexta ad Cornelium: Nos, inquiunt, (quidam reuerſi ad Eccleſiam) Cornelium Epiſcopum ſanctiſſimæ Catholicæ Eccleſiæ, electum à Deo omnipotente & Chriſto Domino noſtro ſcimus. Nec ignoramus vnum Deum eſſe, vnum Chriſtum eſſe Dominum, quem confeſſi ſumus, vnum Spiritum ſanctum, vnum Epiſcopum in Catholica eccleſia eſſe debere.

Lib. 3. epiſtol. 11. Epiſcopus Eccleſiæ Catholicæ eſt Romanus Pontifex. Vnus Epiſcopus in Catholica Eccleſia.

5. THEODORETVS hiſtoriæ Eccleſiaſticæ libro ſecundo, capite quarto: Athanaſius, intellectis inſidijs, clam ſe ſubduxit Alexandria & rectà in Occidentem contendit. Etenim Iulium Epiſcopum, qui tum Romanam rexit ſe-

Rom. Pōtifex Epiſcoporum cauſas examinat.

clesiam, Eusebiani de criminibus, quæ falsò contra Athanasium confinxerant, per literas certiorem fecerant. Ille Ecclesiæ canonem secutus, & eos iussit Romam venire, & diuinum Athanasium, quò pro se in iudicio ipse responderet, vocauit. Qui vt primùm fuit accersitus, eò nature contendit. Tragœdiæ autem authores Romam ideò non sunt profecti, quòd intellexerunt sua mendacia manifestò fore deprehenta.

Hereticorum ingenium.

Ad Rom. Pont. controuersiç de fide referendæ sunt.

6. BERNARDVS epistola centesima nonagesima, ad Innocentium Papam: Oportet ad vestrum referri Apostolatum pericula quæque, & scandala emergentia in regno Dei, ea præsertim quæ de fide contingunt. Dignum namque arbitror ibi potissimum resarciri damna fidei, vbi non possit fides sentire defectum.

In Rom. Eccles. & sede non potest fides deficere.

Hæc quippe huius prærogatiua sedis Cui enim alteri aliquando dictum est, Ego pro te rogaui Petre, vt non deficiat fides tua? Ergò quod sequitur, à Petri successore exigitur: Et tu aliquando conuersus, confirma fratres tuos. Id quidem modò necessarium. Tempus est vt vestrum agnoscatis, pater amantissime, principatum, probetis zelum, ministerium honoretis. In eo planè Petri impletis vicem, cuius tenetis & sedem, si vestra admonitione corda in fide fluctuantia confirmatis, si vestra authoritate conteritis fidei corruptores.

Luc. 22.

Rom. Pontificis est, fidei corruptores conterere.

7. IDEM libro secundo de consideratione ad Eugenium, capite octauo: Quis es? Sacerdos magnus, summus pontifex. Tu princeps Episcoporum, tu hæres Apostolorum, tu primatu Abel, gubernatu Noë, patriarchatu Abraham, ordine Melchisedech, dignitate Aaron, authoritate Moyses, iudicatu Samuel, potestate Petrus, vnctione Christus. Tu es cui claues traditæ, cui oues creditæ sunt &c. vt supra de Symbolo, quæstione decimanona, & testimonio duodecimo.

Pontificis Rom. quanta dignitas & authoritas.

8. IN quarta generali Synodo Chalcedonēsi, actione tertia, offerūtur libelli Theodori Diaconi, Ischyrionis Diaconi, Athanasij Presbyteri, & Sophronij Christiani contra Dioscorum scripti ad Leonē Papam & Concilium: in quibus appellāt Leonem vniuersalē Archiepiscopum & Patriarcham magnæ Romæ. Cuius legati in eadem actione dicuntur in Concilio primatū Leonis tenere: & primi sententiam aduersus Dioscorum pronunciant in hæc verba: Vnde sanctissimus & beatissimus Archiepiscopus magnæ & senioris Romæ Leo, per nos & præsentem sanctam Synodum, vnà cum ter beatiss. & omni laude digno beato Petro Apostolo, qui est petra & crepido Catholicæ Ecclesiæ, & ille qui est rectæ fidei fundamentū, nudauit eum tam Episcopatūs dignitate, quàm etiam ab sacerdotali alienauit ministerio. In fine autem eiusdem actionis in relatione sanctæ Synodi Chalcedonēsis ad beatum Papam Leonem de gestis generaliter in Synodo confirmatio petitur, atque inter cætera ita dicitur: Hæc sunt quæ tecū, qui spiritu præsens eras, & cōplacere tanquam fratribus deliberāsti, & qui penè per tuorum vicariorum sapientiam videbaris ànobis, effecimus. Indicamus verò, quia & alia quædam pro rerum ipsarum ordinata quiete, & propter Ecclesiasticorum statutorum definiuimus firmitatē, scientes quia & vestra sanctitas addiscens, & probatura & confirmatura est eadem. Et sub finem: Rogamus igitur, & tuis decretis nostrū honora iudicium: & sicut nos capiti in bonis adiecimus consonātiam, sic & summitas tua filijs (quod decet) adimpleat.

Vniuersalis Archiepiscopus.

Per Legatos præsit Concilio.

Petrus petra & crepido Ecclesiæ Catholicæ.

Petitur confirmatio Concilij Chalcedonensis generalis à Roman. Pontifice.

9. ANACLETVS Pontifex epistola prima ad omnes Episcopos, & cunctos fideles: Quòd si difficiliores ortę fuerint quæstiones, aut Episcoporum, vel maiorum iudicia, aut maiores causæ fuerint ad sedem Apostolicam (si appellatum fuerit) referantur, quoniam Apostoli hoc statuerunt iussione Saluatoris, vt maiores & difficiliores quęstiones semper ad sedem referantur Apostolicam, super quam Christus vniuersam construxit Ecclesiam, dicente ipso ad beatum principem Apostolorum Petrum: Tu es, inquit, Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam.

Cause maiores ad sedē Apostolicam referēdę ex iussu & instituto Apostolorum.

Matth. 16.

10. IDEM epistola tertia ad omnes Episcopos & sacerdotes: Hęc verò sacrosācta Romana & Apostolica Ecclesia, non ab Apostolis, sed ab ipso Domino Saluatore nostro primatum obtinuit, & eminentiam potestatis super vniuersas Ecclesias ac totum Christiani populi gregem assecuta est, sic, vt ipse beato Petro Apostolo dixit: Tu es Petrus, &c. Adhibita est etiā societas in eadem Romana vrbe beatissimi Apostoli Pauli vasis electionis, qui vno die, vno quoque tempore glorioſa morte cum Petro, sub principe Nerone agonizans, coronatus est, & ambo sanctam Romanam Ecclesiam consecrārunt, aliisque omnibus vrbibus in vniuerso mundo, eam sua præsentia atque venerando triumpho prætulerunt. Et licet pro omnibus assidua apud Deum omnium sanctorum effundatur oratio, his tamen verbis Paulus beatissimus Apostolus Romanis proprio chirographo pollicetur, dicens: Testis enim est mihi Deus, cui seruio in spiritu meo in Euangelio filij eius, quòd sine intermissione memoriam vestrī facio semper in orationibus meis. Prima ergò sedes est cęlesti beneficio Romanę Ecclesię, quam (vt memoratum est) beatissimi Petrus & Paulus suo martyrio consecrārunt. Sic Roma, quæ prius erat cacodæmonis artificio omniū errorum mater & altrix, excussis tenebris, & vanis superstitionum ritibus abiectis, filiorum Dei, exorto sole iustitiæ, facta est copiosa propagatrix. Secunda autem sedes apud Alexandriam, beati Petri nomine, à Marco eius discipulo atque Euangelista cōsecrata est: quia ipse & in Ægypto primùm verbum veritatis, directus à Petro, prædicauit, & glorioſum suscepit martyrium. Cui venerabilis successit Abilius. Tertia autem sedes apud Antiochiam, eiusdem (id est, beati Petri) Apostoli nomine habetur honorabilis, &c. Inde namque & beati Apostoli inter se statuerunt, vt Episcopi singularum scirent gentiū, quis inter eos primus esset, quatenus ad eum potior eorū solicitudo pertineret. Nam & inter beatos Apostolos quædam fuit discretio. Et licet omnes essent Apostoli, Petro tamen à Domino est concessum, & ipsi inter se idipsum voluērunt, vt reliquis omnibus pręesset Apostolis, & Cephas, id est, caput, & principium teneret Apostolatus: Qui & eandem formam suis successoribus, & reliqui Apostoli Episcopis tenendam tradiderunt. Et non solùm hoc in nouo testamento est constitutum, sed etiam in veteri fuit. Vnde scriptum est: Moyses & Aaron in Sacerdotibus

Prima sedes Romana.

Rom. 1.

1. Sedes Alexandrina.

3. Antiochena.

Inter Apostolos distinctio.

Episcoporum discrimen.

Psalm. 98.

Sacerdotibus eius, id est, primi inter eos fuerunt Et quamuis ita ordinatum fuerit, nemo tamen quod suum est, quærat, sed quod alterius Vnde ait beatus Apostolus Paulus: Vnusquisque placeat proximo suo in bonum ad ædificationem. Et sicut ipse Saluator suis ait Discipulis: Qui maior est vestrûm, erit minister vester, &c. Si quæ verò causæ difficiliores inter vos ortæ fuerint, ad huius sanctæ sedis apicem eas, quasi ad caput referte, vt Apostolico terminentur iudicio: quia sic Dominum velle, ab eóque ita constitutum esse, antedictis testimonijs declaratur. Hæc verò Apostolica sedes, cardo & caput (vt prætactum est) omnium Ecclesiarum, à Domino, & non alio, est constituta. Et sicut cardine ostium regitur, sic huius sanctæ sedis authoritate omnes Ecclesiæ, Domino disponente, reguntur.

Rom. 15.

Matth 20. Marc. 10

Cardo & caput omnium Ecclesiarum à Christo cõstituta est Apostolica sedes.

2. Cor. 11.

11. Marcellvs Pontifex in epistola prima ad Episcopos Antiochenæ prouinciæ: Solicitudinem omnium Ecclesiarum iuxta Apostolum circumferentes, diuinæ circa nos gratiæ memores esse debemus, qui nos per dignationis suæ misericordiam, ob hoc ad fastigium sacerdotale prouexit vt mandatis ipsius inhærentes, in quadam sacerdotum eius specula constituti, prohibeamus illicita, & sequenda doceamus. Vnde directis per Bonifacium diaconum nostrum literis, admonemus, vt quæ malè pullulant, abscindantur, & malefacta corrigantur, atque bona sectentur, & patrum nostrorum exempla & statuta imitentur. Rogamus ergò vos, fratres, vt non aliud doceatis neque sentiatis, quàm quod à beato Petro Apostolo, & à reliquis Apostolis & patribus accepistis. Ab illo enim primò instructi estis: ideò non oportet vos proprium derelinquere patrẽ, & alios sequi. Ipse enim caput est totius Ecclesiæ, cui ait Dominus: Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam Et reliqua. Eius enim sedes primitus apud vos fuit, quæ postea (iubente Domino) Romam translata est, cui (adminiculante gratia diuina) hodierna præsidemus die. Nec ab eius dispositione vos deuiare oportet, ad quam cũcta maiora Ecclesiastica negocia (diuina disponente gratia) iussa sunt referri, vt ab ea regulariter disponantur, à qua sumpsêre principia. Si vestra verò Antiochena, quæ olim prima erat, Romanæ cessit sedi, nulla est, quæ eius non subiecta sit ditioni, ad quam omnes, quasi ad caput, iuxta Apostolorum eorúmque successorum sanctiones, Episcopi, qui voluerint, vel quibus necesse fuerit, suffugere, eámque appellare debent, vt inde accipiant tuitionem & liberationem, vnde acceperunt informationem atque consecrationem. Quod omnibus minimè cõuenit denegare Episcopis, sed absque vlla custodia, aut excommunicatione, vel damnatione, vel expoliatione, liberè ire concedatur. Simúlque ijdem (inspirante Domino) constituerunt, vt nulla Synodus fieret præter eiusdem Sedis authoritatem, nec vllus Episcopus, nisi in legitima Synodo suo tempore Apostolica authoritate conuocata, super quibus libet criminibus pulsatus audiatur vel iudicetur: quia (vt paulo superius prælibatum est) Episcoporum iudicia, & summarum causarum negocia, siue cũcta dubia, Apostolicæ sedis authoritate sunt agenda & finienda. Et omnia comprouincialia negocia, huius sanctę vniuersalis & Apostolicæ Ecclesiæ sunt retractanda iudicio, si huius Ecclesiæ Pontifex præceperit. Nec cuiliceat sine præiudicio Romanæ Ecclesiæ (cui in omnibus causis debet reuerentia custodiri) relictis his sacerdotibus, qui in eadem prouincia Dei Ecclesias nutu diuino gubernãt, ad alias conuolare prouincias, vel aliarum prouinciarum Episcoporum iudicium experiri vel pati, sed omnibus eiusdẽ prouinciæ Episcopis congregatis, iudicium authoritate huius sedis terminetur: quod tamen (vt præfatum est) per eius vicarios si libuerit, erit tractandum: & quicquid iniustè actum est, reformandum.

Episcoporũ refugium & appellatio ad sedem Rom.

Consecratio Episcoporum vnde.

Apostoli instituêre, vt sine huius Sedis authoritate Concilia nõ celebrentur, dubiaque ad eam referãtur. &c.

Petrus totius Ecclesiæ caput.

Matth. 16.

Petri sedes ab Antiochia Romã translata iubente Domino.

Maioris momenti negocia eò referenda.

Vide Lector quam honorifice in hac epistola sentiat. B. Athanasius cũ tota Synodo de Rom Pontificis & Apostolicæ sedis authoritate.

12. Synodvs Alexandrina ad Felicem secundum: Domino beatissimo, & honorabili sancto patri Felici, sanctæ sedis Apostolicæ vrbis Romæ Papæ, Athanasius & vniuersi Ægyptiorum, Thebaidorum, & Libyorum Episcopi, in sancta Alexandrina Synodo, gratia Dei congregati. Vestro sancto suggerimus Apostolatui, vt nostrî, more solito solicitudinem gerere dignemini. Et paulò pòst: Ideò pater beatissime, quia semper antecessores nostri & nos à vestra Apostolica sancta sede auxilium hausimus, & nostri vos curam habere agnouimus, præfatam Apostolicam & summam expetimus iuxta canonum decreta Sedem, vt inde auxilium capiamus, vnde prędecessores nostri ordinationes & dogmata atque subleuationes ceperũt. Ad eam quoque, quasi ad matrẽ recurrimus, vt eius vberibus nutriamur: quoniam non potest mater obliuisci infantem suum. Sic & vos nolite obliuisci nos vobis commissos, quoniam non leuibus nos inimici nostri implicauerunt afflictionibus, & quotidie facere moliuntur, & apprehendere, aut ferris nos constringi minantur, nisi eorum consentiamus erroribus: quod nequaquam, vobis incõsultis, agere presumimus: canonibus quippe iubentibus, absque Romano nos de maioribus causis nihil debere decernere, Pontifice. Ideóque ad propositum recurrentes, & ad brauium properantes, vestræ Apostolicæ sedis imploramus auxilium: quia, vt credimus, non despexit Deus preces cum lachrymis sibi oblatas seruorum suorum, sed ob id vos prædecessorésque vestros, Apostolicos videlicet præsules, in summitatis arce constituit, omniúmque Ecclesiarum eis curam habere præcepit, vt nobis succurratis, nósque tuentes, cui omne Episcoporum iudicium est commissum, liberare ab hostibus nostris non negligatis. Nam scimus in Nicæna magna synodo trecentorum octodecim Episcoporum, ab omnibus concorditer esse roboratum, non debere absque Romani Pontificis sententia Concilia celebrare, nec Episcopos damnare, licet hęc & alia quàm plura necessaria, ab hæreticis, qui nos quotidie infestant & perdere nitũtur, vt facilius nos capere possint, sint synodica capitula incẽsa, nobísque sublata. Et paulo inferius: Vos ergò (vt semper vestrę Sedi sanctæ consuetudo fuit) periclitantibus subuenite, oppressos roborate, tribulatis manum porrigite, ralıáque prohibete, & leges imponite, vt Apostolica doctrina, quæ in Deo est, citò ad victoriam iudicium perducere valeat nostrum, nósque (Apostolorum principe suffragante Petro) ab imminentibus periculis liberare. Et nonnullis interie-

Ad Rom. sedẽ nunquam ad matrem confugiunt. Ilias 19.

Sine ea in causis fidei nihil decernendum vel innouandũ.

Omniũ Ecclesiarum cura.

Nicena synodus quid de Rom. Põtif. authoritate decreuerit.

Idẽ adstruit. Iulius I in rescripto cõtra Orientales: Verba Canonis habentur c 2. eius rescripti.

Arriani Canones Nicenos de Roman Pontifice combusserunt.

Rom. Pôtifex Epiſcoporum cauſas examinat.

cleſiam, Euſebiani de criminibus, quæ falsò contra Athanaſium conſinxerant, per literas certiorem fecerant. Ille Eccleſiæ canonem ſecutus, & eos iuſſit Romam venire, & diuinum Athanaſium, quò pro ſe in iudicio ipſe reſponderet, vocauit. Qui vt primùm fuit accerſitus, eò maturè contendit. Tragœdiæ autem authores Romam ideò non ſunt profecti, quòd intellexerunt ſua mendacia manifeſtò fore deprehenſa.

Heretico. rum ingenium.

Ad Rom. Pont. controuerſiç de fide referendæ ſunt.

6. BERNARDVS epiſtola centeſima nonageſima, ad Innocentium Papam: Oportet ad veſtrum referri Apoſtolatum pericula quæque, & ſcandala emergentia in regno Dei, ea præſertim quæ de fide contingunt. Dignum namque arbitror ibi potiſſimum reſarciri damna fidei, vbi non poſſit fides ſentire defectum.

In Rom. Eccleſ. & ſede non poteſt fides deficere.

Hæc quippe huius prærogatiua ſedis Cui enim alteri aliquando dictum eſt, Ego pro te rogaui Petre, vt non deficiat fides tua? Ergò quod ſequitur, à Petri ſucceſſore exigitur: Et tu aliquando conuerſus, confirma fratres tuos. Id quidem modò neceſſarium. Tempus eſt vt veſtrum agnoſcatis, pater amantiſſime, principatum, probetis zelum, miniſterium honoretis. In eo planè Petri impletis vicem, cuius tenetis & ſedem, ſi veſtra admonitione corda in fide fluctuantia confirmatis, ſi veſtra authoritate conteritis fidei corruptores.

Lucæ 22.

Rom. Pontificis eſt, fidei corruptores conterere.

7. IDEM libro ſecundo de conſideratione ad Eugenium, capite octauo: Quis es? Sacerdos magnus, ſummus pontifex. Tu princeps Epiſcoporum, tu hæres Apoſtolorum, tu primatu Abel, gubernatu Noë, patriarchatu Abraham, ordine Melchiſedech, dignitate Aaron, authoritate Moyſes, iudicatu Samuel, poteſtate Petrus, vnctione Chriſtus. Tu es cui claues traditæ, cui oues creditæ ſunt &c. vt ſupra de Symbolo, quæſtione decimanona, C teſtimonio duodecimo.

Pontificis Rom. quanta dignitas & authoritas.

8. IN quarta generali Synodo Chalcedonẽſi, actione tertia, offerũtur libelli Theodori Diaconi, Iſchyrionis Diaconi, Athanaſij Presbyteri, & Sophronij Chriſtiani contra Dioſcorum ſcripti ad Leonẽ Papam & Concilium: in quibus appellãt Leonem vniuerſalẽ Archiepiſcopum & Patriarcham magnæ Romæ. Cuius legati in eadem actione dicuntur in Concilio primatũ Leonis tenere: & primi ſententiam aduerſus Dioſcorum pronunciant in hæc verba: Vnde sãctiſſimus & beatiſſimus Archiepiſcopus magnæ & ſenioris Romæ Leo, per nos & præſentem ſanctam Synodum, vnà cum ter beatiſſ. & omni laude digno beato Petro Apoſtolo, qui eſt petra & crepido Catholicæ Eccleſiæ, & ille qui eſt rectæ fidei fundamentũ, nudauit eum tam Epiſcopatûs dignitate, quàm etiam ab ſacerdotali alienauit miniſterio. In fine autem eiuſdem actionis in relatione ſanctæ Synodi Chalcedonẽſis ad beatum Papam Leonem de geſtis generaliter in Synodo confirmatio petitur, atque inter cætera ita dicitur: Hæc ſunt quæ tecũ, qui ſpiritu præſens eras, & cõplacere tanquam fratribus deliberâſti, & qui penè per tuorum vicariorum ſapientiam videbaris à nobis, effecimus. Indicamus verò, quia & alia quædam pro rerum ipſarum ordinata quiete, & propter Eccleſiaſticorum ſtatutorum deſiniuimus firmitatẽ, ſcientes quia & veſtra ſanctitas addiſcens, & probatura & confirmatura eſt eadem. Et ſub finem: Rogamus igitur, & tuis decretis noſtri honora iudicium: & ſicut nos capiti in bonis adiecimus conſonantiam, ſic & ſummitas tua filijs (quod decet) adimpleat.

Vniuerſalis Archiepiſcopus.

Per Legatos præeſt Concilio.

Petrus petra & crepido Eccleſiæ Catholicæ.

Petitur confirmatio Concilij Chalcedonenſis generalis à Roman. Pontifice.

9. ANACLETVS Pontifex epiſtola prima ad omnes Epiſcopos, & cunctos fideles: Quòd ſi difficiliores ortę fuerint quæſtiones, aut Epiſcoporum, vel maiorum iudicia, aut maiores cauſæ fuerint ad ſedem Apoſtolicam (ſi appellatum fuerit) referantur, quoniam Apoſtoli hoc ſtatuerunt iuſſione Saluatoris, vt maiores & difficiliores quęſtiones ſemper ad ſedem referantur Apoſtolicam, ſuper quam Chriſtus vniuerſam conſtruxit Eccleſiam, dicente ipſo ad beatum principem Apoſtolorum Petrum: Tu es, inquit, Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam.

Cauſæ maiores ad ſedẽ Apoſtolicam referẽdę ex iuſſu & inſtituto Apoſtolorum.

Matth. 16.

10. IDEM epiſtola tertia ad omnes Epiſcopos & ſacerdotes: Hęc verò ſacroſãcta Romana & Apoſtolica Eccleſia, non ab Apoſtolis, ſed ab ipſo Domino Saluatore noſtro primatum obtinuit, & eminentiam poteſtatis ſuper vniuerſas Eccleſias ac totum Chriſtiani populi gregem aſſecuta eſt, ſic, vt ipſe beato Petro Apoſtolo dixit: Tu es Petrus, &c. Adhibita eſt etiã ſocietàs in eadem Romana vrbe beatiſſimi Apoſtoli Pauli vaſis electionis, qui vno die, vno quoque tempore glorioſa morte cum Petro, ſub principe Nerone agonizans, coronatus eſt, & ambo ſanctam Romanam Eccleſiam conſecrârunt, aliiſque omnibus vrbibus in vniuerſo mundo, eam ſua præſentia atque venerando triumpho prætulerunt. Et licet pro omnibus aſſidua apud Deum omnium ſanctorum effundatur oratio, his tamen verbis Paulus beatiſſimus Apoſtolus Romanis proprio chirographo pollicetur, dicens: Teſtis enim eſt mihi Deus, cui ſeruio in ſpiritu meo in Euangelio filij eius, quòd ſine intermiſſione memoriam veſtri facio ſemper in orationibus meis. Prima ergò ſedes eſt cęleſti beneficio Romanę Eccleſię, quam (vt memoratum eſt) beatiſſimi Petrus & Paulus ſuo martyrio conſecrârunt. Sic Roma, quæ prius erat cacodæmonis artificio omniũ errorum mater & altrix, excuſſis tenebris, & vanis ſuperſtitionum ritibus abiectis, filiorum Dei, exorto ſole iuſtitiæ, facta eſt copioſa propagatrix. Secunda autem ſedes apud Alexandriam, beati Petri nomine, à Marco eius diſcipulo atque Euangeliſta cõſecrata eſt: quia ipſe & in Ægypto primùm verbum veritatis, directus à Petro, prædicauit, & glorioſum ſuſcepit martyrium. Cui venerabilis ſucceſſit Abilius. Tertia autem ſedes apud Antiochiam, eiuſdem (id eſt, beati Petri) Apoſtoli nomine habetur honorabilis, &c. Inde namque & beati Apoſtoli inter ſe ſtatuerunt, vt Epiſcopi ſingularum ſcirent gentiũ, quis inter eos primus eſſet, quatenus ad eum potior eorũ ſolicitudo pertineret. Nam & inter beatos Apoſtolos quædam fuit diſcretio. Et licet omnes eſſent Apoſtoli, Petro tamen à Domino eſt conceſſum, & ipſi inter ſe idipſum voluẽrunt, vt reliquis omnibus pręeſſet Apoſtolis, & Cephas, id eſt, caput, & principium teneret Apoſtolatus: Qui & eandem formam ſuis ſucceſſoribus, & reliqui Apoſtoli Epiſcopis tenendam tradiderunt. Et non ſolùm hoc in nouo teſtamento eſt conſtitutum, ſed etiam in veteri fuit. Vnde ſcriptum eſt: Moyſes & Aaron in

Primatum Eccleſiæ Roman. à Chriſto obtinet.

Matth. 16.

Petrus & Paulus vno eodémque tẽpore Romæ paſſi, Romanam Eccleſiam conſecrârunt.

Rom. 1.

Prima ſedes Romana.

2. Sedes Alexandrina.

3. Antiochena.

Inter Apoſtolos diſtinctio.

Epiſcoporum diſcrimen.

Pſalm. 98.

Sacerdotibus

Sacerdotibus eius, id est, primi inter eos fuerunt Et quamuis ita ordinatum fuerit, nemo tamen quod suum est, quærat, sed quod alterius Vnde ait beatus Apostolus Paulus: Vnusquisque placeat proximo suo in bonum ad ædificationem. Et sicut ipse Saluator suis ait Discipulis: Qui maior est vestrûm, erit minister vester, &c. Si quæ verò causæ difficiliores inter vos ortæ fuerint, ad huius sanctæ sedis apicem eas, quasi ad caput referte, vt Apostolico terminentur iudicio: quia sic Dominum velle, ab eóque ita constitutum esse, antedictis testimonijs declaratur. Hæc verò Apostolica sedes, cardo & caput (vt prætactum est) omnium Ecclesiarum, à Domino, & non alio, est constituta. Et sicut cardine ostium regitur, sic huius sanctæ sedis authoritate omnes Ecclesiæ, Domino disponente, reguntur.

Rom. 15.

Matth 20. Marc. 10

Cardo & caput omnium Ecclesiarum à Christo cõstituta est Apostolica sedes.

2. Cor. 11.

11. MARCELLVS Pontifex in epistola prima ad Episcopos Antiochenæ prouinciæ: Solicitudinem omnium Ecclesiarum iuxta Apostolum circunferentes, diuinæ circa nos gratiæ memores esse debemus, qui nos per dignationis suæ misericordiam, ob hoc ad fastigium sacerdotale prouexit vt mandatis ipsius inhærentes, in quadam sacerdotum eius specula constituti, prohibeamus illicita, & sequenda doceamus. Vnde directis per Bonifacium diaconum nostrum literis, admonemus, vt quæ malè pullulant, abscindantur, & malefacta corrigantur, atque bona sectentur, & patrum nostrorum exempla & statuta imitentur. Rogamus ergò vos, fratres, vt non aliud doceatis neque sentiatis, quàm quod à beato Petro Apostolo, & à reliquis Apostolis & patribus accepistis. Ab illo enim primò instructi estis: ideò non oportet vos proprium derelinquere patrẽ, & alios sequi. Ipse enim caput est totius Ecclesiæ, cui ait Dominus: Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam Et reliqua. Eius enim sedes primitus apud vos fuit, quæ postea (iubente Domino) Romam translata est, cui (administrante gratia diuina) hodierna præsidemus die. Nec ab eius dispositione vos deuiare oportet, ad quam cũcta maiora Ecclesiastica negocia (diuina disponente gratia) iussa sunt referri, vt ab ea regulariter disponantur, à qua sumpsêre principia. Si vestra verò Antiochena, quæ olim prima erat, Romanæ cessit sedi, nulla est, quæ eius non subiecta sit ditioni, ad quam omnes, quasi ad caput, iuxta Apostolorum eorúmque successorum sanctiones, Episcopi, qui voluerint, vel quibus necessè fuerit, suffugere, eámque appellare debent, vt inde accipiant tuitionem & liberationem, vnde acceperunt informationem atque consecrationem. Quod omnibus minimè cõuenit denegare Episcopis, sed absque vlla custodia, aut excommunicatione, vel damnatione, vel expoliatione, liberè ire concedatur. Simúlque ijdem (inspirante Domino) constituerunt, vt nulla Synodus fieret præter eiusdem Sedis authoritatem, nec vllus Episcopus, nisi in legitima Synodo suo tempore Apostolica authoritate conuocata, super quibus libet criminibus pulsatus audiatur vel iudicetur: quia (vt paulo superius prælibatum est) Episcoporum iudicia, & summarum causarum negocia, siue cũcta dubia, Apostolicæ sedis authoritate sunt agenda & finienda. Et omnia compr ouincialia negocia, huius sanctę vniuersalis & Apostolicæ Ecclesiæ sunt retractanda iudicio, si huius Ecclesiæ Pontifex præceperit. Nec cuilicear sine præiudicio Romanæ Ecclesiæ (cui in omnibus causis debet reuerentia custodiri) relictis his sacerdotibus, qui in eadem prouincia Dei Ecclesias nutu diuino gubernãt, ad alias conuolare prouincias, vel aliarum prouinciarum Episcoporum iudicium experiri vel pati, sed omnibus eiusdẽ prouinciæ Episcopis congregatis, iudicium authoritate huius sedis terminetur: quod tamen (vt præfatum est) per eius vicarios, si libuerit, erit tractandum: & quicquid iniustè actum est, reformandum.

Petrus totius Ecclesiæ caput. Matth. 16. Petri sedes ab Antiochia Romã translata iubente Domino.

Maioris momenti negocia eò referenda.

Vide Lectorquam honorificè in hac epistola sentiat. B. Athanasius cũ tota Synodo de Rom Pontificis & Apostolicæ sedis authoritate.

12. SYNODVS Alexandrina ad Felicem secundum: Domino beatissimo, & honorabili sancto patri Felici, sanctæ sedis Apostolicæ vrbis Romæ Papæ, Athanasius & vniuersi Ægyptiorum, Thebaidorum, & Libyorum Episcopi, in sancta Alexandrina Synodo, gratia Dei congregati. Vestro sancto suggerimus Apostolatui, vt nostrî, more solito solicitudinem gerere dignemini. Et paulò pòst: Ideò pater beatissime, quia semper antecessores nostri & nos à vestra Apostolica sancta sede auxilium hausimus, & nostri vos curam habere agnouimus, præfatam Apostolicam & summam experimus iuxta canonum decreta Sedem, vt inde auxilium capiamus, vnde prędecessores nostri ordinationes & dogmata atque subleuationes receperunt. Ad eam quoque, quasi ad matrẽ recurrimus, vt eius vberibus nutriamur: quoniam non potest mater obliuisci infantem suum. Sic & vos nolite obliuisci nos vobis commissos, quoniam non leuibus nos inimici nostri implicauerunt afflictionibus, & quotidie facere moliuntur, & apprehendere, aut ferris nos constringi minantur, nisi eorum consentiamus erroribus: quod nequaquam, vobis incólsultis, agere pręsumimus: canonibus quippe iubentibus, absque Romano nos de maioribus causis nihil debere decernere, Pontifice. Ideóque ad propositum recurrentes, & ad brauium properantes, vestræ Apostolicæ sedis imploramus auxilium: quia, vt credimus, non despexit Deus preces cum lachrymis sibi oblatas seruorum suorum, sed ob id vos prædecessorésque vestros, Apostolicos videlicet præsules, in summitatis arce constituit, omniumque Ecclesiarum eis curam habere præcepit, vt nobis succurratis, nósque tuentes, cui omne Episcoporum iudicium est commissum, liberare ab hostibus nostris non negligatis. Nam scimus in Nicæna magna synodo trecentorum octodecim Episcoporum, ab omnibus concorditer esse roboratum, non debere absque Romani Pontificis sententia Concilia celebrare, nec Episcopos damnare, licet hęc & alia quàm plura necessaria, ab hæreticis, qui nos quotidie infestant & perdere nitũtur, vt facilius nos capere possint, sint synodica capitula incẽsa, nobísque sublata. Et paulo inferius: Vos ergò (vt semper vestrę Sedi sanctæ consuetudo fuit) periclitantibus subuenite, oppressos roborate, tribulatis manum porrigite, taliáque prohibete, & leges imponite, vt Apostolica doctrina, quæ in Deo est, citò ad victoriam iudicium perducere valeat nostrum, nósque (Apostolorum principe suffragante Petro) ab imminentibus periculis liberare. Et nonnullis interie-

Ad Rom. sedẽ tanquam ad matrem confugiunt. Iliç 49.

Sine ea in causis fidei nihil decernendum vel innouandũ.

Omniũ Ecclesiarum cura.

Nicena synodus quid de Rom. Põtif. authoritate decreuerit.

Idẽ adstruit.

Iulius I in rescripto cõtra Orientales: Verba Canonis habentur c 2. eius rescripti.

Arriani Canones Nicenos de Romano Pontifice combusserunt.

Episcoporũ refugium & appellatio ad eadem Rom. Consecratio Episcoporum vnde.

Apostoli instituêre, vt sine huius Sedis authoritate Concilia nõ celebrentur, dubiaque ad eam referãtur. &c.

ctis: Similiter & à ſupradictis Patribus eſt definitum cõſonanter, vt ſi quiſquam Epiſcoporũ, aut Metropolitanum, aut comprouinciales, vel iudices ſuſpectos habuerit veſtram ſanctam Romanam interpellet ſedem cui ab ipſo Domino poteſtas ligandi ac ſoluendi ſpeciali eſt priuilegio ſuper alios conceſſa. Ipſa enim firmamentum à Deo fixum & immobile percepit; quoniam ipſam formam vniuerſorum titulorum lucidiſſimam, Dominus Ieſus Chriſtus veſtram Apoſtolicam conſtituit Sedem. Ipſa eſt enim ſacer vertex, in quo omnes Eccleſiæ vertuntur, ſuſtẽtatur, reuelãtur. Et ſicut in Chriſto Chriſtiani, & in Petra, id eſt, Chriſto, Petrus, Petri renouantur Eccleſiæ. Tu es enim (ſicut diuinum veraciter teſtatur eloquium) Petrus, & ſuper fundamentum tuum, Eccleſiæ columnæ, id eſt, Epiſcopi, qui Eccleſiam ſuſtinere, & proprijs humeris portare debent, tibi ſunt confirmatæ, tibíque claues regni cælorum commiſit, atque ligare & ſoluere poteſtatiuè, quæ in terra, & quæ in cælis ſunt, promulgauit. tu profanarum hæreſium, & imperitorum, atque omnium infeſtantium depoſitor, vt princeps & doctor, capútque omnium orthodoxæ doctrinæ, & immaculatæ fidei exiſtis. Igitur ne deſpicias, pater, tuorum patrum pietatem, bonámque intentionem. Et ſicut illi, patres & prædeceſſores noſtros à multis liberauerunt oppreſſionibus & anguſtijs, ita nos liberare digneris. Nam fuit ſemper veſtræ ſanctæ & Apoſtolicæ Sedi licentia, iniuſtè damnatos vel excommunicatos, poteſtatiuè ſua authoritate reſtituere, & ſua eis omnia reddere, & illos, qui eos condemnauerunt, aut excommunicauerunt, Apoſtolico punire priuilegio, ſicut etiam noſtris & anterioribus cognouimus actum temporibus. Porrò, & ipſi primates, qui Epiſcoporum & ſummorum Eccleſiaſticorũ negociorum cauſas ſuſcipere debent, in præfixa Nicæna ſynodo ſunt dinumerati, ne impoſterum contentio ex hoc oriretur. O ſanctiſſime Pater patrum, abſcinde blaſphemias, & iactantiam vaniloquorum, & inſidiantium infeſtationes, nos & fratres noſtros opprimentium, atque perdere volentium, qui ad vos, quaſi ad caput confugimus, vt veſtro ſuffulti auxilio liberemur, & vobis nobíſque commiſſas Chriſti oues, à luporum ore, Domino adminiculante, antequam deglutiantur, eripiamus. Nec enim fas eſt, ſupplicum Apoſtolicę ſedis ſcripto aut ſine ſcripto preces oblatas deſpicere, ſed (vt condecet, & priuilegium veſtræ ſedis eſt) & nos & illi canonicaliter cõuocemur, & ante vos de noſtris obiectionibus canonicè cum omni probitate concertemus, ſicut prædeceſſores noſtri pene veſtros fecerũt anteceſſores, & ſicut canonica in prædicta ſancta ſynodo docent inſtituta, & veluti palliati verbi per ventilabrum canonicæ examinationis, plenam purgationem in communi conſiſtentes auditorio, de maturis & enutrientibus Catholicæ Eccleſiæ dogmatibus, quæ confirmant cor hominis, per participationem paternarum conſequamur inſtitutionum. Anticuis enim regulis ſancitum eſt, vt quicquid quamuis in remotis, aut longinquis poſitis prouincijs ſuper Epiſcoporum querelis aut accuſationibus ageretur, non prius tractandum vel accipiendum eſſet, quàm ad notitiam almæ ſedis veſtræ fuiſſet deductum, vt huius authoritate iuxta, quæ fuiſſet pronunciatio, infirmaretur, aut firmaretur, indéque ſumerent normam, vnde Eccleſiæ ſumpsêre prædicationis exordium, ne paſſim ab inſidiatoribus columnæ euerterentur Eccleſiæ. Veſtrum eſt, nobis manum porrigere, quia vobis commiſſi ſumus. Veſtrum eſt nos defendere atque liberare, noſtrúmque eſt, à vobis auxilium expetere, veſtris parere iuſſionibus. Scimus enim (vt ſemper veſtræ Sedis præſules, primò Apoſtoli, deinde ſucceſſores eorum fecerunt) vos vniuerſalis Eccleſiæ, & maximè Epiſcoporũ, qui oculi, propter contemplationem & ſpeculationem, vocantur Domini, curam gerere, ac de reuelatione & lege noſtra aſſiduè cogitare debere, ſicut ſcriptum eſt: Beatus vir qui meditatur in lege Domini die ac nocte.

Vide Iuliũ in eodẽ reſcripto, c. 3. Matth. 16.

Apoſtolicæ ſedis authoritas.

Epiſcopi columnæ Eccleſiæ.

Rom. Põtifex hæreſiũ & errorum repurgator.

Iniuſtè damnatos reſtituit.

Examinare Epiſcoporum cauſas.

Noua.

Pſalm. 1.

VERBA canonis decimioctaui Nicenæ ſynodi (teſte Iulio primo, capite ſecundo in Reſcripto contra Orientales pro Athanaſio & cæteris) hæc ſunt: Omnes Epiſcopi, qui in quibuſdam grauioribus pulſantur vel criminantur cauſis, quoties neceſsè fuerit, liberè Apoſtolicã appellant Sedem, atque ad eam, quaſi ad matrem confugiant, vt ab ea (ſicut ſemper fuit) piè fulciantur, defendantur & liberentur. Cuius diſpoſitioni omnes maiores Eccleſiaſticas cauſas, & Epiſcoporum iudicia, antiqua Apoſtolorum eorúmque ſucceſſorum atque canonum authoritas reſeruauit: Quoniam culpantur Epiſcopi, qui aliter erga fratres egerint, quàm eiuſdem Sedis Papæ fieri placuerit.

In Rom. eſt in priori parte tom. 1. Canon. 18. Nicenus de Romanæ ſedis authoritate: qui in noſtris exemplaribus non habetur.

Appellatio. Refugium tanquam matrem.

CANONIS autem ſiue capituli decimi noni (eodem Iulio teſte, capite tertio eiuſdem Reſcripti) hæc ſunt verba: Placuit, vt accuſatus vel iudicatus à comprouincialibus in aliqua cauſa Epiſcopus, licenter appellet & adeat Apoſtolicæ ſedis Pontificem, qui aut per ſe, aut per vicarios ſuos, eius retractari negocium procuret. Et dum iterato iudicio Põtifex cauſam ſuam audit, nullus alius in eius loco ponatur aut ordinetur Epiſcopus: quoniam quamquam à comprouincialibus Epiſcopis accuſati cauſam pontificis ſcrutari liceat, non tamen definiri, inconſulto Romano Pontifice, permiſſum eſt, cùm beato Petro Apoſtolo, & non ab alio, quàm ab ipſo dictũ ſit Domino: Quæcunque ligaueris ſuper terram, erunt ligata & in cælis: & quæcunque ſolueris ſuper terram, erunt ſoluta & in cælis. Subijcit verò tandem Iulius capite vigeſimonono: Si quis autem de his ampliora atque abundantiora ſcire voluerit, in ſacro noſtræ Eccleſiæ ſedis ſcrinio & ea, quæ prædiximus, inuenire poterit. Verum me dixiſſe, teſtis eſt diuinitas.

Appellatio. Canon 19. de eadem.

Matth. 16.

Romæ aſſeruari integri canones Nicenæ ſynodi.

X.

Quænam Eccleſiæ dignitas eſt, atque authoritas?

A MVLTIS & eximijs ſanè dotibus, promiſſionibus, ac beneficijs illuſtrat Deus Eccleſiã ſuam, qua nil habet in terris charius.

1. Corint. 12 d. Epheſ. 5. e. f. Ioan. 14 b. d. 16 b. 17. b. c Matth. 28. d. & 16. c. Pſal. 120 a.

Hanc

Hanc vſque ornat, conſeruat, defendit, vindicat.

B Hanc porrò conſtituit eſſe [a] domum ſuam, in qua omnes filij Dei foueantur, doceantur, & exerceantur.

C Voluit eſſe [b] columnam, & firmamentum veritatis, vt de illius non dubitemus doctrina, quæ tanquam magiſtra, cuſtos, & interpres veritatis fidelem atque authoritatem obtinet inuiolabilem.

D Præterea fundatam eſſe [c] ſupra firmam petram decreuit vt certi eſſemus, eam immobilem inconcuſſamque ſtare, atque inferorum etiam [d] portis, hoc eſt, grauiſſimis aduerſariorum impugnationibus, inexpugnabilem præualere.

E Demum vult eam ſanctiſſimam quãdam [e] eſſe ciuitatem ſupra montem poſitam, omnibúſque conſpicuam, atque aditu facilem: ne quis, ea relicta, peſtiferas hereticorum ſpeluncas latebráſque conſectetur, & falſis illis vocibus: *Ecce [f] hic eſt Chriſtus, ecce illic*, fortè perculſus, ab ea diuertat aut dimoueatur.

F Hæc eſt, quam Sciptura nobis proponit atque commendat, Chriſti [g] amica, ſoror, & ſponſa vnica; pro qua [h] redimenda, mundanda, [i] ſanctificanda, congreganda, & prorſus adiungẽda ſibi, Filius Dei non nihil non fecit ac pertulit, vt corpus etiã ſanguinémq; ſuum ſacroſanctũ illius amore tradere non dubitârit.

G Pro hac [k] rogauit, & impetrauit, vt fides, vnitas, & firmitudo eius deficeret nunquam.

H Huic [l] promiſit, fidelitérque [m] tranſmiſit, & reliquit doctorem, præſidem, ac rectorem Spiritum ſanctum. *Ille*, [n] inquit, *docebit vos omnia, & ſuggeret vobis omnia, quæcunque dixero vobis: [o] ille manebit vobiſcum in æternum: [p] ille docebit vos omnem veritatem*, quæ videlicet ſcitu creditúque eſt neceſſaria.

a 1 Tim. 3. d. Pſalm. 22. a. Ioan. 10. d.

b 1. Tim. 3. d. Auguſt. lib. 2. contra Creſcon. cap. 33. & lib. 2. cap. 32.

c Matth. 16 c 7. d. Epheſ. 2. d. Pſalm. 86 a. & 47. a. Auguſt. in Pſal. 47. Alcimus lib. 4 c. 14.
d Matth. 16. c.

e Apocal. 21. a Matt. 5 b. Iſaiæ 2 a. Mich. 4 a Malach. 1. c. Act. 1. b. Pſalm. 21. d 1. Ioan. 2. c.

f Matth. 24. b. & ibidem Orig. tract. 29 & 30.

g Cant. 4. b. c. & 6. c.
h Epheſ 5. e.
i Ioan. 11. f. Coloſſ. 2. c. d. Epheſ. 4. c. 1. d.

k Ioan. 17. c. Lucæ. 22. e. Matth. 16. c.

l Ioan. 14. b d. 15. d. 16. b.
m Actor 1. a.
n Ioan. 14 d.

o Ibidem. b.
p Ioan. 16. c. Aug. tractat. 97. in Ioan.

TESTIMONIA

1. A Prioris epiſtolæ ad Corinthios duodecimo: Quoſdam quidem poſuit Deus in Eccleſia primũ Apoſtolos, ſecũdò Prophetas, tertiò Doctores, deinde virtutes, exinde gratias curationum, opitulationes, gubernationes, genera linguarum, interpretationes ſermonum.

2. Ad Epheſios quinto: Viri diligite vxores veſtras, ſiue & Chriſtus dilexit Eccleſiam, & ſeipſum tradidit pro ea, vt illam ſanctificaret, mundans lauacro aquæ in verbo vitæ, vt exhiberet ipſe ſibi gloriоſam Eccleſiam, non habentem maculam, aut rugã aut aliquid huiuſmodi, ſed vt ſit ſancta & immaculata. Et paulò pòſt: Nemo vnquam carnem ſuam odio habuit: ſed nutrit, & fouet eam, ſicut & Chriſtus Eccleſiã.

3. Ioannis decimoquarto: Ego rogabo Patrem, & alium Paraclitum dabit vobis, vt maneat vobiſcum in æternum, Spiritum veritatis, quem mundus non poteſt accipere, quia non videt eum, nec ſcit eum: vos autem cognoſcetis eum: quia apud vos manebit, & in vobis erit. Ibidem: Paraclitus autem Spiritus ſanctus, quem mittet Pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, & ſuggeret vobis omnia, quæcunque dixero vobis.

4. Et capite decimoſexto: Adhuc multa habeo vobis dicere: ſed non poteſtis portare modò. Cùm autem venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem.

5. Item decimoſeptimo: Pater ſancte, ſerua eos in nomine tuo, quos dediſti mihi: vt ſint vnũ, ſicut & nos. Et paulò pòſt: Sanctifica eos in veritate. Sermo tuus veritas eſt. Sicut tu me miſiſti in mundum, & ego miſi eos in mundum. Et pro eis ego sãctifico meipſum: vt ſint & ipſi ſanctificati in veritate. Non pro eis autem rogo tantùm, ſed & pro eis, qui credituri ſunt per verbum eorũ in me: vt omnes vnum ſint, ſicut tu Pater in me, & ego in te, vt & ipſi in nobis vnum ſint: vt credat mũdus, quia tu me miſiſti.

6. Matthæi vigeſimooctauo: Ecce ego vobiſcum ſum omnibus diebus, vſque ad conſummationem ſæculi.

7. Et decimoſexto: Super hanc petram ædificabo Eccleſiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduerſus eam.

8. Pſalmo centeſimo vigeſimo: Ecce non dormitabit neque dormiet, qui cuſtodit Iſraël. Dominus cuſtodit te, &c.

1. B Prioris epiſtolæ ad Timotheum tertio capite: Vt ſcias quomodo oporteat te in domo Dei conuerſari, quæ eſt Eccleſia Dei viui, columna & firmamentum veritatis.

2. Pſalmo vigeſimoſecũdo: Dñs regit me, & nihil mihi deerit: in loco paſcuæ ibi me collocauit. Super aquã refectionis educauit me, &c.

3. IOANNIS decimo: Et alias oues habeo, quæ non ſunt ex hoc ouili: & illas oportet me adducere, & vocem meam audient, & fiet vnum ouile, & vnus paſtor.

1. C PRIORIS ad Timotheum tertio: vt paulò ante, B teſtimonio primo.

2. AVGVSTINVS libro primo contra Creſconium Grammaticum, capite trigeſimotertio: Quamuis huius rei (de baptiſmo hæreticorum loquens) certè de ſcripturis canonicis non proferatur exemplum, earundem tamen ſcripturarum, etiam in hac re à nobis tenetur veritas, cùm hoc facimus, quod vniuerſæ iam placuit Eccleſiæ, quam ipſarum ſcripturarum commendat authoritas; vt quoniam ſancta ſcriptura fallere non poteſt, quiſquis falli metuit huius obſcuritate quæſtionis, eandem Eccleſiam de illa conſulat, quam ſine vlla ambiguitate ſancta ſcriptura demonſtrat.

Eccleſiæ iudicium ſequendum in re controuerſa, ſcripturis non expreſſa.

3. ITEM libro ſecundo contra eundem, capite trigeſimoſecundo: Nunc verò, quoniam canonicum non eſt quod recitas, ea libertate, ad quam nos vocauit Dominus, eius viri cuius laudem conſequi non valeo, cuius multis literis mea ſcripta non comparo, cuius ingenium diligo, cuius ore delector, cuius charitatem miror, cuius martyrium veneror, hoc quod aliter ſapuit, non accipio. Non accipio, inquam, quod de baptizandis hæreticis, & ſchiſmaticis beatus Cyprianus ſenſit, quia hoc Eccleſia non accipit, pro qua beatus Cyprianus ſanguinem fudit.

B. Cyprianum intelligit.

Cypriani ſententiam non recipit Auguſtinus, quia eam nõ recipit Eccleſia.

1. D MATTHÆI decimoſexto: Super hanc petram, &c. ſupra hac eadem quæſtione, A teſtimonio ſeptimo.

2. ET capite ſeptimo: Ædificauit (*vir ſapiens*) domum ſuam ſupra petram, & deſcendit pluuia, & venerunt flumina, & flauerunt venti, & irruerunt in domum illam, & non cecidit: fundata enim erat ſuper petram.

3. AD Epheſios ſecundo: Ergò iam non eſtis hoſpites & aduenæ: ſed eſtis ciues ſanctorum, & domeſtici Dei: ſuperædificati ſuper fundamentum Apoſtolorum & Prophetarum, ipſo ſummo angulari lapide Chriſto Ieſu.

4. PSALMO octogeſimoſexto: Fundamenta eius in montibus ſanctis: diligit Dominus portas Sion ſuper omnia tabernacula Iacob. Glorioſa dicta ſunt de te, ciuitas Dei.

5. ET quadrageſimoſeptimo: Sicut audiuimus, ſic vidimus in ciuitate Domini virtutum, in ciuitate Dei noſtri: Deus fundauit eam in æternum.

6. AVGVSTINVS in pſalmum quadrageſimumſeptimum: Non inſultent hæretici per partes conciſi; non ſe extollant, qui dicunt: Ecce hic eſt Chriſtus, ecce illic. Qui dicit, ecce hîc eſt, ecce illic, ad partes inducit. Vnitatem promiſit Deus; reges in vnum collecti ſunt, non per ſchiſmata diſſipati ſunt. Sed fortè iſta ciuitas, quæ mundum tenuit, aliquando euerteretur. Abſit, Deus fundauit eam in æternum. Si ergò eam Deus fundauit in æternum, quid times ne cadat firmamentum?

Hæretici per partes conciſi. Matth. 24.

Eccleſia ſtabilis eſt.

7. ALCIMVS Auitus Viennenſis Archiepiſcopus libro quarto, qui eſt de diluuio, capite decimoquarto; loquens de Arca Noë:

Hæc inter miſeri fremitus funera mundi
Pregrauis inſanis pulſatur motibus arca,
Compageſque tremunt, ſi rident iuncturæ laborat.
Nec tamen obſtructam penetrat vis improba, quamquam
Verberet, & ſolidam fluctu feriente fatiget:
Non aliter crebras Eccleſia vexa procellas
Suſtinet, & ſæuis nunc diuexatur ab vndis:
Hinc Gentilis agit duros ſine morte furores,
Hinc Iudæa fremit, rabidóque hanc imperit ore.
Hæreſeon veſana furens exinde charybdis
Concutit & Graiûm ſapientia ſtulta ſophorum.
Quæ quanquam inter ſe vario certamine pugnãt,
Dimicanda tamen ſi quando Eccleſia, gaudent
Conſenſu vnanimi Chriſti conſurgere contra
Naviculam, & vanis mendacia fingere verbis.
Sed clauſam vacuo pulſant impunè latratu.

Eccleſiam perſequuntur, Gentiles, Iudæi, Hæretici & Philoſophi, in ea oppugnanda vnanimes.

ſed fruſtrà.

8. MATTHÆI decimoſexto: Super hanc petram &c. vt hac quæſtione ſupra A teſtimonio ſeptimo.

1. E APOCALYPSIS vigeſimoprimo: Ego Ioannes vidi ſanctam ciuitatem Hieruſalem nouam deſcendentem de cælo à Deo, paratam, ſicut ſponſam ornatam viro ſuo.

2. MATTHÆI quinto: Vos eſtis lux mundi. Nõ poteſt ciuitas abſcõdi ſupra montẽ poſita.

3. ISAIÆ ſecundo: Erit in nouiſſimis diebus præparatus mons domus Domini in vertice montium, & eleuabitur ſuper colles, & fluent ad eum omnes gentes. Et ibunt populi multi, & dicent: Venite & aſcendamus ad montem Domini, & ad domum Dei Iacob.

4. MICHEÆ quarto: In nouiſſimo dierum erit mons domus Domini præparatus in vertice montium, & ſublimis ſuper colles. & fluent ad eum populi. Et properabunt gentes multæ, & dicent: Venite, &c.

5. MALACHIÆ primo: Ab ortu ſolis vſque ad occaſum, magnũ eſt nomẽ meum in Gentibus, & in omni loco ſacrificatur, & offertur nomini meo oblatio munda: quia magnum eſt nomen meũ in Gentibus, dicit Dominus exercituum.

6. ACTORVM primo: Eritis mihi teſtes in Hieruſalem, & in omni Iudæa, & Samaria, & vſque ad vltimum terræ.

7. PSALMO vigeſimoprimo: Apud te laus mea in Eccleſia magna: vota mea reddam in conſpectu timentium eum. Et adorabunt in conſpectu eius vniuerſæ familiæ Gentium. Quoniam Domini eſt regnum: & ipſe dominabitur Gentium.

8. PRIMAE epiſtolæ Ioannis ſecundo capite: Ex nobis prodiêrunt, ſed non erant ex nobis. nam, ſi fuiſſent ex nobis, permanſiſſent vtique nobiſcum: ſed vt manifeſti ſint quoniam non ſunt omnes ex nobis.

9. MATTHÆI vigeſimoquarto: Tunc ſi quis vobis dixerit: Ecce hîc eſt Chriſtus, aut illic: nolite credere. Surgent enim pſeudochriſti, & pſeudoprophetæ: & dabunt ſigna magna, & prodigia, ita vt in errorem inducantur (ſi fieri poteſt) etiam electi. Ecce prædixi vobis. Si ergò dixerint vobis, Ecce in deſerto eſt, nolite exire: ecce in penetralibus, nolite credere. Sicut enim fulgur exit ab Oriente, & paret vſque in Occidentem: ita erit & aduentus Filij hominis. Vbicunque fuerit corpus, illic congregabuntur & aquilæ.

10. ORIGENES tractatu vigeſimonono in Matthæum: Vide ergò, ſi ad hæc dicere poſſumus quod ait, Ecce hîc, ecce illic: quoniam ecce hîc, ecce illic, non extra ſcripturam foras adſpiciendum eſt. Dicet enim, qui ſeducere voluerit

Matth. 24. Interpretatur illud Euangelij: Ecce hic, ecce illic.

Hereticis scripturas citantibus credendum non est.

luerit nos,& defendere cõtraria veritati : Ecce hic Christus.demonstrans (verbi gratia) hunc Euangelij locum. Alterius autem erroris author dicet:Ecce hic Christus, offerẽs ad exemplum alterum textum, qui videtur defendere mendacij illius verbum, quod proposuit vindicare: & sic ex lege & prophetis,& Apostolis profert vnusquisque quæ videntur defendere mendacium illud, vtpote veritatem. Vel sic impletur quod ait:Ecce hic Christus,ecce illic, ostẽdens non Christum,sed aliquẽ fictum eiusdẽ nominis; vt puta secundùm Marcionis doctrinam,& secundùm traditiones Valẽtini,aut Basilidis longam fabulositatem, aut secũdùm Apellis aduersus Paulũ testimonium falsum. Erunt autem & alij plures, qui dicturi sunt discipulis ex diuinis scripturis, coniungentes eis suum proprium sensum:Ecce hîc Christus, ecce illic. Si autem dixerint vobis; Ecce in solitudine nolite exire:ecce in domibus, nolite credere. Quidam enim secreta proferentes, dicũt Ecce in solitudine. Quando enim secretas & non vulgatas scripturas proferunt ad confirmationem mendacij sui, videntur dicere: Ecce in solitudine verbum est veritatis. Secretæ enim scripturæ rectè solitudines appellantur, in quibus aut pauci sunt credẽres,aut nullus. Quoties autem canonicas proferunt scripturas, in quibus omnis Christianus consentit & credit, videntur dicere : Ecce in domibus verbum est veritatis. Sed nos illis credere non debemus,nec exire à prima & Ecclesiastica traditione, nec aliter credere, nisi quemadmodum per successionem Ecclesiæ Dei tradiderunt nobis. Vel sic:Eorum verborum falsorum professores, quidam quidem nec ab initio simulant scripturas, & sic fallere tentant. Ideò (existimo) eos sermones, qui sunt omninò extra scripturam, ostendere volens, dixit: Si dixerint vobis,ecce in solitudine est, nolite exire de regula fidei. Eos autem qui ad scisma simulant diuinas scipturas, ostendere volens, dixit: Si dixerint vobis,ecce in domibus, nolite credere. Quodcunque professi fuerint de scripturis,& de mysterijs quæ sunt in eis ad demonstrationem, nolite credere quæ dicuntur. Veritas enim similis est fulguri egredienti ab Oriente, & apparenti vsque ad Occidentem. Qualis est veritas Ecclesiæ Dei: ab ea enim sola sonus in omnem terram exiuit,& in fines orbis terræ verba eorum, & velociter currit sola verè veritas Dei.

Non exeundum à traditione Ecclesiastica & doctrina per successionem accepta.

Scripturas citantibus hæreticis non credendum. Psal. 18. Solùm in Ecclesia inueniuntur Christus. 1.Timoth 3. Ecclesiæ laus & commendatio. Matth. 18.

11. IDEM tractatu trigesimo in Matthæum: Propterea non debemus attendere eis qui dicunt;Ecce hîc Christus, non autem ostendunt eum in Ecclesia, quæ plena est fulgore ab Oriente vsque ad Occidentem,quæ plena est lumine vero, quæ est columna & firmamentum veritatis, in qua tota totus est aduentus filij hominis,dicentis omnibus,qui vbique sunt: Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vitæ, vsque ad consummationem seculi.

1.F CANTICORVM quarto: Tota pulchra es amica mea, & macula non est in te. Vulnerásti cor meum soror mea sponsa. Hortus conclusus soror mea sponsa,hortus conclusus,fons signatus.

2. ITEM sexto: vna est columba mea, perfecta mea,vna est matri suæ, electa genitrici suæ.

3. AD Ephesios quinto : Mundans lauacro aquæ in verbo vitæ, &c. vt supra hac quæstione A testimonio secundo.

4. IOANNIS vndecimo: Prophetauit (*Caiphas*) quòd Iesus moriturus erat pro gente, & non tantùm pro gente,sed vt filios Dei, qui erant dispersi,congregaret in vnum.

5. AD Colossenses primo : Et ipse est caput corporis Ecclesiæ, qui est principium, primogenitus ex mortuis : vt sit in omnibus ipse primatum tenens. Ibidem? Adimpleo ea,quæ desunt passionum Christi, in carne mea pro corpore eius, quod est Ecclesia.

6. AD Ephesios quarto: Ipse dedit quosdam quidem Apostolos, &c. in ædificationem corporis Christi.

7. ET capite primo: Omnia subiecit sub pedibus eius:& ipsum dedit caput supra omnem Ecclesiam; quæ est corpus ipsius, & plenitudo eius,qui omnia in omnibus adimpletur.

1.G IOANNIS decimoseptimo : Sanctifica eos in veritate, &c. Non pro eis autem rogo tantùm,sed & pro eis,qui credituri sunt per verbum eorum in me : vt omnes vnum sint, sicut tu Pater in me, & ego in te, vt & ipsi in nobis vnum sint : vt credat mundus, quia tu me misisti.

2. LVCÆ vigesimosecundo : Simon, Simon, ecce satanas expetiuit vos vt cribraret sicut triticum: ego autem rogaui pro te vt non deficiat fides tua: & tu aliquando conuersus confirma fratres tuos.

3. MATTHÆI decimosexto : Portæ inferi non præualebunt aduersus eam.

1.H IOANNIS decimoquarto, vt supra hac quæstione, A testimonio tertio.

2. ITEM decimoquinto, Cùm venerit Paraclitus, quem ego mittam vobis à Patre, spiritum veritatis,qui à Patre procedit, ille testimonium perhibebit de me.

3. ET decimosexto, vt supra hac quæstione, A testimonio quarto.

4. ACTORVM secundo: Et repleti sunt omnes Spiritu sancto.

5. AVGVSTINVS tractatu nonagesimoseptimo in Euangelium Ioannis: Ipse Spiritus sanctus & nunc docet fideles, quanta quisque potest capere spiritualia, & eorum pectora desiderio maiore succendit, si quisque in ea charitate proficiat, qua & diligat cognita, & cognoscenda desideret;ita vt ea quoque ipsa,quæ nunc quomodocunque cognoscit, nondum se scire sciat, sicut scienda sunt in ea vita, quam nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit. 1. Cor. 2.

XI.

Per quos tandem nos docet spiritus in Ecclesia veritatem ?

A PER eos planè, quos Apostolus testatur à Spiritu sancto, vt Ecclesiam regant, esse constitutos; quales vocat Episcopos, Act.20.f.1.Tim.3.a.Heb. 13. c.Ephes.4. b.1.Corin. 12.d

Præpoſitos, Paſtores itidem atque Doctores. Et hi poſt [a] Apoſtolos fuêre ſemper, ac etiamnum ſunt, primarij Dei Eccleſiæque miniſtri, & ſummi [b] diſpenſatores myſteriorum Dei.

B Horum verò authoritas cùm in alijs, tum in ſacris [c] Synodis quàm maximè cernitur, vbi de fide ac religione illi non modò definire quædam, ſed ſuo etiam iure, ac pro authoritate Apoſtolica conteſtari poſſunt ac dicere; *Viſum eſt Spiritui ſancto, & nobis*, ſicut ex actis conſtat primi Concilij [d] Hieroſolymis celebrati. Certè olim nefas erat, & extremo [e] ſupplicio expiabatur crimen, ſi quis iudicio ſummi ſacerdotis, qui Moyſi regebat [f] Cathedram, non obtemperâſſet. [g] Atqui haudquaquam inferiorem nunc habet Eccleſia, quàm tunc Synagoga, in regendo, iudicando, ac decernendo authoritatem. Quod ius obediendi manebat Iudæis, etiam Chriſtianis incumbit, vt Sacerdotum præcellenti dignitate præſtantium [h] iudicia, de his quæ ad Religioné pertinent, recipiantur, approbétur, atque obſeruentur.

C Quapropter magno ſe illi crimine contaminant, qui Magiſtratibus Eccleſiaſticis authoritatem & obedientiam adeò non deferunt, vt etiam conuellere & oppugnare palam audeãt, iam quidem ſacras ſummorum Pontificum [i] ſanctiones, penes quos de ſacris definiendi [k] ſuprema ſemper poteſtas fuit: iam verò venerandas Conciliorum generalium conſtitutiones, quorum in Eccleſia, vt [l] Auguſtinus loquitur, ſaluberrima eſt authoritas: iam demum certas Patrum de fide ſententias, quorum in re vna communis ſenſus atque [m] conſenſus, firmum eſt teſtimonium Chriſtianæ veritatis. Illud præclarè dictum eſt à piis Imperatoribus, [n] Iniuriã facit iudicio Synodi, ſi quis ſemel iudicata & rectè diſpoſita, reuoluere, & publicè diſputare contedit.

a Auguſt. in Pſalm. 44.
b 1. Corinth. 4.
c Can. Apo. 38. Concil. 1. Nice. Sozom. lib. 6. ca. 7. Theodoſ. Imp. apud Cyrill. epiſtol. 4. Baſil. Imp. in 8 ſyn. act. 10. Athan. in epiſtol. ad ſolit. vit. agentes. Ruffin. lib. 1. eccleſ. hiſtor. cap. 5.
d Actor. 15. f.
e Deuter. 17. b. c.
f Matth. 23. a.
g Cypr. epiſt. 55. ad Cornel. & epiſt. 62. ad Pomponium.
h Greg. lib. 1. epiſt. 24. ad Patriarch. & lib 2. indict. 11. epiſt 10 ad Sauin. Niceph. lib. 16. hiſt. cap. 35.
i 3. Concil. Tolet. can. 1. Diſt. 19. & 9 quæſt. 3. Pater. & ſequent.
k Hier. ad Damaſ. epiſt. 57. & 58 Chalced. ſynod. act. 3. in epiſtol. ad Leo. 6. Synod. act. 4.
l Epiſtol. 118 cap. 1. & lib. 1. contra Donat. cap. 18. Greg. vt ſupra.
m Vinc. Lir. cõtra nouato. Aug. lib. 1. & 2. contra Iulian. Paciann. epiſt. 1. ad Sympronia.
n In act. 3. concil. Chalc. & Elaſ. in epiſtol. ad Epiſ. Dard. Leo epiſtol. 41. & 50. ad Martian. & 78. ad Leonem Auguſtum.

TESTIMONIA.

1. A ACTORVM vigeſimo capite: Attendite vobis, & vniuerſo gregi, in quo vos Spiritus ſanctus poſuit Epiſcopos regere Eccleſiã Dei, quam acquiſiuit ſanguine ſuo.

Epiſcopi Apoſtolorũ ſucceſſores in Eccleſia.

2. PRIORIS ad Timotheum tertio: Oportet Epiſcopũ irreprehenſibilem eſſe, &c. doctorẽ.

3. AD Hebræos decimotertio: Obedite præpoſitis veſtris.

4. AD Epheſios quarto: Et ipſe dedit quoſdam quidem Apoſtolos, &c. alios autem Paſtores & Doctores ad conſummationem ſanctorum in opus miniſterij, in ædificationem corporis Chriſti.

5. PRIORIS ad Corinthios duodecimo: Quoſdam quidem poſuit Deus in Eccleſia primo Apoſtolos, ſecundo Prophetas, tertio doctores &c. nunquid omnes doctores?

6. AVGVSTINVS in Pſalmum quadrageſimumquartum: Pro patribus tuis nati ſunt tibi filij. Genuerunt te Apoſtoli; ipſi miſſi ſunt, ipſi prædicauerunt, ipſi patres. Sed nunquid nobiſcum corporaliter ſemper eſſe potuerunt? Philip. 1. Et ſi vnus ipſorum dixit, Cupio diſſolui & eſſe cum Chriſto, multò magis optimum eſt, manere in carne neceſſarium propter vos. Dixit hoc quidem, ſed quandiu hîc manere potuit? Nunquid vſque ad hoc tempus? Nunquid vſque in poſterum? Ergò illorum abſceſſu deſerta eſt Eccleſia? Abſit. Pro patribus tuis nati ſunt tibi filij. Quid eſt, Pro patribus tuis nati ſunt tibi filij? Patres miſſi ſunt Apoſtoli; pro Apoſtolis filij nati ſunt tibi, conſtituti ſunt Epiſcopi. Hodiè enim Epiſcopi, qui ſunt per totum mũdum, vnde nati ſunt? Ipſa eccleſia patres illos appellat, ipſa illos genuit, & ipſa illos conſtituit in ſedibus patrum. Non ergò te putes deſertam, quia non vides Petrum, quia non vides Paulum, quia non vides illos per quos nata es: de prole tua tibi creuit paternitas. Pro patribus tuis nati ſunt tibi filij. Pſalm. 44.

7. PRIORIS ad Corinthios quarto: Sic nos exiſtimet homo vt miniſtros Chriſti: & diſpenſatores myſteriorum Dei.

In Concilijs epiſcoporum dogmata explorantur, & negocia eccleſiaſtica componuntur.

1. B CANON Apoſtolorum trigeſimuso ctauus, vel, iuxta nouam tranſlationem, trigeſimusextus: Bis in anno Epiſcoporum concilia celebrentur, vt inter ſe inuicem dogmata pietatis explorent, & emergentes eccleſiaſticas contentiones amoueant.

Concilia epiſcoporũ cur celebrẽtur.

2. CONCILIVM primum Nicenum, canone quinto: Viſum eſt per ſingulos annos in ſingulis prouincijs bis in anno Epiſcoporum cõcilium fieri, vt ſimul in vnum conuenientes ex communi prouincia, huiuſmodi examinent quæſtiones, vt ita demũm hi, qui ob culpas ſuas Epiſcoporum ſuorum offenſam meritò contraxerunt, dignè etiam à cæteris excommunicati ſimiliter habeantur, quouſque in communi, vel

ni, vel ipſi epiſcopo ſuo viſum fuerit, humaniorem circa eos ferre ſententiam. Fiant autem concilia ſemel quidem ante dies Quadrageſimæ, vt omnibus, ſi quæ ſunt, ſimultatibus amputatis, mundum & ſolenne Deo munus poſſit offerri. Secundum verò agatur circa tempus Autumni.

Quadrageſimæ dies.

LAICOS NON ESSE IVDICES ECCLESIASTICARVM RERVM.

3. SOZOMENVS libro ſexto hiſtoriæ Eccleſiaſticæ, capite ſeptimo: Vbi vero deceſſit Cõſtantinopoli Valentinianus, perque Thraciam Romam verſus iter fecit, Epiſcopi Helleſponti & Bithyniæ, & alij omnes, qui Filium Patri conſubſtantialem aſſerendum putabant, mittunt ad eum pro ſe legatum Hypatianum Heracleæ, quod eſt oppidum Perinthi, epiſcopum, oratum vt ſibi de doctrina fidei ritè conſtituenda in vnum conueniendi poteſtas permitteretur. Qui cùm veniſſet ad Valentinianum, & Epiſcoporum poſtulata ei expoſuiſſet: reſpondit ille, ſibi, qui vnus è laicorum numero erat, non licere ſe eiuſmodi negocijs interponere: & ideò Sacerdotes & epiſcopi, inquit, quibus hæc curæ ſunt, ſeorſum per ſe, vbicunque ipſis lubitũ fuerit, in vnum conueniãt.

Sacerdotum & Epiſcoporum eſt de negocijs fidei & Eccleſiaſticis iudicare: nõ autem principum ſeculariũ.

4. THEODOSIVS Imperator in epiſtola ad Cyrillum Alexandrinum, quæ eſt quarta inter ipſius Cyrilli epiſtolas, Nos ſanè non patiemur, vt ſimul & vrbes, & Eccleſiæ turbentur, neque vt inexcuſſa nobis ſit ea doctrina, cui dijudicandæ præfici oportet eos, qui circũquaque ſacerdotio præſident, & per quos in ſententia veritatis firmiores & ſumus, & poſthac erimus.

Doctrinæ dijudicandę præfici oportet Epiſcopos.

5. BASILIVS Imperator actione decima in fine Synodi octauæ generalis, in oratione ad Synodum ipſam: De vobis laicis, tam qui in dignitatibus, quàm qui abſolutè conuerſamini, quid amplius dicam non habeo, quàm quòd nullo modo vobis licet de Eccleſiaſticis cauſis ſermonem mouere, neque penitùs reſiſtere integritati Eccleſiæ, & vniuerſali ſynodo aduerſari. Hæc enim inueſtigare & quærere, Patriarcharum, Pontificum, & Sacerdotum eſt, qui regiminis officium ſortiti ſunt, qui ſanctificandi, qui ſoluendi & ligandi poteſtatem habent, qui Eccleſiaſticas & cæleſtes adepti ſunt claues: non noſtrum, qui paſci debemus, qui ſanctificari, qui ligari, vel à ligamento ſolui egemus. Quantæcunque enim religionis & ſapientiæ laicus exiſtat, vel etiamſi vniuerſa virtute interiùs polleat, donec laicus eſt, ouis vocari non deſinet. Rurſus Epiſcopus quantacunque ſit irreuerẽtia plenus, & nudus omni virtute, donec Antiſtites eſt, & veritatis verbum rectè prædicauerit, paſtoris vocationis & dignitatis damna non patietur. Quæ ergo nobis ratio eſt in ordine ouium conſtitutis? Paſtores verborum ſubtilitatem diſcutiendi, & ea quæ ſuper nos ſunt, quærendi & ambiẽdi habent. Oportet nos ergò cum timore, & fide ſyncera hos audire, & facies eorum veteri, (cùm ſint miniſtri Domini omnipotentis, & huius formam poſſideant) & nihil ampliùs, quàm ea, quæ noſtri ordinis ſunt, requirere. Nunc autem, vt videmus, adeò multos malitia in inſaniam accendit, vt obliuiſcentes proprij ordinis, & quòd pedes ſint, minimè cogitãtes, legem ponere velint oculis (non vt natura ſe habet) ſicut ipſi cupiunt, & ſinguli ad accuſandum quidem maiores, ſemper exiſtunt promptiſſimi: ad corrigendum autem ea, in quibus accuſantur & criminantur, pigerrimi. Et moneo & exhortor omnes, qui tales ſunt, vt maledictum & alternum odium auertentes, & iudicare iudices deſinentes, attendant ſibi, & ſecundùm diuinam voluntatẽ conuerſari contendant. Nam non quieſcet ſupernum iudicium, ſed contra diffidentes diuinus furor ſtillabit, & iuſtam vltionem opere cunctis oſtendet.

Egregia Baſilii Imperatoris ad Laicos tum priuatos, tũ in dignitate conſtitutos exhortatio, vt ſui ordinis memores, deſinant ſi eccleſiaſticis negocijs interponere, & non paſtores, ſed oues ſe cognoſcent. quantumuis ſapientes & pij. Epiſcopus catholicus, quauis malus, paſtoris dignitatem non amittit.

Attendant laici, qui tã prõpti ſunt ad reprehendendum ſuos prælatos.

IN EADEM ſynodo canone decimoſeptimo: Illud autem, tanquàm peroſum, ab auribus noſtris repulimus, quòd à quibuſdam imperitis dicitur, non poſſe ſynodum abſque principali præſentia celebrari, cum nuſquàm ſacri canones, conuenire ſeculares principes, in conciliis, ſanxerint, ſed ſolos Antiſtites. Vndè nec interfuiſſe illos ſynodis, exceptis conciliis vniuerſalibus, inuenimus.

Principum præſentia non eſt in conciliorũ celebratione neceſſaria.

6. ATHANASIVS in epiſtola ad ſolitariam vitam agentes, recitat hoc reſponſum Oſij Cordubenſis Epiſcopi ad Conſtantium Imperatorem, Deſine, quæſo, & memineris te mortalem eſſe, reformida diem iudicij, ſerua te in illam diem purum: ne te miſceas Eccleſiaſticis, neque nobis in hoc genere præcipe, ſed potiùs ea à nobis diſce. Tibi Deus Imperium commiſit: nobis, quæ ſunt Eccleſiæ, concredidit: & quemadmodum qui tuum Imperium malignis oculis carpit, contradicit ordinationi diuinæ: ita & tu caue, ne quæ ſunt Eccleſiæ, ad te trahens, magno crimini obnoxius fias. Date (ſcriptum eſt) quæ ſunt Cæſaris, Cæſari: & quę Dei, Deo. Ibidem de eodem Conſtãtio loquẽs: Obtendit, inquit, in ſpeciem Epiſcoporum iudicium: ſed interim facit quod illi volupe eſt. Verùm ne ita quidem latere poteſt, cùm in proximo ſit, quod eius vafriciem patefaciat. Nam ſi iſtud eſt iudicium Epiſcoporum, quid commune cum eo habet Imperator? ſin cõtrà, iſta minis Cæſaris cõflantur, quid opus eſt hominibus titulo Epiſcopis? Quando à condito æuo auditum eſt? quando iudicium Eccleſiæ authoritatem ſuam ab Imperatore accepit? aut quando vnquàm hoc pro iudicio agnitum eſt? Plurimæ antehac ſynodi fuêre, multa iudicia Eccleſiæ habita. Sed neque Patres iſtiuſmodi res Principi perſuadere conati ſunt, nec Princeps ſe in rebus Eccleſiaſticis curioſum præbuit. Paulus Apoſtolus habebat amicos in Cæſaris familia, & per eos in literis ſalutabat Philippenſes, non tamen eos in iudicio ſocios aſſumpſit. Et non paucis interpoſitis: Grauia ſunt iſta, & plus quàm grauia, ſed tamen iſtiuſmodi, quæ congruant in eum, qui Antichriſti imaginem induerit. Quis enim videns eum in decernendo principem ſe facere Epiſcoporum, & præſidere iudicijs Eccleſiaſticis, non meritò dicat illum eam ipſam abominationem deſolationis eſſe, quæ à Daniele prædicta eſt? Nam cùm circumamictus ſit Chriſtianiſmo, & in loca ſancta penetret, & inibi conſiſtens deuaſtet Eccleſias, abrogans canones, vi cogens vt ſua obtineant, quis vnquàm audebit dicere, hoc tempus Chriſtianis pacatum eſſe, & non potiùs perſecutionem eſſe?

Ecclesiaſticis negocijs ne ſe miſceant ſæculares Principes.

Matth. 22.

Cum iudicio epiſcoporum nil commune habet Imperator.

Philip. 4.

Antichriſto eos Principes ſeculares comparat Athanaſius, qui Eccleſiaſticis iudicijs præſidere contendũt. Matth. 24. Dan. 9.

7. RVFFINVS libro primo Eccleſiaſticæ hiſtoriæ, capite quinto: Defertur ad Conſtantinum ſacerdotalis concilij ſententia. Ille tan-

Concilij Niceni ſentẽtiam Cõ-

tibus, & partim plebis ipſius iudicio, partim Conciliorum grauitate, partim etiã miraculorum maieſtate dãnatis, culmen authoritatis obtinuit? Cui nolle primas dare, vel ſummæ profectò impietatis eſt, vel præcipitis arrogantiæ.

Nota.

27. Et libro vndecimo contra Fauſtum Manichæum, capite ſecundo: Vides in hac re, quid Eccleſiæ Catholicæ valeat authoritas, quæ ab ipſis fundatiſſimis ſedibus Apoſtolorum, vſque ad hodiernum diem, ſuccedentium ſibimet Epiſcoporum ſerie, & tot populorum conſenſione firmatur.

Succeſſionis perpetuitas.

DE ROMANA ECCLESIA.

1. D Hieronymvs ad Damaſum epiſtola quinquageſimaoctaua: Quorſum iſta tam longo repetita principio? videlicet, vt paruum magnus adſpicias, vt diues paſtor morbidam non contemnas ouem. Et paulò pòſt: Ego igitur, vt antea iam ſcripſi, Chriſti veſtem in Romana vrbe ſuſcipiens, nunc barbaro Syriæ limite teneor. Et ne putes alterius hanc de me fuiſſe ſententiam, quid mererer, ipſe conſtitui. Verùm, vt ait gentilis poëta: Cælum, non animum mutat, qui trans mare currit. Ita me inceſſabilis inimicus poſt tergum ſecutus eſt, vt maiora in ſolitudine bella nunc patiar. Hinc enim præſidijs fulta mundi, Arriana rabies fremit: Hinc in tres partes ſciſſa Eccleſia, ad ſe rapere me feſtinat. Monachorum circa manentium antiqua in me ſurgit authoritas. Ego interim clamito: Si quis cathedræ Petri iungitur, meus eſt. Meletius, Vitalis, atque Paulinus tibi hærere ſe dicunt: poſſem credere, ſi hoc vnus aſſereret: nunc aut duo mẽtiuntur, aut omnes. Idcircò obteſtor beatitudinem tuam, per Crucem Domini, per neceſſarium fidei noſtræ decus, per paſſionem Chriſti, vt qui Apoſtolos honore ſequeris, ſequaris & merito: ita in ſolio cum duodecim iudicaturus ſedeas; ita te alius ſenem cum Petro cingat; ita municipatum cæli cum Paulo conſequaris, vt mihi literis tuis, apud quem in Syria debeam communicare, ſignifices. Noli deſpicere animã, pro qua Chriſtus mortuus eſt.

Quãta cum reuerentia Hieronymus Rom. pontificem compellat.

Cõmunionem cũ Romana Eccleſia quãti faciat Hieronymus.

Apoſtolos honore ſequitur Roman. Pontifex.

2. Idem epiſtola quinquageſimaſeptima ad Damaſum: Quoniam vetuſto Oriens inter ſe populorum furore colliſus, indiſciſſam Domini tunicam, & deſuper textam, minutatim per fruſtra diſcerpit, & Chriſti vineam exterminant vulpes: vt inter lacus contritos, qui aquam non habent, difficilè, vbi fons ſignatus & hortus ille concluſus ſit, poſſit intelligi: ideò mihi cathedram Petri, & fidem Apoſtolico ore laudatam, cenſui conſulendam, inde nunc meæ animæ poſtulans cibum, vnde olim Chriſti veſtimenta ſuſcepi. Neque verò tanta vaſtitas elementi liquentis, & interiacens longitudo terrarum, meà precioſæ margaritæ potuit inquiſitione prohibere. Vbicunque fuerit corpus, illic congregabuntur & aquilæ. Profligato à ſobole mala patrimonio, apud vos ſolos incorrupta patrum ſeruatur hæreditas. Ibi ceſpite terra fœcundo, Dominici ſeminis puritatem centeno fructu refert: Hîc obruta ſulcis frumenta, in lolium auenáſque degenerant. Nunc in Occidente ſol iuſtitiæ oritur; in Oriẽte autem Lucifer ille, qui ceciderat, ſupra ſidera poſuit thronum ſuum. Vos eſtis lux mundi, vos ſal terræ, vos aurea vaſa & argentea: hic teſtacea vaſa, vel lignea virgam ferream, & æternum operiuntur incendium. Quanquam igitur tuî me terreat magnitudo, inuitat tamen humanitas. A ſacerdote victimam ſalutis, à paſtore præſidium ouis flagito. Faceſſat inuidia: Romani culminis recedat ambitio: cum ſucceſſore piſcatoris, & diſcipulo crucis loquor. Ego nullum primum, niſi Chriſtum ſequens, beatitudini tuæ, id eſt, cathedræ Petri, communione conſocior: ſuper illam petram ædificatam Eccleſiam ſcio. Quicunque extra hãc domum agnum comederit, profanus eſt. Si quis in arca Noë non fuerit, peribit regnante diluuio. Et poſt pauca: Non noui Vitalem, Meletium reſpuo, ignoro Paulinum: Quicunque tecum non colligit, ſpargit: hoc eſt, qui Chriſti non eſt, Antichriſti eſt. Et in fine: Quamobrem obteſtor beatitudinem tuam per crucifixum, mundi ſalutem, per homouſion Trinitatem: vt mihi epiſtolis tuis, ſiue tacendarum, ſiue dicendarum hypoſtaſeon detur authoritas. Et ne fortè obſcuritas loci, in quo dego, te fallat, per baiulos literarum, ad Euagrium presbyterum, quem optimè nôſti, dignare ſcripta tranſmittere: ſimul etiam, cui apud Antiochiam debeam communicare, ſignifices: quia Campenſes cum Tarſenſibus hæreticis copulati, nihil aliud ambiunt, quàm vt authoritate communionis veſtræ fulti, tres hypoſtaſes cum antiquo ſenſu prædicent.

Ioan. 19. Cant. 2. Ierem. 2. Cant. 4.

Ad ſidẽ Roman. Eccleſiæ hæreſibus graſſantibus confugit Hieronymus.

Rom. 1.

Lucæ 17.

In Rom. Eccleſia fidei incorrupta.

3. Optatvs Mileuitanus libro ſecundo contra Donatiſtas: Probamus eam eſſe Eccleſiam Catholicam, &c. vt ſupra hac eadem queſtione, & teſtimonio quinto.

4. Avgvstinvs epiſtola centeſima ſexageſimaſecunda ad Epiſcopos Donatiſtarum: Erat Carthago tranſmarinis vicina regionibus, & fama celeberrima nobilis: vnde non mediocris vtique authoritatis habebat Epiſcopum, qui poſſet non curare conſpirantem multitudinem inimicorum, cùm ſe videret & Romanæ Eccleſiæ, in qua ſemper Apoſtolicæ cathedræ viguit principatus, & cæteris terris, vnde Euangelium ad ipſam Aphricam venit, per communicatorias literas eſſe coniunctum, vbi paratus eſſet cauſam ſuam dicere, ſi aduerſarij eius ab eo illas Eccleſias alienare conarentur.

Isaiæ 14. Matth. 5. Hieronymus Rom. pontificem & paſtorem ſuum agnoſcit & B. Petri ſucceſſorem.

Romanæ Eccleſiæ communio. Super cathedram Petri ædificata Eccleſia. Matth 16. Exod. 12. Extra Rom. Eccleſiæ cõmunionem non eſt ſalus.

In Rom Eccleſia ſemper Apoſtolicæ Cathedræ viguit principatus.

5. Idem cum patribus Concilij Carthaginenſis, in epiſtola nonageſima ad Innocentium pontificem Romanum: Si ergò Pelagius epiſcopalibus geſtis, quæ in Oriente confecta dicuntur, etiam tuæ veneratione iuſtè viſus fuerit abſolutus, error tamen ipſe & impietas, quæ tam multos aſſertores habet, per diuerſa diſperſos, etiam authoritate Apoſtolicæ ſedis anathematizanda eſt. Et paulò ſuperius: Hoc itaque geſtum, domine frater ſancte, charitati tuæ intimandum duximus, vt ſtatutis noſtræ mediocritatis, etiam Apoſtolicæ ſedis adhibeatur authoritas, pro tuẽda ſalute multorum, & quorundam peruerſitate etiam corrigenda.

Rom. Pont. non cõmunicantes, ad Antichriſtũ pertinent.

Apoſt. ſedis authoritas in hæreſib. anathematizandis.

Petitur Cõcilij confirmatio à Roman. pontifice.

6. Idem cum patribus Mileuitani concilij epiſtola nonageſimaſecunda ad eundem Innocentium: Quia te Dominus gratiæ ſuæ præcipuæ munere in ſede Apoſtolica collocauit, talémque noſtris temporibus præſtitit, vt nobis potius ad culpam negligentiæ valeat, ſi apud tuam veneratione, quæ pro Eccleſia ſuggerenda ſunt, tacuerimus, quàm ea tu poſſis vel faſtidioſè vel negligenter accipere, magnis periculis

Rom. põtificis authoritas implorat ur ad ſedandã tempeſtatẽ Pelagianæ hæreſis.

riculis infirmorum mẽbrorum Christi, pastoralem diligentiam quæsumus adhibere digneris. Noua quippe hæresis, & nimium perniciosa tentat surgere inimicorum gratiæ Christi.

Solicitudo omniũ Ecclesiarũ incũbit Rom. Pontifici, ad res dubias decidendas.

7. INTER eiusdem Augustini epistolas nonagesimatertia, est Innocentij ad Patres cõcilij Mileuitani: Diligenter & cõgruè Apostolico consulitis honori, honori inquam illius, quem, præter illa, quæ sunt extrinsecus, solicitudo manet omnium Ecclesiarum, super anxijs rebus quæ sit tenenda sententia, antiquæ scilicet regulæ formam sequuti, quam toto semper ab orbe mecum nõstis esse seruatam. Verùm hæc missa facio, neque enim hoc vestram credo latere prudentiam, qui id etiam actione firmâstis, scientes, quòd per omnes prouincias de Apostolico fonte petentibus responsa semper emanent. Præsertim quoties fidei ratio ventilatur, arbitror omnes fratres & coepiscopos nostros, non nisi ad Petrum, id est, sui nominis & honoris authorem, referre debere, velut nunc retulit vestra dilectio, quod per totum mundum possit omnibus Ecclesijs in commune prodesse.

In fidei negocijs iudex est.

8. AVGVSTINVS epistola centesima sexagesimaquinta ad Generosum: Si ordo Episcoporum, &c. vt supra litera B testimonio sexto.

Lib. 1. epistol. 3.

9. CYPRIANVS epistola quinquagesimaquinta ad Cornelium Romanum Episcopum: Neque enim aliunde hæreses obortæ sunt, aut natæ sunt schismata, quàm inde, quòd sacerdoti Dei non obtemperatur, nec vnus in Ecclesia ad tempus sacerdos, & ad tempus iudex vice Christi cogitatur: cui si secundùm magisteria diuina obtemperaret fraternitas vniuersa, nemo aduersum sacerdotum collegium quicquam moueret: nemo post diuinum iudicium, post populi suffragium, post coepiscoporum consensum, iudicem se iam non Episcopi, sed Dei faceret: nemo dissidio vnitatis Christi Ecclesiam scinderet: nemo sibi placens ac tumens, seorsum foris hæresim nouam conderet. Et paucis interpositis: Christi aduersarius & Ecclesiæ eius inimicus, ad hoc Ecclesiæ præpositum sua infestatione persequitur, vt gubernatore sublato, atrocius atque violentius circa Ecclesiæ naufragia grassetur. Ibidem: Post ista adhuc insuper Pseudoepiscopo sibi ab hæreticis constituto, nauigare audent, & ad Petri Cathedrã atque ad Ecclesiã principalẽ, vnde vnitas sacerdotalis exorta est, à schismaticis & prophanis literas ferre, nec cogitare eos esse Romanos, (quorũ fides Apostolo prędicãte laudata est) ad quos perfidia habere nõ possit accessũ.

Summi pontificis cõtemptus hæresum & schismatum causa est.

Petri Cathedra & Ecclesia principalis.

Rom. 1.

Ad Rom. Ecclesiam perfidiæ nullus accessus.

Lib. 4. epistol. 9.

Hæresum & schismatum origo ex summi pontificis contemptu.

10. ITEM epistola sexagesimanona ad Pupianum Florentium: Inde enim schismata & hæreses obortæ sunt & oriuntur, dum Episcopus qui vnus est, & Ecclesiæ præest, superba quorundam præsumptione contemnitur, & homo dignatione Dei honoratus, indignus hominibus iudicatur.

Ex dignitate summi sacerdotis pẽdet Ecclesiæ salus.

11. HIERONYMVS aduersus Luciferianos capite *quinto*: Ecclesiæ salus in summi sacerdotis dignitate pendet: cui si non exors quædam & ab hominibus eminens detur potestas, tot in ecclesijs efficientur schismata, quot sacerdotes.

In Rom. 13.

12. LEO Magnus epistola octogesimaquarta ad Anastasium Thessalonicensem Episcopum, capite vndecimo: Connexio totius corporis vnam sanitatem, vnam pulchritudinem facit. Et hæc quidem connexio totius quidẽ corporis vnanimitatem requirit, sed præcipuè exigit cõcordiam sacerdotum. Quibus etsi dignitas non sit communis, est tamen ordo generalis: quoniam & inter beatissimos Apostolos in similitudine honoris fuit quædam discretio potestatis; & cùm omniũ par esset electio, vni tamen datum est, vt ceteris præemineret. De qua forma Episcoporum quoque est orta distinctio, & magna dispositione prouisum est, ne omnes sibi omnia vindicarent: sed essent in singulis prouincijs singuli, quorum inter fratres haberetur prima sententia: & rursus quidam in maioribus vrbibus constituti, solicitudinem susciperent ampliorẽ, per quos ad vnam Petri Sedem vniuersalis Ecclesiæ cura cõflueret, & nihil vsquam à suo capite dissideret.

Inter Apostolos discretio potestatis.

Episcoporũ inter se distinctio.

Penes Petri sedem, vniuersalis Ecclesiæ cura.

13. AMBROSIVS de Sacramentis libro tertio, capite primo: Non ignoramus quòd Ecclesia Romana hanc consuetudinem non habeat, cuius typum in omnibus sequimur & formam. Hanc tamen consuetudinem non habet vt pedes lauet. Vide ergò ne fortè propter multitudinem declinauit. In omnibus cupio sequi Ecclesiam Romanam.

Rom Ecclesiæ formam in omnibus sequi cupit Ambrosius.

14. IDEM in oratione funebri de obitu fratris sui Satyri: Aduocauit ad se Episcopum, nec vllam veram putauit, nisi veræ fidei gratiam, percontatúsque ex eo est, vt cum Episcopis Catholicis, hoc est, cum Romana Ecclesia conueniret, & fortè & ad id locorum in schismate regionis illius ecclesia erat; Lucifer enim se à nostra tunc temporis communione diuiserat.

Episcopi Catholici cum Rom. Ecclesia cõueniunt.

15. IRENÆVS libro tertio contra hæreses capite tertio: Ad hanc Ecclesiã &c. vt in textu.

16. TERTVLLIANVS de præscriptionibus aduersus hæreticos capite trigesimosexto: Age iam qui voles curiositatem melius exercere in negocio salutis tuæ, percurre Ecclesias Apostolicas, apud quas ipsæ adhuc cathedræ Apostolorũ suis locis præsidẽtur, &c. Si Italiæ adiaces, habes Romam, vnde nobis quoque authoritas præstò est. Statu felix Ecclesia, cui totã doctrinam Apostoli cum sanguine suo profuderunt: vbi Petrus passioni Dominicæ adæquatur, vbi Paulus Ioannis exitu coronatur, vbi Apostolus Ioannes posteaquam in oleum igneum demersus, nihil passus est, in insulam relegatur.

Apostolorum cathedræ.

Romanæ Ecclesiæ commendatio.

17. CYPRIANVS epistola quadragesimaquinta ad Cornelium: Nos singulis nauigantibus, ne cum scandalo vllo nauigarent, rationem reddentes, scimus nos hortatos eos esse, vt Ecclesiæ Catholicæ radicem & matricem agnoscerent ac tenerent.

Lib. 4. epistol. 8. Ecclesiæ Catholicæ radix & matrix est Romana.

18. IDEM epistola quadragesimasexta ad Cornelium: Nos, inquiunt, (quidam reuersi ad Ecclesiam) Cornelium Episcopum sanctissimæ Catholicæ Ecclesiæ, electum à Deo omnipotente & Christo Domino nostro scimus. Nec ignoramus vnum Deum esse, vnum Christum esse Dominum, quem confessi sumus, vnum Spiritum sanctum, vnum Episcopum in Catholica ecclesia esse debere.

Lib. 3. epistol. 11. Episcopus Ecclesiæ Catholicæ est Romanus Pontifex. Vnus Episcopus in Catholica Ecclesia.

19. THEODORETVS historiæ Ecclesiasticæ libro secundo, capite quarto: Athanasius, intellectis insidijs, clam se subduxit Alexandria & rectà in Occidentem contendit. Etenim Iulium Episcopum, qui tum Romanam rexit ec-

Rom. Pōtifex Epiſcoporum cauſas examinat.

cleſiam, Euſebiani de criminibus, quæ falsò contra Athanaſium confinxerant, per literas certiorem fecerant. Ille Eccleſiæ canonem ſecutus, & eos iuſſit Romam venire, & diuinum Athanaſium, quò pro ſe in iudicio ipſe reſponderet, vocauit. Qui vt primùm fuit accerſitus, eò mature contendit. Tragœdiæ autem authores Romam ideò non ſunt profecti, quòd intellexerunt ſua mendacia manifeſtò forę deprehenſa.

Heretico. rum ingenium.

Ad Rom. Pont. controuerſię de fide referendæ ſunt.

6. BERNARDVS epiſtola centeſima nonageſima, ad Innocentium Papam: Oportet ad veſtrum referri Apoſtolatum pericula quæque, & ſcandala emergentia in regno Dei, ea præſertim quæ de fide contingunt. Dignum nanque arbitror ibi potiſſimum reſarciri damna fidei, vbi non poſſit fides ſentire defectum. Hæc quippe huius prærogatiua ſedis. Cui enim alteri aliquando dictum eſt, Ego pro te rogaui Petre, vt non deficiat fides tua? Ergò quod ſequitur, à Petri ſucceſſore exigitur: Et tu aliquando conuerſus, confirma fratres tuos. Id quidem modò neceſſarium. Tempus eſt vt veſtrum agnoſcatis, pater amantiſſime, principatum, probetis zelum, miniſterium honoretis. In eo planè Petri impletis vicem, cuius tenetis & ſedem, ſi veſtra admonitione corda in fide fluctuantia confirmatis, ſi veſtra authoritate conteritis fidei corruptores.

In Rom. Eccleſ. & fede non poteſt fides deficere. Lucæ 22.

Rom. Pontificis eſt, fidei corruptores conterere.

7. IDEM libro ſecundo de conſideratione ad Eugenium, capite octauo: Quis es? Sacerdos magnus, ſummus pontifex. Tu princeps Epiſcoporum, tu hæres Apoſtolorum, tu primatu Abel, gubernatu Noë, patriarchatu Abraham, ordine Melchiſedech, dignitate Aaron, authoritate Moyſes, iudicatu Samuel, poteſtate Petrus, vnctione Chriſtus. Tu es cui claues traditæ, cui oues creditæ ſunt &c. vt ſupra de Symbolo, quæſtione decimanona, C teſtimonio duodecimo.

Pontificis Rom. quanta dignitas & authoritas.

8. IN quarta generali Synodo Chalcedonēſi, actione tertia, offerūtur libelli Theodori Diaconi, Iſchyrionis Diaconi, Athanaſij Presbyteri, & Sophronij Chriſtiani contra Dioſcorum ſcripti ad Leonē Papam & Conciliūm: in quibus appellāt Leonem vniuerſalē Archiepiſcopum & Patriarcham magnæ Romæ. Cuius legati in eadem actione dicuntur in Concilio primatū Leonis tenere: & primi ſententiam aduerſus Dioſcorum pronunciant in hæc verba: Vnde sāctiſſimus & beatiſſimus Archiepiſcopus magnæ & ſenioris Romæ Leo, per nos & præſentem ſanctam Synodum, vnà cum ter beatiſſ. & omni laude digno beato Petro Apoſtolo, qui eſt petra & crepido Catholicæ Eccleſiæ, & ille qui eſt rectæ fidei fundamentū, nudauit eum tam Epiſcopatūs dignitate, quàm etiam ab ſacerdotali alienauit miniſterio. In fine autem eiuſdem actionis in relatione ſanctæ Synodi Chalcedonēſis ad beatum Papam Leonem de geſtis generaliter in Synodo confirmatio petitur, atque inter cætera ita dicitur: Hæc ſunt quæ tecū, qui ſpiritu præſens eras, & cōplacere tanquam fratribus deliberāſti, & qui penè per tuorum vicariorum ſapientiam videbatis à nobis, effecimus. Indicamus verò, quia & alia quædam pro rerum ipſarum ordinata quiete, & propter Eccleſiaſticorum ſtatutorum definiuimus firmitatē, ſcientes quia & veſtra ſanctitas addiſcens, & probatura & confirmatura eſt eadem. Et ſub finem: Rogamus igitur, & tuis decretis noſtrū honora iudicium: & ſicut nos capiti in bonis adiecimus conſonātiam, ſic & ſummitas tua filijs (quod decet) adimpleat.

Vniuerſalis Archiepiſcopus.

Per Legatos præeſt Concilio.

Petrus petra & crepido Eccleſiæ Catholicæ.

Petitur confirmatio Concilij Chalcedonenſis generalis à Roman. Pontifice.

9. ANACLETVS Pontifex epiſtola prima ad omnes Epiſcopos, & cunctos fideles: Quòd ſi difficiliores ortę fuerint quæſtiones, aut Epiſcoporum, vel maiorum iudicia, aut maiores cauſæ fuerint ad ſedem Apoſtolicam (ſi appellatum fuerit) referantur, quoniam Apoſtoli hoc ſtatuerunt iuſſione Saluatoris, vt maiores & difficiliores quęſtiones ſemper ad ſedem referantur Apoſtolicam, ſuper quam Chriſtus vniuerſam conſtruxit Eccleſiam, dicente ipſo ad beatum principem Apoſtolorum Petrum: Tu es, inquit, Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam.

Cauſæ maiores ad ſedē Apoſtolicam referēdę ex inſtitu & inſtituto Apoſtolorum.

Matth. 16.

10. IDEM epiſtola tertia ad omnes Epiſcopos & ſacerdotes: Hęc verò ſacroſācta Romana & Apoſtolica Eccleſia, non ab Apoſtolis, ſed ab ipſo Domino Saluatore noſtro primatum obtinuit, & eminentiam poteſtatis ſuper vniuerſas Eccleſias ac totum Chriſtiani populi gregem aſſecuta eſt, ſic, vt ipſe beato Petro Apoſtolo dixit: Tu es Petrus, &c. Adhibita eſt etiā ſocietās in eadem Romana vrbe beatiſſimi Apoſtoli Pauli vaſis electionis, qui vno die, vno quoque tempore glorioſa morte cum Petro, ſub principe Nerone agonizans, coronatus eſt, & ambo ſanctam Romanam Eccleſiam conſecrārunt, aliiſque omnibus vrbibus in vniuerſo mundo, eam ſua præſentia atque venerando triumpho prætulerunt. Et licet pro omnibus aſſidua apud Deum omnium ſanctorum effundatur oratio, his tamen verbis Paulus beatiſſimus Apoſtolus Romanis proprio chirographo pollicetur, dicens: Teſtis enim eſt mihi Deus, cui ſeruio in ſpiritu meo in Euangelio filij eius, quòd ſine intermiſſione memoriam veſtrī facio ſemper in orationibus meis. Prima ergò ſedes eſt cęleſti beneficio Romanę Eccleſię, quam (vt memoratum eſt) beatiſſimi Petrus & Paulus ſuo martyrio conſecrārunt. Sic Roma, quæ prius erat cacodæmonis artificio omniū errorum mater & altrix, excuſſis tenebris, & vanis ſuperſtitionum ritibus abiectis, filiorum Dei, exorto ſole iuſtitiæ, facta eſt copioſa propagatrix. Secunda autem ſedes apud Alexandriam, beati Petri nomine, à Marco eius diſcipulo atque Euangeliſta cōſecrata eſt: quia ipſe & in Ægypto primùm verbum veritatis, ditectus à Petro, prædicauit, & glorioſum ſuſcepit martyrium. Cui venerabilis ſucceſſit Abilius. Tertia autem ſedes apud Antiochiam, eiuſdem (id eſt, beati Petri) Apoſtoli nomine habetur honorabilis, &c. Inde namque & beati Apoſtoli inter ſe ſtatuerunt, vt Epiſcopi ſingularum ſcirent gentiū, quis inter eos primus eſſet, quatenus ad eum potior eorū ſolicitudo pertineret. Nam & inter beatos Apoſtolos quædam fuit diſcretio. Et licet omnes eſſent Apoſtoli, Petro tamen à Domino eſt conceſſum, & ipſi inter ſe idipſum voluērunt, vt reliquis omnibus præeſſet Apoſtolis, & Cephas, id eſt, caput, & principium teneret Apoſtolatus: Qui & eandem formam ſuis ſucceſſoribus, & reliqui Apoſtoli Epiſcopis tenendam tradiderunt. Et non ſolùm hoc in nouo teſtamento eſt conſtitutum, ſed etiam in vetere fuit. Vnde ſcriptum eſt: Moyſes & Aaron in Sacerdotibus

Primatum Eccleſia Roman. à Chriſto obtinet.

Matth. 16.

Petrus & Paulus vno eodémque tēpore Romæ paſſi, Romanam Eccleſiam conſecrārunt.

Rom. 1.

Prima ſedes Romana.

2. Sedes Alexandrina.

3. Antiochena.

Inter Apoſtolos diſtinctio.

Epiſcoporum diſcrimen.

Pſalm 98.

Sacerdotibus eius, id eſt, primi inter eos fuerunt Et quamuis ita ordinatum fuerit, nemo tamen quod ſuum eſt, quærat, ſed quod alterius Vnde ait beatus Apoſtolus Paulus: Vnuſquiſque placeat proximo ſuo in bonum ad ædificationem. Et ſicut ipſe Saluator ſuis ait Diſcipulis: Qui maior eſt veſtrûm, erit miniſter veſter, &c. Si quæ verò cauſæ difficiliores inter vos ortæ fuerint, ad huius ſanctæ ſedis apicem eas, quaſi ad caput referte, vt Apoſtolico terminentur iudicio: quia ſic Dominum velle, ab eóque ita conſtitutum eſſe, antedictis teſtimonijs declaratur. Hæc verò Apoſtolica ſedes, cardo & caput (vt prætactum eſt) omnium Eccleſiarum, à Domino, & non alio, eſt conſtituta. Et ſicut cardine oſtium regitur, ſic huius ſanctæ ſedis authoritate omnes Eccleſiæ, Domino diſponente, reguntur.

Rom. 15.

Matth 20. Marc. 10

Cardo & caput omnium Eccleſiarum à Chriſto cõſtituta eſt Apoſtolica ſedes.

2. Cor. 11.

11. MARCELLVS Pontifex in epiſtola prima ad Epiſcopos Antiochenæ prouinciæ: Solicitudinem omnium Eccleſiarum iuxta Apoſtolum circunferentes, diuinæ circa nos gratiæ memores eſſe debemus, qui nos per dignationis ſuæ miſericordiam, ob hoc ad faſtigium ſacerdotale prouexit vt mandatis ipſius inhærentes, in quadam ſacerdotum eius ſpecula conſtituti, prohibeamus illicita, & ſequenda doceamus. Vnde directis per Bonifacium diaconum noſtrum literis, admonemus, vt quæ malè pullulant, abſcindantur, & malefacta corrigantur, atque bona ſectentur, & patrum noſtrorum exempla & ſtatuta imitentur. Rogamus ergò vos, fratres, vt non aliud doceatis neque ſentiatis, quàm quod à beato Petro Apoſtolo, & à reliquis Apoſtolis & patribus accepiſtis. Ab illo enim primò inſtructi eſtis: ideò non oportet vos proprium derelinquere patrẽ, & alios ſequi. Ipſe enim caput eſt totius Eccleſiæ, cui ait Dominus: Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam Et reliqua. Eius enim ſedes primitus apud vos fuit, quæ poſtea (iubente Domino) Romam tranſlata eſt, cui (adminiculante gratia diuina) hodierna præſidemus die. Nec ab eius diſpoſitione vos deuiare oportet, ad quam cũcta maiora Eccleſiaſtica negocia (diuina diſponente gratia) iuſſa ſunt referri, vt ab ea regulariter diſponantur, à qua ſumpſêre principia. Si veſtra verò Antiochena, quæ olim prima erat, Romanæ ceſſit ſedi, nulla eſt, quæ eius non ſubiecta ſit ditioni, ad quam omnes, quaſi ad caput, iuxta Apoſtolorum eorúmque ſucceſſorum ſanctiones, Epiſcopi, qui voluerint, vel quibus neceſsè fuerit, ſuffugere, eámque appellare debent, vt inde accipiant tuitionem & liberationem, vnde acceperunt informationem atque conſecrationem. Quod omnibus minimè cõuenit denegare Epiſcopis, ſed abſque vlla cuſtodia, aut excommunicatione, vel damnatione, vel expoliatione, liberè ire concedatur. Simúlque ijdem (inſpirante Domino) conſtituerunt, vt nulla Synodus fieret præter eiuſdem Sedis authoritatem, nec vllus Epiſcopus, niſi in legitima Synodo ſuo tempore Apoſtolica authoritate conuocata, ſuper quibus libet criminibus pulſatus audiatur vel iudicetur: quia (vt paulo ſuperius prælibatum eſt) Epiſcoporum iudicia, & ſummarum cauſarum negocia, ſiue cũcta dubia, Apoſtolicæ ſedis authoritate ſunt agenda & finienda. Et omnia compr ouincialia negocia, huius ſanctę vniuerſalis & Apoſtolicæ Eccleſiæ ſunt retractanda iudicio, ſi huius Eccleſiæ Pontifex præceperit. Nec cuiliceat ſine prænudicio Romanæ Eccleſiæ (cui in omnibus cauſis debet reuerentia cuſtodiri) relictis his ſacerdotibus, qui in eadem prouincia Dei Eccleſias nutu diuino gubernãt, ad alias conuolare prouincias, vel aliarum prouinciarum Epiſcoporum iudicium experiri vel pati, ſed omnibus eiuſdẽ prouinciæ Epiſcopis congregatis, iudicium authoritate huius ſedis terminetur: quod tamen (vt præfatum eſt) per eius vicarios, ſi libuerit, erit tractandum: & quicquid iniuſtè actum eſt, reformandum.

Petrus totius Eccleſiæ caput. Matth. 16.

Epiſcoporũ refugium & appellatio ad ſedem Rom.

Conſecratio Epiſcoporum vnde.

Apoſtoli inſtituére, vt ſine huius Sedis authoritate Concilia nũ celebrentur, dubiaque ad eam referãtur. &c.

Vide Lectorquam honorifice in hac epiſtola ſentiat. B. Athanaſius cũ tota Synodo de Rom Pontificis & Apoſtolicæ ſedis authoritate.

12. SYNODVS Alexandrina ad Felicem ſecundum: Domino beatiſſimo, & honorabili ſancto patri Felici, ſanctæ ſedis Apoſtolicæ vrbis Romæ Papæ, Athanaſius & vniuerſi Ægyptiorum, Thebaidorum, & Libyorum Epiſcopi, in ſancta Alexandrina Synodo, gratia Dei congregati. Veſtro ſancto ſuggerimus Apoſtolatui, vt noſtrî, more ſolito ſolicitudinem gerere dignemini. Et paulò pòſt: Ideò pater beatiſſime, quia ſemper anteceſſores noſtri & nos à veſtra Apoſtolica ſancta ſede auxilium hauſimus, & noſtri vos curam habere agnouimus, præfatam Apoſtolicam & ſummam experimus iuxta canonum decreta Sedem, vt inde auxilium capiamus, vnde prędeceſſores noſtri ordinationes & dogmata atque ſubleuationes ceperũt. Ad eam quoque, quaſi ad matrẽ recurrimus, vt eius vberibus nutriamur: quoniam non poteſt mater obliuiſci infantem ſuum. Sic & vos nolite obliuiſci nos vobis commiſſos, quoniam non leuibus nos inimici noſtri implicauerunt afflictionibus, & quotidie facere moliuntur, & apprehendere, aut ferris nos conſtringi minantur, niſi eorum conſentiamus erroribus: quod nequaquam, vobis incõſultis, agere preſumimus: canonibus quippe iubentibus, abſque Romano nos de maioribus cauſis nihil debere decernere, Pontifice. Ideóque ad propoſitum recurrentes, & ad brauium properantes, veſtræ Apoſtolicæ ſedis imploramus auxilium: quia, vt credimus, non deſpexit Deus preces cum lachrymis ſibi oblatas ſeruorum ſuorum, ſed ob id vos prædeceſſoréſque veſtros, Apoſtolicos videlicet præſules, in ſummitatis arce conſtituit, omniúmque Eccleſiarum eis curam habere præcepit, vt nobis ſuccurratis, nóſque tuentes, cui omne Epiſcoporum iudicium eſt commiſſum, liberare ab hoſtibus noſtris non negligatis. Nam ſcimus in Nicæna magna ſynodo trecentorum octodecim Epiſcoporum, ab omnibus concorditer eſſe roboratum, non debere abſque Romani Pontificis ſententia Concilia celebrare, nec Epiſcopos damnare, licet hęc & alia quàm plura neceſſaria, ab hæreticis, qui nos quotidie infeſtant & perdere nitũtur, vt facilius nos capere poſſint, ſint ſynodica capitula incẽſa, nobiſque ſublata. Et paulo inferius: Vos ergò (vt ſemper veſtrę Sedi ſanctæ conſuetudo fuit) periclitantibus ſubuenite, oppreſſos roborate, tribulatis manum porrigite, talıáque prohibete, & leges imponite, vt Apoſtolica doctrina, quæ in Deo eſt, citò ad victoriam iudicium perducere valeat noſtrum, nóſque (Apoſtolorum principe ſuffragante Petro) ab imminentibus periculis liberare. Et nonnullis interie-

Ad Rom. ſedẽ tanquam ad matrem confugiunt. Iſaiæ 49.

ſine ea in cauſis fidei nihil decernendum vel innouandũ.

Omniũ Eccleſiarum cura.

Nicena ſynodus quid de Rom. Põtif. authoritate decreuerit.

Idẽ adſtruit. Iulius I. in reſcripto cõtra Orientales: Verba Canonis habentur c. 2. eius reſcripti.

Arriani Canones Nicenos de Roman Pontifice combuſſerunt.

ctis: Similiter & à ſupradictis Patribus eſt definitum cõſonanter, vt ſi quiſquam Epiſcoporũ, aut Metropolitanum, aut comprouinciales, vel iudices ſuſpectos habuerit veſtram ſanctam Romanam interpellet ſedem cui ab ipſo Domino poteſtas ligandi ac ſoluendi ſpeciali eſt priuilegio ſuper alios conceſſa. Ipſa enim firmamentum à Deo fixum & immobile percepit; quoniam ipſam formam vniuerſorum titulorum lucidiſſimam, Dominus Ieſus Chriſtus veſtram Apoſtolicam conſtituit Sedem. Ipſa eſt enim ſacer vertex, in quo omnes Eccleſiæ vertuntur, ſuſtẽtatur, reuelãtur. Et ſicut in Chriſto Chriſtiani, & in Petra, id eſt, Chriſto, Petrus, Petri renouantur Eccleſiæ. Tu es enim (ſicut diuinum veraciter teſtatur eloquium) Petrus, & ſuper fundamentum tuum, Eccleſiæ columnæ, id eſt, Epiſcopi, qui Eccleſiam ſuſtinere, & proprijs humeris portare debent, tibi ſunt confirmatæ, tibique claues regni cælorum commiſit, atque ligare & ſoluere poteſtatiuè, quæ in terra, & quæ in cælis ſunt, promulgauit. tu profanarum hæreſium, & imperitorum, atque omnium infeſtantium depoſitor, vt princeps & doctor, capútque omnium orthodoxæ doctrinæ, & immaculatæ fidei exiſtis. Igitur ne deſpicias, pater, tuorum patrum pietatem, bonámque intentionem. Et ſicut illi, patres & prædeceſſores noſtros à multis liberauerunt oppreſſionibus & anguſtijs, ita nos liberare digneris. Nam fuit ſemper veſtræ ſanctæ & Apoſtolicæ Sedi licentia, iniuſtè damnatos vel excommunicatos, poteſtatiuè ſua authoritate reſtituere, & ſua eis omnia reddere, & illos, qui eos condemnauerunt, aut excommunicauerunt, Apoſtolico punire priuilegio, ſicut etiam noſtris & anterioribus cognouimus actum temporibus. Porrò, & ipſi primates, qui Epiſcoporum & ſummorum Eccleſiaſticorũ negociorum cauſas ſuſcipere debent, in præfixa Nicæna ſynodo ſunt dinumerati, ne impoſterum contentio ex hoc oriretur. O ſanctiſſime Pater patrum, abſcinde blaſphemias, & iactantiam vaniloquorum, & inſidiantium infeſtationes, nos & fratres noſtros opprimentium, atque perdere volentium, qui ad vos, quaſi ad caput confugimus, vt veſtro ſuffulti auxilio liberemur, & vobis nobiſque commiſſas Chriſti oues, à luporum ore, Domino adminiculante, antequam deglutiantur, eripiamus. Nec enim fas eſt, ſupplicum Apoſtolicę ſedis ſcripto aut ſine ſcripto preces oblatas deſpicere, ſed (vt condecet, & priuilegium veſtræ ſedis eſt) & nos & illi canonicaliter cõuocemur, & ante vos de noſtris obiectionibus canonicè cum omni probitate concertemus, ſicut prædeceſſores noſtri penes veſtros fecerũt anteceſſores, & ſicut canonica in prædicta ſancta ſynodo docemur inſtituta, & veluti palliati verbi per ventilabrum canonicæ examinationis, plenam purgationem in communi conſiſtentes auditorio, de maturis & enutrientibus Catholicæ Eccleſiæ dogmatibus, quæ confirmant cor hominis, per participationem paternarum conſequamur inſtitutionum. Antiquis enim regulis ſancitum eſt, vt quicquid quamuis in remotis, aut longinquis poſitis prouincijs ſuper Epiſcoporum querelis aut accuſationibus ageretur, non prius tractandum vel accipiendum eſſet, quàm ad notitiam almæ ſedis veſtræ fuiſſet deductum, vt huius authoritate iuxta, quæ fuiſſet pronunciatio, infirmaretur, aut firmaretur, indéque ſumerent normam, vnde Eccleſiæ ſumpsêre prædicationis exordium, ne paſſim ab inſidiatoribus columnæ euerterentur Eccleſiæ. Veſtrum eſt, nobis manum porrigere, quia vobis commiſſi ſumus. Veſtrum eſt nos defendere atque liberare, noſtrúmque eſt, à vobis auxilium expetere, veſtris parere iuſſionibus. Scimus enim (vt ſemper veſtræ Sedis præſules, primò Apoſtoli, deinde ſucceſſores eorum fecerunt) vos vniuerſalis Eccleſiæ, & maximè Epiſcoporũ, qui oculi, propter contemplationem & ſpeculationem, vocantur Domini, curam gerere, ac de reuelatione & lege noſtra aſſiduè cogitare debere, ſicut ſcriptum eſt: Beatus vir qui meditatur in lege Domini die ac nocte.

Vide Iuliũ in eodẽ reſcripto. c 3. Matth. 16.

Apoſtolicæ ſedis authoritas.

Nota.

Epiſcopi columnæ Eccleſiæ.

Rom. Põtifex hæreſiũ & errorum repurgator.

Pſalm. 1.

Iniuſtè damnatos reſtituit.

VERBA canonis decimioctaui Nicenæ ſynodi (teſte Iulio primo, capite ſecundo in Reſcripto contra Orientales pro Athanaſio & cæteris) hæc ſunt: Omnes Epiſcopi, qui in quibuſdam grauioribus pulſantur vel criminantur cauſis, quoties neceſsè fuerit, liberè Apoſtolicã appellant Sedem, atque ad eam, quaſi ad matrem confugiant, vt ab ea (ſicut ſemper fuit) piè fulciantur, defendantur & liberentur. Cuius diſpoſitioni omnes maiores Eccleſiaſticas cauſas, & Epiſcoporum iudicia, antiqua Apoſtolorum eorúmque ſucceſſorum atque canonum authoritas reſeruauit: Quoniam culpantur Epiſcopi, qui aliter erga fratres egerint, quàm eiuſdem Sedis Papæ fieri placuerit.

In Rom. eſt in priori parte tom. 1. Canon. 18. Nicenus de Romanæ ſedis authoritate: qui in noſtris exemplaribus non habetur.

Appellatio. Refugium tanquam matrem.

CANONIS autem ſiue capituli decimi noni (eodem Iulio teſte, capite tertio eiuſdem Reſcripti) hæc ſunt verba: Placuit, vt accuſatus vel iudicatus à comprouincialibus in aliqua cauſa Epiſcopus, licenter appellet & adeat Apoſtolicæ ſedis Pontificem, qui aut per ſe, aut per vicarios ſuos, eius retractari negocium procuret. Et dum iterato iudicio Põtifex cauſam ſuam audit, nullus alius in eius loco ponatur aut ordinetur Epiſcopus: quoniam quamquam à comprouincialibus Epiſcopis accuſati cauſam pontificis ſcrutari liceat, non tamen definiri, inconſulto Romano Pontifice, permiſſum eſt, cùm beato Petro Apoſtolo, & non ab alio, quàm ab ipſo dictũ ſit Domino: Quæcunque ligaueris ſuper terram, erunt ligata & in cælis: & quæcunque ſolueris ſuper terram, erunt ſoluta & in cælis. Subijcit verò tandem Iulius capite vigeſimonono: Si quis autem de his ampliora atque abundantiora ſcire voluerit, in ſacro noſtræ Eccleſiæ ſedis ſcrinio & ea, quæ prædiximus, inuenire poterit. Verum me dixiſſe, teſtis eſt diuinitas.

Canon 19. de eadem.

Matth. 16.

Romæ aſſeruari integri canones Niceni ſynodi.

Examinare Epiſcoporum cauſas.

X.

Quænam Eccleſiæ dignitas eſt, atque authoritas?

1. Cotint. 12 d. Epheſ. 5. e. f. Ioan. 14 b. d. 16 b. 17. b. Matth. 28. d. & 16. c. Pſal. 120 a.

A MVLTIS & eximijs ſanè dotibus, promiſſionibus, ac beneficijs illuſtrat Deus Eccleſiã ſuam, qua nil habet in terris charius.

Hanc

Hanc vſque ornat, conſeruat, defendit, vindicat.

B Hanc porrò conſtituit eſſe [a] domum ſuam, in qua omnes filij Dei foueantur, doceantur, & exerceantur.

a 1. Tim. 3. d. Pſalm. 21. 2. Ioan. 10. d.

C Voluit eſſe [b] columnam, & firmamentum veritatis, vt de illius non dubitemus doctrina, quæ tanquam magiſtra, cuſtos, & interpres veritatis fidelem atque authoritatem obtinet inuiolabilem.

b 1. Tim. 3. d. Auguſt. lib. 1. contra Creſcon. cap. 33. & lib. 2. cap. 32.

D Præterea fundatam eſſe [c] ſupra firmam petram decreuit vt certi eſſemus, eam immobilem inconcuſſamque ſtare, atque inferorum etiam [d] portis, hoc eſt, grauiſſimis aduerſariorum impugnationibus, inexpugnabilem præualere.

c Matth. 16 a 7. d Epheſ. 2. d. Pſalm. 86 a. & 47. 2. Auguſt. in Pſal. 47. Alcimus lib. 4 c. 14.
d Matth. 16. c.

E Demum vult eam ſanctiſſimam quãdam [e] eſſe ciuitatem ſupra montem poſitam, omnibuſque conſpicuam, atque aditu facilem: ne quis, ea relicta, peſtiferas hereticorum ſpeluncas latebráſque conſectetur, & falſis illis vocibus: *Ecce [f] hic eſt Chriſtus, ecce illic*, fortè perculſus, ab ea diuertat aut dimoueatur.

e Apocal. 21. a. Matt. 5 b. Iſaiæ 2 a. Mich. 4 a. Malach. 1. c. Act. 1. b. Pſalm. 21. d 1. Ioan. 2. c.
f Matth. 24. b. & ibidem Orig. tract. 29 & 30.

F Hæc eſt, quam Sciptura nobis proponit atque commendat, Chriſti [g] amica, ſoror, & ſponſa vnica; pro qua [h] redimenda, mundanda, [i] ſanctificanda, congreganda, & prorſus adiungẽda ſibi, Filius Dei non nihil non fecit ac pertulit, vt corpus etiã ſanguinémq; ſuum ſacroſanctũ illius amore tradere non dubitârit.

g Cant. 4. b. c. & 6. c.
h Epheſ 5. e.
i Ioan. 11. f. Coloſſ. 2. c. d. Epheſ. 4. c. 2. d.

G Pro hac [k] rogauit, & impetrauit, vt fides, vnitas, & firmitudo eius deficeret nunquam.

k Ioan. 17. c. Lucæ. 22. e. Matth. 16. c.

H Huic [l] promiſit, fidelitérque [m] tranſmiſit, & reliquit doctorem, præſidem, ac rectorem Spiritum ſanctum. *Ille*, [n] inquit, *docebit vos omnia, & ſuggeret vobis omnia, quæcunque dixero vobis: [o] ille manebit vobiſcum in æternum: [p] ille docebit vos omnem veritatem*, quæ videlicet ſcitu creditúque eſt neceſſaria.

l Ioan. 14. b d. 15. d. 16. b.
m Actor 2. 2.
n Ioan. 14 d.
o Ibidem. b.
p Ioan. 16. c. Aug. tract. 97. in Ioan.

TESTIMONIA

1. A PRIORIS epiſtolæ ad Corinthios duodecimo: Quoſdam quidem poſuit Deus in Eccleſia primũ Apoſtolos, ſecũdò Prophetas, tertiò Doctores, deinde virtutes, exinde gratias curationum, opitulationes, gubernationes, genera linguarum, interpretationes ſermonum.

2. AD Epheſios quinto: Viri diligite vxores veſtras, ſiue & Chriſtus dilexit Eccleſiam, & ſeipſum tradidit pro ea, vt illam ſanctificaret, mundans lauacro aquæ in verbo vitæ, vt exhiberet ipſe ſibi gloriоſam Eccleſiam, non habentem maculam, aut rugã aut aliquid huiuſmodi, ſed vt ſit ſancta & immaculata. Et paulò pòſt: Nemo vnquam carnem ſuam odio habuit: ſed nutrit, & fouet eam, ſicut & Chriſtus Eccleſiã.

3. IOANNIS decimoquarto: Ego rogabo Patrem, & alium Paraclitum dabit vobis, vt maneat vobiſcum in æternum, Spiritum veritatis, quem mundus non poteſt accipere, quia non videt eum, nec ſcit eum: vos autem cognoſcetis eum: quia apud vos manebit, & in vobis erit. Ibidem: Paraclitus autem Spiritus ſanctus, quem mittet Pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, & ſuggeret vobis omnia, quæcunque dixero vobis.

4. ET capite decimoſexto: Adhuc multa habeo vobis dicere: ſed non poteſtis portare modò. Cùm autem venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem.

5. ITEM decimoſeptimo: Pater ſancte, ſerua eos in nomine tuo, quos dediſti mihi: vt ſint vnũ, ſicut & nos. Et paulò pòſt: Sanctifica eos in veritate. Sermo tuus veritas eſt. Sicut tu me miſiſti in mundum, & ego miſi eos in mundum. Et pro eis ego sãctifico meipſum: vt ſint & ipſi ſanctificati in veritate. Non pro eis autem rogo tantùm, ſed & pro eis, qui credituri ſunt per verbum eorũ in me: vt omnes vnum ſint, ſicut tu Pater in me, & ego in te, vt & ipſi in nobis vnum ſint: vt credat mũdus, quia tu me miſiſti.

6. MATTHÆI vigeſimooctauo: Ecce ego vobiſcum ſum omnibus diebus, vſque ad conſummationem ſæculi.

7. ET decimoſexto: Super hanc petram ædificabo Eccleſiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduerſus eam.

8. PSALMO centeſimo vigeſimo: Ecce non dormitabit neque dormiet, qui cuſtodit Iſraël. Dominus cuſtodit te, &c.

1. B PRIORIS epiſtolæ ad Timotheum tertio capite: Vt ſcias quomodo oporteat te in domo Dei conuerſari, quæ eſt Eccleſia Dei viui, columna & firmamentum veritatis.

2. PSALMO vigeſimoſecũdo: Dñs regit me, & nihil mihi deerit: in loco paſcuæ ibi me collocauit. Super aquã refectionis educauit me, &c.

3. IOANNIS decimo: Et alias oues habeo, quæ non ſunt ex hoc ouili: & illas oportet me adducere, & vocem meam audient, & fiet vnum ouile, & vnus paſtor.

1. C PRIORIS ad Timotheum tertio: vt paulò ante, II teſtimonio primo.

2. AVGVSTINVS libro primo contra Creſconium Grammaticum, capite trigeſimotertio: Quamuis huius rei (de baptiſmo hæreticorum loquens) certè de ſcripturis canonicis non proferatur exemplum, earundem tamen ſcripturarum, etiam in hac re à nobis tenetur veritas, cùm hoc facimus, quod vniuerſæ iam placuit Eccleſiæ, quam ipſarum ſcripturarum commendat authoritas; vt quoniam ſancta ſcriptura fallere non poteſt, quiſquis falli metuit huius obſcuritate quæſtionis, eandem Eccleſiam de illa conſulat, quam ſine vlla ambiguitate ſancta ſcriptura demonſtrat.

Eccleſiæ iudicium ſequendum in re controuerſa, ſcripturis non expreſſa.

3. ITEM libro ſecundo contra eundem, capite trigeſimoſecundo: Nunc verò, quoniam canonicum non eſt quod recitas, ea libertate, ad quam nos vocauit Dominus, eius viri cuius laudem conſequi non valeo, cuius multis literis mea ſcripta non comparo, cuius ingenium diligo, cuius ore delector, cuius charitatem miror, cuius martyrium veneror, hoc quod aliter ſapuit, non accipio. Non accipio, inquam, quod de baptizandis hæreticis, & ſchiſmaticis beatus Cyprianus ſenſit, quia hoc Eccleſia non accipit, pro qua beatus Cyprianus ſanguinem fudit.

B. Cyprianum intelligit.

Cypriani ſententiam non recipit Auguſtinus, quia eam nõ recipit Eccleſia.

1. D MATTHÆI decimoſexto: Super hanc petram, &c. ſupra hac eadem quæſtione, A teſtimonio ſeptimo.

2. ET capite ſeptimo: Ædificauit (*vir ſapiens*) domum ſuam ſupra petram, & deſcendit pluuia, & venerunt flumina, & flauerunt venti, & irruerunt in domum illam, & non cecidit: fundata enim erat ſuper petram.

3. AD Epheſios ſecundo: Ergò iam non eſtis hoſpites & aduenæ: ſed eſtis ciues ſanctorum, & domeſtici Dei: ſuperædificati ſuper fundamentum Apoſtolorum & Prophetarum, ipſo ſummo angulari lapide Chriſto Ieſu.

4. PSALMO octogeſimoſexto: Fundamenta eius in montibus ſanctis: diligit Dominus portas Sion ſuper omnia tabernacula Iacob. Glorioſa dicta ſunt de te, ciuitas Dei.

5. ET quadrageſimoſeptimo: Sicut audiuimus, ſic vidimus in ciuitate Domini virtutum, in ciuitate Dei noſtri: Deus fundauit eam in æternum.

6. AVGVSTINVS in pſalmum quadrageſimumſeptimum: Non inſultent hæretici per partes conciſi; non ſe extollant, qui dicunt: Ecce hîc eſt Chriſtus, ecce illic. Qui dicit, ecce hîc eſt, ecce illic, ad partes inducit. Vnitatem promiſit Deus; reges in vnum collecti ſunt, non per ſchiſmata diſſipati ſunt. Sed fortè iſta ciuitas, quæ mundum tenuit, aliquando euerretur. Abſit, Deus fundauit eam in æternum. Si ergò eam Deus fundauit in æternum, quid times ne cadat firmamentum?

Hæretici per partes conciſi. Matth. 24.

Eccleſia ſtabilis eſt.

7. ALCIMVS Auitus Viennenſis Archiepiſcopus libro quarto, qui eſt de diluuio, capite decimoquarto; loquens de Arca Noë:

Hæc inter miſeri fremitus fluctiua mundi
Pragrauis inſanis pulſatur motibus arca,
Compagéſque tremunt, ſtridens iunctura laborat.
Nec tamen obſtructam penetrat vis improba, quamquam
Verberet, & ſolidam fluctu feriente fatiget:
Non aliter crebras Eccleſia tuta procellas
Suſtinet, & ſanis nunc diuexatur ab vndis:
Hinc Gentilis agit duros ſine morte furores,
Hinc Iudæa fremit, rabidóque hanc impetit ore.
Hæreſeon veſana furens exinde charybdis
Concutit & Graiûm ſapientia ſtulta ſophorum.
Quæ quanquam inter ſe vario certamine pugnãt,
D. billanda tamen ſi quando Eccleſia, gaudent
Conſenſu vnanimi Chriſti conſurgere contra
Nauiculam, & vanis mendacia fingere verbis.
Sed clauſam vacuo pulſant impunè latratu.

Eccleſiam perſequuntur, Gentiles, Iudæi, Hæretici & Philoſophi, in ea oppugnanda vanæ nimes. ſed fruſtrà.

8. MATTHÆI decimoſexto: Super hanc petram &c. vt hac quæſtione ſupra A teſtimonio ſeptimo.

1. E APOCALYPSIS vigeſimoprimo: Ego Ioannes vidi ſanctam ciuitatem Hieruſalem nouam deſcendentem de cælo à Deo, paratam, ſicut ſponſam ornatam viro ſuo.

2. MATTHÆI quinto: Vos eſtis lux mundi. Nõ poteſt ciuitas abſcõdi ſupra montẽ poſita.

3. ISAIÆ ſecundo: Erit in nouiſſimis diebus præparatus mons domus Domini in vertice montium, & eleuabitur ſuper colles, & fluent ad eum omnes gentes. Et ibunt populi multi, & dicent: Venite & aſcendamus ad montem Domini, & ad domum Dei Iacob.

4. MICHÆ quarto: In nouiſſimo dierum erit mons domus Domini præparatus in vertice montium, & ſublimis ſuper colles. & fluent ad eum populi. Et properabunt gentes multæ, & dicent: Venite, &c.

5. MALACHIÆ primo: Ab ortu ſolis vſque ad occaſum, magnũ eſt nomẽ meum in Gentibus, & in omni loco ſacrificatur, & offertur nomini meo oblatio munda: quia magnum eſt nomen meũ in Gentibus, dicit Dominus exercituum.

6. ACTORVM primo: Eritis mihi teſtes in Hieruſalem, & in omni Iudæa, & Samaria, & vſque ad vltimum terræ.

7. PSALMO vigeſimoprimo: Apud te laus mea in Eccleſia magna: vota mea reddam in conſpectu timentium eum. Et adorabunt in conſpectu eius vniuerſæ familiæ Gentium. Quoniam Domini eſt regnum: & ipſe dominabitur Gentium.

8. PRIMAE epiſtolæ Ioannis ſecundo capite: Ex nobis prodiêrunt, ſed non erant ex nobis. nam, ſi fuiſſent ex nobis, permanſiſſent vtique nobiſcum: ſed vt manifeſti ſint quoniam non ſunt omnes ex nobis.

9. MATTHÆI vigeſimoquarto: Tunc ſi quis vobis dixerit: Ecce hîc eſt Chriſtus, aut illic: nolite credere. Surgent enim pſeudochriſti, & pſeudoprophetæ: & dabunt ſigna magna, & prodigia, ita vt in errorem inducantur (ſi fieri poteſt) etiam electi. Ecce prædixi vobis Si ergò dixerint vobis, Ecce in deſerto eſt, nolite exire: ecce in penetralibus, nolite credere. Sicut enim fulgur exit ab Oriente, & paret vſque in Occidentem: ita erit & aduentus Filij hominis. Vbicunque fuerit corpus, illic congregabuntur & aquilæ.

10. ORIGENES tractatu vigeſimonono in Matthæum: Vide ergò, ſi ad hæc dicere poſſumus quod ait, Ecce hîc, ecce illic: quoniam ecce hîc, ecce illic, non extra ſcripturam foras adſpiciendum eſt. Dicet enim, qui ſeducere voluerit

Matth. 24. Interpretatur illud Euangelij: Ecce hic, ecce illic.

Hereticis ſcripturas citantibus credendum non eſt.

luerit nos, & defendere cõtraria veritati: Ecce hic Chriſtus demonſtrans (verbi gratia) hunc Euangelij locum. Alterius autem erroris author dicet: Ecce hîc Chriſtus, offerẽs ad exemplum alterum textum, qui videtur defendere mendacij illius verbum, quod propoſuit vindicare: & ſic ex lege & prophetis, & Apoſtolis profert vnuſquiſque quæ videntur defendere mendacium illud, vtpote veritatem. Vel ſic impletur quod ait: Ecce hic Chriſtus, ecce illic, oſtẽdens non Chriſtum, ſed aliquẽ fictum eiuſdẽ nominis; vt puta ſecundùm Marcionis doctrinam, & ſecundùm traditiones Valẽtini, aut Baſilidis longam fabuloſitatem, aut ſecũdùm Apellis aduerſus Paulũ teſtimonium falſum. Erunt autem & alij plures, qui dicturi ſunt diſcipulis ex diuinis ſcripturis, coniungentes eis ſuum proprium ſenſum: Ecce hîc Chriſtus, ecce illic. Si autem dixerint vobis; Ecce in ſolitudine nolite exire: ecce in domibus, nolite credere. Quidam enim ſecreta proferentes, dicũt. Ecce in ſolitudine. Quando enim ſecretas & non vulgatas ſcripturas proferunt ad confirmationem mendacij ſui, videntur dicere: Ecce in ſolitudine verbum eſt veritatis. Secretæ enim ſcripturæ rectè ſolitudines appellantur, in quibus aut pauci ſunt credẽtes, aut nullus. Quoties autem canonicas proferunt ſcripturas, in quibus omnis Chriſtianus conſentit & credit, videntur dicere: Ecce in domibus verbum eſt veritatis. Sed nos illis credere non debemus, nec exire à prima & Eccleſiaſtica traditione, nec aliter credere, niſi quemadmodum per ſucceſſionem Eccleſiæ Dei tradiderunt nobis. Vel ſic: Eorum verborum falſorum profeſſores, quidam quidem nec ab initio ſimulant ſcripturas, & ſic fallere tentant. Ideò (exiſtimo) eos ſermones, qui ſunt omninò extra ſcripturam, oſtendere volens, dixit: Si dixerint vobis, ecce in ſolitudine eſt, nolite exire de regula fidei. Eos autem qui ad ſciſma ſimulant diuinas ſcipturas, oſtendere volens, dixit: Si dixerint vobis, ecce in domibus, nolite credere. Quodcunque profeſſi fuerint de ſcripturis, & de myſterijs quæ ſunt in eis ad demonſtrationem, nolite credere quæ dicuntur. Veritas enim ſimilis eſt fulguri egredienti ab Oriente, & apparenti vſque ad Occidentem. Qualis eſt veritas Eccleſiæ Dei: ab ea enim ſola ſonus in omnem terram exiuit, & in fines orbis terræ verba eorum, & velociter currit ſola verè veritas Dei.

Non exeundum à traditione Eccleſiaſtica & doctrina per ſucceſſionem accepta.

Scripturas citantibus hæreticis non credendum. Pſal. 18.

Solùm in Eccleſia inuenitur Chriſtus. 1. Timoth 3. Eccleſiæ laus & commendatio. Matth. 18.

11. IDEM tractatu trigeſimo in Matthæum: Propterea non debemus attendere eis qui dicunt; Ecce hîc Chriſtus, non autem oſtendunt eum in Eccleſia, quæ plena eſt fulgore ab Oriente vſque ad Occidentem, quæ plena eſt lumine vero, quæ eſt columna & firmamentum veritatis, in qua tota totus eſt aduentus filij hominis, dicentis omnibus, qui vbique ſunt: Ecce ego vobiſcum ſum omnibus diebus vitæ, vſque ad conſummationem ſeculi.

1. F CANTICORVM quarto: Tota pulchra es amica mea, & macula non eſt in te. Vulnerâſti cor meum ſoror mea ſponſa. Hortus concluſus ſoror mea ſponſa, hortus concluſus, fons ſignatus.

2. ITEM ſexto: vna eſt columba mea, perfecta mea, vna eſt matri ſuæ, electa genitrici ſuæ.

3. AD Epheſios quinto: Mundans lauacro aquæ in verbo vitæ, &c. vt ſupra hac quæſtione A teſtimonio ſecundo.

4. IOANNIS vndecimo: Prophetauit (*Caiphas*) quòd Ieſus moriturus erat pro gente, & non tantùm pro gente, ſed vt filios Dei, qui erant diſperſi, congregaret in vnum.

5. AD Coloſſenſes primo: Et ipſe eſt caput corporis Eccleſiæ, qui eſt principium, primogenitus ex mortuis: vt ſit in omnibus ipſe primatum tenens. Ibidem? Adimpleo ea, quæ deſunt paſſionum Chriſti, in carne mea pro corpore eius, quod eſt Eccleſia.

6. AD Epheſios quarto: Ipſe dedit quoſdam quidem Apoſtolos, &c. in ædificationem corporis Chriſti.

7. ET capite primo: Omnia ſubiecit ſub pedibus eius: & ipſum dedit caput ſupra omnem Eccleſiam; quæ eſt corpus ipſius, & plenitudo eius, qui omnia in omnibus adimpletur.

1. G IOANNIS decimoſeptimo: Sanctifica eos in veritate, &c. Non pro eis autem rogo tantùm, ſed & pro eis, qui credituri ſunt per verbum eorum in me: vt omnes vnum ſint, ſicut tu Pater in me, & ego in te, vt & ipſi in nobis vnum ſint: vt credat mundus, quia tu me miſiſti.

2. LVCÆ vigeſimoſecundo: Simon, Simon, ecce ſatanas expetiuit vos vt cribraret ſicut triticum: ego autem rogaui pro te vt non deficiat fides tua: & tu aliquando conuerſus confirma fratres tuos.

3. MATTHÆI decimoſexto: Portæ inferi non præualebunt aduerſus eam.

1. H IOANNIS decimoquarto, vt ſupra hac quæſtione, A teſtimonio tertio.

2. ITEM decimoquinto, Cùm venerit Paraclitus, quem ego mittam vobis à Patre, ſpiritum veritatis, qui à Patre procedit, ille teſtimonium perhibebit de me.

3. ET decimoſexto, vt ſupra hac quæſtione, A teſtimonio quarto.

4. ACTORVM ſecundo: Et repleti ſunt omnes Spiritu ſancto.

5. AVGVSTINVS tractatu nonageſimoſeptimo in Euangelium Ioannis: Ipſe Spiritus ſanctus & nunc docet fideles, quanta quiſque poteſt capere ſpiritualia, & eorum pectora deſiderio maiore ſuccendit, ſi quiſque in ea charitate proficiat, qua & diligat cognita, & cognoſcenda deſideret; ita vt ea quoque ipſa, quæ nunc quomodocunque cognoſcit, nondum ſe ſcire ſciat, ſicut ſcienda ſunt in ea vita, quam nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit. 1. Cor. 2.

XI.

Per quos tandem nos docet ſpiritus in Eccleſia veritatem?

A PER eos planè, quos Apoſtolus teſtatur à Spiritu ſancto, vt Eccleſiam regant, eſſe conſtitutos; quales vocat Epiſcopos, Act. 20. f. 1. Tim. 3. a. Heb. 13. c. Epheſ. 4. b. 1. Corin. 12. d

Præpoſitos, Paſtores itidem atque Doctores. Et hi poſt [a] Apoſtolos fuêre ſemper, ac etiamnum ſunt, primarij Dei Eccleſiæque miniſtri, & ſummi [b] diſpenſatores myſteriorum Dei.

B Horum verò authoritas cùm in alijs, tum in ſacris [c] Synodis quàm maximè cernitur, vbi de fide ac religione illi non modò definire quædam, ſed ſuo etiam iure, ac pro authoritate Apoſtolica conteſtari poſſunt ac dicere; *Viſum eſt Spiritui ſancto, & nobis*, ſicut ex actis conſtat primi Concilij [d] Hieroſolymis celebrati. Certè olim nefas erat, & extremo [e] ſupplicio expiabatur crimen, ſi quis iudicio ſummi ſacerdotis, qui Moyſi regebat [f] Cathedram, non obtemperâſſet. [g] Atqui haudquaquam inferiorem nunc habet Eccleſia, quàm tunc Synagoga, in regendo, iudicando, ac decernendo authoritatem. Quod ius obediendi manebat Iudæis, etiam Chriſtianis incumbit, vt Sacerdotum præcellenti dignitate præſtantium [h] iudicia, de his quæ ad Religionẽ pertinent, recipiantur, approbẽtur, atque obſeruentur.

C Quapropter magno ſe illi crimine contaminant, qui Magiſtratibus Eccleſiaſticis authoritatem & obedientiam adeò non deferunt, vt etiam conuellere & oppugnare palam audeãt, iam quidem ſacras ſummorum Pontificum [i] ſanctiones, penes quos de ſacris definiendi [k] ſuprema ſemper poteſtas fuit: iam verò venerandas Conciliorum generalium conſtitutiones, quorum in Eccleſia, vt [l] Auguſtinus loquitur, ſaluberrima eſt authoritas: iam demum certas Patrum de fide ſententias, quorum in re vna communis ſenſus atque [m] conſenſus, firmum eſt teſtimonium Chriſtianæ veritatis. Illud præclarè dictum eſt à piis Imperatoribus, [n] Iniuriá facit iudicio Synodi, ſi quis ſemel iudicata & rectè diſpoſita, reuoluere, & publicè diſputare contedit.

a Auguſt. in Pſalm. 44.
b 1. Corinth. 4.
c Can. Apo. 38. Concil. 1. Nice. Sozom. lib. 6 ca. 7. Theodoſ. Imp. apud Cyrill. epiſtol. 4. Baſil. Imp. in 8 ſyn. act. 10. Athan. in epiſtol. ad ſolit. vit. agentes. Ruffin. lib. 1. eccleſ. hiſtor. cap. 5.
d Actor. 15. f.
e Deuter. 17. b. c.
f Matth. 23. a.
g Cypr. epiſt. 55. ad Cornel. & epiſt. 62. ad Pomponium.
h Greg. lib. 1. epiſt. 24. ad Patriarch. & lib 2. indict. 11. epiſt 10 ad Sauin. Niceph. lib. 16. hiſt. cap. 35.
i 3. Concil. Tolet. can. 1. Diſt. 19. & 9 quæſt. 3. Pater. & ſequent.
k Hier. ad Damaſ. epiſt. 57. & 58 Chalced. ſynod. act. 3. in epiſtol. ad Leo. 6. Synod. act. 4.
l Epiſtol. 118 cap. 1. & lib. 2. contra Donat. cap. 18. Greg. vt ſupra.
m Vinc. Lir. cõtra nouato. Aug. lib. 1. & 2. contra Iulian. Pacianus epiſt. 1. ad Sympronia.
n In act. 3. concil. Chalc. Celaſ. in epiſtol. ad Epiſc. Dard. Leo epiſtol. 41. & 50. ad Martian. & 78. ad Leonem Auguſtum.

TESTIMONIA.

1. A ACTORVM vigeſimo capite: Attendite vobis, & vniuerſo gregi, in quo vos Spiritus ſanctus poſuit Epiſcopos regere Eccleſiã Dei, quam acquiſiuit ſanguine ſuo.

Epiſcopi Apoſtolorũ ſucceſſores in Eccleſia.

2. PRIORIS ad Timotheum tertio: Oportet Epiſcopũ irreprehenſibilem eſſe, &c. doctoré.

3. AD Hebræos decimotertio: Obedite præpoſitis veſtris.

4. AD Epheſios quarto: Et ipſe dedit quoſdam quidem Apoſtolos, &c. alios autem Paſtores & Doctores ad conſummationem ſanctorum in opus miniſterij, in ædificationem corporis Chriſti.

5. PRIORIS ad Corinthios duodecimo: Quoſdam quidem poſuit Deus in Eccleſia primo Apoſtolos, ſecundo Prophetas, tertio doctores &c. nunquid omnes doctores?

6. AVGVSTINVS in Pſalmum quadrageſimumquartum: Pro patribus tuis nati ſunt tibi filij. Genuerunt te Apoſtoli; ipſi miſſi ſunt, ipſi prædicauerunt, ipſi patres. Sed nunquid nobiſcum corporaliter ſemper eſſe potuerunt? Philip. 1 Et ſi vnus ipſorum dixit, Cupio diſſolui & eſſe cum Chriſto, multò magis optimum eſt, manere in carne neceſſarium propter vos. Dixit hoc quidem, ſed quandiu hîc manere potuit? Nunquid vſque ad hoc tempus? Nunquid vſque in poſterum? Ergò illorum abſceſſu deſerta eſt Eccleſia? Abſit. Pro patribus tuis nati ſunt tibi filij. Quid eſt, Pro patribus tuis nati ſunt tibi filij? Patres miſſi ſunt Apoſtoli; pro Apoſtolis filij nati ſunt tibi, conſtituti ſunt Epiſcopi. Hodiè enim Epiſcopi, qui ſunt per totum mũdum, vnde nati ſunt? Ipſa eccleſia patres illos appellat, ipſa illos genuit, & ipſa illos conſtituit in ſedibus patrum. Non ergò te putes deſertam, quia non vides Petrum, quia non vides Paulum, quia non vides illos per quos nata es: de prole tua tibi creuit paternitas. Pro patribus tuis nati ſunt tibi filij. Pſalm. 44.

7. PRIORIS ad Corinthios quarto: Sic nos exiſtimet homo vt miniſtros Chriſti: & diſpenſatores myſteriorum Dei.

1. B CANON Apoſtolorum trigeſimusoctauus, vel, iuxta nouam tranſlationem, trigeſimusſextus: Bis in anno Epiſcoporum concilia celebrentur, vt inter ſe inuicem dogmata pietatis explorent, & emergentes eccleſiaſticas contentiones amoueant.

In Concilijs epiſcoporum dogmata explorantur, & negocia eccleſiaſtica componuntur.

2. CONCILIVM primum Nicenum, canone quinto: Viſum eſt per ſingulos annos in ſingulis prouincijs bis in anno Epiſcoporum cõcilium fieri, vt ſimul in vnum conuenientes ex communi prouincia, huiuſmodi examinent quæſtiones, vt ita demùm hi, qui ob culpas ſuas Epiſcoporum ſuorum offenſam meritò contraxerunt, dignè etiam à cæteris excommunicati ſimiliter habeantur, quouſque in communi, vel

Concilia epiſcoporũ cur celebrẽtur.

ni, vel ipſi epiſcopo ſuo viſum fuerit, humaniorem circa eos ferre ſententiam. Fiant autem concilia ſemel quidem ante dies Quadrageſimæ, vt omnibus, ſi quæ ſunt, ſimultatibus amputatis, mundum & ſolenne Deo munus poſſit offerri. Secundum verò agatur circa tempus Autumni.

Quadrageſimæ dies.

LAICOS NON ESSE IVDICES ECCLESIASTICARVM RERVM.

3. SOZOMENVS libro ſexto hiſtoriæ Eccleſiaſticæ, capite ſeptimo: Vbi vero deceſſit Cõſtantinopoli Valentinianus, perque Thraciam Romam verſus iter fecit, Epiſcopi Helleſponti & Bithyniæ, & alij omnes, qui Filium Patri conſubſtantialem aſſerendum putabant, mittunt ad eum pro ſe legatum Hypatianum Heracleæ, quod eſt oppidum Perinthi, epiſcopum, oratum vt ſibi de doctrina fidei ritè conſtituenda in vnum conueniendi poteſtas permitteretur. Qui cùm veniſſet ad Valentinianum, & Epiſcoporum poſtulata ei expoſuiſſet: reſpondit ille, ſibi, qui vnus è laicorum numero erat, non licere ſe eiuſmodi negocijs interponere: & ideò Sacerdotes & epiſcopi, inquit, quibus hæc curæ ſunt, ſeorſum per ſe, vbicunque ipſis lubitũ fuerit, in vnum conueniãt.

Sacerdotum & Epiſcoporum eſt de negociis fidei & Eccleſiaſticis iudicare: nõ autem principum ſeculariũ.

4. THEODOSIVS Imperator in epiſtola ad Cyrillum Alexandrinum, quæ eſt quarta inter ipſius Cyrilli epiſtolas, Nos ſanè non patiemur, vt ſimul & vrbes, & Eccleſiæ turbentur, neque vt inexcuſſa nobis ſit ea doctrina, cui dijudicandæ præfici oportet eos, qui circũquaque ſacerdotio præſident, & per quos in ſententia veritatis firmiores & ſumus, & poſthac erimus.

Doctrinæ dijudicandę præfici oportet Epiſcopos.

5. BASILIVS Imperator actione decima in fine Synodi octauæ generalis, in oratione ad Synodum ipſam: De vobis laicis, tam qui in dignitatibus, quàm qui abſolutè conuerſamini, quid amplius dicam non habeo, quàm quòd nullo modo vobis licet de Eccleſiaſticis cauſis ſermonem mouere, neque penitùs reſiſtere integritati Eccleſiæ, & vniuerſali ſynodo aduerſari. Hæc enim inueſtigare & quærere, Patriarcharum, Pontificum, & Sacerdotum eſt, qui regiminis officium ſortiti ſunt, qui ſanctificandi, qui ſoluendi & ligandi poteſtatem habent, qui Eccleſiaſticas & cæleſtes adepti ſunt claues: non noſtrum, qui paſci debemus, qui ſanctificari, qui ligari, vel à ligamento ſolui egemus. Quantæcunque enim religionis & ſapientiæ laicus exiſtat, vel etiamſi vniuerſa virtute interiùs polleat, donec laicus eſt, ouis vocari non deſinet. Rurſus Epiſcopus quantacunque ſit irreuerẽtia plenus, & nudus omni virtute, donec Antiſtites eſt, & veritatis verbum rectè prædicauerit, paſtoris vocationis & dignitatis damna non patietur. Quæ ergo nobis ratio eſt in ordine ouium conſtitutis? Paſtores verborum ſubtilitatem diſcutiendi, & ea quæ ſuper nos ſunt, quærendi & ambiẽdi habent. Oportet nos ergò cum timore, & fide ſyncera hos audire, & facies eorum veteri, (cùm ſint miniſtri Domini omnipotentis, & huius formam poſſideant) & nihil ampliùs, quàm ea, quæ noſtri ordinis ſunt, requirere. Nunc autem, vt videmus, adeò multos malitia in inſaniam accendit, vt obliuiſcentes proprij ordinis, & quòd pedes ſint, minimè cogitãtes, legem ponere velint oculis (non vt natura ſe habet) ſicut ipſi cupiunt, & ſinguli ad accuſandum quidem maiores, ſemper exiſtunt promptiſſimi: ad corrigendum autem ea, in quibus accuſantur & criminantur, pigerrimi. Et moneo & exhortor omnes, qui tales ſunt, vt maledictum & alternum odium auertentes, & iudicare iudices deſinentes, attendant ſibi, & ſecundùm diuinam voluntatẽ conuerſari contendant. Nam non quieſcet ſupernum iudicium, ſed contra diffidentes diuinus furor ſtillabit, & iuſtam vltionem opere cunctis oſtendet. IN EADEM ſynodo canone decimoſeptimo: Illud autem, tanquàm peroſum, ab auribus noſtris repulimus, quòd à quibuſdam imperitis dicitur, non poſſe ſynodum abſque principali præſentia celebrari, cum nuſquàm ſacri canones, conuenire ſeculares principes, in concilijs, ſanxerint, ſed ſolos Antiſtites. Vndè nec interfuiſſe illos ſynodis, exceptis concilijs vniuerſalibus, inuenimus.

Egregia Baſilii Imperatoris ad Laicos tum priuatos, tũ in dignitate conſtitutos exhortatio, vt ſui ordinis memores, deſinant ſi eccleſiaſticis negocijs interponere, & non paſtores, ſed oues ſe cogitent. quantumuis ſapientes & pij. Epiſcopus catholicus, quanuis malus, paſtoris dignitatem non amittit.

Principum præſentia non eſt in conciliorũ celebratione neceſſaria.

6. ATHANASIVS in epiſtola ad ſolitariam vitam agentes, recitat hoc reſponſum Hoſij Cordubenſis Epiſcopi ad Conſtantium Imperatorem, Deſine, quæſo, & memineris te mortalem eſſe, reformida diem iudicij, ſerua te in illam diem purum: ne te miſceas Eccleſiaſticis, neque nobis in hoc genere præcipe, ſed potiùs ea à nobis diſce. Tibi Deus Imperium commiſit: nobis, quæ ſunt Eccleſiæ, concredidit: & quemadmodum qui tuum Imperium malignis oculis carpit, contradicit ordinationi diuinæ: ita & tu caue, ne quæ ſunt Eccleſiæ, ad te trahens, magno crimini obnoxius fias. Date (ſcriptum eſt) quæ ſunt Cæſaris, Cæſari: & quę Dei, Deo. Ibidem de eodem Conſtãtio loquẽs: Obtendit, inquit, in ſpeciem Epiſcoporum iudicium: ſed interim facit quod illi volupe eſt. Verùm ne ita quidem latere poteſt, cùm in proximo ſit, quod eius vafriciem patefaciat. Nam ſi iſtud eſt iudicium Epiſcoporum, quid commune cum eo habet Imperator? ſin cõtrà, iſta minis Cæſaris cõflantur, quid opus eſt hominibus titulo Epiſcopis? Quando à condito æuo auditum eſt? quando iudicium Eccleſiæ authoritatem ſuam ab Imperatore accepit? aut quando vnquàm hoc pro iudicio agnitum eſt? Plurimæ antehac ſynodi fuêre, multa iudicia Eccleſiæ habita. Sed neque Patres iſtiuſmodi res Principi perſuadere conati ſunt, nec Princeps ſe in rebus Eccleſiaſticis curioſum præbuit. Paulus Apoſtolus habebat amicos in Cæſaris familia, & per eos in literis ſalutabat Philippenſes, non tamen eos in iudicio ſocios aſſumpſit. Et non paucis interpoſitis: Grauia ſunt iſta, & plus quàm grauia, ſed tamen iſtiuſmodi, quæ congruant in eum, qui Antichriſti imaginem induerit. Quis enim videns eum in decernendo principem ſe facere Epiſcoporum, & præſidere iudicijs Eccleſiaſticis, non meritò dicat illum eam ipſam abominationem deſolationis eſſe, quæ à Daniele prædicta eſt? Nam cùm circumamictus ſit Chriſtianiſmo, & in loca ſancta penetret, & inibi conſiſtens deuaſtet Eccleſias, abrogans canones, vi cogens vt ſua obtineant, quis vnquàm audebit dicere, hoc tempus Chriſtianis pacatum eſſe, & non potiùs perſecutionem eſſe?

Eccleſiaſticis negocijs ne ſe miſceant ſæculares Principes.

Cum iudicio epiſcoporum nil commune habet Imperator.

Philip. 4.

Antichriſto eos Principes ſeculares comparat Athanaſius, qui Eccleſiaſticis iudicijs præſidere contendũt. Matth. 23. Dan. 9.

Attendant laici, qui tã prõpti ſunt ad reprehendendum ſuos prælatos.

7. RVFFINVS libro primo Eccleſiaſticæ hiſtoriæ, capite quinto: Defertur ad Conſtantinum ſacerdotalis concilij ſententia. Ille tan-

Concilii Niceni ſententiam Cõ-

ſtatutus quàm a Deo prolatã veneratur.

quàm à Deo prolatam veneratur. Cui ſi quis tentáſſet obniti, velut contra diuina ſtatuta venientem, in exilium ſe proteſtatur acturum.

8. ACTORVM decimoquinto: Et quidam deſcendentes de Iudæa, docebãt fratres: Quia niſi circuncidamini ſecundum morem Moyſi, non poteſtis ſaluari. Facta ergò ſeditione non minima Paulo & Barnabæ aduerſus illos, ſtatuerunt vt aſcenderent Paulus, & Barnabas, & quidam alij ex aliis ad Apoſtolos, & presbyteros in Hieruſalem ſuper hac quæſtione. Conuenerúntque Apoſtoli, & ſeniores videre de verbo hoc. Cùm autem magna conquiſitio fieret, ſurgens Petrus dixit ad eos: Viri fratres, vos ſcitis quoniam ab antiquis diebus Deus in nobis elegit, per os meum audire Gentes verbum Euãgelij, & credere &c. Nunc ergò quid tentatis Deum, imponere iugum ſuper ceruices diſcipulorum? &c. Tacuit autem omnis multitudo: & audiebant Barnabã, & Paulum narrantes quanta Deus feciſſet ſigna, & prodigia in Gentibus per eos. Et poſtquàm tacuerunt, reſpondit Iacobus, dicens: Viri fratres, audite me, &c. Propter quod ego iudico non inquietari eos, qui ex Gentibus conuertuntur ad Deum, ſed ſcribere ad eos, vt abſtineant ſe &c. Tunc placuit Apoſtolis, & ſenioribus cum omni Eccleſia, eligere viros ex eis, & mittere Antiochiam cum Paulo, & Barnaba, Iudam, qui cognominabatur Barſabas, & Silam viros primos in fratribus, ſcribentes per manus eorum. APOSTOLI & ſeniores fratres, his, qui ſunt Antiochiæ, & Syriæ, & Ciliciæ fratribus ex Gentibus, ſalutem, &c. Viſum eſt enim Spiritui ſancto, & nobis nihil vltra imponere vobis oneris quàm hæc neceſſaria: vt abſtineatis vos &c. Et paulò pòſt: Paulus electo Sila, perambulabat Syriam & Ciliciam, confirmãs Eccleſias, præcipiens cuſtodire præcepta Apoſtolorum & Seniorum. Et capite ſequenti. Cùm autem pertranſirent ciuitates, tradebat eis cuſtodire dogmata, quæ erant decreta ab Apoſtolis & ſenioribus, qui erant Hieroſolymis.

9 DEVTERONOMII decimoſeptimo: Si difficile & ambiguum apud te iudicium eſſe perſpexeris inter ſanguinem & ſanguinem, cauſam & cauſam, lepram & lepram: & iudicum intra portas tuas videris verba variari: ſurge, & aſcende ad locum, quem elegerit Dominus Deus tuus. Veniéſque ad Sacerdotes Leuitici generis, & ad iudicem, qui fuerit illo tempore: quæréſque ab eis, qui indicabunt tibi iudicij veritatem. Et facies quodcunque dixerint, qui præſunt loco, quem elegerit Dominus & docuerint te iuxta legem eius; ſequeríſq; ſententiam eorum. nec declinabis ad dexterã, neque ad ſiniſtram. Qui autem ſuperbierit, nolens obedire Sacerdotis imperio, qui eo tempore miniſtrat Domino Deo tuo, & decreto iudicis, morietur homo ille, & auferes malum de Iſrael: cunctúſque populus audiens timebit, vt nullus deinceps intumeſcat ſuperbia.

10. MATTHÆI vigeſimotertio: Super cathedram Moyſi ſederunt Scribæ, & Phariſæi. Omnia ergò quæcunque dixerint vobis, ſeruate, & facite: ſecundùm opera verò eorum nolite facere: dicunt enim, & non faciunt.

li. 1 epiſt. 1.

11. CYPRIANVS Epiſtola quinquageſima quinta ad Cornelium: Quomodò poſſunt cenſuram Domini vltoris euadere, qui talia ingerunt non ſolùm fratribus, ſed & ſacerdotibus, quibus honor tantus de Dei dignatione conceditur, vt quiſquis ſacerdoti eius, & ad tempus hic iudicanti, non obtemperaret, ſtatim necaretur? In Deuteronomio loquitur Dominus Deus, dicens: Et homo quicunque fecerit in ſuperbia, vt non exaudiat Sacerdotẽ aut Iudicem, quicunque fuerit in diebus illis, morietur homo ille: & omnis populus cùm audierit, timebit: & non agent impiè etiam nunc. Item ad Samuelem, cùm à Iudæis ſperneretur, Deus dicit: Non te ſpreuerunt, ſed me ſpreuerunt. Et Dominus quoque in Euangelio: Qui audit vos, inquit, me audit, & eum qui me miſit, & qui reijcit vos, me reijcit: qui me reijcit, reijcit eum qui me miſit. Et quum leproſum mundaſſet, Vade, inquit, & demonſtra te ſacerdoti. Et cùm poſteà tempore paſſionis alapam accepiſſet à ſeruo ſacerdotis, cúmq; ei dixiſſet: Sic reſpondes Pontifici? Aduerſus Pontificem Dominus contumelioſè nihil dixit, nec quicquam de ſacerdotis honore detraxit; ſed innocentiam ſuam magis aſſerens & oſtendens; Si male, inquit, locutus ſum, exprobra de malo: ſi autem benè, quid me cædis? Item in Actibus Apoſtolorum: Poſtmodum beatus Apoſtolus Paulus, cùm ei dictum eſſet, Sic inſilis in ſacerdotem Dei maledicendo? quanuis Domino iam crucifixo, ſacrilegi, & impij, & cruenti illi eſſe cœpiſſent, nec iam quicquam de ſacerdotali honore & authoritate retinerent: tamen ipſum, quanuis inane nomen, & vmbram quandam ſacerdotis cogitans Paulus, Neſciebam fratres, inquit, quia pontifex eſt. Scriptum eſt enim: Principem populi tui non maledices. Cùm hæc tanta ac talia, & multa alia exempla præcedant, quibus ſacerdotalis authoritas & poteſtas de diuina dignatione firmatur, quales putas eſſe eos, qui ſacerdotum hoſtes, & cõtra Eccleſiam Catholicam rebelles, nec præmonentis Domini comminatione nec futuri iudicij vltione terrentur? Neque enim aliundè hæreſes obortæ ſunt, aut nata ſunt ſchiſmata, quã indè, quòd ſacerdoti Dei non obtemperatur: nec vnus in Eccleſia ad tempus ſacerdos, & ad tempus Iudex vice Chriſti cogitatur: cui ſi ſecundùm magiſteria diuina obtemperaret fraternitas vniuerſa, nemo aduerſum ſacerdotum collegium quicquam moueret: nemo poſt diuinum iudicium, poſt populi ſuffragium, poſt coepiſcoporum conſenſum, iudicẽ ſe iam non epiſcopi, ſed Dei faceret: nemo diſcidio vnitatis, Chriſti Eccleſiam ſcinderet: nemo ſibi placens ac tumens, ſeorſum foris hæreſim nouam conderet, niſi ſi ità eſt aliquis ſacrilegæ temeritatis ac perditæ mentis, vt putet ſine Dei iudicio fieri ſacerdotem, cùm Dominus in euangelio ſuo dicat: Nónne duo paſſeres aſſe veneunt, & neuter eorum cadit in terram ſine patris voluntate? Cùm illa nec minima fieri ſine voluntate Dei dicat, exiſtimat aliquis ſumma & magna, aut non ſciente, aut non permittente Deo, in Eccleſia Dei fieri, & ſacerdotes, id eſt, diſpenſatores eius non de eius ſententia ordinari? Et paulò pòſt: Apparet quis impugnet, non ſcilicet Chriſtus, qui ſacerdotes aut conſtituit, aut protegit, ſed ille qui Chriſti aduerſarius, & Eccleſiæ eius inimicus, ad hoc Eccleſię Prępoſitũ ſua infeſtatione perſequitur, vt gubernatore ſublato, atrociùs atq;

Sacerdotum honor & dignitas.

Deut. 17.

1. Reg. 8.

Luc. 10.

Matth. 8.

Ioan. 18.

Act. 23.

Exod. 22.

Hæreſes & ſchiſmata exinobediẽtia & contẽptu ſummi ſacerdotis naſcuntur.

Sacerdotes non fiunt ſine iudicio. Matth. 10.

Impugnatores ſacerdotum quales ſint, & quò tendãt.

violentiùs circa Ecclesiæ naufragia grassetur.

lib.2 cap.11. Episcopis non obedientes extra viã salutis versantur. Deut. 17.

12. IDEM Epistola sexagesimaseptunda ad Pomponium: nec putent sibi vitæ aut salutis cõstare rationem, si Episcopis & Sacerdotibus obtemperare noluerint, cùm in Deuteronomio Dominus Deus dicat: Et homo quicunq; fecerit in superbia, vt non exaudiat Sacerdotẽ, aut iudicem, quicunque fuerit in diebus illis, morietur homo ille, & omnis populus cùm audierit, timebit, & non agent impiè etiam nunc. Interfici Deus iussit sacerdotibus suis nõ obtemperantes, iudicibus à se ad tempus constitutis non obedientes: & tunc quidem gladio occidebantur, quando adhuc & circoncisio carnalis manebat: nunc autem, quia circuncisio spiritalis esse ad fideles seruos Dei cœpit, spiritali gladio superbi & contumaces necantur, dum de Ecclesia ejciuntur. Neque enim viuere foris possunt, cùm domus Dei vna sit, & nemini salus esse nisi in Ecclesia possit.

Excommunicatio. Extra Ecclesiam non est salus.

13. GREGORIVS Magnus libro primo epistolarum, epistola vigesimaquarta ad Patriarchas Constantinopolitanum, Alexandrinum, Antiochenum, & Hierosolymitanum: Sicut sancti Euangelij quatuor libros, sic quatuor Concilia suscipere, & venerari me fateor. Nicænum scilicet, in quo peruersum Arrii dogma destruitur. Constantinopolitanum quoque, in quo Eunomij & Macedonii error conuincitur. Ephesinum etiam primum, in quo Nestorii impietas iudicatur. Chalcedonense verò, in quo Eutychis Dioscorique prauitas reprobatur, tota deuotione complector, integerrima approbatione custodio: quia in his velut in quadrato lapide, sanctæ fidei structura consurgit, & cuiuslibet vitæ atque actionis norma consistit. Quisquis eorum soliditatem non tenet, etiamsi lapis esse cernitur, tamen extra ædificium iacet. quintum quoque Concilium pariter veneror, in quo epistola, quæ Ibæ dicitur, erroris plena, reprobatur; Theodorus personam mediatoris Dei & hominum in duabus substantiis separans, ad impietatis perfidiam cecidisse conuincitur, scripta quoque Theodoriti, per quæ beati Cyrilli fides reprehenditur, autu dementiæ prolata, refutantur. Cunctas verò quas præfata veneranda Concilia personas respuunt, respuo; quas venerantur, amplector: quia dum vniuersali sunt consensu constituta, se, & non illa destruit, quisquis præsumit aut soluere quos ligant, aut religare quos soluunt. Quisquis ergò aliud sapit, anathema sit.

Concilia 4. generalia vt 4. Euangelia S. Gregorius veneratur.

Similiter quintum, idque vltimũ ante sua tẽpora celebratum.

Concilia vniuersalia quos damnant damnandi sunt.

14. IDEM libro secundo, Indictione vndecima, epistola decima ad Sauinum subdiaconũ: Sic quatuor Synodos sanctę vniuersalis Ecclesiæ, sicut quatuor libros sancti Euangelii recipimus.

Rursus vt 4. euangelia.

15. NICEPHORVS Callistus historiæ Ecclesiasticæ libro decimosexto, capite trigesimotertio: Et tum quidem Sabbam & Theodosium illi aduersarii Chalcedonensis Synodi vi adorti sunt, si eos in partibus suis haberent, omnia se confecturos rati. Atque vbi animos eorum tentârunt, præclarus ille virtute Theodosius suggestum conscendit, ac veluti dux quidam & Imperator pro concione monastica phalange aduocata, postquàm multitudini silentium manu designauit, voce maiore sublata, hoc sic tonitrus in morem detonuit: Si quis quatuor Synodos quatuor Euangeliis non exæquat, anathema. His verbis dictis, perinde atque angelus quidam, multitudine in stuporem conjecta, cum silentio omnibus inspectãtibus, per mediam turbam processit, & homines omnes cum animi consternatione viri eius, tanquàm egregii in bello ducis, consilium factúmque, quo sanctas quæ dictæ sunt synodos sacris libris accensendas esse, veluti lege lata statuit, admirati sunt. Et literas ad Imperatorem dantes, certamen se de eis ad sanguinem vsque subituros, neque etiamsi quid accidat, se vllo modo à Patrum traditionibus discessuros esse, indicârunt atque confirmârunt.

Vt 4. Euangelia.

Pro Conciliorum decretis ad sanguinem decertare paratus.

1. CTERTIVM Concilium Toletanum canone primo: Permaneant in suo vigore Conciliorum omnium constituta, simul & synodicæ sanctorum præsulum Romanorum epistolæ.

Rom. Pontificum decretales epistolæ in vigore permanent.

2. DISTINCTIONE decimanona apud Gratianum, inter reliquos citatur NICOLAVS Papa in epistola ad Archiepiscopos & Episcopos per Galliam constitutos: Si, inquit, Romanorum pontificum decreto, cæterorum opuscula Tractatorum approbantur vel reprobantur, ità vt quod Sedes Apostolica probauit, hodiè teneatur acceptum, & quod illa repulit, hactenus inefficax habeatur: quanto potiùs, quæ ipsa pro Catholica fide, pro sanis dogmatibus, pro variis & multifariis Ecclesiæ necessitatibus, & fidelium moribus diuerso tempore scripsit, omni debent honore præferri, & ab omnibus prorsus, in quibuslibet opportunitatibus discretione vel dispensatione magistra reuerenter assumi. In qua Epistola adducit etiam testimonium beati Leonis Magni, & Gelasii. LEO itaque Magnus sic ait: Ne quid verò fit, quod prætermissum à nobis fortè credatur, omnia decretalia constituta, tam beatæ recordationis Innocentii, quàm omnium decessorum nostrorum, quæ de Ecclesiasticis ordinibus, & canonum promulgata sunt disciplinis, ita vestram dilectionem custodiri debere mandamus, vt si quis illa contempserit, veniam sibi deinceps nouerit denegari. GELASIVS verb in decreto cum septuaginta Episcopis habito, de apocryphis scripturis hunc in modum habent: Decretales epistolas, quas beatissimi Papæ diuersis temporibus ab vrbe Roma, pro diuersorum patrum consolatione, dederunt, venerabiliter suscipiendas decernimus.

Scripta constitutiones Apostolicæ Sedis in honore habenda.

In epist. 1. ad Episcopos per campaniam, Tusciam & vniuersas prouincias constitutos, c. 5. Canones & decreta Pontificum.

Decretales epistolæ Pontificum Rom. approbantur.

3. CAVSA nona, quæstione tertia, apud eundem Gratianum, adducitur Nicolai Pontificis primi testimonium in hæc verba: Patet profectò, Sedis Apostolicæ, cuius authoritate maior non est, iudicium à nemine fore retractãdum, neque cuiquam de eius licere iudicare iudicio. Siquidem ad illam, de qualibet mundi parte, canones appellari voluerunt: Ab illa autem nemo sit appellare permissus. Iuxta quod & Bonifacius atque Gelasius sanctissimi præsules, non suis adinuẽtionibus, sed Ecclesiæ Romanæ consuetudinem non ignorantes, dicunt: Bonifacius quidem Rufo & cæteris episcopis per Thessaliam & alias prouincias constitutis scribens: Nemo, ait, vnquàm Apostolico culmini, de cuius iudicio non licet retractare, manus obuias audacter intulit. Nemo in hoc rebellis extitit, nisi qui de se voluit iudicari. Ge-

In epistola 8. ad Michaelem Imperatorem Cõstantinopolitanum. Sedis Apostolicæ authoritas.

Appellatio ap ſedem Rom.

laſius autem in commonitorio, Fauſto magiſtro fungenti legatio ne Conſtantinopolim dato: Nobis, inquit, opponunt canones, dum neſciunt quid loquantur. Contra quos hoc ipſo venire ſe prodũt, quòd primæ Sedi, ſana rectáque ſuadenti, parêre fugiũt: Ipſi ſunt canones, qui appellationes totius Eccleſiæ, ad huius Sedis examen voluêre deferri. Ab ipſa verò nuſquam prorſus appellari debere tanxerunt: ac per hoc illam de tota Eccleſia iudicare, ipſam ad nullius commeare iudicium. Nec de eius vnquàm præceperunt iudicio iudicare, ſententiámque illius conſtituerunt non oportere diſſolui, cuius potiùs ſequẽda decreta mandãtũt.

Ex eadem epiſt 8 Nicolai quędam alia a Gratiano non citata.

In eadem epiſtola ſic ait idem NICOLAVS Pontifex: Animaduertendum eſt, quia non Nicena, non denique vlla ſynodus quodquam Romanæ contulit Eccleſiæ priuilegium, quæ in Petro nouerat, eam totius iura poteſtatis pleniter meruiſſe, & cunctarum Chriſti ouiũ regimen accepiſſe; ſicut beatus præſul Bonifacius atteſtatur, vniuerſis Epiſcopis per Theſſaliam conſtitutis ſcribens: Inſtitutio vniuerſalis naſcẽtis Eccleſiæ de beati Petri ſumpſit honore principium, in quo regimen eius, & ſumma conſiſtit. Ex eius enim Eccleſiaſtica diſciplina per omnes Eccleſias religionis iam creſcente cultura, fons emanauit. Nicenæ ſynodi non aliud præcepta teſtantur: adeò vt non aliquid ſuper eam auſa ſit conſtituere, cùm videret nihil ſupra meritum ſuum poſſe conferri. Omnia denique huic nouerat Domini ſermone conceſſa: Si omnia, ergo defuit nihil quod non illi conceſſerit. Et paulò antè idem NICOLAVS ait: Eccleſia Romanæ priuilegia, Chriſti ore in beato Petro firmata, in Eccleſia ipſa diſpoſita, antiquitus obſeruata, & à ſanctis vniuerſalibus Synodis celebrata, atque à cuncta Eccleſia iugiter venerata, nullatenus poſſunt minui, nullatenus infringi, nullatenus commutari. Quoniam fundamentum quod Deus poſuit, humanus non valet amouere conatus: & quod Deus ſtatuit firmum, validúmque conſiſtit. Illéque potiſſimum peccat, qui Dei ordinationi reſiſtere tentat. Priuilegia inquam iſtius ſedis vel Eccleſiæ perpetua ſunt, diuinitus radicata, atque plantata ſunt: impingi poſſunt, transferri non poſſunt; trahi poſſunt, euelli non poſſunt. ANTERVS etiam Pontifex & martyr, in eadem quæſtione tertia à Gratiano adducitur, qui in hunc mũdum ait: Facta ſubditorum iudicantur à nobis: noſtra verò iudicat Deus. Citatur rurſus in eadem quæſtione Gelaſius Pontifex, ita ſcribens: * Cuncta per mundum nouit Eccleſia, quoniam quorumlibet ſententijs ligata Pontificum, ſedes beati Petri Apoſtoli ius habeat reſoluendi, vtpotè quod de omni Eccleſia fas habeat iudicandi, neque cuiquam de eius liceat iudicare iudicio, ſiquidem ad illam de qualibet mundi parte canones appellari voluerint, ab illa autem nemo ſit appellare permiſſus. Et paulò poſt: Sed nec illa prætermittimus, quòd Apoſtolica Sedes frequenter, vt dictum eſt, more maiorum etiam ſine vlla Synodo præcedente, & abſoluendi, quos Synodus iniquè damnauerat & damnandi nulla exiſtente ſynodo quos oportuit, habuerit facultatem! ſanctæ memoriæ quippe Athanaſium ſynodus orientalis addixerat, quem tamen exceptum Sedes Apoſtolica quia damnationi Græcorum non conſenſit, abſoluit. Sanctæ memoriæ nihilominus Ioannem Conſtantinopolitanum ſynodus etiam Catholicorum præſulum certè damnârat, quem ſimili modo Sedes Apoſtolica etiam ſola, quia non conſenſit, abſoluit: itémque ſanctæ memoriæ Flauianum Pontificum congregatione damnatum, pari tenore, quoniam ſola Sedes Apoſtolica non conſenſit, abſoluit, potiúſque qui illic receptus fuerat, Dioſcorum ſecundæ Sedis præſulem ſua authoritate damnauit, & impiam ſynodum non conſentiendo ſubmouit, ac pro veritate vt ſynodus Chalcedonenſis fieret, ſola decreuit, in qua Pontificibus innumeris, qui latrocinio corruerant Epheſino, veniam poſcentibus ſola conceſſit, & in ſua perfidia permanentes, nihilominus ſua authoritate proſtrauit, quin congregatio quæ illic pro veritate reparanda collecta fuerat, eſt ſecuta; quoniam ſicut id, quod prima Sedes non probauerit, conſtare non potuit: ſic quod illa cenſuit iudicandum, Eccleſia tota ſuſcepit.

Chryſoſt.

Flauiani.

Rurſus ex Gratiano. Inepi. ad Epiſcop Bæticæ & Toletanæ prouinciæ.

* In epiſt. 11 in Rom. ad Epiſcopos Dardaniæ.

Sedis Apoſtolicæ authoritas circa Epiſcoporum negocia exemplis oſtenditur.

Athanaſij.

Perpetua Rom. Eccleſiæ priuilegia.

4. HIERONYMVS epiſtola quinquageſimaſeptima ad Damaſum: Obteſtor beatitudinem tuam per crucifixum, mundi ſalutem, per homouſion Trinitatem, vt mihi epiſtolis tuis ſiue tacendarum, ſiue dicendarum hypoſtaſeôn detur auctoritas. Simul etiam, cui apud Antiochiam debeam communicare, ſignifices: quia Campẽſes cum Tarſenſibus hæreticis copulari, nihil aliud ambiunt, quàm vt authoritate communionis veſtræ fulti, tres hypoſtaſes cum antiquo ſenſu prædicent. Reliqua vt ſuprà, quæſtione nona, D. teſtimonio ſecundo.

Ad Romi Pontificis iudicium & ſententiam confugit Hieronym. in re dubia.

5. ET quinquageſimaoctaua ad Damaſum, vt ſuprà, ibidem teſtimonio primo.

6. CHALCEDONENSIS ſynodus actione tertia in relatione ad Leonem pontificem de omnibus geſtis: Rogamus igitur, & tuis decretis noſtrum honora iudicium, & ſicut nos capiti in bonis adiecimus conſonantiam, ſic & ſummitas tua filijs (quod decet) adimpleat.

Confirmatio decretorum Concilij Chalcedonenſis petitur à Rom. Pontifice.

7. IN actione quarta ſextæ ſynodi generalis recitatur epiſtola Agathonis Pontificis ad Cõſtantium, Heraclium, & Tiberium Auguſtos, in qua inter cætera ſic habetur: Beatus Petrus ſpiritales oues eccleſiæ ab ipſo redemptore omnium terna commendatione paſcendas ſuſcepit: cuius adnitente præſidio, hæc Apoſtolica eius Eccleſia nunquàm à via veritatis in qualibet erroris parte deflexa eſt: cuius authoritatem, vtpotè Apoſtolorum omnium principis, ſemper omnis Catholica Chriſti eccleſia, & vniuerſales ſynodi fideliter amplectentes, in cunctis ſecutæ ſunt, omnéſque venerabiles Patres Apoſtolicã eius doctrinã amplexi, per quam & probatiſſima Eccleſiæ Chriſti luminaria claruerũt, & ſancti quidem Doctores orthodoxi venerati atque ſecuti ſunt: hæretici autem falſis criminationibus ac derogationum odijs inſecuti. Et paulò pòſt: Hæc eſt veræ fidei regula quam & in proſperis, & in aduerſis viuaciter tenuit ac defendit hæc ſpiritalis mater veſtri tranquilliſſimi Imperij Apoſtolica Chriſti eccleſia, quæ per Dei omnipotentis gratiam à tramite Apoſtolicæ traditionis nunquàm errâſſe probabitur, nec hæreticis nouitatibus depranata ſuccubuit: ſed vt ab exordio fidei Chriſtianę percepit ab authoribus

Ioan. vlt.

Rom eccleſia nũquam erauit in fide.

Synodi generales & ſſ. Patres doctrinam Apoſtolicæ Sedis ſecuti ſunt: hæretici verò eam oppugnare ſunt ſoliti.

Nunquàm erauit &c. Eccleſia in fide. Eadem habet Lucius Pontifex & mar-

ribus ſuis Apoſtolorum Chriſti principibus, illibata finetenus permanet, ſecundùm ipſius Domini Saluatoris diuinam pollicitationem, quam ſuorum diſcipulorum principi in ſacris Euangelijs fatus eſt: Petre, Petre, inquiẽs, eccè ſatan experiuit vt cribraret vos, ſicut qui crebrat triticum: Ego autem pro te rogaui, vt nõ deficiat fides tua. Et tu aliquando conuerſus, confirma fratres tuos. Cõſideret itaque veſtra tranquilla clementia, quoniam Dominus & Saluator omnium, cuius fides eſt, qui fidem Petri non defecturam promiſit, confirmare eum fratres ſuos admonuit: quod Apoſtolicos pontifices meæ exiguitatis prædeceſſores, confidenter feciſſe ſemper, cunctis eſt cognitum: quorum & puſillitas mea, licet impar & minima, pro ſuſcepto tamen diuina dignatione miniſterio, peditlequa cupit exiſtere.

tyt in epiſtola ad epiſcopos Galliæ & Hiſpaniæ, & poſt eum Marcus Papa in reſcripto ad Athanaſium & Epiſcopos Ægypti. Ea pollicitatione diuina. Luc. 22.

Hæc epiſtola ſiue ſeggetho ſynodica, vna cũ præcedenti approbata eſt ab ipſa ſynodo, actione 8. & 17.

IN eadem actione recitatur epiſtola Agathonis, & Romanæ ſynodi, centum viginti quinque Epiſcoporum, ad eoſdem Imperatores: Credimus, quia quod paucis ratóque conceſſum eſt, à Deo coronato veſtro imperio diuinitus cõcederetur, & per ipſum Catholicæ atque Apoſtolicæ veræ noſtræ fidei ſplendidiſſimum in omnium mentes emicet lumen, quod ex veri luminis fonte, tanquàm de radio viuifici fulgoris, per miniſtros beatos Petrum & Paulum Apoſtolorum principes, eorúmque diſcipulos & Apoſtolicos ſucceſſores, gradatim vſque ad noſtram paruitatem, Dei opitulatione ſeruatum eſt, nulla hæretici erroris tetra caligine tenebratum, nec falſitatis nebulis confœdatum, nec intermixtis hæreticis prauitatibus velut caliginoſis nebulis perumbratum immune atque ſyncerum, & ſuis radijs perluſtratum piiſſimis conatibus conſeruare cupit veſtrum à Deo coronatum faſtigium. In hoc enim tam Apoſtolicæ Sedis, quámque noſtri exigui famulatus prædeceſſores vſque hactenus non ſine periculis defudârunt: nunc decretali commonitione cum Apoſtolicis Pontificibus conſulentes, nunc ſynodali definitione, quæ veritatis regula continebat, omnibus innoteſcentes: & terminos, quos trãſgredi nefas eſt, vſque ad animæ ipſius exitum conſtanter defendentes, non ſeducti blanditijs, non periculis territi, vt illiam in Euangelijs Domini noſtri ſententiam operibus demonſtratẽt, qua ſentẽtialiter præcepit, dicẽs: Qui me confeſſus fuerit coram hominibus, &c. & ſubſequenti pœna deterret, quia ſeueriter comminatur: Qui me negauerit, &c. Execratur enim vera confeſſio pietatis, iuxta diuerſitates temporum variari; ſicut nec ipſe veritatem variari admittit, de quo eſt ipſa vera confeſſio, qui dicit: Ego ſum, & non ſum mutatus.

Doctrine Apoſtolica, ſynceta & immaculata ab omnibus hæreſibus in Apoſtolica fede ſeruata eſt.

Sommorum pontificum conatus in conſeruanda tuendáque vera fide. Prouerb. 22.

Matth. 10.

Vera fides nõ mutatur ſecundum tempora. Mal. 3.

8. AVGVSTINVS epiſtola centeſima decimaoctaua ad Ianuarium, capite primo: Illa quæ non ſcripta, ſed tradita cuſtodimus, quæ quidem toto terrarum orbe obſeruantur, dantur intelligi vel ab ipſis Apoſtolis, vel plenarijs Concilijs, quorum eſt in Eccleſia ſalubertima authoritas, commendata atque ſtatuta retineri.

Concilioru Generalium ſalubertima authoritas.

9. IDEM libro primo contra Donatiſtas, capite decimooctauo: Illis temporibus, antequàm plenarij concilij ſententia, quid in hac re ſequendum eſſet, totius Eccleſiæ conſenſio confirmáſſet, viſum eſt Cypriano, &c.

Concilium plenarium totius Eccleſiæ conſenſio ab Auguſtino appellatur.

10. GREGORIVS libro primo, epiſtola vigeſimaquarta &c. vt ſuprà in hac eadem quæſtione 8. teſtimonio decimotertio & ſequenti.

11. VINCENTIVS Lirinenſis in libello ſuo aureo aduerſus prophanas omnium hæreſeõn nouationes: Sæpè magno ſtudio & ſumma attentione perquirens à quamplurimis ſanctitate & doctrina præſtantibus viris, quonam modo poſſim certa quadam, & quaſi generali ac regulari via, Catholicæ fidei veritatem, ab hæreticæ prauitatis falſitate diſcernere, eiuſmodi ſemper reſponſum ab omnibus ferè retuli: Quòd ſiue ego, ſiue quis alius vellet exurgentium hæreticorum fraudes deprehendere, laqueóſque vitare, & in fide ſanus atque integer permanere, duplici modo munire fidem ſuam, Domino adiuuante, deberet. Primò ſcilicet, diuinæ legis authoritate: tum deindè Eccleſiæ Catholicæ traditione. Hîc forſitan requirat aliquis: Cùm ſit perfectus Scripturarum canon, ſibíque ad omnia ſatis ſupérque ſufficiat, quid opus eſt, vt ei Eccleſiaſticæ intelligentiæ iungatur authoritas? Quia videlicet Scripturam ſacram, pro ipſa ſui altitudine, non vno eodémque ſenſu vniuerſi accipiunt, ſed eiuſdem eloquia aliter atque aliter, alius atque alius interpretatur: vt penè quot homines ſunt, tot illinc ſententiæ erui poſſe videantur. Aliter namque illam Nouatianus, aliter Photinus, aliter Sabellius, aliter Donatus exponit, aliter Arrius, Eunomius, Macedonius, aliter Apollinaris, Priſcillianus, aliter Iouinianus, Pelagius, Cæleſtius, aliter poſtremò Neſtorius. Atque idcircò multum neceſsè eſt propter tantos tam varij erroris anfractus, vt Propheticæ & Apoſtolicæ interpretationis linea ſecundùm Eccleſiaſtici & Catholici ſenſus normam dirigatur. In ipſa Catholica eccleſia magnoperè curandum eſt, vt id teneamus, quod ibique, quod ſemper, quod ab omnibus creditum eſt: &c. vt ſuprà in Symbolo quæſtione decima octaua, D. teſtimonio duodecimo. Ibidem poſt multa pergit Vincentius: Quæ cùm ita ſint, ille eſt verus & germanus Catholicus, qui veritatem Dei, qui Eccleſiam, qui Chriſti corpus diligit, qui diuinæ religioni, qui Catholicæ fidei nihil præponit, non hominis cuiuſpiam authoritatem, non amorem, non ingenium, non eloquentiam, non philoſophiam: ſed hæc cuncta deſpiciens, & in fide fixus, ſtabilis permanens, quicquid vniuerſaliter antiquitus Eccleſiam Catholicam tenuiſſe cognouerit, id ſolum ſibi tenendum, credendúmque decernit. Quicquid verò ab aliquo deinceps vno præter omnes, vel contra omnes ſanctos, nouum & inauditum ſubinduci ſenſerit, id non ad religionem, ſed ad tentationem potius intelligat pertinere. Et poſt quædam: Profanas, inquit, Paulus, vocum nouitates deuita. Quid eſt profanas? Quæ nihil habent ſacri, nihil religioſi, ab Eccleſiæ penetralibus, quæ eſt templum Dei, penitus extraneas. Profanas, inquit, vocum nouitates. Vocum id eſt, dogmatum, rerum, ſententiarum nouitates, quæ ſunt vetuſtati, quæ antiquitati contrariæ. Quæ ſi recipiantur, neceſſe eſt vt fides beatorum patrum, aut tota, aut certè magna ex parte violetur: Neceſsè eſt vt omnes omnium ætatum fideles, omnes ſancti, omnes

Optima ratio ab hæreſibus ſibi cauendi.

Cur ſolis ſcripturæ teſtimonijs omnia tranſigi nequeãt. Scripturarũ alia atque alia apud hæreticos, eáq; ſæpè contraria expoſitio.

Tenendum quod vbiq;, quod ſemper & ab omnibus creditum eſt.

Verus & germanus catholicus quis eſt.

2. Tim. 6.

Profanę nouitates nouáque in fide dogmata

A ſciſcipiantur, quæ & quanta incommoda ſequantur.

caſti, continentes, virgines, omnes clerici, leuitæ & ſacerdotes, tanta confeſſorum millia, tãti martyrum exercitus, tanta vrbium, tanta populorum celebritas & multitudo, tot inſulæ, prouinciæ, reges, gentes, regna, nationes, totus poſtremò iam penè terrarum orbis per catholicam fidem Chriſto capiti incorporatus, tanto ſeculorum tractu ignorâſſe, errâſſe, blaſphemâſſe, neſciſſe quid crederet, pronuncietur. Profanas, inquit, vocum nouitates deuita, quas recipere atque ſectari, nunquàm catholicorum, ſemper verò hæreticorum fuit. Et reuerà, quæ vnquàm hæreſis, niſi ſub certo nomine, certo loco, certo tempore ebulliuit? Quis vnquàm hæreſes inſtituit, niſi qui ſe priùs ab Eccleſiæ Catholicæ vniuerſitatis & antiquitatis conſenſione diſcreuerit? Et poſt pauca: Hoc apud omnes ferè hæreſes quaſi ſolenne eſt ac legitimum, vt ſemper profanis nouitatibus gaudeant, antiquitatis ſcita faſtidiant, & per oppoſitiones falſi nominis ſcientiæ à fide naufragent. Contrà verò Catholicorum hoc ferè proprium, depoſita ſanctorum patrum & commiſſa ſeruare, damnare profanas nouitates, & ſicut dixit atque iterum prædixit Apoſtolus: Si quis annunciauerit, præterquã quod acceptum eſt, anathemare. Et aliquibus interpoſitis: Sed dicet aliquis: Si diuinis eloquijs, ſententijs, promiſſionibus, & diabolus, & diſcipuli eius vtuntur, quorum alij ſunt Pſeudoapoſtoli, alij Pſeudoprophetæ, & Pſeudomagiſtri, & omnes ex toto hæretici: quid facient Catholici homines, & matris Eccleſiæ filij? quonam modo in ſcripturis ſanctis veritatem à falſitate diſcernent? Hoc ſcilicet facere magnopere curabunt, quod in principio Commonitorii iſtius ſanctos & doctos viros tradidiſſe nobis ſcripſimus, vt diuinum canonem ſecundum vniuerſalis Eccleſiæ Traditiones, & iuxta Catholici dogmatis regulas interpretentur, in qua item Catholicæ Apoſtolicæque Eccleſiæ ſequantur neceſſè eſt vniuerſitatem, antiquitatem, conſenſionem. Et ſi quando pars contra vniuerſitatem, nouitas contra vetuſtatem, vnius vel paucorum errantium diſſenſio contra omnium, vel certè multò plurium catholicorum conſenſionem rebellauerit, præferant partis corruptioni, vniuerſitatis integritatem: in qua eadem vniuerſitate nouitatis profanitati, antiquitatis religionem: itémque in ipſa vetuſtate vnius, ſiue pauciſſimorum temeritati, primùm omnium generalia, ſi qua ſunt, vniuerſalis Concilii decreta præponant; tunc deindè, ſi id minus eſt, ſequantur quod proximum eſt, multorum atque magnorum conſentientes ſibi ſententias magiſtrorum: quibus, adiutante Domino, fideliter, ſobriè, ſolicitè obſeruatis, non magna difficultate noxios quoſque exurgentium hæreticorum deprehendemus errores. Hîc iam conſequens eſſe video, vt exemplis demonſtrem, quonam modo profanæ hæreticorum nouitates, prolatis, atque collatis veterum magiſtrorum concordantibus ſibimet ſententiis, & deprehendantur & condemnentur: quæ tamen antiqua ſanctorum patrum conſenſio, non in omnibus diuinæ legis quæſtiunculis, ſed ſolùm certè præcipuè in fidei regula, magno nobis ſtudio & intelligenda eſt, & ſequenda. Sed neque ſemper, neque omnes hæreſes hoc modo impugnandæ ſunt, ſed nouitiæ recentéſque tantummodò, cùm primum ſcilicet exoriuntur, antequàm infalſârint veteſtæ fidei regulas, ipſius temporis vetentur anguſtiis, ac priuſquàm manante latiùs veneno, maiorum volumina vitiare conentur. Cæterùm dilatatæ, & inueteratæ hæreſes, nequaquàm hac via aggrediendæ ſunt, eò quòd prolixo temporum tractu, longæ ijs furandæ veritatis patuerit occaſio. Atque ideò quaſcunque illas antiquiores vel ſchiſmatum, vel hæreſeôn profanitates, nullo modo nos oportet, niſi aut ſola, ſi opus eſt, ſcripturarum authoritate conuincere, aut certè iam antiquitus vniuerſalibus ſacerdotum catholicorum conciliis conuictas, damnatáſque vitare. Itaque cùm primùm mali cuiuſque erroris puteredo erumpere cœperit, & ad defenſionem ſui quædam ſacra legis verba furari, eáque fallaciter & fraudulenter exponere: ſtatim interpretando canoni maiorum ſententiæ congregãdę ſunt, quibus illud quodcunque exurget nouitium, ideóque profanũ, & abſque vlla ambage prodatur, & ſine vlla retractatione damnetur. Sed eorum duntaxat Patrum ſententiæ conferendæ ſunt, qui in fide & communione catholica ſanctè, ſapienter, conſtanter viuentes, docentes, & permanentes, vel mori in Chriſto fideliter, vel occidi pro Chriſto feliciter meruerunt. Quibus tamen hac lege credendum eſt, vt quicquid vel omnes, vel plures vno eodémque ſenſu, manifeſtè, frequenter, perſeueranter, velut quodam conſentiente ſibi magiſtrorum concilio, accipiendo, tenendo, tradendo firmauerint, id pro indubitato, certo ratóque habeatur: Quicquid verò, quãuis ille ſanctus & doctus, quanuis Epiſcopus, quanuis Confeſſor & martyr, præter omnes, aut etiam contra omnes ſenſerit, idinter proprias, & occultas, & priuatas opiniunculas à communis, & publicæ, ac generalis ſententiæ authoritate ſecretum ſit, nec cum ſummo æternæ ſalutis periculo, iuxta ſacrilegam hæreticorum, & ſchiſmaticorum conſuetudinem, vniuerſalis dogmatis antiqua veritate dimiſſa, vnius hominis nouitium ſectemur errorem. Quorum beatorum Patrum ſanctum catholicúmque cõſenſum, ne quis ſibi temerè contemnendum fortè arbitretur, ait in prima ad Corinthios Apoſtolus: Et quoſdam quidem poſuit Deus in eccleſia, primùm Apoſtolos, quorum ipſe vnus erat: ſecundò prophetas, qualem in Actibus Apoſtolorũ legimus Agabum: tertiò Doctores, qui Tractatores nunc appellantur, quos hic idem Apoſtolus etiam Prophetas interdum nuncupat, eò quòd per eos prophetarum myſteria populis aperiebantur. Hos ergò in Eccleſia Dei diuinitus per tempora & loca diſpenſatos, quiſquis in ſenſu catholici dogmatis vnum aliquid in Chriſto ſentientes contempſerit, non hominem contemnit, ſed Deum: à quorum veridica vnitate ne quis diſcreper, impenſius obteſtatur idem Apoſtolus, dicens: Obſecro autem vos fratres, vt id ipſum dicatis omnes, & non ſint in vobis ſchiſmata: ſitis autem perfecti in eodem ſenſu, & in eadem ſententia. Quòd ſi quis ab eorum ſententiæ communione defeciuerit, audiat illud eiuſdem Apoſtoli: Non eſt Deus diſſenſionis, ſed pacis.

IBIDEM: Diximus in ſuperioribus hanc fuiſſe

Hæreticorũ proprium, nouitates profanas ſectari.

Catholicorum proprium eſt, damnare nouitates & depoſita ſeruare.

Matth. 4.

Scripturæ quemadmodum interpretãdæ.

Nouitas hæreſium condemnata ex teſtimonijs

antiquorum Patrum.

Antiquæ hæreſes quomodo inſtituendæ confutandæ.

Conſenſus Patrum.

Concilii vniuerſalis decreta: ac deinde Patrum conſentientes ſententiæ ſequendæ.

Contemptus patrum in fide conſenſum, Deum contemnit.

1. Cor. 1.

2. Cor. 14.

Summaria repetitio eorum quæ dicta sunt.

fuisse semper, & esse hodiéq; catholicorũ consuetudinem, vt fidem veram duobus his modis approbent: Primùm diuini canonis authoritate, deinde Ecclesiæ Catholicæ traditione: non quia canon solus non sibi ad vniuersa sufficiat, sed quia verba diuina, pro suo plerique arbitratu interpretantes, varias opiniones erroréque concipiant. Atque ideò necesse sit, vt ad vnam Ecclesiastici sensus regulã scripturæ cælestis intelligentia dirigatur, in his duntaxat præcipuè quæstionibus, quibus totius catholici dogmatis fundamenta nituntur. Item diximus in ipsa rursus Ecclesia, vniuersitatis pariter, & antiquitatis consensionem spectari oportere, ne aut ab vnitatis integritate in partem schismatis abrumpamur, aut è vetustatis religione in hæresẽon nouitates præcipitemur. Item diximus, in ipsa Ecclesiæ vetustate duo quædam vehementer studioséque obseruãda, quibus penitus inhærere deberent, quicunque hæretici esse nolint. Primùm, si quid esset antiquitus ab omnibus Ecclesiæ catholicæ sacerdotibus vniuersalis concilij authoritate decretum. Deinde, si qua noua exurgeret quæstio, vbi id minimè reperiretur, recurrendum ad sanctorum patrum sententias, eorum duntaxat, qui suis quique temporibus & locis in vnitate communionis, & fidei permanentes, magistri probabiles extitissent. Et quicquid vno sensu atque consensu tenuisse inuenirẽtur, id Ecclesiæ verum & catholicum absque vllo scrupulo iudicaretur. Et in fine: Necesse est profectò omnibus deinceps catholicis, qui sese Ecclesiæ matris legitimos filios probare studeant, vt sanctæ sanctorum patrum fidei inhæreant, adglutinentur, immoriantur: profanas verò profanorum nouitates detestentur, horrescant, insectentur, persequantur.

Fidei sanctorum Patrum inhærendum.

12. AVGVSTINVS libro primo contra Iulianum Pelagianum, capite tertio, adducturus testimonia sanctorum Patrum de originali peccato; sic ait: Sed tu qui tam crebrò nobis Manichæorum nomen opponis, quos & quales viros & quantos fidei catholicæ defensores, tam execrabili criminatione appetere audeas, si euigilas, inuenies. Non quidem omnium de hac re sententias, nec omnes eorũ, quos cõmemorabo, me cõgregaturum esse polliceor, quia nimis longum est, & necesse esse non arbitror: sed ponam pauca paucorũ, quibus tamen nostri contradictores cogantur erubescere & cedere, si vllus in eis vel Dei timor, vel hominum pudor tantum malum peruicaciæ superauerit. Et capite sexto: Absit vt Constantinopolitanus Ioannes de baptismate paruulorum, eorúmque à paterni chirographi liberatione per Christum, tot ac tantis coepiscopis suis, maximéque Romano Innocentio, Carthaginensi Cypriano, Cappadoci Basilio, Gregorio Nazianzeno, Gallo Hilario, Mediolanensi resistat Ambrosio. Alia sunt in quibus inter se aliquando etiam doctissimi, atque optimi regulæ catholicæ defensores, salua fidei compage, non consonant, & alius, alio de vna re melius aliquid dicit & verius. Hoc autem, vndè nunc agimus, ad ipsa fidei pertinet fundamenta.

Augustinus oppugnat Pelagianos sanctorum Patrum sententijs.

Sancti Patres in quibus rebus aliquando dissentiant.

13. IDEM aduersus eundem libro secundo, capite nono: Hoc, inquit, probauimus catholicorum authoritate sanctorum, qui & hoc asserunt, quod de originali peccato dicimus, & illa quinque esse vera omnia confitentur. Ac per hoc non est consequens, vt hoc falsum sit, quia vera sunt illa. Tales quippe ac tanti viri, secundùm catholicam fidem, quæ antiquitus toto orbe diffunditur, & hoc, & illa vera esse confirmant; vt veltra fragilis, & quasi argutula nouitas, sola authoritate conteratur illorum, præterquàm quòd ea dicunt; vt se per eos loqui veritas ipsa testetur. Et capite decimo. At ego vbicunque sis, vbicunque legere ista porueris, te ante istos iudices intus in tuo corde constitue; quos non amicos meos & inimicos tuos, aliqua in meam partẽ gratia propendentes, aliquo abs te merito tuæ offensionis auersos, & ob hoc tibi aduersos, in hac nostra disceptatione constitui cognitores: Nec eos qui nunquàm fuerunt, aut non sunt, aut quorũ sententiæ, de hoc quod inter nos disputatur, incertæ sunt, inani cogitatione confinxi; sed sãctos, & in sancta Ecclesia illustres Antistites Dei, non Platonicis & Aristotelicis & Zenonicis, aliisq; huiusce modi, vel Græcis, vel Latinis, quanquàm & istis aliquos eorum, verùm omnes sacris literis eruditos, nominatim, sicut oportebat, expressi: eorúmq; sententias, quantum sufficere videbatur, sine vlla editas ambiguitate digessi, vt in eis timeas non ipsos; sed illum qui sibi eos vtilia vasa formauit, & sancta templa construxit, qui tunc de ista causa iudicauerũt quando eos nemo potest dicere, perperàm cuiquam vel aduersari, vel fauere potuisse. Nondum enim extiteratis, cõtra quos susciperemus de hac quæstione conflictum. Nondum eratis, qui diceretis, quod in libris tuis ponis, quia de vobis multitudini mentiti fuerimus, & quòd Cælestianorum vel Pelagianorum nomine homines terreamus, & quòd errore ab omnibus extorqueamus assensum. Certè ipse dixisti, quod omnes iudices ab odio, amicitia, inimicitia, ira vacuos esse deceat: pauci tales potuerunt inueniri. Sed Ambrosium, aliósque collegas eius, quos cum illo commemorauí, tales fuisse credendum est. Verùm & si tales non fuerunt in his causis, quas ad se delatas, & inter partes cognitas, cùm hic viuerent, suo iudicio finiérunt; ad hanc tamen causam tales erant, quando de illa sententias protulerunt, nullas nobiscum vel vobiscum amicitias attenderũt, vel inimicitias exercuerunt: neque nobis neque vobis irati sunt, neque nos neque vos miserati sunt. Quod inuenerũt in Ecclesia tenuerunt; quod didicerunt, docuerunt: quod à patribus acceperunt, hoc filijs tradiderunt. Nondùm vobiscum apud illos iudices aliquid agebamus, & apud eos acta est causa nostra. Nec nos, nec vos eis noti fueramus: & eorum pro nobis latas contra vos sententias recitamus; nondùm vobiscum certabamus, & eis pronunciantibus vicimus. Et paulò pòst: Et addis, ad aliquid inueniendum, multitudinem nihil prodesse cæcorum: Etiam istos cæcos dicere audebis? Et vsque adeò permiscuit imis summa longus dies, vsque adeò tenebræ lux, & lux tenebræ esse dicuntur, vt videant Pelagius, Cælestius, Iulianus; & cæci sint Hilarius, Gregorius, Ambrosius? sed qualiscunque homo sis, tamen quia homo es, videre mihi videor verecundiam tuam, si tamen non in te spes est omnis emortua sanitatis; & quodammodò audio vocem tuam. Respondes, Absit vt audeam

Argutula nouitas hæreticorum, Sanctorum Patrum authoritate conteritur.

Antiqui Patres sunt integri & incorrupti iudices in dirimendis controuersijs postea exortis.

Patres docuerunt quod in Ecclesia inuenerunt, & à maioribus acceperunt.

Hodiè benè audent quidam.

cæcos iſtos viros, vel cogitare, vel dicere. Et ſub finem: Talibus poſt Apoſtolos ſancta Eccleſia plantatoribus, rigatoribus, ædificatoribus, paſtoribus, nutritoribus creuit. Ideò profanas voces veſtræ nouitatis expiauit, &c. His igitur eloquijs, & tãta authoritate ſanctorum, profectò aut ſanaberis Dei miſericordia donante: quod quantum tibi optem, videt qui facit aut ſi, quod abominor, in eadem quæ tibi videtur ſapientia, & eſt magna ſtultitia, perduraueris: non tu iudices quæſiturus es, vbi cauſam tuam purges; ſed vbi tot ſanctos doctores egregios atque memorabiles catholicæ veritatis accuſes, Irenæum, Cyprianum, Reticiũ, Olympium, Hilarium, Gregorium, Ambroſium, Baſilium, Ioannem, Innocentium, Hieronymũ, cæteróſque ſocios ac participes eorum, inſuper & vniuerſam Chriſti Eccleſiam, cui diuinæ familiæ Dominica cibaria fideliter miniſtrantes, ingenti in Domino gloria claruerunt.

*Patres quos Auguſtinus citauerat aduerſus Pelagianos.

14. PACIANVS Barcilonenſis epiſcopus epiſtola prima ad Sympronianum Nouatianũ, de Catholico nomine: Quid? parua nobis de Apoſtolicis viris, parua de primis ſacerdotibus, parua de beatiſſimo Cypriano martyre, atque doctore currit authoritas? An volumus docere doctorem? an ſapientiores illos ſumus, & ſpiritu carnis inflamur aduerſus eum, quem æternum Dei teſtem nobis cruor, & clariſſima paſſionis corona produxit? Quid tot earum partium ſacerdotes, quos per totum orbem, cum eodem Cypriano, pax vna ſolidauit? Quid tot annoſi Epiſcopi, tot martyres, tot confeſſores? Agè, ſi illi vſurpando nomini huic (Catholicum intelligit) authores idonei non fuerunt; nos idonei erimus negando? & noſtram potiùs authoritatem patres ſequentur, & emendanda ſanctorum cedet antiquitas, & iam putreſcentia vitijs tempora, canos Apoſtolicæ antiquitatis eradent?

Vide quanti faciat Patrũ authoritatem. Coloſſ. 2.

STABILITAS DECRETORVM GENERALIS CONCILII.

15. ACTIONE tertia Concilij Chalcedonenſis, in Edicto ſiue legibus Valentiniani & Martiniani Imperatorum, quas quidem leges beatiſſimus Papa Leo in ſuis confirmauit epiſtolis: quibus interdicuntur prohibentúrque diſputationes de fide corã vulgo, & confirmantur Chalcedonẽſis Concilij decreta atque ſtatuta, hæc leguntur verba: Ceſſet iam profana contentio. Nam verè impius atque ſacrilegus eſt, qui poſt tot ſacerdotum ſententiam, opinioni ſuæ aliquid tractandum relinquit. Extremæ quippe dementiæ eſt, in medio & perſpicuo die commentitium lumen inquirere. Quiſquis enim poſt veritatem repertam, aliquid vlteriùs diſcutit, mendacium quærit. * Nemo itaque vel clericus, vel militaris, vel alterius cuiuslibet conditionis, de fide Chriſtiana publicè turbis adunatis & audientibus, tractare conetur in poſterum, ex hoc tumultus & perfidiæ occaſionem requirens. Nam iniuriam facit iudicio religioſiſſimæ Synodi, ſi quis ſemel iudicata, ac rectè diſpoſita, reuoluere, & publicè diſputare contendit; cùm ea quæ nunc de Chriſtiana fide ſtatuta ſunt, iuxta Apoſtolicas expoſitiones, & ſtatuta ſanctorum patrum trecentorum decem & octo, & centum quinquaginta definita eſſe noſcũtur. Nam in contemptores huius legis pœna non deerit, quia non ſolùm contra fidem bene compoſitam veniunt, ſed etiam Iudæis & paganis, ex huiuſcemodi certamine, prophanant veneranda myſteria. Igitur ſi clericus, qui publicè tractare de religione auſus fuerit, à cõſortio clericorum remouebitur: ſi verò militia prædictus ſit, cingulo ſpoliabitur. Cæteri etiam huius criminis rei, de hac ſanctiſſima vrbe pellentur, pro vigore iudiciario, etiã competẽtibus ſupplicijs ſubiugandi. Conſtat enim, hinc hæreticæ inſaniæ exordia fomitémque pręberi, dum publicè quidam diſputant atque contendunt. Vniuerſi ergò, quæ à ſancta ſynodo Chalcedonẽſi ſtatuta ſunt, cuſtodire debebunt, nihil poſteà dubitaturi. Hoc itaque noſtræ commoniti Serenitatis edicto, abſtinete à prophanis vocibus, & vlteriùs definite de diuinis diſputare, quod nefas eſt: Quia nõ ſolùm diuino iudicio peccatũ hoc (prout credimus) punietur, verũ etiam legum & iudicium authoritate coërcebitur.

Qui ſemel in Concilio generali definita, in definita, in dubium vocãtaut retractant, impij & ſacrilegi ſunt.

* L. Nemo. C. de ſumma Trin. & fide Cath.

16. GELASIVS Pontifex in epiſtola ad Epiſcopos Dardaniæ: Qua propter ſtultitiam reſpuẽtes inaniũ querelarũ, percurrere vos oportet ab ipſis beatis Apoſtolis, & cõſiderare prudenter; quoniam patres noſtri catholici, doctíque pontifices in vnaquaque hæreſi quolibet tempore ſuſcitata, quicquid pro fide, pro veritate, pro communione catholica atque Apoſtolica ſecundùm ſcripturarum tramitem, prędicationémque maiorum, facta ſemel congregatione ſanxerunt, inconuulſum voluerint deinceps firmúmq; cõſtare, nec in eadem cauſa denuò quæ præfixa fuerant retractari qualibet recenti præſumptione permiſerint, ſapientiſſime præuidentes, quoniam ſi decreta ſalubriter cuiquam liceret iterare, nullũ contra ſingulos quoſque prorſus errores ſtabile perſiſteret eccleſiæ conſtitutum, ac ſemper iiſdem furoribus recidiuis omnis integra definitio turbaretur. Nam ſi limitibus etiã præfixis poſitarum ſemel ſynodalium regularum, non ceſſant eliſæ peſtes, reſumptis certaminibus contra fundamentum ſeſe veritatis attollere, & ſimplicia quæque corda percutere; quid faceret, ſi ſubindè fas eſſet perfidis in ire Conciliũ, cùm quamlibet illa manifeſta ſit veritas, nunquàm deſit quod pernicioſa depromat & falſitas, tametſi ratione, vel authoritate deficiens, ſola tamen contentione non cedens: Quæ maiores noſtri diuina inſpiratione cernentes neceſſariè præcauerunt, vt * contra vnamquamque hæreſim coacta ſynodus pro fide, communione, & veritate Catholica atque Apoſtolica promulgâſſet, non ſinerent poſt hæc nouis retractationibus mutilari, ne prauis occaſio præberetur, quæ medicinaliter fuerãt ſtatuta pulſandi: ſed authore cuiuſlibet inſaniæ, ac pariter errore damnato ſufficere iudicârunt, vt quiſque aliquando huius erroris communicator exiſteret, principali ſententiæ damnationis eius eſſet obſtrictus; quoniam manifeſtè quilibet vel profeſſione ſua, vel communione poſſet agnoſci.

* for. quod

In Roman eſt epiſt. 11.

Semel definita in Eccleſia, non reuocanda in dubium, aut retractanda.

17. LEO Magnus in epiſtola quadrageſimatertia ad Martianum Auguſtum: Obteſtor & obſecro clementiã veſtrã; vt in præſenti ſynodo fidem, quam beati patres noſtri ab Apoſtolis ſibi traditã prædicârunt, nõ patiamini, quaſi

In Rom. 45. Semel in concilio definita, non in dubium reuocanda.

ſi dubiã retractari: & quæ olim maiorum ſunt authoritate damnata, rediuiuis non permittatis conatibus excitari. Illúdque potius iubeatis, vt antiquæ Nicenæ ſynodi conſtitura, remota hæreticorum interpretatione permaneant.

In Rom. 51. Retractatio non admittenda in negocijs fidei ſemel definitis ab Eccleſia.

18. IDEM in epiſtola quinquageſima ad eundem: Compreſſa vel remota inquietudine ac prauitate paucorum, facilè firmabitur probanda concordia; ſi in eam fidem, quam Euangelicis & Apoſtolicis prædicationibus declaratam, per antiquos patres noſtros accepimus & tenemus, omnium corda concurrant, nulla penitus diſputatione cuiuſquam retractationis admiſſa, ne per vanam, fallacémque verſutiam aut infirma videantur, aut dubia, quæ in ipſo angulari lapide Chriſto fundata ſunt, & ſine fine manſura.

19. ET in epiſtola ſeptuageſimaoctaua ad Leonem Auguſtum: De rebus & apud Niceam, & apud Chalcedonam (ſicut Deo placuit definitis, nullum audemus inire tractatum: tanquam dubia vel infirma ſint, quæ tanta per Spiritum ſanctum fixit authoritas.

In Rom. 84. Conciliorũ generalium de fide decreta, non vocãda ſunt in dubium.

XII.

Quorſum verò ſpectat diuina iſthæc ordinatio, vt Paſtores & Doctores in Eccleſia conſeruentur?

A NON parùm vtilis ac ſalutaris eſt nobis diuina hæc ordinatio, qua poteſtas & hierarchia Eccleſiaſtica Politicos magiſtratus omnes longè[a] antecellit. Eſt enim poteſtas hæc ſpiritualis, qua Chriſtianus populus ad ſpiritualia æternáque bona conſequenda maximè promouetur.

a Chryſ. lib. 3. de ſacerdot. Idem hom. 4. & 5. de verbis Iſaiæ. Ignatius ad Smyrnenſes. Amb. in exhortat. ad virgines, & li. de dignit. ſacerd. cap. 2.

B Prodeſt in primis, vt Pauli verbis[b] vtamur, *ad conſummationem ſanctorum*, hoc eſt, vt qui illa poteſtate funguntur, exhibeant[c] omnem hominem perfectum in Chriſto, ſicut idem Paulus alibi loquitur, ſuóque ſtudio fideles ad ſanctitatis, in quam vocati ſunt,[d] perfectionem adducant.

b Epheſ. 4. b. c.

c Coloſſ. 1. d.

d 1. Theſſ. 4. b. 2. Tim. 3. d. 2. Cor. 13. d.

C Prodeſt etiam *in opus miniſterij*, vt qui ſunt & dicuntur præcipui Eccleſiæ, habeant quod[e] vigilent ac curent ſemper pro concrediti ſibi ſummi muneris ratione.

e Actor. 20. f. Heb. 13. c. Cypria. epiſt. 66. ad Furnenſes.

D Prodeſt præterea[*] *in ædificationem corporis Chriſti*, vt nôrint hi ſpirituales & ſapientes[f] architecti, circa[g] corpus Chriſti myſticum, quod ſingularem in ædificando contentionem requirit, continenter ſibi eſſe verſandum, vt iam veræ fidei fundamenta iaciant ac confirment, iam reliqua, fidelibus ad perfectam iuſtitiam neceſſaria,[h] ſuperſtruant.

* Epheſ. 4. e.
f 1. Cor. 3. b.
g Epheſ. 1. d. Coloſſ. 1. c. d. Epheſ. 2. d.
h 1. Cor. 3 c.

E Prodeſt demùm, *vt*[i] *non ſimus paruuli fluctuantes, ac circunferamur omni vento doctrinæ in nequitia hominum.* Hoc eſt, propter imbecilliores, qui ſemper in Eccleſia ſunt plurimi, neceſſarium eſt munus antiſtitum eccleſiaſticorum, præſertim hæreſum ventis, ac perſecutionum[k] procellis in Eccleſiæ domum irrumpentibus. Tum enim opus eſt præſenti eorum præſidio, qui pro authoritate velint & poſſint[l] arcere lupos, oues defendere, zizania extirpare, & ſana confirmare dogmata, ne ſimplices alioquin fallacium, ac[m] perditorum hominum verbis, ſcriptis, & exemplis à via veritatis regia ſeducantur; quin potiùs, vt omnes veritatem non modò cognoſcentes, ſed etiam facientes, in illo qui caput eſt Chriſtus, grandeſcant atque proficiant, vt idem Paulus[n] adiunxit.

i Epheſ. 4. d. 1. Cor. 11. d. Rom. 15. a. Actor. 14. d. 1. Theſſ. 3. a. 4. a. Ezech. 34. a.

k Matth. 7. d.

l Actor. 20. f. Ezech. 33. b. 2. Tim. 2. d. 4. a. Tit. 1. c.

m 2. Pet. 2 a 3. a. Ro. 16. c. Iudæ. d. a. b. c. Matth. 7. c.

n Epheſ. 4.

TESTIMONIA.

1. A CHRYSOSTOMVS libro tertio de ſacerdotio, poſtquàm de tremendo Miſſæ ſacrificio locutus eſſet, ita ſubiũgit: Nam ſi quis cõſideret quantum id ſit myſterium, vt is ſcilicet, qui homo ipſe ſit, carne ac ſanguine etiamnum conſtans, iiſque inuolutus, beatæ atque immortali naturæ illi fieri propior queat: tum probè intelliget, quanto ſacerdotes honore, quanta dignitate Spiritus ſancti gratia dignata fuerit. Operantibus enim illis, tum ſacra hæc quæ dico initiantur, perficiúnturque: tum etiam alia his nihilo inferiora, quæ ipſa ad dignitatis, ſalutiſque noſtræ rationem ſpectant. Etenim qui terram incolunt, atque in ea ver-

Sacerdotum quanta dignitas.

ſantur, ijs commiſſum eſt, vt ea quæ in cælis ſunt, diſpenſent: ijs datum eſt vt poteſtatem habeant. quam Deus optimus, neque angelis, neque Archangelis, datam eſſe voluit: Neque enim ad illos dictum eſt: Quæcunque alligaueris in terra, erunt alligata & in cælo: & quæcunque ſolueris in terra, erunt ſoluta & in cælo. Habent quidem & terreſtres principes vinculi poteſtatem, verùm corporum ſolum. Id autem quod dico ſacerdotum vinculum, ipſam etiam animam contingit, atque ad cælos vſque peruadit: vſque adeò, vt quæcunque infernè ſacerdotes confecerint, illa eadem Deus ſupernè rata habeat, ac ſeruorũ ſententiã Dominus cõfirmet. Etenim quidnã hoc aliud eſſe dicas, niſi omnẽ rerum cæleſtiũ poteſtatẽ illis à Deo cõceſſam? Quorũcunque enim, ait, peccata retineritis, retenta ſunt. Quænam obſecro, poteſtas hac vna maior eſſe queat? Pater omnifariam Filio poteſtatem dedit; cæterùm video ipſam eandem omnifariam poteſtatem à Deo Filio illis traditam.

Matth. 16. & 18 Excedit poteſtas eorũ poteſtatem principum.

Ioan. 20.

2. IDEM homilia quarta de verbis Iſaiæ, Vidi Dominum: Ozias cùm eſſet rex cinctus diademati, quoniam erat iuſtus, elatus eſt animo, maiore ſpiritu concepto, quàm pro dignitate, ingreſſus eſt templum. Et quid dicit Iaias? Ingreſſus eſt ſancta ſanctorum, aitque, Volo adolere incenſum. Rex cùm eſſet, ſacerdotij principatum vſurpat. Volo, inquit, adolere incenſum, quia iuſtus ſum. Sed mane intra tuos terminos; alij ſunt termini regni, alij termini ſacerdotij; hoc regnum illo maius eſt. Neque enim ex his quæ videntur, hîc declaratur Rex, neque è gemmis illi affixis, neque ex auro quo amictus eſt, debet æſtimari rex. Ille quidem ea quæ ſunt in terris ſortitus erat adminiſtranda: cæterùm ſacerdotij ius è ſupernis deſcendit: Quæcunque ligaueritis ſuper terram, erunt ligata & in cælo. Regi ea quæ hîc ſunt, commiſſa ſunt, mihi cæleſtia: mihi cùm dico, ſacerdotem intelligo. Itaque cùm videris ſacerdotem indignum, ne traducas ſacerdotium. Non enim oportet damnare res, ſed eum qui re bona malè vtitur. Quandoquidem & Iudas proditor fuit, verùm non ob id accuſatur ordo Apoſtolicus, ſed illius animus: nec crimen eſt ſacerdotij, ſed malum animi. Et tu igitur ne ſacerdotium vituperes, ſed ſacerdotem malère bona vtentem. Regi corpora commiſſa ſunt, Sacerdoti animæ. Rex maculas corporum remittit, ſacerdos autem maculas peccatorum. Ille cogit, hic exhortatur. Ille neceſſitate, hic conſilio. Ille habet arma ſenſibilia, hic arma ſpiritualia. Ille bellum gerit cum barbaris, mihi bellum eſt aduerſus dæmones. Maior hic principatus: propterea rex caput ſubmittit manui ſacerdotis: & vbique in veteri ſcriptura, ſacerdotes inungebant reges.

2. Paral. 26.

Sacerdotij dignitas regia dignitate præſtat.

Matth. 18.

Propterea malos non eſt traducendũ ſacerdotiũ.

2. Reg. 10. & 16.

5. IDEM homilia quinta de iiſdem verbis Iſaiæ: Sacerdotium principatus eſt, ipſo etiam regno venerabilius ac maius. Ne mihi narres purpuram, neque diadema, neque veſtes aureas: vmbræ ſunt iſthæc omnia, vermiſque floſculis leuiora. Omnis enim, inquit, gloria flos graminis, etiamſi ipſam gloriam regalem dixeris. Ne, inquam, mihi narres iſta: ſed ſi vis videre diſcrimen, quantum abſit rex à ſacerdote, expende modum poteſtatis vtrique traditæ, videbis ſacerdotem multò ſublimiùs regè ſedentem. Quanquàm enim nobis admirandus videtur thronus regius ob gemmas affixas, & aurum quo cinctus eſt: tamen rerum terrenarum adminiſtrationem ſortitus eſt, nec vltra poteſtatem hanc præterea quicquam habet authoritatis. Verùm ſacerdoti thronus in cælis collocatus eſt, & de cæleſtibus negocijs pronunciandi habet authoritatem. Quis hæc dicit? Ipſe cælorum rex Quæcũque ligaueritis ſuper terram, erunt ligata & in cælis: & quæcũque ſolueritis ſuper terram, erunt ſoluta & in cælis. Quid cum honore conferri poſſit? A terra iudicandi principalem authoritatem ſumit cælum. Nam iudex ſedet in terra, Dominus ſequitur ſeruum: & quicquid hic in inferioribus iudicârit, hoc ille in ſupernis comprobat. Itaque medius ſtat ſacerdos inter Deũ & naturam humanam, illinc venientia beneficia ad nos deferens, & noſtras petitiones illuc perferens; Dominum iratum reconcilians vtrique naturæ, nos qui offendimus eripiens ex illius manibus. Eóque Deus ipſum regale caput ſacerdotis manibus ſubiecit, nos erudiens, quòd hic princeps eſt illo maior. Siquidem id quod minus eſt, benedictionem accipit ab eo quod præſtantius eſt.

Matth. 18.

He. 7.

4. IGNATIVS in epiſtola ad Smyrnenſes: Honorate Deum, vt authorem omnium & Dominum, Epiſcopum autem tanquàm principem ſacerdotum, imaginem Dei ferentem, principatum quidem ſecundùm Deum, ſacerdotium verò ſecundum Chriſtum, & poſt hunc honorare etiam oportet Regem. Nemo enim potior eſt Deo, neque ſimilis ei, neque Epiſcopo honorabilior in Eccleſia, ſacerdotium Deo gerenti pro mundi ſalute: neque regi quis ſimilis eſt in exercitu, pacem & beneuolentiam omnibus principibus cogitanti. Qui enim honorat Epiſcopum, honorabitur à Deo: & qui inhonorauerit eum, à Deo inhonorabitur. Si enim quis contra regem inſurgens, damnatione dignus eſt, quomodò vltionem euadere poterit, qui præter Epiſcopum aliquid egerit? Sacerdotium enim ſumma eſt omnium honorum, qui in hominibus conſiſtunt: quod ſi quis inhonorauerit, Deum inhonorat, & Dominũ Ieſum Chriſtũ primogenitum totius creaturæ, & ſolũ natura principẽ ſacerdotẽ Dei. Omnia benè vobis ordinate, quæ mandata ſunt in Chriſto: Laici Diaconis ſubditi ſint, Diaconi Presbyteris, Presbyteri Epiſcopo, Epiſcopus Chriſto, ſicut ipſe Patri.

Nullus Epiſcopo honorabilior in Eccleſia.

Coloſſ. 1.

5. AMBROSIVS in exhortatione ad virgines: Habemus nos ſacerdotes noſtram nobilitatem, præfecturis & conſulatibus præferendam: habemus, inquam, fidei dignitates, quæ perire non nôrunt.

6. IDEM in libro de ſacerdotali dignitate, capite ſecundo: Honor & ſublimitas Epiſcopalis nullis poterit comparationibus adæquari. Si regum fulgori compares, & principum diademati, longè erit inferius, quam ſi plumbi metallum, ad auri fulgorem compares: quippe cùm videas Regum colla & Principum ſubmitti genibus ſacerdotum, & exoſculatis eorum dextris, orationibus eorum credent ſe communiri. Quid iam de plebeia dixerim multitudine, cui non ſolùm præferri à Domino meruit, ſed vt eam quoque iure tueatur patrio, præceptis imperatum eſt Euangelicis?

Epiſcopalis dignitas & ſublimitas comparationibus nullis adæquatur.

Iſa. 40. 1. Pet. 1 Sacerdotium maior, quã regum poteſtas.

Sic

Sic certè à Domino ad beatum Petrum dicitur: Petre, amas me? Et ille: Tu scis Domine quia amote. Et cùm tertiò fuisset interrogatus, & trina responsione fuisset subsequutus, repetitum est à Domino tertiò, Pasce oues meas. quas oues, & quem gregẽ, non solùm tunc beatus suscepit Petrus, sed & nobiscum eas susoepit, & cum illo eas nos suscepimus omnes. Vndè regendæ sacerdotibus cùm traduntur, meritò rectoribus suis subdi dicuntur.

Ioan. 21.

1. B. AD Ephesios quarto: Et ipse dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios verò Euangelistas, alios autem pastores, & doctores ad consummationem sanctorum in opus ministerij, in ædificationem corporis Christ.: donec occurramus omnes in vnitatem fidei, & agnitionis filij Dei, in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi: vt iam non simus paruuli fluctuantes, & circunferamur omni vento doctrinæ in nequitia hominum, in astutia ad circunuentionem erroris. Veritatem autem facientes in charitate, crescamus in illo per omnia, qui est caput Christus.

2. AD Colossenses primo: Docentes omnem hominem, in omni sapientia, vt exhibeamus omnem hominem perfectum in Christo Iesu: in quo & laboro, certando secundum operationem eius, quam operatur in me in virtute.

3. PRIORIS ad Thessalonicenses quarto: Non enim vocauit nos Deus in immunditiam, sed in sanctificationem.

4. POSTERIORIS ad Timotheum tertio. Vt perfectus sit homo Dei, ad omne opus bonum instructus.

5. POSTERIORIS ad Corinthios decimotertio: De cætero fratres, gaudete, perfecti estote, &c.

1. C ACTORVM vigesimo capite: Attendite vobis, & vniuerso gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit episcopos regere Ecclesiam Dei, quam acquisiuit sanguine suo.

2. AD Hæbræos decimotertio: Obedite præpositis vestris, & subiacete eis. Ipsi enim peruigilant quasi rationem pro animabus vestris reddituri, vt cum gaudio hoc faciant, & non gementes.

Lib. 1. cap. 9. Sacerdotum officium, est sacrificijs & orationibus vacare.

3. CYPRIANVS epistola sexagesima sexta ad Furnenses: Singuli diuino sacerdotio honorati, & in clerico ministerio constituti, non nisi altari & sacrificijs deseruire, & precibus atque orationibus vacare debẽt. Scriptum est enim: Nemo militans Deo, obligat se molestijs secularibus, vt possit placere ei, cui se probauit. Quod cùm de omnibus dictum sit, quãto magis molestijs, & laqueis secularibus obligari non debent, qui Diuinis rebus & spiritualibus occupati, ab Ecclesia recedere, & ad terrenos & seculares actus vacare nõ possunt? Cuius ordinationis & religionis formam Leuitæ priùs in lege tenuerunt, vt cùm terram diuiderent, & possessiones partirentur vndecim tribus, Leuitica tribus, quæ templo, & altari, & ministerijs diuinis vacabat, nihil de illa diuisionis portione perciperet, sed alijs terram colentibus, illa tantùm Deum coleret, & ad victum atque alimentum suum ab vndecim tribubus de fructibus qui nascebantur, decimas perciperet. Quod totum fiebat de authoritate & dispositione diuina, vt qui operationibus diuinis insistebant, in nulla re auocarentur, nec cogitare, aut agere secularia cogerentur. Quæ nunc ratio & forma in clero tenetur, vt qui in Ecclesia Domini ordinatione clerica promouentur, in nullo ab administratione diuina auocentur, ne molestijs & negotijs secularibus alligentur, sed in honore sportulantium fratrum, tanquàm decimas ex fructibus accipientes, ab altari & sacrificijs non recedant, & die & nocte cælestibus rebus & spiritualibus seruiant.

2. Tim. 2.

Num. 18.

1. D AD Ephesios quarto, vt suprà hac quæstione, B testimo. 10 primo.

2. PRIORIS ad Corinthios tertio: Dei enim sumus adiutores: Dei agricultura estis, Dei ædificatio estis. Secundùm gratiam Dei, quæ data est mihi, vt sapiens architectus fundamentum posui: alius autem superædificat, &c.

3. AD Ephesios primo: Ipsum dedit caput supra omnem Ecclesiam, quæ est corpus ipsius, & plenitudo eius, qui omnia in omnibus adimpletur.

4. AD Colossenses primo: Et ipse est caput corporis Ecclesiæ, &c. Adimpleo ea, quæ desunt passionum Christi, in carne mea pro corpore eius, quod est Ecclesia: cuius factus sum ego minister secundùm dispensationẽ Dei, quæ data est mihi in vos, vt impleam verbum Dei.

5. AD Ephesios secundo: Estis ciues sanctorum, & Domestici Dei: superædificati super fundamentum Apostolorum, & Prophetarum, ipso summo angulari lapide Christo Iesu: in quo omnis ædificatio constructa crescit in templum sanctum in Domino.

6. PRIORIS ad Corinthios tertio: Si quis autem superædificat super fundamentum hoc, aurum, argentum, lapides pretiosos, ligna, fœnum, stipulam, vniuscuiusque opus manifestum erit &c.

1. E AD Ephesios quarto, vt suprà B testimo, primo.

2. PRIORIS ad Corinthios decimoquarto: Fratres nolite pueri effici sensibus, sed malitia paruuli estote: sensibus autem perfecti estote.

3. AD Romanos decimoquinto: Debemus autem nos firmiores imbecillitates infirmorum sustinere, & non nobis placere. Vnusquisque vestrum proximo suo placeat in bonum, ad ædificationem.

4. ACTORVM decimoquarto: Cúmque euangelizâsset (*Paulus & Barnabas*) ciuitati illi, (*Derbæ*) & docuissent multos, reuersi sunt Lystram, & Iconiam, & Antiochiam, confirmantes animas discipulorum, exhortantésque vt permanerent in fide, &c.

5. PRIORIS ad Thessalonicenses tertio: Misimus Timotheum fratrem nostrum, & ministrum Dei in Euangelio Christi ad confirmandos vos, & exhortandos pro fide vestra: vt nemo moueatur in tribulationibus istis.

6. ET capite quarto: De cætero ergò, fratres, rogamus vos & obsecramus in Domino Iesu, vt quemadmodum accepistis à nobis quomodo oporteat vos ambulare, & placere Deo, sic & ambuletis vt abũdetis magis. Scitis enim quę præcepta dederim vobis per Dominũ Iesum.

7. EZECHIELIS trigesimoquarto: Hæc dicit Dominus Deus: Væ pastoribus Israël, qui pascebant semetipsos: nónne greges à pastoribus pascuntur? Lac comedebatis, & lanis ope-

riebamini, & quod craſſum erat occidebatis: gregem autem meum non paſcebatis. Quod infirmũ fuit, non conſolidâſtis, & quod ægrotum non ſanâſtis, quod confractum eſt non alligâſtis, & quod abiectum eſt non reduxiſtis. & quod perierat non quæſiſtis: ſed cum auſteritate imperabatis eis, & cum potentia. Et diſperſæ ſunt oues meæ, eò quòd non eſſet paſtor: & factæ ſunt in deuorationem omnium beſtiarum agri, & diſperſæ ſunt.

8. MATTHÆI ſeptimo: Omnis qui audit verba mea hæc, & facit ea, aſſimilabitur viro ſapienti, qui ædificauit domum ſuam ſupra petram, & deſcẽdit pluuia, & venerunt flumina, & flauerunt venti, & irruerunt in domum illam, & non cecidit: fundata enim erat ſuper petram. Et omnis, qui audit verba mea hæc, & non facit ea, ſimilis erit viro ſtulto, qui ædificauit domum ſuam ſuper arenam: & deſcendit pluuia, & venerunt flumina, & flauerunt venti, & irruerunt in domum illam, & cecidit, & fuit ruina illius magna.

9. ACTORVM vigeſimo: Attendite vobis, & vniuerſo gregi &c. Ego ſcio quoniam intrabunt poſt diſceſſionem meam lupi rapaces in vos, non parcentes gregi. Et ex vobiſipſis exurgent viri loquentes peruerſa, vt abducant diſcipulos poſt ſe. Propter quod vigilate, &c.

10. EZECHIELIS trigeſimotertio: Quod ſi ſpeculator viderit gladium venientem, & non inſonuerit buccina: & populus ſe non cuſtodierit, veniatque gladius, & tulerit de eis animam, ille quidem in iniquitate ſua captus eſt, ſanguiné autem eius de manu ſpeculatoris requiram. Et tu fili hominis, ſpeculatorem dedi te domui Iſraël: audiens ergo ex ore meo ſermonẽ, annunciabis eis ex me. Si me dicente ad impium: Impie, morte morieris: non fueris locutus vt ſe cuſtodiat impius à via ſua: ipſe impius in iniquitate ſua morietur, ſanguinem autem eius de manu tua requiram. Si autem annunciante te ad impium vt à vijs ſuis conuertatur, non fuerit conuerſus à via ſua, ipſe in iniquitate ſua morietur: porrò tu animam tuam liberâſti.

11. POSTERIORIS ad Timotheum ſecundo: Stultas autem, & ſine diſciplina quæſtiones deuita: ſciens quia generant lites. Seruum autem Domini non oportet litigare: ſed manſuetum eſſe ad omnes, docibilem, patientem, cum modeſtia corripientem eos, qui reſiſtunt veritati: nequando Deus det illis pœnitentiam ad cognoſcendam veritatem, & reſipiſcant à diaboli laqueis, à quo captiui tenentur ad ipſius voluntatem.

12. IBIDEM capite quarto: Prædica verbum, inſta opportunè, importunè: argue, obſecra, increpa in omni patientia, & doctrina. Erit enim tempus, cùm ſanam doctrinam non ſuſtinebunt, ſed ad ſua deſideria coaceruabunt ſibi magiſtros, prurientes auribus, & à veritate quidem auditum auertent, ad fabulas autem conuertentur. Tu verò vigila, in omnibus labora, opus fac Euangeliſtæ, miniſterium tuum imple. Sobrius eſto.

13. AD Titum primo Oportet Epiſcopum ſine crimine eſſe, &c. amplectentem eum, qui ſecundùm doctrinam eſt, fidelem ſermonem: vt potens ſit exhortari in doctrina ſana, & eos, qui contradicunt, arguere. Sunt enim multi etiam inobedientes, vaniloqui, & ſeductores: maximè qui de circunciſione ſunt: quos oportet redargui: qui vniuerſas domos ſubuertunt, docentes quæ non oportet, turpis lucri gratia.

14. SECVNDÆ Petri ſecundo: Fuerunt verò pſeudoprophetæ in populo, ſicut & in vobis erunt magiſtri mendaces, qui introducent ſectas perditionis, & eum, qui emit eos, Dominum negant: ſuperinducentes ſibi celerem perditionem. Et multi ſequentur eorum luxurias, per quos via veritatis blaſphemabitur: & in auaritia fictis verbis de vobis negotiabuntur: quibus iudicium iam olim non ceſſat: & perditio eorum non dormitat.

15. ET capite tertio: Scientes quòd venient in nouiſſimis diebus in deceptione illuſores, iuxta proprias concupiſcentias ambulantes.

16. AD Romanos decimoſexto: Rogo autem vos fratres, vt obſeruetis eos, qui diſſentiones, & offendicula præter doctrinam, quam vos didiciſtis, faciunt, & declinate ab illis. Huiuſcemodi enim Chriſto Domino noſtro non ſeruiunt, ſed ſuo vẽtri: & per dulces ſermones, & benedictiones, ſeducunt corda innocentium.

17. IVDAS Apoſtolus in epiſtola ſua canonica: Vos autẽ chariſſimi memores eſtote verborum, quæ prædicta ſunt ab Apoſtolis Domini noſtri Ieſu Chriſti, qui dicebant vobis, quoniam in nouiſſimo tempore venient illuſores, ſecundùm deſideria ſua ambulantes in impietatibus. Hi ſunt, qui ſegregant ſemetipſos, animales, Spiritum non habentes. Et in principio epiſtolæ: Subintroiẽrũt quidam homines (qui olim præſcripti ſunt in hoc iudicium) impij, Dei noſtri gratiam transferentes in luxuriam, &c. Et paulò poſt: Hi autem quæcunque quidem ignorant, blaſphemant; quæcũque autem naturaliter, tanquàm muta animalia, nôrunt, in his corrumpuntur. Hi ſunt in epulis ſuis maculæ, conuiuantes ſine timore, ſemetipſos paſcentes, nubes ſine aqua, quę à ventis circunferuntur, arbores autumnales, infructuoſæ, bis mortuæ, eradicatæ, &c. Hi ſunt murmuratores queruloſi, ſecundùm deſideria ſua ambulantes, & os eorum loquitur ſuperba, mirantes perſonas quæſtus cauſa.

18. MATTHÆI ſeptimo: Attendite à falſis prophetis, qui veniunt ad vos in veſtimentis ouium, intrinſecus autem ſunt lupi rapaces: à fructibus eorum cognoſcetis eos.

19. AD Epheſios quarto, vt ſuprà hac quæſtione, & teſtimonio primo.

XIII.

Quo pacto inſignes hos fructus conſequemur?

[a] Rom. 12. a.

[b] Epheſ. 4. a Ioan. 10. a & 21. c.

A ITA nimirum, ſi non altè, ſed ſobriè [a] ſapiamus, ſoliciti ſemper [b] ſeruare vnitatem Spiritus in vinculo pacis, vt noſmet oues Chriſti humiles, obedientéſque præſtemus.

B Quarum ſanè ouium illud eſt proprium, [c] lupos fugere: nec alienos, ſed ſuos paſtores ſequi: illis, velut ordinarijs ouilis Dominici præfectis, ſeſe [d] ſubmittere, in illis audire [e] Spiritum veritatis.

c Ioan. 10. a Tit. 3. a Hebr. 13. c Matth. 10. b

d Bernard. de præcep. & diſpenſ. cap. 12.

e Ioan. 15. d 14. b 16. b

C Is eſt, qui per [f] malos etiam Præpoſitos Dominicum gregem docere, paſcere, & conſeruare dignatur: quique per eoſdem, tum Dei Patris, tum Eccleſiæ matris præcepta nobis his verbis commendat: [g] *Audi, fili mi, diſciplinam patris tui, & ne dimittas legem matris tuæ.* Et rurſus idem inculcans, *Conſerua*, [h] inquit, *fili mi præcepta patris tui, & ne dimittas legem matris tuæ.*

f Matth. 23. a Philip. 1. c Ioan. 11. g Matth. 18. c Deut. 17. b c

g Prouer. 1. a Epiphan. hæreſ. 75.

h Prouerb. 6. c

TESTIMONIA.

1. A Ad Romanos duodecimo: Dico enim per gratiam quæ data eſt mihi, omnibus qui ſunt inter vos: Non plus ſapere quàm oportet ſapere, ſed ſapere ad ſobrietatem.

2. Ad Epheſios quarto: Soliciti ſeruare vnitatem Spiritus in vinculo pacis.

3. Ioannis decimo: Qui intrat per oſtium, paſtor eſt ouium. Huic oſtiarius aperit, & oues vocem eius audiũt, & proprias oues vocat nominatim, & educit eas. Et cùm proprias oues emiſerit ante eas vadit: & oues illum ſequuntur, quia ſciunt vocem eius. Alienum autem non ſequuntur, ſed fugiunt ab eo: quia non nouerunt vocem alienorum.

4. Item vigeſimoprimo: Paſce oues meas.

1. B Ioannis decimo, vt paulo ante A teſtimonio tertio.

2. Ad Titum tertio: Admone illos principibus, & poteſtatibus ſubditos eſſe, dicto obedire, ad omne opus bonum paratos eſſe.

3. Ad Hebræos decimotertio: Obedite præpoſitis veſtris, & ſubiacete eis. Ipſi enim pernigilant quaſi rationem pro animabus veſtris reddituri, vt cum gaudio hoc faciant, & non gementes: hoc enim non expedit vobis.

4. Matthæi decimo: Non enim vos eſtis qui loquimini, ſed Spiritus Patris veſtri, qui loquitur in vobis.

5. Bernardus in libro de præcepto & diſpenſatione, capite duodecimo: Quid intereſt, vtrum per ſe, an per ſuos miniſtros, ſiue homines, ſiue angelos, hominibus innoteſcat ſuum placitum Deus? Sed homines, inquis, facilè falli in Dei voluntate de rebus dubijs percipienda, & in præcipienda fallere poſſunt. Sed enim quid hoc refert tua, qui conſcius non es, præſertim cùm teneas de ſcripturis, quia labia ſacerdotis cuſtodiunt ſcientiam, & legem ex ore eius requirunt, quia angelus Domini exercituum eſt? Requirũt, dixerim, legem: non quam vel authentica vlla ſcriptura tradiderit, vel ratio manifeſta probauerit: de huiuſmodi quippe, nec præceptor expectandus, nec prohibitor auſcultandus eſt: ſed quod ita latere, aut obſcurum eſſe cognoſcitur, vt in dubium venire poſſit, vtrumnam Deus ſic, aut aliter fortè velit, ſi non de labijs cuſtodiẽtibus ſcientiam, & ex ore angeli Domini exercituum certum reddatur. A quo denique diuina potius conſilia requirerentur, quàm ab illo, cui credita eſt diſpenſatio myſteriorum Dei? Ipſum proinde, quem pro Deo habemus, tanquam Deum in his, quæ apertè non ſunt contra Deum, audire debemus.

6. Ioannis decimoquinto: Mittam vobis à Patre Spiritum veritatis.

7. Et capite decimoquarto: Et ego rogabo Patrem, & alium Paraclitum dabit vobis, vt maneat vobiſcum in æternum, Spiritum veritatis. Ibidem: Ille vos docebit omnia, & ſuggeret vobis omnia, quæcunque dixero vobis.

8. Item capite decimoſexto: Cùm autem venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem.

1. C Matthæi vigeſimotertio: Super cathedram Moyſi ſederunt ſcribæ, & phariſæi. Omnia ergò quæcunque dixerint vobis, ſeruate, & facite: ſecundùm opera verò eorum nolite facere,

2. Ad Philippenſes primo: Quidam quidem & propter inuidiam, & contentionem: quidam autem, & propter bonam voluntatem Chriſtum prædicant, quidem ex charitate &c. quidam autem ex contentione Chriſtum annunciant non ſyncerè &c. Quid enim? Dum omni modo, ſiue per occaſionem, ſiue per veritatem Chriſtus annuncietur: & in hoc gaudeo, ſed & gaudebo.

3. Ioannis vndecimo: Hoc autem à ſemetipſo non dixit: ſed cùm eſſet Pontifex anni illius, Prophetauit, quòd Ieſus moriturus erat pro gente.

4. Matthæi decimooctauo: Si Eccleſiam non audierit: ſit tibi ſicut ethnicus, & publicanus.

5. Deuteronomii decimoſeptimo, vt ſupra, quęſtione vndecima B teſtimonio nono.

6. Proverbiorvm primo, vt in textu.

7. Epiphanivs hæreſi ſeptuageſimaquinta contra Aërium, de quibuſdam traditionibus loquens: Eccleſia, inquit, neceſſariò hoc perficit, traditione à patribus accepta. Quis autem poterit ſtatutum matris diſſoluere, aut legem patris? velut Salomon dicit: Audi fili ſermonem patris tui, & ne repudies ſtatuta matris tuæ: oſtendens per hoc, quòd & in ſcriptis, & ſine ſcripto docuit pater, hoc eſt Deus, & Vnigenitus, & Spiritus ſanctus. Mater autem noſtra Eccleſia habet ſtatuta in ſe poſita, indiſſolubilia, quæ diſſolui non poſſunt. Quum itaque ordinata ſint in Eccleſia ſtatuta, & bene ſe habeant, & omnia mirabiliter fiant, confutatus eſt rurſus etiam hic ſeductor.

Prouerb. 1

8. Proverbiorvm ſexto, vt in textu.

* In Superioribus auditur Deus.

Obiectio.

Solutio. Malach. 2.

Superior tanquam Deus audientibus in iis, quæ non ſunt apertè contra Deũ.

Matris Eccleſiæ ſtatuta diſſolui non poſſunt.

XIIII.

Quæ ſunt præcepta Eccleſiæ?

PRÆCIPVA quinque numerantur, cuique Chriſtiano, & ſcitu, & obſeruatu certè neceſſaria.

I. [a] *Statutos Eccleſiæ feſtos dies celebrato.*

II. [b] *Sacrum Miſſæ officium diebus feſtis reuerenter audito.*

III. [c] *Ieiunia certis diebus, temporali búſque indicta obſeruato*, vt in Quadrageſima, Quatuor anni temporibus, & feſtorum quorundam ſolennium pridianis diebus, quos maiores noſtri, quòd ijſdem temporibus in templis noctu peruigilaretur, Vigilias [d] appellârunt.

IV. [e] *Peccata tua Sacerdoti proprio annis ſingulis confitetor.*

V. [f] *Sacroſanctam Euchariſtiam ad minimum ſemel in anno, ídque circa feſtum* PASCHÆ *ſumito.*

a Conc. Lugd. apud Iuonem, p. 4. cap. 14. 2. Metiſ. c. 1 Mogunt. can. 36. & 37. Trib. can 35. Ignat. ad Philippenſ.
b Conc. Agath. c. 47. & 21. Tribur. c. 55. Item 1. Aurel. cap. 18.
c. Canon Apo. 68. Gangreſ. can. 19. Ignat. ad Phil. Mogunt. can. 34. & 35. Salogunſt. can 1. & 2. Bern. in vigil S. Andreæ. Vide Butchard. lib. 13. & Iuonem p. 4.
d Tertull lib 2. ad vxorē, c. 4. & in Apologet. c. 2.
e Synod. Lateranenſ. canon. 21. Trident. ſeſſ. 14. canon. 8.
f Lateranenſ. & Tridentin. ſeſſ. 13. canon. 9.

TESTIMONIA.

DE FESTIS DIEBVS CELEBRANDIS.

1. CONCILIVM Lugdunenſe capite tertio, vt eſt apud Iuonem parte quarta, capite decimoquarto, & apud Gratianũ de conſecratione diſtinctione tertia: Pronunciandum eſt laicis, vt ſciant tempora feriandi per annum, id eſt, omnem Dominicam, à veſpera vſque ad veſperam: ne Iudaiſmo capiantur. Feriandi verò per annũ iſti ſunt dies: Natalis Domini, ſancti Stephani, ſancti Ioannis Euangeliſtæ, Innocentiũ, ſancti Sylueſtri, octauæ Domini, & Theophaniæ, Purificatio ſanctæ Mariæ, ſanctum Paſcha, cum tota hebdomada, Rogationes tribus diebus, Aſcenſio Domini, ſancti dies Pentecoſtes, ſancti Ioannis Baptiſtæ, duodecim Apoſtolorum, maximè tamen ſanctorum Petri & Pauli, qui mundum ſua prædicatione illuminauerunt, ſancti Laurentij, Aſſumptio ſanctæ Mariæ, Natiuitatis eiuſdem, Dedicatio baſilicæ ſancti Archangeli Michaëlis, Dedicatio cuiuſcunque oratorij, & omnium Sanctorum, & ſancti Martini: & illæ feſtiuitates, quas ſinguli Epiſcopi in ſuis epiſcopatibus cum populo collaudauerint, quæ vicinis tãtùm circummorantibus indicendæ ſunt, non generaliter omnibus. Reliquas verò feſtiuitates per annum, non ſunt cogendæ ad feriandum, nec prohibendi. Indictum verò ieiunium quando fuerit denunciatum, ab omnibus obſeruetur.

Feriarum tempora.

Ieiunia indicta.

2. SECVNDVM concilium Matiſconenſe capite primo: Cuſtodite diem Dominicam, quæ nos denuò peperit & à peccatis omnibus liberauit. Nullus veſtrũm litium fomitibus vacet: nullus cauſarum actiones exerceat: nemo ſibi talem neceſſitatem exhibeat, quę iugum ceruicibus iumentorũ imponere cogat. Eſtote omnes hymnis & laudibus Dei animo corporéq; intenti. Si quis veſtrũm proximam habet Eccleſiam, properet ad eandem, & ibi Dominico die ſemetipſum precibus, lachrymíſque afficiat. Sint oculi manúſque veſtræ toto illo die ad Deum expanſæ: ipſe eſt enim dies requietionis perpetuus, ipſe nobis per ſeptimæ diei vmbram inſinuatus noſcitur in lege & prophetis. Iuſtum igitur eſt, vt hanc diem vnanimiter celebremus, per quam facti ſumus, quod non fuimus. Fuimus enim ante ſerui peccati, ſed per eam facti ſumus filij iuſtitiæ. Exhibeamus Domino liberam ſeruitutem, cuius nos nouimus pietate de ergaſtulis liberatos erroris: non quia hoc Dominus noſter à nobis expetit, vt corporali abſtinentia diem Dominicam celebremus, ſed quęrit obedientiam, per quàm nos, calcatis terrenis actibus, ad cælum vſque miſericorditer prouehat. Si quis itaque veſtrûm hanc ſalubrem exhortationem parui pẽderit, aut contemptui tradiderit, ſciat ſe pro qualitatis merito principaliter à Deo puniri, & deinceps ſacerdotali quoque iræ implacabiliter ſubiacere. Si cauſidicus fuerit, irreparabiliter cauſam omittet: ſi ruſticus aut ſeruus, grauioribus fuſtiũ ictibus verberabitur: ſi clericus aut monachus, menſibus ſex à conſortio ſuſpendetur fratrum.

Dieì Dominicæ religioſa obſeruatio.

Geneſ. 1.

3. CONCILIVM Moguntinum ſub Carolo Magno celebratum, canone trigeſimoſexto: Feſtos dies in anno celebrare ſancimus, hoc eſt, diem Dominicum Paſchæ, cum omni honore & ſobrietate venerari. Simili modo tota hebdomada illa obſeruari decreuimus, diem Aſcenſionis Domini pleniter celebrare. Item Pentecoſten ſimiliter, vt in Paſcha. In Natali Apoſtolorum Petri & Pauli diem vnum, Natiuitatem ſancti Ioannis Baptiſtæ, Aſſumptionem ſanctæ Mariæ, Dedicationem ſancti Michaëlis, natalem ſancti Remigij, ſancti Martini, ſancti Andreæ, in Natali Domini dies quatuor, octauas Domini, Epiphaniam Domini, Purificationem ſanctæ Mariæ, & illas feſtiuitates martyrum vel confeſſorum obſeruare decreuimus, quorum in vnaquaque parochia ſancta corpora requieſcunt. Similiter etiam dedicationem templi.

Feſtorum dierum deſignatio.

4. ITEM canone trigeſimoſeptimo: Omnes dies Dominicos cum omni veneratione decreuimus obſeruare, & à ſeruili opere abſtinere, & vt mercatus in eis minimè ſit, nec placitũ, vbi aliquis ad mortem vel ad pœnam iudicetur.

Dominicæ diei celebratio.

5. CONCILIVM Triburienſe ſub Arnulpho Imperatore, canone trigeſimoquinto: Secundùm Sanctorum ſtatuta Patrum, in hoc ſancto præiudicamus Concilio, vt nullus comes,

Diebus Dominicis & feſtis quid agendum, & a quibus abſtinendum.

mes, nullúſque omninò ſecularis, diebus Dominicis, vel Sanctorum in feſtis, ſeu Quadrageſimæ aut ieiuniorum, placitum habere: ſed nec populum illo præſumat coërcere: Quia inde irascitur Deus, cùm tantùm ſuo ſancto ſeruitio debet populus deſuadere, inueniatur lites & contentiones frequentare. Diebus verò dominicis, & Sanctorum feſtis, vigilijs & orationibus inſiſtendum, & ad Miſſas cuilibet Chriſtiano cum oblationibus eſt currendũ, & tantummodò Deo vacandum. Diebus Quadrageſimæ, & ieiuniorum, ſumma deuotione ieiunandum, & omni intentione eſt orandum, atque vnicuique pro facultatibus ſuis eleemoſynæ tribuendæ, & nullæ lites vel contentiones habendæ. Arguit enim eos, qui contentiones & lites tempore ieiuniorum, & qui à debitoribus debita exigunt, Dominus per prophetam, dicens: Ecce in diebus ieiuniorum veſtrorum inuenitur voluntas veſtra, & omnes debitores veſtros repetitis: ecce ad lites & contentiones ieiunatis, & percutitis pugno impiè.

Ieiuniorum dies.

Iſaiæ 58.

6. Ignatius in epiſtola ad Philippenſes. Dies feſtos ne lite inhonorare.

Feſti dies tempore Ignatij celebrati.

DE AVDIENDO MISSÆ SACRIPICIO.

1. II. Concilium Agathenſe canone quadrageſimoſeptimo: Miſſas die Dominico ſecularibus totas audire, ſpeciali ordine præcipimus, ita vt ante benedictionem ſacerdotis, egredi populus non præſumat. quod ſi fecerint, ab Epiſcopo publicè confundantur.

Miſſæ integræ audiendæ.

2. Ibidem canone vigeſimoprimo: Si quis etiam extra parochias, in quibus legitimus eſt, ordinariúſque conuentus, oratorium in agro habere voluerit, reliquis feſtiuitatibus, vt ibi Miſſas teneat propter fatigationem familiæ, iuſta ordinatione permittimus. Paſcha verò, Natali Domini, Epiphania Domini, Aſcenſione Domini, Pentecoſte, & Natali ſancti Ioannis Baptiſtæ, & ſi qui maximi dies in feſtiuitatibus habentur, non niſi in ciuitatibus aut parochijs teneant. Clerici verò, ſi qui in feſtiuitatibus, quas ſupra diximus, in oratorijs (niſi iubente aut permittente Epiſcopo) Miſſas facere, aut tenere voluerint, à communione pellantur.

3. Concilium Triburienſe canone trigeſimoquinto, vt ſupra in 1. præcepto Eccleſiæ de feſtis, teſtimonio quinto.

4. Concilium primum Aurelianenſe canone vigeſimooctauo: Cùm ad celebrandas Miſſas in Dei nomine cõuenitur, populus non ante diſcedat, quàm Miſſæ ſolemnitas compleatur: & vbi Epiſcopus non fuerit, benedictionem accipiat ſacerdotis.

Ante benedictionem non egrediendum.

DE IEIVNIIS ECCLESIASTICIS.

1. III. Canon Apoſtolorum ſexageſimusoctauus: Si quis Epiſcopus, vel presbyter, vel diaconus, vel lector, vel cantor, ſanctam Paſchæ quadrageſimam non ieiunat, vel quartum diem, vel paraſcenen, præterquam ſi propter imbecillitatem corporalem impediatur, deponatur: ſi ſit autem laicus, ſegregetur.

Ieiunium quadrageſimæ, feriæ quartæ & ſextæ antiquitus obſeruatum.

2. Concilium Gangrenſe canone decimonono: Si quis eorum, qui exercentur, abſque corporali neceſſitate ſe inſolenter gerat & tradita ieiunia, quę communiter ſeruantur ab Eccleſia, diſſoluat, perfecta in eo reſidente ratione, ſit anathema.

Anathema communia ieiunia eccleſiæ diſſoluentibus.

3. Ignatius in epiſtola ad Philippenſes: Quadrageſimam verò nolite pro nihilo habere: imitationem enim continet Dei conuerſationis. Hebdomadam etiam paſſionis nolite deſpicere. Quarta verò & ſexta feria ieiunate, reliquias pauperibus porrigentes.

Rurſus ieiuniam Quadrageſimæ, feriæ quartæ & ſextæ.

4. Concilium Moguntinum ſub Carolo Magno, canone trigeſimoquarto: Conſtituimus vt quatuor tẽpora anni ab omnibus cum ieiunio obſeruentur, id eſt, menſe Martio, hebdomada prima. Et feria quarta & ſexta & ſabbato veniant omnes ad Eccleſiam hora nona cum litanijs ad Miſſarum ſolemnia. Similiter in menſe Iunio hebdomada ſecũda, feria quarta & ſexta & ſabbato ieiunetur vſque ad horã nonam, & à carne ab omnibus abſtineatur. Similiter in menſe Septembrio, hebdomada tertia, & in menſe Decembrio, hebdomada quæ fuerit plena ante vigiliam Natalis Domini, ſicut eſt in Romana Eccleſia traditum.

Quatuor temporum ieiunia.

Litaniæ.

5. Idem canone trigeſimoquinto: Quòd ſi quis indictum ieiunium ſuperbiendo contempſerit, & obſeruare cum cæteris Chriſtianis noluerit, in Gangrenſi concilio præcipitur, vt anathematizetur, niſi emendare ſe ſtudeat.

Indicta ieiunia violentes.

Cant. 19.

6. Concilium Salegunſtadienſe canone primo: Vt quatuordecim dies omnes Chriſtiani ante feſtiuitatem ſancti Ioannis Baptiſtæ in abſtinentia ſint carnis & ſanguinis, niſi infirmitate impediẽte, aut alicuius feſti ſolemnitate, quæ in illo Epiſcopio celebris habetur, intercedente. Et ante natiuitatem Domini ſimiliter, & in vigilia Epiphaniæ, & in omnium vigilijs Apoſtolorum, & in vigilia Aſſumptionis ſanctæ Mariæ, & in vigilia ſancti Laurentij, necnon etiam in vigilia Omnium Sanctorum: adijcientes prædictis vigilijs vnam horam refectionis, excepta infirmitate: & niſi aliquis ſit, qui proprio voto maiori abſtinentia vti velit.

Peculiaris quædam in Germania abſtinentiæ obſeruatio in Iunio.

Ieiunia vigiliarum.

Votum maioris abſtinentiæ.

7. Idem canone ſecundo: De incerto autem ieiunio quatuor temporum, hanc certitudinem ſtatuimus, vt ſi calendæ Martij in quarta feria, ſiue antea euenerint, eadem hebdomada ieiunium celebretur. Si autem calendæ Martij in quintam feriam, aut ſextam, aut ſabbatum diſtenduntur, in ſequentem hebdomadam ieiunium differatur. Simili quoque modo, ſi calendæ Iunij in quartam feriam, aut antea euenerint, in ſubſequente hebdomada ieiunium celebretur. Et ſi in quintam feriam, aut ſextam, aut ſabbatum contigerit, ieiunium in tertiam hebdomadam referetur. Et hoc ſciendum eſt, quòd ſi quando ieiunium mẽſis Iunij in vigilia Pentecoſtes, ſecundùm prædictam regulam euenerit, non ibi celebrandum erit, ſed in ipſa hebdomada ſolenni Pentecoſtes: & tunc propter ſolẽnitatem Spiritus ſancti, Diacones Dalmaticis induantur, & Alleluia cantetur, & Flectamus genua, non dicatur. Eodem modo de Septembris ieiunio conſtitutum eſt, vt ſi calendæ Septembris in quarta feria euenerint, aut antea, ieiunium in tertia hebdomada celebretur: & ſi in quinta, aut ſexta, aut ſabbato contigerint, in quarta hebdomada ieiunandum erit. In Decembri illud obſeruandum erit, vt proximo ſabbato ante vigiliam Natalis Domini celebretur ieiunium: quia ſi vigilia in Sabbato euenerit, ſimul vigiliam & ieiunium celebrare non conuenit.

Ieiunium quatuor tẽporum, & eius inueniendi ratio difficilior, quã ea quæ eſt noſtri temporis.

Cur ieiunia Sanctorum ferijs præmittantur.

8. BERNARDVS in vigilia ſancti Andreæ Apoſtoli: Sanctorum feſta præcipua patrum ſanxit authoritas votiuis præueniẽda ieiunijs. Vtiliter planè, & non ad inſipientiam nobis, ſi affuerit qui auertat. Multa ſiquidem quotidiè peccata contrahimus, & in multis offendimus omnes: nec tutum omninò eſt, celebrandas ſuſcipere feſtiuitates ſacras, maximéque eas, quæ maximæ ſunt, niſi prius abſtinentiæ purificatione præmiſſa, quô & digniores, & capaciores

Abſtinentia purificamur.

inueniamur ſpiritualium gaudiorum. Et paulò pòſt: Non modò tamen præparatio eſt ad proximam celebritatem, obſeruatio præmiſſa ieiunij, eſt & admonitio quædam, eruditióque non parua. Diſcimus ex hoc ipſo, quænam vera ſit via feſtiuitatis æternæ. Quid eſt enim quòd ieiunijs ſolennia præuenimus, niſi quòd

Actor. 14. Nota.

per multas tribulationes oportet nos introire in regnum Dei? Indignus quippe ſolenni lætitia eſt, qui ſtatutam vigiliæ abſtinentiam non obſeruat. Planè, inquam, ſi renuis affligere animam tuam in vigilia, indignus iure cenſeris requie & exultatione feſtiua. Eſt autem vniuerſum præſentis pœnitentiæ tempus vigilia quædam ſolennitatis, magni & æterni Sabbati, quod præſtolamur. Nec cauſaberis vigiliam longiorem, ſi æterniratem feſtiuitatis attẽdas.

9. BVRCHARDVS VVormatienſis Epiſcopus libro decimotertio decretorum, 10. Et Iuo Carnotenſis epiſcopus parte quarta decreti, quos patres, & quæ decreta citent de ieiunio Eccleſiaſtico, vide infra de bonis operibus, quæſtione quarta, A teſtimonio vigeſimoquarto & ſequentibus.

11. TERTVLLIANVS libro ſecundo ad vxorem, capite quarto: Sed viderit qualiter viro (*infideli*) officia pendat (*mulier fidelis.*) Domino certè non poteſt pro diſciplina ſatisfacere, habens in latere diaboli ſeruum, procuratorem domini ſui, ad impedienda fidelium ſtudia & officia. Vt ſi ſtatio facienda eſt, maritus (*infidelis*) de die condicat ad balneas: ſi ieiunia obſeruanda ſunt, maritus eadem die cõuiuium exerceat: ſi procedendum erit, nunquam magis familiæ occupatio aduenial. Quis enim ſinat coniugem ſuam viſitandorum fratrum gratia, vicatim aliena, & quidem pauperiora quæque ruguria circuire? Quis nocturnis conuocationibus, ſi ita oportuerit, à latere ſui eximi libenter feret? Quis denique ſolẽnibus Paſchæ abnoctantẽ ſecurus ſuſtinebit?

Statio.

Ieiuniorum obſeruatio tempore Tertulliani.

Vigiliæ.

12. IDEM in Apologetico aduerſus Gentes, capite ſecundo: Plinius Secũdus, cùm Prouinciam regeret, damnatis quibuſdam Chriſtianis, quibuſdam gradu pulſis ipſa tamen multitudine perturbatus, quid de cætero ageret, cõſuluit tunc Traianum Imperatorem, allegans præter obſtinationem non ſacrificandi, nihil aliud ſe de ſacris eorum comperiſſe, quàm cœtus antelucanos ad canendum & Chriſto & Deo, & ad confœderandam diſciplinam; homicidium, adulterium, fraudem, perfidiam, & cætera ſcelera prohibentes. Tunc Traianus reſcripſit, hoc genus inquirendo quidem non eſſe, ablatos verò puniri oportere.

Cœtus antelucani ad canendum Chriſto.

DE CONFESSIONE ET COMMVNIONE IN PASCHATE.

13. CONCILIVM Lateranenſe magnum ſub Innocentio tertio, canone vigeſimoprimo: Omnis vtriuſque ſexus fidelis, poſtquam ad annos diſcretionis peruenerit, omnia ſua ſolus peccata confiteatur fideliter, ſaltem ſemel in anno, proprio ſacerdoti, & iniunctam ſibi pœnitentiam ſtudeat pro viribus adimplere, ſuſcipiens reuerenter ad minus in Paſcha Euchariſtiæ ſacramentum: niſi forte, de conſilio proprij ſacerdotis, ob aliquam rationabilem cauſam, ad tempus ab eius perceptione duxerit abſtinendum: alioquin & viuens ab ingreſſu Eccleſiæ arceatur, & moriens Chriſtiana careat ſepultura. Vnde hoc ſalutare ſtatutum frequenter in Eccleſijs publicetur, ne quiſquam ignorãtiæ cæcitate velamen excuſationis aſſumat. Si quis autẽ alieno ſacerdoti voluerit iuſta de cauſa ſua confiteri peccata, licentiam prius poſtulet, & obtineat à proprio ſacerdote, cùm aliter ille ipſum non poſſit ſoluere vel ligare.

Confeſſio & communio annua.

Pœna non communicantium.

Non niſi proprius ſacerdos, hoc ordinarius ſuperior, & qui ab eo commiſſionem habẽt, poſſunt abſoluere à peccatis.

14. CONCILIVM Tridentinum ſeſſione decimaquarta, canone octauo: Si quis dixerit confeſſionem omnium peccatorum, qualem Eccleſia ſeruat, eſſe impoſſibilem, & traditionem humanam à pijs abolendam: aut ad eam non teneri omnes & ſingulos vtriuſque ſexus Chriſti fideles, iuxta magni Concilij Lateranenſis conſtitutionem, ſemel in anno, & ob id ſuadendum eſſe Chriſti fidelibus, vt non confiteantur tẽpore quadrageſimæ; anathema ſit.

Vt minimũ ſemel in anno confiteadum.

15. CONCILIVM Lateranenſe, vt paulo ante in IIII. Eccleſiæ præcepto, teſtimonio primo.

16. CONCILIVM Tridentinum ſeſſione decimatertia, canone nono: Si quis negauerit omnes, & ſingulos Chriſti fideles vtriuſque ſexus, cùm ad annos diſcretionis peruenerint, teneri ſingulis annis ſaltem in Paſchate ad communicandum, iuxta præceptum ſanctæ matris Eccleſiæ, Anathema ſit.

Cõmunicandum in Paſchate.

XV.

Quem fructum adfert horum præceptorum obſeruatio?

A HÆC & eiuſcemodi reliqua Eccleſiæ tum inſtituta, tum præcepta, magnóque piorum conſenſu & vſu confirmata, pietati atque rationi valdè conſentanea, inſignes ſecum adferunt commoditates.

B Sunt enim fidei, humilitatis, & obedientiæ Chriſtianæ ſalutaria exercitia: honeſtam[a] diſciplinam, & concordiam popularem promouent: religionis pulchra exiſtunt ſymbola; natas præbent demum & indicia interioris noſtræ pietatis, quibus ad[b] ædificationem, & bonis collucere, & malis prælucere oporteat.

a Philip. 4 b. 1. 1. Cor. 14. f. g
b Matt. 5. b. b. Ro. 15. a. Phil. 2. a. b.

C Bre-

C Breuiter hæc eò nos promouent, vt Apoſtolicus ille canon, [c] *Omnia honeſtè, & ſecundùm ordinem fiant in vobis*, ad vnguem obſeruetur. c 1. Cor. 14. 8.

TESTIMONIA.

1. B Ad Philippenſes quarto: De cætero fratres, quæcunque ſunt vera, quęcunque pudica, quæcunque iuſta, quæcunque ſancta, quæcunque amabilia, quæcunque bonæ famæ, ſi qua virtus, ſi qua laus diſciplinæ, hæc cogitate.

2. Prioris ad Corinthios decimoquarto: Cùm conuenitis, vnuſquiſque veſtrûm pſalmum habet, doctrinam habet, apocalypſim habet, linguam habet, interpretationem habet; omnia ad ædificationem fiant. Siue lingua quis loquitur, ſecundùm duos, aut vt multùm tres, & per partes, & vnus interpretetur. Si autem non fuerit interpres, taceat in Eccleſia, ſibi autem loquatur, & Deo. Prophetæ autem duo, aut tres dicãr, & cæteri dijudicent. Quòd ſi alij reuelatum fuerit ſedenti, prior taceat. Poteſtis enim omnes per ſingulos prophetare; vt omnes diſcant, & omnes exhortentur, & ſpiritus prophetarum prophetis ſubiecti ſunt. Non enim eſt diſſenſionis Deus, ſed pacis: ſicut & in omnibus Eccleſijs ſanctorum doceo. Mulieres in Eccleſijs taceant, &c. Omnia autem honeſtè & ſecundùm ordinem fiant.

3. Matthæi quinto capite: Sic luceat lux veſtra coram hominibus: vt videant opera veſtra bona, & glorificent patrem veſtrum, qui in cælis eſt.

4. Ad Romanos decimoquinto: Vnuſquiſque veſtrûm proximo ſuo placeat in bonum, ad ædificationem.

5. Ad Philippenſes ſecundo: Nihil per contentionem, neque per inanem gloriam: ſed in humilitate ſuperiores ſibi inuicem arbitrantes, non quæ ſua ſunt ſinguli conſiderantes, ſed ea, quæ aliorum. Ibidem: Omnia autem facite ſine murmurationibus, & hæſitationibus: vt ſitis ſine querela, & ſimplices filij Dei, ſine reprehenſione in medio nationis praue, & peruerſæ: inter quos lucetis ſicut luminaria in mundo.

C Prioris ad Corinthios decimoquarto, vt paulo ante, A teſtimonio ſecundo.

XVI.

Vbi neceſſaria eſt nobis Eccleſiæ authoritas?

A Primvm in eo quidem, vt ſcripturas Canonicas, & veras, ab adulterinis certò [a] diſcernamus. Vnde teſtatur Hieronymus: [b] Nouum & vetus Teſtamentum recipimus in eo librorum numero, quem ſanctæ Eccleſiæ Catholicæ tradit authoritas. Et [c] Auguſtinus: Ego verò, inquit, Euangelio non crederem, niſi me Catholicæ Eccleſiæ commoueret authoritas.

a Gal. 2. 2. 1. Tolet. can. 2. Aug. ſerm. 119. de temp. Idem lib. 13. cont. Fauſt. ca. 4 & 5. Item lib. 28. ca. 2. & 4.

b In ſymb. ad Damaſ. & Aug. ſerm. 191. de temp. Con. Laod. can. 59. Con. 3. Car. can. 47. Concil. Trid. ſeſſ. 4.

c Contra epiſt. Manich. ca. 5.

B Deinde, vt conſtet de vero Scripturæ [d] ſenſu, & apta interpretatione: ne alioquin ſine fine dubitemus ac diſceptemus de verborum ſententia. Omnes enim Hæretici, vt ſcripſit idem Auguſtinus, ex ſacris Scripturis falſas atque fallaces opiniones ſuas conantur defendere. Atqui non in legendo, ſed in intelligendo Scripturæ conſiſtunt, Hieronymo [f] teſte.

d Iſa. 59. & Aug. li. 1. c. 33. contra Greſc. & de vnitate Eccleſiæ, c. 22. Trid. ſeſſ. 4. Vinc. Lirin. cõtra nouatores.

e Lib. 1. de Trinit. c. 1. Hilar. lib. 2. ad Conſtant. Vinc. Lir.

C Tertiò, vt in grauioribus de fide quæſtionibus atque [g] controuerſijs, quæ poſſunt incidere, iudex [h] adſit, atque legitima illius authoritas interponatur. Vt enim veriſſimum eſt, quod contra hæreſes docet [i] Epiphanius, à diuina ſcriptura non poſſe accipi omnia: ita rectiſſimè [k] Auguſtinus illud affirmat, Palam eſt, quod in re dubia, ad fidem & certitudinem plurimùm valeat authoritas Eccleſiæ Catholicæ. Non enim deeſſe poteſt Eccleſiæ Spiritus, qui ipſam in omnem ducat veritatem, ſicut Chriſtus [l] ipſe promiſit.

f Cont. Luciferian. c. 9. & in cap. 1. ad Galat. Hilar. 2. de Trinit.

g Deut. 17. b.

h Actor. 15. b. c.

i Hæreſi 61. contra Apoſtolicos.

k Lib. 11. cont. Fauſt. cap. 2. & lib. 7. contra Donatiſt. cap. 53. Item in Pſal. 57.

l Ioan. 14. b. d. & 16. c.

D Rurſus, vt pro ratione perſonarum, locorum, & temporum canones [m] conſtituantur, diſciplina integra conſeruetur, ac iura dicantur. Dedit enim hanc poteſtatem Deus Eccleſiæ [n] ad ædificationem, & non ad deſtructionem.

m Canon Apoſtol. 38. & Synod. 1. Nicen. canon 5. Lateran. can. 6.

n 2. Cor. 10. b. 13. c.

E Præterea, vt quam [o] Chriſtus inſtituit coercendi & excommunicandi poteſtatem, qua Paulus [p] etiam eſt vſus, peruicaces

o Matth. 18. c. & ibidem Hieronymus.

p 1. Cor. 5. a. b. 1. Tim. 1. d.

sentiant, ipsáque corrigantur, & comprimantur. Hinc[p] Augustinus; Eis, inquit, per quos Ecclesia regitur, adest salua pace potestas disciplinæ, aduersus improbos aut nefarios exercendæ.

[p] Lib. de fide & operibus cap. 5. & c. 5. Idem lib. 5. contra Parmenianũ cap. 2. Gregor. hom. 26. in Euangel. Chrysost. lib. 3. de sacerdotio.

F Igitur in his omnibus, vt cætera omittamus, Ecclesiæ authoritatem non solùm vtilem, sed etiam necessariam esse constat, vt sine illa quidem nihil aliud Christiana Respublica, quàm confusio Babylonica possit existimari. Proinde sicut Scripturæ, propter testimonium diuini Spiritus in illa [q] loquentis credimus, adhæremus, ac tribuimus maximam authoritatem: sic Ecclesiæ fidem, reuerentiam, obedientiámque debemus, quòd eo ipso [r] Spiritu à Christo capite, sponsóque suo informata, dotata simul & confirmata sit, vt non esse quod dicitur, [s] *columna & firmamentum veritatis*.

[q] 2. Pet. 1. d. 2. Timoth. 3. d. Matth. 18. c. Ioan. 14. b d. & 16. c.

[r] Actor. 2. a. Ephes. 4. a.

[s] 1. Timoth. 3. d.

TESTIMONIA.

1. A Ad Galatas secundo: Deinde post annos quatuordecim iterum ascendi Hierosolymam cum Barnaba, assumpto & Tito. Ascendi autem secundùm reuelationem, & contuli cum illis Euangelium, quod prædico in Gentibus, seorsum autem ijs, qui videbantur aliquid esse: ne fortè in vacuum currerem, aut cucurrissem sit.

2. Concilium primum Toletanum canone vigesimoprimo, in assertione Catholicæ fidei: Si quis dixerit, vel crediderit alias scripturas, præter quas Ecclesia catholica recipit, in authoritate habendas, vel esse venerandas; anathema sit.

Ecclesia veras scripturas à falsis discernit.

3. Avgvstinvs sermone centesimo vigesimonono de tempore: Si quis aliquas scripturas præter eas, quas catholica Ecclesia recepit, vel in authoritate habendas esse crediderit, vel fuerit veneratus; anathema sit.

4. Idem libro decimotertio contra Faustum Manichæum, capite quarto: Si autem alios, quos dicat Apostolorum nostrorum, codices protulerit, quomodo eis ipse authoritatẽ dabit, quam per Ecclesias Christi, ab ipsis Apostolis constitutas, non accepit, vt inde ad posteros firmata commendatione transcurreret? Quomodo ille, cui non credo, profert mihi scripturas, quibus de illo credam: & eis ipse conatur dare authoritatem, cùm ego ipse non credam?

Scripturæ authoritatẽ recipiunt ab Ecclesiæ testimonio.

5. Et capite quinto: Quid ergo respondetis? Cuinam de Christo crediderit, quibus testes alienigenæ non placent? Nostrorum porrò librorum authoritas, tot gentium consensione, per successiones Apostolorum, Episcoporum, Conciliorúmque roborata, vobis aduersa est.

Canonicarũ Scripturarũ approbatio vnde.

6. Item libro vigesimooctauo contra Faustum Manichæum capite secundo: Cùm cæpero Matthæi Euangelium recitare Apostoli Iesu, vbi narratio natiuitatis eius totã contexitur, continuò dices illam narrationem non esse Matthæi, quam Matthæi esse dicit vniuersa Ecclesia, ab Apostolicis sedibus, vsque ad præsentes Episcopos, certa successione perducta. Tu mihi quid contra lectarus es? Aliquem fortè librum Manichæi, vbi Iesus negatur esse natus ex virgine Sicut ergò ego credo illum librum esse Manichæi, quoniam ex ipso tempore, quo Manichæus viuebat in carne, per discipulos eius certa successione præpositorum vestrorum, ad vestra vsque tempora custoditus atque perductus est: sic & istum librum crede esse Matthæi, quem ex illo tempore, quo Matthæus ipse in carne vixit, nõ interrupta seriæ temporum, Ecclesia certa connexionis successione, vsque ad tempora ista perduxit. Et dic mihi, cui libro potius credere debeamus, eiusne Apostoli, qui Christo, cùm adhuc in terra esset, adhæserat; an nescio cui Persæ, qui tanto post natus est? Sed alium fortè proferes librum, qui nomen habeat alicuius Apostoli, quem à Christo constat electum, & ibi Christum natum ex Maria non esse, lecturus es. Cùm ergò necesse sit alterum horum librorum esse mendacem, cui nos potius censes fidem accommodare debere? Eine, quem illa Ecclesia ab ipso Christo inchoata, & per Apostolos prouecta certa successionum serie, vsque ad hæc tempora toto terrarum orbe dilatata, ab initio traditum & conseruatum agnoscit atque approbat: an ei, quem eadem Ecclesia incognitum reprobat, cùm etiam proferatur ab hominibus ita veracibus, vt Christum laudent esse mentitum?

Scripturæ ab Ecclesia approbatæ, sũt approbandæ: ab ea verò reprobatæ, reijciendæ.

7. Et capite quarto: Aut si etiam de Matthæo, vtrum ipse ista scripserit, dubitat, de ipso quoque Matthæo non potius id credat, quod inuenit in Ecclesia, quæ ab ipsius Matthæi temporibus vsque ad hoc tempus certa successionum serie declaratur: & credat nescio cui, ex transuerso de Perside, post ducẽtos vel amplius annos venienti, & suadenti vt illi potius, quid Christus dixerit, fecerit que, credatur: cùm ipse Apostolus Paulus, post ascensionem Domini de cælo vocatus, si non inueniret in carne Apostolos, quibus communicando, & cum quibus conferendo Euangelium, eiusdem societatis esse appareret, Ecclesia illi omninò non crederet? Sed cùm cognouisset eũ hoc annunciantem, quod etiam illi annunciabant, & in eorum communione atque vnitate viuentem, accedentibus etiam per eum talibus signis, qualia & illi operabantur; ita, eum Domino commendante, meruit authoritatem, vt verba illius hodiè sic audiantur in Ecclesia, tanquam in illo Christus, sicut ipse veriſſimè dixit, locutus audiatur. Et putat Manichæus credi sibi debere ab Ecclesia Christi, loquenti contra scripturas, tanta & tam ordinata authoritate firmatas; per quas ei præcipuè commendatum est,

Ecclesiæ potius credendum quam hæreticis post exortis.

Paulo non crederetur, nisi euangelium suum contulisset cum Ecclesiæ præfectis. Galat. 2.

1. Cor. 14.

Galat. 1.

est vt quisquis illi annunciauerit, præterquam quod accepit, anathema sit.

8. HIERONYMVS in explanatione symboli ad Damasum: Nouum & vetus Testamentum &c. vt in textu.

Ecclesiæ iudicium in recensendis diuinarum literarum libris.

9. AVGVSTINVS sermone centesimo nonagesimoprimo de tempore: Nouum & vetus Testamentum recipimus in illo librorum numero, quem sanctæ Ecclesiæ Catholicæ tradit authoritas.

10. CONCILIVM Laodicenum canone vltimo, libros canonicos noui & veteris Testamenti enumerat, qui tunc temporis certam authoritatem obtinebant.

11. CONCILIVM tertium Carthaginense canone quadragesimoseptimo: Placuit, vt præter scripturas canonicas nihil in Ecclesia legatur sub nomine diuinarum scripturarum. Sunt autem canonicæ scripturæ, Genesis, Exodus, Leuiticus Numeri, Deuteronomium, Iesu Naue, Iudicum, Ruth, Regnorum libri quatuor, Paralipomenon libri duo, Iob, Psalterium Dauidicum. Salomonis libri quinque, Libri duodecim Prophetarum, Esaias, Hieremias, Ezechiel, Daniel, Tobias, Iudith, Hesther, Esdræ libri duo, Machabæorum libri duo. Noui autem Testamenti, Euangeliorum libri quatuor, Actuum Apostolorum liber vnus, Pauli Apostoli epistolæ tredecim, eiusdem ad Hebræos vna, Petri Apostoli duæ, Ioannis Apostoli tres, Iudæ Apostoli vna, & Iacobi vna, Apocalypsis Ioannis liber vnus. Huic Concilio interfuit diuus AVGVSTINVS, qui in libro secundo de Doctrina Christiana, capite octauo, eundem habet canonicarum scripturarum catalogum.

Libri Canonici veteris & noui testamenti tẽpore B. Augustini i;dẽ sunt cum nostris.

12. CONCILIVM Tridentinum sessione quarta: Sacrosancta Oecumenica & generalis Tridentina Synodus, in spiritu sancto legitimè congregata, præsidentibus in ea tribus Apostolicæ sedis legatis, hoc sibi perpetuò ante oculos proponens, vt sublatis erroribus puritas ipsa Euangelij in Ecclesia cõseruetur: quod promissum ante per prophetas in scripturis sanctis, Dominus noster Iesus Christus Dei filius proprio ore primùm promulgauit: deinde per suos Apostolos tanquam fontem omnis & salutaris veritatis, & morum disciplinæ, omni creaturæ prædicari iussit: perspiciensque hanc veritatem & disciplinam contineri in libris scriptis, & sine scripto traditionibus, quæ ex ipsius Christi ore ab Apostolis acceptæ, aut ab ipsis Apostolis Spiritu sancto dictãte, quasi per manus traditæ ad nos vsque peruenerunt: orthodoxorum patrum exempla sequuta, omnes libros, tam veteris, quàm noui testamenti, quum vtriusque vnus Deus sit author, nec non traditiones ipsas, tum ad fidem, tum ad mores pertinentes, tanquam vel oretenus à Christo, vel à Spiritu sancto dictatas, & continua successione in Ecclesia catholica conseruatas, pari pietatis affectu ac reuerentia suscipit ac veneratur. Sacrorum verò librorum indicem huic decreto asscribendum censuit, ne cui dubitatio suboriri possit, quinam sint, qui ab ipsa Synodo suscipiuntur: sunt verò infrà scripti: Testamenti veteris quinque Moysi, id est, Genesis Exodus, Leuiticus, Numeri, Deuteronomium Iosue, Iudicum, Ruth, quatuor Regum, duo Paralipomenon, Esdræ primus & secundus, qui dicitur Nehemias: Tobias, Iudith, Hesther, Iob, Psalterium Dauidicum centum quinquaginta Psalmorum, Parabolæ, Ecclesiastes, Canticum Canticorum, Sapientia, Ecclesiasticus, Esaias, Hieremias cum Baruch, Ezechiel, Daniel: Duodecim prophetæ minores, id est, Osea, Ioel, Amos, Abdias, Ionas, Micheas, Nahum, Abacuc, Sophonias, Aggæus, Zacharias, Malachias: Duo Machabæorũ, primus & secundus. Testamenti noui, quatuor Euangelia, secundùm Matthæum, Marcum, Lucam, & Ioannem: Actus Apostolorum à Luca Euãgelista cõscripti: quatuordecim epistolæ Pauli Apostoli, ad Romanos, duæ ad Corinthios, ad Galatas, ad Ephesios, ad Philippenses, ad Colossenses, duæ ad Thessalonicenses, duæ ad Timotheum, ad Titum, ad Philemonem, ad Hebræos: Petri Apostoli duæ, Ioannis Apostoli tres, Iacobi Apostoli vna, Iudæ Apostoli vna: & Apocalypsis Ioannis Apostoli. Si quis autem libros ipsos integros cum omnibus suis partibus, prout in Ecclesia catholica legi consueuerunt, & in veteri vulgata Latina editione habentur, pro sacris & canonicis non susceperit, & traditiones prædictas sciens & prudens contempserit, anathema sit.

Tridentina Synodo pro vulgatus.

Vetus vulgata editio approbatur: Traditionũ contẽptores anathemate feriuntur.

13. AVGVSTINVS contra epistolam Manichæi, quam vocant Fundamenti, capite quinto: Quæro ergò, quis sit ille Manichæus? Respondebitis, Apostolus Christi. Non credo. Iam quid dicas, aut facias, non habebis: promittebas enim scientiam veritatis, & nunc quod nescio cogis vt credam. Euãgelium fortè mihi lecturus es, & inde Manichæi personam tentabis asserere. Si ergò inuenires aliquem, qui Euangelio nondum credit, quid faceres dicenti, Non credo? Ego verò Euangelio non crederem, nisi me Catholicæ Ecclesiæ commoueret authoritas. Quibus ergò obtemperaui dicentibus, Credite Euangelio, cur eis non obtemperem dicentibus mihi, Noli credere Manichæo? Elige quid velis. Si dixeris, Crede Catholicis; ipsi me monent, vt nullam fidem accommodem vobis. Quapropter non possum illis credens, nisi tibi non credere. Si dixeris, Noli catholicis credere; non rectè facies per Euangelium me cogere ad Manichæi fidem, quia ipsi Euangelio, catholicis prædicantibus, credidi.

Euangelio Augustinus non crederet, nisi authoritate Ecclesiæ permotus.

Veritas morũmque disciplina partim scriptis libris, partim nõ scriptis traditionibus continetur.

Pari reuerẽtia Traditiones Apostolicæ cum sacris literis recipiuntur.

Catalogus librorũ sacrorũ vtriusque testamenti in

14. IEREMIÆ quinquagesimonono: Hoc fœdus meum cum eis, dicit Dominus: Spiritus meus, qui est in te, & verba mea, quæ posui in ore tuo, non recedent de ore tuo, & de ore seminis tui, & de ore seminis seminis tui, dicit Dominus, amodò & vsque in sempiternum.

2. AVGVSTINVS libro primo, capite trigesimotertio contra Cresconium grammaticum: Quanuis huius rei (*non rebapti7andos esse hæreticos*) certè de Scripturis canonicis non proferatur exemplum, earundem tamen Scripturarum, etiam in hac re à nobis tenetur veritas, cùm hoc facimus, quod vniuersæ iam placuit Ecclesiæ, quam ipsarum Scripturarum commendat authoritas, vt quoniam sancta Scriptura fallere non potest, quisquis falli metuit huius obscuritate quæstionis, eandem Ecclesiam de illa consulat, quam sine vlla ambiguitate sancta Scriptura demonstrat.

In rebus dubiis, ad Ecclesiæ iudicium confugiendum.

3. IDEM de vnitate Ecclesiæ contra epistolam Petiliani, capite vicesimosecundo: Dicat

Ecclesię, cui Christus re-

Testimonium perhibet, ritus sequendus.

mihi nunc hæreticus; Quomodo me suscipis? Citò respondeo; Sicut suscipit Ecclesiæ, cui Christus perhibet testimonium. Nunquid tu melius potes nôsse quomodo suscipiendus sis, quàm Saluator noster, medicus vulneris tui? Hîc fortè dicis; Lege ergò mihi quemadmodum Christus suscipi iusserit eos, qui ab hæreticis transire ad Ecclesiam volunt. Hoc apertè atque euidẽter, nec ego lego, nec tu. Nunc verò cùm in Scripturis non inueniamus aliquos ad Ecclesiam transisse ab hæreticis, & sicut ego dico, aut sicut tu dicis, esse susceptos, puto si aliquis sapiẽs extitisset, cui Dominus Iesus Christus testimonium perhibet, & de hac quęstione consuleretur à nobis, nullo modo dubitare deberemus id facere, quod ille dixisset, ne non tam ipsi, quàm Domino Iesu Christo, cuius testimonio commendabatur, repugnare iudicaremur. Perhibet autem testimonium Christus Ecclesiæ suæ. Quomodo ergò suscipit ista Ecclesia, per omnes gentes incipientibus ab Hierusalem, remotis omnibus ambagibus & tergiuersationibus, sic suscipiendus es. Quod si non vis, non mihi, aut cuiquam hominum, qui vult ita suscipere, sed ipsi Saluatori contra salutem tuam pernicioſissimè reluctaris, qui te sic suscipiẽdum esse non vis credere, quemadmodum suscipit illa Ecclesia, quam testimonio suo commendat ille, cui fateris nefarium esse non credere.

Cui qui repugnant, nõ homini, sed Christo cõtra suam salutem aduersatur.

Scripturarũ interpretatio quemadmodum fieri debeat.

4. CONCILIVM Tridentinum sessione quarta: Ad coërcenda petulantia ingenia, sacrosancta Synodus decernit, vt nemo suæ prudentiæ innixus, in rebus fidei & morum, ad ædificationem doctrinæ Christianæ pertinentium, sacram Scripturam ad suos sensus contorquens, contra eum sensum, quem tenuit, & tenet sancta mater Ecclesia, cuius est iudicare de vero sensu & interpretatione Scripturarum sanctarum, aut etiam contra vnanimem consensum Patrum, ipsam scripturam sacram interpretari audiat: etiamsi huiusmodi interpretationes nullo vnquam tempore in lucem edendæ forent. Qui contrauenerint, per Ordinarios declarentur, & pœnis à iure statutis puniantur.

Ecclesiæ est iudicare de vero sensu scripturæ.

5. VINCENTIVS in libello aduersus profanas Hæresẽon nouationes, vt supra quæstione vndecima, C testimonio vndecimo.

Hæretici scripturis suas opiniones conantur defendere.

6. AVGVSTINVS libro primo de Trinitate, capite tertio: Nec ipsis sanctis Diuinorum librorum authoritatibus vllo modo quisquam rectè tribuerit, tam multos, & varios errores hæreticorum, cùm omnes ex eisdem Scripturis, falsas atque fallaces opiniones suas conentur defendere.

7. HILARIVS Pictauensis in libro secundo ad Constantium Augustum, quem ipse ei tradidit: Memento neminem hæreticorum esse, qui se nunc non secundùm Scripturas prædicare ea, quibus blasphemat, mentiatur. Hinc enim Marcellius, verbum Dei cùm legit, nescit. Hinc Photinus &c. Omnes scripturas sine sensu loquuntur, fidem sine fide prætendunt. Scripturæ enim, non in legendo sunt, sed in intelligendo, neque in præuaricatione sunt, sed in charitate.

Hæretici scripturas sine sensu crepant. Scriptura non in legendo, sed in intelligendo consistit.

8 VINCENTIVS Lirinensis aduersus prophanas hæresẽon nouationes: Hîc fortasse aliquis interroget, an & hæretici diuinæ scripturæ testimonijs vtantur? Vtuntur planè, & vehementer quidem. Nam videas eos volare per singula quæque sanctæ legis volumina, per Moysi, per Regnorum libros, per Psalmos, per Apostolos, per Euangelia, per Prophetas. Siue enim apud suos, siue alienos, siue priuatim, siue publicè, siue in sermonibus, siue in libris, siue in conuiuijs, siue in plateis, nihil vnquam penè de suo proferunt, quod non etiam scripturæ verbis adumbrare conentur. Lege Pauli Samosateni opuscula, Priscilliani, Eunomij, Iouiniani, reliquarũmque pestium: cernas infinitam exemplorum congeriem, propè nullam omitti paginam, quæ non noui, aut veteris testamenti sententijs fucata, & colorata sit. Sed tanto magis cauendi, & pertimescendi sunt, quanto occultius sub Diuinæ legis vmbraculis latitant. Sciunt enim fœtores suos nulli ferè citò esse placituros, si nudi & simplices exhalentur: atque idcircò eos cælestis eloquij, velut quodam aromate, adspergunt, vt ille, qui humanum facile despiceret errorem, diuina non facile contemnat oracula. Itaque faciunt quod hi solent, qui paruulis austera quædam temperaturi pocula, prius ora melle circunlinunt, vt incauta ætas, cùm dulcedinem præsenserit, amaritudinem non reformidet. Idem denique & Saluator clamabat: Attendite vobis à pseudoprophetis, qui veniunt ad vos in vestitu ouium, ab intus autem sunt lupi rapaces. Quid est vestitus ouium, nisi Prophetarum, & Apostolorum proloquia, quæ ijdem ouili quadam synceritate, agno illi immaculato, qui tollit peccatum mundi, tanquam vellera quædam texuerũt? Qui sunt lupi rapaces, nisi sensus hæreticorum feri & rabidi, qui caulas Ecclesiæ semper infestant, & gregem Christi, quaqua possunt, dilacerant? Sed vt facilius incautis ouibus obrepant, manente luporum ferocia, deponunt lupinam speciem, & sese diuinæ legis sententijs, velut quibusdam velleribus obuoluunt: vt cùm quisque lanarum mollitiem præsenserit, nequaquam aculeos dentium pertimescat. Sed quid ait Saluator? Ex fructibus eorũ cognoscetis eos, id est, cùm cœperint diuinas illas voces, non iam proferre tantùm, sed etiam exponere, nec adhuc iactare solùm, sed etiam interpretari: tunc amaritudo illa, tunc acerbitas, tunc rabies intelligitur, tunc nouitium virus exhalatur, tunc prophanæ nouitates aperiuntur, tunc primùm scindi sepem videas, tunc transferri patrum terminos, tunc catholicam fidem cædi, tunc Ecclesiasticum dogma lacerari. Tales erant hi, quos percutit Apostolus Paulus, in secunda ad Corinthios dicens: Nam eiusmodi, inquit, Pseudoapostoli, operarij subdoli, transfigurant se in Apostolos Christi. Quid est, transfigurant se in Apostolos Christi? proferebant Apostoli diuinæ legis exempla, proferebant & illi. Proferebant Apostoli Psalmorum authoritates, proferebant & illi: proferebant Apostoli sententias Prophetarum, & illi nihilominus proferebant. Sec cùm ea, quę similiter protulerant, interpretari non similiter cœpissent, tunc simplices à subdolis, tunc infucati à fucatis, tunc recti à peruersis, tunc postremò veri Apostoli à falsis Apostolis discernebantur. Et non mirum, inquit: Ipse enim Sathanas transfigurat se in angelum lucis: Non est ergò magnum, si ministri eius

Crebra apud hæreticos diuinarũ literarum, citatio, etiam in conuiuijs & plateis.

Cur scripturis vtantur.

Matth. 7.

Hæretici scripturis tanquam ouium vestimentis, lupum tegunt.

Fructus, ex quibus cognoscendi, sunt nouitię interpretationes, Ecclesiæ doctrinæ aduersantes.

2. Cor. 11. Hæretici citantes scripturas, trãsfigurant se in Apostolos Christi.

eius transfigurantur, ſicut miniſtri iuſtitiæ. Ergò ſecundùm Apoſtoli Pauli magiſterium, quotieſcunque vel Pſeudoapoſtoli, vel Pſeudoprophetæ, vel Pſeudodoctores diuinæ legis ſententias proferunt, quibus malè interpretatis errores ſuos adſtruere conentur, non dubium eſt, quin authoris ſui callida machinamenta ſectentur: quæ ille nunquam profectò comminiſceretur, niſi ſciret omninò nullam eſſe ad fallendum faciliorem viam, quàm vt vbi nefarij erroris ſubinducitur fraudulentia, ibi diuinorum verborum prætendatur authoritas. Sed dicet aliquis: Vnde probatur quòd factæ legis exemplis diabolus vti ſoleat? Legat Euãgelia, in quibus ſcribitur: Tunc aſſumpſit eum diabolus, id eſt, Dominum Saluatorem: & ſtatuit illum ſupra pinnam templi, & dixit ei: Si filius Dei es, mitte te deorſum: ſcriptum eſt enim, quòd angelis ſuis mandauit de te, vt cuſtodiant te in omnibus vijs tuis: In manibus tollent te, ne fortè offendas ad lapidem pedem tuum. Quid hic faciet miſellis hominibus, qui ipſum Dominum maieſtatis Scripturarum teſtimonijs adpetiuit? Si, inquit, filius Dei es, mitte te deorſum. Quare? ſcriptum eſt enim, inquit. Magnoperè nobis doctrina loci iſtius attendenda atque retinenda eſt, vt tanto euangelicæ authoritatis exemplo, quando aliquos Apoſtolica, ſeu prophetica verba proferre contra Catholicam fidem viderimus, diabolum per eos loqui minimè dubitemus. Nam ſicut tunc caput capiti, ita nunc quoque membra membris loquuntur: membra ſcilicet diaboli, membris Chriſti: perfidi fidelibus: ſacrilegi religioſis: hæretici poſtremò catholicis. Sed quid tandem dicit? Si, inquit, filius Dei es, mitte te deorſum. Hoc eſt, filius eſſe vis Dei, & hæreditatem regni cæleſtis accipere, mitte te deorſum, id eſt, ex iſtius te ſublimis Eccleſiæ, quæ etiam templum Dei putatur, doctrina & traditione demitte. Ac ſi quis interroget quẽpiam hæreticorum ſibi talia perſuadentem, vnde probas, vnde doces, quòd Eccleſiæ Catholicæ vniuerſalem & antiquam fidem dimittere debeam? ſtatim ille: Scriptum eſt enim. Et continuò mille teſtimonia, mille exempla, mille authoritates parat, de lege, de pſalmis, de Apoſtolis, de Prophetis, quibus nouo, & malo more interpretatis, ex arce Catholica in hæreſeos barathrum infelix anima præcipitetur.

Dæmonis aſtutiã imitantur.

Diabolus etiam citauit ſcripturas. Matth. 4.

Pſalm. 90.

Diabolus per eos loquitur, qui ſcripturas contra Catholicam fidem proferunt.

Suadet dæmõ per hæreticos, vt antiquam Eccleſiæ fidem deſeramus.

9. HIERONYMVS aduerſus Luciferianos capite nono: Nec ſibi blandiantur Marcionitæ, Valentiniani, &c. ſi de Scripturarum capitulis videntur ſibi affirmare, quod dicunt: cùm & diabolus de Scripturis aliqua ſit locutus, & Scripturæ non in legendo conſiſtant, ſed in intelligendo. Alioqui ſi literam ſequimur, poſſumus & nos quoque nouum nobis dogma componere: vt aſſeramus in Eccleſiam non recipiendos, qui calceati ſint, & duas tunicas habeant.

Matth. 4. Scripturæ non in legendo, ſed in intelligẽdo conſiſtunt. Matth. 10. Luc. 10.

10. IDEM in caput primum ad Galatas: Marcion & Baſilides, & cæteræ hæreticorum peſtes, non habent Dei Euangelium: quia non habent Spiritum ſanctum, ſine quo humanum fit Euangelium, quod docetur. Nec putemus in verbis Scripturarum eſſe Euangelium, ſed in ſenſu. Non in ſuperficie, ſed in medulla. Non in ſermonum foliis, ſed in radice rationis. Dicitur in propheta de Deo: Sermones eius boni ſunt cum eo. Tunc Scriptura vtilis eſt audientibus, cùm abſque Chriſto non dicitur; cùm abſque Patre non profertur; cùm ſine Spiritu non eam inſinuat ille qui prædicat. Alioquin & diabolus, qui loquitur de ſcripturis, & omnes hæreſes, ſecundùm Ezechielem, inde ſibi conſuunt ceruicalia, quæ ponant ſub cubito vniuerſæ ætatis. Et poſt pauca: Grande periculum eſt in Eccleſia loqui, ne fortè interpretatione peruerſa, de Euangelio Chriſti, hominis fiat Euangelium; aut quod peius eſt, diaboli.

Euangeliũ non eſt in verbis ſcripturarum, ſed in ſenſu. Michæas.

Ezech. 13. Euangeliũ Chriſti ſit hominis aut diaboli, quãdo ex proprio cerebro interpretatur.

11. HILARIVS libro ſecundo de Trinitate: Extiterunt plures, qui cæleſtium verborũ ſimplicitatem pro voluntatis ſuæ ſenſu, non pro veritatis ipſius abſolutione ſuſciperent, aliter interpretantes, quàm dictorum virtus poſtularet. De intelligentia enim hæreſis, non de Scriptura eſt: & ſenſus, non ſermo, ſit crimen.

Hęreſis non tam de ſcriptura quàm de intelligentia. eſt ECCLESIÆ AVTHORITAS EXTRA SCRIPTVRAM.

1. DEVTERONOMII decimoſeptimo: Si difficile & ambiguum &c. vt ſupra quæſtione vndecima, B teſtimonio nono.

2. ACTORVM decimoquinto: vt ibidem teſtimonio octauo.

3. EPIPHANIVS hæreſi ſexageſimaprima contra Apoſtolicos: Oportet autem & Traditione vti. Non enim omnia à Diuina ſcriptura accipi poſſunt. Quapropter aliqua in ſcripturis, aliqua in traditione ſancti Apoſtoli tradiderunt, quemadmodum dicit ſanctus Apoſtolus: Sicut tradidi vobis. Et alibi: Sic doceo, & ſic tradidi in eccleſijs. Et, Si continetis, niſi fruſtra credidiſtis.

Scriptura nõ omnia continet.

1. Cor. 11. 14. 15.

4. AVGVSTINVS libro vndecimo contra Fauſtum, capite ſecundo: Vſqueadeo inuicta ſunt, quæ aduerſus vos de Diuinis codicibus proferuntur, vt non ſit aliud quod dicatis, niſi eos eſſe falſatos. Quæ iam authoritas literarum aperiri, quis facer liber euolui, quod documentum cuiuſlibet ſcripturę ad conuincendos errores veſtros exeri poteſt, ſi hæc vox admittitur, ſi alicuius ponderis æſtimatur? Et paulò pòſt: Quid ſi alius ſimili inſania, ſed tamen, qua tua duritia confringatur, exiſtat & dicat, Immò illud, quod pro te ſonat, falſum eſt: hoc autem quod contra te eſt, verum eſt: quid acturus es, niſi fortè alium librum prolaturus, vbi quicquid legeris, ſecundum tuam ſententiam poſſit intelligi? Hoc ſi feceris, non de aliqua eius particula, ſed de toto audies cõtradicentem & clamantem, Falſus eſt. Quid ages? Quò te conuertes? Quam libri à te prolati originem, quam vetuſtatem, quam ſeriem ſucceſſionis teſtem citabis? Nam ſi hoc facere conatus fueris, & nihil valebis: & vides in hac re quid Eccleſiæ Catholicæ valeat authoritas, quæ ab ipſis fundatiſſimis ſedibus Apoſtolorum vſque ad hodiernum diem ſuccedentium ſibimet Epiſcoporum ſerie, & tot populorum conſenſione firmatur.

Hæretici ſcripturis conuicti, dicunt eas falſatas.

Eccleſiæ Catholicæ authoritas in approbatione ſacrorum librorum.

5. IDEM libro ſeptimo contra Donatiſtas, capite quinquageſimotertio: Sed nobis tutum eſt, in ea non progredi aliqua temeritate ſententię, quæ nullo in Catholico regionali Concilio cœpta, nullo plenario Concilio terminata ſunt: id autem fiducia ſecuræ vocis aſſerere, quod in gubernatione Domini Dei noſtri & ſaluatoris Ieſu Chriſti, vniuerſalis Eccleſiæ conſentione roboratum eſt.

Securè aſſeritur, quod Eccleſię Catholicæ cõſenſione roborũ eſt.

6. ITEM in Pſalmum quinquageſimum ſeptimum: In ventre Eccleſiæ, veritas manet.

Veritas in Eccleſia.

Quiſquis ab hoc vētre Eccleſię ſeparatus fuerit, neceſsè eſt vt falſa loquatur. Neceſsè eſt, inquam, vt falſa loquatur; qui aut concipi noluit, aut quem conceptum mater excuſſit.

7. IOANNIS decimoquarto, 8. Et decimoſexto, vt ſupra quęſtione decima, A teſtimonio tertiò & quarto.

CANONES CONDERE.

1. D CANON Apoſtolorum trigeſimuſo ctauus, vel iuxta nouam tranſlationem trigeſimuſſextus: Bis in anno Epiſcoporum Concilia celebrentur, vt inter ſe inuicem dogmata pietatis explorent, & emergentes Eccleſiaſticas contentiones amoueant.

Concilia cur celebrentur.

2. PRIMA ſynodus Nicena canone quinto: Viſum eſt, per ſingulos annos in ſingulis quibuſque prouincijs, bis in anno Epiſcoporum Concilia fieri, vt ſimul in vnum conuenientes ex communi prouincia, huiuſmodi examinent quæſtiones, vt ita demum hi, qui ob culpas ſuas Epiſcoporum ſuorum offenſam meritò contraxerunt, dignè etiam à cæteris excommunicati ſimiliter habeantur, quouſque in communi, vel ipſi Epiſcopo ſuo viſum fuerit, humaniorem circa eos ferre ſententiam.

3. CONCILIVM Lateranenſe magnum, canone ſexto: Sicut olim à ſanctis patribus noſcitur inſtitutum, Metropolitani ſingulis annis cum ſuis Suffraganeis prouincialia non omittant concilia celebrare, in quibus de corrigendis exceſſibus, & moribus reformandis, præſertim in clero, diligentem habeant cum Dei timore tractatum.

4. SECVNDÆ ad Corinthios decimo: Nam, etſi amplius aliquid gloriatus fuero de poteſtate noſtra, quam dedit nobis Dominus in ædificationem, & non in deſtructionem veſtram &c.

5. Et capite decimotertio: vt non præſens durius agam ſecundùm poteſtatem, quam Dominus dedit mihi in ædificationem, & non in deſtructionem.

Excommunicandi authoritas.

1. E MATTHÆI decimooctauo: Si autem peccauerit in te frater tuus, &c. Si Eccleſiam non audierit: ſit tibi ſicut ethnicus, & publicanus. Amen dico vobis, quæcunque alligaueritis ſuper terram, erunt ligata & in cælo: & quæcunque ſolueritis ſuper terram, erunt ſoluta & in cælo.

Matth. 18.

2. HIERONYMVS in caput decimumoctauum Matthæi. Quia dixerat; Si autem Eccleſiam non audierit, ſit tibi ſicut ethnicus, & publicanus; & poterat contemptoris fratris hæc occulta eſſe reſponſio, vel tacita cogitatio: ſi me deſpicis, & ego te deſpicio: ſi tu me condemnas, & mea ſententia condemnaberis: Poteſtatem tribuit Apoſtolis, vt ſciant, qui à talibus cōdemnantur, humanam ſententiam diuina ſententia roborari, & quodcunque ligatum fuerit in terra, ligari pariter & in cælo.

In excommunicatione humana ſententia, diuina roboratur.

3. PRIORIS ad Corinthios quinto: Ego quidem abſens corpore, præſens autem ſpiritu, iam iudicaui vt præſens, eum, qui ſic operatus eſt, in nomine Domine noſtri Ieſu Chriſti, congregatis vobis & meo ſpiritu, cum virtute Domini noſtri Ieſu Chriſti, tradere huiuſmodi ſatanæ in interitum carnis, vt ſpiritus ſaluus ſit in die Domini noſtri Ieſu Chriſti. Non eſt bona gloriatio veſtra. Neſcitis quia modicum fermentum totam maſſam corrūpit?

4. PRIORIS ad Timotheum primo: Habens fidem, & bonam conſcientiam, quam quidam repellentes, circa fidem naufragauerunt: ex quibus eſt Hymenæus, & Alexander: quos tradidi Satanæ, vt diſcant non blaſphemare.

Poteſtas excommunicandi in eccleſia.

5 AVGVSTINVS libro de fide & operibus, capite quinto: Cùm eis, per quos Eccleſia regitur, adeſt ſalua pace poteſtas diſciplinæ aduerſus improbos, aut netarios exercendæ, tunc rurſus, ne ſocordia ſegnitiaque dormiamus, aliis aculeis præceptorum, quæ ad ſeueritatem coercionis pertinent, excitandi ſumus, vt greſſus noſtros in via Domini ex vtriſque teſtimonijs, illo duce atque adiutore dirigentes, nec patientiæ nomine torpeſcamus, nec obtentu diligentiæ ſæuiamus.

6. Et capite tertio: Non omittendum cenſuit Chriſtus Eccleſiæ diſciplinam: immò verò admonuit adhibendam, quando ait; Attendite vobis: Si peccauerit in te frater tuus, vade & corripe eum inter te, & ipſum ſolum. Si audierit te, lucratus es fratrem tuum. Si autem non audierit te, aſſume tecum vnum vel duos vt in ore teſtium duorum vel trium ſtet omne verbum. Quòd ſi nō audierit eos, dic Eccleſiæ. Si autem nec Eccleſiam audierit, ſit tibi tanquam Ethnicus & Publicanus. Deinde ipſius ſeueritatis terrorem grauiſſimū adiecit, etiam eo loco dicens: Quæ ſolueritis in terra, ſoluta erunt & in cælo: Quæ ligaueritis in terra, ligata erunt in cælo. Prohibet etiam ſanctum dare canibus. Nec contrarius eſt Apoſtolus Domino, quia dixit: Peccātes coram omnibus argue, vt cæteri timorem habeāt: cùm ille dicat, Corripe eum inter te, & ipſum. Vtrūque enim faciendum eſt, ſicut & infirmitatis diuerſitas admonet eorum, quos vtique non perdendos, ſed corrigendos, curandóſque ſuſcepimus, & alius ſic, alius autem ſic ſanandus eſt: ita etiam eſt ratio diſſimulandi & tolerandi malos in Eccleſia: & eſt rurſus ratio caſtigandi & corripiendi, non admittendi, vel à communione remouendi.

Matth. 18.

Seueritatis terrorē grauiſſimū adiecit Dominus.

Matth. 7.

1. Tim. 5.

Excommunicatio ſit diſcreta.

7. Et libro tertio contra epiſtolam Parmeniani, capite ſecundo: Cùm quiſque fratrum, id eſt, Chriſtianorū, intus in Eccleſiæ ſocietate conſtitutorum, in aliquo tali peccato fuerit deprehēſus, vt anathemate dignus habeatur, fiat hoc vbi periculum ſchiſmatis nullum eſt, atque id cum ea dilectione, de qua ipſe alibi præcipit, dicens, vt inimicum non eum exiſtimetis, ſed corripite vt fratrem. Nō enim eſtis ad eradicandum ſed ad corrigendum. Quòd ſi ſe non agnouerit, neque pœnitendo correxerit, ipſe foras exiet, & per propriam voluntatem ab eccleſiæ vnitate dirimetur. Nam & ipſe Dominus, cùm ſeruis volentibus zizania colligere, dixit, Sinite vtraque creſcere vſque ad meſſem: præmiſit cauſam, dicens; Ne fortè cùm vultis colligere zizania, eradicetis ſimul & triticum. Vbi ſatis oſtendit, cum metus iſte non ſubeſt, ſed omninò de frumentorum certa ſtabilitate, certa ſecuritas manet: id eſt, quando ita cuiuſque crimen totum eſt omnibus, & omnibus execrabile apparet, vt vel nullos prorſus, vel non tales habeat defenſores, per quos poſſit ſchiſma contingere; non dormiat ſeueritas diſciplinæ, in qua tanto eſt efficacior emendatio prauitatis, quanto diligentior

Quādo ſieri non habeat excommunicatio.

1. Theſſ. 5.

Matth. 13.

gentior confirmatio charitatis. Tunc autem hoc ſine labe pacis & vnitatis, & ſine læſione frumentorum fieri poteſt, cùm congregationis Eccleſiæ multitudo ab eo crimine, quod anathematizatur, aliena eſt. Tunc enim adiuuat præpoſitum potius corripientem, quàm criminoſum reſiſtentem.

Epiſcopi Apoſtolorum locum tenent in Eccleſia.

8. GREGORIVS homilia vigeſimaſexta in Euangelia: Apoſtolorum profectò nunc in Eccleſia Epiſcopi locum tenent: ligandi atque ſoluendi authoritatem ſuſcipiunt, qui gradum regiminis ſortiuntur. Grandis honor, ſed graue pondus iſtius eſt honoris. Durum quippe eſt, vt qui neſcit tenere moderamina vitæ ſuæ, iudex vitæ fiat alienæ. Et plerunque contingit, vt hic iudicij locum teneat, cui ad locum vita minimè concordat. Ac proinde ſæpè agitur, vt vel damnet immeritos, vel alios ipſe ligatus ſoluat. Sæpè in ſoluendis ac ligandis ſubditis ſuæ voluntatis motus, non autem cauſarum merita ſequitur &c. Cauſę ergò penſandæ ſunt, & tunc ligandi atque ſoluẽdi poteſtas exercenda: videndum eſt, quæ culpa, aut quæ ſit pœnitẽtia ſequuta poſt culpam: & quos omnipotens Deus per compunctionis gratiam viſitat, illos Paſtoris ſententia abſoluat. Tunc enim vera eſt abſolutio præſidentis, cùm æterni arbitrium ſequitur iudicis. Et nonnullis interiectis: Sed vtrum iuſtè, an iniuſtè obliget paſtor, paſtoris tamen ſententia gregi timenda eſt, ne is qui ſubeſt, & cùm iniuſtè forſitan ligatur, ipſam obligationis ſuæ ſententiam ex alia culpa mereatur. Paſtor ergò vel abſoluere indiſcretè timeat vel ligare. Is autem qui ſub manu paſtoris eſt, ligari timeat vel iniuſtè: nec paſtoris ſui iudicium temerè reprehendat, ne etſi iniuſtè ligatus eſt, ex ipſa tumidæ reprehenſionis ſuperbia, culpa, quæ non erat, fiat.

Sententia paſtoris, licet iniuſta, timenda eſt.

9. CHRYSOSTOMVS libro tertio de Sacerdotio: Habent quidem & terreſtres principes vinculi poteſtatem, verùm corporum ſolùm. Id autem quod dico ſacerdotum vinculum ipſam etiam animam contingit, atque ad cælos vſque peruadit: vſque adeò, vt quæcunque infernè ſacerdotes confecerint, illa eadem Deus ſupernè rata habeat, ac ſeruorum ſententiam Dominus confirmet. Plura vide ſupra de Symbolo, quæſtione decimanona, C teſtimonio quarto.

Vinculum ſacerdotum ipſam attingit animã.

Seruorum ſententiam Dominus confirmat.

1. P. POSTERIORIS Petri primo capite: Et habemus firmiorem Propheticum ſermonem: cui bene facitis attendentes quaſi lucernæ lucenti in caliginoſo loco donec dies illuceſcat, & lucifer oriatur in cordibus veſtris: hoc primùm intelligentes, quòd omnis prophetia Scripturæ propria interpretatione non fit. Non enim voluntate humana allata eſt aliquando prophetia: ſed Spiritu ſancto inſpirati, locuti ſunt ſancti Dei homines.

2. POSTERIORIS ad Timotheum tertio capite: Omnis ſcriptura diuinitus inſpirata vtilis eſt ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in iuſtitia: vt perfectus ſit homo Dei, ad omne opus bonum inſtructus.

3. MATTHÆI decimooctauo: Dic Eccleſiæ. Si autem Eccleſiam non audierit, &c. vt ſupra hac quæſtione E teſtimonio primo.

4. IOANNIS decimoquarto. 5. Et decimoſexto, vt ſupra quæſtione decima, A teſtimonio tertio, & quarto.

6. ACTORVM ſecundo: Et cùm complerentur dies Pentecoſtes, erãt omnes pariter in eodem loco: & factus eſt repentè de cælo ſonus, tanquam aduenientis ſpiritus vehemẽtis, & repleuit totam domum vbi erant ſedentes. Et apparuerunt illis diſperſitæ linguæ tanquam ignis, ſedítque ſupra ſingulos eorum: & repleti ſunt omnes Spiritu ſancto, & cœperunt loqui varijs linguis, prout Spiritus Sanctus dabat eloqui illis.

7. AD Epheſios quarto: Vnum corpus & vnus ſpiritus, &c. vt in Symbolo quæſtione decimaoctaua, B teſtimonio ſeptimo.

8. PRIORIS ad Timotheum tertio: Vt ſcias quomodo oporteat ſe in domo Dei conuerſari, quæ eſt Eccleſia Dei viui, columna & firmamentum veritatis.

XVII.

Quis eſt doctrinæ totius de Eccleſiæ præceptis, & traditionibus vſus ac fructus?

A INGENS profectò eſt ac varius. Atque primus quidẽ, vt intelligamus, nos ſolis literis ſeu Scripturis diuinis minimè alligari. Quid enim (vt Irenæi [a] verbis vtamur) ſi neque Apoſtoli quidem ſcripturas reliquiſſent nobis, nonne oportebat ordinem ſequi Traditionis, quam tradiderunt ijs, quibus committebant Eccleſias? Itaque luculenter dixit [b] Baſilius: Dogmata quæ in Eccleſia ſeruantur ac prædicantur, quædam habemus è doctrina ſcripto prodita; quædam rurſus ex Apoſtolorum traditione in myſterio, id eſt, in occulto tradita, recepimus. Quorum vtraque parem vim habent ad pietatem: nec his quiſquam contradicit, quiſquis ſanè vel tenuiter expertus eſt, quæ ſint iura Eccleſiaſtica.

[a] Lib. 3. c. 4. Epi. hæreſ. 61.

[b] lib. de ſpiritu ſancto, cap. 27.

B Neque dubium eſſe poteſt, quin Chriſtus [c] & Apoſtoli multa tum egerint, tum docuerint, quæ etſi ſcripta quidem non ſint ad nos tamen poſteróſque maximè pertineant. De quibus generatim [d] Paulus admo-

[c] Ioan. 20: g. & 21. d. Aug. epiſt. 108. ad Seleucianam.

[d] Phil. 4. b

nens: *De cætero fratres*, inquit, *quæcunque sunt vera, quæcunque pudica, quæcunque iusta, quæcunque sancta, quæcunque amabilia, quæcunque bonæ famæ, si qua virtus, si qua laus disciplinæ, hæc cogitate. Quæ & didicistis, & accepistis, & audistis, & vidistis in me, hæc agite: & Deus pacis erit vobiscum.*

C Proximus est, rectè vti Christiana libertate, quam homines otio luxúque capti, si vnquam aliâs, nunc maximè dant in occasionem carnis, vt Apostolus[e] loquitur: illius prætextu, fœdis voluptatibus inseruiunt, & quidquid ferè libet, etiam circa Religionis instituta mutanda, id licere sibi arbitrantur. Atqui ab ista prophana nouitate ac temeritate nos reuocant, tuentur, deterrent Apostolica & Ecclesiastica dogmata simul & instituta: quæ frænum inijciunt humanæ licentiæ, docéntque conuenienter vti Christiana libertate: ita nimirum, vt nos à[f] iugo peccati, & à seruitute veteris legis per Christum liberi effecti, [g] vltro libentérque præstemus Christianum officium, seruiamus Deo in iustitia & sanctitate, ducem sequamur Spiritum in lege charitatis, iustitiæ serui, obedientiæ filij, humilitatis cultores, patientiæ custodes, pœnitentiæ & crucis amatores. *Vos*, inquit[h] Apostolus, *in libertatem vocati estis fratres: tantùm ne libertatem in occasionem detis carnis, sed per charitatem Spiritus seruite inuicem.* Ad quam Spiritus charitatem sanctæ seruitutis obsequio & alendam, & conseruandam, cùm honesta cuncta prosunt, tum ingens pondus adferunt piè obseruatæ Ecclesiæ traditiones.

e Gal. 5. b. 2. Pet. 2. d.

Augustin. epist. 118. c. 2. & 7

f 1. Pet. 1. d. Rom. 6. d. Galat. 3. b. & 4. d.

Rom. 8 2.

g Psal. 55 b. Colos. 3. d. Luc. 1. 2. Cor. 3 d.

Rom 6. c. 1. Cor. 9. c. 1. Pet. 1. d. 2. d.

Luc. 22. d. Matth. 4. c. 16. d.

h Gal. 5. b.

D Postremus est, vt verum inter legitimos, & nothos Ecclesiæ filios, seu inter Catholicos, & Hæreticos, discrimen inde accipiamus.[i] Illi enim simpliciter in doctrina Ecclesiæ, siue scripto ea, nempe Biblicis literis tradita sit, siue Patrum traditione comprobata, acquiescunt. Sequuntur enim verbum Dei:[k] *Ne transgrediaris terminos antiquos, quos posuerunt patres tui.*

i Vincent. Lirinens.

k Prou. 22. d. Eccli. 8. b. Deut. 31. a. Ierem. 6. d.

E Hi verò, qui sunt Hæretici, ab hac simplicitate fidei, & à venerandæ matris Ecclesię, sanctorúmque Patrum probata sententia discedunt, nimiúmque sibi, vel desertoribus Ecclesiæ fidunt, adeóque ne moniti quidem resipiscunt. Quare Paulus de iis tam seriò sanxit, dum ait:[l] *Hæreticum hominem post vnam, & secundam correptionem deuita: sciens quia subuersus est, qui eiusmodi est.* Atque vt cum[m] Cypriano concludamus, Quisquis ab Ecclesiæ vnitate discesserit, cum Hæreticis necesse est inueniatur.

l Tit. 3. c.

m Ad Pompeium.

TESTIMONIA.

1. A Irenæus libro tertio aduersus hæreses Valentini, capite quarto, vt suprà de Symbolo, quæstione vicesimasecunda, D testimonio secundo.

2. Epiphanius hæresi sexagesimaprima contra Apostolicos, vt suprà, quæstione decimasexta de præcep. Eccle. C testimonio tertio.

3. Basilius libro de spiritu sancto, capite vigesimoseptimo, vt suprà ibidem, quæstione secunda, A testimonio secundo.

1. B Ioannis vigesimo: Multa quidem, & alia signa fecit Iesus in conspectu discipulorum suorum, quæ non sunt scripta in libro hoc.

2. Et vigesimoprimo: Sunt autem & alia multa, quæ fecit Iesus: quæ si scribantur per singula, nec ipsum arbitror mundum capere posse eos, qui scribendi sunt, libros.

3. Avgvstinvs epistola centesima octaua ad Seleucianam, vbi cùm disputaret quando Apostoli baptizati sint: Sed non omnia, inquit, quæ facta sunt, etiam scripta inueniuntur. Non omnia scripta.

4. Ad Philippenses quarto, vt in textu.

1. C Ad Galatas quinto, vt in textu.

2. Posterioris Petri secundo: Libertatem illis promittentes, cùm ipsi serui sint corruptionis.

3. Avgvstinvs epistola centesima decimaoctaua ad Ianuarium, vt suprà quæstione quarta, A in textu, & testim. primo, & quæstione octaua, C in textu.

4. Prioris Petri primo capite: Scientes quòd non corruptibilibus auro, vel argento redempti

redempti eſtis de vana veſtra conuerſatione paternæ traditionis : ſed precioſo ſanguine quaſi agni immaculati Chriſti , & incontaminati.

5. AD Romanos ſexto : Liberati autem à peccato , ſerui facti eſtis iuſtitiæ. Et paulò pòſt: Nunc verò liberati à peccato, ſerui autem facti Deo, habetis fructum veſtrum in ſanctificationem , finem verò vitam æternam.

6. AD Galatas tertio : Chriſtus nos redemit de maledicto legis.

7. ET capite quarto : Itaque fratres , non ſumus ancillæ filij , ſed liberæ : qua libertate Chriſtus nos liberauit.

8. AD Romanos octauo : Lex enim ſpiritus vitæ in Chriſto Ieſu liberauit me à lege peccati & mortis.

9. PSALMO quinquageſimotertio: Voluntariè ſacrificabo tibi.

10. AD Coloſſenſes tertio: Quodcunque facitis, ex animo operamini ſicut Domino, & non hominibus; ſcientes quòd à Domino accipietis retributionem hæreditatis. Domino Chriſto ſeruite.

11. LVCÆ primo : Vt ſine timore , de manu inimicorum noſtrorum liberati , ſeruiamus illi. In ſanctitate, & iuſtitia coram ipſo, omnibus diebus noſtris.

12. SECVNDÆ ad Corinthios tertio : Vbi autem Spiritus Domini , ibi libertas.

13. AD Romanos ſexto , vt ſuprà C teſtimonio quinto.

14. PRIORIS ad Corinthios nono : Cùm liber eſſem ex omnibus , omnium me ſeruum feci , vt plures lucrifacerem.

15. PRIORIS Petri primo : Animas veſtras caſtificantes in obedientia charitatis , in fraternitatis amore, ſimplici ex corde inuicem diligite attentiùs.

16. ET capite ſecundo : Si benè facientes patienter ſuſtinetis : hæc eſt gratia apud Deum.

17. LVCÆ vigeſimoprimo : In patientia veſtra poſſidebitis animas veſtras.

18. MATTHÆI quarto : Pœnitentiam agite : appropinquauit enim regnum cælorum.

19. ET decimoſexto: Si quis vult poſt me venire, abneget ſemetipſum , & tollat crucem ſuam , & ſequatur me.

20. AD Galatas quinto, vt in textu.

1. D VINCENTIVS Lirinenſis aduerſus prophanas nouationes hæreticorum : cunctis ſatis euidenter perſpicuéque monſtratur , hoc apud omnes ferè hæreſes quaſi ſolemne eſſe ac legitimum , vt ſemper prophanis nouitatibus gaudeant , antiquitatis ſcita faſtidiant , & per oppoſitiones falſi nominis ſcientiæ, à fide naufragent: Contrà verò Catholicorum hoc ferè proprium , depoſita ſanctorum patrum & commiſſa ſeruare , damnare prophanas nouitates.

Hæreticorũ proprium, gaudere nouitatibus.

2. PROVERBIORVM vigeſimoſecundo, vt in textu.

3. ECCLESIASTICI octauo : Non te prætereat narratio ſeniorum: ipſi enim didicerunt à patribus ſuis : quoniam ab ipſis diſces intellectum , & in tempore neceſſitatis dare reſponſum.

4. DEVTERONOMII trigeſimoſecundo: Interroga patrem tuum , & annunciabit tibi: maiores tuos , & dicent tibi.

5. IEREMIÆ ſexto : Hæc dicit Dominus: State ſuper vias, & videte, & interrogate de ſemitis antiquis , quæ ſit via bona , & ambulate in ea : & inuenietis refrigerium animabus veſtris.

1. E AD Titum tertio , vt in textu.

2. CYPRIANVS ad Pompeiũ, vt in textu.

XVIII.

Quæ demùm eſt ſumma omnium ſuperiorum?

A QVÆ à principio quidem hucuſque tractata ſunt de ſumma Chriſtianæ doctrinæ , eò ſpectant, vt vera Chriſtiani hominis Sapientia conſtituatur : quæ tribus illis [a] virtutibus, [b] *Fide, Spe , & Charitate* compræhenditur. Et Fide quidem veritati Dei firmiter [c] aſſentitur, eique innititur anima. Spe autem propiùs [d] adhuc appræhendit bonitatem Dei, fide iam cognitam atque conceptam : Charitate [e] demùm Deo, proximóque propter Deum , coniungitur & vnitur.

a Aug. lib. 2. Ret. cat. ca. 63.
b 1. Cor. 13. d. 2. Tim. 2. d.
c Heb. 11. a.
d Galat. 5. g.
e Rom. 8. g. Ioan. 14. c. Rom. 13. c. Aug. in Enchir. cap. 7.

B Cæterùm de fide nos docet Symbolum Apoſtolicum , dum ea proponit , quæ maximè ſunt credenda , & profitenda Chriſtiano. De his verò quæ ſperanda & deſideranda, precatio nos inſtituit Dominica. Ad charitatem verò ſpectant, quæ duabus tabulis Decalogus exhibet.

C Præclarè igitur [f] Origenes: Puto, inquit, quòd prima ſalutis initia, & ipſa fundamenta Fides eſt: profectus verò, & augmenta ædificij, Spes: perfectio autem & culmen totius operis , Charitas.

f In c. 4. ep. ad Rom.

D Illi ergò beati , qui audiunt [g] & cuſtodiunt verbum Dei , quique voluntatem Patris cognoſcunt & faciunt , in Fide, Spe , & Charitate, duce Chriſto ambulantes & perſeuerantes.

g Luc. 11. d. Rom. 2. b. Luc. 6. g. Matth. 7. c. d. 19. c. 25. c. Ioan. 15. a. Matth. 10. c. & 24. b.

E Et hactenùs pro inſtituti quidem noſtri ratione, ſatis de ſummis illis

nens: *De cætero fratres*, inquit, *quæcunque sunt vera, quæcunque pudica, quæcunque iusta, quæcunque sancta, quæcunque amabilia, quæcunque bonæ famæ, si qua virtus, si qua laus disciplinæ, hæc cogitate. Quæ & didicistis, & accepistis, & audîstis, & vidistis in me, hæc agite: & Deus pacis erit vobiscum.*

C Proximus est, rectè vti Christiana libertate, quam homines otio luxúque capti, si vnquam aliâs, nunc maximè dant in occasionem carnis, vt Apostolus[c] loquitur: illius prætextu, fœdis voluptatibus inseruiunt, & quidquid ferè libet, etiam circa Religionis instituta mutanda, id licere sibi arbitrantur. Atqui ab ista prophana nouitate ac temeritate nos reuocant, tuentur, deterrent Apostolica & Ecclesiastica dogmata simul & instituta: quæ frænum inijciunt humanæ licentiæ, docéntque conuenienter vti Christiana libertate: ita nimirum, vt nos à[f] iugo peccati, & à seruitute veteris legis per Christum liberi effecti, [g] vltro libenterque præstemus Christianum officium, seruiamus Deo in iustitia & sanctitate, ducem sequamur Spiritum in lege charitatis, iustitiæ serui, obedientiæ filij, humilitatis cultores, patientiæ custodes, pœnitentiæ & crucis amatores. *Vos*, inquit[h] Apostolus, *in libertatem vocati estis fratres: tantùm ne libertatem in occasionem detis carnis, sed per charitatem Spiritus seruite inuicem.* Ad quam Spiritus charitatem sanctæ seruitutis obsequio & alendam, & conseruandam, cùm honesta cuncta prosunt, tum ingens pondus adferunt piè obseruatæ Ecclesiæ traditiones.

c Gal. 5. b. 2. Pet. 2. d.

Augustin. epist. 118. c. 1. &c.

f 1. Pet. 1. d. Rom. 6. d. Galat. 5. b. & 4. d.

Rom. 8 2.

g Phil. 1. b. Coloss. 1. d. Luc. 1. 2. Cor. 3. d. Rom. 6. c. 1. Cor. 9. c. 1. Pet. 1. d. 2. d. Luc. 21. d. Matth. 4. c. 16. d.

h Gal. 5. b.

D Postremus est, vt verum inter legitimos, & nothos Ecclesiæ filios, seu inter Catholicos, & Hæreticos, discrimen inde accipiamus. [i] Illi enim simpliciter in doctrina Ecclesiæ, siue scripto ea, nempe Biblicis literis tradita sit, siue Patrum traditione comprobata, acquiescunt. Sequuntur enim verbum Dei: [k] *Ne transgrediaris terminos antiquos, quos posuerunt patres tui.*

i Vincent. Lirinens.

k Prou. 22. d. Eccli. 8. b. Deut. 32. a. Ierem. 6. d.

E Hi verò, qui sunt Hæretici, ab hac simplicitate fidei, & à venerandæ matris Ecclesiæ, sanctorúmque Patrum probata sententia discedunt, nimiúmque sibi, vel desertoribus Ecclesiæ fidunt, adeóque ne moniti quidem resipiscunt. Quare Paulus de iis tam seriò sanxit, dum ait: [l] *Hæreticum hominem post vnam, & secundam correptionem deuita: sciens quia subuersus est, qui eiusmodi est.* Atque vt cum[m] Cypriano concludamus, Quisquis ab Ecclesiæ vnitate discesserit, cum Hæreticis necesse est inueniatur.

l Tit. 3. c.

m Ad Pompeium.

TESTIMONIA.

1. A IRENÆVS libro tertio aduersus hæreses Valentini, capite quarto, vt suprà de Symbolo, quæstione vicesimasecunda, D testimonio secundo.

2. EPIPHANIVS hæresi sexagesimaprima contra Apostolicos, vt suprà, quæstione decimasexta de præcep. Eccle. C testimonio tertio.

3. BASILIVS libro de spiritu sancto, capite vigesimoseptimo, vt suprà ibidem, quæstione secunda, A testimonio secundo.

1. B IOANNIS vigesimo: Multa quidem, & alia signa fecit Iesus in conspectu discipulorum suorum, quæ non sunt scripta in libro hoc.

2. ET vigesimoprimo: Sunt autem & alia multa, quæ fecit Iesus: quæ si scribantur per singula, nec ipsum arbitror mundum capere posse eos, qui scribendi sunt, libros.

3. AVGVSTINVS epistola centesima octaua ad Seleucianam, vbi cùm disputaret quando Apostoli baptizati sint: Sed non omnia, inquit, quæ facta sunt, etiam scripta inueniuntur. Non omnia scripta.

4. AD Philippenses quarto, vt in textu.

1. C AD Galatas quinto, vt in textu.

2. POSTERIORIS Petri secundo: Libertatem illis promittentes, cùm ipsi serui sint corruptionis.

3. AVGVSTINVS epistola centesima decimaoctaua ad Ianuarium, vt suprà quæstione quarta, A in textu, & testim. primo, & quæstione octaua, C in textu.

4. PRIORIS Petri primo capite: Scientes quòd non corruptibilibus auro, vel argento redempti

redempti eſtis de vana veſtra conuerſatione paternæ traditionis : ſed precioſo ſanguine quaſi agni immaculati Chriſti, & incontaminati.

5. AD Romanos ſexto : Liberati autem à peccato, ſerui facti eſtis iuſtitiæ. Et paulò pòſt: Nunc verò liberati à peccato, ſerui autem facti Deo, habetis fructum veſtrum in ſanctificationem, finem verò vitam æternam.

6. AD Galatas tertio : Chriſtus nos redemit de maledicto legis.

7. ET capite quarto : Itaque fratres, non ſumus ancillæ filij, ſed liberæ : qua libertate Chriſtus nos liberauit.

8. AD Romanos octauo : Lex enim ſpiritus vitæ in Chriſto Ieſu liberauit me à lege peccati & mortis.

9. PSALMO quinquageſimotertio: Voluntariè ſacrificabo tibi.

10. AD Coloſſenſes tertio: Quodcunque facitis, ex animo operamini ſicut Domino, & non hominibus; ſcientes quòd à Domino accipietis retributionem hæreditatis. Domino Chriſto ſeruite.

11. LVCÆ primo : Vt ſine timore, de manu inimicorum noſtrorum liberati, ſeruiamus illi. In ſanctitate, & iuſtitia coram ipſo, omnibus diebus noſtris.

12. SECVNDÆ ad Corinthios tertio : Vbi autem Spiritus Domini, ibi libertas.

13. AD Romanos ſexto, vt ſuprà C teſtimonio quinto.

14. PRIORIS ad Corinthios nono : Cùm liber eſſem ex omnibus, omnium me ſeruum feci, vt plures lucrifacerem.

15. PRIORIS Petri primo : Animas veſtras caſtificantes in obedientia charitatis, in fraternitatis amore, ſimplici ex corde inuicem diligite attentiùs.

16. ET capite ſecundo : Si benè facientes patienter ſuſtinetis : hæc eſt gratia apud Deum.

17. LVCÆ vigeſimoprimo : In patientia veſtra poſſidebitis animas veſtras.

18. MATTHÆI quarto : Pœnitentiam agite : appropinquauit enim regnum cælorum.

19. ET decimoſexto: Si quis vult poſt me venire, abneget ſemetipſum, & tollat crucem ſuam, & ſequatur me.

20. AD Galatas quinto, vt in textu.

1. D VINCENTIVS Lirinenſis aduerſus prophanas nouationes hæreticorum : cunctis ſatis euidenter perſpicuéque monſtratur, hoc apud omnes ferè hæreſes quaſi ſolemne eſſe ac legitimum, vt ſemper prophanis nouitatibus gaudeant, antiquitatis ſcita faſtidiant, & per oppoſitiones falſi nominis ſcientiæ, à fide naufragent: Contrà verò Catholicorum hoc ferè proprium, depoſita ſanctorum patrum & commiſſa ſeruare, damnare prophanas nouitates.

Hæreticorũ proprium, gaudere nouitatibus.

2. PROVERBIORVM vigeſimoſecundo, vt in textu.

3. ECCLESIASTICI octauo : Non te prætereat narratio ſeniorum: ipſi enim didicerunt à patribus ſuis : quoniam ab ipſis diſces intellectum, & in tempore neceſſitatis date reſponſum.

4. DEVTERONOMII trigeſimoſecundo: Interroga patrem tuum, & annunciabit tibi: maiores tuos, & dicent tibi.

5. IEREMIÆ ſexto : Hæc dicit Dominus: State ſuper vias, & videte, & interrogate de ſemitis antiquis, quæ ſit via bona, & ambulate in ea : & inuenietis refrigerium animabus veſtris.

1. E AD Titum tertio, vt in textu.

2. CYPRIANVS ad Pompeiũ, vt in textu.

XVIII.

Quæ demùm eſt ſumma omnium ſuperiorum?

A QVÆ à principio quidem hucuſque tractata ſunt de ſumma Chriſtianæ doctrinæ, eò ſpectant, vt vera Chriſtiani hominis Sapientia conſtituatur : quæ tribus illis [a] virtutibus, [b] *Fide, Spe, & Charitate* compræhenditur. Et Fide quidem veritati Dei firmiter [c] aſſentitur, eique innititur anima. Spe autem propiùs [d] adhuc appræhendit bonitatem Dei, fide iam cognitam atque conceptam : Charitate [e] demùm Deo, proximóque propter Deum, coniungitur & vnitur.

a Aug. lib. 2. Ret. act. ca. 63.
b 1. Cor. 13. d. 2. Tim. 2. d.
c Heb. 11. a.
d Galat. 5. d.
e Rom. 8. g. Ioan. 14. c. Rom. 15. c. Aug. in Enchir. cap. 7.

B Cæterùm de fide nos docet Symbolum Apoſtolicum, dum ea proponit, quæ maximè ſunt credenda, & profitenda Chriſtiano. De his verò quæ ſperanda & deſideranda, precatio nos inſtituit Dominica. Ad charitatem verò ſpectant, quæ duabus tabulis Decalogus exhibet.

C Præclarè igitur [f] Origenes: Puto, inquit, quòd prima ſalutis initia, & ipſa fundamenta Fides eſt: profectus verò, & augmenta ædificij, Spes: perfectio autem & culmen totius operis, Charitas.

f In c. 4. ep. ad Rom.

D Illi ergò beati, qui audiunt [g] & cuſtodiunt verbum Dei, quique voluntatem Patris cognoſcunt & faciunt, in Fide, Spe, & Charitate, duce Chriſto ambulantes & perſeuerantes.

g Luc. 11. d. Rom. 2. b. Luc. 6. g. Matth. 7. c. d. 19. c. 25. c. Ioan. 15. a. Matth. 10. c. & 24. b.

E Et hactenùs pro inſtituti quidem noſtri ratione, ſatis de ſummis illis

virtutibus: quæ cùm diuinitùs infundantur, ac diuinos mortales faciant, iure quidem Theologicæ nuncupantur, rectéque ad ſapientiam Chriſtianam referuntur.

TESTIMONIA.

1. A AVGVSTINVS libro ſecundo Retractionum, capite ſexageſimotertio, vt ſuprà de fide & ſymbolo, quæſtione ſecunda, teſtimonio ſecundo.

2. PRIORIS ad Corinthios decimotertio: Nunc autem manent, fides, ſpes, charitas: tria hæc: maior autem horum eſt charitas.

3. POSTERIORIS ad Timotheum ſecundo capite: Sectare verò iuſtitiam, fidem, ſpem, charitatem.

4. AD Hebræos vndecimo: eſt autem fides ſperandarum ſubſtantia rerum, argumentum non apparentium.

5. AD Galatas quinto: Nos enim ſpiritu ex fide, ſpem iuſtitiæ expectamus. Nam in Chriſto Ieſu neque circumciſio aliquid valet, neq; præputium: ſed fides, quæ per charitatẽ operatur.

6. AD Romanos octauo: Certus ſum quia neque mors, neque vita, neque Angeli, neq; principatus, neque virtutes, neque inſtantia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit nos ſeparare à charitate Dei, quæ eſt in Chriſto Ieſu Domino noſtro.

7. IOANNIS decimoquarto: Qui autem diligit me, diligetur à Patre meo: & ego diligam eum, & manifeſtabo ei meipſum. Si quis diligit me, ſermonem meum ſeruabit, & pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & manſionem apud eum faciemus.

8. AD Romanos decimotertio: Qui diligit proximum, legem impleuit.

B AVGVSTINVS in Enchiridio ad Laurentium, capite ſeptimo: Propheta ait, Et erit, Omnis quicunque inuocauerit nomen Domini, ſaluus erit: propter hoc Dominica oratio. Sed Apoſtolus cùm ad ipſam gratiam commendandam hoc propheticum commemoraſſet teſtimonium, continuò ſubiecit: Quomodò autem inuocabunt eum quem non crediderunt? propter hoc Symbolum. In his duobus tria illa intuere. Fides credit, Spes & Charitas orant. Sed ſine fide eſſe non poſſunt, ac per hoc & fides orat. Propterea quippe dictum eſt: Quomodò inuocabunt, in quem non crediderunt?

C ORIGENIS in caput quartum epiſtolæ ad Romanos, vt in textu.

1. D LVCÆ vndecimo: Beati, qui audiunt verbum Dei, & cuſtodiunt illud.

2. AD Romanos ſecundo: Non enim auditores legis iuſti ſunt apud Deum, ſed factores legis iuſtificabuntur.

3. LVCÆ ſexto: Quid autem vocatis me, Domine, Domine: & non facitis, quę dico? Omnis qui venit ad me, & audit ſermones meos, & facit eos: oſtendam vobis cui ſimilis ſit: ſimilis eſt homini ædificanti domum, qui fodit in altum &c. Qui autem audit, & non facit: ſimilis eſt homini ædificanti domum ſuam ſuper terram ſine fundamento, &c.

4. MATTHÆI ſeptimo: Non omnis, qui dicit mihi Domine, Domine, intrabit in regnũ cælorum: ſed qui facit voluntatem Patris mei, qui in cælis eſt, ipſe intrabit in regnum cælorum. Multi dicent mihi in illa die, &c. Omnis ergò, qui audit verba mea hæc, & facit ea, aſſimilabitur viro ſapienti, &c. Et omnis, qui audit verba mea hæc, & non facit ea, ſimilis erit viro ſtulto &c.

5. ITEM decimonono: Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata.

6. ET vigeſimoquinto: Eſuriui, & dediſtis mihi manducare &c.

7. IOANNIS decimoquinto: Omnem palmitem in me non ferentem fructum, tollet eum (*Pater meus*).

8. MATTHÆI decimo, 9. ET vigeſimoquarto: Qui autem perſeuerauerit vſque in finem, hic ſaluus erit.

XIX.

An ne aliud quicquam ad doctrinam Chriſtianam ſpectat?

A Etiam: huc enim planè ſpectat doctrina de Sacramentis, vt nôrint Chriſtiani, quibus veluti inſtrumentis diuinitùs inſtitutis habeant opus [a] ad Fidem, Spem & præcipuè Charitatem, accipiendam, exercendam, augendam, conſeruandam, ac etiam reparandam.

a Aug. in Ioan. tract. 110.

B Adde, quod neque Sapientia, neque Iuſtitia Chriſtiana conſtitui ac retineri abſque Sacramentis poteſt, vt ſine quibus [b] Religionem vniuerſam extingui prorsùs neceſsè ſit. Habent igitur ea ſublimem in doctrina Chriſtiana locum, & neceſſariam quoque tractationem.

b Aug. lib. 19. cont. Fauſt. c. 11. & de vera relig. cap. 17. Item epiſt. 118. cap. 1.

TESTIMONIA.

A AVGVSTINVS in Ioannem tractatu centeſimo vigeſimo: Vigilanti verbo Euangeliſta vſus eſt, vt non diceret, Latus eius percuſſit, aut vulnerauit, aut quid aliud, ſed, Aperuit; vt illîc quodammodò vitæ oſtiũ panderetur, vndè ſacraméta Eccleſiæ manauerũt, ſine quibus ad vitam

Ioan. 19.

Sine Sacramentis Eccleſiæ non intratur ad veram vitam.

ad vitam, quæ vera vita eſt, non intratur.

1. B IDEM libro decimono contra Fauſtum Manichæum, capite vndecimo: In nullum nomen religionis, ſeu verum, ſeu falſum coagulari homines poſſunt, niſi aliquo ſignaculorũ vel ſacramentorum viſibilium conſortio colligentur.

Sacramentis in religione colligantur homines.

2. ET in libro de vera religione, capite decimoſeptimo. Nunc verò, quoniam pietas timore inchoatur, charitate perficitur, populus timore conſtrictus, tempore ſeruitutis in veteri lege, multis ſacramentis onerabatur. Hoc enim talibus vtile erat ad deſiderandam gratiam Dei, quæ per prophetas ventura canebatur. Quæ vbi venit, ab ipſa Dei ſapientia homine aſſumpto, à quo in libertatem vocati ſumus, pauca ſacramenta ſaluberrima conſtituta ſunt, quæ ſocietatem Chriſtiani populi, hoc eſt, ſub vno Deo liberæ multitudinis continerent.

In veteri lege plura Sacramenta quàm in noua.

3. ITEM epiſtola centeſima decimaoctaua ad Ianuarium, capite primo: Primò itaque tenere te volo, quod eſt huius diſputationis caput, Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, ſicut ipſe in Euãgelio loquitur, leui iugo ſuo nos ſubdidiſſe, & ſarcinæ leui: vndè ſacramentis numero pauciſſimis, obſeruatione facilimis, ſignificatione præſtantiſſimis, ſocietatem noui populi colligauit, ſicuti eſt Baptiſmus Trinitatis nomine conſecratus, communicatio corporis & ſanguinis ipſius, & ſi quid aliud in ſcripturis canonicis commendatur, exceptis ijs, quæ ſeruiturem populi veteris, pro congruentia cordis illorum, & prophetici temporis onerabant, quæ & in quinque libris Moyſi leguntur.

Sacramentis nouæ legis iiſque ſaluberrimis ſocietas Chriſtiani populi cõtinetur.

Matth. 11. Societas noui populi pauciſſimis & præſtantiſſimis ſacramentis colligata, cuiuſmodi ſunt exempli gratia, Baptiſmus & Euchariſtia.

CAPVT QVARTVM

DE SACRAMENTIS.

I.

Cur de Sacramentis docendi ſunt Chriſtiani?

VIA Sacramentorum cognitio & vſus facit, vt illi accepta ex IESV-CHRISTI meritis gratia, quæ per [a] Sacramenta ipſa confertur, legitimè exerceantur, & conſeruentur, atque promoueantur in diuino cultu.

[a] Tit. 3. b. Ioã. 3. a. 6. f. & 10. e. f.

TESTIMONIA.

1. AD Titum tertio capite: Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis, & renouationis Spiritus ſancti.

2. IOANNIS tertio: Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu ſancto, non poteſt introire in regnum Dei.

3. ET capite ſexto: Ego ſum panis viuus, qui de cælo deſcẽdi. Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum: & panis, quem ego dabo, caro mea eſt pro mundi vita. Caro mea, verè eſt cibus: & ſanguis meus, verè eſt potus, &c. Qui manducat me, & ipſe viuet propter me. Qui manducat hunc panem, viuet in æternum.

4. ITEM vigeſimo capite: Inſufflauit, & dixit eis: Accipite Spiritum ſanctum: quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta ſunt.

II.

Quid, & quotuplex eſt cultus Diuinus?

A CVLTVS diuinus dicitur, quem Chriſtianus tanquàm præcipuum ac ſummum [a] obſequium debet ac præſtat Creatori ac Saluatori ſuo Deo Opt. Max.

[a] Auguſt. lib. 10. de ciuit. Dei, cap. 1.

B Neque enim eſt dubium, hominem ea potiſſimum [b] cauſa, vt Deum purè integréque colat, & initio conditum, & poſteà redemptum, atque ad id omninò deſtinatum eſſe.

[b] Pro. 16. a. Geneſ. 1. c. d. 2. Corin. 5. c. 1. Theſſ. 5. b. 1. Pet. 3. b.

C Diuinus autem cultus eſt duplex; interior, & exterior. Interior, quo per intellectum & affectum Deo [c] coniungimur, Fide, Spe & Charitate, vt anteà dictum eſt, perficitur. Exterior, eſt profeſſio quædam cultus interioris, quem [d] externis quibuſdam, & viſibilibus ſignis ritibúſque declaramus. Deus enim, qui bonorum noſtrorum [e] non eget, quippe beatus per ſe, to-

[c] Auguſt. in Enchir. cap. 2. & 3.

[d] Matth. 3. b. Rom. 12. d. 2. Cor. 8. d. 1. Cor. 14. g.

[e] Pſal. 15. a. 1. Tim. 6. d. Matth. 5. g. Gen. 2. a.

túſque perfectus, tamen ſicut totum ipſe hominem tum corpore tum animo conſtare voluit; ſic eundem [f] quoque totum, hoc eſt, ſecundùm omnem ſui partem repoſcit, à quo ſyncerè ſtudioſéque colatur: anima quidem ſecundùm interiorem, vti docuimus; corpore [g] verò ſecundùm exteriorem cultum cum interiore coniunctum: quod multis ſanè modis, ſed vel maximè & ſaluberrimè per vſum Sacramentorum præſtatur.

f Prouer. 16. a Luc. 10. e. Matth. 22. d. Deut. 6. b.

g 1. Cor. 6. d. Pſal. 83. a.

D Sic enim diuinæ viſum eſt Sapientiæ, mortalium ſe imbecillitati accommodare, ſuámque virtutem, per quaſdam [h] externas res, & ſigna, quæ ſenſibus percipiuntur, exercere. Animus quippe noſter immortalis, in hoc obſcuro & caduco corpore, velut carcere quodam, incluſus, ſenſuum miniſterio plurimum vtitur, neque citra [i] hoc adminiculum ad diuina capeſſenda ſolet aſſurgere. Itaque tum in veteri, tum in noua lege Sacramenta, multáque ad cultum externum pertinentia, inſtituit Deus, ac Dei populus ſemper obſeruauit.

h Aug. in Pſal. 73. & lib. 19. contra Fauſtũ. cap. 1. Item l. 3. de doct. Chriſt. cap. 9. Quæſt. 84. ſuper Leui. & 33. ſuper Numeros. Tertul. de reſur. carnis cap. 8. Gregor. in 1. Regum lib. 6. cap. 3.

i Chryſoſto. hom. 60. ad pop. Antioch. & 83. in Matth.

TESTIMONIA.

λατρεία ſeruitus qua Deus colitur.

A AVGVSTINVS libro decimo de ciuitate Dei, capite primo: Quæ itaq; λατρεία Græcè nuncupatur, & Latinè interpretatur ſeruitus, ſed ea qua colimus Deũ: vel quæ θρησκεία Græcè, Latinè autem religio dicitur, ſed ea quæ nobis eſt erga Deum: vel quam illi σεβασμὸν, nos verò non vno verbo exprimere, ſed Dei cultum poſſumus appellare: hanc ei tantùm Deo deberi dicimus, qui verus eſt Deus, facítque ſuos cultores deos.

1. B PROVERBIORVM decimoſexto: Vniuerſa propter ſemetipſum operatus eſt Dominus.

2. GENESIS primo: Faciamus hominem ad imaginem, & ſimilitudinem noſtram. Et creauit Deus hominẽ ad imaginem ſuam: ad imaginem Dei creauit illum.

3. POSTERIORIS ad Corinthios quinto Et pro omnibus mortuus eſt Chriſtus: vt, & qui viuunt, iam non ſibi viuant, ſed ei, qui pro ipſis mortuus eſt & reſurrexit.

4. PRIORIS ad Theſſalonicenſes capite: quinto: Non poſuit nos Deus in iram, ſed in acquiſitionem ſalutis per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, qui mortuus eſt pro nobis: vt ſiue vigilemus, ſiue dormiamus, ſimul cum illo viuamus.

5. PRIORIS Petri capite tertio: In hoc vocati eſtis, vt benedictionem hæreditate poſſideatis.

Hominis ſapientia pietas eſt. Iob 28. iuxta Septuaginta.

1. C AVGVSTINVS in Enchiridio ad Laurentium, capite ſecundo: Hominis ſapientia pietas eſt. Habes hoc in libro ſancti Iob: Nam ibi legitur, quòd ipſa ſapientia dixerit homini: Ecce pietas eſt ſapientia. Si autem quæras, quam dixerit eo loco pietatem, diſtinctius in Græco reperies θεοσέβειαν qui eſt Dei cultus. Dicitur enim Græcè pietas & aliter, id eſt, εὐσέβεια quo nomine ſignificatur bonus cultus, quanuis & hoc præcipuè referatur ad colẽdum Deum. Sed nihil eſt commodius illo nomine, quo euidẽter Dei cultus expreſſus eſt, cùm quid eſſet hominis ſapientia diceretur. An hoc ipſum tibi fortaſſe deſideras breuiter aperiri, atque in ſermonem colligi breuem, quonam modo ſit colendus Deus?

Fide, Spe, Charitate Deus colendus eſt.

2. CAPITA tertio: Hic ſi reſpondero, Fide, Spe, Charitate colendum Deum: profectò dicturus es, breuius hoc dictum eſſe quàm velis.

3 MATTHÆI quinto: Sic luceat lux veſtra coram hominibus: vt videant opera veſtra bona, & glorificẽt patrem veſtrum, qui in cælis eſt.

4. AD Romanos duodecimo: Prouidentes bona non tãtùm coram Deo, ſed etiam coram omnibus hominibus.

5. POSTERIORIS ad Corinthios octauo: Prouidemus bona non ſolùm coram Deo, ſed etiam coram hominibus.

6. PRIORIS ad Corinthios decimoquarto: Omnia autem honeſtè, & ſecundùm ordinem fiant.

7. PSALMO decimoquinto: Dixit Domino: Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges.

8. PRIORIS ad Timotheum ſexto: Beatus & ſolus potens, Rex regum, & Dominus dominantium: qui ſolus habet immortalitatem, & lucem inhabitat inacceſſibilem.

9. MATTHÆI quinto: Eſtote ergo vos perfecti, ſicut & pater veſter cæleſtis perfectus eſt.

10. GENESIS ſecundo: Formauit igitur Dominus Deus hominem de limo terræ, & inſpirauit in faciem eius ſpiraculum vitæ, & factus eſt homo in animam viuentem.

11. PROVERBIORVM decimoſexto: Vniuerſa propter ſemetipſum operatus eſt Dominus.

12. LVCÆ decimo: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex omnibus viribus tuis, & ex omni mente tua.

13. MATTHÆI vigeſimoſecundo: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & in tota anima tua, & in tota mente tua.

14. DEVTERONOMII ſexto: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex

tota

tota anima tua, & ex tota fortitudine tua.

15. PAVLVS ad Corinthios ſexto: An neſcitis quoniam membra veſtra, templum ſunt Spiritus ſancti, qui in vobis eſt? Glorificate, & portate Deum in corpore veſtro.

16. PSALMO octogeſimotertio: Cor meum, & caro mea exultauerunt in Deum viuum.

17. DAVGVSTINVS in Pſalmum ſeptuageſimumtertium: Si diſcernimus duo teſtamenta, vetus & nouum, non ſunt eadem Sacramenta, nec eadem promiſſa; eadem tamen pleraque præcepta. Videamus quare præcepta eadem: quia ſecundùm hæc Deo ſeruire debemus. Sacramenta non eadem; quia alia ſunt Sacramenta dantia ſalutem, alia promittentia Saluatorem. Sacramenta noui teſtamenti dant ſalutem, Sacramenta veteris teſtamenti promiſerunt Saluatorem. Mutata ſunt Sacramenta; facta ſunt faciliora, pauciora, ſalubriora, feliciora.

Sacramenta nouæ legis præſtantiora ſacramentis veteris teſtamenti.

Dant ſalutem.

2. IDEM libro decimono contra Fauſtum Manichæum, capite vndecimo: In nullum nomen religionis, ſeu verum, ſeu falſum coagulari homines poſſunt, niſi aliquo ſignaculorũ, vel Sacramentorum viſibilium conſortio colligentur: quorum Sacramentorum vis inenarrabiliter valet plurimum, & idcò contempta Sacrilegos facit. Impiè quippe contemnitur, ſine qua non poteſt perfici pietas.

Vis ſacramentorum inexplicabilis contempta ſacrilegos facit.

3. ITEM libro tertio de doctrina Chriſtiana, capite nono: Hoc verò tẽpore poſteaquam Reſurrectione Domini noſtri Ieſu Chriſti manifeſtiſſimum iudicium noſtræ libertatis illuxit, ne eorum quidẽ ſignorum, quæ iam intelligimus, operatione graui onerati ſumus: ſed quædã pauca pro multis, eadẽque factu facilima & intellectu auguſtiſſima, & obſeruatione caſtiſſima, ipſe Dominus, & Apoſtolica tradidit diſciplina: ſicuti eſt baptiſmi ſacramentum, & celebratio corporis & ſanguinis Domini.

Sacramenta nouæ legis vnde profecta ſint, & quantæ dignitatis.

4. RVRSVS quæſtione octogeſimaquarta ſuper Leuiticum: Quomodò ergò & Moyſes ſanctificat, & Dominus? Non enim Moyſes pro Domino, ſed Moyſes viſibilibus ſacramentis per miniſterium ſuum: Dominus autem inuiſibili gratia per Spiritum ſanctum, vbi eſt totus fructus etiam viſibilium ſacramentorum. Nam ſine iſta ſanctificatione inuiſibilis gratiæ, viſibilia Sacramenta quid proſunt: Et poſt pauca: Proindè colligitur, inuiſibilem ſanctificationem quibuſdam affuiſſe, atque profuiſſe, ſine viſibilibus Sacramentis, quæ pro temporum diuerſitate mutata ſunt, vt alia tunc fuerint, & alia modò ſint: viſibilem verò ſanctificationem, quæ fieret per viſibilia Sacramenta, ſine iſta inuiſibili poſſe adeſſe, non poſſe prodeſſe. Nec tamen ideò Sacramentum viſibile contemnendum eſt: nam contemptor eius inuiſibiliter ſanctificari nullo modo poteſt. Hinc eſt quòd Cornelius, & qui cum eo erant, cùm iam inuiſibiliter infuſo ſancto Spiritu ſanctificari apparẽrent, baptizati ſunt tamen: nec ſuperflua iudicata eſt viſibilis ſanctificatio, quam inuiſibilis iam præceſſerat.

Sacramentorum effectus eſt inuiſibilis gratiæ ſanctificatio.

Contemnere non licet viſibile Sacramentũ. Actor. 10.

5. IDEM quæſtione tricesimatertia ſuper Numeros: Eadem quippe ſunt in veteri & nouo: ibi obumbrata, hîc reuelata: ibi præfigurata, hîc manifeſtata. Nam non ſolùm Sacramenta diuerſa ſunt, verùm etiam promiſſa ibi videntur temporalia proponi, quibus ſpiritale præmium occultè ſignificetur: hîc autem manifeſtiſſimè ſpiritalia promittuntur & æterna.

Diſcrimen Sacramentorum veteris & nouæ legis.

6. TERTVLLIANVS in libro de reſurrectione carnis, capite octauo: Sed & caro abluitur, vt anima emaculetur. Caro vngitur, vt anima conſecretur. Caro ſignatur, vt & anima muniatur. Caro manus impoſitione adumbratur, vt & anima ſpiritu illuminetur. Caro corpore & ſanguine Chriſti veſcitur, vt & anima de Deo ſaginetur.

Virtus Sacramentorum.

7. GREGORIVS libro ſexto, capite tertio in primum Regum, ſiue in caput decimũ ſextum libri primi Regum: Foris ſacramenta percipimus, vt intus ſancti Spiritus gratia repleamur. Foris nanque homo, Deus intus operatur, & non homo. Foris nanque homo ſurgit, intus ſe Spiritus dirigit: quia ordinem religionis homo homini præbet, ſed in eum, cui ordo datur, Spiritus dirigitur, vt foris ſublimitatẽ ſuſcipiat ordinis, & intus robur ſancti Spiritus.

Per Sacramenta confertur gratia.

8. CHRYSOSTOMVS homilia ſexageſima ad populum Antiochenum, & homilia octuageſimatertia in Matthæũ: Nihil ſenſibile nobis Chriſtus tradidit, ſed res quidẽ ſenſibiles, omnes autem intelligibiles. Itidem & in Baptiſmate, per rem, nempe ſẽſibilem aquam, donum cõfertur: intelligibile verò quod perficitur, generatio & renouatio. Si enim incorporeus eſſes, nuda & incorporea tibi dediſſet ipſa dona: ſed quoniam anima corpori conſerta eſt, in ſenſibilibus intelligibilia tibi præbet.

Vis ſpiritualis per ſenſibilia Sacramenta præbetur.

III.

Quid eſt Sacramentum?

A EST [a] diuinæ & inuiſibilis gratiæ externum & viſibile ſignum à Chriſto inſtitutum, vt per id quiſque Dei gratiam accipiat, atque ſanctificationem.

a Bern. ſer. de Cœna Domini. Aug. lib. 10. de Ciuit. Dei, cap. 5. & lib. 3. de doct. Chriſt. cap. 9. Amb. lib. 4. de Sacramen. cap. 4. Concil. Florentinum, & Trident. ſeſſ. 7.

B Quare non quæuis ſigna ſunt, quæ Eccleſiæ Sacramenta dicuntur: ſed certa, ſacroſancta, & efficacia ſigna, Chriſtianis ex Diuina inſtitutione & promiſſione commendata.

C Signa [b] quidem idcircò, quoniam externa quadam ſpecie & ſimilitudine id nobis referunt & declarant, quod per ipſa Deus nobiſcum inuiſibiliter atque ſpiritualiter agit.

b Aug. epiſt. 23. & de catechizandis rudib. ca. 26.

D Certa [c] verò, ſacroſancta ſimul & efficacia ſigna, quoniam indubiè, quam gratiam ſignificant, etiam continent, conferũt-

c Aug. in Pſal. 73. & 77. & lib. 19. contra Fauſtum, cap. 11. 13. & 16.

que ad noſtram ſanctificationem. Sacramenta enim, quantum in ſe eſt, (vt [d] Cyprianus loquitur) ſine propria eſſe virtute non poſſunt; nec vllo modo diuina ſe abſentat maieſtas myſteriis, quamuis etiam ab indignis [e] adminiſtrentur.

d Ser. de cœna Domini.

e Aug. lib. 3. contra Donatiſtas, cap. 10 & lib. 5. c. 20.

E Vt, exempli cauſa, in Sacramento Baptiſmi exterior ablutio, quæ ſordes corporis purgat, efficax eſt ſymbolum [f] interioris ablutionis, vtpotè teſtimonium præbens indubitatum, quòd ſpiritualiter anima purificetur. Sic res aliæ viſibiles & externæ, vt oleum, panis vinique ſpecies, quarum in Sacramentis neceſſarius eſt vſus, aptè nobis cóſtituuntur, tum ad ſignificandum, tum ad conferendum homini diuinam gratiam, animæque ſalutem, modò ad hæc non indignè [g] accedatur.

f Tit. 3. b. Rom. 6. a. b. 1. Cor. 6. c. Tertullian. in lib. de reſurrect. carnis, cap. 8.

g Proſper ſenten. 69. ex Auguſt. in pſal. 141.

F Per Baptiſmum [h] etenim regeneramur & renouamur: per Confirmationem augemur & roboramur: per Euchariſtiam nutrimur & reficimur: per Pœnitentiam reſtituimur & ſanamur in vita ſpirituali; in qua per reliqua itidem Sacramenta, pro ſua cuiuſque ratione, iuuamur atque prouehimur, vt ſuo deindè loco aperiemus.

h Concil. Floren. Ioan. 3. a. Tit. 3. b. Acto. 8. c. 1 b. Luc. 24 g. Ioan. 6. f. 20. f.

TESTIMONIA.

Etymologia nominis Sacramenti.

1. A Bernardvs in ſermone de cœna Domini: Sacramẽtum dicitur ſacrum ſignum, ſiue ſacrum ſecretum. Et paulò pòſt: Appropinquans paſſioni Dominus, de gratia ſua inueſtire curauit ſuos, vt inuiſibilis gratia ſigno aliquo viſibili præſtaretur. Ad hæc inſtituta ſunt omnia ſacramenta. Diuiſiones gratiarum, diuerſis ſunt traditæ ſacramentis.

Sacramenta ſunt ſigna ad inuiſibilem gratiam conferendã inſtituta.

Sacramentum, id eſt, ſacrum ſignum.

2. Avgvstinvs libro decimo de ciuitate Dei, capite quinto: Sacrificium viſibile, inuiſibilis ſacrificij ſacramentum, id eſt, ſacrum ſignum eſt.

3. Idem libro tertio de doctrina Chriſtiana, capite nono: Quędam pauca ſigna pro multis, cadémque factu facilima &c. vt ſuprà, quæſtione ſecunda, D teſtimonio tertio.

Chriſtus Sacramentorum author.

4. Ambrosivs libro quarto de Sacramentis, capite quarto: Author ſacramentorum quis eſt, niſi Dominus Ieſus? De cælo iſta ſacramenta venerunt.

5. Concilivm Florentinum in doctrina de Sacramentis Eccleſiæ: Sacramenta veteris legis non cauſabant gratiam, ſed eam ſolùm per paſſionem Chriſti dandam eſſe figurabant. Hæc verò noſtra, & continent gratiã, & ipſam dignè ſuſcipientibus conferunt.

Continent & cõferunt gratiam Sacramenta.

A Chriſto inſtituta.

6. Concilivm Tridentinum ſeſſione ſeptima, canone primo de Sacramentis in genere: Si quis dixerit Sacramenta nouæ legis non fuiſſe omnia à Ieſu Chriſto Domino noſtro inſtituta, aut eſſe plura, vel pauciora quàm ſeptem, videlicet Baptiſmum, Confirmationem, Euchariſtiam, Pœnitentiam, Extremam vnctionem, Ordinem, & Matrimonium; aut etiam aliquod horum ſeptem non eſſe verè, & propriè Sacramentum; anathema ſit. Canon ſecundo: Si quis dixerit, ea ipſa nouæ legis ſacramenta à ſacramẽtis antiquæ legis non differre, niſi quia cęremoniæ ſunt aliæ, & alij ritus externi; anathema ſit. Canone ſexto: Si quis dixerit, Sacramenta nouæ legis non continere gratiam, quam ſignificant; aut gratiam ipſam non ponentibus obicem non conferre, quaſi ſigna tantùm externa ſint acceptæ per fidem gratiæ vel iuſtitiæ, & notæ quædam Chriſtianæ profeſſionis, quibus apud homines diſcernuntur fideles ab infidelibus; anathema ſit. Canone ſeptimo: Si quis dixerit, non dari gratiã per huiuſmodi Sacramẽta ſemper, & omnibus, quantum eſt ex parte Dei, etiam ſi ritè ea ſuſcipiant, ſed aliquãdo, & aliquibus; anathema ſit. Et canone octauo: Si quis dixerit, per ipſa nouæ legis Sacramenta ex opere operato non cõferri gratiã, ſed ſolam fidẽ diuinæ promiſſionis ad gratiã conſequendã ſufficere; anathema ſit.

Sunt ſeptẽ.

A veteris legis ſacramentis differunt.

Continent & cõferunt gratiam.

Ex opere operato.

1. C Avgvstinvs epiſtola vigeſimatertia ad Bonifacium: Si Sacraméta quandam ſimilitudinem earum rerum, quarum Sacramenta ſunt, non haberent, omninò ſacramenta non eſſent.

Signa ſunt earum rerum, quarũ ſunt Sacramenta.

2. Item in libro de catechizandis rudibus, capite vigeſimoſexto: Cùm ei benè commendatum fuerit, ſignacula quidem rerum diuinarum eſſe viſibilia, ſed res ipſas inuiſibiles in eis honorari &c.

1. D Idem in pſalmum ſeptuageſimumtertium: Alia ſunt ſacramenta dantia ſalutem, alia promittentia Saluatorem. Sacramenta noui teſtamenti dant ſalutem, ſacramenta veteris teſtamenti promiſerunt Saluatorem. Mutata ſunt ſacramenta, facta ſunt faciliora, pauciora, ſalubriora, feliciora.

Sacramenta nouæ legis dant ſalutẽ.

2. Idem in pſalmum ſeptuageſimumſeptimum: Et cùm eſſent omnia communia ſacramenta, non communis erat omnibus gratia, quæ ſacramentorum virtus eſt.

Gratia eſt Sacramentorum virtus.

3. Et libro decimonono contra Fauſtum Manichæum, capite vndecimo: Sacramentorum vis inenarrabiliter valet plurimùm, & ideò contempta ſacrilegos facit. Impiè quippe contemnitur, ſine qua non poteſt perfici pietas.

Vis ſacramentorum.

4. Contra eundem eiuſdem libri capite decimotertio

Virtute maiora & vtilitate meliora Sacramenta nouæ legis

decimotertio: Prima Sacramenta ideò ablata, quia impleta: & alia ſunt inſtituta virtute maiora, vtilitate meliora, actu faciliora, numero pauciora.

5. Et capite decimoſexto: Quid enim ſunt aliud quæque corporalia Sacramẽta, niſi quædam quaſi verba viſibilia, ſacroſancta quidem, veruntamen mutabilia & temporalia? Deus enim æternus eſt, nec tamen aqua, & omnis illa actio corporalis, quæ agitur cùm baptizamus, & fit, & tranſit, æterna eſt: vbi rurſus etiam illæ ſyllabæ celeriter ſonantes & tranſeuntes, cùm dicitur Deus, niſi dicantur, non conſecrantur: Hæc omnia fiunt & tranſeunt, ſonant & tranſeunt: virtus tamen, quæ per iſta operatur, iugiter manet: & donum ſpiritale, quod per iſta inſinuatur, æternum eſt.

Virtus Sacramentorum manet, licet actio & prolatio verborum tranſeat.

6. Cyprianvs in ſermone de Cœna Domini, vt in textu.

7. Avgvstinvs libro tertio contra Donatiſtas, capite decimo: Baptiſmus Chriſti verbis euangelicis cõſecratus, & per adulteros, & in adulteris ſanctus eſt, quanuis illi ſint impudici & immundi: quia ipſa eius ſanctitas polluì non poteſt, & ſacramento ſuo diuina virtus aſſiſtit, ſiue ad ſalutem benè vtentium, ſiue ad perniciem malè vtentium. An verò ſolis vel etiam lucernæ lux, cùm per cœnoſa diffunditur, nihil indè ſordium contrahit; & baptiſmus Chriſti poteſt cuiuſquam ſceleribus inquinari?

Miniſtri mali Sacramẽtis ſuam vim non adimunt.

Simile.

8. Idem libro quinto contra eoſdem, capite viceſimo: Si Deus adeſt Sacramentis & verbis ſuis per qualeſlibet adminiſtrentur, & Sacramenta Dei vbique recta ſunt, & mali homines, quibus nihil proſunt, vbique peruerſi ſunt.

Sacramentis non nocet miniſtrorũ improbitas.

1. Ad Titum tertio: Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis, & renouationis Spiritus ſancti, quem effudit in nos abundè per Ieſum Chriſtum Saluatorem noſtrum.

2. Ad Romanos ſexto: Quicunque baptizati ſumus in Chriſto Ieſu, in morte ipſius baptizati ſumus. Et paulò pòſt: Qui mortuus eſt, iuſtificatus eſt à peccato.

3. Prioris ad Corinthios ſexto: Neque fornicarij &c. regnum Dei poſſidebunt, Et hęc quidem fuiſtis: ſed abluti eſtis, ſed ſanctificati eſtis, ſed iuſtificati eſtis in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti, & in Spiritu Dei noſtri.

4. Tertvllianvs in libro de Reſurrectione carnis, capite octauo: Caro abluitur, vt anima emaculetur &c. vt ſuprà, quæſtione ſecunda, D teſtimonio ſexto.

5. Prosper ſententia ſexageſimanona, ex Auguſtino in pſalmum centeſimum quadrageſimumſecundum deſumpta: Sacramentum pietatis in iudicium ſibi ſumit indignus. Benè enim eſſe non poteſt malè accipienti, quod bonum eſt.

Malè vtentes Sacramentis.

1. F Concilivm Florentinum in doctrina de Sacramentis: Horum ſeptem Sacramentorum, quinque prima ad ſpiritualem vniuſcuiuſq; hominis in ſeipſo perfectionem: duo vltima, ad totius Eccleſiæ regimen, multiplicationémque ordinata ſunt. Per baptiſmum enim ſpiritualiter renaſcimur; per Confirmationem augemur in gratia, & roboramur in fide; renati autem & roborati, nutrimur diuina Euchariſtiæ alimonia. Quòd ſi per peccatum ægritudinem incurrimus animæ, per pœnitentiam ſpiritualiter ſanamur: Spiritualiter etiam & corporaliter (prout animæ expedit) per extremam Vnctionem. Per Ordinem verò Eccleſia gubernatur, & multiplicatur ſpiritualiter: per Matrimonium corporaliter augetur.

Singula Sacramenta quid efficiant.

2. Ioannis tertio: Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu ſancto, non poteſt introire in regnum Dei.

3. Ad Titum tertio: Saluos nos fecit per lauacrum &c. vt ſuprà E teſtimonio primo.

4. Actorvm octauo: Cùm audiſſent Apoſtoli, qui erant in Hieroſolymis, quod recepiſſet Samaria verbum Dei &c. Tunc imponebant manus ſuper illos, & accipiebant Spiritum ſanctum.

5. Et capite primo: Accipietis virtutem ſuperuenientis Spiritus ſancti in vos, & eritis mihi teſtes in Hieruſalem, & in omni Iudæa, & Samaria, & vſque ad vltimum terræ.

6. Lvcæ vigeſimoquarto: Ego mitto promiſſum Patris mei in vos: vos autem ſedete in ciuitate, quoadusq; induamini virtute ex alto.

7. Ioannis ſexto: Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum: & panis, quem ego dabo, caro mea eſt pro mundi vita. Caro enim mea, verè eſt cibus & ſanguis meus, verè eſt potus. Qui manducat me, & ipſe viuet propter me. Qui manducat hunc panem, viuet in æternum.

8. Et capite vigeſimo: Quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis retenta ſunt.

IIII.

Quibus partibus conſtat vnumquodque Sacramenta?

A Verbo,[a] & elemento. Per verbum hîc intellige certa quædam & determinata verba, in quibus ipſa conſiſtit forma, quam vocant, Sacramenti. Per Elementum accipe res externas, quæ vera materia ſunt Sacramentorum, vt aqua, oleum, panis, vinum, & eiuſmodi.

[a] Cõcilium Florẽtinum. Aug. tract. 80. in Ioan.

Iam his partibus perfectè ſumptis adiunguntur reliqua, quæ ad cuiuſque Sacramenti, tum idoneam collationem, tum dignam ſuſceptionem ſpectant, videlicet inſtitutio diuina, [b] miniſter idoneus, intentio recta in miniſtro, Fides in ſuſcipiente, & ſi quæ ſunt huius generis alia.

[b] Trident. ſyn. ſeſſ. 7. canon. 10 & 11. de Sacramentis in genere. Item Florentina.

TESTIMONIA.

Materia, Forma, Minister, Intētio, necessaria sunt ad vnumquodque Sacramentum.

1. A CONCILIVM Florentinum in doctrina de Sacramentis: Hæc omnia Sacramenta tribus perficiuntur, videlicet rebus, tanquàm materia; verbis, tanquã forma; & persona ministri conferentis Sacramentum, cum intentione faciendi, quod facit Ecclesia. Quorum si aliquod desit, non perficitur Sacramentum.

De verbo & elemento constat Sacramentum. Ioan. 15.

2. AVGVSTINVS tractatu octogesimo in Ioannem: Detrahe verbum, & quid est aqua nisi aqua? Accedit verbum ad elementũ, & fit Sacramentum etiam ipsum, tanquàm visibile verbum. Vndè ista tanta virtus aquæ, vt corpus tangat & cor abluat, nisi faciẽte verbo nõ quia dicitur, sed quia creditur? Nã & in ipso verbo, aliud est sonus transiens, aliud virtus manens.

Virtus manens.

1. B TRIDENTINA Synodus Sessione septima, canone decimo de Sacramentis in genere: Si quis dixerit, Christianos omnes in verbo, & omnibus Sacramentis administrandis habere potestatem; anathema sit.

Non quiuis Christianus est Sacramẽtorum minister.

2. ET canone vndecimo: Si quis dixerit, in ministris, dum Sacramenta conficiunt, & conferunt, non requiri intentionem, saltem faciendi quod facit Ecclesia; anathema sit.

In ministris requiritur intentio faciendi quod facit Ecclesia.

3. FLORENTINVM, vt suprà A testimonio primo.

V.

Quot sunt Sacramenta?

a Conc. Floren. Const. sess. 25. Et Tridentin. sess. 7. can. 1.
b Cantic. 4. c. 1. Tim. 1. d.
c Matth. 28. d. Act. 8. c. Matth. 26. c. Ioan. 20. f. Iacob. 5. d. 1. Tim. 4. d. Ephes. 5. g.

A SEPTEM,[a] quæ à Christo per Apostolos accepta conseruauit, ac fideliter dispensauit hucusque Christi[b] sponsa, & columna veritatis Ecclesia. Sunt autem hæc:[c] Baptismus, Confirmatio, Eucharistia, Pœnitentia, Extrema vnctio, Ordo, & Matrimonium.

d Aug. lib. 4. cont. Don. cap. 24. Et lib. 2. c. 7. lib. 5. cap. 23. Item epist. 118. c. 1. Chrysost. in 2. ad Thessalo. hom. 4.

B Nec refert sanè, si eiusmodi vocabula in Scripturis non extent omnia, modò de re ipsa constet, ad Sacramentorum veritas & virtus diuinis testimonijs approbetur. Quanquàm[d] ea, quæ vniuersalis Ecclesia ex Apostolorum traditione retinet, atque conseruanda commendat, etiamsi in Scriptura diuina non reperiantur, plenam apud nos fidem, vt anteà docuimus, habere merentur. Ac de singulorum quidem Sacramentorum institutione posteà suo loco.

e Lib. 19 cont Faust. cap. 11. & 16. Item tract. 80. in Ioannem.
f Super Leuit. quæst. 84. & lib. 32. contra Faustum. cap. 14.

C Vis autem eorum, vt fidissimus Scripturæ interpres Augustinus,[e] inquit, inenarrabiliter valet plurimùm, & ideò contempta sacrilegos facit. Impiè quippe contemnitur, sine quo non potest perfici pietas. Atque vt idem alibi[f] docet: Contemptor visibilis Sacramenti, inuisibiliter sanctificari nullo modo potest.

TESTIMONIA.

Septem sunt Sacramẽta.

1. A CONCILIVM Florentinum in doctrina de Sacramentis Ecclesiæ: Nouæ legis septem sunt Sacramenta, videlicet Baptismus, Confirmatio, Eucharistia, Pœnitentia, Extrema vnctio, Ordo, & Matrimonium.

Sacerdotes Catholici quamuis mali, fideliter sentiunt de 7. Sacramentis Ecclesiæ.

2. CONCILIVM Constantiense Sessione decima quinta, hunc articulum octauũ Ioannis Hus damnauit, Sacerdotes quomodolibet criminosè viuentes, sentiunt infideliter de septem Sacramentis Ecclesiæ.

Non plura nec pauciora quàm septem, sunt verè & propriè Sacramenta nouæ legis à Christo instituta.

3. CONCILIVM Tridentinum Sessione septima, canone primo de Sacramentis in genere: Si quis dixerit, Sacramenta nouæ legis non fuisse omnia à Iesu Christo Domino nostro instituta; aut esse plura, aut pauciora quàm septem, videlicet, Baptismum, Confirmationem, Eucharistiam, Pœnitentiam, Extremam vnctionem, Ordinem, & Matrimonium; aut etiam aliquod horum septem non esse verè, & propriè Sacramentum; anathema sit.

4. CANTICORVM quarto: Vulnerâsti cor meum soror mea sponsa.

5. PRIORIS ad Timotheum tertio: Vt scias quomodò oporteat te in domo Dei conuersari, quæ est Ecclesia Dei viui, columna & firmamentum veritatis.

6. MATTHÆI vigesimooctauo: Euntes ergò docete omnes gentes: baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.

7. ACTORVM octauo: Tunc imponebant manus super illos, & accipiebant Spiritum sanctum.

8. MATTHÆI vigesimosexto: Accepit Iesus panem, & benedixit, ac fregit, dedítque discipulis suis, & ait: Accipite, & comedite: hoc est corpus meum. Et accipiens calicem, gratias egit: & dedit illis, dicens: Bibite ex hoc omnes. Hic est enim sanguis meus noui testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum.

9. IOAN-

9. IOANNIS vigeſimo: Accipite Spiritum ſanctum: quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retẽta ſunt.
10. IACOBI quinto: Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros Eccleſiæ, & orent ſuper eum, vngentes eum oleo in nomine Domini &c.
11. PRIORIS ad Timotheum quarto: Noli negligere gratiam, quæ in te eſt, quæ data eſt tibi per prophetiam, cum impoſitione manuum presbyterij.
12. AD Epheſios quinto: Sacramentum hoc magnum eſt. ego autem dico, in Chriſto & in Eccleſia.

1. B AVGVSTINVS libro quarto contra Donatiſtas, capite vigeſimoquarto, 2. ITEM libro ſecundo, capite ſeptimo, 3. ET libro quinto, capite vigeſimotertio, 4. ITEM in epiſtola centeſima decimaoctaua, capite primo, quæ habeat, vide ſuprà de præceptis Eccleſiæ, quæſtione quarta, A partim in textu, partim teſtimonio primo, tertio, & quarto.

5. CHRYSOSTOMVS homilia quarta in ſecundum caput poſterioris ad Theſſalonicenſes, vt ſuprà ibidem, quæſtione ſecunda, C teſtimonio tertio.

1. C AVGVSTINVS libro decimonono contra Fauſtum, capite vndecimo, 2. ET decimoſexto: ſuprà, quæſtione tertia, D teſtimonio tertio & quinto.
3. IDEM tractatu octogeſimo in Ioannem: Vndè iſta tanta virtus aquæ, vt corpus tangat & cor abluat?
4. ITEM ſuper Leuiticum quęſtione octogeſimaquarta, vt ſuprà, quæſtione ſecunda de Sacramentis, D teſtimonio quarto.
5. IDEM libro trigeſimoſecundo cõtra Fauſtum, capite decimoquarto: Quiſquis illa tunc etiam opera, quę ad ſignificandum agi iubebantur, non obſeruabat, pœnas diuinitus conſtitutas, rectiſſimo iudicio perſoluebat. Sicut nunc ſi quis Sacramenta noui teſtamenti pro temporis ratione diſtincta, fuerit auſus ſacrilega temeritate violare.

Sacramentorum violatores pœnas luunt.

VI.

Quare inſtituta ſunt Sacramenta.

A PRIMVM, vt ſint pręſentiſsima remedia contra peccatum, quod lethalis eſt[a] animæ morbus, ac, niſi hoc tempore curetur, perpetuam adfert damnationem. Quamobrem hæc longè[b] præſtant legis antiquę Sacramentis, virtute vtique maiora, vtilitate meliora, numero pauciora, intellectu auguſtiora, obſeruatione faciliora, ſignificatione præſtantiora, quæ prętereà quòd ſignificant, etiam ſanctificant, ac ſalutem dant: vt è Scripturis Auguſtinus[c] optimè colligit.

a Sapien 16. b. Eccli. 21. a. Rom. 6. d.
b Florent. Conc. Triden. Seſſ. 7. can. 2. & 4. de Sacramentis in genere.

B Secundò, vt habeamus certa efficaciáque ſigna diuinæ erga nos gratiæ & voluntatis; quæ dum in ſenſus externos incurrunt, non ſolùm excitant fidem in Chriſtum, Deíque[d] miſericordiam & bonitatem, verumetiam viuifica ſunt inſtrumenta, per quę viſum eſt Deo,[e] ſalutem noſtram efficaciter operari. Vt præclarè dictum ſit[f] iam olim, per ſeipſum quoque Sacramentum multùm valere.

c Lib. 19. contra Fauſtum ca. 13. lib. 3. de doct. Chriſtia. cap. 9. Epiſt. 118. ca 1.
d Rom. 9. e.
e Tit. 3. b. Ioan. 6. f. & 20. f.
f Auguſt. lib. 4. contra Donat. cap. 24.

C Tertiò, vt[g] extent veluti ſymbola & externæ notæ Chriſtianæ profeſsionis, quibus Dei & Eccleſiæ filii ſe mutuò agnoſcant: vtque in vnione, humilitate, & obedientia ſe fructuosè exerceant & contineant, atque ità vnius religionis neceſſariis quaſi nexibus, & fœderibus inter ſe inuicem maneant colligati. Alioquin ſine Sacramentis nec conſtare, nec diſcerni ſatis vlla religio poteſt.

g Idem lib. 19. cõtra Fauſtum cap. 11. & ca. 17. de vera religione. Baſil. hom. 13. in exhortatione ad Baptiſmum.

TESTIMONIA.

1. A SAPIENTIÆ decimoſexto: Homo autem occidit quidem per malitiam, & cum exierit ſpiritus, non reuertetur, nec reuocabit animam quæ recepta eſt.
2. ECCLESIASTICI vigeſimoprimo: Quaſi à facie colubri fuge peccata.
3. AD Romanos ſexto: Stipendia peccati mors.

4. CONCILIVM Florentinum in doctrina de Sacramentis: Sacramenta veteris legis non cauſabant gratiam, ſed eam ſolùm per paſſionem Chriſti dandam figurabant: Hæc verò noſtra, & continent gratiam, & ipſam dignè ſuſcipientibus conferunt.
5. CONCILIVM Tridentinum Seſſione ſeptima, canone ſecundo de Sacramentis in ge-

Pręſtant Sacramentis veteris legis.

Inter ſe quid differant.

nere: Si quis dixerit, ea ipſa nouæ legis Sacramenta à Sacramentis antiquæ legis non differre, niſi quia cæremoniæ ſunt aliæ, & alij ritus externi; anathema ſit.

Ad ſalutem neceſſaria quomodo ſunt.

6. Et canone quarto: Si quis dixerit, Sacramenta nouæ legis non eſſe ad ſalutem neceſſaria, ſed ſuperflua; & ſine eis, aut eorum voto, per ſolam fidem homines à Deo gratiam iuſtificationis adipiſci: licet omnia ſingulis neceſſaria non ſint; anathema ſit.

7. Avgvstinvs libro decimonono contra Fauſtum Manichæum, capite decimotertio, vt ſuprà quæſt. tertia, D teſtimonio quarto.

8. Idem libro tertio de doctrina Chriſtiana, capite nono, vt ſuprà quæſt. ſecunda, D. teſtimonio tertio.

Præſtantiora Sacramẽtis veteris legis.

9. Item in epiſtola centeſima decimaoctaua, capite primo: Dominus noſter Ieſus Chriſtus Sacramẽtis numero pauciſſimis, obſeruatione facillimis, ſignificatione præſtantiſſimis ſocietatem noui populi colligauit, ſicuti eſt Baptiſmus Trinitatis nomine conſecratus, Communicatio Corporis & ſanguinis ipſius, & ſi quid aliud in ſcripturis commendatur.

1. B Ad Romanos nono: Vt oſtenderet diuitias gloriæ ſuæ in vaſa miſericordiæ, quæ præparauit in gloriam.

2. Ad Titum tertio: Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis.

3. Ioannis ſexto: Qui manducat hunc panem, viuet in æternum.

4. Et capite vigeſimo: Quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis.

5. Avgvstinvs libro quarto contra Donatiſtas, capite vigeſimoquarto, volens ex circunciſione oſtendere quid valeat in paruulis Baptiſmus: Cur, inquit, præceptum eſt Abraham, vt omnem deinceps infantem maſculum octauo die circuncideret, qui nondum potuerat corde credere, vt ei deputaretur ad iuſtitiam; niſi quia & ipſum per ſeipſum ſacramentum multum valebat? &c.

Ipſum per ſe ſacramẽtum plurimùm valet.

1. C Avgvstinvs libro decimonono contra Fauſtum, capite vndecimo: In nullum nomen religionis &c. vt ſuprà, quæſtione ſecunda, D teſtimonio ſecundo.

2. Idem in libro de vera religione, capite decimoſeptimo: Vbi venit gratia Dei, quæ per prophetas ventura canebatur, ab ipſa Dei ſapientia homine aſſumpto, à quo in libertatem vocati ſumus, pauca Sacramenta ſalubertima conſtituta ſunt quæ ſocietatem Chriſtiani populi, hoc eſt, ſub vno Deo liberæ multitudinis, continerent.

Vinculum fidelium.

3. Basilivs in exhortatione ad baptiſmum, quæ eſt homilia decimatertia ex homilijs variorum argumentorum ad populum: Teſſeram duces ſub ſe militantibus dant, vt amici faciliùs inuicem ſe noſcentes exhortentur, & ſi cum hoſtibus cõmiſceantur, eo facilius diſcerni ac ſeparari poſſint. Quòd ſi forte commilitonum ſeparatio fiat, nemo te, quarum, noſtrarum an aduerſarij, partium ſis nouerit, niſi myſticis ſignis familiaritatem præ te feras, niſi ſignatum ſit ſuper te lumen vultus Domini: niſi characterem in te agnoſcat angelus, quonam modo pro te pugnabat, aut ab inimicis vindicabit? Quomodò, inquam, dices, Dei ſum, ſigna non oſtendens? An ignoras quemadmodum ſignatas domos in Ægypto exterminator præterijt, in non ſignatis verò primogenita peremit? Theſaurus non obſignatus, furibus facilè patebit.

Signa Chriſtianorum. Pſal. 4.

VII.

Quid verò ſentiendum de Sacramentorum miniſtris?

a 1. Cor. 4. a

A Ita planè ſentiendum eſt de illis, tanquàm [a] miniſtris Chriſti & diſpenſatoribus myſteriorum Dei, qui [b] portant vaſa Domini, Tabernaculóque deſeruiunt, qui & ſacris ex profeſſo præſunt, eáque iure quodam adminiſtrát. Non enim omnibus [c] indifferenter, ſed ſacerdotibus & Epiſcopis incumbit, ac diuinitus iniunctum eſt, Sacramenta conficere, diſpenſare, vel adminiſtrare.

b Iſa. 52. c. Num. 1. g 3. Reg. 8. a

c Num. 6. a. b. 2. Reg. 6. b 2. Para. 26. c. d. Concilij Nicenum can 14. Trident. ſeſſ 7. de Sacramen. in genere, can. 10.

B At nè putemus vnquàm ex vita & probitate miniſtrorum [d] Sacramenta pondêre, hanc nobis regulam preſcribit [e] Auguſtinus: Non ideò veriora & ſanctiora ſunt Sacramenta, quia per meliorem miniſtrantur: illa nanque per ſe ipſa vera & ſancta ſunt, propter verum & ſanctum Deum, cuius ſunt. Et rursùs: [f] Memento Sacramentis Dei obeſſe nihil mores malorum hominum, quô illa vel omninò non ſint, vel minùs ſancta ſint. Suffragatur his [g] Ambroſij illa ſententia: Non merita perſonarum conſideres, ſed officia ſacerdotum: putà in adminiſtratione Sacramentorum. Nam & per [h] indignos conſueuit Deus operari, & nihil propter Sacerdotis vitam Sacramenti gratia læditur, Chryſoſtomo [i] teſte.

d 1. Cor. 1. b. 3 a. Conc. Trid. ſeſſ. 7. de Sacram. can. 12. Nazian. orat. 40. in ſanctum Baptiſma.

e Contra Creſconiũ lib. 4 cap. 20. Et lib. 4. cont. Donatiſtas, cap 4.

f Contra literas Petiliani. lib. 2. ca. 47. Idem tractatu 5. in Euang. Ioan.

g De his qui myſterijs initiantur. cap. 5.

h Ioan. 11. g. Matth. 23. a.

i Homil. 8. in 1. Corinth.

TESTI-

TESTIMONIA.

1.A PRIORIS ad Corinthios capite quarto: Sic nos existimet homo vt ministros Christi: & dispensatores mysteriorum Dei.

2. ISAIÆ quinquagesimosecundo: Mundamini qui fertis vasa Domini.

3. NVMERORVM primo: Locutúsque est Dominus ad Moysen, dicens: Tribum Leui noli numerare: sed constitue eos super tabernaculum testimonij, & cuncta vasa eius, & quidquid ad cæremonias pertinet. Ipsi portabunt tabernaculum & omnia vtensilia eius. Cùm proficiscendum fuerit, deponent Leuitæ tabernaculum, quisquis externorum accesserit, occidetur.

4. TERTII Regum octauo capite: Tulerũt arcam sacerdotes, & portauerunt arcam Domini, & tabernaculum fœderis, & omnia vasa Sanctuarij, quæ erant in tabernaculo: & ferebant ea sacerdotes & Leuitæ.

5. NVMERORVM decimosexto: Cùm stetissent aduersus Moysen, (*Core, Dathan atque Abiron*) dixerunt: Sufficiat vobis, quia omnis multitudo sanctorum est, & in ipsis est Dominus &c. Dixitque (*Moyses*) ad Core: Audite filij Leui: Num parùm vobis est quòd separauit vos Deus Israël ab omni populo, & iunxit sibi, vt seruiretis ei in cultu tabernaculi, & staretis coram frequentia populi, & ministraretis ei? &c.

6. SECVNDI Regum sexto: Extendit Oza manum ad arcam Dei, & tenuit eam: quoniam calcitrabant boues, & declinauerunt eam. Iratúsque est indignatione Dominus contra Ozam, & percussit eum super temeritate: qui mortuus est ibi iuxta arcam Dei.

7. SECVNDI Paralipomenon vigesimosexto capite: Sed cùm roboratus esset, (*Ozias*) elevarum est cor eius in interitum suum, & neglexit Dominum Deum suum: ingressúsque templum Domini, adolere voluit incensum super altare thymiamatis. Statímque ingressus post eum Azarias sacerdos, & cũ eo sacerdotes Domini octoginta, viri fortissimi, restiterunt regi, atque dixerunt: Non est tui officij Ozia, vt adoleas incensum Domino, sed Sacerdotum, hoc est, filiorum Aaron, qui consecrati sunt ad huiusce modi ministerium: Egredere de sanctuario, ne contempserit: quia non reputabitur tibi in gloriam hoc à Domino Deo. Iratúsque Ozias, tenens in manu thuribulũ vt adoleret incensum, minabatur Sacerdotibus. Statímque orta est lepra in fronte eius coram Sacerdotibus, in domo Domini super altare thymiamatis. Cúmque respexisset eũ Azarias pontifex, & omnes reliqui Sacerdotes, viderunt lepram in fronte eius, & festinò expulerũt eum. Sed & ipse perterritus, accelerauit egredi, eò quòd sensisset illicò plagam Domini. Fuit igitur Ozias rex leprosus vsque ad diem mortis suæ, & habitauit in domo separata plenus lepra, ob quam eiectus fuerat de domo Domini.

Sacramenta ministrare non est omnium.

8. PRIMA synodus Nicena, canone decimoquarto: Peruenit ad sanctum Concilium, quòd in locis quibusdam & ciuitatibus, presbyteris Sacramenta diaconi porrigant. Hoc neque regula, neque consuetudo tradidit, vt hi qui offerendi sacrificij non habent potestatem, his qui offerunt, corpus Christi porrigant, &c.

9. TRIDENTINA synodus sessione septima de Sacramentis in genere, canone decimo: Si quis dixerit, Christianos omnes in verbo, & omnibus Sacramentis administrandis habere potestatem; anathema sit.

1.B PRIORIS ad Corinthios primo capite: Nunquid Paulus crucifixus est pro vobis? aut in nomine Pauli baptizati estis?

2. Et capite tertio: Quid igitur est Apollo? quid verò Paulus? Ministri eius, cui credidistis, & vnicuique sicut Dominus dedit. Ego plantaui, Apollo rigauit: sed Deus incrementum dedit. Itaque neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat: sed, qui incrementum dat Deus.

Ministrorũ improbitas nihil derogat Sacramentis.

3. CONCILIVM Tridentinum sessione septima de Sacramentis in genere, canone duodecimo: Si quis dixerit, ministrum, in peccato mortali existentem, modò omnia essentialia, quæ ad Sacramentum conficiendum, aut conferendum pertinent, seruauerit, non conficere, aut conferre Sacramentum; anathema sit.

Ministri conditio nihil baptismo confert.

4. GREGORIVS Nazianzenus oratione quadragesima in sanctum Baptisma: Ne dicas, Baptizet me Episcopus, atque is Metropolitanus, aut Hierosolymitanus, (non enim locorum est gratia, sed Spiritus) ísque etiam claro & nobili genere ortus, (graue enim fuerit, nobilitati meæ ob eius qui baptizat, obscuritatẽ, labem, ac dedecus inferri) aut si Presbyter, saltem qui cælebs sit, qui continentiæ laude atque angelica viuendi ratione floreat. Graue enim fuerit, si in purgationis tempore inficiar atque commaculer. Ne concionatoris aut baptizantis authoritatem inquiras. Alius horum iudex est, ac rerum obscurarum explorator: quãdoquidem homo faciem, Deus autem cor intuetur. Tibi autem quiuis ad purgationem satis idoneus est, qui modò inter probatos cẽseatur, ac non apertè condemnatus sit, atque ab Ecclesia alienus. Qui curationis indiges, in iudices iudicium ne arripe, nec eorum, à quibus purgaris, dignitates excute, nec inter genitores delectum habe. Est quidem alius alio præstantior, vel inferior: te autem quiuis est superior. Sic tecum reputa. Sint duo annuli, alter aureus, alter ferreus: atque ambo eandem Imperatoris imaginem insculptam habeant, ac deindè ceram imprimant: Quid tãdem hoc signum ab illo signo differet? Nihil. Materiam in cera internosce, quamlibet singulari solertia sis: Dic vtrum è duobus signis aureo annulo, vtrum ferreo expressum sit, quoque modo vnum idemque signum existat. Discrimen enim in materia est, non in signo. Sic tibi quoque omnes qui baptizandi munere funguntur, idonei habeantur. Quanuis enim alius alium vitę probitate antecellat, eadem tamen Baptismi vis est. Ac quiuis tibi initiator est, qui modò eadem fide informatus est.

Similitudine docet eandem esse baptismi vim, à quocunque fideli conferatur.

5. AVGVSTINVS contra Cresconium Grãmaticum libro quarto, capite vigesimo: Non ideò veriora &c. vt in textu. Et ideò fieri potest, vt accedens ad societatem populi Dei, alium inueniat à quo facilè baptizetur, alium eligat quem salubriter imitetur. Certus est enim, sanctum esse Sacramentum Christi, etiã si per minus sanctum, vel non sanctum hominem ministratum est; se autem eiusdem ipsius

ſacramenti ſanctitate puniri, ſi indignè acceperit, ſi male vſus fuerit, ſi ei non conuenienter & congruè vixerit.

6. IDEM libro quarto contra Donatiſtas, capite quarto: Si per vim Sacramenti Dei auarus dimittit peccata, etiam hæreticus. Si per meritum ſuum, nec ille nec ille.

7. ITEM libro ſecundo contra literas Petiliani Donatiſtæ, capite quadrageſimoſeptimo: Memento Sacramentis Dei, &c. vt in textu.

8. ET tractatu quinto in Euangelium Ioannis: Aliud eſt baptizare per miniſterium, aliud baptizare per poteſtatem. Baptiſma enim tale eſt, qualis eſt ille in cuius poteſtate datur: non qualis eſt ille, per cuius miniſterium datur. Quid tibi facit miniſter malus, vbi bonus eſt Dominus? Sint miniſtri iuſti, ſi volunt: Si autem noluerint eſſe iuſti qui Cathedram Moyſi ſedent, ſecurum me fecit magiſter meus, de quo ſpiritus eius dixit: Hic eſt qui baptizat. Quomodò ſecurum me fecit? Scribæ, inquit, & Phariſæi ſuper cathedram Moyſi ſedent: quæ dicunt, facite; quæ autem faciunt, facere nolite: dicunt enim & non faciunt. Si fuerit miniſter iuſtus, computo illum cum Paulo, computo illum cum Petro. Cum iſtis computo iuſtos miniſtros. Qui verò fuerit ſuperbus miniſter, cũ Zabolo computatur, ſed non contaminatur donum Chriſti, quod per illum fluit purum. Baptiſma quod dabatur à Paulo, & quod dabatur à Petro, Chriſti eſt: & quod datum eſt à Iuda, Chriſti erat. Dedit Iudas, & non baptizatum eſt poſt Iudam: dedit Ioannes, & baptizatum eſt poſt Ioannem. Quia ſi datus eſt à Iuda, baptiſmus Chriſti erat: qui autem à Ioanne datus eſt, Ioannis erat. Non Iudam Ioanni, ſed baptiſmum Chriſti, etiam per Iudæ manus datum, baptiſmo Ioannis, etiam per manus Ioannis dato, rectè præponimus. Etenim dictũ eſt de Domino antequam pateretur, quia baptizabat plures quàm Ioannes. Deinde ſubiunctum eſt, Quanuis ipſe non baptizaret ſed diſcipuli eius. Ipſe, & non ipſe. Ipſe poteſtate, illi miniſterio. Ergò baptizabant diſcipuli eius, & ibi adhuc erat Iudas inter diſcipulos eius. Quos baptizauit Ioannes, Ioannes baptizauit: quos autem baptizauit Iudas, Chriſtus baptizauit. Sic ergò quos baptizauit ebrioſus, quos baptizauit homicida, quos baptizauit adulter; ſi baptiſmus Chriſti erat, Chriſtus baptizauit. Non timeo adulterum, non ebrioſum, non homicidam; quia columbam attendo, per quam mihi dicitur, Hic eſt qui baptizat.

9. AMBROSIVS in libro de his qui myſterijs initiantur, capite quinto: Non merita perſonarum &c. vt in textu.

10. IOANNIS vndecimo: Vnus autem ex ipſis Caiphas nomine, cùm eſſet Pontifex anni illius, dixit eis: Vos neſcitis quicquã, &c. Hoc autem à ſemetipſo non dixit: ſed cùm eſſet Pontifex anni illius, prophetauit, quòd Ieſus moriturus erat pro gente &c.

11. MATTHÆI vigeſimotertio: Super cathedram Moyſi ſederunt Scribæ, & Phariſæi. Omnia ergò quæcũque dixerint vobis, ſeruate, & facite: ſecundùm opera verò eorum nolite facere, dicunt enim, & non faciunt.

12. CHRYSOSTOMVS homilia octaua in priorem ad Corinthios: Nihil propter ſacerdotis vitam &c. vt in textu.

Baptiſmus Ioannis præfertur baptiſmus per Iudam miniſtratus. Ioan. 14.

Chriſtus baptizauit, quos Iudas baptizauit. Ioan. 4.

Ioan. 1.

Matth. 23.

Baptiſmus non contaminatur, dũ per miniſtrum malũ confertur.

Actor. 19.

VIII.

Quid iudicandum de Cæremonijs, præcipuè quarum ſolennis eſt vſus in Sacramentis?

A CÆREMONIÆ ab Eccleſia probatæ, ritus[a] quidam ſunt externi, religioſè ac decenter inſtituti: Primùm, vt ſigna, teſtimonia, & exercitia ſint cultus interioris, quem[b] Deus in primis requirit.

B Deinde, vt viua extent religionis incitamenta, quibus fragilitas humana ceu adminiculis fulciatur, & ad ſacra myſteria tum capeſſenda, tum retinenda veluti manu ducatur.

C Poſtremò, vt quæ ad cultum diuinum promouendum, & ad diſciplinam[c] concordiámque conſeruandam publicam pertinent, honeſtè, ac decenti quodam[d] ordine, ſicuti Apoſtolus iubet, in Eccleſia peragantur.

D Eæ verò cæremoniæ, quarum eſt vſus in Sacramentorum adminiſtratione, quáſque veluti per manus traditas, & commendatas nobis[e] à Patribus[f] accepimus, ingenti præcipuè ſtudio retineri, & obſeruari debent. Nam præterquam quòd decorem illæ Sacramentis afferunt, & reuerentiam quandam conciliant, ſingulari quoque[g] antiquitatis commendatione nobis ſunt venerandæ.

E Tum præter inſtitutionem vetuſtiſſimam & Apoſtolicam, habent fœcunditatem myſteriorum grauitate atque dignitate plenam,

a Ioan. 9.a. 11.d. e.f. 10. c. Luc. vlt. g Marc. 7.d. 8.c. 10.b. Matth. 8.a. 14.b.

b Ioan. 4.c. Matth. 15.b. Iſaiæ 1. c.

c Leo epiſt. 81. ad Dioſc. Innoc. ad Decent. Engubi epiſt. 1. Concil. 4. Tolet. can. 2.

d 1. Cor. 14. g. Phil. 4. a. b.

e Ierem. 6. d. Prou. 22. d.

f Baſil. de Spiritu ſanct. c. 27. Trid. Concil. ſeſſ. 17. can. 13. de Sacram.

g Tertull. de corona militis, cap. 1. Dionyſius de eccleſ. Hierarch. per totum.

plenam, vt ſanctiſſimi doctiſſimíque [h] Patres annotârunt. De his demum, alijſque id genus, præclarè ita [i] Damaſcenus: Quæ Chriſtiana religio errôris neſcia ſuſcipit, & in tot ſecula ſeruat inconcuſſa, minimè vana ſunt, ſed vtilia, Deo placita, ſalutíque noſtræ conducibilia plurimùm.

F Rident interim Sectarij cæremonias, quæ Sacramentis adhibentur: ſed ipſi magis ridendi, aut potius deplorandi, quòd cæco iudicio, & hoſtili odio (peſſimis conſultoribus) freti, aduerſus veritatem clariſſimam bellum gerant. Certè de Baptiſmi cæremonijs vel antiquiſſimi Theologi nobis teſtantur, [k] Dionyſius, [l] Clemens, [m] Tertulianus, [n] Origenes, [o] Cyprianus, [p] Baſilius, [q] Chryſoſtomus, [r] Cyrillus.

G Nugentur licèt ac blaſphement impij: magno quidem Patres illi conſenſu commendant abrenunciationem, exorciſmos, aquam benedictam, ſacrum Chriſma, crucis ſignaculum. Ante annos bis ſexcentos ferè ſcripſit Baſilius [s] in hunc mundum: Conſecramus aquam baptiſmatis, & oleum vnctionis, & præterea eum qui baptiſmum accipit.

H Verùm de Cæremoniis, quæ Sacramentis omnibus adiunguntur, ſigillatim admonere, vt longum eſt, ita difficile, & huic quidem inſtituto haut neceſſarium. Quin & apertè fatetur Origenes, in [t] Eccleſiaſticis huiuſmodi obſeruationibus eſſe nonnulla, quæ omnibus quidem facere neceſsè ſit; rationem autem eorum, cur ita fiant, nondum ſatis eſſe compertam.

h Ambroſ. de initiand. myſt. Aug. & alij paſſim. Vide Iſidor. de offic. eccleſ. & plures alios.

i In ſermone de defunctis.

k Dionyſ. in eccleſ. hierarch.

l Clem. epiſtol. 1.

m Tertull. de coro. militis. cap. 3.

n Orig. homil. 11. in Numer.

o Cyprian. epiſtol 70.

p Baſil. de Spiritu ſanct. c. 27.

q Chryſoſt. hom. de Adam & Eua.

r Cyrill. Iero. Catech. 1. 2. 3. & 4. myſtago.

s Baſil. ibid. Vide Rabanum de inſtit. cler. lib. 1. cap. 27. 28. & Iſidor. lib. 2. de offic. eccleſ. cap. 20. Ambroſ. lib. 1. 2. & 3. de ſacrament. & de iis qui myſt. initiantur. Auguſt. lib. 1. de nup. cap. 20. & lib. 2. cap. 18 & 29 & lib. 4. de Symb. ad Catechumen. cap. 1.

t Homil. 5. in Numer. Itẽ Dionyſ. cap. 1. & vlt. eccleſ. hierarch. & Aug. lib. 3. de doctr. Chriſt. cap. 9.

TESTIMONIA.

1. A Ioannis nono capite: Leniuit lutum ſuper oculos eius, & dixit ei: Vade, laua in natatoria Siloë (quod interpretatur Miſſus.) Abijt ergò, & lauit, & venit videns.

2. Idem vndecimo capite: Ieſus ergò vt vidit eam (*Mariam*) plorantem, & Iudæos, qui venerant cum ea, plorantes, infremuit ſpiritu, & turbauit ſeipſum, & dixit &c. Et paulò pòſt: Ieſus ergò rurſum fremens in ſemetipſo, venit ad monumentum &c. Et rurſum pòſt: Ieſus autem eleuatis ſurſum oculis, dixit &c. Hæc cùm dixiſſet, voce magna clamauit: Lazare veni foras. Et ſtatim prodijt qui fuerat mortuus, ligatus pedes, & manus inſtitis, & facies illius ſudario erat ligata. Dixit eis Ieſus: Soluite eum, & ſinite abire.

3 Item vigeſimo: Hæc cùm dixiſſet, inſufflauit: & dixit eis: Accipite Spiritum ſanctum.

4. Luc æ vltimo: Eduxit autem eos foras in Bethaniam, & eleuatis manibus ſuis benedixit eis.

5. Marci ſeptimo: Et adducũt ei ſurdum, & mutum, & deprecabantur eum, vt imponant illi manum. Et apprehendens eum de turba ſeorſum, miſit digitos ſuos in auriculas eius: & expuens tetigit linguam eius: & ſuſpiciens in cælum, ingemuit, & ait illi: Ephphata.

6. Item octauo capite: Adducunt ei cæcum, & rogabant eum vt illum tangeret. Et apprehenſa manu cæci, eduxit eum extra vicum: & expuens in oculos eius, impoſitis manibus ſuis, interrogauit eum, ſi quid videret, &c. Deinde iterum impoſuit manus ſuper oculos eius: & cœpit videre.

7. Ibidem capite decimo: Et complexans eos, (*parvulos*) & imponens manus ſuper illos, benedicebat eos.

8. Matthæi octauo: Extendens Ieſus manum, tetigit eum, (*leproſum*) dicens: Volo, Mundare.

9. Ibidem decimoquarto: Acceptis quinque panibus, & duobus piſcibus, aſpiciens in cælum benedixit, & fregit, & dedit diſcipulis panes, diſcipuli autem turbis.

10. Ioannis quarto: Sed venit hora, & nunc eſt, quando veri adoratores adorabunt Patrem in ſpiritu & veritate. Nam & Pater tales quærit, qui adorent eum. Spiritus eſt Deus: & eos, qui adorant eum, in ſpiritu & veritate oportet adorare.

11. Matthæi decimoquinto: Populus hic labijs me honorat: cor autẽ eorũ longè eſt à me.

12. Isaiæ primo: Solennitates veſtras odiuit anima mea: facta ſunt mihi moleſta, laboraui ſuſtinens. Et cùm extenderitis manus veſtras, auertam oculos meos à vobis: & cùm multiplicaueritis orationem, non exaudiam: manus enim veſtræ ſanguine plenæ ſunt.

1. C Leo Magnus epiſtola octogeſimaprima ad Dioſcorum: Non ergò patiamur, vt cùm vnius nos eſſe corporis & fidei fateamur, in aliquo diſcrepemus, & alia doctoris, alia diſcipuli inſtituta videantur, (*Petri ſcilicet Apoſtoli, & Euangeliſtæ Marci.*

In Rom. 7. Concordia in diuino cultu, Romæ & Alexandriæ.

In Rom.29. 2. INNOCENTIVS primus ad Decentium Eugubinum epistola prima: Si instituta Ecclesiastica, vt sunt à beatis Apostolis tradita, integra vellent seruare Domini sacerdotes, nulla diuersitas, nulla varietas in ipsis ordinibus & consecrationibus haberetur. Sed dum vnusquisque non quod traditum est, sed quod sibi visum fuerit, hoc æstimat esse tenendum, inde diuersæ in diuersis locis vel ecclesijs aut teneri, aut celebrari videntur: ac fit scandalum populis, qui dum nesciunt traditiones antiquas, humana præsumptione corruptas putant sibi aut ecclesias non conuenire, aut ab Apostolis vel ab Apostolicis viris contrarietatem inductam. Quis enim nesciat aut non aduertat, id, quod à principe Apostolorum Petro Romanæ Ecclesiæ traditum est, ac nunc vsque custoditur, ab omnibus debere seruari?

B. Petri instituta & Rom. Ecclesiæ obseruanda.

Concordia in diuinis officijs celebrandis.

3. CONCILIVM quartum Toletanum canone secundo: Vnus ordo orandi atque psallendi à nobis per omnem Hispaniam atque Galliciam conseruetur: vnus modus in Missarum solennitatibus, vnus in vespertinis officijs, nec diuersa sit vltra in nobis ecclesiastica consuetudo, quia in vna fide continetur & regno.

4. PRIORIS ad Corinthios decimo quarto: Omnia autem honestè, & secundùm ordinem fiant.

5. AD Philippenses quarto: Modestia vestra nota sit omnibus hominibus. Et paulò pòst: De cætero fratres, quæcunque sunt vera, quæcunque pudica, quæcunque iusta, quæcunque sancta, quæcunque amabilia, quæcunque bonæ famæ, si qua virtus, si qua laus disciplinæ, hæc cogitate.

1. D IEREMIÆ sexto: Hæc dicit Dominus: State super vias, & videte, & interrogate de semitis antiquis, quæ sit via bona, & ambulate in ea: & inuenietis refrigerium animabus vestris.

2. PROVERBIORVM vigesimosecundo: Ne transgrediaris terminos antiquos, quos posuerunt patris tui.

3. BASILIVS de Spiritu sancto, capite vigesimoseptimo: Dogmata, quæ in Ecclesia prædicãtur, quædam habemus è doctrina scripto prodita, quædam rursus ex Apostolorum traditione in mysterio, id est, in occulto tradita recepimus. Quorum vtraque parem vim habent ad pietatem, nec his quisquam contradicit, quisquis sanè vel tenuitur expertus est, quæ sint iura ecclesiastica. Reliqua vide supra de præceptis Ecclesiæ, quæstione secunda, A testimonio secundo.

4. TRIDENTINVM concilium canone decimotertio de Sacramentis in genere, sessione septima: Si quis dixerit, receptos, & approbatos Ecclesiæ Catholicæ ritus, in solemni Sacramentorum administratione adhiberi consuetos, aut contemni, aut sine peccato à ministris pro libito omitti, aut in nouos alios per quemcunque Ecclesiarum pastorem mutari posse; anathema sit.

Cæremoniarum obseruatio præcipitur.

5. TERTVLIANVS de corona militis, capite tertio: Habentes obseruationem inueteratam, quæ præueniendo statum fecit &c. vt supra de præceptis Ecclesiæ, quæstione secunda, A testimonio quinto.

6. DIONYSIVS Areopagita de Ecclesiastica hierarchia, in singulis propè capitibus tractat de ceremonijs in antiqua Ecclesia vsitatis. Et primùm quidem in secundo capite, de cæremonijs Baptismi: in tertio de cæremonijs circa Sacrificium Missę, & sacram synaxim obseruari solitis: in quarto circa consecrationem Chrismatis & vnguenti: in quinto de ritu sacrorum ordinum: in sexto de consecratione monachorum: in septimo denique de ijs cæremonijs, quæ circa mortuos adhibentur.

E DAMASCENVS, vt in textu.

DE CÆREMONIIS BAPTISMI.

Baptizãdus susceptorẽ eligit.

1. DIONYSIVS Areopagita capite secundo Ecclesiasticę hierarchię: Porrò qui tam sublimium ac tam cælestium munerum sacro fuerit desiderio & amore captus, accedit ad aliquem ex fidelium numero, orátque vt se ad pontificem ducat: sequuturũ omnia quæcunque sibi tradẽtur, penitus atque ex toto animo spondens: precatúrque eum vt se adducat, tum vt reliquæ deinceps regendæ vitæ suę suscipiat curam. Illum, etsi salutis eius sacro amore succenditur, celsitudinem tamen rei humanamque infirmitatem merentem, continuò horror & angustia difficultatis inuadit. Postremò tamen facturam, quod ille postulat benignissimè pollicetur, assumẽnsque hominem ad pontificem ducit. Ille magna cum lætitia (non secus quàm ouem perditam) in humeris virum suscipiens, primùm quidem secretius ex corde gratias agit, tum in orantis quoque habitum sternitur, adorátque supplex atque veneratur summum illud beneficiúmque principium, à quo & vacanda vocantur, & saluanda saluantur. Deinde sacros omnes gradus, vt sibi cooperentur, ac pro salute viri simul congaudeant, agántque diuinæ clementię gratias, in sanctam ecclesiã cogit: atque initiò quidem hymnum aliquem sacris libris insertum, simul cum omnibus ecclesiæ ordinibus canit. Post hæc deosculatis sanctis altaribus, ad virum adstantem proficiscitur, percontatúrque ab eo, quidnam volens eò venerit. Illo autem (iuxta quod à susceptore suo fuerat edoctus) impietatem, & veri boni ignorãtiam accusante, ac diuinæ vitæ opere tam diu se fuisse destitutum ingemiscente, atque orante, vt eius sacratissimo munere ac prece, Deo diuinisque mysterijs frui mereatur: contestatur ei, oportere ex integro totóque corde accedere ad Deum, per cuncta perfectum & immaculatũ. Tum diuinæ quoque conuersationis ac vitæ illi explicans rationem, an ita velit deinceps viuere, sciscitatur. Quod vbi ille pollicitus fuerit, imponit, eius capiti manum, consignánsque illum sacerdotibus mandat, vt virum susceptorémque describant. Posteà verò quam illi descripsêre, sacram effundit precem, quam cùm omnis secum Ecclesia terminauerit, discingit quidem ipsum ac ministrorum manibus exuit: deinde Occidentem versus illum statuens intendentem, manúsque impingentem ad eandem regionem conuersas, insufflare illum ter Satanam iubet, ac præterea abrenũciationem profiteri. Et cùm post trinam abrenunciationis contestationem tertiò se ille abrenunciare professus fuerit, ad Orientem illum traducit, aspicientémque in cælum, atque intendentem manus, Christo, sacrísque omnibus diuinitus traditus

Luc. 15.

Rom. 9.

Interrogatio Episcopi.

Heb. 6.

Catechismus.

Manus impositio.

Consignatio.

Nominum inscriptio.

Ad Occidẽtem conuersio.

Exorcismus.

Abrenunciatio.

Ad Orientem conuersio.

traditis consentire iubet. Postquam verò & hoc ille fecerit, rursus ter illum profiteri monet. Trina verò ea confessione peracta, rursus ille orans benedicit, eique manus imponit. Et cùm illum ministri perfectè exuerint, deferunt sacerdotes sanctum vnctionis oleum. At verò pontifex trino crucis sanctæ signaculo vnctionem inchoans, inungendum iam sacerdotibus toto corpore hominem tradit: ipse ad adoptionis matrem proficiscitur, eiúsque aquas sancta prece ac inuocatione sanctificans, tèrque in eas ad crucis effigiem sanctissimum fundens vnguentum, illáque hoc ritu perficiens, tèrque ad numerum sacræ effusionis carmen (quod Prophetæ Dei pleni diuinitúsque afflati cecinêre) pronunciãs, semel scilicet per singulos sancti vnguinis iactus, iubet adterri hominem, & cùm illum eiúsque susceptorem quispiam sacerdotem ex descriptione: celsa voce prædicauerit, ille quidem à sacerdotibus se tenentibus in aquam ducitur ad pontificis manum. Pontifex autem superne adtians, cùm rursus per aquas sub pontificis manu sacerdotes eius qui initiatur inclamauerint nomen, ter illum pontifex mergit, hac trina illius mersione & emersione tres beatitudinis diuinæ personans inclamans. Assumentes autem illum sacerdotes, susceptori suique accessus duci consignant & vnà cum ipso illum vestè baptizati munditiæ congruam induunt: sicque indutum rursum ad põtificem ducunt. Ille diuino ac deifico prorsus vnguento virum signans sacratissimæ communionis participem facit. Ista quidem veluti in signis, sanctæ ac diuinæ regenerationis cõsummatio est. Quæ profectò nihil habet in se indecens, nihil vel ex ipsis carnalibus imaginibus fœdum: sed adsunt illi dignissimæ intelligentiæ signa, naturalibus & humanis ac decentissimis speculis informata Subiungit verò paulò pòst singularum cæremoniarum & rituum prædictorum explicatione mysticam.

Fidei professio. Manuum impositio. Inunctio cum signo Crucis. Fõtis benedictio cum infusione sacri vnguenti ad crucis formam. Citatio nominis. Trina immersio in aquam Susceptor vel patrinus. Candida vestis. Inunctio episcopalis post baptismum Communio.

1. Clemens epistola tertia ad vniuersos, de officio sacerdotis & clericorum: Si quis ergò fidelis voluerit existere, & desiderat baptizari, exutus prioribus malis, de reliquo probonis actibus hæres bonorum cælestium ex gestis proprijs fiet. Accedat autem qui vult ad sacerdotem suum, & ipsi det nomen suum, atque ab eo audiat mysteria regni cælorum, ieiuniis frequentibus operam impendat, ac semetipsum in omnibus probet, vt tribus mensibus iam consummatis, in die festo possit baptizari. Baptizetur autẽ vnusquisque in aquis perennibus, nomine Trinæ beatitudinis inuocato super se, perũctus primò oleo per orationem sanctificato, vt ita demum, per hæc consecratus, possit percipere locum cum sanctis.

Dare nomẽ. Catechismus. Baptismus in nomine Trinitatis. Inunctio.

3. Tertullianus de corona militis capite tertio: Aquam adituri, ibidem, sed & aliquanto prius, in Ecclesia sub antistitis manu contestamur nos renunciare diabolo, & pompæ, & angelis eius. Dehinc ter mergitamur, amplius aliquid respondentes, quàm Dominus in Euangelio determinauit. Inde suscepti, lactis & mellis concordiam prægustamus.

Abrenunciatio. Immersio trina.

4. Origenes homilia duodecima in Numeros: Recordetur vnusquisque fideliũ, cùm primùm venit ad aquas baptismi, cùm signacula fidei prima suscepit, & ad fontem salutaris accessit, quibus ibi tunc vsus sit verbis, & quid renunciauerit diabolo; non se vsurum pompis eius, neque operibus eius, neque vllis omninò seruitijs eius ac voluptatib⁹ pariturũ.

Abrenunciatio.

5. Cyprianus epistola septuagesima ad Ianuarium & cæteros: Oportet verò mundari & sanctificari aquam prius à sacerdote, vt possit baptismo suo peccata hominis qui baptizatur, abluere. Et paulò pòst; Sed & ipsa interrogatio quæ fit in Baptismo, testis est veritatis. Nam cùm dicimus, Credis in vitam æternam, & remissionem peccatorum per sanctam Ecclesiam? intelligimus remissionem peccatorũ non nisi in Ecclesia dari. Vngi quoque necesse est eum, qui baptizatus sit, &c.

Lib. 1. epistol. 11. Aquæ sanctificatio. Fidei professio. Inunctio post baptismum.

6. Basilius de Spiritu sancto, capite vicesimoseptimo: Consecramus autem aquam Baptismatis, & oleum vnctionis, præterea ipsum qui Baptismum accipit, ex quibus scriptis: Nonne à tacita secretáque traditione? Ipsam potrò olei inunctionem, quis sermo scripto proditus docuit? Iam ter immergi hominem, vnde est traditum? Reliqua item, quæ fiunt in Baptismo, veluti renunciare Satanæ & angelis eius, ex qua scriptura habemus? Nonne ex priuata & arcana hac traditione? Nonne ex doctrina quam patres nostri in silentio, quod curiosos & ocioso submouet, seruârunt?

Aquæ sanctificatio & olei. Inunctio. Trina immersio. Abrenunciatio.

7. Chrysostomus in homilia de Adam & Eua: illud etiam quod circa baptizandos in vniuerso mundo sancta Ecclesia, siue sint paruuli, siue iuuenes, vniformiter agit, non ocioso contemplemur intuitu: quòd cùm ad regenerationis veniunt Sacramentum, non prius fontem vitæ ingrediuntur, quàm exorcismis, & exufflationibus clericorum spiritus ab eis immundus abigatur, & deinceps vasa eius eripiantur, in possessionem translata illius victoris, qui captiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus.

Exorcismus. Psalm. 67. Ephes. 4.

8. Cyrillus Ierosolymitanus Catechesi prima mystagogica: Primùm ingressi estis in porticum domus baptisterij, & stantes versus Occidentem, mandari vobis audistis, vt protensa manu, tanquam præsenti Satanæ renunciaretis. Veruntamẽ audis, quod nutu manus, tanquam ad præsentem dicitur: Renuncio tibi Satana. Doceris mox & alteram renunciationis partẽ addere. Et omnibus tuis operibus. Postea dicis. Et omni pompæ illius. Dicis præterea. Et omni tuo cultui. Cùm itaque Satanæ renunciaueris, & omne cum illo pactum rescideris aperitur tibi paradisus Dei, quem ipse ad Orientem plantauit. Et huius rei symbolum est, cùm ab occasu conuerteris ad ortum, quæ lucis est regio. Tum admonebaris vt diceres: Credo in Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum, & in baptisma pœnitentiæ. Et hæc quidem in exteriori domo gesta sunt: in sequentibus verò mysticis institutionibus, in sancta sanctorum ingrediemur.

Versus Occidentem fit renunciatio. Ad Orientẽ conuersio. Professio fidei.

9. Idem Catechesi secunda mystagogica: Statim igitur, vt ingressi estis, vestem exuistis: Deinde verò iam exuti exorcizato oleo à summis capillis ad infimos vsque peruncti estis, & participes effecti fructiferæ illius oleæ Iesu Christi. Illud ergò exorcizatum oleum, symbolum est pinguedinis Christi nobiscum communicatæ, & quòd omne vestigium diabolicæ

Inunctio.

Vis exorcismi & insufflationis.

operationis in nobis deletum sit. Nam vt insufflationes sanctorum, & nominis Dei inuocatio, tanquam vehementissima quędam flamma vrit dæmones, & in fugam conuertit: sic & exorcizatum hoc oleum per orationem Deique inuocationem, tantam virtutem cõsequitur, vt non modò ardentia peccatorum vestigia expurget, verùm etiam omnes inuisibiles dæmones repellat. Postea deducebamini ad sanctum diuini Baptismi lauacrum: atque tunc vnusquisque interrogabatur, an crederet in nomen Patris, & Filij, & Spiritus sancti: & confessi estis salutarem confessionem, & mersi ter in aqua, rursus emersistis.

Olei exorcizati vis.

Professio fidei.

Trina immersio.

10. ITEM Catechesi tertia mystagogica: Nobis postquam ex aquis sacri lauacri ascendimus, datum est chrisma, quod imaginem gerit illius, quo vnctus est Christus. De quo & beatus Esaias in sua prophetia, ex persona Domini locutus est. Spiritus domini super me, quapropter vnxit me: Euangelizare pauperibus misit me. Cæterùm vide, ne illud esse putes vnguentum tantùm. Quemadmodum enim panis Eucharistiæ, post sancti spiritus inuocationem, non amplius est panis communis, sed est Corpus Christi: sic & sanctum hoc vnguentum non amplius est vnguentum nudum, neque (si quis ita appellare malit) commune, postquam iam consecratum est: sed est Charisma Christi, quod aduentu spiritus sancti, per ipsius diuinitatem, energiam habet. Quo frons & alij sensus corporis tui symbolicè inunguntur, & corpus quidem isto visibili vnguento perungitur, anima verò sancto viuificoque spiritu sanctificatur. Ac primùm quidem fronti illinitur, vt eum abstergat à vobis pudorem, quem primus homo transgressor perpetuò circunferebat: simúlque efficiat, vt positis vultu non velato gloriam Domini intueri. Deinde verò aures vnguntur, vt ad audiendum diuina mysteria aures accipiatis, de quibus dicebat Esaias: Et addidit mihi Dominus aures ad audiendum. Et Dominus in Euangelio: qui habet aures ad audiendum, audiat. Postea nares: vt diuinum recipientes vnguentum, dicatis: Christi gratus odor est Deo in his qui saluantur. Tum verò & pectus inungitur: vt induti thoracem iustitiæ, fortiter aduersus insultus diaboli consistatis. Vt enim saluator post Baptismum, & illum sancti spiritus aduentum, egressus in prælium deuicit aduersarium: sic & vos post sacrum baptisma & Chrisma mysticum, induti armis sancti Spiritus, aduersus oppositam vobis potestatem consistitis, & præliamini, dicentes: Omnia possum in eo qui me confortat, Christo, &c.

Chrismatis inunctio post baptismum.

Frontis inunctio.

Autium.

Narium.

Pectoris.

Isaiæ 61. Lucæ 4.

Matth. 4.

Philip. 4.

Transubstantiatio.

Chrismatis dignitas & virtus.

Isaiæ 50. Matth. 11. 2. Cor. 2.

11. DENIQVE Catechesi quarta mystagogica: Exutis vestibus antiquis, & ijs quæ sunt secundùm spiritum albæ indutis, perpetuò iam in albis incedere oportet. Non hoc ideò dicimus, quasi alba te semper vestimenta habere sit necesse, sed quòd his quę verè alba, splendida & spiritalia sunt, vestiri te oporteat.

Candida vestis.

1. GBASILIVS de Spiritu sancto, capite vigesimoseptimo, vt paulo ante, e testimonio sexto.

2. RABANVS Maurus Moguntinensis archiepiscopus libro primo de institutione clericorum, capite vigesimoseptimo: Catechizandi ordo hic est: primùm interrogatur paganus, si abrenunciat diabolo & omnibus damnosis eius operibus, atque fallacibus pompis, vt primùm respuat errorem, & sic appropinquet ad veritatem, posítque iuxta Apostolum, deponere veterem hominem secundùm pristinam conuersationem, qui corrumpitur secundùm desideria erroris, abnegans impietatem & seculária desideria. Deinde apostolicæ fidei ostenditur ei symbolum, & exquiritur ab eo, si credat in Deum Patrem omnipotentem, & in Iesum Christum filium eius vnicum Dominum nostrum, & in Spiritum sanctum, vnum Deum in Trinitate & vnitate: si confiteatur vnam esse sanctam Ecclesiam Catholicam, & si credat remissionem peccatorum, & carnis resurrectionem. Hæc ergò omnia, si se verè profitetur credere, iam incipit per fidem induere nouum hominem, qui secundùm Deum creatus est, in iustitia, & sanctitate veritatis: quo tamen plenè induitur, quando per Baptismi lauacrum regeneratur. At postquam se per confessionem veræ fidei in alterius commendauerit dominum, & per abrenunciationem à prioris possessoris se alienauerit seruitio, exufflatur ab eo læua potestas vt per pium sacerdotis ministerium Spiritui sancto cedat fugiens spiritus malignus: signatúrque in se homo signaculo crucis tam in fronte, quàm in corde, vt ipse apostata diabolus, in vase suo pristino, suæ interemptionis cognoscens signum, iam sibi deinceps sciat illud esse alienum. Exinde iam dicuntur super eum orationes, vt fiat catechumenus. Tũc datur ei sal benedictum in os, vt per sol typicum, sapientiæ sale conditus, fœtore careat iniquitatis, & nec à vermibus peccatorũ vltra putrefiat, sed magis illæsus seruetur ad maiorem gratiam percipiendam. Dehinc iterum exorcizatur diabolus, vt suam nequitiam agnoscens, & iustum super se iudicium Dei timens, recedat ab homine, nec iam contendat eum arte sua subuertere, ne Baptismum consequatur, sed magis honorem Deo creatori suo exhibens, reddat opus factori suo. Postea tanguntur ei narres, & aures cum saliua, & dicitur ei illud verbum Euangelicum, quod Iesus, quando surdum & mutum sanauit, tangens cum sputo linguam eius, & mittens digitos suos in auriculas eius, dixit, Ephetha: quod est, adaperire. Hoc enim Sacramentum hic agitur, vt per saliuam typicam sacerdotis, & tactum, sapientia & virtus diuina salutem eiusdem catechumeni operetur, vt aperiantur ei nares ad accipiendum odorem notitiæ Dei, vt aperiantur illi & aures ad audiendum mandata Dei, sensuque intimo cordis reponendum. Deinde benedictione sacerdotali munitur, vt ad sacrum Baptismum cum fide accepta custodiatur. Vngetur illius tunc pectus de oleo sanctificato cum inuocatione sanctæ Trinitatis, vt nullæ reliquiæ latentis inimici in eo resideant, sed in fide sanctæ Trinitatis mens eius confortetur. Vngetur & inter scapulas de eodem oleo, vt indique muniatur, & ad bona opera facienda per Dei gloriam roboretur.

Abrenunciatio.

Ephes. 4.

Tit. 2.

Professio fidei.

Ephes. 4.

Exufflatio.

Confignatio.

Sal benedictum.

Exorcismus.

Narium & aurium attactus cum saliua.

Marc. 7.

Olei sanctificati inunctio in pectore & inter scapulas.

Ordo catechizandi.

3. ET capite vigesimooctauo: Post hæc consecratur fons, & ad ipsum baptismum catechumenus accedit, & sic in nomine sanctæ Trinitatis trina submersione baptizatur. Et rectè homo, qui ad imaginẽ sanctæ Trinitatis conditus

Consecratio fontis.

Cur in nomine S. Trinitatis ba-

ptizatur trina mersione.

ditus est per inuocationem sanctæ Trinitatis ad eandem renouatur imaginem; &, qui tertio gradu peccati, id est, consensu cecidit in mortem, tertiò eleuatus de fonte, per gratiam resurget ad vitam. Potest & hæc trina mersio, triduanam Domini sepulturam significare, maximè cùm dicit Apostolus: Quicunque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus. Consepulti enim sumus cum illo per baptismum in morte, vt quomodo surrexit Christus à mortuis per gloriam patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Si enim complantati facti sumus similitudini mortis eius, simul & resurrectionis erimus, & reliqua. Oportet ergò cum inuocatione sanctæ Trinitatis sub trina mersione baptismum confici, vt secundùm personarum differentiam mysterium baptismi celebretur, & secundùm vnitatem substantiæ, vnum baptisma fiat. Vnde dicit Apostolus: Vnus Dominus, vna fides, vnum baptisma, & reliqua. Postquam enim ascenderit baptizatus de fonte, statim signatur in cerebro à presbytero cum sacro chrismate, sequente simul & oratione, vt regni Christi particeps fiat, & à Christo Christianus possit vocari. Scriptum est in Euangelio ita: Baptizatus autem Iesus, confestim ascendit de aqua, & ecce aperti sunt cæli, & vidit spiritum Dei descendentem sicut columbam & venientem supra se. Bene quidem baptismo continuatur chrismatis vnctio: quia Spiritus sanctus, qui per illud chrisma suæ virtutis admixtione sanctificat credentes, baptizato Iesu, statim super illum in columbæ specie descendit: cuius videlicet typum præferebat columba illa quæ in diluuio ad arcam reportauit ramum oliuæ virentibus foliis, significans vtique, quòd Spiritus sanctus per chrismatis vnctionem in baptismate virorem confert fidelibus cælestis gratiæ.

Rom. 6.

Ephes. 4.

Vnctio in vertice, quid designet.

Matth. 3.

Genes. 8.

4. Isidorvs Hispalensis episcopus libro secundo de officijs ecclesiasticis, capite vigesimo: Exorcizantur autem catechumeni primùm deinde salem accipiunt, & vngũtur. Exorcismus autem sermo increpationis est contra immundum spiritum in energumenis siue catechumenis factus, per quem ab illis diaboli nequissima virtus, & inueterata malitia, vel violẽta incursio, expulsa fugetur. Quod significabat lunaticus ille, quem increpauit Dominus Iesus, & exijt ab illo dæmonium. Potestas autem diaboli exorcizatur, & insufflatur in eis, vt ei renuncient, atque eruti à potestate tenebrarum, in regnum sui Domini per Sacramentum baptismatis transferantur. Quod quia paruuli per se renunciare non possunt, per corda & ora gestantium adimpleatur. Sal autem in ministerio catechumenis dandus, à patribus ideò est instituus, vt eius gustu condimentum sapientiæ percipiant, neque desipiant à sapore Christi: nec sint fatui, & retrò respiciant sicut vxor Loth.

Exorcismus quid.

Matth. 17.

Paruuli per ora gestantium renunciant.

Sal cur adhibeatur.

Genes. 19.

5. Ambrosivs libro primo de Sacramentis, capite primo: Ergò quid egimus sabbato? Nempe apertionem: quæ mysteria celebrata sunt apertionis, quãdo tibi aures tetigit sacerdos, & nares. Quod significat in Euãgelio Dominus noster Iesus Christus, cùm ei oblatus esset surdus & mutus, & tetigit aures eius, & os eius. Aures, quia surdus erat: os, quia mutus. Et ait: Effeta, quod Hebraicum verbum est, & Latinè dicitur, adaperire. Ideò ergò tibi sacerdos aures tetigit, vt aperirentur aures tuæ ad sermonem, & ad eloquium sacerdotis. Nares, vt bonum odorem accipias pietatis æternæ, & sit in te fidei deuotionisque plena fragrantia. Deinde Capite Secvndo: Venimus ad fontẽ, ingressus es. Occurrit tibi Lenita: occurrit presbyter: vnctus es quasi athleta Christi. Quando te interrogauit, Abrenũcias diabolo & operibus eius? quid respondisti? Abrenuncio. Abrenuncias sæculo & voluptatibus eius? quid respõdisti? Abrenuncio. Memor esto sermonis tui &c. Capite Tertio: Deinde accessisti propius, vidisti fontem, vidisti & sacerdotem supra fontem. Et Capit. Qvinto: Forma baptismatis & vsus hoc habet, vt ante fons consecratur, & tunc descendat qui baptizandus est. Nam vbi primùm ingreditur sacerdos, exorcismum facit, secundò super creaturam aquæ inuocationem, postea & precem defert, vt sanctificetur fons, & adsit præsentia Trinitatis æternæ.

Aurium & narium attactus.

Marc. 7.

Innctio.

Abrenunciatio.

Fontis consecratio.

Exorcismus.

7. Ipsvm libro secundo de Sacramentis, capite quinto: Venit sacerdos, precem dicit ad fontem, Inuocat Patris nomen, præsentiam Filij, & Spiritus sancti, vtitur verbis cælestibus. Cælestia verba quæ sunt? quòd baptizemur in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Et capite septimo: Interrogatus es, Credis in Deum Patrem omnipotentem? Dixisti, Credo & mersisti, hoc est, sepultus es. Iterũ interrogatus es, Credis in Dominum nostrum Iesum Christum, & in crucem eius? Dixisti, Credo & mersisti. Tertio interrogatus es, Credis & in Spiritum sanctum? Dixisti, Credo. Tertiò mersisti. Ergò mersisti, venisti ad sacerdotem, quid tibi dixit? Deus, inquit, Pater omnipotens, qui te regenerauit ex aqua & Spiritu sancto, concessitque tibi peccata tua, ipse te vngat in vitam æternam.

Forma baptismi.

Fidei professio.

Innctio post baptismum qua verborum forma fiat.

7. Præterea libro tertio de Sacramentis, capite primo: Accipis autem mysterium, hoc est, vnguentum supra caput. Ascendisti de fonte, quid secutum est? Audisti lectionem, succinctus est summus sacerdos. Licet enim & presbyteri fecerint, tamen exordium ministerij à summo est sacerdote. Succinctus inquam summus sacerdos, pedes tibi lauit. Non ignoramus quòd Ecclesia Romana hanc consuetudinem non habeat, cuius typum in omnibus sequimur & formam. Vide ergò ne fortè propter multitudinem declinauit. Et secundo capite: Sequitur spiritale signaculum, quia post fontem superest, vt perfectio fiat &c. Post hæc quid sequitur? venire habes ad altare &c.

Lotio pedũ in Ecclesia Mediolanens.

8. Idem in libro de ijs qui mysterijs initiantur, capite primo: Aperite aures, & bonum odorem vitæ æternæ inhalatum vobis munere Sacramentorum carpite: quod vobis significauimus, cùm apertionis celebrantes mysterium, diceremus: Effeta, quod est, Adaperire. Hoc mysterium celebrauit Christus in Euangelio, sicut legimus, cùm mutũ curaret & surdum. Capite Secvndo: Post hæc resecrata tibi sunt sancta sanctorum: ingressus es regenerationis sacrarium. Repete quid interrogatus fis, recognosce quid responderis. Renunciasti diabolo, & operibus eius, mundo, & luxuriæ eius, ac voluptatibus. Vidisti illic Le-

Aurium attactus.

Marc. 7.

Abrenunciatio.

uitam, vidisti sacerdotem, vidisti summum sacerdotem. Ingressus vt aduersarium tuum cerneres, cui renunciandum mox putares, ad Orientem conuerteris. Qui enim renunciat Diabolo, ad Christum conuertitur, illum directo cernit obtutu. DEINDE CAPITE TERTIO: Aqua sine prædicatione Dominicæ crucis, ad nullos vsus futuræ salutis est. Cùm verò salutaris fueris crucis mysterio consecrata, tunc ad vsum spiritalis lauacri, & salutaris poculi temperatur. CAPITE SEXTO: Post hæc vtique ascendisti ad sacerdotem: considera quid secutum sit. Nonne illud quod ait Dauid: Sicut vnguentum in capite? Omnes enim in regnum Dei, & in sacerdotium vngimur gratia spiritali. Ascendisti de fonte, memento euangelicæ lectionis. Etenim Dominus noster Iesus in Euangelio lauit pedes discipulis suis &c. CAPITE SEPTIMO. Accepisti post hæc vestimenta candida, vt esset indicium quòd exueris inuolucrum peccatorum, indueris innocentiæ casta velamina. Et in fine capitis: Repete quia accepisti signaculum spirituale, spiritum sapientiæ & intellectus &c. DENIQVE CAPITE OCTAVO: His abluta plebs dignes insignibus, ad Christi cõtendit altaria &c.

Ad Orientẽ conuersio.

Aquę baptismalis benedictio.

Inunctio. Psalm. 132.

Ioan. 13. Lotio pedũ. Candida vestimenta.

Confirmatio. Isaiæ 11.

Cõmunio.

9. AVGVSTINVS libro primo de nuptijs & concupiscentia, capite vigesimo: In veritate, non in falsitate, potestas diabolica exorcizatur in paruulis, eique renunciant, quia per sua non possunt, per corda & ora gustantium, vt eruti à potestate tenebrarum, in regnum sui Domini transferantur. Quid ergò in eis est, per quod in potestate diaboli teneantur, donec eruantur inde per Sacramentum Baptismatis Christi, quid est, nisi peccatum?

Exorcismus quid facit in paruulis.

10. IDEM libro secundo de nuptijs & concupiscẽtia, capite decimooctauo: Accusat) Iulianus) Ecclesiã toto orbe diffusam, in qua vbiq; omnes baptizandi infantuli nõ ob aliud exufflantur, nisi vt ab eis princeps mundi mittatur foras, à quo necesse est vasa iræ possideantur.

Cur exufflãtur in toto orbe paruuli baptizandi.

11. ET capite vicesimonono: Neque enim ex quo esse cœpit Manichæi pestilentiosa doctrina, ex illo cœperunt in Ecclesia Dei, paruuli baptizandi exorcizari & exufflari, vt ipsis mysterijs ostenderetur, non eos in regnum Christi, nisi erutos à tenebrarum potestate transferri. Et infrà: Hos (Ambrosium & Cyprianum intelligit) iste audeat dicere Manichæos, & antiquissimam Ecclesiæ traditionem isto nefario crimine aspergat, qua exorcizantur & exufflantur paruuli, vt in regnum Christi à potestate tenebrarum, hoc est, diaboli & angelorum eius eruti transferantur.

Exorcismus & exufflatio paruulorum antiquissima Ecclesiæ traditio.

12. ITEM libro quarto de Symbolo ad Catechumenos capite primo, alloquens catechumenos: Omnia sacramenta, quæ acta sunt, & aguntur in vobis per ministerium seruorum Dei, exorcismis, orationibus, canticis spiritalibus, insufflationibus, cilicio, inclinatione ceruicum, humilitate pedum, pauor ipse omni securitate appetendus: hæc omnia, vt dixi, escæ sunt, quæ vos reficiunt in vtero, vt renatos ex baptismo, hilares vos mater exhibeat Christo. Accepistis & Symbolum, protectionem parturientis contra venena serpentis.

Exorcismi. Orationes. Insufflationes Cilicium. Inclinatio.

Symbolum.

1. HORIGENES homilia quinta in librum Numerorum: Sed & in Ecclesiasticis obseruationibus sunt nonnulla huiusmodi, quæ omnibus quidem facere necesse est, nec tamen ratio eorum omnibus patet. Nam quòd (verbi gratia) genua flectimus orantes, & quòd ex omnibus cæli plagis ad solam Orientis partem conuersi orationem fundimus, non facilè cuiquam puto ratione compertum. Sed & Eucharistiæ siue percipiendæ, siue eo ritu quo geritur explicandæ, vel eorum quæ geruntur in baptismo verborum, gestorumque, & ordinum atque interrogationum ac respõsionum, quis facilè explicet rationem? Et tamen omnia hæc operta & velata portamus super humeros nostros, cùm ita implemus ea & exequimur, vt à magno pontifice, atque eius filijs tradita, & commendata suscepimus. Cuncta hæc ergò, & horum similia congerimus, nec tamen eorum assequimur rationem: leuamus humeris nostris & portamus adoperta & obtecta diuina mysteria: Nisi quis sit inter nos Aaron aut filius Aaron, quibus ista conceditur nuda & reuelata perspicere. Ita tamen conceditur, vt sciant sibi velanda hæc & operienda, vbi cæteris dari ea, & in opus proferri ratio poposcerit.

Ratio multarum cæremoniarum obscura est.

2. DIONYSIVS Areopagita de Ecclesiastica hierarchia capite primo: Necessariò itaque primi illi nostri sacerdotalis muneris duces, cùm ex summa supersubstantialique deitate ipsi sancti muneris plenitudinem percepissent, & idipsum deinceps proferre & propagare à diuina bonitate missi essent, ipsique (vt qui transissent in Deum) posteros ad diuina prouehere affatim cuperent, visibilibus signis cælestia Sacramẽta texerunt, varietatéque ac multitudine, quod vnicum est collectum, tradiderunt, & in humanis imaginibus res diuinas, materialibúsque figuris spiritualium maiestatem, atque in ijs quæ nobis sunt familiaria, summa illa & supersubstantialia partim scriptis, partim non scriptis institutionibus suis (iuxta quod sacræ definiunt leges) nobis tradiderunt: non modò profanæ multitudinis causa, cui ne ipsa quidem fas est signa contingere; verùm ob id quoque, quòd hęc nostra sacratissima functio significatiua est, plenáque (vt dixi) signis pro modo & ratione captus nostri, indigétque visibilibus figuris, quibus veluti adminiculis ad eorum augustiorem intelligentiam subuehamur.

Apostoli cur signis visibilibus & externis ceremonijs vti.

3. IBIDEM capite vltimo: Plurima ex his, quę ignoramus, causas habent dignissimas, nobis quidem ignoratas, verùm præstantioribus ordinibus cognitas. Complura item summas illas altissimásque substantias latent: solique sapientissimæ, ac sapientiæ doctori, diuinitati nota sunt.

Multarum cæremoniarũ & rituũ significatio nobis obscura.

4. AVGVSTINVS libro tertio de Doctrina Christiana, capite nono: Sub signo seruit, qui operatur aut veneratur aliquam rem significantem, nesciens quid significet: qui verò aut operatur, aut veneratur vtile signum diuinitus institutum, cuius vim significationémque intelligit, non hoc veneratur quod videtur & transit, sed illud potius, quò talia cuncta referenda sunt. Qui autem non intelligit quid significet signum, & tamen signum esse intelligit, nec ipse premitur seruitute. Melius est autem vel premi incognitis, sed vtilibus signis, quàm inutiliter ea interpretando, à iugo seruitutis eductam ceruicẽ laqueis erroris inserere.

Signorum ignotorum veneratio.

DE

DE BAPTISMI SACRAMENTO.

I.

Quid eſt Baptiſmus, & an cunctis neceſſarius?

EST hoc nouæ legis primũ & maximè neceſſarium Sacramentm, in a blutione corporis exteriore, & legitima verborum enũciatione, iuxta Chriſti inſtitutionem, conſiſtens.

B Neceſſarium inquam Sacramentum, non ſolùm [a] aduſtis, ſed etiam [b] paruulis, ac ſimul eis efficax ad ſalutem æternam conſequendam. Naſcuntur omnes iræ [c] filij: opus igitur habent etiam paruuli emundatione peccati, nec poſſunt abſque [d] hoc Sacramento múdari, & in filios Dei regenerari. Nam & generatim Legiſlator edixit: [e] *Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu ſancto, non poteſt introire in regnum Dei.* Albi verò: [f] *Non eſt voluntas ante Patrem veſtrum, qui in cælis eſt, vt pereat vnus de puſillis iſtis.* Perirent [g] autem non baptizati etiam paruuli, ſicut olim in Synagoga Hebræorum pueri [h] incircunciſi.

C Iam cùm ſit vnum [i] Baptiſma Chriſti fidelium, hoc ſemel acceptum, nefarium eſt [k] prorſus iterare, quicquid demùm prætexant iam olim [l] damnati Anabaptiſtæ. Cum Synodo Conſtantinopolitana dicendum eſt: Confiteor [m] vnum baptiſma in remiſſionem peccatorum. Et cum Auguſtino: [n] Rebaptizare hæreticum hominem, omninò peccatum eſt: rebaptizare autem Catholicum, immaniſsimum ſcelus eſt: quod idcircò Cæſareis etiam [o] legibus prohibetur.

Act. 2. f. Marc. 16. d. Ioã. 3. e 4. a. Tit. 3. b. Matth. 28. d. Epheſ. 5. f. 1. Pet. 3. d.

a Trident. ſeſſ. 6 cap. 4. & ſeſſ. 7. can. 5. de baptiſmo. Aug. tract. 13 in Ioan. Ambroſ. de myſter in 11. cap. 4. Clement epiſt. 4. ad Iulium.

b Concil. Lateran. can. 1. & Mileuit. can. 2. Dionyſ. Eccleſ. hierarch. cap. 7. Cyprian. epiſt. 59. Chryſoſt. homil. de Adam & Eua.

c Epheſ. 2. a. Trident. ſeſſ. 5.

d Auguſt. epiſt. 28. & lib 1. de anima & eius orig. cap. 9. Item lib. 1. de pec. mer. cap. 21.

e Ioan. 3. a. Auguſt. lib. 3. de pec. mer. cap. 4 & 12.

f Matth. 18. b. Bernard. ſerm. 66. in cant. & epiſt. 240. ad Hildeſonſ.

g Auguſt de nupt. & concup. lib. 1. c. 20. & lib. 2. c. 27. Item ſermon. 14. de verb. Apoſt.

h Geneſ. 17. b.

i Epheſ. 4. a. Baſil. de Spirit. ſanct. c. 15. Alcimus Auitus lib. 4. cap. 18.

k Hebr. 6. a. Clemens conſtit. apoſtol. lib. 6. cap. 15. Ephrem tractat. de pœniten. Damaſc. lib. 4. cap. 10.

l In Concil. Carthaginenſ. 1. can 1. & Viennenſ. Tridentin. ſeſſ. 7. can. 9 de Sacrament. & 13. de Baptiſm. Auguſt. tractat. 11. in Ioan. Beda in 3. c. Ioan.

m In Symbolo fidei.

n Epiſtol. 103. & lib de vnico bapt. contra Petil. cap 11. Leo epiſt. 79. ad Nicetam. cap. 7. & 37. ad Leonem Rauen.

o C. lib. 1. Ne ſanctum bapt. iteret.

TESTIMONIA.

1. A ACTORVM ſecundo: Petrus verò ad illos: Pœnitentiam (inquit) agite, & baptizetur vnuſquiſque veſtrûm in nomine Ieſu Chriſti in remiſſionem peccatorum veſtrorum: & accipietis donum Spiritus ſancti.

2. MARCI decimoſexto capite: Qui crediderit, & baptizatus fuerit, ſaluus erit.

3. IOANNIS tertio: Poſt hæc venit Ieſus, & diſcipuli eius in terram Iudæam: & illic demorabatur cum eis, & baptizabat.

4. ET capite quarto: Quanquam Ieſus non baptizaret, ſed diſcipuli eius.

5. AD Titum tertio: Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis, & renouationis Spiritus ſancti, quem effudit in nos abundè per Ieſum Chriſtum Saluatorem noſtrum: vt iuſtificati gratia ipſius, hæredes ſimus ſecundùm ſpem vitæ æternæ.

6. MATTHÆI vigeſimooctauo: Euntes ergò docete omnes gentes: baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti: docẽtes eos ſeruare omnia quæcúq; mãdaui vobis.

7. AD Epheſios quinto: Viri diligite vxores veſtras, ſicut & Chriſtus dilexit Eccleſiam, & ſeipſum tradidit pro ea, vt illam ſanctificaret, mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ.

8. PRIORIS Petri tertio capite: In arca pauci, id eſt, octo animæ ſaluæ factæ ſunt per aquam. Quod & vos nunc ſimilis formæ ſaluos facit Baptiſma: non carnis depoſitio ſordium, ſed conſcientiæ bonæ interrogatio in Deum per reſurrectionem Ieſu Chriſti.

1. B CONCILIVM Tridentinum ſeſſione ſexta, capite quarto: Iuſtificatio impij eſt tranſlatio ab eo ſtatu, in quo homo naſcitur filius primi Adæ, in ſtatum gratiæ, & adoptionis filiorum Dei per ſecundum Adam Ieſum Chriſtum, ſaluatorem noſtrum, quæ quidem tranſlatio poſt Euangelium promulgatum, ſine lauacro regenerationis, aut eius voto fieri non poteſt, ſicut ſcriptum eſt: Niſi quis renatus fuerit &c.

Iuſtificatio non fit ſine baptiſmo aut eius voto.

Ioan. 3.

2. ITEM ſeſſione ſeptima, canone quinto de Baptiſmo: Si quis dixerit, Baptiſmum liberum

Baptiſmus neceſſarius ad ſalutem.

eſſe, hoc eſt, non neceſſarium ad ſalutem; anathema ſit.

Baptiſmi neceſſitas.

3. AVGVSTINVS tractatu decimotertio in Ioannem: Quantumcunque catechumenus proficiat, adhuc ſarcinam iniquitatis ſuæ portat: non illi dimittitur, niſi cùm venerit ad Baptiſmum.

4. AMBROSIVS in libro de ijs qui myſterijs initiantur, capite quarto: Credit catechumenus in crucem Domini Ieſu, qua & ipſe ſignatur: ſed niſi baptizatus fuerit in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, remiſſionem non poteſt accipere peccatorum, nec ſpiritalis gratiæ munus haurire.

Quàm neceſſarius baptiſmus.

5. CLEMENS epiſtola quarta ad Iulium & Iulianum: Nec putetis, quòd etiam ſi omnem pietatem colatis, omnémque iuſtitiam, baptiſmum verò non accipiatis, ſpem poſſitis habere apud Deum: immò maiori pœna digni eritis, qui bona opera non bene operati eſtis. Confertur enim meritum homini ex bonis geſtis, ſed ſi ita gerãtur, ſicut Deus iubet Deus autem iuſſit, omnem colentem ſe, Baptiſmo conſignari. Quod ſi vos renueritis, vt veſtrę voluntati magis, quàm Dei obtemperetis; contrarij ſine dubio & inimici eſtis voluntati eius. Sed dicitis fortaſsè: Quid confert aquæ baptiſmus ad Dei cultum? Primò quidem, quia quod Deo placuit, impletur. Secundò, quia regenerato ex aquis, & Deo renato, fragilitas prioris natiuitatis, quæ vobis per hominem facta eſt, amputatur, & ita demum peruenire poteritis ad ſalutem: Aliter impoſſibile eſt. Sic enim nobis cum ſacramento verus Propheta teſtatus eſt, dicens: Amen amen dico vobis, niſi quis denuò renatus fuerit ex aqua viua, non introibit in regnum cælorum. Et ideò accelerate. Eſt enim in aquis iſtis miſericordia eius quædam, quæ ex initio ferebatur ſuper eas: & agnoſcit eos qui baptizantur ſub appellatione tripticis ſacramenti, & eripit eos de ſupplicijs futuris, quaſi donum quoddam offerens Deo animas per baptiſmum conſecratas. Confugite ergò ad aquas iſtas: ſolæ ſunt enim, quæ poſſint vim futuri ignis extinguere. Ad quas, qui moratur accedere, conſtat, in eo adhuc infidelitatis idolum permanere, & ab ipſo prohiberi ad aquas properare, quæ ſalutem conferunt. Siue enim iuſtus, ſiue ſit iniuſtus, baptiſmus ei per omnia neceſſarius eſt. Iuſto quidem, vt adimpleatur in eo perfectio, & regeneretur Deo; iniuſto verò, vt peccatorum, quæ geſſit, remiſſio concedatur.

Matth. 28. Ioan. 3.

Ioan. 3.

Paruulis & adultis neceſſarius Baptiſmus.

6. CONCILIVM Lateranenſe magnum ſub Innocentio tertio, canone primo: Sacramentum Baptiſmi, quod ad inuocationem individuæ Trinitatis conſecratur in aqua, tam paruulis, quàm adultis in forma Eccleſiæ, à quocunque ritè collatum, proficit ad ſalutem &c.

Parruli baptizãdi propter peccatum Originale.

7. CONCILIVM Mileuitanum canone ſecundo: Item placuit, vt quicunque parvulos recentes ab vteris matrum, baptizãdos negat, aut dicit in remiſſionem quidem peccatorum eos baptizari, ſed nihil ex Adam trahere originalis peccati, quod regenerationis lauacro expietur; vnde fit conſequens, vt in eis forma baptiſmatis in remiſſionem peccatorum, non verè, ſed falsè intelligatur; anathema ſit. Quoniam non aliter intelligendum eſt, quod ait Apoſtolus: Per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines pertranſijt, in quo omnes peccauerunt, niſi quemadmodum Eccleſia catholica, vbique diffuſa ſemper intellexit: propter hanc enim regulam fidei, etiam paruuli, qui nihil peccatorum in ſemetipſis adhuc committere potuerunt, ideò peccatorum remiſſionem veraciter baptizantur, vt in eis regeneratione mundetur, quod generatione traxerunt. Eundem canonem repetiuit Concilium Tridentinum ſeſſione quinta.

Rom. 5.

Apoſtoli voluerunt paruulos baptizari.

8. DIONYSIVS Areopagita de eccleſiaſtica hierarchia capite ſeptimo: Verùm ea de re iſta quoque dicimus, quę ſancti præceptores noſtri ex priſtina traditione edocti ad nos deriuãrunt. Aiunt enim, quod eſt veriſſimum, infantes (ſi ſancta lege formentur) ad ſacrum peruehendos habitum, omni errore liberos & vitæ exortes impuræ. Iſtud cùm pijſſimis ducibus noſtris in mentem veniſſet, viſum eſt admittere infantes hoc modo, vt naturales oblati paruuli parentes, puerum vni ex fidelibus tradant præclaro diuinarum rerum magiſtro, ſub quo iam puer ſit quaſi ſub patre diuino ſanctæque ſalutis alumno. Hunc itaque præſul ſpondentem, puerum iuxta ſanctam educaturum vitam, requirit vt abrenunciationem profiteatur, fidémque confitearur: non (vt illi ridentes aiunt) alium pro alio imbuit ſacris. Neque enim hoc ille ait. Ego pro puero abrenunciationes facio, aut fidei ſacramenta profiteor, ſed ita puer renunciat & profitetur, id eſt, ſpondeo puerum inducturum, cùm ad ſacram intelligentiam venerit, ſedulis adhortationibus meis, vt abrenunciet contrarijs omninò, profiteatúrque & peragat diuina quæ pollicetur. Nihil igitur (vt reor) indignum eſt ſi ad diuinum inſtitutum puer adducitur, ſanctum habens præceptorem, qui illi diuinarum rerum habitum tradat, malorúmq; ſeruet immunẽ.

Patrinus ſeu ſuſceptor & ſponſor paruuli.

Quomodo puer per ſuſceptorem abrenunciet & fidẽ profitetur.

9. CYPRIANVS epiſtola quinquageſimanona ad Fidum: Quantum verò ad cauſam infantium pertinet, quos dixiſti intra ſecundum, vel tertium, diem quo nati ſint conſtitutos baptizari non oportere, & conſiderandam eſſe legem circunciſionis antiquæ, vt intra octauum diem eum, qui natus eſt baptizandum & ſanctificandum non putares, longè aliud in Concilio noſtro omnibus viſum eſt. In hoc enim, quod tu putabas eſſe faciendum, nemo conſenſit, ſed vniuerſi potius iudicauimus, nulli hominum nato miſericordiam Dei & gratiam denegandam. Nam cùm Dominus in Euangelio ſuo dicat, Filius hominis non venit animas hominum perdere, ſed ſaluare: quantum in nobis eſt, ſi fieri poteſt, nulla anima perdenda eſt. Et paulò pòſt: Deus vt perſonã non accipit, ſic nec ætatem, cùm ſe omnibus ad cæleſtis gratiæ conſecutionem æqualitate librata præbeat patrem. Quòd autem in Iudaica circunciſione carnali octauus dies obſeruabatur, ſacramentum eſt in vmbra atque in imagine ante præmiſſum, ſed veniente Chriſto veritate completum. Quę imago ceſſauit, ſuperueniente poſtmodum veritate, & data nobis ſpiritali circunciſione. Propter quod neminem putamus à gratia cõſequenda impediendum eſſe ea lege, quæ iam ſtatura eſt, nec ſpiritalem circunciſionem impediri carnali circunciſione debere,

Lib. 1. epiſtol. 2.

Genes. 17.

Paruulos primùm natos baptizandos.

Luc. 9. Galat. 2.

debere, ſed omnem omninò hominem admittendum eſſe ad gratiam Chriſti, quando & Petrus in actibus Apoſtolorum loquatur & dicat: Dominus mihi dixit, neminem communem dicẽdum & immundum. Cæterùm ſi homines impedire aliquid ad conſecutionẽ gratiæ poſſet, magis adultos & prouectos & maiores natu poſſent impedire peccata grauiora. Porrò autem ſi etiam grauiſſimis delictoribus, & in Deum multùm ante peccãtibus, cùm poſtea crediderint, remiſſa peccatorũ datur, & à baptiſmo atq; à gratia nemo prohibetur: quãto magis prohiberi nõ debet infans, qui recens natus, nihil peccauit, niſi quòd ſecundũ Adam carnaliter natus, contagiũ mortis antiquæ prima natiuitate contraxit? qui ad remiſſam peccatorum accipiendã hoc ipſo facilius accedit, quòd illi remittuntur non propria, ſed aliena peccata. Et idcircò frater chariſſime, hæc fuit in concilio noſtra ſententia, à baptiſmo atque à gratia Dei, qui omnibus miſericors, & benignus, & pius eſt, neminem per nos debere prohiberi. Quod cùm circa vniuerſos obſeruandum ſit atque retinendum, tum magis circa infantes ipſos, & recens natos obſeruandum putamus, qui hoc ipſo de ope noſtra, ac de diuina miſericordia plus merentur, quòd in primo ſtatim natiuitatis ſuæ ortu plorantes ac flentes, nihil aliud faciunt, quàm deprecantur.

Actor. 10.

Originale peccatũ in infantibus.

Concilij Carthaginenſis ſententia de nõ arcendis à baptiſmo infantibus.

10. CHRYSOSTOMVS homilia de Adam & Eua: Prædicat Eccleſia Catholica vbique diffuſa, debere paruulos baptizari propter originale peccatum. Et paulò poſt: Quia ipſa conceptio ſine carnis cupiditate non fit, ideò dixi de tranſgreſſione peccati: venio in originale cupiditatis, vt baptiſmus paruulorum abluat omne originale peccatum. Et poſt nonnulla: Illud etiam quod circa baptizandos in vniuerſo mundo ſancta eccleſia, ſiue ſint paruuli, ſiue iuuenes, vniformiter agit, non ocioſo contemplemur intuitu: quòd cùm ad regenerationis veniunt ſacramentum, non prius fontem vitæ ingrediuntur, quàm exorciſmis & exufflationibus clericorum &c. vt ſuprà, quæſtione octaua, de Sacramentis in genere F teſtimonio ſeptimo.

Paruulos baptizandos propter originale peccatum, Eccleſia Catholica prædicat.

Exorciſmi & exuſflationes.

11. AD Epheſios ſecundo: Eramus natura filij iræ, ſicut & cæteri.

12. CONCILIVM Tridentinum ſeſſione quinta, in decreto de peccato originali canone quarto: Si quis paruulos recentes ab vteris matrum baptizandos negat, etiam ſi fuerint à baptizatis parentibus orti; aut dicit in remiſſionem quidem peccatorum eos baptizari, ſed nihil ex Adam trahere originalis peccati, quod regenerationis lauacro neceſsè ſit expiari ad vitam æternam conſequendam; vnde fit conſequẽs, vt in eis forma baptiſmatis in remiſſionem peccatorum, non vera, ſed falſa intelligatur; anathema ſit: quoniam non aliter intelligendum eſt id quod dixit Apoſtolus: Per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors; & ita in omnes homines mors pertranſijt, in quo omnes peccauerunt: niſi quemadmodum Eccleſia Catholica vbique diffuſa ſemper intellexit. Propter hanc enim regulam fidei ex traditione Apoſtolorum etiam paruuli &c. vt Concilium Mileuitanum ſupra teſtimonio ſeptimo.

Paruuli baptizãdi propter originale peccatum.

Rom. 5.

Ex Apoſtolorum traditione.

13. AVGVSTINVS epiſtola vigeſima octaua ad Hieronymum: Item quiſquis dixerit, quòd in Chriſto viuificabuntur etiam paruuli, qui ſine ſacramenti eius participatione de vita exeunt; hic profectò & contra Apoſtolicam prædicationẽ venit, & totam condemnat eccleſiam, vbi propterea cum baptizãdis paruulis feſtinatur & curritur, quia ſine dubio creditur, aliter eos in Chriſto viuificari omninò non poſſe. Qui autem non viuificatur in Chriſto, reſtat vt in eadem damnatione maneat, de qua dicit Apoſtolus; Per vnius delictum in omnes homines ad condemnationem.

Sine baptiſmo non ſaluantur paruuli.

Rom. 5.

14. IDEM libro tertio de anima & eius origine, capite nono: Noli credere, noli dicere, noli docere, infantes antequam baptizentur morte præuentos, peruenire poſſe ad originalium indulgentiam peccatorum, ſi vis eſſe catholicus.

Ante baptiſmum decedentes paruuli, non liberantur à peccato originali.

15. IDEM de peccatorum meritis & remiſſione libro primo, capite vigeſimotertio: Nulla ex noſtro arbitrio, præter baptiſmum Chriſti, ſalus æterna promittatur infantibus, quam non promittit ſcriptura diuina, humanis omnibus ingenijs præferenda.

Solo baptiſmo ſaluantur paruuli.

16. IOANNIS tertio, vt in textu.

17. AVGVSTINVS libro tertio de peccatorum meritis & remiſſione, capite quarto: Vnde fit conſequens, vt quoniam nihil agitur aliud, cùm paruuli baptizantur, niſi vt incorporentur Eccleſiæ, id eſt, Chriſti corpori, membriſque ſocientur: manifeſtum ſit eos ad damnationem, niſi hoc eis collatum fuerit, pertinere: non autem damnari poſſent, ſi peccatum vtique non haberent.

Per baptiſmum incorporantur Eccleſiæ. Ad damnationem pertinent, niſi baptizẽtur.

18. CAPITE duodecimo ea verba exponens prioris ad Corinthios ſeptimo: Alioquin filij veſtri immundi eſſent, nunc autem ſancti ſunt: Illud tamen (inquit) ſine dubitatione tenendum eſt, quæcunque illa ſanctificatio ſit, non valere ad Chriſtianos faciẽdos, atq; ad dimittenda peccata, niſi Chriſtiana & eccleſiaſtica inſtitutione, & ſacramentis efficiantur fideles. Nam nec coniuges infideles, quamlibet ſanctis & iuſtis coniugibus hæreant, ab iniquitate mundantur, quæ à regno Dei ſeparatos in damnationem venire cõpellit: nec paruuli, de quibuslibet sãctis iuſtiſque procreati, originalis peccati reatu abſoluũtur, niſi in Chriſto fuerint baptizati; pro quibus tãto impenſius loqui debemus, quanto pro ſe ipſi minus poſſunt.

Propria infantum ſanctificatio fit per Baptiſmum.

19. MATTHÆI decimooctauo, vt in textu.

20. BERNARDVS ſermone ſexageſimoſexto ſuper Cantica: Videte detractores, videte canes. Irridentnos, quia baptizamus infantes, quòd oramus pro mortuis, quòd ſanctorum ſuffragia poſtulamus. In omni genere hominum, atque in vtroque ſexu feſtinant proſcribere Chriſtum, in adultis, & paruulis, in viuis, & mortuis. Hinc quidem infantibus ex impoſſibilitate naturæ, inde verò adultis ex difficultate continentiæ præſcribentes. Quid enim ſi infans pro ſe loqui non poteſt, pro quo vox ſanguinis fratris ſui, & talis fratris, clamat ad Deum de terra? Adſtat & clamat nihilominus mater eccleſia. Quid tamen infans? Nónne & ipſe videtur tibi inhiare quodammodo de fontibus ſaluatoris, vociferari ad Deum, ſuiſque vagitibus clamitare, Domine, vim patior, reſponde pro me? Flagitat auxilium gratiæ, quia vim patitur ab origine. Clamat innocentia

Hæretici Catholicos irridẽt propter infantum baptiſmum.

Geneſ. 4.

Iſaiæ. 38.

tia miſeri, clamat ignorantia paruuli, clamat addicti infirmitas. Ita ergò clamant hæc omnia, ſanguis fratris, fides matris, deſtitutio miſeri, & miſeria deſtituti. Et clamatur ad patrem. Porrò pater ſeipſum negare non poteſt, pater eſt. Nemo mihi dicat, quia non habet fidem, cui mater impertit ſuam, inuoluens illi in ſacramento, quouſque idoneus fiat proprio non tantùm ſenſu, ſed aſſenſu euolutam purámque percipere. Nunquid breue pallium, vt non poſſit ambos cooperire? Magna eſt Eccleſiæ fides Nunquid minor fide Chananææ mulieris, quam conſtat & filiæ ſufficere potuiſſe & ſibi? ideò audiuit: O mulier, magna eſt fides tua: fiat tibi, ſicut petiſti. Nunquid minor fide illorum, qui paralyticũ per tegulas demittentes, animę illi ſimul & corporis obtinuêre ſalutem? Denique habes: Quorum fidem vt vidit, ait paralytico: Confide fili, remittuntur tibi peccata tua. Et paulò pòſt: Tolle grabatum tuum, & ambula. Qui hæc credit, facilè huic perſuadebitur, meritò eccleſiã præſumere non ſolùm paruulis baptizatis in ſua fide ſalutem, ſed etiã interfectis pro Chriſto infantibus coronam martyrij. Quæ cùm ita ſint, nullum prę-iudicium ſuſtinebũt regenerati de eo quod dictum eſt, Sine fide impoſſibile eſt placere Deo: cùm ſine fide nõ ſint, qui in teſtimonium fidei baptiſmi gratiam perceperunt. Sed neque de eo quod item dictũ eſt: Qui verò non crediderit, condẽnabitur. Quid enim credere eſt, niſi fidẽ habere? Iraq; & mulier ſaluabitur per generationem filiorũ, ſi permanſerit in fide cum lenitate: & infantibus per lauacri regenerationẽ ſuccurretur: & adulti qui cõtinere nõ poterunt, cõiugij triceſimo fructu ſe redimẽt. Chriſtus propter hoc mortuus eſt, & reſurrexit, vt viuorũ dominaretur & mortuorũ. Propter hoc quoq; & infans natus eſt, & per ſingulos ætatũ gradus profecit in virũ, vt nulli deeſſet ætati.

Mater Eccleſia fidem ſuam paruulo communicat.

Fides aliena aliis prodeſt.

Matth. 15.

Matth. 9.

Heb. 11.

Paruuli baptizati non ſunt omninò ſine fide.

Marc. 16.

1. Tim. 2.

Rom. 14.

21. IDEM in epiſtola ducenteſima quadrageſima ad Hildefonſum comitem, de Henrico hæretico ſcribens: Paruulis Chriſtianorum, Chriſti intercluditur vita, dum baptiſmi negatur gratia: nec ſaluti propinquare ſinuntur, ſaluatore licèt piè clamante pro eis; Sinite, inquit, paruulos venire ad me. Ergóne qui homines & iumenta ſaluauit, quemadmodum multiplicauit miſericordiam ſuam Deus, ad ſolos tamen innocentes non patitur eandem tam multam miſericordiam peruenire? Quid, quæſo, quid inuidet paruulis ſaluatorem paruulũ qui natus eſt eis? Inuidia hæc diabolica eſt: inuidia hac mors intrauit in orbem terrarum. An putat paruulos ſaluatore non egere, quia paruuli ſunt? Si ita eſt, ergò gratis magnus Dominus factus eſt paruus: vt omittam quòd flagellatus eſt, quòd ſputis illitus, quòd cruci affixus, quòd denique mortuus eſt. Non eſt hic homo à Deo, qui ſic contraria Deo, & facit, & loquitur. Prò dolor: auditur tamen à pluribus, & populum, qui ſibi credat, habet. O infeliciſſimum populum. Ad vocem vnius hæretici ſiluerunt in eo omnes propheticæ & apoſtolicæ voces, quæ de conuocãdo in vna Chriſti fide è cunctis nationibus Eccleſia, vno veritatis ſpiritu cecinerunt. Ergò fefellerũt diuina oracula, falluntur omnium oculi & animæ qui quod legũt prædictum, intuentur impletum. Quam certè manifeſtam omnibus veritatem ſolus iſte, ſtupenda, & prorſus Iudaica cæcitate, aut non videns, aut inuidens adimpleram, ſimul neſcio qua arte diabolica perſuaſit populo ſtulto & inſipiẽti, de re manifeſta nec ſuis credere oculis: fefelliſſe priores, errare poſteros, totum mundum etiam poſt effuſum Chriſti ſanguinem perditum iri, & ad ſolos, quos decipit, totas miſerationum Dei diuitias, & vniuerſitatis gratiam perueniſſe. Et nunc huius rei gratia, licèt in multa corporis infirmitate, iter arripui ad has partes, quas potiſſimùm ſingularis ferus depaſcitur, dum non eſt qui reſiſtat, neque qui ſaluum faciat. Quippe de tota Francia pro ſimili effugatus malitia, has ſolas ſibi inuenit expoſitas, in quibus fiduciaIiter, ſub tuo dominatu, in gregem Chriſti toto furore bacchatur. quod tuóne honori congruat, princeps illuſtris, ipſe iudicato. Nec mirum tamen, ſi ſerpens ille callidus decepit te, quippe ſpeciem pietatis habens, cuius virtutem penitus abnegauit.

Inuidẽt hæretici ſalutẽ paruulis.

22. AVGVSTINVS de nuptijs & concupiſcentia libro primo, capite vigeſimo: Ab hac igitur poteſtate tenebrarum, quarum eſt diabolus princeps, id eſt, à poteſtate diaboli, & angelorum eius, quiſquis erui, cùm baptizantur, negauerit paruulos, ipſorum Eccleſiæ ſacramentorum veritate conuincitur, quæ nulla hæretica nouitas in Eccleſia Chriſti auferre, vel mutare permittitur, regente atque adiuuante capite totum corpus ſuum, puſillos cum magnis. In veritate itaque, non in falſitate, poteſtas diabolica exorcizatur in paruulis; eique renunciant, quia per ſua non poſſunt, per corda & ora geſtantium, vt eruti à poteſtate tenebrarum, in regnum ſui Domini transferantur. Quid ergò in eis eſt, per quod in poteſtate diaboli teneantur, donec eruantur inde per ſacramentum baptiſmatis Chriſti, quid eſt, niſi peccatum.

Per baptiſmum eruitur à poteſtate dæmonis.

Exorciſmi veritas in paruulis.

Abrenunciant per ora geſtantium.

23. ITEM libro ſecundo de nuptijs & concupiſcentia, capite decimoſeptimo: Inquantum homines ſunt paruuli, bonum eſt naturæ, cuius author eſt Deus: inquantum autem cum peccato naſcuntur, perituri, ſi non renaſcãtur, ad ſemen pertinent maledictum ab initio, illius antiquæ inobedientiæ vitio. Ab hac fide Apoſtolica atque Catholica, veraciſſima, atque fundatiſſima, cum Pelagianis iſte (Iulianus) diſcedens, non vult naſcentes eſſe ſub diabolo, ne paruuli portentur ad Chriſtum, vt eruantur à poteſtate tenebrarum, & in regnum ipſius transferantur.

Matth. 19.

Perituri, ſi non renaſcantur.

24. IDEM ſermone decimoquarto de verbis Apoſtoli, capite ſecundo: Nos dicimus paruulos aliter ſalutem & vitam æternam non habituros, niſi baptizentur in Chriſto. Capite decimotertio: Vbi ponis paruulos baptizatos: Profectò in numero credentium. Nam ideò & conſuetudine Eccleſiæ antiqua, canonica, fundatiſſima, paruuli baptizati fideles vocantur. Et ſic de his quærimus, Iſte infans Chriſtianus eſt? Reſpondetur, Chriſtianus. Catechumenus, an fidelis? Fidelis vtique à fide, fides à credendo. Inter credentes igitur, baptizatos paruulos numerabis: nec iudicare vllo modo aliter audebis, ſi non vis eſſe apertus hæreticus. Ergò ideò habent vitam ęternã; quia qui credit in filium, habet vitam æternam. Item capite decimoquarto: Noli eis ſine iſta fide, & ſine iſto ſacramento

Sine baptiſmo non ſaluantur.

Paruuli baptizati, in numero fidelium & credentium ponuntur.

Credit in altero, qui peccauit in altero.

sacramento huius fidei, promittere vitã æternam. Et capite decimooctauo: Absit vt ego dicam non credentes infantes. Iam superius disputaui, credit in altero, qui peccauit in altero: dicitur credit & valet, & inter fideles baptizatos computatur. Hoc habet authoritas matris Ecclesiæ, hoc fundatus veritatis obtinet canon: contra hoc robur, contra hunc inexpugnabilem murũ, quisquis arietat, ipse confringitur. Ergò prodest Christus aliquid infantibus baptizatis; & sicut ego doceo, & sicut mecum tota Ecclesia dicit, credẽtibus prodest. Et capite decimonono: Credũt & infantes. Vnde credunt? Quomodo credunt? Fide parẽtum. Si fide parentum purgantur, peccato parentum polluti sunt. Postea verò: multi modi sunt sanctitatis, & multi modi sunt sanctificationis.

Ab Ecclesiæ authoritate.

1. Cor. 7. Pereunt fidelium filij, si non fuerint baptizati.

Quomodo ergò sanctificatur vir infidelis in vxore, & tamen perit, nisi baptizetur: sic filij fidelium, etsi ad quendam modum sanctificati sunt, pereunt tamen, si non fuerint baptizati.

25. GENESIS decimoseptimo: Masculus, cuius præputij caro circuncisa non fuerit, delebitur anima illa de populo suo: quia pactum meum irritum fecit.

1. CAD Ephesios quarto: Vnus Dominus, vna fides, vnum baptisma.

Vnicum baptisma.

2. BASILIVS in libro de Spiritu sancto, capite decimoquinto: Vnum nouimus salutiferum baptisma, quandoquidem vna est pro mundo mors, & vna ex mortuis resurrectio, quarum figura est Baptisma.

3. ALCIMVS Auitus Viennensis Archiepiscopus libro quarto, qui est de diluuio, capite decimooctauo, referens verba Dei ad Noë Genes. 9. Nequaquam vltra interficietur omnis caro aquis diluuij.

Vnico diluuio, designatur vnicum Baptisma.

Perrò autem terris ex hoc iam non erit vltrà
Diluuium regnans, carnem quod cõterat omnem.
Vnum quòd fuerit signo monstrabitur vno:
Nec similem repetit a necem peccata videbunt.
Et si crimen erit, terror non deerit alter.
Sic vnum genitor iurans Baptisma sacrabat,
Vt semel abluto lymphis purgantibus orbe,
Baptismum haud liceat nobis sperare secundum.

4. AD Hebræos sexto: Impossibile enim est eos, qui semel sunt illuminati, gustauerunt etiam donum cæleste, & participes facti sunt Spiritus sancti, gustauerunt nihilominus bonum Dei verbum, virtutesque sæculi venturi, & prolapsi sunt: rursus renouari ad pœnitentiam, rursum crucifigentes sibimetipsis filium Dei, & ostentui habentes.

Rebaptizãtes crucifigunt Dominum.

5. CLEMENS Pontifex & martyr libro sexto constitutionum Apostolicarum, capite decimoquinto: Qui mysterio Baptismi initiatos, iterum baptizare aggrediuntur, iterum agunt in crucem Dominum, iterúmque eum interficiunt, irrident diuina, ludibrio habent sancta, contumelia afficiũt Spiritum sanctum, & sanguinem illum sanctum, vt communem, patuipendunt; impij sunt in eum, qui misit; in eum, qui passus est; in eum, qui testimonium præbuit. Et post pauca: Baptizate autem vestros pueros infantes, & educate eos in disciplina, & monitione Dei: Sinite enim, ait Dominus, pueros venire ad me, & ne prohibete eos.

Paruuli baptizandi.

Marc. 10.

6. EPHRÆM tractatu de pœnitentia ante finem, tomo tertio: Agens contra hæreticos qui negabant pœnitentiam post Baptisma: Quo pacto (inquit) dicis, post baptisma non esse pœnitentiam? Imò, inquit, hæreticus (scilicet) Paulus ait, Impossibile esse, eos qui semel illuminati sunt, rursus renouari ad pœnitentiam; rursúmq; crucifigere sibimetipsis Christum, & transgressores recipi. Breuiter ergo tibi sensum dicti exponam, ne in longam narrationem oratio protrahatur. non de pœnitentia id dixit Paulus; verùm de secundo baptismate, quod iterum baptizari eum sit impossibile, qui semel in Christo baptizatus est, quoniam idẽ ait Apostolus: Quicunque in Christo baptizati sunt, in morte ipsius baptizati sunt. Propter baptisma igitur, dixit impossibile esse eos, qui prolapsi sunt, rursus crucifigere Christum, id est, rursum baptizari. Vna est Crux: vnum est (inquit) etiam baptisma. Si secunda crux est, erit & secundum baptisma. Ad Hebræos quippe scribens, volebat ostendere, Christi baptisma non esse commune, de baptismate igitur loquitur: putabant enim id legali esse simile. Vt ergo persuaderet iis, diuinum illud esse; dicit, apud nos impossibile esse, eos qui prolapsi sunt, iterum baptizari. nam diuersa ipsi faciunt baptismata. Quemadmodum etiã antea, de purificatione verba faciẽs, reprehenderat: & Christus quoque ostẽderat, legale baptisma esse commune; cùm diceret, Pharisæos assiduè baptizari ac lauari, cùm essent immundi. Ait enim: ne quod foris est calicis, & patopsidis laues: sed quod intus est plenũ rapina & amaritudine. Non ergo dixit Paulus de pœnitentia, impossibile esse semel illuminatos resipiscere: sed, de non rebaptizando.

Heb. 6. Apostolus loquitur de Baptismo, tum de pœnitentia.

Rom. 6.

Heb. 6.

Matth. 23.

7. DAMASCENVS libro quarto de Orthodoxa fide, capite decimo: Iam verò Baptismũ vnum in peccatorum remissionem, & vitam æternam confitemur. Baptismus quippe mortem Domini designat. Per Baptismum enim cum Domino sepelimur, vt diuinus Apostolus ait. Quemadmodum igitur Dominus semel morte perfunctus est: sic nos etiam semel baptizari necesse est, baptizari inquam, vt à Domino dictum est, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Quibus scilicet verbis, Patris, & Filij, & Spiritus sancti confessionem edocemur. Quocirca qui in Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum baptizati, vnámque in tribus personis naturam edocti, Baptismum repetunt, ij nimirum Christum rursus, vt est apud Apostolum, in crucem agunt. Impossibile enim est inquit, eos, qui semel illuminati sunt, &c. rursus eit pœnitentiam innouari, crucifigentes iterum sibiipsis Christum, atque ostentui habentes. At qui in sanctam Trinitatem minimè baptizati sunt, hi denuò baptizentur necesse est.

Vnum Baptisma.

Rom. 6.

Rebaptizari iterum crucifigunt Christum.

Heb. 6.

8. PRIMVM Concilium Carthaginense canone primo: Illicitas esse sancimus rebaptizationes, & satis esse alienum à syncera fide, & catholica disciplina.

Damnatur anabaptismus.

9. CONCILIVM Viennense sub Clemẽte quinto: Baptisma vnicũ baptizatos omnes in Christo regenerãs, est (sicut vnus Deus, & fides vnica) ab omnibus fideliter confitendũ. Quod celebratũ in aqua in nomine Patris, & Filij & Spiritus sãcti, credimus esse, tã adultis, quàm paruulis cõmuniter perfectũ remediũ ad salutem.

Vide in Clementinis, tit. de summa Trinit. & fide Catholica.

10. CONCILIVM Tridentinum sessione septima, canone nono, de sacramentis in ge-

nere: Si quis dixerit, in tribus Sacramentis, Baptiſmo ſcilicet, Confirmatione & Ordine, non imprimi characterem in anima, hoc eſt, ſignum quoddam ſpirituale & indelebile, vnde ea iterari non poſſunt; anathema ſit.

Character Baptiſmi, Confirmationis, & Ordinis.

11. ITEM in eadem ſeſſione, canone decimotertio de Baptiſmo: Si quis dixerit, paruulos, eò quòd actum credendi non habent, ſuſcepto baptiſmo inter fideles computandos non eſſe, ac propterea, cùm ad annos diſcretionis peruenerint, eſſe rebaptizandos; aut præſtare omitti eorum baptiſma, quàm eos non actu proprio credentes baptizari in ſola fide Eccleſiæ; anathema ſit.

Paruuli inter fideles numerandi.

Paruuli baptizati non rebaptizandi poſtea.

12. AVGVSTINVS tractatu vndecimo in Ioannem: Rectè intellexit Nicodemus natiuitatem carnis. Sic & tu intellige natiuitatẽ ſpiritus. Quicunque tibi dixerit, vt ſpiritaliter iterum naſcaris: reſponde quod dixit Nicodemus: Nunquid poteſt homo iterum in ventrem matris ſuæ intrare, & naſci? Iam natus ſum de Adam, non me poteſt iterum generare Adam. Iam natus ſum de Chriſto, non me poteſt iterum generare Chriſtus. Quomodo vterus non poteſt repeti, ſic nec baptiſmus. Ibidem: Plus vos perſequuntur (Donatiſtæ) qui vos illudendo ſeducunt; Veni, veni, baptizare hîc, hîc habes verum baptiſmum. Noli ludere, vnus eſt verus, ille luſus eſt. Seduceris, & iſta perſecutio grauis tibi erit. Iſti etiam audẽt dicere, quia perſecutionem ſolẽt pati à catholicis regibus, aut à Catholicis principibus. Quam perſecutionem tolerant? Afflictionem corporis. Perſecutionem, quam faciunt, grauior eſt. Caue quando vult ludere Iſmael cum Iſaac, quando tibi blanditur, quando offert alterum baptiſmum: reſponde, habeo iam baptiſmũ. Si enim verus eſt iſte baptiſmus, quiſquis vult alterum dare, illudere vult. Caue animæ perſecutorem. Et paulò pòſt: Mentiuntur quia commouentur poteſtates Chriſtianæ aduerſus deteſtandos diſſipatores Eccleſiæ. Non ergò mouerentur? Et quomodo redderent rationem de imperio ſuo Deo? Intendat charitas veſtra quid dicam, quia pertinet hoc ad reges ſeculi Chriſtianos, vt temporibus ſuis pacatam velint matrem ſuam Eccleſiam, vnde ſpiritaliter nati ſunt. Videte qualia faciunt, & qualia patiuntur. Occidunt animas, affligũtur in corpore. Sempiternas mortes faciunt, & temporales ſe perpeti conqueruntur.

Baptiſmus repeti non poteſt, vt nec carnalis natiuitas.

Gen. 21.

Anabaptiſtæ ſunt illuſores.

Rectè perſequuntur hæreticos Catholici principes.

Pro moribus ſempiternis mortem temporalem patiuntur.

13. BEDA in caput tertium euangelij ſecundùm Ioannem: Notandum autem, quia quod de carnali dixit, hoc etiam de ſpirituali eſt regeneratione ſentiendum: nequaquam videlicet eam, poſtquàm ſemel expleta fuerit, poſſe repeti. Siue enim hæreticus, ſiue ſchiſmaticus, ſiue facinoroſus quiſque in confeſſione ſanctæ Trinitatis baptizet, non valet ille quidem, quę ita baptizatus eſt, à nobis Catholicis rebaptizari, ne confeſſio, vel inuocatio tanti nominis videatur annullari.

Non magis repeti poteſt ſpiritualis, quàm carnalis natiuitas.

14. SECVNDA ſynodus generalis, quæ eſt prima Conſtantinopolitana, in Symbolo: Confitemur vnum baptiſma in remiſſionem peccatorum.

15. AVGVSTINVS epiſtola ducenteſima tertia ad Maximinum Epiſcopum: Rebaptizare igitur hæreticum hominem &c. vt in textu.

16. IDEM in libro de vnico baptiſmo contra Petilianum, capite decimotertio: Ego autem, vt quod de hac re ſentio breuiter dicam, rebaptizare hæreticos, quod illi (Cyprianus ſcilicet & eius ſocij) feciſſe dicuntur, tunc fuit humani erroris: rebaptizare autem Catholicos, quod adhuc iſti faciunt, ſemper eſt diabolicæ præſumptionis.

Anabaptiſmus eſt diabolicæ præſumptionis.

17. IDEM Magnus epiſtola ſeptuageſimanona ad Nicetam Epiſcopum Aquileienſem, capite ſeptimo: Hanc regulam, vt ſcitis, ſeruandam omnibus Eccleſijs prædicamus, vt lauacrum ſemel initum, nulla iteratione violetur, dicente Apoſtolo: Vnus Dominus, vna fides, vnum baptiſma. Cuius ablutio nulla iteratione temeranda eſt, ſed (vt diximus) ſola ſanctificatio Spiritus ſancti inuocanda eſt; vt quod ab hæreticis nemo accipit, à Catholicis ſacerdotibus conſequatur.

In Rom. 85.

Baptiſmus non iterandus.

Epheſ. 4.

18. IDEM epiſtola trigeſimaſeptima ad Leonem Rauẽnatem Epiſcopum: Scimus quidem inexpiabile eſſe facinus, quoties iuxta hæreticorum damnata à ſanctis patribus inſtituta, cogitur aliquis lauacrum quod regenerandis ſemel tributum eſt, bis ſubire, Apoſtolica reclamante doctrina, quæ nobis vnicam prædicat in Trinitate Deitatem, vnam in fide confeſſionem, vnum in baptiſmate Sacramentum. Sed in hoc nihil ſimile formidatur, quoniam non poteſt in iterationis crimen deuenire, quod factum eſſe omninò neſcitur.

In Rom. 33.

Inexpiabile facinus eſt rebaptizatio.

Epheſ. 4.

19. IVSTINIANVS in Codice, libro primo, titulo ſexto, Ne ſanctum baptiſma iteretur, L. ſecunda Imperatorum Honorij & Theodoſij: Si quis rebaptizare quempiam de miniſtris Catholicæ ſectæ fuerit detectus, vnà cum eo, qui piaculare crimen commiſit, (ſi tamen criminis per ætatem capax ſit) & hic cui perſuaſum ſit, vltimo ſupplicio percellatur.

Agit de eorum baptiſmo, de quibus nõ conſtat an ſint baptizati.

Vltimum ſupplicium in Anabaptiſtas conſtitutum.

II.

Quæ circa hoc Sacramentum præcipuè ſunt notanda?

A ELEMENTVM abluens, eiúſque ſignificatio, verbum, miniſter, & effectus Baptiſmi.

B Elementum eſt [a] aqua ſimplex, materia ad hoc neceſſaria, quæ natura ſua ſordes corporis abluere ſolet. Cui hæc pulchrè reſpondet ſignificatio, Baptiſmo animam [b] emundari peccatis, & hominem, vti dicemus, iuſtum effici.

C Verbũ, quo [c] Sacramẽti forma cõſiſtit, ex Chriſti præcepto ſic habet: [d] *Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spir. ſancti.*

a Ioan. 3. a. Epheſ 5. f. Act. 8. g. 10. g. Tridẽ. can. 2. de Bapt. & Florent. Chryſo. hom. 24. in Ioan.
b Tit. 3. b. Act. 22. f. 1. Cor. 6. c.
c Conc. Lateran. & Florent. Aug lib. 6. cõt. Donat. c. 25. Didymus lib. 2. de Spir. ſanct.
d Matth. 28. d. Amb. de ijs qui myſt. init. cap. 4.

D Et

D Et quanquàm ſit Sacerdotum munus, baptiſmum adminiſtrare, tamen vbi neceſſitas vehementer vrget, baptizare poſſunt alij [e] quoque, ne impijs quidem, & hæreticis exceptis, modò à forma Eccleſiæ, & eius verbis cóceptis non recedatur.

[e] Aug. cõt. Parmenia. lib. 2. cap. 13. & de vnic. bapt. c. 9. Cõt. donat. lib 5 c. 25. & lib. 7. cap. 51. Hilar. in Pſal. 67 Con. Later. can. 1. Floren. & Triden. can. 4. de bapt.

TESTIMONIA.

1. B Ioannis tertio: Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu ſancto, non poteſt introire in regnum Dei.

2. A Epheſios quinto: vt Eccleſiam ſanctificaret, mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ.

3. Actorvm octauo: Dum irent per viam, venerunt ad quandam aquam: & ait Eunuchus: Eccè aqua, quid prohibet me baptizari? Et iuſſit ſtare currum: & deſcenderunt vterque in aquam, Philippus, & Eunuchus, & baptizauit eum.

4. Et decimo: Tunc reſpondit Petrus: Nunquid aquam quis prohibere poteſt vt non baptizentur hi, qui Spiritum ſanctum acceperunt ſicut & nos?

Materia baptiſmi. Ioan. 3. b.

5. Tridentinvm Concilium ſeſſione ſeptima, canone ſecundo de Baptiſmo: Si quis dixerit, aquam veram, & naturalem non eſſe de neceſſitate baptiſmi, atque ideò verba illa Domini noſtri Ieſu Chriſti; Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu ſancto; ad metaphoram aliquam detorſerit; anathema ſit.

6. Concilivm Florentinum in doctrina de Sacramentis Eccleſiæ: Materia huius Sacramenti, eſt aqua vera & naturalis: nec refert, frigida ſit an calida.

Aqua ad baptiſmum perficiendũ neceſſaria. Actor. 10.

7. Chrysostomvs homilia vigeſimaquarta in Ioannem: Nam quòd perneceſſaria ſit aqua, vel indè perſpicuum eſt, quòd cùm antè aquam ſpiritus inſpiraſſet, in hoc tamen non quieuit Apoſtolus, ſed ad aquæ neceſſitatem oſtendendam ait: Nunquid aquam quis prohibere poteſt, vt non baptizentur hi, qui Spiritum ſanctum acceperunt, ſicut & nos? Quænam ergò aquæ neceſſitas? Iam abſconditum vobis myſterium aperiam. Sunt & alia, nunc verò ex omnibus vnum expoſuiſſe ſufficiat. Primùm diuina in hoc conſummantur indicia, ſepultura, mortificatio, reſurrectio, vita, & hæc ſimul omnia. In aqua enim, tanquàm in ſepulcro, caput immergentibus vetus homo ſepelitur, & ſubmergitur, deindè nobis emergentibus nouus reſurgit indè. Vt facile nobis eſt immergi, & emerſos reſpirare: ità Deo veterem ſepelire hominem, & nouum induere. Præterea ter iſtud fit, vt hinc Patris, & Filij, & Spiritus ſancti virtutem hæc omnia implere intelligas. Quod ne coniectura à me, ſed vero ſenſu dictum intelligas, audi Paulum:

Ter repetita ablutio.

Coloſſ. 2. Rom. 6. Ibidem.

Conſepulti, inquit, ſumus cum illo per baptiſmum in mortem. Et iterùm: Noſter vetus homo ſimul crucifixus eſt. Et iterùm: Complantati facti ſumus ſimilitudini mortis eius.

8. A Titum tertio: Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis.

9. Actorvm ſecundo: Pœnitentiam agite, & baptizetur vnuſquiſque veſtrum in nomine Ieſu Chriſti in remiſſionem peccatorum veſtrorum: & accipietis donũ Spiritus ſancti.

10. Prioris ad Corinthios ſexto: Et hæc quidem fuiſtis: ſed abluti eſtis, ſed ſanctificati eſtis, ſed iuſtificati eſtis in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti, & in Spiritu Dei noſtri.

1. C Concilivm Lateranenſe magnum canone primo: Sacramentum baptiſmi, quod ad inuocationem indiuiduæ Trinitatis, videlicet Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, conſecratur in aqua, tam paruulis, quàm adultis in forma Eccleſiæ, à quocunque ritè collatum, proficit ad ſalutem.

Forma Baptiſmi Latinorum & Græcorum.

2. Et Concilium Florentinum: Forma huius Sacramenti eſt: Ego te baptizo in nomine Patris & Filij, & Spiritus ſancti. Non tamen negamus, quin & per illa verba, Baptizetur talis ſeruus Chriſti in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti: vel, Baptizatur manibus meis talis, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, verum perficiatur baptiſma: quoniã cùm principalis cauſa, ex qua baptiſmus virtutem habet, ſit ſancta Trinitas; inſtrumentalis autem ſit miniſter, qui tradit exteriùs Sacramentum, ſi exprimitur actus, qui per ipſum exerceatur miniſtrum, cum ſanctæ Trinitatis inuocatione, perficitur Sacramentum.

Certa Baptiſmi forma neceſſaria.

3. Avgvstinvs de baptiſmo contra Donatiſtas libro ſexto, capite vigeſimoquinto: Certa illa Euangelica verba, ſine quibus non poteſt baptiſmus conſecrari, tantum valent, vt per illa ſic euacuentur, quæcunque in prece vitioſa contra regulam fidei dicuntur, quemadmodum dæmonium Chriſti nomine excluditur. Et paulò pòſt: Si autem ipſe malus eſt atq; peruerſus, ſi precem integram dicat, & nulla ex parte fidei catholicæ aduerſam, non ideò ipſe rectus eſt, quia illa recta eſt: & ſi in aliquibus peruerſam precem afferat, Deus adeſt verbis Euangelicis ſuis, ſine quibus baptiſmus Chriſti conſecrari non poteſt: & ipſe ſanctificat Sacramentum ſuum, vt homini ſiue antequàm baptizetur, ſiue cùm baptizatur, ſiue poſteà quandoq; ad ſe veraciter cõuerſo, idipſum valeat ad ſalutem, quod ad perniciem, niſi cõuerteretur, valeret. Cæterùm quis neſciat nõ eſſe baptiſmũ Chriſti, ſi verba Euangelica, quibus ſymbolum conſtat, illic defuerint? Sed faciliùs inueniuntur hæretici, qui omninò non baptizent, quàm qui non illis verbis baptizent.

Forma mutilata eſſe non debet. Singularum perſonarum S. Trinitatis nomina exprimenda ſunt.

4. Didymvs Alexandrinus libro ſecundo de Spiritu ſancto: Quis non ex ipſa cogetur veritate ſuſcipere indifferentiam ſanctæ Trinitatis, dum vna ſit fides in Patre, & Filio, & Spiritu ſancto, & lauacrum detur atque firmetur in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti? Non arbitror quẽquam tam vecordem atque inſanum futurum, vt perfectum baptiſma putet, quod datur in nomine Patris, & Filij, ſine aſſumptione Spiritus ſancti: aut rurſus in nomine Patris, & Spiritus ſancti, Filij vocabulo prætermiſſo: aut certè in nomine Filij, & Spiritus ſancti, non præpoſito vocabulo Patris. Licet enim quis poſſit exiſtere ſaxei, vt ità dicam, cordis, & penitus mentis alienæ, qui ità baptizare conetur, vt vnum de præceptis no-

minibus prætermittat, (videlicet contrarius legislator Christi) tamen sine perfectione baptizabit: immò pœnitus à peccatis liberare nõ poterit, quos à se baptizatos existimauerit.

5. MATTHÆI vigesimooctauo: Euntes ergò docete omnes gentes: baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti.

6. AMBROSIVS in libro de ijs, qui mysterijs initiantur, capite quarto: Catechumenus, nisi baptizatus fuerit in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, remissionem non potest accipere peccatorum, nec spiritalis gratiæ munus haurire.

Minister in necessitate.

1. D AVGVSTINVS libro secundo contra epistolam Parmeniani, capite decimotertio: Si laicus aliquis pereunti dederit, necessitate compulsus, quod cùm ipse acciperet, dandum esse addidicit, nescio an piè quisquam dixerit esse repetendum. Nulla enim cogente necessitate si hat, alieni muneris vsurpatio est: si autem necessitas vrgeat, aut nullum, aut veniale delictum est. Et paulò post: Et hæc quidem alia quæstio est, vtrùm & ab ijs, qui nunquàm fuerunt Christiani, possit baptismus dari: nec aliquid temerè indè affirmandum est, sine authoritate tanti concilij, quantum tantę rei sufficit. De ijs verò, qui ab Ecclesiæ vnitate separati sunt, nulla iam quæstio est, quin & habeant, & dare possint, & quin perniciosè habeant, perniciosèque tradant extra vinculum pacis. Hoc enim iam in ipsa totius orbis vnitate discussum, consideratum, perfectum atque firmatum est.

Non baptizati, an baptizare possint.

Hæretici verum baptismum conferunt.

2. IDEM in libro de vnico baptismo, capite nono: Quisquis extra Ecclesiam fuerit ab hæreticis, vel schismaticis, tamen Christi baptismate consecratus, cùm ad Ecclesiam venerit, non est negandum Sacramẽtum veritatis, quo imbutus est; sed adijcienda est pietas vnitatis, à qua separatus est, & sine qua illud inesse illi possit, prodesse non possit. Hoc facimus, hoc à maioribus traditum accepimus, hoc in Catholica Ecclesia, quæ toto orbe diffunditur, contra omnes falsitatis nebulas custodimus.

Vnusbaptismus etiam extra Ecclesiam confertur.

Hæreticorũ baptismus, verum est Sacramentum, si debitam formam seruant.

3. ITEM libro tertio contra Donatistas, capite decimoquinto: Quamobrem si euangelicis verbis, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, Marcion baptismum consecrabat, integrum erat sacramentum, quanuis eius fides, sub eisdem verbis aliud opinantis, quàm catholica veritas docet, non esset integra, sed fabulosis falsitatibus inquinata. Nam sub eisdem verbis, id est, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, non solùm Marcion, aut Valentinus, aut Arrius, aut Eunomius, sed ipsi carnales paruuli Ecclesiæ, quibus dicebat Apostolus, Non potui loqui vobis quasi spiritalibus, sed quasi carnalibus, si possent singuli diligenter interrogari, tot diuersitates opinionum forrassis, quot homines, numerarentur. Animalis enim homo non percipit ea quæ sunt spiritus Dei. Nunquid tamen ideò non integrum sacramentum accipiunt?

1. Cor. 3.

1. Cor. 2.

4. ET libro septimo, capite quinquagesimotertio contra Donatistas: Veruntamen si quis fortè me in eo concilio constitutum, vbi talium rerum quæstio versaretur, non præcedentibus talibus, quorum sententias sequi mallem, vrgeret vt dicerem, quid ipse sentirem: si eo modo affectus essem, quo eram cùm ista dictarem, nequaquàm dubitarem habere eos baptismũ, qui vbicunque, & à quibuscunque illud verbis euangelicis consecratum, sine sua simulatione, & cum aliqua fide accepissem; quanquàm eis ad salutem spiritalem non prodesset, si charitate caruissent, qua catholicæ insererentur Ecclesiæ. Si enim habeam, inquit, fidem, vt montes transferam, charitatem autem non habeam, nihil sum: sicut iam præteritis Maiorum statutis, non dubito etiam illos habere baptismum, qui quanuis fallaciter id accipiãt, in ecclesia tamen accipiunt, vel vbi putatur esse Ecclesia ab eis, in quorum societate id accipitur, de quibus dictum est, Ex nobis exiêrunt. Vbi autem neque societas vlla esset ità credentium, neque ille, qui ibi acciperet, ità crederet, sed totum ludicrè, & mimicè, & ioculariter ageretur, vtrum approbãdus esset baptismus, qui sic daretur, diuinum iudicium per alicuius reuelationis oraculum, concordi oratione, & impensis supplici deuotione gemitibus implorandum esse censerem: ità sane, vt post me dicturos sententias, ne quid iam exploratum, & cognitum adferrent, humiliter expectarem: quanto magis ergò nunc, sine præiudicio diligentioris inquisitionis, vel maioris authoritatis, illud dixisse accipiendus sum.

Baptismus quando verum Sacramentum sit.

1. Cor. 13.

2. Ioan. 2.

Per ludum & iocum baptizari.

5. HILARIVS Pictauorum episcopus in Psalmum sexagesimumseptimum, loquens de Eunucho Candaces reginæ Æthiopum: Eccè aqua, inquit, quis prohibet me baptizari? Sacramentum ipsum Baptismi adeò impatientis desiderij cupiditate præueniens, vt à diacono ministerium Apostolici officij salutis suæ cupidus exigeret.

Actor. 8.

Apostolorum officium erat baptizare.

6. LATERANENSE Concilium magnum sub Innocentio tertio celebratum, canone primo: Sacramentum baptismi, quod ad inuocationem indiuiduæ Trinitatis conficitur in aqua, tam paruulis, quàm adultis in forma Ecclesiæ, à quocunque ritè collatum, proficit ad salutem.

A quocunque potest conferri.

7. CONCILIVM Florentinum: Minister huius Sacramenti est sacerdos, cui ex officio competit baptizare: in causa autem necessitatis, non solùm sacerdos, vel diaconus, sed etiam laicus, vel mulier, immò etiam paganus, & hæreticus, baptizare potest, dummodò formam seruet ecclesiæ, & facere intendat, quod facit Ecclesia.

Minister ordinarius Baptismi est sacerdos. In causa necessitatis quiuis homo.

8. CONCILIVM Tridentinum sessione septimo, canone quarto de baptismo: Si quis dixerit, Baptismum, qui etiam datur ab hæreticis in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, cum intentione faciendi quod facit ecclesia, non esse verum baptismum; anathema sit.

Ab hæreticis collatus baptismus quando retinetur.

III.

Quem fructum & effectum præstat Baptismus?

AEVM planè, quem docente Christo, [a] ac testibus Apostolis

a Mat. 16. d. Act 1. f 22 d. 1. Pet. 3. d. Ezech. 36 c 1. Cor. 6. c. Rom. 6. a. b. Basil. hom. 13. in exhort. ad bapt. & lib. de Spir. sanct. cap. 15. Aug. lib 1 cont. 2. epist. Pelag. cap. 11. & lib. 3. cap 3. in enchir. ca. 64 Beda in cap. 3. Ioan. Damasc lib. 4. cap. 10 Gregor. lib 9 epist. 39. Hieron. ad Occa epist 83. c. 2. Nazianz. orat. 40. in sanct. Baptisma. Clem. Alexand. lib 1 pædag. cap. 6. Chrysost. ad Neoph. & ad baptizandos.

Petro & Paulo diſcimus, nimirum per Baptiſmum & peccata remitti,& Spiritum dari, quo & vetus homo aboleatur,& noua fiat in Chriſto creatura. Quippe ſuſceptus ritè Baptiſmus, non hoc modò largitur, vt impio plenè peccata omnia condonentur,atque tollantur,ſed etiam vt baptizatus planè innouetur,ac verè innocens,iuſtus,ſanctus, & cęleſti gloria dignus in Chriſto efficiatur. Vt iurè à Paulo dictum ſit omnibus baptizatis: [b] *Abluti eſtis, ſanctificati,eſtis, iuſtificati eſtis in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti, & in Spiritu Dei noſtri.* Atque alibi teſtatur [c] idem, Baptiſmum eſſe lauacrum regenerationis & renouationis Spiritus ſancti: [d] Lauacrum etiam aquæ in verbo vitæ. Et rurſus ille ſcribit: [e] *Quicunque in Chriſto baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis.*

b 1 Cor. 6.c. Ambr. lib 1. de Sacrament cap 4 Cõc. Floren. & Triden. ſeſſ 5. can 5.
c Tit 3. b. Auguſt. epiſt. 23.& Quæſt. 13 ſuper Numer Lit 4 conſeſſ. cap 4. Lactant lib. 4 diuin. inſtit. c 25. Cyprian epiſt. 2.
d 1 Theſſ. 5.c
e Gal. 3. d. Rom. 6.a.

II Scitè [f] Bernardus ac breuiter Sacraméti huius effectus præcipuos complectitur: Lauamur in Baptiſmo, inquit, quia deletur chirographum damnationis noſtræ, & gratia hæc nobis confertur,ne iam nobis concupiſcentia noceat,ſi tamen à conſenſu abſtineamus.

f Serm in Cœn. Domini. Vide Cypr. de bapt. Chriſti,& abluc. ped Orig. in c 6 ad Rom. & hom. 14. in Luc. Reticium Auguſtodu. apud Auguſtinum lib. 1. cont. Iulianũ, cap 3.

C Quæ [g] concupiſcentia in renatis manens, non per ſe peccatum eſt, ſed, vt Theologi appellant, fomes peccati,ad agonem relictus, vt baptizati hac occaſione vigilantiùs Dei gratiam quærant,virtutes ſtudioſiùs exerceant,fortiúſque certando maiorem ſibi gloriam parent. Itaque,vt Paulus docet, [h] *Nihil damnationis eſt ijs, qui ſunt in Chriſto Ieſu,qui non ſecundùm carnem, ſed ſecundùm ſpiritum ambulant*, [i] quique ſecundùm Pauli doctrinam & exemplum, veterem hominem exuentes, de die in diem ſecundùm [k] interiorem hominem renouantur: id quod proprium eſt [l] baptizatorum.

g Iacob. 1 c Rom. 6. b. 7. b. 8tid. ſeſſ 5 can 5 Aug. lib. 1. de nup. & concupiſ. cap. 23 & 25 & lib 1 contra 2 epiſt. Pelag. cap. 13. Item lib. 1 retract cap. 15. & lib 13. de Trin. c 16. de pec. mer lib. 2. cap. 39 & lib 2 cap. 23. & 34.
h Rom 8.a.
i Col. 3.b. Epheſ. 4.c.
k 2. Cor. 4.d.
l Rom. 6.a.

TESTIMONIA.

1. A MARCI decimoſexto: Qui crediderit, & baptizatus fuerit, ſaluus erit.

2. ACTORVM ſecundo: Baptizetur vnuſquiſque veſtrum in nomine Ieſu Chriſti in remiſſionem peccatorum veſtrorum: & accipietis donum Spiritus ſancti.

3. ET vigeſimoſecundo: Exurge, & baptizare, & ablue peccata tua, inuocato nomine ipſius (inquit Ananias ad Paulum.)

4. PRIORIS epiſtolæ Petri capite tertio: Cùm fabricaretur arca,in qua pauci, id eſt, octo animæ ſaluæ factæ ſunt per aquam. Quod & vos nunc ſimilis formæ ſaluos facit baptiſma: non carnis depoſitio ſordium, ſed conſcientiæ bonæ interrogatio in Deum per reſurrectionem Ieſu Chriſti.

5. EZECHIELIS trigeſimoſexto: Et effundam ſuper vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis veſtris, & ab vniuerſis idolis veſtris mundabo vos. Et dabo vobis cor nouum,& ſpiritum nouum &c.

6. PRIORIS ad Corinthios ſexto, vt in textu.

7. AD Romanos ſexto: An ignoratis quia quicũque baptizati ſumus in Chriſto Ieſu, in morte ipſius baptizati ſumus? Conſepulti enim ſumus cum illo per baptiſmum in mortẽ. vt quomodò Chriſtus ſurrexit à mortuis per gloriam Patris,ità & nos in nouitate vitæ ambulemus. Si enim complantati facti ſumus ſimilitudini mortis eius: ſimul & reſurrectionis erimus. Hoc ſcientes,quia vetus homo noſter ſimul crucifixus eſt, vt deſtruatur corpus peccati, & vltrà nõ ſeruiamus peccato. Qui enim mortuus eſt, iuſtificatus eſt à peccato. Et paulò pòſt: Ita & vos exiſtimate, vos mortuos quidem eſſe peccato, viuentes autem Deo, in Chriſto Ieſu.

8. BASILIVS Magnus in exhortatione ad baptiſmũ, quæ eſt decimatertia inter homilias variorum argumentorum: Baptiſmus eſt captiuorũ,& æris alieni remiſſio, peccati mors, animæ regeneratio, amictus ſplendens, character indeprehenſibilis, cæli iter, regni cæleſtis conciliatio, adoptionis gratia. *Effectus baptiſmi.*

9. IDEM in libro de ſpiritu ſancto, capite decimoquinto: Tribus demerſionibus, ac totidem inuocationibus, magnũ baptiſmatis myſterium peragitur, vt & mortis figura adumbretur,& per traditionem diuinæ cogitationis animus repurgetur eorum, qui baptizantur. *Purgatur animus.*

10. AVGVSTINVS libro primo contra duas epiſtolas Pelagianorum, capite decimotertio. Decimus baptiſma dare omnium indulgentiam peccatorum,& auferre crimina, nõ radere, nec vt omnium peccatorum radices in ma- *Omnium peccatorum indulgentia in baptiſmo.*

la carne tenear tui, quasi rasorum in capite capillorum, vndè crescant iterùm resecãda peccata. Nam & istam similitudinem comperi, suæ illos adhibere calumniæ, tãquàm hoc nos sentiamus atque dicamus.

Aufert crimina, & nõ tollit.

11. ITEM libro tertio, capite tertio: Baptismus abluit quidem peccata omnia, prorsus omnia factorum, dictorum, cogitatorum, siue originalia, siue addita, siue quæ ignoranter, siue quæ scienter admissa sunt: sed non aufert infirmitatem, cui regeneratus resistit, quando bonum agonem luctatur.

Abluit prorsùs omnia peccata.

12. IDEM in Enchiridio ad Laurentium, capite sexagesimo quarto: Excepto baptismatis munere, quod contra originale peccatum donatum est, vt quod generatione attractum est, regeneratione detrahatur, & tamen actiua quoque peccata quæcunque corde, ore, opere commissa inuenerit, tollit. hac ergò excepta magna indulgentia, vndè incipit hominis renouatio, in qua soluitur omnis reatus, & ingeneratus & additus &c.

Baptismus & originale peccatum, & actiua omnia tollit.

13. BEDA in caput tertium Ioannis: Spiritalis generatio tota inuisibiliter agitur. Nam videtur quidem, qui baptizatur, in fontem descẽdere, videtur aquis intingi, videtur de aquis ascendere: quid autem in illo lauacrum regenerationis egerit, minimè potest videri. Sola autem fidelium pietas nouit, quia peccator in fontem descendit, sed purificatus ascendit: filius mortis descendit, sed filius resurrectionis ascendit. Sola hoc ecclesia mater, quæ generat, nouit. Cæterùm oculis insipientium videtur talis exire de fonte, qualis intrauit, totúmque ludus esse quod agitur.

Effectus baptismi inuisibilis.

14. DAMASCENVS libro quarto Orthodoxæ fidei, capite decimo: Quanuis autẽ peccatorum remissio omnibus æquè per baptismum detur; Spiritus tamen gratia pro fidei ac præcedentis purgationis modulo, ac ratione comparatur. Et quidem nunc Spiritus sancti primitias per Baptismum accipimus, ac regeneratio nobis alterius vitæ initium, & signaculum, & præsidium, & illuminatio efficitur.

Remissio peccatorum æqualis gratia nõ item.

15. GREGORIVS Magnus libro nono, epistola trigesimanona ad Theotistam patritiam: Si qui sunt qui dicunt peccata in baptismate superficietenus dimitti, quid est hac prædicatione infidelius, in qua ipsium fidei Sacramentum festinant soluere? in quo principaliter ad cælestis munditiæ mysterium anima ligatur, vt absoluta radicitus à peccatis omnibus, soli illi inhæreat, de quo Propheta ait: Mihi autem adhærere Deo bonum est. Certè enim maris rubri transitus figura sancti baptismatis fuit, in quo hostes à tergo sunt mortui, sed alij contra faciem in eremo sunt inuenti. Sic quippe omnes qui in sancto baptismate tinguntur, eorũ peccata præterita omnia laxantur; quia eis veluti Ægyptij hostes à tergo moriuntur. Sed in eremo alios hostes inuenimus; quia dũ in hac vita viuimus, priusquàm ad promissionis patriam pertingamus, multæ tentationes nos fatigant, & ad terram viuentium tendẽtibus iter includere festinant. Qui ergò dicit peccata in baptismate funditus non dimitti, dicat in mari rubro Ægyptios non veraciter mortuos. Si autem fatetur Ægyptios veraciter mortuos, fateatur necesse est peccata in baptismate funditus mori: quia nimirùm plus valet in absolutione nostra veritas, quàm vmbra veritatis. In Euangelio Dominus dicit: Qui lotus est, non indiget nisi vt pedes lauet, sed mundus est totus. Si igitur peccata in baptismate funditus minimè dimittuntur, quomodò is qui lotus est, mundus est totus? Totus enim mundus dici non potest, cui de peccato aliquid remansit. Sed nemo resistit voci veritatis, quæ ait: Qui lotus est, mundus est totus. Nihil ergò ei de peccati sui contagione remanet, quem totum fatetur mundum ipse qui redemit.

Pecata prorsùs diuini in baptismo.

Psal. 72. Exod. 14.

Ioan. 13.

16. HIERONYMVS in epistola octogesimatertia ad Oceanum, capite secũdo: Omnia, inquit, nobis in baptismate condonata sunt crimina: hec post indulgentiam, iudicis est metuenda seueritas, dicẽte Apostolo: Et hæc quidem fuistis, sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed iustificati estis in nomine Domini Iesu Christi, & in spiritu Dei nostri. Omnia peccata donata sunt: bene & fideliter. Et paulò pòst: Quantam vim habeat baptisma, & aqua in Christo sanctificata gratiam, docebo: Rudis mundus, necdum sole rutilante, nec pellente luna nec astris micantibus, incompositam & inuisibilem materiam, abyssorum magnitudine & deformibus tenebris opprimebat. Solus spiritus Dei, in aurigæ modum, super aquas ferebatur, & nascentem mundum in figura baptismi parturiebat &c. Peccat mundus, & sine aquarum diluuio non purgatur. Statimque columba Spiritus sancti, expulso alite teterrimo, ità ad Noë, quasi ad Christum in Iordane, deuolat: & ramo refectionis, ac luminis, pacẽ orbi annunciat. Pharao cum exercitu suo, nolens populum Dei exire de Ægypto, in typo baptismatis suffocatur. Et plura alia ex scripturis copiosè.

Omnia crimina condonata. 1. Cor. 6.

Genes. 1. Figuræ baptismi.

Gen. 7. & 8.

Exod. 14.

17. GREGORIVS Nazianzenus oratione quadragesima in sanctum Baptisma: Baptismus splendor est animarũ, vitæ in melius mutatio, conscientiæ ad Deum interrogatio. Baptismus infirmitatis nostræ adiumentũ. Baptismus carnis est abiectio, Spiritus assectatio, verbi participatio, figmenti correctio, peccati diluuium, lucis communicatio, tenebrarum oppressio. Baptismus vehiculum ad Deum, peregrinatio cum Christo, fidei adminiculum, mentis perfectio, cælestis regni clauis, vitæ commutatio, seruitutis depulsio, vinculorum solutio, compositionis in meliorem statum cõuersio. Quid plura commemorare attinet? Baptismus omnium Dei beneficiorum præclarissimum est, & præstantissimum. Vt enim quædam Sancta sanctorum vocantur, & Cantica canticorum, quòd scilicet latiùs pateant, ac plura complectantur, præcipuámque dignitatem habeant: eodem modo Baptismus quoque illuminatio dicitur, quòd omnes alias illuminationes sanctitate præcedat. Quemadmodũ autem Christus, huius dator, multis ac diuersis nominibus appellatur, ità ipsum quoque donum varia nomina sortitur: siue id nobis ob miram quandam rei lætitiam, accidat, (fit enim ferè, vt quirem aliquam impensè amant, nomina quoque ipsa libenter vsurpẽt) siue quòd multiplex huius beneficij vtilitas, multas quoque appellationes nobis pepererit. Donum vocamus, gratiam baptismum, vnctionem, illuminationem incorruptionis indumentum, regenerationis lauacrum, sigillum, ac denique excellentissimo

Baptismi vis admirabilis.

Baptismi varia nomina.

Cur dicatur donum.

quouis

Gratia.
Baptiſmus.
Vnctio.
Illumina-tio.
Indumẽtũ.
Lauacrum.
Sigillum.
Peccata ſingulorum purgat, & maculas vitiorũ prorsùs abſtergit.
Aqua & ſpiritu conſtat.
Dæmon Baptiſmo expellitur à nobis. Matth. 12.
Vitia obruta ſunt lotione. Matth 3
Effectus baptiſmi.
Pſalm. 81. Nomina baptiſmi.
Lauacrum. Gratia. Illumina-tio.
Perfectum.

quouis nomine appellamus. Donum dicitur, quia ijs, qui nihil priùs cõtulerunt, datur. Gratia, quia etiam debentibus. Baptiſmus, quia peccatum in aqua ſepelitur. Vnctio, quia ſacer & regius. Huiuſmodi enim ea erant, quæ vngebantur. Illuminatio porrò, quia ſplendor & claritas. Indumentum, quia ignominiæ noſtræ velamen eſt. Lauacrum, quia abluit. Sigillum, quia cõſeruatio eſt, ac dominationis ſignificatio. Et paulò pòſt: Atque hęc Baptiſmi gratia & facultas eſt, nõ orbem terrarum, vt olim aquis obruens, ſed vniuſcuiuſque hominis peccatũ purgans, cáſque obſtructiones, vel maculas, quæ vitio contrahuntur, prorſus abſtergens. Quandoquidem autem duabus partibus, hoc eſt, animo & corpore conſtamus, quarum altera in aſpectu cadit, altera oculorum ſenſum fugit: duabus quoque rebus conſtat Baptiſmus, aqua ſcilicet & ſpiritu, illa viſibili & corporeo modo accepta, hoc verò incorporeo & inuiſibili concurrente: illa typica, hoc verò, & intimos animi ſinus purgante. Qui primæ natiuitati opem & adiumentum ferens, ex veteribus nouos, ex humanis diuinos efficit, abſque igne nos rurſus conflans, & abſque confractione rurſus effingens. Nam, vt cõpendio dicam, nihil aliud eſſe vim & faculteatem Baptiſmi exiſtimare debemus, quàm ſecundæ vitæ ac purioris viuendi rationis pactum cum Deo initum. Ibidem poſt multa: Exceſſit à te impurus & craſſus ſpiritus, per Baptiſmũ eiectus ac profligatus. Diſrumpitur ſe in fugam coniectum, non patitur ſe domo & tecto carere. Ambulat per loca inaquoſa, diuináque influxione minimè perfuſa illic commorari geſtit; vagatur, quærens requiem, non inuenit; animas Baptiſmo conſignatas offendit, quarum vitia lotione obruta ſunt: aquam perhorreſcit, luſtricis vndis, non ſecùs ac Legio marinis, ſuffocatur.

18. Clemens Alexandrinus libro primo pędagogi, capite ſexto: Qui tingimur, abſterſis peccatis, quæ diuino ſpiritui inſtar caliginis tenebras offundebant, liberum, ab omnique impedimento vacuum, & lucidum habemus ſpiritus oculum: quo quidem ſolo, quod diuinum eſt, intuemur, cælitus influente nobis ſancto Spiritu. Et paulò antè: Tincti, illuminamur: illuminati, in filios adoptamur: adoptati, perficimur: perfecti, immortales reddimur. Ego, inquit, dixi: Dij eſtis, & filij excelſi omnes. Multis autẽ modis vocatur hoc opus, Gratia, Illuminatio, Perfectum, & Lauacrum. Lauacrum quidem, per quod peccata abſtergimus. Gratia autem, qua remittuntur pœnæ quæ peccatis debentur. Illuminatio autem, per quam ſanctam illam, & ſalutarem lucem intuemur, hoc eſt, per quam id quod eſt diuinum perſpicimus. Perfectum autem dicimus, cui nihil deeſt. Quid enim ei deſit, qui Deum nouit? Eſt enim reuerà abſurdum Dei vocari gratiam, quæ non ſit perfecta, & vndequaque plena. Qui eſt autem perfectus, perfecta vtique largietur. Nec longè pòſt: Illuminatione tenebras deleri neceſsè eſt. Tenebræ autem ſunt ignoratio, per quam in peccata incidimus, circa veritatem hallucinantes. Cognitio ergò eſt illuminatio, quæ delet ignorationem, & perſpicacem videndi facultatem inſerit. Quinetiam eorum, quæ ſunt deteriora, reiectio, eſt meliorum reuelatio. Quæ enim malè colligit ignoratio, ea pulchrè tollit agnitio. Hæc autem vincula quàm celerrimè remittuntur, humana quidem fide, diuina verò gratia, cùm remittuntur peccata vno medicamento Pæonio, nempe verbali baptiſmo. Omnia ergò peccata eluimus, & cueſtigiò mali non ſumus amplùs. Vna eſt hæc gratia illuminationis quòd non ſint ijdem mores, qui erant antequàm lauaremur.

Decem baptiſmi munera.

19. Chrysostomvs in homilia ad neophytos Eccè libertatis ſerenitate perfruuntur, qui tenebantur paulò antè captiui: & ciues eccleſiæ ſunt, qui fuerunt in peregrinationis errore: & iuſtitiæ in ſorte verſantur, qui fuerunt in confuſione peccati. Non enim ſunt tantùm liberi, ſed & ſancti: non tantùm ſancti, ſed & iuſti: nec ſolùm iuſti, ſed & filij: nec ſolùm filij, ſed hæredes: nec ſolùm hæredes, ſed & fratres Chriſti: nec tantum fratres Chriſti, ſed cohæredes: non ſolùm cohæredes ſed & membra: non membra tantùm, ſed & templum: nec tantùm templum, ſed organa ſpiritus. Vides quot ſunt baptiſmatis largitates? Sed multis quidem videtur, cæleſtem gratiam in peccatorum tantùm remiſſione conſiſtere: nos autem honores computauimus decem. Hac de cauſa etiam infantulos baptizamus, vt non ſint coinquinati peccato, vt eis addatur ſanctitas iuſtitia, adoptio, hæreditas, fraternitas Chriſti, vt eius membra ſint omnes, vt ſpiritus habitatio fiat.

Non ſola peccatorum remiſſio.

Verba Græca teſte Aug lib 1. cont. Iulia cap. 6. hic habent: διὰ τοῦτο καὶ τὰ παιδία βαπτίζομεν, καὶ τοι ἁμαρτήματα μὴ ἔχοντα, id eſt, Ideò & infantes baptizamus, quamuis peccata non habentes, intellige, propria, quæ ipſi commiſerint.

20. Idem in homilia ad baptizandos. De ipſius myſticæ purificationis vocabulo dicamus: non enim ei vnum vocabulum eſt, ſed multis & diuerſis nominibus nuncupatur. Nam hæc expurgatio Lauacrum iterùm regenerationis dicitur: Saluauit enim, ait Apoſtolus, nos per lauacrum regenerationis, & renouationis Spiritus ſancti. Dicitur & illuminatio: & ità illud Paulus Apoſtolus nuncupauit. Recommemorate nanque, ait, priores dies, quibus illuminati multam colluctationem ſuſtinuiſtis paſſionum. Et iterùm: Impoſſibile eſt eos, qui ſemel illuminati ſunt, & guſtauerunt donum cæleſte &c. Vocatur & Baptiſma: Quotquot enim in Chriſto baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis. Vocatur & Sepultura: Conſepulti enim, ait idem, ſumus per baptiſmum in mortem. Vocatur Circunciſio: In quo, inquit, & circunciſi eſtis circunciſione non manufacta in expoliationem corporis peccatorum carnis. Vocatur Crux: Vetus etenim, inquit, homo crucifixus eſt, vt conuertatur corpus peccato. Eſt & alia vocabula multa proferre, ſed ad priùs dictum nomen redeamus. Sordes corporis Iudaicum lauacrum emundabat: diuinæ autem gratiæ lauacrum, non corporis, ſed animæ maculam ſordémque mundare conſueuit. Non enim eos, qui mortua corpora tetigerunt, ſed eos, qui operibus mortuis prægrauantur, efficit mundos. Etſi mollis, etſi fornicator, etſi idolis ſeruiens, & ſi quid aliud huiuſmodi gerens quiſpiam reperiatur, etſi omni humana deteſtabilitate fuerit prægrauatus, etſi totius malitiæ nodis adſtrictus: cùm ad illam natatoriam venerit, cùm illius fontis diuinos ſenſerit riuos, Solis

Nomina Baptiſmi varia.
Lauacrum regenerationis. Tit. 3.
Illuminatio. Heb. 10. & 6.
Baptiſmus. Galat. 3.
Sepultura. Rom. 6.
Circunciſio. Coloſſ. 2.
Crux. Rom. 6.
Mundat omnia Baptiſmus.

la carne resecat tur, quasi rasorum in capite capillorum, vnde crescant iterùm resecãda peccata. Nam & istam similitudinem comperi, suæ illos adhibere calumniæ, tãquàm hoc nos sentiamus atque dicamus.

Aufert crimina, & nõ radit.

11. ITEM libro tertio, capite tertio: Baptismus abluit quidem peccata omnia, prorsus omnia factorum, dictorum, cogitatorum, siue originalia, siue addita, siue quæ ignoranter, siue quæ scienter admissa sunt: sed non aufert infirmitatem, cui regeneratus resistit, quando bonum agonem luctatur.

Abluit prorsùs omnia peccata.

12. IDEM in Enchiridio ad Laurentium, capite sexagesimo quarto: Excepto baptismatis munere, quod contra originale peccatum donatum est, vt quod generatione attractum est, regeneratione detrahatur, & tamen actiua quoque peccata quæcunque corde, ore, opere commissa inuenerit, tollit. hac ergò excepta magna indulgentia, vndè incipit hominis renouatio, in qua soluitur omnis reatus, & ingeneratus & additus &c.

Baptismus & originale peccatum, & actiua omnia tollit.

13. BEDA in caput tertium Ioannis: Spiritalis generatio tota inuisibiliter agitur. Nam videtur quidem, qui baptizatur, in fontem descẽdere, videtur aquis intingi, videtur de aquis ascendere: quid autem in illo lauacrum regenerationis egerit, minimè potest videri. Sola autem fidelium pietas nouit, quia peccator in fontem descendit, sed purificatus ascendit: filius mortis descendit, sed filius resurrectionis ascendit. Sola hoc ecclesia mater, quæ generat, nouit. Cæterùm oculis insipientium videtur talis exire de fonte, qualis intrauit, totúmque ludus esse quod agitur.

Effectus baptismi inuisibilis.

14. DAMASCENVS libro quarto Orthodoxæ fidei, capite decimo: Quanuis autẽ peccatorum remissio omnibus æquè per baptismum detur; Spiritus tamen gratia pro fidei ac præcedentis purgationis modulo, ac ratione comparatur. Et quidem nunc Spiritus sancti primitias per Baptismum accipimus, ac regeneratio nobis alterius vitæ initium, & signaculum, & præsidium, & illuminatio efficitur.

Remissio peccatorum æqualis gratia nõ item.

15. GREGORIVS Magnus libro nono, epistola trigesimanona ad Theotistam patritiam: Si qui sunt qui dicunt peccata in baptismate superficietenus dimitti, quid est hac prædicatione infidelius, in qua ipsum fidei Sacramentum festinant soluere? in quo principaliter ad cælestis munditiæ mysterium anima ligatur, vt absoluta radicitus à peccatis omnibus, soli illi inhæreat, de quo Propheta ait: Mihi autem adhærere Deo bonum est. Certè enim maris rubri transitus figura sancti baptismatis fuit, in quo hostes à tergo sunt mortui, sed alij contra faciem in eremo sunt inuenti. Sic quippe omnes qui in sancto baptismate tinguntur, eorũ peccata præterita omnia laxantur; quia eis veluti Ægyptij hostes à tergo moriuntur. Sed in eremo alios hostes inuenimus; quia dũ in hac vita viuimus, priusquàm ad promissionis patriam pertingamus, multæ tentationes nos fatigant, & ad terram viuentium tendẽtibus iter includere festinant. Qui ergò dicit peccata in baptismate funditus non dimitti, dicat in mari rubro Ægyptios non veraciter mortuos. Si autem fatetur Ægyptios veraciter mortuos, fateatur necesse est peccata in baptismate funditus mori: quia nimirùm plus valet in absolutione nostra veritas, quàm vmbra veritatis. In Euangelio Dominus dicit: Qui lotus est, non indiget nisi vt pedes lauet, sed mundus est totus. Si igitur peccata in baptismate funditus minimè dimittuntur, quomodò is qui lotus est, mundus est totus? Totus enim mundus dici non potest, cui de peccato aliquid remansit. Sed nemo resistit voci veritatis, quæ ait: Qui lotus est, mundus est totus. Nihil ergò ei de peccati sui contagione remanet, quem totum fatetur mundum ipse qui redemit.

Peccata prorsùs dimitti in baptismo.

Psal. 72. Exod. 14.

Ioan. 13.

16. HIERONYMVS in epistola octogesimatertia ad Oceanum, capite secũdo: Omnia, inquit, nobis in baptismate condonata sunt crimina: nec post indulgentiam, iudicis est metuenda seueritas, dicẽte Apostolo: Et hæc quidem fuistis, sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed iustificati estis in nomine Domini Iesu Christi, & in spiritu Dei nostri. Omnia peccata donata sunt: benè & fideliter. Et paulò pòst: Quantam vim habeat baptisma, & aqua in Christo sanctificata gratiam, docebo: Rudis mundus, necdum sole rutilante, nec pellente luna nec astris micantibus, incompositam & inuisibilem materiam, abyssorum magnitudine & deformibus tenebris opprimebat. Solus spiritus Dei, in aurigæ modum, super aquas ferebatur, & nascentem mundum in figura baptismi parturiebat &c. Peccat mundus, & sine aquarum diluuio non purgatur. Statímque columba Spiritus sancti, expulso alite teterrimo, ità ad Noë, quasi ad Christum in Iordane, deuolat: & ramo refectionis, ac luminis, pacẽ orbi annunciat. Pharao cum exercitu suo, nolens populum Dei exire de Ægypto, in typo baptismatis suffocatur. Et plura alia ex scripturis copiosè.

Omnia crimina condonata.

1. Cor. 6.

Genes. 1.

Figuræ baptismi.

Gen. 7. & 8.

Exod. 14.

17. GREGORIVS Nazianzenus oratione quadragesima in sanctum Baptisma: Baptismus splendor est animarũ, vitæ in melius mutatio, conscientiæ ad Deum interrogatio. Baptismus infirmitatis nostræ adiumentũ. Baptismus carnis est abiectio, Spiritus affectatio, verbi participatio, figmenti correctio, peccati diluuium, lucis communicatio, tenebrarum oppressio. Baptismus vehiculum ad Deum, peregrinatio cum Christo, fidei adminiculum, mentis perfectio, cælestis regni clauis, vitæ commutatio, seruitutis depulsio, vinculorum solutio, compositionis in meliorem statum cõuersio. Quid plura commemorare attinet? Baptismus omnium Dei beneficiorum præclarissimum est, & præstantissimum. Vt enim quædam Sancta sanctorum vocantur, & Cantica canticorum, quòd scilicet latiùs pateant, ac plura complectantur, præcipuámque dignitatem habeant: eodem modo Baptismus quoque illuminatio dicitur, quòd omnes alias illuminationes sanctitate præcedat. Quemadmodũ autem Christus, huius dator, multis ac diuersis nominibus appellatur, ità ipsum quoque donum varia nomina sortitur: siue id nobis ob miram quandam rei lætitiam, accidat, (fit enim ferè, vt quirem aliquam impensè amant, nomina quoque ipsa libenter vsurpẽt) siue quòd multiplex huius beneficij vtilitas, multas quoque appellationes nobis pepererit. Donum vocamus, gratiam baptismum, vnctionem, illuminationem incorruptionis indumentum, regenerationis lauacrum, sigillum, ac denique excellentissimo

Baptismi vis admirabilis.

Baptismi varia nomina.

Cur dicatur donum.

quouis

quouis nomine appellamus. Donum datur, quia ijs, qui nihil priùs cõtulerunt, datur. Gratia, quia etiam debentibus. Baptiſmus, quia peccatum in aqua ſepelitur. Vnctio, quia ſacer & regius. Huiuſmodi enim ea erant, quæ vngebantur. Illuminatio porrò, quia ſplendor & claritas. Indumentum, quia ignominiæ noſtræ velamen eſt. Lauacrum, quia abluit. Sigillum, quia cõſeruatio eſt, ac dominationis ſignificatio. Et paulò pòſt: Atque hęc Baptiſmi gratia & facultas eſt, nõ orbem terrarum, vt olim aquis obruens, ſed vniuſcuiuſque hominis peccatũ purgans, eáſque obſtructiones, vel maculas, quæ vitio contrahuntur, prorſus abſtergens. Quandoquidem autem duabus partibus, hoc eſt, animo & corpore conſtamus, quarum altera in aſpectu cadit, altera oculorum ſenſum fugit: duabus quoque rebus conſtat Baptiſmus, aqua ſcilicet & ſpiritu, illa viſibili & corporeo modo accepta, hoc verò incorporeo & inuiſibili concurrente: illa typica, hoc verò, & intimos animi ſinus purgante. Qui primæ natiuitati opem & adiumentum ferens, ex veteribus nouos, ex humanis diuinos efficit, abſque igne nos rurſus conflans, & abſque confractione rurſus effingens. Nam, vt cõpendio dicam, nihil aliud eſſe vim & facultatem Baptiſmi exiſtimare debemus, quàm ſecundæ vitæ ac purioris viuendi rationis pactum cum Deo initum. Ibidem poſt multa: Exceſſit à te impurus & craſſus ſpiritus, per Baptiſmũ eiectus ac profligatus. Diſrumpitur ſe in fugam coniectum, non patitur ſe domo & tecto carere. Ambulat per loca inaquoſa, diuináque influxione minimè perfuſa illic commorari geſtit; vagatur, quærens requiem, non inuenit; animas Baptiſmo conſignatas offendit, quarum vitia lotione obruta ſunt: aquam perhorreſcit, luſtricis vndis, non ſecùs ac Legio marinis, ſuffocatur.

Gratia.
Baptiſmus.
Vnctio.
Illuminatio.
Indumẽtũ.
Lauacrum.
Sigillum.
Peccata ſingulorum purgat, & maculas vitiorũ prorsùs abſtergit.
Aqua & ſpiritu conſtat.
Dæmon Baptiſmo expellitur à nobis.
Matth. 12.
Vitia obruta ſunt lotione.

18. CLEMENS Alexandrinus libro primo pædagogi, capite ſexto: Qui tingimur, abſterſis peccatis, quæ diuino ſpiritui inſtar caliginis tenebras offundebant, liberum, ab omnique impedimento vacuum, & lucidum habemus ſpiritus oculum: quo quidem ſolo, quod diuinum eſt, intuemur, cælitus influente nobis ſancto Spiritu. Et paulò antè: Tincti, illuminamur: illuminati, in filios adoptamur: adoptati, perficimur: perfecti, immortales reddimur. Ego, inquit, dixi: Dij eſtis, & filij excelſi omnes. Multis autẽ modis vocatur hoc opus, Gratia, Illuminatio, Perfectum, & Lauacrum. Lauacrum quidem, per quod peccata abſtergimus. Gratia autem, qua remittuntur pœnæ quæ peccatis debentur. Illuminatio autem, per quam ſanctam illam, & ſalutarem lucem intuemur, hoc eſt, per quam id quod eſt diuinum perſpicimus. Perfectum autem dicimus, cui nihil deeſt. Quid enim ei deſit, qui Deum nouit? Eſt enim reuerà abſurdum Dei vocari gratiam, quæ non ſit perfecta, & vndequaque plena. Qui eſt autem perfectus, perfecta vtique largietur. Nec longè pòſt: Illuminatione tenebras deleri neceſsè eſt. Tenebræ autem ſunt ignoratio, per quam in peccata incidimus, circa veritatem hallucinantes. Cognitio ergò eſt illuminatio, quæ delet ignorationem, & perſpicacem videndi facultatem inſerit. Quinetiam eorum, quæ ſunt deteriora, reiectio, eſt meliorum reuelatio. Quæ enim malè colligit ignoratio, ea pulchrè tollit agnitio. Hæc autem vincula quàm celerrimè remittuntur, humana quidem fide, diuina verò gratia, cùm remittuntur peccata vno medicamento Pæonio, nempe verbali baptiſmo. Omnia ergò peccata eluimus, & euelligìo mali non ſumus amplius. Vna eſt hæc gratia illuminationis quòd non ſint ijdem mores, qui erant antequàm lauaremur.

Matth. 8
Effectus baptiſmi.
Pſalm. 81.
Nomina baptiſmi.
Lauacrum.
Gratia.
Illuminatio.
Perfectum.

19. CHRYSOSTOMVS in homilia ad neophytos Eccè libertatis ſerenitate perfruuntur, qui tenebantur paulò antè captiui: & ciues eccleſiæ ſunt, qui fuerunt in peregrinationis errore: & iuſtitiæ in ſorte verſantur, qui fuerunt in confuſione peccati. Non enim ſunt tantùm liberi, ſed & ſancti: non tantùm ſancti, ſed & iuſti: nec ſolùm iuſti, ſed & filij: nec ſolùm filij, ſed hæredes: nec ſolùm hæredes, ſed & fratres Chriſti: nec tantum fratres Chriſti, ſed cohæredes: non ſolùm cohæredes ſed & membra: non membra tantùm, ſed & templum: nec tantùm templum, ſed organa ſpiritus. Vides quot ſunt baptiſmatis largitates? Sed multis quidem videtur, cæleſtem gratiam in peccatorum tantùm remiſſione conſiſtere: nos autem honores computauimus decem. Hac de cauſa etiam infantulos baptizamus, vt non ſint coinquinati peccato, vt eis addatur ſanctitas iuſtitia, adoptio, hæreditas, fraternitas Chriſti, vt eius membra ſint omnes, vt ſpiritus habitatio fiat.

Decem baptiſmi munera.
Non ſola peccatorum remiſſio.
Verba Græca teſte Aug lib 1. cont. Iulia cap. 6. hc habent: διὰ τῦτο καὶ τὰ παιδία βαπτίζομεν, ἐπὶ τοῖς ἁμαρτήμασιν ὧν ἔχουσι, id eſt, Ideò & infantes baptizamus, quamuis peccata non habentes, intellige, propria, quæ ipſi commiſerint.

20. IDEM in homilia ad baptizandos. De ipſius myſticæ purificationis vocabulo dicamus: non enim ei vnum vocabulum eſt, ſed multis & diuerſis nominibus nuncupatur. Nam hæc expurgatio Lauacrum iterùm regenerationis dicitur: Saluauit enim, ait Apoſtolus, nos per lauacrum regenerationis, & renouationis Spiritus ſancti. Dicitur & illuminatio: & ità illud Paulus Apoſtolus nuncupauit. Recommemorate nanque, ait, priores dies, quibus illuminati multam colluctationem ſuſtinuiſtis paſſionum. Et iterùm: Impoſſibile eſt eos, qui ſemel illuminati ſunt, & guſtauerunt donum cæleſte &c. Vocatur & Baptiſma: Quotquot enim in Chriſto baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis. Vocatur & Sepultura: Conſepulti enim, ait idem, ſumus per baptiſmum in mortem. Vocatur Circunciſio: In quo, inquit, & circunciſi eſtis circunciſione non manufacta in expoliationem corporis peccatorum carnis. Vocatur Crux: Vetus etenim, inquit, homo crucifixus eſt, vt conuertatur corpus peccato. Eſt & alia vocabula multa proferre, ſed ad priùs dictum nomen redeamus. Sordes corporis Iudaicum lauacrum emundabat: diuinæ autem gratiæ lauacrum, non corporis, ſed animæ maculam ſordeſque mundare conſueuit. Non enim eos, qui mortua corpora tetigerunt, ſed eos, qui operibus mortuis prægrauantur, efficit mundos. Etſi mollis, etſi fornicator, etſi idolis ſeruiens, & ſi quid aliud huiuſmodi gerens quiſpiam reperiatur, etſi omni humana deteſtabilitate fuerit prægrauatus, etſi totius malitiæ nodis adſtrictus: cùm ad illam nataroriam venerit, cùm illius fontis diuinos ſenſerit riuos, Solis

Nomina Baptiſmi varia.
Lauacrum regenerationis.
Tit. 3.
Illuminatio.
Heb. 10. & 6.
Baptiſmus.
Galat. 3.
Sepultura.
Rom. 6.
Circunciſio.
Coloſſ. 2.
Crux.
Rom. 6.
Mundat omnia Baptiſmus.

Solis radijs mundior, recens baptizatus. 1. Cor. 6.

radijs mundior eleuatur. Et ne putes ambitionis gratia hæc verba proferri, audi Paulum de huius lauacri virtute dicentem: Nolite errare, nec hi, qui idolis seruiunt, nec fornicatores, nec adulteri, &c. Sed inquis, Quid hoc ad tractatum propositũ? Nam hoc quæritur, si omnia lauacri mundantur virtute. Et ideò accipe quæ sequuntur. Et hæc, inquit, quidem eratis sed lauati estis, &c. Nos quidem pollicemur vobis ostendere totius malitiæ vinculis absolui, & omni immunditia liberari eos, qui hoc lauacrum promerentur: Verùm ratio longè maiora declarat. Non enim mundos tantùm, sed & sanctos & iustos effectos ostendit Non enim dixit, lauati estis tantùm, sed & sanctificati, & iustificati. Nam si Imperatoris præceptio, paucis conscripta literis, multorum criminum reos liberare consueuit, alijs quoque præstare culmina dignitatum: multò magis Dei Spiritus sanctus & cuncta potens, omni vos malitia liberabit, & multam iustitiam largietur. Et sicut scintilla ignis exigua, in profundi maris pelagus cadens, aquarum copia non paulatim, sed statim extinguitur, & illicò nihilum esse demonstratur: ita & omnis humana malitia, quãdo ad natatoriam cælestium fontium valuerit peruenire, illius scintillæ faciliùs extinguitur ardore. Et ob quam causam, inquis, hoc quod nobis peccata concedit, non lauacrum remissionis peccatorum dicitur, nec lauacrum purificationis, sed lauacrum regenerationis? Quia non nobis simpliciter peccata concedit, nec simpliciter nos purificat malis actibus implicatos, sed tanquàm è cœlo generatos efficit. Nec multò pòst: Vt statuam auri metallo confectam, aliquãti temporis metis fumo, & puluere, & æruginis sordibus coinquinatam, cùm artificis manus acceperint, renouant fornacis ardore & splendidam nobis lucidámque demonstrant: ità & nostram naturam Deus cruginatam mole peccati, & malorum gestorum fumo violatam, & omni pulchritudine, quam primò ei donauerat, denudatam, in illos aquarum fontes, tanquàm in purgatorium mittit: & pro flamma spiritus gratiam subministrat, & exindè rudes effectos, etiam Solis radijs eleuat clariùs lucentes, veterem hominem conterens, nouũ autem ostendens longè meliorem.

21. Prioris ad Corinthios sexto, vt in textu.

Quid præstat Baptismus.

21. Ambrosivs libro primò de Sacramentis, capite quarto: Cæterùm qui per hunc fontem transit, transit à terrenis ad cælestia: hoc est enim Pascha, id est, transitus eius, transitus à peccato ad vitam, & culpa ad gratiam, ab inquinamento ad sanctificationem. Qui per hunc fontem trãsit, non moritur, sed resurgit.

Effectus Baptismi.

23. Concilivm Florentinum, in doctrina de Sacramentis: Huius sacramenti effectus est remissio omnis culpæ originalis & actualis; omnis quoque pœnæ, quæ pro ipsa culpa debetur. Propterea à baptizatis nulla pro peccatis præteritis iniungenda est satisfactio; sed morientes antequàm culpam aliquam committant, statim ad regnum cælorum, & Dei visionem perueniunt.

Gratia baptismi omnino tollitur quicquid propriam peccati rationem habet. Rom. 8. 6.

tum originalis peccati remitti negat; aut etiam asserit non tolli totum id quod veram, & propriam peccati rationem habet, sed illud dicit tantùm radi, aut non imputari; anathema sit. In renatis enim nihil odit Deus: quia nihil est damnationis ijs, qui verè consepulti sunt cum Christo per baptisma in mortẽ; qui non secundùm carnem ambulãt: sed, veterem hominem exuentes, & nouum, qui secũdùm Deum creatus est, induentes, innocentes, immaculati, puri, innoxii, ac Deo dilecti effecti sunt, hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi, ità vt nihil prorsus eos ab ingressu cæli remoretur.

Coloss. 3. Ephes. 4.

Rom. 8.

25. Ad Titum tertio: Saluos nos fecit per lauacrum &c. vt in textu.

Comparatio pulchra, qua peccata omnia deleri & iustitiã conferri docet.

26. Avgvstinvs ad Bonifacium epistola vigesimatertia: Aqua exhibens forinsecus Sacramentum gratiæ, & Spiritus operans intrinsecus beneficium gratiæ, soluẽs vinculum culpæ, reconcilians bonum naturæ, regenerant hominem in vno Christo, ex vno Adam generatum.

Sacramentum baptismi quid operetur.

Simile.

27. Idem super numeros quæstione trigesimatertia: Qui sacramento baptismi rectè abluitur, quod illa aspersionis aqua figurabatur, mundatur spiritaliter, id est, inuisibiliter in carne, & in anima, vt sit mundus & corpore, & spiritu.

Num. 19. Mundat baptismus.

Omnis humana malitia extinguitur.

28. Et libro quarto confessionum, capite quarto, de quodam suo amico loquens: Cùm laboraret ille febribus, iacuit diu sine sensu in sudore lethali. Et cùm desperaretur, baptizatus est nesciens, me non curante, & præsumente id retinere potiùs animam eius, quod à me acceperat, non quod in nescientis corpore fiebat. Longè autẽ aliter erat, nam recreatus est, & saluus factus. Statimque vt primùm cum eo loqui potui, potui autem mox vt ille potuit, quoniam non discedebam, & nimis pendebamus ex inuicem, tentaui apud illum irridere, tanquàm & illo irrisuro mecum baptismum quem acceperat, mente atque sensu absentissimus, sed tamen se iam accepisse didicerat. At ille ità me exhorruit vt inimicum admonuitque mirabili & repentina libertate, vt si amicus esse vellem, talia sibi dicere desinerem. Ego autem stupefactus atque turbatus, distuli omnes motus meos &c.

Baptismus ægri mentẽ mutat.

Cur potiùs dicatur lauacrum regenerationis, quàm purificationis. Tit 3.

29. Lactantivs libro tertio diuinarũ institutionum, capite vigesimoquinto, vel in alijs exemplaribus capite vigesimosexto: Dei præcepta, quia & simplicia, & vera sunt, quãtum valeant in animis hominum, quotidiana experimenta demonstrant. Da mihi virum, qui sit iracũdus, maledicus, effrenatus: paucissimis Dei verbis tam placidum, quàm ouem reddam. Da cupidum, auarum, tenacẽ: iam tibi eum liberalem dabo, & pecuniam suam plenis manibus largientem. Da timidum doloris ac mortis: iam cruces & ignes, * taurum contemnet. Da libidinosum, adulterum, ganeonem: iam sobrium, castum, continentem videbis. Da crudelem & sanguinis appetentem, iam in veram clementiam furor ille mutabitur. Da iniustum, insipientem, peccatorem: continuò & æquus, & prudens, & innocens erit: vno enim lauacro malitia omnis abolebitur. Tanta diuinæ sapientiæ vis est, vt in hominis pectus infusa, matrem delictorum stultitiam, vno semel impetu expellat. Ad quod efficiendum non

* al. pericalũ omne &

Simile.

Lauacro Baptismi omnis malitia aboletur.

non mercede, non libris, non lucubrationibus opus est. Gratis ista fiunt, facilè, citò modò, pateant aures & pectus sapientiam sitiat. Nemo vereatur nos: aquam non vendimus, nec solem mercede præstamus. Deus fons vberrimus ac plenissimus patet cunctis, & hoc cæleste lumen vniuersis oritur, quicunque oculos habent. Num quis hæc philosophorum, aut vnquam præstitit, aut præstare, si velit, potest?

Lib. 2. ep. 2. 30. CYPRIANVS epistola secunda ad Donatum: Cùm in tenebris atque in nocte cæcâ iacerem, cùmque in salo iactantis seculi nutabundus, ac dubius, vestigijs oberrantibus, fluctuarem, vitæ meæ nescius, veritatis ac lucis alienus, difficile prorsùs, ac durum pro illis tunc moribus opinabar, quod in salutem mihi diuina indulgentia pollicebatur, vt quis renasci denuò posset: vtque in nouam vitam lauacro aquæ salutaris animatus, quod prius fuerat exponeret: corporis licet manente compage, hominem animo ac mente mutaret. Qui possibilis, aiebam, est tanta conuersio, vt repentè ac perniciter exuatur, quod vel genuinum situ materię naturalis obduruit, vel vsurpatum diù senio vetustatis inoleuit? alta hæc & profunda penitùs radice sederunt.

Baptismus hominem animo ac mente mutat.

31. AD Ephesios quinto: Christus dilexit ecclesiam, & semetipsum tradidit pro ea, vt illam sanctificaret, mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ.

32. AD Galatas tertio, vt in textu.

33. AD Romanos sexto, vt antè, A testimonio septimo.

1. BERNARDVS in sermone de Cœna Domini: Dixi vobis sæpiùs, nec mirè excidere debet: quoniã in casu primi hominis cecidimus omnes. Cecidimus autẽ super aceruũ lapidũ, & in luto: Vndè non solũ inquinati, sed etiam vulnerati, & grauiter quassati sumus. Lauari quidẽ citò possumus, ad sanandum verò opus est curatione multa. Lauamur igitur in baptismo, quia deletur chirographum damnationis nostræ: & gratia hæc nobis confertur, ne iam nobis concupiscentia noceat: si tamen à consensu abstineamus: atq; ita tanquã sanies inueterati hulceris remouetur, dũ tollitur dãnatio & respõsum mortis, quod priùs indè manabat.

Lauamur, à damnatione liberamur, & gratiam accipimus.

2. CYPRIANVS in sermone de baptismo Christi, & manifestatione Trinitatis: Bonis sæpè malorum ministeria suffragantur, Supponit itaque ceruicem sanctam manibus humilitas redemptoris, & licet plenam nõ habeat virtutem, suscipit tamen Christus baptisma Ioannis. Præparabat viã Domino Ioannes, lauando exteriùs corpora, vt præcederet exterius lauacrum, sequuturum baptisma, in quo conferretur animarum ablutio, & peccatorum remissio. Præcessit quod erat ex parte, vt consummatio sequeretur.

Baptismus Ioannis, à Iesu à baptismo Christi. Animarum ablutio & remissio peccatorũ.

3. IDEM de ablutione pedum: Ornata & honorata est Ecclesia quasi paradisus, in amplitudinis suæ vmbilico fontem continens gratiæ singularis, flumina creans in vitam æternam salientia, viuam habens originem, & decursum perennem. Hinc egredientia quatuor euangelij flumina, per vniuersum mundum secum regenerationis euehunt lauacrum, & de abdito & secretissimo Spiritus sancti munere, huius gratiæ liquor emanat, sic lauans quos parentalis labes infecerat, vt nec actualis, nec originalis macula, aliqua sui post ablutionem illam vestigia derelinquat. Præteritis lotus, vita deinceps arbitrio est proprio deducenda, ità tamen, vt actualibus aliquando recludescentibus, iam non imputentur originalia, nec propter illa damnationi obnoxius sit, cui semel illa sunt in baptismo indulta. In originalibus enim corruptio naturæ abijci & exterminari meruerat: secq; quia non erat voluntas in culpa, prouidit Deus generali dãnationi remedium, & suæ sententiam iustitiæ temperauit, hæreditarium onus à sobole remouens, & misericorditer ablutione & vnctione medicinali, corruptionis primitiuæ fermentũ expurgans.

Genes. 2.

Ioan. 4.

Originale & actualia peccata planè tollit.

4. ORIGENES in caput sextum epistolæ ad Romanos; De hoc etiam paruulorum peccato, Dauid dixisse credendus est illud, quod suprà memorauimus: quia in peccato concepit me mater mea. Secundùm historiam enim, nullum matris eius declaratur peccatum. Pro hoc & Ecclesia ab Apostolis traditionem suscepit, etiam paruulis baptismum dare. Sciebãt enim illi, quibus mysteriorum secreta commissa sunt diuinorum, quia essent in omnibus genuinæ sordes peccati, quæ per aquam & spiritum ablui deberent.

Psal. 50.

Traditio Apostolica. Paruuli per baptismum ab Originali peccato liberantur.

5. IDEM homilia decimaquarta in Lucam: Paruuli baptizantur in remissionem peccatorum. Quorum peccatorum? vel quo tempore peccauerunt? aut Quomodò potest vlla lauacri in paruulis ratio subsistere, nisi iuxta illum sensum, de quo paulò antè diximus; Nullus mundus à sorde, nec si vnius diei quidem fuerit vita eius super terram? Et quia per Baptismi Sacramentum, natiuitatis sordes deponuntur, propterea baptizantur & paruuli: Nisi enim quis renatus fuerit ex aqua & spiritu, non poterit intrare in regnum cælorum.

Baptismus in paruulis abluit peccatum originale.

Iob 14 iuxta LXX.

Ioan. 3.

6. RETICIVS Augustodunensis Episcopus de Baptismo loquens, apud Augustinum libro primo contra Iulianum, capite tertio: Hanc esse principalem in Ecclesia indulgentiam, neminem præterit, in qua antiqui criminis omne pondus exponimus, & ignorantiæ nostræ facinora prisca delemus, vbi & veterem hominem cum ingenitis sceleribus exuimus. Audis (subiungit Augustinus) antiqui criminis pondus, audis prisca facinora, audis cum sceleribus ingenitis hominem veterem, & audes aduersùs hæc ruinosam construere nouitatem?

Omne pondus antiqui criminis exponimus.

CONCVPISCENTIA.

1. C IACOBI primo: Vnusquisque verò tentatur à concupiscentia sua abstractus, & illectus. Deindè concupiscentia cùm conceperit, parit peccatum: peccatum verò cùm consummatum fuerit, generat mortem.

2. AD Romanos sexto: Non ergò regnet peccatum in vestro mortali corpore, vt obediatis concupiscentijs eius.

3. ET capite septimo: Nam concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret; Non concupisces. Occasione autem accepta, peccatum per mandatum operatũ est in me omnẽ cõcupiscentiã.

4. CONCILIVM Tridentinum sessione quinta in decreto de Originali peccato, canone quinto: Manere in baptizatis concupiscentiam, vel fomitem, hæc sancta Synodus fatetur, & sentit; quæ cùm ad agonem relicta sit, nocere non consentientibus, & viriliter per Iesu Christi gratiam repugnantibus non valet:

Concupiscentia cur in baptizatis maneat.

2. Tim. 2. quinimmò, qui legitimè certauerit, coronabitur. Hanc concupiſcentiam, quam aliquando Rom. 7. Apoſtolus peccatum appellat, ſancta Synodus declarat Eccleſiam Catholicam nunquàm intellexiſſe Peccatũ appellari, quod verè, & propriè in renatis peccatum ſit, ſed quia ex peccato eſt, & ad peccatum inclinat. Si quis autem contrarium ſenſerit; anathema ſit.

Impropriè vocatur peccatum.

Cur aliquãdo peccatũ appelletur.

5. AVGVSTINVS libro primo de nuptijs & concupiſcentia, capite vigeſimotertio Concupiſcentia, quæ ſolo Sacramẽto regenerationis expiatur, profectò peccati vinculum generatione traijcit in poſteros; niſi ab illo, & ipſi regeneratione ſoluantur, (Nam ipſa quidem concupiſcentia iam non eſt peccatum in regeneratis, quando illi ad illicita opera non conſentitur, atque vt ea perpetrent, à regina mente membra non dantur: vt ſi non fit, quod ſcriptum eſt, Non concupiſcas; fiat ſaltem quod alibi legitur, poſt concupiſcentias tuas non eas. Sed modo quodam loquendi peccatum vocatur quòd & peccato facta eſt, & peccatũ, ſi vicerit, facit) reatus eius valet in generato. Quem reatum Chriſti gratia per remiſſionem omnium peccatorum in regeneratio, ſi ad mala opera ei quodammodò iubenti nõ obediat, valere non ſinit. Sic autem vocatur peccatum, quia peccato facta eſt, cum iam in regeneratis non ſit ipſa peccatum; ſicut vocatur lingua locutio, quam facit lingua; & manus vocatur ſcriptura, quam facit manus. Itémque ſic vocatur peccatum, quia peccatum, ſi vincit, facit; ſicut vocatur frigus pigrum, non quòd à pigris fiat, ſed quòd pigros faciat.

Concupiſcentia non eſt peccatũ in regeneratis.

Exod. 20. Eccleſ. 18.

Quomodò peccatum appellatur.

Pecc ati deſcriptio.

Matth. 6.

6. ITEM capite vigeſimoquinto: Si quæritur, quomodò iſta concupiſcentia carnis maneat in regenerato, in quo vniuerſorum facta eſt remiſſio peccatorum, quandoquidẽ per ipſam ſeminatur, & cum ipſa carnalis gignitur proles parentis etiam baptizati: aut certè ſi in parente baptizato poteſt & eſſe, & peccatum non eſſe, cur eadem ipſa in prole peccatum ſit; ad hæc reſpondetur, dimitti concupiſcentiam carnis in baptiſmo, non vt non ſit, ſed vt in peccatum non imputetur. Quãuis autem reatu ſuo iam ſoluto, manet tamen donec ſanetur omnis infirmitas noſtra, proficiente renouationis interioris hominis de die in diem, cùm exterior induerit incorruptionem: non enim ſubſtantialiter manet, ſicut aliquod corpus, aut ſpiritus, ſed affectio eſt quædam malæ qualitatis, ſicut langor. Non ergò aliquid remanet, quod nõ remittatur; cùm ſit, ſicut ſcriptum eſt, Propitius Dominus omnibus iniquitatibus noſtris: ſed donec fiat & quod ſequitur, Qui ſanat omnes languores tuos, qui redimit de corruptione vitam tuam; manet in corpore mortis huius carnalis concupiſcentia. Cuius vitioſis deſiderijs ad illicita perpetranda non obedire præcipimur, ne regnet peccatum in noſtro mortali corpore: quæ tamen concupiſcentia quotidiè minuitur in proficientibus, & continentibus; accedente autem ſenectute, multò maximè. Qui verò ei nequiter ſeruiunt, tentas in eis vires accipit, vt plerunque iam ætate deficientibus membris, eiſdémque partibus corporis ad illud opus iam moueri minùs valentibus, turpiùs, & procaciùs inſanire non deſinat.

Quomodò concupiſcẽtia dimittitur in baptiſmo.

1. Cor. 4.

Pſal. 102.

Rom. 6.

7. IDEM libro primo contra duas epiſtolas Pelagianorum, capite decimotertio: Concupiſcentia carnis, etiãſi vocatur peccatum, non vtique quia peccatum eſt, ſed quia peccato facta eſt, ſic vocatur: ſicut ſcriptura manus cuiuſque dicitur, quòd manus eam fecerit. Peccata autem ſunt, quæ ſecundùm carnis concupiſcentiam, vel ignorantiam illicitè fiunt, dicuntur, cogitantur, quæ tranſacta etiam reos tenent, ſi non remittantur. Et iſta ipſa carnis concupiſcentia in baptiſmo ſic dimittitur, vt quanquàm tracta ſit à naſcentibus, nihil noceat renaſcentibus. Ex quibus tamen ſi filios carnaliter gignunt, rurſùs trahitur, rurſúſque & nocitura naſcentibus, niſi eadẽ forma renaſcẽtibus remittatur, & inſit nihil obfutura vitæ futuræ, quoniam reatus eius generatione tractus, regeneratione dimiſſus eſt. Et ideò iam non ſit peccatũ, ſed ſic vocetur, ſiue quòd peccato facta ſit, ſiue quòd peccandi delectatione moueatur, etſi ei vincente delectatione iuſtitiæ non cõſentiatur. Nec propter ipſam, cuius iam reatos lauacro regenerationis abſumptus eſt, dicunt in oratione baptizati, Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris: ſed propter peccata quæ fiunt, ſiue in eius conſenſionibus, cùm ab eo quod libet vincitur quod placet, ſiue cùm per ignorantiam malum quaſi bonum placet.

Pecc ati deſcriptio.

8. ITEM libro primo Retractationum, capite decimoquinto: Sed hoc peccatum, de quo eſt locutus Apoſtolus, ideò peccatum vocatur, quia peccato factum eſt, & pœna peccati eſt: quandoquidem hoc de concupiſcentia carnis dicitur, quod aperit in conſequẽtibus, dicens: Scio quia non habitat in me, hoc eſt, in carne mea bonum: velle enim adiacet mihi, perficere autem bonum, non. Perfectio quippe boni eſt, vt nec ipſa concupiſcentia peccati ſit in homine, cui quidem quãdo benè viuitur, non conſentit voluntas veruntamen non perficit bonum, quia ineſt adhuc concupiſcentia, cui repugnat voluntas, cuius concupiſcentiæ reatus in baptiſmate ſoluitur, ſed infirmitas manet, cui donec ſanetur, omnis fidelis, qui benè proficit, ſtudioſiſſimè reluctatur.

Rom. 7. Cur ab Apoſtolo peccatum appellatur.

Reatus ſoluitur, infirmitas manet.

9. Et libro decimotertio de Trinitate, capite decimoſexto: Quanuis & ipſa mors carnis de peccato primi hominis originaliter venerit, tamen bonus eius vſus glorioſiſſimos martyres fecit. Et ideò non ſolùm ipſa, ſed omnia ſeculi huius mala, dolores laborẽſq; hominũ, quanquàm de peccatorum, & maximè de peccati originalis meritis veniant, vnde facta eſt & ipſa vita vinculo mortis obſtricta, tamen & remiſſis peccatis remanere debuerunt, cum quibus homo pro veritate certaret, & vnde exerceretur virtus fidelium: vt nouus homo per teſtamentum nouum, inter mala huius ſeculi nouo ſeculo præpararetur miſeriã, quam meruit vita iſta damnata, ſapienter tolerans, & quia finietur prudenter gratulans; beatitudinem verò, quam liberata vita futura ſine fine habitura eſt, fideliter & patienter expectans.

Remiſſo originali peccato, multæ infirmitates quare maneant.

10. IDEM libro primo de peccatorum meritis & remiſſione, capite trigeſimonono: In paruulis certè gratia Dei per baptiſmum eius, qui venit in ſimilitudine carnis peccati, id agitur, vt euacuetur caro peccati. Euacuatur autem, non vt in ipſa viuente carne concupiſcentia cõſperſa, & innata, repentè abſumatur, & non

Baptiſmus, quicquid propriè peccati rationẽ habet, tollit.

& non ſit, ſed ne obſit mortuo, quæ inerat nato. Nam ſi poſt baptiſmum vixerit, atque ad ætatem capacem præcepti peruenire potuerit, ibi habet cum qua pugnet, eámque adiuuante Deo ſuperet, ſi non in vacuum gratiã eius ſuſceperit ſi reprobatus eſſe noluerit. Nam nec grandibus hoc præſtatur in baptiſmo, (niſi fortè miraculo ineffabili omnipotentiſſimi creatoris) vt lex peccati, quæ ineſt in membris repugnans legi mentis, penitus extinguatur, & non ſit: ſed, vt quicquid mali ab homine factum, dictum, cogitatum eſt, cùm eidem concupiſcentiæ ſubiecta mente ſeruiret, totum aboleatur, ac velut factum non fuerit, habeatur. Ipſa verò ſoluto reatus vinculo, quo per illam diabolus animam retinebat, & interclusione deſtructa, quæ hominem à ſuo creatore ſeparabat, maneat in certamine, quo corpus noſtrum caſtigamus, & ſeruituti ſubijcimus, vel ad vſus licitos & neceſſarios relaxanda, vel continentia cohibenda.

11. ITEM libro ſecundo, capite trigeſimotertio: Non intelligunt quomodò res, quarum reatum, ne poſt hanc vitam obſint, Deus ſoluit; tamen eas ad certamen fidei ſinit manere, vt per illas erudiantur & exerceantur, proficientes in agone iuſtitiæ.

Remiſſo originali peccato, multæ pœnæ relinquuntur.

12. ET capite trigeſimoquarto: Verùm quia & tales non deſunt, quemadmodùm eis hac quæſtione propoſita reſpondemus, dicentes, ante remiſſionem eſſe illa ſupplicia peccatorum, poſt remiſſionem autem certamina exercitationéſque iuſtorum: ità & illis, quos de morte corporis ſimiliter mouet, reſpondere debemus, vt eam & peccato accidiſſe fateamur, & poſt peccatorum remiſſionem, vt magnus timor eius à proficientibus ſuperetur, ad certamen nobis relictam eſſe non dedignemur. Et paulò pòſt: Vnde mirandum non eſt, & mortem corporis non fuiſſe euenturam homini, niſi præceſſiſſet peccatum, cuius etiam talis pœna conſequeretur: & poſt remiſſionem peccatorum eam fidelibus euenire, vt in eius timore vincendo exerceretur fortitudo iuſtitiæ. Et infrà: Sicut illi primi homines poſteà iuſtè viuendo, vndè meritò creduntur per Domini ſanguinem ab extremo ſupplicio liberati, non tamen in illa vita meruerũt ad paradiſum reuocari: ſic & caro peccati, etiamſi remiſſis peccatis homo in ea iuſtè vixerit; non cõtinuò meretur eam mortem nõ perpeti, quam traxit de propagine peccati. Tale aliquid nobis inſinuatum eſt de patriarcha Dauid in libro Regnorum, ad quem Propheta cùm miſſus eſſet, eique propter peccatum quod cõmiſerat, euẽtura mala ex iracundia Dei cõminaretur, confeſſione peccati veniam meruit, reſpondente Propheta, quòd illud ei flagitium facinúſque remiſſum ſit: & tamen conſecuta ſunt, quæ Deus fuerat comminatus, vt ſic humiliaretur à filio. Quare & hîc non dicitur, ſi Deus propter peccatum illud fuerat comminatus, cur dimiſſo peccato, quod erat minatus impleuit; niſi quia rectiſſimè, ſi dictum fuerit, reſpondebitur, remiſſionem illam peccati factam, ne homo à percipienda vita impediretur æterna: ſubſecutum verò illius comminationis effectum, vt pietas hominis in illa humilitate exerceretur atque probaretur? Sic & mortem corporis propter hoc peccatum Deus homini inflexit, & poſt peccatorum remiſſionem, propter exercendam iuſtitiam non ademit.

2. Reg. 12. Pœna poſt dimiſſam culpam luẽda reſtat nõnunquàm.

13. AD Romanos octauo, vt in textu.

14. AD Coloſſenſes tertio: Expoliantes vos veterem hominẽ cum actibus ſuis, & induẽtes nouum eum qui renouatur in agnitionem ſecundùm imaginem eius, qui creauit illum.

15. AD Epheſios quarto: In ipſo edocti eſtis, ſicut eſt veritas in Ieſu, deponere vos ſecundùm priſtinam conuerſationem veterem hominem, qui corrumpitur ſecundùm deſideria erroris. Renouamini autem ſpiritu mentis veſtræ, & induite nouum hominem, qui ſecundùm Deum creatus eſt in iuſtitia, & ſanctitate veritatis.

16. POSTERIORIS ad Corinthios quarto: Propter quod non deficimus: ſed licet is, qui foris eſt, noſter homo corrumpatur: tamen is, qui intus eſt, renouatur de die in diem.

17. AD Romanos ſexto: Conſepulti enim ſumus cum illo per baptiſmum in mortem &c. vt ſuprà A teſtimonio ſeptimo.

IIII.

Quid à nobis requirit acceptum tanti Sacramenti beneficium?

A PRIMVM à nobis ſummam poſtulat, & aſsiduam animi gratitudinem, vt prædicemus, amemus, & celebremus eum, [a] *qui ſecundùm ſuam miſericordiam ſaluos nos fecit per lauacrum hoc regenerationis, & renouationis Spiritus ſancti, quem effudit in nos abundè per Ieſum Chriſtum Saluatorem noſtrum: vt iuſtificati gratia ipſius, hæredes ſimus ſecundùm ſpem vitæ æternæ.*

a Tit. 3. b.

B Deindè ſic huius ſacramenti myſterium [b] rememorandum eſt, vt identidem ſeipſum quiſque admoneat præclaræ illius ſuæ ſponſionis, & Chriſtianæ profeſsionis, quam in ſacro lauacro per [c] ſponſores edidit. Cogitet igitur Chriſtianus, illic ſe ex iræ filio, & Satanæ ſeruo, [d] Dei filium, Chriſtíque membrum, & cohæredem, viuúmque [e] templum Spiritus ſancti factum eſſe.

b Orig. hom. 12. in Numeros.

c Dionyſ. Areopag. ca. 7. eccl. hier. Aug. de nupt & concup. lib. 1. c. 20. Item lib. 1. de pec. mer. c. 19. & lib. 4. contra Donat. c. 24. d Rom. 8. a. c. Galat. 4. a. d.

e 1. Cor. 6. d.

f Amb. de initiand myst c. 2. Chrys. hom. 21. ad populum Antioch. Aug lib. 4. de Symb. ad Catechu. c. 1.
g Amb lib. 1. de sacram. cap 2. Cyrill. Ierosol catech. 1. mystago. Ephræm. serm. de Compunct. animi.
h Rom. 6 a. Galat. 3 d. Aug de fide & oper c. 26. Alcimus lib. 4. cap. vlt.

C Ingressus es regenerationis sacrarium, inquit [f] Ambrosius: repete quid interrogatus sis, recognosce quid responderis. Renunciâsti diabolo & operibus eius, mundo & luxuriæ eius, ac voluptatibus. [g] Memor esto sermonis tui, & nunquàm tibi excidat tuæ series cautionis. Et præclara Pauli baptizatos omnes adhortantis vox est: [h] *An ignoratis quia quicunque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus? Consepulti enim sumus cum illo per baptismum in mortem: vt quomodò Christus surrexit à mortuis per gloriam Patris, ità & nos in nouitate vitæ ambulemus.*

TESTIMONIA.

A. Ad Titum tertio, vt in textu.

Memoria abrenunciationis factæ in baptismo.

1. B Origenes homilia duodecima in Numeros: Recordetur vnusquisque fidelium &c. vt suprà de Sacramentis in genere, quæst. octaua, F. testimonio quarto.

2. Dionysius Areopagita capite septimo Ecclesiasticæ Hierarchiæ: Cùm piissimis ducibus nostris in mentem venisset, visum est admittere infantes: &c. vt suprà quæstione prima de Baptismo, B testimonio octauo.

Per corda & ora gestantium renunciant.

3. Avgvstinvs lib. primo de nuptijs & concupiscentia, capite vigesimo: In veritate itaque, non in falsitate, potestas diabolica exorcizatur in paruulis: eique renunciant, quia per sua non possunt, per corda & ora gestantium, vt eruti à potestate tenebrarum, in regnum sui Domini transferantur.

Per verba gestantium fidem profitentur, & diabolo, ac mundo renunciant.

4. Idem libro primo de peccatorum meritis & remissione, capite decimonono: Si propterea rectè fideles vocantur (paruuli) quoniam fidem per verba gestantium quodammodò profitentur; cur non priùs etiam pœnitentes habentur, cũ per eorundem verba gestantium diabolo & huic seculo renunciare monstrantur? Totum hoc in spe fit vi sacramenti, & diuinæ gratiæ, quam Dominus donauit Ecclesiæ.

Responsio aliorum pro infantibus valet.

5. Item libro quarto contra Donatistas, capite vigesimoquarto: Cùm alij pro infantibus respondent, vt impleatur erga eos celebratio sacramenti, valet vtique ad eorum consecrationem, quia ipsi respondere non possunt. At si pro eo qui respondere potest, alius respondeat, non itidem valet. Ex qua regula illud in Euangelio dictum est, quod omnes, cùm legitur, naturaliter mouet: Ætatem habet, ipse pro se loquatur. Ioan 9.

6. Ad Romanos octauo: Nihil ergo nunc damnationis est ijs, qui sunt in Christo Iesu: qui non secundùm carnẽ ambulant. Lex enim spiritus vitæ in Christo Iesu liberauit me à lege peccati & mortis. Et paulò pòst: Quicunque spiritu Dei aguntur, ij sunt filij Dei. Non enim accepistis spiritum seruitutis iterùm in timore, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus: Abba (Pater.) Ipse enim Spiritus testimonium reddit spiritui nostro quòd sumus filij Dei. Si autem filij, & hæredes: hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi: si tamen compatimur, vt & conglorificemur.

7. Ad Galatas quarto: Vbi venit plenitudo temporis, misit Deus Filium sũum factum ex muliere, factum sub lege, vt eos, qui sub lege erant, redimeret, vt adoptionem filiorum reciperemus. Quoniam autem estis filij, misit Deus Spiritum filij sui in corda vestra clamantem: Abba, Pater. Itaque iam non es seruus, sed filius: Quòd si filius: & hæres per Deum. Ibidem: Nos autem fratres secundùm Isaac promissionis filij sumus. Itaque fratres, non sumus ancillæ filij, sed liberæ: qua libertate Christus nos liberauit.

8. Prioris ad Corinthios sexto: An nescitis quoniam membra vestra, templum sunt Spiritus sancti, qui in vobis est, quem habetis à Deo, & non estis vestri?

1. C Ambrosivs in libro de his qui mysterijs initiantur, capite secundo: Ingressus es regenerationis sacrarium &c. vt in textu, & quæstione octaua de sacramentis in genere G testimonio octauo.

Abrenunciationis voce frequenter vtendum.

2. Chrysostomvs homilia vigesimaprima ad populum Antiochenum: Vocis illius recorderis, quam, dum sacris initiareris, emisisti: Abrenuncio tibi Satana, & pompæ tuæ, & cultui tuo. Circa margaritarum enim cultum insania est pompa satanica. Aurum enim cepisti, non vt corpus vincias, sed vt pauperes soluas & enutrias. Dic igitur continuè, Abrenuncio tibi Satana. Nihil hac tutius voce, si ipsam per opera exhibeamus: hanc & vos, initiandi, discere censeo. Et paulò pòst: Hoc igitur dicamus, Abrenuncio tibi Satana; tanquàm in illa die huius vocis rationem reddituri, & ipsam custodiamus, vt saluum tunc reddamus depositum. Et sub finem: Sicut sine calceamentis vel vestimentis vestrum nemo in forũ descendere eligeret: ità sine verbo hoc nunquam in forũ prodeas, sed cùm es ianuę vestibula transgressurus, hoc priùs loquere verbũ: Abrenuncio tibi Satana, & coniungor tibi Christe. Ne vnquã absque hac voce exeas: hæc erit tibi baculus, hæc armatura, hæc turris inexpugnabilis. Cum hoc verbo & crucem in fronte imprime: sic enim nõ tantũ homo occurrens, verùm nec ipse diabolus te quicquam lædere poterit, cum his te cernens armis vbique apparentem.

Baptizandi Deo, & angelis conscribẽtibus dicunt, Renuncio diabolo.

3. Avgvstinvs libro quarto de Symbolo ad Catechumenos, capite primo: Diabolo vos renunciare professi estis: in qua professione, non hominibus, sed Deo, & angelis eius conscribentibus dixistis, Renuncio. Renunciate non solùm vocibus, sed etiam moribus: non tantùm sono linguæ, sed & actu vitæ: nec tantùm labijs sonãtibus, sed operibus pronunciãtibus. Scitote, vos cũ callido, antiquo, & veternoso

noſo inimico ſuſcepiſſe certamen: non in vobis poſt renunciationem inueniat opera ſua: non iure vos attrahat in ſeruitutem ſuam. Depræhenderis enim, & detegeris Chriſtiane, quando aliud agis, & aliud profiteris. Fidelis in nomine, aliud demonſtrans in opere, non tenens promiſſionis tuæ fidem. Quid tibi cum pompis diaboli quibus renunciâſti? quid tibi cum pōpis diaboli amator Chriſti? Nolite fallere; odit enim tales Deus, nec inter ſuos deputat profeſſores, quos cernit viæ ſuę deſertores.

Abrenunciatio quæ fit in baptiſmo, in mentem reuocanda eſt.

4. AMBROSIVS libro primo de ſacramentis, capite ſecundo: Quando te Leuita interrogauit, Abrenūcias diabolo & operibus eius? quid reſpondiſti? Abrenuncio. Abrenuncias ſeculo & voluptatibus eius? quid reſpondiſti? Abrenuncio. Memor eſto ſermonis tui, & nunquàm tibi excidat tuæ ſeries cautionis. Si chirographum homini dederis, teneris obnoxius, vt pecuniam eius accipias: teneris adſtrictus, & reluctantem te fœnerator adſtringit: ſi recuſas, vadis ad iudicem, atque illic tua cautione conuinceris. Vbi promiſeris, conſidera, vel quibus promiſeris. Leuitam vidiſti, ſed miniſter eſt Chriſti. Vidiſti illum ante altaria miniſtrare. Ergò chirographum tuum tenetur non in terra, ſed in cælo.

5. CYRILLVS Ieroſolymitanus Archiepiſcopus catecheſi prima myſtagogica, de abrenunciatione baptizandorum agens: Iſtud, inquit non ignores, quòd quæcunque dicis, illa præſertim formidabili hora, ſcripta ſunt in libris Dei abſconditis: vt ſi quid deinceps aduersùs illa pronunciata patraueris, tanquàm præuaricator iudiceris.

6. EPHRÆM in ſermone de compunctione animi tomo tertio: Semel abrenunciaſti ſatanæ & angelis eius; pactus autem es Chriſto coram multis teſtibus: at vide cuinam pactus ſis, & ne paruipendas. Id pono noueris, quod Angeli in hora illa voces tuas, & pacta tua, abrenunciationémque tuam deſcripſerint: & in cælis, vſque ad horribilem illum iudicij diem conſeruant. Non pertimeſcis? non exhorreſcis? In die iudicij proferent Angeli chirographum tuum, & verba oris tui coram formidabili tribunali: vbi etiam Angeli cum tremore adſiſtent. túncque lugubrem auditurus es vocem: Ex ore tuo te iudico, ſerue nequam.

Abrenunciatio aſſeruatur in cælis, proferenda in die iudicij.

Lucæ 19.

7. AD Romanos ſexto, vt in textu

8. AD Galatas tertio: Quicunque in Chriſto baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis.

Poſt baptiſmum bona vita eſt neceſſaria.

9. AVGVSTINVS de fide & operibus, capite vigeſimoſexto: Sancto baptiſmo conſona ſit vita Chriſtiana, ne cuiquam homini, ſi vtrumlibet defuerit, vita promittatur æterna. Qui enim dixit, Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu, non intrabit in regnum cælorum: ipſe etiam dixit, Niſi abundauerit iuſtitia veſtra ſuper Scribarum, & Phariſæorum, non intrabitis in regnum cælorum. De illis quippe ait: Scribæ & Phariſæi ſuper cathedram Moyſi ſedent: quæ dicunt, facite; quæ autem faciunt, facere nolite: dicunt enim, & non faciunt. Ergò iuſtitia eorum eſt dicere, & non facere: ac per hoc noſtram eſſe voluit abundantem ſuper illorum, dicere & facere: quæ ſi non fuerit, non intrabitur in regnum cælorum.

Ioan. 3.

Matth. 5.

Matth. 23.

10. ALCIMVS Auitus Viennenſis Archiepiſcopus libro quarto, capite vltimo:

Baptizati ſolliciti ſint ne peccent.

Arca vetus Noe, Chriſti eſt Eccleſia, per quam,
Extra etiam quam nemo poteſt ſaluarier: ergò
Quicunque es Chriſti Baptiſmate lotus in arca,
Hoc vatis, precibúſque petas, hoc fletibus opta:
Ne redeant peccata tibi, ne mer ſa leuentur,
Mortua ne ſurgant, neu debellata rebellent.
Ne poſt ablatum valeant diſcrimina crimen,
Et flammam timeas, quia iam non ſupperit vnda

DE CONFIRMATIONIS SACRAMENTO.

Quod eſt alterum à Baptiſmo Sacramentum?

CONFIRMATIO, quæ Sacramentum eſt nouæ legis æquè ſacroſanctum, vt Auguſtinus,[a] inquit, ac ipſe Baptiſmus: quod baptizatis confertur cum impoſitione manuum Epiſcopalium, & ſacri Chriſmatis inunctione.

a lib. 2. cont lit Petilian. c 104 Cōc. Elib. c. 38. Autel. c 3. Laod can. 48. Meld c. 6. Florent. Conſtant. ſeſſ. 15. Trid. ſeſſ. 7. can. 1. Bernar. in vita Malach. epiſc. Pet. Damian. ſer. 1. de dedicatione Eccleſiæ. Iſid. de eccleſ. offic. lib 2 cap 25 & 26. Raban. de inſtit. cler. lib. 1 cap. 30.

TESTIMONIA DE SACRAMENTO Confirmationis.

1. AVGVSTINVS libro ſecundo contra literas Petiliani Donatiſtæ, capite centeſimo quarto: Caput eſt ipſe Saluator corporis. Per barbam non incongruè fortitudo intelligitur. Ergò ad eos, qui ſunt fortes in eccleſia eius, & adhærent ori eius, vt ſine timore prædicent veritatem, ab ipſo Chriſto, tanquàm à capite, ſanctum deſcendit vnguentum id eſt, ſanctificatio ſpiritalis. Per oram veſtimenti, ſignificantur perfecti fideles in Eccleſia. Et poſt pauca: In hoc vnguento ſacramentum chriſmatis vultis interpretari, quod quidem in genere viſibilium ſignaculorum ſacroſanctum eſt, ſicut ipſe Baptiſmus: ſed poteſt eſſe & in hominibus peſſimis &c.

Pſal. 132.

2. CONCILIVM Elibertinum vel Eliberinum canone trigeſimooctauo: Peregrè nauigantes, aut ſi eccleſia in proximo non fuerit, poſſe fidelem (qui lauacrum ſuum integrum habet, nec ſit bigamus) baptizare in neceſſitate

infirmitatis positum catechumenum, ità vt, si superuixerit, ad Episcopum eum perducat, vt per manus impositionem perfici possit.

Quomodò ad hoc sacramentum sit accedendum.

3. AVRELIANENSE Concilium capite tertio teste Gratiano, de consecratione distinctione quinta: Vt ieiuni ad Confirmationem veniant perfectæ ætatis, vt moneantur confessionem facere priùs, vt mundi donum Spiritus sancti valeant accipere: & quia nunquam erit Christianus, nisi in Confirmatione episcopali fuerit chrisi atus.

4. CONCILIVM Laodicenum canone quadragesimooctauo: Oportet baptizatos post baptismum sacratissimum chrisma percipere, & cælestis regni participes fieri.

5. CONCILIVM Meldense capite sexto, apud Gratianum de consecratione, distinctione quinta: Vt Episcopi non nisi ieiuni per impositionem manuum Spiritum sanctum tradant, exceptis infirmis, & morte periclitantibus. Sicut autem duobus temporibus, Pascha videlicet, & Pentecoste, à ieiunis celebrari debet baptismus: ità etiam traditionem Spiritus sancti à ieiunis pontificibus conuenit celebrari.

6. CONCILIVM Florentinum: Secundum Sacramentum est Confirmatio &c.

7. CONCILIVM Constantiense sessione decimaquinta, in condemnatione octaui articuli Ioannis Hus, meminit septem Sacramentorũ.

8. CONCILIVM Tridentinum sessione septima canone primo de Confirmatione: Si quis dixerit, Confirmationem baptizatorum otiosam cæremoniam esse, & non potiùs verum, & proprium Sacramentum; aut olim nihil aliud fuisse quàm catechesin quandam, qua adolescentiæ proximi, fidei suæ rationem coram Ecclesia exponebant; anathema sit.

9. BERNARDVS in vita Malachiæ Episcopi Hiberniæ: Malachias vium saluberrimum Confessionis, sacramentum Confirmationis, contractum coniugiorum, quæ omnia aut ignorabant aut negligebant, de nouo instituit. Cùm autem esset illi studiũ & zelus maximus circa cultum diuinorum, & venerationem sacramentorum: ne fortè de his aliquid constitueret, vel doceret secùs, quàm ritus haberet, vniuersalis Ecclesiæ, subijt animum, adire episcopum Malchum, qui se plenius de omnibus informaret. Hic erat senex plenus dierum & virtutum: & sapientia Dei erat in illo. Is puerum mente captum, ex his quos Lunaticos vocant, inter confirmandum sacra vnctione sanauit.

Confessionis, Confirmationis, & Coniugii sacramentum.

Miraculum per Confirmationem.

10. PETRVS Damianus sermone primo de dedicatione ecclesiæ: Secundum est sacramẽtum Confirmationis. In baptismate spiritus datur ad veniam, hîc ad pugnam: ibi mundamur ab iniquitatibus, hîc virtutibus præmunimur. Nónne in super liminari fronte domus nostris terrestris, consecrata manus sacri chrismatis exprimit vnctionem? Nec qui liber tanti mysterii legitur executor, sed solus episcopus. super cuius caput fusum est vnctionis oleum, & cuius ditioni sacerdotalis subditur multitudo. Baptismi gratiam omni homini, vel omni sexui tradidit authoritas antiquorum: Confirmationis autem insigne, sola pontificalis persona suæ vendicat dignitati. Indè est, quòd decretales paginæ, & sanctorum patrum instituta decernunt, non esse differendam post baptismum sacramenti huius virtutem, ne nos inermes inueniat fraudulentus ille contorror, à quo nemo vnquam nocendi inducias extorsit. Delibuti igitur vtriusque roris vnguento, illo sanati, confortati isto, securius descendamus ad singulare certamen. Nec nos deterreant arma Goliæ, vel magnitudo moueat staturalis, quia nobiscum est magnus Dominus Deus noster, & magna virtus eius, apprehendens arma & scutum, vt exurgat in adiutorium nobis.

Differentia baptismi & Confirmationis.

Episcopus huius sacramenti minister.

Cur non sit facilè discrendo huius sacramenti susceptio.

1. Reg. 17.

Psalm. 34.

11. ISIDORVS Hispalensis libro secundo de ecclesiasticis officijs, capite vigesimoquinto: Chrismatis vnguentum Moyses primùm in Exodo, iubente Domino, composuit, & confudit, quo primi Aaron & filij eius, in testimonium sacerdotij & sanctitatis, peruncti sunt. Deinde quoque & reges eodem chrismate sacrabantur. Vnde & Christi nuncupabantur, sicut scriptum est: Nolite tangere Christos meos. Et atque eodem tempore in regibus & sacerdotibus tantùm mystica vnctio, qua Christus figurabatur: vnde & ipsum nomen à Chrismate ductum est. Sed postquam Dominus noster verus rex & sacerdos æternus, à Deo patre cælesti mystico vnguento est delibutus, iam non soli pontifices & reges, sed omnis Ecclesia vnctione chrismatis consecratur, pro eo quòd membrum est æterni sacerdotis & regis. Ergò quia genus regale & sacerdotale sumus, ideò post lauacrum vngimur, vt Christi nomine censeamur.

Exod. 30.

Chrisma.

Psalm. 104.

1. Pet. 2.

12. Et capite vigesimosexto: Sed quoniam post baptismum per Episcopos datur Spiritus sanctus cum manuum impositione, hoc in Actibus Apostolorum fecisse meminimus Apostolos. Sic enim legitur: Factum est dum Apollos esset Corinthi, Paulus, peragratis superioribus partibus &c. Item alio in loco: Cùm audissent qui erant Hierosolymis Apostoli &c. Spiritum autem sanctum accipere possumus, dare autem non possumus: sed vt detur, Deum inuocamus. Hoc autem à quo potissimùm fiat, (quemadmodum Papa sanctus Innocentius scribit) subijciam: dicit enim nõ ab alio, quàm ab episcopo fieri licere: Nam presbyteri licèt sint sacerdotes, pontificatus tamen apicem non habent. Hoc autem solis pontificibus deberi, vt vel consignent, vel paracletum spiritum tradant, quod non solùm ecclesiastica consuetudo demonstrat, verùm & superior illa lectio Apostolorum, quę asserit Petrum & Ioannem esse directos, qui iam baptizatis traderent Spiritum sanctum.

Actor. 19.

Actor. 8.

Innocent I. ad Decentium.

Ministerium huius sacramenti.

13. RABANVS archiepiscopus Moguntinus de institutione cleticorum libro primo, capite trigesimo: Nouissimè autem à summo sacerdote per impositionem manus, paracletus traditus baptizato Spiritus sanctus, vt roboretur per Spiritum sanctum ad prædicandum alijs idem donum, quod ipse in baptismate consecutus est, per gratiam vitæ donatus æternæ. Signatur enim baptizatus cum chrismate per sacerdotem in capitis summitate, per pontificem verò in fronte: vt priori vnctione significetur Spiritus sancti super ipsum descensio ad habitationem Deo consecrandã, in secunda quoque, vt eiusdem Spiritus sancti septiformis gratia, cum omni plenitudine sanctitatis, & scientiæ, & virtutis, venire

Chrismatur cut & à sacerdote in summitate capitis, & ab episcopo in fronte baptizati & geniti.

nire in hominem declaretur. Tunc enim ipſe Spiritus ſanctus poſt mundata & benedicta corpora atque animas, libens à patre deſcendit, vt vas ſuum ſua viſitatione ſanctificaret & illuſtraret: & nunc in hominem ad hoc venit, vt ſignaculum fidei, quod in fronte ſuſcepit, faciat eum donis cæleſtibus repletum: & ſua gratia confortatum, intrepidè & audacter coram regibus, & poteſtatibus huius ſeculi portare, ac nomen Chriſti libera voce prædicare.

Confirmationis effectus.

Et paulò poſt: Bene quippe conuenit, vt per ſacrum chriſma, & per pinguedinem oliuæ, gratia Spiritus ſancti tribuatur: quia in pſalmo ſcriptum eſt de ipſo Saluatore, quòd vnxerit eum Deus pater oleo lætitiæ præ conſortibus ſuis, & item de nobis, quòd exhilaret faciem noſtram in oleo. χρίσμα Græcè, Latinè vnctio nominatur, ex cuius nomine & Chriſtus dicitur, & ex ipſo homo poſt lauacrum ſanctificatur. Nam ſicut in baptiſmate peccatorũ remiſſio datur ad veniam, ita per vnctionem ſanctificatio Spiritus adhibetur ad gloriam. Et hoc de priſtina vnctione tractum eſt exemplum, qua vngi in ſacerdotium & regnum ſolebant antiqui: vnde & Aaron & filij eius, poſt lauacrum, à Moyſe vncti ſunt, vt ſacerdotes Domini fierent. Et Dauid, & Salomon, & cæteri reges per prophetas & ſacerdotes perfuſi ſunt cornu olei, vt regni gubernacula tenerent, quod dum carnaliter fit, ſpiritaliter proficit, quomodo & ipſa baptiſmi gratia viſibilis actus eſt, quòd in aqua mergimur: ſed ſpiritalis effectus, quòd à delictis mundamur. Videamus ergò & ipſam olei naturam, ſi quid in ea huic ſignificationi conueniens poſſit intelligi. Oleum nanque ardens illuminat, & medicans ſanat, & aquis infuſum perſpicuas eas reddit: quod bene gratiam Spiritus ſancti poteſt demonſtrare. Ipſe enim flamma charitatis, & ſplendore ſapientiæ animas illuminat. Ipſe medicamine clementiæ ſuæ, per veniam peccatorum, vulnera ſanat. Ipſe admixtione virtutis ſuæ, aquas baptiſmi, ad effugandas peccatorum tenebras, veraciter illuſtrat.

Materia huius ſacramenti.

Pſalm. 44. & 103.

Chriſma.

Exod. 29.

Olei proprietates.

II.

Vnde nobis comprobatur hoc Sacramentum?

A TESTIMONIVM habet à diuina Scriptura, ſecundùm Patrum, & [a] Eccleſiæ concordem ſententiam atque interpretationem Huc enim ſpectat, quod Lucas [b] Euangeliſta ſemel atque iterum ſcribit de Apoſtolis, qui ſuper baptizatos manus impoſuerunt: hoc ſigno vtentes viſibili, diuinitúſque inſtituto, quòd Chriſto iam initiatis noua & amplior Spiritus ſancti gratia conferretur. Quare cùm Apoſtoli manus illis impoſuiſſent, acceperunt, vt [c] Lucas de iiſdem baptizatis refert, Spiritum ſanctum, cum acceſſione ſcilicet ac exuberantia quadam gratiæ ſpiritualis.

B Nunc verò, vbi Apoſtolorum vicem Epiſcopi gerunt, & locum tenent, non fraudat Deus Eccleſiam ſuam hac tam ſalutari gratia, ſed per eoſdem Epiſcopos [d] in hoc Sacramento efficaciter operatur, vt adſit, Cypriano [e] teſte, & veritas ſigno, & Spiritus Sacramento.

C Atque huc pertinet veteris Eccleſiæ Canon: [f] Omnes fideles per manus impoſitionem Epiſcoporum Spiritum ſanctum poſt baptiſmum accipere debent, vt plenè Chriſtiani inueniantur: quia cùm Spiritus ſanctus infunditur, cor fidele ad prudentiam & conſtantiam dilatatur.

a Cyprian. epiſtol. 70. Aug. lib. 5. contra Donat. cap. 20. Item tract. 6. in epiſt. Ioan.

b Actor. 8. c. & 19. a.

c Cyprian. Epiſtol. 71. ad Iubalanum.

d Hier. contra Luciferianos cap. 4.

e Ser. de vnctione chriſmatis.

f Vrban põtif. & martyr. qui anno 217. vixit in epiſt. ad omnes Chriſtianos.

TESTIMONIA.

Lib. 1. epiſt. 12. Baptizati Chriſmate inungendi.

1 A CYPRIANVS epiſtola ſeptuageſima ad Ianuarium & cæteros: Vngi quoque neceſsè eſt eum, qui baptizatus ſit, vt accepto chriſmate, id eſt, vnctione, eſſe vnctus Dei, & habere in ſe gratiam Chriſti poſſit. Porrò autem euchariſtia eſt, & vnde baptizati vnguntur, oleum in altari ſanctificatum.

Oleum in altari ſanctificatum.

2 AVGVSTINVS libro quinto de baptiſmo contra Donatiſtas, capite vigeſimo: Quomodo aquam mundat & ſanctificat homicida? Quomodo benedicunt oleum tenebræ? Si autem Deus adeſt Sacramentis & verbis ſuis, per quales libet adminiſtrentur, & Sacramenta Dei vbique recta ſunt, & mali homines quibus nihil proſunt, vbique peruerſi ſunt. Et poſt pauca: Cur autem ad verba quæ procedunt ex ore homicidæ, poſſit tamen Deus oleum ſanctificare; & in altari quod hæretici poſuerunt, non poſſit, neſcio: niſi fortè quem cor hominis fallaciter conuerſum intus non impedit, lignum fallaciter poſitum impedit foris, quo minus ſacramentis ſuis adeſſe dignetur, nullis hominum falſitatibus impeditus? Si ergò ad hoc valet, quod dictum eſt in Euangelio, Deus peccatorem non audit, vt per peccatorem ſacramenta non celebrentur: quomodo exaudit homicidam deprecantem, vel ſuper aquam baptiſmi, vel ſuper oleum, vel ſuper euchariſtiam, vel ſuper capita eorum quibus manus imponitur? Quæ omnia tamen & fiunt & va-

Olei benedictio.

Ioan. 9.

Sacramentis Deus adeſt, etiamſi per malos miniſtrentur.

Sacramenta quatuor cõmemorat.

infirmitatis positum catechumenum, ità vt, si superuixerit, ad Episcopum eum perducat, vt per manus impositionem perfici possit.

Quomodò ad hoc sacramentum sit accedendum.

3. AVRELIANENSE Concilium capite tertio teste Gratiano, de consecratione distinctione quinta: Vt ieiuni ad Confirmationem veniant perfectæ ætatis, vt moneantur confessionem facere priùs, vt mundi donum Spiritus sancti valeant accipere: & quia nunquam erit Christianus, nisi in Confirmatione episcopali fuerit chrismatus.

4. CONCILIVM Laodicenum canone quadragesimooctauo: Oportet baptizatos post baptismum sacratissimum chrisma percipere, & cælestis regni participes fieri.

5. CONCILIVM Meldense capite sexto, apud Gratianum de consecratione, distinctione quinta: Vt Episcopi non nisi ieiuni per impositionem manuum Spiritum sanctum tradant, exceptis infirmis, & morte periclitantibus. Sicut autem duobus temporibus, Pascha videlicet, & Pentecoste, à ieiunis celebrari debet baptismus: ità etiam traditionem Spiritus sancti à ieiunis pontificibus conuenit celebrari.

6. CONCILIVM Florentinum: Secundum Sacramentum est Confirmatio &c.

7. CONCILIVM Constantiense sessione decimaquinta, in condemnatione octaui articuli Ioannis Hus, meminit septem Sacramentorũ.

8. CONCILIVM Tridentinum sessione septima canone primo de Confirmatione: Si quis dixerit, Confirmationem baptizatorum otiosam cæremoniam esse, & non potiùs verum, & proprium Sacramentum; aut olim nihil aliud fuisse quàm catechesin quandam, qua adolescentiæ proximi, fidei suæ rationem coram Ecclesia exponebant; anathema sit.

9. BERNARDVS in vita Malachiæ Episcopi Hiberniæ: Malachias vtium saluberrimum Confessionis, sacramentum Confirmationis, contractum coniugiorum, quæ omnia aut ignorabant aut negligebant, de nouo instituit. Cùm autem esset illi studiũ & zelus maximus circa cultum diuinorum, & venerationem sacramentorum: ne fortè de his aliquid constitueret, vel doceret secùs, quàm ritus haberet, vniuersalis Ecclesiæ, subijt animum, adire episcopum Malchum, qui se plenius de omnibus informaret. Hic erat senex plenus dierum & virtutum: & sapientia Dei erat in illo. Is puerum mente captum, ex his quos Lunaticos vocant, inter confirmandum sacra vnctione sanauit.

Confessionis, Confirmationis, & Coniugii sacramentum.

Miraculum per Confirmationem.

10. PETRVS Damianus sermone primo de dedicatione ecclesiæ: Secundum est sacramẽtum Confirmationis. In baptismate spiritus datur ad veniam, hîc ad pugnam: ibi mundamur ab iniquitatibus, hîc virtutibus præmunimur. Nónne in super liminari fronte domus nostris terrestris, consecrata manus sacri chrismatis exprimit vnctionem? Nec qui libet tanti mysterij legitur executor, sed solus episcopus, super cuius caput fusum est vnctionis oleum, & cuius ditioni sacerdotalis subditur multitudo. Baptismi gratiam omni homini, vel omni sexui tradidit authoritas antiquorum: Confirmationis autem insigne, sola pontificalis persona suæ vendicat dignitati. Indè est, quòd decretales paginæ, & sanctorum patrum instituta decernunt, non esse differendam post baptismum sacramenti huius virtutem, ne nos inermes inueniat fraudulentus ille contortor, à quo nemo vnquam nocendi inducias extorsit. Delibuti igitur vtriusque rotis vnguento, illo sanati, confortati isto, securius descendamus ad singulare certamen. Nec nos deterreant arma Goliæ, vel magnitudo moueat staturalis, quia nobiscum est magnus Dominus Deus noster, & magna virtus eius, appræhendens arma & scutum, vt exurgat in adiutorium nobis.

Differentia baptismi & Confirmationis.

Differenda huius sacramenti susceptio.

1. Reg. 17.

Psalm. 34.

11. ISIDORVS Hispalensis libro secundo de ecclesiasticis officijs, capite vigesimoquinto: Chrismatis vnguentum Moyses primùm in Exodo, iubente Domino, composuit, & confudit, quo primi Aaron & filij eius, in testimonium sacerdotij & sanctitatis, peruncti sunt. Deinde quoque & reges eodem chrismate sacrabantur. Vnde & Christi nuncupabantur, sicut scriptum est: Nolite tangere Christos meos. Erátque eodem tempore in regibus & sacerdotibus tantùm mystica vnctio, qua Christus figurabatur: vnde & ipsum nomen à Chrismate ductum est. Sed postquam Dominus noster verus rex & sacerdos æternus, à Deo patre cælesti mystico vnguento est delibutus, iam non soli pontifices & reges, sed omnis Ecclesia vnctione chrismatis consecratur, pro eo quòd membrum est æterni sacerdotis & regis. Ergò quia genus regale & sacerdotale sumus, ideò post lauacrum vngimur, vt Christi nomine censeamur.

Exod. 30.

Chrisma.

Psalm. 104.

1. Pet. 2.

12. ET capite vigesimosexto; Sed quoniam post baptismum per Episcopos datur Spiritus sanctus cum manuum impositione, hoc in Actibus Apostolorum fecisse meminimus Apostolos. Sic enim legitur: Factum est dum Apollos esset Corinthi, Paulus, peragratis superioribus partibus &c. Item alio in loco: Cùm audissent qui erant Hierosolymis Apostoli &c. Spiritum autem sanctum accipere possumus, dare autem non possumus: sed vt detur, Deum inuocamus. Hoc autem à quo potissimùm fiat, (quemadmodum Papa sanctus Innocentius scribit) subijciam: dicit enim nõ ab alio, quàm ab episcopo fieri licere: Nam presbyteri licèt sint sacerdotes, pontificatus tamen apicem non habent. Hoc autem solis pontificibus deberi, vt vel consignent, vel paracletum spiritum tradant, quod non solùm ecclesiastica consuetudo demonstrat, verùm & superior illa lectio Apostolorum, quę asserit Petrum & Ioannem esse directos, qui iam baptizatis traderent Spiritum sanctum.

Actor. 19.

Actor. 8.

Innocent I. ad Decentium.

Minister huius sacramenti.

Actor. 8.

13. RABANVS archiepiscopus Moguntinus de institutione cleticorum libro primo, capite trigesimo: Nouissimè autem à summo sacerdote per impositionem manus, paracletus traditus baptizato Spiritus sanctus, vt roboretur per Spiritum sanctum ad prædicandum alijs idem donum, quod ipse in baptismate consecutus est, per gratiam vitæ donatus æternæ. Signatur enim baptizatus cum chrismate per sacerdotem in capitis summitate, per pontificem verò in fronte: vt priori vnctione significetur Spiritus sancti super ipsum descensio ad habitationem Deo consecrandã, in secunda quoque, vt eiusdem Spiritus sancti septiformis gratia, cum omni plenitudine sanctitatis, & scientiæ, & virtutis, venire

Chrismate cur & à sacerdote in summitate capitis, & ab episcopo in fronte baptizati fingantur.

Episcopus huius sacramenti minister.

Cur non sit facilè diffe-

nire in hominem declaretur. Tunc enim ipſe Spiritus ſanctus poſt mundata & benedicta corpora atque animas, libens à patre deſcendit, vt vas ſuum ſua viſitatione ſanctificaret & illuſtraret: & nunc in hominem ad hoc venit, vt ſignaculum fidei, quod in fronte ſuſcepit, faciat eum donis cæleſtibus repletum: & ſua gratia confortatum, intrepidè & audacter coram regibus, & poteſtatibus huius ſeculi portare, ac nomen Chriſti libera voce prædicare.

Confirmationis effectus.

Et paulò poſt: Bene quippe conuenit, vt per ſacrum chriſma, & per pinguedinem oliuæ, gratia Spiritus ſancti tribuatur: quia in pſalmo ſcriptum eſt de ipſo Saluatore, quòd vnxerit eum Deus pater oleo lætitiæ præ conſortibus ſuis, & item de nobis, quòd exhilaret faciem noſtram in oleo. χρίσμα Græcè, Latinè vnctio nominatur, ex cuius nomine & Chriſtus dicitur, & ex ipſo homo poſt lauacrum ſanctificatur. Nam ſicut in baptiſmate peccatorũ remiſſio datur ad veniam, ita per vnctionem ſanctificatio Spiritus adhibetur ad gloriam. Et hoc de priſtina vnctione tractum eſt exemplum, qua vngi in ſacerdotium & regnum ſolebant antiqui: vnde & Aaron & filij eius, poſt lauacrum, à Moyſe vncti ſunt, vt ſacerdotes Domini fierent. Et Dauid, & Salomon, & cæteri reges per prophetas & ſacerdotes perfuſi ſunt cornu olei, vt regni gubernacula tenerent, quod dum carnaliter fit, ſpiritaliter proficit, quomodo & ipſa baptiſmi gratia viſibilis actus eſt, quòd in aqua mergimur: ſed ſpiritalis effectus, quòd à delictis mundamur. Videamus ergò & ipſam olei naturam, ſi quid in ea huic ſignificationi conueniens poſſit intelligi. Oleum nanque ardens illuminat, & medicans ſanat, & aquis infuſum perſpicuas eas reddit: quod bene gratiam Spiritus ſancti poteſt demonſtrare. Ipſe enim flamma charitatis, & ſplendore ſapientiæ animas illuminat. Ipſe medicamine clementiæ ſuæ, per veniam peccatorum, vulnera ſanat. Ipſe admixtione virtutis ſuæ, aquas baptiſmi, ad effugandas peccatorum tenebras, veraciter illuſtrat.

Exod. 29.

Materia huius ſacramenti.

Pſalm. 44. & 103.

Chriſma.

Oleĩ proprietates.

II.

Vnde nobis comprobatur hoc Sacramentum?

A TESTIMONIVM habet à diuina Scriptura, ſecundùm Patrum, & [a] Eccleſiæ concordem ſententiam atque interpretationem Huc enim ſpectat, quod Lucas [b] Euangeliſta ſemel atque iterum ſcribit de Apoſtolis, qui ſuper baptizatos manus impoſuerunt: hoc ſigno vtentes viſibili, diuinitúſque inſtituto, quòd Chriſto iam initiatis noua & amplior Spiritus ſancti gratia conferretur. Quare cùm Apoſtoli manus illis impoſuiſſent, acceperunt, vt [c] Lucas de iiſdem baptizatis refert, Spiritum ſanctum, cum acceſſione ſcilicet ac exuberantia quadam gratiæ ſpiritualis.

B Nunc verò, vbi Apoſtolorum vicem Epiſcopi gerunt, & locum tenent, non fraudat Deus Eccleſiam ſuam hac tam ſalutari gratia, ſed per eoſdem Epiſcopos [d] in hoc Sacramento efficaciter operatur, vt adſit, Cypriano [e] teſte, & veritas ſigno, & Spiritus Sacramento.

C Atque huc pertinet veteris Eccleſiæ Canon: [f] Omnes fideles per manus impoſitionem Epiſcoporum Spiritum ſanctum poſt baptiſmum accipere debent, vt plenè Chriſtiani inueniantur: quia cùm Spiritus ſanctus infunditur, cor fidele ad prudentiam & conſtantiam dilatatur.

a Cyprian. epiſtol. 70. Aug. lib. 5. contra Donat. cap. 20. Item tract. 6. in epiſt. Ioan.

b Actor. 8. c. & 19. a.

c Cyprian. Epiſtol. 71. ad Iubalanum.

d Ibidem.

d Hier. contra Luciferianos cap. 4.

e Ser. de vnctione chriſmatis.

f Vrban põtif. & martyr. qui anno 217. vixit in epiſt. ad omnes Chriſtianos.

TESTIMONIA.

Lib. 1. epiſt. 12. Baptizati Chriſmate inungendi.

1. A CYPRIANVS epiſtola ſeptuageſima ad Ianuarium & cæteros: Vngi quoque neceſſè eſt eum, qui baptizatus ſit, vt accepto chriſmate, id eſt, vnctione, eſſe vnctus Dei, & habere in ſe gratiam Chriſti poſſit. Porrò autem euchariſtia eſt, & vnde baptizati vnguntur, oleum in altari ſanctificatum.

Oleum in altari ſanctificatum.

Olei benedictio.

2 AVGVSTINVS libro quinto de baptiſmo contra Donatiſtas, capite vigeſimo: Quomodo aquam mundat & ſanctificat homicida? Quomodo benedicunt oleum tenebræ? Si autem Deus adeſt Sacramentis & verbis ſuis, per quales libet adminiſtrentur, & Sacramenta Dei vbique recta ſunt, & mali homines quibus nihil proſunt, vbique peruerſi ſunt. Et poſt pauca: Cur autem ad verba quæ procedunt ex ore homicidæ, poſſit tamen Deus oleum ſanctificare; & in altari quod hæretici poſuerunt, non poſſit, neſcio: niſi fortè quem cor hominis fallaciter conuerſum intus non impedit, lignum fallaciter poſitum impedit foris, quo minus ſacramentis ſuis adeſſe dignetur, nullis hominum falſitatibus impeditus? Si ergò ad hoc valet, quod dictum eſt in Euangelio, Deus peccatorem non audit, vt per peccatorem ſacramenta non celebrentur: quomodo exaudit homicidam deprecantem, vel ſuper aquam baptiſmi, vel ſuper oleum, vel ſuper euchariſtiam, vel ſuper capita eorum quibus manus imponitur? Quæ omnia tamen & fiunt & va-

Sacramentis Deus adeſt, etiamſi per malos miniſtrentur.

Ioan. 9.

Sacramenta quatuor cõmemorat.

lent, etiam per homicidas, id est, per eos qui oderunt fratres, etiam in ipsa intus Ecclesia. Cùm dare nemo possit quod non habet; quomodo dat homicida Spiritum sanctum? Et tamen ipse intus etiam baptizat. Deus ergò dat etiam ipso baptizante Spiritum sanctum.

3. Idem in tractatu sexto in epistolam B. Ioannis: Primis temporibus cadebat super credentes Spiritus sanctus: & loquebantur linguis, quas non didicerant, quomodo Spiritus dabat eis pronunciare. Signa erant tempori opportuna. Oportebat enim ita significari in omnibus linguis Spiritum sanctum: quia Euangelium Dei per omnes linguas curritrum erat toto orbe terrarum. Significatum est illud, & transijt. Nunquid modò, quibus imponitur manus vt accipiant Spiritum sanctum, hoc expectatur vt linguis loquantur? Aut quando imposuimus manum istis infantibus, attendit vnusquisque vestrùm vtrum linguis loquerentur? Et cùm videret eos linguis non loqui, ita peruerso corde aliquis vestrùm fuit vt diceret, Non acceperunt isti Spiritum sanctum; nam si accepissent, linguis loquerentur, quemadmodum tunc factum est? Si ergò per hæc miracula modò testimonium præsentiæ Spiritus sancti non sit vnde cognoscit quisque accepisse se Spiritum sanctum? interroget cor suum: si diligit fratrem, manet Spiritus Dei in illo. Videat, probet seipsum coram oculis Dei: videat si est in illo dilectio pacis & vnitatis, dilectio Ecclesiæ toto terrarum orbe diffusæ.

Manuum Episcopalium impositione infantes & alij accipiũt Spiritũ sanctum, licet lingnis non loquantur.

4. Actorvm octauo: Cùm autem audissent Apostoli, qui erant Ierosolymis, quòd recepisset Samaria verbum Dei, miserunt ad eos Petrum, & Ioannem: Qui cùm venissent, orauerunt pro ipsis vt acciperent Spiritum sanctum: nondum enim in quenquam illorum venerat, sed baptizati tantùm erant in nomine Domini Iesu. Tunc imponebant manus super illos, & accipiebant Spiritum sanctum.

5. Et decimonono: His auditis, baptizati sunt in nomine Domini Iesu. Et cùm imposuisset illis manus Paulus, venit Spiritus sanctus super eos, & loquebantur linguis, & prophetabant.

6. Cyprianvs epistola septuagesimatertia ad Iubaianum de hæreticis baptizandis: Idcircò, quia Samaritani legitimum, & Ecclesiasticum baptismum consecuti fuerant, baptizari eos vltra non oportebat: sed tantummodò quod deerat, id à Petro & Ioanne factum est, vt oratione pro eis habita, & manu imposita, inuocaretur & infunderetur super eos Spiritus sanctus. Quod nunc quoque apud nos geritur, vt qui in Ecclesia baptizantur, præpositis Ecclesiæ offerantur, & per nostram orationem, ac manus impositionem Spiritum sanctum consequantur, & signaculo Dominico consummentur.

Actor. 8.

Manuum Episcopalium impositione Spiritum sanctũ consequuntur baptizati.

7. Hieronymvs aduersus Luciferianos capite quarto: An nescis (inquit Luciferianus) etiam Ecclesiarum hunc esse morem, vt baptizatis postea manus imponantur, & ita inuocetur Spiritus sanctus? Exigis vbi scriptum sit? In Actibus Apostolorum. Etiamsi Scripturæ authoritas non subesset, totius orbis in hanc partem consensus instar præcepti obtineret. Nam & multa alia quæ per traditionem in Ecclesijs obseruantur, authoritatem sibi scriptæ legis vsurpauerunt: velut in lauacro ter caput mergitare, &c. Orthod. Non quidem abnuo hanc esse Ecclesiarum consuetudinem, vt ad eos, qui longè in minoribus vrbibus per presbyteros, & diaconos baptizati sunt, Episcopus ad inuocationem sancti Spiritus, manum impositurus excurrat. Sed quale est, vt leges Ecclesiæ ad hæresim transferas, & virginis integritatem, per meretricum lupanaria patiaris spurcari? Episcopus si imponit manum, ijs imponit, qui in recta fide baptizati sunt: qui in Patre, & Filio, & Spiritu sancto tres personas, vnam substantiam crediderunt. Arrianus verò, cùm aliud nihil crediderit, (claudite quæso aures qui aduituri estis, ne tantæ impietatis vocibus polluamini) nisi in Patre solo vero Deo, & in Iesu Christo saluatore creatura, & in Spiritu sancto vtriusque seruo: quomodo Spiritum sanctum ab Ecclesia recipiet, qui necdum remissionem peccatorum consecutus est? Spiritus quippe sanctus, nisi mundam fidem non incolit: nec habitator eius templi efficitur, quod antistitem non habet veram fidem. Quod si hoc loco quæris, quare in Ecclesia baptizatus nisi per manus Episcopi, non accipiat Spiritum sanctum, quem nos asserimus in vero baptismate tribui: dilce hanc obseruationem ex ea authoritate descendere, quòd post ascensum Domini Spiritus sanctus ad Apostolos descendit.

Minister Confirmationis Episcopus.

Actor. 2.

8. Cyprianvs de vnctione chrismatis & alijs Sacramentis: Hodiè in Ecclesia cum cęteris vnctionibus, ad populum acquisitionis sanctificandum, in participationem dignitatis & nominis, sacrum chrisma conficitur: in quo mixtum oleo balsamum, regiæ, & sacerdotalis gloriæ exprimit vnitatem, quibus dignitatibus initiandis diuinitus est vnctio instituta. Et paulò pòst: Hodiè, vt diximus, vnguentum ad sanctificationem paratur, cuius fragrãtia adolescentulæ & nouellæ animæ, accedentes ad fidem, illectæ delectantur, & exinanitionis eius suauitate delibutæ, diligunt & sequuntur aromatum largitorem, & vsque ad regis accubitum spiramine illo trahuntur, & post odorem illum vbique, desiderio sancto perurgente, sitibundæ discurrunt. Nihil hoc oleum commune habet cum liquoribus, qui ex quorundam fructuum pinguedine exprimuntur, nec vis eius est ex crassitudine penetratiua, quæ secundùm quasdam naturales rationes emollit & temperat spissamenta humorum, quos solet intrinsecus adstringere siccitas aliqua, vel corruptio conglobare. Non hæc medendis corporibus est vnctio instituta: quia sanctificatis elementis, iam non propria natura præbet effectum, sed virtus diuina potentius operatur, sed adest veritas signo, & Spiritus sacramento: vt & ipsis rerum efficientijs gratię dignitas pareat, & interiori homini quanta ex his detur authoritas deiformi conuersatione, & cælestibus moribus innotescat. Hoc oleo antiquitus sacerdotes sacrabantur, & reges, & ipsi altarium lapides delibuti, spiritalem intelligi volebant sacris mysterijs inesse pinguedinem. Et sicut oleum fluitat, & humidis quibuslibet superfertur, ita excellentia sacerdotalis, & regiæ dignitatis, secundùm formam Dei & Christi, sub se omnia continens, regimen & munimen tam actiuæ, quàm contemplatiuæ

In die cœnę Domini chrisma cõficitur.

Chrisma vnde conficiatur.

Chrisma quantum ab alijs liquoribus distet.

Effectus vnctionis.

Actor. 18. & 19.

vitæ

vitę obtinet: & ex hoc humore conſtat deſcendere omnes gratiarum diuiſiones, quas Spiritus ſanctus, prout vult, ſingulis diſtribuit & largitur. Ex huius vnctionis beneficio, & ſapientia nobis & intellectus diuinitus datur, conſilium & fortitudo cælitus illabitur, ſcientia & pietas & timor inſpirationibus ſupernis infunditur. Hoc oleo vncti, cum ſpiritalibus nequitijs colluctamur, nec fœtoribus ſpurijs imbui poſſumus, qui balſami ſpiritalis odore fragramus. Hoc oleum &c. Et quibuſdam interiectis: Nec tamen ceſſantibus his, quæ ritu antiquo ingleuerant, cùm iam in populo Chriſtiano circunciſio videretur damnabilis, & ſacrificia idololatriæ imputarentur, vnctionis myſterium religio Chriſtiana contempſit: ſed cæteris generali ſanctorum conſenſu damnatis, non ſolùm in regibus & ſacerdotibus vnctionis honor permanſit, ſed in omnem populum Catholicum effuſa eſt huius gratiæ plenitudo: vt ſicut Chriſtus à chriſmate dictus eſt, eò quòd ſingularis excellentiæ oleo vnxerit eum Deus, ita & participes eius quotquot ſunt, conſortes ſint tam vnctionis, quàm nominis, & dicantur à Chriſto Chriſtiani, vt ſint ſui, Chriſto duce, rectores & duces, & offerant Deo quotidianum ſacrificium, ordinati à Deo ſanctimoniæ ſacerdotes.

Actor. 2. Septem dona Spiritus ſancti. Iſaiæ. 11.

Chriſtus à Chriſmate dictus. Pſalm. 44.

C VRBANVS primus Pontifex & martyr in epiſtola ad omnes Chriſtianos, vt in textu.

III.

Quæ ſunt neceſſaria ad conficiendum hoc Sacramentum?

A TRIA precipuè ad hoc requiruntur: Sacramenti propria materia, certa verborum forma, & miniſter idoneus.

B Materia ex oleo & [a] balſamo mixta eſt, quæ ab Epiſcopo conſecrata, ſacri [b] Chriſmatis nomen iam olim obtinuit, & in hoc Sacramento fronti ſolenni ritu illinitur.

C Forma verborum hæc præſcripta eſt, [c] Signo te ſigno Crucis, & confirmo te chriſmate ſalutis, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti.

D Miniſter Sacramenti huius ſolus eſt Epiſcopus, [d] vt Apoſtolorum exemplum, forma, & traditio retineatur. Qua de re iam olim ita ſancitum accepimus [e] Manus impoſitionis Sacramentum, magna veneratione tenendum eſt, quod ab alijs perfici non poteſt, niſi à ſummis Sacerdotibus. Nec tempore Apoſtolorum ab alijs, quàm ab ipſis [f] Apoſtolis legitur, aut ſcitur eſſe peractum.

a 2. Con. Braccar. cap. 4. Cypr. de vnct. chriſm. Gregor in 1. cap. Cantic. Fabian. epiſtol. 2. cap. 1. & Conc. Flor.

b Cyprian. vt ſup. & epiſtol. 70. Baſil. de Spiritu ſanct cap. 27. Fabian. qui vixit anno 241. epiſt. 2.

c. Conc. Florent. 8. Cor. 1. d. Epheſ. 1. c. Ambroſ. de his qui myſter. init. cap. 7. & lib. 1. de Spiritu ſanct ca. 6.

d Act. 8. c. Clemens epiſtol. 4. Vrban. Melchiad. Damaſc. epiſtol. 4. Leo epiſt. 88. ad Epiſc. Ger. & Gall. Concil. VVorm. can. 8. Flor. & Trident. can. 3.

e Euſeb. Pontif. & mart. qui vixit anno 50. epiſt. 3. ad Epiſcop. Tuſciæ & Campaniæ. Innocent. 1. epiſt. 1. ad Decen. cap. 3.

f Actor. 8. c. & 19 a.

TESTIMONIA.

Balſamum pro ſalute animarum per ſancti Spiritus inuocationem conſecratur. Actor. 8.

1. B CONCILIVM ſecundum Braccarenſe canone quarto: Placuit vt modicum balſami, quod benedictum pro baptiſmi ſacramento per Eccleſias datur, quia ſingulis tremiſſes pro ipſo exigi ſolent, nihil vlterius exigatur: ne fortè quod pro ſalute animarum per inuocationem ſancti Spiritus conſecratur, ſicut Simon magus donum Dei pecunia voluit emere, ita nos venundare damnabiliter videamur.

2. CYPRIANVS in ſermone de vnctione Chriſmatis & alijs Sacramentis, vt ſupra, quæſtione præcedenti, B teſtimonio ſecundo.

Chriſma ex oleo & balſamo conſtat.

3 GREGORIVS Magnus in caput primum Canticorum: In Engaddi balſamum gignitur, quod cum oleo pontificali benedictione chriſma efficitur, quo dona ſancti Spiritus exprimuntur.

Chriſmatis renouatio ſingulis annis fieri debet.

4. FABIANVS epiſtola ſecunda ad omnes Orientales Epiſcopos capite primo Literis veſtris inter cætera inſertum inuenimus, quoſdam regionis veſtræ Epiſcopos à veſtro noſtróque ordine diſcrepare, & non per ſingulos annos in cœna Domini chriſma conficere, ſed duos aut tres annos confectionem ſancti chriſmatis ſemel actam conſeruare. Dicunt enim, vt in memoratis apicibus reperimus, nec balſamum per ſingulos annos poſſe reperire, nec neceſsè fore, per ſingulos annos chriſma conficere, ſed dum vna confectio chriſmatis abundat, aliam fieri neceſsè non habere. Errant enim, qui talia excogitant, & mente veſana potius quàm recta ſentientes, hæc dicunt. In illa enim die Dominus Ieſus, poſtquam cœnauit cum diſcipulis ſuis, & lauit eorum pedes, (ſicut à ſanctis Apoſtolis prædeceſſores noſtri acceperunt, nobiſque reliquerunt) chriſma conficere docuit. Ipſa enim lauatio pedum, noſtrum ſignificat baptiſmum, quando ſancti chriſmatis vnctione perficitur atque confirmatur. Nam ſicut ipſius diei ſolemnitas per ſingulos annos eſt celebranda, ita ipſius ſancti chriſmatis confectio per ſingulos annos eſt agenda, & de anno in annum renouanda, & fidelibus tradenda: quia nouum ſacramentum eſt per ſingulos annos, & iam dicto die innouandum, & vetus in ſanctis Eccleſijs cremandum. Iſta à ſanctis Apoſtolis & ſucceſſoribus eorum accepimus, vobiſque tenenda manda-

Chriſtus in vltima cœna Chriſma conficere docuit.

Vetus chriſma cremandum.

Apoſtolica traditio.

mus. Hæc ſancta Romana Eccleſia, & Antiochena à tempore Apoſtolorum cuſtodit. Hæc Hieroſolymorum & Epheſinorum tenet. In quibus Apoſtoli præſidentes, hæc docuerunt, & vetus chriſma incendi, & non amplius, quàm vno anno vti, permiſerunt, atque deinceps nouo frui, & non veteri, iubentes docuerunt.

Materia Confirmationis.

5. CONCILIVM Florentinum in doctrina de Sacramentis: Materia Confirmationis eſt Chriſma, confectum ex oleo, quod nitorem ſignificat conſcientiæ: & balſamo, quod odorem ſignificat bonæ famæ, per Epiſcopum benedictum.

6. CYPRIANVS de vnctione Chriſmatis, vt ſupra, quæſtione ſecunda, B teſtimonio ſecundo.

7. ET epiſtola ſeptuageſima, ibidem, A teſtimonio primo.

8. BASILIVS Magnus in libro de Spiritu ſancto, capite vigeſimoſeptimo, vbi enumerat Traditiones non ſcriptas: Cõſecramus aquam baptiſmatis, & oleum vnctionis &c. vide ſupra de præceptis Eccleſiæ, quæſtione ſecunda, A teſtimonio ſecundo.

9. FABIANVS Pontifex & martyr epiſtola ſecunda ad Orientales, vt ſupra in hac eadem quæſtione, teſtimonio quarto.

10. CONCILIVM Florentinum in doctrina de Sacramentis: Forma autem eſt, Signo te ſigno crucis, & confirmo te Chriſmate ſalutis in nomine patris &c. vt in textu.

2. SECVNDÆ ad Corinthios primo capite: Qui autem confirmat nos vobiſcum in Chriſto, & qui vnxit nos Deus: qui & ſignauit nos, & dedit pignus Spiritus in cordibus noſtris.

3. AD Epheſios primo capite: In quo (*ſcilicet Chriſto*) & credẽtes ſignati eſtis Spiritu promiſſionis ſancto, qui eſt pignus hæreditatis noſtræ.

Signaculum Spiritale. Iſaiæ. 11.

4. AMBROSIVS de his qui initiantur myſterijs, capite ſeptimo: Repete quia accepiſti ſignaculum ſpiritale, Spiritum ſapientiæ & intellectus, ſpiritum conſilij atque virtutis, ſpiritum cognitionis atque pietatis, ſpiritum ſancti timoris, & ſerua quod accepiſti. Signauit te Deus Pater, confirmauit te Chriſtus Dominus, & dedit pignus Spiritus in cordibus tuis, ſicut Apoſtolica lectione dediciſti.

Signauit te Pater, confirmauit te Chriſtus. 2. Cor. 8.

Cap. 1.

5. IDEM libro primo de Spiritu ſancto, capite ſexto: In Spiritu viuimus, & ipſe eſt pignus hæreditatis noſtræ. Sicut & Apoſtolus ſcribẽs ad Epheſios ait: In quo credentes ſignati eſtis Spiritu promiſſionis ſancto. Sancto igitur ſpiritu ſignati ſumus, non natura, ſed à Deo, quod ſcriptum eſt: Qui vnxit nos Deus, & qui ſignauit nos, & dedit pignus Spiritus in cordibus noſtris. Signati ergò Spiritu à Deo ſumus. Sicut enim in Chriſto morimur, vt renaſcamur, ita etiam Spiritu ſignamur, vt ſplendorem atque imaginem eius & gratiam tenere poſſimus, quod eſt vtique ſpiritale ſignaculum. Nam etſi Spiritu ſignemur in corpore, veritate tamen in corde ſignamur, vt Spiritus ſanctus exprimat in nobis imaginis cæleſtis effigiẽ. Et paulo inferius: Atque vt ſciamus cordis noſtri magis hoc, quàm corporis ſignaculum, docet Propheta, qui dicit, Signatum eſt in nobis lumen vultus tui Domine, dediſti lætitiam in corde meo.

2. Cor. 1.

Spiritu ſignamur, vt poſſimus gratiam tenere. Etſi ſignemur in corpore, veritate tamen in corde ſignamur.

Pſalm. 4.

1. D ACTORVM octauo: Miſerunt ad eos Petrum & Ioannem, &c. vt ſupra, quæſtione ſecunda, A teſtimonio quarto.

2. CLEMENS Pontifex & martyr in epiſtola quarta ad Iulium & Iulianum. Vide infra, quæſtione quinta, A teſtimonio quinto.

3. VRBANVS, vt ſupra, quæſtione ſecunda, C in textu.

4. MELCHIADES, vt infra, quæſtione quinta, A teſtimonio ſecundo.

5. DAMASVS epiſtola quarta de Chorepiſcopis: Quòd verò eis non liceat Chriſma conficere: nec Chriſmate baptizatorum frontes ſignare &c. quæ omnia ſolis pontificibus deberi tam ex ſuperioribus, quàm ex alijs patrum conſtitutis, aut ſacris canonibus edocti eſtis.

In Rom. 5. Soli pontifices Chriſmate frontes baptizatorum vngunt.

6. LEO Magnus epiſtola octogeſimaoctaua ad Epiſcopos Germaniæ & Galliæ, de Chorepiſcopis loquens. Nec erigere eis altaria &c. nec Chriſma conficere, nec Chriſmate baptizatorum frontes ſignare licet. Hæc enim omnia illicita ſunt Chorepiſcopis, & ſolis deberi ſummis pontificibus authoritate canonum præcipitur, vt per hoc & diſcretio graduum, & dignitatis faſtigium ſummi pontificis demonſtretur.

In Rom. 92. Solis pontificibus licet.

7. CONCILIVM VVormatienſe canone octauo, eadem habet verba, quæ Leo.

8. CONCILIVM Florentinum in doctrina de Sacramentis: Ordinarius miniſter eſt Epiſcopus. Et cùm cæteras vnctiones ſimplex ſacerdos valeat exhibere, hanc non niſi Epiſcopus debet conferre; quia de ſolis Apoſtolis legitur (quorum vicem tenent epiſcopi) quòd per manus impoſitionem Spiritum ſanctum dabant, quemadmodum Actuum Apoſtolorum lectio manifeſtat. Loco autem illius manus impoſitionis, datur in Eccleſia confirmatio. Legitur tamen aliquando, per Apoſtolicæ ſedis diſpenſationem, ex rationabili, & vrgente admodum cauſa, ſimplicem ſacerdotem, chriſmate per Epiſcopum confecto, hoc adminiſtrâſſe Confirmationis Sacramentum.

Ordinarius miniſter. Actor. 8.

9. CONCILIVM Tridentinum ſeſſione ſeptima, canone tertio de Confirmatione: Si quis dixerit, ſanctæ Confirmationis ordinarium miniſtrum non eſſe ſolum Epiſcopum, ſed quemuis ſimplicem ſacerdotem; anathema ſit.

Miniſter ordinarius.

10. EVSEBIVS Pontifex & martyr epiſtola tertia ad Epiſcopos Tuſciæ & Campaniæ: Manus impoſitionis ſacramentum magna veneratione &c. vt in textu: neque ab alijs, quàm ab illis, qui eorum locum tenent, vnquam perfici poteſt, aut fieri debet. Nam ſi aliter præſumptum fuerit, irritum habeatur & vacuum, nec inter eccleſiaſtica vnquam reputabitur Sacramenta.

Apoſtolorum locum tenentes, ſoli miniſtri ſunt. Inter Eccleſiaſtica ſacramenta. In Rom. 29.

11. INNOCENTIVS primus epiſtola prima ad Decentium Eugubinum, capite tertio: De conſignandis verò infantibus manifeſtum eſt, non ab alio, quàm ab epiſcopo fieri licere. Nam presbyteri licèt ſint ſacerdotes, pontificatus tamen apicem non habent. Hæc autem pontificibus ſolis deberi, vt vel conſignent, vel paracletum ſpiritum tradant, non ſolùm conſuetudo eccleſiaſtica demonſtrat, verùm & illa lectio Actuum Apoſtolorum, quæ aſſerit, Petrum & Ioannem eſſe directos, qui iam bapti-

Actor. 8.

Baptizatos chrismate vngũt presbyteri, sed nõ in fronte, quod solis episcopis debetur.

zaris traderent Spiritum sanctum. Nam presbyteris, (seu extra Episcopum, seu præsente Episcopo baptizant) Chrismate baptizatos vngere licet, sed quod ab episcopo fuerit consecratum, non tamen frontem ex eodem oleo signare, quod solis debetur episcopis, cùm tradunt Spiritum paracletum. Verba verò dicere non possum, ne magis prodere videar, quàm ad consultationem respondere.

12. ACTORVM octauo, vt quæstione præcedenti, A testimonio quarto.

13. ET decimonono, ibidé testimonio quinto.

Formã prodere non vult.

IV.

Cur autem baptizati sacro Chrismate inunguntur?

A QVIA per Spiritum sanctum sic nobis Apostoli tradiderunt, sicuti [a] Clemens & [b] Dionysius, Petri Paulíque Apostolorum discipuli, probant. Tradiderunt autem illi quod à Domino ipso vtique acceperant, de Chrismate conficiendo, vt grauis est testis [c] Fabianus, idem & Christi martyr, & pontifex Ecclesiæ.

B Sacrosanctæ etiam [d] Synodi præceptum de hoc tale extat: Oportet baptizatos post Baptismum sacratissimum Chrisma percipere, & cælestis Regni participes fieri. Rationem Cyprianus [e] reddit hanc, vt accepto Chrismate, id est, vnctione, Christianus esse vnctus Dei, & habere in se Christi gratiam possit, teneátque sanctitatem.

C Atque vnguentum hoc visibile, quo Ecclesia baptizatos vngit, vt [f] Augustinus docet, significat inuisibilis gratiæ donum, quo Spiritus sanctus Christũ imprimis, qui & à [g] Chrismate nomen suum trahit, ac deinde Christianos omnes interna vnctione imbuit atque confirmat. Vnde pulchrè [h] Tertullianus, veluti ad olei naturam, alludens, ita de hoc Sacramento scripsit: Caro vngitur, vt anima consecretur. Caro signatur, vt & anima muniatur. Caro manuum impositione adumbratur, vt & anima Spiritu illuminetur.

D Vnde qui sacrum Chrisma reijciunt, magnum illi imperitiæ suæ argumentum præbent, vt qui apertè antiquissimam & vetustissimam Apostolorum institutionem negent, ac perpetuum Ecclesiæ vsum ac traditionem temerè damnent.

Basil. de Spiritu sancto, cap. 27.

a Epistol. 4. ad Iulium & Iulian.

b De eccl. hierarch. cap. 4. & 2.

c In epist. ad Orientales Episcopos.

d Synod. Laodic. can. 48. Cornel. ad Fabium Antioch. apud Euseb. lib. 6. histor. cap. 35. Theodoret. de hær. fabul. in Nouato.

e Epist. 70. & de vnctio. chrism. Orig. hom. 9. in Leuit. Cyrill. Ierosol. catech. 3. mystag.

f Lib. 15. de Trinit. cap. 26. Pacianus Barcilon. de Baptism. & epistol. 1. ad Sympronian.

g In sententijs Prosperi 342. ex Aug. tractat. 33. in Ioan. & sermon. 47. de verb. Domini. Rabanus lib. 1. cap. 30. Isidor. lib. 2. cap. 25.

h Lib. de carnis resurrect. cap. 8. Item, in lib. de baptism. cap. 7. & 8. Theodoret. in c. 1. Canticorum. Dionys. Clemẽs, Tertull. Fabian. Cornel. Cyprian. Origen. Cyrillus Ierosol. Basil. Basil. Pacianus, Amphiloch. in vita Basilii. Optat. lib. 1. contra Donatist. &c. Conc. Rom. sub Syluest. can. 5. Item Carthagin. 5. can. 3. 3. can. 36. & 4. can. 36. 1. Toletan. can. 20. 1. Vasense. can. 3. Trident. sess. 7. can. 2.

TESTIMONIA.

1. A BASILIVS Magnus in libro de Spiritu sancto, capite vigesimoseptimo: Consecramus aquam baptismatis & oleum vnctionis &c. vt supra de præceptis Ecclesiæ, quæstione secunda, A testimonio secundo.

2. CLEMENS Pontifex epistola quarta ad Iulium & Iulianum discipulos suos, vt infra quæstione quinta, A testimonio quinto.

3. DIONYSIVS Areopagita in libro de Ecclesiastica hierarchia, capite quarto: Sed enim alia est huius finitima veneranda confectio vnguenti: consecrationem eam vocant præceptores nostri. Huius itaque partes &c. Deinde docens mysterium confectionis vnguẽti, Iuxta eundem (inquit) synaxis modum, eorum qui necdum initiati sunt, absoluuntur ordines, vbi scilicet præcessit põtificis circum omnem phani ambitum redolens thure profectio, psalmorúmque modulatio, & lectio scripturarum diuinarum. Sumptum deinde vnguentum pontifex sacris imponit altaribus, duodecim sacris alis circunte&tum, resonantibus omnibus voce sanctissima melos sacrum, quod diuinitus afflati prophetæ didicerũt. Completáque oratione super eo solenni in sanctissimis eorum, que sacrantur, consummationibus, eo vtitur ad omnem fermè sacerdotalis officij functionem. Et paulò post: Est igitur, vt dixi, quod nunc laudatur à nobis sacrosanctum mysterium eius ordinis atque virtutis, vt sacerdotalia cuncta perficiat. Atque ideò sancti præceptores nostri istud quasi æquali ordine atque officio, sacro synaxeos coniunxêre mysterio, eisdem imaginibus vt plurimùm, & distinctionibus mysticis, & eloquijs subnixum sacris. Ibidem: Dicimus igitur vnguenti compositionem collectionem esse quãdam spirantium suauiter materiarum, habentem in se affatim odoratas qualitates, cuius qui participes sunt, pro quantitate eius, quæ in illis fit,

Chrisma adhibetur in omni fere Episcopali functione.

Vnguenti confectio in primitiua Ecclesia.

Chrismatis excellentia.

Materia cõpositionis vnguenti.

Chrismatis inunctio post baptismum quid conferat.

grantis participationis, odoris suauitate replentur. Nec longè à fine: Sed & ipsi qui sacratissimo regenerationis mysterio consecratur, aduentum sancti Spiritus consummans inunctio largitur vnguenti &c. Vnde, vt opinor, iuxta sacratiorem sensum, traditione diuina sancti nostræ sacerdotalis functionis duces, honestissimum istud vnguenti consecrandi munus, teleten ab effectu rei, quæ in eo perficitur, nominant.

Apostoli perfectionem vocârunt.

4. Et capite secundo, vt infra, quæstione quinta, B testimonio primo.

5. Fabianvs, vt supra, quæstione tertia, B testimonio quarto.

1.B Synodvs Laodicena canone quadragesimooctauo: Oportet baptizatos post &c. vt in textu.

In Rom. 3.

2. Cornelivs Pontifex & martyr in epistola ad Fabium Antiochenum, teste Eusebio Cæsarcensi libro sexto historiæ ecclesiasticæ, capite trigesimo quinto, de Nouato loquens: Vbi Exorcistarum (inquit) præsidio spiritu illo malo esset liberatus; & post in tam grauem morbum, vt iam fermè mori putaretur, incidisset, in lecto, in quo decumbebat, aqua circunfusus, baptismum accepit, si modò talem hominem baptismum accepisse dicendum sit. Verùm morbo tandem elapsus, neque cætera quibus post baptismum secundùm Ecclesiæ canonem imbui oportuerat, acquisiuit, neque Domini sigillo ab Episcopo obsignatus fuit. Quo quidem neutiquam potitus, quo modo, quæso, Spiritum sanctum adeptus est?

Secundùm Ecclesiæ canonem ab episcopo baptizati confignantur.

Nouatiani sacrũ chrismα baptizatis non præbent.

3 Theodoretvs in compendio hæreticarum fabularum libro tertio de Nouato: Pœnitentiam à suo conuentu arcent penitus, iisque qui ab ipsis tinguntur, sacrum Chrisma non præbent. Quocirca eos etiam, qui ex hac hæresi corpori Ecclesiæ coniunguntur, benedicti Patres vngi iusserunt.

4. Cyprianvs epistola septuagesima, vt supra, quęstione secunda, A testimonio primo.

5. Idem in sermone de vnctione Chrismatis, vt eadem quæstione secunda, B testimonio secundo.

Chrismatis vnguẽtum. 1. Pet. 2.

6. Origenes homilia nona in Leuiticum: Quicunque vnguento sacri Chrismatis delibuti sunt, sacerdotes effecti sunt, sicut & Petrus ad omnem dicit Ecclesiam: Vos autem genus electũ, & regale sacerdotiũ, gens sancta.

Chrisma datur post baptismum.

Isaiæ 61.

7. Cyrillvs Ierosolymitanus Catechesi tertia mystagogica: Et nobis postquam similiter ex aquis sacri lauacri ascendimus, datum est Chrisma, quod imaginem gerit illius, quo vnctus est Christus. De quo & B Isaias in sua propheria, ex persona Domini locutus est: Spiritus Domini super me: quapropter vnxit me: euangelizare pauperibus misit me. Oleo enim, aut vnguento corporali, Christus ab hominibus vnctus non est: sed pater saluatorem illum mundi totius constituens, vnxit eum sancto Spiritu. Cæterùm vide ne illud esse putes vnguentum tantùm: quemadmodum enim panis Eucharistiæ, post sancti Spiritus inuocationem, non amplius est panis communis, sed est corpus Christi: sic & sanctum hoc vnguẽtum, non amplius est vnguentum nudum, neque (si quis ita appellare malit) commune postquam iam consecratum est: sed est Charisma Christi, quod aduentu Spiritus sancti per ipsius diuinitatem energiam habet. Quo frons & alij sensus corporis tui symbolicè inungũtur, & corpus quidem isto visibili vnguento perungitur: anima verò, sancto viuificóque spiritu sanctificatur. Huius sancti chrismatis dono accepto, meritò appellamini Christiani: veram efficiés appellationem in ipsa regeneratione: antequam enim hæc gratia vobis donata esset, non eratis propriè digni eo nomine, sed pergentes eò vsque progressi estis vt efficeremini Christiani. Ne ignoretis, in veteri lege huius Chrismatis symbolum præcessisse. Moyses enim &c. Sed hæc quidem in figura contingebant illis, nobis verò non in figura, sed in veritate. Est enim hoc sanctum, ad protegendum corpus spiritualiter, & ad salutem animæ.

Propter acceptũ chrisma Christiani propriè dicimur.

1.C Avgvstinvs libro decimo quinto de Trinitate, capite vigesimosexto: Neque aliquis discipulorum eius dedit Spiritum sanctum. Orabant quippe vt veniret in eos, quibus manum imponebant, non ipsi eum dabant. Quem morem in suis præpositis etiam nunc seruat Ecclesia. Denique & Simon Magus offerens Apostolis pecuniam, non ait, Date & mihi hanc potestatem, vt dem Spiritum sanctum: sed cuicunque, inquit, imposuero manus, vt accipiat Spiritum sanctũ. Quia neque scriptura superius dixerat, Videns autem Simon quòd Apostoli darent Spiritum sanctum: sed dixerat Videns autem Simon, quòd per impositionem manuum Apostolorum daretur Spiritus sanctus. Propter hoc & Dominus ipse Iesus Spiritum sanctum, non solùm dedit vt Deus, sed etiam accepit vt homo, propterea dictus est plenus gratia. Et manifestius de illo scriptum est in Actibus Apostolorum: Quoniam vnxit eum Deus Spiritu sancto. Non vtique oleo visibili, sed dono gratiæ, quod visibili significatur vnguento, quo baptizatos vngit Ecclesia. Nec sanè tunc vnctus est Christus Spiritu sancto, quando super eum baptizatum velut columba descendit. Tunc enim corpus suum, id est, Ecclesiam suam, præfigurare dignatus est, in qua præcipuè baptizati accipiunt Spiritum sanctum.

Actor. 8. Episcoporũ munus, imponere manus baptizatis.

Actor. 10. Visibile vnguentum significat donum gratiæ.

2. Pacianvs Barcilonensis Episcopus de Baptismo: Recipiendus est Christus, vt generet: quia sic Ioãnes Apostolus dicit: Quotquot eum receperunt, dedit eis potestatẽ filios Dei fieri. Hæc autem compleri aliâs nequeunt, nisi lauacri, & chrismatis, & Antistitis sacramento. lauacro enim peccata purgantur, Chrismate sanctus Spiritus superfunditur: vtraque verò ista, manu & ore Antistitis impetramus.

Ioan. 1.

Chrismate superfunditur Spiritus sanctus.

3. Idem in epistola prima ad Sympronianum: Si ergò & lauacri & Chrismatis potestas maiorum longè charismatum, ad Episcopos ex Apostolorum forma & potestate descendit, & ligandi quoque ius adfuit atque soluendi.

Chrismatis conferendi potestas.

4. Prosper in sententijs Augustini sententia trecentesima quadragesimasecunda Christi nomen à chrismate est, id est, ab vnctione: Quia ideò omnis Christianus sanctificatur, vt intelligat se non solùm sacerdotalis & regiæ dignitatis esse consortem, sed etiam contra diabolum fieri luctatorem.

Christi nomẽ à chrismate.

Transsubstantiatio.

Chrismatis dignitas.

5. Avgvstinvs tractatu trigesimotertio in Ioannem: Christi nomen à chrismate dictum est. Chrisma autem Græcè, Latinè vnctio nuncu-

Ad luctam Chriſtiani vnguntur.

nuncuparur. Idcò autem nos vnxit, quia luctatores contra diabolum fecit.

6. Et ſermone quadrageſimoſeptimo de verbis Domini, eadem habet ad verbum.

7. Rabanvs Archiepiſcopus Moguntinus libro primo de inſtitutione clericorum, capite trigeſimo. vide ſupra, quæſtione prima de Confirmatione, teſtimonio decimotertio.

8. Isidorvs Hiſpalenſis libro ſecundo de officijs Eccleſiaſticis, capite vigeſimoquinto, vt ibidem, teſtimonio vndecimo.

9. Tertvlianvs in libro de carnis reſurrectione, capite octauo, vt in textu, & de ſacramentis in genere, quæſtione ſecunda, D teſtimonio ſexto.

10. Idem in libro de Baptiſmo, capite ſeptimo: Exinde egreſſi de lauacro, perungimur benedicta vnctione de priſtina diſciplina, qua vngi oleo de cornu in ſacerdotium ſolebant. Ex quo Aaron à Moyſe vnctus eſt, vnde Chriſtus dicitur à chriſmate, quod eſt vnctio, quæ Domino nomen accommodauit, facta ſpiritalis, quia ſpiritu vnctus eſt à Deo patre, ſicut in Actis: Collecti ſunt enim verè in iſta ciuitate aduerſus ſanctum filium tuum, quem vnxiſti: Sic & in nobis carnaliter currit vnctio, ſed ſpiritaliter proficit: quomodo & ipſius Baptiſmi carnalis actus, quòd in aqua mergimur, ſpiritalis effectus, quòd delictis liberamur. Et capite octauo pergit: Dehinc manus imponitur, per benedictionem aduocans & inuitans Spiritum ſanctum.

Exod. 29. Chriſtus à chriſmate.

Actor. 4.

Viſibilis vnctio ſpiritualiter operatur.

Manus impoſitio.

Inuiſibilem SS. gratiam ſuſcipiunt inuncti Chriſmate.

11. Theodoretvs in primum caput Canticorum: Sacri baptiſmatis recordare: in quo qui initiantur, poſt Satanæ abnegationem & Dei confeſſionem, veluti ſigno ac nota quadam regia ſpiritalis vnguenti Chriſmate inuncti, ſub ea viſibili vnguenti ſpecie, inuiſibilem ſanctiſſimi Spiritus gratiam ſuſcipiunt.

1. Dionysivs Areopagita, 2. Clemens, 3. Tertvlianvs, 4. Fabianvs, 5. Cornelivs, 6. Cyprianvs, 7. Origenes, 8. Cyrillvs Ieroſolymitanus, Basilivs, 10. Pacianvs, vt ſupra tum in hac, tum in ſuperioribus quæſtionibus.

11. Amphilochivs Iconienſis Epiſcopus in vita diuini Baſilij Magni: Admiratus quoque Maximinus Epiſcopus Baſilium in Deum dilectionem, oránſque veſtiuit eum reſurrectionis Chriſti indumento. Baptizauit autem & Eubulum, atque vngens eos ſancto chriſmate, tradidit illis viuificam communionem.

Chriſmate inunctus Baſilius ab Epiſcopo.

12. Optatvs Mileuitanus libro ſecundo contra Donatiſtas: Ampullam quoque Chriſmatis per feneſtram, vt frangerent, Donatiſtæ iactauerunt. Et cùm caſum adiuuaret abiectio, non defuit manus angelica, quæ ampullam ſpiritali ſubuectione deduceret: proiecta caſum ſentire non potuit. Deo muniente, illa ſa, inter ſaxa conſedit.

Miraculum factum in ampulla chriſmatis.

13. Concilivm Romanum ſub Silueſtro canone quinto: Conſtituit etiam clara voce Syluester Epiſcopus vrbis Romæ, vt nemo presbyterorum Chriſma conficeret, dicens: quoniam Chriſtus à Chriſmate vocatur.

Chriſma conficere ſolus Epiſcopus debet.

14. Concilivm ſecundum Carthaginenſe canone tertio: Ab vniuerſis Epiſcopis dictum eſt: Chriſmatis confectio, & puellarum conſecratio, à presbyteris non fiant.

Chriſmatis confectio quorũ non ſit.

15. Concilivm tertium Carthaginenſe canone trigeſimoſexto: Vt presbyter inconſulto Epiſcopo virgines non conſecret: Chriſma verò nunquam conficiat.

16. Concilivm quartum Carthaginenſe canone trigeſimoſexto: Presbyteri, qui per diœceſes eccleſias regunt, non à quibuſlibet Epiſcopis ſed à ſuis; nec per iuniorem clericũ, ſed aut per ſeipſos, aut per illum, qui ſacrarium tenet, ante Paſchę ſolennitatẽ Chriſma petãt.

Chriſma vnde petendum.

17. Concilivm primum Toletanum canone vigeſimo: Quanuis penè vbique cuſtodiatur, vt abſque Epiſcopo Chriſma nemo conficiat, tamen quia in aliquibus locis vel prouincijs presbyteri dicuntur Chriſma conficere, placuit ex hac die nullum alium, niſi Epiſcopum Chriſma conficere, & per diœceſin deſtinare, ita vt de ſingulis Eccleſijs ad Epiſcopum ante diem Paſchæ diaconi deſtinentur, aut ſubdiaconi, qui confectum Chriſma ab Epiſcopo deſtinatum ad diem Paſchæ poſſint ad tempus deferre.

Chriſmatis confectio.

18. Concilivm primum Vaſenſe canone tertio: Per ſingula territoria presbyteri, vel miniſtri ab Epiſcopis, non prout libitum fuerit, à vicinioribus, ſed à ſuis propriis, per annos ſingulos petant Chriſma, appropinquante ſolennitate paſchali: nec per quemcunque eccleſiaſticum, ſed ſi qua neceſſitas, aut miniſtrorum occupatio eſt, per ſubdiaconum; quia inhonorum eſt, inferioribus ſumma committi.

Vnde petendum.

19. Concilivm Tridentinum ſeſſione ſeptima, de Confirmatione canone ſecundo: Si quis dixerit, iniurios eſſe Spiritui ſancto eos, qui ſacro Confirmationis chriſmati virtutem aliquam tribuunt; anathema ſit.

Chriſmati virtutem adimentes.

V.

Quis Sacramenti huius eſt vſus & fructus?

A In Baptiſmo [a] regeneramur ad vitam; poſt Baptiſmum autem in hoc Sacramento confirmamur ad pugnam. In Baptiſmo abluimur, hoc verò poſt Baptiſmum roboramur, vt regeneratis cuſtos, & conſolator, & tutor adſit Spiritus ſanctus. Hæc ſummi & Pontificis & martyris Melchiadis eſt doctrina. Nec diſſentit ab eo quod [b] Clemens teſtatur, ſe ab Apoſtolis ipſis accepiſſe: Cùm regeneratus, inquiés, quis fuerit

Ioan. 3 b.

a Melchiades ad Hiſpan. Epiſcopos. vixit anno 311. Concil. Florent. Petrus Clun. lib. 6. epiſt. 1.

b Epiſtol 4 ad Iulium & Iulianum. vixit Apoſtolorum tempore. Ambroſ. lib. 3. de ſacrament. ca. 2. & de iis qui myſt. init. cap. 7.

per aquam, poſtmodum ſeptiformis Spiritus gratia ab Epiſcopo confirmetur, quia aliter perfectus Chriſtianus eſſe nequaquam poterit.

c Dionyſ. de Eccleſ. hierarch. cap 2.
d 1. Pet. 2. a.

B Prodeſt igitur hoc [c] Sacramentum mirificè, vt qui fidei myſterijs initiati ſunt, ſicut geniti [d] modò infantes & adhuc imbecilles, in Chriſto adoleſcant atque corroborentur.

e Pſalm. 50. c.
f Auguſt. in Pſalm. 141. Lucæ 9. c. Matth. 10 c. 1. Pet. 2. d. Luc. 21. d. Matth. 5. f. Actor. 4. & 5.

C Hos ceu Chriſtianæ militiæ tyrones Epiſcopus admonet inunctione, vt aduerſus tot hoſtes, & quotidiana pericula [e] Spiritu principali confirmentur. Conſignat illis Cruce [f] frontem quæ pudoris eſt ſedes, vt conſtanter, & intrepidè nomen Domini confiteantur: impingit & alapam, vt Chriſtianam militiam inuicta patientia exercendam, & ornandam eſſe ſibi perpetua memoria retineant.

TESTIMONIA.

1. A Ioannis tertio: Niſi quis renatus fuerit, &c. vt quæſtione prima de Baptiſmo, B in textu.

Collatio Baptiſmi cum Confirmatione.

2. Melchiades Pontifex & Martyr, quem alij Melciadem, nonnulli Miltiadem vocant, in epiſtola ad Hiſpaniæ Epiſcopos: De his verò, ſuper quibus rogitâſtis vos informari, id eſt, vtrum maius eſſet Sacramentum manus impoſitio Epiſcoporum, aut baptiſmus, ſcitote vtrunque magnum eſſe Sacramentum. Et ſicut vnum à maioribus fit, id eſt, à ſummis pontificibus, quod à minoribus perfici non poteſt, ita & maiori veneratione venerandum & tenendum eſt. Sed ita coniuncta ſunt hæc duo Sacramenta, vt ab inuicem niſi morte præueniente, nullatenus poſſint ſegregari, & vnum ſine altero ritè perfici non poteſt. Nam vnum (præueniente morte) ſaluare ſine altero poteſt, aliud autem non poteſt. Vnde ſcriptum eſt: In diebus illis, dicit Dominus: Effundam de ſpiritu meo ſuper omnem carnem. Aduertamus ſummas diuitias bonitatis Dei. Quod in confirmandis neophytis manus impoſitio tribuit ſingulis hoc tunc Spiritus ſancti deſcenſio in credentium populos, donauit veniuerſis. Sed quia diximus, quòd manus impoſitio & confirmatio ad Baptiſmi perfectionem pertineat, & qui iam regeneratus in Chriſto eſt, confirmare aliquid poſſit, fortè cogitat ſibi aliquis: Quid mihi prodeſt poſt myſterium baptiſmatis, myſterium Confirmationis? Aut quantum video, non totum de fonte ſuſcepimus, ſi poſt fontem adiectione noui generis indigemus. Non ita, dilectiſſimi. Attendat charitas veſtra. Sicut exigit militaris ordo, vt cùm Imperator, quemcunque in militum receperit numerum non ſolùm ſignet receptum, ſed etiam armis competentibus inſtruat pugnaturum: ita in baptizato benedictio illa munitio eſt. Dediſti militem, da ei adiumentum militiæ. Nunquid prodeſt, ſi cuiſquam parentum magnam pupillo conferat facultatem, niſi prouidere ſtudeat & tutorem? Itaque paracletus regeneratis in Chriſto, cuſtos & conſolator & tutor eſt. Ideò dicit ſermo diuinus: Niſi Dominus cuſtodierit ciuitatem, fruſtra vigilat, qui cuſtodit eam. Ergò Spiritus ſanctus, qui ſuper aquas baptiſmi ſalutifero deſcendit illapſu, in fonte plenitudinem tribuit ad innocentiam, in Confirmatione augmentum præſtat ad gratiam. Et quia in hoc mundo tota ætate victuris, inter inuiſibiles hoſtes & pericula gradiendum eſt, in baptiſmo regeneramur ad vitam, poſt baptiſmum confirmamur ad pugnam: in baptiſmo abluimur, poſt baptiſmum roboramur. At ſi continuò tranſituris ſufficiant regenerationis beneficia, victuris tamen neceſſaria ſunt confirmationis auxilia. Regeneratio per ſe ſaluat mox in pace beati ſeculi recipiendos: Confirmatio autem armat & inſtruit ad agones huius mundi & prælia reſeruandos. Qui autem poſt baptiſmum, cum acquiſita innocentia, immaculatus peruenit ad mortem, confirmatur morte, quia non poteſt peccare poſt mortem. Hic, ſi fortè illud etiam requirere velimus, poſt paſſionem & reſurrectionem Chriſti, quid Apoſtolis profuerit aduentus Spiritus ſancti, ipſe Dominus eis euidenter exponit: Quæ dico, inquit, vobis, non poteſtis ea portare modò. Cùm autem venerit ille Spiritus veritatis, ipſe docebit vos omnem veritatem. Vides, quia cùm Spiritus ſactus infunditur, cor fidele ad prudentiam & conſtantiam dilatatur? Itaque ante deſcenſionem Spiritus ſancti vſque ad negationem, Apoſtoli deterrentur: poſt viſitationem verò eius, vſque ad martyrium contemptu ſalutis armantur. Secundùm hoc per Chriſtum redimimur, per Spiritum verò ſanctum, dono ſapientiæ ſpiritualis illuminamur, ædificamur, erudimur, inſtruimur, conſummamur, vt illam Spiritus ſancti vocem audire poſſimus: Intellectum tibi dabo, & inſtruam te in via hac, qua gradieris. De Spiritu ſancto accipimus, vt ſpirituales efficiamur, quia animalis homo non percipit ea quæ ſunt ſpiritus Dei. De Spiritu ſancto accipimus, vt ſapiamus inter bonum malúmque diſcernere, iuſta diligere, iniuſta reſpuere, vt malitiæ ac ſuperbiæ repugnemus, vt luxuriæ ac diuerſis illecebris, & fœdis indigniſque cupiditatibus reſiſtamus. De Spiritu ſancto accipimus vitæ amorem & gloriæ ardorem, vt ſuccenſi diuinitus, erigere à terrenis mentem ad ſuperna & diuina valeamus.

Ioel 2.

Spiritus ſanctus quid conferat nobis.

Pſalm. 31.

1. Cor. 2.

Ioan. 16.

Pſalm. 126.

Effectus cõfirmationis & baptiſmi quomodo differant.

3 Concilium Florentinum: Effectus autem huius Sacraméti eſt, quia in eo datur Spiritus ſanctus ad robur, ſicut datus eſt Apoſtolis in die Pentecoſtes, vt Chriſtianus audacter Chriſti

Confirmationis effectus.

Actor. 2.

Cur in fronte vngamur.

Chriſti confiteatur nomen. Ideóque in fronte, vbi verecundiæ ſedes eſt, confirmandus inungitur, ne Chriſti nomen confiteri erubeſcat, & præcipuè crucem eius, quæ Iudæis eſt ſcandalum, gentibus autem ſtultitia, propter quod ſigno crucis ſignatur.

1. Cor. 1.

4. PETRVS Venerabilis Abbas Cluniacenſis libro ſexto, epiſtola prima ad Theobaldum Abbatem: Illa quæ ab Epiſcopis fit Confirmationis vnctio, non iteratur planè hac ratione; quia ſemel Chriſtianus poſt Baptiſmum armis Spiritus Dei, per illam vnctionem aduocati, contra Satanæ, mundíque bella munitus, alio rurſum Spiritu, vel alijs armis illa ſimplici vnctione muniri non poſſe monſtratur. Et poteſt quidem ſegnitie propria, ab hoſte, his armis depoſitis, vinci: poteſt & eiſdem reſumptis iterum hoſtem vincere: nec tamen ea de cauſa, vnica vnctio iteranda eſt: quia quotieſcunque hoſtem ſuperat, non per alium & alium ſpiritum, ſed per eundem ſpiritum ſanctum hoc fieri, ſimplicitate ſua vnctio ſacra deſignat.

Vnctione confirmationis quæ non iteratur, baptizatus armatur.

5. CLEMENS Pontifex & martyr epiſtola quarta ad diſcipulos ſuos Iulium & Iulianum: Omnibus feſtinandum eſt, ſine mora renaſci Deo, & demum conſignari ab Epiſcopo, id eſt, ſeptiformem gratiam Spiritus ſancti percipere, quia incertus eſt vniuſcuiuſque exitus vitæ. Quum autem regeneratus fuerit per aquam, & poſtmodum ſeptiformi Spiritus gratia ab Epiſcopo (vt memoratum eſt) confirmatus, quia aliter perfectus eſſe Chriſtianus nequaquam poterit, nec ſedem habere inter perfectos, ſi non neceſſitate, ſed incuria aut voluntate remanſerit, (vt à beato Petro accepimus, & cæteri ſancti Apoſtoli, præcipiente Domino, docuerunt) & demum ex operibus bonis oſtendat in ſe ſimilitudinem eius, qui eum genuit, patris.

Septiformis gratia in Confirmatione percipitur.

Perfectus Chriſtianus non eſt, qui confirmatus non ſit. B Petri & Apoſtolorum doctrina.

6. AMBROSIVS libro tertio de Sacramentis, capite ſecundo: Sequitur ſpiritale ſignaculum, quod audiſtis hodie legi, quia poſt fontem, ſupereſt vt perfectio fiat, quando ad inuocationem ſacerdotis Spiritus ſanctus infunditur, ſpiritus ſapientiæ & intellectus, ſpiritus conſilij atque virtutis, ſpiritus cognitionis atque pietatis, ſpiritus ſancti timoris. Septem quaſi virtutes ſpiritus. Et omnes quidem virtutes ad ſpiritum pertinent, ſed iſtæ quaſi cardinales ſunt, quaſi principales. Quid enim tam principale, quàm pietas? Quid tam principale, quàm cognitio Dei? Quid tam principale, quàm virtus? Quid tam principale, quàm conſilium Dei? Quid tam principale, quàm timor Dei? Sicut timor ſeculi infirmitas, ita timor Dei magna eſt fortitudo. Iſtæ ſunt ſeptem virtutes quando conſignaris. Nam vt ait Apoſtolus ſanctus, Quia multiformis eſt, inquit, ſapientia Domini noſtri, & multiformis ſapientia Dei, ita multiformis eſt Spiritus ſanctus, qui habet diuerſas variáſq; virtutes. Vnde & Deus virtutum dicitur: quod aptari poteſt Patri & Filio & Spiritui ſancto.

Spiritus ſancti dona cõferuntur.

Iſaiæ. 11.

2. Cor. 12.

7. IDEM de iis qui myſterijs initiantur, capite ſeptimo: Vnde repete quia recepiſti ſignaculum ſpiritale, ſpiritum ſapientię & intellectus, ſpiritum conſilij atque virtutis, ſpiritum cognitionis & pietatis, ſpiritum ſancti timoris: & ſerua quod accepiſti. Signauit te Deus Pater, confirmauit te Chriſtus Dominus, &

dona ſpiritus ſancti. Iſaiæ 11.

2. Cor. 1.

dedit pignus Spiritus in cordibus tuis, ſicut Apoſtolica lectione didiciſti.

1. B DIONYSIVS Areopagita libro de Eccleſiaſtica hierarchia, capite ſecundo: Aſſumentes autem baptizatum ſacerdotes, ſuſceptori ſuíque acceſſus duci conſignant, & vnà cum ipſo illum veſtem baptizati mũditiæ congruam induunt: ſicque indutum, rurſus ad põtificem ducunt. Ille diuino ac deifico prorſus vnguento virũ ſignans, ſacratiſſimæ communionis participem facit. Et ſub finem capitis: Enimuerò illa perficiens vnctio facit ita perfectum, fragrantia ſuauiſſimi odoris inſignem, quippe diuinæ generationis ſacroſancta perfectio, diuino ſpiritui quæ fuerint perfecta, coniungit. Porrò aduentum illum ſecretiſſimum ſpiritus, qui intelligibiliter odore ſuaui fragrantes facit ac perficit, cùm ſit prorſus ineffabilis, ſpiritaliter intelligendum dimitto, qui diuini ſpiritus ſanctam ac deificam ſocietatem in anima ſua percipere meruerunt. In fine autem omnium, pontifex ita perfectum ad ſacratiſſimam Euchariſtiam vocat, atque conſummantium illi ſacramentorum communionem deificam tradit.

Confirmatio, baptiſmi perinunctionem. Perficiens vnctio.

2. PRIORIS Petri ſecundo: Sicut modò geniti infantes, rationabile, ſine dolo lac concupiſcite: vt in eo creſcatis in ſalutem.

1. C PSALMO quinquageſimo: Redde mihi lætitiam ſalutaris tui: & ſpiritu principali confirma me.

2. AVGVSTINVS in Pſalmum centeſimum quadrageſimumprimum: Vſque adeò de cruce non erubeſco, vt non in occulto loco habeam crucem Chriſti, ſed in fronte portem. Multa Sacramenta aliter atque aliter accipimus. Quædam, ſicut nõſtis, ore accipimus, quædam per totum corpus accipimus. Quia verò in fronte erubeſcitur, ille qui dixit, Qui me erubuerit coram hominibus, erubeſcam eum coram patre meo, qui in cœlis eſt: ipſam ignominiam quodammodò, & quam Pagani derident, in loco pudoris noſtri conſtituit. Audis hominem inſultare impudenti & dicere, frontem non habet. Quid eſt, frontem non habet? Impudens eſt. Non habeam nudam frontem, tegat eam crux Domini mei.

In fronte cur conſignamur cruce.

3. LVCÆ nono: Qui me erubuerit, & meos ſermones: hunc Filius hominis erubeſcet cùm venerit in maieſtate ſua, & Patris, & ſanctorum Angelorum.

4. MATTHÆI decimo: Omnis ergò, qui confitebitur me coram hominibus, cõfitebor & ego eum coram Patre meo, qui in cælis eſt.

5. PRIORIS Petri ſecundo: Quæ enim eſt gloria, ſi peccãtes, & colaphizati ſuffertis? Sed ſi bene facientes patienter ſuſtinetis: hæc eſt gratia apud Deum. In hoc enim vocati eſtis: quia & Chriſtus paſſus eſt pro nobis vobis relinquens exemplum, vt ſequamini veſtigia eius in peccatum non fecit, &c.

6. LVCÆ vigeſimoprimo: Ego dabo vobis os, &c. Trademini autem à parentibus &c. In patientia veſtra poſſidebitis animas veſtras.

7. MATTHÆI quinto: Ego dico vobis, non reſiſtere malo: ſed ſi quis te percuſſerit in dexteram maxillam tuam, præbe illi & alteram, &c.

8. ACTORVM quarto: Repletus Spiritu ſan-

cto Petrus, dixit ad eos: Principes populi, & Seniores audite: Si nos hodiè dijudicamur in benefacto hominis infirmi, &c. notum sit omnibus vobis &c. Videntes autem Petri constantiam, & Ioannis, comperto quòd homines essent sine litteris &c. Ibidem: Si iustum est in conspectu Dei, vos potius audire quàm Deum &c. At illi comminantes dimiserunt eos. Et paulò pòst: Et cùm orâssent, motus est locus, in quo erant congregati: & repleti sunt omnes Spiritu sancto, & loquebantur verbum Dei cum fiducia. Et virtute magna reddebant Apostoli testimonium resurrectionis Iesu Christi Domini nostri.

9. ET quinto: Et iniecerunt manus in Apostolos, & posuerunt eos in custodia publica &c. Et paulò pòst: Obedire oportet Deo magis, quàm hominibus. Deus patrum nostrorum suscitauit Iesum, quem vos interimistis &c. Et conuocantes Apostolos, cæsis denunciauerunt ne omninò loquerentur in nomine Iesu, & dimiserunt eos. Et illi quidem ibant gaudentes à conspectu Concilij, quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati.

DE EVCHARISTIÆ SACRAMENTO.

I.

Quid significat nomen Eucharistiæ?

a Dionys. Eccle. hier. ca. 2. & 3. Concil. Trident. sess. 13. cap. 2. & 3.

SVMMVM illud [a] & longè sacratissimum Sacramentum, quo nihil habet Ecclesia dignius, admirabilius, efficacius, salubriusve, hoc vno nomine designatur.

b Ambros. lib. 5. de Sacrament. cap. 3. Cyprian de lapsis. Origen. contra Celsum lib. 8.

c Chrysost. homil. 60. ad popul. & 85. in Matth. Item 45. in Ioan. & 61. ad popul. Antiochenum.

d Chrysost. lib. 3 de sacerdot. & homil. 2. ad popul. Antiochen. & 3 ad Ephes.

e Cyrill. in Ioan. lib. 4. ca. 16 & 17. lib. 10 cap. 13. lib. 11. cap. 26 & 27. Hilarius de Trinit. lib. 8. Iren. lib. 5 cap. 2. Cyrill Ierosol. catech 4. mystag. Chrysost. hom. 45. in Ioan. & 61. ad popul. Antiochen.

B Et rectè quidem Eucharistia, tanquam bona [b] gratia, seu gratiarum actio dicta est, quia præcipuum & maximum [c] Dei donum, ipsúmque omnis gratiæ fontem & authorem continet; summorúmque nos bonorum admonet, pro quibus acceptis gratiarum actionem, laudem, & gloriam summam Deo summo debemus. Maius enim beneficium optare non potuissemus, quàm quòd Christus Iesus Dominus noster de Virgine natus, cruci affixus, & in gloriam [d] assumptus, se nobis totum ita largiatur, vt etiam nunc corpus eius sanguinémque verè sumamus, illíque, per hoc diuinum Sacramentum, prorsus [e] incorporemur.

TESTIMONIA.

1. A DIONYSIVS Areopagita de Ecclesiastica hierarchia capite secundo: In fine autem omnium, pontifex ita perfectum ad sacratissimam Eucharistiam vocat, atque consummantium illi sacramentorum communionem deificam tradit.

Sacramentorum consummatio.

2. IBIDEM capite tertio: Est enim, iuxta inclitum præceptorem nostrum, Sacramentorum consummatio. Et paulò pòst: Neque enim fermè fas est, sacerdotalis muneris mysterium aliquod peragi, nisi diuinum istud Eucharistiæ augustissimúmque sacramentum compleat. In eodem capite vocat sacrosancta, & augustissima mysteria.

Augustissimum Sacramentum.

3. CONCILIVM Tridentinum sessione decimatertia, capite secundo. Ergò Saluator noster, discessurus ex hoc mundo ad Patrem, Sacramentum hoc instituit, in quo diuitias diuini sui erga homines amoris velut effudit, memoriam faciens mirabilium suorum: & in illius sumptione colere nos sui memoriam præcepit, suámque annunciare mortem, donec ipse ad iudicãdum mundum veniat. Sumi autem voluit Sacramentum hoc, tanquam spiritalem animarum cibum, quo alantur, & confortentur viuentes vita illius, qui dixit: Qui manducat me, & ipse viuet propter me: & tanquam antidotum, quo liberemur à culpis quotidianis, & à peccatis mortalibus præseruemur. Pignus præterea id esse voluit futuræ nostræ gloriæ, & perpetuę felicitatis, adeóque symbolum vnius illius corporis, cuius ipse caput existit, cuique nos, tanquam membra arctissima, fidei, spei, & charitatis connexione adstrictos esse voluit, vt id ipsum omnes diceremus, nec essent in nobis schismata.

Eucharistiæ donũ quam excellens.

Psal. 110.

1. Cor. 11.

Cibus animæ. Ioan. 6.

Antidotum. Pignus. Ephes. 2. Symbolum vnitatis. Rom. 12. 1. Cor. 1.

4. IBIDEM capite tertio: Commune hoc quidem est sanctissimæ Eucharistiæ cum cæteris Sacramentis symbolum esse rei sacræ, & inuisibilis gratiæ formam visibilem: verùm illud in ea excellens & singulare reperitur, quòd reliqua Sacramenta tunc plurimùm sanctificandi vim habent, cùm quis illis vtitur. At in Eucharistia ipse sanctitatis author ante vsum est: nondum enim Eucharistiam de manu Domini Apostoli susceperant, cùm verè tamen ipse

Excellit reliqua Sacramẽta, quòd ante vsum contineat authorem sanctitatis.

ipſe affirmaret, corpus ſuum eſſe, quod præbebat. Et ſemper hæc fides in Eccleſia Dei fuit, ſtatim poſt conſecrationem, verum Domini noſtri corpus, verúmque eius ſanguinem ſub panis & vini ſpecie, vnà cum ipſius anima & diuinitate, exiſtere: ſed corpus quidem ſub ſpecie panis, & ſanguiné ſub vini ſpecie ex vi verborum; ipſum autem corpus ſub ſpecie vini, & ſanguinem ſub ſpecie panis, animámque ſub vtraque, vi naturalis illius connexionis & concomitantiæ, qua partes Chriſti Domini, qui iam ex mortuis reſurrexit, non amplius moriturus, inter ſe copulantur: Diuinitatem porrò, propter admirabilem illam eius cum corpere, & anima hypoſtaticam vnionem. Quapropter veriſſimum eſt, tantundem ſub altera ſpecie, atque ſub vtraque contineri. Totus enim & integer Chriſtus ſub panis ſpecie, & ſub quauis ipſius ſpeciei parte: totus item ſub vini ſpecie, & ſub eius partibus exiſtit.

Concomitantia. Rom. 6.

Totus Chriſtus ſub vtra libet ſpecie, & ſub quauis parte cõtinetur.

1. B. Ambrosivs libro quinto de Sacramentis, capite tertio: Veniſti ad altare, accepiſti gratiam Chriſti.

Euchariſtia dicitur gratia Chriſti.

2. Cyprianvs de lapſis cùm retuliſſet nonnulla miracula de Euchariſtia: Documento, inquit, vnius oſtenſum eſt, Dominum recedere cùm negatur: nec immerentibus ad ſalutem prodeſſe quod ſumitur, quando gratia ſalutaris in cinerẽ, ſanctitate fugiente, muretur.

Euchariſtia vocatur gratia ſalutaris.

3. Origenes libro octauo contra Celſum: Nos, qui rerum omnium conditori placere ſtudemus, cum precibus & gratiarum pro beneficijs acceptis actione oblatos panes edimus, corpus iam per precationem factos ſanctum quoddam & ſanctificans, vtentes eo cum ſano propoſito. Ibidem poſtea: Hoc cauemus, ne ingrati erga Deum habeamur. Habeamus etiam eius gratiarum actionis ſymbolum, panem qui Euchariſtia vocatur.

Per precationem panis fit corpus Chriſti.

Symbolum gratiarum actionis.

4. Chrysostomvs homilia ſexageſima ad populum Antiochenum, & octogeſima tertia in Matthæum: Credamus vbique Deo, nec repugnemus ei, etiam ſi ſenſui & cogitationi noſtræ abſurdum eſſe videatur quod dicit: ſuperet & ſenſum, & rationem noſtram ſermo ipſius: quod in omnibus, & præcipuè in myſteriis faciamus, non illa quæ ante nos iacent, ſolummodò adſpicientes, ſed verba quoque eius tenentes. Nam verbis eius defraudari non poſſumus, ſenſus verò noſter deceptu facilimus eſt: illa falſa eſſe non poſſunt, hic ſæpius atque ſæpius fallitur; quoniam ergò ille dixit, Hoc eſt corpus meum, nulla teneamur ambiguitate, ſed credamus, & oculis intellectus id perſpiciamus. Nihil enim ſenſibile traditum nobis à Chriſto, ſed rebus quidem ſenſibilibus: omnia verò quæ tradidit, inſenſibilia ſunt. Sic & in baptiſmo per aquam, quæ res ſenſibilis eſt, donum illud conceditur: quod autem in ea conficitur, regeneratio ſcilicet ac renouatio, intelligibile quiddam eſt: nam ſi tu incorporeus eſſes, nudè ipſa dona incorporea tradidiſſet tibi: quoniam verò corpori coniuncta eſt anima tua, in ſenſibilibus intelligenda tibi traduntur. O quot modò dicunt, vellem formam & ſpeciem eius, vellem veſtimenta ipſa, vellem calceamenta videre. Ipſum igitur vides, ipſum tangis, ipſum comedis. Veſtimenta eius deſideras videre, ipſe verò ſeipſum tibi tradit, non vt videas ſolum, verumetiam vt tangas, & in te habeas. Et paulò poſt: Veniat in mentem tibi quo ſis honore honoratus, qua menſa fruaris. Ea nanque re nos alimur, quam angeli videntes, tremunt, nec abſque pauore, propter fulgorem qui inde reſilit, adſpicere poſſunt, & nos in vnam cum illo maſſam reducimur. Chriſti corpus vnum, & caro vna facti ſumus. Quis loquetur potentias Domini, auditas faciet omnes laudes eius? quis paſtor vnquam membris ſuis oues ſuas nutriuit? Multæ matres poſt partum alijs nutricibus infantes dederunt, quod ipſe facere noluit, ſed proprio corpore nos alit, & ſibi coniungit atque conglutinat. Conſideremus autem, ex noſtra generatus eſt ſubſtantia: Sed nihil hoc, inquies, ad omnes pertinet. Immò ad omnes. Nam ſi ad naturam noſtram deſcendit, patet quoniam ad omnes: quòd ſi ad omnes, & ad vnumquenque profectò. Sed quomodo non omnes inde lucrum conſecuti ſunt, inquies? Id certè non illius cauſa, qui maximè hoc optat, accidit: ſed eorum culpa, qui eum ſuſcipere nolunt. Singulis enim fidelibus per hoc myſterium ſe cõiungit: & quos peperit, non alij nutriendos tradit, ſed ipſe ſtudioſiſſimè alit, hac etiam re tibi perſuadens, carnem illam tuam aſſumpſiſſe. tanta igitur charitate, atque honore affecti, non torpeamus. Non videtis quanta infantes animi alacritate mamillas arripiunt? qua preſſione papillis infigunt labia? Non minore cupiditate nos quoque ad hanc menſam, & ad huius calicis ſpiritalem accedamus papillam: immò verò maiore deſiderio, quaſi lactentes pueri, gratiam ſpiritus ſugamus: vnus ſit nobis dolor, vna mœſtitia, ſi hoc alimento ſpiritali priuamur.

Ea re alimur, quam tremunt angeli.

In vnã cum illo maſſam reducimur.

Pſalm. 105. Oues ſuis membris nutrit.

Proprio corpore alit.

Singulis per Euchariſtiã ſe coniungit.

Quanto deſiderio ad communionem accedendum.

5. Idem homilia quadrageſima quinta in Ioannem, & ſexageſimaprima ad populum Antiochenum: Vt autem non ſolùm per dilectionem, ſed re ipſa in illam carnem conuertamur: per cibum id efficitur, quem nobis largitus eſt. Cùm enim ſuum in nos amorem indicare vellet, per corpus ſuum ſe nobis commiſcuit, & in vnum nobiſcum redegit, vt corpus cum capite vniretur. Hoc enim amantium maximè eſt. Hoc Iob ſignificabat de ſeruis, à quibus maximè amabatur, qui ſuum amorem præ ſe ferentes dicebant: Quis daret nobis vt eius carnibus impleremur? Quod Chriſtus fecit, vt maiori nos charitate adſtringeret, & vt ſuum in nos oſtenderet deſiderium, non ſe tantùm videri permittens deſiderantibus, ſed & tangi, & manducari, & dentes carni ſuæ infigi, & deſiderio ſuî omnes impleri. Et poſt paululum: Parentes ſæpenumerò liberos ſuos alijs alendos dederunt, ego autem mea carne alo, me vobis exhibeo, omnibus faueo, omnibus optimam de futuris ſpem præbeo. Qui in hac vita ita ſe nobis exhibet, multò magis in futura. Veſter ego frater eſſe volui, & communicaui carnem propter vos & ſanguinem: & per quę vobis coniunctus ſum, ea rurſus vobis exhibui. Hic ſanguis facit, vt imago in nobis regia floreat: hic ſanguis pulchritudinem atque nobilitatem animæ, quam ſemper irrigat & nutrit, langueſcere non ſinit. Sãguis enim à cibo nõ fit repentè, ſed prius aliud quiddam: hic quàm primùm irrigat animam, eamq; vi quadam magna imbuit. Hic myſticus ſanguis dæmones procul pellit, angelos & angelorum,

Per Euchariſtiam reipſa in Chriſti carnem conuertimur.

Singularis in nos amor hic relucet.

Iob 31.

Permittit ſe tangi, manducari, & dentes carni ſuæ infigi.

Sua carne nos alit.

Sãguis Chriſti, quem in Sacramento ſumimus, quam efficaciam habeat.

Simpliciter & ſine ambiguitate credẽdum corpus Chriſti in Euchariſtia.

Matth. 26. Marc. 14. Luc. 22. 1. Cor. 11.

Ipſum vides tangis, comedis.

Dominum ad nos allicit. Dæmones enim cùm Dominicum ſanguinem in nobis vident, in fugam vertuntur, angeli autem concurrunt. Hic ſanguis effuſus, vniuerſum abluit orbem terrarum, de quo multa Paulus ad Hebræos proſecutus eſt. Hic ſanguis abdita & ſancta ſanctorum purgabat. Quòd ſi eius figura tantam habuit vim in templo Hebræorum, in media Ægypto liminibus adſperſus, longè magis veritas.

Exod. 12.

6. ITEM libro tertio de ſacerdotio: O miraculum, ô Dei benignitatem: qui cum patre ſurſum ſedet, in illo ipſo temporis articulo omnium manibus pertractatur, ac ſe ipſe tradit volentibus ipſum excipere ac complecti. Fit autem id nullis præſtigijs, ſed apertis ac circunſpicientibus circunſiſtentiũ omnium oculis. Num tibi iſta contemptu ac deſpectu digna eſſe videntur? aut eiuſmodi, vt poſſit quis contra ea attolli atque inſurgere? Ponito ob oculos Heliam illum &c. Hoc ergò myſterium omniũ maximè horrendum verendúmque, quis tandem qui inſanus idé minimè ſit, quíq; è poteſtate non exierit, faſtidire ac deſpicere poterit?

Qui ſurſum ſedet, hic à nobis eodé temporis articulo pertractatur.

Sacrificium Miſſæ myſterium maximè horrẽdum verendúmque nõ niſi ab inſanis deſpicitur.

7. HOMILIA item ſecunda ad populum Antiochenum: Tanquam maximam hæreditatem Heliſæus meloten ſuſcepit: etenim verè maxima fuit hæreditas, omni auro precioſior. Et erat poſthac duplex Helias ille, & erat ſurſum Helias, & deorſum Helias. Noui quòd iuſtum illum beatum putatis, & velletis quiſque eſſe vt ille. Quid igitur, ſi vobis demonſtrauero quid aliud, quod illo multò maius omnes ſacris myſterijs imbuti recepimus? Helias nempe meloten diſcipulo reliquit. Filius autem Dei aſcendens, ſuam nobis carnem dimiſit: ſed Helias quidem exutus, Chriſtus autem & nobis reliquit, & ipſam habens aſcendit. ne igitur animo concidamus, neque lamentemur, neque temporum difficultatem timeamus. Qui enim ſanguinem ſuum pro nobis effundere non recuſauit, & carnem ſuam, & turſum ipſum ſanguinem nobis communicauit, nihil pro ſalute noſtra recuſauit.

Carnem ſuã nobis dimiſit, quã eandem habens aſcendit.

8. ET homilia tertia in epiſtolam ad Epheſios, & ſexageſimaprima ad populum Antiochenum: De corpore nobis ſermo eſt, & quidem de eo, quod ab illo nihil differat, nec diſtet. Quotquot in corpore Chriſti cõmunicamus, quotquot ſanguinem illius deguſtamus, cogitemus quòd illius corpus & ſanguinem guſtamus, qui in cæleſtibus ſedet, qui ab Angelis adoratur, qui proximè conſiſtit immortali Dei potentiæ. Hei, quot nobis ad ſalutem viæ ſunt, Corpus ſuum nos fecit, corpus ſuum nobis tradidit, & tamen nihil horum à malis nos auertit. O tenebras, & multam profunditatem, ô ſtupiditatem omni dolore vacuam.

Eius corpus deguſtamus qui in cæleſtibus ſedet, & ab angelis adoratur.

9. CYRILLVS Alexandrinus libro quarto in Ioannem, capite decimoſexto Mannæ alimentum non æternam vitam, ſed breue famis remedium adferebat. Non ergò erat cibus verus, id eſt, panis de cælo. Sanctum verò Chriſti corpus, ad immortalitatem & vitam æternam cibus eſt: ita inquit, Sed aquam illi ex petra biberunt. Quid igitur inde lucrati ſunt, qui mortui fuerunt? non erat igitur potus ille verus, ſed verus potus eſt ſanguis Chriſti, quo radicitus mors euertitur atque deſtruitur. Non enim hominis ſimpliciter ſanguis eſt, ſed eius qui naturali vitæ coniunctus, vita effectus eſt. Propterea corpus & membra Chriſti ſumus: quia per hanc benedictionem myſterij ipſum filium Dei ſuſcipimus.

Præfertur hoc Sacramentũ mãnæ. & aquæ de petra fluenti.

In Euchariſtia ipſum filium Dei ſuſcipimus.

10. ET capite decimoſeptimo: Quoniam res ardua eſt, & fide magis, quàm alio modo recipitur: ideò multis, atque variis modis, mirabilem eius vtilitatem exponit, fundamentum & baſim fidem eſſe confirmans. Qui manducat, inquit, carnem meam, & bibit ſanguinẽ meum: in me manet, & ego in illo. Sicuti enim ſi quis liquefactæ ceræ aliam ceram infuderit, alteram cum altera per totum commiſceat: neceſsè eſt, ſi quis carnem & ſanguinem Domini recipit, cum ipſo ità coniungatur, vt Chriſtus in ipſo, & ipſe in Chriſto inueniatur. Simile quodammodò apud Matthæum competes: Simile eſt, inquit, regnum cælorum fermento, quod acceptum abſcondit mulier in farinæ ſatis tribus. Quid igitur fœmina ſit, & quæ ſatorum trinitas, aut omninò ſatum quid ſit, loco ſuo dicetur: nunc autem de fermento ſolùm dicamus. Sicut parum (vt Paulus ait) fermenti totam maſſam fermentat: ſic paruula benedictio totum hominem in ſeipſum attrahit, & ſua gratia replet: & hoc modo in nobis Chriſtus manet, & nos in Chriſto. Verè enim totum fermentum in totam maſſam pertranſit.

Iohan. 6.

Simile.

Chriſto per Euchariſtiã coniungimur.

Matth. 13.

1. Cor. 5.

11. IDEM libro decimo in Ioannem, capite decimotertio: Non tamen negamus recta nos fide, charitaréque ſincera Chriſto ſpiritaliter coniungi. Sed nullam nobis coniunctionis rationem ſecũdùm carnem cum illo eſſe, id profectò pernegamus, idque à diuinis ſcripturis omninò alienum dicimus. Quis enim dubitauit Chriſtum etiam ſic virem eſſe, nos verò palmites, qui vitam indè nobis acquirimus? audi Paulum dicentem: Quia omnes vnum corpus ſumus in Chriſto. Quia etſi multi ſumus, vnum tamen in eo ſumus. Omnes enim vno pane participamus. An fortaſſis putat (aduerſarius Chriſti) ignotã nobis myſticæ benedictionis virtutem eſſe? Quæ cùm in nobis fiat, nónne corporaliter quoque facit communicatione carnis Chriſti, Chriſtum in nobis habitare? cur enim membra fidelium membra Chriſti ſunt: Neſcitis, inquit, quia membra veſtra, membra ſunt Chriſti? membra igitur Chriſti, meretricis faciã membra? abſit. Saluator etiã: Qui mãducat carnem meã, ait, & bibit ſanguinem meũ, in me manet & ego in eo. Vndè conſiderandum eſt, nõ habitudine ſolùm, quæ per charitatem intelligitur, Chriſtum in nobis eſſe, verumetiã & participatione naturali. Nam quemadmodùm ſi quis igne liquefactam cerã, aliæ ceræ ſimiliter liquefactæ ità miſcuerit, vt vnum quid ex vtriſque factum videatur: ſic cõmunicatione corporis & ſanguinis Chriſti, ipſe in nobis eſt, & nos in ipſo. Non poterat enim aliter corruptibilis hæc natura corporis ad incorruptibilitatẽ & vitã traduci, niſi naturalis vitę corpus ei coniungeretur. Non credis mihi hęc dicenti: Chriſto (obtecro te) fidem præbe. Amen amẽ, inquit, dico vobis, niſi mãducaueritis carnem filij hominis, & biberitis ſanguinem eius non habebitis vitam in vobis. Qui manducat carnem meam, & bibit ſanguinem meum, habet vitam æternam, & ego ſuſcitabo eum in nouiſſimo die. Audis apertè clamantem non habituros vitam, niſi ſanguinem

Non tãtùm fide & charitate cum Chriſto cõiungimur, ſed eriã ſecundùm carnem.

Ioan. 15.

1. Cor. 10.

Incorporamur Chriſto per hoc Sacramentum.

1. Cor. 6.

Ioan. 6.

Participatione naturali in nobis eſt.

Ioan. 6.

eius biberimus, & carnem manducauerimus. In vobis autem ipsis dicit, id est, in corpore vestro. Vita autem, iure ipsa vitæ caro intelligi potest: hæc enim nos in nouissimo die suscitat. Et quo modo, dicere non grauabor. Caro vitæ facta vnigeniti caro, ad virtutem vitæ traducta est: non potest igitur morte superari. Propterea in nobis facta, interitum à nobis expellit. Non enim abest ab ea vnigenitus Dei filius. Vndè quia vnus est cum carne sua: ego, inquit, Ioan. 15. suscitabo eum. Cur igitur secundùm carnem palmites nos dici pernegat? An non conuenienter dici potest, vitem, humanitatem eius esse, & nos palmites propter identitatem naturæ? eiusdem enim naturæ vitis & palmites sunt. Ità & spiritaliter & corporaliter nos palmites & Christus vitis est.

12. ITEM libro vndecimo in Ioannem, capite vigesimosexto: Considerandum est, si ad vnitatem consensus & voluntatis, naturalē etiam inuenire possumus, per quam nos inter nos, & omnes Deo colligemur: fortassis enim etiam corporali vnione coniungimur, licet adeò disseparati simus, vt vnusquisque seorsum & subsistat, & circunscribatur. Nam si Petrus & Paulus vnum vnitate in Christo sint, Petrus tamen Paulus non est. Age igitur cùm Trinitas vnum natura sit, consideremus quomodò etiam nos ipsi inter nos corporaliter, & cùm Deo spiritaliter vnum sumus. Ex Dei patris substantia vnigenitus prodiens, & totum in sua natura genitorem possidens, caro factus secundùm scripturā est, séque ipsum naturæ nostræ ineffabiliter coniunxit atque vniuit. Qui enim natura Deus est, verè homo factus est, nō theophorus, id est, Deum in se per gratiam habens, vt mysterij vim ignorantes contendunt: sed verus Deus simul & homo est. Sic quæ inter se plurimùm secundùm naturam distant, in vno seipso coniunxit, & diuinæ naturæ participes nos effecit: Communicatio enim spiritus, & (vt ità dicam) mansio primùm in Christo fuit, & ab eo in nos penetrauit; cùm homo factus, ipse templum suū proprio spiritu perunxit atque sanctificauit. Origo igitur & via, qua spiritu sancto participamus, & Deo vniti sumus, Christi mysterium est. Omnes enim in illo sanctificamur. Vt igitur inter nos & Deum singulos vniret, quanuis corpore simul & anima distemus, modum tamen adinuenit, consilio patris & sapientiæ suæ congruentem: suo enim corpore credentes, per communionem mysticam benedicens, & secum, & inter nos vnum nos corpus efficit. Quis enim eos, qui vnius sancti corporis vnione in vno Christo viniti sunt, ab hac naturali vnione alienos putabit? Nam si omnes vnum panem manducamus, vnum omnes corpus efficimus: diuidi enim atque seiungi Christus non patitur. Idcircò etiā Ecclesia corpus Christi facta est, & nos singuli membra Christi secundùm Paulū. Vni enim Christo per corpus suum coniuncti, quoniam in nobis illum, qui est inuisibilis, accepimus, ipsi potiùs, quàm nobis, mēbra nostra accommodantur. Quòd autem Ecclesia corpus à singulis hominibus tanquā membris compositū, saluator verò caput sit, Paulus ostendit, dicens: Vt in charitate crescamus in illo per omnia, qui est caput Christus, ex quo totū corpus compactum & connexum per omnem iunctu-

Percommunionem mysticam vnum nos corpus secum efficit.

Ephes. 5.

Ephes. 4.

ram subministrationis secundùm operationem in mēsuram vniuscuiusque membri, augmentum corporis facit in ædificationem sui in charitate. Quòd autem corporalis hæc vnio ad Christum participatione carnis eius acquiritur, ipse rursus Paulus de mysterio pietatis disserēs, testatur: Quod alijs, inquit, generationibus non est agnitum filijs hominū, sicut nūc reuelatum est sanctis Apostolis eius & prophetis in spiritu, esse gentes cohæredes, & concorpores, & comparticipes promissionis in Christo. Si autem omnes inter nos in Christo vnum sumus corpus, nec inter nos solùm, verùm etiā cum eo, qui per carnem suam ad nos transiuit: quomodò vniuersi & inter nos, & in Christo vnum non erimus? Christus enim est huius vnionis vinculum, qui Deus simul & homo est. Sed de vnione corporali satis.

Corporalis vnio ad Christum. Ephes. 3.

13. ET capite vigesimoseptimo: Corporaliter filius per benedictionem mysticam nobis vt homo vnitur, spiritaliter autem vt Deus, sui spiritus gratia, nostrum ad nouam vitam, & diuinæ naturæ participationem, spiritum redintegrans. Nexus igitur vnionis nostræ ad Deum patrem Christus est: nobis quidem vt homo, Deo autem patri vt Deus naturaliter vnitus. Non erat enim possibile, corruptioni subiectam hominis naturam ad immortalitatem conscendere, nisi natura immortalis atque incommutabilis ad eam descēdisset, ac communione participationéque sui, à mortalitatis nostræ terminis, ad suum bonum reformatos eleuaret. Consummati ergò sumus, reductique ad vnionem Dei patris mediatione saluatoris, id est, Christi. Filium enim Dei natura patri vnitum, corporaliter substantialitérque (vt dictum est) accipientes clarificamur glorificamúrque, supremæ facti naturæ participes.

Corporaliter nobis vnitur percōmunionem mysticam.

Corporaliter substantialitérque accipientes filium Dei.

14. HILARIVS Pictauiensis Episcopus libro octauo de Trinitate: Eos nunc, qui inter patrem & filium voluntatis ingerunt vnitatē, interrogo, vtrúmne per naturæ veritatem hodiè Christus in nobis sit, an per concordiam voluntatis? Si enim verè verbum caro factum est, & nos verè verbum carnem cibo Dominico sumimus, quomodò non naturaliter manere in nobis existimandus est, qui & naturam carnis nostræ iam inseparabilem sibi homo natus assumpsit, & naturam carnis suæ ad naturam æternitatis sub sacramento nobis communicandæ carnis admiscuit? Ità enim omnes vnum sumus, quia & in Christo pater est, & Christus in nobis est. Quisquis ergò naturaliter patrem in Christo negabis, neget priùs non naturaliter, vel se in Christo, vel Christum sibi inesse, quia in Christo pater, & Christus in nobis, vnum in his esse nos faciunt. Si verè igitur carnem corporis nostri Christus assumpsit, & verè homo ille, qui ex Maria natus fuit, Christus est, nósque verè sub mysterio carnem corporis sui sumimus, & per hoc vnum erimus, quia pater in eo est, & ille in nobis, quomodò voluntatis vnitas asseritur, cùm naturalis per sacramentum proprietas, perfectæ sacramentum fit vniratis?

Per naturæ veritatem Christus in nobis est, quia verè verbum carnem cibo Dominico sumimus.

Sub mysterio verè sumimus carnem corporis Christi.

15. IRENÆVS libro quinto aduersùs hæreses Valentini & similium, capite secundo: Vani sunt omnimodò, qui vniuersam dispositionem Dei contemnunt, & carnis salutem negant, & regenerationem eius spernunt, dicen-

Resurrectio probatur per veram participationem car

nis & sanguinis Christi.

tes non eam capacem esse incorruptibilitatis. Sic autem secundùm hæc videlicet, nec Dominus sanguine suo redemit nos, neque calix Eucharistiæ communicatio sanguinis eius est, neque panis quem frangimus, communicatio corporis eius est. Sanguis enim non est, nisi à venis & carnibus, & à reliqua, quæ est secundùm hominem, substantia, qua verè factum Verbũ Dei, sanguine suo redemit nos. Quemadmodum & Apostolus eius ait: In quo habemus redemptionem, per sanguinem eius, & remissionem peccatorum. Et quoniam membra eius sumus, & per creaturam nutrimur: creaturam autem ipse nobis præstat, solem suum oriri faciens, & pluens quemadmodùm vult: eum calicem, qui est creatura, suum sanguinem, qui effusus est, ex quo auget nostrum sanguinem: & eum panem, qui est à creatura, suum corpus confirmauit, ex quo nostra auget corpora. Quando ergò & mixtus calix, & fractus panis percipit verbum Dei, fit Eucharistia sanguinis & corporis Christi, ex quibus augetur & consistit carnis nostræ substantia, quomodò carnem negant capacem esse donationis Dei, qui est vita æterna, quæ sanguine &

1. Cor. 10.

Ephe. 1 & 5.

corpore Christi nutritur, & membrum eius, quemadmodum & beatus Apostolus ait, in ea quæ est ad Ephesios Epistola: Quoniam membra sumus corporis eius, de carne eius, & de ossibus eius: non de spirituali aliquo, & inuisibili homine dicens hæc: (spiritus enim neque ossa, neque carnes habet) sed de ea dispositione, quæ est secundùm verum hominem, quæ ex carnibus, & neruis, & ossibus consistit, quæ de calice, qui est sanguis eius, nutritur, & de pane, qui est corpus eius, augetur.

Ephes. 5.

Luc. 24.

16. CYRILLVS Hierosolymitanus Catechesi quarta mystagogica: Sub specie panis datur tibi corpus, & sub specie vini datur sanguis, vt sumpto corpore & sanguine Christi, efficiaris ei comparticeps corporis & sanguinis. Χριστόφοροι γινόμεθα Sic Christophori erimus, hoc est, Christum ferentes, cùm eius corpus & sanguinem in membra nostra receperimus: atque ità, vt beatus Petrus dicit, diuinæ naturæ consortes efficiemur.

Comparticipes corporis & sanguinis.

Diuinæ cõsortes naturæ.

2. Pet. 1.

17. CHRYSOSTOMVS homilia quadragesimaquinta in Ioannem, & sexagesimaprima ad populum Antiochenum, vt hac eadem quæstione, & testimonio quinto.

II.

Quæ in hoc Sacramento præcipuè continentur?

A TRIA [a] continet Eucharistia, species visibiles, veritatem [b] corporis & sanguinis Dominici, & spiritualis gratiæ virtutem.

a Cyrill. Ierosol. catech. 4. myst.
b Matth. 26. c. Mar. 14. c. Luc. 22. b. c. 1. Cor. 11. e. f. g.

B Quod enim oculis nostris apparet, [c] species sunt visibiles, panis videlicet ac vini. Quod autem sub speciebus iisdem fides nostra, non [d] sensus ac ratio compræhendit, id verum corpus & sanguis est Christi Saluatoris.

c Theophyl. in Mar. 14. c. & Matth. 26. ac in Ioan. 6 Cyril. ad Calos. Amb. lib. 4. de Sacra. c. 4. & lib. 6. c. 1.
d Damasc. lib. 4. cap. 14.

C Cæterùm quod participatione Sacramenti huius consequimur, [e] eximia quædam est Spiritus sancti gratia, fructus nimirùm & effectus, vt ostendemus, salutaris Eucharistiæ.

e Aug. tract. 26. in Ioan. & alij postea citandi.

TESTIMONIA.

Contra negantes veritatem corporis & sanguinis Domini in Eucharistia.

1. A CYRILLVS Ierosolymitanus Catechesi quarta mystagogica: Cùm igitur Christus ipse sic affirmet atque dicat de pane, Hoc est corpus meum: quis deinceps audeat dubitare? Ac eodem quoque confirmante & dicẽte, Hic est sanguis meus: quis, inquam, dubitet, & dicat non esse illius sanguinem? Aquam aliquando mutauit in vinum, quod est sanguini propinquum, in Cana Galilææ, sola voluntate: & non erit dignus cui credamus, quòd vinum in sanguinem transmutâsset? Si enim ad nuptias corporeas inuitatus stupendum miraculum operatus est, & non multo magis corpus & sanguinem suum filijs sponsi dedisse illum confitebimur? Quare omni cum certitudine corpus & sanguinem Christi sumamus. Nam sub specie panis, datur tibi corpus: & sub specie vini, datur sanguis. Et paulò pòst: Ne ergò considera tanquàm panem nudum, & vinum nudum: corpus enim est & sanguis Christi, secundùm ipsius Domini verba. Quanuis enim sensus hoc tibi suggerit, tamen fides te confirmet, ne ex gustu rem iudices, quin potiùs habeas ex fide pro certissimo, ità vt nulla subeat dubitatio, esse tibi donata corpus & sanguinem. Et post pauca: Hoc sciens & pro certissimo habẽs, panem hũc, qui videtur à nobis, non esse panem, etiamsi gustus panem esse sentiat, sed esse corpus Christi Et vinum, quod à nobis conspicitur, tametsi sensui gustus vinum esse videatur, non tamen vinum, sed sanguinem esse Christi.

Sub specie panis datur corpus, & sub vini specie sanguis.

Nullo modo dubitandum de veritate, etiãsi sensus aliter iudicet.

Non esse panem nec vinum, sed corpus & sanguinem.

Ioan. 2.

2. MATTHÆI vigesimosexto: Cœnantibus autem eis, accepit Iesus panem, & benedixit, ac fregit, dedítque discipulis suis, & ait: Accipite, & comedite: hoc est corpus meum. Et accipiens calicem gratias egit, & dedit illis dicens: Bibite ex hoc omnes. hic est enim sanguis meus noui testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum.

3. MARCI decimoquarto: Et manducantibus illis, accepit Iesus panem: & benedicens fregit, & dedit eis & ait: Sumite, hoc est corpus meum. Et accepto calice, gratias agens dedit eis: & biberunt ex illo omnes. Et ait illis: Hic est sanguis meus noui testamenti, qui pro multis effundetur.

4. LVCÆ

4. LVCÆ vigeſimoſecundo: Et accepto pane gratias egit, & fregit, & dedit eis, dicens: Hoc eſt corpus meum, quod pro vobis datur: hoc facite in meam commemorationem. Similiter & calicem, poſtquàm cœnauit, dicens: Hic eſt calix nouum teſtamentum in ſanguine meo, qui pro vobis fundetur.

5. PAVLVS ad Corinthios vndecimo: Ego enim accepi à Domino quod & tradidi vobis, quoniam Dominus Ieſus in qua nocte tradebatur, accepit panem, & gratias agens fregit, & dixit: Accipite & manducate: hoc eſt corpus meum, quod pro vobis tradetur: hoc facite in meam commemorationem. Similiter & calicem, poſtquàm cœnauit, dicens: Hic calix nouum teſtamentum eſt in meo ſanguine. hoc facite quotieſcunque bibetis, in meam cõmemorationem. Quotieſcunque enim manducabitis panem hunc, & calicem bibetis: mortem Domini annunciabitis donec veniat. Itaque quicunque manducauerit panem hunc, vel biberit calicem Domini indignè: reus erit corporis, & ſanguinis Domini. Probet autem ſeipſum homo: & ſic de pane illo edat, & de calice bibat. Qui enim manducat, & bibit indignè, iudicium ſibi manducat, & bibit: non dijudicans corpus Domini. Ideò inter vos multi infirmi, &c.

1. B THEOPHYLACTVS in Marci decimumquartum caput: Hoc eſt corpus meum, hoc, inquam, quod ſumitis. Non enim figura, & exemplar quoddam Dominici corporis panis eſt, ſed in illud ipſum conuertitur corpus Chriſti. Dominus enim dicit: Panis quem ego dabo, caro mea eſt: non dixit, figura eſt carnis meæ, ſed caro mea eſt. Et iterùm: Niſi ederitis carnem filij hominis. Et quomodo, inquis, caro non videtur? O homo, propter noſtram infirmitatem iſtud fit. Quia enim panis quidem, & vinũ ex his ſunt quibus aſſueuimus, ea non abhorremus: ſanguinem verò propoſitum, & carnem videntes, non ferremus, ſed abhorreremus: idcircò miſericors Deus, noſtræ infirmitati condeſcendens, ſpeciem quidem panis & vini ſeruat, in virtutem autem carnis & ſanguinis tranſelementat. Sanguinem verò noui teſtamenti dixit, opponendo veteri. Habebat enim & vetus teſtamentum ſanguinem, quo aſpergebantur & populus & liber legis.

2. ITEM in Matthæi caput vigeſimumſextũ: Porrò dicens, Hoc eſt corpus meum, oſtendit quòd ipſum corpus Domini eſt panis, qui ſanctificatur in altario, & non reſpondens figura. Non enim dixit Hoc eſt figura: ſed, Hoc eſt corpus meũ. Ineffabili enim operatione transformatur, etiamſi nobis videatur panis: quoniam infirmi ſumus, & abhorremus crudas carnes comedere, maximè hominis carnem: & ideò panis quidem apparet, ſed reuerà caro eſt. Et accepto poculo, gratijs actis, dedit illis, dicens: Bibite ex hoc omnes: hic eſt enim ſanguis meus, qui eſt noui teſtaměti, qui pro multis effunditur in remiſſionem peccatorum. Sicut vetus teſtamentum immolationem habebat & ſanguinem, ità & nouum teſtamentum ſanguinem habet ac immolationem.

3. ET in Ioannis caput ſextum: Attende autem quòd panis, qui à nobis in myſterijs manducatur, non eſt tãtùm figuratio quædam carnis Domini, ſed ipſa caro Domini: non enim dixit, Panis quem ego dabo, figura eſt carnis: ſed, Caro mea eſt. Transformatur enim arcanis verbis panis ille per myſticam benedictionem, & acceſſionem ſancti ſpiritus, in carnem Domini. Et ne quem conturbet, quòd credendus ſit panis caro. Etenim & in carne ambulante Domino, & in pane alimoniam admittente, panis ille, qui manducabatur, in corpus eius mutabatur, & ſimilis fiebat ſanctæ eius carni, & in augmentum, & ſuſtentationem conferebat, iuxta humanum morem. Igitur & nunc panis in carnem Domini mutatur. Et quomodò (inquit) non appãret nobis caro, ſed panis? Vt nõ abhorreamus ab eſu. Nam ſi quidem caro apparuiſſet, inſuauiter affecti eſſemus erga ecommunionem. Nunc autem condeſcendente Domino noſtræ infirmitati, talis appãret nobis myſticus cibus, qualibus alioquin aſſueti ſumus.

4. CYRILLVS Alexandrinus in libro ad Caloſyrium Epiſcopum Arſenoiten: Porrò alios etiam eſſe audio, qui myſticam benedictionem nihil ad ſanctificationem proficere dicant, ſi quid ex ea fiat reliqui in alium diem. Inſaniunt verò, qui hæc aſſerunt. Neque enim alteratur Chriſtus, neque ſanctum eius corpus immutatur, ſed benedictionis vis ac facultas, & viuificans gratia, perpetua in ipſo exiſtit.

5. AMBROSIVS libro quarto de Sacramentis, capite quarto: Didiciſti, quòd ex pane corpus fiat Chriſti, & quòd vinum & aqua in calicem mittitur, ſed fit ſanguis conſecratione verbi cæleſtis. Sed fortè dicis: Speciem ſanguinis non video. Sed habet ſimilitudinem. Sicut enim mortis ſimilitudinem ſumpſiſti ità etiam ſimilitudinem precioſi ſanguinis bibis, vt nullus horror cruoris ſit, & precium tamen operetur redemptionis. Didiciſti ergò quia quod accipis, corpus eſt Chriſti.

6. IDEM libro ſexto de Sacramentis, capite primo: Sicut verus eſt Dei filius Dominus noſter Ieſus Chriſtus, non quemadmodum homines per gratiam, ſed quaſi filius ex ſubſtantia patris: ità vera caro, ſicut ipſe dicit, quam accepimus: & verus eius ſanguis eſt potus. Sed fortè dicas, quod dixerunt tunc tẽporis etiam diſcipuli Chriſti audientes dicentem: Niſi quis manducauerit carnem meam, & biberit ſanguinem meum, non manebit in me, nec habebit vitam æternam. Fortè dicas: Quomodò vera? Qui ſimilitudinem video, non video ſanguinis veritatem. Primò omnium dixi tibi de ſermone Chriſti, qui operatur vt poſſit mutare, & conuertere genera inſtituta naturæ. Deindè, vbi non tulerunt ſermonem Chriſti diſcipuli eius, ſed audientes quòd carnem ſuam daret manducare, & ſanguinem ſuum daret bibendum, recedebant: ſolus tamen Petrus dixit, Verba vitæ æternæ habes & ego à te quò recedam? Ne igitur plures hoc dicerent, veluti quidam eſſet horror cruoris, ſed maneret gratia redemptionis, ideò in ſimilitudinem quidem accipis Sacramentum, ſed veræ naturæ gratiam virtutémque conſequeris. Ego ſum, inquit, panis viuus, qui de cælo deſcendi. Sed caro non deſcendit è cælo, hoc eſt, carnẽ in terris aſſumpſit ex Virgine. Quomodò ergò deſcendit panis è cælo, & panis viuus? Quia idẽ Dominus noſter Ieſus Chriſtus conſors eſt, & diuinitatis, & corporis: & tu, qui

Transformatur panis.

Cur ſubſpecie aliena.

Inſaniunt qui Euchariſtiæ ſanctitatem in ſolo vſu cõſtituunt.

Cur ſub aliena ſpecie.

Panis, non figura eſt corporis Chriſti, ſed in Chriſti corpus conuertitur. Ioan. 6.

Cur Chriſti caro nobis ſub aliena ſpecie præbetur.

Tranſelementatio.

Exod. 24.

Non figura, ſed corpus & caro Domini eſt, etiã ſi videatur eſſe panis. Transformatur. Cur ſub aliena ſpecie.

Immolatio.

Non figura tantùm carnis, ſed ipſa caro Domini.

Ioan. 6.

Sermone Chriſti cõuertitur & mutãtur inſtituta naturæ. Ioan 6.

Cur vibrãtur corpus & ſanguis ſub aliena ſpecie, ea tamen quæ rei conueniat ſimilitudinem.

Diuinitatis,

participes efficiamur. Verbi Dei efficacia, in rerum productione, & commutatione.

accipis eius carnem, diuinæ eius substantiæ in illo participaris alimento.

7. DAMASCENVS libro quarto Orthodoxæ fidei, capite decimo quarto: Quamobrem si fermo Dei viuus est & efficax, ac Dominus omnia quæcúque voluit fecit: si dixit, Fiat lux, & facta est; Fiat firmamentum, & factum est: si verbo Domini cæli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorum: si cælum & terra, aqua item, & ignis, & aer, & omne eorum ornamentum, Domini verbo completum & absolutum est, atque hoc etiam nobilissimum animal, quod homo nuncupatur: si ipsemet Deus Verbum, posteaquàm ità voluntas ipsius tulit, homo factus est, atque ex puris & immaculatis sanctæ ac semper Virginis sanguinibus carnem sibiipsi sine semine condidit, quid tandem afferri potest, quin ex pane corpus suum, ex vino & aqua sanguinem suum, efficere queat? Dixit antiquitùs; Producat terra herbam virentem: atque ea etiamnum orto imbre fœtus suos producit, diuino præcepto impulsa ac roborata. Dixit Deus, Hoc est corpus meum, & hic sanguis meus, &, Hoc facite in meam commemorationem: atque omnipotenti ipsius præcepto, donec ipse veniat, hoc efficitur: (His enim verbis vsus est, Donec veniat, ac pluuia huic nouæ segeti per consecrationem existit sancti Spiritus vis inumbrans. Quemadmodùm enim quicquid Deus fecit, id sancti Spiritus opera fecit: eodem modo nũc quoque Spiritus operatio, ea quæ naturam superant, efficit, quæque nisi sola fide capi atque intelligi nequeunt. Quo tandem modo mihi fiet istud? aiebat sancta Virgo, quoniam virum non cognosco. Respondet Archangelus Gabriel; Spiritus sanctus supereueniet in te, & virtus Altissimi obumbrabit tibi. Tu quoque nunc quæris, quomodò panis corpus Christi, & vinum cum aqua coniunctum sanguis Christi fiat? Tibi item respondeo; Spiritus sanctus superuenit, eáque efficit, quæ orationis facultatem, ac mentis intelligentiam excedunt. Panis porrò & vinum ob eam causam adhibentur, quia Deo nota & explorata est humana imbecillitas, quippè quæ vt plurimum ea, quæ vsu & consuetudine minimè trita sunt, grauiter ferat, & auersetur. Quo fit, vt ille pro ea, qua vti solet, erga nos indulgentia, per ea quæ naturæ vsitata ac familiaria sunt, ea quæ naturam superant, efficiat. Et quemadmodùm ipse, quoniam in hominum more positum est, vt aqua lauentur, & oleo vngantur, idcircò in Baptismo gratiam Spiritus cum oleo & aqua copulauit, fecitque illud lauacrum regenerationis: eodem modo, quoniam ità fert hominum vsus atque consuetudo, vt panem edant, vinúmque & aquam bibant, idcircò diuinitatem suam cum ipsis coniunxit, eáque corpus & sanguinem suum fecit, vt per vsitata naturæque consentanea, ad ea, quę supra naturam sunt, assurgamus. Sanè corpus diuinitati verè vnitum est illud corpus, quod ex sancta Virgine ortum est: non quòd assumptum illud corpus è cælo descenderit: sed quia panis ipse ac vinum in corpus & sanguinem Dei immutantur. Quòd si, quo pacto id fiat, requiris, sat tibi sit audire, quòd per sanctum Spiritum id fiat, quemadmodum & ex sancta Dei matre, per Spiritum sanctum Dominus sibiipsi, & in seipso carnem condidit. Nec quicquam ampliùs nobis perspectum & exploratum est, quàm quòd verbum Dei verum est & efficax, atque omnipotens: nam modus eiusmodi est, vt nulla ratione indagari queat. Quin ne hoc quoque alienum fuerit dicere, quòd quemadmodum naturaliter panis per cibum, & vinum & aqua per potum, in comedentis ac bibentis corpus & sanguinem immutantur, corpúsque alterum fiunt, atque à priori ipsius corpore diuersum: sic propositionis panis ac vinum & aqua per sancti Spiritus inuocationem, & aduẽtum, mirabili modo in Christi corpus & sanguinem vertuntur, nec sunt duo, sed vnũ & idem. Quocirca ijs, qui sacramentum istud per fidem dignè percipiunt, in peccatorum remissionem, & vitam æternam, animíque & corporis præsidium cedit: ijs contrà, qui perfidè, indignéque suscipiunt, in pœnam ac supplicium: haud secùs videlicet, ac Domini mors credentibus quidem, vita & incorruptio extitit ad sempiternæ beatitudinis oblectationem, incredulis autem, Dominíque carnificibus, in pœnam, ac cruciatum sempiternum. Nec verò panis & vinum corporis Christi figura sunt, (absit enim hoc) verùm ipsummet Domini corpus diuinitate affectum: quippè cùm Dominus ipse dixerit, Hoc est, non corporis signum, sed corpus, nec sanguinis signum, sed sanguis. Et priùs adhuc, ad Iudæos sermonem habẽs: Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Caro enim mea verus est cibus, & sanguis meus verus est potus. Ac rursùs, Qui manducat me, viuet. Ac proindè summo cum metu, & pura conscientia, fidéque haudquaquàm dubia accedamus: ac profectò sic nobis fiet, quẽadmodùm firmè ac constanter credimus. Ipsum porrò omni puritate colamus, hoc est, & spirituali, & corporea: siquidẽ duplex ipse est. Ardenti cupiditate ad eum adeamus, manibúsque in crucis formam compositis, crucifixi corpus suscipiamus, atque & oculis & labijs, & frontibus impositis, diuini carbonis participes efficiamur, vt ignis desiderij in nobis insiti, assumpta ea, quæ ex carbone oritur, inflammatione, peccata nostra exurat, ac pectora nostra collustret: demúsque operam, vt per diuini ignis perceptionem inardescamus, Dijque efficiamur. Vidit quippè carbonẽ Esaias. Carbo potrò non simplex lignum est, sed igni vnitum. Sic panis quoque communionis, non simplex panis est, sed diuinitati vnitus. Corpus autem, quod diuinitati vnitum est, non vna natura est: sed vna quidem corporis, altera autem diuinitatis cum ipso coniunctæ. Quo fit, vt vtrumque, non vna natura sit, sed duæ. Abrahamum, ex alienigenarum strage redeuntem, ille summi Dei sacerdos Melchisedech pane ac vino excepit. Mensa illa mysticam hanc adumbrabat, quemadmodum & sacerdos ille veri pontificis Christi figuram & imaginem præ se ferebat. Tu enim, inquit, es sacerdos in æternum secundùm ordinem Melchisedech. Panem hunc panes propositionis adumbrabant. Hoc videlicet illud est purum & incruentum sacrificium, quod Dominus à Solis ortu vsque ad occasum oblatum iri per Propheram prædixit. Corpus ac sanguis Christi est, ad animæ & corporis nostri incolumi-

tatem

Ioan. 2.

Genes. 1.

Matth 26. Verba consecrationis ex institutione & præcepto vim habent.

Non nisi fide capitur Transubstantiatio. Luc 1.

Cur sub specie panis & vini institutum hoc Sacramẽtum.

Panis & vinum immutantur in corpus & sanguinem Domini.

Modus ratione indagari nequit. Simile.

Non sunt nuda figura corporis & sanguinis Christi, sed corpus & sanguis. Ioan. 6.

Quomodò ad Communionem sacram accedendum.

Effectus.

Isa. 6.

Genes. 14.

Figuræ sanctissimi Sacramenti.

Psalm. 109.

Leuit. 24. Malach. 1.

tatem tendens, quod nec conſumitur, nec corrumpitur, nec in ſeceſſum abit, (auertat hoc Deus) verùm ad noſtram ſubſtantiam & conſeruationem tendit, atque omne incommodum propulſat, eamque vim habet, vt ſpurcitiem omnem abſtergat. Si adulterinum aurum nanciſcatur, per explorantem inflammationem purgat, ne in futurum cum mundo condemnemur. Omnes enim morbos immiſſaſque calamitates purgat: quemadmodùm aie Apoſtolus, Si enim noſipſos dijudicaremus, non vtique iudicaremur. Cùm iudicamur autem à Domino, corripimur, vt non cum hoc mundo damnemur. Atque hoc eſt quod ait; Itaque qui percipit corpus & ſanguinem Domini indignè, iudicium ſibi manducat & bibit. Per illud porrò purgati, corpori Domini, ipſiúſque ſpiritui vnimur, ac Chriſti corpus efficimur. Panis hic delibatio eſt futuri panis, qui ſuperſubſtantialis eſt. Siquidem ſuperſubſtantiale, vel futurum ſignificat, hoc eſt panem futuri ſeculi, vel eum, qui ad tuendam ſubſtantiam noſtram adhibetur. Quamobrem, ſiue hoc, ſiue illo modo accipiatur, corpus Domini aptè dicetur. Vinificus etenim ſpiritus eſt caro Domini: quandoquidem ex viuifico ſpiritu concepta eſt. Quod enim ex ſpiritu natum eſt, ſpiritus eſt. Quæ tamen non eò à me commemorantur, vt corporis naturâ ſubmoueam, ac de medio tollam, verùm vt illud viuificum eſſe ac diuinum oſtendam. Quòd ſi nonnulli panem ac vinum corporis ac ſanguinis Domini * figuram eſſe dixerunt, quemadmodùm ille diuinitùs afflatus Baſilius, non hoc poſt conſecrationem dixerunt, ſed antequàm oblatio ea conſecraretur, hoc vocabulum vſurpârunt. * Participatio autem etiam hoc ſacramentum dicitur: quia per illud diuinitatis Ieſu participes efficimur. † Communio item optimo iure appellatur: quia per illud cum Chriſto commercium habemus, ac carnem ipſius & diuinitatem percipimus, atque adeò nos inter nos communicamus atque copulamur. Quoniam enim ex vno pane participamus, omnes vnum Chriſti corpus, & vnus ſanguis, & alij alíorum membra efficimur, Chriſtique concorporei exiſtimus. Cæterùm illud pro viribus caueamus, ne ſacramentum hoc, vel ab hæreticis accipiamus, vel illis demus. (Nolite enim dare ſanctum canibus, inquit Dominus, nec proijciatis margaritas veſtras ante porcos:) ne alioqui & eorum errorem, & condemnationem nobis contrahamus. Nam ſi omninò hoc affert iſtud ſacramentum, vt & Chriſto, & alij alijs vniamur, non eſt dubium quin omnibus, qui nobiſcum illud percipiunt, animo ac voluntate copulemur. Ex voluntate quippè coniunctio hæc exiſtit, non autem citra animi noſtri ſententiam. Omnes enim, vt Apoſtoli verbis vtar, vnum corpus ſumus, quoniam ex vno pane participamus. Figuræ porrò rerum futurarum idcircò dicuntur, non quòd non verè corpus ac ſanguis Chriſti ſint, ſed quòd nunc quidem diuinitatis Chriſti per ea participes efficiamur, tunc autem intellectuali modo, ac per ſolum aſpectum.

C AVGVSTINVS tractatu vigeſimoſexto in Euangelium Ioannis: Et nos hodie accepimus viſibilem cibum: ſed aliud eſt ſacramentum, aliud virtus ſacramenti. Quàm multi de altari accipiunt, & moriuntur, & accipiendo moriuntur. Vndè dicit Apoſtolus: Iudicium ſibi manducat & bibit. Nónne buccella Dominica venenum fuit Iudæ? Et tamen accepit: & cùm accepit, in eum inimicus intrauit: non quia malum accepit, ſed quia bonum malè malus accepit.

Panis ſuperſubſtãialis.

Nominaliquot Euchariſtiæ. *ἀντίτυπα

* μετάληψις † κοινωνία

1. Cor. 11.

Ioan. 3.

1 Cor. 10.

Concorporei Chriſti.

Euchariſtiæ ſacramentũ ab hæreticis nec accipiẽdum, nec illis dendum. Matth. 7.

Cur dicãtur futurorum ἀντίτυπα hoc eſt, figuræ, cùm tamen adſit ipſa veritas.

Aliud eſt Sacramentum, aliud virtus vel effectus ſacramenti. 1 Cor. 11. Ioan. 13.

III.

Quæ ſunt præcipua de hoc Sacramento capita ſcitu neceſſaria?

A EA quinque potiſſimum ſeſe offerunt: Primum [a] de veritate Euchariſtiæ. Alterum de panis & vini tranſubſtantiatione. Tertium de adoratione eius. Quartum de eiuſdem oblatione & ſacrificio. Poſtremum de ſumptione ipſius ſub altera, vel vtraque ſpecie. De his enim præcipuè hac quidem tempeſtate ſcire, magnum eſt operæprecium.

a De veritate Euchariſtiæ extãt patrum teſtimonia apud Roſſenſem lib. 4 aduersùs Occolampadium. Item apud Tonſtallum, Groppernum, & Garetium.

IIII.

Quid igitur de veritate Euchariſtiæ ſentiendum?

A ID planè, vt cum tota Eccleſia contra omnes [a] Capharnaitas certò credamus, ſub ſpeciebus panis & vini veram Ieſu Chriſti [b] carnem, ac verum eius ſanguinem in Euchariſtia exhiberi, miniſterio quidem Sacerdotis, virtute autem ac potentia Domini noſtri Ieſu Chriſti, apud quẽ impoſsibile [c] non eſt omne verbũ. [d] *Ipſe dixit, & facta ſunt: ipſe mandauit, & creata ſunt.*

a Ioan. 6. f & ibid. Cyrill. Aug tract. 27. in Ioan. Cyprian. de cœna Domini Petrus Cluniac. lib. 1. epiſt. 2.

b Conc. Epheſ. Nicenum 2. actio 6 Lateranen. cap 1. Conſtantien ſeſſ 2 Florent. Trident. ſeſſ. 13 cap. 1. & 3 Ignatius. ad Smyrnenſes, teſte Theodor. in dial. 3. Tertul. de reſur. carnis ca 8. & de idolo. ca. 7. Cyprian. de lapſis. Heſych. in ca. 21 Leuit. Optatus lib. 6. Leo ſerm. 7. de Paſſio & Epiſt. 23. Theodor. dial. 2.

c Luc. 1. d. Marc. 10. d.

d Pſal 148. a. Damaſc. lib 4. de Orthod. fide ca. 14. Idem in hiſtoria de Barlaam & Ioſa. c 19. lib. 3 Parall. c. 45. Ambroſ. lib 4. de Sacramen. ca. 4 & 5. Cyrill. lib. 4. in Ioan. cap. 13. Petrus Cluniacen. lib. 1. epiſt. 2.

B Dixit autem in cœna illa pridiè quàm pateretur, inſtructa, cùm panem primùm, [e] ac deindè calicem ſuis manibus appræhendiſſet: cúmque de huius Sacramenti, tum inſtitutione, tum veritate certos omnes reddere vellet, dixit inquam planiſsimè: [f] *Hoc eſt corpus meum, quod pro vobis datur.* Dixit: [g] *Hic eſt ſanguis meus, qui pro multis effundetur.* De qua inſtitutione dixit & antè: [h] *Caro mea verè eſt cibus, & ſanguis meus verè eſt potus.* Dixit: [i] *Ego ſum panis viuus, qui de cælo deſcendi. Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum.* [k] *Et panis quem ego dabo, caro mea eſt pro mundi vita.*

C Nec obſcura ſunt alia tum Euangeliſtarum, tum [l] Apoſtoli Pauli teſtimonia, quæ nobis hanc fidem euidenter adſtruunt, ne quis [m] dubitare poſsit, Chriſtum in Euchariſtia totum ſecundùm diuinam humanámque naturam exiſtere, & nobiſcum manere vſque ad [n] ſeculi conſummationem.

D Igitur [o] eandem planè Chriſti carnem in templis habemus & ſumimus, quæ olim in Paleſtina coràm [p] cernebatur: ſed ea nec ſenſibus hîc patet, nec tranſmutationi & corruptioni eſt obnoxia: vtpotè inuiſibilis, impaſsibilis, immortalis, ſumma & diuina reſplendens gloria, quam ſolis fidei oculis licet hoc tempore intueri: Beati autem in cælis clarè perſpiciunt incredibili cum voluptate.

E Et ſunt adhuc Sacramentarij, (ô horrendam, [q] ſæpéque damnatam impietatẽ) qui adorandum hoc magis, quàm inueſtigandum myſterium, dum ſenſu ſuo aſſequi non poſſunt, etiam negare audent, Euangelii verba, quanuis luculenta, mirè deprauantes. Quod nihil eſt aliud ſanè, quàm velut è mundo ſolem tollere, ſummóque ſponſi theſauro ſponſam Eccleſiam ſpoliare, & panem vitæ fidelibus eripere: ne ſit demùm, vndè exules illi in hoc mundi deſerto paſcantur atque ſuſtententur.

e Luc.22.b.Mar.14.c.Matt.26.c.1.Corinth.11.e.Iuſtin.Apol.2.Irenæus lib.4. cap.32.& 34 Iuuencus lib.4.Euang.hiſtor.Tertul.lib.5.cont.Marci. cap. 8.

f Luc.22.b.

g Marc.14.c.Matth.26.c.

h Ioan.6.f. Vide Hilar.8.de Trinit.Cyrill in Ioan.lib.4.cap.16.Origen.hom. 8.in Num. Emiſe. hom. 5. de Paſcha. Leo ſerm.6.de ieiu. ſept.menſ.2. Cabilo.c. 46.

i Ibid. Vide Cyrill.lib.4.in Ioan.ca.15.

k Ibid.Vide Cyril.lib 4.c.12.& Theophylact. in c.6.Ioan & in 14.Marci Petrus Cluniac.lib 1.epiſt. 2.

l 1.Corinth.10.d.e. 11.c

m Epiph.in Ancorato. Cyrill. Ieroſol. cath. 4. myſtag. Chryſoſt. hom. 83. in Matth.Leo ſer.6.de ieiu. ſept.menſ.

n Matth.28.d.Conc. Viennen. in Clementin.tit de reliq. & veneræt. Sanct.

o Auguſt.in Pſalm.98.& 33.Proſper de promiſ.& prædict.p.2.cap.25.

p Chryſ.hom. 2.in poſte.ad Timo. & 24 in 1. Cor. & apud Damaſc.lib.2. Parall. cap.30. Presbyteri Achaiæ in hiſto. S. Andreæ.

q Syno. Nic. 2. act. 6 tom 3. Rom. 4. Vercell.ſub Leo. 9. Turon. ſub vict. 2. Rom.ſub Nicol.2.Roman.ſub Gregor. 7.Conſtantienſ.ſeſſ. 8.in artic. 3. Ioan. Vuicleff.Trident.ſeſſ 13.can.1.

TESTIMONIA.

1. A Ioannis ſexto: Litigabant ergò Iudæi ad inuicẽ, dicentes: Quomodò poteſt hic nobis carnem ſuam dare ad manducandum? Dixit ergò eis Ieſus &c. Hæc dixit in Synagoga docens, in Capharnaum. Multi ergo audientes ex diſcipulis eius, dixerunt: Durus eſt hic ſermo, & quis poteſt eum audire?

Ioan. 6.

2. Cyrillvs libro quarto in Ioannem, capite vigeſimoſecundo, ſuper ea verba, Hoc vos ſcandalizat? Si ergo videritis filium hominis aſcendentem vbi erat priùs: Ex imperitia, inquit, multi qui Chriſtum ſequebantur, verba ipſius non capientes, perturbabantur. Nam cùm audiſſent, Amen amen dico vobis, niſi comederitis carnem filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis vitam in vobis: ad immanes ferarum mores vocari ſe à Chriſto arbitrabantur, incitaríque vt vellent crudas hominis carnes manducare, & ſanguinem bibere: quæ vel auditu horribilia ſunt. Nondùm enim myſterij huius formam & diſpenſationem pulcherrimã cognouerant. Illud etiam adhæc cogitabãt, quomodò caro huius hominis æternam nobis vitam largietur? aut quomodò ad immortalitatem adducere poterit? Quæ quum intelligeret is, cuius oculis omnia nuda ſunt atque aperta, alia eos re mirabili ad fidem impellit: Fruſtrà, inquit, ô vos, propter verba mea conturbamini: Quòd ſi credere non vultis vitam vobis à meo corpore dari: quid facietis, quando in cælum volare me conſpicietis? Non enim aſcenſurum me ſolummodò in cælum profiteor, ne rursùs quomodò id fieri poſſit quæratis: ſed oculis etiam ità fieri veſtris

Capharnaitæ quam

Craſsè Chriſti verba intellexerint.

Heb. 4.

veſtris cernetis. Quid igitur hoc videntes dicetis? An non erit hoc magnum dementiæ veſtræ argumentum? ſi enim putatis carnẽ meam vitam vobis adferre non poſſe, quomodò tanquàm volucris in cœlum aſcendet? quomodò per aëra volabit? hoc enim ſimiliter generi humano impoſſibile eſt. Quòd ſi præter naturam caro mea in cælum conſcendet, quid prohibet, ne ſimiliter præter naturam viuificet? Nam qui terreſtre hoc corpus, cæleſte confecit, is etiam viuificum reddidit, quanuis natura ſui corruptibile fuerit.

Capharnaitarum & diſcipulorum quorundam craſſa imaginatio de edẽda Chriſti carne.

3. AVGVSTINVS tractatu vigeſimoſeptimo in euangelium Ioannis: Caro non prodeſt quicquam, ſed quomodò illi intellexerunt: carnem quippe ſic intellexerunt, quomodò in cadauere dilaniatur, aut in macello venditur, non quomodò ſpiritu vegetatur. Sicut illi intellexerunt carnem, non ſic ego do ad manducandum carnem meam. Vide eundem Auguſt. in Pſalmum nonageſimumoctauum, hac eadem quæſt. D teſtimonio primo.

Ioan. 6. Quomodò Capharnaitæ & diſcipuli intellexerint verba Chriſti de edenda ipſius carne.

4. CYPRIANVS de cœna Domini: Orta fuerat aliquando, ſicut in Euangelio Ioannis legitur, de nouitate verbi huius quæſtio: & ad doctrinam myſterij huius obſtupuerãt auditores, cùm diceret Dominus: Niſi manducaueritis carnẽ filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis vitam in vobis. Quod quidam, quia non credebant, nec poterant intelligere, abierunt retrò: quia horrendũ eis & nefarium videbatur veſci carne humana: exiſtimantes hoc eo modo dici, vt carnem eius vel elixam, vel aſſam, ſectámque mẽbratim, edere docerentur, cùm illius perſonæ caro, ſi in fruſtra partiretur, non omni humano generi poſſet ſufficere, qua ſemel conſumpta, videretur interiiſſe religio, cui nequaquàm vlterius victima ſupereſſet. Sed in cogitationibus huiuſmodi caro & ſanguis non prodeſt quidquam: quia ſicut ipſe magiſter expoſuit, verba hęc ſpiritus & vita ſunt: nec carnalis ſenſus ad intellectum tãtæ profunditatis penetrat, niſi fides accedat.

Caro non prodeſt quidquam. Ioan. 6. Verba Spiritus & vita eſſe quomodo dicantur.

5. PETRVS Venerabilis Abbas Cluniacenſis libro primo, epiſtola ſecunda: In ſpeciebus humano victui & vitæ magis congruentibus, hoc ſacramentum conſtituit: vt agnoſcerent aduertentes, per ſpeciem quidem panis terreni, ſed per veritatem panis cæleſtis, non mortalem, quam ſolet ille, ſed vitam datam hominibus immortalem. Vndè ſolitario & ſtupẽdo miraculo, latet in illo ſacramento quod eſt, & patet quod nõ eſt: ne cruda carne, ne viua, & maximè humana, veſci homo contra vſum & naturam refugiat. quod olim quidam etiam ex diſcipulis execrãtes, nec quod indè à Domino dictũ fuerat capientes dixerunt: Durus eſt hic ſermo, & quis poteſt eum audire? Sed non eſt durus, immò lenis & ſuauis ſermo. Quia & ſi hominis Chriſti caro comeditur: non tamen læſi, aut detruncati, non imminuti, aut mutilari, non nolentis, neque dolentis, ſed volentis & conſulentis caro comeditur, & ſanguis bibitur, ipſo (iuxta beati Apoſtoli Andreę verba) in ſuo regno, integro, intacto, inuiolato, immortali incorruptibili, immò ſpecioſo glorioſo, adorando permanente, & mortales per iam immortale corpus ſuum, ad eandem immortalitatem perducente. Non eſt ergò durũ, crudele; ſed pium & amabile: quia non nolens, neque coactus; ſed volens & ſpontaneus hominibus carnem ſuam ad manducandum, ſanguinem ad bibendum dedit. Nec irrationabile: quia vndè peccatoribus venia, indè largitori tantæ gratiæ debetur & gloria. Manet tamen tecta veritas & carnis & ſanguinis honeſta panis & vini ſpecie: vt & vſui humano cõdeſcendatur, & fides exerceatur, & meritũ augeatur. Indè eſt quòd ſacramẽtum, myſterium, ſpecies & figura vocatur: quia intra hoc, quod exterior forma nunciat, virtus diuina verum corpus & ſanguinem redemptoris occultat. Sed adhuc carnalis animus, & nondum plenè ab humana conſuetudine defœcatus, obijcit & dicit: Verum quidem corpus & ſanguinem redemptoris ſub panis ac vini ſpecie in altaris ſacramento dari fidelibus ſcio: ſed cur ad manducandum, vel bibendum detur (ſi liçeat quærere) quæro. Nam ſi ad honorãdum, ſi ad adorandum tantummodò daretur, quæſtio non eſſet. Sed quia etiam ad manducandum datur, animum nõdum perfectè ſublimia ſapientem mouet. Quem enim non moueat, ſicut quondam illos Chriſti diſcipulos mouit; contra humanum morem, contra pietatem, carnẽ Chriſti vel ſanguinem, immò Deum & hominem ab hominibus, magiſtrum à diſcipulis, Dominum à ſeruis, Chriſtum à Chriſtianis manibus frangi, dentibus atteri, & velut eſcarum more communium deuorari? Hæc (inquam) qui obijcis, ſicut ipſe fateris, à primis Chriſti diſcipulis Chriſto obiecta ſunt, quando ab eis dictum eſt: Durus eſt hic ſermo, & quis poteſt eum audire? Hæc à Iudæis incredulis, & de hac re litigantibus, dicta ſunt: Quomodò poteſt hic nobis carnem ſuam dare ad manducandum? Hæc certè quæſtio non noua, ſed antiqua; non recens, ſed veruſtiſſima eſt: quæ ſicut in ipſis Chriſtianæ fidei fundamẽtis exorta eſt; ſic non à quolibet doctore, ſed ab ipſo Saluatore (vt ſanctum Euangelium loquitur) extincta eſt. Cùmque ſimul ac penè eodem momento & ortum habuerit & occaſum, nimiũ rudis Chriſtianus videtur, qui talibus quæſtionibus ante mille annos ſepultis mouetur. Quia tamen nihil contẽnendum eſt, quod vel fidem lædere, vel ad ſcandalum quorũlibet poſſit corda mouere: ferat hoc etiam æquanimiter quæ omnia ſuffert, charitas, vt membrorũ Chriſti per eius patientiã ſanetur infirmitas. Nam & hoc Saluator ipſe, medicus videlicet cæleſtis, de talibus infirmis faciendũ eſſe docuit, quando rudibus adhuc diſcipulis, & propter huiuſmodi verba ſcandalizatis, non aſperè corripiens, ſed benignè admonens, dixit: Hoc vos ſcãdalizat? Si ergò videritis filium hominis aſcendentem vbi erat priùs: Spiritus eſt qui viuificat: caro non prodeſt quicquam. Quibus breuibus verbis totum hoc ænigma, ſi attendas, ſole clarius ſapientia Dei diſſoluit: quia ſpirituali lumine carnalium cogitationum nebulas effugauit. Si (inquit) videritis filium hominis aſcẽdentem vbi erat priùs? Spiritus eſt qui viuificat: caro non prodeſt quicquam. Hoc eſt, quia me hominem inter homines videtis; nihil de me adhuc, quantum ad hoc ſacramentum ſpectat, plus quàm de alio homine ſentire poteſtis: & ideò carnaliter ſapientes, velut per fruſtra cõciſam carnem meam me vobis velle dare creditis. Sed poſtquam in cælum aſcendero, poſt-

Nec irrationabilis. Cur veritatem ſub panis ac vini ſpeciebus tectam eſſe voluerit.

Obiectio.

Euchariſtia honoranda, adoranda, manducanda.

Ioan. 6.

Reſponſio.

Hæreſis cõtra veritatẽ Euchariſtiæ ante 1550. annos à Chriſto dãnata eſt.

1. Cor. 15.

Ioan. 6.

Ioan. 6. Sermo Chriſti de Euchariſtia nõ eſt durus, ſed lenis & ſuauis.

quàm in cælum aſcendero, poſtquàm hãc carnem, de qua agitur, adhuc mortalem, in Deum glorificauero; tunc intelligetis, quia ſpiritus eſt, qui viuificat, hoc eſt, verba mea ſpiritualiter accepta, viuificãt. Caro autem non prodeſt quicquam: quia carnaliter intellecta, mortificant. Dabo enim carnem meã hominibus, non more cadauerum detruncãdam, minuendam, conſumendam; quia ſic accepta caro mea, non prodeſſet quicquam: ſed dabo eam abſque dolore diuidendam, abſque imminutione partiendam, abſque conſumptione comedẽdam: quia ſpiritus eſt, qui viuificat; & quia ſic intellecta & accepta caro mea, vitam non mortalem, ſed æternam, percipientibus donat.

Quomodò Chriſtus carnem ſuã manducandam dederit.

6. CONCILIVM Epheſinum primum in epiſtola ſynodica ad Neſtorium: (quam Alexandrino Concilio tribuunt, lectam tamen & approbatam in Epheſina ſynodo:) Neceſſariò igitur & hoc adijcimus: Annunciantes enim, ſicut ſecundùm carnem, mortem vnigeniti filij Dei, id eſt, Ieſu Chriſti, & reſurrectionem eius & in cælos aſcenſionem pariter confitentes, incruentam celebramus in Eccleſiis ſacrificij ſeruitutem: ſic etiam ad myſticas benedictiones accedimus, & ſanctificamur, participes ſancti corporis & pretioſi ſanguinis Chriſti omnium noſtrum redemptoris effecti, non vt cõmunem carnem percipientes, (quod abſit) nec vt viri ſanctificati, & verbo coniuncti ſecũdùm dignitatis vnitatem, aut ſicut diuinam poſſidentis habitationem, ſed vt verè viuificatricem carnem, & ipſius verbi propriam factã. Vita enim naturaliter, vt Deus exiſtẽs, quia propriæ carni vnitus eſt, viuificatricem eam eſſe profeſſus eſt. Et ideò, quanuis dicat ad nos: Amen amen dico vobis, niſi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius ſanguinem: non tamen eam, vt hominis vnius ex nobis, exiſtimare debemus: quomodò enim iuxta naturam ſuam viuificatrix eſſe caro poterit hominis? ſed vt verè propriam eius factam, qui propter nos filius hominis eſt factus & vocatus.

Incruentum ſacrificium.

Percipimus verè viuificatricem carnem.

Ioan. 6.

7. SECVNDA ſynodus Nicena actione ſexta, tomo tertio: Nemo vnquàm ſanctorum Apoſtolorum, qui tubæ ſunt Spiritus ſancti, aut glorioſorum patrum noſtrorum, incruentum noſtrum ſacrificium, in memoriam paſſionis Chriſti Domini Dei noſtri, & totius ſuæ diſpenſationis factum, imaginem corporis illius dixerit. Nam is qui accepit à Domino, ſic non dicit aut confitetur, ſed audiunt eum ſic dicentẽ Euangelicè: Niſi comederitis carnẽ filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, non intrabitis &c. &, qui manducat &c. Et cùm accepiſſet panem & gratias egiſſet, fregit & dedit diſcipulis ſuis, & dixit: Accipite & edite: Hoc eſt corpus meum. Et accepto calice cùm gratias egiſſet &c. Non autẽ dixit: Sumite, edite imaginem corporis mei. Quin etiam Paulus diuinus Apoſtolus, è ſacris Domini verbis hauriẽs, dixit: Ego accepi à Domino quod & tradidi &c. Legas quouſque voles, nũquàm inuenies, neque Dominum, neque Apoſtolos, neque Patres, incruentum illud ſacrificium, quod à ſacerdote offertur, imaginem dixiſſe, verùm ipſum corpus, & ipſum ſanguinem. Attamen ante ſanctificationis conſecrationem quibuſdam patribus piè ſanè viſum eſt, ἀντίτυπα, hoc eſt, exemplar ſimilis formæ nominare, quorum de numero Euſtathius, conſtans is propugnator orthodoxæ fidei, & Arrianicæ inſaniæ expugnator clarus, item Baſilius eiuſdem ſuperſtitionis auerruncator: qui apertam & planam rectorum & probatorum dogmatum viam docentes, vno ore & ſpiritu loquuntur: hic quidem, exponens dictum illud in Prouerbijs Salomonis: Edite meum panem, & bibite vinum, quod commiſcui vobis, hęc inquit: Per panem & vinum ἀντίτυπα membrorum corporalium Chriſti prædicat. Ille verò ex eodẽ fonte hauriens vt omnes ſacerdotij myſtæ cognoſcunt. in precatione diuinæ anaphoræ (ità Græci Miſſæ partem vocant) ſic alibi legit: Confidentes tuo ſacro altari appropinquamus, & proponentes ἀντίτυπα ſancti corporis & ſanguinis Chriſti tui, te precamur & inuocamus. Et quæ deinceps ſequuntur, ſententiam patris amplius confirmant, quòd ante ſanctificationem ἀντίτυπα vocauerint: poſt conſecrationem autem, corpus Domini & ſanguinem Chriſti, atque ità eſſe creduntur. Sed generoſi iſti, ſacrarum imaginum cupientes contemplationem obſcurare, aliam ſcilicet imaginem introduxerunt, quæ ſanè non imago eſt, ſed corpus & ſanguis. Verùm vafritia & improbitate confuſi, falsò ſophiſmate ſeipſos ſubuertunt, hanc ſacram oblationem poſitione fieri dicentes. Verùm quemadmodùm iſtud dicere, aperta inſania eſt: ſic & imaginem aſſerere corpus & cruorem Domini, eiuſdem eſt dementiæ. Et præter id quod eſt ſingularis ruditatis opus, impietatem quoque admixtam habet.

nonnulli appellãrunt, ſed ante cõſecrationẽ.

Prouerb. 9.

Iconoclaſtas intellige.

Inſania, dementia & impietas eſt, corpus Domini imaginem aſſerere.

8. CONCILIVM Lateranenſe magnum ſub Innocentio tertio, capite primo: Vna eſt fidelium vniuerſalis Eccleſia, extra quam nullus omninò ſaluatur, in qua idem ipſe ſacerdos & ſacrificium Ieſus Chriſtus, cuius corpus & ſanguis in Sacramento altaris ſub ſpeciebus panis & vini veraciter continentur, tranſubſtantiatis pane in corpus, & vino in ſanguinem poteſtate diuina, vt ad perficiendum myſterium vnitatis, accipiamus ipſi de ſuo, quod accepit ipſe de noſtro. Et hoc vtique ſacramentum nemo poteſt conficere, niſi ſacerdos, qui fuerit ritè ordinatus ſecundùm claues Eccleſiæ, quas ipſe conceſſit Apoſtolis, & eorum ſucceſſoribus Ieſus Chriſtus.

Verus corporis & ſanguinis ſub ſpeciebus panis & vini. Tranſubſtantiatio.

Nec Apoſtoli nec Patres dixerũt Euchariſtiã eſſe imaginem corporis Chriſti, ſed ipſum verum corpus. Ioan. 6.

Exẽplar ſiue ἀντίτυπον.

9. CONCILIVM Conſtantiẽſe ſeſſione octaua, damnat hos tres primos articulos Ioannis Vuicleff: 1. Subſtantia panis materialis, & ſimiliter ſubſtantia vini materialis, manet in Sacramento altaris: 2. Accidentia panis, non manent ſine ſubiecto in eodem Sacramento: 3. Chriſtus non eſt in eodem Sacramento identicè, & realiter in propria præſentia corporali.

Solifacerdotes poſſunt conſecrare.

Tranſubſtantiatio. Accidentia ſine ſubiecto.

Chriſti præſentia in ſacramento.

10. CONCILIVM Florentinum: Forma Sacramenti Euchariſtiæ ſunt verba Saluatoris, quibus hoc conficitur Sacramẽtum: Sacerdos enim in perſona Chriſti loquens hoc conficit Sacramentum. Nam ipſorum verborum virtute, ſubſtantia panis in corpus Chriſti, & ſubſtantia vini in ſanguinem conuertuntur, ità tamen, quòd totus Chriſtus continetur ſub ſpecie panis, & totus ſub ſpecie vini, ſub qualibet quoque parte hoſtiæ conſecratæ, & vini conſecrati, ſeparatione facta, totus eſt Chriſtus.

Verbis Chriſti conficitur à ſacerdote. Tranſubſtantiatio.

Totus ſub vtralibet ſpecie & particulis.

11. CONCILIVM Tridentinum, ſeſſione decimatertia, capite primo: Principiò docet ſancta Synodus, & apertè ac ſimpliciter profite-

tur,

Quomodo Christum in Eucharistia præsens.

tur in almo sanctæ Eucharistiæ Sacramento, post panis & vini consecrationem, Dominum nostrum Iesum Christum, verum Deum atque hominem verè, realiter, ac substantialiter sub specie illarum rerum sensibilium contineri. Neque enim hæc inter se pugnant, vt ipse Saluator noster semper ad dexteram Patris in cælis assideat, iuxta modum existendi naturalem,

In cælis esse & nihilominus in altari.

& vt multis nihilominùs alijs in locis Sacramentaliter præsens sua substantia nobis adsit, ea existendi ratione, quam etsi verbis exprimere vix possumus, possibilé tamen esse Deo cogitatione per fidē illustrata assequi possumus, & constantissimè credere debemus. Ita enim maiores nostri omnes, quotquot in vera Christi Ecclesia fuerunt, qui de sanctissimo hoc Sacramento disseruerunt, apertissimè professi sunt, hoc tam admirabile Sacramentum in vltima cœna Redemptorem nostrum instituisse,

Matth. 26. Mar. 14. Luc. 22.

cùm, post panis vinique benedictionem, se suum ipsius corpus illis præbere, ac suum sanguinem, diserris ac perspicuis verbis testatus est. Quæ verba à sanctis Euangelistis commemorata, & à diuo Paulo posteà repetita, cū propriam illam, & apertissimam significationem

2. Cor. 11. Aperta est verborum Christi significatio.

præ se ferant, secundùm quam à Patribus intellecta sunt, indignissimum sanè flagitiū est, ea à quibusdam contētiosis & prauis hominibus, ad fictitios & imaginarios tropos, quibus veritas carnis & sanguinis Christi negatur, contra vniuersum Ecclesiæ sensum detorqueri: quæ tanquàm columna, & firmamentum veritatis, hæc ab impijs hominibus excogitata commenta, velut Saranica, detestata est, grato semper & memore animo præstantissimum hoc Christi beneficium agnoscens.

Commentitij & imaginarij tropi hæreticorū. 1. Tim. 3.

12. Et capite tertio: Et semper hæc fides in Ecclesia Dei fuit, statim post consecrationem, verum Domini nostri corpus, &c. supra quæstione prima A testimonio quarto.

13. Ignatius in epistola ad Smyrnenses, teste Theodoreto in dialogo tertio Eranistis seu Polymorphi: Eucharistias & oblationes non admittunt, quòd non confiteantur Eucharistiam esse carnē Seruatoris nostri Iesu Christi, quæ pro peccatis nostris passa est, quam pater sua benignitate suscitauit.

Eucharistia est caro Seruatoris nostri.

14. Tertvllianvs in libro de resurrectione carnis, capite octauo: Caro corpore & sanguine Christi vescitur, vt & anima de Deo saginetur.

Caro corpore & sanguine Christi vescitur.

15. Idem libro de idololatria, capite septimo: Tota die ad hanc partem zelus fidei perorabit ingemens Christianum ab idolis in ecclesiam venire, de aduersaria officina in domum Dei venire, attollere ad Deum Patrem manus matres idolorum, his manibus adorare quæ foris aduersùs Deum adorātur, eas manus admouere corpori Domini, quæ dæmonijs corpora conferūt. Nec hoc sufficit. Parùm sit, si ab alijs manibus accipiant quod contaminant, sed etiā ipse tradunt alijs quod contaminauerunt. Ad leguntur in ordinem ecclesiasticum artifices idolorum. Prō scelus! Semel Iudei Christo manus intulerunt, isti quotidiè corpus eius lacessunt. O manus præcidēdæ. Viderint iam an per similitudinem dictum sit, Si tu manus tua scandalizat, amputa eam. Quæ magis amputandæ, quàm in quibus Domini corpus scādalizatur?

Manus quibus idola facta sunt, tangūt corpus Christi.

Corpus Christi quotidiè lacessunt. Matth. 18.

16. Cyprianvs libro de lapsis: Adest militum Christi cohors candida, qui persecutionis vrgentis ferociam turbulētiam stabili congressione fregerunt, &c. Sanctificata ora cælestibus cibis, post corpus & sanguinem Domini, profana cōtagia, & idolorum reliquias respuerunt. Et post multa: A diaboli aris reuertētes, ad sanctum Domini sordidis & nidore infectis manibus accedunt, &c. vt infrà quæstione decima, ☐ testimonio tertio. Et quibusdam interiectis: Tumens animus, & superbus, nec quia victus est, fractus est, lacens stātibus, & integris vulneratus minatur: & quòd non statim Domini corpus inquinatis manibus accipiat, aut ore polluto Domini sanguinem bibat, sacerdotibus sacrilegus irascitur. Atque ò tuam nimiam furiosè dementiam. Irascēris ei, qui abs te auertere iram Dei nititur: ei minaris, qui pro te Domini misericordiam deprecatur; qui vulnus tuum sentit, quod ipse non sentis; qui pro te lachrymas fundit, quas forsitan ipse non fundis.

Ora sanctificata post corpus & sanguinem Domini, repuerūt quæ erant idolis immolata.

Domini corpus inquinatis manibus, aut ore polluto Domini sanguinē accipere.

17. Hasychivs in caput vigesimum secundum Leuitici, tractans ea verba, Qui comederit de sanctificatis per ignorantiam, &c. Sancta (inquit) sanctorum sunt propriè Christi mysteria, quia ipsius est corpus, de quo Gabriel ad Virginē dicebat: Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi, ideò quod nascetur ex te Sanctum, vocabitur filius Dei. Sed & Esaias; Sanctus Dominus, & in altis habitat, in sinu videlicet Patris. Ab hoc enim non solùm alienigenas, & inquilinos, & mercenarios sacrificij prohibuit, sed nec per ignorantiam percipere præcepit. Per ignorantiam autem percipit, qui virtutem eius & dignitatem ignorat, qui nescit, quia corpus hoc & sanguis est secundùm veritatem, sed mysteria quidem percipit, nescit autem mysteriorum virtutem. Ad quem Salomon dicit, vel magis spiritus, qui in eo est: Quando sederis vt comedas cum principe, diligenter attende, quæ posita sunt ante te. Apertè & ipse compellens, & cogens eum, qui ignorat, addere quintam partem: hæc enim quinta addita intelligere nos intelligibiliter diuina & mystica facit. Quid sit autem quinta, ipsa te verba legislatoris docere possunt, ait enim: Addet quintam partem cum eo quod comedit. Et quomodò eius, quod iam comedit & consumpsit, addere quis quintam poterit? neque enim aliud, aut aliundè, sed de ipso, & cum eo, vel sicut LXX. super ipsum, iubet addi quintam. Ergò quinta eius super ipsum, sermo est, qui prolatus est ab ipso Christo, super Dominicū mysterium: Ipse enim liberat nos ab ignorantia, remouetque nos additus, carnale quippiam & terrenum de sanctis arbitrari, sed diuinè ea & spiritualiter accipi sancit, quod quinta propriè nominatur: quia qui in nobis est diuinus spiritus, & sermo quem tradidit, qui in nobis sunt, componit sensus, & non solum nostrum gustum producit ad mysterium, sed & auditum, & visum, & tactum, & odoratum, ità vt nil in eis minori rationi & infirmæ mēti proximum, de his videlicet, quæ valdè superna sunt suspicemur. Quicunque ergò sanctificata per ignorantiam comederit, ignorans eorum virtutem, sicut diximus: Addet quintam eius super eo, & dabit Sacerdoti in sanctuarium. Sanctificationem enim mystici sacrificij, & à sensibilibus

Eucharistia est ipsum Christi corpus, de quo Gabriel &c. Luc. 1.

Esaiæ 6.

Per ignorātiam Eucharistiam percipit, qui nescit quod sit corpus & sanguis Christi secundū veritatem. Proverb. 23.

Deuit. 22.

Verba Christi prolata super mysterium, nil sinunt nos terrenum de Eucharistia cogitare.

Verbi Christi virtute

ad intelligibilia tranſlationem, ſiue commutationé, ei qui verus eſt ſacerdos, videlicet Chriſto, oportet dari, id eſt, ipſi de eis miraculum cedere & imputare: quia per eius virtutem & prolatum ab eo verbum, quæ videntur, tam ſanctificata ſunt, quàm cunctum carnis excedunt ſenſum.

Sanctificantur & commutantur, panis & vinum.

18. OPTATVS libro ſexto contra Donatiſtas: Iam illa oſtendenda ſunt, quæ crudeliter ac ſtultè vos feciſſe, negare minimè poteritis. Quid enim eſt tam ſacrilegum, quàm altaria Dei (in quibus & vos aliquãdo obtuliſtis) frangere, radere, remouere? In quibus vota populi, & membra Chriſti portata ſunt: Quò Deus omnipotens inuocatus ſit. Quò poſtulatus deſcendit Spiritus ſanctus: vnde à multis pignus ſalutis æternæ, & tutella fidei, & ſpes reſurrectionis accepta eſt. Altaria, inquam, in quibus fraternitatis munera non iuſſit Saluator poni, niſi quæ eſſent de pace condita. Depone, inquit, munus tuum ante altare, & priùs concorda cum fratre tuo, vt poſſit pro te ſacerdos offerre. Quid eſt enim altare, niſi ſedes & corporis & ſanguinis Chriſti? Hæc omnia furor veſter aut raſit, aut fregit, aut remouit. Et paulò pòſt: Si liuoris iudicio nos vobis ſordidi videbamur, quid vobis fecerat Deus, qui illuc inuocari cõſueuerat? Quid vos offenderat Chriſtus, cuius illic per certa momenta corpus & ſanguis habitabat? Quid vos offenditis etiam vos ipſi, vt illa altaria frangeretis, in quibus ante nos per longa temporum ſpatia ſanctè (vt arbitramini) obtuliſtis? Dum impiè perſequimini manus noſtras illic, vbi corpus Chriſti habitabat, feriſtis & veſtras. Hoc modo Iudęos eſtis imitati. Illi iniecerunt manus Chriſto in cruce: à vobis percuſſus eſt in altari. Si Catholicos illic inſectari voluiſtis, vel veſtris illic antiquis oblationibus parceretis. Ibi modò ſuperbus inuentus es, vbi iã dudũ humilis offerebas: Ibi libẽter peccas, vbi pro multorum peccatis orare cõſueueras. Hoc faciendo in numerũ ſacrilegorum ſacerdotũ libẽter intrâſtis, ſociati ſceleribus prophanorũ. De quibus apud Dominum Elias prophera quærelam deponit. His enim locutus eſt verbis, quibus & vos inter alios ab ipſo accuſari meruiſtis: Domine, (inquit) altaria tua confregerunt. Dum dicit, tua, indicat quia res eſt Dei, vbi Deo aliquid à quocunque oblatum eſt. Sufficeret inſaniæ veſtræ, quòd membra laniâſtis Eccleſiæ, quòd Dei populos iam dudùm in vnitate poſitos, veſtris ſeductionibus diuiſiſtis. Inter hæc omnia vel altaribus parceretis. Cur vota & deſideria hominum cum ipſis altaribus euertiſtis? Illac ad aures Dei aſcendere populi ſolebat oratio. Cur concidiſtis precibus viam? & ne ad Deum ſupplicatio de more ſolito aſcenſum haberet, impia manu quodammodò ſcalas ſubducere laborâſtis? Et poſt pauca: Ergò & fregiſſe vos, & raſiſſe conſtat altaria. Quid eſt quòd in hac re ſubitò veſter quaſi languere viſus eſt furor: Videmus enim vos poſteà mutâſſe conſilium, & altaria à vobis iam non frangi, ſed radi tãtummodò, aut remoueri. Si hoc ſufficiebat, illa quæ priùs facta ſunt iudicatis, quia fieri minimè debuerunt à vobis. Hoc tamen immane facinus geminatum eſt, dum fregiſtis etiam calices, Chriſti ſanguinis portatores: quorum ſpecies reuocâſtis in maſſas, mercem nefarijs nundinis procurantes, ad quam nec emptores eligere voluiſtis ſacrilegi, dum inconſideratè vendidiſtis. Paſſi etiam eſtis comburi manus veſtras, quibus ante nos, eoſdem calices tractabatis. Eam rem tamen paſſim vendi iuſſiſtis. Emerunt forſitan in vſus ſuos ſordidæ mulieres: Emerunt Pagani, facturi vaſa, in quibus incenderent idolis ſuis. O ſcelus nefarium, ô facinus inauditum: auferre Deo, quod idolis præſtes. Subducere Chriſto, quod proficiat ſacrilegio.

Sacrilegum eſt altaria Dei frangere, in quibus Chriſti mẽbra sũt portata.

3. Reg 19.

Calices Chriſti ſanguinis portatores hãgere immane facinus.

19. LEO Magnus ſermone ſeptimo de paſſione Domini: Diuino intelligimus diſpoſitum fuiſſe conſilio, vt ſacrilegi Iudæorum Principes, & impij Sacerdotes, qui ſeuiendi in Chriſtum occaſiones ſæpè quæſiuerant, non niſi in ſolemnitate paſchali, exercendi furoris ſui acciperent poteſtatem. Oportebat enim vt manifeſto implerentur effectu, quæ diu fuerant figurato promiſſa myſterio, vt ouem ſignificatiuam ouis vera remoueret, & vt vno expleretur ſacrificio variarum differẽtia victimarum. Nam omnia illa, quæ de immolatione agni diuinitùs per Moyſen fuerãt præſtituta, Chriſtum prophetârant, & Chriſti occiſionem proprie nunciârant. Vt ergò vmbræ cæderent corpori, & ceſſarent imagines ſub præſentia veritatis, antiqua obſeruantia nouo tollitur ſacramento, hoſtia in hoſtiam tranſit, ſanguinem ſanguis excludit, & legalis feſtiuitas dum mutatur, impletur. Et nonnullis interiectis: Diligentes pontifices & ſoliciti ſacerdotes ſeditiones turbarum fieri in præcipua ſolennitate metuebant, non vt populus non peccaret, ſed ne Chriſtus euaderet. At Ieſus conſilij ſui certus, & in opere paternæ diſpoſitionis intrepidus, verus teſtamentum conſummabat, & nouum paſcha condebat. Diſcumbentibus enim ſecum diſcipulis ad edendam myſticam cœnam, cùm in Caiphæ atrio tractaretur, quomodò Chriſtus poſſet occidi; ille corporis & ſanguinis ſui ordinans ſacramentum, docebat qualis Deo hoſtia deberet offerri, nec ab hoc quidem myſterio traditore ſubmoto, vt oſtenderetur nulla iniuria exaſperatus, qui in voluntaria erat impietate perſtiturus.

Vno ſacrificio variæ expletę sũt victimæ legis veteris.

Hoſtia hoſtiam excludit &c.

Chriſtus ordinans corporis & ſanguinis ſui ſacramẽtum, docebat qualis Deo hoſtia deberet offerri.

20. IDEM epiſtola viceſimatertia ad clerum & plebem Conſtantinopolitanæ vrbis: (quæ in Tomis Conciliorum eſt vigeſimaſecunda) Extra donum diuinæ gratiæ, & extra ſacramentum habendi ſunt ſalutis humanę, qui negantes naturam noſtræ carnis in Chriſto, & euangelio contradicunt, & Symbolo reluctantur. Nec ſentiunt ſe in hoc præruptum ſua obcęcatione deduci, vt nec in paſſionis Dominicę, nec in reſurrectionis veritate conſiſtant: quia vtrũque in Saluatore vacuatur, ſi in eo noſtri generis caro non creditur. In quibus iſti ignorantiæ tenebris, in quo hactenus deſidiæ torpore iacuêre, vt nec auditu diſcerent, vel lectione cognoſcerẽt, quod in Eccleſia Dei in omnium ore tam conſonum eſt, vt nec ab infantium linguis veritas corporis & ſanguinis Chriſti inter communis ſacramenta fidei taceatur? Quia in illa myſtica diſtributione ſpiritualis alimoniæ hoc impartitur, hoc ſumitur, vt accipientes virtutem cæleſtis cibi, in carnem ipſius, qui caro noſtra factus eſt, tranſeamus.

In Rom. 15.

Veritas corporis & ſanguinis in ſacramento Chriſti tam nota eſt in Eccleſia, vt & infantes eam fateantur.

Tranſimus in Chriſti carnem ſumentes hũc cibum.

21. THEODORETVS Dialogo ſecundo, qui inſcribitur Inconfuſus. Orthodoxus: Dic ergo,

Eucharistiæ à ſacerdotibus Deo offertur.

ergò, myſtica ſymbola, quæ Deo à Dei ſacerdotibus offeruntur, quorumnam dicis eſſe ſymbola? Eranistes: Corporis & ſanguinis Domini. Orth. Corporis quod verè eſt, vel verè non eſt? Eran. Quod vere eſt. Orth Optimè, oportet enim imaginis eſſe exemplar archetypum. Etenim pictores imitantur naturam, & eorum quæ videntur depingunt imagines. Eran. Verum. Orth. Si ergò diuina myſteria corpus quòd verè eſt repreſentant: ergò corpus etiam nunc Domini quoque corpus eſt, non in naturam diuinitatis mutatum, ſed impletum diuina gloria. Eran. Opportunè accidit vt verba facetes de diuinis myſterijs. Nam vel ex eo ipſo tibi oſtendam corpus Domini in aliam mutari naturam; Reſponde ergò ad mea interrogata. Orth. Reſpondebo. Eran. Quid appellas donum quod offertur, ante inuocationem ſacerdotis? Orth. Non oportet apertè dicere, eſt enim veriſimile adeſſe aliquos myſterijs non initiatos. Eran. Reſpõdeatur ænigmaticè. Orth. Id quod ſit ex huiuſmodi ſeminibus nutrimẽtum. Eran. Aliud autem ſignum quomodò nominamus? Orth. Cõmune etiam hoc nomen, quod potus ſpeciem ſignificat. Eran. Poſt ſanctificationem autem quomodò ea appellas? Orth. Corpus Chriſti, & ſanguinem Chriſti. Eran. Et credis te fieri participẽ Chriſti corporis & ſanguinis? Orth. Ita credo. Eran. Sicut ergò ſymbola Domini corporis & ſanguinis, alia quidem ſunt ante inuocationem ſacerdotis, ſed poſt inuocationem mutantur, & alia fiunt: ità etiam corpus Domini poſt aſſumptionem mutatur in diuinam ſubſtantiam. Orth. Quæ ipſe texuiſti retibus captus es. Neque enim ſigna myſtica poſt ſanctificationem recedunt à ſua natura. Manent enim in priore ſubſtantia, & figura, & forma, & videri, & tangi poſſunt, ſicut & priùs: intelliguntur autem ea eſſe, quę facta ſunt, & creduntur, & adorantur, vt quæ illa ſint quæ creduntur. Confer ergò imaginem cum exemplari, & videbis ſimilitudinem. Eran. Atqui ſymbolum myſticum priorem mutat appellationẽ, neque enim amplius nominatur, quod prius vocabatur, ſed corpus appellatur. Oportet ergò etiã veritatẽ, Deum, & non corpus vocari. Orth Ignarus mihi eſſe videris, non enim corpus ſolùm ſed etiã panis vitæ nominatur, ita Dominus ipſe appellauit.

Ex veritate Eucharistiæ docet Chriſtum habere verum corpus.

Poſt ſanctificationem appellatur corpus & ſanguis Chriſti.

Manent ſigna ſiue ſpecies in eadem ſubſtantia, hoc eſt natura: alioquin quomodo ſunt facta ea quæ intelliguntur & adorantur? Sũt illa quæ creduntur. Nominatur corpus Chriſti & Panis vitæ. Ioan. 6.

21. LVCÆ primo: Non erit impoſſibile apud Deum omne verbum.

23. MARCI decimo: Omnia poſſibilia ſunt apud Deum.

24. PSALMO centeſimo quadrageſimooctauo: Ipſe dixit, & facta ſunt, &c. vt in textu.

25. DAMASCENVS libro quarto de orthodoxa fide, capite decimoquarto: Quamobrem ſi ſermo Dei viuus eſt & efficax, ac Dominus omnia quæcunque voluit fecit, &c. vt ſuprà, quæſtione ſecunda, & teſtimonio ſeptimo.

26. IDEM in hiſtoria de Barlaam & Ioſaphat capite decimonono, ſic Barlaam alloquitur ipſum Ioſaphat: Adhæc vnum Baptiſma ex aqua & Spiritu ſancto in peccatorum remiſſionem confitere. Atque inſuper ab omni labe pura Chriſti myſteria accipe, certiſſimè credens Dei noſtri corpus & ſanguinem eſſe, quæ hominibus fide præditis, ad peccatorum veniam dono dedit. Chriſtus enim ea nocte, qua tradebatur, teſtamentum nouum diſcipulis ſuis, & Apoſtolis, ac per eos omnibus, qui in ipſum crediturí erant, in hæc verba ſanxit: Accipite, & mãducate, hoc eſt corpus meum, quod pro vobis frangitur in remiſſionem peccatorum. Eodémque modo ſumptum calicem ipſis porrexit, dicens: Hic eſt ſanguis meus, noui teſtamẽti, qui pro vobis effunditur in remiſſionem peccatorum, hoc facite in meam commemorationem. Ipſe igitur Dei ſermo viuus & efficax, atque ſua virtute nihil non efficiens, per diuinum ac ſacroſanctum ſermonem, ac Spiritus ſancti aduentum, exoblationis pane & vino corpus ſuum ac ſanguinẽ efficit, atq; immutat.

Certiſſimè crede Eucharistiam eſſe Dei noſtri corpus & ſanguinẽ, data fidelibus ad veniã peccatorũ.

27. ET libro tertio Parallelorum, capite quadrageſimoquinto ex Euſebio: Multi peccatores, cùm Presbyteri ſint, ſacris operantur, nec Deus eos auerſatur: verùm per Spiritum ſanctum propoſita dona conſecrat. Ac panis quidem pretioſum Domini corpus efficitur, poculum autem pretioſus Domini ſanguis.

28. AMBROSIVS libro quarto de Sacramentis, capite quarto: Tu fortè dicis: Meus panis eſt vſitatus: ſed panis iſte panis eſt ante verba ſacramentorum: vbi acceſſerit conſecratio, de pane fit caro Chriſti. Hoc igitur adſtruamus. Quomodò poteſt, qui panis eſt, corpus eſſe Chriſti? Conſecratione. Conſecratio igitur quibus verbis eſt, & cuius ſermonibus? Domini Ieſu. * Nam reliqua omnia quæ dicuntur, laus Deo defertur: oratione petitur pro populo, pro regibus, pro cæteris: vbi venitur vt conficiatur venerabile Sacramentum, iam non ſuis ſermonibus ſacerdos, ſed vtitur ſermonibus Chriſti. Ergò ſermo Chriſti hoc conficit Sacramentum. Quis ſermo Chriſti? Nempe is quo facta ſunt omnia. Iuſſit Dominus, & factum eſt cælum: iuſſit Dominus, & facta eſt terra: iuſſit Dominus, & facta ſunt maria: iuſſit Dominus, & omnis creatura generata eſt. Vides ergò, quàm operatorius ſit ſermo Chriſti? Si ergò tanta vis eſt in ſermone Domini Ieſu, vt inciperent eſſe, quæ non erant: quanto magis operatorius eſt, vt ſint quæ erãt, & in aliud commutentur? Cœlum non erat, mare non erat, terra non erat. Sed audi dicentem: Ipſe dixit, & facta ſunt: ipſe mãdauit, & creata ſunt. Ergò tibi vt reſpondeam, non erat corpus Chriſti ante conſecrationem: ſed poſt conſecrationem dico tibi, quòd iam corpus eſt Chriſti. Ipſe dixit, & factum eſt: ipſé mandauit, & creatum eſt. Tu ipſe eras, ſed eras vetus creatura: poſteaquàm conſecratus es, noua creatura eſſe cœpiſti. Vis ſcire quàm noua creatura? Omnis, inquit, in Chriſto noua creatura. Accipe ergò, quemadmodum ſermo Chriſti creaturam omnem mutare conſueuerit, & mutat quando vult inſtituta naturæ. Quomodo requiris? Accipe, & primò omnium de generatione eius ſumamus exemplum. Conſuetudo eſt, vt non generetur homo, niſi ex viro & muliere, & conſuetudine coniugali. Sed quia voluit Dominus, qui hoc elegit ſacramentum, & de Spiritu ſancto & Virgine natus eſt Chriſtus, hoc eſt, mediator Dei & hominum homo Chriſtus Ieſus. Vides ergò quia contra inſtituta & ordinem homo eſt natus ex virgine. Accipe aliud: Vrgebatur populus Iudæorum ab Ægyptijs, intercluſus erat mari, diuino imperio virga Moyſes tetigit aquas, & ſe vnda diuiſit: non vtique ſecundùm ſuæ naturæ con-

Luc. 22.

Heb. 4.

Fit corpus immutato pane.

Etſi peccator ſit ſacerdos, per Spiritum conſecrantur dona.

Panis fit corpus Domini, & poculum ſanguis.

Ante conſecrationem panis eſt, poſt eam verò caro eſt Chriſti.

Conſecratio fit verbis Chriſti.

for. * Nam per

Geneſ. 1.

Quàm efficax ſit ſermo Chriſti tum in producendis, tũ in tranſmutandis rebus.

Pſalm. 148.

Adhibet exempla. Primum.

Secundum. Exod. 14.

Tertium Exod. 15.

ſuetudinem, ſed ſecundùm gratiam cæleſtis imperij. Accipe aliud: Sitiebat populus, veniebat ad fontem, amarus erat fons. Miſit lignum ſanctus Moyſes in fontem, & factus eſt dulcis fons, qui amarus erat, hoc eſt? mutauit conſuetudinem naturæ ſuæ, accepit dulcedinem gratiæ. Accipe & quartum exemplum: Ceciderat ferrum ſecuris in aquas: quaſi ferrum, ſua conſuetudine demerſum eſt. Miſit lignum Elizæus, ſtatim ferrum eleuatum eſt, & aquis ſupernatauit, vtique contra conſuetudinem ferri. Eſt enim materies grauior, quàm aquarum eſt elementum. Ex his igitur omnibus non intelligis quàtum operetur ſermo cæleſtis? Ergò didiciſti &c. vt ſuprà quæſt. ſecunda, à teſtimonio quinto.

Quartum. 4. Reg. 6.

Adducit verba Canonis Miſſæ.

29. ET capite quinto: Vis ſcire quia verbis cæleſtibus conſecratur? Accipe quę ſunt verba. Dicit ſacerdos: Fac nobis hanc oblationem aſcriptam, rationabilem, acceptabilem: quod eſt figura corporis & ſanguinis Domini noſtri Ieſu Chriſti. Qui pridiè quàm pateretur, in ſanctis manibus ſuis accepit panem, reſpexit ad cælum, ad ☞ ſancte pater omnipotens æterne Deus, gratias agens: benedixit, fregit, fractúmque Apoſtolis ſuis & diſcipulis ſuis tradidit, dicens: Accipite & edite ex hoc omnes: Hoc eſt enim corpus meum, quod pro multis confringetur. Similiter etiam calicem, poſtquàm cœnatum eſt, pridiè quàm pateretur, accepit, reſpexit ad cælum, ad te ſancte pater omnipotens æterne Deus, gratias agens: benedixit, Apoſtolis & diſcipulis ſuis tradidit, dicens: Accipite & bibite ex eo omnes: hic eſt enim ſanguis meus. Vide ſingula. Qui pridiè inquit, quàm pateretur, in ſanctis manibus ſuis accepit panem An-

Ante Conſecrationem panis eſt, poſt non item.

tequàm conſecretur, panis eſt: vbi autem verba Chriſti acceſſerint, corpus eſt Chriſti. Denique audi dicentem: Accipite & edite ex eo omnes: hoc eſt enim corpus meũ. Et ante verba Chriſti, calix eſt vini & aquæ plenus. Vbi verba Chriſti operata fuerint, ibi ſanguis efficitur, qui plebem redemit. Ergò videte quantis generibus potens eſt ſermo Chriſti vniuerſa conuertere. Deindè ipſe Dominus Ieſus teſtificatur nobis, quòd corpus ſuum accipiamus & ſanguinem. Nunquid debemus de eius fide & teſtificatione dubitare? Iam redi mecum ad propoſitionem meam. Magnum quidem & venerabile, quòd mãna Iudæis pluit è cęlo. Sed intellige: Quid eſt amplius? manna de cælo, an corpus Chriſti? Corpus Chriſti vtique, qui author eſt cæli. Deindè manna qui manducauit, mortuus eſt. Qui manducauerit hoc corpus, fiet ei remiſſio peccatorum, & non morietur in æternum. Ergò non otiosè cùm accipis, tu dicis, Amen: iam in ſpiritu confitens, quòd accipias corpus Chriſti. Dicit tibi ſacerdos, corpus Chriſti. Et tu dicis, Amen: hoc eſt, verum. quod confitetur lingua, teneat affectus.

Efficacitas verborum Chriſti.

Non eſt dubitandum de veritate corporis Chriſti.

Præfertur Mannæ.

30. CYRILLVS libro quarto in Ioannem, capite decimotertio: Animus malignus quæcunque non intelligit, ſtatim tanquàm friuola falſáque per arrogantiam eiicit, nulli cedens, nec aliquid ſupra ipſum eſſe exiſtimans: quales Iudæos fuiſſe comperiemus. Nam cùm oporteret eos, qui diuinam virtutem Saluatoris ac poteſtatem, ſignorum miraculo percepérunt, ſermonem eius libenter ſuſcipere: &, ſi qua difficilia videbantur, eorum ſolutionem quę-

rere: contrà omninò faciunt: Et quomodò poteſt hic carnem ſuam nobis dare? De Deo non ſine magna impietate conclamant, nec in mentẽ venit, nihil eſſe impoſſibile apud Deũ. Nam cùm animales eſſent, (vt ait Paulus) ſpiritalia intelligere non poterant. Sed fatuitas quædam tam magnũ ſibi videtur myſterium: ſed nos magnum quæſo à peccatis aliorũ profectum faciamus, & firmam fidem myſterijs adhibentes, nunquàm in tam ſublimibus rebus, illud, Quomodò, aut cogitemus, aut proferamus. Iudaicum enim hoc verbum eſt, & extremi ſupplicij cauſa. Ideò Nicodemus etiã cùm diceret: Quomodò hæc fieri poſſunt? meritò audiuit? Tu es magiſter in Iſrael, & hæc ignoras? Aliorũ igitur, vt diximus, culpa perdocti, quum Deus operatur, non quæramus quomodò, ſed operis ſui viam atque ſcientiam illi ſoli concedamus. Nam quemadmodùm, quanuis nullus nouit quidnam ſecundùm naturam Deus ſit, iuſtificatur tamen per fidem, quum credat præmia illum redditurum, quærentibus eum: ſic etſi operum eius rationem ignorat, quum tamen fide omnia illum poſſe non dubitet, non contemnenda probitatis huius præmia conſequetur. Ità profectò nos affici per prophetam Eſaiam Dominus ipſe hortatur: Non enim ſunt conſilia mea, inquit, vt conſilia veſtra, nec ſicut viæ veſtræ viæ meæ ſunt, dicit Dominus: ſed ſicut exaltatur cælum à terra, ſic exaltatæ ſunt viæ meæ à vijs veſtris, & cogitationes meæ à cogitationibus veſtris. Qui autem ſapientia & virtute adeò excellit, quomodò non operabitur ità miraculosè, vt operum ſuorum ratio mentem noſtram effugiat? Nónne vides quid ſæpenumerò mechanici faciunt? Incredibilia videntur nobis nonnunquam enarrare: ſed tamen quia ſimilia ipſos feciſſe vidimus, poſſe peragi ab ipſis facilè credimus. Quomodo igitur ſummis cruciatibus digni non erunt, qui rerum omnium opificem Deum ita cõtemnunt, vt Quomodo, in operibus ſuis dicere audeant? quem totius ſapientiæ largitorem eſſe non ignorant: quem omnia poſſe ſcriptura nos docuit. Si verò tu ô Iudæe, Quomodo, etiam nunc clamas: hanc tuam imperitiam ego quoque ſecutus, libenter quomodo ex Ægypto exiuiſti rogabo: quomodo in ſerpentem Moſaica fuit virga conuerſa? quomodo lepra manus affecta, vno momento temporis in priſtinum ſtatum reſtituta iterum fuit? quomodo in naturam ſanguinis aquę tranſierunt? quomodo patres tui per media maria, vt per aridam effugerunt? quomodo per lignum amaritudo aquarum in dulcedinem recidit? quomodo è lapide fontes aquarum fluebant? quomodo ſtetit Iordanis? quomodo ſolo clamore inexpugnabilis Hierico cecidit? innumerabilia ſunt, in quibus ſi Quomodo quæris, vniuerſam euertere tibi ſcripturam neceſsè erit, prophetarum doctrinam & ipſius Moſis ſcripta contemnenti. Quare credidiſſe Chriſto potius vos oportuit & ſi quid arduum videbatur, ab eo humiliter petere, quàm veluti temulentos exclamare: Quomodo poteſt hic nobis ſuam carnem dare? Nónne videtis, quia quum hæc dicatis, ſtatim cum iſta voce arrogantia magna ſignificatur?

Ioan. 6.

Nihil apud Deum impoſſibile. 1. Cor. 2.

Illud Quomodò, Iudaicum verbum, hic ne cogitandũ quidem. Ioan. 3.

Iſaiæ. 55.

Operatur Deus miraculosè, ita vt operis ratio mentẽ noſtram effugiat.

Matth. 19.

Nõ eſſe quę rẽdũ, Quomodo, in Dei operibus exẽplis oſtendit.

31. PETRVS Venerabilis Abbas Cluniacenſis libro primo, epiſtola ſecunda ad quoſdam

proui-

Patres ſacramentariorũ noſtrorum

prouinciales Epiſcopos contra Petrobruſianos, contra id quod dicunt, Miſſam nihil eſſe, nec celebrari debere: Poſt Baptiſmum negatum, poſt cruces exuſtas, poſt templa deſtructa, vt nihil ſacrum punienda veſtra temeritas intemeratum relinquat; quarto iam loco ad ipſum crucifixum, & templorum Dominum, & Baptiſmi largitorem ſe extendit; & non tantùm quæ eius ſunt, ſed & ipſum Eccleſiæ ſuæ auferre molitur. Negat corpus Chriſti & ſanguinem diuini verbi virtute, vel Sacerdotum miniſterio cõfici: totúmque inane ac ſuperuacuum eſſe, quicquid in altaris ſacramento, altaris miniſtri agere videntur, affirmat. Si hæreſis hæc veſtra Berengarianis limitibus contenta eſſet, quæ veritatem quidem corporis Chriſti, ſed non ſacramentum, vel ſpeciem aut figuram negabat; facilè me huius capituli labore expedirem; & non dico ad Ambroſium, Auguſtinum, Gregorium, antiquos & ſanctos Eccleſiæ Doctores, quos abieciſtis: ſed ad moderni temporis doctos & Catholicos viros, Lanfrancum, Guitmundum, Algerum, vos mitterem: quorum primus de veritate corporis & ſanguinis Chriſti, quæ ſacramentorum velamine tegitur, benè, plenè, perfectè; ſequens meliùs, plenius, perfectiùs; vltimus optimè, pleniſſimè, perfectiſſimè diſſeruit; adeò vt nihil etiam ſcrupuloſiſſimo lectori quærendum reliquerint. Iſtorum libri ſi à vobis legerentur, & lecti intelligerentur, vos verè à ſtulta pertinacia reſipiſcere cogerent: vtpote qui multos errantes reuocauerunt, multos dubios inſtruxerunt, multos etiam fideles in rectæ fidei regula confirmauerunt. Sed quia errorem errore, hæreſim hæreſi, nequitiam nequitia ſuperâſtis; non tantum veritatem carnis & ſanguinis Chriſti, ſed & ſacramentum, ſpeciem, ac figuram negatis, & ſic abſque ſummi & veri Dei ſacrificio, eius populum eſſe cenſetis; nouus error, nouo opere confutandus eſt. Et poſt multa: Sed fortè impoſſibile putatur, vt vel panis in carnem, vel vinum commutetur in ſanguinem. Fortaſſis & hoc cogitatur, illius vnius corporis Chriſti finitam ſatíſque modicam quantitatem, morſibus totius mundi per tanta ſecula non poſſe ſufficere. hoc enim eſt, quod quondam Berengarium dixiſſe audiui. Nam fortè Andegauis conſtitutus, & de hoc corporis Chriſti ſacramento cum quibuſdam agens, Si, inquit, corpus Chriſti tantæ fuiſſet magnitudinis, quantæ turris hæc, quæ in conſpectu noſtro immẽſa mole attollitur, à tot totius orbis populis comeſtum, ante multa iam annorum ſpatia defeciſſet. Quantum peruerſus, tantum peruerſa locutus. Sed quid reſpõdendum eſt eis, qui nihil volunt Deum poſſe, niſi quod poſſunt; nihil ſcire, niſi quod ſciunt; nihil agere, niſi quod agũt? Quid reſpondebitur eis, qui æternæ ſapientiæ altitudinem, qui diuinæ virtutis omnipotentiam ſic coarctare nituntur, vt ſi eis aſſenſus præbeatur, ſapientia Dei, & omnipotentia pereunte, Deus iam Deus eſſe non poſſit? Quid dicetur ſurdis, & audire nolentibus Prophetam clamantem, Quis cognouit ſenſum Domini, aut quis conſiliarius eius fuit? & in alio loco: Quæ eſt via ſapientiæ, aut quis locus intelligẽtiæ? Abſcondita eſt ab oculis omnium viuentium. Et alius: Quis transfretauit mare, & adduxit eam, & attulit ſuper aurum electum? Nónne à mari vſque ad mare, & ab ortu Solis vſque ad occaſum totus mundus inſonat, Omnia quæcunque voluit Dominus fecit in cælo & in terra, in mari, & in omnibus abyſſis? Et quis vniuerſa enumeret? Item poſt pauca: Vide igitur, quiſquis in ſacramento Eccleſiæ panem in Chriſti carnem, vinum in eius mutari ſanguinem, aut non credis, aut dubitas: quia vel de voluntate eius, vel de potentia, vel de vtroque diffidis. Nulla enim res alia te, vel ad non credendum, vel dubitandum impellit. Aut enim voluit, & non potuit; aut potuit, & non voluit; aut neque voluit, neque potuit. Sed quòd voluerit, ſi Euangelio credis, dubitare non potes. Nam in ſui memoriam hoc fieri non præciperet, ſi hoc fieri noluiſſet. Quòd verò potuerit, ſi Prophetæ credis, certũ tenebis. Nam ſi omnia quæcunque voluit, fecit; vtique & hoc, quia voluit, fecit. Voluit ergò & potuit, vt panis in carnem ſuam, & vinum conuertatur in ſanguinem ſuum. Et quia voluit & potuit, idcircò & fecit. Si enim Deus omnipotens eſt, & Chriſtus Deus eſt: ſequitur, quia ad conuertendum panem in corpus ſuum, & vinum in ſanguinem ſuum, omnimodè, ſicut & ad vniuerſa, potens eſt. Et quanuis omnipotentia Dei cuncta hoſtilia munimenta diſſoluat, ſequantur tamen (vt dictum eſt) exempla, quibus etiam brutæ pecudes acquieſcere cogantur. Quid, inquam, dicis, qui veritati tam lucidæ contradicis? Non credo, ait ille; Dubito, dicit iſte, quòd panis altaris in carnem, vinum conuertatur in ſanguinem: quia alterius generis ſubſtantiam in alterius ſubſtantiæ genus conuerti mihi nouum atque inſolitum eſt. Nouum, quia nunquam factum eſt: inſolitum, quia nunquam viſum eſt. Si recolere, inquam, volueris præcedentia tempora, quod dixiſti nouum, vetus eſſe reperies: quod dixiſti inſolitum, vſitatum eſſe cognoſces. Relege (vt ait Ambroſius) virgam Moyſi mutatam in ſerpentem, recole aquas Ægyptiacas mutatas in ſanguinem: & ſi agnoueris diuerſas ſubſtantias virgæ & ſerpentis, aquarum & ſanguinis, ab opinione malè concepta reſipiſce.

Pſalm. 134.

Cùm Chriſtus & voluerit & potuerit panẽ ac vinum in carnem & ſanguinem mutare, neceſſariò cõſequitur carnem & ſanguinem eſſe in Euchariſtia.

Lib. 4. de Sacramentis cap. 4.

1. B LVCÆ vigeſimoſecundo, 2. MARCI decimoquarto, 3. MATTHÆI vigeſimoſexto, 4. PRIORIS ad Corinthios vndecimo, vt ſupra, quæſtione ſecunda, A teſtimonio quarto, tertio, ſecundo, & quinto.

5. IVSTINVS philoſophus & martyr in apologia ſecunda pro Chriſtianis ad Antoninum Pium Imperatorem: Nos autem poſtea quàm ita abluimus, expiauimúſque eum, qui credidit & aſſenſus eſt, eum ad eos qui fratres dicuntur, ducimus eum in locum, quo conuenerunt comprecandi cauſa, contentis animis, & pro ſe, & pro eo qui illuſtratus eſt, omnibúſque alijs qui vbique ſunt, vt & veritatis diſcipuli, & re ipſa bonæ ſanctæque vitæ cultores, & præceptorum cuſtodes poſſimus inueniri, vt æternam ſalutem adipiſcamur. Sub finem precum nos inter nos oſculo ſaluramus: deinde ei qui præpoſitus eſt fratribus, panis offertur, & poculum aqua & vino temperatum, quæ cùm accepit, laudem & gloriam omnium Parenti, Filij, Spiritúſque ſancti nomine tribuit, gratiáſque diu agit, quòd ab eo his dignus fit habitus: quibus ritè perfectis precibus & gratiarum actioni, populus omnis qui adeſt, benedicit, di-

Consentur Chriſtum ipſum Eccleſiæ ſuæ auferre.

Sacramentarij quos legere debeant.

Berengarij obiectio & blaſphemia.

Reſponſio, nõ eſſe metiendã potentiam Dei ſecundùm noſtram.

Iſaiæ 40.

Iob 28.

Baruch. 3.

Modus celebrandi officium Miſſæ Iuſtini temporis.

Gratiarum actio.

Post Conſecrationem factam communicabãt. Deferebatur ad abſentes Euchariſtia.

cens: Amen. Amen autem Hebraico ſermone, idem quod fiat, ſignificat. Poſtea quàm & is qui præeſt, gratias egit, & populus omnis benedixit, ij qui apud nos diaconi dicuntur, dant vnicuique eorum qui adſunt, percipiendum panem vinum & aquam, quæ cum gratiarum actione conſecrata ſunt, & ad eos qui abſunt, perferunt. Atque cibus hic apud nos Euchariſtia nominatur, qua nemini alij participare licet, niſi ei qui & vera eſſe credit, quæ nos dicimus, & expiatus eſt lauacro, quod in remiſſionem peccatorum regenerationémque datur, & ita viuit, vt Chriſtus tradidit. Neque enim hæc communem vſitatúmque panẽ, vſitatámque potionem capimus, ſed quemadmodum per Dei verbum homo factus Ieſus Chriſtus conſeruator noſter, & carnem & ſanguinem pro ſalute noſtra habuit: ſic etiam cibum, qui per preces ſermonis, quem ab eo accepimus, conſecratus eſt, & quo ſanguis carnéſque noſtræ cõmunione aluntur, Ieſu Chriſti eius qui homo factus eſt, & carnem & ſanguinem eſſe accepimus. Apoſtoli enim in commentarijs ſuis, quæ Euangelia dicuntur, ita ſibi Chriſtum præcepiſſe tradiderũt, eum accepto pane, cùm gratias egiſſet, dixiſſe: Hoc facite in memoriam meî. Hoc eſt corpus meum: dixiſſe etiam accepto poculo, cùm egiſſet gratias: Hic eſt sãguis meus, ſibique ſolis dediſſe. Nos autem poſtea deinceps hæc inter nos ſemper recolimus & admonemus, & qui opes habemus, egentibus omnibus ſubuenimus, & vnà ſemper ſumus. In omnibus quibus vtimur, Parentem omnium per Filium ſuum Ieſum Chriſtũ, Spiritúmque ſanctum laudamus. Die, qui Solis dicitur, omnes, qui in oppidis, vel agris morantur, vnum in locum conueniunt, commentariáque Apoſtolorum, vel Prophetarum ſcripta leguntur quandiu hora patitur: deinde vbi is, qui legit, deſtitit, is qui præeſt, admoner & hortatur, vt ea quę lecta ſunt, bona imitemur: tum ſurgimus omnes & comprecamur, concluſiſque noſtris precibus, panis, iam vt dixi, vinúmque & aqua offeruntur, tũmque is, qui primum locum tenet, eodem modo preces gratiarúmque actionem pro virili mittit, populúſque benedicit, dicens, Amen. & ijs quæ cum gratiarum actione conſecrata ſunt, vnuſquiſque participat, eadémque ad eos qui abſunt, diaconis dantur perferenda. Quibus copiæ ſuppetunt, ijs ſi volunt, ſuo quiſque arbitratu quod vult largitur: quódque colligitur & cogitur, apud eum qui præeſt, reponitur: iſque pupillis & viduis, iiſque quos morbus, aliaue cauſa inopes fecit, & ijs qui in vinculis ſunt, & hoſpitibus, omninóque omnibus, qui aliqua indigentia premuntur, ſubuenit. Die autem Solis, omnes publicè conuenimus, quòd is primus eſt dies, in quo Deus tenebras & materiam cùm mutâſſet, mũdum effecit: & quòd eodem die Ieſus Chriſtus conſeruator noſter à mortuis excitatus eſt. Pridiè enim Saturni, eum in crucem ſuſtulerunt, & poſtridiè Saturni, qui Solis dies eſt, cùm Apoſtolis diſcipuliſque ſuis apparuiſſet, hæc illis tradidit, quæ vobis quoque conſideranda permittimus.

Non eſt panis communis.

Eſt caro & ſang. Chriſti.

Luc. 22. 1. Cor. 11. Matth. 26. Marc. 14.

Diebus Dominicis cõueniebant Chriſtiani ad lectiones Scripturarũ & cõciones audiendas. Ad orandũ Ad audiendõ officium Miſſa.

Ad communicandum. Diaconi perferunt communionem abſentibus. Ad colligẽdas eleemoſynas.

Cur dies Dominicus celebris habeatur apud nos.

6. IRENÆVS libro quarto aduerſus hæreſes, capite trigeſimoſecundo: Sed & ſuis diſcipulis dans conſilium, primitias Deo offerre ex ſuis creaturis, non quaſi indigenti, ſed vt ipſi nec infructuoſi, nec ingrati ſint, eum qui ex creatura panis eſt, accepit, & gratias egit dicens, Hoc eſt corpus meum. Et calicem ſimiliter, qui eſt ex ea creatura, quæ eſt ſecundùm nos, ſuum ſanguinem confeſſus eſt, & noui teſtamenti nouam docuit oblationem, quam Eccleſia ab Apoſtolis accipiens in vniuerſo mundo offert Deo, ei qui alimenta nobis præſtat, primitias ſuorum munerum in nouo teſtamento, de quo in duodecim prophetis Malachias ſic præſignificauit: Non eſt mihi voluntas in vobis, dicit Dominus omnipotens, & ſacrificium nõn accipiam de manibus veſtris. Quoniam ab ortu ſolis vſque ad occaſum, nomen meum glorificatur inter gentes, & in omni loco incenſum offertur nomini meo, & ſacrificium purum. Quoniam magnum eſt nomen meum in Gentibus, dicit Dominus omnipotens: manifeſtiſſimè ſignificans per hęc, quoniam prior quidem populus ceſſauit offerre Deo: omni autem loco ſacrificium offertur Deo, & hoc purum, nomen autem eius glorificatur in gentibus.

Id quod antea panis erat, confitetur eſſe corpus ſuum.

Noui teſtamenti noua oblatio.

Malach. 1.

7. ET capite trigeſimoquarto: Quomodo autem conſtabit eis, eum panem, in quo gratiæ actæ ſint, corpus eſſe Domini ſui, & calicem ſanguinis eius, ſi non ipſum fabricatoris mundi filium dicant, id eſt, Verbum eius, per quod lignum fructificat, & defluunt fontes, & terræ dat primùm quidem fœnum, poſt deinde ſpicam, deinde plenum triticum in ſpica? Quomodo autem rurſus dicunt carnem in corruptionem deuenire, & non percipere vitam, quæ à corpore Domini & ſanguine alitur? Ergò aut ſententiam mutent, aut abſtineant offerendo quæ prędicta ſunt. Noſtra autem conſonans eſt ſententia Euchariſtiæ, & Euchariſtia rurſus confirmat ſententiam noſtram. Offerimus enim ei quæ ſunt eius, congruenter communicationem & vnitatem prædicantes carnis & ſpiritus. Quemadmodum enim qui eſt à terra panis percipiens inuocationem Dei, iam non communis panis eſt, ſed Euchariſtia, ex duabus rebus conſtans, terrena & cæleſti: Sic & corpora noſtra percipientia Euchariſtiam, iam non ſunt corruptibilia, ſpem reſurrectionis habentia. Offerimus autem ei, non quaſi indigenti, ſed gratias agentes donationi eius, & ſanctificantes creaturam.

Veritas corporis Dominici & ſanguinis in Sacramento.

Caro noſtra alitur corpore & ſanguine Domini.

Non eſt cõmunis panis poſt conſecrationem, ſed licèt ſpecie terrena conſtet, continet tamẽ rem cæleſtem, ſcilicet corpus Domini.

8. IVVENCVS Presbyter libro quarto Euangelicæ hiſtoriæ:

Hæc vbi dicta dedit, palmis ſibi frangere panem
Diuiſémque de hinc tradis, ſanctúmque precatus
Diſcipulos docuit proprium ſe dedere corpus.
Hinc calicem ſumit Dominus, vinóque repletum
Gratis ſanctificat verbis, potúmque miniſtrat,
Edocúitque ſuum ſe diuiſiſſe cruorem.
Atque ait: Hic ſanguis populi delicta remittet:
Hunc potate meum: nam (verũ credite dictis)
Poſthac non vnquam vitis guſtabo liquorem,
Donec regna patris melioris munere vitæ,
In noua me rurſus concedent ſurgere vina.

Chriſtus docet ſe tradere proprium corpus & ſanguinem.

9. TERTVLLIANVS libro quinto aduerſus Marcionem, capite octauo:

Ante diẽ, quam quum pateretur paſcha celebrãs,
Diſcipuliſque ſuis tradens memorabile factum,
Acceptum panem pariter vitiſque liquorem
Corpus, ait, ſanguiſque meus, qui funditur, hic eſt
Pro vobis; fieri ſemper quod poſtea iuſſit.

Chriſtus corpus ſuũ dedit & ſanguinem. Iuſſit ſemper hoc fieri.

10. LVCÆ vigeſimoſecundo.

11. MARCI decimoquarto.

12. MATTHÆI viceſimoſexto: vt ſupra quęſtione ſecunda, A teſtimonio quarto, tertio, & ſecundo.

13. IOANNIS ſexto: vt in textu.

14. HILARIVS Pictauenſis libro octauo de Trinitate: Non eſt humano aut ſeculi ſenſu in Dei rebus loquendum, neque per violentam atque imprudentem prędicationem cæleſtium dictorum ſanitati alienæ, atque impiæ intelligentiæ extorquęda peruerſitas eſt. Quæ ſcripta ſunt legamus, & quæ legerimus intelligamus, & tunc perfectæ fidei officio fungemur. De naturali enim in nobis Chriſti veritate quæ dicimus, niſi ab eo diſcimus, ſtultè atque impiè dicimus: ipſe enim ait: Caro mea vera eſt eſca, & ſanguis meus verè eſt potus. Qui edit carnem meam, & bibit ſanguinem meum, in me manet, & ego in eo. De veritate carnis & ſanguinis, non relictus eſt ambigendi locus. nunc enim & ipſius Domini profeſſione, & fide noſtra verè caro eſt, & verè ſanguis eſt. Et hæc accepta atque hauſta id efficiunt, vt & nos in Chriſto, & Chriſtus in nobis ſit. An ne hoc veritas non eſt? Contingat planè his verum non eſſe, qui Chriſtum Ieſum verum eſſe Deum negant. Eſt ergò in nobis ipſe per carnem, & ſumus in eo, dum ſecum hoc quod nos ſumus, in Deo eſt.

De veritate carnis & ſanguinis, non eſt relictus ambigẽdi locus.

15. CYRILLVS Alexandrinus libro quarto in Ioannem, capite decimoſexto: Caro mea verè eſt cibus &c. Diſtinguit rurſus inter myſticam benedictionem & mannæ & aquarum fluenta ex lapide, & calicis ſancti communicationem.

Euchariſtia à manna differt.

16. ORIGENES homilia ſeptima in librum Numerorum: Lex Dei iam non in figuris, & in imaginibus ſicut prius, ſed in ipſa ſpecie veritatis agnoſcitur: & quæ prius in ænigmate deſignabantur, nunc in ſpecie & veritate complentur. Antea in ænigmate fuit baptiſmus in nube & in mari, nunc autem in ſpecie regeneratio eſt in aqua & in Spiritu ſancto. Tunc in ænigmate erat manna cibus, nunc autem in ſpecie caro verbi Dei eſt verus cibus, ſicut & ipſe dicit: Quia caro mea verè eſt cibus, & ſanguis meus verè eſt potus.

1. Cor. 10.

Caro Verbi nunc non in ænigmate eſt cibus. Ioan. 6.

17. EVSEBIVS Emiſenus homilia quinta de Paſchate: Quia corpus aſſumptum &c. vide infra quæſtione quinta, A teſtimonio decimoſeptimo.

18. LEO Magnus ſermone ſexto de ieiunio ſeptimi menſis: Dicente Domino, Niſi manducaueritis. vt infra hac eadem quæſtione, C teſtimonio ſexto.

19. CONCILIVM Cabilonenſe ſecundum, capite quadrageſimoſexto: In perceptione corporis & ſanguinis Dominici, magna diſcretio adhibenda eſt. Cauendum eſt enim ne il nimium in longum differatur, ad perniciem animæ pertineat, dicente Domino: Niſi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis vitam in vobis. Si verò indiſcretè accipiatur, timendum eſt illud, quod ait Apoſtolus: Qui manducat & bibit indignè, iudicium ſibi manducat & bibit. Iuxta eiuſdem ergò Apoſtoli documentum, probare ſe debet homo, & ſic de pane illo manducare, & de calice bibere, vt videlicet abſtinens aliquot diebus ab operibus carnis, & purificans corpus animámque ſuam, præparet ſe ad percipiendum tantum ſacramentum, exemplo Dauid, qui niſi ſe faſſus fuiſſet abſtinuiſſe ab opere coniugali ab heri & nudiuſtertius, panes propoſitionis nequaquã à ſacerdote accepiſſet.

Cõmunio ſacra non nimiũ differenda. Ioan. 6.

1. Cor. 11. Præparatio ad communionem.

1. Reg. 21.

20. CYRILLVS libro quarto in Ioannem, capite decimoquinto: Ego reſuſcitabo eum in nouiſſimo die. Ego enim, dixit (id eſt, corpus meum quod comedetur) reſuſcitabo eum. Nõ enim alius, ipſe eſt quàm caro ſua: non id dico, quia natura nõ ſit alius, ſed quia poſt incarnationem in duos ſe diuidi filios minimè patitur. Ego igitur, inquit, qui homo factus ſum, per meã carnem in nouiſſimo die comedentes reſuſcitabo. Et paulò pòſt: Et quemadmodum ſi quis ſcintillã ignis in fœno aut palea occultauerit, totum inde ignitum neceſſariò fiet: ſic Verbum Dei tanquã ſcintilla in naturam noſtram immiſſum, totã inde inflammauit, atque ad vitam, interitu penitus deſtructo, reduxit.

Reſuſcitabimur virtute corporis Chriſti, quod in ſacramento manducamus.

Simile.

21. ET capite duodecimo, in ea verba, Panis quem ego dabo &c. Dedit pro vita omnium corpus ſuum Dominus, & per illud rurſum vitam in nobis immittit: & quomodo, dicam breuiter pro viribus meis. Nam quum viuificans Dei filius in carne habitauerit, ad ſuum bonum eam, id eſt, ad vitam reformauit, & totus (vt ita dicam) toti ineffabili modo vnionis coniunctus, viuificantem ipſam effecit: quia natura viuificans eſt, propterea participantes hæc caro viuificat: ejicit enim mortem ab eis, & interitum penitus expellit.

Participantes hæc caro viuificat.

22. THEOPHYLACTVS in caput ſextum Ioannis, 23. ET in caput decimumquartum Marci, vt ſupra quæſtione ſecunda, B teſtimonio tertio & primo.

24. PETRVS Venerabilis Abbas Cluniacenſis libro primo, epiſtola ſecunda contra Petrobruſianos: Dic Domine teſtator noui & æterni teſtamenti, vtrum teſtamentum hoc vnius diei, ſicut iſti dicunt, eſſe volueris, an potius æternum eſſe decreueris. Audiant iſti non me, ſed te: vt conuertantur non ad me, ſed ad te. Quid ergò? In cœna vltima, quam cum diſcipulis tuis vetus Paſcha nouo commutans celebrâſti, accepiſti panem, gratias egiſti, fregiſti, dediſti diſcipulis tuis. Sed quid dixiſti? Accipite: hoc eſt corpus meum, quod pro vobis traderur. Et quid addidiſti? Hoc facite in meam commemorationem. Similiter & calicem, poſtquam cœnâſti, dicens: Hic eſt ſanguis meus noui teſtamenti, qui pro vobis, & pro multis effunderur in remiſſionem peccatorum. Audiſtis? Nolite fieri ſimulacra, quæ oculos habent, & non vident: aures habent, & non audiunt. Auditis hoc non à quolibet doctore, ſed ab illo, de quo Pater clamans præcipit; Ipſum audite. Auditis eum dãtem corpus. Sed quod corpus? Sunt enim corpora cæleſtia, & corpora terreſtria: & quicquid viſui, auditui, ol factui. guſtui, tactui, hîc ſubiacet, corpus eſt. Vnde ne quis putaret animalis cuiuſlibet, aut hominis cuiuſlibet hoc eſſe corpus; ad excludendum omne aliud ſenſibile, vel inſenſibile corpus; poſtquam dixit, Accipite, hoc eſt corpus; adiunxit, meum. Suum ergò, non alterius, corpus diſcipulis dedit. Rurſus ne forte alicui cogitatio occulta * ſubreperet; potuiſſe creare in manibus ſuis corpus quod ſuum quidem eſſet, ſed tamen, quod ipſe erat, non eſſet; addi-

Teſtamentum Chriſti non vnius diei fuit, ſed æternum eſt.

Pſalm. 113. & 134. Matth. 17. Marc. 9. & Luc. 9.

Suum, non alterius corpus Chriſtus diſcipulis dedit.

* al. ſubriperet.

dit, Quod pro vobis tradetur. Ac ſi diceret: Nolite dubitare, nolite hoc vel illud vobis fingere, nolite aliud & aliud cogitare: quia hoc eſt corpus, non alterum, aut alterius, ſed meum: non permutatum, vel nouiter creatum; ſed quod pro vobis tradetur, pro vobis crucifigetur, pro vobis morietur. Sic & de calice: Hic eſt (ait) ſanguis. Non bouis aut arietis: non agni aut cuiuſlubet hominis, ſed meus: non alius, vel noua creatione productus; ſed qui pro vobis fundetur, flagellis prouocatus, clauis extortus, lancea excuſſus. Quid ad demonſtrandam veritatem corporis & ſanguinis Domini dici potuit clarius, lucidius, manifeſtius? Nónne & longè ante paſſionem, commendans manificum & ſalutare ſacramentum, diſcipulis & Iudæis ſæpè dicebat: Niſi manducaueritis carnẽ filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis vitam in vobis? & panis quem ego dabo, caro mea eſt? &, Caro mea verè eſt cibus: & ſanguis meus verè eſt potus? Hoc quare? Vt ſi nomine corporis circa diuerſa corpora cogitando vagaris, audito carnis nomine, ab innumera corporum multiplicitate reuoceris. Rurſus audito nomine filij hominis, non alterius alicuius carnem exiſtimes, niſi illius, qui cùm eſſet Dei filius, ſingulari gratia, ſolitaria operatione, factus eſt hominis filius. Vnde quia tenaciſſimè recolendum, quia vnicè amplectendum eſt tantum, tantæ miſericordiæ opus; tacito ſæpè nomine filij Dei, quod per ſe eſt, nomen filij hominis frequentat, quod pro nobis eſt. Idcircò vocat carnem, ne quodlibet corpus putetur; idcircò filij hominis, ne alterius quàm ſua æſtimetur.

Ioan. 6.

Chriſtus cur corpus ſuũ carnem filij hominis appellârit.

1. C PRIORIS ad Corinthios decimo: Calix benedictionis, cui benedicimus, nónne communicatio ſanguinis Chriſti eſt; & panis, quem frangimus, nónne participatio corporis Domini eſt? Quoniam vnus panis, vnum corpus multi ſumus, omnes, qui de vno pane participamus. Et paulò pòſt: Non poteſtis calicem Domini bibere, & calicem dæmoniorum: non poteſtis menſę Domini participes eſſe, & menſæ dæmoniorum.

2. ET capite vndecimo, vt ſupra quæſtione ſecunda, A teſtimonio quinto.

3. EPIPHANIVS in Ancorato: Videmus quòd accepit Saluator in manus ſuas, veluti Euangelium habet, quòd ſurrexit in cœna, & accepit hæc, & vbi gratias egiſſet, dixit, hoc meum eſt, hoc & hoc. Et videmus quòd non æquale eſt neque ſimile, non imagini in carne, non inuiſibili deitati, non lineamentis membrorum. Hoc enim eſt rotundæ formæ, & inſenſibile, quantum ad potentiam. Et voluit per gratiam dicere, hoc meum eſt: hoc & hoc: & nemo non fidem habet ſermoni. Qui enim non credit eſſe ipſum verum, ſicut dixit, is excidit à gratia & ſalute. Quod autem audiuimus, id credimus quod eſt ipſius. Dominum verò noſtrum nouimus totum ſenſum, totum ſenſitinum, totum Deum, totum mouentem, totum operantem, totum lucem, totum incomprehenſibilem, ſed qui cum gratia hoc nobis largitus eſt.

Euchariſtiæ forma rotunda.
A gratia & ſalute excidit qui non credit in Euchariſtia verum corpus Chriſti cõtineri.

4. CYRILLVS Ieroſolymitanus Catecheſi quarta myſtagogica: Cùm igitur Chriſtus ipſe ſic affirmet atque dicat de pane, Hoc eſt corpus meum: quis deinceps audeat dubitare? Ac eodem quoque confirmante & dicente, Hic eſt ſanguis meus: quis, inquam, dubitet & dicat non eſſe illius ſanguinem?

Quis audeat dubitare.

5. CHRYSOSTOMVS homilia octogeſima tertia in Matthæum, & ſexageſima ad populum Antiochenum: Credamus itaque vbique Deo, nec repugnemus ei, etiamſi ſenſui & cogitationi noſtræ abſurdum eſſe videatur quod dicit: ſuperet & ſenſum, & rationem noſtram ſermo ipſius: quod in omnibus, & præcipuè in myſterijs faciamus, non illa quæ ante nos iacent, ſolummodo adſpicientes, ſed verba quoque eius tenentes. Nam verbis eius defraudari non poſſumus, ſenſus verò noſter deceptu facilimus eſt: illa falſa eſſe non poſſunt, hic ſæpius atque ſæpius fallitur: quoniam ergò ille dixit, Hoc eſt corpus meum, nulla teneamur ambiguitate, ſed credamus, & oculis intellectus id perſpiciamus, &c. vt ſupra quæſtione prima, B teſtimonio quarto.

Credendam dicẽs, Hoc eſt corpus meum; etiã ſi ſenſui abſurdum videatur.

Marc. 14.

6. LEO Magnus ſermone ſexto de ieiunio ſeptimi menſis: Dicente Domino, Niſi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis vitam in vobis, ſic ſacræ menſæ communicare debetis, vt nihil prorſus de veritate corporis Chriſti & ſanguinis ambigatis: Hoc enim ore ſumitur quod fide creditur: fruſtra ab illis Amen reſpondetur, à quibus contra id quod accipitur, diſputatur.

Ioan. 6.

Nihil prorſus de veritate corporis & ſanguinis ambigendum.

7. MATTHÆI, vigeſimooctauo: Et ecce ego vobiſcum ſum omnibus diebus, vſque ad conſummationem ſæculi.

8. CONCILIVM generale Viennenſe ſub Clemẽte quinto celebratum, approbauit Clementinas conſtitutiones. In vna verò earum Conſtitutionum, quæ habetur titulo de Reliquijs & veneratione Sanctorum, recitantur & approbantur literæ Apoſtolicæ Vrbani quarti de celebratione feſti Corporis Chriſti: vbi inter cætera quæ pulcherrimè de venerabili Euchariſtiæ Sacramento ab Vrbano diſſeruntur, ita dicitur: In hoc verò ſacramentali Chriſti commemoratione, Ieſus Chriſtus præſens, ſub alia quidem forma, in propria verò ſubſtantia eſt nobiſcum. Aſcenſurus enim in cælum, dixit Apoſtolis, & eorum ſequacibus: Ecce ego vobiſcum ſum omnibus diebus, vſque ad conſummationem ſæculi, benigna ipſos promiſſione confortans, quòd remaneret & eſſet cum eis etiam præſentia corporali.

Chriſtus corporalem præſentiam promiſit Ecclеſiæ vſque ad conſummationem ſæculi.

1. D AVGVSTINVS in Pſalmum nonageſimumoctauum: Suſcepit de terra terram, quia caro de terra eſt, & de carne Marię carnem accepit. Et quia in ipſa carne hîc ambulauit, & ipſam carnem nobis manducandam ad ſalutem dedit: nemo autem illam carnem manducat, niſi prius adorauerit. Et paulò pòſt: durum illis vitum eſt quod ait: Niſi quis manducauerit carnem meam, non habebit vitam æternãm: acceperunt illud ſtultè, carnaliter illud cogitauerunt, & putauerunt quòd præciſurus eſſet Dominus particulas quaſdam de corpore ſuo, & daturus illis, & dixerunt: Durus eſt hic ſermo. Ipſi erant duri, non ſermo.

Caro in qua ambulauit, nobis ad manducandum data eſt.
Adoratio Euchariſtiæ. Ioan. 6. Capharnaitarum ſententia.

2. IDEM in Pſalmum trigeſimumtertium, concione prima, myſticè de Chriſto exponens illud, quod primi Regum vigeſimoprimo ſcriptum eſt de Dauid, Immutauit os ſuum coram eis, & collabatur inter manus eorum &c. pro quo ipſe legit. Et ferebatur in manibus ſuis. Ait igitur

igitur Augustinus: Hoc verò, fratres, quomodo posset fieri in homine, quis intelligat? Quis enim portatur in manibus suis? Manibus aliorum potest portari homo, manibus suis nemo portatur. Quomodo intelligatur in ipso Dauid secundùm literam, non inuenimus; in Christo autem inuenimus. Ferebatur enim Christus in manibus suis; quando cõmendans ipsum corpus suum, ait; Hoc est corpus meum. Ferebat enim illud corpus in manibus suis. Et concione secunda: Quomodo ferebatur in manibus suis? Quia cùm commẽdaret ipsum corpus suũ & sanguinem suum, accepit in manus suas quod nõrunt fideles; & ipse se portabar quodãmodo, cùm diceret, Hoc est corpus meum.

Christus in vltima cœna tulit seipsum manibus suis. Matth. 26.

3. Prosper Rhegiensis Episcopus parte secunda, capite vigesimoquinto, de promissionibus & prædictionibus: Portarus est quippe & Iesus Dominus in manibus suis, dum suũ corpus in sanctificato pane gestans manibus suis, dixit: Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur. De quibus mysterijs, qui etiam illud nõsse desiderat, quomodo sit Dauid saltans ante arcam nudatus coram seruis & ancillis suis, vt Christum crucifixum præsentibus viris & fœminis demonstraret, venerandæ memoriæ Augustini Episcopi dicta inspiciat, quib⁹ latius in his peruagatus penè omnia compræhendit.

Gestauit se manibus suis.

1. Cor. 11.

2. Reg. 6.

4. Chrysostomvs homilia secunda in posteriorem epistolam ad Timotheum: Sacra ipsa oblatio, siue illam Petrus, siue illam Paulus, siue cuiusuis meriti sacerdos offerat, eadem est, quam dedit Christus ipse discipulis, quamque sacerdotes modò quoque conficiũt. Nihil habet ista, quàm illa, minus. Cur id? Quia non hanc sanctificant homines, sed Christus, qui illam ante sacrauerat. Quemadmodum enim verba, quæ locutus est Christus, eadem sunt, quæ sacerdotes nunc quoque pronunciant: ita & oblatio eadem est.

Eadẽ oblatio hodiè cũ ea quã Christus dedit discipulis in vltima cœna.

Iisdem verbis fit cõsecratio quibus vsus est Christus.

5. Idem homilia vigesimaquarta in priorem epistolam ad Corinthios, de communione corporis Christi loquens: Cum honore & mũditia omni ad Deum accedamus: & quando id propositum videris, dic tecum: Propter hoc corpus non amplius terra & cinis ego sum: non amplius captiuus, sed liber. Propter hoc, cælum, & quæ in eo bona sunt, me acceptu rum spero: propterea immortalem vitam, angelorum sedem, Christi consuetudinem. Hoc corpus affixum, verberatum, morte victum non est. Hoc corpus sol crucifixum videns, radios auertit. Propter hoc & velum templi scissum est, & petræ, & terra vniuersa tremuit. Hoc idem corpus cruentatum, lancea vulneratum, fontes sanguinis & aquæ vniuerso orbi salutares scaturiuit. Et paulò post: Christus medio draconis ventre rupto atque discerpto, ex adytis clarissimus euasit, & radios, non ad hoc vsque cælum, sed ad ipsum supernum thronum dimisit. Illuc nanque ipsum extulit, quod etiam nobis exhibuit, & vt teneremus, & vt manducaremus: quod maximum dilectionis signum est. Quos enim amamus, nonnunquam etiam morsu petimus. Quare Iob, vt seruorum in se amorem ostenderet, dicebat illos sæpenumerò nimio in se amore dixisse, Quis det de carnibus eius, vt saturemur? Ita & Christus suam carnem dedit nobis, vt ea saturaremur, quo nos in plurimum sui amorem allexit. Hoc corpus in præsepi reueriti sunt Magi, & viri impij & barbari longo itinere confecto, cum timore & tremore plurimo adorauerunt. Tu verò non in præsepi id, sed in altari, non mulierem, quæ in vlnis teneat, sed sacerdotem præsentem, & Spiritum perabundè super proposito diffusum sacrificio vides. Et post pauca: Neque angelos, neque archãgelos, non cælos, non cælos cælorum, sed ipsum horum omnium tibi Dominum ostendo. Animaduertis quonam pacto, quod omnium maximum est atque præcipuum in terra, non conspicaris tantùm, sed tangis: neque solùm tangis, sed comedis, & eo accepto domum redis.

Iob 31.

Nota.

Nota.

6. Idem apud Damascenum libro secundo Parallelorum, capite quinquagesimo: Cùm olim ianuas sanguine delibutas exterminator vidit, impetum facere non est ausus. Nunc, cùm diabolus, non corporis sanguinem foribus impositum, sed Veritatis cruorem, cruorem inquam Christiferi illius templi fidelium ori aspersum viderit, an non multò magis sese reprimet? Nam cùm angelus figuram duntaxat conspicatus, reuerentia affectus sit, quanto magis diabolus conspecta Veritate fugam capesset? Et: Quemadmodum mulier filium sanguine & lacte suo alit: sic Christus eos quos genuit, sanguine suo semper alit.

Exod. 12.

Non agnit typici sanguis, sed veritatis.

7. Presbyteri Achaiæ, in historia sancti Andreę Apostoli: Omnipotenti Deo (inquit Andreas) ego omni die sacrificio, non thurisfumum, nec hircorum sanguinem, nec taurorum mugientium carnes, sed immacularum agnum quotidiè in altari crucis sacrifico: cuius carnes posteaquam omnis populus credentium manducauerit, & eius sanguinem biberit, agnus, qui sacrificatus est, integer perseuerat & viuus, & cùm verè sacrificatus sit, & verè carnes eius manducatæ sint à populo, verè sanguis eius sit haustus, tamen (vt dixi) integer permanet, & immaculatus, & viuus.

Agnus immaculatus quotidiè immolatur & sumitur, nec sumptus consumitur.

Verè manducatur eius carnes.

1. E. Secvnda synodus Nicena, actione sexta, tomo tertio: vt supra, in eadem hac quæstione, A testimonio septimo.

2. De Synodo Vercellensi sub Leone nono, item de Turonẽsi sub Victore secundo, & Romana sub Nicolao secundo, in quibus hæresis Berengarij damnata est, ita scribit Guitmundus Archiepiscopus Auersanus, libro primo de veritate corporis & sanguinis Christi in Eucharistia: Aucuparis ergò nonnullis velut ratiunculis, (neque enim vlla vnquam hæresis, sine aliqua verisimilitudine rationis inualescare potuit) adhibitis quoque paucis malè intellectis à se capitulis scripturæ sacrę, quæ multis errantibus laqueus est mortis, per egenos scholasticos iam per alimoniam qua sustentabat eos, & per suos dulces sermones corruptos, quaquauersum potuit, clanculò huius tanti mali nefandissimum virus effudit. Si qui autem præterea aliquo modo receperint eum, hi sunt qui ex Apostolorum sententia territi, (qua dicitur, Qui manducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit) communionem sacram, quam pro Ecclesiastico more sumere coguntur, mâllent aut nullam, aut non tantam esse, quàm eius metu se à flagitijs aliquatenus temperare. Ita igitur & per tales execranda pestis paululum adoleuit. Mox ergò incipientibus his palam audiri, catholici viri

Ex Guitmundo.

Berengariæ hæresis principium.

1. Cor. 11.

Vercellense concilium.

contra Berengarium ſub Leone 9.

graniter commoti, atque intolerabiliter ferentes, præſidente per ſemetipſum beatiſſimæ memoriæ domino Papa Leone, Vercellis Concilium ponunt. In quo poſt diligentiſſimam de corpore & ſanguine Domini rationem, Berengarium, & omnes eius in hac hæreſi fautores perpetuo anathemate, niſi reſipiſcerent, damnauerunt. Cumque iam defunctum ſanctum Leonem Papam, & ſanctos viros qui interfuêre Concilio, maledicis verbis & ſcriptis laceſſere non deſineret, ſanctiſſimum illud, ac reuerendiſſimum Eccleſiæ Dei ſpeculum, ſummum non pontificem, ſed pompificem atque pulpificem vocans, eumque infatuatione Lanfranci infatuatum, concilium vanitatis adunâſſe blaſphemans: Turonis item generali aggregato concilio, præſenti venerabili nunc Papa Gregorio, Romano tunc Archidiacono, panem & vinum in ſacrificio Domini, non vmbraticè, ſed verè Chriſti carnem & ſanguinem fieri, dato propriæ manus ſacramento, confirmauit. Inde poſtmodum deſipiſcēs, itidem Romæ in generali Concilio, conflictu rationis reuictus, libellos ſuos propria manu ſub præſentia felicis memoriæ Papæ Nicolai, coram omni ſynodo cremauit, errorem anathematizauit, confeſſionémque bonam, quam Turonis fecerat, præſtito identidem propriæ manus ſacramento, renouauit his verbis: Ego Berengarius indignus Diaconus eccleſiæ ſancti Mauritij Andegauenſis, cognoſcens veram, catholicam & Apoſtolicam fidem, anathematizo omnem hæreſim, præcipuè eam, de qua hactenus infamatus ſum, quæ adſtruere conatur, panem & vinum, quæ in altari ponuntur, poſt conſecrationem ſolummodò Sacramentum & non verum corpus & ſanguinem Domini noſtri Ieſu Chriſti eſſe: nec poſſe ſenſualiter, niſi in ſolo Sacramento manibus ſacerdotum tractari, vel frangi, aut fidelium dentibus atteri. Conſentio autem ſanctæ Romanæ Eccleſiæ & Apoſtolicę ſedi, & ore & corde profiteor, de ſacramentis Dominicæ mēſæ, eam fidem me tenere, quam Dominus & venerabilis Papa Nicolaus, & hæc ſancta ſynodus authoritate Euangelica, & Apoſtolica tenendam tradidit, mihiq; firmauit: ſcilicet panem & vinum, quæ in altari ponuntur, poſt conſecrationem, non ſolùm Sacramentum, ſed etiam verum corpus & ſanguinem Domini noſtri Ieſu Chriſti eſſe: & ſenſualiter, non ſolùm ſacramento, ſed in veritate manibus ſacerdotum tractari, frangi, & fidelium dentibus atteri: iurans per ſanctam & homoouſion Trinitatem, & per hæc ſacroſancta Chriſti Euangelia. Eos verò qui cōtra hanc fidē venerint, cum dogmatibus & ſectatoribus ſuis æterno anathemate dignos eſſe pronūcio.

Nota veterem hæreticorum morem.

Turonenſe Concilium ſub Victore 2.

Palinodia Berengarij.

Romanum ſub Nicolao 2.

Rurſus palinodiam cātat, & ſuos libros comburit.

Confeſſio Berengarij Catholica.

Eandem eiſdem verbis refert Lanfrancus in libro contra Berengariū, & Gratianus, de Conſecr. diſt. 2.

Fides Eccleſiæ Rom. & ſedis Apoſtolicæ de venerabili ſacramēto.

Sacramentarij noſtri à proprio patre anathemate æterno digni pronunciātur.

3. Dē ijſdem ſynodis iam dictis, & primùm de Romana, quę ſub Leone nono celebrata eſt ita ſcribit Lanfrancus Archiepiſcopus Cantuarienſis libro de Euchariſtiæ ſacramento aduerſus Berengarium: Tempore ſancti Leonis Papę delata eſt hæreſis tua ad Apoſtolicam ſedem. Qui cum ſynodo præſideret, ac reſideret ſecū non parua multitudo Epiſcoporum, Abbatum, diuerſiqúe ordinis, à diuerſis regionibus, religioſarum perſonarum: iuſſum eſt in omnium audientia recitari, quas mihi de corpore & ſanguine Domini literas tranſmiſiſti. Portitor quippe earū legatus tuus, me in Normannia non reperto, tradidit eas quibuſdam clericis. Quas cùm legiſſent, & contra vſitatiſſimam Eccleſiæ fidem ſcriptas animaduertiſſent, zelo Dei accenſi, quibuſdam ad legēdum eas porrexerunt, plurimis earum ſententias verbis expoſuerunt. Itaque factum eſt, vt non deterior de te, quàm de me fuerit orta ſuſpicio, ad quem videlicet tales literas deſtinaueris; putantibus multis, me fouere quæ à te dicerentur, vel gratia qua te diligerem, vel fide qua reuera ita eſſe indubitanter tenerem. Igitur cùm à quodam Rhemenſi clerico Romam perlatas recitator legeret, intellecto quòd Ioannem Scotum extolleres, Paſchaſium damnares, communi de Euchariſtia fidei aduerſa ſentires: promulgata eſt in te damnationis ſententia, priuans te communione ſanctæ Eccleſiæ, quam tu priuare ſancta eius communione ſatagebas. Poſt hæc præcepit Papa; vt ego ſurgerem, praui rumoris à me maculam abſtergerem, fidem meam exponerem; expoſitam, plus ſacris authoritatibus, quàm argumentis probarem. Itaque ſurrexi, quod ſenſi dixi, quod dixi probaui, quod probaui omnibus placuit, nulli diſplicuit. Dehinc declarata eſt ſynodus Vercellēſis, quæ tunc proximo Septembri, eodem præſidēte Pontifice, eſt celebrata Vercellis: Ad quam vocatus non veniſti. Ego autem, præcepto ac precibus præfati Pontificis, vſque ad ipſam ſynodum ſecum remanſi. In qua, in audientia omnium, qui de diuerſis huius mundi partibus illuc conuenerant, Ioannis Scoti liber de Euchariſtia lectus eſt, ac damnatus; ſententia tua expoſita ac dānata; fides ſanctæ Eccleſiæ, quam ego teneo ac tenendam adſtruo, audita, & concordi omnium aſſenſu confirmata. Duo clerici, qui legatos tuos ſe eſſe dixerūt, volentes te defendere, in primo ſtatim aditu defecerunt, & capti ſunt. Ab hac ſententia nūquam diſceſſit S. Leo in omnibus ſuis Conciliis, ſeu quibus ipſe præſentiam ſuam exhibuit, ſeu quæ per legatos ſuos in diuerſis prouincijs congregari inſtituit. Quę ſententia non effugit ſucceſſorem quoque ſuum, felicis memoriæ Papam Victorem. Sed quicquid de hac re, ſeu cæteris ipſe ſtatuit, ſtatuive præcepit; hoc etiam iſte ſua atque omnium Conciliorum ſuorum authoritate firmauit. Denique in concilio Turonenſi, cui ipſius interfuêre, ac præfuêre legati, data eſt tibi optio defendendi partem tuam. Quam cùm defendendam ſuſcipere non auderes, confeſſus coram omnibus communem Eccleſiæ fidem, iurâſti te ab illa hora ita creditūrum, ſicut in Romano Concilio te iurâſſe (poſtea) eſt ſuperius compræhenſum. Porrò quid de hac re tempore Nicolai geſtum ſit, breuiter ſupra referaui. Et cætera quidem (inquit paulo ante Lanfrancus) à beatæ memorię Nicolao totius Chriſtiani nominis ſummo Pontifice, & à centum tredecim epiſcopis Romæ audita, examinata atque damnata ſunt. Tu quoque inclinato corpore, ſed non humiliato corde, ignēm accendiſti, librolqüe peruerſi dogmatis, in medio ſancti Concilij, in eum conieciſti; iurans per id, quod rebus omnibus incomparabiliter maius eſt, fidem à patribus, qui præſentes erant, traditam, inuiolabiliter teſeruaturum, veteremqúe doctrinam tuam de corpore & ſanguine Domini, ab illa die alijs non prædicaturum. Huius propoſiti ſacrilegus violator,

Ex Lanfranco.

Romana ſynodus ſub Leone 9. aduerſus Berengarium.

Vercellēſis ſynodus ſub Leone 9 cōtra eundem Berengarium.

Non illius Franciſcani qui poſt vixit.

Turonenſis ſynodus ſub Victore 2. aduerſus Berengarium.

Palinodia prima Berengarij.

Synodus Romana ſub Nicolao 2.

Comburit Berengarius libros ſuos, & ſuam hæreſim abiurat ſecundò.

Inconſtantia Berengarij.

lator, contra præfatam ſynodum, contra catholicam veritatem, contra omnium Eccleſiarum opinionem ſcriptum poſtea condidiſti.

4. DE Romana ſynodo celebrata ſub Gregorio ſeptimo aduerſus Berengarium, ita ſcribit Thomas VValdenſis, tomo ſecundo de Sacramentis, capite quadrageſimoterrio: Berengarius ſub Leone accuſatus condemnatur: recidiuat: ſub ſucceſſore eius Victore accuſatus condemnatur. Succeſſit Victori Stephanus, Stephano Benedictus, Benedicto Nicolaus, ſub quo Romæ vincitur, condemnatur coram Concilio generali celebrato Romæ in Eccleſia Conſtantiniana. Iterum deſipit: Succedit Nicolao Alexander, Alexandro Gregorius ſeptimus: qui antea dictus eſt Hildebrandus, qui prius deuicit eum Turonis, cùm fungeretur ibi legatione Papæ victoris, & iam vltimatè confutauit eum Romæ in Eccleſia Saluatoris, ſicut acta formata declarant eiuſdem concilij, & ea repperi in annoſo libro Decretorũ Pontificum ſub Decreto eiuſdem. In quibus ſic ſcriptum: Anno ab incarnatione ſempiterni principij milleſimo ſeptuageſimonono, menſe Februarij, indictione ſecunda, pontificatus verò domini Gregorij Papæ ſeptimi ſexto anno, ad honorem Dei, & ædificationem Eccleſiæ ſanctę, ſalutem quoque tam corporum, quàm animarum, ex præcepto ſedis Apoſtolicæ conuenerunt finitimi, & diuerſarum prouinciarum Archiepiſcopi, Epiſcopi, religioſæq; perſonæ, vt ſanctam ſynodum celebrarent: Omnibus igitur in Eccleſia Saluatoris congregatis, habitus eſt ſermo de corpore & ſanguine Domini noſtri Ieſu Chriſti. Et paulò pòſt: Denique Berengarius huius erroris magiſter, poſt longo tempore dogmatizatam impietatem, errâſſe ſe coram Concilio frequenti cõfeſſus, veniámque poſtulans & orans, ex Apoſtolica clementia meruit. Iurauitque ſicut nunc in ſequentibus continetur: Ego Berengarius corde credo, & ore confiteor, panem & vinum, quæ ponuntur in altari, per myſterium ſacræ orationis, & verba noſtri Redemptoris, ſubſtantialiter conuerti in veram, ac propriam, & viuificatricem carnem & ſanguinẽ Domini noſtri Ieſu Chriſti. Et poſt conſecrationem eſſe verum Chriſti corpus, quod natum eſt de virgine, & quod pro ſalute mundi oblatum in cruce pependit, & quod ſedet ad dexteram Patris: & verum ſanguinem Domini noſtri Ieſu Chriſti, qui de latere eius, non tantùm per ſignum, & virtutem Sacramenti, ſed etiam in proprietate naturæ, & veritate ſubſtantiæ, ſicut in hoc breui continetur: & ego legi, & vos intelligitis: ſic credo. Nec contra hanc fidem vlterius docebo: ſic me Deus adiuuet, & hæc ſacra Euãgelia.

Ex Thoma VValdenſi. Inconſtantia Berengarij.

Synodus Romana ſub Gregorio 7.

Secunda cõfeſſio Berẽgarij facta in ſynodo Romana ſub Gregorio VII. Subſtantialiter conuerti in veram & viuificatricem carnem.

5. CONCILIVM Conſtantienſe ſeſſione octaua damnauit hũc articulum tertium Ioannis VVicleff: Chriſtus non eſt in Sacramento altaris identicè, & realiter propria præſentia corporali.

Adeſt identicè & realiter propria præſentia corporali.

6. CONCILIVM Tridentinum ſeſſione decimatertia, canone primo: Si quis negauerit, in ſanctiſſimæ Euchariſtiæ Sacramento contineri verè, realiter, & ſubſtantialiter corpus & ſanguinem vnà cum anima, & diuinitate Domini noſtri Ieſu Chriſti, ac proinde totum Chriſtum; ſed dixerit tantummodò eſſe in eo, vt in ſigno, vel figura, aut virtute, anathema ſit.

Non adeſt vt in ſigno vel figura aut virtute tantùm.

V.

Quid verò de Tranſſubſtantiatione?

A Hîc duo in primis animaduertenda, eáque apertè profitenda ſunt: alterum, ſacerdotem[a] qui conficiat Euchariſtiam, legitimè ordinatum eſſe oportere: alterum, tantam ineſſe vim in[b] verbis illis arcanis, & conſecratorijs, quibus idem Sacerdos Chriſti vice panem & vinum in altari conſecrat, vt panis quidem in Corpus; vinum autem in Sanguinem Domini ſubitò[c] tranſmutetur.

B Verè ſtupenda, ſoláque fide metienda tranſmutatio, quæ omnipotente Chriſti virtute per ea ipſa verba operante fit: nec immeritò à ſancta Catholica Eccleſia[d] Tranſſubſtantiatio appellata eſt, quòd panis vinique ſubſtantia in Corpus Sanguinémque Chriſti certò conuertatur.

C Si enim valuit tantum ſermo Eliæ, vt ignem de cælo deuocaret: non valebit Chriſti ſermo (ſic enim colligit[e] Ambroſius) vt ſpecies mutet elementorum? De totius mundi operibus legiſti,[f] *Ipſe dixit, & facta ſunt: ipſe mandauit; & creata ſunt.* Sermo ergò Chriſti, qui potuit ex nihilo facere quod non erat, non poteſt ea quæ ſunt, in id mutare, quod non erant? Non enim

a Concil. Lateranenſ. cap. 1. Chryſoſt. lib. 3. de ſacerd. Hieronym. ad Heliod. epiſt. 1. cap. 7. & 5. ad Augtinum.

b Iuſtin. apolog. 2. Iren. lib. 5. ca 2. Ambroſ. lib. 4 de ſacrament. cap. 4. & de his qui myſt. init. ca. 9. Auguſtin. ſerm. 28. de verb. Domin. Cyprian. de cœna Domini. Chryſoſt. homil. 2. in 2. ad Timoth. & de prod. Iudæ. Vide Beſſarionem hac de re. & Nyſſen. in Orat. cateche. cap. 37. & Orat. de ſancto baptiſm. Proſper de conſecrat. diſtinct. 2. cap. Nos autem.

c Euſeb. Emiſ. homil. 5. de paſch. Cyprian. ſerm. de cœna Domin. Cyrill. Ieroſol. Cate. 1. 3. & 4. myſtag. Ambroſ. lib. 5. de Sacrament. ca. 4. & lib. 4. ca. 4. & 5. Item lib. 4. de fide ca. 5. Chryſoſt. in Matth. homil. 83. & de Encæn. Damaſc. lib. 4. cap. 14. Petrus Cluniac. lib. 1. epiſt. 2.

d Concil. Lateranenſ. cap. 1. Trident. ſeſſ. 13. cap. 4. & can. 2. Vide & Rom. ſub Gregor. VII. Conſtant. ſeſſ. 8 articul. 1. & 2. Item Florent. Concilium & Lanfranc.

e Ambroſ. de iis qui myſt. initian. cap. 9. Et lib. 4. de Sacrament. cap. 4.

f Pſalm. 148. 2.

minus est nouas rebus dare, quàm mutare naturas. Atqui Christi sermone nihil apertius, dum ait,[g] *Hoc est corpus meum: Hic est sanguis meus*: vt nullus omninò relictus sit locus suspicandi, post consecrationem panem & vinum in Eucharistia manere.

[g] Matth. 26. c. Marc. 14. c. & ibidem Theophylactus atque in 6. cap. Ioan. Vide etiam Gregor. Nyssen. orat. catechet. cap. 37. & Guitmundum lib. 3.

TESTIMONIA.

Sacerdos ritè ordinat⁹, solus hoc Sacramentum conficit.

1. A CONCILIVM Lateranense magnum capite primo: Hoc Sacramentum nemo potest conficere, nisi sacerdos, qui fuerit ritè ordinatus secundùm claues Ecclesiæ, quas ipse concessit Apostolis, & eorum successoribus Iesus Christus.

2. CHRYSOSTOMVS libro tertio de Sacerdotio: Si quis consideret quantum id sit mysterium, vt is scilicet, qui homo ipse sit, carne ac sanguine etiamnum constans, iisque inuolutus, beatæ atque immortali naturæ illi fieri propior queat; tum probè intelliget, quanto sacerdotes honore, quanta dignitate Spiritus sancti gratia dignata fuerit: operantibus enim illis, tum sacra hæc, quæ dico, initiantur perficiuntúrque; tum etiam alia his nihilo inferiora, quæ ipsa ad dignitatis salutísque nostræ rationem spectant.

Operãtibus sacerdotibus perficiũtur sacræ Eucharistiæ mysteria.

3. HIERONYMVS epistola prima ad Heliodorum capite septimo: Absit vt de his quidquam sinistrum loquar, qui Apostolico gradui succedentes, Christi corpus sacro ore conficiunt, per quos & nos Christiani sumus.

Presbyteri Christi corpus sacro ore conficiunt.

4. IDEM epistola octogesimaquinta ad Euagrium: Quis patiatur mensarum & viduarum minister vt supra eos se tumidus efferat, ad quorum preces Christi corpus sanguísque conficitur?

Ad preces presbyteri corpus sanguisq; Christi conficitur.

5. IVSTINVS Apologia secunda pro Christianis ad Antoninum Pium: Cibum qui per preces sermonis, quem ab eo accepimus, consecratus est, & quo sanguis carnésque nostræ communione aluntur, Iesu Christi eius qui homo factus est, & carnem & sanguinem esse accepimus &c. vt supra quæstione quarta, B testimonio quinto.

Eucharistia verbis Christi consecratur.

6. IRENÆVS libro quinto aduersus hæreses, capite secundo: Quando & mixtus calix, & fractus panis percipit verbum Dei, fit Eucharistia sanguinis & corporis Christi, &c. vt supra quæstione prima, B testimonio decimoquinto.

Virtute verborum fit Eucharistia.

7. AMBROSIVS libro quarto de Sacramẽtis, capite quarto: Consecratio igitur quibus verbis est, & cuius sermonibus? Domini Iesu. * Nam reliqua omnia, quæ dicuntur, laus Deo defertur: Oratione petitur pro populo, pro regibus, pro cæteris: vbi venitur vt conficiatur venerabile Sacramentum, iam non suis sermonibus sacerdos, sed vtitur sermonibus Christi. Ergò sermo Christi hoc conficit Sacramentum. Vide supra quæstione quarta, A testimonio vicesimooctauo.

for. * Nam per Verbis Christi fit consecratio.

8. IDEM in libro de his qui mysterijs initiantur, capite nono: Quantis vtimur exemplis, vt probemus non hoc esse quod natura formauit, sed quod benedictio consecrauit: &c. Et nonnullis interiectis: Quòd si tantùm valuit humana benedictio, vt naturam conuerteret, quid dicimus de ipsa consecratione diuina &c. vt infra hac eadem quæstione, C testimonio primo.

9. AVGVSTINVS sermone vicesimooctauo de verbis Domini: Panem nostrum quotidianum da nobis hodiè. Memini sermonis mei, cùm de Sacramentis tractarem. Dixi vobis, quòd ante verba Christi, quod offertur, panis dicatur: vbi Christi verba deprompta fuerint, iam non panis dicitur, sed corpus appellatur. Quare ergò in oratione Dominica, quæ posteà sequitur, ait, Panem nostrum? Panem quidem dixit, sed ἐπιούσιον dixit, hoc est, supersubstantialem. Non iste panis, qui vadit in corpus, sed ille panis vitæ æternæ, qui animæ nostræ substantiam fulcit. Ideò ergò Græcè ἐπιούσιον dicitur.

Eadem sunt verba S. Ambros. lib. 5. de Sacram. ca. 4. quæ habentur ca. de Spe. quæst. 10. test. penult. Post Christi verba prolata, non panis, sed corpus Christi appellatur.

10. CYPRIANVS de cœna Domini: Ex quo à Domino dictum est; Hoc facite in meam commemorationem &c. vt infra quæstione septima, M testimonio primo. Et non ita multò pòst: Panis iste quem Dominus discipulis porrigebat, non effigie, sed natura mutatus, omnipotentia verbi factus est caro.

Luc. 22.

Omnipotentia verbi, panis natura mutatur in carnem.

11. CHRYSOSTOMVS homilia secunda in secundam epistolam ad Timotheum: Quemadmodum verba quæ locutus est Christus, eadem sunt quæ sacerdotes nunc quoque pronunciant; ita & oblatio eadẽ est. Reliqua vide supra quæstione quarta, D testimonio quarto.

Iisdem verbis nunc consecrant quib. Christus.

12. IDEM in homilia de proditione Iudæ: Et nunc ille præstò est Christus, qui illam ornauit mensam, ipse istam quoque consecrat. Non enim homo est, qui proposita de consecratione mensæ Domini corpus Christi facit & sanguinem, sed ille qui crucifixus pro nobis est Christus. Sacerdotis ore verba proferuntur, & Dei virtute consecrantur & gratia. Hoc est, ait, corpus meum: hoc verbo proposita consecrantur. Et sicut illa vox, quæ dixit, Crescite & multiplicamini & replete terram, semel quidem dicta est, sed omni tempore sentit effectum ad generationem operante natura: ita & vox illa, semel quidem dicta est, sed per omnes mensas Ecclesiæ vsque ad hodiernum diem, & vsque ad eius aduentum, præstat sacrificio firmitatem.

Quib. Christi verbis consecratio fiat.

Christus consecrat.

13. BESSARION Archiepiscopus Constantinopolitanus in libro de Sacramento Eucharistiæ, & verbis quibus consecratio peragitur: Enimuerò nemo est, quem lateat, quemadmodum panis in corpus & sanguinem Christi in instanti facta transubstantialitas humanam omnem facultatẽ excedit, ingẽnsque opus est & certè diuinum, ita etiam huius Sacramenti efficientia verba instar ipsius Sacramenti, eximiæ cuiusdam virtutis esse debere. Christi verò diuinis verbis nihil esse potentius, nihil efficacius esse posse manifestum est. Quamobrem fateri necesse est, Dominicis illis verbis, & nullis alijs, diuinum hoc Sacramentum confici posse. Nec enim diuinissima per diuinam potentiam confici negauerit quispiam, nec verbis Christi nihil omninò efficacius esse, cùm

Quod solis verbis Christi fiat consecratio, multis argumentis probat. Primum.

cùm non modò homo, verùm etiam Deus ſit, creatórique omnium, qui ſolo nutu cũcta produxit, qui verbo ægros curauit, mortuos ſuſcitauit, cæteráque miracula fecit, quæ in Euãgelijs recitantur. Præterea, humanæ preces tunc facilimè quod orant conſequuntur, cùm id meritæ ſint, & à bene meritis effundantur. Atqui panis & vini in corpus & ſanguinem tranſmutatio, non petentium meritis, ſed eius potentia, qui ex nihilo cuncta produxit, per ſacerdotem, tanquam per inſtrumentum quoddam efficitur. Vnde nõ minus ab indignis ſacerdotibus atque peruerſis, quàm à bonis ſanctíque conſecratur. Ex quo manifeſtum eſt, non orantis ſanctitatem, ſed ipſum Dominum proprijs ſuis verbis à ſacerdote prolatis, panem & vinum in proprium corpus tranſmutare. Nam ſi humanæ preces hoc poſſent, potius bonorũ virorum preces etſi non ſacerdotum, quàm prauorum ſacerdotum, hoc diuinum opus efficerent. Atqui indecens eſſet, atque ab humana ſalute alienum, exiſtimare tantum Sacramentum à re dubia dependere: quippe dubium atque ambiguum eſt, an preces & ſupplicationes noſtræ Deo acceptæ ſint futuræ: ex quo fieret, vt & ſalus à nobis virtute huius myſterij expectata, dubia foret. Quod ne accidat, immò ſalus noſtra, quam dignè participãtibus hoc Sacramentum præbet, certa atque indubia ſit, neceſſe eſt Dominicis verbis duntaxat, & nullis alijs, tantum confici ſacramentum &c. Panis & vini ſubſtantia in ſua permanet natura, donec omnia illa, quæcunque ſunt quæ Sacramentum perficiunt, verba dicuntur. Quibus dictis mox conſecratio fit, tranſubſtantialitas perficitur, conſummatur Sacramentum. Præter hęc omnia, cùm hoc immaculatum ſacrificium in ſui memoriam fieri iuſſerit Dominus. Hoc enim, inquit, facite in meam commemorationem: certè expreſſior eius memoria fit, cùm illius verba ex ſacratiſſimo illo ore prolata repetimus, quàm ſi alia quæcunque referamus. Quod confirmat Apoſtolus Paulus, dum dicit, Domini mortem in hoc ſacrificio annunciari. Quo enim modo annunciari expreſſius poteſt, quàm dum corpus & ſãguis eius, proprijs eius verbis, quàm quibuſuis alijs, tantum conficitur Sacramentum. Veruntamen concurrere Patrem ac Spiritum ſanctum Filio, in hoc diuino opere tranſubſtantialitatis panis & vini in corpus & ſanguinem Chriſti, fas eſt à fidelibus credi. Omnia enim opera in creaturis Trinitati communia ſunt, nihilque fit omninò, niſi creante Filio, beneplacito Patris, & Spiritus ſancti voluntate. Eſt autem adhæc neceſſarius, & idoneus, & ſufficiens miniſter. Sufficiens autem eſt, qui poteſtatem per conſecrationem habuit, & ſacerdos factus eſt. Nec enim à quocunque prolata eiuſmodi verba efficere poſſunt quod quæritur: immò verò nihil omninò poſſunt, niſi à ſacerdote proferantur. Eius rei ratio eſt, quòd ita Deo placitum eſt, ita ordinauit, hanc tulit legem. Tranſgreſſori igitur legis & voluntatis eius, dignum paratum eſt meritum, ne quid facere poſſit. Oportet enim ſacerdotem, cum debita intentione, ad ea quæ Dominus mandauit, accedere. Siquidem mandauit nobis, vt in eius commemorationem hæc ageremus, vt ſciamus corpus eius & ſanguinem (inſtrumentaliter ipſi facientes cùm hæc operamur) mortem eius annunciare. Si quis enim vel verba Domini, vel alia quælibet, quibus exiſtimet huiuſmodi Sacramentum confici, pronunciet, non ad ea quæ dicta ſunt intendens, ſéque id agere, quod ille iuſſit, arbitretur, nihil omninò agit: ſed ſuo fruſtratus deſiderio, fallitur. Materiam præterea ad hæc aptam & conuenientem eſſe neceſſe eſt: oportet enim panem ex frumento, vinum ex vite fieri. Quòd ſi aliter ſacerdos, etiam cum debita intentione, vel ipſa verba Domini, & alia quæcunque pronunciet, vanus eſt omnis labor: nec enim vnquam ex hordeo miliove, aut alio ſeminum genere panis factus, neque ſicera aut lac aut mel, in corpus & ſanguinem Domini tranſmutaretur. Hoc canones Apoſtolorum, hoc poſteriores Doctores affirmant. Quamobrem hoc? Quoniam ille opifex rerum ita voluit, ita conſtituit: tranſgredi autem, & vitare quicquam eorum, quæ ille ordinauit, nefas eſt. Hæc ergò ad ſacri myſterij conſummationem neceſſaria prorſus ſunt, & ſine quibus nihil omninò fieri poteſt. Vide alia multa copioſius ibidem.

Secundum.

Tertium.

Quartum.

Nonum.

1. Cor. 11.

Vndecimum.

14. GREGORIVS Nyſſenus in oratione catechetica, quæ dicitur Magna, capite trigeſimoſeptimo: Hic panis, ſicut dicit Apoſtolus, ſanctificatur per verbum Dei & orationem, non per cibum & potum procedens ad corpus Verbi, (*id eſt, non quia comeditur eo progrediens, ꝛc Verbi corpus euadat. Sic enim in Panoplia Euthymij titulo 21. vertit Franciſcus Zinus*) ſed à verbo, quemadmodum dictum eſt, tranſmutatus, nempe, Hoc eſt corpus meum, &c, infra hac eadem quæſtione, C teſtimonio octauo.

1. Tim. 4.

Nõ fit Chriſti corpus ſumptione noſtra, ſed virtute verborũ Chriſti. Matth. 26.

15. IDEM in oratione de ſancto Baptiſmate: Panis initio eſt panis communis, ſed vbi eum myſterium ſacrificauerit, corpus Chriſti, & dicitur, & eſt, eodem modo vinum: cùm ſint res exigui precij ante benedictionem, poſt ſanctificationem, quæ à ſpiritu procedit, vtrumque eorum excellenter operatur.

Panis & vinum per benedictionẽ fiunt corpus & ſanguis Chriſti.

16. PROSPER, ſiue Auguſtinus in libro ſententiarum Proſperi, vt citat Gratianus, de conſecratione diſtinctione ſecunda: Nos autem in ſpecie panis & vini, quam videmus, res inuiſibiles, id eſt, Chriſti carnem, & ſanguinem honoramus: nec ſimiliter comprehendimus has duas ſpecies, ex quibus conſecratur Dominicum corpus, quemadmodum ante conſecrationem comprehendebamus: cùm fideliter fateamur, ante conſecrationem eſſe panem & vinum, quod natura formauit, poſt conſecrationem verò Chriſti carnem & ſanguinem, quod benedictio conſecrauit.

Honoramus carnẽ & ſanguinem.

Ante conſecrationem panis eſt, benedictio verò facit vt ſit caro Chriſti.

17. EVSEBIVS Emiſenus, aut verius EVCHERIVS Lugdunenſis Epiſcopus, homilia quinta de Paſchate: Quia corpus aſſumptum ablaturus erat ex oculis noſtris, & ſideribus illaturus, neceſſarium erat vt nobis in hac die ſacramentum corporis & ſanguinis ſui cõſecraret: vt coleretur iugiter per myſterium, quod ſemel offerebatur in precium: vt quia quotidiana & indefeſſa currebat pro hominum ſalute redemptio, perpetua eſſet etiam redemptionis oblatio, & perennis illa victima viueret in memoria, & ſemper præſens eſſet in gratia. Verè vnica & perfecta hoſtia, fide eſtimanda, non ſpecie: nec exteriori cenſenda viſu, ſed interiori affectu. Vnde meritò cæleſtis confir-

Ioan. 6 Recedat omne infidelitatis ambiguum.

mat authoritas: Quia caro mea verè eſt cibus, & ſanguis meus verè eſt potus. Recedat ergò omne infidelitatis ambiguum, quãdoquidem, qui author eſt muneris, ipſe etiam teſtis eſt veritatis. Nam inuiſibilis ſacerdos, viſibiles creaturas in ſubſtantiam corporis & ſanguinis ſui, verbo ſuo ſecreta poteſtate conuertit, ita dicens: Accipite & edite: hoc eſt enim corpus meum: & ſanctificatione repetita, Accipite & bibite: hic eſt ſanguis meus. Ergò ſicut ad nutum præcipientis Domini repentè ex nihilo ſubſtiterunt excelſa cælorum, profunda fluctuum, vaſta terratũ, pari potentia in ſpiritualibus Sacramentis verbo præbetur virtus, & rei ſeruit effectus. Quãta itaque & quàm celebrãda beneficia vis diuinæ benedictionis operetur, attende: & vt tibi nouum & impoſſibile non debeat videri, quòd in Chriſti ſubſtãtiam terrena & mortalia commutantur, teipſum, qui iam in Chriſto es regeneratus, interroga.

Conuertit in ſubſtantiam corporis & ſanguinis ſui. Matth. 26.

Vis diuinæ benedictionis.

In Chriſti ſubſtantiam commutantur.

18. CYPRIANVS in ſermone de cœna Domini: Panis iſte communis in carnem & ſanguinem mutatus, procurat vitam & incrementum corporibus: ideoque ex conſueto rerum effectu fidei noſtræ adiuta infirmitas, ſenſibili argumento edocta eſt, viſibilibus Sacramentis ineſſe vitę æternę effectum, & non tam corporali, quàm ſpirituali tranſitione Chriſto nos vniri. Et paulò pòſt: Panis iſte, quem Dominus diſcipulis porrigebat, non effigie, ſed natura mutatus, omnipotentia verbi factus eſt caro: & ſicut in perſona Chriſti humanitas videbatur, & latebat diuinitas: ita Sacramento viſibili ineffabiliter diuina ſe infudit eſſentia.

Viſibilibus Sacramentis ineſt vitæ æternæ effectus.

Panis non effigie, ſed natura mutatus, factus eſt caro.

9. CYRILLVS Ieroſolymitanus catecheſi myſtagogica prima: Panis & vinum Euchariſtiæ, ante ſacram inuocationem adorandę Trinitatis, panis erat & vinum merum; peracta verò inuocatione, panis quidem fit corpus Chriſti, vinum autem ſanguis Chriſti.

Panis fit corpus Chriſti, & vinum fit ſanguis.

20. Et catecheſi myſtagogica tertia: Panis Euchariſtię poſt ſancti Spiritus inuocationem, non amplius eſt panis communis, ſed eſt corpus Chriſti.

Nõ eſt amplius panis.

21. IDEM catecheſi myſtagogica quarta: Aquam aliquando mutauit in vinum, quod eſt ſanguini propinquum, in Cana Galilææ, ſola voluntate: & non erit dignus cui credamus, quòd vinum in ſanguinem tranſmutáſſet? &c. vt ſupra quæſtione ſecunda, A teſtimonio primo.

Vt aquã in vinũ mutauit, ita & vinum in ſanguinẽ tranſmutat.

22. AMBROSIVS libro quinto de Sacramentis, capite quarto: Dixi vobis quòd ante verba Chriſti, quod offertur, panis dicatur: vbi Chriſti verba deprompta fuerint, iam non panis dicitur, ſed corpus appellatur.

Poſt conſecrationem non eſt amplius panis.

23. IDEM libro quarto de Sacramentis, capite quarto: Vbi acceſſerit conſecratio, de pane fit caro Chriſti. Et poſt pauca: Si tanta vis eſt in ſermone Domini Ieſu, vt inciperent eſſe quæ non erant, quanto magis operatorius eſt vt ſint quæ erant, & in aliud commutentur? &c. vt ſupra quæſtione quarta, A teſtimonio viceſimooctauo.

Per conſecrationem de pane fit caro Chriſti.

24. Et capite quinto: Vis ſcire quia verbis cæleſtibus &c. vt quæſtione quarta, A teſtimonio viceſimonono.

25. IDEM Ambroſius libro quarto de fide ad Gratianum Auguſtum, capite quinto: Nos autem quotieſcunque ſacramenta ſumimus, quæ per ſacræ orationis myſterium in carnem

Sacramenta tranſigurãtur in carnem & ſanguinem.

transfigurantur & ſanguinem, mortem Domini annunciamus.

16. CHRYSOSTOMVS homilia octogeſimatertia in Matthæum, & homilia ſexageſima ad populum Antiochenum: Non ſunt humanæ virtutis hæc opera, quæ tunc in illa cœna confecit: ipſe nunc quoque operatur, ipſe perficit: miniſtrorum nos ordinem tenemus: qui verò hæc ſanctificat & tranſmutat, ipſe eſt. Latius ſupra quæſtione prima, B teſtimonio quarto.

Non humanæ virtutis opera.

Chriſtus eſt qui tranſmutat.

27. IDEM in ſermone de Euchariſtia in encænijs: Num vides panem? num vinum? num ſicut reliqui cibi in ſeceſſum vadunt? Abſit. Ne ſic cogites. Quemadmodum enim ſi cera igni adhibita illi aſſimilatur, nihil ſubſtantiæ remanet, nihil ſuperfluit: ſic & hîc puta myſteria conſumi corporis ſubſtantia.

Myſteria conſumuntur corporis ſubſtantia.

28. IOANNES Damaſcenus libro quarto de Orthodoxa fide, capite decimo quarto, vt ſupra quæſtione ſecunda, B teſtimonio ſeptimo. vbi hos habet loquendi modos: Ex pane & vino Chriſtus efficit corpus. Fecit hęc corpus & ſanguinem ſuum. Panis & vinum immutantur in corpus & ſanguinem Dei. Panis vinúmque & aqua per inuocationem & aduentum Spiritus ſancti mirabili modo in corpus & ſanguinem Chriſti vertuntur, nec duo, ſed vnum & idem ſunt.

Tranſmutãtur in corpus & ſanguinem Domini.

29. PETRVS Venerabilis Abbas Cluniacenſis libro primo, epiſtola ſecunda: Videant quàm ſit ſtulta incredulitas quàm cęca dubitatio; vel non credere, vel dubitare panem in Chriſti carnem, vinum mutari in eius ſanguinem, virtute diuina, cùm per eandem multa ſæpè commutentur in aliud, in rerum natura. Nónne coralius lapis de igne fit lapis, cùm diuerſa ſit ſubſtantia ignis & lapidis? Nónne reguli puluere, æs in aurum mutatur: quę duo licèt in metalli nomine conueniant, in natura tamen valdè diſparia ſunt? Nónne phœnix quingentorum annorum (vt dicitur) auis, inter aromata ſuccenſa moriens, de ſolo puluere reuiuiſcit, cùm alia puluueris, alia iam ſit ſubſtantia auis? Et ne fortè iſta inuſitata, vel incognita ſibi eſſe cauſetur, attẽdat vſitatiſſima & quotidiana: & ſic, etiam ſi negligenter attenderit, dubitare ceſſabit. Et vt melius ſuis manibus, quàm alienis operibus acquieſcat, de fœno vel ſilice notiſſima arte diuerſiſſimæ naturæ vitrum conficiat: ſicque (vt ſic dicã) non diuina, ſed ſua miracula admiretur. Cernat liquidiſſimum & fluidum aquæ elementum, brumali apud nos, omni autem tempore apud Noricos & Scythas, in glacialem teſtam tenaciſſimè congelari; in Alpibus etiam & multis terrarum partibus vſque adeò obdurari, vt de aqua lapis fiat, & cryſtallus dicatur, quæ eſt glacies multos durata per annos. Cõſideret de eodem cryſtallo, vel vaſe vitreo, & perſpicuo, aqua repleto, cùm ſolis radio opponitur, contra complexiones elementorum, ignem exire: cùm myſtallus frigidus & ſiccus, aqua (quod plus eſt) frigida & humida, ignis calidus & ſiccus eſſe probetur. Intueatur ipſum ſimul orbem terrarum, qualiter de hoc informi & infimo terræ elemento, tam diuerſa in ſubſtantijs, varia in qualitatibus, in coloribus multiformia, in virtutibus multiplicia, iuſſu conditoris aſſiduè

Panis ac vini in Chriſti carnem & ſanguinem tranſmutatio, varijs exemplis rerum naturalium oſtẽditur.

Reguli puluis æs in aurum conuertit.

Phœnix è ſuo puluere reuiuiſcit.

Cryſtallus ex aqua efficitur.

Naturæ vini panis in carnem hominis conuertitur.

assiduè procreentur: quæ si per singula considerentur, victus rerum infinitate ante consideratur, quàm considerandæ deficient. Sed quid ad comprobandam veritatem de pane mutatæ carnis, & de vino mutati sanguinis Christi exemplis immoror: cùm quotidiè ipsum, de quo agitur, panem in humanam carnem conuerti, vinum in humanum sanguinem videam; itaque hoc manifestum sit, vt ad hoc asserẽdum non fidem consulere, sed oculos aperire necesse sit? Testis est mundus, testis est omnis homo: maximè cùm sine hac mutatione panis in carnem, & vini in sanguinem, nec vnus possit subsistere homo. Vnde in omni homine natura operatur: quod de solo Christo homine, aut scrupulosi dubitãt, aut infidelesnõ credunt. In omni planè homine per digestionem congruam natura operatur: quod de Christo solo homine per consecrationem diuinam fieri dubitatur. Operatur sanè natura per digestionem in corpore humano, vt panis in carnem, vinum conuertatur in sanguinem, dum (sicut sciunt hi qui vel leuiter rerum humanarum scientiam attigerunt) defæcationem, ac puriorem susceptí cibi vel potus partem à fæculenta segregans, singulis corporis membris, ad nutriendam, continuendam, adaugendam, carnis & sanguinis substantiam, impertit; ignobiliorem, nec corpori necessariam partem, per egestionem ordinatam respuit. Fit igitur hoc modo, omnibus notissimo, de pane caro, de vino sanguis: & hoc non in vno homine, sed in omni homine; nec in vno tempore, sed in omni tempore. Quare ergò non creditur, quare dubitatur, Deum hoc posse per virtutem, quod potest natura per digestionem? An potuit illud Deus dare humanæ origini, & non potuit restaurationi? An potuit illud constituere creans hominem, & non potuit hoc facere redimens hominem? An debuit illud fieri, cùm homo à Deo plasmatus est; & nõ debuit, cùm homo à Deo susceptus est? Cesset ergò infidelitas, sanetur dubietas: quia omnipotens verbum Dei, per quod omnia facta sunt, sicut quotidie facit, vt per comestionem & digestionem humanam, panis in carnem, & vinum vertatur in sanguinem multorum filiorum hominum: sic quotidiè facit, vt per consecrationem & virtutem diuinam, panis & vinum commutetur in carnem & sanguinem suum, hoc est, vnius filij Dei & hominis, non multorum filiorum hominum. Qui enim dixit & facta sunt, mandauit & creata sunt; qua potentia facit hoc vniuersaliter in aliis, eadem potentia facit hoc singulariter in seipso; vt mutatio substantiarum, quæ hominibus solebat conferre mortalem vitam, nunc eisdem hominibus, sed fidelibus, conferat sempiternam. Sed quid mirantur homines Deum facere aliquid de aliquo, cùm in principio creauerit cuncta de nihilo? Nam longè maius est (vt dicunt sancti patres Ecclesiæ) non subsistentia creare, quàm ex subsistentibus alia & alia formare. Sed fortè aliquis econtra: Non potest quidem negari res in res multis modis conuerti: sed in his quando substantiæ in substantias mutantur, species quoque pariter conuertuntur. In hoc autem sacramento, etiamsi substantia mutetur, forma tamen non mutatur. Et possem quidém dicere, fastidiosissimè ista requiri, cùm totam omnipotentiam sibi vendicare velit impotentissimus homo, & totam sapientiam insipientissimus homo maximè cùm certa ratio sit, & penè omnibus manifesta, cur mutata substantia, non mutetur pariter & forma. Sed quia necesse est, talia cuncta pati, vt hominibus tertij cæli arcana rimantibus satisfiat, dentur & inde exempla: vt sicut ostensum est mutari in rerum natura species cum substantia, sic etiam ostendatur mutari aliquando substantias non mutata pristina forma. Et ne sit necesse ad inquirenda peregrina exempla quaelescunque vires animi fatigare, de quibusdam supra scriptis, & ad præcedentia probanda prolatis, exempla trahantur: Ex quibus inuisibilium fides, rerum visibilium exemplis, vera esse, vt creditur, ipsis corporis sensibus demonstretur. Consule ergò ipsos carnales oculos tuos, quicunque carnem Christi sub Sacramento panis, quicunque sanguinem Christi sub Sacramento vini latentem miraris, & non mutata panis ac vini specie, ipsarum rerum mutatam in aliud naturam stupescis: consule, inquam, oculos tuos, & licèt indignum sit, eorum iudicio iuxta ipsa visibilia veritati inuisibilium acquiesce. Aspice aquam in glaciem commutatam, glaciem in crystallum alteratam; & carnes in his aperte substantias permutari, formas substantiarum seu species reseruari.

Ioan. 1.

Psal. 148.

Maius est opus, res è nihilo creare, quàm ex rebus subsistentibus aliud producere.

Substãtiam rei mutari pristina manẽte specie, exemplis posse commonstrari.

1. B. Concilium Lateranense magnum capite primo: Iesu-Christi corpus & sanguis in Sacramento altaris sub speciebus panis & vini veraciter continentur, transsubstantiatis pane in corpus, & vino in sanguinem potestate diuina, &c.

Transsubstantiationis nomen.

2. Concilium Tridentinum sessione decimatertia, capite quarto: Quoniam autem Christus Redemptor noster corpus suum, id quod sub specie panis offerebat, verè esse dixit, ideò persuasum semper in Ecclesia Dei fuit, idque nunc denuò sancta hæc Synodus declarat, per consecrationem panis & vini, conuersionem fieri totius substantiæ panis, in substantiam corporis Christi Domini nostri, & totius substantiæ vini in substantiam sanguinis eius: quæ conuersio conuenienter & propriè à sancta Catholica Ecclesia Transsubstantiatio est appellata.

Conuersio totius substantiæ panis & vini.

Transsubstantiationis nomen conueniens est.

3. Item canone secundo: Si quis dixerit in sacrosancto Eucharistiæ Sacramento remanere substantiam panis & vini vnà cum corpore & sanguine Domini nostri Iesu Christi: negaueritque mirabilem illam & singularem conuersionem totius substantiæ panis in corpus, & totius substantiæ vini in sanguinem, manentibus dumtaxat speciebus panis & vini: quam quidem conuersionem catholica Ecclesia aptissimè Trãssubstantionem appellat; anathema sit.

Conuersio mirabilis totius substantiæ panis & vini.

Aptissimũ transsubstantiationis nomen.

4. Concilium Romanum sub Gregorio septimo in confessione Berengarij, vt supra quæstione quarta, & testimonio quarto, vbi hæc verborum forma vtitur: Panis & vinum substantialiter conuertuntur in veram & propriam ac viuificatricem carnem & sanguinem Domini nostri Iesu Christi.

Substantialiter conuertuntur.

5. Concilium Constantiense sessione octaua damnat hunc articulum Ioannis Vviclef: 1. Substantia panis materialis & vini materialis manent in Sacramento altaris. Item hunc: 2. Accidentia panis non manent sine subiecto in eodem Sacramento.

Substantia panis non manet.

Tertium. Exod 15.

ſuetudinem, ſed ſecundùm gratiam cæleſtis imperij. Accipe aliud: Sitiebat populus, veniebat ad fontem, amarus erat fons. Miſit lignum ſanctus Moyſes in fontem, & factus eſt dulcis fons, qui amarus erat, hoc eſt? mutauit conſuetudinem naturæ ſuæ, accepit dulcedinem gratiæ. Accipe & quartum exemplum:

Quartum. 4. Reg. 6.

Ceciderat ferrum ſecuris in aquas: quaſi ferrum, ſua conſuetudine demerſum eſt. Miſit lignum Elizæus, ſtatim ferrum eleuatum eſt, & aquis ſupernatauit, vtique contra conſuetudinem ferri. Eſt enim materies grauior, quàm aquarum eſt elementum. Ex his igitur omnibus non intelligis quãtam operetur ſermo cæleſtis? Ergò didiciſti &c, vt ſuprà quæſt. ſecunda, à teſtimonio quinto.

Adducit verba Canonis Miſſæ.

29. Et capite quinto: Vis ſcire quia verbis cæleſtibus conſecratur? Accipe quę ſunt verba. Dicit ſacerdos: Fac nobis hanc oblationem aſſcriptam, rationabilem, acceptabilem: quod eſt figura corporis & ſanguinis Domini noſtri Ieſu Chriſti. Qui pridiè quàm pateretur, in ſanctis manibus ſuis accepit panem, reſpexit ad cælum, ad te ſancte pater omnipotens æterne Deus, gratias agens: benedixit, fregit, fractúmque Apoſtolis ſuis & diſcipulis ſuis tradidit, dicens: Accipite & edite ex hoc omnes: Hoc eſt enim corpus meum, quod pro multis confringetur. Similiter etiam calicem, poſtquàm cœnatum eſt, pridiè quàm pateretur, accepit, reſpexit ad cælum, ad te ſancte pater omnipotens æterne Deus, gratias agens: benedixit, Apoſtolis & diſcipulis ſuis tradidit, dicens: Accipite & bibite ex eo omnes: hic eſt enim ſanguis meus. Vide ſingula. Qui pridiè inquit, quàm pateretur, in ſanctis manibus ſuis accepit panem

Ante Conſecrationem panis eſt, poſt non item.

Antequàm conſecretur, panis eſt: vbi autem verba Chriſti acceſſerint, corpus eſt Chriſti. Denique audi dicentem: Accipite & edite ex eo omnes: hoc eſt enim corpus meũ. Et ante verba Chriſti, calix eſt vini & aquæ plenus. Vbi verba Chriſti operata fuerint, ibi ſanguis efficitur, qui plebem redemit. Ergò videte quantis generibus potens eſt ſermo Chriſti vniuerſa conuertere. Deindè ipſe Dominus Ieſus teſtificatur nobis, quòd corpus ſuum accipiamus & ſanguinem. Nunquid debemus de eius fide & teſtificatione dubitare? Iam redi mecum ad propoſitionem meam. Magnum quidem & venerabile, quòd mãna Iudæis pluit è cęlo. Sed intellige: Quid eſt amplius? manna de cælo, an corpus Chriſti? Corpus Chriſti vtique, qui author eſt cæli. Deindè manna qui manducauit, mortuus eſt. Qui manducauerit hoc corpus, fiet ei remiſſio peccatorum, & non morietur in æternum. Ergò non otioſè cùm accipis, tu dicis, Amen: iam in ſpiritu confitens, quòd accipias corpus Chriſti. Dicit tibi ſacerdos, corpus Chriſti. Et tu dicis, Amen: hoc eſt, verum. quod confitetur lingua, teneat affectus.

Efficacitas verborum Chriſti.

Non eſt dubitandum de veritate corporis Chriſti.

Præfertur Mannæ.

30. Cyrillvs libro quarto in Ioannem, capite decimotertio: Animus malignus quæcunque non intelligit, ſtatim tanquàm friuola falſáque per arrogantiam eiicit, nulli cedens, nec aliquid ſupra ipſum eſſe exiſtimans: quales Iudæos fuiſſe comperiemus. Nam cùm oporteret eos, qui diuinam virtutem Saluatoris ac poteſtatem, ſignorum miraculo perceperunt, ſermonem eius libenter ſuſcipere: &, ſi qua difficilia videbantur, eorum ſolutionem quærere: contrà omninò faciunt: Et quomodò poteſt hic carnem ſuam nobis dare? De Deo non ſine magna impietate conclamant, nec in mentẽ venit, nihil eſſe impoſſibile apud Deũ. Nam cùm animales eſſent, (vt ait Paulus) ſpiritalia intelligere non poterant. Sed fatuitas quædam tam magnũ ſibi videtur myſterium: ſed nos magnum quæſo à peccatis aliorũ profectum faciamus, & firmam fidem myſterijs adhibentes, nunquàm in tam ſublimibus rebus, illud, Quomodò, aut cogitemus, aut proferamus. Iudaicum enim hoc verbum eſt, & extremi ſupplicij cauſa. Ideò Nicodemus etiã cùm diceret: Quomodò hæc fieri poſſunt? meritò audiuit? Tu es magiſter in Iſrael, & hæc ignoras? Aliorũ igitur, vt diximus, culpa perdocti, quum Deus operatur, non quæramus quomodò, ſed operis ſui viam atque ſcientiam illi ſoli concedamus. Nam quemadmodùm, quanuis nullus nouit quidnam ſecundùm naturam Deus ſit, iuſtificatur tamen per fidem, quum credat præmia illum redditurum, quærentibus eum: ſic etſi operum eius rationem ignorat, quum tamen fide omnia illum poſſe non dubitet, non contemnenda probitatis huius præmia conſequetur. Ità profectò nos affici per prophetam Eſaiam Dominus ipſe hortatur: Non enim ſunt conſilia mea, inquit, vt conſilia veſtra, nec ſicut viæ veſtræ viæ meæ ſunt, dicit Dominus: ſed ſicut exaltatur cælum à terra, ſic exaltatæ ſunt viæ meæ à vijs veſtris, & cogitationes meæ à cogitationibus veſtris. Qui autem ſapientia & virtute adeò excellit, quomodò non operabitur ità miraculosè, vt operum ſuorum ratio mentem noſtram effugiat? Nónne vides quid ſæpenumerò mechanici faciunt? Incredibilia videntur nobis nonnunquam enarrare: ſed tamen quia ſimilia ipſos feciſſe vidimus, poſſe peragi ab ipſis facilè credimus. Quomodo igitur ſummis cruciatibus digni non erunt, qui rerum omnium opificem Deum ita contemnunt, vt Quomodo, in operibus ſuis dicere audeant? quem totius ſapientiæ largitorem eſſe non ignorant: quem omnia poſſe ſcriptura nos docuit. Si verò tu ô Iudæe, Quomodo, etiam nunc clamas: hanc tuam imperitiam ego quoque ſecutus, libenter quomodo ex Ægypto exiuiſti rogabo: quomodo in ſerpentem Moſaica fuit virga conuerſa? quomodo lepra manus affecta, vno momento temporis in priſtinum ſtatum reſtituta iterum fuit? quomodo in naturam ſanguinis aquę tranſierunt? quomodo patres tui per media maria, vt per aridam effugerunt? quomodo per lignum amaritudo aquarum in dulcedinem recidit? quomodo è lapide fontes aquarum fluebant? quomodo ſtetit Iordanis? quomodo ſolo clamore inexpugnabilis Hiericо cecidit? innumerabilia ſunt, in quibus ſi Quomodo quæris, vniuerſam euertere tibi ſcripturam neceſsè erit, prophetarum doctrinam & ipſius Moſis ſcripta contemnenti. Quare credidiſſe Chriſto potius vos oportuit & ſi quid arduum videbatur, ab eo humiliter petere, quàm veluti temulentos exclamare: Quomodo poteſt hic nobis ſuam carnem dare? Nónne videtis, quia quum hæc dicatis, ſtatim cum iſta voce arrogantia magna ſignificatur?

Illud Quomodò, Iudaicum verbum, hic ne cogitandũ quidem. Ioan. 3.

Ioan 6. Nihil apud Deum impoſſibile. 1. Cor. 2.

Iſaiæ. 55.

Operatur Deus miraculosè, ita vt operis ratio mentẽ noſtram effugiat.

Matth. 19.

Nõ eſſe quę rẽdũ, Quomodo, in Dei operibus exẽplis oſtendit.

31. Petrvs Venerabilis Abbas Cluniacenſis libro primo, epiſtola ſecunda ad quoſdam

prouin

Patres ſacramentariorũ noſtrorum

prouinciales Epiſcopos contra Petrobruiſianos, contra id quod dicunt, Miſſam nihil eſſe, nec celebrari debere: Poſt Baptiſmum negatum poſt cruces exuſtas, poſt templa deſtructa, vt nihil ſacrum punienda veſtra temeritas intemeratum relinquat; quarto iam loco ad ipſum crucifixum, & templorum Dominum, & Baptiſmi largitorem ſe extendit; & non tantùm quæ eius ſunt, ſed & ipſum Eccleſiæ ſuæ auferre molitur. Negat corpus Chriſti & ſanguinem diuini verbi virtute, vel Sacerdotum miniſterio cõfici: totúmque inane ac ſuperuacuum eſſe, quicquid in altaris ſacramento, altaris miniſtri agere videntur, affirmat. Si hæreſis hæc veſtra Berengarianis limitibus contenta eſſet, quæ veritatem quidem corporis Chriſti, ſed non ſacramentum, vel ſpeciem aut figuram negabat; facilè me huius capituli labore expediremꝫ & non dico ad Ambroſium, Auguſtinum, Gregorium, antiquos & ſanctos Eccleſiæ Doctores, quos abieciſtis: ſed ad moderni temporis doctos & Catholicos viros, Lanfrancum, Guitmundum, Algerum, vos mitterem: quorum primus de veritate corporis & ſanguinis Chriſti, quæ ſacramentorum velamine tegitur, benè, plenè, perfectè; ſequens melius, pleniùs, perfectiùs; vltimus optimè, pleniſſimè, perfectiſſimè differuit; adeò vt nihil etiam ſcrupuloſiſſimo lectori quærendum reliquerint. Iſtorum libri ſi à vobis legerentur, & lecti intelligerentur, vos verè à ſtulta pertinacia reſipiſcere cogerent: vtpote qui multos errantes reuocauerunt, multos dubios inſtruxerunt, multos etiam fideles in rectæ fidei regula confirmauerunt. Sed quia errorem errore, hæreſim hæreſi, nequitiam nequitia ſuperâſtis; non tantum veritatem carnis & ſanguinis Chriſti, ſed & ſacramentum, ſpeciem, ac figuram negatis, & ſic abſque ſummi & veri Dei ſacrificio, eius populum eſſe cenſetis; nouus error, nouo opere confutandus eſt. Et poſt multa: Sed fortè impoſſibile putatur, vt vel panis in carnem, vel vinum commutetur in ſanguinem. Fortaſſis & hoc cogitatur, illius vnius corporis Chriſti finitam ſatiſque modicam quantitatem, morſibus totius mundi per tanta ſecula non poſſe ſufficere. hoc enim eſt, quod quondam Berengarium dixiſſe audiui. Nam forte Andegauis conſtitutus, & de hoc corporis Chriſti ſacramento cum quibuſdam agens, Si, inquit, corpus Chriſti tantæ fuiſſet magnitudinis, quantæ turris hæc, quæ in conſpectu noſtro immẽſa mole attollitur, à tot totius orbis populis comeſtum, ante multa iam annorum ſpatia defeciſſet. Quantum peruerſus, tantum peruerſa locutus. Sed quid reſpõdendum eſt eis, qui nihil volunt Deum poſſe, niſi quod poſſunt; nihil ſcire niſi quod ſciunt; nihil agere, niſi quod agũt? Quid reſpondebitur eis, qui æternæ ſapientiæ altitudinem, qui diuinæ virtutis omnipotentiam ſic coarctare nituntur, vt ſi eis aſſenſus præbeatur, ſapientia Dei, & omnipotentia pereunte, Deus iam Deus eſſe non poſſit? Quid dicetur ſurdis, & audire nolentibus Prophetam clamantem, Quis cognouit ſenſum Domini, aut quis conſiliarius eius fuit? & in alio loco: Quæ eſt via ſapientiæ, aut quis locus intelligẽtiæ? Abſcondita eſt ab oculis omnium viuentium. Et alius: Quis transfretauit mare, & adduxit eam, & attulit ſuper aurum electum? Nónne à mari vſque ad mare, & ab ortu Solis vſque ad occaſum totus mundus inſonat, Omnia quæcunque voluit Dominus fecit in cælo & in terra, in mari, & in omnibus abyſſis? Et quis vniuerſa enumeret? Item poſt pauca: Vide igitur, quiſquis in ſacramento Eccleſiæ panem in Chriſti carnem, vinum in eius mutari ſanguinem, aut non credis, aut dubitas: quia vel de voluntate eius, vel de potentia, vel de vtroque diffidis. Nulla enim res alia te, vel ad non credendum, vel dubitandum impellit. Aut enim voluit, & non potuit; aut potuit, & non voluit; aut neque voluit, neque potuit. Sed quòd voluerit, ſi Euangelio credis, dubitare non potes. Nam in ſui memoriam hoc fieri non præciperet, ſi hoc fieri noluiſſet. Quòd verò potuerit, ſi Prophetæ credis, certũ tenebis. Nam ſi omnia quæcunque voluit, fecit; vtique & hoc, quia voluit, fecit. Voluit ergò & potuit, vt panis in carnem ſuam, & vinum conuertatur in ſanguinem ſuum. Et quia voluit & potuit, idcircò & fecit. Si enim Deus omnipotens eſt, & Chriſtus Deus eſt: ſequitur, quia ad conuertendum panem in corpus ſuum, & vinum in ſanguinem ſuum, omnimodè, ſicut & ad vniuerſa, potens eſt. Et quanuis omnipotentia Dei cuncta hoſtilia munimenta diſſoluat; ſequantur tamen (vt dictum eſt) exempla, quibus etiam brutæ pecudes acquieſcere cogantur. Quid, inquam, dicis, qui veritati tam lucidæ contradicis? Non credo, ait ille; Dubito, dicit iſte, quòd panis altaris in carnem, vinum conuertatur in ſanguinem: quia alterius generis ſubſtantiam in alterius ſubſtantiæ genus conuerti mihi nouum atque inſolitum eſt. Nouum, quia nunquam factum eſt: inſolitum, quia nunquam viſum eſt. Si recolere, inquam, volueris præcedentia tempora, quod dixiſti nouum, vetus eſſe reperies: quod dixiſti inſolitum, vſitatum eſſe cognoſces. Relege (vt ait Ambroſius) virgam Moyſi mutatam in ſerpentem, recole aquas Ægyptiacas mutatas in ſanguinem: & ſi agnoueris diuerſas ſubſtantias virgæ & ſerpentis, aquarum & ſanguinis, ab opinione malè concepta reſipiſce.

Pſalm. 134.

Cùm Chriſtus & voluerit & potuerit panẽ ac vinum in carnem & ſanguinem mutare, neceſſariò cõſequitur carnem & ſanguinem eſſe in Euchariſtia.

Lib. 4. de Sacramentis cap. 4.

1. B LVCÆ vigeſimoſecundo, 2. MARCI decimoquarto, 3. MATTHÆI vigeſimoſexto. 4. PRIORIS ad Corinthios vndecimo, vt ſupra, quæſtione ſecunda, A teſtimonio quarto, tertio, ſecundo, & quinto.

5. IVSTINVS philoſophus & martyr in apologia ſecunda pro Chriſtianis ad Antoninum Pium Imperatorem: Nos autem poſtea quàm ira abluimus, expiauimúſque eum, qui credidit & aſſenſus eſt, eum ad eos qui fratres dicuntur, ducimus eum in locum, quo conuenerunt comprecandi cauſa, contentis animis, & pro ſe, & pro eo qui illuſtratus eſt, omnibúſque alijs qui vbique ſunt, vt & veritatis diſcipuli, & re ipſa bonæ ſanctæque vitæ cultores, & præceptorum cuſtodes poſſimus inueniri, vt æternam ſalutem adipiſcamur. Sub finem precum nos inter nos oſculo ſalutamus: deinde ei qui præpoſitus eſt fratribus, panis offertur, & poculum aqua & vino temperatum, quæ cùm accepit, laudem & gloriam omnium Parenti, Filij, Spiritúſque ſancti nomine tribuit, gratiáſque diu agit, quòd ab eo his dignus ſit habitus: quibus ritè perfectis precibus & gratiarum actioni, populus omnis qui adeſt, benedicit, di-

Conantur Chriſtum ipſum Eccleſiæ ſuæ auferre.

Sacramentarij quos legere debeant.

Berengarij obiectio & blaſphemia.

Reſponſio, nõ eſſe metiendã potentiam Dei ſecundùm noſtram.

Modus celebrandi officium Miſſæ Iuſtini temporis.

Iſaiæ 40.

Iob 28.

Baruch. 3.

Gratiarum actio.

Post Consecrationem factum communicabãt. Deferebatur ad absentes Eucharistia.

cens: Amen. Amen autem Hebraico sermone, idem quod fiat, significat. Postea quàm & is qui præest, gratias egit, & populus omnis benedixit, ij qui apud nos diaconi dicuntur, dant vnicuique eorum qui adsunt, percipiendum panem vinum & aquam, quæ cum gratiarum actione consecrata sunt, & ad eos qui absunt, perferunt. Atque cibus hic apud nos Eucharistia nominatur, qua nemini alij participare licet, nisi ei qui & vera esse credit, quæ nos dicimus, & expiatus est lauacro, quod in remissionem peccatorum regenerationémque datur, & ita viuit, vt Christus tradidit. Neque enim hæc communem vsiratúmque panẽ, vsitatámque potionem capimus, sed quemadmodum per Dei verbum homo factus Iesus Christus conseruator noster, & carnem & sanguinem pro salute nostra habuit: sic etiam cibum, qui per preces sermonis, quem ab eo accepimus, consecratus est, & quo sanguis carnésque nostræ cõmunione aluntur, Iesu Christi eius qui homo factus est, & carnem & sanguinem esse accepimus. Apostoli enim in commentarijs suis, quæ Euangelia dicuntur, ita sibi Christum præcepisse tradiderũt, eum accepto pane, cùm gratias egisset, dixisse: Hoc facite in memoriam meĩ. Hoc est corpus meum: dixisse etiam accepto poculo, cùm egisset gratias: Hic est sãguis meus, sibique solis dedisse. Nos autem postea deinceps hæc inter nos semper recolimus & admonemus, & qui opes habemus, egentibus omnibus subuenimus, & vnà semper sumus. In omnibus quibus vtimur, Parentem omnium per Filium suum Iesum Christũ, Spiritúmque sanctum laudamus. Die, qui Solis dicitur, omnes, qui in oppidis, vel agris morantur, vnum in locum conueniunt, commentariáque Apostolorum, vel Prophetarum scripta leguntur quandiu hora patitur: deinde vbi is, qui legit, destitit, is qui præest, admonet & hortatur, vt ea quę lecta sunt, bona imitemur: tum surgimus omnes & comprecamur, concluisque nostris precibus, panis, iam vt dixi, vinúmque & aqua offeruntur, tũmque is, qui primum locum tenet, eodem modo preces gratiarúmque actionem pro virili mittit, populúsque benedicit, dicens, Amen. & ijs quæ cum gratiarum actione consecrata sunt, vnusquisque participat, eadémque ad eos qui absunt, diaconis dantur perferenda. Quibus copiæ suppetunt, ijs si volunt, suo quisque arbitratu quod vult largitur: quódque colligitur & cogitur, apud eum qui præest, reponitur: isque pupillis & viduis, iisque quos morbus, aliaue causa inopes fecit, & ijs qui in vinculis sunt, & hospitibus, omninóque omnibus, qui aliqua indigentia premuntur, subuenit. Die autem Solis, omnes publicè conuenimus, quòd is primus est dies, in quo Deus tenebras & materiam cùm mutâsset, mũdum effecit: & quòd eodem die Iesus Christus conseruator noster à mortuis excitatus est. Pridiè enim Saturni, eum in crucem sustulerunt, & postridiè Saturni, qui Solis dies est, cùm Apostolis discipulísque suis apparuisset, hæc illis tradidit, quæ vobis quoque consideranda permittimus.

Non est penis communis.

Est caro & sang. Christi.

Luc. 22. 1. Cor. 11. Matth. 26. Marc. 14.

Diebus Dominicis cõueniebant Christiani ad lectiones Scripturarũ & cõciones audiendas. Ad orandũ Ad audiendũ officium Missa.

Ad communicandum. Diaconi perferunt communionem absentibus. Ad colligẽdas eleemosynas.

Cur dies Dominicus celebris habetur apud nos.

6. IRENÆVS libro quarto aduersus hæreses, capite trigesimosecundo: Sed & suis discipulis dans consilium, primitias Deo offerre ex suis creaturis, non quasi indigenti, sed vt ipsi nec infructuosi, nec ingrati sint, eum qui ex creatura panis est, accepit, & gratias egit dicens, Hoc est corpus meum. Et calicem similiter, qui est ex ea creatura, quæ est secundùm nos, suum sanguinem confessus est, & noui testamenti nouam docuit oblationem, quam Ecclesia ab Apostolis accipiens in vniuerso mundo offert Deo, ei qui alimenta nobis præstat, primitias suorum munerum in nouo testamento, de quo in duodecim propheris Malachias sic præsignificauit: Non est mihi voluntas in vobis, dicit Dominus omnipotens, & sacrificium nõn accipiam de manibus vestris. Quoniam ab ortu solis vsque ad occasum, nomen meum glorificatur inter gentes, & in omni loco incensum offertur nomini meo, & sacrificium purum. Quoniam magnum est nomen meum in Gentibus, dicit Dominus omnipotens: manifestissimè significans per hęc, quoniam prior quidem populus cessauit offerre Deo: omni autem loco sacrificium offertur Deo, & hoc purum, nomen autem eius glorificatur in gentibus.

Id quod antea panis erat, confitetur esse corpus suum.

Noui testamenti nouæ oblatio.

Malach. 1.

7. Et capite trigesimoquarto: Quomodo autem constabit eis, eum panem, in quo gratiæ actæ sint, corpus esse Domini sui, & calicem sanguinis eius, si non ipsum fabricatoris mundi filium dicant, id est, Verbum eius, per quod lignum fructificat, & defluunt fontes, & terræ dat primùm quidem fœnum, post deinde spicam, deinde plenum triticum in spica? Quomodo autem rursus dicunt carnem in corruptionem deuenire, & non percipere vitam, quæ à corpore Domini & sanguine alitur? Ergò aut sententiam mutent, aut abstineant offerendo quæ prędicta sunt. Nostra autem consonans est sententia Eucharistiæ, & Eucharistia rursus confirmat sententiam nostram. Offerimus enim ei quæ sunt eius, congruenter communicationem & vnitatem prædicantes carnis & spiritus. Quemadmodum enim qui est à terra panis percipiens inuocationem Dei, iam non communis panis est, sed Eucharistia, ex duabus rebus constans, terrena & cælesti: Sic & corpora nostra percipientia Eucharistiam, iam non sunt corruptibilia, spem resurrectionis habentia. Offerimus autem ei, non quasi indigenti, sed gratias agentes donationi eius, & sanctificantes creaturam.

Veritas corporis Dominici & sanguinis in Sacramento.

Caro nostra alitur corpore & sanguine Domini.

Non est cõmunis panis post consecrationem, sed licèt specie terrena constet, continet tamẽ rem cælestem, scilicet corpus Domini.

8. IVVENCVS Presbyter libro quarto Euangelicæ historiæ:

Hæc vbi dicta dedit, palmis sibi frangere panem
Diuisúmque de hinc tradit, sanctúmque precatus
Discipulos docuit proprium se dedere corpus.
Hinc calicem sumit Dominus, vinóque repletum
Gratis sanctificat verbis, potúmque ministrat,
Edocúitque suum se dimisisse cruorem.
Atque ait: Hic sanguis populi delicta remittet:
Hunc potate meum: nam (veris credite dictis)
Posthac non vnquam vitis gustabo liquorem,
Donec regna patris melioris munere vitæ,
In noua me rursus concedent surgere vina.

Christus docet se tradere proprium corpus & sanguinem.

9. TERTVLLIANVS libro quinto aduersus Marcionem, capite octauo:

Ante diẽ, quam quum pateretur pascha celebrãs,
Discipulísque suis tradens memorabile factum,
Acceptum panem pariter vitisque liquorem
Corpus, ait, sanguísque meus, qui funditur, hic est
Pro vobis; fieri semper quod postea iussit.

Christus corpus suũ dedit & sanguinem. Iussit semper hoc fieri.

10. LVCÆ vigesimosecundo.

11. MARCI decimoquarto.

12. MATTHÆI viceſimoſexto: vt ſupra quęſtione ſecunda, A teſtimonio quarto, tertio, & ſecundo.

13. IOANNIS ſexto: vt in textu.

14. HILARIVS Pictauenſis libro octauo de Trinitate: Non eſt humano aut ſeculi ſenſu in Dei rebus loquendum, neque per violentam atque imprudentem prędicationem cæleſtium dictorum ſanitati alienæ, atque impiæ intelligentiæ extorquęda peruerſitas eſt. Quæ ſcripta ſunt legamus, & quæ legerimus intelligamus, & tunc perfectæ fidei officio fungemur. De naturali enim in nobis Chriſti veritate quæ dicimus, niſi ab eo diſcimus, ſtultè atque impiè dicimus: ipſe enim ait: Caro mea vera eſt eſca, & ſanguis meus verè eſt potus. Qui edit carnem meam, & bibit ſanguinem meum, in me manet, & ego in eo. De veritate carnis & ſanguinis, non relictus eſt ambigendi locus. nunc enim & ipſius Domini profeſſione, & fide noſtra verè caro eſt, & verè ſanguis eſt. Et hæc accepta atque hauſta id efficiunt, vt & nos in Chriſto, & Chriſtus in nobis ſit. An ne hoc veritas non eſt? Contingat planè his verum non eſſe, qui Chriſtum Ieſum verum eſſe Deum negant. Eſt ergò in nobis ipſe per carnem, & ſumus in eo, dum ſecum hoc quod nos ſumus, in Deo eſt.

De veritate carnis & ſanguinis, non eſt relictus ambigẽdi locus.

15. CYRILLVS Alexandrinus libro quarto in Ioannem, capite decimoſexto: Caro mea verè eſt cibus &c. Diſtinguit rurſus inter myſticam benedictionem & mannæ & aquarum fluenta ex lapide, & calicis ſancti communicationem.

Euchariſtia à manna differt.

16. ORIGENES homilia ſeptima in librum Numerorum: Lex Dei iam non in figuris, & in imaginibus ſicut prius, ſed in ipſa ſpecie veritatis agnoſcitur: & quæ prius in ænigmate deſignabantur, nunc in ſpecie & veritate complentur. Antea in ænigmate fuit baptiſmus in nube & in mari, nunc autem in ſpecie regeneratio eſt in aqua & in Spiritu ſancto. Tunc in ænigmate erat manna cibus, nunc autem in ſpecie caro verbi Dei eſt verus cibus, ſicut & ipſe dicit: Quia caro mea verè eſt cibus, & ſanguis meus verè eſt potus.

1. Cor. 10.

Caro Verbi nunc non in ænigmate eſt cibus. Ioan. 6.

17. EVSEBIVS Emiſenus homilia quinta de Paſchate: Quia corpus aſſumptum &c. vide infra quæſtione quinta, A teſtimonio decimoſeptimo.

18. LEO Magnus ſermone ſexto de ieiunio ſeptimi menſis: Dicente Domino, Niſi manducaueritis. vt infra hac eadem quæſtione, C teſtimonio ſexto.

19. CONCILIVM Cabilonenſe ſecundum, capite quadrageſimoſexto: In perceptione corporis & ſanguinis Dominici, magna diſcretio adhibenda eſt. Cauendum eſt enim ne ſi nimium in longum differatur, ad perniciem animæ pertineat, dicente Domino: Niſi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis vitam in vobis. Si verò indiſcretè accipiatur, timendum eſt illud, quod ait Apoſtolus: Qui manducat & bibit indignè, iudicium ſibi manducat & bibit. Iuxta eiuſdem ergò Apoſtoli documentum, probare ſe debet homo, & ſic de pane illo manducare, & de calice bibere, vt videlicet abſtinens aliquot diebus ab operibus carnis, & purificans corpus animámque ſuam, præparet ſe ad percipiendum tantum ſacramentum, exemplo Dauid, qui niſi ſe faſſus fuiſſet abſtinuiſſe ab opere coniugali ab heri & nudiuſtertius, panes propoſitionis nequaquã à ſacerdote accepiſſet.

Cõmunio ſacra non nimiũ differenda. Ioan. 6.

1. Cor. 11. Præparatio ad communionem.

1. Reg. 21.

20. CYRILLVS libro quarto in Ioannem, capite decimoquinto: Ego reſuſcitabo eum in nouiſſimo die. Ego enim, dixit (id eſt, corpus meum quod comedetur) reſuſcitabo eum. Nõ enim alius, ipſe eſt quàm caro ſua: non id dico, quia natura nõ ſit alius, ſed quia poſt incarnationem in duos ſe diuidi filios minimè patitur. Ego igitur, inquit, qui homo factus ſum, per meã carnem in nouiſſimo die comedentes reſuſcitabo. Et paulò pòſt: Et quemadmodum ſi quis ſcintillã ignis in fœno aut palea occultauerit, totum inde ignitum neceſſariò fiet: ſic Verbum Dei tanquã ſcintilla in naturam noſtram immiſſum, totã inde inflammauit, atque ad vitam, interitu penitus deſtructo, reduxit.

Reſuſcitabimur virtute corporis Chriſti, quod in ſacramento manducamus.

ſimile.

21. ET capite duodecimo, in ea verba, Panis quem ego dabo &c. Dedit pro vita omnium corpus ſuum Dominus, & per illud rurſum vitam in nobis immittit: & quomodo, dicam breuiter pro viribus meis. Nam quum viuificans Dei filius in carne habitauerit, ad ſuum bonum eam, id eſt, ad vitam reformauit, & totus (vt ita dicam) toti ineffabili modo vnionis coniunctus, viuificantem ipſam effecit: quia natura viuificans eſt, propterea participantes hæc caro viuificat: eijcit enim mortem ab eis, & interitum penitus expellit.

Participantes hæc caro viuificat.

22. THEOPHYLACTVS in caput ſextum Ioannis, 23. ET in caput decimumquartum Marci, vt ſupra quæſtione ſecunda, B teſtimonio tertio & primo.

24. PETRVS Venerabilis Abbas Cluniacenſis libro primo, epiſtola ſecunda contra Petrobruſianos: Dic Domine teſtator noui & æterni teſtamenti, vtrum teſtamentum hoc vnius diei, ſicut iſti dicunt, eſſe volueris, an potius æternum eſſe decreueris. Audiant iſti non me, ſed te: vt conuertantur non ad me, ſed ad te. Quid ergò? In cœna vltima, quam cum diſcipulis tuis vetus Paſcha nouo commutans celebrâſti, accepiſti panem, gratias egiſti, fregiſti, dediſti diſcipulis tuis. Sed quid dixiſti? Accipite: hoc eſt corpus meum, quod pro vobis tradetur. Et quid addidiſti? Hoc facite in meam commemorationem. Similiter & calicem, poſtquam cœnâſti, dicens: Hic eſt ſanguis meus noui teſtamenti, qui pro vobis, & pro multis effundetur in remiſſionem peccatorum. Audîſtis? Nolite fieri ſimulacra, quæ oculos habent, & non vident: aures habent, & non audiunt. Auditis hoc non à quolibet doctore, ſed ab illo, de quo Pater clamans præcipit; Ipſum audite. Auditis eum dãtem corpus. Sed quod corpus? Sunt enim corpora cæleſtia, & corpora terreſtria: & quicquid viſui, auditui, ol factui, guſtui, tactui, hîc ſubiacet, corpus eſt. Vnde ne quis putaret animalis cuiuſlibet, aut hominis cuiuſlibet hoc eſſe corpus; ad excludendum omne aliud ſenſibile, vel inſenſibile corpus; poſtquam dixit, Accipite, hoc eſt corpus; adiunxit, meum. Suum ergò, non alterius, corpus diſcipulis dedit. Rurſus ne fortè alicui cogitatio occulta * ſubreperet; potuiſſe creare in manibus ſuis corpus, quod ſuum quidem eſſet, ſed tamen, quod ipſe erat, non eſſet; addi-

Teſtamentum Chriſti non vnius diei fuit, ſed æternum eſt.

Pſalm. 113. & 134. Matth. 17. Marc. 9. & Luc. 9.

Suum, non alterius corpus Chriſtus diſcipulis dedit.

* al. ſubriperet.

dit, Quod pro vobis tradetur. Ac ſi diceret: Nolite dubitare, nolite hoc vel illud vobis fingere, nolite aliud & aliud cogitare: quia hoc eſt corpus, non alterum, aut alterius, ſed meum: non permutatum, vel nouiter creatum; ſed quod pro vobis tradetur, pro vobis crucifigetur, pro vobis morietur. Sic & de calice: Hic eſt (ait) ſanguis. Non bouis aut arietis: non agni aut cuiuſlibet hominis, ſed meus: non alius, vel noua creatione productus; ſed qui pro vobis fundetur, flagellis prouocatus, clauis extortus, lancea excuſſus. Quid ad demonſtrandam veritatem corporis & ſanguinis Domini dici potuit clarius, lucidius, manifeſtius? Nónne & longè ante paſſionem, commendans manificum & ſalutare ſacramentum, diſcipulis & Iudæis ſæpè dicebat: Niſi manducaueritis carnẽ filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis vitam in vobis? & panis quem ego dabo, caro mea eſt? &, Caro mea verè eſt cibus: & ſanguis meus verè eſt potus? Hoc quare? Vt ſi nomine corporis circa diuerſa corpora cogitando vagaris, audito carnis nomine, ab innumera corporum multiplicitate reuoceris. Rurſus audito nomine filij hominis, non alterius alicuius carnem exiſtimes, niſi illius, qui cùm eſſet Dei filius, ſingulari gratia, ſolitaria operatione, factus eſt hominis filius. Vnde quia tenaciſſimè recolendum, quia vnicè amplectendum eſt tantum, tantæ miſericordiæ opus; tacito ſæpè nomine filij Dei, quod per ſe eſt, nomen filij hominis frequentat, quod pro nobis eſt. Idcircò vocat carnem, ne quodlibet corpus putetur; idcircò filij hominis, ne alterius quàm ſua æſtimetur.

Iom. 6.

Chriſtus eur corpus ſuũ carnem filij hominis appellârit.

1. C PRIORIS ad Corinthios decimo: Calix benedictionis, cui benedicimus, nónne communicatio ſanguinis Chriſti eſt; & panis, quem frangimus, nónne participatio corporis Domini eſt? Quoniam vnus panis, vnum corpus multi ſumus, omnes, qui de vno pane participamus. Et paulò pòſt: Non poteſtis calicem Domini bibere, & calicem dæmoniorum: non poteſtis menſę Domini participes eſſe, & menſæ dæmoniorum.

2. ET capite vndecimo, vt ſupra quæſtione ſecunda, A teſtimonio quinto.

3. EPIPHANIVS in Ancorato: Videmus quòd accepit Saluator in manus ſuas, veluti Euangelium habet, quòd ſurrexit in cœna, & accepit hæc, & vbi gratias egiſſet, dixit, hoc meum eſt, hoc & hoc. Et videmus quòd non æquale eſt, neque ſimile, non imagini in carne, non inuiſibili deitati, non lineamentis membrorum. Hoc enim eſt rotundæ formæ, & inſenſibile, quantum ad potentiam. Et voluit per gratiam dicere, hoc meum eſt: hoc & hoc: & nemo non fidem habet ſermoni. Qui enim non credit eſſe ipſum verum, ſicut dixit, is excidit à gratia & ſalute. Quod autem audiuimus, id credimus quod eſt ipſius. Dominum verò noſtrum nouimus totum ſenſum, totum ſenſitiuum, totum Deum, totum mouentem, totum operantem, totum lucem, totum incomprehenſibilem, ſed qui cum gratia hoc nobis largitus eſt.

Euchariſtiæ forma rotunda.

A gratia & ſalute excidit qui non credit in Euchariſtia verum corpus Chriſti cõtineri.

4. CYRILLVS Ieroſolymitanus Catecheſi quarta myſtagogica: Cùm igitur Chriſtus ipſe ſic affirmet atque dicat de pane, Hoc eſt corpus meum: quis deinceps audeat dubitare? Ac eodem quoque confirmante & dicente, Hic eſt ſanguis meus: quis, inquam, dubitet & dicat non eſſe illius ſanguinem?

Quis audeat dubitare.

5. CHRYSOSTOMVS homilia octogeſima tertia in Matthæum, & ſexageſima ad populum Antiochenum: Credamus itaque vbique Deo, nec repugnemus ei, etiamſi ſenſui & cogitationi noſtræ abſurdum eſſe videatur quod dicit: ſuperet & ſenſum, & rationem noſtram ſermo ipſius: quod in omnibus, & præcipuè in myſterijs faciamus, non illa quæ ante nos iacent, ſolummodo adſpicientes, ſed verba quoque eius tenentes. Nam verbis eius defraudari non poſſumus, ſenſus verò noſter decepeu facilimus eſt: illa falſa eſſe non poſſunt, hic ſæpius atque ſæpius fallitur: quoniam ergò ille dixit, Hoc eſt corpus meum, nulla teneamur ambiguitate, ſed credamus, & oculis intellectus id perſpiciamus, &c. vt ſupra quæſtione prima, B teſtimonio quarto.

Credendum dicẽti, Hoc eſt corpus meum; etiã ſi ſenſui abſurdum videatur.

Marc. 14.

6. LEO Magnus ſermone ſexto de ieiunio ſeptimi menſis: Dicente Domino, Niſi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis vitam in vobis, ſic ſacræ menſæ communicare debetis, vt nihil prorſus de veritate corporis Chriſti & ſanguinis ambigatis: Hoc enim ore ſumitur quod fide creditur: fruſtra ab illis Amen reſponderur, à quibus contra id quod accipitur, diſputatur.

Iom. 6.

Nihil prorſus de veritate corporis & ſanguinis ambigendum.

7. MATTHÆI, vigeſimo octauo: Et ecce ego vobiſcum ſum omnibus diebus, vſque ad conſummationem ſæculi.

8. CONCILIVM generale Viennenſe ſub Clemẽte quinto celebratum, approbauit Clementinas conſtitutiones. In vna verò earum Conſtitutionum, quæ habetur titulo de Reliquijs & veneratione Sanctorum, recitantur & approbantur literæ Apoſtolicæ Vrbani quarti de celebratione feſti Corporis Chriſti: vbi inter cætera quæ pulcherrimè de venerabili Euchariſtiæ Sacramento ab Vrbano diſſeruntur, ita dicitur: In hoc verò ſacramentali Chriſti commemoratione, Ieſus Chriſtus præſens, ſub alia quidem forma, in propria verò ſubſtantia eſt nobiſcum. Aſcenſurus enim in cælum, dixit Apoſtolis, & eorum ſequacibus: Ecce ego vobiſcum ſum omnibus diebus, vſque ad conſummationem ſæculi, benigna ipſos promiſſione confortans, quòd remaneret & eſſet cum eis etiam præſentia corporali.

Chriſtus corporalem præſentiam promiſit Eccleſiæ vſque ad conſummationem ſæculi.

1. D AVGVSTINVS in Pſalmum nonageſimumoctauum: Suſcepit de terra terram, quia caro de terra eſt, & de carne Marię carnem accepit. Et quia in ipſa carne hîc ambulauit, & ipſam carnem nobis manducandam ad ſalutem dedit: nemo autem illam carnem manducat, niſi prius adorauerit. Et paulò pòſt: Durum illis viſum eſt quod ait: Niſi quis manducauerit carnem meam, non habebit vitam æternã: acceperunt illud ſtultè, carnaliter illud cogitauerunt, & putauerunt quòd præciſurus eſſet Dominus particulas quaſdam de corpore ſuo, & daturus illis, & dixerunt: Durus eſt hic ſermo. Ipſi erant duri, non ſermo.

Caro in qua ambulauit, nobis ad manducandum data eſt.

Adoratio Euchariſtiæ.

Ioan. 6.

Capharnaitarum ſententia.

2. IDEM in Pſalmum trigeſimumtertium, concione prima, myſticè de Chriſto exponens illud, quod primi Regum vigeſimoprimo ſcriptum eſt de Dauid, Immutauit os ſuum coram eis, & collabatur inter manus eorum &c. pro quo ipſe legit. Et ferebatur in manibus ſuis. Ait igitur

igitur Auguſtinus: Hoc verò, fratres, quomodo poſſet fieri in homine, quis intelligat? Quis enim portatur in manibus ſuis? Manibus aliorum poteſt portari homo, manibus ſuis nemo portatur. Quomodo intelligatur in ipſo Dauid ſecundùm literam, non Inuenimus; in Chriſto autem inuenimus. Ferebatur enim Chriſtus in manibus ſuis; quando cõmendans ipſum corpus ſuum, ait; Hoc eſt corpus meum. Ferebat enim illud corpus in manibus ſuis. Et concione ſecunda: Quomodo ferebatur in manibus ſuis? Quia cùm commẽdaret ipſum corpus ſuũ & ſanguinem ſuum, accepit in manus ſuas quod nõrunt fideles; & ipſe ſe portabat quodãmodo, cùm diceret, Hoc eſt corpus meum.

Chriſtus in vltima cœna tulit ſeipſum manibus ſuis. Matth. 26.

3. PROSPER Rhegienſis Epiſcopus parte ſecunda, capite vigeſimoquinto, de promiſſionibus & prædictionibus: Portatus eſt quippe & Ieſus Dominus in manibus ſuis, dum ſuũ corpus in ſanctificato pane geſtans manibus ſuis, dixit: Hoc eſt corpus meum, quod pro vobis tradetur. De quibus myſterijs, qui etiam illud nõſſe deſiderat, quomodo ſit Dauid ſaltans ante arcam nudatus coram ſeruis & ancillis ſuis, vt Chriſtum crucifixum præſentibus viris & fœminis demonſtraret, venerandæ memoriæ Auguſtini Epiſcopi dicta inſpiciat, quib⁹ latius in his peruagatus penè omnia compræhendit.

Geſtauit ſe manibus ſuis.

1. Cor. 11.

2. Reg. 6.

4. CHRYSOSTOMVS homilia ſecunda in poſteriorem epiſtolam ad Timotheum: Sacra ipſa oblatio ſiue illam Petrus, ſiue illam Paulus, ſiue cuiuſuis meriti ſacerdos offerat, eadem eſt, quam dedit Chriſtus ipſe diſcipulis, quamque ſacerdotes modò quoque conficiũt. Nihil habet iſta, quàm illa, minus. Cur id? Quia non hanc ſanctificant homines, ſed Chriſtus, qui illam ante ſacrauerat. Quemadmodum enim verba, quæ locutus eſt Chriſtus, eadem ſunt, quæ ſacerdotes nunc quoque pronunciant: ita & oblatio eadem eſt.

Eadẽ oblatio hodiè cũ ea quã Chriſtus dedit diſcipulis in vltima cœna.

Iiſdem verbis fit cõſecratio quibus vſus eſt Chriſtus.

5. IDEM homilia vigeſimaquarta in priorem epiſtolam ad Corinthios, de communione corporis Chriſti loquens: Cum honore & mũditia omni ad Deum accedamus: & quando id propoſitum videris, dic tecum: Propter hoc corpus non amplius terra & cinis ego ſum: non amplius captiuus, ſed liber. Propter hoc, cælum, & quæ in eo bona ſunt, me acceptu rum ſpero: propterea immortalem vitam, angelorum ſedem, Chriſti conſuetudinem. Hoc corpus affixum, verberatum, morte victum non eſt. Hoc corpus ſol crucifixum videns, radios auertit. Propter hoc & velum templi ſciſſum eſt, & petræ, & terra vniuerſa tremuit. Hoc idem corpus cruentatum, lancea vulneratum, fontes ſanguinis & aquæ vniuerſo orbi ſalutares ſcaturiuit. Et paulò poſt: Chriſtus medio draconis ventre rupto atque diſcerpto, ex adytis clariſſimus euaſit, & radios, non ad hoc vſque cælum, ſed ad ipſum ſupernum thronum dimiſit. Illuc nanque ipſum extulit, quod etiam nobis exhibuit, & vt teneremus, & vt manducaremus: quod maximum dilectionis ſignum eſt. Quos enim amamus, nonnunquam etiam morſu petimus. Quare Iob, vt ſeruorum in ſe amorem oſtenderet, dicebat illos ſæpenumerò nimio in ſe amore dixiſſe, Quis det de carnibus eius, vt ſaturemur? Ita & Chriſtus ſuam carnem dedit nobis, vt ea ſaturaremur, quo nos in plurimum ſui amorem allexit. Hoc corpus in præſepi reuerити ſunt Magi, & viri impij & barbari longo itinere confecto, cum timore & tremore plurimo adorauerunt. Tu verò non in præſepi id, ſed in altari, non mulierem, quæ in vlnis teneat, ſed ſacerdotem præſentem, & Spiritum perabundè ſuper propoſito diffuſum ſacrificio vides. Et poſt pauca: Neque angelos, neque archãgelos, non cælos, non cælos cælorum, ſed ipſum horum omnium tibi Dominum oſtendo. Animaduertis quonam pacto, quod omnium maximum eſt atque præcipuum in terra, non conſpicaris tantùm, ſed tangis: neque ſolùm tangis, ſed comedis, & eo accepto domum redis.

Idẽ corpus quod à nobis ſumitur, crucifixum fuit &c. Matth. 27.

Nota.

Nota.

6. IDEM apud Damaſcenum libro ſecundo Parallelorum, capite quinquageſimo: Cùm olim ianuas ſanguine delibutas exterminator vidit, impetum facere non eſt auſus. Nunc, cùm diabolus, non corporis ſanguinem foribus impoſitum, ſed Veritatis cruorem, cruorem inquam Chriſtiferi illius templi fidelium ori aſperſum viderit, an non multò magis ſeſe reprimet? Nam cùm angelus figuram duntaxat conſpicatus, reuerentia affectus ſit, quanto magis diabolus conſpecta Veritate fugam capeſſet? Et: Quemadmodum mulier filium ſanguine & lacte ſuo alit: ſic Chriſtus eos quos genuit, ſanguine ſuo ſemper alit.

Exod. 12.

Non agni typici ſanguis, ſed veritatis.

7. PRESBYTERI Achaiæ, in hiſtoria ſancti Andreę Apoſtoli: Omnipotenti Deo (inquit Andreas) ego omni die ſacrificio, non thuris fumum, nec hircorum ſanguinem, nec taurorum mugientium carnes, ſed immaculatum agnum quotidiè in altari crucis ſacrifico: cuius carnes poſteaquam omnis populus credentium manducauerit, & eius ſanguinem biberit, agnus, qui ſacrificatus eſt, integer perſeuerat & viuus, & cùm verè ſacrificatus ſit, & verè carnes eius manducatæ ſint à populo, verè ſanguis eius ſit hauſtus, tamen (vt dixi) integer permanet, & immaculatus, & viuus.

Agnus immaculatus quotidiè immolatur & ſumitur, nec ſumptus conſumitur.

Verè manducatur eius caro.

1. E. SECVNDA ſynodus Nicena, actione ſexta, tomo tertio: vt ſupra, in eadem hac quæſtione, A teſtimonio ſeptimo.

2. De Synodo Vercellenſi ſub Leone nono, item de Turonẽſi ſub Victore ſecundo, & Romana ſub Nicolao ſecundo, in quibus hæreſis Berengarij damnata eſt, ita ſcribit Guitmundus Archiepiſcopus Auerſanus, libro primo de veritate corporis & ſanguinis Chriſti in Euchariſtia: Aucupatis ergò nonnullis velut ratiunculis, (neque enim vlla vnquam hæreſis, ſine aliqua veriſimilitudine rationis inualeſcare potuit) adhibitis quoque paucis malè intellectis à ſe capitulis ſcripturæ ſacrę, quæ multis errantibus laqueus eſt mortis, per egenos ſcholaſticos iam per alimoniam qua ſuſtentabat eos, & per ſuos dulces ſermones corruptos, quaquauerſum potuit, clanculò huius tanti mali nefandiſſimum virus effudit. Si qui autem præterea aliquo modo receperint eum, hi ſunt qui ex Apoſtolorum ſententia territi, (qua dicitur, Qui manducat & bibit indignè, iudicium ſibi manducat & bibit) communionem ſacram, quam pro Eccleſiaſtico more ſumere coguntur, mâllent aut nullam, aut non tantam eſſe, quàm eius metu ſe à flagitiis aliquatenus temperare. Ita igitur & per tales execranda peſtis paululum adoleuit. Mox ergò incipientibus his palam audiri, catholici viri

Ex Guitmundo.

Berengarianæ hæreſis principium.

1. Cor. 11.

Vercellenſe concilium.

contra Berengarium ſub Leone 9.

graniter commoti, atque intoleraбiliter ferentes, præſidente per ſemetipſum beatiſſimæ memoriæ domino Papa Leone, Vercellis Concilium ponunt. In quo poſt diligentiſſimam de corpore & ſanguine Domini rationem, Berengarium, & omnes eius in hac hæreſi fautores perpetuo anathemate, niſi reſipiſcerent, damnauerunt. Cumqúe iam defunctum ſanctum Leonem Papam, & ſanctos viros qui interfuêre Concilio, maledicis verbis & ſcriptis laceſſere non deſineret, ſanctiſſimum illud, ac reuerendiſſimum Eccleſiæ Dei ſpeculum, ſummum non pontificem, ſed pompificem atque pulpificem vocans, eumqúe infatuatione Lanfranci infatuatum, concilium vanitatis adunâſſe blaſphemans: Turonis item generali aggregato concilio, præſenti venerabili nunc Papa Gregorio, Romano tunc Archidiacono, panem & vinum in ſacrificio Domini, non vmbraticè, ſed verè Chriſti carnem & ſanguinem fieri, dato propriæ manus ſacramento, confirmauit. Inde poſtmodum deſipiſcēs, itidem Romæ in generali Concilio, conflictu rationis reuictus, libellos ſuos propria manu ſub præſentia felicis memoriæ Papæ Nicolai, coram omni ſynodo cremauit, errorem anathematizauit, confeſſionémque bonam, quam Turonis fecerat, præſtito identidem propriæ manus ſacramento, renouauit his verbis: Ego Berengarius indignus Diaconus eccleſiæ ſancti Mauritij Andegauenſis, cognoſcens veram, catholicam & Apoſtolicam fidem, anathematizo omnem hæreſim, præcipuè eam, de qua hactenus infamatus ſum, quæ adſtruere conatur, panem & vinum, quæ in altari ponuntur, poſt conſecrationem ſolummodò Sacramentum & non verum corpus & ſanguinem Domini noſtri Ieſu Chriſti eſſe: nec poſſe ſenſualiter, niſi in ſolo Sacramento manibus ſacerdotum tractari, vel frangi, aut fidelium dentibus atteri. Conſentio autem ſanctæ Romanæ Eccleſiæ & Apoſtolicę ſedi, & ore & corde profiteor, de ſacramentis Dominicæ mēſæ, eam fidem me tenere, quam Dominus & venerabilis Papa Nicolaus, & hæc ſancta ſynodus authoritate Euangelica, & Apoſtolica tenendam tradidit, mihiq; firmauit: ſcilicet panem & vinum, quæ in altari ponuntur, poſt conſecrationem, non ſolùm Sacramentum, ſed etiam verum corpus & ſanguinem Domini noſtri Ieſu Chriſti eſſe: & ſenſualiter, non ſolùm ſacramento, ſed in veritate manibus ſacerdotum tractari, frangi, & fidelium dentibus atteri: iurans per ſanctam & homoouſion Trinitatem, & per hæc ſacroſancta Chriſti Euangelia. Eos verò qui cōtra hanc fidē venerint, cum dogmatibus & ſectatoribus ſuis æterno anathemate dignos eſſe pronūcio.

3. De ijſdem ſynodis iam dictis, & primùm de Romana, quę ſub Leone nono celebrata eſt ita ſcribit Lanfrancus Archiepiſcopus Cantuarienſis libro de Euchariſtiæ ſacramento aduerſus Berengarium: Tempore ſancti Leonis Papę delata eſt hæreſis tua ad Apoſtolicam ſedem. Qui cum ſynodo præſideret, ac reſideret ſecū non parua multitudo Epiſcoporum, Abbatum, diuerſiqúe ordinis, à diuerſis regionibus, religioſarum perſonarum: iuſſum eſt in omnium audientia recitari, quas mihi de corpore & ſanguine Domini literas tranſmiſiſti. Portitor quippe earū legatus tuus, me in Normannia non reperto, tradidit eas quibuſdam clericis. Quas cùm legiſſent, & contra vſitatiſſimam Eccleſiæ fidem ſcriptas animaduertiſſent, zelo Dei accenſi, quibuſdam ad legēdum eas porrexerunt, plurimis earum ſententias verbis expoſuerunt. Itaque factum eſt, vt non deterior de te, quàm de me fuerit orta ſuſpicio, ad quem videlicet tales literas deſtinaueris; purantibus multis, me fouere quæ à tu dicerentur, vel gratia qua te diligerem, vel fide qua reuera ita eſſe indubitanter tenerem. Igitur cùm à quodam Rhemenſi clerico Romam perlatas recitator legeret, intellecto quòd Ioannem Scotum extolleres, Paſchaſium damnares, communi de Euchariſtia fidei aduerſa ſentires: promulgata eſt in te damnationis ſententia, priuans te communione ſanctæ Eccleſiæ, quam tu priuare ſancta eius communione ſatagebas. Poſt hæc præcepit Papa, vt ego ſurgerem, praui rumoris à me maculam abſtergerem, fidem meam exponerem; expoſitam, plus ſacris authoritatibus, quàm argumentis probarem. Itaque ſurrexi, quod ſenſi dixi, quod dixi probaui, quod probaui omnibus placuit, nulli diſplicuit. Dehinc declarata eſt ſynodus Vercellēſis, quæ tunc proximo Septembri, eodem præſidēte Pontifice, eſt celebrata Vercellis: Ad quam vocatus non veniſti. Ego autem, præcepto ac precibus præfati Pontificis, vſque ad ipſam ſynodum ſecum remanſi. In qua, in audientia omnium, qui de diuerſis huius mundi partibus illuc conuenerant, Ioannis Scoti liber de Euchariſtia lectus eſt, ac damnatus; ſententia tua expoſita ac dānata; fides ſanctæ Eccleſiæ, quam ego teneo ac tenendam adſtruo, audita, & concordi omnium aſſenſu confirmata. Duo clerici, qui legatos tuos ſe eſſe dixerūt, volentes te defendere, in primo ſtatim aditu defecerunt, & capti ſunt. Ab hac ſententia nūquam diſceſſit S. Leo in omnibus ſuis Conciliis, ſeu quibus ipſe præſentiam ſuam exhibuit, ſeu quæ per legatos ſuos in diuerſis prouincijs congregari inſtituit. Quę ſententia non effugit ſucceſſorem quoque ſuum, felicis memoriæ Papam Victorem. Sed quicquid de hac re, ſeu cæteris ipſe ſtatuit, ſtatuiue præcepit; hoc etiam iſte ſua atque omnium Conciliorum ſuorum authoritate firmauit. Denique in concilio Turonenſi, cui ipſius interfuêre, ac præfuêre legati, data eſt tibi optio defendendi partem tuam. Quam cùm defendendam ſuſcipere non auderes, confeſſus coram omnibus communem Eccleſiæ fidem, iurâſti te ab illa hora ita crediturum, ſicut in Romano Concilio te iurâſſe (poſtea) eſt ſuperius comprehenſum. Porrò quid de hac re tempore Nicolai geſtum ſit, breuiter ſupra reſeraui. Et cætera quidem (inquit paulo ante Lanfrancus) à beatæ memorię Nicolao totius Chriſtiani nominis ſummo Pontifice, & à centum tredecim epiſcopis Romæ audita, examinata atque damnata ſunt. Tu quoque inclinato corpore, ſed non humiliato corde, ignem accendiſti, libroſque peruerſi dogmatis, in medio ſancti Concilij, in eum conieciſti; iurans per id, quod rebus omnibus incomparabiliter maius eſt, fidem à patribus, qui præſentes erant, traditam, inuiolabiliter te ſeruaturum, veterémque doctrinam tuam de corpore & ſanguine Domini, ab illa die aliis non prædicaturum. Huius propoſiti ſacrilegus violator,

Nota veterem hæreticorum morem.

Turonenſe Concilium ſub Victore 2.

Palinodia Berengarij.

Romanum ſub Nicolao 2.

Rurſus palinodiam cāntat, & ſuos libros comburit.

Confeſſio Berengarij Catholica.

Eandem eiſdem verbis refert Lanfrancus in libro contra Berengariū, & Gratianus, de Conſecr. diſt. 2.

Fides Eccleſiæ Rom. & ſedis Apoſtolicæ de venerabili Sacramēto.

Sacramentarij noſtri à proprio patre anathemate æterno digni pronunciātur.

Ex Lanfranco.

Romana ſynodus ſub Leone 9 aduerſus Berengarium.

Vercellēſis ſynodus ſub Leone 9 cōtra eundem Berengarium.

Non illius Franciſcani qui pòſt vixit.

Turonenſis ſynodus ſub Victore 2. aduerſus Berengarium.

Palinodia prima Berengarij.

Synodus Romana ſub Nicolao 2.

Comburit Berengarius libros ſuos, & ſuam hæreſim abiurat ſecundò.

Inconſtantia Berengarij.

lator, contra prefatam ſynodum, contra catholicam veritatem, contra omnium Eccleſiarum opinionem ſcriptum poſtea condidiſti.

Ex Thoma VValdenſi. Inconſtantia Berengarij.

4. DE Romana ſynodo celebrata ſub Gregorio ſeptimo aduerſus Berengarium, ita ſcribit Thomas VValdenſis, tomo ſecundo de Sacramentis, capite quadrageſimotertio: Berengarius ſub Leone accuſatus condemnatur: recidiuat: ſub ſucceſſore eius Victore accuſatus condemnatur. Succeſſit Victori Stephanus, Stephano Benedictus, Benedicto Nicolaus, ſub quo Romæ vincitur, condemnatur coram Concilio generali celebrato Romæ in Eccleſia Conſtantiniana. Iterum deſipit: Succedit Nicolao Alexander, Alexandro Gregorius ſeptimus: qui antea dictus eſt Hildebrandus, qui prius deuicit eum Turonis, cùm fungeretur ibi legatione Papæ victoris, & iam vltimatè confutauit eum Romæ in Eccleſia Saluatoris, ſicut acta formata declarant eiuſdem concilij, & ea repperi in annoſo libro Decretorũ Pontificum ſub Decreto eiuſdem. In quibus ſic ſcriptum: Anno ab incarnatione ſempiterni principij milleſimo ſeptuageſimonono, menſe Februarij, indictione ſecunda, pontificatus verò domini Gregorij Papæ ſeptimi ſexto anno, ad honorem Dei, & ædificationem Eccleſiæ ſanctę, ſalutem quoque tam corporum, quàm animarum, ex præcepto ſedis Apoſtolicæ conuenerunt finitimi, & diuerſarum prouinciarum Archiepiſcopi, Epiſcopi, religioſæq; perſonæ, vt ſanctam ſynodum celebrarent: Omnibus igitur in Eccleſia Saluatoris congregatis, habitus eſt ſermo de corpore & ſanguine Domini noſtri Ieſu Chriſti. Et paulò pòſt: Denique Berengarius huius erroris magiſter, poſt longo tempore dogmatizatam impietatem, errâſſe ſe coram Concilio frequenti cõfeſſus, veniámque poſtulans & orans, ex Apoſtolica clementia meruit. Iurauitque ſicut nunc in ſequentibus continetur: Ego Berengarius corde credo, & ore confiteor, panem & vinum, quæ ponuntur in altari, per myſterium ſacræ orationis, & verba noſtri Redemptoris, ſubſtantialiter conuerti in veram, ac propriam, & viuificatricem carnem & ſanguinẽ Domini noſtri Ieſu Chriſti. Et poſt conſecrationem eſſe verum Chriſti corpus, quod natum eſt de virgine, & quod pro ſalute mundi oblatum in cruce pependit, & quod ſedet ad dexteram Patris: & verum ſanguinem Domini noſtri Ieſu Chriſti, qui de latere eius, non tantùm per ſignum, & virtutem Sacramenti, ſed etiam in proprietate naturæ, & veritate ſubſtantiæ, ſicut in hoc breui continetur: & ego legi, & vos intelligitis: ſic credo. Nec contra hanc fidem vlterius docebo: ſic me Deus adiuuet, & hæc ſacra Euãgelia.

Secunda cõfeſſio Berẽgarij facta in ſynodo Romana ſub Gregorio VII. Subſtantialiter conuerti in veram & viuificatricem carnem.

Synodus Romana ſub Gregorio 7.

5. CONCILIVM Conſtantienſe ſeſſione octaua damnauit hũc articulum tertium Ioannis VVicleff: Chriſtus non eſt in Sacramento altaris identicè, & realiter propria præſentia corporali.

Adeſt identicè & realiter propria præſentia corporali.

6. CONCILIVM Tridentinum ſeſſione decimatertia, canone primo: Si quis negauerit, in ſanctiſſimæ Euchariſtiæ Sacramento contineri verè, realiter, & ſubſtantialiter corpus & ſanguinem vnà cum anima, & diuinitate Domini noſtri Ieſu Chriſti, ac proinde totum Chriſtum; ſed dixerit tantummodò eſſe in eo, vt in ſigno, vel figura, aut virtute, anathema ſit.

Non adeſt vt in ſigno vel figura aut virtute tantùm.

V.

Quid verò de Tranſſubſtantiatione?

A Hîc duo in primis animaduertenda, eáque apertè profitenda ſunt: alterum, ſacerdotem[a] qui conficiat Euchariſtiam, legitimè ordinatum eſſe oportere: alterum, tantam ineſſe vim in[b] verbis illis arcanis, & conſecratorijs, quibus idem Sacerdos Chriſti vice panem & vinum in altari conſecrat, vt panis quidem in Corpus; vinum autem in Sanguinem Domini ſubitò[c] tranſmutetur.

B Verè ſtupenda, ſoláque fide metienda tranſmutatio, quæ omnipotente Chriſti virtute per ea ipſa verba operante fit: nec immeritò à ſancta Catholica Eccleſia[d] Tranſſubſtantiatio appellata eſt, quòd panis vinique ſubſtantia in Corpus Sanguinémque Chriſti certò conuertatur.

C Si enim valuit tantum ſermo Eliæ, vt ignem de cælo deuocaret: non valebit Chriſti ſermo (ſic enim colligit[e] Ambroſius) vt ſpecies mutet elementorum? De totius mundi operibus legiſti, [f] *Ipſe dixit, & facta ſunt: ipſe mandauit; & creata ſunt.* Sermo ergò Chriſti, qui potuit ex nihilo facere quod non erat, non poteſt ea quæ ſunt, in id mutare, quod non erant? Non enim

a Concil. Lateranenſ. cap. 1. Chryſoſt. lib. 3. de ſacerd. Hieronym. ad Heliod. epiſt. 1. cap. 7. & 5. ad Euagrium.

b Iuſtin. apolog. 2. Item. lib. 5. ca 2. Ambroſ. lib. 4 de ſacrament. cap. 4. & de his qui myſt. init. ca. 9. Auguſtin. ſerm. 28. de verb. Domin. Cyprian. de cœna Domini. Chryſoſt. homil. 2. in 2. ad Timoth. & de prod. Iudæ. Vide Beſſarionem hac de re. & Nyſſen. in Orat. cateche. cap. 37. & Orat. de ſancto baptiſm. Proſper de conſecrat. diſtinct. 2. cap. Nos autem.

c Euſeb. Emiſ. homil. 5. de paſch. Cyprian. ſerm. de cœna Domin. Cyrill. Ieroſol. Cate. 2. 3. & 4. myſtag. Ambroſ. lib. 5. de Sacrament. ca. 4. & lib. 4. ca. 4. & 5. Item lib. 4. de fide ca. 5. Chryſoſt. in Matth. homil. 83. & de Encæn. Damaſc. lib. 4. cap. 14. Petrus Cluniac. lib. 2. epiſt. 2.

d Concil. Lateranenſ. cap. 2. Trident. ſeſſ. 13. cap. 4. & can. 2. Vide & Rom. ſub Gregor. VII. Conſtant. ſeſſ. 8 articul. 1. & 2. Item Florent. Concilium & Lanfranc.

e Ambroſ. de iis qui myſt. initian. cap. 9. & lib. 4. de Sacrament. cap. 4.

f Pſalm. 148. 5.

minus eſt nouas rebus dare, quàm mutare naturas. Atqui Chriſti ſermone nihil apertius, dum ait, [g] *Hoc eſt corpus meum: Hic eſt ſanguis meus*: vt nullus omninò relictus ſit locus ſuſpicandi, poſt conſecrationem panem & vinum in Euchariſtia manere.

g Matth. 26. c. Marc. 14. c. & ibidem Theophylactus atque in 6. cap. Ioan. Vide etiam Gregor. Nyſſen. orat. catechet. cap. 37. & Guitmundum lib. 3.

TESTIMONIA.

1. A CONCILIVM Lateranẽſe magnum capite primo: Hoc Sacramentum nemo poteſt conficere, niſi ſacerdos, qui fuerit ritè ordinatus ſecundùm claues Eccleſiæ, quas ipſe conceſſit Apoſtolis, & eorum ſucceſſoribus Ieſus Chriſtus.

Sacerdos ritè ordinat⁹, ſolus hoc Sacramentum conficit.

2. CHRYSOSTOMVS libro tertio de Sacerdotio: Si quis conſideret quantum id ſit myſterium, vt is ſcilicet, qui homo ipſe ſit, carne ac ſanguine etiamnum conſtans, iiſque inuolutus, beatæ atque immortali naturæ illi fieri propior queat; tum probè intelliget, quanto ſacerdotes honore, quanta dignitate Spiritus ſancti gratia dignata fuerit: operantibus enim illis, tum ſacra hæc, quæ dico, initiantur perficiunturque; tum etiam alia his nihilo inferiora, quæ ipſa ad dignitatis ſalutiſque noſtræ rationem ſpectant.

Operãtibus ſacerdotibus perficiũtur ſacræ Euchariſtiæ myſteria.

3. HIERONYMVS epiſtola prima ad Heliodorum capite ſeptimo: Abſit vt de his quidquam ſiniſtrum loquar, qui Apoſtolico gradui ſuccedentes, Chriſti corpus ſacro ore conficiunt, per quos & nos Chriſtiani ſumus.

Presbyteri Chriſti corpus ſacro ore conficiunt.

4. IDEM epiſtola octogeſimaquinta ad Euagrium: Quis patiatur menſarum & viduarum miniſter vt ſupra eos ſe tumidus efferat, ad quorum preces Chriſti corpus ſanguiſque conficitur?

Ad preces presbyteri corpus ſanguiſq; Chriſti conficitur.

5. IVSTINVS Apologia ſecunda pro Chriſtianis ad Antoninum Pium: Cibum qui per preces ſermonis, quem ab eo accepimus, conſecratus eſt, & quo ſanguis carnéſque noſtræ communione aluntur, Ieſu Chriſti eius qui homo factus eſt, & carnem & ſanguinem eſſe accepimus &c. vt ſupra quæſtione quarta, B teſtimonio quinto.

Euchariſtia verbis Chriſti conſecratur.

6. IRENÆVS libro quinto aduerſus hæreſes, capite ſecundo: Quando & mixtus calix, & fractus panis percipit verbum Dei, fit Euchariſtia ſanguinis & corporis Chriſti, &c. vt ſupra quæſtione prima, B teſtimonio decimoquinto.

Virtute verborum fit Euchariſtia.

7. AMBROSIVS libro quarto de Sacramẽtis, capite quarto: Conſecratio igitur quibus verbis eſt, & cuius ſermonibus? Domini Ieſu. * Nam reliqua omnia, quæ dicuntur, laus Deo defertur: Oratione petitur pro populo, pro regibus, pro cæteris: vbi venitur vt conficiatur venerabile Sacramentum, iam non ſuis ſermonibus ſacerdos, ſed vtitur ſermonibus Chriſti. Ergò ſermo Chriſti hoc conficit Sacramentum. Vide ſupra quæſtione quarta, A teſtimonio viceſimooctauo.

for. * Nam per Verbis Chriſti fit conſecratio.

8. IDEM in libro de his qui myſterijs initiantur, capite nono: Quantis vtimur exemplis, vt probemus non hoc eſſe quod natura formauit, ſed quod benedictio conſecrauit: &c. Et nonnullis interiectis: Quòd ſi tantùm valuit humana benedictio, vt naturam conuerteret, quid dicimus de ipſa conſecratione diuina &c. vt infra hac eadem quæſtione, C teſtimonio primo.

9. AVGVSTINVS ſermone viceſimooctauo de verbis Domini: Panem noſtrum quotidianum da nobis hodiè. Memini ſermonis mei, cùm de Sacramentis tractarem. Dixi vobis, quòd ante verba Chriſti, quod offertur, panis dicatur: vbi Chriſti verba deprompta fuerint, iam non panis dicitur, ſed corpus appellatur. Quare ergò in oratione Dominica, quæ poſtea ſequitur, ait, Panem noſtrum? Panem quidem dixit, ſed ἐπούσιον dixit, hoc eſt, ſuperſubſtantialem. Non iſte panis, qui vadit in corpus, ſed ille panis vitæ æternæ, qui animæ noſtræ ſubſtantiam fulcit. Ideò ergò Græcè ἐπούσιον dicitur.

Eadem ſunt verba S. Ambroſ. lib. 5. de Sacram. ca. 4. quæ habentur c. 2. de Spe. quæſt. 10. teſt. penult. Poſt Chriſti verba prolata, non panis, ſed corpus Chriſti appellatur.

10. CYPRIANVS de cœna Domini: Ex quo à Domino dictum eſt: Hoc facite in meam commemorationem &c. vt infra quæſtione ſeptima, M teſtimonio primo. Et non ita multò pòſt: Panis iſte quem Dominus diſcipulis porrigebat, non effigie, ſed natura mutatus, omnipotentia verbi factus eſt caro.

Lucæ 22.

Omnipotentia verbi, panis natura mutatur in carnem.

11. CHRYSOSTOMVS homilia ſecunda in ſecundam epiſtolam ad Timotheum: Quemadmodum verba quæ locutus eſt Chriſtus, eadem ſunt quæ ſacerdotes nunc quoque pronunciant; ita & oblatio eadẽ eſt. Reliqua vide ſupra quæſtione quarta, D teſtimonio quarto.

Iiſdem verbis nunc conſecrant quib. Chriſtus.

12. IDEM in homilia de proditione Iudæ: Et nunc ille præſtò eſt Chriſtus, qui illam ornauit menſam, ipſe iſtam quoque conſecrat. Non enim homo eſt, qui propoſita de conſecratione menſæ Domini corpus Chriſti facit & ſanguinem, ſed ille qui crucifixus pro nobis eſt Chriſtus. Sacerdotis ore verba proferuntur, & Dei virtute conſecrantur & gratia. Hoc eſt, ait, corpus meum: hoc verbo propoſita conſecrantur. Et ſicut illa vox, quæ dixit, Creſcite & multiplicamini & replete terram, ſemel quidem dicta eſt, ſed omni tempore ſentit effectum ad generationem operante natura: ita & vox illa, ſemel quidem dicta eſt, ſed per omnes menſas Eccleſiæ vſque ad hodiernum diem, & vſque ad eius aduentum, præſtat ſacrificio firmitatem.

Chriſtus conſecrat.

Quib. Chriſti verbis conſecratio fiat.

13. BESSARION Archiepiſcopus Conſtantinopolitanus in libro de Sacramento Euchariſtiæ, & verbis quibus conſecratio peragitur: Enimuerò nemo eſt, quem lateat, quemadmodum panis in corpus & ſanguinem Chriſti in inſtanti facta tranſubſtantialitas humanam omnem facultatẽ excedit, ingẽnſque opus eſt & certè diuinum, ita etiam huius Sacramenti efficientia verba inſtar ipſius Sacramenti, eximiæ cuiuſdam virtutis eſſe debere. Chriſti verò diuinis verbis nihil eſſe potentius, nihil efficacius eſſe poſſe manifeſtum eſt. Quamobrem fateri neceſsè eſt, Dominicis illis verbis, & nullis alijs, diuinum hoc Sacramentum confici poſſe. Nec enim diuiniſſima per diuinam potentiam confici negauerit quiſpiam, nec verbis Chriſti nihil omninò efficacius eſſe, cùm

Quod ſolis verbis Chriſti fiat conſecratio, multis argumentis probat. Primum.

cùm non modò homo, verùm etiam Deus ſit, creatóique omnium, qui ſolo nutu cũcta produxit, qui verbo ægros curauit, mortuos ſuſcitauit, cæteráque miracula fecit, quæ in Euãgelijs recitantur. Præterea, humanæ preces tunc facilimè quod orant conſequuntur, cùm id meritæ ſint, & à bene meritis effundantur. Atqui panis & vini in corpus & ſanguinem tranſmutatio, non petentium meritis, ſed eius potentia, qui ex nihilo cuncta produxit, per ſacerdotem, tanquam per inſtrumentum quoddam efficitur. Vnde nõ minus ab indignis ſacerdotibus atque peruerſis, quàm à bonis ſanctíſque conſecratur. Ex quo manifeſtum eſt, non orantis ſanctitatem, ſed ipſum Dominum proprijs ſuis verbis à ſacerdote prolatis, panem & vinum in proprium corpus tranſmutare. Nam ſi humanæ preces hoc poſſent, potius bonorũ virorum preces etſi non ſacerdotum, quàm prauorum ſacerdotum, hoc diuinum opus efficerent. Atqui indecens eſſet, atque ab humana ſalute alienum, exiſtimare tantum Sacramentum à re dubia dependere: quippe dubium atque ambiguum eſt, an preces & ſupplicationes noſtræ Deo acceptæ ſint futuræ: ex quo fieret, vt & ſalus à nobis virtute huius myſterij expectata, dubia foret. Quod ne accidat, immò ſalus noſtra, quam dignè participãtibus hoc Sacramentum præbet, certa atque indubia ſit, neceſſe eſt Dominicis verbis duntaxat, & nullis alijs, tantum confici ſacramentum &c. Panis & vini ſubſtantia in ſua permanet natura, donec omnia illa, quæcunque ſunt quæ Sacramentum perficiunt, verba dicuntur. Quibus dictis mox conſecratio fit, tranſubſtantialitas perficitur, conſummatur Sacramentum. Præter hęc omnia, cùm hoc immaculatum ſacrificium in ſui memoriam fieri iuſſerit Dominus. Hoc enim, inquit, facite in meam commemorationem: certè expreſſior eius memoria fit, cùm illius verba ex ſacratiſſimo illo ore prolata repetimus, quàm ſi alia quæcunque referamus. Quod confirmat Apoſtolus Paulus, dum dicit, Domini mortem in hoc ſacrificio annunciari. Quo enim modo annunciari expreſſius poteſt, quàm dum corpus & sãguis eius, proprijs eius verbis, quàm quibuſuis alijs, tantum conficitur Sacramentum. Veruntamen concurrere Patrem ac Spiritum ſanctum Filio, in hoc diuino opere tranſubſtantialitatis panis & vini in corpus & ſanguinem Chriſti, fas eſt à fidelibus credi. Omnia enim opera in creaturis Trinitati communia ſunt, nihilque fit omninò, niſi creante Filio, beneplacito Patris, & Spiritus ſancti voluntate. Eſt autem adhæc neceſſarius, & idoneus, & ſufficiens miniſter. Sufficiens autem eſt, qui poteſtatem per conſecrationem habuit, & ſacerdos factus eſt. Nec enim à quocunque prolata eiuſmodi verba efficere poſſunt quod quæritur: immò verò nihil omninò poſſunt, niſi à ſacerdote proferantur. Eius rei ratio eſt, quòd ita Deo placitum eſt, ita ordinauit, hanc tulit legem. Tranſgreſſori igitur legis & voluntatis eius, dignum paratum eſt meritum, ne quid facere poſſit. Oportet enim ſacerdotem, cum debita intentione, ad ea quæ Dominus mandauit, accedere. Siquidem mandauit nobis, vt in eius commemorationem hæc ageremus, vt ſciamus corpus eius & ſanguinem (inſtrumentaliter ipſi facientes cùm hæc operamur) mortem eius annunciare. Si quis enim vel verba Domini, vel alia quælibet, quibus exiſtimet huiuſmodi Sacramentum confici, pronunciet, non ad ea quæ dicta ſunt intendens, ſéque id agere, quod ille iuſſit, arbitretur, nihil omninò agit: ſed ſuo fruſtratus deſiderio, fallitur. Materiam præterea ad hæc aptam & conuenientem eſſe neceſſe eſt: oportet enim panem ex frumento, vinum ex vite fieri. Quòd ſi aliter ſacerdos, etiam cum debita intentione, vel ipſa verba Domini, & alia quæcunque pronunciet, vanus eſt omnis labor: nec enim vnquam ex hordeo miliove, aut alio ſeminum genere panis factus, neque ſicera aut lac aut mel, in corpus & ſanguinem Domini tranſmutaretur. Hoc canones Apoſtolorum, hoc poſteriores Doctores affirmant. Quamobrem hoc? Quoniam ille opifex rerum ita voluit, ita conſtituit: tranſgredi autem, & vitare quicquam eorum, quæ ille ordinauit, nefas eſt. Hæc ergò ad ſacri myſterij conſummationem neceſſaria prorſus ſunt, & ſine quibus nihil omninò fieri poteſt. Vide alia multa copioſius ibidem.

Secundum.

Tertium.

Quartum.

Nonum.

1. Cor. 11.

Vndecimum.

14. GREGORIVS Nyſſenus in oratione catechetica, quæ dicitur Magna, capite trigeſimoſeptimo: Hic panis, ſicut dicit Apoſtolus, ſanctificatur per verbum Dei & orationem, non per cibum & potum procedens ad corpus Verbi, (*id eſt, non quia comeditur eo progrediens, ſit Verbi corpus euadat. Sic enim in Panoplia Euthymij titulo 21. vertit Franciſcus Zinus*) ſed à verbo, quemadmodum dictum eſt, tranſmutatus, nempe, Hoc eſt corpus meum, &c, infra hac eadem quæſtione, C teſtimonio octauo.

1. Tim. 4.

Nõ fit Chriſti corpus ſumptione noſtra, ſed virtute verborũ Chriſti. Matth. 26.

15. IDEM in oratione de ſancto Baptiſmate: Panis initio eſt panis communis, ſed vbi eum myſterium ſacrificauerit, corpus Chriſti, & dicitur, & eſt, eodem modo vinum: cùm ſint res exigui precij ante benedictionem, poſt ſanctificationem, quæ à ſpiritu procedit, vtrumque eorum excellenter operatur.

Panis & vinum per benedictionẽ fiunt corpus & ſanguis Chriſti.

16. PROSPER, ſiue Auguſtinus in libro ſententiarum Proſperi, vt citat Gratianus, de conſecratione diſtinctione ſecunda: Nos autem in ſpecie panis & vini, quam videmus, res inuiſibiles, id eſt, Chriſti carnem, & ſanguinem honoramus: nec ſimiliter comprehendimus has duas ſpecies, ex quibus conſecratur Dominicum corpus, quemadmodum ante conſecrationem comprehendebamus: cùm fideliter fateamur, ante conſecrationem eſſe panem & vinum, quod natura formauit, poſt conſecrationem verò Chriſti carnem & ſanguinem, quod benedictio conſecrauit.

Honoramus carnẽ & ſanguinem.

Ante conſecrationem panis eſt, benedictio verò facit vt ſit caro Chriſti.

17. EVSEBIVS Emiſenus, aut verius EVCHERIVS Lugdunenſis Epiſcopus, homilia quinta de Paſchate: Quia corpus aſſumptum ablaturus erat ex oculis noſtris, & ſideribus illaturus, neceſſarium erat vt nobis in hac die ſacramentum corporis & ſanguinis ſui cõſecraret: vt coleretur iugiter per myſterium, quod ſemel offerebatur in precium: vt quia quotidiana & indefeſſa currebat pro hominum ſalute redemptio, perpetua eſſet etiam redemptionis oblatio, & perennis illa victima viueret in memoria, & ſemper præſens eſſet in gratia. Verè vnica & perfecta hoſtia, fide ęſtimanda, non ſpecie: nec exteriori cenſenda viſu, ſed interiori affectu. Vnde meritò cæleſtis confir-

assiduè procreentur: quæ si per singula considerentur, victus rerum infinitate ante consideratorem, quàm considerandæ deficient. Sed quid ad comprobandam veritatem de pane mutatæ carnis, & de vino mutati sanguinis Christi exemplis immoror: cùm quotidiè ipsum, de quo agitur, panem in humanam carnem conuerti, vinum in humanum sanguinem videam; itaque hoc manifestum sit, vt ad hoc asserẽdum non fidem consulere, sed oculos aperire necesse sit? Testis est mundus, testis est omnis homo: maximè cùm sine hac mutatione panis in carnem, & vini in sanguinem, nec vnus possit subsistere homo. Vnde in omni homine natura operatur: quod de solo Christo homine, aut scrupulosi dubitãt, aut infidelesnõ credunt. In omni planè homine per digestionem congruam natura operatur: quod de Christo solo homine per consecrationem diuinam fieri dubitatur. Operatur sanè natura per digestionem in corpore humano, vt panis in carnem, vinum conuertatur in sanguinem, dum (sicut sciunt hi qui vel leuiter rerum humanarum scientiam attigerunt) defæcationem, ac puriorem suscepti cibi vel potus partem à fæculenta segregans, singulis corporis membris, ad nutriendam, confouendam, adaugendam, carnis & sanguinis substantiam, impertit; ignobiliorem, nec corpori necessariam partem, per egestionem ordinatam respuit. Fit igitur hoc modo, omnibus notissimo, de pane caro, de vino sanguis: & hoc non in vno homine, sed in omni homine; nec in vno tempore, sed in omni tempore. Quare ergò non creditur, quare dubitatur, Deum hoc posse per virtutem, quod potest natura per digestionem? An potuit illud Deus dare humanæ origini, & non potuit restaurationi? An potuit illud constituere creans hominem, & non potuit hoc facere redimens hominem? An debuit illud fieri, cùm homo à Deo plasmatus est; & nõ debuit, cùm homo à Deo susceptus est? Cesset ergò infidelitas, sanetur dubietas: quia omnipotens verbum Dei, per quod omnia facta sunt, sicut quotidie facit, vt per comestionem & digestionem humanam, panis in carnem, & vinum vertatur in sanguinem multorum filiorum hominum: sic quotidiè facit, vt per consecrationem & virtutem diuinam, panis & vinum commutetur in carnem & sanguinem suum, hoc est, vnius filij Dei & hominis, non multorum filiorum hominum. Qui enim dixit & facta sunt, mandauit & creata sunt; qua potentia facit hoc vniuersaliter in aliis, eadem potentia facit hoc singulariter in seipso; vt mutatio substantiarum, quæ hominibus solebat conferre mortalem vitam, nunc eisdem hominibus, sed fidelibus, conferat sempiternam. Sed quid mirantur homines Deum facere aliquid de aliquo, cùm in principio creauerit cuncta de nihilo? Nam longè maius est (vt dicunt sancti patres Ecclesiæ) non subsistentia creare, quàm ex subsistentibus alia & alia formare. Sed fortè aliquis econtra: Non potest quidem negari res in res multis modis conuerti: sed in his quando substantiæ in substantias mutantur, species quoque pariter conuertuntur. In hoc autem sacramento, etiamsi substantia mutetur, forma tamen non mutatur. Et possem quidem dicere, fastidiosissimè ista requiri, cùm totam omnipotentiam sibi vendicare velit impotentissimus homo, & totam sapientiam insipientissimus homo, & maximè cùm certa ratio sit, & penè omnibus manifesta, cur mutata substantia, non mutetur pariter & forma. Sed quia necesse est, talia cuncta pati, vt hominibus tertij cæli arcana rimantibus satisfiat, dentur & inde exempla: vt sicut ostensum est mutari in rerum natura species cum substantia, sic etiam ostendatur mutari aliquando substantias non mutata pristina forma. Et ne sit necesse ad inquirenda peregrina exempla quælescunque vires animi fatigare, de quibusdam supra scriptis, & ad præcedentia probanda prolatis, exempla trahantur: Ex quibus inuisibilium fides, rerum visibilium exemplis, vera esse, vt creditur, ipsis corporis sensibus demonstretur. Consule ergò ipsos carnales oculos tuos, quicunque carnem Christi sub Sacramento panis, quicunque sanguinem Christi sub Sacramento vini latentem miratis, & non mutata panis ac vini specie, ipsarum rerum mutatam in aliud naturam stupescis: consule, inquam, oculos tuos, & licèt indignum sit, eorum iudicio iuxta ipsa visibilia veritati inuisibilium acquiesce. Aspice aquam in glaciem commutatam, glaciem in crystallum alteratam; & carnes in his aperte substantias permutari, formas substantiarum seu species reseruari.

1. B. CONSILIVM Lateranense magnum capite primo: Iesu-Christi corpus & sanguis in Sacramento altaris sub speciebus panis & vini veraciter continentur, transsubstantiatis pane in corpus, & vino in sanguinem potestate diuina, &c.

2. CONCILIVM Tridentinum sessione decimatertia, capite quarto: Quoniam autem Christus Redemptor noster corpus suum, id quod sub specie panis offerebat, verè esse dixit, ideò persuasum semper in Ecclesia Dei fuit, idque nunc denuò sancta hæc Synodus declarat, per consecrationem panis & vini, conuersionem fieri totius substantiæ panis, in substantiam corporis Christi Domini nostri, & totius substantiæ vini in substantiam sanguinis eius: quæ conuersio conuenienter & propriè à sancta Catholica Ecclesia Transsubstantiatio est appellata.

3. ITEM canone secundo: Si quis dixerit in sacrosancto Eucharistiæ Sacramento remanere substantiam panis & vini vnà cum corpore & sanguine Domini nostri Iesu Christi: negaueritque mirabilem illam & singularem conuersionem totius substantiæ panis in corpus, & totius substantiæ vini in sanguinem, manentibus dumtaxat speciebus panis & vini: quam quidem conuersionem catholica Ecclesia aptissimè Trãssubstantionem appellat; anathema sit.

4. CONCILIVM Romanum sub Gregorio septimo in confessione Berengarij, vt supra quæstione quarta, E testimonio quarto, vbi hac verborum forma vtitur: Panis & vinum substantialiter conuertuntur in veram & propriam ac viuificatricem carnem & sanguinem Domini nostri Iesu Christi.

5. CONCILIVM Constantiense sessione octaua damnat hunc articulum Ioannis Vviclef: 1. Substantia panis materialis & vini materialis manent in Sacramento altaris. Item hunc: 2. Accidentia panis non manent sine subiecto in eodem Sacramento.

Naturæ vim panis in carnem hominis conuertitur.

Subſtãtiam rei mutari priſtina manẽte ſpecie, exemplis poſſe commonſtrari.

Tranſſubſtantiationis nomen.

Conuerſio totius ſubſtantiæ panis & vini.

Tranſſubſtantiationis nomen conuenienſ eſt.

Conuerſio mirabilis totius ſubſtantiæ panis & vini.

Aptiſſimũ tranſſubſtantiationis nomen.

Subſtantialiter conuertuntur.

Subſtantia panis non manet.

Ioan. 1.

Pſal. 148.

Maius eſt opus, res è nihilo creare, quàm ex rebus ſubſiſtentibus aliud producere.

Subſtantia panis & vini conuertuntur.

6. CONCILIVM Florentinum: Sacerdos in perſona Chriſti loquens, hoc conficit Sacramentum. Nam ipſorum verborum virtute ſubſtantia panis in corpus Chriſti, & ſubſtantia vini in ſanguinem conuertuntur.

In ſubſtantiam carnis & ſanguinis commutari.

7. LANFRANCVS in libro de Sacramento Euchariſtiæ: Confitetur Eccleſia toto terrarum orbe diffuſa, panem & vinum ad ſacrandum proponi in altari: ſed inter ſacrandum incomprehenſibiliter & ineffabiliter in ſubſtantiam carnis & ſanguinis commutari. Et rurſus in eodem libro: Credimus igitur terrenas ſubſtantias, quæ in menſa Dominica per ſacerdotale miniſterium diuinitus ſanctificantur, ineffabiliter, incomprehenſibiliter, mirabiliter operante ſuperna potentia, conuerti in eſſentiam Dominici corporis, reſeruatis ipſarum rerum ſpeciebus, & quibuſdam aliis qualitatibus, ne percipientes cruda & cruenta horrerent, & vt credentes fidei præmia ampliora perciperent: ipſo tamen Dominico corpore exiſtente in cæleſtibus ad dexteram Patris immortali, inuiolato, integro, incontaminato, illæſo, vt verè dici poſſit & ipſum corpus quod de virgine ſumptum eſt, nos ſumere, & tamen non ipſum: Ipſum quidem, quantum ad eſſentiam, veræque naturæ proprietatem, atque virtutem: non ipſum autem, ſi ſpectes panis vinique ſpeciem, cæteráque ſuperius comprehenſa. Hanc fidem tenuit à priſcis temporibus, & nunc tenet Eccleſia, quæ per totum diffuſa orbem, Catholica nominatur.

Cõuerti in eſſentiam Dominici corporis.

Fides Eccleſiæ catholicæ.

1. C. AMBROSIVS in libro de iis qui myſteriis initiantur, capite nono: Conſidera nunc vtrum præſtantior ſit panis angelorum, an caro Chriſti, quæ vtique corpus eſt vitæ. Manna illud è cælo, hoc ſupra cælum: illud cæli, hoc Domini cælorum: illud corruptioni obnoxium, ſi in diem alterum ſeruaretur, hoc alienum ab omni corruptione: Quod quicunque religioſè guſtauerit, corruptionem ſentire non poterit. Illis aqua de petra fluxit, tibi ſanguis è Chriſto: illos ad oram ſatiauit aqua, ta ſanguis diluit in æternum. Iudæus bibit & ſitit: tu cùm biberis, ſitire non poteris. Et illud in vmbra, hoc in veritate. Si illud quod miraris, vmbra eſt: quantum iſtud eſt, cuius & vmbram miraris? Audi quia vmbra eſt, quæ apud Patres facta eſt: Bibebant, inquit, de conſequente eos petra: petra autem erat Chriſtus. Sed non in pluribus eorum complacitum eſt Deo: nam proſtrati ſunt in deſerto. Hæc autem in figuram facta ſunt noſtri. Cognouiſti præſtantiora? potior eſt enim lux, quàm vmbra: veritas, quàm figura: corpus authoris, quàm manna de cælo. Fortè dicas: Aliud video, quomodo tu mihi aſſeris quòd Chriſti corpus accipiam? Et hoc nobis adhuc ſupereſt, vt probemus. Quantis igitur vtimur exemplis, vt probemus non hoc eſſe quod natura formauit, ſed quod benedictio conſecrauit: maiorémque vim eſſe benedictionis, quàm naturæ, quia benedictione etiam natura ipſa mutatur? Virgam tenebat Moyſes, proiecit eam, & facta eſt ſerpens. Rurſus apprehendit caudam ſerpentis, & in virgæ naturam reuertitur. Vides igitur prophetica gratia bis mutatam eſſe naturam & ſerpentis & virgæ? Currebant Ægypti flumina puro aquarum meatu, ſubitò de fontium venis ſanguis cœpit erumpere. Non erat potus in fluuiis. Rurſus ad Prophetæ preces cruor ceſſauit fluminum, aquarum natura remeauit. Circũcluſus vndique erat populus Hebræorum, hinc Ægyptiis vallatus, inde mari clauſus. Virgam leuauit Moyſes, ſeparauit ſe aqua, & in murorum ſpeciem congelauit, atque inter vndas via pedeſtris apparuit. Iordanis retrorſum conuerſus, contra naturam in ſui fontis conuertitur exordium. Nónne claret, naturam vel maritimorum fluctuum, vel fluuialis fluctus eſſe mutatam? Sitiebat populus patrum, tetigit Moyſes petram, & aqua de petra fluxit. Nunquid non præter naturam operata eſt gratia, vt aquam vomeret petra, quàm non habebat natura? Marath fluuius amariſſimus erat, vt ſitiens populus bibere non poſſet. Miſit Moyſes lignum in aquam, & amaritudinem ſuam aquarum natura depoſuit, quam infuſa ſubitò gratia temperauit. Sub Heliſæo propheta vni ex filiis Prophetarum excuſſum eſt ferrum de ſecuri, & ſtatim merſum eſt. Rogauit Heliſæum qui amiſerat ferrum, miſit etiam Heliſæus lignum in aquam, & ferrum natauit: vtique & hoc præter naturam factum eſſe cognoſcimus. Grauior eſt enim ferri ſpecies, quàm aquarum liquor. Aduertimus igitur maioris eſſe virtutis gratiam, quàm naturam, & adhuc tamen Propheticæ benedictionis numeramus gratiam. Quòd ſi tantum valuit humana benedictio, vt naturam conuerteret, quid dicimus de ipſa conſecratione diuina, vbi verba ipſa Domini Saluatoris operantur? Nam Sacramentum iſtud quod accipis, Chriſti ſermone conficitur. Quòd ſi tantum valuit ſermo Heliæ, vt ignem de cælo deponeret: non valebit Chriſti ſermo, vt ſpecies mutet elementorum? de totius mundi operibus legiſti: Quia ipſe dixit, & facta ſunt: ipſe mandauit, & creata ſunt. Sermo ergò Chriſti, qui potuit ex nihilo facere quod non erat, non poteſt ea quæ ſunt, in id mutare, quod non erant? Non enim minus eſt nouas rebus dare, quàm mutare, naturas. Sed quoad argumentis vtimur? Suis vtamur exemplis, incarnationiſque exemplo adſtruamus myſterij veritatem. Nunquid naturæ vſus præceſſit, cùm Ieſus Dominus ex Maria naſceretur? Si ordinem quærimus, viro mixta fœmina generare conſueuit. Liquet igitur quòd præter naturæ ordinem virgo generauit: & hoc quod conficimus corpus, ex vigine eſt. Quid hîc quæris naturæ ordinem in Chriſti corpore, cùm præter naturam ſit ipſe Dominus Ieſus partus ex virgine? Vera vtique caro Chriſti, quæ crucifixa eſt, quę ſepulta eſt: verè ergò carnis illius Sacramentum eſt. Ipſe clamat Dominus Ieſus: Hoc eſt corpus meum. Ante benedictionem verborum cæleſtium alia ſpecies nominatur, poſt conſecrationem corpus Chriſti ſignificatur. Ipſe dicit ſanguinem ſuum. Ante conſecrationem aliud dicitur eſſe, poſt conſecrationem ſanguis nuncupatur. Et tu dicis, Amen: hoc eſt, verum eſt. Quod os loquitur, mens interna fateatur: quod ſermo ſonat, affectus ſentiat.

Euchariſtia præfertur Mannæ.

1. Cor. 10.

Potior veritas quàm figura.

Exemplis probat naturarũ mutationem. Exod 7.

Exod. 14.

Ioſue 2.

Num. 20.

Exod. 15.

4. Reg. 6.

Benedictione diuina hoc Sacramentum conficitur.

Species siue naturæ elementorum mutãtur.

Pſal. 148.

Corpus quod conficimus, ex virgine eſt.

Ante benedictionem nominatur alia ſpecies, panis ſcilicet, & vinũ: poſt conſecrationem corpus & ſanguis appellatur.

2. IDEM libro quarto de Sacramentis, capite quarto, vt ſupra quæſtione quarta, A teſtimonio viceſimooctauo.

3. PSALMO centeſimo quadrageſimooctauo, vt in textu.

4. MATTHÆI viceſimoſexto, ſupra quæ-

ſtione ſecunda, A teſtimonio ſecundo.

5. MARCI decimoquarto, ibidem teſtimonio tertio.

6. THEOPHILACTVS in decimumquartum Marci.

7. ET in ſextum caput Ioannis, ibidem, B teſtimonio primo & tertio.

8. GREGORIVS Nyſſenus in oratione Catechetica, quæ dicitur Magna, capite trigeſimoſeptimo: Quęrebatur quemadmodum quod eſt in illo corpus Chriſti, viuificat omnem hominum naturam, in quibus eſt fides, omnibus diſtributum, & ipſum minimè diminutum. Forta ſsè ergò non procul abſumus à probabili ratione. Nam ſi cuiuſlibet hominis ſubſtantia ſeu cõſiſtentia eſt ex alimento, id autẽ eſt cibus & potus, eſt autem in cibo panis; in potu autem aqua vino condita. Dei autem verbum, ſicut prius eſt definitum, quod eſt Deus & verbum, humana eſt natura contemperatum, & cùm eſſet in noſtro corpore, non aliquam aliam humanę naturæ innouauit conſtitutionem: ſed per ea, quę ſunt conſueta & conguentia, ſuo corpori dedit permanſionem, cibo & potu continens ſubſtantiam. Cibus autem erat panis. Quomodo ergò in nobis, ſicut iam ſæpè dictum eſt, qui panem videt, humanum corpus videt quodammodo, quòd cùm ille in eo fuerit, hoc fit: ita illic quoque, quod Deum ſuſcepit corpus, cùm panis alimentum accepiſſet, quadam ratione idem erat quod ille, alimento, vt dictum eſt, tranſeunte in naturam corporis. Nam quod eſt omnium proprium, id quoque pro certo & conſtanti eſt in illa carne, nempe quòd illud quoque corpus pane continebatur. Corpus autem, Dei verbi inhabitatione, ad diuinam trãſmutatum eſt dignitatem. Rectè ergò nunc quoque Dei verbo ſanctificatum panem, in Dei verbi corpus credo tranſmutari. Etenim panis erat poteſtate illud corpus. Fuit autem ſanctificatus habitatione verbi, quod tanquàm in tabernaculo habitauit in carne. Igitur vndè in illo corpore tranſmutatus panis, tranſiit in diuinam virtutem, per idem nunc fit ſimiliter. Nam & illic verbi gratia ſanctum fecit corpus, cui ex pane erat ſubſtantia, & quodammodò ipſum quoque erat panis: & hic ſimiliter panis, ſicut dicit Apoſtolus, ſanctificatur per verbum Dei & orationem, non per cibum & potum procedens ad corpus verbi, ſed à verbo, quemadmodum dictum eſt, tranſmutatus, nempe, Hoc eſt corpus meum. Cùm autem omnis caro alatur etiam per humorem, neque enim, niſi cum eo coniungatur, id quod eſt in nobis terreſtre in vita permanſerit. Quomodò autem per durum & ſolidum alimentum, ſoliditatem corporis fulcimus ac ſtabilimus: eodem modo etiam humori adiungimus acceſſionem ex natura eiuſdem generis. Qui quidem cùm fuerit in nobis, per alterandi facultatem fit ſanguis, & maximè ſi per vinum acceperit virtutem tranſmutandi in calidum. Quoniam ergò hanc quoque partem accepit caro illa Dei ſuſceptrix ad Dei conſtitutionem: manifeſtatum autem verbum propterea ſe admiſcuit interitui obnoxiæ hominum naturæ, vt communione diuinitatis ſimul etiam deificetur humanitas: ea de cauſa per ſuę glorię diſpenſationem, ſe per carnem inſerit omnibus credentibus, commiſtus & contemperatus corporibus credentium, quibus ſubſtantia eſt ex pane & vino, vt vnione cum eo quod eſt immortale, ſit etiam homo particeps incorruptionis. Hæc autem dat virtute benedictionis, in illud tranſelementata eorum quæ apparent natura.

Dei verbo panis ſanctificatus in Chriſti corpus trãſmutatur.

1. Tim. 4.

Non quia comeditur, ſed per verbum Chriſti corpus fit.

Immortalitatis efficimur participes ex coniunctione carnis Chriſti.

Virtute Benedictionis panis & vini natura tranſelementatur.

9. GVITMVNDVS Archiepiſcopus Auerſanus libro tertio de Sacramento Euchariſtię aduerſus Berengarium, cùm refutâſſet eorum ſententiam, qui negant veritatem corporis & ſanguinis Chriſti in Euchariſtia, ſic ait: Hęc interim contra vmbraticos dicta ſint. Nunc contra illos habenda eſt ratio, qui Eccleſiæ rationibus expugnati, iam quidem negare nequeunt ſubſtantiam corporis Chriſti, cibo ineſſe Dominico, panem tamen & vinum per verba Saluatoris, in carnem eius & ſanguinem verti nequaquàm credentes, ſed Chriſtum pani & vino commiſcentes, tanquàm ſubtilioti ratione, hæreſim alteram condiderunt. Quos quidem alios dico, quaſi alio errore detentos: nam aliàs idem ſunt. Nam primùm quidem, apud quos poſſunt, quantumcunque poſſunt, nihil de corpore & ſanguine Domini ſubſtantialiter ſacramentis ineſſe contendunt: ſed indè (vt diximus) pulſi, confugere malunt ad hanc impietatem, quàm ſynceram tenere cum aliis hominibus humiliter veritatem. Et eorum rationibus confutatis: Quapropter, inquit, cùm & iſtæ cauſæ nihil valeant, nec alias ipſi afferant; quæ inſania eſt, vt Chriſtum, vt ita dixerim, ſua authoritate impanent, & inuinent? Et quidem Chriſtum incarnari, humanæ redemptionis ratio expoſcebat, quod futurum Prophetæ prædixerunt, factum Chriſtus oſtendit, Apoſtoli prædicauerunt, mundus credidit. At impanari, vel inuinari Chriſtum, nulla (ſicut oſtendimus) expetit ratio, nec Prophetæ prædixerunt, nec Chriſtus oſtendit, nec Apoſtoli prædicauerunt, nec mundus, exceptis his pauciſſimis hæreticis, credidit. Vndè igitur eos malus error iſte perſuaſit? Totus mundus concinit: Sicut anima rationalis & caro vnus eſt homo, ità Deus & homo vnus eſt Chriſtus. Nemo dicere audet: ità Deus & homo, & panis & vinum, vnus eſt Chriſtus. Vndè igitur iſtis hæc noua companatio? Deindè productis Patrum teſtimoniis de conuerſione panis in corpus, & vini in ſanguinem, ità ſubiicit: Hos impanatores ſuos ipſe Dominus Ieſus verbo oris ſui interficit, cùm accipiens panem, gratiáſque agens, ac benedicens, ait: Hoc eſt corpus meũ. Non ait; In hoc latet corpus meum: Nec dixit; In hoc vino eſt ſanguis meus: ſed dixit; Hic eſt ſanguis meus, &c. Equidem ego de hac impanatione mecum etiam atque etiam retractans, non ſatis verbis exprimere poſſum, quantum ſuper iſtorum ſtultiſſima audacia, & inſaniſſima præſumptione admiror pariter & indignor. Nam contra diuinas authoritates, humana ratione incedere, id quidem inſanum: ſine ratione autem, id longè inſanius. At verò & ſine ratione, & contra rationem aduerſus Deũ ſemper latrare, id prorsùs ſuprà quàm dici poſſit, inſaniſſimum. Iſti enim nequiores nequiſſimis, fratres ſuos vmbraticos præ ſe iuſtificauerunt. Illi quippe iudicium ſenſuum tranſcendere non valentes, tanquàm ex infirmitate errâſſe videri poſſunt. Hi vero neque ex ſenſibus, neque ex vlla ratione, neque

Vmbratici. Contra eos qui veritatẽ Dominici corporis in Euchariſtia admittunt: ſed Tranſubſtantiationem negant.

Impanari vel inuinari Chriſtum, quàm abſurdum ſit.

Cõpanatio

Impanatores verbis Chriſti cõfutantur.

Stupiditas negantium Tranſubſtantiationem, & tamen ipſam Chriſti præſentiam in Sacramento profitentium.

ſcriptura aliqua, cauſas erroris ſui mutuantes, ſola penitus ſuperbia veſanire videntur, dum reclamante natura, quam tantoperè defenſitare ſolent (quomodò enim in ſolido corpore panis, alterum corpus latere poſſit, videri non poteſt) reclamante, inquam, natura, reclamantibus ſcripturis ſacris, nullo ſanctorum Patrum teſtimonio, nullo diuino oraculò, nullo miraculo fulti, munitam vndique Catholicam pietatem, beſtialiter obſtinati, ob hoc tantùm oppugnare videntur, ne ab ea victi eſſe videantur.

V I.

Eſtne venerandum nobis, adorandúmque hoc Sacramentum?

A Est[a] maximè, ſic poſtulante à nobis officio Religionis; vt quem adeſſe in Euchariſtia credimus, cultu quoque debito proſequamur, creaturæ Creatorem, ſerui Dominum atque Redemptorem Optimum Maximum.

B De quo ſcriptura[b] ipſa pronunciat: *Adorent eum omnes Angeli Dei.* Et rursùs, [c] *Adorabunt eum omnes Reges terræ: omnes gentes ſeruient ei.* Tum alibi diuinus Propheta, cùm hoc ſacramentum, eiúſque magnitudinem contemplatur, non ſat habet dicere, [d] *Edent pauperes, & ſaturabuntur: & laudabunt Dominum:* ſed hoc etiam addit, *Adorabunt in conſpectu eius vniuerſæ familiæ Gentium.* Item: *Manducauerunt & adorauerunt omnes pingues terræ.*

C Laudantur ſanè[e] Magi, ſimilésque nonnulli apud Euangeliſtas, quòd Chriſto adhuc in carne mortali honores diuinos exhibuerint, coram eo procidentes, eúmque adorantes. Atqui nobis idem nunc eſt Chriſtus in Euchariſtia: non[f] mortalis, ſed immortalis, omni gloria & virtute prorsùs admirabilis. Quam nos fidé religioſo corporis animíque cultu iure teſtamur, dum Chriſtianæ humilitatis, & debitæ gratitudinis officium coram tremenda illa, ſempérque reuerenda Dei Maieſtate[g] venerabundi ac ſupplices exhibemus.

a Aug. in Pſal. 98. Amb. l. 3. de ſpiritu ſancto, c. 12. Mat. 4. b Apoc. 14. b 19. b 22. b Trid. ſeſſ. 13. cap. 5. & can. 6. Petrus Cluniac. lib. 1. epiſt. 2.

b Heb. 1. b Pſal. 96. b

c Pſal. 71. b

d Pſal. 21. d Vide ibidē Euthy. Euſeb. in cathena, Aug. expoſit. prima, & epiſt. 120. ad Honoratum cap. 24. & 27.

e Matth. 2. b Chryſ. hō. 24. in 1. ad Cor. & homil. 7. in Matth. Ioa. 9.

g Matt. 14. d 9. c. & 28. d Luc. 24. g

f Rom. 6. b Pſal. 94. a

g Chryſ. hō. 61. ad pop. hom 3. in epiſt. ad Eph. Itē lib. 6. de ſacerd. hō. 1. de verbis Iſaiæ hō. 3. & 4. cōtra Anomœnos. Nilus epiſt. ad Anaſtaſ. Amb. orat. 1. præpar ad Miſſam. Nazian. orat. 11. in Gorgoniā. Greg. 4. dialog. c. 58. Orig. homil. 5. in diuerſos Euang. locos.

TESTIMONIA.

1. A AVGVSTINVS in pſalmum nonageſimumoctauum, in ea verba: Et adorate ſcabellum pedum eius, quoniam ſanctum eſt. Quid habemus adorare? Scabellum pedum eius. Suppedaneum dicitur ſcabellum. Quod dicunt Græci ὑποπόδιον dixerunt Latini ſcabellum: & alij dixerunt ſuppedaneum. Sed videte fratres quid nos iubeat adorare. Alio loco ſcriptura dicit: Cælum mihi ſedes eſt, terra autem ſcabellum pedum meorum. Ergò terram nos iubet adorare, quia dixit alio loco, quòd ſit ſcabellum pedum Dei? Et quomodò adorabimus terram, cùm dicat apertè ſcriptura, Dominum Deum tuum adorabis: & hîc dicit, Adorate ſcabellum pedum eius? Exponens autem mihi quid ſit ſcabellum pedum eius, dicit: Terra autem ſcabellum pedum meorum. Anceps factus ſum: timeo adorare terram, ne damnet me, qui fecit cælum & terram. Rurſum timeo non adorare ſcabellum pedum Domini mei, quia pſalmus mihi dicit: Adorare ſcabellum pedum eius. Quæro quid ſit ſcabellum pedum eius, & dicit mihi ſcriptura, Terra ſcabellum pedum meorum. Fluctuans conuerto me ad Chriſtum, quia ipſum quæro hîc, & inuenio quomodò ſine impietate adoretur terra, ſine impietate adoretur ſcabellum pedum eius. Suſcepit enim de terra terram, quia caro de terra eſt, & de carne Mariæ carnem accepit. Et quia in ipſa carne hîc ambulauit, & ipſam carnem nobis manducandam ad ſalutem dedit: nemo autem illam carnem manducat, niſi priùs adorauerit: inuentum eſt quemadmodum adoretur tale ſcabellum pedum Domini, & non ſolùm non peccemus adorando, ſed peccemus non adorando. Nunquid autem caro viuificat? Ipſe Dominus dixit, cùm de ipſa commendatione eiuſdem terræ loqueretur: Spiritus eſt qui viuificat, caro autem nihil prodeſt. Ideò & ad terram quamlibet, cùm te inclinas atque proſternis, non quaſi terram intueatis, ſed illum ſanctū, cuius pedum ſcabellum eſt quod adoras; propter ipſum enim adoras: ideò & hîc ſubiecit, Adorate ſcabellum pedum eius, quoniam ſanctum eſt.

Iſa. 66.

Matth. 4. Deut. 6.

Quomodò adoretur

ſcabellum pedū Dei.

Nemo Chriſti carnem manducat, niſi priùs adorauerit.

Peccamus non adorando.

Ioan. 6.

2. AMBROSIVS libro tertio de ſpiritu ſan-

cto capite duodecimo : Non mediocris igitur quæstio, & ideò diligentiùs consideremus, quid sit scabellum. Leginus enim alibi : Cælum mihi thronus, terra autem scabellum pedum meorum. Sed nec terra adoranda nobis, quia creatura est Dei. Videamus tamen ne terram illam dicat adorandam Propheta, quàm Dominus Iesus in carnis assumptione suscepit. Itaque per scabellum terra intelligatur, per terram autem caro Christi, quam hodiè quoque in mysteriis adoramus, & quam Apostoli in Domino Iesu (vt suprà diximus) adorarunt. Neque enim diuisus Christus, sed vnus. Neque cùm adoraretur tanquàm Dei filius, natus ex Maria negabatur.

Isa. 66.

Caro Christi in mysterijs adoratur.

3. MATTHÆI quarto : Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies.

4. APOCALYPSIS decimoquarto : Adorate eum, qui fecit cælum, & terram, mare, & fontes aquarum.

5. ITEM decimonono, & vigesimosecundo: Deum adora.

6. CONCILIVM Tridentinum sessione decimatertia, capite quinto : Nullus itaque dubitandi locus relinquitur, quin omnes Christi fideles pro more in Catholica Ecclesia semper recepto latriæ cultum, qui vero Deo debetur, huic sanctissimo Sacramento in veneratione exhibeant. Neque enim ideò minùs est adorandum, quod fuerit à Christo Domino, vt sumatur, institutum. Nam illum eundem Deum præsentem in eo adesse credimus, quem Pater æternus introducens in orbem terrarum, dicit : Et adorent eum omnes Angeli Dei quem Magi procidentes adorauerunt, quem denique in Galilæa ab Apostolis adoratum fuisse scriptura testatur. Declarat præterea sancta Synodus piè, & religiosè admodum in Dei Ecclesiam inductum fuisse hunc morem, vt singulis annis peculiari quodam, & festo die præcelsum hoc, & venerabile Sacramentum singulari veneratione, ac solennitate celebraretur, vtque in processionibus reuerenter, & honorificè illud per vias, & loca publica circumferretur. Æquissimũ est enim, sacros aliquos statutos esse dies, cùm Christiani omnes singulari, ac rara quadam significatione gratos, & memores testentur animos erga communem Dominum, & Redemptorem, pro tam ineffabili, & planè diuino beneficio, quo mortis eius victoria, & triumphus repræsentatur. Ac sic quidem oportuit victricem veritatem de mendacio & hæresi triumphum agere, vt eius aduersarij in conspectu tanti splendoris, & in tanta vniuersæ Ecclesiæ lætitia positi, vel debilitati & fracti tabescant, vel pudore affecti & confusi, aliquando resipiscant.

Latriæ cultus huic Sacramento debetur.

Heb. 1. Psal. 96. Matth. 2. Matth. 28.

Festũ sanctissimi Sacramenti.

Circumferenda Eucharistia in processionibus.

7. IN eodem sessione canone sexto: Si quis dixerit, in sancto Eucharistiæ Sacramento Christum vnigenitum Dei filium non esse cultu latriæ, etiam externo adorandum : atque ideò nec festiua peculiari celebritate venerandum, neque in processionibus, secundùm laudabilem, & vniuersalem Ecclesiæ sanctæ ritum, & consuetudinem solenniter circungestandum, vel non publicè, vt adoretur, populo proponendum, & eius adoratores esse idololatras; anathema sit.

Anathemate feriuntur adorationẽ & deportationem negantes.

8. PETRVS Venerabilis Abbas Cluniacensis libro primo, epistola secunda: Sed adhuc vrges & dicis: Et si data est caro Christi hominibus immortaliter & inuiolabiliter, ad honorandum, ad adorandum, quare ad comedendum? Quòd enim honorari, quòd adorari debeat, fidelibus omnibus certum est. Et post pauca : Dat planè carnem suam, dat sanguinem suum, non solùm ad honorandum, non solùm ad adorandum, sed etiam ad manducandum & bibendum Christus hominibus.

Certum fidelibus est adorandam Eucharistiã esse.

I. B AD Hebræos primo : Et cùm iterùm introducit primogenitum in orbem terræ, dicit: Et adorent eum omnes angeli Dei.

2. PSALMO nonagesimosexto: Adorate eum omnes angeli eius : audiuit, & lætata est Sion.

3. ET septuagesimoprimo : Et adorabunt eum omnes reges terræ : omnes gentes seruient illi.

4. ITEM vigesimoprimo : Edent pauperes, & saturabuntur : & laudabunt Dominum qui requirunt eum, &c. Et adorabunt in conspectu eius vniuersæ familiæ Gentium.

5. EVTHYMIVS in Psalmum vicesimumprimum : Edent pauperes & saturabuntur, &c. Pauperes sunt veri omnes Christiani : qui tamen spiritualem cibum Euangelicæ comedunt doctrinæ, qua verè alitur atque augescit anima. Vel aliter : Comedent fideles Saluatoris corpus, cum quo & sanguinem eius bibent : & saturabuntur, sancto nimirùm repleti Spiritu, hymnisque & laudibus in mensa illa Deum extollent : ità vt versiculus superior, non solùm prophetiam contineat de Euangelio, sed de mystico etiam mensæ illius sacramento. Viuent corda eorum in seculum seculi. Ait enim Dominus in Euangelio : Ego sum panis vitę. Et rursùs: Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum, custodiens videlicet pariter mandata. Per cor autem, totum hominem intelligit, eò quòd illa pars cæteris omnibus partibus in quouis animante vitæ sit magis particeps. Licet moriantur, inquit, resurgent tamen in vitam æternam.

Fideles Christi corpus comedẽt, & cum eo sanguinem eius bibent.

Ioan. 6.

6. EVSEBIVS in catena Doctorum Græcorum in Psalmos, circa eundem versum : Modò (inquit) Edent, paulò verò pòst dicet, Comederunt, & adorauerunt omnes pingues terræ. Verùm cùm comedissent, pingues facti sunt. Priusquàm verò comederent, pauperes appellabantur. quibus pollicetur, vt cibo à se exhibendo vtantur. Sed quis ex comestione fructus? Viuẽt corda eorum in seculum seculi : nam panis vitæ ab illo exhibitus, immortalitatem parit, & vitam æternam. Inquit enim : Ego sum panis vitæ, qui de cælo descendi, & vitam mundo affero. Et rursùs : Si quis manducauerit ex pane meo, viuet in æternum. & reliqua. Cernis quomodò hæc Psalmo congruant: Edent pauperes, & saturabuntur. Et, Viuent corda eorum in seculum seculi.

Panis vitæ immortalitatem parit. Ioan. 6.

7. AVGVSTINVS in psalmum vigesimumprimum, expositione prima : Manducauerunt corpus humilitatis Domini sui, etiam diuites terræ, nec sicut pauperes saturati sunt vsque ad imitationem, sed tamen adorauerunt.

Adorasse.

8. IDEM epistola centesima vigesima ad Honoratum, capite vigesimoquarto: Vota mea reddam coram timentibus eum. Vota sua, sacrificium vult intelligi corporis sui, quod est fidelium sacramentum. Ideò cùm dixisset; Vota mea reddam coram timentibus eum; conti-

Vota, sacrificium corporis Christi, fideliũ sacramentũ intelligit.

nuò ſubiunxit, Edent pauperes, & ſaturabuntur: ipſi enim ſaturabuntur pane, qui de cælo deſcendit, qui ei cohærentes, & eius pacem dilectionémque ſeruantes, imitantur eius humilitatem. Ideo pauperes in hac paupertate, & ſaturitate præcipuè Apoſtoli claruerunt.

Matth. 5. 9. Et capite viceſimoſeptimo: Manducauerunt & adorauerunt omnes diuites terræ: Diuites terræ, ſuperbos intelligere debemus, ſi rectè ſuperiùs pauperes humiles intelligebamus, de quibus in Euangelio Dominus dicit; Beati pauperes ſpiritu, quoniam ipſorum eſt regnum cælorum. Neque enim fruſtrà ità diſtincti ſunt, vt de pauperibus ſuprà diceretur, Pſal. 21. Edent pauperes, & ſaturabũtur: hic verò, Manducauerunt & adorauerunt omnes diuites terræ. Et ipſi quippe adducti ſunt ad menſam Chriſti, & accipiunt de corpore & ſanguine eius; ſed adorant tantùm, non etiam ſaturantur, quoniam non imitantur. Manducantes enim pauperem, dedignantur eſſe pauperes: 1. Pet. 2. quia Chriſtus pro nobis paſſus eſt, relinquens nobis exemplum, vt ſequamur veſtigia eius. Veruntamen quòd humiliauit ſemetipſum, factus eſt obediens vſque ad mortem, mortem autem crucis, aſpernantur diuites, & ſimilia perpeti reſpuunt; timore non magnitudine, infirmitate ergò non ſanitate. Sed quia Deus excitauit eum à mortuis, & donauit ei nomẽ, quod eſt ſuper omne nomen, vt in nomine IESV flectatur omne genu, cæleſtium, terreſtrium, & infernorum; fama celſitudinis eius, & gloria nominis eius in Eccleſia vſquequaque diffuſa, permoti & ipſi veniunt ad menſem, manducant & adorant, non tamen ſaturantur, quia non eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam.

Philip. 2.

Superbi etiam adorant Chriſtum in Euchariſtia.

1. CHRYSOSTOMVS homilia viceſimaquarta in priorem ad Corinthios: Hoc corpus in præſepi reueriti ſunt Magi, & viri impij, & barbari, longo itinere confecto, cum timore & tremore plurimo adorauerunt. Imitemur igitur ſaltem barbaros nos, qui cælorum ciues ſumus. Illi enim cùm id præſepe & tugurium tantùm, neque eorum quicquam, quæ tu nunc intueris, viderent, ſummua acceſſerunt reuerentia & horrore. Tu verò non in præſepi id, ſed in altari: non mulierem, quæ in vlnis teneat, ſed ſacerdotem præſentem, & ſpiritum perabundè ſuper propoſito diffuſum ſacrificio vides. Nec ſimplex vt illi corpus intueris, ſed & eius potentiam, & omnem cognoſcis adminiſtrationem, & nihil eorum quæ per ipſum facta ſunt ignoras, & diligenter initiatus es in omnibus. Excitemus igitur horteſcamuſque, & maiorem quàm barbari illi præ nobis feramus pietatem, vt non ſimpliciter, neque frigidè accedentes vehementiori igni caput obiiciamus. Hæc autẽ non dico, vt non accedamus, ſed ne temere accedamus.

Matth. 2.

(Vt Magi cũ ſumma reuerentia adorárunt Chriſtum in vlnis matris, ità nobis in altari adorandus.

3. IDEM homilia ſeptima in Matthæum: Imitemur nos ſaltem deuotionem Magorum, & alacres & prompti ad pueri accurramus domum. Etſi Rex, etſi populus, etſi Tyrannus huius velint curſum itineris impedire, nequaquàm tamen accenſi deſiderij extinguamus ardorem, quoniam & illi, niſi viditſent puerum, nec periculum, quod intentabatur à Rege, vitaſſent. Priùs enim quàm puerum cernerent, vndique illis opponebantur timores, conturbationes atque diſcrimina: poſtquàm verò adorârunt, ſecuritas, & tranquillitas ſubſequuta eſt: nec iam ſtella eos, ſed Angelus ſuſcipit, quia ſcilicet adorando, facti fuerant ſacerdotes, cum ſupplicatione etiam muneribus oblatis. Et tu itaque in Bethlehem feſtinus accurre, ac domum ſpiritualis panis ingredere. Et ſi Magus fortè ſis, nihil te ad hunc Regem introire prohibebit, modò vt adoraturus atque honoraturus Dei filium, & non quaſi conculcaturus aduenias: modò vt honorem ipſum cum gaudio ac tremore offeras: poſſunt enim vtraque hæc pariter conuenire: Sed caue ne Herodi ſimilis, & dicas, Vt & ego veniens adorem eum: cumque veneris, interimere coneris. Huius etenim ſimiles ſunt, qui indignè abutuntur communione myſterij. Reus eſt enim, inquit, ille corporis & ſanguinis Domini. Qui enim eiuſmodi ſunt, habent in ſe tyrannum, & regno Chriſti iugiter inuidentem, longè ſanè Herode illo nequiorem, mammonam ſcilicet. Hic enim in homines tenere imperium geſtit, ſuoſque cultores ſimulat, & mittit ad Chriſtum, vt ſpecie quidem adorare videantur; quantum verò in ipſis eſt interimunt eum, quem adorare ſe ſimulant. Timeamus igitur, ne quando ſpeciem ſupplicum atque adorantium geramus, opere verò exiſtamus inimici. Igitur adoraturi Chriſtum cuncta proijciamus è manibus. Si habuerimus aurum, offeramus ipſi. Quis veſtrum, qui innumeris eſtis Chriſti beneficiis obligati, tam longinquæ propter eum arripuit expeditionis laborem, quàm illi barbari, immò ſapientiores profectò ſapientibus? Verùm quid ego de ſpatio loquor itineris longioris, cùm plurimæ fœminarum tanta iam animi mollitudine reſoluantur, vt niſi aduectæ mulis, quamlibet exiguo ſpatio à domibus ſuis venire nequeant ad videndum Dominum in præſepio ſpirituali? Sed ex his quoque, qui certè ambulandi laborem ferunt, alij ſecularium negociorum tumultus, alij theatrales turbas ſancti cœtibus anteponunt. Et barbari quidem illi priuſquàm Chriſtum viderent, tam longam propter ipſum exuperauerunt viam, tu verò nec poſteaquàm videris, illos probaris imitari. Nam & cùm eum videris, ità cum relinquis, vt poſt illum curras ad theatra, ac mimum potiùs & videre, & audire deſideres. Atque vt eadem rursùs attingam quæ anteà ſum inſectatus, Chriſtum quidem in ſpiritali ſitum præſepio derelinquis, properas verò iacentem in ſcena ſpectare meretricem. Hoc autem quibus tandem putamus dignum eſſe ſupplicijs? Reſponde obſecro, ſi ſe quiſpiam introducere te polliceretur ad regem, & oſtenderet tibi illum vndique coruſcantem, atque inter varios pompæ ſuæ ornatus ſedentem, putasne theatrale ſpectaculum aulicæ præponeres dignitati, cùm certè ne hinc quidem tibi aliquod commodum quæreretur? At verò ex hac menſa ſpiritualium fons emanat bonorum, & hanc tu ſtatim relinquens curris ad theatrum, vt natantes fœminas, & ſexum illum publicis oculis intuearis expoſitum, vt (inquam) illud aſpicias, ſedentem iuxta donorum cæleſtium fontem relinquis. Non aquam de hoc nobis

Magi adorãdo obiatis muneribus facti ſunt ſacerdotes.

Accede adoraturus & honoraturus Dei filium.

Herodi ſimiles, qui communione myſterij abutuntur. 1. Cor. 11.

Non debemus gerere ſpeciem adorantium, opere verò inimici eſſe.

Magorum exẽplo ad pueri domum accurramus.

Chriſtus in ſpiritali ſitus præſepio, altari ſcilicet.

Sanguinẽ Christus viuũ largitur, qui nobis causa fit vitæ.

fonte largitur, sed sanguinem viuum, qui quanquàm ad mortis Dominicæ testimonium sumitur, nobis tamen causa sit vitæ. Tu verò reliquis huius sanguinis fontem calicémque reuerendum, & ad diabolicum illum fontem festinus accurris.

Calix reuerendus.

4. IOANNIS nono: Tu credis in filium Dei? &c. At ille ait: Credo Domine. Et procidens, adorauit eum.

5. MATTHÆI decimoquarto: Qui autem in nauicula erant, venerunt, & adorauerunt eum, dicentes: Verè Filius Dei es.

6. Et capite nono: Ecce princeps vnus accessit, & adorabat eum.

7. ITEM vicesimooctauo: Vndecim autem discipuli abiérunt in Galilæam in montem, vbi constituerat illis Iesus. Et videntes eum adorauerunt.

8. LVCÆ vigesimoquarto: Et ferebatur in cælum. Et ipli adorantes, regressi sunt in Hierusalem.

9. Ad Romanos sexto: Christus resurgens ex mortuis iam non moritur, mors illi vltrà non dominabitur.

10. PSALMO nonagesimoquarto: Venite, exultemus Domino, &c. Quoniam Deus magnus Dominus: & rex magnus super omnes Deos. Quia in manu eius sunt omnes fines terræ: & altitudines montium ipsius sunt. Quoniã ipsius est mare, &c.

11. CHRYSOSTOMVS homilia sexagesimaprima ad populum Antiochenum, & homilia tertia ad Ephesios: Cogitemus quod illum sursum sedentem, qui ab Angelis adoratur, hunc degustamus. Considera quæso, mensa regalis est apposita, angeli mensæ ministrantes, ipse rex adest, & tu adstas oscitans. Sordescunt tibi vestimenta, & nihil est tibi curæ. At pura sunt; igitur adora & communica. Dum profertur sacrificium, & Christus immolatur, & ouis dominica; cùm audieris, oremus omnes communiter, cùm vel à videris retrahi, tunc superuè cælum aperiri cogita, & angelos descendere.

Degustamus cum, qui sursum est, & ab angelis adoratur.

Adora & communica.

Tempore sacrificij Missæ præsens est angelorum multitudo magna.

12. IDEM libro sexto de Sacerdotio: Per id tempus & angeli sacerdoti assident, & cælestium potestatum vniuersus ordo clamores excitat, & locus altari vicinus, in illius honorem, qui immolatur, angelorum choris plenus est. Id quod credere abundè licet, vel ex tanto illo sacrificio, quod tum per agitur. Ego verò & commemorantem olim quendam audiui, cùm diceret, senem quendam virum admirabilem, ac cui reuelationem mysteria multa diuinitùs fuissent detecta, sibi narrâsse, se tali olim visione dignum habitum à Deo esse, ac per illud quidem tempus derepentè angelorum multitudinem conspexisse (quatenus humanus aspectus ferre poterat) fulgentibus vestibus indutorum, altare ipsum circundantium: denique sic capite inclinatorum, vt si quis milites præsente rege stantes videat: id quod facilè mihi ipse persuadeo. Item & alius quidam mihi narrauit, non ille quidem ab alio edoctus, sed dignus habitus, qui id & vidisset ipse, & audijsset, quod qui de vita hac emigraturi sunt, si mysteriorum huiusmodi cum pura & munda conscientia fuerint participes spiritum efflaturi, ab angelis illorum corpora satellitum more stipantibus, propter assumptum illud sacrum hinc rectà in cælum abducuntur.

Visum de angelorum præsentia.

Alterum.

13. ITEM homilia prima de verbis Isaiæ, Vidi Dominum: Miser & infelix, oportebat te cum tremore ac reuerentia angelicam glorificationem resonare, cumque terrore confessionem reddere conditori, ac per hanc delictorum veniam postulare. Tu verò mimorum & saltatorum mores huc inducis, dum indecenter manus iactas, pedibus subsultas, totoque circumageris corpore. Et quî fit, vt non metuas, neque horrescas, hęc audens aduersus talia eloquia? Non cogitas ipsum hîc inuisibiliter adesse Dominum, qui vniuscuiusque motum metitur, & conscientiæ rationem habet? Non cogitas, quod angeli huic stupendæ assistunt mensæ, cumque reuerentia hanc circumuallant? Verùm tu ista non cogitas.

Angeli sacram mensam cũ reuerentia circumuallant.

14. ET homilia tertia de incomprehensibili Dei natura contra Anomœos: Ingentem, & penè inauditam hanc populi multitudinem, quæ modò affluxit, tantaque cum attentione sermonem audit meum, sępenumerò tempore illo perhorrendo requisiui, & tamen nunquam videre potui, atque ità me vehemens cepit suspirium, quòd cùm ego disputo vester conseruus, studium adhibetis & ingenium, contenditis animum, alter alterum impellit & iactat, vt ipse propiùs adsit, frequentes ad finem vsque dicendi patientissimè perseueratis. Cùm autem ipse Christus communis magister & Dominus, semet in sacris mysteriis ostensurus est, vacua desertáque ecclesia redditur. Et nonnullis interiectis: Tempore illo mi frater charissime, non solùm homines clamorem illum horribilem reddunt, sed etiam angeli Domino genu flectunt, & archangeli rogant, habent sibi tempus id idoneum, habent sacram illam oblationem in fauore. Itaque vt homines ramos olearum gerentes mouere reges consueuerunt: eóque arboris genere misericordiam commemorant & humanitatem: sic angeli tunc pro ramis oleaginis corpus Domini ipsum protendentes, rogant pro genere humano, quasi dicant: Pro his Domine rogamus, quos tu adeò dilexisti, vt pro eorum salute mortem obires, animam in cruce efflares pro his supplicamus, pro quibus ipse tuum largitus es sanguinem: pro his oramus, pro quibus corpus hoc immolâsti. Agitatos quoque ob eam rem diaconus tempore illo adducit, & iubet caput inclinâre. Cùm eos vnà cum fratribus orare non liceat, adducit eos, vt tu miseratus, & quia tam acerbè vexantur, & quia vocem reddere nequeunt, tua facultate ad eorum vtaris defensionem & auxilium.

Christus semet in sacris mysteriis ostendit.

Tempore sacrificij etiam angeli Domino genu flectunt & archangeli rogant, habẽtes sactã oblationẽ in fauore.

Angelorũ corpus Domini protẽdentium oratio pro genere humano ad Christum.

Energumeni cur tunc à diacono adducãtur, iussi caput inclinare.

15. IDEM homilia quarta contra eosdem Anomœos: Gratiam reddam, si vos docuero, quamobrem illa præ cæteris oratio solet fieri, & cur homines dęmone agitatos, & furore accitos terribili, adduci tempore illo, & capita inclinare iubet diaconus. Qua de causa igitur agitur ita dicam. Vincula perquàm praua & grauia agitatio dæmonum est: vincula enim ferro validiora. Vt itaque tempore instante, quo iudex prodire, & pro tribunali sedere solitus est; custodes carceris, homines quos in vinculis tenent, omnes carcere educunt, & pro cancello septisque fori collocant squalentes, sordentes, coma explctos nimia, pannis mi-

Cur tẽpore sacrificij adducantur dęmoniaci.

Quia tunc Christus velut pro tribunali sessurus & in Sacramento præsens futurus est, pro illis cũ vniuersus populus orat.

ferrimè obductos: sic patres statuerant, vt quum breui Christum velut pro tribunali sedere, in ipsisque sacramentis apparere futurum esset, homines dæmone agitati illi tanquàm vinculis quibusdam retenti adducerentur, non vt rerum quas commisissent, examen subirent modo eorum qui in vinculis sunt, nec vt luerent pœnas, & supplicio afficerentur: sed vt populo, vniuersáque ciuitate præsente, communes pro his fierent supplicationes, vt omnes iugi concordia Dominum communem orarent pro his, & qùòd misereretur, magno clamore contenderent. Cæterùm vt his tunc succensui, qui orationem huiusmodi negligerent, foràsque tempore eo verterentur: sic impræsentiarum his qui intus constant, succensendum vtique reor, non quia intus manent, sed quòd cum eo quo debent, maneant loco, nihilo meliùs afficiuntur, quàm qui foris euagantur. Disputant enim inter sese, & aut iocantur, aut negocia tractant tempore illo perhorrendo. Et paulò post: Haud illa diaconi exhortatio erecti constantisque frustrà & sine causà instituta sancitáque est: sed vt nostras repentes humi cogitationes erigeremus, &c. Cogita apud quem proximè stas, quibus cum inuoces Deum, scilicet cũ Cherubin, cum Seraphin, cum omnibus cæli virtutibus: animaduertere quos habeas socios: satis hoc tibi sit ad sobrietatem, cùm recordaris te corpore cõstantem, & carne coagmentatum, admitti cum virtutibus incorporeis commendare omnium Dominum.

Cum angelis Deũ illic adoramus.

16. NILVS Abbas epistola ad Anastasium Episcopum: Ioannes Sacerdos admirandus, ecclesiæ Constantinopolitanæ, immo vero totius orbis splendor, vir animi perspicacis, omni ferè tempore, videbat domum Domini refertam Angelorum cœtu, & tunc in primis, cùm diuinum & incruentum sacrificium offerebatur, quo quidem tempore stupore & lætitia plenus rem præcipuis amicis spiritualibus priuatim enarrauit. Cùm cœpisset, inquit, sacerdos sanctum sacrificium, seu oblationem facere, plurimę statim ex beatis illis virtutibus à cælo descendentes, stolis indutæ splendidissimis, nudis pedibus, intentis oculis, pronæ, altare magno cum silentio & reuerentia, quoad venerandum illud mysterium expletum fuit, circunsteterunt. Deindè hucusque illud singulę per totam domum diffusæ, Episcopis & Presbyteris & Diaconibus distributionem corporis & pretiosi sanguinis ministrantibus, adhæserunt, satagentes, & sedulo adiuuantes. Hæc autem scribo, vt diuini sacrificij dignitatem cognoscẽtes, caueatis, ne illud negligenter diuino timore obiecto, administretis.

S. Chrysostomus videt ecclesiã plenam Angelis tempore Missę. Sacrificiũ diuinum & incruentũ in Missa offertur. Angeli tẽpore sacrificij è cælo descendentes Christũ venerantur in Eucharistia.

17. AMBROSIVS oratione prima præparatoria ad Missam inter alia sic orat: Rogo te Domine per ipsum sacrosanctum mysterium corporis & sanguinis tui, quo quotidiè in Ecclesia tua pascimur & potamur, abluimur & sanctificamur, atque vnius tuę summæque diuinitatis participes efficimur: quatenùs des mihi virtutes tuas sanctas, quibus repletus, bona conscientia ad Altare tuum accedam, ita vt hęc cælestia sacramenta efficiantur mihi salus & vita. Tu enim dixisti ore tuo sancto & benedicto: Panis quem ego dedero, caro mea est pro mundi vita: Et, Qui manducat me, vi-

Ioan. 6.

ta viuet propter me: ipse manet in me, & ego in eo. Ego sum panis viuus, qui de cælo descendi. Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum. Panis dulcissime, sana palatum cordis mei, vt sentiam suauitatem amoris tui. Sana ab omni languore, vt nullam præter te amem pulchritudinem. Panis candidissime, habens in te omne delectamentum, & omnis saporis suauitatem, qui nos semper reficis, comedat te cor meum, & dulcedine saporis tui repleantur viscera animæ meæ. Manducat te angelus pleno ore, manducet te peregrinus homo pro modulo suo, ne deficere possit in via tali recreatus viatico. Panis sanctè, panis viue, panis pulcher, panis munde, qui descendisti de cælo, & das vitam mundo, veni in cor meum, & munda me ab omni inquinamento carnis & spiritus. Intra in animam meam: sana & sanctifica me interiùs & exteriùs. Esto tutamentum & perpetua salus corporis & animæ meæ. Repelle à me insidiantes mihi. Hostes recedant procul à præsentia tua: vt foris & intus per te munitus, recto tramite perueniam ad tuum regnum: vbi non mysterijs, sicut in hoc tempore agitur, sed facie ad faciem te videbimus, cùm tradideris regnum Deo patri, & erit Deus omnia in omnibus. Tunc me de te satiabis satietate menstrua: vt nec esuriam, nec sitiam in æternum.

Adorat Ambrosius Christum in Eucharistia.

18. GREGORIVS Nazianzenus oratione vndecima in laudem sororis suæ Gorgoniæ: Aduersa corporis valetudine tenebatur (soror videlicet) grauitérque laborabat: erátque insolens quoddam & prodigiosum morbi genus, &c. Desperatis omnibus alijs auxilijs, ad mortalium omnium Medicum confugit, atque intempesta nocte captata, cùm morbus nonnihil remisisset, ad Altare cum fide procumbit, eumque, qui super ipso honoratur, cum ingenti clamore inuocans, omnibúsque nominibus appellans, atque omnia ea, quæ vnquàm mirificè gesserat, velut in memoriam ei reuocans (nam & veteres, & nouas historias callebat) tandem pia & præclara quadam impudentia effertur. Eam, quæ Christi fimbria sanguinis profluuium compresserat, imitatur. Quidque fecerit, audite. Cùm caput suum pari cum clamore, lachrymísque (mulierculæ illius instar, quæ olim Christi pedes rigauit) altari admouisset, nec se priùs illud dimissuram esse denunciâsset, quàm sanitatem obtinuisset, ac deindè hoc suo pharmaco corpus totum perfudisset, & si quid vspiam antityporum precioſi corporis aut sanguinis manus recondiderat, id lachrymis admiscuisset (ô rem admirandam) statim liberatam se morbo sentit, & corpore, & animo, & mente leuis discedit, pro spei mercede, id quod sperauerat, consecuta, & per animæ robur corporis robur accipiens.

Adaltare in quoasseruabatur sacra Eucharistia procubuit Gorgonia petitura sanitatem.

Marth. 9.

Luc. 7.

19. GREGORIVS Magnus libro quarto Dialogorum, capite quinquagesimooctauo: Quis fidelium habere dubium possit, in ipsa immolationis hora ad sacerdotis vocẽ cælos aperiri, in illo Iesu Christi mysterio angelorũ choros adesse, summis ima sociari, terrena cælestibus iungi, vnum quoque ex visibilibus atque inuisibilibus fieri.

Angelorum chori adsunt in immolationis hora.

20. ORIGENES homilia quinta in diuersos Euangelij locos: Quando sanctum cibum illúdque incorruptum accipis epulum, quan-

do vitæ pane & poculo frueris, manducas & bibis corpus & sanguinem Domini, tunc Dominus sub tectum tuum ingreditur. Et tu ergò humilians temetipsum, imitare hunc Centurionem, & dicito: Domine, non sum dignus vt intres sub tectum meum. Vbi enim indignè ingreditur, ibi ad iudicium ingreditur accipienti.

Cũ Centurione dicẽdum, Domine, non sum dignus Matth. 8.

VII.

Quid porrò de altaris Sacrificio credendum est?

A Id proculdubiò, institutam esse Eucharistiam non in eum vsum tantùm, vt à Christianis velut alimentum salutare sumatur; vndè [a] cibus, potus, viuus ac vitæ panis dicitur: sed etiam vt tanquàm summum & proprium noui Testamenti sacrificium [b] offeratur: vt hinc iam olim nomen acceperit hostiæ, sacrificij, victimæ, oblationis, holocausti.

B Offertur autem in iugem [†] passionis Dominicæ memoriam, & gratiarum actionem, atque vt credentibus prosit ad [c] huius & futuræ vitæ mala depellenda, bonáque impetranda: neque solùm viuis, sed etiam defunctis prosit in remissionem peccatorum, sicut è scriptura diuina, & traditione [d] Apostolica grauissimi Patres asseuerant.

C Hoc est eximium illud & incomparabile sacrificium, quod Christus in extrema cœna sub panis & vini specie [e] instituens, suis Apostolis, vt primis noui Testamenti sacerdotibus, horumque successoribus, vt offerrent, his [f] verbis demandauit: *Hoc facite in meam commemorationem.*

D Hæc est oblatio, quæ per varias sacrificiorum naturæ [g] & legis tempore similitudines [h] figurabatur, vtpotè quæ bona omnia per illa tum significata, velut illorum omnium consummatio & perfectio complectitur.

E Hoc illud est iuge sacrificium, quod non nisi ad finem mundi [i] abolendum Daniel [k] testatur.

F Ad hoc spectat Sacerdotium [l] secundùm ordinem [m] Melchisedech, quod etiam Dauid in Christo futurum, & permansurum prædicat.

G Hæc oblatio munda, quam nulla vel indignitas, vel malitia offerentium inquinare possit: quæ Iudaicæ legis [n] Sacrificijs quamplurimis vnicè [o] succedens, apud Gentes in omni loco, id est, toto [p] orbe terrarum, ad celebrandum Dei & redemptoris nostri nomen offertur atque sacrificatur, vt apud Malachiam legimus.

H Hæc est Missæ oblatio, Sacrificium, † Liturgia, cui testimonium omni exceptione maius præbent Canones & Traditiones [q] Apostolorum, sanctæ [r] Synodi, magnus consensus & vsus perpetuus totius Ecclesiæ Græcæ [s] & Latinæ, Orientalis & Occidentalis.

a Ioan. 6. f 1. Cor. 10. d. 11. f Prouerb. 9. a

b Dion. Eccles. hier. cap. 3. & epist. 8. Ignat. ad Smyrnẽ. Iust. in dial. cũ Tryph. Basil. ser. 2. de Bap. c. 2. Tertull. de oratio c. 14. Aug. epist. 23. & lib. 20. cont. Faustum, cap. 21. Fulg. lib. 2. ad Monimũ, ca 2. & 5. Theodor. hist. sanct. c. 20. Alcimus lib. 5. c. 10. Damasc. in vita Bas. & Ioas. c. 12. 19. 39. Petrus Clun. lib. 1. ep. 2.

† Chrysost. homil. 7. ad Hebr.

c Iacobus, Basilius, & Chrysost. in Liturgiis. Aug. 22. de ciuita. cap. 8. Chryl. hom. 77. in Ioan. & 18. in Act. Gregor. 4. dial. ca. 57. Beda lib. 4. Anglic. histor. cap. 22.

d Clemens epist. 3. Iren. lib 4. c. 32. Chryl. hom. 3 ad Philip. & 69. ad popul. Damasc. in orat. de defunct.

e Iren. lib. 4. ca. 32. Euseb. li. 2. c. 10. demonst. euang. Cypr. ep. 63. Aug. 10. de ciuita. cap. 20. lib. 20. contra Faust. cap. 21. In psal. 33. concio. 2.

f Luc. 22. b Chryl. hom. 83. in Matt. & 24 in priorẽ ad Corint. Martiala ad Burde. c. 3. Areop. ca. 3 Eccl. hierar. Clemens lib. 5. const. Apost. ca. 18. Petrus Cluniac. lib. 1. epist. 2.

g Gen. 4. 28. d & 14 d Exodi 12. a b

h Aug. lib. 10. de ciuit. c. 20. & lib. 6. cont. Faust. cap. 5.

i Hippol. de consum. mũdi. Chryl. hom. 49. operis imperfec.

k Daniel. 12. d. 9 g.

l Psal. 109. b Hebr. 7. ab Gen. 14. d

m Cypria. epist. 63. Eus. lib. 5. de demonst. cap. 3. Hier. ad Marcellam epist. 17. c. 2. & 126. ad Euagr. Aug. in psal. 33. concione 2. Epiph. hæres. 55. Damasc. lib. 4. cap. 14.

n Numer. 28. & 29.

o Augus. 17. de ciuit. ca. 20. Petrus Cluniac lib. 2. epist 2.

p Malach. 1. c Vide Mart ad Burd. cap. 3. Iustin. in dial. cũ Tryph. Ire. lib 4. cap. 32 33. & 34. Chryl. in psal. 95 Augus. 19. de ciuit. cap. 23. & li. 18. cap. 35.

† Actor. 13. a

q Can. 3 & 9. Apost. Clemens lib. 6. constit. Apost. cap 23.

r Nicen. 1. cap. 14. Laod. c. 19. & 58. Ephe. in epist. ad Nesto. &c. Trid. sess. 22. cap 2.

s Vide Liturgiã Iacob. Basil. Chrysost. Ambros. Gregor. &c.

I Quod Miſſæ [t] Sacrificium, ſi rem omnẽ æquè perpendimus, eſt reuerà Dominicæ paſſionis, & illius cruenti ſacrificij, quod in cruce pro nobis eſt oblatum, ſancta quædam & viua repræſentatio, atque ſimul incruenta, & efficax oblatio.

t Miſſæ nomen habet Alex.1.ep.1. Teleſph. Felix 1.epiſt.2. Higin. & Sot.apud Grat. Euariſtus apud Iuonem & Fabian.in cod. decret. 16. librorum. Damaſus in Alex. Sixto. 1. Teleſph. & Felice 1. Ité epiſt. 4. Carthag.2.c.5. Agathen.c.21. Ambroſ.epiſt.33. Auguſt.ſer.91.237.c. 8.& 251.de temp. Item in Concil. Milcuit.can.12.& 4.Carth.can.84. Leo epiſt.81.ad Dioſcor. & 88.ad epiſcop. Gal.& Ger.

K Ex qua fit primùm, vt memoria, fides, & gratitudo noſtra in Redemptorem ipſum viuida quotidiè excitetur, confirmetúrque, ſecundùm illud, [v] *Hoc facite in meam commemorationem*. Quorum verborum Eccleſia tam ſedula interpres fuit, vt omnem incruenti huius Sacrificij externum ornatum, [x] veſtes ſacras, vaſa, ritus, actionéſque omnes ita inſtituerit, vt ob oculos circunſtantium nihil aliud, quam commemoratio illa ſancta obuerſetur, tantique Sacrificij maieſtas magis cõmendetur, ac mentes fideliũ his tum ſignis, tum adminiculis exterioribus ad meditationem rerum diuinarum, quæ in hoc Sacrificio latent, faciliùs ſuſtollantur, & veluti manu ducantur.

v Luc.22.b.1.Corinth.11.c.

x De cæremon. Miſſæ Dionyſ. de Eccl.hierar.c.3. Iſidotus, Alcuinus, Remig. Rabanus, Anial. Rupert. Tuitien. Innoc. 3. &c. Concil. Triden. ſeſſ. 22. cap. 5. & can. 7. Chryſ.hom.3.& 14.ad Epheſ. Pruden.in Periſte.hym.2. Optatus lib. 6. Hier. ad Theoph. ante libros eius paſchale. Cyrill.cap.5. myſtag. Clemẽs epiſt.2. ad frat. Dom. Bed. lib.1.hiſt.Angl.cap.29.

L Hinc fit etiá, vt oblationis Chriſti in cruce factæ, & redemptionis fructus nobis, atque credentibus itidem omnibus tam [y] defunctis, quam viuis, applicetur.

y Cypr.epiſt.66. Chryſ.homil. 41. in 1.Cor. & 21.in Act. Damaſ.in orat.de defunct. Auguſt.de cura ca.1. & ſerm.32.de verb.Apoſt.c.1.& 2. Item lib.9.conf. cap.11.12.13. Epiphan.contra Aetium hæreſi 75.

M Quare Cyprianus [z] hoc Sacramentum ad ſanandas infirmitates, & purgandas iniquitates tum medicamentum, tum holocauſtum eſſe teſtatur. Martialis verò [a] Apoſtoli Petri diſcipulus, ità ſcribit: Quod Iudæi per inuidiam immolauerunt, putantes ſe nomen eius à terra abolere, id cauſa ſalutis noſtræ in ara ſanctificata proponimus, ſcientes hoc ſolo remedio nobis vitam præſtandam, & mortem effugandam. Omittimus interim eiuſdem fidei & ſententiæ teſtes Patres alios, vt inſtituta nobis breuitas retineatur.

z Serm.de cœna Domini. Vide Iacob.in Liturg.Baſil.& Chryſoſt.

a Ad Burdegal.cap.3. Vide Hier. in cap.1.ad Titum Ambro. 1.offic. cap.48.& in Pſal.38. Alex.epiſt.1.& 2.Nazian.orat.3. Aug.ſer.4.de Innocẽt.3. Braccar.can.1. Greg.hom. 37.in Euang. Trident. c.2.ſeſſ.22.

N Ex quibus liquidò conſtat, Chriſtum dici, & eſſe nobis Sacrificium duplici modo, cruento videlicet, ac [b] incruento. Nam in cruce cruentum ille Sacrificium pro nobis obtulit [c] ſeſe, vt typo paſchalis agni, qui apud Iudæos [d] immolabatur, verus ipſe agnus ſine macula, id eſt, figuræ, veritas reſponderet. In cœna verò, [e] ſicut & in altari, modo cultuque incruento, quemadmodum & Cyrillus [f] vocat, idem offerri voluit, vt oblatio Melchiſedech, [g] qui panem vinúmque obtulit, conſummationem ſuam acciperet, manerétque verus Sacerdos ſecundùm ordinem Melchiſedech, ac eius ſacerdotium eſſet in æternum, nullo vnquàm alio ſuccedente.

b Concil.Eph.in epiſt ad Neſtor. 2.Syno.Nicen.Act.6.tom.3.Aug. contra Fauſt.lib.20 cap.21.
c Epheſ 5.2 Heb.10.c.
d Exod.12.ab Marc.14.b.

e Euſeb.lib.1.demonſt.Euang.c. 10.Nazian.orat. 4. & in carm. ad epiſco. Item ad Conſtantinopol. Nyſſe. orat.1. in reſurrect. Chriſti.
f Ep.10.ad Neſt.& interp.Anat.11.
g Gen.14.d. Heb. 7. a Pſal.109.d Hier.in cap.26 Matth. Oecumen. in cap.5.ad Hebræos. Sedulius lib. 3.oper. Paſchalis. Claud. Marius lib.3.in Geneſin.

O Illic ſemel, [h] & vno duntaxat in loco Iudææ peregit Sacrificiũ, de quo Paulus Hebræis ſcribens differit: hîc [i] verò ſæpiùs, & omni in loco, nempe per omnẽ paſſim Eccleſiá ſacrificatur, vt Malachias Propheta [k] confirmat. Illic in mortem offertur; hîc in mortis illius iugem viuamque recordationẽ, [l] & ſalutiferá eius, quæ indè velut à capite ad membra dimanat, participationem; vt nimirũ illius in cru-

h Heb.9.g. 10.e.

i Chry.ho.17.in ep.ad Heb. Aug. epiſt.23. Theop.in ca.5.7.& 10. ad Heb.item occumen.& Photius.

k Malach.1.c.

l Petrus Cluniac.li.1.epiſt.2.

ce oblati ſacrificij fructus ac efficientia, hoc Miſſæ ſacrificio quotidiè nobis exhibeatur atque applicetur.

TESTIMONIA.

1. A IOANNIS ſexto: Ego ſum panis vitæ. Itẽ: Ego ſum panis viuus, qui de cælo deſcendi. Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum: & panis, quem ego dabo, caro mea eſt pro mundi vita. Item: Caro enim mea, verè eſt cibus & ſanguis meus, verè eſt potus. Rursùs: Qui manducat hunc panem, viuet in æternum.

2. PRIORIS ad Corinthios decimo: Panis, quem frangimus, nónne participatio corporis Domini eſt?

3. ET capite vndecimo: Quotieſcunque manducabitis panem hunc, &c.

4. PROVERBIORVM nono: Sapientia immolauit victimas ſuas, miſcuit vinum, & poſuit menſam ſuam. Miſit ancillas ſuas vt vocarent ad arcem, & ad mœnia ciuitatis: Si quis eſt paruulus, veniat ad me. Et inſipientibus locuta eſt: Venite, comedite panem meum, & bibite vinum quod miſcui vobis.

Ritus ſacrificij, tẽpore Dionyſij, hoc eſt, ætate Apoſtolorum.

5. DIONYSIVS Areopagita Eccleſiaſticæ hierarchiæ capite tertio: Inſpiciamus per ſingula myſterij ſanctiſſimi ritum, exactiſſimámque confectionem: & quid ſpiritaliter ſignet, indagare pergamus. Itaque pontifex quidem vbi orationem ſanctam ſupra diuinum altare peregit, ex ipſo incenſum adolere inchoans, omnem phani ambitum circuit. Demùm ad ſanctum altare iterùm rediens, pſalmorum incipit melos, concinentibus ſecum ſacra carmina omnibus Eccleſiaſtici ordinis gradibus: deindè miniſtrorum officio, ſanctarum ſcripturarum lectio ſuo ordine recitatur. Poſt hæc extra delubrum catechumeni fiunt, & cum ipſis energumeni, & ij quoque, qui in pœnitentia ſunt. Manent autem intus ſoli, qui diuina ſpectare merentur atque percipere. Porrò miniſtrorum alij quidem pro clauſis templi foribus adſtant, alij proprij aliquid muneris agunt. Qui verò ipſius ordinis præcipui ſunt, vnà cum ſacerdotibus ſanctum panem, & benedictionis calicem, ſacroſanctis altaribus imponunt, cum antè præceſſerit ab omni clero vniuerſalis laus atque confeſſio. Ad hæc venerandus antiſtes orationem ſanctiſſimam peragens, pacem ſanctam omnibus nunciat, & cùm ſe mutuò omnes ſalutauerint, myſtica ſanctorum recitatio fit. Vbi verò manus tum antiſtes, tum Sacerdotes aqua lauerunt, pontifex ad medium diuini aſſiſtit altaris: circunſtant autem ſoli cum ſacerdotibus electi quique ex miniſtrorum numero. At verò pontifex, cum diuina munera laude proſecutus fuerit, ſacroſancta & auguſtiſſima myſteria conficit, & quæ antè laudauerat venerandis operta atque abdita ſignis, in conſpectum agit, diuinaque munera reuerenter oſtendens, ad ſacram illorum communionem & ipſe conuertitur, & reliquos vt communicent hortatur. Sumpta demùm atque omnibus tradita communione diuina, gratias referens, finem myſteriis imponit. Ac multi quidem ſola in ſigna diuina proſpiciunt: ipſe autem ſemper diuino ſpiritu ad excelſa ſignorũ initia, felicibus & intelligibilibus intuenda luminibus, pontificia dignitate ac merito, munditiáq; ſingulari diuini capaciorĩſque

Oſtenſio vel elcuatio Euchariſtiæ.

ſenſus, attollitur. Explicat deindè latiùs ſingulorum rituum cauſas, & ſignificationes myſticas.

6. IDEM in epiſtola octaua ad Demophilum monachum: Cùm aliquando in Cretam veniſſem, ſanctus Carpus me ſuſcepit hoſpitio, vir ob eximiam animi munditiam ad Dei ſpeculationem vltra fermè omnes aptiſſimus. Denique nunquam ſancta myſteria celebrare cœpiſſet, niſi priùs inter eás preces (quæ antèà conſummantur) ſacta illi ac propicia viſio apparuiſſet.

Sanctus Carpus ſancta myſteria celebrat.

7. IGNATIVS in epiſtola ad Smyrnenſes: Non licet ſine Epiſcopo, neque offerre, neque † ſacrificium immolare, neque Miſſas celebrare.

Sacrificium immolare.

8. IVSTINVS philoſophus & martyr in dialogo cum Tryphone aduersùs Iudęos: Deus ipſe teſtis eſt, qui ait; In omni loco in Gentibus hoſtias acceptas gratáſque immolari. Neque verò à quoquam hoſtias Deus accipit, niſi à ſuis ſacerdotibus. Itaque omnia ſacrificia, quæ ſuo nomine facienda Ieſus Chriſtus tradidit, id eſt, in Euchariſtia panis & poculi, quæ in omni loco à Chriſtiani fiunt, præoccupatione vſus Deus, ſibi grata eſſe teſtatur. Quæ autem à vobis, veſtriſque illis Sacerdotibus fiunt, improbat his verbis: Sacrificiáque veſtra è manibus veſtris non accipiam, &c.

Malach.1.

Sacrificium Euchariſtię ſuo nomine Chriſtus faciendum tradidit.

Ibidem.

9. BASILIVS ſermone ſecundo de Baptiſmo, capite ſecundo: An periculoſum non ſit, ſi quiſquam corde à conſcientia aut praua, vel immunditia, aut inquinamento non repurgato, ſacerdotio fungatur? Moſes per ea, quæ tũc in lege à Deo data poſuit, typum quendam ad noſtri exhortationem pręfigens, ſcribit: Et dixit Dominus ad Moſen; Loquere ad Aaron, dicens: Homo ex ſtirpe tua, in generationibus veſtris, habens in ſeipſo maculam, non accedat ad offerendum doua Deo ipſius, &c. Dominus verò dicit, Templo maior eſt hic, inſtruit nos tãto ſceleſtiorem & impium magis eſſe eum, qui cum impurus ſit, corpus Domini adminiſtrare audet, qui ſeipſum pro nobis oblationem & hoſtiam Deo in odorem bonę fragrantię dedit, quanto corpus vnigeniti filij Dei excellentius eſt arietibus ac tauris. Excellentius dico non collationis tatione: eſt enim excellentia incomparabilis. At maculam & vitium iam in nouo teſtamento, non referre oportet ad corpus, ſed ad iuſtificationes Euangelicæ pietatis. Quãdo videlicet præceptum Dei, vel non plenè, vel inutilè, vel non ità ſit, vt Deo placere poſſit, & quaſi tuber, vel lepra quædam humani ſenſus illi infigitur. Neceſſarium itaque ſemper quidem eſt, maximè verò tanti ac talis myſterij celebrandi tẽpore, ſeruare præceptũ Apoſtoli dicentis: Cùm has itaque promiſſiones habeamus dilecti, repurgemus noſipſos ab omni inquinamento carnis ad ſpiritus, perficiẽtes ſanctificationem in timore Dei, nec vllã aliqua in re dantes offenſionem, ne vituperetur miniſterium, ſed in omnibus commendemus nos ipſos tanquàm Dei miniſtri. Hoc pacto poterit quis dignus fieri ad ſacrificandum myſterium Domini, ſecundùm Euangelium Dei.

Peticuloſum eſſe vt immundus fungatur ſacerdotio nouę legis.

Leuit.21.

Tanto magis impium eſt offerre corpus Domini impuro corde, quanto corpus filii Dei excellentius eſt arietibus & tauris.

2.Cor.7.

2. Cor.6.

Dignus quomodò fiat quis ad ſacrifican-

dum mysterium Domini.

10. TERTVLLIANVS in libro de oratione capite decimoquarto: Similiter de stationum diebus, non putant plerique sacrificiorum orationibus interueniendum, quòd statio soluenda sit accepto corpore Domini. Ergò deuotum Deo obsequium Eucharistia resoluit, an magis Deo obligat? Nónne solennior erit statio tua, si & ad aram Dei steteris? Accepto corpore Domini & reseruato vtrumque saluum est, & participatio sacrificij, & executio officij.

Sacrificiorũ orationibus oportet interesse.

Ad aram Dei stare.

Sacrificij participatio.

11. AVGVSTINVS epistola vigesimatertia ad Bonifacium Episcopum: Nónne semel immolatus est Christus in seipso, & tamen in Sacramento non solùm per omnes Paschæ solennitates, sed omni die populi immolatur, nec vtique mentitur qui interrogatus eum respondent immolari? Si enim Sacramenta quandam similitudinem earum rerum, quarum sacramenta sunt, non haberent, omninò sacramenta non essent, &c.

In sacramẽto quotidiè populis immolatur Christus.

12. IDEM libro vigesimo contra Faustum Manichæum, capite vigesimoprimo: Quis Antistitum in locis sanctorum corporum astistens altari, aliquando dixit: Offerimus tibi Petre, aut Paule, aut Cypriane? sed quod offertur, offertur Deo, qui martyres coronauit, apud memorias eorum quos coronauit: vt ex ipsorum locorum admonitione maior affectus exurgat, ad acuendam charitatem, & in illos quos imitari possumus, & in illum quo adiuuante possumus. Ibidem: Longè quippe minoris peccati est, ebrium redire à martyribus, quàm vel ieiunum sacrificare martyribus. Sacrificare martyribus dixi, non dixi sacrificare Deo in memoriis martyrum: quod frequentissimè facimus, illo dũtaxat ritu, quo sibi sacrificari noui Testamenti manifestatione præcepit: quod pertinet ad illum cultum, quæ latria dicitur, & vni Deo debetur. Sed quid agam, & tantæ cæcitati istorum hæreticorum quando demonstrabo, quam vim habeat quod in Psalmis canitur: Sacrificium laudis glorificabit me, & illic via est, vbi ostendam illi salutare meum? Huius sacrificij caro & sanguis ante aduentum Christi per victimas similitudinum promittebatur: in passione Christi per ipsam veritatem reddebatur: post ascensum Christi per sacramentum memoriæ celebratur.

Astistentes altari antistites Deo offerunt, & sacrificãt in memoriis martyrum.

Frequentatur apud Christianos sacrificiũ a Christo institutum & præceptum.

Psal. 49.

Huius sacrificij caro & sanguis præfigurata.

13. FVLGENTIVS Ruspensis Episcopus libro secundo ad Monimum, capite secundo: Dicis à nonnullis te interrogatum de sacrificio Corporis & Sanguinis Christi, quod plerique soli Patri existimant immolari. Hanc etiam asseris hæreticorum esse quasi palmarem interrogationem. Sed nouum non est, vt hæretici, priuati lumine veritatis, illis se propositionibus veritatem superaturos arbitrentur, quibus facilimè superantur. Gloria namque in confusione ipsorum est, qui terrena sapiunt, &c. Quomodò Dei filium non oderunt, quem vnigenitum quidem verbis negare non possunt, sed eum à natura Patris inconsiderata peruersitate discernunt? Aut quomodò in anima suas impiè non faciunt, qui Dei vnigenitum filium, Deum scilicet verum, nec glorificare cum Patre consentiunt, nec vno eodemque sacrificio pariter honorari permittunt. CAPITE deindè tertio & quarto probat Patriarchas Abraham, Isaac & Iacob non solùm Patri, sed & Filio sacrificâsse, ac proindè etiam modò in Ecclesia filio offerri sacrificium.

Philip. 3.

Sacrificium corporis & sanguinis Christi, nõ soli Patri immolatur.

Sacrificio vno eodẽq; Pater & filius honoratur.

14. ET capite quinto: Vnum de prophetis testimonium proferemus, quo possit euidenter ostendi, prophetas sanctos diuinitùs inspiratos, certo fidelissimóque vaticinio prædixisse, noui quoque tempore testamenti spiritales hostias, non Patri tantùm, sed etiam Filio à fidelibus offerendas. Prophetæ testimonium de sacrificio, quod nunc in Ecclesia geritur, Sophonias quippe dicit: Sustine me, dicit Dominus, in diem resurrectionis meę in testimonium, &c. quia tunc transferam super populos linguam in progenies eius, vt inuocent omnes nomen Domini, & seruiant ei sub iugo vno, à transflumine Æthiopiæ suscipiam obseruantes me, qui dispersi sunt, adferent hostias mihi in illo die. Quid hac, rogo, vaticinatione lucidius? vel quod hìc tenebrosæ obstinationis latibulum hæretica potest infidelitas repetire, quo possit lumen tantæ manifestationis effugere? &c. Eccè ille, qui se expectandum in die resurrectionis suæ præcipit, ipse sibi hostias ab omnibus gentibus offerendas ostendit, vt agnosceretur sacrificium illud esse acceptabile Deo, quod communiter Patri & Filio supplex offert fidelium puráque deuotio. Et paulò pòst: Si qui Catholici fideles, huius sacramenti nunc vique videbantur ignari, deinceps scire debent, omne cuiuslibet honorificẽtiæ, & sacrificij salutaris obsequium, & Patri, & Filio, & Spiritui sancto, hoc est, sanctæ Trinitati, ab Ecclesia Catholica pariter exhiberi: in cuius vtique vno nomine manifestum est sanctum quoque Baptisma celebrari. Neque enim præiudicium Filio vel sancto Spiritui comparatur, dum ad Patris personam precatio ad offerente dirigitur. Cuius consummatio, dum Filij & Spiritus sancti complectitur nomen, ostendit nullum esse in Trinitate discrimen. Quia dum ad solius Patris personam honoris sermo dirigitur, benè credentis fide tota Trinitas honoratur. Et cũ ad Patrem litantis destinatur intentio, sacrificij munus omni Trinitati vno eodémque offertur litantis officio. Nos itaq; dum Trinitati, quę vnus & verus est Deus, vnum sacrificium offerimus, vanis hæreticorum non moueamur obiectis. Cùm ad hoc sequendum, ac robustissimè retinendum, & diuinitus promulgatis instruamur oraculis, & præcedentium sanctorum firmemur exemplis.

Testimonium Sophoniæ de sacrificio, quod nunc in Ecclesia geritur. Sopho. 3.

Sacrificij salutaris obsequium ab Ecclesia S. Trinitati exhibetur.

Nõ fit præiudicium aliis personis, dum ad Patrem oratio ab offerente dirigitur.

Dum ad Patrem litantis destinatur intẽtio, sacrificium vno litantis officio offertur Trinitati.

15. THEODORETVS capite vigesimo sanctorum Patrum historiæ in vita sancti Maris: Cùm longo tempore diuinus Maris desiderâsset videre offerri spiritale & mysticum sacrificium, rogauit vt diuini doni illic fieret oblatio. Ego verò lubenter parui: & iussi sacra vasa afferri, pagus enim aut longè aberat: & pro altari vsus diaconorum manibus, mysticum, diuinum, & salutare obtuli sacrificium. Ille autem omni spiritali implebatur voluptate, & existimabat seipsum cælum videre: dicebátq; se nunquàm tantam cepisse lætitiam. Ego autem cùm ab eo valdè fuerim dilectus, putaui me & ei iniuriam esse facturum, si nõ etiam mortuum laudauerim, & aliis, si non hanc optimam philosophiam eis proposuerim imitandam.

Desiderabat videre offerri mysticum sacrificium.

Diaconorũ manibus pro altari vsus obtulit Theodoretus diuinũ sacrificium.

16. ALCIMVS Auitus libro quinto, qui est de transitu maris rubri, capite decimo; post explicatam historiam Exodi duodecimo, inquit:

Ergò agnosce tuum in nobis rex Christe cruorem,
Atque tuos educ Ægypti è carcere seruos,

Et

Christus quodam modo mactatur in sacrificio missæ, eiusque efficacia.

Et quocunque loco sanctus mactaberis agnus,
Inque cibos sanctum porrexerit hostia corpus
Christe tuum, non attingat tua dextera vindex.
Preterea veterem exutos formámque virúmque,
In vitæ nouitate tuum fac sumere corpus,
Et sacrum æterni calicis potare cruorem.

17. DAMASCENVS in vita Barlaam & Ioſaphat capite duodecimo: Alij (loquitur de Monachis) procul inter ſe conſtructis ædiculis, Dominicis diebus ad vnam & eandem ecclesiam pergunt, ac diuina myſteria, hoc eſt, incruentum puri corporis, ac pretioſi ſanguinis Chriſti ſacrificium, percipiunt: quæ quidem Dominus pijs in peccatorum remiſſionem, ac tum animi, tum corporis illuminationem & ſanctificationem donauit.

Incruentū corporis & ſanguinis Chriſti ſacrificium.

18. ET capite decimonono: Cū Barlaam ad Regis filij cubiculum rediſſet, atque incruenti ſacrificij ſacrum peregiſſet, immaculata Chriſti myſteria ipſi impertiuit.

Barlaam, peregit ſacrum incruenti ſacrificij.

19. ITEM capite trigeſimonono: Barlaam deindè ad quoſdam fratres longo interuallo ab ipſo diſſitos, eum (Ioſaphatem) amandat, vt ea, quæ ad ſacroſanctum ſacrificium conficiendum accommodata erant, afferret. Cùm igitur longinquum illud iter tortiſſimo animo confeciſſet, atque ea, quæ ad ſacroſanctum ſacrificium opus erant, attuliſſet, diuiniſſimus Barlaam incruentum ſacrificium Deo obtulit: perceptiſque Chriſti ab omni labe puris myſteriis, ac Ioſaphato item impertitis, ſpiritu exultauit.

Incruentū ſacrificium Deo obtulit.

20. PETRVS Venerabilis Abbas Cluniacēſis libro primo, epiſtola ſecunda contra Petrobruſianos, negantes Miſſę ſacrificiū. Reſpondet vobis, ô hoſtes Dei, Eccleſia Dei: Ie neque abſque ſacrificio eſſe, nec illo ſuo ſacrificio aliquid aliud, quàm corpus & ſanguinem ſui Redemptoris offerre. Offert quidem illa Domino Deo ſuo ſacrificium ſpiritus contribulati, de quo Propheta, Sacrificium Deo ſpiritus contribulatus: offert ſacrificiū iuſtitiæ, de quo idē, Tunc acceptabis ſacrificiū iuſtitiæ: offert & ſacrificiū laudis, de quo qui ſupra, Immola Deo ſacrificium laudis: ſed longè acceptabilius offert ſacrificium, cum ſcilicet, qui, iuxta Apoſtolum, per Spiritum ſanctum ſemetipſum obtulit immaculatum Deo, vt emundaret conſcientiam noſtram ab operibus mortuis, ad ſeruiendum Deo viuenti. Offert agnum Dei, qui tollit peccata mundi: qui nec immolatus moritur, nec diuiſus minuitur, nec comeſtus conſumitur. Offert ipſum pro ſe ipſa, qui ſe obtulit pro ipſa: & quod ille fecit ſemel moriendo, hoc illa facit ſemper offerendo. Sed quia noui hæc magis dicenda eſſe fidelibus venerantibus, quàm infidelibus irridētibus; recondātur interim margaritæ, ne à porcis conculcentur: & cur ſacrificare Deo cæli terrigenas prohibeatis, quanto niſu poteſtis, aſtruite. Cumque hoc ſit cultus diuini, & ſubditi Deo animi præcipuum, & ab ipſo Deo conſtitutum indicium: afferte ſi qua pro vobis ſunt, quæ nulla vt credo ſunt; cur ſeruos Domino, homines Deo, conditori condita, redemptori redempta, famulari non vultis; eique ſoli debitum, & ab iſtis exhibendum veneration is genus reddi, quantis poteſtis nequitię viribus, non ſinatis. Dicite, quæſo, cur ſacrificia Chriſtiana vobis Chriſtianis (ſi tamen hoc eſtis) non placent? cùm ſigno ſacrificiorum ſemper ſuos Deus ab alienis ſecreuerit, cùm diuinā ſeruitutem ab humanis obſequiis hoc ſigno diſcreuerit, cùm honorem creatori ſingulariter debitum, ab eo honore, quo ſe inuicem tionalis creatura præuenire iuxta Apoſtolum debet, hoc maximè ſigno diſtinxerit. Quorſum iſta? Vt vidētes patres antiquos, & omnes priorum temporum iuſtos, Deo per iuſtitiam & ſacrificia placuiſſe, vt attendentes Deum ſibi ſoli ea fieri præcepiſſe, vt audientes eum dijs alienis ſacrificantes eradicâſſe; agnoſcentes, inquam, per ſacrificia maximè, Deo debitam honorem à ſanctis omnibus, ſeculis omnibus exhibitum, concedatis, quod hactenus prohibuiſtis, & debitum Deo ſacrificiorum munus offerre, noſtri ſeculi homines permittatis. Vt quid enim prohibentur filij ſequi patres ſuos? Cur, quos fide imitantur, præcipuo fidei ſigno imitari non ſinuntur? An fortè Iudæorum ſacrificia Deus approbat, & Chriſtianorum reprobat? Nónne magis circa eorum ſacra nauſeat, dicens per Iſaiam; Plenus ſum, holocauſta arietum, & adipem pinguium, & ſanguinem vitulorum, & agnorum, & hircorum nolui? Nónne & per alium Prophetam ait, Non accipiam de domo tua vitulos, neque de gregibus tuis hircos? Nónne & per Malachiam loquitur; Non eſt mihi voluntas in vobis? & munus non ſuſcipiam de manu veſtra? Quod dicens, non ſacrificia illi tempori data reſpuit, ſed prauam vitam ea offerentium arguit. Vnde & per Eſaiam ſubdit; Manus enim veſtræ ſanguine plenæ ſunt. Mirum valdè, ſi præcipuus (vt iam dictum eſt) deitatis cultus, Deo noſtro tempore non defertur, qui omni ante noſtra tempora tempore, ſummo ſtudio, ſolicita deuotione frequentabatur. Mirum ſi Chriſtiani à ſacrificijs vni, & Deo offerendis arcentur, cùm Patriarchæ, Prophetæ, Iudæi, Gentiles, Fideles, ab ipſo Deo, ipſi Deo ſacrificare, cogantur. Mirum nunc primùm de mundo diuina auferri ſacrificia, cùm nunquàm mundus in retroactis generationibus ſuis abſque ſacrificiorum ſacris fuerit. Nam nec in profundis ignorantiæ & nequitiæ ſuæ tenebris ità Deo periit, vt non haberet aliquos, & ſi paucos, qui & per iuſtitiam Deum colerent, & per ſacrificia eum ſe colere demonſtrarent. At nunc ſi nouam veſtram doctrinam mundus exaudiat; faciet quod nunquā fecerat, & more captiuati illius populi, ſedebit abſque lege, abſque rege, abſque ſacerdotio, abſque Ephod, & Teraphin: cumque Deo ſacrificare ceſſauerit, & ipſe Dei eſſe ceſſabit. Erit his temporibus gratiæ, quod nunquàm fuit nec tēpore iræ; vt Chriſtianis Deo ſacrificare ceſſantibus, cultus, qui ſemper in mundo fuerat, omninò de mundo pereat; & qui, Deū ritu ſuo colens, Deo eſſe ſubditus probatur, cultum eius abijciens, abſque aliquo Deo prorſus eſſe videatur.

Sacrificia ſigno diſcreuit ſemper. Rom. 12.

Omnes iuſti Deo per iuſtitiam & ſacrificia placuerunt.

Iſa. 1.

Pſal. 49.

Malach. 1.

Iſa. 1.

Oſex 3.

Mundus nunquam abſque ſacrificiorum ſacris fuit.

1. B CHRYSOSTOMVS homilia decimaſeptima in epiſtolam ad Hebræos: Quid ergò nos? Nónne per ſingulos dies offerimus? Offerimus quidem, ſed ad recordationem facientes mortis eius. Et vna eſt hæc hoſtia, non multæ. Quomodò vna eſt, & non multæ? Quia ſemel oblata eſt, oblata eſt in ſancta ſanctorum: hoc autem ſacrificium exemplar eſt illius, idipſum ſemper offerimus. Nec nunc quidem alium agnum, craſtina alium, ſed ſemper eundem ipſum. Proindè vnum eſt hoc ſacrificium, hac

Quotidiè vnā hoſtiā offerimus in memoriā mortis Chriſti.

Eundem ſemper

Deus ſuos, ab alienis,

Eccleſia nō eſt abſque ſacrificio, nec illo aliquid aliud quam corpus & ſanguinem ſui redēptoris offert. Pſal. 50. Pſal. 49. Heb. 9. Ioan. 1. Matth. 7.

agnum offerimus vbique.

tatione : Alioquin quoniam in multis locis offertur, multi Chriſti ſunt? Nequaquam, ſed vnus vbique eſt Chriſtus,& hic plenus exiſtens, & illic plenus, vnum corpus. Sicut enim qui vbique offertur, vnum corpus eſt, & non multa corpora:ità etiam & vnum ſacrificium. Pontifex autem noſter ille eſt, qui hoſtiam mundantem nos obtulit: ipſam offerimus & nunc,quę tunc oblata quidem, conſumi non poteſt.Hoc autem quod facimus , in commemorationem quidem fit eius quod factum eſt: Hoc enim facite,inquit, in meam commemorationem. Nõ aliud ſacrificium , ſicut pontifex , ſed idipſum ſemper facimus : magis autem recordationem ſacrificij huius operamur. Sed quia ſacrificij huius mentionem feci,volo pauca ad vos initiatos dicere. Plurimi ex hoc ſacrificio ſemel accipiunt in toto anno, alij bis,alij ſæpiùs,&c.

Eandẽ offerimus hoſtiam quã Chriſtus obtulit. Luc.22.

Operamur ſacrificij recordationem.

PRO VIVIS.

2. IACOBVS , Baſilius, & Chryſoſtomus in Liturgijs ſuis,vt infrà, M.teſtimonio ſecundo, tertio,& quarto.

3. AVGVSTINVS libro vigeſimoſecundo de Ciuitate Dei , capite octauo : Vir tribunitius Heſperius,qui apud nos eſt, habet in territorio Fuſſalenſi fundum Zubedi appellatum,vbi cùm afflictione animalium,& ſeruorum ſuorum,domum ſuam ſpirituum malignorum vim noxiam perpeti comperiſſet, rogauit noſtros,me abſente,preſbyteros , vt aliquis eorum illò pergeret, cuius orationibus cederent. Perrexit vnus, obtulit ibi ſacrificium corporis Chriſti , orans quantum potuit , vt ceſſaret illa vexatio : Deo protinùs miſerante, ceſſauit.

Sacrificij corporis Chriſti oblatione, dęmonis vexatio tollitur.

4. CHRYSOSTOMVS homilia ſeptuageſimaſeptima in Ioannem: Ideò in myſterijs inuicem ſalutamus , vt multi vnum efficiamur , & communes pro nõ initiatis preces effundimus, & pro infirmis,& terræ & maris,& vniuerſi orbis fructibus ſacrificamus.

Sacrificamus pro terræ fructibus.

5. IDEM homilia decimaoctaua in Acta Apoſtolorum:Ac fora quidem ac balnea faciunt multi,eccleſias autem non item , & omnia magis quàm has. Ideò oro ac ſupplico, & gratiam peto , immò & legem pono, vt nullus, qui habet villam , appareat carere eccleſia. Ne mihi dixeris : propè eſt , in vicinia eſt , magnus eſt ſumptus , non magnum commodum : ſi quid habes inſumendum in pauperes , illuc inſume: meliùs illuc,quàm ibi:educa magiſtrum , educa diaconum,& ſacerdotalem ordinem. Quaſi ducta vxore vel ſponſa , vel data virgine , ſic erga eccleſiam affectus ſis : dotem inſcribe illi: ità tibi benedictionis prædiũ multiplicabitur. Quid enim non erit illic bonorum? Patúmne eſt, oro, torcular benedici? parúmne eſt, Deum ex omnibus frugibus ac decimis priùs partem ac decimas accipere? Ad pacem agricolarum hoc vtilè. Venerabilis erit & presbyter poſteà,& ad ſecuritatem agri conducet. Preces illic perpetuæ propter te,laudes & ſynaxes propter te,oblatio per ſingulos dies Dominicos. Quid magis mirandum , quòd alij extruunt clara ſepulcra, vt poſteri audiant,quòd ille conſtruxit, an quòd tu eccleſias excitas? Cogita quòd vſque ad Chriſti aduentum mercedem habiturus es, qui altare Dei excitaturus es. Et paulò pòſt: Parùm eſt, dic oro , in ſanctis oblationibus nomen tuum ſemper referri , & quotidiè pro villa preces ad Deum fieri?

Oblatio per ſingulos dies Dominicos, propter eũ qui in villis ſuis Eccleſiam conſtruit.

In ſanctis oblationibus.

6. GREGORIVS Magnus libro quarto Dialogorum, capite quinquageſimoſeptimo : Hoc quoque quod audiuimus , quendam apud hoſtes in captiuitate poſitum , & in vinculis religatum fuiſſe, pro quo ſua coniunx diebus certis ſacrificium offerre conſueuerat , qui longo pòſt tempore ad coniugem reuerſus , quibus diebus eius vincula ſolueren tur,innotuit: eiuſque coniunx illos fuiſſe dies in quibus pro eo ſacrificium offerebat, recognouit. Ex alia etiam re, quæ nobis ante annos ſeptem geſta eſt, certiſſimè confirmatur : Agathus enim Panormitanus Epiſcopus,ſicut fideles mihi ac religioſi viri multi teſtati ſunt atque teſtantur, cũ beatæ memorię anteceſſoris mei tempore iuſſus eſſet vt Romam veniret, vim nimię tempeſtatis pertulit, ità vt ſe ex tanto vndarum periculo euadere poſſe diffideret. Nauta verò illius Baraca nomine, qui nunc eiuſdem Eccleſiæ clericatus officio fungitur , poſt nauem carabum regebat , ruptóque fune, cum eodem carabo, quem regebat, inter vndarum cumulos repentè diſparuit. Nauis autem, cui Epiſcopus præerat , tandem poſt multa pericula ad Oſticam inſulam fluctibus quaſſata peruenit. Cumque die tertio Epiſcopus nautam , qui ab eo abreptus in carabo fuerat , in nulla maris parte videret apparère , vehementer afflictus , mortuum credidit , ſed per obſequium charitatis viuo vnum , quod mortuo debebat,impendit: & omnipotenti Deo pro abſolutione eius animæ offerre ſacrificium victimæ ſalutaris iubet : quo oblato , reſtaurata naue , perrexit ad Italiam. Cumque ad Romanum portum veniſſet, illic nautam reperit quem mortuũ putabat. Tunc inopinata exultatione gauiſus eſt, & cum,qualiter tot diebus in illo tanto maris periculo viuere potuiſſet,inquiſiuit.Qui videlicet indicauit, quoties in illius tempeſtatis fluctibus cum eodẽ quẽ regebat , fuiſſet carabo verſatus, qualiter cum illo vndis pleno natauerat,& quoties eo à ſuperiori parte deorſum verſo ipſe carinæ eius ſuperſederat, adiungens cùm diebus ac noctibus hoc inceſſanter faceret , iamque eius virtus funditùs ex fame ſimul & labore cecidiſſet , quo eum ordine diuina miſericordia ſeruauerit,indicauit. Etenim, quod etiam nunc vſque teſtatur, dicens : Laborans in fluctibus atque deficiens , ſubitò mentis pondere ſum grauatus , ità vt neque vigilare me crederem , neque depreſſus ſomno eſſem : & ecce in eodẽ medio mari me poſito quidam apparuit , qui mihi panem ad refectionẽ detulit. Quem mox vt comedi, vires recepi , nec longè poſt nauis tranſiens affuit, quæ me ab illo vndarum periculo ſuſcepit , atque ad terram deduxit. Quod ſcilicet Epiſcopus audiens , requiſiuit diem, atque illum fuiſſe diem reperit , quo pro eo presbyter in Oſtica inſula Deo omnipotenti hoſtiã ſanctæ oblationis immolauit.

Vi ſacrificij oblati vincula ſoluta.

Oblatio ſacrificij victimæ ſalutaris pro anima nautæ, & eiuſdem mirabilis efficacia.

Hoſtia ſanctæ oblationis immolata pro nauta.

7. BEDA libro quarto Angelicanæ hiſtoriæ, capite vigeſimoſecundo : In præfato autem prælio , quo occiſus eſt rex Elbuini , memorabile quoddam factum eſſe conſtat , quod nequaquàm ſilentio prætereundum arbitror , ſed multorum ſaluti , ſi referatur , fore proficuum. Occiſus eſt ibi inter alios de militia eius, iuuenis vocabulo Huma, qui cùm die illo, & nocte ſequente inter cadauera occiſorum ſimilis mortuo iaceret , tandem recepto ſpiritu reuixit,ac reſidens, ſua vulnera , prout potuit, ipſe

alligauit. Deindè modicum quiescens, leuauit se, & cœpit abire sicubi amicos, qui sui curam agerent, posset inuenire. Quod dum faceret, inuentus est, & captus à viris hostilis exercitus, & ad dominum ipsorum, Comitem videlicet Edilredi Regis, adductus. A quo interrogatus quis esset, timuit se militem fuisse confiteri, rusticum se potiùs & pauperem, atque vxorio vinculo colligatum fuisse respondit, & propter victum militibus adferendum in expeditione se cum suis similibus venisse testatus est. At ille suscipiens eum, curam vulneribus egit, & vbi sanari cœpit, nocte eum, ne aufugeret, vinciri præcepit, nec tamen vinciri potuit. Nam mox vt abiêre, qui vinxerant, eadem sunt eius vincula soluta. Habebat enim germanum fratrem, cui nomen erat Tuma, presbyterum, & abbatem monasterij in ciuitate, quæ hactenùs ab eius nomine Tumiaceſtir cognominatur. Qui cùm eum in pugna peremptum audiret, venit quærere, si fortè corpus eius inuenire posset: inuentúmque aliũ, illi per omnia similimum, putauit ipsum esse, quem ad monasterium suum deferens, honorificè sepeliuit, & pro absolutione animæ eius ſæpius Missas facere curauit. Quarum celebratione factum est, quod dixi, vt nullus posset eum vincire, quin continuò solueretur. Interea Comes, qui eum tenebat, mirari & interrogare cœpit, quare ligari non posset, an fortè literas solutorias, de quibus fabulæ ferunt, apud se haberet, per quas ligari non posset? At ille respondit, nihil talium artium nôsse. Sed habeo fratrem, inquit, presbyterum in mea prouincia, & scio, quia ille me interfectum putans, pro me Missas crebras facit, & si nunc in alia vita essem, ibi anima mea per intercessiones eius solueretur à pœnis. Dúmque aliquanto tempore apud Comitem teneretur, animaduertunt, qui eum diligentiùs considerabant, ex vultu & habitu, & sermonibus eius, quia non erat de paupere vulgo, vt dixerat, sed de nobilibus. Tunc secretè aduocans eum Comes, interrogauit intentiùs vndè esset, promittens nihil ei mali facturum pro eo, si simpliciter sibi quis esset, proderet. Quod dum ille faceret, ministrum se regis fuisse manifestans, respondit: Et ego per singula tua responſa cognoueram, quòd rusticus non eras. Et nunc dignus es morte, quia omnes fratres, & cognati mei in illa sunt pugna interempti, nec tamen occidam, ne fidem, quam promisi, præuaricem. Vt ergò conualuit, vendidit eum Londoniæ Fresoni cuidam, sed nec ab illo, nec cùm illuc duceretur, vllatenùs potuit alligari. Verùm cùm alia atque alia vinculorum genera hostes imponerent, cumque vidisset, qui emerat, eum vinculis non potuisse cohiberi, donauit ei facultatem sese redimendi, si posset. A tertia autem hora, quando Missæ fieri solebant, sæpissimè vincula soluebantur. At ille dato iureiurando vt rediret, vel pecuniam illi pro se mitteret, venit Canticam ad Regẽ Lodheri, qui erat filius sororis Edildridæ reginæ, qui & ipse quondam eiusdem reginæ minister fuerat, petijtque, & accepit ab eo pretium suę redemptionis, ac suo domino pro se, vt promiserat, misit. Qui post hæc patriam reuersus, atque ad suum fratrem perueniens, replicauit èx ordine cuncta, quæ sibi aduersa, quæ in aduersis solatia, prouenissent, cognouitque refe-

Virtute sacrificij vincula captiui soluuntur.

Missarum celebratio pro anima eius quem defunctum putabat.

Per Missas crebras & orationes anima soluitur à pœnis.

Rursum vincula eiusdem Sacrificij virtute soluũtur.

rente eo, illis maximè tẽporibus sua fuisse vincula soluta, quibus pro se Missarum fuerant celebrata solennia. Sed & alia, quæ periclitanti ei commoda contigissent & prospera, per intercessionem fraternam, & oblationem hostiæ salutaris, cælitùs sibi fuisse donata intellexit. Multique hæc à præfato viro audientes, accensi sunt in fide ac deuotionis pietatis ad orandum, vel eleemosynas faciendas, vel ad offerendas Domini victimas sacræ oblationis, pro ereptione suorum, qui de seculo migrauerant. Intellexerunt enim, quòd sacrificium salutare, ad redemptionem valeret, & animæ, & corporis sempiternam. Hanc mihi historiam etiam hi, qui ab ipso viro, in quo facta est, audiere, narrârunt: vndè eam qui aliquando comperi, indubitanter historiæ nostræ Ecclesiasticæ inserendam credidi.

Per oblationem hostiæ salutaris multa commoda & prospera contingũt.

Sacrificium salutare valet ad redẽptionem animæ & corporis sẽpiternam.

8. CLEMENS Pontifex & martyr epistola tertia de officio sacerdotum & clericorum: Hic, ergò, hoc est, in præsenti vita positos, oportet nos agnoscere voluntatem Dei, vbi & agendi, & sacrificandi est locus, quoniam in alijs locis sacrificare & Missas celebrare non licet, nisi in his, in quibus Episcopus proprius iusserit, aut ab episcopo regulariter ordinato, tenente videlicet ciuitatem, consecratus fuerit. Aliter enim non sunt hæc agenda, nec ritè celebranda, docente nos nouo & veteri testamento. Hæc Apostoli à Domino acceperunt, & nobis tradiderunt: hæc nos docemus, vobisque & omnibus, absque reprehensione tenere & docere, quibus agendum est, mandamus.

TRADITIO APOSTOLICA.

Sacrificare & Missas celebrare in certis locis.

Ex Apostolorum traditione.

9. IRENÆVS aduersus hæreses libro quarto, capite trigesimosecũdo. Sed & suis discipulis dans consilium, primitias Deo offerre ex suis creaturis, non quasi indigenti, sed vt ipsi nec infructuosi, nec ingrati sint, eum, qui ex creatura panis est, accepit, & gratias egit dicẽs: Hoc est corpus meum. Et calicem similiter, qui est ex ea creatura, quæ est secundùm nos, suum sanguinem confessus est, & noui testamenti nouam docuit oblationem, quam Ecclesia ab Apostolis accipiens, in vniuerso mundo offert Deo, ei qui alimenta nobis præstat, primitias suorum munerum in nouo testamẽto, de quo in duodecim prophetis Malachias sic pręsignificauit: Non est mihi voluntas in vobis, dicit Dominus omnipotens, & sacrificium non accipiam de manibus vestris. Quoniam ab ortu solis vsque ad occasum, nomen meum glorificatur inter gentes, & in omni loco incensum offertur nomini meo, & sacrificiũ purum. Quoniam magnum est nomen meum in Gentibus, dicit Dominus omnipotens: manifestissimè significans per hæc, quoniam prior quidem populus cessauit offerre Deo: omni autem loco sacrificium offertur Deo, & hoc purum, nomen autem eius glorificatur in gentibus.

Matth. 26. Christus noui testamenti nouã docuit oblationem, quam Ecclesia ab Apostolis accipiens vbique offert. Malach. 1.

10. CHRYSOSTOMVS homilia tertia in epistolam ad Philippenses: Non frustrà ab Apostolis sancitum est, vt in celebratione venerandorum mysteriorum memoria fiat eorum, qui hinc discesserunt. Nouerunt illis multum hinc emolumenti fieri, multum vtilitatis, &c.

PRO DEFVNCTIS. Apostolorũ decretũ de memoria mortuorũ in sacrificio Iterùm.

11. ITEM homilia sexagesimanona ad populum Antiochenum, vbi eadem habet: sic enim inquit: Non temerè ab Apostolis hæc sancita fuerunt, vt in tremendis mysterijs defunctorum

Ab apostolis sancitũ.

agatur commemoratio. Sciunt enim indè illis multum contingere lucrum, vtilitatẽ multam. Cùm enim totus conſiterit populus extenſis manibus, ſacerdotalíſque plenitudo, & tremendum proponatur ſacrificium, quomodò Deum non exorabimus pro his deprecantes?

12. IOANNES Damaſcenus in oratione de defunctis, ſiue, quòd ij, qui cum fide ex hac vita exceſſerunt, viuorum Miſſis & beneficijs iuuẽtur: Porrò Verbi diſcipuli atque conſpectores, à quibus orbis vniuerſus captus eſt, illi inquam Saluatoris diſcipuli, ac diuini Apoſtoli, vt in tremendis, ac puris, vitámque afferentibus myſterijs, eorum, qui cum fide diem vitæ extremũ clauſiſſent, memoria fieret, inſtituerunt, &c. vt infrà, L teſtimonio quarto.

Apoſtolorum inſtitutum de mortuorũ cõmemoratione in Sacrificio.

INSTITVTIO.

1. CIRENÆVS libro quarto contra hæreſes, capite trigeſimo ſecundo, vt ſuprà, B teſtimonio nono.

2. EVSEBIVS Cæſareenſis libro primo de demonſtratione Euangelica, capite decimo: Itaque poſt omnia, quaſi mirabilem quandam victimam, ſacrificiúmque eximium Patri ſuo operatus pro noſtra omnium ſalute obtulit, eiúſque rei memoriam, vt nos ipſi Deo pro ſacrificio offerremus, inſtituit. Hoc etiam prophetarum præcipuus Dauid, qui quod futurum erat, ſpiritu ſuo diuino præuiderat, vaticinatus eſt, vbi ait: Expectans expectaui Dominum, & intendit mihi, & exaudiuit precem meam: & ſuſtulit me de lacu miſeriæ, & de luto fæcis, & ſtatuit ſupra petram pedes meos, & direxit greſſus meos: & immiſit in os meum canticum nouum, carmen Deo noſtro. Quod porrò ſit hoc nouum canticum, declarat deinceps, vbi ait: Sacrificium & oblationem noluiſti, corpus autem perfeciſti mihi, holocauſta & pro peccato non probaſti, tunc dixi: Ecce venio. In capite libri ſcriptum eſt de me, vt facerem Deus voluntatem tuam, volui. & adiungit: Annunciaui iuſtitiam in Eccleſia magna. Sic planè docens pro antiquis ſacrificiis & holocauſtis, Chriſti aduentum per aſſumptionem humani corporis, eiuſque corpus perfectum, Deo oblatum eſſe, ipſumque hoc Eccleſiæ ſuæ nunciat cum gaudio, tanquam ingens myſterium, quod prophetica voce in capite libri propoſitum, expreſſúmque ſit. Quum ergò huius ſacrificij memoriam ſignis quibuſdam in menſa celebrandam, corporiſque item illius, ſalutariſque ſanguinis, vt noui Teſtamenti inſtitutum habet, acceperimus, rurſus à propheta Dauid inſtruimur ad dicendum: Parâſti in conſpectu meo menſam, contra eos qui affligunt mẽ: Pingue feciſti in oleo caput meum, & calix tuus inebrians, quàm præſtantiſſimus. Palam igitur in his myſticam ſignificat vnctionem, & odorum afferentiam, menſæ Chriſti ſacrificia, quibus operantes, incruentas, & rationales, eique ſuaues victimas, in tota vita ſupremo Deo offerre, per eminentiſſimum omnium ipſius pontificem, edocti ſumus. Hoc ipſum magnus quoque propheta Iſaias, mirabiliter diuino ſpiritu indicante prouidit, & antequam fieret prædicauit. dicit igitur ſic: Domine Deus meus, glorificabo te, laudabo nomen tuum, quoniam feciſti res mirabiles. Et quænam hę ſint res mirabiles, planè deinceps oſtendit, dicens: Faciet Dominus Sabaoth conuiuiũ omnibus gentibus: bibent lętitiam, bibent vinum, vngentur vnguento, trade hæc omnia gentibus. Conſilium enim hoc in omnes gentes. Huiuſmodi ſanè erant Eliæ mirabilia, quę bonæ cuiuſdam fragrantiæ, vnguẽtique vnctionem, non Iſrael, ſed omnibus gentibus promittebant; ex quo nõ immeritò propter vnguenti vnctionem Chriſtianorũ appellationem conſecutæ ſunt, ſed vini quoque lętitiam gentibus vaticinatur; in eo noui teſtamenti, quod à Chriſto conditum eſt, myſterium ſubobſcurè ſignificans, quod ſanè apud omnes gentes in præſenti tempore perſpicuè celebratur. Et paulo ante cùm de Gentibus & Iudęis ad Chriſtum conuerſis ageret: Meritò ſanè, inquit, quando illius memoriam, corporiſque eiuſdem, & ſanguinis recordationem quotidiè celebrant, & ad longè præſtantius & ſacrificiũ & munus aſſumptu ſunt, quàm illud antiquius fuerit.

Myſterium noui teſtamenti apud omnes gẽtes celebratur.

3. CYPRIANVS epiſtola ſexageſimatertia ad Cæcilium: Si Ieſus Chriſtus Dominus & Deus noſter, ipſe ſummus ſacerdos Dei patris, & ſacrificium patri ſeipſum primus obtulit, & hoc fieri in ſuĩ commemorationem præcepit, vtique ille ſacerdos vice Chriſti verè fungitur, qui id quod Chriſtus fecit, imitatur: & ſacrificium verum & plenum tunc offert in Eccleſia Deo patri, ſi ſic incipiat offerre, ſecundũ quod ipſum Chriſtum videat obtuliſſe. Et paulò pòſt: At enim non manè, ſed poſt cœnam mixtum calicem obtulit Dominus. Nunquid ergò Dominicum poſt cœnam celebrare debemus, vt ſic mixtum calicẽ frequentandis Dominicis offeramus? Chriſtũ offerre oportebat circa veſperam diei, vt hora ipſa ſacrificij oſtenderet occaſum & veſperam mundi, ſicut in Exodo ſcriptũ eſt: Et occident illum omne vulgus ſynagogę filiorum Iſrael ad veſperam. Et iterum in Pſalmis: Adleuatio manuum mearum ſacrificium veſpertinum. Nos autem reſurrectionem Domini manè celebramus. Et quia paſſionis eius mentionem in ſacrificijs omnibus facimus, (paſſio eſt enim Domini, ſacrificium quod offerimus) nihil aliud quàm quod ille fecit, facere debemus. Scriptura enim dicit: Quotieſcunque enim ederitis panem iſtum, & calicẽ iſtum biberitis, mortem Domini annunciabitis quoadusque veniat. Quotieſcunque ergò calicẽ in commemorationem Domini, & paſſionis eius offerimus, id quod conſtat Dominum feciſſe, faciamus.

Lib. 2. epiſtol. 3. Seipſum primus obtulit, & hoc fieri in ſui commemorationem præcepit.

Cur Chriſtus poſt cœnam obtulerit hoc ſacrificium, nos autem mane offeramus. Exod. 12.

Pſalm. 140.

4. AVGVSTINVS libro decimo de Ciuitate Dei, capite viceſimo: Vnde verus ille mediator, inquantum formam ſerui accipiens, mediator effectus eſt Dei & hominum homo Chriſtus Ieſus, cùm in forma Dei ſacrificium cum patre ſumat, cum quo & vnus Deus eſt, tamen in forma ſerui ſacrificium maluit eſſe, quàm ſumere, ne vel hac occaſione quiſquam exiſtimaret, cuilibet ſacrificandum eſſe creaturæ. Per hoc & ſacerdos eſt, ipſe offerens, ipſe & oblatio. Cuius rei ſacramentum quotidianum eſſe voluit Eccleſiæ ſacrificium: quæ cùm ipſius capitis corpus ſit, ſe ipſam per ipſum diſcit offerre. Huius veri ſacrificij multiplicia variáque ſigna erant ſacrificia priſca ſanctorum, cùm hoc vnum per multa figuraretur, tanquam verbis multis res vna diceretur, vt ſine faſtidio multùm commẽdaretur. Huic ſummo veróque ſacrificio cuncta ſacrificia falſa ceſſerunt.

1. Tim. 2.

Chriſtus eſt offerens & oblatio. Sacrificium Eccleſiæ. Figuræ noſtri ſacrificij. Huic ſummo veroq; ſacrificio cuncta falſa ceſſerunt.

Pſalm. 22.

Incruentas victimas in menſa Domini offerre edocti ſumus à Chriſto.

Iſaiæ 25.

5. IDEM libro vigesimo contra Faustum Manichæum, capite vigesimoprimo, vt suprà, A testimonio duodecimo.

Christus de corpore & sanguine suo instituit sacrificium secùdùm ordinem Melchisedech. Psalm. 109.

6. ET in Psalmum trigesimumtertium concione secunda: Coram regno patris sui mutauit vultum suum, & dimisit eum, & abijt: quia erat ibi sacrificium secundùm ordinem Aaron, & postea ipse de corpore & sanguine suo instituit sacrificium secundùm ordinem Melchisedech. Mutauit ergò vultum suum in sacerdotio.

HOC FACITE. Luc. 22.

7. LVCÆ vicesimosecundo, vt in textu.

8. CHRYSOSTOMVS homilia octogesimatertia in Matthæum: Hac de causa, desiderio desideraui, inquit Dominus, hoc pascha vobiscum comedere, hoc est, tradere vobis res nouas, & pascha dare, quo vos spirituales faciam. Ipse quoque bibit ex eo, ne auditis verbis illis diceret: Quid igitur, sanguinem bibimus, & carnem comedimus? ac ideò perturbarentur. Nam & quando prius de his verba fecit, multi solummodo propter verba scandalum passi sunt. Ne igitur tunc id quoque accideret, primus ipse hoc fecit, vt tranquillo animo ad communicationem mysteriorum induceret. Quid porrò vetus quoque illud, inquies, facere oportet? Minimè: ideo enim, Hoc facite, dixit, vt ab illo abduceret. Præterea si remissionem hoc peccatorum facit, sicut certè facit, superuacaneum illud omnino est. Sed sicut in veteri, eodem hîc modo in beneficio reliquit, & memoriam mysteriorum colligauit, etiam hinc hæreticorum ora frænando. Nam quando dicunt, vnde pater immolatum Christum fuisse, præter alia multa hæc etiam mysteria afferentes, ora ipsorum consuimus. Si enim mortuus Iesus non est, cuius symbolum, aut signum hoc sacrificium est? Vides quantum ei studium fuerit, vt semper memoria teneamus pro nobis ipsum mortuum fuisse. Nam quoniã Marcion, Valentinus, Manichæus, eorúmque sequaces negaturi erant hanc dispensationem, in memoriam passionis per hoc semper ita reducit mysterium, vt nemo non insanus seduci possit. Ita per sacratissimam istã mensam & saluat, & docet: hoc enim caput bonorum omnium est.

Dicẽs, hoc facite, veteris agni sacrificium abrogauit.

Per oblationẽ huius incruenti sacrificij, cruentum cõtra quosdam hæreticos defenditur.

Cur Deus olim sanguinem admisit.

9. IDEM homilia vigesimaquarta in priorem epistolam ad Corinthios: Et in veteri quidem testamento, cùm imperfectiores essent, quem idolis offerebant sanguinem, eum ipsum accipere voluit, vt ab idolis eos auerteret. Quod etiam inenarrabilis amoris signum erat. Hîc autem multo admirabilius, & magnificentius sacrificium præparauit, & quum sacrificium ipsum commutaret, & pro brutorum cæde seipsum offerendum præciperet. Et paulò pòst: Sed quare addit, quem frangimus? Hoc in Eucharistia videre licet, in cruce autẽ minimè, sed omnino contra: Os enim eius, inquit, non conteretur. Sed quod in cruce passus non est, id in oblatione patitur propter te; frangi sustinet, vt omnes satiet.

Pro brutorum cæde seipsum offerendum præcepit. Exod. 12. Num. 9.

Fractio Eucharistiæ.

Altare ad cõsecrationem reseruatum dedicatur.

10. MARTIALIS in epistola ad Burdegalenses, capite tertio: Dum altaria dæmonum in puluerem redigerentur, aram ignoti Dei ad consecrationem reseruari iussimus: qua dedicata in nomine Domini Dei Israel, & ipsius testis Stephani, qui pro eo à Iudæis passus est, non hominis cultum, sed Dei in ea frequentatis: Stephanus enim non Deus, sed amicus Dei fuit: qui pro testimonio eius, animam suam posuit: cuius sanguine ipsa mensa est decorata, quia suo sanguine Iesus Christus comprobatus est esse Deus: & qui crediderit, ornamenta fidei maiora perceperit. Sacrificium enim Deo creatori offertur in ara, non homini, neque angelo. Nec solùm in ara sanctificata, sed vbique offertur Deo oblatio munda, sicut testatus est: cuius corpus & sanguinem in vitam æternam offerimus, dicentes: Spiritus est Deus, & eos qui adorant eum, in spiritu & veritate oportet adorare. Ipse enim corpus habens & immaculatum, & sine peccato, quia conceptus est de Spiritu sancto, natus ex Maria virgine, in ara crucis ipsum permisit immolari. Quod autem Iudæi per inuidiam immolauerunt, putantes se nomen eius à terra abolere, nos causa salutis nostræ in ara sanctificata proponimus, scientes hoc solo remedio nobis vitam præstandam, & mortem effugandam: hoc enim ipse Dominus noster iussit nos agere in sui commemorationem. Nam de sacrificiis idolorum notum vobis à me factum est, quia ea maximè de causa dominabatur vobis diabolus. Et sicut communio viui Dei est vobis vita, sic participatio mensæ simulacrorum, erat vobis æterna mors, & infirmitates, & corruptiones, & nimię tribulationes huius sæculi.

Sacrificium Deo offertur in ara sanctificata.

Christi corpus & sanguinem offerimus. Ioan. 4.

Hoc remedio vita præstatur, & mors effugatur.

Christus iussit in sui memoriam hoc Sacrificium offerri.

11. DIONYSIVS Areopagita Ecclesiasticę hierarchiæ capite tertio: Hinc iam venerándus antistes diuinis altaribus adstans, sancta & diuina laudat Iesu opera, quæ ineffabilis prouidentiæ ratione in salutem generis nostri, voluntate sanctissimi patris in Spiritu sancto (vt eloquia diuina tradunt) consummauit. Peracta verò laude, venerandáque ipsorum intelligibili speculatione spiritualibus inspecta luminibus, tum verò etiam ad sacra mysteria ignis celebranda progreditur, idque ex traditione diuina. Quocirca reuerenter simul, & ex pontificali officio, per sacras diuinorum operum laudes, quòd hostiam salutarem (quæ supra ipsum est) liceat, se excusat, ad ipsum primò decenter exclamans. Tu dixisti: Hoc facite in meam commemorationem. Deinde tanto ministerio ad imitationem Dei instituto dignus fieri postulat, & similis ipsi Christo pro viribus euadere, vt & sacramenta sanctè conficiat, & castè distribuat: & qui ad communionem accessuri sunt, & dignè participent: sicque veneranda mysteria consummat, & laudata oculis subijcit, in signis sanctè propositis.

Christus cũ dixit, hoc facite, &c. hostiam salutarem litari iussit.

12. CLEMENS Pontifex & martyr libro quinto Apostolicarum constitutionum, capite decimooctauo: Domino sexta feria in crucem acto, & lucescente Dominico die à mortuis excitato, completa est scriptura, quæ aiebat: Resurge Deus, & iudica terram, quoniam tu eris hæres in omnibus gẽtibus. & rursùs: Nunc exurgam, dicit Dominus, ponam in salutari, cum fiducia agam in eo; &, Tu Domine miserere meì, & suscita me, & retribuam eis. Idcirco igitur & vos excitato Domino à mortuis, facite sacrificium vestrum, de quo vobis per nos constituit, inquiens: Hoc facite in meam commemorationem. Ac postea deponite ieiunium lætantes, & diem festum agentes, quoniam suscitatus est à mortuis Iesus Christus pignus nostræ resurrectionis: & sit hoc vobis legiti-

Psalm. 82.

Psalm. 18.

Psalm. 40.

Offerendũ sacrificium ex Christi cõstitutione vsque ad cõsummationem sæculi. Luc. 22.

agatur commemoratio. Sciunt enim indè illis multum contingere lucrum, vtilitatẽ multam. Cùm enim totus conſtiterit populus extenſis manibus, ſacerdotaliſque plenitudo, & tremendum proponatur ſacrificium, quomodò Deum non exorabimus pro his deprecantes?

Apoſtolorum inſtitutum de mortuorũ cõmemoratione in Sacrificio.

12. IOANNES Damaſcenus in oratione de defunctis, ſiue, quòd ij, qui cum fide ex hac vita exceſſerunt, viuorum Miſſis & beneficijs iuuẽtur: Porrò Verbi diſcipuli atque conſpectores, à quibus orbis vniuerſus captus eſt, illi inquam Saluatoris diſcipuli, ac diuini Apoſtoli, vt in tremendis, ac puris, vitámque afferentibus myſterijs, eorum, qui cum fide diem vitæ extremũ clauſiſſent, memoria fieret, inſtituerunt, &c. vt infrà, L teſtimonio quarto.

INSTITVTIO.

1. CIRENÆVS libro quarto contra hæreſes, capite trigeſimo ſecundo, vt ſuprà, B teſtimonio nono.

Chriſtus hoc Sacrificium inſtituit.

2. EVSEBIVS Cæſareenſis libro primo de demonſtratione Euangelica, capite decimo: Itaque poſt omnia, quaſi mirabilem quandam victimam, ſacrificiúmque eximium Patri ſuo operatus pro noſtra omnium ſalute obtulit, eiúſque rei memoriam, vt nos ipſi Deo pro ſacrificio offerremus, inſtituit. Hoc etiam prophetarum præcipuus Dauid, qui quod futurum erat, ſpiritu ſuo diuino præuiderat, vaticinatus eſt, vbi ait: Expectans expectaui Dominum, & intendit mihi, & exaudiuit precem meam: & ſuſtulit me de lacu miſeriæ, & de luto fæcis, & ſtatuit ſupra petram pedes meos, & direxit greſſus meos: & immiſit in os meum canticum nouum, carmen Deo noſtro. Quod porrò ſit hoc nouum canticum, declarat deinceps, vbi ait: Sacrificium & oblationem noluiſti, corpus autem perfeciſti mihi, holocauſta & pro peccato non probaſti, tunc dixi: Ecce venio. In capite libri ſcriptum eſt de me, vt facerem Deus voluntatem tuam, volui. & adiungit: Annunciaui iuſtitiam in Eccleſia magna. Sic planè docens pro antiquis ſacrificiis & holocauſtis, Chriſti aduentum per aſſumptionem humani corporis, eiuſque corpus perfectum, Deo oblatum eſſe, ipſumque hoc Eccleſiæ ſuæ nunciat cum gaudio, tanquam ingens myſterium, quod prophetica voce in capite libri propoſitum, expreſſúmque ſit. Quum ergò huius ſacrificij memoriam ſignis quibuſdam in menſa celebrandam, corporiſque item illius, ſalutariſque ſanguinis, vt noui Teſtamenti inſtitutum habet, acceperimus, rurſus à propheta Dauid inſtruimur ad dicendum: Parâſti in conſpectu meo menſam, contra eos qui affligunt mẽ: Pingue feciſti in oleo caput meum, & calix tuus inebrians, quàm præſtantiſſimus. Palam igitur in his myſticam ſignificat vnctionem, & odorum afferentiam, menſæ Chriſti ſacrificia, quibus operantes, incruentas, & rationales, eique ſuaues victimas, in tota vita ſupremo Deo offerre, per eminentiſſimum omnium ipſius pontificem, edocti ſumus. Hoc ipſum magnus quoque propheta Iſaias, mirabiliter diuino ſpiritu indicante prouidit, & antequam fieret prædicauit. dicit igitur ſic: Domine Deus meus, glorificabo te, laudabo nomen tuum, quoniam feciſti res mirabiles. Et quænam hę ſint res mirabiles, planè deinceps oſtendit, dicens: Faciet Dominus Sabaoth conuiuiũ omnibus gentibus: bibent lętitiam, bibent vinum, vngentur vnguento, trade hæc omnia gentibus. Conſilium enim hoc in omnes gentes. Huiuſmodi ſanè erant Eliæ mirabilia, quę bonæ cuiuſdam fragrantiæ, vnguẽtique vnctionem, non Iſrael, ſed omnibus gentibus promittebant; ex quo nõ immeritò propter vnguenti vnctionem Chriſtianorũ appellationem conſecutæ ſunt, ſed vini quoque lętitiam gentibus vaticinatur; in eo noui teſtamenti, quod à Chriſto conditum eſt, myſteriũ ſubobſcurè ſignificans, quod ſanè apud omnes gentes in præſenti tempore perſpicuè celebratur. Et paulo ante cùm de Gentibus & Iudęis ad Chriſtum conuerſis ageret: Meritò ſanè, inquit, quando illius memoriam, corporiſque eiuſdem, & ſanguinis recordationem quotidiè celebrant, & ad longè præſtantius & ſactificiũ & munus aſſumpti ſunt, quàm illud antiquius fuerit.

Myſterium noui teſtamenti apud omnes gentes celebratur.

Pſal. 39.

Incruentas victimas in menſa Domini offerre edocti ſumus à Chriſto.

Iſaiæ 25.

3. CYPRIANVS epiſtola ſexageſimatertia ad Cæcilium: Si Ieſus Chriſtus Dominus & Deus noſter, ipſe ſummus ſacerdos Dei patris, & ſactificium patri ſeipſum primus obtulit, & hoc fieri in ſui commemorationem præcepit, vtique ille ſacerdos vice Chriſti verè fungitur, qui id quod Chriſtus fecit, imitatur: & ſacrificium verum & plenum tunc offert in Eccleſia Deo patri, ſi ſic incipiat offerre, ſecundũ quod ipſum Chriſtum videat obtuliſſe. Et paulò pòſt: At enim non manè, ſed poſt cœnam mixtum calicem obtulit Dominus. Nunquid ergò Dominicum poſt cœnam celebrare debemus, vt ſic mixtum calicẽ frequentandis Dominicis offeramus? Chriſtũ offerre oportebat circa veſperam diei, vt hora ipſa ſacrificij oſtenderet occaſum & veſperam mundi, ſicut in Exodo ſcriptũ eſt: Et occident illum omne vulgus ſynagogę filiorum Iſrael ad veſperam. Et iterum in Pſalmis: Adleuatio manuum meatum ſacrificium veſpertinum. Nos autem reſurrectionem Domini manè celebramus. Et quia paſſionis eius mentionem in ſacrificijs omnibus facimus, (paſſio eſt enim Domini, ſacrificium quod offerimus) nihil aliud quàm quod ille fecit, facere debemus. ſcriptura enim dicit: Quotieſcunque enim ederitis panem iſtum, & calicẽ iſtum biberitis, mortem Domini annunciabitis quoadusque veniat. Quotieſcunque ergò calicẽ in commemorationem Domini, & paſſionis eius offerimus, id quod conſtat Dominum feciſſe, faciamus.

Lib. 2. epiſtol. 3.

Seipſum primus obtulit, & hoc fieri in ſui commemorationem præcepit.

Cur Chriſtus poſt cœnam obtulerit hoc ſacrificium, nos autem mane offeramus.

Exod. 12.

Pſalm. 140.

1. Cor. 11.

4. AVGVSTINVS libro decimo de Ciuitate Dei, capite viceſimo: Vnde verus ille mediator, inquantum formam ſerui accipiens, mediator effectus eſt Dei & hominum homo Chriſtus Ieſus, cùm in forma Dei ſacrificium cum patre ſumat, cum quo & vnus Deus eſt, tamen in forma ſerui ſacrificium maluit eſſe, quàm ſumere, ne vel hac occaſione quiſquam exiſtimaret, cuilibet ſacrificandum eſſe creaturæ. Per hoc & ſacerdos eſt, ipſe offerens, ipſe & oblatio. Cuius rei ſacramentum quotidianum eſſe voluit Eccleſiæ ſacrificium: quæ cùm ipſius capitis corpus ſit, ſe ipſam per ipſum diſcit offerre. Huius veri ſactificij multiplicia variáque ſigna erant ſacrificia priſca ſanctorum, cùm hoc vnum per multa figuraretur, tanquam verbis multis res vna diceretur, vt ſine faſtidio multùm commẽdaretur. Huic ſummo veróque ſacrificio cuncta ſacrificia falſa ceſſerunt.

1. Tim. 2.

Chriſtus eſt offerens & oblatio.

Sacrificium Eccleſiæ.

Figuræ noſtri ſacrificij.

Huic ſummo veroq; ſacrificio cuncta falſa ceſſerunt.

5. IDEM libro vigesimo contra Faustum Manichæum, capite vigesimoprimo, vt suprà, A testimonio duodecimo.

Christus de corpore & sanguine suo instituit sacrificium secùndùm ordinem Melchisedech. Psalm. 109.

6. ET in Psalmum trigesimumtertium concione secunda: Coram regno patris sui mutauit vultum suum, & dimisit eum, & abijt: quia erat ibi sacrificium secundùm ordinem Aaron, & postea ipse de corpore & sanguine suo instituit sacrificium secundùm ordinem Melchisedech. Mutauit ergò vultum suum in sacerdotio.

HOC FACITE. Luc. 22.

7. LVCÆ vicesimosecundo, vt in textu.

8. CHRYSOSTOMVS homilia octogesimatertia in Matthæum: Hac de causa, desiderio desideraui, inquit Dominus, hoc pascha vobiscum comedere, hoc est, tradere vobis res nouas, & pascha dare, quo vos spirituales faciam. Ipse quoque bibit ex eo, ne auditis verbis illis dicerent: Quid igitur, sanguinem bibimus, & carnem comedimus? ac ideò perturbarentur. Nam & quando prius de his verba fecit, multi solummodo propter verba scandalum passi sunt. Ne igitur tunc id quoque accideret, primus ipse hoc fecit, vt tranquillo animo ad communicationem mysteriorum induceret. Quid porrò vetus quoque illud, inquies, facere oportet? Minimè: ideo enim, Hoc facite, dixit, vt ab illo abduceret. Præterea si remissionem hoc peccatorum facit, sicut certè facit, superuacaneum illud omnino est. Sed sicut in veteri, eodem hic modo in beneficio reliquit, & memoriam mysteriorum colligauit, etiam hinc hæreticorum ora frænando. Nam quando dixit, vnde patet immolatum Christum fuisse, præter alia multa hæc etiam mysteria afferentes, ora ipsorum consuimus. Si enim mortuus Iesus non est, cuius symbolum, aut signum hoc sacrificium est? Vides quantum ei studium fuerit, vt semper memoria teneamus pro nobis ipsum mortuum fuisse. Nam quoniã Marcion, Valentinus, Manichęus, eorũmque sequaces negaturi erant hanc dispensationem, in memoriam passionis per hoc semper ita reducit mysterium, vt nemo non insanus seduci possit. Ita per sacratissimam istã mensam & saluat, & docet: hoc enim caput bonorum omnium est.

Christus bibit sanguinẽ suum in Cœna.

Dicẽs, hoc facite, veteris agni sacrificium abrogauit.

Per oblationẽ huius incruenti sacrificij, cruentum cõtra quosdam hæreticos defenditur.

Sacrificium Deo offertur in ara sanctificata. Christi corpus & sanguinem offerimus. Ioan. 4.

9. IDEM homilia vigesimaquarta in priorem epistolam ad Corinthios: Et in veteri quidem testamento, cùm imperfectiores essent, quem idolis offerebant sanguinem, eum ipsum accipere voluit, vt ab idolis eos auerteret. Quod etiam inenarrabilis amoris signum erat. Hic autem multo admirabilius, & magnificentius sacrificium præparauit, & quum sacrificium ipsum commutaret, & pro brutorum cæde seipsum offerendum præciperet. Et paulò pòst: Sed quare addit, quem frangimus? Hoc in Eucharistia videre licet, in cruce autẽ minimè, sed omnino contra: Os enim eius, inquit, non conteretur. Sed quod in cruce passus non est, id in oblatione patitur propter te: frangi sustinet, vt omnes satiet.

Cur Deus olim sanguinem admiserit.

Pro brutorum cæde seipsum offerendum præcepit. Exod. 12. Num. 9.

Fractio Eucharistiæ.

10. MARTIALIS in epistola ad Burdegalenses, capite tertio: Dum altaria dæmonum in puluerem redigerentur, aram ignoti Dei ad consecrationem reseruari iussimus: qua dedicata in nomine Domini Dei Israel, & ipsius testis Stephani, qui pro eo à Iudæis passus est, non hominis cultum, sed Dei in ea frequentatis: Stephanus enim non Deus, sed amicus Dei fuit: qui pro testimonio eius, animam suam posuit: cuius sanguine ipsa mensa est decorata, quia suo sanguine Iesus Christus comprobatus est esse Deus: & qui crediderit, ornamenta fidei maiora perceperit. Sacrificium enim Deo creatori offertur in ara, non homini, neque angelo. Nec solùm in ara sanctificata, sed vbique offertur Deo oblatio munda, sicut testatus est: cuius corpus & sanguinem in vitam æternam offerimus, dicentes: Spiritus est Deus, & eos qui adorant eum, in spiritu & veritate oportet adorare. Ipse enim corpus habens & immaculatum, & sine peccato, quia conceptus est de Spiritu sancto, natus ex Maria virgine, in ara crucis ipsum permisit immolari. Quod autem Iudæi per inuidiam immolauerunt, putantes se nomen eius à terra abolere, nos causa salutis nostræ in ara sanctificata proponimus, scientes hoc solo remedio nobis vitam præstandam, & mortem effugandam: hoc enim ipse Dominus noster iussit nos agere in sui commemorationem. Nam de sacrificiis idolorum notum vobis à me factum est, quia ea maximè de causa dominabatur vobis diabolus. Et sicut communio viui Dei est vobis vita, sic participatio mensæ simulacrorum, erat vobis æterna mors, & infirmitates, & corruptiones, & nimię tribulationes huius seculi.

Hoc remedio vita præstatur, & mors effugatur. Christus iussit in sui memoriam hoc Sacrificium offerri.

11. DIONYSIVS Areopagita Ecclesiasticę hierarchiæ capite tertio: Hinc iam venerandus antistes diuinis altaribus adstans, sancta & diuina laudat Iesu opera, quæ ineffabilis prouidentiæ ratione in salutem generis nostri, voluntate sanctissimi patris in Spiritu sancto (vt eloquia diuina tradunt) consummauit. Peracta verò laude, venerandáque ipsorum intelligibili speculatione spiritualibus inspecta luminibus, tum verò etiam ad sacra mysteria in signis celebranda progreditur, idque ex traditione diuina. Quocirca reuerenter simul, & ex pontificali officio, per sacras diuinorum operum laudes, quòd hostiam salutarem (quæ supra ipsum est) litet, se excusat, ad ipsum primò decenter exclamans. Tu dixisti: Hoc facite in meam commemorationem. Deinde tanto ministerio ad imitationem Dei instituto dignus fieri postulat, & similis ipsi Christo pro viribus euadere, vt & sacramenta sanctè conficiat, & castè distribuat: & qui ad communionem accessuri sunt, & dignè participent: sicque veneranda mysteria consummat, & laudata oculis subijcit, in signis sanctè propositis.

Christus eũ dixit, hoc facite, &c. hostiam salutarem litari iussit.

12. CLEMENS Pontifex & martyr libro quinto Apostolicarum constitutionum, capite decimooctauo: Domino sexta feria in crucem acto, & lucescente Dominico die à mortuis excitato, completa est scriptura, quæ aiebat: Resurge Deus, & iudica terram, quoniam tu eris hæres in omnibus gẽtibus. & rursùs: Nunc exurgam, dicit Dominus, ponam in salutari, cum fiducia agam in eo; &, Tu Domine miserere meî, & suscita me, & retribuam eis. Idcirco igitur & vos excitato Domino à mortuis, facite sacrificium vestrum, de quo vobis per nos constituit, inquiens: Hoc facite in meam commemorationem. Ac postea deponite ieiunium lætantes, & diem festum agentes, quoniam suscitatus est à mortuis Iesus Christus pignus nostræ resurrectionis: & sit hoc vobis legiti-

Pſalm. 81.

Pſalm. 12. Pſalm. 40.

Offerendũ ſacrificium ex Chriſti cõſtitutione vſque ad cõſummationem ſeculi. Luc. 22.

mum ſempiternum vſque ad conſummationem ſeculi, donec veniat Dominus.

13. PETRVS Venerabilis Abbas Cluniacenſis libro primo, epiſtola ſecunda: Quia de veritate ſacrificij Chriſtiani ſufficientia, vt credo, dicta ſunt: dicite cur idem ſacrificium, hoc eſt (vt iam dixi) corpus & ſanguinem redemptoris cæteris inuidentes, diſcipulis, qui cœnæ Domini illi famoſæ & vltimæ ante paſſionem interfuerunt, tantùm, & nunquam poſtea niſi tunc, datum concedatis. Quòd ſi differtis, ſicut nunc vſque diſtuliſtis: probo nec illis tantùm, nec tunc tantùm hoc datum; ſed fidelibus cunctis largum munus, à largitore omnium munerum, vſque ad conſummationem ſeculi præparatum. Sed ineffabiliter admiror, & admirans obſtupeſco, vnde opinio hæc innaſci hominibus Euangelio Dei (vt dicunt) credentibus potuit, cùm Chriſti verba huic nouæ hæreſi contraria ſic ibi poſita ſint, vt ſi ea dubia, vel obſcura putantur, nulla eius eloquia, vel præcepta certa, vel perſpicua eſſe videantur. Quid enim certius, quid clarius dici potuit contra eos, qui corpus Chriſti & ſanguinem per ſacramentum tunc tantùm facta, tunc tantùm data aſtruunt, quàm quod ipſe Chriſtus diſcipulis ſuis præcepit, dicens, Hoc facite in meam commemorationem? Nam poſtquam dixit, Accipite & comedite, hoc eſt corpus meum. &, Accipite & bibite, hic eſt ſanguis meus: ſtatim quod dixi, adiunxit: Hoc facite in meam commemorationem. Quomodo ergò poteſt dici ſemel tantùm factum, & ſemel præſentibus datum ſacramentum, cùm nullum Apoſtolorum excludens, nullum tempus excipiens, Chriſtus dixerit, Hoc facite in meam commemorationem? Quomodo igitur audet hæreticus dicere, Nolite hoc facere: cùm Chriſtus imperet, dicens, Hoc facite? Hoc planè, non aliud: hoc idem, quod accipitis ad comedendum, quod ſumitis ad bibendum, corpus ſcilicet meum & ſanguinem. Hoc (inquam) facite in meam commemorationem. Quid vltra? quid vltra certè quæretis? Ecce hoc ſolum & breuiſſimum verbum, multa & prolixiſſima erroris verba deſtruit: vt niſi ex ſuperabundanti non ſit vlterius neceſſe quærere, vnde nequam hoſtis debeat interire. Non enim ſolummodò dixit, Accipite & comedite; vel, Accipite & bibite: ſed addidit, Quod accipitis, & comeditis, quod accipitis, & bibitis, hoc facite. Si hoc ita eſt: falſum eſt, quod à vobis, ô hæretici, dictum eſt, tunc tantùm hoc ſacramentum à Chriſto datum, tunc tantùm ab Apoſtolis ſuſceptum: quia quod fecit, eos facere præcepit; quod eis diſtribuit, hoc eos aliis diſtribuere voluit.

Probatio cõtra hæreticos, qui Chriſtianis Euchariſtiæ donum inuident; cænã Dominicam non pro diſcipulis tantùm, ſed pro omnibus fidelibus ad cõſummationem vſque ſeculi inſtituã. Chriſti verba eorũ hæreſi apertiſſimè cõtraria.

FIGVRÆ.

1. DE GENESIS quarto: Abel quoque obtulit de primogenitis gregis ſui, & de adipibus eorũ: & reſpexit Dominus ad Abel, & ad munera illius.

2. ITEM capite octauo: Ædificauit autem Noë altare Domino: & tollens de cunctis pecoribus & volucribus mundis, obtulit holocauſta ſuper altare. Odoratúſque eſt Dominus odorem ſuauitatis.

3. ET decimoquarto capite: At verò Melchiſedech rex Salem, proferens panem & vinum, erat enim Sacerdos Dei altiſſimi, benedixit ei, & ait Benedictus Abram Deo excelſo, qui creauit cælum & terram, &c.

4. EXODI duodecimo: Decima die menſis huius tollat vnuſquiſque agnum per familias & domos ſuas. Erit autem agnus abſque macula, maſculus, anniculus: iuxta quem ritum tolletis & hœdum. Et ſeruabitis eũ vſque ad quartamdecimam diem menſis huius: immolabitque eum vniuerſa multitudo filiorum Iſrael ad veſperam. Et ſument de ſanguine eius, ac ponent ſuper vtrumque poſtem, & in ſuperliminaribus domorum, in quibus comedent illum. Erit autem ſanguis vobis in ſignum in ædibus in quibus eritis: & videbo ſanguinẽ, & tranſibo vos: nec erit in vobis plaga diſperdens, quando percuſſero terram Ægypti.

5. AVGVSTINVS libro decimo de Ciuitate Dei, capite vigeſimo: vt ſuprà, C teſtimonio quarto.

6. IDEM libro ſexto contra Fauſtum Manichæum, capite quinto, de ſacrificijs veteris teſtamenti loquens. Et ipſa, inquit, figuræ noſtræ fuerunt, & omnia talia multis & variis modis vnum ſacrificium, cuius nunc memoriam celebramus, ſignificauerunt. Vnde iſto reuelato, & ſuo tempore oblato, illa de agendi celebritate ſublata ſunt, ſed in ſignificãdi authoritate manſerunt.

Figuræ noſtri ſacrificij.

1. E HIPPOLYTVS Epiſcopus & martyr in oratione de conſummatione mundi, & Antichriſto: Lugebunt etiam eccleſiæ luctum magnũ, quia nec oblatio, nec ſuffitus fiat, nec cultus Deo gratus. Sed Eccleſiarum ædes ſacræ, tugurij inſtar erunt, precioſumque corpus & ſanguis Chriſti non extabit in diebus illis: liturgia extinguetur, pſalmorum decantatio ceſſabit, ſcripturarum recitatio non audietur. Sed erunt apud homines tenebræ, lamentatio ſuper lamentationem, væ ſuper væ.

IVGE SACRIFICIVM.

In diebus Antichriſti auferetur liturgia.

2. CHRYSOSTOMVS homilia quadrageſimanona operis imperfecti in Matthæum, in ea verba, Cùm ergò videritis abominationem: Et ſic propheræ verba ſignificant magis de conſummatione mundi: prophetia tamen, ſicut docet Chriſtus, ad vtrunque eſt dicta. Sunt autem verba illa ſic: In dimidio ſeptimi anni auferetur iuge ſacrificium, & abominatio deſolationis ſtabit in loco ſancto, vſque ad conſummationem temporis, & conſummatio dabitur ſuper ſolitudinem. Illic exercitus Romanus dictus eſt abominatio deſolationis, quia ad deſolationem redacturus fuerat Iudaicum cultum: hic autem Antichriſtus dicitur abominatio deſolationis, quia multorum Chriſtianorum animas facturus eſt deſolatas à Deo. Nam antequam caperent Romani Hieruſalem, in dimidio hebdomadis Chriſtus per ſuam doctrinam tulit de medio iuge ſacrificium Iudæorum. Nam dicitur tribus annis & ſex menſibus docuiſſe, qui numerus facit dimidium ſeptem annorum, vt illud ſacrificium quod iugiter fuerat in vſu, tolleretur de medio, & offerretur ſacrificium laudis in voce, & ſacrificium iuſtitiæ in operibus, & ſacrificium pacis per Euchariſtiam. Vſque ad finem autem ſeculi tumultus eſt, quia Iudaica conſuetudo de ſacrificiis offerendis nunquam eſt reparanda. Itẽ in medio hebdomadis, hoc eſt, tribus annis & ſex mẽſibus, hoc ſacrificiũ Chriſtianorũ tollendũ eſt ab Antichriſto, confugientibus Chriſtianis ante eũ per loca deſerta, non erit, qui aut in Eccleſiam intret, aut oblationẽ offerat Deo.

Dan. 9.

Sacrificiũ Chriſtianorũ ab Antichriſto tollendum.

3. DANIELIS duodecimo: Et à tempore cùm ablatum fuerit iuge ſacrificium, & poſita fuerit abominatio in deſolationem, dies mille ducenti nonaginta.

4. ET capite nono: Et poſt hebdomadas ſexaginta duas occidetur Chriſtus, &c. Confirmabit autem pactum multis hebdomada vna: & in dimidio hebdomadis deficiet hoſtia & ſacrificium: & erit in templo abominatio deſolationis: & vſque ad conſummationem & finem perſeuerabit deſolatio.

MELCHISEDECH. 1. PSALMO centeſimonono: Iurauit Dominus, & non pœnitebit eum: Tu es ſacerdos in æternum ſecundùm ordinem Melchiſedech.

2. AD Hebræos ſeptimo: Hic enim Melchiſedech rex Salem, ſacerdos Dei ſummi, qui obuiauit Abrahę regreſſo à cæde regum, & benedixit ei. Et paulò pòſt: Si ergò conſummatio per ſacerdotium Leuiticum erat, quid adhuc neceſſarium fuit ſecundùm ordinẽ Melchiſedech, alium ſurgere ſacerdotem, & non ſecundùm ordinem Aaron dici? Translato enim ſacerdotio, neceſsè eſt vt legis translatio fiat.

3. GENESIS decimoquarto, vt ſuprà, D teſtimonio tertio.

Lib. 2. epiſtol. 3. 4. CYPRIANVS epiſtola ſexageſimatertia ad Cæcilium: Admonitos nos ſcias, vt in calice offerendo Dominica traditio ſeruetur, neque aliud fiat à nobis, quàm quod pro nobis Dominus prior fecerit: vt calix, qui in commemorationem eius offertur, mixtus vino oferatur. Nam cùm dicat Chriſtus, Ego ſum vitis vera: ſanguis Chriſti, non aqua eſt vtique, ſed vinum. Nec poteſt videri ſanguis eius, quo redempti & viuificati ſumus, eſſe in calice, quando vinum deſit calici, quo Chriſti ſanguis oſtenditur, qui ſcripturarum omnium ſacramento ac teſtimonio prædicetur. Inuenimus enim & in Geneſi circa ſacramentum Noë hoc idem præcurriſſe, & figuram Dominicæ paſſionis illic extitiſſe, quòd vinum bibit, &c. Item in ſacerdote Melchiſedech, ſacrificij Dominici ſacramentum præfiguratum videmus, ſecundùm quod ſcriptura diuina teſtatur, & dicit: Et Melchiſedech rex Salem, protulit panem & vinum. Fuit autem Sacerdos Dei ſummi, & benedixit Abraham. Quòd autem Melchiſedech typum Chriſti portaret, declarat in Pſalmis Spiritus ſanctus, ex perſona patris ad filium dicens: Ante Luciferum genui te: tu es ſacerdos in æternum ſecundùm ordinem Melchiſedech. Qui ordo vtique hic eſt, de ſacrificio illo veniens, & inde deſcendens, quòd Melchiſedech ſacerdos Dei ſummi fuit, quòd panem & vinum obtulit, quod Abraham benedixit. Nam quis magis ſacerdos Dei ſummi, quàm Dominus noſter Ieſus Chriſtus? qui ſacrificium Deo patri obtulit, & obtulit hoc idem, quod Melchiſedech obtulerat, id eſt, panem & vinum, ſuum ſcilicet corpus & ſanguinem. Et paulò pòſt: Vt ergò in Geneſi per Melchiſedech ſacerdotem benedictio circa Abraham poſſet ritè celebrari, præcedit ante imago ſacrificij Chriſti, in pane & vino ſcilicet conſtituta: quam rem perficiens & adimplens Dominus, panem & calicem mixtum vino obtulit: & qui eſt plenitudo, veritatem præfiguratæ imaginis adimpleuit. Sed & per Salomonem Spiritus ſanctus typum Dominici ſacrificij ante præmonſtrat, immolatæ hoſtiæ & panis & vini, ſed & altaris & Apoſtolorum faciens mentionem: Sapientia, inquit, ædificauit ſibi domum, & ſubdidit columnas ſeptem: Mactauit ſuas hoſtias, miſcuit in cratera vinum ſuum, & parauit menſam ſuam: Et miſit ſeruos ſuos, conuocans cum excelſa prædicatione ad craterem, &c.

Prou. 9.

5. EVSEBIVS libro quinto de demonſtratione Euangelica, capite tertio: Et ſanè oraculi exitus admirabilis ei qui contempletur, quemadmodum Saluator noſter Ieſus, qui eſt Chriſtus Dei, ipſius Melchiſedech ritu, ea quæ ad ſacerdotium in hominibus gerendum ſpectant, per ſuos miniſtros perficiat. Nam quemadmodum ille, qui ſacerdos gentium erat, nuſquam videtur ſacrificijs corporalibus functus, ſed vino ſolo & pane, dum ipſi Abraham benedicit: ita ſanè primus ipſe Saluator ac Dominus noſter: deinde qui ab ipſo profecti ſunt ſacerdotes in omnibus gentibus ſpirituale, ſecundùm eccleſiaſticas ſanctiones, ſacerdotij munus obeuntes, vino ac pane, & corporis illius & ſalutaris ſanguinis myſteria repræſentant; quæ ſanè myſteria Melchiſedech tanto ante ſpiritu diuino cognouerat, & rerum futurarum imaginibus vſus fuerat, ſicut etiam Moyſi ſcriptura teſtificatur, vbi ait: Et Melchiſedech rex Salem, protulit panes & vinum: Erat autem ſacerdos Dei altiſſimi, & benedixit Abraham.

Per miniſtros ſuos adminiſtrat Chriſtus ſacrificium ſecundùm ordinem Melchiſedech.

Figuræ oblationis noſtræ.

6. HIERONYMVS in epiſtola decimaſeptima ad Marcellam, ſub nomine Paulæ & Euſtochij, vt commigret Bethlehem, capite ſecundo: Recurre ad Geneſim, & Melchiſedech regem Salem, huius principem inuenies ciuitatis: qui iam tunc in typo Chriſti panem & vinum obtulit, & myſterium Chriſtianum, in Saluatoris ſanguine & corpore dedicauit.

Melchiſedech in typo Chriſti panem & vinum obtulit.

7. IDEM ad Euagrium epiſtola centeſima vigeſimaſexta: Sic & Melchiſedech, eò quòd Chananęus fuerit, & non de genere Iudæorum, in typum præceſſiſſe ſacerdotis filij Dei, de quo dicitur in centeſimonono pſalmo: Tu es ſacerdos in æternum ſecundùm ordinem Melchiſedech. Ordinem autem eius multis modis interpretantur, quòd ſolus, & rex fuerit, & ſacerdos, & ante circunciſionem functus ſacerdotio: vt non gentes ex Iudæis, ſed Iudæi à gẽtibus ſacerdotium acceperint, neque vnctus oleo ſacerdotali, vt Moyſi præcepta conſtituunt, ſed oleo exultationis & fidei puritate: neque carnis & ſanguinis victimas immolauerit, & brutorum animalium ſanguinem dextera ſuſceperit, ſed pane & vino ſimplici puróque ſacrificio, Chriſti dedicauerit ſacramentum, & multa alia quæ epiſtolæ breuitas non recipit.

Leuit. 3.

Panis & vini puro ſacrificio, Chriſti ſacramẽtum dedicauit.

8. AVGVSTINVS in pſalmum trigeſimumtertium, concione ſecunda: Coram regno ergò patris ſui mutauit vultum ſuum, & dimiſit eum, & abiit: quia erat ibi ſacrificium ſecundùm ordinem Aaron, & poſtea ipſe de corpore & ſanguine ſuo inſtituit ſacrificium ſecundùm ordinem Melchiſedech. Mutauit ergò vultum ſuum in ſacerdotio, & dimiſit gentem Iudæorum, & venit ad gentes. Quid eſt ergò, affectabat? Affectu plenus erat. Quid enim tam plenum affectu, quàm miſericordia Domini noſtri Ieſu Chriſti.

Inſtituit ſacrificium de corpore & ſanguine ſuo ſecundum ordinem Melchiſedech.

9. EPIPHANIVS hæreſi quinquageſimaquinta Melchiſedechianorum: Obtulit ipſi

Mixtio vini & aquæ in calice. Ioan. 15.

Geneſ. 9.

Geneſ. 14.

Pſalm. 109.

Sacrificiũ Melchiſed. noſtri ſacrificij typus eſt.

Chriſtus ſacrificium obtulit ſecundũ ordiné Melchiſedech in vltima cœna.

Abraham panes & vinum, &c. quandoquidem ex ipso ex circunciſione futurum erat ſacerdotium, vt omnis altitudo quæ ſe effert contra cognitionem Dei, per cognitionem Dei deſtrueretur, ad hoc, vt ne ſe iactans circunciſio de ſacerdotio, contradicere poſſit ſacerdotio ſanctæ eccleſiæ. Abraham enim obtulit ipſi Melchiſedech decimam. Qui verò ab Abrahamo deſcenderunt, ipſi Leui offerunt & Aaron. Poſt tempus autem cùm rurſus eſſet ſacerdotium ex circunciſione per Aaron & filios ipſius, conſequenter ſcriptura dicit per Dauidem, poſt generationes duodecim à generatione Leui, ſeptimam verò à ſucceſſione Aaron: natura vilum eſt, vt in veteri ſacerdotio ſacerdotalis dignitas ne conſtituatur, verùm ad id quod ante Leui, & ante Aaron fuit ſecundùm ordinem Melchiſedech ſacerdotium transferatur: quod ſanè nunc in Eccleſia viget à Chriſto, & hucúſque dum non amplius ſemen ſecundùm ſucceſſionem eligitur, ſed forma iuxta virtutem quæritur. Primum enim ſacerdotium in præputio per Abel perficitur: ſed & deinceps per Noë: tertium verò per Melchiſedech. Et paulò pòſt: Quando Abraham fuit annorum octogintaocto, aut nonaginta plus minus, tunc Melchiſedech ipſi obuiam venit, & propoſuit ipſi panes & vinum, myſteriorum ænigmata præfigurans & exemplaria: quum Dominus noſter dicat; Ego ſum panis viuens: & exemplar ſanguinis ipſius, qui ex latere ipſius compuncto fluxit, ad purgationem inquinatorum, & reſperſionem ac ſalutem animarum noſtrarum.

Panis & vinum Melchiſedech erant myſteriorum exemplaria.

Ioan. 6.

10. DAMASCENVS libro quarto de Orthodoxa fide, capite decimoquarto: Abraham ex alienigenarum ſtrage redeuntem ille, &c. vide ſuprà quæſtione ſecunda, B teſtimonio ſeptimo.

1. GNVMERORVM vigeſimooctauo: Hæc ſunt ſacrificia quæ offerre debetis: Agnos anniculos immaculatos duos quotidie in holocauſtum ſempiternum: vnum offeretis manè, & alterum ad veſperum: decimam partem ephi ſimilæ, quæ conſperſa ſit oleo puriſſimo, & habeat quartam partem hin. holocauſtum iuge eſt, quod obtuliſtis in monte Sinaï in odorem ſuauiſſimum incenſi Domini. & libabitis vini quartam partem hinc per agnos ſingulos in Sanctuario Domini. Alterúmque agnum ſimiliter offeretis ad veſperam iuxta omnem ritum ſacrificij matutini, & libamentorum eius, oblationem ſuauiſſimi odoris Domino. Die autem Sabbati offeretis duos agnos anniculos immaculatos, & duas decimas ſimilæ oleo conſperſæ in ſacrificio, & liba quæ ritè funduntur per ſingula ſabbata in holocauſtum ſempiternum, &c. vbi de oblationibus ſingularum ſolennitatum agitur.

2. CAPITE verò vigeſimonono de oblationibus & ſacrificiis ſolennitatum ſeptimi menſis.

3. AVGVSTINVS libro decimoſeptimo de Ciuitate Dei, capite vigeſimo, exponens illud, Venite, comedite panem meum, &c. Hîc certè agnoſcimus Dei ſapientiam, hoc eſt, verbum Patri coæternum, in vtero virginali domum ſibi ędificâſſe, corpus humanum, & huic tanquam capiti membra, Eccleſiam ſubiunxiſſe, martyrum victimas immolâſſe, menſam in vino & panibus præparaſſe, vbi apparet etiam ſacerdotium ſecundum ordinẽ Melchiſedech; inſipientes & inopes ſenſu vocâſſe, quia, ſicut dicit Apoſtolus, Infirma huius mundi elegit Deus, vt confunderet fortia. Quibus tamen infirmis, quod ſequitur, dicit: Derelinquite inſipientiam, vt viuatis; & quærite prudentiam, vt habeatis vitam. Participem autem fieri menſæ illius, ipſum eſt incipere habere vitam. Nam & in alio libro, qui vocatur Eccleſiaſtes, vbi ait: Non eſt bonum homini, niſi quod manducabit & bibet: quid credibilius dicere intelligitur, quàm quod ad participationem menſæ huius pertinet, quam ſacerdos ipſe mediator Teſtamenti noui exhibet ſecundùm ordinẽ Melchiſedech de corpore & ſanguine ſuo? Id enim ſacrificium ſucceſſit omnibus illis ſacrificijs veteris Teſtamenti, quæ immolabantur in vmbra futuri; propter quod etiam vocem illam in pſalmo triceſimo & nono eiuſdem mediatoris per prophetiam loquentis agnoſcimus: Sacrificiũ & oblationem noluiſti, corpus autem perfeciſti mihi: quia pro illis omnibus ſacrificijs & oblationibus corpus eius offertur, & participantibus miniſtratur.

Pſalm. 109.

1. Cor. 1.

Prou. 9.

Cap. 5.

Sacrificiſi Melchiſedechicum ſucceſſit alijs ſacrificijs typicis.

Pſalm. 39.

Pro omnibus alijs ſacrificijs obfertur corpus Chriſti.

4. PETRVS Venerabilis Abbas Cluniacenſis libro primo, epiſtola ſecunda contra Petrobruſianos: Sacrificium Chriſtiani orbis non multiplex eſt, ſed ſimplex; non plura, ſed vnum: quia ſicut in toto mundo vnus tantùm eſt populus Chriſtianus, qui illud offert, & vnus Deus cui offert, & vna fides per quam offert; ita & ipſum vnum eſt, quod offert. Ceſſit pluralitas Iudaicarum hoſtiarum, vnitati victimæ Chriſtianæ: quæ quia non poterat perfectum facere ſeruientem multiplicitate ſua, prouiſa eſt à Deo hoſtia, quæ offerentes mundaret, ſanctificaret, perfectos faceret ſimplicitate ſua. Bos, vitulus, aries, agnus, capra, hircus, carnibus, & cruore implent altaria Iudæorum; ſolus agnus Dei, qui tollit peccata mundi, altari ſuperponitur Chriſtianorum. Et infrà: Hoc eſt noſtrum ſacrificium, hoc legis Euangelicæ, hoc noui teſtamenti, hoc noui populi holocauſtum: quod tunc ſemel in cruce à Dei & hominis filio, Deo oblatum eſt, & quod ſemper in altari ab ipſius populo offerendum, ab eodẽ præceptũ & inſtitutũ eſt. Non enim aliud tunc oblatum eſt, aliud nunc offertur, ſed quod † dictum eſt, ſemel Chriſtus obtulit, hoc ſemper Eccleſiæ ſuæ offerendum reliquit.

Chriſtiani orbis vnicũ ſacrificium ſucceſſit varijs Iudæorũ hoſtijs.

Mũdat, ſanctificat, & perficit offerentes.

Chriſtus præcepit hoc ſemper offerri.

† ſor. vt

5. MALACHIÆ primo: Non eſt mihi voluntas in vobis, dicit Dominus exercituum: & munus non ſuſcipiam de manu veſtra. Ab ortu enim Solis vſque ad occaſum, magnum eſt nomen meum in Gentibus, & in omni loco ſacrificatur, & offertur nomini meo oblatio munda: quia magnum eſt nomen meum in Gentibus, dicit Dominus exercituum.

OBLATIO MVNDA

6. MARTIALIS apoſtolus Galliæ ad Burdegalenſes, capite tertio, vt ſuprà, C teſtimonio decimo.

7. ITEM Iuſtinus Philoſophus & martyr aduerſus Iudęos dialogo cum Tryphone habito, vt ſuprà, A teſtimonio octauo.

8. IRENÆVS libro quarto aduerſus hęreſes, capite trigeſimoſecundo, vt ſuprà, B teſtimonio nono.

9. ITEM in eodem libro quarto, capite trigeſimotertio: Quoniam nomen filij, proprium

patris est, & in Deo omnipotente, per Iesum Christum offert Ecclesia, benè ait secundùm vtraque, Et omni loco incensum offertur nomini meo, & sacrificium purum. Incensi autem Ioannes in Apocalypsi, orationes ait esse sanctorum.

Malach. 1.

Apocal. 5. & 8.

Ecclesiæ oblationē Dominus docuit offerri in vniuerso mundo.

10. Et capite trigesimoquarto: Igitur Ecclesiæ oblatio, quam Dominus docuit offerri in vniuerso mundo, purum sacrificium reputatum est apud Deum, & acceptum est ei, non quòd indigeat à nobis sacrificium, sed quòd ipse is qui offert, glorificatur ipse in eo quod offert, si acceptetur munus eius. Et post pauca: Et non genus oblationum reprobatum est, oblationes enim & illic, oblationes autem & hic: sacrificia in populo, sacrificia & in Ecclesia: sed species immutata est tantùm, quippe cùm iam non à seruis, sed a liberis offeratur. Et pòst: Quomodo igitur cum simplicitate Ecclesia offert, iustè munus eius purum sacrificium apud Deum reputatum est. Oportet enim nos oblationes Deo facere, & in omnibus gratos inueniri fabricatori Deo, in sententia pura, & fide non hypocritica, in spe firma, in dilectione feruenti, primitias earum, quæ sunt eius creaturarum offerentes: & hanc oblationem Ecclesia sola puram offert fabricatori, offerens ei cum gratiarum actione ex creatura eius. Et post pauca, de oblatione quorundam hæreticorum loquens, ait: Quomodo autem constabit eis, eum panem in quo gratiæ actæ sunt, corpus esse Domini sui, & calicem sanguinis eius, si non ipsum fabricatoris mundi filium dicant, id est, Verbum eius, per quod lignum fructificat, & defluunt fontes: & terra dat primùm quidem fœnum, post deinde spicam, deinde plenum triticum in spica? Quomodo autem rursus dicunt carnem in corruptionem deuenire, & non percipere vitam, quæ à corpore Domini & sanguine alitur? Ergo aut sententiam mutent, aut abstineant offerendo quæ prædicta sunt. Nostra autem consonans est sententia Eucharistiæ, & Eucharistia rursus confirmat sententiam nostram. Offerimus enim ei quæ sunt eius, congruenter communicationem & vnitatem prædicantes carnis & spiritus. Quemadmodum enim qui est à terra panis percipiens inuocationem Dei, iam non communis panis est, sed Eucharistia, ex duabus rebus constans, terrena & cælesti: Sic & corpora nostra percipientia Eucharistiam, iam non sunt corruptibilia, spem resurrectionis habentia. Offerimus autem ei, non quasi indigenti, sed gratias agentes donationi eius, & sanctificantes creaturam.

Veritas corporis & sanguinis.

Oblatio Eucharistiæ

11. Chrysostomvs in homilia super psalmum nonagesimumquintum, illud Malachiæ citans, Non est mea voluntas in vobis, &c. Vide quàm luculenter, quamque dilucidè mysticam interpretatus est mensam, quæ est incruentia hostia. Thymiama verò purum appellat sacras preces, quæ post hostiam offeruntur. hic enim suffitus Deum refocillat, non is qui à terrenis radicibus sumitur, sed qui à puro corde exhalatur. Vides vt vbique locorum concessum est angelicum illud sacrificium inclarescere? vides nullis finibus circunscriptum neque altare, neque canticum? In omni loco thymiama offertur nomini meo. Est igitur hostia pura, prima quidem mystica

Malach. 1.

Incruenta hostia.

Angelicum sacrificiū.

Summè venerandum sacrificiū.

mensa, cælestè summéque venerandum sacrificium. Est autem & in nobis varia sacrificiorū differentia, &c. vbi cùm explicâsset multa alia esse noui testamenti sacrificia, concludit hoc modo: Habemus igitur primum sacrificium illud salutare donum: secundum, martyrum: tertium, deprecationis: quartū, iubilationis: quintum, iustitiæ: sextum, eleemosynæ: septimum, laudis: octauum, compunctionis: nonum, humilitatis: decimum, prædicationis: tametsi quiddam prætermisi, quum animo nouem enumetârim, putaui me tradidisse decem. Quodnā igitur sacrificij genus prætermissum est? Est decimum sacrificium, fructificationis.

Varia sacrificiorū genera apud Christianos, inter quæ primū est hoc nostrum.

12. Avgvstinvs libro decimonono de ciuitate Dei, capite vigesimotertio: Dei præclarissimum atque optimum sacrificium nos ipsi sumus. Hæc est ciuitas eius, cuius rei mysterium celebramus oblationibus nostris, quæ fidelibus notę sunt. Cessaturas enim victimas, quas in vmbra futuri offerebant Iudæi: & vnum sacrificium gentes à solis ortu vsque ad occasum, sicut iam fieri cernimus, oblaturas, per prophetas Hebræos oracula increpuêre diuina.

Malach. 1. A malachia prędictum.

13. Idem libro decimooctauo de Ciuitate Dei, capite trigesimoquinto: Malachias prophetans Ecclesiam, quam per Christum iam cernimus propagatam, Iudæis apertissimè dicit ex persona Dei: Non est mihi voluntas in vobis, &c. Ab ortu solis, &c. Hoc sacrificium per sacerdotium Christi secundùm ordinem Melchisedech, cùm in omni loco à solis ortu vsque ad occasum Deo iam videamus offerri, sacrificium autē Iudæorum, quibus dictum est: Non est mihi voluntas in vobis, nec accipiam, &c. cessâsse negare non possunt: quid adhuc expectant alium Christum, quum hoc quod prophetatum legunt, & impletum vident, impleri non potuerit, nisi per ipsum?

Cap. 2.

Sacerdotiū Christi secundū ordinē Melchisedech à Malachia prædictum.

1. H Actorvm decimotertio: Erant autem in Ecclesia, quæ erat Antiochiæ, prophetæ, & doctores, in quibus Barnabas, & Simon, qui vocabatur Niger, & Lucius Cyrenensis, & Manahen, qui erat Herodis Tetrarchæ collactaneus, & Saulus. Ministrantibus (in Græco est, λειτουργούντων) autem illis Domino, & ieiunantibus dixit illis Spiritus sanctus: Segregate mihi Saulum, & Barnabā in opus, ad quod assumpsi eos.

2. Canon tertius Apostolorum: Si quis Episcopus, aut presbyter, præter ordinationem Domini, alia quædam in sacrificio offerat super altare, id est, aut mel, aut lac: aut pro vino siceram, aut confecta quædam, aut volatilia, aut animalia aliqua, aut legumina, contra constitutionem Domini faciens, congruo tempore deponatur.

3. Item Canon nonus: Si quis Episcopus, aut presbyter, aut diaconus, vel quilibet ex sacerdotali catalogo facta oblatione non communicauerit, aut causam dicat, vt si rationabilis fuerit, veniam consequatur: aut si non dixerit, communione priuetur, tanquam qui populo causa lęsionis extiterit, dans suspicionem de eo, qui sacrificauit, quòd rectè non obtulerit.

4. Clemens Pontifex & martyr libro sexto Apostolicarum constitutionum, capite vicesimotertio: Circumcisionem sustulit (*Christus*) quam in se impleuit, ipse enim erat, cui reseruata erat expectatio gentium. Iam Baptisma, sacrificium, sacerdotium, cul-

Genes. 49.

Sacerdotiū nouæ legis.

tum loco circunſcriptum aliter mutauit; pro baptiſmis enim quotidianis, vnum tantùm dedit, qui ſit in mortem eius. Pro vna tribu ſacerdotali, iuſſit ex vnaquaque gẽte optimos quoſque ad ſacerdotium eligere, neque corporum vitia contemplati, ſed religionem, & vitam. Pro ſacrificio cruento, rationale, & incruentum, ac illud myſticum ſacrificium corporis, & ſanguinis Domini, quod in ſymbolum mortis eius celebratur. Pro cultu circunſcriptione loci definito, ab oriente vſque ad occidentem in omni loco dominationis eius eundem laudibus celebrare præcepit.

Christus instituit Sacrificiũ rationale, incruentum corporis & sanguinis sui.

Malach. 1.

5. CONCILIVM primum Nicenum canone decimoquarto: Hoc neque regula, neque conſuetudo tradidit, vt hi, qui offerendi ſacrificij non habent poteſtatem, his, qui offerunt, corpus Chriſti porrigant.

Offerendi ſacrificij poteſtatem nõ habent Diaconi.

6. CONCILIVM Laodicenum canone decimonono: Quoniam Catechumenorum orationem ſeparatim, & prius poſt tractatum Epiſcoporum oporteat celebrari. Quibus egreſſis orent etiam hi, qui in pœnitentia ſunt conſtituti, & poſt manus impoſitionem his quoque abſcedentibus, tunc fideles orare debebunt. Quorum tres orationes fiant, vna quidem (id eſt, prima) per ſilentium, ſecunda verò & tertia per vocis pronunciationem. Et tunc demum oſculo pacem dari debere. Et poſteaquam preſbyteri epiſcopo pacem dederint, tunc etiam laicos dare. Et ſic oblatio offeratur. Solis autem miniſtris altaris liceat ingredi ad altare, & ibidem communicare.

7. ET canone quinquageſimooctauo eiuſdem Concilij: Non oportet in domibus oblationes ab Epiſcopis ſiue presbyteris fieri.

8. CONCILIVM Epheſinum in epiſtola ad Neſtorium, vt ſuprà quæſtione quarta, A teſtimonio ſexto.

9. CONCILIVM Tridentinum ſeſſione vigeſimaſecunda, capite primo: Quoniam ſub priori teſtamento, teſte Apoſtolo Paulo, propter Leuitici ſacerdotij imbecillitatem cõſummatio non erat: oportuit, Deo patre miſericordiarum ita ordinante, ſacerdotem alium ſecundùm ordinem Melchiſedech ſurgere, Dominũ noſtrum Ieſum Chriſtum, qui poſſet omnes, quotquot ſanctificandi eſſent, conſummare, & ad perfectum adducere. Is igitur Deus & Dominus noſter, etſi ſemel ſeipſum in ara crucis, morte intercedente Deo Patri oblaturus erat, vt æternam illic redemptionem operaretur: quia tamen per mortem ſacerdotium eius extinguendum non erat; in cœna nouiſſima, qua nocte tradebatur, vt dilectæ ſponſæ ſuę Eccleſię viſibile, ſicut hominum natura exigit, relinqueret ſacrificium, quo cruentum illud, ſemel in cruce peragendum, repræſentaretur; eiuſque memoria in finem vſque ſeculi permaneret; atque illius ſalutaris virtus in remiſſionem eorũ, quæ à nobis quotidiè committuntur, peccatorum applicaretur; ſacerdotem ſecundùm ordinem Melchiſedech ſe in æternum conſtitutum declarans, corpus & ſanguinem ſuum ſub ſpeciebus panis & vini Deo Patri obtulit; ac ſub earundem rerum ſymbolis, Apoſtolis, quos tunc noui teſtamenti ſacerdotes conſtituebat, vt ſumerent, tradidit, & eiſdem, eorumque in ſacerdotio ſucceſſoribus, vt offerrent, præcepit, per hæc verba: Hoc facite in meam commemorationem: vti ſemper catholica Eccleſia intellexit, & docuit.

Doctrina Concilij de ſacroſancto Miſſę ſacrificio.

Heb. 7.

Pſalm. 109.

Christus in cœna obtulit tanquam ſacerdos ſecũdùm ordinẽ Melchiſedech.

Luc. 22.

nam celebrato veteri Paſcha, quod in memoriam exitus de Ægypto multitudo filiorum Iſrael immolabat, nouum inſtituit Paſcha, ſeipſum ab Eccleſia per ſacerdotes ſub ſignis viſibilibus immolandum in memoriam tranſitus ſui ex hoc mundo ad Patrem, quando per ſui ſanguinis effuſionem nos redemit, eripuitque de poteſtate tenebrarum, & in regnum ſuum tranſtulit. Et hæc quidem illa munda oblatio eſt, quæ nulla indignitate, aut malitia offerentium inquinari poteſt: quam Dominus per Malachiam nomini ſuo, quod magnum futurum eſſet in gentibus, in omni loco mundam offerendam prædixit; & quam non obſcurè innuit Apoſtolus Paulus, Corinthijs ſcribens, cùm dicit: Non poſſe eos, qui participatione menſæ dæmoniorum polluti ſunt, menſæ Domini participes fieri: per menſam, altare vtrobique intelligens. Hæc denique illa eſt, quæ per varias ſactificiorum, naturæ, & legis tempore, ſimilitudines figurabatur; vtpotè, quæ bona omnia, per illa ſignificata, velut illorum omnium conſummatio & perfectio complectitur. In eadem ſeſſione canone primo de Sacrificio Miſſæ: Si quis dixerit, in Miſſa non offerri Deo verum & proprium ſacrificium; aut quòd offerri non ſit aliud, quam nobis Chriſtum ad manducandum dari; anathema ſit. Et canone ſecundo: Si quis dixerit, illis verbis, Hoc facite in meam commemorationem, Chriſtum non inſtituiſſe Apoſtolos ſacerdotes, aut non ordinaſſe, vt ipſi, alijque ſacerdotes offerrent corpus & ſanguinẽ ſuum; anathema ſit.

Per Malachiam prædictum.

Cap. 1.

1. Cor. 10.

A B. Paulo inſinuatũ.

Per ſacrificia alia figuricatũ.

In Miſſa offertur verum & proprium ſacrificium.

Per, hoc facite, ſacerdotes inſtituit Apoſtolos.

10. IACOBVS, Baſilius, Chryſoſtomus, in Liturgijs, vt infrà M teſtimonio ſecundo, & ſequentibus.

1. I ALEXANDER primus in epiſtola prima ad omnes orthodoxos, capite quarto: In Sacramẽtorum quoque oblationibus, quæ inter Miſſarum ſolennia Domino offeruntur, paſſio Domini miſcenda eſt, vt eius, cuius corpus & ſanguis conficitur, paſſio celebretur, ita vt repulſis opinionibus ſuperſtitionum, panis tantùm & vinum aqua permixtum, in ſacrificio offerantur. Non debet enim (vt à patribus accepimus, & ipſa ratio docet) in calice Domini aut vinũ ſolum, aut aqua ſola offerri, ſed vtrumque permixtum, quia vtrumque ex latere eius in paſſione ſua profluxiſſe legitur. Ipſa verò Veritas nos inſtruit, calicem & panem in ſacramento offerre, quando ait: Accepit Ieſus panem, & benedixit, &c.

MISSÆ NOMEN

Hanc epiſtolam agnoſcit Cõcil. Tribur.

Miſſarum ſolennia.

Panis & vinum aqua permixtum offerẽdum in ſacrificio.

Matth. 26.

2. TELESPHORVS Pontifex & martyr in epiſtola ad omnes Chriſti fideles, capite ſecundo: Nocte verò ſancta natiuitatis Domini Saluatoris Miſſas celebrent, & hymnum angelicũ in eis ſolenniter decantent, quoniam & eadem nocte ab angelo paſtoribus nunciatus eſt, ſicut ipſa veritas teſtatur, dicẽs: Paſtores erant in, &c. Reliquis enim temporibus, Miſſarum celebrationes ante horam diei tertiam minimè ſunt celebrandæ, quia & eadem hora Dominus crucifixus eſt, & ſuper Apoſtolos Spiritus ſanctus deſcendiſſe legitur. Ab epiſcopis autem idem angelicus hymnus pro tempore & loco in Miſſarum ſolenniis celebrandus eſt, atque ſolenniter recitandus.

Miſſas celebrare.

Luc. 2.

Miſſarum celebrationes.

Marc. 15. Actor. 2.

Miſſarum ſolennia.

3. FELIX primus Pontifex & martyr in epiſtola ſecunda ad Epiſcopos Galliæ: Nos verò ad ſupplementum veſtium fratres, & coëpiſcopos noſtros vocauimus amplius quàm ſeptuaginta, cum quibus hęc, quę ſubter habẽtur, inſerta regulariter tractando decreuimus, &c. Et poſtea: Quapropter in præfata conſtituimus ſynodo, vobiſque & omnibus Eccleſijs tenendum & agendum mandamus, vt ſuper memorias martyrum Miſſæ celebrentur, ne memoriæ eorum à talibus extingui, aut veneratio poſſit prohiberi.

Super memorias Martyrum Miſſæ celebrentur.

4. HIGINVS Pontifex & martyr apud Gratianum de conſecratione diſtinctione prima: Omnes Baſilicæ cum Miſſa debent ſemper cõſecrari: vt Eccleſiæ deſtructæ, vbi autem plures ſunt, &c.

Cum Miſſa.

5. SOTER Pontifex & martyr, apud eundem Gratianum de conſecratione, diſtinctione prima capite: Hoc quoque ſtatutum eſt, vt nullus preſbyterorum Miſſarum ſolennia celebrare præſumat, niſi duobus præſentibus, ſibique reſpondentibus, &c.

Miſſarum ſolennia celebrare.

6. EVARISTVS Pontifex & martyr, apud Iuonem parte tertia, capite quarto, & Burchardum libro tertio Decretorum, capite vigeſimoſeptimo: Omnes baſilicæ cum Miſſa debent ſemper conſecrari.

Cum Miſſa.

7. FABIANVS Pontifex & martyr, vt habetur in Codice decretorum ſexdecim librorum libro quinto, capite nono: Sacrificium non eſt accipiendum de manu ſacerdotis, qui orationes vel actiones, & reliquas obſeruationes in Miſſa ſecundùm ritum implere non poteſt.

In Miſſa.

8. DAMASVS Pontifex in pontificali de Alexandro pontifice & martyre loquens in ipſius vita, ſic ait: Hic paſſionem Domini miſcuit in precatione ſacerdotum, quando Miſſæ celebrantur.

Miſſæ celebrantur.

9. DEINDE de Sixto primo: Et conſtituit, vt Miſſarum actionem ſacerdote incipiente, populus hymnum decantaret, Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus Sabaoth, &c.

Miſſarum actio.

10. ITEM de Teleſphoro: Hic fecit vt in natali Domini noſtri Ieſu Chriſti noctu Miſſæ celebrarentur, cùm omni alio tempore ante horæ tertiæ curſum nullus præſumeret Miſſas celebrare, quia ea hora Dominus noſter aſcendit in crucem. & vt ante ſacrificium, hymnus diceretur angelicus, hoc eſt, Gloria in excelſis Deo.

Miſſas celebrare.

11. ET de Felici primo: Hic conſtituit ſupra ſepulcra aut memorias martyrum, Miſſas celebrari.

Miſſas celebrari.

12. IDEM Damaſus epiſtola quarta de Chorepiſcopis: Quòd verò eis non liceat ſacerdotes conſecrare, nec diaconos, aut ſubdiaconos, nec virgines, nec altare erigere, nec vngere, aut lacrare, &c. nec publicè quidem in Miſſa quemquam pœnitentem reconciliare, &c.

In Rom. 5.

In Miſſa.

13. CONCILIVM Carthaginenſe ſecundum canone tertio: Ab vniuerſis Epiſcopis dictum eſt: Chriſmatis confectio, & puellarum conſecratio à presbyteris non fiant. Vel reconciliate quenquam in publica Miſſa, presbytero non licere, hoc omnibus placet.

In publica Miſſa.

14. AGATHENSE Concilium capite viceſimoprimo: Si quis etiam extra parochias, in quibus legitimus eſt, ordinariúſque conuentus, oratorium in agro habere voluerit, reliquis feſtiuitatibus, vt ibi Miſſas teneat, propter fatigationem familiæ, iuſta ordinatione permittimus: Paſcha verò, Natali Domini, Epiphania Domini, Aſcenſione Domini, Pentecoſte, & Natali S. Ioannis Baptiſtæ, & ſi qui maximi dies in feſtiuitatibus habentur, non niſi in ciuitatibus, aut in parochijs teneant. Clerici verò, ſi qui in feſtiuitatibus, quas ſuprà diximus, in oratorijs (niſi iubente aut permittente Epiſcopo) Miſſas facere, aut tenere voluerint, à communione pellantur.

Miſſas tenere.

Miſſas facere.

15. AMBROSIVS epiſtola trigeſimatertia ad Marcellinam ſororem ſuam, de tradendis baſilicis: Sequenti die (erat autem Dominica) poſt lectiones atque tractatum, dimiſſis catechumenis, ſymbolum aliquibus competentibus in baptiſteriis tradebam baſilicæ. Illic nunciatum eſt mihi, comperto quod ad Portianam baſilicam de palatio decanos miſiſſent, & vela ſuſpenderent, populi partem eò pergere. Ego tamen manſi in munere, Miſſam facere cœpi. Dum offero, raptũ cognoui à populo Caſtulum quendam, quem preſbyterum dicerent Arriani. Hunc autem in platea offenderant tranſeuntes. Amariſſimè flere, & orare in ipſa oblatione Deum cœpi, vt ſubueniret, † nec huius ſanguis in cauſa Eccleſiæ fieret, certè vt meus ſanguis pro ſalute non ſolùm populi, ſed etiam pro ipſis impiis effunderetur. Quid multa? Miſſis preſbyteris & diaconibus, eripui iniuriæ virum.

Miſſam facere cœpi.

† ne eius.

16. AVGVSTINVS ſermone nonageſimoprimo de tempore: In lectione quæ nobis ad Miſſas legenda eſt, fratres chariſſimi, auditori ſumus, quòd filij Iſraël poſt tranſitum maris rubri venerunt Mara, &c.

Ad Miſſas.

17. IDEM ſermone ducenteſimo trigeſimoſeptimo de tempore, capite octauo: Ecce poſt ſermonem fit Miſſa catechumenis. Manebunt fideles; venietur ad locum orationis. Scitis quò acceſſuri ſumus, quid prius Deo dicturi ſumus? Dimitte nobis debita noſtra, &c.

Fit Miſſa catechumenis.

18. ET in ſermone ducenteſimo quinquageſimoprimo, agens de celebranda Dominica die: In die verò nullus ſe à ſacra Miſſarum celebratione ſeparet, neque otioſus quis domi remaneat, cæteris ad Eccleſiam pergentibus, neque in venatione ſe occuper, & diabolico mancipetur officio, circumuagãdo campos & ſyluas, clamorem & cachinnum ore exaltans; non gemitum, nec orationis verba ex intimo pectore ad Deum proferens. Adhuc quoque, quod deteſtabilius eſt, ad Eccleſiam aliqui venientes non intrant, non inſiſtunt precibus, non expectant cum ſilentio ſanctarum Miſſarum celebrationem: ſed quando lectiones diuinæ intus leguntur, tunc ipſi foris aut cauſas dicere, aut diuerſis ſtudent calumniis impugnare, aut videlicet in alea, vel in iocis inutilibus inſudare. Adhuc quoque, quod valdè dolendum eſt, conqueri vobiſcum volo, quia ſunt aliqui, & maximè potentes iſtius mundi, qui cùm veniunt ad Eccleſiam, non ſunt deuoti ad laudes Dei celebrandas, ſed cogunt Presbyterum, vt abbreuiet Miſſam, & ad eorum libitum cantet: nec ei licet morem eccleſiaſticum ſequi, propter illorum gulam & auaritiam.

Miſſarum celebratio.

Sanctarum Miſſarum celebratio.

Miſſa cantetur iuxta morẽ eccleſiaſticum.

19. CONCILIVM Mileuitanum, cui Auguſtinus interfuit, canone duodecimo: Placuit

Missæ non nisi approbatæ celebrentur.

etiam & illud, vt preces, vel orationes, seu Missæ, quæ probatæ fuerint in Concilio, siue præfationes, siue commendationes, seu manus impositiones, ab omnibus celebrentur. Nec aliæ omninò dicantur in Ecclesia, nisi quæ à prudentioribus tractatæ vel comprobatæ in Synodo fuerint, ne fortè aliquid contra fidem, vel per ignorantiam, vel per minus studium sit compositum.

20. CONCILIVM quartum Carthaginense, cui etiam interfuit Augustinus, canone octogesimoquarto: Vt Episcopus nullum prohibeat ingredi Ecclesiam, & audire verbum Dei, siue gentilem, siue hæreticum, siue Iudæum, vsque ad Missam catechumenorum.

Missa catechumenorum. In Rom. 7.

21. LEO Magnus epistola octogesimaprima ad Dioscorum Alexandrinum: Vt autem in omnibus obseruantia nostra concordet, illud quoque volumus custodiri, vt quum solennior festiuitas conuentum populi numerosioris indixerit, & ad eam tanta multitudo conuenerit, quam recipere basilica simul vna non possit, sacrificij oblatio indubitanter iteretur, ne his tantùm admissis ad hanc deuotionem, qui primi aduenerint, videantur hi, qui postmodum confluxerint, non recepti: cùm plenum pietatis atque rationis sit, vt quoties Basilicam, in qua agitur, præsentia nouæ plebis impleuerit, toties sacrificium subsequens offeratur. Necesse est autem, vt quædam pars populi sua deuotione priuetur, si vnius tantùm Missæ more seruato, sacrificium offerre non possint, nisi qui prima diei parte conuenerint. Studiosè ergò dilectionem tuam & familiariter admonemus, vt quod nostræ consuetudini ex forma paternæ traditionis insedit, tua quoque cura non negligat, vt per omnia nobis & fide & actibus congruamus.

Sacrificij oblatio iteratur præcipitur in eodẽ die & templo.

Vnius Missæ.

In Rom. 92 Publicè in Missa.

22. IDEM epistola octogesimaoctaua, ad Episcopos Germaniæ & Galliæ: Nec publicè quidẽ in Missa quenquam pœnitentem reconciliare, nec formatas cuilibet epistolas mittere Chorepiscopis, vel presbyteris licet.

CÆREMONIÆ

1. LVCÆ vigesimosecundo, 2. PRIORIS ad Corinthios vndecimo, vt in textu.

3. DE cæremoniis Missæ vide Dionysium Areopagitam libro de Ecclesiastica hierarchia, capite tertio, vt suprà A testimonio quinto. Scripserunt de iisdem cæremoniis & ritibus quamplurimi alij: atque ij præsertim, qui libros edidere de diuinis, vel ecclesiasticis officijs, vt Isidorus Hispalensis, Valafridus abbas Augiensis, Alcuinus, Amalarius archiepiscopus Treuirensis, Angelomus, Rabanus archiepiscopus Moguntinus de institutione clericorum, Remigius Altisiodorensis, Herigerus abbas Lobiensis, Berno abbas Augiensis de officio Missæ, Bernoldus Constantiensis presbyter, Iuo Carnotensis in sermonibus de rebus Ecclesiasticis, Hildebertus Cenomannensis, Anselmus Cantuariensis, Honorius Augustodunensis, Hugo Victorinus, Rupertus Tuitiensis, Innocentius tertius in libris de officio Missæ, Guilielmus Altisiodorensis, Ioannes Beleth, Thomas Aquinas opusculo de expositione Missæ, & in tertia parte quęstione octuagesimatertia, Guilielmus Durandus episcopus Mimatensis, Mierologus, & plures alij.

Vide Trit. de Script. Eccles. Item Ordinem Rom. cum adiunctis Scriptoribus, per Melchiorẽ Hittorpiũ Coloniæ editum anno 1568.

4. CONCILIVM Tridentinum sessione vigesimasecunda, capite quinto: Cumque natura hominum ea sit, vt non facilè queat sine adminiculis exterioribus ad rerum diuinarum meditationẽ sustolli: propterea pia mater Ecclesia ritus quosdam, vt scilicet quædã summissa voce, alia verò elatiore, in Missa pronunciarẽtur, instituit. Cæremonias item adhibuit, vt mysticas benedictiones, lumina, thymiamata, vestes, aliáque id genus multa, ex Apostolica disciplina & traditione, quo & maiestas tanti sacrificij commendaretur, & mentes fidelium, per hæc visibilia religionis & pietatis signa, ad rerum altissimarum, quæ in hoc sacrificio latent, contemplationem excitarentur.

Cur Ecclesia ritus & cęremonias Missę instituent, ex traditione Apostolica.

5. IBIDEM canone septimo: Si quis dixerit, cæremonias, vestes, & externa signa, quibus in Missarum celebratione Ecclesia Catholica vtitur, irritabula impietatis esse magis, quàm officia pietatis; anathema sit.

Cõtinentes cęremonias, & ritus Missæ, anathemate feriuntur.

6. CHRYSOSTOMVS homilia tertia in epistolam ad Ephesios: Oro te, an voles manibus illotis ad oblationem accedere? Non arbitror, sed malles vtique potiùs omninò non accedere, quàm sordidis accedere manibus. Cùm ergo in modico adcò sis religiosus, audes accedere & contrectare, cùm animam habeas sordidam? Atqui manibus quidem ad tempus continetur, in illam verò totus resoluitur. Cur non vasa vides ità vndique lota, ità splendida? Illis debebant nobis animæ, & puriores, & sanctiores, atque illustriores esse. Quamobrem? Quoniam illa propter nos talia fiunt. Illa non participant eum, quem in se habent, non sentiunt illum; nos verò planè. Nunc verò sordido vase nolles vti, anima verò sordida accedis? Multam video huius rei inæqualitatẽ. Eadem habet homilia sexagesimaprima ad Antiochenos.

Vasa splendida adhibentur, vt illis splendidiores discamus habere animas.

7. ET homilia decimaquarta in eandem epistolam: Tu cum Cherubim apud thronum Regis constitutus, conuiciaris fratrem? Non vides sacra illa vasa? Non ad vnum semper illa vsurpantur? Audétne quisquam illis ad aliud quicquam vti? Iam tu vasis istis sanctiores, idque multò. Cur itaque teipsum sordidum reddis & pollutum.

Vasis sacris nemo ad res prophanas vti audet.

8. PRVDENTIVS in Peri Stephanôn hymno secundo. Præfectus ità beatum Laurentium alloquitur:

Hunc esse vestris Orgijs
Moremque, & artem, proditum est:
Hanc disciplinam fœderis,
Libent vt auro sanctistites.
Argenteis scyphis ferunt
Fumare sacrum sanguinem,
Auróque nocturnis sacris
Adstare fixos cereos.

Auro libãt antistites, & argenteis scyphis, adstantibus aureis candelabris.

Cui sic deinde respondet sanctus martyr:

Est dives, inquit, non ego,
Habetque nostra Ecclesia
Opúmque & auri plurimum,
Nec quisquam in orbe est ditior.
Is ipse tantum non habet
Argenteorum enigmatum
Augustus, arcem possident,
Cui nummus omnis scribitur.

9. OPTATVS Mileuitanus libro sexto contra Donatistas: Si sufficerat remouere altaria, non licuit frangere: Si oportuit frangere, rasisse peccatum est. Quæ est ista noua & stulta sapientia, nouitatem quærere in visceribus maiestatis,

ieſtatis,& remota quaſi quadam corporis cute, in latente corpore cutem quaſi alteram quærere: Vndè cùm aliquid fuerit ablatum, minui poteſt, mutari non poteſt. Raſiſti equidem quod tibi vitium eſt: ſed adhuc ibi eſt quod odiſti? Quid, quòd ſi ſic contractis, vt quæ à nobis in nomine Dei in ipſo myſterio facta ſunt, immunda viderentur: Quis fidelium nescit in peragendis myſteriis ipſa ligna linteamine cooperiri? Inter ipſa Sacramenta velamen potuit tangi, non lignum. Aut ſi tactu poſſit penetrari velamē, ergò penetrantur & ligna. Si penetrari poſſunt ligna, penetratur,& terra. Si à vobis lignum raditur, & terra,quę ſubter eſt,fodiatur. Altam facite ſcrobē,dū pro veſtro arbitrio quæritis puritatē. Sed obſeruate ne veniatis ad interos,& illic inueniatis Core, Dathan,& Abiron ſchiſmaticos, magiſtros ſcilicet veſtros. Ergò & fregiſſe vos & raſiſſe cōſtat altaria. Quid eſt quòd in hac re ſubitò veſter quaſi languere viſus eſt furor? Videm⁹ enim vos poſtea mutâſſe conſilium, & altaria à vobis iam non frangi, ſed radi tantum modò, aut remoueri. Si hoc ſufficiebat, illa quæ prius facta ſunt iudicatis, quia minimè fieri debuerunt à vobis. Hoc tamen immane facinus geminatum eſt, dū fregiſtis etiam calices, Chriſti ſanguinis portatores &c. vt ſupra quæſtione quarta, A teſtimonio decimo octauo.

Altaria tēpore ſacrificij linteamine cooperiuntur.

Num 16.

Calices Chriſti ſanguinis portatores.

10. HIERONYMVS in epiſtola ad Theophilum Alexandrinum ante libros Paſchales. In opere tuo vtilitatem ſpectauimus Eccleſiarum, vt diſcant qui ignorant, eruditi teſtimoniis ſcripturarum, quod debeant veneratione ſancta ſuſcipere,& altaris Chriſti miniſterio deſeruire, ſacroſque calices, & ſancta velamina, & cætera quæ ad cultum Dominicæ pertinent paſſionis, non quaſi mania & ſenſu carentia, ſanctimoniam non habere, ſed ex conſortio corporis & ſanguinis Domini eadem qua corpus eius & ſanguis maieſtate veneranda.

Reuerenter tractandi ſacri calices &c.

Quæ fiāt & dicantur in Sacrific o Miſſæ.

11. CYRILLVS Ieroſolymitanus catecheſi quinta myſtagogica: Vidiſtis diaconum aquam lauandis manibus porrigentem ſacerdoti &c. Deinde clamat diaconus longè poſt: Complectimini & oſculemini vos inuicem: atque tunc mutuo nos oſculo ſalutamus. Poſtea clamat ſacerdos: Surſum corda. Vos deinde reſpondetis: Habemus ad Dominum. Deinde dicit ſacerdos: Gratias agamus Domino. Ad hæc vos ſubiicitis: Dignum & iuſtum eſt. Facimus deinde mentionem cæli,& terræ,& maris, Solis & lunæ,& ſiderum ac vniuerſæ creaturæ, tam ratione præditæ, quàm irrationalis: tam iſtius quæ videtur, quàm illius quæ ſub aſpectum noſtrum non cadit: angelorum, archangelorum, virtutum, dominationum, principatuū, poteſtatum, thronorum & Cherubim, facieu operientium, quaſi diceremus illud Dauidis: Magnificate Dominum mecum. Commemoramus etiam illa Cherubim, quæ in ſpiritu ſancto cernebat Eſaias, circunſtantia thronum Dei: ac alis quidem duabus faciem velantia atque dicentia: Sanctus, ſanctus, ſanctus Dominus Deus Sabaoth. Propterea enim traditam nobis hanc Seraphicam theologiam recitamus, vt in illa cæleſti hymnodia, cum ſupra mundana militia communicemus: atque ſic per eiuſmodi hymnos noſipſos ſanctificantes, Deum benigniſſimum oramus, vt ſuper illa propoſita, ſanctum Spiritum emittat, vt panem quidem faciat corpus Chriſti, vinum verò ſanguinem Chriſti. Omninò enim quod attigerit Spiritus ſanctus, hoc ſanctificatur & tranſmutatur. Deinde verò poſtquam confectum eſt illud ſpirituale ſacrificium, & ille cultus incruentus, ſuper ipſa propitiationis hoſtia obſecramus Deum, pro communi Eccleſiarum pace, pro tranquillitate mundi, pro regibus, pro militibus, pro ſociis, pro ægrotis & afflictis, & in ſumma pro his omnibus qui egent auxilio. Indigemus autem omnes. Cùm hoc ſacrificium offerimus, poſtea facimus mentionem etiam eorum, qui ante nos obdormierunt. Primùm Patriarcharum, Prophetarum, Apoſtolorum, Martyrum, vt Deus orationibus illorum & depreeationibus ſuſcipiat preces noſtras. Deinde pro defunctis ſanctis Patribus & Epiſcopis. denique pro omnibus oramus, qui inter nos vita functi ſunt, maximum eſſe credentes animarum iuuamen, pro quibus offertur obſecratio ſancti illius & tremendi, quod in altari poſitum eſt, ſacrificij. Quod exemplo vobis demonſtrare volumus. Scio enim multos dicere: Quid iuuat animam in peccatis ex hoc mundo decedentem, etiamſi in hoc ſacrificio mentio illius fiat? An enim ſi rex aliquis eos à quibus offenſus eſt, in exilium pepulerit, poſtea verò illorum propinqui coronam aliquam conficientes, pro his, qui ſunt in ſupplicio, exulibus, eidem offerēt, nonne cōdonationem aliquam ſuppliciorū ipſis dederit? Ad eundem modum & nos, pro defunctis precationes adhibentes, quamuis ſint peccatores, non quidem coronam plectimus, ſed Chriſtum pro noſtris peccatis mactatum offerimus, vt & nobis, & illis eum, qui eſt benigniſſimus, propitium reddamus. Poſtea dicitis illam orationem, quam Saluator ſuis diſcipulis tradidit, cum pura conſcientia patrem nuncupantes Deum, atque dicentes: Pater noſter qui es in cælis &c. Sacerdos autem poſtea dicit: Sancta ſanctis. Vos deinde reſpondetis: Vnus ſanctus, vnus Dominus Ieſus Chriſtus. Audiſtis deinceps diuina quadam melodia pſallentem, atque ad ſacrorum myſteriorum communionem vos adhortantem: Guſtate & videte, quod Chriſtus eſt Dominus &c.

Memoria ſanctorum in Miſſa.

Memoria defunctorum.

Maximum animarum iuuamen.

Sacrificium propitiatorium.

Pſalm 33.

12. CLEMENS Pontifex & martyr epiſtola ſecunda ad fratrem Domini: De vaſis ſanè ſacris ita gerendum eſt: Altaris palla, cathedra, candelabrum,& velum, ſi fuerint vetuſtate conſumpta, incendio dentur, quoniam non licet ea, quæ in ſanctuario fuerint, malè tractari, ſed incendio vniuerſa tradantur. Cineres quoque eorum in baptiſterio inferantur, vbi nullus tranſitum habeat, aut in pariete, aut in foſſis pauimentorum iactentur, ne introeuntium pedibus inquinentur. Nemo per ignorantiam clericus palla mortuum credat obuoluendum, aut Diaconus ſcapulas operire velit, quæ fuit in altari, aut certè quæ data eſt in menſam Domini. Qui hæc fecerit, vel leuiter quaſi nihil & negligēter habuerit diuina myſteria, Diaconus triennio, ſexque menſibus à Dominico alienus erit altari, graui percuſſus anathemate. Quod ſi clericum presbyter non commonuerit, decem annis & quinque menſibus excommunicatus ſit, propterea quòd de Dominicis ſacramentis ſubiecta ſibi non commonuerit miniſteria, & poſtea cum grandi humilitate ma-

Quanta in veneratione habenda ea, quibus vtitur Eccleſia in altari.

tri reconcilietur Ecclesiæ. Pallas verò & vela, quæ in sanctuarij sordidata fuerint ministerio, diaconi cum humilibus ministris iuxta sacrarium lauent, non eijcientes foras à sacrario velamina Dominicæ mensæ, ne fortè puluis Dominici corporis malè decidat à sindone foris abluta, & erit hæc operanti peccatum: idcirco intra sacrarium ministris præcipimus, hæc sancta cum diligentia custodire. Sanè peluis noua comparetur, & præter hoc nihil aliud tangat. Sed nec ipsa peluis velis apponatur lauandis, nisi quæ ad Dominici altaris cultum pertinent. Pallę altaris solæ in ea lauentur, & in alia, vela ianuarum. De velis autem ianuarum, cura sit Ostiarijs ex admonitione Maiorum, ne quis negligens aut ignarus, ad velum ianuæ domus Domini, manus inconditè tergat: sed statim coercitus, discat omnis homo, quia velum atrij domus Domini sanctum est.

Puluis Dominici corporis.

13. BEDA libro primo historiæ Anglicanæ, capite vigesimonono: Præterea idem Papa Gregorius Augustino Episcopo, quia suggesserat ei multam quidem sibi esse messem, sed operarios paucos, misit cum præfatis legatarius suis plures cooperatores ac verbi ministros: in quibus primi & præcipui erant Mellitus, Iustus, Paulinus, Rufinianus, & per eos generaliter vniuersa, quæ ad cultum erant ac ministerium Ecclesiæ necessaria, vasa videlicet sacra & vestimenta altarium: ornamenta quoque ecclesiarum, & sacerdotalia, vel clericalia indumenta, sanctorum etiam Apostolorum ac martyrum reliquias, necnon & codices plurimos. Misit etiam literas, in quibus significat se ei pallium direxisse, simul et insinuat qualiter Episcopos in Britannia constituere debuisset.

Necessaria ad ministerium Ecclesiæ mittit in Angliam B. Gregorius.

Pallium Episcorum.

PRO DEFVNCTIS Lib. 1. epistol. 9.

1. L. CYPRIANVS epistola sexagesima sexta ad Clerum & plebem Furnitanorum: Episcopi antecessores nostri religiosè considerantes, & salubriter prouidentes, censuerunt ne quis frater excedens, ad tutelam vel curam clericum nominaret: ac si quis hoc fecisset, non offerretur pro eo, nec sacrificium pro dormitione eius celebraretur. neque enim apud altare Dei meretur nominari in sacerdotum prece, qui ab altari sacerdotes & ministros voluit auocare. Et ideò Victor cùm contra formam nuper in concilio à sacerdotibus datam, Geminium Faustinum presbyterum ausus sit tutorem constituere, non est quòd pro dormitione eius apud vos fiat oblatio, aut deprecatio aliqua nomine eius in Ecclesia frequentetur, vt sacerdotum decretum religiosè & necessariè factum seruetur à nobis: simul & cæteris fratribus detur exemplum, ne quis sacerdotes, & ministros Dei altari eius & Ecclesiæ vacantes, ad seculares molestias denocet. obseruari enim de cæterò poterit, ne vltrà hoc fiat circa personam clericorum, si quod nunc factum est, fuerit vindicatum.

Sacrificium altaris pro defunctis.

2. CHRYSOSTOMVS homilia quadragesimaprima in priorem epistolam ad Corinthios: Abierit mortuus peccator sanè, gaudere decet, peccata impedita esse, & non accumulatum malum, nitique quantum fieri potest, vt iuuetur non lachrymis, sed prece, supplicationibus, eleemosynis, oblationibus. Non est temerè hoc excogitatum, nec frustrà memoriam mortuorum inter sacra mysteria celebramus, aut accedimus, pro istis agnum illum iacentem, & peccata mundi tollentem deprecantes, sed vt his consolatio hinc aliqua fiat. Nec temerè qui altari assistit, inter horrenda mysteria clamat, Pro omnibus in Christo dormientibus, & pro his qui memoriam celebrant illorum. Nam nunquam ista fiant, neque hæc dicantur, si pro illis commemorationes non fierent. Neque enim scena iam amplius nostra sunt, sed spiritus ordinatione fiunt. Opitulemur igitur his fratres, memoriâ pro ipsis faciamus. Nam si Iobi illius liberos patris victima purgauit: quid dubites, è nobis quoque, si pro dormientibus offeramus, solatij quiddam illis accessurum? Gratificari Deus propter alios aliis solet, quod Paulus hîc ostendit: Vt ex multis, inquit, personis, pro dono in nos collato, per multos gratiæ pro nobis agantur. Ne defatigemur mortuis auxilium ferendo, preces pro ipsis offerendo: cõmunis totius orbis victima preces sunt. Hinc plena fiducia, pro toto etiam orbe supplicamus, inter martyres, inter cõfessores, inter sacerdotes mortuos recensemus. Vnum enim corpus omnes sumus, sint mẽbra licèt alia aliis illustriora, vndique veniã ipsis impetrare licet, precibus pro ipsis effusis, muneribus datis, consortio eorum, inter quos velut commune corpus referuntur. Quid ergo doles? quid lachrymaris? cum impetrandæ mortuo veniæ tot extent rationes?

Iob 1.

Solatium mortuorum ex oblatione. 2. Cor. 1.

Communis totius orbis victima.

Iuuantur oblationibus. Memoria mortuorum in sacris mysteriis.

3. IDEM homilia vigesimaprima in Acta Apostolorum: Non frustra oblationes pro defunctis fiunt, non frustra preces, non frustra eleemosynæ. Hæc omnia spiritus disposuit, volens vt nos mutuum iuuemus. Vide enim, vtilitatem accipiet ille per te, & tu per illum; contemptis opibus iunctus es ad faciendũ aliquid generosum: & tu illi salutis, & ipse tibi eleemosinæ factus est author. Ne dubita, quia erit aliquis fructus suauis. Non temere diaconus clamat. Pro his qui defuncti sunt in Christo, & pro his qui memoriam illorum faciunt. Non diaconus est qui tamen illam vocẽ emittit, sed spiritus: non sanctus, inquam, sed donum. Quid dicis? In manibus est hostia, & omnia proposita sunt bene ordinata, adsunt Angeli, adsunt Archangeli, adest filius Dei, cum tanto horrore adstant omnes, adstant illi clamantes omnibus silentibus, & putas temere hæc fieri? Igitur & alia temerè, & quæ pro Ecclesia, & quæ pro sacerdotibus offeruntur, & quæ pro plenitudine ac vniuersitate? Absit. Sed omnia cum fide fiunt.

Oblationes preces & eleemosynæ pro defunctis.

4. IOANNES Damascenus in oratione, Quod ij, qui cum fide ex hac vita excesserunt, viuorum Missis & beneficiis iuuentur: Porro autem Verbi discipuli atque conspectores, à quibus orbis vniuersus captus est, illi inquam Saluatoris discipuli, ac diuini Apostoli, vt in tremendis ac puris vitamque afferentibus mysteriis, eorum, qui cum fide diem vitæ extremum clausissent, memoria fieret, instituerunt. Quod etiam firme atque constanter, ac sine vlla controuersia Catholica & Apostolica Ecclesia, ab extremis finibus ad extremos vsque fines, ab eo tempore ad hunc vsque diem semper retinuit, ac tantisper dum mundus hic erit, retinebit. Nec vero inconsideratè ad temerè & sine ratione hoc ab illis institutum. Neque enim quicquam, quod vtilitate careat, Christianorum religio, quæ ab omni errore aliena est, suscepit, fixumque semper ac stabile retinuit: sed frugifera omnia, Deoque grata, atque accepta, maioremque

Memoria mortuorũ in Missa ab Apostolis proiecta.

Nota.

Athanasij eadem de re testimonij.

maioremque in modum vtilia, atque ita comparata, vt maxima ex ijs salus oriatur. Et infrà: Quin magnus quoque Athanasius in elegantissima illa Oratione, quam de ijs, qui è vita discesserunt, edidit, his verbis vtitur: Etiamsi in aëre collocatus sit ille, qui cum pietate diem vitæ extremum egit, tamen implorata Christi Dei ope, oleum ac ceram ad ipsius sepulchrum accendere ne recuses. Grata enim & accepta hæc Deo sunt, ingensque ab eo præmium referunt. Oleum enim ac cera holocausti instar sunt: incruentum autem sacrificium, Deum placat. Beneficentia denique erga pauperes, bonæ omnis remunerationis incrementum est. Quamobrem ei, qui pro defuncto oblationem facit, &c. Nam & diuinarum rerum præcones Apostoli, & sacri magistri, & Spiritu sancto inspirati Patres, ac numine diuino, quantum fas est, correpti, potentiæque ipsius, quæ hominem extra se rapit, vtcunque participes effecti, diuino ore, vti Deo gratum erat, ista omnia, hoc est Missas, & preces, ac psalmorum cantus, anniuersariasque eorum, qui morte præcepti sunt, commemorationes instituerunt, atque sanxerunt. Quæ quidem ad hunc vsque diem benigni Dei gratia, ab ortu Solis vsque ad occasum, & Septentrionem ac Meridiem, in Domini Dei, qui regium in reges imperium obtinet, laudem atque gloriam augentur, ac nouis subinde accessionibus amplificantur.

Oleũ & cera ad sepulcrũ accẽdenda.

Anniuersarię mortuorum cõmemorationes ab Apostolis institutæ.

2. Mach. 12. 5. AVGVSTINVS in libro de cura pro mortuis gerenda, capite primo: In Machabæorum libris legimus oblatum pro mortuis sacrificium. Sed & si nusquam in scripturis veteribus omninò legeretur, non parua tamen est vniuersæ Ecclesiæ, quæ in hac consuetudine claret, authoritas: vbi in precibus sacerdotis, quæ Domino Deo ad eius altare funduntur, locum suum habet etiam commendatio mortuorum.

Nota.

6. ITEM de verbis Apostoli, sermone trigesimo secundo, qui alijs est trigesimus quartus, capite primo: Pompa funeris, agmina exequiarum, sumptuosa diligentia sepulturæ, monimentorum opulenta constructio, viuorum sunt qualiacunque solatia, non adiutoria mortuorum. CAPITE secundo: Orationibus verò sanctæ Ecclesiæ, & sacrificio salutari, & eleemosynis, quæ pro eorum spiritibus erogantur, non est dubitandum mortuos adiuuari: vt cum eis misericordius agatur à Domino, quàm eorum peccata meruerunt. Hoc enim à patribus traditum, vniuersa obseruat Ecclesia, vt pro eis, qui in corporis & sanguinis Christi communione defuncti sunt, cùm ad ipsum sacrificium loco suo commemorantur oretur, ac pro illis quoque id offerri commemoretur. Cùm verò eorum commendandorum causa opera misericordiæ celebrantur, quis eis dubitet suffragari, pro quibus orationes Deo non inaniter allegantur?

Sacrificio salutari non dubitadum adiuuari mortuos.

Nota.

7. ET libro nono Confessionum, capite vndecimo: Et mox ambobus, (*mihi & fratri meo*) Ponite, inquit, (*Monica*) hoc corpus vbicunque, nihil vos eius cura conturbet: tantum illud vos rogo, vt ad Domini altare memineritis mei vbi fueritis.

Memoria defuncti ad altare.

8. ITEM capite duodecimo, de eadem matre sua Monica loquens: Cùm ecce corpus elatum est, imus & redimus sine lachrymis. Nam neque in eis precibus, quas tibi fudimus, cùm offerretur pro ea sacrificium pretij nostri, iam iuxta sepulchrum posito cadauere, priusquam deponeretur, sicut illic fieri solet, nec in eis precibus ego fleui, sed toto die grauiter in occulto mœstus eram.

Pro Monica sacrificiũ precij nostri oblatum.

Memoriam sui ad altare fieri petijt.

9. PRÆTEREA capite decimotertio: Non ista mandauit (*Monica*) nobis, sed tantummodo memoriam sui ad altare tuum fieri deliderauit, cui nullius diei prætermissione seruierat, vnde sciret dispensari victimam sanctam, qua deletum est chirographum, quod erat contrarium nobis, qua triumphatus est hostis computans delicta nostra, & quærens quid obijciat, & nihil inueniens in illo in quo vincimus.

Coloss. 2.

10. EPIPHANIVS contra Aërium, hæresi septuagesimaquinta: Deinde, qua ratione potit mortem nominatis (inquit Aerius) nomina mortuorum? Orat enim, inquit, viuens, aut dispensationem facit, quid profuerit mortuo? Si verò omninò preces eorum, qui hic sunt, prosunt illis qui isthic sunt, igitur nemo sit pius, neque boni quicquam faciat, sed acquirat amicos quosdam per quem vult modum, aut per pecunias persuadens, aut amicis id in obitu demandans, & oreot pro ipso, vt ne quid illic patiatur, neque immedicabilia peccata ab ipso perpetrata requirantur. Ad quæ postea respondens Epiphanius, ita ait: De eo verò, quòd proferantur nomina vita defunctorum, quid hoc magis fuerit vtile? quid hoc commodius & magis admiratione dignum? quod credunt præsentes, quòd hi qui decesserunt, viuunt, & non sunt nulli, sed sunt & viuunt apud Dominum: & vt pientissimam prædicationem recenseam, quod spes est orantibus pro fratribus, velut qui in peregrinatione sint. Prosunt autem & preces pro ipsis fientes, etiamsi totam culpam non abscindant. Verumenimuero eò quod nos sæpè dum in mundo sumus, fallimur & erramus, tum inuiti, tum voluntariè, quo id quod perfectius est significetur, & pro iustis, & pro peccatoribus memoriam facimus: pro peccatoribus quidem misericordiam Dei implorantes, pro iustis vero & Patribus, & Patriarchis, Prophetis, Apostolis, Euangelistis, Martyribus ac Confessoribus, Episcopisque & Anachoretis, & pro vniuerso ordine, vt Dominum Iesum Christum ab hominum ordine separemus, per honorem, quem ipsi exhibemus, & vt adorationem ipsi præstemus, illud mente voluentes, quod Dominus non est alicui homini adæquatus, etiamsi millies, & vltra, in iustitia degat vnusquisque homo. Et post pauca: Deinde vero rursus ad propositi argumenti consequentiam deueniam, quod Ecclesia necessario hoc perficit, traditione à Patribus accepta. Quis autem poterit statutum matris dissoluere, aut legem patris? velut Salomon dicit, Audi fili sermonem patris tui, & ne repudies statuta matris tuæ: ostendens per hoc quod & in scripturis, & sine scripto docuit pater, hoc est Deus, & Vnigenitus, & Spiritus sanctus. Mater autem nostra Ecclesia habet statuta in se posita, indissolubilia, quæ dissolui non possunt. Quum itaque ordinata sint in ecclesia statuta, & bene se habeant, & omnia mirabiliter fiant, confutatus est rursus etiam hic seductor. Sed & hoc relicto, velut scarabæo, aut cantharide, aut bupresti animalculo, per ecclesiasticum fundamentum & Dei potentiam conculcato, ad reliquas consequenter proceda-

Argumenta Aerij hæretici.

Respõsio Epiphanij.

Pro peccatoribus memoria fit in sacro.

Ex Traditione a patribus accepta pro mortuis ista præstantur. Prou. 1.

mus, Deum auxiliarium inuocantes.

PROPITIATORIVM. Luc.22.

1. M. CYPRIANVS in sermone de cœna Domini: Ex quo à Domino dictum est: Hoc facite in meam commemorationem, hæc est caro mea, & hic est sanguis meus, quotiescunque his verbis & hac fide actum est, panis iste substantialis, & calix benedictione solenni sacratus, ad totius hominis vitam salutêque proficit, simul medicamentum & holocaustum ad sanandas infirmitates, & purgandas iniquitates existens.

Vtilitas huius Sacrificij.

2. IACOBVS in sua Liturgia: Nostras animas sanctifica, corporaque & Spiritus, necnon cogitationes nostras ad pietatem conuerte, vt pura conscientia tibi dona offeramus, munera, fructuum oblationes, vt ea deleantur delicta, quæ admisimus, & vt toti populo tuo sis propitius. Ibidem: Vt tibi grato & diuino oblato sacrificio, digni abs te habeamur vita æterna. Item: Ne auerseris nos peccatores, verendum hoc & incruentum sacrificium attrectantes. Supplicamus & imploramus bonitatem tuam, ne mysterium hoc, quod ad salutem nobis dispensatum est, in condemnationem populo sit: sed in abolitionem peccatorum, ac animarum & corporum renouationem, &c. Admitte nos accedentes ad sanctum tuum altare, secundum multitudinem misericordiæ tuæ, vt digni simus, qui offeramus tibi munera, & sacrificium pro nobis, & pro ijs, quæ populus per ignorantiam admisit: dáque nobis, Domine, vt tibi cum omni metu, ac pura conscientia hoc sacrificium spiritale atque incruentum offeramus, quod vbi admiseris in sanctum, supercæleste, ac intellectuale tuum altare, in odorem suauitatis spiritalis, vicissim mitte nobis gratiam spiritus tui sanctissimi. ô Deus, respice in nos, & ad nostrum hoc rationale obsequium intuere, idque accipe, vt Abel dona accepisti, Noë sacrificia, Moysis & Aaronis sacerdotia, Samuelis pacifica, Dauidis pœnitentiam, Zachariæ incensum: vt de manu Apostolorum tuorum verum hunc cultum accepisti, ita quoque è manibus nostris, qui peccatores sumus, recipe munera hæc proposita per tuam benignitatem: & fac vt oblatio nostra grata & acceptabilis sit, per spiritum sanctum sanctificata, in propitiationem peccatorum nostrorum, & eorum quæ populus per ignorantiam admisit, & in requiem animarum eorum, qui ante nos dormiunt, vt & nos abiecti, & peccatores, & indigni serui tui, digni habiti, qui sine dolo ministremus sancto altari tuo, mercedem accipiamus fidelium & prudentium dispensatorum, gratiamque inueniamus, & misericordiam in die illa tremenda retributionis tuæ iustæ & bonæ. Et nonnullis interiectis: Miserere nostri: quandoquidem veremur ac tremimus, cùm tuum sanctũ altare nobis accedendum est, & offerendũ sacrificium hoc verendum & incruentum pro nostris peccatis, & pro ijs quæ populus per ignorantiam admisit.

Propitiatorium sacrificium pro viuis.

Pro defunctis.

Propitiatorium pro viuis.

3. BASILIVS Magnus in Liturgia sua: Da Domine & pro omnibus nostris peccatis, & populi tui ignorantia, acceptabile & susceptibile fieri sacrificium nostrũ in conspectu tuo. Ibidẽ: Suscipe nos appropinquãtes sancto altari tuo, secundum multitudinẽ misericordiæ tuæ, vt simus digni offerre tibi rationabile istud, & absq; sanguine sacrificiũ pro nostris peccatis & populi ignorantia.

Incruẽtum.

4. CHRYSOSTOMVS in Liturgia sua: Fac nos dignos vt offeramus tibi deprecationes, & supplicationes, & sacrificia immaculata pro populo tuo. Et post pauca: Ministrare tibi, magnum ac formidandum etiam super cœlestibus virtutibus. Attamen propter ineffabilem, & immensam tuam humanitatem, intrepidè & irreuocabiliter factus es homo, & summus pontifex noster. Sacrificiorum ritum instituisti, ac solennis huius & immaculati sacrificij celebrationem nobis tradidisti, tanquàm Dominus omnium. Respice ad me peccatorem, vt assistam sanctæ tuæ huic mensæ, consecrem sanctum & immaculatum tuum corpus & preciosum sanguinem. Tu enim es qui offers, & offerris, & accipiens, & dans, Christe Deus noster. Et nonnullis interiectis: Domine Deus omnipotens, solus sanctus, qui suscipis hostiam laudis ab ijs qui te inuocant in toto corde, suscipe preces nostras, & offer sancto altari tuo: & fac nos dignos offerre tibi dona, & sacrificium spiritale pro nostris peccatis, atque ignorantiis populi, & præsta, vt inueniamus gratiam in conspectu tuo, vt fiat acceptabile sacrificium nostrum, & inhabitet spiritus gratiæ tuæ bonus super nos, & super hæc apposita sacramenta, & super omnem populum. Et nonnullis interpositis: Amplius obtulimus tibi hanc rationabilem hostiam, pro orbe, pro sancta catholica & apostolica Dei Ecclesia, & ijs qui casta in conuersatione ac sobria degunt. Pro fidelissimis & Deo dilectis Imperatoribus nostris, & toto palatio, & omni exercitu eorum.

Pro quibus offeratur.

5. MARTIALIS in epistola ad Burdegalenses, capite tertio: Quod Iudæi per inuidiam &c. vt suprà, C testimonio decimo.

6. HIERONYMVS in caput primum epistolæ ad Titum: Quid de Episcopo sentiendum est, qui quotidiè pro suis populique peccatis, illibatas Deo oblaturus est victimas?

Pro suis & populi peccatis offert episcopus.

7. AMBROSIVS libro primo Officiorum, capite quadragesimooctauo: Vmbra in lege, imago in Euangelio, veritas in cælestibus. Antè agnus offerebatur, offerebatur vitulus, nunc Christus offertur: sed offertur quasi homo, quasi recipiens passionem, & offert se ipse quasi sacerdos, vt peccata nostra dimittat. Hic in imagine, ibi in veritate, vbi apud patrem pro nobis quasi aduocatus interuenit. Hic ergò in imagine ambulamus, in imagine videmus: illic facie ad faciem, vbi plena perfectio, quia perfectio omnis in veritate est.

Offertur vt peccata dimittat.

Intelligo de alicuius specie.

8. IDEM in psalmum trigesimumoctauum: Vidimus principem sacerdotem ad nos venientem, vidimus & audiuimus offerentem pro nobis sanguinem suum: sequamur, vt possumus, sacerdotes, vt offeramus pro populo sacrificium: etsi infirmi merito, tamen honorabiles sacrificio: quia etsi nunc Christus non videtur offerre: tamen ipse offertur in terris, quando Christi corpus offertur. Immò ipse offerre manifestatur in nobis, cuius sermo sanctificat sacrificium, quod offertur.

Sacerdotũ est pro populo offerre sacrificium.

Christi corpus in terris offertur.

9. ALEXANDER primus Pontifex & martyr, in epistola prima ad omnes Orthodoxos, capite quarto: In Sacramentorum oblationibus, quæ inter Missarum solennia Domino offeruntur, &c. vt supra, I testimonio primo. Ac deinde: Crimina atque peccata, oblatis his Domino sacrificiis delentur. Idcircò & passio

Matth.26. Crimina delentur.

eius

eius in his commemoranda est, qua redempti sumus, & sæpiùs recitanda, atque hæc Domino oferenda. Talibus hostijs delectabitur & placabitur Dominus, & peccata dimittet ingentia. Nihil enim in sacrificijs maius esse potest, quam corpus & sanguis Christi. Nec vlla oblatio hac potior est, sed hæc omnes præcellit. Quæ pura conscientia Domino offerenda est, & pura mente sumenda, atque ab omnibus veneranda. Et sicut potior est cæteris, ità potiùs excoli, & venerari debet.

Placabitur Dominus, & peccata ingentia dimittet.

10. IDEM epistola secunda ad omnes Episcopos: Quos sibi sacrari, & in ordine Apostolatus constitui voluit, ipsi pro populo interpellant, & populi peccata comedunt, quia precibus suis & oblationibus ea delent, atque consumunt.

Osee 4.

11. GREGORIVS Nazianzenus oratione tertia, quæ est prima in Iulianum Imperatorem: Atque hinc quidem facinora sua auspicatur, quemadmodum narrant, qui ipsius arcanis gloriantur (Proh in quos sermones incurrere cogor?) impuro & nefario sanguine Lauacrum extergit, initiationi nostræ execrabilem initiationem opponens, sus videlicet in cœno prouoluta, sicut est in prouerbio: manusque suas profanat, vt nimirùm eas ab incruento sacrificio, per quod nos Christo ipsiusque passionibus & diuinitati communicamus, elueret ac repurgaret.

Incruento sacrificio Christi passionibus & diuinitati communicamus.

12. AVGVSTINVS sermone quarto de Innocentibus: Quid reuerentius, quid honorabilius dici potest, quàm sub illa ara requiescere, in qua Deo sacrificium celebratur, in qua offeruntur hostiæ, in qua Dominus est sacerdos, sicut scriptum est: Tu es sacerdos in æternum secundùm ordinem Melchisedech? Rectè sub altario iustorum animæ requiescunt quia super altare corpus Domini offertur. Nec immeritò illic iusti vindictam sanguinis postulant, vbi etiam pro peccatoribus Christi sanguis effunditur. Conuenienter igitur, & quasi pro quodam consortio ibi martyribus sepultura decreta est, vbi mors Domini quotidiè celebratur, sicut ipse ait: Quotiescunque hæc feceritis, mortem meam annunciabitis, donec veniam: scilicet vt qui propter mortem eius mortui fuerant, sub sacramenti eius mysterio requiescant.

Psal. 109.

Pro peccatoribus in altari Christi sanguis effunditur.

1. Cor. 11.

13. TERTIVM concilium Braccarense, capite primo: Cùm omne crimen atque peccatum, oblatis Deo sacrificijs deleatur, quid de cæterò pro delictorum expiatione Domino dabitur, quando in ipsa, sacrificij oblatione erratur?

Omne crimẽ deletur.

14. GREGORIVS homilia trigesimaseptima in Euangelia: Singulariter namque ad absolutionem nostram oblata cum lachrymis & benignitate mentis sacri altaris hostia suffragatur: quia is, qui in se resurgens à mortuis, iam non moritur, adhuc per hanc in suo mysterio pro nobis iterùm patitur. Nam quoties ei hostiam suæ passionis offerimus, toties nobis, ab absolutionem nostram, passionem illius reparamus. Multos, vt arbitror, vestrum, fratres charissimi, contigit nosse hoc, quod volo ad memoriam vestram narrando reuocare. Non longè à nostris fertur temporibus factum, quòd quidam ab hostibus captus, longè transductus est. Cumque diù teneretur in vinculis, cum vxor sua, cùm ex eadem captiuitate non reciperet, extunctum putauit. Pro quo iam velut mortuo hostias hebdomadibus singulis curabat offerre. Cuius toties vincula soluebantur in captiuitate, quoties ab eius coniuge oblatæ fuissent hostiæ pro animæ eius absolutione. Nõ longo pòst tempore reuersus, admirans valdè, suæ indicauit vxori, quòd diebus certis hebdomadibus singulis eius vincula soluebantur. Quos videlicet dies eius vxor atque horas discutiens, tunc eum recognouit absolutum, cùm pro eo sacrificium meminerat oblatum. Hinc ergò, fratres charissimi, hinc certa consideratione colligite, oblata à nobis hostia sacra quantum in nobis soluere valeat ligaturam cordis, si oblata ab altero, potuit in altero soluere vincula corporis.

Applicatur nobis sacrificium cruentum.

Vide etiam lib. 4. dial. cap. 57.

Vincula soluta per oblationem sacrificij.

Soluit ligaturà cordis.

15. CONCILIVM Tridentinum sessione vigesimasecunda, capite secundo: Et quoniam in diuino hoc sacrificio, quod in Missa peragitur, idem ille Christus continetur, & incruentè immolatur, qui in ara Crucis semel seipsum cruentè obtulit; docet sancta Synodus, sacrificium illud verè propitiatorium esse, per ipsũq; fieri, vt, si vero corde, & recta fide cum metu ac reuerentia, contriti ac pœnitentes, ad Deum accedamus, misericordiam consequamur, & gratiam inueniamus in auxilio opportuno. Huius quippe oblatione placatus Dominus, gratiam & donum pœnitentiæ concedens, crimina & peccata, etiam ingentia, dimittit. vna enim eademque est hostia, idem nunc offerens sacerdotum ministerio, qui seipsum tunc in cruce obtulit, sola offerendi ratione diuersa. Cuius quidem oblationis, cruentæ inquam, fructus, per hanc incruentam vberrimè percipiuntur: tantùm abest, vt illi per hanc quouis modo derogetur. Quare non solùm pro fidelium viuorum peccatis, pœnis, satisfactionibus, & alijs necessitatibus, sed & pro defunctis in Christo, nondum ad plenum purgatis, ritè, iuxta Apostolorum traditionem, offertur. Ibidem, canone tertio: Si quis dixerit, Missæ sacrificium tantùm esse laudis, & gratiarum actionis, aut nudam commemorationem sacrificij in Cruce peracti, non autem propitiatorium; vel soli prodesse sumenti; neque pro viuis & defunctis, pro peccatis, pœnis, satisfactionibus, & alijs necessitatibus offerri debere; anathema sit.

Propitiatorium est.

Quomodo crimina & ingentia peccata deleat.

Fructus huius Sacrificij.

Propitiatorium.

1. N CONCILIVM Ephesinum in epistola ad Nestorium, vt suprà, quæstione quarta, litera A testimonio sexto. INCRVENTVM.

2. SECVNDA synodus Nicena, actione sexta, tomo tertio, vt suprà ibidem, A testimonio septimo.

3. AVGVSTINVS contra Faustum libro vigesimo, capite vigesimoprimo, vt suprà, hac eadem quæstione, A testimonio duodecimo.

4. AD Ephesios quinto: Christus dilexit nos, & tradidit semetipsum pro nobis oblationem, & hostiam Deo in odorem suauitatis.

5. AD Hebræos decimo: Vna enim oblatione, consummauit in sempiternum sanctificatos.

6. EXODI duodecimo, vt suprà, D testimonio quarto.

7. MARCI decimoquarto: Et primo die azymorum quando Pascha immolabant, dicunt ei discipuli.

8. EVSEBIVS de demonstratione euangelica libro primo, capite decimo, vt suprà, C testimonio secundo.

7. GREGORIVS Nazianzenus oratione quarta, quæ secunda est in Iulianum Imperato-

Pſal.105.

rem : Non iam filios ſuos & filias ſuas dæmonijs immolabunt ; quod olim Iſraeli à Prophetis obijciebatur. Sed quid hæc colligo ? Ad præſentia & noſtra me conuertam. Non iam in ſacras noſtras ædes prauos oculos inijcient : non iam aras , à puriſſimo , & incruento ſacrificio nomen habentes, ſceleſto ſanguine contaminabunt : nec loca non adeunda per impia altaria probro ac de decore afficient. Non iam ſacrilega manu votiua dona diripient & profanabunt, impietatem auaritia cumulantes. Non iam presbyterorum canitiem , Diaconorum ſanctitatem, Virginũ pudorem cõtumelia perfundent.

Aras à puriſſimo & incruento ſacrificio nomen habentes.

10. IDEM in carmine ad Epiſcopos:

O qui ſacra Deo affertis non tincta cruore,
Clari cuſtodes animarum , quique Tonantis
Figmentum manibus regitis mirabile veſtris ,
Quique Deum humano generi faciatis in vnum,
Lux vitæ, fidei columen, fundamina mundi,
Doctores vitæ, nullo quæ clauditur æuo ,
Chriſtiferi , ſolis præclaris quique ſedetis
Sublimes.

Offerũt ſacerdotes ſacra, ſiue ſacrificia incruenta.

11. ET in carmine ad Conſtantinopolitanos Epiſcopos, & ipſam Vrbem:

O qui ſacra Deo offertis non tincta cruore,
Vnum in perſonis qui colitiſque tribus.

Incruenta ſacrificia offerunt.

12. GREGORIVS Nyſſenus in Chriſti Reſurrectionem oratione prima : Qui poteſtate ſua cuncta diſponit , non ex proditione ſibi impendentem neceſſitatem , non Iudæorum quaſi prædonum impetum , non iniquam Pilati ſententiam expectat , vt eorum malitia ſit communis hominum ſalutis principium & cauſa, ſed conſilio ſuo anteuertit, & arcano ſacrificij genere , quod ab hominibus cerni non poterat, ſeipſum pro nobis hoſtiam offert , & victimam immolat, ſacerdos ſimul exiſtens, & agnus Dei , ille , qui mundi peccatum tollit. Quando id præſtitit ? cùm corpus ſuum diſcipulis congregatis edendum , & ſanguinem bibendum præbuit , tunc apertè declarauit agni ſacrificium iam eſſe perfectum. Nam victimæ corpus non eſt ad edendum idoneum , ſi animatum ſit. Quare cùm corpus edendum & ſanguinem bibendum diſcipulis exhibuit , iam arcana, & non aſpectabili ratione corpus erat immolatum , vt ipſius myſterium peragentis poteſtati collibuerat. Et anima in illis erat , in quibus eadem ipſa poteſtas illam diſpoſuit , ſimulque cum diuina virtute, quæ cum illa erat coniuncta, in ea regione cordis verſata eſt. Itaque ſi quis inde tempus incipiat dimetiri, cùm ſacrificium Deo factum eſt à Magno illo principe Sacerdotum, qui ratione, quæ nec verbis explicari , nec oculis perſpici potuit , ſe ipſum pro cõmuni hominũ ſalute tanquam agnũ obtulit, non recedet à veritate. Erat enim veſpera, cùm ſacrum illud corpus comederunt, quam quidem veſperã nox , quæ paraſceuen antecedit, excepit.

Arcano ſacrificij genere Chriſtus ſeipſũ pro nobis hoſtiã offert in vltima cœna.

Idem ſacerdos & victima.

Matth.26.

Obtulit in cœna pro communi hominum ſalute, corpus ſuum tanquam agnum.

13. CYRILLVS Alexandrinus epiſtola decima ad Neſtorium: Dum vnigeniti filij Dei, hoc eſt, Ieſu Chriſti , mortem ſecundũ carnem & reſurrectionem ex mortuis annunciamus, aſſumptionemque in cælos confitemur , incruentum in Eccleſiis perficimus cultum , atq; ità ad myſticas accedimus benedictiones, ac ſanctificamur, participes facti ſanctæ carnis , pretioſique ſanguinis ſeruatoris noſtri omnium Ieſu Chriſti, nec vt communem carnem accipimus, &c.

14. IDEM in declaratione anathematiſmi vndecimi. Sanctum ac viuificum incruentumque in Eccleſiis celebramus ſacrificium , non hominis alicuius nobis ſimilis & communis corpus: conſimiliter & precioſum ſanguinem eſſe, quod proponitur , credentes , ſed magis tanquam proprium viuificantis verbi corpus & ſanguinem accipimus. Communis enim caro viuificare non poteſt. Et hoc ipſe Seruator teſtatur , dicens: Caro non prodeſt quicquam , ſpiritus eſt qui viuificat. Quoniam enim verbi facta eſt propria , ob eam cauſam intelligitur , & eſt viuifica, ſicut Seruator dicit: Sicut miſit me viuens pater, & ego viuo propter patrem : & qui manducat me, etiam ille viuet propter me. Quia verò Neſtorius , & qui cum illo ſentiunt, myſterij huius virtutẽ temerè diſſoluunt, propterea, idque meritò, conſtitutus eſt hic Anathematiſmus.

Vide I.to. Concil. Incruentũ in Eccleſus ſacrificium celebratur, & quale ſit illud.

Ioan.6.

Ibidem.

15. GENESIS decimoquarto, vt ſuprà, D teſtimonio tertio.

16. AD Hebræos ſeptimo, vt ſuprà, E teſtimonio ſecundo.

17. PSALMO centeſimo nono , ibidem teſtimonio primo.

18. HIERONYMVS in caput vigeſimum ſextum Matthæi: Poſtquàm typicum Paſcha fuerat impletum , & agni carnes cum Apoſtolis comederat. aſſumit panem , qui confortat cor hominis , & ad verum Paſchæ tranſgreditur ſacramentum , vt quomodo in præfiguratione eius Melchiſedech ſummi Dei ſacerdos , panem & vinum offerens fecerat , ipſe quoque veritatẽ ſui corporis & ſanguinis repræſentaret.

Chriſt⁹ ſecundũ ordinẽ Melchiſedech in vltima cœna obtulit.

Geneſ.14.

19. OECVMENIVS in caput quintũ epiſtolæ diui Pauli ad Hebræos, ſuper ea verba, Tu es ſacerdos in æternum &c. Neque enim de ea, quæ ſemel à Deo facta eſt oblatio & hoſtia , diciſſet, In æternum , ſed reſpiciens ad præſentes ſacrificos, per quos medios Chriſtus ſacrificat & ſacrificatur : qui etiam in myſtica cœna modum illis tradidit huiuſmodi ſacrificij.

Chriſtus per Sacerdotes exercet perpetuo, ſacerdotũ Melchiſedech.

20. SEDVLIVS libro tertio operis Paſchalis (vel iuxta aliorum ſectionem libro quarto) deſcribens mundationem decem leproſorum Lucæ 17.

Denique pontificum princeps ſummuſque ſacerdos
Quis niſi Chriſtus adeſt? geminis libaminis auctor,
Ordine Melchiſedech, cui dantur munera ſemper
Quæ ſua ſunt, ſegetis fructus, & gaudia vitis.

Chriſtus auctor ſacrificij melchiſedechici.

21. CLAVDIVS Marius Victor libro tertio Commentariorum in Geneſin:

Melchiſedech vinumque & panem ab cæde reuerſo
Obtulerat, rex ille Salem, qui munere tali
Myſtica præmiſit ſummi libamina Chriſti :
Cuius de manibus ſumens Eccleſia corpus
Viuificum panem, cæleſti pota cruore eſt.

Oblatio Melchiſedech præfigurabat Chriſti ſacrificium euchariſtiæ.

1.O AD Hebræos nono : Neque vt ſæpe offerat ſemetipſum , quemadmodum Pontifex &c. alioquin oportebat eum frequenter pati ab origine mundi : nunc autem ſemel in conſummatione ſeculorum, ad inſtitutionẽ peccati, per hoſtiã ſuam apparuit. Et quemadmodũ ſtatutum eſt hominibus ſemel mori, poſt hoc autem iudicium : ſic & Chriſtus oblatus eſt ad multorum exhaurienda peccata : ſecundò ſine peccato apparebit expectantibus ſe, in ſalutem.

REPETITIO OBLATIONIS.

2. ET capite decimo , vt ſuprà, N teſtimonio quinto.

3. CHRYSOSTOMVS homilia decimaſeptima

ptima in epistolam ad Hebræos : Imperauit semper offerri, propter infirmitatem, vt & memoria peccatorum fieret : Quid ergò nos ? Nónne per singulos dies offerimus ? Offerimus quidem, &c. vt suprà hac eadem quæstione, B. testimonio primo.

4. AVGVSTINVS epistola vigesimatertia ad Bonifacium Episcopum : Nónne semel immolatus est Christus in seipso, & tamen in sacramento, non solùm per omnes Paschæ solennitates, sed omni die populis immolatur, nec vtique mentitur, qui interrogatus, eum respondeit immolari ?

Omni die immolatur.

5. THEOPHYLACTVS in capitis quinti ad Hebræos hæc verba scribens : Tu es sacerdos in æternum &c. Dicant igitur Iudæi nobis, quisnam fuerit alius sacerdos secundùm ordinem Melchisedech præter Christum ? Nónne omnes sub lege fuerunt ? Nónne omnes sabbatum celebrabant, & victimas offerebant ? Manifestissimè igitur de Christo hoc dictum est : solus enim ille pane & vino sacrificium consecrauit, perindè ac Melchisedech. Quî verò dixit, In æternum ? Quoniam etiamnum vnà cum corpore, quod pro nobis immolauit, apud Deum & Patrem intercedit &c. Vel quia quæ in singulos dies fit, & futura est in perpetuum oblatio per Dei ministros, ipsum habet Pontificem & sacerdotem Dominum, atque adeò ipsam hostiam, qui seipsum pro nobis sanctificat, & frangitur & distribuitur. Quoties enim hæc fiunt, mors Domini annunciatur.

Beda ministros in perpetuum offert Christus.

Cor. 11.

6. IDEM in eiusdem epistolæ capitis septimi illa verba, Manet sacerdos in perpetuum : Dicimus Christum cùm æternus sit & immortalis, reuerà semper esse sacerdotem. Nam & nunc quidem semper seipsum pro nobis offerre creditur per ministros suos.

7. ITEM in caput decimum ad Hebræos : Subditur hìc quæstio, Num & nos hostias incruentas offeramus ? Cui respondemus, omninò, cæterùm memoriam facimus mortis Domini, estque vna ipsa, non multæ, quandoquidem semel oblatus est. Nam eundem semper offerimus, immò potiùs memoriam illius oblationis facimus, qua seipse obtulit, ceu iam nunc facta sit. Proindè vnum est sacrificium. Nam quod ad quæstionem attinet, postquàm multis in locis offertur, num igitur multi Christi erunt ? nequaquàm, sed vnus est vbique & hic plenus, & illic plenus, & perfectus, vnumque corpus. Quemadmodum enim in multis locis oblatus Christus vnum corpus est, & non multa corpora, sic & vnum sacrificium. Nam illam hostiam offerimus, quæ tum est oblata : illic autem alius erat qui heri oblatus erat, agnus fortasse, à victima quæ hodiè offertur, nec veluti commemoratio erat hesternæ oblationis, qui hodiè offerebatur agnus, sed ipse per seipsum sacrificium perficiebat.

Non repugnant nostra oblatio vnicæ illi oblationi quę semel in cruce peracta est. Vnum est sacrificium.

In veteri lege erat temporalia nostra.

8. OECVMENIVS in quintum caput epistolæ ad Hebræos, vt suprà, N testimonio decimonono.

9. PHOTIVS apud Oecumenium in eundem locum. Quia etiam Christus sine sanguine hostiam obtulit, deindè postmodùm suum ipsius etiam corpus : propterea aptè dictum est, Christum esse sacerdotem secundùm odinem Melchisedech.

10. IDEM Oecumenius in caput septimum super illa verba, Manet sacerdos in perpetuum : Eo modo perpetuitatem accipito, quo & cætera : Aut quòd etiam modus sacerdotij Melchisedech (nósti autem quid dicam) in perpetuum maneat.

11. ITEM in eiusdem epistolæ caput decimum. Qui multas, inquit Apostolus, & easdem singulis annis offerunt hostias, perficere nequeunt illos, qui secundùm legem conuersantur. Quid ergò ? An ne nos semper offerimus hostias sanguine carentes ? Sed vnius eiusdemque mortis Christi memoriam facimus, & vnum Christi corpus semper edimus. Non enim nunc quidem vnius Christi, aliàs verò alterius, sed semper eiusdem : Iudæorum verò hostiæ varias habebant victimas, nempe oues, boues, capras : ideò multæ sunt hostiæ : nostræ verò, quanquàm actione multæ sint, vnica tamen est potestate.

Nostra hostia eadem.

12. MALACHIAE primo, vt suprà G testimonio quinto.

13. PETRVS Venerabilis Abbas Cluniacensis libro primo epistola secunda : Iam illud, quod non modò ab incredulis opponitur, sed & à fidelibus quæritur, cur hoc sacrificium toties iteratur, cùm Christus semel in cruce oblatus ad tollenda totius mundi peccata sufficiat ; maximè cùm non hic aliud, & ibi aliud, sed hic & ibi idem prorsus sacrificium, hoc est idem Christus offeratur, videndum est. Si enim illud in cruce sufficit, superfluum hoc in altari videtur. Si non est superfluum : quia certa de causa à Dei filio qui est iuxta Apostolum Dei sapientia) factum & traditum est. Quæ sapientia, quia summè rationabilis immò totius rationis fons & perfectio est, nihil agere, nihil iubere irrationabiliter potuit. Vnde cùm hoc dixit, cùm hoc sacramentum suis tradidit, non absque certa ratione (vt certum est) fecit. Quæ sola ratio omnibus satisfacit, quicunque Christum huius sacramenti authorem, Deum & Dei esse sapientiam credunt. Placuit tamen largitori tanti muneris, causam reddere tantæ largitionis. Quam causam, dando ipsum sacramentum, aperuit. Nam postquam dixit, Hoc facite : statim addidit in meam commemorationem. Hæc est ergò causa sacramenti ; commemoratio Christi. Nouerat Saluator quid fecerat, quid facturus erat propter hominem : nouerat singulare opus, quod gesserat induendo hominem : nouerat stupendum, quod gesturus erat moriendo propter hominem. Sciebat hoc se opere saluaturum hominem : sed absque huius operis dilectione, nullum saluari posse hominem. Sciebat quia humanitatis & mortis suæ opus, sicut super omnia opera sua summè celebratum : sic mortalibus, pro quibus fiebat, summè erat commendandum. Commendandum erat, vt potè cuius caro pro illis torquebatur, cuius anima pro ipsis tristabatur, cuius nouissimè mors illorum vitæ ministrabatur. Hoc certè solemniter commendandum erat, vt Christus diligeretur, dilectus haberetur, habitus nunquam perderetur. Sed hæc eius dilectio ab hominibus seruari non poterat, memoria pereunte : nec fugax memoria diù retineri valebat, nisi signo congruo apparente. Ne igitur à corde fugeret, quod maximè cordi inesse oportebat, signo rei congruente veluti funè insolubili colligata est cordi memoria : quo fortiter vin-

Sacrificium altaris non est superfluum. 1. Cor. 1.

Ratio cur: legis nouę sacrificium toties iteretur.

Abraham panes & vinum, &c. quandoquidem ex ipso ex circuncisione futurum erat sacerdotium, vt omnis altitudo quæ se effert contra cognitionem Dei, per cognitionem Dei destrueretur, ad hoc, vt ne se iactans circuncisio de sacerdotio, contradicere posset sacerdotio sanctæ ecclesiæ. Abraham enim obtulit ipsi Melchisedech decimam. Qui verò ab Abrahamo descenderunt, ipsi Leui offerunt & Aaron. Post tempus autem cùm rursus esset sacerdotium ex circuncisione per Aaron & filios ipsius, consequenter scriptura dicit per Dauidem, post generationes duodecim à generatione Leui, septimam verò à successione Aaron: natura visum est, vt in veteri sacerdotio sacerdotalis dignitas ne constituatur, verùm ad id quod ante Leui, & ante Aaron fuit secundùm ordinem Melchisedech sacerdotium transferatur: quod sanè nunc in Ecclesia viget à Christo, & hucúsque dum non amplius semen secundùm successionem eligitur, sed forma iuxta virtutem quæritur. Primum enim sacerdotium in præputio per Abel perficitur: sed & deinceps per Noë: tertium verò per Melchisedech. Et paulò pòst: Quando Abraham fuit annorum octogintaocto, aut nonaginta plus minus, tunc Melchisedech ipsi obuiam venit, & proposuit ipsi panes & vinum, mysteriorum ænigmata præfigurans & exemplaria: quum Dominus noster dicat: Ego sum panis viuens: & exemplar sanguinis ipsius, qui ex latere ipsius compuncto fluxit, ad purgationem inquinatorum, & respersionem ac salutem animarum nostrarum.

Panis & vinum Melchisedech erant mysteriorum exemplaria. Ioan. 6.

10. DAMASCENVS libro quarto de Orthodoxa fide, capite decimoquarto: Abraham ex alienigenarum strage redeuntem ille, &c. vide suprà quæstione secunda, B testimonio septimo.

1. GNVMERORVM vigesimooctauo: Hæc sunt sacrificia quæ offerre debetis: Agnos anniculos immaculatos duos quotidie in holocaustum sempiternum: vnum offeretis manè, & alterum ad vesperum: decimam partem ephi similæ, quæ conspersa sit oleo purissimo, & habeat quartam partem hin. holocaustum iuge est, quod obtulistis in monte Sinaï in odorem suauissimum incensi Domini. & libabitis vini quartam partem hinc per agnos singulos in Sanctuario Domini. Alterúmque agnum similiter offeretis ad vesperam iuxta omnem ritum sacrificij matutini, & libamentorum eius, oblationem suauissimi odoris Domino. Die autem Sabbati offeretis duos agnos anniculos immaculatos, & duas decimas similæ oleo conspersæ in sacrificio, & liba quæ ritè funduntur per singula sabbata in holocaustum sempiternum, &c. vbi de oblationibus singularum solennitatum agitur.

2. CAPITE verò vigesimonono de oblationibus & sacrificiis solennitatum septimi mensis.

3. AVGVSTINVS libro decimoseptimo de Ciuitate Dei, capite vigesimo, exponens illud, Venite, comedite panem meum, &c. Hîc certè agnoscimus Dei sapientiam, hoc est, verbum Patri coæternum, in vtero virginali domum sibi ędificâsse, corpus humanum, & huic tanquam capiti membra, Ecclesiam subiunxisse, martyrum victimas immolâsse, mensam in vino & panibus præparasse, vbi apparet etiam sacerdotium secundùm ordinẽ Melchisedech; Prou. 9.

insipientes & inopes sensu vocâsse, quia, sicut dicit Apostolus, Infirma huius mundi elegit Deus, vt confunderet fortia. 1. Cor. 1.

Quibus tamen infirmis, quod sequitur, dicit: Derelinquite insipientiam, vt viuatis; & quærite prudentiam, vt habeatis vitam. Participem autem fieri mensæ illius, ipsum est incipere habere vitam. Nam & in alio libro, qui vocatur Ecclesiastes, vbi ait: Non est bonum homini, nisi quod manducabit & bibet: quid credibilius dicere intelligitur, quàm quod ad participationem mensæ huius pertinet, quam sacerdos ipse mediator Testamenti noui exhibet secundùm ordinẽ Melchisedech de corpore & sanguine suo? Id enim sacrificium successit omnibus illis sacrificijs veteris Testamenti, quæ immolabantur in vmbra futuri; propter quod etiam vocem illam in psalmo tricesimo & nono eiusdem mediatoris per prophetiam loquentis agnoscimus: Sacrificiũ & oblationem noluisti, corpus autem perfecisti mihi: quia pro illis omnibus sacrificijs & oblationibus corpus eius offertur, & participantibus ministratur. Prou. 9. Cap. 5. Sacrificiũ Melchisedechicum successit alijs sacrificijs typicis. Psalm. 39. Pro omnibus alijs sacrificijs offertur corpus Christi.

4. PETRVS Venerabilis Abbas Cluniacensis libro p. o, epistola secunda contra Petrobrusianos: Sacrificium Christiani orbis non multiplex est, sed simplex; non plura, sed vnum: quia sicut in toto mundo vnus tantùm est populus Christianus, qui illud offert, & vnus Deus cui offert, & vna fides per quam offert; ita & ipsum vnum est, quod offert. Cessit pluralitas Iudaicarum hostiarum, vnitati victimæ Christianæ: quæ quia non poterat perfectum facere seruientem multiplicitate sua, prouisa est à Deo hostia, quæ offerentes mundaret, sanctificaret, perfectos faceret simplicitate sua. Bos, vitulus, aries, agnus, capra, hircus, carnibus, & cruore implent altaria Iudæorum; solus agnus Dei, qui tollit peccata mundi, altari superponitur Christianorum. Et infrà: Hoc est nostrum sacrificium, hoc legis Euangelicæ, hoc noui testamenti, hoc noui populi holocaustum: quod tunc semel in cruce à Dei & hominis filio, Deo oblatum est, & quod semper in altari ab ipsius populo offerendum, ab eodẽ præceptũ & institutũ est. Non enim aliud tunc oblatum est, aliud nunc offertur, sed quod † dictum est, semel Christus obtulit, hoc semper Ecclesiæ suæ offerendum reliquit. Christiani orbis vnicũ sacrificium successit varijs Iudæorũ hostijs. Mũdat, sanctificat, & perficit offerentes. Christus præcepit hoc semper offerri. † fol. vt

5. MALACHIÆ primo: Non est mihi voluntas in vobis, dicit Dominus exercituum: & munus non suscipiam de manu vestra. Ab ortu enim Solis vsque ad occasum, magnum est nomen meum in Gentibus, & in omni loco sacrificatur, & offertur nomini meo oblatio munda: quia magnum est nomen meum in Gentibus, dicit Dominus exercituum. OBLATIO MVNDA

6. MARTIALIS apostolus Galliæ ad Burdegalenses, capite tertio, vt suprà, C testimonio decimo.

7. ITEM Iustinus Philosophus & martyr aduersus Iudęos dialogo cum Tryphone habito, vt suprà, A testimonio octauo.

8. IRENÆVS libro quarto aduersus hæreses, capite trigesimosecundo, vt suprà, B testimonio nono.

9. ITEM in eodem libro quarto, capite trigesimotertio: Quoniam nomen filij, proprium

patris est, & in Deo omnipotente, per Iesum Christum offert Ecclesia, benè ait secundùm vtrasque, Et omni loco incensum offertur nomini meo, & sacrificium purum. Incensa autem Ioannes in Apocalypsi, orationes ait esse sanctorum.

Malach. 1.

Apocal. 5. & 8.

10. Et capite trigesimoquarto: Igitur Ecclesiæ oblatio, quam Dominus docuit offerri in vniuerso mundo, purum sacrificium reputatum est apud Deum, & acceptum est ei, non quòd indigeat a nobis sacrificium, sed quoniam is qui offert, glorificatur ipse in eo quod offert, si acceptetur munus eius. Et post pauca: Et non genus oblationum reprobatum est, oblationes enim & illic, oblationes autem & hic: sacrificia in populo, sacrificia & in Ecclesia: sed species immutata est tantùm, quippe cùm iam non à seruis, sed à liberis offeratur. Et post: Quoniam igitur cum simplicitate Ecclesia offert, iuste munus eius purum sacrificium apud Deum dicit putatum est. Oportet enim nos oblationem Deo facere, & in omnibus gratos inueniri fabricatori Deo, in sententia pura, & inde sine hypocrisi, in spe firma, in dilectione feruenti, primitias earum, quæ sunt eius creaturarum offerentes: & hanc oblationem Ecclesia sola puram offert fabricatori, offerens ei cum gratiarum actione ex creatura eius. Et post pauca, de oblatione quorundam hæreticorum loquens, ait: Quomodo autem constabit eis, eum panem in quo gratiæ actæ sunt, corpus esse Domini sui, & calicem sanguinis eius, si non ipsum fabricatoris mundi filium dicant, id est, Verbum eius, per quod lignum fructificat, & defluunt fontes: & terra dat primùm quidem fœnum, post deinde spicam, deinde plenum triticum in spica? Quomodo autem rursus dicunt carnem in corruptionem deuenire, & non percipere vitam, quæ à corpore Domini & sanguine alitur? Ergò aut sententiam mutent, aut abstineant offerendo quæ prædicta sunt. Nostra autem consonans est sententia Eucharistiæ, & Eucharistia rursus confirmat sententiam nostram. Offerimus enim ei quæ sunt eius, congruenter communicationem & vnitatem prædicantes carnis & spiritus. Quemadmodum enim qui est à terra panis percipiens inuocationem Dei, iam non communis panis est, sed Eucharistia, ex duabus rebus constans, terrena & cælesti: Sic & corpora nostra percipientia Eucharistiam, iam non sunt corruptibilia, spem resurrectionis habentia. Offerimus autem ei, non quasi indigenti, sed gratias agentes donationi eius, & sanctificantes creaturam.

Ecclesiæ oblationē Dominus offerri docuit in vniuerso mundo.

Veritas corporis & sanguinis.

Oblatio Eucharistiæ

11. Chrysostomvs in homilia super psalmum nonagesimumquintum, illud Malachiæ citans, Non est mea voluntas in vobis, &c. Vide quàm luculenter, quamque dilucidè mysticam interpretatus est mensam, quæ est incruenta hostia. Thymiama verò purum appellat sacras preces, quæ post hostiam offeruntur. hic enim suffitus Deum refocillat, non is qui à terrenis radicibus sumitur, sed qui à puro corde exhalatur. Vides vt vbique locorum concessum est angelicum illud sacrificium inclarescere? vides nullis finibus circunscriptum neque altare, neque canticum? In omni loco thymiama offertur nomini meo. Est igitur hostia pura, prima quidem mystica

Malach. 1.

Incruenta hostia.

Angelicum sacrificium.

Summè venerandum sacrificiū.

mensa, cælestè summéque venerandum sacrificium. Est autem & in nobis varia sacrificiorū differentia, &c. vbi cùm explicásset multa alia esse noui testamenti sacrificia, concludit hoc modo: Habemus igitur primum sacrificium illud salutare donum: secundum, martyrum: tertium, deprecationis: quartū, iubilationis: quintum, iustitiæ: sextum, eleemosynæ: septimum, laudis: octauum, compunctionis: nonum, humilitatis: decimum, prædicationis: tametsi quiddam prætermisi, quum animo nouem enumerārim, putaui me tradidisse decem. Quodnā igitur sacrificij genus prætermissum est? Est decimum sacrificium, fructificationis.

Varia sacrificiorū genera apud Christianos, inter quæ primū est hoc nostrum.

12. Avgvstinvs libro decimonono de ciuitate Dei, capite vigesimotertio: Dei præclarissimum atque optimum sacrificium nos ipsi sumus. Hæc est ciuitas eius, cuius rei mysterium celebramus oblationibus nostris, quæ fidelibus notę sunt. Cessaturas enim victimas, quas in vmbra futuri offerebant Iudæi: & vnum sacrificium gentes à solis ortu vsque ad occasum, sicut iam fieri cernimus, oblaturas, per prophetas Hebræos oracula increpuêre diuina.

Malach. 1. A Malachia prędictum.

13. Idem libro decimooctauo de Ciuitate Dei, capite trigesimoquinto: Malachias prophetans Ecclesiam, quam per Christum iam cernimus propagatam, Iudæis apertissimè dicit ex persona Dei: Non est mihi voluntas in vobis, &c. Ab ortu solis, &c. Hoc sacrificium per sacerdotium Christi secundùm ordinem Melchisedech, cùm in omni loco à solis ortu vsque ad occasum Deo iam videamus offerri, sacrificium autē Iudæorum, quibus dictum est: Non est mihi voluntas in vobis, nec accipiam, &c. cessâsse negare non possunt: quid adhuc expectant alium Christum, quum hoc quod prophetatum legunt, & impletum vident, impleri non potuerit, nisi per ipsum?

Cap. 1.

Sacerdotiū Christi secundū ordinē Melchisedech à Malachia prædictum.

1. Hactorvm decimotertio: Erant autem in Ecclesia, quæ erat Antiochiæ, prophetæ, & doctores, in quibus Barnabas, & Simon, qui vocabatur Niger, & Lucius Cyrenensis, & Manahen, qui erat Herodis Tetrarchæ collactaneus, & Saulus. Ministrantibus (in Græco est, λειτουργούντων) autem illis Domino, & ieiunantibus dixit illis Spiritus sanctus: Segregate mihi Saulum, & Barnabā in opus, ad quod assumpsi eos.

2. Canon tertius Apostolorum: Si quis Episcopus, aut presbyter, præter ordinationem Domini, alia quædam in sacrificio offerat super altare, id est, aut mel, aut lac: aut pro vino siceram, aut confecta quædam, aut volatilia, aut animalia aliqua, aut legumina, contra constitutionem Domini faciens, congruo tempore deponatur.

3. Item Canon nonus: Si quis Episcopus, aut presbyter, aut diaconus, vel quilibet ex sacerdotali catalogo facta oblatione non communicauerit, aut causam dicat, vt si rationabilis fuerit, veniam consequatur: aut si non dixerit, communione priuetur, tanquam qui populo causa lęsionis extiterit, dans suspicionem de eo, qui sacrificauit, quòd rectè non obtulerit.

4. Clemens Pontifex & martyr libro sexto Apostolicarum constitutionum, capite vicesimotertio: Circumcisionem sustulit (*Christus*) quam in se impleuit, ipse enim erat, cui reseruata erat expectatio gentium. Iam Baptisma, sacrificium, sacerdotium, cul-

Genes. 49. Sacerdotiū nouæ legis,

tum loco circunſcriptum aliter mutauit; pro baptiſmis enim quotidianis, vnum tantùm dedit, qui ſit in mortem eius. Pro vna tribu ſacerdotali, iuſſit ex vnaquaque gẽte optimos quoſque ad ſacerdotium eligere, neque corporum vitia contemplari, ſed religionem, & vitam. Pro ſacrificio cruento, rationale, & incruentum, ac illud myſticum ſacrificium corporis, & ſanguinis Domini, quod in ſymbolum mortis eius celebratur. Pro cultu circunſcriptione loci definito, ab oriente vſque ad occidentem in omni loco dominationis eius eundem laudibus celebrare præcepit.

Christus instituit Sacrificiũ rationale, incruentum corporis & sanguinis sui.

Malach. 1.

5. CONCILIVM primum Nicenum canone decimoquarto: Hoc neque regula, neque conſuetudo tradidit, vt hi, qui offerendi ſacrificij non habent poteſtatem, his, qui offerunt, corpus Chriſti porrigant.

Offerendi ſacrificij poteſtatem nõ habent Diaconi.

6. CONCILIVM Laodicenum canone decimonono: Quoniam Catechumenorum orationem ſeparatim, & prius poſt tractatum Epiſcoporum oporteat celebrari. Quibus egreſſis orent etiam hi, qui in pœnitentia ſunt conſtituti, & poſt manus impoſitionem his quoque abſcedentibus, tunc fideles orare debebunt. Quorum tres orationes fiant, vna quidem (id eſt, prima) per ſilentium, ſecunda verò & tertia per vocis pronunciationem. Et tunc demum oſculo pacem dari debere. Et poſteaquam preſbyteri epiſcopo pacem dederint, tunc etiam laicos dare. Et ſic oblatio offeratur. Solis autem miniſtris altaris liceat ingredi ad altare, & ibidem communicare.

7. ET canone quinquageſimo octauo eiuſdem Concilij: Non oportet in domibus oblationes ab Epiſcopis ſiue presbyteris fieri.

8. CONCILIVM Epheſinum in epiſtola ad Neſtorium, vt ſuprà quæſtione quarta, A teſtimonio ſexto.

9. CONCILIVM Tridentinum ſeſſione vigeſimaſecunda, capite primo: Quoniam ſub priori teſtamento, teſte Apoſtolo Paulo, propter Leuitici ſacerdotij imbecillitatem cõſummatio non erat: oportuit, Deo patre miſericordiarum ita ordinante, ſacerdotem alium ſecundùm ordinem Melchiſedech ſurgere, Dominũ noſtrum Ieſum Chriſtum, qui poſſet omnes, quotquot ſanctificandi eſſent, conſummare, & ad perfectum adducere. Is igitur Deus & Dominus noſter, etſi ſemel ſeipſum in ara crucis, morte intercedente Deo Patri oblaturus erat, vt æternam illic redemptionem operaretur: quia tamen per mortem ſacerdotium eius extinguendum non erat; in cœna nouiſſima, qua nocte tradebatur, vt dilectę ſponſæ ſuę Eccleſię viſibile, ſicut hominum natura exigit, relinqueret ſacrificium, quo cruentum illud, ſemel in cruce peragendum, repræſentaretur; eiuſque memoria in finem vſque ſeculi permaneret; atque illius ſalutaris virtus in remiſſionem eorũ, quæ à nobis quotidiè committuntur, peccatorum applicaretur; ſacerdotem ſecundùm ordinem Melchiſedech ſe in æternum conſtitutum declarans, corpus & ſanguinem ſuum ſub ſpeciebus panis & vini Deo Patri obtulit; ac ſub earundem rerum ſymbolis, Apoſtolis, quos tunc noui teſtamenti ſacerdotes conſtituebat, vt ſumerent, tradidit, & eiſdem, eorumque in ſacerdotio ſucceſſoribus, vt offerrent, præcepit, per hæc verba: Hoc facite in meam commemorationem: vti ſemper catholica Eccleſia intellexit, & docuit.

Doctrina Concilij de ſacroſancto Miſſę ſacrificio.

Heb. 7.

Pſalm. 109.

Christus in cœna obtulit tanquam ſacerdos ſecũdùm ordinẽ Melchiſedech.

Luc. 22.

nam celebrato veteri Paſcha, quod in memoriam exitus de Ægypto multitudo filiorum Iſrael immolabat, nouum inſtituit Paſcha, ſeipſum ab Eccleſia per ſacerdotes ſub ſignis viſibilibus immolandum in memoriam tranſitus ſui ex hoc mundo ad Patrem, quando per ſui ſanguinis effuſionem nos redemit, eripuitque de poteſtate tenebrarum, & in regnum ſuum tranſtulit. Et hæc quidem illa munda oblatio eſt, quæ nulla indignitate, aut malitia offerentium inquinari poteſt: quam Dominus per Malachiam nomini ſuo, quod magnum futurum eſſet in gentibus, in omni loco mundam offerendam prædixit; & quam non obſcurè innuit Apoſtolus Paulus, Corinthijs ſcribens, cùm dicit: Non poſſe eos, qui participatione menſæ dæmoniorum polluti ſunt, menſæ Domini participes fieri: per menſam, altare vtrobique intelligens. Hæc denique illa eſt, quæ per varias ſacrificiorum, naturæ, & legis tempore, ſimilitudines figurabatur; vtpotè, quæ bona omnia, per illa ſignificata, velut illorum omnium conſummatio & perfectio complectitur. In eadem ſeſſione canone primo de Sacrificio Miſſæ: Si quis dixerit, in Miſſa non offerri Deo verum & proprium ſacrificium; aut quòd offerri non ſit aliud, quam nobis Chriſtum ad manducandum dari; anathema ſit. Et canone ſecundo: Si quis dixerit, illis verbis, Hoc facite in meam commemorationem, Chriſtum non inſtituiſſe Apoſtolos ſacerdotes, aut non ordinaſſe, vt ipſi, alijque ſacerdotes offerrent corpus & ſanguinẽ ſuum; anathema ſit.

Per Malachiam prædictum.

Cap. 1.

1. Cor. 10. A B. Paulo inſinuatũ.

Per ſacrificia alia ſignificatũ.

In Miſſa offertur verum & proprium ſacrificium.

Per, hoc facite, ſacerdotes inſtituit Apoſtolos.

10. IACOBVS, Baſilius, Chryſoſtomus, in Liturgijs, vt infrà M teſtimonio ſecundo, & ſequentibus.

11. ALEXANDER primus in epiſtola prima ad omnes orthodoxos, capite quarto: In Sacramẽtorum quoque oblationibus, quæ inter Miſſarum ſolennia Domino offeruntur, paſſio Domini miſcenda eſt, vt eius, cuius corpus & ſanguis conficitur, paſſio celebretur, ita vt repulſis opinionibus ſuperſtitionum, panis tantùm & vinum aqua permixtum, in ſacrificio offerantur. Non debet enim (vt à patribus accepimus, & ipſa ratio docet) in calice Domini aut vinũ ſolum, aut aqua ſola offerri, ſed vtrumque permixtum, quia vtrumque ex latere eius in paſſione ſua profluxiſſe legitur. Ipſa verò Veritas nos inſtruit, calicem & panem in ſacramento offerre, quando ait: Accepit Ieſus panem, & benedixit, &c.

Exod. 13.

Coloſſ. 1.

MISSÆ NOMEN

Hanc epiſtolam agnoſcit Cõcil. Tribur.

Miſſarum ſolennia.

Panis & vinum aqua permixtum offerẽdum in ſacrificio.

Matth. 26.

12. TELESPHORVS Pontifex & martyr in epiſtola ad omnes Chriſti fideles, capite ſecundo: Nocte verò ſancta natiuitatis Domini Saluatoris Miſſas celebrent, & hymnum angelicũ in eis ſolenniter decantent, quoniam & eadem nocte ab angelo paſtoribus nunciatus eſt, ſicut ipſa veritas teſtatur, dicẽs: Paſtores erant in, &c. Reliquis enim temporibus, Miſſarum celebrationes ante horam diei tertiam minimè ſunt celebrandæ, quia & eadem hora Dominus crucifixus eſt, & ſuper Apoſtolos Spiritus ſanctus deſcendiſſe legitur. Ab epiſcopis autem idem angelicus hymnus pro tempore & loco in Miſſarum ſolenniis celebrandus eſt, atque ſolenniter recitandus.

Miſſas celebrare.

Luc. 2.

Miſſarum celebrationes.

Marc. 15. Actor. 2.

Miſſarum ſolennia.

3. FELIX primus Pontifex & martyr in epistola secunda ad Episcopos Galliæ: Nos verò ad supplementum vestrum fratres, & coëpiscopos nostros vocauimus amplius quàm septuaginta, cum quibus hęc, quę subter habętur, inserta regulariter tractando decreuimus, &c. Et postea: Quapropter in præfata constituimus synodo, vobisque & omnibus Ecclesijs tenendum & agendum mandamus, vt super memorias martyrum Missæ celebrentur, ne memoriæ eorum à talibus extingui, aut veneratio possit prohiberi.

Super memorias Martyrum Missæ celebrentur.

4. HIGINVS Pontifex & martyr apud Gratianum de consecratione distinctione prima: Omnes Basilicæ cum Missa debent semper cõsecrari: vt Ecclesiæ destructæ, vbi autem plures sunt, &c.

Cum Missa.

5. SOTER Pontifex & martyr, apud eundem Gratianum de consecratione, distinctione prima capite: Hoc quoque statutum est, vt nullus presbyterorum Missarum solennia celebrare præsumat, nisi duobus præsentibus, sibique respondentibus, &c.

Missarum solennia celebrare.

6. EVARISTVS Pontifex & martyr, apud Iuonem parte tertia, capite quarto, & Burchardum libro tertio Decretorum, capite vigesimo septimo: Omnes basilicæ cum Missa debent semper consecrari.

Cum Missa.

7. FABIANVS Pontifex & martyr, vt habetur in Codice decretorum sexdecim librorum libro quinto, capite nono: Sacrificium non est accipiendum de manu sacerdotis, qui orationes vel actiones, & reliquas obsetuationes in Missa secundùm ritum implere non potest.

In Missa.

8. DAMASVS Pontifex in pontificali de Alexandro pontifice & martyre loquens in ipsius vita, sic ait: Hic passionem Domini miscuit in precatione sacerdotum, quando Missæ celebrantur.

Missæ celebrantur.

9. DEINDE de Sixto primo: Et constituit, vt Missarum actionem sacerdote inciente, populus hymnum decantaret, Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus Sabaoth, &c.

Missarum actio.

10. ITEM de Telesphoro: Hic fecit vt in natali Domini nostri Iesu Christi noctu Missæ celebrarentur, cùm omni alio tempore ante horæ tertiæ cursum nullus præsumeret Missas celebrare, quia ea hora Dominus noster ascendit in crucem. & vt ante sacrificium, hymnus diceretur angelicus, hoc est, Gloria in excelsis Deo.

Missas celebrare.

11. ET de Felici primo: Hic constituit supra sepulcra aut memorias martyrum, Missas celebrari.

Missas celebrari.

12. ITEM Damasus epistola quarta de Chorepiscopis: Quòd verò eis non liceat sacerdotes consecrare, nec diaconos, aut subdiaconos, nec virgines, nec altare erigere, nec vngere, aut sacrare, &c. nec publicè quidem in Missa quemquam pœnitentem reconciliare, &c.

In Rom. 5.

In Missa.

13. CONCILIVM Carthaginense secundum canone tertio: Ab vniuersis Episcopis dictum est: Chrismatis confectio, & puellarum consecratio à presbyteris non fiant. Vel reconciliare quenquam in publica Missa, presbytero non licere, hoc omnibus placet.

In publica Missa.

14. AGATHENSE Concilium capite vicesimoprimo: Si quis etiam extra parochias, in quibus legitimus est, ordinariúsque conuentus, oratorium in agro habere voluerit, reliquis festiuitatibus, vt ibi Missas tenear, propter fatigationem familiæ, iusta ordinatione permittimus: Pascha verò, Natali Domini, Epiphania Domini, Ascensione Domini, Pentecoste, & Natali S. Ioannis Baptistæ, & si qui maximi dies in festiuitatibus habentur, non nisi in ciuitatibus, aut in parochijs teneant. Clerici verò, si qui in festiuitatibus, quas suprà diximus, in oratorijs (nisi iubente aut permittente Episcopo) Missas facere, aut tenere voluerint, à communione pellantur.

Missas tenere.

Missas facere.

15. AMBROSIVS epistola trigesimatertia ad Marcellinam sororem suam, de tradendis basilicis: Sequenti die (erat autem Dominica) post lectiones atque tractatum, dimissis catechumenis, symbolum aliquibus competentibus in baptisterijs tradebam basilicæ. Illic nunciatum est mihi, comperto quod ad Portianam basilicam de palatio decanos mississent, & vela suspenderent, populi partem eò pergere. Ego tamen mansi in munere, Missam facere cœpi. Dum offero, raptũ cognoui à populo Castulum quendam, quem presbyterum dicerent Arriani. Hunc autem in platea offenderant transeuntes. Amarissimè flere, & orare in ipsa oblatione Deum cœpi, vt subueniret, † nec huius sanguis in causa Ecclesiæ fieret, certè vt meus sanguis pro salute non solùm populi, sed etiam pro ipsis impijs effunderetur. Quid multa? Missis presbyteris & diaconibus, eripui iniuriæ virum.

Missam facere cœpi.

† ne cuius.

16. AVGVSTINVS sermone nonagesimoprimo de tempore: In lectione quæ nobis ad Missas legenda est, fratres charissimi, audituri sumus, quòd filij Israël post transitum maris rubri venerunt Mara, &c.

Ad Missas.

17. IDEM sermone ducentesimo trigesimoseptimo de tempore, capite octauo: Ecce post sermonem fit Missa catechumenis. Manebunt fideles; venietur ad locum orationis. Scitis quò accessuri sumus, quid prius Deo dicturi sumus? Dimitte nobis debita nostra, &c.

Fit Missa catechumenis.

18. ET in sermone ducentesimo quinquagesimoprimo, agens de celebranda Dominica die: In die verò nullus se à sacra Missarum celebratione separet, neque otiosus quis domi remaneat, cæteris ad Ecclesiam pergentibus, neque in venatione se occuper, & diabolico mancipetur officio, circumuagãdo campos & syluas, clamorem & cachinnum ore exaltans; non gemitum, nec orationis verba ex intimo pectore ad Deum proferens. Adhuc quoque, quod detestabilius est, ad Ecclesiam aliqui venientes non intrant, non insistunt precibus, non expectant cum silentio sanctarum Missarum celebrationem: sed quando lectiones diuinæ intus leguntur, tunc ipsi foris aut causas dicere, aut diuersis studeant calumniis impugnare, aut videlicet in alea, vel in iocis inutilibus illudere. Adhuc quoque, quod valdè dolendum est, conqueri vobiscum volo, quia sunt aliqui, & maximè potentes istius mundi, qui cùm veniunt ad Ecclesiam, non sunt deuoti ad laudes Dei celebrandas, sed cogunt Presbyterum, vt abbreuiet Missam, & ad eorum libitum cantet: nec ei licet morem ecclesiasticum sequi, propter illorum regulam & auaritiam.

Missarum celebratio.

Sanctarum Missarum celebratio.

Missa cantetur iuxta morẽ ecclesiasticum.

19. CONCILIVM Mileuitanum, cui Augustinus interfuit, canone duodecimo: Placuit

Missæ non nisi approbatæ celebrentur.

etiam & illud, vt preces, vel orationes, seu Missæ, quæ probatæ fuerint in Concilio, siue præfationes, siue commendationes, seu manus impositiones, ab omnibus celebrentur. Nec aliæ omninò dicantur in Ecclesia, nisi quæ à prudentioribus tractatæ vel comprobatæ in Synodo fuerint, ne fortè aliquid contra fidem, vel per ignorantiam, vel per minus studium sit compositum.

20. CONCILIVM quartum Carthaginense, cui etiam interfuit Augustinus, canone octogesimoquarto: Vt Episcopus nullum prohibeat ingredi Ecclesiam, & audire verbum Dei, siue gentilem, siue hæreticum, siue Iudæum, vsque ad Missam catechumenorum.

Missa catechumenorum.

21. LEO Magnus epistola octogesimaprima ad Dioscorum Alexandrinum: Vt autem in omnibus obseruantia nostra concordet, illud quoque volumus custodiri, vt quum solennior festiuitas conuentum populi numerosioris indixerit, & ad eam tanta multitudo conuenerit, quam recipere basilica simul vna non possit, sacrificij oblatio indubitanter iteretur, ne his tantùm admissis ad hanc deuotionem, qui primi aduenerint, videantur hi, qui postmodum confluxerint, non recepti: cùm plenum pietatis atque rationis sit, vt quoties Basilicam, in qua agitur, præsentia nouæ plebis impleuerit, toties sacrificium subsequens offeratur. Necesse est autem, vt quædam pars populi sua deuotione priuetur, si vnius tantùm Missæ more seruato, sacrificium offerre non possint, nisi qui prima diei parte conuenerint. Studiosè ergò dilectionem tuam & familiariter admonemus, vt quod nostræ consuetudini ex forma paternæ traditionis insedit, tua quoque cura non negligat, vt per omnia nobis & fide & actibus congruamus.

In Rom. 7.

Sacrificij oblatio iterari præcipitur in eodé die & templo.

Vnius Missæ.

22. IDEM epistola octogesimaoctaua, ad Episcopos Germaniæ & Galliæ: Nec publicè quidē in Missa quenquam pœnitentem reconciliare, nec formatas cuilibet epistolas mittere Chorepiscopis, vel presbyteris licet.

In Rom. 91 Publicè in Missa.

CÆREMONIÆ

1. LVCÆ vigesimosecundo, 2. PRIORIS ad Corinthios vndecimo, vt in textu.

3. DE cæremoniis Missæ vide Dionysium Areopagitam libro de Ecclesiastica hierarchia, capite tertio, vt suprà A testimonio quinto. Scripserunt de iisdem cæremoniis & ritibus quamplurimi alij: atque ij præsertim, qui libros edidere de diuinis, vel ecclesiasticis officijs, vt Isidorus Hispalensis, Valafridus abbas Augiensis, Alcuinus, Amalarius archiepiscopus Treuirensis, Angelomus, Rabanus archiepiscopus Moguntinus de institutione clericorum, Remigius Altisiodorensis, Herigerus abbas Lobiensis, Berno abbas Augiensis de officio Missæ, Bernoldus Constantiensis presbyter, Iuo Carnotensis in sermonibus de rebus Ecclesiasticis, Hildebertus Cenomannensis, Anselmus Cantuariensis, Honorius Augustodunensis, Hugo Victorinus, Rupertus Tuitiensis, Innocentius tertius in libris de officio Missæ, Guilielmus Altisiodorensis, Ioannes Beleth, Thomas Aquinas opusculo de expositione Missæ, & in tertia parte quæstione octuagesimatertia, Guilielmus Durandus episcopus Mimatensis, Micrologus, & plures alij.

Vide Trit. de Script. Eccles. Item Ordinem Rom. cum adiunctis Scriptoribus, per Melchiorē Hittorpiū Coloniæ editum anno 1568.

4. CONCILIVM Tridentinum sessione vigesimasecunda, capite quinto: Cumque natura hominum ea sit, vt non facilè queat sine adminiculis exterioribus ad rerum diuinarum meditationē sustolli: propterea pia mater Ecclesia ritus quosdam, vt scilicet quædā summissa voce, alia verò elatiore, in Missa pronunciarētur, instituit. Cæremonias item adhibuit, vt mysticas benedictiones, lumina, thymiamata, vestes, aliáque id genus multa, ex Apostolica disciplina & traditione, quo & maiestas tanti sacrificij commendaretur, & mentes fidelium, per hæc visibilia religionis & pietatis signa, ad rerum altissimarum, quæ in hoc sacrificio latent, contemplationem excitarentur.

Cur Ecclesia ritus & cęremonias Missę instituerit, ex traditione Apostolica.

5. IBIDEM canone septimo: Si quis dixerit, cæremonias, vestes, & externa signa, quibus in Missarum celebratione Ecclesia Catholica vtitur, irritabula impietatis esse magis, quàm officia pietatis; anathema sit.

Contēnentes cęremonias, & ritus Missæ, anathemate feriuntur.

6. CHRYSOSTOMVS homilia tertia in epistolam ad Ephesios: Oro te, an voles manibus illotis ad oblationem accedere? Non arbitror, sed malles vtique potiùs omninò non accedere, quàm sordidis accedere manibus. Cùm ergo in modico adeò sis religiosus, audes accedere & contrectare, cùm animam habeas sordidam? Atqui manibus quidem ad tempus contingitur, in illam verò totus resoluitur. Cur non vasa vides ità vndique lota, ità splendida? Illis debebant nobis animæ, & puriores, & sanctiores, atque illustriores esse. Quamobrem? Quoniam illa propter nos talia fiunt. Illa non participant eum, quem in se habent, non sentiunt illum; nos verò planè. Nunc verò sordido vase nolles vti, anima verò sordida accedis? Multam video huius rei inæqualitatē. Eadem habet homilia sexagesimaprima ad Antiochenos.

Vasa splendida adhibentur, vt illis splendidiores discamus habere animas.

7. ET homilia decimaquarta in eandem epistolam: Tu cum Cherubim apud thronum Regis constitutus, conuiciaris fratrem? Non vides sacra illa vasa? Non ad vnum semper illa vsurpantur? Audétne quisquam illis ad aliud quicquam vti? Iam tu vasis istis sanctiores, idque multò. Cur itaque teipsum sordidum reddis & pollutum.

Vasis sacris nemo ad res prophanas vti audet.

8. PRVDENTIVS in Peri Stephanôn hymno secundo. Præfectus ità beatum Laurentium alloquitur:

Hunc esse vestris Orgijs
Moremque, & artem, proditum est:
Hanc disciplinam fœderis,
Libent vt auro sanctiores.
Argenteis scyphis ferunt
Fumare sacrum sanguinem,
Auróque nocturnis sacris
Adstare fixos cereos.

Auro libāt antistites, & argenteis scyphis, adflantibus aureis candelabris.

Cui sic deinde respondet sanctus martyr:

Est dives, inquit, non ego,
Habetque nostra Ecclesia
Opúmque & auri plurimum,
Nec quisquam in orbe est ditior.
Is ipse tantum non habet
Argenteorum amœnatum
Augustus, arcem possidens,
Cui nummus omnis scribitur.

9. OPTATVS Milcuitanus libro sexto contra Donatistas: Si sufficerat remouere altaria, non licuit frangere: Si oportuit frangere, rasisse peccatum est. Quæ est ista noua & stulta sapientia, nouitatem quærere in visceribus maiestatis,

ieſtatis,& remota quaſi quadam corporis cute, in latente corpore cutem quaſi alteram quærere: Vndè cùm aliquid fuerit ablatum,minui poteſt,mutari non poteſt. Raſiſti equidem quod tibi vitium eſt: ſed adhuc ibi eſt quod odiſti? Quid, quòd ſi ſic conturaltis, vt quæ à nobis in nomine Dei in ipſo myſterio facta ſunt, immunda viderentur: Quis fidelium neſcit in peragendis myſteriis ipſa ligna linteamine cooperiri? Inter ipſa Sacramenta velamen potuit tangi, non lignum. Aut ſi tactu poſſit penetrari velamẽ, ergò penetrantur & ligna. Si penetrari poſſunt ligna, penetratur,& terra. Si à vobis lignum raditur, & terra, quę ſubter eſt,fodiatur. Altam facite ſcrobẽ,dũ pro veſtro arbitrio quæritis puritatẽ. Sed obſeruate ne veniatis ad interos,& illic inueniatis Core, Dathan,& Abiron ſchiſmaticos, magiſtros ſcilicet veſtros. Ergò & fregiſſe vos & raſiſſe cõſtat altaria. Quid eſt quòd in hac re ſubitò veſter quaſi languere viſus eſt furor? Videm' enim vos poſtea mutaſſe conſilium, & altaria à vobis iam non frangi, ſed radi tantummodò, aut remoueri. Si hoc ſufficiebat, illa quæ prius facta ſunt iudicatis, quia minimè fieri debuerunt à vobis. Hoc tamen immane facinus geminatum eſt, dũ fregiſtis etiam calices, Chriſti ſanguinis portatores &c. vt ſupra quæſtione quarta, A teſtimonio decimo octauo.

Altaria tẽpore ſacrificij linteamine cooperiuntur.

Num 16.

Calices Chriſti ſanguinis portatores.

10. HIERONYMVS in epiſtola ad Theophilum Alexandrinum ante libros Paſchales. In opere tuo vtilitatem ſpectauimus Eccleſiarum, vt diſcant qui ignorant, eruditi teſtimoniis ſcripturarum, quod debeant veneratione ſancta ſuſcipere,& altaris Chriſti miniſterio deſeruire, ſacroſque calices, & ſancta velamina, & cætera quæ ad cultum Dominicæ pertinent paſſionis, non quaſi mania & ſenſu carentia, ſanctimoniam non habere, ſed ex contortio corporis & ſanguinis Domini eadem qua corpus eius & ſanguis maieſtate veneranda.

Reuerenter tractandi ſacri calices &c.

11. CYRILLVS Ieroſolymitanus catecheſi quinta myſtagogica: Vidiſtis diaconum aquam lauandis manibus porrigentem ſacerdoti &c. Deinde clamat diaconus longè poſt: Complectimini & oſculemini vos inuicem: atque tunc mutuo nos oſculo ſalutamus. Poſtea clamat ſacerdos: Surſum corda. Vos deinde reſpondetis: Habemus ad Dominum. Deinde dicit ſacerdos: Gratias agamus Domino. Ad hæc vos ſubiicitis: Dignum & iuſtum eſt. Facimus deinde mentionem cæli,& terræ,& maris, Solis & lunæ, & ſiderum ac vniuerſæ creaturæ, tam ratione præditæ, quàm irrationalis: tam iſtius quæ videtur, quàm illius quæ ſub aſpectum noſtrum non cadit: angelorum, archangelorum, virtutum, dominationum, principatuũ, poteſtatum, thronorum & Cherubim, faciem operientium, quaſi diceremus illud Dauidis: Magnificate Dominum mecum. Commemoramus etiam illa Cherubim, quæ in ſpiritu ſancto cernebat Eſaias, circunſtantia thronum Dei: ac alis quidem duabus faciem velantia atque dicentia: Sanctus, ſanctus, ſanctus Dominus Deus Sabaoth. Propterea enim traditam nobis hanc Seraphicam theologiam recitamus, vt in illa cæleſti hymnodia, cum ſupra mundana militia communicemus: atque ſic per eiuſmodi hymnos noſipſos ſanctificantes, Deum benigniſſimum oramus, vt ſuper illa propoſita, ſanctum Spiritum emittat, vt panem quidem faciat corpus Chriſti, vinum verò ſanguinem Chriſti. Omninò enim quod attigerit Spiritus ſanctus, hoc ſanctificatur & tranſmutatur. Deinde verò poſtquam confectum eſt illud ſpirituale ſacrificium, & ille cultus incruentus, ſuper ipſa propitiationis hoſtia obſecramus Deum, pro communi Eccleſiarum pace, pro tranquillitate mundi, pro regibus, pro militibus, pro ſociis, pro ægrotis & afflictis, & in ſumma pro his omnibus qui egent auxilio. Indigemus autem omnes. Cùm hoc ſacrificium offerimus, poſtea facimus mentionem etiam eorum, qui ante nos obdormierunt. Primùm Patriarcharum, Prophetarum, Apoſtolorum, Martyrum, vt Deus orationibus illorum & deprecationibus ſuſcipiat preces noſtras. Deinde pro defunctis ſanctis Patribus & Epiſcopis, denique pro omnibus oramus, qui inter nos vita functi ſunt, maximum eſſe credentes animarum iuuamen, pro quibus offertur obſecratio ſancti illius & tremendi, quod in altari poſitum eſt, ſacrificij. Quod exemplo vobis demonſtrare volumus. Scio enim multos dicere: Quid iuuat animam in peccatis ex hoc mundo decedentem, etiamſi in hoc ſacrificio mentio illius fiat? An enim ſi rex aliquis eos à quibus offenſus eſt, in exilium pepulerit, poſtea verò illorum propinqui coronam aliquam conficientes, pro his, qui ſunt in ſupplicio, exulibus, eidem offerẽt, nonne cõdonationem aliquam ſupplicioru ipſis dederit? Ad eundem modum & nos, pro defunctis precationes adhibentes, quamuis ſint peccatores, non quidem coronam plectimus, ſed Chriſtum pro noſtris peccatis mactatum offerimus, vt & nobis, & illis eum, qui eſt benigniſſimus, propitium reddamus. Poſtea dicitis illam orationem, quam Saluator ſuis diſcipulis tradidit, cum pura conſcientia patrem nuncupantes Deum, atque dicentes: Pater noſter qui es in cælis &c. Sacerdos autem poſtea dicit: Sancta ſanctis. Vos deinde reſpondetis: Vnus ſanctus, vnus Dominus Ieſus Chriſtus. Audiſtis deinceps diuina quadam melodia pſallentem, atque ad ſacrorum myſteriorum communionem vos adhortantem: Guſtate & videte, quod Chriſtus eſt Dominus &c.

Cultus incruentus.

Memoria ſanctorum in Miſſa.

Memoria defunctorum.

Maximum animarum iuuamen.

Sacrificium propitiatorium.

Pſalm 33.

Quæ fiãt & dicantur in Sacrificio Miſſæ.

12. CLEMENS Pontifex & martyr epiſtola ſecunda ad fratrem Domini: De vaſis ſanè ſacris ita gerendum eſt: Altaris palla, cathedra, candelabrum,& velum, ſi fuerint vetuſtate conſumpta, incendio dentur, quoniam non licet ea, quæ in ſanctuario fuerint, malè tractari, ſed incendio vniuerſa tradantur. Cineres quoque eorum in baptiſterio inferantur, vbi nullus tranſitum habeat, aut in pariete, aut in foſſis pauimentorum iactentur, ne introeuntium pedibus inquinentur. Nemo per ignorantiam clericus palla mortuum credat obuoluendum, aut Diaconus ſcapulas operire velit, quæ fuit in altari, aut certè quæ data eſt in menſam Domini. Qui hæc fecerit, vel leuiter quaſi nihil & negligẽter habuerit diuina myſteria, Diaconus triennio, ſexque menſibus à Dominico alienus erit altari, graui percuſſus anathemate. Quod ſi clericum presbyter non commonuerit, decem annis & quinque menſibus excommunicatus ſit, propterea quòd de Dominicis ſacramentis ſubiecta ſibi non commonuerit miniſteria, & poſtea cum grandi humilitate ma-

Quanta in veneratione habenda ea, quibus vtitur Eccleſia in altari.

tri reconcilietur Ecclesiæ. Pallas verò & vela, quæ in sanctuarij sordidata fuerint ministerio, diaconi cum humilibus ministris iuxta sacrarium lauent, non eijcientes foras à sacrario velamina Dominicæ mensæ, ne fortè puluis Dominici corporis malè decidat à sindone foris abluta, & erit hæc operanti peccatum: idcirco intra sacrarium ministris præcipimus, hæc sancta cum diligentia custodire. Sanè peluis noua comparetur, & præter hoc nihil aliud tangat. Sed nec ipsa peluis velis apponatur lauandis, nisi quæ ad Dominici altaris cultum pertinent. Pallę altaris solæ in ea lauentur, & in alia, vela ianuarum. De velis autem ianuarum, cura sit Ostiarijs ex admonitione Maiorum, ne quis negligens aut ignarus, ad velum ianuæ domus Domini, manus incondiè tergat: sed statim coercitus, discat omnis homo, quia velum atrij domus Domini sanctum est.

Puluis Dominici corporis.

13. BEDA libro primo historiæ Anglicanæ, capite vigesimonono: Præterea idem Papa Gregorius Augustino Episcopo, quia suggesserat ei multam quidem sibi esse messem, sed operarios paucos, misit cum præfatis legatarijs suis plures cooperatores ac verbi ministros: in quibus primi & præcipui erant Mellitus, Iustus, Paulinus, Rufinianus, & per eos generaliter vniuersa, quæ ad cultum erant ac ministerium Ecclesiæ necessaria, vasa videlicet sacra & vestimenta altarium: ornamenta quoque ecclesiarum, & sacerdotalia, vel clericalia indumenta, sanctorum etiam Apostolorum ac martyrum reliquias, necnon & codices plurimos. Misit etiam literas, in quibus significat se ei pallium direxisse, simul et insinuat qualiter Episcopos in Britannia constituere debuisset.

Necessaria ad ministerium Ecclesiæ mittit in Angliam B. Gregorius.

Pallium Episcorum.

PRO DEFVNCTIS Lib. 1. epistol. 9.

1. L. CYPRIANVS epistola sexagesima sexta ad Clerum & plebem Furnitanorum: Episcopi antecessores nostri religiosè considerantes, & salubriter prouidentes, censuerunt ne quis frater excedens, ad tutelam vel curam clericum nominaret: ac si quis hoc fecisset, non offerretur pro eo, nec sacrificium pro dormitione eius celebraretur. neque enim apud altare Dei meretur nominari in sacerdotum prece, qui ab altari sacerdotes & ministros voluit auocare. Et ideò Victor cùm contra formam nuper in concilio à sacerdotibus datam, Geminium Faustinum presbyterum ausus sit tutorem constituere, non est quòd pro dormitione eius apud vos fiat oblatio, aut deprecatio aliqua nomine eius in Ecclesia frequentetur, vt sacerdotum decretum religiosè & necessariè factum seruetur à nobis: simul & cæteris fratribus detur exemplum, ne quis sacerdotes, & ministros Dei altari eius & Ecclesiæ vacantes, ad seculares molestias denocet. obseruari enim de cæterò poterit, ne vltrà hoc fiat circa personam clericorum, si quod nunc factum est, fuerit vindicatum.

Sacrificium altaris pro defunctis.

2. CHRYSOSTOMVS homilia quadragesimaprima in priorem epistolam ad Corinthios: Abierit mortuus peccator sanè, gaudere decet, peccata impedita esse, & non accumulatum malum, nitique quantum fieri potest, vt iuuetur non lachrymis, sed prece, supplicationibus, eleemosynis, oblationibus. Non est temerè hoc excogitatum, nec frustrà memoriam mortuorum inter sacra mysteria celebramus, aut accedimus, pro istis agnum illum iacentem, & peccata mundi tollentem deprecantes, sed vt his consolatio hinc aliqua fiat. Nec temerè qui altari assistit, inter horrenda mysteria clamat, Pro omnibus in Christo dormientibus, & pro his qui memoriam celebrant illorum. Nam nunquam ista fiant, neque hæc dicantur, si pro illis commemorationes non fierent. Neque enim scena iam amplius nostra sunt, sed spiritus ordinatione fiunt. Opitulemur igitur his fratres, memoriā pro ipsis faciamus. Nam si Iobi illius liberos patris victima purgauit: quid dubites, è nobis quoque, si pro dormientibus offeramus, solatij quiddam illis accessurum? Gratificari Deus propter alios aliis solet, quod Paulus hîc ostendit: Vt ex multis, inquit, personis, pro dono in nos collato, per multos gratiæ pro nobis agantur. Ne defatigemur mortuis auxilium ferendo, preces pro ipsis offerendo: cōmunis totius orbis victima preces sunt. Hinc plena fiducia, pro toto etiam orbe supplicamus, inter martyres, inter cōfessores, inter sacerdotes mortuos recensemus. Vnum enim corpus omnes sumus, sint mēbra licèt alia aliis illustriora, vndique veniā ipsis impetrare licet, precibus pro ipsis effusis, muneribus datis, consortio eorum, inter quos velut commune corpus referuntur. Quid ergo doles? quid lachrymaris? cum impetrandæ mortuo veniæ tot extent rationes?

Iob 1.

Solatium mortuorum ex oblatione.

2. Cor. 1.

Communio totius orbis victima.

3. IDEM homilia vigesimaprima in Acta Apostolorum: Non frustra oblationes pro defunctis fiunt, non frustra preces, non frustra eleemosynæ. Hæc omnia spiritus disposuit, volens vt nos mutuum iuuemus. Vide enim, vtilitatem accipiet ille per te, & tu per illum; contemptis opibus monctus es ad faciendū aliquid generosum: & tu illi salutis, & ipse tibi eleemosynæ factus est author. Ne dubita, quia erit aliquis fructus suauis. Non temere diaconus clamat. Pro his qui defuncti sunt in Christo, & pro his qui memoriam illorum faciunt. Non diaconus est qui tamen illam vocē emittit, sed spiritus: non sanctus, inquam, sed donum. Quid dicis? In manibus est hostia, & omnia propolita sunt bene ordinata, adsunt Angeli, adsunt Archangeli, adest filius Dei, cum tanto horrore adstant omnes, adstant illi clamantes omnibus silentibus, & putas temere hæc fieri? Igitur & alia temerè, & quæ pro Ecclesia, & quæ pro sacerdotibus offeruntur, & quæ pro plenitudine ac vniuersitate? Absit. Sed omnia cum fide fiunt.

Oblationes preces & eleemosynæ pro defunctis.

Iuuantur oblationibus. Memoria mortuorum in sacris mysteriis.

4. IOANNES Damascenus in oratione, Quod ij, qui cum fide ex hac vita excesserunt, viuorum Missis & beneficiis iuuentur: Porro autem Verbi discipuli atque conspectores, à quibus orbis vniuersus captus est, illi inquam Saluatoris discipuli, ac diuini Apostoli, vt in tremendis ac puris vitamque afferentibus mysteriis, eorum, qui cum fide diem vitæ extremum claussissent, memoria fieret, instituerunt. Quod etiam firme atque constanter, ac sine vlla controuersia Catholica & Apostolica Ecclesia, ab extremis finibus ad extremos vsque fines, ab eo tempore ad hunc vsque diem semper retinuit, ac tantisper dum mundus hic erit, retinebit. Nec vero inconsideratè ad temerè & sine ratione hoc ab illis institutum. Neque enim quicquam, quod vtilitate careat, Christianorum religio, quæ ab omni errore aliena est, suscepit, fixumque semper ac stabile retinuit: sed frugifera omnia, Deoque grata, atque accepta, maioremque

Memoria mortuorū in Missis ab Apostolis prodita.

Nota.

Athanasij eadem de testimonijs.

maioremque in modum vtilia, atque ita comparata, vt maxima ex ijs salus oriatur. Et infra: Quin magnus quoque Athanasius in elegantissima illa Oratione, quam de ijs, qui è vita discesserunt, edidit, his verbis vtitur: Etiamsi in aëre collocatus sit ille, qui cum pietate diem vitæ extremum egit, tamen implorata Christi Dei ope, oleum ac ceram ad ipsius sepulchrum accendere ne recuses. Grata enim & accepta hæc Deo sunt, ingensque ab eo præmium referunt. Oleum enim ac cera holocausti instar sunt: incruentum autem sacrificium, Deum placat. Beneficentia denique erga pauperes, bonæ omnis remunerationis incrementum est. Quamobrem ei, qui pro defuncto oblationem facit, &c. Nam & diuinarum rerum præcones Apostoli, & sacri magistri, & Spiritu sancto inspirati Patres, ac numine diuino, quantum fas est, correpti, potentiæque ipsius, quæ hominem extra se rapit, vtcunque participes effecti, diuino ore, vti Deo gratum erat, ista omnia, hoc est Missas, & preces, ac psalmorum cantus, anniuersariasque eorum, qui morte prærepti sunt, commemorationes instituerunt, atque sanxerunt. Quæ quidem ad hunc vsque diem benigni Dei gratia, ab ortu Solis vsque ad occasum, & Septentrionem ac Meridiem, in Domini Dei, qui regium in reges imperium obtinet, laudem atque gloriam augentur, ac nouis subinde accessionibus amplificantur.

Oleũ & cera ad sepulcrũ accẽdenda.

Anniuersarię mortuorum cõmemorationes ab Apostolis institutæ.

2. Mach. 12.

5. AVGVSTINVS in libro de cura pro mortuis gerenda, capite primo: In Machabæorum libris legimus oblatum pro mortuis sacrificium. Sed & si nusquam in scripturis veteribus omninò legeretur, non parua tamen est vniuersæ Ecclesiæ, quæ in hac consuetudine claret, authoritas: vbi in precibus sacerdotis, quæ Domino Deo ad eius altare funduntur, locum suum habet etiam commendatio mortuorum.

Nota.

6. ITEM de verbis Apostoli, sermone trigesimo secundo, qui alius est trigesimus quartus, capite primo: Pompa funeris, agmina exequiarum, sumptuosa diligentia sepulturæ, monimentorum opulenta constructio, viuorum sunt qualiacunque solatia, non adiutoria mortuorum. CAPITE secundo: Orationibus verò sanctæ Ecclesiæ, & sacrificio salutari, & eleemosynis, quæ pro eorum spiritibus erogantur, non est dubitandum mortuos adiuuari: vt cum eis misericordius agatur à Domino, quàm eorum peccata meruerunt. Hoc enim à patribus traditum, vniuersa obseruat Ecclesia, vt pro eis, qui in corporis & sanguinis Christi communione defuncti sunt, cùm ad ipsum sacrificium loco suo commemorantur oretur, ac pro illis quoque id offerri commemoretur. Cùm verò eorum commendandorum causa opera misericordiæ celebrantur, quis eis dubitet suffragari, pro quibus orationes Deo non inaniter allegantur?

Sacrificio salutari non dubitadum adiuuari mortuos.

Nota.

7. ET libro nono Confessionum, capite vndecimo: Et mox ambobus, (*mihi & fratri meo*) Ponite, inquit, (*Monica*) hoc corpus vbicunque, nihil vos eius cura conturbet: tantum illud vos rogo, vt ad Domini altare memineritis mei vbi fueritis.

Memoria defuncti ad altare.

8. ITEM capite duodecimo, de eadem matre sua Monica loquens: Cùm ecce corpus elatum est, imus & redimus sine lachrymis. Nam neque in eis precibus, quas tibi fudimus, cùm offerretur pro ea sacrificium pretij nostri, iam iuxta sepulchrum posito cadauere, priusquam deponeretur, sicut illic fieri solet, nec in eis precibus ego fleui, sed toto die graniter in occulto mœstus eram.

Pro Monica sacrificiũ precij nostri oblatum.

9. PRÆTEREA capite decimotertio: Non ista mandauit (*Monica*) nobis, sed tantummodo memoriam sui ad altare tuum fieri deliderauit, cui nullius diei prætermissione seruierat, vnde sciret dispensari victimam sanctam, qua deletum est chirographum, quod erat contrarium nobis, qua triumphatus est hostis computans delicta nostra, & quærens quid obijciat, & nihil inueniens in illo in quo vincimus.

Memoriam sui ad altare fieri petijt.

Coloss. 2.

10. EPIPHANIVS contra Aërium, hæresi septuagesimaquinta: Deinde, qua ratione post mortem nominatis (inquit Aerius) nomina mortuorum? Orat enim, inquit, viuens, aut dispensationem facit, quid profuerit mortuo? Si verò omninò preces eorum, qui hic sunt, prosunt illis qui isthic sunt, igitur nemo sit pius, neque boni quicquam faciat, sed acquirat amicos quosdam per quem vult modum, aut per pecunias persuadens, aut amicis id in obitu demandans, & orent pro ipso, vt ne quid illic patiatur, neque immedicabilia peccata ab ipso perpetrata requirantur. Ad quæ postea respondens Epiphanius, ita ait: De eo verò, quòd proferantur nomina vita defunctorum, quid hoc magis fuerit vtile? quid hoc commodius & magis admiratione dignum? quod credunt præsentes, quòd hi qui decesserunt, viuunt, & non sunt nulli, sed sunt & viuunt apud Dominum: & vt pientissimam prædicationem recenseam, quod spes est orantibus pro fratribus, velut qui in peregrinatione sint. Prosunt autem & preces pro ipsis fientes, etiamsi totam culpam non abscindant. Verumenimuero eò quod nos sæpè dum in mundo sumus, fallimur & erramus, tum inuiti, tum voluntariè, quo id quod perfectius est significetur, & pro iustis, & pro peccatoribus memoriam facimus: pro peccatoribus quidem misericordiam Dei implorantes, pro iustis vero & Patribus, & Patriarchis, Prophetis, Apostolis, Euangelistis, Martyribus ac Confessoribus, Episcopisque & Anachoretis, & pro vniuerso ordine, vt Dominum Iesum Christum ab hominum ordine separemus, per honorem, quem ipsi exhibemus, & vt adorationem ipsi præstemus, illud mente voluentes, quod Dominus non est alicui homini adæquatus, etiamsi millies, & vltra, in iustitia degat vnusquisque homo. Et post pauca: Deinde vero rursus ad propositi argumenti consequentiam deueniam, quod Ecclesia necessario hoc perficit, traditione à Patribus accepta. Quis autem poterit statutum matris dissoluere, aut legem patris? velut Salomon dicit, Audi fili sermonem patris tui, & ne repudies statuta matris tuæ: ostendens per hoc quod & in scripturis, & sine scripto docuit pater, hoc est Deus, & Vnigenitus, & Spiritus sanctus. Mater autem nostra Ecclesia habet statuta in se posita, indissolubilia, quæ dissolui non possunt. Quum itaque ordinata sint in ecclesia statuta, & bene se habeant, & omnia mirabiliter fiant, confutatus est rursus etiam hic seductor. Sed & hoc relicto, velut scarabæo, aut cantharide, aut bupresti animalculo, per ecclesiasticum fundamentum & Dei potentiam conculcato, ad reliquas consequenter proceda-

Argumenta Aerij hæretici.

Responsio Epiphanij.

Pro peccatoribus memoria fit in sacro.

Ex Traditione a patribus accepta pro mortuis ista præstantur. Prou. 1.

mus, Deum auxiliarium inuocantes,

PROPITIATORIVM. Luc.22.

1.M. CYPRIANVS in sermone de cœna Domini: Ex quo à Domino dictum est: Hoc facite in meam commemorationem, hæc est caro mea, & hic est sanguis meus, quotiescunque his verbis & hac fide actum est, panis iste substantialis, & calix benedictione solenni sacratus, ad totius hominis vitam salutēque proficit, simul medicamentum & holocaustum ad sanandas infirmitates, & purgandas iniquitates existens.

Vtilitas huius Sacrificij.

2. IACOBVS in sua Liturgia: Nostras animas sanctifica, corporaque & Spiritus, necnon cogitationes nostras ad pietatem conuerte, vt pura conscientia tibi dona offeramus, munera, fructuum oblationes, vt ea deleantur delicta, quæ admisimus, & vt toti populo tuo sis propitius. Ibidem: Vt tibi grato & diuino oblato sacrificio, digni abs te habeamur vita æterna. Item: Ne auerseris nos peccatores, verendum hoc & incruentum sacrificium attrectantes. Supplicamus & imploramus bonitatem tuam, ne mysterium hoc, quod ad salutem nobis dispensatum est, in condemnationem populo sit: sed in abolitionem peccatorum, ac animarum & corporum renouationem, &c. Admitte nos accedentes ad sanctum tuum altare, secundum multitudinem misericordiæ tuæ, vt digni simus, qui offeramus tibi munera, & sacrificium pro nobis, & pro ijs, quæ populus per ignorantiam admisit: daque nobis, Domine, vt tibi cum omni metu, ac pura conscientia hoc sacrificium spiritale atque incruentum offeramus, quod vbi admiseris in sanctum, supercæleste, ac intellectuale tuum altare, in odorem suauitatis spiritalis, vicissim mitte nobis gratiam spiritus tui sanctissimi. ô Deus, respice in nos, & ad nostrum hoc rationale obsequium intuere, idque accipe, vt Abel dona accepisti, Noë sacrificia, Moysis & Aaronis sacerdotia, Samuelis pacifica, Dauidis pœnitentiam, Zachariæ incensum: vt de manu Apostolorum tuorum verum hunc cultum accepisti, ita quoque è manibus nostris, qui peccatores sumus, recipe munera hæc proposita per tuam benignitatem: & fac vt oblatio nostra grata & acceptabilis sit, per spiritum sanctum sanctificata, in propitiationem peccatorum nostrorum, & eorum quæ populus per ignorantiam admisit, & in requiem animarum eorum, qui ante nos dormiunt, vt & nos abiecti, & peccatores, & indigni serui tui, digni habiti, qui sine dolo ministremus sancto altari tuo, mercedem accipiamus fidelium & prudentium dispensatorum, gratiamque inueniamus, & misericordiam in die illa tremenda retributionis tuæ iustæ & bonæ. Et nonnullis interiectis: Miserere nostri: quandoquidem veremur ac tremimus, cùm tuum sanctū altare nobis accedendum est, & offerendū sacrificium hoc verendum & incruentum pro nostris peccatis, & pro ijs quæ populus per ignorantiam admisit.

Propitiatorium sacrificium pro viuis.

Incruētum.

Pro defunctis.

3. BASILIVS Magnus in Liturgia sua: Da Domine & pro omnibus nostris peccatis, & populi tui ignorantia, acceptabile & susceptibile fieri sacrificium nostrū in conspectu tuo. Ibidē: Suscipe nos appropinquātes sancto altari tuo, secundum multitudinē misericordiæ tuæ, vt simus digni offerre tibi rationabile istud, & absq; sanguine sacrificiū pro nostris peccatis & populi ignorantia.

Propitiatorium pro viuis.

4. CHRYSOSTOMVS in Liturgia sua: Fac nos dignos vt offeramus tibi deprecationes, & supplicationes, & sacrificia immaculata pro populo tuo. Et post pauca: Ministrare tibi, magnum ac formidandum etiam super cœlestibus virtutibus. Attamen propter ineffabilem, & immensam tuam humanitatem, intrepidè & irreuocabiliter factus es homo, & summus pontifex noster. Sacrificiorum ritum instituisti, ac solennis huius & immaculati sacrificij celebrationem nobis tradidisti, tanquàm Dominus omnium. Respice ad me peccatorem, vt assistam sanctæ tuæ huic mensæ, conficiam sanctum & immaculatum tuum corpus & preciosum sanguinem. Tu enim es qui offers, & offerris, & accipiens, & dans, Christe Deus noster. Et nonnullis interiectis: Domine Deus omnipotens, solus sanctus, qui suscipis hostiam laudis ab ijs qui te inuocant in toto corde, suscipe preces nostras, & offer sancto altari tuo: & fac nos dignos offerre tibi dona, & sacrificium spirituale pro nostris peccatis, atque ignorantiis populi, & præsta, vt inueniamus gratiam in conspectu tuo, vt fiat acceptabile sacrificium nostrum, & inhabitet spiritus gratiæ tuæ bonus super nos, & super hæc apposita sacramenta, & super omnem populum. Et nonnullis interpositis: Amplius obtulimus tibi hanc rationabilem hostiam, pro orbe, pro sancta catholica & apostolica Dei Ecclesia, & ijs qui casta in conuersatione ac sobria degunt. Pro fidelissimis & Deo dilectis Imperatoribus nostris, & toto palatio, & omni exercitu eorum.

Pro quibus offerator.

5. MARTIALIS in epistola ad Burdegalenses, capite tertio: Quod Iudæi per inuidiam &c. vt suprà, C testimonio decimo.

6. HIERONYMVS in caput primum epistolæ ad Titum: Quid de Episcopo sentiendum est, qui quotidiè pro suis populique peccatis, illibatas Deo oblaturus est victimas?

Pro suis & populi peccatis offert episcopus.

7. AMBROSIVS libro primo Officiorum, capite quadragesimooctauo: Vmbra in lege, imago in Euangelio, veritas in cœlestibus. Antè agnus offerebatur, offerebatur vitulus, nunc Christus offertur: sed offertur quasi homo, quasi recipiens passionem, & offert se ipse quasi sacerdos, vt peccata nostra dimittat. Hic in imagine, ibi in veritate, vbi apud patrem pro nobis quasi aduocatus interuenit. Hic ergò in imagine ambulamus, in imagine videmus: illic facie ad faciem, vbi plena perfectio, quia perfectio omnis in veritate est.

Offertur vt peccata dimittat.

Intellige de alicuia specie.

8. IDEM in psalmum trigesimumoctauum: Vidimus principem sacerdotem ad nos venientem, vidimus & audiuimus offerentem pro nobis sanguinem suum: sequamur, vt possumus, sacerdotes, vt offeramus pro populo sacrificium: etsi infirmi merito, tamen honorabiles sacrificio: quia etsi nunc Christus non videtur offerre: tamen ipse offertur in terris, quando Christi corpus offertur. Immò ipse offerre manifestatur in nobis, cuius sermo sanctificat sacrificium, quod offertur.

Sacerdotū est pro populo offerre sacrificium.

Christi corpus in terris offertur.

9. ALEXANDER primus Pontifex & martyr, in epistola prima ad omnes Orthodoxos, capite quarto: In Sacramentorum oblationibus, quæ inter Missarum solennia Domino offeruntur, &c. vt supra, I testimonio primo. Ac deinde: Crimina atque peccata, oblatis his Domino sacrificiis delentur. Idcircò & passio

Matth.16. Crimina delentur.

eius

eius in his commemoranda eſt, qua redempti ſumus, & ſæpiùs recitanda, atque hæc Domino offerenda. Talibus hoſtijs delectabitur & placabitur Dominus, & peccata dimittet ingentia. Nihil enim in ſacrificijs maius eſſe poteſt, quam corpus & ſanguis Chriſti. Nec vlla oblatio hac potior eſt, ſed hæc omnes præcellit. Quæ pura conſcientia Domino offerenda eſt, & puta mente ſumenda, atque ab omnibus veneranda. Et ſicut potior eſt cæteris, ità potiùs excoli, & venerari debet.

Placabitur Dominus, & peccata ingentia dimittet.

10. IDEM epiſtola ſecunda ad omnes Epiſcopos: Quos ſibi ſacrari, & in ordine Apoſtolatus conſtitui voluit, ipſi pro populo interpellant, & populi peccata comedunt, quia precibus ſuis & oblationibus ea delent, atque conſumunt.

Oſeæ 4.

11. GREGORIVS Nazianzenus oratione tertia, quæ eſt prima in Iulianum Imperatorem: Atque hinc quidem facinora ſua auſpicatur, quemadmodum narrant, qui ipſius arcanis gloriantur (Proh in quos ſermones incurrere cogor?) impuro & nefario ſanguine Lauacrum extergit, initiationi noſtræ execrabilem initiationem opponens, ſus videlicet in cœno prouoluta, ſicut eſt in prouerbio: manusque ſuas profanat, vt nimirùm eas ab incruento ſacrificio, per quod nos Chriſto ipſiuſque paſſionibus & diuinitati communicamus, eluеret ac repurgaret.

Incruento ſacrificio Chriſti paſſionibus & diuinitati communicamus.

12. AVGVSTINVS ſermone quarto de Innocentibus: Quid reuerentius, quid honorabilius dici poteſt, quàm ſub illa ara requieſcere, in qua Deo ſacrificium celebratur, in qua offeruntur hoſtiæ, in qua Dominus eſt ſacerdos, ſicut ſcriptum eſt: Tu es ſacerdos in æternum ſecundùm ordinem Melchiſedech? Rectè ſub altario iuſtorum animæ requieſcunt quia ſuper altare corpus Domini offertur. Nec immeritò illic iuſti vindictam ſanguinis poſtulant, vbi etiam pro peccatoribus Chriſti ſanguis effunditur. Conuenienter igitur, & quaſi pro quodam conſortio ibi martyribus ſepultura decreta eſt, vbi mors Domini quotidiè celebratur, ſicut ipſe ait: Quotieſcunque hæc feceritis, mortem meam annunciabitis, donec veniam: ſcilicet vt qui propter mortem eius mortui fuerant, ſub ſacramenti eius myſterio requieſcant.

Pſal.109.

Pro peccatoribus in altari Chriſti ſanguis effunditur.

1.Cor.11.

13. TERTIVM concilium Braccarenſe, capite primo: Cùm omne crimen atque peccatum, oblatis Deo ſacrificijs deleatur, quid de cæterò pro delictorum expiatione Domino dabitur, quando in ipſa ſacrificij oblatione erratur?

Omne crimē deletur.

14. GREGORIVS homilia trigeſimaſeptima in Euangelia: Singulariter namque ad abſolutionem noſtram oblata cum lachrymis & benignitate mentis ſacri altaris hoſtia ſuffragatur: quia is, qui in ſe reſurgens à mortuis, iam non moritur, adhuc per hanc in ſuo myſterio pro nobis iterùm patitur. Nam quoties ei hoſtiam ſuæ paſſionis offerimus, toties nobis, ab abſolutionem noſtram, paſſionem illius reparamus. Multos, vt arbitror, veſtrum, fratres chariſſimi, contigit noſſe hoc, quod volo ad memoriam veſtram narrando reuocare. Non longè à noſtris fertur temporibus factum, quòd quidam ab hoſtibus captus, longè tranſductus eſt. Cumque diù teneretur in vinculis, cum vxor ſua, cùm ex eadem captiuitate non reciperet, extinctum putauit. Pro quo iam velut mortuo hoſtias hebdomadibus ſingulis curabat offerre. Cuius toties vincula ſoluebantur in captiuitate, quoties ab eius coniuge oblatæ fuiſſent hoſtiæ pro animæ eius abſolutione. Nõ longo pòſt tempore reuerſus, admirans valdè, ſuæ indicauit vxori, quòd diebus certis hebdomadibus ſingulis eius vincula ſoluebantur. Quos videlicet dies eius vxor atque horas diſcutiens, tunc eum recognouit abſolutum, cùm pro eo ſacrificium meminerat oblatum. Hinc ergò, fratres chariſſimi, hinc certa conſideratione colligite, oblata à nobis hoſtia ſacra quantum in nobis ſoluere valeat ligaturam cordis, ſi oblata ab altero, potuit in altero ſoluere vincula corporis.

Vincula ſoluta per oblationem ſacrificij.

Soluit ligaturā cordis.

15. CONCILIVM Tridentinum ſeſſione vigeſimaſecunda, capite ſecundo: Et quoniam in diuino hoc ſacrificio, quod in Miſſa peragitur, idem ille Chriſtus continetur, & incruentè immolatur, qui in ara Crucis ſemel ſeipſum cruentè obtulit; docet ſancta Synodus, ſacrificium illud verè propitiatoriũ eſſe, per ipsũq; fieri, vt, ſi vero corde, & recta fide cum metu ac reuerentia, contriti ac pœnitentes, ad Deum accedamus, miſericordiam conſequamur, & gratiam inueniamus in auxilio opportuno. Huius quippe oblatione placatus Dominus, gratiam & donum pœnitentiæ concedens, crimina & peccata, etiam ingentia, dimittit. vna enim eademque eſt hoſtia, idem nunc offerens ſacerdotum miniſterio, qui ſeipſum tunc in cruce obtulit, ſola offerendi ratione diuerſa. Cuius quidem oblationis, cruentæ inquam, fructus, per hanc incruentam vberrimè percipiuntur: tantùm abeſt, vt illi per hanc quouis modo derogetur. Quare non ſolùm pro fidelium viuorum peccatis, pœnis, ſatisfactionibus, & alijs neceſſitatibus, ſed & pro defunctis in Chriſto, nondum ad plenum purgatis, ritè, iuxta Apoſtolorum traditionem, offertur. Ibidem, canone tertio: Si quis dixerit, Miſſæ ſacrificium tantùm eſſe laudis, & gratiarum actionis, aut nudam commemorationem ſacrificij in Cruce peracti, non autem propitiatorium; vel ſoli prodeſſe ſumenti; neque pro viuis & defunctis, pro peccatis, pœnis, ſatisfactionibus, & alijs neceſſitatibus offerri debere; anathema ſit.

Propitiatorium eſt.

Quomodo crimina & ingentia peccata delcat.

Fructus huius Sacrificij.

Propitiatorium.

1.N CONCILIVM Epheſinum in epiſtola ad Neſtorium, vt ſuprà, quæſtione quarta, litera A teſtimonio ſexto. INCRVENTVM.

2. SECVNDA ſynodus Nicena, actione ſexta, tomo tertio, vt ſuprà ibidem, A teſtimonio ſeptimo.

3. AVGVSTINVS contra Fauſtum libro vigeſimo, capite vigeſimoprimo, vt ſuprà, hac eadem quæſtione, A teſtimonio duodecimo.

4. AD Epheſios quinto: Chriſtus dilexit nos, & tradidit ſemetipſum pro nobis oblationem, & hoſtiam Deo in odorem ſuauitatis.

Applicatur nobis ſacrificium cruentum.

5. AD Hebræos decimo: Vna enim oblatione, conſummauit in ſempiternum ſanctificatos.

6. EXODI duodecimo, vt ſuprà, D teſtimonio quarto.

7. MARCI decimoquarto: Et primo die azymorum quando Paſcha immolabant, dicunt ei diſcipuli.

8. EVSEBIVS de demonſtratione euangelica libro primo, capite decimo, vt ſuprà, C teſtimonio ſecundo.

Vide etiam lib.4. dial. cap.57.

7. GREGORIVS Nazianzenus oratione quarta, quæ ſecunda eſt in Iulianum Imperato-

ptima in epistolam ad Hebræos : Imperauit semper offerri, propter infirmitatem, vt & memoria peccatorum fieret : Quid ergò nos ? Nónne per singulos dies offerimus ? Offerimus quidem, &c. vt suprà hac eadem quæstione, B. testimonio primo.

4. AVGVSTINVS epistola vigesimatertia. ad Bonifacium Episcopum : Nónne semel immolatus est Christus in seipso, & tamen in sacramento, non solùm per omnes Paschæ solennitates, sed omni die populis immolatur, nec vtique mentitur, qui interrogatus, eum responderit immolari ?

Omni die immolatur.

5. THEOPHYLACTVS in capitis quinti ad Hebræos hæc verba scribens : Tu es sacerdos in æternum &c. Dicant igitur Iudæi nobis, quisnam fuerit alius sacerdos secundùm ordinem Melchisedech præter Christum ? Nónne omnes sub lege fuerunt ? Nónne omnes sabbatum celebrabant, & victimas offerebant ? Manifestissimè igitur de Christo hoc dictum est : solus enim ille pane & vino sacrificium consecrauit, perindè ac Melchisedech. Qui verò dixit, In æternum ? Quoniam etiamnum vnà cum corpore, quod pro nobis immolauit, apud Deum & Patrem intercedit &c. Vel quia quæ in singulos dies fit, & futura est in perpetuum oblatio per Dei ministros, ipsum habet Pontificem & sacerdotem Dominum, atque adeò ipsam hostiam, qui seipsum pro nobis sanctificat, & frangitur & distribuitur. Quoties enim hæc fiunt, mors Domini annunciatur.

Beda minister in perpetuum offert Christus.

Cor. 11.

6. IDEM in eiusdem epistolæ capitis septimi illa verba, Manet sacerdos in perpetuum : Dicimus Christum cùm æternus sit & immortalis, reuerà semper esse sacerdotem. Nam & nunc quidem semper seipsum pro nobis offerre creditur per ministros suos.

7. ITEM in caput decimum ad Hebræos : Subditur hìc quæstio, Num & nos hostias incruentas offeramus ? Cui respondemus, omnino, cæterùm memoriam facimus mortis Domini, estque vna ipsa, non multæ, quandoquidem semel oblatus est. Nam eundem semper offerimus, immò potiùs memoriam illius oblationis facimus, qua seipse obtulit, ceu iam nunc facta sit. Proindè vnum est sacrificium. Nam quod ad quæstionem attinet, postquàm multis in locis offertur, num igitur multi Christi erunt? nequaquàm, sed vnus est vbique & hìc plenus, & illic plenus, & perfectus, vnumque corpus. Quemadmodum enim in multis locis oblatus Christus vnum corpus est, & non multa corpora, sic & vnum sacrificium. Nam illam hostiam offerimus, quæ tum est oblata : illic autem alius erat qui heri oblatus erat, agnus fortasse, à victima quæ hodiè offertur, nec veluti commemoratio erat hesternæ oblationis, qui hodiè offerebatur agnus, sed ipse per seipsum sacrificium perficiebat.

Non repugnat nostra oblatio vnius illi oblationi quæ semel in cruce peracta est. Vnum est sacrificium.

In veteri lege erat semper alia nostra.

8. OECVMENIVS in quintum caput epistolæ ad Hebræos, vt suprà, N testimonio decimonono.

9. PHOTIVS apud Oecumenium in eundem locum. Quia etiam Christus sine sanguine hostiam obtulit, deindè postmodùm suum ipsius etiam corpus : propterea aptè dictum est, Christum esse sacerdotem secundùm odinem Melchisedech.

10. IDEM Oecumenius in caput septimum super illa verba, Manet sacerdos in perpetuum: Eo modo perpetuitatem accipito, quo & cætera: Aut quòd etiam modus sacerdotij Melchisedech (nósti autem quid dicam) in perpetuum maneat.

11. ITEM in eiusdem epistolæ caput decimum. Qui multas, inquit Apostolus, & easdem singulis annis offerunt hostias, perficere nequeunt illos, qui secundùm legem conuersantur. Quid ergò ? An ne nos semper offerimus hostias sanguine carentes ? Sed vnius eiusdemque mortis Christi memoriam facimus, & vnum Christi corpus semper edimus. Non enim nunc quidem vnius Christi, aliàs verò alterius, sed semper eiusdem : Iudæorum verò hostiæ varias habebant victimas, nempe oues, boues, capras: ideò multæ sunt hostiæ: nostræ verò, quanquàm actione multæ sint, vnica tamen est potestate.

Nostra hostia eadem.

12. MALACHIAS primo, vt suprà G testimonio quinto.

13. PETRVS Venerabilis Abbas Cluniacensis libro primo epistola secunda: Iam illud, quod non modò ab incredulis opponitur, sed & à fidelibus quæritur, cur hoc sacrificium toties iteratur, cùm Christus semel in cruce oblatus ad tollenda totius mundi peccata sufficiat; maximè cùm non hic aliud, & ibi aliud, sed hic & ibi idem prorsus sacrificium, hoc est idem Christus offeratur, videndum est. Si enim illud in cruce suffecit, superfluum hoc in altari videtur. Si non est superfluum : quia certa de causa à Dei filio qui est iuxta Apostolum Dei sapientia) factum & traditum est. Quæ sapientia, quia summè rationabilis immò totius rationis fons & perfectio est, nihil agere, nihil iubere irrationabiliter potuit. Vnde cùm hoc dixit, cùm hoc sacramentum suis tradidit, non absque certa ratione (vt certum est) fecit. Quæ sola ratio omnibus satisfacit, quicunque Christum huius sacramenti authorem, Deum & Dei esse sapientiam credunt. Placuit tamen largitori tanti muneris, causam reddere tantæ largitionis. Quam causam, dando ipsum sacramentum, aperuit. Nam postquam dixit, Hoc facite : statim addidit in meam commemorationem. Hæc est ergò causa sacramenti; commemoratio Christi. Nouerat Saluator quid fecerat, quid facturus erat propter hominem : nouerat singulare opus, quod gesserat induendo hominem : nouerat stupendum, quod gesturus erat moriendo propter hominem. Sciebat hoc se opere saluaturum hominem: sed absque huius operis dilectione, nullum saluari posse hominem. Sciebat quia humanitatis & mortis suæ opus, sicut super omnia opera sua summè celebratum: sic mortalibus, pro quibus fiebat, summè erat commendandum. Commendandum erat, vt potè cuius caro pro illis torquebatur, cuius anima pro ipsis tristabatur, cuius nouissimè mors illorum vitæ ministrabatur. Hoc certè solemniter commendandum erat, vt Christus diligeretur, dilectus haberetur, habitus nunquam perderetur. Sed hæc eius dilectio ab hominibus seruari non poterat, memoria pereunte : nec fugax memoria diù retineri valebat, nisi signo congruo apparente. Ne igitur à corde fugeret, quod maximè cordi inesse oportebat, signo rei congruente veluti fune insolubili colligata est cordi memoria : quo fortiter vin-

Sacrificium altaris non est superfluum. 1. Cor. 1.

Ratio cur: legis nouæ sacrificium toties iteretur.

ciente, ſemper redemptus redemptionis precium cogitaret; indeque redemptori agens gratias, fide quæ per dilectionem operatur, nequaquàm ſe ingratum tantæ gratiæ demonſtraret. Et poſſet quidem mentibus humanis huius rei vtcunque abſque ſigno viſibili ineſſe memoria, ſicut multarum rerum tam diuinarum, quàm humanarum recordatio, fama, lectione, doctrina, in eis, aut gignitur, aut conſeruatur: ſed quia iuxta quendam, Segniùs irritant animos demiſſa per aurem, Quàm quæ ſunt oculis ſubiecta fidelibus, & res tanta erat, vt ad eam cogitandam, amandam, amplectendam, non ſegniter, ſed inſigniter humani animi mouendi eſſent: dignum & iuſtum fuit, vt humanitatis & mortis Chriſti memoria, non tantùm auditu per aures, ſed etiam viſu per oculos iuuaretur. Ea de cauſa ſignum hoc à Chriſto propoſitum eſt, quod ità ſignum eſt, vt ſit tamen idem quod ſignat. Item: ità verò eſt idem quod ſignat, vt quantum ad corpus, id eſt, ad veritatem carnis & ſanguinis Chriſti pertinet, ſit idem quod ſignat. Neque enim ibi Chriſtus, vt olim, dolores aut mortem patitur, cùm tamen immolari dicatur. Dicitur autem immolari, cùm licet inuiolabiliter in altari frangitur, diuiditur, comeditur: cum his & quibuſdam alijs ſignis, inquantum fieri poteſt, mors Domini maximè repræſentatur. Vndè, ſicut dixi, quantum ad veritatem corporis & ſanguinis Chriſti pertinet, eſt idem quod ſignat, quam tamen maximè ſignat. Maximè autem dixi: quia hoc apertiſſimè Apoſtolus dicit in verſu quem ſuprà commemorani. Quoties (ait) manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem Domini annunciabitis. Et poſt pauca: Quæ memoria amorem excitans, de animi receſſibus mala omnia effugaret, virtutibus vniuerſa repleret: ſicque quotidiè per hoc ſacramentum innouans redemptionem, quotidianam pœnitentibus peccatorum gigneret remiſſionem. Soluit quidem & plenè tollit peccata mundi agnus Dei in cruce immolatus: nec tamen idcirco (vt dixi) ſuperfluus eſt in altari oblatus. Et vt in teipſo à te ipſo hoc diſcas: Aduerte, quicunque hæc legis, teque ipſum interroga, quando magis mouearis: ſi tamen quod profiteris firmiter credis: vtrùm quando dicitur, Chriſtus olim inter homines apparuit; an quando dicitur, Chriſtus nunc inter homines conuerſatur: quando dicitur, Olim in cruce pependit; an quando dicitur, Nunc in altari offertur: vtrum (inquam) II magis moueat, & ad admirandum & amandum accendat, eius prædicta abſentia, quàm demonſtrata præſentia. Sed ſcio quia non diffiteris quod verum eſt, magis humana corda moueri præſentibus quàm abſentibus rebus: quia iſtis plerunque non creditur, de illis vel in modico dubitare animus non finitur. Mouetur igitur magis ad præſentem, quàm ad abſentem; mouetur magis ad viſum, quàm ad auditum Chriſtum: mouetur ad admirandum, mouetur ad amandum: quo amore, amanti generatur remiſſio peccatorum. Cui quantus erga Chriſtum amor eſt, tanta eſt & indulgentia, ipſo Domino atteſtante, qui de peccatrice Maria ſic ait: Dimiſſa ſunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum.

Horatius.

Eucharistia ita ſignum eſt, vt efficiat id quod deſignat.

1 Cor. 11.

Eucharistiæ ſacramẽtum innouat redemptionẽ, & quotidianã gignit remiſſionem.

Animus hominis magis mouetur ad præſentem & viſum in ſacramento, quàm ad abſentem & auditum Chriſtum. Luc. 7.

VIII.

Eſtne ſub altera tantùm, panis ſcilicet; an verò ſub vtraque panis ac vini ſpecie; ſumenda Euchariſtia?

A DE Sacerdotibus quidem, ſeu ſacrificantibus conſtat, ambas Sacramenti ſpecies illis eſſe ſumendas, ſine quibus neque ritè conſecrare, neque offerre poſſent Euchariſtiam. Cuius rei cauſam, ex ſacrificio ipſo pendentem reddere hîc iam neceſſè non eſt.

B De alijs verò fidelibus non ſacrificantibus, illud fatendum eſt, nullo eos Diuino præcepto ad Euchariſtiæ Sacramentum ſub ſpecie vtraque ſumendum adſtringi, ſed ad ſalutem illis eſſe ſatis, alterius ſpeciei communionem. Igitur ſi veteris Eccleſiæ ſtatum repetimus, [a] nunc vnam tantùm, nunc vtramque ſpeciem fidelibus diſpenſatam fuiſſe comperiemus. Si verò Scripturam ſacram conſulimus, [b] ſic illa de hoc Sacramento diſſerit, vt modò panis & calicis, modò ſolius quidem panis ſoleat meminiſſe. Vbi enim legimus, [c] *Niſi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis vitam in vobis*: legimus etiam, *Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum.* Et qui dixit, *Qui manducat meam carnem, & bibit meum ſanguinem, habet vitam æternam*: dixit etiam, [d] *Panis quem ego dabo, caro mea eſt, pro mundi vita.* Et rursùs idem qui

a Tertul. lib. 2. ad vxorẽ ca. 5. Cyprian. ſerm. 5. de lapſis. Orig hõ. 13. in Exod. Baſil. ad Cæſ. pat. Hieron. apologia pro libris contra Iouinianum cap. 6. Petrus Cluniac. lib. 1. miraculor. cap. 1.

b 1. Cor. 10. & 11. & Actor. 2. & c Ioan 6. &

Ibidem.

Concil Trident ſeſſ. 21. cap. 1.

d Ibidem.

qui affirmauit, *Qui manducat meam carnem, & bibit meum ſanguinem, in me manet, & ego in illo:* affirmauit & illud, [e] *Qui manducat hunc panem, viuet in æternum:* vt omittamus quæ [f] Lucas de fractione ſolùm panis adducit.

C Neque Chriſti nobis hîc deeſt exemplum, qui primùm in extrema illa cœna, [g] ſub vtraque ſpecie hoc inſtituit, ac Apoſtolis tradidit Sacramentum. Deindè verò in Emaus cum duobus diſcipulis agens, ſub vna ſolùm ſpecie [h] porrexit illis Euchariſtiam, ac poſteà ſtatim illinc ſeſe ſubduxit, ſicut Euangelicum hunc locum Patres interpretantur.

D Proindè damnandi non ſunt, ſiue qui nunc vnica contenti ſpecie, ab vſu calicis abſtinent, & multis ab hinc ſeculis [i] abſtinuiſſe leguntur, ſiue qui olim, cùm ità probaret Eccleſia, vtramque ſpeciem in vſu publico habuêre.

E Verùm magiſter rerum vſus paulatim docuit, maiore cum populi commoditate, ac minore periculo, multiſque de cauſis frugiferè fieri, vt omiſſo calicis vſu, alterius tantùm ſpeciei communio retineatur. Atque ità faciendum iamdiù decreuit Eccleſia, non diſcedens illa quidem à ſponſi ſui inſtituto præceptove (columna enim [k] & firmamentum veritatis eſt, & myſteriorum Dei fida [l] diſpenſatrix) ſed poteſtatem à ſponſo acceptam in diſpenſandis myſterijs ad [m] ædificationem communemque fidelium vtilitatem conuertens, prout temporum hominumque conditio, quæ nonnulla etiam in ſacris immutari cogit, poſtulare videtur.

F Nam & Euangelij nobis verba [n] declarant, Chriſtum in cœna cum illis egiſſe, quibus poteſtatem fecit non ſumendæ modò, ſed etiam conſecrandæ offerendæque Euchariſtiæ, immò [o] & ordinandæ & adminiſtrandæ totius Eccleſiæ. Horum iudicio, prudentiæ, & authoritati reliquit, cùm de alijs pleriſque ad rem Chriſtianam ſpectantibus, tum de modo ordineque diſpenſandæ fidelibus Euchariſtiæ, ius in poſterum conſtituendi, atque pro ratione temporum ritè diſponendi. Id probat etiam [p] ex Paulo [q] Auguſtinus, & multis Apoſtolorum inſtitutis euinci facilè poteſt.

G Nec eſt cur Laicis iniuria irrogari vlla putetur, ſi, vt in pleriſque itidem [r] alijs, hac in parte non æquatur Sacerdotibus. Nam in confeſſo eſt, Chriſtum non eſſe diſſectum in partes duas ſecundùm duo Sacramenti huius ſigna, ſed tam ſub vna, quàm ſub vtraque ſpecie, immò ſub vnius etiam hoſtiæ conſecratæ [s] particula, Chriſtum totum exhiberi atque ſumi, videlicet ſecundùm carnem, animam, ſanguinem, diuinitatem. Vbi autem Chriſtus totus ac integer ſumitur, illic deeſſe non poteſt integer quoque fructus & efficax gratia tanti Sacramenti. Quapropter nulla hîc laici vtilitate fraudantur, ſiue rem ipſam in Sacramento contentam, Chriſtum ſcilicet Deum & hominem, ſpectes; ſiue [t] fructum & gratiam, quæ Euchariſtiam ſumentibus, ad ani-

e Ibidem.
f Luc.24.c Act.2.g 20.b 27.f Aug.ep.86. ad Caſula. & Chryſ. hom.17. operis imperfecti. Iſichius in Leuitici cap. 9.
g Matth 26 c Marc.14. c.Luc.22.b 1.Cor.11.e.

h Luc. 24.c. & ibidem Theoph & Beda.Chry. in Matth.operis imperfecti, hom, 17 & Aug. lib.3.de cõſenſu Euang. cap.25,

i Euſeb.li.6.eccleſ. hiſt. ca.36. Auguſt.hom. 26. ex homilijs 50.& ſerm. 252.de tẽpore.Ambroſ. in Satyrum. Paulinus in vita S. Ambroſij. Amphyloch. in vita Baſilij. Beda Anglicanę hiſtor. lib 4 c.14.& 24. Theodoretus in Philotheo,in vita 26 quæ eſt Simeonis.Euagrius li 4.eccle. hiſtor cap 35. Gregor. Turon.lib.1 in gloriam Martyr.cap.86. & Guiliel abbas in vita S Bernar lib 1.cap.11.
k 1.ad Timoth.3 d
l 2. Cor.4 a
m 2 Cor. 10. b 13.c Cõcil.Triden.ſeſſ.21 ca. 2.

n Matth 26.c Marci 14. c Luc. 22. b Iuſtin.in apolog.2.ad Antonin.

o Act. 20 f 1. Pet. 5. a Luc.10.c Epheſ.4. c

p 1 Cor.11.g
q Ad Ianuarium,ep.118. cap.6.

r Matth.18.c Ioan. 20.f 1.Tim.3.a b c & 4. d ad Titum 1. b

s Baſilius ad Cæſar. patrit. Cyrill. ad Caloſyrium,& in Ioan lib 4. c 17.Concil.Florent. Euſeb.Emiſenus homil. 5. de paſch. Trident. ſeſſ. 13.cap.3. Et de Conſec. diſt 2 c.Qui manducat, &c.Singuli.

t Ioan.6.f 1.Cor.10.d

marum ſalutem donatur, quæras: ſed tantum hi ſub altera accipiunt, quantum ſub vtraque, ſi liceret, ſpecie eſſent percepturi.

v Auguſt. ad Ianuar. ep. 118. cap. 5.

H Qua de re [v] ambigendi, vel diſceptandi amplius nullus iam relictus eſt locus, poſteaquàm Spiritus ſanctus, qui iuxta promiſſionem [x] Chriſti docet, ac regit Eccleſiam, certam nobis & explicatam ſententiam edidit, editamque ſemel ac iterum ſacroſanctæ [y] Synodi non violanda authoritate confirmauit. Vndè perſpicuè colligi poteſt, hanc ſub altera ſpecie communicandi conſuetudinem, præcepto diuino haud aduerſari, Eccleſiæ legitima authoritate fulciri, temporis longæuitate, magnoque populorum fidelium conſenſu comprobari, ratione ac vtilitate certa commendari; ac demum pro lege, quam ſola mutare poſſit Eccleſia, certo habendam eſſe.

x Luc 22. c. Ioan. 14. b. d & 16. b Iſa. 59 d.

y Synod Conſtantienſis ſeſſ. 13. Baſil. 30. Trident. ſeſſ 21.

I Sed nec aduerſarij, quantumuis hîc obſtrepant, eiuſmodi in communicando ritus initium vllum poſſunt demonſtrare. vt mirum ſit adhuc reperiri, qui priuatæ pietatis ſpecie ducti, aliter ſibi perſuadeant, & hac in parte cum nouis Eccleſiæ contemptoribus [z] aduerſus venerandam totius Eccleſiæ [a] authoritatem conſpirent. His verendum eſt ſane, ne, dum externa Sacramenti ſigna tantopere vrgent, & contentioni ſeruiunt, Sacramenti fructum internum, adeoque Chriſtum totum amittant; vt ab omni vſu Sacramenti præſtet eos penitus abſtinere. Quandoquidem neque [b] Fides, neque Sacramenta vllis, niſi perſiſtentibus in Eccleſiæ vnitate, ſunt ſalutaria. Vt hinc Auguſtinus [c] dixerit; Omnia Sacramenta Chriſti non ad ſalutem, ſed ad iudicium habentur ſine charitate vnitatis. Ac iterum; [d] Quid prodeſt homini vel ſana fides, vel ſanum fortaſſe fidei Sacramentum, vbi lethali vulnere ſchiſmatis perempta eſt ſanitas charitatis? Nec dubium ſane, quin grauiter in Chriſtum ipſum peccent, qui hoc vnitatis ſanctiſſimo [e] ſymbolo ad ſchiſmaticæ diuiſionis ſymbolum audent abuti.

z 1. Tim 3. d Matth 18. c. a Auguſt contra Creſcon lib. 1. cap 33.

b Auguſt. de vnit. Eccleſ. cap 4.

c Lib. 3. cont. literas Petil. cap. 40.

d De baptiſ. contra Donat. lib. 1. cap. 8.

e Aug. 21. de ciuit. ca. 25. Trident. ſeſſ. 13. cap. 2. & 8.

TESTIMONIA.

VNA SPECIES. Domi olim ſub ſpecie panis communicabãt.

1. B TERTVLLIANVS libro ſecundo ad vxorem, capite quinto: Non ſciet maritus, quid ſecretò ante omnem cibum guſtes. Et ſi ſciuerit, panem, non illum credit eſſe qui dicitur. Et hæc ignorans quiſque, rationem ſimpliciter ſuſtinebit, ſine gemitu, ſine ſuſpicione panis an veneni? Suſtinent quidem, ſed vt inculcent &c.

Miraculum circa corpus Domini in area, communionis eauſa reſeruatum.

2. CYPRIANVS ſermone quinto de lapſis: Et cùm quædam arcam ſuam, in qua Domini ſanctũ fuit, manibus indignis tentâſſet aperire, igne indè ſurgente deterrita eſt, ne auderet attingere. Et alius, qui & ipſe maculatus de ſacrificio à ſacerdote celebrato, partem cum cæteris auſus eſt latenter accipere, ſanctum Domini edere, & cõtrectare nõ potuit, cinerem ferre ſe apertis manibus inuenit: documento vnius oſtenſum eſt, Dominũ recedere, cùm negatur: nec immerentibus ad ſalutem prodeſſe quod ſumitur, quando gratia ſalutaris in cinerem, ſanctitate fugiente, mutetur.

Gratia ſalutaris.

3. ORIGENES homilia decimatertia in Exodum: Volo vos admonere religionis veſtræ exemplis: noſtis qui diuinis myſteriis intereſſe conſueſtis, quomodo cùm ſuſcipitis corpus Domini

Diligenter corporis Dominici conſeruatio, ne qua

particula dilabatur in terram.

Domini, cum omni cautela, & veneratione ſeruatis, ne ex eo parum quid decidat, ne conſecrati muneris aliquid dilabatur. Reos enim vos creditis, & rectè creditis, ſi quid inde per negligentiam decidat. Quòd ſi circa corpus eius conſeruandum tanta vtimini cautela, & meritò vtimini: quomodo putatis minoris eſſe piaculi, verbum Dei neglexiſſe, quàm corpus eius?

Tempore perſecutionis ſolebāt fideles ſecū domum deferre corp⁹ nominiatque illi cō municare.

4. BASILIVS Magnus in epiſtola ad Cæſariam Patritiam (quæ Græce extat): Illud autem, in perſecutionis temporibus neceſſitate cogi quempiam, non præſente ſacerdote aut miniſtro (id eſt, Diacono) communionem propria manu ſumere, nequaquàm eſſe graue, ſuperuacaneum eſt demonſtrare, propterea quòd longa conſuetudine, hoc ipſo rerum vſu confirmatum eſt. Omnes enim in eremis ſolitariam vitam agentes, vbi non eſt ſacerdos, communionem domi ſeruantes, à ſeipſis communicant. In Alexandria verò & in Ægypto, vnuſquiſque eorum, qui ſunt de populo, vt plurimum habet communionem in domo ſua. Semel enim ſacrificium ſacerdote conſecrante & diſtribuente, meritò participare & ſuſcipere, credere oportet. Etenim & in Eccleſia ſacerdos dat partem, & accipit eam is, qui ſuſcipit cum omni libertate, & ipſam admouet ori propria manu. Idem igitur eſt virtute, ſiue vnā partem accipiet quiſquam à ſacerdote, ſiue plures partes ſimul.

Communio domi ſeruata.

Euſdē virtutis eſt vna pars cum multis

5. HIERONYMVS in Apologia ad Pammachium pro libris aduerſus Iouinianum, capite ſexto: Scio Romæ hanc eſſe conſuetudinem, vt fideles ſemper Chriſti corpus accipiant, quod nec reprehendo, nec probo. Vnuſquiſque enim in ſuo ſenſu abundat. Sed ipſorum conſcientiam conuenio, qui eodem die poſt coitum communicant: & iuxta Perſium, nocte flumine purgant: quare ad martyres ire non audent? quare nō ingrediuntur Eccleſias? An alius in publico, alius in domo Chriſti eſt? Quod in Eccleſia non licet, nec domi licet. Nihil Deo clauſum eſt, & tenebræ quoq; lucent apud Deū.

quotidiana communio corpo is Chriſti Romæ.

Cōmunio domeſtica Romæ.

6. PETRVS Venerabilis Abbas Cluniacenſis libro primo de miraculis, capite primo: Erat in Aruernico territorio ruſticus quidam habens alueana, in quibus examina apum melleam ſuorum dulcedinem conficere ſolent. Quas iam dictus ruſticus aut euolare, aut emori, aut aliquo caſu ſibi deperire pertimeſcēs; vſus prauo ſortilegorum cōſilio, qui diabolica operatione, etiam de beneficiis Dei, maleficia facere conſueuerūt, & (quod eſt dictu intolerabile) ipſis quoq; diuinis ſacramentis per artes magicas abutuntur; acceſſit ad Eccleſiam, & ſumpto à ſacerdote (vt mos eſt fidelium) corpore Dominico, illudque ore retinens, nec glutire volens, vt iam doctus fuerat, ad vnum de iam dictis aluearibus in quo apes cōtinebantur acceſſit, atque foramini quod in eo erat ore adaptato, ſufflare cœpit. Nam dictum ſibi fuerat, quòd ſi corpore Domini ore retento apibus in vaſe conſtitutis inſufflaret, nulla deinceps morereturnulla recederet, nulla deperiret; ſed omnibus integrè conſeruatis, de augmēto fructus multò ampliùs quàm antè gauderet. Fecit igitur vt dictum eſt, & ore applicito, flatū ad interiora toto conatu mittebat. Cumq; auidus lucri anhelitum protrahens, vehementer ſufflaret, ipſo linguæ & aëris impulſu, iactum Dominicum corpus, iuxta vas illud ad terram

Miraculum quod accidit, cū Ruſticus quidā ſuperſtitioſe atque indigne ſacrā Euchariſtiā tractaret.

Apes reuerentur Euchariſtiam.

corruit. Cùm ecce omnis illa apum multitudo de intimis egreſſa, ad corpus Domini ſui reuerenter accurrit, atque in morem rationabilium creaturarum de terra ſubleuatū, habitaculis ſuis cum multa venetatione, homine illo conſpiciente, induxit. Quod cernens homo, aut negligens, aut paruipendens quod acciderat, ad alia agenda, ad quæ domeſtica cura eum vocabat, greſſum conuertit. Sed dum iter ageret, repentino, & (vt ipſe poſt narrabat) intolerabili timore turbatus, ſe nequiter egiſſe tandem mente ſaniori cogitare cœpit. Vndè compunctus, immò vi interna compulſus, mox retrò pedem tulit: atque in vindictam ſceleris ſui apes, quarum vitam opere nefario conſeruare volebat, ſuperiniecta multa aquæ violentia, enecauit. Quibus extinctis, dum intima fauorum, quos ſibi recondere & conſeruare volebat, rimaretur; ecce (mirabile dictu) conſpicit corpus Dominicum, quod ex eius ore lapſum fuerat, in formam ſpecioſiſſimi pueri, veluti cùm recens naſcitur, immutatum, inter fauos & mella iacere. Ad quod miraculum, vt dignum erat, ſtupefactus intremuit: ſed quid indè agere deberet aliquandiu hæſitans, hoc apud ſe inuenit conſilium: vt eum in manibus accipiens, ad Eccleſiam deferret; & quia ſibi exanimis videbatur, nullo ſciente ſolus Deum puerulum tumularet. Quod dum aggreſſus eſſet, eumque in manibus ſumens ad Eccleſiam quaſi ſecretò tumulandum portaret, ſubitò ab indignè ferentis manibus inuiſibiliter ereptus diſparuit. Quæ nuper geſta, ipſe quidem ita per ordinem proprio presbytero, presbyter autem ſuo Claromontenſi Epiſcopo, ille verò mihi, ego quoque omnibus iſtud legentibus ſcribendo intimare curaui. Nec verò tanti piaculi ex toto in poſterum dilata vltio fuit: ſed in breui locus antè populoſus, vario caſu habitatore pereunte, in ſolitudinem redactus eſt.

Euchariſtia in ſpecioſum puerulum conuertitur.

7. PRIORIS ad Corinthios decimo: Calix benedictionis, cui benedicim⁹, nónne communicatio ſanguinis Chriſti eſt? & panis, quē frangimus, nónne participatio corporis Domini eſt?

8. ET capite vndecimo: Quotieſcunque enim manducabitis panem hunc, & calicem bibetis &c. Itaque quicunque manducauerit panem hunc, vel biberit calicem Domini indignè, &c. Probet autem ſeipſum homo, & ſic de pane illo edat, & de cālice bibat.

9. ACTORVM ſecundo: Erant autem perſeuerantes in doctrina Apoſtolorum, & communicatione fractionis panis, & orationibus.

10. IOANNIS ſexto, vt infrà, G teſtimonio decimoquarto.

11. CONCILIVM Tridentinum ſeſſione vigeſima prima, capite primo: Sed neque ex ſermone illo, apud Ioannem ſexto, rectè colligitur, vtriuſq; ſpeciei communionem à Domino præceptam eſſe, vtcunq; iuxta varias ſanctorum patrum & doctorum interpretationes intelligatur. Namq; qui dixit, Niſi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, nō habebitis vitā in vobis: dixit quoque: Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternū. Et qui dixit, Qui manducat meā carnē, & bibit meū ſanguinē, habet vitā æternā: dixit etiā; Panis quem ego dabo, caro mea eſt pro mūdi vita. Et deniq; qui dixit, Qui manducat meā carnē, & bibit meū ſanguinē, in me manet, & ego in illo: dixit nihilo-

Ioānis ſexto non minùs approbatur communio vnius ſpeciei, quàm utriuſque.

Ioan. 6.

manus: Qui manducat hũc panẽ, viuet in æternũ.

12. LVCÆ vigesimoquarto: Et factum est, cum recumberet cum eis, accepit panem, & benedixit, ac fregit, & porrigebat illis. Et aperti sunt oculi eorum, & cognouerunt eum: & ipse euanuit ex oculis eorum, &c. Et ipsi narrabant quæ gesta erant in via: & quomodò cognouerunt eum in fractione panis.

13. ACTORVM secundo, vt suprà, testimonio nono.

14. ITEM vigesimo: Vna autem Sabbati cùm conuenissemus ad frangendum panem, Paulus disputabat cum eis &c.

15. ET vigesimoseptimo: Et cùm hæc dixisset, sumens panem, gratias egit Deo in conspectu omnium: & cùm fregisset, cœpit manducare. Animæquiores autem facti omnes, & ipsi sumpserunt cibum.

Matth. 28. Mar. 16. Luc. 24. Ioan 20. Dominicus dies.

16. AVGVSTINVS epistola octogesimasexta ad Casulanum: Dies resurrectionis Domini, prima sabbati à Matthæo, à cęteris autem tribus, vna sabbati dicitur: quem constat eum esse, qui Dominicus posteà appellatus est. Aut ergò post peractum diem sabbati, noctis initio fuerant congregati, quæ vtique nox iam ad diem Dominicum, hoc est, ad vnam sabbati pertinebat: & ita eadem nocte fracturus panem, sicut frangitur in sacramento corporis Christi, produxit sermonem vsque ad medium noctis, vt post sacramenta celebrata, rursùs vsque ad diluculum alloquens congregatos, quoniam multum festinabat, vt lucescente proficisceretur Dominico die. Aut certè &c.

fractionem panis, de qua Act. 20. de communione interpretatur Augustin.

17. CHRYSOSTOMVS homilia decimaseptima operis imperfecti in Matthæum: Aliud est sanctificatio, aliud sanctificatum. Sanctificatio enim est, quod alterum sanctificat: sanctificatum autem, alterum sanctificare non potest, quamuis ipsum sit sanctum. Vtputà signas panem tuum, quem manducas, sicut ait Paulus: Sanctificatur enim per verbum Dei & orationem: sanctificasti eum, non fecisti sanctificationem. Quod autem sacerdos de manu sua dat, non solùm sanctificatum est, sed etiam sanctificatio est: quoniam hoc non solum datur, quod videtur, sed etiam illud quod intelligitur. De sanctificato ergo pane licet & animalibus iactare, & infidelibus dare: quia non sanctificat accipientem. Si autem tale esset quod de manu sacerdotis accipitur, quale est quod in mensa manducatur, omnes de mensa manducarent, & nemo de manu sacerdotis acciperet. Vndè & Dominus in via non solùm benedixit panem, sed de manu sua dedit Cleophæ & socio eius. Et Paulus nauigans non solùm benedixit panem, sed de manu sua porrexit Lucæ, & cæteris discipulis suis. Quod autem de manu porrigitur, nec animalibus dandum est, nec infidelibus porrigendum: quia non solùm sanctificatum, sed etiam sanctificatio est, & sanctificat accipientem.

1 Tim. 4.

Luc. 24. Act. 27. In Emaus communicarunt discipuli. Item in naui Paulus, Lucas & discipuli.

18. ISICHIVS in Leuitici caput nonum: Vt gloria Domini videretur, id est, vt aduentus celebraretur Spiritus, iste est sermo, inquit, quem præcepit Dominus, facite, videlicet mysticus, de quo præceperat Dominus: Hoc facite in meam commemorationem. Sermonem autem legislator ex consuetudine illud vocat, quia plus sermone subtulit huius dispensatio mysterij, maximè Dominico verbo ea quæ apparent, in aliud aliquid maius & intelligibile transferente. Vndè cum Manna imaginem panis vitæ, qui descendit de cælo, præsentaret: Hic est panis, ait, quem dedit vobis Dominus ad comedendum, hic est sermo quem constituit Dominus. Quid ergò ex his quæ dicta sunt legislator significat, nisi quia sine dubio agentibus eis sanctum mysterium, & Dominicam cœnam celebrantibus, aduenit spiritus? Erat enim dies qui appellatur, Dominicus, in quo oportebat modis omnibus agere Apostolos mystica & sacra. Nam & nos illorum sequentes traditionem, Dominicam diem diuinis conuentibus sequestramus. Inuenimus autẽ & Christũ similiter post resurrectionem à mortuis, per mysticæ cœnæ, & panis fractionem manifestatũ, quod apertè Lucas tradit.

Dominico die oportebat Apostolos Eucharistiam celebrare sicut & Christus fecit. Luc. 24.

1. CMATTHÆI vigesimosexto: Cœnantibus autem eis, accepit Iesus panem, & benedixit ac fregit, deditq; discipulis suis, & ait: Accipite, & comedite: hoc est corpus meum. Et accipiens calicem, gratias egit: & dedit illis, dicens: Bibite ex hoc omnes: Hic est enim sanguis meus, &c.

2. MARCI decimoquarto: Et manducantibus illis, accepit Iesus panem, &c. Et accepto calice, gratias agens dedit eis: & biberunt ex illo omnes &c.

3. LVCÆ vigesimosecundo: Et accepto pane, gratias egit, &c. Similiter & calicem, postquam cœnauit, dicens: Hic est calix nouum testamentum &c.

4. PRIORIS ad Corinthios vndecimo: Dominus Iesus in qua nocte tradebatur, accepit panem, &c. Similiter & calicem, &c. vt suprà quæstione secunda, A testimonio quinto.

5. LVCÆ vigesimoquarto, vt suprà, B testimonio duodecimo.

Commnio in Emaus.

6. THEOPHYLACTVS in vigesimumquartum caput Lucæ: Insinuatur autem & aliud quiddam, nempe quòd oculi eorum, qui benedictum panem assumunt, aperiuntur vt agnoscant illum. Magnam enim, & indicibilem vim habet caro Domini.

ex Augustino sumptũ.

7. BEDA in vigesimumquartum caput Lucę: Certi mysterij causa factum est, vt eis in illo alia ostenderetur effigies, & sic eum, non nisi in fractione panis agnoscerent, ne quisquã se Christum agnouisse arbitretur, si eius corporis particeps non est, id est, Ecclesię, cuius vnitatem in sacramento panis commendat Apostolus, dicens: Vnus panis, vnum corpus multi sumus, vt cùm eis benedictum panem porrigeret: aperirentur oculi eorum, & agnoscerent eum. Aperirentur vtique ad eius cognitionem, remoto scilicet impedimẽto, quo tenebantur ne agnoscerẽt. Non autem incongruenter accipiamus, hoc impedimentum in oculis eorum à satana fuisse, ne agnosceretur Iesus, sed tamen à Christo facta est permissio vsque ad sacramentũ panis, vt vnitate corporis eius participata, remoueri intelligatur impedimentũ inimici, vt Christus possit agnosci.

1.Cor. 10.

Luc 22.

Transubstantiatio in eucharistia.

8. CHRYSOSTOMVS homilia decimaseptima operis imperfecti in Matthęum, vt suprà, B testimonio decimoseptimo.

AVGVSTINVS libro tertio de consensu Euangelistarum, capite vigesimoquinto: Oculis eorum acciderat aliquid, quod ità manere permissum est vsque ad fractionem panis, certi mysterij causa, vt eis in illo alia ostenderetur effigies, & sic eum, non nisi in fractione pa-

nis agnoſcerent, ſicut Luca narrante monſtratur. Pro merito quippe mentis eorum adhuc ignorantis quòd oportebat Chriſtum mori & reſurgere, ſi nile aliquid eorum oculi paſſi ſunt: non veritate fallente, ſed ipſis veritatem percipere non valentibus, & aliud quàm res eſt opinantibus: ne quiſquam ſe Chriſtum agnouiſſe arbitretur, ſi eius corporis particeps non eſt, id eſt, Eccleſiæ, cuius vnitatem in ſacramento panis commendat Apoſtolus, dicens: Vnus panis, vnum corpus multi ſumus: vt cùm eis benedictum panem porrigeret, aperirentur oculi eorum, & agnoſcerent eum. Et paulò poſt: Non autem incongruenter accipimus hoc impedimentum in oculis eorum à ſatana factum fuiſſe, ne agnoſceretur Ieſus: ſed tamen à Chriſto eſt facta permiſſio vſque ad ſacramentum panis: vt vnitate corporis eius participata, remoueri intelligatur impedimentum inimici, vt Chriſtus poſſit agnoſci.

1. Cor. 10.

1. Dvsebivs Cæſareenſis hiſtoriæ Eccleſiaſticæ libro ſexto, capite trigeſimoſexto, ex epiſtola Dionyſij Alexandrini ad Fabium Antiochenum, hanc citat hiſtoriam: Erat, inquit, quidam Serapion apud nos fidelis senex, qui licet magnam vitæ partem integrè & incorruptè tranſegiſſet, tempore tamen perſecutionis, præ imbecillitate animi, lapſus eſt. Hic ſæpenumerò in Eccleſiam denuò recipi ſupplex poſtulabat: ſed nemo, quia idolis ſacrificaſſet, eius poſtulationi aliquando auſcultauit. Qui in grauem morbum delabens, triduo deinceps mutus & abſque ſenſu vixit: quarto autem die paululùm releuatus, nepotem ad ſe accerſit, ſicq; alloquitur: Quouſque, fili, me detinetis? properate, obiecro, & me ocyus dimittite. Aliquem ex presbyteris aduoca ad me. Quæ cùm diciſſet, iterùm fit mutus. Puer currit ad Presbyterum: nox iam erat. Ille fortè morbo vexatus, accedere ad eum non poterat: ſed tamen, quoniam à me quidem mandatum dabatur, vt qui iam eſſent vita emigraturi, ſanctorum myſteriorum (dummodò peterent, & vel maximè ſi anteà, dum integra valetudine erant, ſupplices petiuiſſent) participes fierent, ſicque cum pace dimiſſi, & bona ſpe confirmati, ex hac luce decederent: puero exiguam quandam Euchariſtiæ partem dedit, præcipiens vt eam madefactam in os ſenis infunderet: quam puer ſecum adferens, rediit. Cui iam appropinquanti, priùs quàm cum eo quod geſtabat intraret ædes, Serapion denuò voce recuperata dixit: Veniſti fili? Tametſi presbyter non poteſt venire, tu tamen præſta quod tibi in mandatis dederit, & dimitte me abire. Particulam igitur puer, quàm apportarat, madefactam in os ſenis infundit. Atq; ille, ſimul atque eam pedetentim per fauces demiſerat, ilico extremum ſpiritum edidit.

Morituri communicabant.

Communicat Serapiõ ſubvna ſpecie.

2. Avgvstinvs libro quinquaginta homiliarum, homilia vigeſimaſexta: Quanta ſolicitudine obſeruamus, quando nobis corpus Chriſti miniſtratur, vt nihil ex ipſo de noſtris manibus in terram cadat: tanta ſolicitudine obſeruemus, ne verbum Dei, quod nobis erogatur, dum aliquid aut cogitamus, aut loquimur, de corde noſtro pereat. Quia non minùs reus erit, qui verbum Dei negligenter audierit, quàm ille qui corpus Chriſti in terram cadere negligentia ſua permiſerit.

Solicitudo circa corp⁹ dominicu, ne quid ex eo in terrã decidat.

3. Idem ſermone ducenteſimo quinquageſimoſecundo de tempore: Mulieres quomodò nitidum exhibẽt linteolum, vbi corpus Chriſti accipiant: ſic corpus caſtum & cor mundum exhibeant, vt cum bona conſcientia Chriſti ſacramenta ſuſcipiant.

Linteolo corpus Chriſti accipiebant.

4. Ambrosivs in oratione funebri de exceſſu fratris ſui Satyri: Quid igitur obſeruantiam eius erga Dei cultum prædicem: qui priuſquàm perfectionibus eſſet initiatus myſteriis, in naufragio conſtitutus, cùm ea qua veheretur nauis ſcopuloſo illiſa vado & vrgentibus hinc atque indè fluctibus ſolueretur, non mortem metuens, ſed ne vacuus myſterij exiret è vita, quos initiatos eſſe cognouerat, ab his diuinum illud fidelium ſacramentum popoſcit: non vt curioſos oculos inſereret arcanis, ſed vt fidei ſuæ conſequeretur auxilium. Etenim ligari fecit in orario, & orarium inuoluit in collo, atque ità ſe deiecit in mare, non requirens de nauis compage reſolutam tabulam, cui ſupernatans innitetur, quoniam fidei ſolius arma quæſierat. Itaq; his ſe tectum atque munitum ſatis credens, alia auxilia non deſiderauit. Nec deſeruit ſpes, nec fefellit opinio. Denique primus ſeruatus ex vndis, & in portum terrenæ ſtationis euectus, præſulem ſuũ, qui ſe crediderat, recognouit: ſtatimq; vbi etiam cæteros ſeruulos ſuos, vel ipſe liberauit, vel liberatos comperit, negligens facultatum, nec amiſſa deſiderans, Dei Eccleſiam requiſiuit, vt ageret gratias liberatus, & myſteria æterna cognoſceret, pronuncians nullum referendæ gratiæ maius eſſe officium.

Corpus Chriſti, nauigantes Chriſtiani, ſecum habebant.

5. Pavlinvs in vita ſancti Ambroſij: Honoratus ſacerdos Eccleſiæ Vercellenſis, cùm in ſuperiori domo ſe ad quietem compoſuiſſet, tertiò vocem vocantis ſe audiuit, dicentiſque ſibi: Surge, feſtina: quia modò eſt receſſurus. Qui deſcendens, obtulit ſancto (Ambroſio) Domini corpus. Quod vbi accepit, emiſit ſpiritum, bonum viaticum ſecum ferens, vt in virtute eſcæ anima refectior, angelorum nunc conſortio, quorum vitam vixit in terris, & Eliæ ſocietate lætetur.

Ambroſius morituru⁹, corpus domini ſumpſit tanquã viaticum.

6. Amphilochivs Epiſcopus Iconienſis in vita Baſilij Magni: Diuidens (Baſilius cùm ſacris operaretur) panem in tres partes, vnam quidem communicauit timore multo, alteram autem reſeruauit conſepelire ſecum: tertiam verò imponens columbæ aureæ, quæ pependit ſuper altare. Et ſub finem: Et circa horam nonam ſtetit magnus pater noſter Baſilius ad miniſterium Miſſæ in ſancta Eccleſia ſimul cum cleri & ciuitatis capitaneis: & iterùm cum ipſis panem ſumens, dimiſit eos, inſtruens & oſculans eos in oſculo ſancto, & nouum Chriſti militem commendans etiam & omnes Domino, atque diſpoſitam ſibi conſepelire ſumpſit tertiam partem, quæ à Domino data fuit ei communionis: & recumbens in lecto, gratias egit extensè Domino & Deo noſtro, in peregrinatione à corpore, & fide medici, & adhuc gratiæ cùm eſſent in ore eius, reddidit Domino ſpiritum.

Conſeruatio corporis dominici.

7. Beda libro quarto Anglicanæ hiſtoriæ, capite decimoquarto, de puero ægrotante loquens: Credidit verbis pueri presbyter: vocatiſque fratribus, parari prandium, Miſſas fieri, atque omnes communicare, more ſolito præcepit, ſimul & infirmanti puero de eodem ſacrificio Dominicæ oblationis particulam deferri man-

Miſſas fieri Communio ſub vna ſpecie.

dauit. Quibus ità gestis, non multò post eadem ipsa die puer defunctus est.

8. ITEM capite vigesimoquarto: Rogauit ergo Cedmon ministrem suum vespere, incumbente nocte, qua de seculo esset transiturus, vt in ea sibi locum quiescendi præpararet. Qui miratus cur hoc rogaret, qui nequaquàm adhuc moriturus esse videbatur, fecit tamen quod dixerat. Cumque ibidem positi vicissim aliqua gaudente animo vnà cum eis, qui ibidem antèà inerant, loquerentur, ac iocarentur, & iam mediæ noctis tempus esset transcensum, interrogauit, si Eucharistiam intus haberent. Respondebant: Quid opus est Eucharistia? Neque enim mori adhuc habes, qui tam hilariter nobiscum velut sospes loqueris. Rursus ille. Et tamen, ait, afferte mihi Eucharistiã. Qua accepta in manu, interrogauit, si omnes placidum erga se animum, & sine querela controuersiæ ac rancoris haberent. Respondebant omnes, placidissimam se mentem ad illũ, & ab omni ira remotam habere: eumq; vicissim rogabant, placidam ipsos mentem habere. Qui confestim respõdit: Placidã ego mentem, filioli, erga omnes famulos Dei gero. Sicque se cælesti muniẽs viatico, vitæ alterius ingressui parauit, & interrogauit, quàm propè esset hora, qua fratres ad dicendas Domino laudes nocturnas excitari deberent. Respondebant: Non longè est. At ille: Benè, ergo expectemus horam illam. Et signans se signo sanctæ Crucis, reclinauit caput ad ceruical, modicumque obdormiens, ità cum silentio vitam finiuit.

Eucharistiã moriturus afferri iubet, eamq; manu tenẽs sumpsit.

9. THEODORETVS Cyri Episcopus in Philotheo, siue in historia sanctorum patrum, in vita vigesimasexta, quæ est Simeonis: Moysis & Heliæ diuinorum virorum exemplo, quadraginta dies ieiunare decreuit. Quare Bassum, qui ea tempestate oppidorum presbyteris præfectus, multa loca circuibat, rogat, vt nulla re intra domunculam relicta, fores ipsos cementis obstrueret. Qui rei difficultate proposita, ab huiusmodi incepto deterrebat, violentamque sibi mortem conscisceré quemquam, non esse virtutem, sed vitium, & primum & maximum admonebat. His acceptis, vir Dei, Depone, inquit, ô pater hîc decem panes, & aquæ lagenam. nam si corpus cibi indigere sensero, sumam illum. Rectè, inquit ille. Mox pane & aqua deposita, fores obstruxit, vt iusserat. Post quadraginta dies reuersus Bassus, dirutis foribus ingreditur, panumque numerum, & aquæ lagenam ità, vt reliquerat, certè, at illum exanimem, atque mutum & immobilem inuenit. Quare accepta spongia labra illius primum madefacit, mox diuinorum mysteriorum symbola imposuit: quibus ille refectus, surrexit, ac cibi aliquantulum sumpsit, lactucas scilicet, cicoria, aliaq; huiusmodi, quas dentibus non admodum confectas demittebat in stomachũ. Quam rem admiratus Bassus, in proprium gregem se recepit, magnumque hoc miraculum suis enarrauit, quos plusquam ducẽtos habebat: illos tamen neque iumentum, neque molas possidere, neque allatas pecunias accipere, neque monasterij foribus, aut ad res necessarias parandas, aut ad amicos inuisendos egredi, sed intus manere, & id tantum, quod Spiritus sancti gratia sibi missum fuisset, accipere volebat.

Simeon 40. diebus ieiunare decreuit.

Communicat Simeon sub vna specie.

Eandẽ historiã repetit Nicephorus lib. 17. histor. Eccl. ca. 25. addens se reliquias corporis Domini ad eundẽ modum cùm puer esset, edisse frequenter.

10. EVAGRIVS Scholasticus Ecclesiasticæ historiæ libro quarto, capite trigesimoquinto: Epiphanio mortuo, in sede Constantipolitana successit Mænas: cuius temporibus miraculum editum fuit planè memorabile. Vetus fuit consuetudo Constantinopoli, vt si quando multæ admodum particulæ puri & immaculati corporis Christi Dei nostri superessent, pueri impuberes, qui scholas frequentabant, accerserentur, easque manducarent. Quod cum factum fuit, filius cuiusdam hominis, Hebræi quidem opinione, arte autem vitrarij, vnà cum pueris versatus est: qui quidem parentibus percontantibus ab eo causam moræ, respondit, vti res se habuit, seque cum aliis pueris pariter comedisse. Hebræus bile, furore, & iracundia inflammatus, in clibanum ardentem, in quo vitrum formare solebat, puerum coniicit. Postquàm verò mater puerum quæritans, reperire non potuit, passim per totam vrbem ibat, Deum cum gemitu obtestans, & flebilibus lamentis se dedens. Triduo autem post, ad ostium officinæ viri sui consistens, luctu mirabiliter diuexata, nomine puerum compellat. Puer, matris vocem vt agnouit, è clibano responsum dat. Mater, effractis foribus, intrò irrumpit: videt puerum in mediis carbonibus candentibus consistentem, illæsum ab ignis incendio. Qui cùm rogaretur, quo pacto illæsus manserit; Mulier, inquit, veste amicta purpurea, crebrò ad me venit, porrexitque aquam, qua carbonum flammas corpus ambientes extinguerem; cibum denique dedit, quoties esuriebam. Quare ad Iustinianum perlata, puerum cum matre lauacro regenerationis tingendos decernit; patrem autem pueri, qui recusauit in numerum Christianorũ ascribi, in Syeis cruci suffigendum curauit.

Miraculũ.

B. Virginẽ intelligit.

11. GREGORIVS Episcopus Turonensis libro primo de gloria Martyrum, capite octuagesimosexto: Recolo quod in adolescentia mea gestum audiui. Dies passionis erat Polycarpi martyris magni, & in Ricomagensi vico ciuitatis Aruernæ eius solennia celebrabãtur. Lecta igitur passione cum reliquis lectionibus quas canon sacerdotalis inuexit, tempus ad sacrificium offerendum aduenit: acceptaque turre diaconus, in qua mysterium Dominici corporis habebatur, ferre cœpit ad ostium, ingressusque templum, vt eam altari superponeret, elapsa de manu eius ferebatur in aëra, & sic ad ipsam aram accedens, nunquàm eam manus diaconi potuit assequi: quod non alia credimus actum de causa, nisi quia pollutus erat in conscientia. Sæpius enim ab eodem adulteria ferebantur admissa. Vni tantum presbytero, & tribus mulieribus, ex quibus vna mater mea erat, hæc videre licitum fuit, cæteri non viderunt. Aderam, fateor, & ego tunc temporis huic festiuitati, sed hæc videre non merui.

Temp⁹ offerendi sacrificium. Turris, in qua erat corpus Domini.

12. GVILHELMVS Abbas sancti Theodorici, in vita sancti Bernardi libro primo, capite vndecimo: Agebatur solennitas quædam præcipua, & frater aliquis, quem pro secreta culpa ab altaris sacri communione suspenderat, notari timens, & ruborem non sustinens, ad manũ eius cum cæteris nimium præsumptuosus accessit. Intuitus autem eum, quoniam causa latens erat, repellere hominem noluit, sed intimo corde orabat Deum, vt de tanta præsumptione melius aliquid ordinaret. Itaque sumens homo Eucharistiam, non poterat ad interiora traiicere, & diu multum.

Communicabãt tem-

pore D. Bernardi ſub vna ſpecie apud altare.

multumque conatus, cùm nullo modo præualeret, anxius & tremebundus clauſam ore ſeruabat. Expleta denique hora orationis ſexta, patrem ſanctũ traxit in partem, cuius pedibus aduolutus, cum multis ei lachrymis, quod patiebatur, aperuit, & aperto ore ipſam quoque Euchariſtiam oſtendebat. Increpans autem eum, confitentem abſoluit, & ſine difficultate recepit Dominica ſacramenta.

Aperto ore Euchariſtiã oſtendebat.

1. E PRIORIS ad Timotheum tertio: Eccleſia Dei viui, columna, & firmamentum veritatis.

2. PRIORIS ad Corinthios quarto: Sic nos exiſtimet homo, vt miniſtros Chriſti, & diſpenſatores myſteriorum Dei.

3. POSTERIORIS ad Corinthios decimo: Nam & ſi amplius aliquid gloriatus fuero de poteſtate noſtra, quam dedit nobis Dominus in ædificationem, & non in deſtructionem veſtram: non erubeſcam.

4. ET capite decimotertio: Ideò hæc abſens ſcribo, vt non præſens duriùs agam ſecundùm poteſtatem, quam Dominus dedit mihi in ædificationem, & non in deſtructionem.

5. CONCILIVM Tridentinum, ſeſſione vigeſimaprima, capite ſecundo: Præterea declarat ſancta Synodus, hanc poteſtatem perpetuò in Eccleſia fuiſſe, vt in Sacramentorum diſpenſatione, ſalua illorum ſubſtantia, ea ſtatueret, vel mutaret, quæ ſuſcipientium vtilitati, ſeu ipſorum Sacramentorum veneration, pro rerum, temporum, & locorum varietate, magis expedire iudicaret, id autem Apoſtolus non obſcurè viſus eſt innuiſſe, cùm ait: Sic nos exiſtimet homo, vt miniſtros Chriſti, & diſpenſatores myſteriorum Dei. atq; ipſum quidem hac poteſtate vſum eſſe ſatis conſtat, cùm in multis alijs, tum in hoc ipſo Sacramento, cùm, ordinatis nonnullis circa eius vſum, Cætera, inquit, cùm venero, diſponam. Quare agnoſcens ſancta mater Eccleſia hanc ſuam in adminiſtratione Sacramentorum authoritatem, licet ab initio Chriſtianæ religionis non infrequens vtriuſque ſpeciei vſus fuiſſet, tamen progreſſu temporis, latiſſimè iam mutata illa conſuetudine, grauibus, & iuſtis cauſis adducta, hanc conſuetudinem ſub altera ſpecie communicandi approbauit, & pro lege habendam decreuit: quam reprobare, aut ſine ipſius Eccleſię authoritate pro libito mutare non licet. IDEM canone ſecundo: Si quis dixerit, ſanctam Eccleſiam Catholicam non iuſtis cauſis, & rationibus adductam fuiſſe, vt laicos, atque etiam Clericos non conficientes, ſub panis tantummodò ſpecie communicaret; aut in eo erraſſe, anathema ſit.

1.Cor 6. 2.Cor. 6.

1.Cor.11.

1. F MATTHÆI vigeſimoſexto: Veſpere autem facto, diſcumbebat cum duodecim diſcipulis ſuis, &c. Cœnantibus autem eis, accepit Ieſus panem, &c.

2. MARCI decimoquarto: Veſpere autem facto, venit cum duodecim, &c. Et manducantibus illis, accepit Ieſus panem, &c.

3. LVCÆ vigeſimoſecundo: Et cùm facta eſſet hora, diſcubuit, & duodecim Apoſtoli cum eo, &c. Et accepto pane, gratias egit.

4. IVSTINVS philoſophus & martyr in apologia ſecunda pro Chriſtianis ad Antoninum Pium Imperatorem: Apoſtoli in commentariis ſuis, quæ Euangelia dicuntur, ità ſibi Chriſtum præcepiſſe tradiderunt, eum accepto pane cùm gratias egiſſet, dixiſſe: Hoc facite in memoriam mei, Hoc eſt corpus meum: dixiſſe etiam, accepto poculo, cùm egiſſet gratias: Hic eſt ſanguis meus, ſibique ſolis dediſſe.

Luc.22.

Marc. 14. Matth.26. 1.Cor. 11.

5. ACTORVM vigeſimo: Attendite vobis, & vniuerſo gregi, in quo vos Spiritus ſanctus poſuit Epiſcopos regere Eccleſiam Dei, quam acquiſiuit ſanguine ſuo.

6. PRIORIS Petri quinto: Paſcite qui in vobis eſt gregem Dei, &c.

7. LVCÆ decimo: Qui vos audit, me audit: & qui vos ſpernit, me ſpernit.

8. AD Epheſios quarto: Ipſe dedit quoſdam quidem Apoſtolos, &c. alios autem paſtores, & doctores, ad conſummationem ſanctorum in opus miniſterij, in ædificationem corporis Chriſti: vt iam non ſimus paruuli fluctuantes, & circunferamur omni vento doctrinæ in nequitia hominum, in aſtutia ad circunuentionẽ erroris.

9. PRIORIS ad Corinthios vndecimo: Cætera autem, cùm venero, diſponam.

10. AVGVSTINVS epiſtola centeſima decimaoctaua ad Ianuarium, capite ſexto: Namq; Saluator, quo vehementius commendaret myſterij illius altitudinem, vltimum hoc voluit arctiùs infigere cordibus & memoriæ diſcipulorum, à quibus ad paſſionem digreſſurus erat. Et ideò non præcepit, quo deinceps ordine ſumeretur, vt Apoſtolis, per quos Eccleſias diſpoſiturus erat, ſeruaret hunc locum.

1.G MATTHÆI decimooctauo: Amen dico vobis, quæcunq; alligaueritis ſuper terrã, &c.

2. IOANNIS vigeſimo: Quorum remiſeritis peccata, &c.

3. PRIORIS ad Timotheum tertio: Oportet Epiſcopum irreprehenſibilem eſſe, &c. Diaconos ſimiliter pudicos, &c. Qui enim benè miniſtrauerint, gradum bonum ſibi acquirent, &c.

4. ET capite quarto: Dum venio, attende lectioni, exhortationi, & doctrinæ. Noli negligere gratiam, quæ in te eſt, quæ data eſt tibi &c.

5. AD Titum primo: Conſtituas per ciuitates presbyteros.

6. BASILIVS ad Cæſariam Patritiam, vt ſuprà, B teſtimonio quarto.

7. CYRILLVS Alexandrinus ad Caloſyrium Epiſcopum Arſenoiten: Porrò alios etiam eſſe audio, qui myſticam benedictionem nihil ad ſanctificationem proficere dicant, ſi quid ex ea fiat reliqui in alium diem. Inſaniunt verò, qui hæc aſſerunt. Neque enim alteratur Chriſtus, neque ſanctum eius corpus immutatur: ſed benedictionis vis ac facultas, & viuificans gratia, perpetua in ipſo exiſtit.

Reliquiæ corporis Dominici ad ſanctificationem vtiles.

8. IDEM libro quarto in Ioannem, capite decimoſeptimo: Sicut parum, vt Paulus ait, fermenti totã maſſam fermentat: ſic paruula benedictio totum hominem in ſeipſum attrahit, & ſua gratia replet: & hoc modo Chriſtus in nobis manet, & nos in Chriſto. Verè enim totum fermentum in totam maſſam pertranſit.

Paruulę euchariſtiæ partes quã vim habeant.

9. CONCILIVM Florentinum: Sacerdos in perſona Chriſti loquẽs, hoc conficit Sacramentum. Nam ipſorum verborum virtute ſubſtantia panis in corpus Chriſti, & ſubſtantia vini in ſanguinem conuertuntur, ita tamen, quòd totus Chriſtus continetur ſub ſpecie panis, & totus ſub ſpecie vini: ſub qualibet quoque parte hoſtiæ

Sub qualibet parte hoſtiæ to-

rus Chriſtus continetur.

conſecratæ,& vini conſecrati, ſeparatione facta, totus eſt Chriſtus.

Tantum eſt in exiguo, quantum in toto.

10. EVSEBIVS Emiſenus homilia quinta de Paſchate: Euchariſtiæ ſacra perceptio, non in quantitate,ſed in virtute conſiſtit. Quod corpus ſacerdote diſpenſante tantũ eſt in exiguo, quantum eſſe conſtat in toto: quod cum Eccleſia fidelium ſumit, ſicut plenum in vniuerſis, ita integrum eſſe probatur in ſingulis. De quo ſenſu Apoſtolica ſententia deriuata eſt, dicens: Qui multa,non abundabit:& qui modicum, non minorabit. Si fortè panes eſurientibus apponeremus, non ex toto peruenirет ad ſingulos: quia particulatim & minutatim pro portione ſua quiſque præſumeret. De hoc verò pane cùm aſſumitur,nihilo minus habent ſinguli,quàm vniuerſi: totum vnus,totum duo,totum plures ſine diminutione percipiũt:quia benedictio huius ſacramenti ſcit diſtribui,neſcit diſtributione conſumi.

Nihil minus habent ſinguli quã vniuerſi.

tantum ſub alterutra, quantũ ſub vtraq; ſpecie contineri.

11. CONCILIVM Tridentinum ſeſſione decimatertia,capite tertio:Veriſſimum eſt,tantundem ſub alterutra ſpecie,atque ſub vtraque contineri: totus enim,& integer Chriſtus ſub panis ſpecie, & ſub quauis ipſius ſpeciei parte: totus item ſub vini ſpecie, & ſub eius partibus exiſtit. Ibidem canone tertio:Si quis negauerit,in venerabili ſacramento Euchariſtiæ ſub vnaquaque ſpecie, & ſub ſingulis cuiuſque ſpeciei partibus, ſeparatione facta, totum Chriſtum contineri; anathema ſit.

Sub ſingulis partibus totus.

12. APVD Gratianum de Conſecratione diſtinctione ſecunda, capite, Qui manducant. & apud Bedam in caput decimum prioris epiſtolæ ad Corinthios, ex ſermone Auguſtini de verbis Euangelij: Manducetur Chriſtus: viuit manducatus, quia reſurrexit occiſus. Nec, quando manducamus,partes de illo facimus. Et quidem in ſacramento ſic fit, & norunt fideles, quemadmodum manducent carnem Chriſti: vnuſquiſque accipit partem ſuam:vnde & ipſa gratia partes vocantur. Per partes manducatur, & manet integer totus: per partes manducatur in ſacramento,& manet integer totus in cælo,manet integer totus in corde tuo. Totus erat apud patrem,quando venit in Virginem,impleuit illam, nec receſſit ab illo. Veniebat in carnem, vt eum homines manducarent:& manebat integer apud patrem,vt Angelos paſceret.

Per partes mãducatur, & manet integer totus.

13. APVD eundem Gratianum eadem diſtinctione ex Hieronymo, in ſermone Dominicæ quintæ poſt Epiphaniam:Singuli accipiũt Chriſtum Dominum, & in ſingulis portionibus totus eſt: nec per ſingulos minuitur, ſed integrum ſe præbet in ſingulis. Et apud eundem Gratianum in eadẽ diſtinctione, ait Hilarius: Vbi pars eſt corporis, eſt & totum. Eadem ratio eſt in corpore Domini, quæ in manna, quod in eius figura præceſſit,de quo dicitur: Qui plus collegerat, non habuit amplius: neque qui minus parauerat,inuenit minus. Non eſt omnino quantitas viſibilis in hoc æſtimanda myſterio,ſed virtus ſacramenti ſpiritualis.

Exod. 16. 2.Cor.8.

14. IOANNIS ſexto: Ego ſum panis vitæ.Patres veſtri manducauerunt manna in deſerto, & mortui ſunt. Hic eſt panis de cælo deſcendens,vt ſi quis ex ipſo manducauerit, non moriatur. Ego ſum panis viuus, qui de cælo deſcendi. Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum: & panis quem ego dabo, caro mea eſt pro mundi vita. Et paulò pòſt: Qui manducat meam carnem, & bibit meum ſanguinem, habet vitam æternam:& ego reſuſcitabo eum in nouiſſimo die. Caro enim mea, verè eſt cibus: & ſanguis meus, verè eſt potus. qui manducat meam carnem, & bibit meũ ſanguinem,in me manet,& ego in illo. Sicut miſit me viuens Pater,& ego viuo propter Patrem: & qui manducat me, & ipſe viuet propter me. Hic eſt panis, qui de cælo deſcendit. Non ſicut manducauerunt patres veſtri manna, & mortui ſunt. Qui manducat hunc panem, viuet in æternum.

15. PRIORIS ad Corinthios decimo, vt ſuprà, B teſtimonio ſeptimo.

1. H AVGVSTINVS in epiſtola centeſima decimaoctaua ad Ianuarium, capite quinto, reſpondens quibuſdam quæſtionibus de ieiunio, & tempore oblationis: Ad hæc, inquit, ita reſpondeo, vt quid horum ſit faciendũ, ſi diuinæ ſcripturæ præſcribit authoritas, non ſit dubitandum quin ita facere debeamus vt legimus, vt iam non quomodo faciendum, ſed quomodo ſacramentum intelligendum ſit, diſputemus. Similiter etiam ſi quid horum tota per orbem frequentat Eccleſia. Nam & hinc quin ita faciendum ſit, diſputare,inſolentiſſimæ inſaniæ eſt.

Inſaniæ eſt diſputare, an ſit faciendum quod vniuerſa obſeruat Eccleſia.

2. LVCÆ vigeſimoſecundo: Simon, Simon, ecce ſatanas expetiuit vos vt cribraret ſicut triticum: ego autem rogaui pro te, vt non deficiat fides tua: & tu aliquando conuerſus confirma fratres tuos.

3. IOANNIS decimoquarto:Ego rogabo Patrem, & alium Paraclitum dabit vobis, vt maneat vobiſcum in æternum, Spiritum veritatis, quem mundus non poteſt accipere, quia non videt eũ, nec ſcit eum. vos autẽ cognoſcetis eum: quia apud vos manebit, & in vobis erit. Ibidem: Paraclitus autem Spiritus ſanctus, quem mittet Pater in nomine meo,ille vos docebit omnia, & ſuggeret vobis omnia,quæcunque dixero vobis.

4. ET decimoſexto: Adhuc multa habeo vobis dicere: ſed non poteſtis portare modò. Cùm autem venerit ille Spiritus veritatis docebit vos omnem veritatem.

5. ISAIÆ quinquageſimonono: Hoc fœdus meum cum eis, dicit Dominus: Spiritus meus, qui eſt in te, & verba mea, quæ poſui in ore tuo, non recedent de ore tuo,& de ore ſeminis tui, & de ore ſeminis ſeminis tui, dicit Dominus amodò & vſque in ſempiternum.

6. SYNODVS Conſtantienſis ſeſſione decimatertia: Cùm in nonnullis mundi partibus, quidam temerariè aſſerere præſumant, populum Chriſtianum debere ſacramentum Euchariſtiæ ſub vtraque panis & vini ſpecie ſuſcipere: & non ſolum ſub ſpecie panis, ſed etiam ſub ſpecie vini populum laicum paſſim communicent, etiam poſt cœnam, vel alias non ieiuni, & communicandum eſſe pertinaciter aſſerant, contra laudabilem Eccleſiæ conſuetudinem rationabiliter approbatam, quam tanquam ſacrilegam damnabiliter reprobare conantur: hinc eſt, quòd hoc præſens Concilium ſacrum generale Conſtantienſe, in Spiritu ſancto legitimè congregatum, aduerſus hunc errorem ſaluti fidelium prouidere ſatagens, matura plurium Doctorum, tam diuini, quàm humani iuris deliberatione præhabita, declarat, decernit

Cõcilii Cõſtantienſis doctrina de cõmunione vnius ſpeciei. Matth. 26.

Marc.14. Luc.22.

decernit & definit, quod licet Christus post cœnam instituerit, & suis discipulis administrauerit sub vtraque specie panis & vini hoc venerabile sacramentum : tamen hoc non obstante, sacrorum canonum authoritas, laudabilis, & opprobata consuetudo Ecclesiæ seruauit & seruat, quod huiusmodi sacramentum non debet confici post cœnam, neque à fidelibus recipi non ieiunijs, nisi in casu infirmitatis, aut alterius necessitatis, à iure vel Ecclesia concesso vel admisso. Et sic hæc consuetudo, ad euitandum aliqua pericula & scandala, est rationabiliter introducta, quod licet in primitiua Ecclesia huiusmodi sacramentum reciperetur à fidelibus sub vtraque specie, postea à conficientibus sub vtraque, & à Laicis tantummodo sub specie panis suscipiatur, cum firmissimo credendum sit, & nullatenus dubitandum, integrum Christi corpus & sanguinem, tam sub specie panis, quàm sub specie vini veraciter contineri. Vnde cum huiusmodi consuetudo ab Ecclesia & sanctis Patribus rationabiliter introducta, & diutissimè obseruata sit, habenda est pro lege, quam non licet reprobare, aut sine Ecclesiæ authoritate pro libito mutare. Quapropter dicere, quòd hanc consuetudinem, aut legem obseruare, sit sacrilegum aut illicitum, censeri debet erroneum : & pertinaciter asserentes oppositum præmissorum, tanquam hæretici arcendi sunt, & grauiter puniendi per diœcesanos locorum seu officiales eorum, aut inquisitores hæreticæ prauitatis in regnis seu prouincijs, in quibus contra hoc decretum aliquid fuerit forsan attentatum aut præsumptum, iuxta Canonicas & legitimas sanctiones, in fauorem Catholicæ fidei contra hæreticos, & eorum fautores, salubriter adinuentas. Item ipsa sancta Synodus decernit, & declarat super ista materia, reuerendissimis in Christo patribus & Dominis, Patriarchis, Primatibus, Archiepiscopis, Episcopis, & eorum in spiritualibus vicarijs vbilibet constitutis, processus esse dirigendos, in quibus eis committatur & mandetur, authoritate huius sacri Concilij, sub pœna excommunicationis, vt effectualiter puniant eos contra hoc decretum excedentes, qui communicando populum sub vtraque specie panis & vini exhortati fuerint, & sic faciendum esse docuerint : & si ad pœnitentiam redierint, ad gremium Ecclesiæ suscipiantur, iniuncta eis pro modo culpæ pœnitentia salutari. Qui verò ex illis ad pœnitentiam redire non curauerint animo indurato, per censuras ecclesiasticas per eos, vt hæretici sunt coerendi, inuocato etiam ad hoc (si opus fuerit) auxilio brachij secularis.

Non debet confici hoc sacramentũ post cœnã, aut iumi a nõ ieiunis.

Integer Christus sub vna specie continetur.

pro lege habenda consuetudo cõmunicandi sub vna specie, nec sine Ecclesiæ authoritate mutanda.

Puniendi, qui docent communicandum populum sub vtraque specie.

7. Concilivm Basileense sessione trigesima : Vt lucidius videatur pro declaratione Catholicæ veritatis, quid circa perceptionem sacræ Eucharistiæ tenendum sit, & agendum pro vtilitate & salute populi Christiani, post diligentem perscrutationem diuinarum scripturarum, sacrorumque canonum, & doctrinarum à sanctis patribus & doctoribus traditarum, in hac sancta synodo longis temporibus habitam, consideratisque omnibus quæ pro declaratione huius rei consideranda fuerunt, decernit & declarat eadem sancta synodus, quòd fideles laici siue clerici communicantes, & non conficientes, non adstringuntur ex præcepto Domini ad suscipiendum sub vtraque specie, panis scilicet & vini, sacrum Eucharistiæ sacramentum. Sed Ecclesia, quæ regitur Spiritu veritatis secum manente in æternum, & cum qua Christus manet vsque ad consummationem seculi (sicut ait diuina scriptura) ordinare habet, quomodo ipsis non conficientibus ministretur, prout pro reuerentia ipsius sacramenti, & salute fidelium viderit expedire. Siue autem sub vna specie, siue sub duplici quis communicet, secundum ordinationem seu obseruantiam Ecclesiæ, proficit dignè communicantibus ad salutem. Nec vllatenus ambigendum est, quod non sub specie panis caro tantum, nec sub specie vini sanguis tantum, sed sub qualibet specie est integrè totus Christus. Laudabilis quoque consuetudo communicandi laicum populum sub vna specie, ab Ecclesia & sanctis patribus rationabiliter introducta, & hactenus diutissime obseruata, & à doctoribus diuinæ legis sacrarum scripturarum, atque canonum, multam peritiam habentibus, iam à longæuo tempore commendata, pro lege habenda est, nec alicui licitum est eam reprobare, aut sine authoritate Ecclesiæ ipsam immutare.

adstringuntur ex Christi præcepto ad communionem sub vtraque specie. Matth.28.

Totus sub alterutra specie Christus.

Pro lege habenda hæc consuetudo.

8. Concilivm Tridentinum sessione vigesimaprima : Cùm de tremendo & sanctissimo Eucharistiæ Sacramento varia diuersis in locis errorum monstra nequissimi dæmonis artibus circumferantur, ob quæ in nonnullis prouincijs multi à Catholicæ Ecclesiæ fide, atque obedientia videantur discessisse : censuit ea sacrosancta Synodus, quæ ad Communionem sub vtraque specie, & paruulorum pertinent, hoc loco exponenda esse. Quapropter cunctis Christi fidelibus interdicit, ne posthac de ijs aliter vel credere, vel docere, vel prædicare audeant, quàm est his decretis explicatum atque definitum. Ibidem capite primo : Itaque sancta ipsa Synodus, à Spiritu sancto, qui spiritus est sapientiæ & intellectus, spiritus consilij & pietatis, edocta, atque ipsius Ecclesiæ iudicium, & consuetudinem secuta, declarat ac docet, nullo diuino præcepto laicos, & Clericos non conficientes, obligari ad Eucharistiæ Sacramentum sub vtraque specie sumendum : neque vllo pacto, salua fide, dubitari posse, quin illis alterius speciei communio ad salutem sufficiat. Nam etsi Christus Dominus in vltima cœna venerabile hoc sacramentum in panis & vini speciebus instituit, & Apostolis tradidit, non tamen illa institutio & traditio eò tendunt, vt omnes Christi fideles statuto Domini ad vtramque speciem accipiendam adstringantur. Sed neque ex sermone illo, apud Ioannem sexto, rectè colligitur, vtriusque speciei Communionem à Domino præceptam esse, vtcunque iuxta varias sanctorum Patrum & Doctorum interpretationes intelligatur. Namque qui dixit, Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis : dixit quoque, Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum &c. vt suprà B testimonio vndecimo. Item capite secundo, vt suprà, E testimonio quinto. Deinde capite tertio : Insuper declarat, quamuis Redemptor noster, vt antea dictum est, in suprema illa cœna hoc Sacramentum in duabus speciebus instituerit, & Apostolis tradiderit, tamen fatendum esse, etiam sub altera tantùm specie totum atque integrum Christum, ve-

Non docẽdũ aut credendum aliter.

Isaiæ 11.

Nullo præcepto adstringi non conficientes ad communionem vtriusque speciei. Matth.26. Marc.14. Luc.22. 1.cor.11.

Ioan 6.

Matth.26. Marc 14. Sub altera specie totus Christus continetur.

Non conficientes non

rumque Sacramentum ſumi; ac propterea, quod ad fructum attinet, nulla gratia, neceſſaria ad ſalutem, eos defraudari, qui vnam ſpeciem ſolam accipiunt. Ibidem canone primo: Si quis dixerit, ex Dei præcepto, vel neceſſitate ſalutis, omnes & ſingulos Chriſti fideles vtramque ſpeciem ſanctiſſimæ Euchariſtiæ Sacramenti ſumere debere; anathema ſit. Canone ſecundo, vt ſuprà, B teſtimonio quinto. Et Canone tertio: Si quis negauerit, totum, & integrum Chriſtum, omnium gratiarum fontem, & authorem, ſub vna panis ſpecie ſumi, quia, vt quidam falſo aſſerunt, non ſecundum ipſius Chriſti conſtitutionem ſub vtraque ſpecie ſumatur; anathema ſit.

Anathema.

1. IEROMIS ad Timotheum tertio, vt ſuprà, E teſtimonio primo.

2. MATTHÆI decimooctauo: Si Eccleſiam non audierit: ſit tibi ſicut ethnicus, & publicanus.

3. AVGVSTINVS contra Creſconium Grammaticum libro primo, capite trigeſimotertio: Quamuis huius rei (ſcilicet de Baptiſmo hæreticorum) certè de ſcripturis Canonicis non proferatur exemplum, earundem tamen ſcripturarum etiam in hac re à nobis tenetur veritas, cùm hoc facimus, quod vniuerſæ iam placuit Eccleſiæ, quam ipſarum ſcripturarum commendat authoritas, vt quoniam ſancta ſcriptura fallere non poteſt, quiſquis falli metuit, huius obſcuritate quæſtionis, eandem Eccleſiam de illa conſulat, quam ſine vlla ambiguitate ſancta ſcriptura demonſtrat.

Scripturam ſequitur quiſquis Eccleſiæ ſententiam amplectitur.

In difficilibus quæſtionibus Eccleſia cõſulenda.

4. ET in libro ſiue epiſtola contra Petiliani epiſtolam, de vnitate Eccleſiæ, capite quarto: Totus Chriſtus caput & corpus eſt. Caput vnigenitus Dei filius, & corpus eius Eccleſia, ſponſus & ſponſa, duo in carne vna. Quicunque de ipſo capite ab ſcripturis ſanctis diſſentiunt, etiam ſi in omnibus locis inueniantur in quibus Eccleſia deſignata eſt, non ſunt in Eccleſia. Et turſus, Quicunque de ipſo capite ſcripturis ſanctis conſentiunt, & vnitati Eccleſiæ non communicant, non ſunt in Eccleſia, quia de Chriſti corpore, quod eſt Eccleſia, ab ipſius Chriſti teſtificatione diſſentiunt. Verbi gratia, Qui non credunt Chriſtum in carne veniſſe de virgine Maria ex ſemine Dauid, quod apertiſſimè ſcriptura Dei loquitur; aut non in corpore ipſo reſurrexiſſe, in quo crucifixus & ſepultus eſt etiã ſi per omnes terras inueniantur per quas eſt Eccleſia, non vtique ſunt in Eccleſia, quia ipſum caput Eccleſiæ non tenent, quod eſt Chriſtus Ieſus. Nec in aliqua diuinarum ſcripturarum obſcuritate fallũtur, ſed notiſſimis & apertiſſimis earum teſtimoniis contradicunt. Item quicunque credunt quidem quòd Chriſtus Ieſus, ita vt dictum eſt, in carne venerit, & in eadem carne, in qua natus & paſſus eſt reſurrexit, & ipſe ſit filius Dei, Deus apud Deum, & cum patre vnum, & incommutabile verbum patris, per quod facta ſunt omnia; ſed tamen ab eius corpore, quod eſt Eccleſia, ita diſſentiunt, vt eorum communio non ſit cum toto quacunque diffunditur, ſed in aliqua parte ſeparata inueniatur, manifeſtum eſt eos non eſſe in Catholica Eccleſia.

Ephes 5.

Vnitati Eccleſiæ non communicantes non ſunt in Eccleſia.

Nõ ſatis eſt de deo & dei filio recte ſentire, niſi etiam ab Eccleſia non diſſentiamus.

5. IDEM libro tertio contra literas Petiliani Donatiſtæ, capite quadrageſimo: Omnia ſacramenta &c. vt in textu.

6. ITEM libro primo de Baptiſmo contra Donatiſtas, capite octauo: Quid prodeſt homini, &c. vt in textu.

7. ET libro vigeſimoprimo de Ciuitate Dei capite vigeſimoquinto: Hæretici & ſchiſmatici ab huius vnitate corporis ſeparati, de quo ait Apoſtolus, Vnus panis, vnum corpus multi ſumus, poſſunt idem percipere ſacramentum, ſed non ſibi vtile, immo vero etiam noxium, quo iudicentur grauius, quàm vel tardius liberentur. Non ſunt enim in eo vinculo pacis, quod illo exprimitur ſacramento.

1 Cor. 12.

8. CONCILIVM Tridentinum ſeſſione decimatertia, capite ſecundo: Pignus præterea hoc Sacramentum eſſe voluit futuræ noſtræ gloriæ, & perpetuæ felicitatis, adeoque ſymbolum vnius illius corporis, cuius ipſe caput exiſtit, cuique nos, tanquam membra arctiſſima, fidei, ſpei, & charitatis connexione adſtrictos eſſe voluit, vt idipſum omnes diceremus, nec eſſent in nobis ſchiſmata.

Ephes 2. 1 Cor. 12. Ephes 5. Rom. 12. 1 Cor. 5.

9. ET capite octauo: Demùm vero paterno affectu admonet ſancta Synodus, hortatur, rogat, & obſecrat per viſcera miſericordiæ Dei noſtri, vt omnes & ſinguli, qui Chriſtiano nomine cenſentur, in hoc vnitatis ſigno, in hoc vinculo charitatis, in hoc concordiæ ſymbolo iam tandem aliquando conueniant, & concordent.

IX.

Quem fructum exhibet ritè ſumpta Euchariſtia?

A PLVRIMVM ſanè maximumque præbet. Hoc enim ſacrum eſt conuiuium, in quo Chriſtus ſumitur, recolitur memoria [a] Paſſionis eius, mens impletur [a] gratia, & futuræ gloriæ nobis pignus datur: vt præclare horum fructuum ſenſu experientiaque excitata decantat Eccleſia.

a Baſil. ſerm. 1. de Baptiſ. ca 3. a Ambroſ. in Pſalm. 118. ſerm 15. verſ. 4. Concil. Trident. ſeſſ. 13. cap 2.

B Hic eſt [b] panis, qui de cælo deſcendit, & dat vitam mundo, noſtroſque animos in vita ſpirituali ſuſtentat atque confirmat.

b Ioan. 6. d e f & ibidem Theophylactus & Cyrillus.

C Hæc ſacra ſynaxis, ſiue communio, [c] quæ fideles tanquam eiuſdem corporis membra inter ſe iungi, ac ſanctorum piorumque omnium meritis aſſociari ſignificat atque præſtat: tum, quod auguſtius eſt, eoſdem capiti ſuo Chriſto [d] arctiſſime vnit, vt in eo illi [e] maneant,

c 1. Corinth. 10 d Conc. Florentinum.

d Chryſoſtom. homil. 45 in Ioan. & 61. ad pop.

[e] maneant, & ipſe illis, atque ita vitam æternam conſequantur.

D Hoc eſt [f] viaticum noſtræ peregrinationis, quod in huius vitæ deſerto militiaque verſantibus, & hinc ad cæleſtem Hieruſalem contendentibus, veluti Manna [g] Patribus datum, affert conſolationem, delectationem, virtutem, & gratiam longe efficaciſſimam.

E Ac præcipue quidem duo (vt egregie docet [h] Bernardus) in nobis operatur hoc Sacramentum, vt & ſenſum minuat in minimis, & in grauioribus peccatis tollat omnino conſenſum. Si quis veſtrûm non tam ſæpe modo, non tam acerbos ſentit iracundię motus, inuidię, luxuriæ, aut cæterorum huiuſmodi, gratias agat corpori & ſanguini Domini, quoniam virtus Sacramenti operatur in eo; & gaudeat quod peſſimum vlcus accedat ad ſanitatem. Et idem [i] alibi: Hoc corpus Chriſti ægris medicina, peregrinantibus via: quod debiles confortat, valentes delectat, languorem ſanat. Per hoc homo manſuetior efficitur ad correptionem, patientior ad laborem, ardentior ad amorem, ſagacior ad cautelam, ad obedientiam promptior, ad gratiarum actionem deuotior.

F Quare nihil mirum à magno Ignatio [k] ſcribi, vt ad Euchariſtiam Deique gloriam, ſicut ille appellat, frequenter & propere accedamus. Quando enim aſſidue hoc ipſum agitur, expelluntur poteſtates Satanæ, qui actus ſuos in ſagittas ad peccatum ignitas conuertit. Medicamentum eſt panis ille immortalitatis, antidotum non moriendi, ſed in Deo per Ieſum Chriſtum viuendi.

Hil lib 8 de Trinit. Leo ſerm 14. de paſſ. Domin. Cyrillus lib. 11 in Ioan. cap. 26 lib. 10 c. 13 & lib. 4. ca. 17. Nyſſen. orat. catech. c. 37.

e Ioan. 6. f

f 1. Nicen. conc can. 12. 2. Aurel. can 12 3. Aurel. can. 24. Chryſ. lib 6. de ſacerdot Paulin. in vita Ambroſ Euſeb lib. 6. hiſtor. eccleſ. cap. 36 Nicephor lib. 8 cap. 31. & lib. 13 c. 37. Cedren' in Mauritij & Phocæ imperio. Greg. hom. 40. in Euangel.

g Exod. 16. c d e f g Deut. 8. a Sapiēt. 16 c Ioan. 6. f Alcimus lib 5 cap 20.

h Serm. de cœna Dom. Lege Cyrillum lib. 2 in Ioannem cap. 17 & lib. 5 cap. 37. Caſſian collat. 22. cap. 6

i Citatur à B. Thoma. opuſculo 59. cap. 5. Vide etiam Chryſoſtom. homil. 24. in 1. Corinth. & 51 in Matth. Petrus Cluniac. lib 1. epiſtola 2.

k Ad Ephes. Vide Baſilium ad Cæſariam Par. Ambroſ. lib. 5. de Sacramentis cap 4 Chryſoſt. homil 61. ad Antioch. Cyprian ſermon 6. d. orat. Dom Hieronym. ad Lucinium epiſtol. 28. Cyril. lib 3. in Ioannem ca 37. Caſſian. collat. 23. cap 21.

TESTIMONIA.

1. A BASILIVS ſermone primo de Baptiſmo, capite tertio, Quod qui per Baptiſmum regeneratus eſt, participatione deinceps diuinorum myſteriorum nutriri debeat: Circa finem Euangeliorum ſcriptum eſt, Acceptum igitur Ieſus panem, gratiis actis, fregit ac dedit diſcipulis & dixit, Accipite, edite, hoc eſt corpus illud meum, quod pro vobis frangitur, hoc facite in mei commemorationem. Et acceptum quoque poculum, gratiis actis, dedit illis dicens, Bibite ex hoc omnes, hic eſt enim ſanguis ille meus, ſanguis noui teſtamenti, qui pro multis effunditur in remiſſionem peccatorum. Hoc facite in mei rememorationem. Atteſtatur iſtis & Apoſtolus dicens: Ego enim accepi à Domino &c. Quid itaque vtilitatis habent hæc verba? Vt edentes ac bibentes perpetuo memores ſimus eius, qui pro nobis mortuus eſt ac reſurrexit, atque ita inſtruamur neceſſario cuſtodire in conſpectu Dei ac Chriſti eius traditum ab Apoſtolis dogma, quo dicit, Charitas enim Dei conſtringit nos, iudicantes hoc, quod ſi vnus pro omnibus mortuus eſt, omnes itaque mortuos eſſe. Et pro omnibus mortuus eſt, vt qui viuunt, iam non amplius ſibi ipſis viuant, ſed ei qui pro ipſis eſt mortuus ac reſurrexit. Et quibuſdam interiectis: Oportet igitur accedentem ad corpus ac ſanguinem Domini, ad rememorationem eius qui pro nobis eſt mortuus ac reſurrexit, non ſolum purum eſſe à quouis inquinamento carnis ac ſpiritus, ne ad iudicium edat & bibat, ſed & euidenter oſtendere & exprimere memoriam eius, qui pro nobis mortuus eſt ac reſurrexit, in eo, quod & mortificatus eſt peccato, mundo, ac ſibi ipſi, & Deo viuit in Chriſto Ieſu Domino noſtro.

Matth. 26. Marc. 14. Luc. 22.

1. Cor. 11.

Sumentes Euchariſtiã memores ſimus Chriſti pro nobis mortui. 2 Cor. 5

Quomodo accedẽtem ad Euchariſtiam oportet eſſe memorem mortis Chriſti.

2. AMBROSIVS in Pſalmum centeſimum decimumoctauum, ſermone decimoquinto, verſu quarto: Habes Apoſtolicum cibum, manduca illum, & non deficies. Illum ante manduca, vt poſtea venias ad cibum Chriſti, ad cibum corporis Dominici, ad epulas ſacramenti, ad illud poculum quo fidelium inebriatur affectus, vt lætitiam induat de remiſſione peccati, curas ſeculi huius, mœrorem mortis, ſolicitudineſque deponat. Hac ergo ebrietate corpus non titubat, ſed reſurgit: animus non confunditur, ſed conſecratur.

Effectus ſacramẽti.

3. CONCILIVM Tridentinum ſeſſione decimatertia, capite ſecundo: Saluator noſter, diſceſſurus ex hoc mundo ad Patrem, ſacramentum hoc inſtituit, in quo diuitias diuini ſui erga homines amoris velut effudit, memoriam faciens mirabilium ſuorum; & in illius ſumptione colere nos ſui memoriam præcepit, ſuamque annunciare mortem, donec ipſe ad iudicandum mundum veniat. Sumi autem voluit ſacramentum hoc, tanquam ſpiritalẽ animarum cibũ, quo alantur, & cõfortentur viuẽtes vita illius, qui dixit: Qui manducat me, & ipſe

Sũmi amoris ſignificatio.

Paſſionis memoria.

Cur ſumi voluerit.

Ioan. 6.

viuet propter me: & tanquam antidotum, quo liberemur à culpis quotidianis, & à peccatis mortalibus præseruemur. Pignus præterea id id esse voluit futuræ nostræ gloriæ, & perpetuæ felicitatis; adeoque symbolum vnius illius corporis, cuius ipse caput existit, cuique nos, tanquã membra arctissima fidei, spei, & charitatis connexione astrictos esse voluit, vt idipsum omnes diceremus, nec essent in nobis schismata.

Pignus futuræ gloriæ. Symbolum vnitatis. 1.Cor.11. Rom.12. Ephes.5. 1.Cor.1.

1.B IOANNIS sexto: Pater meus dat vobis panem de cœlo verum. Panis enim Dei est, qui de cælo descendit, & dat vitam mundo. Ego sum panis vitæ. Murmurabant ergo Iudæi de illo, quia dixisset: Ego sum panis viuus, qui de cœlo descendi. Ego sum panis vitæ. Hic est panis de cælo descendens: vt si quis ex ipso manducauerit, non moriatur. Ego sum panis viuus, qui de cælo descendi. Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum: & panis, quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita. Qui manducat me, & ipse viuet propter me. Qui manducat hunc panem, viuet in æternum.

2. THEOPHYLACTVS in caput sextum Ioannis: Manifestè nobis hoc loco de mystica communione corporis sui dicit: Nam panis, inquit, quem ego dabo, caro mea est, quam ego dabo pro mundi vita. Attende autem quòd panis, qui à nobis in mysterijs manducatur, non est tantum figuratio quædam &c. vt suprà quæstione secunda, B testimonio tertio. Et paucis interpositis: Non nudi hominis caro est, quæ manducatur, sed Dei, & quæ deificare valet, vtpote contemperata deitati.

Ioan.6.

3. CYRILLVS Alexandrinus in caput sextum Ioannis vt suprà quæstione prima, B testimonio nono & decimo, & quæstione quarta, B testimonio decimoquinto, vicesimo, & vicesimoprimo.

Ioan.6.

4. Et libro quarto in Ioannem, capite decimoquarto: Nisi manducaueritis, inquit, carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Non enim possunt cum sanctificatione beatæ vitæ fidei participes esse, qui per mysticam benedictionem Iesum non susceperunt. Vita enim secundùm naturam ille est, qui ex viuo patre genitus est: sed non minus corpus quoque suum viuificat. Coniunctum enim ineffabiliter est filio Dei, à quo vniuersa viuificantur. Ideircò corpus suum dicitur, & vnus cum eo est. Nempe post incarnationem vnus est, & vnus manet absque diuisione vlla, præterquam quòd Dei Patris verbum, & templum à virgine sumptum idem natura non sunt. Non enim est eiusdem substantiæ verbo Dei homo assumptus: vnus tamen cum illo est coniunctione ineffabili. Quoniam igitur saluatoris caro Verbo Dei, quod naturaliter vita est, coniuncta, viuifica effecta est, quando eam comedimus, tunc vitam habemus in nobis, illi coniuncti, quæ vita effecta est. Hac de causa in exsuscitandis mortuis, non solummodò verbo, atque imperio, vt Deus vtebatur; verùm etiam carnem suam, quasi cooperatricem, nonnunquam adhibebat: vt ipsa ostenderet, carnem quoque suam, quoniam sibi coniuncta est, viuificam esse; atque fideles doceret, suum, non alterius, corpus esse. Nam quando synagogæ principis filiolam suscitabat, manum eius apprehendit, vt scribitur, & erexit dicens: Puella, surge: ita vt Deus

Corpus Christi viuificat.

Quãdo carne verbi viuificantem edimus, vitam in nobis habemus.

Cur carnem suam Christus in excitandis mortuis adhibuerit.

Matth.9.

& verbo, & carnis suæ tactu eam excitauit, vnam ab vno se Christo, Deo videlicet atque homine, operationem producens. Quando etiam in ciuitatem Naim vocatam, ingrediebatur, & offerebatur vnigenitus matris filius iam mortuus, tetigit corpus eius dicens: Adolescens, tibi dico, surge. Non ergo verbo solùm semper (vt diximus) verùm etiam tactu mortuos excitabat, vt ostenderet corpus quoque suum viuificare posse, quòd si solo tactu suo corrupta redintegrantur: quomodo non viuemus, qui carnem illam gustamus & manducamus? reformabit enim omninò ad immortalitatem suam participes sui. Nec velis Iudaicè Quomodo quærere, sed recordare, quamuis naturaliter aqua frigidior sit, aduentu tamen ignis, frigiditatis suæ oblita, æstuat. Hoc sanè modo etiam nos quamuis propter naturam carnis corruptibiles simus, participatione tamen vitæ, ab imbecillitate nostra reuocati, ad proprietatem illius ad vitam reformamur. Oportuit enim certè, vt non solùm anima per Spiritum sanctum in beatam vitam ascenderet, verùm etiam vt rude atque terrestre hoc corpus, cognato sibi gustu, tactu, & cibo ad immortalitatem reduceretur. Nec putet ex tarditate mentis suæ Iudæus inaudita nobis excogitata esse mysteria: videbit enim, si attentius quærit, hoc ipsum à Mosis temporibus per figuram semper factitatum fuisse. Quid enim Maiores eorum ab ira Agyptiorum liberauit, quando mors in primogenita Ægyptij sæuiebat? nonne palam est, quia diuina institutione perdocti, agni carnes manducârunt, & postes ac superliminaria sanguine perunxerunt, propterea mortem ab eis diuertisse? pernicies nanque, id est, carnis huius mors, aduersus genus humanum, propter primi hominis transgressionem, furebat. Terra enim es, & in terram reuerteris, propter peccatum audiuimus. Verùm quoniam per carnem suam Christus atrocem hunc euersurus erat tyrannum, propterea id mysterium apud priscos obumbrabatur, & ouinis carnibus atque sanguine sanctificati (Deo ita volente) perniciem effugiebant. Cur igitur ô Iudæe turbaris, præfiguratam veritatem iam videns? cur inquam turbaris, si Christus dicit: Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis sanguinem eius, non habebitis vitam in vobis, quum oporteret te Mosaicis legibus institutum, & priscis vmbris ad credendum perdoctum, ad intelligenda hęc mysteria paratissimum esse?

Si tactu solo corrupta redintegrantur, multo magis viuemus, qui carnem illam manducamus.

Figura.

Exod 12

Genes 3.

1.C PAVLI ad Corinthios decimo: Quoniam vnus panis, vnum corpus multi sumus, omnes, qui de vno pane participamus.

2. CONCILIVM Florentinum: Huius sacramenti effectus, quem in anima operatur dignè sumentis, est adunatio hominis ad Christum. Et quia per gratiam homo Christo incorporatur, & membris eius vnitur, consequens est, quod per hoc sacramentum in sumentibus dignè gratia augeatur: omnemque effectum, quem materialis cibus & potus, quoad vitam agunt corporalem, sustentando, augendo, reparando & delectando, sacramẽtum hoc quo ad vitam operatur spiritualem: in quo gratam Saluatoris nostri recensemus memoriam, à malo retrahimur, confortamur in bono, & ad virtutum & gratiarum proficimus incrementum.

Effectus Sacramẽti Eucharistiæ.

3. CHRYSOS-

3. CHRYSOSTOMVS homilia quadrageſimaquinta in Ioannem, & ſexageſima prima ad populum Antiochenum, vt ſuprà quæſtione prima, B teſtimonio quinto.

4. HILARIVS libro octauo de Trinitate, ibidem teſtimonio decimoquarto.

In id quod ſumimus, tranſimus.

5. LEO ſermone decimoquarto de paſſione Domini: Non aliud agit participatio corporis & ſanguinis Chriſti, quàm vt in id, quod ſumimus, tranſeamus: & in quo mortui, & ſepulti, & conreſuſcitati ſumus, ipſum per omnia, & ſpiritu, & carne geſtemus, dicente Apoſtolo: Coloſſ. 3. Mortui enim eſtis, & vita veſtra abſcondita eſt cum Chriſto in Deo. Cùm enim Chriſtus apparuerit vita veſtra, tunc & vos cum Chriſto apparebitis in gloria.

6. CYRILLVS libro vndecimo in Ioannem, capite vigeſimoſexto: Item libro decimo, capite decimotertio: Et libro quarto, capite decimoſeptimo: vt ſuprà quæſtione prima, B teſtimonio decimo & ſequentibus.

7. GREGORIVS Nyſſenus in oratione catechetica quæ dicitur Magna, capite trigeſimoſeptimo: Quoniam homo eſt duplex, vt qui ſit compoſitus ac cõtemperatus ex anima & corpore, neceſsè eſt vt qui ſeruantur, ſequantur eum qui ducit ad vitam. Ergò anima quidem cum ipſo cõtemperata per fidem, hinc ſalutis habet occaſionem. Nam vnio cum vita, vitæ habet ſocietatem. Corpus autem alio modo venit ad participationem & contemperationem eius quod dat ſalutem. Quo modo enim qui venenum ſumpſerunt dolo & ex inſidijs, alio medicamento extinguunt vim quæ affert interitum. Oportet autem ſicut exitiale, ita etiam ſalutare medicamentum admitti intra viſcera hominis, vt per illa diſtribuatur in vniuerſum corpus virtus eius quod fert opem. Ita cùm id guſtauerimus, quod noſtram diſſoluit naturam, rurſus neceſſè eſt vt opus habeamus eo, quod cogit ac conciliat id quod erat diſſolutum: vt cùm intra nos fuerit hoc ſalutare medicamentum, veneni damnum, quod corpori fuerat inditum, per contrariam repellat affectionem. Quid hoc ergò eſt? Nihil aliud, quàm illud corpus, quod & morte oſtenſum fuit eſſe potentius, & noſtræ vitæ fuit initium. Quomodo autem parum fermenti, vt dicit Apoſtolus, ſibi aſſimilat totam conſperſionem, ita corpus à Deo morte affectum, cùm fuerit intra noſtrum, totum ad ſe tranſmutat & transfert. Quomodo enim cùm quod eſt exitiale miſtum fuerit cum ſano, quidquid eſt contemperatum, ſimul redditur inutile: ita etiam corpus immortale, cùm fuerit intra eum, qui ſumpſit, vniuerſum quoque tranſmutat in ſuam naturam. Sed fieri non poteſt, vt ſit aliquid aliter intra corpus, niſi per eſum & potionem miſceatur viſceribus. Cùm autem ſolum illud corpus, quod Deum ſuſcepit, hanc gratiam acceperit, oſtenſum ſit autem aliter fieri non poſſe, vt noſtrum corpus ſit in immortalitate, niſi per communionem cum immortali factum ſit particeps incorruptionis: oportet conſiderare, quomodo fieri potuerit, vt vnum illud corpus, quod tam multis fidelium millibus in vniuerſo orbe terrarum ſemper diſtribuitur, totum per partem ſit in vnoquoque, & ipſum in ſe totum maneat, &c.

Corpus per Euchariſtiã quomodo veniat ad contemperationem cũ eo quod dat ſalutẽ.

Medicamẽtum expellens veneni damnum eſt Euchariſtia.

8. IOANNIS ſexto: Qui manducat meam carnem, & bibit meum ſanguinem, in me manet, & ego in illo.

1. Cor. 5. Corpus Chriſti cũ fuerit intra noſtrum, illud totum ad ſe tranſmutat.

Corpus noſtrum per communionem cum immortali Chriſti corpore, fit particeps incorruptionis.

1. D CONCILIVM Nicenum primum, canone duodecimo: De his verò, qui recedũt ex corpore, antiquæ legis regula obſeruabitur etiam nunc, ita vt ſi fortè quis recedat ex corpore, vltimo & neceſſario vitæ ſuæ viatico non defraudetur. Quòd ſi deſperatus aliquis, accepta communione ſuperuixerit, ſit inter eos, qui ſola oratione communicant, donec ſtatutum tempus compleatur. De omnibus tamen his, qui à corpore recedunt, & Euchariſtiam poſtulant, in tradenda eis communione, cura & probatio ſit Epiſcopi. Viaticum morientium.

2. CONCILIVM Arelatenſe ſecundum, canone duodecimo: De his qui in pœnitentia poſiti vitam exceſſerunt, placuit nullum communione vacuum debere dimitti, ſed pro eo, quòd honorauit pœnitentiam, oblatio illius recipiatur.

3. CONCILIVM Aurelianenſe tertium, canone vigeſimoquarto: Si quis pœnitentiæ benedictione ſuſcepta, ad ſecularem habitum militiamque reuerti præſumpſerit, viatico conceſſo, vſque ad exitum excommunicatione plectatur.

4. CHRYSOSTOMVS libro ſexto de Sacerdotio: Quidam mihi narrauit, non ille quidem ab alio edoctus, ſed dignus habitus, qui id & vidiſſet ipſe, & audijſſet, quòd qui de vita hac emigraturi ſunt, ſi myſteriorum huiuſmodi cum pura ac munda conſcientia fuerint participes, ſpiritum efflaturi, ab angelis, illorum corpora ſatellitum more ſtipantibus, propter aſſumptum illud ſacrum, hinc rectà in cælum abducuntur.

5. PAVLINVS in vita B. Ambroſij, vt ſuprà in præcedenti quæſtione, D teſtimonio quinto.

6. EVSEBIVS hiſtoriæ Eccleſiaſticæ libro ſexto, capite trigeſimoſexto, ex epiſtola Dionyſij Alexandrini ad Fabium Antiochenum, hanc habet hiſtoriam. Erat quidem Serapion, &c. vt ſuprà quæſtione octaua, D teſtimonio primo.

7. NICEPHORVS libro octauo Eccleſiaſticæ hiſtoriæ capite triceſimoprimo: De Luciano martyre illud eſt decantatum: moriturum eum, quum vis tyrannica, neque templi, neque ſacrarij copiam faceret, & vincula quoque, atque plagæ motum prorſus denegarent, in ſuo ipſius pectore diſcumbentem, horrendo illo operatum eſſe myſterio, ad eumque modum, & ipſum participâſſe de immaculato ſacrificio, & alijs, vt itidem communicarent, ſuaſorem fuiſſe. Sacrum id in carcere perficiebatur, & eccleſiæ ſpecimen ſacer ille chorus, qui eum iam morientem ſtipabat, repræſentabat. Lucianus martyr moriturus, in carcere Euchariſtiam immolato ſacrificio communicat, & reliquos ad cõmunionem hortatur.

8. IDEM libro decimotertio, capite trigeſimoſeptimo, ſcribens de exilio ſancti Ioannis Chryſoſtomi: Pityuntem, inquit, cùm duceretur, & iam ad Deum migraturus eſſet, noctu ei oranti, qui vitæ eius duces fuerant, & Petrus & Ioannes aſſiſtentes, perquàm amicè cum eo ſunt colloquuti: eique, cùm aduerſus dæmones victoriam, tum poſtremò migrationem ad Deum, & quæ eum exceptura eſſent bonorum perceptionem cum lætitia annunciârunt. Dein cæleſti & ineffabili eum eſca pauerunt: ex quo tempore nihil poſtea cibi ſumpſit. Dicta hæc ab eis ſunt, quibus ille ea ſecum verſantibus concredidit. Ad Comanenos autem Armeniæ Chryſoſtomo moriturо, & noctu orenti 55. Petrus & Ioannes apparẽt, eumque cæleſti cibo paſcunt.

S Basiliscus eidem apparet, mortemq; prædicit.

quum venisset, ad templum Basilisci martyris ductus est, qui episcopus fuisse, & sub Maximino Nicomediæ martyrij certamen obijsse dicitur. Ibi in somnis ei apparens martyr: Bono, inquit, animo esto, Ioannes frater, vtrunque crastina dies coniunget. Ille etiam custodi templi, vt locum Ioanni pararet, præcepit. Ex eo loco cùm triginta stadiorum iter confecissent, præter opinionem recta via excidentes, errabundi ad martyris ædem reuersi sunt. Itaque cùm res suas disposuisset, linguam ad docendum mouisset, lætius se, ita vt calceos quoque indueret, vestibus suis ornâsset, & per communionem diuinam sanctificationem percepisset: Gloria tibi, inquit, Domine de rebus omnibus. Et seipso signo crucis, sub qua vixerat, obsignato, beatam illam ingressus est profectionem, cum Christo viuens & regnans, pro quo labores longos pertulit, suo quidem nomine per migrationem talem felix & beatus: eis autem qui eum cognouerunt, & vel mediocriter mellitam eius doctrinam degustârunt, deplorandus.

Per cõmunionem diuinã Chrysostomus moriturus sanctificationem percepit.

9. GEORGIVS Cedrenus in historiarum compendio, describens imperium Mauritij: Experrectus Mauritius, statim accubitorem suum misit, qui Philippicum adduceret. Qui desperata ob id vita, prius communionem sacram expetijt, eaque perceptа ad Imperatorem abijt, vxorem relinquens, quæ saccum induta & cinere conspersa eiulabat.

Philippic⁹, desperata vita, communionem sacram percepit.

10. Et in imperio Phocæ: Fama obtinet, Theodosium Mauritij F. ad Chosroen legatũ, missis à Phoca ministris Niceæ captũ, iussum que necari, cùm ad locum, cui nomen est Leucactæ, peruenisset, Theodosium porrò petiuisse, vt priùs, quã necaretur, diuinis impertiri posset mysterijs. Quod postquam impetrauerit, actis Deo gratijs, lapidem à terra sustulisse, eoque ter pectus suum percussisse, ita orantem: Domine Iesu Christe, tu scis me nulli hominum iniuriam fecisse; nunc ergò mihi eueniat, vt tua iubet potentia. Hæc fato, caput fuisse amputatum.

Theodosi⁹ Mauritij filius necandus prius sacram petit, & impetrat communionem.

11. GREGORIVS homilia quadragesima in Euangelia: Romula ea, quam Græco vocabulo paralysim medici vocant, molestia corporali percussa est, multisque annis in lectulo decumbens, penè omnium iacebat membrorum officio destituta, nec tamen hæc eadem eius mentem ad impatientiam flagella perduxerant. Nam ipsa ei detrimenta membrorum, facta fuerant incrementa virtutum. Et nonnullis interiectis: Nocte igitur quarta Redemptam magistram suam vocauit, qua veniente, viaticum petijt, & accepit. Necdum verò eadem Redempta, vel alia eius discipula à lectulo iacentis discesserat, & ecce subitò in platea ante cellulæ eiusdem ostium, duo chori psallentium constiterunt, & sicut se dicebant sexus ex vocibus discreuisse, psalmodiæ cantus dicebant viri, & fœminæ respondebant. Cumque ante fores cellulæ exhiberentur cælestes exequiæ, sancta illa anima carne soluta est.

Eadem habet libro quarto dialogorum capite decimoquinto.

S. Romula moritura viaticum petijt & accepit.

12. EXODI decimosexto: Vespere comedetis carnes, & manè saturabimini panibus, &c. Manè quoque ros iacuit per circuitum castrorum. Cumque operuisset superficiem terræ, apparuit in solitudine minutum, & quasi pilo tusum in similitudinẽ pruinæ super terram. Quod cùm vidissent filij Israel, dixerunt ad inuicem: Manhu? quod significat: Quid est hoc? ignorabant enim quid esset. Quibus ait Moyses: Iste est panis, quem Dominus dedit vobis ad escẽdum. Hic est sermo, quem præcepit Dominus: Colligat vnusquisque ex eo quantum sufficit ad vescendum: gomor per singula capita, iuxta numerum animarum vestrarum quæ habitant in tabernaculo sic tolletis. Feceruntque ita filij Israël: & collegerunt, alius plus, alius minus. Et mensi sunt ad mensuram gomor: nec qui plus collegerat, habuit amplius: nec qui minus parauerat, reperit minus: sed singuli iuxta id quod edere poterant, congregauerunt. Et paulò post: Appellauitque domus Israël nomen eius Man: quod erat quasi semen coriandri album, gustusque eius quasi similæ cum melle. Filij autem Israel comederunt Man quadraginta annis, donec venirent in terram habitabilem: hoc cibo aliti sunt, vsquequo tangerent fines terræ Chanaan. Gomor autem decima pars est ephi. 2. Cor. 8.

13. DEVTERONOMII octauo: Afflixit te penuria, & dedit tibi cibum Manna, quod ignorabas tu & patres tui: vt ostenderet tibi quòd non in solo pane viuat homo, sed in omni verbo quod egreditur de ore Domini.

14. SAPIENTIÆ decimosexto: Angelorum esca nutriuisti populum tuum, & paratum panem de cælo præstitisti illis sine labore, omne delectamentum in se habentem, & omnis saporis suauitatem. Substantia enim tua dulcedinem tuam, quam in filios habes, ostendebat: & deseruiens vniuscuiusque voluntati, ad quod quisque volebat, conuertebatur.

15. IOANNIS sexto: Patres vestri manducauerunt manna in deserto, & mortui sunt. Hic est panis de cælo descendens: vt si quis ex ipso manducauerit, non moriatur.

16. ALCIMVS Auitus libro quinto, capite vicesimo:

Sic longæua fuit, sed non damnosa vetustas,
Dum sacrum populo victum, candentia manna
Ferrent, & cæli frugem terrena viderent.
Mystica quæ longè prædiceret ante figura,
Virgineo ex vtero, purum sine semine, Christi
Edendum, nobisque aliquando corpus edendum:
Quas caperet pascendus homo, de sede superna
Illabente Deo, sanctis altaribus escas.

Manna figura fuit Eucharistiæ.

1. B. BERNARDVS in sermone de cœna Domini: Cecidimus super aceruum lapidum, & in luto: vnde non solùm inquinati, sed etiam vulnerati, & grauiter quassati sumus. Lauari quidẽ citò possumus, ad sanandum verò opus est curatione multa. Lauamur igitur in baptismo, quia deletur chirographum damnationis nostræ: & gratia hæc nobis confertur, ne iam nobis concupiscentia noceat, si tamen à consensu abstineamus: atque ita tanquam sanies inueterati vlceris remouetur, dum tollitur damnatio, & responsum mortis, quod prius inde manabat. Sed quis poterit tam efferos motus frangere? quis pruritum vlceris huius ferre queat? Confidite, quia & in hoc gratia subuenit, & vt securis sitis, sacramenti Dominici corporis & sanguinis precioſi inuestituram habetis. Duo enim illud sacramentum operatur in nobis: vt videlicet & sensum minuat in minimis, &c. vt in textu.

Baptismo sordes peccatabluuntur.

Eucharistiæ virtute concupiscentiæ motus minuuntur.

2. CYRILLVS libro quarto in Ioannem, capite decimoseptimo: Pias quæso cogitationes suscipias, studiosè, sanctèque viuas, & benedictione participes, quæ (mihi crede) non mortem solùm, verùm etiam morbos omnes de-

orbos dellit, concupiſcentiam ſedat, pietatem corroborat, &c. 1. Cor. 5.

pellit, Sedat enim, cum in nobis maneat Chriſtus, ſæuientem membrorum noſtrorum legem, pietatem corroborat, perturbationes animi extinguit. Ibidem: Sicut parum fermenti (vt Paulus ait) totam maſſam fermentat, ſic paruula benedictio totum hominem in ſeipſum attrahit & ſua gratia replet: & hoc modo in nobis Chriſtus manet, & nos in Chriſto.

Totum hominem in ſeipſum attrahit, & ſua gratia replet.

3. IDEM libro tertio in Ioannem, capite trigeſimoſeptimo: Sciant baptizati homines, & diuinæ gratiæ participes facti, ſi rarius in Eccleſiam proficiſcantur, & longo temporum ſpatio, propter ſimulatam religionem, myſticè communicare Chriſto recuſent, ab æterna ſe vita procul depellere: quippe recuſatio huiuſmodi, quamuis ex religione proficiſci videatur, & ſcandalum facit, & laqueos inſtruit: quare oportet omnibus viribus à peccato mundari, & rectè viuendi iactis fundamentis, magna cum fiducia, ad ſumendam vitam concurrere. Sed variæ ſunt diaboli multipliceſque ad decipiendum inſidiæ. Nam primum ad viuendum turpiter inducit: deinde cùm malis onerati fuerint, tunc abhorrere à Chriſti gloria perſuadet, qua poſſent à turpitudine voluptatis, quaſi ab ebrietate reuocati. Quare demus operam oro, vt vinculis eius abruptis, & iugo ſeruitutis peccatorum excuſſo, in timore Domino ſeruiamus. Et vt carnis voluptate per continentiam ſuperata, ad cæleſtem gratiam accedamus, corporiſque Chriſti participes efficiamus. Sic enim, ſic inquam, diabolum fugabimus, & diuinæ naturæ participes, ad vitam & incorruptibilitatem aſcendemus.

Incommoda & damnatio eorum communicantium.

Diabolus pollutionibus nocturnis conatur impedire communionem.

4. CASSIANVS Collatione viceſimaſecunda, quæ eſt altera Abbatis Theonæ, capite ſexto: Nouimus fratrem, qui cùm caſtimoniam cordis & corporis ſumma circunſpectione atque humilitate promeritam, iugiter poſſideret, ac nequaquam nocturnis ludificationibus tentaretur, quoties tamen ſe ad percipiendam communionem Dominicam præparaſſet, immundo fluxu dormiens fœdabatur. Qui cum multo ſe tempore à ſacroſanctis myſteriis trepidus abſtineret, tandem hanc ad ſeniores detulit quæſtionem, remedium impugnationis ac doloris ſui medicabili eorum conſilio conſecuturum ſe eſſe confidens. Sed cùm primam cauſam morbi eius ſpiritualium medicorum doctrina diſcuteret, quæ ſolet exabundanti ciborum præſumptione deſcendere, eamque memorato fratri depræhenderent non ineſſe, atque hanc illuſionem nequaquam vitio ſaturitatis conſtaret emergere, eo quòd nec fratris nota diſtrictione ſolemnium dierum, quibus illa pollutio contingebat ſpecialis exceptio, hoc illos pateretur opinari: ad ſecundam huius valetudinis cauſam ilicò tranſtulerunt inquiſitionis indaginem, diſcutientes ne animæ forſitan culpa, caro exhauſta ieiunio, impuris illuſionibus vrgeretur, quibus etiam diſtrictiſſimi viri, cùm paululum elati, de ſui corporis fuerint puritate, per ſuperbiæ vitium polluuntur; quòd ſcilicet donum præcipuum Dei, id eſt, corporis caſtitatẽ, humanis ſe viribus obtinuiſſe erediderint. Interrogatus igitur, vtrum induſtriam ſuam ita capacẽ huius crederet eſſe virtutis, vt ope diuini nõ egeret auxilij; ſumma hunc impium ſenſum execratione deteſtans, cùm ſe humiliter aſtruxiſſet, ne cæteris quidem diebus corporis puritatem retinere potuiſſe, niſi diuina in omnibus gratia fuiſſet adiutus. Illi confeſtim ad cauſam tertiam recurrentes, occultas diabolicæ factionis inſidias perniderunt, probanteſque, nec animæ culpam eſſe, nec carnis, ſacroſanctis eum epulis debere miſceri confidentiſſimè cenſuerunt, ne ſcilicet ſi in hac *obſtinatione durâſſet, verſutis maligni hoſtis laqueis obligatus, ſanctificationis & corporis Chriſti particeps eſſe non poſſet, & per hanc fraudem medicina remedij ſalutaris in perpetuum fraudaretur. Quo facto, ita omnis diabolicæ factionis ſcena detecta eſt, vt mox virtute Dominici corporis protegente, illa præteritæ illuſionis conſuetudo ceſſaret.

*abſtinentia.

Euchariſtiæ ſumptione liberatur à diaboli illuſionibus.

5. BERNARDVS, teſte D. Thoma Aquinate, in opuſculo quinquageſimonono capite, vel prædicamento, quinto: Corpus Chriſti &c. vt in textu.

6. CHRYSOSTOMVS homilia vigeſimaquarta in priorem epiſtolam ad Corinthios: Quemadmodum frigida acceſſio periculoſa eſt, ita nulla myſtice illius cœnæ participatio, peſtis eſt & interitus. Ipſa namque menſa animæ noſtræ vis eſt, nerui mentis, fiduciæ vinculum, fundamentum, ſpes, ſalus, lux, vita noſtra. Si hinc hoc ſacrificio muniti migrabimus, maxima cùm fiducia ſanctum aſcendemus veſtibulum, tanquam aureis quibuſdam veſtibus vndique contecti. Et quid futura commemoro? Nam dum in hac vita ſumus, vt terra nobis cælum ſit, facit hoc myſterium.

Communionis intermiſſio.

Per dignam communionem fit vt terra nobis cælum ſit.

7. IDEM homilia quinquageſimaprima, in Matthæum: Tangamus ergò etiam nos fimbriam veſtimenti eius, vel potius, ſi volumus, ipſum totum habemus. non enim veſtis ſolùm, ſed corpus ipſius nobis propoſitum eſt, vt non tangamus ſolummodò, ſed vt comedamus & ſaturemur. Adeamus igitur Chriſtum ſinguli ægrotantes magna cum fide. Nam ſi qui fimbriam veſtimenti eius tunc tetigerunt, rectè omnes conualuerunt: quanto magis corroborabimur, ſi totum in nobis habebimus? Cum fide autem accedere, non eſt vt tantummodò propoſitum corpus recipias, verùm etiam multò magis, vt mundo corde tangas, vt ſic adeas quemadmodum ad ipſum Chriſtum. Quid enim ſi vocem eius non audis? nonne vides iacentem, immò verò & loquentem per Euangeliſtam ipſum audis? Credite igitur omnes, quia etiam nunc illa cœna celebratur, in qua Chriſtus ipſe recumbebat. Nihil quippe intereſt inter illam, & hanc. Non enim hæc ab homine, illa ab ipſo conficitur, ſed & hanc, & illam ipſe efficit.

Adhortatio ad communionem.

Matth. 14.

Cœna ipſa in qua Chriſtus recumbebat, etiam nunc celebratur.

8. PETRVS Venerabilis Abbas Cluniacenſis libro primo, epiſtola ſecunda contra Petrobruſianos. Non eſt ſuperfluum Chriſti corporis & ſanguinis ſacramentum: quo viuatior memoria excitatur, quo feruẽtior dilectio prouocatur, quo plenior peccatorũ remiſſio comparatur. Nõ eſt ſuperfluum, quia non tantũ per id quod Deus eſt, ſed etiã per id quod homo eſt, nobiſcum eſt vſque ad conſummationem ſeculi. Nõ eſt ſuperfluum, quia qui per corpus ſuum redemit nos, per idem corpus ſuum refecit nos, vt redẽpti per corpus eius, & refecti corpore eius, nutriamur & paſcamur humanitate eius, donec ſatiemur Deitate & gloria eius.

Fructus & effectus Euchariſtiæ.

1. F. IGNATIVS in epiſtola ad Epheſios, vt in textu.

2. BASILIVS ad Cæſariam Patritiam: Communicare per ſingulos dies, & participare de ſacro corpore & ſanguine Chriſti, pulchrum eſt & valdè vtile, ipſo manifeſtè dicente: Qui manducat meam carnem, & bibit meum ſanguinem, habet vitam æteruam. Quis enim ambigit, quin frequens vitæ participatio, nihil aliud ſit quam pluribus modis viuere? Nos idcircò quater in ſingulis hebdomadis communicamus: in die Dominico, in quarto die hebdomadæ, in Paraſceue, & in Sabbato, ac in aliis diebus, ſi qua memoria fuerit ſancti alicuius, &c. vt ſuprà quæſtione octaua, de Euchariſtia, B teſtimonio quarto.

Ioan 6. Frequens communio quid ſit.

3. AMBROSIVS libro quinto de ſacramentis, capite quarto: Dixi vobis, quòd ante verba Chriſti, quod offertur, panis dicatur &c. vt ſupra de ſpe & oratione dominica quæſtione decima, teſtimonio decimoſeptimo. Si quotidianus eſt panis, cur poſt annum illum ſumis, quemadmodum Græci in Oriente facere conſuerunt? Accipe quotidie, quod quotidie tibi proſit. Sic viue vt quotidie merearis accipere. Qui non meretur quotidie accipere, non meretur poſt annũ accipere: quomodo Iob ſanctus pro filiis ſui offerebat quotidie ſacrificium, ne fortè aliquid vel in corde, vel in ſermone peccâſſent. Ergò tu audiquòd quotieſcunq; offertur ſacrificiũ, mors Domini, reſurrectio Domini, eleuatio Domini ſignificetur, & remiſſio peccatorũ: & panẽ iſtum vitæ non quotidianum aſſumis? Qui vulnus habet medicinã requirit. Vulnus eſt, quia ſub peccato ſumus. Medicina eſt cæleſte & venerabile ſacramentum. Panem noſtrum quotidianum da nobis hodiè. Quotidie ſi accipis, quotidie tibi hodie eſt. Si tibi hodie eſt Chriſtus, tibi quotidie reſurgit. Quomodo? Filius meus es tu, ego hodie genui te.

Eadem habet B. Auguſt. ſerm. 28. de verb. Domini.

Rara communio reprehenditur.

Iob. 1.

Pſalm. 2.

4. CHRYSOSTOMVS homilia ſexageſima prima ad populum Antiochenum: In aliis quidem temporibus, cum puri frequenter ſitis, non acceditis: (*ad ſacram ſcilicet Communionem, nam de ea loquitur*) in Paſcha verò, licèt ſit aliquid à vobis patratum, acceditis. O conſuetudinem, ô præſumptionem, ſacrificium fruſtrà quotidianum. In caſſum aſſiſtimus altari, nullus qui communicetur. Hæc non vt temerè communicemini, dico, ſed vt vos dignos reddatis. Non es hoſtia dignus, vel communione, igitur nec oratione. Aditantem audis præconem, atque dicentem: Quotquot eſtis in pœnitentia, omnes orate. Quicunque non participes fiunt, in pœnitentia ſunt. Quid ſtas ſi es in pœnitentia? ſumere non debes: qui namque non communicat, eſt ex pœnitentibus. Cur itaque dicit, Abite qui non poteſtis orare? Tu verò ſtas impudens. At ex his non es, ſed ex his qui poſſunt eſſe participes, & nihil curas, aut magnum opus cenſes. Conſidera quæſo, menſa regalis eſt appoſita, angeli menſæ miniſtrantes, ipſe rex adeſt, & tu adſtas oſcitans. Sordeſcunt tibi veſtimenta, & nihil eſt tibi curæ. At pura ſunt, igitur adora & communica. Per ſingulos dies venit diſcumbentes viſurus, omnes alloquitur. Et nunc in conſcientia dicet: Socij, quomodo adeſtis hic, non habentes veſtem nuptialem? Non dixit, quare diſcubuiſtis? Sed ante reclinationem & ingreſſum ſemotipſum indignum eſſe fatetur. Non enim dixit: Quare recubuiſtis? ſed, quid intraſti? Hæc etiam nunc nobis omnibus loquitur impudenter & procaciter adſtantibus. Omnis enim qui myſteriorum participio non fruitur, impudens & procax eſt, ſi adſtat. Propterea qui ſunt in peccatis, priores eijciuntur. Sicut enim ad menſam veniente domino ſeruos, qui dominum offenderunt, adeſſe non oportet, ſed procul arcentur: ita ſcilicet & hic dum profertur ſacrificium, & Chriſtus immolatur, & quis Dominica: cùm audieris, oremus omnes communiter: cùm vela videris retrahi, tunc ſuperne cælum aperiri cogita, & angelos deſcendere. Sicut itaque prophanorum fas eſt adeſſe neminem, ita nec vllum ſacratorum quidem ac ſordidorũ. Die mihi, ſi quis in conuiuium vocatus, manus ablueret, & recumberet, & menſæ paratus adeſſet, poſtmodum nihil guſtaret, non afficit contumelia vocantem? Nonne melius huiuſcemodi nec veniſſe? Ita ſcilicet & tu veniſti, cecinisti Deo laudem, cum omnibus ex cõfeſſis de dignis eſſe, cũ indignis non ſecedendo: quomodo manſiſti, neque participas de menſa? Indignus ſum inquit. Igitur & illa quæ per preces fit communione. Non enim per propoſita tantùm, verùm per illa cantica ſpiritus ſemper deſcẽdit. Nonne vides miniſtrum ſpongia mẽſam circunlinientẽ, & expurgantem domum & tabellas ponentem? Hoc per preces efficitur, per præconis vocem. Sicut ſpongia circunlinimus Eccleſiam, vt in Eccleſia munda proponantur omnia, ne qua ſit macula, ne qua ruga. Indigni ſunt & oculi peccatorum hiſce ſpectaculis, indignæ ſunt & aures. Si enim beſtia, inquit, tangat montem lapidabitur. Ita nec aſcenſu digni fuerunt, licèt poſt hæc & acceſſerint, & viderint vbi Deus conſiterat: poſt hæc accedere licet & videre. Cũ adeſt quidem, abi: non tibi magis adſtare licet, quam Cathecumeno. Alioqui par non eſt, nondum attigiſſe myſteria: & poſtquam attigeris, offẽdiſſe, contempſiſſe, & ſe gratia indignum conſtituiſſe. Poterant & plura terribilioraque commemorari, ſed ne mentem veſtram grauemus, hæc quoque ſufficiant. Qui enim his non emendantur neque pluribus. Ne maius itaque vobis iudicium faciamus, vos exhortamur, non vt accedatis, ſed vt præſentia vos & acceſſu dignos conſtituatis. Dic mihi, ſi quis rex ſtatuiſſet atque diziſſet: Si quis hoc facit, menſæ meæ ſit particeps, nonne propter hoc omnia feciſſetis? In cælum vos vocauit, ad magni regis menſam & admirabilis, & retrocedimus, & ceſſamus, & non feſtinamus, nec ad rem accurrimus: & quæ nobis eſt ſalutis ſpes? Non vacat imbecillitatem accuſare, non naturam, ſola nos negligentia facit indignos. Hæc quidem à nobis dicta ſunt. Qui verò corda compungit, qui compunctionis dat ſpiritum, corda noſtra compungat, & in profundo, ſemina ponat, & ab ipſo timore concipiat, & pariat ſpiritum ſalutis, & cum fiducia accedat, ait ei, Filij tui ſicut nouellæ oliuarum in circuitu menſæ tuæ. Nihil vetus, immite nihil, nihil crudele: tales enim nouellæ ſunt ad fructum idoneæ fructum mirabilem oliuæ dico. Et ſortes, ita vt omnes fiant in circuitu menſæ. Et nec temerè, nec à caſu huc conueniant, ſed cum metu & timore. Sicut autem cibus cùm ſit nutritiuus, ſi à crudo ſumatur, omnia perdit & corrumpit, & fit morbi cauſa: ita ſcilicet & horrenda myſteria.

Sacrificium quotidianũ. Rarò communicantes arguuntur, præſertim Eccleſiaſtici.

Menſa regalis appoſita eſt, angeli miniſtrant, ipſe adeſt rex. Adora & communica.

Matth. 22.

Pſalm. 127.

Indignè cõmunicantes.

5. CYPRIANVS ſermone ſexto de oratione

dum profertur ſacrificium, & Chriſtus immolatur, & oui Dominica, peccatores eijciuntur è loco ſacrificij.

Cecinisti Deo laudem

Peccatorum oculi indigni ſunt videre oblationem ſacrificij, item aures &c. Exod. 19.

ne Dominica : Panem noſtrum vocamus, quia Chriſtus, noſter (qui corpus eius contingimus) panis eſt, &c. ſupra de ſpe & oratione Dominica quæſtione decima, teſtimonio decimo ſexto.

6. HIERONYMVS in epiſtola vigeſimaoctaua ad Lucinium: De ſabbato quod quæris, verum ieiunandum ſit: & de Euchariſtia, an accipienda quotidie, quod Romanæ eccleſiæ & Hiſpaniæ obſeruare perhibentur: ſcripſit quidem & Hippolytus vir diſertiſſimus, & carptim diuerſi ſcriptores è varijs authoribus edidêre. Sed ego illud te breuiter admonendum puto, traditiones eccleſiaſticas (præſertim quæ fidei non officiant) ita obſeruandas, vt à maioribus traditæ ſunt: Nec aliorum conſuetudinem, aliorum contrario more ſubuerti. Atqui vtinam omni tempore ieiunare poſſimus, quod in Actibus Apoſtolorum diebus Pentecoſtes, & die Dominico, Apoſtolum Paulum, & cum eo credentes feciſſe legimus. Nec tamen Manichææ hæreſeos accuſandi ſunt, cùm carnalis cibus præferri non debuerit ſpirituali: Euchariſtiam quoque abſque condemnatione noſtrî, & pungente conſcientia, ſemper accipere, & Pſalmiſtam audire dicentem: Guſtate & videte, quoniam ſuauis eſt Dominus: & cum eo canere, Eructauit cor meum verbum bonum.

Quotidiana cómunio olim in vſu Romæ, & in Hiſpanijs fuit.

Actor. 13. 20. 27.

Vtinã poſſimus ſemper Euchariſtiã digne percipere.

Pſalm 33. & 44.

7. CYRILLVS libro tertio in Ioannem capite trigeſimoſeptimo, vt ſuprà hac quæſtione, II teſtimonio tertio.

8. CASSIANVS Collatione viceſimatertia, quæ eſt tertia Abbatis Theonæ, capite viceſimoprimo: Nec ex eo debemus nos à Dominica communione ſuſpendere, quia nos agnoſcimus peccatores, ſed ad eam magis ac magis eſt, & propter animæ medicinam, & purificationem ſpiritûs auidè feſtinandum: veruntamen ea humilitate mentis ac fide, vt indignos nos perceptione tantæ gratiæ iudicantes, remedia potius noſtris vulneribus expetamus. Alioquin nec anniuerſaria quidem dignè eſt præſumenda communio, vt quidam faciunt, qui in monaſterijs conſiſtentes, ita ſacramentorum cæleſtium dignitatem, & ſanctificationem, ac meritum metiuntur, vt æſtiment ea non niſi ſanctos atque immaculatos debere præſumere, & non potius vt ſanctos mundoſque nos ſua participatione perficiant. Qui profectò maiorem arrogantiæ præſumptionem, quam declinare ſibi videntur, incurrunt, quia vel tunc, cùm ea percipiunt, dignos ſe eius perceptione dijudicant. Multo enim iuſtius eſt, vt cum hac cordis humilitate, qua credimus, & fatemur, illa ſacroſancta myſteria nunquam pro merito nos poſſe contingere, ſingulis ea Dominicis diebus, ob remedium noſtrarum ægritudinum præſumamus, quàm vt vana perſuaſione cordis elati, vel poſt annum dignos eorum participio nos eſſe credamus.

Auidè ad ſacram cõmunionem cur accedendum.

Etiam omni die Dominico.

X.

Quænam ad Euchariſtiam dignè ſumendam, eiuſque fructus conſequendos requiruntur?

A EXPEDITA eſt Apoſtoli reſponſio: [a] *Probet ſeipſum homo, & ſic de pane illo edat*: quemadmodum & Auguſtinus [b] dixit: In Chriſti corpore vita noſtra conſiſtit: mutet ergò vitam, qui vult accipere vitam.

B Hæc autem probatio ſuî, & vitæ mutatio, in quatuor potiſſimum rebus verſatur, videlicet, vt adſit fides, pœnitentia, mentis attentio, & Chriſtiani hominis habitus decens.

C Fides hoc poſtulat, ne [c] de his quæ diximus, alijſque ſimilibus ad hoc myſterium pertinentibus, quicquam dubites. Id fiet, ſi ſimpliciter quidem in fide atque ſententia [d] Eccleſiæ, vt eſt ſanè neceſſarium, per omnia acquieſcas.

D Pœnitentia, [e] de qua mox plura dicemus, peccatorum deteſtationem, & explicatam coram Sacerdote confeſſionem, impetratamque abſolutionem exigit.

E Animus deinde [f] præſens accedat opus eſt, qui ſe per meditationes & precationes [g] pias ad hoc tantum Sacramentum ſeriò conuertat.

F Poſtremò decens habitus, & compoſitio poſtulat, ad ſacram Synaxim neminem, niſi [h] caſtum, [i] ieiunum, modeſtum, humilem, [k] ſupplicem, minimeque ſordidum accedere.

G Qui verò ſacram Euchariſtiam indignè ſumunt, non vitam, ſed iudicium ſibi ſumunt, & [l] rei ſunt corporis & ſanguinis Domini, Apoſtolo teſte: quales cum Iuda & Iudæis, ſanguinarijs Chriſti hoſtibus, grauiſſimè condemnabuntur.

a 1. Corinth. 11. f g & ibidem Theophyl. & Anſelm. Item Gregor. in 1 Reg. lib 2. cap. 1. Nyſſen. de perfecti Chriſtiani hominis forma.
b Sermone 1. de temp.
c Baſil. quæſt. 172. in regulis breuiorib. ſiue cõpend. explicatis.
d 1. Timoth. 3. d
e Baſil. ſerm. 1. de baptiſ. ca. 2. & ſerm. 2. ca. 3. Cyprian. de lapſis. Concil. Tridentin. ſeſſ. 13. cap. 7. Heſych. in ca. 26. Leuit. Chryſoſtom. homil 39. in Gen. & 10. in Matth. Petrus Cluniac li. 1. miracc. cap. 2. 3. & 5.
f Chryſoſtom. hom. 83. in Matth. & 3. ad Epheſ. 60 & 61. ad pop. Antiochenum.
g Ambroſ. in oratione ante Miſſam.
h Auguſt. ſerm. 2. & 252. de temp. Caſſian. Collat. 22. c. 5. lib. 6. inſtitut. cap. 8.
i Auguſt. ad Ianuarium, epiſtol. 118. cap. 6.
k Origen. homil 5. in diuerſ. euangel. locus. Caſſian Collat. 22. cap. 7.
l 1 Corint 11. f Chryſoſt. homil. 45 in Ioan. & 61. ad popul Antioch Baſil. ſerm. 2. de baptiſ. cap. 3. Theodoret in 1. Corint. cap. 11. Caſſian. Collat. 22. cap. 5. Petrus Cluniac. lib. 1. miracc. cap 25.

TESTIMONIA.

1. A PRIORIS ad Corinthios vndecimo: Itaque quicunque manducauerit panem hunc, vel biberit calicem Domini indignè, reus erit corporis, & sanguinis Domini. Probet autem seipsum homo: & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Qui enim manducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat, & bibit: non dijudicans Corpus Domini. Ideò inter vos multi infirmi & imbecilles, & dormiunt multi. Quòd si nosmetipsos dijudicaremus, non vtique iudicaremur. Dum iudicamur autem, à Domino corripimur, vt non cum hoc mundo damnemur. 1.Cor.11.

2. THEOPHYLACTVS in caput vndecimum prioris ad Corinthios: Non alium tibi iudicem attribuo, verùm teipsum tibi ipsi commẽdo. Iudica igitur & explora conscientiam tuam, & sic accede, non quando fuerint feriæ, sed quando purum teipsum ac dignum inueneris. Exploranda cõscientia ante cõmunionem.

3. ANSELMVS in eundem locum: Nemo præsumat accedere indignus, sed homo, id est, rationabiliter agens, probet, id est, discutiat & examinet prius seipsum, qui etiam ex eo quòd homo est, sine peccato non est. Probet antea seipsum, id est, vitam suam inspiciat & consideret, an dignè possit accedere, vel non. Ratò enim potest inuenirì quisquam ita magnus & iustus, vt in eo per discussionem non inueniatur aliquid, quod debeat eum à corpore & sanguine Domini tetardare, nisi confessus fuerit illud, & per pœnitentiam deleuerit. Probet se, & sic, id est, postquam se probauerit, edat de pane illo, & bibat de calice, quia tunc ei proderit. Ideò priùs se discutiat & purget, quia qui manducat & bibit indignè, id est, sine sui examinatione, iudicium sibi manducat & bibit. Indignè manducat & bibit, qui vel aliquod graue peccatum, vel multa leuia commisit, & non confitetur ea, priusquam ad communionem accedat. Probatio quæ sit ante cõmunionem quomodo intelligenda. Confessio & pœnitentia. Indignè quis communicet.

4. GREGORIVS libro secundo, capite primo in librum primum Regum: Probet seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Quid enim est hoc loco se probare, nisi euacuata peccatorum nequitia, se probatum ad Dominicam mensam, & purum exhibere? De repletis etiam subdit: Qui enim manducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat, & bibit. Qui ergò quotidiè delinquimus, quotidie ad pœnitentiæ lamenta curramus, quia ipsa sola virtus est, quæ euacuat, quod in ventre animæ culpa coadunat. Et tunc verè famelici saturantur, quia quo studiosius mundamur lamento pœnitentiæ, eo vberiorem diuinæ gratiæ fructum recipimus in spiritali refectione. Probatio qualis. 1.Cor.11. Pœnitentiæ vis.

5. GREGORIVS Nyssenus de perfecti Christiani hominis forma ad Olympium monachum: Si aliquis etiam ad mysterium respiciens, dicat cibum & potum propriè Dominum nominari, ne id quidem à germana significatione recesserit, verè enim caro ipsius est cibus, & sanguis eius verè est potus. Atque in hac quidem significatione omnibus, vt eius participes sint, facultas datur. ipsa enim talis alimenti & potionis communicatio, sit accipientium sine discrimine cibus & potus. Cùm tamen Apostolus ita definiuerit: Probet autem, inquit, seipsum quisque, & sic de pane illo edát, & de calice bibat. Qui enim indignè manducat & bibit, iudicium sibi manducat & bibit. Huc autem respiciens Euangelista, planè videtur eandem significationem confirmásse. Cùm mysticæ passionis tempore nobilis ille Senator immaculata, mundaque sindone inuoluens Domini corpus, in nouo & puro monumento posuit. Quamobrem & Apostoli præcepto, & Euangelistæ obseruatione commonemur, vt sanctum Domini corpus pura conscientia suscipiamus. quòd si aliqua peccati macula infecta sit, eam aqua lachrymarum abluamus & expurgemus. 1.Cor.11. Matth.27. Pura conscientia Christi corpus sumendum exemplo Ioseph.

6. AVGVSTINVS sermone primo de tempore: Quantum possumus cum Dei adiutorio laboremus, vt cum syncera & pura conscientia, & mundo corde, & casto corpore ad altare Domini possimus accedere, & corpus & sanguinem eius non ad iudicium, sed ad remedium animæ nostræ mereamur accipere. In Christi enim corpore vita nostra consistit, sicut & ipse dixit: Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Mutet ergò vitam, qui vult accipere vitã. Nam si non mutet vitam, ad iudicium accipiet vitam; & magis ex ipsa corrumpitur, quàm sanetur; magis occiditur, quàm viuificetur. Pura cõscientia accedendum & casto corpore. Ioan 6. Vitæ mutatio necessaria est.

1. C BASILIVS Magnus quæstione centesima septuagesimasecunda, ex quæstionibus compendiò explicatis: siue, in regulis breuioribus, interrogatione eadem: Quanto cum timore, qualive cum animi persuasione, affectioneve corpus & sanguinem Christi communicemus? Resp. De timore quidem habemus Apostolum, qui dicit, Qui manducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit. Fidem autem faciunt verba Domini, qui dixit, Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur: hoc facite in meam commemorationem: & testimonium etiam Ioannis, qui cùm gloriam verbi prius posuisset, pòst confestim modum assumptæ humanitatis adiecit, cùm dixit, Verbum caro factum est, & habitauit in nobis: & vidimus gloriam eius, gloriam quasi vnigeniti à patre, plenum gratiæ & veritatis, itemque Apostoli, apud quem scriptum est, Quòd cùm in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, sed semetipsum exinaniuit, formam serui accipiens, in similitudine hominum factus, & habitu inuentus vt homo, humiliauit semetipsum, factus obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis. Quotiescunque igitur animus, fide his atque huiusmodi verbis adhibita, qua quidem in cognitionem venerit maiestatis tantæ gloriæ, qua verò incredibilem magnitudinem humilitatis & obedientiæ admiratus fuerit, quòd videlicet ille talis ac tantus patri obediens fuerit vsque ad mortem pro vita nostra: prorsus in eo charitatem arbitror excitari erga Deum patrem, qui proprio filio non pepercerit, sed pro nobis omnibus illum tradiderit: similiterque impelli ad diligendum vnigenitum filium, qui obediens fuit vsque ad mortem pro redemptione & salute 1.Cor.11. Luc.22. Fides de veritate corporis Dominici & maiestate ac bonitate eius ante communionem est in primis necessaria Ioan.1. Philip.2. Vide charitas excitetur. Rom 3.

lute noſtra: atque ita aſſentiri Apoſtolo poteſt, qui quidem ijs qui ſani ſunt, quandam veluti regulam exponit, eam videlicet, quæ in his bona eſt conſcientia q cùm ait, Charitas Chriſti vrget nos, æſtimantes hoc, quoniam ſi vnus pro omnibus mortuus eſt, ergò omnes mortui ſunt, & pro omnibus mortuus eſt Chriſtus, vt qui viuunt, iam non ſibi viuant, ſed ei qui pro ipſis mortuus eſt, & reſurrexit. Hoc modo animo affectus, & paratus eſſe debet, qui panem & calicem communicat. 2.Cor 5.

2. PRIORIS ad Timotheum tertio: Eccleſia Dei viui, columna & firmamentum veritatis.

1. D BASILIVS Magnus ſermone, vel libro primo de baptiſmo, capite tertio: Oportet igitur accedentem ad corpus ac ſanguinem Domini, vt ſuprà quæſtione nona, A teſtimonio primo.

2. IDEM ſermone, ſiue libro ſecundo de baptiſmo, capite tertio: Grauiſſimum ſupplicium in lege Deus aduerſum eos decreuit, qui cùm ſint immundi, ſancta contingere non verentur, Typicè namque illis quidem, nobis verò admonitionis gratia, ſcriptum eſt ad hunc modum: Et locutus eſt Dominus ad Moyſen: dicens: Dic Aaroni & filijs eius: Abſtineant à ſanctis filiorum Iſrael, nec polluant nomẽ meum ſanctum, quæcunque illi mihi ſanctificant. Ego Dominus: Dic illis, in generationibus ipſorum: Quiſquis hominum ab omni veſtro ſemine, ad ſancta, quæcunque filij Iſrael Domino ſanctificant, in immunditia ſua conſtitutus, accedit, exterminabitur anima illius à facie mea. Ego Dominus. Si tales minæ aduerſum eos poſitæ ſunt, qui temerè ad ſacra accedunt, quæ ab hominibus ſanctificantur: quid dicendum eſt de eo, qui in tantum ac tale myſterium temerarius eſt? Quanto enim maius aliquid is eſt templo, ſecundùm Domini vocem, tanto grauius & terribilius eſt, in animæ impuritate conſtitutum, corpus Chriſti temerè contingere, quàm ſit accedere ad arietes, vel tauros, dicente Apoſtolo: Itaque qui edit panem, aut bibit poculum Domini indignè, reus erit corporis & ſanguinis Domini: immò vehementius ac terribilius iudicium per repetitionem exprimente, cùm dicit: Probet autem quiſque ſeipſum, & ſic de pane hoc edat, & de poculo bibat. Qui namque manducat & bibit indignè, iudicium ſibi manducat & bibit, non dijudicans corpus Domini. Quòd ſi in immunditia tantùm conſtitutus (Immunditiæ verò proprietatem typicè ex lege diſcimus) tam terribile iudicium habet, quanto magis, qui cùm in peccato ſit, corpus Domini contingere audet, grauius ſibi accerſit iudicium? Mundemus itaque nos ab omni inquinamento, (differentia verò inquinamenti & immunditiæ, ſapientibus eſt manifeſta) atque ita ad ſancta accedamus, vt iudicium eorum, qui Dominum occiderunt, effugiamus: propterea quòd quiſquis ederit panem, & biberit poculum Domini indignè, reus erit corporis & ſanguinis Domini. Habebimus autem vitam æternam, ſicut promiſit, qui mentiri nequit, Dominus ac Deus noſter Ieſus Chriſtus, ſi edentes ac bibentes memores fuerimus eius, qui pro nobis eſt mortuus, & ſententiam Apoſtoli ſeruauerimus, dicentis: Dilectio namque Dei nos conſtringit, iudicantes hoc, quòd ſi vnus pro omnibus mortuus eſt, omnes itaque mortuos eſſe. Et pro omnibus mortuum eſſe, vt qui viuunt, iam non amplius ſibijpſis viuant, ſed ei qui pro nobis eſt mortuus ac reſurrexit, quod & in baptiſmate profeſſi ſumus ac polliciti.

Immundi qui ad ſancta acceſſerunt, quomodo a Deo puniti ſint Leuit. 21. & 22.

Quàm periculoſu ſit indignè cũmunicare, & qua graue peccatũ. 1.Cor.11.

Iudiciũ corũ qui Dominum occiderũt, incurritur.

3. CYPRIANVS in ſermone de lapſis: Contra euangelij vigorem, & Dei legem, temeritate quorundam laxatur incautis communicatio: irrita & falſa pax, periculoſa dantibus, & nihil accipientibus profutura. Non quærunt ſanitatis patientiam, nec veram de ſatisfactione medicinam. Pœnitentia de pectoribus excuſſa eſt, grauiſſimi extremique delicti memoria ſublata eſt. Operiuntur morientium vulnera: & plaga letalis altis & profundis viſceribus infixa, diſſimulato dolore contegitur. A diaboli aris reuertentes, ad ſanctum Domini ſordidis & infectis nidore manibus accedunt. Mortiferos idolorum cibos adhuc penè ructantes, exhalantibus etiam nunc ſcelus ſuum faucibus, & contagia funeſta redolentibus, Domini corpus inuadunt, quando occurrat ſcriptura diuina, & clamet & dicat: Omnis mundus manducabit carnem, & anima quæcunque manducauerit ex carne ſacrificij ſalutaris, quod eſt Domini, & immunditia ipſius ſuper ipſum eſt, peribit anima illa de populo ſuo. Apoſtolus item teſtatur & dicit: Non poteſtis calicem Domini bibere, & calicem dæmoniorum: non poteſtis menſæ Domini communicare, & menſæ dæmoniorum. Idem contumacibus & peruicacibus comminatur & denunciat, dicens: Quicunque ederit panem aut biberit calicem Domini indignè, reus erit corporis & ſanguinis Domini. Spretis his omnibus atque contemptis, vis infertur corpori eius & ſanguini: & plus modò in Dominum manibus atque ore delinquunt, quàm cùm Dominum negauerunt. Ante expiata delicta, ante exomologeſin factam criminis, ante purgatam conſcientiam ſacrificio & manu ſacerdotis, ante offenſam placatam indignantis Domini & minantis, pacem putant eſſe, quam quidam verbis fallacibus venditant. Leuitic. 22. 1. Cor.10. 1.Cor.11. Vis infertur corpori & ſanguini Domini. Ante expiata delicta & exomologeſin factã criminis.

4. CONCILIVM Tridentinum ſeſſione decimatertia, capite ſeptimo: Si non decet ad ſacras vllas functiones quempiam accedere, niſi ſanctè: certè, quo magis ſanctitas & diuinitas cæleſtis huius Sacramenti viro Chriſtiano comperta eſt, eo diligentius cauere ille debet, ne abſque magna reuerentia & ſanctitate ad id percipiendum accedat, præſertim cùm illa plena formidinis verba apud Apoſtolum legamus: Qui manducat & bibit indignè, iudicium ſibi manducat & bibit, non dijudicans corpus Domini. Quare communicare volenti reuocandum eſt in memoriam eius præceptum: Probet ſeipſum homo. Eccleſiaſtica autem conſuetudo declarat, eam probationem neceſſariam eſſe, vt nullus ſibi conſcius mortalis peccati, quatumuis ſibi contritus videatur, abſque præmiſſa ſacramentali Confeſſione ad ſacram Euchariſtiam accedere debeat, quod à Chriſtianis omnibus, etiam ab ijs ſacerdotibus, quibus ex officio incubuerit celebrare, hæc ſancta Synodus perpetuò ſeruandum eſſe decreuit, modò non deſit illis copia confeſſoris, quòd ſi, neceſſitate vrgente, ſacerdos abſque præuia confeſſione celebrauerit, quamprimùm confiteatur. Ibidem canone vndecimo: Si quis dixerit, ſolam fidem eſſe ſufficientem præparationem ad ſumendum ſanctiſſimæ Euchariſtiæ Sacramentum; anathema Cum reuerentia cur accedendum. 1.Cor.11. qualis probatio neceſſaria. Notent Sacerdotes. 1.Cor.11. Sola fides non eſt ſufficiens præparatio.

sit. Et, ne tantum Sacramentum indignè, atque ideò in mortem, & condemnationem sumatur; statuit, atque declarat ipsa sancta Synodus, illis, quos conscientia peccati mortalis grauat, quantumcunque etiam se contritos existiment, habita copia confessoris, necessariò præmittendam esse confessionem sacramentalem. Si quis autem contrarium docère, prædicare, vel pertinaciter assèrere, seu etiam publicè disputando defendere præsumpserit, eo ipso excommunicatus existat.

Confessio Sacramentalis communioni præmittenda

5. HESYCHIVS presbyter Hierosolymorum, in caput vigesimumsextum Leuitici: Sanctuarium Domini paucamus, vt nec corpus nostrum polluamus, neque ad corpus Christi, in quo est omnis sãctificatio, (in ipso enim omnis plenitudo inhabitat diuinitatis) sine subtili dijudicatione nostri, temerè accedamus, sed priùs nosmetipsos probemus, reminiscentes eius qui dixit: Quicunq; comederit panem, aut biberit calicem Domini indignè &c. Probet autem &c. Qualem probationem dicit? Id est, vt in corde mundo atque conscientia, & pœnitentiam eorum, quæ olim deliquit, intendenti, participetur sanctis, ad ablutionem peccatorum suorum.

1. Cor. 11. Pœnitentia ad probationem pertinet.

6. CHRYSOSTOMVS homilia trigesima in Genesim: Eccè tandem ad finem sanctæ Quadragesimæ venimus, & ieiunij nauigationem perfecimus, appulimusque Dei gratia in portum. Verùm non ideò negligentes simus, sed hac de causa iterùm maius studium, maiorem diligentiam, maioremque vigilantiam exhibeamus. Et paulò pòst: Quia in magnam hanc hebdomadam peruenimus Dei gratia, nunc maximè, & ieiunij cursus intendendus, & magis continuandæ sunt preces, faciendaque diligens & pura peccatorum confessio, & in bonis operibus sedulitas, eleemosyna larga, æquitas, mansuetudo, aliæque virtutes: vt talibus ornati virtutibus, vbi in diem Dominicum venerimus, Domini liberalitate fruamur.

Inter cæteras præparationes facienda pura peccatorũ confessio.

7. ITEM homilia decima in Matthæum: Tempus quidem confessionis æquè & lotis baptismate, & illotis prophanisque incumbit: illis quidem, vt post patentia criminum vulnera, pœnitentia interueniente curentur, & ad sacra mysteria redire mereantur: his verò, vt ablutis in baptismo maculis, ad Dominicam mensam, munda iam conscientia accedant. Abstinamus igitur ab hac fluida dissolutaque vita.

Cur confessio peccatorum sacram communionem præcedere debeat.

8. PETRVS Venerabilis Abbas Cluniacensis libro primo de miraculis, capite secundo: In Teutonicis partibus Presbyter quidam cùm in luto scelerum volutaretur, non verebatur tamen ad altare Domini irreuerenter accedere, & sacramenta redemptionis nostræ, Missam frequentiùs celebrando, temerare. Quod cùm longo tempore, abiecto Dei timore, agere non formidaret, iram pariter & misericordiam Domini, vt subiecta declarant, mirabiliter sensit. Nam cùm & scelus non detereret, & sacra diuina impuris manibus (vt sæpè dictum est) attrectaret: contigit quadam die, dum vsque ad perceptionem sacri corporis Christi, totam de more Missam explicâsset, iamque se ad sacramenta ipsa sumenda pararet: repentè caro Christi cum sanguine, tam immundum vltrà non ferens habitaculum, ab ipsius iam penè tenentis manibus euanuit. Admirans ille & obstupescens, ab altari citissimè, Missa finita, recessit. Cumq; indignationem Domini, tam euidentis signi ostentione, circa se commotam agnosceret, volens tamen hoc certiùs comprobare, secundò Missam aggressus est. Cui vniuersa vt priùs peragenti, cùm ad sumenda sacramẽta ventum esset, simul omnia, vt priùs, subtracta sunt. Iam verò, vt dignum erat, in metum & trepidationem non modicam perductus, vt de toties repetito miraculo iam absque vlla hæsitatione certissimus redderetur; tertiò quoque, quod iam bis contigerat, attentare veritus non est. Sed cùm omnibus vt antè peractis, iam solicitior, quæ apposita erant, oculis obseruaret, & manibus contrectaret, osque ad sumendum aptaret; subitò oculis, manibus, & ori, tertiò inuisibiliter sublata disparuerunt. Tandem igitur tam euidenti miraculo tremefactus Presbyter, se pessimè egisse, séque terribilem iram Domini incurrisse absque vlla dubitatione cognoscens, cor mutauit, & qualiter euadere à tanto periculo posset, solicitus cogitare cœpit. Vltimum ergo peccantibus remedium pœnitentiam esse sciens, ad eam toto corde confugit; & proprium Episcopum adiens, ei cuncta, quæ fecerat, quæque contigerant, cum multis lachrymis patefecit, impositúmque sibi ab eo laborem pœnitendi, toto animi nisu, tam deuotè, quàm constanter exercuit. Longo temporis spatio in hac pœnitudine transacto, ad Episcopum redijt, eique vt patri secreto cuncta pandens, vt sacramentorum esse particeps mereretur, humiliter deprecatus est. Cuius conuersionem iam Deo acceptam, tam ex his, quæ ab eo audierat, quàm ex his, quæ in eo videbat, confidens, vt sacerdotale officium aggrederetur, assensit. Quod ille, de Domini bonitate, & conscientiæ testimonio confisus, non iam præsumptione, sed deuotione implere curauit. Accedens itaque ad altare, totumq; se lachrymis & contritione cordis immolans Deo, vsque ad perceptionem sacramentorum, vniuersa ritè peragens, peruenit. Et eccè, nouo & inaudito nostris duntaxat seculis miraculo, trium antedictarum Missarum panes, qui indignè sumere volenti sublati fuerant, cælitùs allati sunt; eoque iam diuino iudicio ad hæc sumenda digno facto, ante eum super altare positi apparuerunt. Cúmque etiam oculos in calicem admouisset, conspexit penè vsque ad summitatẽ sanguine repletum, & illarum Missarum detrimenta, ad istius prouenisse augmenta. Admirans igitur, & toto hominis interioris iubilo Deo gratias agens, suamque pœnitentiam susceptam, ac Domini maiestatem placatam cognoscens, certus factus est de Domini misericordia: & qui vnum apposuerat, quatuor panes, immò vnum Christi corpus & sanguinem, cum multa, vt dignum erat, exultatione percepit. Hoc quoque præfatus Claromontensis episcopus mihi retulit, in præsentia plurimorum.

nescit secundò ac tertiò.

Pœnitenti sacerdoti, cùm bona Episcopi voluntate sacrificaret, tres primũ sublati panes reseruntur.

9. ET capite tertio: Sed & illud, quod apud eundem locum de re simili contigit, silendum non est. Erat ibi iuuenis mundanæ vanitati deditus, &, vt in illa ætate homines solent, voluptati frena relaxans. Cui cùm diù deseruiret, contigit eum super quadam maritata muliere infamiæ nota aduri. Cúmque per aliquantum temporis hac suspicione apud vicinos quosque teneretur, accidit vt incurreret tantam ægritudinem, quæ de vita eius homines cogeret desperare.

Sacerdos cũ peccati' conscientia sacrificat.

Hostia sacrã è sacrificantis conspectu euanescit.

perare. Qui cùm lecto decumberet, & iam iamque morti proximus fieret, inuitatus est ad eum more ecclesiastico presbyter, vt eius confessionem susciperet, & ei morienti viaticum salutis humanæ præberet. Cùm verò venisset, hortari eum cœpit & commonere instanter, vt peccata sua confiteri non erubesceret; crimenque illud, vndè specialiter infamatus fuerat, salubri confessione manifestaret. Acquieuit ille, & confiteri scelera sua studiosè aggressus est. Quod dum explesset, & rursus super præfato crimine à presbytero interrogaretur, mentitus est, dicens se indè nullatenus reum esse. Cumque presbyter diutina hominis infamia, suspicione actus, ab inquisitione non desisteret, ait ille: Sic (inquit) hoc Domini corpus, quod attulisti, ad salutem suscipere merear, sicut huius rei, quæ mihi obijcitur, aliquando culpam non incurri. Hac presbyter responsione credulus redditus, Dominicam ei communionē iam securus tradidit. Qua ore suscepta, glutiendi virtus ægro protinus ablata est. Nam cùm paulò antè, quibuslibet etiam grossioribus cibis facilis esset ad ima descensus, hoc paruissimum corporis Christi fragmen, non dicam stomachum, sed nec etiam guttur vel paululum attingere potuit. Hoc sentiens ille, niti quantum potuit, cœpit, vt illud glutire valeret. Quod dum multoties conaretur, & frustrari semper suos conatus cerneret: coactus ipsa glutiendi impotentia, iuxta lectum, quo decumbebat, illud exspuendo proiecit. Cuius rei euentu valdè territus, presbyterum, qui discesserat, ad se reuocari rogauit. Rediit ergo presbyter; & infirmum reuisens, cur se reuocâsset quæsiuit. At ille, spiritu Dei agente compunctus, confestim est se malè egisse, se Deo mentitum fuisse, verumque quod antè negauerat esse. Quem cum multo gemitu pœnitentem & satisfacientem, is qui aduenerat presbyter intuens, compassus confitenti & mœrore confecto, eum vt moris est absoluit, atque rursus Dominico corpore refecit. Quo suscepto, cum tanta illud libertate glutiuit, vt verè tunc appareret, non casu, sed virtute diuina, ne antè hoc suscipere posset, prohibitum fuisse. Post hanc igitur reatus confessionem, & corporis Christi perceptionem, paululùm superuiuens, in pace quieuit. Hoc non à duobus tantùm, aut tribus testibus didici, sed à Priore iam dicti loci, honesto & fide digno viro, & fratribus eiusdem monasterij ac multis alijs, quorum quidam se hoc vidisse, alij à presbytero se audisse testati sunt.

Adolescens impuræ vitæ conscientia Eucharistiã deglutire non potest.

10. ITEM capite quinto: Erat penè eodem tempore frater quidam in monasterio, quod in Francia apud Turrim super Maternam sub iure nostro est, cui cura eiusdem loci commissa fuerat. Qui diuturnæ ægritudinis necessitate coactus, Radulphum tunc abbatem monasterij Catalaunensis, propter medelam, tam animæ, quàm corporis, quarum ille rerum non ignarus erat, ad se venire rogauit. Ad quem ille, charitate prouocatus, venire non distulit, & veniens mox ægrum visitare curauit. Cumque non mediocriter eum grauari infirmitate cerneret, hortari eum ad confitēdum cœpit. Quod ille se libenter agere professus, confiteri peccata sua, sed non in simplicitate spiritus, aggressus est. Nam grauiora, & mortifera, stulto pudore reticens, quotidiana tantùm, & quæ leuia videbantur, timore Dei postposito, fatebatur. Qua palliata confessione completa, corpus Dominicum sibi afferri deprecatus est. Quo allato, & præsumptuoso ore suscepto, cùm diù multumque illud trajcere conaretur, nec valeret, cum vino, quod susceperat, frusta omnia comminuti corporis Christi, in vas, quod ori eius suppositum fuerat, refundere coactus est. Hoc casu, immò diuino iudicio, Abbas qui aduenerat permotus, & ægrum non plenè confessione purgatum ratus; rursus eum admonere cœpit, vt si aliquod facinus reticuisset, vera sibi confessione reuelare non erubesceret. Qui & hortatu eius, & diuino instinctu cõpunctus, ad cor reuersus est, & quicquid pestis intus latebat euomens, crimina, quæ antè letali pudore celauerat, vitali & vera confessione, non iam fictè, sed veraciter corde contrito & humiliato patefecit. Cumque omni fæce iniquitatis, per antidotum pœnitentię purgatus fuisset, & vera confessione per Abbatem prædictum absolutionem meruisset: Eucharistiam, quam priùs reijcere compulsus fuerat, allatam deuotè suscepit, & absque vlla difficultate, vt sanissimus aliquis, glutiuit. Et vt de miraculo omnis dubitatio tolleretur, qui particulam corporis Christi, quam glutire non potuit, reijcere per frusta compulsus fuerat, post confessionem non solùm corpus Domini, sed etiam cibos alios, absque vllo impedimento suscepit. Sic igitur confessione, absolutione, sacramenti susceptione, frater ille in Domino confortatus, tribus posteà tantùm diebus superuixit, & sic defunctus est. Hoc ab eodem Radulpho abbate cognoscens, cunctis legentibus vel audientibus communicare volui.

Qui peccati conscientia pressus Eucharistiam sumptam reijciebat, mtè confessus, eandem pie conseruat.

1. E CHRYSOSTOMVS homilia octogesimatertia in Matthæum, & homilia sexagesima ad populum Antiochenum: Nemo igitur nauseans accedat, nemo remissus, sed excitati, incensi ac feruentes omnes accedant. Nam si Iudæi stantes, calceati, & baculos in manibus habentes cum festinatione comedebant, quanto magis nobis vigilandum est? Nam illi ab Ægypto in Palæstinam erant profecturi, & ideò viatoris habitum habebant: tu de terra in cælum ascensurus es. Vigilandum igitur est: non enim paruum supplicium indignè communicãtes expectat. Et post pauca: Qua igitur re mundiorem esse non oportet eum, qui hoc sacrificio participaturus est? quos radios solares non deberet excedere manus illa, quæ hanc carnem pertractat, os quod igne impletur spirituali, lingua quæ cruentatur hoc admirabili sanguine? Veniat in mentem tibi quo sis honore honoratus, qua mensa fruaris. Ea namque re nos alimur, quam angeli videntes tremunt, nec absque pauore propter fulgorem, qui indè resilit, adspicere possunt, & nos in vnam cum illo massam reducimur: Christi corpus vnũ, & caro vna facti sumus. Quis loquetur potentias Domini, auditas faciet omnes laudes eius? quis pastor vnquàm membris suis oues suas nutriuit? Et paucis interiectis: Non videtis quanta infantes animi alacritate mamillas arripiunt? qua pressione papillis infigunt labia? Non minore cupiditate nos quoque ad hanc mensam, & ad huius calicis spiritalem accedamus papillam: immò verò maiore desiderio quasi lactentes pueri, gratiam spiritus sugamus: vnus sit nobis dolor, vna mœstitia, si hoc alimento spiritali priuamur.

Animo præsenti ad cõmunionem accedendũ, & magno desiderio.

Psal. 70.

Similitudo pulchra.

Vnus sit nobis dolor, facta communione priuari.

2. ITEM homilia tertia in epistolam ad Ephe-

sit. Et, ne tantum Sacramentum indignè, atque ideò in mortem, & condemnationem sumatur; statuit, atque declarat ipsa sancta Synodus, illis, quos conscientia peccati mortalis grauat, quantumcunque etiam se contritos existiment, habita copia confessoris, necessariò præmittendam esse confessionem sacramentalem. Si quis autem contrarium docère, prædicare, vel pertinaciter asserere, seu etiam publicè disputando defendere præsumpserit, eo ipso excommunicatus existat.

Confessio Sacramentalis communioni præmittenda

5. HESYCHIVS presbyter Hierosolymorum, in caput vigesimumsextum Leuitici: Sanctuarium Domini paucamus, vt nec corpus nostrum polluamus, neque ad corpus Christi, in quo est omnis sanctificatio, (in ipso enim omnis plenitudo inhabitat diuinitatis) sine subtili dijudicatione nostri, temerè accedamus, sed priùs nosmetipsos probemus, reminiscentes eius qui dixit: Quicunq; comederit panem, aut biberit calicem Domini indignè &c. Probet autem &c. Qualem probationem dicit? Id est, vt in corde mundo atque conscientia, & pœnitentiam eorum, quæ olim deliquit, intendenti, participetur sanctis, ad ablutionem peccatorum suorum.

1 Cor. 11. Pœnitentia ad probationem pertinet.

6. CHRYSOSTOMVS homilia trigesima in Genesim: Eccè tandem ad finem sanctæ Quadragesimæ venimus, & ieiunij nauigationem perfecimus, appulimusque Dei gratia in portum. Verùm non ideò negligentes simus, sed hac de causa iterùm maius studium, maiorem diligentiam, maioremque vigilantiam exhibeamus. Et paulò pòst: Quia in magnam hanc hebdomadam peruenimus Dei gratia, nunc maximè, & ieiunij cursus intendendus, & magis continuandæ sunt preces, faciendaque diligens & pura peccatorum confessio, & in bonis operibus sedulitas, eleemosyna larga, æquitas, mansuetudo, aliæque virtutes: vt talibus ornati virtutibus, vbi in diem Dominicum venerimus, Domini liberalitate fruamur.

Inter cetetas præparationes facienda pura peccatorũ confessio.

Cur confessio peccatorum sacram communionem præcedere debeat.

7. ITEM homilia decima in Matthæum: Tempus quidem confessionis æquè & lotis baptismate, & illotis prophanisque incumbit: illis quidem, vt post patentia criminum vulnera, pœnitentia interueniente curentur, & ad sacra mysteria redire mereantur: his verò, vt ablutis in baptismo maculis, ad Dominicam mensam, munda iam conscientia accedant. Abstinamus igitur ab hac fluida dissolutaque vita.

8. PETRVS Venerabilis Abbas Cluniacensis libro primo de miraculis, capite secundo: In Teutonicis partibus Presbyter quidam cùm multo scelerum volutaretur, non verebatur tamen ad altare Domini irreuerenter accedere, & sacramenta redemptionis nostræ, Missam frequentiùs celebrando, temerare. Quod cùm longo tempore, abiecto Dei timore, agere non formidaret, iram patitur & misericordiam Domini, vt subiecta declarant, mirabiliter sensit. Nam cùm & scelus non detereret, & sacra diuina impuris manibus (vt sæpè dictum est) attrectaret: contigit quadam die, dum vsque ad perceptionem sacri corporis Christi, totam de more Missam explicâsset, iamque se ad sacramenta ipsa sumenda pararet: repentè caro Christi cum sanguine, tam immundum vltrà non ferens habitaculum, ab ipsius iam penè tenentis manibus euanuit. Admirans ille & obstupescens, ab altari citissimè, Missa finita, recessit. Cumq; indignationem Domini, tam euidentis signi ostensione, circa se commotam agnosceret, volens tamen hoc certiùs comprobare, secundò Missam aggressus est. Cui vniuersa vt priùs peragenti, cùm ad sumenda sacramẽta ventum esset, simul omnia, vt priùs, subtracta sunt. Iam verò, vt dignum erat, in metum & trepidationem non modicam perductus, vt de toties repetito miraculo iam absque vlla hæsitatione certissimus redderetur; tertiò quoque, quod iam bis contigerat, attentare veritus non est. Sed cùm omnibus vt antè peractis, iam solicitior, quæ apposita erant, oculis obseruaret, & manibus contrectaret, osque ad sumendum aptaret; subitò oculis, manibus, & ori, tertiò inuisibiliter sublata disparuerunt. Tandem igitur tam euidenti miraculo tremefactus Presbyter, se pessimè egisse, séque terribilem iram Domini incurrisse absque vlla dubitatione cognoscens, cor mutauit, & qualiter euadere à tanto periculo posset, solicitus cogitare cœpit. Vltimum ergo peccantibus remedium pœnitentiam esse sciens, ad eam toto corde confugit; & proprium Episcopum adiens, ei cuncta, quæ fecerat, quæque contigerant, cum multis lachrymis patefecit, impositúmque sibi ab eo laborem pœnitendi, toto animi nisu, tam deuotè, quàm constanter exercuit. Longo temporis spatio in hac pœnitudine transacto, ad Episcopum redijt, eique vt patri secreto cuncta pandens, vt sacramentorum esse particeps mereretur, humiliter deprecatus est. Cuius conuersionem iam Deo acceptam, tam ex his, quæ ab eo audierat, quàm ex his, quæ in eo videbat, confidens, vt sacerdotale officium aggrederetur, assensit. Quod ille, de Domini bonitate, & conscientiæ testimonio confisus, non iam præsumptione, sed deuotione implere curauit. Accedens itaque ad altare, totumq; se lachrymis & contritione cordis immolans Deo, vsque ad perceptionem sacramentorum, vniuersa ritè peragens, peruenit. Et eccè, nouo & inaudito nostris duntaxat seculis miraculo, trium antedictarum Missarum panes, qui indignè sumere volenti sublati fuerant, cælitùs allati sunt; eoque iam diuino iudicio ad hæc sumenda digno facto, ante eum super altare positi apparuerunt. Cúmque etiam oculos in calicem admouisset, conspexit penè vsque ad summitatẽ sanguine repletum, & illarum Missarum detrimenta, ad illius prouenisse augmenta. Admirans igitur, & toto hominis interioris iubilo Deo gratias agens, suamque pœnitentiam susceptam, ac Domini maiestatem placatam cognoscens, certus factus est de Domini misericordia: & qui vnum apposuerat, quatuor panes, immò vnum Christi corpus & sanguinem, cum multa, vt dignum erat, exultatione percepit. Hoc quoque præfatus Claromontensis episcopus mihi retulit, in præsentia plurimorum.

Nescit secundò ac tertiò.

Pœnitens sacerdoti, cùm bona Episcopi voluntate sacrificaret, tres primũ sublati panes reseruntur.

Sacerdos cũ peccati conscientia sacrificat.

Hostia sacrà è sacrificantis conspectu eua-

9. ET capite tertio: Sed & illud, quod apud eundem locum de re simili contigit, silendum non est. Erat ibi iuuenis mundanæ vanitati deditus, &, vt in illa ætate homines solent, voluptati frena relaxans. Cui cùm diù deseruiret, contigit eum super quadam maritata muliere infamiæ nota aduri. Cúmque per aliquantum temporis hac suspicione apud vicinos quosque teneretur, accidit vt incurreret tantam ægritudinem, quæ de vita eius homines cogeret desperare.

perare. Qui cùm lecto decumberet, & iam iamque morti proximus fieret, inuitatus est ad eum more ecclesiastico presbyter, vt eius confessionem susciperet, & ei morienti viaticum salutis humanæ præberet. Cùm verò venisset, hortari eum cœpit & commonere instanter, vt peccata sua confiteri non erubesceret; crimenque illud, vndè specialiter infamatus fuerat, salubri confessione manifestaret. Acquieuit ille, & confiteri scelera sua studiosè aggressus est. Quod dum explesset, & rursus super præfato crimine à presbytero interrogaretur, mentitus est, dicens se indè nullatenus reum esse. Cumque presbyter diutina hominis infamia, suspicione actus, ab inquisitione non desisteret, ait ille: Sic (inquit) hoc Domini corpus, quod attulisti, ad salutem suscipere merear, sicut huius rei, quæ mihi obijcitur, aliquando culpam non incurri. Hac presbyter responsione credulus redditus, Dominicam ei communionē iam securus tradidit. Qua ore susceptā, glutiendi virtus ægro protinus ablata est. Nam cùm paulò antè, quibuslibet etiam grossioribus cibis facilis esset ad ima descensus, hoc paruissimum corporis Christi fragmen, non dicam stomachum, sed nec etiam guttur vel paululum attingere potuit. Hoc sentiens ille, niti quantum potuit, cœpit, vt illud glutire valeret. Quod dum multoties conaretur, & frustrari semper suos conatus cerneret: coactus ipsa glutiendi impotentia, iuxta lectum, quo decumbebat, illud exspuendo proiecit. Cuius rei euentu valdè territus, presbyterum, qui discesserat, ad se reuocari rogauit. Rediit ergo presbyter; & infirmum reuisens, cur se reuocâsset quæsiuit. At ille, spiritu Dei agente compunctus, confestim est se malè egisse, se Deo mentitum fuisse, verumque quod antè negauerat esse. Quem cum multo gemitu pœnitentem & satisfacientem, is qui aduenerat presbyter intuens, compassus confitenti & mœrore confecto, eum vt moris est absoluit, atque rursus Dominico corpore refecit. Quo susceptō, cum tanta illud libertate glutiuit, vt verè tunc appareret, non casu, sed virtute diuina, ne antè hoc suscipere posset, prohibitum fuisse. Post hanc igitur reatus confessionem, & corporis Christi perceptionem, paululùm superuiuens, in pace quieuit. Hoc non à duobus tantùm, aut tribus testibus didici, sed à Priore iam dicti loci, honesto & fide digno viro, & fratribus eiusdem monasterij ac multis alijs, quorum quidam se hoc vidisse, alij à presbytero se audisse testati sunt.

Adolescens impuræ vitæ conscientia Eucharistiā degutire non potest.

10. ITEM capite quinto: Erat penè eodem tempore frater quidam in monasterio, quod in Francia apud Turrim super Maternam sub iure nostro est, cui cura eiusdem loci commissa fuerat. Qui diuturnæ ægritudinis necessitate coactus, Radulphum tunc abbatem monasterij Catalaunensis, propter medelam, tam animæ, quàm corporis, quarum ille rerum non ignarus erat, ad se venire rogauit. Ad quem ille, charitate prouocatus, venire non distulit, & veniens mox ægrum visitare curauit. Cumque non mediocriter eum grauari infirmitate cerneret, hortati eum ad confitēdum cœpit. Quod ille se libenter agere professus, confiteri peccata sua, sed non in simplicitate spiritus, aggressus est. Nam grauiora, & mortifera, stulto pudore reticens, quotidiana tantùm, & quæ leuia videbantur, timore Dei postposito, fatebatur. Qua palliata confessione completa, corpus Dominicum sibi afferri deprecatus est. Quo allato, & præsumptuoso ore susceptō, cùm diù multumque illud traijcere conaretur, nec valeret, cum vino, quod susceperat, frusta omnia comminuti corporis Christi, in vas, quod ori eius suppositum fuerat, refundere coactus est. Hoc casu, immò diuino iudicio, Abbas qui aduenerat permotus, & ægrum non plenè confessione purgatum ratus; rursus eum admonere cœpit, vt si aliquod facinus reticuisset, vera sibi confessione reuelare non erubesceret. Qui & hortatu eius, & diuino instinctu cōpunctus, ad cor reuersus est, & quicquid pestis intus latebat euomens, crimina, quæ antè letali pudore celauerat, vitali & vera confessione, non iam fictè, sed veraciter corde contrito & humiliato patefecit. Cumque omni fæce iniquitatis, per antidotum pœnitentię purgatus fuisset, & vera confessione per Abbatem prædictum absolutionem meruisset: Eucharistiam, quam priùs reijcere compulsus fuerat, allatam deuotè suscepit, & absque vlla difficultate, vt saniissimus aliquis, glutiuit. Et vt de miraculo omnis dubitatio tolleretur, qui particulam corporis Christi, quam glutire non potuit, reijcere per frusta compulsus fuerat, post confessionem non solùm corpus Domini, sed etiam cibos alios, absque vllo impedimento suscepit. Sic igitur confessione, absolutione, sacramenti susceptione, frater ille in Domino confortatus, tribus posteà tantùm diebus superuixit, & sic defunctus est. Hoc ab eodem Radulpho abbate cognoscens, cunctis legentibus vel audientibus communicare volui.

Qui peccati conscientia pressus Eucharistiam sumptam reijciebat, ritè confessus, eandem pie consecuat.

1. E CHRYSOSTOMVS homilia octogesimatertia in Matthæum, & homilia sexagesima ad populum Antiochenum: Nemo igitur nauseans accedat, nemo remissus, sed excitati, incensi ac feruentes omnes accedant. Nam si Iudæi stantes, calceati, & baculos in manibus habentes cum festinatione comedebant, quanto magis nobis vigilandum est? Nam illi ab Ægypto in Palæstinam erant profecturi, & ideò viatoris habitum habebant: tu de terra in cælum ascensurus es. Vigilandum igitur est: non enim paruum supplicium indignè communicātes expectat. Et post pauca: Qua igitur re mundiorem esse non oportet eum, qui hoc sacrificio participaturus est? quos radios solares non deberet excedere manus illa, quæ hanc carnem pertractat, os quod igne impletur spiritali, lingua quæ cruentatur hoc admirabili sanguine? Veniat in mentem tibi quo sis honore honoratus, qua mensę fruaris. Ea namque re nos alimur, quam angeli videntes tremunt, nec absque pauore propter fulgorem, qui indè resilit, adspicere possunt, & nos in vnam cum illo massam reducimur: Christi corpus vnū, & caro vna facti sumus. Quis loquetur potentias Domini, auditas faciet omnes laudes eius? quis pastor vnquàm membris suis oues suas nutriuit? Et paucis interiectis: Non videtis quanta infantes animi alacritate mamillas arripiunt? qua pressione papillis infigunt labia? Non minore cupiditate nos quoque ad hanc mensam, & ad huius calicis spiritalem accedamus papillam: immò verò maiore desiderio quasi lactentes pueri, gratiam spiritus sugamus: vnus sit nobis dolor, vna mœstitia, si hoc alimento spiritali priuamur.

Animo præsenti ad cōmunionem accedendū, & magno desiderio.

Psal. 105.

Similitudo pulchra.

Vnus sit nobis dolor, facta communione priuari.

2. IDEM homilia tertia in epistolam ad Ephe-

Quid cogitandum.

sios, & sexagesimaprima ad populum Antiochenum : Quotquot in corpore Christi communicamus, quotquot sanguinem illius degustamus, cogitemus quòd illius corpus & sanguinem gustamus, qui in cælestibus sedet, qui ab angelis adoratur, qui proximè consistit immortali Dei potentiæ. Et quibusdam interpositis: Astat mensa regia, adsunt angeli mensę huius ministri, adest rex ipse, & tu oscitabundus adstas ? Sordidis indutus es, & nihil curas ? Sed vestibus es mundis ? Recumbe itaque & communica. Quotidiè venit, vt discumbentes videat, omnibus loquitur, & nunc etiam in conscientiis dicit, &c.

3. AMBROSIVS habet in tomo quarto post librum de dignitate sacerdotali duas precationes ad Missam præparantes. Prior sic incipit, Summe Sacerdos & vere Pontifex Iesu Christe &c. Altera verò, Summa & incomprehensibilis natura &c.

1.F AVGVSTINVS sermone secundo de tempore : Inuitati sumus ad mensam, vbi non invenitur cibus hominum, sed panis ponitur Angelorum. Et ideò quotiescunque aut dies natalis Domini, aut reliquæ festiuitates aduenium, sicut frequenter admonui, ante plures dies non solùm ab infelici concubinarum consortio, sed etiam à proprijs vxoribus abstinete.

Casto corpore accedendum.

2. IDEM sermone ducentesimo quinquagesimosecũdo de tempore : Qui ad istud altare casto corpore, & mundo corde, cum munda & secura cõscientia venit, ad illud altare quod in cælis est, felici transmigratione perueniet. Ad extremum, fratres charissimi, non est graue nec laboriosum quod suggero: hoc dico, quod vos frequenter facere adspicio. Omnes viri quãdo communicare desiderant, lauant manus suas, & omnes mulieres nitida exhibent linteamina, vbi corpus Christi accipiant. Non est graue quod dico fratres ; quomodo viri lauant aqua manus suas, sic eleemosynis lauent cõscientias suas. Similiter & mulieres, quomodo nitidum exhibent lintcolum, vbi corpus Christi accipiant ; sic corpus castum, & cor mundum exhibeant, vt cum bona conscientia Christi sacramenta suscipiant. Rogo vos fratres, nunquid est aliquis, qui in arca sordibus plena velit mittere vestem suam? Et si in arca sordibus plena vestis non mittitur preciosa, qua fronte in anima, quæ peccatorum sordibus inquinatur, Christi Eucharistia suscipitur?

Casto corpore & mũdo corde.

Munditia etiã externa.

3. CASSIANVS Collatione vicesimasecunda, quæ est Theonæ Abbatis secunda, capite quinto : Omni quidem industria, quantum in nobis est, studere debemus, vt immaculatam castimoniæ puritatem illo vel maximè tempore teneamus, quo venerandis assistere optamus altaribus, & vigilantissima circunspectione præcauendum est, ne carnis integritas præcedente tempore custodita, in ea præcipuè, in qua nos ad communionem salutaris conuiuij præparamus nocte, fraudetur. Verùm si hostis ille nequissimus, vt nobis cælestis remedij subtrahat medicinam, custodiam sopitæ mentis illuterit, ità duntaxat, vt nullo reprehensibili intercueniente pruritu, nullo contaminetur oblationis assensu, sed egestionem, aut naturali necessitate propulsam, aut certè impugnatione diaboli absque sensu voluptatis elicitam, ad impedimentum nostræ sanctificationis obtenderit, possumus & debemus ad gratiam salutaris

Castè ad Eucharistiã accedere debemus.

Quæ pollutio nocturna impediat, vel non impediat cõmunionem.

eibi confidenter accedere. Sin vero nostro vitio hæc fuerit egesta concretio, conuenientes conscientiam nostram, illud Apostolicum formidemus : Qui manducauerit panem, & biberit calicem Domini indignè, reus erit corporis & sanguinis Domini &c. 1.Cor.11.

4. IDEM libro sexto de Cœnobiorum institutis, capite octauo : Si agonis mundialis intellexi-mus disciplinam, cuius exemplo beatus Apostolus nos voluit erudire, docens quanta in illa sit observatio, quanta diligentia, quanta custodia, quid nos conueniet facere, qua puritate oportebit custodire nostri corporis atque animæ castitatem, quos necesse est quotidiè sacrosanctis agni carnibus vesci, quas neminem immundum contingere etiam veteris legis præcepta permittunt. In Leuitico namque ità præcipitur: Omnis mundus manducabit carnes. Et anima quæcunque comederit de carnibus sacrificij salutaris quod est Domini, in qua est immunditia, peribit coram Domino. 1.Cor.6. Quanta requiratur castitas in cõmunicantibus.

5. AVGVSTINVS epistola centesima decimaoctaua ad Ianuarium, capite sexto : Liquido apparet, quando primùm acceperunt discipuli corpus & sanguinem Domini non eos accepisse ieiunos. Nunquid tamẽ propterea calumniandum est vniuersæ Ecclesiæ, quod à ieiunis semper accipitur ? Et hoc enim placuit Spiritui sancto, vt in honorem tanti sacramenti, in os Christiani priùs Dominicum corpus intraret, quàm cæteri cibi. Nam ideo per vniuersum orbem mos iste seruatur. Neque enim, quia post cibos dedit Dominus, propterea pransi, aut cœnati fratres ad illud sacramentum accipiendum conuenire debent, aut sicut faciebant, quos Apostolus arguit & emendat, mensis suis ista miscere. Namque Saluator quo vehementiùs commendaret mysterij illius altitudinem, vltimum hoc voluit arctius infigere cordibus & memoriæ discipulorũ, à quibus ad passionem digressurus erat. Et ideo non præcepit quo deinceps ordine sumeretur, vt Apostolis, per quos ecclesias dispositurus erat, seruaret hunc locum. Nam si hoc ille monuisset, vt post cibos alios semper acciperetur, credo quod eum morem nemo variásset. In vniuersa ecclesia a ieiunis corpus Christi accipitur. 1.Cor.11. Cur Christus post cœnam corpus & sanguinem Apostolis porrexerit. Ordinem & modũ communicandi reliquit Ecclesiæ & Apostolis.

6. ORIGENES in diuersos euangelij locos, homilia quinta : Quando sanctum esum, illudque incorruptum accipis epulum, quando vitæ pane, & poculo frueris, manducas & bibis corpus & sanguinem Domini, tunc Dominus sub tectum tuum ingreditur. Et tu ergo humilians temetipsum, imitare hunc Centurionem, & dicito, Domine, non sum dignus vt intres sub tectũ meum. Centurionis verbis vtendum in communione. Matth.8.

7. CASSIANVS Collatione vicesimasecunda, quæ est Abbatis Theonæ altera, capite septimo : Tanta cor nostrum humilitatis debemus vallare custodia, vt hanc definitionem perpetua sensuũ stabilitate teneamus, nequaquàm nos posse ad tantum purificationis meritum peruenire, vt si hæc, quæ suprà dixi, per Dei gratiam omnia fecerimus, indignos tamen nos communione sacri corporis esse credamus. Primùm, quia cælestis illius mannæ tanta maiestas est, vt nemo hac lutea carne circundatus per suum meritum eius edulium, & non ex gratuita Domini largitate percipiat. Deindè quia nullus ità circunspectus in huius mundi potest esse conflictu, vt eum saltem rara vel leuia peccatorum tela non feriant. Cur cum humilitate accedendũ ad Eucharistiam.

1. G PRIORIS ad Corinthios vndecimo, vt

ſuprà, A teſtimonio primo.

2. CHRYSOSTOMVS homilia quadrageſimaquinta in Ioannem, & ſexageſimaprima ad populum Antiochenum: Si purè acceſſeris, ad ſalutem acceſſiſti: ſin praua conſcientia, ad pœnã & ſupplicium. Qui enim manducat & bibit indignè ſanguinem Domini, iudicium ſibi manducat & bibit. Nam ſi qui regiam purpuram coinquinant, haud ſecùs, quàm qui ſcindunt, puniuntur: quid mirum ſi qui immunda conſcientia Chriſti corpus accipiunt, idem ſupplicium ſubeant, quod qui eum clauis cruci affixerunt? Vide quàm formidandam pœnam his minetur Paulus: Irritam quis faciens legem Moyſi, ſine vlla miſeratione duobus vel tribus teſtibus moritur: quanto magis putatis deteriora mereri ſupplicia, qui filium Dei conculcauerit, & ſanguinem teſtamenti pollutum duxerit, in quo ſanctificatus eſt?

3. BASILIVS Magnus ſermone ſeu libro ſecundo de baptiſmo, quæſtione vel capite tertio, vt ſuprà, in hac quęſtione, D teſtimonio ſecundo.

4. THEODORETVS in caput vndecimum prioris ad Corinthios: Illud autem, Reus erit corporis & ſanguinis, hoc ſignificat, quod quemadmodum tradidit ipſum Iudas, ipſi autem inſultarunt, & cum probris & conuicijs affecerunt Iudæi, ità cum ignominia & dedecore afficiunt, qui ſanctiſſimum eius corpus immundis manibus accipiunt, & in pollutum & inceſtum os immittunt.

5. CASSIANVS Collatione viceſimaſecunda, quæ eſt Abbatis Theonæ ſecunda, capite quinto: Illud Apoſtolicum formidemus: Qui manducauerit panem, & biberit calicem Domini indignè &c. Qui enim manducat & bibit indignè, iudicium ſibi manducat & bibit, non diſcernens corpus Domini: id eſt, nequaquàm illum cæleſtem cibum à communium eſcarum vtilitate ſecernens, nec talem eſſe dijudicans quem non niſi pura liceat mente vel carne præſumere. Denique infert: Idcò inter vos multi infirmi, & imbecilles, & dormiunt multi; ſpiritales ſcilicet infirmitates ac mortes ex hac ſpecialiter dicens præſumptione generari. Multi enim qui * cum illicita vſurpatione præſumunt, infirmantur fide, & imbecilli ſunt mente, paſſionum ſcilicet languoribus inuoluti, & dormiunt ſomno peccati, ab hoc ſopore lethali nequaquàm ſalutari ſolicitudine reſurgẽtes. Deindè ſequitur: Quòd ſi noſmetipſos dijudicaremus, non vtique iudicaremur: hoc eſt, ſi noſmetipſos perceptione ſacramentorum quotieſcunque peccati vulnere præuenimur, iudicaremus indignos, impenderemus vtique ſtudium, vt per pœnitudinis emendationem ad ea dignè poſſemus accedere, & non tanquàm indigni ſeuerioſſimis infirmitatum flagris caſtigaremur à Domino, vt vel ſit compuncti ad remedia noſtrorum vulnerum recurramus, ne digni præſentis ſeculi breuiſſima correptione non habiti, in futuro ſimul cum huius mundi peccatoribus condemnemur. Quod etiam in Leuitico euidenti denunciatione præcipitur: Omnis mundus manducabit carnes, & anima quæcunque comederit de carnibus ſacrificij ſalutaris quod eſt Domini, in qua eſt immunditia, peribit coram Domino.

6. PETRVS Venerabilis Abbas Cluniacenſis libro primo de miraculis, capite vigeſimoquinto: Apud caſtrum Liziniacum, quod in Pictauienſi pago ſitum eſt, nuper quidam Preſbyter erat, qui mundiſſimam atque omnia mundantem Chriſti carnem & ſanguinem, in altaris ſacramento frequenter officio, non deuotione ſumebat, nec ab immundis tamen carnis operibus ſeſe cohibebat. Cumque vt ſus immundus multo tempore in cœno luxuriæ verſaretur, & ſuijpſius fœtoribus delectaretur: territus conſcientiæ malo, ſicut aliquando & mali ad horam compunguntur, familiaritatem quorundam virorum expetijt, & abbati Bonæ vallis, ac fratribus eiuſdem monaſterij, ſe in amicitia ſpecie tenus copulauit. Qui longo tempore cum de vitæ emendatione commonentes, & vt ſeculo renunciãret aſſiduè exhortantes, nihil ab eo impetrare præter inanem ſpem aliquando potuerunt. Nam libenter, quæ dicebant, audire ſe fingens, & ſemper eos de conuerſione ſuſpendens, de ſocietate ſanctorum illorum gloriabatur, nec admonitione vel exemplis eorum à malis retrahebatur. In his atque alijs perditæ atque perdendæ vitæ ſuæ actibus perdurans, & obſtinatione impia iram ſibi in die iræ theſaurizans, in morbum incidit; quo poſt aliquot dies ingraueſcente, ad extrema peruenit. Adierat eum, viſitationis gratia, Prior iam dicti monaſterij, atque cum eo per aliquantum diei ſpatium, ipſo quoque rogante, permanſerat. Et eccè nocte ſuperueniente, cùm cunctis diſcedentibus ſolus lecto eius aſſideret, clamare terribiliter æger ille ad Priorem cœpit: Succurre, ait, ſuccurre. Eccè duo ſupra omnem feritatem expauendi leones in me impetum faciunt, hianti ore ac rictu feroci per fruſta diſcerpturi, me totum conſumere volunt. Deprecare citò Dominum, vt ab his eripiar, antequàm morſibus eorum conſumar. Dicebat hæc, & tremebat, ac velut deuoraturos fugiens, timore defecto corpori vires addente, retrocedebat. Prior verò vocis illius ac geſtus terrore turbatus, non ſine multo & ipſe timore erat: ad preces tamen ipſa neceſſitate impellente conuerſus, pro miſero illo, vt poterat, Dominum exorabat. Quo orante, mutata voce æger: Benè, inquit, benè. Receſſerunt crudeles beſtiæ, & per orationes tuas iam vltrà nuſquàm apparent. Et quia vſque ad vltimum ſpiritum ſemper compos ſui extitit, nec vt quidam morientium ſolent, vel in modico ſenſu imminutus fuit; conuerſus ad Priorem, loqui cum eo de quibuſlibet velut ſaniſſimus cœpit. Cumque tam de his, quàm de alijs, multa inter ſe verba conferrent, horæ ferè vnius ſpatio elapſo, rurſum inclamare longè terribilius, quàm primò exorſus eſt: En, inquit, en ignis de cælo vt torrens inundans deſcendit, & ſuper hunc lectum meum veniens, iam iamque me in fauillam vſque comburet. Feſtina, adiuua, ora, ſi fortè & ab hac morte eripi valeam. Et hæc dicens, manibus & brachijs opertoria ſubleuabat, eaque velut aliquid iuuare poſſent, inuiſibilibus ignibus turbatus opponebat. Sed ne quicquàm. Non enim corporalia tegumina à ſpiritualibus incendijs tegere poterant, quem cæleſti vindictæ impia opera exponebant. Prior, adaucto timore, denuò ad orationem conuertitur, & quantum in tali caſu poſſibile erat, Domini miſericordiam deprecatur. Illo vt ſuprà orationi inſtante, poſt paululum, patiens gratulationis vocibus preces

1. Cor. 11.

Supplicium idem cum ijs qui cruci Chriſtum ſuffixerunt. Heb. 12.

Iudę & ſanguinarius Iudæis cõparatur indignè communicãtes.

1. Cor. 11. Explicat Apoſtoli locũ de indignè communicantibus.

* cum

Leuit 22.

Presbyter impurę vitę emendationẽ procraſtinat, & interim ſacrificare non veretur.

Ægro, leonum ſpecie, Dæmones minitantur.

Igni torrẽtis inſtar cęlitus prolapſo, infelix ſacerdos terretur.

eius interrupit, dicens: Quiesce, iam ab igne tutus sum. Nam dum super me (vt dixi) cum impetu descenderet, interpositus est linteus, vsque ad quem ignis peruenit, sed eum transire non potuit. Iam & ab isto periculo ereptus, oro ne à me discedas, quousque quis istorum finis futurus sit agnoscas. Tunc Prior, qui tam timore, quàm hospitandi necessitate recedere volebat, substitit, & ab oratione surgens, rursum ei assedit. Cumque eum tantis terroribus anxium consolaretur, & vterque ad inuicem, vt prius colloqueretur; subitò ægrotus ad inuisibilia raptus obmutuit, Prior cum raptum ab humanis intelligens, rei exitum præstolabatur. Cùm ecce, post multum noctis spatium, homo ad se redijt, & miserabiliter ingemiscens, ait: Ha ha, ad iudicium æternũ raptus sum; & heu miser æterna morte damnatus sum. Tractus sum horrendis tortoribus, igne inextinguibili cum diabolo & angelis eius perpetuò cruciandus. Ecce, ecce, ignita sartago plena bulienti adipe, quam coram me tormentorum ministri detulerunt, eamque ad me frigendum vndique succenderunt. Et cùm Prior orationi, sicut iam bis fecerat, tertiò quoque incubuisset, ille ait: Cessa, cessa pro me orare, nec pro illo vltrà fatigeris, pro quo nullatenùs exaudieris. Priore verò dicente, Frater redi ad cor, & misericordiã, dum adhuc viuis, à Deo require: ille adiecit, Putas (ait) me vt insanum loqui? Non insanio, sed sana mente quę dixi confirmo. Et cucullam Prioris manu tenens, eum interrogauit: Nonne hoc quod manu teneo, cuculla tua est? Quo respondente, Est: adiunxit, Sicut hæc vestis cuculla est, & sicut hoc, quod substratum mihi est, palea est; sic & hoc quod coràm cernis, ignita sartago est. Et dum hęc loqueretur, gutta inuisibilis ignis de illa, quam dicebat sartagine exiens, in manum eius, Priore vidente, cecidit; & mirabile dictu, cutem & carnem vsque ad intima ossis consumpsit. Tũc ille acri cum gemitu, En (inquit) indubia rei probatio. Nam sicut ista, quã vides, de sartagine prolapsa gutta, carnis partem consumpsit: hic confestim totum me ignea vorago consumet. Priore ad ista stupente, iterùm dixit: Eccè sartaginem ipsam ministri infernales propius afferunt, & vt me in illam injciant, iam iamque manus adaptant. Et post modicum: Eccè linteum in quo iaceo vndique concurrentes accipiunt, & me in ignitam sartaginem, æternum frixuram projciunt. Hoc velut vltimum vale mos vt Priori, atque his, qui ad hoc horrendum spectaculum conuenerant, dixit; subtracta voce, ac reflexa ceruice, puniendum spiritum, condemnatis spititibus tradidit. Tantus verò terror omnes inuasit, vt illicò vniuersi aufugerent, neque aliqui in domo, vbi cadauer mortis remanserat, remanere auderent. Facto manè, miserum cadauer sepulturæ mandatum est. Post aliquot autem dies, cùm ad vniuersos circa positos hæc tam terribilis fama peruenisset; rei veritatem probare volentes, tumulum aperuerunt, atque fossam illam, quam in manu adhuc viuentis Presbyteri, gutta prænuncia damnationis fecerat, in mortui cadauere inuenerunt. Quæ omnia, secundum quod beatus Gregorius dicit, nullo modo propter se infelix Presbyter vidit, cui minil vitio ipsa profecit; sed quanta cautela sacerdotale officium administrandum, quàm reuerenter diuina mysteria tractanda, superna per eum dispositio demonstrauit.

Horrendũ Dei iudiciũ in impœnitentem.

Improbam vitam infelix plerunque mors sequitur.

DE POENITENTIÆ SACRAMENTO.

I.

Quid est Pœnitentiæ Sacramentum?

Trident. sess. 14. cap. 1. & can. 1. Item sess. 6. cap. 14. & can. 29. Horen. & Constantiense sess. 15. Nysse. in vita Moysis. Bernard. in vita Malach.

a Trident sess. 14. cap. 6. & can. 10. Amb. lib. 1. de pœnitent. ca. 2. & 7. Item lib. 2. cap. 2.

b Ioan. 20. f Ibidem Cyrill. lib. 12. cap. 56. Greg. hom. 26. in Euang. Chrysost. hom. 85. in Ioan.

c Matt. 18. c Cypr. epist. 54. ad Cornel. Hilar. ca. 16. in Matth. Pacian. ep. 1. ad Sympro. Hieron. ad Heliod. epist. 1. cap. 7. Augustin. lib. 20. de ciuitate Dei, cap. 9. Chrysost. hom. 5. de verbis Esaiæ, Vidi Dominum.

EST, in quo Sacerdotalis absolutio à peccatis, quæ detestatus, riteque confessus quis fuerit, impenditur.

B Quam absoluendi potestatem vt in Ecclesia certam haberemus, diuina promissio [a] Sacerdotibus facta hæc fuit: [b] *Accipite Spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt.* Tum alio in loco, *Amen dico vobis*, inquit [c] Dominus, *quæcunque alligaueritis super terram, erunt ligata & in cælo: & quæcunque solueritis super terram, erunt soluta & in cælo.*

C Ex quibus liquido cernitur, præstantem, & consolationis plenam Sacramenti huius efficaciam esse, vt quo remittantur quæcunque peccata fœdissimè perpetrata, & soluantur indiscriminatim, qui coram Deo reas habent conscientias: idque Sacerdotum ministerio, ex diuina Christi institutione. Quare Sacerdotum potestas

potestas & authoritas nunc longè quàm [d] olim, est excellentior, pluriſque facienda, vt quibus non corporis lepram, verùm animæ ſordes, non dico purgatas probare, ſed purgare prorſus conceſſum eſt, [e] Chryſoſtomo teſte. Et Auguſtinus: [f] Quid facit Eccleſia, inquit, cui dictum eſt, Quæ ſolueritis ſoluta erunt? niſi quod ait Dominus ad diſcipulos: [g] *Soluite eum, & ſinite abire?*

d Leuit 4.e f g 5 a b d 6. a 13 a c e 14. a c Matth. 8 a Luc æ 17. d
e Chryſ. lib. 3. de Sacerdotio.
f Aug. de verbis Domini ſerm 8. c. 1. & 2 Vide etiam ſer. 44 & in Ioan. tract. 49 Item hom. 27. ex 50. & in Pſalm. 101. conc. 2.
g Ioan 11. f

TESTIMONIA.

Cur inſtitutum ſit Pœnitētiæ Sacramētum.

1. A Concilivm Tridentinum ſeſſione decimaquarta in doctrina de Sacramento pœnitentiæ, capite primo: Si ea in regeneratis omnibus gratitudo erga Deum eſſet, vt inſtitiam in Baptiſmo ipſius beneficio & gratia ſuſceptam, conſtanter tuerentur; non fuiſſet opus, aliud ab ipſo Baptiſmo Sacramentum ad peccatorum remiſſionem eſſe inſtitutum. Quoniam autem Deus, dives in misericordia, cognouit figmentum noſtrum, illis etiam vitæ remedium contulit, qui ſeſe poſteà in pēccati ſeruitutem, & Dæmonis poteſtatem tradidiſſent, Sacramentum videlicet Pœnitentiæ; quo lapſis poſt baptiſmum, beneficium mortis Chriſti applicatur. Fuit quidem Pœnitentia vniuerſis hominibus, qui ſe mortali aliquo peccato inquinaſſent, quouis tempore ad gratiam & iuſtitiam aſſequendam neceſſaria, illis etiam, qui Baptiſmi Sacramento ablui petuiſſent, vt, peruerſitate abiecta & emendata, tantam Dei offenſionem, cum peccati odio, & pio animi dolore deteſtarentur. vnde Propheta ait: Conuertimini, & agite pœnitentiam ab omnibus iniquitatibus veſtris: & non erit vobis in ruinam iniquitas. Dominus etiam dixit: Niſi pœnitentiam egeritis, omnes ſimiliter peribitis. Et princeps Apoſtolorum Petrus peccatoribus baptiſmo initiandis, pœnitentiam commendans, dicebat: Pœnitentiam agite, & baptizetur vnuſquiſque veſtrum. Porrò nec ante aduentum Chriſti Pœnitentia erat Sacramentum, nec eſt poſt aduentum illius cuiquam ante baptiſmum. Dominus autem Sacramentum Pœnitentiæ tunc præcipuè inſtituit, cùm à mortuis excitatus, inſufflauit in diſcipulos ſuos, dicens: Accipite Spiritum ſanctum: quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis; & quorum retinueritis, retenta ſunt. Quo tam inſigni facto, & verbis tam perſpicuis, poteſtatem remittendi, & retinendi peccata, ad reconciliandos fideles, poſt baptiſmum lapſos, Apoſtolis, & eorum legitimis ſucceſſoribus fuiſſe communicatam, vniuerſorum Patrum conſenſus ſemper intellexit. Et Nouatianos, remittendi poteſtatem olim pertinaciter negantes, magna ratione Eccleſia Catholica, tanquàm hæreticos, exploſit, atque condemnauit. Quare veriſſimum hunc illorum verborum Domini ſenſum ſancta hæc Synodus probans, & recipiens, damnat eorum commentitias interpretationes, qui verba illa ad poteſtatem prædicandi verbum Dei, & Chriſti Euangelium annunciandi, contra huiuſmodi ſacramenti inſtitutionem falsò retorquent.

Pſal. 102.

Pœnitentia ſemper fuit neceſſaria ad gratiam & iuſtitiam aſſequendā.

Ezech. 18.

Luc. 13.

Actor. 2.

Quādo ſacramentum inſtitutum. Ioan. 20.

2. Et canone primo: Si quis dixerit in Catholica Eccleſia Pœnitentiam non eſſe verè, & propriè Sacramentum, pro fidelibus, quoties poſt baptiſmum in peccata labuntur, ipſi Deo reconciliandis, à Chriſto Domino noſtro inſtitutum; anathema ſit.

Verè & propriè ſacramentum à Chriſto inſtitutum.

3. Item ſeſſione ſexta, capite decimoquarto: Qui verò ab accepta iuſtificationis gratia per peccatum exciderunt, rurſùs iuſtificari poterunt, cum, excitante Deo per pœnitentiæ Sacramentum, merito Chriſti amiſſam gratiam recuperare procurauerint. hinc enim iuſtificationis modus eſt lapſi reparatio; quam ſecundam poſt naufragium deperditæ gratiæ tabulam ſancti Patres aptè nuncuparunt. Etenim pro iis, qui poſt baptiſmum in peccata labuntur, Chriſtus Ieſus ſacramentum inſtituit Pœnitentiæ, cùm dixit: Accipite Spiritum ſanctum: quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis; & quorum retinueritis, retenta ſunt. Vndè docendum eſt, Chriſtiani hominis pœnitentiam poſt lapſum, multò aliam eſſe à baptiſmali, eáque contineri non modò ceſſationem à peccatis, & eorum deteſtationem, aut cor contritum & humiliatum, verùm etiam eorundem ſacramentalem confeſſionem ſaltem in voto, & ſuo tempore faciendam, & ſacerdotalem abſolutionem; itemque ſatisfactionem per ieiunia, eleemoſynas, orationes, & alia pia ſpiritualis vitæ exercitia; non quidem pro pœna æterna, quæ vel ſacramento, vel ſacramenti voto vnà cum culpa remittitur, ſed pro pœna temporali; quæ, vt ſacræ literæ docent, non tota ſemper, vt in baptiſmo fit, dimittitur illis, qui gratiæ Dei quam acceperunt, ingrati Spiritum ſanctum contriſtauerunt, & templum Dei violare non ſunt veriti. De qua ſcriptum eſt: Memor eſto vndè excideris: age pœnitentiam, & prima opera fac. Et iterùm: Quę ſecundùm Deum triſtitia eſt, pœnitentiam in ſalutem ſtabilem operatur. Et rurſùs: Pœnitentiam agite, & facite fructus dignos pœnitentiæ.

Secūda poſt naufragium tabula.

Inſtitutum à Chriſto ſacramentum. Ioan. 20.

Pœnitentia ante baptiſmū differt ab ea, quæ poſt baptiſmum requiritur.

Satisfactio fit pro pœna tēporali.

Num. 14. 2. Re 12. & 24. Epheſ. 4. 2. Cor. 3.

Apoc. 2.

2. Cor. 7. Matt. 3. & 4. Luc 3.

4. Item canone vigeſimonono: Si quis dixerit, eum, qui poſt baptiſmum lapſus eſt, non poſſe per Dei gratiā reſurgere; aut poſſe quidem, ſed ſola fide amiſſam iuſtitiam recuperare ſine ſacramento Pœnitentiæ, prout ſancta Romana,

Sine sacramento Pœnitentiæ nõ recuperatur amissa iustitia.

& vniuersalis Ecclesia, à Christo Domino, & eius Apostolis edocta, hucusque professa est, seruauit, & docuit; anathema sit.

5. CONCILIVM Florentinum: Quartum sacramentum est Pœnitentia, cuius quasi Materia, &c.

6. CONCILIVM Constantiense sessione decimaquinta, damnat octauum articulum Ioannis Huss, qui ita habet, Sacerdotes quomodo libet crimino sè viuentes, in fideliter sentiunt de septem sacramentis Ecclesiæ.

Pœnitentiæ sacramentum.

7. GREGORIVS Nyssenus libro de vita Moysis, siue de vita perfecta: Moyses rursùs per lapidem inundare aquis eremũ fecit: quæ res, quantum qualeque sit pœnitentiæ sacramentum, docet. Nam qui postquàm semel biberunt è lapide, quamuis ad ventrem, & Ægyptias voluptates lapsi, bonorum priuatione, ac doloris perpessione in deserto condemnentur; possunt tamen virtute pœnitentiæ, lapidem, quem dereliquerunt, inuenire, ac fontes, quos delinquendo obseruarunt, pœnitendo referare.

Trium sacramentorũ vsum restituit in Hybernia Malachias.

8. BERNARDVS in vita sancti Malachiæ Episcopi Hyberniæ: Vsum saluberrimum confessione, sacramentum Confirmationis, contractum coniugiorum; quæ omnia aut ignorabant, aut negligebant, Malachias de nouo instituit.

Minister huius sacramenti quis sit.

9. CONCILIVM Tridentinum, sessione decimaquarta in doctrina de sacramento Pœnitentiæ, capite sexto: Circa Ministrũ autem huius sacramenti, declarat sancta Synodus, falsas esse, & à veritate Euangelij penitùs alienas doctrinas omnes, quæ ad alios quosuis homines, præter Episcopos, & sacerdotes, Clauium ministerium perniciosè extendunt; putantes verba illa Domini: Quæcunq; alligaueritis super terram, erunt alligata & in cælo; & quæcunque solueritis super terram, erunt soluta & in cælo: &, Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis; & quorum retinueritis, retenta sunt: ad omnes Christi fideles indifferenter, & promiscuè, contra institutionem huius sacramenti, ità fuisse dicta, vt quiuis potestatem habeat remittendi peccata, publica quidem per correptionẽ, si correptus acquieuerit: secreta verò per spontaneam confessionem, cuicunque factã. Docet quoque, etiam sacerdotes, qui peccato mortali tenentur, per virtutem Spiritus sancti, in ordinatione collatã, tanquàm Christi ministros, functionẽ remittendi peccata exercere, eosq; prauè sentire, qui in malis sacerdotibus hanc potestatem non esse contendunt. Quamuis autem absolutio sacerdotis, alieni beneficij sit dispensatio, tamen non est solũ nudum ministerium, vel annunciandi Euangeliũ, vel declarandi remissa esse peccata; sed ad instar actus iudicialis, quo ab ipso, velut à iudice, sententia pronunciatur, atq; ideò nõ debet pœnitens adeò sibi de sua ipsius fide blandiri, vt, etiamsi nulla illi adsit contritio, aut sacerdoti animus seriò agendi, & verè absoluendi, desit, putet tamen se, propter suam solam fidem, verè, & coram Deo esse absolutum. nec enim fides sine pœnitentia remissionem vllam peccatorum præstaret: nec is esset, nisi salutis suæ negligentissimus, qui sacerdotem ioco se absoluentem cognosceret, & non alium seriò agentem, sedulò requireret.

Matth. 18.

Ioan. 20.

Etiam mali sacerdotes habent ministerium Clauium.

Actus iudicialis instar.

10. IBIDEM canone decimo: Si quis dixerit, sacerdotes, qui in peccato mortali sunt, potestatem ligandi & soluendi non habere, aut non solos sacerdotes esse ministros absolutionis, sed omnibus, & singulis Christi fidelibus esse dictũ: Quæcunque ligaueritis super terram, erunt ligata & in cælo, & quæcunque solueritis super terram, erunt soluta & in cælo: &, Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt. quorum verborum virtute quilibet absoluere possit peccata, publica quidem per correptionem duntaxat, si correptus acquieuerit; secreta verò per spontaneam confessionem anathema sit.

Matth. 18.

Ioan. 20.

11. AMBROSIVS libro primo de Pœnitentia, capite secundo: Sed aiunt, se Domino deferre reuerentiam, cui soli remittendorum criminum potestatem reseruent. Immò nulli maiorem iniuriam faciunt, quàm qui eius volunt mandata rescindere, commissum munus refundere. Nam cùm ipse in Euangelio suo dixerit Dominus Iesus: Accipite Spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, detenta erunt: quis est ergo qui magis honorat, vtrum qui mandatis obtemperat, an qui resistit? Ecclesia in vtroque seruat obedientiam, vt peccatum & alliget, & relaxet. Hæresis in altero immitis, in altero inobediens, vult ligare quod non resoluat, non vult soluere quod ligauit: in quo se suamque sententiam sua damnat sententia. Dominus enim par ius, & soluendi esse voluit, & ligandi, qui vtrumque pari conditione permisit. Ergo qui soluendi ius non habet, nec ligãdi habet. Sicut enim secundùm Dominicam sententiam, qui ligandi ius habet, & soluendi habet: ità istorũ assertio seipsam strangulat, vt quia soluendi sibi ius negant, negare debeant & ligandi. Quomodo igitur potest alterũ licere, alterum non licere? Quibus donatum est vtrunque, aut vtrunque licere manifestum est, aut vtrunque non licere certum est: Ecclesiæ autem vtrunque licet, hæresi vtrunque non licet. Ius enim hoc solis permissum sacerdotibus est. Rectè igitur hoc Ecclesia vindicat, quæ vero sacerdotes habet: hæresis vindicare nõ potest, quæ sacerdotes Dei nõ habet. Non vindicãdo autem ipsa de se pronunciat, quod cum Sacerdotes non habeat, ius sibi vindicare non debeat sacerdotale: Ità in impudenti contumacia pudentem cernimus cõfessionem. Spectat etiam illud, quoniam qui Spiritum sanctum accepit, & soluendi peccati potestatem, & ligandi accepit. Sic enim scriptum est: Accipite Spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur, & quorum retinueritis, detẽta erunt: Ergo qui soluere non potest peccatum, non habet Spiritum sanctũ. Munus enim Spiritus sancti est officium sacerdotis: ius autem Spiritus sancti in soluẽdis ligandisque criminib⁹ est. Quomodo igitur munus eius vindicãt, de cuius diffidunt iure & potestate? Quid, quod insolentiores sunt. Nã cùm ad misericordiam promptior, quàm ad seueritatem sit spiritus Dei, quod ait se velle, id nolunt, quod nolle, hoc agunt: cùm vindicare iudicis sit, remittere misericordis. Tolerabilius igitur Nouatianæ

Nouatianorum hæresim, quæ sacerdotibus adimebat potestatem remittẽdi crimina, impugnat.

Ioan. 20.

Par ius ligãdi & soluẽdi sacerdotibus, à Christo cõcessum.

Ioan. 20.

uatiane remitteres, quàm ligares. Aliud enim quasi delinquendi * parcus vsurpares, aliud quasi æruminæ compassus ignoscere. Sed aiunt se exceptis grauioribus criminibus, relaxare veniam leuioribus. Non hoc quidem author vestri erroris Nouatianus ait, qui nemini pœnitentiam dandam putauit, ea scilicet contemplatione, vt quod ipse non posset soluere, non ligaret, ne ligando sperari à se faceret solutionem. In eo igitur patrem vestrum propria damnatis sententia, qui distinctionem peccatorum facitis, quæ soluenda à vobis putetis, & quæ sine remedio esse arbitremini. Sed Deus distinctionem non facit, qui misericordiã suam promisit omnibus, & relaxandi licentiam sacerdotibus suis sine vlla exceptione cõcessit. Sed qui culpã exaggerauit, exaggeret & pœnitentiam. Maiora enim crimina, maioribus abluũtur fletibus. Ità nec Nouatianus probatur, qui veniã intercluſit omnibus; nec vos eius discipuli, imitatores eiusdem, & condemnatores, qui ibi minuitis studia pœnitentiæ, vbi augeri oportet, quia grauiora peccata maioribus sustentanda fulcris docuit Christi misericordia. Quæ autem ista peruersitas est, vt vobis vindicetis possibilia concessu, Deo (vt ipsi dicitis) impossibilia reseruetis? hoc est, sibi eligere causas ignoscendi, Deo materiam sæuiendi relinquere. Et vbi est illud? Sit autem Deus verax, omnis homo mendax, sicut scriptum est: Vt iustificeris in sermonibus tuis, & vincas cùm iudicaris? Vt cognoscamus igitur Deum misericordiæ magis indulgentem esse quàm seueritatis tenacem, ipse ait: Misericordiam malo, quàm sacrificium. 4. Et capite septimo: Vult Dominus plurimùm posse discipulos suos, vult à seruulis suis ea fieri in nomine suo, quæ faciebat ipse positus in terris. Denique ait: Et maiora his facietis. Dedit vt mortuos suscitarent. Et cùm ipse Saulo redderе posset vsum videndi, eum tamen ad Ananiam discipulum suum misit, vt eius benedictione Saulo redunderentur oculi, quos amiserat. Petrum quoque secum in mari iussit ambulare, & quia titubauit, reprehendit ilicò, eò quòd dona gratiarum fidei pauxilitate minuisset. Dedit enim discipulis, vt lux mundi essent per gratiam, qui erat ipse lux mundi. Et quia descensurus esset è cælo & in cælum ascensurus, Etiam ad cælum leuauit, indè eum terris placito redditurus tempore. Baptizaturus quoque in Spiritu sancto & igni, per Ioannem baptismatis sacramenta præmisit. Omnia denique donauit discipulis suis, de quibus ait: In nomine meo dæmonia eiicient &c. Omnia ergò dedit: sed nulla in his hominis potestas est, vbi diuini muneris gratia viget. Cur ergò manus imponitis, & benedictionis opus creditis, si quis fortè reualuerit ægrotus? Cur præsumitis aliquos à colluuione diaboli per vos mundari posse? Cur baptizatis, si per hominem peccata dimitti non licet? In baptismo vtique remissio peccatorum omnium est. Quid interest, vtrum per pœnitentiam, an per lauacrum hoc ius sibi datum sacerdotes vindicent? vnum in vtroque ministerium est. Sed dices, quia in lauacro operatur mysteriorum gratia. Quid in pœnitentia? nonne Dei nomen operatur? Quid ergò? vbi vultis vindicatis vobis Dei gratiam, vbi vultis repudiatis? Sed hoc insolentis arrogantiæ, non sancti timoris est, vt fastidio vobis sint, qui volunt agere pœnitentiam. Perpeti videlicet flentium lachrymas non potestis. Non ferunt oculi vestri vilia vestimentorum, illuuiem sordidatorum.

5. IDEM libro secundo de pœnitentia, capite secundo: Possem quidem etiam illud dicere ei, qui hoc, quod scribitur ad Hebræos, de pœnitentia dictum putat, quia quæ impossibilia sunt homini, possibilia sunt apud Deum: & potens est Deus quando vult donare nobis peccata, etiam quæ putamus non posse concedi. Et ideò quod nobis impossibile impetratu videtur, Deo donare possibile est. Nam & impossibile videbatur, vt peccatum abluеret aqua. Deniq; Naaman Syrus lepram suam mundari per aquam posse non credidit. Sed quod impossibile erat, fecit Deus possibile esse, qui tantam nobis donauit gratiam. Similiter impossibile videbatur per pœnitentiam peccata dimitti: Concessit hoc Christus Apostolis suis, quod ab Apostolis ad sacerdotum officia transmissum est. Factum est igitur possibile, quod impossibile videbatur.

6. IOANNIS vigesimo: Accipite Spiritum sanctum, &c. vt in textu.

7. CYRILLVS Alexandrinus libro duodecimo in Ioannem, capite quinquagesimosexto: Quomodò igitur (dicet quisquam) si tunc aberat Thomas, quando Christus sufflans dixit, Accipite Spiritum sanctum, spiritus ipse particeps factus est: Dicimus igitur virtutem spiritus ex intentione dantis Christi, in omnes discipulos pertransisse: non enim quibusdam, sed omnibus discipulis dedit. Quare libertate dantis, non solùm præsentes, sed etiam absentes Apostoli Spiritum sanctum acceperunt. Quòd autem non violenta, sed tuta veraque ista ratio sit, authoritate sanctæ Scripturæ monstrabimus. Iussit Deus quondam Moysi septuaginta seniores Iudæorum eligere. Dixit autem de spiritu, qui erat in Moyse, ablaturum se, atque imposturum in illis. Quum verò duo Heldad & Medad de septuagìnta, &c. Et quibusdam interiectis: Qua igitur ratione, diuinæ naturæ dignitatem ac potestatem discipulis suis Saluator largitus est? quia certè absurdum non est peccata remitti posse ab illis, qui Spiritum sanctum in seipsis habeant. Nam cùm ipsi remittunt, aut detinent, spiritus, qui habitat in eis, per eos remittit & detinet. Erit autem id per eos duobus, vt arbitror, modis: primùm baptismo, deindè pœnitentia. Nam aut credentes, & vitæ sanctimonia probatos homines, ad baptismum inducunt, & indignos indè diligenter expellunt: aut Ecclesiæ filios peccantes quidem increpant, pœnitentibus autem indulgent. Sicut Paulus olim fornicantem apud Corinthios, in perniciem carnis tradebat, vt spiritus eius saluaretur: recepitque rursùs, ne maiore submergeretur dolore. Quum igitur spiritus Christi habitans in hominibus, veri Dei operationem efficiat, quomodò non erit natura Deus, qui naturaliter potestatẽ diuinæ naturæ ac dignitatẽ possidet, quũ in diuinam legem eximiam habeat authoritatẽ.

8. GREGORIVS homilia vigesimasexta in Euangelia, in ea verba, Quorum remiseritis peccata &c. Eccè non solum de semetipsis securi fiunt, sed etiam alienæ obligationis potestatem relaxationis accipiũt, principatumque superni iudicij sortiuntur; vt vice Dei, quibusdam peccata retineant, quibusdam relaxent. Sic sic eos

* alias, parce.

Maiora crimina, maioribus fletib* abluuntur.

Rom 3.

Psal. 50.

Osee 6.

Suam potestatem Deus hominibus communicauit.

Ioan. 14.
Actor. 9.
Matth. 14.

Matth. 5.
Ioan. 8.

4 Reg 2.

Matth. 3.

Mar. 16.

Cõtra Nouatianos.

Idẽ ius sacerdotibus in sacramẽto Baptismi & pœnitentiæ.

Heb 6.

4. Reg. 5.

Ab Apostolis ad sacerdotum officia transmissa potestas remittẽdi peccata.

An & Thomas etiam absens acceperit Spiritum sanctũ, & potestatẽ remittendi peccata.

Num. 11.

Sacerdotes per sacramentum baptismi, & pœnitentiæ peccata cõdonant.

1. Cor 5.

Principatus superni iudicij.

Animarum iudices Apoſtoli & Epiſcopi conſtituti.

à Deo decebat erigi, qui tantum pro Deo conſenſerant humiliari. Ecce qui diſtrictum Dei iudicium metuunt, animarum iudices fiunt: & alios damnant, vel liberant, qui ſemetipſos damnari metuebant. Horum profectò nunc in Eccleſia Epiſcopi locum tenent. Ligandi atque ſoluendi authoritatem ſuſcipiũt, qui gradũ regiminis ſortiuntur. Grãdis honor, ſed graue põdus iſti' eſt honoris. nurũ quippe eſt, vt qui nelcit tenere moderamina vitæ ſuæ, iudex vitę fiat alienæ.

Ioan 20. Poteſtas & gratia ſpiritalis ad remittenda peccata Apoſtolis donata eſt.

9. CHRYSOSTOMVS homilia octogeſimaquinta in Ioannem: Non dixit, Accepiſtis: ſed, Accipite Spiritum ſanctum. Non tamen quiſpiam erraret, ſi tunc Apoſtolos poteſtatẽ quandam & gratiam ſpiritualẽ accepiſſe diceret, non tamen vt mortuos ſuſcitarent, & virtutes oſtenderent, ſed vt peccata dimitterent, differentes enim ſunt gratiæ ſpiritus: quare addidit: Quorũcunque remiſeritis peccata, remiſſa ſunt: oſtendẽs quod virtutis genus largiatur. Poſt quinquaginta autem dies, ſignorum operationem acceperunt, ideò inquit: Accipietis virtutem venientis in vos Spiritus ſancti, & eritis mihi teſtes: per ſigna ſcilicet. Eſt enim inenarrabilis ſpiritus gratia, & multiplex donum.

Actor 1.

10. MATTHÆI decimooctauo: Amen dico vobis, quæcunque alligaueritis, &c. vt in textu.

Lib. 1 epi. 2.

11. CYPRIANVS epiſtola quinquageſimaquarta ad Cornelium: Ipſe legem dedit, vt ligata in terris etiã in cælis ligata eſſent: ſolui autem poſſent illic, quę hîc priùs in Eccleſia ſoluerẽtur.

12. HILARIVS canone decimoſexto in Matthæum: O beatus cæli ianitor, cuius arbitrio claues æterni aditus traduntur; cuius terreſtre iudicium præiudicata authoritas ſit in cælo, vt quæ in terris aut ligata ſunt, aut ſoluta, ſtatuti eiuſdem conditionem obtineant & in cælo.

Iudicium terreſtre præcedit cæleſtẽ ſententiam.

13. PACIANVS Epiſcopus ad Sympronianum Nouatianum, epiſtola prima: Nunquàm Deus non pœnitenti comminaretur, niſi ignoſceret pœnitenti. Solus hoc, inquit, Deus poterit.

Quod deus per ſacerdotes ſuos facit in remiſſione peccatorũ, ipſius poteſtas eſt.

Matth. 16. Non ſolis Apoſtolis conceſſa eſt ea poteſtas.

Verum eſt, ſed & quod per ſacerdotes ſuos facit, ipſius poteſtas eſt. Nam quid eſt illud quod Apoſtolis dicit: Quæ ligaueritis in terris, ligata erunt & in cælis, & quæcunque ſolueritis in terris, ſoluta erunt & in cælis? Cur hoc, ſi ligare hominibus ac ſoluere non licebat? an tantùm hoc ſolis Apoſtolis licet? Ergò & baptizare ſolis licet, & Spiritum ſanctum dare ſolis, & ſolis gentium peccata purgare: quia totum hoc non aliis, quàm Apoſtolis, imperatum eſt? Quòd ſi vno in loco, & reſolutio vinculorum, & ſacramenti poteſtas datur: aut totum ad nos ex Apoſtolorum forma & poteſtate deductum eſt, aut nec illud ex decretis relaxatum eſt. Ego, inquit, fundamentum poſui: alius autem ſuperædificat. Hoc ergò, ſuperædificamus, quod Apoſtolorum doctrina fundauit. Denique & Epiſcopi, Apoſtoli nominantur: ſicut de Epaphrodito Paulus ediſſerit. Fratrem & commilitonem, inquit, meum, veſtrum autem Apoſtolum. Si ergò & lauacri, & chriſmatis poteſtas, maiorum longè chriſmatum, ad Epiſcopos indè deſcendit, & ligandi quoque vis adfuit, atq; ſoluendi. Quod etſi nos id ob noſtra peccata temerariè vindicamus, Deus tamen illud, vt ſanctis, & Apoſtolorũ cathedram tenentibus, non negabit, qui Epiſcopis etiã vnici ſui nomen indulſit. Nemo Epiſcopum hominis contemplatione deſpiciat. Recordemur, quòd Petrus Apoſtolus Dominum noſtrum Epiſcopum nominarit: Sed conuerſi, inquit, modò ad Epiſcopum, & paſtorem animarum veſtrarum. Quid Epiſcopo negabitur, in quo Dei nomen operatur? Reddet quidem ille rationem, ſi quid perperam fecerit, vel ſi corruptè & impiè iudicarit. Nec præiudicatur Deo, quò minùs mali ædificatoris opera reſcindat: interea, ſi pia illa adminiſtratio eſt, adiutor Dei operum perſeuerat. Eccè Apoſtolus ad laicos ſcribit: Si cui quid donatis, & ego. nam & ego quod donaui, ſi quid donaui, propter vos in perſona Chriſti, vt non poſſideatur à Satana. non enim verſutias eius ignoramus. Si autem quod laici donant, Apoſtolus donaſſe ſe dicit: quod Epiſcopus fecerit, qualiter reſpuetur? Ergò nec chriſma, nec baptiſma, nec criminum remiſſio, nec innouatio corporis ſanctæ poteſtati eius indulta eſt: quia nihil propria vſurpatione mandatum eſt, totumque id ex Apoſtolico iure defluxit.

peccata eſt conceſſa. 1. Pet. 2.

2. Cor. 2.

Poteſtas omnis Epiſcoporũ ex Apoſtolico iure defluxit.

14. HIERONYMVS epiſtola prima ad Heliodorum capite ſeptimo: Abſit vt de his quidquam ſiniſtrum loquar, qui Apoſtolico gradui ſuccedentes, Chriſti corpus ſacro ore conficiũt: per quos & nos Chriſtiani ſumus. Qui claues regni cælorum habentes, quodammodò ante iudicij diem iudicant: qui ſponſam Domini ſobria caſtitate conſeruant.

Sacerdotes ante iudicij diem quodammodo iudicant.

15. AVGVSTINVS libro vigeſimo de ciuitate Dei, capite nono, ea verba Apocalypſis exponens, Et vidi ſedes, & ſedentes ſuper eas, & iudiciũ datũ eſt: Non hoc putandum eſt de vltimo iudicio dici, ſed ſedes præpoſitorum, & ipſi præpoſiti intelligendi ſunt, per quos Eccleſia nunc gubernatur. Iudicium autem datum, nullũ meliùs accipiendum videtur, quàm id quod dictum eſt. Quæ ligaueritis in terra, ligata erunt & in cælo: & quæ ſolueritis in terra, ſoluta erunt & in cælo. Vndè Apoſtolus: Quid enim mihi eſt, inquit, de his, qui foris ſunt iudicare? Nónne de his, qui intus ſunt, vos iudicatis?

Apoc. 20.

Iudicium in Eccleſia. Matth. 18.

1. Cor. 5.

16. CHRYSOSTOMVS homilia quinta de verbis Eſaiæ, Vidi Dominum: Quanquàm nobis admirandus videtur thronus regius ob gemmas affixas, & aurum quo obcinctus eſt: tamẽ rerum terrenarum adminiſtrationem ſortitus eſt, nec vltra poteſtatem hanc præterea quidquam habet authoritatis. Verùm ſacerdoti thron' in cælis collocatus eſt, & de cæleſtibus negociis pronunciandi habet authoritatem. Quis hæc dicit? Ipſe cælorum rex: Quæcunque ligaueritis ſuper terram, erunt ligata & in cęlis: & quęcunque ſolueritis ſuper terram, erunt ſoluta & in cęlis. Quid cum hoc honore conferri poſſit? A terra iudicandi principalem authoritatem ſumit cælum. Nam iudex ſedet in terra, Dominus ſequitur ſeruum, & quidquid hic in inferioribus iudicarit, hoc ille in ſupernis comprobat.

De cæleſtibꝰ pronunciandi authoritas. Matth. 18.

Cælum iudicandi authoritatem ſumit à terra.

1. C LEVITICI quarto: Si peccauerit princeps, & fecerit vnũ è pluribus per ignorantiam, quod Domini lege prohibetur: & poſteà intellexerit peccatum ſuum, offeret hoſtiam Domino, hircum de capris immaculatũ. Ponetq; manum ſuam ſuper caput eius: cumq; immolauerit eum in loco vbi ſolet mactari holocauſtum coram Domino, quia pro peccato eſt, tinget ſacerdos digitum in ſanguine hoſtię pro peccato, tangens cornua altaris holocauſti, & reliquum fundens ad baſſim eius. Adipem verò adolebit ſupra, ſicut

ſicut in victimis pacificorum fieri ſolet: rogabitque pro eo ſacerdos, & pro peccato eius, & dimittetur ei. Quòd ſi peccauerit anima per ignorantiam, de populo terræ, vt faciat quicquam de his, quæ Domini lege prohibentur, atque delinquat, & cognouerit peccatum ſuum, offeret capram immaculatam. Ponetque manum ſuper caput hoſtiæ quæ pro peccato eſt: & immolabit eam in loco holocauſti. Tolletque ſacerdos de ſanguine in digito ſuo: & tangens cornua altaris holocauſti, reliquum fundet ad baſim eius. Omnem autem adipem auferens, ſicut auferri ſolet de victimis pacificorum, adolebit ſuper altare in odorem ſuauitatis Domino: rogabitque pro eo, & dimittetur ei. Sin autem de pecoribus obtulerit victimam pro peccato, ouem ſcilicet immaculatam: ponet manum ſuper caput eius, & immolabit eam in loco vbi ſolent cædi holocauſtorum hoſtiæ. Sumetque ſacerdos de ſanguine eius digito ſuo, & tangens cornua altaris holocauſti, reliquum fundet ad baſim eius. Omnem quoque adipem auferēs, ſicut auferri ſolet adeps arietis, qui immolatur pro pacificis: cremabit ſuper altare in incenſum Domini: rogabitque pro eo, & pro peccato eius, & dimittetur ei.

2. DEINDE capite quinto: Anima, quæ iurauerit, & protulerit labijs ſuis, vt vel male quid faceret, vel benè, & idipſum iuramento & ſermone firmauerit, oblitaque poſteà intellexerit delictum ſuum, agat pœnitentiam pro peccato, & offerat de gregibus agnam ſiue capram, orabitque pro ea ſacerdos & pro peccato eius: ſin autem non potuerit offerre pecus, offerat duos turtures, vel duos pullos columbarum Domino, vnū pro peccato, & alterum in holocauſtum, dabitque eos ſacerdoti: qui primum offerens pro peccato, retorquebit caput eius ad penulas, ità vt collo adhæreat, & non penitùs abrumpatur. Et aſperget de ſanguine eius parietem altaris. quidquid autem reliquum fuerit, faciet diſtillare ad fundamentum eius, quia pro peccato eſt. Alterum verò adolebit in holocauſtum, vt fieri ſolet: rogabitque pro eo ſacerdos & pro peccato eius, & dimittetur ei. Et paulò pòſt: Anima ſi præuaricans cæremonias, per errorem in his, quæ Domino ſunt ſanctificata, peccauerit, offeret pro delicto ſuo arietem immaculatum de gregibus, qui emi poteſt duobus ſiclis, iuxta pondus Sanctuarij: ipſumque quod intulit damni reſtituet, & quintam partem ponet ſuprà, tradens ſacerdoti, qui rogabit pro eo offerens arietem, & dimittetur ei. Anima ſi peccauerit per ignorantiā, feceritque vnum ex his quæ Domini lege prohibentur, & peccati rea intellexerit iniquitatem ſuam, offeret arietem immaculatum de gregibus ſacerdoti, iuxta menſuram, æſtimationemque peccati: qui orabit pro eo, quia neſciēs fecerit: & dimittetur ei, quia per errorē deliquit in Dominū.

3. ITEM capite ſexto: Locutus eſt Dominus ad Moyſen, dicens: Anima quæ peccauerit, & contempto Domino, negauerit proximo ſuo depoſitum quod fidei eius creditum fuerat, vel vi aliquid extorſerit, aut calumniam fecerit, ſiue rem perditam inuenerit, & inficians inſuper peierauerit, & quodlibet aliud ex pluribus fecerit, in quibus ſolent peccare homines, conuicta delicti, reddet omnia quæ per fraudem voluit obtinere, integra, & quintam inſuper partem domino cui damnum intulerat. Pro peccato autem ſuo offeret arietem immaculatum de grege, & dabit eum ſacerdoti, iuxta æſtimationem, menſuramque delicti: qui rogabit pro eo coram Domino: & dimittetur illi pro ſingulis quæ faciendo peccauit.

4. ET decimotertio: Locutuſque eſt Dominus ad Moyſen, & Aaron, dicens: Homo, in cuius cute & carne ortus fuerit diuerſus color ſiue puſtula, aut quaſi lucens quippiam, id eſt, plaga lepræ, adducetur ad Aaron ſacerdotem, vel ad vnū quēlibet filiorum eius. Qui cùm viderit lepram in cute, & pilos in album mutatos colorem, ipſamque ſpeciem lepræ humiliorem cute & carne reliqua: plaga lepræ eſt, & ad arbitrium eius ſeparabitur. Sin autem lucens candor fuerit, &c. Et poſt pauca: Quòd ſi rurſùm verſa fuerit in alborem & totum hominem operuerit, conſiderabit eum ſacerdos, & mundum eſſe decernet. Iterùm: Porrò ſi ſteterit macula, & capilli nigri fuerint, nouerit hominem ſanatum eſſe, & confidenter eum pronunciet mundum.

5. ITEM capite decimoquarto: Locutuſque eſt Dominus ad Moyſen, dicens: Hic eſt ritus leproſi, quando mundandus eſt: Adducetur ad ſacerdotem: qui egreſſus de caſtris, cùm inuenerit lepram eſſe mundatam, præcipiet ei, qui purificatur, vt offerat duos paſſeres viuos pro ſe, quibus veſci licitum eſt, & lignum cedrinum, vermiculumque & hyſſopum, & vnum ex paſſeribus immolari iubebit in vaſe fictili ſuper aquas viuentes: alium autem viuum cum ligno cedrino, & cocco, & hyſſopo tinget in ſanguine paſſeris immolati, quo adſperget illum, qui mundandus eſt, ſepties, vt iure purgetur: & dimittet paſſerem viuum, vt in agrum auolet, &c. Rogabitque pro eo corā Dño, & faciet ſacrificiū pro peccato: tūc immolabit holocauſtum, & ponet illud in altari cum libamētis ſuis, & homo ritè mūdabitur, &c.

6. MATTHÆI octauo: Vade, oſtende te ſacerdoti, & offer munus, quod præcepit Moyſes in teſtimonium illis.

7. LVCÆ decimoſeptimo: Ite, oſtendite vos ſacerdotibus. Et factum eſt, dum irent, mūdati ſūt.

8. CHRYSOSTOMVS libro tertio de Sacerdotio: Corporis lepram purgare, ſeu veriùs dicā, haud purgare quidem, ſed purgatos probare, Iudæorum ſacerdotibus ſolis licebat: neque neſcis quantā cum ambitione, quanto cum ſtudio ac concertatione ſacerdotalis dignitas id temporis acquireretur. At verò noſtris ſacerdotibus, non corporis lepram, verùm animæ ſordes, non dico purgatas probare, ſed purgare prorſus conceſſum eſt: quare iudicio quidem meo, qui iſtos deſpiciunt, contemnuntque, multo ſceleratiores, ac maiori ſupplicio digni fuerint, quàm fuerit Dathan vnà cum ſuis omnibus.

Non tam probāt purgatam animæ lepram Sacerdotes, quam purgant.

9. AVGVSTINVS de verbis Domini ſermone octauo, capite primo: Quis peccatorem mortuum in peccatis reſuſcitabit, niſi qui ſemoto lapide clamauit, dicens: Lazare, prodi foras? Quid eſt autem foras prodire, niſi quod occultum erat foras prodere? Qui confitetur, foras prodit. Foras prodire non poſſet, niſi viueret. Viuere non poſſet, niſi reſuſcitatus eſſet. Ergò in confeſſione ſui accuſatio, Dei laudatio eſt. CAPITE ſecundo: Dicit ergò aliquis; Quid prodeſt Eccleſia, ſi iam confeſſor voce Dominica reſuſcitatus prodit? Quid prodeſt Eccleſia confitenti, cui Dominus ait, Quæ ſolueritis in terra ſoluta

Ioan 11. Comparatur peccator pœnitēs cum Lazaro reſuſcitato, & Eccleſia cum Apoſtolis cum ſoluētibus.

Matth. 18.

erunt: & in cælo ipſum? ipſum Lazarum attende: cum vinculis prodit. Iam viuebat confitendo, ſed nondum liber ambulabat vinculis irretitus. Quid ergò facit Eccleſia, cui dictum eſt, Quæ ſolueritis, ſoluta erunt; niſi quod ait Dominus continuò ad diſcipulos: Soluite illum & ſinite abire?

10. ITEM de verbis Domini, ſermone quadrageſimo quarto, capite ſexto: Opus eſt ergò vt qui reuixit, ſoluatur, & ire permittatur. Hoc officium diſcipulis dedit, quibus ait: Quæ ſolueritis
Matth.18. in terra, ſoluta ſunt & in cælo.

11. ET tractatu quadrageſimonono in Ioannem: Quid eſt procedere, niſi ab occultis velut exeundo manifeſtari; Sed vt confitearis, Deus facit magna voce clamando, id eſt, magna gratia vocando. Ideò cùm proceſſiſſet mortuus adhuc ligatus, confitens & adhuc reus; vt ſoluerentur peccata eius, miniſtris hoc dixit Dominus, Soluite illũ, & ſinite abire. Quid eſt, ſoluite, & ſinite abi-
Matth.18. re? Quæ ſolueritis in terra, ſoluta erũt & in cælo.

12. RVRSVM in libro quinquaginta homiliarum, homilia vigeſimaſeptima, capite tertio: Elea-
Ioan.11. uatus eſt Lazarus, proceſſit de tumulo: & ligatus erat, ſicut ſunt homines in confeſſione peccati agentes pœnitentiam. Iam proceſſerunt à morte; nam, non confiterentur, niſi procederent. Ipſum confiteri, ab occulto & tenebroſo procedere eſt. Sed quid Dominus Eccleſiæ ſuæ? Quæ ſolueritis, inquit, in terra, ſoluta erunt & in cælo. Matt.18.
Proindè Lazaro procedente, quia impleuit Dominus miſericordiæ ſuæ bonum, perducere ad confeſſionem mortuum latentem, putentem, iam cætera * implet Eccleſiæ miniſteria, Soluite illum & ſinite abire. * for. implét, vel miniſterio.

13. IDEM in pſalmum centeſimum primum concione ſecunda: Quid prodeſſet Lazaro, quia proceſſit de monumento, niſi diceretur, Soluite eum, & ſinite abire? Ipſe quidem voce de ſepulcro ſuſcitauit, ipſe clamando animam reddidit, ipſe terrenam molem terreno ſepulcro impoſitam vicit, & proceſſit ille vinctus. Non ergò pedibus proprijs, ſed virtute producentis: fit hoc in corde pœnitentis. Cùm audis hominem pœnitere peccatorum ſuorum, iam reuixit; cùm audis hominem confitendo proferre conſcientiam, iam de ſepulchro eductus eſt, ſed nondùm ſolutus eſt. Quando ſolùitur? A quibus ſoluitur? Quæ Matth.18.
ſolueritis, inquit, in terra, erunt ſoluta & in cælo. Meritò per Eccleſiam dari ſolutio peccatorum poteſt: ſuſcitari autem ipſe mortuus, non niſi intùs clamante Domino poteſt. Hæc enim Deus interiùs agit. Ioan.11.

14. IOANNIS vndecimo, vt in textu.

Vide etiam Ambroſium lib.2.de pœnitẽtia.ca.7.

II.

Cur opus eſt Pœnitentiæ Sacramento?

Amb. lib de pœnitentia 1.&2 Aug lib.1 de adul. coniug.ca.28. & lib.2.c. 16 Concil Lateran can. 2 Triden.cap 2. ſeſſ.14. item Floren. Nicen.lib.2. aduerſus Pelag.
2 Pacian epiſt 1.ad Sympro. Hiero.in cap.3. Iſa. & epi. 8. ad Demetriad. de ſeruan. virg cap. 6. Ambroſ.ad virg.lapſam cap.8 Triden.ſeſſ.6 cap. 14 & ſeſſ.14.can.2. Tertull. de pœniten. cap.7. Ezechiel.18.g.& 33.c

A VT homo poſt baptiſmum relapſus, & inimicus Dei factus; per hoc Sacramentum remiſſione peccatorum accepta; Deo reconcilietur, & ex mortuo viuus, ex impioque iuſtus efficiatur.

B Vndè Patres [2] pœnitentiam non temerè ſecundam poſt naufragium Tabulam vocant, qua ſcilicet ex vortice mortalis peccati tanquàm è naufragio ſubuehi, & in gratiã amicitiamque Dei tranſferri vnuſquiſque poſſit, quantumlibet multis magniſque criminibus prægrauatus.

TESTIMONIA.

1. A AMBROSIVS ſcripſit duos integros libros de pœnitentia, de quibus ità loquitur in pſalmum triceſimumſeptimum ſcribens, in præfatione: De pœnitẽtia duos iamdudùm ſcripſi libellos: & iterùm ſcribendum arbitror. Primùm, quia vtile eſt vel quotidiè veniam delictorum precari: deindè, quoniam in illis duobus libellis, adhortatio pœnitentiæ vel profectus eſt, ſi geratur: nunc autem quemadmodùm agi pœnitentia debeat, exprimendum eſt. Nihil enim prodeſt agere, niſi ità agatur vt oportet.

Nihil prodeſt agere pœnitentiã niſi ita agatur vt oportet.

2. AVGVSTINVS libro primo de adulterinis coniugijs, capite vigeſimooctauo: Quæ autem baptiſmatis, eadem reconciliationis eſt cauſa, ſi fortè pœnitentem finiendæ vitæ periculum præoccupauerit. Nec ipſos enim ex hac vita ſine arra ſuæ pacis exire velle debet mater Eccleſia.

Vt non regeneratis baptiſmus, ita lapſis hoc ſacramentum neceſſarium eſt.

3. IDEM libro ſecundo, capite decimoſexto: Si autem accuſando adulteram occiderit, hoc peccatum, quoniam tranſactum eſt, & in eo non permanetur, & ſi à catechumeno factum eſt, baptiſmate abluitur; & ſi à baptizato, pœnitentia & reconciliatione ſanatur.

Homicidiũ à baptizato cõmiſſum, reconciliatione ſanatur, ſicut à non baptizato per baptiſmum abluitur,

4. CONCILIVM Lateranenſe magnum canone primo: Si poſt ſuſceptionem baptiſmi quiſquam prolapſus fuerit in peccatum, per veram pœnitentiam ſemper poteſt reparari.

5. CONCILIVM Tridentinum capite ſecundo, ſeſſione decimaquarta. Cæterùm hoc ſacramentum multis rationibus à baptiſmo differre dignoſcitur. Nam præterquàm quòd materia, & forma, quibus ſacramenti eſſentia perficitur, longiſſimè diſſidet: conſtat certè, baptiſmi miniſtrum iudicem eſſe non oportere; cùm eccleſia in neminem iudicium exerceat, qui non priùs in ipſam per baptiſmi ianuam fuerit ingreſſus. Quid enim mihi, inquit Apoſtolus, de ijs qui foris ſunt iudicare? Secùs eſt de domeſticis fidei, quos Chriſtus Dominus lauacro baptiſmi ſui corporis membra ſemel effecit. nam hos, ſi ſe poſteà crimine

Pœnitentiæ ſacramentũ à baptiſmo quid differat. Prima differentia. Secunda. 2. Cor.5.

crimine aliquo cõtaminauerint, non iam repetito baptiſmo ablui, cùm id in Eccleſia Catholica nulla ratione liceat, ſed ante hoc tribunal, tanquàm reos, ſiſti voluit; vt per ſacerdotum ſententiam non ſemel, ſed quoties ab admiſſis peccatis ad ipſum pœnitentes confugerint, poſſent liberari. Alius eſt præterea baptiſmi, & alius pœnitentiæ fructus. Per baptiſmum enim Chriſtum induentes, noua prorsùs in illo efficimur creatura, plenam & integram peccatorum omnium remiſſionem conſequentes: ad quam tamen nouitatem, & integritatem, per ſacramentum pœnitentiæ: ſine magnis noſtris fletibus, & laboribus, diuina id exigente iuſtitia, peruenire nequaquàm poſſumus: vt meritò pœnitentia, laborioſus quidam baptiſmus à ſanctis patribus dictus fuerit. Eſt autem hoc ſacramentum pœnitentiæ lapſis poſt baptiſmum ad ſalutem neceſſarium, vt nondum regeneratis ipſe baptiſmus.

Tertia, ex parte effectus.

Laborioſus baptiſmus pœnitentia. Damaſ. lib. 4. cap. 10.

Lapſis hoc ſacramentũ neceſſarium ad ſalutem, vt non regeneratis baptiſmus.

6. CONCILIVM Florentinum: Effectus huius ſacramenti eſt abſolutio à peccatis.

7. HIERONYMVS libro ſecundo aduersùs Pelagianos, adfert multa ſcripturæ teſtimonia, quibus pœnitentia ab effectu ſuo commendatur.

Pœnitentia comparatur tabulæ quã naufragus amplectitur

1. B PACIANVS epiſtola prima ad Sympronianum Nouatianum: Pigeat ſanè peccare, ſed pœnitere non pigeat: pudeat periclitari, ſed non pudeat liberari. quis naufrago tabulam, ne euadat, eripiet? quis ſanandis vulneribus inuidebit?

2. HIERONYMVS in caput tertium Iſaiæ: Secunda enim poſt naufragium tabula, pœnitentia eſt: & conſolatio miſeriarum, impietatem ſuam abſcondere.

Pœnitentia eſt ſecunda poſt naufragium tabula. Secunda tabula.

3. IDEM epiſtola octaua ad Demetriadem de ſeruanda virginitate, capite ſexto: Pœnitentia quaſi ſecunda poſt naufragium miſeris tabula ſit: in virgine, integra ſeruetur nauis.

4. AMBROSIVS ad virginem lapſam capite octauo: Pœnitudo neceſſaria eſt, ſicut vulneratis ſunt neceſſaria medicamina. Sed quanta putas, & qualis neceſſaria pœnitentia, quæ aut æquet crimina, aut certè excedat? Pœnitentia non verbis agenda eſt, ſed & actu. Cùm animo conceperis, non aliud remedium conſtitutum eſſe poſt baptiſmum, quàm pœnitentiæ ſolatium, quantãuis afflictionem, quantumuis laborem, & indecorem ſubire eſto contenta: dummodò ab æternalibus pœnis libereris. Et poſt pauca: Sed tu quæ iam ingreſſa es agonem pœnitentiæ, inſiſte miſera fortiter, inhære tanquàm naufragus tabulæ, ſperans per ipſam tede profundo criminum liberari.

Inhærẽdum pœnitentiæ vt naufragus tabulæ.

5. CONCILIVM Tridentinum ſeſſione ſexta, capite decimoquarto: Lapſi reparationem ſecundam poſt naufragium deperditæ gratiæ tabulam ſancti Patres aptè nuncuparunt.

Tabula ſecunda deperditę gratiæ poſt naufragiũ.

6. ITEM ſeſſione decimaquarta, canone ſecundo: Si quis ſacramenta confundens, ipſum baptiſmum pœnitentiæ ſacramentum eſſe dixerit, quaſi hæc duo ſacramenta diſtincta non ſint, atque ideò pœnitentiam non rectè ſecundam poſt naufragium tabulam appellari: anathema ſit.

7. TERTVLLIANVS in libro de pœnitentia capite ſeptimo: Nemo idcircò deterior ſit, quia Deus melior eſt, totiens delinquẽdo, quotiẽs ignoſcitur. Cæterùm finem vtique euadendi habebit, cùm offendendi non habebit. Euaſimus ſemel, hactenus periculoſis noſmet ipſos inferamus, etſi iterùm enaſuri videmur. Plerique naufragio liberati, exindè repudium & naui & mari dicunt; & Dei beneficium ſalutem ſuam ſcilicet, memoria periculi honorant. Laudo timorem, diligo verecundiam; nolunt iterùm diuinæ miſericordiæ oneri eſſe; formident videri inculcare, quod conſecuti ſunt: bona certè ſollicitudine iterùm experiri vitant, quod ſemel didicerunt timere. Ità modus temeritatis, teſtatio eſt timoris. Timor autem hominis, Dei honor eſt. Sed enim peruicaciſſimus hoſtis ille, nunquàm malitiæ ſuæ ocium facit. Atquin tunc maximè ſæuit, cùm hominem plenè ſentit liberatum; tunc plurimum accenditur, dum extinguitur. Doleat & ingemiſcat neceſsè eſt, venia peccatorum permiſſa, tot in homine mortis opera diruta, tot titulos damnationis retrò ſuæ eraſos. Dolet, quòd ipſum & angelos eius, Chriſti ſeruus ille peccator iudicaturus eſt. Itaque obſeruat, oppugnat, obſidet, ſi qua poſſit aut oculos concupiſcentia carnali ferice, aut animum illecebris ſecularibus irretire, aut fidem terrenæ poteſtatis formidine euertere, aut à via certa peruerſis traditionibus detorquere: non ſcandalis, nõ tentationibus deficit. Hæc igitur venena eius prouidens Deus; clauſa licet ignoſcentię ianua, & intinctionis ſera obſtructa, aliquid adhuc permiſit patêre. Collocauit in veſtibulo pœnitentiam ſecundam, quæ pulſantibus patefaciat; ſed iam ſemel, quia iam ſecundò; ſed amplius nunquàm, quia proximè fruſtrà. Non enim & hoc ſemel ſatis eſt? Habes quod iam non merebaris; amiſiſti enim quod acceperas. Si tibi indulgentia Domini accommodat vndè reſtituas quod amiſeras; iterato beneficio gratus eſto, nedum ampliato: maius eſt enim reſtituere, quàm dare; quoniam miſerius eſt perdidiſſe, quàm omninò non accepiſſe. Verùm non ſtatim ſuccidendus ac ſubruendus eſt animus deſperatione, ſi ſecundæ quis pœnitentiæ debitor fuerit: pigeat ſanè peccare rursùs, ſed rursùs pœnitere non pigeat: pigeat iterùm periclitari, ſed non iterùm liberari. Neminem pudeat. Iteratæ valetudinis, iteranda medicina eſt. Gratus in Dominum exiteris, ſi quod tibi Dominus offert, non recuſaueris. Offendiſti, ſed reconciliari adhuc potes. Habes cui ſatisfacias, & quidem volentem.

Poſt baptiſmum ſupereſt pœnitentiæ remedium tãquã altera ianua ad indulgẽtiam.

8. EZECHIELIS decimooctauo: Conuertimini, & agite pœnitentiam ab omnibus iniquitatibus veſtris, & non erit vobis in ruinam iniquitas. Proijcite à vobis omnes præuaricationes veſtras, in quibus præuaricati eſtis, & facite vobis cor nouum, & ſpiritum nouum: & quare moriemini domus Iſrael? Quia nolo mortem morientis, dicit Dominus Deus, reuertimini, & viuite.

9. Et apud eundem trigeſimotertio: Viuo ego, dicit Dominus Deus: nolo mortem impij, ſed vt conuertatur impius à via ſua, & viuat. Conuertimini, conuertimini à vijs veſtris peſſimis: & quare moriemini domus Iſrael? Tu itaque fili hominis dic ad filios populi tui: iuſtitia iuſti non liberabit eum, in quacunque die peccauerit: & impietas impij non nocebit ei, in quacunque die conuerſus fuerit ab impietate ſua: & iuſtus non poterit viuere in iuſtitia ſua, in quacunque die peccauerit. Etiam ſi dixero iuſto, quòd vita viuat, & confiſus in iuſtitia ſua fecerit iniquitatem: omnes iuſtitiæ eius oblivioni tradentur, & in iniquitate ſua, quam operatus eſt, in ipſa

Non ideò peccãdum, qnia Deus ad ignoſcẽdum pœnitentibus facilis eſt.

morietur. Si autem dixero impio: Morte morieris: & egerit pœnitentiam à peccato ſuo, fecerit-que iudicium & iuſtitiam, & pignus reſtituerit ille impius, rapinamque reddiderit, in mandatis vitæ ambulauerit, nec fecerit quidquam iniuſtum: vita viuet, & non morietur. Omnia peccata eius, quæ peccauit, non imputabuntur ei: iudicium, & iuſtitiam fecit, vita viuet.

III.

Quando hoc Sacramentum ritè accipitur, & efficaciter operatur?

Concil. Flor. & Trid. ſeſſ. 14. cap. 3. & can. 4.

A CVM is, qui remiſſionem peccatorum implorat, tres illas partes ſeu actiones adhibet, Contritionem, Confeſſionem, & Satisfactionem; quæ totam hominis ad Deum conuerſionem, pœnitentis officium, & renouationem complectuntur. De quibus ità Chryſoſtomus: [a] Perfecta pœnitentia cogit peccatorem omnia libenter ferre: in corde eius contritio, in ore confeſſio, in opere tota humilitas. Hanc eſſe frugiferam pœnitentiam Chryſoſtomus aſſerit, vt quibus modis Deum offendimus; offendimus autem corde, ore, ac opere; iiſdem reconciliemur Deo, corde quidem per Contritionem, ore per Confeſſionem, ac opere per Satisfactionem.

a Sermon. de pœnitentia

2 Reg. 16. a b c
Pſal. 50. d a
6. b. 37. a d
101. a b
2. Reg. 12. d
24. b 3. Reg. 21. g Ionę 3. b c

B Ad Contritionem pertinet illud, [b] *Sacrificium Deo ſpiritus contribulatus: cor contritum, & humiliatum Deus non deſpicies.*

b Pſal. 50. d

C Confeſſionem his verbis Lucas indicat: [c] *Multi credentium veniebant confitentes, & annunciantes actus ſuos.* Et [d] Iacobus Apoſtolus docet: *Confitemini alterutrum peccata veſtra.*

c Actor. 19. d
Num. 5. a
d Iacob. 5. d
& ibid. Beda.

D Ad Satisfactionem porrò ſpectant, digni [e] pœnitentiæ fructus, quos Ioannes Baptiſta poſtulat, inter quos & eleemoſynæ. De his autem Daniel propheta: [f] *Peccata tua*, inquit, *Eleemoſynis redime, & iniquitates tuas miſericordijs pauperum.* Grande ſcelus grandem habet neceſſariam Satisfactionem, ait [g] Ambroſius.

e Matt. 3. a b
Lucæ 3. b
Actor. 26. e
f Dan. 4. e

g Ambroſ. ad Virg. lapſam cap. 8.

E Atque eò referendum etiam, quod Paulus ait [h] de Corinthijs deplorandis, quandoquidem ſuper immũditia, fornicatione, & impudicitia quam geſſerant, pœnitentiam necdum egiſſent.

h 2. Corint. 12. g

TESTIMONIA.

Materia huius ſacramenti.

1. A CONCILIVM Florentinum in doctrina de Sacramentis: Quartum Sacramentum eſt Pœnitentia, cuius quaſi materia ſunt actus Pœnitentis, qui in tres diſtinguuntur partes. Quarum prima eſt cordis contritio, ad quam pertinet, vt doleat de peccato commiſſo, cum propoſito non peccandi de cætero. Secunda eſt oris confeſſio, ad quam pertinet, vt peccator omnia peccata, quorum memoriam habet, ſuo ſacerdoti confiteatur integraliter. Tertia eſt ſatisfactio pro peccatis ſecundùm arbitrium ſacerdotis, quæ quidem præcipuè fit per orationem, ieiunium, & eleemoſynam. Forma huius ſacramenti, ſunt verba abſolutionis, quæ ſacerdos profert, cùm dicit: Ego te abſoluo &c.

Forma.

2. CONCILIVM Tridentinum capite tertio, ſeſſione decimaquarta in doctrina de Sacramento Pœnitentiæ: Sunt autem quaſi materia huius Sacramenti ipſius pœnitentis actus, nempe contritio, confeſſio, & ſatisfactio. Qui quatenus in pœnitente, ad integritatem ſacramenti, ad plenamque & perfectam peccatorum remiſſionem ex Dei inſtitutione requiruntur, hac ratione pœnitentiæ partes dicuntur. Et ibidem: Docet præterea ſancta Synodus, ſacramenti Pœnitentiæ formam, in qua præcipuè ipſius vis ſita eſt in illis miniſtri verbis poſitam eſſe. Ego te abſoluo, &c. Quibus quidem de Eccleſiæ ſanctæ more preces quædam laudabiliter adiunguntur; ad ipſius tamen formæ eſſentiam nequaquam ſpectant, neque ad ipſius Sacramenti adminiſtrationem ſunt neceſſariæ.

Materia.

Forma.

Tres actus in Pœnitente requiruntur.

3. IN eadem ſeſſione canone quarto: Si quis negauerit, ad integram, & perfectam peccatorum remiſſionem requiri tres actus in pœnitente, quaſi materiam Sacramenti pœnitentiæ, videlicet, Contritionem, Confeſſionem, & Satisfactionem, quæ tres pœnitentiæ partes dicuntur: aut dixerit, duas tantùm eſſe pœnitentiæ partes, terrores ſcilicet incuſſos conſcientiæ, agnito peccato, & fidem conceptam ex Euangelio, vel abſolutione, qua credit quis ſibi per Chriſtum remiſſa peccata; anathema ſit.

4. CHRYSOSTOMVS in ſermone de Pœnitentia: Perfecta pœnitentia cogit &c. vt in textu, & infrà quæſtione decima, A teſtimonio nono.

5. SECVNDI

5. SECVNDI Regum decimoſexto: Venit ergò rex Dauid vſque Bahurim: & ecce egrediebatur inde vir de cognatione domus Saul, nomine Semei, filius Gera, procedebatque egrediens, & maledicebat, mittebatque lapides contra Dauid, & contra vniuerſos ſeruos regis Dauid: omnis autem populus, & vniuerſi bellatores à dextro, & à ſiniſtro latere regis incedebãt. Ita autem loquebatur Semei cùm malediceret regi: Egredere, egredere vir ſanguinum, & vir Belial. Reddidit tibi Dominus vniuerſum ſanguinem domus Saul &c. Et paulò pòſt: Dimittite eum, ait rex, vt maledicat iuxta præceptum Domini: ſi fortè reſpiciat Dominus afflictionem meam: & reddat mihi Dominus bonum pro maledictione hac hodierna. Ambulabat itaque Dauid & ſocij eius per viam cum eo. Semei autem per iugum montis ex latere, contra illum gradiebatur, maledicens, & mittens lapides aduerſum eum, terramque ſpargens.

6. PSALMO quinquageſimo: Sacrificium Deo ſpiritus contribulatus: cor contritum, & humiliatum Deus non deſpicies. Ibidem: Quoniam iniquitatem meam ego cognoſco: & peccatum meum contra me eſt ſemper. Tibi ſoli peccaui, & malum coram te feci: vt iuſtificeris in ſermonibus tuis, & vincas cùm iudicaris, &c.

7. ET pſalmo ſexto: Laboraui in gemitu meo, lauabo per ſingulas noctes lectum meum: lachrymis meis ſtratum meum rigabo.

8. ET trigeſimoſeptimo: Miſer factus ſum, & curuatus ſum vſque in finem, tota die contriſtatus ingrediebar. Quoniam lumbi mei impleti ſunt illuſionibus: & non eſt ſanitas in carne mea, &c. Quoniam ego in flagella paratus ſum: & dolor meus in conſpectu meo ſemper. Quoniam iniquitatem meam annunciabo: & cogitabo pro peccato meo.

9. ITEM pſalmo centeſimoprimo: Oſſa mea ſicut cremium aruerunt. Percuſſus ſum vt fœnum, &c. Quia cinerem tanquam panem manducabam, & potum meum cum fletu miſcebam.

10. SECVNDI Regum duodecimo: Et dixit Dauid ad Nathan: Peccaui Domino. Dixitque Nathan ad Dauid: Dominus quoque tranſtulit peccatum tuum: non morieris. Veruntamen, quoniam blaſphemare feciſti inimicos Domini, propter verbum hoc, filius, qui natus eſt tibi, morte morietur.

11. ET capite vigeſimoquarto: Percuſſit autem cor Dauid eum, poſtquam numeratus eſt populus: & dixit Dauid ad Dominum: Peccaui valdè in hoc facto: ſed precor Domine, vt transferas iniquitatem ſerui tui, quia ſtulte egi nimis. Surrexit itaque Dauid manè, & ſermo Domini factus eſt ad Gad prophetam & Videntem Dauid, dicens: Vade, & loquere ad Dauid. Hæc dicit Dominus: Trium tibi datur optio, elige vnũ quod volueris ex his, vt faciam tibi. Cumque veniſſet Gad ad Dauid, nunciauit ei dicens: Aut ſeptem annis veniet tibi fames in terra tua: aut tribus menſibus fugies aduerſarios tuos, & illi te perſequentur: aut certè tribus diebus erit peſtilentia in terra tua. Nunc ergò delibera, & vide quem reſpondeam ei, qui me miſit, ſermonem.

12. TERTII Regum vigeſimoprimo: Igitur non fuit alter talis ſicut Achab, qui venundatus eſt vt faceret malum in conſpectu Domini: concitauit enim eum Iezabel vxor ſua, & abominabilis factus eſt, in tantùm vt ſequeretur idola, quæ fecerant Amorrhæi, quos conſumpſit Dominus à facie filiorum Iſrael. Itaque cùm audiſſet Achab ſermones iſtos, ſcidit veſtimenta ſua, & operuit cilicio carnem ſuam, ieiunauitque, & dormiuit in ſacco, & ambulauit demiſſo capite. Et factus eſt ſermo Domini ad Eliam Thesbitem, dicens: Nónne vidiſti humiliatum Achab coram me? quia igitur humiliatus eſt mei cauſa, non inducam malum in diebus eius, ſed in diebus filij ſui inferam malum domui eius.

13. IONÆ tertio capite: Et clamauit, & dixit in Niniue ex ore regis & principum eius, dicens: Homines, & iumenta, & boues, & pecora non guſtent quicquam: nec paſcantur, & aquam non bibant. Et operiantur ſaccis homines, & iumenta, & clament ad Dominum in fortitudine, & conuertatur vir à via ſua mala, & ab iniquitate, quæ eſt in manibus eorum. Quis ſcit ſi conuertatur, & ignoſcat Deus: & reuertatur à furore iræ ſuæ, & non peribimus? Et vidit Deus opera eorum, quia conuerſi ſunt de via ſua mala: & miſertus eſt Deus ſuper malitiam, quam locutus fuerat vt faceret eis, & non fecit.

B PSALMO quinquageſimo, vt in textu, & ſuprà teſtimonio ſexto.

1. C. ACTORVM decimonono: Multi credentium &c. vt in textu.

2. NVMERORVM quinto: Vir, ſiue mulier, cùm fecerint ex omnibus peccatis, quæ ſolent hominibus accidere, & per negligentiam tranſgreſſi fuerint mandatum Domini, atque deliquerint, confitebuntur peccatum ſuum, & reddent ipſum caput, quintamque partem deſuper ei, in quem peccauerint.

3. IACOBI quinto: Confitemini alterutrum &c. vt in textu.

4. BEDA in caput quintum epiſtolæ D. Iacobi: Grauioris lepræ immunditiam, iuxta legem, ſacerdoti pandamus, atque ad eius arbitrium qualiter, & quanto tempore iuſſerit, purificari curemus.

1. D. MATTHÆI tertio: Pœnitentiam agite, appropinquauit enim regnum cælorum. Et infrà: Facite ergo fructum dignum pœnitentiæ.

2. LVCÆ tertio: Facite ergo fructus dignos Pœnitentiæ.

3. ACTORVM viceſimoſexto inquit Paulus: Sed his, qui ſunt Damaſci primùm, & Ieroſolymis, & in omnem regionem Iudææ, & Gentibus annunciabam, vt pœnitentiam agerent, & conuerterentur ad Deum, digna pœnitentiæ opera facientes.

4. DANIELIS quarto: Peccata tua eleemoſynis &c. vt in textu.

5. AMBROSIVS in libro ad virginem lapſam capite octauo, vt infrà, quæſtione octaua, D teſtimonio tertio.

E SECVNDÆ ad Corinthios duodecimo: Timeo ne iterum cùm veniero, humiliet me Deus apud vos, & lugeam multos ex ijs, qui ante peccauerunt, & non egerunt pœnitentiam ſuper immunditia, & fornicatione, & impudicitia, quam geſſerunt.

morietur. Si autem dixero impio: Morte morieris: & egerit pœnitentiam à peccato ſuo, fecerit-que iudicium & iuſtitiam, & pignus reſtituerit ille impius, rapinamque reddiderit, in mandatis vitæ ambulauerit, nec fecerit quidquam iniuſtum: vita viuet, & non morietur. Omnia peccata eius, quæ peccauit, non imputabuntur ei: iudicium, & iuſtitiam fecit, vita viuet.

III.

Quando hoc Sacram entum ritè accipitur, & efficaciter operatur?

Concil. Flor. & Trid. ſeſſ. 14. cap. 3. & can. 4.

A CVM is, qui remiſſionem peccatorum implorat, tres illas partes ſeu actiones adhibet, Contritionem, Confeſſionem, & Satisfactionem; quæ totam hominis ad Deum conuerſionem, pœnitentis officium, & renouationem complectuntur. De quibus ità Chryſoſtomus: [a] Perfecta pœnitentia cogit peccatorem omnia libenter ferre: in corde eius contritio, in ore confeſſio, in opere tota humilitas. Hanc eſſe frugiferam pœnitentiam Chryſoſtomus aſſerit, vt quibus modis Deum offendimus; offendimus autem corde, ore, ac opere; iiſdem reconciliemur Deo, corde quidem per Contritionem, ore per Confeſſionem, ac opere per Satisfactionem.

a Sermon. de pœnitentia

1 Reg. 16. a b c Pſal. 50 d a 6. b. 37 a d 101. a b 2. Reg. 12. d 24. b 3. Reg. 21. g Ionę 3. b c

B Ad Contritionem pertinet illud, [b] *Sacrificium Deo ſpiritus contribulatus: cor contritum, & humiliatum Deus non deſpicies.*

b Pſal. 50. d

C Confeſſionem his verbis Lucas indicat: [c] *Multi credentium veniebant confitentes, & annunciantes actus ſuos.* Et [d] Iacobus Apoſtolus docet: *Confitemini alterutrum peccata veſtra.*

c Actor. 19 d Num. 5. a d Iacob. 5. d & ibid. Beda.

D Ad Satisfactionem porrò ſpectant, digni [e] pœnitentiæ fructus, quos Ioannes Baptiſta poſtulat, inter quos & eleemoſynæ. De his autem Daniel propheta: [f] *Peccata tua*, inquit, *Eleemoſynis redime, & iniquitates tuas miſericordijs pauperum.* Grande ſcelus grandem habet neceſſariam Satisfactionem, ait [g] Ambroſius.

e Matt. 3. a b Lucæ 3. b Actor. 26. e f Dan. 4. c g Ambroſ. ad Virg. lapſam cap. 8.

E Atque cò referendum etiam, quod Paulus ait [h] de Corinthijs deplorandis, quandoquidem ſuper immũditia, fornicatione, & impudicitia quam geſſerant, pœnitentiam necdum egiſſent.

h 2. Corint. 12. g

TESTIMONIA.

Materia huius ſacramenti.

1. A CONCILIVM Florentinum in doctrina de Sacramentis: Quartum Sacramentum eſt Pœnitentia, cuius quaſi materia ſunt actus Pœnitentis, qui in tres diſtinguuntur partes. Quarum prima eſt cordis contritio, ad quam pertinet, vt doleat de peccato commiſſo, cum propoſito non peccandi de cætero. Secunda eſt oris confeſſio, ad quam pertinet, vt peccator omnia peccata, quorum memoriam habet, ſuo ſacerdoti confiteatur integraliter. Tertia eſt ſatisfactio pro peccatis ſecundùm arbitrium ſacerdotis, quæ quidem præcipuè fit per orationem, ieiunium, & eleemoſynam. Forma huius ſacramenti, ſunt verba abſolutionis, quæ ſacerdos profert, cùm dicit: Ego te abſoluo &c.

Forma.

2. CONCILIVM Tridentinum capite tertio, ſeſſione decimaquarta in doctrina de Sacramento Pœnitentiæ: Sunt autem quaſi materia huius Sacramenti ipſius pœnitentis actus, nempe contritio, confeſſio, & ſatisfactio. Qui quatenus in pœnitente, ad integritatem ſacramenti, ad plenamque & perfectam peccatorum remiſſionem ex Dei inſtitutione requiruntur, hac ratione pœnitentiæ partes dicuntur. Et ibidem: Docet præterea ſancta Synodus, ſacramenti Pœnitentiæ formam, in qua præcipuè ipſius vis ſita eſt in illis miniſtri verbis poſitam eſſe. Ego te abſoluo, &c. Quibus quidem de Eccleſiæ ſanctæ more preces quædam laudabiliter adiunguntur; ad ipſius tamen formæ eſſentiam nequaquam ſpectant, neque ad ipſius Sacramenti adminiſtrationem ſunt neceſſariæ.

Materia.

Forma.

Tres actus in Pœnitente requiruntur.

3. IN eadem ſeſſione canone quarto: Si quis negauerit, ad integram, & perfectam peccatorum remiſſionem requiri tres actus in pœnitente, quaſi materiam Sacramenti pœnitentiæ, videlicet, Contritionem, Confeſſionem, & Satisfactionem, quæ tres pœnitentiæ partes dicuntur: aut dixerit, duas tantùm eſſe pœnitentiæ partes, terrores ſcilicet incuſſos conſcientiæ, agnito peccato, & fidem conceptam ex Euangelio, vel abſolutione, qua credit quis ſibi per Chriſtum remiſſa peccata; anathema ſit.

4. CHRYSOSTOMVS in ſermone de Pœnitentia: Perfecta pœnitentia cogit &c. vt in textu, & infrà quæſtione decima, A teſtimonio nono.

5. SECVNDI

5. SECVNDI Regum decimoſexto: Venit ergò rex Dauid vſque Bahurim: & ecce egrediebatur inde vir de cognatione domus Saul, nomine Semei, filius Gera, procedebatque egrediens, & maledicebat, mittebatque lapides contra Dauid, & contra vniuerſos ſeruos regis Dauid: omnis autem populus, & vniuerſi bellatores à dextro, & à ſiniſtro latere regis incedebãt. Ita autem loquebatur Semei cùm malediceret regi: Egrede re, egredere vir ſanguinum, & vir Belial. Reddidit tibi Dominus vniuerſum ſanguinem domus Saul &c. Et paulò pòſt: Dimittite eum, ait rex, vt maledicat iuxta præceptum Domini: ſi fortè reſpiciat Dominus afflictionem meam: & reddat mihi Dominus bonum pro maledictione hac hodierna. Ambulabat itaque Dauid & ſocij eius per viam cum eo. Semei autem per iugum montis ex latere, contra illum gradiebatur, maledicens, & mittens lapides aduerſum eum, terramque ſpargens.

6. PSALMO quinquageſimo: Sacrificium Deo ſpiritus contribulatus: cor contritum, & humiliatum Deus non deſpicies. Ibidem: Quoniam iniquitatem meam ego cognoſco: & peccatum meum contra me eſt ſemper. Tibi ſoli peccaui, & malum coram te feci: vt iuſtificeris in ſermonibus tuis, & vincas cùm iudicaris, &c.

7. ET pſalmo ſexto: Laboraui in gemitu meo, lauabo per ſingulas noctes lectum meum: lachrymis meis ſtratum meum rigabo.

8. ET trigeſimoſeptimo: Miſer factus ſum, & curuatus ſum vſque in finem, tota die contriſtatus ingrediebar. Quoniam lumbi mei impleti ſunt illuſionibus: & non eſt ſanitas in carne mea, &c. Quoniam ego in flagella paratus ſum: & dolor meus in conſpectu meo ſemper. Quoniam iniquitatem meam annunciabo: & cogitabo pro peccato meo.

9. ITEM pſalmo centeſimoprimo: Oſſa mea ſicut cremium aruerunt. Percuſſus ſum vt fœnum, &c. Quia cinerem tanquam panem manducabam, & potum meum cum fletu miſcebam.

10. SECVNDI Regum duodecimo: Et dixit Dauid ad Nathan: Peccaui Domino. Dixitque Nathan ad Dauid: Dominus quoque tranſtulit peccatum tuum: non morieris. Veruntamen, quoniam blaſphemare feciſti inimicos Domini, propter verbum hoc, filius, qui natus eſt tibi, morte morietur.

11. ET capite vigeſimoquarto: Percuſſit autem cor Dauid eum, poſtquam numeratus eſt populus: & dixit Dauid ad Dominum: Peccaui valdè in hoc facto: ſed precor Domine, vt transferas iniquitatem ſerui tui, quia ſtulte egi nimis. Surrexit itaque Dauid manè, & ſermo Domini factus eſt ad Gad prophetam & Videntem Dauid, dicens: Vade, & loquere ad Dauid. Hæc dicit Dominus: Trium tibi datur optio, elige vnũ quod volueris ex his, vt faciam tibi. Cumque veniſſet Gad ad Dauid, nunciauit ei dicens: Aut ſeptem annis veniet tibi fames in terra tua: aut tribus menſibus fugies aduerſarios tuos, & illi te perſequentur: aut certè tribus diebus erit peſtilentia in terra tua. Nunc ergò delibera, & vide quem reſpondeam ei, qui me miſit, ſermonem.

12. TERTII Regum vigeſimoprimo: Igitur non fuit alter talis ſicut Achab, qui venundatus eſt vt faceret malum in conſpectu Domini: concitauit enim eum Iezabel vxor ſua, & abominabilis factus eſt, in tantùm vt ſequeretur idola, quæ fecerant Amorrhæi, quos conſumpſit Dominus à facie filiorum Iſrael. Itaque cùm audiſſet Achab ſermones iſtos, ſcidit veſtimenta ſua, & operuit cilicio carnem ſuam, ieiunauitque, & dormiuit in ſacco, & ambulauit demiſſo capite. Et factus eſt ſermo Domini ad Eliam Thesbitem, dicens: Nónne vidiſti humiliatum Achab coram me? quia igitur humiliatus eſt mei cauſa, non inducam malum in diebus eius, ſed in diebus filij ſui inferam malum domui eius.

13. IONÆ tertio capite: Et clamauit, & dixit in Niniue ex ore regis & principum eius, dicens: Homines, & iumenta, & boues, & pecora non guſtent quicquam: nec paſcantur, & aquam non bibant. Et operiantur ſaccis homines, & iumenta, & clament ad Dominum in fortitudine, & conuertatur vir à via ſua mala, & ab iniquitate, quæ eſt in manibus eorum. Quis ſcit ſi conuertatur, & ignoſcat Deus: & reuertatur à furore iræ ſuæ, & non peribimus? Et vidit Deus opera eorum, quia conuerſi ſunt de via ſua mala: & miſertus eſt Deus ſuper malitiam, quam locutus fuerat vt faceret eis, & non fecit.

B PSALMO quinquageſimo, vt in textu, & ſuprà teſtimonio ſexto.

1. C. ACTORVM decimonono: Multi credentium &c. vt in textu.

2. NVMERORVM quinto: Vir, ſiue mulier, cùm fecerint ex omnibus peccatis, quæ ſolent hominibus accidere, & per negligentiam tranſgreſſi fuerint mandatum Domini, atque deliquerint, confitebuntur peccatum ſuum, & reddent ipſum caput, quintamque partem deſuper ei, in quem peccauerint.

3. IACOBI quinto: Confitemini alterutrum &c. vt in textu.

4. BEDA in caput quintum epiſtolæ D. Iacobi: Grauioris lepræ immunditiam, iuxta legem, ſacerdoti pandamus, atque ad eius arbitrium qualiter, & quanto tempore iuſſerit, purificari curemus.

1. D. MATTHÆI tertio: Pœnitentiam agite, appropinquauit enim regnum cælorum. Et infrà: Facite ergo fructum dignum pœnitentiæ.

2. LVCÆ tertio: Facite ergo fructus dignos Pœnitentiæ.

3. ACTORVM viceſimoſexto inquit Paulus: Sed his, qui ſunt Damaſci primùm, & Ieroſolymis, & in omnem regionem Iudææ, & Gentibus annunciabam, vt pœnitentiam agerent, & conuerterentur ad Deum, digna pœnitentiæ opera facientes.

4. DANIELIS quarto: Peccata tua eleemoſynis &c. vt in textu.

5. AMBROSIVS in libro ad virginem lapſam capite octauo, vt infrà, quæſtione octaua, D teſtimonio tertio.

E SECVNDÆ ad Corinthios duodecimo: Timeo ne iterum cùm veneró, humiliet me Deus apud vos, & lugeam multos ex ijs, qui ante peccauérunt, & non egerunt pœnitentiam ſuper immunditia, & fornicatione, & impuditicia, quam geſſerunt.

IIII.

Quid eſt Contritio?

Tridentin. cap. 4. ſeſſ. 14. Florentin. Auguſt. ſerm. 3 in Natali Domini, & cap. 2. de pœnitẽtiæ medicina, ſeu homil. 50. ex 50. Ibidem cap. 15. Fulg. lib. 1. de remiſſion. peccat. cap. 12.

A Est animi dolor, & quæ de peccatis propter Deum offenſum concipitur deteſtatio, cum propoſito vitæ in melius commutandæ coniuncta.

a Chryſoſtom. in Pſal. 50 & de compũct. cord. lib. 1. & 2. Auguſtin de pœnitent. med. cap. 9. Ambroſ. cap. 8. ad virg. lapſam. Trident. ſeſſ. 14. can. 5.

B Hæc contritio [a] paratur, ſi quis peccatorum ſuorum fœditatem, magnitudinem, ac multitudinem ſedulò intueatur: ſi de ſumma bonitate offenſa, de Dei gratia, cæteriſque donis amiſſis ſolicitè cogitet: ſi mortis incertę ineluctabilem [b] neceſſitatem, futuri iudicij horrendam ſeueritatem, ac paratas etiam peccatoribus pœnas ſempiternas expendat atque pertimeſcat.

b Hebr. 9. g Sophon. 1. d Matt. 25. d Marc. 9. g

c Iſaiæ 38. c

d Pſalm. 118. p

e Pſalm. 37. b

f Ibidem d

C Huc pertinet illud Ezechiæ: [c] *Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ.* Et illud Dauidis: [d] *A iudicijs tuis timui.* Et quod idem gemens orat: [e] *Afflictus ſum, & humiliatus ſum nimis: rugiebam à gemitu cordis mei.* Nec multo poſt: [f] *Iniquitatem meam annuntiabo: & cogitabo pro peccato meo.*

g Apocal. 2. b 1. ad Corinth. 11. g & 7. c

h Lucæ 12. a Matth. 10. d

D Quin & manifeſta Dei vox eſt ad peccatorem; [g] *Charitatem tuam primam reliquiſti. Memor eſto itaque vnde excideris: & age pœnitentiam.* Sed & Chriſtus in Euangelio, [h] *Timete eum*, inquit, *qui, poſtquam occiderit, habet poteſtatem mittere in gehennam, ita dico vobis, hunc timete.* Iam verò contritionis hic dolor ita demum ad remiſſionem peccatorum nos præparat, ſi cum [i] fiducia diuinæ miſericordiæ, votoque præſtandi ea, quæ ad [k] Pœnitentiæ Sacramentum ſpectant, coniungatur.

i Ambroſ. lib. 1. de pœnitent. c. 1.

k Auguſtin. de pœnitẽt. med. c. 11. & in enchirid. c. 65. Ambroſ. in Pſalm. 37. & c. 8. ad virg. lap.

TESTIMONIA.

1. A Concilivm Tridentinum ſeſſione decimaquarta capite quarto: Contritio quæ primum locum inter dictos pœnitentis actus habet, animi dolor, ac deteſtatio eſt de peccato commiſſo, cum propoſito non peccandi de cætero. Fuit autem quouis tempore ad impetrandam veniam peccatorum hic Contritionis motus neceſſarius, & in homine poſt Baptiſmum lapſo ita demum præparat ad remiſſionem peccatorum, ſi cum fiducia diuinæ miſericordiæ, & voto præſtandi reliqua, coniunctus ſit, quæ ad ritè ſuſcipiendum hoc Sacramentum requiruntur. Declarat igitur ſancta Synodus hanc Contritionem, non ſolùm ceſſationem à peccato, & vitæ nouæ propoſitum, & inchoationem, ſed veteris etiam odium continere, iuxta illud: Proijcite à vobis omnes iniquitates veſtras, in quibus præuaricati eſtis; & facite vobis cor nouum, & ſpiritum nouum. Et certè, qui illos Sanctorum clamores conſideraverit: Tibi ſoli peccaui, & malum coram te feci: Laboraui in gemitu meo: lauabo per ſingulas noctes lectum meum: Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ: & alios huius generis: facilè intelliget, eos ex vehementi quodam anteactæ vitæ odio, & ingenti peccatorum deteſtatione manâſſe. Docet præterea, etſi Contritionem hanc aliquandò charitate perfectam eſſe contingat, hominemque Deo reconciliare, priuſquam hoc Sacramentum actu ſuſcipiatur; ipſam nihilominus reconciliationem ipſi contritioni, ſine Sacramenti voto, quod in illa includitur, non eſſe adſcribendam. Illam verò Contritionem imperfectam, quæ Attritio dicitur, quoniam vel ex turpitudinis peccati conſideratione vel ex gehennæ, & pœnarum metu communiter concipitur, ſi voluntatem peccandi excludat, cum ſpe veniæ; declarat, non ſolùm non facere hominem hypocritam, & magis peccatorem, verùm etiam donum Dei eſſe, & Spiritus ſancti impulſum, non adhuc quidem inhabitantis, ſed tantùm mouentis, quo pœnitens adiutus viam ſibi ad iuſtitiam parat. Et quamuis ſine Sacramento Pœnitentiæ per ſe ad iuſtificationem perducere peccatorem nequeat; tamen eum ad Dei gratiam in Sacramento pœnitentiæ impetrãdam diſponit. Hoc enim timore vtiliter conCuſſi Niniuitæ, ad Ionæ prædicationem, plenam terroribus, pœnitentiam egérunt, & miſericordiam à Domino impetrãrunt. Quamobrem falsò quidam calumniantur catholicos ſcriptores, quaſi tradiderint Sacramentum Pœnitentiæ, abſque bono motu ſuſcipientium, gratiam conferre:

Contritio generalis quid ſit.

Vt eſt pars huius Sacramenti, quid requirat.

Votum Sacramenti in Contritione includitur.

Attritio donum Dei eſt, diſponẽs ad gratiam ſuſcipiendam in Sacramento.

Ioel. 1.

Pſalm. 50.

Pſalm. 6.

Iſaiæ 38.

Matth. 12. Lucæ 11.

conferte: quod nunquam Ecclesia Dei docuit, nec sensit: sed & falsò docent; Contritionem esse extortam, & coactam, non liberam & voluntariam.

Ad Contritionem quę pertineant.

2. CONCILIVM Florentinum: Ad cordis contritionem pertinet, vt doleat pœnitens de peccato commisso, cum proposito non peccandi de cætero.

3. AVGVSTINVS sermone tertio in Natali Domini, qui est septimus de tempore: Pœnitentiam certam non facit, nisi odium peccati, & amor Dei. Quando sic pœnites, vt tibi amarum sapiat in animo, quod ante dulce fuit in vita; & quod te prius oblectabat in corpore, ipsum te cruciat in mente; iam tunc bene ingemiscis ad Deum, & dicis; Tibi soli peccaui, & malum coram te feci. Bene tibi soli peccaui, quia nullus hominum sine peccato: & ideò tibi soli peccaui, quia nullus est sine peccato. Da Domine misericordiam misero, qui tam diu pepercisti criminoso. Inclinet ad remedium humilitas pœnitentis, quem permouere non potuit diuturnitas peccantis peccatoris. Dic illi in fletu cordis, Adspice infelicem pietas immẽsa, respice crudelem misericordia publica. Desperatus ad omnipotentem venio, vulneratus ad medicum curro. Serua pietatem mansuetudinis, qui tam diu suspendisti gladium vltionis: dele numerositatem criminum multitudine misericordiarum. Ista est, filioli, vera pœnitentia, quando sic conuertitur quis, vt non reuertatur: quãdo sic pœnitet, vt non reperat. Et paulò post: Aperiant aures suas ad præcepta Christi: qui fortasse patuerunt hucusque ad audienda ludibria. Aperiant oculos suos ad nitorem, qui hucusque ad ignominiam patuerunt. Compungat pœnitentia criminum, quos hucusque transpunxit delectatio voluptatum. Erigat adiuncta virtus, quem vitia prostrauerunt. Aperiant medicamento pœnitentiæ nares suas, quibus illis fœteat consuetudo peccati.

Psalm. 50.

4. IDEM in libro de Pœnitentiæ medicina, capite secundo, siue in libro quinquaginta homiliarum, homilia quinquagesima, capite secundo. Omnis qui iam arbiter voluntatis suæ constitutus est, cùm accedit ad sacramenta fidelium, nisi eum pœniteat vitæ veteris, nouam non potest inchoare.

Pœnitentia veteris vitæ necessaria est.

5. IDEM capite decimoquinto, in homilia est capite quinto: Quid autem Dauid obtulit Domino, vnde illum propitiaret sibi? Quoniam si voluisses, inquit, sacrificium, dedissem: vtique holocaustis non delectaberis. Sacrificium Deo spiritus contribulatus; cor contritum & humiliatum Deus non spernit. Non solùm ergò deuotè obtulit, sed etiam ista dicendo, quid offerri oporteret, ostendit. Non enim sufficit mores in melius commutare, & à factis malis recedere; nisi etiam de his quæ facta sunt, satisfiat Deo per pœnitentiæ dolorem, per humilitatis gemitum, per contriti cordis sacrificium, cooperantibus eleemosynis. Beati enim misericordes, quoniam ipsorum miserebitur Deus. Non enim dictum est, vt tantùm abstineatis à peccatis; sed & de præteritis, inquit, deprecare Dominum, vt tibi dimittantur. Et Petrus iam erat fidelis, iam in Christo & alios baptizauerat. Intuere ergò Petrum præsumentem accusatum, timentem vulneratum, flentem sanatum. Iam etiam post aduentum de cælo Spiritus sancti, quidam Simon pecunia voluit eundem Spiritum sanctum emere, sceleratissimum, & impium mercimonium cogitans, iam baptizatus in Christo: & tamen pœnitentiæ consilium, ab ipso Petro correptus, accepit. Dicit etiam Apostolus Paulus, qui vtique fidelibus mittebat epistolas: Ne iterum cùm veniam ad vos, humiliet me Deus: vt lugeam multos ex his, qui ante peccauerunt, & non egerunt pœnitentiam super immunditia, & luxuria, & fornicatione, quam gesserunt. Circunstant ergò nos & præcepta rectè faciendi, & exempla non tantùm rectè facientium, sed etiam pœnitentium, ad recipiendam salutem, quæ fuerat amissa peccando.

Act. 7.

2. Cor. 12.

6. FVLGENTIVS Ruspensis Episcopus libro primo de remissione peccatorum ad Euthymiũ, capite duodecimo: Nonnulli scelerum suorum consideratione perterriti, pro iniquitatibus quidem suis in oratione gemunt, nec tamen ab iniqua operatione discedunt. Fatentur se malè fecisse, nec vllum finem volunt malis factis suis imponere. Accusant humiliter in conspectu Dei peccata, quibus tenentur oppressi, & eadem peccata, quæ humilitate sermonis accusant, corde peruerso contumaciter cumulant. Indulgentiã, quam lachrymosis gemitibus poscunt, ipsi sibi prauis operibus adimunt. Medelam postulant à medico, & in perniciem suam subrogant adiutorium morbo. Tales numquam diluunt gemendo peccatum, quia non desinunt peccare post gemitum.

Nõ satis est dolere de malis commissis, sed oportet habere propositum deinceps ab illis abstinendi in posterũ.

1. B CHRYSOSTOMVS in Psalmum quinquagesimum duas habet homilias, in quarum posteriore sic ait: Habeto codicem conscientiam tuam, & scribe quotidiana peccata. Quando accubueris super stratum tuum, & neminem infestum pateris, antequam veniat tibi somnus, profer in medium codicem conscientiam tuam, & reminiscere peccata tua, si quid in verbo, seu in facto, vel in cogitatione peccasti. Hoc enim dicit Propheta: Irascimini & nolite peccare, quæ dicitis in cordibus vestris, & in cubilibus vestris compungini. Et post pauca: Dicito in corde tuo, & in anima tua: Expendimus diem, ô anima, quid boni fecimus, aut quid mali operati sumus? Et si quid boni feceris, gratias age Deo: si quid mali, de cætero ne facias. Et rursus paulò pòst: Propone tibi timorem gehennæ, superducito ei fecturæ ictum non habentem dolorem. Iudicium facito tibimetipsi terribile, leuiorem præpara confessionem cogitatuum tuorum, vt non in futuro die ignauior sis ad perscrutanda peccata.

Examen conscientiæ vespertinum.

Psalm. 4.

2. IDEM in libro primo de Compunctione cordis, sub finem: Quid, dic mihi, corporis viribus opus est, cùm cor conterere debeamus? Hoc solum est, quod exposcitur à nobis, vt semper recordemur, & ad animum reuocemus mala nostra, & conscientiam gestorum nostrorum habeamus ante oculos, vt pro his supplicemus Deo, vt gehennam ponamus in conspectibus nostris, & angelos, qui in die iudicij vbique discurrunt, & congregant de omni orbe terrarum eos, qui tradendi sunt in gehennam, ac supplicijs tradendi. Ponamus etiam & illud ante oculos, quanti doloris est excludi ac proijci à regno cælorum, quod, vt mihi videtur, grauius est ipsa gehenna. Nam & si ignis ille non arderet, & im-

Ad veram pœnitentiam quæ requiratur.

Matth. 5.

Eccli. 21.

Matth. 26.

Gehẽna ob oculos ponenda.

A regno cælorum separari quàm luctuosum.

mortalis illa pœna non esset parata, hoc solùm, quòd alieni efficimur à Christo, & excludimur à bonis æternis, nónne omni pœna cruciabilius diceretur? Quòd si non sufficiunt hæc ad erigendas animas, & incitandas ad spem; illud saltem ad memoriam reuocemus exemplum, quod de virginibus refertur, quæ exclusæ à thalamo sponsi sunt propter olei defectum. Ponamus nosmetipsos in illis, quæ excluduntur, & videamus qui dolor, & quæ pœna sit, si cogitemus eadem posse & nos pati, si negligimus.

Peccatorũ memòria quàm fructuosa sit. 2. Tim. 1.

3. Et libro secundo circa finem: Tantum boni confert meminisse frequentius hominem peccati sui, vt etiam Paulum Apostolum videamus, ea quæ abolita iam fuerant & deleta, adducere tamen in medium: & cùm culpam de præsentibus non haberet, tamen quoniam recordationes peccatorũ, & luctum gemitumque sciebat animę prodesse, etiam illa commemorat, quæ per ignorantiam commissa gratia baptismi, & confessio fidei aboleuerat. Et post pauca: Oportet ergò recordari nos priora delicta, etiam ea, pro quibus veniam consecuti sumus, vt intuentes quàm ingentem modum debiti remisit nobis Deus, & amplius eum diligere possimus, & verecundiam pudoremque concipere, atque ex his corde cõpungi: considerantes, quòd nisi miseratio ipsius subuenisset, tantum illud peccatorum pondus sine dubio in imis nos inferni pœnis suppliciisque pressisset. Paulus etiam illa meminerat, quæ peremerat indulgentia: nos verò nec ista recordamur, quæ post baptismum commisimus, in quibus vtique periculum nobis saluum est, & reos nos atque in vinculis positos tenet. Quòd si aliquãdo ad recordationem venerimus, & visi fuerimus paululum inde cogitare, & esse soliciti, statim effugit cogitatio, & transimus ad alia; & nec integra quidem hora patimur animam nostram afflictione mœroris huius adstringi. Hæc igitur causa est, quòd malis addimus mala, dum priorum memoria non permanet, nec dolor aliquis inuritur pro conscientia delicti. Hinc est, vnde nec ad confessionem accedimus. Quomodo enim confitebimur, quorum ne memoriam quidem tenemus? Et sic consuetudine contemnendi, dum de præteritis dolor nullus est, facilius superuenientibus malis locum damus. quòd si omnis ex anima stimulus auferatur, & cuncta ei securitatis frena laxentur: quis eam post hæc tenebit, aut quis eam de præcipitijs reuocabit? Quid prohibet, vbi nihil metuitur, vbi nihil verecundiæ, nihil pudoris admittitur, vt non in omnes perditionis foueas demergatur?

Contra eos qui peccatorum fœditatem, & damna animæ nolunt expendere.

Tribunal mẽtis ascẽdendum, ad comparandam compũctionem. 2. Cor. 5.

4. Avgvstinvs libro de Pœnitentiæ medicina, capite nono, vel quarto capite in homilia quinquagesima: Ascendat homo aduersum se tribunal mentis suæ: existimet illud, quòd oportet nos exhiberi ante tribunal Christi, vt illud recipiat vnusquisque, quod per corpus gessit, siue bonũ, siue malũ: constituat se ante faciẽ suã, ne hoc ei postea fiat. Nã minatur hoc Deus peccatori, dicens, Arguã te, & statuam te ante faciem tuam. Atque ita constituto in corde iudicio: adsit accusatrix cogitatio, testis conscientia, carnifex timor. Inde quidam sanguis animi confitentis per lachrymas profluat. Postremò, ab ipsa mente talis sententia proferatur, vt se indignum homo iudicet participatione corporis & sanguinis Domini: Vt qui separari à regno cælorum timet per vltimam sententiam summi iudicis, per ecclesiasticam disciplinam à sacramento cælestis panis interim separetur. Versetur ante oculos imago futuri iudicij; vt cum alij accedunt ad altare Dei, quò ipse non accedit, cogitet quàm sit contremiscenda illa pœna, qua percipientibus alijs vitam æternam, alij in mortem præcipitentur æternam.

Psalmi 49.

Accusatrix cogitatio, testis conscientia, carnifex timor.

Matth. 25.

5. Ambrosivs ad virginem lapsam, capite octauo: Pœnitentia ergò non verbis agenda est: sed & actu. Hæc autẽ sic agitur: Si tibi ante oculos ponas de quanta gloria rueris, & de quo libro vitæ nomen tuum deletum sit, & si te iam credas prope ipsas positam tenebras exteriores, vbi erit fletus oculorum, & stridor dentium sine fine. Cùm hæc certa fide, sicut est, animo conceperis, quia necessè est prænaricatricem animã tartareis pœnis, & gehennæ ignibus tradi, nec aliud remedium constitutum esse post baptismum, quàm pœnitentiæ solatiũ, quantumuis afflictionem, quantumuis laborem, & indecorem subire esto contẽta, dũmodò ab æternalibus pœnis libereris. Ergò hæc tu tecum cogitans, & mente retractans, proprij facti tu ipsa iudex esto crudelior. In primis omnis cura vitæ huius interimẽda tibi est, & quasi mortuam te existimans, sicut es, quomodo possis reuiuiscere cogita. Deinde lugubris tibi accipienda est vestis, & mẽs ac membra singula digna castigatione puniẽda. Reliqua vide infrà, quæstione octaua, D testimonio tertio.

Quarum rerum cogitatione contritio comparetur.

Matth. 8.

Non aliud remedium post baptismũ, quàm pœnitentiæ solatium.

6. Concilivm Tridentinum sessione decimaquarta, canone quinto: Si quis dixerit, eam cõtritionem, quæ paratur per discussionem, collectionem, & detestationem peccatorum, qua quis recogitat annos suos in amaritudine animæ suæ, ponderando peccatorum suorum grauitatẽ, multitudinem, fœditatem, amissionem æternæ beatitudinis, & æternæ damnationis incursũ, cũ proposito melioris vitæ, non esse verum & vtilẽ dolorem, nec præparare ad gratiam, sed facere hominem hypocritam, & magis peccatorem; demum, illam esse dolorem coactum, & non liberum ac voluntarium; anathema sit.

Contritio quomodo paratur.

Isaiæ 38.

7. Ad Hebræos nono capite: Statutum est hominibus semel mori, post hoc autem iudicium.

8. Sophonias primo capite: Dies iræ dies illa, dies tribulationis & angustiæ, dies calamitatis & miseriæ, dies tenebrarum & caliginis, dies nebulæ & turbinis, dies tubæ & clangoris super ciuitates munitas, & super angulos excelsos.

9. Matthæi vigesimoquinto: Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo, & angelis eius.

10. Marci nono: Bonum est tibi debilem introire in vitam, quàm duas manus habentem ire in gehennam, in ignem inextinguibilem: vbi vermis eorum non moritur, & ignis non extinguitur.

1. C Isaiæ trigesimooctauo, 2. Psalmo centesimo decimooctauo, 3. Et trigesimo septimo, vt in textu.

2. D Apocalypsis secundo: Angelo Ephesi ecclesiæ scribe, &c. Sed habeo aduersum te, quòd charitatem tuam primam reliquisti. Memor esto itaque vnde excideris: & age pœnitentiam, & prima opera fac. sin autem, venio tibi, & mouebo candelabrum tuum de loco suo, nisi pœnitentiam egeris.

2. Posteriorꝛs

2. POSTERIORIS ad Corinthios duodecimo. Timeo ne iterum cùm venero humiliet me Deus apud vos, & lugeam multos ex ijs, qui ante peccauerunt, & non egerunt pœnitentiam super immunditia, & fornicatione, & impudicitia, quam gesserunt.

3. ET capite septimo: Nunc gaudeo: non quia contristati estis, sed quia contristati estis ad pœnitentiam. Contristati enim estis secundùm Deum, vt in nullo detrimentum patiamini ex nobis. Quæ enim secundùm Deum tristitia est, pœnitentiam in salutem stabilem operatur: seculi autem tristitia mortem operatur.

4. LVCÆ duodecimo, vt in textu.

5. MATTHÆI decimo: Timete eum, qui potest & animam, & corpus perdere in gehennam.

6. AMBROSIVS libro primo de pœnitentia, capite primo: Nemo potest bene agere pœnitentiam, nisi qui sperauerit indulgentiam.

Spes veniæ.

7. AVGVSTINVS in libro de Pœnitentiæ medecina, capite vndecimo, vel quarto capite in homilia quinquagesima: Iudicet ergò seipsum homo in istis voluntate, dum potest, & mores conuertat in melius: ne cùm iam non poterit, etiam præter voluntatem, à Domino iudicetur. Et cùm ipse in se protulerit seuerissimæ medicinæ, sed tamen medicinæ, sententiam, veniat ad antistites, per quos illi in Ecclesia claues ministrantur: & tanquam bonus iam incipiens esse filius, maternorum membrorum ordine custodito, à præpositis sacramentorum accipiat satisfactionis suæ modum: vt in offerendo sacrificio cordis contribulati deuotus & supplex, id tamen agat, quod non solùm illi prosit ad recipiendam salutem, sed etiam cæteris ad exemplum. Vt si peccatum eius non solùm in graui eius malo, sed etiam in tanto scandalo est aliorum; atque hoc expedire vtilitati Ecclesiæ videtur antistiti, in notitia multorum, vel etiam totius plebis agere pœnitentiam non recuset, non resistat, non letali, & mortiferæ plagæ, per pudorem addat tumorem.

Ad claues ecclesiæ post confitionem cõfugiendum, & satisfactionis modus accipiendus.

Meminerit semper, quòd superbis Deus resistit, humilibus autem dat gratiam. Quid enim est infelicius, quid peruersius, quàm de ipso vulnere, quod latere non potest, non erubescere, & de ligatura eius erubescere? Iacob 4. 1.Pet.5 Infelices qui de ligatura erubescunt, & non de vulnere.

8. IDEM in Enchiridio ad Laurentium, capite sexagesimoquinto: Sed neque de ipsis criminibus quamlibet magnis remittendis in sancta Ecclesia, Dei desperanda est misericordia agentibus pœnitentiam secundùm modum sui cuiusque peccati. In actione autem pœnitentiæ, vbi tale crimen commissum est, vt is qui commisit, à Christi etiam corpore separetur, non tam consideranda est mensura temporis, quàm doloris. Cor enim contritum & humiliatum Deus non spernit. Verùm quia plerunque dolor alterius cordis occultus est alteri, neque in aliorum notitiam per verba, vel quæcunque alia signa procedit, cùm sit coram illo cui dicitur, Gemitus meus à te non est absconditus: rectè constituuntur ab ijs, qui Ecclesiæ præsunt, tempora pœnitentiæ, vt fiat etiam satis Ecclesiæ, in qua remittuntur ipsa peccata: extra eam quippe non remittuntur. Ipsa namque propriè Spiritum sanctum pignus accepit, sine quo non remittuntur vlla peccata, ita vt quibus dimittuntur, consequantur vitam æternam. Psalm. 50. Psalm. 37. Præsides Ecclesiæ tempora pœnitentiæ constituunt.

9. AMBROSIVS in psalmum trigesimum septimum: Qui pœnitentiam agit, offerre se debet ad pœnam, vt hîc puniatur à Domino, non ad supplicia æterna seruetur. Ibidem: Plurimùm suffragatur reo verecunda confessio, & pœnam, quam defensione euitare non possumus, pudore subleuamus. Et sub finem: Vt febres in alto sitæ non queunt mitigari; cùm foras eruperint, spem adferunt desinendi; ita peccatorum morbus dum tegitur, inardescit; si confessionibus proditur, euaporat.

10. IDEM ad virginem lapsam capite octauo, vt suprà B testimonio quinto, & infrà quæstione octaua, D testimonio tertio.

V.

Est-ne Confessio necessaria?

A EST vtique: non solùm autem, vt quidam falsò autumant, interior illa, quæ coram Deo [a] quotidie facienda est Dauidis exemplo, qui ait: [b] *Dixi: Confitebor aduersum me iniustitiam meam Domino:* verùm etiam hæc exterior, quæ apud [c] Sacerdotem de criminibus peragitur omnibus, quæ post examinatam sedulò conscientiam, in mentem homini veniunt.

B Ita de hominibus Ecclesiæ primitiuæ scriptum est: [d] *Multi credentium veniebant confitentes, & annunciantes actus suos.*

C Quam confitendi rationem esse necessariam, non Ecclesiæ [e] modò sacra iura, & Patrum [f] veneranda scripta confirmant, sed etiam Christi diuina verba concludunt, declarantque, cùm ait: [g] *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt.* Atqui remittere, vel retinere peccata (cùm iudicis hęc sint officia) nullus rectè potest Sacerdos, nisi peccantis causam, de qua iudi-

a Chrysost. homil. 42. in Matth.
b Psalm. 31. b
c Origen. in Psalm. 37. homil. 1. & homil. 2. in Leuit. Chrysostom lib. 3. de sacerd. Nyssen. orat. in eos qui alios acerbius iudicãt. Petrus Cluniac. lib. 1. mirac. c. 3. 4. 5. 6. & lib. 2. cap. vltim.
d Actor. 19. d
e Concil. Lateran. can. 21 Florent. & Tridentin. sess. 14. cap. 5.
f Clemens epistol. 1. ad fratrem Dom. Dionys. epistol. 8. ad Demoph. Tertull. de pœnit. cap. 8. 9. 10 12. Orig. in Psalm. 37 homil. 1. & 2. & homil. 2 in Leuit. Cyprian. de lapsi. Pacianus in paræneſi ad pœnit. Hieronym in ca. 10. Ecclesiastæ. Chrysost. homil. 30. in Genes. & 10. in Matth.
g Ioan. 20. f

candum est, probè antea cognitam habuerit atque perspectam. Quæ causæ cognitio prius haberi non potest, quàm is, qui expendendum se Sacerdoti, vt [h] iudici ac [i] medico suo, absoluendumque tradit, spontanea confessione vulnera sua sigillatim detegat, atque ita aperiat, vt Sacerdos, vbi peccata soluenda, & vbi liganda sint, explicatè cognoscere queat.

h Augustin. lib. 20 de ciuit. Dei cap. 9. Gregor. homil. 26. in Euangel. Chrysostom. lib 3 de Sacerd & homil 5. de verb. Isaiæ. Hieronym. ad Heliod. epistol. 1. cap. 7.

i Concil. Lateran. can. 21. Vvormatiens. cap. 25. Origen. homil. 1. & 2. in psalm. 37.

TESTIMONIA.

1. A CHRYSOSTOMVS homilia quadragesima secunda in Matthæum: Tu ipse tibi iustus sis iudex, exige à te ipso rationem & correctionem, largos lachrymarum effunde fluuios, ingentes compunctionis gemitus redde, humillimus sis, laboribus ac vigilijs teipsum affligе, peccata tua per singulas species recole. Non paruus est hic cruciatus animæ, nec quantus sit, ab alio cognoscitur, nisi ab eo qui compunctus est, qui non ignorat hac re animam in hac vita maximè torqueri: nec est nescius, quantus dolor ex memoria peccatorum nascatur. Quas ob res iustitiam Deus huic pœnitentiæ in præmium proposuit, dicens: Dic tu prius peccata tua, vt iustificeris. Non est profectò, non est insufficiens ad emendandum via, si cùm omnia secundùm speciem in vnum peccata collegeris, assiduè animo deinde ipsa verses, ac de ipsis continuè mediteris & cogites.

Peccata per species singulas recolenda.

Isaiæ 43. secundum Lxx. Omnia peccata secundum speciem in vnum colligere.

2. PSALMO trigesimoprimo, vt in textu.

3. ORIGENES homilia prima in psalmum trigesimumseptimum: Christus quidem erat archiatros, qui posset curare omnem languorem, & omnem infirmitatem: Discipuli verò eius Petrus, vel Paulus, sed & prophetæ medici sunt, & hi omnes, qui post Apostolos in Ecclesia positi sunt, quibusque curandorum vulnerum disciplina commissa est, quos voluit Deus in Ecclesia sua esse medicos animarum, quia non vult Deus noster mortem peccatoris, sed pœnitentiam & orationem eius expectat.

Medici animarum in Ecclesia.

4. IDEM homilia secunda in Leuiticum: Audisti quanta sint in lege sacrificia pro peccatis, audi nunc quantæ sint remissiones peccatorum in Euangelijs. Est ista prima &c. Est adhuc & septima, licet dura & laboriosa, per pœnitentiam remissio peccatorum, cùm lauat peccator in lachrymis stratum suum, & fiunt ei lachrymæ suæ panes die ac nocte; & cùm non erubescit sacerdoti Domini indicare peccatum suum, & quærere medicinam, secundùm eum, qui ait: Dixi, pronunciabo aduersum me iniustitiam meam Domino, & tu remisisti impietatem cordis mei.

Laboriosa per pœnitentiam remissio. Psalm. 6. Non erubescit sacerdoti indicare peccatũ, & quærere medicinã. Psalm. 31.

5. CHRYSOSTOMVS libro tertio de Sacerdotio, vt suprà quæstione prima, C testimonio octauo.

6. GREGORIVS Nyssenus oratione ad eos, qui durius & acerbius alios iudicant, atque condemnant, quique conuersione indigent, & pœnitentia, siue in mulierem peccatricem: Afflictionis participem, & socium sume sacerdotem, vt patrem: quis enim tam falsò nominatur pater, aut tam duro atque adamantino animo præditus est, qui non filijs mœrentibus doleat, & gaudentibus lætetur? Sacerdos ita tristatur ob peccatum illius, quem propter religionem habet loco filij, vt Iacob vila tunica Ioseph sanguine conspersa querebatur; vt Dauid luxit Absolonis interitum; vt Heli Ophnim & Phineem, qui in acie cecidерent; vt Moses impium populum, qui rerum nouarum studiosus vitulum sibi conflauerat. Quamobrem maior tibi in eo fiducia sit, qui te in Deo genuit, quàm in illis, à quibus corpore procreatus es. Audacter ostende illi, quæ sunt recondita: animi arcana tanquam occulta vulnera medico retege. Ipse & honoris, & valetudinis tuæ rationem habebit, filiorum dedecore magis mouentur parentes, quàm ipsi filij. Nam vt filiorum gloria ad parentes pertinet, sic etiam dedecus & turpitudo. Incertus est, fratres, terminus vitæ. discessum è vita diligentia præuertamus. Absurdum enim est, cùm illi, qui corporis valetudinis rationem habent, se ipsos expurgent ante Caniculæ exortum, ne quod humidum in illis est, vehementi ipsius ardore corrumpatur, & morbos pariat, eos qui animi curam gerunt, incertum mortis diem non anteuertere, & ardorem excruciantis illius ignis, qui in æternum combutit, & nullum vnquam refrigerium admittit. Drachmam Euangelicam, quam acceperas, & qua dives effectus fueras, ignauia tua perdidisti? pœnitentiæ lucernam accende. Inclinare diligenter. Illam ist terrenis affectionibus defossam conquire, inuentam tolle, atque conserua, vt nos vicini gratulemur, & eo gaudio afficiamur, quod est in Christo.

2. Reg. 1. 1. Reg. 4 Exod. 32.

Animi arcana vulnera, sacerdoti vt medico retegenda.

Idque ante vitæ incertum terminum faciendum.

Luc. 15. Pœnitentiæ lucerna.

7. PETRVS Venerabilis Abbas Cluniacensis libro primo de miraculis, capite tertio.

8. ET capite quinto. Vide suprà quæstione decima de Eucharistia, D testimonio nono, & decimo.

9. ITEM capite quarto: Ad monasterium sancti Ioannis Angeliacensis, quod in Xantonensi pago situm est, presbyter quidam Gilbertus nomine ad conuersionem venit, atque ibi per aliquantum temporis quoad vixit, deuotè conuersatus est. Contigit autem non multo tempore elapso, eum ex infirmitate, quam incurrerat, ad extrema venire. Cumque sicut mos Christianorum est, & maximè monachorum, in substrato cilicio & cinere, à fratribus compositus, iaceret, atque horam vocationis suæ expectaret: fratres monasterij, vt eius exitum orationibus commendarent, venerunt, & eum vndique psallendo circunsteterunt. Qui cùm vt defungeretur expectarent; ecce subitò resumpto spiritu, & apertis oculis, acclamare cœpit professionem fidei, quæ quotidie decantatur, hoc est, Quicunque vult saluus esse, &c. Et cùm prius idiota, & imperitus literarum fuisse ab omnibus agnosceretur, ita distinctè, & apertè singula proferebat, vt à nescientibus, si forte adessent, peritissimus in talibus

Christianorum & Monachorum in primis veterum circa morientes.

talibus extitiſſe crederetur. Qua de cauſa omnes qui aſtabant ſtupefacti, euentum rei admirabantur. Qui cùm diu admirantes hæſiſſent; tandem Prior Gregorius nomine, cui præ cæteris hoc incumbebat, vir bonę religionis, intelligens eum aliquid in occulto vidiſſe; ad eum ſe inclinauit, & quæ cauſa clamoris eſſet, vel ſi quicquam, quod eos lateret vidiſſet, interrogauit. Ad quod ille: Vidi (ait) perſonam reuerendæ formæ, candidi habitus, & venerandæ caniciei, paulo ante vas cum aqua afferre, mihique dicere: Noueris cauſam aduentus mei ad te hanc eſſe, vt pedes tuos, qui inquinati ſunt, abluam, eis ablutis totum te mundum reddam. Cumque admirari me ſuper his quæ dicebat cerneret, adiecit: Non noſti (ait) ad purgationem tuî hãc aquam eſſe neceſſariam, qui tale quod ipſe noſti criminem commiſiſti, quod de induſtria celans, nulli hactenus reuelare voluiſti? Vnde ſcias te nullatenus poſſe ſaluari, niſi quod perniciosè celaueras, ſalubriter ſtudeas confitendo manifeſtare. Deus verò multa ſua miſericordia, neque pro tanto etiam reatu te perire permittẽs, ad sẽſus corporeos te redire permittit, vt de tanto crimine confitendo pœnitere, & pœnitendo ſalutem conſequi merearis. Hac igitur de cauſa & à vobis abfui, & ad vos redire permiſſus ſum. His ita dictis, alijs remotis, Priorem aduocans, peccatum illud ei confeſſus eſt. A quo huius, & omnium peccatorum ſuorum abſolutione ſuſcepta, ſequenti die, prima hora dici, aſtantibus, & orantibus fratribus, læto vultu, bono fine quieuit. Hoc non ab alio, ſed à monacho eiuſdẽ monaſterij, Lecto nomine, qui hæc omnia viderat & audierat, agnoui. Hic enim poſtea Cluniacum gratia deuotionis veniẽs, ſcriptor noſter, & filius in Chriſto chariſſimus fuit.

Saluari non poteſt, niſi confiteatur peccatum quod celauit.

Io. DEINDE capite ſexto: Addendum iam mihi videtur, illud non contemnendum miraculum, quod ipſe cum pluribus, vt ſequentia docebunt, conſpexi. Cauſa fuit ſatis omnibus illius temporis hominibus nota, qua cum pluribus noſtrorum Romam adij. Rediens inde, Romanas febres ſatis acerbas mecum retuli. Pro quibus curandis, fuit conſilium, vt patrium ſolum, & natiuum repeterem aërem. Eâ de cauſa Celſinanias nobile Cluniacenſe monaſterium petij, atque ibi totam Quadrageſimam, longè moleſtiorem febrium ardoribus, quàm ieiuniorum laboribus, tranſegi. Interea dum in ſequeſtrata domo, toto illo tempore decumberem; ecce cuiuſdam fratris infirmi, in inferiori & proxima domo iacentis, clamoribus penè continuis excipior, & de die in diem magiſque moleſtor. Vociferabatur ſanè in primis, quæcunque turbato morbis animo confusè occurrere poterant. Ad poſtremum verò hoc vnum ſemper & ſolum, abſque aliqua interpolatione, toto anniſu inclamabat: Et ô fratres, quare non ſuccurritis? Cur non miſeremini? cur non remouetis à me maximum, & terribilem (vt verbo ipſius vtar) runcinum iſtum, qui poſterioribus pedibus contra me verſis, calcibus caput meum conquaſſat, faciem diſſipat, dentes conterit? Remouete domini, remouete eum; rogo vos per Dominum, remouete eum. Et conuerſa voce ad eum, quem in forma equi conſpiciebat dæmonem, cunctis audientibus loquebatur. Verba autem eius, quantum imitari valeo, dicturus ſum: Per Dominam meam ſanctam Mariam matrem Domini, & per ſanctos Apoſtolos adiuro te, ne me torqueas, ſed me in pace dimittas. Fuerat autem idem frater ante conuerſionem miles ſecundùm ſeculum ſtrenuus, mihique in monaſtico ordine per multum temporis ſatis notus, bonæ vir fidei, & inquantum hominibus notum eſſe poterat, honeſtæ conuerſationis. Pertuli vtcunque voces has per totam ferè Quadrageſimam: quo toto tempore, nec ipſe à clamore ceſſauit, nec mihi, propter infirmitatis incommoditatem, eum adire facultas fuit. In huius autem clamoris continuatione, Paſchalis aduenit ſolennitas. Qua tranſacta, cùm iam aliquantulum conualuiſſem, adhuc tamen æger, ad ægrum acceſſi, & quid ſibi in tam diuturna vociferatione vellet, requiſiui. Ad quod ille reſpondit: Runcinus ille, ille certè ille mihi intolerabiliter moleſtus eſt. Vultum meum aſſiduis ictibus conterit. & inter hæc oſtendebat quaſi digito locum, murum ſcilicet, cui ipſe adhærebat. Interea videntibus quamplurimis, qui mecum aſtabant, cœpit caput huc illucque conuertere, & quaſi à ferientis ictibus ſubducens, nitebatur illud in puluinari, vel deſubtus abſcondere. Miſerebamur hominis anguſtijs, nihil aliud præſtare valentes. Afferri itaque benedictam aquam præcepi; infirmum ipſum, & locum, quem oſtendebat, eadem aſperſi: poſt aſperſionem verò, vtrum dæmonem illum adhuc videret, quæſiui. Qui ſe illum, & videre, & ſolita ab eo pati denunciauit. Sed ne miretur aliquis benedictæ aquæ aſperſione dæmonem non fugatum, agnoſcat, tabè interius latente, vnguenta exterius adhibita, nihil proficere poſſe. Tabem autem voco letale peccatum; quod quandiu in interioribus cuiuſlibet latuerit, nullius exterius ſacramenti perceptio ei prodeſſe poterit. Quod in præcipuis Eccleſiæ ſacramentis, videlicet baptiſmate, & corpore Domini; apertè oſtenditur. Si enim malitia interiore manente ſaluare iſta poſſent, nec Iudas, poſt acceptum cum alijs diſcipulis corporis Chriſti ſacramẽtum laqueo ſe ſuſpenderet, nec Simoni mago iam baptizato Petrus diceret: Non eſt tibi pars, neque ſors in ſermone iſto. In felle enim amaritudinis & obligatione peccati, video te eſſe. Sicut enim ſacramenta fidei, ita & opera fidei ſeruari Chriſtus præcepit: vt in hoc eodem baptiſmatis ſacramento agnoſcere datur, quod inſtitutor eiuſdem ſacramenti declarat. Qui enim dixit, Ite, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti: ipſe ſubiunxit; Docentes eos ſeruare omnia, quæcunque mandaui vobis. Vtrunque ergo mandauit, vtrunque ſeruari voluit; neutrum ſine altero ad ſalutem ſufficere poſſe monſtrauit. Sic æger iſte, & aqua ſalutari potuit aſpergi, & tamen propter occultam (vt poſt apparuit) peccati labem, non potuit à dæmone liberari. Quod ſtatim vt aduerti, eum, vt ſtudioſè præteritam vitam ſuam perſcrutaretur, & ſi quid noxium, maximè de grauioribus, in ea recognoſceret, confiteretur, hortatus ſum. Hoc poſtquam conceſſit, remotis alijs, & duobus tantùm mihi adhibitis, ante illum conſedi, & cruciculam ligneam cum imagine Domini, vti magis ad confitendum animaretur, donec omnia conſummata ſunt, manu tenui. Confiteri ergo cœpit, & confitendo aliquandiu proceſſit. Et quia multa infirmitas ordinem verborum eius aliquando perturbabat, iuuabam eum, reducendo

Manente in conſcientia mortali peccato, ſacramenta non proſunt.

Actor. 8.

Matth. 28

ei ad mentem, vt quæque animo occurrere poterant. At ille modico meo adiutorio confestim resumpto ordine, quod cœperat exequebatur. Cũque plurima explicuisset, & iam ad alia explicanda pergeret; ecce, rursus auertere faciẽ, & huc illucque conuertere, atque (vt iam dixi) sub puluinari aliquando nitebatur abscondere. Cumque quærerem, quid ille incompositus gestus sibi vellet, Ecce, ait, domine, ille, qui semper mihi adest, runcinus, solito acrius instat, & toto nisu calcibus, dentes, ac totum caput meum conterit. At ego: Insta ergò & tu frater; malignus spiritus est, impedire festinans salutem tuam; quem, si perstiteris, vinces. Mox ille ad propositum confessionis reuersus, deuotius quàm cœperat confitebatur: nihil quod occurrere posset, tam de seculari, quàm de monastica vita, prætereins. Cùm ecce subitò in ipso narrationis progressu, noua querela exoritur, & vox infirmi mecum loquentis ad nescio quem alterum dirigitur. Quid (inquit) me impedis? Quid verba mea intercidis? Aut dic, quod dicere volo, aut me dicere sine. Cùm verò interrogarem, cui, vel quare ista loqueretur, respondit: Astat capiti meo vir prorsus incognitus, à quo omnia quæcunque malè gessi, narrari audeo: sic tamen illa memorat, vt me illa proferre non sinat. Vera quidem dicit, sed me ea volentem loqui impedit. Ego & hunc dæmonem esse dicens, ne à proposito desisteret, exhortabar. Ille autem denuò ad priora rediens, ad finem cœpta perducere nitebatur. Sed mirum erat spectaculũ cernere, quoties ille verba mutare coactus, nunc mihi peccata sua confitens loquebatur, nunc de dæmonibus aliquando verbis, aliquando verberibus, os eius obturare laborantibus, conquerebatur. Quandoque nanque runcinum sibi calcibus os contundere, quandoque assidentem capiti suo dæmonem verba interdicere, multo cum gemitu & suspirijs fatebatur. Ferè enim (nisi fallor) quadragies hæc confessionis interruptio à dæmonibus facta est. Intantùm pertinax hostis, & more sibi solito humanæ perditionis auidus, mecum pariter, & cum illo certabat. Productum est hoc nostrum prælium ab hora diei prima, vsque ad horam tertiam. Tunc planè hora illa, qua maximè se hominibus infundere spiritus Dei solet, eiusdem spiritus auxilio, vicimus. Vicimus nos, inquam; sed rectius ille victisse dicitur, sine quo malus spiritus nunquam vincitur. Vicit certè nequam hostem diuina miseratio, & egregiam præteritæ vitæ suæ memoriam, atque animositatem proferendi, fratri in extremis iam agenti concedens, perfectam ei purgationem per plenam confessionis satisfactionem largitus est. Et miranda: sed multò magis veneranda, atque diligenda supernæ pietatis erga miseros affluentia: quæ ante fratrem istum mundo excedere non permisit, donec, quod verè obstare ei ad salutem æternam posset, per pœnitentiæ, & confessionis remedia indulsit. Quantæ verò memoriæ in confessione fuerit, ibidem etiã tunc probaui. Dixit enim se ante plures annos altare benedictum cuidam fratri commisisse: vnde hac occasione, vtrum bene memoria vigeret, certificari cupiens, altare illud à fratre, quem nominauerat, perquiri feci, quod post inquisitionem, ab eodem, cui commissum fuerat, mihi allatum est. Confessione ergo completa, fratres aduocans, ægrum, vt moris est, absolui, pœnitentiamque pro eo fratribus, si ille defungeretur, indixi. Quam absolutionem multa cum deuotione frater ille suscipiens, crucem sibi à me oblatam supplex adorauit, atque salutiferæ passioni Dñi animã corpusque suũ intentissimè cõmẽdauit. His omnibus expletis, cosã cunctis tam monachis, quàm laicis, qui astabant, interrogo; quid de runcino illo sæpè nominato, de quo toties questus fuerat, diceret, vel si eum adhuc, vt prius, videret. At ille, quasi cum multo timore eleuans caput, & oculos velut iam iamque feriendus ad locum solitum dirigens, indeque ad alia vicina loca circunducens, subito gaudio, obortis lachrymis, ait; Per animam patris mei, non comparet. Cumque & de illo pessimo consiliario, qui capiti eius tandiu adhæserat, requirerem; etiam ad eundem locum, vbi ante illum conspexerat, intuitum reflectens, Et ille, ait, abscessit. Gratias omnes toto corde agimus Deo, qui saluat sperantes in se. Exinde verò studiosius eum obseruari, proprijs deputatis custodibus mandaui. Nec fuit qui postea eum saltem in modico clamantem audiret: cùm antea fratres in illa domo iacentes, eius fatigati clamoribus, quiescere non valerent. Interrogatus frequenter à fratribus, & etiam à famulis, vtrùm aliquid illorum videret, quæ priùs viderat, nihil triste se videre, nihil prorsus molestiæ pati, affirmabat. A me ipso de istis postea interrogatus, omnia sibi læta, & pro voluntate esse respondit. Toto illo die, cum subsequenti nocte postea superuixit, sequenti circa sextam in pace vitam finiuit, bonam spem salutis suæ, & exemplum veræ pœnitentiæ nobis derelinquens.

peccatis expositis, absoluitur Pœnitens.

Conscientia per confessionem expurgata, Diaboli machinationes repelluntur.

Diabolus confitentem peccata impedire conatus.

Dæmonis pertinacia ad impediẽdum confitentem.

Perfecta purgatio, per plenam confessionem.

Singulatim

II. LIBRO demùm secundo, capite vltimo: Regressus ab Angliæ partibus, dum Cluniacum tendens per Franciam iter agerem, ad quoddam monasterium Cluniacensis ordinis, quod Radolium vocatur, & ad charitatem pertinet, hospitandi causa diuerti. Præsidebat tunc eidem loco, more Prioris, frater quidam Bernardus nomine, Pictauus natione, iuuenis ætate, elegans moribus, opere strenuus, domui sibi commissæ prudenter prouidens. Detinebatur tunc valida febri, tamque graui, vt lecto assiduè decumbere cogeretur. Veni ergò, & tali morbo eum grauatum inueni. Accessi statim facta regulari oratione ad ipsum, & qualiter se haberet solicitè perquisiui. Respondit ille, quod clarùm erat, nec aliquem cernentem latere poterat; multum se incommodo iam dicto grauari. Monui pro officio, vt quandiu compos sui erat, conscientiam scrutaretur, peccata confiteretur, nec aliquid ad salutem animæ pertinens intermitteret, sed confessione, deuotione, oratione, ad iter peregrinum securè explẽdum, se toto, quo posset conamine, pararet. Acquieuit monitis libens; & semotis alijs, me tantùm coram eo residente, confiteri deuotè aggressus est. Expleta, prout tunc datum fuit, confessione, feci quod meum erat, & ægrum confitentem Christiano more absolui. Iniuncta verò ei congrua, iuxta quod ab ipso audieram, & mihi visum est, pœnitentia, die sequenti ad ipsum rediturus recessi. Facto manè, vt proposueram redij, & remotis astantibus, secretò eum de similibus, vt priùs fecerã, admonebã. At ille, vt potuit corpore, totus autem mẽte, ad me conuersus, Peccaui, ait, domine,

Confessionis non integræ factæ punitio.

domine,& valdè peccaui,quòd de hesterna confessione,quæ purè facere debuissem, de industria quædam subtraxi. Ea de causa ad iudicium hac nocte vocatus, mira & tremenda videre coactus sum. Adstabat quodam in loco multitudo hominum tetri coloris, horrendæ formæ, quorum deformitatem vix visus humanus tolerare poterat. Allatæ sunt ab eis lances geminæ, in quarum vna animam meam,in alia opera mea cernebam. Accusabant me vndique, & quandoque vera, quandoque falsa plurima, more suo, proferebãt. Æstuabam constitutus in arcto,nec tot, vt videbatur, millibus hominum innumera obiicientibus, præ timore respondere poteram. Cumque diù huiusmodi litibus & accusationibus me, ad omnia suspensum ac trementem, vexassent: occurrebat tandem formosus, vt videbatur vir, & in medio æstuans,turbis insanientibus, immò vt animo conceperam dæmonibus; Quid, inquit, quæritis? Non est iste planè, non est iste de vestris. Eripuit,eripuit eum certè de manibus vestris,ex quam hesterno die Abbati suo fecit confessio. Non sic est, inquiunt, non sic est, vt dicis. Nouimus enim, & benè conscij sumus, quid dixerit, & quid retinuerit. Tacuit pro certo quædam, quorum sibi ipse conscius est non obliuione inductus, sed deliberatione seductus. Cùm igitur bonus ille defensor meus, prolatam licet à mendacibus,veritatem negare non posset, nec tamen me deserere vellet, consumpsi in immenso labore ac formidine totam hanc noctem. Qua transacta, aurora vt credo dante diei principium, expergefactus ad me redij. Nunc quia plenè intelligo, multam mihi à Deo hac visione impensam misericordiam, vt fateri me velit, quod tacere decreueram, detegam Deo cuncta ex integro tibique pater, nec vltrà meam animam parata salute fraudabo. His dictis; ad confitendum rursum conuersus, quicquid exhauriendum reliquerat, totum per Dei gratiam exhausit. Expleta veraci & deuota confessione, absolui pro officio fratrem, & oleo sacro inunctum, Christi corpore ad æternam vitam obtinendam refectum, Deo & fratrum precibus intentè commendaui; sicque valefaciens ei, cum socijs recessi.

B Actorvm decimonono, vt in textu.

1. C Concilivm Lateranense magnum sub Innocentio tertio, canone vigesimoprimo: Omnis vtriusque sexus fidelis, postquam ad annos discretionis peruenerit, omnia sua solus peccata confiteatur fideliter, saltem semel in anno proprio sacerdoti, & iniunctam sibi pœnitentiam studeat pro viribus adimplere, suscipiens reuerenter ad minus in Pascha Eucharistiæ Sacramentum: nisi fortè de consilio proprij Sacerdotis, ob aliquam rationabilem causam ad tempus, ab eius perceptione, duxerit abstinendum: alioquin & viuens ab ingressu Ecclesiæ arceatur, & moriens Christiana careat sepultura. Vnde hoc salutare statutum, frequenter in Ecclesiis publicetur, ne quisquam ignorantiæ cæcitate velamen excusationis assumat. Si quis autem alieno Sacerdoti voluerit iusta de causa sua confiteri peccata, licentiam prius postulet, & obtineat à proprio sacerdote, cùm aliter ille ipsum non possit soluere, vel ligare. Sacerdos autem sit discretus & cautus, vt more periti medici superinfundat vinum & oleum vulneribus

Confessio annua.

Alienus Sacerdos non potest soluere aut ligare.

sauciati, diligenter inquirens, & peccatoris circumstantias, & peccati,per quas prudenter intelligat, quale illi consilium debeat exhibere, & cuiusmodi remedium adhibere, diuersis experimentis vtendo ad sanandum ægrotum. Caueat autem omnino,ne verbo, vel signo, vel alio quouis modo,prodat aliquatenus peccatorem;sed, si prudentiori consilio indiguerit, illud absque vlla expressione personæ,cautè requirat:quoniam qui peccatum in pœnitentiali iudicio sibi detectum præsumpserit reuelare, non solum à sacerdotali officio deponendum decernimus, verùm etiam ad agendam perpetuam pœnitentiam, in arctum monasterium detrudendum.

Inquisitio circumstantiarum peccati & peccatoris.

Sigillum Confessionis.

Pœna reuelantis Confessionem.

2. Concilivm Florentinum in doctrina de Sacramentis: Ad oris Confessionem pertinet, vt peccator omnia peccata, quorum memoriam habet, suo sacerdoti confiteatur integraliter,&c. Minister huius Sacramenti est Sacerdos habens authoritatem absoluendi; vel ordinariam, vel ex commissione superioris.

Non quiuis Sacerdos huius Sacramenti minister est.

3. Concilivm Tridentinum sessione decimaquarta, capite quinto: Ex institutione Sacramenti Pœnitentiæ iam explicata, vniuersa Ecclesia semper intellexit, institutam etiam esse à Domino integram peccatorum Confessionem, & omnibus,post baptismum lapsis, iure diuino necessariam existere: quia Dominus noster Iesus Christus,è terris ascensurus ad cælos, sacerdotes sui ipsius vicarios reliquit, tanquam præsides, & iudices, ad quos omnia mortalia crimina deferantur, in quæ Christi fideles ceciderint; quo pro potestate clauium remissionis, aut retentionis peccatorum, sententiam pronuncient. Constat enim, sacerdotes iudicium hoc, incognita causa, exercere non potuisse, nec æquitatem quidem illos in pœnis iniungendis seruare potuisse, si in genere duntaxat, & non potius in specie, ac sigillatim, sua ipsi peccata declarassent. Ex his colligitur, oportere à pœnitentibus omnia peccata mortalia, quorum post diligentem sui discussionem conscientiam habent, in confessione recenseri, etiam si occultissima illa sint, & tantùm aduersus duo vltima Decalogi præcepta commissa, quæ nonnunquam animum grauiùs sauciant,& periculosiora sint iis, quæ in manifesto admittuntur. Nam venialia, quibus à gratia Dei non excludimur,& in quæ frequentius labimur,quamquam rectè,& vtiliter, citraque omnem præsumptionem in confessione dicantur, quod piorum hominum vsus demonstrat, taceri tamen citra culpam, multisque aliis remediis expiari possunt. Verùm cũ vniuersa mortalia peccata,etiam cogitationis,homines iræ filios,& Dei inimicos reddant, necessum est omnium etiam veniam, cum aperta, & verecunda confessione, à Deo quærere. Itaque dum omnia,quæ memoriæ occurrunt, peccata Christi fideles confiteri studeant, proculdubio, omnia diuinæ misericordiæ ignoscenda exponunt. Qui verò secus faciunt, & scienter aliqua retinent, nihil diuinæ bonitati per sacerdotem remittendum, proponunt. Si enim erubescat ægrotus vulnus medico detegere,quod ignorat,medicina non curat. Colligitur præterea, etiam eas circunstantias in confessione explicandas esse quæ speciem peccati mutant, quod sine illis, peccata ipsa, neque à pœnitentibus integrè exponãtur,nec iudicibus innotescant & fieri nequeat, vt de grauitate criminum rect/

Integra peccatorũ confessio à Christo instituta, & ad salutem lapsis necessaria.

In specie & sigillatim peccata cõfitenda.

Vniuersa mortalia peccata, quæ memoriæ post diligẽs examen occurrunt, confitenda necessario.

Circumstantiarum cõfessio.

erunt:& in cœlo ipſum? ipſum Lazarum attende: cum vinculis prodit. Iam viuebat confitendo,ſed nondum liber ambulabat vinculis irretitus. Quid ergò facit Eccleſia, cui dictum eſt, Quæ ſolueritis,ſoluta erunt; niſi quod ait Dominus continuò ad diſcipulos: Soluite illum & ſinite abire?

10. ITEM de verbis Domini,ſermone quadrageſimo quarto, capite ſexto: Opus eſt ergò vt qui reuixit,ſoluatur, & ire permittatur. Hoc officium diſcipulis dedit,quibus ait:Quæ ſolueritis
Matth.18. in terra,ſoluta ſunt & in cælo.

11. ET tractatu quadrageſimonono in Ioannem: Quid eſt procedere, niſi ab occultis velut exeundo manifeſtari;Sed vt confitearis, Deus facit magna voce clamando, id eſt, magna gratia vocando. Ideò cùm proceſſiſſet mortuus adhuc ligatus,confitens & adhuc reus;vt ſoluerentur peccata eius,miniſtris hoc dixit Dominus,Soluite illũ,& ſinite abire. Quid eſt, ſoluite,& ſinite abi-
Matth.18. re?Quæ ſolueritis in terra,ſoluta erũt & in cælo.

12. RVRSVM in libro quinquaginta homiliarum,homilia vigeſimaſeptima,capite tertio:Elea-
Ioan.11. uatus eſt Lazarus,proceſſit de tumulo: & ligatus erat, ſicut ſunt homines in confeſſione peccati agentes pœnitentiam. Iam proceſſerunt à morte; nam, non confiterentur,niſi procederent. Ipſum confiteri,ab occulto & tenebroſo procedere eſt. Sed quid Dominus Eccleſiæ ſuæ? Quæ ſolueritis,inquit, in terra, ſoluta erunt & in cælo. Matt.18.
Proindè Lazaro procedente, quia implevit Dominus miſericordiæ ſuæ bonum, perducere ad confeſſionem mortuum latentem, putentem, iam cætera * implet Eccleſiæ miniſteria, Soluite illum & ſinite abire. * for. implét,vel miniſterio.

13. IDEM in pſalmum centeſimum primum concione ſecunda: Quid prodeſſet Lazaro, quia proceſſit de monumento, niſi diceretur, Soluite eum,& ſinite abire? Ipſe quidem voce de ſepulcro ſuſcitauit, ipſe clamando animam reddidit, ipſe terrenam molem terreno ſepulcro impoſitam vicit,& proceſſit ille vinctus. Non ergò pedibus proprijs, ſed virtute producentis: fit hoc in corde pœnitentis. Cùm audis hominem pœnitere peccatorum ſuorum,iam reuixit; cùm audis hominem confitendo proferre conſcientiam, iam de ſepulchro eductus eſt, ſed nondùm ſolutus eſt. Quando ſoluitur? A quibus ſoluitur? Quæ Matth.18.
ſolueritis,inquit,in terra,erunt ſoluta & in ca'o. Meritò per Eccleſiam dari ſolutio peccatoi poteſt:ſuſcitari autem ipſe mortuus, non niſi intùs clamante Domino poteſt. Hæc enim Deus interiùs agit.

14. IOANNIS vndecimo, vt in textu.

Vide etiam Ambroſium lib.2.de pœnitẽtia.ca.7.

II.

Cur opus eſt Pœnitentiæ Sacramento?

Amb.lib.de pœnitentia 1.&2. Aug lib.1 de adul. coniug.ca.28. & lib.2.c. 26 Concil. Lateran can. 1. Triden.cap 2. ſeſſ.14. item Floren. Hier.lib.2. aduerſus Pelag.
a Pacian epiſt 1.adSympro. Hiero.in cap.3. Iſa. & epi. 8. ad Demetriad. de ſeruan. virg cap. 6. Ambroſ.ad virg.lapſam cap.8 Triden.ſeſſ.6 cap. 14 & ſeſſ.14.can.2. Tertull. de pœniten. cap.7. Ezechiel.18.g.& 33.c

A VT homo poſt baptiſmum relapſus, & inimicus Dei factus, per hoc Sacramentum remiſſione peccatorum accepta; Deo reconcilietur, & ex mortuo viuus, ex impioque iuſtus efficiatur.

B Vndè Patres[a] pœnitentiam non temerè ſecundam poſt naufragium Tabulam vocant, qua ſcilicet ex vortice mortalis peccati tanquàm è naufragio ſubuehi,& in gratiã amicitiamque Dei tranſferri vnuſquiſque poſſit,quantumlibet multis magniſque criminibus prægrauatus.

TESTIMONIA.

1. A AMBROSIVS ſcripſit duos integros libros de pœnitentia, de quibus ità loquitur in pſalmum triceſimumſeptimum ſcribens, in præfatione: De pœnitẽtia duos iamdudũm ſcripſi libellos:& iterùm ſcribendum arbitror. Primùm, quia vtile eſt vel quotidiè veniam delictorum precari: deindè,quoniam in illis duobus libellis, adhortatio pœnitentiæ vel profectus eſt, ſi geratur:nunc autem quemadmodùm agi pœnitentia debeat, exprimendum eſt. Nihil enim prodeſt agere,niſi ità agatur vt oportet.

Nihil prodeſt agere pœnitentiã niſi ita agatur vt oportet.

2. AVGVSTINVS libro primo de adulterinis coniugijs, capite vigeſimooctauo: Quæ autem baptiſmatis,eadem reconciliationis eſt cauſa, ſi fortè pœnitentem finiendæ vitæ periculum præoccupauerit. Nec ipſos enim ex hac vita ſine arra ſuæ pacis exire velle debet mater Eccleſia.

Vt non regeneratis baptiſmus, ita lapſis hoc ſacramentum neceſſarium eſt.

3. IDEM libro ſecundo,capite decimoſexto:Si autem accuſando adulteram occiderit, hoc peccatum,quoniam tranſactum eſt,& in eo non permaneret,& ſi à catechumeno factum eſt, baptiſmate abluitur;& ſi à baptizato,pœnitentia & reconciliatione ſanatur.

Homicidiũ à baptizato eõmiſſum, reconciliatione ſanatur, ſicut & non baptizato per baptiſmum abluitur,

4. CONCILIVM Lateranenſe magnum canone primo: Si poſt ſuſceptionem baptiſmi quiſquam prolapſus fuerit in peccatum, per veram pœnitentiam ſemper poteſt reparari.

5. CONCILIVM Tridentinum capite ſecundo,ſeſſione decimaquarta. Cæterùm hoc ſacramentum multis rationibus à baptiſmo differre dignoſcitur. Nam præterquàm quòd materia,& forma,quibus ſacramenti eſſentia perficitur,longiſſimè diſſidet: conſtat certè, baptiſmi miniſtrum iudicem eſſe non oportere; cùm eccleſia in neminem iudicium exerceat, qui non priùs in ipſam per baptiſmi ianuam fuerit ingreſſus. Quid enim mihi,inquit Apoſtolus,de ijs qui foris ſunt iudicare? Secùs eſt de domeſticis fidei, quos Chriſtus Dominus lauacro baptiſmi ſui corporis membra ſemel effecit. nam hos, ſi ſe poſteà crimine

Pœnitentiæ ſacramenti à baptiſmo quid differat. Prima differentia. Secunda.

1. Cor.5.

crimine aliquo cõtaminauerint, non iam repetito baptiſmo ablui, cùm id in Eccleſia Catholica nulla ratione liceat, ſed ante hoc tribunal, tanquàm reos, ſiſti voluit; vt per ſacerdotum ſententiam non ſemel, ſed quotieſcunque ab admiſſis peccatis ad ipſum pœnitentes confugerint, poſſent liberari. Alius eſt præterea baptiſmi, & alius pœnitentiæ fructus. Per baptiſmum enim Chriſtum induentes, noua prorsùs in illo efficimur creatura, plenam & integram peccatorum omnium remiſſionem conſequentes: ad quam tamen nouitatem, & integritatem, per ſacramentum pœnitentiæ: ſine magnis noſtris fletibus, & laboribus, diuina id exigente iuſtitia, peruenire nequaquàm poſſumus: vt meritò pœnitentia, laborioſus quidam baptiſmus à ſanctis patribus dictus fuerit. Eſt autem hoc ſacramentum pœnitentiæ lapſis poſt baptiſmum ad ſalutem neceſſarium, vt nondum regeneratis ipſe baptiſmus.

Tertia, ex parte effectus.

Laborioſus baptiſmus pœnitentia. Damaſ. lib. 4. cap. 10.

Lapſis hoc ſacramentũ neceſſarium ad ſalutem, vt non regeneratis baptiſmus.

6. CONCILIVM Florentinum: Effectus huius ſacramenti eſt abſolutio à peccatis.

7. HIERONYMVS libro ſecundo aduersùs Pelagianos, adfert multa ſcripturæ teſtimonia, quibus pœnitentia ab effectu ſuo commendatur.

1. S PACIANVS epiſtola prima ad Sympronianum Nouatianum: Pigeat ſanè peccare, ſed pœnitere non pigeat: pudeat periclitari, ſed non pudeat liberari. quis naufrago tabulam, ne euadat, eripiet? quis ſanandis vulneribus inuidebit?

Pœnitentia comparatur tabulæ quã naufragus amplectitur

2. HIERONYMVS in caput tertium Iſaiæ: Secunda enim poſt naufragium tabula, pœnitentia eſt: & conſolatio miſeriarum, impietatem ſuam abſcondere.

Pœnitentia eſt ſecunda poſt naufragium tabula. Secunda tabula.

3. IDEM epiſtola octaua ad Demetriadem de ſeruanda virginitate, capite ſexto: Pœnitentia quaſi ſecunda poſt naufragium miſeris tabula ſit: in virgine, integra ſeruetur nauis.

4. AMBROSIVS ad virginem lapſam capite octauo: Pœnitudo neceſſaria eſt, ſicut vulneratis ſunt neceſſaria medicamina. Sed quanta putas, & qualis neceſſaria pœnitentia, quæ aut æquet crimina, aut certè excedat? Pœnitentia non verbis agenda eſt, ſed & actu. Cùm animo conceperis, non aliud remedium conſtitutum eſſe poſt baptiſmum, quàm pœnitentiæ ſolatium, quantãuis afflictionem, quantumuis laborem, & indecorem ſubire eſto contenta: dummodò ab æternalibus pœnis libereris. Et poſt pauca: Sed tu quæ iam ingreſſa es agonem pœnitentiæ, inſiſte miſera fortiter, inhære tanquàm naufragus tabulæ, ſperans per ipſam te de profundo criminum liberari.

Inhærẽdum pœnitentiæ vt naufragus tabulæ.

5. CONCILIVM Tridentinum ſeſſione ſexta, capite decimoquarto: Lapſi reparationem ſecundam poſt naufragium deperditæ gratiæ tabulam ſancti Patres aptè nuncuparunt.

Tabula ſecunda deperditæ gratiæ poſt naufragiũ.

6. ITEM ſeſſione decimaquarta, canone ſecundo: Si quis ſacramenta confundens, ipſum baptiſmum pœnitentiæ ſacramentum eſſe dixerit, quaſi hæc duo ſacramenta diſtincta non ſint, atque ideò pœnitentiam non rectè ſecundam poſt naufragium tabulam appellari: anathema ſit.

7. TERTVLLIANVS in libro de pœnitentia capite ſeptimo: Nemo idcircò deterior ſit, quia Deus melior eſt, totiens delinquẽdo, quotiẽs ignoſcitur. Cæterùm finem vtique euadendi habebit, cùm offendendi non habebit. Euaſimus ſemel, hactenus periculoſis noſmet ipſos inferamus, etſi iterùm euaſuri videmur. Plerique naufragio liberati, exindè repudium & naui & mari dicunt; & Dei beneficium ſalutem ſuam ſcilicet, memoria periculi honorant. Laudo timorem, diligo verecundiam; nolunt iterùm diuinæ miſericordiæ oneri eſſe; formident videri inculcare, quod conſecuti ſunt: bona certè ſollicitudine iterùm experiri vitant, quod ſemel didicerunt timere. Ità modus temeritatis, teſtatio eſt timoris. Timor autem hominis, Dei honor eſt. Sed enim peruicaciſſimus hoſtis ille, nunquàm malitiæ ſuæ ocium facit. Atquin tunc maximè ſæuit, cùm hominem plenè ſentit liberatum; tunc plurimum accenditur, dum extinguitur. Doleat & ingemiſcat neceſsè eſt, venia peccatorum permiſſa, tot in homine mortis opera diruta, tot titulos damnationis retrò ſuæ eraſos. Dolet, quòd ipſum & angelos eius, Chriſti ſeruus ille peccator iudicaturus eſt. Itaque obſeruat, oppugnat, obſidet, ſi qua poſſit aut oculos concupiſcentia carnali fetice, aut animum illecebris ſecularibus irretire, aut fidem terrenæ poteſtatis formidine euertere, aut à via certa peruerſis traditionious detorquere: non ſcandalis, nõ tentationibus deficit. Hæc igitur venena eius prouidens Deus; clauſa licet ignoſcentiæ ianua, & intinctionis ſera obſtructa, aliquid adhuc permiſit patère. Collocauit in veſtibulo pœnitentiam ſecundam, quæ pulſantibus patefaciat; ſed iam ſemel, quia iam ſecundò; ſed ampliùs nunquàm, quia proximè fruſtrà. Non enim & hoc ſemel ſatis eſt? Habes quod iam non merebaris; amiſiſti enim quod acceperas. Si tibi indulgentia Domini accommodat vndè reſtituas quod amiſeras; iterato beneficio gratus eſto, nedum ampliato: maius eſt enim reſtituere, quàm dare; quoniam miſerius eſt perdidiſſe, quàm omninò non accepiſſe. Verùm non ſtatim ſuccidendus ac ſubruendus eſt animus deſperatione, ſi ſecundæ quis pœnitentiæ debitor fuerit: pigeat ſanè peccare rursùs, ſed rursùs pœnitere non pigeat: pigeat iterùm periclitari, ſed non iterùm liberari. Neminem pudeat. Iteratæ valetudinis, iteranda medicina eſt. Gratus in Dominum exiteris, ſi quod tibi Dominus offert, non recuſaueris. Offendiſti, ſed reconciliari adhuc potes. Habes cui ſatisfacias, & quidem volentem.

Poſtbaptiſmum ſupereſt pœnitentiæ remedium tãquã altera ianua ad indulgẽtiam.

Non ideò peccãdum, quia Deus ad ignoſcẽdum pœnitentibus facilis eſt.

8. EZECHIELIS decimooctauo: Conuertimini, & agite pœnitentiam ab omnibus iniquitatibus veſtris, & non erit vobis in ruinam iniquitas. Proijcite à vobis omnes præuaricationes veſtras, in quibus præuaricati eſtis, & facite vobis cor nouum. & ſpiritum nouum: & quare moriemini domus Iſrael? Quia nolo mortem morientis, dicit Dominus Deus, reuertimini, & viuite.

9. Et apud eundem trigeſimotertio: Viuo ego, dicit Dominus Deus: nolo mortem impij, ſed vt conuertatur impius à via ſua, & viuat. Conuertimini, conuertimini à vijs veſtris peſſimis: & quare moriemini domus Iſrael? Tu itaque fili hominis dic ad filios populi tui: iuſtitia iuſti non liberabit eum, in quacunque die peccauerit: & impietas impij non nocebit ei, in quacunque die conuerſus fuerit ab impietate ſua: & iuſtus non poterit viuere in iuſtitia ſua, in quacunque die peccauerit. Etiam ſi dixero iuſto, quòd vita viuat, & confiſus in iuſtitia ſua fecerit iniquitatem: omnes iuſtitiæ eius obliuioni tradentur, & in iniquitate ſua, quam operatus eſt, in ipſa

morietur. Si autem dixero impio: Morte morieris: & egerit pœnitentiam à peccato suo, fecerit-que iudicium & iustitiam, & pignus restituerit ille impius, rapinamque reddiderit, in mandatis vitæ ambulauerit, nec fecerit quidquam iniustum: vita viuet, & non morietur. Omnia peccata eius, quæ peccauit, non imputabuntur ei: iudicium, & iustitiam fecit, vita viuet.

III.

Quando hoc Sacramentum ritè accipitur, & efficaciter operatur?

Concil. Flor. & Trid. sess. 14. cap. 3. & can. 4.

A CVM is, qui remissionem peccatorum implorat, tres illas partes seu actiones adhibet, Contritionem, Confessionem, & Satisfactionem; quæ totam hominis ad Deum conuersionem, pœnitentis officium, & renouationem complectuntur. De quibus ità Chrysostomus: [a] Perfecta pœnitentia cogit peccatorem omnia libenter ferre: in corde eius contritio, in ore confessio, in opere tota humilitas. Hanc esse frugiferam pœnitentiam Chrysostomus asserit, vt quibus modis Deum offendimus; offendimus autem corde, ore, ac opere; iisdem reconciliemur Deo, corde quidem per Contritionem, ore per Confessionem, ac opere per Satisfactionem.

a Sermon. de pœnitentia

2 Reg. 16. a b c Psal. 50 d a 6. b. 37 a d 101. a b 2. Reg. 12. d 24. b 3 Reg. 21. g Ione 3. b c

B Ad Contritionem pertinet illud, [b] *Sacrificium Deo spiritus contribulatus: cor contritum, & humiliatum Deus non despicies.*

b Psal. 50. d

Actor. 19 d Num. 5. a d Iacob. 5. d & ibid. Beda.

C Confessionem his verbis Lucas indicat: [c] *Multi credentium veniebant confitentes, & annunciantes actus suos.* Et [d] Iacobus Apostolus docet: *Confitemini alterutrum peccata vestra.*

e Matt. 3. a b Lucæ 3. b Actor. 26. a f Dan. 4. c

D Ad Satisfactionem porrò spectant, digni [e] pœnitentiæ fructus, quos Ioannes Baptista postulat, inter quos & eleemosynæ. De his autem Daniel propheta: [f] *Peccata tua*, inquit, *Eleemosynis redime, & iniquitates tuas misericordijs pauperum.* Grande scelus grandem habet necessariam Satisfactionem, ait [g] Ambrosius.

g Ambros. ad Virg. lapsam cap. 8.

h 2. Corint. 12. g

E Atque eò referendum etiam, quod Paulus ait [h] de Corinthijs deplorandis, quandoquidem super immũditia, fornicatione, & impudicitia quam gesserant, pœnitentiam necdum egissent.

TESTIMONIA.

Materia huius sacramenti.

1. A CONCILIVM Florentinum in doctrina de Sacramentis: Quartum Sacramentum est Pœnitentia, cuius quasi materia sunt actus Pœnitentis, qui in tres distinguuntur partes. Quarum prima est cordis contritio, ad quam pertinet, vt doleat de peccato commisso, cum proposito non peccandi de cætero. Secunda est oris confessio, ad quam pertinet, vt peccator omnia peccata, quorum memoriam habet, suo sacerdoti confiteatur integraliter. Tertia est satisfactio pro peccatis secundùm arbitrium sacerdotis, quæ quidem præcipuè fit per orationem, ieiunium, & eleemosynam. Forma huius sacramenti, sunt verba absolutionis, quæ sacerdos profert, cùm dicit: Ego te absoluo &c.

Forma.

2. CONCILIVM Tridentinum capite tertio, sessione decimaquarta in doctrina de Sacramento Pœnitentiæ: Sunt autem quasi materia huius Sacramenti ipsius pœnitentis actus, nempe contritio, confessio, & satisfactio. Qui quatenus in pœnitente, ad integritatem sacramenti, ad plenamque & perfectam peccatorum remissionem ex Dei institutione requiruntur, hac ratione pœnitentiæ partes dicuntur. Et ibidem: Docet præterea sancta Synodus, sacramenti Pœnitentiæ formam, in qua præcipuè ipsius vis sita est in illis ministri verbis posita esse. Ego te absoluo, &c. Quibus quidem de Ecclesiæ sanctæ more preces quædam laudabiliter adiunguntur; ad ipsius tamen formæ essentiam nequaquam spectant, neque ad ipsius Sacramenti administrationem sunt necessariæ.

Materia.

Forma.

Tres actus in Pœnitente requiruntur.

3. IN eadem sessione canone quarto: Si quis negauerit, ad integram, & perfectam peccatorum remissionem requiri tres actus in pœnitente, quasi materiam Sacramenti pœnitentiæ, videlicet, Contritionem, Confessionem, & Satisfactionem, quæ tres pœnitentiæ partes dicuntur: aut dixerit, duas tantùm esse pœnitentiæ partes, terrores scilicet incussos conscientiæ, agnito peccato, & fidem conceptam ex Euangelio, vel absolutione, qua credit quis sibi per Christum remissa peccata; anathema sit.

4. CHRYSOSTOMVS in sermone de Pœnitentia: Perfecta pœnitentia cogit &c. vt in textu, & infrà quæstione decima, A testimonio nono.

5. SECVNDI

5. SECVNDI Regum decimoſexto: Venit ergò rex Dauid vſque Bahurim: & ecce egrediebatur inde vir de cognatione domus Saul, nomine Semei, filius Gera, procedebatque egrediens, & maledicebat, mittebatque lapides contra Dauid, & contra vniuerſos ſeruos regis Dauid: omnis autem populus, & vniuerſi bellatores à dextro, & à ſiniſtro latere regis incedebãt. Ita autem loquebatur Semei cùm malediceret regi: Egredere, egredere vir ſanguinum, & vir Belial. Reddidit tibi Dominus vniuerſum ſanguinem domus Saul &c. Et paulò pòſt: Dimittite eum, ait rex, vt maledicat iuxta præceptum Domini: ſi fortè reſpiciat Dominus afflictionem meam: & reddat mihi Dominus bonum pro maledictione hac hodierna. Ambulabat itaque Dauid & ſocij eius per viam cum eo. Semei autem per iugum montis ex latere, contra illum gradiebatur, maledicens, & mittens lapides aduerſum eum, terramque ſpargens.

6. PSALMO quinquageſimo: Sacrificium Deo ſpiritus contribulatus: cor contritum, & humiliatum Deus non deſpicies. Ibidem: Quoniam iniquitatem meam ego cognoſco: & peccatum meum contra me eſt ſemper. Tibi ſoli peccaui, & malum coram te feci: vt iuſtificeris in ſermonibus tuis, & vincas cùm iudicaris, &c.

7. ET pſalmo ſexto: Laboraui in gemitu meo, lauabo per ſingulas noctes lectum meum: lachrymis meis ſtratum meum rigabo.

8. ET trigeſimoſeptimo: Miſer factus ſum, & curuatus ſum vſque in finem, tota die contriſtatus ingrediebar. Quoniam lumbi mei impleti ſunt illuſionibus: & non eſt ſanitas in carne mea, &c. Quoniam ego in flagella paratus ſum: & dolor meus in conſpectu meo ſemper. Quoniam iniquitatem meam annunciabo: & cogitabo pro peccato meo.

9. ITEM pſalmo centeſimoprimo: Oſſa mea ſicut cremium aruerunt. Percuſſus ſum vt fœnum, &c. Quia cinerem tanquam panem manducabam, & potum meum cum fletu miſcebam.

10. SECVNDI Regum duodecimo: Et dixit Dauid ad Nathan: Peccaui Domino. Dixitque Nathan ad Dauid: Dominus quoque tranſtulit peccatum tuum: non morieris. Veruntamen, quoniam blaſphemare feciſti inimicos Domini, propter verbum hoc, filius, qui natus eſt tibi, morte morietur.

11. ET capite vigeſimoquarto: Percuſſit autem cor Dauid eum, poſtquam numeratus eſt populus: & dixit Dauid ad Dominum: Peccaui valdè in hoc facto: ſed precor Domine, vt transferas iniquitatem ſerui tui, quia ſtulte egi nimis. Surrexit itaque Dauid manè, & ſermo Domini factus eſt ad Gad prophetam & Videntem Dauid, dicens: Vade, & loquere ad Dauid. Hæc dicit Dominus: Trium tibi datur optio, elige vnũ quod volueris ex his, vt faciam tibi. Cumque veniſſet Gad ad Dauid, nunciauit ei dicens: Aut ſeptem annis veniet tibi fames in terra tua: aut tribus menſibus fugies aduerſarios tuos, & illi te perſequentur: aut certè tribus diebus erit peſtilentia in terra tua. Nunc ergò delibera, & vide quem reſpondeam ei, qui me miſit, ſermonem.

12. TERTII Regum vigeſimoprimo: Igitur non fuit alter talis ſicut Achab, qui venundatus eſt vt faceret malum in conſpectu Domini: concitauit enim eum Iezabel vxor ſua, & abominabilis factus eſt, in tantùm vt ſequeretur idola, quæ fecerant Amorrhæi, quos conſumpſit Dominus à facie filiorum Iſrael. Itaque cùm audiſſet Achab ſermones iſtos, ſcidit veſtimenta ſua, & operuit cilicio carnem ſuam, ieiunauitque, & dormiuit in ſacco, & ambulauit demiſſo capite. Et factus eſt ſermo Domini ad Eliam Thesbitem, dicens: Nónne vidiſti humiliatum Achab coram me? quia igitur humiliatus eſt mei cauſa, non inducam malum in diebus eius, ſed in diebus filij ſui inferam malum domui eius.

13. IONÆ tertio capite: Et clamauit, & dixit in Niniue ex ore regis & principum eius, dicens: Homines, & iumenta, & boues, & pecora non guſtent quicquam: nec paſcantur, & aquam non bibant. Et operiantur ſaccis homines, & iumenta, & clament ad Dominum in fortitudine, & conuertatur vir à via ſua mala, & ab iniquitate, quæ eſt in manibus eorum. Quis ſcit ſi conuertatur, & ignoſcat Deus: & reuertatur à furore iræ ſuæ, & non peribimus? Et vidit Deus opera eorum, quia conuerſi ſunt de via ſua mala: & miſertus eſt Deus ſuper malitiam, quam locutus fuerat vt faceret eis, & non fecit.

B PSALMO quinquageſimo, vt in textu, & ſuprà teſtimonio ſexto.

1. C. ACTORVM decimonono: Multi credentium &c. vt in textu.

2. NVMERORVM quinto: Vir, ſiue mulier, cùm fecerint ex omnibus peccatis, quæ ſolent hominibus accidere, & per negligentiam tranſgreſſi fuerint mandatum Domini, atque deliquerint, confitebuntur peccatum ſuum, & reddent ipſum caput, quintamque partem deſuper ei, in quem peccauerint.

3. IACOBI quinto: Confitemini alterutrum &c. vt in textu.

4. BEDA in caput quintum epiſtolæ D. Iacobi: Grauioris lepræ immunditiam, iuxta legem, ſacerdoti pandamus, atque ad eius arbitrium qualiter, & quanto tempore iuſſerit, purificari curemus.

1. D. MATTHÆI tertio: Pœnitentiam agite, appropinquauit enim regnum cælorum. Et infrà: Facite ergo fructum dignum pœnitentiæ.

2. LVCÆ tertio: Facite ergo fructus dignos Pœnitentiæ.

3. ACTORVM viceſimoſexto inquit Paulus: Sed his, qui ſunt Damaſci primùm, & Ieroſolymis, & in omnem regionem Iudææ, & Gentibus annunciabam, vt pœnitentiam agerent, & conuerterentur ad Deum, digna pœnitentiæ opera facientes.

4. DANIELIS quarto: Peccata tua eleemoſynis &c. vt in textu.

5. AMBROSIVS in libro ad virginem lapſam capite octauo, vt infrà, quæſtione octaua, D teſtimonio tertio.

E SECVNDÆ ad Corinthios duodecimo: Timeo ne iterum cùm veneró, humiliet me Deus apud vos, & lugeam multos ex ijs, qui ante peccauérunt, & non egerunt pœnitentiam ſuper immunditia, & fornicatione, & impudicitia, quam geſſerunt.

IIII.

Quid eſt Contritio?

Tridentin. cap. 4. ſeſſ. 14. Florentin. Auguſt. ſerm. 3 in Natali Domini, & cap. 2. de pœnitẽtiæ medicina, ſeu homil. 50. ex 50. Ibidem cap. 15 Fulg. lib. 1. de remiſſion. peccat. cap. 12.

A Est animi dolor, & quæ de peccatis propter Deum offenſum concipitur deteſtatio, cum propoſito vitæ in melius commutandæ coniuncta.

a Chryſoſtom. in Pſal. 50 & de compũct. cord. lib. 1. & 2. Auguſtin de pœnitent. med. cap. 9. Ambroſ. cap. 8. ad virg. lapſam. Trident. ſeſſ. 14. can. 5.

B Hæc contritio [a] paratur, ſi quis peccatorum ſuorum fœditatem, magnitudinem, ac multitudinem ſedulò intueatur: ſi de ſumma bonitate offenſa, de Dei gratia, cæteriſque donis amiſſis ſolicitè cogitet: ſi mortis incertę ineluctabilem [b] neceſſitatem, futuri iudicij horrendam ſeueritatem, ac paratas etiam peccatoribus pœnas ſempiternas expendat atque pertimeſcat.

b Hebr. 9 g Sophon. 1. d Matt. 25. d Marc. 9. g

c Iſaiæ 38. c

d Pſalm. 118. p

e Pſalm. 37. b

f Ibidem d

C Huc pertinet illud Ezechiæ: [c] *Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ.* Et illud Dauidis: [d] *A iudicijs tuis timui.* Et quod idem gemens orat: [e] *Afflictus ſum, & humiliatus ſum nimis: rugiebam à gemitu cordis mei.* Nec multo poſt: [f] *Iniquitatem meam annuntiabo: & cogitabo pro peccato meo.*

g Apocal. 2. b 2. ad Corinth. 12. g & 7. c

h Lucæ 12. a Matth. 10. d

D Quin & manifeſta Dei vox eſt ad peccatorem; [g] *Charitatem tuam primam reliquiſti. Memor eſto itaque vnde excideris: & age pœnitentiam.* Sed & Chriſtus in Euangelio, [h] *Timete eum*, inquit, *qui, poſtquam occiderit, habet poteſtatem mittere in gehennam, ita dico vobis, hunc timete.* Iam verò contritionis hic dolor ita demum ad remiſſionem peccatorum nos præparat, ſi cum [i] fiducia diuinæ miſericordiæ, votoque præſtandi ea, quæ ad [k] Pœnitentiæ Sacramentum ſpectant, coniungatur.

i Ambroſ. lib. 1. de pœnitent. c. 1.

k Auguſtin. de pœnitẽt. med. c. 11. & in enchirid. c. 65 Ambroſ. in Pſalm. 37. & c. 8. ad virg. lap.

TESTIMONIA.

1. A Concilium Tridentinum ſeſſione decimaquarta capite quarto: Contritio quæ primum locum inter dictos pœnitentis actus habet, animi dolor, ac deteſtatio eſt de peccato commiſſo, cum propoſito non peccandi de cætero. Fuit autem quouis tempore ad impetrandam veniam peccatorum hic Contritionis motus neceſſarius, & in homine poſt Baptiſmum lapſo ita demum præparat ad remiſſionem peccatorum, ſi cum fiducia diuinæ miſericordiæ, & voto præſtandi reliqua, coniunctus ſit, quæ ad ritè ſuſcipiendum hoc Sacramentum requiruntur. Declarat igitur ſancta Synodus hanc Contritiõnem, non ſolùm ceſſationem à peccato, & vitæ nouæ propoſitum, & inchoationem, ſed veteris etiam odium continere, iuxta illud: Proijcite à vobis omnes iniquitates veſtras, in quibus præuaricati eſtis; & facite vobis cor nouum, & ſpiritum nouum. Et certè, qui illos Sanctorum clamores conſiderauerit: Tibi ſoli peccaui, & malum coram te feci: Laboraui in gemitu meo: lauabo per ſingulas noctes lectum meum: Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ: & alios huius generis: facilè intelliget, eos ex vehementi quodam anteactæ vitæ odio, & ingenti peccatorum deteſtatione manâſſe. Docet præterea, etſi Contritionem hanc aliquando charitate perfectam eſſe contingat, hominemque Deo reconciliare, priuſquam hoc Sacramentum actu ſuſcipiatur; ipſam nihilominus reconciliationem ipſi contritioni, ſine Sacramenti voto, quod in illa includitur, non eſſe adſcribendam. Illam verò Contritionem imperfectam, quæ Attritio dicitur, quoniam vel ex turpitudinis peccati conſideratione vel ex gehennæ, & pœnarum metu communiter concipitur, ſi voluntatem peccandi excludat, cum ſpe veniæ; declarat, non ſolùm non facere hominem hypocritam, & magis peccatorem, vetùm etiam donum Dei eſſe, & Spiritus ſancti impulſum, non adhuc quidem inhabitantis, ſed tantùm mouentis, quo pœnitens adiutus viam ſibi ad iuſtitiam parat. Et quamuis ſine Sacramento Pœnitentiæ per ſe ad iuſtificationem perducere peccatorem nequeat; tamen eum ad Dei gratiam in Sacramento pœnitentiæ impetrãdam diſponit. Hoc enim timore vtiliter conCONCUſſi Niniuitæ, ad Ionæ prædicationem, plenam terroribus, pœnitentiam egérunt, & miſericordiam à Domino impetrârunt. Quamobrem falsò quidam calumniantur catholicos ſcriptores, quaſi tradiderint Sacramentum Pœnitentiæ, abſque bono motu ſuſcipientium, gratiam conferre:

Contritio generalis quid ſit.

Vt eſt pars huius Sacramenti, quid requirat.

Votum Sacramenti in Contritione includitur.

Attritio donum Dei eſt, diſponés ad gratiam ſuſcipiendam in Sacramento.

Ezech. 18.

Pſalm. 50. Pſalm. 6. Iſaiæ 38.

Ion. 3. Matth. 12. Lucæ 11.

conferre: quod nunquam Eccleſia Dei docuit, nec ſenſit: ſed & falsò docent; Contritionem eſſe extortam, & coactam, non liberam & voluntariam.

Ad Contritionem quę pertineant.

2. CONCILIVM Florentinum: Ad cordis contritionem pertinet, vt doleat pœnitens de peccato commiſſo, cum propoſito non peccandi de cætero.

3. AVGVSTINVS ſermone tertio in Natali Domini, qui eſt ſeptimus de tempore: Pœnitentiam certam non facit, niſi odium peccati, & amor Dei. Quando ſic pœnites, vt tibi amarum ſapiat in animo, quod ante dulce fuit in vita; & quod te prius oblectabat in corpore, ipſum te cruciat in mente; iam tunc bene ingemiſcis ad Deum, & dicis; Tibi ſoli peccaui, & malum coram te feci. Bene tibi ſoli peccaui, quia nullus hominum ſine peccato: & ideò tibi ſoli peccaui, quia nullus eſt ſine peccato. Da Domine miſericordiam miſero, qui tam diu pepercisti criminoſo. Inclinet ad remedium humilitas pœnitentis, quem permouere non potuit diuturnitas peccantis peccatoris. Dic illi in fletu cordis, Adſpice infelicem pietas immẽſa, reſpice crudelem miſericordia publica. Deſperatus ad omnipotentem venio, vulneratus ad medicum curro. Serua pietatem manſuetudinis, qui tam diu ſuſpendiſti gladium vltionis: dele numeroſitatem criminum multitudine miſericordiarum. Iſta eſt, filioli, vera pœnitentia, quando ſic conuertitur quis, vt non reuertatur: quãdo ſic pœnitet, vt non repetat. Et paulò poſt: Aperiant aures ſuas ad præcepta Chriſti: qui fortaſsè patuerunt hucuſque ad audienda ludibria. Aperiant oculos ſuos ad nitorem, qui hucuſque ad ignominiam patuerunt. Compungat pœnitentia criminum, quos hucuſque tranſpunxit delectatio voluptatum. Erigat adiuncta virtus, quem vitia proſtrauerunt. Aperiant medicamento pœnitentiæ nares ſuas, quibus illis fœteat conſuetudo peccati.

Pſalm. 50.

4. IDEM in libro de Pœnitentiæ medicina, capite ſecundo, ſiue in libro quinquaginta homiliarum, homilia quinquageſima, capite ſecundo. Omnis qui iam arbiter voluntatis ſuæ conſtitutus eſt, cùm accedit ad ſacramenta fidelium, niſi eum pœniteat vitæ veteris, nouam non poteſt inchoare.

Pœnitentia veteris vitæ neceſſaria eſt.

5. IDEM capite decimoquinto, in homilia eſt capite quinto: Quid autem Dauid obtulit Domino, vnde illum propitiaret ſibi? Quoniam ſi voluiſſes, inquit, ſacrificium, dediſſem: vtique holocauſtis non delectaberis. Sacrificium Deo ſpiritus contribulatus; cor contritum & humiliatum Deus non ſpernit. Non ſolùm ergò deuotè obtulit, ſed etiam iſta dicendo, quid offerri oporteret, oſtendit. Non enim ſufficit mores in melius commutare, & à factis malis recedere; niſi etiam de his quæ facta ſunt, ſatisfiat Deo per pœnitentiæ dolorem, per humilitatis gemitum, per contriti cordis ſacrificium, cooperantibus eleemoſynis. Beati enim miſericordes, quoniam ipſorum miſerebitur Deus. Non enim dictum eſt, vt tantùm abſtineatis à peccatis; ſed & de præteritis, inquit, deprecare Dominum, vt tibi dimittantur. Et Petrus iam erat fidelis, iam in Chriſto & alios baptizauerat. Intuere ergò Petrum præſumentem accuſatum, timentem vulneratum, flentem ſanatum. Iam etiam poſt aduentum de cælo Spiritus ſancti, quidam Simon pecunia voluit eundem Spiritum ſanctum emere, ſceleratiſſimum, & impium mercimonium cogitans, iam baptizatus in Chriſto: & tamen pœnitentiæ conſilium, ab ipſo Petro correptus, accepit. Dicit etiam Apoſtolus Paulus, qui vtique fidelibus mittebat epiſtolas: Ne iterum cùm venero ad vos, humiliet me Deus: vt lugeam multos ex his, qui ante peccauerunt, & non egerunt pœnitentiam ſuper immunditia, & luxuria, & fornicatione, quam geſſerunt. Circunſtant ergò nos & præcepta rectè faciendi, & exempla non tantùm rectè facientium, ſed etiam pœnitentium, ad recipiendam ſalutem, quæ fuerat amiſſa peccando.

Ad veram pœnitentiam quæ requiratur.

Matth. 5.

Eccli. 22.

Matth. 26.

Actor. 7.

2. Cor. 12.

6. FVLGENTIVS Ruſpenſis Epiſcopus libro primo de remiſſione peccatorum ad Euthymiũ, capite duodecimo: Nonnulli ſcelerum ſuorum conſideratione perterriti, pro iniquitatibus quidem ſuis in oratione gemunt, nec tamen ab iniqua operatione diſcedunt. Fatentur ſe malè feciſſe, nec vllum finem volunt malis factis ſuis imponere. Accuſant humiliter in conſpectu Dei peccata, quibus tenentur oppreſſi, & eadem peccata, quæ humilitate ſermonis accuſant, corde peruerſo contumaciter cumulant. Indulgentiã, quam lachrymoſis gemitibus poſcunt, ipſi ſibi prauis operibus adimunt. Medelam poſtulant à medico, & in perniciem ſuam ſubrogant adiutorium morbo. Tales numquam diluunt gemendo peccatum, quia non deſinunt peccare poſt gemitum.

Nõ ſatis eſt dolere de malis commiſſis, ſed oportet habere propoſitum deinceps ab illis abſtinendi in poſterũ.

1. B CHRYSOSTOMVS in Pſalmum quinquageſimum duas habet homilias, in quarum poſteriore ſic ait: Habeto codicem conſcientiam tuam, & ſcribe quotidiana peccata. Quando accubueris ſuper ſtratum tuum, & nemi nem infeſtum pateris, antequam veniat tibi ſomnus, profer in medium codicem conſcientiam tuam, & reminiſcere peccata tua, ſi quid in verbo, ſeu in facto, vel in cogitatione peccãſti. Hoc enim dicit Propheta: Iraſcimini & nolite peccare, quæ dicitis in cordibus veſtris, & in cubilibus veſtris compungini. Et poſt pauca: Dicito in corde tuo, & in anima tua: Expendimus diem, ô anima, quid boni fecimus, aut quid mali operati ſumus? Et ſi quid boni feciſti, gratias age Deo: ſi quid mali, de cætero ne facias. Et rurſus paulò pòſt: Propone tibi timorem gehennæ, ſuperducito ei ſecturæ ictum non habentem dolorem. Iudicium facito tibimetipſi terribile, leuiorem præpara confeſſionem cogitatuum tuorum, vt non in futuro die ignauior ſis ad perſcrutanda peccata.

Examen conſcientiæ veſpertinum.

Pſalm. 4.

8. IDEM in libro primo de Compunctione cordis, ſub finem: Quid, dic mihi, corporis viribus opus eſt, cùm cor conterere debeamus? Hoc ſolum eſt, quod expoſcitur à nobis, vt ſemper recordemur, & ad animum reuocemus mala noſtra, & conſcientiam geſtorum noſtrorum habeamus ante oculos, vt pro his ſupplicemus Deo, vt gehennam ponamus in conſpectibus noſtris, & angelos, qui in die iudicij vbique diſcurrunt, & congregant de omni orbe terrarum eos, qui trudendi ſunt in gehennam, ac ſupplicijs tradendi. Ponamus etiam & illud ante oculos, quanti doloris eſt excludi ac proijci à regno cælorum, quod, vt mihi videtur, grauius eſt ipſa gehenna. Nam & ſi ignis ille non arderet, & im-

Gehẽna ob oculos ponenda.

A regno cælorum ſeparari quam luctuoſum.

mortalis illa pœna non esset parata, hoc solùm, quòd alieni afficimur à Christo, & excludimur à bonis æternis, nónne omni pœna cruciabilius diceretur? Quòd si non sufficiunt hæc ad erigendas animas, & incitandas ad spem; illud saltem ad memoriam reuocemus exemplum, quod de virginibus refertur, quæ exclusæ à thalamo sponsi sunt propter olei defectum. Ponamus nosmetipsos in illis, quæ excluduntur, & videamus qui dolor, & quæ pœna sit, si cogitemus eadem posse & nos pati, si negligimus.

Peccatorũ memoria quàm fructuosa sit. 1. Tim. 1.

3. Et libro secundo circa finem: Tantum bonũ confert meminisse frequentius hominem peccati sui, vt etiam Paulum Apostolum videamus, ea quæ abolita iam fuerant & deleta, adducere tamen in medium: & cùm culpam de præsentibus non haberet, tamen quoniam recordationes peccatorũ, & luctum gemitumque sciebat animę prodesse, etiam illa commemorat, quæ per ignorantiam commissa gratia baptismi, & confessio fidei aboleuerat. Et post pauca: Oportet ergò recordari nos priora delicta, etiam ea, pro quibus veniam consecuti sumus, vt intuentes quàm ingentem modum debiti remisit nobis Deus, & amplius eum diligere possimus, & verecundiam pudoremque concipere, atque ex his corde cõpungi: considerantes, quòd nisi miseratio ipsius subuenisset, tantum illud peccatorum pondus sine dubio in imis nos inferni pœnis supplicijsque presslisset. Paulus etiam illa meminerat, quæ peremerat indulgentia: nos verò nec ista recordamur, quæ post baptismum commisimus, in quibus vtique periculum nobis saluum est, & reos nos atque in vinculis positos tenet. Quòd si aliquãdo ad recordationem venerimus, & visi fuerimus paululum inde cogitare, & esse soliciti, statim effugit cogitatio, & transimus ad alia; & nec integra quidem hora patimur animam nostram afflictione mœroris huius adstringi. Hæc igitur causa est, quòd malis addimus mala, dum priorum memoria non permanet, nec dolor aliquis inuritur pro conscientia delicti. Hinc est, vnde nec ad confessionem accedimus. Quomodo enim confitebimur, quorum ne memoriam quidem tenemus? Et sic consuetudine contemnendi, dum de præteritis dolor nullus est, facilius superuenientibus malis locum damus. quòd si omnis ex anima stimulus auferatur, & cuncta ei securitatis fræna laxentur: quis eam post hæc tenebit, aut quis eam de præcipitijs reuocabit? Quid prohibet, vbi nihil metuitur, vbi nihil verecundiæ, nihil pudoris admittitur, vt non in omnes perditionis foueas demergatur?

Contra eos qui peccatorum foeditatem, & damna animæ nolunt expendere.

Tribunal mẽtis ascẽdendum, ad comparandam compũctionem. 2. Cor. 5.

4. Avgvstinvs libro de Pœnitentiæ medicina, capite nono, vel quarto capite in homilia quinquagesima: Ascendat homo aduersum se tribunal mentis suæ: existimet illud, quòd oportet nos exhiberi ante tribunal Christi, vt illud recipiat vnusquisque, quod per corpus gessit, siue bonũ, siue malũ: constituat se ante faciẽ suã, ne hoc ei postea fiat. Nã minatur hoc Deus peccatori, dicens, Arguã te, & statuam te ante faciem tuam. Atque ita constituto in corde iudicio: adsit accusatrix cogitatio, testis conscientia, carnifex timor. Inde quidam sanguis animi confitentis per lachrymas profluat. Postremò, ab ipsa mente talis sententia proferatur, vt se indignum homo iudicet participatione corporis & sanguinis Domini: Vt qui separari à regno cælorum timet per vltimam sententiam summi iudicis, per ecclesiasticam disciplinam à sacramento cælestis panis interim separetur. Versetur ante oculos imago futuri iudicij; vt cum alij accedunt ad altare Dei, quò ipse non accedit, cogitet quàm sit contremiscenda illa pœna, qua percipientibus alijs vitam æternam, alij in mortem præcipitentur æternam.

Psalm. 49.

Accusatrix cogitatio, testis conscientia, carnifex timor.

Matth. 25.

5. Ambrosivs ad virginem lapsam, capite octauo: Pœnitentia ergò non verbis agenda est: sed & actu. Hæc autẽ sic agitur: Si tibi ante oculos ponas de quanta gloria rueris, & de quo libro vitæ nomen tuum deletum sit, & si te iam credas prope ipsas positam tenebras exteriores, vbi erit fletus oculorum, & stridor dentium sine fine. Cùm hæc certa fide, sicut est, animo conceperis, quia necessè est prænaricatricem animã tartareis pœnis, & gehennæ ignibus tradi, nec aliud remedium constitutum esse post baptismum, quàm pœnitentiæ solatiũ, quantamuis afflictionem, quantumuis laborem, & indecorem subire esto contẽta, dũmodò ab æternalibus pœnis libereris. Ergò hæc tu tecum cogitans, & mente retractans, proprij facti tu ipsa iudex esto crudelior. In primis omnis cura vitæ huius interimẽda tibi est, & quasi mortuam te existimans, sicut es, quomodo possis reuiuiscere cogita. Deinde lugubris tibi accipienda est vestis, & mẽs ac membra singula digna castigatione puniẽda. Reliqua vide infrà, quæstione octaua, D testimonio tertio.

Quarum rerum cogitatione contritio comparetur. Matth. 8.

Non aliud remedium post baptismũ, quàm pœnitentiæ solatium.

6. Concilivm Tridentinum sessione decimaquarta, canone quinto: Si quis dixerit, eam cõtritionem, quæ paratur per discussionem, collectionem, & detestationem peccatorum, qua quis recogitat annos suos in amaritudine animæ suæ, ponderando peccatorum suorum grauitatẽ, multitudinem, fœditatem, amissionem æternæ beatitudinis, & æternæ damnationis incursũ, cũ proposito melioris vitæ, non esse verum & vtilẽ dolorem, nec præparare ad gratiam, sed facere hominem hypocritam, & magis peccatorem; demum, illam esse dolorem coactum, & non liberum ac voluntarium; anathema sit.

Contritio quomodo paratur. Isaiæ 38.

7. Ad Hebræos nono capite: Statutum est hominibus semel mori, post hoc autem iudicium.

8. Sophonias primo capite: Dies iræ dies illa, dies tribulationis & angustiæ, dies calamitatis & miseriæ, dies tenebrarum & caliginis, dies nebulæ & turbinis, dies tubæ & clangoris super ciuitates munitas, & super angulos excelsos.

9. Matthæi vigesimoquinto: Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo, & angelis eius.

10. Marci nono: Bonum est tibi debilem introire in vitam, quàm duas manus habentem ire in gehennam, in ignem inextinguibilem: vbi vermis eorum non moritur, & ignis non extinguitur.

11. C Isaiæ trigesimooctauo, 12. Psalmo centesimo decimooctauo, 3. Et trigesimo septimo, vt in textu.

12. D Apocalypsis secundo: Angelo Ephesi ecclesiæ scribe, &c. Sed habeo aduersum te, quòd charitatem tuam primam reliquisti. Memor esto itaque vnde excideris: & age pœnitentiam, & prima opera fac. sin autem, venio tibi, & mouebo candelabrum tuum de loco suo, nisi pœnitentiam egeris.

2. POSTERIORIS ad Corinthios duodecimo. Timeo ne iterum cùm venero humiliet me Deus apud vos, & lugeam multos ex ijs, qui ante peccauerunt, & non egerunt pœnitentiam super immunditia, & fornicatione, & impudicitia, quam gesserunt.

3. ET capite septimo: Nunc gaudeo: non quia contristati estis, sed quia contristati estis ad pœnitentiam. Contristati enim estis secundùm Deum, vt in nullo detrimentum patiamini ex nobis. Quæ enim secundùm Deum tristitia est, pœnitentiam in salutem stabilem operatur: seculi autem tristitia mortem operatur.

4. LVCÆ duodecimo, vt in textu.

5. MATTHÆI decimo: Timete eum, qui potest & animam, & corpus perdere in gehennam.

6. AMBROSIVS libro primo de pœnitentia, capite primo: Nemo potest bene agere pœnitentiam, nisi qui sperauerit indulgentiam.

Spes veniæ.

7. AVGVSTINVS in libro de Pœnitentiæ medecina, capite vndecimo, vel quarto capite in homilia quinquagesima: Iudicet ergò seipsum homo in istis voluntate, dum potest, & mores conuertat in melius: ne cùm iam non poterit, etiam præter voluntatem, à Domino iudicetur. Et cùm ipse in se protulerit seuerissimæ medicinæ, sed tamen medicinæ, sententiam, veniat ad antistites, per quos illi in Ecclesia claues ministrantur: & tanquam bonus iam incipiens esse filius, maternorum membrorum ordine custodito, à præpositis sacramentorum accipiat satisfactionis suæ modum: vt in offerendo sacrificio cordis contribulati deuotus & supplex, id tamen agat, quod non solùm illi prosit ad recipiendam salutem, sed etiam cæteris ad exemplum. Vt si peccatum eius non solùm in graui eius malo, sed etiam in tanto scandalo est aliorum; atque hoc expedire vtilitati Ecclesiæ videtur antistiti, in notitia multorum, vel etiam totius plebis agere pœnitentiam non recuset, non resistat, non letali, & mortiferæ plagæ, per pudorem addat tumorem.

Ad claues ecclesiæ post contritionem cõfugiendum, & satisfactionis modus accipiendus.

Memineritsemper, quòd superbis Deus resistit, humilibus autem dat gratiam. Quid enim est infelicius, quid peruersius, quàm de ipso vulnere, quod latere non potest, non erubescere, & de ligatura eius erubescere?

Iacob 4. 1.Pet.5 Infelices qui de ligatura erubescunt, & non de vulnere.

8. IDEM in Enchiridio ad Laurentium, capite sexagesimoquinto: Sed neque de ipsis criminibus quamlibet magnis remittendis in sancta Ecclesia, Dei desperanda est misericordia agentibus pœnitentiam secundùm modum sui cuiusque peccati. In actione autem pœnitentiæ, vbi tale crimen commissum est, vt is qui commisit, à Christi etiam corpore separetur, non tam consideranda est mensura temporis, quàm doloris. Cor enim contritum & humiliatum Deus non spernit. Verùm quia plerunque dolor alterius cordis occultus est alteri, neque in aliorum notitiam per verba, vel quæcunque alia signa procedit, cùm sit coram illo cui dicitur, Gemitus meus à te non est absconditus: rectè constituuntur ab ijs, qui Ecclesiæ præsunt, tempora pœnitentiæ, vt fiat etiam satis Ecclesiæ, in qua remittuntur ipsa peccata: extra eam quippe non remittuntur. Ipsa namque propriè Spiritum sanctum pignus accepit, sine quo non remittuntur vlla peccata, ita vt quibus dimittuntur, consequantur vitam æternam.

Psalm. 50.

Psalm. 37. Præsides Ecclesiæ tempora pœnitentiæ constituunt.

9. AMBROSIVS in psalmum trigesimum septimum: Qui pœnitentiam agit, offerre se debet ad pœnam, vt hîc puniatur à Domino, non ad supplicia æterna seruetur. Ibidem: Plurimùm suffragatur reo verecunda confessio, & pœnam, quam defensione euitare non possumus, pudore subleuamus. Et sub finem: Vt febres in alto sitæ non queunt mitigari; cùm foras eruperint, spem adferunt desinendi; ita peccatorum morbus dum tegitur, inardescit; si confessionibus proditur, euaporat.

10. IDEM ad virginem lapsam capite octauo, vt suprà II testimonio quinto, & infrà quæstione octaua, D testimonio tertio.

V.

Est-ne Confessio necessaria?

A EST vtique: non solùm autem, vt quidam falsò autumant, interior illa, quæ coram Deo [a] quotidie facienda est Dauidis exemplo, qui ait: [b] *Dixi: Confitebor aduersum me iniustitiam meam Domino:* verùm etiam hæc exterior, quæ apud [c] Sacerdotem de criminibus peragitur omnibus, quæ post examinatam sedulò conscientiam, in mentem homini veniunt.

B Ita de hominibus Ecclesiæ primitiuæ scriptum est: [d] *Multi credentium veniebant confitentes, & annunciantes actus suos.*

C Quam confitendi rationem esse necessariam, non Ecclesiæ [e] modò sacra iura, & Patrum [f] veneranda scripta confirmant, sed etiam Christi diuina verba concludunt, declarantque, cùm ait: [g] *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt.* Atqui remittere, vel retinere peccata (cùm iudicis hęc sint officia) nullus rectè potest Sacerdos, nisi peccantis causam, de qua iudi-

a Chrysost. homil. 42. in Matth.
b Psalm. 31. b
c Origen. in Psalm. 37. homil. 1. & homil. 2. in Leuit. Chrysostom lib. 3. de sacerd. Nyssen. orat. in eos qui alios acerbius iudicãt. Petrus Cluniac. lib. 1. mirac. c. 3. 4. 5. 6. & lib. 2. cap. vltim.
d Actor. 19. d
e Concil. Lateran. can. 21 Florent. & Tridentin. sess. 14. cap. 5.
f Clemens epistol. 1. ad fratrem Dom. Dionys. epistol. 8. ad Demoph. Tertull. de pœnit. cap. 8. 9. 10 12. Orig. in Psalm. 37 homil. 1. & 2. & homil. 2. in Leuit. Cyprian. de lapsi. Pacianus in paræneſi ad pœnit. Hieronym in cã. 10. Ecclesiastæ. Chrysost. homil. 30. in Genes. & 10. in Matth.
g Ioan. 20. f

candum est, probè antea cognitam habuerit atque perspectam. Quæ causæ cognitio prius haberi non potest, quàm is, qui expendendum se Sacerdoti, vt [h] iudici ac [i] medico suo, absoluendumque tradit, spontanea confessione vulnera sua sigillatim detegat, atque ita aperiat, vt Sacerdos, vbi peccata soluenda, & vbi liganda sint, explicatè cognoscere queat.

h Augustin. lib. 20 de ciuit. Dei cap. 9. Gregor. homil. 26. in Euangel. Chrysostom. lib 3 de Sacerd & homil 5 de verb. Isaiæ. Hieronym. ad Heliod. epistol. 1. cap. 7.

i Concil. Lateran. can. 21. Vvormatiens. cap. 25. Origen. homil. 1. & 2. in psalm. 37.

TESTIMONIA.

1. A CHRYSOSTOMVS homilia quadragesimasecunda in Matthæum: Tu ipse tibi iustus sis iudex, exige à te ipso rationem & correctionem, largos lachrymarum effunde fluuios, ingentes compunctionis gemitus redde, humillimus sis, laboribus ac vigilijs teipsum affligе, peccata tua per singulas species recole. Non parous est hic crociatus animæ, nec quantus sit, ab alio cognoscitur, nisi ab eo qui compunctus est, qui non ignorat hac re animam in hac vita maximè torqueri: nec est nescius, quantus dolor ex memoria peccatorum nascatur. Quas ob res iustitiam Deus huic pœnitentiæ in præmium proposuit, dicens: Dic tu prius peccata tua, vt iustificeris. Non est profectò, non est insufficiens ad emendandum via, si cùm omnia secundùm speciem in vnum peccata collegeris, assiduè animo deinde ipsa verses, ac de ipsis continuè mediteris & cogites.

Peccata per species singulas recolenda.

Isaiæ 43. secundum LXX. Omnia peccata secundum speciem in vnum colligere.

2. PSALMO trigesimoprimo, vt in textu.

3. ORIGENES homilia prima in psalmum trigesimumseptimum: Christus quidem erat archiatros, qui posset curare omnem languorem, & omnem infirmitatem: Discipuli verò eius Petrus, vel Paulus, sed & prophetæ medici sunt, & hi omnes, qui post Apostolos in Ecclesia positi sunt, quibusque curandorum vulnerum disciplina commissa est, quos voluit Deus in Ecclesia sua esse medicos animarum, quia non vult Deus noster mortem peccatoris, sed pœnitentiam & orationem eius expectat.

Medici animarum in Ecclesia.

4. IDEM homilia secunda in Leuiticum: Audisti quanta sint in lege sacrificia pro peccatis, audi nunc quantæ sint remissiones peccatorum in Euangelijs. Est ista prima &c. Est adhuc & septima, licet dura & laboriosa, per pœnitentiam remissio peccatorum, cùm lauat peccator in lachrymis stratum suum, & fiunt ei lachrymæ suæ panes die ac nocte; & cùm non erubescit sacerdoti Domini indicare peccatum suum, & quærere medicinam, secundùm eum, qui ait: Dixi, pronunciabo aduersum me iniustitiam meam Domino, & TV remisisti impietatem cordis mei.

Laboriosa per pœnitentiam remissio. Psalm. 6. Non erubescit sacerdoti indicare peccatũ, & quærere medicinã. Psalm 31.

5. CHRYSOSTOMVS libro tertio de Sacerdotio, vt suprà quæstione prima, C testimonio octauo.

6. GREGORIVS Nyssenus oratione ad eos, qui durius & acerbius alios iudicant, atque condemnant, quique conuersione indigent, & pœnitentia, siue in mulierem peccatricem: Afflictionis participem, & socium sume sacerdotem, vt patrem: quis enim tam falsò nominatur pater, aut tam duro atque adamantino animo præditus est, qui non filijs mœrentibus doleat, & gaudentibus lætetur? Sacerdos ita tristatur ob peccatum illius, quem propter religionem habet loco filij, vt Iacob visa tunica Ioseph sanguine conspersa querebatur; vt Dauid luxit Absolonis interitum; vt Heli Ophnim & Phineem, qui in acie cecidерent; vt Moses impium populum, qui rerum nouarum studiosus vitulum sibi conflauerat. Quamobrem maior tibi in eo fiducia sit, qui TE in Deo genuit, quàm in illis, à quibus corpore procreatus es. Audacter ostende illi, quæ sunt recondita: animi arcana tanquam occulta vulnera medico retege Ipse & honoris, & valetudinis tuæ rationem habebit, filiorum dedecore magis mouentur parentes, quàm ipsi filij Nam vt filiorum gloria ad parentes pertinet, sic etiam dedecus & turpitudo. Incertus est, fratres, terminus vitæ. discessum è vita diligentia præuertamus. Absurdum enim est, cùm illi, qui corporis valetudinis rationem habent, se ipsos expurgent ante Caniculæ exortum, ne quod humidum in illis est, vehementi ipsius ardore corrumpatur, & morbos pariat, eos qui animi curam gerunt, incertum mortis diem non anteuertere, & ardorem excruciantis illius ignis, qui in æternum combutit, & nullum vnquam refrigerium admittit. Drachmam Euangelicam, quam acceperas, & qua dines effectus fueras, ignauia tua perdidisti? pœnitentiæ lucernam accende. Inclinare diligenter. Illam in terrenis affectionibus defossam conquire, inuentam tolle, atque conferus, vt nos vicini gratulemur, & eo gaudio afficiamur, quod est in Christo.

2. Reg. 1. 2. Reg. 4. Exod. 32.

Animi arcana vulnera, sacerdoti vt medico retegenda.

Idque ante vitæ incertum terminum faciendum.

Luc. 15. Pœnitentiæ lucernam.

7. PETRVS Venerabilis Abbas Cluniacensis libro primo de miraculis, capite tertio.

8. ET capite quinto. Vide suprà quæstione decima de Eucharistia, D testimonio nono, & decimo.

9. ITEM capite quarto: Ad monasterium sancti Ioannis Angeliacensis, quod in Xantonensi pago situm est, presbyter quidam Gilbertus nomine ad conuersionem venit, atque ibi per aliquantum temporis quoad vixit, deuotè conuersatus est. Contigit autem non multo tempore elapso, eum IN infirmitate, quam incurrerat, ad extrema venire. Cumque sicut mos Christianorum est, & maximè monachorum, in substrato cilicio & cinere, à fratribus compositus, iaceret, atque horam vocationis suæ expectaret: fratres monasterij, vt eius exitum orationibus commendarent, venerunt, & eum vndique psallendo circunsteterunt. Qui cùm vt defungeretur expectarent; ecce subitò resumpto spiritu, & apertis oculis, acclamare cœpit professionem fidei, quæ quotidie decantatur, hoc est, Quicunque vult saluus esse, &c. Et cùm prius idiota, & imperitus literarum fuisse ab omnibus agnosceretur, ita distinctè, & apertè singula proferebat, vt à nescientibus, si fortè adessent, peritissimus in talibus

Christianorum & Monachorum in primis vertuosis circa moribundos.

Sacerdos eũ pater sit pœnitentium, ob eorum peccatum dolet.

Genes. 37.

talibus extitiſſe crederetur. Qua de cauſa omnes qui aſtabant ſtupefacti, euentum rei admirabantur. Qui cùm diu admirantes hæſiſſent; tandem Prior Gregorius nomine, cui præ cæteris hoc incumbebat, vir bonę religionis, intelligens eum aliquid in occulto vidiſſe; ad eum ſe inclinauit, & quæ cauſa clamoris eſſet, vel ſi quicquam, quod eos lateret vidiſſet, interroganit. Ad quod ille: Vidi (ait) perſonam reuerendæ formæ, candidi habitus, & venerandæ canicici, paulo ante vas cum aqua afferre, mihique dicere: Noueris cauſam aduentus mei ad te hanc eſſe, vt pedes tuos, qui inquinati ſunt, abluam, eis ablutis totum te mundum reddam. Cumque admirari me ſuper his quæ dicebat cerneret, adiecit: Non noſti (ait) ad purgationem tuî hãc aquam eſſe neceſſariam, qui tale quod ipſe noſti crimen commiſiſti, quod de induſtria celans, nulli hactenus reuelare voluiſti? Vnde ſcias te nullatenus poſſe ſaluari, niſi quod perniciosè celaueras, ſalubriter ſtudeas confitendo manifeſtare. Deus verò multa ſua miſericordia, neque pro tanto etiam reatu te perire permittẽs, ad sẽſus corporeos te redire permittit, vt de tanto crimine confitendo pœnitere, & pœnitendo ſalutem conſequi merearis. Hac igitur de cauſa & à vobis abfui, & ad vos redire permiſſus ſum. His ita dictis, alijs remotis, Priorem aduocans, peccatum illud ei confeſſus eſt. A quo huius, & omnium peccatorum ſuorum abſolutione ſuſcepta, ſequenti die, prima hora diei, aſtantibus, & orantibus fratribus, læto vultu, bono fine quieuit. Hoc non ab alio, ſed à monacho eiuſdẽ monaſterij, Lecto nomine, qui hæc omnia viderat & audierat, agnoui. Hic enim poſtea Cluniacum gratia deuotionis veniẽs, ſcriptor noſter, & filius in Chriſto chariſſimus fuit.

Saluari non poteſt, niſi confiteatur peccatum quod celauit.

10. DEINDE capite ſexto: Addendum iam mihi videtur, illud non contemnendum miraculum, quod ipſe cum pluribus, vt ſequentia docebunt, conſpexi. Cauſa fuit ſatis omnibus illius temporis hominibus nota, qua cum pluribus noſtrorum Romam adij. Rediens inde, Romanas febres ſatis acerbas mecum retuli. Pro quibus curandis, fuit conſilium, vt patrium ſolum, & natiuum repeterem aërem. Ea de cauſa Celſinanias nobile Cluniacenſe monaſterium petij, atque ibi totam Quadrageſimam, longè moleſtiorem febrium ardoribus, quàm ieiuniorum laboribus, tranſegi. Interea dum in ſequeſtrata domo, toto illo tempore decumberem; ecce cuiuſdam fratris infirmi, in inferiori & proxima domo iacentis, clamoribus penè continuis excipior, & de die in diem magiſque moleſtor. Vociferabatur ſanè in primis, quæcunque turbato morbis animo confusè occurrere poterant. Ad poſtremum verò hoc vnum ſemper & ſolum, abſque aliqua interpolatione, toto anniſu inclamabat: Et ô fratres, quare non ſuccurritis? Cur non miſeremini? cur non remouetis à me maximum, & terribilem (vt verbo ipſius vtar) runcinum iſtum, qui poſterioribus pedibus contra me verſis, calcibus caput meum conquaſſat, faciem diſſipat, dentes conterit? Remouete domini, remouete eum; rogo vos per Dominum, remouete eum. Et conuerſa voce ad eum, quem in forma equi conſpiciebat dæmonem, cunctis audientibus loquebatur. Verba autem eius, quantum imitari valeo, dicturus ſum: Per Dominam meam ſanctam Mariam matrem Domini, & per ſanctos Apoſtolos adiuro te, ne me torqueas, ſed me in pace dimittas. Fuerat autem idem frater ante conuerſionem miles ſecundùm ſeculum ſtrenuus, mihique in monaſtico ordine per multum temporis ſatis notus, bonæ vir fidei, & inquantum hominibus notum eſſe poterat, honeſtæ conuerſationis. Pertuli vtcunque voces has per totam ferè Quadrageſimam: quo toto tempore, nec ipſe à clamore ceſſauit, nec mihi, propter infirmitatis incommoditatem, eum adire facultas fuit. In huius autem clamoris continuatione, Paſchalis aduenit ſolennitas. Qua tranſacta, cùm iam aliquantulum conualuiſſem, adhuc tamen æger, ad ægrum acceſſi, & quid ſibi in tam diuturna vociferatione vellet, requiſiui. Ad quod ille reſpondit: Runcinus ille, ille certè ille mihi intolerabiliter moleſtus eſt. Vultum meum aſſiduis ictibus conterit. & inter hæc oſtendebat quaſi digito locum, murum ſcilicet, cui ipſe adhærebat. Interea videntibus quamplurimis, qui mecum aſtabant, cœpit caput huc illucque conuertere, & quaſi à ferientis ictibus ſubducens, nitebatur illud in puluinari, vel deſubtus abſcondere. Miſerebamur hominis anguſtijs, nihil aliud præſtare valentes. Afferri itaque benedictam aquam præcepi; infirmum ipſum, & locum, quem oſtendebat, eadem aſperſi: poſt aſperſionem verò, vtrum dæmonem illum adhuc videret, quæſiui. Qui ſe illum, & videre, & ſolita ab eo pati denunciauit. Sed ne miretur aliquis benedictæ aquæ aſperſione dæmonem non fugatum, agnoſcat, tabẽ interius latente, vnguenta exterius adhibita, nihil proficere poſſe. Tabem autem voco letale peccatum; quod quandiu in interioribus cuiuſlibet latuerit, nullius exterius ſacramenti perceptio ei prodeſſe poterit. Quod in præcipuis Eccleſiæ ſacramentis, videlicet baptiſmate, & corpore Domini, apertè oſtenditur. Si enim malitia interiore manente ſaluare iſta poſſent, nec Iudas, poſt acceptum cum alijs diſcipulis corporis Chriſti ſacramẽtum laqueo ſe ſuſpenderet, nec Simoni mago iam baptizato Petrus diceret: Non eſt tibi pars, neque ſors in ſermone iſto. In felle enim amaritudinis & obligatione peccati, video te eſſe. Sicut enim ſacramenta fidei, ita & opera fidei ſeruari Chriſtus præcepit: vt in hoc eodem baptiſmatis ſacramento agnoſcere datur, quod inſtitutor eiuſdem ſacramenti declarat. Qui enim dixit, Ite, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti: ipſe ſubiunxit; Docentes eos ſeruare omnia, quæcunque mandaui vobis. Vtrunque ergo mandauit, vtrunque ſeruari voluit; neutrum ſine altero ad ſalutem ſufficere poſſe monſtrauit. Sic æger iſte, & aqua ſalutari potuit aſpergi, & tamen propter occultam (vt poſt apparuit) peccati labem, non potuit à dæmone liberari. Quod ſtatim vt aduerti, eum, vt ſtudioſè præteritam vitam ſuam perſcrutaretur, & ſi quid noxium, maximè de grauioribus, in ea reco; noſceret, confiteretur, hortatus ſum. Hoc poſtquam conceſſit, remotis alijs, & duobus tantùm mihi adhibitis, ante illum conſedi, & cruciculam ligneam cum imagine Domini, vti magis ad confitendum animaretur, donec omnia conſummata ſunt, manu tenui. Confiteri ergo cœpit, & confitendo aliquandiu proceſſit. Et quia multa infirmitas ordinem verborum eius aliquando perturbabat, iuuabam eum, reducendo

Manente in conſcientia mortali peccato, ſacramenta non proſunt.

Actor. 8.

Matth. 28

Confessionis non integræ factæ punitio.

domine,& valdè peccaui,quòd de hesterna confessione,quã purè facere debuissem, de industria quædam subtraxi. Ea de causa ad iudicium hac nocte vocatus, mira & tremenda videre coactus sum. Adstabat quodam in loco multitudo hominum tetri coloris, horrendæ formæ, quorum deformitatem vix visus humanus tolerare poterat. Allatæ sunt ab eis lances geminæ, in quarum vna animam meam,in alia opera mea cernebam. Accusabant me vndique, & quandoque vera, quandoque falsa plurima, more suo, proferebãt. Æstuabam constitutus in arcto,nec tot, vt videbatur, millibus hominum innumera obiicientibus, præ timore respondere poteram. Cumque diù huiusmodi litibus & accusationibus me, ad omnia suspensum ac trementem, vexassent: occurrebat tandem formosus, vt videbatur vir, & in medio æstuans,turbis insanientibus, immò vt animo conceperam dæmonibus; Quid, inquit, quæritis? Non est iste planè, non est iste de vestris. Eripuit,eripuit eum certè de manibus vestris,ea quam hesterno die Abbati suo fecit confessio. Non sic est, inquiunt, non sic est, vt dicis. Nouimus enim, & benè conscij sumus, quid dixerit, & quid retinuerit. Tacuit pro certo quædam, quorum sibi ipse conscius est non obliuione inductus, sed deliberatione seductus. Cùm igitur bonus ille defensor meus, prolatam licet à mendacibus,veritatem negare non posset, nec tamen me deserere vellet, consumpsi in immenso labore ac formidine totam hanc noctem. Qua transacta, aurora vt credo dante diei principium, expergefactus ad me redij. Nunc quia plenè intelligo, multam mihi à Deo hac visione impensam misericordiam, vt fateri me velit, quod tacere decreueram, detegam Deo cuncta ex integro tibique pater, nec vltrà meam animam parata salute fraudabo. His dictis, ad confitendum rursum conuersus, quicquid exhauriendum reliquerat, totum per Dei gratiam exhausit. Expleta veraci & deuota confessione, absolui pro officio fratrem, & oleo sacro inunctum, Christi corpore ad æternam vitam obtinendam refectum, Deo & fratrum precibus intentè commendaui; sicque valefaciens ei, cum socijs recessi.

B Actorvm decimonono, vt in textu.

1. C Concilivm Lateranense magnum sub Innocentio tertio, canone vigesimoprimo: Omnis vtriusque sexus fidelis, postquam ad annos discretionis peruenerit, omnia sua solus peccata confiteatur fideliter, saltem semel in anno proprio sacerdoti, & iniunctam sibi pœnitentiam studeat pro viribus adimplere, suscipiens reuerenter ad minus in Pascha Eucharistiæ Sacramentum: nisi fortè de consilio proprij Sacerdotis, ob aliquam rationabilem causam ad tempus, ab eius perceptione, duxerit abstinendum: alioquin & viuens ab ingressu Ecclesiæ arceatur, & moriens Christiana careat sepultura. Vnde hoc salutare statutum, frequenter in Ecclesiis publicetur, ne quisquam ignorantiæ cæcitate velamen excusationis assumat. Si quis autem alieno Sacerdoti voluerit iusta de causa sua confiteri peccata, licentiam prius postulet, & obtineat à proprio sacerdote, cùm aliter ille ipsum non possit soluere, vel ligare. Sacerdos autem sit discretus & cautus, vt more periti medici superinfundat vinum & oleum vulneribus

Confessio annua.

Alienus Sacerdos non potest soluere aut ligare.

sauciati, diligenter inquirens, & peccatoris circumstantias, & peccati,per quas prudenter intelligat, quale illi consilium debeat exhibere, & cuiusmodi remedium adhibere, diuersis experimentis vtendo ad sanandum ægrotum. Caueat autem omnino,ne verbo, vel signo, vel alio quouis modo,prodat aliquatenus peccatorem; sed, si prudentiori consilio indigerit, illud absque vlla expressione personæ,cautè requirat: quoniam qui peccatum in pœnitentiali iudicio sibi detectum præsumpserit reuelare, non solum à sacerdotali officio deponendum decernimus, verùm etiam ad agendam perpetuam pœnitentiam, in arctum monasterium detrudendum.

Inquisitio circumstantiarum peccati & peccatoris.

Sigillum Confessionis.

Pœna reuelantis Confessionem.

2. Concilivm Florentinum in doctrina de Sacramentis: Ad oris Confessionem pertinet, vt peccator omnia peccata, quorum memoriam habet, suo sacerdoti confiteatur integraliter,&c. Minister huius Sacramenti est Sacerdos habens authoritatem absoluendi; vel ordinariam, vel ex commissione superioris.

Non quiuis Sacerdos huius Sacramenti minister est.

3. Concilivm Tridentinum sessione decimaquarta, capite quinto: Ex institutione Sacramenti Pœnitentiæ iam explicata, vniuersa Ecclesia semper intellexit,institutam etiam esse à Domino integram peccatorum Confessionem, & omnibus,post baptismum lapsis, iure diuino necessariam existere: quia Dominus noster Iesus Christus,è terris ascensurus ad cælos, sacerdotes sui ipsius vicarios reliquit, tanquam præsides, & iudices, ad quos omnia mortalia crimina deferantur, in quæ Christi fideles ceciderint; quo pro potestate clauium remissionis, aut retentionis peccatorum, sententiam pronuncient. Constat enim, sacerdotes iudicium hoc, incognita causa, exercere non potuisse, nec æquitatem quidem illos in pœnis iniungendis seruare potuisse, si in genere duntaxat, & non potius in specie, ac sigillatim, sua ipsi peccata declarassent. Ex his colligitur, oportere à pœnitentibus omnia peccata mortalia, quorum post diligentem sui discussionem conscientiam habent, in confessione recenseri, etiam si occultissima illa sint, & tantùm aduersus duo vltima Decalogi præcepta commissa, quæ nonnunquam animum grauiùs sauciant,& periculosiora sunt iis, quæ in manifesto admittuntur. Nam venialia, quibus à gratia Dei non excludimur,& in quæ frequentius labimur,quamquam rectè,& vtiliter, citraque omnem præsumptionem in confessione dicantur, quod piorum hominum vsus demonstrat, taceri tamen citra culpam, multisque aliis remediis expiari possunt. Verùm cũ vniuersa mortalia peccata,etiam cogitationis,homines iræ filios,& Dei inimicos reddant, necessum est omnium etiam veniam, cum aperta, & verecunda confessione, à Deo quærere. Itaque dum omnia,quæ memoriæ occurrunt, peccata Christi fideles confiteri studeant, proculdubio, omnia diuinæ misericordiæ ignoscenda exponunt. Qui verò secus faciunt, & scienter aliqua retinent, nihil diuinæ bonitati per sacerdotem remittendum, proponunt. Si enim erubescat ægrotus vulnus medico detegere,quod ignorat,medicina non curat. Colligitur præterea, etiam eas circunstantias in confessione explicandas esse quæ speciem peccati mutant, quod sine illis, peccata ipsa, neque à pœnitentibus integrè exponãtur,nec iudicibus innotescant & fieri nequeat, vt de grauitate criminum rect[e]

Integra peccatorũ confessio à Christo instituta, & ad salutem lapsis necessaria.

In specie & sigillatim peccata cõfitenda.

Vniuersa mortalia peccata, quæ memoriæ post diligẽs examen occurrunt, confitenda necessario.

Circumstantiarum confessio.

In vno & altero Ecclesia est, Ecclesia verò Christus. Ergò cùm te ad fratrum genua protendis, Christum cõtrectas, Christum exoras. Æquè illi cùm super te lachrymas agunt, Christus patitur, Christus patrem deprecatur. Facilè impetratur semper, quod filius postulat. Grande planè emolumẽtum verecundiæ occultatio delicti pollicetur. Videlicet si quid humanæ notitiæ subduxerimus, proinde & Deum celabimus. Adeone existimatio hominum, & Dei conscientia comparantur? An melius est damnatum latere, quàm palam absolui? Miserum est sic ad exomologesin peruenire. Et capite duodecimo: Si de exomologesi retractas, gehennam in corde considera, quam tibi exomologesis extinguet: & pœnæ prius magnitudinem imaginare, vt de remedij adeptione non dubites. Et post pauca: Igitur cùm scias aduersus gehennam, post prima illa intinctionis Dominicæ monimenta, esse adhuc in exomologesi secunda subsidia, cur salutem tuam deseris? Cur cessas aggredi, quod scias mederi tibi? Mutæ quidem animæ & irrationales, medicinas sibi diuinitus attributas in tempore agnoscunt. Ceruus sagitta transfixus, vt ferrum & irreuocabiles moras eius de vulnere expellat, scit sibi dictamo medendum. Hirundo, si excæcauerit pullos, nouit illos oculare rursus de sua chelidonia. Peccator restituendò sibi institutam à Domino exomologesin sciens, præteribit illam, quæ Babylonium regem in regna restituit? Diu enim pœnitentiam Domino immolârat, septenni squalore exomologesin operatus, vnguium aquilinum in morem efferatione, & capilli inuria horrorem leoninum præferente. Pro malæ tractationis! Quem homines perhorrebant, Deus recipiebat. Contra autem Ægyptius Imperator, qui populum Dei aliquando afflictum, diu Domino iuste denegãtum, persecutus, in prælium irruit, post tot documenta plagarum, discidio maris, quod soli populo peruium licebat, reuolutis fluctibus perit. Pœnitentiam enim, & ministerium eius exomologesin abiecerat. Quid ego vltra de istis duobus humanæ salutis quasi Pharis, styli potius negocium, quàm officium conscientiæ meæ curans? Peccator enim omnium notarum cùm sim, nec vlli rei nisi pœnitentiæ natus, non facilè possum super illa tacere, quàm ipse quoque & stirpis humanæ, & offensæ in Dominum princeps Adam, exomologesi restitutus in paradisum suum, non tacerem.

Exomologesis gehẽnam extinguit.

Post baptismũ in exomologesi sunt secunda subsidia

A Domino instituta exomologesis.

Daniel 4.

Exod. 14.

7. ORIGENES homilia prima in Psalmum trigesimumseptimum, vide supra hac eadem quæstione, A testimonio tertio.

8. IDEM homilia secunda in Psalmum eundem: Omnibus igitur flagellis emendari, verberarique paratus sum, & nihil horum recuso, tantùm vt supplicia æterni ignis effugiam. Ego ergò in flagella paratus sum, & dolor meus coram me est semper. Ante oculos meos habeo dolorem meum, vt futuros pœnarum dolores, præsentibus possim doloribus compensare. Quoniam iniquitatem meam pronuncio. Pronunciationem iniquitatis, id est, confessionem peccati, frequentius diximus. Vide ergò quid edocet nos scriptura diuina, quia oportet peccatum non celare intrinsecus. Fortassis enim sicut ij, qui habent intus inclusam escam indigestam, aut humoris, vel phlegmatis stomacho grauiter, & molestè imminentia, si vomuerint, releuantur: ita etiam hi, qui peccauerunt, si quidem occultant, & retinent intra se peccatum, intrinsecus vrgentur, & propemodum suffocantur à phlegmate, vel humore peccati. Si autem ipse sui accusator fiat, dum accusat semetipsum, & confitetur, simul euomit & delictum, atque omnem morbi digerit causam. Tantummodò ei cui debeas confiteri peccatum tuum. Proba prius medicum, cui debeas causam languoris exponere, qui sciat infirmari cum infirmante, flere cum flente, qui condolendi & compatiendi nouerit disciplinam: vt ita demum, si quid ille dixerit, qui se prius & eruditum medicum ostenderit, & misericordem, si quid consilij dederit, facias, & sequaris: si intellexerit, & præuiderit talem esse languorem tuum, qui in conuentu totius Ecclesiæ exponi debeat, & curari, ex quo fortassis & cæteri ædificari poterunt, & tu ipse facilè sanari, multa hoc deliberatione, & satis perito medici illius consilio procurandum est.

Qualis Confessarius quærendus sit.

Confessionẽ aliquando publicã esse conuenit.

Psalm. 37.

9. IDEM homilia secunda in Leuiticum, vt suprà A testimonio quarto.

10. CYPRIANVS in tractatu, vel sermone de lapsis: Denique quanto & fide maiores, & timore meliores sunt, qui quamuis nullo sacrificij, aut libelli facinore constricti, quoniam tamẽ de hoc vel cogitauerũt, hoc ipsum apud sacerdotes Dei dolenter, & simpliciter confitentes, exomologesin conscientiæ faciunt, animi sui pondus exponunt, salutarem medelam, paruis licet, & modicis, vulneribus exquirunt, scientes scriptum esse: Deus non deridetur. Iterum paulò post: Confiteantur singuli, quæso vos fratres, delictũ suum, dum adhuc, qui deliquit, in seculo est, dum admitti confessio eius potest, dum satisfactio & remissio facta per Sacerdotes, apud Dominum gratà est. Conuertamur ad Dominum mẽte tota, & pœnitentiam criminis, veris dolotibus exprimentes, Dei misericordiam deprecemur.

Confessio apud Sacerdotem.

Galat. 6.

Remissio per Sacerdotes fit in hac vita.

11. PACIANVS in paræsi ad pœnitentiam, siue in libello de pœnitentia & confessione: Vos primùm appello fratres, qui criminibus admissis, pœnitentiam reculatis, vos inquam post impudentiam timidos, post peccata verecundos: qui peccare non erubescitis, & erubescitis confiteri. Et paulò post: Ecce iterum Apostolus ad Sacerdotem: Manus citò nulli imponas, nec communices peccatis alienis. Quid facies tu, qui decipis Sacerdotem? qui aut ignorantem fallis, aut non ad plenum scientem probandi difficultate confundis? Rogo ergò vos, fratres, eti[illegible] periculo meo per illum Dominum, quem occulta non fallunt, desinite vulneratam tegere conscientiam. Prudentes ægri medicos non verentur, ne in occultis quidem corporum partibus etiam secaturos, etiam peruersturos. Memminimus quosdam, remota etiam, & verecunda membrorum non erubescentes, in ferro & cauterio, & grauissima illa pulueris mordacitate durâsse, & quantum est illud, quod homines præstiterunt? peccator timebit? peccator erubescet perpetuam vitam præsenti pudore mercati? & offerenti manus Domino vulnera malè tecta subducet? & habet aliquid, quod in illo erubescat, qui Dominum læsit? An sic illi melius est perire, ne tu, pudore timidus, sine pudore moriaris, non faciens pudori locum, plus de detrimento eius acquiras,

Contra eos qui confiteri erubescunt.

2. Tim. 5.

In eos qui ficte aut nõ integrè cõfitentur Sacerdoti.

Simile.

Confessionis peccatorum necessitas.

Egregia similitudo.

cui pro te melius eſt perire? Quòd ſi fratrum oculos erubeſcitis, conſortes caſuum veſtrorum timere nolite. Nullum corpus membrorum ſuorum vexatione lætatur, immò pariter dolet, & ad remediũ conlaborat: In vno & altero Eccleſia eſt, Eccleſia verò Chriſtus, atque ideò qui fratribus peccata ſua nõ tacet, Eccleſiæ lachrymis adiutus Chriſti precibus abſoluitur. Nunc ad eos ſermo ſit, qui bene ac ſapienter vulnera ſua pœnitentiæ nomine confitentes, nec quid ſit pœnitentia, nec quæ vulnerum medicina, nouerunt: ſimiléſque ſunt illis, qui plagas quidem aperiunt ac tumores, medicíſque etiam adſidentibus confitentur: ſed admoniti, quæ imponenda ſunt, negligunt, & quæ bibenda, faſtidiunt.

Contra eos qui rectè quidem cõfitentur, ſed ſatisfactionem impoſitam refugiunt, aut Sacerdotis conſilia negligunt: Eccleſia.

12. HIERONYMVS in caput decimum Eccleſiaſtæ ſuper ea verba, Si momorderit ſerpẽs in ſilentio: Si quem ſerpens Diabolus occultè momorderit, & nullo conſcio eum peccati veneno interfecerit: ſi tacuerit qui percuſſus eſt, & non egerit pœnitentiam, nec vulnus ſuum fratri, & magiſtro voluerit confiteri, magiſter qui linguam habet ad curandum, facilè ꝑ prodeſſe non poterit. Si enim erubeſcat ægrotus vulnus medico cõfiteri, quod ignorat medicina non curat.

Peccati venenum per confeſſionem euomendum. quod ignorat medicina non curat.

11. CHRYSOSTOMVS homilia trigeſima in Geneſim, & homilia decima in Matthæum, vt ſuprà, quæſtione decima de Euchariſtia, D teſtimonio ſexto & ſeptimo.

14. IOANNIS vigeſimo, vt in textu.

15. AVGVSTINVS libro vigeſimo de Ciuitate Dei, capite nono, vt ſuprà, quæſtione prima, B teſtimonio decimoquinto.

16. GREGORIVS homilia vigeſimaſexta in Euangelia, vt ſuprà, ibidem, B teſtimonio octauo.

17. CHRYSOSTOMVS libro tertio de Sacerdotio, & homilia quinta de verbis Iſaiæ, ibidé, C teſtimonio octauo, & B teſtimonio decimoſexto.

18. HIERONYMVS ad Heliodorum, ibidem, B teſtimonio decimoquarto.

19. CONCILIVM Lateranenſe canone vigeſimoprimo, vt ſuprà, hac eadem quæſtione, C teſtimonio primo.

20. CONCILIVM VVormatienſe capite vigeſimoquinto: Pœnitentibus, ſecundùm differentiam peccatorum, ſacerdotis arbitrio pœnitẽtiæ decernũtur. Debet itaque Sacerdos, in pœnitentia danda ſingulorũ cauſas ſingulatim conſiderare, originem quoque, modumque culparum, & affectus gemituſque delinquentium diligenter examinare, manifeſteque cognoſcere: temporum etiam & perſonarum, locorum quoque & ætatum qualitates inſpicere, vt etiam pro conſideratione locorum, ætatum, vel temporum, ſeu pro qualitate delictorum, atque gemituum vniuſcuiuſque delinquentis, à ſacris regulis oculos non reflectat.

Confeſſarij officium.

21. ORIGENES homilia prima & ſecunda in Pſalmum trigeſimumſeptimum, vt ſuprà, A teſtimonio tertio, & C teſtimonio octauo.

VI.

Quomodò Patres de Confeſſione ſcribunt?

A HI certè non modò confitendi vtilitatem & vſum, qui ſemper in Eccleſia fuit, ſed ius etiam atque neceſſitatem nobis magno conſenſu commendant comprobantque.

B Vt verò è plurimis paucos & probatiſſimos illos teſtes producamus, ſic habet in primis Magnus ille Baſilius: [a] Neceſſarium videtur, his, quibus diſpenſatio Myſteriorum Dei commiſſa eſt, confitenda eſſe peccata. Sic enim & hi, qui antiquitùs pœnitebant, inueniuntur apud Sanctos confeſſi eſſe peccata ſua.

a Quæſt 288 in regulis breuiorib. Vide etiam quæſt. 229. & in epiſ. 3. canonica ad Amphilochium, can. 73.

C Tum Cyprianus, [b] Confiteantur, inquit, ſinguli, quæſo vos fratres, delictum ſuum, dum adhuc qui delinquit, in ſeculo eſt, dum admitti eius confeſſio poteſt, dum ſatisfactio eiuſque, & remiſſio facta per Sacerdotes apud Dominum grata eſt.

b De lapſis. Vide eundé epiſt. 10. & 55.

D Accedit his Auguſtini ſententia, qui docet in hunc modum: Agite pœnitentiam, qualis agitur in Eccleſia, vt oret pro vobis Eccleſia. Nemo ſibi dicat, Occultè ago, apud Deum ago: nouit Deus qui mihi ignoſcit, quia in corde ago. Ergò ſine cauſa dictum eſt: [c] *Quæ ſolueritis in terra, ſoluta erunt in cælo?* Ergò ſine cauſa ſunt claues datæ Eccleſiæ Dei: Fruſtramus Euangelium Dei? Fruſtramus verba Chriſti? Promittimus vobis quod ille negat? Nónne vos decipimus? Tum alibi, [d] Sunt, inquit, qui ſufficere ſibi ab ſalutem autumant, ſi ſoli Deo, cui nihil occultum eſt, quem nullius latet conſcientia, ſua confiteantur crimina. Nolunt enim, aut erubeſcunt, ſiue dedignantur ſe oſtendere ſacerdotibus, quos

homil. 49. ex 50. c 3. Itẽ homil. 41. & 50 c. 4. & 5.

c Matth 18. Ioan 20. c

d Lib. 2. de viſit infirmo. cap. 4.

quos tamen inter lepram [e] & lepram diſcernere per Legiſlatorem conſtituit Dominus. Sed nolo, vt ipſa decipiaris opinione, quatenus confundaris confiteri coram Domini Vicario, vel tabeſcens præ rubore, vel ceruicoſus præ indignatione. Nam ipſius ſimiliter ſebeundum eſt iudicium, quem Dominus ſibi non dedignatur Vicarium.

e Leuit. 13. & 14. a Luc. 17. d. Matt. 8. a

E Nec minus eſt euidens, quod Leo ille Magnus ſcriptum reliquit: [f] Multiplex miſericordia Dei ità lapſibus ſubuenit humanis, vt non ſolùm per Baptiſmi gratiam, ſed etiam per Pœnitentiæ medicinam ſpes vitæ repararetur æternæ; vt qui regenerationis donum violâſſent, proprio ſe iudicio condemnantes, ad remiſſionem criminum peruenirent, ſic diuinæ bonitatis præſidijs ordinatis, vt indulgentia Dei niſi ſupplicationibus Sacerdotum nequeat obtineri. Mediator enim [g] Dei & hominum homo CHRISTVS IESVS, hanc Prępoſitis Eccleſiæ tradidit poteſtatem, vt & confitentibus actionem pœnitentiæ darent: & eoſdem ſalubri ſatisfactione purgatos, ad communionem ſacramentorum per ianuam reconciliationis admitterent.

f Epiſt. 91. ad Theodorum Foroiulienſem Epiſ. Vide eundem epiſt. 80. ad Epiſcop. Campaniæ. cap. 2.

g 1. Tim. 2. b

TESTIMONIA.

1. B BASILIVS in regulis breuioribus, ſiue quæſtionibus compendio explicatis, quæſtione ducenteſima octogeſimaoctaua: Neceſſarium videtur &c. vt in textu.

2. IDEM quæſtione ducenteſima vigeſima nona compendio explicata: Interrogatio. Nunquid flagitioſè facta, abiecta omni verecundia, enunciari apud omnes debeant, an apud aliquos tantummodò? & ſi hoc, apud quos, & cuiuſmodi? Reſponſio: Omninò in peccatorum confeſſione eadem ratio eſt, quæ etiam in apertione vitiorum corporis. Vt igitur vitia corporis nequaquàm quibuſuis temerè homines aperiunt, ſed ijs tantummodò, qui rationem: qua ea curanda ſunt, teneant: eodem modo etiam peccatorum confeſſio fieri debet, apud eos videlicet, qui ea poſſint curare: conſentaneum in modum illi, quod ſcriptum eſt, Vos qui firmiores eſtis, imbecillitates infirmiorum portate. hoc eſt, tollite diligentia & cura veſtra.

Non quibuſuis confitendum.

Rom. 15.

3. IDEM in epiſtola tertia canonica ad Amphilochium, canone ſeptuageſimotertio: Sin autem vnuſquiſque eorum, qui in prædictis peccatis fuêre, confeſſus bonus euaſerit, & is cui à Dei benignitate ligandi & ſoluendi credita eſt poteſtas, ſi ſit clementior, videns ſummam eius, qui peccauit confeſſionem, ad diminuendum pœnarum tempus, non eſt dignus damnatione, cùm quæ eſt in ſcripturis, nobis hiſtoria ſignificet, quòd qui cum maiori labore confitentur, Dei miſericordiam celeriter apprehendant.

Confeſſio. Matth. 18. Ioan. 20.

1. C CYPRIANVS in tractatu vel ſermone de lapſis: Confiteantur ſinguli &c. vt in textu. & ſuprà, quæſtione quinta, C teſtimonio decimo.

2. IDEM epiſtola decima ad Preſbyteros & Diaconos: Hæc qui ſubtrahit fratribus noſtris, decipit miſeros, vt qui poſſunt agentes pœnitentiam veram Deo patri miſericordi precibus & operibus ſuis ſatisfacere, ſeducantur, vt magis pereant, & qui erigere ſe poſſent, plus cadant. Nam cùm in minoribus peccatis agant peccatores pœnitentiam iuſto tempore, & ſecundùm diſciplinæ ordinem ad exomologeſim veniant, & per manus impoſitionem Epiſcopi & cleri, iuſ communicationis accipiant, nunc crudo tempore perſecutione adhuc perſeuerante, nondum reſtituta Eccleſiæ ipſius pace, ad communicationem admittuntur, & offertur nomen eorum, & nondùm pœnitentia acta, nondùm exomologeſi facta, nondùm manu eis ab Epiſcopo & clero impoſita, Euchariſtia illis datur, cùm ſcriptum ſit: Qui ederit panem, aut biberit calicem Domini indignè, reus erit corporis & ſanguinis Dñi.

Lib. 3. ep. 14

Precibus & operibus ſatisfacere.

Exomologeſis.

1. Cor. 11.

3. ET epiſtola quinquageſimaquinta ad Cornelium: Honor ergò datur Deo, quando ſic Dei maieſtas & cenſura contemnitur, vt cùm ſe ille indignari & iraſci ſacrificantibus dicat, & cùm pœnas æternas, & ſupplicia perpetua comminetur, proponatur ſacrilegis atque dicatur, ne ira cogitetur Dei, ne timeatur iudicium Domini, ne pulſetur ad Eccleſiam Chriſti, ſed ſublata pœnitentia, nec vlla exomologeſi criminis facta, deſpectis Epiſcopis atque calcatis, pax à preſbyteris verbis fallacibus prædicetur, ne lapſi ſurgant, aut foris poſiti ad Eccleſiam redeant, communicatio non communicantibus offeratur? Quibus etiam non ſatisfuit ab euangelio receſſiſſe, ſpem lapſis ſatisfactionis & pœnitentiæ ſuſtuliſſe, fraudibus inuolutos, vel adulterijs commaculatos, vel ſacrificiorũ funeſta contagione pollutos, ne Deum rogarent, ne in Eccleſia exomologeſin criminum facerent, ab omni & ſenſu, & fructu pœnitentiæ remouiſſe, niſi foris ſibi extra Eccleſiam, & contra Eccleſiam conſtituiſſet conuenticulum perditæ factionis, cùm malè ſibi conſciorum, & Deum rogare ac ſatisfacere nolentium caterua conflueret.

Criminis exomologeſis.

In Eccleſia exomologeſim criminum facere.

Satisfacere nolentium caterua.

1. D AVGVSTINVS homilia quadrageſimanona ex libro quinquaginta homiliarum: Agite pœnitentiam &c. vt in textu.

2. IDEM homilia quadrageſimaprima: Non ſolùm poſt pœnitentiam ab iſtis vitijs ſe homo ſeruare debet, ſed & ante pœnitentiam, dum ſanus eſt: quia ſi ad vltimum vitæ ſtetetit, neſcit ſi ipſam pœnitentiam accipere, ac Deo & ſacerdoti peccata ſua confiteri poterit.

Eadem verba habet Ambr. in exhortatione ad pœnitentiam. Deo ac ſacerdoti peccata cõfiteri.

3. ET homilia quinquagesima, capite quarto: vel in libro de pœnitentiæ medicina, capite decimo: Quicquis post baptismum aliquorum peccatorum malorum opere obligatus tenetur, vsque adeóne sibi inimicus est, vt adhuc dubitet vitam mutare, dum tempus est, cùm ità peccat & viuit. Nam vtique, quòd ipse perseuerans peccat, thesaurizat sibi iram in die iræ, & reuelationis iusti iudicij Dei. Quòd autem adhuc viuit, patientia Dei ad pœnitentiam eum adducit. Implicatus ergò quis tam mortiferis vinculis peccatorum detrectat aut differt, aut dubitat confugere ad ipsas claues Ecclesiæ, quibus soluatur in terra, vt sit solutus in cœlo: & audet sibi post hanc vitam, quia tantùm Christianus dicitur, salutem aliquam polliceri? Et post pauca: Iudicet ergò seipsum homo in istis voluntate dum potest, & mores conuertat in melius; ne cùm iam non poterit, etiam præter voluntatem à Domino iudicetur, &c. vt suprà, quæstione quarta de pœnitentia, D testimonio septimo.

Rom 2.

Peccatorũ vinculis implicatus, ad claues Ecclesiæ confugere debet.

Matth 16.

4. ET capite quinto: Sed fac incertum esse, vtrùm ignoscat Deus. Quid perdit, cùm supplicat Deo, qui salutem perdere non dubitauit, cùm offenderet Deum? Quis enim certus est, quòd etiam Imperator ignoscat? Et tamen pecunia funditur, maria transmeantur, procellarum incerta subeuntur: & penè vt mors euitetur, mors ipsa suscipitur. Supplicatur deindè per homines homini, sine dubitatione fiunt ista, quũ sit dubiũ quo fine proueniãt, & tamen certiores sunt claues Ecclesiæ, quàm corda regũ: quibus clauibus quodcunque in terra soluitur, etiã in cœlo solutũ promittitur. Et multo est honestior humilitas, qua se quisque humiliat Ecclesiæ Dei: & labor minor imponitur, & nullo temporalis mortis periculo mors æterna vitatur.

Matth 16.

5. MATTHÆI decimooctauo, vt suprà quæstione prima, ¶ in textu.

6. IOANNIS vigesimo, ibidem.

7. AVGVSTINVS in libro secundo de visitatione infirmorum, capite quarto: Sunt quidam qui sufficere sibi ad salutem autumant, si soli Deo, cui nihil occultum est, quem nullius latet conscientia, sua cõfiteantur crimina &c. Et quibusdam interpositis: Ergò ad te venire roges sacerdotem, & sac ipsum conscientiarum tuarum penitùs participem. Non seducat te somniantium illa superstitio, quæ in visitando confirmat, quia saluat, sacerdote inconsulto, ad Deum peccatorũ cõfessio. Nos autẽ non abnegamus, quin sit ad Deũ frequẽter referenda cõfessio peccatorum. Beatus etenim qui tenebit, & allidet paruulos, vel maximos suos, ad petram. Petra autem Christus est. Sed testamur, & testatur illud sana doctrina, ne tibi applaudentium faueas auribus, quoniam priùs eges sacerdotis, qui mediator sit ad Deum tuum, salubri iudicio, alioquin & sub lege, & sub gratia. Ite, & ostendite vos sacerdotibus, responsum diuinum quomodò cõsummaretur? Confitemini alterutrùm peccata vestra, quomodò compleretur? Ergò cicatricum tuarũ arbiter Dei vice, Dominus adhibeatur presbyter; & reuela ei vias tuas, & ipse tibi exhibebit antidotum reconciliationis. Deindè capite quinto ità subiungit: Adstantem coram te sacerdotem angelum Dei existima. Labia quidẽ sacerdotis, ait Malachias, custodiunt scientiam, & legem requirunt ex ore eius. Angelus enim Domini exercituum est. Et cum qua & Deum, & angelum eius decet reuerentia, Dei ministrum afari? Aperi ei penetraliũ tuorũ abditissima latibula, conscientiarũ verecundarũ penitiora reuela repagula. Nõ te pudeat coram vno dicere, quod te non puduit forsitã coram multis, & cum multis facere. Nam humanum est peccare, Christianũ est à peccato desistere, diabolicum est perseuerare. Ergò quæ mentem grauiùs exacerbant facinora, Dei angelo manifesta: nihil obscurum dicens, culpam nullis ambagibus inuoluens, nullis circumitionibus, quod verum est, operiẽs. Designanda etiam sunt in quibus peccãsti loca, si recordaris, & tempora, cum quibus peccãsti personis, non nomina ipsarum, etiam vt à peccato desistant secretò corrigẽda familiaritas, in qua peccãsti labilis ætas, quo gradu iam Ecclesiæ inseruiebas, vtrùm semel, an ex consuetudine; vtrùm necessitate, an ex voluntate cecidisti. His enim omnibus sua instant iudicia &c. Hæc autem omnia si taceantur, vel dicta callidè palliantur, animam iugulant: si denudentur, cum pœnitentia euanescunt. In nihilum redigenda ordine competenti prosequere, sine circunlocutione edissere peccata pro viribus, immò viriliter extirpare contende. Heu cur erubescis confiteri, quod facere nequaquàm erubuisti? Melius est coram vno aliquantulum ruboris tolerare, quàm in die iudicij coram tot millibus hominum graui compulsa denotatum tabescere. Confitere igitur, chare mi, nominetenus quæ te remordẽt flagitia, detege specialiter quæ scis specialia quotidiana, de quibus non fuisti mundus, saltem cogitatione in collecta generali oppone; sicque ex indulgentia confide.

Non soli Deo, sed & sacerdoti confitendũ.

Psal. 136.

1. Cor. 10.

Luc. 17.

Iacob. 5.

Malach. 2.

Modus cõfitendi.

8. LEVITICI decimotertio, vt suprà quæstione prima, C testimonio quarto.

9. ET decimoquarto, 10. LVCÆ decimoseptimo, 11. MATTHÆI octauo, ibidem testimonio quinto, & sequentibus.

1. ET LEO epistola nonagesimaprima ad Theodorum Foroiulienſem Episcopum: Sed vt quoquo modo instruatur ambiguitas consulentis, quid de pœnitentium statu Ecclesiastica habeat regula non tacebo. Multiplex misericordia Dei, & cætera, vt in textu, per ianuam reconciliationis admitterent. Cui vtique operi ipse Saluator interuenit, nec vnquam ab his abest, quæ ministris suis exequenda commisit, dicens: Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vsque ad cõsummationem seculi; vt si quid per seruitutem nostrã bono ordine & gratulando impletur affectu, non ambigamus per Spiritum sanctum fuisse donatum. Si autem aliquis eorum, pro quibus Domino supplicamus, quocunque interceptus obstaculo, à munere indulgentiæ præsentis exciderit, & priusquàm ad constituta remedia perueniat, temporalem vitam humana conditione finierit: quod manens in corpore non receperit, consequi, exutus carne, non poterit. Nec necesse est nobis, eorum, qui sic obierint, merita actusque discutere: cùm Dominus Deus noster, cuius iudicia nequeunt comprehendi, quod sacerdotale ministerium implere non potuit, suæ iustitiæ reseruauerit: ità potestatem suam timeri volens, vt hic terror omnibus prosit, & quod quibusdam tepidis aut negligentibus accidit, nemo non meruat. Multum enim vtile ac necessarium est, vt peccatorum reatus

In Rom 59

Matth 17.

Quàm periculosum, mori sine absolutione sacramentali.

reatus ante vltimum diem ſacerdotali ſupplicatione ſoluatur. His autem qui in tempore neceſſitatis,& in periculi vrgentis inſtantia,præſidium pœnitentiæ & mox reconciliationis implorant, nec ſatisfactio interdicenda eſt, nec recõciliatio deneganda,quia miſericordiæ Dei nec menſuras poſſumus ponere, nec tempora definire, apud quem nullas patitur veniæ moras vera conuerſio, dicente ſpiritu Dei per Prophetam : Cùm conuerſus ingemueris,tunc ſaluus eris. Et alibi: Dic tu iniquitates tuas prior, vt iuſtificeris. Et iterùm : Quia apud Dominum miſericordia eſt, & copioſa apud eum redemptio. In diſpenſandis itaque Dei donis,non debemus eſſe difficiles,nec accuſantium ſe lachrymas, gemituſque negligere,cùm ipſam * pœnitentiam ex Dei credamus inſpiratione conceptam,dicente Apoſtolo : Ne fortè det illis Deus pœnitentiam, vt reſipiſcant à diaboli laqueis,à quo capti tenentur ad ipſius voluntatem. Vndè oportet vnumquenque Chriſtianum conſcientiæ ſuæ habere iudicium , ne conuerti ad Deum de die in diem differat:nec ſatisfactionis ſibi rẽpus in fine vitæ ſuæ cõſtituat, quem periculosè ignorantia humana concludit, vt ad paucarum horarum ſpacium ſe referuet incertum : & cùm poſſit pleniore ſatisfactione indulgentiam promereri,illius temporis angustias eligat, quo vix inueniat ſpatium vel confeſſio pœnitentis,vel reconciliatio ſacerdotis. Verùm (vt dixi) etiam talium neceſſitati ità auxiliãdum eſt, vt nec actio illis pœnitentiæ, nec communionis gratia denegetur, ſi eam etiam amiſſo eis vocis officio,per indicium integri ſenſus quærere probentur. Quòd ſi aliqua vi ægritudinis ità fuerint aggrauati , vt quod paulò antè poſcebant, ſub præſentia ſacerdotis ſignificare non valeant: teſtimonio eis fidelium circunſtantium prodeſſe debebunt,vt ſimul & pœnitentiæ ,& reconciliationis beneficium conſequantur ; ſeruata tamen regula canonum paternorum circa eorum perſonas ; qui in Deum , à fide diſcedendo, peccárunt.

Satisfactio.

Ezech.31. Iſa.43.

Pſal.129.

* al. pœnitendi affectionem. 2. Tim. 2.

Non differenda conuerſio & ſatisfactio.

Reconciliatio ſacerdotis.

2. IDEM epiſtola octogeſima ad Epiſcopos per Campaniam , Samnium,& Picenum conſtitutos,capite ſecundo. Illam etiam contra Apoſtolicam regulam præſumptionem , quam nuper agnoui à quibuſdam illicita vſurpatione committi,modis omnibus conſtituo ſubmoueri, (de pœnitẽtia videlicet,quę ità à fidelib⁹ poſtulatur) ne de ſingulorũ peccatorũ genere noellis ſcripta profeſſio publicè recitetur;cùm reatus cõſcientiarum ſufficiat ſolis ſacerdotibus indicari confeſſione ſecretâ. Quamuis enim plenitudo fidei videatur eſſe laudabilis, quæ propter Dei timorem apud homines erubeſcere non veretur : tamen quia non omnium huiuſmodi ſunt peccata, vt ea, quæ pœnitentiam poſcunt, non timeant publicare, remoueatur tam improbabilis conſuetudo, ne multi à pœnitentiæ remedijs arceantur:dum aut erubeſcunt, aut metuunt inimicis ſuis ſua facta referari.quibus poſſent legum conſtitutione perculi. Sufficit enim illa confeſſio, quæ primum Deo offertur,tunc etiam ſacerdoti, qui pro delictis pœnitentium precator accedit. Tunc enim demùm plures ad pœnitentiam poterunt prouocari, ſi populi auribus non publicetur conſcientia confitentis.

In Rom.86.

Confeſſio ſecreta apud ſacerdotes ſufficit, nec expedit publicam facere.

VII.

Quid porrò de Satisfactione ſentiendum eſt?

A ID videlicet, quòd alia CHRISTI Redemptoris propria, alia fidelium pœnitentium communis ſit ſatisfactio. Illa ſemel [a] in corpore CHRISTI crucifixi, dum agnus ille mundi peccata tulit, peracta eſt, vt qui natura ſunt [b] iræ filij, DEO reconcilientur : Hæc verò,quæ ad pœnitentes pertinet,à Chriſti membris in Eccleſia quotidiè peragitur, cùm pœnitentes poſt Confeſſionem ea, quæ Sacerdos abſoluens iniunxit,perficimus; aut cùm vltrò quidem dignos pœnitentiæ fructus edimus, quibus anteactæ vitæ errata ſiue commiſſa, aliqua ſaltem ex parte,compenſemus.

Gregorius in cap. 9. libri 1. Regum. Baſilius quæſt.12 in regulis breuiorib.

a Heb.9. f eg Ephe.5. a 4.g 1.Ioan.2. a Ioan.1.d 1 Epheſ.2. a 2.Cor.5. d Cyprian epiſt. 59.& 10. Tertul.de pœnitẽtia ca. 5.7.8.9.Concil Trident. ſeſſ.14 cap.8 & 9.de ſacramento Pœnitentiæ.

B Hæc [c] vindicatoria ſimul & emendatoria quædam eſt Satisfactio,& Redemptoris CHRISTI beneficium atque Satisfactionem adeò non obſcurat, vt magis etiam commendet, illuſtretque. Illa enim præeunte,ac præcipuè [d] cooperante,iuxta diuinam ſcripturam, iudicium [e] facimus,& iuſtitiam,delicta noſtra contra noſipſos vindicantes, & reſiduas in nobis peccatorum reliquias diluentes, Deique gratiam nobis pleniorem conciliantes atque promerentes: denique hac ratione teſtantes,nos CHRISTI Crucem libenter amplecti, [f] abnegare nos ipſos, mortificare carnem, veteris nos hominis odio commotos ad perfectiora conniti,dum aduerſus deprauati animi motus ardenti zelo fortiterque certamus.

c Exod.32.g Num. 12. e d 14.d e f & 20. b d Pſal. 98.b 2 Reg.12. b c Aug. lib.2.de pecca. mer. ca. 34.& lib 22.contra Fauſtũ cap.67. Gregor. lib. 9.Moral.c.27.2.Reg 24 b c Prouerb.11.d.Eccli. 5 a Auguſt.tract.124. in Ioan.

d Chryſoſt. homil. 80. ad pop.

e Iſa.56. a Ezech.18. e f Iere.22.a 2 Corinth.7.c Pſal 50 a & Chryſ ibid. & in 3. cap. Matth.

f Luc.9.c.Matt.16.d Roma.6.a b Epheſ 4.e Coloſ.3.b

g 2 Reg 12. d 1. Paral. 21. e Psalm. 34. c 68 b Ion 3. b 3 Reg. 21. g 1. Mac 2. b 3. f 2. Mac. 4 d Matth 11. e Luc 10. c Iudith 4 b c d 7 a 8. a b 9. a Ioel 2. c Daniel 9. a Iob 42 b Ier 6. g 4 c 25 g 48 f 49. a Ezech. 3. e Thren 2. c

h Ioel 2. c

i Ezech. 18 g

C Quo quidem pacto Satisfactioni operam dabant [g] Dauid, Niniuitæ,& alij,quos in cilicio,cinere,gemitu,luctu,ieiunijs, alijsque afflictionibus pœnituisse constat, qui & hinc Deo grati & approbati fuisse leguntur. Quam pœnitentiæ partem Scriptura confirmans, nobisque commendans, clamat: [h] *Conuertimini ad me in toto corde vestro, in ieiunio, & fletu, & planctu.* Et alibi: [i] *Conuertimini, & agite pœnitentiam ab omnibus iniquitatibus vestris: & non erit vobis in ruinam iniquitas.* Et quidem Paulus [k] docet,tristitiam,quæ secundum Deum est, operari vindictam:& generatim admonet: [l] *Si nosipsos dijudicaremus, non vtique iudicaremur a Domino.*

2. Cor. 7 e

1. Cor. 11 g

D Eapropter non est, cur de Satisfactionis nomine, quod certè Patribus est perquàm familiare, disceptemus, cùm in scripturis res ipsa perspicuè proponatur.

TESTIMONIA.

Præter Christi satisfactionē, necessaria est etiá nostra satisfactio &c.

1. A GREGORIVS in caput nonum libri primi Regum in illa verba, dixit Samuel coco &c. Non omnia nostra Christus expleuit. Per crucem quidem suam omnes redemit, sed remansit, vt qui redemi, & regnare cum eo nititur, crucifigatur. Hoc profectò residuum viderat, qui dicebat: Si compatimur, & conregnabimus. Quasi dicat, quod expleuit Christus, non valet, nisi ei,qui id quod remansit,adimplet. Hinc beatus Petrus Apostolus dicit: Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, vt sequamini vestigia eius. Hinc Paulus ait: Adimpleo ea, quæ desunt passioni Christi in corpore meo.

2. Tim. 2.

1. Pet. 2.

Colos. 1.

Deus,quantum in ipso est, nobis omnia condonauit,sed tamen pœnitētia nostra opus est

Psal 100.

2. BASILIVS quæstione duodecima in regulis breuioribus, seu compendio explicatis quæstionibus: Deus pro remissione peccatorum nostrorum demisso vnigenito filio suo,quantum in ipso est,ea antè iam omnibus condonauit. Quoniam autem misericordiam, & iudicium sanctus vir canit,& testatur Deum misericordiam esse,& iustum,necesse est, vt quæ & à prophetis, & ab apostolis, suis locis de pœnitentia dicta sunt, ea à nobis præstentur, vt appareant iudicia iustitiæ Dei,& misericordia eius consummetur ad condonationem peccatorum.

3. AD Hebræos nono: Neque vt sæpè offerat semetipsum, quemadmodum Pontifex intrat in Sancta per singulos annos in sanguine alieno: alioquin oportebat eum frequenter pati ab origine mundi; nunc autem semel in consummatione sæculorum,ad destitutionem peccati, per hostiam suam apparuit: Et quemadmodùm statutum est hominibus semel mori, post hoc autem iudicium: sic & Christus semel oblatus est ad multorum exhaurienda peccata: secundò sine peccato apparebit expectantibus, se in salutem.

4. AD Ephesios quinto: Christus dilexit nos, & tradidit semetipsum pro nobis oblationē, & hostiam Deo in odorem suauitatis. Ibidem: Christus dilexit Ecclesiā, & seipsum tradidit pro ea vt illam sanctificaret,mundans lauacro,&c.

5. ET capite quarto: Donantes inuicem, sicut & Deus in Christo donauit vobis.

6. PRIMÆ Ioannis secundo: Et ipse est propitiatio pro peccatis nostris: non pro nostris autem tantùm,sed etiam pro totius mundi.

7. IOANNIS primo: Eccè agnus Dei,eccè qui tollit peccatum mundi.

8. AD Ephesios secundo: Eramus natura filij iræ sicut & cæteri: Deus autem,qui dives est in misericordia,propter nimiam charitatem suam, qua dilexit nos,& cùm essemus mortui peccatis,conuiuificauit nos in Christo, (cuius gratia estis saluati) & conresuscitauit, & consedere fecit in cælestibus in Christo Iesu.

9. POSTERIORIS ad Corinthios quinto: Omnia autem ex Deo, qui nos reconciliauit sibi per Christum: & dedit nobis ministerium reconciliationis: quoniam quidem Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi,non reputans illis delicta ipsorum, & posuit in nobis verbum reconciliationis. Pro Christo ergò legatione fungimur, tanquàm Deo exhortante per nos. Obsecramus pro Christo, reconciliamini Deo. Eum,qui non nouerat peccatum,pro nobis peccatum fecit, vt nos efficeremur iustitia Dei in ipso.

10. CYPRIANVS epistola quinquagesimanona ad Fidum presbyterum: Legimus literas tuas, frater charissime, quibus significâsti de Victore quodam presbytero: quòd ei, antequàm pœnitētiam plenam egisset,& Domino Deo,in quem deliquerat,satisfecisset, temerè Therapius collega noster,immaturo tempore,& præpropera festinatione pacem dederit. Quæ res nos satis mouit,recessum esse à decreti nostri authoritate, vt ante legitimum, & plenum tempus satisfactionis,& sine petitu & conscientia plebis nulla infirmitate, vrgente, ac necessitate cogente, pax ei concederetur.

Lib.3.ep.8.

Deo faciendа satisfactio.

11. IDEM epistola decima ad Clerum: Agentes pœnitentiam veram, possunt Deo Patri misericordi precibus & operibus suis satisfacere.

Lib.1.ep.14. Precibus & operibus Deo satisfacere.

12. TERTVLLIANVS libro de Pœnitentia capite quinto. Ità qui (loquitur de relapso) per delictorum pœnitentiam instituerat Domino satisfacere, diabolo per aliam pœnitentiam pœnitentiæ satisfaciet. ET capite septimo: Non statim succidendus ac subruendus est animus desperatione,si secundæ quis pœnitētiæ debitor fuerit: pigeat sanè peccare rursùs, sed rursùs pœnitere non pigeat; pigeat iterùm periclitari, sed nō iterum

Satisfacere Domino.

iterùm liberari. Neminem pudeat. Iteratæ valetudinis, iteranda medicina eſt. Gratus in Dominum extiteris, ſi quod tibi Dominus offert, non recuſaueris. Offendiſti, ſed réconciliari adhuc potes. Habes cui ſatisfacias, & quidem volentem. Et capite octauo: Id ſi dubitas, euolue quæ ſpiritus eccleſijs dicat: Deſertam dilectionem Epheſijs imputat; ſtuprum & idolothytorum eſum Thyatirenis exprobrat; Sardos non plenorum operum incuſat; Pergamenos docentes peruerſa reprehendit; Laodicenos fidentes diuitijs obiurgat: & tamen omnes ad pœnitentiam commonet, ſub comminationibus quidem. Non comminaretur autem non pœnitenti, ſi non ignoſceret pœnitenti. Et capite nono: Satisfactio confeſſione diſponitur, confeſſione pœnitentia naſcitur, pœnitentia Deus mitigatur. Vide plura ſuprà, quæſtione quinta de pœnitentia, C teſtimonio ſexto.

Satisfactio.

Apoc. 2 & 3.

Satisfactio confeſſione diſponitur. Pœnitentia Deus mitigatur.

13. Concilium Tridentinum ſeſſione decimaquarta, capite octauo de Pœnitentiæ Sacramento: Demùm, quo ad Satisfactionem, quæ ex omnibus pœnitentiæ partibus, quemadmodùm à Patribus noſtris Chriſtiano populo fuit perpetuo tempore commendata, ità vna maximè noſtra ætate, ſummo pietatis prætextu, impugnatur ab ijs, qui ſpeciem pietatis habent, virtutem autem eius abnegarunt: ſancta Synodus declarat, falſum omninò eſſe, & à verbo Dei alienum, culpam à Domino nunquàm remitti, quin vniuerſa etiam pœna condonetur. Perſpicua enim, & illuſtria in ſacris literis exempla reperiuntur, quibus, præter diuinam traditionem, hic error quàm manifeſtiſſimè reuincitur. Sanè & diuinæ iuſtitiæ ratio exigere videtur, vt aliter ab eo in gratiam recipiantur, qui ante Baptiſmum per ignorantiam deliquerint; aliter verò, qui ſemel à peccati & Dæmonis ſeruitute liberati, & accepto Spiritus ſancti dono, ſcientes templum Dei violare, & Spiritum ſanctum contriſtare non formidauerint. Et diuinam clementiam decet, ne ità nobis abſque vlla Satisfactione peccata dimittantur, vt occaſione accepta, peccata leuiora putantes, velut iniurij, & contumelioſi Spiritui ſancto, in grauiora labamur, theſaurizantes nobis iræ in die iræ. Proculdubiò enim magnoperè à peccato reuocãt, & quaſi fræno quodam coercent hæ ſatisfactoriæ pœnæ, cautioreſque & vigilantiores in futurum pœnitentes efficiunt; medentur quoque peccatorum reliquijs; & vitioſos habitus, malè viuendo comparatos, contrarijs virtutum actionibus tollunt. Neque verò ſecurior vlla via in Eccleſia Dei vnquàm exiſtimata fuit ad amouendam imminentem à Domino pœnam, quam vt hæc pœnitentiæ opera homines cum vero animi dolore frequentent. Accedit ad hæc, quòd dum ſatisfaciendo patimur pro peccatis, Chriſto Ieſu, qui pro peccatis noſtris ſatisfecit, ex quo omnis noſtra ſufficientia eſt, conformes efficimur, certiſſimam quoque indè arrham habentes, quòd ſi compatimur, & conglorificabimur. Neque verò ita noſtra eſt ſatisfactio hæc, quam pro peccatis noſtris exoluimus, vt non ſit per Chriſtum Ieſum. nam qui ex nobis, tanquàm ex nobis, nihil poſſumus; eo cooperante, qui nos confortat, omnia poſſumus: ità nõ habet homo vndè glorietur: ſed omnis gloriatio noſtra in Chriſto eſt: in quo viuimus, in quo meremur, in quo ſatisfacimus, faciẽtes fructus dignos pœnitẽtiæ, qui ex illo vim habẽt, ab illo offerũtur Patri, & per illũ acceptãtur à patre. Debẽt ergò ſacerdotes Domini, quantùm ſpiritus & prudentia ſuggeſſerit, pro qualitate criminum, & pœnitentium facultate, ſalutares, & conuenientes ſatisfactiones iniungere: ne, ſi fortè peccatis communicent, & indulgentiùs cum pœnitentibus agant, leuiſſima quædam opera pro grauiſſimis delictis iniungendo, alienorum peccatorum participes efficiantur. Habeant autem præ oculis, vt Satisfactio, quam imponunt, non ſit tantùm ad nouæ vitæ cuſtodiam, & infirmitatis medicamentum, ſed etiam ad præteritorum peccatorum vindictam, & caſtigationem. nam Claues ſacerdotum non ad ſoluendum duntaxat, ſed & ad ligandum conceſſas, etiam antiqui Patres & credunt, & docent; nec propterea exiſtimarunt, Sacramentum Pœnitentiæ eſſe forum iræ, vel pœnarum, ſicut nemo vnquàm Catholicus ſenſit, ex huiuſmodi noſtris ſatisfactionibus vim meriti, & ſatisfactionis Domini noſtri Ieſu Chriſti, vel obſcurari, vel aliqua ex parte imminui: quod dum Nouatores intelligere nolunt, ità optimam pœnitentiam nouam vitam eſſe docent, vt omnem Satisfactionis vim, & vſum tollant.

Qualis ſatisfactiones iniungẽdæ.

Claues Sacerdotum etiam ad ligandum valent.

Satisfactio hodie maximè impugnatur.

Noſtra ſatisfactio nõ minuit Chriſti ſatisfactionẽ.

Culpa remittitur aliquando ſine vniuerſæ pœnæ condonatione. Num. 14. 2. Reg. 12. & 24. 1. Par. 21.

1. Cor. 3. Epheſ. 4.

Rom. 2. Satisfactoriarum pœnarum vtilitas.

2. Cor. 5. Rom. 8.

2. Tim. 2.

Philip. 4. 1. Cor. 11. 2. Cor. 10.

14. Item capite nono: Docet præterea, tantam eſſe diuinæ munificentiæ largitatem, vt non ſolùm pœnis, ſponte à nobis pro vindicando peccato ſuſceptis, aut ſacerdotis arbitrio pro menſura delicti impoſitis, ſed etiam, quod maximum amoris argumentum eſt, temporalibus flagellis à Deo inflictis, & à nobis patienter toleratis, apud Deum patrem per Chriſtum Ieſum ſatisfacere valeamus.

Pœnæ diuinitus inflictæ, quando vim ſatisfaciendi habeant.

1. Exodi trigeſimoſecundo capite: Reuerſuſque (*Moyſes videlicet*) ad Dominum, ait: Obſecro, peccauit populus iſte peccatum maximum, feceruntque ſibi Deos aureos: aut dimitte eis hanc noxam, aut ſi non facis, dele me de libro tuo quem ſcripſiſti. Cui reſpondit Dominus: Qui peccauerit mihi, delebo eum de libro meo: tu autem vade, & duc populum iſtum quò locutus ſum tibi: angelus meus præcedet te. Ego autem in die vltionis viſitabo & hoc peccatum eorum. Percuſſit ergò Dominus populum pro reatu vituli, quem fecerat Aaron.

2. Numerorum duodecimo capite: Iratuſque Dominus contra eos, (*Aaron ſcilicet & Mariam*) abijt: nubes quoque receſſit, quæ erat ſuper tabernaculum: & eccè Maria apparuit candẽs lepra quaſi nix. Cũque reſpexiſſet eã Aaron, & vidiſſet perfuſam lepra, ait ad Moyſen: Obſecro Domine mi, ne imponas nobis hoc peccatum, quod ſtultè commiſimus, ne fiat hæc quaſi mortua, & vt abortiuum quod proijcitur de vulua matris ſuæ. eccè iam medium carnis eius deuoratum eſt à lepra. Clamauitque Moyſes ad Dominum, dicẽs: Deus, obſecro, ſana eam. Cui reſpondit Dominus: Si pater eius ſpuiſſet in faciẽ illius, nõne debuerat ſaltẽ ſeptem diebus rubore ſuffundi? Separetur ſeptem diebus extra caſtra, & poſteà reuocabitur. Excluſa eſt itaque Maria extra caſtra ſeptem diebus: & populus nõ eſt motus de loco illo, donec reuocata eſt Maria.

3. Et capite decimoquarto: Et ait Moyſes ad Dominum: Dimitte, obſecro, peccatum populi huius ſecundùm magnitudinẽ miſericordiæ tuæ, ſicut propitius fuiſti egredientibus de Ægypto

vique ad locum iſtum. Dixítque Dominus: Dimiſi iuxta verbum tuum. Viuo ego: & implebitur gloria Domini vniuerſa terra. Attamen omnes homines qui viderunt maieſtatem meam, & ſigna quæ feci in Ægypto, & in ſolitudine, & tentauerunt me iam per decem vices, nec obedierũt voci meæ, non videbunt Terram pro qua iuraui patribus eorum, nec quiſquam ex illis qui detraxit mihi, intuebitur eam. Seruum meum Caleb, qui pleniùs alio ſpiritu ſecutus eſt me, inducam in terram hanc, quam circuiuit: & ſemen eius poſſidebit eam. Quoniam Amalecites & Chananæus habitant in vallibus. Cras mouete caſtra, & reuertimini in ſolitudinem per viam Maris rubri. Locutúſque eſt Dominus ad Moyſen & Aaron, dicens: Vſquequò multitudo hæc peſſima murmurat contra me? querelas filiorum Iſrael audiui. Dic ergò eis: Viuo ego, ait Dominus: ſicut locuti eſtis audiente me, ſic faciam vobis. In ſolitudine hac iacebunt cadauera veſtra. Omnes qui numerati eſtis à viginti annis & ſupra, & murmurâſtis contra me non intrabitis Terram, ſuper quam leuaui manũ meam vt habitare vos facerem, præter Caleb filium Iephone, & Ioſue filium Nun. Parvulos autem veſtros, de quibus dixiſtis quòd præda hoſtibus forent, introducam: vt videant Terram, quæ vobis diſplicuit. Veſtra cadauera iacebunt in ſolitudine. Filij veſtri erunt vagi in deſerto annis quadraginta, & portabunt fornicationem veſtram, donec conſumantur cadauera patrum in deſerto, iuxta numerum quadraginta dierum, quibus conſideraſtis Terram: annus pro die imputabitur. Et quadraginta annis recipietis iniquitates veſtras, & ſcietis vltionem meam: quoniam ſicut locutus ſum, ita faciam omni multitudini huic peſſimæ, quæ conſurrexit aduersùm me: in ſolitudine hac deficiet, & morietur. Igitur omnes viri quos miſerat Moyſes ad contemplandam Terram, & qui reuerſi murmurare fecerant contra eum omnem multitudinem, detrahentes Terræ quòd eſſet mala, mortui ſunt, atque percuſſi in conſpectu Domini. Ioſue autem filius Nun, & Caleb filius Iephone vixerunt ex omnibus, qui pertexerant ad conſiderandam Terram. Locutuſque eſt Moyſes vniuerſa verba hæc ad omnes filios Iſrael, & luxit populus nimis.

4. ITEM capite vicesimo: Tulit igitur Moyſes virgam, quæ erat in conſpectu Domini, ſicut præceperat ei, congregata multitudine ante petram, dixitque eis: audite rebelles & incredulì: Num de petra hac vobis aquam poterimus eiicere? Cumque eleuaſſet Moyſes manum, percutiens virga bis ſilicem, egreſſæ ſunt aquæ largiſſimæ, ità vt populus biberet & iumenta. Dixitque Dominus ad Moyſen & Aaron: Quia non credidiſtis mihi, vt ſanctificaretis me coram filiis Iſrael, non introducetis hos populos in terram, quam dabo eis. Et paucis interiectis: Locutus eſt Dominus ad Moyſen, Pergat, inquit, Aaron ad populos ſuos: nõ enim intrabit Terram, quam dedi filijs Iſrael, eò quòd incredulus fuerit ori meo, ad Aquas contradictionis. Tolle Aaron & filium eius cum eo, & duces eos in montem Hor. Cumque nudaueris patrem veſte ſua, indues ea Eleazarum filium eius: Aaron colligetur, & morietur ibi. Fecit Moyſes vt præceperat Dominus: & aſcenderunt in montem Hor coram omni multitudine. Cumque Aaron ſpoliaſſet veſtibus ſuis, induit eis Eleazarũ filũ eius. Illo mortuo in montis ſupercilio, deſcẽdit cum Eleazaro. Omnis autem multitudo videns occubuiſſe Aaron, fleuit ſuper eo triginta diebus per cunctas familias ſuas.

5. PSALMO nonageſimooctauo: Moyſes, & Aaron in ſacerdotibus eius: & Samuel inter eos, qui inuocant nomen eius: Inuocabant Dominũ, & ipſe exaudiebat eos: in columna nubis loquebatur ad eos. Cuſtodiebant teſtimonia eius, & præceptum quod dederat illis. Domine Deus noſter tu exaudiebas eos; Deus tu propitius fuiſti eis, & vltiſcens in omnes adinuentiones eorum.

6. SECVNDI Regum duodecimo capite: Dixit autem Nathan ad Dauid: Tu es ille vir: Hæc dicit Dominus Deus Iſrael: Ego vnxi te in regẽ ſuper Iſrael, & ego erui te de manu Saul, & dedi tibi domum domini tui, & vxores domini tui in ſinu tuo, dediq; tibi domũ Iſrael & Iuda: & ſi parua ſunt iſta, adijciam tibi multo maiora. Quare ergò contempſiſti verbum Domini vt faceres malum in conſpectu meo? Vriam Hethæum percuſſiſti gladio, & vxorem illius accepiſti in vxorẽ tibi, & interfeciſti eum gladio filiorum Ammon. Quã ob rem nõ recedet gladius de domo tua vſque in ſempiternũ, eò quòd deſpexeris me, & tuleris vxorẽ Vriæ Hethæi, vt eſſet vxor tua. Itaq; hæc dicit Dñs: Ecce, ego ſuſcitabo ſuper te malũ de domo tua, & tollã vxores tuas in oculis tuis, & dabo proximo tuo, & dormiet cũ vxoribus tuis in oculis Solis huius. Tu enim feciſti abſconditè: ego autem faciam verbũ iſtud in conſpectu omnis Iſrael, & in conſpectu Solis. Et Dixit Dauid ad Nathan: Peccaui Domino, &c. vt infrà hac eadem quæſtione, C teſtimonio primo.

7. AVGVSTINVS libro ſecundo de peccatorum meritis & remiſſione, capite triceſimoquarto: Sicut primi homines poſteà iuſtè viuendo, vndè meritò creduntur per Domini ſanguinem ab extremo ſupplicio liberati, non tamen in illa vita meruerunt ad paradiſum reuocari: ſic & caro peccati, etiamſi remiſſis peccatis, homo in ea iuſtè vixerit, non continuò meretur eam mortem non perpeti, quam traxit de propagine peccati. Tale aliquid nobis inſinuatum eſt de patriarcha Dauid in libro Regnorum; ad quem Propheta cùm miſſus eſſet, eique propter peccatum, quod commiſerat, euentura mala ex iracundia Dei comminaretur, confeſſione peccati veniam meruit, reſpondẽte Prophera, quòd illud ei flagitium facinuſque remiſſum ſit: & tamen conſecuta ſunt quæ Deus fuerat comminatus, vt ſic humiliaretur à filio.

2. Reg. 12.

Dauid etſi confeſſione peccati veniam meruit, tamen pœnam nõ euaſit.

8. IDEM libro vigeſimoſecundo contra Fauſtũ Manichæum, capite ſeptuageſimoſeptimo: Quid aliud quàm cordis eius (Dauidis nempe) profunda cernebat ſpiritus Dei, quando correptus per Prophetam dixit, Peccaui: continuoque ad hoc vnum verbum audire meruit, quod acceperit veniam? Ad quem rem, niſi ad ſempiternam ſalutem? Neque enim prætermiſſa eſt in illo, ſecundùm Dei comminationem, flagelli paterni diſciplina, vt & confeſſus in æternum libetaretur, & afflictus temporaliter, probaretur. Haud verò mediocre fidei robur fuit, aut parum mitis & obedientis animi indicium, cùm audiſſet à Propheta, quòd ſibi Deus ignouiſſet, & tamen quæ fuerat comminatus, conſequenter euenirent, nõ ſe dicere Prophetæ deceptum eſſe mendacio,

2. Reg. 12.

Quare Dauid poſt acceptam veniam peccatorum, adhuc pœnas ſuerit.

dacio, nec murmurare aduersus Deum, quasi falsam peccatorum eius indulgentiam pronunciauerit. Intelligebat enim vir altè sanctus, & non contra Deum, sed ad Deum leuans animam suam, nisi Dominus esset confitenti pœnitentique propitius, quantum pœnarum æternarum eius essent digna peccata: pro quibus cum temporalibus emendationibus vreretur, videbat erga se & manere veniam, & non negligi medicinam.

Pœna post veniam culpæ emẽdatio est, & medicina.

9. GREGORIVS libro nono Moralium in Iob, capite vicesimoseptimo, tractans ea verba capitis noni, Sciens quod non parceres delinquenti: Si delinquenti non parcitur, quis ab æterna morte eripitur, cùm à delicto mundus nemo reperitur? An pœnitenti parcit, & delinquenti non parcit? Quia cum delicta plangimus, nequaquàm iam delinquentes sumus. Sed quid est quod Petrus, cùm negat, respicitur, & Redemptoris negati respectu, ad lachrymas vocatur? Quid quod Paulus, cùm Redemptoris nomen in terra conaretur extinquere, eius verba de cœlo meruit audire? Sed tamen culpa in vtroque punita est: quia & de Petro, teste Euangelio, scriptum est: Recordatus est Petrus verbi Iesu, quod dixerat: & egressus foras fleuit amarè. Et de Paulo hæc eadem, quæ hunc vocauit, veritas dicit: Ego ostendam ei, quanta eum oporteat pro nomine meo pati. Delinquenti ergo Dominus nequaquàm parcit, quia delictum sine vltione non deserit. Aut enim ipse hoc homo in se pœnitens punit, aut hoc Deus cum homine vindicans percutit. Nequaquam igitur peccato parcitur, quia nullatenus sine vindicta laxatur. Sic Dauid audire post confessionẽ meruit: Dominus transtulit peccatũ tuum. Et tamen multis post cruciatibus afflictus, ac fugiẽs, reatum culpæ, quã perpetrauerat, exoluit. Sic nos salutis vnda à culpa primi parentis absoluimur, sed tamen reatum eiusdem culpæ diluentes, absoluti quoque adhuc carnaliter obimus. Benè ergò dicitur: Sciẽs quod non parceres delinquenti, quia delicta nostra siue per nos, siue per semetipsum resecat, etiam cum relaxat. Ab electis enim suis iniquitatum maculas studet temporali afflictione tergere, quas in eis in perpetuum non vult vindicare.

Iob 9.

Lucæ 22.

Actor 9.

Lucæ 22.

Actor. 9. Deus delinquenti non parcit, quia dilectum sine vltione non deserit.

1. Reg. 12. Solutis vnda à peccato originali absoluimur, sed pœnas adhuc quasdã luimus. Iob. 9.

10. SECVNDI Regum, capite vicesimo quarto: Percussit autem cor Dauid eum, postquam numeratus est populus: & dixit Dauid ad Dominum: Peccaui valde in hoc facto: sed precor Domine, vt transferas iniquitatem serui tui, quia stultè egi nimis. Surrexit itaque Dauid manè, & sermo Domini factus est ad Gad prophetam & Videntem Dauid, dicens: Vade, & loquere ad Dauid: Hæc Dicit Dominus: Trium tibi datur oprio, elige vnum quod volueris ex his, vt faciam tibi. Cumque veniisset Gad ad Dauid, nunciauit ei, dicens: Aut septem annis veniet tibi fames in terra tua: aut tribus mensibus fugies aduersarios tuos, & illi te persequentur aut certè tribus diebus erit pestilentia in terra tua. Nunc ergò delibera, & vide quem respondeam ei, qui me misit, sermonem. Dixit autem Dauid ad Gad: Coarctor nimis: sed melius est vt incidam in manus Domini (multæ enim misericordiæ eius sunt) quàm in manus hominum. Immisitque Dominus pestilentiam in Israel, de manè vsque ad tempus constitutum, & mortui sunt ex populo à Dan vsque ad Bersabee septuaginta millia virorum. Cumque extendisset manum suam Angelus Domini super Ierusalem, vt disperderet eam, misertus est Dominus super afflictionem, & ait Angelo percutienti populum: Sufficit: nunc continue manum tuam. erat autem Angelus Domini iuxta aream Areuna Iebusæi. Dixitque Dauid ad Dominum cum vidisset Angelum cædentem populum: Ego sum qui peccaui, ego iniquè egi: isti, qui oues sunt, quid fecerunt? vertatur, obsecro, manus tua contra me, & contra domum patris mei.

11. PROVERBIORVM vndecimo capite: Si iustus in tetra recipit, quanto magis impius & peccator?

12. ECCLESIASTICI quinto capite: Ne sequaris in fortitudine tua concupiscentiam cordis tui, & ne dixeris: Quomodo potui? aut quis mè subijciet propter facta mea? Deus enim vindicans vindicabit. Ne dixeris: Peccaui, & quid mihi accidit triste? Altissimus enim est patiens redditor. De propitiato peccato noli esse sine metu, neque adijcias peccatum super peccatum.

13. AVGVSTINVS tractatu centesimo vicesimoquarto in Euangelium Ioannis: In malis quæ quisque patitur, non in bonis quibus fruitur, opus est patientia. Hanc itaque vitam, de qua scriptum est: Nunquid non tentatio est vita humana super terram? in qua quotidie clamamus ad Dominum, Libera nos à malo, cogitur homo tolerare etiam remissis peccatis; quanuis vt in eam veniret miseriam, primum fuerit causa peccatum. Productior est enim pœna, quàm culpa; ne parua putaretur culpa, si cum illa finiretur & pœna. Ac per hoc vel ad demonstrationem debitæ miseriæ, vel ad emendationem labilis vitæ, vel ad exercitationem necessariæ patientiæ, temporaliter hominem detinet pœna, etiam quem iam ad damnationem sempiternam reum non detinet culpa.

Iob 7.

Matth. 6.

Productior est pœna, quàm culpa, ne parua putetur culpa.

14. CHRYSOSTOMVS homilia octogesima ad populum Antiochenum: Totã vitam in peccatis absumpsi, & si pœnitentiam egero, saluabor? & maximè. Vnde constat? Ex Domini clementia. Ne tuæ confidas pœnitentiæ: Tua namque pœnitentia, tanta nequit peccata delere. Si sola foret pœnitentia, iure timeres: sed postquam cum pœnitentia commiscetur Dei misericordia, confide, quoniam tuam vincit nequitiam: multum enim est misericors Deus, & tantum clemens, vt neque filio pepercerit, vt ingratos seruos redimeret. Nec mihi dicas; Nimium peccaui, & quomodo possum saluari? tu non potes: tuus potest Dominus: & ita delet peccata, vt nec eorum remaneat vestigium. In corporibus quidem hoc non licet, quin etiam si millies medicus elaboret, & imponat vulneri remedia, vulnus quidem tollit, cicatrix vero permanet, vulneris circumferens argumentum, adspectus deformitatem. Et licet infinitum medicus contendat, non tamen cicatricem delere potest. Ipsa nanque naturæ repugnat imbecillitas, & artis impotentia, vilitasque medicamentorum. Deus autem cum delet peccata, neque cicatricem relinquit, neque permittit remanere vestigium, sed cum sanitate pulchritudinem quoque restituit cum liberatione à pœna, dat iustitiam, & prævaricatum non prævaricato similem reddit. Si nanque vel infinita quis habens vulnera, pœnitentiã egerit, & aliquid fecerit boni, sic ea Deus delet, vt neque cicatricem, neque vestigiũ, neque peccatorũ ostẽdat indicia.

Pœnitentia nostra Dei misericordiæ nititur.

Ita penitus delẽtur peccata, vt ne vestigium quidem remaneat.

15. ISAIÆ quinquagesimosexto: Hæc dicit Dominus: Custodite iudicium, & facite iustitiam, quia iuxta est salus mea vt veniat, & iustitia mea vt reueletur.

16. EZECHIELIS decimo octauo: Si autem impius egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis suis, quæ operatus est, & custodierit omnia præcepta mea, & fecerit iudicium, & iustitiam: vita viuet, & non morietur. Omnium iniquitatum eius, quas operatus est, non recordabor: in iustitia sua, quam operatus est, viuet. Ibidem: Et cùm auerterit se impius ab impietate sua, quam operatus est, & fecerit iudicium, & iustitiam: ipse animam suam viuificabit.

17. IEREMIÆ vigesimosecundo: Hæc dicit Dominus: Facite iudicium & iustitiam, &c.

18. POSTERIORIS ad Corinthios septimo: Nunc gaudeo: non quia contristati estis, sed quia contristati estis ad pœnitentiam. Contristati enim estis secundum Deum, vt in nullo detrimẽtum patiamini ex nobis. Quæ enim secundum Deum tristitia est, pœnitentiam in salutem stabilem operatur: sæculi autem tristitia mortem operatur. Eccè enim hoc ipsum, secundum Deum contristari vos, quantam in vobis operatur solicitudinem: sed defensionem, sed indignationem, sed timorem, sed desiderium, sed æmulationem, sed vindictam, in omnibus exhibuitis vos, incontaminatos esse negocio.

19. PSALMO quinquagesimo: miserere mei Deus, secundum magnam misericordiam tuam. Et secundum multitudinem miserationum tuarum, dele iniquitatem meam. Amplius laua me ab iniquitate mea: & à peccato meo munda me. Quoniam iniquitatem meam ego cognosco: & peccatum meum contra me est semper. Tibi soli peccaui, & malum coram te feci: vt iustificeris in sermonibus tuis, & vincas cùm iudicaris, &c.

20. CHRYSOSTOMVS in Psalmum quinquagesimum, multa habet de pœnitentia Dauid.

21. ITEM in caput Matthæi tertium scribens, homilia decima sic ait: Agamus pœnitentiã, etiã si indulgentiæ modum peccata excedere videantur, & non modò venia peccatorũ, verum etiam præmiorum gloria perfruemur. Pœnitentiam verò dico, non solum vt à malis prioribus desistamus, verum etiam vt bonorum operum fructibus implearnur. Facite, inquit, fructus dignos pœnitentiæ. Quo autem modo fructificare poterimus? Si vtique peccatis aduersa faciamus. Aliena rapuisti? incipe donare iam & propria. Longo es tempore fornicatus? à legitimo quoque vsu suspendere coniugij, ac perpetuam continentiam ſæpius paucorum dierum castitate meditare. Iniuriam vel opere cuiquam, vel sermone fecisti? refer benedictionis verba conuiciis: & persecutientes te, nunc officiis, nunc etiam beneficiis placare contende. Neque enim vulnerato sufficit ad salutem, tantummodò spicula de corpore euellere, sed etiam remedia adhibere vulneribus. Deliciis antè & temulentia diffluebas? ieiunio & aquæ potu vtrumque compensa: cura vt detrimẽtum, quod ex anteactis accepisti, abigas. Vidisti impudicis alienum decorem oculis? fœminam iam omnino ne videas, maiore tactus cautione, quo tutior post vulnera.

Matth. 3.

Egregia similitudo.

22. LVCÆ nono: Dicebat autem ad omnes: Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam quotidiè, & sequatur me.

23. MATTHÆI decimosexto: Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam: & sequatur me.

24. AD Romanos sexto: Qui enim mortui sumus peccato, quomodò adhuc viuemus in illo? Et paulò post: Vetus homo noster simul crucifixus est, vt destruatur corpus peccati, vt vltrà non seruiamus peccato. Qui enim mortuus est, iustificatus est à peccato.

25. AD Ephesios quarto: Vos autem non ita didicistis Christum, si tamen illum audistis, & in ipso edocti estis, sicut est veritas in Christo deponere vos secundum pristinam conuersationem veterem hominem, qui corrumpitur secundum desideria erroris. Renouamini autem spiritu mentis vestræ, & induite nouum hominem, qui secundùm Deum creatus est, &c.

26. AD Colossenses tertio: Nolite mentiri inuicem, expoliantes vos veterem hominem cum actibus suis, & induentes nouum eum, qui renouatur in agnitionem secundùm imaginem eius, qui creauit illum, &c.

1.C SECVNDI Regum duodecimo: Et dixit Dauid ad Nathan: Peccaui Domino. Dixitque Nathan ad Dauid: Dominus quoque transtulit peccatum tuum: non morieris. Verũtamen quoniam blasphemare fecisti inimicos Domini, propter verbum hoc filius, qui natus est tibi, morte morietur. Et reuersus est Nathan in domum suã. Percussit quoque Dominus paruulum, quem pepererat vxor Vriæ Dauid, & desperatus est. Deprecatusque est Dauid Dominum pro paruulo: & ieiunauit Dauid ieiunio, & ingressus seorsum, iacuit super terram. Venerunt autem seniores domus eius, cogentes eum vt surgeret de terra: qui noluit, nec comedit cum eis cibum.

2. PRIMI Paralipomenon vigesimoprimo: Leuansque Dauid oculos suos, vidit Angelum Domini stantem inter cælum & terram, & euaginatum gladium in manu eius, & versum contra Ierusalem: & ceciderunt tam ipse, quàm maiores natu vestiti ciliciis proni in terram, &c.

3. PSALMO trigesimoquarto: Ego autem cum mihi molesti essent, induebar cilicio. Humiliabam in ieiunio animam meã: & oratio mea in sinu meo conuertetur. Quasi proximum, & quasi fratrem nostrum, sic complacebam: quasi lugens & contristatus sic humiliabar.

4. ET sexagesimooctauo: Et operui in ieiunio animam meam: & factum est in opprobrium mihi. Et posui vestimentum meum cilicium: & factus sum illis in parabolam.

5. IONÆ tertio: Et crediderunt viri Niniuitæ in Deum: & prædicauerunt ieiunium, & vestiti sunt saccis à maiore vsque ad minorem. Et peruenit verbum ad regem Niniuæ: & surrexit de solio suo, & abiecit vestimentum suum à se, & indutus est sacco, & sedit in cinere. Et clamauit, & dixit in Ninive ex ore regis & principum eius, dicens: Homines, & iumenta, & boues, & pecora non gustent quidquam, nec pascantur, & aquam non bibant. Et operiantur saccis homines, & iumenta, & clament ad Dominum in fortitudine, & conuertatur vir à via sua mala, & ab iniquitate, quæ est in manibus eorum. Quis scit si conuertatur, & ignoscat Deus: & reuertatur à furore iræ suæ, & non peribimus? Et vidit Deus opera eorum, quia conuersi sunt de via sua mala: & misertus est Deus super malitia, quam locutus fuerat vt faceret eis, & non fecit.

6. TERTII Regum vigesimo primo: Itaque cùm

cùm audiſſet Achab ſermones iſtos, ſcidit veſtimenta ſua, & operuit cilicio carnem ſuam, ieiunauitque, & dormiuit in ſacco, & ambulauit demiſſo capite. Et factus eſt ſermo Domini ad Eliam Thesbiten, dicens: Nonne vidiſti humiliatum Achab coram me? quia igitur humiliatus eſt mei cauſa, non inducam malum in diebus eius, ſed in diebus filij ſui inferam malum domui eius.

7. PRIMI Machabæorum ſecundo, poſtquam Mathathias deploraſſet cum filiis ſuis deſolationem Ieruſalem, ſic de eo dicitur: Et ſcidit veſtimenta ſua Mathathias, & filij eius: & operuerunt ſe cilicijs, & planxerunt valdè.

8. EODEM libro, capite tertio: Et congregati ſunt, (*Iudæ cùm aduersùs eos miſſus eſſet exercitus à Lyſia*) & venerunt in Maſpha contra Ieruſalem: quia locus orationis erat in Maſpha antè in Iſrael. Et ieiunauerunt illa die, & induerunt ſe cilicijs, & cinerem impoſuerunt capiti ſuo: & diſciderunt veſtimenta ſua, &c.

9. SECVNDI Machabæorum capite tertio: Accinctæque mulieres cilicijs pectus, per plateas confluebant.

10. MATTHÆI capite vndecimo: Væ tibi Corozain, væ tibi Bethſaida: quia, ſi in Tyro, & Sidone factæ eſſent virtutes, quæ factæ ſunt in vobis, olim in cilicio, & cinere pœnitentiam egiſſent. Veruntamen dico vobis: Tyro, & Sidoni remiſſius erit in die iudicij, quàm vobis.

11. LVCÆ decimo: Væ tibi Corozain, væ tibi Bethſaida: quia ſi in Tyro, & Sidone factæ fuiſſent virtutes, quæ factæ ſunt in vobis, olim in cilicio, & cinere ſedentes pœniterent.

12. IVDITH quarto: Et clamauit omnis populus ad Dominum inſtantia magna, & humiliauerunt animas ſuas in ieiuniis, & orationibus, ipſi & mulieres eorum. Et induerunt ſe Sacerdotes ciliciis, & infantes proſtrauerunt contra faciem templi Domini, & altare Domini operuerunt cilicio: & clamauerunt ad Dominũ Deum Iſrael vnanimiter ne darentur in prædam infantes eorum, & vxores eorum in diuiſionem, & ciuitates eorum in exterminium, & ſancta eorum in pollutionem, & fierent in opprobrium Gentibus. Tunc Eliachim, ſacerdos Domini magnus, circuiit omnem Iſrael, allocutuſque eſt eos dicens: Scitote quoniam exaudiet Dominus preces veſtras, ſi manentes permanſeritis in ieiuniis, & orationibus in conſpectu Domini. Memores eſtote Moyſi ſerui Domini, qui Amalec confidentem in virtute ſua, & in potentia ſua, & in exercitu ſuo, & in clypeis ſuis, & in curribus ſuis, & in equitibus ſuis, non ferro pugnando, ſed precibus ſanctis orando deiecit: ſic erunt vniuerſi hoſtes Iſrael: ſi perſeueraueritis in hoc opere, quod cœpiſtis. Ad hanc igitur exhortationem eius deprecantes Dominum, permanebant in conſpectu Domini, ità vt etiam hi, qui offerebãt Domino holocauſta, præcincti ciliciis offerent ſacrificia Domino, & erat cinis ſupra capita eorum. Et ex toto corde ſuo omnes orabant Deum vt viſitaret populum ſuum Iſrael.

13. ITEM capite ſeptimo: Filij autem Iſrael vt viderunt multitudinem illorum, proſtrauerunt ſe ſuper terram, mittentes cinerem ſuper capita ſua, vnanimes orantes vt Deus Iſrael miſericordiam ſuam oſtenderet ſuper populum ſuum.

14. CAPITE octauo: Et in ſuperioribus domus ſuæ (*vidua Iudith*) fecit ſibi ſecretum cubiculum, in quo cum puellis ſuis clauſa morabatur, & habens ſuper lumbos ſuos cilicium, ieiunabat, omnibus diebus vitæ ſuæ, præter ſabbata, & neomenias, & feſta domus Iſrael. Et nonnullis interiectis: Sed quia patiens Dominus eſt, (*inquit Iudith ad presbyteros Chabri & Charmi*) in hoc ipſo pœniteamus, & indulgentiam eius fuſis lachrymis poſtulemus: non enim quaſi homo, ſic Deus comminabitur, neque ſicut filius hominis ad iracundiam inflammabitur. Et ideò humiliemus illi animas noſtras, & in ſpiritu conſtituti humiliato, ſeruientes illi, dicamus flentes Domino, vt ſecundùm voluntatem ſuam ſic faciat nobiſcum miſericordiam ſuam.

15. ET capite nono: Iudith ingreſſa eſt oratorium ſuum: & induens ſe cilicio, poſuit cinerem ſuper caput ſuum: & proſternens ſe Domino, clamabat ad Dominum.

16. IOELIS ſecundo: Magnus dies Domini, & terribilis valdè: & quis ſuſtinebit eum? Nunc ergò dicit Dominus: Conuertimini ad me in toto corde veſtro in ieiunio, & in fletu, & in planctu. Et ſcindite corda veſtra, & non veſtimenta veſtra, & conuertimini ad Dominum Deum veſtrum: quia benignus & miſericors eſt, patiens & multæ miſericordiæ, & præſtabilis ſuper malitia. Quis ſcit ſi conuertatur, & ignoſcat, & relinquat poſt ſe benedictionem, ſacrificium, & libamen Domino Deo veſtro? Canite tuba in Siõ, ſanctificate ieiunium, vocate cœtum, congregate populum, ſanctificate eccleſiã, coadunate ſenes, congregate paruulos, & ſugẽtes vbera, egrediatur ſponſus de cubili ſuo, & ſponſa de thalamo ſuo. Inter veſtibulum & altare plorabunt ſacerdotes miniſtri Domini: & dicent: Parce Domine, parce populo tuo.

17. DANIELIS nono: Et poſui faciem meam ad Dominum Deum meum rogare, & deprecari in ieiuniis, ſacco, & cinere.

18. IOB quadrageſimoſecundo: Idcircò ipſe me reprehendo, & ago pœnitentiam in fauilla & cinere.

19. IEREMIÆ ſexto: Filia populi mei accingere cilicio, & conſpergite cinere: luctum vnigeniti fac tibi, planctum amarum.

20. ITEM capite quarto: Accingite vos ciliciis, plangite & vlulate: quia non eſt auerſa ira furoris Domini à nobis.

21. ET capite vigeſimoquinto: Vlulate paſtores, & clamate: & aſpergite vos cinere optimates gregis.

22. CAPITE quadrageſimooctauo: Omne enim caput caluitium, & omnis barba raſa erit: in cunctis manibus colligatio, & ſuper omne dorſum cilicium.

23. ITEM quadrageſimonono: Accingite vos ciliciis, plangite.

24. EZECHIELIS ſeptimo: Accinget ſe ciliciis, & operiet eos formido.

25. THRENORVM ſecundo: Sederunt in terra, conticuerunt ſenes filiæ Sion: conſperſerunt cinere capita ſua, accincti ſunt ciliciis, abiecerunt in terram capita ſua virgines Ieruſalem.

26. IOELIS ſecundo, vt paulò antè, Teſtimonio decimoſexto.

27. EZECHIELIS decimooctauo: Conuertimini, & agite pœnitentiam &c. Proiicite à vobis omnes præuaricationes veſtras, in quibus

præuaricati estis, & facite vobis cor nouum, & spiritum nouum: & quare moriemini domus Israel? Quia nolo mortem morientis, dicit Dominus Deus, reuertimini, & viuite.

28. POSTERIORIS ad Corinthios septimò, vt suprà ‖ testimonio decimooctauo.

29. PRIORIS ad Corinthios vndecimo: Si nosipsos &c. vt in textu.

VIII.

Profer aliquot Patrum de Satisfactione sententias?

A CYPRIANVS ille, sanctissimus Martyr & testis grauissimus, in hunc modum docet: [a] Deus quantum patris pietate indulgens est, tantum iudicis maiestate metuendus est. Alto vulneri diligens & longa medicina non desit: pœnitentia crimine minor non sit: orare oportet impensiùs, diem luctu transigere, vigiliis noctes ac fletibus insomnes ducere, tempus omne lachrymosis occupare lamentationibus, stratos solo adhærere cineri, in cilicio volutari & sordibus. Idemque rursus: [b] Rogandus est Deus, & satisfactione nostra placandus, delicta nostra reputanda, actus nostri & animi secreta voluenda, conscientiæ merita ponderanda. Nec multò pòst: Pœnitentiæ iter, quod ostendit antistes, amplectamur: remedia vitalia, quæ de scripturis cælestibus ille depromit, assumamus, & ex vulneribus etiam occultis, quorum exomologesin fecimus, exponentes apud eum conscientiæ nostræ pondus, salutarem medicinam exquiramus: nec cessemus in agenda pœnitentia, atque in Domini misericordia deprecanda; ne quod minus esse in qualitate delicti videtur, in neglecta satisfactione cumuletur.

a De lapsis. Idem epist. 55 ad Cornelium & epist 10. ad Clerum.

b De lapsis. Vide eundē de eleemos.

‖ Et [c] Augustinus clarissimè dixit: Non sufficit mores in melius commutare, & à factis malis recedere, nisi etiam de his quæ facta sunt, satisfiat Deo per pœnitentiæ dolorem, per humilitatis gemitum, per contriti cordis sacrificium, cooperantibus eleemosynis.

c Homil. 50. ex homiliis 50. c. 5. Vide etiam in Enchiridio. c. 70. 71. & 65.

C Tum apud Hieronymum [d] legimus in hunc modum: Affligendum corpus, quod multis vacauit delicijs: longus risus perpeti compensandus est fletu: mollia linteamina & serica pretiosissima, asperitate cilicij cōmutanda.

d In Epitaphio Paulæ ad Eustoch. epist 27. ca. 7. & Chrysost homil. 10. in Matt.

D Eodem spectans Ambrosius: [e] Qui agit pœnitentiam, inquit, non solùm diluere lachrymis debet peccatū suum, sed etiam emendationibus factis operire & tegere delicta superiora, vt ei non imputetur peccatum. Atque idem alibi [f]: Grandi plagæ, alta & prolixa opus est medicina. Grande scelus, grandem necessariam habet satisfactionem. Ità demùm Gregorius: [g] Cogitandum est summoperè, vt qui se illicita meminit commisisse, à quibusdam etiam licitis studeat abstinere; quatenùs per hoc conditori suo satisfaciat.

e Lib 2. de Pœnitētia, c. 5 Item lib. 2. c. 16.

f Ad virg. lap ca. 8 Similiter lib. 2. de pœnitent. cap. 2

g Hom 34. in Euāgelia. Vide Emisenū ad menachos, homil. 5. & 10. Item Theodoretum in epitome diuinorū decre. cap. de pœnitētia, & lib. 4 hæreticarum fabularum de Audianis.

Precibus & satisfactionibus exoratur Christus.

TESTIMONIA.

1. A CYPRIANVS in sermone vel tractatu quinto de lapsis: Deus quantum patris pietate indulgens est &c. vt in textu.

2. IDEM epistola quinquagesimaquinta ad Cornelium, loquens de hæreticis: Super hæc non indignabor? dicit Dominus. Et intercedunt, ne rogetur Deus, qui indignari se ipse testatur. Intercedunt, ne exoretur precibus, & satisfactionibus Christus, qui negantem se negare profitetur. Nos in ipso persecutionis tempore de hoc ipso literas misimus, nec auditi sumus: concilio frequenter acto, non confessione tantùm nostra, sed & comminatione decreuimus, vt pœnitentiam fratres agerent; vt pœnitentiam non agentibus, nemo temerè pacem daret. Et illi contra Deū sacrilegi, contra sacerdotes Dei impio furore temerarij, de Ecclesia recedentes, & contra Ecclesiam participalia arma tollentes, elaborant

Hæretici dant operã, ne Deo indignãti satisfiat.

elaborant (vt opus ſuum diaboli malitia conſumment) ne vulneratos diuina clementia in Eccleſia ſua curet: miſerorum pœnitentiam, mendaciorum ſuorũ fraude corrumpunt, ne Deo indignanti ſatisfiat, ne Chriſtum Dominum ſuum, qui Chriſtianus eſſe vel erubuit antè, vel timuit, poſtmodùm quærat: ne ad Eccleſiam, qui de Eccleſia recellerat, redeat. Datur opera, ne ſatisfactionibus, & lamentationibus iuſtis, delicta redimãtur, ne vulnera lachrymis abluantur. Pax vera falſæ pacis mendacio tollitur: ſalutaris finus matris, nouerca intercedente, præcluditur, ne de pectore atque ore laſorum fletus & gemitus audiatur.

Ne ſatisfactionibus delicta redimantur.

Lib. 3. c. 14.

3 IDEM epiſtola decima ad Clerum, vt in ſuperiori quæſtione, A teſtimonio vndecimo.

Noſtra ſatisfactione placandus Dominus.

4. RVRSVS in ſermone ſen tractatu de laſis: Dominus orandus eſt, Dominus noſtra ſatisfactione placandus eſt. Delicta noſtra reputemus, actus noſtros & animi ſecreta reuoluentes, conſcientiæ merita ponderemus. Redeat in cor noſtrum, non ambulaſſe nos in vijs Domini, & abieciſſe legem Dei. Tumens animus & ſuperbus nec quia victus eſt, fractus eſt. Iacens ſtantibus, & integris vulneratus minatur: & quòd non ſtatim Domini corpus inquinatis manibus accipiat, aut ore polluto Domini ſanguinem bibat, ſacerdotibus ſacrilegus iraſcitur. Atque ô tuam nimiam furioſe dementiam. Iraſceris ei, qui abs te auertere iram Dei nititur: ei minaris, qui pro te Domini miſericordiam deprecatur, qui vulnus tuum ſentit, quod ipſe non ſentis, qui pro te lachrymas fundit, quas forſitan ipſe non fundis. Oneras adhuc crimen & cumulas, & cùm ſis ipſe implacabilis ad Antiſtites & ſacerdotes Dei, putas circa te Dominum poſſe placari? Accipe potiùs & admitte quæ loquimur. Quid ſurdæ aures ſalutaria præcepta non audiunt, quæ monemus? Quid cæci oculi pœnitentiæ iter non vident, quod oſtendimus? Quid perculſa & alienata mens remedia vitalia non percipit, quæ de ſcripturis cæleſtibus, & diſcimus, & docemus? Et poſt quædam: Quàm multi quotidiè pœnitentiam non agentes, nec delicti ſui conſcientiam confitentes, immundis ſpiritibus adimplentur: quàm multi vſque ad inſaniam mentis excordes, dementiæ furore quatiuntur? Quanto & fide maiores, & timore meliores ſunt, &c. vt ſupra quæſtione quinta C teſtimonio decimo. Et paulò pòſt: Nec ceſſet in agenda pœnitentia, atque in Domini miſericordia deprecanda, ne quod minus eſſe in qualitate delicti videtur, in neglecta ſatisfactione cumuletur.

Satisfactio neglecta, cumulat peccata.

Eleemoſynis purgantur peccata.

5. IDEM in ſermone vel tractatu de opere & eleemoſynis, monet vt peccata noſtra eleemoſynis redimamus: atque inter cætera hos loquendi modos vſurpat: Sordes quaſcunque contrahimus, eleemoſynis abluamus. Sicut lauacro aquæ ſalutaris, gehennæ ignis extinguitur, ità eleemoſynis atque operibus iuſtis delictorum flamma ſopitur. Emundandis purgandiſque peccatis noſtris, medelis ſpiritualibus vulnera noſtra curemus. Dedit Dominus curandis ſanandiſque vulneribus remedia ſalutaria, Satisfacere pro delictis. Quid deberent facere peccantes magiſteria diuina docuerunt: operationibus iuſtis Deo ſatisfieri, miſericordię meritis peccata purgari.

Pro delictis ſatisfacere.

1. B AVGVSTINVS homilia quinquageſima in libro quinquaginta homiliarum, capite quinto: vel in libro de Pœnitentiæ medicina, capite decimo quinto: Non ſufficit mores in melius commutare, &c. vt in textu.

2. IDEM in Enchiridio ad Laurentium, capite ſeptuageſimo: Sanè cauendum eſt, ne quiſquam exiſtimet infanda illa crimina, qualia qui agunt, regnum Dei non poſſidebunt, quotidiè perpetranda, & eleemoſynis quotidiè redimenda. In melius quippe eſt vita mutanda, & per eleemoſynas de peccatis præteritis eſt propitiandus Deus; non ad hoc emendus quodammodò, vt ea ſemper liceat impunè committere. Nemini enim dedit laxamentum peccandi, quannis miſerando deleat iam facta peccata, ſi non ſatisfactio congrua negligatur.

Galat. 5. 1. Cor. 6.

Eccli. 15. Si non negligatur cõgrua ſatisfactio.

3. EODEM libro, capite ſeptuageſimoprimo: De quotidianis autem, breuibus, leuibuſq; peccatis, ſine quibus hæc vita non ducitur, quotidiana oratio fidelium ſatisfacit. Eorum eſt enim dicere, Pater noſter qui es in cælis: qui iam patri tali regenerati ſunt ex aqua & Spiritu ſancto. Delet omninò hæc oratio minima, & quotidiana peccata. Delet & illa, à quibus vita fidelium, ſceleratè etiam geſta, ſed pœnitendo in melius mutata diſcedit: ſi quemadmodum veraciter dicitur, Dimitte nobis debita noſtra: quoniam nõ deſunt quæ dimittantur, ità veraciter dicatur, Sicut & nos dimittimus debitoribus noſtris: id eſt, ſi fiat quod dicitur: quia & ipſa eleemoſyna eſt, veniam petenti homini ignoſcere.

Satisfactio pro leuibus peccatis, & pœnis, dimiſſa culpa, reſtantibus.

4. EODEM libro, capite ſexageſimo quinto: Sed neque dè ipſis criminibus quãlibet magnis remittendis in ſancta Eccleſia, Dei deſperanda eſt miſericordia agentibus pœnitentiam &c. vt ſuprà quæſtione quarta, D teſtimonio octauo.

1. C HIERONYMVS in Epitaphio Paulæ ad Euſtochium, epiſtola vigeſimaſeptima, capite ſeptimo: Affligendum corpus, quod multis vacauit deliciis, &c. vt in textu. M

2. CHRYSOSTOMVS homilia decima in atthæum, vt in ſuperiori quæſtione, B teſtimonio vigeſimoprimo.

1. D AMBROSIVS libro ſecundo de pœnitentia, capite quinto: Qui agit pœnitentiam, &c. vt in textu.

Pœnitentiæ opera.

1. IDEM libro primo de pœnitentia, capite decimoſexto: Volo veniã reus iperet: petat eam lachrymis, petat gemitibus, petat populi totius fletibus: vt ignoſcatur, obſecret: & cùm ſecũdò, & tertiò fuerit dilata eius communio, credat remiſſius ſe ſupplicaſſe, fletus augeat miſerabiliſor, poſteà reuertatur, teneat pedes brachiis, oſculetur oſculis, lauet fletibus, nec dimittat, vt de ipſo dicat Dominus Ieſus: Remiſſa ſunt peccata eius multa, quoniam dilexit multum. Cognoui quoſdam in pœnitentia fulcaſſe vultum lachrymis, exaraſſe continuis fletibus genas, ſtrauiſſe corpus ſuum calcandum omnibus, ieiuno ore ſemper & pallido, mortis ſpeciem ſpiranti in corpore prætuliſſe.

Luc. 7.

3. IDEM ad virginem lapſam capite octauo: Lugubris tibi accipienda eſt veſtis, & mensac membra ſingula digna caſtigatione punienda. Amputentur crines, qui per vanam gloriam occaſionem luxuriæ præſtiterunt. Defluant oculi lachrymas, qui maſculum ſimpliciter non adſpexerunt. Palleſcat facies, quæ quondam viruit impudicè. Denique totum corpus incuria maceretur; cinere adſperſum, & opertum

Opera pœnitentiæ.

cilicio perhorresceret, quia malè tibi de pulchritudine placuit. Cor verò sit liquescens sicut cera ieiunijs inquietans seipsum, & cogitationibus ventrians, quare sit ab inimico subuertum. Sensus etiam crucietur, quia in membra corporis cùm haberet dominationem, malo cessit imperio. Talis vita, talis actio pœnitentiæ si fuerit perseuerans, audebit sperare, etsi non gloriam, certè pœnæ vacuationem. Dicit enim Deus: Conuertimini ad me, & conuertar ad vos. Conuertimini ex toto corde vestro, in ieiunio & fletu, in plãctu: dirumpite corda vestra, & non vestimentum, quoniam pius & misericors sum. Sic conuersus magnus ille Dauid, iustificatus est. Sic Niniue peccatrix illa ciuitas incumbentem sibi euasit interitum. Peccator ergò si sibi ipsi non pepercit, à Deo illi parcitur. Et si futuras pœnas gehennæ perpetuas in hoc paruo vitæ spatio compensauerit, seipsum ab æterno iudicio liberat. Grandi plagæ, alta, & prolixa opus est medicina. Grande scelus, grandem habet necessariam satisfactionem. Nam non est dubium, leuius esse crimen, vbi peccatum suum vltrò homo confitetur, & pœnitet. At vbi celans mala sua, inuitus deregitur, & nolens publicatur, illud grauius scelus est, quod tibi vtique prouenisse negare non poteris. Et ideò fortius est dolendum, quia peccatum est fortius. Si mente cernerent homines peccatores, quale iudicium imminet mundo, sensus humanus non dispergeretur vanitate seculari, si non infidelitate grauaretur. Quantumuis & qualemuis cruciatum longior vita duceret optarent, dummodò in illas pœnas æterni ignis non incurrerent. Sed en, quæ tam ingressa es agonem pœnitentiæ, insiste misera fortiter, inhære tanquam naufragus tabulæ, sperans per ipsam te de profundo criminum liberari. Inhære pœnitentiæ vsque ad extremum vitæ.

Pſal.118

Zach.1. Ioelis 2.

2.Reg 12. Ionæ 3.

Compensare pœnas perpetuas.

Grandior satisfactio quando adhibenda.

Inhærere pœnitentiæ tãquam naufragus tabulæ.

4. ITEM libro primo de pœnitentia, capite secundo: Qui culpam exaggerauit, exaggeret etiam pœnitentiam. Maiora enim crimina, maioribus abluuntur fletibus.

5. GREGORIVS homilia trigesimaquarta in Euangelia: Cogitandum est summoperè &c. vt in textu.

6. EVSEBIVS Emisenus homilia quinta ad Monachos: non putemus tam facilè remitti posse inusta semel crimina, & profundo vulnere in animæ ipsius impressa visceribus. Multo opus est fletu, multo gemitu, multo dolore cordis, ad sanandos ipsius cordis dolores. Tota incumbendum est spiritus contritione, vt vetusta mala tanquam sagittæ quædam de conscientia debellentur. Non sufficit summis labijs dicere: Peccaui, parce, remitte. Et Saul dicebat, Peccaui: sed non obtinuit illam veniam, quam Dauid vna pœnitentiæ voce promeruit, & hoc quare? Quia confessionem illam nuda magis verba, quàm veri gemitus, exprimebant: quia non compensabat magnitudinem criminis, lenta humiliatio supplicantis. Non leui agendum est contritione, vt debita illa redimantur, quibus mors æterna debetur: nec transitoria opus est satisfactione pro malis illis, propter quæ paratus est ignis æternus.

Pœnitentia vera quemadmodum agitur.

1.Reg.15. 2.Reg.12.

7. IDEM homilia decima ad monachos: Hæc itaque principalia mala ingenti rugitu, gemitu, & fonte indigent lachrymarũ, eique post lachrymandum est cum propheta: Rugiebam à gemitu cordis mei, lauabo per singulas noctes lectum meum, & iterum: Ego autem cinerem sicut panem manducabam, & potum meum cum fletu miscebam. Nemo despiciat hanc humilitatem. Summus rex erat, qui ista dicebat: summus rex erat, qui ista faciebat. Oportet itaque, sicut supra mortuum conclamatum, ita magnos supra extinctam animam dare planctus: & quomodo solet mater orba super amissione vnici sui fracto pectore lementari, ita conuenit super vnicam suam, sed cum spe reparationis, affligi. De qua vnica sermo propheticus dicit: Eripe à framea animam meam, & de manu canis vnicam meam. Quare vnicam dixit? Siue quia tanquam vnica diligenda est, siue quia ipsa sola, & singula ante tribunal cæleste rationem, remotis omnibus solatijs, redditura est: ita inquam necesse est super hanc vnicam criminum mu rone confossam, totum pondus doloris effundi, si fortè possit lachrymarum viuificata fontibus, calore fidei suscitari. Ac condenda est compunctio, corroborandæ sunt preces futuri recordatione iudicij, misericordiarum operibus adiuuandæ. Audienda est prophetæ sententia, sed audienda obedientiæ auræ, dicentis: Accipe, inquit, ô rex consilium meum, & peccata tua eleemosynis redime.

Pſalm 37. Pſalm.6. Pſalm 101.

Pſalm.21.

Daniel.4.

8. THEODORETVS in Epitome diuinorum decretorum, capite de Pœnitentia: Sunt ergò medicabilia, etiam quæ post baptismum fiunt vulnera: medicabilia autem, non vt olim per solam fidẽ data remissione, sed per multas lachrymas, & fletus, & luctus, & ieiunium, & orationẽ, & laborem, facti peccati quantitati commoderatum. Qui enim non sic affecti sunt, eos nec admittere quidem didicimus, nec diuina sunt eis manu impertienda. Nolite, inquit, dare sanctum canibus, nec margaritas porcis. Has habet Ecclesia leges de pœnitentia.

Remissio post baptismum laboriosior.

Pœnitentia quantitati peccati cõmoderata.

Matth.7.

9. IDEM libro quarto hæreticarum fabularum, de Audianis: Hi se iactant peccata remittere. Postquam enim sacros libros vnà cum adulterinis bipertitò diuiserint, eos enim mirandum in modũ arcanos & mysticos existimant, & hinc & illinc per versus soluerint, iubẽt vnumquenque inter eos transire, & quæ à se peccata sunt, confiteri. Deinde confessis donant remissionem, non tempus ad pœnitentiam, vt iubent leges Ecclesiæ, præscribentes, sed sua potestate condonantes. Scientes autem, qui transeunt, id quod agitur lud um sse, vera quidem peccata celant, quædam autem parua & ridicula dicunt, quæ etiam dicere vereretur aliquis, nisi eadem qua ipsi, amentia laboraret.

Audiani hæretici remittunt peccata sine imposita satisfactione.

Nota.

I X.

Eſtne etiam Satisfactioni poſt mortem locus?

A Ad hoc explicandum, varia morientium conditio eſt obſeruanda. Horum enim alij gratiam Dei, vitæque innocentiam ad finem vſque conſeruant. Ad quos pertinet Manaſſis [a] dictum, Iuſtis, & ijs qui non peccauerunt, vt Abraham, Iſaac, & Iacob, pœnitentiam non eſſe poſitam. Alij peccauerunt quidem, & ex accepta Dei gratia exciderunt, ſed criminum ſordes dignis pœnitentiæ fructibus in hac vita expiarunt: vt [b] Dauid, [c] Ezechias, [d] Petrus, [e] Magdalena. Vtrumque hoc genus nulla poſt mortem eget ſatisfactione, ſed ab ea prorſus eſt liberum.

a In oratione Manaſſis pœnitentia

b 2. Reg. 12. c d Pſalm. 6 b
c Iſaiæ 38 c
d Matth. 26. g
e Lucæ 7. f

B At longè plures ſunt homines medij generis morientes, nec valdè mali, vt [f] Auguſtinus indicat, qui peccatorum ſuorum pœnitentiam in vita perfectam nó præſtiterunt: ideóque per ignem [g] ſaluandi, vt quod ſatisfactioni pro hac vita conuenienti defuit, in altero ſeculo iuſtitiæ diuinæ perſoluatur. [h] *Nihil* enim *coinquinatum intrabit in ſanctam illam ciuitatem.*

f In Enchirid. c 110. Beda in cap. 11. Prouerb.

g 1. Corinth. 3. c Sic interpretatur eum locum idem Auguſtinus in Pſ. 37. lib. 21. de ciuit. Dei, c 26. de fide & operibus cap. 16. & in Pſalm. 80. Origen homil 12 & 13. in Ierem. 25. in Num. & 6. in Exod. Gregor lib. 4 dialog ca. 39 Beda in 3. c Lucæ.
h Apocal. 21. ‖ Pſalm. 14 a & 23. a

C Huiuſmodi ergò defunctis, vt ad quæſtionem propoſitam reſpondeamus, ſubeunda eſt quædá, & grauis illa profectò, poſt mortem ſatisfactio. Quam interim Deus, pro ingenti clementia ſua, relaxare [i] conſueuit, pietate viuorum intercedente, vt defuncti, ſuorum in Eccleſia fratrum, adeóque membrorum adiuti ſuffragijs, à peccatis, horrendiſque peccatorum pœnis, releuentur. Et huc ſpectat, quod ſacræ Scripturæ tradit authoritas, [k] *Sancta & ſalubris eſt cogitatio, pro defunctis exorare, vt à peccatis ſoluantur.* Vnde laudatus eſt Iudas ille Machabæus, quòd ſingulari religione ductus, pro mortuorum peccatis, non preces modò, ſed etiam ſacrificium [l] offerri ſolicitè atque ſumptuosè curarit.

i Auguſtin. vt ſuprà lib. 21. de ciuitat. c. 24 hom. 16. ex 50. & ſerm 41. de ſanctis. Greg. 4. dialog. c. 39. Bernard de obitu Hamberti. Damaſcen. in oratione de defunctis Concil Florentin. Tridentin ſeſſ. 6. can 30. & ſeſſ. 25 part. 1.
k 2 Mac 12. g Vide etiã 1 Reg. 31. d & ibid. Bedã Item. 2. Reg 1. b 3. f g Tob. 4. d Eccli. 7. d 7. c 38. c Ierem 16. ab 2. Timoth 1. d 1. Ioan. 5. d.
l Ibidem.

D In hanc ſententiam concedunt venerandæ [m] Synodi, & Patres, qui veram Eccleſiæ doctrinam tradiderunt. Ex quibus, vt vnus pro multis, idémque fide digniſſimus teſtis [n] Auguſtinus proferatur: In Machabæorum libris (inquit) legimus, oblatum pro mortuis ſacrificium. Sed etſi nuſquam omnino in ſcripturis veteribus legeretur, non parua eſt vniuerſæ Eccleſiæ, quæ in hac conſuetudine claret, authoritas, vbi in precibus ſacerdotum, quæ Domino Deo ad eius altare funduntur, locum ſuum habet etiam commendatio mortuorum. Et rurſus alibi: [o] Purgatorias pœnas nullas futuras opinandum eſt, niſi ante illud vltimum tremendúmque iudicium. Et quid illis verbis luculentius? [p] Orationibus ſanctæ Eccleſiæ, & Sacrificio ſalutari, & eleemoſynis, quæ pro eorum (defunctorum) ſpiritibus erogantur, non eſt dubitandum mortuos adiuuari; vt cum eis miſericordius agatur à Domino, quàm peccata eorum meruerunt. Hoc enim à Patribus traditum, vniuerſa obſeruat Eccleſia. Sic Auguſtinus ante Mcc. annos, vt interim eo vetuſtiores etiam, [q] Cyprianum, [r] Origenem, [s] Dionyſium, [t] Clementem, in hac doctrina maximè conſentientes, prætermittamus.

m Conc. 4. Carthagin. can. 79 & 95 Toletan. 11. can. 12. Triburienſe can. 31 Bracarenſ. 1. can. 54 Florent. Trident. ſeſſ. 25 & ſeſſ. 22. c 2. & can. 3.
n Lib. de cura pro mortuis gerenda, cap 1.
o De ciuitate Dei, lib. 21. c 16. Vide Matth. 12. c 5. d Malach 3. a Phil 2. b Apocal. 5. a d
p Auguſtin. de verb. Apoſtol ſerm. 32 c. 1. 2. Similiter Iſidorus lib. 1 de officijs Eccleſ c 18. Rabanus lib. 2. de inſtitutione Cler. c. 44
q Epiſtol. 52 & 66.
r Vt ſuprà.
s De Eccleſ. hierarch. c. 7.
t Epiſtol. 1. & lib. 6 Conſtit. Apoſtol. c. 29.

E Quocirca [u] Chryſoſtomus palam hortatur, vt pro viribus & ipſi defunctos iuuemus, & alios, qui pro ipſis orent, commone-

u Homil 3 in epiſt. ad Philip & 41. in 1. Cor & 69. ad popul. Damaſcen. in oration de defunctis. Athanaſius & Nyſſenus apud Damaſcen. Ephr. in teſtamento ſuo.

faciamus. Non enim temerè ab Apoſtolis hæc ſancita fuerunt, vt in tremendis myſterijs defunctorum agatur commemoratio. Sciunt enim illis inde multum contingere lucrum, vtilitatem multam. Ita Chryſoſtomus.

x Epiphan. hæreſi 75. & Auguſtin. hæreſi 53 Item Damaſcen de hæreſibus.

y Tridentin. ſeſſ 25 & 6. Vide & Concilium Florentinum.

z In pſalm 37. & lib. 2. de Gen. cõtra Manich. c. 20 Gregor. in 3. pſal. pœnitential. & lib. 4. dialog. ca. 39 Bernard. ſermon. 66. in Cantica.

a In Enchirid. c. 110. Et de cura pro mortuis gerenda, c. 1. 4 & 18.

¶ Hoc eſt demum, quod aduerſus [x] Aërianos Eccleſia, fida Scripturæ interpres, vſque docuit, ignem [y] eſſe quendam purgatorium ſeu emendatorium, vt Auguſtinus [z] appellat; eóque pœnas peccatorum, quas hîc pœnitentia perfectè non diluit, defunctis in Chriſto fidelibus luendas & expiandas eſſe, niſi prout Auguſtinus [a] loquitur, viuentium ſuorum pietate illi releuentur.

TESTIMONIA.

1. A MANASSES rex Iuda in oratione cùm captus teneretur in Babylone: Tu igitur Domine Deus iuſtorum, non poſuiſti pœnitentiam iuſtis, Abraham, & Iſaac, & Iacob, ijs qui tibi non peccauerunt: ſed poſuiſti pœnitentiam propter me peccatorem.

2. SECVNDI Regum duodecimo: vt ſupra quæſtione ſeptima, C teſtimonio primo.

3. PSALMO ſexto: Laboraui in gemitu meo, lauabo per ſingulas noctes lectum meum: lachrymis meis ſtratum meum rigabo &c.

4. ISAIÆ trigeſimooctano: Recogitabo tibi, *inquit Ezechias*, omnes annos meos in amaritudine animæ meæ.

5. MATTHÆI vigeſimoſexto: Tunc cœpit deteſtari, & iurare quia non nouiſſet hominem. Et continuò gallus cantauit. Et recordatus eſt Petrus verbi Ieſu, quod dixerat: Prius quàm gallus cantet, ter me negabis. Et egreſſus foras, fleuit amarè.

6. LVCÆ ſeptimo: Et ecce mulier, quæ erat in ciuitate peccatrix, vt cognouit quòd accubuiſſet in domo Phariſæi, attulit alabaſtrum vnguenti: & ſtans retrò ſecus pedes eius lachrymis cœpit rigare pedes eius, & capillis capitis ſui tergebat, & oſculabatur pedes eius, & vnguento vngebat. Videns autem Phariſæus, qui vocauerat eũ, ait intra ſe dicens: Hic ſi eſſet propheta, ſciret vtique, quæ, & qualis eſt mulier, quæ tãgit eum, quia peccatrix eſt. Et reſpondens Ieſus, dixit ad illum: Simon, habeo tibi aliquid dicere, &c. Intraui in domum tuam, aquam pedibus meis non dediſti: hęc autem lachrymis rigauit pedes meos, & capillis ſuis terſit. Oſculum mihi non dediſti: hæc autem ex quo intrauit, non ceſſauit oſculari pedes meos. Oleo caput meum non vnxiſti: hæc autem vnguento vnxit pedes meos. Propter quod dico tibi: Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multùm. Cui autẽ minus dimittitur, minus diligit. Dixit autem ad illam: Remittuntur tibi peccata. Et cœperunt qui ſimul accumbebant, dicere intra ſe, Quis eſt hic, qui etiam peccata dimittit? Dixit autem ad mulierẽ: Fides tua te ſaluam fecit: vade in pace.

Animæ defunctorum ſacrificio Mediatoris, & eleemoſynis iuuantur. Triplex morientiũ genus.

7. B AVGVSTINVS in Enchiridio ad Laurentium, capite centeſimodecimo: Neque negandum eſt, defunctorum animas pietate ſuorum viuentium releuari, cùm pro illis ſacrificium Mediatoris offertur, vel eleemoſynæ in Eccleſia fiunt. Sed eis hæc proſunt, qui cùm viuerent, vt hæc ſibi poſtea prodeſſe poſſent, meruerunt. Eſt enim quidam viuendi modus, nec tam bonus, vt non requirat iſta poſt mortem; nec tam malus, vt non proſint iſta poſt mortẽ. Eſt verò talis in bono, vt iſta non requirat, & eſt rurſus talis in malo, vt nec his valeat, cùm ex hac vita tranſierit, adiuuari. Quocirca hic omne meritum comparatur, quo poſſit poſt hanc vitam releuari quiſpiam, vel grauari. Nemo autem ſe ſperet, quod hic neglexerit, cùm obierit, apud Deum promereri. Non igitur iſta, quę pro defunctis commendandis frequentat Eccleſia, illi Apoſtolicæ ſunt aduerſa ſententiæ, qua dictum eſt; Omnes enim adſtabimus, &c. quia etiam hoc meritum ſibi quiſque, cum in corpore viueret, comparauit, vt ei poſſent iſta prodeſſe. Non enim omnibus proſunt. Et quare non omnibus proſunt, niſi propter differentiam vitæ, quam quiſque geſſit in corpore? Cùm ergò ſacrificia, ſiue altaris, ſiue quarumcunque eleemoſynarum pro baptizatis defunctis omnibus offeruntur, pro valdè bonis gratiarum actiones ſunt: pro non valdè malis, propitiationes ſunt: pro valdè malis, etſi nulla ſunt adiumenta mortuorum, qualeſcunq; viuorum conſolationes ſunt. Quibus autem proſunt, aut ad hoc proſunt, vt ſit plena remiſſio, aut certè tolerabilior fiat ipſa damnatio, Hæc ibi. Eadem etiam hæc verba omnia, & eodẽ modo citat, & hinc ſe ea deſumpſiſſe affirmat, libro de octo Dulcitij quæſtionibus, quæſtione ſecunda. Habet ſimilia libro vigeſimoprimo de ciuitate Dei, capite vigeſimoquarto.

Rom. 14.

2. Cor. 5.

8. B BEDA presbyter in caput vndecimum Prouerbiorum: Notandum autem, quòd etſi impiis poſt mortem ſpes veniæ non eſt: ſunt tamen qui de leuioribus peccatis, cum quibus obligati defuncti ſunt, poſt mortem poſſunt abſolui: vel pœnis videlicet caſtigati, vel ſuorum precibus, eleemoſynis, Miſſarum celebrationibus abſoluti: ſed hæc quibuſcunque fiunt, & ante iudicium, & de leuioribus fiunt erratis.

Suorũ precibus, eleemoſynis & Miſſarum celebrationibus abſoluuntur.

9. PAVLI ad Corinthios tertio: Fundamentum aliud nemo poteſt ponere præter id, quod poſitum eſt, quod eſt Chriſtus Ieſus. Si quis autem ſuperædificat ſuper fundamentum hoc, aurum, argentum, lapides pretioſos, ligna, fœnum, ſtipulam, vniuſcuiuſque opus manifeſtum erit: Dies enim Domini declarabit, quia in igne reuelabitur: & vniuſcuiuſque opus quale ſit, ignis probabit. Si cuius opus manſerit quod ſuperædificauit, mercedem accipiet. Si cuius opus arſerit detrimentum patietur: ipſe autem ſaluus

saluus erit:sic tamen quasi per ignem.

4. AVGVSTINVS in Psalmum trigesimumseptimum: Domine, ne in indignatione tua arguas me. Nō sim inter illos, quibus dicturus es, Ite in ignem æternū. Neque in ira tua emendes me, vt in hac vita purges me; & talem me reddas, cui emendatorio igne non opus sit, propter illos, qui salui erunt, sic tamen quasi per ignem. Quare; nisi quia hic ædificant supra fundamentum, ligna, fœnum, stipulam? Ædificarent autem aurum, argentum, lapides pretiosos, & de vtroque igne securi essent: non solùm de illo æterno, qui in æternum cruciaturus est impios; sed etiam de illo qui emendabit eos, qui per ignem salui erunt. Dicitur enim, Ipse autem saluus erit, sic tamen quasi per ignem. Et quia dicitur, saluus erit, contemnitur ille ignis. Ita planè quamuis salui per ignem, grauior tamen erit ille ignis, quàm quicquid potest homo pati in hac vita. Et nostis, quāta hic passi sunt mali, & possunt pati: tamen tanta passi sunt, quanta potuerunt pati & boni. Quid enim quisque maleficus, latro, adulter, sceleratus, sacrilegus pertulit legibus, quod non pertulit martyr in confessione Christi? Ista ergò quæ hic sunt mala, multo faciliora sunt, & tamen videte quemadmodum ea homines ne patiantur, quicquid iusseris faciunt. Quanto melius faciunt quod iubet Deus, ne illa grauiora patiantur?

Matth. 25.

Ignis emēdatorius.

2. Cor. 3.

Granitas ignis purgatorij.

5. IDEM libro vigesimoprimo de ciuitate Dei, capite vigesimosexto: Verùm qui has necessitudines (vxorem, patrem, filios, &c.) sic amat carnaliter, vt tamen eas Christo Domino non præponat, malitque ipsis carere, quàm Christo, si ad hunc fuerit articulum tentationis adductus, per ignem saluus erit, quia ex earum amissione tantum necesse est vrat dolor, quantum hæserat amor.

Tantus vrit dolor, quāntum hæserat temporalium rerum amor.

1. Cor. 3.

6. ITEM libro de fide & operibus, capite decimosexto, exponens illum locum, Fundamentum aliud &c. Ecce ille qui quæsiuit à magistro bono, quid boni faceret, vt haberet vitam æternam; & audiuit, si ad vitam venire vellet, seruanda sibi esse mandata. Et cùm quæreret, Quæ mandata, dictum est ei, Non occides &c. &, Diliges proximum tuum tanquam teipsum: vt hæc faciens, fidem Christi teneret: & proculdubiò fidem, quæ per dilectionem operatur. Porrò si faceret etiā, quod Dominus addidit, dicens, Si vis perfectus esse &c. ædificaret super illud fundamentum aurum, argētum, lapides pretiosos: non enim cogitaret, nisi quæ sunt Dei, quomodo placeret Deo: & hæ cogitationes sunt, quantum existimo, aurum, argentum, lapides pretiosi. Porrò si circa diuitias suas quodam carnali teneretur affectu, quamuis ex eis multas eleemosynas faceret, nec eas augēdas fraudis aliquid rapinæque moliretur, aut earum minuendarum, vel amittendarum, metu in aliquod facinus flagitium ve laberetur, alioquin iam se isto modo ab illius fundamenti stabilitate subtraheret, sed propter carnalem, vt dixi, quem in ijs habebat affectum, quo talibus bonis sine dolore carere non posset, ædificaret super fundamentum illud fœnum, ligna, stipulam: maximè si & vxorem sic haberet, vt etiam propter ipsam cogitaret ea, quæ sunt mundi, quomodo placeret vxori. Hæc igitur quoniam affectu dilecta carnali, non sine dolore amittuntur, propterea qui sic ea habēt, cùm habeant in fundamento fidem, quæ per dilectionem operatur, neque huic ista vlla ratione, vel cupiditate præponant, in eorum amissione passi detrimentum, per ignem quendam doloris perueniunt ad salutem. A quo dolore atque detrimento, tanto est quisque securior, quanto ea vel minus amauerit, vel tanquam non habens habuerit. Hæc ibi, quæ eadem ex hoc loco petita repetit de octo Dulcitij quæstionibus, quæstione prima.

Quid sit ædificare aurum &c.

1. Cor. 7.

7. ET in Psalmum octogesimum: Nemo super fundamentum hoc ædificans adulteria, blasphemias, sacrilegia, idololatrias, periuria, putet se saluum futurū per ignē, quasi ista sint ligna, fœnum, stipula: sed qui ædificat amorem terrenorum super fundamentum regni cælorum, id est, super Christum, ardebit amor rerum temporalium, & ipse saluus erit per idoneum fundamentum.

Ardebit amor temporalium.

8. ORIGENES homilia duodecima in Ieremiam: Et vide si non vera sit ratio. Quis peccata non recipit? Nempe ille, qui post credulitatem & baptismum audierit Dominum dicentem, dimissa sunt tibi peccata, nec vltrà peccauerit. Si autem post lauacrum & veniam delictorum, rursus ad pristinas sordes fuerimus reuersi, & adhuc imperfecto sensu ab Apostolorum vestigijs recedētes, aut iniusta gesserimus aliqua, aut certè in ipsa iustitia sint aliqua nata peccata, quid nobis fiat cōsideremus: vtrūne egredientes de præsenti seculo, si habuerimus vitia, vel virtutes, recipiemus pro virtutibus præmia, & dimittentur nobis ea, quæ scientes peccauimus: an plectemur pro delictis, neque recipiemus præmia pro virtutibus. Sed neutrū horum verū est, quia & pro peccatis torquebimur, & pro iustitia recipiemus præmia quæ meremur. Si enim post fundamentum Iesu Christi non solùm in tuo corde aurū, & argentum, & lapidem pretiosum (si tamen habes aliquid auri, vel argenti) superædificaueris, verùm & ligna, fœnum, & stipulā, quid tibi vis fieri, cùm anima seiuncta fuerit à corpore? vtrumnā ingredi vis in sancta cum lignis tuis, cum fœno, & stipula, & polluas regnum Dei? an propter lignum, fœnum, & stipulam foris residere, & pro auro, argento, & lapide pretioso nihil mercedis accipere? Sed neque hoc æquum est. Quid igitur sequitur, nisi vt primùm propter ligna ignis tibi detur, qui consumat fœnum, lignum, vel stipulam? &c. Et paucis interiectis: Primùm quippe propter iniustitias tormenta perpetimur; deinde propter iustitiam coronamur.

Et pro peccatis torquebimur, & pro iustitia recipiemus præmia.

2. Cor 3.

Cū lignis, fœno & stipula non intrabitur in regnum cęlorum.

9. IDEM homilia decimatertia in Ieremiam, Si quis seruauerit lauacrum Spiritus sancti, iste in resurrectionis primæ parte communicat. Si quis verò in secunda resurrectione seruatur, iste peccator est, qui ignis indiget baptismo, qui combustione purgatur, vt quicquid habuerit lignorum, fœni, & stipulæ, ignis consumat. Quamobrem cùm talia post mortem nobis residere videamus, scripturas diligenter simul recitantes, reponamus eas in cordibus nostris, & iuxta earum viuere præcepta nitamur; vt ante excessionis diem, si fieri potest, peccatorum sordibus emundati, cum sanctis valeamus assumi.

Apocal. 19.

1 Cor. 3.

Baptismo ignis purgatur.

10. ITEM homilia vigesimaquinta in Numeros: Tempus igitur belli nobis est in hoc mundo, pugna aduersus Madianitas est, siue aduersum vitia carnis nostræ, siue aduersum contrarias potestates. Spectat nos angelorum chorus, virtu-

Post mortem diligenter inquirendum quid secum quisque deferat 1 Cor. 3.

tum cælestium pia erga nos pendet expectatio, quando vel quomodo de hoc prælio reuertamur, quid vnusquisque nostrûm manubiarum reportet: & inuentor curiosius, ac solicitius perscrutantur, quis nostrûm auri hinc amplius ferat, quis etiam argenti illud pondus exhibeat, quive lapides deferat pretiosos. Requirunt etiam, si quis æs deferat, aut ferrum, aut plumbum, sed & vas ligneum si fortè aliquis, aut fictile, aut aliud huiusmodi magnæ domus vsibus necessarium. In magna enim domo, non sunt tantummodò vasa aurea, & argentea, sed & lignea, & fictilia. Requiritur ergò diligenter, cùm abierimus illuc, quid vnusquisque nostrum deferat; & secundùm ea quæ detulerit, secundum quod labor eius pro contemplatione exuarum probatur, etiam mansionis ei meritum deputabitur. Probantur tamen omnia hæc: quæ per ignem, per ignem, quæ per aquam, per aquam. Vnuiuscuiusque enim opus, quale sit, ignis probabit. Propterea ergò ait: Hæc est iustificatio legis, quam constituit Dominus Moysi: præter aurum, & argentum, & æramentum, & ferrum, & plumbum, stannum, & omnis res quæ transit per ignem, traducite per ignem, & mundabitur. Sed & in aqua purificationis purificabuntur. Omnia quæcunque non transeunt per ignem, transibunt per aquam, & lauabitis vestimenta vestra die septima, & mundi eritis, & post hæc introibitis in castra. Vides quomodo purificatione indiget omnis, qui exierit de prælio vitæ huius? &c.

Probantur per ignem, & aquam. 1. Cor. 3.

11. Et homilia sexta in Exodum: Triplex est bene agendi via, nihilominus enim vel opere, vel cogitatione, vel verbo boni aliquid agitur. Hoc enim significat & Apostolus, cùm dicit: Qui autem ædificat super fundamentum hoc, aurum, argentum, lapides pretiosos, triplicem bonorum indicans viam. Subiungit nihilominus triplicem etiam malorum, cùm dicit, ligna, fœnum, stipulam. Et paulò post: Idcircò igitur qui saluus fit, per ignem saluus fit, vt si quod fortè de specie plumbi habuerit admixtum, id ignis decoquat, & resoluat, vt efficiantur omnes aurum bonum. Quia aurum terræ illius, bonum esse dicitur, quam habituri sunt sancti, & sicut fornax probat aurum, sic homines iustos tentatio. Veniendum est ergò omnibus ab ignem, veniendum est ad conflatorium. Sedet enim Dominus & conflat, & purgat filios Iuda. Sed & illuc cùm venitur, si quis multa opera bona, & parum aliquid iniquitatis attulerit, illud parum tanquam plumbum, igne resoluitur ac purgatur, & totum remanet aurum purum. Et si quis plus illuc plumbi detulerit, plus exuritur, vt amplius decoquatur, vt etsi parum aliquid sit auri, purgatum tamen resideat. Quòd si aliquis illuc totus plumbeus venerit, fiet de illo hoc quod scriptum est: Demergetur in profundum, tanquam plumbum in aqua validissima.

2. Cor. 3.

Salui fiunt per ignem, qui aliquid peccati secum deferunt.

Eccli 27.

Malach. 3.

qui plus attulerit plũ bi, plus vrit-ur.

12. Gregorius libro quarto dialogorum, capite trigesimonono, respondens ad quæstionem, An post mortem purgatorius ignis sit: sic ait, In Euangelio Dominus dicit: Ambulate dum lucem habetis. Per prophetam quoque ait: Tempore accepto exaudiui te, & in die salutis adiuui te. Quod Paulus Apostolus exponens dicit: Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis. Salomon quoque ait: Quodcunque potest manus tua facere, instanter operare: quia nec opus, nec ratio, nec scientia, nec sapientia erit apud inferos, quò tu properas. Dauid quoque ait: Quoniam in seculum misericordia eius. Ex quibus nimirum sententijs constat, quia qualis hinc quisque egreditur, talis in iudicio præsentatur. Sed tamen de quibusdam leuibus culpis esse ante iudicium purgatorius ignis credendus est, pro eo quod veritas dicit: Quia si quis in sancto spiritu blasphemiam dixerit, neque in hoc seculo remittetur ei, neque in futuro. In qua sententia datur intelligi, quasdam culpas in hoc seculo, quasdam verò in futuro posse laxari. Quod enim de vno negatur, consequens intellectus patet, quia de quibusdam conceditur. Sed tamen vt prædixi, hoc de paruis minimisque peccatis fieri posse credendum est: sicut est assiduus ociosus sermo, immoderatus risus, vel peccatum curæ rei familiaris, quæ vix sine culpa, vel ab ipsis agitur, qui culpam qualiter declinare debeant, sciunt: aut in non grauibus rebus error ignorantiæ: quæ cuncta etiam post mortem grauant, si adhuc in hac vita positis minimè fuerint relaxata. Nam cùm Paulus dicat, Christum esse fundamentum, atque subiungat: Si quis superædificauerit &c. ipse autem saluus erit, sic tamen quasi per ignem. Quanuis hoc de igne tribulationis in hac nobis vita adhibito possit intelligi, tamen si quis hoc de igne futuræ purgationis accipiat, pensandum solicitè est, quia illum per ignem dixit posse saluari, non qui super hoc fundamentum ferrum, æs, vel plumbum ædificat, id est peccata maiora, & idcircò duriora, atque tunc iam insolubilia: sed lignum, fœnum, stipulam, id est, peccata minuta atque leuissima, quæ ignis facilè consumat. Hoc tamen sciendum est, quia illic saltem de minimis nihil quisque purgationis obtinebit, nisi bonis hoc actibus in hac adhuc vita positus, vt illic obtineat, promereatur.

Pfalm. 117. Probat B. Gregorius Purgatorium esse.

Matth. 12.

1. Cor. 3.

Ligna, fœnum, stipulæ.

13. Beda in tertium caput Lucæ, in ea verba: Ipse vos baptizabit in Spiritu sancto & igni: Sunt qui ita exponunt, quòd in præsenti in spiritu, & in futuro baptizemur in igni: Vt videlicet sicut nunc in remissione omnium peccatorum, ex aqua & spiritu renascimur, ita & tunc de leuibus quibusdam peccatis, quæ hinc nobis euntibus adhæserint, Purgatorij ignis ante vltimum iudicium baptismate permundemur, dicente Apostolo: Si quis superædificauerit super hoc fundamentum, aurum, argentum, lapides pretiosos, ligna, fœnum, stipulam: vniuscuiusque opus quale sit, ignis probabit. Si cuius opus manserit, quod superædificauit, mercedem accipiet. Si cuius opus arserit, detrimentum patietur. Ipse autem saluus erit, sic tamen quasi per ignem. Quod quanuis & de igne tribulationis in hac nobis vita adhibito possit intelligi, tamen si quis hoc de igne futuræ purgationis accipiat, pensandum solicitè est, quia illum dixit posse per ignem saluari, non qui super fundamentum Christi, ferrum, æs, vel plumbum ædificat, id est, peccata maiora, & duriora, atque tunc iam insolubilia, sed lignum, fœnum, stipulam, id est, peccata minima atque leuissima, quæ ignis facilè consumat. Hoc tamen sciendum est, quòd illic saltem de minimis nihil quisque purgationis obtinebit, nisi bonis hoc actibus in hac adhuc vita positus, vt illic obtineat, promereatur.

Purgatorij ignis baptisma.

1. Cor. 3.

Ex Gregorio.

14. Apocalypsis

Ioan. 12. Isaiæ 49.

2. Cor. 6.

Eccles. 9.

14. APOCALYPSIS vigesimoprimo, in fine: Non intrabit in eam (*ciuitatem cælestem*) aliquod coinquinatum, aut abominationem faciens, & mendacium, nisi qui scripti sunt in libro vitæ Agni.

15. PSALMO decimoquarto: Domine, quis habitabit in tabernaculo tuo? aut quis requiescet in monte sancto tuo? Qui ingreditur sine macula, & operatur iustitiam, &c.

16. PSALMO vigesimotertio: Quis ascendet in montem Domini? aut quis stabit in loco sancto eius? Innocens manibus & mundo corde, qui non accepit in vano animam suam, nec iurauit in dolo proximo suo.

Quibus defunctis prosint orationes viuentium.

1. CAVGVSTINVS libro vigesimoprimo de ciuitate Dei, capite vigesimoquarto: Nam pro defunctis quibusdam, vel ipsius Ecclesiæ, vel quorundam piorum exauditur oratio: sed pro his quorum in Christo regeneratorum, nec vsque adeò vita in corpore malè gesta est, vt tali misericordia iudicentur digni non esse; nec vsqueadeò bene, vt talem misericordiam reperiantur necessariam non habere. Sicut etiam facta resurrectione mortuorum non deerunt, quibus post pœnas, quas patiuntur spiritus mortuorum, impertiatur misericordia, vt in ignē non mittantur æternum. Neque enim de quibusdam veraciter diceretur, quòd non eis remittatur neque in hoc seculo, neque in futuro, nisi essent, quibus etsi non in isto, tamen remittetur in futuro.

Spiritus patiuntur pœnas temporales. Matth. 12.

2. IDEM homilia decimasexta in libro quinquaginta homiliarum: Hi verò qui temporalibus pœnis digna gesserunt, de quibus Apostolus

1. Cor. 3. dicit, Si cuius opus arserit, detrimentum patietur, ipse autem saluus erit; sic tamen quasi per ignem: per fluuium igneum, de quo Propheticus

Daniel. 7. sermo commemorat, Et fluuius igneus currebat ante eum: per fluuium igneum, & vada fermentibus globis horrendi transibunt. Quanta fuerit peccati materia, tanta & pertranseundi mora.

Quãta pertranseundi mora.

Quantum exegerit culpa, tantum sibi ex homine vindicabit quædam flammæ rationabilis disciplina. Et quantum stulta iniquitas suggesserit, tantum sapiens pœna delæuiet. Et quia sermo diuinus quodam loco æneæ olæ animam peccatricem comparat, dicens: Pone illam super prunas

Ezech. 24 vacuam, donec concalescat æs eius, & omne stagnum eius defluat: illic sermones otiosi, & cogitationes iniquæ vel sordidæ, illic multitudo leuium peccatorum, quæ puritatem nobilis naturæ

Peccata venialia illic expiabuntur. infecerent, exundabunt: illic stagnum vel plumbum diuersorum subrepentium delictorum, quæ diuinam imaginem obscurauerant, consumentur: quæ omnia hic ab anima separari per eleemosynas, & lachrymas compendiosa transactione potuissent. Ecce sic exigere habet ab homine rationem, qui seipsum pro homine dedit, & confixus clauis, legis morti se iunxit.

3. ET sermone quadragesimoprimo de sanctis, qui est sermo quartus de animabus defunctorum: Fundamentum enim aliud &c. Mali sunt, qui lectionem illam malè intelligentes, falsa securitate decipiuntur, dum credunt, quòd si supra

1. Cor. 3. fundamentum Christi capitalia crimina ædificent, peccata ipsa per ignem transitorium possint

Qualia peccata illic expiabuntur, qualia non item. purgari, & ipsi postea ad vitam perpetuam pernenire. Intellectus iste, fratres charissimi, corrigendus est, quia ipsi se seducunt, qui taliter sibi blandiuntur. Illo enim transitorio igne, de quo dixit Apostolus, Ipse autem saluus erit, sic tamen quasi per ignem: non capitalia, sed minuta peccata purgantur. Quicunque aliqua de capitalibus peccatis in se dominari cognouerit, nisi dignè se emendauerit, & si habuerit spatium, longo tempore pœnitentiam egerit, & largas eleemosynas erogauerit, & à peccatis ipsis abstinuerit, illo transitorio igne, de quo dixit Apostolus, purgari non poterit, sed æterna illum flamma sine vllo remedio cruciabit. Et post: Ita peccata ipsa in hoc seculo purgantur, vt in futuro illo ignis purgatorius, aut non inueniat, aut certè parum inueniat, quod exurat. Si autem nec in tribulatione Deo gratias agimus, nec bonis operibus peccata redimimus, ipsi tam diu in illo purgatorio igne moras habebimus, quàm diu supradicta peccata minuta, tanquam ligna, fœnum, stipula, consumantur. Sed dicit aliquis; Non pertinet ad me, quandiu moras habeam, si tamen ad vitam æternam perrexero. Nemo hoc dicat, fratres charissimi, quia ille purgatorius ignis durior erit, (vt & suprà in psalmum trigesimum septimum) quàm quid potest in hoc seculo pœnarum videri, aut cogitari, aut sentiri. Et cùm de die Iudicij scriptum sit, quòd erit dies vnus tanquam mille anni, & mille anni tanquam dies vnus, vnde scit vnusquisque, vtrum diebus, an mẽsibus, an fortè etiam & annis per illum ignem sit transiturus? Et qui modò nec vnum digitum suum in ignem vult mittere, timeat necesse est, vel tunc paruo tempore cum animæ & toto corpore cruciari. Et quibusdam interpositis: Et ideò quoties in lectione Apostolica audieritis, Si quis supra fundamentum Christi superædificat aurum, argentum, lapides pretiosos, de sanctis hoc & perfectis Christianis accipite, qui velut aurum purgatum merebuntur ad æterna præmia peruenire. Illi verò superædificant ligna, fœnum, & stipulam, de bonis Christianis, sed negligẽtibus minuta peccata purgare, intelligite: quæ peccata ne si nec diuina iustitia multis tribulationibus purgauerit, nec vnusquisque eleemosynarum largitate redemerit, non sine grandi dolore in illis implebitur illud quod dicit Apostolus; Si cuius opus arserit, detrimentum patietur, ipse autem saluus erit, sic tamen quasi per ignem.

1. Cor. 3

Quàm grauis sit pœna purgatorij.

Psalm. 89.

4. GREGORIVM habes suprà, in hac quæstione, II. testimonio duodecimo.

Neglecta centupliciter reddunturin locis purgabilibus.

5. BERNARDVS in sermone de obitu Humberti Monachi: Illud scitote, quia posit hanc vitam in purgabilibus locis centupliciter, quæ fuerint hic neglecta, reddunturusque ad nouissimum quadrantem.

6. DAMASCENVM in oratione de defunctis, siue, Quòd ij qui cum fide ex hac vita excesserunt, viuorum Missis & beneficijs iuuentur: habes suprà in tractatu de Sacramento Eucharistiæ, quæstione septima, I. testimonio quarto.

Propter neglectam satisfactionem in hac vita purgatorię pœnę sustinentur. Modi quibus releuantur.

7. CONCILIVM Florentinum in literis vnionis: Item definimus, si verè pœnitentes in Dei charitate decesserint, anteqvã dignis pœnitentię fructibus de commissis satisfecerint & omissis, eorum animas pœnis purgatorijs post mortem purgari. Et vt à pœnis huiusmodi releuentur, prodesse eis fidelium viuorum suffragia, Missarum scilicet sacrificia, orationes, & eleemosynas, & alia pietatis officia, quæ à fidelibus pro alijs fidelibus fieri consueuerunt, secundùm Ecclesiæ instituta. Illorumque animas, qui post ba-

Quorum animæ ſtatim ad cælum euolent, aut in infernum deſcendant.

priſma ſuſceptum nullam omninò peccati maculam incurrerunt, illas etiam, quæ poſt contractam peccati maculam, vel in ſuis corporibus, vel eiſdem exutæ corporibus, (prout ſuperius dictum eſt) ſunt purgatæ, in cælum mox recipi, & intueri clarè ipſum Deum trinum & vnum, ſicuti eſt, pro meritorum tamen diuerſitate alium alio perfectius. Illorum autem animas, qui in actuali mortali peccato, vel ſolo originali decedunt, mox in infernum deſcendere, pœnis tamen diſparibus puniendas.

Pœna nonnulli quam reſta exoluenda in Purgatorio

8. CONCILIVM Tridentinum ſeſſione ſexta, canone trigeſimo: Si quis poſt acceptam iuſtificationis gratiam cuilibet peccatori pœnitenti ita culpam remitti, & reatum æternæ pœnę deleri dixerit, vt nullus remaneat reatus pœnæ temporalis exoluendæ vel in hoc ſeculo, vel in futuro in Purgatorio, antequam ad regna cælorum aditus patere poſſit, anathema ſit.

Doctrina Eccleſię Catholicæ de Purgatorio & ſuffragijs viuorum.

9. IDEM Concilium Tridentinum ſeſſione vigeſima quinta, parte prima, in decreto de Purgatorio: Cùm Catholica Eccleſia, Spiritu ſancto edocta, ex ſacris literis, & antiqua Patrum traditione, in ſacris Concilijs, & nouiſſimè in hac œcumenica ſynodo docuerit, Purgatorium eſſe, animaſque ibi detentas, fidelium ſuffragijs, potiſſimum verò acceptabili altaris ſacrificio iuuari, præcipit ſancta Synodus epiſcopis, vt ſanam de Purgatorio doctrinam, à ſanctis Patribus, & ſacris Concilijs traditam, à Chriſti fidelibus credi, teneri, doceri, & vbique prædicari, diligenter ſtudeant. Apud rudem verò plebem difficiliores, ac ſubtiliores quæſtiones, quęque ad ædificationem non faciunt, & ex quibus plerunque nulla fit pietatis acceſſio, à popularibus concionibus ſecludantur. Incerta item, vel quæ ſpecie falſi laborant, euulgari, ac tractari non permittant. Ea verò, quæ ad curioſitatem quandam, aut ſuperſtitionem ſpectant, vel turpe lucrum ſapiunt, tanquam ſcandala, & fidelium offendicula prohibeant. Curent autem Epiſcopi, vt fidelium viuorum ſuffragia, Miſſarum ſcilicet ſacrificia, orationes, eleemoſynæ, aliaque pietatis opera, quæ à fidelibus pro alijs fidelibus defunctis fieri conſueuerunt, ſecundum Eccleſiæ inſtituta piè, & deuotè fiant; & quæ pro illis ex teſtatorum fundationibus, vel alia ratione debentur, non perfunctoriè, ſed à ſacerdotibus, & eccleſiæ miniſtris, & alijs, qui hoc præſtare tenentur, diligenter, & accuratè perſoluantur.

Opera quibus animæ iuuantur.

10. SECVNDI Machabæorum duodecimo: At verò fortiſſimus Iudas hortabatur populum conſeruare ſe ſine peccato, ſub oculis videntes quæ facta ſunt pro peccatis eorum, qui proſtrati ſunt. Et facta collatione, duodecim millia drachmas argenti miſit Ieroſolymam offerri pro peccatis mortuorum ſacrificium, benè & religiosè de reſurrectione cogitans. (niſi enim eos, qui ceciderant, reſurrecturos ſperaret, ſuperfluum videretur, & vanum orare pro mortuis) & quia conſiderabat quod hi, qui cum pietate dormitionem acceperant, optimam haberent repoſitam gratiam. Sancta ergò, & ſalubris eſt cogitatio pro defunctis exorare, vt à peccatis ſoluantur.

11. PRIMI Regum capite trigeſimoprimo, eoque vltimo: Cùm audiſſent habitatores Iabes Galaad, quęcunque fecerant Philiſtiim Saul, ſurrexerunt omnes viri fortiſſimi, & ambulauerunt tota nocte, & tulerunt cadauer Saul, & cadavera filiorũ eius de muro Bethſan: veneruntque Iabes Galaad, & combuſſerunt ea ibi: & tulerunt oſſa eorum, & ſepelierunt in nemore Iabes, & ieiunauerunt ſeptem diebus.

12. BEDA expoſitionum allegoricarum in Samuelem libro quarto, capite decimo, in ea verba vltimi capitis libri primi Regum, Et ieiunauerunt ſeptem diebus. Rectè, inquit, & ad literam pro mortuis, vt ad requiem peruenire valeant, ſeptem diebus ieiunatur.

13. SECVNDI Regum primo: Apprehendens autem Dauid veſtimenta ſua ſcidit, omneſque viri, qui erant cum eo, & planxerunt, & fleuerunt, & ieiunauerunt vſque ad veſperam ſuper Saul, & ſuper Ionathan filium eius, & ſuper populum Domini, & ſuper domum Iſrael, eo quod corruiſſent gladio.

14. ET capite tertio: Dixit autem Dauid ad Ioab, & ad omnem populum, qui erat cum eo: Scindite veſtimenta veſtra, & accingimini ſaccis, & plangite ante exequias Abner. porrò rex Dauid ſequebatur feretrum. Dumque ſepeliſſent Abner in Hebron, leuauit rex Dauid vocem ſuam, & fleuit ſuper tumulum Abner: fleuit autem & omnis populus. Plangenſque rex & ingens Abner, ait: Nequaquã vt mori ſolent ignaui, mortuus eſt Abner. Manus tuæ ligatæ non ſunt, & pedes tui non ſunt compedibus aggrauati: ſed ſicut ſolent cadere coram filijs iniquitatis, ſic corruiſti. Cõgeminanſque omnis populus fleuit ſuper eum. Cumque veniſſent vniuerſa multitudo cibum capere cum Dauid, clara adhuc die iurauit Dauid, dicens: Hæc faciat mihi Deus, & hæc addat, ſi ante occaſum ſolis guſtauero panem vel aliud quidquam. Omneſque populus audiuit, & placuerunt eis cuncta quæ fecit rex in conſpectu totius populi.

15. TOBIÆ quarto: Panem tuum, & vinum tuum ſuper ſepulturam iuſti conſtitue, & noli ex eo manducare, & bibere cum peccatoribus.

16. ECCLESIASTICI ſeptimo: Gratia dati in conſpectu omnis viuentis, & mortuo non prohibeas gratiam.

17. ET capite decimoſeptimo: Eleemoſyna viri quaſi ſignaculum cum ipſo, & gratiam hominis quaſi pupillam conſeruabit: & poſtea reſurget, & rettribuet illis rétributionem, vnicuique in caput ipſorum, & conuertet in interiores partes terræ.

18. ITEM capite trigeſimooctauo: In requie mortui requieſcere fac memoriam eius, & conſolare illum in exitu ſpiritus ſui.

19. IEREMIÆ decimoſexto: Hæc enim dicit Dominus: Ne ingrediaris domum conuiuij, neque vadas ad plangendum, neque conſoleris eos: quia abſtuliſti pacem meam à populo iſto, dicit Dominus, miſericordiam & miſerationes. Et morientur grandes, & parui in terra iſta non ſepelientur, neque plangentur, & non ſe incident, neque caluitium fiet pro eis. Et non frangent inter eos lugenti panem ad conſolandum ſuper mortuo: & non dabunt eis potum calicis ad conſolandum ſuper patre ſuo & matre.

20. POSTERIORI ad Thimotheum primo: Det miſericordiam Dominus Oneſiphori domui: quia ſæpè me refrigerauit, & catenam meam non erubuit: ſed cùm Romam veniſſet, ſolicitè me quæſiuit, & inuenit. Det illi Dominus inuenire miſericordiam à Domino in illa die.

21. PRIMÆ

21. PRIMÆ Ioannis quinto: Qui scit fratrem suum peccare peccatum non ad mortem, petat, & dabitur ei vita peccanti non ad mortem. Est peccatum ad mortem: non pro illo dico vt roget quis. Omnis iniquitas, peccatum est: & est peccatum ad mortem.

1. D CONCILIVM quartum Carthaginense (cui interfuit D. Augustinus) canone septuagesimonono Pœnitẽtes, qui attentè leges pœnitẽtiæ exequuntur, si casu in itinere, vel in mari mortui fuerint, vbi eis subueniri non possit, memoria eorum, & orationibus, & oblationibus commendetur.

Orationes & oblationes pro mortuis.

2. ITEM canone nonagesimoquinto: Qui oblationes defunctorum, aut negant ecclesijs, aut cum difficultate reddunt, tanquam egentium necatores excommunicentur.

Egentium necatores.

3. CONCILIVM Toletanum vndecimum, canone duodecimo: De his autem, qui accepta pœnitentia, antequam reconcilientur, ab hac vita recesserint, placuit nobis, vt & memoria talium in ecclesijs commendetur, & oblatio pro eorum delicto à Presbyteris recipiatur.

Oblatio pro mortuorum delicto.

4. TRIBVRIENSE, canone trigesimoprimo: Si quis inuentus fuerit furtum, aut rapinam exercere, & in ipso diabolico actu mortem meretur incurrere, nullus pro eo præsumat orare, aut eleemosynam dare: & eleemosyna pro eo data, in memoriam nec clericorum, nec pauperum veniat, sed execrabilis fordescat.

5. CONCILIVM Braccarense primum, canone trigesimoquarto: Placuit, vt qui aut per ferrum, aut per venenum, aut per præcipitium, aut suspendium, aut quolibet modo violentem sibijpsis inferunt mortem, nulla pro illis in oblatione commemoratio fiat, neque cum Psalmis ad sepulturam eorum cadauera deducantur. Multi enim sibi hoc per ignorantiam vsurpant. Similiter & de his placuit fieri, qui pro suis sceleribus puniuntur.

6. CONCILIVM Florentinum in literis vnionis, vt suprà, hac quæstione, C testimonio septimo.

7. CONCILIVM Tridentinum sessione vigesimaquinta, vt suprà, hac quæstione, C testimonio nono.

8. IDEM sessione vigesimasecunda, capite secũdo, & canone tertio, vt suprà, quęstione septima de Eucharistia, M testimonio decimoquinto.

9. AVGVSTINVS libro de cura pro mortuis gerenda, capite primo, volens respondere ad quæstionem, Vtrùm prosit cuique, quòd post mortem corpus eius apud sancti alicuius memoriam sepeliatur: Dicis (inquit) videri tibi, non esse inanes motus animorum religiosorum atque fidelium, pro suis ista curantium. Adiungis etiam vacare non posse, quòd vniuersa pro defunctis Ecclesia supplicare consueuit: vt hinc & illud conijci possit homini prodesse post mortem, si fide suorum humando eius corpori talis prouideatur locus, in quo appareat opitulatio etiam isto modo quæsita sanctorum. Sed cùm hæc ita sint, quomodo huic opinioni cõtrarium non sit, quod dicit Apostolus; Omnes enim adstabimus ante tribunal Christi, vt referat vnusquisque secũdum ea quæ corpus gessit, siue bonũ, siue malum: non satis videre significas. Hæc quippe Apostolica sententia ante mortem admonet fieri, quod possit prodesse post mortem: non tunc quando iam recipiendum est, quod quisque gesserit ante mortem. Verùm hæc ita soluitur quæstio, quoniam quodam vitæ genere acquiritur, dum in hoc corpore viuitur, vt aliquid adiuuent ista defunctos, ac per hoc secundùm ea, quæ per corpus gesserunt, eis, quæ post corpus religiosè pro illis facta fuerint, adiuuantur. Sunt enim quos nihil omninò adiuuant ista: siue pro eis fiant, quorum tam mala sunt merita, vt neque talibus digni sint adiuuari: siue pro eis, quorum tam bona, vt talibus non indigeant adiumentis. Genere igitur vitę quod gessit quisque per corpus, efficitur vt prosint, vel non prosint, quæcunque pro illo piè fiunt, cùm reliquerit corpus. Nam meritum per quod ista prosint, si nullum comparatum est in hac vita, frustrà quæritur post hanc vitam. Ita fit, vt neque inaniter Ecclesia, vel suorum cura pro defunctis, quod potuerit religionis impendat; & tamen ferat vnusquisque secundùm ea, quę per corpus gessit. Vt enim hoc quod impenditur, possit ei prodesse post corpus, in ea vita acquisitum est, quam gessit in corpore. (Hucusque hęc citat in libro de octo Dulcitij quęstionibus, quæstione secũda.) Poterat inquisitioni tuæ sufficere mea breuis ista responsio: sed quia alia mouent, quibus respõdendum existimo, parumper attẽde. In Machabæorũ libris legimus oblatum pro mortuis sacrificium. Sed etsi &c. vt in textu. De conditione sepulturæ, & ijs quorum corpora apud memoriam sanctorum sepeliuntur, capitibus sequentibus differit.

Solutio quęstionis.

Varia morientium genera, ex quibus vnũ est cui prosunt viuorum opera.

2. Mach. 12.

10. IDEM libro vigesimoprimo de ciuitate Dei, capite decimosexto: Tanta est Dei misericordia in vasa misericordiæ, quæ præparauit in gloriã, vt etiam prima hominis ætas, id est, infantia, quæ sine vllo renixu subiacet carni; & secunda, quæ puericia nuncupatur, vbi nondum ratio suscepit hanc pugnam, & ferè sub omnibus vitijs delectationibus iacet, &c. Si sacramenta mediatoris acceperit, etiamsi hanc in eis annis vitam finiat, translata scilicet potestate tenebrarum in regnum Christi, non solùm pœnis non præparetur æternis, sed ne vlla quidem post mortem purgatoria tormenta patiatur. Sufficit enim sola spiritalis regeneratio, ne post mortem obsit, quod carnalis generatio cum morte contraxit, &c. Quisquis igitur cupit pœnas euadere sempiternas, non solùm baptizetur, verùm etiam iustificetur in Christo, ac si verè transeat à diabolo ad Christum. Purgatorias autem pœnas nullas futuras opinetur, nisi ante illud vltimum tremendumque iudicium.

Rom. 5.

Pueri baptizati ante rationis vsum mortui, sine purgatorio soluuntur.

11. MATTHÆI duodecimo: Omne peccatum, & blasphemia remittetur hominibus, spiritus autem blasphemiæ non remittetur. Et quicunque dixerit verbum contra filium hominis, remittetur ei: qui autem dixerit contra Spiritum sanctum, non remittetur ei neque in hoc sæculo, neque in futuro.

12. ET capite quinto: Esto consentiens aduersario tuo citò dum es in via cum eo: ne fortè tradat te aduersarius iudici, & iudex tradat te ministro: & in carcerem mittaris. Amen dico tibi, non exies inde, donec reddas nouissimum quadrãtem.

13. MALACHIÆ tertio: Ecce venit (*Dominator*,) dicit Dominus exercituũ: & quis poterit cogitare diem aduentus eius, & quis stabit ad videndũ eum? Ipse enim quasi ignis conflans, & quasi herba fullonum: & sedebit conflans, & emundãs

Paulini Episcopi sententia & quæstio.

a Cor. 5.

argentum,& purgabit filios Leui, & colabit eos quasi aurum,& quasi argentum,& erunt Domino offerentes sacrificia in iustitia.

14. AD Philippenses secundo: Vt in nomine Iesu omne genu flectatur cœlestium,terrestrium, & infernorum, & omnis lingua confiteatur, quia Dominus Iesus Christus in gloria est Dei Patris.

15. APOCALYPSIS quinto: Nemo poterat neque in cælo, neque in terra,neque subtus terram aperire librum, neque respicere illum. Ibidem: Et omnem creaturam, quæ in cælo est, & super terram,& sub terra,& quæ sunt in mari, & quæ in eo: omnes audiui dicentes: Sedenti in throno, & Agno: benedictio,& honor, & gloria,& potestas in sæcula sæculorum.

16. AVGVSTINVS de verbis Apostoli,sermone trigesimosecundo,vel secundùm alios trigesimoquarto, capite primo: Pompa funeris, agmina exequiarum,sumptuosa diligentia sepulturæ,monumentorum opulenta constructio, viuorum sunt qualiacunque solatia, non adiutoria mortuorum. Et capite secundo immediatè subiungit: Quibus certò iuuetur mortui. Orationibus verò sanctæ Ecclesiæ, & sacrificio salutari,& eleemosynis, quæ pro eorũ spiritibus erogantur, non est dubitandum mortuos adiuuari; vt cum eis misericordius agatur à Domino, quàm eorum peccata meruerunt. Hoc enim à Patribus traditum, vniuersa obseruat Ecclesia, vt pro eis qui in corporis & sanguinis Christi communione defuncti sunt,cùm ad ipsum sacrificium loco suo commemorantur, oretur,ac pro illis quoque id offerri commemoretur. Cùm verò eorum commendandorum causa opera misericordiæ celebrantur, quis eis dubitet suffragari, pro quibus orationes Deo non inaniter allegantur? Non omninò ambigendum est ista prodesse defunctis, sed talibus, qui ita vixerint ante mortem, vt possint eis hæc vtilia esse post mortem. Nam qui sine fide, quæ per dilectionem operatur, eiusque sacramentis de corporibus exierunt, frustrà illis à suis huiusmodi pietatis impenduntur officia &c. Non ergò mortuis noua merita comparantur, cùm pro eis boni aliquid operantur sui, sed eorum præcedentibus consequentia ista redduntur. Non enim dictum est, nisi cùm hic viuerent, vt eos hæc aliquid adiuuarent, cùm hic viuere destitissent. Et ideò istum finiens quisque vitam, nisi quod meruit in ipsa,non poterit habere post ipsam. Permittantur itaque pia corda charorum de suorum mortibus contristari dolore sanabili,& consolabiles lachrymas fundant conditione mortali, quas citò reprimat fidei gaudium,qua creduntur fideles, quando moriuntur, paululum à nobis abire,& ad meliora transire &c. Sit pro viribus cura sepeliendi, & sepulcra construendi; quia & hæc in scriptis sanctis inter bona opera deputata sunt. Nec solum in corporibus Patriarcharum, aliorumque sanctorum, & humanis cadaueribus quorumcũque iacentium,verùm etiam in ipsius Domini corpore prædicati, atque collaudati sunt, qui ista fecerunt. Impleant hæc homines erga suos officia postremi muneris,& sui humani leniments mœroris. Verum illa quæ adiuuant spiritus defunctorum,oblationes,orationes,erogationes, multo pro eis obseruantius,instantius, abundantius impendant,qui suos carne,non spiritu mortuos, non solum carnaliter, sed etiam spiritaliter amant.

17. ISIDORVS libro primo de officijs ecclesiasticis, capite decimooctauo: Sacrificium pro defunctorum fidelium requie offerre, vel pro eis orare, quia per totum hoc orbem custoditur,credimus quod ab ipsis Apostolis traditum sit. Hoc enim vbique Catholica tenet Ecclesia, quæ nisi crederet fidelibus defunctis dimitti peccata, non pro eorũ spiritibus,vel eleemosynam faceret,vel Deo sacrificium offerret. Nam & cùm Dominus dicit, Qui peccauerit in Spiritũ sanctũ,nõ remittetur ei,neque in hoc sęculo,neque in futuro;demonstrat,quibusdam illic dimittenda peccata,& quodãpurgatorio igne purganda. Ergò in quodã loco à sancto Augustino dictũ est, Defunctorum animas sine dubio pietate suorum viuentium releuari,cùm pro illis sacrificium offertur,vel eleemosynæ fiunt: si tamen aliquod sibi quisque meritum præparauit,dum adhuc in corpore viueret, pro quo ista prosint, quæcunque pro illo fiunt. Nam non omnibus prosunt. Et quare non omnibus prosunt, nisi propter differentiam vitæ, quam quisque gessit in corpore? Nam pro valdè bonis gratiarum actiones sunt pro non valdè malis propitiationes sunt: pro valdè malis, etsi nulla sunt adiumenta mortuorum, qualescunque consolationes viuorum sunt. Quibus autem prosunt,aut ad hoc prosunt, vt sit plena remissio peccatorum, aut certè, vt tolerabilior fiat ipsa damnatio.

18. RABANVS Maurus libro secundo de Institutione Clericorum, capite quadragesimoquarto: Sacrificium pro defunctorum fidelium requie offerre,vel pro eis orare, quia per totum orbem hoc custoditur, credimus quòd ab ipsis Apostolis traditum sit. Hoc enim vbique Catholica tenet Ecclesia: quæ nisi crederet, fidelibus defunctis dimitti peccata, non pro eorum spiritibus eleemosynam faceret,vel sacrificium Deo offerret. Nam & cùm dicit, Qui peccauerit in Spiritum sanctum, non remittetur ei in hoc sæculo, neque in futuro:demonstrat,quibusdam illic dimittenda peccata, & quodam purgatorio igne purganda. Ergò vt in libris dialogi sanctus Gregorius narrat, & Beda magister in gestis Anglorum, frequenter exemplo ostensum, seu visione reuelatum est, animabus defunctorum multùm prodesse oblata pro eis sacrificia Et in quodam loco dictum est à sancto Augustino, defunctorum animas sine dubio pietate suorum viuentium releuari,&c. vt ex eodem refert Isidorus.

19. CYPRIANVS epistola quinquagesimasecunda,ad Antonianum scribens: Floret Ecclesia tot virginibus coronata,& castitas ac pudicitia tenorem gloriæ suæ seruat:nec quia adultero pœnitentia, & venia laxatur, continentiæ vigor frangitur. Aliud est ad veniam stare,aliud ad gloriam peruenire:aliud, missum in carcerem, non exire inde, donec soluat nouissimum quadrantem: aliud,statim fidei & virtutis accipere mercedem: aliud, pro peccatis longo dolore cruciatuum emundari,& purgari diu igne:aliud,peccata omnia passione purgasse:aliud denique, pendere in die iudicij ad sententiam Domini: aliud, statim à Domino coronari.

20. IDEM epistola sexagesimasexta ad plebem & Clerum Furnitanorum:Quod Episcopi antecessore

Cura sepulcra construendi.

Spiritus defunctorum vt iuuandi.

Traditio Apostolica, orare & sacrificare pro mortuis.

Matth.12.

Purgatorius ignis. In enchiridio ad Laurent. cap. 110.

Quibus prosint.

Galat.5.

Genes.49.

Ioan.19.

Apostolica traditio.

Matth.12.

Lib. 4 dial. ca 55 & sequentib Lib. 5 Angl.hist. cap.13

Lib.4.epistol.2.

Matth. 5. Nonnulli non exeunt carcerem, donec soluerint nouissimum quadrantem. 1. Cor.3.

Lib. 1. epistol 9.

Sacrificij celebratio pro dormitione fidelium.

cellores noſtri religiosè conſiderantes, & ſalubriter prouidentes, cenſuerunt, ne quis frater, excedens, ad tutelam vel curam Clericum nominaret; ac ſi quis hoc feciſſet, non offerretur pro eo, nec ſacrificiū pro dormitione eius celebraretur. Neque enim apud altare Dei meretur nominari in ſacerdotum prece, qui ab altari ſacerdotes & miniſtros voluit auocare. Et ideò Victor, cùm contra formam nuper in Concilio à ſacerdotibus datam, Geminium Fauſtinum presbyterum auſus ſit tutorē conſtituere, non eſt quòd pro dormitione eius apud vos fiat oblatio, aut deprecatio aliqua nomine eius in Eccleſia frequentetur, vt ſacerdotum decretum religiosè, & neceſſariè factum, ſeruetur à nobis.

21. ORIGENEM habes ſuprà in hac quæſtione, B teſtimonio octauo, & ſequentibus.

Ritus ſepeliendi, Dionyſij & Apoſtolorū tempore.

22. DIONYSIVS Areopagita in libro de Eccleſiaſtica hierarchia, capite ſeptimo: Coacto ſancto cœtu, venerandus antiſtes (ſi quidem ſacerdotalis ordinis fuerat, qui obdormiuit) ante ſanctum altare inclinans eum, orationem ad Deum inchoat & gratiarum actionem. Si autem aut honeſtiſſimis monachis, aut ſanctæ plebi inſertus erat, ad venerandum ſacrarium ipſum ante ſacerdotum reclinat ingreſſum, deinde precem cum gratiarum actione peragit Præſul. Deinceps verò miniſtri diuinis inſerta eloquiis, veriſſima de noſtra reſurrectione promiſſa recitantes, cōſentanea, tantundemque valentia canunt pſalmorum cantica: deinde miniſtrorum primus dimittit Catechumenos, ſanctoſque iam defunctos concelebrat, cum quibus & nuper vita functum pari laudatione proſequitur: hortaturque omnes, vt ſubipſis identidem poſtulent beatam in Chriſto conſummationem. Poſtea accedens venerabilis Præſul, precem ſuper eo ſacratiſſimam peragit: & poſt orationem ipſe quoque Pontifex defunctum ſalutat, & poſt illum qui adſtāt omnes. Vbi verò cuncti contalutauerunt, ſuper defuncto fundit oleum Pontifex, & oratione pro omnibus facta, honeſto in loco ponit corpus cum æqualibus aliis corporibus ſanctis. Poſtea verò explicans Dionyſius precationem Antiſtitis, inquit: Precatur oratio illa diuinam clementiam, vt cuncta dimittat per infirmitatem humanam admiſſa peccata defuncto; eumque in luce ſtatuat, & regione viuorum, in ſinibus Abrahæ, Iſaac & Iacob, in loco vnde auſugit dolor, & triſtitia, & gemitus. Et paulò poſt: Ac fortaſsè, inquies, iſta quidem rectè à nobis dici, verùm ambigere, cuius rei gratia Præſul diuinam precatur clementiam, defuncto peccatorum veniam poſtulans, & æqualem ſanctis ac lucidiſſimam ſortem. Si enim eorum quæ in vita geſſit, bonorum aut malorum à diuina iuſtitia percipiet præmia: perfecit autem actiones ſuas in vita iſta defunctus, quænam hūc oratio Præſulis ad aliam (præter illam quam meruit vitæ hīc actæ reſpondentem) transferet requiem? Non ignoro quidem & ego diuinis eloquiis accedens, ſingulis reddendam pro meritis ſortem. Quòd autem & iuſtorum preces etiam in vita iſta, & nedum poſt mortem, (nedum, id eſt, quanto magis, teſte Damaſceno in ſermone de defunctis) ijs ſolis proſint, qui digni ſunt, ſcripturæ nos edocet ſacroſancta traditio. Quid enim Sauli profuit Samuelis oratio? &c. Itaque ſcripturæ ſacræ acquieſcens, vtiles in hac vita eſſe diuerſorum ſanctorum preces, hoc modo ſcilicet, ſi quis ſanctorum munerum deſiderio incenſus, ad eaque percipienda piè affectus, paruitatis tamen propriæ conſcius, quem piam ſanctorum virorum adeat, oretque ſibi adiutorem & precatorem accedere, capiet ex hoc omninò vtilitatem commoda cuncta excedentem, &c. Hanc ſi quis ſpernat ſacroſanctam diſciplinam, atque infelici elatione ſeductus, dignum ſe diuina arbitretur familiaritate, ſanctoſque deſpiciat; hic certè ſi petitiones indignas Deo, neque ſacras poſtulārit, intentoque careat diuinorū deſiderio, ſibique ipſi conſentaneo, imperita poſtulatione per ſeipſum nunquam potietur. Quænam verò de huiuſmodi prece, quam ſuper defuncto peragit Præſul, ex diuinis ducibus noſtris traditio peruenit ad nos, operæ precium eſt vt dicamus: Didicit igitur de ſcripturis diuinitus traditis, vt his qui piè vixerunt, lucidiſſima diuinaque vita pro merito ab æquiſſimis lancibus redditur, non recordante diuina bonitate per ſummam clementiam maculas, quæ illis ex humana infirmitatè adhæſerunt. Nullus enim (inquit) eſt mundus à labe. Iſta quidem nouit Pontifex promiſſa à ſanctis eloquiis: petit autem ea fieri, donarique eis, qui piè vixerunt, præmia facta &c. Neque enim vnquam peteret Pontifex diuinæ iuſtificationis prædicator, quæ Deo ſciret non eſſe gratiſſima, & quæ largiturum ſe ille nequaquā promiſiſſet. Quocirca prophanis vita functis non iſta imprecatur Et paulò poſt: Cætero verò in pontificibus oportet animum intendere, quæcunque illi geſſerint, tanquam à Deo agitatis. Qui enim (inquit) vos ſpernit, me ſpernit.

Apoſtolos intelligit.

Ieram. 25. Matth 16. Summa orationis, quam pro mortuo facit præſul.

Iob 14. a iuxta lxx.

Luc. 14.

Oratio pro defunctis.

23. CLEMENS epiſtola prima, ad Iacobum fratrem Domini ſcribens: Iuſtituebat (Diuus Petrus) actus ſuæ vitæ omni hora cuſtodire, & c. mortuos ſepelire, & diligenter eorum exequias peragere, pro eiſque orare & eleemoſynas dare.

Beatus Petrus docuit orandum eſſe pro defunctis & eleemoſynas dadas.

24. IDEM libro ſexto Conſtitutionum Apoſtolicarum, capite vicesimonono: Sine vlla verò huiuſmodi obſeruatione (ſuperſtitioſa Gentilium aut Iudæorum) conueniente in cœmeteriis ad legendum ſacros libros, & canendum Pſalmos pro mortuis martyribus & ſanctis omnibus, qui ſunt à ſeculo defuncti, ac pro fratribus veſtris, qui in Domino mortui ſunt; & Euchariſtiam Deo acceptam antitypon, id eſt, ſacramentum regalis corporis Chriſti offerte in Eccleſijs veſtris, & in cœmeteriis; atque etiam cùm excedunt è vita proſequimini cantu Pſalmorum, ſi fuerint fideles: Pretioſa enim in conſpectu Domini mors ſanctorū eius. aliàs, Memoria, inquit, iuſti cum laudatione; &, Iuſtorum animæ in manu Domini. Qui enim Deo crediderunt, quamuis iaceant in ſepulcro, non ſunt mortui; ait enim Dominus Sadducæis: De reſurrectione mortuorum non legiſtis quod ſcriptum eſt, Ego ſum Deus Abraham, Deus Iſaac, & Deus Iacob? non eſt igitur Deus mortuorum, ſed viuorum Deus, omnes enim ei viuunt. Ergò eorū, qui apud Deum viuunt, nec reliquiæ quidem corporū ſunt inhonoratæ: ſiquidē Eliſæus Prophe[illegible], poſtquam defunctus eſt mortuum ſuſcitauit à piratis Syriæ occiſum, attigit enim corpus eius corpus Eliſæi, & excitatus reuixit; quod quidem nunquam accidiſſet, niſi corpus Eliſæi ſanctum eſſet.

*in gratiarum ſcilicet actionem Deo, & ad impetrandam eorum interceſſionem.

Pſalmi canuntur, & euchariſtia offeruntur pro defunctis.

Pſalm. 115. Eccli. 45. Sapient. 3.

Matth. 22

Orat pōtifex pro peccatorum remiſſione, & eo quiete æterna.

Obiectionis ſolutio.

1. E CHRYSOSTOMVS homilia tertia in epistolam ad Philippenses: Lugeamus peccatores non solùm mortuos, sed & viuentes. Gaudeamus propter iustos, non solùm viuentes, sed & mortuos. Iterum postea: Deplorato eos, qui in diuitijs mortui sunt, & nihil consolationis suis ipsorum animabus ex diuitiis suis procurârunt: eos qui cùm potestatem abluendorum peccatorum habuissent, noluerunt. Hos inquã, non vnum, aut alterum deploremus diem, sed omnem nostram vitam. Non sunt absurdi affectus hæ lachrymæ, sed magni amoris. Defleamus istos, iuuemus eos pro viribus, procuremus illis aliquid auxilij, modici quidem, attamen iuuemus eos. Quomodo, quave ratione? Precantes. Adhortemur & alios, vt pro illis orẽt pauperibusque indesinenter pro illis eleemosynas demus. Habet res ista nonnihil consolationis. Audi quippe, quid Deus dicat: Protegam ciuitatem istam propter me, & propter Dauid seruum meum. Si memoria duntaxat iusti tantum valuit, quando & opera pro tali fiunt, quid non poterunt? Non frustra ab Apostolis sancitum est, vt in celebratione venerandorum mysteriorum memoria fiat eorum, qui hinc discesserunt. Nouerunt illis multum hinc emolumenti fieri, multum vtilitatis. Stante siquidem vniuerso populo, manus in cælos extendente, cœtu item sacerdotali, verendoque posito sacrificio, quomodo Deum non placaremus pro istis orantes? Verùm istud quidem de illis dicimus, qui in fide abscesserunt: Catechumenos verò, neque isto solatio dignamur, sed omni huiusmodi destituti sunt auxilio, vno quodam dẽpto. Quonam illo? Pauperibus illorum nomine dare licet, vnde illis nonnihil refrigerij accedit. Nam ita vult Deus, vt nos inuicem mutuò iuuemus.

Precibus & eleemosynis iuuandi defuncti.

4. Reg. 19.

2. IDEM homilia quadragesimaprima in priorem epistolam ad Corinthios: Abierit peccator sanè, gaudere &c. vide suprà de Sacramento Eucharistiæ, quæstione septima, L testimonio secundo.

3. IDEM homilia sexagesimanona ad populum Antiochenum habet eadem, quæ paulo ante ex homilia tertia in epistol. ad Philippenses allata sunt.

4. DAMASCENVM in oratione de defunctis, siue, Quòd ij, qui cum fide ex hac vita &c. habes in septima quæstione de Sacramento Eucharistiæ, L testimonio quarto.

5. ATHANASIVM habes ibidem, à Damasceno citatum.

ab Apostolis instituta est commemoratio mortuorũ sub Missæ sacrificio.

A Christi discipulis trad tum, & vbique prædicatum.

6. GREGORIVS Nyssenus, teste Damasceno in eadem oratione: Nihil, inquit, absque ratione & vtilitate à prædicatoribus, & discipulis Christi traditum, & in omnibus Ecclesiis Dei prædicatum. Res autem modis omnibus vtilis, & Deo in primis grata, in diuinis præclarisque operationibus eorum, qui inrecta fide decesserunt, facere memoriam.

Petit pro se defuncto orari.

7. EPHRAEM in testamento suo: Et nunc volo, fratres mei, commonefacere & adhortari vos, firmiterque constabilire, vt post meum exitum ac transitum, assiduè memoriam mei in vestris precibus faciatis. Et paulò pòst: Reminiscamini autem mei vilis & abiecti, in sanctis vestris precibus cunctisque deprecationibus. Et infrà: Oro vos quoque dilectissimi, ne cum aromatibus me tepeliatis. At date vaporationem fumi boni odoris in domo Domini; & me orationibus potius vestris comitamini: & pro suaui odore, aromatibúsque pellucentibus, vestris me orationibus atque deprecationibus adiuuate, obsecro, semper mei in ipsis memoriam facientes. Post nonnulla: Comitammini me in Psalmis, atque orationibus vestris, & assiduè pro mea paruitate oblationes facere dignemini: & quando diem trigesimum compleuero, mei memoriam faciatis. Mortui enim, in precationibus atque oblationibus, commemorationis sanctorum viuentium beneficio afficiuntur. Et videte in rebus etiam creatis singulis aliquid simile: veluti, germen vitis, racemusque acerbus in agro, & vinum expressum in doliis est, atque in ædibus. Quando igitur racemus in vite maturo ruerit, tunc vinum agitabitur, ac de sua quodammodo natura recedet, quamuis immotum domi esse videatur. Similiter etiam de cepa intelligite: cùm enim in domo fuerit aliqua arida, & aliqua in ægro lata; eodem tempore quo hæc suam viriditatem explicat, etiam illa domi arida germinat. Si igitur creaturarum fœtus sic inter sese consentiunt: quanto magis mortui in viuentium commemorationibus atque oblationibus recreabuntur? Quod si mihi scitè respondeas, hæc naturam rerum creatarum sequi: intelliges te esse primitias quasdam creaturarum Dei. Quòd si adhuc non te simile conuincit, nisi testimonium quoque adduxero: audi patienter quæ scripta sunt: & si volueris, prudenter etiã intelliges quæ dicuntur. Seruus Dei Moyses, in benedictionibus, nonne Ruben ad tertiam vsque generationem benedixit? Si ergo non redimuntur mortui: qua de causa Ruben vsque ad tertiam generationem benedixit Moyses? Et si non est resurrectionis memoria; audi quid clamet Apostolus Paulus, dicens: Si omnino mortui non resurgunt, cur & baptizantur pro mortuis? Qui enim erant sub lege, ad exspectationem resurrectionis in mysterio detinebantur concluſi, in eam fidem quæ reuelenda erat. Sicut legistis, quòd in oblationibus sacrificiorum, sacerdotes in lege mundabant etiam eos, qui suis iniquitatibus in bello vulnerati erant: pleni enim operib⁹ iniquitatis, & ijs quæ scripta sunt, tenebantur. Quanto autem magis noui testamenti sacerdotes Christi, delere meritò poterũt debita eorum qui decedunt in sanctis oblationibus & precationibus linguarum suarum? Cùm verò ad memoriam mei faciendam accelleritis; videte fratres, ne quisquam in sancta peccet.

Oblationes Trecesimæ depositionis dies.

Similitudinibus probat viuos iuuare defunctos.

Probat ex scriptura.

Deut. 33.

1. Cor. 15.

Galat. 3.

2. Mach. 12.

1. F EPIPHANIVS contra hæreses, hæresi septuagesimaquinta, vt suprà, quæstione septima, de Sacramento Eucharistiæ, L testimonio decimo.

Aërij hæresis.

2 AVGVSTINVS libro de hæresibus ad Quoduultdeum, hæresi quinquagesimatertia: Fertur Aërius propria quoque dogmata addidisse nõnulla, dicens, orare, vel offerre pro mortuis oblationem non oportere, nec statuta solẽniter celebranda esse ieiunia.

3. DAMASCENVS in libro de hæresibus, de Aërio scribẽs sic inquit: Cùm sibi Episcoparum denegatum videret, multa contra Ecclesiam docere instituit, Arianorum nulli secundus. Adiecit autem quædam de suo. Negat enim quicquã offerendum esse pro mortuis.

4. CONCILIVM Tridentinum sessione sexta, &

& vigeſimaquinta, vt ſupra in hac quæſtione, C teſtimonio octauo & nono.

51. FLORENTINVM vide ibidem, C teſtimonio ſeptimo.

6. AVGVSTINVM in Pſalmum trigeſimumſeptimum, vide ſupra in hac quæſtione, B teſtimonio quarto.

7. IDEM libro ſecundo de Geneſi, contra Manichæos, capite vigeſimo: Qui coluerit agrum ſuum interius, & ad pacem ſuum quamuis cum labore peruenerit, poteſt vſque ad finem vitæ huius hunc laborem pati; poſt hanc autem vitam, non eſt neceſsè vt patiatur. Sed qui fortè agrum non coluerit, & ſpinis eum opprimi permiſerit, habet in vita maledictionem terræ ſuæ in omnibus operibus ſuis, & poſt hanc vitam habebit vel ignem purgationis; vel pœnam æternam. Ita nemo euadit iſtam ſententiam, quæ prolata eſt in Adamum, Maledicta terra &c. Sed agendum eſt, vt ſaltem in hac tantùm vita ſentiatur.

Ignis purgationis.

Geneſ. 3.

8. GREGORIVS in tertium pſalmum pœnitentialem, ſuper primum verſum, Domine ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripias me. Quaſi dicat: Scio futurum eſſe, vt poſt huius vitæ exitum, alij flammis expiantur purgatoriis, alij ſententiam æternæ ſubeant damnationis. Sed quia illum tranſitorium ignem, omni tribulatione æſtimo præſenti intolerabiliorẽ, non ſolùm in furore æternæ damnationis opto non argui, ſed etiam in ira tranſeuntis timeo correptionis purgari.

Pſalm 6 37.

Flammis purgatoriis nonnulli expiantur Acerbitas pœnarum purgatorij.

9. EVNDEM in libro quarto dialogorum, capite trigeſimonono, habes hac quæſtione, B teſtimonio duodecimo.

10. BERNARDVS ſermone ſexageſimoſexto ſuper Cantica Canticorum: Videte detractores, videte canes. Irrident nos, quia baptizamus infantes, quòd oramus pro mortuis, quòd ſanctorum ſuffragia poſtulamus. In omni genere hominum, atque in vtroque ſexu, feſtinant proſcribere Chriſtum, in adultis, & paruulis, in viuis, & mortuis, &c. Mortuos viuentium fraudẽtes auxiliis: viuentes nihilominus ſanctorum, qui deceſſerunt, ſuffragijs ſpoliantes. Et paulò pòſt: Non credunt autem ignem Purgatorium reſtare poſt mortem, ſed ſtatim animam ſolutam à corpore, vel ad requiem tranſire, vel ad damnationem. Quærant ergò ab eo, qui dixit quoddam peccatum eſſe, quod neque in hoc ſeculo, neque in futuro remitteretur; cur hoc dixerit, ſi nulla manet in futuro remiſſio purgatiove peccati?

Catholicos irridẽt hæretici, quòd pro mortuis orent. Vide epiſt. Petri Venerabilis Abbatis Cluniacenſis contra Petrobruſianos hæreticos.

Purgatorium poſt mortem reſtare non credebant antiqui hæretici.

Matth. 12.

11. AVGVSTINVS in Enchiridio, capite centeſimodecimo: Neque negandum eſt, defunctorum animas pietate ſuorum viuentium releuari, cùm pro illis ſacrificium Mediatoris offertur, &c. Reliqua poſita ſunt initio huius quæſtionis, B teſtimonio primo.

12. IDEM in libro de cura pro mortuis gerenda, capite primo: Nam dicis (alloquitur Paulinum Epiſcopum) videri tibi non eſſe inanes motus animorum religioſorum atque fidelium pro ſuis iſta curantium. Ibidem: Ita ſit, vt neque vnaquiſque Eccleſia, vel ſuorum cura pro defunctis, quod potuerit, religionis impendat, &c. Totum hunc locum habes ſuprà, hac quæſtione, D teſtimonio nono.

13. IN eodem libro, capite quarto: Prouiſus ſepeliendis corporibus apud memoriam ſanctorum locus, bonæ affectionis humanæ eſt erga funera ſuorum: quoniam ſi nonnulla religio eſt, vt ſepeliantur, non poteſt nulla eſſe, quando vbi ſepeliantur attenditur. Sed cùm talia viuorum ſolatia requiruntur, quibus eorum pius in ſuos animus appareat, non video quæ ſint adiumenta mortuorum: niſi ad hoc, vt dum recolunt, vbi ſint poſita eorum, quos diligunt, corpora, eiſdem ſanctis illos, tanquam patronis, ſuſceptos apud Dominum adiuuandos orando commendent. Quod quidem facere poſſent, etiam ſi talibus locis eos humare non poſſent. Deinde explicans, quare ſepulchra vocentur monumenta, (quod nimirum mentem moneant) ſubiungit: Cùm itaque recolit animus vbi ſepultum ſit chariſſimi corpus, & occurrit locus nomine martyris venerabilis, eidem martyri animam dilectam commendat recordantis & precantis affectus. Qui cùm defunctis à fidelibus chariſſimis exhibetur, eum prodeſſe non dubium eſt ijs, qui cùm in corpore viuerent, talia ſibi poſt hanc vitam prodeſſe meruerunt. Verùm etſi aliqua neceſſitas vel humari corpora, vel in talibus locis humari, nulla data facultate permittat, non ſunt prætermittendæ ſupplicationes pro ſpiritibus mortuorum; quas faciendas pro omnibus in Chriſtiana & Catholica ſocietate defunctis, etiã tacitis nominibus, quorumque ſub generali cõmemoratione ſuſcepit Eccleſia: vt quibus ad iſta deſunt parentes aut filij, aut quicunque cognati vel amici, ab vna eis exhibeãtur pia matre communi. Si autem deeſſent iſtæ ſupplicationes, quæ fiunt recta fide ac pietate pro mortuis, puto quòd nihil prodeſſet ſpiritibus eorum, quălibet in locis ſanctis exanima corpora ponerentur.

Sanctis tãquã patronis mortui commendantur.

Commendaranimam Martyri.

Supplicandũ pro ſpiritib⁹ mortuorum.

14. ET capite decimooctauo eiuſdem libri: Quæ cùm ita ſint, nõ exiſtimem⁹ ad mortuos, pro quibus curam gerimus, peruenire, niſi quòd pro eis ſiue altaris, ſiue orationum, ſiue eleemoſynarum ſacrificijs ſolenniter ſupplicamus: quatiuis non pro quibus fiunt omnibus proſint, ſed ijs tantùm, quibus, dum viuunt, comparatur vt proſint. Sed quia non diſcernimus, qui ſint, oportet ea pro regeneratis omnibus facere, vt nullus eorum prætermittatur, ad quos hæc beneficia poſſint & debeant peruenire. Melius enim ſupererunt iſta eis, quibus nec obſunt, nec proſunt, quàm eis deerunt, quibus proſunt. Diligentius tamen facit hæc quiſque pro neceſſarijs ſuis, quòd pro illo fiat ſimiliter à ſuis.

Sacrificium altaris, orationum & eleemoſynarum pro defunctis.

Regeneratis omnibus hæc beneficia cur præſtãda ſint.

X.

Quæ commendatio ac dignitas eſt Pœnitentiæ?

A HÆC eſt Euangelicæ prædicationis exordium, Angelorum in cælis gaudium, via in terris arcta, & anguſta porta, per quam fideles ad vitam contendunt, & violenti rapiunt regnum cælorum. Matt. 3 a b 4. c marc. 1. a b Luc. 15. b matth. 7. b 11. b

a Lib. de vera & falſa pœnitentia, cap. 1. Baſil. in homilia de vera pœnitentia. Chryſoſtom in homilijs & ſermone de pœnitentia.

[2] Hæc lapſos erigit, ſaucios curat, imbecilles roborat, mortuos viuificat, perditos reſtituit: omnia demum quæ peccatum vitiat, Pœnitentia in nobis redintegrat. Hac veteris vitę odium, noſtrique contemptum, & omnem ſubmiſſionem teſtamur: hac ipſa duce lugentes [d] conſolationem, faucij curationem, humiles verò exaltationem reportamus.

b. Matth. 5. a

B Hęc eſt, qua Dęmones & vitiorum peſtes ſuperamus, qua merita [c] pœnas auertimus, Dei placamus iram, conciliamus gratiam, & gloriam æternam comparamus.

c Ierem. 18. a Ezechiel 18. e f g & 33. c d Ionæ 3. b. Matth. 3 b. 2. Corinth. 7. c. Actor 11. c.

C Hinc illæ Chriſti voces in Euangelio: [d] *Pœnitentiam agite: appropinquauit enim regnum cælorum.* [e] *Non veni vocare iuſtos, ſed peccatores ad pœnitentiam.* [f] *Niſi pœnitentiam habueritis, omnes ſimiliter peribitis.* At is demum veram pœnitentiam agit, vt Cypriani verbis hęc omnia concludamus, qui Dei & Sacerdotis præceptis obediens, & obſequijs ſuis & operibus iuſtis Dominum promeretur.

d Matth. 4 c.

e Lucæ 5. f.

f Lucæ 13. a

Cyprian. epiſtol. 1 4.

TESTIMONIA.

1. A MATTHÆI tertio: In diebus autem illis venit Ioannes Baptiſta prædicans in deſerto Iudææ, & dicens: Pœnitentiam agite: appropinquauit enim regnum cælorum. Hic eſt enim, qui dictus eſt per Iſaiam prophetam, dicentem: Vox clamantis in deſerto: Parate viam Domini: rectas facite ſemitas eius. Ipſe autem Ioannes habebat veſtimentum de pilis camelorum, & zonam pelliceam circa lumbos ſuos: eſca autem eius erat locuſtæ, & mel ſilueſtre. Tunc exibat ad eum Ieroſolyma, & omnis Iudæa, & omnis regio circa Iordanem; & baptizabantur ab eo in Iordane, confitentes peccata ſua. Videns autem multos Phariſæorum, & Sadducæorum venientes ad baptiſmum ſuum, dixit eis: Progenies viperarum, quis demõſtrauit vobis fugere à ventura ira? Facite ergò fructum dignum pœnitentiæ.

2. ET capite quarto: Exinde cœpit Ieſus prædicare, & dicere: Pœnitentiam agite: appropinquauit enim regnum cælorum.

3. MARCI primo: Fuit Ioannes in deſerto baptizans, & prædicans baptiſmum pœnitentiæ in remiſſionem peccatorum. Ibidem: Venit Ieſus in Galilæam, prædicans Euangelium regni Dei: & dicens: Quoniam impletum eſt tempus, & appropinquauit regnum Dei: pœnitemini, & credite Euangelio.

4. LVCÆ decimoquinto: Dico vobis (*inquit Saluator ad Phariſæos & Scribas*) quòd ita gaudium erit in cælo ſuper vno peccatore pœnitentiam agente, quàm ſuper nonagintanouem iuſtis, qui non indigent pœnitentia. Aut quæ mulier habens drachmas decem, ſi perdiderit drachmam vnam, nonne accendit lucernam, & euertit domum, & quærit diligenter, donec inueniat? Et cũ inuenerit, conuocat amicas, & vicinas, dicens: Congratulamini mihi quia inueni drachmam, quam perdideram. Ita dico vobis, gaudium erit coram angelis Dei ſuper vno peccatore pœnitentiam agente.

5. MATTHÆI ſeptimo: Intrate per anguſtam portam: quia lata porta, & ſpatioſa via eſt, quæ ducit ad perditionem, & multi ſunt, qui intrant per eam. Quã anguſta porta, & arcta via eſt, quæ ducit ad vitam: & pauci ſunt, qui inueniunt eam.

6. ITEM vndecimo: A diebus autem Ioannis Baptiſtæ vſque nunc, regnum cælorum vim patitur, & violenti rapiunt illud.

7. AVGVSTINVS, vel quiſquis author eſt, libro de vera & falſa pœnitentia, capite primo: Quantum ſit appetenda gratia pœnitentiæ, omnis authoritas declarat, omnis bonorum vita conatur oſtendere: languores enim ſanat, leproſos curat, mortuos ſuſcitat, vitia fugat, virtutes exornat, mentem munit & roborat, omnia ſatiat, omnia redintegrat, omnia lætificat, ſanitatem auget, quã cõſeruat. Claudis greſſum, aridis copiam, cæcis reſtituit viſum. Tẽperat ſucceſſus, conſtringit impetus, moderatur excellus. Ignorãs ſe, per hãc ſe recognoſcit: quærens ſe, per hanc ſe inuenit. Hæc eſt, quæ homines ad angelos ducit, & creaturam reddit creatori. Ita ouem perditam monſtrauit quærenti, & decimam drachmam obtulit anxianti. Hæc diſſipatorem filium ad patrem reduxit, & vulneratum à latronibus cuſtodi curandum reſeruauit. In hanc omne bonum inuenitur, per hanc omne bonum conſeruatur: fugat tenebras, inducit lucem, excoquit omnia ipſa ignis conſumens. Pœnitentię virtus.

Lucæ 15.

Ibidem.

Lucę 10.

8. BASILIVS ſcripſit homiliam vnam de pœnitentia, quæ eſt vltima inter homilias variorum argumentorum ad populum.

9. CHRYSOSTOMVS ſcripſit decem homilias admodum egregias de Pœnitentia, quæ habentur in Tomo quinto: poſt quas ſequitur ſermo de pœnitentia, vbi ſic habet: O pœnitentia, quæ peccatum miſerante Deo remittis, & paradiſum reſeras; quæ contritum ſanas hominem, & triſtem exhilaras; vitam de interitu reuocas, ſtatum reſtauras; honorem renouas, fiduciam das; & reformas vires, gratiamque abundantiorem refundis. O pœnitentia, quid de te noui referam? Omnia ligata tu ſoluis, omnia ſoluta reſeras, omnia aduerſa tu mitigas, omnia contrita tu ſanas, omnia confuſa tu lucidas, omnia deſperata tu animas. O pœnitentia rutilantior auro, Ex ſermone de pœnitentia Tomo quinto. Pœnitentiæ vis.

auro, ſplendidior ſole, quam nõ vincit peccatum, nec defectio ſuperat, nec deſperatio delet. Pœnitentia reſpuit auaritiam, horret luxuriam, fugit furorem, firmat amorem, calcat ſuperbiam, linguam continet, componit mores, odit malitiam, excludit inuidiam. Perfecta pœnitentia cogit peccatorem omnia libenter ſufferre: ſi violẽtus quærat quæ habet, non vetat: ſi veſtem dirimat, non refragatur: percutienti maxillam, præbet alteram. Iam angariatus vltrò adijcit, caſtigatus gratias agit, prouocatus tacet, exaſperatus blanditur: ſuperiori ſupplex eſt, inferiori ſubiacet: in corde eius contritio eſt, in ore eius confeſſio, in opere tota humilitas. Hæc eſt perfecta & fructifera pœnitudo. Sic pœnitenti præſtò eſt Deus, eſurienti nutritor, ſitienti potator. Sapienti quod ſtultum putatur, ſapit: quod triſte eſt, placet: quod molle eſt, diſplicet: quod fluxum eſt, horret. O pœnitentia miſericordiæ mater, & magiſtra virtutum, magna opera tua, quibus reos reſoluis, ac reficis delinquentes, laſſos releuas, recreas deſperatos. Per te nobis Chriſtus regnum cælorum appropiatum deſignat, dicens: Pœnitentiam agite, Matth. 4. appropinquabit enim regnum cælorum. Ita & Matth. 3. Baptiſta clamat: Facite fructus dignos pœnitentiæ, quoniam ecce adeſt regnum Dei. Per te ſubitò rapuit latronem Chriſtus ad regnum: per te Dauid poſt flagitium felix iterum recepit Spiritum ſanctum: per te Manaſſes poſt cruenta facinora, eccè meruit fieri acceptabilis: per te Petro Apoſtolo, poſtquam ter negauit, data eſt indulgentiæ dextera; per te filius prodigus regreſſus ad patrem, non ſolùm amplexum, oſculumque paternum, ſed etiam epulum vituli ſaginati, veſtẽque inſignem promeruit adipiſci: per te mulier fornicaria vberes ſtillauit lachrymas, fonteque ſui baptiſmi protinus lauit pedes Chriſti, crineque deterſit: per te Niniue ciuitas magna, populuſque integer barbarorum ſubitò Deum ſapuit, virtutem tuam ſenſit, odorem tuum accepit, ſaporem tuum ſtrinxit, dulcedinem tuam guſtauit, cilicium contraxit, cinerem tuum comedit, ieiunium tuum protraxit, lachrymas tuas profudit, gemitum tuum ſuſpiriumque perſenſit, fructuſque vbertatis tuæ abundanter exhibuit: & ſic per opera tua, non ſolùm decretæ mortis diſcrimen euaſit, ſed etiam vitæ incognitæ coronam accepit. Cuius ſimilitudini pœnitentiam cõparemus? Sic eſt quomodo ager fructifer, aut vinea fœcunda, aut etiam arbor fructifera: fructus eius edit peccator famelicus, proficit in fiducia Dei, acceptaque remiſſione pingueſcit in vita.

10. MATTHÆI quinto: Beati, qui lugent: quoniam ipſi conſolabuntur.

1. BIERÆMIÆ decimooctauo: Ait Dominus: ecce ſicut lutum in manu figuli, ſic vos in manu mea, domus Iſrael. Repentè loquar aduerſum gentem & aduerſus regnum, vt eradicem, & deſtruam, & diſperdam illud. Si pœnitentiam egerit gens illa à malo ſuo, quod locutus ſum aduerſus eam: agam & ego pœnitentiam ſuper malo, quod cogitaui vt facerem ei. Et ſubitò loquar de gente & regno, vt ædificem & plantem illud.

2. EZECHIELIS decimooctauo: Si autem impius egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis ſuis, quæ operatus eſt, & cuſtodierit omnia præcepta mea, & fecerit iudicium, & iuſtitiam: vita viuet, & non morietur. Omnium iniquitatum eius, quas operatus eſt, non recordabor: in iuſtitia ſua, quam operatus eſt, viuet. Nunquid volũtatis meæ eſt mors impij, dicit Dominus Deus, & non vt conuertatur à viis ſuis, & viuat? Et paulò pòſt: Cùm enim auerterit ſe iuſtus à iuſtitia ſua, & fecerit iniquitatem, morietur in eis: in iuſtitia, quam operatus eſt, morietur. Et cũ auerterit ſe impius ab impietate ſua, quam operatus eſt, & fecerit iudicium, & iuſtitiam: ipſe animam ſuam viuificabit. Conſiderans enim, & auertens ſe ab omnibus iniquitatibus ſuis, quas operatus eſt, vita viuet, & non morietur. Iterum ibidem. Conuertimini, & agite pœnitentiam ab omnibus iniquitatibus veſtris: & non erit vobis in ruinam iniquitas. Proijcite à vobis omnes præuaricationes veſtras, in quibus præuaricati eſtis, & facite vobis cor nouum, & ſpiritum nouum: & quare moriemini domus Iſrael? Quia nolo mortem morientis, dicit Dominus Deus, reuertimini, & viuite.

3. ET capite trigeſimotertio: Tu ergò fili hominis dic ad domum Iſrael: Sic locuti eſtis, dicentes. Iniquitates noſtræ, & peccata noſtra ſuper nos ſunt, & in ipſis nos tabeſcimus: quomodo ergò viuere poterimus? Dic ad eos: Viuo ego, dicit Dominus Deus: nolo mortem impij, ſed vt conuertatur impius à via ſua, & viuat. Conuertimini, conuertimini à vijs veſtris peſſimis: & quare moriemini domus Iſrael? Tu itaq; fili hominis dic ad filios populi tui: Iuſtitia iuſti non liberabit eum, in quacunq; die peccauerit: & impietas impij non nocebit ei, in quacunque die conuerſus fuerit ab impietate ſua: & iuſtus non poterit viuere in iuſtitia ſua, in quacunque die peccauerit. Etiam ſi dixero iuſto quòd vita viuat, & confiſus in iuſtitia ſua fecerit iniquitatem: omnes iuſtitię eius obliuioni tradentur, & in iniquitate ſua, quam operatus eſt, in ipſa morietur. Si autem dixero impio: Morte morieris: & egerit pœnitentiam à peccato ſuo, feceritque iudicium & iuſtitiam, & pignus reſtituerit ille impius, rapinamque reddiderit, in mandatis vitæ ambulauerit, nec fecerit quidquam iniuſtum: vita viuet, & non morietur. Omnia peccata eius, quæ peccauit, non imputabuntur ei: iudicium, & iuſtitiam fecit, vita viuet.

4. IONAE tertio, vt ſuprà quæſtione ſeptima, de Pœnitentia, C teſtimonio quinto.

5. MATTHAEI tertio: Progenies viperarũ, quis demonſtrauit vobis fugere à ventura ira? Facite ergò fructum dignum pœnitentiæ.

6. POSTERIORIS ad Corinthios ſeptimo: Quæ enim ſecundùm Deum triſtitia eſt, pœnitentiam in ſalutem ſtabilem operatur: ſæculi autem triſtitia mortem operatur.

7. ACTORVM vndecimo: Glorificauerunt Deũ, dicentes: Ergò & Gentibus pœnitentiam dedit Deus ad vitam.

1. C MATTHÆI quarto, 2. LVCÆ quinto, vt in textu.

3. LVCÆ decimotertio: Aderant autem quidam ipſo in tẽpore, nunciantes illi de Galilæis, quorum ſanguinem Pilatus miſcuit cum ſacrificiis eorum. Et reſpondens dixit illis: Putatis quòd hi Galilæi præ omnibus Galilæis peccatores fuerint, quia talia paſſi ſunt? Non, dico vobis: ſed niſi pœnitentiam habueritis, omnes ſimiliter peribitis. Sicut illi decem & octo, ſupra quos cecidit turris in Siloe, & occidit eos: putatis quia & ipſi debitores fuerint præter omnes

homines habitantes in Ieruſalem? Non, dico vobis: ſed ſi pœnitentiam non egeritis, omnes ſimiliter peribitis. Dicebat autem & hanc ſimilitudinem: Arborem fici habebat quidam plantatam in vinea ſua, & venit quærens fructum in illa & non inuenit. Dixit autem ad cultorem vineæ: Ecce anni tres ſunt ex quo venio quærens fructũ in ficulnea hac, & non inuento: ſuccide ergò illam: vt quid etiam terram occupat? At ille reſpondens, dicit illi: Domine dimitte illam & hoc anno, vſque dum fodiam circa illam, & mittam ſtercora: & ſi quidem fecerit fructum: ſin autem, in futurum ſuccides eam.

4. CYPRIANVS epiſtola decimaquarta ad Clerum: Pœnitentiam autem ille agit, qui diuinis præceptis mitis & patiens, & ſacerdotibus Dei optemperans, obſequijs ſuis & operibus iuſtis Dominum promeretur.

Lib. 1. epiſtol. 18.

Operibus Deum promeremur.

DE SACRAMENTO EXTREMÆ VNCTIONIS.

I.

Quid de Sacramento extremæ Vnctionis credendum eſt?

[a] Concil. Conſtantien. ſeſſ. 15. & Florentin. & Tridẽtin. ſeſſ. 4. Innocentius I. epiſtol. 1. ad Decentium Eugub. c. 8. Petrus Damian. ſerm. 1. in Dedicatione eccleſiæ. Bernard. in vita Malachiæ epiſcopi. Concil. VVormatienſ. can. 72. Iacob. 5. d. & ibid. Beda.

DIPSVM nempe, quod Catholica [a] Eccleſia conſtanter docet, ſignum hoc eſſe ſacrum, in conſecrato oleo inſtitutum, vt per illud cæleſtis virtus ad ſalutem, non animæ ſolùm, ſed & corporis, applicetur ægrotis & diuina inſtitutione.

B. Cui Sacramento teſtimonium longè clariſſimum præbet Iacobus Apoſtolus, cùm in hæc verba ſcribit: *Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros Eccleſiæ, & orent ſuper eum, vngentes eum oleo in nomine Domini: & oratio fidei ſaluabit infirmum, & alleuiabit eum Dominus: & ſi in peccatis ſit, remittentur ei.*

TESTIMONIA.

Septem Sacramenta.

1. A CONCILIVM Conſtantienſe ſeſſione decimaquinta damnat articulum octauum Ioannis Hus, qui ſic habet: Sacerdotes criminosè viuentes, infideliter ſentiunt de ſeptem ſacramentis Eccleſiæ.

Sacramentum quintum.

2. CONCILIVM Florentinum in doctrina de Sacramentis: Quintum ſacramentum eſt extrema Vnctio, cuius Materia eſt oleum oliuæ per Epiſcopum benedictum. Hoc ſacramentum niſi infirmo, de cuius morte timetur, dari non debet: qui in his locis vngendus eſt: in oculis propter viſum, in auribus propter auditum, in naribus propter odoratum, in ore propter guſtum vel locutionem, in manibus propter tactum, in pedibus propter greſſum, in renibus propter delectationem ibidem vigentem.

Materia.

Qui ſint inungendi, & in quibus partibus.

Forma.

Forma huius ſacramenti eſt hæc: Per iſtam vnctionem, & ſuam pijſſimam miſericordiam, indulgeat tibi Dominus, quidquid peccâſti per viſum &c. Et ſimiliter in alijs membris.

Miniſter.

Miniſter huius ſacramenti eſt ſacerdos.

Effectus.

Effectus verò eſt mentis ſanatio: inquantum autem expedit, ipſius etiam corporis. De hoc ſacramento inquit beatus Iacobus Apoſtolus: Infirmatur quis in vobis? &c.

3. CONCILIVM Tridentinum ſeſſione decimaquarta in doctrina de Sacramento extremæ Vnctionis: Viſum eſt autem ſanctæ Synodo, præcedenti doctrinæ de Pœnitentia adiũgere ea, quæ ſequuntur de Sacramento extremæ Vnctionis: quod non modò pœnitentiæ, ſed & totius Chriſtianæ vitæ, quæ perpetua pœnitẽtia eſſe debet, conſummatiuum exiſtimatũ eſt à Patribus. Primum itaque circa illius inſtitutionem, declarat, & docet, quòd clementiſſimus Redemptor noſter, qui ſeruis ſuis quouis tempore voluit de ſalutaribus remedijs aduerſus omnia omnium hoſtium tela eſſe proſpectum, quemadmodum auxilia maxima in Sacramentis alijs præparauit, quibus Chriſtiani conſeruare ſe integros, dum viuerent, ab omni grauiore ſpiritus incommodo poſſint; ita extremæ Vnctionis ſacramento finem vitæ, tanquam firmiſſimo quodam præſidio, muniuit. Nam etſi aduerſarius noſter occaſiones per omnem vitam quærat, & capiat, vt deuorare animas noſtras quoquo modo poſſit: nullum tamen tempus eſt, quo vehementius ille omnes ſuæ verſutiæ neruos intendat ad perdendos nos penitus, & à fiducia etiam, ſi poſſit, diuinæ miſericordiæ deturbandos, quàm cùm impendere nobis exitum vitæ perſpicit.

Cur inſtitutum ſit hoc Sacramentum.

CAPVT primum: Inſtituta eſt autem ſacra hæc Vnctio infirmorum, tanquam verè, & propriè Sacramentum noui teſtamenti, à Chriſto Domino noſtro, apud Marcum quidem inſinuatum, per Iacobum autem Apoſtolum, ac Domini fratrem, fidelibus commendatum, ac promulgatum. Infirmatur, inquit, quis in vobis? inducat presbyteros Eccleſiæ, & orent ſuper eum, vngentes eum oleo in nomine Domini: & oratio fidei ſaluabit infirmum, & alleuiabit eum Dominus, &, ſi in peccatis ſit, dimittentur ei. Quibus verbis, vt ex Apoſtolica traditione, per manus accepta, Eccleſia didicit, docet materiam, formam, proprium miniſtrum, & effectum huius ſalutaris ſacramenti, intellexit enim Eccleſia, materiam

Marc. 6. Apud Marcum inſinuatum, & à Iacobo fidelibus cõmendatum & promulgatum, ſed à Chriſto inſtitutum Iacob. 5.

Materia. materiam esse oleum ab Episcopo benedictum. nam vnctio aptissimè Spiritus sancti gratiam, qua inuisibiliter anima ægrotantis inungitur, repræsentat. Formam deinde esse illa verba, Per istam vnctionem, &c. CAPVT secundum. Res porrò, & effectus huius sacramenti illis verbis explicatur: Forma. Et oratio fidei saluabit infirmum: & alleuiabit eum Dominus: &, si in peccatis sit, dimittentur ei: res etenim hæc gratia est Spiritus sancti, cuius vnctio delicta, si quæ sint adhuc expiãda, ac peccati reliquias abstergit; & ægroti animam alleuiat, & confirmat, magnam in eo diuinæ misericordiæ fiducian excitando: qua infirmus subleuatus, & morbi incommoda, ac labores leuius fert; & tentationibus dæmonis, calcaneo insidiantis, facilius resistit; & sanitatem corporis interdum, vbi saluti animæ expedierit, consequitur. CAPVT tertium: Iam verò, quod attinet ad præscriptionem eorum, qui & suscipere, & ministrare hoc sacramentum debẽt, haud obscurè fuit illud etiam in verbis prædictis traditum. nam & ostenditur illic, propios huius sacramenti ministros esse ecclesiæ Presbyteros. quo nomine, eo loco, non ætate seniores, aut primores in populo intelligendi veniunt, sed aut episcopi, aut sacerdotes, ab ipsis ritè ordinari, per impositionem manuum presbyteri. Declaratur etiam, esse hanc Vnctionem infirmis adhibendam, illis verò præsertim, qui tam periculosè decumbunt, vt in exitu vitæ constituti videantur: vnde & sacramentum exeuntium nuncupatur. Quòd si infirmi post susceptam hanc Vnctionem conualuerint, iterum huius sacramenti subsidio iuuari poterunt, cùm in aliud simile vitæ discrimen inciderint. Quare nulla ratione audiendi sunt, qui contra tam apertam, & dilucidam Apostoli Iacobi sententiam docent, hanc Vnctionem vel figmentum esse humanum, vel ritum à Patribus acceptum, nec mandatum Dei, nec promissionem gratiæ habentem: & qui illam iam cessâsse asserunt, quasi ad gratiam curationum duntaxat in primitiua Ecclesia referenda esset: & qui dicunt, ritum, & vium, quem sancta Romana Ecclesia in huius sacramenti administratione obseruat, Iacobi Apostoli sententiæ repugnare, atque ideò in alium commutandum esse: & denique, qui hanc extremam Vnctionem à fidelibus sine peccato contemni posse affirmant. Hæc enim omnia manifestissimè pugnant cum perspicuis tanti Apostoli verbis. Nec profectò Ecclesia Romana aliarum omnium mater, & magistra, aliud in hac administranda Vnctione, quantum ad ea, quæ huius sacramenti substantiam perficiunt, obseruat, quàm quod beatus Iacobus præscripsit. Nec verò tanti sacramenti contemptus absque ingenti scelere, & ipsius Spiritus sancti iniuria esse posset. Hæc sunt, quæ de Pœnitentiæ, & extremæ Vnctionis sacramentis hæc sancta œcumenica Synodus profitetur, & docet, atque omnibus Christi fidelibus credenda, & tenenda proponit. Sequentes autem Canones inuiolabiliter seruandos esse tradit, & asserentes contrarium perpetuò damnat, & anathematizat.

Materia. Forma. Effectus. Genes. 5. Minister. 1. Tim. 4. Qui inungendi. Repetitio huius sacramenti. Hæreses de hoc sacramento. Non continentur hoc Sacramento sine Spiritus sancti iniuria. Institutum à Christo.

IN eadem sessione canon primus de extrema Vnctione: Si quis dixerit, extremam Vnctionem non esse verè, & propriè sacramentum, à Christo Domino nostro institutum, & à beato Iacobo Apostolo promulgatum, sed ritum tantùm acceptum à Patribus, aut figmentum humanum; anathema sit. CANON secundus: Si quis dixerit, sacram infirmorum Vnctionem non conferre gratiam, nec remittere peccata, nec alleuiare infirmos; sed iam cessâsse, quasi olim tantùm fuerit gratia curationum; anathema sit. CANON tertius: Si quis dixerit, extremæ Vnctionis ritum, & vsum, quem obseruat sancta Romana Ecclesia, repugnare sententiæ beati Iacobi Apostoli, ideoque eum mutandum, posseque à Christianis absque peccato contemni; anathema sit. CANON quartus: Si quis dixerit, Presbyteros Ecclesiæ quos beatus Iacobus adducendos esse ad infirmũ inungendum hortatur, non esse sacerdotes ab episcopo ordinatos, sed ætate seniores in quauis communitate, ob idque proprium extremæ Vnctionis ministrum non esse solum sacerdotem; anathema sit.

Gratiã confert. Minister.

4. INNOCENTIVS primus epistola prima ad Decentium Eugubinum Episcopum, capite octauo: Sanè quoniam de hoc sicuti de cæteris, consulere voluit dilectio tua, adiecit etiam filius meus Cœlestinus diaconus in epistola sua, esse à tua dilectione positum illud, quod in beati Apostoli Iacobi epistola conscriptum est: Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum, vngentes eum oleo in nomine Domini: & oratio fidei saluabit infirmum; & suscitabit illum Dominus, & si in peccatis fuerit, remittentur ei. Quod non est dubium de fidelibus ægrotantibus accipi vel intelligi debere, qui sancto oleo chrismatis perungi possunt, quo ab episcopo confecto, non solùm sacerdotibus, sed omnibus vti Christianis licet in sua aut suorum necessitate ad vngendum. Cæterùm illud superfluum videmus adiectum, vt de episcopo ambigatur, quod presbyteris licere non dubium est. Nam idcircò de presbyteris dictum est, quia episcopi occupationibus alijs impediti, ad omnes languidos ire non possunt. Cæterùm si Episcopis aut potest, aut dignum ducit, aliquem à se visitandum, & benedicere & tangere chrismate, sine cunctatione potest, cuius est ipsum chrisma conficere. Nam pœnitentibus istud infundi non potest, quia genus est Sacramenti. Nam quibus reliqua sacramenta negantur, quomodo vnum genus putatur posse concedi?

In Rom 19. Iacob. 5. Exponit locum Apostoli Iacobi de hoc Sacramento. Materia Qui inungi possunt. Minister. Genus Sacraméti est hæc infirmorum vnctio.

5. PETRVS Damianus in sermone primo in Dedicatione ecclesiæ: Tertium sacramentum est vnctio infirmorum. Infirmantibus nobis, & vsque ad mortem mortali peccatorum febre languentibus, spiritus pietatis assistit, & recordatus est quoniam puluis sumus. Ait enim diuus Iacobus: Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum, vngentes eum oleo in nomine Domini: & oratio fidei saluabit infirmum, & alleuiabit eum Dominus: & si in peccatis est, dimittentur ei. Solennis vnctio, liquor excellens, quo sanitas redditur, peccatum dimittitur, immittitur timor Domini. Videsne qualiter sacerdotalis manus infirmantis corpus alleuiet, & illecebrosam sensuum motionem sacratissima mitiget vnctione? Vnde & sancti patres hanc vnctionem sacramentum esse sanxerunt.

Iacob 5. Effect⁹ extremæ vnctionis. Sacramentum.

6. BERNARDVS in vita sancti Malachiæ Episcopi: Habitabat vir nobilis in vicinia Benchorensis Monasterij, cuius vxor cùm infirma-

retur ad mortem, rogatus Malachias vt deſcenderet priuſquam moreretur, infirmam vncturus oleo, deſcendit, & intrauit ad eam. Quo viſo exultat illa, ipe animata ſalutis. Et cùm pararet vngere eam, viſum eſt omnibus differendum potius vſque manè. Erat enim veſpera, Acquieuit Malachias, & data benedictione ſuper ægram, exiuit cum his qui ſecum erant. At verò poſt modicum ſubitò clamor factus eſt, planctus & ſtrepitus multus per totam domum, ſiquidem inſonuit quòd mortua eſſet. Accurrit Malachias tumultu audito; & ſecuti ſunt eum diſcipuli eius. Et accedens ad lectum, vt certò comperit expirâſſe, conſternatus eſt animo, ſibi imputans, quòd fraudata gratia ſacramenti obierit. Et eleuatis in cælum manibus, Obſecro Domine, (inquit) inſipienter egi, ego peccaui qui diſtuli, non iſta, quæ voluit. Hæc dicens, cõteſtatus eſt in audientia omnium, nullam ſe recepturum conſolationem, nullam daturum requiem ſpiritui ſuo, niſi quã tulerat, liceret reſtituere gratiam. Et ſtans ſuper eam, tota nocte laborabat in gemitu ſuo: & pro oleo ſancto, largo imbre lachrymarum perfundens mortuam, vicem illi vnctionis, quam poterat, exhibebat. Ipſe quidem ſic. Ad ſuos autem: Vigilate, inquit, & orate. Itaque in pſalmis illi, ille in lachrymis, noctem duxerunt peruigilem. Et manè facto, exaudiuit Dominus ſanctum ſuum, quia ſpiritus Domini erat poſtulans pro eo, qui poſtulat pro ſanctis gemitibus inenarrabilibus. Quid plura? Aperit oculos quæ fuerat mortua, & vt ſolẽt, qui de graui ſomno enigilant, fricans ſibi manibus frontem & tempora, ſuper lectum ſe erigit, & agnito Malachia, inclinans deuotè ſalutat eum. Et verſo luctu in gaudium, ſtupor apprehendit omnes, & qui viderunt, & qui audiêrunt. Sed & Malachias gratias agens, benedixit Dominum. Et vnxit eam nihilominus, ſciens in hoc ſacramento remitti peccata, & quòd oratio fidei ſaluet infirmum. Poſt hæc abijt ille, & illa conualuit, & viuens incolumis tempore aliquanto, vt gloria Domini manifeſtaretur in ea, peracta pœnitentia, quam ſibi Malachias iniunxerat, in bona confeſſione iterum obdormiuit, & migrauit ad Dominum. Tandem deſcribens mortem Malachiæ, ſic ait: Nec longè aberat dies ipſa, cùm talia loqueretur Malachias. Interea iubet ſe ſacro oleo vngi. Exeunte conuentu fratrum vt ſolenniter fieret, non ſuſtinuit vt ad ſe aſcenderent: ipſe deſcendit ad eos. Iacebat ſiquidem in ſolario, domo ſuperiori. Vngitur, & ſumpto viatico, fratrum ſe orationibus, & fratres commendans Deo, ad lectum reuertitur.

Luget Malachias, quòd, mulier fraudata gratia Sacramenti huius expiraret.

Malachias ſe ſacro oleo inungi iubet.

Et Innocentio.

7. CONCILIVM VVormatienſe Canone ſeptuageſimoſecũdo: Infirmatur quis in vobis? &c. Quod non eſt dubium de fidelibus ægrotãtibus accipi vel intelligi debere &c. Pœnitẽtibus iſtud fundi non poteſt, quia genus eſt Sacramẽti. nam quibus reliqua ſacramenta negantur, quomodo vnum genus putatur concedi?

Sacramenta eſt.

1. BIACOBI quinto, vt in textu.

2. BEDA in caput quintum Iacobi, Vngentes eum oleo &c. Hoc & Apoſtolos feciſſe in Euangelio legimus, & nunc Eccleſiæ conſuetudo tenet, vt infirmi oleo conſecrato vngantur à presbyteris, & oratione comitante ſanentur. Nec ſolùm presbyteris, ſed vt Innocentius Papa ſcribit, etiam omnibus Chriſtianis vti licet eodem oleo in ſua, aut ſuorum neceſſitate vngendo. Quod tamen oleum non niſi ab epiſcopis licet confici. Nam quod ait, oleo in nomine Domini, ſignificat oleum conſecratum in nomine Domini: Vel certè, quia etiam cùm vngunt infirmum, nomẽ Domini ſuper eum inuocare debent. Et ſi in peccatis ſit, dimittentur ei. Multi propter peccata in anima facta, infirmitate aut etiam morte plectuntur corporis. Vnde Apoſtolus Corinthijs, qui corpus Domini percipere indignè ſoliti erant, ait: ideò inter vos multi & infirmi, & imbecilles ſunt, & dormiunt multi. Si ergò infirmi in peccatis ſint, & hæc presbyteris eccleſiæ confeſſi fuerint, ac perfecto corde ea relinquere, atque emendare ſatagerint, dimittentur eis. Neque enim ſine confeſſione emendationis peccata queunt dimitti.

Infirmi etiã Bedæ tempore oleo ſacro inungebantur.

Oleum cõſecratum.

Peccata remittuntur.

1. Cor. 11.

Hoc Sacramento remittuntur peccata.

II.

Quid his verbis docet Apoſtolus?

A PRIMVM Sacramenti huius oſtendit elementum, ſeu materiam oleum eſſe, Pontificali benedictione (vt rectè ait [a] Beda) conſecratum. Significat autem [b] hilaritatem animi & confirmationem internam, quæ per Dei gratiam Sacramenti huius virtute ab ægroto percipitur.

B Deinde per Apoſtolum deſignatur Sacramenti miniſter proprius, nimirum [c] Sacerdos, qui ſacram hanc vnctionem cum orationibus decenter exerceat. Nec fruſtrà de Apoſtolis eſt ſcriptum: [d] *Vngebant oleo multos ægros, & ſanabant.*

C Præterea qui ſuſcipiunt hoc Sacramentum, à Iacobo dicti ſunt infirmi: quoniam, vt Eccleſiæ mos eſt [e] in grauibus & periculoſis infirmitatibus tantùm ſacra iſthæc vnctio celebratur.

a In ca. 6. Marc. & in 8. Luc. & ca. 5. Iacob. Innocent. 1. vt ſup. Concil. Melden. c. 1. apud Burch. lib. 4. cap. 75. & Ivonẽ part 1. cap. 269.

b Theophyl. in c. 6. Marci

c Chryſoſtom. lib. 3. de ſacerdot. & Origen homil. 2 in Leuitic.

d Marc. 6. B & ibid. Theophyl. & Beda.

e Petrus Cluniacẽſ. lib. 1 miracul. cap 20. & lib. 2. cap. 32.

TESTI-

TESTIMONIA.

1. A BEDA in caput ſextum Marci ſuper ea verba, Dæmonia multa eijciebant, & vngebãt oleo multos ægros, & ſanabant: Dicit Apoſtolus Iacobus, Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros Eccleſiæ, & orẽt ſuper ipſum, vngentes eum oleo in nomine Domini. Et ſi in peccatis ſit, dimittentur ei. Vnde patet, ab ipſis Apoſtolis hunc ſanctum Eccleſiæ morem eſſe traditum, vt energumeni, vel alij quilibet ægroti, vngantur oleo, pontificali benedictione conſecrato.

Apud Marcum, inſinuatum fuit hoc Sacramentum.

2. IDEM in caput octauum Lucæ: Quidem vicinus mihi presbyter retulit, ſe quandam ſanctimonialem fœminam à dæmonio curare cœpiſſe, ſed quandiu res latebat, nihil apud eam proficere potuiſſe. Confeſſo autem, quo moleſtabatur phantaſmate, mox & ipſum orationibus, cæteriſque quæ oportebat purificationum generibus effugãſſe, & eiuſdem fœminæ corpus ab vlceribus, quæ dæmonis tactu contraxerat, medicinali ſtudio, adiuncto ſale benedicto curãſſe. Sed dum vnum de vlceribus, quod altius lateri infixum repererat, nullatenus pollet, quin continuò panderetur, obducere, ab eadem ipſa quam ſanare volebat, conſilium quo ſanaretur accepiſſe. Si (inquit) oleum pro infirmis conſecratum, eidem medicamento adſperſeris, ſicque me perũxeris, ſtatim ſanitati reſtituar. Nam vidi quondam per ſpiritum in quadam longius poſita ciuitate, quam nunquam corporalibus oculis vidi, puellam quandam pari calamitate laborantem, taliter à Sacerdote curatam. Fecit vt illa ſuggeſſerat, ſtatimque vlcus remedium, quod ante reſpuerat, accipere conſenſit.

Salis benedicti vis.

Oleum pro infirmis cõſecratum, & eius vis.

3. ET in caput quintum Iacobi: vt ſuprà quæſtione præcedenti, B teſtimonio ſecundo.

4. INNOCENTIVS primus epiſtola prima ad Decentium Eugubinum capite octauo, vt ſuprà, quæſtione prima, A teſtimonio quarto.

5. CONCILIVM Meldenſe canone primo, teſte Buchardo libro quarto, capite ſeptuageſimoquinto, & huius parte prima, capite ducenteſimo ſexageſimonono: Presbyter in Cœna Domini ampullas tres ſecum deferat, vnam ad chriſma, alteram ad oleum ad catechumenos inungendos, tertiam ad infirmos, iuxta ſententiam Apoſtolicam, vt quãdo quis infirmatur, inducat presbyteros Eccleſiæ &c.

Chriſma, oleum catechumenorum, & oleum infirmorũ conſecrãtur in die cœnæ Domini.

6. THEOPHYLACTVS in caput ſextum Euangelij ſecũdùm Marcum: Quòd vnxerint oleo Apoſtoli, ſolus Marcus narrat, quod & frater Domini Iacobus in catholica epiſtola dicit: Infirmatur quis inter vos? aduocet presbyteros Eccleſiæ, & orent ſuper illum, vngentes eum oleo. Eſt igitur oleum & ad labores vtile, & lucis fomentum, & hilaritatis effectiuum, ſignificatque miſericordiam Dei, & gratiam ſpiritus, per quem à labore liberamur, & lucẽ, ac gaudium, hilaritatemque ſpiritalem accipimus.

Iacob. 5.

Olei ſignificatio myſtica.

1. B CHRYSOSTOMVS libro tertio de ſacerdotio: Sacerdotes non ſolùm, quum nos regenerant, ſed poſtea etiam condonandorum nobis peccatorum facultatem obtinent. Infirmatur, inquit, inter vos aliquis? accerſat presbyteros Eccleſiæ, & orẽt ſuper eum, vngentes eum oleo &c.

Sacerdotes ſunt huius Vnctionis miniſtri. Iacob. 5.

2. ORIGENES homilia ſecunda in Leuiticum: Audiſti quãta ſint in lege ſacrificia pro peccatis: audi nunc quãtę ſint remiſſiones peccatorum in euangelijs. Eſt iſta prima, qua baptizamur in remiſſionem peccatorum. Secunda remiſſio eſt in paſſione martyrij, &c. Eſt adhuc & ſeptima, licet dura & laborioſa, per pœnitentiam remiſſio peccatorum, cùm lauat peccator in lachrymis ſtratum ſuum, & fiunt ei lachrymæ ſuæ panes die ac nocte, & quum non erubeſcit ſacerdoti Domini indicare peccatum ſuum, & quærere medicinam, ſecũdùm eum qui ait: Dixi, pronuntiabo aduerſum me iniuſtitiam meam Domino, & tu remiſiſti impietatem cordis mei. In quo impletur & illud, quod Apoſtolus dicit: Si quis autem infirmatur, vocet presbyteros Eccleſiæ &c.

Pſalm. 6. Pſalm. 42.

Pſalm. 31.

3. MARCI ſexto, vt in textu.

4. THEOPHYLACTVS, & 5. BEDA in caput ſextum Euangelij ſecundùm Marcum, vt ſuprà, A teſtimonio ſexto, & primo.

1. C PETRVS Venerabilis Abbas Cluniacenſis libro primo de miraculis, capite viceſimo, de Benedicto quodam infirmo: Iſte vir Domini ægritudine decumbens, poſtquam & ſacri olei vnctione, & ſalutari Chriſti corporis perceptione, ad iter cæleſte ſcandendum idoneus factus eſt, aduenit dies laboris vltima.

2. ET libro ſecundo, capite vltimo: Expleta veraci & deuota confeſſione, abſolui pro officio fratrem, (infirmum) & oleo ſacro inunctum, Chriſti corpore ad æternam vitam obtinendam refectum; Deo & fratrum precibus intentè commendaui.

III.

Quis eſt Sacramenti huius fructus & effectus?

A CONFERT primùm ad remiſſionem [a] peccatorum, quæ quidem ægroto Pœnitentiæ remedijs non ſunt expurgata, vt decumbentis anima peccatorum ſuorum onere ac morbo in primis leuetur.

[a] Bernard in vita S. Malach. epiſcopi. Concil. Tridentin. vt ſuprà Petrus Cluniacenſ. lib. 2. epiſtol. 1.

retur ad mortem, rogatus Malachias vt deſcenderet priuſquam moreretur, infirmam vncturus oleo, deſcendit, & intrauit ad eam. Quo viſo exultat illa, ipe animata ſalutis. Et cùm pararet vngere eam, viſum eſt omnibus differendum potius vſque manè. Erat enim veſpera. Acquieuit Malachias, & data benedictione ſuper ægram, exiuit cum his qui ſecum erant. At verò poſt modicum ſubitò clamor factus eſt, planctus & ſtrepitus multus per totam domum, ſiquidem inſonuit quòd mortua eſſet. Accurrit Malachias tumultu audito; & ſecuti ſunt eum diſcipuli eius. Et accedens ad lectum, vt certò comperit expirâſſe, conſternatus eſt animo, ſibi imputans, quòd fraudata gratia ſacramenti obierit. Et eleuatis in cælum manibus, Obſecro Domine, (inquit) inſipienter egi, ego peccaui qui diſtuli, non iſta, quæ voluit. Hæc dicens, cõteſtatus eſt in audientia omnium, nullam ſe recepturum conſolationem, nullam daturum requiem ſpiritui ſuo, niſi quã tulerat, liceret reſtituere, gratiam. Et ſtans ſuper eam, tota nocte laborabat in gemitu ſuo: & pro oleo ſancto, largo imbre lachrymarum perfundens mortuam, vicem illi vnctionis, quam poterat, exhibebat. Ipſe quidem ſic. Ad ſuos autem: Vigilate, inquit, & orate. Itaque in pſalmis illi, ille in lachrymis, noctem duxerunt peruigilem. Et manè facto, exaudiuit Dominus ſanctum ſuum, quia ſpiritus Domini erat poſtulans pro eo, qui poſtulat pro ſanctis gemitibus inenarrabilibus. Quid plura? Aperit oculos quæ fuerat mortua, & vt ſolẽt, qui de graui ſomno euigilant, fricans ſibi manibus frontem & tempora, ſuper lectum ſe erigit, & agnito Malachia, inclinans deuotè ſalutat eum. Et verſo luctu in gaudium, ſtupor apprehendit omnes, & qui viderunt, & qui audiẽrunt. Sed & Malachias gratias agens, benedixit Dominum. Et vnxit eam nihilominus, ſciens in hoc ſacramento remitti peccata, & quòd oratio fidei ſaluet infirmum. Poſt hæc abijt ille, & illa conualuit, & viuens incolumis tempore aliquanto, vt gloria Domini manifeſtaretur in ea, peracta pœnitentia, quam ſibi Malachiæ iniunxerat, in bona confeſſione iterum obdormiuit, & migrauit ad Dominum. Tandem deſcribens mortem Malachiæ, ſic ait: Nec longè aberat dies ipſa, cùm talia loqueretur Malachias. Interea iubet ſe ſacro oleo vngi. Exeunte conuentu fratrum vt ſolenniter fieret, non ſuſtinuit vt ad ſe aſcenderent: ipſe deſcendit ad eos. Iacebat ſiquidem in ſolario, domo ſuperiori. Vngitur, & ſumpto viatico, fratrum ſe orationibus, & fratres commendans Deo, ad lectum reuertitur.

Luget Malachias, quòd, mulier fraudata gratia Sacramenti huius expirarit.

Miraculum.

Malachias ſe ſacro oleo inungi iubet.

Et Innocentio.

7. CONCILIVM VVormatienſe Canone ſeptuageſimo ſecũdo: Infirmatur quis in vobis? &c. Quod non eſt dubium de fidelibus ægrotãtibus accipi vel intelligi debere &c. Pœnitẽtibus iſtud fundi non poteſt, quia genus eſt Sacramẽti. nam quibus reliqua ſacramenta negantur, quomodo vnum genus putatur concedi?

Sacramentum eſt.

1. B IACOBI quinto, vt in textu.

2. BEDA in caput quintum Iacobi, Vngentes eum oleo &c. Hoc & Apoſtolos feciſſe in Euangelio legimus, & nunc Eccleſiæ conſuetudo tenet, vt infirmi oleo conſecrato vngantur à presbyteris, & oratione comitante ſanentur. Nec ſolùm presbyteris, ſed vt Innocentius Papa ſcribit, etiam omnibus Chriſtianis vti licet eodem oleo in ſua, aut ſuorum neceſſitate vngendo. Quod tamen oleum non niſi ab epiſcopis licet confici. Nam quod ait, oleo in nomine Domini, ſignificat oleum conſecratum in nomine Domini: Vel certè, quia etiam cùm vngunt infirmum, nomẽ Domini ſuper eum inuocare debent. Et ſi in peccatis ſit, dimittentur ei. Multi propter peccata in anima facta, infirmitate aut etiam morte plectuntur corporis. Vnde Apoſtolus Corinthijs, qui corpus Domini percipere indignè ſoliti erant, ait: ideò inter vos multi & infirmi, & imbecilles ſunt, & dormiunt multi. Si ergò infirmi in peccatis ſint, & hæc presbyteris eccleſiæ confeſſi fuerint, ac perfecto corde ea relinquere, atque emendare ſatagerint, dimittentur eis. Neque enim ſine confeſſione emendationis peccata queunt dimitti.

Infirmi etiã Bedæ tempore oleo ſacro inungebantur.

Oleum cõſecratum.

Peccata remittuntur.

1. Cor. 11.

Hoc Sacramento remittuntur peccata.

II.

Quid his verbis docet Apoſtolus?

A PRIMVM Sacramenti huius oſtendit elementum, ſeu materiam oleum eſſe, Pontificali benedictione (vt rectè ait [a] Beda) conſecratum. Significat autem [b] hilaritatem animi & confirmationem internam, quæ per Dei gratiam Sacramenti huius virtute ab ægroto percipitur.

B Deinde per Apoſtolum deſignatur Sacramenti miniſter proprius, nimirum [c] Sacerdos, qui ſacram hanc vnctionem cum orationibus decenter exerceat. Nec fruſtrà de Apoſtolis eſt ſcriptum: [d] *Vngebant oleo multos ægros, & ſanabant.*

C Præterea qui ſuſcipiunt hoc Sacramentum, à Iacobo dicti ſunt infirmi: quoniam, vt Eccleſiæ mos eſt [e] in grauibus & periculoſis infirmitatibus tantùm ſacra iſthæc vnctio celebratur.

a In ca. 6. Marc. & in 5. Luc. & ca. 5. Iacob. Innocent. 1. vt ſup. Concil. Melden. c. 1. apud Burch. lib. 4. cap. 75. & Iuonẽ part 1. cap. 269.
b Theophyl. in c. 6. Marci.
c Chryſoſtom. lib. 3. de ſacerdot. & Origen homil. 2 in Leuitic.
d Marc. 6. b & ibid. Theophyl. & Beda.
e Petrus Cluniacenſ. lib. 1 miracul. cap 20. & lib. 2. cap. 32.

TESTI-

TESTIMONIA.

1. A BEDA in caput ſextum Marci ſuper ea verba, Dæmonia multa eijciebant, & vngebāt oleo multos ægros, & ſanabant: Dicit Apoſtolus Iacobus, Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros Eccleſiæ, & orēt ſuper ipſum, vngentes eum oleo in nomine Domini. Et ſi in peccatis ſit, dimittentur ei. Vnde patet, ab ipſis Apoſtolis hunc ſanctum Eccleſiæ morem eſſe traditum, vt energumeni, vel alij quilibet ægroti, vngantur oleo, pontificali benedictione conſecrato.

Apud Marcum, inſinuatum fuit hoc Sacramentum.

2. IDEM in caput octauum Lucæ: Quidem vicinus mihi presbyter retulit, ſe quandam ſanctimonialem fœminam à dæmonio curare cœpiſſe, ſed quandiu res latebat, nihil apud eam proficere potuiſſe. Confeſſo autem, quo moleſtabatur phantaſmate, mox & ipſum orationibus, cæteriſque quæ oportebat purificationum generibus effugâſſe, & eiuſdem fœminæ corpus ab vlceribus, quæ dæmonis tactu contraxerat, medicinali ſtudio, adiuncto ſale benedicto curâſſe. Sed dum vnum de vlceribus, quod altius lateri infixum repererat, nullatenus pollet, quin continuò panderetur, obducere, ab eadem ipſa quam ſanare volebat, conſilium quo ſanaretur accepiſſe. Si (inquit) oleum pro infirmis conſecratum, eidem medicamento adſperſeris, ſicque me perūxeris, ſtatim ſanitati reſtituar. Nam vidi quondam per ſpiritum in quadam longius poſita ciuitate, quam nunquam corporalibus oculis vidi, puellam quandam pari calamitate laborantem, taliter à Sacerdote curatam. Fecit vt illa ſuggeſſerat, ſtatimque vlcus remedium, quod ante reſpuerat, accipere conſenſit.

Salis benedicti vis.

Oleum pro infirmis cōſecratum, & eius vis.

3. ET in caput quintum Iacobi: vt ſuprà quæſtione præcedenti, B teſtimonio ſecundo.

4. INNOCENTIVS primus epiſtola prima ad Decentium Eugubinum capite octauo, vt ſuprà, quæſtione prima, A teſtimonio quarto.

5. CONCILIVM Meldenſe canone primo, teſte Buchardo libro quarto, capite ſeptuageſimoquinto, & Ivone parte prima, capite ducenteſimo ſexageſimonono: Presbyter in Cœna Domini ampullas tres ſecum deferat, vnam ad chriſma, alteram ad oleum ad catechumenos inungendos, tertiam ad infirmos, iuxta ſententiam Apoſtolicam, vt quādo quis infirmatur, inducat presbyteros Eccleſiæ &c.

Chriſma, oleum catechumenorum, & oleum infirmorū conſecrātur in die cœnæ Domini.

6. THEOPHYLACTVS in caput ſextum Euangelij ſecūdùm Marcum: Quòd vnxerint oleo Apoſtoli, ſolus Marcus narrat, quod & frater Domini Iacobus in catholica epiſtola dicit: Infirmatur quis inter vos? aduocet presbyteros Eccleſiæ, & orent ſuper illum, vngentes eum oleo. Eſt igitur oleum & ad labores vtile, & lucis fomentum, & hilaritatis effectiuum, ſignificatque miſericordiam Dei, & gratiam ſpiritus, per quem à labore liberamur, & lucē, ac gaudium, hilaritatemque ſpiritalem accipimus. *Iacob. 5.*

Olei ſignificatio myſtica.

1. B CHRYSOSTOMVS libro tertio de ſacerdotio: Sacerdotes non ſolùm, quum nos regenerant, ſed poſtea etiam condonandorum nobis peccatorum facultatem obtinent. Infirmatur, inquit, inter vos aliquis? accerſat presbyteros Eccleſiæ, & orēt ſuper eum, vngentes eum oleo &c. *Iacob. 5.*

Sacerdotes ſunt huius Vnctionis miniſtri.

2. ORIGENES homilia ſecunda in Leuiticum: Audiſti quāta ſint in lege ſacrificia pro peccatis: audi nunc quātę ſint remiſſiones peccatorum in euangelijs. Eſt iſta prima, qua baptizamur in remiſſionem peccatorum. Secunda remiſſio eſt in paſſione martyrij, &c. Eſt adhuc & ſeptima, licet dura & laborioſa, per pœnitentiam remiſſio peccatorum, cùm lauat peccator in lachrymis ſtratum ſuum, & fiunt ei lachrymæ ſuæ panes die ac nocte, & quum non erubeſcit ſacerdoti Domini indicare peccatum ſuum, & quærere medicinam, ſecūdùm eum qui ait: Dixi, pronuntiabo aduerſum me iniuſtitiam meam Domino, & tu remiſiſti impietatem cordis mei. In quo impletur & illud, quod Apoſtolus dicit: Si quis autem infirmatur, vocet presbyteros Eccleſiæ &c. *Pſalm. 6. Pſalm. 41. Pſalm. 31.*

3. MARCI ſexto, vt in textu.

4. THEOPHYLACTVS, & 5. BEDA in caput ſextum Euangelij ſecundùm Marcum, vt ſuprà, A teſtimonio ſexto, & primo.

1. C PETRVS Venerabilis Abbas Cluniacenſis libro primo de miraculis, capite viceſimo, de Benedicto quodam infirmo: Iſte vir Domini ægritudine decumbens, poſtquam & ſacri olei vnctione, & ſalutari Chriſti corporis perceptione, ad iter cæleſte ſcandendum idoneus factus eſt, aduenit dies laboris vltima.

2. ET libro ſecundo, capite vltimo: Expleta veraci & deuota confeſſione, abſolui pro officio fratrem, (infirmum) & oleo ſacro inunctum, Chriſti corpore ad æternam vitam obtinendam refectum; Deo & fratrum precibus intentè commendaui.

III.

Quis eſt Sacramenti huius fructus & effectus?

A CONFERT primùm ad remiſſionem [a] peccatorum, quæ quidem ægroto Pœnitentiæ remedijs non ſunt expurgata, vt decumbentis anima peccatorum ſuorum onere ac morbo in primis leuetur.

[a] Bernard. in vita S. Malach. epiſcopi. Concil. Tridentin. vt ſuprà Petrus Cluniacenſ. lib. 1. epiſtol. 1.

b Ibid Bernard.

II Deinde prodeſt ad corporalem infirmitatem vel [b] depellendam, vel alleuiendam, quatenus expedit eam ægroto recuperare.

C Poſtremò ad conſolationem & fiduciam ſubminiſtrandam valet, qua ſanè in ſupremo illo agone exituque animæ opus eſt maximè, quando & cum doloribus acerbiſſimis, & cum horrendis dæmonibus [c] morituro eſt grauiſſimè conflictandum. Vndè licèt ſalus corporis ægroto non reſtituatur, vt qui poſt acceptam hanc vnctionem moritur ſæpè; tamen gratia in hoc Sacramento peculiaris præbetur ad morbi vim, moleſtiaſque conſtantius perferendas, & ad mortem ipſam facilius excipiendam. Atque hoc eſt, quod per Apoſtolum ſuum Deus promiſit: *Oratio fidei ſaluabit infirmum, & alleuiabit eum Dominus: & ſi in peccatis ſit, remittentur ei.*

c Cyrill Alexandrin. in oration. de exitu animæ. Gregor. lib 24 moral. c 17 & 18. homil 39. in Euangel. Climacus gradu 7. Euſeb. Emiſē homil. 1 ad monach. Seuer. Sulpit. de tranſitu ſancti Martini.

Iacob. 5. d

D Ad quos quidem deſignandos effectus, etiam olei natura, ſeu natiua vis, pulchrè congruit, vt explicat [d] Theophylactus. Quocirca retinendum eſt prorſus, quod ſaluberrimè monet [e] Auguſtinus: Quoties aliqua infirmitas ſuperuenerit corpus & ſanguinem Chriſti ille qui ægrotat, accipiat, & inde corpuſculum ſuum vngat, vt illud quod ſcriptum eſt, impleatur in eo: [f] *Infirmatur aliquis? inducat presbyteros, & orent ſuper eum, vngentes eum oleo; & oratio fidei ſaluabit infirmum, & alleuiabit eum Dominus: & ſi in peccatis ſit, dimittentur ei.*

d In cap. 6. Marc.

e Sermo 225. de Temp. Vide etiã de reſt. cath. conuer. Et de viſitat infirmorum, lib. 2. cap. 4 item in ſpeculo.

f Iacob. 5. d

TESTIMONIA.

1. A Bernardvs in vita Malachiæ epiſcopi, vt ſuprà quæſtione prima, A teſtimonio ſexto.

2. Concilivm Tridentinum ſeſſione decimaquarta in doctrina de hoc Sacramento capite ſecundo, & canone ſecundo, vt ſupra quæſtione prima, A teſtimonio tertio.

3. Petrvs Venerabilis Abbas Cluniacenſis libro ſexto, epiſtola prima ad Theobaldum Abbatem: reddens rationem cur iteretur vnctio infirmorum, cùm non iteretur ea, quę fit in Confirmatione, & Ordinatione: Iterari neceſſe eſt infirmorum vnctionem: quia iterari neceſſarium eſt peccatorum, propter quã illa fit vnctio, remiſſionem. Iſtud indicant & ipſa verba hoc præcipientis Apoſtoli: Infirmatur (ait) quis in vobis: inducat presbyteros Eccleſiæ, & orent ſuper eum, vngentes eum oleo in nomine Domini. Ac ſequitur, Et oratio fidei ſaluabit infirmum, & alleuiabit eum Dominus: & ſi in peccatis ſit, * dimittentur ei. Cùm igitur certum ſit cauſam vnctionis hanc eſſe, vt oratio fidei ſaluet illum; vt alleuet eum Dominus, vt ſi in peccatis ſit dimittantur ei: cur non iterabitur vnctio, præcedente vnctionis cauſa? Nam ſi æger poſt ſemel redditam ſanitatem, numquam deinceps in morbum incideret, ſi nunquam poſt primam vnctionem in peccata corrueret; fateor quòd nunquam deinceps vnctionem iam dictam iterari fas eſſet. Quòd ſi rurſum infirmatus fuerit, ſi rurſum peccauerit: quæ ratio, vt rurſum alleuietur, vt rurſum ei peccata dimittantur, denuò eum inungi prohibebit? Nónne & Apoſtolus hoc ſe indicat velle: vt quoties quis infirmatus fuerit, toties inungatur? Nam quid aliud ſonent verba illa illius: Infirmatur quis in vobis, inducat presbyteros Eccleſiæ? Non enim ait, Infirmatur quis in vobis ſemel; aut, Infirmatur quis in vobis, inducat presbyteros Eccleſiæ ſemel: ſed nulla mentione vnius, binæ, vel ternæ vnctionis facta iubet nullo præfixo numero, induci ad ægrum presbyteros Eccleſiæ, fidei oratione fieri, ad alleuiationem, & peccatorum remiſſionem, eum oleo ſacro inungi. Non igitur mihi videtur dicendum eſſe, quod Apoſtolus non dixit; addendum eſſe, quod ipſe non ſcripſit; ſentiendum, quod ipſe, vt verba eius indicant, non ſenſit. Non videtur planè illis ſuis verbis Apoſtolum, vel ſenſiſſe, vel fieri præcepiſſe ſimplicem vnctionem; cùm ſciret non tantùm ſemel in varios morbos homines incidere, ſed & frequenter in eoſdem, vel diuerſos, poſt adeptam ſoſpitatem recidere: cùm nôſſet, prioribus dimiſſis peccatis, iterum & iterum, ac multoties, miſeros mortales peccare. Nam eiuſdem de quo loquor Apoſtoli, id eſt Iacobi, verba ſunt, In multis offendimus omnes. Qui ergò prioribus morbis ac peccatis medicinalem vnctionem prouidit, nunquid eam ſequentibus morbis ac peccatis negauit? Non eſt planè hæc Apoſtolica fides, non eſt hæc Apoſtolica prædicatio, vt vel ægro con-

Iacob. 5.

* alias remittentur.

Extrema vnctio iterari poteſt.

Iacob. 5.

grat miſeratio, vel pœnitenti peccatorum negetur abſolutio. Hæc verò abſolutio, quãuis ſæpiſſimè ſine cuiuſlibet vnctionis ſacramento, tam in ægris, quàm in ſanis Eccleſiaſtico miniſterio fiat: non debet tamen ægris cum abſolutione vnctio ſacra ſubtrahi, quibus iuxta intellectùm ſuprà ſcriptum, quotieſcunque infirmãtur, eam iam dictus Apoſtolus iubet impendi.

1. C CYRILLVS Alexandrinus in oratione de exitu animæ. Mihi amarulentam timeo gehennam, quippe interminatam. Exhorreo tartarum, vt cui nimium inſit caloris. Paueo tenebras, quoniam nihil admittũt lucis. Formido peſtiferum vermem, quoniã eſt perennis. Vereor angelos in iudicio, quoniam ſunt immiſericordes. Terreor mente, concipiens illius diei rigidum & immotum iudicium, horrendum tribunal, iudicem ſeuerum. Conſternit me fluuius igneus ante forum illud incitatus, flammiſque furentibus crepitans &c. Et poſt interiecta quædam: Quis terror, quis tremor, quod certamen, quæ vis animam manet à corpore ſecedentẽ? Quandoquidem nos adeunt cæleſtes exercitus & poteſtates, ex aduerſis verò copijs, tenebrarũ rectores, nequitiæ domini, telonarchæ exigẽdis tributis præfecti, logothetæ, rationum conditores, atquẽ actionum calculatores, in aëre agẽtes, necnon homicida diabolus ille princeps improbitatis, cuius lingua perinde quaſi acuta nouacula, de quo propheta: Sagittæ, inquit, potentis acutæ cum carbonibus deſolatorijs, inſidiatur tanquam leo in ſpelunca ſua, draco magnus, apoſtata, orcus os ſuum expandens, Imperator noctis, dominator mortis, & vt vindex animam coercens, conferens, ſupputanſque cunctos actus meos, rebus, verbis, ſcientia, ignorantia, commiſſos reatus ac flagitia ab adoleſcentia in eam vſque diem, qua ſum comprehenſus. Exinde quanta formidine & tremore arbitraris animam die illa percelli horribiles intuentem, atroces, impios, & aduerſos dæmones, æquè atque æthiopes caliginoſos adſtantes, ita vt forma ipſa quouis tormento ſit grauior. Quos nimirum adſpiciens anima ſubſultat, conturbatur, affligitur, exterretur, contrahitur, ad cæleſtes angelos confugiens, à quibus excepta ſubit aëram, & ſublimia petens offendit telonia, conſcendentes animas obſeruantia & remorantia. Si quidem vnũquodque telonium peculiaria quędam crimina profert. Primum quidem loquacitatis, quæcunque per os & linguam ex mendacio, iureiurando, periurio, ocioſos item ſermones, nugaces, vanos, gulæ ingluuies, abuſus vini, profuſiores crapulas, immodicos pariter riſus atque dedecentes, cum ſuauijs impudicis, & fœdis ac meretricijs cantionibus. Cõtra verò ſacroſancti angeli animam vnà deducẽtes, proponunt & ipſi quęnam bona ore & lingua fumus locuti, orationes, gratiarum actiones, pſalmos, odas, hymnos, & cantus ſpirituales, ſcripturarum que lectiones, & quęcunque bona anteacto tẽpore ad deum ore linguaque fudimus. Alterum telonium quæcunque vitiu commiſimus exigit, adſpectus indecoros, ſuperuacaneos, infrænes, & natus doloſos. Tertium auditus, & quæcunque per huiuſmodi ſenſum ſpiritus immundos introducunt. Quartum eſt olfactus, ſuaueolentiæ vnguentorum, terrique odoratus, quibus mulierculæ, mimæ & meretrices gaudent. Quintum coarguit quæcũque noxia tactu manuum improbarum ſunt perpetrata. Sunt & alia vitiorum telonia, liuoris, æmulationis, nimiæ gloriæ, inanis faſtus, crudelitatis, excandeſcentiæ, iracundiæ, furoris, ſcortationis, adulterij, mollitiei, inuidentiæ, veneficij, cæterarumque deteſtabilium ac Deo inuiſarum actionum. Breuiter vnumquodque vitium & ſcelus ſuos ita deinceps telonas obtinet, id eſt, publicanos ac portitores. Hęc ergò, atque his maiora, & plura ſpectãs anima, quibus terriculamentis, quanta trepidatione corripi cenſenda, quoad lato iudicio libera euadat? Illa eſt hora dolorosa, periculoſa, luctuoſa, inconſolabilis, donec ei pateat exitus: Stant nanque ex aduerſo malorum ſpirituum, diuinæ poteſtates, actus ipſius animæ ſtudioſos ac meritorios depromentes, facta, dicta, cogitationes, & cõceptus hauriunt. Itaque in medio ſtans anima meticuloſa & trepidãs, quouſque ob actiones, dicta, factaque ſua, vel damnata in vincula coniiciatur, vel iuſtificata liberetur. Suorum enim quiſque peccatorum catenis adſtringetur, &c.

Animæ terror & trepidatio.

Prouerb. 3.

2. GREGORIVS libro vigeſimoquarto Moralium, capite decimoſeptimo. Sæpè ergo electis etiam nolentibus in cogitatione ſurripitur, quod in ſe quidem ſolerter inſpiciunt, & ante Dei oculos quanti ſit reatus attendunt, & cum de his omnibus ſemper iudicia diſtricta pertimeſcant, tunc tamẽ hæc vehementer metuunt, cùm ad ſoluendum humanæ conditionis debitum venientes, diſtricto iudici appropinquare ſe cernunt. Et fit tanto timor acrior, quãto & retributio æterna vicinior. Ante oculos autem cordis nihil inane tunc tranſuolat de phantaſmate cogitationis: quia ſubductis è medio omnibus, ſe & illum tantummodò cõſiderant, cui appropinquant. Creſcit pauor vicina retributione iuſtitiæ, & vrgente ſolutione carnis, quanto magis diſtrictum iudicium iamiamque quaſi tãgitur, tanto vehementius formidatur. Et ſi ea quæ ſciunt, nunquam ſe prætermiſiſſe meminerunt, formidant tamen illa quæ neſciunt: quia videlicet ſemetipſos diiudicare, & comprehendere omninò non poſſunt, atque vrgente exitu ſubtiliore terrentur metu. Vnde redemptor noſter ſolutioni carnis appropinquans, & membrorum ſuorum ſeruans ſpeciem, factus in agonia, cœpit prolixius orare. Quid enim pro ſe ille cùm in agonia eſſet, peteret, qui in terra poſitus; cęleſtia cum poteſtate tribuebat? Sed appropinquante morte, noſtræ mentis in ſe certamen expreſſit, qui vim quandam terroris ac formidinis patimur, cùm per ſolutionẽ carnis æterno propinquamus iudicio. Neque enim tunc cuiuſlibet anima immeritò terretur, quando poſt puſillum hoc inuenit, quod in æternum mutare non poſſit.

In hora mortis quomodo etiã iuſti metuant.

Luc. 22.

3. ET capite decimooctauo: Conſideramus quippe, quòd viã vitæ præſentis nequaquam ſine culpa tranſire potuimus: conſideramus

Aſpectus dæmonum horrendus.

Reddenda eſt ratio.

Daniel. 7.

Tremor & certamen animæ à corpore recedentis.

Pſalm. 119. Pſalm. 9.

etiam, quia nec hoc quidem ſine aliquo reatu noſtro eſt, quod laudabiliter geſſimus, ſi remota pietate iudicemur. Quis enim noſtrûm vitam precedentium patrum valeat vel ſuperare, vel æquare? Et tamen Dauid dicit: Ne intres in iudicium cum ſeruo tuo: quia non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuens. Paulus cũ diceret, Nihil mihi conſcius ſum: cautè ſubiunxit, Sed non in hoc iuſtificatus ſum. Iacobus dicit: In multis enim offendimus omnes. Ioannes dicit. Si dixerimus, quia peccatum non habemus, ipſi nos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt. Quid ergò facient tabulæ, ſi tremunt colũnæ? Aut quomodo virgulta immobilia ſtabunt, ſi huius pauoris turbine etiam cedri quatiuntur? Solutioni ergò carnis appropinquans, nonnunquam terrore vindictę etiam iuſti anima turbatur. Cui etſi quid tũ æquillum in hac vita ſapere potuit, mortis articulo interueniente concutitur, vt iurè dici debeat: Abominabilis fit ei panis in vita ſua, & animæ eius cibus ante deſiderabilis. Vel certè propter pauoris pœnam hoc quod illic ſubditur: Appropinquabit corruptioni anima eius, & vita illius mortiferis.

Pſalm. 142

1 Cor. 4.

Iacob. 3.

1. Ioan. 1.

Etiam iuſti anima in morte turbatur.

Iob 33.

4. Idem homilia trigeſimanona in Euangelia: Cogitandum valdè eſt, quantum nobis erit terribilis hora noſtræ reſolutionis, qui pauor mẽtis, quanta tunc omnium malorum memoria, quæ obliuio tranſactæ felicitatis, quæ formido & conſideratio iudicis. Tunc maligni ſpiritus, egrediente anima, ſua opera requirunt. Tunc mala quæ ſuaſerũt, replicant, vt ſociam ad tormenta trahãt. Sed cur hoc de peruerſa ſolummodò anima dicimus, cùm ad electos quoque egredientes veniant, & ſuum in illis, ſi præualeant, aliquid requirant. Vnus autem in hominibus extitit, qui ante paſſionẽ ſuam libera voce dixit: Iam non multa loquar vobiſcum: venit enim princeps mũdi huius, & in me non habet quicquam. Quia enim hunc mortalem hominẽ vidit, ſuum in illo mundi princeps aliquid inuenire poſſe credidit. Et paulò pòſt. Vnde curandum nobis eſt, & cum magnis quotidie fletibus cogitandum, quàm rabidus, quàm terribilis ſua in nobis opera requirens in die noſtri exitus princeps huius mundi veniat, ſi etiam ad Deum carne morientem venit, & in illo aliquid quæſiuit, in quo ſuum inuenire nihil potuit. Quid tamen nos miſeri dicturi, quid acturi ſumus, qui innumera mala commiſimus? Quid requirenti aduerſario, & multa ſua in nobis inuenienti dicemus, niſi ſolum quod nobis eſt certum refugium & ſolida ſpes, quia vnum cũ illo facti ſumus, in quo princeps huius mundi, & ſuum aliquid requiſiuit, & inuenire minimè potuit? Sed quid prodeſt quòd eidem redemptori noſtro per fidem iungimur, ſi ab eo moribus diſiungamur? Ipſe enim dicit: Non omnis qui dicit, Domine Domine, intrabit in regnum cælorum, Recta ergò opera, rectæ fidei iungenda ſunt.

Pauor in hora mortis.

Dæmonum importunitas.

Ioan. 14.

Matth. 7.

5. Ioannes Climacus, in libro de triginta gradibus, gradu ſeptimo: Stephanus quidam hoc in loco habitans, ſolitariam & quietam vitam adamauerat. Hic cùm annos plurimos in monaſtico certamine egiſſet, ieiuniiſque maximè & lachrymis eſſet ornatus, aliiſque prætereà virtutum priuilegiis floreret, cellulam ad radicem montis, in quo ſacram illam, diuinámque viſionem ſpeculatus olim fuerat Helias, ſibi conſtruxerat. Hic igitur tam venerandus moribus, intentione maioris laboriоſioriſque pœnitentiæ, profectus eſt ad Anachoretarum locum, cui Fides nomen erat. Quo in loco quum annos aliquot arctiſſimo vitæ inſtituto peregiſſet, (erat enim hic locus ab omni conſolatione mortali penitus remotus, omnibuſque ferè hominibus inuius: ſeptuaginta enim ferè millibus paſſuum, ab omni humana habitatione diſiunctus erat) rurſus extremo vitæ tempore rediit, cupiens in cellula ſua priore ſancti illius montis habitare. Erant enim ibi duo ex Palæſtina diſcipuli admodum religioſi, qui etiam prius obſeruabant cellulam ſenis. In qua cùm paucos egiſſet dies, languorem incurrit, ex quo & mortuus eſt. Igitur ante vnum exitus ſui diem repentè animo obſtupuit, apertiſque oculis ad dexteram atque ad ſiniſtram partem lectuli circumſpiciebat, & quaſi rationem quidem à ſe exigerent, cunctis qui adſtabant audientibus, aiebat, aliquando quidem: Ita ſanè: Sic reuera eſt, ſed pro hoc tot annis ieiunauit. Aliquando verò, Non certè, ſed mentimini, hoc non feci. Deinde rurſus: Ita verè eſt: Hoc ita eſt: ſed fleui, ſed miniſtraui. Ac rurſus: Verè me accuſatis. In quibuſdam etiam aliquando aiebat: Ita ſanè, & quidem ad hæc quid dicam, non habeo, ideò miſericordia opus eſt. Et erat perfectò ſpectaculum horrendum ac terrificum, inuiſibile illud, ſæuiſſimumque iudicium, in quo etiam (quo terribilis eſt) & quod non fecerat, illi obiiciebant (me miſerum) quietis ac ſolitudinis ſectatori. In nonnullis verò peccatorum ſuorum, quid ad ea reſponde poſſet, ſe non habere dicebat, qui iam ferè quadraginta annos monachus fuerat, & lachrymarum gratiam habuerat. Quidam verò mihi veraciter affirmauerunt, quòd hic, dum eſſet in eremo, leopardum quoque ex manu ſua nutriebat. Hic ipſe tamẽ, cùm adeò infeſtè oratio à ſe exigeretur, carne ſolutus eſt.

Ab eremita Stephano iamiã moriturо rationem accuratam reposcunt.

Qbijciunt dæmones ea etiã, quę non perpetrauimus.

6. Eusebius Emiſenus, vel potius Eucherius Lugdunenſis Epiſcopus, homilia prima ad Monachos: Paratos nos inueniat extrema neceſſitas, quæ ſæpè præuenit imparatos. Certam nobis imponat ſolicitudinem, incerta conditio: quotidianus ſit illius periculi metus, cuius neſcitur incurſus. Quã tardè miſera anima malorũ ſuorum pœnitebit, cũ die vltimo ſuperueniente, ſeparari ſe à corpore ſuo viderit; cũ ſibi in fine claudenti oculos nigreſcere & horreſcere ſempiterna nox cœperit; cũ iacere ante ſe vacuum ſalutis ac lucis infelicem commilitonem ſuum viderit, incentorem pariter ac deceptorẽ, cum quo de arena mundi huius per flagitium ſuum victa diſceſſit; cùm cœperit ab eodẽ iam diuulſa immanes & inanes dare ſuper eum planctus, & dicere: Vbi ſunt animoſitates & cupiditates tuæ, quibus hucuſque impatienter arſiſti, & arſura iugiter congregaſti? Ecce tranſierunt illa omnia tanquam vmbra, abiêrunt oblectamenta, & ſola in perpetuum opprobria & crimina remanſerunt. Væ mihi ô anima, ad tam perditum vas, velim nolim, reditura ſum, & propter fugitiuas voluptates nunquam effugiendis cum eo vaporibus concremanda. Quid inter hæc, cùm eam cœperit ad definitam ſententiam, & immobili lege defixam, importunus depoſiti exactor abſtrahere, & hinc inde inſultare,

Animæ alloquitur. corpus.

&

Diræ facies infernalium ministrorũ

& insistere infernalium diræ facies ministrorũ? Quid erit, cùm ab apparitoribus mortis per hunc vastum aërem separati, & per semitas tenebrarum abduci trans diem cœperit, & nequaquam remeabile iter agere per fines illos, vbi ipsa lux deficit, cùm peregrina vbique anima, comitante malorum suorum tristi agmine, viderit se per extremas mundi oras in illud inane ac vacuum cadere de mundo, atque illud magnum cahos, quod vitæ mortisque regionem discernit, intrare, & vitales auras naturæ ipsius exul amittere? Cùm rebus humanis, Vale vltimum dicens, mortem autem ante se habens, & vitam post se relinquens, in illud horrendum, & vix oculis attingendum pertrahetur profundum. diuersis auaritiæ ac malitiæ catenata criminibus, quantum perdidit precium, tantum exceptura supplicium?

Martinus videt assistentem dæmonem.

7. SEVERVS Sulpitius de transitu sancti Martini: Hæc locutus, diabolum vidit propè assistere. Quid hîc, inquit, adstas cruenta bestia? Nihil in me funeste reperies: Abrahæ me sinus recipiet. Cum hac ergò voce, fatigatum diuinis operibus spiritum cælo reddidit.

8. IACOBI quinto, vt in textu.

Olei natiua vis & significatio.

1. D THEOPHYLACTVS in caput sextum Marci: Est igitur oleum & ad labores vtile, & lucis fomentum, & hilaritatis effectiuũ, significatque misericordiam Dei, & gratiam spiritus, per quã à labore liberamur, & lucem ac gaudium hilaritatemque spiritalem accipimus.

Ægroti inunctio dispositæ communionem sacrã.

2. AVGVSTINVS sermone ducentesimo decimoquinto de tempore: Quoties aliqua infirmitas superuenerit, corpus & sanguinem Christi ille, qui ægrotat, accipiat, & inde (siue deinde) corpusculum suũ vngat, vt illud quod scriptum est impleatur in eo: Infirmatur aliquis, inducat presbyteros &c. Videte fratres quia qui in infirmitate ad Ecclesiam cucurrerit, & corporis sanitatem recipere, & peccatorum indulgentiam merebitur obtinere.

Iacob. 5.

3. IN tractatu de rectitudine Catholicæ conuersationis: Quoties aliqua infirmitas occurrerit alicui, non quærantur præcantatores, non diuini, non sortilegi, non carcarij, neque per fontes, aut arbores, aut biuia phylacteria exerceantur: sed qui ægrotat, in sola Dei misericordia confidat, & Eucharistiam cum fide & deuotione accipiat, oleumque benedictum fideliter ab Ecclesia petat, vnde corpus suum vngatur, & secundùm Apostolum, Oratio fidei saluabit infirmum, & alleuiabit eum Dominus. Nõ solùm corporis, sed & animę sanitatem accipiet, complebiturque in illo, quod Dominus in Euangelio promisit, dicens: Omnia quæcunque petieritis patrem in nomine meo, in oratione credentes, accipietis.

Iacob. 5.

Matth. 21.

4. ITEM in libro secundo de visitatione infirmorum, capite quarto: Nec prætermittendum est illud Apostoli Iacobi præceptum: Infirmatur quis in vobis, inducat presbyteros Ecclesiæ, vt orent super eum, vngentes eum oleo sancto in nomine Iesu, & oratio fidei saluabit infirmum. Ergò sic roges de te & proteri, sicut dixit Apostolus Iacobus, immò per apostolum suum Dominus. Ipsa videlicet olei sacrati delibutio, intelligitur Spiritus sancti typicalis vnctio. Illud etiam viuificum Dominici corporis supplementum, suscipere fili mi non renuas; viaticum tibi erit saluberrimum.

Iacob. 5.

Vtrum omnia quæ in sacris literis vtriusque testamenti continentur, ad Christianos, & quomodo pertineant.

5. IDEM in Speculo in præfatione: Quis ignorat, in scripturis sanctis, id est, legitimis, Propheticis, Euangelicis, & Apostolicis, authoritate canonica præditis, quædam sic esse posita, vt tantùm scirentur & crederentur &c. Quædam verò sic esse iussa, vt obseruarentur & fierent, vel prohibita ne fierent? Horum autem, quæ iubendo & vetando scripta sunt, alia sunt Sacramentorum velata mysteriis, quæ multa veteris testamenti populo illi facienda mandata sunt: neque à populo Christiano nunc fiunt, sed tantummodò intelligenda requiruntur atque tractantur. Alia verò etiam nunc facienda sunt, si facienda præcepta sunt: nec facienda, si prohibita. De his igitur quæ ita sunt posita in litteris sacris, vel iubendo, vel vetando, vel finendo, vt etiam nunc, id est, tempore noui Testamenti, ad vitam piam exercendam moresque pertineant, hoc opus, quod in manu sumpsi, componere aggressus sum, vt quãtum me Deus adiuuat, omnia talia de canonicis libris colligam, atque vt facilè inspici possint, in vnum tanquã speculum congeram. Cùm itaque Augustinus paulo ante finem speculi sui sententias adferat eum S. Iacobi epistola, inter cæteras ponit & istam: Infirmatur quis in vobis, inducat presteros Ecclesiæ, &c.

Iacobi Apostoli præceptum, de infirmorum inunctione, ex Augusti. sententia ad Christianos omnes pertinet.

Ægroti quid agere debeant.

6. IACOBI quinto, vt in textu.

DE ORDINIS SACRAMENTO.

I.

Quid eſt Ordinis Sacramentum?

Auguſtin lib 2 contra epiſtol Parmenian. cap. 13. & de bono coniug. cap. 24. & lib 1 contra Donatiſt cap. 1 Leo epiſtol 81. ad Dioſcor. Gregor. in cap 10 & 16. lib.1 Regũ Nyſſen Oratione de ſancto Baptiſmat Concil Florentin. Tridentin ſeſſ. 23. Ambroſ. in 12. cap.1.ad Corinth. Theophylact. in cap.19. Luc. Petrus Venerabil. abb Cluniacenſ. lib 6 epiſtol. 1.

a 1.Corinth.4.a Malach. 2. b 1 Timoth.3 a b 5 c Epheſ 4 b c 1. Corinth. 14.a d g & 12. d

EST, quo ſingularis gratia, ac poteſtas ſpiritualis quibuſdam traditur, vt munus in Eccleſia ex profeſſo gerant.

B Hoc eſt Sacramentum per quod, velut oſtium, neceſſariò intrant legitimi diſpẽſatores[a] myſteriorum & eloquiorum DEI, miniſtri Chriſti & Eccleſiæ, & Epiſcopi, Presbyteri, Diaconi, & quotquot demum in Eccleſiaſticis munijs obeundis ritè & cum authoritate verſantur.

b Heb 5.b actor.1 d Cyprian. epiſtol.52. Tertullian de præſcript Hæretic.cap. 41. Concil Lateranenſ. cap 3. Innocent. III ad Metenſes ca. Cùm ex iniuncto, titul. de Hæreticis.

c Matth. 10 a Lucæ 9.a Marc. vltim c Ioan. 20.c 17. c Actor. 13.a Tit. 1. b

C [b] Nemo enim, vt ſcriptura teſtatur, ſibi ſumit, aut ſumere debet honorem, exercendorum videlicet miniſteriorum Eccleſiæ, niſi qui vocatur à Deo, tanquam Aaron: hoc eſt, niſi Sacramento viſibilis Ordinationis initiatus, & ab Epiſcopo legitimè ordinatus, miſſuſque[c] fuerit ad opus certi miniſterij, quod in Eccleſia pro ſuo ſtatu gerat iuxta leges diuinæ & Apoſtolicæ traditionis.

TESTIMONIA.

1. AUGUSTINUS libro ſecundo contra epiſtolam Parmeniani, capite decimotertio: Nam illud, quod quidam eorum veritate conuicti dicere cœperãt, Baptiſmum quidem non amittit qui recedit ab Eccleſia, ſed ius tamen dandi amittit; multis modis apparet fruſtrà & inaniter dici. Primò, quia nulla oſtenditur cauſa, cur ille qui ipſum baptiſmum amittere non poteſt, ius dandi amittere poſſit. Vtrunque enim ſacramentum eſt; & quadam cõſecratione vtrunque homini datur, illud cùm baptizatur, iſtud cùm ordinatur, ideoque in Catholica vtrunque non licet iterari. Nam ſi quando ex ipſa parte venientes etiam præpoſiti, pro bono pacis correcto ſchiſmatis errore, ſuſcepti ſunt; etſi viſum eſt opus eſſe, vt eadem officia gererent, quæ gerebant, non ſunt rurſus ordinati, ſed ſicut baptiſmus in eis, ita Ordinatio mãſit integra, quia in præciſione fuerat vitium, quod vnitatis pace correctum eſt, non in ſacramentis, quæ vbicunque ſunt, ipſa vera ſunt. Et cùm expedire hoc iudicatur Eccleſiæ, vt præpoſiti eorum venientes ad Catholicam ſocietatem, honores ſuos ibi non adminiſtrent: non eis tamen ipſa Ordinationis ſacramenta detrahuntur, ſed manẽt ſuper eos. Ideoque nõ eis in populo manus imponitur, ne non homini, ſed ipſi ſacramento fiat iniuria. Et ſi quando ignoranter ſit, nec animosè defenditur factum, ſed corrigitur cognitum, venia facilis impetratur. Deus enim noſter, non eſt diſſenſionis Deus, ſed pacis: nec Eccleſiæ eius Sacramenta in eis, qui ab Eccleſia receſſerunt, ſed ipſi qui receſſerunt, inimici eius ſunt. Sicut autem habent in baptiſmo quod per eos dari poſſit: ſic in Ordinatione ius dandi, vtrunque quidem ad perniciem ſuã, quandiu charitatem non habent vnitatis: ſed tamen aliud eſt prorſus non habere, aliud perniciosè habere, aliud ſalubriter habere. Et paulò pòſt, Sed ſi nos malè facimus, ipſi explicent, quomodo ſacramentum baptizati non poſſit amitti, & ſacramentum ordinati poſſit amitti: quoniam dicunt, Recedens ab Eccleſia baptiſmum non amittit, ius dandi tamen amittit. Si enim vtrunque ſacramentum eſt, quod nemo dubitat, cur illud non amittitur, & illud amittitur? Neutri ſacramẽto iniuria faciẽda eſt.

Ordo eſt Sacramentum, quẽadmodum & Baptiſmus, & vtrũque iterare non licet.

Sacramentum ordinati, & baptizati.

Vtrunq Sacramentum eſſe nemo dubitat.

2. IDEM in libro de bono coniugali, capite vigeſimoquarto: Quemadmodum ſi fiat ordinatio cleri ad plebem congregandam, etiã ſi plebis congregatio non ſubſequatur, manet tamẽ in illis ordinatis ſacramentum Ordinationis; & ſi aliqua culpa quiſquam ab officio removeatur, ſacramento Domini ſemel impoſito non carebit, quanuis ad iudicium permanente.

In Ordinatis manet Sacramentum Ordinationis.

3. ET libro primo de baptiſmo contra Donatiſtas, capite primo: Sacramẽtum baptiſmi eſt, quod habet qui baptizatur: & Sacramentum dandi baptiſmi eſt, quod habet qui ordinatur. Sicut autem baptizatus, ſi ab vnitate receſſerit, ſacramentum baptiſmi non amittit; ſic etiã ordinatus, ſi ab vnitate receſſerit, ſacramentum dandi baptiſmi non amittit. Nulli enim ſacramento iniuria facienda eſt: ſi diſcedit à malis, vtrunque diſcedit; ſi permanet in malis, vtrunque permanet. Sicut ergò acceptatur baptiſmus, quem non potuit amittere, qui ab vnitate diſceſſerit; ſic acceptandus eſt baptiſmus, quem dedit ille, qui ſacramentum dandi, cùm diſcederet, non amiſerat. Nam ſicut redeuntes, qui priuſquã recederent, baptizati ſunt, non rebaptizantur; ita redeuntes, qui priuſquam recederent,

Ordinationis Sacramentum.

Sacramentum dandi baptiſmum ſiue Ordinationis nõ amittitur, vt nec Baptiſmi Sacramentum.

1. Cor. 14.

rent,ordinati ſunt,non vtiq; rurſus ordinantur, ſed aut adminiſtrãt,quod adminiſtrabant,ſi hoc Eccleſiæ vtilitas poſtulat;aut ſi nõ adminiſtrãt, ſacramentũ Ordinationis ſuæ tamen gerunt;& ideò eis manus inter laicos non imponitur. Nã neque ſacramentũ baptiſmi,neque ſacramentũ dandi baptiſmi,quando ab eis cum Maximiniano diſceſſit, Felicianus amiſit: Nunc enim eum ſecum habẽt cum eiſipſis, quos cum foris eſſet, in Maximiniani ſchiſmate baptizauit.

In Rom. 7. Ordinatio ſacerdotalis & leuitica fieri non debet quouis tempore.

4. LEO Magnus epiſtola octogeſimaprima ad Dioſcorum Alexandrinum: Quod ergo à Patribus noſtris propenſiore cura nouimus eſſe ſeruatum, à vobis quoque volumus cuſtodiri, vt non paſſim diebus omnibus ſacerdotalis vel leuitica ordinatio celebretur, ſed poſt diem ſabbati eius noctis,quæ in prima ſabbati, luceſcit,exordia deligantur, hoc eſt, ſub lege diuini officij ſubſtituantur, in quibus his, qui conſecrandi ſunt,ieiunis, & à ieiunantibus ſacra benedictio cõferatur. Quod eiuſdem obſeruantiæ erit,ſi manè ipſo Dominico die continuato ſabbati ieiunio celebretur, à quo tempore præcedentis noctis initia nõ receduut, quam ad diem reſurrectionis, ſicut etiam in Paſcha Domini declaratur,pertinere nõ dubium eſt. Nam præter authoritatem conſuetudinis,quam ex Apoſtolica nouimus venire doctrina, etiam ſacra Scriptura manifeſtat, quod cum Apoſtoli Paulum & Barnabam ex præcepto Spiritus ſancti ad Euangelium gentibus mitterent prędicandum, ieiunantes & orantes impoſuerunt eis manus, vt intelligamus,quanta & dantium & accipientium deuotione curandum ſit,ne tantæ benedictionis ſacramentum negligenter videatur impletum. Et ideò piè & laudabiliter Apoſtolicis morem gefferis inſtitutis, ſi hanc ordinãdorum ſacerdotum formam per eccleſias, quibus Dominus præeſſe IE voluit, etiam ipſe ſeruaueris: vt his qui conſecrandi ſunt, nuuquam benedictiones niſi in die reſurrectionis Dominicæ tribuantur, cui à veſpera ſabbati initium conſtat aſcribi, & quæ tantis diuinarum diſpenſationũ myſterijs eſt conſecrata, vt quicquid &c. vt ſupra de Decalogo quæſtione vndecima, A teſtimonio decimoquarto.

Ieiuni conſecrandi.

Actor. 13.

Sacramentum benedictionis ſacerdotalis.

1. Reg. 10. Sacrorum Ordinum Sacramenta.

5. GREGORIVS in caput decimum libri primi Regum: Samuel Saul in principem vnxit, Deus autem ei cor aliud immutauit: quia ſacrorum Ordinum ſacramenta ab Eccleſiæ doctoribus foris accipimus,ſed ſacramentorũ virtute ab omnipotente Deo interius roboramur.

Virtus Sacramenti Ordinis.

Virtus verò ſacramenti,gratia eſt ſpiritus ſeptiformis. Quam certè gratiam qui accipiũt, quaſi alio accepto corde immutantur: quia quos gratia ſua ſanctus Spiritus roborat, eſſe eos facit protinus quod non erant.

6. ET in caput decimum ſextũ libri primi Regum: Dauid in medio fratrũ vngitur: quia electus doctor de eo, quod ſingulari ſublimitate ſuſtollitur,ſingulari amore nequaquam gloriatur. Et quia per miniſteriũ hominum ſpiritualia in electis rectoribus dona cumulantur,adiunctũ eſt. Et directus eſt ſpiritus Domini in Dauid à die illa,& in reliquum. Spiritus quippe Domini poſt vnctionem dirigitur,quia foris Sacramenta percipimus,vt intus ſancti Spiritus gratia repleamur. Foris nanque homo, intus Deus operatur,& non homo. Foris nanque homo ſurgit, intus ſe ſpiritus dirigit: quia ordinem religionis homo homini præbet, ſed in eũ cui ordo datur, ſpiritus dirigitur, vt foris ſublimitatẽ ſuſcipiat ordinis,& intus robur ſancti Spiritus. Foris ordo cõmittitur,vt quæ Dei ſunt,agere debeat: intus dirigitur ſpiritus, vt quod iniũgitur, potẽter agat. Magnum quippe eſt onus ordinis, magna fragilitas carnis. Onus ergo tantum quia debili cõmittitur,dirigitur ſpiritus,vt debilis roboretur, & magnũ onus tãto gratius ferat,quãto ipſum omnipotẽs ſpiritus fortius ad ferẽdũ iuuat.

1. Reg. 16.

Sacramenta foris percipimus, vt intus Spiritus ſancti gratia repleamur. Foris committitur ordo, vt quæ Dei ſunt agat, intus datur ſpiritus, vt quod iniungitur, potenter agat.

7. GREGORIVS Nyſſenus in oratione de ſancto Baptiſmate: Eadem item verbi vis etiam ſacerdotem auguſtum & honorandũ facit, nouitate benedictionis à cõmunitate vulgi ſegregatum. Quum enim heri,ac tempore ſuperiori, vnus è multitudine ac plebe eſſet, repẽtè redditur præceptor, præſes, doctor pietatis, myſteriorum latentium præſul, eaque contingunt ei, cum nihil vel corpore, vel forma mutatus, ſed quod ad ſpeciem externam attinet, ille ſit, qui erat, inuiſibili quadam vi ac gratia, inuiſibilem animam in melius transformatam gerens.

Benedictio facit ſacerdotem, per quam anima eius inuiſibili gratia in melius mutatur.

8. CONCILIVM Florentinum in doctrina de Sacramentis: Sextum ſacramentum eſt Ordinis,cuius materia eſt illud,per cuius traditionem confertur Ordo,ſicut Presbyteratus traditur per calicis cum vino, & patenæ cum pane porrectionem: Diaconatus verò per libri Euangeliorum dationem: Subdiaconatus per calicis vacui cum patena vacua ſuperpoſita traditionẽ. Et ſimiliter de aliis per rerum,ad miniſteria ſua pertinẽtium, aſſignationem. Forma ſacerdotij, talis eſt: Accipe poteſtatem offerendi ſacrificiũ in Eccleſia pro viuis & mortuis, in nomine Patris & Filij & Spiritus ſancti. & ſic de aliorum Ordinum formis. Ordinarius miniſtet huius ſacramenti,eſt epiſcopus.

Sacramentum Ordinis, & eius materia.

Forma Sacerdotij.

Miniſter.

9. CONCILIVM Tridentinũ ſeſſione vigeſimatertia,capite primo: Sacrificium & ſacerdotium ita Dei ordinatione cõiuncta ſunt,vt vtrũque in omni lege extiterit. Cũ igitur in nouo teſtamẽto ſanctũ Euchariſtiæ ſacrificiũ viſibile ex Domini inſtitutione catholica Eccleſia acceperit, fateri etiã oportet, in ea nouũ eſſe viſibile, & externũ ſacerdotiũ,in quod vetus trãslatũ eſt. Hoc autẽ ab eodem Domino Saluatore noſtro inſtitutum eſſe,atque Apoſtolis, eorũque ſucceſſoribus in ſacerdotio, poteſtatem traditam conſecrandi, offerendi, & miniſtrandi corpus & ſanguinem eius,necnon & peccata dimittendi, & retinẽdi, ſacræ literæ oſtendunt, & Catholicæ Eccleſiæ traditio ſemper docuit. CAPITE ſecundo: Cùm autem diuina res ſit tam ſancti ſacerdotij miniſterium,cõſentaneũ fuit, quo dignius & maiori cum veneratione exerceri poſſet,vt in Eccleſiæ ordinatiſſima diſpoſitione plures, & diuerſi eſſent miniſtrorum ordines,qui ſacerdotio ex officio deſeruirent,ita diſtributi,vt qui iam clericali Tõſura inſigniti eſſent, per minores ad maiores aſcenderent. Nam non ſolum de ſacerdotibus,ſed & de Diaconis ſacræ literę apertã mẽtionem faciunt,& quæ maxime in illorum Ordinatione attendenda ſunt, grauiſſimis verbis docent: & ab ipſo Eccleſiæ initio ſequentiũ ordinũ nomina, atque vniuſcuiuſq; eorũ propria miniſteria,Subdiaconi ſcilicet,Acolyti,Exorciſtæ,Lectoris,& Oſtiarij in vſu fuiſſe cognoſcũtur,quanuis non pari gradu. Nã Subdiaconatus

Sacerdotiũ externũ noui teſtamẽti.

Luc 22.

Ioan. 20.

Diuerſi miniſtrorum Ordines.

1. Tim. Actor. 6.

Minores Ordines.

ad maiores ordines à Patribus, & ſacris concilijs refertur, in quibus & de aliis inferioribus
1. Tim. 4. frequentiſſimè legimus. CAPITE tertio: Cùm ſcripturæ teſtimonio, Apoſtolica traditione, & Patrum vnanimi conſenſu perſpicuum ſit, per
Ordo vnũ eſt ex VII. Sacramentis. ſacram Ordinationem, quæ verbis & ſignis exterioribus perficitur, gratiam conferri: dubitare nemo debet, Ordinem eſſe verè & propriè vnum ex ſeptem ſanctæ Eccleſiæ ſacramentis:
2. Tim. 1. inquit enim Apoſtolus: Admoneo te, vt reſuſcites gratiam Dei, quæ eſt in te per impoſitionem manuum mearum. non enim dedit nobis Deus ſpiritum timoris, ſed virtutis, & dilectio-
Characterẽ imprimit, & ideirco repeti ſacramẽtum nõ poteſt. nis, & ſobrietatis. CAPITE quarto: Quoniam verò in Sacramento Ordinis, ſicut & in Baptiſmo, & Confirmatione, character imprimitur, qui nec deleri, nec auferri poteſt; meritò ſancta Synodus damnat eorum ſententiam, qui aſſerunt noui Teſtamenti ſacerdotes temporariam tantummodò poteſtatem habere, & ſemel ritè ordinatos, iterum Laicos effici poſſe, ſi verbi Dei miniſterium non exerceant. Quòd ſi quis
Nõ omnes Chriſtiani ſunt ſacerdotes. omnes Chriſtianos promiſcuè noui Teſtamenti ſacerdotes eſſe, aut omnes pari inter ſe poteſtate ſpirituali prædituos affirmer, nihil aliud facere videtur, quàm Eccleſiaſticam hierarchiam
1. Cor. 12. Epheſ. 4. quæ eſt vt caſtrorum acies ordinata, confundere; perinde ac ſi contra beati Pauli doctrinam, omnes Apoſtoli, omnes Prophetæ, omnes Euãgeliſtæ, omnes Paſtores, omnes ſint Doctores.
Epiſcopi presbyteris ſuperiores. in hierarchia Eccleſiaſtica. Proinde ſacroſancta Synodus declarat, præter cæteros Eccleſiaſticos gradus, Epiſcopos, qui in Apoſtolorum locum ſucceſſerunt, ad hunc hierarchicum Ordinem præcipuè pertinere, &
Actor. 20. poſitos, ſicut idem Apoſtolus ait, à Spiritu ſancto, regere Eccleſiam Dei, eoſque presbyteris ſuperiores eſſe, ac Sacramentum Confirmationis conferre, miniſtros Eccleſiæ ordinare, atque alia pleraque peragere ipſos poſſe: quarũ functionum poteſtatem reliqui inferioris Ordinis nullam habent. Docet inſuper ſacroſancta Synodus, in Ordinatione Epiſcoporum, Sacerdotum, & cæterorum Ordinum, nec populi, nec cuiuſuis ſecularis poteſtatis & magiſtratus cõſenſum, ſiue vocationem, ſiue authoritatem ita requiri, vt ſine ea irrita ſit ordinatio: quin potius decernit, eos qui tantummodò à populo,
A ſæculari poteſtate aut à populo ordinati fures & latrones habendi. Ioan. 10. aut ſeculari poteſtate, ac magiſtratu vocati & inſtituti, ad hæc miniſteria exercenda aſcendunt, & qui ea propria temeritate ſibi ſumunt, omnes non Eccleſiæ miniſtros, ſed fures & latrones, per oſtium non ingreſſos, habẽdos eſſe.
Hæc ſunt, quæ generatim ſacræ Synodo viſum eſt Chriſti fideles de Sacramento Ordinis docere. His autem contraria certis, & propriis canonibus in hunc, qui ſequitur, modum damnare conſtituit, vt omnes, adiuuante Chriſto, fidei regula vtentes, in tot errorum tenebris Catholicam veritatem facilius agnoſcere & tenere poſſint. CANON primus: Si quis dixerit, non eſſe in nouo teſtamento ſacerdotium viſibile, &
Sacerdotiũ externũ & viſibile noui teſtamẽti. externum; vel non eſſe poteſtatem aliquã conſecrandi, & offerendi verum corpus & ſanguinem Domini, & peccata remittendi, & retinẽdi; ſed officium tantùm, & nudum miniſterium prædicandi Euangelium; vel eos, qui non prædicant, prorſus non eſſe ſacerdotes; anathema
Ordinũ diſtinctio & gradus diuerſi. ſit. CANON ſecundus: Si quis dixerit, præter ſacerdotium non eſſe in Eccleſia Catholica alios Ordines, & maiores, & minores, per quos, velut per gradus quoſdam, in ſacerdotium tenda-
Propriè Sacramẽtum eſt ordinatio ſacra. tur; anathema ſit. CANON tertius: Si quis dixerit, Ordinem, ſiue ſacram ordinationem non eſſe verè & propriè Sacramentum, à Chriſto Domino inſtitutum; vel eſſe figmentum quoddam humanum, excogitatum à viris rerum Eccleſiaſticarum imperitis; aut eſſe tantùm ritum quendam elegendi miniſtros verbi
Effectus. Dei, & Sacramentorum; anathema ſit. CANON quartus: Si quis dixerit, per ſacram Ordinationem non dari Spiritum ſanctum, ac proinde fruſtra Epiſcopos dicere, Accipite Spiritũ
Caracter ſanctum; aut per eam non imprimi characterem; vel eum, qui Sacerdos ſemel fuit, laicum rurſus fieri poſſe; anathema ſit. CANON quintus: Si quis dixerit, ſacram vnctionẽ, qua Eccleſia in ſancta Ordinatione vtitur, non tantũ non
Vnctio ſacra quæ in hoc ſacramento adhibetur. requiri, ſed contemnendam & pernicioſam eſſe; ſimiliter & alias Ordinis cæremonias; anathema ſit. CANON ſextus: Si quis dixerit, in Eccleſia Catholica non non eſſe hierarchiam diuina ordinatione inſtitutam, quæ conſtat ex
Cæremoniæ. Hierarchia Eccleſiaſtica. epiſcopis, presbyteris, & miniſtris; anathema ſit. CANON ſeptimus: Si quis dixerit, Epiſcopos non eſſe presbyteris ſuperiores, vel nõ habere poteſtatem Confirmandi, & Ordinandi;
Epiſcopi presbyteris ſuperiores. vel eam quam habent, illis eſſe cum presbyteris communem; vel Ordines ab ipſis collatos ſine populi, vel poteſtatis ſecularis conſenſu aut vocatione, irritos eſſe; aut eos, qui nec ab
Miſſi à ſeculari poteſtate. eccleſiaſtica & canonica poteſtate ritè ordinati, nec miſſi ſunt, ſed aliunde veniunt, legitimos eſſe verbi & Sacramentorũ miniſtros; anathema ſit. CANON octauus: Si quis dixerit, Epiſcopos, qui authoritate Romani Pontificis aſſumuntur, nõ eſſe legitimos, & veros Epiſcopos, ſed figmentum humanum; anathema ſit.

10. AMBROSIVS in duodecimũ caput prioris ad Corinthios, ſuper ea verba, Diuiſiones gratiarum ſunt: In loco Ordinis officij Eccle-
Gratia ordinatorum ſiaſtici poſitos, gratiam habet, qualiſuis ſit, non vtique propriam, ſed Ordinis per efficaciam Spiritus ſancti.

11. THEOPHYLACTVS in caput decimumnonũ Lucæ: Dominus dedit ſeruis ſuis decẽ minas. Serui autem illi ſunt hi, quibus in Eccleſia miniſterium concreditum eſt, decemvirique dicuntur eſſe, propter perfectionem Eccleſiaſticæ præſidentiæ. Ordo enim in Eccleſia perfectam præſidentium diſpoſitionem habet, & neque plures oportebat eſſe, neque pauciores:
Hierarchia ordinis eccleſiaſtici tribus potiſſimis partibus conſtat. vt exempli gratia: Tria hæc videmus eſſe in Eccleſia, purgationem, illuminationem, & perfectionẽ. Operationes enim illas tres ſortiti ſũt Ordines. Diaconi purgant per inſtructionem & doctrinam, presbyteri illuminant per baptiſmum, epiſcopi ſacerdotales Ordines conſtituunt & perficiunt, hoc eſt, ordinãt. Vides Ordines cum operationibus, & neque plures, neque pauciores præſidentium Ordines. Illis igitur ſeruis diſtribuit decem minas, hoc eſt, dona, quæ vnicuique data ſunt in vtilitatem. Omnis enim cuicunque concredita eſt præſidẽtia, etiamſi indignus fuerit, donum habet ex vnctione ſua, id quod magnum diuinæ miſericordiæ ſacramentum eſt.
Vide Dionyſ. Areopag. in Eccleſiaſt. hierarch. cap 5 & 6.
Donum ex vnctione.

12. PETRVS Venerabilis Abbas Cluniacenſis libro ſexto, epiſtola prima ad Theobaldũ Abbatẽ: Cur nõ iteratur & illa, (vnctio) qua ſacerdoti cęleſtia ſacrificia ſacraturo & tractaturo,
Sacerdotiman°, Epiſcopo caput

in ordinatione vngitur.

manus inunguntur; illaque qua pontificis caput, dum ordinatur, largiore chrismatis inundatione perfunditur? Sed nulla est causa hoc rursũ agendi; nulla ratio sacerdoti, vel põtifici, iterum manus vel caput vngendi. Sacramentum enim quod semel à spiritu Dei accipiunt, etiam iudicio Ecclesiæ ab officio suspensi vel depositi, nullo pacto perdere, nulla ratione amittere possunt. Indicat hoc ipse communis & publicus Ecclesię vsus, quæ nec Presbyteros, post quantumlibet prolixum degradationis tempus, officio restituens, iterum consecrat: nec in Episcopis, de primis sedibus ad alias quandoque translatis, vnctionis sacramenta iterat.

Sacramentum hoc, semel collatum, non amittitur, nec iteratur.

1. B PRIORIS ad Corinthios quarto: Sic nos existimet homo vt ministros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei.

2. MALACHIÆ secundo: Labia Sacerdotis custodient scientiam, & legem requirent ex ore eius: quia angelus Domini exercituum est.

3. PRIORIS ad Timotheum tertio: Si quis Episcopatũ desiderat, bonus opus desiderat. Oportet ergo Episcopum irreprehensibilem esse. Diaconus similiter pudicos &c.

4. ET capite quinto: Qui benè præsunt presbyteri, duplici honore digni habeantur: maximè qui laborant in verbo & doctrina.

5. AD Ephesios quarto: Ipse dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios verò Euangelistas, alios autem pastores, & doctores ad consummationem sanctorũ in opus ministerij, in ędificationem corporis Christi: donec occurramus omnes in vnitatẽ fidei, & agnitionis filij Dei, in virum perfectum, in mẽsuram ætatis plenitudinis Christi: vt iam nõ simus parvuli fluctantes, & circunferamur omni vento doctrinæ in nequitia hominum, in astutia ad circumuentionem erroris &c.

6. PRIORIS ad Corinthios decimoquarto: Qui loquitur lingua, non hominibus loquitur, sed Deo: nemo enim audit. Spiritus autem loquitur mysteria. nam qui prophetat, hominib⁹ loquitur ad ædificationem, & exhortationem, & consolationem, &c. Et paulò pòst: Sed in Ecclesia volo quinque verba sensu meo loqui, vt & alios instruam: quàm decem millia verborum in lingua. Ibidem: Mulieres in ecclesijs taceant.

7. ET capite duodecimo: Et quosdam quidem posuit Deus in ecclesia primùm Apostolos, secundò Prophetas, tertiò Doctores, deinde virtutes, exinde gratias curationum, opitulationes, gubernationes, genera linguarum, interpretationes sermonum. Nunquid omnes Apostoli? nunquid omnes Prophetæ? nunquid omnes Doctores? &c. Nunquid omnes interpretantur?

1. C AD Hebræos quinto: Nec quisquam sumit sibi honorem, sed qui vocatur à Deo, tanquam Aaron.

2. ACTORVM primo: Tu Domine, qui corda nõsti omnium, ostende, quem elegeris ex his duobus vnum accipere locum ministerij huius, & Apostolatus, de quo præuaricatus est Iudas vt abiret in locum suum. Et dederunt sortes eis, & cecidit sors super Matthiam, & annumeratus est cum vndecim Apostolis.

Lib. 4. epistola 2.

3. CYPRIANVS epistola quinquagesimasecunda ad Antonianum. Vide infrà quæstione quinta, D in textu.

4. TERTVLLIANVS de præscriptionibus hæreticorum capite quadragesimoprimo, vt infrà quæstione septima, C in textu.

5. LATERANENSE Concilium sub Innocentio tertio capite tertio: Quia nõnulli sub specie pietatis virtutem eius (iuxta quod ait Apostolus) abnegantes, authoritatem sibi vendicant prædicãdi, cùm idem Apostolus dicat: Quomodo prædicabunt, nisi mittantur? omnes qui prohibiti, vel non missi præter authoritatem ab Apostolica sede, vel Catholico Episcopo loci susceptam, publicè, vel priuatim prædicationis officium vsurpare præsumpserint, excommunicationis vinculo innodentur. Et nisi quantocyus resipuerint, alia competenti pœna plectantur.

Tit. 1.

Rom. 10. Nullus prędicare audeat, nisi mittatur, & authoritatẽ à sede Apostolica, vel episcopo habeat.

6. INNOCENTIVS tertius in epistola ad vniuersos Christi fideles, tam in vrbe Metensi, quàm in eius diœcesi constitutos, titulo de hæreticis, capite, Cùm ex iniuncto: Cùm ex iniuncto nobis Apostolatus officio, sumus secundùm Apostolum sapientibus & insipientibus debitores; pro vniuersorum salute nos oportet esse solicitos, vt & malos retrahamus à vitijs, & bonos in virtutibus foueamus. Tunc autem opus est discretione maiori, cùm vitia sub specie virtutum occultè subintrent, & angelus Sathanæ se in angelum lucis simulat & transformat. Sanè significauit nobis venerabilis frater noster Episcopus Metensis per literas suas, quòd tam in vrbe Metensi, quàm in diœcesi, laicorum, & mulierum multitudo non modica, tracta quodammodò desiderio, Scripturarum, Euangelia, Epistolas Pauli, Psalterium, moralia Iob, & plures alios libros sibi fecit in Gallico sermone conuerti: translatione huiusmodi adeò libenter, vtinam autem & tam prudenter, intendens, vt secretis conuentionibus talia inter se laici, & mulieres eructare præsumant, & sibi inuicem prædicare: qui etiam eorum aspernantur consortium, qui se talibus non immiscent, & à se reputant alienos, qui aures, & animos talibus non apponunt. Quos cùm aliqui parochialium sacerdotum super his corripere voluissent, ipsi eis in faciem restiterunt, conãtes rationes inducere de Scripturis, quòd non ab his debent penitus inhiberi. Quidam etiam ex eis simplicitatem sacerdotum suorum fastidiunt, & cùm ipsis per eos verbum salutis proponitur, se melius habere in libris suis, & prudentius se posse id eloqui submurmurant in occulto. Licet autem desiderium intelligendi diuinas scripturas, & secũdum eas studium adhortandi, repræhendendum non sit, sed potius commendandum: in eo tamen apparent quidam laici meritò arguendi, quòd occulta conuenticula celebrant, officium prædicationis Christi sibi vsurpant, sacerdotum simplicitatem eludunt, & eorum consortium aspernantur, qui talibus non inhærent. Deus enim lux vera, quæ omnem hominem venientem in hunc mundum illuminat; in tantum odit opera tenebratum, vt Apostolos suos in mundum vniuersum prædicaturos Euangelium omni creaturæ missurus, eis præceperit apertè dicens: Quod dico vobis in tenebris, dicite in lucem: & quod in aure auditis, super tecta prædicate. Per hoc manifestè denuncians, quod Euangelica prædicatio, non in occultis conuenticulis, sicut hæretici faciunt, sed in Ecclesiis, iuxta morem Catholicum, est publicè proponenda. Nam iuxta testimonium veritatis, omnis qui malè agit, odit lucem, & ad lucem non venit, ne eius opera arguantur. Qui autem facit

Rom. 1.

2. Cor. 11.

Laici prędicare præsumentes arguuntur.

Sacerdotum suorum simplicitatem fastidientes.

Non in occultis conuenticulis hæreticorũ sed in Ecclesijs prædicandũ est. Ioan. 1.

Marc. vlt.

Matth. 10.

Ioan. 3.

veritatem, venit ad lucem, vt manifeſtẽtur opera eius, quia in Deo ſunt facta. Propter quod cũ põtifex interrogãſſet Ieſum de diſcipulis ſuis & de doctrina eius, reſpondit: Ego palam locutus ſum mundo, ego ſemper docebam in ſynagoga, & in templo, quo omnes Iudæi conueniunt, & in occulto locutus ſum nihil. Porrò ſi quis obijciat, quòd ſecundùm præceptum Dominicum, non ſit ſanctum dandum canibus, neque margaritæ mittendæ ſunt ante porcos, cùm & ipſe Chriſtus non omnibus, ſed ſolis Apoſtolis dixerit: Vobis datum eſt noſcere myſterium regni Dei, cæteris autem in parabolis: Intelligat canes & porcos, non eos qui gratanter accipiunt, & margaritas libenter acceptant, ſed illos, qui ſanctum dilacerant, & margaritas contemnũt: quales ſunt qui Euangelica verba, & eccleſiaſtica ſacramenta, non vt Catholici venerantur, ſed abominantur potius, vt hæretici, oblatrantes ſemper & blaſphemantes, quos Paulus Apoſtolus, poſt primam, & ſecundam admonitionem, docet eſſe vitandos. Arcana verò fidei ſacramenta, non ſunt paſſim omnibus exponenda, cùm non paſſim ab omnibus poſſint intelligi; ſed eis tantùm, qui ea fideliter poſſint concipere intellectu: propter quod ſimplicioribus inquit Apoſtolus, Quaſi parulis in Chriſto, lac potum dedi vobis, non eſcam. Maiorum enim eſt ſolidus cibus, ſicut aliis ipſe dicebat: Sapẽtiam loquimur inter perfectos, inter vos autem nihil iudicaui me ſcire, niſi Ieſum Chriſtum, & hunc crucifixũ. Tanta eſt enim diuinæ Scripturæ profunditas, vt non ſolùm ſimplices & illiterati, ſed etiam prudentes, & docti non plenè ſufficiant ad illius intelligentiam indagandam. Propter quod dicit Scriptura, quia multi defecerunt ſcrutãtes ſcrutinio. Vndè rectè fuit olim in lege diuina ſtatutum, vt beſtia, quæ montem tetigerit, lapidetur: ne videlicet ſimplex aliquis & indoctus, præſumat ad ſubtilitatem ſacræ Scripturæ pertingere. Scriptum eſt enim: Altiora te ne quæſieris. propter quod dicit Apoſtolus: Non plus ſapere quã oportet ſapere, ſed ſapere ad ſobrietatem. Sicut enim multa ſunt membra corporis, omnia verò non eundem actum habent; ita multi ſunt ordines in Eccleſia, ſed non omnes idem habent officium: quia ſecundum Apoſtolum, alios Dominus dedit Apoſtolos, alios Prophetas, alios autem Doctores. Cùm igitur Doctorum ordo ſit quaſi præcipuus in Eccleſia, non debet ſibi * quiſquam indifferenter prædicationis officium vſurpare. Nam ſecundùm Apoſtolum, Quomodo prædicabunt, niſi mittantur? Et veritas ipſa præcepit Apoſtolis: Rogate Dominum meſſis, vt mittat operarios in meſſem ſuam. Quòd ſi fortè quis argutè reſpondeat, quia tales inuiſibiliter mittuntur à Deo, & ſi viſibiliter mittantur ab homine, cùm inuiſibilis miſſio multò ſit dignior, quàm viſibilis: & diuina longè ſit melior, quàm humana. poteſt rationabiliter reſponderi, quòd cùm interior illa miſſio ſit occulta, non ſufficit cuiquam nudè tãtùm aſſerre, quòd ipſe ſit miſſus à Deo, cùm hoc quilibet hæreticus aſſeueret: ſed oportet, quòd adſtruat illam inuiſibilem miſſionem per operationem miraculi, vel Scripturæ teſtimoniũ ſpeciale. Vnde cùm Dominus vellet mittere Moyſen in Ægyptum ad filios Iſrael, vt crederent ei, quòd mitteretur ab ipſo, dedit ei ſignum, vt conuerteret virgam in colubrum, & virgam iterum reformaret. Ioannes quoque Baptiſta ſpeciale ſuæ miſſionis teſtimonium protulit de Scriptura, dicens: Ego vox clamantis in deſerto, dirigite viam Domino, ſicut ait Eſaias propheta. Nõ eſt ergò credendum ei, qui dicit ſe miſſum à Deo, * cùm ſit miſſus ab homine, niſi de ſe ſpeciale proferat teſtimonium de Scripturis, & eiuſdem miraculum operetur. Nam de his qui miſſi leguntur à Deo, Euangeliſta teſtatur, quòd ipſi profecti prædicauerunt vbique Domino cooperante, & ſermonem confirmante ſequentibus ſignis. Licet autem ſcientia ſit valdè neceſſaria ſacerdotibus ad doctrinam, quia iuxta verbum propheticum: Labia ſacerdotis cuſtodiunt ſcientiã, & legem exquirunt ex ore eius: non eſt tamen ſimplicibus ſacerdotibus etiam ſcholaſticis detrahendum, cũ in eis ſacerdotale officium debeat honorari: propter quod Dominus in lege præcepit: Dijs non detrahes: ſacerdotes intelligens, qui propter excellentiam ordinis, & officij dignitatem, deorum nomine nuncupantur. Iuxta quod alibi dicit, de ſeruo volente apud dominum remanere, vt dominus offerat eum diis. Cũ enim iuxta verbum Apoſtoli ſeruus ſuo domino ſtet aut cadat, profectò ſacerdos ab Epiſcopo, cuius correctioni eſt ſubiectus, debet in manſuetudinis ſpiritu caſtigari, non autem à populo cuius eſt correctioni præpoſitus, in ſpiritu ſuperbiæ reprehendi; cùm iuxta verbum Dominicum pater & mater non debent maledici, ſed potius honorari, quod de ſpirituali patre multò fortius debet intelligi, quàm carnali. Ne quiſquam ſuæ præſumptionis audaciam illo defendat exemplo, quòd aſina legitur reprehendiſſe Prophetã: vel quod Dominus ait: Quis ex vobis arguet me de peccato? Cum aliud ſit fratrem in ſe peccantem occultè corripere, (quod quiſque tenetur efficere ſecundum regulam Euangelicam, in quo caſu ſanè poteſt intelligi, quòd Balaam fuit correptus ab aſina) & aliud eſt fratrem ſuum delinquentem reprehendere manifeſtè, quod vtique nulli licet, ſecundum Euangelicam veritatem. nam qui etiã dicit fratri, fatue, reus erit gehennæ ignis. Rurſus aliud eſt, quòd prælatus ſponte, de ſua confiſus innocentia, ſubditorum ſe accuſationi ſupponit, (in quo caſu præmiſſum Domini verbum debet intelligi) & aliud eſt, quòd ſubditus non tã animo reprehendendi, quàm detrahendi exurgit temerarius in prælatum, cum ei potius incumbat neceſſitas obſequendi. Quod ſi fortè neceſſitas poſtularet, vt ſacerdos, tanquam inutilis & indignus, à cura gregis debeat remoueri, agendum eſt ordinatè apud Epiſcopum, ad cuius officium, tam inſtitutio, quàm deſtitutio ſacerdotum noſcitur pertinere.

5. MATTHÆI decimo: Conuocatis duodecim diſcipulis ſuis, dedit illis poteſtatem ſpirituum immundorum, &c. Hos duodecim miſit Ieſus: præcipiens eis, dicens: In viam gentium ne abieritis, & in ciuitates Samaritanorum ne intraueritis, ſed potius ite ad oues, quæ periêrunt, domus Iſrael. Euntes autem prædicate, dicentes: Quia appropinquauit regnum cælorum. Infirmos curate &c.

6. LVCÆ

Ioan. 18.
Matth. 7.
Matth. 13.
Canes & porci qui vocentur à Chriſto.
Tit. 3.
Arcana fidei nõ paſſim omnibus exponenda ſunt.
1. Cor. 3. Heb. 5. 2. Cor. 2.
Sacra ſcriptura difficilis ad intelligendum etiam doctis.
Pſalm. 63. Exodi 19.
Eccli 3. Rom 12. 2. Cor. 12.
Multi ſunt ordines in Eccleſia. Epheſ 3.
* for. quiſque prædicare ſolùm debent, qui mittuntur. Rom. 10. Matth. 9.
Viſibili opus eſt miſſione, nec ſufficit inuiſibilis.
Hæretici omnes ſe à Deo miſſos eſſe dicunt. Exodi 4.
Ioan. 1. Cap. 40.
* for. cùm non ſit.
Marci vlt.
Sacerdotibus etiam imperitis, non eſt detrahẽdum. Malach. 2.
Exodi 22. Sacerdotes Dij vocantur. Exodi 21.
Rom 14.
Sacerdos ab Epiſcopo, non a populo debet reprehendi.
Exod. 21.
Numer 22. Ioan. 8.
Matth 18.
Matth. 5.
Ad officiũ epiſcopi tã inſtitutio, quàm deſtitutio ſacerdotum pertinet.

6. Lvcæ nono: Conuocatis autem duodecim Apoſtolis, dedit illis virtutem & poteſtatem ſuper omnia dæmonia, & vt languores curarent. Et miſit illos prædicare regnum Dei, & ſanare infirmos.

7. Marci vltimo: Euntes in mundum vniuerſum, prædicate Euangelium omni creaturæ.

8. Ioannis vigeſimo: Sicut miſit me Pater, & ego mitto vos.

9. Et capite decimoſeptimo: Sicut tu me miſiſti in mundum, & ego miſi eos in mundum.

10. Actorvm decimotertio: Miniſtrantibus autem illis Domino, & ieiunantibus, dixit Spiritus ſanctus: Segregate mihi Saulum, & Barnabam in opus, ad quod aſſumpſi eos. Tunc ieiunantes, & orantes, imponenteſque eis manus, dimiſerunt illos. Et ipſi quidem miſſi à Spiritu ſancto abierunt Seleuciam; & inde nauigauerunt Cyprum.

11. Ad Titum primo: Huius rei gratia reliqui te Cretæ, vt ea, quæ deſunt, corrigas, & conſtituas per ciuitates presbyteros, ſicut & ego diſpoſui tibi. Si quis ſine crimine eſt, &c.

II.

Nónne omnes Chriſtiani ex æquo ſunt Sacerdotes?

A Dici quidem [a] ita poſſunt hactenus, quòd ſicut Sacerdotes externa quædam ſacrificia & miniſteria ſacra exercere ſolent; ſic quotquot ſint in Chriſto renati, ſpiritualia quędam [b] Sacrificia, nimirum orationes, laudes, gratiarum actiones, carnis mortificationem, & id genus alia quotidie poſſint ac debeant offerre, ſedulóque exercitare: vt hinc ſpirituales coram Deo Sacerdotes, & ſpirituales offerre hoſtias in ſcriptura dicantur.

B Verùm ſi propriè nomen hoc ſacerdotij accipimus, non ſunt promiſcuè Sacerdotes omnes, ſed hi duntaxat, quibus anthoritas Eccleſię, vt Sacramentorum [c] proprij ſint miniſtri, demandauit, atque ad conſecrandum, offerendum, diſpenſandumque ſacram Euchariſtiam, & ad peccata hominum, tum remittenda, tum retinenda, ius contulit.

C Ac de his quidem noue legis ſacerdotibus, ſeu presbyteris, ita Paulus: *Qui benè* [d] *præſunt presbyteri, duplici honore digni habeantur, maximè qui laborant in verbo & doctrina.*. Id quod certè congruere non poteſt mulieribus, [e] quas in Eccleſia idem Apoſtolus docere vetat, ac tacere iubet: neque omninò [f] plebeijs conuenit, quorum eſt ouium more paſci, nòn [g] paſcere: regi, non regere: nec ſe prędferre, ſed ſubijcere & ſubiacere præpoſitis; & quæcunque hi, ſiue boni, ſiue mali, in cathedra ſedentes dixerint, audire, ſeruare, & facere, vt verbo Dei prędceptum legimus.

D Quapropter ſicut in Eccleſia triumphante Angeli ſunt [h] ordine ac poteſtate differentes, qui iniuncta ſibi munia dicenti quadam obſeruata diſpoſitione obeunt, ac fideliter exequuntur: ſic militans etiam Eccleſia, [i] quæ domus Dei, & velut caſtrorum acies quædam ordinata eſt, miniſtros habet ſibi peculiares, à reliquis Chriſtianis ſeiunctos, & pulchro ordine inter ſe diſpoſitos ad publica, & communia Eccleſiæ miniſteria in terris peragenda: nimirum vt pro Chriſtiano populo in his, [k] quæ ad Deum ſalutemque animarum ſpectant, ſuas illi operas ex profeſſo ac pro dignitate præſtent.

a Apocal. 1. b 5. c 1. Pet. 2. b

b 1. Pet. 2. a Roman. 12. d Pſalm. 49. d 50. d Philip. 4. d Heb. 13. c Vide Baſil. ſerm. 2. de Bapt. cap. 8. Auguſtin. 20. de ciuitat. cap. 10. Leo ſerm. 3. in anniuerſ. Pontificat. Ambroſ. lib. 4. de Sacrament. cap. 1.

c Ignatius ad Heronem. Chryſoſtom. lib. 3. & 6. de ſacerd. & homil. 60. ad popul. Hieronym. ad Heliodorum epiſtol. 1. cap. 7. & aduerſus Luciferianos cap. 8. Idem ad Euagrium epiſtol. 8. Victor lib. 2. de perſecutione Vvandalica. Cyprian. epiſtol. 54.

d 1. Timoth. 5. c

e 1. Timoth. 2. c 1. Corinth. 14. g Tertullian. de præſcript. cap. 41. Epiphan. hæreſi 42. & 49.

f Leo epiſtol. 62. ad Maximum Antiochenum.

g Ioan. 10. c d 21. e 1. Pet. 5. a & 2. c d Heb. 13. c Roman. 13. a Matth. 23. a Lucæ 10. c 1 Ioan. 4. b

h Epheſ. 1. d Coloſſ. 1. e Daniel. 7. c. Dionyſ. de cæleſti hierarch. c 10.

i 1. Timoth. 3. d Cantic. 6. c Anaclet. epiſtol 1. 2. & 3. Iſidor. lib 2. de Eccleſ. offic. cap. 3. & ſequentibus.

k Heb. 5. a 8. a & 13. c 2. Corinth. 5. d

TESTIMONIA.

1 A Apocalypsis primo: Lauit nos à peccatis noſtris in ſanguine ſuo, & fecit nos regnum, & Sacerdotes Deo & Patri ſuo.

2 Et capite quinto: Feciſti nos Deo noſtro

regnum, & ſacerdotes: & regnabimus ſuper terram.

3. PRIORIS Petri ſecundo: Vos autem genus electum, regale ſacerdotium, gens ſancta, populus acquiſitionis.

4. IBIDEM: & ipſi tanquam lapides viui ſuperædificamini, domus ſpiritualis, ſacerdotium ſanctum, offerre ſpirituales hoſtias, acceptabiles Deo per Ieſum Chriſtum.

5. AD Romanos duodecimo; Obſecro itaque vos fratres per miſericordiam Dei, vt exhibeatis corpora veſtra hoſtiam viuentem, ſanctam, Deo placentem, rationabile obſequium veſtrũ.

6. PSALMO quadrageſimonono: Sacrificium laudis honorificabis me.

7. ET quinquageſimo: Sacrificium Deo ſpiritus contribulatus: cor contritum, & humiliatum Deus non deſpicies.

8. AD Philippenſes quarto: Habeo autem omnia, & abundo: repletus ſum, acceptis ab Epaphrodito quæ miſiſtis odorem ſuauitatis, hoſtiam acceptam, placentem Deo.

9. AD Hebræos decimotertio: Per ipſum ergò offeramus hoſtiã laudis ſemper Deo, id eſt, fructum labiorum confitentium nomini eius. Beneficentiæ autem, & communionis nolite obliuiſci: talibus enim hoſtiis promeretur Deus.

10. BASILIVS ſermone, vel libro ſecundo de Baptiſmo, capite octauo: Si verò quiſquam obiiciat, Quid igitur eſt quod Apoſtolus dixit: Volo viros precari in quouis loco, ob id quòd Dominus ipſe poteſtatem dedit adorãdi Deum in omni loco, vbi dixit: Neque Hieroſolymis poſthac, neque in monte iſto adorabitur pater? Hoc dicendum eſt, quòd illud, in omni loco, non cõmpræhendit eos locos, qui humanis vſibus, rebuſque immundis & prophanis deputati ſunt: ſed dilatat ac diducit adorationem Dei, ab arcto Hieroſolymæ ambitu, in omnem totius orbis locum. Et ſecundum prophetiam hoſtiæ, cum qui diligenter ac ſtudioſè ad ſacerdotium glorioſi myſterij obeundum propenſus eſt, Deo dicare oportet. Nam etiã ſi audiamus prophetam dicentem. Vos autem omnes ſacerdotes Dei vocabimini: neque tamen omnes mox huiuſce ſacerdotij ac miniſterij poteſtatem vſurpamus, neq; alius alij datã gratiam licitè poteſt ad ſe rapere, ſed quiſquis fidelium proprijs doni Dei terminis contentus manet, docente nos Apoſtolo, dum ad omnes quidem dicit: Obſecro autẽ vos fratres per miſerationes Dei, vt exhibeatis corpora veſtra hoſtiam viuentem, &c. Et per mutuã illã membrorum corporis rectã diſpoſitionem, quam inter ſe ad decentem venuſtatem pariter & ſecuritatem neceſſariam habent, normam nobis preſcribit, quàm commodè, ac decenter inter nos ad beneplacitum Dei, in dilectione Chriſti Ieſu & chariſmatum differentia diſpoſiti eſſe debeamus.

11. AVGVSTINVS libro vigeſimo de ciuitate dei, capite decimo, exponens illud Apocalypſis: Sed erunt Sacerdotes Dei & Chriſti, & regnabunt cum eo mille annis: Non vtique de ſolis Epiſcopis & presbyteris dictum eſt, qui propriè iã vocantur in Eccleſia: ſacerdotes, ſed ſicut omnes Chriſtianos dicimus propter myſticũ Chriſma: ſic omnes ſacerdotes, quoniam membra ſunt vnius ſacerdotis. De quibus Apoſtolus Petrus: Plebs, inquit, ſancta, regale ſacerdotium.

12. LEO Papa ſermone tertio in anniuerſario die aſſumpſionis ſuæ ad pontificatũ: Licèt vniuerſa Eccleſia Dei diſtinctis ordinata ſit gradibus, vt ex diuerſis mẽbris ſacrati corporis ſubſiſtat integritas: nos tamen omnes, ſicut ait Apoſtolus, in Chriſto Ieſu vnum ſumus, nec quiſquam ab alterius ita eſt diuiſus officio, vt nõ ad connexionem pertineat capitis, cuiuſlibet humilitas portionis. In vnitate igitur fidei atque baptiſmatis, indiſcreta nobis ſocietas, dilectiſſimi, & generalis eſt dignitas, ſecũdùm illud beatiſſimi Petri Apoſtoli, ſacratiſſima voce dicentis: Et ipſi tanquam lapides viui ſuperædificamini in domos ſpiritales, ſacerdotium ſanctum, offerentes ſpiritales hoſtias, acceptabiles Deo per Ieſum Chriſtum. Et infrà: Vos autem genus electum, regale ſacerdotium, gens ſancta, populus acquiſitionis. Omnes enim in Chriſto regeneratos, crucis ſignum efficit reges: ſancti verò Spiritus vnctio conſecrat ſacerdotes, vt præter iſtam ſpecialem noſtri miniſterij ſeruitutẽ vniuerſi ſpiritales & rationabiles Chriſtiani agnoſcant, ſe regij generis & Sacerdotalis officij eſſe conſortes. Quid enim tam regium, quàm ſubditum Deo animum, corporis ſui eſſe rectorem? Et qui tam ſacerdotale, quàm vouere Domino conſcientiam puram, & immaculatas pietatis hoſtias de altari cordis offerre? Quod cùm omnibus per Dei gratiam commune ſit tactum, religioſum tamẽ nobis atque laudabile eſt, de die prouectionis noſtræ, quaſi de proprio honore gaudere, vt vnum celebretur in toto Eccleſiæ corpore Pontificij ſacramentum, quod effuſo benedictionis vnguento, copioſius quidem in ſuperiora profluxit, ſed non parcè etiam in inferiora deſcendit.

13. AMBROSIVS libro quarto de Sacramentis, capite primo: Sed fortè dicas: Quid hoc ad populum, ſi virga Sacerdotis arruerat & refloruit? Populus ipſe quid eſt niſi ſacerdotalis? Quibus dictum eſt: Vos autem genus electum, regale ſacerdotium, gens ſancta, vt ait Apoſtolus Petrus. Vnuſquiſque vngitur in ſacerdotium, vngitur in regnum. Sed ſpirituale regnum eſt, & ſacerdotium ſpiritale. In ſecundo quoque tabernaculo eſt thymiamateriũ. Thymiamaterium eſt quod bonum odorem fragrare conſueuit. Ita & vos iam bonus odor Chriſti eſtis, iam nullæ in vobis ſordes delictorum, nullus odor grauioris erroris.

1. B IGNATIVS in epiſtola ad Heronem Eccleſiæ Antiochenæ diaconum: Sine epiſcopis nihil agas. ſacerdotes enim ſunt, tu verò miniſter ſacerdotum. illi enim baptizant, ſacerdotiũ agũt, ordinant, manus imponunt: tu verò eis miniſtras, ſicut ſanctus Stephanus Iacobo & cæteris presbyteris in Hieroſolymis.

2. CHRYSOSTOMVS libro tertio de Sacerdotio, vt inferius, quæſtione ſexta, teſtimonio ſecundo.

3. ITEM libro ſexto de Sacerdotio: Eũ qui pro ciuitate tota, quid dico ciuitate? immò verò pro vniuerſo terrarum orbe legatus intercedit, deprecatorque eſt apud Deum, vt hominum omnium, non viuentium modò, ſed etiam mortuorum peccatis propitius fiat: qualem quæſo eſſe oportet? &c. Quum autem ille & Spiritum ſanctum inuocauerit, ſacrificiumque illud horrore ac reuerentia plenissimum perfecerit, communi omnium Domino manibus aſſiduè pertractato: quæro ex te, quoto illum in ordine collocabimus?

1. Tim. 12.

Ioan. 4. Non quuis locus orationi accõmodatus eſt.

Malach. 1.

Iſaiæ 61. Nõ omnes ſumus ſacerdotes proprij nominis.

Rom. 12.

Apoc. 20. Nõ eadem ſignificatione dicũtur Epiſcopi & presbyteri ſacerdotes qua omnes Chriſtiani. 1. Pet. 2.

2. Cor. 12.

1. Pet. 2. Oẽs Chriſtiani ſunt quadam ratione reges & ſacerdotes.

In quo cõſiſtat Sacerdotiũ Chriſtianorum.

Pſalm. 132.

Nume. 17.

1. Pet. 2.

Spirituale regnum eſt & ſacerdotium Chriſtianorum. 2. Cor. 2.

Sacerdos pro mortuorũ peccatis orat.

Sacrificium tremendum adminiſtrat.

cabimus ? quantam autem ab eo integritatem exigemus ? quantam religionem ? considera enim, quales manus illas administrantes esse oporteat: qualem linguam, quæ verba illa effundat: qua denique re non puriorem sanctioremve esse conueniat animam, quę tantum illum, tamque dignum spiritum receperit. Per id tempus & angeli sacerdoti assidēt, & cælestium potestatum vniuersus ordo clamores excitat, & locus altari vicinus in illius honorem, qui immolatur, angelorum choris plenus est. Id quod credere abundè licet, vel ex tanto illo sacrificio, quod tum peragitur, &c. vt superius quæstione sexta de Eucharistia, C testimonio duodecimo.

4. IDEM homilia sexagesima ad populum Antiochenum, & octogesimatertia in Matthęum: Nō sunt humanæ virtutis opera proposita: qui tunc ipsa fecit in illa cœna, idem ea nunc quoque facit. Nos ministrorum tenemus locum: qui verò sanctificat ea & immutat, ipse est. Nullus itaque Iudas assistat, nullus auarus, &c. Hæc ad communicantes dico, & ad vos ministrantes. Nam & ad vos sermonem conuertere necessarium est, vt multo cum studio hæc dona distribuatis. Et paulò pòst: Verùm & tu laice, (quæ etiam habet homilia quinquagesimaprima in Matthæum) cùm sacerdotem videris offerentem, ne vt sacerdotem esse putes hoc facientem, sed Christi manum inuisibiliter extensam. Sicut enim cū baptizaris, ipse te non baptizat, sed Deus est, qui tuum caput inuisibili potentia continet; & nec angelus, nec archangelus, nec vllus alius accedere & tangere audet: ita nunc quoque cùm Deus regenerat, ipsius est solius donum.

5. HIERONYMVS in epistola prima ad Heliodorum capite septimo: Absit vt de his quicquā siniſtrum loquar: qui Apostolico gradui succedentes, Christi corpus sacro ore conficiūt, per quos & nos Christiani sumus: qui claues regni cælorum habentes, quodammodo ante iudicij diem iudicant.

6. IDEM in dialogo contra Luciferianos capite octauo: Hilarius cùm diaconus de ecclesia recesserit, solusque vt putat, turba sit mundi, neque Eucharistiam conficere potest, episcopos & presbyteros non habens, neque baptisma sine Eucharistia tradere. Et cū iam homo mortuus sit, cū homine pariter interijt & secta: quia post se nullum clericū diaconus potuit ordinare. Ecclesia autē non est, quę non habet sacerdotes. Sed omissis paucis homunculis, qui ipsi sibi & laici sunt & episcopi, ausculta quid de omni Ecclesia sentiendum sit &c.

7. IDEM in epistola octagesimaquinta ad Euagriū: Quis patiatur, mensarum & viduarū minister vt supra eos se tumidus efferat, ad quorū preces Christi corpus sanguisque conficitur ?

8. VICTOR Aphricanus libro secundo de persecutione Vvādalica: Quantæ tunc multitudines de diuersis regionibus & ciuitatibus ad visendos Dei Martyres occurrerint populorum, testantur viæ vel semitæ: quæ cùm agmina venientium nequaquā caperent per vertices mōtium & vallium concurrens turba fidelium inæstimabilis descendebat, cereos manibus gestantes, suosque infantulos vestigijs martyrum proijcientes, ista voce clamabant: Quibus nos miseros relinquitis, dum pergitis ad coronas? qui hos baptizaturi sunt paruulos fōtibus aquę perennis? qui nobis pœnitentiæ munus collaturi sunt, & recōciliationis indulgentia obstrictos peccatorum vinculis soluturi ? quia vobis dictum est, Quæcunque solueritis super terrā, erunt soluta & in cælis. Qui nos solēnibus orationibus sepulturi sunt morientes? à quibus diuini sacrificij ritus exhibēdus est consuetus? vobiscū & nos licebat pergere, si liceret vt tali modo filios à patrib⁹ nulla necessitas separaret.

9. CYPRIANVS epistola quinquagesimaquarta ad Cornelium: Episcopatus nostri honor grandis & gloria est, pacem dedisse martyribus, vt sacerdotes qui sacrificia Dei quotidie celebramus, hostias Deo & victimas præparemus.

1. C PRIORIS ad Timotheum quinto: Qui bene præsunt, &c. vt in textu.

2. Et capite secundo: Mulier in silentio discat cum omni subiectione. Docere autem mulieri non permitto, neque dominari in virum: sed esse in silentio.

3. PRIORIS ad Corinthios decimoquarto: Mulieres in ecclesiis taceāt, non enim permittitur eis loqui, sed subditas esse, sicut & lex dicit. Si quid autem volunt discere, domi viros suos interrogent. Turpe est enim mulieri loqui in ecclesia. An à vobis verbum Dei processit? aut in vos solos peruenit?

4. TERTVLLIANVS de præscriptionibus aduersus hæreticos, capite quadragesimoprimo, vt infrà, quæstione septima, C in textu.

5. EPIPHANIVS hæresi quadragesimasecunda contra Marcionistas: Dat (Marcion) permissionem mulieribus, vt baptismum dent. Apud ipsos enim omnia sunt ludibrio plena, & nihil aliud, quàm etiam mysteria coram his, qui instituuntur atque initiantur in sacris, perficere audeant.

6. ITEM quadragesimanona, contra Pepuzianos: Episcopi quoque apud ipsos sunt mulieres, & presbyteri mulieres, & alia quę nihil differre dicunt. In Christo enim Iesu neque masculus, neque fœmina.

7. LEO epistola sexagesimasecunda ad Maximum episcopum Antiochenum: Illud quoque dilectionem tuā conuenit præcauere, vt præter eos, qui sunt Domini sacerdotes, nullus sibi ius docendi & prædicandi audeat vindicare, siue sit ille monachus, siue sit laicus, qui alicuius scientiæ nomine glorietur. Quia etsi optandum est, vt omnes Ecclesiæ filij, quæ recta & sana sunt, sapient; non tamen permittendum est, vt quisquam extra sacerdotalem ordinem cōstitutus, gradum sibi prædicatoris assumat, cùm in Ecclesia Dei omnia ordinata esse conueniat, vt in vno Christi corpore & excellentiora membra suum officium impleant, & inferiora superioribus non resultent.

8. IOANNIS decimo: Ego sum Pastor bonus: Bonus pastor animam suam dat pro ouibus suis. Et alias oues habeo, quæ non sunt ex hoc ouili: & illas oportet me adducere, & vocē meā audient, & fiet vnum ouile, & vnus pastor.

9. ET capite vigesimoprimo: Pasce agnos meos. Pasce oues meas.

10. PRIORIS Petri quinto capite: Pascite qui in vobis est gregem Dei, &c. Et cùm apparuerit princeps pastorum, percipietis immarcescibilem gloriæ coronam.

11. ET capite secundo: Subiecti estote omni humanæ creaturæ propter Deū: siue regi quasi

mentorum. Matth. 18.

Lib. 1. epistol. 2. Sacerdotes sacrificia Dei quotidie celebrant.

1. Cor. 14.

Sacerdotes sunt ministri consecrationis & cōmunionis, Christ⁹ verò præcipua omniū causa est.

Sacerdotes offerunt, tanquā ministri, & baptizant, vt ministri.

Christi corpus sacro ore conficiunt. Matth. 16. & 18.

Diaconus Eucharistiā conficere non potest, nec ordinariè baptisma tradere, aut ordinare clericos

Ad sacerdotum preces Christi corpus & sanguis cōficitur.

Presbyteri & sacerdotes sunt ministri Sacra

Mulieres apud Marcionistas baptizant.

Apud hæreticos Pepuzianos obeunt mulieres episcoporum & presbyterorū munia. Galat. 3. In Rom. 16. Officiū docēdi & prædicādi quibus commissum sit

præcellenti: siue ducibus tanquam ab eo missis, &c. Omnes honorate: fraternitatẽ diligite, &c. Serui subditi estote in omni timore dominis, non tantùm bonis & modestis, sed etiam discolis. Et post pauca: Eratis enim sicut oues errantes, sed conuersi estis nunc ad pastorem, & episcopum animarum vestrarum.

11. Ad Hebræos decimotertio: Obedite præpositis vestris, & subiacete eis. Ipsi enim peruigilant quasi rationem pro animab⁹ vestris reddituri, vt cum gaudio hoc faciant, & non gementes: hoc enim non expedit vobis.

13. Ad Romanos decimotertio: Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit: Non est enim potestas nisi à Deo: quæ autem sunt, à Deo ordinatæ sunt: Itaque qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt. Et post pauca: Ideò necessitate subditi estote non solùm propter iram, sed etiam propter conscientiam.

14. Matthæi vigesimotertio: Super Cathedram Moysi sederunt Scribæ, & Pharisæi. Omnia ergò quæcunque dixerint vobis, seruate, & facite: secundũ opera verò eorum nolite facere.

15. Lucæ decimo: Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit, me spernit. qui autem me spernit, spernit eum, qui misit me.

16. Primæ Ioannis quarto: Qui nouit Deum, audit nos: qui non est ex Deo, non audit nos: in hoc cognoscimus Spiritum veritatis, & spiritum erroris.

1. D Ad Ephesios primo: Suscitãs illum à mortuis, & constituens ad dexteram suam in cælestibus: supra omnem principatum, & potestatẽ, & virtutem, & dominationem, & omne nomen quod nominatur non solùm in hoc sæculo, sed etiam in futuro.

2. Ad Colossenses primo: Quoniam in ipso condita sunt vniuersa in cælis, & in terra, visibilia, & inuisibilia, siue throni, siue dominationes, sine principatus, siue potestates: omnia per ipsum, & in ipso creata sunt.

3. Danielis septimo: Millia millium ministrabant ei, & decies millies centena millia assistebant ei: iudicium sedit, & libri aperti sunt. Et paulo ante: Aspiciebam donec throni positi sunt, & antiquus dierum sedit.

Hierarchia angelorum in cœlo.

4. Dionysius Areopagita de cælesti hierarchia, capite decimo: Sunt autem & angeli omnes ita instituti, vt inferiores superioribus obaudiant, eorumque nutus enuncient: ac primi illi quidem, vt summi Dei se monentis consilia & voces exponãt: reliqui verò proportione debita, eorum, qui à Deo monentur, exprimãt voces. Intãtùm enim summa illa omniũ, & supereminens congruentia, quorumlibet rationaliũ ac spiritalium sacro decori & ordinatissimo instituto prospexit, vt ipsis quoque distinctionibus sacris ordines decentissimos poneret. Denique hierarchiam omnem cernimus in primas, & medias, extremasque virtutes distributã, immò & ipsas quoque singulas (vt propriè dixerim) distinctiones ita discreuit, vt in eisdem cõuenientiæ pulchritudo seruetur. Quocirca & ipsa sacratissima Seraphim, alterum ad alterum clamãsse Theologi aiunt, apertissimè per hoc (vt reor) indicantes, quòd diuinarum rerum notiones prima sequentibus tradunt.

5. Prioris ad Timotheum tertio: Vt scias quomodo oporteat te in domo Dei conuersari, quæ est ecclesia Dei viui, columna & firmamẽtum veritatis.

6. Canticorvm sexto: Quæ est ista, quæ progreditur quasi aurora consurgens, pulchra vt luna, electa vt sol, terribilis vt castrorum acies ordinata?

Epistol. 1 ad fratrem Domini.

7. Anacletvs Pontifex & martyr in epistola prima ad omnes episcopos & omnes fideles: Nã (vt ait B. Clemens antecessor noster, similis est omnis Ecclesiæ status naui magnæ, quæ per vndosum pelagus diuersis è locis & regionibus viros portat, ad vnam potentis regni vrbẽ properare cupientes. Sit ergò nauis author huius, Dominus ipse omnipotens Deus: gubernator verò sit Christus: tum deinde proretæ officium Episcopus impleat. Presbyteri nautarum, Diaconi dispensatorum locum teneant: hi qui catechizant, nautologis conferantur: Epibatis autem totius fraternitatis multitudo sit similis. Ipsum quoque mare hic mundus habeatur.

Ecclesia naui comparatur, & eius ministri ministris nauticis.

Sedium episcopalium in ecclesia distinctio vnde profecta sit.

8. Idem epistola secunda ad vniuersos episcopos in Italia constitutos, capite quarto: Prouinciæ autem multo ante Christi aduentum tempore diuisæ sunt maxima ex parte, & postea ab Apostolis & beato Clemente prædecessore nostro ipsa diuisio est renouata. Et in capite prouinciarum, vbi dudũ primates legis sęculi erant, ac prima iudiciaria potestas, ad quos qui per reliquas ciuitates commorabantur, quando eis necessè erat, qui ad aulam Imperatoris vel regum confugere non poterant, vel quibus permissum non erat, confugiebant pro oppressionibus vel iniustitiis suis: ipsosque appellabant, quoties opus erat, sicut in lege eorum præceptũ erat: ipsis quoque in ciuitatibus vel locis nostris, Patriarchas vel Primates, qui vnam formã tenent, licet diuersa sint nomina, leges diuinæ & Ecclesiasticæ poni & esse iusserunt, ad quos episcopi (si necessè fuerit) confugerent, eosque appellarent, & ipsi Primatum nomine fruerẽtur; & non alij. Reliquæ verò Metropolitanæ ciuitates, quæ minores iudices habebant (licet maiores comitibus essent) haberent Metropolitanos suos; qui prædictis * iustè obedirẽt Primatibus, sicut & in legibus seculi olim ordinatum erat, qui non Primatum, sed aut Metropolitanorum, aut Archiepiscoporum nomine fruerentur. Et licet singulæ Metropoles ciuitates suas prouincias habeant, & suos Metropolitanos iudices habere debeant Episcopos, sicut prius Metropolitanos iudices habebant seculares. Primates tamen (vt præfixum est) & tunc & nunc habere iussæ sunt, ad quos post sedem Apostolicã summa negocia conueniant, vt ibidem, quibus necessè fuerit, releuentur, & iustè restituantur, & hi qui iniustè opprimuntur, iustè reformẽtur atque fulciantur, Episcoporumque causæ, & summorum negociorum iudicia (salua Apostolicæ Sedis authoritate) iustissimè terminantur. Hæc ab antiquis, hæc ab Apostolis, hæc à sanctis Patribus accepimus, vobisque (vt postulâstis) rimanda, & futuris tenẽda temporibus mittimus, & reliquis fratribus prædicanda, ac cunctis fidelibus tradẽda mandamus.

Patriarchæ vel Primates.

Metropolitani seu Archiepiscopi. * iure.

Sedes Apostolica.

Ab Apostolis accepta.

9. Item epistola tertia ad omnes Episcopos ac reliquos Christi sacerdotes, capite tertio: Episcoporum verò ordo vnus est, licet sint Primates illi, qui primas ciuitates tenent, qui & in quibusdã locis Patriarchæ à nonnullis vocantur. Illi autem, qui in Metropoli à beato Petro Apostolo

Primates, vel Patriarchę instituti ab Apostolis, ordinante Domino.

Apoſtolo ordinante Domino,& à prædeceſſore noſtro prædicto ſancto Clemente, ſeu à nobis cõſtituti ſunt, non omnes Primates vel Patriarchæ eſſe poſſunt: ſed illæ vrbes, quæ præfatis & priſcis temporibus primatũ tenuêre Epiſcoporum, Patriarcharum aut Primatum nomine fruantur: reliquæ verò Metropoles, Archiepiſcoporum aut Metropolitanorũ,& non Patriarcharũm aut Primatum vtantur nominib⁹; quia hæc eadem & leges ſeculi in ſuis continẽt principibus: aliæ autem primæ ciuitates, quas vobis conſcriptas in quodam tomo mittimus, à ſanctis Apoſtolis,& à beato Clemente, ſiue à nobis, primates prædicatores acceperunt. Hæc verò ſacroſancta Romana & Apoſtolica Eccleſia, non ab Apoſtolis, ſed ab ipſo Domino Saluatore noſtro primatum obtinuit,&c. vt ſuprà, quæſtione nona de præceptis Eccleſiæ, E teſtimonio decimo.

Metropolitani ſeu Archiepiſcopi.

10. ISIDORVS Hiſpalenſis Epiſcopus, libro ſecundo de eccleſiaſticis officijs, capite quinto: Veniamus nunc ad ſacratiſſimos ordines clericorum, eorumque originem ſingulariter demonſtremus, quod eſt ſacerdotij fundamentum, vel quo authore Pontificalis ordo adoleuit in ſeculo. Initium quidem ſacerdotij Aaron fuit, quanquam & Melchiſedech prior obtulerit ſacrificium, & poſt hunc Abraham, Iſaac, & Iacob. Sed iſti ſpontanea voluntate, non ſacerdotali authoritate iſta fecerunt. Cæterùm Aaron primus in lege ſacerdotale nomen accepit, primuſque pontificali ſtola indutus, victimas obtulit, iubente Domino ac loquente ad Moyſen: Accipe, inquit, Aaron & filios eius, & applicabis ad oſtium tabernaculi teſtimonij: cumque laueris patrem cum filijs, indues Aarõ veſtimentis ſuis, id eſt, linea & tunica, & ſuperhumerali, & rationali, quod conſtringes balteo, & pones tiaram, & oleum vnctionis fundes ſuper caput eius, atque hoc ritu conſecrabitur. Filios quoque illius applicabis, & indues tunicis lineis, cingeſque balteo, Aaron ſcilicet & liberos eius, & impones eis mitras, eruntque Sacerdotes mei lege perpetua. Quo loco contemplari oportet Aaron ſummum ſacerdotem, id eſt, Epiſcopum fuiſſe: nam filios eius, presbyterorum figuram præmonſtrâſſe. Fuerunt enim filij Aaron, & ipſi ſacerdotes, quibus meritò adſtare debuiſſent Leuitæ, ſicut ſummo ſacerdoti. Sed hoc fuit inter ſummum ſacerdotem Aarõ, & filios eiuſdem Aaron, qui & ipſi ſacerdotes fuerunt, quòd Aaron ſuper tunicam accipiebat poderam, ſtolam ſanctam, coronam auream, mitram, & zonam auream, & ſuperhumerale, & cætera quæ ſuprà memorata ſunt. Filij autem Aaron ſuper tunicas lineas cincti tantummodò, & tiarati ita adſtabant ſacrificio Dei. Sed forſan quæritur & hoc, cuius figuram faciebat Moyſes? Si enim filij Aaron presbyterorum figuram faciebant, & Aaron ſummi ſacerdotis, id eſt, Epiſcopi, Moyſes cuius? indubitanter Chriſti. Et verè per omnia Chriſti, quoniam ſimilitudo fuit meditatoris Dei, qui eſt inter Deum & hominem, Ieſus Chriſtus, qui eſt dux populorum, verus princeps ſacerdotum, & Dominus Pontificum, cui eſt honor & gloria in ſecula ſeculorum, Amen. Hactenus de primordijs ſacerdotalibus in veteri teſtamẽto. In nouo autem teſtamento poſt Chriſtum Sacerdotalis ordo à Petro Apoſtolo cœpit, ipſũ enim primus datus eſt pontificatus in Eccleſia Chriſti. Sic enim loquitur ad eum Dominus: Tu es (inquit) Petrus, & ſuper hanc Petram ædificabo Eccleſiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduerſus eam: & tibi dabo claues regni cælorum. Hic ergò ligandi ſoluendique poteſtatem primus accepit, primuſque ad fidem populum virtute ſuæ prædicationis adduxit: ſiquidem & cæteri Apoſtoli cum Petro par conſortium honoris & poteſtatis acceperunt, qui etiã in toto orbe diſperſi Euangelium prædicauerunt, quibuſque decedentibus ſucceſſerunt Epiſcopi, qui ſunt conſtituti per totum mundum in ſedibus Apoſtolorum: qui iam nõ ex genere carnis & ſanguinis eliguntur, ſicut prius, ſecundùm ordinem Aarõ, ſed prò vniuſcuiuſque vita meritoque, quomodo in eum Dei gratia contulerit, ſicut ad Heli Dominus pronunciauit, dicẽs: Hæc dicit Dominus Deus Iſrael: Dixit, domus tua, & domus patris tui perſtanebunt coram me vſque in æternum: & nunc dicit Dominus: Nequaquam, ſed glorificantes me glorificabo: & qui me ſpernit, ſpernetur. Quatuor autem genera ſunt Apoſtolorum: Vnum à Deo tantùm vt Moyſes: alterum per hominem & Deum, vt Ioſue: tertium tantùm per hominem, ſicut his temporibus fauore populi, & poteſtatum in ſacerdotiũ ſubrogantur. Quartum autem genus ex ſe eſt, ſicut pſeudoprophetę & pſeudoapoſtoli. Quid ſit autem nomen Apoſtolorum, Apoſtoli in Latina lingua miſſi interpretantur, quia ipſos miſit Chriſtus euangelizare ad illuminationem omnium populorum. Epiſcopatus autem, vt quidam prudentium ait, nomẽ eſt operis, non honoris. Græcum eſt enim, atque inde ductum vocabulum, quòd ille qui ſuperefficitur, ſuperintendit, curam ſcilicet ſubditorum gerens. Scopus quidem intentio eſt. Ergò episcopos Latinè ſuperintendentes poſſumus dicere, vt intelligat, non ſe eſſe Epiſcopum, qui non prodeſſe, ſed præeſſe dilexerit. Quòd verò per manus impoſitionem à præceſſoribus Dei ſacerdotibus Epiſcopi ordinãtur, antiqua inſtitutio eſt. Iſaac enim patriarcha ſanctus, ponens manum ſuam ſuper caput Iacob, benedixit ei: ſimiliter & Iacob filiis ſuis, ſed & Moyſes ſuper caput Ioſue manum ſuam imponens, dedit ei ſpiritum virtutis & ducatus in populo Iſrael. Sic & ſuper impletor legis & prophetarum, Dominus noſter Ieſus Chriſtus, per manus impoſitionem Apoſtolis ſuis benedixit, ſicut in Euangelio Lucæ ſcriptum eſt, Et perduxit eos trans Bethaniam, & eleuauit manus ſuper eos, & benedixit eos. Et in Actibus Apoſtolorum ex præcepto Spiritus ſancti Paulo & Barnabæ ab Apoſtolis manus impoſita eſt in Epiſcopatum, & ſic miſſi ſunt ad euangelizandum.

ſex & ſummus ſacerdos noui teſtamenti.

Matth. 16.

Apoſtolis Epiſcopi ſucceſſerunt.

Manus impoſitio.

Genes. 27. & 49.

Num. 27.

Luc. vltim.

Actor. 13.

11. CAPITE autem ſexto agit de Chorepiſcopis: ſeptimo, de presbyteris: octauo, de Diaconib⁹: nono, de cuſtodibus ſacrorum: decimo, de Subdiaconibus: vndecimo, de Lectoribus: duodecimo, de Pſalmiſtis: decimotertio, de Exorciſtis: & decimoquarto capite, de Oſtiariis. Vide horum nonnulla inferius, in quæſtione quarta, D teſtimonio ſecundo & ſequentibus, & E teſtimonio quarto & ſequentibus.

12. A ad Hebræos quinto: Omnis Pontifex ex hominibus aſſumptus, pro hominibus conſtituitur in iis, quæ ſunt ad Deum, vt offerat dona, & ſacrificia pro peccatis.

Aaron Epiſcopi formam referebat, Filij Aaronis presbyterorum.

Moyſes Chriſti figuram geſſit 1. Tim. 2.

Petrus primus pontifex.

Sacerdotiũ vnde cœperit. Gen. 14. 22. 26. & 35.

Exodi 29.

13. Et capite octauo: Omnis enim pontifex ad offerendum munera, & hostias constituitur.
14. Item capite decimotertio: Ipsi enim pernigilant quasi rationem pro animabus vestris reddituri.
15. Secundæ ad Corinthios quinto pro Christo legatione fungimur, tanquam Deo exhortante per nos. Et paulo ante: Omnia autem ex Deo, qui nos reconciliauit sibi per Christum: & dedit nobis ministerium reconciliationis.

III.

Quo loco Scriptura testimonium huic Sacramento præbet?

Tit. 1. b

a Actor. 6 b. & 13 a 14. d 1. Timoth. 4 d 5. d 2. Timoth. 1. b

b Ambros. lib. de digni. sacerd. cap. 5. Nicephlib. 12. cap. 14.

c 1. Timoth. 4 d & ibidē Theophyl. & Haymo.

d 2 Timot 1. b & ibidē Theophylactus.

e Leo in epistol. 87. ad episcopos Mauric. synod Rom. sub Syluestro. cap 11 Tridentin. sess. 23. cap. 7 & 12. Reformationis.

f 1. Timoth 5 d

A Illic scilicet, vbi de Apostolis docet, quòd in Ecclesiæ ministris deligendis, instituendis, atque ordinandis, vsi sunt [a] manuum impositione. Hoc enim veluti symbolo certo & efficaci præsentis gratiæ, quæ in Ordinum collatione exhibetur, & [b] accipitur, Sacramentum illud nobis est commendarum.

B Quare Paulus ad Timotheum à se creatum Episcopum scribens, & acceptæ in hoc Sacremento gratiæ illum admonens, [c] *Noli*, inquit, *negligere gratiam, quæ in te est, quæ data est tibi per prophetiam, cum impositione manuum presbyterij.* Et rursus ad eumdem: [d] *Admoneo te, vt resuscites gratiam Dei, quæ est in te per impositionem manuum mearum.*

C Quoniam verò permagni [e] refert, quales in Ecclesia quibuscumque muniys præficiantur, & Ecclesiasticam potestatem ex hoc Sacramento accipiant, ad omnem Episcopum dicitur: [f] *Manus citò nemini imposueris, neque communicaueris peccatis alienis.*

TESTIMONIA.

1. A Ad Titum primo: Huius rei gratia reliqui te Cretæ, vt ea, quæ desunt corrigas, & constituas per ciuitates presbyteros, sicut & ego disposui tibi.
2. Actorvm sexto: Et elegerunt Stephanum, &c. Hos statuerunt ante conspectum Apostolorum: & orantes imposuerunt eis manus.
3. Item decimotertio: Tunc ieiunantes, & orãtes, imponentesque eis manus, dimiserunt illos. Et ipsi quidem missi (*Saulus & Barnabas*) à Spiritu sancto abiêrunt Seleuciam.
4. Et capite decimo quarto: Et cùm constituissent illis (*Paulus scilicet & Barnabas*) per singulas Ecclesias presbyteros (*vbi Græcè dicitur χειροτονησαντες δε αυτοις πρεσβυτερους*) & orâssent cũ ieiunationibus, commendauerunt eos Domino, in quem crediderunt.
5. Prioris ad Timotheum quarto: Noli negligere &c. vt in textu, B
6. Et capite quinto: Manus citò nemini imposueris.
7. Posterioris ad Timotheum primo: Admoneo te &c. vt in textu, B
8. Ambrosivs libro de dignitate sacerdotali, capite quinto: Quis dat, frater, episcopalem gratiam? Deus, an homo? Respondes, sine dubio, Deus: sed tamẽ per hominem dat Deus. Homo imponit manus, Deus largitur gratiam. Sacerdos imponit supplicem dexteram, & Deus benedicit potenti dextera: Episcopus initiat ordinem, & Deus tribuit dignitatem.
9. Nicephorvs libro duodecimo Ecclesiasticæ historiæ: capite decimoquarto, Martyrius porrò: At tu vir beate, ait, (ad Nectariũ) nuper admodũ per baptismũ omnem labem abluisti, cùm etiam episcopalem dignitatem ea consequutus. Vtrunque verò, & sacrum lauacrum, & munus episcopale, delictorum esse remediũ, & expiationem, ex sacris nouimus constitutionibus. Ac tu quidem nunc nihil mihi differre videris à recens genito infante. Ego verò iamdudum diuino purgatus lauacro, eundem per libidinem vitæ cursum tenere perseueraui. His dictis, sacerdotij non subijt iugum.
1. B Prioris ad Timotheũ quarto, vt in textu.
2. Theophylactvs in prioris epistolæ ad Timotheum capitis quarti illa verba, Ne negligas donum, quod in te est, quod datum est tibi per prophetiam: Doctrinæ donum hîc intelligit, quod accepit Episcopus factus per prophetiam, hoc est, imperante spiritu, vt suprà commemoratum est. Cum impositione manuum presbyterij: Hoc est, Episcoporum. non enim presbyteri Episcopum ordinabant. Vide autem horrendum, quantum possit impositio sacerdotalium manuum.
3. Haymo Episcopus Halberstattensis in eadem verba: Noli negligere gratiam &c. Gratiã appellat hîc fidem, & sapientiam, atque remissionem peccatorum, & gratiam episcopatus, quæ per prophetiam data est illi, quia prophetiæ spiritu reuelante cognouit beatus Paulus Timotheum dignum esse episcopali honore.
4. Posterioris ad Timotheum primo, vt in textu.
5. Theophylactvs in posterioris epistolæ ad Timotheum caput primum: ea verba exponens, Admoneo te, vt resuscites gratiam Dei:

In ordinatione Episcopali confertur remissio peccatorum.

Impositio manuum Episcopalis in ordinatione quid efficiat

Effectus sacramenti Ordinis

Gratia cõfertur per impositionem manuum in ordinatione.

Gratia Spiritus ſancti in ordinatione accepta.

Quia, inquit Apoſtolus, noui te non ſimulatam habere fidem, excito te, vt gratiam Spiritus, quã accepiſti ad præfecturam eccleſiæ, ad ſignorum operationem, & ſimpliciter ad omnem quę epiſcopũ deceat virtutem, vt hãc ſemper exſuſcites, ac virentem & floridam facias. Quemadmodum enim ignis lignis indiget, hunc ad modum gratia ſpiritus opus habet prõptitudine, & attẽtione, & ſobria mente, vt ſemper feruear. nã niſi hæc præſtò ſint, extinguitur. quemadmodum & alio in loco dicit, Spiritum nolite extinguere. Quæ in te eſt per impoſitionem manuum mearum: In te quidem habitat ipſa gratia, quam accepiſti cùm imponerem ego tibi manus, quando epiſcopum te ſeligebam & cõſecrabam. Atqui ignem illum vehementiorem & maiorem effice: quod accepiſti verbum, fiducia libertateque imple ac fortitudine, ſtaque ingenuè.

1 Theſſal. 5.

In Rom. 91.

Manus citò imponere quid ſit.

1. Leo Magnus, epiſtola octogeſimaſeptima ad Epiſcopos Aphricanos per Mauritaniam Cęſareenſem conſtitutos, capite primo: Quid eſt citò manus imponere, niſi ante ætatem maturitatis, ante tempus examinis, ante meritum laboris, ante experientiam diſciplinæ, ſacerdotalem honorem tribuere non probatis? Et quid eſt communicare peccatis alienis, niſi talem effici ordinantem, qualis eſt ille qui non meruit ordinari? Sicut enim boni operis ſibi comparat fructum, qui rectum ſectatur in eligendo ſacerdote iudicium: ita graui ſemetipſum afficit damno, qui ad ſuæ dignitatis collegium ſublimat indignum. Non enim in cuiuſquam perſona prætermittendum eſt quod inſtitutis generalibus continetur: nec putandus eſt honor ille legitimus, qui fuerit de præuaricatione collatus. Et paulò poſt: Meritò ſanctorum patrum venerabiles ſanctiones, cùm de ſacerdotum electione loquerentur, eos demum idoneos ſacris adminiſtrationibus cenſuerunt, quorum omnis ætas, à puerilibus exordiis vſque ad prouectiores annos per diſciplinæ Eccleſiaſticæ ſtipendia cucurriſſet, vt vnicuique teſtimonium prior vita præberet: nec poſſet de eius prouectione dubitari, cui pro laboribus multis, pro caſtis moribus, pro actibus ſtrenuis, celſioris loci præmium deberetur. Si enim ad honores mundi ſine ſuffragio temporis, ſine merito laboris, indignum eſt peruenire, & notari ambitus ſolẽt, quos probitatis documenta non adiuuant; quàm diligens & quàm prudens habenda eſt diſpenſatio diuinorum munerum & cæleſtium dignitatum, ne in aliquo Apoſtolica & canonica decreta violentur?

Quales ordinãdi ſint.

2. Synodvs Romana ſub Syluestro, capite vndecimò: Vt nullus ex laica perſona ad honorem acolyti vſque ad Epiſcoparum ſubleuaretur, niſi prius fuiſſet Lector annis triginta, deinde vno die exorciſta, & poſtea caperet onus Acolyti, & faceret in eodem ordine Acolyti annos decem, vt acciperet onus Subdiaconi, & in Subdiaconatu eſſet annos quinque. Deinde ad Diaconatus honorem pertingeret fixus rogantibus triginta presbyteris examen, vt eſſet ſubdiaconus cardinalis: quia à prima ſede erat conſtitutum, vt ſeruiret annos ſeptem. Hoc enim quòd ſi quis deſideraret Ordinem Presbyterij, ita exigeretur, vt in ſeptem annis à cuncto clero Romano probaretur doctrinæ, natiuitatis, generoſitatis, & conſilio non expetens prædam à quoquam opinione clara, firmarent omnes presbyteri, declararent & firmarent, & ſic ad Ordinem Presbyterij accederet, & faceret in eodem ordine annos tres.

Olim quãdiu in minoribus Ordinibus probabantur.

3. Concilivm Tridentinum ſeſſione vigeſimatertia, capite ſeptimo reformationis: Quando epiſcopus ordinationem facere diſpoſuerit, omnes, qui ad ſacrum miniſterium accedere voluerint, feria quarta ante ipſam ordinationem, vel quando Epiſcopo videbitur, ad ciuitatem euocentur. Epiſcopus autem ſacerdotibus, & aliis prudentibus viris, peritis diuinæ legis, ac in eccleſiaſticis ſanctionibus exercitatis, ſibi aſcitis, ordinandorum genus, perſonam, ætatem, inſtitutionem, mores, doctrinam, & fidem diligenter inueſtiget, & examinet.

Examẽ Ordinandorũ.

Ætas ordinandorũ & qualitas.

4. Item capite duodecimo: Nullus in poſterum ad Subdiaconatus ordinẽ ante vigeſimum ſecundum, ad Diaconatus ante vigeſimum tertium, ad Presbyteratus ante vigeſimum quintum ætatis ſuæ annum promoueatur. Sciant tamen epiſcopi, non ſingulos, in ea ætate conſtitutos, debere ad hos ordines aſſumi; ſed dignos duntaxat, & quorum probata vita ſenectus ſit. Regulares quoque nec in minori ætate, nec ſine diligenti Epiſcopi examine ordinentur: priuilegiis quibuſcunque, quoad hoc, penitus excluſis.

5. Paulus ad Timotheum quinto, vt in textu.

IV.

Quot gradus in ſe continet hoc Sacramentum?

A Generatim quidem minores Ordines, maioreſque continet: minores ſcilicet [a] quatuor, Oſtiariorum, Lectorum, Exorciſtarum, & Acolytorum: maiores verò tres, nempe Subdiaconorum, Diaconorum, ac Presbyterorum. Ex Presbyteris porro alij maiores, alij minores à [b] Chriſto inſtituti inueniuntur.

B Maiores enim presbyteri, Apoſtoli ſunt, eorumque ſucceſſores [c] Epiſcopi, magna ſanè poteſtate & reuerenda dignitatis prærogatiua excellentes. Nam horum eſt, ([d] Scriptura teſte) attendere ſibi & vniuerſo gregi, quem à Spiritu ſancto curandum paſcendumque acci-

a Conc Carthaginenſ. 4 can 6 & ſequen. Item Laod can 24 & Trid. ſeſſion. 23. Ignat ad Antioch. Dion. eccl. hierarch ca. 3 Euſeb. hiſt lib. 6. c. 35 ex epiſtola Cornelij ad Fabium.

b Lucæ 9. a 10. a & ibidem Beda. Clemẽs epiſtol. 1 Anaclet. epiſtol 2. & 3.

c Hieron. ad Marcellam epiſtol. 54. Cyprian. epiſt. 69 & 65.

piunt, regere Eccleſiam, ea, quæ deſunt corrigere, per ciuitates item Presbyteros conſtituere.

C Minores verò presbyteri ſub Epiſcopis, ſicut ſeptuag intaduo [e] illi diſcipuli ſub Apoſtolis, in Eccleſiæ miniſterio deſeruiunt, dona & ſacrificia [f] pro peccatis offerunt, atque in curanda Dominica meſſe, tanquam [g] operarij, ſecundùm illos exiſtunt.

D Ac minorum quidem quatuor ordinum Clerici hoc proprium habeant [h] munus, vt ſacerdotibus & epiſcopis multis in rebus præſto ſint, vt ad ſacra conuenientem populum ordinent, vtque paulatim ipſi velut quibuſdam gradibus ad maiora munia in Eccleſia obeunda ritè inſtituantur atque præparentur.

E Cæteri vero maiores [i] tres ordines, cùm in aliis, tum in ſacris Euchariſtiæ myſteriis maiorem conferunt poteſtatem. Igitur Subdiaconus & Diaconus dictis iam myſteriis tanquam adminiſtri adeſſe, ipſiſque ſacerdotibus proximi eſſe poſſunt. Et quanquam, quod ad Ordinis Sacramentum, ac ſacrificandi authoritatem attinet, diſcrimen inter Epiſcopos & Sacerdotes non ſit, [k] tamen ſunt illi ſacerdotibus multo excellentiores, ſi Eccleſiæ gubernandæ, ſi paſcendarum animarum ius, tum baptizatos confirmandi, & Clericos ordinandi poteſtatem conſideremus.

F Verùm præſentis inſtituti non eſt, quæ ſingulis Ordinibus functiones & leges præſcriptæ ſint, enucleare. Illud ſanè conſtat, magno in pretio cunctos Ordines habendos, ac ſedulo retinendos eſſe. Firmum enim teſtimonium illi præbet ſacra [l] Traditionis Apoſtolicæ, Eccleſiaſticæque obſeruationis diſciplina, quæ ad nos vſque tranſmiſſa perdurat.

Ignat. ad Phila. Aug. in Pſalm. 44.
d Act 2 cap 51. Pet. 5. a Heb 13. c ad Tit 1 b Actor. 14 d
e Lucæ 10. a Leo epiſt. 88. ad Epiſcop Gall. & German Innoc. 3. lib. 1. de myſt alt. c. 6.
f Hebr. 5. a 8 a
g Matth 9. d Lucæ 10 a

h 4 Carthaginenſ. can. 6. & ſeq. Iſidor lib. 2. de offic eccleſ ca 11. & ſeq. & li 7. Etymol. c 12. Rabanus lib. 1. de inſtitutione cleric c. 9. & ſeq. Concil. Aquiſgranenſ. 1. ſub Ludouico Pio, c. 2. & ſeq Rom. ſub Sylueſt c 3. 7. & 9.
i 4 Carthagineuſ can 3. & ſeq. Iſidor lib. 2. de offic. eccleſ. can. 7 & ſequent. Raban lib. 1. c 6. & ſeq Aquiſgranenſ c. 6 & ſeq Arator. lib. 1 in Acta. c 13.
k Damaſus epiſt 4. Iſidor. lib. 2. de offic. eccl. c. 7. Hiero. contra Luciferanos c. 4. Leo epi. 81. ad epiſcop. Galliæ & Germaniæ. Concil. Hiſpalenſ. 2 ca. 7. Epiphan. hæreſ. 75 Aetianor.

l Ambroſ. in ca. 4. epiſt. ad Epheſ.

TESTIMONIA.

Acolyti ordinatio.

1. A Concilium Carthaginenſe quartum, cui beatus Auguſtinus interfuit, canone ſexto: Acolytus quum ordinatur, ab Epiſcopo quidem doceatur, qualiter in officio ſuo agere debeat. Sed ab Archidiacono accipiat ceroferarium cum cereo, vt ſciat ſe ad accendenda Eccleſiæ luminaria mancipari. Accipiat & vrceolum vacuum, ad ſuggerendum vinum in Euchariſtiam ſanguinis Chriſti.

Exorciſtæ.

2. Et canone ſeptimo: Exorciſta quum ordinatur, accipiat de manu Epiſcopi libellũ, in quo ſcripti ſunt exorciſmi, dicente ſibi Epiſcopo: Accipe & commenda memoriæ, & habeto poteſtatem imponendi manus ſuper energumenum, ſiue baptizatum, ſiue catechumenum.

Lectoris.

3. Canon octauus ſic habet: Lector quum ordinatur, faciat de illo verbũ Epiſcopus ad plebem, indicans eius fidem ac vitam atque ingenium. Poſt hæc ſpectante plebe, tradat ei codicem, de quo lecturus eſt, dicens ad eum, accipe, & eſto lector verbi Dei, habiturus, ſi fideliter & vtiliter impleueris officium, partem cum eis, qui verbum Dei miniſtrauerunt.

Oſtiarij.

4. Canon nonus: Oſtiarius quum ordinatur, poſtquam ab Archidiacono inſtructus fuerit, qualiter in domo Dei debeat conuerſari, ad ſuggeſtionem Archidiaconi, tradat ei Epiſcopus claues Eccleſiæ de altario, dicens: Sic age, quaſi redditurus Deo rationem pro his rebus, quæ his clauibus recluduntur.

5. Laodicenum Concilium canone vigeſimoquarto: Quod non opottet ſacratum à preſbytero vſque ad Diaconum, & deinceps quemlibet Eccleſiaſtici ordinis vſque adminiſtros, vel lectores, vel cantores, vel exorciſtas, vel oſtiarios, vel exercitatorom ordinis in cauponam ingredi.

Lectores Exorciſtæ. Oſtiarij.

6. Concilium Tridentinum ſeſſione vigeſimatertia, capite & canone ſecundo, vt ſuprà, quæſtione prima, A teſtimonio nono.

7. Ignatius in epiſtola ad Antiochenſes: Saluto Subdiaconos, Lectores, Cãtores, Oſtiarios, Laborantes, Exorciſtas, atque Confeſſores.

Ordines Minores tempore Ignatij.

8. Dionysius Areopagita libro Eccleſiaſticæ hierarchiæ, capite tertio: Porrò miniſtrorum alij quidem pro clauſis templi foribus adſtant, alij proprij aliquid muneris agunt. Qui verò ipſius Ordinis præcipui ſunt, vnà cum ſacerdotibus

Cleri diſtinctio Dionyſij ætate.

dotibus ſanctum panem, & benedictionis calicem, ſacroſanctis altaribus imponunt, cùm ante præceſſerit ab omni clero vniuerſalis laus atque Confeſſio.

9. CORNELIVS Pontifex & Martyr in epiſtola ad Fabium Antiochenum Epiſcopum, teſte Euſebio libro ſexto hiſtoriæ Eccleſiaſticæ, capite trigeſimoquinto: Iſtum igitur lepidum Euangelij patronum Nouatum omninò præteriit, ſcilicet vnum ſolùm Epiſcopum oportere eſſe in hac Eccleſia catholica: in qua tamẽ non ignorabat (quo modo enim poterat?) Presbyteros eſſe quadraginta ſex, Diaconos ſeptem, Subdiaconos ſeptem, Acolytos quadragintaduos, Exorciſtas & Lectores vnà cum Oſtiariis quinquagintaduos, viduas & alios morbo atque egeſtate afflictatos mille & quingentos: quos omnes Domini gratia & benignitas abundè ſuſtentat.

Eccleſiæ Romanæ Presbyteri, Diaconi, Subdiaconi, & minorum ordinum clerici tempore Cornelij & Cypriani.

10. LVCÆ nono: Conuocatis autem duodecim Apoſtolis, dedit illis virtutẽ, & poteſtatem ſuper omnia dæmonia, & vt lãguores curarẽt. Et miſit illos prædicare regnum Dei, & ſanare infirmos.

11. ET capite decimo: Poſt hæc autem deſignauit Dominus & alios ſeptuagintaduos, & miſit illos binos ante faciem ſuam in omnem ciuitatem, & locum, quò erat ipſe venturus.

12. BEDA in caput decimum Lucæ: Sicut duodecim Apoſtolos formam Epiſcoporum exhibere ſimul & præmonſtrare nemo eſt qui dubitet, ſic & hos ſeptuagintaduos figuram presbyterorum, id eſt, ſecundi ordinis ſacerdotum geſſiſſe ſciendum eſt. Tametſi primis Eccleſiæ temporibus, vt Apoſtolica ſcriptura teſtis eſt, vtrique presbyteri, vtrique vocabantur Epiſcopi. Quorum vnum ſapientiæ maturitatem, alterum induſtriam curæ paſtoralis ſignificat.

Epiſcopi locum tenent Apoſtolorum, & Presbyteri 72 diſcipulorũ.

13. CLEMENS Pontifex & Martyr epiſtola prima ad fratrem Domini: Epiſcopos vicem Apoſtolorum gerere, S. Petrus Dominum docuiſſe dicebat, & reliquorum diſcipulorum vicem tenere presbyteros debere inſinuabat.

Chriſtus teſte D. Petro idem docuit.

14. ANACLETVS Pontifex & Martyr epiſtola ſecunda ad vniuerſos Epiſcopos Italiæ, capite ſecundo: In nouo teſtamento, poſt Chriſtũ Dominum à Petro ſacerdotalis cœpit ordo, quia ipſi primo Pontificatus in Eccleſia Chriſti datus eſt, dicente Dõmino ad eum: Tu es, inquit, Petrus, & ſuper hanc Petram ædificabo Eccleſiam meam, & portæ inferi non præualebũt aduerſus eam, & tibi dabo claues regni cælorum. Hic ergò ligandi atque ſoluendi poteſtatem primus accepit à Domino, primuſque ad fidem populũ virtute ſuæ prædicationis adduxit. Cæteri verò Apoſtoli cum eodem pari conſortio honorem & poteſtatem acceperunt, ipſumque principem eorum eſſe voluerunt. Qui etiam iubẽte Domino, in toto orbe diſperſi Euangelium prædicauerunt: ipſis quoque decedentibus, in locum eorum ſucceſſerunt Epiſcopi, quorum ordinatio prætacto fieri debet ordine & modo: quos qui recipit & verba eorum, Deum recipit: qui autem eos ſpernit, eum à quo miſſi ſunt, & cuius funguntur legatione, ſpernit, & ipſe indubitanter ſpernetur à Domino. Videntes autem Apoſtoli meſſem eſſe multam, & operarios paucos, rogauerunt Dominum meſſis, vt mitteret operarios in meſſem ſuã. Inde electi ſunt ab eis ſeptuagintaduo diſcipuli, quorum typum gerunt preſbyteri, atque in eorum locum ſunt conſtituti in Eccleſia.

Matth. 16.

Matth. 10. Marc. vlt. Epiſcopi Apoſtolis ſucceſſere.

Luc. 10.

Matth. 9. Luc. 10 Septuagintaduorum diſcipulorũ locum tenent preſbyteri.

15. IDEM epiſtola tertia ad omnes Epiſcopos & Sacerdotes, capite primo: Sacerdotum, fratres, ordo bipartitus eſt, & ſicut Dominus illum conſtituit, à nullo debet perturbari. Scitis autem à Domino Apoſtolos eſſe electos & conſtitutos, & poſtea per diuerſas prouincias ad prædicandũ diſperſos. Cùm verò meſſis cœpiſſet creſcere, videns paucos eſſe operarios, ad eorum adiumentũ ſeptuagintaduos eligi præcepit diſcipulos. Epiſcopi verò, Domini Apoſtolorũ: Presbyteri quoque, ſeptuagintaduorũ diſcipulorum locũ tenẽt.

Bipartitus ordo Sacerdotum. Luc. 10.

16. HIERONYMVS in epiſtola quinquageſimaquarta ad Marcellam aduerſus Montanum: Apud nos Apoſtolorum locum Epiſcopi tenent: apud eos Epiſcopus tertius eſt.

Apoſtolorum locum Epiſcopi tenent.

17. CYPRIANVS epiſtola ſexageſimanona ad Florentium ſeu Puppianum: Chriſtus dicit ad Apoſtolos, ac per hos ad omnes præpoſitos, qui Apoſtolis vicaria ordinatione ſuccedunt: Qui vos audit, me audit &c. Inde enim ſchiſmata & hæreſes obortæ ſunt & oriuntur, dum Epiſcopus, qui vnus eſt, ſuperba quorundam præſumptione contemnitur &c.

Lib. 4. epiſtol. 9. Luc. 10. Apoſtolis vicaria ordinatione ſuccedunt Epiſcopi.

18. ITEM epiſtola ſexageſimaquinta ad Rogatianum: Meminiſſe Diaconi debent, quoniam Apoſtolos, id eſt, epiſcopos & præpoſitos Dominus elegit: diaconos autem poſt aſcenſum Domini in cælos Apoſtoli ſibi conſtituerunt Epiſcopatus ſui & Eccleſiæ miniſtros. Quòd ſi nos aliquid audere contra Deum poſſumus, qui Epiſcopos facit: poſſunt & contra nos audere diaconi, à quibus fiunt.

Lib. 3. epiſt 15. Epiſcopi in Apoſtolis electi. actor. 6.

19. IGNATIVS in epiſtola ad Philadelphienſes: Principes ſubditi eſtote Cæſari, milites principibus, Diaconi presbyteris, vt ſacrorum adminiſtratoribus. Presbyteri verò & diaconi, atque omnis clerus ſimul cum omni populo, & militibus atque principibus, ſed & Cæſares, obediant Epiſcopo. Epiſcopus verò Chriſto, ſicut Patri Chriſtus: & ita vnitas per omnia ſeruatur.

Epiſcopo omnes obediant.

20. AVGVSTINVS in pſalmum quadrageſimumquartum. Quid eſt. Pro patribus tuis nati ſunt tibi filij? Patres miſſi ſunt Apoſtoli; pro Apoſtolis filij nati ſunt tibi conſtituti ſunt Epiſcopi. Hodie enim Epiſcopi, qui ſunt per totum mundum, vnde nati ſunt? Ipſa Eccleſia patres illos appellat, ipſa illos genuit, & ipſa illos conſtituit in ſedibus patrum. Non ergò te putes deſertam, quia non vides Petrum, quia non vides Paulum, quia non vides illos per quos nata es: de prole tua tibi creuit paternitas. Pro patribus nati ſunt tibi filij.

Pro Apoſtolis conſtituti ſunt Epiſcopi.

Pſalm. 44.

21. ACTORVM vigeſimo: Attendite vobis, & vniuerſo gregi, in quo vos Spiritus ſanctus poſuit Epiſcopos regere Eccleſiam Dei, quam acquiſiuit ſanguine ſuo.

22. PRIORIS epiſtolæ Petri quinto: Seniores ergò, qui in vobis ſunt, obſecro &c. paſcite qui in vobis eſt gregem Dei, prouidentes non coactè, ſed ſpontaneè ſecundùm Deum: neque turpis lucri gratia, ſed voluntariè: neque dominantes in cleris, ſed forma facti gregis ex animo. Et cùm apparuerit princeps paſtorum, percipietis immarceſcibilem gloriæ coronam.

23. AD Hebræos decimotertio: Obedite præpoſitis veſtris, & ſubiacete eis. Ipſi enim peruigi-

lant quasi rationem pro animabus vestris reddituri, vt cum gaudio hoc faciant, & non gementes: hoc enim non expedit vobis.

9. AD Titum primo: Huius rei gratia reliqui te Cretę, vt ea, quę desunt, cotrigas, & cõstituas per ciuitates presbyteros, sicut & ego dispositui tibi.

10. ACTORVM decimoquarto: Et cùm constituissent (*Paulus & Barnabas*) illis per singulas Ecclesias presbyteros, & orassent cum ieiunationibus, commendauerunt eos Domino.

1. CLVCÆ decimo, vt suprà hac eadem quæstione, A testimonio vndecimo.

In Rom. 9 2. LEO epistola octogesimaoctaua ad Episcopos Germanię & Gallię, enumeratis officiis Episcoporum: Hæc, *inquit*, omnia illicita sunt Chorepiscopis, qui ad exemplum & formam septuaginta discipulorũ esse noscuntur, vel presbyteris, qui eandem gestant formam: quoniã quanquam consecrationẽ habeant, pontificatus tamen apicẽ non habent Quæ omnia, solis debent summis pontificibus authoritate canonum præcipitur, vt per hoc & discretio graduum, & dignitatis fastigium summi Pontificis demonstretur.

Presbyteri formam habent 70 discipulorum.

3. INNOCENTIVS tertius libro primo de mysterio altaris siue de mysteriis Euangelicæ legis ac sacramenti Eucharistiæ, capite sexto: In nouo testamento Christus ipse maiores & minores sacerdotes instituit, scilicet duodecim Apostolos, & septuaginta duos discipulos, quos præmittebat binos in omnem ciuitatẽ & locum, quò erat ipse venturus. Sicut enim Pontifices summos Moyses regendis populis in lege præfecit, sed ad eorũ societatis & operis adiutorium, sequentis ordinis viros & secundæ dignitatis elegit. (Nam in Eleazaro & Ithamar filiis Aaron paternæ trãsfudit plenitudinis abundantiam, vt ad hostias salutares, & frequentioris officij sacramenta, ministerium sufficeret sacerdotum. Et in eremo per septuaginta virorum prudentium mentes Moysi spiritum propagauit. Quibus ille vsus in populo, innumerabiles multitudines facilè gubernaret) Sic & Christus Apostolis suis discipulos addidit, quibus illi suis prædicationibus totum orbem impleuerunt. Apostolorum itaque vices, maiores obtinent sacerdotes, id est, Episcopi: Discipulorum verò, minores, id est, Presbyteri.

Maiorum & minorũ sacerdotũ institutio

Frod 28. & 29.

Numer. 11

4. AD Hebræos quinto: Omnis Pontifex ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur in his, quæ sunt ad Deum, vt offerat dona, & sacrificia pro peccatis.

5. ET octauo capite: Omnis Pontifex ad offerendum munera, & hostias constituitur.

6. MATTHÆI nono, 7. ET Lucæ decimo: Messis quidem multa, operarij autem pauci. Rogate ergò Dominum messis, vt mittat operarios in messem suam.

1. D CONCILIVM Carthaginense quartum, canone sexto & sequentibus, vt suprà, hac quæstione, A testimonio primo.

2. ISIDORVS Hispalensis libro secundo de Officiis Ecclesiasticis, capite vndecimo: Lectorum Ordo formã & initium à Prophetis accepit. Sunt Lectores qui verbum Dei prædicant, quibus dicitur: Clama, ne cesses: quasi tuba exalta vocem tuam. Isti quippe dum ordinantur, primùm de eorum conuersatione Episcopus verbum facit ad populum. Denique coram plebe tradit eis codicem apicum diuinorum ad Dei verbum annunciandum. Qui autem ad huiusmodi promouetur gradum, iste erit doctrina, & libris imbutus, sensuumque ac verborum scientia ornatus, ita vt in distinctionibus sententiarum intelligat, vbi finiatur iunctura, vbi adhuc pendeat oratio, vbi sententia extrema claudatur &c.

Lectores.

Isaiæ 58.

3. IBIDEM capite decimotertio: In primo ordine & ministerio Ecclesiæ esse Exorcistas secundum officia, quæ in templo Salomonis erant disposita, quæque posterius sunt ab Esdra disparita, inuenimus: eosque quos Esdras actores memorat templi, nunc esse Exorcistas in Ecclesia Dei &c. Hi cùm ordinãtur, sicut ait Canon, accipiunt de manu Episcopi libellum, in quo scripti sunt exorcismi, accipientes potestatem' imponendi manus super energumenos, siue baptizatos, siue catechumenos.

Exorcistæ

1. Esdræ 2.

4. Carth. c 7.

4. ITEM capite decimoquarto: Ostiarij sunt, qui in veteri testamento ianitores templi vocabantur, qui præerant portis templi Hierusalem, quique ordinati per vices suas omnia interiora templi, vel exteriora custodiebant. Hi denique inter sanctum & iniquum discernentes, eos tantũ in ecclesia, qui sunt fideles, recipiunt. Intrare enim templum, nisi per eos non possumus: habent enim in potestate tam bonos recipiendi, quàm reiciendi indignos.

Ostiarij.

1. Paral. 23. & 2. Paral. 8. & 23.

5. IDEM libro septimo Etymologiarum, capite duodecimo: Acolyti Græcè, Latinè ceroferarij dicuntur, à deportandis cereis, quando legendũ est Euãgelium, aut sacrificium offerendũ. Tunc enim accenduntur luminaria ab eis, & deportantur, non ad effugandas tenebras, cum sol eo tempore rutilet, sed ad signum lætitiæ demõstrandum, vt sub typo luminis corporalis, illa lux ostendatur, de qua in Euangelio legitur: Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc modum.

Acolyti.

Ioan. 1

6. RABANVS Maurus Archiepiscopus Moguntinus libro primo de institutione Clericorũ, capite nono: ἀκόλουθοι Græcè, Latinè ceroferarij dicuntur à deportandis cereis &c. vt Isidorus: Quorum typum præferebant illi, qui Domini mandato, in tabernaculo lucernas quotidie accendebant super candelabrum positas.

Acolyti.

Leuit. 24.

7. IDEM capite decimo: ἐξορκισταὶ, ex Græco in Latinum, Adiurantes, seu increpantes vocantur. Inuocant super Catechumenos, vel super eos qui habent spiritum immundum, nomen Domini Iesu, adiurantes per eum vt egrediatur ab eis. Refert Iosephus, regem Salomonem excogitasse, suamque gentem docuisse modos exorcismi, id est, adiurationis, quibus immundi spiritus expulsi ab homine, vlterius reuerti non sunt ausi. Testatur & de eis liber Actus Apostolorum, ita dicens: Tentauerunt autem quidam, & de circumeuntibus Iudæis exorcistis, inuocare nomen Domini Iesu. Inuenimus eos quos Esdras auctores, &c. vt Isidorus.

Exorcistæ.

Lib. 8. antiquitat. Iudaic. c. 2.

Actor. 19.

8. ITEM capite vndecimo: Lectores à legendo, Psalmistæ à psalmis canendis vocati. Illi prædicant populis quid sequantur: isti canunt, vt excitent ad compunctiones animos audientium. Et paulò pòst: Lectorum ordo formam & initiũ à Prophetis sumpsit. Sunt ergò Lectores qui verbum Dei prædicant, quibus dicitur: Clama, ne cesses, &c. vt Isidorus.

Lectores.

9. ET capite duodecimo: Ostiarij sunt, qui & ædituj, & Ianitores in lege dicebantur. Hi apud Hebræos in veteri Testamẽto electi sũt ad custodiam

Isaiæ 58. Ostiarij.

2. Paral. 8.

diam templi, quique ordinati per vices ſuas omnia interiora templi, vel exteriora cuſtodiebant, vt non ingrederetur in illud immundus in omnibus. Dicti autem Oſtiarij, quòd præſint oſtiis templi: ipſi enim tenentes clauem, omnia intus ex vtraque parte cuſtodiunt, atque inter bonos & malos habentes iudicium, fideles recipiunt, reſpuunt infideles.

10. CONCILIVM Aquiſgranenſe primum ſub Ludouico Pio, capite ſecundo: Oſtiarij ſunt, &c. vt Iſidorus capite decimoquarto, vt ſuprà hac quæſtione, D teſtimonio quarto. CAPITE tertio: Lectorum ordo, &c. vt Iſidorus capite vndecimo. CAPITE quarto: de Exorciſtis, vt Iſidorus capite decimotertio. CAPITE quinto: Acolyti Græcè, vt Iſidorus libro ſeptimo Etymologiarum, capite duodecimo, vt ſuprà D teſtimonio quinto.

11. CONCILIVM Romanum ſub Syluestro, capite primo: Syluester Epiſcopus Vrbis Romæ, congregans fratres compresbyteros, & coepiſcopos, vel Diaconos ſuos ciues Romanos, collegit in gremio ſedis ſuæ ducentos octoginta quatuor Epiſcopos, quibus Auguſtus Conſtantinus vehicula, & annonas præſtari præcepit, & alij quinquaginta ſeptem Epiſcopi partis Rinocoruris, quorum chirographus in eorum cõcilio declaratur, centum quadraginta duo Presbyteri Vrbis Romæ, & Diacones ſex, Subdiacones ſex, Acolyti eius concilio facti quadraginta quinque, Exorciſtæ viginti duo, Lectores, vrbis Romę nonaginta, quorum præſentes parentes audiebant. Notarij Eccleſię quatuordecim, qui geſta diuerſorũ martyrũ ſuſcipientes, * ordinatè narrabant.

Presbyteri, Diaconi, Subdiaconi, Acolyti, Exorciſtæ, Lectores, * vel, ordine renarrabant.

12. CAPITE tertio: Poſtea autem fecit gradus in medio ſynodi, vt non Presbyter aduerſus Epiſcopum, non Diaconus aduerſus Presbyterum, non Subdiaconus aduerſus Diaconum, nõ Acolytus aduerſus Subdiaconum, non Exorciſta aduerſus Acolytum, non Lector aduerſus Exorciſtam, non Oſtiarius aduerſus Lectorem, non Laicus det accuſationem aliquam. Et paulò poſt: Subdiaconus, Acolytus, Exorciſta, Lector, niſi &c.

Oſtiarius reliquis annumeratur

13. DEINDE capite ſeptimo: Ita tamen Syluester clara voce dicebat ad coepiſcopos, vt à Subdiacono vſque ad Lectorem, omnes ſubditi eſſent Diacono Cardinali vrbis Romæ, in Eccleſia repræſentantes tantùm: Pontifici verò Presbyteri, Diaconi, Subdiacones, Acolyti, Exorciſtæ Lectori in omni loco repræſentantes obſequium, ſiue in publico, ſiue in gremio Eccleſiæ tantùm Pontifici.

Diaconus Cardinalis vrbis Romæ. Subdiaconi, Acolyti, Exorciſtæ, Lectores. Lector, Oſtiarius, Acolytus.

14. CAPITE nono: Nullus Lector, vel oſtiarius vaſa ſacrata contingeret, nullus Acolytus rem ſacratam à presbytero iam alio porrigeret, niſi tantùm ſupportaret, quod in ſacerdos imponeret ſuo ore benedictum.

15. E CONCILIVM quartum Carthaginenſe canone tertio: Presbyter quum ordinatur, Epiſcopo eum benedicente, & manum ſuper caput eius tenente, etiam omnes presbyteri, qui præſentes ſunt, manus ſuas iuxta manum Epiſcopi ſuper caput illius teneant.

Presbyteri ordinatio quomodo fiebat ætate Auguſtini.

2. QVARTO: Diaconus quum ordinatur, ſolus Epiſcopus, qui eum benedicit, manum ſuper caput illius ponat: quia non ad ſacerdotium, ſed ad miniſterium conſecratur.

Diaconus quomodo ordinatur.

3. QVINTO: Subdiaconus quum ordinatur, quia manus impoſitionem non accipit, patenam de Epiſcopi manu accipiat vacuam, & calicem vacuum. De manu verò archidiaconi, vrceolum cum aqua, & mantile, & manutergium.

Subdiaconus.

4. ISIDORVS libro ſecundo de officiis eccleſiaſticis, capite ſeptimo: Presbyterorum Ordo exordium ſumpſit à filiis Aaron, vt dictũ eſt: qui enim ſacerdotes vocabantur in veteri teſtamento, hi ſunt qui nunc appellãtur presbyteri, & qui nuncupabantur principes ſacerdotũ, nunc Epiſcopi nominantur. Presbyteri autem interpretãtur ſeniores, quia ſeniores ætate, Græci presbyteros vocant. His enim ſicut Epiſcopis diſpenſatio myſteriorum Dei commiſſa eſt. Præſunt enim Eccleſiis Chriſti, & in conſectione diuina corporis & ſanguinis, conſortes cum Epiſcopis ſunt, ſimiliter & in doctrina populorum, & in officio prædicandi. Sed ſola propter authoritatẽ ſummo Sacerdoti Clericorũ Ordinatio, & Conſecratio reſeruata eſt, ne à multis Eccleſiæ diſciplina vendicata, concordiam ſolueret, ſcandala generaret. Nam Paulus Apoſtolus eodem Preſbyteros vt verè Sacerdotes, ſub nomine Epiſcoporum ita alleuerat, loquens ad Titum: Huius rei (inquit) gratia reliqui te Cretæ, vt ea quæ deſunt corrigas, & conſtituas per ciuitates presbyteros, quemadmodum ego tibi diſpoſui. Si quis ſine crimine eſt, vnius vxoris vir, filios habens fideles, non in accuſatione luxuriæ, aut non ſubditos. Oportet enim Epiſcopum ſine crimine eſſe. Quæ ſententia oſtendit presbyterum etiam ſub Epiſcopi nomine taxari. Vnde & ad Timotheum de ordinatione Epiſcopi & Diaconi ſcribens, de presbyteris omninò tacuit, quia eos in Epiſcopi nomine comprehendit. Secundus enim & penè coniunctus gradus eſt, ſicut ad Philippenſes epiſcopis & Diaconibus ſcribit, cùm vna ciuitas plures Epiſcopos habere non poſſit. Et in Actibus Apoſtolorum presbyteros Eccleſiæ, Hieroſolymam iturus, congregauit, quibus inter cætera: Videte, inquit, gregem, in quo vos ſpiritus ſanctus Epiſcopos ordinauit. Vnde etiã tales in Eccleſia presbyteros conſtituendos eſſe ſicut Epiſcopos, & Apoſtolus ad Titum loquitur, & canones ipſi teſtantur. Presbyteros autem merito, & ſapiẽtia dicit, non ætate. Nam & Moyſi præcepit Deus, vt eligat presbyteros. Vnde & in Prouerbiis dicitur: Gloria ſenum canicies. Quæ eſt hæc canicies? haud dubiè quin Sapiẽtia, de qua ſcriptum eſt: Canicies hominum prudentia eſt. Cumque nongentos & amplius annos ab Adam vſque ad Abraham vixiſſe homines legerimus, nullus alius primus appellatus eſt presbyter, id eſt, ſenior, niſi Abraham: qui multo paucioribus annis vixiſſe conuincitur. Non ergò propter decrepitam ſenectutem, ſed propter ſapientiam presbyteri nominantur. Quod ſi ita eſt, miror cur inſipientes conſtituantur.

Presbyterorum ordo & officium.

Quomodo cum Epiſcopis conueniant, & quomodo ab iis differant.

Tit. 1.

1. Tim. 3.

Philip. 1.

Act. 20.

Presbyteri vocabulũ.

Numer. 11

Prouerb. 20

Sapient. 4.

5. ET capite octauo: Diaconorum ordo à Leui tribu accepit exordium. Præcepit enim Dominus Moyſi, vt poſt ordinationẽ Aaron ſacerdotis, & filiorum eius rurſus Leui tribus in diuini cultus miniſteriis ordinarentur & conſecrarentur Domino pro omnibus primogenitis, & ſeruirent pro Iſrael coram Aaron & filiis eius in tabernaculo Domini, excubantes in templo die ac nocte, ipſique geſtarent arcam, & tabernaculũ, & omnia vaſa eius, & in circuitu tabernaculi caſtra ipſi conſtituerent, & in promouendo

Ordo Diaconorum.

Num. 3. & 8

tabernaculo: ipsi deponerent, rursus ipsi componerent. A vigintiquinque annis & supra, in tabernaculo seruire mandatum est: quam regulam constituerunt sancti Patres & in nouo testamẽto. In Euãgelio autem primordia eorum in Actibus Apostolorum ita leguntur: Conuocantes autem duodecim Apostoli multitudinem discipulorum, dixerunt: Non placet, nos relinquere verbum Dei, & ministrare mensis, &c. Ex hinc iam decreuerunt Apostoli, vel successores Apostolorum, vt per omnes Ecclesias septem Diaconi, qui sublimiore gradu essẽt cæteris, circa aram Christi, quasi columnæ altaris assisterent, & non sine aliquo septenarij numeri mysterio. Hi sunt enim, quos in Apocalypsi legimus, septem Angeli tubis canentes: hi sunt septem candelabra aurea: hi sunt voces tonitruorum. Ipsi enim clara voce in modũ præconis admonent cunctos, siue in orando, siue in flectẽdo genua, siue in psallendo, siue in lectionibus audiendis: ipsi etiam, vt aures habeamus ad Dominum, clamant: ipsi quoqi euangelizant: sine ipsis sacerdos nomen habet, officium non habet. Nam sicut in Sacerdote consecratio, ita in ministro dispensatio Sacramenti est: illi orare, huic psallere mandatur: ille oblata sanctificat, hic sanctificata dispensat. Ipsis etiam Sacerdotibus propter præsumptionem non licet de mensa Domini tollere calicem, nisi eis traditus sit à Diacono. Leuitæ inferunt oblationes in altaria, Leuitæ componunt mensam Domini, Leuitæ operiunt arcam testamenti. Non enim omnes vident alta mysteriorum, quæ operiuntur à Leuitis, ne videant qui videre non debent, & sumant qui seruare non possunt: quique propterea altari albis induti assistunt, vt cælestem vitam habeant, candidique ad hostias immaculati accedant, mundi scilicet corpore, & incorrupti pudore. Tales enim decet Dominum habere ministros, qui nullo carnis corrumpantur contagio, sed potius eminentia castitatis splendeant. Quales enim Diaconi ordinentur, Apostolus Paulus plenissimè scribit ad Timotheum. Nam cùm præmisisset de Sacerdotum electione continuò subiunxit: Diaconi similiter irreprehensibiles, hoc est, sine macula, sicut episcopi, pudici vtique, id est, à libidine continentes: non bilingues, scilicet, ne conturbent habentes pacem: non multo vino dediti, qua vbi ebrietas, ibi libido dominatur & furor: non turpè lucrum sectantes, ne de cælesti ministerio lucra terrena sectentur. Est quoque turpis lucri appetitio, plus quàm de æternis, de præsentibus cogitare. Post hæc autem subiecit: Hi autem probentur primùm, & sic ministrent, nullum crimen habentes. Hi vtique, sicut Episcopi, ante ordinationem probari debent, si digni sunt, & sic ministrare.

Concil 9. Arel can. 8. Actor. 6.

Diaconi altari assistunt.

Apoc 1. & 2.

Officia reliqua Diaconi.

Habitus indicat quales esse debeant, castitatem licet &c. 1. Tim. 3.

Subdiaconi & eorum officium. 1. Esd 8. Ioan. 1.

6. CAPITE decimo: Subdiaconi, qui apud Græcos Hypodiaconi vocantur, in Esdra inueniuntur, appellanturque ibi Nathinnæi, id est, in humilitate Deo seruientes. Ex eorum ordine fuit ille Nathanael, qui in Euangelio Ioannis diuina proditione commonitus, Saluatorem meruit confiteri: quique etiam ad primum diuinitatis indicium fidelis enituit, protestante Domino ac dicente: Ecce verè Israelita, in quo dolus non est. Denique isti oblationes in templo Domini suscipiunt à populis, isti obediunt officiis Leuitarum, isti quoq; vasa corporis & sanguinis Christi, Diaconibus ad altariũ offerunt. De quibus quidẽ placuit Patrib⁹, vt quia sacra mysteria contrectant, casti sint, & continentes ab vxoribus, & ab omni carnali immunditia sint liberi, iuxta quod illis, Propheta dicente, iubetur: Mundamini, qui fertis vasa Domini. Hinc igitur cùm ordinantur, sicut Sacerdotes & Leuitæ, manus impositionem non suscipiunt, sed patenam tantùm, & calicem de manu Episcopi, & ab Archidiacono scyphum aquæ cum aquamanili, & manuterginm accipiunt.

Continentia subdiaconorum.

Isaiæ 52.

4 Carthag. can. 5.

7. RABANVS capite sexto libri primi de institutione Clericorum: Presbyterorum ordo exordium sumpsit à filiis Aaron &c. vt suprà Isidorus hac quæstione, E testimonio quarto.

8. ET capite septimo? Leuitæ ex nomine authoris vocati, de nomine Leui Leuitę exorti sunt, à quibus in templo Dei mystici sacramenti mysteria explebantur. Præcepit enim Dominus &c. vt Isidorus ibidem testimonio quinto.

9. CAPITE octauo: Hypodiacones Græcè, quos nos Subdiacones dicimus, qui ideò sic appellantur, quia subiacent præceptis & officiis Leuitarũ: Oblationes in templo Deꝛà fidelibus ipsi suscipiunt, & Leuitis supponendas altaribus deferunt. Hi apud Hebrꝛos Nathinnæi vocãtur, vt liber Paralipomenon, & Esdræ testatur: quod interpretatur, in humilitate Domino seruientes &c. vt Isidorus ibidem testimonio sexto.

Exod. 29.

10. CONCILIVM Aquisgranense capite sexto: Subdiaconi, qui apud Græcos Hypodiaconi vocantur, vt paulo ante Isidorus. Capite septimo: Diaconorũ ordo à tribu Leui accepit exordium, vt suprà Isidorus. Capite octauo: Presbyterorum ordo exordium sumpsit, vt idem suprà.

11. ARATOR libro primo in Acta Apostolorum, capite decimotertio:

Apostoli ministros altaris ordinauerũt. Actor. 6. Diaconi sanguinem agni portigunt.

Iura ministerij, sacris altaribus apti,
In septem fecrere viros, quos vndique lectos
Leuitas vocitare placet: quàm splendida capite
Ecclesia fulgere manus, qua pocula vitæ
Misceat, & latices cum sanguine porrigat agni.
Huic numero delatus honor, sublimis secum
Sacramenta gerit, per quæ nunc longius ire
Non patitur mensura viæ, ne plura locutus,
Inuenias dixisse minus. sit cura ministris
Officium libare suum, quo laudis amictu
Hunc decerat lucere chorum, quem mysticus ordo
Confecrat in numero, cui dant cælestia formam.

12. DAMASVS Pontifex epistola quarta de Chorepiscopis, vbi cùm diuisset Chorepiscopos septuaginta discipulorum vice fungi, ita postmodum subiungit: Quòd verò eis non liceat sacerdotes consecrare, nec Diaconos, aut Subdiaconos, nec virgines, nec altare erigere, nec vngere, aut sacrare, nec Ecclesias dedicare, nec chrisma conficere, nec chrismate baptizatorum frontes signare, nec publicè quidẽ in Missa quẽquam pœnitentem reconciliare, nec formatas epistolas mittere, nec populum benedicere, nec ante episcopum in baptisterio, aut in sacrario introire, nec præsente Episcopo infantem tingere aut signare, nec pœnitentem sine præceptione Episcopi sui reconciliare, nec eo præsente, nisi illo iubente, sacramentũ corporis & sanguinis Christi cõficere, nec eo coram posito populum docere aut saluare, nec plebem exhortari: quæ omnia solis pontificibus deberi, tam ex

In Rom. 5. Episcoporum officia aliis sacerdotibus nõ communia.

supe-

ſuperioribus, quàm ex alijs patrum conſtitutis, aut ſactis canonibus edocti eſtis.

13. ISIDORVS libro ſecundo de Officijs Eccleſiaſticis, capite ſeptimo: Preſbyteris ſicut Epiſcopis diſpenſatio myſteriorum Dei commiſſa eſt, Præſunt enim Eccleſijs Chriſti, & in confectione diuina corporis & ſanguinis conſortes cum Epiſcopis ſunt: ſimiliter & in doctrina populorum, & in officio prædicandi, &c. vt ſuprà, E teſtimonio quarto.

14. HIERONYMVS in dialogo aduerſus Luciferianos, vt ſuprà de Confirmatione, quæſtione ſecunda, ℣ teſtimonio primo.

In Rom. 92. 15. LEO Magnus epiſtola octogeſima octaua ad Epiſcopos Germaniæ & Galliæ, eadem habet quę Damaſus, inter cætera ita ſcribens: Quamuis cum Epiſcopis plurima illis (*Chorepiſcopis & Preſbyteris*) miniſteriorum communis ſit diſpenſatio, quædam tamen authoritate veteris legis, quædam nouæ etiam eccleſiaſticis regulis ſibi prohibita nouerint, ſicut Preſbyterorum & Diaconorum, aut Virginum conſecratio, ſicut conſtitutio altaris, ac benedictio, vel vnctio, &c.

16. CONCILIVM Hiſpalenſe ſecundum canone ſeptimo, de Chorepiſcopis & Preſbyteris agens: Quamuis cum Epiſcopis plurima illis &c. vt Leo Pontifex.

17. EPIPHANIVS hæreſi ſeptuageſimaquinta contra Aërium, hæreſim eiuſdem exponens: Erat autem ipſi ſermo furioſus magis quàm humanæ conditionis, & dicebat: Quid eſt Epiſcopus ad preſbyterum? nihil differt hic ab illo: vnus enim eſt ordo, & vnus (inquit) honor, & vna dignitas. Imponit manus Epiſcopus, ita etiam preſbyter: Lauacrum dat Epiſcopus, ſimiliter & preſbyter: diſpenſationem cultus diuini facit Epiſcopus, & preſbyter ſimiliter. Paulo poſt confutans, ita ait: Dicere, ipſum epiſcopum & preſbyterum æqualem eſſe, quomodo erit poſſibile? Epiſcoporum enim ordo patrum generator eſt: Patres enim generat eccleſiæ: Preſbyterorum verò, non poteſt generare patres, per lauacri regenerationem generat filios Eccleſiæ, non tamen patres aut Doctores. Et quomodo poſſibile erat, preſbyterum conſtituere non habentem manuum impoſitionem ad eligendum, aut dicere ipſum æqualem eſſe Epiſcopo? Decepit autem prædictum Aërium nugacitas ipſius, & æmulatio. Profert autem ad errorem ſuum, & eorum qui ipſum audiunt, quòd Apoſtolus ſcribit preſbyteris & Diaconis, & non ſcribit Epiſcopis. Et ad Epiſcopum dicit: Ne neglexeris donum quod in te eſt, quod accepiſti per manus preſbyterij. Et rurſus in alio loco Epiſcopis & Diaconis ſcribit. Quare eſt, inquit, idem Epiſcopus & Preſbyter. Et non nouit ille, qui conſequentiæ veritatis ignarus eſt, & hiſtorias profundiſſimas non legit, quòd cùm recens eſſet prædicatio, ſanctus Apoſtolus pro re nata, velut habebat, ſcripſit. Vbi enim Epiſcopi erant iam conſtituti, ſcripſit Epiſcopis & Diaconis. Non enim omnia ſtatim potuerunt Apoſtoli conſtituere; Presbyteris enim opus erat & Diaconis. per hos enim duos Eccleſiaſtica compleri poſſunt. Vbi verò non inuentus eſt quis dignus epiſcopatu, permanſit locus ſine Epiſcopo. Vbi autem opus fuit, & erant digni Epiſcopatu, conſtituti ſunt Epiſcopi. Quum autem multitudo non eſſet, non inuenti ſunt inter ipſos qui presbyteri conſtituerentur, & contenti fuerunt ſolo Epiſcopo in loco conſtituto. Verùm ſine Diacono impoſſibile eſt eſſe Epiſcopum. Et curam adhibuit ſanctus Apoſtolus, vt Diaconi eſſent Epiſcopo propter miniſterium. Sic Eccleſia accepit complementa diſpenſationis, ſic illo tempore erant loci. Nam ſingulæ res non ab initio omnia habuerunt, ſed progreſſu temporis ea, quæ ad neceſſariorum perfectionem requiruntur, parabantur, &c.

Nota.

Presbyteri ab Epiſcopo nõ diſtingui, hæreſis eſt Aerij.

Confutatio huius erroris.

Argumenta Aerij refutantur 1 Tim. 4. 2 Ep. 1.

Accommodat locum Pauli ad miniſtros diuerſorum ordinum. Actor. 21.

Actor. 6. & 8. Actor. 7.

Matth. 4.

Differentia naſcentis & iam propagatæ Eccleſiæ.

Actor. 8. Actor. 16. Actor. 10.

Nota.

℣ AMBROSIVS in caput quartum epiſtolæ ad Ephæſios, in ea verba: Et ipſe dedit quoſdam quidem Apoſtolos, &c. Apoſtoli, epiſcopi ſunt. Prophetæ verò, explanatores ſunt ſcripturarum, quamuis inter ipſa primordia fuerint Prophetæ, ſicut Agabus, & quatuor virgines prophetantes, ſicut continetur in Actis Apoſtolorum, ſed propter rudimenta fidei commendanda: Nunc autem interpretes Prophetæ dicuntur. Euangeliſtæ, Diaconi ſunt, ſicut fuit Philippus. Nam quamuis non ſint ſacerdotes, euangelizare tamen poſſunt ſine cathedra, quemadmodum & Stephanus, & Philippus memoratus. Paſtores poſſunt eſſe Lectores, qui lectione ſaginent populum audientem: quia non in pane tantùm viuit homo, ſed in omni verbo quod procedit de ore Dei. Magiſtri verò Exorciſtæ ſunt, quia in Eccleſia ipſi compeſcunt & verberant inquietos: ſiue ij qui lectionibus imbuendos infantes ſolebant imbuere, ſicut mos Iudæorum eſt, quorum traditio ad nos tranſitum fecit, quę per negligentiam obſoleuit. Inter iſtos poſt epiſcopum plus eſſe intelligitur, qui propter reſeratum occultum ſcripturarum ſenſum prophetare dicitur, præſertim quia futuræ ſpei verba depromit. Qui ordo nunc poteſt eſſe presbyteri. Nam in Epiſcopo omnes ordines ſunt: quia primus ſacerdos eſt, hoc eſt, princeps eſt Sacerdotum, & Propheta & Euangeliſta, cætera adimplenda officia Eccleſiæ in miniſterio fidelium. Tamen poſtquam omnibus locis Eccleſiæ ſunt conſtitutæ, & officia ordinata: alter compoſita res eſt, quàm cœperat. Primum enim omnes docebant, & omnes baptizabant, quibuſcunque diebus vel temporibus fuiſſet occaſio. Nec enim Philippus tempus quæſiuit, aut diem, quo Eunuchum baptizaret, neque ieiunium interpoſuit. Neque Paulus & Silas tempus diſtulerunt, quo Optionem carceris baptizarent cum omnibus eius. Neque Petrus Diaconos habuit, aut diem quæſiuit quando Cornelium cum omni domo eius baptizauit, nec ipſe, ſed iuſſit fratribus, qui cum illo erant ad Cornelium ab Ioppe. Adhuc enim præter ſeptem diaconos nullus fuerat ordinatus. Vt ergò creſceret plebs, & multiplicaretur, omnibus inter initia conceſſum eſt, & euangelizare, & baptizare, & ſcripturas in Eccleſia explanare. At vbi autem omnia loca circumplexa eſt Eccleſia, conuenticula conſtituta ſunt, & rectores, & cætera officia in Eccleſijs ſunt ordinata, vt nullus de clero auderet, qui ordinatus non eſſet, præſumere officium, quod ſciret non ſibi creditum vel conceſſum: & cœpit alio ordine & prouidentia gubernari Eccleſia: quia ſi omnes eadem poſſent, irrationabile eſſet, & vulgaris res & viliſſima videretur. Hinc ergò eſt, vnde nunc neque Diaconi in populo prædicant, neque Clerici vel Laici baptizant, neque quocũque die credentes tinguntur, niſi ægri. Ideò non per omnia conueniunt ſcripta Apoſtoli, ordinationi quæ nunc in Eccleſia eſt, quia hæc inter ipſa primordia ſunt ſcripta.

V.

Quomodo veteres Patres de hoc Sacramento ſcribunt?

A DE hoc Auguſtinus, Doctor verè Catholicus, ſuam & Eccleſiæ ſententiam [a] his verbis manifeſtè declarat: Quòd inſufflâſſe in diſcipulos Dominus legitur poſt dies paucos reſurrectionis ſuæ, & dixiſſe, *Accipite Spiritum ſanctum*, Eccleſiaſtica poteſtas collata intelligitur eſſe. Quia enim omnia in Traditione Dominica per Spiritum ſanctum aguntur, idcircò cùm regula eis & forma traditur huius diſciplinæ, dicitur eis: *Accipite Spiritum ſanctum*. Et quia verè ad ius Eccleſiaſticum pertinet, ſtatim ſubiecit, dicens: Cuius tenueritis peccata, tenebuntur: & cuius remiſeritis, remittentur ei. Inſpiratio ergò hæc, gratia quædam eſt, quæ per traditionem infunditur Ordinatis, per quam commendatiores habeantur. Vnde Apoſtolus dicit ad Timotheum: *Noli negligere gratiam quæ eſt in te, quæ data eſt tibi per impoſitionem manuum presbyterij.* Semel ergò fieri oportuit, vt de cætero traditio iſta non ſine dono Spiritu ſancti eſſe crederetur. Hucuſque Auguſtinus.

a Lib. quæſt. veteris & noui Teſtamẽti, quæſt. 93. Vide & lib. 2. contra epiſt. Parmeniani, cap. 13.

Ioan. 20.

1. Tim. 4.

B Extant & Apoſtolorum Canones, in quibus hoc modo [b] ſtatuitur: Epiſcopus à duobus, aut tribus Epiſcopis ordinetur: Preſbyter ab vno Epiſcopo ordinetur: ita Diaconus, & reliqui Cleri. Tum [c] infrà: Si quis Epiſcopus, aut Presbyter, aut Diaconus, aut Hypodiaconus, aut Lector, aut Cantor ſacram Quadrageſimam non ieiunauerit, aut quartam feriam, aut paraſceuen, (hanc ſextam feriam nunc dicimus) Ordine mouetor, niſi fortè infirmitas corporis impediat.

b Can. 1 & 2.

c Can 68. Vide inſignes canones diſtinctione 59. & ſequentibus.

C Caius [d] verò ante annos M C C C. Pontifex & Martyr illuſtris, hos ipſos gradus & Ordines ſigillatim recenſet, quum ait: Si quis Epiſcopus eſſe meruerit, primò Oſtiarus, deinde Lector, poſtea Exorciſta, deinde ſacretur Acolytus: dehinc verò Subdiaconus, Diaconus, & poſtea Preſbyter: exinde, ſi meretur, Epiſcopus ordinetur.

d in epiſtol. ad Felicem. Vide & Damaſum in Pontificali de eodem Caio.

D Laudat igitur, [e] Cyprianus Cornelium Epiſcopum, ac bonis omnibus tum in Clero, tum in populo eundem laudabili prædicatione commendari ſcribit: quia non ad Epiſcopatum ſubitò peruenit, ſed per omnia Eccleſiaſtica officia promotus, & in diuinis adminiſtrationibus Dominum ſæpè promeritus, ad Sacerdotij ſublime faſtigium cunctis Religionis gradibus aſcendit: tum deinde Epiſcopatum ipſum nec poſtulauit, nec voluit, nec vi inuaſit; ſed quietus, modeſtus, caſtus, humilis, verecundus, demum & coactus excepit.

e Epiſtol 52. Sozimus epiſtol. 1. ad Heſychium.

E Quos igitur Ordines vetus & Apoſtolica probauit Eccleſia, ſicut [f] Dionyſij, [g] Anacleti, [h] Ignatijque ſcripta declarant, quos ætas etiam omnis complexa poſterior, eos præſens Eccleſia non poteſt ſanè non conſeruare atque defendere.

f De Eccleſ. hierarch. c. 5 & ad Demophilum.

g Epiſtol. 2.

h Ad Antiochenſes.

TESTIMONIA.

1. AVGVSTINVS libro quæſtionum veteris & noui Teſtamenti, quæſtione nonageſimatertia: Quòd inſufflâſſe in diſcipulos Dominus legitur, &c. vt in textu.

2. IDEM

2. IDEM libro ſecundo contra epiſtolam Parmeniani, capite decimotertio, vt ſuprà quæſtione prima, A teſtimonio primo.

1. B CANON primus Apoſtolorum: Epiſcopus à duobus &c. vt in textu.

2. CANON ſecundus: Presbyter ab vno Epiſcopo ordinetur, & Diaconus, & reliqui Clerici.

3. CANON ſexageſimusoctauus: Si quis epiſcopus, aut presbyter, &c. vt in textu.

Quomodo, & iuxta Eccleſiaſticos Ordines promouẽdi.

4. APVD Gratianum diſtinctione quinquageſimanona citatur SOZIMVS Papa, qui ſtatuit vt ad ſacerdotale officium nullus, niſi per ſingulos gradus approbatus, accedat. Item GREGORIVS: Ne cuiuſlibet meriti laicus ad ſummum ſacerdotium adſpiret. Præterea CÆLESTINVS primus epiſtola ſecunda ad Epiſcopos Galliæ: Vt non adſpiret ad ſummum ſacerdotium, qui Eccleſiaſticis diſciplinis non ſit imbutus.

5. ET diſtinctione ſexageſima adducitur Concilium Vrbani Papæ celebratum Aluerniæ, vbi ſtatuitur, vt Archipresbyter, vel Decanus, vel Diaconus, aut Archidiaconus non niſi qui Diaconus aut Presbyter ſit, ordinetur. Deindè citatur CALIXTVS Papa, à quo decretum eſt, vt nullus in Præpoſitum, vel Archipresbyterum, vel Archidiaconum, niſi Presbyter vel Diaconus ordinetur. Vtrunque teſtimonio Innocentij ſecundi etiam confirmatur. Citatur & VRBANI Papæ decretum, vt non eligatur in epiſcopum, niſi in ſacris ordinibus conſtitutus.

6. DISTINCTIONE ſexageſimaprima citatur Gregorius Magnus in epiſtola ad Brunichildem Reginam Francorum, quæ habetur libro ſeptimo, capite centeſimo decimotertio, quo declaratur, Sacerdotes ex laicis ſubitò non ordinandos. ITEM Hormiſda in epiſtola ad Epiſcopos Hiſpaniæ: Quales debeant eſſe qui ordinantur, & quibus gubernacula Eccleſiæ committuntur. Citatur etiam INNOCENTIVS primus ex epiſtola duodecima ad Aurelium, vbi ſic ait: Miſerum eſt, eum fieri magiſtrum, qui nunquàm fuit diſcipulus, eum ſummum ſacerdotem fieri, qui nunquam in vllo gradu obſequutus fuerit ſacerdoti. Item LEO Magnus in epiſtola ad epiſcopos Aphricæ, vt ſuprà quæſtione tertia, C teſtimonio primo. Item CONCILIVM Laodicenſe canone duodecimo: non eſſe eligendos ad epiſcopatum, niſi quos probabilis vita commendat. Præterea CÆLESTINVS primus epiſtola tertia, capite ſecundo, ad Epiſcopos Apuliæ & Calabriæ: Rurſùs ex Leone, rudibus & imperitis gubernacula Eccleſiæ committenda non eſſe. Vide ibidem plura.

7. DISTINCTIONE ſexageſimaſecunda & ſexageſimatertia agitur de electione Eccleſiaſticorum.

8. DISTINCTIONE verò ſexageſimaquarta, ſexageſima quinta, & ſequentibus agitur de eorum ordinatione.

1. C CAIVS Pontifex & Martyr in epiſtola ad Felicem Epiſcopum: De Epiſcoporum verò & Presbyterorum, Diaconorumque & ſequentium clericorum ordinationibus, ſanctos Apoſtolos & ſucceſſores eorum, & precipuè Anacletum, & præterea alios, ſufficienter ſtatuiſſe cognoſcimus: & idcircò non eſt neceſsè nũc replicari, niſi quod illi non ſtatuerunt. Illud tamen nos ſtatuentes, vobis & omnibus ſeruare mandamus, vt ad ordines eccleſiaſticos ſic aſcendant in eccleſia, qui ordinari merentur, id eſt, ſi quis epiſcopus eſſe meretur, ſit primò Oſtiarius, deindè Lector, &c. vt in textu.

2. DAMASVS in Pontificali: Caius conſtituit, vt omnes ordines in Eccleſia ſic aſcenderent: Si quis Epiſcopus fieri meretur, &c. vt in textu.

1. D CYPRIANVS epiſtola quinquageſimaſecunda ad Antonianum, vt in textu. Lib. 4 ep. 2

2 SOZIMVS Pontifex epiſtola prima ad Heſychium epiſcopum Salonitanum: Hoc autem ſpecialiter & ſub prædeceſſoribus noſtris, & nuper à nobis interdictum conſtat, ne quis penitus contra patrum præcepta, qui Eccleſiaſticis diſciplinis imbutus per ordinem non fuiſſet, & temporis approbatione diuinis ſtipendijs eruditus, nequaquàm ad ſummum eccleſiæ ſacerdotium adſpirare præſumeret: & non ſolùm in eo ambitio ineffica x haberetur; verùm etiam in ordinatores eius, vt carerent eo ordine, quem ſine ordine contra præcepta patrum crediderent præſumendum. Et paulò poſt: Obſiſtite talibus ordinationibus, obſiſtite ſuperbiæ, & arrogantiæ venienti. Tecum faciunt præcepta patrum, tecum Apoſtolicæ edis authoritas. Si enim officia ſecularia primo pene locum, non veſtibulum actionis ingreſſis, ſed per plurimos gradus examinatis, temporibus deferunt; quis ille tam arrogans, tam impudens inuenitur, vt in cæleſti militia, quæ propenſius ponderanda eſt, & ſicut aurum repetitis ignibus exploranda, ſtatim dux eſſe deſideret, cùm tyro antè non fuerit: & prius velit docere, quàm diſcere? Aſſuefcat in Domini caſtris, in Lectorum primitùs gradu diuini rudimenta ſeruitij: nec illi vile ſit, Exorciſtam, Acolytum, Subdiaconum, Diaconum per ordinem fieri: nec hoc ſaltu, ſed ſtatutis maiorum ordinatione temporibus. Iam verò ad Presbyterij faſtigium talis accedat, vt & nomen ætas impleat, & meritum probitatis ſtipendia anteacta teſtentur. Inde indè ſummi pontificis locum ſperare debebit. Et paulò poſt: Hæc autem in ſingulis gradibus obſeruanda ſunt tempora. Si ab infantia eccleſiaſticis miniſterijs nomen dederit, inter Lectores vſque ad viceſimum ætatis annum, continuata obſeruatione perduret. Si maior iam & grandæuus acceſſerit, ita tamen, vt poſt baptiſmum ſtatim ſe diuinæ militiæ dedicet & mancipari, ſiue inter Lectores, ſiue inter Exorciſtas quinquennio teneatur: exindè Acolytus, vel Subdiaconus, quatuor annis; & ſic ad benedictionem diaconatus (ſi meretur) accedat, in quo ordine quinque annis ſi inculpatè ſe geſſerit, hærere debebit. Exindè ſuffragantibus ſtipendijs, per tot gradus datis propriæ fidei documentis, Presbyterij ſacerdotium poterit promereri. De quo loco (ſi eò illum exactior ad bonos mores vita perduxerit) ſummum pontificatum ſperare debebit. Hac tamen lege ſeruata, vt neque digamus, neque pœnitens, neque viduæ maritus, ad hos gradus poſſit admitti. Sanè, vt etiam defenſores eccleſiæ, qui ex laicis fiunt, ſupradicta obſeruatione teneantur, ſi meruerint eſſe in ordine clericatus.

Vide & Syricij epiſt. 1. ad Hymerium Tarraconenſem cap. 9. & ſeq.

Paulatim ad altiores gradus aſcendẽdum.

Ordinum gradus.

Quo annis olim in ſingulis ordinibus hæzebatur.

Bigami, aut viduarum mariti, non ſunt promouendi.

1. E DIONYSIVS Areopagita libro de Eccleſiaſtica hierarchia, capite quinto: Præſul igitur, vbi ſacrandus offertur, vtroque genu poſito ante altare, ſupra caput habet à Deo tradita Euangelia, manumque pontificis: atque hoc modo à conſecrante pontifice caſtiſſimis imprecationibus conſummatur. Sacerdos verò coram ſancto

Modus cõſecrandi epiſcopos, ſacerdotes & reliquos miniſtros tempore Dionyſij.

altari ponens vtrunque genu, in capite habet pontificis dexteram, & in hunc modum à sacrante præsule sanctissimis inuocationibus consecratur. At verò minister altero tantùm coram sanctis altaribus posito genu, sacrantis se pontificis dexteram in capite præfert, atque ab eo perficitur precationibus ad eam rem accommodatis. Cuilibet autem ipsorum à benedicente pontifice crucis imprimitur signum, & per singulos sacra prædicatio nominis, consummansque consalutatio fit, cunctis sacri ordinis viris, ipsoque sacratore pontifice, eum salutantibus, qui ad aliquem sacrorum (quos diximus) ordinum ea fuerit consecratione promotus.

Ordines Ecclesiastici.

2. IDEM epistola octaua ad Demophilum monachum: Neque enim sancta sanctorum simpliciter omnibus sunt inaccessa: verùm his appropinquat magis pontificum sacra distinctio, deindè sacerdotum ordo, quos deinceps & ministrorum sequitur gradus. Porrò ijs, qui cultores sunt ordinati, adytorum portæ segregatæ sunt, iuxta quas & initiantur, & adstant, non ad custodiam, sed vt ordinem recognoscant suum, sunt-que ipsi populo propinquiores, quàm hi qui sacra administrant, & quàm populus ipsis quoque sacerdotibus magis accedentes. Vndè & sacrorum sanctus ordo, sacerque principatus, eos diuina percipere sacrè instituit: alijs quidem qui intra adytorum valuas sunt, sacrorum administrationem concedens. Nam hi qui diuinum (vt expressius dixerim) altare circunstant, diuina intuentur, atque audiunt apertè sibi reuelata: procedentesque benignissimè ad exteriora sacrorum velaminum, subiectis cultoribus, & sacro populo, & ijs qui purgantur ordinibus, sacra mysteria pro meritis pandunt.

3. ANACLETVS Pontifex & martyr epistola secunda ad omnes Episcopos in Italia constitutos, scribit de bipartito ordine sacerdotum: de ordinatione & constitutione Episcoporum ac presbyterorum: de discretione Episcoporum & ciuitatum, quæ aliqua ex parte suprà annotata sunt, quæstione secunda, D testimonio octauo, &c.

4. IGNATIVS in epistola ad Antiochenos, vt suprà quæstione quarta, A testimonio septimo.

VI.

Quis est ordo in Ecclesia magis celebratus?

PRESBYTERORVM Ordo, siue Sacerdotium: de cuius ingenti semperque reuerenda dignitate Chrysostomus & Ambrosius libros integros ediderunt. De quo magnus etiam ille Ignatius, [a] Sacerdotium, inquit, summa est omnium honorum, qui in hominibus consistunt: quod si quis inhonorauerit, Deum inhonorat, & Dominum IESVM Christum primogenitum totius creaturæ, & solum natura principem Sacerdotem Dei. Sic ille. Quin & dilucidè testatur Diuinum oraculum; [b] *Labia Sacerdotis custodient scientiam, & legem requirent ex ore eius: quia angelus Domini exercituum est.* Et rursùs: [c] *Qui superbierit, nolens obedire Sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat Domino Deo tuo, ex decreto Iudicis, morietur homo ille, & auferes malum de Israel: cunctusque populus audiens timebit, vt nullus deinceps intumescat superbia.* Hinc & Apostolus iubet: [d] *Aduersùs presbyterum accusationem noli recipere, nisi sub duobus aut tribus testibus.* Idque ad Thimotheum Ephesiorum Episcopum scribitur, sicut & illud iam antè citatum: [e] *Qui benè præsunt presbyteri, duplici honore digni habeantur: maximè qui laborant in verbo & doctrina.*

a Epist. ad Smyrnenses, Vide & Chrysost. lib. 3. de sacerdo. Item hom. 4. & 5. de verbis Isaiæ, Vidi Dominum.

b Malach. 2. b Aggæi 2. b Greg. curæ past. par 2. cap. 4.

c Deut. 17. c Et Cypr. ep. 51. & 65. Greg. lib. 11. epi 31. ad Felicem

d 1. Tim. 5. d Vide 2. ep. Fabian.

e 1. Timoth. 5. e

TESTIMONIA.

1. IGNATIVS in epistola ad Smyrnenses, vt in textu. & suprà de præceptis Eccles. quæstione duodecima, A testimonio quarto.

Sacerdotij dignitas.

2. CHRYSOSTOMVS libro tertio de Sacerdotio: Sacerdotium ipsum in terra quidem peragitur, sed in rerum cælestium classem ordinemque referendum est. Atque id perquàm meritò: quippe non mortalis quisquam, non Angelus, non Archangelus, non alia quæuis creata potentia, sed ipse paracletus ordinem huiusmodi disposuit: qui mortalibus hominibus etiamnum in carne manentibus author fuit, vt Angelorum ministerium animo conciperent. Idcircò necesse est Sacerdotem sic esse purum, vt si in ipsis cælis collocatus inter cælestes illas virtutes medius staret. Et paulò post: Nam si quis consideret, quantum id sit mysterium, &c. vt suprà de præceptis Ecclesiæ quæstione duodecima, A testimonio primo. Pater omnifariam filio potestatem dedit: cæterùm video ipsam eandem omnifariam potestatem Matth. 28.

teſtatem à Deo filio illis traditam. Nam quaſi am in cælum tranſlati, ac ſupra humanam naturam poſiti, atque noſtris ab affectibus exempti, ſic illi ad principatum iſtum perducti ſunt. Et paulò poſt: Inſania enim manifeſtaria, deſpicere tantum iſtum principatum, ſine quo neque ſalutis neque promiſſorum bonorum compotes fieri poſſimus. Nam ſi non poteſt quis in regnum cælorum ingredi, niſi per aquam & ſpiritum regeneratus fuerit: &, Qui non manducat carnem Domini, & ſanguinem eius non bibit æterna vita priuatur: omnia autem hæc haud aliter, quàm per ſacroſanctas illas manus perficiuntur, manus, inquam Sacerdotum; qui fiet, vt citra illarum opem, aut gehennæ ignem euitare quis poſſit, aut repoſitæ in cælo coronæ præmia aſſequi? Hi enim ſunt, hi ſunt, inquam, quibus tum concreditæ ſunt ſpirituales parturigenes, tum etiam baptiſmatis partus à Deo eſt commiſſus: per hos ipſos Chriſtum induimus, vnà cum Dei filio ſepelimur, beatæ carnis illius membra efficimur: quo nomine ſacerdotes merito non modo plus reuereri debemus, quàm vel Principes, vel Reges, verùm etiam maiori honore, quàm parentes proprios honeſtare. Hi enim ex ſanguinibus, & voluntate carnis nos genuerunt; illi verò authores nobis ſũt natiuitatis eius; quàm à Deo habemus, beatæ regenerationis illius, libertatis veræ, atque adeò adoptionis eius, qua nos per gratiam filij Dei ſumus effecti. Corporis lepram purgare, ſeu verùs dicam, haud purgare quidem, &c. vt ſuprà de Pœnitentia quæſtione prima C teſtimonio octauo. Et paucis interiectis: Neque in puniendo ſolum, ſed in benè merendo maiorem Deus poteſtatem ſacerdotibus largitus eſt, quàm naturalibus noſtris parentibus, quos inter vtroſque tantum eſt ſanè interiectum interuallum, quantum vitam inter præſentem & æternam. Parentes enim nos in præſentem, ſacerdotes in vitam æternam generant: &c.

Ioan. 3.

Iſai. 6.

Rom. 6.

Sacerdotes magis honorandi quam principes aut parentes.

3. IDEM in homilia quarta de verbis Iſaiæ, Vidi Dominum: Alij ſunt termini regni, alij termini ſacerdotij: Hoc regnum illo maius eſt, &c. vt ſuprà de præceptis Eccleſiæ, quæſtione duodecima, A teſtimonio ſecundo.

4. ET homilia quinta: ibidem teſtimonio tertio.

6. MALACHIÆ ſecundo: Labia ſacerdotis, &c. vt in textu.

7. AGGÆI ſecundo: Interroga ſacerdotes legem.

8. GREGORIVS curæ Paſtoralis parte ſecunda, capite quarto, docens ex ſactis literis quomodò ſacerdos, & concionator loqui, & prædicare debeat cum diſcretione, inter cætera ſic ait. Præconis officium ſuſcipit, quiſquis ad ſacerdotium accedit.

9. DEVTERONOMII decimoſeptimo, vt in textu.

Lib. 1. ep. 3. Sacerdotes honorandi.

10. CYPRIANVS epiſtola quinquageſima-quinta ad Cornelium: Quomodo poſſunt cenſuram Domini vltoris euadere, qui talia ingerunt, non ſolùm fratribus, ſed & ſacerdotibus, quibus honor tantus de Dei dignatione conceditur, vt quiſquis ſacerdoti eius, & ad tempus hic iudicanti non obtemperet, ſtatim necaretur? In Deuteronomio loquitur Dominus Deus, dicens: Et homo quicunque fecerit in ſuperbia, vt non exaudiat ſacerdotem, aut iudicem, quicunque fuerit in diebus illis, morietur homo ille, & omnis populus cùm audierit, timebit, & non agent impiè etiam nunc. Et quæ fuſius ſequuntur ſuprà De præceptis Eccleſiæ, quæſtione vndecima, B teſtimonio vndecimo.

Deut. 17.

11. ET epiſtola ſexageſimaquinta ad Rogatianum: Dominus Deus in Deuteronomio dicit: Et homo quicunque fuerit in ſuperbia, vt non exaudiat Sacerdotem, aut Iudicem, quicunque fuerit in diebus illis, morietur homo ille: & omnis populus cùm audierit, timebit, & non agent impiè etiam nunc. Et vt ſciamus hanc Dei vocem, cum vera, & ſumma maieſtate proceſſiſſe ad honorandos ac vindicandos ſacerdotes ſuos: cùm aduersùs Aaron ſacerdotem tres de miniſtris, Chore, Dathan & Abiron, auſi ſũt ſuperbiſſe, & cernicem ſuam extollere, & ſacerdoti præpoſito ſe adęquare, hiatu terræ abſorpti ac deuorati, pœnas ſtatim ſacrilegæ audaciæ perſoluerunt. Nec ſoli illi, ſed & cæteri ducenti quinquaginta, qui eis comites ad audaciam fuerunt, prorumpente à Domino igne conſumpti ſunt: vt probaretur, ſacerdotes Dei ab eo qui ſacerdotes facit, vindicari. In libro quoque Regnorum, cum Samuel ſacerdos à Iudæorum populo ob ſenectutem, ſicut tu modò, contemneretur: exclamauit iratus Dominus, & dixit: Non te ſpreuerunt, ſed me ſpreuerunt. Et vt hoc vlciſceretur, excitauit eis Saul regem, qui eos iniurijs grauibus affligeret, & per omnes contumelias, & pœnes ſuperbum populum calcaret & premeret, vt contemptus ſacerdos, de ſuperbo populo vltione diuina vindicaretur. Sed & Salomon in Spiritu ſancto conſtitutus, teſtatur & docet: quæ ſit ſacerdotalis authoritas & poteſtas, dicens: Ex tota anima tua time Deum, & ſacerdotes eius ſanctifica. Et iterum: Honora Deum ex tota anima tua, & honorifica ſacerdotes eius. Quorum præceptorum memor beatus Apoſtolus Paulus, ſecundum quod in Actibus Apoſtolorum legimus, cùm ei diceretur: Sic inſilis in ſacerdotem Dei maledicendo? reſpondit, & dixit: Neſciebam fratres quia pontifex eſt: ſcriptum eſt enim, Principem populi tui non maledices. Dominus etiam noſter ipſe Ieſus Chriſtus Rex, & Iudex, & Deus noſter, vſque ad paſſionis diem ſeruauit honorem pontificibus & ſacerdotibus, quanuis illi nec timorem Dei, nec agnitionem Chriſti ſeruâſſent. Nam cùm leproſum emundaſſet, dixit ei: Vade, & monſtra te ſacerdoti, & offer donum. Humilitate ea, qua nos quoque eſſe humiles docuit, Sacerdotem adhuc appellabat, quem ſciebat eſſe ſacrilegum. Item ſub ictu paſſionis, cùm alapam accepiſſet, & ei diceretur: Sic reſpondes pontifici? nil ille contumeliosè locutus eſt in perſonam pontificis, ſed magis innocentiam ſuam tuitus eſt, dicens: Si malè locutus ſum, exprobra de malo: ſi autem benè, quid me cædis? Quę omnia ab eo ideò facta ſunt humiliter, atque patienter, vt nos humilitatis, ac patientiæ habetemus exemplum. Docuit enim ſacerdotes veros legitimè, & plenè honorari, dum circa falſos ſacerdotes ipſe talis extitit. Et paulò poſt: Hæc ſunt enim initia hæreticorum, & ortus atque conatus ſchiſmaticorum malè cogitantium, vt ſibi placeant, vt Præpoſitum ſuperbo tumore contemnant. Sic de Eccleſia receditur, ſic altare prophanum collocatur, ſic contra pacem Chriſti, & ordinationem, atque vnitatem Dei rebellatur.

Lib. 3. epi. 9. Deut. 17. Sacerdotum veneratio Scripturæ teſtimonijs & exemplis comprobatur.

Num 16.

Sacerdotum iniuriã vindicat Deus.

1. Reg. 8.

Eccli. 7.

Actor. 23.

Exod. 22.

Matth. 8.

Ioan. 18.

In Rom. 92.

12. GREGORIVS libro duodecimo epiſtolarum, epiſtola trigeſima prima ad Felicem Epiſcopum Meſſanæ: Si Dauid Regum iuſtiſſimus in Saul, quem cõſtabat iam à Domino reprobatum & abiectum eſſe, manum mittere non præſumpſit; quanto magis cauendum eſt, ne manum detractionis, aut vituperationis, ſiue indiſcretionis, aut dehonorationis, quidam mittant in vnctum Domini, vel in prædicatores ſanctæ Eccleſiæ? quia eorum vexatio ſiue detractio ad Chriſtum pertinet, cuius vice in Eccleſia legatione funguntur. Vndè ſummoperè cauendum eſt omnibus fidelibus, ne clanculò aut publicè Epiſcopum ſuum, id eſt, vnctum Domini detractionibus aut vituperationibus dilanient, perpẽdentes illud exemplum Mariæ, quia pro eo quod Moyſi famulo Dei propter Aethiopiſſam detraxit, immunditia lepræ mulctata ſit; & illud Pſalmiſtæ: Nolite tangere Chriſtos meos, & in prophetis meis nolite malignari. Et in lege diuina legitur: Dijs non detrahes: & populi tui principi non maledices. Vndè valdè prouidendum eſt ſubditis tam Clericis quàm laicis, ne Epiſcoporum, ne præpoſitorum ſuorum vitam temerè reprehendere audeant, ſi quid eos fortaſsè agere reprehenſibiliter vident, ne vndè mala redarguunt, indè per elationis impulſum in profundiora mergantur. Admonendi ſunt etiam, ne cùm culpas præpoſitorum ſuorum conſiderant, contra eos audaciores fiant. Sed ſic eorum praua apud ſemetipſos conſiderent, vt diuino timore conſtricti, ferre ſub eis iugum reuerentiæ non recuſent, quoniam facta ſuorum Epiſcoporum vel præpoſitorum, oris gladio non ſunt ferienda, etiam cum rectè reprehendenda videntur.

1. Reg. 24. & 26.

Sacerdotum vexatio & detractio ad Chriſtum pertinet.

Num. 12.

Pſalm. 104

Exod. 22.

13. PRIORIS ad Timotheum quinto, vt in textu.

14. FABIANVS Pontifex & martyr in epiſtola ſecunda ad epiſcopos Orientales, & cunctos fideles: In omni iudicio quatuor perſonas neceſsè eſt ſemper adeſſe, id eſt iudices electos, & accuſatores, ac defenſores, atque teſtes. Similiter ſtatuentes, Apoſtolica authoritate iubemus, ne paſtorem ſuum oues, quæ ei commiſſæ fuerant, niſi in fide errauerit, reprehendere audeant: quia facta præpoſitorum, oris gladio ferienda non ſunt, neque poteſt eſſe diſcipulus ſuper magiſtrum, dicente veritatis voce: Non eſt diſcipulus ſuper magiſtrum, nec ſeruus ſuper dominum ſuum. Et paulò poſt: Exemplo Cham filij Noë, damnantur qui patrum ſuorum culpas in publicum produnt, aut eos accuſare vel detrahere præſumunt. Si enim à fide deuiauerit Epiſcopus, erit corrigendus priùs ſecretè à ſubditis ſuis. Quod ſi incorrigibilis, quod abſit, apparuerit, tunc erit accuſandus ad primates ſuos: aut ad ſedem Apoſtolicam. Pro alijs verò actibus ſuis magis eſt tolerandus ab ouibus & ſubditis ſuis, quàm accuſandus, aut publicè derogandus: quia quum in eis à ſubditis delinquitur, eius ordinationi obuiatur, qui eos eis prætulit, dicente Apoſtolo: Dei ordinationi reſiſtit, qui poteſtati reſiſtit, &c.

Contra obtrectatores ſuorũ prælatorum. Vide facti Conſtantini Magni Imperat. apud Ruffinum lib. 1. hiſtor. Eccle. c. 1. Theodore. lib. 1. ca. 11. Et Nicepb. lib. 8. ca. 16. Matth. 18. Luc. 16. Geneſ. 9.

Rom. 13.

VIDE ſimilia in prima, ſecunda, & tertia epiſtola Anacleti, & in epiſtola Theleſphori ad omnes Epiſcopos.

VII.

Quid verò de malis Sacerdotibus eſt ſentiendum?

A DIVINA iſthæc eſt ordinatio, quæ non poteſt aboleri, vt non boni modò, ſed mali quoque Sacerdotes in Eccleſia [a] honorentur. Vult enim in ſuis miniſtris agnoſci, recipi, audiri, atque obſeruari ille, qui dixit: [b] *Super cathedram Moyſi ſederunt Scribæ & Phariſæi. Omnia ergò quæcunque dixerint vobis, ſeruate & facite: ſecundùm autem eorum opera nolite facere: dicunt enim, & non faciunt.*

a Eccli. 7. d Matth. 10. d Luc. 10. c Joan 13. c Chryſoſt. hom. 2. in 2. Tim. & 65. in Geneſ. Orig. hom. 7. in Ezech. Bern ſer. 66. in can. Aug. epi. 137. Euſeb. apud Damaſc. li. 3. Parall. ca. 45.

B Cæterùm inter malos delectus quidam habendus eſt, vt quod ad munus authoritatemque docendi ſpectat illis tantùm fidem obedientiamque deberi intelligamus, qui ab Epiſcopis legitimè ordinati ac miſſi, ſanam Eccleſiæ doctrinam profitentur; ab alijs verò, vt hoſtibus, & peſtibus, ſedulò caueamus.

b Matth. 23. a Aug. ſer. 49. de verbis Domini, cap. 5. & ſeq. Chryſ. homil. 85. in Ioan.

C Qua de re ſapientiſſimè monet, atque hunc in modum docet antiquiſſimus Irenæus: [c] Ijs qui in Eccleſia ſunt preſbyteris obaudire oportet, & qui ſucceſſionem habent ab Apoſtolis, & qui cum Epiſcopatus ſucceſſione charisma veritatis acceperunt: reliquos verò, qui abſiſtunt à principali ſucceſſione, quocunque loco colliguntur, ſuſpectos habere, vel quaſi hæreticos, & malæ ſententiæ, vel quaſi ſcindentes, & elatos. Nec multò [d] poſt: Ab omnibus talibus abſiſtere oportet: adhærere vero his, qui Apoſtolicam, ſicut prædiximus, doctrinam cuſtodiunt, & cum preſbyterij Ordine ſermonem ſanum, & conuerſationem ſine offenſa præſtant, ad confirma-

c Lib. 4. c. 43. Vide eũdem lib. 3. c. 2. & 3.

tionem

tionem,& correctionem reliquorum. Hæc Irenæus ille,qui ſancti Ioannis Euangeliſtæ diſcipulum Polycarpum præceptorem audiuit. Nec aliter Tertullianus [e] docet,qui hæreticis hoc exprobrat, dicens: Ordinationes eorum temerariæ,leues,inconſtantes. Nunc Neophytos conlocant,nunc ſeculo obſtrictos, nunc Apoſtatas noſtros, vt gloria eos obligent, quia veritate non poſſunt. Nuſquam faciliùs proficitur, quàm in caſtris rebellium, vbi ipſum eſſe illic, promereri eſt. Itaque alius hodiè Epiſcopus, crás alius:hodie Diaconus, qui crás Lector: hodie Presbyter, qui crás laicus. Nam & laicis [f] ſacerdotalia munera iniungunt.Hucuſque Tertullianus,perpulchre nobis depingens, non ſuæ tantùm,ſed huiùs etiam ætatis præpoſteros mores,& prophanos in turbandis ſacris, ordinandiſque miniſtris conatus ſectariorum oſtendens.

e Lib. de præſcriptionibus aduersùs hæreticos cap. 41.

f Vide & Epiphan. hæreſ 41 & 43

TESTIMONIA.

1. A Ecclesiastici ſeptimo: In tota anima tua time Dominum,& Sacerdotes illius ſanctifica. In omni virtute tua dilige eum,qui te fecit: & miniſtros eius ne derelinquas. Honorà Deũ ex tota anima tua,& honorifica ſacerdotes.

2. Matthæi decimo: Qui recipit vos,me recipit: & qui me recipit, recipit eum, qui me miſit.

3. Lucæ decimo: Qui vos audit,me audit:& qui vos ſpernit,me ſpernit. Qui autem me ſpernit,ſpernit eum,qui miſit me.

4. Ioannis decimo tertio: Amen amen dico vobis: Qui accipit ſi quem miſero, me accipit: qui autem me accipit, accipit eum qui me miſit.

Heb.13.

5. Chrysostomus homilia ſecunda in epiſtolam ſecundam ad Timotheum: Obedite propoſitis veſtris, & ſubditi eſtote illis, ſcientes quoniam ipſi vigilant pro animabus veſtris,quaſi rationem reddituri. Nam dic,oro,ipſe tanto periculo tui gratia ſubditus eſt: cui illi obtemperare detrectes in his, quæ tibi vtilia ſunt? Etſi enim ille ſua omnia ritè diſponat, quandiù tu minùs rectè vales, angoris vacuus eſſe non poteſt, ùm duplex ab eo ratio ſit exigenda. Iam verò conſidera quantum periculi ſit, per ſingulos ſubditorum diſcuti, rationemque pro omnibus reddere. Quantumuis illi honoris impendas, quantumlibet obſequij deferas,nihil his periculis referre poteris. Nam etſi animam ponas, ipſe hoc pro te iugiter facit: etſi id minùs hac in vita facit, quod perſecutionis non adſit tempus, eam tamen periculo æternæ mortis exponit. Tu contrà, neque ad verba vſque illi ſubiici vis. Hoc nempe eſt malorum omnium cauſa,quòd rectorum authoritas perijt, nulla iis reuerentia habetur,nullus honor, nullus metus. Obaudite, inquit,præpoſitis veſtris, & ſubditi eſtote illis. At nunc peruerſa,& confuſa ſunt omnia. Neq; illud præpoſitorum gratia dico. Quid enim illi de noſtro honore lucrantur,niſi inquantum obtemperantes habebunt, idque pro vtilitate noſtra? Hi enim licet honorentur, nihil ex eo honore in futurum lucrantur, maioremque damnationem indè ſuſcipiunt. Etſi patiantur iniurias, nihil ex eis detrimenti in futurum acquirunt: immò & meritorum illis accedit cumulus,atque defenſio. Noſtri denique cauſa cuncta illi faciunt. Nam ſiue honorantur à ſubditis,& hoc illis fieri iubet, quemadmodùm dicebat Heli: Aſſumpſi te de domo patris tui: Siue iniuriis afficiantur, hoc in ſe Deus ipſe perpetitur, ſicut ad Samuelem ait: Non te ſpreuerunt,ſed me. Itaque illis cõtumelia lucrum, honor verò onus eſt: non ergò hæc illorum gratia,ſed veſtri cauſa dico. Qui honorat ſacerdotem, Deum quoque honorat:qui verò ſacerdotem ſpernit, ad id ſenſim prolabitur, vt in Deum ipſum aliquando contumelioſus euadat. Qui vos,inquit,ſuſcipit,me ſuſcipit. Et ſacerdotes,ait,eius in honore habete. Hinc Iudæi Deum ſpernere didicerunt,quia Moyſen contempſere, quia lapidibus illum impetebant. Nam qui piè ſacerdoti aſſicitur, longè maiore pietate Deum reuerebitur. Etſi enim malus fuerit ſacerdos quiſpiam, attendit Deus, quòd ſui gratia illum etiam, qui dignus honore non eſt, obſequiis foues,ipſeq; tibi præmia exoluet. Si enim qui prophetam in nomine prophetæ ſuſcipit,mercedem prophetæ accipiet: profectò & qui cedit,& obtemperat ſacerdoti, mercede ſua nõ deſtituetur. Nam ſi vbi de hoſpitalitate agitur tantùm, vbi quem ſuſcipis ignoras,tantum præmiorum accipis:ſi ei ſubiiciaris,cui imperat Deus,non multò magis mercede donaberis? Super Cathedram inquit,Moyſi,ſederunt Scribæ & Phariſæi: omnia ergo quęcunque dixerint vobis facere,facite; ſecundùm autem opera eorum ne faciatis. An ignoras quid ſit ſacerdos? Angelus vtique Domini eſt. Non ex ſeipſo loquitur:ſi deſpicis,non illum deſpicis, ſed Deum qui illum ordinauit. Sed vndè,inquies,conſtat Deum fuiſſe illius ordinationis authorẽ? Nempe niſi tu hanc habeas opinionem, ſpes tua inanis facta eſt. Nam ſi nihil per illum operatur Deus, neque lauacrum habes, neque myſteriorum particeps es, neque benedictionibus frueris. Non ergò Chriſtianus es. Quid ergò? Deus omnes ordinat,etiam indignos? Non omnes quidem ille ordinat, per omnes tamen ipſe operatur, ſalutem populi moliens, non illorum intuens merita. Nam ſi per aſinæ os,ſi per Balaam ſceleſtum hominem, populi cauſa locutus eſt: multò magis loquitur per ſacerdotem, plebis ſuæ gratia. Quid enim non agit Deus ſalutis noſtræ cauſa? quid non loquitur? per quem non operatur? Si enim per Iudã

1.Reg.2.

Matth.10.

Matth.23.

Malach.2.

Num.16.

Num.22.

Contra eos qui obedire Sacerdotibus, quamuis malis, recuſant.

operatus est, & per prophetas, quibus dicturus est, Non noui vos, discedite à me, qui operamini iniquitatem: perque illos, qui dæmones in nomine suo eiecerunt: non magis per sacerdotes diuino ministerio famulantes operabitur? Nanque si præpositorum vitas discutere pergimus, ipsi doctores nostros ordinare contendimus, peruersoque ordine naturali, quæ suprà sunt, infrà esse volumus, vt superiùs pedes, inferiùs verò sit caput. Audi quid Paulus dicat: Mihi autem pro minimo est, vt à vobis iudicer, aut ab humano die. & iterùm, Tu quid iudicas fratrem tuum? Si fratrem iudicare non expedit, quanto minùs magistrum? Nam si quidem hoc statuit Deus, benè facis, peccasque ni facias: sin verò contraria præcepit, noli præsumere, neque ea coneris, quæ super te sunt. Insurrexerunt aduersus Aaron post vituli formatam effigiem Chore, Dathan, & Abiron. Quid ergò: Nónne illi periere? Quilibet, quæ ad se pertinent, solicitè curet. Nam si quidem fidei dogma peruertat, etiam si Angelus sit, obaudire noli: sin verò rectè docet, noli vitæ, sed verbis intendere. Habes Paulum verbis te operibusque moderantem. Non distribuit pauperibus, inquies, non benè dispensat Ecclesiæ res. Vndè tibi id constat? Noli illum culpare, antequam dicas. Reatum caue. Plurima quippe ex simplici suspicione iudicantur. Imitare Deum tuum, audi ipsum dicentem: Descendens videbo, si secundùm clamorem suum consummantur: sin autem, vt sciam. Quod etsi didicisti, & examinasti, & vidisti, iudicem sustine. Noli præripere Christi iudicis ordinem: illius est munus ista discutere, non tuum. Tu seruus vltimus, non Dominus es. Quis ipse es, pastorem noli curiosè discutere, ne eius quoque criminis reus teneatis, quo illum accusare præsumis. Et quomodò, inquies, id mihi dicit, quod ipse non facit? Non tibi ipse dicit: nam si illi obtemperas, mercede priuaris, Christus hæc admonet. Plus aliquid dicam, ne Paulo quidem obedire oportet, si quid dixerit proprium, si quid humanum, sed Apostolo Christū in se loquentem circunferenti. Non igitur aliena iudicemus, sua quisque discutiat, vitamque diiudicet suam. At debet ille, inquies, melior esse quàm ego. Cur, te obsecro? Quia sacerdos est. Et quid nō habet ille ampliùs, quàm tu? non labores, non angores, non ærumnas? Debet esse te melior? Quid ergò? Nisi sit melior, te ipsum perdis ac perimis? Sunt verba ista plena arrogantiæ. Vndè enim nosti illum te non esse meliorem? Furatur, inquies, & sacrilegus est. Vndè hoc nosti, ô homo? cur te ipsum per præcipitia impellis? Nempe si quis dixerit, ille purpuram habet, quanuis id sciat, aurem obtruis: etsi arguere possis, protinùs resilis, teque scire dissimulas, nolens gratis subire periculum. Quid ergò hoc in loco periculū minimè necessarium suscipis? Non carent reatu hæc verba. Audi quid dixerit Christus: Dico autem vobis, quòd omne verbum otiosum quodcunque loquuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die iudicij. Cur teipsum quouis arbitraris esse meliorem? Cur non ingemiscis magis, ac pectus tundis, atque in humum respicis, imitando felicem publicanum? Etsi enim melior sis, hac fœda existimatione tua cuncta perdidisti. Melior es? tace vt persistas esse melior: quòd si loquaris, omnia exinaniti. Si te putas esse, desiisti: si non putas, multum sanè profecisti. Si enim qui peccator aduenerat, vbi confessus est, iustificatus descendere meruit: qui peccator non est, & esse se putat, quid (oro) non luerabitur? quantum ex ea humilitate suis adiicier commodis? Vitam tuā diligentiùs discute. Audi quid dicat admonens Paulus: Opus autem suum probet vnusquisque, & tunc in semetipso tantùm habebit gloriam, & non in altero. Nam dic, oro, si saucius proficiscaris ad medicum, num omissa cura vulneris tui, studiosè medicum percontaris, vulnus ille habeat necnè? An verò & si ille sit saucius, vulnus tuum idcircò non curas, dicisque sanum illum esse oportuit, medicus cùm sit? Quando verò sanus medicus non est, abscedo, vulnus mecum insanabile referens? Nunquid enim si sacerdos malus sit, indè solatium capiet subditus? Nihil minùs. Cęterùm dabit ille quidem scelerum suorum debitas pœnas: dabis autem & tu tuorum criminum pœnas. Reuereamur diem illam, qua illuminati ab illis sumus. Patrem qui habet, etsi mille patiatur incommoda, omnia patris reuerētia conteget. Noli enim, inquit, gloriari in ignominia patris tui: neque enim tibi tam gloria, quā probrū est. Etsi sensū amiserit, veniā habe: longè hęc magis in patre spirituali dicēda sūt. Reuerere illum, quòd tibi diebus singulis diuina ministrat, scripturas relegi facit, tui gratia exornat domum, propter te vigilat, propter te vota persoluit, pro te Deū precaturus adstat, tui causa preces exoluit, pro te apud illum religio, cultusq;, & obsequium est, pro te ista omnia. Reuerere hæc ergò, atque cōsidera, accede ad ea summa cum reuerentia. At malus ille est, & hoc ad te quid? Nunquid enim qui malus non est, ipse tibi magna ista & diuina largitur? Absit. Fides enim tua ad omnia valet, neque tibi iustus quispiam proderit, nisi ipse fidelis sis: neque nocebit malus si fueris ipse fidelis. Per vaccas in arca operatus est Deus, cùm populum saluare vellet: num enim sacerdotis vita, non virtus tantum conferre potuisset? Non possunt quæ Deus ipse largitur, veluti sacerdotali virtute perfici: omnia quippe diuinæ sunt gratiæ. Huius tantùm munus est aperire os, cæterùm cuncta Deus operatur: symbolum iste tantummodò implet. Intuere quantum inter Ioannem, & Iesum interest, & audi dicentem Ioannem: Ego opus habeo à te baptizari. &, Non sum dignus soluere ipsius corrigiam calceamenti. Sed tamen cùm tantùm interest, descendit spiritus, quem non habebat Ioannes, De plenitudine enim, inquit, ipsius nos omnes accepimus. Priùs tamen quā baptizaretur, non ille descendit, neque Ioannes illum descendere fecit. Cur ergò istud fit? Vt scias sacerdotem symbolum implere tantummodò. Nemo homo tātum distat ab homine, quantū à Christo Ioannes. Descēdit tamē spiritus, vt discas Deum omnia operari. Deū omnia facere. Volo quidam adiicere planè mirabile, & nolite mirari, neque turbemini. Quid verò istud est? Sacra ipsa oblatio siue illā Petrus, siue illā Paulus, siue cuiusuis meriti sacerdos offerat, eadē est, quā dedit Christus ipse discipulis, quamque sacerdotes modo quoque conficiunt. Nihil habet ista quàm illa minus. Cur id? Quia non hanc sanctificant homines, sed Christus, qui illam antè sacrauerat. Quemadmodum enim verba, quæ locutus est Christus, eadem sunt quæ sacerdotes nunc quoque pronunciant; ità & oblatio eadē est, eademq; baptismi

Psalm 6. Matth. 7.

1. Cor. 4. Rom. 14.

Num. 16.

Si fidei dogma peruertant, nō audiendi.

Obtrectatoribus respondet.

Genes. 18.

Matth. 22.

Galat. 6.

Egregia similitudo.

Eccli. 4.

Deus per malos etiā operatur. Nota.

1. Reg. 6.

Matth. 4. Luc. 3. Ioan. 1.

Ioan. 1.

Actor 10.

ptiſmi ratio eſt : adeò omnia in fide conſiſtunt. Cornelium ſpiritus repente repleuit, quia prius ipſe alacritatem voluntatis oſtenderat, fidémque pleniſſimæ deuotionis obtulerat. Et hoc igitur Chriſti corpus, & illud eſt : qui autem hoc illo minus aliquid habere putat, ignorat Chriſtum eſſe, qui nunc etiam adeſt atque operatur.

Genes 46.

6. IDEM homilia ſexageſimaquinta in Geneſim : Hoc mandatum poſuit Ægyptiis Ioſeph, vt ità tributum penderent Pharaoni, excepta ſcala Sacerdotum terra. Audiant qui nunc viuunt, quantam olim ſacerdotum Idolorum curam habuerint, & diſcant, vt vel ſaltem parem habeant honorem his, qnibus * omnium Dei miniſterium creditum, & ſacerdotio inſigniti ſunt. Si enim errantes illi, & tantam idolorum curam habentes, quia ex hoc putabant idola magis coli, ſi ità eorum miniſtros colerent : quanta non condemnatione digni, qui nunc imminuũt, quod ad illorum ſpectat cultum? An neſcitis, quòd honor ad Deum ipſum pertinet? Ne igitur reſpicias eum, cui honor confertur. Non enim propter illum debes quod tuum eſt facere, ſed propter illum cuius ſacerdos eſt, vt & ab illo retributiones vbertim accipias. Et paulò pòſt : Ne igitur ſimus deteriores infidelibus, qui propter idolorum errorem adhuc tantum cultum exhibent illorum famulis : ſed quantum diſtat error & veritas, tantum diſtant & illorum, & Dei ſacerdotes. Tam excellentem igitur & honorem impendere debemus, vt multò plures è ſupernis nobis retributiones accreſcant.

Idololatræ quantum honorem detulere ſacerdotibus ſuis. for. * omne

Cur diaboli opera tãtoperè impugnentur illi, qui aliis præſunt & populum docent.

7. ORIGENES homilia ſeptima in Ezechielem : Plùs hi, qui ſunt in medio, oppugnantur ab inimico, vt per ruinam vnius hominis, quæ celari non poteſt, omnibus ſcandalum fiat, & impediatur fides per conuerſationem peſſimam clericorum. Omnia, vt diximus, Diabolus operatur, & ea quæ videntur eſſe bona, nec ſunt, & ea quæ per naturam ſuam mala ſunt; omnia aduerſum humanam commentatur animam. Vndè qui curam habet vitæ ſuæ, neque manſuetudine hæreticorum capitur, ad conſentiendum doctrinæ eorum, neque meis delictis, qui videor in Eccleſia prædicare, ſcandalizabitur : ſed ipſum dogma conſiderans, & pertractans Eccleſiæ fidem, à me quidem auerſabitur, doctrinam verò ſuſcipiet ſecundùm præceptum Domini, qui ait : Super Cathedram Moyſi ſederunt Scribæ & Phariſæi.

Matth 23.

Omnia quæcunque vobis dicunt, audite, & facite, iuxta opera autem illorum nolite facere : dicunt quippè & non faciunt. Iſte ſermo de me eſt, qui bona doceo, & contraria gero, & ſum ſedens ſuper Cathedram Moyſi quaſi ſcriba & phariſæus. Præceptum tibi eſt, ô populo, ſi non habueris accuſationem doctrinæ peſſimæ, & alienorum ab Eccleſia dogmatum, conſpexeris verò meam culpabilem vitam, atque peccata, vt non habeas iuxta dicentis vitam tuam inſtituere, ſed ea facere quæ loquor. Nullum imitemur, & ſi volumus imitari quempiam, propoſitus eſt nobis ad imitandum Chriſtus Ieſus. Deſcripti ſunt Actus Apoſtolorum, & prophetarum geſta de ſacris voluminibus agnoſcimus : illud exemplar firmum eſt, illud propoſitum ſolidum, quod qui ſequi cupit, ſecurus ingreditur. Si verò quærimus nobis culpabiles ad æmulandum, vt cum dicamus, ille docet, & his quæ docet, facit ipſe contraria : aduerſum præceptum Domini facimus, qui mandauit doctrinas magiſtrorum magis conſiderari debere, quàm vitas.

Malæ vitæ doctores audiendi, non imitãdi ſunt, ſed Chriſtus & ſancti.

8. BERNARDVS ſermone ſexageſimoſexto in Cantica : Iam vero qui Eccleſiam non agnoſcunt, non eſt mirum ſi ordinibus Eccleſiæ detrahunt, ſi inſtituta non recipiunt, ſi ſacramenta contemnunt, ſi mandatis non obediunt. Peccatores, inquiunt, ſunt Apoſtolici, Archiepiſcopi, Epiſcopi, Presbyteri, ac per hoc nec dandis, nec accipiendis idonei ſacramentis. Numquam vero duo iſta conuenient, Epiſcopum eſſe, & peccatorem? Falſum eſt. Epiſcopus erat Caiphas, & tamen quantus peccator, qui in Dominum mortis dictabat ſententiam? Si neges Epiſcopum arguet te teſtimonium Ioannis, qui eum in teſtimonium ſui pontificatus, etiam prophetaſſe refert. Apoſtolus erat Iudas, & licet auarus, & ſceleratus, electus à Domino. An tu de illius Apoſtolatu dubitas, quem Dominus elegit? Nonne ergo, inquit, vos duodecim elegi, & vnus ex vobis diabolus eſt? Audis eundem electum Apoſtolum, & extitiſſe diabolum, & negas poſſe eſſe Epiſcopum, qui peccator eſt? Super Cathedram Moyſi ſederunt ſcribæ & phariſæi, & qui non obedierunt eis tanquam Epiſcopis, inobedientiæ rei fuerunt, etiam in ipſum Dominum præcipientem & dicentem : Quæ dicunt, facite. Patet, quanuis ſcribæ, quanuis Phariſæi, quanuis videlicet maximi peccatores, propter Cathedram tamen Moyſi ad eos quoque nihilominus pertinere quod item dixit : Qui vos audit, me audit : & qui vos ſpernit, me ſpernit.

Epiſcopi & presbyteri mali, ſuam authoritatẽ & dignitatẽ retinent.

Ioan 12.

Actor 1.

Ioan. 6.

Matth. 23.

Luc. 10.

9. AVGVSTINVS epiſtola centeſima trigeſimaſeptima ad Hipponenſes : Ad quid enim aliud ſedent iſti, & quid aliud captãt, niſi vt quiſquis Epiſcopus, vel clericus, vel monachus, vel ſanctimonialis ceciderit, omnes tales eſſe credant, iactent, contendant, ſed non omnes poſſe manifeſtari? Et tamen etiam ipſi, cùm aliqua maritata inuenitur adultera, nec proiiciunt vxores ſuas, nec accuſant matres ſuas. Cum autem de alienis, qui ſanctum nomen profitentur, aliquid criminis, vel falſi ſonuerit, vel veri patuerit, inſtant, ſatagunt, ambiunt, vt de omnibus hoc credatur. Et poſt pauca : Heretici non habdẽo quod in cauſa ſuæ diuiſionis defendant, non niſi hominum crimina colligere affectant, & ea ipſa plura falſiſſimè iactant : vt quia ipſam diuinæ ſcripturæ veritatem, qua vbique diffuſa Chriſti Eccleſia commendatur, criminari, & obſcurare non poſſunt, homines, per quos prædicatur, adducant in odium, de quibus & fingere quicquid in mentem venerit, poſſunt. Vos autem non ità didiciſtis Chriſtum, ſi tamen illum audiſtis, & in illo docti eſtis. Ipſe quippe fideles ſuos ſecuros fecit, etiam de diſpenſatoribus malis, mala ſua facientibus, & bona eius loquentibus, vbi ait : Quæ dicunt, facite : quæ autem faciunt, facere nolite : dicunt enim, & non faciunt. Orate quidem pro me, ne fortè aliis prædicans, ipſe reprobus inueniar. Veruntamen cùm gloriamini, non in me, ſed in Domino gloriemini : quantumlibet enim vigilet diſciplina domus meæ, homo ſum, & inter homines viuo, nec mihi arrogare audeo, vt domus mea melior ſit quã arca Noë, vbi tamen inter octo homines, reprobus vnus inuentus eſt : Aut melior ſit quã domus Abrahæ, vbi dictum eſt, eiice ancillam & filium eius : Aut melior ſit quàm domus Iſaac, cui

Quia aliqui Epiſcopi, clerici, monachi aut ſanctimoniales mali ſunt, omnes tales eſſe credi volunt maleuoli homines.

Nota veterem Hæreticorum artem diligenter.

Chriſtus ſuos fecit ſecuros de malis diſpenſatoribus.

Matth 23.

1. Cor 9.

Vbique mali cum bonis coniuncti.

Geneſ. 9.

Geneſ 21.

Malach 3. duobus geminis dictum est, Iacob dilexi, Esau autem odio habui: Aut melior sit quàm domus ipsius Iacob, vbi lectum patris filius incestauit: Aut melior sit quàm domus ipsius Dauid, cuius filius cum sorore concubuit; cuius alter filius contra patris tam sanctam mansuetudinem rebellauit: Aut melior quàm cohabitatio Pauli Apostoli, qui tamen si inter omnes bonos habitaret, non diceret quod superius commemoraui,

Genes. 49. 2. Reg. 13. & 15.

2 Cor. 7. Foris pugnæ, intus timores: nec diceret, cùm de sanctitate & fide Timothei loqueretur: Neminem habeo, qui germanè de vobis solicitus sit.

Philip. 2. Omnes enim sua quærunt, non quæ sunt Iesu Christi: Aut melior quàm cohabitatio ipsius Domini Christi, in qua vndecim boni, perfidum & furem Iudam toleraverunt: Aut melior sit postremò quàm cælum, vnde angeli ceciderunt.

Ioann 12. Isaiæ 14. Apocal. 12.

10. EVSEBIVS apud Damascenum libro tertio Parallelorum, capite quadragesimoquinto: Multi peccatores, cùm Presbyteri sint, sacris operantur, nec Deus eos auersatur: verùm per Spiritum sanctum proposita dona confecrat. Ac panis quidem pretiosum Domini corpus efficitur, poculum autem pretiosus Domini sanguis. Sunt igitur, qui se rem æquam ac rationi consentaneam facere putent, cùm ab ipsis epulo sacro excipi recusant, nescientes videlicet hinc se grauius condemnari. Quis enim es tu, qui præfectum tuum atque antistitem iudicas? An non Apostolum dicentem audisti, Principi populi tui non maledices? Ac rursum, Tu quis es qui alienum seruum iudicas? Domino suo stat, aut cadit. Et quando nosti ouem pastori salutem attulisse? Tunc aduersus pastorem accusationem instituis? Certè quemadmodum pecus rationis expers dentes aduersus pastorem acuere non potest: sic nec ratione præditam ouem ad accusandum pastorem linguam acuere conuenit. Tu qui ab eo erudiris ac velut manu duceris, ipsum arguendi ac iudicandi potestatem non habes: quemadmodum dixit Apostolus, Nolite ante

Etiã peccator sit sacerdos, per Spiritum consecrantur dona.

Actor. 23. Exod. 22. Rom. 14.

1. Cor. 4 tempus iudicare, donec veniat Dominus, qui & illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium: & tunc laus erit vnicuique à Deo. Penes ipsum de te sententiam ferendi potestas est. Qui autem ipsum iudicat, Dominus est. Ac rursum: Nolite iudicare: & non iudicabimini. Tu, quem debes, honorem ac veneration redde, velut his verbis Paulus te admonet, Reddite omnibus debita: cui tributum tributum, cui honorem honorem. Fac, quæ regula poscit, expleas. Primitias frugum tuarum Ecclesiæ offer, non curiosius inquirens quonam pacto expendantur.

Matth. 7.

Rom. 13.

11. MATTHÆI vigesimotertio: Super Cathedram Moysi, &c. vt in textu.

12. AVGVSTINVS quadragesimonono sermone de verbis Domini, capite quinto: Diligendus est pastor, tolerãdus est mercenarius, cauẽdus est latro. Sunt homines in Ecclesia, de quibus dicit Apostolus, Qui ex occasione euangelizant, quærentes ab hominibus cõmoda sua, siue pecuniaria, siue honorum vel laudis humanæ: Quomodolibet volentes accipere munera euangelizant, & non tam salutem eius quærunt cui annunciant, quàm commodum suum. Ille autem qui audit salutem ab eo, qui non habet salutem, si ei crediderit quem ille annunciat, neque in illo spem posuerit, per quẽ illi annunciatur salus: qui annunciat, habebit detrimentum; cui annunciatur, habebit lucrum. Et capite sexto: Habes Dominum dicẽtem de Pharisæis, Cathedram Moysi sedent. Non eos solos significabat Dominus: quasi verò eos qui crederent in Christum, ad Iudæorum scholam mitteret, vt ibi discerẽt, quemadmodum iter sit ad regnum cælorum. Nónne ideò Dominus venit, vt instrueret Ecclesiam, ipsosque Iudæos bene credentes, & bene sperantes, & bene diligentes segregaret, tanquam frumenta à paleis, & faceret vnum parietem circumcisionis, cui coniungeretur alius paries ex præputio gentium, quibus duobus parietibus de diuerso venientibus esset ipse lapis angularis? Sed nomine Pharisæorum & scribarum significauit quosdam in Ecclesia sua futuros, qui dicerent, & non facerent: se autem figurauerat in persona Moysi. Etenim personam eius gerebat Moyses. Item capite septimo: Laicus qui vult bene viuere, cùm attenderit clericum malum, quid sibi dicit? Dominus dixit, Quæ dicunt, facite; quæ faciunt, facere nolite. Ambulabo viam Domini, non sequar istius mores. Audiam ab illo, non verba ipsius, sed Dei. Sequar Deum, sequatur ille cupiditatem suam. Quia si voluero apud Deũ sic me defendere, vt dicam, Domine, vidi malè viuentem illum Clericum tuum, & ideò malè vixi: nónne mihi dicturus est, Serue nequam, non à me audieras, Quæ dicunt, facite; quæ autem faciunt, facere nolite? Malus autem laicus infidelis, non pertinens ad gregem Christi, non pertinens ad frumentum Christi, qui tanquam palea in area toleratur, quid sibi dicit, quando cœperit illum arguere verbum Dei? Exi: quid mihi loqueris? Ipsi Episcopi, ipsi Clerici non illud faciunt, & me cogis, vt faciam? Quærit sibi non patronum ad causam malam, sed comitem ad pœnam. Nam nunquam eum ille defensurus est in die iudicij, quemcunque malum voluerit imitari. Quomodo enim Diabolus omnes quos seducit, non seducit cum quibus regnet, sed cum quibus damnetur: sic omnes qui sequuntur malos, comites sibi ad gehennam quærunt, non patrocinia ad regna cælorum.

Philip. 1.

Matt. 23. Cathedram Moysi qui tenere dicantur.

Ephes. 2.

Boni laici officium.

Matt. 23. Malorum laicorum cõsuetudo.

13. CHRYSOSTOMVS homilia octogesima quinta in Ioannem: Magna dignitas Sacerdotum. Quorumcunque remiseritis, inquit, remissa sunt peccata. Quamobrem Paulus dicebat, Obedite Præpositis vestris, & subiacete eis, vt maximum ipsis habeatis honorem. Tu enim rem tuam curas: quam si bene ordinaris, nulla tibi alia solicitudo impendet. Sacerdos si vitam disposuerit, tuam autem non diligenter curauerit, cum impiis in gehennam detrudetur: & nonnunquam non propriis actionibus, sed nostris damnatur, nisi omnia quę ad se spectant, efficiat. Cùm igitur periculi magnitudinem videatis, multa eos benevolentia prosequamini: quod & Paulus significauit, dicens: Ipsi pernigilant, quasi rationem pro animabus vestris reddituri: idcircò maximè colendi sunt. Quòd si eis insultabitis, neque vestra bene disponetis. Intellige quid de Iudæis inquit Christus: Super Cathedram Moysi sederunt Scribæ & Pharisæi: omnia quæcunque dixerint vobis vt faciatis, facite. Nunc non est dicendum, super Cathedram Moysi, sed super Cathedram Christi sederunt sacerdotes. Eius enim acceperunt doctrinam. Quare Paulus inquit: Pro Christo legatione fungimur, tanquam Christo

Ioan. 20.

Hebr. 13.

Sacerdotũ dignitas cũ periculo coniuncta.

Ibidem.

Matth. 25. Super Cathedram Christi sedent Sacerdotes, & audiendi, quãuis sint mali.

2. Cor. 5.

Christo exhortanteper nos. Nònne videtis seculi principibus omnes subesse, & sæpè genere, vita,& prudentia potioribus deteriores præponi? Nihilominus principis, qui eos præposuit reuerentia', nihil, quales illi sint, cogitant. Quòd si homo aliquem constituerit, tantus subit metus: si Deus quem constituit, despicimus, maledicimus, innumeris afficimus contumeliis: & cùm fratres nostros iudicare prohibeamur,contra Sacerdotes linguam acuimus. Quanam hæc digna excusatione, cùm in oculo nostro trabem non videmus, festucam in proximi oculo acrius censemus? Nescis grauius te tibi iudicium præscribere,cùm ita alium iudicas?Hæc dico,non quòd indignos ad Sacerdotiũ assumi probem, sed misereiccns,& lachrymans. Non tamen propterea à subditis iudicandi sunt, etiamsi malè & vitiosè viuant. Tu autem si tibi consules,nihil in his,quę illis à Deo cõmissa sunt, damni accipies. Nam si asinum loqui fecit, & per vatem benedictiones spiritales largitus est, & in muto ore, & lingua immunda Balaam, propter offendentes Iudæos operatus est: multò magis propter vos fideles, etiam si praui sint sacerdotes, Deus omnia per eos perficiet,& mittet Spiritum sanctum.

Matth 7. Lucæ 6.

Num 22.& sequent.

1. C IRENÆVS contra hæreses libro quarto, capite quadragesimotertio: Eis qui in Ecclesia sunt Presbyteris &c. vt in textu.

2. IDEM libro tertio capite secundo: Cùm autem ad eam iterum traditionem, quæ ab Apostolis, quæ per successiones presbyterorum in Ecclesiis custoditur,prouocamus eos,qui aduersantur traditioni, dicent se non solùm presbyteris, sed etiam Apostolis existentes sapientiores, sinceram inuenisse veritatem.

3. ET capite tertio, vt suprà de præceptis Ecclesiæ,quæstione nona,B testimonio tertip.

4. ITEM libro quarto,capite quadragesimoquarto: Ab omnibus igitur talibus absistere oportet &c. vt in textu.

5. TERTVLLIANVS de præscriptionibus hæreticorum capite quadragesimoprimo: Ordinationes eorum,&c. in textu.

6. EPIPHANIVS hæresi quadragesimasecunda & quadragesimanona,vt suprà, quæstione secunda, C testimonio quinto & sexto.

VIII.

Quæ virtus est huius Sacramenti,& quis effectus?

A EXIMIA certè virtus est, & effectus multiplex. Nam qui septem his Ordinibus, quos diximus, ritè initiantur,Dei consequuntur gratiam [a] & potestatem spiritualé, vt, quæ ad Ordinum ipsorum functiones proprias pertinent, salubriter exequantur,ac inter Deum Deique populum idonei ministri sint constituti. Vnde Ambrosius: [b] In loco Ordinis officij Ecclesiastici positus, gratiam habet, qualisuis sit, non vtique propriam, sed Ordinis per efficaciam Spiritus sancti.

a Concil. Florentin. & Tridentin & Augustin. lib. 2. contra epistolam Parmeniani,cap.13.& Greg in c.10. lib.1.Reg. b In c 12.1.ad Cor.

B Habent præterea iidem [c] ordinati certum ex eo & illustre testimonium,quo se ministeriaque sua commendent, & comprobét aliis. Ita fit,vt iis Ordinibus insigniti, & in ministerium Ecclesiæ segregati, rectè cognoscantur, & suo in loco habeantur, meritoque honorentur. Væ autem [d] iis, quos non Aaronis à Deo vocati exemplum impellit, sed nouandarum rerum studium ac animi tumor, ad instar Oziæ Regis, ad Sacerdotalis dignitatis munera quomodocunque occupanda ac arripienda præcipitat. In quos Diuinus ille sermo rectè competit: [e] *Non mittebam prophetas, & ipsi currebant: non loquebar ad eos,& ipsi prophetabant.*

c Actor 6.b c 13. a 14.d 15 a g 1.Timoth.4.d Tit. 1.b Cyprian epist 76.

d Numer. 16. e Hebr 5. b 2.Paralip.13.b c 2 Reg. 6.a b 2 Paralip.26.c d

e Ietem. 23. e 14.c 27.e 29.b

C Et hos non Ecclesiæ ministros habendos,sed vti [f] fures,latrones, vulpes,canes, & lupos cauendos esse Scriptura monet: quoniam illi non per ostium ingrediuntur, sed aut propria temeritate, aut propter [g] magistratus duntaxat ciuilis,vel turbæ [h] popularis fauorem ecclesiastica munia sibi sumunt, absque legitima quidem vocatione, & ordinatione, in sacra illa munia inuolantes. [*] *Quomodo autem prædicabunt, nisi mittantur?* vt [i] segregatus ille in ministerium Paulus inquit.

f Ioan.10. a b c Canti.2. d Actor.20. f Matth.7.c

g Trident. sess. 23.c.3. h Laod.can 13.

* Rom.10.b

i Actor.13.a

D Certè Ordine [k] confuſo, & ſublato Sacerdotio, Eccleſiaſtica corrueret Hierarchia, quæ tum ex Presbyteris, & aliis miniſtris, tum verò ex Epiſcopis rectè ordinatis conſtat: nec eſſet Eccleſia, quod dicitur, caſtrorum acies [l] ordinata, nec veri & legitimi Eccleſiæ miniſtri internoſcerentur: præterea docendi munus & authoritas vileſceret, Sacramentorum diſpenſatio infidè præpoſteréque curaretur, ac vana etiam foret: functiones demum Eccleſiaſticæ perturbarentur; atque, ſicut res nunc ipſa nimium docet nouæ falſæque doctrinæ, per nouos iſtos falſoſque ſponſæ miniſtros, gliſcerent: vnde grauibus etiam & exitialibus motibus, quos experimur identidem Eccleſia concuteretur. Quapropter Apoſtolus Paulus, [m] non modò gradus miniſtrorum in Eccleſia diuerſos poſuit, verùm etiam quàm ſalutares ac neceſſarij eſſent, adiunxit, vt affirmet [n] diuinitus eos eſſe datos Eccleſiæ, quemadmodum antea dictum fuit, *Ad conſummationem Sanctorum in opus miniſterij, in ædificationem corporis Chriſti; & vt iam non ſimus paruuli fluctuantes, & circunferamur omni vento doctrinæ in nequitia hominum, in aſtutia ad circumuentionem erroris.*

E Et eſt profectò illuſtris hæc nota Eccleſiæ, multoque certiſſima, quòd videmus perpetuam illam, nullaque hactenus ætate interruptam, Epiſcoporum ac legitimorum in ea ordinum ſucceſſionem, quòs Deus in ea ad huius regni ſui gubernationem integram collocauit. Eoque magis miniſtrorum iſthæc inſtitutio, tanquam nexus firmiſſimus [o] Eccleſiæ, & conſeruandæ vnitatis pulcherrimum vinculum, ſedulò retinenda, & in malis etiam Eccleſiæ miniſtris (vt diximus) propter diuinam ordinationem eſt vſque honoranda. Quod Auguſtinus intelligens, [p] In illum, inquit, ordinem Epiſcoporum, qui ducitur ab ipſo Petro vſque ad Anaſtaſium, qui nunc eandem Cathedram ſedet, ſi quiſquam traditor per illa tempora ſubrepſiſſet, nihil præiudicaret Eccleſiæ & innocentibus Chriſtianis: quibus Dominus prouidens, ait de Præpoſitis malis: [q] *Quæ dicunt, facite: quæ autem faciunt, facere nolite.* Hæc Auguſtinus.

k Vide Leonē epiſt 87. ad epiſcopos Africanos & Gregoriū lib.4.epiſt. 52. Dionyſ. in lib. de eccleſ. hierarch. c. 5.

l Cantic. 6.a

m 1. Cor 12.d

n Epheſ. 4.b

o Iren. lib 3 c 3. & lib. 4. c 43 Optatus lib. 2. contra Donatiſt. Auguſt. epiſt 165. & 42. Iré contra epiſt. Fundam ca. 4. Et in Pſal. contra partē Donati. Tertullian. de præſcript hæret. c. 36.

p Epiſt. 165. Vide eundē lib. 2 contra literas Petiliani, c. 51.

q Matth. 23 a

TESTIMONIA.

1. A Concilivm Flotentinum: Effectus Sacramenti Ordinis, eſt augmentum gratiæ, vt quis ſit idoneus miniſter.

2. Concilivm Tridentinum ſeſſione vigeſimatertia, capite tertio, & canone tertio ac quarto, vt ſuprà queſtione prima, Ateſtimonio nono.

3. Avgvstinvs libro ſecundo contra epiſtolam Patmeniani, vt ſuprà ibidem, teſtimonio primo.

4. Gregorivs Magnus in caput decimum libri primi Regum.

5. Et Ambroſius in duodecimum prioris ad Corinthios, vt ſuprà, ibidem teſtimonio quinto & decimo.

1. B Actorvm ſexto: Elegerunt Stephanum, virum plenum fide, & Spiritu ſancto, & Philippum, & Prochorum, & Nicanorem, & Timonem, & Parmenam, & Nicolaum aduenā Antiochenum. Hos ſtatuerunt ante conſpectum Apoſtolorum: & orantes impoſuerunt eis manus. Stephanus autem plenus gratia, & fortitudine, faciebat prodigia, & ſigna magna in populo. Surrexerunt autem quiddam de ſynagoga, quæ appellatur Libertinorum, & Cyrenenſium, & Alexandrinorum, & eorum qui erant à Cilicia, & Aſia, diſputantes cum Stephano: & non poterant reſiſtere ſapientiæ & Spiritui, qui loquebatur.

2. Et capite decimotertio: Miniſtrantibus autem illis Domino, & ieiunantibus, dixit illis Spiritus ſanctus: Segregate mihi Saulum, & Barnabā in opus, ad quod aſſumpſi eos. Tunc ieiunantes, & orantes, imponenteſque eis manus, dimiſerunt illos. Et ipſi quidem miſſi à Spiritu ſancto abierunt

runt Seleuciam, & inde nauigauerunt Cyprum. Et cùm venissent Salaminam, prædicabant verbum Dei in synagogis Iudæorum.

3. ITEM decimoquarto: Reuersi sunt (*Paulus & Barnabas scilicet*) Lystram, & Iconium, & Antiochiam, confirmantes animas discipulorum. Et cum constituissent illis per singulas ecclesias presbyteros, & orassent cum ieiunationibus, commendauerunt eos Domino.

4. ET decimoquinto: Facta ergo seditione non minima Paulo & Barnabæ aduersus illos, statuerunt vt ascenderent Paulus, & Barnabas, & quidam alij ex aliis ad Apostolos, & Presbyteros in Ierusalem super hac quæstione. Ibidem: Perambulat autem (*Paulus*) Syriam, & Ciliciam, confirmans ecclesias: præcipiens custodire præcepta Apostolorum, & seniorum.

5. PRIORIS ad Timotheum quarto: Noli negligere gratiam, quæ in te est, quæ data est tibi per prophetiam, cum impositione manuum presbyterij.

6. AD Titum primo: Huius rei gratia reliqui te Cretæ, vt ea, quæ desunt, corrigas, & constituas per ciuitates presbyteros, sicut & ego disposui tibi.

Lib. 1 epistol. 6.

7. CYPRIANVS epistola septuagesimasexta ad Magnum: Si apud Nouatianum est Ecclesia, apud Cornelium non fuit. Si vero apud Cornelium fuit, qui Fabiano Episcopo legitima ordinatione successit, & quem præter sacerdotij honorem, martyrio quoque Dominus glorificauit, Nouatianus in Ecclesia non est, nec Episcopus computari potest, qui Euangelica, & Apostolica traditione contempta, nemini succedens, à seipso ortus est: habere nanque, aut tenere Ecclesiam nullo modo potest, qui ordinatus in Ecclesia non est. Foris enim non esse Ecclesiam, nec scindi aduersum se, aut diuidi posse, sed inseparabilis atque indiuiduæ domus vnitatem tenere, manifestat scripturæ diuinæ fides, cũ de sacramẽto paschæ & agni, qui agnus Christum designabat, scriptum sit: In domo vna comedetur, non eicietis de domo carnem foras. Quod item circa Raab, quæ ipsa quoque typum portabat Ecclesiæ, expressum videmus, cui mandatur & dicitur, Patrem tuum, & matrem tuam, & fratres tuos, & totam domum patris tui colliges ad te ipsam in domum tuam, & omnis qui exierit ostium domus tuæ foras reus sibi erit. Quo sacramento declaratur, in vnam domum solam, id est, in Ecclesiam, victuros, & ab interitu mundi euasuros, colligi oportere. Quisquis autem de collectis foras exierit, id est, si quis, quanuis in Ecclesia gratiam consecutus, recesserit, & ab Ecclesia exierit, reum sibi futurum, id est, ipsum sibi quod pereat imputaturum. Quod Apostolus Paulus explanat, docens & præcipiens hæreticum vitandum esse, vt peruersum, & peccatorem, & à semetipso damnatum. Hic est enim qui reus sibi erit, non ab Episcopo ejectus, sed sponte de Ecclesia profugus, & hæretica præsumptione à semetipso damnatus. Et idcirco Dominus insinuãs nobis vnitatẽ, de Diuina authoritate veniẽtem, ponit, & dicit: Ego & pater vnum sumus: ad quam vnitatem redigens Ecclesiam suam, denuò dicit: Et erunt vnus grex, & vnus pastor. Si autem grex vnus est, quomodo potest gregi annumerari, qui in numero gregis non est aut pastor haberi quomodo potest, qui (manente vero pastore, & in Ecclesia Dei ordinatione succidanea præsidẽte) nemini succedens, & à seipso incipiens, alienus sit, & prophanus, Dominicæ pacis, ac diuinæ vnitatis inimicus, non habitans in domo Dei, id est, in Ecclesia Dei, in qua nonnisi concordes atque vnanimes habitant? loquente in Psalmis Spiritu sancto & dicente: Deus qui habitare facit vnanimes in domo. Ibidem: Quod verò eundem quem nos Deum Patrem, eundem Filium Christum, eundem Spiritum sanctum nosse dicuntur, nec hoc adiuuare tales potest. Nam & Chore, & Datham, & Abiron cum sacerdote Aaron, & Moyse eundem Deum nouerant, pari lege, & religione viuentes, vnum & verum Deum, qui colendus atque inuocandus fuerat, inuocabant. Tamen quia loci sui ministerium transgressi contra Aaron sacerdotem, qui sacerdotium legitimum dignatione Dei atque ordinatione perceperat, sacrificandi sibi licentiam vindicauerũt, diuinitus percussi pœnas statim pro illicitis conatibus penderunt; nec potuerunt rata esse & proficere sacrificia, irreligiosè & illicitè, contra ius diuinæ dispositionis, oblata. Thuribula quoque ipsa, in quibus incensum illicitè fuerat oblatum, ne in vsu de cætero essent sacerdotibus, sed potius indignationis, & vltionis diuinæ memoriam corrigendis posteris exhiberent, instu Domini conflata, atque igne purgata, in laminas ductiles producuntur, & affiguntur altari, secundùm quod loquitur scriptura diuina: Memoriale, inquit, filijs Israël, vt non accedat quisquam alienigena, qui non est ex semine Aaron, imponere incensum ante Dominum: vt non sit sicut Chore. Et tamen illi schisma non fecerant, nec foras egressi contra Dei sacerdotes imprudenter atque hostiliter rebellauerant, quod nunc hi Ecclesiam scindentes, & contra pacem atque vnitatem Christi rebelles, cathedram sibi constituere, & primatum assumere, & baptizandi atque offerendi licentiam vendicare conantur. Quo modo perficere, quæ agunt, aut impetrare aliquid illicitis conatibus de Deo possunt, qui contra Deum, quod eis non licet, moliuntur? &c. Atque vt magis intelligi posset contra huiusmodi audaciam, quæ sit censura diuina, inuenimus in tali facinore non solùm duces & authores, sed & participes pœnis destinari, nisi se à communione malorum separauerint, præcipiente per Moysen Domino & dicente: Separamini à tabernaculis hominum impiorum durissimorum, & nolite tangere ab omnibus quæ sunt eis, ne simul pereatis in peccato eorum, & quod cõminatus per Moysen Dominus fuerat, implenit, vt quisquis se à Choré, & Dathan, & Abiron non separasset, pœnas statim pro impia communione persolueret. Quo exemplo ostenditur & probatur; obnoxios omnes, & culpæ, & pœnæ futuros, qui se schismaticis contra præpositos & sacerdotes irreligiosa temeritate miscuerint. Sicut etiam per Oseæ Prophetam Spiritus sanctus contestatur & dicit: Sacrificia eorum tanquam panis luctus: omnes qui manducant ea, contaminabuntur. Docens scilicet & ostendens, omnes omninò cum authoribus supplicio coniungi, qui fuerint eorum peccato contaminati. Quæ ergò apud eos merita esse circa Deum possunt, quibus supplicia diuinitus irrogantur?

Exod. 12.

Iosue 2.

Tit. 3.

Ioan. 10. Ibidem.

Nemini succedens Nouatus, à seipso ortus est.

Ordinatio succidanea.

Psalm. 67. Non est satis de Deo idem sentire quod Ecclesia. Numer. 16.

Alieno officio sese immiscentes.

Exod. 28.

Numer. 16.

Osee 9.

8. NVMERORVM decimoſexto, de ſeditione Chore loquens: Dirupta eſt terra ſub pedibus eorum: & aperiens os ſuum, deuorauit illos cum tabernaculis ſuis & vniuerſa ſubſtantia eorum. deſcenderuntque viui in infernũ operti humo, & perierunt de medio multitudinis. At vero omnis Iſrael, qui ſtabat per gyrum, fugit à clamore pereuntium, dicens: Ne fortè & nos terra deglutiat. Sed & ignis egreſſus à Domino, interfecit ducentos quinquaginta viros, qui offerebant incenſum.

9. AD Hebræos quinto: Nec quiſquam ſumit ſibi honorẽ, ſed qui vocatur à Deo, tanquã Aarõ.

10. PRIMI Paralipomenon decimotertio: Congregauit Dauid cũctum Iſrael à Sihor Ægypti, vſque dum ingrediaris Emath, vt adduceret arcam Dei de Cariathiarim. Et aſcendit Dauid, & omnis vir Iſrael ad collẽ Cariathiarim, qui eſt in Iuda, vt afferret inde arcam Domini Dei ſedentis ſuper Cherubim, vbi inuocatum eſt nomen eius. Impoſueruntque arcam Dei ſuper plauſtrum nouum, de domo Abinadab: Oza autem, & frater eius minabant plauſtrum. Porro Dauid, & vniuerſus Iſrael ludebant coram Deo omni virtute in canticis, & in citharis, & pſalteriis, & tympanis, & cymbalis, & tubis. Cùm autem peruenissent ad aream Chidon, tetendit Oza manum ſuam, vt ſuſtentaret arcam: bos quippe laſciuiens paululum inclinauerat eam. Iratus eſt itaque Dominus contra Ozam, & percuſſit eum, eo quod tetigiſſet arcam: & mortuus eſt ibi coram Domino.

11. SECVNDI Regum ſexto: Poſtquam autem venerunt ad aream Nachon, extendit Oza manum ad arcam Dei, & tenuit eam: quoniam calcitrabant boues, & declinauerunt eam. Iratuſque eſt indignatione Dominus contra Ozam, & percuſſit eum ſuper temeritate: qui mortuus eſt ibi iuxta arcam Dei.

12. SECVNDI Paralipomenon vigeſimoſexto: Cùm roboratus eſſet, (*Ozias*) elevatum eſt cor eius in interitum ſuum, & neglexit Dominum Deum ſuum: ingreſſuſque templum Domini, adolere voluit incenſum ſuper altare thymiamatis. Statimque ingreſſus poſt eum Azarias ſacerdos, & cũ eo Sacerdotes Domini octoginta, viri fortiſſimi reſtiterunt regi, atque dixerunt: Non eſt tui officij Ozia, vt adoleas incenſum Domino, ſed Sacerdotum, hoc eſt, filiorum Aaron, qui conſecrati ſunt ad huiuſcemodi miniſterium: egredere de ſanctuario, ne contempſeris: quia non reputabitur tibi in gloriam hoc à Domino Deo. Iratuſque Ozias, & tenens in manu thuribulum vt adoleret incenſum, minabatur Sacerdotibus. Statimque orta eſt lepra in fronte eius coram Sacerdotibus, in domo Domini ſuper altare thymiamatis. Cumque reſpexiſſet eum Azarias pontifex, & omnes reliqui Sacerdotes, viderunt lepram in fronte eius, & feſtinato expulerunt eum. Sed & ipſe perterritus, accelerauit egredi, eo quod ſenſiſſet illico plagam Domini. Fuit igitur Ozias rex leproſus vſque ad diem mortis ſuæ, & habitauit in domo ſeparata plenus lepra, ob quam eiectus fuerat de domo Domini.

13. IEREMIÆ vigeſimo tertio, vt in textu.

14. ET capite decimoquarto: Falsò prophetæ vaticinantur in nomine meo, non miſi eos, & non præcepi eis, neque locutus ſum ad eos: viſionem mẽdacem, & diuinationem, & fraudulentiam, & ſeductionem cordis ſui prophetãt vobis.

15. ITEM vigeſimoſeptimo: Non miſi eos, ait Dominus: & ipſi prophetant in nomine meo mendacitet: vt eiiciant vos, & pereatis tam vos, quam prophetæ, qui vaticinantur vobis.

16. IDEM capite vigeſimonono: Falsò ipſi prophetant vobis in nomine meo: & non miſi eos, dicit Dominus.

1. C IOANNIS decimo: Amen, amen dico vobis: qui non intrat per oſtium in ouile ouium, ſed aſcendit aliundè: ille fur eſt, & latro. Fur non venit niſi vt furetur, & mactet, & perdat. Lupus rapit, & diſpergit oues.

2. CANTICORVM ſecundo: Capite nobis vulpes paruulas, quæ demoliuntur vineas.

5. ACTORVM vigeſimo: Ego ſcio (*inquit Paulus ad maiores natu Eccleſiæ Epheſinæ*) quoniam intrabunt poſt diſceſſionem meam lupi rapaces in vos, non parcentes gregi. Et ex vobis ipſis exurgent viri loquentes peruerſa, vt abducant diſcipulos poſt ſe.

4. MATTHÆI ſeptimo: Attendite à falſis prophetis, qui veniunt ad vos in veſtimentis ouium, intrinſecus autem ſunt lupi rapaces: à fructibus eorum cognoſcetis eos.

5. CONCILIVM Tridentinum ſeſſione vigeſimatertia, capite quarto, vt ſuprà quæſtione prima, A teſtimonio nono.

6. CONCILIVM Laodicenum canone decitertio: Turbis non eſſe permittendum, eorũ qui ſunt in ſacerdotio conſtituendi, electionẽ facere.

7. AD Romanos decimo: Quomodo audient ſine prædicante? Quomodo verò prædicabunt niſi mittantur?

8. ACTORVM decimotertio: Segregate mihi Saulum & Barnabam &c. vt ſuprà hac eadem quæſtione B teſtimonio ſecundo.

1. D LEO Magnus in epiſtola octogeſimaſeptima ad Epiſcopos Aphricanos, per Mauritaniam Cæſarecenſem conſtitutos: Quod ſi in quibuslibet Eccleſiæ gradibus prouidenter, ſcienterque curandum eſt, vt in Dei domo nihil ſit inordinatum, nihilque præpoſterum, quanto magis elaborandum eſt, vt in electione eius, qui ſupra omnes gradus conſtituitur non erretur? nam totius familiæ Domini ſtatus & ordo mutabit, ſi quod requiritur in corpore, non inueniatur in capite. ● In Rom. 9.

2. GREGORIVS Magnus libro quarto epiſtola quinquageſima ſecunda ad Epiſcopos Galliarum: Ad hoc diſpenſationis diuinæ prouiſio gradus diuerſos, & ordines conſtituit eſſe diſtinctos, vt dum reuerentiam minores potioribus exhiberent, & potiores minoribus dilectionem impenderent, vera concordiæ fieret ex diuerſitate contextio, & rectè officiorum gereretur adminiſtratio ſingulorum. Neque enim vniuerſitas alia poterat ratione ſubſiſtere, niſi huiuſmodi magnus eam differentiæ ordo ſeruaret. Quia verò quæque creatura in vna eademque qualitate gubernari, vel viuere non poteſt, cæleſtium militiarum exemplar nos inſtruit: quia dum ſunt Angeli, & ſunt Archangeli; liquet, quod non æquales ſunt, ſed in poteſtate & ordine, ſicut noſtris, differt alter ab altero. Hierarchia eccleſiæ.

3. DIONYSIVS Areopagita in libro de Eccleſiaſtica hierarchia, capite quinto in initio, vbi de ſacris ordinibus tractationem inſtituit: Tempus iam admonet, poſt diuina iſtiuſmodi munia, ipſos

ipſos exponere ſacros Ordines, ac diſtributiones virtuteſque ipſorum, & actiones atque conſummationes, ſubiectamque illis trinitatem excellentium ordinum: vt oſtendatur ſacerdotij noſtri perfunctio in ordinata omnia, & incompoſita, atque confuſa ab ſe arcere ſemper atque cohibere: ornatum verò, atque ordinem, & grauitatem, in proportionibus ſanctorum ordinum ſuorum exhibere. Et quidem hierarchiam omnem cur in trinitatis deſtribuerimus numerum, in libro de cæleſti hierarchia congruè ſatis (reor) expoſuimus, dicentes, (vt habet ſacra noſtra traditio) omnem ſacrorum ordinum functionem, in ſanctiſſimas teletas diuidi, & in eos qui diuina probè callent, alioſque ſactatius imbuunt, inque eos qui ab his ſanctiſſimè promouentur. Et quibuſdam interiectis: Oſtenſum eſt igitur, Antiſtitum ordinem perficientem eſſe, & perfectionis authorem: ſacerdotum verò, illuminantem atque ad lucem promouentem: porrò miniſtrorum, purgantem atque diſcernentem. Videlicet pontificalis ordo non perficere ſolum, verum & illuminare & purgare nouit. Sacerdotum verò virtus, in ſe cum illuminante habet purgantem quoque ſcientiam. Verum quæ inferiores ſunt, ad præſtantiora tranſire nequeunt, propterea quod fas illis non eſt, ad iſtiuſmodi proſilire ſuperbiam. Porro ſacratiores virtutes vna cum ſuis, inferiores quoque ſua ipſa perfectione ſciẽtias ſacras nequaquam ignorant. Quia tamen diuinarum actionum imagines ſunt ſacerdotales diſtinctiones, ornatiſſimi atque incõfuſi diuinarum operationũ ordinis inſitos ſibi fulgores indicantes: in primas, ac medias, & vltimas ſanctas actiones atque ordines pontificali diſcretione diſtributæ ſunt, inſinuantes vt dixi in ſeipſis diuinas actiones ordinitas eſſe atque impermixtas. Quia enim ſumma illa diuinitas, eos (quibus ſe inſinuat) ſpiritus purgat primo, conſequenter illuminat, & illuminatos ad diuinam effigiem perficit: meritò ſacerdotalis diuinas imagines præ ſe ferens æmulatio, diſcretos ſeipſam in ordinas, virtuteſque diſtribuit, apertè indicans, diuinas actiones in caſtiſſimis puriſſimiſque ordinibus conſtanter atque inconfuſè peragere.

Inordinata & incompoſita arcet Sacerdotiũ Chriſtianæ legis.

4. CANTICORVM ſexto: Pulchra es amica mea, ſuauis, & decora ſicut Ieruſalem: terribilis vt caſtrorum acies ordinata.

5. PRIORIS ad Corinthios duodecimo: Quoſdam quidem poſuit Deus in Eccleſia, primum Apoſtolos, ſecundo Prophetas, tertio Doctores, deinde virtutes, exinde gratias curationum, opitulationes, gubernationes, genera linguarum, interpretationes ſermonum. Nunquid omnes Apoſtoli? nunquid omnes Prophetæ? nunquid omnes Doctores? nunquid omnes virtutes? nunquid omnes gratiam habent curationum? nunquid omnes linguis loquuntur? nunquid omnes interpretantur?

6. AD Epheſios quarto: Et ipſe dedit quoſdam quidem Apoſtolos, quoſdam autem Prophetas, alios vero Euangeliſtas, alios autem paſtores & doctores ad conſummationem ſanctorum, &c.

1. E IRENÆVS aduerſus hæreſes libro tertio, capite tertio: Sed quoniã valdè longum eſt, in hoc tali volumine omnium Eccleſiarum enumerare ſucceſſiones, maximæ, & antiquiſſimæ, & omnibus cognitæ, à glotioſiſſimis duobus Apoſtolis Petro & Paulo Romæ fundatæ, & conſtitutæ Eccleſiæ eam quam habet ab Apoſtolis traditionem, & annunciatam hominibus fidem, per ſucceſſiones Epiſcoporum peruenientem vſque ad nos, indicantes, confundimus omnes eos, qui quoquo modo, vel per ſui placentiam malam, vel vanam gloriam, vel per cęcitatem & malam ſententiam, præterquã oportet colligunt, &c. vt ſuprà de præceptis Eccleſiæ, quæſtione nona, B teſtimonio tertio.

2. ET libro quarto, capite quadrageſimotertio, vt ſuprà, quæſtione ſeptima, C in textu.

3. OPTATVS Mileuitanus libro ſecundo contra Donatiſtas, vt ſuprà de præceptis Eccleſiæ, quæſtione nona, B teſtimonio quinto.

4. AVGVSTINVS epiſtola centeſima ſexageſimaquinta ad Generoſum, vt ibidem, teſtimonio ſexto.

5. IDEM epiſtola quadrageſimaſecunda ad Madaurenſes, ibidem teſtimonio ſeptimo.

6. ITEM contra epiſtolam Manichæi, quam vocant fundamenti, capite quarto, vt ſupra de fide & Symbolo, quæſtione decimaoctaua, D teſtimonio nono.

7. IDEM Auguſtinus in pſalmo contra partem Donati, vt ſuprà de Præceptis Eccleſiæ, quæſtione nona, B teſtimonio octauo.

8. TERTVLLIANVS de præſcriptionibus aduerſus hæreticos capite triceſimoſexto, vt ſuprà ibidem, E teſtimonio ſecundo.

9. AVGVSTINVS epiſtola centeſima ſexageſimaquinta: In illum ordinem Epiſcoporum &c. vt in textu.

10. IDEM libro ſecundo contra literas Petiliani, capite quinquageſimoprimo, vt ſuprà de Præceptis Eccleſiæ, quæſtione nona, B teſtimonio nono.

11. MATTHÆI vigeſimotertio, vt in textu.

Ordinata graduum in Eccleſia diſtinctio quid deſignet.

DE MATRIMONII SACRAMENTO.

I.

Quid eſt Matrimonium?

MATRIMONIVM[a] eſt legitima viri fœminæque coniunctio, ad conſuetudinem vitæ indiuiduam inter ipſos coniuges tranſigendam, diuinitus inſtituta.

a Auguſtin. in lib de fide & operibus cap. 7. & lib. 1. de nupt & concu. cap. 10 & 21. lib de bono coniug cap. 24. Ambroſ. in cap. 5. Epheſ. Petrus Damian. ſermon. 1. de dedicat. Lucius 3. in 5. decretal titul 7. ca. 9 Conſtantienſ. Concil. ſeſſ. 15. articul. 8. Tridentin. ſeſſ. 24. can. 1.

b Geneſ.24.g Tob 7. c d Ambroſ. de inſtit. virginis, cap.6.
c Calixtus 1. epiſtol. 2. Lateranenſ. can 50. Tridentin.ſeſſ.24 can. 3. & 4. & de reform.matrimon. cap. 2. & ſequent.

B Legitima, inquam, vt multuus amborum [b] conſenſus accedat, & gradus,quos vocant, [c] conſanguinitatis & affinitatis, aliaque id genus matrimonium vel prohibentia, vel dirimentia, minimè intercedant.

d Geneſ.2.d Matth.19 2. Corinth.7. a b Epheſ.5. e f g.

C Cuius quidem coniugalis coniunctionis ſi primarium authorem quæris, [d] Deus eſt Opt. Max. qui primos coniuges, & humani generis parentes in ipſo paradiſo coniunxit, ſuaque benedictione cohoneſtauit. Sin finem inſtitutionis ſpectas, eſt humani generis [e] ad Dei gloriam propagatio, & coniugum inter ſe familiaris fiduſque [f] conuictus; ac præterea [g] fornicationis in hac naturæ corruptæ imbecillitate deuitatio.

e Geneſ.2.d Fulgent.epiſtol.1.cap.3. Iſidorus lib.2. offic. eccleſiaſtic. cap. 19.
f Chryſoſtom. homil. 20. in epiſtol. ad Epheſ.in morali exhortat homil. 5.in 1 ad Theſſal.Baſilius de vera virginitate.
g 1. Corinth 7.a Auguſtin. lib. 9. de Geneſ ad lit.cap. 7. Chryſoſtom in Pſalm.43 & homil.3 de vebis Iſaiæ, Vidi Dominum.

TESTIMONIA.

1. A AVGVSTINVS in libro de fide & operibus, capite ſeptimo: Quid ſi, inquiunt, virgo neſciens viro nupſerit alieno? Hoc ſi ſemper neſciat,nunquam ex hoc erit adultera: ſi autem ſciat, iam ex hoc eſſe incipiet: ex quo cum alieno viro ſciens cubauerit. Sicut in iure prædiorum, tam diu quiſque bonæ fidei poſſeſſor rectiſſimè dicitur,quàm diu ſe poſſidere ignorat alienum: cùm verò ſcierit, nec ab aliena poſſeſſione receſſerit, tunc malæ fidei perhibebitur, tunc iuſtè iniuſtus vocatur. Abſit ergò vt ſenſu non humano, ſed planè vano, ſic doleamus cùm flagitia corriguntur, tanquam connubia dirimantur: maximè in ciuitate Domini,in monte ſancto eius,hoc eſt,in Eccleſia,vbi nuptiarum non ſolum vinculũ,verũ etiam ſacramentũ ita cõmendatur, vt non liceat viro vxorem ſuam alteri tradere: quod in republica tũc Romana,non ſolum minimè culpabiliter, verũ etiam laudabiliter Cato feciſſe perhibetur.

Vinculum & ſacramentum nuptiarum.

2. IDEM libro primo de nuptiis & concupiſcentia capite decimo: Quoniam ſanè non tantum fœcunditas, cuius fructus in prole eſt; nec tantum pudicitia, cuius vinculum eſt fides; verum etiam quoddam ſacramentum nuptiarum commendatur fidelibus coniugatis, vnde dicit Apoſtolus; Viri, diligite vxores veſtras, ſicut & Chriſtus dilexit Eccleſiam,huius proculdubio ſacramenti res eſt, vt mas & fœmina connubio copulati, quandiu viuunt, inſeparabiliter perſeuerent, nec liceat, excepta cauſa fornicationis,à cõiuge coniugem dirimi. Hoc enim cuſtoditur in Chriſto & Eccleſia,vt viuẽs cum viuente in æternum nullo diuortio ſeparetur. Cuius ſacramenti tanta obſeruatio eſt in ciuitate Dei noſtri, in monte ſancto eius, hoc eſt, in Eccleſia Chriſti, quibuſque fidelibus coniugatis, qui ſine dubio membra ſunt Chriſti,vt cùm filiorum procreandorum cauſa vel nubant fœminæ, vel ducantur vxores,nec ſterilem coniugem fas ſit relinquere, vt alia fœcunda ducatur. Quod ſi quiſquam fecerit,non lege huius ſeculi, vbi interueniente repudio, ſine crimine conceditur cum alijs alia copulare connubia; quod etiam ſanctum Moyſen Dominus propter duritiam cordis illorum, Iſraëlitis permiſiſſe teſtatur: ſed lege Euangelij reus eſt adulterij; ſicut etiam illa, ſi alteri nupſerit. Vſqueadcò manent inter viuentes ſemel iniuria nuptiarum, vt potius ſint inter ſe coniuges,qui ab alterutro ſeparati ſunt,quàm cum his, quibus alijs adhæſerunt, Cum aliis quippe adulteri non eſſent, niſi ad alterutrum coniuges permanerent. Denique mortuo viro, cum quo verum cõnubium fuit, fieri verum connubium poteſt, cum quo prius adulterium fuit. Ita inter viuentes manet quoddam vinculum coniugale, quod nec ſeparatio, nec cum altero copulatio poſſit auferre. Manet autem ad noxam criminis, non ad vinculum fœderis: ſicut apoſtatæ anima, velut de coniugio Chriſti recedens, etiam fide perdita, ſacramentum fidei non amittit, quod lauacro regenerationis accepit: redderetur enim proculdubio redeunti,ſi amiſiſſet abſcedens. Habet autem hoc qui receſſerit, ad cumulum ſupplicij,non ad meritum præmij.

viuẽte contrahunt cũ alia perſona.

Vinculum coniugale ſeparatio auferre nequit.

3. ITEM capite vigeſimoprimo eiuſdem libri: Reſpondebit etiam connubij ſacramentum, De me ante peccatum dictum eſt in paradiſo, Relinquet homo patrem & matrem,& adhærebit vxori ſuæ,& erunt duo in carne vna. Quod magnum ſacramentum dicit Apoſtolus in Chriſto & in Eccleſia. Quod ergo eſt in Chriſto & in Eccleſia magnum, hoc in ſingulis quibuſque viris atque vxoribus minimum, ſed tamen coniunctionis inſeparabilis ſacramentum.

Connubij ſacramentũ. Geneſ. 2.

Eph 5. Cõiunctionis inſeparabilis Sacramentum

4. IDEM de bono coniugali, capite vigeſimoquarto: Bonum igitur nuptiarum per omnes gentes atque omnes homines in cauſa generandi, & in fide caſtitatis. Quod autem ad populum Dei pertinet,etiam in ſanctitate ſacramenti, per quam nefas eſt, etiam repudio intercedente, alteri nubere dum vir eius viuit, nec ſaltem ipſa cauſa pariendi. Quæ cum ſola ſit qua nuptiæ fiunt,nec ea re non ſubſequente, propter quam fiunt, ſoluitur vinculum nuptiale, niſi coniugis morte. Quemadmodum ſi fiat ordinatio cleri ad plebem congregandam, etiam ſi plebis congregatio non ſubſequatur, manet tamen in illis ordinatis ſacramentum ordinationis; & ſi aliqua culpa quiſquam ab officio remoueatur, Sacramento Domini ſemel impoſito non carebit, quanuis ad iudicium permanente. Generationis itaque cauſa fieri nuptias, Apoſtolus ita teſtis eſt. Volo, inquit, iuniores nubere. Et quaſi ei diceretur, Vt quid? continuò ſubiecit, Filios procreare, matresfamilias eſſe. Ad fidem autem caſtitatis illud pertinet, Vxor non habet

Sacramentum nuptiarum. Epheſ.5. Coloſſ.3.

Pſalm. 47.

Matth. 19.

Lege Euangelij adulterij rei ſunt, qui coniuge

Sãctitas Sacramenti ſa interueniente repudio, licetat alteri nubere. Confertur cum Sacramento Ordinis.

Proles. 1.Tim 5.

Fides. 1. Cor.7.

habet poteſtatem corporis ſui, ſed vir. Similiter & vir non habet poteſtatem corporis ſui, ſed mulier. Ad ſacramenti ſanctitatem illud, Vxorem à viro non diſcedere, quod ſi diſceſſerit, manere innuptam, aut viro ſuo reconciliari, & vir vxorem non dimittat. Hæc omnia bona ſunt, propter quæ nuptiæ bonæ ſunt, proles, fides, ſacramentum. Nec prolem autem carnalem iam hoc tempore quærere, ac per hoc ab omni tali opere immunitatem quandam perpetuam retinere, atque vni viro Chriſto ſpiritaliter ſubdi, melius eſt vtique & ſanctius: ſi tamen ea vacatione ſic vtantur homines quomodo ſcriptum eſt; Vt cogitent quæ ſunt Dei, quomodo placeant Deo.

Sacramentum.

Cælibatus matrimonio præſtat.

1 Cor. 7.

5. AMBROSIVS in caput quintum epiſtolæ ad Epheſios: Myſterij ſacramentum grande in vnitate viri & fœminæ eſſe ſignificat. Nec hoc prodit, ſed aliam cauſam, quæ non diſcordet à memorato myſterio, flagitat, quam ſcit ad profectum humani generis pertinere, hoc eſt, Eccleſiæ & Saluatoris, vt ſicut relictis parentibus, homo vxori ſuæ adhæret, ita & relicto omni errore, Eccleſia adhæreat, & ſubiiciatur capiti ſuo, quod eſt Chriſtus.

6. PETRVS Damianus in ſermone primo de dedicatione, agens de nuptiarum ſacramento, ita ait: Hoc magnum eſt, ait Apoſtolus, & Dominus in Euangelio: Propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori ſuæ, & erunt duo in carne vna. Quid magis vnum, quàm illi, quibus eſt vna caro, vna menſa, vnus torus, hæreditas vna? Honorabile coniugium, (dixit vas electionis) torus immaculatus. Hoc deſtruuntur inceſtuoſa coniugia, & legitimorum hæredum digna progenies propagatur.

Matth. 19.

Heb. 3.

7. LVCIVS tertius libro quinto decretalium Gregorij, titulo ſeptimo de hæreticis, capite nono, Ad abolendam: Vniuerſos, qui de ſacramento corporis & ſanguinis Domini noſtri Ieſu Chriſti, vel de baptiſmate, ſeu de peccatorum confeſſione, Matrimonio, vel reliquis eccleſiaſticis ſacramentis, aliter ſentire, aut docere non metuunt, quàm ſacroſancta Romana Eccleſia prædicat & obſeruat: & generaliter quoſcunque eadem Romana Eccleſia vel ſinguli epiſcopi per diœceſes ſuas cum conſilio clericorum, vel clerici ipſi ſede vacante cum conſilio (ſi opotuerit) vicinorum Epiſcoporum, hæreticos iudicauerint: vinculo perpetui anathematis innodamus.

Sacramento baptiſmi, Confeſſionis, & cæteris annumeratur Matrimonij ſacramentum Romanæ Eccleſiæ doctrina de Sacramentis, amplectenda eſt.

8. CONCILIVM Conſtantienſe ſeſſione decimaquinta damnat hunc articulum octauum Ioannis Huſs: Sacerdotes criminosè viuentes, infideliter ſentiũt de ſeptẽ ſacramẽtis Eccleſiæ, &c.

9. TRIDENTINVM ſeſſione vigeſimaquarta, canone primo: Si quis dixerit, Matrimonium non eſſe verè, & propriè vnum ex ſeptem legis Euangelicæ ſacramentis à Chriſto Domino inſtitutum, ſed ab hominibus in * Eccleſia inuentum, neque gratiam conferre; anathema ſit.

* alias, in Eccleſiam inuectum.

1. B GENESIS vigeſimoquarto: Et dixerunt (*Laban & Bathuel*:) Vocemus puellam, & quæramus ipſius voluntatem. Cumque vocata (*Rebecca*) veniſſet, ſciſcitati ſunt: Vis ire cum homine iſto? Quæ ait, Vadam.

2. TOBIÆ ſeptimo: Et apprehendens (*Raguel*) dexteram filiæ ſuæ, (*Saræ*,) dextræ Tobiæ tradidit, dicens: Deus Abraham, & Deus Iſaac, & Deus Iacob vobiſcum ſit, & ipſe coniungat vos, impleatque benedictionem ſuam in vobis. Et accepta charta, fecerunt conſcriptionem coniugij. Et poſt hæc epulati ſunt, benedicentes Deum.

3. AMBROSIVS de inſtitutione virginis, capite ſexto: Cùm initiatur coniugium, tunc coniugij nomen aſciſcitur. Non enim defloratio virginitatis facit coniugium, ſed pactio coniugalis. Denique cum iungitur puella, coniugium eſt, non cùm virili admixtione cognoſcitur.

Pactio coniugalis facit coniugium.

4. CALIXTVS primus epiſtola ſecunda, capite quarto: Coniunctiones conſanguineorum fieri prohibentur, quando has & diuinæ & ſæculi prohibent leges. Leges ergo diuinæ, hoc agentes, & eos, qui ex eis prodeunt, non ſolum eijciunt, ſed & maledictos appellant. Leges ergo ſæculi, infames tales vocant: & ab hæreditate repellunt. Nos verò ſequentes Patres noſtros, & eorum veſtigiis inhærentes, infamia eos notamus, & infames eſſe cenſemus, quia infamiæ maculis ſunt adſperſi. Nec eos viros, nec accuſationes eorum, quos leges ſæculi reiiciunt, ſuſcipere debemus. Quis enim dubitat leges humanas, rationi & honeſtati non repugnantes, eſſe amplectendas, præſertim vbi vel publicæ conſulunt vtilitati, vel Eccleſiaſticæ dignitatis authoritatem defendunt, ac pro adminiculo tuentur? Eos autem conſanguineos dicimus, quos diuinæ & Imperatorum, ac Romanorum atque Græcorum legeò conſanguineos appellant, & in hæreditatem ſuſcipiunt, nec repellere poſſunt.

Sanguine iunctorum coniugia prohibentur.

5. CONCILIVM Laterenenſe magnum ſub Innocentio tertio, capite quinquageſimo: Non debet reprehenſibile iudicari, ſi ſecundum varietatem temporum, ſtatuta quandoque varientur humana, præſertim cùm vrgens neceſſitas, vel euidens vtilitas id expoſcit: quoniam ipſe Deus ex his quæ in veteri teſtamento ſtatuerat, nonnulla mutauit in nouo. Cum igitur prohibitiones de coniugio in ſecundo & tertio affinitatis genere minimè contrahendo, & de ſobole ſuſcepta ex ſecundis nuptiis, cognationi viri non copulanda prioris, & difficultatem frequenter inducant, & aliquãdo periculum pariant animarum, vt ceſſante prohibitione ceſſet effectus, conſtitutiones ſuper hoc editas, ſacri approbatione concilij reuocantes, præſenti conſtitutione decernimus, vt ſic contrahentes de cætero liberè copulentur. Prohibitio quoque copulæ coniugalis, quartum conſanguinitatis, & affinitatis gradum de cætero non excedat, quoniam in vlterioribus gradibus, iam non poteſt abſque graui diſpendio huiuſmodi prohibitio generaliter obſeruari. Quaternarius enim numerus bene congruit prohibitioni coniugij corporalis, de quo dicit Apoſtolus, quod vir non habet poteſtatem ſui corporis, ſed mulier: neque mulier habet poteſtatem ſui corporis, ſed vir: quia quatuor ſunt humores in corpore, quod conſtat ex quatuor elementis. Cum ergò iam vſque ad quartum gradum prohibitio coniugalis copulæ ſit reſtricta, eam ita eſſe volumus perpetuam, non obſtantibus conſtitutionibus ſuper hoc dudum editis, vel ab aliis, vel à nobis, vt ſi qui contra prohibitionem huiuſmodi præſumpſerint copulari, nulla longinquitate defendantur annorum: cùm diuturnitas temporum, non minuat peccatum, ſed augeat: tantoque grauiora ſint crimina, quanto diutius infelicem detinent animam alligatam.

Quartum conſanguiniratis & affinitatis gradum ne excedat prohibitio coniugalis

6. CONCILIVM Tridentinum ſeſſione

Leuitic. 18. Diſpenſatio Eccleſię circa gradus conſanguinitatis.

vigeſimaquarta, canone tertio : Si quis dixerit, eos tantum conſanguinitatis & affinitatis gradus, qui Leuitico exprimũtur, poſſe impedire matrimonium contrahendum, & dirimere contractum : nec poſſe Eccleſiam in nonnulis illorum diſpenſare, aut conſtituere, vt plures impediant & dirimant ; anathema ſit.

Impedimẽta matrimonium dirimentia.

7. ITEM Canone quarto : Si quis dixerit, Eccleſiam non potuiſſe conſtituere impedimenta matrimonium dirimentia, vel in ijs conſtituendis errãſſe, anathema ſit.

8. IN eadem ſeſſione in decreto de Reformatione Matrimonij, capite ſecundo : Docet experientia, propter multitudinem prohibitionum, multoties in caſibus prohibitis ignoranter contrahi matrimonia : in quibus vel non ſine magno peccato perſeueratur, vel ea non ſine magno ſcãdalo dirimuntur. Volens itaque ſancta Synodus huic incommodo prouidere, & à cognationis ſpiritalis impedimento incipiens, ſtatuit vt vnus tantum, ſiue vir, ſiue mulier, iuxta ſacrorum canonum inſtituta : ad ſummum vnus, & vna, baptizatũ de baptiſmo ſuſcipiant ; inter quos, ac baptizatum ipſum, & illius patrem, & matrem, necnon inter baptizantem, & baptizatum, baptizatique patrem ac matrem, tantùm ſpiritualis cognatio contrahatur. Parochus antequam ad Baptiſmum conferendum accedat, diligenter ab iis, ad quos ſpectabit ſciſcitetur, quem, vel quos elegerint, vt baptizatum de ſacro fonte ſuſcipiant ; & eum, vel eos tantum ad illum ſuſcipiendum admittat ; & in libro eorum nomina deſcribat, doceatque eos, quam cognationem contraxerint, ne ignorantia ylla excuſari valeant. Quòd ſi alij, vltra deſignatos, baptizatum tetigerint, cognationem ſpiritualem nullo pacto contrahant : conſtitutionibus in contrarium facientibus, non obſtantibus. Si Parochi culpa, vel negligentia ſecus factum fuerit, arbitrio Ordinarij puniatur. Ea quoque cognatio, quæ ex Confirmatione contrahitur, confirmantem & confirmatum, illiuſque patrem & matrem, ac tenentem non egrediatur : omnibus inter alias perſonas huius ſpiritualis cognationis impedimentis omninò ſublatis.

Spiritualis cognatio inter quos contrahatur.

Sponſalia.

9. ITEM capite tertio : Iuſtitiæ publicæ honeſtatis impedimentum, vbi ſponſalia quacunque ratione valida non erunt, ſancta Synodus prorſus tollit : vbi autem valida fuerint, primum gradum non excedant : quoniam in vlterioribus gradibus iam non poteſt huiuſmodi prohibitio abſque diſpendio obſeruari.

10. ET capite quarto : Præterea ſancta ſynodus, iiſdem, & aliis grauiſſimis de cauſis adducta, impedimentum, quod propter affinitatem ex fornicatione contractam inducitur, & matrimonium poſtea factum dirimit, ad eos tantum, qui in primo, & ſecundo gradu coniunguntur, reſtringit. In vlterioribus verò gradibus ſtatuit, huiuſmodi affinitatem matrimonium poſtea contractum non dirimere.

Affinitas ex fornicatione contracta.

Intra gradus prohibitos contrahentes.

11. ITEM quinto : Si quis intra gradus prohibitos ſcienter matrimonium contrahere præſumpſerit, ſeparetur, & ſpe diſpenſationis conſequendæ careat ; idque in eo multo magis locum habeat, qui non tantum matrimonium contrahere, ſed etiam conſummare auſus fuerit. Quod ſi ignoranter id fecerit, ſi quidem ſolennitates requiſitas in contrahendo matrimonio neglexerit ; eiſdem ſubiiciatur pœnis : non enim dignus eſt, qui Eccleſiæ benignitatem facilè experiatur, cuius ſalubria præcepta temerè contempſit. Si verò ſolennitatibus adhibitis, impedimentum aliquod poſtea ſubeſſe cognoſcatur, cuius ille probabilem ignorantiam habuit, tunc facilius cum eo, & gratis diſpẽſari poterit. In contrahẽdis matrimoniis vel nulla omnino detur diſpenſatio, ve raro : idque ex cauſa, & gratis concedatur. In ſecundo gradu nunquam diſpenſetur, niſi inter magnos principes, & ob publicam cauſam.

1. C GENESIS ſecundo capite : Immiſit ergo Dominus Deus ſoporem in Adam : cumque obdormiſſet, tulit vnam de coſtis eius, & repleuit carnem pro ea. Et ædificauit Dominus Deus coſtam, quam tulerat de Adam, in mulierem : & adduxit eam ad Adam. Dixitque Adam : Hoc nunc os ex oſſibus meis, & caro de carne mea : hæc vocabitur Virago, quoniam de viro ſumpta eſt. Quamobrem relinquet homo patrem ſuum, & matrem, & adhærebit vxori ſuæ : & erunt duo in carne vna.

2. MATTHÆI decimonono : Acceſſerunt ad eum Phariſæi tentantes eum, & dicentes : Si licet homini dimittere vxorem ſuam, quacunque ex cauſa ? Qui reſpondens, ait eis : Non legiſtis, quia qui fecit hominem ab initio, maſculum, & fœminam fecit eos, & dixit : Propter hoc dimittet homo patrem, & matrem, & adhærebit vxori ſuæ, & erunt duo in carne vna. Itaque iam non ſunt duo, ſed vna caro. Quod ergo Deus coniunxit, homo non ſeparet. Dicunt illi : Quid ergo Moyſes mandauit dare libellum repudij, & dimittere ? Ait illis : Quoniam Moyſes ad duritiam cordis veſtri permiſit vobis dimittere vxores veſtras : ab initio autem non fuit ſic.

3. PRIORIS ad Corinthios ſeptimo : Propter fornicationem vnuſquiſque ſuam vxorem habeat, & vnaquæque ſuum virum habeat. Vxori vir debitum reddat : ſimiliter autem & vxor viro. Mulier ſui corporis poteſtatem non habet, ſed vir. Similiter autem & vir ſui corporis poteſtatem non habet, ſed mulier. Nolite fraudare inuicem, niſi fortè ex conſenſu ad tempus, vt vacetis orationi : & iterum reuertimini in idipſum, ne tentet vos Satanas propter incontinentiam veſtram. Hoc autem dico ſecundum indulgentiam, non ſecundum imperium. Et poſt pauca : Iis autem, qui matrimonio iuncti ſunt, præcipio non ego, ſed Dominus, vxorem à viro non diſcedere : quòd ſi diſceſſerit, manere iunuptam, aut viro ſuo reconciliari. Et vir vxorem non dimittat.

4. AD Epheſios quinto : Mulieres viris ſuis ſubditæ ſint, ſicut Domino : quoniam vir caput eſt mulieris : ſicut Chriſtus caput eſt Eccleſiæ. Ipſe, ſaluator corporis eius. Sed ſicut Eccleſia ſubiecta eſt Chriſto, ita & mulieres viris ſuis in omnibus. Viri, diligite vxores veſtras, ſicut & Chriſtus dilexit Eccleſiam, & ſeipſum tradidit pro ea, vt illam ſanctificaret, mundans lauacro aquæ in verbo vitæ, vt exhiberet ipſe ſibi gloriоſam Eccleſiam, non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid huiuſmodi, ſed vt ſit ſancta & immaculata. Ita & viri debent diligere vxores ſuas vt corpora ſua. Qui ſuam vxorem diligit, ſe ipſum diligit. Nemo enim vnquam carnem ſuam odio habuit : ſed nutrit, & fouet eam, ſicut & Chriſtus Eccleſiam : quia membra ſumus corporis eius, de

carne

carne eius, & de ossibus eius. Propter hoc relinquet homo patrem, & matrem suam, & adhærebit vxori suæ: & erunt duo in carne vna. Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo & in Ecclesia. Veruntamen & vos singuli, vnusquisque vxorem suam sicut seipsum diligat: vxor autem timeat virum suum.

5. GENESIS secundo, vt paulo ante, C testimonio primo.

6. FVLGENTIVS epistola prima de coniugali debito, & voto continentiæ à coniugibus emisso, capite tertio: Iustitia vtendi coniugij hæc est, vt non explendæ libidinis, sed substituendæ prolis obtentu, sibi coniuges congruo tempore misceantur. In illis nanque bonis, quæ fecit Deus, inuenitur casta copulatio vxoris & viri, in quibus Dei operibus libido non potest inueniri: nec aliquando iustitiæ congruit, quę non hominibus ex dono conditionis, sed peccatoribus ex vitio primæ præuaricationis accessit. Sed quia sine illa in corpore mortis huius proles humana nō ferìtur, non eam affectant coniugia casta, sed tolerant, ei, que imponit nuptialis honestas modū, sine qua non potest in carne peccati, naturalis explere fœcunditatis officium. Sic ergò quæri debet ex nuptiis fructus, vt cohibendus sit lubricæ voluptatis excessus. Quocirca si coniugalis vsus eatenus temperetur, vt non æstuanti libidini animus seruiat, sed prouentum nasciturę prolis attendat: & cùm nata fuerit, diluendam celerius spiritali generatione non negligat: non deputatur fidelibus coniugibus ad peccatum, carnis indulta cōmixtio: quia & coniugalis seruat confœderatio castitatem, & verecundia custodit modesta temperiē, & Deo dicandam coniugalis exhibet fœcunditas prolem, vt & redemptoris ope homo iam natus, reformetur baptismatis Sacramento, cuius opere prius formatur in vtero: & illū habeat humana natura beneficio secundæ natiuitatis patrem, quem in prima natiuitate suæ conditionis agnoscit authorem. Coniugatus ergò si fornicetur, damnabiliter peccat: si verò thori fidem non deserat, sed in vxore sua naturali duntaxat vsu aliquātulum intemperatus excedat, non solùm scilicet generationem quærens, sed aliquando libidini carnis obediens, hoc equidem sine culpa non facit. Talis autem culpa citius bene operanti, atque oranti remittitur, quia ipsi cōiugi seruat maritalis charitas fidem, in qua non potest maritalis infirmitas custodire temperiem. Etsi nuptialis in vxore modestia non tenetur, à nuptiali tamen fide nulla immoderatione disceditur.

Iustitia vtendi coniugij est propter prolem eo vtì.

Libidinem casta coniugia non affectāt, sed tolerant.

Prolē citò curent baptizari Sine culpa in fidelibus coniugibus potest esse carnalis cōmixtio.

Libido cōiugalis per fidem thori seruatam, quomodo diluatur, præsertim si adsint opera misericordiæ, vt c 4 docet.

7. ISIDORVS libro secundo de ecclesiasticis officiis, capite decimonono: Illæ sunt certæ nuptiæ, quæ in coniugio non libidinem, sed prolem requirunt: neque enim sic institutæ sunt, vt carnis voluptatibus seruiant, sed tantùm vt fructum propaginis quærant. Nam & ipsę dotales tabulæ, causam indicant procreandorū liberorum. Quādo ergò quisque luxuriosè amplius viuit, quàm necessitas procreandorum liberorum cogit, iam peccatum est. Vnde necessum est, vt quotidianis eléemosynis, ac precibus intercedant, qui thori coniugalis pudicitiam frequentius per incontinentiam commaculant.

In nuptiis non libido sed proles quærenda.

8. CHRYSOSTOMVS homilia vigesima in epistolam Pauli ad Ephesios, in morali exhortatione, multa pulchra habet de pacifico coniugum conuictu.

9. IDEM homilia quinta in priorem epistolam ad Thessalonicenses: Propter vitæ communionem, & liberorum procreationem, puella adiuncta viro est, non turpitudinis risusque gratia, vt domum administret, vt & virum ad honestatem, & castitatem erudiat, non vt illi fornicationis incitamenta porrigat.

Propter vitæ communionem, & proliū procreationem institutum est matrimonium. Secundùm diuina iura est institutū cōnubiū, cùm causa adiumenti, & prolis sit cōiunctio. Hebr. 13.

10. BASILIVS in libro de vera atque integerrima virginitate: Tunc legitimū constat esse connubium, & secūdùm diuina iura institutum, cùm non voluptatis affectus legis scita præcellerit, sed adiumenti necessarij, prolisque causa fuerit huiusmodi facta coniunctio. Ita fiunt honorabiles nuptiæ, quādo rationem coniugij non præit obscœna voluptas; sed iacto secūdùm leges diuinas sancto fundamento, matrimonium necessariò sequi voluptas ipsa concubitus, vnamque carnem duas facere deprehenditur. Quia enim præcedēs animæ ratio, animas apertè necessitatis ratione coniunxit, meritò ita vnitas carnis quoque cui alligatæ sunt, vnitas sequitur. Porrò si animæ initio aliud proponant, & caro postmodum ad voluptatem prona, naturali feratur impetu, atque animas sibi alligatas, vt affectioni suæ obsequantur, inducat; carnis tunc vitium secutæ animæ huiusmodi congressum execrabilem reddunt. Quod enim opus neque ratio, quæ animæ inest, neque lex iusta præcessit, id profectò vt iniquum à conscientia damnatur. Idcircò mulier, inquit, alligata est legi, quanto tempore vir eius viuit: sin verò mortuus fuerit, libera est, cui vult nubat, tantùm in Domino. Vide quòd non simpliciter dixerit, nubat, sed adiecit, in Domino tantùm. Nam & quæ per mortem viri, liberam consequitur nubendi facultatem, non tamen ea libertate potita, vtcunque nubere debet; sed tantū in Domino. Quid est autem in Domino nubere? Non vt vile mancipium voluptatibus carnis ad concubitū pertrahi, sed iudicio, & commodioris vitæ ratione nuptias eligere. Ideò enim & matrimonij necessitatem creator in natura constituit.

Alium sibi finem proponentes, cōgressum reddūt execrabilem.

i. Cor. 7.

Nubere in Domino, est non voluptate carnis, sed iudicio, & cōmodioris vitæ ratione eō pertrahi.

11. PRIORIS ad Corinthios septimo, vt superius C testimonio tertio.

12. AVGVSTINVS libro nono de Genesi ad literam, capite septimo: Denique vtriusq; sexus infirmitas propendens in ruinam turpitudinis, rectè excipitur honestate nuptiarum, vt quod sanis possit esse officium, sit ægrotis remedium. Neque enim quia incontinentia malum est, ideò connubium, vel quo incontinentes copulantur, non est bonum: immò verò non propter illud malum culpabile est hoc bonū, sed propter hoc bonum, veniale est illud malum: quoniā id quod bonum habent nuptiæ, & * quòd bonæ sunt nuptiæ peccatum esse nunquam potest. Hoc autem tripertitum est, fides, proles, sacramentum: in fide attenditur, ne præter vinculum coniugale, cum altera, vel altero concumbatur. In prole, vt amāter suscipiatur, benignè nutriatur, religiosè educetur. In sacramento autem, vt coniugium non separetur, & dimissus, aut dimissa nec causa prolis alteri coniungatur. Hæc est tanquam regula nuptiarum, qua vel naturæ decoratur fœcūditas, vel incontinentiæ * regitur prauitas. Vnde quia satis disseruimus in eo libro, quem de bono coniugali nuper edidimus, vbi & continentiam vidualem, & excellentiam virginalem, pro suorum graduum dignitate distinximus, diutius hic noster stylus non est occupandus.

Matrimōnium remedium infirmitatis.

* al. quo Tripertitū bonū Matrimonij. Fides, Proles, Sacramētū. Coniugij indissolubilis nexus.

* al. reiicitur.

13. CHRYSOSTOMVS in psalmum quadragesimumtertium : Qui Dei opus tanta affecit ignominia, quid tandem patietur ? & maximè quando qui hæc facit, habet vxorem. Ne mihi enim dixeris naturæ cupiditatẽ. Propterea enim permissum fuit matrimonium, ne vltra proprios terminos progredereris. Vide enim quanto dignus eris supplicio. Nam Deus tuæ quieti & honori prospexit, vt & naturæ rabiem per vxorem compesceres, & hoc absque vllo periculo faceres, & ab omni turpitudine, & dedecore libereris. Tu autẽ eum, qui tantam tuî curam gerit, ex redundanti quadam & exuberanti copia, injuria afficis.

Ad euitãdã fornicationẽ permissum matrimonium.

14. IDEM homilia tertia de verbis Isaiæ, Vidi Dominum &c. Si quis templum Dei violat, perdet hunc Deus. Hic non est probrum aut reprehensio, sed pœna grauissima. Nouit & Salomon peccatorum discrimen, qui furtum cum adulterio conferens, sic alicubi loquitur: Non est mirum si quis deprehendatur in furto, furatur enim, vt animam expleat esurientem : Sed adulter, ob inopiam sensus, exitium animæ suæ conciliat. Et illud, inquit, peccatum est, sed alterum minus, alterum maius; quod alteri præbuerit occasionem peccandi fames, alteri omnis adempta sit excusatio. Verum hic quoque, dixerit aliquis, compellitur naturali concupiscentia. At non permittit elabi vxor, quæ illi forte obtigit, sed instat eripiens illi veniam. Ob id enim matrimonium, & huius legitimus vsus permittitur, ne quid horum excusare possit maritus. Hanc ob causam data est illi mulier adiutrix, vt efferuescentem naturam coerceat, vt concupiscentiæ fluctus sedet. Itaque quemadmodum gubernator in portu faciens naufragium, haudquaquam vllam impetraret veniam: sic nec is, cui quum per coniugium concessum sit quo lapsum effugiat, tamen aliena perfodit matrimonia, aut qui quamcunque fœminam curiosis aspicit oculis, habere quicquam posset quo semet excuset, nec apud homines, nec apud Deum, etiamsi decies millies allegarit naturæ voluptatem.

1.Cor 5.

Prouerb.6.

Adulter omni caret excusatione.

Matrimonij legitimus vsus permittitur, vt vitetur fornicatio.

II.

Qua ratione Matrimonium est Sacramentum?

A QVATENVS[a] ea coniunctio quæ inter virum & vxorem arctissima intercedit, congruum & sacrum est signum diuinitus institutum, quo Christi sponsi & Ecclesiæ sponsæ coniunctio sanctissima firmissimáque designatur.

B Hoc ipsum signum Christianis coniugibus, quando Matrimonium ritè[b] auspicantur, ad gratiam Dei prodest accipiendam. Quæ gratia coniugibus naturalem[c] perficit amorem, & indissolubilem vnitatem confirmat, eosque sanctificat, vt non modò duo sint[d] maneantque in carne vna secundùm suam vocationem, verùm etiam vt mutuam inter se fidem, pacem, dilectionem, & consensionẽ maximam vsque conseruent. Atque ita in eis efficitur, quod Apostolus docet, [e] *Honorabile connubium in omnibus, & torus immaculatus.*

C Proinde Paulus[f] idem, vbi coniunctionis eiusmodi tractat mysterium, perspicue dixit: SACRAMENTVM HOC MAGNVM EST: *ego autem dico in Christo & in Ecclesia.* Sic & Augustinus: Non tantùm, [g] inquit, fœcunditas, cuius fructus in prole est; nec tantùm pudicitia, cuius vinculum est fides; verum etiam quoddam Sacramentum nuptiarum commendatur fidelibus coniugatis. Vnde dicit Apostolus: [h] *Viri, diligite vxores vestras, sicut & Christus dilexit Ecclesiam.* Et[i] rursus: In nuptiis plus valet sanctitas Sacramenti, quàm fœcunditas vteri.

a Ambros. in c.5 Ephes. August vt supra. Isidor. lib.2.offic.Ecclesiast ca. 19 Concil.Florent. Trident.sess.24.in doctr.de Sacramẽto Matrimonij

b Tob 3 c.6.c.8.b Eusebius epist.1.Trident.c. 1 reformat.matrimon.

c Chrysost homil 20. in epist ad Ephes.Ambros. 1 de Abraham c.7.

d Genes.2.d

e Heb 13.a Fulgent.epistol.2.c 5.

f Ephes 5.g Ambros.ibidem Leo epist 92 ad Rusticum Narb.

g Lib.1.de nuptis & concupisc.c.19.& 21.

h Ephes.5.f

i August. libro de bono coniugali,c 18.

TESTIMONIA.

1. A AMBROSIVS in caput quintum ad Ephesios, vt suprà quæstione prima, A testimonio quinto.

2. AVGVSTINVS, vt in priore quæstione, A testimonio primo & sequentibus.

3. ISIDORVS libro secundo de Ecclesiasticis officiis, capite decimonono: Nuptiali bona tria sunt, proles, fides, sacramentum. In fide attenditur, ne præter vinculum coniugale cum altero vel altera concumbatur: in prole, vt amanter

Bona coniugij tria, fides, proles, & sacramentum.

amanter ſuſcipiatur, pudicè nutriatur: in Sacramento, vt coniugium non ſeparetur, neque cauſa prolis alteri coniũgatur. Sacramentum autẽ ideò inter coniugatos dictum eſt, quia ſicut non poteſt Eccleſia diuidi à Chriſto, ita nec vxor à viro. Quod ergò in Chriſto & in Eccleſia, hoc in ſingulis quibuſque viris atque vxoribus coniũctionis inſeparabile Sacramentum eſt. Vnde & Apoſtolus: Præcipio, inquit, non ego, ſed Dominus, vxorem à viro non diſcedere &c. vt infrà quæſtione tertia, B teſtimonio ſexto.

Cur matrimonium ſit ſacramentum. Epheſ 5.

1. Cor 7.

4. CONCILIVM Florentinum: Septimum eſt ſacramentum Matrimonij, quod eſt ſignum coniunctionis Chriſti & Eccleſiæ, ſecundùm Apoſtolum dicentem, Sacramentum hoc magnum eſt &c. Cauſa efficiens Matrimonij regulariter eſt mutuus conſenſus, per verba de præſenti expreſſus. Aſſignatur autem triplex bonum Matrimonij. Primum proles ſuſcipienda & educanda ad cultum Dei. Secundum eſt fides, quam vnus coniugum alteri ſaluare debet. Tertium indiuiſibilitas Matrimonij, propter hoc quòd ſignificat indiuiſibilem coniunctionem Chriſti & Eccleſiæ.

Cauſa efficiens matrimonij.

Triplex Matrimonij bonum.

Matrimonij indiuiſibilitas.

5. CONCILIVM Tridentinum ſeſſione vigeſimaquarta, in doctrina de ſacramento Matrimonij: Matrimonij perpetuum, indiſſolubilemque nexum primus humani generis parens diuini ſpiritus inſtinctu pronunciauit, cùm dixit: Hoc nunc os ex oſſibus meis, & caro de carne mea: quamobrem relinquet homo patrem ſuum & matrem, & adhærebit vxori ſuæ, & erunt duo in carne vna. Hoc autem vinculo duos tantummodò copulari & coniungi, Chriſtus Dominus apertius docuit, cùm poſtrema illa verba, tanquam à Deo prolata, referens dixit: Itaque iam non ſunt duo, ſed vna caro. ſtatimque eiuſdem nexus firmitatem, ab Adamo tanto ante pronunciatam, his verbis confirmauit: Quod ergò Deus coniunxit, homo non ſeparet. Gratiam verò, quæ naturalem illum amorem perficeret, & indiſſolubilẽ vnitatem cõfirmaret, coniugeſque ſanctificaret, ipſe Chriſtus venerabilium Sacramentorum inſtitutor atque perfector, ſua nobis paſſione promeruit, quod Paulus Apoſtolus innuit, dicens: Viri, diligite vxores veſtras, ſicut & Chriſtus dilexit Eccleſiam, & ſeipſum tradidit pro ea: mox ſubiungens, Sacramentum hoc magnum eſt: ego autem dico in Chriſto & in Eccleſia. Cùm igitur matrimonium in lege Euangelica veteribus connubiis per Chriſtum gratia præſtet, meritò inter nouæ legis Sacramenta annumerandum ſancti Patres noſtri, Concilia, & vniuerſalis Eccleſiæ traditio ſemper docuerunt: aduerſus quam impij homines huius ſeculi inſanientes, non ſolùm perperam de hoc venerabili ſacramento ſenſerunt, ſed de more ſuo, prætextu Euangelij, libertatem carnis introducentes, multa ab Eccleſiæ Catholicæ ſenſu, & ab Apoſtolorum temporibus probata conſuetudine aliena ſcitu & verbo aſſeruerũt, non ſine magna Chriſti fidelium iactura: quorũ temeritati ſancta & vniuerſalis Synodus cupiens occurrere, inſigniores prædictorum ſchiſmaticorum hæreſes & errores, ne plures ad ſe trahat pernicioſa eorum contagio, exterminandos duxit, hos in ipſos hæreticos, eorumque errores decernens anathematiſmos.

Indiſſolubilis nexus Matrimonij. Geneſa.

Matrimonium inter duos tantũ cõtrahitur. Matth. 19.

Gratia huius ſacramenti.

Epheſ 5.

Inter Sacramẽta nouæ legis numerandum.

1. B TOBIÆ tertio: Tu ſcis Domine, (*inquit Sara filia Raguelis*) quia nunquam concupiui virum, & mundam ſeruaui animam meam ab omni concupiſcentia. Nunquam cum ludentibus miſcui me: neque cum his, qui in leuitate ambulant, participem me præbui. Virum autem cum timore tuo, non cum libidine mea conſenſi ſuſcipere.

2. ITEM capite ſexto: Tunc angelus Raphael dixit ei (*Tobiæ*:) Audi me, & oſtendam tibi qui ſunt, quibus præualere poteſt dæmonium. Hi nanque qui coniugium ita ſuſcipiunt, vt Deum à ſe, & à ſua mente excludant, & ſuæ libidini ita vacent, ſicut equus & mulus, quibus non eſt intellectus, habet poteſtatem dæmonium ſuper eos. Tu autem cùm acceperis eam, &c. accipies virginem cum timore Domini, amore filiorum magis quàm libine ductus, vt in ſemine Abrahæ benedictionem in filiis conſequaris.

3. ITEM octauo capite: Dixitque Tobias: Et nunc Domine tu ſcis quia non luxuriæ cauſa accipio ſororem meam coniugem, ſed ſola poſteritatis dilectione, in qua benedicatur nomen tuum in ſecula ſeculorum.

4. EVARISTVS Pontifex & martyr epiſtola prima ad omnes Epiſcopos Aphricanos: Similiter cuſtoditum & traditum habemus, vt vxor legitimè viro iungatur. Aliter enim legitimum (vt à patribus accepimus, & à ſanctis Apoſtolis, eorumque ſucceſſoribus traditum inuenimus) non fit coniugium, niſi ab his qui ſuper ipſam fœminam dominationem videntur habere, & à quibus cuſtoditur, vxor petatur, & à parentibus aut propinquioribus ſponſetur, & legibus dotetur, & ſuo tempore ſacerdotaliter (vt mos eſt) cum precibus & oblationibus, à ſacerdote benedicatur, & à paranymphis (vt conſuetudo docet) cuſtodita & conſociata à proximis, tempore congruo petita, legibus dotetur, & ſolenniter accipiatur, & biduo vel triduo orationibus vacent, & caſtitatem cuſtodiant, vt bonæ ſoboles generentur, & Domino in actibus ſuis, placeant. Taliter enim & Domino placebunt, & filios non ſpurios, ſed legitimos atque hæreditabiles generabunt. Quapropter filij chariſſimi & meritò illuſtres, fide catholica ſuffragante, ità peracta, legitima ſcitote eſſe, connubia.

Quomodo inchoãdum ſit piè matrimonium.

Benedictio ſacerdotalis.

5. CONCILIVM Tridentinum in decreto de reformatione matrimonij, capite primo: Tametſi dubitandum non eſt, clandeſtina matrimonia, libero contrahentiũ conſenſu facta, rata & vera eſſe matrimonia, quandiù Eccleſia ea irrita non fecit: & proindè iure damnãdi ſint illi, vt eos ſancta Synodus anathemate damnat, qui ea vera ac rata eſſe negant, quique falsò affirmant, matrimonia à filiis familias, ſine conſenſu parentum contracta irrita eſſe, & parentes ea rata, vel irrita facere poſſe: nihilominùs ſancta Dei Eccleſia ex iuſtiſſimis cauſis illa ſemper deteſtata eſt, atque prohibuit. Verùm cùm ſancta Synodus animaduertat, prohibitiones illas, propter hominum inobedientiam, iam non prodeſſe: & grauia peccata perpendat, quæ ex eiſdem clandeſtinis coniugiis ortum habent: præſertim verò eorum, qui in ſtatu damnationis permanent, dum priore vxore, cum qua clàm contraxerant, relicta, cum alia palàm contrahunt, & cum ea in perpetuo adulterio viuunt. Cui malo cùm ab Eccleſia, quæ de occultis non iudicat, ſuecurri non poſſit, niſi efficacius aliquod remedium adhibeatur;

Hactenùs fuerunt Clandeſtina, vera matrimonia.

Cap. 12.

idcircò ſacri Lateranenſis concilij, ſub Innocentio tertio celebrati, veſtigiis inhærendo præcipit, vt in poſterum, antequàm matrimonium contrahatur, ter à proprio contrahentium parocho, tribus continuis diebus feſtiuis in Eccleſia inter Miſſarum ſolennia publicè denuncietur, inter quos matrimonium ſit contrahendum: quibus denunciationibus factis, ſi nullum legitimum opponatur impedimentum, ad celebrationem matrimonij in facie Eccleſiæ procedatur: vbi parochus, viro & muliere interrogatis, & eorum mutuo conſenſu intellecto, vel dicat, Ego vos in matrimonium coniungo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti: vel aliis vtatur verbis, iuxta receptum vniuſcuiuſque prouinciæ ritum. Quòd ſi aliquando probabilis fuerit ſuſpicio, matrimonium malitiosè impediri poſſe, ſi ante præceſſerint denunciationes, tunc vel vna tantùm denunciatio fiat, vel ſaltem parocho, & duobus vel tribus teſtibus præſentibus, matrimonium celebretur: Deindè ante illius conſummationem, denunciationes in Eccleſia fiant, vt ſi aliqua ſubſint impedimenta, faciliùs detegantur: niſi Ordinarius ipſe expedire iudicauerit, vt prædictæ denunciationes remittantur: quod illius prudentiæ, & iudicio ſanctæ Synodus relinquit. Qui aliter quàm præſente parocho, vel alio ſacerdote, de ipſius Parochi ſeu Ordinarij licentia, & duobus vel tribus teſtibus, matrimonium contrahere attentabunt, eos ſancta Synodus ad ſic contrahendum omninò inhabiles reddit: & huiuſmodi contractus irritos, & nullos eſſe decernit, prout eos præſenti decreto irritos facit, & annullat. Inſuper Parochum, vel alium ſacerdotem, qui cum minore teſtium numero, & teſtes, qui ſine parocho, vel ſacerdote huiuſmodi cõtractui interfuerint, necnon ipſos contrahentes graviter arbitrio Ordinarij puniri præcipit. Præterea eadem ſancta Synodus hortatur, vt coniuges ante benedictionem ſacerdotalem in templo ſuſcipiendam, in eadem domo non cohabitent: ſtatuitque benedictionem à proprio Parocho fieri, neque à quoquam, niſi ab ipſo Parocho, vel ab Ordinario, licentiam, ad prædictam benedictionem faciendam, alij ſacerdoti concedi poſſe: quacunque conſuetudine, etiam immemorabili, quæ potiùs corruptela dicenda eſt, vel priuilegio, non obſtante. Quòd ſi quis Parochus, vel alius Sacerdos, ſiue regularis, ſiue ſecularis ſit, etiãſi id ſibi ex priuilegio, vel immemorabili conſuetudine licere contendat, alterius parochiæ ſponſos, ſine illorum Parochi licentia matrimonio coniungere, aut benedicere auſus fuerit, ipſo iure tam diù ſuſpenſus maneat, quàm diù ab ordinario eius parochi, qui matrimonio intereſſe debeat, ſeu à quo benedictio ſuſcipienda erat, abſoluatur. Habeat parochus librum in quo coniugum & teſtium nomina, diemque & locum contracti matrimonij deſcribat, quem diligenter apud ſe cuſtodiat. Poſtremò ſancta Synodus coniuges hortatur, vt antequàm contrahant, vel ſaltem triduò ante matrimonij conſummationem ſua peccata diligenter confiteantur, & ad ſanctiſſimum Euchariſtiæ ſacramentum piè accedant. Si quæ prouinciæ aliis, vltra prædictas, laudabilibus conſuetudinibus, & cæremoniis hac in re vtuntur, eas omninò retineri ſancta Synodus vehementer optat. Ne verò hæc tam ſalubria præcepta quenquam lateant, ordinariis omnibus præcipit, vt cũ primùm poterunt, curent hoc decretum populo publicari, ac explicari in ſingulis ſuarum diœceſium parochialibus Eccleſiis, idque in primo anno quàm ſæpiſſimè fiat, deindè verò quoties expedire viderint. Decernit inſuper, vt huiuſmodi decretum in vnaquaque parochia ſuum robur poſt triginta dies habere incipiat, à die primæ publicationis, in eadem parochia factæ numerandos.

Matrimonium contracturi denunciari publicè debeant.

Parochi præſentia dum matrimonio coniunguntur.

Clandeſtina matrimonia deinceps irrita facit Concilium Tridentinũ.

Benedictio ſacerdotalis.

Confeſſio & Communio ſacra ante matrimonij contractũ præcedant.

Promulgatio huius noui decreti.

6. CHRYSOSTOMVS homilia vigeſima in epiſtolam ad Epheſios: Reuerà namque, reuerà, inquam, myſterium eſt, & magnum myſterium, relicto parente eo qui genuit, eo qui aluit, etiam ea quæ peperit, quæ miſerè & cum labore parturiuit, illis videlicet deſertis, qui tanta beneficia præſtiterunt, quibus cum conſuetudo tracta eſt, adhærere virum illi, quæ anteà neque viſa ſit, neque aliquid commercij cum illo habuerit, atque hanc etiam omnibus præferre. Verè myſterium eſt. Et parentes quidem, etiam cùm iſta fiunt, nõ offenduntur, ſed magis offenduntur ac dolent, cũ non fiunt, expenſis quoque pecuniis ac ſumptu facto lætantur. Magnum reuerà myſterium. & ineffabilem quandam ſapientiam habens. Iſtud ſuprà præfatus dixit, in Chriſto & in Eccleſia. Verumtamen non propter ipſum ſolùm ità dictum eſt. Sed quid? vt vxorem ſcilicet tanquàm propriam carnem foueat, quemadmodùm & Chriſtus Eccleſiam, vxor verò vt reuereatur virum.

Amor coniugum.

Epheſi. 5.

7. AMBROSIVS libro primo de Abraham, capite ſeptimo: Nulli licet ſcire mulierem præter vxorem. Idèo coniugij tibi datum eſt ius, ne in laqueum incidas, & cum aliena muliere delinquas. Iunctus es vxori? noli quærere ſolutionem, quia non licet tibi vxore viuente vxorem ducere: nam & aliam quærere, cùm habeas tuam, crimen eſt adulterij. Et paulò poſt: Cognoſcimus velut præſulem cuſtodemque coniugij eſſe Deum, qui non patiatur alienum torum polluì. Et ſi qui fecerit, peccare eum in Deum, cuius legem violet, gratiam ſoluat. Et ideò quia in Deum peccat, ſacramenti cæleſtis amittit conſortium.

1. Cor. 7.

Matt. 5.

Præſul cuſtoſque coniugij Deus.

8. GENESEOS ſecundo, vt ſuprà quæſtione præcedenti, C teſtimonio primo.

9. AD Hebræos decimotertio. Honorabile cõnubiũ in omnibus, & thorus immaculatus. Fornicatores enim, & adulteros iudicabit Deus.

10. FVLGENTIVS epiſtola ſecunda ad Gallam de ſtatu viduali, capite quinto: Sancta ſunt Chriſtianorum coniugia, quia & coniugalis ibi caſtitas cuſtoditur in corpore, & puritas fidei ſeruatur in corde. Nam & Apoſtolica dicit authoritas, Honorabile connubium in omnibus, & torus immaculatus. Non eſt ergò connubium ex colluuione peccati, ſed ex inſtitutione Dei: & in eo quod ſibi coniuges inuicem carnis debitum reddunt, in quantum id modeſtè faciunt, Chriſti præcepta cuſtodiunt: quia nullatenus à coniugali charitate & caſtitate diſcedunt. Execratur autem adulterioos concubitus caſtitas cõiugalis, & honeſtatis verecundiæ tenax, ab vna vnus, & ab vno vna expetit, quod vterque ſe vni tantum legitimè debere cognoſcit.

Matrimonium Chriſtianorum cur ſit ſanctum.

Hebr. 13.

1. C AD Epheſios quinto, vt ſuprà quæſtione præcedenti, C teſtimonio quarto.

1. AMBROSIVS in caput quintum ad Epheſios

phesios, vt ſuprà quæſt. præcedenti, A teſtimonio quinto.

In Rom. 95. 3. Leo Magnus epiſtola nonageſimaſecunda ad inquiſitiones Ruſtici epiſcopi Narbonenſis, capite quarto: Non omnis mulier iuncta viro, vxor eſt viri: quia nec omnis filius hæres eſt patris. Nuptiarum autem fœdera inter ingenuos ſunt legitima, & inter æquales, multò priùs hoc ipſum, Domino conſtituente, quàm initium Romani iuris exiſteret. Itaque aliud eſt vxor, aliud concubina: ſicut aliud ancilla, aliud libera. Propter quod etiam Apoſtolus ad manifeſtandam harum perſonarum diſcretionem, teſtimonium ponit ex Geneſi, vbi dicitur Abrahæ: Eijce ancillam & filium eius. Non enim hæres erit filius ancillæ cum filio liberæ. Vndè cum ſocietas nuptiarum ità ab initio conſtituta ſit, vt præter ſexuum coniunctionem haberet in ſe Chriſti & Eccleſiæ ſacramentum; dubium non eſt, eam mulierem non pertinere ad matrimonium, in qua non docetur nuptiale fuiſſe myſterium.

Habet in ſe Chriſti & eccleſiæ ſacramentũ.

4. Avgvstinvs libro primo de nuptiis & concupiſcentia, capite decimo & vigeſimoprimo, vt in quæſtione præcedenti, A teſtimonio ſecundo & tertio.

5. Idem libro de bono coniugali, capite decimooctauo, vt in textu, & in quæſtione ſequenti, B teſtimonio tertio.

Galat. 4. Gen. 21.

III.

An dirimi vnquàm poteſt Matrimonium?

A Matrimonivm dirimi non poſſe, ſed illius nexum indiſſolubilem eſſe, primi hominis verba illa demonſtrant, [a] *Relinquet homo patrem ſuum, & matrem, & adhærebit vxori ſuæ: & erunt duo in carne vna.* Quam rem [b] Chriſtus quoque confirmauit, cùm Adæ verba veluti diuina repeteret, illud etiam adiungens, *Quod Deus coniunxit, homo non ſeparet.* Atque alibi docet, [c] *Omnis, qui dimiſit vxorem ſuam, & alteram ducit, mœchatur: & qui dimiſſam à viro ducit, mœchatur.* Hanc porrò Dei legem, & inuiolabilem ordinationem de perpetua coniugalis nexus firmitate Paulus illuſtrans, *Iis*, ait, [d] *qui matrimonio iuncti ſunt, præcipio non ego, ſed Dominus, vxorem à viro non diſcedere: quòd ſi diſceſſerit, manere innuptam, aut viro ſuo reconciliari. Et vir vxorem non dimittat.* Ac poſteà [e] ſubijcit: *Mulier alligata eſt legi quanto tempore vir eius viuit.*

a Geneſ. 2. d

b Matth. 19. a Marc. 10. a Orig. tract. 7. in Matth.

c Luc 16. c Marc. 10. b Rom. 7. a Can. Apoſt. 48. Ambr. in cap. 16. Luc.

d 1. Cor. 7. b Aug. de adult. coniug. lib. 2. c 5 & 9. Item hom. 49. ex 50. c 2. Concil. Milent. can. 17.

e Ibid. g & Rom 7. a

B Etſi igitur nulla etiam ſperetur [f] proles, & quælibet vitę incommoda, duriſſimique caſus accedant, tamen contractum ſemel matrimonium valet, adeoque ratum & firmum eſt, ſi præſertim ſit conſummatum, vt vſque indiſſolubile in omni vita perſeueret. Vndè non poteſt alter coniugum ab altero in vniuerſum diuertere, niſi fortè priuſquàm inter cõiuges carnale commercium interceſſerit, religioſæ vitæ [*] inſtitutum ſuſcipiatur. Vbi verò cauſæ quædam offerunt ſeſe, ob quas aliquãdo coniuges ſeparentur, non idcircò vinculum ſoluitur, [g] ſed tori & cohabitatiouis communitas, quę antea fuit, impeditur.

f Aug. de bono coniug. c. 7 15. 18. 24 Hier. in Epitaph. Fabiolæ ad Occeanũ epiſt. 30 cap 1. Iſidor. lib. 2. offic. Eccleſiaſt. cap. 19.

* Decre. lib 3. tit. 32. c. 2. & 14 Trident ſeſſ 24 can 6.

g Concil. Floren. Trid. ſeſſ. 24. can. 7. & 8. Aug lib. 1. de adulter. coniug. cap. 11.

C Cuius rei cauſam in Chriſto ipſo ſtatuemus, qui ſumma, perpetua, & inſeparabili prorsùs vnione [h] Eccleſiam, ſponſam illam vnicam, ſemperque chariſſimam, ſibi adiunxit atque copulauit. Neque ſolùm hæc ipſa, quę inter virum & vxorem eſt, coniunctio, vinculi coniugalis habet firmitatem, verùm etiam omnem indè polygamiam, [i] ne vni videlicet viro plures nubãt, aut vna pluribus detur maritis, penitùs excludit. Quare Chriſtus, vt Matrimonium & certiùs confirmaret, & ad purioręm primæuumque illum ſtatum reuocaret, ſignificanter dixit: [k] *Erunt duo in carne vna.* Et rursum: *Iam non ſunt duo, ſed vna caro.*

h Epheſ. 5. f g Cant. 5. a b c

i Iſido. li. 2. de Offic Eccle. cap. 19. Trident. ſeſſ. 24. can. 2.

k Gene. 2. d Matth. 19. a Marc. 10 b

alligata est, quandiù vir eius viuit. Ergò consequenter & vir alligatus est, quandiù mulier eius viuit. Hæc alligatio facit, vt aliis coniungi sine adulterina copulatione non possint. Vnde necesse est ex duobus coniugibus, quatuor adulteros fieri, si & illa adultero nupserit, & ille adulteram duxerit. Quanuis enim sceleratius mœchatur, qui non causa fornicationis vxore dimissa alteram duxerit: quod genus adulterij commemorauit Matthæus: tamen non solùm ipse mœchatur, sed sicuti est apud Marcum: Quicunque dimiserit vxorem suam, & aliã duxerit adulterium cõmittit super eam: & si vxor dimiserit virum suum, & alij nupserit, mœchatur: & sicuti est apud Lucam, Omnis qui dimittit vxorem suam, & ducit alteram, mœchatur: & qui dimissam à viro duxerit, mœchatur. De quibus testimoniis iam satis in libro superiore disserui.

Ex duobus coniugibus fiunt quatuor adulteri, si cum alijs cõtrahant. Matth. 19.

Etiam mœchatur, qui adulteram dimittens contrahit. Marc. 10. Luc. 16.

13. IDEM in libro quinquaginta homiliarum, homilia quadragesimanona, capite secundo: Non vobis licet habere vxores, quarum priores mariti viuunt. Nec vobis fœminæ habere viros licet, quorũ priores vxores viuunt. Adulterina sunt ista coniugia, non iure fori, sed iure cæli. Nec eam fœminam, quæ per repudiũ discessit à marito, licet vobis ducere viuo marito. Solius fornicationis causa licet, vxorem adulteram dimittere, sed illa viuente, non licet alterã ducere. Et vobis fœminæ nec illos viros, à quibus per repudium discesserunt vxores eorum, maritos habere conceditur. Non licet, adulteria sunt, non coniugia. Contemnitur Augustinus, timeatur vel Christus.

Adulterina coniugia nõ iure fori, sed cæli.

Adultera viuente, nõ licet aliam ducere. Matth. 5.

14. CONCILIVM Mileuitanum Canone decimoseptimo: Placuit, vt secundùm Euangelicã, & Apostolicam disciplinam, neque dimissus ab vxore, neque dimissa à marito, alteri coniungantur: sed ita maneant, aut sibimet reconcilientur. Quod si contempserint, ad pœnitentiam redigantur. In qua causa legem imperialem petendam promulgari.

Nec dimissus nec dimissa alteri coniugi potest.

15. AD Romanos septimo: Nam quæ sub viro est mulier, viuente viro, alligata est legi: si autẽ mortuus fuerit vir eius, soluta est à lege viri.

Nec ipsa quidem separatione soluitur vinculum.

1. B AVGVSTINVS in libro de bono coniugali, capite septimo: Vsqueadeò fœdus illud initum nuptiale, cuiusdam Sacramenti res est, vt nec ipsa separatione irritum fiat: quandoquidem viuente viro, à quo relicta est, mœchatur, si alteri nupserit: & ille huius mali causa est, qui reliquit. Et paulò pòst: Tantum valet illud sociale vinculum coniugum, vt cùm causa procreãdi colligetur, nec ipsa causa procreandi soluatur. Posset enim homo dimittere sterilem vxorem, & ducere de qua filios habeat: & tamen non licet, & nostris quidem iam tẽporibus, ac more Romano nec superducere, vt ampliùs habeat, quã vnam viuam: & vtique relicta adultera, vel relicto adultero possent plures nasci homines, si vel illa alteri nuberet, vel ille alteram duceret. Quod tamen si non licet, sicut diuina regula præscribere videtur, quem non faciat intẽtum, quid sibi velit tanta firmitas vinculi coniugalis? Quod nequaquàm puto tantum valere potuisse, nisi alicuius rei maioris ex hac infirma mortalitate hominum quoddam sacramentum adhiberetur, quod deserentibus hominibus, atque id dissoluere cupientibus, incõcussum illis maneret ad pœnam. Siquidem interueniente diuortio, non aboletur illa confœderatio nuptialis: ità vt sibi coniuges sint etiam separati, cum illis autem adulterium committant, quibus etiam fuerint post suum repudium copulati, vel illa viro, vel ille mulieri: nec tamen nisi in ciuitate Dei nostri, in monte sancto eius, talis est causa cum vxore.

Nec ipsa separatione soluitur vinculum.

Nec proliũ causa viuo altero licet contrahere.

Cur hoc vinculum indissolubile.

Solum in Ecclesia locum habet.

Indissolubile vinculum.

2. IDEM capite decimoquinto: Semel initum connubium in ciuitate Dei nostri, vbi etiam ex prima duorum hominum copula quoddam sacramentum nuptiæ gerunt, nullo modo potest, nisi alicuius eorũ morte dissolui. Manet enim vinculum nuptiarum, etiam si proles, cuius causa initum est, manifesta sterilitate non subsequatur: ità, vt iam scientibus coniugibus non se filios habituros, separare se tamen, vel ipsa causa filiorum, atque aliis copulare, non liceat.

3. IBIDEM capite decimo octauo: Sicut duobus pluribusve seruire, sic à viro viuo, in alterius transire connubium, nec tunc licuit, nec nunc licet, nec vnquàm licebit. Apostatare quippe ab vno Deo, & ire in alterius adulterinam superstitionem, semper est malum. Nec causa ergò numerosioris prolis fecerũt sancti nostri, quod Cato dicitur fecisse Romanus, vt traderet viuus vxorem etiam alterius domum filiis impleturam. In nostrarum quippe nuptiis, plus valet sanctitas Sacramenti, quàm fœcunditas vteri.

Non licet ad secundũ coniugium transire superstite cõiuge.

Sanctitas Sacramẽti.

4. ET capite vigesimoquarto: Bonũ igitur. Vide suprà quæst. prima, A testimonio quarto.

5. HIERONYMVS in Epitaphio Fabiolæ ad Oceanum epistola trigesima, capite primo: Præcepit Dominus vxorem non debere dimitti, excepta causa fornicationis: &, si dimissa fuerit, manere innuptam. Quicquid viris iubetur, hoc consequenter redundat in fœminas. Neque enim adultera vxor dimittenda est, & vir mœchus retinendus. Si qui meretrici iungitur, vnum corpus facit: ergò & quæ scortatori, impuroque sociatur, vnum cum eo corpus efficitur. Aliæ sunt leges Cæsarum, aliæ Christi: aliud Papinianus, aliud Paulus noster præcipit. Apud illos, viris impudicitiæ fræna laxantur; & solo stupro atque adulterio condemnato, passim per lupanaria, & ancillulas libido permittitur: quasi culpam dignitas faciat, non voluntas. Apud nos, quod non licet fœminis, æquè non licet viris; & eadem seruitus pari conditione censetur. Et paulò pòst: Igitur & Fabiola, quia persuaserat sibi, & putabat à se virum iure dimissum, nec Euangelij vigorem nouerat, in quo nubendi vniuersa cauſatio, viuentibus viris, fœminis amputatur: dũ multa diaboli vitat vulnera, vnum incauta vulnus accepit. Sed quid ego in abolitis, & antiquis moror, quærens excusare culpam, cuius pœnitentiam ipsa confessa est? Quis hoc crederet, vt post mortem secundi viri in semetipsam reuersa, quo tempore solent viduæ negligentes iugo seruitutis excusso, agere se liberius, adire balneas, volitare per plateas, vultus circũferre meretricis; saccum indueret, vt errorem publicè fateretur; & tota vrbe spectante Romana, ante diem Paschæ in basilica quondam Laterani, qui Cæsareano truncatus est gladio, staret in ordine pœnitentiũ, Episcopo, Presbyteris, & omni populo collachrymantibus, sparsum crinen, ora lurida, squalidas manus, sordida colla submitteret?

Fabiola ex ignorantia vigoris Euangelij, viuente viro dimisso, alteri nupserat.

Publica eiusdem pro eo peccato pœnitẽtia.

6. ISIDORVS libro secũdo de Ecclesiasticis officiis, capite decimonono: Præcipio, inquit, Apostolus, non ego, sed Dominus, vxorem à viro

1. Cor. 7.

Curpatriarchæ plures simul vxores habuerint.

Sed dicit aliquis, quod & Patriarchæ simul pluribus vxoribus vsi sũt: ergo propterea licebit nobis plures ducere. Sanè licebit, sed si qui adhuc typi alicuius futuri sacramenti superſunt, quibus plures nuptiæ figurentur. Secundas autem nuptias propter incontinentiam iubet Apoſtolus. Melius est enim denuò vni viro nubere, quàm explendæ libidinis causa cum pluribus fornicari: Sæpius autem nubendi licentia, iam non est religionis, sed criminis.

Secundæ nuptiæ post mortẽ priorꝭ cõiugis. 1. Cor. 7.

4. CONCILIVM Tridentinum sessione vigesimaquarta, canone secundo: Si quis dixerit, licere Christianis plures simul habere vxores, & hoc nulla lege diuina esse prohibitum; anathema sit.

5. GENESEOS secundo, vt supra quæstione prima, C testimonio primo.

6. MATTHÆI decimonono, 7. MARCI decimo, vt supra hac eadem quæstione, A testimonio secundo & tertio.

Diuina lege prohibitũ, vt Christiani simul plures vxores habeãt.

IV.

Estne permißum omnibus Matrimonium?

A MINIMÈ: tradiderunt enim sancti Apoſtoli, vt [a] Epiphanius inquit, peccatum esse, post decretam votoque firmatam virginitatem, ad nuptias conuerti. Idque tale, ac tantum esse peccatum asserit Hieronymus, [b] vt dicat, Virgines, quæ post consecrationem nupserint, non tam adulteras, quàm incestas esse. Et Augustinus [c] ait: Virgo, quæ si nuberet, non peccaret, sanctimonialis si nupserit, Christi adultera reputabitur. Respexit enim retrò de loco, quo acceſſerat.

[a] Epiphan. Hæresi 61. contra Apostolicos.

[b] Hieron lib. 1. contra Iouinianum ca 7. Basil. de virginitate, & epistola. ad virginem lapsam.

[c] In psal. 83. Vide eundem in psal 75 & de bono viduit cap 8. 9. & 11. Oecu in 1 Cor. 7 Cypr. epist 62. Chrys. de virginit. c. 39. Fulgent. epist 1. c 6. & 7.

B Proinde quod Apoſtolus habet, [d] *Melius est nubere quàm vri*, prout [e] Ambrosius disertè pronunciat: ad non pollicitam, ad nondum velatam pertinet. Cæterum quæ se spondit Deo, & sanctum velamen accepit, iam nupsit, iam immortali iuncta est viro: & si iam voluerit nubere communi lege coniugii, adulterium perpetrat, ancilla mortis efficitur. Sic Ambrosius. Vndè semper laudatum fuit Iouiniani [f] Imperatoris Rescriptum, & à Iustiniano Imperatore in Codicem relatum, [g] quod sic habet: Si quis non dicam rapere, sed attentare tantùm iungendi causa matrimonij sacratissimas virgines ausus fuerit, capitali pœna feriatur.

[d] 1. Corinth. 7. d

[e] Lib. ad virgin. lapsam, cap. 5 Hieron. lib. 1 in Iouinia. cap. 7. Aug lib. 1. de adult. coniug. cap. 15. & cap 8. de bono viduitatis. Oecum in 1. Cor 7. Isidor. lib 2 de offic. eccles. cap. 17. Leo epist 92. ad Rust. ca 94. Ephræm in illud apost. dictum.

[f] Sozom lib 6. hist. c 3. & Niceph. lib. 10. cap. 39.

[g] L. si quis C. de Episco. & Cler. s. Turon can. 21.

C Iam de [h] Monachis, & [i] sacris Ordinibus initiatis eadem ratio, idem iudiciũ est prorsùs: damnationem enim habent, si laxatis libidini habenis, primam fidem Deo & Ecclesiæ datam fefellerint, seu, vt Apoſtolus [k] loquitur, irritam fecerint. Qui vltro se abdicarunt coniugio, dum seruandum perpetuo Cælibatum, aut sacrorum Ordinum susceptione saltem tacitè [l] comprobarunt, atque testati sunt.

[h] Basil. quæst 14 diff. expl Item ser. 1 de instit Monachorum, & Cõstitutionum mõasticarum cap. 22. & epist. ad monach. lapsum Chryso. epist 6 ad Theodorum lapsum Leo epist. 92. ad Rust cap 13. 14 & 15. Aug. in psal. 75. & serm. de communi vita Cler. cap. 4. Chalced. synod cap. 16 1. Epiphan. hæresi 59 & cõpend. doctrin. Hier. lib. 1 contra Iouinian. cap. 19 & aduersùs Vigilãtium cap. 1. August. lib 2 de adul. coniug cap. 20 Fulgẽt. de fide ad Petrum, cap 3. Gregor. lib. 3. epist. 34. Leo epist. 92. ad Rust. cap. 3. & epist 84 cap. 4. Bernard serm 65. in Cantic. Trident. sess 24 can 9.

D Audiant igitur verbum Dei: [m] *Si quid vouisti Deo, ne moreris reddere.* Et, [n] *Quodcunque voueris, redde.* Tùm alibi: [o] *Vouete, & reddite Domino Deo vestro.* Quin Christus ipse docet, [p] *Nemo mittens manum suam ad aratrum, & respiciens retrò, aptus est regno Dei.*

[k] 1. Tim. 5. b Carthag. 4. can. 104. August. de bono viduit. cap. 8. & 9. Isidor lib 2 offic. or eccl. cap. 18. l 6 decretal. lib. 3. tit 15.

[m] Eccles 5 a

[n] Ibidem, & Deut. 23. d

[o] Psalm. 75. b

[p] Luc. 9 ‖ Bern. epi. 2 ad Fulconem. Anselmus epistola 4.

TESTIMONIA.

1. AEPIPHANIVS hæresi sexagesimaprima cõtra Apostolicos: Aliqua in scripturis, aliqua in traditionibus sancti Apostoli tradiderunt: quemadmodum dicit sanctus Apostolus: Sicut tradidi vobis. Et alibi: Sic doceo, & sic tradidi in ecclesiis. Et, si continetis, nisi frustrà credidistis. Tradiderunt itaque sancti Dei Apostoli, peccatum esse post decretam virginitatem, ad nuptias conuerti. Et scripsit Apostolus: Si nupserit virgo, nõ peccauit. Quomodo igitur hoc cũ illo cõcordat? Immo etiam illam virginem dicit, quæ non est dedicata Deo, sed propter penuriam raritatis in illo tempore eorum, qui in Christum credebant, necessario sic fiebat. Et quod hæc sic se habeant, docet nos idem Apostolus, dicens: Iunores viduas reiice: postquam enim lasciuierunt contra Christum, nubere volunt. habentes iudicium, quod primam fidem reiecerunt. Si itaque & ea, quæ post mundi experientiam vidua fuit, atque Deo dicata, & posteà nupsit, iudicium & condemnationem habebit, quod primam fidem reiecit: quanto magis, quæ citra mundi experientiam, Deo dicata virgo fuit & nupsit, contra Christum lasciuit, & maiorem fidem reiecit, & iudicium habebit, velut quæ propr rium erga Deum propositum relaxauit?

1. Cor. 11. 14 & 15. Peccatum est ad nuptias conuerti post virginitatẽ decretam.

1 Cor 7. Paulus virgini non dedicatæ Deo, tantum permittit nuptias.

1. Tim 5.

Nota argumentum Epiphanij

2. HIERONYMVS libro primo contra Iouinianum, capite septimo: Si nupserit virgo, non peccauit. Non illa virgo, quæ semet Dei cultui dedicauit: harum enim si qua nupserit, habebit damnationem, quia primam fidem irritam fecit. Si autem hoc de viduis dictum obiecerit: quanto magis de virginibus prævalebit, cum etiam his non liceat, quibus aliquando licuit? Virgines enim, quæ post consecrationem nupserint, non tam adulteræ sunt, quàm incestæ.

Virgines sacræ si nubãt damnationem habent.

1. Tim. 5.

Non tam adultere, quã incestæ.

1. Cor 5.

3. BASILIVS Magnus in libro de vera virginitate: Cum virginitatem Domino professæ sint, carnali postmodum voluptate malè blanda delinitæ, ac deuictæ stupri scelus honesto coniugij nomine obtegere cupiunt. Non ignorant huiusmodi, quanuis ignorantiam simulent; quæ sponsi dexteram & fœdera prævaricata sit, eam nec illius vltrà esse sponsam, quem, nequitiæ dans manus, dereliquit; neque eius vxorem per vllas leges dici posse, cui se, deserto sponso libidine incitata coniunxit. Tũc enim legitimum constat esse connubium, & secũdum diuina iura institutum, cùm non voluptatis affectus legis scita præcesserit, sed adiumenti necessarij, prolisque causa fuerit huiusmodi facta coniunctio. Et paulò post: Non se fallat, qui à virginitatis curriculo, ad carnis vitia deflexit. Coniugium quippe illi in peccatum reputabitur: primum quidem, quia pessimum coniunctionis huius fundamentum voluptatem iecit, prævaricationisque malum: deindè, quia causa non esset libera, neque enim est mortuus vir eius, vt cui vult nubat, viuente immortali viro, merito censetur adultera, quæ mortalem hominem, ob carnis vitia, Domini thalamis intulit.

Virginitatẽ professæ, stupri scelus honesto coniugij nomine obtegere cupiunt.

Coniugium illi in peccatum reputabitur.

Adultera censetur.

4. IDEM epistola ad virginem elapsam, quæ aliis est centesima octogesimaquinta: Renoca in memoriam honestam professionem, quam professa es coram Deo, & Angelis, ac hominibus. Renoca in memoriam venerandam congregationem, & sacrum virginum chorũ, & consilium Domini, &c. Ob hæc quis non luctu commotus dixerit: Quomodo facta est meretrix ciuitas fidelis Sion? Quomodo autem non ipse Dominus ad aliquem ex his, qui nunc in spiritu Ieremiæ obambulant, dixerit: Vidisti quæ fecit mihi virgo Israel? Ego desponsi ipsam mihiipsi in fide & integritate, in iustitia & in iudicio, & in misericordia & miserationibus, quemadmodum per Oseam Propheram ipsi promisi. Ipsa autem dilexit alienos, & viuente me viro immortali adultera appellatur, & non timet alteri viro commiscere, &c. Sublatis membris Christi, fecisti membra meretricis, &c. Expediret ipsi, vt mola asinaria circa collum ipsius appensa esset, & in mare proiectus esset potius quàm virginem vitiasset. Quis seruus contumax ad tantam insaniam deuenit, vt herili cubili seipsum inficeret? Quis prædo ad tantam dementiam perductus est, vt ipsa Dei donaria contingeret, non supellectilem inanimatam, sed corpora viuentia, & animam inhabitantem habentia, factam ad imaginem Dei? Quis ab æterno auditus est in media ciuitate, & serena meridie, imagini regiæ formas immundorum porcorum inscribere ausus esse? Si quis humanas nuptias ignominia affecit citra miserationem coram duobus aut tribus testibus moritur: Quanto peiore supplicio dignus censebitur, qui filium Dei conculcauit, & desponsatam ipsi sponsam adulterio contaminauit, & spiritum virginitatis contumelia affecit?

lis, & hominibus.

Isa 1.

Iere 2.

Osee 2.

In corruptorem sacræ virginis. 1. Cor 6. Matth 18.

5. AVGVSTINVS in psalmum octogesimumtertium: Vnusquisque autem, fratres charissimi, de loco itineris sui, ad quem proficiendo peruenit, & quem vouit Deo, indè respicis retro, cùm ipsum dimiserit. Verbi gratia, statuit castitatem coniugalem seruare (indè enim incipit iustitia) recessit à fornicationibus, & ab illicita immunditia: quando se ad fornicationes conuertetit, retro respexit. Alius ex munere Dei maius aliquid vouit, statuit nec nuptias pati. Qui non damnaretur, si duxisset vxorem, post votum, quod Deo promisit, si duxerit, damnabitur, cum hoc faciat quod ille qui non promiserat: tamen ille non dãnatur, iste damnatur. Quare, nisi quia iste respexit retrò? Iam enim ille ante erat, iste autem illuc nondum peruenerat. Sic virgo, quæ si nuberet, non peccaret: sanctimonialis si nupserit, Christi adultera reputabitur. Respexit enim retrò de loco quò accesserat.

Qui dicitur retrò respicere. Luc. 9.

Votum castitatis.

Damnabitur voti sui.

1. Cor. 7. Sanctimonialis si nubat, Christi adultera efficitur.

5. IDEM in psalmum septuagesimumquintum, super illud, Vouete & reddite Domino Deo vestro: Quisque quod potest voueat, & reddat. Ne voueatis, & non reddatis; sed quisque quod potest voueat, & reddat. Non estis pigri ad vouendum: non enim viribus vestris implebitis. Deficietis, si de vobis præsumitis: si autem de illo cui vouetis, vouete, securi reddetis. Est quidam modus communis omnibus. Furtum non facere, non castimoniali præcipitur, & nuptæ non præcipitur, adulterium non facere, omnibus præcipitur &c. Hoc totum omnes vouere debemus. Sunt etiam vota propria singulorum, alius vouet Deo castitatem

Non sitis pigri ad vouendum.

Vota quædam communia, quædã propria singulorum.

Votum castitatis coniugalis & vidualis.

castitatem coniugalem, vt præter vxorem suam non nouerit aliam: sic & fœmina, vt præter virum suum non nouerit alium. Alij etiam vouent, & si experti tale coniugium, vltrà nihil tale pati, nihil tale concupiscere, aut sustinere: & ipsi vouerunt aliquid maius quàm illi. Alij virginitatem ipsam ab ineunte ætate vouent, vt nihil tale vel experientur, quale illi experti sunt & reliquerũt: & illi vouerunt plurimum. Alij vouent domum suam esse hospitalem omnibus sanctis aduenientibus, magnum votum vouent. Alius vouet relinquere omnia sua distribuendo pauperibus, & ire in communem vitam, in societatem sanctorum, magnum votum vouit, vouete & reddite Domino Deo vestro. Quisque quod vouere voluerit, vouear: illud attendat, vt quod vouerit, reddat. Vnusquisque Deo quod vouet, si respicit retrorsum, malum est. Nescio quæ castimonialis nubere voluit. Quid voluit? Quod & virgo quælibet. Quid voluit? Quod & mater ipsius. Aliquid mali voluit? Mali planè. Quare? Quia iam vouerat Domino Deo suo. Quid enim dicit de talibus Apostolus Paulus, cùm dicat viduas adolescentulas nubere si velint? Sed tamen ait quodam loco, Beatior autem erit, si sic permanserit secundũm cũ consiliũ. Ostẽdit beatiorẽ, si sic permãserit: nõ tamen dãnandam, si nubere voluerit. Quid autem ait de quibusdã quæ vouerũt, & non reddiderunt? Habentes, inquit, damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt. Quid est, primam fidem irritam fecerunt? Vouerunt, & non reddiderunt. Nemo ergo positus in monasterio frater, dicat: Recedo de monasterio; neque enim soli qui sunt in monasterio, peruenturi sunt ad regnum cælorum: & illi qui ibi non sunt, ad Deum non pertinent. Respondetur ei: Sed illi non vouerunt, tu vouisti, tu retro respexisti. Et post pauca: Quæ autem respexit ad nuptias, non quia voluit nubere, damnatur; sed quia iam ante recesserat, & fit vxor Loth respiciendo retrorsum. Non sitis pigri qui potestis, quibus adspirat Deus apprehendere gradus meliores; quia non ista ideò loquimur, vt non voueatis, sed vt voueatis & reddatis. Iam quia ista tractauimus, fortè volebas vouere, & modò non vis vouere. Sed quid tibi dixerit Psalmus, attende: Non dixit, nolite vouere: sed, Vouete & reddite: Quia audisti, Reddite, non vis vouere? Ergo vouete volebas, & non reddere? Immò vtrunque fac. Vnũ sit ex professione tua, aliud ex adiutorio Dei perficietur. Adipice eũ qui te ducit, & non respicies retro, vndè te educit. Qui te ducit, ante te ambulat; vndè te eduxit, post te est. Ama ducentem, & non te damnat retrò respicientem.

1. Tim. 5.

1 Cor. 7.

1. Tim. 5. Primam fidem irritam faciunt votiuagi. Monachi fugitiui.

Virgines post votum nubentes cõparantur vxori Loth. Luc. 17.

Adhortatio ad vouendum.

Psalm. 75.

Reddere votum, est ex adiutorio Dei.

Nubentes post professionem cõtinentiæ, damnantur

1. Tim. 5. Primam fidem irritam fecerunt, id est, volũtatem ad nuptias à proposito continentiæ deflexerunt.

Adhortatio ad castitatis oblationẽ.

7. ITEM de bono viduitatis, capite octauo: Proindè quæ se non continent, nubant antequàm continentiam proficeantur, antequàm Deo voueant: quod nisi reddant, iure damnantur. Alio quippe loco de talibus dicit Apostolus: Cùm enim in deliciis egerint in Christo, nubere volunt, habentes damnationem, quoniam primam fidem irritam fecerunt; id est, voluntatem ad nuptias à proposito continentiæ deflexerunt. Irritam quippe fecerunt fidem, qua prius vouerant, quod perseuerantia implere noluerunt.

8. ET capite nono: Quæ potest ergo capere, capiat: quæ se non continet, nubat: quæ non cæpit, deliberet: quæ aggressa est, perseueret: nulla aduersario detur occasio: nulla Christo subtrahatur oblatio. In coniugali quippe vinculo, si pudicitia conseruatur, damnatio non timetur. Sed in viduali, & virginali continentia, excellentia muneris amplioris expetitur: qua expetita & electa, & voti debito oblata, iam non solum non capessere nuptias, sed etiam si non nubatur, nubere velle damnabile est. Nam vt hoc demonstraret Apostolus, non ait, cum in deliciis egerint in Christo, nubunt: sed, nubere volunt: habentes, inquit, damnationem, quoniam, primam fidem irritã fecerunt: etsi non nubẽdo, sed tamẽ volendo.

Post voto n oncupatã castitatem n on tantum nubere, sed etiam velle nubere, dãnabile est.

1. Tim. 5.

9. ITEM capite vndecimo: Planè non dubitauerim dicere, lapsus & ruinas à castitate sanctiore, quæ vouetur Deo, adulteriis esse peiores. Si enim, quod nullo modo dubitandum est, ad offensionem Christi pertinet, cum membrum eius fidem non seruat marito; quanto grauius offenditur, cum illi ipsi non seruatur fides in eo, quod exigit oblatum, qui non exegerat offerendum? Et paulò post: Post voti professionem perseueranter frænandum & vincendum est quodlibet, quia iam non licet.

Adulteriis peior est lapsus à voto castitatis.

10. OECVMENIVS in septimi capitis prioris ad Corinthios, hæc verba: Si nupserit virgo, non peccauit: Virginem hoc loco appellat, non eam quæ Deo consecrata est, sed innuptam puellam. Nam quæ Deo consecrata est, si nupserit, Christo reddit adulterum eum cui nubit.

11. CYPRIANVS epistola sexagesimasecunda ad Pomponium: Si superueniens maritus sponsam suam iacentem cum altero videat, nonne indignatur & fremit? Quid? Christus Dominus & iudex noster, cùm virginem suam sibi dicatam, & sanctitati suæ destinatam iacere cum altero cernit, quàm indignatur & irascitur? Et quas pœnas incestis eiusmodi coniunctionibus comminatur? Et paulò post: Si autem de eis aliqua corrupta fuerit deprehensa, agat pœnitentiam plenam: quia quæ hoc crimen admisit, non mariti, sed Christi adultera est.

Lib. 1. epi 11

Incestæ cõiunctiones.

Christi adultera.

12. CHRYSOSTOMVS in libro de Virginitate, capite trigesimonono. Cum capite præcedenti citasset illud prioris ad Timoth. quinto: Postquam repudiato Christo lasciuire cæperint, nubere volunt, damnandæ, &c. Deindè attulisset & illud prioris ad Corinthios septimo: Matrimonio solutis ac viduis dico, præstare eis sic manere vt ego: tamen si se non continent, contrahant matrimonium, subiicit statim: Quamobrem eam cui liberum facit, iterum castigat, & quod religiosum matrimonium dixit, idem ceu illegitimum damnat? Ne verere: non idem, sed aliud: Nam vt inquiens, si nupsit virgo, non peccauit, non de ea loquitur, quæ matrimonio renunciauit: euidens est enim eam piaculum cõmisisse, & quidem infandum: sed quæ & expers matrimonij sit, & nondum hoc aut illud censuerit, sed tanquam in meditulio harum cogitationum consistat: ita & viduam, hic, quæ virum solum nõ habeat, neque etiam dum optione sua ac præiudicio obstricta teneatur, sed liberum habeat alterũtrum asciscere: illic cui integrum non sit cum alio sponso societatem coire, sed in continentiæ certamen descenderit. Potest namque & vidua esse, & viduarum dignitati non accenseri: siquidem id nolit. Itaque inquit, Vidua coopteturnon minor annis sexaginta. Nam quæ vidua mera sit, ei, si velit, nubere permittit: at quæ perpetuo vidua agere Deo promisit, atque interim nubit, eam vehementer damnat, quæ ictum cum Deo pactũ calcet. Nõ ergo his, sed illis dicit, Tamen si se nõ

1. Cor. 7.

Virgo quæ renunciauit coniugio, nubens intolerabili se astringit peccato.

1. Cor. 7.

1. Tim. 5. Quæ se castam fore professa est, non potest nubere.

1. Cor. 7.

continent, contrahant matrimonium: ſatius eſt enim matrimonium contrahere, quàm ardere.

13. FVLGENTIVS Epiſtola prima de coniugali debito, capite ſexto: Licitarum rerum vſus, licitè cum temperantia geritur, donec rei licitæ renunciatio non mouetur, & quandiù non tenetur ex vtriuſque, id eſt, ex mariti vxoriſque conſenſu, perpetua continentiæ promiſſio, non eſt illicita coniugalis admixtio. Scriptum eſt enim: Si duxeris vxorem, non peccaſti: & ſi nupſerit virgo, non peccauit. Veruntamen non peccet virgo, quæ nubit: inuenitur aliqua virgo peccare, ſi nupſerit. Non enim peccat virgo nubens, ſi virginitatem Deo, priuſquàm nuberet, in corde non vouit. Cæterum, ſi quemadmodum dixit Apoſtolus, ſtatuit in corde ſuo firmus, non habens neceſſitatem, poteſtatem autem habens ſuæ voluntatis, & hoc iudicauit in corde ſuo, ſeruare virginitatem ſuam, grauiter poſtmodùm peccat, ſi poſt dicatam virginitatem Deo, voluerit humano ſeruire connubio. Nam & viduas quaſdam beatus Paulus vinculo pronunciat damnationis obſtrictas, quia ſcilicet poſt continentiæ profeſſionem, nubendi receptam non abiiciunt voluntatem. De quibus euitandis Timotheum ſic inſtruit, Adoleſcentiores autem viduas deuita: cum enim luxuriatæ fuerint in Chriſto, nubere volunt, habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt. Adimit igitur concumbendi licentiam, continentię promiſſio, nec ſola talibus fornicatio interdicitur, ſed etiam maritalis admixtio prohibetur, & prævaricatricem voluntatem tenet culpabilis nexus, etiam ſi nullus in opere conſequatur effectus. Neque enim fruſtrà ſcriptum eſt: Quia concupiſcentia, cum conceperit, parit peccatum.

14. ET capite ſeptimo: Quocircà non ſolum à virginibus integritas, verum etiam à viduis, atque coniugibus debet Deo dicata continentia cum timore & tremore ſeruari. Quia priuſquam ſit aliquis voti reus, non condemnatur, ſiue virgo licitè nubat, ſiue maritus & vxor coniugale ſibi debitum reddant. Poſtquàm verò quiſque meliora conſectans, profeſſione ſeipſum continentiæ, ſiue integritatis obſtrinxerit, grauiſſimè delinquit, ſi ſibi deinceps licere putat, quod ante licitum fuerat. In talibus quippe rebus, quod vouens Deo ſibi adimit voluntas, nulla deinceps impunè permittitur vſurpare neceſſitas: nec temerator voti excuſationem inſtam ſuæ prævaricationis inueniet, quem nemo compulit vt voueret.

1. B PRIORI ad Gorinthios ſeptimo: Dico autem non nuptis, & viduis: bonum eſt illis ſi ſic permaneant, ſicut & ego. Quod ſi non ſe continent, nubant. Melius eſt enim nubere, quàm vri. Iis autem, qui matrimonio iuncti ſunt, præcipio non ego, ſed Dominus, vxorem à viro non diſcedere, &c.

2. AMBROSIVS in libro ad virginem lapſam, capite quinto: Non es memorata diei ſanctę Dominicæ Reſurrectionis, in quo diuino altari te obtuliſti velandam? In tanto itaque ſolenni conuentu Eccleſiæ Dei, inter lumina illa ſplendida, inter candidatos regni cæleſtis, quaſi regina regi nuptura proceſſeras. Non es memorata qualis allocutio facta eſt illa die ad te: Adſpice filia, & intuere, & obliuiſcere populum tuum, & domum patris tui, & concupiſcet rex decorem tuum, quia ipſe eſt Dominus Deus tuus? Reminiſcere ergo, quantus ad ſponſi tui & Domini nuptias conuenerit populus. Seruare te oportuit fidem, quam ſub tantis teſtibus pollicita es, tempor cogitare, cui virginitatem ſpopõderis. Facilius te oportuit ſanguinem cum ſpiritu fundere, quàm perdere caſtitatem tuam. His tunc in illo die conſecrationis tuæ dictis, & multis ſupra caſtitatem tuam præconiis, ſacro velamine tecta es, vbi omnis pulus dotem tuam ſubſcribens, non atramento, ſed ſpiritu, patiter clamauit, Amen. Vincor lachrymis, cùm hæc recordor, compungor ſtimulis, cùm hæc exempla conſidero. Nam ſi inter decem teſtes confectis ſponſaliis, nuptiis conſummatis, quæuis viro coniuncta mortali, non ſine magno periculo perpetrat adulterium, quid putes fore, ſi inter innumerabiles teſtes Eccleſiæ, coram angelis, exercitibus cæli, facta copula ſpiritalis per adulterium ſoluitur? Neſcio an poſſit digna mors, an pœna cogitari. Dicit aliquis: Melius eſt nubere, quàm vri. Hoc dictum ad non pollicitam pertinet, ad nondum velatam. Cæterum quæ ſe ſpopondit Chriſto, & ſanctum velamen accepit; iam nupſit, iam immortali iũcta eſt viro. Et iam, ſi voluerit nubere cõmuni lege coniugij, adulterium perpetrat, ancilla mortis efficitur. Si hoc ita eſt, quid de illa dicendum eſt, quæ occulta, & furtiua turpitudine conſtupratur, & fingit ſe eſſe, quod non eſt? Habitu virgo, facto non virgo. Bis adultera, & in actu, & in adſpectu.

3. HIERONYMVS libro primo aduerſus Iouinianũ, vt ſuprà hac quęſtione, A teſtim. ſecundo.

4. AVGVSTINVS libro primo de adulterinis coniugiis, capite decimoquinto: Illis qui ſe non continent, vtique expedit nubere, & quod licet, expedit. Quæ autem vouerunt continentiam, nec licet, nec expedit. Porrò diſcedere ab infideli coniuge licet, ſed non expedit.

5. IDEM in libro de bono viduitatis, capite octauo, vt ſuprà. A teſtimonio ſeptimo.

6. OECVMENIVS in prioris ad Corinthios ſeptimum caput, vt ſuprà, A teſtimonio decimo.

7. ISIDORVS libro ſecundo de officiis eccleſiaſticis, capite decimoſeptimo: Illos dicit Apoſtolus non peccare, ſi nubant, quæ nondum vouerunt Deo caſtitatem. Cæterum vel quæ in corde ſuo promiſit, ſi aliud fecerit, habet damnationem, quia primam fidem, ſicut ait idem Apoſtolus, irritam fecit. Quod enim erat per naturam licitum, per votum ſibi fecit illicitum, ſicut Ananias, & Saphira, quibus de precio poſſeſſionis ſuę retinere nihil licuit, ob quam cauſam & ſubita morte proſtrati ſunt.

8. LEO epiſtola nonageſima ſecunda ad Ruſticum, capite decimoquarto, vt inferiùs, C teſtimonio ſeptimo.

9. EPHRÆM in reſponſione ad quendam fratrem ſciſcitantem, ad quem hoc dictum pertineat: Melius eſt nubere, quàm vri? Apoſtolum audientem: Volo omnes homines eſſe ſicut & meipſum: ſed vnuſquiſq; proprium donũ habet ex Deo: alius quidẽ ſic, alius verò ſic. Perſpicuũ ſcilicet hinc, inter ſeculares, illoſque qui ſeculo renunciarunt, eum feciſſe diſcrimẽ, cùm diceret: Vnuſquiſq; proprium donũ habet ex Deo; alius quidem ſic, alius verò ſic. Etenim neque ſolutos vetat legitimè matrimonium contrahere, neque eos qui ſe ſeculo abdicarunt, à continentiæ lege liberat. Solutis ſiquidem conceſſit, dicens: Propter fornicationem autem, vnuſquiſq; ſuam vxorem habeat. Et denuò: Honorabile connubium

Seruanda fides, quam ſub tantis teſtibus pollicemur.

Adulterium ſpirituale. 1. Cor 7.

Melius eſt nubere, &c. ad quam virginem pertineat.

Poſt votum nec licet, nec expedit nubere.

Soluti licet voto ligatis non licet contrahere matrimonium.

Ibidem.

1. Cor. 7.

1. Tim 5.

Per votum fit illicitũ, quod antè erat licitũ. Actor. 5.

In Rom. 95

1. Cor. 7.

Continentiæ, nec virginibus nubere, nec coniugibus debitum coniugale reddere licet.

Poſt votum

Quæ virgo nubens, nõ peccat, quę verò peccet. 1. Cor. 7.

Poſt dicatã Deo virginitatẽ, volẽ humano ſeruire connubio, grauiter peccat. 1. Tim. 5.

Voluntas etiam ſola culpabilis eſt. Iacob. 1.

Velatio & conſecratio virginum, quanta ſolennitate fieri ſolent.

Pſal. 44.

Hebr. 13. bium in omnibus, & thorus immaculatus: fornicatores autem & adulteros iudicabit Deus. Cæterùm iis qui ſeculo renuntiarunt, præcepit
1.Cor. 9. continentiam, dum dicit: Omnis autem qui in agone contendit, ab omnibus ſe abſtinet. Duo igitur hiſce verbis oſtenduntur ordines, vti ſupra
Notẽt votuſtagi. dictum eſt. Quare tu monache, notce atque conſidera, in vtroſis ordine conſtitutus: tum quo ſigno, quaue nota ſis inſignitus; quæ pacta, quæue vota cum Deo feceris conſtitueriſque. Quoniam ſecundum illa, abs te rationem repoſcet, quem-
Luc.19. admodum ait Saluator: Ex ore tuo iudico te, ſerue nequam. Secularibus igitur, ſicut ante dictum eſt, permiſit legitimè matrimonio iungi: at qui ſeculo ſe abdicârunt, hos continere, & quidem le-
Probat ſic verba Apoſtoli intelligenda. gitimè continere ſe voluit. Quandoquidem ſi quoſuis verba illa concernerent: Melius eſt nubere, quàm viri: nemo hanc ipſam virtutem vnquam excoluiſſet: non Helias Theſbites, non
Matth.19. Eliſæus, non Ioannes, non quicunque ſe caſtrauerunt propter regnum cælorum, caſtamque ſuam carnem ſeruârunt Deo; ſed neque ipſe continens fuiſſet Apoſtolus, niſi reſpexiſſet in retributionem mercedis. Ne igitur dixerimus, ſicut nonnulli prętexunt, dicentes: At illi iuſti fuerunt, ego verò peccator ſum. Iuſti ſiquidem illi euaſerunt, quod iuſtè ſanctéque ſuam hanc præſentem tranſegerint vitam. Quid igitur dicemus? anne quòd iuſti illi, corporis expertes fuerint? nonne
2.Cor.10. & illi corpore circumamicti erant? Apoſtolum audi dicentem: In carne ambulantes, non ſecundum carnẽ militamus, &c. Clarum itaque, quòd & ipſi oppugnati ſint, tanquam carnem circumferentes, verum reſtiterunt ſtrenuè. Vnde rurſus
1.Cor.9. Apoſtolus ait: Caſtigo corpus meum, & in ſeruitutem redigo, ne fortè cum aliis prædicauerim, ipſe reprobus efficiar. Manu ducens autem nos ad virtutem, Imitatores, inquit, mei eſtote, ſicut
2.Cor.4.& 11. & ego Chriſti. Quare attendamus fratres, ne quando noſtram concupiſcentiam implere volumus, in Apoſtolicum interdictum culpam reijciamus, ſermonis iſtius vim non intelligentes.
Prouer.13. Quoniam ſcriptum eſt: Animæ doloſæ errant in peccatis. Quid verò frater audis, melius nube-
1.Cor.7. re, quàm vri; & non audis quod adiungit, dicens:
Ibidem. Tempus breue eſt, reliquum eſt, vt & qui habent vxores, ſint tanquam non habentes? Quapropter caue ſpreueris illum, qui hanc tibi impertitus eſt
1.Tim.4. gratiam, oſcitanterne audies eum, te per Apoſtolum compellantem: Noli negligere gratiam, quæ in te eſt, &c. ne te fortè prævaricatorem conſtituas, rurſus ædificans quæ deſtruxiſti: Sed redde Domino vota tua, quoniam ſcriptum eſt: Melius erat te non vouere, quàm cùm voueris non reddere.

10. In Codice Iuſtiniani tit. de Epiſcopis & Clericis, lege quinta, quæ eſt Iouiniani Imperatoris: Si quis non dicam rapere, ſed attentare tan-
Pœna capitis in eos conſtituta, qui matrimonio ſibi iungere conantur virgines ſacras. tummodò iungendi cauſa matrimonij ſacratiſſimas virgines auſus fuerit, capitali pœna feriatur.

11. Eivsdem legis mentionem facit Sozomenvs libro ſexto hiſtoriæ Eccleſiaſticæ, capite tertio.

12. Nicephorvs item libro decimo, capite trigeſimonono.

13. Concilivm ſecundum Turonicum canone viceſimoprimo: Quia in ſententia Papæ Innocentij ad Victricium Epiſcopum Rothomagenſem lata, legitur ſcriptum de virginibus, quæ
Cap.12. Virginitatẽ profeſſæ Chriſto ſpiritualiter nupſerũt, & velari à ſacerdote meruerunt, ſi poſteà nupſerint, quòd vix etiam ad agendam pœnitentiam mereantur accedere, quia ſic dicit. Si enim de omnibus hæc ratio cuſtoditur, vt quæcunque, viuente viro, alteri nupſerit, habeatur adultera: quantò magis & illa damnanda eſt, quæ antè immortali ſponſo ſe coniunxerat, & poſteà ad humanas nuptias tranſmigrauit? Et adiecit: Hæ verò, quæ necdùm ſacro velamine tectæ ſunt, tamen in propoſito virginali ſemper ſe manere ſimulauerant, licet velatæ non ſint, ſi poſteà nupſerint, his agenda aliquanto tempore pœnitentia eſt, quia ſponſio earum à Deo tenebatur. Nam ſi inter homines ſolent bonæ fidei contractus nulla ratione diſſolui, quanto magis iſta pollicitatio, quã cum Deo pepigerunt, ſolui ſine vindicta non debet? Poſt hoc de viduis adiunxit: Nam ſi Paulus Apoſtolus, ſi à propoſito viduitatis diſceſſerunt, dixit eas habere damnationem, vbi ait, quia primam fidem irritam fecerunt, &c. quis ſacerdotum contra decreta talia, quæ à ſede Apoſtolica proceſſerunt, agere præſumat? vel quis (quod peius eſt) contra ſententiam, quam vas electionis Paulus Apoſtolus (Spiritu ſancto miniſtrãte) promulgauit, aliud conſcribere vlla ratione præſumat, cùm dicat ipſe per Spiritum ſanctum, Qui prædicauerit prẽter
Gal.1. id, quod prædicaui, anathema ſit? Et quorum authorum valere poſſit prædicatio, niſi quos ſedes Apoſtolica ſemper aut intromiſit, aut apocryphos fecit? Et patres noſtri hoc ſemper cuſtodierunt, quod eorum præcepit authoritas. Nos ergo hoc ſequentes, quod vel Apoſtolus Paulus, vel Papa Innocentius ſtatuit, in canonibus noſtris inſerentes ſtatuamus obſeruandum, vt nullus ſacratam Deo virginem, quæ in honorem Chriſti veſtem mutauit, aut rapere, aut competere, aut ſibi coniugem ſociare præſumat: quia etiam lex Romana conſtituit, vt quicunque ſacratam Deo virginem, vel viduam fortaſsè rapuerit, ſi poſteà eis de coniunctione conuenerit, capitis ſententia feriantur. Item, Si quis non dicam rapere, ſed attentare matrimonij iungendi cauſa, ſacram virginem auſus fuerit, capitis ſententia feriatur. Cùm etiam in Chronicis habeatur de virginibus Gentilium tempore, quæ ſe deæ Veſtæ ſacrauerant, poſtmiſſo propoſito, & corrupta virginali gratia, legali ſententia viuas in terra fuiſſe defoſſas. Si prophana colentes, tali ſunt ſententia condemnatæ; quantò magis, quæ in honorem Redemptoris ſui, ſe veſte mutauerint, & perſeuerare noluerint, vtique grauem debent expectare ſententiam? ſicut in Arelatenſi ſynodo habetur inſertum: De puellis, quæ ſe vouerunt Deo, & præclari nominis decore floruerunt, ſi poſt 25. præſertim ætatis ſuæ annum ad terrenas nuptias ſponte tranſierint, id cuſtodiendum eſſe decreuimus, vt cum his, quibus ſe alligauerunt, communione priuentur, ita vt eis poſtulantibus, pœnitentia non negetur, cuius pœnitentiæ communio multo tempore differatur, cùm etiam id in
Can.16. antiquis. Mileuitanis canonibus fuerit ſtatutum. Item placuit, vt quicumque Epiſcoporum neceſſitate periclitantis pudicitiæ virginalis (cùm vel petitor potens, vel raptor aliquis formidatur, vel ſi aliquo etiam mortis ſcrupulo periculoſo compuncta fuerit, ne non velata moriatur, aut exigentibus parentibus, aut his ad quorum curam pertinet) velauerit virginem, ſeu velabit intra 25. annos ætatis, non ei obſit concilium, quod de iſto annorum numero conſtitutum eſt. Nos

vix mereatur ad pœnitentiam admitti, ſi nupſerint.

Cap.13.

Pollicitatio quã cũ Deo pepigerũt, ſolui non debet. 1.Tim.5.

Illorũ tantũm valere debet prædicatio, quos ſedes Apoſtolica mittit.

Nemo ſacratam Deo virginem coniugem ſibi ſociare præſumat.

L. ſi quis. C. de epiſc. & clericis.

Tales excommunicandæ ſũt.

verò quos lex perimi iubet, (ſi cupiunt audire præcones) volumus vt conuertantur ad vitam. Nam perimendi ſunt oris gladio, & à communione priuandi, ſi relicta ſibi decreta ſeniorum obſeruare noluerint, & paſtorem ſuum audire deſpexerint, & eſſe ſeparati noluerint, Qui ergò in hac pertinacia perdurare voluerint, & plùs in volutabro malæ conuerſationis permanere, quàm ſe de vetito coniugio ſeparare, perenni excommunicatione damnentur. Et quicunque Epiſcoporum, aut preſbyterorum, vel diaconorum, aut ſubdiaconorum, eos communicare præſumpſerit, vſque ad ſynodum ab omnibus Epiſcopis excommunicatus habeatur.

Votifragi Religioſi quales habendi.

1. C. BASILIVS Magnus quæſtione, vel regula decimaquarta fuſiùs explicata: Cæterum horum vnuſquiſque, ſi poſteà quàm intra reliquorum fratrum ſocietatem adſcriptus fuerit, factam iam ab ſe profeſſionem reſciderit, is perindè adſpici debet, vt qui in Deum peccauerit, quem videlicet profeſſionis ſuæ teſtem adhibuerit, cuique ſolenni ſe voto obligârit. Si verò in Deum quis peccauerit, inquit, & quis orabit pro eo? Et enim qui ſeipſum Deo ſemel deuouit, hic ſi ad aliud deindè vitæ genus tranſiuerit, ſacrilegij ſe ſcelere obſtrinxit, quippe qui ſeipſum Deo, qui ſe conſecrauerat, veluti ſubter furatus ſit. Portò huiuſcemodi hominibus, rationi quidem conſentaneum fuerit, vt nullo modo aperiantur fratrum ianuæ, ne ſi præter euntes quidem ea re modò, vt tecto recipiantur, ad ipſos diuerterint.

1. Reg. 2.

Sacrilegij ſcelus.

2. IDEM ſermone primo de Inſtitutionibus monachorũ, ſeu, ſecundũ alios, ſermone quarto exercitamentorum pietatis: Danda omninò nobis ſeduló opera eſt, ne quid quoquo pacto profeſſione noſtra indignum faciamus, néve ſimili atque Ananias iudicio efficiamur obnoxij. Licebat enim initiò Ananiæ poſſeſſiunculam ſuam Deo non polliceri ac vouere: ſed poſtquàm humanæ gloriæ cupiditate inductus, quicquid in bonis habebat, per profeſſionem Deo conſecrauit, quò videlicet egregio iſtiuſmodi facto hominum de ſe admirationem excitaret; de precio autem callidè poſteà neſcio quid interuertit, eiuſmodi aduersùm ſe indignationem Dei prouocauit, cuius Petrus miniſter fuit, vt ne ad pœnitentiam aditum inuenire potuerit. Quocirca ante religioſæ iſtius vitæ profeſſionem liberum eſt vnicuique, quatenùs per Dei indulgentiam leges permittunt, communem cum cæteris viuẽdi morem ſequi, ſibiq; vxorem adiungere. Vbi verò iam quis ſponte ſua ipſe profeſſus eſt, hic Deo cuſtodire ſeipſum debet, veluti eorum aliquid, quæ dicata ſunt Deo, ne ſacrilegij iudicium incurrat, cũ videlicet corpus, quod ſemel Deo conſecrauit, miniſterio rursùm communis vitæ contaminet.

Ananias votũ paupertatis fecit. Actor. 7.

Poſt profeſſionem & votum, non licet vxorẽ ducere: alioqui ſacrilegium committitur.

3. ITEM in Conſtitutionibus monaſticis capite viceſimoſecundo, ſiue in conſtitutionibus exercitatorijs capite vigeſimoprimo: Quemadmodum igitur membra corporis naturæ vinculo coniugata, à corpore auelli non poſſint, aut ſi auellantur, quæ auulſa ſint, ea emortua ſint neceſſe eſt: item quoque monachus, quotieſcunque reliquorum fratrum corpori coniunctus eſt, & firmiore, quam ſit vinculum naturæ, compage vinctus teneatur, nempe ex pacto, quod is cum ſancto Spiritu contraxit, nullo modo putandus eſt ab ijs ſe poſſe diuellere, quibuſcum copulatus ſit. Alioqui ſi hoc facit, & animæ vitam amittit, & vnà cum ea gratiã Spiritus ſancti, vtpotè qui intum ipſo authore fœdus violauerit. Si verò aliquis dicat, in fratribus aliquos eſſe vitioſos, (neque enim vniuerſos opinor culpabit. Neque enim propterea vt vitioſi eſſent, ſocietatem illi coierunt, vt vnanimiter cuncti improbi eſſent) ſed ſi quis improbos quoſdam reperiri inter fratres dicat, eiuſmodi, qui & temerè officia cuncta peruertant, & honeſtatem negligant, & conueniẽtem ordini illi contemptim imminuant diſciplinam, ac propterea huiuſcemodi hominum ſocietatem relinqui oportere, nequaquam is idoneam recedendi cauſam commentus eſt. Si quidem neque Petrus, neque Andreas, Ioannesve propter Iudæ improbitatẽ, ſe à reliquorum Apoſtolorum choro ſubmouerunt, neq; alius de Apoſtolorum numero quiſpiam, hanc ad recedendum anſam arripuit, neque quominùs Chriſto obtemperans eſſet, vlla in re illius vitijs retardatus eſt: ſed contrà potiùs, relicta illius peruerſitate. Dominicæ diſciplinæ ſeruientes ac morigeri, pietatem virturemq; magno ipſi ſtudio ſectabãtur. Et poſteà: Omnis igitur prætextus excuſandi ſui, nimirùm vt rationi diſſentaneus, præciſus ei eſt, & ademptus, qui à ſpirituali cœtu ſegregare ſe velit: demonſtratumque, originẽ iſtiuſmodi conſilij, nihil aliud eſſe, quàm vitiorum intemperantiam, & laborandi fugam, & iudicij corruptelam, inſtabilitatemqúe, &c.

Excuſatio profugorũ Religioſorum.

Reſponſio.

Cauſam aperit, cur à religionis inſtituto ferè deficiant.

4. ET epiſtola priori, quæ eſt ad monachum elápſum ac profugum, quæ eſt alijs centeſima octogeſimatertia: Gaudium & ſalutem nõ præſcribimus, quòd in impijs neque gaudium ſit, neque ſalus. Admiror quomodò tãta ſapientia abſorpta eſt, quomodò tanta ſinceritas diſſoluta eſt, vndè tanta cæcitas circunfuſa eſt, quomodò nulla in totum conſideratione habita, talem ac tantã animarum perniciem induxiſti. Si enim verũ hoc eſt, tradidiſti & animã tuam in profundum, & omnium, hanc impietatẽ audientiũ, robur exoluiſti, fidẽ ignominia affeciſti, à certamine bono aberraſti. Qua propter doleo tui gratia. Quis enim ſacerdos propter te non lamentabitur? Quis eccleſiaſticus non plangit? quis laicus non triſtis eſt? quis pietatis exercitator non lugebit? ferè etiam ſol ipſe ob ruinam tuam obſcuratus eſt, & virtutes cæli ob interitum tuum commotæ ſunt. Lachrymas effuderunt etiam lapides ſenſus expertes ob tuam inſaniam. Plorárunt etiam inimici propter exceſſum iniquitatis tuæ. O ingentem ſtupiditatem. O vehementem crudelitatem. Non Deum timuiſti? Non homines reueritus es? non homines curâſti, ſed ſimul omnia naufragio amiſiſti, omnibus ſimul ſpoliatus es, &c. Vide igitur ne fortè dum vis pacta aliquorum ſeruare, tranſgrediaris pacta erga Deum, quæ profeſſus es coram multis teſtibus.

Deplorat apoſtatæ monachi lapſum.

Tradidit animam ſuã in profundum.

Fidem ignominia affecit.

Inſania.

Exceſſus iniquitatis. Stupiditas, crudelitas.

Vota Deo nuncupata, violanda non ſunt.

5. IDEM in epiſtola altera ad alium monachum elapſum, quæ eſt alijs cẽteſima octogeſimaquarta: Reuoca in memoriam, quot ora ſanctorum oſculo excepiſti, &c. Itaque ſimul etiam periurij pernicioſi ſponſor fuiſti, & corrupto exercitationis charactere, vſque ad Apoſtolos, & ipſum Dominum turpitudinẽ tranſmiſiſti. Dedecore affeciſti caſtitatis gloriationẽ: Vituperáſti tẽperantiæ profeſſionẽ, facti ſumus captiuorũ tragœdia, &c.

Periurij pernicioſi ſponſor.

6. CHRYSOSTOMVS epiſtola ſexta ad Theodorum lapſum: Bonum quidem nuptias, & ipſe confiteor: Honorabiles, inquit, nuptiæ & cubile immaculatum: Fornicatores autem & adulteros iudicabit Deus. Sed te iam ſeruare non conuenit

Heb. 13.

Pactum cũ ſpiritu cõtractum, facit vt Religioſo non liceat vitæ ſuæ inſtitutum deſerere.

priuile-

Adulterij crimen. Nuptiæ monachorũ adulterio peiores. Obiectio.

Solutio.

1.Cor.7.

In Rom.95.

Monachi an propositum & institutum suũ deserere possint. Deut.23. Psal. 49. & 115. Eccles.5. Ionæ 1.

Puellæ virginitatis propositũ abijcientes.

* al. nondũ eis gratia consecrationis.

Crimen magnum admitti, cũ violatur cõsecratio & propositum deseritur.

Excusatio fugitiuorũ monachorum.

Luce 17. Genes 19.

Fatui sunt, qui respiciunt retrò.

Habetur hic sermo in editione Parisiensi tom.10. sub fin. & in Cõcil. Aquisgran. sub Ludouico celebrato anno 816.

priuilegia nuptiarum: Angelorum enim societati semel iunctũ, illam relinquere, & vxoris laqueis implicari, adulterij crimen incurrere est: quanuis frequenter hoc ipsum nuptias voces, ego tamen & adulterio illud tanto peius affirmo, quãto maior ac melior mortalibus angelus. Neque vllus tibi fortè persuaserit, dicẽs: Nihil de non accipiẽda vxore Dominus præcepit. Nec me ignorare confiteor, quòd adulteriũ interdixit, non nuptias vetuit: verùm in te adulterij nomen accipiet, si volueris vnquam, quod absit, nuptias cogitare, &c. Atque vt illud repetam, quod in principio posui epistolæ, si militiæ vincula non tenerent, quis tibi desertionis crimen obijceret? Nunc autẽ nihil in te penitus tui iuris est, quippe qui tanto Imperatori militare cœpisti. Nam si mulier proprij corporis non habet potestatem, sed vir: multò magis hi, qui Christo potiùs quam sibi viuunt, conditionem corporis sui habere non possunt.

7. LEO Magnus epistola nonagesima secunda ad Rusticum Narbonensem Episcopum, capite decimotertio: Propositũ monachi proprio arbitrio aut voluntate susceptum, deseri non potest absque peccato. Quod enim quis vouit Deo, debet & reddere. Vnde qui relicta singularitatis professione, ad militiam, vel ad nuptias deuolutus est, publicæ pœnitentiæ satisfactione purgandus est; quia etsi innocens militia, & honestũ potest esse coniugiũ, electionem tamen meliorum deseruisse transgressio est.

8. ET capite decimoquarto: Puellæ, quæ non coactæ parentum imperio, sed spontaneo iudicio virginitatis propositum atque habitum susceperunt, si postea nuptias eligunt, præuaricantur: etiãsi * consecratio non accessit, cuius vtique nõ frauderẽtur munere, si in proposito permanerẽt.

9. ITEM decimoquinto: Ambigi verò non potest crimen magnum admitti, vbi & propositum deseritur, & cõsecratio violatur. Nam si humana pacta nõ possunt impunè calcari, quid de eis manebit, qui corruperint fœdera diuini sacramenti?

10. AVGVSTINVS in psalmum septuagesimũquintum super illud, Vouete, & reddite: Quisque quod potest voueat, & reddat, &c. vt superiùs in hac quæstione, A testimonio sexto. Nemo ergo positus in monasterio frater, dicat: Recedo de monasterio: neque enim soli qui sunt in monasterio, peruenturi sunt ad regnum cælorum; & illi qui ibi non sunt, ad Deum nõ pertinent. Respõdetur ei: Sed illi non vouerunt, tu vouisti, tu retrò respexisti. De die iudicij cùm Dominus minaretur, quid ait? Mementote vxoris Loth. Omnibus dixit: Quid enim fecit vxor Loth? Liberata est à Sodomis, & in via posita, retrorsùm respexit. Vbi respexit, ibi remansit. Facta est autem statua salis, vt illius contẽplatione condiantur homines, cor habeant, non sint fatui, non retrò respiciant. Obijcimus illis quosdam qui retrò respexerũt. Illi fatui sunt in se, sed alios cõdiunt, quando cõmemorantur, vt illorum exemplum timentes isti, retrò ne respiciant.

11. IDEM sermone primo de communi vita clericorũ, qui est quadragesimusnonus de diuersis, capite quarto: Qui societatẽ communis vitæ iam susceptam, quæ laudatur in Actibus Apostolorũ, deserit, à voto suo cadit, & à professione sancta cadit. Obseruet iudicem scilicet Deum, non me. Ego scio quantum mali sit profiteri sanctum aliquid, nec implere. Vouete, inquit, & reddite Domino Deo vestro. Et, Melius est nõ vouere, quam vouere & non reddere. Virgo & si nunquam fuit in monasterio, & virgo sacra est, illi nubere nõ licet, quanuis esse in monasterio non compellitur. Si autem cœpit esse in monasterio, & deseruit, & tamen virgo est; dimidia ruit. Sic & clericus duas res professus est, & sanctitatem, & clericatum. Professus est sanctitatem, professus est communiter viuendi societatem: & professus est quàm bonum, & quàm iucundum, habitare fratres in vnum. Si ab hoc proposito ceciderit, & extra manens clericus fuerit; dimidius & ipse cecidit.

12. CHALCEDONENSIS synodus generalis canone decimosexto: Si qua virgo se dedicauerit Deo, similiter & monachus, non licere eis iungi nuptijs. Si verò inuenti fuerint hoc facientes, maneant excommunicati. Statuimus verò posse eis fieri humanitatẽ, si ita probauerit loci Episcopus.

DE CÆLIBATV SACERDOTVM ET CLERICORVM.

13. EPIPHANIVS hæresi quinquagesimanona contra Catharos: Reuera non suscipit sancta Dei prædicatio post Christi aduentum eos, qui à nuptijs, mortua ipsorum vxore, secundis nuptijs cõiuncti sunt, propter excellẽtem sacerdotij honorem ac dignitatẽ. Et hæc certò sancta Dei Ecclesia cum sinceritate obseruat. Sed & adhuc viuentem, & liberos gignentem vnius vxoris virum nõ suscipit, sed eum qui se ab vna cõtinuit, aut in viduitate vixit, Diaconum, & presbyterum, & episcopum, & hypodiaconum: maximè vbi sinceri sunt canones Ecclesiastici. At, dices mihi, omninò in quibusdã locis adhuc liberos gignere, & presbyteros, & diaconos, & hypodiaconos. At hoc nõ est iuxta canonem, sed iuxta hominum mentem, quæ per tempus elanguit, & propter multitudinem, quum non inueniretur ministerium. Nam quod decentius est, id semper Ecclesia per Spiritũ sanctum benè disposita videns, statuit apparare, vt cultus diuini indistracti Deo perficerentur, & spirituales necessitates cum omni beneuola conscientia peragerentur. Dico autem quòd decorũ est, propter repentina ministeria ac necessitates, vt presbyter, & diaconus, & Episcopus Deo deditus sit. Si enim etiam populo præcipit sanctus Apostolus, dicens: Vt ad tempus vacent orationi: quanto magis sacerdoti idem præcipit, vt indistractus sit, inquam, ad vacandum secundùm Deum sacerdotio, quod in spiritualibus necessitatibus ac vtibus perficitur.

14. IDEM in Compendiaria vera doctrina fidei Apostolicæ & Catholicæ Ecclesiæ: Horum vertex est sanctum sacerdotium ex virginibus quidem vt plurimùm procedens: Si verò non ex virginibus, at ex solitariam vitam degentibus. Si verò nõ suffecerint ad ministerium * ad solitariam vitam degentibus, de his qui continent à proprijs vxoribus, aut ab vnis nuptijs viduitatem seruantibus. Nam eum, qui secundas nuptias contraxit, non licet in ipsa ad sacerdotium suscipere: etiamsi is qui ab initio continens viduus fuerit, possit habere locum episcopi, & presbyteri, & diaconi & subdiaconi.

15. HIERONYMVS libro primo contra Iouinianum, capite decimonono: Non dicit Paulus, Eligatur Episcopus, qui vnam ducat vxorem & filius faciat: sed qui vnam habuerit vxorem, & filios in omni subditos disciplina. Certè confiteris non posse esse Episcopum, qui in episcopatu filios faciat. Alioquin si deprehẽsus fuerit, nõ quasi vir tenebitur, sed quasi adulter damnabitur. Sed

cap.112. Act. 2. & 4. Deserentes vitam religiosam & cõmunem. Psalm.75. Eccles 5. Virgini sacræ nubere non licet. Clerici religiosi & in communi viuentes. Psalm.132. Nec monachis, nec virginib⁹ Deo dicatis licet nuptijs iungi. Reliquatestimonia de hoc negotio habes quæst. sequenti. Qui secundò cõtraxerunt matrimoniũ, nõ sunt ad sacerdotium promouendi. Matrimonio ante cõtracto tenentes, nõ suscipiuntur ab Ecclesia ad presbyteratũ, diaconatum, aut subdiaconatum. Vbi sinceri sunt canones. Non secũdum canonem ecclesiasticum agunt, qui matrimonio ante contracto vtuntur, in prædictis ordinibus constituti. 1.Cor.7. Ad sacerdotiũ ferè non nisi virgines promouentur aut vt minimum cõtinentes aut cælibes. for. * solitariam vitam degentes. Bigami nõ ordinãtur. 1.Tim.3.

Episcopus qui vxoratus ad Episcopatũ ve-

nit, si vtatur matrimonio, vtadulter damnabitur.

& hoc inferendum, si laicus & quicunque fidelis orare non potest, nisi careat officio coniugali: sacerdoti, cui semper pro populo offerenda sunt sacrificia, semper orandum est. Si semper orandum est, ergò semper carendum matrimonio.

Sacerdoti semper carendū matrimonio.

16. IDEM aduersus Vigilantium capite primo: Proh nefas! Episcopos fui sceleris dicitur habere consortes: si tamen Episcopi nominandi sunt, qui non ordinant Diaconos, nisi prius vxores duxerint. Nulli cælibi credentes pudicitiam, immò ostendentes, quàm sanctè viuant, qui malè de omnibus suspicantur, & nisi prægnantes vxores viderint clericorum, infantesque de vlnis matrū vagientes, Christi sacramenta non tribuūr. Quid facient Orientis Ecclesiæ? quid Ægypti, & sedis Apostolicæ, quæ aut virgines clericos accipiunt, aut continentes, aut si vxores habuerint, mariti esse desistunt?

Ecclesiæ Orientis, Ægypti, & sedis Apostolicæ clericos, nō nisi virgines, cælibes, aut cōtinentes admittunt.

17. AVGVSTINVS libro secundo de adulterinis coniugijs, capite vicesimo: Istos, qui virilem excellentiam non putant, nisi peccandi licentiam, quando terremus ne adulterinis cōiugijs hęrendo pereant in æternum, solemus eis proponere etiam contiuentiam Clericorum: quì plerunque ad eandem sarcinam subeundam capiuntur inuiti, eamque susceptam vsque ad debitum finem, Domino adiuuante, perducunt. Dicimus ergò eis, Quid si & vos ad hoc subeūdum populorum violentia peremini, nonne susceptum castè custoditis officium, repentè cōuersi ad impetrandas vires à Domino, de quibus nunquam antea cogitâstis? Sed illos, inquiunt, honor plurimùm consolatur. Respondemus, & vos timor amplior moderetur. Si enim hoc multi Dei ministri repentè, atque inopinanter impositum susceperunt, sperantes se illustrius in Christi hæreditate fulgere; quantò magis vos adulteria cauendo viuere continenter deberis, memuentes non in regno Dei minus lucere, sed in gehennæ ignibus ardere?

Qui ad Clericatum inuiti rapiebātur continentiam etiam seruabant.

Oratione impetratur donum cōtinentiæ.

18. FVLGENTIVS de fide ad Petrum Diaconum, capite tertio: Coniugium in primis hominibus Deus instituit & benedixit. Propter quod Apostolus ait: Honorabile connubium in omnibus, & torus immaculatus. Ideoque serui Dei in eo quòd à carnibus, & à vino abstinent, non tanquam res immundas refugiunt, sed mundioris vitæ instituta sectantur. Et in eo quòd coniugia non habent, non nuptiarum bonum, crimen esse existimant, sed continentiam iugem bonis nuptijs meliorem esse non dubitant, isto quammaximè tempore, quando dicitur de continentia: Qui potest capere, capiat. De nuptijs verò dicitur: Qui se non continet, nubat. In vna enim ratione, virtus exoritur; in altera, infirmitas remedio subleuatur. Vnde quia ægritudini semper est consulendum, propterea si cui primo contigerit priuari coniugio, si voluerit secundas, vel tertias inire nuptias, nullum de illis peccatum habebit, si eas castè seruauerit: id est, si vnus & vna legitimè duntaxat coniuncti, fidem seruent, vt nec ille mulieri præter vxorem, nec illa viro præter maritum vllatenus misceatur. In talibus, etsi fuerit aliquis coniugalis excessus, qui tamen legitimum non violet torum, habebit nonnullum, sed veniale peccatum. Sed hæc illorum sunt, qui nullam vouerunt continentiam Deo. Cæterum quisquis seipsum castrauerit propter regnum cęlorum & in corde suo continentiam Deo vouerit, non solum si mortifero fornicationis crimine maculetur, verùm etiam si aut vir vxorem accipere, aut mulier nubere voluerit, secundùm Apostoli sententiam, damnationem habebit, quia primam fidem irritam fecit. Sicut ergò secundum Apostoli sententiam, dignum est, vt vxori vir debitū reddat, similiter & vxor viro, quia si quis acceperit vxorem, non peccat: & si nupserit virgo, non peccat: ita secundùm eiusdem Apostoli dictum, qui statuit in corde suo firmus, non habēs necessitatem, potestatem autem habens suæ voluntatis, & vouerit continentiā Deo, debet eam vsque in finem tota mentis solicitudine custodire, ne damnationem habeat, si primam fidem irritam fecerit. Similiter & coniugati viri, & coniugatæ mulieres, si ex consensu perennem Deo vouerint continentiam, nouerint se sui voti obnoxios detineri: nec iam sibi debere cōmixtionem carnis, quam primitus licitam habuerunt, sed Deo se debere continentiam, quam vouerunt. Tunc enim vnusquisque regnum cælorum, quod sanctis promittitur, possidebit, si obliuiscens quæ retrò sunt, & in anteriora extendens seipsum, secūdum quod in psalmis dicitur, Vouete & reddite Domino Deo vestro: quod scit esse licitum, & ad profectum melioris vitæ pertinere cognoscit, & libēter voueat, & celeriter redeat, & in hoc quòd votum reddit, meliore semper conatu proficiat. Omni enim vouenti Deo, & reddenti quod vouit, ipse quoque Deus reddet cælestis regni præmia quæ promisit.

solū si fornicetur, verum etiam si velit contrahere matrimoniū, habebit damnationē. 1. Tim. 5. 1. Cor. 7. Ibidem. Semel Deo vouens castitatē, debet illā vsque in finē seruare, ne habeat dānationem, &c. 1. Tim. 5.

Philip. 3.

Psalm. 75. Vouere quid oporteat.

19. GREGORIVS libro tertio epistolarum, epistola trigesimaquarta: Multorum relatione comperimus, hanc apud vos olim consuetudinem tenuisse, vt Subdiaconi suis licitè miscerentur coniugibus. Quod ne denuò quisquam præsumeret, à seruo Dei, sedis nostræ diacono ex authoritate nostri decessoris est isto modo prohibitum, vt eodem tempore ij, qui iam vxoribus fuerant copulati, vnum è duobus eligerent, id est, à suis vxoribus abstinerent, aut certè nulla ratione ministrare præsumerent. Et post pauca: De cætero verò fraternitas tua sit omninò solicita, & quos ad hoc iam officiū contigerit promoueri, hoc quàm maximè diligenter inspiciat, ne si vxores habent, miscendi se cum eis licentia potiantur: sed ad similitudinem sedis Apostolicæ, eos cuncta obseruare sua nihilominus districtione constituat.

Subdiaconis interdictus vsus coniugij.

20. LEO Magnus epistola nonagesimasecunda ad Rusticum Narbonensem Episcopum, capite tertio: Lex continentiæ eadem est ministris altaris, quæ episcopis atque presbyteris. Qui cùm essent laici siue lectores, licitè & vxores ducere, & filios procreare potuerunt. Sed cùm ad prædictos peruenerint gradus, cœpit eis non licere quod licuit. Vnde, vt de carnali fiat spirituale coniugium, oportet eos nec dimittere vxores, & quasi non habeant, sic habere, quò & salua sit charitas * coniugiorū, & cessent opera nuptiarū.

In Rom. 9. Ad cōtinētiam adstringuntur non minus diaconi, & subdiaconi, quā episcopi, & presbyteri. 1. Cor. 7.

*al. connubiorum, In Ro 11.

21. IDEM in epistola octogesimaquarta ad Anastasium Episcopum Thessalonicensem, capite quarto: Cùm extra Clericorum ordinem constitutis, nuptiarum societati, & procreationi filiorum studere sit liberum: ad exhibendam tamen perfectæ continentiæ puritatem, nec Subdiaconibus quidem connubium carnale conceditur; vt & qui habent sint tanquam non habentes, & qui non habent, permaneant singulares. Quod si in hoc ordine, qui quartus à capite est, dignum est custodiri; quantò magis in primo, aut secundo, vel tertio seruādum est, ne aut Leuitico

Subdiaconorum & superiorum ordinū cōtinentia.

1. Cor. 7.

Heb. 13. Serui Dei à carnibus, vino, & cōiugio abstinentes, ista nō damnāt, sed mūdioris vitæ instituta sectantur.

Matth. 19.

1. Cor. 7.

Matth. 19. Quisquis Deo vouit continentiam, non

miniſterio,aut presbyterali honore, aut Epiſcopali excellentia quiſquã idoneus exiſtimetur,qui ſe à voluptate vxoria necdum frenâſſe detegitur?

22. BERNARDVS ſermone ſexageſimoquinto in Cantica,de hæreticis loquens: Mulieres relictis viris, & item viri dimiſſis vxoribus ad iſtos ſe conferunt.Clerici,& ſacerdotes populis,eccleſiſque relictis,intonſi,& barbati, apud eos inter textores,& textrices plerunque inuenti ſunt. Interrogo vnumquempiam horum: Heus tu,bone vir,quænam hæc mulier,& vnde hæc tibi? Vxor ne tua? Non,inquit,nam voto meo iſtud non cõuenit: Filia ergo? Non. Quid? Non ſoror,non neptis,non aliquo ſaltem propinquitatis vel affinitatis gradu attinens tibi? Nullo prorſus. Et quomodo tuta tibi cum iſta continentia tua? Sanè nec licet tibi iſtud.Cohabitationem (ſi neſcis) virorum & fœminarum in ijs qui vouêre continentiam,Eccleſia vetat. Si non vis ſcandalizare Eccleſiam,eijce fœminam.

Cleticis & ſacerdotib⁹,quia vouerunt cõtinentiam, vetat cohabitationem mulierum. Clericorũ in ſacris cõſtitutorũ, & religioſorum matrimonium vtrum validum ſit. Donum caſtitatis vnde conquiratur.

23. CONCILIVM Tridentinum ſeſſione vigeſimaquarta,canone nono: Si quis dixerit, clericos in ſacris ordinibus conſtitutos, vel regulares caſtitatem ſolenniter profeſſos, poſſe matrimonium contrahere, contractumqúe validum eſſe, non obſtante lege Eccleſiaſtica,vel voto; & oppoſitum nihil aliud eſſe, quam dãnare matrimonium; poſſeqúe omnes contrahere matrimonium,qui non ſentiunt ſe caſtitatis, etiamſi eam vouerint,habere donũ; anathema ſit:cùm Deus id rectè petẽtibus non deneget, nec patiatur nos ſupra id,quod poſſumus,tentari.

24. PRIORIS ad Timotheum quinto: Adoleſcentiores autem viduas deuita: Cùm enim luxuriatæ fuerint in Chriſto,nubere volunt;habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt. ſimul autem & otioſæ diſcunt circuire domos:non ſolùm otioſæ,ſed & verboſæ,& curioſæ,loquentes quæ non oportet.

Caſtitatis præmium. Viduæ,quæ ſe Deo deuouerunt, & veſtem religioſam aſſumpſerunt,habebũt damnationẽ ſi nubant, quia fidẽ caſtitatis fregerunt. 1. Tim. 5.

25. CONCILIVM quartum Carthaginenſe canone centeſimo quarto:Sicut bonum eſt caſtitatis prẽmium,ita & maiori obſeruantia, & prẽceptione cuſtodiendum eſt.Vt ſi quæ viduæ,quantumlibet adhuc in minoribus annis poſitæ, & matura ætate,à viro relictæ, ſe deuouerunt Domino, & veſte laicali abiecta, ſub teſtimonio Epiſcopi,& eccleſiæ religioſo habitu apparuerint, poſtea verò ad nuptias ſeculares tranſierunt, ſecundùm Apoſtolum, damnationem habebunt: quoniam fidem caſtitatis, quam Domino vouerunt,irritam facere auſæ ſunt. Tales ergò perſonæ, ſine Chriſtianorum communione maneant, quæ etiam nec in conuiuio cum Chriſtianis cõmunicent. Nam ſi adulteræ coniuges reatu ſunt viris ſuis obnoxiæ,quanto magis viduæ,quæ religioſitatem mutauerunt, crimine adulterij notabuntur,ſi deuotionem, quam Deo ſpontè, non coactæ,obtulerunt, libidinoſa corruperint voluptate, atque ad * ſecundas nuptias tranſitum fecerint? Quæ etſi violentia irruente, ab aliquo præreptæ fuerint, ac poſtea delectatione carnis atque libidinis,permanere in coniugio, raptori, vel violento viro conſenſerint,damnationi ſuperius compræhenſæ tenebuntur obnoxiæ. De talibus ait Apoſtolus:Quum luxuriatæ fuerint, nubere volunt, habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt.

Crimine adulterij notantur.

*ſeculares

2. Tim. 5.

26. AVGVSTINVS de bono viduitatis, capite octauo & nono, vt ſupra hac eadem quæſtione,A teſtimonio ſeptimo & octauo.

27. ISIDORVS libro ſecundo de officijs Eccleſiaſticis,capite decimooctauo: Prædicat Apoſtolus damnationẽ habere viduas, quæ poſt propoſitum continentiæ nubere cupiunt: Cùm enim, inquit,luxuriatæ fuerint in Chriſto, nubere volunt,habentes damnationem, quia primam fidẽ irritam fecerunt,id eſt,quia in eo, quod honeſtè primò vouerunt,non ſteterunt. Nec tamen, ait, nubunt,ſed nubere volunt: multas enim earum reuocat à nubendo,ſi non amor præclari propoſiti,vel aperti dedecoris timor.Igitur quæ nubere volunt,& ideò non nubunt, quia impunè non poſſunt,hæ melius non vouerent, & nuberent, quam vrerentur, id eſt, quam occulta flamma concupiſcentię vaſtarentur,quas pœnituiſſe profeſſionis forma declarat, ſed piget confuſionis, quæ niſi correctæ cor dirigant, & Dei timore rurſum libidinem vincant, in mortuis deputandæ ſunt,ſi in delicijs agant,(vnde dicit Apoſtolus: Quæ autem in delicijs eſt,viuens mortua eſt) ſiue in laboribus, atque ieiunijs nulla cordis correctione,ſed magis oſtentationi quàm emendationi ſeruientes.

Ibidem Primam fidem irritã fecerunt,id eſt, votum non ſeruauerunt.

Quib⁹ melius ſit nubere quàm vri. 1. Cor. 7.

1. Tim. 5.

28. IN ſexto decretaliũ libro tertio, titulo decimoquinto de Voto & voti redemptione: Bonifacius octauus Biterenſi Epiſcopo: Nos attendẽtes, quòd voti ſolennitas ex ſola conſtitutione Eccleſiæ eſt inuenta: matrimonij verò vinculum ab ipſo Eccleſiæ capite rerum omnium conditore, ipſum in paradiſo & in ſtatu innocentiæ inſtituente,vnionem & indiſſolubilitatem accepérit:præſentis declarandum duximus oraculo ſanctionis, illud ſolum votum debere dici ſolenne, quantum ad poſt contractum matrimonium dirimendum,quod ſolemnizatum fuerit per ſuſceptionem ſacri ordinis, aut per profeſſionem expreſſam, vel tacitã factam alicui de religionibus per ſedem Apoſtolicam approbatis. Reliqua verò vota,etſi quandoque matrimonium impediãt contrahendum,& quanto manifeſtius ſunt emiſſa,tanto propter plurium ſcandalum,& exemplũ durior pœnitentia tranſgreſſoribus debeatur, nõ tamen reſcindere poſſunt matrimonia poſt contracta.

Votum ſolẽne in quo conſiſtat,& quòd dirimat matrimoniũ cõtrahẽdum.

Redditur ſolẽne per ſuſceptionem Ordinis ſacri, & profeſſionẽ factã in approbata Religione.

1. D ECCLESIASTIS quinto: Si quid vouiſti Deo,ne moreris reddere:diſplicet enim ei infidelis & ſtulta promiſſio. ſed quodcunque voueris, redde:multoque melius eſt non vouere, quàm poſt votum promiſſa non reddere.

2. DEVTERONOMII vigeſimotertio: Cùm votum voueris Domino Deo tuo, non tardabis reddere:quia requiret illud Dominus Deus tuus. & ſi moratus fueris, reputabitur tibi in peccatũ. Si nolueris polliceri,abſque peccato eris. Quod autem ſemel egreſſum eſt de labijs tuis,obſeruabis,& facies ſicut promiſiſti Domino Deo tuo,& propria voluntate & ore tuo locutus es.

3. PSALMO ſeptuageſimoquinto:Vouete &c. vt in textu.

4. LVCÆ nono:Factum eſt autem:ambulantibus illis in via,dixit quidam ad illum:Sequar te quocunque ieris. Dixit illi Ieſus: Vulpes foueas habent,& volucres cæli nidos: Filius autem hominis non habet vbi caput reclinet. Ait autem ad alterum: Sequere me. ille autem dixit: Domine Domine permitte mihi primùm ire, & ſepelire patrẽ meum. Dixitque ei Ieſus:Sine vt mortui ſepeliant mortuos ſuos:tu autem vade, & annuncia regnum Dei. Et ait alter: Sequar te Domine, ſed permitte mihi primùm renũciare his, qui do-

mi ſunt. Ait ad illum Ieſus: Nemo mittens manum ſuam ad aratrum, & reſpiciens retro, aptus eſt regno Dei.

5. BERNARDVS epiſtola ſecunda ad Fulconem: Cur ergò, inquis, ſingulariter me reprehendere poſſis? Ad quod ego: propter ſingularitatem erroris tui, propter immanitatẽ peccati tui. Nam etſi plerique alij perditè viuunt, etſi inordinati, & indiſciplinati ſunt, nondum tamen ordinem, aut diſciplinam profeſſi ſunt. Sunt quidem peccatores, ſed nõ pręuaricatores. Tu verò quantumlibet modeſtè, & honeſtè viuas; ſi caſtè, ſi ſobriè, ſi omninò religioſè te habeas: Deo tamen minus acceptà eſt tua religio, quam deturpat votiprævaricatio.

Votifragi, quantumuis bene viuant, Deo tamen non placent.

6. ANSELMVS epiſtola quarta ad quandam Dominam: Si doles, adhuc ſalutem tuam ſpero: ſi autem non doles, quid niſi damnationem tuam expectare queo? Impoſſibile namque eſt te vllo modo poſſe ſaluari, niſi ad habitum, & propoſitum abiectum redieris.

Niſi ad habitũ, & propoſitũ abiectum redeant, non ſaluabuntur.

V.

Cogit igitur ad Cælibatum quoſdam Eccleſia?

A NON cogit ſanè pia prouidáque mater, quæ legem Cælibatus nemini imponit: ab ijs verò qui legem eam, vti dictum eſt, vltrò receperunt, exigit, [a] ne ſoluant religionem, neve conuentionem, quam cum Chriſto & eius Eccleſia ſanctè iniuerunt, violent atque reſcindant.

B Meritò igitur vrgentur illi ſtare promiſſis, & ſeruare quod ſemel firmiter amplexi ſunt, conſilium Euangelicum: de quo Paulus: [b] *Et qui matrimonio iungit virginem ſuam, bene facit*: (quandiu ſcilicet voto cælibatus [c] adſtricta non eſt) *& qui non iungit, melius facit* [d]. Ac rurſus: *Bonum eſt homini mulierem non tangere.* Quocirca laudantur à [e] Chriſto, & in Eccleſia ſemper apprimè laudati fuerunt [f] Eunuchi Euangelici, ſiue, vti Tertullianus [g] vocat, ſpadones voluntarij, qui ſeipſos propter Dei regnum caſtrauerunt, vt ſint ſancti [h] corpore & ſpiritu, Deo in carne ſine carne militantes.

C Vbi duplex error nobis eſt valdè cauendus: alter eorum, qui cum Iouiniano Matrimonium ſic extollunt, vt aut [i] æquent, aut [k] anteponant hunc ſtatum cælibatui ſeu virginitati, cùm Paulus [l] quidem, & Patres omnes apertè reclament: alter eorum, qui fingunt continentiam & cælibatum ab hominibus Chriſtianis vix poſſe præſtari, ideóque nulli eum facilè ſuſcipiendum, aut ſanctè promittendum eſſe contendunt. Nec intelligunt iſti Euangelicæ gratiæ vbertatem, quæ talis ac tanta per Chriſtum tot ſeculis data eſt, & quotidiè datur credentibus, [m] petentibus, quęrentibus, pulſantibus, vt hi iugum Domini ſuaue, & continentię viam non minus ſibi commodam, quàm ſalutarem experiantur. Inter quos erat & Paulus, palam affirmans: [n] *Fidelis Deus eſt, qui non patietur vos tentari ſupra id quod poteſtis: ſed faciet etiam cum tentatione prouentũ* Quãobrem Auguſtinus, [o] vbi locum illum, Vouete & reddite Domino Deo veſtro, explicat, ita ſcriptum reliquit: Non ſitis pigri ad vouendum: non enim viribus veſtris implebitis. Deficietis, ſi de vobis præſumitis: Si autem de illo, cui vouetis, vouete; ſecuri reddetis. Et idem alibi: [p] Felix neceſſitas, quæ ad meliora compellit.

a Beda lib. 3. de tabern. & vaſis eius ca. 9. & in Lucæ c. 1. Hieronym. in cap. 1. ad Titum. & in Apol. pro lib. cõtra Iouinian. cap. 3 & 8. Origen. hom. 23. in Numer. Ambroſ. epiſtol. 82. & lib. 1. offic. cap. 50. Euſeb. 1. demonſt. Euangel. cap. 9. Vide Canones diſtinct. 28 & 82. concil. Agathenſ. c. 9.

b 1 Corinth. 7. g

c Theophyl. ibid. Hieronym. lib. 1. cõtra Iouinian cap. 7. Grego. in cap. 15 lib. 1 Reg. Epiphan hæreſ. 61.

d Ibidem a

e Matth. 19. b

f Iſaiæ 56. b & ibid. Hieronym. Baſil. lib. de virginit. Auguſtin. de ſancta virginit. cap. 14. & 25.

g Lib. 1. ad vxorẽ c. 6.

h 1. Corinth. 7. f

i Hieronym. lib. 1. in Iouinian. cap. 2. Auguſtin hæreſi. 82.

k Tridentin. ſeſſ. 24. cap. 10.

l 1. Corinth. 7. g

m Auguſtin. lib. 6. & 8. Confeſſ. c. 11. Orig. Hieronym. Chryſoſtom. in Matth. cap. 19.

n 1. Corinth. 10. c

o Auguſt. in Pſalm. 75.

p Epiſtol. 45.

TESTIMONIA.

DE CÆLIBATV SACERDOTVM ET RELIQVORVM ECCLESIASTICORVM.

Reliqua teſtimonia habes quæſt. præ.

1. A BEDA libro tertio de tabernaculo & vaſis eius ac veſtibus ſacerdotum, capite nono: Sine illa caſtimoniæ portione, quæ ab appetitu copulæ coniugalis cohibet, nemo vel ſacerdotium ſuſcipere, vel ad altaris poteſt miniſterium conſecrari, id eſt,

cedẽti. Nõ niſi cælibes, aut cõtinentes ad

altaris ministerium consecrandi.

id est, si non aut virgo permanserit, aut contra vxoriæ coniunctionis fœdera soluerit. Quod videlicet genus virtutis, nulli per legem Dei necessario imperatum, sed voluntaria est deuotione Domino offerendum, dicente ipso de hoc; Non omnes capiunt verbum istud. Ad quam tamen benigna mox exhortatione eos, qui possint, inuitat, dicens: Qui potest capere, capiat. Et paulo post eisdem, qui vel vxorem, vel alios cognatos, & implicamenta mundi huius propter ipsum reliquerint, centuplum promittit in hac vita præmium, & in seculo futuro vitam æternam. Vnde certè gratia distinctionis, non Moises hoc indumento vestiri Aaron & filios eius iubetur, sicut de prioribus dicitur; Vestiesque his omnibus Aaron fratrem tuum, & filios eius cum eo. Sed facies, inquit, feminalia linea, vt operiant carnem. Ipsi, inquit, operiant carnem turpitudinis suæ, tu feminalia pontifici, & filijs eius facies, tu castitatis regulam docebis, tu abstinendum ab vxorio cõplexu eis, qui sacerdotio functuri sunt, intimabis.

Nemo inuitus cogitur ad cælibatũ amplectendum. Matth. 19. Ibidem.

Nulli violentum cõtinentiæ iugum imponẽdum: sed cùm sponte susceperint, ferre deinceps debẽt.

Nulli tamen violentum huiusmodi continentiæ iugum impones; sed quicunque sacerdotes fieri, ac ministerio seruire altaris volunt, ipsi sua sponte vxorum serui esse desistent. Quod vbi perfecerint, & susceptо semel continentiæ proposito ministros se sanctuarij atque altaris fore consentiunt, aderit lex diuina, quæ velut ceterum illius habitum sacerdotibus congruum imponens, quomodo viuere, vel docere debeant, abundanter instituat, congaudensque spontaneæ ipsorum deuotioni, dignum sacerdotio decus sapientiæ, patientiæ, mansuetudinis, misericordiæ, zeli spiritalis, humilitatis, timoris Domini, cæterorumque huiusmodi ornamentorum superaddat. Alioqui iniquitatis rei moriuntur. Mortem namque certissimam incurrit animę, si quis luxuriosè viuens, sacerdotalem sibi vsurpare gradum præsumit.

Certissimã animæ mortem incurrunt incontinentes sacerdotes.

1. IDEM in primum caput Lucæ, in ea verba, Et factum est, vt implerentur dies officij eius, abijt in domum suam: Hoc est quod dixi, quòd vicis suæ tempore pontifices, templi tantùm officijs mancipati, non solùm à complexu vxorum, sed ab ipso quoque domorum suarum abstinerent ingressu. Vbi nostri temporis sacerdotibus, quibus semper altari seruire iubetur, perpetuò seruandæ castitatis exemplum datur. Quia enim tunc sacerdotalis ex stirpe Aaron successio quærebatur, necessario tempus substituendæ soboli procurabatur. At quia nunc non carnalis successio, sed perfectio spiritalis inquiritur; consequenter sacerdotibus, vt semper altari queant assistere, semper ab vxoribus continendum, semper castitas obseruanda præcipitur.

Exemplum datur Sacerdotibus nostris perpetuæ castitatis.

Semper castius obseruanda præcipitur. 1. Cor. 7.

3. HIERONYMVS in caput primum epistolæ ad Titum: Si Laicis imperatur, vt propter orationem abstineant se ab vxorum coitu; quid de episcopo sentiendum est, qui quotidiè pro suis, populique peccatis, illibatas Deo oblaturus est victimas? Relegamus libros Regum, & inueniemus sacerdotem Abimelech de panibus propositionis noluisse prius dare Dauid, & pueris eius, nisi interrogaret, vtrum mundi essent pueri à muliere, non vtique aliena, sed coniuge. Et nisi eos audisset ab heri & nudiustertius vacâsse ab opere coniugali, nequaquam panes, quos prius negauerat, concessisset. Tantum interest inter propositionis panes, & corpus Christi, quantum inter vmbram & corpora, inter imaginem & veritatem, inter exemplaria futurorum, & ea ipsa quæ per exemplaria præfigurabantur. Quomodò itaque mansuetudo, patientia, sobrietas, moderatio, abstinentia lucri, hospitalitas quoque, & benignitas, præcipuè esse debent in Episcopo, & inter cunctos laicos eminentia; sic & castitas propria, & (vt ita dixerim) pudicitia sacerdotalis, vt non solùm ab opere se immundo abstineat, sed etiam à iactu oculi, & cogitationis errore mens Christi corpus confectura sit libera.

Argumenta B. Hieronymi pro cælibatu ministrorũ altaris. 1. Reg. 21.

Panum propositionis, & corporis Christi dif-

ferentia. 1. Tim. 3.

Tit. 1.

Sacerdotalis pudicitia qualis in episcopo.

4. IDEM in apologia pro libris aduersus Iouinianum capite tertio: Ecce perspicuè nuptias diximus concedi in Euangelio, sed tamen easdem in suo officio permanentes, præmia castitatis capere non posse. Quod si indignè accipiunt mariti, non mihi irascantur, sed scripturis sanctis, immò episcopis, & presbyteris, & diaconis, & vniuerso choro sacerdotali, & Leuitico, qui se nouerunt hostias offerre non posse, si operi seruiant coniugali. ET capite octauo: Apostoli vel virgines, vel post nuptias continentes; Episcopi, presbyteri, diaconi aut virgines eliguntur, aut vidui, aut certè post sacerdotium in æternum pudici.

Continentia Sacerdotum, & ministrorum altaris.

Non eligũtur nisi post Sacerdotiũ in æternum pudici.

5. ORIGENES homilia vigesimatertia in librũ Numerorum: Si oratio iusti sicut incensum offertur in conspectu Domini, & eleuatio manuum eius sacrificium est vespertinum; dicit autem Apostolus ijs, qui in coniugijs sunt: Nolite fraudare inuicem, nisi fortè ex consensu ad tempus, vt vacetis orationi, & iterum in id ipsum sitis: certum est, quia impeditur sacrificium indesinens ijs, qui coniugalibus necessitatibus seruiunt. Vnde videtur mihi, quòd illius est solius offerre sacrificium indesinens, qui indesinenti, & perpetuæ se deuouerit castitati.

Psalm. 140.

1. Cor. 7.

Castitati perpetuæ se deuouentes apti sunt ad sacrificandum.

6. AMBROSIVS epistola octogesimasecunda ad Vercellensem Ecclesiam: Vnius vxoris virum præcipit esse, non quô exortem excludat coniugij, (nam hoc supra legem præcepti est) sed vt cõiugali castimonia seruet ablutionis suæ gratiam. Neque iterum, vt filios in sacerdotio creare Apostolica inuitetur authoritate. Habentem enim dixit filios, non facientem: neque coniugium iterare. Quod ideò non prætermisi, quia plerique ita argumentantur, vnius vxoris virum dici post Baptismum habitæ, eô quòd Baptismo vitium sit ablutum, quo adferebatur impedimentum. Et vitia quidem, atque peccata diluuntur omnia, vt si quis contaminauerit suum corpus cum plurimis, quas nulla coniugij lege sociauerit, remittantur ei omnia, sed coniugia non resoluuntur si quis iteraueris. Culpa enim lauacro, non lex, soluitur. Nulla enim culpa coniugij, sed lex est. Quod legis est igitur, non remittitur quasi culpa, sed tenetur quasi lex. Ideò Apostolus legem posuit, dicens: Si quis sine crimine est, vnius vxoris vir. Ergò quia sine crimine est vnius vxoris vir, tenetur ad legem sacerdotij suscipiendi. Qui autem iteraverit coniugium, culpam quidem non habet coinquinati; sed prærogatiua exuitur sacerdotis. Diximus quid legis est, dicamus etiam quid rationis. Sed prius cognoscamus, non solum hoc Apostolum de episcopo, & presbytero statuisse, sed etiã Patres in Cõcilio Niceni tractatûs addidisse. Neque clericum quenquam debere esse, qui secunda cõiugia sortitus sit. Quomodo enim potest consolari viduam, honorare, cohortari ad custodiendã viduitatẽ, seruãdam marito fidẽ, quam ipse priori coniugio non reseruauerit? Aut quid interesset inter populũ & sacerdotẽ, si ijsdẽ adstringerẽtur legib?

1. Tim. 3.

Matrimonio vti in Episcopatu non licet.

Baptismi vis.

Bigamus ad sacerdotiũ inhabilis.

Tit. 1.

Debet præponderare vita ſacerdotis, ſicut præponderat gratia.

Vita Sacerdotis præponderare debet.

7. IDEM libro primo officiorum, capite quinquageſimo, eoque vltimo, loquens de miniſtris altaris: Inoffenſum autem exhibendum, & immaculatum miniſterium, nec vllo coniugali coitu violandum cognoſcitis, qui integro corpore, incorrupto pudore, alieni etiam ab ipſo cõcortio cõiugali, ſacri miniſterij gratiam recepiſtis. Quod eô non præterij, quia in pleriſque abditioribus locis, cùm miniſterium gererent, veletiam ſacerdotium, filios ſuſceperunt, & id tanquam vſu veteri defendunt, quando per interualla dierum ſacrificium deferebatur, & tamen caſtificabatur etiam populus per biduum, aut per triduum, vt ad ſacrificium purus accederet, vt in veteri teſtamento legimus: Et lauabant veſtimenta ſua. Si in figura tanta obſeruantia, quanta in veritate? Diſce ſacerdos atque Leuita, quid ſit lauare veſtimenta tua, vt mundum corpus celebrandis exhibeas ſacramentis.

Sacerdotibus & miniſtris altaris, quãuis cõiugatis, ſeruãda eſt continẽtia.

Exod. 19.

8. EVSEBIVS Pamphili libro primo de demonſtratione euangelica, capite nono: Meritò aliquis quæſierit, quænam cauſa ſit, cur priſci in nuptiis, & procreatione liberorum plurimum ſtudij poſuerint: nos verò hanc partem negligamus. Aduerſus hæc talem licet ex ipſis Hebræorum oraculis rationem colligere. Quicunque ante Moyſen de laude pietatis nomen adepti ſunt, hi tunc initium habente, tuncque primùm exiſtente vita fuiſſe memorantur: quæ verò ad nos pertinẽt, tendere ad finem. Quare illos magna cum cura ſobolis incrementum quæſiuiſſe, quum per illud tempus, & numerus hominũ augeſceret, & multiplicaretur, atque indies robur acciperet genus humanum: nobis verò non admodum curæ eſſe hoc, vtpotè cùm res iam interire ac deſinere, atque ad extremum finem tendere credatur, quando planè dicitur, ante vitæ conſummationem, Euangelicam in foribus adeſſe doctrinam, & renouatio ac generatio alterius ſeculi, quod breui inſtet futurum, denunciatur. Vna igitur defenſio hæc, altera autem erit huiuſmodi: Priſcis illis, qui remiſſiorem ac liberiorem vitam agebant, nihil erat impedimento, ne domui liberiſque præeſſent, ac pariter diuinæ quoque rei vacarent, quando vitã cum vxoribus, & liberis, & domo, religioni aſſiduam dare operam poterant, & nuſquam ob vllas res externas à meliore propoſito auellebãtur. Res verò noſtræ innumerabilia habent, quæ extrinſecus premant, & quæ in alienas curas vndique trahant, & ab earum rerum ſtudio, quæ Deo placent, abducant. Hanc igitur cauſam eſſe, cur nubendi ratio contrahatur, Euangelicæ doctrinæ verbum demõſtrat, vbi ait: Hoc autem dico, fratres, tempus breue eſt: reliquum eſt, vt & qui habent vxores, tanquam non habentes ſint: & qui flent, tãquam non flentes: & qui gaudent, tanquam nõ gaudentes: & qui emunt, tanquam non poſſidentes: & qui vtuntur hoc mundo, tanquam non vtentes. Præterit enim figura huius mundi. Volo autẽ vos ſine ſolicitudine eſſe. Qui ſine vxore eſt, ſolicitus eſt de ijs quę Domini ſunt, quomodo placeat Domino. Qui autem cũ vxore eſt, ſolicitus eſt de ijs, quæ ſunt mundi, quomodo placeat vxori, & diuiſus eſt. Et mulier innupta, & virgo cogitat quæ Domini ſunt, vt placeat Domino, vt ſit ſancta & corpore & ſpiritu; quæ autem nupta eſt, cogitat quæ ſunt mundi, quomodo placeat viro. Porrò hoc ad vtilitatem veſtram dico, non vt laqueum vobis iniiciam, ſed ad id quod honeſtum eſt, & quod facultatem præbeat ſine impedimento Dominum obſecrandi. Palam igitur in his cauſam, cur à nuptiis ſit abſtinẽdum, proponit, vbi temporum, rerumque extrinſecus ingruentium ſtoliditatem reprehendit, quorum nihil priſcis illis accidebat. Ad hæc tertia quoque ratio adiungi poteſt, propter quam veteres illi Dei cultores, in procreatione liberorum plurimum ſtudij collocarent. Quum reliqui homines in morum peruerſitate maius indies incrementũ accepiſſent, atque in immanem, & ab omni humanitate alienam, & planè ferinam vitam relapſi eſſent, & impium prorſus omnique religioni inimicum morem facilè corruiſſent: valde pauci, & facilè numerabiles, qui ſupererant, ea ſectantes, quæ prius à nobis dicta ſunt, à multorum conſuetudine, & à communi cum reliquis hominibus victu, ſe amouebant. Porrò autem cùm ſeorſum ab aliis gentibus, ſingularique more viuerent, nouam quandam reipublic. rationem, vitamque ſtudioſam Sapientiæ, vereque ipſius Dei cultricem, & reliquis hominibus impermiſcuam, inſtituerunt. Vt igitur poſteris quoque illorum propriæ religionis, tanquam ſcintilla quædam reparandi ignis, ita aliquod ſemen ſeruaretur, neque vnà cum ipſorum deceſſu, ipſorum pietas deficeret atque interiret, meritò & generandæ, & alendæ ſobolis curam introduxêre, vt ſic Doctores atque Magiſtri propriorum liberorum exiſterent, quippe qui poſteris ſucceſſores pietatis, propriaque virtutis hæredes relinquere, pulchrum atque honeſtum iudicarent. Hinc ſanè Prophetæ innumerabiles, & viri iuſti, quin ipſe quoque Saluator ac Dominus noſter, eiuſque diſcipuli atque Apoſtoli, ab illorum diſciplina profecti ſunt. Quòd ſi qui etiam vitioſi ab eiſdem prodiêrunt, quaſi paleæ ſimul cum tritico ſubnaſcentes, non ob id tamen culpandi qui genuerint, aut qui enutrierint, quando etiam de diſcipulis Saluatoris aliquos nouimus libertate voluntatis auerſos, à recto aberrâſſe. Cauſa igitur ob quam viri ſancti priſcis temporibus magno cum ſtudio liberos ſuſciperent, reddita eſt: quæ non amplius in nobis locum habere dicenda eſt, quippe quum, Deo fauente, per Euangelicam Saluatoris noſtri doctrinam, innumerabiles gentes, & populos, in vrbibus, & regionibus, & agris liceat nobis oculis intueri, eodem animo feſtinantes & ad ſancta Euangelicæ doctrinæ præcepta concurrentes: quibus quidem ſatis ſuperque ſit, ſi doctores ac prædicatores diuini Verbi omnibus, & vitæ vinculis, & ſolicitudinibus liberati, poſſint ſufficere. His autem ipſis maximè in præſentia, vt melioribus ſtudiis vacent liberius, ſeiunctus à re vxoria victus adamatur, veluti iis, qui diuina, & incorporea ſobole propaganda, occupati teneantur, & non vnius, neque duorum liberorum, ſed aceruatim innumerabilis multitudinis educationem, ſanctamque diſciplinam, ac reliquæ inſtituendæ vitæ curam ſuſceperint. Poſtremùm omnium ſi quis priſcorum illorum vitas, de quibus nunc loquimur, diligenter exploret, inueniet eos initio quidem ætatis, ſoboli augendæ, coniugioque vacantes, maturè autem abſtinentes atque ceſſantes. Scriptũ eſt enim, quòd placuerit Enoch Deo poſtquam genuit Mathuſala. Vbi ſcriptura planè poſt genitum filium, Deo placuiſſe illum, de quo loquitur, memorat, neque illi poſthac alios genitos filios prodit. Noë quoque vir iuſtus, poſt

Tertia, eaque efficacior ratio.

In noua lege iam adductæ cauſæ locum nõ habent.

Continentia Patriarcharum veteris teſtamenti.

Enoch. Geneſ. 5. Eccli. 44.

Noë.

Secunda.

Cur in veteri lege maior habebatur cura nuptiarũ & procreationis liberorum, quã in noua lege.

Prima cauſa.

2. Cor. 7.

poſt ſuſceptionem liberorum, ſolus cum familia, quum reliqua omnia quæcunque eſſent in terra perijſſent, incolumis conſeruatus, plurimis poſthac ſuperfuiſſe annis inducitur, neque tamen vſquam genuiſſe alios filios. Dicitur & Iſaac, poſtquã ex vna vxore geminæ prolis pater factus eſt, deliiſſe cum illa conſueſcere. Et Ioſeph, quũ præſertim apud Ægyptios verſatus ſit, nõ plus quam duorum filiorum pater extitiſſe inuenitur, quorũ marrem vnam duntaxat, in matrimonio habuerit. Ipſe etiam Moyſes, atque eius frater Aaron, antequam ipſis Deus apparuerit, filios genuiſſe memorantur: poſtquam autem diuina oracula acceperunt, non amplius genitos ab illis filios inuenias. quid porrò de Melchiſedech eſt dicẽdum, cuius omnino non filius, non genus, non ſucceſſio refertur? neque item Ieſu, qui in Moyſi locum ſucceſſit, neque plurimorum aliorum prophetarum. Quum autem de Abraham, & Iacob quæri ſoleat, qui multiplicem ſobolem propagauerunt, alibi nos ociosius huiuſce rei rationem reddidimus: vbi de ſanctorum veterum virorum multiplici coniugio, multipliciſque ſobole diſſeruimus. Ad quæ ſcripta noſtra in præſenti ſtudioſos lectores remittimus: hoc vnum admonentes, ne noui quidem teſtamenti legibus, quæ ad ſuſceptionem liberorum pertinent, omninò interdici, ſed in hoc quoque ijs conſentanea, quæ de priſcis illis ſanctis viris memorantur, inſtituta haberi. Oportet enim, dicit ſermo Diuinus, epiſcopum vnius vxoris virum eſſe. Veruntamen eos qui ſacrati ſint, atque in Dei miniſterio cultuque occupati, continere deinceps ſeipſos à commercio vxoris decet: qui autem non ad tantum aſſumpti ſint ſacerdotij munus, ijs idem ſermo diuinus indulget.

Iſaac.
Ioſeph.
Moyſes & Aaron.
Melchiſedech.
Ioſue.
1. Tim. 3. Tit. 1.
Epiſcoporum continentia.

9. APVD Gratianum diſtinctione vigeſimaoctaua ſequentes canones & decreta citantur Gregorij & cæterorum.

Ex Gratiano.

10. GREGORIVS Magnus in epiſtola ad Petrum Subdiaconum: Nullum facere ſubdiaconum præſumant Epiſcopi, niſi qui ſe victurum caſtè promiſerit. Quia nullus ad miniſterium altaris accedere debet, niſi cuius caſtitas ante ſuſceptum miniſterium fuerit approbata.

Habetur lib. 1. epiſt. 42. Subdiaconorum continentia.

11. INNOCENTIVS ſecundus: Decernimus, vt ij qui in ordine ſubdiaconatus, & ſupra vxores duxerint, aut concubinas habuerint, officio, atque eccleſiaſtico beneficio careant. Cùm enim ipſi templum, vaſa Domini, & ſacrarium Spiritus ſancti debeant eſſe, & dici, indignum eſt eos cubilibus, & immunditijs deſeruire.

12. CONCILIVM Toletanum quartum: Quando preſbyteri aut diaconi per parochias conſtituuntur; oportet eos primùm profeſſionem epiſcopo ſuo facere, vt caſtè, & purè viuant ſub Dei timore, vt dum eos talis profeſſio obligauerit, vitæ ſanctæ diſciplinam retineant.

Habes in 4. Tolet. c. 26. Presbyterorum & Diaconorũ profeſſio de ſeruãda continẽtia.

13. CONCILIVM Toletanum ſecundum: De ijs, quos voluntas parentum à primis infantiæ annis clericatus officio mancipauit, ſtatuimus obſeruandum, vt mox detonſi, vel miniſterio lectorum traditi, in domo Eccleſiæ ſub epiſcopali præſentia à præpoſito ſibi debeant eruditi. At vbi octauumdecimum ætatis ſuæ compleuerint annum, coram totius cleri, plebiſque conſpectu voluntas eorum de expetendo coniugio ab epiſcopo perſcrutetur: quibus ſi gratia caſtitatis Deo inſpirante placuerit, * promiſſionem caſtimoniæ ſuæ abſque coniugali neceſſitate ſpoponderint ſeruaturos, hi tanquã apperitores arctiſſimæ viæ, leuiſſimo Domini iugo ſubdantur: ac primo ſubdiaconatus miniſterium habita probatione profeſſionis ſuæ à vigeſimo anno ſuſcipiant. Quod ſi inculpabiliter, ac inoffensè vigeſimumquintum annum ætatis ſuæ peregerint, ad diaconatus officium, (ſi ſcienter implere poſſe ab epiſcopo comprobantur) promoueri debent. Cauendum tamẽ eſt his, ne quando ſuæ ſponſionis immemores ad terrenas nuptias, aut ad * furtiuos concubitus vltra recurrant. Quod ſi fortè fecerint, vt ſacrilegij rei * ab Eccleſia habeantur extranei. Quibus autem voluntas propria interrogationis tempore deſiderium nubendi perſuaſerit, conceſſam ab Apoſtolo licentiam auferre non poſſumus, ita vt cùm prouectæ ætatis in coniugio poſiti renuntiaturos ſe pari conſenſu operibus carnis ſpoponderint, ad ſacros ordines adſpirent.

Valprofeſſionem
Caſtimoniæ profeſſio apud Clericos ante ſubdiaconatũ.
* al. abortiuos.
Sacrilegij rei.
* al. rei dãnẽtur, & ab 1. Cor. 7.

14. CONCILIVM Arelatenſe ſecundum: Aſſumi aliquem ad ſacerdotium in coniugij vinculo conſtitutum non oportet; niſi fuerit promiſſa cõuerſio. Ex eodem tertio citat & hunc canonem: Præterea placuit, vt deinceps non ordinẽtur diaconi, niſi qui prius cõuerſionis propoſito profeſſi fuerint caſtitatem.

Eſt Canon 2. ſecundi Arelatenſ. Concil. Coniugati nõ promouendi ad ſacerdotiũ, niſi promiſſa continẽtia.

15. APVD eundẽ Gratianum diſtinctione octogeſimaſecunda, citatur Siricius Papa: Plurimos ſacerdotes Chriſti, atque Leuitas, poſt longa conſecrationis ſuæ tempora, tam de coniugibus propriis, quàm etiam de turpi coitu ſobolem didicimus procreaſſe, & crimen ſuum hac præſcriptione defendere, quia in veteri teſtamento ſacerdotibus, ac miniſtris generandi facultas legitur attributa. Dicat mihi nunc, quiſquis ille eſt ſectator libidinum, præceptorque vitiorum, ſi æſtimat, quòd in lege Moyſis paſſim ſacris ordinibus à Deo noſtro relaxata ſunt fræna luxuriæ, cur eos, quibus committebantur ſancta ſanctorum, præmonet dicens: Sancti eſtote, quia & ego ſanctus ſum Dominus Deus veſter. Cur etiam procul à ſuis domibus, anno vicis ſuæ, in templo habitare iuſſi ſunt ſacerdotes? Hac videlicet ratione, ne vel cum vxoribus poſſent carnale exercere commercium, vt conſcientiæ integritate fulgentes, acceptabile Deo munus offerrent. Quibus, etiam expleto deſeruitionis ſuæ tempore, vxorius vſus ſolius ſucceſſionis cauſa fuerat relaxatus: quia non ex alia niſi ex tribu Leui, quiſquam ad Dei miniſteriũ fuerat præceptus admitti. Vnde & Dominus Ieſus, cùm nos ſuo illuſtrâſſet aduẽtu, in euãgelio proteſtatur, quia legem venerit implere, nõ ſoluere. Et ideò eccleſiam, cuius ſponſus eſt ſpecioſus forma, caſtitatis voluit ſplẽdore radiare, vt in die iudicij, cùm rurſus aduenerit, ſine macula & ruga eam poſſit, ſicut per Apoſtolum ſuũ inſtituit, reperire. Quarũ ſanctionum ſacerdotes omnes atque Leuitæ inſolubili lege conſtringimur, vt à die ordinationis noſtræ, ſobrietatis ac pudicitiæ & corda noſtra mancipemus & corpora, dũmodò per omnia Deo noſtro in his, quæ quotidiè offerimus, ſacrificiis placeamus. Quiautem in carne ſunt, dicente electionis vaſe, Deo placere non poſſunt. Vos autem iam non eſtis in carne, ſed in ſpiritu, ſi tamen ſpiritus Dei habitat in vobis. Et vbi poterit, niſi in corporibus (ſicut legimus) ſanctis, Dei ſpiritus habitare? Et quia aliquanti, de quibus loquimur, vt tua ſanctitas retulit, ignoratione lapſos eſſe ſe deflent, his hac conditione miſericordiam dicimus non negandam, vt ſine vllo honoris augmento in hoc,

Ex epiſtol. 1. Siricij Papæ ad Himerium Tarraconenſem epiſcopum cap. 7.
Excuſatio incontinẽtium ſacerdotum.
Continẽtia ſacerdotũ veteris legis.
Leuitic. 10. Lucæ 1.
Cur vxores habebant.
Matth. 5. Cantic. 4. Pſalm. 44.
Chriſtus voluit ſacerdotes & Leuitas noui teſtamẽti eſſe continentes.
Epheſ. 5.
Rom. 8. 1. Cor. 3. Ibidem 6. 2. Cor. 6. Sapient. 1.

Pœna incõtinentis clerici.

quo deiecti ſunt, quãdiu vixerint, officio perſeuerent, ſi tamen poſt hæc continentes ſe ſtuduerint exhibere. Hi verò, qui illiciti priuilegij excuſatione nituntur, vt ſibi aſſerunt veteri hoc lege conceſſum, nouerint ſe ab omni eccleſiaſtico honore, quo indignè vſi ſunt, Apoſtolicæ ſedis authoritate deiectos, nec vnquam poſſe veneranda attrectare myſteria, quibus ſeipſi, dũ obſcœnis cupiditatibus inhuant, priuauerũt. Et quia exempla præſentia cauere nos præmonent in futurum, ſi quilibet epiſcopus, preſbyter, atque diaconus, (quod non optamus) deinceps fuerit talis inuentus, iam nunc ſibi omnẽ per nostri dulgentiæ aditum intelligat obſeratum: quia ferro neceſsè eſt excindatur vulnera, quæ fomentorũ nõ ſenſerint medicinam. Vide eundem in epiſtola quarta ad Epiſcopos Africæ, capite nono: Præterea quod dignũ & pudicũ & honeſtũ eſt, ſuademus, vt ſacerdotes & leuitę cum vxoribus ſuis non corãt, quia in miniſterio diuino quotidianis neceſſitatibus occupantur. Ad Corinthios namque ſic Paulus ſcribit, dicens: Abſtinete vos, vt vacetis orationi. Si ergò laicis abſtinentia imperatur, vt poſſint deprecantes audiri: quantò magis ſacerdos vtique omni momento paratus eſſe debet, munditiæ puritate ſecurus, ne aut ſacrificium offerat, aut baptizare cogatur? Qui ſi contaminatus eſt carnali concupiſcentia, quid faciet? excuſabit? Quo pudore, qua mente vſurpabit? Qua cõſcientia, quo merito hic exaudiri ſe credit, cùm dictũ ſit: Omnia munda mundis, coinquinatis autem & infidelibus nihil mundum? Qua de re, horror, moneo, rogo, tollatur hoc opprobrium, quod poteſt iure etiam gẽtilitas acculare. Fortè creditur, quia ſcriptum eſt: Vnius vxoris virum. Non permanenti in concupiſcentia generandi dixit, ſed propter continentiam futurã. Neque enim integros non admiſit, qui ait: Vellem autem omnes homines ſic eſſe, ſicuti & ego. Et apertius declarat, dicens: Qui autẽ in carne ſunt, Deo placere nõ poſſunt. Vos autẽ iam nõ eſtis in carne, ſed in ſpiritu.

Ex epiſtol. ad Epiſcopos Africæ, à Gratiano non citata. Continẽtia Sacerdotũ & Leuitarum. 1. Cor. 7.

Hæc ijſdẽ verbis ab Innocẽtio I. repetita ſunt in epiſtol 2. ad Victricium Rothomagenſem. Tit. 1.

1. Tim. 3. Tit. 1.

1. Cor. 7.

Rom. 8.

Rurſum ex Gratiano. Habetur in epiſtol. 3. in Rom. 2. ad Exuperium Toloſanũ Epiſcopũ. Siricij decretum renouatur.

16. In eadem diſtinctione octogeſima ſecunda citatur Innocẽtius primus, capite primo: Propoſuiſti, quid de his obſeruari debeat, quos in diaconij miniſterio, aut in officio presbyterij poſitos, incontinentes eſſe aut fuiſſe, generati filij prodiderunt. De his & diuinarum legum manifeſta eſt diſciplina, & beatæ recordationis viri Siricij epiſcopi monita euidentia commeârunt, vt incontinẽtes, in officiis talibus poſiti, omni eccleſiaſtico honore priuarentur, nec admitterentur accedere ad miniſterium, quod ſola continentia oportet impleri. Eſt enim verus admodum ſacræ legis authoritas iam inde ab initio cuſtodita, quòd in tẽplo, anno vicis ſuæ habitare præcepti ſunt ſacerdotes; vt ſeruientes ſacris oblationibus, * puros & ab omni labe purgatos, ſibi vendicent diuina miniſteria, neque eos ad ſacrificia fas ſit admitti, qui exercent vel cum vxore carnale conſortium, quia ſcriptum eſt: Sancti eſtote; quia & ego ſanctus ſum, Dominus Deus veſter. Quibus vtique propter ſobolis ſucceſſionem vxorius vſus fuerat relaxatus: quia ex alia tribu præterquam ex ſemine Aaron, ad ſacerdotiũ nullus fuerat præceptus accedere; quanto magis hi ſacerdotes, vel leuitæ pudicitiam ex die ordinationis ſuæ ſeruare debẽt, quibus vel ſacerdotium, vel miniſterium ſine ſucceſſione eſt, nec præterit dies, qua vel à ſacrificiis diuinis, vel à baptiſmatis officio vacent? Nam ſi beatus Apoſtolus Paulus ad Corinthios ſcribit, dicens: Abſtinete vos ad tempus, vt vacetis orationi, & hoc vtique laicis præcepit; multò magis ſacerdotes, quibus & orandi, & ſacrificandi iuge officium eſt, ſemper debebunt ab huiuſmodi cõſortio abſtinere. Qui, ſi contaminatus fuerit carnali concupiſcentia, quo pudore vel ſacrificare vſurpabit, aut qua conſcientia, quove merito exaudiri ſe credit, cùm dictum ſit; Omnia munda mundis, coinquinatis autem, & infidelibus nihil mundum? Sed fortaſsè hoc licere credit, quia ſcriptum eſt, Vnius vxoris virum. Non ad permanentem in concupiſcentia generandi hoc dixit, ſed propter continentiam futuram. Neque enim integros corpore non admiſit, qui ait: Vellem autem omnes ſic eſſe, ſicut & ego. Quod & apertius declarat, dicens: Qui autẽ in carne ſunt, Deo placere non poſſunt. Vos autem iam non eſtis in carne, ſed in ſpiritu: & ad habentem filios, non generantem, dixit. Sed ea planè diſpar & diuerſa ſententia eſt. Nam ſi ad aliquos forma illa eccleſiaſticæ vitæ, pariter & diſciplinæ, quæ ab epiſcopo Siricio ad prouincias commeauit, non probabitur peruenisſe, his ignorationis venia remittitur, ita vt de cętero penitus incipiant abſtinere. Et ita gradus, in quibus inuẽti fuerint, ſic retentent, vt eis non liceat ad potiora conſcendere. Quibus in beneficio eſſe debet, quòd hunc ipſum locum, quem retinent, non admittunt. Si qui autem ſcîſſe formam viuendi, miſſam a Siricio, detegentur, neque ſtatim cupiditates libidinis abieciſſe, illi ſunt modis omnibus ſubmouendi: quia poſt admonitionem cognitam, proponendam arbitrati ſunt voluptatem.

1. Cor. 7.

Rom. 8.

Siricij & Innocẽtij decretum renouatur.

17. Concilium Agathenſe, quod Innocentij & Siricij decretum approbauit, capite nono, ſic habet: Placuit etiam, vt ſi Preſbyteri, vel Diaconi, coniugati, ad torum vxorum ſuarum redire voluerint, Papæ Innocentij ordinatio, vel Siricij Epiſcopi authoritas, quæ eſt his canonibus inſerta ſeruetur. Quòd ſi ad aliquod formula illa eccleſiaſticæ vitæ pariter, & diſciplinæ, quæ à Siricio Epiſcopo ad prouincias commeauit, non probabitur peruenisſe, eis ignorationis venia remittitur, ita vt de cætero penitus incipiant abſtinere. Et ita gradus ſuos, in quibus inuenti fuerint, ſic retineant, vt ad potiora eis non liceat aſcendere. Quibus in beneficio eſſe debet, &c. vt Innocentius dixit.

1. Cor. 7.

Virgini quæ Deo conſecrata eſt, nubere non licet.

1. B Prioris ad Corinthios ſeptimo, vt in textu.

2. Theophylactvs in caput ſeptimũ prioris ad Corinthios: Honor itaque eius eſt, ſeruare filiam virginem, eamque ob rem laudatur. Bene enim, inquit, facit. Porrò qui elocat nuptum virginem, & ipſe bene facit: non enim peccatum eſt elocare. Omne autem quod non eſt peccatum, bene fit. Melius verò eſt non elocare, virtus enim eſt. Et paulò ante: Et ſi nupſerit virgo, non peccauit. Virginem hîc dicit, non eam quæ Deo conſecrata ſit, (ea enim ſi nupſerit, peccauit omninò, vtpotè quæ mœchum ſuper induxerit ſponſo ſuo Chriſto) ſed innuptam dum puellam. Ea enim ſi nupſerit, non peccauit: nec enim rem impuram eſt Matrimonium.

3. Hieronymvs libro primo contra Iouinianũ, capite ſeptimo, vt ſupra, quæſtione quarta, A teſtimonio ſecundo.

4. Gregorivs in caput decimumquintum libri primi Regum: Nonnulli continentiam profeſſi, dum à carnis concupiſcentia ſuperantur, in coniugali

Excuſationes & argumenta in-

Lucæ 1. 1. Paral. 24. * al puri & purgati.

Leuitic. 11. & 20. Numer. 18.

Continentia ſacerdotum.

contientium Religiosorum & Sacerdotum.

coniugali vita saluari posse confidunt. Quidam & dum Apostoli licentiam audiunt, Vnusquisque suam vxorem habeat, & vnaquæque suum virum: sine discretione personarum, omnes in hoc præcepto concludi, & sacrorum ordinum viros coniugali copula vti posse fatentur. Huiusmodi enim sensus, Amalechita camelus est: quia quasi ex ratione incipit, sed ad irrationabilem vitam trahit.

1. Cor. 7.

5. EPIPHANIVS hæresi sexagesimaprima contra Apostolicos, agens de ijs verbis Pauli: Si quis autem turpem se videri existimat super virgine sua, quòd sit superadulta, & ita oportet fieri: quod vult faciat, non peccat si nubat. Nunquid Apostolus eam quæ semel virginitatem Deo seruare decreuit, à proprio cursu detrahere volens, hæc præcepit? Non enim de his sermo est, sed de virginibus, quæ nubendi tempus excesserunt, quæ non ob virginitatem in vigore permanserunt, sed quòd viros non habuerunt, qui eas ad nuptias petiuissent.

1. Cor. 7.

Paulus quibus virginibus permittat matrimonium.

6. MATTHÆI decimonono: Dicunt ei discipuli eius: Si ita est causa hominis cum vxore, non expedit nubere. Qui dixit illis: Non omnes capiunt verbum istud, sed quibus datum est. Sunt enim Eunuchi, qui de matris vtero sic nati sunt: & sunt Eunuchi, qui facti sunt ab hominibus: & sunt Eunuchi, qui seipsos castrauerunt propter regnum cælorum. Qui potest capere capiat.

7. ISAIÆ quinquagesimosexto: Et non dicat Eunuchus: Ecce ego lignum aridum. Quia hæc dicit Dominus Eunuchis: Qui custodierint sabbata mea, & elegerint quæ ego volui, & tenuerint fœdus meum: Dabo eis in domo mea, & in muris meis locum, & nomen melius à filijs & filiabus: nomen sempiternum dabo eis, quod non peribit.

Eunuchi euangelici commendantur.

8. HIERONYMVS in caput quinquagesimumsextum Isaiæ: In Eunuchis intelligendi sunt, de quibus Dominus in Euangelio loquitur, Qui se castrauerunt propter regna cælorum: quales erant & Apostoli, quibus admirantibus, & pro rei difficultate dicentibus, Quis ergò potest saluus fieri? Respondit Saluator: Qui potest capere, capiat. Vnde & Apostolus de huiusmodi Eunuchis, id est, de virginibus, præceptum Domini se non habere testatur: sed dat consilium, quasi misericordiam consecutus a Domino, volens omnes esse sicut seipsum. Tempus enim, ait, in collecto est: superest, vt qui habent vxores, sic sint quasi non habeant. Qui enim liber vocatus est à seruitute & officio coniugali, iste verus est seruus Christi. Et post pauca: Qui sint Eunuchi, supra diximus, qui soliciti sunt ad ea quæ Dei sunt: de quibus loquitur & sapientia, Beata sterilis immaculata, quæ non cognouit stratum in delicto, habebit fructum in visitatione animarum. Et Eunuchus qui non est operatus manu iniquitatem, neque cogitauit contra Dominum mala. Dabitur enim fidei eius electa gratia, & pars in templo Domini delectabilis. Hæc sterilis virginitate fœcunda est: Hic Eunuchus regno cælorum vim facit, & violenter diripit illud. Iste custos est Sabbatorum, vt nunquam faciat opera nuptiarum. Iste elegit quæ Dominus voluit, vt plus offerat quàm præceptum est: vt nõ indulgentiam Apostoli eius, sed voluntatem consideret. Iste tenet fœdus Domini sempiternum, vt non ad tempus vacet orationi, & iterũ ad idipsum reuertatur: sed accepturum esse se nouerit in domo Domini, quæ est Ecclesia eius, locũ optimũ. Multæ enim mansiones sunt apud patrem. Et qui Eunuchus fuerit, ac fecerit vniuersa quæ scripta sunt, habebit in muris eius locum optimum, vt scilicet turris Domini efficiatur, & in sacerdotali consistat gradu: & pro carnis filiis, multos habeat filios spirituales. Talẽ fuisse Eunuchum quem Iesus amauit plurimùm, euangelistam Ioannem, Ecclesiasticæ tradunt historiæ, qui recubuit super pectus Iesu, qui Petro tardius ambulante, elatus virginitatis alis cucurrit ad Dominum: quin in secreta diuinæ se Natiuitatis immergens, ausus est dicere, quod cuncta secula nescicbant: In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum: & Deus erat verbum: hoc erat in principio apud Deum.

Ioan. 14.

In Sacerdotali gradu cõstituti Eunuchi euangelici filios habẽt spirituales.

Ioan. 13. & 21.

Ioan. 20.

Ioan. 1.

9. BASILIVS in libro de vera virginitate: Et sunt spadones, qui seipsos abscideruntpropter regnum cælorum: qui etiam cæteris præstantiores sunt, quia quum neque naturæ ad castitatẽ tuendam nitantur auxilio, neque ab hominibus, quorum sub ditione sunt, spe præmij alliciantur, ipsi semet propter regna cælorũ ad virginitatis præclarum certamen exercent, coniugiumque, & simul omne seculum eius seruandæ causa contemnunt, regnumque cæleste cũ sudore, glorioliſque laboribus capessunt, &c. Qui seipsum instinctu gratiæ spiritalis abscidit, præcipuumque ac singulare opus per continentiam, & ardens ad cuncta exercitium, munus suum fecit, hic suis, non alienis rectè factis, in cælesti regno honestus & clarus est. Eodem in loco interpretatur verba Esaiæ de ijsdem. Et in principio libri hãc habet sententiam: Magnum reuera quiddam ac præclarum virginitas est: quæ (vt totum simul explicem) hominem incorruptibili Deo similimum facit. Hæc autem præfectò nõ à corporibus ad animas manat: sed cùm incorporalis animæ propria & præcipua sit, eius preciosissima integritate corpora quoque incorrupta seruantur.

Matth. 19.

Spadonum euãgelicorum laus.

Isaiæ 56.

Virginitatis commẽdatio.

10. AVGVSTINVS de sancta Virginitate, capite vigesimoquarto: De quibus autem spadonibus loquitur Deus per Esaiam prophetam, quibus se dicit daturum in domo sua, & in muro suo locum nominatum, meliorẽ multò quàm filiorũ atque filiarum: nisi de ijs, qui seipsos castrant propter regnũ cælorũ? Nam illis, quibus ipsum virile membrũ debilitatur, vt generare nõ possint, sicut sunt Eunuchi diuitum & regum, sufficit vtique cùm Christiani fiunt, & Dei præcepta custodiũt, eo tamẽ proposito sunt, vt coniuges si possint, haberent: cæteris in domo Dei coniugatis fidelibus adæquari, qui prolem licitè prodiceque susceptã in Dei timore nutriunt, docẽtes filios suos, vt ponant in Deo spem suam, nõ autem accipere meliorem locum, quàm est filiorum atque filiarum. Neque enim vxores animi virtute, sed carnis necessitate non ducunt.

Eunuchi euangelici Isaiæ. 56.

Matth. 19.

Psalm. 77.

Isaiæ 56.

11. ET capite vigesimoquinto: Cùm dixisset de spadonibus; Dabo eis in domo mea, & in muro meo locum nominatum, meliorem multò quàm filiorum atque filiarum: ne quis nimium carnalis existimaret, in his verbis aliquid temporale sperandum, continuò subiecit: Nomẽ æternum dabo eis, nec vnquam deerit. Æternum hoc nomẽ, quicquid illud est, spadonibus Dei, quod vtique gloriam quandam propriam excellentemque significat, non erit cõmune cum multis, quamuis in eodem regno & in eadem domo constitutis. Nam ideò fortassis & nomen dictum est, quod eos quibus datur, distinguit à cæteris.

Isaiæ 56.

Propria quædã gloria in cælo promittitur spadonibus euangelicis.

12. TERTVLLIANVS libro primo ad vxorem, capite ſexto: Voluntariis ſpadonibus pro cupiditate cæleſti, ſaluo matrimonio abſtinentia toleratur, quantò magis adempto? &c.

13. PRIORIS ad Corinthios ſeptimo: Qui ſine vxore eſt, ſolicitus eſt quæ Domini ſunt, quomodo placeat Deo. Qui autem cum vxore eſt, ſolicitus eſt quæ ſunt mundi, quomodo placeat vxori, & diuiſus eſt. Et mulier innupta, & virgo cogitat quæ Domini ſunt, vt ſit ſancta corpore, & ſpiritu. Quæ autem nupta eſt, cogitat quæ ſunt mundi, quomodo placeat viro. Ibidem: Qui matrimonio iungit virginem ſuam, bene facit: &c. Mulier alligata eſt legi quanto tempore vir eius viuit. quòd ſi dormierit vir eius, liberata eſt: cui vult nubat tantùm in Domino. Beatior autem erit, ſi ſic permanſerit ſecundùm meum conſilium: puto autem quòd & ego ſpiritum Dei habeam.

Iouinianus æquabat virginitatẽ matrimonio.

1. C. HIERONYMVS aduerſus Iouinianum libro primo, capite ſecundo: Dicit (Iouinianus) virgines, viduas, & maritatas, quæ ſemel in Chriſto lotæ ſunt, ſi non diſcrepent cæteris operibus, eiuſdem eſſe meriti. Quam eius hæreſim eodem libro copioſiſſimè confutat.

Hæreſis Iouiniani.

2. AVGVSTINVS de hæreſibus ad Quodvultdeum, hæreſi octogeſimaſecunda: A Iouiniano quodam monacho iſta hæreſis Iouinianiſtarum orta eſt ætate noſtra, cùm adhuc iuuenes eſſemus. Hic omnia peccata, ſicut Stoici Philoſophi, paria eſſe dicebat, nec poſſe peccare hominem lauacro regenerationis accepto, nec aliquid prodeſſe ieiunia, vel à cibis aliquibus abſtinentiam. Virginitatem Mariæ deſtruebat, dicens eam pariendo fuiſſe corruptam. Virginitatem etiam ſanctimonialium, & continentiam ſexus virilis in ſanctis eligentibus cælibem vitam, coniugiorum caſtorum atque fidelium meritis adæquabat; ita vt quædam virgines ſacræ prouectæ iam ætatis in vrbe Roma, vbi hæc docebat, eo audito nupſiſſe dicantur. Non ſanè ipſe vel habebat, vel habere volebat vxorem, quod non propter aliquod apud Deum maius meritum in regno vitæ perpetuæ profuturum, ſed propter præſentem prodeſſe neceſſitatem, hoc eſt, ne homo coniugales patiatur moleſtias, diſputabat. Citò tamen iſta hæreſis oppreſſa & extincta eſt, nec vſque ad deceptionem aliquorum ſacerdotum potuit peruenire.

Continentiam virginum ſacrarũ caſtirati cõiugali æquabat: & ideircò quædam Sanctimoniales nupſerunt.

Melius eſt in virginitate manere, aut in cælibatu, quam matrimonio iungi.

3. CONCILIVM Tridentinum ſeſſione vigeſimaquarta, Canone decimo: Si quis dixerit, ſtatum coniugalem anteponendum eſſe ſtatui virginitatis, vel cælibatus, & non eſſe melius ac beatius manere in virginitate aut cælibatu, quam iungi matrimonio; anathema ſit.

4. PRIORIS ad Corinthios ſeptimo, vt ſupra hac quæſtione, B in textu.

5. AVGVSTINVS libro ſexto Confeſſionum, capite vndecimo: Putabam me miſerum fore nimis, ſi fœminæ priuarer amplexibus, & medicinam miſericordiæ tuæ ad eandem infirmitatem ſanandam non cogitabam: quia expertus non eram, & propriarum virium credebam eſſe continentiam, quarum mihi non eram conſcius, cùm tã ſtultus eſſem vt neſcirem, ſicut ſcriptum eſt: Neminem poſſe eſſe continentem, niſi tu dederis. Vtique dares, ſi gemitu interno pulſarem aures tuas, & fide ſolida in te iactarem curam meam.

Sapient. 8. Donũ continẽtiæ petẽtibus largitur Deus & in eum ſperãtibus.

6. ET libro octauo, capite vndecimo: Aperiebatur ab ea parte, qua intenderam faciem, & quò tranſire trepidabam, caſta dignitas continentiæ, ſerena & non diſſolutè hilaris, honeſtè blandiens vt venirem, neque dubitarem, & extendens ad me ſuſcipiendum & amplectendum pias manus plenas gregibus bonorum exemplorum. Ibi tot pueri & puellæ, ibi inuẽtus multa & omnis ætas, & graues viduæ, & virgines anus, & in omnibus ipſa continentia nequaquam ſterilis, ſed fœcunda mater filiorum gaudiorum de marito te Domine. Et irridebat me irriſione exhortatoria, quaſi diceret: Tu non poteris, quod iſti & iſtæ? An verò iſti & iſtæ in ſemetipſis poſſunt, ac non in Domino Deo ſuo? Dominus Deus eorum me dedit eis. Quid in te ſtas, & non ſtas? Proijce te ſecurus in eum, noli mutuere, non ſe ſubtrahet vt cadas. Proijce te ſecurus, excipiet te, & ſanabit te.

Caſtitas inuitans Auguſt.

Caſtitatem ſeruare poſſumus, non tam in nobiſipſis, quã in Domino Deo noſtro.

7. ORIGENES in caput decimumnonum Matthæi tractatu ſeptimo: Non omnes capiunt hoc verbum, ſed quibus datum eſt. Quoniam autem quidam calumniantur quod Chriſtus ait; Quibus datum eſt, quaſi excuſationem habentes, & volentes quidem eſſe in caſtitate, nõ autem prævalentes. Quibus eſt reſpondendum: Si quidem accipimus ſimpliciter, quod dictum eſt, Sed quibus datum eſt: non autem attendimus, quod alibi dicit: Petite, & dabitur vobis: &, omnis qui petit, accipit: aut fideles non ſumus, aut ſcientes ſcripturas; qui enim vult capax eſſe verbi, quod de caſtitate poſitum eſt, petat credens dicenti, & accipiet, non dubitans de illo quod dictum eſt: Omnis qui petit, accipit. Quis eſt ergò qui petit? qui credit Chriſto dicenti: Si ſteteritis orantes, credite quoniam accipietis. Debet autem qui petit, omnia facere quantum ad ſe, vt oret ſpiritu, oret & mente, memor Apoſtolici verbi quod ait: Sine intermiſſione orantes. Vtile eſt autem ſcire quid debeat petere quis, vt mereatur accipere. Et quod ait: Dico vobis, etſi non dabit ei ſurgens propterea quòd amicus eſt eius, tamen propter importunitatem eius dabit ei quantos voluerit. Et addit: Et ego vobis dico; Petite, & dabitur vobis; quærite, & inuenietis; pulſate, & aperietur vobis. Omnis enim qui quærit, inuenit; & pulſanti aperietur.

Contra eos qui dicunt, quoſdã caſtitatẽ ſeruare non poſſe.

Matth. 7. Marc. 11. Petenda eſt à Domino caſtitas ardenter & perſeuerãter. Ibidem.

1. Theſſ. 5.

Luc. 11.

8. HIERONYMVS in decimumnonum caput Matthæi: Non omnes capiunt verbum iſtud. Nemo putet ſub hoc verbo vel fatum, vel fortunam introduci: quòd hi ſint virgines, quibus à Deo datum ſit: aut quos quidam ad hoc caſus adduxerit: ſed his datum eſt, qui petiêrunt, qui voluerunt, qui vt acciperent, laborauerunt. Omni enim petenti dabitur, & quærens inueniet, & pulſanti aperietur. Ibidem: Quaſi hortantis vox Domini eſt, & milites ſuos ad pudicitiæ præmiũ concitantis: Qui poteſt capere, capiat: qui poteſt pugnare, pugnet, ſuperet, ac triumphet.

Quibus datur continentiæ donum. Matth. 7. Luc. 11.

9. CHRYSOSTOMVS homilia ſexageſimatertia in caput decimumnonum Matthæi: Qui poteſt capere, capiat. Ita magis animat atque incendit, vel quia magnitudinem virtutis oſtendit, vel quia inæſtimabili miſericordia ſua noluit rem in neceſſitatem legis concludere. Et ad hæc poſſibile id eſſe monſtrat, vt eligendi cupiditas creſcere poſſit. Sed ſi electionis opus eſt id, inquies, quomodo incipiẽs ſtatim dixit: Non omnes capiunt, ſed quibus datum eſt? Vt ſingulare id eſſe certamen perdiſcas, non vt fortè datam neceſſitatem ſuſpiceris. His enim datum eſt, qui ſponte id eligunt: quod ideò dixit, vt oſtenderet ſuperiori nobis

Qui poteſt capere, capiat, quid ſignificet.

Quibus datum ſit hoc verbum.

nobis auxilio eſſe opus, (quod quidem omnibus illud expetentibus paratum eſt) ſi volumus in hac luctatione ſuperiores euadere. Solitus quippe eſt, quandocunque res ardua proponitur, hoc vti modo dicendi: Vt etiam quando dicebat, Vobis eſt datum nôſſe myſteria regni cælorum, quod maximè ita eſſe, præſenti loco approbatur. Nam ſi ſupernæ ſolummodò donationis iſtud eſt, ac nihil penitus qui ſe in perpetua virginitate conſernant, conferre videntur: ſuperfluè ipſis regnum cælorum pollicetur, nec meritò à cæteris ipſos Eunuchis diſtinguit.

Luc. 8. Matth. 13. Caſtitatis conſeruatio non eſt à ſolo Deo.

10. PAVLVS ad Corinthios decimo: Fidelis Deus eſt, qui non patietur vos tentari ſupra id, quod poteſtis, ſed faciet etiam cum tentatione prouentum, vt poſſitis ſuſtinere.

Ad eos quos pœnitet vouiſſe.

11. AVGVSTINVS in Pſalmum ſeptuageſimum quintum: Non ſitis pigri ad vouendum, &c. vt in textu.

12. IDEM in epiſtola quadrageſima quinta ad Armentarium & Paulinam vxorem eius: Prius quàm eſſes voti reus, liberum fuit quo eſſes inferior: quamuis non ſit gratulanda libertas, qua fit vt non debeatur, quod cum lucro redditur. Nunc verò quia tenetur apud Deum ſponſio tua, non te ad magnam iuſtitiam inuito, ſed à magna iniquitate deterreo. Non enim talis eris, ſi non feceris quod vouiſti, qualis manſiſſes, ſi nihil tale vouiſſes. Minor enim tunc eſſes, non peior. Modò autem tanto (quod abſit) miſerior, ſi fidem Deo fregeris; quando beatior, ſi perſolueris. Nec ideò te vouiſſe pœniteat, immò gaude iam tibi ſic non licere, quòd cum tuo detrimento licuiſſet. Aggredere itaque intrepidus, & dicta imple factis: ipſe adiuuabit, qui vota tua expetit. Felix eſt neceſſitas, quæ in meliora compellit.

VI.

Quæ eſt ſummaria doctrina ſuperiorum?

A QVÆ pro inſtituta dicta ſunt hactenus breuitate, eò ſunt demum referenda, vt habeant ſimplices aſſertionem Catholicam de ſeptem Eccleſiæ Sacramentis. Quæ duplicis quidem eſſe generis inueniuntur.[a] Alia enim, vt priora quinque, ſingularem vniuſcuiuſque fidelis ſalutem promouent: alia verò, duo videlicet poſteriora, multiplicádo Dei populo, & Eccleſiæ propagandę deſeruiunt. Vtrunque autem illud ex diuina, nobiſque neceſſaria inſtitutione efficiunt.

[a] Concil. Florentin.

B Enimuerò Baptiſmus [b] ad ſpiritualem vitam, quæ in Chriſto eſt, regenerat. Confirmatio [c] vires porrò ac robur addit regenerato. Euchariſtia [d] cibus, potus, ac viaticum eſt peregrinanti. Pœnitentia [e] præſens aduerſus omnes animi morbos pharmacum, lapſum hominem erigit, curatque vulneratum. Succedit extrema [f] Vnctio, quæ in poſtrema cum morte lucta munit atque conſolatur emigrantem. [g] Ordo deinde miniſtros præbet Eccleſiæ, qui ſacris præſint, ac ſuperiora omnia ritè procurent, diſpenſent, conſeruent, & applicent. Denique Matrimonium [h] Chriſtianam gentem propagat, & humanæ prouidet incontinentiæ.

[b] Ioan. 3. b. Tit. 3. b.
[c] Actor. 8. c.
[d] Ioan. 6. f.
[e] Ioã. 20. f. Ezech. 18. g.
[f] Iacob. 5. d.
[g] Tit. 1. b. 1. Corint. 4. e.
[h] Epheſ. 5. g. 1. Cor. 7. a

C Vbi etiam iſtud diſcrimen retinendum eſt, quòd Baptiſmus, Confirmatio, & Ordo ſemel collata, nunquam [i] iterentur. Baptiſmus item neceſſariò ſuſcipitur [k] ab omnibus: Euchariſtia à [l] ratione vtentibus; & à relapſis [m] Pœnitentia. At eſt arbitrarium vti reliquis, modò nullum contemnas, aut, cùm ita fert tempus, contra ius & æquum negligas.

[i] Concil. Florent. Tridentin. ſeſſ. 7. can. 9. de Sacrament. in genere. Auguſtin. 2. cõtra epiſtol. Parmeniã. cap. 13.
[k] Ioan. 3. b.
[l] Tridẽt. ſeſſ. 22. cap. 4.
[m] Apocal. 2. b.

D Hæc ſunt igitur antidota, diuinaque remedia, quæ miſericordia plenus ille [n] Samaritanus inſtituit, & Eccleſiæ prępoſitis diſpenſanda concredidit, nimirum ad probè curandos ęgros, id eſt, peccatores omnes in Eccleſia, quoad illi, ſi velint, veram perfectamque ſanitatem adipiſcãtur. Quæ quidem remedia ritè cognoſcere, ſalubriter accipere, atque fideliter etiam aliis applicare, non artis profectò humanæ, ſed Chriſtianæ eſt Sapientiæ. De qua cùm ſatis dictum ſit hactenus, quemadmodum præſentis inſtituti ratio tulit, reliquum eſt, vt Chriſto duce, ad alteram huius ope-

[n] Lucæ 10. f. 1. Corint. 4. a. Ioan. 20. e.

ris partem, quæ CHRISTIANAM IVSTITIAM continet, porrò tranſcamus.

ECCLESIASTICI IIII.

SAPIENTIA filijs ſuis vitam inſpirat, & ſuſcipit inquirentes ſe, & præibit in via IVSTITIÆ: & qui illam diligit, diligit vitam.

TESTIMONIA.

Septem Sacramenta in quem finem ſint inſtituta.

A CONCILIVM Florentinum: Sacramentorum quinque prima, ad ſpiritualem vniuſcuiuſque hominis in ſeipſo perfectionem: duo vltima, ad totius Eccleſiæ regimen, multiplicationemque ordinata ſunt. Per Baptiſmum enim ſpiritualiter renaſcimur; per Confirmationem augemur in gratia, & roboramur in fide; Renati autem & roborati, nutrimur diuina Euchariſtiæ alimonia. Quòd ſi per peccatum ægritudinem incurrimus animæ, per pœnitentiam ſpiritualiter ſanamur; ſpiritualiter etiam & corporaliter (prout animæ expedit) per extremam Vnctionem: per Ordinem verò Eccleſia gubernatur, & multiplicatur ſpiritualiter; per Matrimonium corporaliter augetur.

1. IOANNIS tertio: Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu ſancto, &c.

2. AD Titum tertio: Saluos nos fecit per lauacrũ regenerationis, & renouationis Spiritus ſancti.

3. ACTORVM octauo: Tunc imponebant manus ſuper illos, & accipiebant Spiritum ſanctum.

4. IOANNIS ſexto: Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum. Caro enim mea, verè eſt cibus: & ſanguis meus, verè eſt potus, &c.

5. ET capite vigeſimo: Quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis.

6. EZECHIELIS decimooctauo: Conuertimini, & agite pœnitentiam ab omnibus iniquitatibus veſtris: & non erit vobis in ruinam iniquitas. Facite vobis cor nouum, & ſpiritum nouum, &c.

7. IACOBI quinto: Infirmatur quis in vobis? inducat preſbyteros Eccleſiæ, & orent ſuper eum oleo in nomine Domini: & oratio fidei ſaluabit infirmum, & alleuabit eum Dominus: & ſi in peccatis ſit remittentur ei.

8. AD Titum primo: Huius rei gratia reliqui te Cretæ, vt conſtituas per ciuitates preſbyteros, ſicut & ego diſpoſui tibi.

9. PRIORIS ad Corinthios quarto: Sic nos exiſtimet homo vt miniſtros Chriſti: & diſpenſatores myſteriorum Dei. Hîc iam quæritur inter diſpenſatores vt fidelis quis inueniatur.

10. AD Epheſios quinto: Sacramentum hoc magnum eſt, ego autem dico in Chriſto & in Eccleſia.

11. PRIORIS ad Corinthios ſeptimo: Propter fornicationem vnuſquiſque ſuam vxorem habeat, & vnaquæque ſuum virum habeat.

Character quid ſit, & à quot Sacramentis imprimatur.

1. CONCILIVM Florentinum: Inter hæc Sacramenta tria ſunt, Baptiſmus, Confirmatio, & Ordo, quæ characterem, id eſt, ſpirituale quoddam ſignum, à cæteris diſtinctiuum, imprimunt in anima indelebile. Vnde in eadem perſona non reiterantur. Reliqua verò quatuor characterem non imprimunt, & reiterationem admittunt.

2. TRIDENTINVM Concilium ſeſſione ſeptima, canone nono, de Sacramentis in genere: Si quis dixerit, in tribus Sacramentis, Baptiſmo ſcilicet, Confirmatione, & Ordine, non imprimi characterem in anima, hoc eſt, ſignum quoddam ſpirituale & indelebile, vnde ea iterari non poſſunt; anathema ſit.

Tria Sacramenta imprimunt characterem.

3. AVGVSTINVS libro ſecundo contra Epiſtolam Parmeniani, capite decimotertio, docet de Sacramento Baptiſmi & Ordinis, quòd non repetantur. Vide ſupra de ſacramento Ordinis, quæſtione prima, A teſtimonio primo.

Ordo & Baptiſmus nõ repetũtur.

4. IOANNIS tertio: Niſi quis renatus fuerit ex aqua, &c.

5. TRIDENTINVM Concilium ſeſſione vigeſimaprima, capite quarto: Denique eadem ſancta Synodus docet, paruulos, vſu rationis carentes, nulla obligari neceſſitate ad ſacramentalem Euchariſtiæ communionem: ſiquidem per Baptiſmi lauacrum regenerati, & Chriſto incorporati, adeptam iam filiorum Dei gratiam in illa ætate amittere non poſſunt. Neque ideò tamen damnanda eſt antiquitas, ſi eum morem in quibuſdam locis aliquando ſeruauit. Vt enim ſanctiſſimi illi patres ſui facti probabilem cauſam, pro illius temporis ratione habuerunt: ita certè, eos nulla ſalutis neceſſitate id feciſſe, ſine controuerſia credendum eſt.

Paruuli ſine communione S. Euchariſtiæ ſaluari poſſunt.

6. APOCALYPSIS ſecundo: Memor eſto itaque vnde excideris: & age pœnitentiam, & prima opera fac. ſin autem, venio tibi, & mouebo candelabrum tuum de loco ſuo, niſi pœnitentiam egeris.

1. DE LVCA decimo: Samaritanus autem quidam iter faciens, venit ſecus eum: & videns eum, miſericordia motus eſt. Et appropians alligauit vulnera eius, infundens oleum, & vinum.

2. PRIORIS ad Corinthios quarto.

3. ET Ioannis vigeſimo, vt ſupra, B teſtimonio quinto & nono.

CAPVT

CAPVT QVINTVM

DE IVSTITIA CHRISTIANA.

I.

Quænam pertinent ad Iuſtitiam Chriſtianam?

SVMMATIM duo, quæ his verbis continentur: [a] *Declina à malo, & fac bonum:* ſicut & Iſaias docet: [b] *Quieſcite agere peruersè & diſcite benè facere.* Hoc eſt, quod Paulus [c] monet, veterem cum actibus ſuis exuendum, & nouum hominem in iuſtitia & ſanctitate veritatis induendum eſſe. Prius eſt in cognoſcendis fugiendiſque peccatis poſitum, quoniá ea ipſa maxima ſunt mala mortalibus: poſterius verò in bonis expetendis atque conſectandis verſatur.

a Aug ſerm. 59. de temp. Chryſ. in pſ. 4. & hom. 16. in ep. ad Eph. Proſper ſenten. 98. ex Aug.
a Pſ. 36. c 33. c 1. Pet. 3. b Tob. 4. d
b Iſa. 1. c Eccli. 3. d Ro. 12. b
c Col. 3. b Eph. 4. e f g

B Vt autem Iuſtitiæ hoc officium vtrunque [d] præſtemus, Dei gratia per Ieſum Chriſtum nobis parta & promiſſa, ſemperque neceſſaria eſt. Ea verò præeunte* atque cooperante, efficitur id in nobis, quod Ioannes affirmat: [f] *Qui facit iuſtitiam, iuſtus eſt, ſicut & ille* (Deus) *iuſtus eſt.* Addit porrò: *Qui facit peccatum, ex diabolo eſt.*

d Bern. ſerm. 2. de Pentecoſte.

e Aug de gratia & lib. arb. ca. 9. 15. & 16. Item in Enchir. ca. 32. Hier. lib. 2. in Ioel. c 2. Cõc. Trident. ſeſſ. 6. can. 2.
f 1. Ioan. 3. b

TESTIMONIA.

Iuſtitia in quo conſiſtat.

1. AVGVSTINVS ſermone quinquageſimonono de tempore: Iuſtitia non aliud eſt, quàm non peccare: non peccare autem, legis præcepta ſeruare. Præceptorum autem obſeruatio duplici genere continetur, vt nihil eorum quæ prohibẽtur facias, & omnia quæ iubentur, implere contendas. Hoc eſt enim quod Pſalmiſta dicit; Recede à malo, & fac bonum. Si à malo receſſeris, & non feceris bonum, tranſgreſſor es legis: quæ nõ tantum in malorum actuum abominatione, ſed in bonorum perfectione completur. Neque hoc ſolum tibi præcipitur, vt veſtitum ſuis non ſpolies indumentis, ſed vt ſpoliatos operias tuis.

Pſalm. 33.

Non ſatis eſt à malo abſtinere.

2. CHRYSOSTOMVS in pſalmum quartum, ſuper eum verſum, Sacrificate ſacrificium iuſtitiæ: Non ſufficit ſi à malis abſtineamus, ſed oportet etiam bonorum accedere actiones. Quocirca etiam progrediens admonet, dicens; Declina à malo, & fac bonum. Non ſolum enim improbitatis actio, ſed etiam à virtute ceſſatio, vt puniamur, efficit. Nam & qui eſurientem non pauerunt, & ſitienti potum non dederunt, & qui nudũ non veſtiẽrunt, non furati ſunt, nec auari fuerunt, nec bona aliena ceperunt: ſed quia non fecerunt eleemoſynam, propterea pœnæ immortali dati ſunt, & ſupplicio, cuius nullus eſt finis. Ex quo intelligimus, quòd abſtinere à malis, non ſatis eſt nobis ad ſalutem, niſi adſit etiam bonorum poſſeſſio & virtutis actio. Propterea ergò etiam Propheta, cùm & ab improbitate per cõpunctionem abduxiſſet, & ad virtutis actionem aptiorẽ feciſſet, & duritiam mentis emolijſſet, & eam per compũctionem teneram reddidiſſet, incipit verba facere de iuſtitia, & dicit: Sacrificate ſacrificiũ iuſtitiæ, & ſperate in Domino. Iuſtitiam autem hic, non ſingularem aliquam dicit virtutem, ſed vniuerſam: quemadmodum etiam virum iuſtum vocamus, qui omnem in ſe virtutem continet.

Pſalm. 36.

Matth. 25.

Pſal. 4. Iuſtitiæ nomen generale.

3. IDEM homilia decima ſexta in epiſtolam ad Epheſios: Non eſt ſatis a malitia liberari, ſi quidẽ conſequendum ſit regnum cælorum: ſed & multo virtutum lucro ac prouentu opus eſt. Nam ad hoc quidem vt à gehenna liberemur, opus eſt vt abſtineamus à malitia: vt verò regnum conſequamur, amplectanda & vſurpanda eſt virtus. Niſi quiſquam illud dixerit, quòd ſit bonum non facere, malitiæ pars quædam ſit. Nam ocij iſtud eſt & ſegnitiei: ocium verò, malitiæ pars eſt: immò verò non pars, ſed cauſa & mala radix. Omnem quippe malitiam docuit ocium; Itaque cauendũ, ne ſtultè quæſtiones iſtas indagemus & inquiramus: nempe, quem ſit habiturus locum, qui nihil boni fecit: Nihil enim boni facere, hoc ipſum eſt malum facere. Dicas enim velim, ſi famulum quempiam haberes, qui etſi nec furaretur, nec raptum, conuiciaretur, nec contradiceret, immò nec inebriaretur, nec reliquorum malorum quicquam delignaret: ſederet tamen perpetuò ocioſus, nec aliquid eorum, quæ ſeruus hero ſuo præſtare debet, faceret: non flagellares illum? non vt peruerſum caſtigares? Dic quæſo. Atqui nihil dum mali operatus eſſet. Itaque hoc ipſum malum eſt. Producamus autem & ad reliqua vitæ genera ſermonem. Sit agricola quiſquam, qui nulla in parte lædat noſtra bona, nec illis inſidietur, nec furtum intentet: dũtaxat conſertis domi manibus ocioſè ſedeat, nec ſeminãs, nec ſulcum proſcindens, nec boues ſubiugãs, nec vitem colens, nec aliũ quenquam eorum laborũ faciens, qui ad terræ culturã

Non ſatis eſt à malo abſtinere.

Eccli. 3.

Nihil boni facere, eſt malè facere.

pertinent. An huiuſmodi non puniemus? Atqui nihil iniuriæ intulit, ne culpare talem poſſimus. Verùm hoc ipſo quod otioſus fuit, iniuriam intulit. Iniuriam enim committit communi ratione, qui, quam debet, vtilitatem ſuam non præſtat. Itaque ſi & in domeſticis, & in opificibus, & in toto corpore magna eſt iniuria, non ſolum mali quicquam facere, ſed & bona omittere, multò magis iſtud vtique in corpore Chriſti erit.

Iuſtitiæ tota ratio in quo ſit poſita.

4. IN libro ſententiarum Proſperi ex Auguſtino, ſententia nonageſimaoctaua: Tota iuſtitiæ ratio eſt, vt declinentur mala, & fiant bona: cuius obſeruantiæ inter quaſlibet aduerſitates forma ſeruãda eſt: quia hoc ſolum nunquam amittitur, quod operi pietatis impenditur.

5. PSALMO trigeſimoſexto: Declina à malo, & fac bonum.

6. ET trigeſimotertio: Diuerte à malo, & fac bonum: inquire pacem, & perſequere eam.

7. PRIORIS Petri tertio: Qui vult vitam diligere, & dies videre bonos, coerceat linguã ſuam à malo, & labia eius ne loquantur dolũ. Declinet a malo, & faciat bonũ: inquirat pacem, & ſequatur eam.

8. TOBIÆ quarto capite: Noli timere fili mi: pauperem quidem vitam gerimus, ſed multa bona habebimus ſi timuerimus Deum, & receſſerimus ab omni peccato, & fecerimus benè.

9. ISAIÆ primo, vt in textu.

10. ECCLESIASTICI tertio: Sapiens cor, & intelligibile abſtinebit ſe à peccatis, & in operibus iuſtitiæ ſucceſſus habebit.

11. AD Romanos duodecimo. Odientes malum, adhærentes bono.

12. AD Coloſſenſes tertio: Nunc autem deponite & vos omnia: iram, indignationem, malitiã, blaſphemiam, turpem ſermonem de ore veſtro. Nolite mentiri inuicem, expoliãtes vos veterem hominem cum actibus ſuis, & induentes nouum eum, qui renouatur in agnitionem ſecundum imaginem eius, qui creauit illum.

13. AD Epheſios quarto: Vos autem non ita didiciſtis Chriſtum, ſi tamen illum audiſtis, & in ipſo edocti iſtis, ſicut eſt veritas in Ieſu. Deponere vos ſecundùm priſtinam conuerſationem veterem hominem, qui corrumpitur ſecundum deſideria erroris. Renouamini autem ſpiritu mentis veſtræ, & induite nouum hominem, qui ſecundùm Deum creatus eſt in iuſtitia, & ſanctitate veritatis. Propter quod deponentes mendacium, loquimini veritatem vnuſquiſque cum proximo ſuo: quoniam ſumus inuicem membra. Iraſcimini, & nolite peccare: ſol non occidat ſuper iracũdiam veſtram. Nolite locum dare diabolo: qui furabatur, iam non furetur: magis autem laboret, operando manibus ſuis, quod bonum eſt, vt habeat vndè tribuat neceſſitatem patiẽti. Omnis ſermo malus ex ore veſtro non procedat: ſed ſi quis bonus ad ædificationem fidei, vt det gratiam audientibus. Et nolite contriſtare Spiritum ſanctum Dei: in quo ſignati eſtis in diem redemptionis. Omnis amaritudo, & ira, & indignatio, & clamor, & blaſphemia tollatur à vobis cum omni malitia. Eſtote autem inuicem benigni, miſericordes, donantes inuicem ſicut & Deus in Chriſto donauit vobis.

Pſal. 36.

1. B BERNARDVS ſermone primo in feſto Pẽtecoſtes: Quia mandatum accepimus, vt declinantes à malo, faciamus quod bonum eſt, vide quẽadmodum ſpiritus in vtroque adiuuat infirmitatem noſtram. Nam diuiſiones gratiarũ ſunt, idem autem ſpiritus. Propterea ad declinandum à malo, tria operatur in nobis, compunctionem, ſupplicationem, remiſſionem. Porrò ad faciendum bonum quid in nobis ſpiritus bonus operatur? Profectò monet, & mouet, & docet. Monet memoriã, rationem docet, mouet voluntatem.

1 Cor. 12. Ad declinandum à malo & faciendũ bonum, quæ in nobis operetur ſpiritus ſanctus.

2. AVGVSTINVS libro de gratia & libero arbitrio ad Valentinum, capite nono: Quia ipſa bona opera ille in nobis operatur, de quo dictum eſt; Deus eſt enim qui operatur in vobis, & velle, & operari pro bona voluntate, ideò dixit Pſalmus; Coronat te in miſeratione & miſericordia: quia eius miſeratione bona operamur, quibus corona redditur. Non enim, quia dixit, Deus eſt enim qui operatur in vobis, & velle, & operari pro bona voluntate; ideò liberum arbitrium abſtulille putandus eſt. Quod ſi ità eſſet, non ſuperius dixiſſet; Cum timore & tremore veſtrã ipſorum ſalutem operamini. Quando enim iubetur vt operentur, liberum eorum conuenitur arbitriũ: ſed ideò cum timore & tremore, ne ſibi tribuendo quod benè operantur, de bonis tãquam ſuis extollantur operibus.

Philip. 2.

Pſal. 102. Liberũ arbitrium cooperatur gratiæ Dei.

3. ET capite decimoquinto eiuſdem libri: Ne putetur, nihil ibi facere ipſos homines per liberum arbitrium, ideò in Pſalmo dicitur; Nolite obdurare corda veſtra. Et per ipſum Ezechielem; Proijcite à vobis omnes impietates veſtras, quas impiè egiſtis in me, & facite vobis cor nouum & ſpiritum nouum, & facite omnia mandata mea. Vt quid moriemini domus Iſrael, dicit Dominus, quia nolo mortem morientis, dicit Adonai Dominus, ſed conuertimini, & viuetis. Memineri-mus Deum dicere, ſed conuertimini, & viuetis: cui dicitur, Conuerte nos Deus. Meminerimus Deum dicere: Proijcite à vobis omnes impietates veſtras; cùm ipſe iuſtificet impium. Meminerimus ipſum dicere; Facite vobis cor nouum, & ſpiritum nouum: qui dicit, Dabo vobis cor nouum, & ſpiritum nouum dabo in vobis. Quomodò ergò quod dicit, Facite vobis: hoc dicit, Dabo vobis? Quare iubet, ſi ipſe daturus eſt? Quare dat, ſi homo facturus eſt: niſi quia dat quod iubet, cùm adiuuat vt faciat cui iubet? Semper eſt autem in nobis voluntas libera, ſed non ſemper eſt bona. Aut enim à iuſtitia libera eſt, quando ſeruit peccato, & tunc eſt mala: aut à peccato libera eſt, quando ſeruit iuſtitiæ, & tunc eſt bona. Gratia verò Dei ſemper eſt bona, & per hanc fit, vt ſit homo bonæ voluntatis, qui priùs fuit voluntatis malæ. Per hanc etiam fit, vt ipſa bona voluntas, quæ iam eſſe cœpit, augeatur; & tam magna fiat, vt poſſit implere diuina mandata quæ voluerit, cum valdè perfecteque voluerit. Ad hoc enim valet, quod ſcriptum eſt: Si volueris, conſeruabis mandata: vt homo qui voluerit & non potuerit, nondum ſe plenè velle cognoſcat, & oret vt habeat tantam voluntatem, quanta ſufficit ad implenda mandata. Sic quippe adiuuatur vt faciat quod iubetur: tunc enim vtile eſt velle, cùm poſſumus; & tunc vtile eſt poſſe, cùm volumus: nam quid prodeſt, ſi quod non poſſumus, volumus; aut ſi quod poſſumus, nolumus?

Scripturis probatur gratiæ & liberi arbitrij concurſus. Pſal. 94. Ezech. 18.

Pſal. 84. Ezech. 18.

Voluntas ſemper libera eſt, etſi non ſemper bona.

Gratia Dei facit vt bona ſit voluntas, & poſſit implere mandata.

Eccli. 15.

4. ITEM capite decimoſexto: Certum eſt enim, nos mandata ſeruare ſi volumus; ſed quia præparatur voluntas à Domino, ab illo petendum eſt vt tantum velimus, quantum ſufficit vt volendo faciamus. Certum eſt nos velle cùm volumus, ſed ille facit vt velimus bonum, de quo dictum

Seruamus mandata ſi volumus.

Pſal.36. dictum eſt, quòd paulò antè poſui, Præparatur voluntas à Domino; de quo dictum eſt; A Domino greſſus hominis dirigentur, & viam eius volet: de quo dictum eſt, Deus eſt qui operatur in vobis & velle & operari. Certum eſt nos facere cùm facimus, ſed ille facit vt faciamus, præbendo vires efficaciſſimas voluntati, qui dixit; Faciam vt in iuſtificationibus meis ambuletis, & iudicia mea obſeruetis & faciatis. Cùm dicit; Faciam vt faciatis quid aliud dicit, niſi, Auferam à vobis cor lapideum, vndè non faciebatis; & dabo cor carneũ, vndè faciatis? & hoc quid eſt, niſi, Auferam cor durum, vndè non faciebatis: & dabo cor obediens, vndè faciatis? Ille facit vt faciamus, cui dicit homo: Pone Domine cuſtodiam ori meo: hoc eſt enim dicere, Fac vt ponam cuſtodiam ori meo: quod beneficium Dei iam fuerat conſecutus, qui dixit, Poſui ori meo cuſtodiam.

Philip. 2. Deus facit vt faciamus. Ezech. 36. Pſal. 140. Pſal. 38.

5. IDEM in Enchiridio ad Laurentium, capite trigeſimoſecundo: Reſtat vt propterea rectè dictum intelligatur, non volentis neque currentis, ſed miſerentis eſt Dei, vt totum Deo detur, qui hominis voluntatem bonam & præparat adiuuandam, & adiuuat præparatam. Præcedit enim bona voluntas hominis multa Dei dona, ſed nõ omnia: quæ autem non præcedit ipſa, in eis eſt & ipſa. Nam vtrunque legitur in ſanctis eloquijs: Et miſericordia eius præueniet me, & miſericordia eius ſubſequetur me. Nolentem præuenit, vt velit; volentem ſubſequitur, ne fruſtra velit.

Rom. 9.

6. HIERONYMVS libro ſecundo aduerſùs Iouinianum, capite ſecundo: Liberi arbitrij nos cõdidit Deus, nec ad virtutes, nec ad vitia neceſſitate trahimur. Alioquin, vbi neceſſitas eſt, nec dãnatio, nec corona eſt. Sicut in bonis operibus perfectior eſt Deus: non eſt enim volentis neque currentis, ſed miſerentis & adiuuãtis Dei, vt peruenire valeamus ad calcem: ſic in malis atque peccatis ſemina noſtra ſunt, incentiua & perfectio diaboli.

Pſal. 118. Pſal. 22. Matth. 6. Gratia præueniens & ſubſequẽs. Liberi arbitrij ſumus. Rom. 9.

7. CONCILIVM Tridentinum ſeſſione ſexta, canone ſecundo: Si quis dixerit, ad hoc ſolùm diuinam gratiam per Chriſtum Ieſum dari, vt facilius homo iuſtè viuere, ac vitam æternam promereri poſſit, quaſi per liberum arbitrium ſine gratia vtrunque, ſed ægrè tamen, & difficulter poſſit; anathema ſit.

Gratia Dei ad quid neceſſaria ſit.

8. PRIMA Ioannis tertio, vt in textu.

II.

Quid eſt Peccatum?

AVGVSTINO [a] teſte, Peccatum voluntas eſt retinendi vel conſequendi quod Iuſtitia vetat, & vndè liberum eſt abſtinere. Et alibi docet, [b] Peccatum eſſe dictum, vel factum, vel concupitum contra legem Dei. Ambroſius [c] verò, Quid eſt peccatum, inquit, niſi legis diuinæ præuaricatio, & cæleſtium inobedientia præceptorum?

a Li. de duabus animabus. 11. & li. 1. Retract. ca. 15. & 13. Li. de Gene. ad lit. imperfec. cap. 1.
b Lib. 22. cont. Fauſt. c. 27. lib. 1. cont. 2. epiſt. Pela. cap. 13.
c Lib. de Paradiſo, ca. 8. Aug. lib. 2. de conſenſu Euangeliſt. cap. 4. Beda in ca. 3. epiſt. 1. Ioãnis.

TESTIMONIA.

1. AVGVSTINVS libro de duabus animabus contra Manichæos, capite vndecimo: Peccatum eſt voluntas retinendi, vel conſequendi quod iuſtitia vetat, & vndè liberum eſt abſtinere.

Peccati definitio.

2. IDEM libro primo retractationum, capite decimo quinto: Definitio peccati, qua diximus, (ſcilicet in libro iam citato) Peccatum eſt voluntas retinendi, vel conſequendi quod iuſtitia vetat, & vndè liberum eſt abſtinere: propterea vera eſt, quia id definitum eſt, quod tãtummodò peccatũ eſt, non quod eſt etiam pœna peccati. Cur igitur (inquiunt Pelagiani) peccatum dicitis parvulorũ, quorum voluntatem non tenetis ream? Reſpondetur, non eos proprietate voluntatis, ſed origine reos teneri. Porrò autem Adam habebat vtique voluntatem, qua voluntate cum peccaſſet, peccatum per eum intrauit in mundum. Et poſt pauca: Propterea non perturbat de parvulis quæſtio, quia ex illius origine rei tenentur, qui voluntate peccauit.

Originale peccatum quomodo voluntarium ſit.

3. CAPITE verò decimotertio ſic ait: Illud quod in parvulis dicitur originale peccatum cùm adhuc non vtantur arbitrio voluntatis, absurdè vocatur etiam voluntarium, quia ex primi hominis mala voluntate contractum, factum eſt quodammodò * hereditariũ. Non itaque falſum eſt quod dixi (ſcilicet in libro de vera religione, capite decimoquarto) Vſqueadeò peccatum voluntarium malũ eſt, vt nullo modo ſit peccatum, ſi non ſit voluntarium.

* al. voluntarium.

4. Item in libro de Geneſi ad literam imperfecto, capite primo: Catholica fides eſt, omne quod dicitur malum, aut peccatum eſſe, aut pœnam peccati. Nec eſſe peccatum, niſi prauum liberæ voluntatis aſſenſum, cùm inclinamur ad ea, quæ iuſtitia vetat, & vndè liberum eſt abſtinere; id eſt, non in rebus iſtis, ſed in vſu earum legitimo. Vſus autem rerum eſt legitimus, vt anima in lege Dei maneat, & vni Deo pleniſſima dilectione ſubiecta ſit, & cætera ſibi ſubiecta ſine cupiditate aut libidine miniſtret, id eſt, ſecundùm præceptum Dei.

5. RVFVS libro vigeſimoſecundo contra Fauſtum Manichæum, capite vigeſimoſeptimo: Peccatum eſt factum, vel dictum, vel concupitum aliquid contra æternam legem. Lex verò æterna eſt, ratio diuina, vel voluntas Dei, ordinem naturalem conſeruari iubens, perturbari vetans,

Peccatum quid ſit.

6. ET libro primo contra duas epiſtolas Pelagianorum, capite decimotertio: Peccata ſunt, quæ ſecundum carnis concupiſcentiam, vel ignorantiam illicitè fiunt, dicuntur, cogitantur; quæ tranſacta etiam reos tenent, ſi non remittantur.

7. AMBROSIVS in libro de Paradiſo, capite octauo. Quid eſt peccatum, niſi præuaricatio legis diuinæ, & cæleſtium inobedientia præceptorum?

Peccatum quid.

8. AVGVSTINVS libro ſecundo de conſenſu Euangeliſtarum, capite quarto: Denarius, tanquã

iuſtitiæ numerus,in decem præceptis legis oſtenditur.Porrò peccatum eſt legis tranſgreſſio.

9. VENERABILIS Bedain caput tertium epiſtolæ primæ Ioannis ſuper ea verba, Omnis qui facit peccatum, & iniquitatem facit: Nemo dicat,aliud eſt peccatum,aliud iniquitas.Nemo dicat,ego peccator ſum,ſed iniquus non ſum.Omnis enim qui facit peccatũ, & iniquitatem facit, & peccatum eſt iniquitas.Virtus huius ſententiæ faciliùs in lingua Græcorum,qua edita eſt epiſtola,comprehenditur. Siquidem apud eos iniquitas ἀνομία vocatur, quod ſignificat,quaſi contra legem,vel ſine lege factum. Siquidem lex Græcè νόμος appellatur. Cùm ergò dicit Ioannes, Quia omnis qui facit peccatum, & iniquitatem facit, hoc eſt, ἀνομίαν, & peccatum eſt iniquitas, manifeſtè inſinuat, quia omne quicquid peccamus, contra legem Dei facimus, iuxta illud Pſalmiſtæ: Prævaricantes reputaui omnes peccatores terræ. Omnes enim qui peccant, prævaricationis rei ſunt, hoc eſt, non ſolùm illi, qui data ſibi ſcriptæ legis ſcita contemnunt, ſed & illi; qui innocentiam legis naturalis,quam in protoplaſto omnes accepimus,ſiue infirmitate,ſiue negligentia,ſiue etiam ignorantia corrumpunt. Sed & Latinum nomen eidem rationi congruit, quòd iniquitas quaſi æquitati aduerſa nuncupatur, quiſque facit peccatum, & iniquitatem facit, & peccatum eſt iniquitas.Quia quicunque peccat,contrarius nimirùm æquitati diuinæ legis peccando exiſtit.

Omne peccatum fit contra legem Dei. Pſal.118.

III.

Quotuplex verò Peccatum eſt?

a Aug. in enchir. c. 64.

A TRIPLEX, [a] Originale,Mortale,ac Veniale.

b Trident. con ſeſſ 5.

B Primùm, Originale vocamus, [b] quod à primo humani generis parente Adam tranſfuſum, nobiſque in ipſa [c] conceptione contractum, per Baptiſmum in Chriſto tollitur. De quo Paulus in hunc modum [d]: *Per vnum hominem*, inquit, *peccatum in hunc mundum intrauit, & per peccatum mors,& ità in omnes homines mors pertranſijt, in quo omnes peccauerunt.* Et rurſùs ad baptizatos loquens, vt vim Chriſtiani baptiſmi ad hoc quoque peccatum expiandum porrigi oſtenderet, apertè teſtatur: [e] *Abluti eſtis, ſanctificati eſtis,iuſtificati eſtis in nomine Domini Ieſu Chriſti, & in ſpiritu Dei noſtri.*

c Pſal. 50.b

d Rom 5. c

e 1. Cor 6.c

C Mortale verò,eſt peccatum(vt vocant)actuale,quod vitam ſpiritualem eripit,ac mortem adfert animæ peccanti: quæ mors & à Deo Deique [f] regno ſeparat, & ſupplicio æterno dignum facit. Vndè ſcriptum eſt, [g] *Stipendia peccati,mors.* [h] *Iniuſtitia, mortis eſt acquiſitio. Impij autem manibus & verbis accerſierunt illam.*

f 1.Cor.6.b Gal.5 d Apocal. 21. c

g Rom 6 d

h Sapiẽ. 1.d

D Demùm, Veniale peccatum eſt actuale quidem,ſed quod Dei inimicum hominem non efficit, cuiuſque à Deo venia fidelibus facilè impetratur. De hoc Ioannes dixit: [i] *Si dixerimus quoniam peccatum non habemus,ipſi nos ſeducimus,& veritas in nobis non eſt.* Nam & Iacobus apertè fatetur, [k] *In multis offendimus omnes.* Et ſi Sapienti credimus, [l] *Septies cadet iuſtus in die, & reſurget.*

i 1.Ioan.1.d Aug.li.1. cõtra duas epi Pelagianorum cap.3.

k Iacobi 3. a

l Pron.24.b Eccleſ. 7. c

E Iam verò peccatum vnum altero eſſe [m] grauius conſtat: & quidem grauiori,pœnam [n] maiorem deberi, non ſolùm humanæ, ſed etiam diuinæ eſt iuſtitiæ conſentaneum.Proindè Chriſtus inter culpam pœnamque ſcienter ac ignoranter peccantis ità diſcreuit: [o] *Ille ſeruus*, inquit, *qui cognouit voluntatem domini ſui,& non præparauit, & non fecit ſecundùm voluntatem eius,vapulabit multis: qui autem non cognouit, & fecit digna plagis, vapulabit paucis.* Alibi verò idem de peccato iræ,eiuſque gradibus loquens,hanc tulit ſententiam: [p] *Omnis qui iraſcitur fratri ſuo,reus erit iudicio.Qui autem dixerit fratri ſuo,raca;reus erit concilio.Qui autem dixerit,fatue;reus erit gehennæ ignis.* Vbi per gradus culpæ, creuit ordo ſententiæ, vt [q] Gregorij verbis vtamur,dum ira ſine voce,Iudicio:ira in voce,Concilio,vbi cauſæ ſententia definitur:ira verò in voce atque ſermone, Gehennæ ignibus mancipatur.

m Ioã.19.b

n Aug.li.21. de ciuit. Dei ca.16. & ſer.18.de verbis Apoſt.c.4.

o Luc. 12.f

p Matt. 5. c

q Grego.12 Moral.ca.5 Aug.in li.1. de ſermone Domini in monte, c.9.

TESTIMONIA.

A AVGVSTINVS in Enchiridio ad Laurentium, capite ſexageſimoquarto: Per remiſſionem peccatorum ſtat Eccleſia, quæ in terris eſt, per hanc non perit quod perierat, & inuentum eſt. Excepto quippe baptiſmatis munere, quod contra originale peccatum donatum eſt, vt quod generatione attractum eſt, regeneratione detrahatur, & tamen actiua quoque peccata quęcunque corde, ore, opere commiſſa inuenerit, tollit. Hac ergò excepta magna indulgentia, vndè incipit hominis renouatio, in qua ſoluitur omnis reatus, & ingeneratus, & additus, ipſa etiam vita cætera iam ratione vtentis ætatis, quantalibet præpolleat fœcunditate iuſtitiæ, ſine remiſſione peccatorum non agitur. Quoniam filij Dei, quandiù mortaliter viuunt, cum morte confligunt. Et quamuis de illis ſit veraciter dictum, Quotquot ſpiritu Dei aguntur, hi filij ſunt Dei: ſic tamen ſpiritu Dei excitantur, & tanquàm filij Dei proficiunt ad Deum, vt etiam ſpiritu ſuo, maximè aggrauante corruptibili corpore, tanquàm filij hominum quibuſdam motibus humanis deficiant ad ſeipſos, & ideò peccent. Intereſt tamen quantum. Neque enim quia peccatum eſt omne crimen, ideò crimen eſt etiam omne peccatum. Itaque ſanctorum hominum vitam, quandiù in hac morte viuitur, inueniri poſſe dicimus ſine crimine: peccatum autem ſi dixerimus quia non habemus, vt ait ſanctus Apoſtolus, noſmetipſos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt.

Luc. 15. Originale peccatum. Actiuum peccatum. Veniale peccatum. Rom. 8. Sapient. 9. Non omne peccatum eſt crimen. 1. Ioan. 1.

B CONCILIVM Tridentinum ſeſſione quinta, vt infrà in appendice Catechiſmi de hominis lapſu & iuſtificatione ſecũdùm doctrinam Concilij Tridentini, capite ſecundo & tertio.

2. PSALMO quinquageſimo: Eccè enim in iniquitatibus conceptus ſum: & in peccatis concepit me mater mea.

3. AD Romanos quinto, vt in textu.

4. PRIORIS ad Corinthios ſexto: Et hæc quidem fuiſtis: ſed abluti eſtis, ſed ſanctificati eſtis, ſed iuſtificati eſtis in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti, & in Spiritu Dei noſtri.

1. C IBIDEM: An neſcitis quia iniqui regnum Dei non poſſidebunt? Nolite errare: Neque fornicarij, neque idolis ſeruientes, neque adulteri, neque molles, neque maſculorum concubitores, neque fures, neque auari, neque ebrioſi, neque maledici, neque rapaces, regnum Dei poſſidebunt.

2. AD Galatas quinto: Manifeſta ſunt autem opera carnis; quæ ſunt, fornicatio, immunditia, &c. & his ſimilia, quæ prædico vobis, ſicut prædixi: quoniam qui talia agunt, regnum Dei non conſequentur.

3. APOCALYPSIS vigeſimoprimo: Timidis & incredulis, & execratis, & homicidis, & fornicatoribus, & veneficis, & idololatris, & omnibus mendacibus, pars illorum erit in ſtagno ardenti igne, & ſulphure: quod eſt mors ſecunda.

4. AD Romanos ſexto, vt in textu.

5. SAPIENTIÆ primo, ibidem.

1. D PRIMÆ Ioannis primo capite: Si dixerimus &c. vt in textu. Si confiteamur peccata noſtra: fidelis eſt, & iuſtus, vt remittat nobis peccata noſtra, & emũdet nos ab omni iniquitate. Si dixerimus quoniam non peccauimus: mendacem facimus eum, & verbum eius non eſt in nobis.

2. AVGVSTINVS libro tertio contra duas epiſtolas Pelagianorum, capite tertio: Quamuis Diabolus ſit author, & princeps omnium peccatorum; non tamen filios diaboli faciunt quæcunque peccata. Peccant enim & filij Dei; quoniam ſi dixerint ſe non habere peccatum, ſeipſos ſeducunt, & veritas in eis non eſt. Sed ea conditione peccant, qua ſunt filij adhuc huius ſeculi: qua verò gratia ſunt filij Dei, non vtique peccant, quia omnis qui natus eſt ex Deo, non peccat.

Peccata venialia. 1. Ioan. 1. 1. Ioan. 3.

3. IACOBI tertio, 4. PROVERBIORVM vigeſimoquarto, vtrin textu.

5. ECCLESIASTIS ſeptimo: Non eſt homo iuſtus in terra, qui faciat bonum, & non peccet.

1. E IOANNIS decimonono: Qui me tradidit tibi, maius peccatum habet.

2. AVGVSTINVS libro vigeſimoprimo de ciuitate Dei, capite decimoſexto: Nequaquam negandum eſt, etiam ipſum æternum ignem, pro diuerſitate meritorum, quamuis malorum, aliis leuiorem, aliis futurum eſſe grauiorem, ſiue ipſius vis atque ardor pro pœna digna cuiuſque varietur, ſiue ipſe æqualiter ardeat, ſed non æquali moleſtia ſentiatur.

Inæqualitas pœnarum in inferno.

3. IDEM ſermone decimooctauo de verbis Apoſtoli, capite quarto: Duæ habitationes ſunt; vna in igne æterno, alia in regno æterno. Putà quia in igne æterno aliter ille, aliter ille torquebuntur; ibi erunt, tamen ibi omnes cruciabuntur; minùs ille, plùs ille. Quia tolerabilius erit Sodomæ in die iudicij, quàm alteri ciuitati: & quidam circumeunt mare & terram, facere vnum proſelytum; quem cùm fecerint, faciunt eum filium gehennæ duplo quàm ſunt ipſi. Putà quia alii duplo, alij ſimplo: putà quia alij plus, alij minùs. Nõ eſt regio vbi tibi eligas locum. Quæcunque ibi mitiora tormenta ſunt, peiora ſunt, quàm quæ formidas in iſto ſeculo.

Alij magis, alij minus torquẽtur. Alij magis, alij minus cruciabuntur. Matth. 10. Matth. 23.

4. LVCÆ duodecimo, 5. MATTHÆI quinto, vt in textu.

6. GREGORIVS libro vigeſimoprimo Moralium, capite quinto: Raca in Hebræo eloquio vox indignantis eſt, quæ quidem animum iraſcentis oſtendit, nec tamen plenum verbum iracundiæ exprimit. Priùs ergò ira reprehenditur ſine voce, poſtmodùm verò ira cum voce, ſed necdùm pleno verbo formata: ad extremum quoque cùm dicitur, fatue, ira redarguitur, quæ cum exceſſu vocis, expletur etiã perfectione ſermonis. Et notandum, quòd in ira perhibet reum eſſe iudicio: in voce iræ, quod eſt Raca, reum concilio: in verbo vocis, quod eſt, Fatue, reum gehennæ ignis. Per gradus etenim culpæ, creuit ordo ſententiæ, quia in iudicio adhuc cauſa diſcutitur; in concilio autem iam cauſæ ſententia definitur; in gehenna verò ignis, ea quæ de concilio egreditur, ſententia expletur.

Gradus iræ & pœnarũ debitarum. Matth. 5.

7. AVGVSTINVS libro primo de ſermone Domini in monte, capite nono: Quid intereſt inter reum iudicio, & reum concilio, & reum gehennæ ignis? Nam hoc poſtremum grauiſſimum ſonat, & admonet quoſdam gradus factos a leuioribus ad grauiora, donec ad gehennam ignis veniretur. Non enim reatus ipſe haberet gradus, niſi gradatim etiam peccata commemorarentur. Et paulò poſt: Gradus itaque ſunt in iſtis peccatis, vt primò quiſque iraſcatur, & eum

Matth. 5. Gradus à leuioribus ad grauiora. Ire gradus.

motum retineat corde conceptum. Iam si extotſerit vocem indignantis ipſa commotio, non ſignificantem aliquid, ſed illum animi motum ipſa eruptione teſtantem, qua feriatur ille cui iraſcitur, plus eſt vtique quam ſi ſurgens ira ſilentio premeretur. Si verò non ſolùm vox indignantis audiatur, ſed etiam verbum, quo iam certam eius vituperationem, in quem profertur, deſignet & notet, quis dubitet amplius hoc eſſe, quam ſi ſolus indignationis ſonus ederetur? Itaque in primo vnum eſt; id eſt, ira ſola: in ſecundo duo, & ira, & vox, quæ iram ſignificat: in tertio tria, & ira, & vox, quæ iram ſignificat, & in voce ipſa certæ vituperationis expreſſio. Vide nunc etiam tres reatus, iudicij, concilij, & gehennæ ignis. Nam in iudicio adhuc defenſioni datur locus. In concilio autem, quanquam & iudicium eſſe ſoleat, tamen quia intereſſe aliquid hoc loco fateri cogit ipſa diſtinctio, videtur ad concilium pertinere ſententiæ prolatio: quando non iam cum ipſo reo agitur, vtrum damnandus ſit, ſed inter ſe, qui iudicant, cõferunt, quo ſupplicio damnari oporteat, quem conſtat eſſe damnandum. Gehenna verò ignis nec damnationem habet dubiam, ſicut iudicium: nec damnati pœnam, ſicut concilium: in gehenna quippe ignis, certa eſt & damnatio, & pœna damnati. Videntur ergò aliqui gradus in peccatis, & in reatu, ſed quibus modis inuiſibiliter exhibeantur pœnæ meritis animarum, quis poteſt dicere?

Tres gradus reatus.

Pœnę ſecũdum merita animarum.

IIII.

Quare peccatum eſt fugiendum?

Eccleſiaſtici 15.d

a Pſal.5.a Eccli.12.b Sap.14.b Prou.15.b Exo.23.b

A PRIMVM, quia *Deus nemini mandauit impiè agere, & nemini dedit ſpatium peccandi*, ſed[a] O *dit omnes, qui operantur iniquitatem*, vt apertè ſcriptura teſtatur. Nec eſt quicquam Deo magis inuiſum ac exoſum, qui diligit[b] alioquin omnia quę ſunt, & præter peccatũ nihil odio atque ſupplicio perſequitur, illudqúe nec[c] in cælo, nec[d] in terra ſinit impunitum abire.

b Sapient.11.d c Iſaiæ 14.c. 2.Pet.2.a b

d Leuit.26.c d e Deuter.28.b c

B Deindè peccatum, ne parum éxecrandum videatur, CHRISTO Domino, qui alioquin[e] peccatum non fecit,[f] cauſam præbuit ſubeundę crucis, & acerbiſſimę mortis perferẽdę. Etenim[g], *ipſe vulneratus eſt propter iniquitates noſtras, attritus eſt propter ſcelera noſtra: poſuit* Dominus *in eo iniquitatem omnium noſtrum.*[h] *Ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris, non pro noſtris autem tantùm, ſed etiam pro totius mundi.* Ac propterea quidem lauit[i] nos à peccatis noſtris in ſanguine ſuo, vt quotquot cum ipſo per baptiſmum[k] in mortem conſepeliuntur, hi peccatis[l] mortui, iuſtitiæ viuant, ac in[m] nouitate vitæ per ipſius gratiam ambulent continenter. Cęterùm qui poſt acceptam in baptiſmo CHRISTI gratiã, iterùm voluntariè peccant, in Chriſtum peccant, Chriſtum perſequuntur, Chriſtum denuò crucifigunt, quos Chriſto iuſto iudici pœnas non minores quàm ſceleratos ethnicos, dare oportebit. Sic enim Paulus docet:[n] *Voluntariè peccantibus nobis poſt acceptam notitiam veritatis, iam non relinquitur pro peccatis hoſtia, terribilis autem quædam expectatio iudicij.* De quibus & Apoſtolus Petrus dixit:[o] *Melius erat illis non cognoſcere viam iuſtitiæ, quàm poſt agnitionem, retrorsùm conuerti ab eo, quod illis traditum eſt ſancto mandato.* Quare qui ſtat, videat,[p] ne cadat: nam cadendo, poſteriora prioribus deteriora fiunt.

g 1.Ioan.2.a

i Apoc.1.b

k Rom.6.a 1.Pet.2.d

m Rom.6.a

n Hebr.10.e

o 2.Pet.2.d

p 1.Cor.10.c. Luc.11.c Matth.12.d

C Pręterea, [q] *qui faciunt peccatum, & iniquitatem, hoſtes ſunt animæ ſuæ*, ſi Raphaeli credimus. Nam[r] *homo per malitiam occidit animam ſuam. Anima,*[ſ] *quæ peccauerit, ipſa morietur.* Nihil autem ea morte infelicius, qua homo à Sanctorum omnium conſortio, ab Angelorum & cælitum gaudio, atque[t] ab ipſo denique ſummo & æterno bono, in cuius cognitione ac fruitione ſanè omnis ſalus & perfecta hominis beatitudo conſiſtit, in ęternum ſeparatur.

q Tobiæ 12.c r Sapien.14.b

ſ Ezech.18.a Iaco.1.c Pſal.33.d Rom.6.d

t Matth.7.c 25.d Luc.13.f Pſal.6.b Chryſ. hom.24. in Matth. & 48.ad pop. Antiochenum. Item epiſt.5.ad Theodorum lapſum.

D Adhæc, ea peccati natura eſt atque malignitas, vt non ſolùm

lùm à Deo Deiq́ue gratia,& gloria homines etiam [v] iuſtos abducat;ſed præterea ſummis,æterniſq́ue malis cùm corporis,tum animæ, ſubijcit:nec [x] ſolùm in hac,ſed etiam in futura vita infeliciſſimos reddit, vt in poteſtatem dæmonum redacti, ſuppliciis grauiſſimis,& malis omnibus perpetuò addicantur.

[v] Ezech 18 e f 33.e d

[x] Iudith 5.e. Exod. 32. f Num.14.d e Eccli.21. a Pſal.10.b Luc.16. f

E Hinc notanda ſunt in ſcripturis ſacris, quæ paſſim de reprehenſis ac punitis peccatoribus exempla proferũtur,vt de [y] Cain [z], Pharaone,[a] Nabuchodonoſore,[b] Sodomitis,[c] Ægyptijs,[d] Iſraëlitis,& cæteris,quorum ſcelera iuſtus DEVS miris ac horrendis modis eſt perſequutus. Obſeruandę quoque ſententiæ,quæ peccatorum peſtes fugiendas & execrandas docent. Vt,[e] *Qui facit peccatum,ſeruus eſt peccati. Odio* [f] *ſunt* Deo *impius, & impietas eius.* [g] *Miſeros facit populos peccatum. Quaſi à* [h] *facie colubri fuge peccata.* [i] *Non* Deus *volens iniquitatem tu es:neque habitabit iuxta te malignus: neque permanebũt iniuſti ante oculos tuos. Qui* [k] *in vno peccauerit,multa bona perdet.* [l] *Omnibus diebus vitæ tuæ in mente habeto Deum: & caue ne aliquando peccato conſentias,& prætermittas præcepta Domini Dei noſtri.*

[y] Gene.4.b [z] Exod.14 f [a] Daniel 4 f [b] Gen. 19.e Ezech.16.f [c] Exod.7.8.9.10.12.14. [d] Deut. 32. d Num.10. a c d e f g [e] Ioan.8.d [f] Sapien.14.b [g] Prouerb.14.d [h] Eccli.21.a [i] Pſalm.5.a [k] Eccleſ.9.d [l] Tob.4.b

E Hæc eò ſpectant, vt æquiſſimũ peccatorum vindicem Deum homo cognoſcat, cognoſcendo timeat, timendo caueat ſaluti ſuæ, & cauendo pœnas euadat horribiles peccatorum. [m] *Multa enim flagella peccatoris.*

Vide Chryſ. hom. 8. ad pop. Antioch. 17. in Gen. 31. & 37. in Ioan. 28. in epiſt. ad Rom. 41. in Acta & hom. de Iona proph. Baſil. hom. in Pſal. 33. Aug. propoſ. 42. ex epiſto. ad Rom.

[m] Pſalm.31.e

TESTIMONIA.

1. A ECCLESIASTICI decimoquinto : vt in textu.

2. PSALMO quinto: Odiſti omnes,qui operantur iniquitatem : perdes omnes, qui loquuntur mendacium. Virum ſanguinum & doloſum abominabitur Dominus.

3. ECCLESIASTICI duodecimo : Altiſſimus odio habet peccatores, & impijs reddet vindictam.

4. SAPIENTIÆ decimoquarto : Similiter autem odio ſunt Deo impius,& impietas eius.

5. PROVERBIORVM decimoquinto: Victimæ impiorum abominabiles Domino: vota iuſtorum placabilia : Abominatio eſt Domino via impij: qui ſequitur iuſtitiam,diligetur ab eo.

6. EXODI vigeſimotertio: Inſontem & iuſtum non occides: quia auerſor impium.

7. SAPIENTIÆ vndecimo: Diligis omnia quæ ſunt, & nihil odiſti eorum quæ feciſti : nec enim odiens aliquid conſtituiſti,aut feciſti.

8. ISAIÆ decimoquarto: Detracta eſt ad inferos ſuperbia tua,concidit cadauer tuum: ſubter te ſternetur tinea,& operimentum tuum erunt vermes. Quomodò cecidiſti de cælo Lucifer, qui manè oriebaris? corruiſti in terram, qui vulnerabas gentes ? qui dicebas in corde tuo ; In cælum conſcendam , ſuper aſtra Dei exaltabo ſolium meum, ſedebo in monte teſtamenti in lateribus Aquilonis. Aſcẽdam ſuper altitudinem nubium, ſimilis ero Altiſſimo. Veruntamen ad infernum detraheris in profundum laci.

9. SECVNDÆ Petri ſecundo : Si Deus angelis peccantibus non pepercit,ſed rudentibus inferni detractos in tartarum tradidit cruciandos , in iudicium reſeruari: Et originali mundo non pepercit,ſed octauum Noë iuſtitiæ præconem cuſtodiuit, diluuium mundo impiorum inducens : Et ciuitates Sodomorum,& Gomorrhæorum in cinerem redigens, euerſione damnauit: exemplum eorum, qui impiè acturi ſunt, ponens : & iuſtum Loth oppreſſum à nefandorum iniuria, ac luxurioſa conuerſatione eripuit. Nouit Dominus pios de tentatione eripere : iniquos verò in diem iudicij reſeruare cruciandos : magis autem eos , qui poſt carnem in concupiſcentia immunditiæ ambulant , damnationemq́ue contemnunt , audaces , ſibi placentes , ſectas non metuunt introducere blaſphemãtes: vbi angeli fortitudine, & virtute cùm ſint maiores, non portant aduerſùm ſe execrabile iudicium.

10. LEVITICI vigeſimoſexto : Quòd ſi non audieritis me, nec feceritis omnia mandata mea, ſi ſpreueritis leges meas , & iudicia mea contempſeritis , vt non faciatis ea quæ à me conſtituta ſunt,& ad irritum perducatis pactum meum;ego quoque hæc faciam vobis : Viſitabo vos velociter in egeſtate ,& ardore , qui conficiat oculos veſtros,& conſumat animas veſtras. Fruſtrà ſeretis ſementem, quæ ab hoſtibus deuorabitur. Ponam faciem meam contra vos , & corruetis coram hoſtibus veſtris , & ſubijciemini his qui oderunt vos, fugietis , nemine perſequente. Sin autem nec ſic obediẽritis mihi,addam correptiones veſtras ſeptuplum propter peccata veſtra,& conteram ſuperbiam duritiæ veſtræ. Daboq́ue vobis cælum deſuper ſicut ferrum , & terram æneam. Conſumetur incaſſum labor veſter,non proferet terra germen , nec arbores poma præbebunt. Si ambulaueritis ex aduerſò mihi,nec volueritis audire me , addam plagas veſtras vſque ſeptuplum propter peccata veſtra: immittamq́ue in vos beſtias agri,quæ conſument vos,& pecora veſtra,& ad paucitatem cuncta redigant , deſertæq́ue fiant viæ veſtræ. Quòd ſic nec ſi voluẽritis recipere diſciplinam,ſed ambulaueritis ex aduerſò mihi: ego quoque contra vos aduerſus incedam , & percu-

tiam vos ſepties propter peccata veſtra, inducamque ſuper vos gladium vltorem fœderis mei. Cumque confugeritis in vrbes, mittam peſtilentiam in medio veſtri, & trademini in manibus hoſtium, poſtquam confregero baculum panis veſtri: ità vt decem mulieres in vno clibano coquant panes, & reddant eos ad pondus: & comedetis, & non ſaturabimini. Sin autem nec per hæc audiêritis me, ſed ambulaueritis contra me: & ego incedam aduersùs vos in furore contrario, & corripiam vos ſeptem plagis propter peccata veſtra, ita vt comedatis carnes filiorum veſtrorum & filiarum veſtrarum: deſtruam excelſa veſtra, & ſimulachra confringam. Cadetis inter ruinas idolorum veſtrorum, & abominabitur vos anima mea, in tantùm vt vrbes veſtras redigam in ſolitudinem, & deſerta faciam Sanctuaria veſtra, nec recipiam vltra odorem ſuauiſſimum. Diſperdamque terram veſtram, & ilupebunt ſuper ea inimici veſtri, cùm habitatores illius fuerint: vos autem diſpergam in Gentes, & euaginabo poſt vos gladium, eritque terra veſtra deſerta, & ciuitates veſtræ diruтæ.

11. DEVTERONOMII vigeſimooctauo: Quòd ſi audire nolueris vocem Domini Dei tui, vt cuſtodias, & facias omnia mandata eius, & cæremonias, quas ego præcipio tibi hodiè, & venient ſuper te omnes maledictiones iſtæ, & appræhendent te. Maledictus eris in ciuitate, maledictus in agro. Maledictum horreum tuum, & maledictæ reliquiæ tuæ. Maledictus fructus ventris tui, & fructus terræ tuæ, armenta boum tuorum, & greges ouium tuarum. Maledictus eris ingrediẽs, & maledictus egrediens. Mittet Dominus ſuper te famem & eſuriem, & increpationem in omnia opera tua, quę tu facies: donec conterat te, & perdat velociter, propter adinuentiones tuas peſſimas in quibus reliquiſti me. Adiungat tibi Dominus peſtilentiam, donec conſumat te de terra. Percutiat te Dominus egeſtate, febri & frigore, ardore & æſtu, & aëre corrupto ac rubigine, & perſequatur donec pereas. Sit cælum, quod ſupra te eſt, æneum: & terra, quam calcas, ferrea, &c.

1.B PRIORIS Petri ſecundo: Chriſtus paſſus eſt pro nobis, vobis relinquens exemplum vt ſequamini veſtigia eius, qui peccatum non fecit, nec inuentus eſt dolus in ore eius: qui cùm malediceretur, non maledicebat: cùm pateretur, non comminabatur: tradebat autem iudicanti ſe iniuſtè: qui peccata noſtra ipſe pertulit in corpore ſuo ſuper lignum: vt peccatis mortui, iuſtitiæ viuamus: cuius liuore ſanati eſtis.

Peccati grauitas ex difficultate remedij colligitur.

2. BERNARDVS ſermone tertio in Natali Domini: Agnoſce, ô homo, quàm grauia ſunt vulnera, pro quibus neceſſe eſt Dominum Chriſtum vulnerari. Si non eſſent hæc ad mortem, & ad mortem ſempiternam, nunquàm pro eorum remedio Dei filius moreretur.

3. ISAIÆ quinquageſimotertio.

4. PRIMÆ Ioannis ſecundo, vt in textu.

5. APOCALYPSIS primo: Qui dilexit nos, & lauit nos à peccatis noſtris in ſanguine ſuo.

8. AD Romanos ſexto: Qui mortui ſumus peccato, quomodò adhuc viuemus in illo? An ignoratis quia quicunque baptizati ſumus in Chriſto Ieſu, in morte ipſius baptizati ſumus? Conſepulti enim ſumus cum illo per baptiſmum in mortem.

7. PRIORIS Petri ſecundo: Qui peccata noſtra ipſe pertulit in corpore ſuo ſuper lignum: vt peccatis mortui, iuſtitiæ viuamus.

8. AD Romanos ſexto: Vt quomodò Chriſtus ſurrexit à mortuis per gloriam Patris, ità & nos in nouitate vitæ ambulemus.

9. AD Hebræos decimo.

10. POSTERIORIS Petri ſecundo, vt in textu.

11. PRIORIS ad Corinthios decimo: Qui ſe exiſtimat ſtare, videat ne cadat.

12. LVCÆ vndecimo: Tunc vadit, & aſſumit ſeptem alios ſpiritus ſecum, nequiores ſe, & ingreſſi habitant ibi. Et ſunt nouiſſima hominis illius peiora prioribus.

13. MATTHÆI duodecimo: Tunc vadit, & aſſumit, &c. vt apud Lucam.

1.C TOBIÆ duodecimo.

2. SAPIENTIÆ decimoſexto.

3. EZECHIELIS decimooctauo, vt in textu.

4. IACOBI primo: Peccatum cùm conſummatum fuerit, generat mortem.

5. PSALMO trigeſimotertio: Mors peccatorum peſſima.

6. AD Romanos ſexto: Stipendia peccati, mors.

7. MATTHÆI ſeptimo: Diſcedite à me, qui operamini iniquitatem.

8. ET capite vigeſimoquinto: Diſcedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus eſt diabolo, & angelis eius.

9. LVCÆ decimotertio: Diſcedite à me omnes operarij iniquitatis.

10. PSALMO ſexto: Diſcedite à me omnes qui operamini iniquitatem.

11. CHRYSOSTOMVS homilia vigeſima quarta in Matthæum: Qui in gehenna vritur, cælorum etiam regnum protinùs amittit: quæ certè pœna maior eſt, quàm cruciatus ille flammarum. Noui autem quòd plurimi pertimeſcant tantùm gehennam, ego tamen illius gloriæ amiſſionem multò amarius, quàm ipſius gehennæ dico eſſe ſupplicium. Si verò id nõ poſſum ſermone monſtrare, nihil eſt omninò mirandum. Neque enim nouimus illorum beatitudinem præmiorum, vt infelicitatem quoque de eorum amiſſione perſpicuè ſcire poſſimus. Cæterùm Paulus, qui iſta cognita habebat, certiſſimè nouit, quoniam excidere à Dei gratia, omnium ſit profectò miſerrimum. Et poſt pauca: Intolerabilis quidem res eſt etiam gehenna: quis neſciat? & ſupplicium illud horribile: tamen ſi mille aliquis posuat gehennas, nihil tale dicturus eſt, quale eſt a beatæ illius gloriæ honore repelli, exoſumque eſſe Chriſto, & audire ab illo, Non noui vos: atque argui, quòd eſurienti & ſitienti negauerimus cibum & potum. Eſt enim ſatius, mille fulmina ſuſtinere, quàm vultum illum manſuetudinis pietatiſque plenum, nos tamen auerſantem, videre, & illos placidiſſimos oculos nequaquàm nos adſpicere ſuſtinentes.

Intolerabilior amiſſio gloriæ, quã gehennæ ſupplicij.

A beata gloria repelli. Matth. 7. & 25.

12. IDEM homilia quadrageſima octaua ad populum Antiochenum: Intolerabilis gehenna, cõfiteor, & multùm intolerabilis: tamen intolerabilior regni amiſſio, hoc cogitate.

Regni amiſſio.

13. ITEM epiſtola quinta ad Theodorum lapſum: Sunt quidam abſurdi iudicij, ij duntaxat amant effugiſſe gehennam: contrà ego multò durius eſſe tormentum quoddam aſſero, quàm gehenna eſt: hoc eſt, non aſſecutum eſſe tantam gloriam, & illinc elapſum eſſe. Nec opinor equidem tanto dolore lugendum de malis gehennæ, quanto neceſsè eſt caſum deplorare, quòd de cœlis excidimus, qui eſt nimirùm cruciatus omnium duriſſimus.

De cœlis excidere.

1.D EZECHIELIS

1.D EZECHIELIS decimooctauo: Si auerterit ſe iuſtus a iuſtitia ſua, & fecerit iniquitatem ſecundùm omnes abominationes, quas operari ſolet impius, nunquid viuet? omnes iuſtitiæ eius, quas fecerat, non recordabuntur: in præuaricatione, qua præuaricatus eſt, & in peccato ſuo, quod peccauit, in ipſis morietur. Et dixiſtis: Non eſt æqua via Domini. Audite ergò domus Iſrael: Nunquid via mea non eſt æqua, & non magis viæ veſtræ prauæ ſunt? Cùm enim auerterit ſe iuſtus a iuſtitia ſua, & fecerit iniquitatem, morietur in eis: in iuſtitia, quam operatus eſt, morietur.

2. ET capite trigeſimotertio: Iuſtitia iuſti non liberabit eum, in quacunque die peccauerit: & impietas impij non nocebit ei, in quacunque die conuerſus fuerit ab impietate ſua: & iuſtus non poterit viuere in iuſtitia ſua, in quacunque die peccauerit. Etiam ſi dixero iuſto, quòd vita viuat, & confiſus in iuſtitia ſua fecerit iniquitatem; omnes iuſtitiæ eius obliuioni tradentur, & in iniquitate ſua, quam operatus eſt, in ipſa morietur.

3. IVDITH quinto: Quotieſcunque (*ait dux Aſſior ad Holopherнem*) præter ipſum Deum ſuum, alterum coluerunt, dati ſunt in prædam, & in gladium, & in opprobrium. Quotieſcunque autem pœnituerunt ſe receſſiſſe à cultura Dei ſui, dedit eis Deus cæli virtutem reſiſtendi. Denique Chananæum regem, & Iebuſæũ, & Pherezæum, & Hethæum, & Heuæum, & Amorrhæum, & omnes potentes in Heſebon proſtrauerunt, & terras eorum, & ciuitates eorum ipſi poſſederũt: & vſquedùm non peccarent in conſpectu Dei ſui, erant cum illis bona: Deus enim illorum odit iniquitatem. Nam & ante hos annos cùm receſſiſſent à via, quam dederat illis Deus, vt ambularent in ea, exterminati ſunt prælijs à multis nationibus, & plurimi eorum captiui abducti ſunt in terram non ſuam. Nuper autem reuerſi ad Dominum Deum ſuum, ex diſperſione qua diſperſi fuerant, adunati ſunt, & aſcenderunt montana hæc omnia, & iterùm poſſident Ieruſalem, vbi ſunt ſancta eorum.

4. EXODI trigeſimoſecundo: Reſpondit Dominus: Qui peccauerit mihi, delebo eum de libro meo. Ego in die vltionis viſitabo & hoc peccatum eorum.

5. NVMERORVM decimoquarto: Omnes homines qui viderunt maieſtatem meam, & ſigna quæ feci in Ægypto & in ſolitudine, & tentauerunt me iam per decem vices, nec obediêrunt voci meæ, non videbunt Terram pro qua iuraui patribus eorum, nec quiſquam ex illis qui detraxit mihi, intuebitur eam. Querelas filiorum Iſrael audiui. Dic ergò eis: Viuo ego, ait Dominus: ſicut locuti eſtis audiente me, ſic faciam vobis. In ſolitudine hac iacebunt cadauera veſtra.

6. ECCLESIASTICI vigeſimoprimo: Quaſi romphæa bis acuta omnis iniquitas, plagæ illius non eſt ſanitas.

7. PSALMO decimo: Pluet ſuper peccatores laqueos; ignis, & ſulphur, & ſpiritus procellarum, pars calicis eorum.

8. LVCÆ decimoſexto: Mortuus eſt autem & diues, & ſepultus eſt in inferno. Eleuans autem oculos ſuos, cùm eſſet in tormentis, vidit Abraham à longè, & Lazarum in ſinu eius: & ipſe clamás, dixit: Pater Abraham, miſerere mei, & mitte Lazarum vt intingat extremũ digiti ſui in aquam vt refrigeret linguam meam, quia cruciot in hac flamma.

1.E GENESIS quarto: Dixit Dominus ad Cain: Maledictus eris ſuper terram, quæ aperuit os ſuum, & ſuſcepit ſanguinem fratris tui de manu tua: Cùm operatus fueris eam, non dabit tibi fructus ſuos: vagus & profugus eris ſuper terram.

2. EXODI decimoquarto: Fugientibus Ægyptiis occurrerunt aquæ, & inuoluit eos Dominus in medijs fluctibus. Reuerſæque ſunt aquæ, & operuerunt currus & equites cuncti exercitus Pharaonis, qui ſequentes ingreſſi fuerant mare, nec vnus quidem ſuperfuit ex eis.

3. DANIELIS quarto: Vox de cœlo ruit: Tibi dicitur Nabuchodonoſor rex: Regnum tuum tranſibit à te, & ab hominibus ejicient te, & cum beſtiis & feris erit habitatio tua: fœnum quaſi bos comedes, & ſeptem tempora mutabuntur ſuper te, donec ſcias quòd dominetur Excelſus in regno hominum, & cuicunque voluêrit, det illud. Eadem hora ſermo completus eſt ſuper Nabuchodonoſor, & ex hominibus abiectus eſt, & fœnum vt bos comedit, & rore cæli corpus eius infectum eſt: donec capilli eius in ſimilitudinem aquilarum creſcerent, & vngues eius quaſi auium.

4. GENESIS decimonono: Igitur Dominus pluit ſuper Sodomam & Gomorrham ſulphur & ignem à Domino de cælo: & ſubuertit ciuitates has, & omnem circà regionem, vniuerſos habitatores vrbium, & cuncta terræ virentia.

5. EZECHIELIS decimoſexto: Eccè hæc fuit iniquitas Sodomæ ſororis tuæ, ſuperbia, ſaturitas panis, & abundantia, & ocium ipſius, & filiarum eius: & manum egeno, & pauperi non porrigebãt. Et eleuatæ ſunt, & fecerunt abominationes coram me: & abſtuli eas ſicut vidiſti.

6. EXODI ſeptimo, octauo, nono, decimo, duodecimo, & decimoquarto, horrendæ atque grauiſſimæ recenſentur plagæ decem, quibus Dominus Ægyptios affecit, eò quòd non paruêrit Pharao rex Ægypti Domino, vt populum Iſrael abire ſineret ex Ægypto.

7. DEVTERONOMII trigeſimoſecundo: Ignis ſuccenſus eſt in furore meo, & ardebit vſque ad inferni nouiſſima: deuorabitque terram cum germine ſuo, & montium fundamenta comburet. Congregabo ſuper eos mala, & ſagittas meas complebo in eis. Conſumentur fame, & deuorabunt eos aues morſu amariſſimo: dentes beſtiarum immittam in eos, cum furore trahentium ſuper terram, atque ſerpentium. Foris vaſtabit eos gladius, & intus pauor, iuuenem ſimul ac virginem, lactentem cum homine ſene. Dixi; Vbinam ſunt? ceſſare faciam ex hominibus memoriam eorum.

8. NVMERORVM decimoſexto: Sufficiat vobis, (*inquit Core cum complicibus ſuis* 250.) quia omnis multitudo ſanctorum eſt, & in ipſis eſt Dominus: Cur eleuamini ſuper populum Domini? Locutuſque Dominus ad Moyſen & Aaron, ait: Separamini de medio congregationis huius, vt eos repentè diſperdam. Et paulò poſt: Surrexitque Moyſes, & abijt ad Dathan & Abiron: & ſequentibus eum ſenioribus Iſraël, dixit ad turbam: Recedite à tabernaculis hominum impiorum, & nolite tangere quæ ad eos pertinent, ne inuoluamini in peccatis eorum. Et poſt pauca: Confeſtim igitur vt ceſſauit loqui, dirupta eſt terra ſub pedibus eorum: & aperiens os ſuum, deuorauit illos cum tabernaculis ſuis, & vniuerſa ſubſtantia eo-

rum: deſcenderuntque viui in infernum operti humo,& perierunt de medio multitudinis. At verò omnis Iſrael,qui ſtabat per gyrum, fugit à clamore pereuntium, dicens: Ne fortè & nos terra deglutiat. Sed & ignis egreſſus a Domino, interfecit ducẽtos quinquaginta viros,qui offerebant incenſum. Et quibuſdam interpoſitis: Murmurauit autẽ omnis multitudo filiorum Iſrael ſequẽti die contra Moyſen & Aaron,dicens: Vos interfeciſtis populum Domini. Cumq; oriretur ſeditio, & tumultus increſceret, Moyſes & Aaron fugerunt ad tabernaculum fœderis. Quod,poſtquam ingreſſi ſunt, operuit nubes, & apparuit gloria Domini. Dixitque Dominus ad Moyſen: Recedite de medio huius multitudinis,etiam nunc delebo eos. Cumque iacerent in terra, dixit Moyſes ad Aaron: Tolle thuribulum, & hauſto igne de altari, mitte incenſum deſuper, pergens citò ad populum vt roges pro eis: iam enim egreſſa eſt ira a Domino, & plaga deſæuit. Quod cùm feciſſet Aaron, & cucurriſſet ad mediam multitudinem, quam iam vaſtabat incendium, obtulit thymiama: & ſtans inter mortuos ac viuentes,pro populo deprecatus eſt, & plaga ceſſauit. Fuerunt autẽ qui percuſſi ſunt, quatuordecim millia hominum,& ſeptingenti, abſque his qui perierant in ſeditione Core.

9. IOANNIS octauo.

10. SAPIENTIÆ decimoquarto.

11. PROVERBIORVM decimoquarto.

12. ECCLESIASTICI vigeſimoprimo.

13. PSALMO quinto.

14. ECCLESIASTIS nono.

15. TOBIÆ quarto, vt in textu.

16. CHRYSOSTOMVS homilia octaua ad populum Antiochenum: Talis eſt peccantium conſuetudo: omnia ſuſpecta habent, vmbras tremũt, omnem ſtrepitum timent,& quemque putant cõtra ſe venire: & alijs alia inter ſe differentibus, peccati ſibijpſis conſcij, putant illos de ſe ſermocinari. Talis res peccatum eſt, nullo prodit arguẽte, nullo condemnat accuſante, pauidum facit & timidum peccatorem, ſicut iuſtitia contrarium. Audi igitur, quo modo & huius pauorem, & illius libertatem ſcriptura deſignauit: Fugit impius perſequẽte nemine, inquit. Quo modo perſequente nemine fugit? Intùs habet agentẽ conſcientiæ accuſatorẽ, & hunc vbique circunfert: & ſicut ſeipſum non poteſt fugere, ſic nec intrinſecus ipſum agitantem: ſed quocunque abeat, flagellatur,& vulnus habet immedicabile. At nõ talia iuſtus: ſed qualis, audi: Iuſtus tanquam Leo, inquit, confidit.

Peccatum affert metũ magnum.

Prouer. 28.

Conſcientia accuſans.

Ibid.

17. PRÆTEREA homilia decimaſeptima in Geneſim: Nihil peccato peius. Ipſum enim vt introierit, non ſolum confuſione totos nos replet, ſed & inſipientes facit eos, qui antea intellectu & ſapientia multa præditi fuerant.

Peccatum inſipientes facit.

18. ET homilia quinquageſimaprima in Ioannem: Nihil peccato ſordidius, nihil immundius, cuius naturam Propheta interpretatus, clamabat: Putruerunt, & corruptæ ſunt cicatrices meæ.

Peccato nihil immundius.

Pſal. 37.

19. ITEM homilia trigeſimaſeptima in Ioannem ſuper ea verba, Eccè ſanus factus es, iam noli peccare, ne deterius aliquid tibi contingat: Res profectò grauis eſt peccatum, grauis inquam res, & animi pernicies, vt nonnunquam vi & exuperantia ſua corpora quoque inficiat. Breui peccatum patratur, morbi tormenta diuturna ſunt. Si grauem priorum ſcelerum pœnam dedimus, deindè in eadem inciderimus, dabimus longè maiorem: & meritò ſanè. Qui enim ſupplicio non fit melior, tanquam ſtupidus quidem & contemptor, grauiorem ſibi pœnam præparat. Ipſum nanque peccatum, ſemel lapſum, ſatis ſuperque cohibere, & ſapientiorem reddere debebat, ne iterum in idem prolaberetur. Quòd ſi poſt datas pœnas in eadem iterum crimina prolapſi, grauiori pœna afficimur: quid his ſperandum eſt, * qui in ipſo ſupplicio in ijſdem ſceleribus pertinaciter perſeuerant? Et qua gratia, inquies, non omnes puniũtur? Etenim multos videmus,& quidem ſceleſtiſſimos, bona corporis valetudine,& proſpera fortuna laſciuientes: nolimus propterea eos admirari, ſed deplorare potius: quòd enim in hac vita nihil aduerſi patiuntur, maioris in futura ſupplicij eſt argumentum. Hoc & Paulus his verbis ſignificauit: Dum iudicamur a Domino, corripimur, vt non cum hoc mundo damnemur. Hic enim correctio eſt, illic ſupplicium.

Ioan. 5.

Peccatum etiam corpora inficit.

*nullo affecti ſupplicio.

Peccãtium in hac vita proſperitas, cuius argumentum ſit.

1. Cor. 11.

20. IDEM homilia vigeſima octaua in epiſtolam ad Romanos: Peccatum dæmone peius eijciamus. Dæmon ſiquidem nõ omnino ſpoliat regno cælorum; ſed ſubindè fit, vt & profit modeſto ac vigilanti. Peccatum verò omninò excludit: Voluntarius quippe dæmon eſt peccatum, ſponteaque inſania.

Peccatũ dæmone peius.

Peccatũ eſt volũtarius dæmon.

21. RVRSVS homilia quadrageſimaprima in Acta Apoſtolorum: Non eſt ita magnum, à dæmone liberari, vt eripi à peccato. Dæmon non prohibet regnum cælorum aſſequi, licet cooperetur, inuitus quidem.

22. ITEM homilia de Iona Propheta: Nihil graue æquè & oneroſum inuenies, quàm peccatum. Et ideo Zacharias plumbo peccatũ figurauit: & Dauid naturam eius deſcribens, ait: Iniquitates meæ ſuperauerunt caput meum, ſicut onus graue grauatæ ſunt ſuper me.

Peccati grauitas.

Zach. 5.

Pſal. 37.

23. BASILIVS homilia in Pſalmum trigeſimũtertium: Omni in Chriſtum credenti angelus aſſiſtit, niſi illum à nobis per improbas actiones profligauerimus. Velut enim fumus apes fugat, & fœdus odor columbas expellit: ſic angelum vitæ noſtræ cuſtodem abigit multa lachrymarum adſpergine dignum ac graueolens peccatum.

Peccatum abigit cuſtodem angelum.

24. AVGVSTINVS in libro expoſitionis quarundam propoſitionum ex epiſtola ad Romanos, propoſitione quadrageſimaſecunda: Quod autẽ ait, Venundatus ſub peccato: intelligendum eſt, quòd vnuſquiſque peccando animam ſuam diabolo vendit, accepto tanquam precio dulcedine temporalis voluptatis. Vndè & Dominus redemptor noſter dictus eſt, quia hoc modo quo dictum eſt, venditi eramus.

Rom. 7.

Peccantes diabolo animam vẽdunt vilißimo precio.

F PSALMO trigeſimoprimo, vt in textu.

V.

Quæ via ad peccati foueam ducit?

a Au. l. 1. de ſer. Dom. in monte ſub. 12. & li.

A TRIBVS præcipuè[a] gradibus ad peccatum peruenitur: Suggeſtione, delectatione, conſenſu.

Suggeſtio.

B Suggeſtione quidem hoſtis, dum nobis praua ingeritur cogitatio, ſiue tentatio à mundo, carne vel Satana: delectatione autem noſtra, dum animo iam nimiùm adlubeſcit, quod praua ſuggeſſit tentatio: demùm, & proprio conſenſu, dum in peccatum ipſum voluntas allecta conſentit deliberatè: Ex quo ſanè conſenſu peccatum iam [b] conſummatur, vt hominem non modò immundum, iniquumque faciat, & ſpiritualiter occidat; verumetiam coram Deo gehennæ obnoxium reddat, etiamſi non ſemper opere perpetretur. Vndè non temerè dictum [c] eſt illud: In ſuggeſtione ſemen, in delectatione nutrimentum, in conſenſu perfectionem ineſſe peccati.

12. de Trinit. cap. 12. Greg. hom. 16. in euāg. & li. 4. moral. c. 27.

b Isc. 1. b. ibid. Beda. Tob. 4. b. Rom. 6. b. Matth. 5. d.

c Greg. ad interrogationem 11. Auguſtini Cantuar.

C Quòd ſi exactiùs conſideremus, qui ſoleant gradus eſſe peccati, in primis oritur [d] ex ſuggeſtione cogitatio, ex cogitatione affectio, ex affectione delectatio, ex delectatione conſenſus, ex conſenſu operatio, ex operatione conſuetudo, ex conſuetudine deſperatio, ex deſperatione peccati defenſio, ex peccati defenſione gloriatio, ex gloriatione damnatio. Hæc eſt demùm longa illa & horrenda peccatorum catena: hi [e] funes atque compedes, quibus adſtrictum hominem Satanas nunc in omne genus malorum, ac tandem in tartaream abyſſum præcipitat infeliciſſimè. Atque idcircò plurimùm refert, peccatorum gradus eiuſmodi atque propagines, ne fallamur atque periclitemur, ſtudioſè diſcernere & obſeruare.

d Vide Gregoriū Magnū lib. 4. moralium, cap. 27. & Iſidorum l. 2. de ſummo bono, cap. 23.

e Prou. 5. d. Pſal. 118. h. 2. Reg. 22. a Vide Aug. li. 8. confeſſionum, c. 5. Greg. li. 25. Moral. cap. 11.

TESTIMONIA.

1. AVGVSTINVS libro primo de ſermone Domini in monte, capite duodecimo: Sanè conſiderandum eſt, quòd non dixit, Omnis qui concupiuerit mulierem: ſed, Qui viderit mulierem ad concupiſcendam eam: id eſt, hoc fine, & hoc animo attenderit, vt eam concupiſcat: quod iam non eſt titillari delectatione carnis, ſed plenè conſentire libidini, ità vt non refrænetur illicitus appetitus, ſed ſi facultas data fuerit, ſatietur. Nam tria ſunt, quibus impletur peccatum, ſuggeſtione, delectatione, & conſenſione. Suggeſtio, ſiue per memoriam fit, ſiue per corporis ſenſus, cùm aliquid videmus, aut audimus, vel olfacimus, vel guſtamus, vel tangimus. Quo ſi frui delectauerit, delectatio illicita refrænanda eſt. Velut cùm ieiunamus, & viſis cibis palati appetitus aſſurgit, non fit niſi delectatione: ſed huic tamen non conſentimus, ſi eam dominantis rationis iure cohibemus. Si autem conſenſio facta fuerit, plenum peccatum erit. Notum autem Deo in corde noſtro, etiam ſi facto non innoteſcat hominibus. Ità ergò ſunt iſti gradus, quaſi à ſerpente ſuggeſtio fiat, id eſt, lubrico & volubili, hoc eſt, temporali corporum motu: quia & ſi qua talia phantaſmata intus verſantur in anima, de corpore forinſecùs tracta ſunt: & ſi quis occultus præter iſtos quinque ſenſus, motuſque corporis animum tangit, eſt etiam ipſe temporalis & lubricus: & ideò quanto illabitur occultiùs vt cogitationem contingat, tanto conuenientiùs ſerpenti comparatur. Tria ergò hæc, vt dicere cœperam, ſimilia ſunt illi geſtæ rei, quæ in Geneſi ſcripta eſt, vt quaſi à ſerpente fiat ſuggeſtio & quædam ſuaſio. In appetitu autem carnali, tanquàm in Eua, delectatio. In ratione verò, tanquam in viro, conſenſio: quibus peractis, tanquàm de paradiſo, hoc eſt, de beatiſſima luce iuſtitiæ, in mortem homo expellitur, iuſtiſſimè omninò. Non enim cogit qui ſuadet. Et omnes naturæ in ordine ſuo gradibus ſuis pulchræ ſunt, ſed de ſuperioribus, in quibus rationalis animus ordinatus eſt, ad inferiora non eſt declinandum. Nec quiſquam hoc facere cogitur, & ideò ſi fecerit, ſine iuſta defenſione punitur. Non enim hoc committit inuitus. Veruntamen delectatio ante conſenſionem vel nulla eſt, vel tam tenuis, vt propè nulla ſit, cui cōſentire, magnum peccatum eſt, cùm illicita eſt. Cùm autem quiſq; conſenſerit, committit peccatum in corde ſuo. Si autem etiam in factum proceſſerit, videtur ſatiari, & extingui cupiditas. Sed poſteà cùm ſuggeſtio repetitur, maior accenditur delectatio: quæ tamen adhuc multò minor eſt, quàm illa quę aſſiduis factis in conſuetudinē vertitur. Hanc enim vincere difficilimū eſt: & tamen etiam ipſam cōſuetudinem, ſi ſe quiſq; non deſerat, & Chriſtianam militiam non reformidet, illo duce atq; adiutore ſuperabit: ac ſic in priſtinam * poteſtatem atq; ordinem & vir Chriſto, & mulier viro ſubiicitur. Sicut ergò tribus gradibus ad peccatum peruenitur, ſuggeſtione, delectatione, cōſenſione: ità ipſi us peccati tres ſunt differētiæ, in corde, in facto, in conſuetudine, tanquàm tres mortes. Vna quaſi in domo, id eſt, cùm in corde conſentitur libidini: altera iam prolata quaſi extra portam, cùm in factū procedit aſſenſio: tertia, cùm vi conſuetudinis malę tanquàm mole terrena premitur animus, quaſi in ſepulcro iam putēs. Quæ tria genera mortuorum Dominum reſuſcitâſſe, quiſquis Euangelium legit, agnoſcit. Et fortaſsè conſiderat, quas differentias habeat

Matth. 5.

Tribus impletur peccatum.

Illicitæ delectationi conſentire, magnum peccatū eſt.

* al. potestatem.

Suggeſtio cōparatur ſerpēti, delectatio mulieri, cōſenſus viro. Gen. 3.

Matth. 9. Luc. 7. Ioan. 11.

etiam ipſa vox reſuſcitantis, cùm alibi dicit: Puella, ſurge. Et alibi: Inuenis, dico tibi, ſurge. Alibi, Infremuit in ſpiritu, & fleuit, & rurſus fremuit, & poſt deinde voce magna exclamauit; Lazare, veni foras.

2. IDEM libro duodecimo de Trinitate, capite duodecimo: Cùm huic intentioni mentis, quæ in rebus temporalibus & corporalibus propter actionis officium ratiocinandi viuacitate verſatur, carnalis ille ſenſus vel animalis ingerit quandam illecebram fruendi ſe, id eſt, tanquam bono quodam priuato & proprio, non tanquam publico atque communi, quod eſt incommutabile bonum, tunc velut ſerpens alloquitur fœminam: huic autem illecebræ conſentire, de ligno prohibito manducare eſt. Sed iſte conſenſus ſi ſola cogitationis delectatione contentus eſt, ſuperioris verò authoritate conſilij ita membra retinentur, vt non exhibeantur iniquitatis arma peccato, ſic habendum exiſtimo, velut cibum vetitum mulier ſola comederit. Si autem in conſenſionem malè vtendi rebus quæ per ſenſum corporis ſentiuntur, ita decernitur quodcunque peccatum, vt ſi poteſtas ſit, etiam corpore compleatur, intelligenda eſt illa mulier dediſſe viro ſuo ſecum ſimul edendum illicitum cibum. Neque enim poteſt peccatum non ſolùm cogitandum ſuauiter, verùm etiam efficaciter perpetrandum mente decerni, niſi & illa mentis intentio, penes quam ſumma poteſtas eſt, membra in opus mouendi, vel ab opere cohibendi, malæ actioni cedat & ſeruiat. Nec ſanè cùm ſola cogitatione mens oblectatur illicitis, non quidem decernens eſſe facienda, tenens tamen & voluens libenter, quæ ſtatim vt attigerunt animum reſpui debuerunt, negandum eſt eſſe peccatum, ſed longè minus, quam & ſi opere ſtatuatur implendum. Et ideò de talibus quoque cogitationibus venia petenda eſt, pectúſque percutiendum, atque dicendum, Matth. 6. Dimitte nobis debita noſtra: faciendum quoque quod ſequitur, atque in oratione iungendum, Sicut & nos dimittimus debitoribus noſtris. Neque enim ſicut in illis duobus primis hominibus perſonam ſuam quiſque portabat, & ideò ſi ſola mulier cibum ediſſet illicitum, ſola vtique mortis ſupplicio plecteretur. Ita dici poteſt in homine vno, ſi delectationibus illicitis, à quibus ſe continuò deberet auertere cogitatio, libenter ſola paſcatur, nec facienda decernantur mala, ſed tantùm ſuauiter in recordatione teneantur, quaſi mulierem ſine viro poſſe damnari: abſit hoc credere. Hæc quippe vna perſona eſt, vnus homo eſt, totúſq; damnabitur, niſi hæc, quæ ſine voluntate operandi, ſed tamen cum voluntate animum talibus oblectandi, ſolius cogitationis ſentiuntur eſſe peccata, per mediatoris gratiam remittantur.

Serpens quando alloquitur fœminam.

Manducare de ligno vetito.

Dare viro ſimul edendum.

Voluntaria oblectatio in cogitatione illicita peccatũ eſt.

Propter ſolam voluntatem oblectandi ſe illicitis cogitationibus, damnamur. Vide S. Th. 12. quæſt. 74. art. 8.

3. GREGORIVS homilia decimaſexta in Euangelia: Sciendum nobis eſt, quia tribus modis tentatio agitur, ſuggeſtione, delectatione, & conſenſu. Et nos cùm tentamur, plerunque in delectationem, aut etiam in conſenſum labimur: quia de carnis peccato propagati, in nobiſipſis etiam gerimus vnde certamina toleramus. Deus verò, Matth. 4. qui in vtero virginis incarnatus, in mundum ſine peccato venerat, nihil contradictionis in ſemetipſo tolerabat. Tentari ergò per ſuggeſtionem potuit, ſed eius mentem peccati delectatio non momordit. Atque ideò omnis diabolica illa tentatio foris non intus, fuit.

Tribus modis peragitur tẽtatio.

4. IDEM libro quarto Moralium, capite vigeſimoſeptimo: Quatuor modis peccatum perpetratur in corde, quatuor conſummatur in opere. In corde nanque ſuggeſtione, delectatione, conſenſu, & defenſionis audacia perpetratur. Fit enim ſuggeſtio per aduerſarium, delectatio per carnem, conſenſus per ſpiritum, defenſionis audacia per elationem. Culpa enim quæ terrere mentem debuit, extollit, & deiiciendo eleuat, ſed grauius eleuando ſupplantat. Vnde & illam primi hominis rectitudinem antiquus hoſtis his quatuor ictibus fregit. Nam ſerpens ſuaſit, Eua delectata eſt, Adam conſenſit: qui etiam requiſitus, confiteri culpam per audaciam noluit. Hoc verò in humano genere quotidiè agitur, quod actum in primo parente noſtri generis non ignoratur. Serpens ſuadet, quia occultus hoſtis mala cordibus hominum latenter ſuggerit: Eua delectata eſt, quia carnalis ſenſus, ad verba ſerpentis mox ſe delectationi ſubiternit: Conſenſum verò Adam mulieri præpoſitus præbuit: quia dum caro in delectationem rapitur, etiam à ſua rectitudine ſpiritus infirmatus inclinatur. Et requiſitus Adam, confiteri culpam noluit: quia videlicet ſpiritus, quo peccãdo à veritate diſiungitur, eo in ruinæ ſuæ audacia nequius obduratur. Eiſdem etiam quatuor modis, peccatum conſummatur in opere. Prius nanque latens culpa agitur: poſtmodum verò etiam ante oculos hominum ſine confuſione reatus aperitur: dehinc & in conſuetudinem ducitur: ad extremum verò vel falſę ſpei ſeductionibus, vel obſtinatione miſeræ deſperationis, enutritur.

Serpens ſuadet.

Eua delectatur.

Adam conſentit.

Gradus per quos deſcendit peccator ad profundum.

1. IACOBI primo: Vnuſquiſque tentatur à concupiſcentia ſua abſtractus, & illectus. Deinde concupiſcentia cùm conceperit, parit peccatum: peccatum verò cùm conſummatum fuerit, generat mortem.

Tribus modis agitur tentatio.

2. BEDA in primum caput Iacobi: Tribus modis tẽtatio agitur: ſuggeſtione, delectatione, conſenſu. Suggeſtione hoſtis, delectatione autem, vel etiam conſenſu, noſtræ fragilitatis. Quòd ſi hoſte ſuggerente delectari, aut conſentire peccato nolumus, tentatio ipſa nobis ad victoriam prouenit, qua coronam vitæ mereamur accipere. Si verò & hoſtis ſuggeſtione paulatim à recta intẽtione abſtrahimur, & vitio incipimus illici, delectãdo quidem offendimus, ſed necdum lapſum mortis incurrimus. At ſi delectationem concepti corde facinoris, etiam partus prauæ ſequitur actionis, nobis, iam mortis reis, victor hoſtis abſcedit. Quod vt adſtruamus exemplis, tentatus eſt Ioſeph verbis dominæ, ſed quia concupiſcentiam libidinis non habuit, ſuggeſtione tantùm, non etiam delectatione, vel conſenſu, tentari potuit: ideò victor euaſit. Genes. 39. Tentatus eſt Dauid viſu vxoris alienæ, & quia necdum carnis appetitum vicerat, à concupiſcentia ſua abſtractus, & illectus eſt. 2. Reg. 11. Atque vbi conceptum ſcelus perfecit, reatum mortis, etiam proprio ore iudicatus, incidit, quam tamen pœnitendo euaſit. 2. Reg. 12. Tentatus eſt Iudas per philargyriam, & quia erat auarus, ab ipſa ſua concupiſcentia abſtractus, & illectus, ad interitum conſentiendo decidit. Matth. 26. Tentatus eſt Iob multipliciter: ſed quia nec poſſeſſiones, nec ſalutem corporis diuino amori præpoſuerat, tentari quidem ſuggeſtioni hoſtili potuit, ſed conſentire, vel ſaltem delectari peccato nullatenus valuit. Quod ergò dicitur, Peccatum cùm conſummatum fuerit, generat mortem: reſpicis econtrario ad hoc, Iob 1. & 2. Iacob. 1.

quod

quod ſupra dictum eſt de eo, qui ſuffert tentationem, quia cùm probatus fuerit, accipiet coronam vitæ. Sicut enim ille qui tentatus ſuperat, præmia vitæ meretur: ita nimirum qui concupiſcentiis ſuis illectus, à tentatione ſuperatur, meritò ruinam mortis incurrit.

3. TOBIÆ quarto: Caue ne aliquando peccato conſentias, & prætermittas præcepta Domini Dei noſtri.

4. AD Romanos ſexto: Non ergò regnet peccatum in veſtro mortali corpore vt obediatis concupiſcentiis eius.

5. MATTHÆI quinto: Omnis qui iraſcitur fratri ſuo, reus erit iudicio. Qui autem dixerit fratri ſuo, raca: reus erit concilio. Qui autem dixerit, fatue: reus erit gehennæ ignis.

6. GREGORIVS Magnus in reſponſione ad vndecimam interrogationem Auguſtini Cantuarienſis Archiepiſcopi: Tribus modis impletur omne peccatum, videlicet ſuggeſtione, delectatione, conſenſu. Suggeſtio quippe fit per diabolum, delectatio per carnem, conſenſus per ſpiritum: quia cùm primam culpam ſerpens ſuggeſſit, Eua velut caro delectata eſt, Adam velut ſpiritus conſenſit. Et neceſſaria eſt magna diſcretio, vt inter ſuggeſtionem, delectationem & conſenſum iudex ſuî animus præſideat. Cùm enim malignus ſpiritus peccatum ſuggerit in mẽte, ſi nulla peccati delectatio ſequatur, peccatum omnimodò perpetratum non eſt. Cùm verò caro delectari cœperit, tunc peccatum incipit naſci. Si autem etiam ad conſenſionem ex deliberatione deſcendit, tunc peccatum cognoſcitur perfici. In ſuggeſtione igitur peccati ſemen eſt. In delectatione fit nutrimentum. In conſenſu perfectio. Et ſæpè contingit, vt hoc quod malignus ſpiritus ſeminat in cogitatione, caro in delectationem trahat, nec tamen animus eidem delectationi conſentiat. Et cùm caro ſine anima delectari nequeat, ipſe tamen animus carnis voluptatibus reluctans, in delectatione carnali aliquo modo ligatur inuitus, vt ei ex ratione contradicat nec conſentiat, & tamen delectatione ligatus ſit; ſed ligatum ſe vehementer ingemiſcat. Vnde & ille cæleſtis exercitûs præcipuus miles gemebat dicens: Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captiuum me ducentem in lege peccati, quæ eſt in membris meis. Si autem captiuus erat, minimè pugnabat. Quapropter & captiuus erat & captiuus non erat, ſed pugnabat. Igitur legi mentis, lex quæ in membris eſt, repugnabat: pugnabat autem, quapropter captiuus non erat. Ecce itaque homo eſt, vt ita dixerim, & captiuus & liber. Liber, ex iuſtitia quam diligit, captiuus ex delectatione quam portat inuitus.

Tribus modis impletur peccatum.

Conſenſione perficitur peccatum.

Rom. 7.

1. C GREGORIVS Magnus libro quarto Moralium, capite vigeſimoſeptimo, vt ſupra hac eadem quæſtione, A teſtimonio quarto.

Gradus peccatorũ.

2. ISIDORVS Epiſcopus, libro ſecundo de ſummo bono, capite vigeſimotertio: Iſtis fomitibus quaſi quibuſdam gradibus coaleſcit omne peccatum. Cogitatio nanque praua delectationem parit, delectatio conſenſionem, conſenſio actionem, actio conſuetudinem, conſuetudo neceſſitatem: ſicque his vinculis homo implicatus, quadam catena vitiorum tenetur adſtrictus: ita vt ab ea euelli nequaquam valeat, niſi diuina gratia manum iacentis apprehendat. Peccatum admittere, cadere eſt in puteum: conſuetudinem verò peccandi facere, os putei eſt coanguſtare, ne is qui cecidit, valeat exire. Sed interdum etiam tales Deus liberat, dum eorum deſperationem ad conuerſionem libertatis commutat. Ipſo enim miſerante peccata dimittuntur: quo protegente fit, ne in deterius peccando eatur. Nequiſſimum eſt peccare, peius eſt peccandi conſuetudinem facere. Ab illo facilè, ab hoc cum magno labore reſurgitur, dum malæ conſuetudini repugnatur. Malè agendi conſuetudinem, receſſum eſſe Propheta aſſerit in profundum, cuius vſu quaſi quadam lege homo tenetur adſtrictus, vt etiã quando non vult, peccatum admittat. A lapſu verò citò reſurgere, non eſt in profundum ire. Apoſtolus legem peccati dicit eſſe in membris ſuis, quæ lex conſuetudo eſt, quam peccando concipimus, & non ab ea cùm volumus diſcedimus: quia iam neceſſitatis vinculo per conſuetudinem retinemur.

Catena vitiorum.

Peccandi cõſuetudo.

3. PROVERBIORVM quinto: Iniquitates ſuæ capiunt impium, & funibus peccatorum ſuorum conſtringitur.

4. PSALMO centeſimo decimooctauo: Funes peccatorum circumplexi ſunt me.

5. SECVNDI Regum viceſimoſecundo: Funes inferni circundederunt me: præuenerunt me laquei mortis.

6. AVGVSTINVS libro octauo confeſſionum, capite quinto: Cui rei ego ſuſpirabam ligatus, non ferro alieno, ſed mea ferrea voluntate. Velle meum tenebat inimicus, & inde mihi catenam fecerat, & conſtrinxerat me. Quippe ex voluntate peruerſa, facta eſt libido; & dum ſeruitur libidini, facta eſt conſuetudo; & dum conſuetudini non reſiſtitur, facta eſt neceſſitas. Quibus quaſi anſulis quibuſdam ſibimet innexis, vnde catenam appellaui, tenebat me obſtrictum dura ſeruitus. Et poſt nonnulla: Fruſtra condelectabar legi tuæ ſecundùm interiorem hominem, cùm lex alia in membris meis repugnaret legi mentis meæ, & captiuum me duceret in lege peccati, quæ in membris meis erat. Lex enim peccati, eſt violentia conſuetudinis, qua trahitur & tenetur etiam inuitus animus, eo merito, quo in eam volens illabitur.

Catena peccatorũ.

Rom. 7.

Lex peccati eſt violentia conſuetudinis.

7. GREGORIVS libro vigeſimoquinto Moralium, capite duodecimo: Omne peccatum, quod tamen citius pœnitendo non tergitur, aut peccatum eſt & cauſa peccati, aut peccatum & pœna peccati: Peccatum nanque quod pœnitentia non diluit, ipſo ſuo pondere mox ad aliud trahit.

Peccatum vnum trahit ad aliud.

VI.

Quomodo peccata facilè deuitantur?

A PRIMVM quidem, ſi quæ peccatis mala & pericula ſuccedant, prouideamus: deinde, ſi illorum initiis prauiſque ſuggeſtionibus, quibus ad peccandum facilè ſolicitamur, ſtatim [a] occurramus atque repugnemus fortiter: poſtremò, ſi [b] virtutes peccatis contrarias exercitare nitamur, Chriſto in his omnibus auxiliante.

a Pſ. 136. b. Iacob. 4. b. 1. Pet. 5. c. Bernard. ſerm. 5. de Quadrageſ. 29. ex parte, & 49. in Cantica.

b Roman. 11. a. b. c. Eph. 4. a. e. f. g. Ph. 4. b.

r Eccli.18. d. Monet igitur Ecclesiasticus: r *Post concupiscentias tuas non eas, & à voluntate tua auertere. Si præstes animæ tuæ concupiscentias eius, faciet te in gaudium inimicis tuis.* Vnde diuinum etiam oracullum pronunciat: d *Nónne si bene egeris, recipies: sin autem malè, statim in foribus peccatum aderit? sed sub te erit appetitus eius, & tu dominaberis illius.* Atque hîc locum habet armatura e spiritualis, qua vult Paulus Christi milites aduersus peccatum & insidias omnes diaboli esse munitos, vt peccato repugnare, in die malo resistere, & omnia tela nequissimi extinguere possint.

d Genes.4. b.

e Eph.6.b. e. Heb.11.b.

TESTIMONIA.

1. A Psalmo centesimo trigesimosexto: Beatus, qui tenebit, & allidet paruulos suos ad petram.

2. Iacobi quarto: Subditi estote Deo, resistite autem diabolo, & fugiet à vobis. Appropinquate Deo, & appropinquabit vobis.

3. Prioris Petri quinto: Aduersarius vester diabolus tanquam leo rugiens circuit, quærens quem deuoret: Cui resistite fortes in fide: scientes eandem passionem ei, quæ in mundo est, vestræ fraternitati fieri.

4. Bernardvs in sermone quinto de quadragesima: Magnum discrimen aduersus diabolicæ fraudis astutias, tam crebros, imò continuos habere conflictus: quem nec videre quidem possumus, & quem nimis astutum fecerit tam natura subtilis, quàm longa exercitatio malitiæ eius. Veruntamen in nobis est si vinci nolumus, & nemo nostrûm in hoc certamine deiicitur inuitus. Sub te est ô homo appetitus tuus, & tu dominaberis illius. Potest inimicus excitare tentationis motum, sed in te est, si volueris, dare seu negare consensum. In tua facultate est si volueris inimicum tuum facere seruum tuum, vt omnia tibi cooperentur in bonum. Ecce enim inflammat inimicus desiderium cibi, vanitatis aut impatientiæ cogitationes ingerit, vt excitat libidinis motum: tu solummodo ne consenseris: & quoties resistetis, toties coronaberis. Veruntamen negare non possumus, fratres, molesta sunt hæc, & periculosa, sed & in ipso certamine, si viriliter resistimus, quædam pia tranquillitas de conscientia bona nascitur. Credo etiam, si cogitationes istas quàm citò in nobis aduertimus, non patimur remorari, sed in spiritu uehementi animus aduersus illas excitatur: quoniam inimicus confusus abscedet à nobis: non tam libenter ilicò reuerteretur.

In nobis est si vinci à diabolo nolumus. Genes. 4.

Quoties resistimus suggestionibus dæmonis, toties coronamur, si statim repellãtur, non tam citò reuertetur.

5. Et sermone vigesimonono ex paruis sermonibus: Tribus modis prouidentur bona coram Deo, cogitatione, affectione: intentione. Nam & cogitatio debet esse sancta, vnde scriptum est; Cogitatio sancta seruabit te; & affectio pura; & intentio recta. Sunt autem tria ista, id est, cogitatio, affectio, intentio, in anima: sed in ea quoque propriis singula locis distinctis videntur. Nam cogitatio in memoria, affectio in voluntate, intentio in ratione consistit. Atque vt eorum vsum ac differentiam clarius videamus, sumamus nobis exemplum de rebus exterioribus. In corporibus si quilibet deformis color cutem tantùm inficiat, corpus quidem turpius redditur, sed nihil ei de sanitate sua ex hoc adimitur. Si ergò carni putredo aliqua, vel liuidus tumor insederit, iam non solùm decor corporis, sed salus quoque turbatur. Quòd si languor forsitan inualescens, cum ipsa carne ossa quoque medullitus occupârit, tunc demum de vita non immeritò poterit desperari. Eodem modo in anima, si peccatum sug- Suggestio. geritur memoriæ per cogitationem, nullum tamen præbuerit aut voluntas affectum, aut deliberatio ipsa consensum: fateor quidem, deformitas est, nec audire interim anima illa meretur: Tota pulchra es amica mea. Cæterùm & si nçuus est, sed non morbus. Quòd si voluntas quoque ipsa iam sensu delectationis afficitur, resistit tamen adhuc deliberatio rationis, infirmatur quidem, sed necdum moritur anima: clamet tamen necesse est: Sana me Domine, & sanabor. Tunc enim mori dicitur, quando & ipsa ratio ad peccatum per intentionem curuatur. Hoc nempe est peccatum, de quo dicitur: Anima quæ peccauerit, ipsa morietur. Hunc triplicem gradum deplorat Dauid, ex persona peccatoris, dicens Domino, Expellendo de paradiso in latam huius sæculi euagationem, Confirmâsti super me manum tuam. Et quoniam carnalia desideriâ sunt peccati pœna: Non est sanitas in carne mea, à facie iræ tuæ. Iam verò vbi robur deest rationis, Non est pax ossibus meis à facie peccatorũ meorum. Qui rursum eosdem gradus ex persona iusti decantat dicens: Memor fui Dei, & delectatus sum, & exercitatus sum. Delectatus enim dicit per voluntatem, exercitatus per rationem. Ne ergò à memoria expellat Deum irruens turba plurimarum cogitationum, quæ solent effluere tanquam vilis plebs in atrium: ponatur ad eius portam ianitor, cuius nomen est recordatio proprię professionis, vt cùm turpibus sese cogitationibus senserit animus prægrauari, increpet se, & dicat sibi: Tunc hæc debes cogitare, qui sacerdos es, qui clericus es, qui monachus es? Cultor iustitiæ debet in te huiusmodi quicquam admittere? decet seruum Christi, amatorem Dei, tale aliquid, vel ad modicum meditari? Hæc dicendo excludes fluxum illicitæ cogitationis per recordationem propriæ professionis. Similiter ad portam uoluntatis, in qua solent manere carnalia desideria, tanquam in domo domestica familia, statuatur ostiarius, qui vocatur recordatio cælestis patriæ. Hic enim potest prauum desiderium, quasi cuneus cuneum expellere, & ipsum qui ait: Ecce sto ad ostium, & pulso, sine cunctatione recipere. Iam verò ad thalamum rationis talis & tam ferox adhibendus est custos, qui nemini parcat, sed quicunque hostis, siue clam, siue palam ingredi præsumpserit, procul eum arceat: & hîc sit recordatio gehennæ. In cæteris siquidem, id est, memoria, & voluntate, non ita est intolerabile, si vel memoria recipiat quandoque vagam cogitationem, vel voluntas impuram affectionem. Hoc verò grauissimum est, & omninò damnosum, si vnquam ratio perdideris intentionis rectitudinem.

Quoties resistimus suggestionibus dæmonis, toties coronamur, si statim repellãtur, non tam citò reuertetur.

Tribus modis bona prouidentur coram Deo.

Quomodo resistẽdum suggerenti peccatum.

Contra delectationem peccati.

Apocal. 3. Contra intentionem malam.

6. Item

6. ITEM ſermone quadrageſimonono in Cantica: Et quomodo (ais) ego proficere poſſum, qui fratri proficienti inuideo? Si doles quòd inuides, ſentis, ſed non conſentis. Paſſio eſt quandoque ſananda, non actio condemnanda. Tantùm non illic reſideas iniquitatem meditans in cubili tuo, qualiter videlicet foueas morbum, ſatisfacias peſti, perſequaris inſontem, bene ab illo geſta calumniando, deprimendo, peruertendo, atque impediendo gerenda. Alioquin non nocet ambulanti & extendenti ſe ad meliora, quod iam non ipſe operatur, ſed quod habitat in eo peccatum. Non eſt ergo damnatio illi, qui non dat membra ſua arma iniquitati, non linguam ad detrahendum, non quicquam reliqui corporis ad lædendum nocendumve aliquo modo, magis autem confunditur ſic ſe eſſe malè affectum: & inolitum ex longo vitium, confitendo, flendo, orando conatur expellere: & cùm non præualet, mitior inde ad omnes, atque apud ſe humilior inuenitur. Quis ſanè ſapiens hominem damnet, qui à Domino didicit mitis eſſe, & humilis corde? Abſit vt inueniatur expers ſalutis, imitator Saluatoris ſponſi Eccleſiæ Domini noſtri.

Non ſentire, ſed conſentire peccatum eſt.

Rom. 6.

Matth. 11.

7. AD Romanos duodecimo: Obſecro itaque vos fratres per miſericordiam Dei, vt exhibeatis corpora veſtra hoſtiam viuentem, ſanctam, Deo placentem, rationabile obſequium veſtrum. Et nolite conformari huic ſæculo, ſed reformamini in nouitate ſenſûs veſtri: vt probetis quæ ſit voluntas Dei bona, & beneplacens, & perfecta. Dico enim per gratiam quæ data eſt mihi, omnibus qui ſunt inter vos: Non plus ſapere quàm oportet ſapere, ſed ſapere ad ſobrietatem: & vnicuique ſicut Deus diuiſit menſuram fidei. Sicut enim in vno corpore multa membra habemus, omnia autem membra non eundem actum habent: ita multi vnum corpus ſumus in Chriſto, ſinguli autem alter alterius membra. Odientes malum, adhærentes bono: Charitate fraternitatis inuicem diligentes: Honore inuicem prævenientes: Solicitudine non pigri: Spiritu feruentes: Domino ſeruientes: Spe gaudentes: In tribulatione patientes: Orationi inſtantes: Neceſſitatibus ſanctorum communicantes: Hoſpitalitatem ſectantes. Benedicite perſequentibus vos: benedicite, & nolite maledicere. Gaudere cum gaudentibus, flere cum flentibus: Idipſum inuicem ſentientes: Non alta ſapientes, ſed humilibus conſentientes. Nolite eſſe prudentes apud voſmetipſos: Nulli malum pro malo reddentes: prouidentes bona non tantùm coram Deo, ſed etiam coram omnibus hominibus. Si fieri poteſt, quòd ex vobis eſt, cum omnibus hominibus pacem habentes: Non voſmetipſos defendentes chariſſimi, ſed date locum iræ. ſcriptum eſt enim: Mihi vindicta: ego retribuam, dicit Dominus. Sed ſi eſurierit inimicus tuus, ciba illum: ſi ſitit, potum da illi. hoc enim faciens, carbones ignis cõgeres ſuper caput eius. Noli vinci à malo, ſed vince in bono malum.

Deut. 32. Prouer. 25.

8. AD Epheſios quarto: Obſecro itaque vos ego vinctus in Domino, vt dignè ambuletis vocatione, qua vocati eſtis, cum omni humilitate, & manſuetudine, cum patientia, ſupportantes inuicem in charitate, ſoliciti ſeruare vnitatem Spiritus in vinculo pacis. In ipſo (Chriſto) edocti eſtis, ſicut eſt veritas in Ieſu deponere vos ſecundùm priſtinam conuerſationem veterem hominem, qui corrumpitur ſecundùm deſideria erroris. Renouamini autem ſpiritu mentis veſtræ, & induite nouum hominem, qui ſecundùm Deum creatus eſt in iuſtitia, & ſanctitate veritatis. Propter quod deponentes mendacium, loquimini veritatem vnuſquiſque cum proximo ſuo: quoniam ſumus inuicem membra. Irascimini, & nolite peccare: ſol non occidat ſuper iracundiam veſtram. Nolite locum dare diabolo: qui furabatur, iam non furetur: magis autem laboret, operando manibus ſuis, quod bonum eſt, vt habeat vnde tribuat neceſſitatem patienti. Omnis ſermo malus ex ore veſtro non procedat: ſed ſi quis bonus ad ædificationem fidei vt det gratiam audientibus. Et nolite contriſtare ſpiritum ſanctum Dei: in quo ſignati eſtis in diem redemptionis. Omnis amaritudo, & ira, & indignatio, & clamor, & blaſphemia tollatur à vobis cum omni malitia. Eſtote autem inuicem benigni, miſericordes, donantes inuicem ſicut & Deus in Chriſto donauit vobis.

9. AD Philippenſes quarto: Modeſtia veſtra nota ſit omnibus hominibus: Dominus propè eſt. Nihil ſoliciti ſitis: ſed in omni oratione, & obſecratione, cum gratiarum actione petitiones veſtræ innoteſcant apud Deum. Et pax Dei, quæ exuperat omnem ſenſum, cuſtodiat corda veſtra, & intelligentias veſtras in Chriſto Ieſu. De cætero fratres, quæcunque ſunt vera, quæcunque pudica, quæcunque iuſta, quæcunq; ſancta, quæcunque amabilia, quæcunque bonæ famæ, ſiqua virtus, ſiqua laus diſciplinæ, hæc cogitate. Quæ & didiciſtis, & accepiſtis, & audiſtis, & vidiſtis in me, hæc agite.

1. B ECCLESIASTICI decimooctauo.

2. GENESIS quarto, vt in textu.

3. AD Epheſios ſexto: De cætero fratres confortamini in Domino, & in potentia virtutis eius. Induite vos armaturam Dei, vt poſſitis ſtare aduerſus inſidias diaboli. quoniam non eſt nobis colluctatio aduerſus carnem & ſanguinem: ſed aduerſus principes, & poteſtates, aduerſus mundi rectores tenebrarum harum, contra ſpiritualia nequitiæ, in cæleſtibus. Propterea accipite armaturam Dei, vt poſſitis reſiſtere in die malo, & in omnibus perfecti ſtare. State ergò ſuccincti lumbos veſtros in veritate, & induti loricam iuſtitiæ, & calceati pedes in præparatione Euangelij pacis: in omnibus ſumentes ſcutum fidei, in quo poſſitis omnia tela nequiſſimi ignea extinguere. & galeam ſalutis aſſumite: & gladium ſpiritus (quod eſt verbum Dei) per omnem orationem, & obſecrationem orantes omni tempore in ſpiritu: & in ipſo vigilantes in omni inſtantia, & obſecratione pro omnibus ſanctis: & pro me.

4. AD Hebræos duodecimo: Recogitate enim eum, qui talem ſuſtinuit à peccatoribus aduerſum ſemetipſum contradictionem: vt ne fatigemini, animis veſtris deficientes. Nondum enim vſque ad ſanguinem reſtitiſtis, aduerſus peccatum repugnantes.

DE SEPTEM PECCATIS CAPITALIBVS.

I.

Quæ ſunt peccata præcipuè animaduertenda?

IAnimirum, quæ dicuntur Capitalia, quòd ſint veluti fontes, vel capita reliquorum,& è quibus, velut ex corrupta radice, peſtiferi planè fructus naſcuntur, & longa quaſi ſtirpe omnis generis vitia,turpitudines,ſcandala, damna, corruptelæ, ac peſtes humani generis deſcendunt,& vi magna profluunt.

II.

Quot ſunt peccata eiuſmodi Capitalia?

De his Gregor. lib 31.Moral. c. 31. & Caſſianus Collatione 5.Item lib. 5.& ſequẽtib.

SEPTEM, quæ ſic numerantur: Superbia, Auaritia,Luxuria,Inuidia, Gula,Ira,Acedia.Sed vt hæc maximo ſemper odio perſequenda fugiendáque,ſic virtutes ſeptem, quæ peccatis illis opponuntur, ſummo quidem ſtudio & amore,ſi vitam animę quęrimus, ſunt conſectandę. Superbiæ contraria eſt [a] Humilitas; Auaritię, [b] Liberalitas; Luxuriæ, [c] Caſtitas:cum Inuidia pugnat [d] Charitas,Gulę opponitur [e] Abſtinentia,Irę [f] Patientia: demum Acediæ Deuotio, [g] ſeu pia ſedulitas,ſeduláque pietas aduerſatur.

a Col 3. b
b 2 Cor 9.b
c Act 24. g
d 1. Cor. 13.b
e Eccli.31. b. d
f Heb.10.g
g 1.Cor.15.g

TESTIMONIA.

1. AD Coloſſenſes tertio: Induite vos ergò ſicut electi Dei,ſancti,& dilecti, viſcera miſericordiæ,benignitatem,humilitatem,&c.

2. POSTERIORIS ad Corinthios nono: Neceſſarium exiſtimaui rogare fratres, vt præueniant ad vos, & præparent repromiſſam benedictionem hanc paratam eſſe ſic,quaſi benedictionem, non tanquam auaritiam.Hoc autem dico: Qui parcè ſeminat, parcè & metet: & qui ſeminat in benedictionibus, de benedictionibus & metet. Vnuſquiſque prout deſtinauit in corde ſuo, non ex triſtitia, aut ex neceſſitate: hilarem enim datorem diligit Deus.

3. ACTORVM vigeſimoquarto: Diſputante autem illo (*Paulo*) de iuſtitia,& caſtitate,&c.

4. PRIORIS ad Corinthios decimotertio: Charitas patiens eſt, benigna eſt:&c.

5. ECCLESIASTICI trigeſimoprimo: Vtere quaſi homo frugi his, quæ tibi apponuntur: ne, cùm manducas multùm, odio habearis. Ceſſa prior cauſa diſciplinæ:& noli nimius eſſe, ne fortè offendas.Et ſi in medio multorum ſediſti, prior illis ne extendas manum tuam, nec prior poſcas bibere. Quàm ſufficiens eſt homini erudito vinum exiguum, & in dormiendo non laborabis ab illo, & non ſenties dolorem.Ignis probat ferrum durum:ſic vinum corda ſuperborum arguet in ebrietate potatum. Æqua vita hominibus vinum in ſobrietate:ſi bibas illud moderatè,eris ſobrius. Vinum in iucunditatem creatum eſt, & non in ebrietatem, ab initio. Exultatio animæ & cordis vinum moderatè potatum. Sanitas eſt animæ & corpori ſobrius potus. Vinum multùm potatum irritationem, & iram, & ruinas multas facit. Amaritudo animæ vinum multùm potatum. Ebrietatis animoſitas, imprudentis offenſio, minorans virtutem,& faciens vulnera.

6. AD Hebræos decimo: Patientia vobis neceſſaria eſt: vt voluntatem Dei facientes, reportetis promiſſionem.

7. PRIORIS ad Corinthios decimoquinto:Itaque fratres mei dilecti,ſtabiles eſtote,& immobiles: abundantes in opere Domini ſemper, ſcientes quod labor veſter non eſt inanis in Domino.

III.

Quid eſt Superbia,& quas gignit filias?

a Vide Chryſoſt. hom. 43. ad pop. Antioch. Bern de grad. humil. Gregor. 34 Moral.c. 17.& ſeqq. & lib. 23. cap.7. Proſper ad Demet. Iſidor. de ſummo bono lib.2.cap.38.Fulgent.epiſt.38 cap.16.& 17.
b Greg. lib. 31. Moral. cap. 31. Proſper lib.3.de vita contẽp.can.2.Auguſt.epiſt 56. Bernard. ſerm. 3. ex paruis, & ſermon. 4. de aduentu. c Deuteron.17.c Sapient.5. b. Matth.23.b. c. Prou.13.b. Geneſ.49.a Prou.6. b.c. 2.Tim.3.b. d Tob.4.c.

A SVPERBIA [a] eſt inordinatus appetitus excellentię, ſiue intus lateat in animo,ſiue extrinſecus etiam ſeſe prodat.

B Hęc vitiorum quidem omnium mater, princeps ac [b] regina eſt: quę præcipuè infelicem hanc ſobolem gignit, [c] Inobedientiam,iactantiam,hypocriſim,contentionem,pertinaciam,diſcordiam,curioſitatem.

C Vt autem delictum hoc maximum caueatur, Tobias in hunc modum admonet: [d] *Superbiam nunquam in tuo ſenſu, aut in tuo*

verbo domi-

verbo dominari permittas: in ipſa enim [e] *initium ſumpſit omnis perditio.* Hinc Apoſtolica illa doctrina, [f] *Deus ſuperbis reſiſtit, humilibus autem dat gratiam.* Immò ſi Eccleſiaſtico credimus, [g] *Odibilis coram Deo eſt & hominibus ſuperbia. Radices gentium ſuperbarum arefecit Deus, & plantauit humiles ex ipſis gentibus. Quid ergò ſuperbit terra & cinis?*

[e] Eccli. 10. b. Chryſoſt. homil 8. in Ioannem. b
[f] Iacob 4. b 1. Pet. 5. b
[g] Eccli. 10. a Ibidem. c. Ibidem. b.

TESTIMONIA.

1. A CHRYSOSTOMVS homilia quadrageſima tertia ad populum Antiochenum: Quemadmodum ſæui quidem venti, in tranquillum mare delati, totum ab imò ſubruunt, vt & arena cum vndis miſceatur: ſic & ambitio, & turpis quæſtus animam ſubeuntes, omnia ſubuertunt. Excæcat mentis intuitum, præſertim gloriæ furor: nam pecunias quidem contemnere, volenti ſatis eſt facilè: honorem autem à multis collatum deſpicere, multi laboris indiget, magnæ ſapientiæ, angelicæ cuiuſdam animæ, ipſum cæleſtis teſtudinis verticem tangentis. Cogita, cùm gloriam concupiſcis, quòd eam ſis aſſecutus, & diſce finem, & nihil inuenies. Cogita, quantam ea res habeat iacturam, quot & qualibus bonis priuet. Labores quidem ſuſtinebit atque pericula, fructibus autem priuabitur & certaminum præmiis. Cùm aliquid boni faciens cogites, quod & hominibus oportet oſtendere, & ſolicitus ſis vt videatur: cogita quòd Deus videt, & omnem illam extingues concupiſcentiam. De terra recede, & adillud cæleſte reſpicias theatrum. Homines licet laudauerint, mox tamen accuſant, vel inuident, vel carpunt: vel ſi hoc non fecerint, nihil tamen omninò laudato proſunt. Deus tamen non ita, ſed gaudet noſtra laudans merita. Dixiſti rectè, plauſuſque conſecutus eſt? Si adiuti quidem ſunt plaudentes, & mutati, & meliores effecti, prioribus abſtinuêre malis, verè gaudendum eſt, non iam collatis laudibus, ſed bona mirabilique mutatione: ſi verò laudantes quidem, & tumultuantes perſeuerant, nullum autem ex plauſibus fructum reportant, dolendum magis eſt, quoniam hæc eis in iudicium cedunt & damnationem. Sed in pietate gloriam habes? Si verè quidem ſis pius, & tibi nihil conſcius ſis mali, oportet gaudere, non quoniam videris, ſed quoniam es. Si cùm ſis, multorum quidem gloriam concupiſcis, cogita quòd non hi nobis iudices erunt in illa die, ſed qui latentia perfectè nouit. Si verò tibi peccatorum conſcius, apud omnes mundus eſſe ſuſpicaris, non tantùm gaudere non oportet, verùm & dolere, & amarè gemere, diem continuè cogitantem, in quo omnia reuelantur, in quo abſcondita tenebrarum illuminantur. Honore delectaris? hunc repelle, ſciens quòd te debitorem conſtituit. Honorem tibi præbet nemo? & in hoc gaudendum eſt. Non enim cum aliis & hoc tibi Deus improperabit, quòd honore delectatus es. Hoc ſaltem lucraris, quòd maiori ſupplicio non eris obnoxius. Anima namque cupiens honorem & glorificari, non videbit regnum cælorum. Non meus eſt hic ſermo, ſed Spiritus ſancti. Non videbit, licet virtutem operetur. ait enim: Receperunt mercedem ſuam. Non prohibeo optare gloriam, ſed veram volo gloriam, quæ eſt à Deo: cuius laus eſt, inquit, nō ex hominibus, ſed ex Deo. In abſcondito ſimus pij, non multo circundati faſtu, & oſtentatione, & ſimulatione. Ouis pellem abijciamus, ſed potius oues efficiamur. Nihil hominum gloria vilius. Dic enim mihi, ſi parulorum videas puerorum multitudinem, lactentium dico, nunquid ab eis gloriam concupiſcesi, ſic erga cunctos homines diſponaris propter gloriam. Idcircò cenodoxia dicitur. Nónne vides perſonas, quas in ſcena verſantes induuntur, quam ſint pulchræ quidem, quàm verò ſplendidæ, quàm ad extremam pulchritudinis perfectionem effictæ? Potes mihi talem adſpectum in veritate mōſtrare? Nequaquam. Quia vacuæ ſunt, & imitantur pulchritudinem: pulchritudo tamen nō ſunt. Similiter & gloria inanis. Cùm nolis gloriam contemnere, dic: Par Deo fio, ſi contempſero: & ſtatim contemnes. Non enim poteſt gloriæ ſeruus homo, non omnium ſeruus eſſe, & ipſis ſeruilior mācipiis. Sicut eſt modeſtiæ principium ieiunium, id eſt, fundamentum & conſtitutio: ſic & peccati ſuperbia, & ab ea omne peccatum inchoatur. Ex ſuperbia naſcitur pauperum deſpectus, pecuniarum concupiſcentia, amor principatus, multæ deſiderium glorię. Elatus, etiam nec a maioribus, nedum ab inferioribus, contumeliam pati ſuſtinet: qui verò contumelia non tolerat affici, neque malè pati ſuſtinebit. Qui nouit quòd Dei filius ſe tantum humiliauit, non extollitur. Si Deus contritum diligit ſpiritum, econtrà ſuperbis reſiſtit, humilibus autem dat gratiam: nullum itaque malum par elationi: hominem reddit dæmonem, contumeliatorem, blaſphemum, periurum: cædes facit & homicidia cupere. Elatus, ſemper in doloribus viuit, ſemper indignatur, ſemper mœret. Nihil eſt quod eius poſſit explere libidinem: ſi vel regem viderit ſupplicantem & adorantem, non eſt ſatiatus, ſed magis accenſus. Sicut enim auari quanto plura ceperint, tanto pluribus egent: itidem & ſuperbi, quanto maiori funguntur honore, tanto plus concupiſcunt. Iam naturæ terminos tranſcenderunt curioſi, & ſuperflua ſatagentes, quantumcunque paſſi fuerint, non ſiſtunt. Igitur quomodo ſuperbiam extinguere poſſumus? Si Deum agnoſcamus. Nam ſi ex ignorantia Dei naſcitur, cùm ipſum agnouerimus, expellitur omnis inſolentia. Cogita gehennam, cogita multo meliores te cogita quòd Deo pœnas debeas. Sed non poteſt ſta facere, es imbecillior: cogita præſentis ipſam humanam naturam, quàm nihil ſit homo. Cùm videris in foro mortuum effertri, orphanos ſequentes filios, vxorem viduam plangentem, præſentium rerum vilitatem cogita, & quòd ab vmbra ſomniiſque nihil differunt. Sed non vis hoc: at cogita prædiuites in bellis temerè pereuntes: magnarum & illuſtrium domos conſidera nunc ſolo proſtratas: conſidera quantum potuerunt, & nunc nec eorum quidem memoria remanet. Per ſingulos enim dies, ſi velis, horum exempla reperies, magiſtratuum ſucceſſiones, proſcriptiones diuitum. Cogita cùm dormis, quo ſis dignus: nonne vel minima beſtia te poſſet interimere? Multis enim à tecto frequenter illata breuis be-

Modus & ratio vanæ gloriæ cupiditatem reſtringēdi.

minū gloria vilius.

Omne genus peccati ex ſuperbia naſcitur.

Pſalm. 30. 1. Pet. 5. Hominem reddit dæmonem.

Superbia quomodo comprimatur.

Matth. 6.

Rom. 1.

Nihil ho-

ſtiola vel oculum eruit, vel alicuius alterius periculi cauſam attulit.

2. BERNARDVS in tractatu de gradibus humilitatis, hos duodecim enumerat ſuperbiæ gradus: Curioſitatem, Leuitatem animi, Ineptam lætitiam, Iactantiam, Singularitatem, Arrogantiam, Præſumptionem, Defenſionem peccatorum, Simulatam confeſſionem, Rebellionem, Libertatem peccandi, Conſuetudinem peccandi.

Iob.41. 3. GREGORIVS libro trigeſimo quarto Moralium, capite decimoſeptimo: Notandum quòd Leuiathan iſte, qui per corpoream beſtiam deſignatur, ſublimè videre deſcribitur: quia videlicet cordis ſuperbia, cùm exterius vſque ad corpus extenditur, prius per oculos iudicatur. Ipſi quippe per faſtum tumoris inflari, quaſi ex ſublimi reſpiciunt, & quo ſe deprimunt, altius extollunt. Niſi enim ſuperbia per oculos quaſi per quaſdam ſe feneſtras oſtenderet, nequaquam Pſal.17. Deo Pſalmiſta dixiſſet: Populum humilem ſaluum facies, & oculos ſuperborum humiliabis. Et paulò pòſt: Vt Leuiathan iſte in cunctis, quæ ſuperius dicta ſunt, caderet: ſola ſe ſuperbia percuſſit. Neque enim per totillos vitiorum ramos areſceret, niſi per hanc prius in radice putruiſſet. Eccli.10. Scriptum eſt namque: Omnis peccati initium ſuperbia. Per hanc enim ipſe ſuccubuit, per hanc ſequentem hominem ſtrauit. Et poſt pauca: Sicut enim inferius radix tegitur, ſed ab illa rami extrinſecus expãduntur: ita ſe ſuperbia extrinſecus celat, ſed ab illa protinus aperta vitia pullulant. Nulla quippe mala ad publicum prodirent, niſi hæc mentem in occulto conſtringeret. Hæc eſt quæ Leuiathan iſtius ſenſum ferueſcere ſicut ollam facit. Vnde & humanas mentes in quodam feruore inſaniæ concutit, ſed per aperta opera qualiter concuſſi animam euertat, oſtendit. Intus namque prius ebullit in elatione, quod foris poſtmodum ſpumat in opere.

Vitiorum radix ſuperbia.

4. ET capite decimooctauo: Alia vitia eas ſolummodò virtutes impetunt, quibus ipſa deſtruuntur: vt videlicet ira patientiam, gaſtrimargia abſtinẽtiam, libido continentiam expugnet. Superbia autem, quam vitiorum radicem diximus, nequam vnius virtutis extinctione contenta, cõtra cuncta animæ membra ſe erigit, & quaſi generalis ac peſtifer morbus corpus omne corrumpit. Et paulò pòſt: Quiſquis verò eius in ſe tyrannidem captiua mente ſuſceperit, hoc primum dãnum patitur, quòd clauſo cordis oculo, iudicij æquitatem perdit. Nam cuncta quæ ab aliis benè geruntur, diſplicent: & ſola ei quæ ipſe vel prauè egerit, placent. Sẽper aliena opera deſpicit, ſemper miratur quæ ipſe facit.

Superbia omnibus virtutibus aduerſatur.

Iudicij æquitatem perueritit.

5. ITEM capite vigeſimo: Cunctis ſuperbia apud ſe cogitatione tumentibus ineſt clamor in locutione, amaritudo in ſilentio, diſſolutio in hilaritate, furor in triſtitia, inhoneſtas in actione, honeſtas in magine, erectio in inceſſu, rancor in reſponſione. Horum mẽs ſemper eſt ad irrogãdas contumelias valida, ad tolerãdas infirma, ad obediendum pigra, ad laceſſendos verò alios importuna: ad ea quæ facere & debet, & prævalet, ignaua: ad ea autem, quæ facere nec debet, nec prævalet, parata: Hæc in eo quod ſponte non appetit, nulla exhortatione flectitur: ad hoc autem, quod latenter deſiderat, quærit vt cogatur: quia dum metuit ex deſiderio ſuo vileſcere, optat vim in ipſa ſua voluntate tolerare.

Externi mores & geſtus ſuperborum.

6. CAPITE vigeſimoſecundo: Ad hoc vnigenitus Dei filius formam infirmitatis noſtræ ſuſcepit ad hoc inuiſibilis, non ſolùm viſibilis, ſed etiam deſpectus apparuit, ad hoc contumeliarum ludibria, irriſionum opprobria, paſſionumque tormenta tolerauit, vt ſuperbum non eſſe hominem doceret humilis Deus.

7. CAPITE vigeſimotertio: Quia igitur redemptor noſter corda regit humilium, & Leuiathan iſte rex dicitur ſuperborum, aperte cognoſcimus, quòd euidẽtiſſimum reproborum ſignum, ſuperbia eſt: at contra, humilitas, electorum. Cùm ergo quam quiſque habeat, cognoſcitur: ſub quo rege militet, inuenitur.

Iob.41. Euidentiſſimum reproborum ſignum eſt ſuperbia.

8. IDEM libro vigeſimotertio Moralium, capite ſeptimo: Quatuor ſunt ſpecies, quibus omnis rumor arrogantium demonſtratur, cùm bonum aut à ſemetipſis habere ſe æſtimant, aut ſi ſibi datum deſuper credunt, pro ſuis ſe hoc accepiſſe meritis putant: aut certè cum iactant ſe habere, quod non habent; aut deſpectis cæteris ſingulariter videri appetunt habere quod habent. A ſemetipſo enim bonum ſe habere iactabat, cui per Apoſtolum dicitur: Quid autem habes quod non accepiſti? Si autem accepiſti, quid gloriaris quaſi non acceperis? Rurſum, ne dari nobis bonũ gratiæ pro noſtris præcedentibus meritis crederemus, idem Apoſtolus admonet, dicens: Gratia eſtis ſaluati per fidem, & hoc non ex vobis, ſed Dei donum eſt, non ex operibus, vt ne quis glorietur. Qui etiam de ſemetipſo ait: Qui prius fui blaſphemus, & perſecutor, & contumelioſus: ſed miſericordiam conſecutus ſum. Quibus verbis apertè declarat, quòd gratia non pro meritis tribuetur, dum ex ſeipſo docuit, & quid de malitia meruit, & quid de beneuolentia accepit. Rurſum nonnulli iactant ſe habere, quod non habent, ſicut diuina voce per Prophetam de Moab dicitur: Superbiam eius, & arrogantiam eius ego noui, & quod non ſit iuxta eum virtus eius. Et ſicut Angelo Eccleſiæ Laodicæ dicitur: Quia dicis quòd diues ſum & locupletatus, & nullius egeo, & neſcis quia tu es miſer, miſerabilis, & pauper, & cæcus, & nudus. Rurſum nonnulli, deſpectis cæteris, videri appetunt ſingulariter bonum habere quod habent. Vnde & Phariſæus idcircò de templo abſque iuſtificatione deſcendit: quia bonorum operum meritum ſibi quaſi ſingulariter tribuens, oranti publicano ſe prætulit. Sancti quoque Apoſtoli ab hoc elationis vitio reuocantur, qui de prædicatione redeuntes, cùm elati dicerent: Domine, in nomine tuo etiam dæmonia nobis ſubiecta ſunt: ne de hac miraculorum ſingularitate gauderent, illicò eis reſpõdit Dominus, dicens: Videbam Satanam velut fulgur de cælo cadentem. Ipſe quippe ſingulariter elatus dixerat: Super aſtra cæli exaltabo ſolium meum, ſedebo in monte teſtamenti, in lateribus Aquilonis: ſimilis ero Altiſſimo. Et mirè Dominus, vt in diſcipulorum cordibus elationem premeret, mox iudicium ruinę retulit, quod ipſe magiſter elationis accepit: vt in authore ſuperbiæ diſcerent, quid de elationis vitio formidarent. In hac itaque arrogantiæ quarta ſpecie, crebrò humanus animus labitur; vt id quod habet, habere ſe ſingulariter glorietur. In qua tamen ſimilitudini diabolicæ vicinus appropinquat: quia quiſquis bonum ſe habere ſingulariter gaudet, quiſquis videri ſublimior cæteris quærit, illum videlicet imitatur, qui deſpecto bono ſocietatis angelorum, ſedem ſuam ad Aqui-

Species ſuperbiæ quatuor.

Prima.

1.Cor.4.

Secunda.

Epheſ. 2.

2.Tim.1.

Tertia.

Ierem. 48.

Apocal.3.

Quarta.

Luce 18.

Luce 10.

Iſaiæ.14.

Superbiæ quarta ſpecies hominem diabolo ſimilem facit.

ad Aquilonem ponens, & Altiſſimi ſimilitudinem ſuperbè appetens, per iniquum deſiderium, quaſi ad quoddam culmen, conatus eſt ſingularitatis erumpere.

Omnis boni author Deus agnoſcendus.

9. PROSPER Regienſis Epiſcopus in epiſtola ad virginem Demetriadem: Si quis eſt, qui aliqua ſe habere exiſtimat bona, quorum non Deus largitor ſit, ſed ipſe ſibi author exiſtat: manifeſtum eſt, hunc non Dei ſpiritum habere, ſed mũdi, & de illa ſecularis ſapientiæ tumere doctrina, de qua dicit Dominus: Perdam ſapientiam, & prudentiam prudentium reprobabo. Inter omnes lapſus hominum, inter omnia commiſſa peccantium, nulla eſt grauior, quàm ſuperborum ruina; maximè cùm ipſa elatio in Dei tendit iniuriam. Nam aliter inflantur, qui cupiditate extollentiæ ſingularis omnibus appetunt anteferri: aliter verò intumeſcunt. qui Dei auxilium refutantes, quæ fieri ſine ipſius opere non poſſunt, ex ſua perfici virtute contendunt, & ſpem ſuam à Domino auferunt, atque ad ſe transferunt, vt adimpleatur in eis quod ſcriptum eſt: Maledictus homo, qui ſpem habet in homine, & firmat carnem brachij ſui, & à Domino diſcedit cor eius. Hæc ſuperbia à diabolo ſumpſit exordium: qui quoniam ſua, quam à creatore acceperat, potentia, & dignitate ſibi placuit, ſeque authoris ſui gloriæ cõparauit, cum ijs angelis, quos in conſenſu impietatis ſuæ traxerat, à cæleſti ſublimitate deiectus eſt. Et ideò primis hominibus nocere potuit: quia illis malè credulis, per mendacia venenata perſuaſit, vt meliores ſe futuros putarẽt, ſi in libertate ſui arbitrij proſilirent, quàm ſi in legis datæ cuſtodia permanerent. Siue itaque in lapſu diaboli, ſiue in prævaricatione hominis, initium peccati ſuperbia eſt: quæ congruenter & auaritia nominatur, quia vtraque appellatio eum ſignificat appetitum, qui & ſuam menſuram concupiſcat excedere, & non dignetur dines eſſe niſi propriis: tanquam habeat hoc ſimile Deo, vt bonorũ ſuorum ipſe ſibi fons, ipſe ſibi ſit copia. Et paulò pòſt: Quia inter vitia aut nulla eſt, aut rara iactantia, & facilè ſpernitur, qui de opprobrio gloriatur: malum ſuperbiæ maximè virtutibus eſt cauendum, quia nullis opportunius inſidiatur, quàm quibus laus iuſta debetur. Multi enim ſeruientes Deo, & in lege eius die ac nocte meditantes, crucifixerunt carnem ſuam cum deſideriis & concupiſcentiis, omniumque illecebrarum inſentiua domuerunt, non damnis victi, non perſecutionibus fracti, non proſperitatibus deprauati, mundum iſtum nec dilexere obſequẽtem, nec timuere terrẽtem. Tantam itaque firmitatem, & tam ſublime propoſitum qua impugnatione diabolus poſſet adoriri, niſi, vt quibus non potuerat perſuadere vitiorum amorem, immitteret laudis cupiditatem: & inde nouiſſimè inſtrueretur tentatio, vnde nocuit prima deceptio? Non itaque deſidioſis & tepidis, neque inertibus & incultis, ſed magis quibuſdam animis ſedulis, & bonorum actuum probitate luculentis, per gloriam irrepſit humanam: & quos impulſione non mouit, elatione deiecit. Quanto enim clariores erant meritis, tanto eos aptiores ſuis inuenit inſidiis. Sed ſolicitudo nos Apoſtoli contra hoc periculum monet dicens: Cum timore & tremore veſtram ſalutem operamini. Deus eſt enim qui operatur in vobis & velle, & operari pro bona voluntate. Quanto ergò excellentius in mandatis Dei quique proficiunt, tanto maiores habent cauſas formidinis & tremoris: ne de ipſis probitatis augmentis mens ſibi conſcia, & laudis auida, in ſuperbiæ rapiatur exceſſus, & fiat immũda vanitate, dum ſibi videtur clara virtute. Si ergò omnia, quæ ad vitam & pietatem pertinent, Deus nobis diuina ſua virtute donauit: nihil magis fugiendum eſt, quàm appetitus huius concupiſcentiæ: quæ virtutem negat diuini operis, amore, propriæ dignitatis. Et cum aliæ cupiditates ea tantum bona, quibus aduerſantur, imminuant: hęc dum omnia ad ſe trahit, ſimul vniuerſa corrumpit. Cum itaque totius ſuperbiæ generale nomen odioſum ſit, ſiue illa de honore ſuo, ſeu de nobilitate, vel de immodicis opibus intumeſcat: hæc pars ipſius omnibus tentationibus nocentior inuenitur, quæ videtur iis, quas perditas cupit, amica eſſe virtutibus. Sed quia ſublimiora quæque grauius corruunt, gaudet princeps ſuperbiæ, eos quos potuerit ſua impulſione proſternere, ad celſiora creuiſſe. Et poſt pauca: Inflatio & ambitio, & propriorum bonorum ſuperba defenſio, poſſunt deſtruere eleemoſynas, poſſunt euacuare martyria: ſi & magnas opes amore quis humanæ laudis effundat, & ſæua ſupplicia non ea fortitudine, quam Deus tribuit, ſed ea, quam de ſe præſumpſit, excipiat.

Nulla grauior quam ſuperborũ ruina.

1. Cor. 1. Iſaiæ 29. & 33. iuxta LXX.

Ierem. 17.

Iſaiæ 4.

Superbia omnia bona corrumpit.

10. ISIDORVS libro ſecundo de ſummo bono, capite trigeſimo octauo: Omnis peccans ſuperbus eſt, eò quòd faciendo vitia, contemptui habeat diuina præcepta. Rectè ergò initium omnis peccati, ſuperbia: quia niſi præceſſerit mandatorum Dei inobedientia, tranſgreſſionis non ſequitur culpa. Omnis ſuperbia tanto in imo iacet, quanto in altum ſe erigit: tantoque profundius labitur, quanto excelſius eleuatur. Qui enim per propriam attollitur ſuperbiam, per Dei iuſtitiam inclinatur. Qui inflantur ſuperbia, vento paſcuntur. vnde & Propheta: Omnes, inquit, paſtores tuos paſcet ventus, hoc eſt, ſuperbus ſpiritus. Qui de ſuis virtutibus ſuperbiunt ex ipſis iudicandi ſunt operibus, quibus pro virtutibus vtuntur: quia rem bonam, non bona voluntate faciunt. Nam reuera ſine humilitate virtus quælibet, & ſine charitate, in vitio deputatur. Superbia ſicut origo eſt omnium criminum, ita ruina cunctarum virtutum. Ipſa eſt enim in peccato prima, ipſa in conflictu poſtrema. Hæc enim prima aut in exordio mentem per peccatum proſternit, aut nouiſſimè de virtutibus eiicit. Inde & omnium peccatorum eſt maxima, quia tam per virtutes, quàm per vitia humanam mentem exterminat. Ibi cadit ſuperbia, vbi & naſcitur, vt non ſit ſuperbis aliud culpa, aliud pœna. De ſuperbia naſcitur arrogantia, non de arrogantia naſcitur ſuperbia. Nam niſi præceſſerit occulta elatio mentis, non ſequitur aperta iactantia laudis. Ita ergò in culpa præponitur ſuperbia arrogantiæ ſicut præfertur ex origine. Vtilius eſt arroganti in quocunque vitio labi, & humilem, poſt caſum, Deo, fieri, quàm per elationem ſuperbire, grauioremque ruinam, & damnationem per ſuperbiam ſumere.

Omnis peccans ſuperbus eſt. Eccli. 10.

Ruina eſt omnium virtutum, ſuperbia.

Iſaiæ 4.

11. FVLGENTIVS epiſtola tertia ad Probam de virginitate, capite decimoſexto: Superbia ideò initium omnis peccati dicitur, vt omne peccatum de ipſa tanquam de radice pullulare monſtretur quæ multiplici modo miſerijs inferens mortem, publico certamine carnales deiicit: ſpirituales verò, ſi quos incautos inuenerit, occultiore conflictu proſternit. Quis enim neſcia fornicarios, idolis ſeruientes, adulteros, molles, maſculorum

Eccli. 10. Superbia aut dicatur omnis peccati initium.

Philip. 2.

concubitores, fures, auaros, ebrios, maledicos, rapaces, ſuperbas aduerſus Deum ceruices erigere, & nequiſſimis operibus magis diabolo militare? Sunt alij, quos in conſpectu hominum ſuperbia tanquã ſuos demonſtrat hoſtes, & intrinſecus habet nequiſſimos milites. Ab his iniquitas callidè geritur, vt humanis obtutibus iuſtitia fallaciter oſtendatur. Hos Dominus noſter ſic increpat: Vos eſtis, qui iuſtificatis vos coram hominibus, Deus autem nouit corda veſtra. Quos vt ſuperbos euidenter oſtenderet, ſequutus adiunxit: Quia quod hominibus altum eſt, abominatio eſt ante Dominũ. Ad eos etiam qui ſub Chriſtiana profeſſione viuunt, & Chriſti præcepta manifeſtè peccando contemnunt, ſic ipſe Chriſtus loquitur: Quid autem vocatis me Domine, Domine, & non facitis quæ dico? Tales gentium quoque doctor his verbis obiurgat: Confitentur ſe nõſſe Deum, factis autem negant: cùm ſint abominati & incredibiles, & ad omne opus bonum reprobi. Nam & beatus Iacobus dicit: Quid proderit, fratres mei, ſi fidem quis dicat ſe habere, opera autem non habeat? Nunquid poteſt fides ſaluare eum? Humilitas ergò (quam docuit Chriſtus, dicens: Diſcite à me, quia mitis ſum, & humilis corde.) non in ſola confiſtit fide, ſed in fide ſimul & opere. Nam ſcriptum eſt: Quia & dæmones credunt, & contremiſcunt, qui tamen Deo humiles non ſunt. Vnde etiam Apoſtolus Paulus aſſerit, quia ſapientia carnis inimica eſt Deo. Legi enim Dei non ſubiicitur, nec enim poteſt. Quæ ſapientia, ſecundùm Iacobi ſententiam, non eſt deſurſum deſcendens, ſed terrena, animalis, diabolica.

Hypocritarum ſuperbia.

Lucæ 16.

Lucæ 6.

Tit. 1.

Iacob. 2.

Humilitas non in ſola fide conſiſtit.

Matth. 11. Iacob. 2.

Rom. 8.

Iacob. 3.

12. Et capite decimoſeptimo: Manifeſta igitur ſuperbia deprehenditur, cùm manifeſtè peccatur. Attamen cùm fuco iuſtitiæ iniquitas tegitur, illa ſuperbiæ peſtilentia venenoſius ſerpit, illa periculoſius irrepit: cùm ab his, qui iuſtitiæ ſtudium gerunt, vel aliorum vita tanquam indigna deſpicitur, vel in operibus bonis aliquid humanis viribus aſſignatur. Illa denique ſuperbia, qua cæteri ab his, qui ſibi iuſti videntur, velut peccatores deſpiciuntur, in Phariſæo condemnatur. Sicut enim ſanctus Euangeliſta teſtatur, dicens: Dixit autem & ad quoſdam, qui in ſe confidebant tanquam iuſti, & aſpernabantur cæteros, parabolam iſtam: Duo homines aſcenderunt in templum, vt orarent, vnus Phariſæus, & alter Publicanus, &c. In conſpectu iudicis miſericordis & iuſti, non eſt accepta ſuperba iactatio bonorum operum, ſed humilis confeſſio peccatorum. Illi etiam, qui virtutem bonæ voluntatis, aut bonæ operationis ſuis nituntur ſuperbè viribus aſſignare, ab Apoſtolo taliter denotantur: Quia ignorantes Dei iuſtitiam, & ſuam quærentes ſtatuere, iuſtitiæ Dei non ſunt ſubiecti. In ſua igitur iniuſtitia profectò deficit, qui iuſtitiæ Dei ſuperba colla non ſubiicit.

Manifeſta & occulta ſuperbia.

Lucæ 18.

Rom. 10.

Quatuor ſuperbiæ genera.

In his itaq; quatuor ſuperbiæ generibus, quibus diabolus, velut quadrigis vehitur, & ad gehẽnam miſerorum, quibus inſidet, mortifero curſu raptatur, duobus animas opprimit, quas in carne iacentes perſpicit, aliis duobus animas deiicit, quas de carne volare cognoſcit. Iſtas captiuat delectatione vitiorum, illas circonuenit elatione virtutum. Illarum ſic virginitatem præripit, vt ſe fornicari non dubitent: iſtas ſic conſtuprat & maculat, vt ſe conculcari non æſtiment.

1. B Gregorius libro trigeſimoprimo Moralium, capite trigeſimoprimo: Ipſa vitiorum regina ſuperbia, cùm deiectum plenè cor ceperit, mox illud ſeptem principalibus vitiis, quaſi quibuſdam ſuis ducibus deuaſtandum tradit. Quos videlicet duces exercitus ſequitur: quia ex eis proculdubiò importunæ vitiorũ multitudines oriuntur. Quod melius oſtendimus, ſi ipſos duces atq; exercitum ſpecialiter, vt poſſumus, enumerando proferamus. Radix quippe cuncti mali, ſuperbia eſt: de qua, ſcriptura atteſtante, dicitur: Initium omnis peccati eſt ſuperbia. Primæ autẽ eius ſoboles, ſeptem nimirũ principalia vitia, de hac virulenta radice proferũtur: ſcilicet inanis gloria, inuidia, ira, triſtitia, auaritia, ventris ingluuies, luxuria. Nam quia his ſuperbiæ vitiis nos captos doluit, idcircò redemptor noſter ad ſpiritale liberationis prælium, ſpiritu ſeptiformis gratiæ plenus venit. Sed habent contra nos hæc ſingula exercitum ſuum. Nam de inani gloria, inobedientia, iactantia, hypocriſis, contentiones, pertinaciæ, diſcordiæ, & nouitatum præſumptiones oriuntur. De inuidia odium, ſuſurratio, detractio, exultatio in aduerſis proximi, afflictio autem in proſperis naſcitur. De ira rixæ, tumor mentis, contumeliæ, clamor, indignatio, blaſphemiæ proferuntur. De triſtitia malitia, rancor, puſillanimitas, deſperatio, torpor circa præcepta, vagatio mentis erga illicita naſcitur. De auaritia proditio, fraus, fallacia, periuria, inquietudo, violentiæ, & contra miſericordiam obdurationes cordis oriuntur. De ventris ingluuie inepta lætitia, ſcurrilitas, immunditia, mululoquium, hebetudo ſenſus circa intelligentiam propagantur. De luxuria cæcitas mentis, inconſideratio, inconſtantia, præcipitatio, amor ſuî, odium Dei, affectus præſentis ſæculi, horror autem vel deſperatio futuri generantur. Quia ergo ſeptem principalia vitia, tantam de ſe vitiorum multitudinem proferunt, cùm ad cor veniunt, quaſi ſubſequentis exercitus cateruas trahunt. Ex quibus videlicet ſeptem, quinque ſpiritalia, duoque carnalia ſunt. Sed vnumquodque eorum tanta ſibi cognatione iungitur, vt non niſi vnum de altero proferatur. Prima nanque ſuperbiæ ſoboles, inanis eſt gloria, quæ dum oppreſſam mentem corruperit, mox inuidiam gignit: quia nimirum dum vani nominis potentiam appetit, ne quis hanc alius adipiſcivaleat, tabeſcit. Inuidia quoque iram generat, quia quanto interno liuoris vulnere animus lauciatur, tanto etiam manſuetudo tranquillitatis amittitur: & quia quaſi dolens membrum tangitur, idcirco oppoſitæ actionis manus, velut grauius preſſa, ſentitur. Ex ira quoque triſtitia oritur: quia turbata mens, quo ſe inordinatè concutit, eo addicendo confundit: & cùm dulcedinem tranquillitatis amiſerit, nihil hanc niſi ex perturbatione ſubſequens mœror paſcit. Triſtitia quoque ad auaritiam deriuatur: quia dum confuſum cor bonum lætitiæ in ſemetipſo intus amiſerit, vnde conſolari debeat, foris quærit: & tanto magis exteriora bona adipiſci deſiderat, quanto gaudium non habet, ad quod intrinſecus recurrat. Poſt hæc verò duo carnalia vitia, id eſt, ventris ingluuies, & luxuria, ſuperſunt. Sed cunctis liquet quòd de ventris ingluuie luxuria naſcitur.

Vitiorum regina ſuperbia.

Radix cuncti mali ſuperbia. Eccli. 10.

Omnia capitalia vitia oriuntur ex ſuperbia.

Filiæ inanis gloriæ ſunt ſuperbiæ ſpeciatim acceptæ.

Filiæ inuidiæ.

Iræ filiæ.

Acediæ filiæ.

Auaritiæ filiæ.

Gulæ filiæ.

Luxuriæ filiæ.

Inter capitalia vitia quædam ſunt carnalia, quædam ſpiritalia. Quo ordine ex ſe mutuò generentur.

2. Prosper libro tertio de vita contemplatiua, capite ſecundo: Scriptura diuina immobilem ſententiam protulit, dicens: Initium, inquit, omnis peccati ſuperbia. Quid poteſt apertius, quid probabilius dici? Initium, inquit, non alicuius, ſed omnis peccati, ſuperbia: vt euidenter oſtenderet,

Eccli. 10. Superbia, omnium peccatorũ cauſa.

oſtenderet, quòd ipſa ſit peccatorum omnium cauſa: quoniam non ſolum peccàtum eſt ipſa, ſed etiam nullum peccatum fieri potuit, poteſt, aut poterit ſine ipſa. Si quidem nihil aliud omne peccatum, niſi Dei contemptus eſt, quo eius præcepta calcantur. Quem conceptum Dei, nulla res alia perſuadet hominibus, niſi ſuperbia, quæ etiam in ipſo diabolo, vt diabolus ex angelo fieret, æternæ perditionis extitit cauſa. Denique & ipſe ſciens ſe per ſuperbiam de cæleſtibus corruiſſe, & in hunc caliginoſi aëris carcerem truſum, homini ſubuertendo, quem Deus fecerat ſine vllo peccato, vitium perſuaſit ſerpentina calliditate ſuperbiæ: certus, quòd recepta ſuperbia, quæ eſt malorum omnium cauſa, facilè iam peccata omnia, quæ non niſi ſuperbo concipiuntur animo, pepetraret. Hinc eſt, quòd idem primus homo ſuperbi ſpiritus elatione corruptus, omnem poſteritatem ſuam, quæ in illo radicaliter fuit, neceſſitati corruptionis, ac mortalitatis addixit: vt corruptibilis, & mortalis effectus, corruptibiles mortaleſq; generaret, atque ita quod in illo egerat punienda ſuperbia, in omnibus ex illo natis peccati fieret pœna. Et propterea non eo modo iam poſſumus peccato reſiſtere, ſicut ille potuit.

Iſaiæ 14. Lucæ 10.

Geneſ. 3.

3. AVGVSTINVS epiſtola quinquageſima-ſexta ad Dioſcorum: Niſi humilitas omnia quæcunque bene facimus, & præceſſerit, & comitetur, & conſecuta fuerit, & propoſita quam intueamur, & appoſita cui adhæreamus, & impoſita qua reprimamur, iam nobis de aliquo bono facto gaudentibus, totum extorquet de manu ſuperbia: vitia quippe cætera in peccatis, ſuperbia verò etiam in rectè factis timenda eſt, ne illa, quæ laudabiliter facta ſunt, ipſius laudis cupiditate amittantur.

Humilitas quam neceſſaria ſit.

4. BERNARDVS ſermone tertio ex paruis ſermonibus: Eſt ſuperbia cordis, ſuperbia oris, ſuperbia operis, ſuperbia habitus. Superbia cordis eſt, quando homo in oculis ſuis magnus eſt. Contra quam Sapiens orat, dicens: Extollentiam oculorum meorum ne dederis mihi. Et alibi: Væ qui ſapientes eſtis in oculis veſtris. Superbia oris vel linguę, quæ & iactantia dicitur, eſt quando homo non ſolum magna de ſe ſentit, ſed etiam loquitur. Vnde Pſalmiſta: Diſperdat Dominus vniuerſa labia doloſa, & linguam magniloquam. Superbia operis eſt, quando homo exteriori quadam ſuperbia, vt magnus appareat, agit. De qua idem Pſalmiſta ait: Non habitabit in medio domus meæ, qui facit ſuperbiam. Superbia habitus eſt, quando homo, vt glorioſus videatur, precioſis ſe ornat veſtibus. Vnde Paulus: Non in veſte precioſa. Et Dominus: Qui mollibus veſtiuntur, in domibus regum ſunt, vbi ſuperbia abundat. Sunt autem quinque, quæ ad remedium tam mortiferæ peſtis, à Domino rationali animæ ſunt poſita, locus, corpus, tentatio diaboli, prædicatio Chriſti, & eius conuerſatio. Locus, quia exilium: corpus, quia oneroſum: tentatio, quia inquietat: Chriſti prædicatio, quia ædificat: & eius conuerſatio, quia informat. His, quaſi quinque ſẽſibus, Deus humilitatẽ operatur in anima. Sicut enim anima vita eſt corporis, ita Deus vita eſt animæ; & ſicut corpus mortuum eſt, quod per quinque ſenſus ab anima non vegetatur, ita anima mortua eſt, quæ per hæc à Domino non humiliatur.

Quadruplex ſuperbia. Cordis. Eccli. 25.

Iſaiæ 5. Oris.

Pſal. 11. Operis.

Pſal. 100. Superbia habitus. 1. Tim. 2. Matth. 11.

Quinque remedia contra ſuperbiam.

5. IDEM ſermone quarto de aduentu Domini: Vtile eſt abſcondere magis quàm oſtentare, ſi quid habemus boni: ſicut & mendici, cùm eleemoſynam petunt, non precioſas veſtes oſtendunt ſed feminuda membra, aut vlcera, ſi habuerint, vt citius ad miſericordiam videntis animus inclinetur. Quam regulam Publicanus ille ſeruauit, multò melius Phariſæo: & ideò deſcendit iuſtificatus ab illo, id eſt, præ illo. Et poſt pauca: Propter quod & dicebat: Diſcite à me, quia mitis ſum & humilis corde. Conſidera ſanè in his verbis, quoniam humilitas duplex eſt: altera cognitionis, altera affectionis, quæ hìc dicitur cordis. Priore cognoſcimus quòd nihil ſumus: & hanc diſcimus à nobiſipſis, & ab infirmitate propria: poſteriore calcamus gloriam mundi; & hanc ab illo diſcimus, qui exinaniuit ſemetipſum, formam ſerui accipiens: qui etiam quæſitus in regnum, fugit: quæſitus ad tanta opprobria, & ignominioſum ſupplicium crucis, ſponte obtulit ſemetipſum.

Polchra ſimilitudo.

Luc. 18.

Matth. 11.

Duplex humilitas.

Philip. 2. Ioan. 6. & 18.

6. DEVTERONOMII decimo ſeptimo: Qui autem ſuperbierit, nolens obedire ſacerdotis imperio, qui eo tempore miniſtrat Domino Deo tuo, & decreto iudicis, morietur homo ille, & auferes malum de Iſraël: cunctuſque populus audiens, timebit, vt nullus deinceps intumeſcat ſuperbia.

7. SAPIENTIÆ quinto: Quid nobis profuit ſuperbia? aut diuitiarum iactantia quid contulit nobis? Tranſierunt omnia illa tanquam vmbra, & tanquam nuncius percurrens, &c.

8. MATTHÆI vigeſimotertio: Qui maior eſt veſtrûm, erit miniſter veſter. Qui autem ſe exaltauerit, humiliabitur: & qui ſe humiliauerit, exaltabitur. Væ vobis Scribæ & Phariſæi hypocritæ: quia comeditis domos viduarum, orationes longas orantes: propter hoc amplius accipietis iudicium. Væ vobis Scribæ & Phariſæi hypocritæ: quia ſimiles eſtis ſepulchris dealbatis, quæ aforis parent hominibus ſpecioſa, intus verò plena ſunt oſſibus mortuorum, & omni ſpurcitia. ſic & vos aforis quidem paretis hominibus iuſti: intus autem pleni eſtis hypocriſi, & iniquitate.

9. PROVERBIORVM decimotertio: Iater ſuperbos ſemper iurgia ſunt.

10. GENESIS quadrageſimonono: Maledictus furor eorum, quia pertinax.

11. PROVERBIORVM ſexto: Sex ſunt, quæ odit Dominus, & ſeptimum deteſtatur anima eius: Oculos ſublimes, linguam mendacem, manus effundentes innoxium ſanguinem, cor machinans cogitationes peſſimas, pedes veloces ad currendum in malum, proferentem mendacia teſtem fallacem, & eum, qui ſeminat inter fratres diſcordias.

12. PRIORIS ad Timotheum quinto, reprehendens Apoſtolus viduas quaſdam adoleſcẽtiores: Non ſolùm (inquit) otioſæ, ſed & verboſæ, & curioſæ, loquentes quæ non oportet.

1. C THOBIÆ quarto.

2. ECCLESIASTICI decimo, vt in textu.

3. CHRYSOSTOMVS homilia octaua in Ioannem: Cùm Domino eiuſdem ſis reus criminis, eumque offenderis, alienis commodis doles, & ſuperbis, tanquam tibi ſoli ſis obnoxius, cui gratiam largiatur: hoc profectò non inuidiæ tantùm & arrogantiæ, ſed vltimæ demẽtię eſt, & quantumuis grauiſſimis dignum ſupplicijs. Superbiam nanque malorum omnium in te plantaſti radi-

Eccli. 10.

Eccli.10. cem. Idcircò ſapiens principium eam peccati, hoc eſt, radicem, fontémque, & matrem appellauit. Per hanc primus homo à beata illa paradiſi ſede deiectus eſt, per hanc, qui eum decepit diaIſaiæ 14. bolus, à tantæ dignitatis faſtigio decidit. Quare cùm verſutus ipſe atque ſceleſtus huius peccati naturam vimque intelligat, quòd ex ipſo etiam cælo poſſit creaturam deiicere, hanc viam aggreſſus eſt. Genes. 3. Cùm Adam è tanta gloria deturbauit, quippe cùm Deo ſimilem eum futurum polliceretur, ſuperbia extulit, & ad ima præcipitem deNil ẽ alienum à Dei amore hominem reddit atq; ſuperbia. uoluit. Nihil enim tam alienum à diuino amore hominem reddit: Nihil tam facilè in gehennam intrudit, quàm ſuperbiæ inſania, ſub qua omnis noſtra vita immunda eſt, quanuis pudicitia, virginitate, ieiunio, orationibus, eleemoſyna, quanuis omni denique virtute præſtemus. Immundus, inquit, apud Deum omnis ſuperbus. Coërceamus ergo hanc animi elationem, hunc faſtum penitus tollamus, ſi mundi eſſe. & eo, quod diabolo paratum eſt, ſupplicio volumus liberari. Quòd enim ſuperbus, eodem quo diabolus cruciatu damnetur, audi Paulum, Non neophytum, ne in iudi- 1. Tim. 3. cium incidat, & in laqueum diaboli. Quod in iudicium? quem in laqueum? in eandem damnationem, & in idem ſupplicium. Quonam igitur Superbia quomodo vitari poſſit. pacto hoc euitare diſcrimen poteris? ſi tecum eius naturam, multitudinem ſcelerum, tormentorum magnitudinem, & eorum, quæ in hac vita pulchra videntur, fluxum, imbecillitatémque, nihil à fœno differentem, & vernis floribus languidiorem, reputabis. Si hę frequenter animo inſederint cogitationes, & eorum, qui rectè vixerint, meminerimus: nullo nos conatu, nullis viribus diabolus inflare poterit, neque occaſionem vllam, aut cauſam, qua nos oppugnet, inuenerit.

4. IACOBI quarto.
5. PRIORIS Petri quinto.
6. ECCLESIASTICI decimo, vt in textu.

IV.

Quid eſt Auaritia, & quarum filiarum mater?

a Conſule Baſil. in diteſcentes & auaros, homil. 6. & 7. Proſper lib. 2. de vita cõtemp. c. 15. & 16. Iſidor. de ſummo bono, lib. 2. cap. 41. Auguſt. lib. 3. de libero arbitrio, c. 17. & ſerm. 396. de temp. Ambroſ. in lib. de Naburthe Iezraëlita. lib. 1. de Cain & Abel, cap. 5.

A AVARITIA[a] eſt habendi appetitus inordinatus. Auarus enim rectè iudicatur, non ſolùm qui rapit, ſed etiam qui concupiſcit aliena, vel cupidè ſeruat ſua.

b Greg. lib. 31. Moral. c. 31. 2. Timoth. 3. a. 1. Corint. 6. b Eccli. 11. d. Zachar. 8. c. Matth. 6. c. d. Prouerb. 22. d 21. b. 2.

B Filiæ[b] ſunt huius peſſimæ matris, Proditio, fraus, fallacia, periurium, inquietudo, violentia, immiſericordia, ſeu inhumanitas, & cordis durities.

c Coloſſ. 3. a. Eph. 5. b.

C Damnat hoc vitium Apoſtolus,[c] vt Idolorum ſeruitutem dixerit: ac præterea ita ſcribit:[d] *Qui volunt diuites fieri incidunt in tentationem, & laqueum diaboli, & deſideria multa inutilia, & nociua, quæ mergunt homines in interitum, & perditionem. Radix enim omnium malorum eſt cupiditas.* Et alibi ſcriptum habemus:[e] *Auaro nihil eſt ſceleſtius.* Item, *Nihil eſt iniquius, quàm amare pecuniam: hic enim & animam ſuam venalem habet.* Et Chriſtus ipſe teſtatur:[f] *Non poteſtis Deo ſeruire, & mammonæ.* Et iterum: *Nolite ſoliciti eſſe in craſtinum.* Quod Paulus etiam explicatius reddens, ita monet:[g] *Sint mores ſine auaritia, contenti præſentibus: ipſe enim dixit: Non te deſeram, neque derelinquam. ita vt confidenter dicamus: Dominus mihi adiutor.*[h] *Habentes alimenta, & quibus tegamur, his contenti ſumus.*

d Zachar. 8. c. Matth. 6. d. Prouerb. 22. d 21. b. 2.
e Eccli. 10. b. Ibidem.
f Matth. 6 c. Chryſoſt. homil. 7. in Ioan. Ibidem d.
g Heb. 13. a. Lucæ 12. c.
h 1. Timoth. 6. b.

TESTIMONIA.

1. A BASILIVS homilia in dictum illud Euangelij, Deſtruam horrea mea, & maiora ædificabo: quæ eſt ſexta inter homilias Baſilij variorum argumentorum: Exemplum accuſati diuitis tibi vbique occurrat: qui quidem præſentia cuſtodiens, & de futurorum ſpe anxiè ſolicitus, & incertus num eſſet victurus craſtinò, hodie peccando diem anteuertit craſtinum. Nondum collegit fructus, & iam auaritiæ iudicium, & condemnationem accepit. Quando terrena ſapis, & Deum habes ventrem, totus quoq; caro effectus, vitioſis affectibus obſequeris, audi te dignam appellationem, quam tibi nullus hominum, ſed ipſe Dominus indidit: Stulte, hac nocte animam tuã abs te repetent: quæ autem præparâſti, cuius erunt? Habes, ſi vis, apothecas ventres pauperum, theſaurizа tibi theſauros in cælo. Quæ illic reconduntur, ea neutiquam depaſcuntur tineæ, nulla depopulatur caries aut erodit, nulli ſuppilãt prædones. Dixeris: Atqui tum in indigos diſpartiar, quum horrea ſecunda compleuero. Longa tibi vitæ tempora præfixiſti: vide ne te illud tempus, quod certo ac præſtituto termino accelerare ſolet, fortè corripiat. Et profectò vitã ſibi hoc modo confidentius polliceri, non bonitatis, ſed malitiæ eſt indicium. Vitam nanq; tibi polliceris, non vt poſthac ſis liberalior, aut tribuas: ſed vt inſtãtem mendicum à te propulſes. Eſuriens fame abſumitur, nudus frigore rigeſcit. Qui repetitur debitum, vinculis obtorto collo adſtringitur: & tũ eleemoſynam in craſtinum differs? Audi Salomonem: Ne dicas, regreſſus reuertere, & cras dabo. Ignoras enim

Lucæ 12. Totã hanc homiliam Baſilij D. Ambroſius etiam tranſtulit: eſtque inter ſermones eius octogeſimus primus.

Stulti nomine quinam appellentur. Matth. 6.

Eleemoſyna non differenda in craſtinum. Prouerb. 3.

enim quid ſequens pariet dies. Quantam te Deo beneficentiſſimo gratiam habere, quàm hilarem eſſe te ſimul, & in inopes munificum atque liberalem oportebat, quòd non ipſe pro foribus alienis cogeris obſtreperus eſſe & querulus, ſed tuas alij occupant? Nunc autem triſtis es, & rogatu difficilis. Vnam tãtùm nôſti vocem: Non habeo, non dabo: nam & pauper ego quoque ſum. Pauperes profectò, pauper & omnium egens bonorum. Pauper, inquam, charitate pauper, benignitatem indigos pauper, fide erga Deum pauper, pauper æterna ſpe. Dixeris: Cui facio iniuriam, ſi mea retineo, conteruóque? Quæ illa, dic mihi, tua? Vnde accepta hæc ad traducendam præſentem hanc vitam inuexiſti? Perinde enim facis, ac ſi quis in theatro locum ſpectandi mox vt aduenerit aliis arripere, cæteros abarceat ingreſſu, ſuo vnius vſui adiudicans, quod ad omnium communem vſum proponitur. Tales & diuites exiſtunt. Communia nanque, quum priores obtinuerint, propria faciunt occupãdo. Nónne nudus ex vtero matris excidiſti? nudúſque rurſus reuerteris ad humum? Hæc tibi præſentia bona vnde? Si à caſu dixeris, impius es, eum non agnoſcens, qui te condidit, neque ei, qui dedit, rependens gratiam. Quòd ſi ex Deo te illa habere fateris, dic mihi quamobrem hæc ſortitus es? Non enim iniuſtus eſt Deus, quia ea, quæ ſunt ad victum, inæqualiter nobis diuiſerit. Cur tu diues es, ille pauper? Profectò non ob aliam cauſam, niſi vt tu benignitatis, ac fidelis adminiſtrationis mercedem accipias; ille verò patientiæ maximis præmiis honoretur. Tu verò inſatiabilis auaritiæ lacertis omnia circumplexus, & tot homines illis priuans, neminem te lædere putas. Quis, quæſo, eſt auarus? Ille, qui eo quod ſatis eſſe debet, non eſt contentus. Quis verò peculator? Ille, qui ad ſe vnum transferi, quæ ſingulorum ſunt. Tu ergo non auarus? Non tu peculator, cùm ea quæ ad diſpenſandum diſtribuendúmque receperis, tibi propria facis? Eſurientis eſt panis, quem tu retines: nudi eſt veſtis, quã in arca cuſtodis: diſcalceati calceus, qui apud te marceſcit: egentis argentum, quod tu terræ infoſſum poſſides. Quare tot iniurius es hominibus, quot poteras opem conferre. O quanto dignum pretio tibi cenſebitur die iudicij verbum illud, Venite benedicti patris mei, poſſidete regnum vobis paratum à conſtitutione mundi. Eſuriui enim, & dediſtis mihi manducare: ſitiui, & dediſtis mihi bibere. Quanta rurſus trepidatio ac ſudor, quantæ ob oculos tenebræ ſe tibi circunfundent, condemnationem audienti? Ite maledicti in tenebras exteriores, paratas diabolo & angelis eius. Eſuriui, & non dediſtis mihi manducare, &c. Non tibi rapax accuſatur, ſed qui ſubſtãtiam non communicauerit, condemnatur.

Auarorum vox, Non habeo, non dabo.

Cur hic diues, ille pauper.

Diuitum bona, ſunt pauperum: intelligo, quãtum ad vſum, non autem quãtũ ad proprietatem, vt ait S. Th. 22. qu. 32. art. 5. Matth. 25. Ibidem.

2. Idem in homilia in diuites auaros, quæ eſt ſeptima inter homilias variorum argumẽtorum: Incertum eſt, inquis, quid futurum ſit: neceſſitati, quæ nos quandoq; vrgere poſſet, prouidendum eſt. At longè incertior defoſſi theſauri vſus: nec tamen pœna incerta, quæ tuorum morum manet inhumanitatem. Vidi ego multos ieiunãtes, orantes, præteritorum pœnitentia ſuſpirantes, omnem deniq; ſine ſumptu pietatem oſtendentes, egentibus verò ne obolum quidem præbentes. Quid his cætera virtutum diligentia prodeſt? Non propterea regnum Dei conſequentur. Idcircò, inquit Dominus: Difficilius eſt diuitẽ intrare in regnum cælorum, quàm camelum per foramẽ acus. Quid miſer iudici reſpondebis? Parietes veſtis, homines non veſtis? Equos phaleris ornas, fratrem tuum laceris amictum pannis aſpernaris? frumentum retinendo perdis, eſurientes non reſpicis? Aurum in terram condis, & oppreſſum non curas? Quanquam ad tuas veniunt fores, miſeram rogãdo vocem emittentes, tu tamen negas, affirmãs rogantibus cunctis non poſſe ſufficere. Et cùm lingua deieres, manu penurus efficeris. Licet enim illa taceat, mendacium tamen tuum deprædicat, annulo quem in digito habes, conſpicua & illuſtris. Annulus inquam tuus, quantum æris alieni poſſit exoluere? Vna tantùm tuarum veſtium arcula, totum populum frigore rigentẽ amicire poſſet. Verùm ſuſtines inexoratus abs te pauperem reiicere, nec metuis iudicis minas, ac ea quæ ſe ille pollicitus eſt hominibus huiuſmodi redditurũ. Non te miſeret? miſericordiam nõ inuenies. Non aperuiſti domum tuam? à regno Dei excluderis. Non dediſti panem? non vitam recipies æternam. Sed & pauperem teipſum dicis. Ex ego tecum ſentio. Pauper profectò eſt, qui multis indiget. Pauperes, inquam, inſatiabiles concupiſcentia reddit. Decem talentis, totidem addere contendis; deindè viginti coactis, etiam totidẽ. Nec ſolùm creſcendo non expletur, ſed ardẽtior redditur appetitus. Ex quo anima curis cõtinuò premitur, dum alios ſuperare contendunt. Oportebat illos gaudere, & gratos eſſe, quòd tam multis ſint opulentiores: illi verò mœrent ac lugẽt, quòd ab vno, & altero opulentionibus vincuntur. Vbi ditiorem aliquem adæquârunt, mox & alterum, à quo ſuperantur, adæquare ſtudent: & vbi iſtum quoq; trãſiẽrunt, erga alium vltrà adæquandum rapiuntur. Tu te ſponte inſatiabilem animo reddens, multis profectò damnum facis. Quando miſer iam partis vtẽris? Quando frueris, aut a curis habendi ceſſabis? Væh qui domui vicinam domum, & agrum agro coniungitis, vt aliquid proximo auferatis. Tu verò quid facis? Non innumera cauſaris, vt quæ proximi ſunt auferas? Domus, inquis, proximi ædes meas obſcurat, turbas excitat, aut errones ſuſcipit, aut tale quid aliud quodcunq; prætexis, quo vexes, & agites, vellas ac laceres vicinũ: nec priùs ceſſas, quam ille neceſſitate coactus, alio migret. Quam ob cauſam Nabuthas Iezraelita occiſus eſt? An non propter concupiſcentiam Achab vineam ipſius auferre volentis? Mare terminos habet, nox item leges antiquas non egreditur. Solus auarus nullum circunſcribit tempus, non terminum noſcit. Potentiæ incremẽtum, ſit auaris ſceleris occaſio maioris. Qui enim mala ſub ipſis patiuntur, iiſdem quoq; auxilia ferre inuiti in aliorũ iniurias cogũtur. O miſer, parúmper quæſo à tuo ſcelere reſpira, & tuæ cõſcientiæ receſſus aliquantulum perſcrutare, tecúmq; cõſidera. Habes terræ partim aratro, partim arboribus vtilis tot iugera: præterea vineas, montes, campos, ſaltus, flumina, loca amœna. Quid ergò poſt hæc? Nónne telluris tres tantùm cubiti te expectant? Nónne paruus lapis ad tui miſeri corporis cuſtodiam ſatis erit? Quibus verbis te curabo? Regnum Dei non curas, gehennam non times. Infelix homo, pecuniæ naturam aliquãtum inſpice. Quid attonitus aurum miraris? Lapis eſt aurum, lapis argentum, lapis margarita, lapides ſunt chryſolitus, beryllus, achates, hyacinthus, amethyſtus, iaſpis. Hæc ſumma, hi flores opum magnarum. Hos partim, cùm ſint clariſſimi, in tenebris abſcondis: partim in digitis micantibus, aliiſque in ornatibus

Auari ſunt pauperes, quia ſemper egent & nũquam ſatiantur.

Iſaiæ 5.

3. Reg. 21.

Matth. 19.

circumfers. Quis pulchritudini formæq; fingendæ ſtudens, vnam vitæ diem ſibi prorogare poterit? aut cui mors ob diuitias parcit? à quo morbus ob pecuniam abſtinet? Quouſq; igitur opes erũt animarum laqueus, mortis hamus, peccati eſca? Ad ſubſidium vitæ, non malorum incitamẽtum, pecunia data eſt: animæ redemptio eſt, non exitij occaſio. Sed, inquis, ob filios neceſſaria eſt. Plauſibilis eſt iſta auaritiæ excuſatio: liberos prætexitis, ac interea cordibus veſtris ſatisfacitis. Dic, quęſo, cùm Deum orâſti, & pro fœcunditate cùm precatus es, vt fieres liberorum pater, addidiſtine illud: Da liberos, vt cauſa ſint ne præceptis tui obediam? Da mihi liberos, ne veniam in regnum cælorum? Prætereà quis tibi ſponſor de iplorum fuerit voluntate ac ingenio, vt rectè datis relictiſque vtantur? Nam multis diuitiæ luxuriæ ſunt cauſa. An non audiſtis Eccleſiaſten dicentem? Vidi ſtultitiam multam & grauem, Diuitias in malum cuſtodientibus ipſas conuerti. Et rurſùs: Relinquo ego homini poſt me, & quis nouit ſi ſapiens erit aut ſtultus? Conſidera itaque, ne cum multis ærumnis opes cumulatas, peccatorum materiam aliis tradas, dupliciq; plectaris pœna, & tuorum criminum cauſa & aliorum, quibus cauſam dederis. Nónne cunctis liberis coniunctior eſt tibi anima tua? Huic tu primas da partes diuitis hæreditatis, vitæ videlicet æternę diuitem materiam, deindè filiis victum tribue. Quj verò liberis carent, quã parſimoniæ cauſam obiciunt? Nolo, inquiunt, vẽdere, nolo pauperibus dare, ob vitæ neceſſarios vſus. Non ergò Dominus tibi præceptor erit, nec euãgelium formam vitæ dabit, ſed tu tibiipſiiura dices ac ſtatues. Sed inquis, ego quidem bonis, dum vixero, fruivolo: poſt mortem verò in teſtamento hæredes facultatum mearum ac dominos pauperes aſſcribam. Scilicet magna dignus eris liberalitatis laude, magnus tibi honor debebitur & gratia, ſi in ſepulcro iacens, & in terram conuerſus, magnificus ac ſumptuoſus apparebis. Die cuius mercedem temporis potiſſimùm expoſces? vitæ ne, an mortis? Nam ſi tempore, quòd ad promerendum datur, in voluptatibus ac deliciis abſumpto, pauperes nequaquàm reſpexiſti: mortuus, cuiulnam actionis aut operis mercedẽ petiturus es? Sed quis exitus tui tẽpus nunciabit? Quis de mortis genere ſponſor? Quot videmus repentinò, ac vi caſúve extingui, qui præ doloris ac ſpiritus anguſtia ne vocem quidem emittere potuerunt? Quot etiam febris à ſenſu alienos facit? Quid igitur tempus expectas, in quo ſæpè rationis compos non eris? Enimuerò nox profunda, morbus grauis, nullus circà adiutor: Immò potiùs qui hæreditati inſidiatur, paratus aderit. Et ſub finem: Omnibus tuis ornatus hinc diſcede, fac ornent te tuæ diuitiæ. Habeillas penes te. Credę optimè conſulenti, téque amanti Ieſu Chriſto, qui ob noſtram ſalutem egere voluit, vt ex eius paupertate nos diuites eſſemus: qui etiam ſeſe pro nobis redimendis precium obtulit æternæ vitæ.

Cur opes diuitibus datæ. Prou. 13.

Excuſatio Auaritiæ ſtudentium propter liberos ſuos.

Eccleſ. 5.

In eos qui liberis carent, & tamen opibus cõgregandis ſtudent.

3. PROSPER libro ſecundo de vita contemplatiua, capite decimoquinto: Iubet, ecce, nobis imperioſa cupiditas, vt diuina paruipendentes, poſſeſſionum terreſtrium damnoſa compendia cogitemus: vt in eis totam ſolicitudinem curámque ponamus, vt indè nos morbida vanitate iactemus, vt amplitudine patrimonij diffuſioris elati, fieri pauperes ſpiritu negligamus. O facinus inauditum: Suaui Chriſti iugo cõtempto, ferreum cupiditatis imperium voluntaria mentium inclinatione ſuſcipimus; & Domini noſtri leui onere, quod ſubiectos non onerat, ſed ſubleuat, poſthabito, plumbeum pondus noſtris ceruicibus aggeramus, quod citiùs poteſt deponi, quàm ferri quia & ipſa cupiditas, quæ nobis ſubiici vltrò volentibus hoc pondus imponit, contemni poteſt faciliùs, quàm expleri: & ideò qui ſe illi volentes dederint oppugnáti, voluntatem reſiſtendi vlteriùs non habebunt tyrannicè dominanti. Et hoc fit iuſto Dei iudicio, vt qui cupiditati reſiſtere noluimus ingreſſuræ, iam reſiſtere nequeamus ingreſſæ. O intolerandum dæmoniacæ cupiditatis imperium, vt ex hoſtibus ſuis, quos poteſt vincere, victores, faciat ſuos: promittit ingentia, & bonorum temporalium pollicitatione deceptos, impellit iam miſeros, & miſerãdos in turpia. Tenet nos lucrorum pœnaliter dulcium catenis addictos, & in ſua ditione captiuos: nec trahit inuitos, ſed quod eſt deterius, quocunque voluẽrit, volentes ducit. Vaſtat in nobis quicquid verecundiæ aut pudoris inuenerit: & quos ſuis triumphis addixit, adhuc tanquàm reſipiſcendi ſuſpectos omnibus viribus honeſtatis exarmat, ne quando contra eam, qui bellare noluimus, rebellemus. Rapit nos, ac paſſim per omnia acquiſitionum genera cupidos acquirendi diſpergit.

Ferreum cupiditatis imperium.

4. ET capite decimoſexto libri eiuſdem: Quem poſſidendi delectat ambitio, Deum qui poſſidet omnia quæ creauit, expedita mente poſſideat, & in eo habebit, quæcunq; in eo ſanctè habere deſiderat. Sed quoniam nemo poſſidet Deum, niſi qui poſſidetur à Deo, ſit ipſe primitùs Dei poſſeſſio, & efficietur ei Deus poſſeſſor & portio. Et quid poteſt eo eſſe felicius, cui efficitur conditor cenſus, & hæreditas eius dignatur eſſe ipſa diuinitas: ſi modò eam ſanctis operibus colat, omnes fructus ex illo percipiat; in illo, & de illo iugiter viuat, & nihil terrenum cum illo poſſideat? Quia omnium conditor, cui nihil eorum quæ fecit, valet æquari, non dedignatur cum his, quæ cõdidit, poſſideri. Denique quid vltrà quærit, cui omnia ſuus conditor ſit? aut quid ei ſufficit, cui ipſe non ſufficit? Hunc poſſidebat, ab illo poſſidebatur ille qui dicebat in ſpiritu: Portio mea Dominus, dixi cuſtodire legem tuam. Et, Dominus pars hæreditatis meæ & calicis mei.

Dauda eſt opera, vt Deum ipſum poſſideamus.

Pſal. 118. Pſal. 15.

5. ISIDORVS libro ſecundo de ſummo bono, capite quadrageſimoprimo: Omni peccato peior eſt auaritia, & amor pecuniarum. Vndè & per Salomonẽ dicitur, Nihil eſt ſceleſtius, quàm amare pecuniam: hic enim animam ſuam venalem facit, quoniã in vita ſua proiecit intima ſua. Cupiditas omnium criminũ materia eſt. Vndè & Apoſtolus ait: Radix omnium malorum cupiditas eſt: quam quidam appetentes, errauerunt à fide. Si ergo ſuciditur radix criminum, non pullulant cæteræ ſoboles peccatorum. Multi cauſa cupiditatis terrenæ, etiam ipſam fidem abnegauerunt: Cupiditas enim Chriſtum vendidit. Nam & pleriſq; tãtum in rebus alienis eſt deſiderium, vt etiam homicidium perpetrare non vereantur: ſicut Achab, qui appetitu cupiditatis ſuæ, ſanguinis expleuit effuſionem. Sæpè iniqui mala, quæ concupiſcunt, aſſequuntur, quatenùs de affectu mali deſiderij fortiùs puniantur. Electos autem ſuos Deus non dimittit ire in deſideriorum malorũ perfectionem, ſed in dolorem mentem conuertit eorum, pro eo quod in ſeculo nequiter appetunt, vt hac experientia reſipiſcãt, & conuertãtur ad Deum, à quo mente

Omni peccato peior auaritia. Eccli. 10.

Omnium criminum materia eſt cupiditas. 1. Tim. 6.

1. Reg. 21.

mente receſſerunt. Deum ergò ſibi propitium nouerit aduerſari, qui quod temporaliter concupiſcit, non permittitur adimplere. Secreto autem Dei iudicio fieri creditur, vt duriùs pereãt hi, quorum cupiditatem effectus ſtatim ſequitur actionis. Nunquàm ſatiari nouit cupiditas. Sẽper enim auarus eget, quantoq; magis acquirit, tantò plus quærit: nec ſolùm deſiderio augendi excruciatur, ſed etiam amittendi metu afficitur. Inopes naſcimur in hac vita, inopes receſſuri ſumus de hac vita. Si bona mundi huius peritura credimus, cur peritura tanto amore cupimus? Plerique potẽtes tanta cupiditatis rabie inflammantur, vt de confiniis ſuis pauperes excludant, nec habitare permittant. Quibus rectè per Propheram dicitur: Vę qui coniungitis domum ad domũ, & agrum ad agrum copulatis vſque ad terminum loci. Nunquid ſoli vos habitabitis in medio terræ? Tales quippe homines infernum, id eſt, diabolum rapere ad perditionem, idem Propheta conſequenter annunciat, dicens: Propterea dilatauit infernus animam ſuam, & aperuit os ſuum abſque vllo termino, & deſcendent fortes eius, & ſublimes, gloriofique eius ad eum. Nec mirum quòd morientes inferni ignibus deputentur, qui viuentes flãmam cupiditatis ſuæ minimè extinxerunt. Qui deſiderio cupiditatis exæſtuant, flatu diabolicæ inſpirationis vruntur.

Nunquàm ſatiari nouit.

Iſaiæ 5.

Ibidem.

6. AVGVSTINVS libro tertio de libero arbitrio, capite decimoſeptimo: Auaritia, quæ Græcè φιλαργυρία dicitur, non in ſolo argento, vel in nummis, vndè magis nomen duxiſſe reſonat: argento enim nummi, vel mixto argento frequẽtiùs apud veteres fiebant: ſed in omnibus rebus, quæ immoderatè cupiuntur, intelligenda eſt, vbicunque omninò plus vult quiſque, quàm ſat eſt.

Auaritiæ nomen generale eſt.

7. IDEM ſermone centeſimo nonageſimoſexto de tempore, qui eſt vigeſimuſoctauus de diuerſis, capite primo: Præcipit nobis veritas, quæ nec fallit, nec fallitur: audiamus, timeamus, caueamus. Dico, inquit, vobis, abſtinete ab omni auaritia. Quid eſt, ab omni? Quare addidit, ab omni? Poſſet enim ſic dicere, Cauete ab auaritia. Quare hoc dixerit, velut occaſio ipſa, vndè natus eſt ſermo, appãret nobis in ſancto Euangelio. Interpellauit enim eum quidam cõtra fratrem ſuum, qui totum patrimonium abſtulerat; & fratri ſuo partem ſuam non reddebat. Non rapere quærebat aliena, ſed ſua à parentibus ſibi derelicta quærebat. Cauſa iuſta, cauſa breuis. Et capite ſecundo: Sed audiamus & iudicãtem, & docẽtem. Homo, ait, homo. Qui enim pro magno habes iſtam hæreditatem, quid es niſi homo? Quis me conſtituit diuiſorem inter vos? Qui noluit eſſe diuiſor, quis me, inquit, conſtituit diuiſorem inter vos? Petis beneficium: audi conſilium. Ego dico vobis, Cauete ab omni cupiditate. Item capite tertio: Fortè, inquit, tu auarum & cupidum diceres, ſi quæreret aliena: ego autem dico: Cupidè & auarè non appetas nec tua. Hoc eſt ab omni. Non leuiter habendum eſt, fratres mei, quando Dominus noſter, Redemptor noſter, Saluator noſter, qui mortuus eſt pro nobis, qui ſanguinem ſuum precium dedit, vt redimeret nos, aduocatus & iudex noſter; non eſt leue, quando dicit, Cauete. Nouit ille quantum mali ſit; nos non nouimus, illi credamus. Cauete, inquit. Quid? Vndè? Ab omni auaritia. Meum ſeruo, alienum non tollo. Cauete ab omni auaritia. Non ſolùm auarus eſt, qui rapit aliena, ſed & ille auarus eſt, qui cupidè ſeruat ſua. Sed ſi ſic culpatur, qui cupidè conſeruat ſua; quomodò damnatur qui rapit aliena?

Auaritiæ nomen generale eſt.

Luc. 12.

Auarus eſt etiam, qui cupidè ſeruat ſua.

8. AMBROSIVS toto libro de Nabuthe Iezraelita, differit contra diuites auaros: in cuius capite primo inter cætera ſic ait: Quouſq; extendetis diuites inſanas cupiditates? Nunquid ſoli habitabitis ſuper terram? Cur eiicitis cõſortem naturæ, & vindicatis poſſeſſionem naturæ? In commune omnibus diuitibus atq; pauperibus terra fundata eſt. Cur vobis ius proprium ſoli diuites arrogatis? Neſcit natura diuites, quæ pauperes omnes genuit. Nudos fudit in lucem, egẽtes cibo, amictu, poculo: nudos recipit terra quos edidit, neſcit fines poſſeſſionum ſepulcro includere. Omnes ſimiles creat, omnes ſimili gremio claudit ſepulcri. Quis diſceruat ſpecies mortuorũ? Redoperi terram, & ſi cognoſcis diuitem, deprehende. Eruderato paulò pòſt tumulũ, & ſi cognoſcis egentem, argue: niſi fortè hoc ſolum, quòd cum diuite plura pereũt. Sericæ veſtes, & auro intexta velamina, quibus diuitis corpus ambitur, damna viuẽtium, non ſubſidia defunctorum ſunt. Hæredes relinquens, qui litigent cum hæredibus. Si frugi hæredes ſunt, cuſtodiunt: ſi luxurioſi, exhauriunt. Itaque aut bonos hæredes perpetua condemnas ſolicitudine, aut malos dimittis, qui tua facta condemnent.

Inuehitur in auaros.

9. CAPITE ſecundo: O dives, neſcis quàm pauper ſis, quàm inops tibiipſi videaris, qui te diuitẽ dicis? Quãto plus habueris, plus requiris: & quicquid acquiſieris, tamẽ tibi adhuc indiges. Inflammatur lucro auaritia, nõ reſtringitur. Rex Achab ſibi egere viſus eſt, quia vineam habebat pauper vicinus. Quis igitur tibi pauper videtur? qui contentus eſt ſuo, an qui concupiſcit alienum? Alter certè pauper cenſu videtur, alter pauper eſt affectu. Affectus diues, egere non nouit: cenſus abundans, neque auari pectus explere. Quæ vox alia ſtipem publicam poſtulantis, niſi, Da mihi? Hoc eſt, da mihi, quia egeo. Da mihi, quia aliud viuẽdi ſubſidium habere non poſſum. Hæc quàm abiecta, quàm vilis? Non habent enim humilitatis affectum, ſed cupiditatis incendium.

Quo plus habent, eo plus appetunt. 3. Reg. 21.

Da mihi, mendicantium eſt.

10. CAPITE tertio: Auis auibus ſe aſſociat: pecus pecori adiungitur, piſcis piſcibus; nec dãnum ducunt, ſed commercium viuendi, * cùm plurimũ comitatũ capeſſunt, & quoddam munimentum ſolatio frequentioris ſocietatis affectant. Solus tu homo conſortem excludis, includis feras, ſtruis habitacula beſtiarum, deſtruis hominum. Inducis mare intra prædia tua, ne deſint beluæ: producis fines terræ, ne poſſis habere finitimum.

* cum plurium comitatu.

11. CAPITE quarto: Diuites magis alienum panèm quàm ſuum mãducant, qui rapru viuunt, & rapinis ſumptum exercent ſuum. Diuites eripitis quidem pauperibus vniuerſa; pœnam tamen pauperum vos potiùs diuites ſuſtineris. Pauperes quidem non habent, quo vtantur, vos autem nec ipſi vtimini, nec alios vti ſinitis. Noui ego diuitem in agrum proficiſcentem, panes breuiores vrbe delatos numerare ſolere, vt pro numero panis æſtimaretur, quot dies in agro futurus eſſet. Nolebat obſignatum aperire horreum, ne quid de condito minueretur. Panis vnus ſingulis diebus deputabatur, qui tenacem vix ſatiare poſſet. Comperi etiam viri fidem, ſi quando ei ouum eſſet appoſitum, queri quòd pullus eſſet occiſus. Hoc ideò ſcribo, vt cognoſcatis vindicem eſſe Dei iuſtitiam, quæ lachrymas pauperum veſtro vlciſcatur ieiunio.

Alienum panem auſi diuites mandũcãt.

12. CAPITE ſexto: Quis artifex vnum diem vitæ hominis potuit adiungere? Quem diuitiæ eius ab inferis reuocârunt? Cuius ægritudinem pecunia mitigauit? Non in abundâtia diuitiarum, inquit, vita eius. Et alibi: Nihil proſunt theſauri iniuſti, iuſtitia autem liberat à morte. Meritò clamat Propheta: Diuitiæ ſi affluant, nolite cor apponere. Quid enim mihi proſunt, ſi me à morte liberare non poſſunt? Quid mihi proſunt, ſi mecum poſt mortem eſſe non poſſunt? Hîc acquiruntur, hîc relinquuntur. Somnium igitur loquimur, non patrimonium. Vndè benè ait idem Propheta de diuitibus: Dormiêrunt ſomnum ſuum, & nihil inuenerunt omnes viri diuitiarum in manibus ſuis. Hoc eſt dicere: Nihil inuenerunt in operibus ſuis diuites, qui nihil pauperibus contulerunt. Quid eſt diues, niſi quidam inexplebilis gurges diuitiarum? Sic Propheta admonet: Qui diligit argentum, non ſatiabitur argento. Et infrà idem: Equidem hic peſſimus languor. Sicut enim fuit, ità & abiit, & abundantia eius laborat in ventum. Equidem omnes dies eius in tenebris & luctu, & iracundia multa, & languore & ira. Tolerabilior conditio ſeruulorum. Semper in laqueis, ſemper in vinculis eſt: nunquam liberà compedibus, quia ſemper in criminibus. Naturæ ipſius neſcit munia, nec ſomni ipſius nouit vices, aut cibi fungitur ſuauitate, cuius nullum eſt immune ſeruitium. Excitat eum cupiditas, exagitat cura pernigil aliena rapiendi, torquet inuidia, mora vexat, ſterilitas prouentuum in fœcunda perturbat, ſolicitat abundantia.

Luc. 14. Prou. 10. Pſal. 61. Pſal. 75. Eccl. 5 iuxta LXX.

13. CAPITE ſeptimo: Neſcit auarus bona, niſi ea quæ quæ tuoſa ſunt, nominare. Sed acquieſco ei, vt bona dicantur, quæ ſunt pecuniaria. Cur ergò de bonis facitis mala, cùm de malis bona facere debeatis? Scriptum eſt enim: Facite vobis amicos de mammona iniquitatis. Ei ergò, qui vti ſciat, multa bona ſunt: ei, qui vti neſciat, rectè mala. Diſperſit dedit pauperibus, iuſtitia eius manet in æternum. Quid hoc melius bono, ſi pauperibus largiaris, in quo tibi debitorem Deum quadam pietatis fœnefatione conſtituas? Bona ſunt, ſi aperias horrea iuſtitiæ tuæ, vt ſis panis pauperum, vita egentium, oculus cæcorum, orbatorum infantium pater. Tu verò, quod multis naſci voluit, tibi ſoli reſeruas, immò tibi ipſi adimis. Magis enim ſeruates tibi, ſi diſpertires aliis. Bonorum enim fructus munerum, in eos ipſos, qui contulerunt, conuertuntur: & gratia liberalitatis in authorem boni operis redit. CAPITE octauo: Adhuc tibi tempora viuendi longa meditaris? Stulte, hac nocte repetunt animam tuam à te. Benè ait, nocte: Nocte enim anima auari repoſcitur, quæ à tenebris incipit, & in tenebris perſeuerat. Auaro ſemper nox eſt.

Luc. 16. Pſal. 111. Debitorem Deum conſtituimus. Iob 29.

Auaritiæ malum deſcribitur.

14. IDEM libro primo de Cain & Abel, capite quinto: Quid de auaritia dicam, inſatiabili pecuniæ cupiditate, & quadam eris libidine, quæ quo plura abſtulerit, eo magis inopem eſſe ſe credit? Omnibus inuida, ſibi vilis, in ſummis diuitiis inops, affectu extenuat quod cenſu abundat. Nullus rapiendi modus, vbi nulla menſura cupiendi. Sic inflammat animum, ſic igne ſuo paſcit animum, vt hoc ſolo diſtet, quod illa formarũ adultera ſit, iſta terrarum. Elementa concutit, mare ſulcat, terram effodit, cælum votis fatigat, nec ſereno grata nec nubilo, condemnat prouentus annuos, fœtúſque terrarum arguit. Sed hæc ægritudo eſt animæ, non ſanitas. Denique Eccleſiaſtes dicit: Eſt languor malus, quem vidi ſub ſole, diuitias cuſtodiri in malum poſſidêtis eas. Et ſuprà: Qui diligit argentum, non ſatiabitur argento, nec eſt finis acquiſitionis eorum. Si quæris theſauros, accipe inuiſibiles & occultos, quos in cæli altiſſimis, non quos in terrarum venis requiras. Eſto pauper ſpiritu, & eris diues qualicunque cenſu; quia non in abundantia diuitiarum vita eſt hominis, ſed in virtute ac fide. Iſtæ te diuitiæ verum ditem facient, ſi ſis in Deum diues.

Eccleſ. 5.

15. B GREGORIVS libro trigeſimoprimo Moralium, capite trigeſimoprimo: De auaritia proditio, fraus, fallacia, periuria, inquietudo, violentiæ, & contra miſericordiam obdurationes cordis oriuntur.

2. POSTERIORIS ad Timotheum tertio: Erunt homines ſeipſos amantes, cupidi, elati, ſuperbi, blaſphemi, parentibus non obedièntes, ingrati, ſceleſti, ſine affectione, ſine pace, criminatores, incontinentes, immites, ſine benignitate, proditores, proterui, tumidi, & voluptatum amatores magis quàm Dei: habentes quidem ſpeciem pietatis, virtutem autem eius abnegantes. Et hos deuita.

3. PRIORIS ad Corinthios ſexto: Vos iniuriam facitis, & fraudatis: & hoc fratribus. An neſcitis quia iniqui regnum Dei non poſſidebunt? Nolite errare: Neq; fornicarij, neque idolis ſeruientes, &c. neque auari, neque ebrioſi, neq; maledici, neque rapaces, regnum Dei poſſidebunt.

4. ECCLESIASTICI vndecimo: Non omnem hominem inducas in domum tuam: multæ enim ſunt inſidiæ doloſi. Bona in mala conuertens inſidiatur, & in electis imponet maculam. A ſcintillà vna augetur ignis, & ab vno doloſo augetur ſanguis: homo verò peccator, ſanguini inſidiatur.

5. ZACHARIÆ octauo: Vnuſquiſque malum contra amicum ſuum ne cogitetis in cordibus veſtris: & iuramentum mendax ne diligatis: omnia enim hæc ſunt, quæ odi, dicit Dominus.

6. MATTHÆI ſexto: Non poteſtis Deo ſeruire, & Mammonæ. Ideò dico vobis, ne ſoliciti ſitis animæ veſtræ quid manducetis, neq; corpori veſtro quid induamini. Nõne anima plus eſt quàm eſca: & corpus plus quàm veſtimentum? Reſpicite volatilia cæli, quoniam non ſerunt, neque metunt, neq; congregãt in horrea: & pater veſter cæleſtis paſcit illa. Nõne vos magis pluris eſtis illis? Quis autem veſtrum cogitans poteſt adiicere ad ſtaturam ſuam cubitũ vnum? Et de veſtimento quid ſoliciti eſtis? Conſiderate lilia agri, &c. Nolite ergò ſoliciti eſſe, dicentes: Quid manducabimus, aut quid bibemus, aut quo operiemur? hæc enim omnia gentes inquirunt. Scit enim pater veſter, quia his omnibus indigetis. Quærite ergò primùm regnum Dei, & iuſtitiam eius: & hæc omnia adiicientur vobis. Nolite ergò ſoliciti eſſe in craſtinum. Craſtinus enim dies ſolicitus erit ſibiipſi. ſufficit diei malitia ſua.

7. PROVERBIORVM vigeſimoſecundo: Non facias violentiam pauperi, quia pauper eſt neque conteras egenum in porta: quia iudicabit Dominus cauſam eius, & configet eos, qui confixerunt animam eius.

8. ET capite vigeſimoprimo: Qui obturat aurem ſuam ad clamorem pauperis, & ipſe clamabit, & non exaudietur. Ibidem: Qui congregat theſauros lingua mendacij, vanus & excors eſt, & impingetur ad laqueos mortis.

1. C Ad Coloſſenſes tertio: Mortificate membra veſtra, quę ſunt ſuper terram; fornicationem, &c. concupiſcentiam malam, & auaritiam, quæ eſt ſimulacrorum ſeruitus; propter quæ venit ira Dei ſuper filios incredulitatis.

2. Ad Epheſios quinto: Hoc ſcitote intelligentes; quòd omnis fornicator, aut immundus, aut auarus, quod eſt idolorum ſeruitus, non habet hæreditatem in regno Chriſti & Dei. Propter hęc enim venit ira Dei in filios diffidentiæ.

3. Prioris ad Timotheum ſexto, vt in textu.

4. Isaiæ quinto: Væ qui coniungitis domum ad domum, & agrum agro copulatis vſq; ad terminum loci: nunquid habitabitis vos ſoli in medio terræ? In auribus meis ſunt hæc, dicit Dominus exercituum, &c.

5. Marci decimo: Filioli, quàm difficile eſt, confidentes in pecuniis, in regnum Dei introire? Facilius eſt, camelum per foramen acus tranſire, quàm diuitem intrare in regnum Dei.

6. Abacvc ſecundo: Væ ei qui multiplicat non ſua. Vſquequò & aggrauat contra ſe denſum lutum? Væ qui congregat auaritiam malam domui ſuæ, &c.

7. Iacobi quinto: Agite nunc diuites, plorate, vlulantes in miſeriis veſtris, quæ aduenient vobis. Diuitiæ veſtræ putrefactæ ſunt; & veſtimenta veſtra à tineis comeſta ſunt. Aurum, & argẽtum veſtrum æruginauit: & ærugo eorũ in teſtimonium vobis erit, & mãducabit carnes veſtras ſicut ignis. Theſaurizaſtis vobis iram in nouiſſimis diebus.

8. Ecclesiastici trigeſimoprimo: Qui aurum diligit, non iuſtificabitur. Beatus diues, qui inuentus eſt ſine macula: & qui poſt aurum non abiit, nec ſperauit in pecunia, & theſauris. Quis eſt hic, & laudabimus eum? fecit enim mirabilia in vita ſua. Qui probatus eſt in illo, & perfectus eſt, erit illi gloria æterna: qui potuit tranſgredi, & non eſt tranſgreſſus: ideò ſtabilita ſunt bona illius in Domino, & eleemoſynas illius enarrabit omnis Eccleſia ſanctorum.

9. Barvch tertio: Vbi ſunt principes Gentium, qui argentum theſaurizant, & aurum, in quo confidunt homines, & non eſt finis acquiſitionis eorum? exterminati ſunt, & ad inferos deſcenderunt, & alij loco eorum ſurrexerunt.

10. Psalmo quadrageſimooctauo: Ne timueris cùm diues factus fuerit homo: & cùm multiplicata fuerit gloria domus eius. Quoniam cùm interierit, non ſumet omnia: neque deſcendet cum eo gloria eius. Quia anima eius in vita ipſius benedicetur: confitebitur tibi cùm benefeceris ei. Introibit vſque in progenies patrum ſuorum: & vſque in æternum non videbit lumen. Homo cùm in honore eſſet, non intellexit: comparatus eſt iumentis inſipientibus, & ſimilis factus eſt illis. Ibidem: Et relinquent alienis diuitias ſuas; & ſepulcra eorum domus illorum in æternum.

11. Ecclesiastici decimo, 12. Matthæi ſexto, vt in textu.

13. Chrysostomvs homilia ſeptima in Ioannem: Nullo pacto fieri poteſt, vt qui omnia ad præſentis vitæ voluptatem refert, is cæleſtibus bonis fruatur: ſed neceſſarium eſt, qui terrenis rebus inhiat, à cæleſtibus decidat. Non poteſtis, inquit, Deo ſeruire & mammonæ: vnum teneamus, alterum odio habeamus oportet. Hoc quoque ipſa rerum clamat experientia. Quippe qui pecuniarum derident cupiditatem, hi maximè ſunt qui Dei flagrant deſiderio: at contrà, qui illas præcipuè admirantur, hi maximè ſunt qui in Deum amorem habent remiſſiorem. Animus enim qui pecuniarum cupiditate diſtrahitur, non facilè ab his abſtinet, quæ Deum ad iram prouocant: vtpotè qui alterius ſeruus ſit domini, omnia ipſi contra diuinas leges præcipientis. Sobrij igitur ſitis aliquando, & excitemini, & cui noſtrum debeamus ſeruitium, intelligamus: eúſque duntaxat regnum deſideremus, clamemus, præterita defleamus tempora, quibus mammonæ ſeruiuimus, cuius graui & intolerabili iugo abiecto, Chriſti iugum & leue & facile ſubeamus. Nihil enim eorum quæ mammona, nobis Chriſtus præcipit: ſiquidem illud omnium inimicitias, hic contrà omnium amorem, omnibus ſalutem dicere. Illud nos luto & terræ affigens, neque enim aliud aurum eſt, ne noctu quidem vel minimùm reſpirare nos ſinit: hic nos inani & ſupernacanea cura liberat, iubétque vt in cælo theſauros ſine cuiuſquam iniuria, propria iuſtitia recondamus. Illud poſt innumeros ſudores atque miſerias, neque nobis adeſſe, neque auxilium in neceſſitatibus præſtare poteſt, quãuis multa, & grania perpeſſiſſimus, vt eius legibus pareamus, immo vehementiore afficit ſupplicio: hic etſi nobis iniungat vt calicem aquæ frigidæ demus, nunquàm tamen nos ſine mercede dimittit, ſed incredibili liberalitate nos donat. Nónne ſummæ profectò dementiæ eſt tam leue, tam gratum imperium, & tantis redundans bonis, vt ingrato & fœdiſſimo ſeruiastyranno, contemnere: cùm nihil neque in hac, neque in æterna illa vita his, qui ipſi pareant & ſeruiunt, afferre poſſit vtilitatis? Neque id ſolùm graue eſt & moleſtum, quòd nullum laborum præmium reddat, verùm quòd innumeris ſibi obſequentes, vt iam diximus, malis accumulat: plurimi ex his, qui illic cruciantur, eò quòd pecuniis ſeruiẽrunt, earúmq; cupiditati indigentibus nihil erogãrunt, pœnas luunt. Quod ne nobis accidat, diſpergamus, demus pauperibus, & noxiis huius vitæ curis, ſolicitudinibus, & eo quod illic nobis impendet ſupplicio, animum liberemus, & pro terrenis pecuniis iuſtitiam cęlo recondamus: perpetuos colligamus theſauros, qui vnà in cælum nobiſcum emadere, & proſilire, & nobis periclitantibus præſtò adeſſe, & iudicem conciliare poſſint: quem ſi nobis propitium, vt optamus, & in hac vita, & in die illa habuerimus, fidenter his bonis fruemur, quæ in cælis diligentibus ſe præparauit: quæ vtinam omnes conſequamur.

Amor pecuniæ, Dei amorem tollit.

Mammona & Chriſti præcepta contraria.

Matth. 10.

Auari plærimi in inferno.

14. Ad Hebræos decimotertio, vt in textu.

15. Lvcæ duodecimo: Videte, & cauete ab omni auaritia: quia non in abundantia cuiuſquam vita eius eſt ex his quæ poſſidet. Dixit autem ſimilitudinem ad illos, dicens: Hominis cuiuſdam diuitis vberes fructus ager attulit: & cogitabat intra ſe, dicens: Quid faciam, quia non habeo quò congregem fructus meos? Et dixit: Hoc faciam: Deſtruam horrea mea, & maiora faciam: & illuc congregabo omnia, quæ nata ſunt mihi, & bona mea, & dicam animæ meæ: Anima, habes multa bona poſita in annos plurimos: requieſce, comede, bibe, epulare. Dixit autem illi Deus: Stulte, hac nocte animam tuam repetunt à te: quæ autem parâſti, cuius erunt? Sic eſt qui ſibi theſaurizat, & non eſt in Deum diues.

Luce 10.

16. Prioris ad Timotheum ſexto, vt in textu.

V.

Quid eſt Luxuria, qualémque ſobolem gignit?

a Videatur Proſper de vita contemp. lib. 3. ca. 6. Iſidor. de ſummo bono, lib. 2. cap. 39.
b Greg lib. 31 Moral. c. 31. Oſeæ 4. c 2. Reg. 11. e Dan. 13. f. Prou. 13 2. Sapien 4. c. Pſal. 31 2. 2. Timoth. 3. a. Pſal. 10. b. c. Iaco 4. b. Eph 4. e.
c 3. Reg. 11. 2. Eccli. 19. 2. Hier. in c 4. Oſeæ. Amb. lib. 1. de Cain & Abel. c. 5. & lib. de Noe & arca, cap. 9.
d 1. Cor. 6. d. & ibidem Chryſ Aug de decem chordis, c. 10. & ſer 16. de verbis Domini c. 10.
e Epheſ. 5. a. & ibidem Hieron. Vide ſextum præceptum Decalogi.
f Amb. in c. 4. Luc Gregor. 16. Moral. c. 31.
g 1. Cor. 3. d. 2. Cor. 6. d.
h 1. Cor. 6. d.
i Ibidem e.
k Ibidem d.
l Heb. 13. a. 1. Cor 6. b. Epheſ. 5. a. Galat. 5. c. d. Apoc. 21. c.

A LVXVRIA[a] eſt appetitus inordinatus impuræ ac libidinoſæ voluptatis. [b] Gignit autem ex ſe mentis cæcitatem, inconſiderationem, inconſtantiam, præcipitationem, amorem ſui, odium Dei, deſiderium huius vitæ nimium, mortis futuríq; iudicij horrorem, ac felicitatis æternæ deſperationem.

B Aduersùs hoc peccatum, quod [c] ſapientes amentes, & homines penè pecudes facit, ita Paulus: [d] *Fugite fornicationem. Omne enim peccatum, quodcunque fecerit homo, extra corpus eſt: qui autem fornicatur, in corpus ſuum peccat.* Quamobrem & alibi in hunc modum ſcribit: [e] *Fornicatio, & omnis immunditia, aut auaritia, nec nominetur in vobis, ſicut decet ſanctos: aut turpitudo, aut ſtultiloquiũ, aut ſcurrilitas, quæ ad rem non pertinet: ſed magis gratiarum actio.* Ac mirum eſt ſanè, ingenti [f] pudore non affici Chriſtianos, qui coram Deo & Angelis eius fœda ſe libidine polluunt, cùm corpora membráque ſua Spiritui ſanctò, & Chriſto Domino veluti [g] templa pura in baptiſmate conſecrârint. Hinc iterùm Paulus: [h] *An neſcitis quoniam membra veſtra, templum ſunt Spiritus ſancti, qui in vobis eſt, quem habetis à Deo, & non eſtis veſtri?* Tum rursùs: [i] *Neſcitis quoniam corpora veſtra, membra ſunt Chriſti? Tollens ergò membra Chriſti, faciam membra meretricis?* Ac demùm ità concludit: [k] *Empti eſtis pretio magno. Glorificate & portate Deum in corpore veſtro:* [l] *Fornicatores enim, & adulteros iudicabit Deus.*

TESTIMONIA.

1. A PROSPER libro tertio de vita contemplatiua, capite ſexto: Pleroſque gula, & abundantia vini turpiter in luxuriam ſoluunt: alios in iniuriam pudicitiæ, ſordidæ cogitationes incendunt: nonnullos de propoſito caſtitatis, occaſiones oblatæ deiiciunt: quoſdam ſub impudicitiæ iugum, exempla perditè viuentium mittunt. Sunt alij, quorum vitam lingua turpis inflammat, aut turpem conſcientiam manifeſtat: qui priùs inuerecundos ſermones, aut proferunt libenter, aut audiunt: ac deinde, paulatim morbo creſcente, ab honeſtate deficiunt, attritóque pudore viles effecti, dum indecenter elegantes videri volunt, paſſim iam turpibus verbis impudenter inſaniũt. Hoc enim loquuntur quique, quod diligunt: & delectabiliter audiunt, quod aſſiduis cogitationibus volunt. Et in fine: Hæc & his ſimilia de mulieribus colloquentes, ſuggerunt concupiſcentiæ ſuæ materiam. Hæc tamen ideò concupiſcunt, quia aut loquuntur libẽter, aut audiunt. Qui niſi concupiſcentiæ morbo corrupti eſſent, nunquàm vel loquerentur talia, vel auditent: quia non eos iſta corrumpunt, ſed corruptos oſtendunt. Ac ne me iſta veraciter arguentem quiſquam iudicet arguendum, nouerit propter hoc fortè ab antiquis fuiſſe decretum, ne qui adoleſcentium legerent Geneſeos librum, ac partem pariter Ezechielis Prophetæ, vel Canticum Canticorum, & cetera talia, in quibus & generationes, & actus, & nomina quarũdam ſcripta ſunt mulierum. Quas licet ſecundùm hiſtoriam fuiſſe credamus, earum tamen nominibus virtutes figuratas accipimus: quoniam ſicut illæ, non ſolùm viris ſuis per ſanctos mores, ſed etiam extraneis, ſine diſpendio ſui pudoris, ob nimiam pulchritudinem placuerunt, ita ſanctæ virtutes, & ſuos mirabiles omnibus reddunt, & extraneos quadam admiratione ſui perſtringunt. Hinc eſt quòd & ipſi, qui vitioſè viuunt, virtutes vitiis anteponunt: quia aliud eſt quod faciunt morbo, aliud quod coguntur probare iudicio. Sed ne fortè hæc ſpiritualia ſecundùm carnem adhuc carnales acciperent, nec virtutes cogitarent, quas mulieres illæ ſignificant, ſed ipſas cogitando carnaliter deperirent, conſultò iuniores legere ſunt illa prohibiti, quæ ſicut ſpiritualiter accepta viuificant, ità carnaliter intelligentibus ipſa carnalis intelligentia occaſiones carnalis concupiſcentiæ ſubminiſtrat. Earum quiſque nomina frequenter habet in ore, quarum deſideria vulnerato geſtat in corde: aut turpitudinem, quam exercere verecundatur in facto, tenet in animo, teus non humano iudicio, ſed diuino.

Vide hæc de re Hier. lib. Comment. in Ezechiel.

Iunioribus eur quorundam ſacræ Scripturæ librorum lectio non permiſſa fuerit.

2. ISIDORVS de ſummo bono libro ſecundo, capite trigeſimonono: Vnuſquiſque ſuæ deputet culpæ quòd cecidit, quoties libidine vincitur: quia niſi præceſſiſſet latens ſuperbiæ, non ſequeretur libidinis manifeſta ruina. Luxurioſis atq; ſuperbis dæmones plus fautores exiſtunt, dúmq; in cæteris vitiis ſpiritus maligni deſeruiãt, his tamen maiori

Dæmones ſunt maximè familiares luxurioſis, & ſuperbis.

maiori familiaritate iungũtur, iiſque ampliùs iuxta eorũ deſideriũ famulãtur. Principaliter his duobus vitijs diabolus humano generi dominatur, id eſt, ſuperbia mentis, & luxuria carnis. Qui delectationem refrænat libidinoſæ ſuggeſtionis, non tranſit ad conſenſum libidinis. Cito enim reſiſtit operi, qui titillanti conſenſum non accommodat delectationi. Antequàm perficiatur adulterium in opere, iam extat adulterium in cogitatione. Ex corde enim primùm fornicationes ſunt auferendæ, & non prorumpunt poſteà in opere. Hinc eſt

Iſaiæ 31. quòd per Prophetam dicitur: Accingite lumbos veſtros ſuper vbera veſtra, hoc eſt, in corde libidines reſecate, quæ ad lumbos pertinent. Nam cor ſub vberibus eſt, non in lumbis. Libidinis immoderata licentia, neſcit habere modum. Nam dum ſe vitioſus animus in explenda fornicatione, carne luxuriante laxauerit, nihilominùs ad alia nefanda ſcelera, ſuadentibus dæmonibus, tranſit: Denique cùm immoderatè metas pudoris exceſſerit, crimen criminibus adijcit, paulatimque ad deteriora procedit. Non ita ſuauis eſt amantium, immò amentium incerta carnis libido, ſicut experta: nec ità delectat fornicatio, dum primùm committitur: nam repetita, maiorem delectationem ingerit. Iam verò ſi in vſum venerit, tanto perditis dulcior fit, vt ſeparare difficilè ſit. Vndè & ſæpè ex conſuetudine delinquendi, quaſi captiui ad peccandum cum quadam violentia trahimur: ſenſuſque noſtros contra rectam voluntatem in nobis rebellare ſentimus. Inter cætera ſeptem vitia, fornicatio maximi eſt ſceleris; quia per carnis immunditiam templum Dei violat, & tollens membrum Chriſti, facit membrum meretricis. Maximè per carnis luxuriam humanum genus ſubditur diabolo, quàm per cætera vitia. Dæmones ſcientes pulchritudinem eſſe animæ caſtitatem, & per hanc hominem angelicis meritis, è quibus illi lapſi ſunt, coæquari: liuore percuſſi inuidiæ, iniiciunt per ſenſus corporis opus deſideriumque libidinis, quatenùs à cæleſtibus deorsùm deiectam animam pertrahant, ſecumque quos vicerint, gloriantes ad tartara ducant. Quando impulſu dæmonum mens ad delectationem fornicationis impellitur, diuini iudicij metus, & æterni tormenta incendij ante oculos proponãtur, quia nimirùm omnis pœna, grauioris ſupplicii formidine ſuperatur: Sicut enim clauus clauum expellit, ita ſæpè recordatio ardoris gehennæ, ardorem excludit luxuriæ.

5. GREGORIVS libro trigeſimoprimo Moralium, capite trigeſimoprimo: De luxuria cæcitas mentis inconſideratio, inconſtantia, præcipitatio, amor ſui, odium Dei, affectus preſentis ſeculi, horror autem, vel deſperatio futuri, generantur.

4. OSEÆ quarto: Fornicatio, & vinum, & ebrietas auferunt cor.

5. SECVNDI Regum vndecimo: Factum eſt ergò manè, & ſcripſit Dauid epiſtolam ad Ioab; miſitque per manum Vriæ, ſcribens in epiſtola: Ponite Vriam exaduerſò belli, vbi fortiſſimum eſt prælium & derelinquite eum, vt percuſſus intereat.

6. DANIELIS decimotertio: Species decepit te, & concupiſcentia ſubuertit cor tuum.

7. PROVERBIORVM decimotertio: Qui inconſideratus eſt ad loquendum, ſentiet mala.

8. SAPIENTIÆ quarto: Inconſtantia concupiſcentiæ tranſuertit ſenſum.

9. PSALMO quinquageſimo primo: Dilexiſti omnia verba præcipitationis, lingua doloſa.

10. POSTERIORIS ad Timotheum tertio: Hoc autem ſcito, quòd in nouiſſimis diebus inſtabunt tempora periculoſa: & erunt homines ſeipſos amantes, cupidi, &c. incontinentes, &c. & voluptatum amatores magis quàm Dei.

11. PSALMO vigeſimo: Inueniatur manus tua omnibus inimicis tuis: dextera tua inueniat omnes, qui te oderunt. Pones eos vt clibanum ignis in tẽpore vultus tui: Dominus in ira ſua cõturbabit eos, & deuorabit eos ignis. Fructum eorum de terra perdes: & ſemen eorum à filiis hominum. Quoniam declinauerunt in te mala, &c.

12. IACOBI quarto: Adulteri neſcitis quia amicitia huius mundi, inimica eſt Dei? Quicunque ergò voluerit amicus eſſe ſeculi huius, inimicus Dei conſtituitur.

13. AD Epheſios quarto: Deſperantes, ſemetipſos tradiderunt impudicitiæ, in operationem immunditiæ omnis in auaritiam.

1. B TERTII Regum vndecimo: Rex autem Salomon adamauit mulieres alienigenas multas, filiam quoque Pharaonis, &c. His itaque copulatus eſt Salomon ardentiſſimo amore. Fuerunt q; ei vxores quaſi reginę ſeptingentę, & concubinæ trecẽtæ: & auerterunt mulieres cor eius. Cúmq; iam ſenex eſſet, deprauarum eſt cor eius per mulieres, vt ſequeretur deos alienos: nec erat cor eius perfectum cum Domino Deo ſuo, ſicut cor Dauid patris eius. Sed colebat Salomon Aſtarthẽ deam Sidoniorũ, & Moloch idolum Ammonitarum. Fecitque Salomon quod non placuerat coram Domino. Tunc ædificauit Salomon fanum Chamos, idolo Moab, in monte qui eſt contra Hieruſalẽ, & Moloch idolo filiorũ Ammon, &c.

2. ECCLESIASTICI decimonono: Vinum & mulieres apoſtatare faciunt ſapientes, & arguent ſenſatos: & qui ſe iungit fornicariis, erit nequam: putredo & vermes hęreditabunt illum, & extolletur in exemplum maius, & tolletur de numero anima eius.

3. HIERONYMVS in caput quartum Oſeæ: Fornicatio, & vinum, & ebrietas auferunt cor: Sicut enim vinum & ebrietas eum qui biberit, mentis ſuæ impotem facit: ita & fornicatio, ac voluptas pernertit ſenſum, animumque debilitat, & de rationabili homine, brutum efficit animal, vt ganeas, & lupanaria, & libidinum luſtra ſectetur.

4. AMBROSIVS lib. 1. de Cain & Abel, c. 5. Vinci, ebrietas fomes libidinis, quo per carnes vaporantur interna viſcera, animus igneſcit & anima exuritur. Sæuus criminum ſtimulus, libido eſt, quæ nunquam manere quietum patitur affectum. Nocte feruet, die anhelat, de ſommo excitat, à negocio abducit, à ratione reuocat, aufert conſilium, amentes inquietat, lapſos inclinat, caſtis inſidiatur, potiendo inflammat, vſuque accenditur. Nullus peccandi modus, & inexplebilis ſcelerum ſitis, niſi morte amantis extingui non poteſt. Et ideò ait Apoſtolus: Fugite fornicationem, vt veloci fuga tanquàm furioſæ dominę declinare ſæuitiam, & tetro ſeruitio exire poſſimus.

5. IDEM de Noë & arca, capite nono: Nihil eſt quod tam miſerè ſeruituti ſubiiciat hominem quàm libido, atque eiuſmodi cupiditates, quæ iugo quodam criminum graui deprimunt miſe-

Maximi ſceleris eſt fornicatio. 1. Cor. 6.

Remedium contra tentationes luxuriæ.

Filia luxuriæ.

Vſu creſcit libido.

Luxuria facit ex hominibus beſtias.

Libidinis fomes ebrietas.

Libidinis mala.

1. Cor. 9.

Geneſ. 39. Seruituti miſerrimæ ſubijcit hominem.

ram conſcientiam, vt ſe nequeat attollere, vtpotè quæ libertatem innocentiæ amiſerit.

6. PRIORIS ad Corinthios ſexto, vt in textu.

7. CHRYSOSTOMVS in priorem epiſtolam ad Corinthios, homilia decima octaua: Membra Chriſti eſtis, inquit Apoſtolus, templum eſtis ſpiritus. Quare nolite facere membra meretricis. Non enim corpori veſtro contumeliam facitis, quia non veſtrum corpus eſt, ſed Chriſti. Hæc autem dixit, ſimul & humanitatem oſtẽdens, quòd eius corpus noſtrum eſt. & à malorum licẽtia nos auertens. Nam ſi alienum corpus eſt, non habetis poteſtatem, vt alienam corpus iniuria afficiatis, inquit, & maximè cùm ſit Domini, neque Spiritus ſancti templum maculandum eſt. Nam ſi quiſpiam priuatam domum ingreſſus, & illam ignominia afficiens, vltimum dabit ſupplicium: qui Regis templum, ſpeluncam latronum fecerit, intelligas velim, quot mala perpetietur? His igitur conſideratis, eum qui in nobis habitat reuereare, quippe qui conſolator eſt: & tibi coniunctum, & inhærentem timeas.

1.Cor.6.

8. AVGVSTINVS in libro de decem chordis, capite decimo: Noli dicere tibi, quando fortè aliquid luxuriẽter vis agere, vxorem non habeo, facio quod volo; non enim poſt vxorem meam pecco. Iam nõſti precium tuum, iam nõſti quò accedis, quid manduces, quid bibas. Abſtine te à fornicationibus. Ne fortè mihi dicas, ad fornicem vado, ad meretricem pergo, ad proſtitutam eo; nec illud preceptum violo, quo dictum eſt, Non mœchaberis, quia vxorem nondum habeo, nec poſt illam aliquid facio. Nec illud prẽceptũ violo, vbi dictum eſt, Non concupiſces vxorem proximi tui. Qui ad publicam vado, in quod præceptum incurro? Et poſt pauca: Charior factus eſt tibi homo quàm Deus? Ergò quomodò iniuriam facio, inquis, ipſi Deo? Corrumpis teipſum. Et vndè iniuriam facio Deo, quia corrumpo meipſum? Vndè facit tibi iniuriam, qui voluerit fortè lapidare tuam tabulã pictam, in qua tabula imago tua eſt in domo tua inaniter poſita ad vanum honorem tuum, nec ſentiens, nec loquens, nec videns? Si quis illam lapidet, nónne in te eſſe contumeliam factam attendis? Cùm verò imaginem Dei, quod es tu, corrumpis in te per fornicationes, & per diffluentias libidinis, attendis quia ad nullius vxorem acceſſiſti, attendis quia poſt vxorem tuam nihil feciſti, quia vxorem non habes: & non attendis, per libidines, & illicitas fornicationes cuius imaginem violaſti. Et infrà: Hoc iuſſit, hoc præcepit Dominus, ne per illicitas voluptates corruat templum eius quod eſſe cœpiſti. Nunquid hoc ego dico? Apoſtolum audite,

Fornicatio ſimpler eſt peccatum.

Exod.20.

1.Cor.3.& 6.

Neſcitis quia templum Dei eſtis, & ſpiritus Dei habitat in vobis? Si quis templum Dei corruperit, corrumpet illum Deus. Videtis quomodò minatur? Non vis corrumpi domum tuam, quare corrumpis domum Dei?

9. IDEM ſermone decimoſexto de verbis Domini, capite decimo: Iam vide quid facias de tẽplo Dei. Si eligeres in Eccleſia facere adulterium intra iſtos parietes, quid te eſſet ſceleratius? Modò autem tu ipſe es templum Dei. Templum intras, tẽplum exis, templũ in domo tua manes, tẽplum ſurgis. Vide quid agas, vide ne offendas templi habitatorem, ne deſeratte, & in ruinam vertatis. Neſcitis, inquit, quia corpora veſtra & hoc de fornicatione loquebatur Apoſtolus, ne contemnerent corporalia peccata) templum in vobis eſt Spiritus ſancti, quem habetis à Deo, & non eſtis veſtri? Empti enim eſtis pretio magno. Si contemnis corpus tuum, conſidera pretium tuum.

1.Cor.6.

10. AD Epheſios quinto, vt in textu.

11. HIERONYMVS in caput quintum epiſtolæ ad Epheſios, ſuper ea verba: Fornicatio autem, & omnis immunditia, &c. Niſi Philoſophorum quidam Cynicus extitiſſet, qui doceret omnem titillationem carnis, & fluxum feminis, & qualicunque attritu tactuque venientem, in tempore non vitandum, & nonnulli ſapientes ſeculi in hanc turpem, & erubeſcendam hæreſim conſenſiſſent; nunquam ſanctus Apoſtolus ſcribens ad Epheſios, ad fornicationem etiam omnem immunditiam copulaſſet, & ad immunditiam iunxiſſet auaritiam, non hanc quam pecuniam cupimus cõgregare, ſed illam de qua ſuprà diximus, ne ſupergrediatur, & auarus fraudet in negocio fratrem ſuum. Quòd ſcilicet inſatiabilis & inexpletus, per omnia turpitudinum genera laſciuiæque diſcurrat. Sicut decet, inquit, sãctos. Ex quo ſanctus non poteſt appellari, quicunque extra fornicationem in aliqua immunditia & auaritia voluptatum, quę ſe delectauerint, inuenitur. Porrò ſtultiloquium eſſe exiſtimo non ſolùm eorum, qui aliqua narrant turpia, vt riſum moueant, & facuitate ſimulata magis illudant eis, quibus placere deſiderant.

Mollitici peccatum approbant Ethnici Philoſophi

Epheſ.5.

Immunditia & auaritia.

Stultiloquium.

12. AMBROSIVS in caput quartum Lucæ: Febre libido flagrantior eſt, grauiuſque præcipitat & inflammat: ſed vbi quis reſipuerit, à furore, tunc conſcientiæ interioris viſus aperitur, factiq; ſuccedit pœnitentia, & pudenda ſui vnuſquiſque facinoris erubeſcit. Tũc Deus timetur, & peccator cupit ſe celare, ſed non poteſt. Tũc caro arguitur, diabolus accuſatur: hæc quaſi lerna vitiorum, ille quaſi author erroris. Pareſcit deformitas: nudum eſt enim Deo omne ſecretum, nec illius ficus foliis, hoc eſt, tegmine corporali, & iactantia ſeculari, flagitiorum ſecreta velantur. Et vnuſquiſque diuinum peccati conſcia formidat mente iudicium, dicens: Qui ſuper me montes cadãt, in quibus me abſcondam fiſſuris petrarum, cùm venerit confringere terram? Tunc tribulos & ſpinas animo caro, hoc eſt, curarum morſus ſolicitudinumque generat, æſtuſq; quos ſibi per concupiſcentiam carnis animus ipſe circundedit. Etenim quaſi clauis quibuſdam ſuffigitur anima corporeis voluptatibus, & cùm ſemel adhæſerit cupiditatibus demerſa terrenis, difficilè in altum poteſt, vndè deſcendit, ſine Dei fauore reuolare. Actuum enim ſuorum vincta laqueis, & deliciarum ſecularium illecebris obnoxia iam tenetur.

Febre libido flagrantior.

Pudor ſuccedit.

Apoc.6. Iſaiæ 24.

Quàm tenax ſit carnalis voluptas.

13. GREGORIVS libro decimoſexto Moralium, capite trigeſimoprimo: Poteſt quoque apertiùs vermis nomine caro deſignari: vndè & ſuperiùs dicitur, Homo putredo, & filius hominis vermis. Luxurioſi igitur cuiuſlibet, atque carnis voluptatibus dediti quãta ſit cæcitas, demonſtratur, cùm dicitur: Dulcedo illius vermis. Quid nanque caro, niſi putredo ac vermis eſt? Et quiſquis carnalibus deſideriis anhelat, quid aliud quàm vermem amat? Quæ enim ſit carnis ſubſtãtia teſtantur ſepulchra. Quis parentum, quis amicorum fidelium, quamlibet dilecti ſui tangere carnem ſcatutientem vermibus poteſt? Caro itaque cùm concupiſcitur, penſetur quis ſit animis: & intelligitur, quid amatur. Nil quippe ſic ad edomandum deſideriorum carnalium appeti-

Iob.25.

Cęcitas luxurioſorum. Iob.24.

tum

tum valet, quàm vt vnuſquiſque hoc quod vi-
num diligit, quale ſit mortuum, penſet. Conſide-
rata enim corruptione carnali, citiùs cognoſcitur,
quia cùm illicitè caro concupiſcitur, tabes deſide-
ratur. Benè ergò de luxurioſi mente dicitur, Dul-
cedo illius veneris: quia is qui in deſiderio carna-
lis corruptionis æſtuat ad fœtorem putredinis an-
helat.

14. PRIORIS ad Corinthios tertio: Neſcitis
quia templum Dei eſtis, & Spiritus Dei habitat
in vobis? Si quis autem templum Dei violauerit,
diſperdet illum Deus. Templum enim Dei ſan-
ctum eſt, quod eſtis vos.

Leuit.26. 15. POSTERIORIS ad Corinthios ſexto: Vos
enim eſtis templum Dei viui, ſicut dicit Deus:
Quoniam inhabitabo in illis, & inambulabo, &
erò illorum Deus; & ipſi erunt mihi populus.

16. PRIORIS ad Corinthios ſexto, 17. AD He-
bræos decimo tertio, vt in textu.

18. PRIORIS ad Corinthios ſexto: Nolite er-
rare: Neque fornicarij, neque idolis ſeruientes,
neque adulteri, neque molles, neque maſculorum
concubitores, regnum Dei poſſidebunt.

19. AD Epheſios quinto: Hoc enim ſcitote in-
telligentes, quòd omnis fornicator, aut immun-
dus, aut auarus, quod eſt idolorum ſeruitus, non
habet hæreditatem in regno Chriſti, & Dei.

20. AD Galatas quinto: Manifeſta ſunt ope-
ta carnis: quæ ſunt fornicatio, immunditia, im-
pudicitia, luxuria, &c. quæ prædico vobis, ſicut
prædixi: quoniam qui talia agunt regnum Dei
non conſequentur.

21. APOCALYPSIS vigeſimo primo: Timi-
disautem, & incredulis, & execratis, & homici-
dis, & fornicatoribus, & veneficis, & idololatris
& omnibus mendacibus, pars illorum erit in ſta-
gno ardenti igne, & ſulphure: quod eſt mors ſe-
cunda.

VI.

Quid eſt Inuidia, & quas procreat filias?

A INVIDIA [a] eſt triſtitia de bono alterius, & odium
alienæ felicitatis reſpectu ſuperiorum, quia eis non æqua-
tur: & reſpectu inferiorum, ne ſibi æquentur: & reſpectu
parium, quia ſibi æquantur, vt Auguſtinus [b] inquit. Filias
[c] verò procreat, odium, ſuſurrationem, detractionem, in
aduerſis aliorum rebus exultationem, in proſperis affli-
ctionem.

B Certè Cain [d] Abel germano fratri, & Saul [e] Dauidi de-
ſtinato regi generóque ſuo legitur inuidiſſe. Hoc [f] execrã-
dum crimen, præterquàm quòd ab omni eſt charitate &
humanitate remotũ, homines etiã Dęmonibus perſimiles
reddit. [g] *Inuidia enim Diaboli mors introiuit in orbem terrarum:
imitantur autem illum, qui ſunt ex parte illius.* Rectè igitur Apo-
ſtolus monet: [h] *Non efficiamur inanis gloriæ cupidi, inuicem pro-
uocantes, inuicem inuidentes.*

a De hoc peccato ſcribit Cypr. ſerm. de zelo & liuore. Baſil. hom. 11. de Inuidia, & 21. in aliquot ſcripturæ locos. Chryſoſt. ad pop. hom. 44. & 45. Proſper lib. 3. de vit. contemp. cap. 5. & 9. Iſido. de ſummo bono lib. 3. c. 25.

b Aug. lib. 11. de Gene. ad lit. c. 14. Proſper ſentent. 292.

c Greg. lib. 31. Moral. cap. 31. 1. Io. 3. b. Rom. 1. d. Prou. 17. a. 24. b. 6. 28. d. Eccleſ. 4. a.

d Gen 4. a. Iudæ. b.

e 1. Reg. 18. b. c. g.

f Nyſſenus in vita Moyſi. Hier. in c. 5 ad Gal. Gre. 3. par. curæ paſt. admon. 11. Aug. ſerm. 85. de temp. Bernard. ſer. 24. & 49. in Cant. & in ſer. de triplici cuſtodia.

g Sap. 2. d. Chryſ. hom. 41. in Matt. Greg. 5. Moral. ca. 33. & 34. & lib. 29. Moral. cap. 3. Auguſt. de ſancta virg. cap 31.

h Galat. 5. d.

TESTIMONIA.

Nihil magis Chriſtiano cauendum quàm inuidia.

1. A CYPRIANVS in ſermone de zelo & liuo-
re: Nihil magis Chriſtiano cauendum, nihil cau-
tiùs prouidendum, quàm ne quis inuidia, & liuo-
re capiatur, ne quis dum zelo in fratris odia con-
uertitur, gladio ſuo neſcius ipſe perimatur. Quale
malum eſt, fratres dilectiſſimi, quo angelus ce-
cidit, quo circunueniri, & ſubuerti alta illa & pre-
clara ſublimitas potuit, quo deceptus eſtis qui
decepit? Exindè inuidia graſſatur in terris, dum
liuore periturus magiſtro perditionis obſequitur,
dum diabolum qui zela, imitatur, ſicut ſcriptum
eſt: inuidia Diaboli mors introiuit in orbem terra-
rum. Imitantur ergò illum, qui ſunt ex parte il-
lius. Latè patet zeli multiplex & fœcunda perni-
cies. Radix eſt malorum omnium, fons cladium,
ſeminarium delictorum, materia culparum. Indè
odium ſurgit, animoſitas indè procedit. Auaritiã
zelus inflammat; dum quis ſuo non poteſt eſſe
contentus, videns alterum ditiorem. Ambitio-
nem zelus excitat, dum cernit quis alium in ho-
noribus auctiorem. zelo excæcãte ſenſus noſtros,
atque in ditionem ſuam mentis arcana redigente,
Dei timor ſpernitur, magiſterium Chriſti negligi-
tur, iudicij dies non prouidetur. Inflat ſuperbia,
exarcebat ſęuitia, perfidia preuaricatur, impatien-
tia concutit, furit diſcordia, ira ferueſcit, nec ſe
iam poteſt cohibere vel regere, qui factus eſt po-
teſtatis alienæ. Hinc Dominicæ pacis vinculum
rumpitur, hinc charitas fraterna violatur, hinc a-
dulteratur veritas, vnitas ſcinditur, ad hæreſes at-
que ad ſchiſmata proſilitur, dum obtrectatur ſa-
cerdotibus, dum epiſcopis inuidetur, dum quis
aut queritur non ſe potiùs ordinatum, aut dedi-
gnatur alter ferre præpoſitum. Dumq; ab inui-
dis nunquàm liuor exponitur, diebus ac noctibus
pectus obſeſſum ſine intermiſſione laniatur. Ma-
la cætera habent terminum, & quodcũque deli-
quitur, delicti conſummatione finitur. In latrone
conquieſcit ſcelus homicidio admiſſo, & prædo-
ni rapacitatem ſtatuit præda poſſeſſa: zelus ter-
minum non habet, permanens iugiter malum, &
ſine fine peccatum. Quicunque es inuidus & ma-
lignus, videris quàm ſis eis quos odiſti inſidioſus,
pernicioſus, infeſtus: nullius magis, quàm tuæ
ſalutis inimicus es. Quiſquis ille eſt, quem zelo
perſequeris, ſubterfugere & vitare te poterit: tu
te non potes fugere: vbicunque fuerit aduerſa-
rius tuus, tecum eſt, hoſtis ſemper in pectore tuo
eſt, pernicies intus incluſa eſt, ineluctabili catena-
rum nexu ligatus & vinctus es, zelo dominante

Sapient. 2. Mali fructus inuidiæ.

captiuus es, nec ſolatia tibi vlla ſubueniunt. Perſeuerans malum eſt, hominem perſequi ad Dei gratiam pertinentem: calamitas ſine remedio eſt, odiſſe felicem. Et idcircò, fratres dilectiſſimi, huic periculo conſulens Dominus, nequis zelo fratris in laqueum mortis incurreret, cùm eum diſcipuli interrogarent, quis inter illos maior eſſet: Qui Luc.9. fuerit, inquit, minimus in omnibus vobis, hic erit magnus. Amputauit omnem æmulationem reſponſo ſuo, omnem cauſam & materiam mordacis inuidiæ eruit & abſcidit. Diſcipulo Chriſti zelare non licet, non licet inuidere. Exaltationis apud nos non poteſt eſſe contentio, de humilitate ad ſumma creſcimus, didicimus vndè placeamus. Denique & Apoſtolus Paulus inſtruens & monens, vt qui illuminati Chriſti lumine tenebras nocturnæ conuerſationis euaſimus, in factis atque operibus luminis ambulemus, ſcribit & dicit: Rom.13. Nox tranſiuit, dies autem appropinquauit: abijciamus ergò opera tenebrarum, & induamur arma lucis, tanquam in die decenter ambulemus non comeſſationibus &c. non in certaminibus & zelo. Si receſſerunt de pectore tuo tenebræ, ſi nox indè diſcuſſa eſt, ſi caligo deterſa eſt, ſi illuminauit ſenſus tuos ſplendor diei, ſi homo lucis eſſe cœpiſti: quæ ſunt Chriſte gere, quia lux & dies Chriſtus eſt. Quid in zeli tenebras ruis? quid ad diabolum, cui renunciaueras, redis? quid Cain ſimilis exiſtis?

Diſcipulo Chriſti inuidere non licet.

2. BASILIVS in homilia de Inuidia, quæ eſt vndecima inter homilias variorum argumentorum: Nihil mortalium animis inuidiæ perturbatione pernicioſius contingit: quę ante omnia ipſi nocet authori, alijs verò quàm minimum. Quẽ admodùm enim venenum ferrum, ſic inuidia hos, qui eam poſſident, conſumit atque vaſtat. Magis autem, ſicuti viperas dicunt abrupto matris ventre naſci: ſic & inuidia concipientem ſe animam corrodere ſimul ac tabefacere ſolet. Eſt enim inuidia dolor de proximi proſperitate ac rerum ſucceſſu conceptus. Qua propter animo inuido nunquàm triſtitia, nunquàm mœſtitia deeſt. Abundat proximi ager, domus bonis omnibus repletur, ex voto denique eueniunt omnia, in roſa & viola viuenti. Cuncta hæc triſtitiæ doloriſq; occaſionem inuido prębent. Ex quo nihil ab homine nudo, qui omnium iaculis petitur, differre videtur. Quid hoc morbo pernicioſius? Interitus vitæ peſtis naturæ, aduerſa omnibus bonis ex Deo viuentibus, demùm ipſi Deo contraria. Quid Geneſ.3. enim principem malorum Dæmonem ad bellum aduerſus hominem internecinum impulit? Nónne inuidia, per quam & Deo aduerſari palàm deprehenſus eſt? Dolens enim ob præclara dona homini conceſſa, quando Deo nocere non valuit ipſum inſidiis petiit hominem. Vidit Cain ex Deo honorem fraternum, & exarſit in inuidiam, atque Geneſ.4. eum qui honoratus erat à Deo, occidit, vt irritaret Deum, qui illum honorauerat. Quamobrem fratres dilectiſſimi, inuidiam fugiamus, pugnæ in Deum magiſtram, homicidii matrem, naturæ confuſionem, amicitię ac familiaritatis expertem, calamitatem abſurdiſſimam. Quid miſer homo angeris, nihil mali paſſus? quid cum eo cõtendis, aut quid eum petis in bonis quibuſdam exiſtentem, qui de tuo nihil detrahit aut minuit? Et nonnullis interiectis: Sapiens profectò fuerit, quicunque cum inuido minimè congreditur aut cõuerſatur, nec etiam in eadem eſſe cum eo menſa ſtudet. Quoniam ex Salomonis ſententia: zelus hominis ex ſocio ipſius. Non enim Aegyptio vir Scytha inuidebit, ſed ſuæ genti quilibet: & in eadem gente, non ignotis, ſed familiaribus, & vicinis, & eiuſdem artis hominibus, aut alia de cauſa coniunctis, & his denique coæuis, cognatis, & fratribus. Et omninò vt ærugo frumenti eſt vaſtatio, ſic inuidia amicitiæ peſtis. Illud autem in hoc malo laudauerit quiſquam, quòd inuidus quanto in proximum vehementiùs mouetur, tanto ſibimet maius parit incommodum. Quemadmodùm ſagittæ magna vi emiſſæ, ſi in durum aliquid ac reſpuens inciderint, in emittentem facilè redeunt, ſic inuidia proximis triſtitiam nequaquam affert, tantùm inuidenti officit. Quis enim vnquam in mœrore poſitus aliquod propterea proximo incommodum intulit? Seſe ſolùm vaſtat atque cruciat. Malum ſuſcipis, per quod inimicus eorum fias, qui te nihil læſerunt, inimicus præterea Dei boni, & qui omnis eſt expers inuidiæ. Fugiamus ergò fratres intolerabile malum, Serpentis id eſt præceptum, diaboli inuentum, inimici ſatio, punitionis arrhabo, pietatis impedimentum, via ad gehennam, regni cælorum priuatio. Nam & ipſo fatentur ore hoc vitium inuidi. Adſpectus illis eſt aridus & obſcurus, gena ſubtriſtis, ſupercillium demiſſum, anima ipſo morbo ſuffuſa, prudentiam in dignoſcenda veritate ac rebus agendis minimè habens. Quid ergò faciendum, vt hanc animi peſtem ab initio minimè quidem patiamur, aut in ea fortaſsè affecti, facilè liberemur? Primùm quidẽ, ſi nihil rerum humanarum magnum aut ſupra naturam exiſtimemus: non enim in rebus fluxis bonum conſtituimus, ſed ad ſempiternorũ & verorum bonorũ participationẽ vocati ſumus. Itaque nec diues æmulandus eſt propter diuitias, nec potẽs ob dignitatis ac magiſtratus culmẽ, nec fortis ob corporis robur, nec eloquens ob dicẽdi facultatẽ. Inſtrumẽta sũt hæc virtutis, rectè vtentibus, nihil per ſe veræ felicitatis habentia. Miſer eſt qui his abutitur, non aliter quàm qui in pugna contra inimicos enſem corripiens, in ſe ac interitum ſuum conuertit. Omninò autem qui res humanas rationi ſubiecerit, & ad veram pulchritudinem laudemque ſe conuerterit, multum abfuerit ab eo, vt in rebus terrenis & fluxis quenquam putet eſſe felicem & æmulandũ. Qui verò ità fuerit animatus, vt nihil vſquàm humanum admiretur, huic proculdubiò dominari inuidia nullo modo poterit. Si quis verò ità gloriæ cupidus fuerit, vt omnes antecellere cupiat, nec ſecundas facilè patiatur, maximam profectò occaſionem cauſamque inuidiæ dabit. Et poſt pauca: Sic demùm teipſum incolumem ſeruabis, & in bonis longè maioribus claritatem habebis. Nam & virtus intra nos eſt, & ab iis qui ob eam labores ſubeant, apta poſſideri. Diuitiarum autem copia, forma corporis, potentiæ faſtus intra nos nequaquàm conſiſtit.

Inuidia nocet inuidẽti.

Vitupetatio inuidiæ.

Forma inuidorum hominum.

Remedia aduerſus inuidiam.

3. IDEM homilia in aliquot ſcripturæ locos, quę eſt inter variorum argumentorum homilias vigeſimaprima: Inuidia propriũ eſt diaboli vitium. Malum hoc eſt, quod ſatis exprimi nequit, quod medicinã ſpernit. Qui caput aut mẽbrũ aliquod dolent, medico morbum aperiunt: at qui ægrotat inuidia, quid dicet? angunt me proximi bona? nam veritas hæc eſt: Attamen hæc quiſque verba fateri erubeſcit. Quid quæſo te affligit, proprium malum, an alienum bonum? certè malum tuum incurabile. Canes enim nutriendo menſuetos reddimus: inuidum verò & malignum, beneficio

Proprium diaboli vitium.

Inuidia ipſi authori ante omnia nocet.

Inuidia quid ſit.

Inuidia familiaritas fugienda.

ficio noſtro deuincîdo longè peiorem reddimus. Non enim gaudet in iis quæ recepit bonis: ſed tua triſtatur felicitate, quòd facultas tibi ſit eius vſui ſubueniendi. Noli igitur in diaboli deceptionem incidere. Inuidit enim tibi, inuidit inquam quum te è paradiſo expulit. Ne ſequere illum, néve cum eo commercium ſuſcipe vllum. Bis enim te læſit. Primùm, quum te ab initio eiecit: deindè nunc reditum tuum turbare contendit.

4. CHRYSOSTOMVS homilia quadrageſimaquarta ad populum Antiochenum: Sicut furentes ſæpenumerò gladios in ſe conuertunt, itidem & inuidi, ſolam inuiſi perniciem intuentes, propriam negligunt ſalutem: hi feris quoq; peiores. Nam illæ quidem eſcæ indigentes, vel a nobis irritatæ, aduerſus nos armantur: hi verò beneficiis quoq; frequenter allecti, benè meritos maleficiis proſecuti ſunt. Hi quidem peiores feris, dæmonibus autem pares, fortè peiores & iſtis. Hi nanque contra nos bellum exercent impacatum, conſortibus autem generis non inſidiantur. Vndè Iudęis quoq; Chriſtus os occluſit, cùm eũ in Beelzebub eiicere dæmonia calumniarentur. Hi verò neque naturæ communionem reueriti ſunt, neq; ſibi pepercerunt. Nam antequàm inuiſos, animas ſuas pœnis afficiunt, tumultus omnis & ignobilitatis eas fruſtrà & incaſſum implent. Cur enim doles, ô homo proximi bonis? Dolere nos oportebat his quæ patimur malis, non in quibus alios probabiles haberi videmus. Propterea omni venia caret iſtud peccatum. Nam fornicator quidem concupiſcentiam prætendere poteſt, fur paupertatem, homicida furorem, frigidas quidem & irrationabiles, habent tamen quas prætendant excuſationes. Tu verò quam dices cauſam rogo? Nullam penitùs, niſi tantùm intenſam nequitiam. Si enim inimicos diligere iubemur, cùm & diligentes oderimus, quàm pœnam luemus? Nam ſi diligens diligentes, nihilo gentibus meliùs affectus eſt: nihil iniuriæ operatos infeſtãs, quam habebit veniam? quam excuſationem? audi quid Paulus dicat: Si tradidero corpus meum vt ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodeſt. Quòd autem vbi liuor & inuidia, charitatis opera ſublata ſint, cuiq; patet. Hoc vitium & fornicatione peius eſt, & adulterio. Hoc enim in operato tantùm ſiſtit: inuidiæ verò vis totam ſubuertit eccleſiam, & toti nocet terrarum orbi. Hæc homicidij mater eſt: ita fratrẽ Cain occidit, ita Iacob Eſaũ, ita Ioſeph fratres, ita cunctos homines diabolus. Sed tu nunc non occidis, ſed multa cędę facis graviora, fratrem optans confundi, laqueos vndique tendẽs, ſumptos pro virtute diſſoluẽs labores, dolens quòd mundi placẽt Domino. Non illum itaque, ſed ab eo cultum impugnas. Illum afficis contumelia, tuũ illius præponens honori: & quod eſt omnium grauiſſimum, indifferens peccatum eſſe videtur, cùm ſit omnium atrociſſimum. Siue miſererearis, ſiue vigiles, omniũ es ſceleratiſſimus, eum inuideas fratri, & hoc illinc eſt manifeſtum. Quidam olim apud Corinthios fornicatus eſt, ſed accuſatus fuit, & breui correctus. Abeli Cain inuidit, ſed ſanatus non eſt: quin & Deo ſtatim ipſius vlceri curam afferente, magis intumeſcebat, & fluctuabatur, & ad cædem properabat. Ità hoc vitium illo peius eſt, nec medicinæ, quæcunque adhibuerimus, facilè cedit. Funditus igitur eam vndique euellamus illud penſantes, quòd quemadmodùm offendimus Deum alienis tabeſcentes bonis, ità placemus gratulantes, & noſmetipſos participes facimus bonorum benè merenti repoſitorum. Et propterea Paulus dicit: Gaudete cum gaudentibus, & flete cum flentibus. Vtrinque magnum lucremur emolumentum. Cogitantes itaque, quòd licet non laboremus, ſed laboranti condelectemur, illius coronarum efficimus participes: omnem eiciamus inuidiam, & in animabus noſtris charitatem plantemus. Graue quid inuidia, graue & ſimulatione plenum. Hoc mundum innumeris replenit malis. Ex hoc morbo litibus plena ſunt tribunalia, ex hoc liuores & pecuniarum amor, ambitio & inanis gloria. Hinc vrbes obſidentur, & mare piratas habet: hinc per orbem cædes, hinc genus noſtrum diſſipatum eſt. Quodcunque malum videris, ex hac radice producitur: iam enim & in Eccleſias debacchata eſt, & priùs innumera patrauit mala. Hoc auaritiam parit, vitium omnia confundens, & iuſtitiam corrumpens. Et poſt nonnulla: Lugeamus itaque non hos tantùm, verùm & inuidos: grauis enim & hic valdè morbus eſt. Nec aberraverit quis, hanc diaboli filiam appellans, & poſt hæc inanis gloriæ fructum, quin & radicem. Hæc enim vtraque mala in alterutrum ſeſe producere ſolent.

5. IDEM homilia quadrageſimaquinta ad populum Antiochenum: Talis eſt inuidię malitia, vt priùs ſe parentem offendat. Et ſicut vermis de ligno naſcens, ipſum priùs abſumit: ſic & inuidia illam priùs quæ ſe peperit, animam corrumpit, & inuiſum contrariis, ac veller, afficit. Nam ne mihi conſideres inuiſorum proœmia, ſed finem reſpice: & intellige, quòd hæc inuidentium malitia inuiſos ad maiorem perducit claritatem. Nam hi quidem & Deum in auxilium attrahunt, & cæleſti fruuntur fauore: hoc verò carens, omnibus redditur expugnabilis: & antequàm ab externis hoſtibus, & ab ipſo obſeſſus vitio tantùm non conſumitur: & tanquàm occultis depaſtus dentibus, ità clanculum, vt ità dicam, abſumptus remanet. Quod ſcientes, huius quæſo vitij peſtem fugiamus, & totis viribus ex noſtris relegemus animis. Omnium enim vitiorum hoc eſt pernicioſiſſimum, & ipſam ſalutem noſtrã ſuper omnia vaſtat: Improbi nanq; diaboli eſt inuentum. Et propterea Sapiens quidam dicebat: Inuidia verò diaboli introiuit mors in orbem terrarum.

6. PROSPER libro tertio de vita contemplatiua, capite quinto: Inuidus certè, qui alienum bonum, ſuum facit inuidendo ſupplicium, nulla videtur ad inuidendum concupiſcentia prouocari, ſed tantùm ſuperbiæ morbo vexari. Sed ſi animi eius peſtem, qua præcipitatur incenſus, ſubtiliter altéque rimemini, inuenietis eum & perditionis eius cupidine, cuius cupit interitum, & ſuperbiæ malo teneri, quo ſibi iugiter ingemiſcit meliorem cui inuidet, anteferri. Quis facilè poteſt, quale ſit hoc malum, verbis exprimere, quo inuidus odio hominis perſequitur diuinum munus in homine: quum potiùs amari homo debeat, etiam pro ſui meriti ſanctitate? Tantos inuidus habet pœna iuſta tortores, quantos inuidioſus habuerit laudatores. Siquidem inuidioſum facit excellentia meriti, inuidum pœna peccati: nec ei ab homine poteſt remedium adhiberi, cuius eſt vulnus occultum.

7. ET capite nono: Donãte Domino debemus oſtendere, qualiter inuidi ſanctè viuentiũ merita, ſua faciant inuidendo peccata: & quantum in eis bonum corrumpat inuidia, qui quicquid boni

Rom. 12.

Inuidia quantam malorum illiadem inuexit.

Feris deteriores ſunt inuidi.

Pares aut peiores dæmonibus.

Matth. 12.

Filia diaboli Inuidia.

Comparatur vermi de ligno naſcenti.

Omni venia & excuſatione careret hoc peccatum. Nota. Matth. 5.

1. Cor. 13.

Fornicatione & adulterio quomodò peius.

Gen. 4. 27. 37.

Sapien. 2.

Oritur ex ſuperbia.

Genes. 4.

Inuidioſi & inuidi diſcrimen.

Lucrum eorum qui benè faciũt aliis.

Inuidorum ingenium egregiè depingitur.

fieri, vel dici à ſanctis audierint, aut omninò non credunt, aut res benè geſtas in malum, malè interpretando, conuertunt. Omne malum, quod de illis mendax fama iactauerit, ſtatim, tãquam ſi ipſi viderint, credũt. Feraliter eis, qui illud verũ nõ eſſe probare voluerint, contradicunt. Omnia ſuis æmulis fingunt, eorum profectu deficiunt, odia intra ſe abſcondunt, & in ſuos cruciatus enutriũt proficientibus inuident, peccantibus fauent. De bonorum malis gaudent, de profectibus lugent, de inimicitiis gratuitis ardent, deprehendi pectoris ſui malitiam timent, ſemper amari, nunquàm certi. Amici diaboli, inimici etiam ſui, omnibus odioſi. Ad gaudenda anxii, ad plangenda læti, vtrobique diſperſi. Inter amicos diſcordias ſeminant: diſcordãtes, ad tẽpus, ſi poſſunt, in diſſenſione confirmant. Opinionem bonorum mendaciis decolorant: in ſpiritualibus carnalia laudant, vt ſpiritualia bona eis deeſſe perſuadeant. Amicitias ſimulant, vt eos, qui ſe incautè ſibi commiſerunt, qua poſſunt arte decipiant. Odiorum ſibi occaſiones prauis ſuſpicionibus coaceruant: dæmones, quorum ſectantur facta, lætificant. Sanctos viros, quibus ſunt noti, contriſtant, velut amici in obſequio, hoſtes in animo. Continentes in verbo, turpes in facto. Prodigi ſecretorum, tenaces malorum: Prompti ſuſpicionum malarum, inanes bonorum. Pleni ſordium, præditi fraudibus. Aduerſarii corde virtutibus, praui moribus, & inſidioſi cunctis ſecum in ſimplicitate viuentibus. Hæc & his ſimilia ſunt, quæ omnes inuidos bonis voto ſine animo inimicos oſtendunt. Conſiderate, obſecro, qualiter inuidos punitura ſint mala ſua, quos etiam bona puniunt aliena. Vbi iſti fieri poterunt boni, qui ſunt in bona mali: aut quando benè malis vſuri ſunt, qui malè bonis vti non deſinunt? Item bonis vtitur inuidus malè, quia omnibus bonis, quæ miſer execratur abiunctus, animi ſui ſupplicio relinquetur affligendus.

Inuidus ſui ipſius carnifex.

Et quis ei poterit ſubuenire, qui ſe ſibi exhibet inuidendo carnificem? Aut vndè ſibi parabit ſalutem qui de ſaluris materia (bonis malè vtendo) facit perniciem?

8. ISIDORVS de ſummo bono libro tertio, capite vigeſimoquinto: Liuor alieni boni, ſuum punit authorem. Nam vndè bonus proficit, indè inuidus contabeſcit. Homines prauè viuentes, ſicut de bonorum lapſibus gratulantur, ità de eorum rectè factis, bonique perſeuerantia confundũtur. Inuidus mẽbrum eſt diaboli, cuius inuidia mors introiuit in orbem terrarum. Sicut & ſuperbus membrum eſt diaboli, de quo ſcriptum eſt: Omne ſublime videt, & ipſe rex eſt ſuper omnes filios ſuperbiæ. Nulla eſt virtus quæ non habeat contrarium inuidiæ malum. Sola miſeria caret inuidia: quia nemo inuidet miſero, cui reuerà non liuor obicitur, ſed ſola miſericordia adhibetur. Multi & bonos imitari volunt, & de bonorum profectibus inuidiæ liuore tabeſcunt. Quo fit, vt nec illi corrigantur à malo ſuo, ſed per inuidentiam deteriorẽtur, & bonos à recto ſtudio, quantum in ipſis eſt, ſi potuerint deprauare conentur. Quãdo malos boni proficere vident, non ſcandalizentur: ſed quem ſint finem habituri, maximè cogitent. Hoc omnis inuidus alienis virtutibus præſtat, quod beato Iob Satan præſtitit. Nam dum æmulatur proſperitatibus, commouit aduerſa. Sed dum credidit eum diabolus poſſe proſternere, indè eius aucta ſunt merita, atque indè clauerunt probabiliora patientiæ documenta. Ita

Sapien. 2.

Iob. 41.

Nulla virtus caret inuidia. Sola miſeria caret inuidia.

Iob. 1 & 2.

requirunt inuidi aditum malæ famæ, per quam bonorum vitam maculent, ſicut oſtium quærebant Sodomitæ, quo domum Loth nocituri introirent. Illi verò cæcitate erroris percuſſi, parietes videbant, oſtium non inueniebant. Non aliter inuidi videndo velut parietem, virtutes diſſimulant: vitia verò perquirunt, per quæ eorum conſcientiam vrant.

Geneſ. 19.

9. AVGVSTINVS libro vndecimo de Geneſi ad literam, capite decimoquarto: Cùm ſuperbia ſit amor excellentiæ propriæ, inuidia verò ſit odium felicitatis alienæ, quid vndè naſcatur, ſatis in promptu eſt. Amando enim quiſque excellentiam ſuam, vel paribus inuidet, quod ei coæquantur; vel inferioribus, ne ſibi coæquentur; vel ſuperioribus, quod eis non coæquetur. Superbiendo igitur inuidus, non inuidendo quiſque ſuperbus eſt.

Inuidia quid ſit, & quomodò ex ſuperbia naſcatur.

10. PROSPER in ſententijs ex Auguſtino decerptis, ſententia ducenteſima nonageſima ſecunda: Cùm ſuperbia ſit amor excellentiæ propriæ, inuidentia verò ſit odium felicitatis alienæ, quod vndè naſcatur, in promptu eſt. Amando enim quiſque excellentiam ſuam, vel paribus inuidet, quòd ei coæquentur; vel inferioribus, ne ſibi coæquentur; vel ſuperioribus, quòd eis non coæquetur. Superbiendo ergò quiſque inuidus, non inuidendo ſuperbus eſt.

11. GREGORIVS libro trigeſimoprimo Moralium, capite trigeſimo primo: De inuidia odium ſuſurratio, detractio, exultatio in aduerſus proximi, afflictio autem in proſperis naſcitur.

Inuidiæ filiæ.

12. PRIMÆ ſoannis tertio: Hæc eſt annunciatio, quam audiſtis ab initio, vt diligatis alterutrũ. Non ſicut Cain, qui ex maligno erant & occidit fratrem ſuum. Et propter quid occidit eum? Quoniam opera eius maligna erant: fratris autem eius, iuſta. Omnis qui odit fratrem ſuum homicida eſt.

13. AD Romanos primo: Tradidit illos Deus in reprobum ſenſum; vt faciant ea, quæ non conueniunt, repletos omni iniquitate, &c. plenos inuidia, homicidio, contentione, dolo, malignitate, ſuſurrones, detractores, Deo odibiles contumelioſos, ſuperbos, &c. Qui cùm iuſtitiam Dei cognouiſſent, non intellexerunt quoniam qui talia agunt, digni ſunt morte: & non ſolùm qui ea faciunt, ſed etiam qui conſentiunt facientibus.

14. PROVERBIORVM decimoſeptimo: Qui ruina lætatur alterius, non erit impunitus.

15. ET capite vigeſimoquarto: Cùm ceciderit inimicus tuus, ne gaudeas, & in ruina eius ne exultet cor tuum: ne fortè videat Dominus, & diſpliceat ei, & auferat ab eo iram ſuam. Et paulò poſt: Cum detractoribus non commiſcearis: quoniam repentè conſurget perditio eorum? & ruinam vtriuſque quis nouit?

16. ITEM capite vigeſimo octauo: Vir, qui feſtinat ditari & alijs inuidet, ignorat quòd egeſtas ſuperueniet ei.

17. ECCLESIASTIS quarto: Contemplatus ſum omnes labores hominum, & induſtrias animaduerti patere inuidiæ proximi: & in hoc ergò vanitas, & cura ſuperflua eſt.

18. B GENESIS quarto: Factum eſt autem poſt multos dies vt offerret Cain de fructibus terræ munera Domino. Abel quoque obtulit de primogenitis gregis ſui, & de adipibus eorum: & reſpexit Dominus ad Abel, & ad munera eius. Ad Cain verò, & ad munera illius non reſpexit ira-

túſque eſt Cain vehementer, & concidit vultus eius, &c.

2. IVDAS Apoſtolus in epiſtola ſua Catholica: Væ illis, quia in via Cain abiêrunt.

3. PRIMI Regum decimooctauo: Præcinebant mulieres ludentes, atq; dicentes: Percuſſit Saül mille, & Dauid decem millia. Iratus eſt autem Saül nimis, & diſplicuit in oculis eius ſermo iſte: dixitque; Dederunt Dauid decem millia, & mihi mille dederunt: quid ei ſupereſt, niſi ſolum regnum? Non rectis ergò oculis Saül adſpiciebat Dauid à die illa, & deinceps, &c. Tenebátq; Saül lanceam, & miſit eam, putans quòd configere poſſet Dauid cum pariete: & declinauit Dauid à facie eius ſecundò, &c. Factúſq; eſt Saül inimicus Dauid cunctis diebus.

Inuidiæ vitoperatio.

4. GREGORIVS Nyſſenus in vita Moyſi: Inuidia malorum princeps, mortis mater, prima peccati ianua, vitiorum radix, doloris initium, calamitatis parens, inobedientiæ cauſa, ignominiæ principium. Inuidia nos longè a paradiſo exterminauit: inuidia repulit à ligno vitæ. Inuidia, dico, mortifer ſtimulus, mucro recõditus, naturæ morbus, bilis venenoſa, tabes ſponte adhibita, telum amarum, figens animam clauus, flamma cordis, inteſtinorum ignis: hanc qui habet, non ſuis malis, ſed alienis bonis infelix eſt: & contrà non ſuo bono, ſed malis proximi felix eſt: inuidus enim felicitate aliorum dolet, calamitatibus gaudet. Miluis cẽparantur inuidi.

Miluos cadaueribus paſci, & pretioſis vnguentis emori aiunt: videtur enim natura ſua ad putridũ & purulentum eſſe affinis: quãdo verò huic morbo ſubiectus eſt aliquis, amicorum cõmodis quaſi vnguento tabeſcit: & quid calamitoſum incidiſſe proximo intellexerit, ilicò aduolat, * poſtro inuadit adunco, quo ſi qua latent, diſtrahit atque diſſipat, & in medium proponit omnibus.

for. * noſtro.

Diſcrimen inter inuidiam & zelum.

5. HIERONYMVS in caput quintum epiſtolæ ad Galatas: Inuidiam non putemus idem eſſe quod zelum. Quia zelus & in bonam partem accipi poteſt, cùm quis nititur ea quæ meliora ſunt æmulari. Inuidia verò, aliena felicitate torquetur, & in duplicem ſcinditur paſſionem; cùm aut ipſe eſt aliquid in eo, in quo alium eſſe non vult; aut alium eſſe videns meliorem, dolet ſe ei non eſſe conſimilem. Pulchrè quidam de Neotericis, Græcum verſum transferens elegiaco metro de inuidia luſit, dicens:

Inuidia in duas paſſiones ſcinditur.

Inſitus inuidia mihi eſt: qua protinus ipſum
Autorem rodit, excruciatque animum.

Scripſit & beatus Cyprianus librum de zelo & liuore, valdè optimum: quem qui legerit, non dubitabit annumerare operibus carnis inuidiam.

Inuidi & inuidioſi diſcrimen.

Inter inuidum autem, & inuidioſum, hoc intereſt, quòd inuidus feliciori inuideat. Inuidioſus autem is eſt, qui ab alio patitur inuidiam.

Cæcitas & infelicitas inuidorũ.

6. GREGORIVS paſtoralis curæ parte tertia, admonitione vndecima: Admonendi ſunt inuidi, vt perpendant quantæ cæcitatis ſunt, qui alieno profectu deficiunt, aliena exaltatione tabeſcunt. Quid iſtis infelicius, quos dum cõſpecta felicitas afficit, pœna nequiores reddit. Aliorum verò bona quæ habere non poſſunt, ſi diligerent, ſua facerent. Sic quippe ſunt vniuerſi conſiſtentes in fide, ſicut multa membra vno continentur in hoc corpore, quæ per officium quidem diuerſa ſunt, ſed eo quo ſibi viciſſim congruunt, vnum fiunt. Vnde fit, vt pes per oculum videat, & per pedes oculi gradiantur, ori auditus aurium ſeruiat, & ad vſum ſuum auribus oris lingua concurrat, ſuffragetur venter manibus, ventri operentur manus. Nimis itaque turpe eſt, non imitari quod ſumus. Noſtra ſunt nimirum, quæ etſi imitari non poſſumus, amamus in aliis, & amantium fiunt quæque amantur in nobis. Hinc ergò penſent inuidi, charitas quantæ virtutis eſt, quæ alieni quoq; laboris opera, noſtra facit ſine labore. Dicendum eſt inuidis, quia dum ſe iſta intrinſecus peſte conſumunt; etiam quicquid in ſe aliud boni habere videntur, interimunt. Vnde ſcriptum eſt: Vita carnium, ſanitas cordis; putredo oſſiũ, inuidia. Quid enim per carnes, niſi infirma quædam ac tenera: & quid per oſſa, niſi fortia acta ſignantur? Prou. 14.

Ærugini comparatur & viperæ.

7. AVGVSTINVS ſermone octogeſimotertio de tempore: Sicut ærugo ferrum, ita inuidia illam ipſam animam, in qua eſt, interimit & conſumit. Et ſicut aiunt, viperas dilaceraro & dirupto illo ipſo materno vtero, in quo conceptæ ſunt, naſci: ita & inuidiæ natura illam ipſam animam, à qua concepta eſt, & conſumit, & perdit. Qualis hæc animæ tinea eſt? Quæ cogitationum tabes pectoris? Quæ tarubigo, zelare in homine donum Dei, & in malo opprobrio bona aliena conuertere, aliorum gloriam facere pœnã ſuam, velut quoſdam pectori ſuo admouere carnifices, cogitationibus & ſenſibus ſuis adhibere tortores, qui ſe inteſtinis cruciatibus lacerent? Non cibus talibus lætus, non potus poteſt eſſe iucundus. Suſpiratur ſemper & ingemiſcitur ac doletur: diebus ac nocthibus pectus obſeſſum ſine intermiſſione laniatur. Et quantum ille cui inuidet ſucceſſu meliore profecerit, tantum inuidus in maius incendium liuoris ignibus exardeſcit: pallor in facie, tremor in labiis, ſtridor in dẽtibus. Quiſquis ille eſt quem in zelo ſuo perſequitur inuidus, ſubterfugere eſt forſitan poterit & vitare: inuidus verò fugere non valebit. Vbicunq; fuerit, aduerſarius ſuus ſecum eſt, hoſtis in pectore ſemper incluſus.

Miſeria inuidorum.

8. BERNARDVS in ſermone vigeſimoquarto ſuper Cantica: Non veniat anima mea in concilio detrahentium: quoniam Deus odit eos, dicẽte Apoſtolo: Detractores Deo odibiles. Quam ſententiam Deus ipſe loquens in Pſalmo, audi quomodò affirmet: Detrahentem, inquit, ſecreto proximo ſuo, hunc perſequebar. Nec mirum, cùm id præcipuè vitium charitatem, quæ Deus eſt, & quidem cæteris acrius, impugnare & perſequi cognoſcatur, quemadmodum vos quoque poteſtis aduertere. Omnis qui detrahit, primùm quidem ſeipſum prodit vacuum charitate: deinde quid aliud detrahendo intendit, niſi vt is, cui detrahit, veniat in odium vel contemptum ipſis apud quos detrahit? Ferit ergò charitatem in omnibus qui ſe audiunt, lingua maledica: & quantum in ſe eſt, necat funditus & extinguit: non ſolùm autem, ſed & in abſẽtibus vniuerſis, ad quos volans verbum fortè per eos qui præſentes ſunt peruenire contigerit. Vides quàm facilè, & in breui ingentem multitudinem animarum velociter currens ſermo tabe malitiæ huius inficere poſſit? Propterea dicit de talibus propheticus ſpiritus: Quorum os maledictione & amaritudine plenum eſt, veloces pedes eorum ad effundendum ſanguinem. Vtiquetam veloces, quàm velociter currit ſermo. Vnus eſt qui loquitur, & vnum tantùm verbum profert: & tamen illud vnum verbum vno in momento multitudinis audientium dum aures inficit, animas interficit. Cor ſiquidem felle liuoris amarum, per linguæ inſtrumentum ſpargere niſi amara non poteſt, dicente Rom. 1. Contra detractores. Pſal. 100. Pſal. 13.

Matth. 12. Domino: Ex abundantia cordis os loquitur. Et

Species detractionis. sunt species pestis huius, dum alij quidem nudè atque irreuerenter vti in buccam venerit, virus euomant detractionis: Alij autem quodam simulatæ verecundiæ fuco conceptam militiam, quam retinere non possunt, adumbrare conantur. Videas præmitti alta suspiria, sicque quadam cum grauitate, & tarditate, vultu mœsto, demissis superciliis, & voce plangenti egredi maledictionem, & quidem tanto persuasibiliorem, quanto creditur ab his, qui audiunt, corde inuito, & magis condolentis affectu, quam malitiosè proferri. Doleo, inquit, vehementer pro eo quòd diligo eum satis, & nunquam potui de hac re corrigere eum. Et alius, Mihi quidem, ait, bene compertum fuerat de illo istud, sed per me nunquam innotuisset. At quoniam per alterum patefacta est res, veritatem negare non possum: dolẽs dico, reuera ita est. Et addit: Grande damnum. Nam alias quidem in pluribus valet, cæterùm in hac parte (vt verum fatear) excusari minimè potest.

De primis motibus inuidiæ. 9. IDEM sermone quadragesimonono in Cantica: Mentientes nosmetipsos nobis, sentimus aliqui nostrùm, pro nostræ imperfectionis experientia, quàm rara virtus sit, alienæ non inuidere virtuti, nedum gaudere ad illam, nedum etiam tanto plus, quam ad propriam quenq; gratulari, quanto se perpenderit in virtute superatum. Et quomodo (ais) ego proficere possum, qui fratri proficienti inuideo? Si doles, quòd inuides, sentis, sed non consentis. Passio est quandoq; sananda, non actio condemnanda. Tantùm non illic resideas, iniquitatem meditans in cubili tuo, qualiter videlicet foueas morbum, satisfacias pesti, persequaris insontem, bene ab illo gesta calumniando, deprimendo, peruertendo, atque impediendo gerenda. Alioqui non nocet ambulanti, & extendenti se ad meliora, quod iam non ipse operatur,

Rom. 6. sed quod habitat in eo peccatum. Non est ergò damnatio illi, qui non dat membra sua arma iniquitati, non linguam ad detrahendum, non quicquam reliqui corporis ad lædendum nocendúmve aliquo modo, magis autem confunditur sic se esse malè affectum: & inolitum ex longo vitium confitendo, flendo, orando conatur expellere: & cùm non præualet, mitior inde ad omnes, atque apud se humilior inuenitur.

Contra detractores. 10. ITEM in sermone de triplici custodia, manus, linguæ & cordis: An non amittunt vitam detractores Deo odibiles, odibiles vitæ? Fugit vita quos odit, & quos vita fugit, mori necesse est. An non & ipse moritur, qui venenum bibit, quod ei malesuada detractoris lingua propinat? Siquidem furtim ei dilectionis vita subtrahitur: & dum nescit, paulatim in eo fraterna charitas refrigescit. Auditurus est fortican ipse quoque, cui detrahitur: vndique enim verba volant, & multorũ prius ora sermo pertransiens, difficilè fieri potest, quin singulorum creuerit linguis, & quasi iam prouectus referatur ad eum, ad cuius spectat offensam. Itaque scandalizabitur audiens & tabescet, eóque facilius extinguetur in eo charitas, quo amplius ante viuere videbatur. Si inimicus, ait, meus

Psal. 54. male dixisset mihi, sustinuissem vtique: & quidem cauet tibi prudens auditor, cauet & ipse, si non delipit, qui sibi nouerit esse detractum: ille, ne veneno inficiatur: iste, ne scandalo perturbetur. Sed quod in se est, tamen lingua maledica, & illius percutiens conscientiam, & istius vulnerans charitatem, secum pariter vtrunque peremit. Nunquid non vipera est lingua ista? Ferocissima planè, nimirum quæ tam lethaliter tres inficiat flatu vno. Nunquid non lancea est ista lingua? Profectò & acutissima, quæ tres penetrat ictu vno. Lingua, inquit, eorum gladius acutus. Gladius equidem anceps, immò triceps est lingua detractoris. Nec verò eiusmodi linguam, ipso etiam mucrone, quo Dominicum latus confossum est, crudeliorem dicere verearis. Fodit enim hęc quoque Christi corpus, & membrum de membro; nec iam exanime fodit, sed facit exanime fodiendo. Ipsis quoque nocentior est spinis, quas illi tam sublimi capiti furor militaris imposuit: seu etiam clauis ferreis, quos sanctissimis manibus illis & pedibus consummatio Iudaicæ iniquitatis infixit. Nisi enim huius, quod nunc pungitur & transfoditur, corporis sui vitam illius vitæ corporis prætulisset, nunquam illud pro isto mortis iniuriæ, crucis ignominię tradidisset. Et dicimus, Leuis res sermo: tenera, mollis & exigua caro lingua hominis: quis sapiens magni pendat? Leuis quidem res sermo, quia leuiter volat, sed graniter vulnerat: leuiter transit, sed grauiter vrit: leuiter penetrat animum, sed non leuiter exit: Profertur leuiter, sed non leuiter reuocatur: facilè volat, atque ideò facilè violat charitatem.

Psalm. 56. Lingua detractoris gladius triceps.

Matth. 27.

11. SAPIENTIÆ secundo, vt in textu.

Quàm execrabile malum inuidia sit. 12. CHRYSOSTOMVS homilia quadragesimaprima in Matthæum: Tale certè malum inuidia est, qua nulla vnquam malignitas peior inuenitur. Nam adulterio inquinati, voluptatis saltem iniquæ fructum, vt putant, aliquem capiunt, & breui tempore peccatum committunt. Inuidi autem, & multò ante seipsos, quàm quibus inuident, perturbant & cruciant; & ita in agendo semper inuidendóque sunt, vt nunquam peccandi afferant finem: sed quemadmodum sues lutosa immunditia, & dæmones nostris damnis lætantur, sic inuidi calamitate proximorum exultant. Cumque aliquid triste ac doloris efficiens proximo acciderit, tunc aliquantulum acquiescit, atque respirat inuidus alienas enim iacturas, suos quæstus existimat, & aliorum felicitatem, miseriam suam arbitratur: nec magis considerat quid ipse suaue consequatur, quàm quid proximo calamitosum inferatur. Nónne igitur tales homines lapidibus petendi? Nónne omni cruciatu torquendi sunt? Non aliter profectò quàm canes rabie concitati, infestíque dæmones, atque furiæ ipsæ. Nam quemadmodum scarabæi alieno stercore, sic inuidi aduersa aliorum fortuna nutriuntur, cùm sint communes humano generi hostes atque inimici. Et alij quidem homines, si animantes rationis expertes crudeliter cædi, ac dilaniari viderint, aliquantulum commiserantur: tu verò, cùm salutis beneficium conferri homini cernas, expalles, & tremis, & in ferocitatem cædendi benefactoris conspiras. Et quid hac insania furiosius vnquam reperietur? His profectò de causis fornicatores ac publicani ad cælos conscendere potuerunt; inuidiæ autem morbo laborantes, quum intus essent, a regno cælorum exciderunt: filij autem (inquit) regni eicientur foras. Præterea omni prauitate illi ex animis expulsa, ea quæ nunquam sperârunt, facilè nacti sunt: Pharisæi autem vel ea quæ retinebant bona, penitus amiserunt: neque id iniuria. Nam inuidia pestiferum malum, hominem in diaboli conditionem, ac in dæmonem immanissimum

Matth. 8.

Inuidia cõuertit homines in dæmones.

simum conuertit. Inuidiâ prima hominis cædes apparuit. Inuidiâ fraterna charitas contempta est. Inuidiâ sanguine hominis terra primò maculata. Inuidiâ deniq; factum est, vt hiatu suo terra
Numer.16. Dathan, Chore, Abiron, vniuersúmq; illũ populũ viuos absorpserit. Et paulò pòst: Nam vnde Cain
Gen.4.27. Genes.31.& 37. fratricida effectus est? Vnde verò Esaü fratrem infectabatur? Vnde Laban, vnde Iacob filij, vnde
Numer.16. & 12. Chore, Dathan & Abiron, vnde Maria atq; Aaron inquinati fuerunt? Vnde ipse diabolus calumniæ nomen sortitus est? Adhæc illud etiam tecum semper verte, quia non maiorem illi, cui inuides, quam tibi ipsi facis iniuriam, cùm teipsum versus mucronem impellas. Quid enim incommodi-
Genes.4. Cain fratri suo Abel intulit? Nónne illum quidem inuitus ad meliorem vitam citius transmisit,
Genes.27. ac seipsum ærumnis inuoluit? Esaü verò qua in re mansueto Iacob obfuit, cùm ipse etiam paterna domo excidit, & post insidias illas in aliena vagabatur regione, Iacob verò multis bonis, atque di-
Genes.37. & 42. uitiis abundauit? Qua in re fratres sui Ioseph peiorem reddiderunt? Nónne quanquam vsque ad sanguinem ferè venissent, inediæ malo in extremis periculis fuerunt, cùm ille regia potestate in Ægypto potiretur? Nam quanto maiore inuidia laboras, tanto maiora illi offers bona cui inuides. Deus enim, qui omnia perspicit, cùm viderit innocentem iniuria circunuentum, extollit multò magis, clarúmque illum facit, inuidentem autem deprimit.

13. Gregorius libro quinto Moralium, capite trigesimotertio: Et paruulum occidit inuidia.
Iob 5. Inuidemus non nisi illis, quos nobis meliores arbitramur. Inuidere enim non possumus, nisi eis quos nobis in aliquo meliores putamus. Paruulus ergò est, qui liuore occiditur, quia ipse sibi testimonium perhibet, quòd eo minor sit, cuius inuidiâ torquetur. Hinc est quòd hostis callidus primo homini inuidendo surripuit, quia amissa beatitudine, mi-
Genes.4. norem se immortalitate illius agnouit. Hinc est quòd Cain ad perpetrandum fratricidium corruit: quia despecto suo sacrificio, prælatum sibi infremuit, cuius Deus hostiam accepit, & quem meliorem se esse exhorruit, ne vtcunque esset,
Genes.27. amputauit. Hinc Esaü ad persecutionem fratris exarsit, quia primogenitorum benedictione perdita, quam tamen pro esu lenticulæ ipse vendiderat, minorem se eo, quem nascendo præibat, in-
Genes.37. gemuit. Hinc Ioseph fratres sui Ismaëlitis transeuntibus vendiderunt: quia cognito reuelationis mysterio, ne se fieret melior, eius profectibus ob-
1.Reg.18. uiare conati sunt. Hinc Saül Dauid subditum, lanceam intorquendo persequitur, quia quem magnis quotidiè augeri virtutum successibus sensit, vltra se excrescere expauit. Paruulus itaque est qui inuidiâ occiditur, quia nisi ipse inferior existeret, de bono alterius non doleret.

14. Et capite trigesimoquarto: Sed inter hæc sciendum est, quia quanuis per omne vitium quod perpetratur, humano cordi antiqui hostis virus infunditur, in hac tamen nequitia, tota sua viscera serpens concutit, & imprimendæ malitiæ pestem mouit. De quo nimirum scriptum est: Inuidiâ diaboli mors intrauit in orbem terrarum. Nam cùm demctum cor liuoris putredo corruperit, ipsa quoque exteriora indicant, quàm graniter animum vesania infligat. Color quippe pallore afficitur, oculi deprimuntur, mens accenditur, & membra frigescunt, sit in cogitatione rabies, in dentibus stridor: cúmque in latebris cordis crescens absconditur odium, dolore cæco * tenebrat conscientiam vulnus inclusum. Nil lætum de propriis libet, quia tabescentem mentem sua pœna sauciat, quam felicitas torquet aliena: quantóque extranei operis in altum fabrica ducitur, tanto fundamentum mentis liuidę profundius suffoditur: vt quo alij ad meliora properant, eo ipso deterius ruant, qua ruina videlicet etiam illud destruitur, quod in aliis actibus, perfecto opere, surrexisse putabatur. Nam inuidia cùm mentem tabefecerit, cuncta quæ inuenerit bene gesta, consumit. Vnde bene per Salomonem dicitur: Vita carnium, sanitas cordis: putredo ossium, inuidia. Quid enim per vitam carnis, nisi infirma quædam ac tenera: & quid per ossa, nisi fortia acta signantur? Qui ergò liuoris peste plenè carere desiderat, illam hæreditatem diligat, quam cohæredum numerus non angustat, quæ & omnibus vna est, & singulis tota: quæ tanto largior esse ostenditur, quanto ad hanc percipientium multitudo dilatatur. Quia autem paruulus est, qui terrena diligit: magnus, qui æterna concupiscit: potest etiam sic non inconuenienter intelligi, Paruulum occidit inuidia, quoniam huius pestis languore non moritur, nisi qui adhuc in desideriis infirmatur.

Diaboli cum vitium. Sapient.2.

Exterior species inuidi hominis.

* al. terebrat.

Prou.14.

Remedium contra inuidiam.

Iob 5.

15. Item libro vigesimonono Moralium, capite tertio: Ecce alius fratri suo in corde tacitus inuidet, & si occasionem reperiat, eum supplantare contendit. Cuius alterius membrum est, nisi eius de quo scriptum est, Inuidiâ diaboli mors intrauit in orbem terrarum?

Inuidi sunt membra diaboli. Sapient.2.

16. Augustinus in libro de sancta virginitate, capite trigesimoprimo: Superbiam sequitur inuidentia, tanquam filia pedissequa. Eam quippe superbia continuò parit, nec vnquam est sine tali prole atq; comite. Quibus duobus malis, hoc est, superbiæ & inuidentiæ, diabolus præest.

Diabolus præest superbiæ & inuidiæ.

17. Ad Galatas quinto, vt in textu.

VII.

Quid est Gula, & quænam illius filiæ?

A Gvla est cibi ac potus appetitus [a] inordinatus. [b] Filias habet, [c] ineptam lætitiam, multiloquium, scurrilitatem, [d] spurcitiem, sensùum & intellectus hebetudinem.

a Gregor.30.Moral.cap.17. Bernard. lib. de Passione Domini, cap. 42.
b Greg.lib.38.Moral.cap.31.
c Exod.12.b. Iob 21.b. Prou.10. c.Ephes.5.a. Gregor.3 parte curæ pastor.admonitione 20. Chrysostom. hom. 57. ad popul. d Isaiæ 28.b. Eccles. 10. c. Chrysost. homil. 44. in Ioan. & 58. in Matth. Hieronym. lib. 2. contra Iouinian. c. 6. & sequent. & in cap. 44. Ezechiel & in c. 5. ad Galat. Legatur de hoc vitio Basil. homil. in ebrietatem & luxum. Augustin. de temp. serm. 231. & 232. Chrysostom. in serm. contra luxum & crapulam. & homil. 2. ad popul. Antioch. Isidor. lib. 2. de summo bono, c. 42. & 43. Ambros. de Helia & ieiunio, cap. 12. & seq.

B Quid verò fœdius, quàm hominem à beluis naturali quadam frugalitate contentis ſuperari, dum ventris, crapulæ, & vinolentiæ quaſi mancipium agit, dum bona diſſipat, valetudinem lædit, morbos accerſit, ac vitam demum ipſam abrumpit eripítque ſibi? Nam verè dictum illud, [e] *Propter crapulam multi obierunt: qui autem abſtinens eſt, adijciet vitam.* Item, [f] *In multis eſcis erit infirmitas.* Iubet ergò Chriſtus, [g] *Attendite vobis, ne fortè grauentur cordа veſtra in crapula, & ebrietate.* Cæterùm ab ebrietate nos reuocans Paulus, [h] *Nolite*, ait, *inebriari vino, in quo eſt luxuria.* [i] *Ebrioſi regnum Dei non poſſidebunt:* vt idcircò tam grauiter interminetur quoque Propheta potatoribus: [k] *Væ qui potentes eſtis ad bibendum vinum, & viri fortes ad miſcendam ebrietatem.*

e Eccli. 37. d. & 31. b. Pſal. 77. d. Numer. 11. g. Deut. 32. c. Prouerb. 21. c.
f Eccli. 37. d.
g Lucæ 21. g. Vide Burchard lib. 14. decret. & Ivonem parte 13. cap. 68. & ſequentib.
h Eph. 5. d. Prouerb. 20 a. Hieronym. in cap. 1. ad Tit. & epiſt. 83. ad Oceanum, c. 4. Ambr. lib. 1. de pœnitent. cap. 14.
i 1. Corinth. 6. b. Galat. 5 e d. Oſee 4. c. Prouerb. 31. a. Eccli 19. a.
k Iſaiæ 5. c. 22 a. d. Prou. 23 c. d. Amos 6. a. b. Lucæ 6. d.

TESTIMONIA.

Quinque modis à gula tentamur.

1. A GREGORIVS libro trigeſimo Moralium, capite vigeſimoſeptimo: Sciendum eſt, quia quinque nos modis gulæ vitium tentat. Aliquando nanque indigentiæ tempora præuenit; aliquando verò tempus non præuenit, ſed cibos lautiores quærit; aliquando quælibet ſumenda ſint, præparari accuratius expetit; aliquando autem & qualitati ciborum, & tempori congruit, ſed in ipſa quantitate ſumendi, menſuram moderatæ refectionis excedit; nonnunquam verò & abiectius eſt quod deſiderat, & tamen ipſo æſtu immenſi deſiderij deterius peccat. Mortis quippe ſententiam patris ore Ionathas meruit, quia in guſtu mellis conſtitutum edendi tempus anteceſſit. Et ex Ægypto populus eductus, in eremo occubuit, quia deſpecto manna, cibos carnium petiit, quos lautiores putauit. Et prima filiorum Heli culpa ſuborta eſt, quòd ex eorum voto ſacerdotis puer, non antiquo more, coctas vellet de ſacrificio carnes accipere, ſed crudas quæreret, quas accuratius exhiberet. Et cùm ad Ieruſalem dicitur: Hæc fuit iniquitas Sodomæ ſororis tuæ, ſuperbia, ſaturitas panis, & abundantia: apertè oſtenditur, quòd idcircò ſalutem perdidit, quia cum ſuperbiæ vitio, menſuram immoderatæ refectionis exceſſit. Et primogenitorum gloriam Eſaü amiſit, quia magno æſtu deſiderij vilem cibum, ſcilicet lenticulam, concupiuit; quam dum vendendis etiam primogenitis prætulit, quo in illam appetitu anhelaret, indicauit: Neque enim cibus, ſed appetitus in vitio eſt. Vnde & lautiores cibos plerunque ſine culpa ſumimus, & abiectiores non ſine reatu conſcientiæ deguſtamus. Hic quippe, quem diximus, Eſaü primatum per lenticulam perdidit: & Elias in eremo, per virtutem ſpiritus, carnes edendo ſeruauit. Vnde & antiquus hoſtis, quia non cibum, ſed cibi concupiſcentiam, eſſe cauſam damnationis intelligit; & primum ſibi hominem non carne, ſed pomo ſubdidit; & ſecundum non carne, ſed pane tentauit. Hinc eſt quòd plerunque Adam culpa committitur, etiam cùm abiecta & vilia ſumuntur. Neque enim Adam ſolus, vt à vetito ſe pomo ſuſpenderet, præceptum prohibitionis accepit. Nam cùm alimenta quædam ſaluti noſtræ Deus contraria indicat, ab his nos quaſi per ſententiam vetat. Et dum concupiſcentes noxia attingimus, profectò quid aliud quam vetita deguſtamus? Ea itaq; ſumenda ſunt, quæ naturæ neceſſitas quærit; & non, quæ edendi libido ſuggerit.

1.Reg.14.
Numer. 11.
1.Reg.2.
Ezech.16.
Geneſ.25.
3.Reg.17.
Geneſ.3.
Matth. 4.

2. BERNARDVS in libro de paſſione Domini, capite quadrageſimoſecundo: Si contingat aliquem habere virtutem abſtinentiæ cum Ioanne, ſcilicet vt ipſam mente, & opere exerceat: non condemnet eum, qui abſtinet cum perfectiſſimo Ieſu, id eſt, qui abſtinentiam, prout tempora exigunt & perſonę, pro vtilitate, vel proprij corporis, vel proximi nunc intendit, nunc remittit, obſeruans tamen in omnibus omnia, quæ circa virtutem abſtinentię ſunt ſeruanda, vt ſemper vitij abſtinentiæ oppoſiti, (id eſt, gulæ) crimen euitet: cuius vitij abuſiones hoc verſu notatur: Prœproperè, lautè, nimis ardenter, ſtudioſè. Præproperè enim comedunt & bibũt, qui tempus comedendi præueniunt: ſola voluptate, nec neceſſitate coacti. Legimus in vitis Patrum de ſanctis patribus, qui hoſpitum ſpiritualium charitate deuincti, tempus conſuetum ciborum anticipauerunt, ſed comedendo in charitate, ſe nequaquam ſoluiſſe ieiunium exiſtimabant: ita vt etiam aliqui poſt talem refectiunculam Miſſarum celebrare ſolẽnia non timerent: quod quanuis nobis non conueniat trahere in exemplum, vt ſimiliter faciamus, quoniam quidem ab eorum perfectione nimium ſeparamur, eos tamen ſine peccato talia feciſſe confidimus, quæ nequaquam ſpiritu ſancto ipſis veraciter reuelante fecitlent. Lautè comedunt, qui delicatis vtuntur cibariis ſola delectatione attracti, quibus nõ ſufficit naturalis ſapor carnium ſiue piſcium, quem creator illis impoſuit; ſed modis naturæ contemptis, quærunt adulterinos ſapores piperis, & ſalſamentorum variorum, vt ſibi appetitum faciant comedendi, non metuentes optimum omnium creatorem vituperare in creaturis ſuis, dum alios illis ſapores ipſi faciunt, quàm creator naturę eatum pręſtiterit. O quantum huiuſmodi alienos ſapores homo Chriſtianus vitare deberet, ſi aduerteret dulciſſimum & ſapientiſſimum Dominum ſuum feciſſe omnia bona valdè, cuius creaturas verè bonas nullus niſi malus alterare cõſueuit. Conſueuit dico, quandoque lautioribus vti cibariis pro infirmitate corporis repellenda, palato non allubente, ſed renitente cibariis, nulla vel parua culpa eſſet. Ad

Gulæ abuſiones quatuor.
Præproperè.
Lautè.
Lautioribus cibis quando vti licitum ſit.

eorum

Philip. 3. eorum igitur confuſionem, quorum (vt Apoſtolus ait) deus venter eſt, & gloria in confuſione eorum, quos idem adſerit flendo inimicos eſſe crucis Chriſti, & imitatores illius pauperrimi & miſerrimi diuitis, qui epulabatur non aliquando pro ſanitatis remedio, ſed pro * voluntate quotidiè ſplendidè, propter quod nec guttam aquæ, cùm in inferno ſepultus eſſet, meruit impetrare vt refrigeraretur lingua eius ardens profectò in flamma, quæ alienis ſemper & ſuperfluis fuerat ſaporibus delectata; nec naturali aquæ frigore meruit refoueri, qui in voluptatibus ſuæ naturę ſaporem alienauerat: ad horum inquam confuſionem, gentilis hominis memorare ſententiam non grauabor, vt erubeſcat nomine Chriſtianus, cùm a meliore ſeipſum ignorante docetur, qui neque creaturas per creatorem venerari ſciebat, nec aſperos ſciebat pati ſapores pro Chriſto, quem vel neſciuit, vel non credidit pro ſe in crucis patibulo vinum myrrhatum bibiſſe cum felle mixtum, ſed ſoli naturæ conſentiens contra voluptuoſos exclamat,

Luc. 16.

for.* voluptate.

Lucanus libro 4.

O prodigarum
Luxuries, nunquam parno contenta parato,
Et quæſitorum terra pelagóque ciborum
Ambitioſa fames, ô lauta gloria menſa,
Diſcite quàm parno liceat producere vitam,
Et quantum natura petat: non erigit ægros
Nobilis ignoto diffuſus conſule Bacchus.
Non auro gemmiſque bibunt, ſed gutture puro
Vita redit, ſatis eſt populis flumíſque cereſque,

Eccli. 29. id eſt, aqua & panis. Hæc ſatis concordant cum illa vſitata ſententia & vera: Panis & aqua, vita hominis. Nec adhuc conteruntur hac confuſione duriſſimæ frontes voratorum, tam ipſius veritatis veriſſimi Ieſu, quàm Apoſtoli eius, immò ne gentilis quidem hominis repræhenſione & eruditione percuſſæ, & dicunt, Chriſtiani ſumus. non tamen recipiũt vocem Chriſti in Apoſtolo loquentis & monentis: Curam carnis ne feceritis in deſideriis. Vnde frequenter euenit, vt cùm adhuc eſcæ eorum ſint in ore eorum, ira Dei aſcendat ſuper eos: qui vbi duxerunt in bonis dies ſuos, in puncto ad infernum deſcendunt, vbi vermis comedens ipſos non moritur, & ignis non extinguitur, pro deliciis breuibus mala recipientes ſempiterna. Nimis comedere quid ſit, omnibus notum eſt. Nimis enim comedit, qui vltra quàm naturæ ſuæ ſuſtentandæ poſſit ſufficere, ſumit alimenta, maximè ſi hoc ſciẽter fecerit. Euenit enim non tarò, vt homo ſuis laboribus conſideratis, plus vilium ſumat alimentorum, vt in labore poſſit ſubſiſtere, & timore deficienti cogente menſuram refectionis excedat: à quo peccato vix credo aliquem eſſe immunem. Sed talia peccata crebris confeſſionibus, intermixtis voluntariis abſtinentiis, ſtatim vt deprehenduntur, purganda ſunt. In nullo autem genere ciborum illud vitium ſuperfluitatis ciborum & potuum excuſatur: cùm etiam legatur quòd peccatum Sodomæ fuit abundantia panis: & diabolus tentaturus Dominum, non de alio aliquo, quam de pane tentauit, ſciens profectò in nimio ſumptu panis peccatum non deeſſe, qui primos parentes, & per ipſos homines vnius pomi comeſtione decepit: quanuis non ita facilè in cibis vilibus menſura excedatur, vbi ſapor non decipitur, ſicut in ciba-

Rom. 13. Pſal. 77. Iob 21. Iſaiæ 66. Marc. 9.

Nimis comedere.

Ezech. 16. Matth. 4.

Geneſ. 3.

Ardenter comedere. riis lautè præparatis, & ſaporibus alteratis. Ardenter comedere, eſt cibos vel potus cum nimio deſiderio ſumere: quod tam in vilibus, quàm in delicatis poteſt cibariis euenire. Cuius rei exemplum habemus in Eſaũ, qui vilis cibi delectatione attractus, vltrò vendidit primogenita ſua. Ita enim habet Geneſis, quia veniens Eſaũ de agro, vidit Iacob fratrem ſuum coquentem lenticulam, cui dixit, Da mihi de coctione tua hac rufa, quia oppidò laſſus ſum. Et facta pactione cum Iacob de venditione primogenitorum, comedit in voracitate coctionem nimis deſideratam, & dignitatem primogenitorum amiſit. quia enim nimium ardenter deſiderabat lenticulam. En, inquit, morior: quid mihi proderunt primogenita? non eſt dubium quin ardenter comederit acceptum, quod tam ardenter fuerat deſideratũ. Miſerere Domine, miſericordiſſimè Ieſu, mihi miſerrimo peccatori, qui nullam diem ſine peccato huiuſmodi me ſentio præterire, ne per talem exceſſum fidei tuæ, qua tibi genitus ſum, mereat perdere dignitatem. Econtra & ſanctiſſimos Heliam, & Ioannem Baptiſtam carnibus nullis vſos fuiſſe accepimus, & per ſobrietatem temperantię eos nullum ex hoc omninò meritum perdidiſſe. Studioſè comedere, eſt in cibis vel in potibus nimis diu immorari. De hoc expertis loquimur, & vtinam non eſſemus experti, nec vnquam experturi. Frequenter ſolet accidere, quòd ſumptis cibariis, quæ ſecundùm conſuetudinem neceſſitati ſumendis poſſent & deberent ſufficere, quædam ſurgat noua delectatio: quæ facit hominem improuidum, & inſidias diaboli non cauentem, illi cibo cum tanto ſtudio inhærere, tanquam nihil ante comederit, vel intra multos dies poſt hoc nil ſit ſumpturus ciborum. Et quia gulæ ſpeciem in ſe deprehendunt, auxiliante Deo huic facilè poſſunt reſiſtere: quia impetus eius non longius durat, quàm dum à menſa ſurgatur, & illius quod tanto ſtudio deſideratur, memoria ſubducatur. Sunt autem plurimi, qui tale ſtudium comedendi nec peccatum exiſtimant, nec etiam cuiquam ſuggerenti eſſe peccatum, fidem adhibeant, habentes in conſuetudine damnabili, nulli deſiderio reſiſtere, quod poſſit à natura aliqua obumbratione defendi: nec ponunt aliquam metam deſiderio comedendi, donec tempore deficiant fatigati. Sed Chriſtianus homo comedit vt viuat, non viuit vt comedat, ſicut quidam ait, idque & illud bene de inutilibus & voracibus, Nos numerus ſumus, & fruges conſumere nati. Chriſtianus autem non ſic, ſed ſemper ita ſurgat de menſa, vt adhuc habeat appetitum plura ſumendi: & eum qui adhuc eſſet implendus cibariis, Domino Ieſu pro grato munere conferat appetitum, qui pro noſtra ſalute ſæpiùs eſurire voluit & ſitire.

Geneſ. 25.

Studioſè comedere.

3. Gregorius libro trigeſimoprimo Moralium, capite trigeſimoprimo: De ventris ingluuie inepta lætitia, ſcurrilitas, immunditia, multiloquium, hebetudo ſenſus circa intelligentiam propagantur. Filię Gulæ.

4. Exodi trigeſimoſecundo: Sedit populus manducare, & bibere, & ſurrexerunt ludere.

5. Iob vigeſimoprimo: Tenent tympanum & citharam, & gaudent ad ſonitum organi. Ducunt in bonis dies ſuos, & in puncto ad inferna deſcendunt.

6. Proverbiorum decimo: In multiloquio non deerit peccatum.

7. Ad Epheſios quinto: Fornicatio, & omnis immunditia, aut auaritia nec nominetur in vobis, ſicut decet ſanctos: aut turpitudo, aut

ſtultiloquium, aut ſcurrilitas, quæ ad rem non pertinet: ſed magis gratiarum actio.

Quæ vitia ex gula naſcantur.

Immoderata loquacitas.

Luc. 16.

1. GREGORIVS tertia parte curæ paſtoralis, admonitione vigeſima: Gulæ deditos ſuperfluitas locutionis, leuitas operis, atque luxuria comitatur. Niſi enim illos immoderata loquacitas raperet, dives ille, qui epulatus quotidiè dicitur ſplendidè, in lingua grauius non arderet, dicens: Pater Abraham, miſerere mei, & mitte Lazarum vt intingat extremum digiti ſui in aquam, vt refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma. Quibus profectò verbis oſtenditur, quia epulando quotidiè, crebrius in lingua peccauerat, qui totus ardens, refrigerari ſe in lingua præcipuè requirebat. Rurſum quia gulæ deditos leuitas protinus operis ſequitur, authoritas ſacra teſtatur, dicens: Sedit populus manducare, & bibere, & ſurrexerunt ludere. Quos plerunque edacitas vſque ad luxuriam pertrahit: quia dum ſatietate venter extenditur, aculei libidinis excitantur. Vnde & hoſti callido, qui primi hominis ſenſum in concupiſcentiam pomi aperuit, ſed in peccati laqueo ſtrinxit, diuina voce dicitur: Pectore & ventre repes. ac ſi apertè diceretur: Cogitatione, & ingluuie ſuper humana corda dominaberis. Quia gulæ deditos luxuria ſequitur, propheta teſtatur, qui dum aperta narrat, occulta denunciat, dicens: Princeps cocorum deſtruxit muros Ieruſalem. Princeps nanque cocorum, venter eſt, cui magna cura obſequium à cocis impenditur, vt ipſe delectabiliter cibis impleatur. Muri autem Ieruſalem, virtutes ſunt animæ, ad deſiderium ſupernæ pacis eleuatæ. Cocorum igitur princeps muros Ieruſalem deiicit, quia dum venter ingluuie extenditur, virtutes animæ per luxuriam deſtruuntur. Admonendi ergò ſunt gulæ dediti; ne in eo quòd eſcarum delectationi incumbunt, luxuriæ ſe mucrone transfigant: & quanta ſibi per eſum loquacitas, quanta mentis leuitas inſidietur, adſpiciant; ne, dum ventri moliter ſeruiunt, vitiorum laqueis crudeliter adſtringantur. Tanto enim longius à ſecundo parente receditur, quanto per immoderatum vſum, dum manus ad cibum tenditur, parentis primi lapſus iteratur. Itaque ne aut gulæ deditos appetitus à mentis ſtatu deiiciat, aut abſtinentes afflicta caro ex elatione ſupplantet, audiant illi ex ore veritatis: Attendite vobis, ne forte grauentur corda veſtra in crapola & ebrietate, & curis huius mundi. Vbi vtilis quoque pauor adiungitur: Et ſuperueniat in vos repentinus dies ille. Tanquam laqueus enim veniet in omnes, qui ſedent ſuper faciem omnis terræ. Audiant iſti: Non quæ intrant per os, coinquinant hominem: ſed quæ exeunt de ore, illa ſunt quæ coinquinant hominem. Audiant illi: Eſca ventri, & venter eſcis, Deus autem & hunc, & hanc deſtruet. Et rurſum: Non in comeſſationibus & ebrietatibus. Et rurſum: Eſca non commendat nos Deo. Audiant iſti: Quia omnia munda mundis, &c. Audiant illi: Quorum deus venter eſt, & gloria in confuſione ipſorum. Audiant iſti: Diſcedent quidam à fide & veritate. Et paulò pòſt: Prohibentium nubere, præcipientium abſtinere à cibis, quos Deus creauit ad percipiendum cum gratiarum actione fidelibus, & his qui cognouerunt veritatem. Audiant illi: Bonum eſt non manducare carnem, & non bibere vinum, neq; in quo frater tuus ſcandalizatur. Audiant iſti: Modico vino vtere propter ſtomachum tuum & frequentes tuas infirmitates. Quatenus illi diſcat cibos carnis inordinatè non appetere, & iſti creaturam Dei, quam non appetunt, non audeant condemnare.

Leuitas operis.

Exod. 32.

Luxuria.

Genes. 3.

Ierem. 51. iuxta lxx.

Luc. 21.

Ibidem.

Matt. 7.

1. Cor. 6.

Rom. 13.

1. Cor. 8.

Tit. 1.

Philip. 3.

2. Tim. 4.

Rom. 14.

1. Tim. 5.

9. CHRYSOSTOMVS homilia quinquageſimaſeptima ad populum Antiochenũ: Vbi ebrietas, ibi diabolus: vbi turpia verba, vbi ſaturitas, illic dæmones choreas agunt. Talem habebat menſam dives ille, propterea ne guttæ quidem aquæ dominus fuit.

Dæmones choreas agunt apud ſcurrilia loquente.

Luc. 16.

10. ISAIÆ vigeſimooctauo: Verùm hi quoque præ vino neſciêrunt, & præ ebrietate errauerunt: Sacerdos & Propheta neſcierunt præ ebrietate, abſorpti ſunt à vino, errauerunt in ebrietate, neſcierunt videntem, ignorauerunt iudicium. Omnes enim menſæ repletæ ſunt vomitu ſordiúmque, ita vt non eſſet vltra locus. Quem docebit ſcientiam?

11. ECCLESIASTICI decimo. Væ tibi terra, cuius rex puer eſt, & cuius principes manè comedunt. Beata terra, cuius rex nobilis eſt, & cuius principes veſcuntur in tempore ſuo ad reficiendum, & non ad luxuriam.

12. CHRYSOSTOMVS homilia quadrageſimaquarta in Ioannem: Nihil gula perniciòſius, nihil ignominioſius eſt: hæc obtuſum & craſſum ingenium, hæc carnalem animam reddit, hæc cæcat intellectum, nec ſinit, vt quicquam perſpiciat.

Quàm perniciem adferat gula.

13. ITEM homilia quinquageſimaoctaua in Matthæum: Sed ſufficit etiam hoc diaboli furorem deprimere, cui nemo magis amicus eſt, quã qui deliciis & ebrietate maculatur: hic enim fons, hæc mater, atq; origo vitiorum omnium eſt: Hac via olim Hebræos in cultum diabolus idolorum iniecit, hac iniquos amores Sodomitarum inflammauit: Hæc enim, ait, iniquitas eſt Sodomæ, in copia, & plenitudine panis luxuriabantur: hac denique via mille alij gehennæ traditi, periere. Quid enim deliciarum hæc fœditas mali non inducit? Sues ex hominibus facit, immò verò etiam ſuibus multo deteriores. Audiui enim multos, cùm inſanæ iſtæ accidunt paſſiones, dicentes: Vtinam non eſſet vinum. O amentiam ſingularem, ô ſtoliditatem inauditam. Alij delinquunt, & Dei tui dona criminaris: putas ne à vino hoc factum malum? Non fecit vinum certè, ſed incontinentia eorum, qui vino abuſi ſunt. Dicas, vtinam non eſſet ebrietas, non eſſent deliciæ: ſi verò dicis, vtinam non eſſet vinum, ordine paulatim progrediens, optabis ne ſit fertum propter homicidium, ne ſit nox propter fures, ne ſit lux propter calumniatores, ne ſit fœmina propter adulterium, & ſic omnia Dei opera tibi deſtruentur. Non igitur ita dicas, mentis enim iſtud eſt diabolicæ: nec vinum, ſed ebrietatem crimineris: & ebrio, cùm in ſe fuerit reuerſus, omni dedecore ſuo prius deſcripto, dicas datum eſſe vinum ad lætitiam, non ad turpitudinem noſtram: datum eſt vt rideamus, non vt derideamur: vt rectè valeamus, non vt ægrotemus: vt imbecilla corpora reficiamus, non vt robur animi deiiciamus: honorauí te hoc munere Deus, cur dehoneſtas propter intemperantiam bibendi teipſum? Audi quid ad Timotheum dicit Paulus: Modico vino vtere propter ſtomachum tuum, & crebras infirmitates tuas. Quòd ſi ſanctus vir ille morbo depreſſus, & alternis ægritudinibus laborans, quouſque magiſter permiſit, vino non vtebatur: quam veniam nos conſequemur, vino ad ebrietatem ſani abutentes? Et illi quidem

Deliciæ & ebrietas, fons, mater & origo vitiorum omnium. Exod. 32. Ezech. 16.

Sues ex hominibus facit.

Non vinũ, ſed vini abuſus damnandus.

1. Tim. 5.

quidem dicebat, Pauco vtere vino propter ſtomachum tuum: ebrioſo verò dicit, Vtaris modico vino propter fornicationes, vt crebra turpiloquia fugias, propter peſtiferas cupiditates, quas ebrietas parit. Quòd ſi hęc non perſuadent vobis, vt ab his abſtineatis, ſaltem propter dolores, & euerſiones ſtomachi abſtineatis. Non ad mœrorem, nec ad dolorem, ſed ad lætitiam vinum datum eſt. Vinum enim, inquit, lætificat cor hominis: quam eius virtutem vos deijcitis. Nam quæ lætitia eſt, ſi non es in te ipſo, ſi mille doloribus vexaris, ſi omnia tibi circunferri videantur, ſi tenebris detentus quaſi febricitans, hominibus indigeas, qui oleo caput tuum perfundant? Hæc non omnibus dicta eſſe velim, immò verò dicta ſunt omnibus: non quia omnes vino corrumpantur, ſed quia nullam de ebrioſis curam ſobrij habent: idcircò ad ſobrios magis orationem direxerimus, quoniam & medicus, ægrotis omiſſis, ſanos, qui ipſis aſſident, alloquitur. Vos ergò ſobrios oro, ne hac turpiſſima inſania vnquam capiamini, & vt eos qui capiuntur, diligenter ſanare curetis. Nolite pati peiores beſtiis homines fieri: nihil enim vltrà quàm opus eſt, illæ deſiderant: iſti autem mediocritatis terminos excedentes, irrationabiliores illis conſtituuntur. Quanto enim melior aſinus ebrioſo eſt, quanto canis præſtantior? Omnes certè animantes, quæ rationis expertes ſunt, cùm bibunt, aut comedunt, vltrà quam ſatis eſt, etiam ſi mille homines cogerent, nunquam elabuntur. Peiores igitur irrationabilibus vos eſtis, qui inebriamini, non apud mentis compotes ſolùm, verumetiam apud vos iudices. Inde nanque manifeſtum eſt, canibus atque aſinis veſtro vos iudicio eſſe deteriores, & magis abiectos; quia nullum brutorum ſupra mẽſuram comedere aut bibere cogitis.

Cur à nimio vino abſtinendum.

Pſal.103.

Turpiſſima inſania eſt ebrietas.

Aſini & canes ebrioſo homine præſtantiores ſunt.

14. HIERONYMVS libro ſecundo aduerſus Iouinianum, capite ſexto: Eſus carnium, & potus vini, vẽtriſque ſaturitas, ſeminarium libidinis eſt. Vnde & Comicus: Sine Cerere, inquit, & Libero friget Venus. Et capite ſeptimo: Quòd ſi quis exiſtimat, & abundantia ciborum potionumque ſe perfrui, & vacare poſſe ſapientiæ, hoc eſt, & verſari in deliciis, & deliciarum vitiis non teneri, ſeipſum decipit. cùm enim procul ab his remoti ſæpè capiamur naturæ illecebris, & cogamur ea cupere, quorum copiam non habemus; quanto magis, ſi circundati retibus voluptatum, eſſe nos liberos arbitremur? Et capite octauo: Abſque guſtu & cibis, impoſſibile eſt humanum corpus ſubſiſtere: adeſſe ergò debet ratio, vt tales ac tantas ſumamus eſcas, quibus non oneretur corpus, nec libertas animæ prægrauetur: quia & comedendum eſt, deambulandum, & dormiendum, & digerendum, & poſtea, inflatis venis, incentiua libidinum ſuſtinenda. Luxurioſa res vinum, & tumultuoſa ebrietas: omnis qui cum his miſcetur, non erit ſapiens. Natales accipiamus cibos, quos aut difficulter digerere, aut comeſos, magno partos, & perditos labore doleamus: Olerum, pomorum, ac leguminum, & facilior apparatus eſt, & arte impendiiſque coquorum non indiget; & ſine cura ſuſtentat humanum corpus, moderateque ſumptus (quia nec auidè deuoratur, quod irritamenta gulæ non habet) leuiore digeſtione concoquitur. Nemo enim vno, aut duobus cibis, hiſque vilibus, vſque ad inflationem ventris oneratur, quæ diuerſitate carnium, & ſaporis delectatione percipitur. Cùm variis nidoribus fumant patinæ, ad eſum ſui, expleta eſurie, quaſi captiuos trahunt, vnde & morbi ex ſaturitate nimia concitantur, multique impatientiam gulæ, vomitu remediantur: & quod turpiter ingeſſerunt, turpius egerunt. Hippocrates in Aphoriſmis docet, craſſa & obeſa corpora, quę creſcendi menſuram compleuerint, niſi citò ablatione ſanguinis imminuantur, in paralyſim, & peſſima morborum genera erumpere, & idcircò neceſſariam eſſe demptionem, vt rurſum habeant, in quæ poſſint creſcere: non enim manere in vno ſtatu naturam corporum, ſed aut creſcere ſemper, aut decreſſere: nec poſſe viuere animal, niſi creſcendi capax ſit. Vnde & Galenus vir doctiſſimus, Hippocratis interpres, athletas, quorum vita & ars ſagina eſt, dicit in exhortatione medicinæ, nec viuere poſſe diu, nec ſanos eſſe, animaſque eorum ita nimio ſanguine, & adipibus, quaſi luto inuolutas, nihil tenue, nihil cæleſte, ſed ſemper de carnibus, & ructu, & ventris ingluuie cogitare.

Seminatiũ libidinis. Terent. in Eunucho.

Sapientiæ ſtudiũ impeditur ſaturitate, & violentia.

Quantum cibi ſumendum.

Prou. 20.

Qualibus cibis vtendum.

Hippocrates.

Galenus.

Nihil cæleſte cogitare poteſt gulæ deditorum animus.

15. IDEM in caput quadrageſimumquartum Ezechielis: Perſpicuum eſt ebrietate, & ſicera ſtatum mentis euerti, & non plenè nos ſapere, quando vini ſatietate animus occupatur.

Statum mentis euertit ebrietas.

16. ITEM in caput quintum ad Galatas: Quartum decimum locum inter carnis opera, ebrietas tenet. Ebrioſi quippe regnum Dei non poſſidebunt. Et Dominus ad diſcipulos: Cauete, ait, ne fortè grauentur corda veſtra in vino, & crapula. Vino, hominis ſenſus euertitur; pedes corruunt, mens vacillat, libido ſuccenditur. Vnde Apoſtolus clamitat: Et vinum in quo eſt luxuria. Habet vnuſquiſque ſuę ſententię poteſtatem. Ego Apoſtolum ſequor: in vino eſſe luxuriam, in vino ebrietatem. Ebrietatem autem, & luxuriam, inter carnis opera numerari, nec ille poteſt negare, qui eiſdem paſſionibus vincitur. Et licet me quidam in eo libro quem de ſeruanda virginitate ſcripſi, reprehendendum putent: quòd dixerim adoleſcentulas ita vinum debere fugere vt venenum, non me ſententiæ pœnitebit. Opus quippe ibi magis vini, quàm Dei à nobis creatura dãnata eſt: & licentiam tulimus virgini proprio ætatis calore feruenti, ne ſub occaſione parum bibendi, plus biberet & periret. Alioquin ſcieba-mus, & in Chriſti ſanguinem vinum conſecrari, & Timotheo vinum vt biberet, imperatum. Ebrietas autem tam ex vino, quàm ex cæteris bibendi generibus, quæ vario modo conficiuntur, poteſt accidere: ex quo & de ſancto dicitur; Vinum & ſiceram non biber. Sicera interpretatur, ebrietas. Et ne quis vinum non bibens, aliud ſibi putaret bibendum: excluſa cauſatio eſt, dum omne quod inebriare poteſt, cum vino pariter auferetur. Quintadecima, quæ & extrema inter carnis opera, comeſſatio eſt. Manducauit quippe populus, bibit, & ſurrexerunt ludere. Semper ebrietati iuncta luxuria eſt. Pulchrè quidam non ignobilis orator, cùm ebrium de ſomno deſcriberet excitatum, ait; Nec dormire excitatus, nec vigilare ebrius poterat. Qua ſententia expreſſit, quodammodo nec mortuum eum fuiſſe, nec viuum.

Ad Euſtochium epiſtol. 22.

Vinum in Chriſti ſanguinem conſecratur. 1. Tim. 5.

Luc. 1.

Exod. 32. 1. Cor. 10.

Semper ebrietati iuncta luxuria.

Ebrius de ſomno excitatus, nec vivus, nec mortuus eſt.

17. BASILIVS Magnus homilia decimaquarta in ebrietatem & luxum: Ebrietas dæmon eſt voluntarius, ex voluptate animabus noſtris inditus. Ebrietas malitiæ mater eſt, virtutis inimica, fortem virum reddit ignauum, ex temperato facit laſciuum, iuſtitiam ignorat, prudentiam extinguit. Sicut enim aqua igni eſt aduerſa, ſic

Ebrietas, voluntarium dæmon.

vinum immodicum rationem ſupprimit. Qua in re, dic homo miſer, à brutis differs? Nónne rationis munere, quam à Deo omnium conditore accepiſti, reliquæ creaturæ omnis factus dominus & imperator? Hoc igitur te mentis lumine per ebrietatem priuans, inter beſtias ratione carentes annumerari poteris, ſimiliſque illis videri.

Brutis peiores ebrioſi.

Nec ſolùm eo peiores brutis, quòd mente inſani aut ebrij, ſed etiam quòd ſenſibus longè infra illa deficere videantur. Quod quæſo animal ita viſu auditúve, atque ebrius homo, debilitatur? Nónne familiariſſimos interdum ignorant; alienis verò ſæpè vt domeſticis congrediuntur? An non umbras ſæpenumerò tanquam ſulcos aut loca præcipita tranſiliunt? Aures terrifico ſonitu more fluctuantis maris refertas habent: terra interdum inſurgere, acin arduum, ac rectum erigi, montes verò circummoueri videntur. Quandoque ab re & præter modum rident: nunc verò ſine conſolationis remedio plorant, nunc item audaces & temerarij, mox timidi & ignaui. Lymphatus & malo dæmone captus, miſericordia quidem dignus: ebrius verò eadem ferè & ipſe patiens, minimè miſericordia dignus, qui ſponteneo ſeruit dæmoni. Quis eſt qui maledictionem Cain in ſe ipſum tranſtert? An non qui vino tremit, & vacillat per omnem vitam? Naturali nanque firmitate deficiente, neceſsè eſt corpus continuò vacillet atque moueatur. Cùm potatione procedente eò veniunt, vt de augenda hac inſania certent, & de ebrietate per ambitionem contendant: cuius authorem legis diabolum habent: victoriæ verò præmium, peccatum. Nam qui plus hauſerit meri, is præ cæteris laudatur, is victoriam refert. Atque ita gloria in ignominia illorum eſt. Inter ſe nanque contendunt, & vt in iudicio aliquo defenſitant. Ebrietas itaque rationis interitus, fortitudinis pernicies, ſenectus immatura, mors momentanea. Quid, quæſo, ſunt ebrij, quàm gentium idola? Oculos habent, & non vident: aures habent, & non audiunt: manus paralyſi affectas habent, pedes infirmos, ac facilè offendentes.

Maledictionem Cain in ſe tranſferũt.

Legis ebrioſorum author diabolus.

Ebrietatis malum.

Ebrij ſunt velut idola gentium.

18. AVGVSTINVS ſermone ducenteſimo trigeſimoprimo de tempore: Cùm fratres chariſſimi, ebrietatis malum ſit graue vitium, & Deo odibile, ita per vniuerſum mundum à pluribus in conſuetudinem miſſum eſt, vt abillis qui Dei præcepta cognoſcere nolunt, iam nec putetur, nec credatur eſſe peccatum: in tantùm, vt in conuiuiis ſuis irrideant eos qui minus bibere poſſunt, & per inimicam amicitiã adiutare homines non erubeſcunt, vt potum amplius accipiant, quam oportet. Qui enim alterum cogit, vt ſe plus quam opus eſt bibendo inebriet, minus malum ei erat, ſi carnem eius vulneraret gladio, quàm animam eius per ebrietatem necaret. Omnes ebrioſi tales ſunt, quales paludes eſſe videntur. Quid enim impaludibus naſcatur, non ignorat charitas veſtra: totum quod ibi naſcitur, nullum fructum habere cognoſcitur. Naſcuntur ibi ſerpentes, ſanguiſugæ: naſcuntur ibi ranæ, & diuerſa genera vermium, quæ magis horrorem poſſunt generare, quàm aliquid, quod ad victum proficiat, exhibere. Iſtæ enim herbæ vel arbores, quæ aut in ipſis paludibus, aut circa ripas earum naſci ſolent, nihil vtilitatis habere videntur, intantùm, vt in annis ſingulis incendio concrementur. Videte quod de ebrietate naſcitur, igni præparatur. Tales enim ſunt, ſicut iam dixi, omnes ebrioſi, quorum prandia ducuntur vſque ad noctem; quorum cœnas lucifer videt; qui ſtare non poſſunt, etiam cùm videntur eſſe ieiuni; quorum ſenſus tardi, graues, obtuſi, & quodammodò iam ſepulti. Denique in ipſa frequenter ebrietate, nec ſeipſos, nec alios recognoſcunt, nec ambulare valent, nec ſtare; dicere aliquid, vel audire quod ad rationem pertineat, omnino non poſſunt. Frequẽter etiam vſque ad vomitum ingurgitare ſe non erubeſcunt, & ad menſuras ſine menſura bibere. Maiora enim pocula prouidentur, certa bibendi lege contenditur, qui poterit vincere, laudem meretur ex crimine. Inde lites & rixæ naſcuntur; inde diuerſis & horrendis ſaltationibus membra torquentur; inde adulteria, & nonnunquam homicidia perpetrantur. Et quoties nimium potum accipiunt, tanquam in paralyſim reſoluti, dum ſuis pedibus ambulare non poſſunt, fœdiſſima latera, aliorum manibus portantur ad lectum. Et eſt in illis oculorum caligo, vertigo, fatigatio, & dolor capitis, ſuffuſio vultus, membrorum omnium tremor, animæ ac mentis ſtupor. In talibus impletur quod ſcriptum eſt: Cui væ? cui tumultus? cui iræ? cui rixæ? cui ſine cauſa vulnera? cui ſuffuſio oculorum? Nónne his qui morantur in vino, & eis qui inueſtigant vbi potus fiunt, & ſtudent calicibus epotandis? Sed illi qui tales eſſe volunt, miſerabiliter ſe excuſare conantur, dicentes: Ingratum habeo amicum meum, ſi quoties illum ad conuiuium vocauero, potum ei quantum voluerit, ipſe non dedero. Et non ſit tibi amicus, qui te Deo vult facere inimicum, qui & tuus, & ſuus eſt inimicus. Si & te, & alium inebriaueris, habebis hominem amicum, habebis Deum inimicum. Et ideò ſapienter conſidera, ſi iuſtum ſit, vt te à Deo ſeparet, dum te ebrioſo coniungis. Ad extremum tu eum noli adiutare, noli cogere; ſed in poteſtate illius dimitte, vt quantum ſibi placuerit bibat; & ſi ſe inebriare voluerit, vel ſolus pereat, & non ambo pereatis. O infelicitas generis humani, quàm multi inueniũtur, qui ebrioſos, & luxurioſos amplius quàm oportet cogunt bibere, & ante oſtium pauperibus petentibus, vel vnum calicem diſſimulant dare: nec attendunt, quia illud quod luxurioſis videntur ingerere, Chriſtus in pauperibus deberet accipere, qui dixit: Quod feciſtis vni ex minimis meis, mihi feciſtis. Sed qui tales ſunt, quando alios in nimio potu ſepeliunt, pauperi eleemoſynam petenti dicunt; Vade, vade in ante, & dabit tibi Deus: & vtique dum ambulauerit, homo ei daturus eſt. Quid eſt ergò quod dicit, Vade in ante, & dabit tibi Deus: niſi, Vade ad illum hominem, qui habet Deũ, quia daturus eſt Deus? Ac ſic ore ſuo confitetur, apud ſe Deum non eſſe, quo inſpirante, poſſit erogare pauperibus. Rogo, fratres chariſſimi, diligenter attendite & videte, quia quando animalia ducuntur ad aquam, vbi ſaturauerunt ſitim ſuam, etiam ſi ſupra aquam ipſam diutius teneantur, repleta ſiti, bibere nolunt omninò, nec poſſunt. Conſiderent ebrioſi, ſi non peiores animalibus iudicandi ſunt. Cùm enim animalia amplius, quàm eis opus eſt bibere nolunt, illi & duplum, & triplum eis quàm expedit, potum accipiũt. Et vnde trium, aut quatuor dierum refectionem potuerãt rationabilem habere, vno die cum grandi peccato contendunt perdere potius, quàm expẽdere, propter inuidiam, aut ebrietatem: atq; vtinam potum tantũmodò perderẽt, & non etiam ipſi perirẽt. Et nonnullis interiectis ſcripturæ

Propter conſuetudinem putatur ebrietas non eſſe peccatum.

Cogentes ad nimium potum.

Ebrioſi paludibus cõparantur.

Ebrioſi quales ſint.

Menſuras ſine menſura bibere.

Fructus ebrietatis.

Prou. 23.

Excuſationes ebrioſorum.

Nemo ad bibendum cogendus.

Matth. 25.

Animalia bruta præferuntur ebrioſis.

Ebrioſi excludentur à regno Dei, niſi reſipiſcant.

ſcripturæ teſtimonijs, ait: Ipſi qui contra coalumniam, & amicam ſuam ebrietatem loquentibus iraſcuntur, libera à nobis voce audiant; quia quicunque ebrioſus pœnitentiam de ipſa non egerit, ſed vſque ad mortem ſuam in ipſa ebrietate permanſerit, in æternum profectò peribit; quia non mentitur Spiritus ſanctus per Apoſtolum dicens:

1.Cor.6. Neque ebrioſi regnum Dei poſſidebunt. Et ideò quicunque ſunt ebrioſi, melius faciunt vt non nobis, ſed ſibi potius iraſcantur, & cum Dei adiutorio de luto fæcis ſe excutiant; vel de cloaca ebrietatis, dum adhuc tempus pœnitẽdi eſt, feſtinent, quanta poſſunt celeritate, Deo auxiliante, conſurgere, & totis animæ viribus cum Propheta

Pſalm.68. ſupplicantes Domino dicant; Eripe me de luto,

Ibidem. vt non inhæream. Et illud: Non me demergat tempeſtas aquæ, neque abſorbeat me profundum, neque vrgeat ſuper me puteus os ſuum.

Ebrietatis vitium vſu paratur. Ebrietas enim quaſi inferni puteus, quoſcunque ſuſceperit, niſi digna ſubuenerit pœnitentia, & emendatio fuerit ſubſecuta, ita fortiter ſibi vendicat, vt eoſdem ipſos de inferni tenebroſo pureo, ad charitatis, vel ſobrietatis lucem redire ſine pœnitentia non permittat. Sed hic ante omnia intelligere & ſcire debemus, quia non vna die efficiuntur homines ebrioſi; ſed cùm paulatim adiurantibus, & cogentibus crudeliſſimis inimicis,

Conſuetudo potandi quomodo tollenda. potius quàm amicis, per ſingulos dies, ſingulos aut binos calices ad potum cõſuetudinarium addunt. At vbi hoc in vſum miſerint, ita eos ipſius ardor ebrietatis occupat, vt illos ſemper ſitire compellat. Sed qui ſe de hoc malo deſiderat liberare, quomodo ſibi interuallo dierũ potum addendo, ad ebrietatis tenebras peruenit, ita paulatim ſubtrahendo, ad ſobrietatis lucem redeat. Qui ſi ſemel totum, quod amplius accipiebat, ſubtraxerit, vbi nimia ſiti cœperit exardeſcere, cum grandi amaritudine clamat & dicit, Malle ſe mori, quàm ſibi bibendi, vel inebriandi conſuetudinem tollere: nec attendit quòd tolerabilius erat Illi in carne mori, quàm in anima per ebrietatem interfici. Et ideò, vt nec ardorem nimium patiatur & de tam graui malo quod patitur, liberetur, ſicut iam dictum eſt, per interualla dierum ſibi aliquid de nimietate potus ſubtrahat, quouſque ad rationabilem conſuetudinem redeat. Qui hoc ita, vt diximus, per partes ſubducere voluerit, & de ebrietate liberabitur, & illam intolerabilem pœnam non patietur. Ergò, fratres chariſſimi, dum hæc ſuggero, me abſoluo apud Deum. Quicunque me audire contempſerit, & ad bibendum pronus fuerit, vel in conuiuio ſuo alios adiurare, vel cogere voluerit, & pro ſe, & pro illis in die iudicij reus erit.

Sobrios irridentium amentia. 19. IDEM in ſermone ducenteſimo trigeſimo ſecundo de tempore: Illud verò quale eſt, quòd ipſi infelices ebrioſi, quando ſe nimio vino ingurgitant, rident, & vituperant eos, qui rationabiliter hoc tantùm quod ſufficit bibere volũt, dicentes eis: Erubeſcite, & verecundia ſit vobis, quare non poteſtis bibere quantum nos? Dicunt enim

Nota. eos non eſſe viros. Et videte miſeriã ebrioſorum. Se dicunt eſſe viros, qui in ebrietatis cloaca iacent, & illos non dicunt eſſe viros, qui honeſtè, & ſobriè ſtant. Iacent proſtrati, & viri ſunt: ſtant erecti, & viri non ſunt? Victor ebrietatis, vituperatur; & victus ebrietate, laudatur. Irridetur ſobrius, qui & ſe, & alios poteſt regere: & non irridetur, immò non plangitur ebrioſus, qui nec ſe, nec alios poteſt agnoſcere. Solẽt ebrioſi ita ſe excuſare vt dicant, Perſona potens me coegit vt amplius bibam, & in conuiuio regis non potui aliud facere. Ad excuſandas excuſationes in peccatis iſta prætendimus: & quod implere nolumus, non potuiſſe nos dicimus. Nolle, in culpa eſt noſtra, & non poſſe, prętenditur. Etiam ſi ad hoc veniretur, vt tibi diceretur; Aut bibas, aut morieris: melius erat vt caro tua ſobria occideretur, quàm per ebrietatem anima moreretur. Sed excuſatio iſta falsò obijcitur. Ipſi enim reges, & quicunque ſunt alij potentes, quia, Deo propicio, & Chriſtiani ſunt, & prudentes, & ſobrij, & toto corde Deum timentes, ſi te viderent definiſſe, vt eis non acquieſcas pro timore Dei inebriari, ſi tibi ſub * horam videantur iraſci, poſtea verò te in grandi admiratione ſuſcipiunt, dicentes: Quantum cum illo egimus, quantis cum minis & terroribus fatigauimus, & tamen nunquam eum à ſobrietate ſeparare potuimus. Nam & Deus, qui te videt per eius amorem inebriari non velle, ipſe tibi gratiam etiá illorum dabit, qui te, vt amplius biberes, videbantur hortari & cogere. Ille qui ebrietati reſiſtit, ſi cum Dei adiutorio perſeuerare voluerit, & pro ipſa ille aliquas pertulerit tribulationes, omnia ei Dominus ad martyrij gloriam reputabit. Et poſt pauca: Ideò, chariſſimi, tanta infelicitate ſe inebriant homines, quia putant ebrietatem, aut parvum, aut nullum peccatum eſſe. Sed pro iſta ignorantia maximè ſacerdotes in die iudicij reddituri ſunt rationem, ſi commiſſis ſibi populis, quæ, vel quanta mala de ebrietate naſcuntur, aſſiduè noluerint prædicare. Qui ergò credit ebrietatem eſſe paruum peccatum, ſi ſe non emendauerit, & pro ipſa ebrietate pœnitentiam non egerit, cum adulteris, & homicidis æterna ſine remedio illum pœna cruciabit, ſecundùm illud, quod ipſi bene nõstis beatum Apoſtolum prædicaſſe:

1.Cor.6. Neque, inquit, fornicarij, neque idolis ſeruientes, neque molles, neque maſculorum concubitores, neque auari, neque adulteri, neque ebrioſi regnum Dei poſſidebunt. Videte, ebrioſos cum fornicatoribus, & idolis ſeruientibus, & maſculorum concubitoribus, & adulteris iunxit.

20. CHRYSOSTOMVS in ſermone contra luxum & crapulam: Eum qui viuit in delicijs, & ebrietati deditus eſt, & paraſitos alit, & adulatores, & carnium voratione, & vini potatione diſrumpitur, ſępè & inuitum, & ſponte neceſsè eſt peccare, & extra huius loci tempus, & cùm illinc receſſerit. Nam ſicut nauis oneraria, quæ ſupra ſuam magnitudinem vehẽda capit, oneris magnitudine grauata, ſubmergitur: ita anima & corporis noſtri natura, ſi plures acceperit cibos, quàm ferat natura ſua, impletur, & iniectorum grauitatem non amat, & in perditionis pelagus demergitur, & nautas, & gubernatores, & eos qui in prora, & alios nauigantes, & ipſum onus cum hominibus perdit. Sicut igitur non tranquillitas maris, non ſcientia gubernatoris, non nautarum multitudo, non præparationis ſtudium, non anni pars tempeſtiua, non aliud quicquam naui, quæ ſic in tempeſtate eſt, prodeſt: ita & delicatis euenit, neque cogitationum multitudo, neque eruditio & admonitio, neque admonitiones & conſilia, neque aliud quid, neque timor futurorum, neque pudor, neque accuſatio præſentium, neque aliud quid ſaluare poteſt ſic periclitantem animam: ſed inualeſcit luxus & amentia per omnia: & ſub aquas nolens volens eum qui ægrotat, defert, & graue facit naufragium. Vnde nihil fa-

Excuſatio ebrietati vacantium. Pſalm.40.

Reſponſio.

* al. mox

Ignorantia ebrietati magnam cauſam præbet.

Veſtri debiti, ſæpè inuiti peccant.

Nauibus oneratijs comparantur.

cile, nihil ad futuram vitam & iuſtificationes, quæ alibi futuræ, affert. Sed qui talibus vacat, ad præſentem vitam inutilis fit, ad nihil accommodus, & vbique ridiculus, tam in publicis, quam in priuatis rebus: & ſi in tumultu aliquid opus eſt fieri, non inuenitur habere aliquid prouidentiæ, vel gubernationis: ab omnibus inimicis capi poteſt, omnibus inutilis, a micis & accedẽtibus, & non ſolũ periculis, & obſidionibus facilè poteſt rapi: non in tranquillitate ſolùm eum audire, pauore non caret, ſed & in arduis, ob immodeſtiam morum, ſe accedenti erit inutilis. Nam ipſum illic, in aduerſitatibus loquor, timor & effœminatio, & metus immodicus, & conſilij inopia appræhendunt: hic autem in proſperitate, audacia, & ignominia, & intemperantia, & inflatio, & arrogantia plus inutilem, quam ſuperiora, efficiunt. Sanè talium non ſolùm corpora ſic effecta, & iniucundis, & ſuperfluis, & fœtidis vndique plena ſunt, ita vt tolerari nequeant: ſed & anima corpore multo iniucundior, multo maiores quàm illud morbos in ſe arripit ex delitiis. Nam ſicut corpus non ſolùm ſuperfluitates emittit naturales ſed multo plures, & vndique: Nam & oculi, & aures, & os grauedine, muco, & corruptione, & his quæ intus generantur, lutulentis & impuris affectibus ſunt plena: & ipſa natura carnis laxior fit, quàm naturalis proportio: fœditaque & inutilis, & ad omne bonum opus inutilis. Etenim & terra, quando à ſua abundantia oppreſſa fuerit, ſuum innatum perdit callorem: perdit autem & ſuas vires, & neque ad opus, neque ad ſuam generationem eſt accommoda. Hinc autem incurabilibus, & difficilimis implicantur morbis, qui perpetuò in voluptate viuunt. Nam in tremoribus & palloribus, miriſque & pedum, & manuum doloribus, & alijs pluribus, de quibus medici dicunt, irretibiles fiunt.

Ad omnia ſunt inutiles & inepti.

Incommoda animi & corporis.

21. IDEM homilia prima ad populum Antiochenum: Non ſimpliciter Apoſtolus Paulus dixit, Vino vtere: ſed, Vino modico: non quòd hac admonitione & conſilio Timotheus egeret, ſed quòd nos indigemus. Idcircò ad illum ſcribens, nobis bibendi vini menſuram, & terminos ſtatuit, tantum bibere iubens, quantum valetudinem adiuuet, quantum corpori ſanitatem præbeat, & non alterum morbum: non pauciores enim, quàm continuatus aquæ potus, ſed multo plures, & difficiliores animi & corporis morbos immodica vini parit potatio, paſſionum bellum, abſurdarum cogitationum hyemem menti introducens, & corporis vim molliorem, & ſolubiliorem efficiens. Non enim ita terræ natura vexata aquarum ſuper abundantia continuè diſſoluitur, vt corporis vis moleſcit, & diffluit, & exilis redditur vini potu continuò ingurgitata. Fugiamus igitur vtrinque intemperantiam, tum corporis valetudinem curando, tum ipſius laſciuias recidendo. Vinum enim à Deo datum eſt, non vt inebriemur, ſed vt ſobrij ſimus: vt delectemur, non vt doleamus. Vinum enim lætificat, inquit Dauid, cor hominis: tu verò ipſum triſtitiæ materiam facis. Etenim animo grauato ſunt ſupra modum ebrij, tenebris multis menti offuſis. Medicina optima eſt, quando commenſurationem habet optimam. Simpliciores nonnulli poſtquam aliquos præ ebrietate ſedetur pantes viderint, illos vituperare omittentes, fructum à Deo datum calumniantur, dicentes: Non ſit vinum: Ipſis taque dicamus, Non ſit ebrietas. Vinum enim Dei, ebrietas autem diaboli opus eſt: non vinum ebrietatem facit, ne Dei creaturam accuſes, ſed concetui inſaniam argue. Tu verò peccantem punire & corrigere omittens, benefactorem afficis contumelia. Cùm igitur quoſdam hæc dicentes audierimus, obmuteſcere faciamus. Non enim vſus, ſed immodeſtia ebrietatem facit: ebrietatem, inquam, malorum omnium radicem. Vinum datum eſt, vt corporis imbecillitatem corroboret, non vt animi ſanitatem exterminet. Noli igitur immoderatè Dei munere vtens, ſtultis & impudẽtioribus hominibus occaſiones præbere. Quid enim ebrietate miſerabilius? Mortuus eſt animatus: ebrius, dæmon eſt voluntarius: morbus veniam non habẽs, ruina excuſatione carens, commune generis noſtri opprobrium. Non enim in cõuentibus tantùm inutilis ebrius, aut in priuatis & publicis negotijs, ſed etiam ſolo eſt adſpectu omnium grauiſſimus, fœtores exhalans teterrimos eructationes, & oſcitationes, & voces ebriorum inſuaues atque moleſtæ, eos qui ſpectant & ſimul ſunt, extremę abominationis implent. Et quod malorum caput eſt, cælum ebrijs inuiſum hic morbus efficit, nec æterna bona aſſequi permittit, ſed poſt vitæ huius opprobrium, & illic tali morbo laborantes pœna manet æterna. Hanc igitur improbam conſuetudinem recidamus, & Paulum audiamus dicentem: Vino modico vtere. Etenim ipſum modicum propter infirmitatem permiſit: quòd niſi imbecillitas vexaſſet, neque modicum admittere diſcipulum coegiſſet. Neceſſarium enim eſt nobis, traditos cibos & potus tẽporibus & neceſſitatibus ſemper metiri: & nullatenus neceſſitatem excedere, neque imprudenter & temerè quid facere oportet.

Nõ vinum, ſed ebrietas damnanda.

Immodeſtia ebrietatem facit.

Quàm turpis & miſerabilis creatura ſit ebrius.

1. Tim. 5. Temperantia in cibo potuque ſeruanda.

22. ISIDORVS libro ſecundo de Summo bono, capite quadrageſimoſecundo: Prima eſt luxuriæ materies ſaturitas panis: vnde & Propheta Sodomam de ſatietate panis accuſat, dicens: Hæc fuit iniquitas Sodomorum, ſuperbia, ſaturitas panis, & abundantia aquæ. Panem quippe Sodomitæ immoderatè ſumentes, in turpitudines defluxere flagitiorum, atque inde meruerunt, comitante ſuperbia, cæleſtibus aduri incendijs, ex quo modum non tenuerunt edacitatis. Vtile eſt cauere gulam, ciborumque concupiſcentiam. Quid enim tam noxium, quàm vt animus ſeruiat ventri & eſcæ, quæ ſunt deſtruenda, teſtante Apoſtolo ac dicente: Deus autem & hunc, & hanc deſtruet. Proxima eſt ventri libido, ſicut loco, ſic vitio. Vbi enim ventris cura, ibi & eorum quæ circa ventrem ſunt proxima. In ordine nanque mẽbrorum, genitalia ventri iunguntur. Dumque vnum ex his immoderatè reficitur, aliud ad luxuriam excitatur. Non ad luxuriam vel ad ſatietatem, ſed tantummodò vt corpus ſuſtentetur, epulis eſt vtendum. Nam vt Philoſophi dixerunt, cibandus eſt venter, vt contineat animam, non vt corrumpta. Qui nimium cibis vtuntur, quanto magis ventrem paſcunt, tanto amplius ſenſum mentis obtũdunt. Nam Græci dixerunt, ex craſſo ventre ſubtilem ſenſum gigni non poſſe. Nam gulæ ſaturitas nimia, aciem mentis obtundit, ingeniumque hebeſcere facit. Libidinis ignes, ciborum fomite increſcũt. Corpus autem quod abſtinentia frangit, tentatio non exurit. Vnde & tres pueros abſtinentes, flamma Babylonij incendij, etſi tetigit, non combuſſit, quia nimirum etſi deſideriorum carnalium ignis abſtinentium mentes inflammat, vſque ad conſenſum tamen cõcupiſcentiæ,

Ezech. 16.

Geneſ. 19.

1. Cor. 6. Gula ad luxuriam prouocat.

Aciem mentis obtundit.

Daniel. 3.

Luc.16. centiæ, vel operis, non exurit. Cui abundantia eſt epularum, ardentis diuitis intendat ſupplicium, cuius tanta in inferno inter ignes erat inopia, quanta hic epularum fuerat copia. In hoc enim ſeculo eſurire & ſitire noluit: propterea illic inter flammas ſitiens, ſtillam aquæ quæſiuit, nec meruit. Conſiderandum quam vehementer arguantur cõmeſſatio & ſumptuoſa conuiuia. Nam per Prophetam comminatur Dominus, ſe non hanc relaxare iniquitatem his, qui eam libenter ambiunt. Dicit enim per Iſaiam Iſaiæ.22. Prophetam: Ecce gaudium, & lætitia occidere vitulos, & iugulare arietes, comedere carnes, & bibere vinum. Si dimittitur iniquitas hæc vobis donec moriamini. Sicut omnes carnales cupiditates per abſtinentiam reſecantur, ita omnes animæ virtutes edacitatis vitio deſtruuntur. Inde eſt quod & princeps cocorum muros Ierusalem ſub uertit, quia & venter, cui ſeruitur à cocis, virtutes animæ deſtruit. Neque enim poſſe quẽpiam virtutem perfectionẽ attingere, niſi prius ventris edomauerit ingluuiem. Nemo poteſt dominari cæteris vitijs niſi prius ingluuiem veſtris reſtrinxerit. Nec quiſquam facile poterit à ſemetipſo ſpiritus immundos expellere, niſi per abſtinentiam gulæ. Tunc enim hoſtes, qui extra nos ſunt, à nobis fortius ſuperantur, quando prius, quæ intra nos ſunt, vitia extinguuntur. Nam fruſtra foris agit bellum, qui intus habet periculum. Non qualitatem ciborum, ſed eorum cupiditatem cauendam. Nam ſæpè accuratius præparata, ſine gulæ concupiſcentia deguſtantur: & ſæpè abiecta & vilia, edendi cupiditate ſumũtur. Sicque fit, vt non ſit in culpa ciborum qualitas, ſed illud reputetur in vitio, quod cum deſiderio deguſtatur. Quatuor ſunt genera diſtinctionum in gulæ appetitu, id eſt, quid, quando, quantum, & quo modo appetatur. Quid, ad rem ipſam pertinet, quæ appetitur. Quando, ſi ante legitimum tempus quid appetatur. Quantum verò, ad immoderationem refertur. Quo modo, ad impatientiam feſtinationis aſſcribitur. Nullus homini tam importunus exactor eſt, quam venter, qui quotidianã refectionem, quotidiana famis exactione adimplet. Cum cæteris enim vitijs, etſi interdum naſcimur, interdum tamen cum eis non morimur. Plerunque voluptas veſcendi ita ſub obtentu neceſſitatis ſubrepit, vt dum putatur ſeruiri neceſſitati, voluptatis deſiderio ſeruiatur: nec facilè diſcernitur, vtrum quod accipiatur, gulæ, an indigentiæ deputetur.

Omnes animæ virtutes deſtruit.

Ierem.51. iuxta LXX.

Non tam ciborum qualitas, quàm cupiditas cauẽda.

Quadruplex diſtinctio in appetitu gulę.

Nimium importunus exactor, venter eſt.

23. Et capite quadrageſimotertio libri eiuſdem: Eſca crapulam, potus ebrietatem generat. Ebrietas autem perturbationem gignit mentis, furorem cordis, flammam libidinis. Ebrietas ita mentem alienat, vt, vbi ſit, neſciat. Vnde etiam & malum non ſentitur, quod per ebrietatem committitur. Verum eſt, quòd iuxta Prophetam, fornicatio & ebrietas aufert cor. Vnde in Prouerbijs: Potentes, inquit, qui iracundi ſunt, vinum non bibant, ne cùm biberint, obliuiſcantur ſapiẽtiam. Pleriſque laus eſt, multum bibere, & non inebriari. Audiant hi aduerſum ſe dicentem Prophetam, Væ qui potentes eſtis ad bibendum vinum, & viri fortes ad miſcendam ebrietatem. Vino multo deditos, & luxuriosè viuentes, Iſaias ſic arguit, dicens: Væ qui conſurgitis manè ad ebrietatem ſectãdam, & potandum vſq; ad veſperum, vt vino æſtuetis. De talibus & alio loco dicitur: Væ tibi ciuitas, cuius rex iuuenis eſt, & cuius principes manè comedunt. Multi enim à manè vſq; ad ſolis occubitum ebrietati & gulæ voluptatibus deſeruiunt, nec intelligunt cur nati ſunt, ſed conſuetudine beluina detẽti, luxurię tantùm tota die epuliſq; inſeruiunt. Clamat Ioel Propheta his, qui ebrietati deſeruiunt, dicens: Expergiſciminì ebrij, & flete, & vlulate omnes qui bibitis vinum in dulcedine. Quo teſtimonio non ait tantùm, Flete omnes qui bibitis vinum, vt bibere omninò non liceat: ſed adiecit, in dulcedine: quod ad voluptuoſam pertinet, & prodigam effuſionem. Nam quantum ſatis eſt neceſſitati, edocet Timotheum bibere Apoſtolus, dicens: Vino modico vtere. Non ſolùm ex vino inebriãtur homines, ſed etiam ex cæteris poſtãdi generibus, quæ vario modo conficiuntur. Vnde & Nazaræis, qui ſe ſanctificabant Domino, præceptum eſt, Vinum & ſiceram non bibere. Vtraque enim ſtatum mentis euertunt, & ebrios faciunt: luxuriam quoque carnis vtraque æqualiter gignunt. Quidam continẽtes ſicut panem cum põdere edunt, ita & aquam cum menſura ſumunt, aſſerentes ad caſtimoniam carnis etiam aquæ abſtinentiam conuenire.

Conſuetudo beluina.

Ioël.1.

1.Tim.5.

Numer.6.

Luxuriam gignit vinum & ſiceta.

24. Ambrosius in libro de Elia & ieiunio, capite duodecimo: Sicut mater fidei, continentia: ita perfidiæ mater, ebrietas eſt. In quod facinus non iſta præcipitat? Sedentes in foribus tabernarum homines, tunicam non habentes, nec ſumptum ſequentis diei, de imperatoribus & poteſtatibus iudicant, immò regnare ſibi videntur, & exercitibus imperare. Fiunt ebrietate diuites, qui ſunt in veritate inopes. Aurum donant, diſpenſant pecunias populis, ciuitates ædificant, qui non habent vnde cauponi potus ſui precium ſolnant. Feruet enim vinum in his, & neſciunt quid loquantur. Diuites ſunt dum inebriantur: mox vbi vinum degeſſerint, cernunt ſe eſſe mendicos. Vno die bibunt multorum dierum labores. De ebrietate ad arma conſurgunt, calicibus tela ſuccedunt. Pro vino ſanguis effunditur, & ipſum ſãguinem vina fuderunt. Quàm fortes ſibi homines videntur in vino, quàm ſapientes, quàm diſerti, quàm etiam pulchri ac decori, cùm ſtare non poſſint? Mens titubat, lingua balbutit, pallor & ſanguis ora ſuffundit. Fœtor ebrietatis horrori fit. Barbari in ferrum ruunt, vulgus in rixas. Si quis eorum pugno fuerit percuſſus, videas ora ſauciorum vini lachrymas fundere, miſerabiles epilogos decantare. Habet enim hoc temulentia, vt & molliat, & reſoluat corda temulentorum. Sicut enim ignis probat ferrum durum, ita & vini incendio etiam ſuperborum hominum cor liqueſcit. Omnes ſibi in vino æquales videntur, nullus inferior. Non pauper diuiti cedit, vtpotè quia pauperem ſe eſſe neſcit. Non infirmus valido, cui omnis in bibendo eſt fortitudo. Non mendicus locupletiori, non ignobilis honorato: ſed cùm bibunt, illum regem habent, qui bibendo ſuperauerit viros. Meritoque ſcriptum eſt, Æqualis vita hominibus, vinum in ebrietate. Sed vtinam & quod ſequitur, audires: Bibas illud moderatè, vt ſis ſobrius. Non habes quòd accuſes vinum: in iucunditatem creatum eſt, non inebrietatem ab initio. Exultatio animæ & cordis eſt, ſi illud moderatè bibas. Immoderatio autẽ potus, in iracundiam concitat, & ruinas multas efficit. Si fortè dicas, has eſſe potationes vulgarium & leuiſſimorum hominum. Veniamus ergò ad horum potẽtium & fortiſſimorum conuiuia.

Perfidiæ mater ebrietas.

Ebriorum fatuitas.

Ecclı. 31. iuxta aliam verſionem.

Ebrietatis fructus.

Oſeæ.4.

Prou.31.

Multum bibere, nec tamen inebriari.

Iſaiæ.6.

Ibidem.

Eccleſ.10.

cile, nihil ad futuram vitam & iuſtificationes, quæ alibi futuræ, affert. Sed qui talibus vacat, ad præſentem vitam inutilis fit, ad nihil accommodus, & vbique ridiculus, tam in publicis, quàm in priuatis rebus: & ſi in tumultu aliquid opus eſt fieri, non inuenitur habere aliquid prouidentiæ, vel gubernationis: ab omnibus inimicis capi poteſt, omnibus inutilis, a micis & accedẽtibus, & non ſolũ periculis, & obſidionibus facilè poteſt rapi: non in tranquillitate ſolùm eum audire, pauore non caret, ſed & in arduis, ob immodeſtiam morum, ſe accedenti erit inutilis. Nam ipſum illic, in aduerſitatibus loquor, timor & effœminatio, & metus immodicus, & conſilij inopia apprehendunt: hic autem in proſperitate, audacia, & ignominia, & intemperantia, & inflatio, & arrogantia plus inutilem, quàm ſuperiora, efficiunt. Sanè talium non ſolùm corpora ſic effecta, & iniucundis, & ſuperfluis, & fœtidis vndique plena ſunt, ita vt tolerari nequeant: ſed & anima corpore multo iniucundior, multo maiores quàm illud morbos in ſe arripit ex delitiis. Nam ſicut corpus non ſolùm ſuperfluitates emittit naturales ſed multo plures, & vndique: Nam & oculi, & aures, & os grauedine, muco, & corruptione, & his quæ intus generantur, lutulentis & impuris affectibus ſunt plena: & ipſa natura carnis laxior fit, quàm naturalis proportio: fœditaque & inutilis, & ad omne bonum opus inutilis. Etenim & terra, quando à ſua abundantia oppreſſa fuerit, ſuum innatum perdit callorem: perdit autem & ſuas vires, & neque ad opus, neque ad ſuam generationem eſt accommoda. Hinc autem incurabilibus, & difficilimis implicantur morbis, qui perpetuò in voluptate viuunt. Nam in tremoribus & palloribus, mirifque & pedum, & manuum doloribus, & alijs pluribus, de quibus medici dicunt, irretibiles fiunt.

Ad omnia ſunt inutiles & ineptꝰ.

Incommoda animi & corporis.

21. IDEM homilia prima ad populum Antiochenum: Non ſimpliciter Apoſtolus Paulus dixit, Vino vtere: ſed, Vino modico: non quòd hac admonitione & conſilio Timotheus egeret, ſed quòd nos indigemus. Idcircò ad illum ſcribens, nobis bibendi vini menſuram, & terminos ſtatuit, tantum bibere iubens, quantum valetudinem adiuuet, quantum corpori ſanitatem præbeat, & non alterum morbum: non pauciores enim, quàm continuatus aquæ potus, ſed multo plures, & difficiliores animi & corporis morbos immodica vini parit potatio, paſſionum bellum, abſurdarum cogitationum hyemem menti introducens, & corporis vim molliorem, & ſolubiliorem efficiens. Non enim ita terræ natura vexata aquarum ſuper abundantia continuè diſſoluitur, vt corporis vis moleſcit, & diffluit, & exilis redditur vini potu continuò ingurgitata. Fugiamus igitur vtrinque intemperantiam, tum corporis valetudinem curando, tum ipſius laſciuias recidendo. Vinum enim à Deo datum eſt, non vt inebriemur, ſed vt ſobrij ſimus: vt delectemur, non vt doleamus. Vinum enim lætificat, inquit Dauid, cor hominis: tu verò ipſum triſtitiæ materiam facis. Etenim animo grauato ſunt ſupra modum ebrij, tenebris multis menti offuſis. Medicina optima eſt, quando commenſurationem habet optimam. Simpliciores nonnulli poſtquam aliquos præ ebrietate ſedetur pantes viderint, illos vituperare omittentes, fructum à Deo datum calumniantur, dicentes: Non ſit vinum: Ipſis taque dicamus, Non ſit ebrietas. Vinum enim Dei, ebrietas autem diaboli opus eſt: non vinum ebrietatem facit, ne Dei creaturam accuſes, ſed concretui inſaniam argue. Tu verò peccantem punire & corrigere omittens, benefactorem afficis contumelia. Cùm igitur quoſdam hæc dicentes audierimus, obmuteſcere faciamus. Non enim vſus, ſed immodeſtia ebrietatem facit: ebrietatem, inquam, malorum omnium radicem. Vinum datum eſt, vt corporis imbecillitatem corroboret, non vt animi ſanitatem exterminet. Noli igitur immoderatè Dei munere vtens, ſtultis & impudẽtioribus hominibus occaſiones præbere. Quid enim ebrietate miſerabilius? Mortuus eſt animatus: ebrius, dæmon eſt voluntarius: morbus veniam non habẽs, ruina excuſatione carens, commune generis noſtri opprobrium. Non enim in cõuentibus tantùm inutilis ebrius, aut in priuatis & publicis negotijs, ſed etiam ſolo eſt adſpectu omnium grauiſſimus, fœtores exhalans teterrimos eructationes, & oſcitationes, & voces ebriorum inſuaues atque moleſtæ, eos qui ſpectant & ſimul ſunt, extremę abominationis implent. Et quod malorum caput eſt, cælum ebrijs inuiſum hic morbus efficit, nec æterna bona aſſequi permittit, ſed poſt vitæ huius opprobrium, & illic tali morbo laborantes pœna manet æterna. Hanc igitur improbam conſuetudinem recidamus, & Paulum audiamus dicentem: Vino modico vtere. Etenim ipſum modicum propter infirmitatem permiſit: quòd niſi imbecillitas vexaſſet, neque modicum admittere diſcipulum coegiſſet. Neceſſarium enim eſt nobis, traditos cibos & potus tẽporibus & neceſſitatibus ſemper metiri: & nullatenus neceſſitatem excedere, neque imprudenter & temerè quid facere oportet.

Nõ vinum, ſed ebrietas damnanda.

Immodeſtia ebrietatem facit.

Quàm turpis & miſerabilis creatura ſit ebrius.

1. Tim. 5. Temperantia in cibo potuque ſeruanda.

22. ISIDORVS libro ſecundo de Summo bono, capite quadrageſimoſecundo: Prima eſt luxuriæ materies ſaturitas panis: vnde & Propheta Sodomam de ſatietate panis accuſat, dicens: Hæc fuit iniquitas Sodomorum, ſuperbia, ſaturitas panis, & abundantia aquæ. Panem quippe Sodomitæ immoderatè ſumentes, in turpitudines defluxere flagitiorum, atque inde meruerunt, comitante ſuperbia, cæleſtibus aduri incendijs, ex quo modum non tenuerunt edacitatis. Vtile eſt cauere gulam, ciborumque concupiſcentiam. Quid enim tam noxium, quàm vt animus ſeruiat ventri & eſcæ, quæ ſunt deſtruenda, teſtante Apoſtolo ac dicente: Deus autem & hunc, & hanc deſtruet. Proxima eſt ventri libido, ſicut loco, ſic vitio. Vbi enim ventris cura, ibi & eorum quæ circa ventrem ſunt proxima. In ordine nanque mẽbrorum, genitalia ventri iunguntur. Dumque vnum ex his immoderatè reficitur, aliud ad luxuriam excitatur. Non ad luxuriam vel ad ſatietatem, ſed tantummodò vt corpus ſuſtenteturꝰ epulis eſt vtendum. Nam vt Philoſophi dixerunt, cibandus eſt venter, vt contineat animam, non vt corrumpta. Qui nimium cibis vtuntur, quanto magis ventrem paſcunt, tanto amplius ſenſum mentis obtũdunt. Nam Græci dixerunt, ex craſſo ventre ſubtilem ſenſum gigni non poſſe. Nam gulæ ſaturitas nimia, aciem mentis obtundit, ingeniumque hebeſcere facit. Libidinis ignes, ciborum fomite increſcũt. Corpus autem quod abſtinentia frangit, tentatio non exurit. Vnde & tres pueros abſtinentes, flamma Babylonij incendij, etſi tetigit, non combuſſit, quia nimirum etſi deſideriorum carnalium ignis abſtinentium mentes inflammat, vſque ad conſenſum tamen cõcupiſcentiæ,

Ezech. 16.

Geneſ. 19.

1. Cor. 6. Gula ad luxuriam prouocat.

Aciem mentis obtundit.

Daniel. 3.

Vinolentia quàm malos fructus producat.

Pſalm. 103.

Quantum bibendum.

Luc.10. centiæ, vel operis, non exurit. Cui abundantia eſt epularum, ardentis diuitis intendat ſupplicium, cuius tanta in inferno inter ignes erat inopia, quanta hic epularum fuerat copia. In hoc enim ſeculo eſurire & ſitire noluit: propterea illic inter flammas ſitiens, ſtillam aquæ quæſiuit, nec meruit. Conſiderandum quam vehementer arguantur cõmeſſatio & ſumptuoſa conuiuia. Nam per Prophetam comminatur Dominus, ſe non hanc relaxare iniquitatem his, qui eam libenter ambiunt. Dicit enim per Iſaiam Iſaiæ.22. Prophetam: Ecce gaudium, & lætitia occidere vitulos, & iugulare arietes, comedere carnes, & bibere vinum. Si dimittitur iniquitas hæc vobis donec moriamini. Sicut omnes carnales cupiditates per abſtinentiam reſecantur, ita omnes animæ virtutes edacitatis vitio deſtruuntur. Inde eſt quòd & princeps cocorum muros Ierusalem ſubuertit, quia & venter, cui ſeruitur à cocis, virtutes animæ deſtruit. Neque enim poſſe quẽpiam virtutem perfectionẽ attingere, niſi prius ventris edomauerit ingluuiem. Nemo poteſt dominari cæteris vitijs niſi prius ingluuiem veſtris reſtrinxerit. Nec quiſquam facile poterit à ſemetipſo ſpiritus immundos expellere, niſi per abſtinentiam gulæ. Tunc enim hoſtes, qui extra nos ſunt, à nobis fortius ſuperantur, quando prius, quæ intra nos ſunt, vitia extinguuntur. Nam fruſtra foris agit bellum, qui intus habet periculum. Non qualitatem ciborum, ſed eorum cupiditatem cauendam. Nam ſæpè accuratius præparata, ſine gulæ concupiſcentia deguſtantur: & ſæpè abiecta & vilia, edendi cupiditate ſumũtur. Sicque fit, vt non ſit in culpa ciborum qualitas, ſed illud reputetur in vitio, quod cum deſiderio deguſtatur. Quatuor ſunt genera diſtinctionum in gulæ appetitu, id eſt, quid, quando, quantum, & quo modo appetatur. Quid, ad rem ipſam pertinet, quæ appetitur. Quando, ſi ante legitimum tempus quid appetatur. Quantum verò, ad immoderationem refertur. Quo modo, ad impatientiam feſtinationis aſſcribitur. Nullus homini tam importunus exactor eſt, quam venter, qui quotidianã refectionem, quotidiana famis exactione adimplet. Cum cæteris enim vitijs, etſi interdum naſcimur, interdum tamen cum eis non morimur. Plerunque voluptas veſcendi ita ſub obtentu neceſſitatis ſubrepit, vt dum putatur ſeruiri neceſſitati, voluptatis deſiderio ſeruiatur: nec facilè diſcernitur, vtrum quod accipiatur, gulæ, an indigentiæ deputetur.

Omnes animæ virtutes deſtruit.

Ierem.51. iuxta LXX.

Non tam ciborum qualitas, quàm cupiditas cauẽda.

Quadruplex diſtinctio in appetitu gulę.

Nimium importunus exactor, venter eſt.

23. Et capite quadrageſimotertio libri eiuſdem: Eſca crapulam, potus ebrietatem generat. Ebrietas autem perturbationem gignit mentis, furorem cordis, flammam libidinis. Ebrietas ita mentem alienat, vt, vbi ſit, neſciat. Vnde etiam & malum non ſentitur, quod per ebrietatem committitur. Verum eſt, quòd iuxta Prophetam, fornicatio & ebrietas aufert cor. Vnde in Prouerbijs: Potentes, inquit, qui iracundi ſunt, vinum non bibant, ne cùm biberint, obliuiſcantur ſapiẽtiam. Pleriſque laus eſt, multum bibere, & non inebriari. Audiant hi aduerſum ſe dicentem Prophetam, Væ qui potentes eſtis ad bibendum vinum, & viri fortes ad miſcendam ebrietatem. Vino multo deditos, & luxuriosè viuentes, Iſaias ſic arguit, dicens: Væ qui conſurgitis manè ad ebrietatem ſectãdam, & potandum vſq; ad veſperum, vt vino æſtuetis. De talibus & alio loco dicitur: Væ tibi ciuitas, cuius rex iuuenis eſt, & cuius principes manè comedunt. Multi enim à manè vſq; ad ſolis occubitum ebrietati & gulæ voluptatibus deſeruiunt, nec intelligunt cur nati ſunt, ſed conſuetudine beluina detẽti, luxurię tantùm totam die epuliſq; inſeruiunt. Clamat Ioel Propheta his, qui ebrietati deſeruiunt, dicens: Expergiciminiebrij, & flete, & vlulate omnes qui bibitis vinum in dulcedine. Quo teſtimonio non ait tantùm, Flete omnes qui bibitis vinum, vt bibere omninò non liceat: ſed adiecit, in dulcedine: quod ad voluptuoſam pertinet, & prodigam effuſionem. Nam quantum ſatis eſt neceſſitati, edocet Timotheum bibere Apoſtolus, dicens: Vino modico vtere. Non ſolùm ex vino inebriãtur homines, ſed etiam ex cæteris poſtãdi generibus, quæ vario modo conficiuntur. Vnde & Nazaræis, qui ſe ſanctificabant Domino, præceptum eſt, Vinum & ſiceram non bibere. Vtraque enim ſtatum mentis euertunt, & ebrios faciunt: luxuriam quoque carnis vtraque æqualiter gignunt. Quidam continẽtes ſicut panem cum põdere edunt, ita & aquam cum menſura ſumunt, aſſerentes ad caſtimoniam carnis etiam aquæ abſtinentiam conuenire.

Conſuetudo beluina.

Ioël.2.

1.Tim.5.

Numer.6. Luxuriam gignit vinum & ſicera.

24. Ambrosius in libro de Elia & ieiunio, capite duodecimo: Sicut mater fidei, continentia: ita perfidiæ mater, ebrietas eſt. In quod facinus non iſta præcipitat? Sedentes in foribus tabernarum homines, tunicam non habentes, nec ſumptum ſequentis diei, de imperatoribus & poteſtatibus iudicant, immò regnare ſibi videntur, & exercitibus imperare. Fiunt ebrietate diuites, qui ſunt in veritate inopes. Aurum donant, diſpenſant pecunias populis, ciuitates ædificant, qui non habent vnde cauponi potus ſui pretium ſoluant. Feruet enim vinum in his, & neſciunt quid loquantur. Diuites ſunt dum inebriantur: mox vbi vinum degeſſerint, cernunt ſe eſſe mendicos. Vno die bibunt multorum dierum labores. De ebrietate ad arma conſurgunt, calicibus tela ſuccedunt. Pro vino ſanguis effunditur, & ipſum ſanguinem vina fuderunt. Quàm fortes ſibi homines videntur in vino, quàm ſapientes, quàm diſerti, quàm etiam pulchri ac decori, cùm ſtare non poſſint? Mens titubat, lingua balbutit, pallor & ſanguis ora ſuffundit. Fœtor ebrietatis horrori ſit. Barbari in ferrum ruunt, vulgus in rixas. Si quis eorum pugno fuerit percuſſus, videas ora ſauciorum vini lachrymas fundere, miſerabiles epilogos decantare. Habet enim hoc temulentia, vt & molliat, & reſoluat corda temulentorum. Sicut enim ignis probat ferrum durum, ita & vini incendio etiam ſuperborum hominum cor liqueſcit. Omnes ſibi in vino æquales videntur, nullus inferior. Non pauper diuiti cedit, vtpotè quia pauperem ſe eſſe neſcit. Non infirmus valido, cui omnis in bibendo eſt fortitudo. Non mendicus locupletiori, non ignobilis honorato: ſed cùm bibunt, illum regem habent, qui bibendo ſuperauerit viros. Meritoque ſcriptum eſt, Æqualis vita hominibus, vinum in ebrietate. Sed vtinam & quod ſequitur, audires: Bibas illud moderatè, vt ſis ſobrius. Non habes quòd accuſes vinum: in iucunditatem creatum eſt, non inebrietatem ab initio. Exultatio animæ & cordis eſt, ſi illud moderatè bibas. Immoderatio autẽ potus, in iracundiam concitat, & ruinas multas efficit. Si fortè dicas, has eſſe potationes vulgarium & leuiſſimorum hominum. Veniamus ergò ad horum potẽtium & fortiſſimorum conuiuia.

Perfidiæ mater ebrietas.

Ebriorum fatuitas.

Ecclí. 31. iuxta aliam verſionem.

Ebrietatis fructus.

Oſeæ.4.

Prou.31.

Multum bibere, nec tamen inebriari.

Iſaiæ.6.

Ibidem.

Eccleſ.10.

Compotorum conſuetudo.

25. CAPITE decimotertio: Primò minoribus poculis velut velitari pugna præluditur. Verùm hæc non ſobrietatis eſt ſpecies, ſed bibendi eſt diſciplina. Etenim vt tragœdiarum actores primò ſenſim vocem excitant, donec viuæ vocis aperiãt iter, vt poſteà magis poſſint clamoribus perſonare: ita iſti quoq; in principio præluſoriis ſe exercent poculis, vt irritent ſitim, ne fortè reſtinguant eam, & ſatiati poſteà, bibere non poſſint. Ergò vbi res calere cœperit, poſcunt maioribus poculis, feruor inardeſcit. Aridus cibus ſiti exæſtuat, & vbi imminui valà cœperint, potu meraciore reparantur. Certant pocula cum ferculis, & inter moras ſæpè geminantur. Deinde procedẽte potu longius, contentiones dirimẽtur, & magna certamina, quis bibendo præcellat. Nota grauis, ſi quis ſe excuſet, ‖ quis temperandum fortè vinum putet. Et hæc donec ad menſas perueniatur ſecundas. At vbi conſummatæ fuerint epulæ, putes iam eſſe ſurgendum: tunc de integro potum inſtaurant ſuum: & cùm conſummauerint, tunc inchoare ſe dicunt: tunc deferuntur phialæ, tunc

Certamen combibonum.

maximi crateres quaſi inſtrumenta bellorum. Ac ne immoderatum hoc arbitreris, menſura proponitur, certatur ſub iudice, ſub lege decernitur. Agonotheteſillic furor eſt, ſtipendium debilitas, victoriæ præmium culpa: pendet anceps diu & dubius belli euentus. Furor enim illic eſt præliaris. Et in fine: Quos manè inſignes armis ſpectaueras, vultu minaces, eoſdẽ veſperi cernas etiam à puerulis rideri, ſine ferro vulneratos, ſine pugna interfectos, ſine hoſte turbatos, ſine ſenectute tremulos, in ipſo iuuentutis flore arentes.

Reprehenſio eorum qui inuitãt alios ad potum ac cibum immoderatum.

26. RVRSVM capite decimoquarto: Rogas ad incunditatem, cogis ad mortem. Inuitas ad prandium, efferre vis ad ſepulcrum. Cibos promittis, tormenta irrogas. Vina prætendis, venena ſuffundis. Omne enim quicquid nocet, venenum eſt. Tollit ſenſus, viſcera exurit, ſomnum infert, caput vexat. Etiam maior vis vini, quàm veneni eſt. Denique venenum vino excluditur, non veneno vinum. Meritò Deus per Moyſen, non ſolùm veneno, ſed etiam draconum veneno vinum comparauit, dicens: Furor draconum vinum eorum, & ira aſpidum inſanabilis. Et pulchrè additur, inſanabilis. Multi enim reliquorum ſerpentium veneno curantur, nemo ebrietate. Certè veneno caro vulneratur, vino mens. Noxia eſt ebrietas ad corporis ſanitatem, menti etiam crimen adiungit. Aduerte etiam & perfidiæ venenum, vini declaratum nomine. Ait enim ſupra de alienigenis, qui neſcirent Deum: De vinea enim Sodomorum vinum eorum, & viris eorum vitis Gomorrhæ: vua eorum vua fellis, botrus amaritudinis in ipſis.

Deut. 32.

Ebrietas animo & corpori nocet.

Ibidem.

Ebrietatis deteſtatio, & quantum detrimenti adferat.

27. CAPITE decimoſexto: Sudant vino corpora temulẽtorum: ſi leuius ea terigeris, exprimis vinum. Ebrietas fomentum libidinis, ebrietas incentiuum inſaniæ, ebrietas venenum inſipientiæ. Hæc ſenſus hominum mutat & formas, per hanc fiunt ex hominibus equi adhinnientes: Siquidem naturali vapore corporis calidi, & præter naturam vini calore flammati, cohibere ſe non queũt, & in beſtiales libidines excitãtur, vt nullum tempus præſcriptum habeant quod deceat indulgere concubitui. Vocem amittunt, colore variantur, oculis igneſcunt, ore anhelant, fremunt naribus, in furore ardeſcunt, ſenſu excedunt. Hinc phreneſis periculoſa, hinc calculi grauis pœna, hinc exitialis cruditas, hinc vomitus frequens ſemeſas epulas cum inter noctũ viſcerũ cruore fundẽtium. Nam eadem Dominus per Ieremiam locutus eſt, dicens: Bibite & inebriamini, & vomite, & cadetis, & non conſurgetis. Hinc etiam vanæ imagines, incerti viſus, inſtabilis greſſus, vmbras ſæpè tranſiliunt ſicut foueas. Nutat his cum facie terra: ſubitò erigi & inclinari videtur, & quaſi vertatur, timentes in faciem ruunt, & ſolum manibus apprehendunt, aut concurrentibus montibus ſibi videntur includi. Murmur in auribus tanquam maris fluctuantis fragor, & reſonantis fluctu littora. Canes ſi viderint, leones arbitrantur, & fugiunt. Alij riſu ſoluuntur incondito, alij inconſolabili mœrore deplorant, alij cernunt irrationabiles pauores. Vigilantes ſomniant, dormientes litigant. Vita his ſomnium eſt: ſomnus his mors eſt: excitari nullis vocibus poſſunt, quantolibet ſtimulando impulſu petas: niſi reſipuerint, euigilare non poſſunt. Vnde bene Ieremias huiuſmodi hominem tanquam ſuperfluam creaturam deflendum putat. Quid eſt homo ebrius, niſi ſuperflua creatura?

Ieſem. 25.

Homo ebrius nihil aliud quàm ſuperflua creatura.

De fœminis temulentis.

28. CAPITE decimooctauo: Sed quid de viris loquamur, quando etiam fœminæ, quas oportet ſolicitiorem caſtitatis ſobrietatiſque adhibere cuſtodiam, vſq; ad ebrietatem bibunt? Deinde ſurgentes, quas etiam inter ſecretas domũs, vel audiri ab alienis non conuenit, vel videri, prodire audent in publicum non velato capite, vultu procaci. Apoſtolus mulieres tacere etiam in Eccleſia iubet, domi viros ſuos præcipit interrogare. Illę in plateis inuerecundos viris ſub conſpectu adoleſcentulorum intemperantium choros ducunt, iactantes comam, trahentes tunicas, ſciſſę amictus, nudæ lacertos, plaudentes manibus, ſaltantes pedibus, perſonantes vocibus, irritantes in ſe iuuenum libidines motu hiſtrionico, petulanti oculo, dedecoroſo ludibrio. Spectat corona adoleſcentum, & fit miſerabile theatrum. Inter ſaltantium lapſus ocello impuro, & contaminato adſpectu, terra turpi ſaltatione polluitur, quæ obſcœnis cantibus verberatur.

1. Cor. 14. 1. Tim. 2.

Terra turpi ſaltatione polluitur.

1. B ECCLESIASTICI trigeſimoſeptimo: Noli auidus eſſe in omni epulatione, & non te effundas ſuper omnem eſcam: in multis enim eſcis erit infirmitas, & auiditas appropinquabit vſque ad cholerã. Propter crapulam multi obiẽrunt: qui autem abſtinens eſt, adiiciet vitam.

2. ET capite trigeſimoprimo: Vtere quaſi homo frugi his, quæ tibi apponuntur, ne, cùm manducas multum, odio habearis. Ceſſa prior cauſa diſciplinæ: & noli nimius eſſe, ne fortè offendas. Et ſi in medio multorum ſediſti, prior illis ne extundas manum tuã, nec prior poſcas bibere. Quàm ſufficiens eſt homini erudito vinum exiguum, & in dormiendo non laborabis ab illo, & non ſenties dolorem.

3. PSALMO ſeptuageſimoſeptimo: Et manducauerunt & ſaturati ſunt nimis, & deſiderium eorum attulit eis: non ſunt fraudati à deſiderio ſuo. Adhuc eſcæ eorum erant in ore ipſorum: & ira Dei aſcendit ſuper eos. Et occidit pingues eorum, & electos Iſrael impediuit. In omnibus his peccauerunt adhuc.

4. NVMERORVM vndecimo: Adhuc carnes erant in dentibus eorum, nec defecerat huiuſcemodi cibus: & ecce furor Domini concitatus in populum, percuſſit eum plaga magna nimis. Vocatúſq; eſt ille locus, Sepulcra cõcupiſcentiæ: Ibi enim ſepeliẽrunt populum qui deſiderauerat.

5. DEVTE-

5. DEVTERONOMII trigeſimoſecundo: Incraſſatus eſt dilectus, & recalcitrauit: incraſſatus, impinguatus, dilatatus, dereliquit Deum factorem ſuum, & receſſit à Deo ſalutari ſuo.

6. PROVERBIORVM vigeſimoprimo: Qui diligit epulas, in egeſtate erit: qui amat vinum, & pinguia, non ditabitur.

7. ECCLESIASTICI trigeſimoſeptimo, vt paulo ante, ll teſtimonio primo.

8. LVCÆ vigeſimoprimo: Attendite vobis, ne fortè grauentur corda veſtra in crapula, & ebrietate, & curis huius vitæ: & ſuperueniat in vos repentina dies illa. Tanquam laqueus enim ſuperueniet in omnes, qui ſedent ſuper faciem omnis terræ.

9. BVRCHARDVS Wormatienſis Epiſcopus libro decimoquarto Decretorum, inſtituit tractationem de crapula & ebrietate, & ex canonibus, Patrúmque ac Pontificum ſententiis oſtendit, quæ pœna iniungenda ſit iis, qui illis vitiis implicantur. Atque inter reliqua hunc adfert canonem ex pœnitentiali Theodori: Sacerdos qui liber ſi inebrietur per ignorantiam, ſeptem dies pœniteat in pane & aqua: ſi per negligentiam, quindecim dies: ſi per contemptum, quadraginta dies. Diaconus vel monachus, ſecundùm ordinem, vt ſcriptum eſt, ceu & reliqui Clerici, & miniſtri iuxta ordinem, iudicio Sacerdotis pœniteãt. Laici velut vota non habentes, ſi inebriantur, arguantur à Sacerdote, quòd ebrioſi regnum Dei non poſſidebunt, & interitus ſit ebrietas: & compellat eos pœnitere. Qui cogit hominem vt inebrietur humanitatis gratia, acerrimè corripiatur, & ſeptem dies pœniteat: ſi per contemptum, triginta dies. Nullus Chriſtianus alium Chriſtianum plus bibere cogat, quàm naturæ ſufficiat. Quod ſi fecerit, iuxta id quod in pœnitentiali habetur, pœniteat. Et eiuſdem libri capite decimotertio ex pœnitentiali Romano: Qui per ebrietatem vomitum facit, ſi preſbyter aut diaconus eſt, quadraginta dies pœniteat. Si monachus, triginta dies pœniteat: ſi Clericus, viginti dies: ſi Laicus, quindecim dies. ITEM capite decimoquarto ex pœnitentiali Bedæ: Laicus ſi per ebrietatem vomitum facit, tres dies à carne, & vino, & cereuiſia abſtineat. RVRSVM capite decimoquinto ex eodem: Si quis per nequitiam alium inebriat, quadraginta dies pœniteat. Quòd ſi in conſuetudine habuerit, communione priuetur, donec dignè pœniteat, & emendationem promittat.

Pœnitentia eorum qui ſe inebriãt.

1. Cor. 6.

Pœnitentia eorum qui alios ad ebrietatem cogunt.

Vomentes ex ebrietate.

Alios inebriantes.

10. IVO Epiſcopus Carnotenſis tertiadecima parte Decretorum, à capite * ſexageſimonono vſque ad octogeſimum ſextum, habet omnia quæ Burchardus in libro decimoquarto: & quæ ex eo ante adducta ſunt, apud Iuonem capite ſeptuageſimoſexto, octogeſimoprimo, octogeſimoſecundo, & octogeſimotertio reperiuntur.

* ſexageſimooctauo.

11. AD Epheſios quinto, vt in textu.

12. PROVERBIORVM vigeſimo: Luxurioſa res, vinum, & tumultuoſa ebrietas: quicunq; his delectatur, non erit ſapiens.

13. HIERONYMVS in caput primum epiſtolę ad Titum: Quale eſt autem, Epiſcopum videre vinolentum; vt ſenſu occupato, vel exaltet riſum contra grauitatis decorem, & labiis diſſolutis cachinnet: vel ſi paululum triſtis cuiuſdam rei fuerit recordatus, inter pocula in ſingultus prorumpat & lachrymas. Longum eſt ire per ſingula, & inſanias, quas ebrietas ſuggerit, explicare. Videas alios pocula in tela vertentes, ſcyphum in faciem iacere conuiuæ: alios ſciſſis veſtibus in vulnera aliena proruere: alios clamare, alios dormitare: qui plus biberit, fortior computatur: accuſationis occaſio eſt, adiuratum per regem frequentius non bibiſſe. Vomunt, vt bibant: bibunt, vt vomant. Digeſtio ventris, & guttur, vno occupantur officio. Hoc nunc dixiſſe ſufficiat, quòd ſecundùm Apoſtolum, in vino luxuria eſt. Et vbicunque ſaturitas, atque ebrietas fuerint, ibi libido dominetur. Specta ventrem, & genitalia, pro qualitate vitiorum, ordo membrorum. Nunquàm ego ebrium caſtum putabo, qui etſi vino conſopitus dormierit, tamen potuit peccare per vinum.

Quas inſanias ebrietas ſuggerat.

Ephes. 5.

Ebrius nunquam caſtus.

14. IDEM in epiſtola octogeſimatertia ad Oceanum, capite quarto: Vinolentia ſcurrarum eſt, & comeſſatorum: ventérq; mero æſtuans, citò deſpumat in libidines. In vino luxuria, in luxuria voluptas, in voluptate impudicitia eſt. Qui luxuriatur, viuens mortuus eſt: ergò qui inebriatur, & mortuus & ſepultus eſt. Noe ad vnius horæ ebrietatem nudat femora ſua, quæ per ſexcentos annos ſobrietate contexerat. Loth per temulentiam neſciens libidini miſcet inceſtum: & quem Sodoma non vicerat, vina vicerunt.

Vinolentia ſcurrarum eſt.

Luxuriam parit.

Qui inebriatur, mortuus & ſepultus eſt.

Gen. 9. & 19.

15. AMBROSIVS libro primo de pœnitentia, capite decimoquarto: Paſcitur libido conuiuiis, nutritur deliciis, vino accenditur, ebrietate inflammatur. Grauiora ſunt his fométa verborum. Vbi caro inebriatur, mens titubat, animus vacillat, cor fluctuat.

Paſcitur libido conuiuiis.

16. PRIORIS ad Corinthios ſexto: Nolite errare, neque fornicarij, &c. neque ebrioſi, neque maledici, neque rapaces regnum Dei poſſidebunt. Eſca ventri, & venter eſcis: Deus autem & hunc, & has deſtruet.

17. AD Galatas quinto: Manifeſta ſunt opera carnis, quæ ſunt fornicatio, immunditia, impudicitia, &c. homicidia, ebrietates, comeſſationes, & his ſimilia, quæ prædico vobis, ſicut prædixi, quoniam qui talia agunt, regnum Dei non conſequentur.

18. OSEÆ quarto: Fornicatio, & vinum, & ebrietas auferunt cor.

19. PROVERBIORVM trigeſimoprimo: Noli regibus, ô Lamuel, noli regibus dare vinum: quia nullum ſecretum eſt, vbi regnat ebrietas: & ne fortè bibant, & obliuiſcantur iudiciorum, & mutent cauſam filiorum pauperis.

20. ECCLESIASTICI decimonono: Vinum & mulieres apoſtatare faciunt ſapientes, & arguent ſenſatos.

21. ISAIÆ quinto: Væ qui potentes, &c. vt in textu.

22. ET capite vigeſimoſecundo: Et vocabit Dominus Deus exercituum in die illa ad fletum, & ad planctum, ad caluitium, & ad cingulum ſacci: & ecce gaudium & lætitia, occidere vitulos, & iugulare arietes, comedere carnes, & bibere vinum: Comedamus, & bibamus; cras enim moriemur. Et reuelata eſt in auribus meis vox Domini exercituum. Si dimitteretur iniquitas hæc vobis donec moriamini, dicit Dominus exercituum.

23. PROVERBIORVM vigeſimotertio: Noli eſſe in conuiuiis potatorum, nec in comeſſationibus eorum, qui carnes ad veſcendum conferunt: quia vacantes potibus, & dantes ſymbola, conſumentur, & veſtietur pannis dormitatio. Et paulò poſt: Cui væ? cuius patri væ? cui rixæ? cui

fouea? cui ſine cauſa vulnera? cui ſuffuſio oculorum? Nónne his, qui commorantur in vino, & ſtudent calicibus epotandis? Ne intuearis vinum quando flaueſcit, cùm ſplenduerit in vitro color eius: ingreditur blandè, ſed in nouiſſimo mordebit vt coluber, & ſicut regulus venena diffundet. Oculi tui videbunt extraneas, & cor tuum loquetur peruerſa. Et eris ſicut dormiens in medio mari, & quaſi ſopitus gubernator, amiſſo clauo: & dices; Verberauerunt me, ſed non dolui: traxerunt me, & ego non ſenſi: quando euigilabo, & rurſus vina reperiam?

24. AMOS ſexto: Væ qui opulenti eſtis in Sion, &c. qui dormitis in lectis eburneis, & laſciuitis in ſtratis veſtris: qui comeditis agnum de grege, & vitulos de medio armenti. Qui canitis ad vocem Pſalterij: ſicut Dauid putauerunt ſe habere vaſa Cantici. Bibentes vinum in phialis, & optimo vnguento deliburi: & nihil patiebantur ſuper contritione Ioſeph.

25. LVCÆ ſexto: Væ vobis diuitibus, quia habetis conſolationem veſtram. Væ vobis qui ſaturati eſtis: quia eſurietis. Vę vobis, qui ridetis nunc: quia lugebitis & flebitis.

VIII.

Quid eſt Ira, & quæ ſoboles ex illa naſcitur?

A IRA eſt immoderata cupiditas puniendi eius, à quo læſum ſe quis arbitratur. [a] Naſcuntur ex illa deteſtandæ filiæ, rixæ, tumor mentis, contumeliæ, clamor, indignatio, atque blaſphemia.

B Eſt [b] hoc animi virus pernicioſum, omnem iudicij prudentiæque vigorem, & animi ſæpéque corporis ſanitatem labefactans. Quare monuit Eccleſiaſtes: [c] *Ne ſis velox ad iraſcendum: quia ira in ſinu ſtulti requieſcit.* Et Gentium Doctor præcepit: [d] *Omnis amaritudo, & ira, & indignatio, & clamor, & blaſphemia tollatur à vobis cum omni malitia. Eſtote autem inuicem benigni, miſericordes, donantes inuicem ſicut & Deus in Chriſto donauit vobis.* Cæterùm aduerſus iracundos, contentioſos, contumelioſos iam lata eſt CHRISTI ſententia, valdéque metuenda illa: [e] *Omnis, qui iraſcitur fratri ſuo, reus erit iudicio. Qui autem dixerit fratri ſuo, raca: reus erit concilio. Qui autem dixerit, fatue: reus erit gehennæ ignis.*

a Greg. lib. 31. Moral. c. 31. Prou. 29. d. Iob 15. a. Eccli. 19. d. Eph. 4. g.

b Lege Baſil. in hom. 10. de ira. Chryſ. ad popul hom. 29 & ſequentibus. Item hom. 6. in acta 4. & 18. in Matth. Greg. li. 5. Moral. c. 30. & ſequentibus.

c Eccleſ. 7. b. Eccli. 8. d. 28 a. b. 30 d. Prou. 12. c. 15 a. e. 18. a. b. 21. d. 26. c. 27. a. Iob 5. a. Pſal. 4. a. & 30. b.

d Eph 4 ‖ Col. 3. b. Bernard. ſer 15. in Pſal. Qui habitat. Amb lib. 1. off. cap. 21. Aug. in Pſalm. 4. Item, lib de vera relig cap. 45. epiſt 87. & 149. Greg. lib. 8. epiſt. 51. ad Leand. & p. 3. curæ paſt. admon. 17.

e Matth. 5. c. d Greg. lib. 11. Moral. cap. 5. Aug. lib. 1 de ſermone Domini in monte cap. 19. in Enchirid. cap. 76.

TESTIMONIA.

1. A GREGORIVS libro trigeſimoprimo Moralium, capite trigeſimoprimo: De ira rixæ, tumor mentis, contumeliæ, clamor, indignatio, blaſphemiæ proferuntur.

2. PROVERBIORVM vigeſimonono: Vir iracundus prouocat rixas: & qui ad indignandum facilis eſt, erit ad peccandum procliuior.

3. IOB decimoquinto: Reſpondens autem Eliphaz Themanites, dixit: Nunquid ſapiens reſpondebit quaſi in ventum loquens, & implebit ardore ſtomachum ſuum? Nunquid primus homo tu natus es, & ante colles formatus? Nunquid conſilium Dei audiſti, & inferior te erit eius ſapientia? Quid nôſti quod ignoremus? quid intelligis quod neſciamus? Et ſenes, & antiqui ſunt in nobis multo vetuſtiores quàm patres tui. Nunquid grande eſt vt conſoletur te Deus? ſed verba tua praua hoc prohibẽt. Quid te eleuat cor tuum, & quaſi magna cogitans, attonitos habes oculos? Quid tumet contra Deum ſpiritus tuus, vt proferas de ore tuo huiuſcemodi ſermones? Quid eſt homo, vt immaculatus ſit, & vt iuſtus appareat natus de muliere? Ecce inter ſanctos eius nemo immutabilis, & cæli non ſunt mundi in conſpectu eius. Quanto magis abominabilis & inutilis homo, qui bibit quaſi aquam iniquitatem? &c.

4. ECCLESIASTICI decimonono: Amictus corporis, & riſus dentium, & ingreſſus hominis enunciant de illo. Eſt correptio mendax in ira contumelioſi: & eſt iudicium, quod non probatur eſſe bonum: & eſt taceus, & ipſe eſt prudens.

5. AD Epheſios quarto: Omnis amaritudo, & ira, &c

ira, & indignatio, & clamor, & blaſphemia tollatur à vobis cum omni malitia.

1. B Basilivs Magnus in homilia de ira, quæ eſt decima inter homilias variorum argumentorum: Quando ſemel iræ perturbatio mentem præcipitans, imperium animæ ſumpſerit, hominem penitùs in feram conuertit, nec hominem, qui rationis ſit compos, eſſe ſinit. Quod enim venenum virus emittentibus erit, hoc item & furor animo irritatis ac perturbatis. Impetu feruntur, inſiliunt, rabie vt canes afficiuntur, pungunt vt ſcorpij, mordent vt ſerpentes. Nouit & ſcriptura eos qui hoc vitio tenentur, ferarum appellatione vocare, quibus ſeſe ob peruerſitatem ſimiles ac familiares reddiderunt. Nam & canes, & ſerpentes, & genimina viperarum, & his ſimilia nominat. Qui enim ad mutua inter ſe eiuſdem generis parati ſunt inferenda incommoda, iure feris ac venenatis aſſcribi poſſunt, quibus ex natura continuum aduerſus homines odium eſt. Effrenes linguæ, ora incuſtodita, incontinentes manus, contumeliæ, probra, accuſationes, verbera, & alia eiuſmodi, quæcunque quis enumerare poterit, iræ ſunt ac furoris fructus. Obiram enſis acuitur, mors homini ex homine venit, fratres inter ſe ignorantur, parentes ac liberi naturæ obliuiſcuntur. Sed & ante omnia ſeipſos haud agnoſcunt irati, deindè neque quotquot habent neceſſarios. Quemadmodùm enim torrentes ad curua loca decurrentes, ſecum obuia quæque trahunt: ſic & iratorum impetus violenti & inſtabiles, omnia ſimiliter percurrunt atque obruunt. Non eis ſenectus venerabilis, non vitæ virtus, non generis propinquitas, non acceptæ iam gratiæ, non denique quicquid aliud, quanuis æſtimandum, in honore eſt. Momentanea quædam inſania eſt ira. Quin & maximum ſe in malum ſæpius coniiciunt, & ſtudio vindicandi, ſeipſos negligunt. Eorum nanque memoria, quibus læſi ſunt, velut œſtro quodam incitati, & animo exacerbato atq; æſtuanti, non priùs deſinũt, quàm incommodum aliquod infeſtanti infligant: vel ipſi (ſi id contingat) accipiant: quemadmodùm ſæpè euenit, vt quæ per vim tentata ſunt, plus accipiant incommodi, quàm inferant. Quis enim in ea ſe mala coniiceret, quæ ira feruidi homines, quauis occaſione vociferantes & exaſperati, ſubeunt atque tolerant? Nam & omni fera venenata impudentiùs ruunt, nec priùs deſiſtunt, quàm aliquo malo magno & intolerabili, ira intumeſcente, æſtuantem exatient animum. Neque enim enſis acies, neque ignis, neque horrendum aliquid, animum ira intumeſcentem ac furentem ſatis compeſcere valebit; non magis quàm à dæmonibus detenti, à quibus irati nihil nec forma, neque animi effectu differunt. Nam iis qui ad vindictam anhelant, ita quidem circum præcordia ſanguis feruet, quaſi vi ignis ebulliat & exæſtuet. Supernè verò accenſa facie, alio adſpectu viſendum exhibet iratum, eam formam quæ omnibus conſueta eſt & nota, quaſi larua quadam, vt in ſcena fieri ſolet, prorſus immutans: oculi conſueti non appârent, ſed ignei micantéſque, dentes acuunt, veluti ſues graſſantes: vultu ſunt liuenti ſanguine ſuffuſo. Oris tumore increbreſcente, venæ ob turbati intra viſcera ſpiritus anguſtiam diſruptæ. Vox aſpera & intenſa, ſermo inconſtans & confuſus, ac temerè cadens, nec concinnè, nec ſignificanter, ne ex parte quidem prolatus. Poſtquàm verò ira ſicut flamma ſicca materia ſuccenſa irritatos inuaſit, tunc nec ſermone dicenda, neque referenda videre licet ſpectacula. Manus quidem erectas etiam aduerſus contribules, & per omnes corporis partes diſtractas, pedes extra omnem ordinem & ab re certatim diſcurrentes: denique partes corporis omnes, inſaniæ inſtrumenta factas. Si autem pariter aliquem exaduersò concurrentem inueniant, iramque mutuam inter ſe exerceant, ea patiuntur, quæ fas eſt eos pati, qui ſub tali dæmone contendunt ac certant. Membrorum mutilationes, vulnera, mortes præmium pugnæ ferunt. Cœpit qui primus manibus iniuriam intulit: alter vlciſcitur: hic inſtat, ille non cedit: corpus obiter vulneribus petitur. Ira verò facit, vt dolor & incommodum minimè ſentiantur. Non enim damna corporis aut ſenſum curant, cùm omni ſtudio & omnibus viribus ſint animo ad vlciſcendum commoti & excitati. Ne, fratres dilectiſſimi, malum malo curate, neu contendite inuicem calamitate mutua vincere. In rixa enim is inferior eſt, qui victor eſt, ac peccatis longè grauior diſcedit. Ira certamen excitat, certamen verò conuicium, conuicium verbera, verbera demùm vulnera, ex quibus & mortes ſæpè ſequuntur. Ille maledixit, tu benedicas. Verberauit, tu patere. Expuit, nihilque te exiſtimauit, tu cogita quomodò ex terra es, & in terram reuerteris. His nanque modis atque rationibus te confirmans, longè leuiora quàm re vera ſint, inuenies tibi aduerſarij facta iurgiáque. Sic etiam talionem illi ſecuriùs reddes, oſtendéſque quàm ſis contumeliis inuulnerabilis, ac præclaram tibi patientiæ coronam comparabis, dum alterius inſaniam, occaſionem philoſophiæ ac tuorum feceris meritorum. Quamobrem ſi mihi credis, probra contumeliaſque minimè curabis: obſcurum te & inglorium vocauit, nulliúſque æſtimationis? terram te ac cinerem eſſe dicas. Nec tu melior es patre noſtro Abraham, qui ſe eadem vocauit: ignarum, pauperem, ignobilem nominauit? tu vermem te dicas, & è ſtercore genus ducere, verba Dauid memorans. His etiam Moyſis decus adde. Ille ab Aaron & Maria verbis petitus probroſis, non ad Deum aduerſus illos interpellauit, ſed pro eis orauit. Quorum tu, dic mihi, cupis eſſe diſcipulus? beatorum hominum & Deo gratorum, an eorum qui ſpiritu referti ſunt maligno? Quando enim verborum contumelia tentaris, illud exiſtima, periculum de te fieri, an Deo per patientiam adhæreas, ſeu per iram in aduerſarij partes inclines. Da tempus cogitationibus, ad optimam eligendi partem opportunum. Nam è duobus alterum proculdubiò conſequêris, aut inimicum tuæ manſuetudinis exemplo, munitiorem reddes: vel certè, ſi deſpexeris, acriùs illum vindicabis. Si enim malum eſt ira, cur malum id non euitas? Si venia dignum, cur irato ſuccenſes? Ex quo ſi ſecundus veniſti ad iram, nihil te hoc iuuabit. Non enim in certaminibus paleſtram priùs prouocans, ſed qui ſuperat coronatur. Quamobrem non ſolùm is, qui facinus aliquod graue priùs tentauerit, ſed qui mali ducis ad ſcelus exemplum fuerit imitatus, omninò mulctatur. Si enim te pauperem verè appellat, verum reſpuere nequaquàm debes. Si mentitur, quid ad te dicti vanitas? Sicut enim ad laudes tuas, ſi veritatem excedunt, efferri non debes: ita nec ad probra in te non verè iactata, minimè dolere. Nónne vides, quemadmodùm ſagittæ, ſi duriora offendãt, reſiliant ac excidant: in mollibus verò & obe-

Hominem ira in feram conuertit.

Iræ fructus.

Momentanea inſania.

A detentis à dæmonibus vix irati differũt.

Genes. 18.

Pſal. 21.

Num. 12.

Irati hominibus quomodò reſiſtẽdum, & aduerſus iram remedia.

dientibus facilè figuntur: ita & in contumeliis euenit: qui eis occurrit ac reſiſtere quærit, illas in ſe recipit: qui autem manſuetudine ac patientia armatus, ad eas excipiendas ſe præparauerit, omninò excutiet aceuitabit. Quid, miſer, angeris pauperis appellatione? Reminiſcere quòd quemadmodùm nudus in mundum veniſti, nudus etiam egreſſurus es. Quid enim nudo pauperius? Nihil profectò graue auditi, niſi tibi ipſe quæ obiecta ſunt, agnoſcas. Quis vnquàm ob paupertatem in carcerem ductus eſt? Nam egêre, non turpe quidem aut aliquod probrum fuerit, ſed paupertatem generosè non ferre. Memor ſis Domini noſtri Ieſu Chriſti: qui cùm diues eſſet, noſtri gratia egêre voluit. Si verò & ſtultus, & indoctus appellaberis, reminiſcere eorum quæ à Iudæis iacta ſunt in veram ſapientiam: Samaritanus es, & dæmonium habes. Si enim contrà hæc maledicta iraſceris, iam ea corroborâſti. Quidnam eſt ira ſtultius? Si verò quietus & immobilis perſiſta, pudorem maledicenti magnum intuliſti, cùm re ipſa prudentiam modeſtiámque oſtenderis. A lapſa ſeu pugillo cæſus es? expuit aliquis in faciem? Eadem & Dominus eſt paſſus. Nec enim ab expuentibus aut cædentibus faciem auertit. Calumniam pateris? & Dominus. Tua laceratur veſtis? Et à Domino quoque veſtis per vim extracta, & ſuper eam miſſæ ſortes. Nondùm condemnatus es, nondùm cruci affixus. Multa tibi toleranda, vt ad eius imitationem peruenias. Talia igitur, & horum ſimilia tibi ſuccurrant, mentiſque tuæ impetum ac iram compeſcant. Similes nanque præparationes & animi diſpoſitiones, morſus cordis & impulſus facilè delebunt, & animi cogitationes in tranquillum ſtatum deducent. Quomodò igitur iræ incommoda fugiamus? Si eam nullo modo mentem rationémve occupare ſinamus. Quamobrem ſi fortè in cogitationem veniat aut cadat, eam ita retineamus, vt equum iugalem nobis ratione, vt freno quodam obtemperantem, ac ordinem proprium nequaquàm excedentem, & viam ingredientem, qua à mentis recto conſilio dirigitur. Et paulò pòſt: Ira, quando opòrtet, & vt oportet, ex ratione diſpenſata, fortitudinem, patientiam, ac conſtantiam parit: præter verò rectam rationem tractata, furor, & inſania efficitur. Idcircò nos Pſalmus admonet: Iraſcimini, & nolite peccare. Ipſe nanque Dominus in Euangelio, illum qui temerè fratri iratus fuerit, reum iudicij facit. Illum verò qui tanquàm pharmaco ad ea quæ oportet, ira vtitur, minimè condemnat. Dicitur nanque: Ponam inimicitiam inter te & ſerpentem. Et rurſus: Hoſtes ſitis Madianitis. Docentis verba ſunt, vt ira veluti armis vtamur. Ideò Moyſes omnium hominum manſuetiſſimus, vituli idololatriam damnans, Leuitarum manus in cædem fratrum armauit: Vnuſquiſque, inquit, veſtrûm, gladium ad latus teneat, & tranſite a porta in portam, & flectite per circuitum caſtrorum, & ſuum quiſque fratrem interimat, & quilibet proximum ſuum. Et paulò pòſt Moyſes ait: Veſtras hodiè manus Deo conſecrâſtis, quilibet in filio ſuo, & fratre ſuo, vt detur vobis benedictio. Quid Phinees iuſtum reddidit: Nónne iuſta contra fornicantes ira, qui alioqui mitis ac manſuetus exiſtens, poſtquam ſtuprum Zambri & ſcorti Madianitis palam in populo vidit, adeóque impudenter admiſſum, vt nec tam turpe ſpectaculum occultari vellent: minimè tam indignum facinus paſſus, ira vt oportebat vſus, protinùs vtrumque trucidauit. Samuèl autem Agag regem Amalech, à Saule contra mandatum Domini ſeruatum, nónne iuſta ira in medium trahens occidit? Sic itaque fit ira ſæpenumerò bonarum actionum miniſtra. Elias verò zelotes quinquaginta ſupra quadringentos turpitudinis ſacerdotes, & quadringentos viros ſacrorum nemorum, comedentes de menſa Iezabel, iuſta ſapientíq; indignatione, in totius Iſraël vtilitatem, vt morte mulctarentur, effecit. Tu autem fratri tuo ſine cauſa iraſceris. Quomodò autem ſine cauſa? Cùm ſit alius qui inſtigat dæmon, & alius qui inſtigatur homo, cui tui maledicis: ſimile quoddam canibus admittens, qui ſaxa mordere ſolent, quando iactantes attingere non valent. Inſtigatus enim ac incitatus, miſericordia profectò dignus eſt. Qui verò incitat, odio maximo eſt inſectandus. In hunc igitur iram transfer hominum interfectorem, mendacij patrem, peccati miniſtrum. Fratrem verò in te peccantem miſerebere. Nam ſi in peccato vſque ad extremum durabit, cum ipſo dæmone æterno tradetur igni. Et iterùm pòſt pauca: Si ex Dominico præcepto omnium vltimus eſſe aſſueueris, quonam modo maledictis præter dignitatem prouocatus, ægrè ferre aut reſpondere poteris? Nam ſi paruus puer verbis te contumelioſis peteret, occaſionem tibi potiùs ridendi daret. Quòd ſi phreneſi captus, & ſenſu excidens, verba incompoſita, & ſtulta, miniméq; vera dicat, miſericordia potiùs, quã odio dignus erit. Non igitur verba ſolent triſtitiam mouere, ſed ſuperbia aduerſus eum, qui nos vituperat, & vniuſcuiuſque de ſeipſo phantaſia. Quòd ſi horum alterutrum menti tuæ exemeris, inanes quidam ſonorum ſtrepitus erunt, quæ ab aduerſario dicentur. Quamobrem iram omninò ſedabis indignationémque, ne iram illam, quę de cælo ſupra omnem impietatem, & iniuſtitiam hominum reuelabitur, experiare. Si enim animo ſapienti amaram indignationis radicem extirpare poteris, multa cum hoc principio perturbationum ſemina facilè extingues. Nam & dolus, & ſuſpicio, & infidelitas, & malignitas, & inſidiæ, & audacia, & omnia his ſimilia, huius vitij germina ſunt atque appendices. Itaq; fratres amantiſſimi, ne obſecro tãtum nobis malum inducamus, animæ morbum, rationis tenebras, à Deo alienationem, obliuionem familiaritatis, principium bellorum, plenitudinem calamitatum, dæmonem peſſimum noſtris animis innatũ, incolam quendam impudentem, noſtra interiora poſſidentem, denique ſancti Spiritus iter ad nos impedientem. Vbi inimicitiæ ſunt, contentiones, indignationes, ſectæ, noſtris animabus perpetuos generantes tumultus, ibi ſpiritus manſuetudinis haud requieſcit. Quamobrem beati Pauli monitis obtemperantes, omnem à nobis indignationem, ac clamorem, cum omni malitia abiiciamus ac inuicem boni, ac miſericordes exiſtamus, expectantes beatam ſpem manſuetis omnibus promiſſam.

2. CHRYSOSTOMVS homilia vigeſimanona ad pꝺpulum Antiochenum: Nihil iracundo homine inſuauius, nihil grauius, nihil inferius, turpius nihil: ſicut econtra, nihil neſcio iraſci iucundius. Feræ potiùs, quàm iracundo homini cohabitandum eſt. Nam illa cùm ſemel manſuefacta fuerit, ſuam ſeruat legem: hunc autem quotieſcunque mitigaueris, rurſum efferatur, niſi quis in talem habitum ipſum induceret.

Sicut

Iob 1.

Luc. 1. 2. Cor. 8.

Ioan. 8.

Nihil ira ſtultius.

Matth. 26. Iſaiæ 50. Matth. 27. Ioan. 19.

Iræ incommoda quomodò vitari queant.

Ira freno rectę rationis gubernata, laudabilis eſt.

Pſal. 4. Matth. 5.

Geneſ. 5. Num. 31. Ira veluti armis vſi ſunt Sancti.

Exod. 32.

Num. 25.

1. Reg. 15.

Bonarum actionum miniſtra nonnunquam eſt ira.

3. Reg. 18.

Iraſcẽdum non tam homini quam dæmoni, àquo ille impellitur.

Non tam alterius verba, quã ſuperbia noſtra nos ad irã prouocat.

Filiæ iræ.

Egregia deſcriptio iræ.

Ephes. 4.

Matth. 5.

Hominis iracundi vituperatio.

Sicut enim dies clara & ſerena, & hyems multæ plena triſtitiæ, itidem & iraſcentis animus, & manſueti. Quis tortor ità laniare latera poterat? quæ ignita tela corpus ira perforarent? quis furor ex naturalibus ita ſenſibus excedere facit, ſicut furor & iræ conſternatio? Noui multos ex ira morbos incurriſſe, & febrium difficilimæ præſertim hæ ſunt. Si verò ita corpora læduntur, animas cogita: ne cogites enim quod non vides, ſed cogita, ſi malitiam ſuſcipiens ita læditur, quantum patiens patietur detrimentum. Multi oculos amiſerunt, in grauiſſimum multi morbum inciderunt: generosè quidem ferens omnia, facilè ſuſtinebit. Veruntamen talia tanquàm grauia imperat, & horum nobis mercedem ſtatuit gehennam, & diabolus eſt, & noſtræ ſaluris inimicus: & magis huic, quàm Chriſto, paremus, qui ſaluator eſt, & benefactor, & protector, & talia dicit, quæ iucundiora ſunt & honeſtiora, vtiliorâque ac magis expediunt, & nobis, & neceſſariis noſtris plurimum proſunt. Nil iracundia peius, chariſſimi, nil ira intempeſtiuius. Non opus eſt multa dilatione, acutus eſt morbus. Frequenter ex ira verbum aliquis emiſit, ad cuius remedium totius indiget vitæ: & aliquid commiſit, quod omnem ipſius vitam ſubuertit. Hoc enim eſt difficile, quod in breui tempore, & per ſolam actionem, & per vnum duntaxat verbum æternis nos frequenter excluſit, & multos euacuauit labores. Itaque vos hortor, vt omnia faciatis, vt hanc feram cohibeatis. Pareamus itaque Deo, nec in barathra nos præcipitemus: ſed dum tempus eſt, equum cohibeamus, ne ſeſſorem ſubuertamus: iræ amputemus alas, ne amplius malum in altitudinem extollatur. Acutum enim eſt ira vitium, acutum & efficax animas noſtras furari: propterea paſſim oportet ei aditum obſtruere: abſurdum enim eſt, feras quidem manſuefacere poſſe, animam verò noſtram inſoleſcentem deſpicere. Ignis eſt vehemens ira, omnia deuorans: nam & corpus perdit, & animam corrumpit, & reddit inſuauem, & in viſu quenque turpiſſimum. Quod ſi furoris tẽpore poſſet iraſcens ſibimetipſi notus fieri, non alia foret opus admonitione. Nihil enim iraſcentis deformius adſpectu. Ebrietas quædam eſt ira, immò verò difficilior ebrietate, & dæmone miſerabilior: ſed ſi modeſtè agere meditemur, optimam philoſophiæ viam inueniemus.

3. Et homilia trigeſima ad populum Antiochenum: Non habitat Spiritus ſanctus vbi furor: maledictus iracundus. Nihil ſani poteſt emanare, vndè procedit ira. Sicut enim in maris tempeſtate multus tumultus, clamor magnus, nec ibi quis philoſophandi tempus habet: ità nec in ira. Vide dæmonibus preſſorum vultus, ebriorum & furentium: Quid inter ſe differunt? Nónne furoris totum eſt? Quid enim ſi hoc ad tempus efficitur? Nam furens ad tempus præmitur, hoc autem quid peius, quòd & ſe non confunduntur excuſare? Neſciebam, inquit, quid dicerem. Et quare neſciebas hoc, cùm ſis homo rationalis? Rationem habens, irrationalium opera facis, tanquàm effrenis equus furore correptus & impetu? Et excuſatio quidem eſt accuſatione digna. Vtinàm enim ſciſſes quæ dicebas. Iræ ſunt, inquit, verba, non mea. Quomodò ſunt illius? certè vires ira non habet, niſi ſumat abs te: quale ſi quis dicat: manus ſunt, non mea, vulnera. Ab hoc igitur dæmone liberemur, eum corripiamus incipientem, ſigillum pectori quaſi quoddam frenum imponamus. Canis eſt impudens, ira: ſed legem audire diſcat. Multò peius preſſis, dæmonio ſumus, qui peccamus, diſpoſiti. Sed non ſpumamus, nec oculos contorquemus, nec manûs. Vtinàm hoc in corpore pateremur, & non in anima. Vis tibi demonſtrem animam ſpumantem & immundam? cogita iraſcentes & ebrios ex ira. Qua ſpuma non emittunt immundiora verba? Verè veluti fœtidam ſaliuam emanant, & ſicut illi præſentium nôrunt neminem, ita nec hi, obtenebrata eis mente, & oculis conuerſis, non amicum, non inimicum, non venerabilem, non contemnendum, ſed omnes ſimiliter adſpiciunt. Nónne vides eos trementes, ſicut & illos? at non humi ſternuntur. Sed eorum anima iacet humi, & palpitans cadit. Si nanque recta ſteriſſet, non paſſa fuiſſet ea quæ paſſa eſt. An non eſſe tibi videtur animæ proſtratæ, & propria ſpoliatæ ſolertia, quæ faciunt & dicunt ebrij ira? Eſt & alia furoris ſpecies difficilior. Qualis autem hæc? Cùm nec iram dimittere ſuſtinent, ſed proprium malum apud ſe nutriunt, mali memoriam quaſi quendam tortorem. Ipſos enim primos occidit mali recordatio, vt omittam futura. Quantum eſſe putas tormentum homini præcordia percuſſo, quotidiè, qualiter inimicum vlciſcatur, conſideranti? Priorem ſemetipſum punit & caſtigat, intra ſeipſum tumens, aduerſus ſe pugnans & exardeſcens. Nam neceſsè ſemper eſt apud te ignem accenſum eſſe. Et paulò pòſt: Nec ad veſperam vſque maneat, inquit Paulus: tanquàm enim tabes quædam, & tinea mentis noſtræ radicem corrodit. Quam tuis viſceribus feram includis? Satius eſt anguem, vel viperam in corde tuo latêre, quàm iram, & rancorem. Illa nanque nos repentè relinquunt, hæc autem ſemper remanet, dentes infigens, infundens venenum, graues adducens cogitationes. Non eſt contemptibilium hominum, ab ira non vinci. Contemptibilium autem eſt, ita timerè riſum extrinſecus, vt propterea capiantur, & proprio ſuccumbant vitio, & Deum offendant, ſéque vlciſcantur.

4. Idem homilia trigeſimaprima ad populum Antiochenum: Beſtiam cùm maximè efferatur, tunc fugimus omnes: ſic & iraſcentem. Hócne honorem eſſe cenſes, quoniam & beſtiam honoramus & furentes, cùm declinamus? Nequaquàm. Nota, magis hæc eſt contumelia, immò verò neque nota, neque contumelia, ſed miſericordia & humanitas. Non cernis nautas, cùm vehemens ventus ſpirauerit, vela dimittentes, ne ſubmergatur nauigium? equos, cùm in campum delati, ſeſſorem abripuerint, à ſeſſore non retrahi, ne vires incaſſum exhauriat? Ignis eſt ira, flamma eſt velox, indigẽs materiæ. Igni fomitem ne prębeas, & ſtatim malum extinxeris. Non habet ex ſe fortitudinem ira, niſi ſit alter qui nutriat eam. Nulla tibi eſt excuſatio. Ille furore tenetur, & neſcit quid agat: tu conſpiciens eum cùm in eadem incideris, nec ex illo fueris correctus, quam veniam ſperabis? Si quem in conuiuio conſtitutus ab initio videris ebrium, & turpiter agentem, Nónne multò magis poſt illum inebriatus, venia fueris indignus? Itidem & hîc, quam excuſationem eſſe putamus, dicendo ſcilicet, Ego non cœpi? Hoc contra nos eſt, quòd nec illum conſpicati, ſumus correcti. Vt ſi quis diceret, Ego priùs non interfeci: propterea nanq; puniri dignus eſt, quoniam

Ira corpus lædit, & animum.

Nihil iracũdia peius & intempeſtiuius. Acutus morbus.

Ignis vehemens omnia deuorans.

Dæmone miſerabilior.

Intempeſto mari & dæmoniacis comparantur iracundi.

Ira vires nõ habet, niſi eas à nobis accipiat.

Canis eſt impudens.

Dæmoniacis comparantur homines ex ira ebrij.

Irã in corde ſuo reſeruantes.

Epheſ. 4.

Satius eſſet ſerpentem in corde latere.

Feris comparantur iraſcentes.

Ignis eſt ira.

Excuſationẽ carent iracundi.

nec exemplum intuitus, temetipſum coërcuiſti. Si videris vomentum ebrium, diſtrahi, diſſipari, oculos habere diſtentos, immunditia menſam implere, omnes eum fugere, & poſtmodùm in eadem incidas: num eris magis odioſus? Talis eſt & iraſcens, immò verò vomentis venas intendit, oculos inflammat, diſtrahit inteſtina, verba multo illis immundiora cibis eructat, indigeſta loquitur omnia, elaboratum nihil: non enim ira permittit, ſed ſicut illic humorum immoderatio ſtomachum vexans, vt plurimùm omnia eicit: itidem & hîc immodicus feruor animam vexans, ea tegere, quæ tacere bonum eſt, non permittit. Sed effabilia dicit, & ineffabilia, non audientes, ſed ſeipſum dedecorans. Sicut igitur à vomentibus fugimus, ſic & ab iraſcentibus, puluerem eorum iniiciamus vomito. Quid agentes? tacentes, canes vocemus, vt ipſa deuorent vomita. Noui, quòd audientes nauſeam patimini: ſed cùm hæc fieri videtis, hoc volo vos tunc pati, non autem ſuper facto delectari. Cane ſordidior eſt, contumeliis gaudens, qui reuertitur ad vomitum ſuum. Nam ſi poſtquàm ſemel euomuit, deſtitiſſet, non eſſet par illi: ſi verò rurſum eadem vomit, manifeſtum eſt quòd eadem comedit. Quid itaque tali magis abominabile? Quid autem illo ſordidius ore, quod tales cibos manducauit? Atqui hoc eſt opus naturæ, illud verò minimè: immò verò & hoc præter naturam, & illud. Quomodò? Non enim ſecundùm naturam eſt, temerè contumeliam inferre, ſed præter naturam. Nihil igitur vt homo loquitur, ſed hæc quidem vt fera, hæc autem vt furens. Sicut enim corporum morbus eſt præter naturam, ſimiliter & hoc. Et quoniam præter naturam eſt, ſi in eo moratur diu, paulatim moritur: in eo verò, quod iuxta naturam eſt, diu commorans non perit. Màllem cum homine cœnum edente menſam communicare, quàm cum talia loquente. Non cernitis porcos ſtercus mandentes? ſic & iſti. Quid enim fœtidius verbis quæ contumelioſi loquuntur? Studium eis eſt, nihil ſanum eloqui, mundum nihil, ſed ſi quid turpe, ſi quid deforme, hoc tam facere quàm dicere: & quod grauius eſt alios ſe confundere putant, cùm ſeipſos dedecore magis afficiant.

Vomentibus comparantur.

Porcis cõparantur.

Nihil inſuauius iracundo.

5. ITEM homilia ſexta in Acta Apoſtolorum: Nihil inſuauius homine iracundo, nihil onerоſius, nihil moleſtius, nihil fœdius, quemadmodùm ſcilicet nihil ſuauius eſt eo, qui neſcit iraſci.

Melius eſt cum beſtiis habitare.

Melius eſt cohabitare beſtiæ, quàm homini tali: nam illa quidem ſi ſemel cicuretur, ſeruat ſuam legem: illum autem quoties placaueris, iterùm exaſperatur. Sibi enim habitum quendam talem indidit ſemel. Quemadmodùm enim dies candidus ac lucidus, & hyems plena conturbatione inter ſe multum diſtant, ita etiam iracundi ac manſueti animæ. Sed nondùm quæ ab illis ad alios veniunt incommoda, ſed ſolùm quæ ſibiipſis inferunt, audiuimus. Quanuis & hoc non paruum damnum, alium damno affeciſſe. Verumtamen nunc hoc conſideremus: Quis tortor, &c. vt ſuprà ex homilia vigeſimanona ad populum Antiochenum, B teſtimonio ſecundo.

Ira velut beſtia mitiganda & manſuefacienda.

6. ET hom. ia quarta in Matthæum: Ponamus, ſi placet, iram quoque beſtiam eſſe quandam: quantum igitur ab aliis erga mitigandum leonem ſtudium commodatur, tantam tu erga iracundiam impende curam, & effice huiuſmodi cogitationem mitem atque manſuetam. Siquidem hæc fera, & vnguibus fæuiſſimis armatur, & dentibus: & niſi illam ſolicitè manſuefeceris, cuncta ſimul diſperdet atque lacerabit. Nullus enim leo, nulla ſic vipera viſcera queunt laniare, vt hominis iracundia ferreis quibuſdam vnguibus vniuerſa confodiens. Neque enim ſolummodò corpori nocet, ſed ipſius etiam corrumpit animæ ſanitatem: cunctas ſiquidem eius omninò vires diſcerpit ac deuorat: eámq; ad omnia inutilem facit. Si enim ij, qui vermes in interioribus corporis nutriunt, ne reſpirare quidem ſinuntur, vexatis profectò adeſiſq; viſceribus: quo modo nos venenatam hanc in nobis alentes viperam, iram dico, quæ omnia interiora hominis depaſcitur: quid vnquam ſanum aut fortè poterimus cogitare aut parere?

Qualis beſtia ſit.

Corpori animóque nocet.

7. IDEM homilia decimaoctaua in Matthæum: Medici, quando iniuriis & calcibus cæduntur furentium, tunc illorum magis magiſque miſerentur, tum maximè ad reddendam illis ſanitatem parantur, ſcientes quòd excellentiam morbi ſignificat ea iniuria. Et tu igitur de inimicis eandem teneto ſententiam, ſic tractes iniurios. Illi nanque ſunt maximè ægroti, omnémque violentiam ſuſtinentes. Libera eum à graui iſto dolore, & da operam vt iram remittat. Libera eum à fæuiſſimo dæmone, propriæ ſcilicet mentis furore. Nam & cùm aliquos à dæmone actos videmus, ſæpè lachrymamur: non autem agimus, vt ipſi quoque eadem illa patiamur. Hoc igitur etiam in ira percitis ſeruemus: illorum enim ſunt ſimiles iracundi, immò illis longè miſeriores, qui vtique ſenſibus adhuc integris inſaniunt. Propter quod veniam non meretur iſtorum dementia. Noli igitur inſultare iacenti, quinimmò miſerere. Etenim ſi videamus aliquem horribiliter à bile vexatum, & vertiginis ſuæ tenebris obtectum, quique etiam malignum humorem vrgeatur euomere, porrigimus magnum, & ſupportamus huc illúcque iactatum. Et ſi veſtimenta ille noſtra polluat, non auerſamur, neque abiicimus ægrotum: ſed illud tantummodò vnum requirimus, quemadmodùm à tam grandi hac eum anguſtia liberemus. Hoc igitur etiam erga illos faciamus, vt & ſupportemus vomentes, & confoueamus ægros: neceos quoniam relinquamus, priuſquàm totam prorſus amaritudinem ponant: & tunc tibi gratiam, qui talis fuerit, exoluet maximam. Quando enim eiuſmodi æger à paſſione requieuerit, tunc liquidò cognoſcet, à quanta illum conturbatione ſanaueris, & quid dico, ab illo tibi gratiam referendam? Deus te ilicò coronabit, & innumeris remunerabit bonis, quia fratrẽ tuum grauiſſima ægritudine liberâſti: ſed etiam ille te honorabit vt dominum, modeſtiam tuam per cuncta miratus.

Iracundi vt ægroti tractandi ſunt.

Sæuiſſimus dæmon, mentis furor.

Miſeriores iracũdi inſanis ſunt.

8. GREGORIVS Magnus libro quinto Moralium in Iob, capite trigeſimo: Virum ſtultum interficit iracundia, & paruulum occidit inuidia. Sciendum nobis magnoperè eſt, quia quoties turbulentos motus animi ſub manſuetudinis virtute reſtringimus, ad ſimilitudinem conditoris redire conamur. Nam cùm tranquillitatem mentis ira diuerberat, dilaniatam quodammodò ſciſſamque perturbat, vt ſibimetipſi non congruat, ac vim intimæ ſimilitudinis amittat.

Iob. 5.

Iræ refrenatio.

9. ET capite trigeſimoprimo: Quanta ergò ſit iracũdiæ culpa penſemus, per quam dum mãſuetudo

Quanta ſit iracundiæ culpa.

Sapientia perditur per iram.

tudo amittitur, ſuperuæ imaginis ſimilitudo vitiatur. Per iram ſapientia perditur: vt quid, quóve ordine agendum ſit, omninò neſciatur, ſicut ſcriptum eſt: Ira in ſinu ſtulti requieſcit: quia nimirùm intelligentiæ lucem ſubtrahit, cùm mentem permouendo confundit. Per iram vita amittitur, etſi ſapientia teneri videatur, ſicut ſcriptum eſt: Ira perdit etiam prudẽtes: quia ſcilicet cõfuſus animùs nequaquàm explet, etiam ſi quid intelligere prudenter valet. Per iram iuſtitia relinquitur, ſicut ſcriptum eſt: Ira viri, iuſtitiam Dei non operatur: quia dum perturbata mens, iudiciũ ſuæ rationis exaſperat, omne quod furor ſuggerit, rectum putat. Per iram gratia vitæ ſocialis amittitur, ſicut ſcriptum eſt: Noli eſſe aſſiduus cum homine iracundo, ne diſcas ſemitas eius, & ſumas ſcandalum animæ tuæ. Et idem: Quis poterit habitare cum homine, cuius ſpiritus facilis eſt ad iraſcendum? Quia qui ſe ex humana ratione non temperat, neceſsè eſt vt beſtialiter ſolus viuat. Per iram concordia rumpitur, ſicut ſcriptum eſt: Vir animoſus parit rixas, & vir iracundus effundit peccata. Iracundus quippe peccata effundit, quia etiam malos, quos in cautè ad diſcordiam prouocat, peiores facit. Per iram lux veritatis amittitur, ſicut ſcriptum eſt; Sol non occidat ſuper iracundiam veſtram: quia cùm menti iracundia confuſionis tenebras incutit, huic Deus radium ſuæ cognitionis abſcondit. Per iram ſancti Spiritus ſplendor excluditur: quo contrà, iuxta vetuſtam translationem, ſcriptum eſt: Super quem requieſcet ſpiritus meus, niſi ſuper humilẽ & quietum, & trementem ſermones meos? Cùm enim humilem diceret, quietum protinùs adiunxit. Si ergò ira quietem mentis ſubtrahit, ſuam ſancto Spiritui habitationem claudit, cuius receſſione animus vacuus, ad apertam mox inſaniam ducitur, & vſque ad ſuperficiem ab intimo cogitationum fundamento diſſipatur. Nam iræ ſuę ſtimulis accenſum cor palpitat, corpus tremit; lingua ſe præpedit, facies igneſcit, exaſperantur oculi, & nequaquàm recognoſcuntur noti. Lingua quidem clamore formar, ſed ſenſus, quid loquatur, ignorat. In quo itaque iſte ab abreptitijs longè eſt, qui actionis ſuæ conſcius non eſt? Vndè fit plerunque, vt vſque ad manus ira proſiliat, & quò ratio longiùs recedit, audaciot exurgat: ſeque ipſum animus retinere non valet, quia factus eſt poteſtatis alienæ, & eò furor membra foris in ictibus exercet, quò intus ipſam membrorum dominam mentem captiuam tenet. Aliquãdo autem manus non exerit: ſed in maledictionis iaculum linguam vertit. Fratris nãque interitum precibus expoſcit, & hoc Deum perpetrare expetit, quòd ipſe peruerſus homo facere vel metuit, vel erubeſcit. Fitque vt voto, & voce homicidiũ peragat, etiam cùm à læſione proximi manibus ceſſat. Aliquando ira perturbato animo quaſi ex iudicio ſilentium indicit, & quo ſe foràs per linguam non exprimit, intus deterius igneſcit, vt iratus quiſque collocutionem ſuam proximo ſubtrahat, & nil dicendo, quàm ſit aduerſus dicat. Et nonnunquàm hæc ſilentij ſeueritas per diſciplinæ diſpenſationem geritur, ſi tamen ſolicitè in intimis diſcretionis forma teneatur. Nonnũquàm verò dum accenſus animus à conſueta locutione reſtringitur, per acceſſum temporis penitus à proximi dilectione ſeparatur, & acriores ſtimuli ad mentem veniunt: cauſæque, quæ grauiùs exaſperant, oriuntur, atque in irati oculo feſtuca in trabem vertitur, dum ira in odium permutatur. Plerunque ira per ſilentium clauſa, intra mentem vehementiùs æſtuat, & clamoſas tacita voces format: verba ſibi, quibus exaſperetur, obijcit: & quaſi in cauſæ examine poſita, duriùs exaſperata reſpondet: quòd Salomon breuiter inſinuat, dicens: Præſtolatio impiorum furor. Sicque fit, vt perturbatus animus maiorem ſtrepitum ſui ſilentij ſentiat, eumque grauius clauſa iræ flamma conſumat. Vndè benè ante nos quidam ſapiens dixit: Cogitationes iracundi, viperææ ſunt generationes: mentem comedunt matrem ſuam.

Ecclef. 7.

Iuſtitia per eandem relinquitur.

Iacob. 1.

for. ſine ratione.

Amittitur humanitas.

Prouer. 22.

Concordia rumpitur.

Prouer. 16.

Lux veritatis amittitur.

Epheſ. 4.

Sancti ſpiritus ſplendor excluditur.

Iſaiæ. 60.

Abreptitijs iracundi ſimiles.

Ira aliquando vſque ad manus proſilit.

Ira ad maledicta & imprecationes proſiliens.

Ira in corde recluſa nec extrinſecus ſe profert.

Prouerb. 11

10. Capite trigeſimoſecundo: Sciendum verò eſt, quòd nonnullos ira citius accendit, facilius deſerit. Nonnullos verò tardè quidem commouet, ſed diutius tenet. Alij nanque accenſis calamis ſimiles, dum vocibus perſtrepunt, quaſi quoſdam accenſionis ſuæ ſonitus reddunt: citiùs quidem flammam faciunt, ſed protinùs in fauilla frigeſcunt. Alij autem lignis grauioribus durioribuſque non diſpares, accenſionem tardè ſuſcipiunt, tamen accenſi ſemel, difficilius extinguuntur: & quia ſe tardius in aſperitatem concitant, furoris ſui diutius ignem ſeruant. Alij autem, quod eſt nequius, & citius iracundiæ flammas accipiunt, & tardius deponunt. Nonnulli verò has & tardè ſuſcipiunt & citiùs amittunt. In quibus nimirùm quatuor modis liquidò lector agnoſcit, quia & ad tranquillitatis bonum vltimus plus quàm primus appropinquat, & in malo ſecundum tertius ſuperat. Sed quid prodeſt, quòd iracundia quomodò mentem teneat, dicimus, ſi non etiam, qualiter compeſci debeat, exprimamus? Duobus enim modis fracta poſſidere animum ira deſueſcit. Primus quippe eſt, vt mens ſolicita, antequam agere quodlibet incipiat, omnes ſibi, quas pati poteſt, contumelias proponat: quatenùs redemptoris ſui probra cogitans, ad aduerſa ſe præparet. Quæ nimirùm venientia tanto fortiùs excipit, quanto ſe cautiùs ex præſcientia armauit. Qui enim improuidus ab aduerſitate deprehenditur, quaſi ab hoſte dormiens inuenitur, eunque citiùs inimicus necat, quia non repugnantem perforat. Nam qui mala imminentia per ſolicitudinem prænotat, hoſtiles incurſus, quaſi in inſidijs, vigilans expectat: & indè ad victoriam valẽter accingitur, vndè neſciens deprehendi putabatur, Soleter ergò animus ante actionis ſuæ primordia, cuncta debet aduerſa meditari; vt ſemper hæc cogitans, ſemper contra hęc thorace patientiæ munitus, & quicquid acciderit, prouidus ſuperet; & quicquid non acceſſerit, lucrum putet. Secundus autem ſeruandæ manſuetudinis modus eſt, vt cùm alienos exceſſus adſpicimus, noſtra quibus in alijs exceſſimus, delicta cogitemus. Conſiderata quippe infirmitas propria, mola nobis excuſat aliena. Patienter nanque illatam iniuriam tolerat, qui piè meminit quòd forſaſsè adhuc habeat, in quo debeat ipſe tolerari. Et quaſi aqua ignis extinguitur, cùm ſurgente furore animi, ſua cuique ad mentem culpa reuocatur; quia erubeſcit ſibi peccata non parcere, qui vel Deo, vel proximo ſæpè ſe recolit parcenda peccaſſe.

Primum & ſecundum genus iraſcentium.

Tertium & quartum.

Comparatio iſtorum quatuor inter ſe.

Bifariam ira comprimitur.

Secundus modus.

11. In capite trigeſimotertio: Sed inter hæc ſolerter ſciendum eſt, quod alia eſt ira, quam impatientia excitat, alia quam zelus iuſtitiæ format. Illa ex vitio, hæc ex virtute generatur. Si enim nulla ira ex virtute ſurgeret, diuinæ animad-

Ira duplex, alia bona, alia mala: ſiue, ira per vitium, & ira per zelum.

uerſionis impetum Phinees per gladium non placâſſet. Hanc iram quia Heli non habuit, motum contra ſe implacabiliter ſupernæ vltionis excitauit. Nam quo contra ſubditorum vitia tepuit, eo contra illum diſtrictio æterni rectoris
Pſalm.4. exarſit. De hac ira per Pſalmiſtam dicitur: Iraſcimini, & nolite peccare. Quod nimirùm non rectè intelligunt, qui iraſci nos nobis tantummodò, non etiam proximis delinquentibus, volunt. Si enim ſic proximos, vt nos, amare præcipimur: reſtat vt ſic eorum erratibus, ſicut noſtris vitijs, iraſcamur. De hac per Salomonem dicitur: Melior
Eccleſ.7. eſt ira riſu, quia per triſtitiam vultus, corrigitur
Pſalm.6. animus delinquentis. De hac iterum Pſalmiſta ait: Turbatus eſt præ ira oculus meus. Ira quippe per vitium, oculum mentis excæcat: ira autem per zelum, turbat: quia quum ſaltem recti æmulatione concutitur, ea quæ niſi tranquillo corde percipi non poteſt, contemplatio diſſipatur. Ipſe nanque zelus rectitudinis, quia inquietudine mentem agitat, eius mox aciem obſcurat, vt altiora in commotione non videat, quæ benè priùs tranquilla cernebat. Sed indè ſubtilius ad alta reducitur, vndè ad tempus; ne videat, reuerberatur. Nam ipſa recti æmulatio, æterna poſt paululum in tranquillitate largiùs aperit, quæ hic interim per commotionem claudit: & vndè mens turbatur ne videat, indè proficit, vt ad videndum veriùs clareſcat, ſicut infirmanti oculo cùm collyrium immittitur, lux penitùs negatur: ſed indè eam poſt paululùm veraciter recipit, vndè hanc ad tempus ſalubriter amittit. Nunquàm verò commotioni contemplatio iungitur, nec prævalet mens perturbata conſpicere, ad quod vix tranquilla valet inhiare: quia nec ſolis radius cernitur, cùm commotæ nubes cæli faciem obduunt: nec turbatus fons inſpicientis imaginem reddit, quam tranquillus propriè oſtendit: quia quo eius vnda palpitat, eo in ſe ſpeciem ſimilitudinis obſcurat. Sed cùm per zelum animus mouetur, curandum ſummoperè eſt, ne hæc eadem,
Ira pediſequa, non domina eſſe debet. quæ inſtrumento virtutis aſſumitur, menti ira dominetur, nec quaſi domina præeat: ſed velut ancilla ad obſequium parata, à rationis tergo nunquàm recedat. Tunc enim robuſtiùs contra vitia erigitur, cùm ſubdita rationi famulatur. Nam quantumlibet ira ex zelo rectitudinis ſurgat, ſi immoderata mentem vicerit, rationi protinùs ſeruire contemnit, & tanto ſe impudentius dilatat, quanto impatientiæ vitium virtutem putat. Vndè neceſsè eſt vt hoc ante omnia, qui zelo rectitudinis mouetur, attendat, ne ira extra mentis dominium tranſeat, ſed in vltione peccati tẽpus, modumque conſiderans, ſurgentem animi perturbationem ſubtiliùs retractando reſtringat, amoſitatem reprimat, & motus feruidos ſub equitate diſponat, vt eo fiat inſtior vltor alienus, quo prius extitit victor ſuus, quatenùs ſic culpas delinquentium corrigat, vt antè ipſe qui corrigit, per patientiam creſcat, vt feruorem ſuum tranſcendendo dijudicet, ne intemperanter excitatus ipſo zelo rectitudinis, longè à rectitudine abertet. Quia verò, ſicut diximus, etiam laudanda boni æmulatio mentis oculum turbat, rectè nunc dicitur: Virum ſtultum interficit iracundia. Ac ſi apertè diceretur: Ira per zelum, ſapientes turbat: ira verò per vitium, ſtultos trucidat, quia illa ſub ratione reſtringitur, hæc verò irrationabiliter deuictæ menti dominatur.

12. Ecclesiastis ſeptimo: Melior eſt patiens arrogante. Ne ſis velox ad iraſcendum: quia ira in ſinu ſtulti requieſcit.

13. Ecclesiastici octauo: Cum iracundo non facies rixam, & cum audace non eas in deſertum: quoniam quaſi nihil eſt ante illum ſanguis, & vbi non eſt adiutorium, elidet te.

14. Et capite vigeſimo octauo: Qui vindicari vult, à Domino inueniet vindictam, & peccata illius ſeruans ſeruabit. Relinque proximo tuo nocenti te: & tunc deprecanti tibi peccata ſoluentur. Homo homini reſeruat iram, & à Deo quærit medelam? In hominem ſimilem ſibi non habet miſericordiam, & de peccatis ſuis deprecatur? Ipſe cùm caro ſit, reſeruat iram, & propiciationem petit à Deo? quis exorabit pro delictis illius? Memẽto nouiſſimorũ, & deſine inimicari: tabitudo enim & mors imminent in mandatis eius. Memorare timorem Dei, & non iraſcaris proximo. Memorare teſtamentum Altiſſimi, & deſpice ignorantiam proximi. Abſtine te à lite, & minues peccata: homo enim iracundus incendit litem, & vir peccator turbabit amicos, & in medio pacem habentium immittet inimicitiam. Secundùm enim ligna ſyluæ, ſic ignis exardeſcit: & ſecundum virtutem hominis, ſic iracundia illius erit, & ſecundùm ſubſtantiam ſuam exaltabit iram ſuam. Certamen feſtinatum incẽdit ignem: & lis feſtinans effundit ſanguinem: & lingua teſtificans adducit mortem. Si ſufflaueris in ſcintillam, quaſi ignis exardebit: & ſi expueris ſuper illam, extinguetur: vtraque ex ore proficiſcuntur. Suſurro & bilinguis maledictus: multos enim turbabit pacem habentes. Lingua tertia multos commouit, & diſperſit illos de gente in gentem. ciuitates muratas diuitum deſtruxit, & domos magnatorum effodit. virtutes populorum concidit, & gentes fortes diſſoluit. Lingua tertia mulieres viratas eiecit, & priuauit illas laboribus ſuis. qui reſpicit illam, non habebit requiem, nec habebit amicum, in quo requieſcat.

15. Item capite trigeſimo: Zelus & iracundia minuunt dies.

16. Proverbiorvm duodecimo: Fatuus ſtatim indicat iram ſuam: qui autem diſſimulat iniuriam, callidus eſt.

17. Et capite decimoquinto: Reſponſio mollis frangit iram: ſermo durus ſuſcitat furorem. Vir iracundus prouocat rixas: qui patiens eſt, mitigat ſuſcitatas.

18. Rvrsvm capite decimo octauo: Labia ſtulti miſcent ſe rixis: & os eius iurgia prouocat. Spiritum ad iraſcendum facilem quis poterit ſuſtinere?

19. Item capite vigeſimoſecundo: Noli eſſe amicus homini iracundo, neque ambules cum viro furioſo: ne forte diſcas ſemitas eius, & ſumas ſcandalum animæ tuæ.

20. Itervm capite vigeſimoſexto: Sicut carbones ad prunas, & ligna ad ignem, ſic homo iracundus ſuſcitat rixas.

21. Et capite vigeſimo ſeptimo: Graue eſt ſaxum & oneroſa arena: ſed ira ſtulti vtroque grauior. Ira non habet miſericordiam, nec erũpens furor: & impetum concitati ferre quis poterit?

22. Iob quinto: Verè ſtultum interficit iracundia, & parvulum occidit inuidia.

23. Psalmo quarto: Iraſcimini, & nolite peccare.

24. Et

24. Et trigesimo: Miserere mei Domine quoniam tribulor: conturbatus est in ira oculus meus, anima mea, & venter meus.

25. Ad Ephesios quarto, vt in textu.

26. Ad Colossenses tertio: Nunc autem deponite & vos omnia: iram, indignationem, malitiam, blasphemiam, turpem sermonem de ore vestro. Induite vos ergò sicut electi Dei, sancti, & dilecti, viscera misericordiæ, benignitatem, humilitatem, modestiam, patientiam: supportantes inuicem, & donantes vobismetipsis si quis aduersus aliquem habet querelam: sicut & Dominus donauit vobis, ita & vos, &c.

27. Bernardvs sermone decimotertio in Psalmum, Qui habitat in adiutorio: Affectio naturalis ira hominum est, sed abutentibus bono naturæ, grauis perditio est, & miseranda pernicies. Occupemus illam fratres, in quibus expedit, ne fortè ad inutilia illicitaque prorumpat. Ego vobis dico: non autem ego, sed veritas: non ego, sed Dominus: Nolite irasci eis qui transitoria vobis auferunt, qui conuicia inferunt, qui ingerunt fortè supplicia, & post hoc faciunt nihil. Irascendum est iniquitati propriæ. Ostendam autem vobis cui debeatis irasci: Irascimini ei quæ sola vobis nocere potest, sola facere, vt omnia illa non prosint. Vultis scire quænam illa sit? Iniquitas propria. Ira dico vobis, huic irascimini. Nulla enim nocebit aduersitas, si nulla dominetur iniquitas. Qui perfectè huic irascitur, cæteris non mouetur, magis & amplectitur ea. Psalm.35. Ego (inquit) in flagella paratus sum. Sit damnum, sit conuicium, sit læsio corporalis: paratus sum, & non sum turbatus: quoniam dolor meus in conspectu meo semper. Quidni exteriora omnia paruipendam in eius æstimatione doloris? 2.Reg.16. Filius (inquit) vteri mei persequitur me, & conuicianti seruulo indignabor? Psal.39. Cor meum dereliquit me, dereliquit me virtus mea, & lumen oculorum meorum: & damna temporalia plangam, aut incommoda corporalia reputabo? Hinc nimirùm non modò mansuetudo oritur, cui draconis flatus non noceat: sed etiam magnanimitas, quam rugitus leonis non terreat.

28. Ambrosivs libro primo Officiorum, capite vigesimoprimo: Caueatur iracundia: aut si præcaueri non potest, cohibeatur. De cohibenda ira. Mala enim lex peccati, indignatio est: quæ ita animum perturbat, vt rationi non relinquat locũ. Primum est igitur, si fieri potest, vt morum tranquillitas vsu quodam affectionis proposito in naturam vertatur. Deindè, quoniam ita plerunque motus infixus est naturæ ac moribus, vt euelli atque *euinci. euitari non queat: si præuideri potuerit, ratione reprimatur. Aut si priùs occupatus fuerit animus ab indignatione, quàm consilio prospici ac prouideri potuerit, ne occuparetur: meditare quomodò motũ animi tui vincas, iracũdiam temperes: Resiste iræ, si potes: cede, si non potes: quia Rom.12. scriptum est: Date locum iræ. Genes.27. Iacob fratri indignanti piè cessit: & Rebeccæ, id est, patientiæ instructus consilio, ab ea se maluit & peregrinari, quàm excitare fratris indignationem: & tunc redire, cùm fratrem mitigatum putaret. Et ideò Gen.32.& 33. tantam apud Deum inuenit gratiam. Quibus deindè obsequijs, quantis muneribus fratrem ipsum reconciliauit sibi, vt ille præreptæ benedictionis non meminisset, meminisset delatæ satisfactionis? Ergò si præuenerit & præoccupauerit mentem tuam iracundia, & ascenderit in te, non relinquas locum tuũ. Locus tuus patiẽtia est, locus tuus sapiẽtia est, locus tua ratio est, locus tuus sedatio indignationis est. Aut si te contumacia respondentis mouerit, & peruersitas impulerit ad indignationem: si non potueris mitigare mentem, reprime linguam tuam. Sic enim scriptum est: Cohibe linguam tuam à malo, & labia tua ne loquantur dolum. Psal.33. Deindè inquire pacem, & sequere eam. Pacem illam sancti Iacob vide: qua primùm sedato animum: si non præualueris, frænos linguæ impone tuæ: deindè reconciliationis studium non prętermittas. Hæc oratores seculi de nostris vsurpata in suis posuere libris. Sed ille sensus huius habet gratiam, qui prior dixit. Vitemus ergò, aut temperemus iracũdiam, ne sit eius aut in laudibus exceptis, aut in vitijs exaggeratio. Non mediocre est, mitigare iracundiam: non inferus, quàm omninò non commoueri. Hoc nostrum est, naturæ illud. Nolli respondere irato ad iracundiam eius, siue imprudenti ad imprudentiam eius. Cito culpa culpam excutit. Si lapides teras nónne ignis erumpit? Ferunt Gentiles, vt in maius omnia verbis extollere solent, Archytæ Tarentini dictum Philosophi, Archytæ Tarentini dictum. quod ad villicum suum dixerit: O te infelicem quàm te afflictarem, nisi iratus essem. Sed etiam Dauid, & armatam dexteram in indignatione 1.Reg.25. compresserat. Et quanto plus est non temaledicere, quàm non vindicare? Et bellatores aduersus Nabal ad vltionem paratos, Abigail deprecatione reuocauerat. Vndè aduertimus, tempestiuis quoque intercessionibus non solùm cedere nos, sed etiam delectari oportere: Eousque autem delectatus est, vt benediceret intercedentem, quòd ab studio vindictæ reuocatus foret. Iam dixerat de inimicis suis: Quoniam declinauerunt Psalm.54. in me iniquitates, & in ira molesti erant mihi. Audiamus, turbatus in ira quid dixerit: Quis dabit Ibidem. mihi pennas sicut columbæ, & volabo, & requiescam? Illi ergò ad iracundiam prouocabant, hic Psalm.4. tranquillitatem eligebat. Iam dixerat: Irascimini & nolite peccare. Irascimini & nolite peccare, variè intelligitur. Moralis & magister, qui naturalem affectum inflectendum magis ratione doctrinæ, quàm extirpandum nouerat, moralia docet. Hoc est: Irascimini vbi culpa est, cui irasci debeatis. Non potest enim fieri, vt non rerum indignitate moueamur: alioquin non virtus, sed *lenitudo & remissio indicatur. Irascimini ergò *lenitudo ita, vt à culpa abstineatis. Vel sic: Si irascimini, nolite peccare, sed vincite ratione iracundiam. Vel certè sic: Si irascimini, vobis irascimini, quia commoti estis, & non peccabitis. Qui enim sibi irascitur; quia citò commotus est, desinit irasci alteri. Qui autem vult iram suam iustam probare, plus inflammatur, & citò in culpam cadit. Melior est autem secundùm Salomonem, qui iracundiam continet, quàm qui vrbem capit: quia ira etiam fortes decipit. Prou.16. Cauere igitur debemus, ne in perturbationes priùs incidamus: quàm animos nostros ratio componat. Exanimat enim mentem plerunque aut ira, aut dolor, aut formido mortis, & improuiso percellit ictu. Ideò præuenire pulchrum est cogitatione, quæ volueudo mentem exerceat, ne repentinis excitetur commotionibus, sed iugo quodam rationis & habenis constricta miteſcat.

29. Avgvstinvs in Psalmum quartum. Psal.4. Eiusdem interpretatio. Irascimini, inquit, & nolite peccare. Quod duobus modis intelligi potest. Aut, etiam si irascimini, nolite peccare: id est, etiam si surgit motus animi, qui iam propter pœnam peccati non est

in poteſtate, ſaltem ei non conſentiat ratio & mens, quæ intus regenerata eſt ſecũdùm Deum, vt mente ſeruiamus legi Dei, ſi adhuc carne ſeruimus legi peccati. Aut, agite pœnitentiam, id eſt, iraſcimini vobiſipſis de præteritis peccatis, & vlteriùs peccare deſinite.

Rom. 7.

30. IDEM in libro de vera religione, capite quadrageſimoquinto: Inuicti eſſe volumus, & rectè habet enim hoc animi noſtri natura poſt Deum, à quo ad eius imaginem factus eſt: ſed eius præcepta erant ſeruãda, quibus ſeruatis, nemo nos vinceret. Nunc verò dum ipſa, cuius verbis turpiter conſentimus, domatur dolore patiendi, & nos in terra laboramus, & cum magno dedecore ſuperamur ab omnibus, quæ nos commouere ac perturbare potuerint. Itaque nolumus ab hominibus vinci, & iram non poſſumus vincere. Qua turpitudine quid execrabilius dici poteſt? Fatemur hominem hoc eſſe quod nos ſumus, qui tamen & ſi habeat vitia, non eſt tamen ipſe vitium. Quanto igitur honeſtiùs homo nos vincit, quàm vitium? Quis autem dubitet immane vitium eſſe inuidentiam, qua neceſsè eſt torqueatur & ſubijciatur, qui non vult in rebus temporalibus vinci? Melius eſt ergò vt homo nos vincat, quàm inuidentia, vel quodlibet aliud vitium. ET deinceps ſequenti capite: Sed nec ab homine vinci poteſt, qui vitia ſua vicerit. Non enim vincitur, niſi cùm ei eripitur ab aduerſario quod amat.

Ab ira vinci turpius quàm ab homine.

31. ITEM epiſtola octogeſimaſeptima ad Felicitatem & Ruſticum: Sicut acetum corrumpit vas, ſi diutiùs ibi fuerit, ſic ira corrumpit cor, ſi in alium diem durauerit.

Ira perſeuerans corrumpit cor.

32. ET epiſtola centeſima quadrageſimanona ad Profuturum: Quàm vigilandum ſit, ne cuiuſquam odium cordis intima teneat, neque ſinat vt oremus Deum in cubili noſtro clauſo oſtio, ſed aduerſus ipſum Deum claudat oſtium, nôſti optime frater: ſubrepit autem, dum nulli iraſcenti ira ſua videtur iniuſta. Ira enim inueteraſcens ira fit odium, dum quaſi iuſti doloris admixta dulcedo, diutiùs eam in vaſe detinet, donec totum aceſcat, váſque corrumpat. Quapropter multo meliùs, nec iuſtè cuiquam iraſcimur, quàm velut iuſtè iraſcendo in alicuius odium iræ occulta facilitate dilabimur. In recipiendis enim hoſpitibus ignotis, ſolemus dicere; multo eſſe melius malum hominem perpeti, quàm forſitan per ignorantiam excludi bonum, dum cauemus ne recipiatur malus. Sed in affectibus animi contrà eſt. Nam incomparabiliter ſalubrius eſt etiam iræ iuſtè pulſanti non aperire penetrale cordis, quàm admittere non facilè receſſuram, & peruenturam de ſurculo ad trabem. Audet quippe impudenter etiam creſcere citiùs, quàm putatur. Non enim erubeſcit in tenebris, cùm ſuper eam ſol occiderit.

Matth. 6.

Inueteraſcens ira fit odium.

Præſtat etiã iuſtè nemini iraſci.

33. GREGORIVS Magnus libro octauo, epiſtola quinquageſimaprima ad Leontium: Quotiens ira animum inuadit, mentem edoma, vince teipſum. Differ tempus furoris, & cùm tranquilla mens fuerit, quod placet vindica. Ira enim in vindicta malorum ſequi debet rationem animi, non præire, vt quaſi ancilla iuſtitiæ poſt tergum veniat, & non laſciua ante faciem prorumpat. Aliquando verò oſtendenda eſt, & non exhibenda. Aliquando exhibenda eſt, ſed nunquam ſequenda. Quando enim in executione iuſtitiæ placata mente iraſcimur, iracundiam & non ſequimur, & exhibemus. Ira enim quæ animum perturbat, quanta conſideratione cauenda eſt, monſtratur. De qua ſcriptum eſt: Sit omnis homo velox ad audiendum, tardus autem ad loquendum, & tardus ad iram. Ira enim viri iuſtitiam Dei non operatur. Hinc rurſum ſcriptum eſt: Quis poteſt habitare cum homine, cuius ſpiritus facilis eſt ad iraſcendum? Hinc iterùm dicitur: Noli eſſe cum homine iracundo, neque ambules cum viro furioſo: ne fortè diſcas ſemitas eius, & ſumas ſcandalum animæ tuæ. Contra hanc in laude patientię dictum eſt: Melior eſt vir qui vincit iram, quàm qui capit ciuitatem magnam. Hinc Dauid perſonam in ſe infirmorum ſumens, ait: Turbatus eſt præ ira oculus meus. Atque ex ipſa turbatione quid ſequatur, adiunxit: Inueteraui inter omnes inimicos meos. Ex ira quippe cùm turbatus fuerit oculus cordis, inter inimicos noſtros ad veteſtatem deducimur: quia inter malignos ſpiritus ad veteſti hominis ſimilitudinem reuocamur. Cùm igitur ira quæ cor permouet, ſacra eloquia tot teſtimoniis deteſtentur, perpendamus qua intentione debemus hoc vitium fugere, quod Deo iudice, in teſtimonio illius totiens reprobatur.

Iacob. 1.

Prou. 18.

Prou. 22.

Prou. 16.

Pſal. 6.

34. IDEM in parte tertia paſtoralis curæ, admonitione decimaſeptima: Admonendi ſunt iracundi, vt æmulationi, quam ſe habere exiſtimant, manſuetudinem ſubiungant. Idcircò nanq; Spiritus ſanctus in columba & in igne monſtratur, quia videlicet omnes quos implet, & columbæ ſimplicitate manſuetos, & igne zeli ardentes exhibet. Nequaquàm ergò ſancto Spiritu plenus eſt, qui aut in tranquillitate manſuetudinis ſeruorem æmulationis deſerit, aut rurſum in æmulationis ardore virtutem manſuetudinis amittit. Sed longè alia eſt ira quæ ſub æmulationis ſpecie ſurripit, alia quæ turbatum cor & ſine iuſtitiæ prætextu confundit. Illa enim in hoc quod debet, inordinatè extenditur: hæc autem ſemper in iis quæ non debet, inflammatur. Sciendum quippe eſt, quia in hoc ab impatientibus iracundi differunt, quòd illi ab illis illata non tolerant: iſti autem etiam quæ tolerantur, important. Nam iracundi ſæpè etiam ſe declinantes inſequuntur, rixę occaſionem commouent, labore contentionis gaudent: quos tamen meliùs corrigimus, ſi in ipſa iræ ſuæ commotione declinamus. Perturbati quippe quid audiant, ignorant: ſed ad ſe reducti, tanto libentiùs exhortationis verba recipiunt, quanto ſe trãquilliùs toleratos erubeſcunt. Menti autem furore ebriæ, omne rectum quod dicitur, peruerſum videtur. Vndè & Nabal ebrio culpam ſuam Abigail laudabiliter tacuit, quam, digeſto vino, laudabiliter dixit: & idcircò malum quod fecerat, cognoſcere potuit, quia hoc ebrius non audiuit. Cùm verò ita iracundi alios impetunt, vt declinari omninò non poſſint, non aperta exprobratione, ſed ſub quadam ſunt cautela reuerentiæ parcendo feriendi.

Ira mansuetudine temperãda. Ioan. 1. Actor. 2.

Ira per zelum & ira per vitium.

Impatiens & iracundus quomodo differant.

1. Reg. 25.

35. MATTHÆI quinto: Ego autem dico vobis: quia omnis, qui iraſcitur fratri ſuo, &c. vt in textu. Si ergò offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris quia frater tuus habet aliquid aduerſum te: relinque ibi munus tuum ante altare, & vade priùs reconciliari fratri tuo: & tunc veniens offeres munus tuum.

Ira refrænanda & vitanda.

36. GREGORIVS libro vigeſimoprimo Moralium, capite quinto, vt ſupra de peccatis in genere, quæſtione tertia, Et teſtimonio ſexto.

37. AVGVSTINVS libro primo de ſermone Domini in monte, capite decimonono, vt ſuprà ibidem,

ibidem, teſtimonio ſeptimo.

38. Et in Enchirdio ad Laurentium, capite ſeptuageſimonono: Sunt autem quædam peccata, quæ leuiſſima putarentur, niſi in ſcripturis demonſtrarentur opinione grauiora. Quis enim dicentem fratri ſuo, fatue, reum gehennæ putaret, niſi veritas diceret? Cuitamen vulneri ſubiecit continuò medicinam, præceptum fraternæ reconciliationis adiungens. Mox quippe ait; Si ergò offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduerſum te, &c. Matth. 5.

IX.

Quid eſt Acedia, & quas gignit filias?

Bernard. ſermo. 3. & 6. de Aſcēſ. Domini. Gregor. 3 parte curæ paſt. admon. 16.

A ACEDIA eſt remiſſi animi languor ad benè operandum; præſertim verò triſtitia eſt de re ſpirituali. Quæ has gignit [a] filias, Malitiam, rancorem, puſillanimitatem, deſperationem, torporem circa præcepta neceſſaria, mentíſque circa res illicitas euagationem.

a Greg. 31. Moral. cap. 31. Eccli. 33. d. Prou. 15. b. Eccli. 7. a. 30. d. Prouer. 17. d. Pſal. 118. d. 59. c.

B Huic peccato ſunt obnoxij homines [b] otioſi, inertes, & quos [c] tepidos Scriptura vocat, ac omnes demùm, qui tempus hoc gratiæ, diemque ſalutis rebus ac ſtudiis vanis tranſigunt. Finis autem huius peccati eſt, quem docet in Euangelio CHRISTVS: [d] *Omnis arbor, quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur.* Tum alibi: [e] *Inutilem ſeruum eijcite in tenebras exteriores.* Neque tacuit ille, quid interim à nobis, ne torpeamus, fieri velit: [f] *Videte*, inquiens, *vigilate, & orate: neſcitis enim quando tempus ſit.* [g] *Contendite intrare per auguſtam portam: quia multi, dico vobis, quærent intrare, & non poterunt.*

b Matth. 20. a. 22. a.

c Apocal. 3. c. Prou. 6. a. b. 20. a. d. 13 a. 18. b. 19. c. d 20 a. 21. d. 22 b. 24 d. 25. c. 26. b. c. 28. c. Eccli. 5. b. 7. b. 14. a. 22. a. Pſal. 72. a. Ier. 48. b. Rom. 13. d. 2. Cor. 7. c. Galat. 3. a. Apocal. 2. a.

d Matth. 7. c. 3. b. 21. b. Luc. 13. b. Ioan. 15. a.

e Matth. 25. c. Eccli. 6. c. Eccle. 9. c. 2. Theſſ. 5. b. c. Gal. 6. b. Heb. 12. d. Rom. 12. c. Phil. 4. a.

f Marc. 13. d. Matt. 24. d. 25. a. Ioan 9. a. Eph. 5 d Apo. 3. a.

g Luc. 13. c. Matth. 7. b. 11. b.

C Hæc ſummatim perſtrinximus, vt qui iuſtitiæ vias ſunt minùs edocti, præcipuos humani generis morbos, atque execrandas peſtes, quas oſtendimus, non ſolùm cognoſcant & obſeruent, ſed etiam ex præſcripto diuinæ legis, à ſe aliiſque depellere, & penitùs arcere conentur. *Beatus* verò *vir*, [h] *qui non abijt in conſilio impiorum, & in via peccatorum non ſtetit, & in cathedra peſtilentiæ non ſedit*, quemadmodùm Pſaltes canit regius, vt primam iuſtitiæ ac beatitudinis partem, cantico ſuo primo demonſtret.

h Pſalm. 1. a. Bernard. ſerm. 35. ex paruis ſermonibus.

TESTIMONIA.

1. A BERNARDVS ſermone tertio de Aſcenſione Domini: Non dubito ego intellectum omnium veſtrûm (qui hîc eſtis) illuminatum eſſe: ſed non affectum æquè eſſe purgatum manifeſtis approbabo coniecturis. Omnes quod bonum eſt nôſtis, & viam per quam incedere, & quomodò in ea incedere debeatis, ſed voluntas non vna eſt. Quidam enim ad omnia viæ, & vitæ huius exercitia non ſolũ ambulant, ſed & currũt, immò potiùs volant, vt eis & vigiliæ breues, & cibi dulces, & panni ſuaues, labores non ſolùm tolerabiles, ſed & appetibiles videantur. Alij autem non ſic, ſed corde arido, & affectione recalcitrante vix trahuntur ad hæc, vix gehennali timore compelluntur. Quoſdam nec compellimus quidem, quibus frons mulieris meretricis facta eſt, & nolunt erubeſcere. Sunt iterùm multi inter nos, qui de vno pane comedunt nobiſcum, dormiunt nobiſcum, cantant nobiſcum, laborant, miſeri & miſerabiles, vtpotè ſocij tribulationis, ſed conſolationis non ita. Nunquid abbreuiata eſt manus Domini, vt omnibus donare non poſſit, qui aperit manum ſuam, & implet omne animal benedictione? Quid ergò in cauſa eſt? Illud omninò, quia non vident Chriſtũ cùm tollitur ab eis, id eſt, non cogitãt quomodò eos orphanos reliquerit, quòd peregrini, & aduenæ ſint ſuper terrã, quòd tã diu fæculẽti corporis horrido carcere teneãtur, & nõ ſint cum Chriſto. Huiuſmodi autem ſi diù ita permanſerint ſub onere, aut opprimũtur & ſuccumbunt, aut quodãmodò in inferno ſunt, vt nunquã ad plenum reſpirent in luce miſerationũ Domini, nec in libertatẽ ſpiritus, quæ ſola facit iugũ ſuaue, & onus leue. Indè autem tam pernicioſa tepiditas emanat, quia affectus, id eſt, volũtas eorũ, nõdùm purgata eſt, nec bonũ ſic volunt ſicut nouerunt, à propria cõcupiſcentia abſtracti grauiter & illecti. Amãt enim in carne ſua terrenas cõſolatiũculas, ſiue in verbo, ſiue in ſigno, ſiue in facto, ſiue in aliquo alio: & ſi hæc interrumpunt aliquãdo, non

Voluntas non vna omnium.

Pernicioſa tepiditas vndè manet.

Tepidiquæ ſint.

Tepiditas impedit Spiritus ſancti aduentum & preſentiam.

tamen penitùs rumpunt. Indè eſt, quod raro affectiones ſuas dirigunt in Deum, & eorum compunctio, non continua, ſed horaria eſt. Impleri autem viſitationibus Domini anima non poteſt, quæ his diſtractionibus ſubiacet: & quanto magis illis euacuabitur, tanto ampliùs iſtis implebitur: ſi multum, multum: ſi parum, parum. Vel certè ſi magis probas, nunquam iſtæ illis miſceri poterunt in æternum, quia vbi vaſa vacua non inuenit, oleum ſtare neceſsè eſt: nec mittunt vinum nouum niſi in vtres nouos, vt ambo conſeruentur. Neque enim ſpiritus & caro, ignis & tepiditas, in vno domicilio commorantur, præſertim cùm tepiditas ipſi Domino ſoleat vomitum prouocare. Si enim Apoſtoli adhuc carni Dominicæ inhærentes, quæ ſola ſancta (quia ſancti ſanctorum) erat, Spiritu ſancto repleri nequiuerunt, donec tolleretur ab eis: tu carni tuæ (quæ ſordidiſſima eſt, & diuerſarum ſpurcitiarum phantaſijs repleta) adſtrictus, & conglutinatus, illum meraſciſſimum ſpiritum te poſſe putas ſuſcipere, niſi carneis iſtis conſolationibus funditus renunciare tentaueris? Reuerà cùm inceperis, triſtitia implebit cor tuum: ſed ſi perſeueraueris, triſtitia tua conuertetur in gaudium. Tunc enim purgabitur affectus, & voluntas renouabitur, vel potiùs noua creabitur: vt omnia, quæ primò difficilia, immò impoſſibilia videbantur, cum multa percurrantur dulcedine & auiditate. Emitte, inquit, ſpiritum tuum, & creabuntur, & renouabis faciem terræ. Sicut per faciem exterior homo cognoſcitur, ſic per voluntatem demonſtratur interior. Emiſſio ergò ſpiritu, creatur & renouatur facies terræ, id eſt, terrena voluntas fit cæleſtis, parata ad nutum citiùs obedire. Beati qui tales ſunt: quia non ſolùm malum non ſentiunt, ſed in mira quadam cordis dilatatione commorantur. De illis enim, quos ſuprà commemorauimus, terribiliter ait Deus: Non permanebit ſpiritus meus in hominibus iſtis, quia caro ſunt, id eſt, carnales, & quicquid in eis ſpiritus fuerat, in carnem euaſuit.

4. Reg. 4. Matth. 9. Marc. 2.

Apoc. 3. Ioan. 16.

Modus profi gandi teporem.

Pſalm. 103.

Geneſ. 6.

2. Et ſermone ſexto: Vtinam autem hæc, vt intellectum admonent, moueant & affectum, ne ſit intus amariſſima contradictio, & diuiſio moleſtiſſima, dum hinc quidem rurſum trahimur, ſed retrahimur indè deorſum. Nimirum aduertere potes in omnibus ferè religioſis congregationibus, viros repletos conſolatione, ſuperabundantes gaudio, iucundos ſemper & hilares, feruentes ſpiritu, die ac nocte meditantes in lege Dei, crebrò ſuſpicientes in cælum, & puras manus in oratione leuantes, ſolicitos obſeruatores conſcientiæ, & deuotos ſectatores bonorum operum, quibus amabilis diſciplina, dulce ieiunium, vigiliæ breues, labor manuum delectabilis, & vniuerſa denique conuerſationis huius auſteritas refrigerium videatur. Contra ſanè inuenire eſt homines puſillanimes & remiſſos, deficientes ſub onere, virga & calcaribus indigentes, quorum breuis & rara compunctio, animalis cogitatio, tepida conuerſatio: quorum obedientia ſine deuotione, ſermo ſine circunſpectione, oratio ſine cordis intentione, lectio ſine ædificatione, quos denique (vt videmus) vix gehennæ metus inhibet, vix pudor cohibet, vix frenat ratio, vix diſciplina coërcet. Non tibi horum vita inferno penitùs appropinquare videtur, dum intellectu affectui, & affectu intellectui repugnãte, neceſsè habent mittere manum ad opera fortium, qui cibo fortium minimè ſuſtentantur, ſocij planè tribulationis, ſed non conſolationis? Exurgamus, obſecro, quicunque eiuſmodi ſumus, telarciamus animas, ſpiritum recolligamus, abijcientes pernicioſam tepiditatem, etſi non quia periculoſa eſt, & Deo ſolet, vt interdum miſerabiliter plangimus, etiam vomitum prouocare: certè quia moleſtiſſima, plena miſeriæ & doloris, & inferno planè proxima, vmbra mortis iure cenſetur. Si quærimus quæ rurſum ſunt, etiam ſapere & prælibare interim ſtudeamus.

Religioſi feruentes.

Tepidi.

Exhortatio ad tepidos.

Inferno proxima, & vmbra mortis tepiditas cenſetur.

3. Gregorius tertia parte curæ paſtoralis, admonitione decimaſexta: Aliter admonendi ſunt pigri, atque aliter præcipites. Illi nanque ſuadendi ſunt, ne agenda bona, dum differunt, amittant: iſti verò admonendi ſunt, ne, dum bonorum tempus incautè feſtinando præueniunt, eorum merita immutent. Pigris itaque intimandum, quòd ſæpè dum opportunè agere quæ poſſumus, nolumus: paulò pòſt, cùm volumus, non valemus. Ipſa quippe mentis deſidia, dum congruo feruore non accenditur, à bonorum deſiderio funditùs, conualeſcente furtim torpore, mactatur. Vndè apertè per Salomonem dicitur: Pigredo immittit ſoporem. Piger enim rectè ſentiendo quaſi vigilat, quanuis nihil operando torpeſcat. Sed pigredo ſoporem immittere dicitur, quia paulìſper etiam rectè ſentiendi vigilantia amittitur, dum à bene operandi ſtudio ceſſatur. Vbi rectè ſubiungitur: Et anima diſſoluta eſuriet. Nam mens, quia ſe ad ſuperiora ſtringendo non dirigit, neglectam ſe inferiùs per deſideria expandit. Et dum ſtudiorum ſublimium vigore non cõſtringitur, cupiditatis infimæ fame ſaucia-tur, vt quo ſe per diſciplinam ligare diſſimulat, eo ſe eſuriẽs per voluptatem deſideria ſpargat. Hinc ab eodem rurſus Salomone ſcribitur: In deſideriis eſt omnis ocioſus. Hinc ipſa veritate prædicante, vno quidem exeunte ſpiritu munda domus dicitur: ſed multiplicius redeunte, dum vacat, occupatur. Plerunque piger dum neceſſaria agere negligit, quædam ſibi difficilia opponit, quædam verò incautè formidat: & dum quaſi inuenit quod velut iuſtè metuat, oſtendit quòd in otio quaſi non iniuſtè torpeſcat. Cui rectè per Salomonem dicitur: Propter frigus piger arare noluit: mendicabit ergò æſtate, & non dabitur ei. Propter frigus quippe piger non arat, dum deſidia & torpore conſtrictus, agere quæ debet bona conſiderat, & diſſimulat. Propter frigus quippe piger non arat, dum parua exaduersò mala metuit, & operari maxima prætermittit. Benè autem dicitur: Mendicabit æſtate, & non dabitur ei. Qui enim nunc in bonis operibus non exudat, cùm Sol iudicij feruentior apparuerit, quia fruſtrà regni aditum poſtulat, nihil accipiens æſtate mendicat. Benè hinc per eundem Salomonem rurſum dicitur: Qui obſeruat ventum, non ſeminat: & qui conſiderat nubes, nunquam metit. Quid enim per vèntum, niſi malignorum ſpirituum tentatio exprimitur? Et quid per nubes, quæ mouentur à vento, niſi aduerſitates prauorum hominum deſignantur? A ventis quippe impelluntur nubes, quia immundorum ſpirituum afflatu praui excitantur homines. Qui ergò obſeruat ventum, non ſeminat: & qui conſiderat nubes nunquam metit: quia quiſquis tentationem malignorum ſpirituum, quiſquis perſecutionem prauorum hominum metuit, neque nunc grana boni operis ſeminat, neque

Qua de re pigri admonendi ſunt.

Prouer. 19.

Ibidem, Matth. 12.

Prouerb. 20.

Eccleſ. 11.

neque tunc manipulos ſanctę retributionis ſecat.

Triſtitiæ ſeu acediæ filiæ.

4. IDEM libro trigeſimoprimo Moralium, capite trigeſimoprimo: De triſtitia malitia, rancor, puſillanimitas, deſperatio, torpor circa præcepta, vagatio mentis erga illicita naſcitur.

5. ECCLESIASTICI trigeſimotertio: Multam malitiam docuit otioſitas.

6. PROVERBIORVM decimoquinto: Cor gaudens exhilarat faciem: in mœrore animi deiicitur ſpiritus.

7. ECCLESIASTICI ſeptimo: Noli eſſe puſillanimis in animo tuo.

8. ET trigeſimo: Triſtitiam non des animę tuæ, & non affligas temetipſum in conſilio tuo. Iucunditas cordis hęc eſt vita hominis, & theſaurus ſine defectione ſanctitatis: & exultatio viri eſt longæuitas. Miſerere animæ tuæ placens Deo, & contine: congrega cor tuum in ſanctitate eius, & triſtitiam longè repelle a te. Multos enim occidit triſtitia, & non eſt vtilitas in illa.

9. PROVERBIORVM decimoſeptimo: Animus gaudens ætatem floridam facit: ſpiritus triſtis exiccat oſſa.

10. PSALMO centeſimo decimooctauo: Dormitauit anima mea præ tædio.

11. ET pſalmo trigeſimonono: Cor meum dereliquit me.

12. MATTHÆI vigeſimo: Egreſſus circa horam tertiam, vidit alios ſtantes in foro otioſos, & dixit illis: Ite & vos in vineam meam. Circa vndecimam verò exiit, & inuenit alios ſtantes, & dicit illis: Quid hîc ſtatis tota die otioſi? &c.

2. ET capite vigeſimoſecundo: Iterùm miſit alios ſeruos, dicens: Dicite inuitatis: Eccè prandium meum paraui, tauri mei, & altilia occiſa ſunt, & omnia parata: venite ad nuptias. Illi autem neglexerũt: & abiêrunt, alius in villam ſuam, alius verò ad negotiationem ſuam.

3. APOCALYPSIS tertio: Et angelo Laodicæ eccleſiæ ſcribe: Hæc dicit: Amen, teſtis fidelis, & verus, qui eſt principium creaturæ Dei: Scio opera tua: quia neque frigidus es, neque calidus: vtinam frigidus eſſes, aut calidus: ſed quia tepidus es, & nec frigidus, nec calidus, incipiam te euomere ex ore meo. quia dicis: quòd diues ſum, & locupletatus, & nullius egeo: & neſcis quia tu es miſer, & miſerabilis, & pauper, & cæcus, & nudus.

4. PROVERBIORVM ſexto: Diſcurre, feſtina, ſuſcita amicum tuum: ne dederis ſomnum oculis tuis, nec dormitent palpebræ tuæ. Eruere quaſi damula de manu, & quaſi auis de manu aucupis. Vade ad formicam, ô piger, & conſidera vias eius & diſce ſapientiam: quę cùm non habeat ducem, nec præceptorem, nec principem, parat in æſtate cibum ſibi, & congregat in meſſe quod comedat. Vſquequò piger dormies? quando conſurges è ſomno tuo? Paululùm dormies, paululum dormitabis, paululum conſeres manus, vt dormias: & veniet tibi quaſi viator, egeſtas, & pauperies quaſi vir armatus. Si verò impiger fueris, veniet vt fons meſſis tua, & egeſtas longè fugiet à te.

5. ET capite decimo: Egeſtatem operata eſt manus remiſſa: manus autem fortium diuitias parat. Sicut acetum dentibus, & fumus oculis, ſic piger his, qui miſerunt eum.

6. CAPITE decimotertio: Vult & non vult piger: anima autem operantium impinguabitur.

7. ITEM decimooctauo: Pigrum deiecit timor: animæ autem effœminatorum eſurient. Qui molis & diſſolutus eſt in opere ſuo, frater eſt ſua opera diſſipantis.

8. ET capite decimonono: Pigredo immittit ſoporem, & anima diſſoluta eſuriet. Qui cuſtodit mandatum, cuſtodit animam ſuam: qui autem negligit viam ſuam, mortificabitur. Abſcondit piger manum ſuam ſub aſcella, nec ad os ſuum applicat eam.

9. CAPITE vigeſimo: Propter frigus piget arare noluit: mendicabit ergo æſtate, & non dabitur illi.

10. ET vigeſimoprimo: Deſideria occidunt pigrum: noluerunt enim quidquam manus eius operari: tota die concupiſcit & deſiderat: qui autem iuſtus eſt, tribuet, & non ceſſabit.

11. ITEM capite vigeſimoſecundo: Dicit piger: Leo eſt foris, in medio platearum occidendus ſum.

12. CAPITE vigeſimoquarto: Per agrum hominis pigri tranſiui, & per vineam viri ſtulti: & eccè totum repleuerant vrticæ, & operuêrant ſuperficiem eius ſpinæ, & maceria lapidum deſtructa erat. Quod cùm vidiſſem, poſui in corde meo, & exemplo didici diſciplinam. Parum, inquam, dormies, modicum dormitabis, pauxillum manus conſeres, vt quieſcas: & veniet tibi quaſi curſor egeſtas tua, & mendicitas quaſi vir armatus.

13. ITEM capite vigeſimoquinto: Sicut tinea veſtimento, & vermis ligno: ita triſtitia viri nocet cordi.

14. CAPITE vigeſimoſexto: Dicit piger: Leo eſt in via, & lęena in itineribus: ſicut oſtium vertitur in cardine ſuo, ita piger in lectulo ſuo. Abſcondit piger manum ſub aſcella ſua, & laborat ſi ad os ſuum eam conuerterit. Sapientior ſibi piger videtur ſeptem viris loquentibus ſententias.

15. ET capite vigeſimooctauo: Qui operatur terram ſuam, ſatiabitur panibus: qui autem ſectatur otium, replebitur egeſtate.

16. ECCLESIASTICI quinto: Non tardes conuerti ad Dominum, & ne differas de die in diem. ſubitò enim veniet ira illius, & in tempore vindictæ diſperdet te.

17. ET capite ſeptimo: Non oderis laboriоſa opera, & ruſticationem creatam ab Altiſſimo.

18. CAPITE decimoquarto: Felix, qui non habuit animi ſui triſtitiam, & non excidit à ſpe ſua.

19. CAPITE vigeſimoſecundo: In lapide luteo lapidatus eſt piger, & omnes loquentur ſuper aſpernationem illius. De ſtercore boum lapidatus eſt piger: & omnis, qui tetigerit eum, excutiet manus.

20. PSALMO ſeptuageſimoſecundo: In labore hominum non ſunt, & cum hominibus non flagellabuntur: ideò tenuit eos ſuperbia, operti ſunt iniquitate & impietate ſua, &c.

21. IEREMIÆ quadrageſimooctauo: Maledictus, qui facit opus Domini fraudulenter: vel, vt ſeptuaginta tranſtulerunt, ἀμελῶς, id eſt, negligenter.

22. AD Romanos decimotertio: Et hoc ſcientes tempus: quia hora eſt iam nos de ſomno ſurgere.

23. POSTERIORIS ad Corinthios ſeptimo: Sæculi triſtitia mortem operatur.

24. AD Galatas tertio: Sic ſtulti eſtis, vt cùm ſpiritu cœperitis, nunc carne conſummemini?

25. APOCALYPSIS ſecundo: Habeo aduerſum te, quòd charitatem tuam primam reliquiſti. Memor eſto itaque vnde excideris: & age pœnitentiam, & prima opera fac. ſin autem, venio tibi,

& mouebo candelabrum tuum de loco ſuo, niſi pœnitentiam egeris.

26. MATTHÆI ſeptimo: Non poteſt arbor bona malos fructus facere: neque arbor mala bonos fructus facere: Omnis arbor, quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur.

27. CAPITE tertio: Iam ſecuris ad radicẽ arboris poſita eſt. Omnis ergò arbor, quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur.

28. ET capite vigeſimoprimo: Manè autem reuertens in Ciuitatem, eſuriit: Et videns fici arborem vnam ſecus viam, venit ad eam: & nihil inuenit in ea niſi folia tantùm: & ait illi: Nunquam ex te fructus naſcatur in ſempiternum: Et aresacta eſt continuò ficulnea.

29. LVCÆ decimotertio: Dicebat autem & hanc ſimilitudinem: Arborem ſici habebat quidam plantatam in vinea ſua, & venit quęrens fructum in illa, & non inuenit. Dixit autem ad cultorem vineæ: Ecce anni tres ſunt ex quo venio quęrens fructum in ficulnea hac, & non inuenio: ſuccide ergò illam: vt quid etiam terram occupat? At ille reſpondens, dicit illi: Domine dimitte illam & hoc anno, vſque dum fodiam circa illam, & mittam ſtercora: & ſi quidem fecerit fructum: ſin autem, in futurum ſuccides eam.

30. IOANNIS dcimoquinto: Ego ſum vitis vera: & Pater meus agricola eſt: Omnem palmitem in me non ferentem fructum, tollet eum: & omnem, qui fert fructum, purgabit eum, vt fructum plus afferat.

31. MATTHÆI vigeſimoquinto: Serue male, & piger, ſciebas quia meto vbi non ſemino, & congrego vbi non ſparſi: oportuit ergò te committere pecuniam meam numulariis, & veniens ego recepiſſem vtique quod meum eſt cum vſura. Tollite itaque ab eo talentum, & date ei, qui habet decem talenta. omni enim habenti dabitur, & abundabit: ei autem, qui non habet, & quod videtur habere, auferetur ab eo. Et inutilem ſeruum eiicite in tenebras exteriores: illic erit fletus, & ſtridor dentium.

32. ECCLESIASTICI ſexto: Sapientia doctrinæ ſecundùm nomen eſt eius, & non eſt multis manifeſta: quibus autem cognita eſt, permanet vſque ad conſpectum Dei. Audi fili, & accipe conſilium intellectus, & ne abiicias conſilium meum. Iniice pedem tuum in compedes illius, & in torques illius collum tuum: ſubiice humerum tuum, & porta illam, & ne acedieris vinculis eius. In omni animo tuo accede ad illam, & in omni virtute tua conſerua vias eius.

33. ECCLESIASTIS nono: Quodcunque facere poteſt manus tua, inſtanter operare: quia nec opus, nec ratio, nec ſapientia, nec ſcientia, erunt apud inferos, quò tu properas.

34. POSTERIORIS ad Theſſalonicenſes tertio: Ipſi enim ſcitis quemadmodum oporteat imitari nos: quoniam non inquieti fuimus inter vos: neque gratis panem manducauimus ab aliquo, ſed in labore, & in fatigatione, nocte & die operantes, ne quem veſtrũm grauaremus. Non quaſi nõ habuerimus poteſtatem, ſed vt noſmetipſos formam daremus vobis ad imitandum nos. Nam & cùm eſſemus apud vos, hoc denunciabamus vobis: quoniam ſi quis non vult operari, nec manducet. Audiuimus enim inter vos quoſdam ambulare inquietè, nihil operantes, ſed curiosè agentes. Iis autem, qui eiuſmodi ſunt, denunciamus, & obſecramus in Domino Ieſu Chriſto, vt cum ſilentio operantes, ſuum panem manducent. Vos autem fratres nolite deficere benefacientes.

35. AD Galatas ſexto: Bonum autem facientes, non deficiamus: tempore enim ſuo metemus non deficientes. Ergò dum tempus habemus, operemur bonum ad omnes.

36. AD Hebræos duodecimo: Propter quod remiſſas manus, & ſoluta genua, erigite, & greſſus rectos facite pedibus veſtris: vt non claudicans quis erret, magis autem ſanetur.

37. AD Romanos duodecimo: Solicitudine non pigri: Spiritu feruentes: Domino ſeruientes: Spe gaudentes: In tribulatione patientes: Orationi inſtantes: Neceſſitatibus ſanctorum communicantes.

38. AD Philippenſes quarto: Gaudete in Domino ſemper: iterùm dico, gaudete.

39. MARCI decimotertio: Videte, vigilate, & orate: neſcitis enim quando tempus ſit, &c. Vigilate ergò, (neſcitis enim quando Dominus domus veniat: ſerò an media nocte, an gallicantu, an manè) ne cùm venerit repentè, inueniat vos dormientes. Quod autem vobis dico, omnibus dico: Vigilate.

40. MATTHÆI vigeſimoquarto: Vigilate ergò, quia neſcitis qua hora Dominus veſter venturus ſit. Illud autem ſcitote, quoniam ſi ſciret paterfamilias qua hora fur venturus eſſet, vigilaret vtique, & non ſineret perfodi domum ſuam. Ideò & vos eſtote parati: quia qua neſcitis hora Filius hominis venturus eſt.

41. ET capite vigeſimoquinto: Vigilate, quia neſcitis diem, neque horam.

42. IOANNIS nono: Me oportet operari opera eius, qui miſit me, donec dies eſt: venit nox, quando nemo poteſt operari.

43. AD Epheſios quinto: Surge qui dormis, & exurge à mortuis, & illuminabit te Chriſtus. Videte itaque fratres, quomodo cautè ambuletis, &c. redimentes tempus, quoniam dies mali ſunt.

44. APOCALYPSIS tertio: Eſto vigilans, & confirma cætera, quæ moritura erant. Non enim inuenio opera tua plena coram Deo meo. In mente ergò habe qualiter acceperis, & audieris, & ſerua, & pœnitentiam age. Si ergò non vigilaueris, Veniam ad te tanquam fur, & neſcies qua hora veniam ad te.

45. LVCÆ decimotertio: Contendite intrare, &c. vt in textu.

46. MATTHÆI ſeptimo: Intrate per angustam portam: quia lata porta, & ſpatioſa via eſt, quæ ducit ad perditionem, & multi ſunt qui intrant per eam. Quàm angusta porta, & arcta via eſt, quæ ducit ad vitam: & pauci ſunt, qui inueniunt eam.

47. ET capite vndecimo: A diebus autem Ioannis Baptiſtæ vſque nunc, regnum cælorum vim patitur, & violenti rapiunt illud.

1.C PSALMO primo: Beatus vir qui non abiit, &c. vt in textu.

2. BERNARDVS ſermone trigeſimoquinto ex paruis ſermonibus: Beatus vir qui non abiit in conſilio impiorum. Pij ſunt qui in Deum credunt, & ipſum colunt. Eſt enim pietas cultus Dei. Hic autem cultus in tribus conſiſtit. Fide, Spe, & Charitate: quæ ſunt inuiſibilia. His tribus carent impij, qui Deum non colũt, & quorum conſilium

Pſal. 1.

Impij qui ſint, & quod eorũ caput.

silium est, visibilia invisibilibus, terrena cælestibus præponere. Horum caput & princeps est diabolus, qui primus a pietate recessit, & impius factus, etiam homines in paradiso positos, ab eadem pietate fraude sua deiecit, volens eos habere socios sui erroris & participes iniquitatis. Ille enim Euam seduxit, & illa virum sibi subdidit. Similiter adhuc dæmon suggerit carni, caro spiritui, & fit impiorum consilium. Dicunt enim sibi invicem, Omnium nostrûm sit vnum marsupium. Ponunt ergò in memoria quasi in marsupio quisque obolum suum: Dæmon scilicet suggestionem, caro delectationem, spiritus consentum. Inde, tanquam de symbolo, comparant sibi victum competentem. Caro quidem combustionem, ignem scilicet qui non extinguitur: spiritus malam conscientiam, id est, vermem, qui non moritur. Dæmon autem emit vtriusque sanguinem. Ad hoc consilium impiorum itur quatuor modis. Quidam enim trahuntur inuiti, alij attrahuntur illecti, alij seducuntur ignari, alij sequuntur spontanei. Istis necessariæ sunt quatuor virtutes, per quas armari resistant, ne in consilio eant. Inuitis necessaria est fortitudo, qua resistant vsque ad mortem minis, cruciatibus, & damnis. Illi qui attrahuntur illecti, indigent temperantia, quæ reprimit illicita desideria, nec cedit promissionibus, nec emollitur blanditiis. Illis qui seducuntur ignari, est opus prudentia, quæ ab vtilibus inutilia discernit, & docet quid tenendum, quidve reijciendum sit. Iustitia indigent illi, qui sequuntur spontanei. Iustitia est rectitudo voluntatis, quæ nec amat peccare, nec peccato consentire. Iustitia & fortitudo sedem habent voluntatem, quia voluntas iusta debet esse & fortis. Est autem iustitia ordinata hoc modo, scilicet mala respuens, bonis meliora præponens. Hanc non videtur habuisse Adam, qui malo consentiens, quod vtile erat, deseruit. Prudentia & temperantia sedem habent in ratione, quia ratio prudens debet esse & temperata. Est quippe prudentia, ratio docta, scilicet à gratia, vitare contagia iniustitiæ propter iustitiam. Vitat quidem non solùm iniustitiam apertam, sed etiam illa, quæ sunt aliquo modo contra iustitiam, attendens non quod licet, sed magis quod expedit: vitans diuitias & quædam alia, non quia illicita, sed quia iustitiæ solent esse impedimenta. Sed propter quosdam, qui ex hypocrisi hoc faciunt, additur: propter iustitiam. Iustitia est perfectio animæ rationalis. Aliæ virtutes sunt ad eius acquisitionem, vel conseruationem, fortitudo, temperantia, prudentia, quæ iustitiam conseruât, ne amittatur aut minuatur. Postquam verò perfecta est iustitia, & transit in affectum cordis: idem est quod illa tria: quia fortis est, prudens, temperata. Qui non abiit. Abire pertinet ad illos, qui sunt inconstantes, & leuiter possunt impelli. Quod quidam volentes euitare, fiunt euidenter obstinati, nullius consilio acquiescentes, propositum suum immobiliter tenentes: & idcò adiunctum est, & non stetit, scilicet vt nec leuis sit, nec obstinatus. Via peccatorum est mundus, vel propria voluntas, quæ est Superbia, ex qua omnia mala: sicut ex communi sunt bona. Et in cathedra pestilentiæ non sedit. Sedet qui docet, exemplo suo faciens peccare alios. Cathedra est hæc. & quatuor pedibus subsistit. Primus pes, est malitia: secundus, contemptus Dei: tertius, irreuerentia: quartus, astutia. Malitia est, amare malum, & saporem mali habere: & malum, quia malum est, diligere, sicut facit diabolus, & nonnulli iniqui. Sed quia fit aliquando, vt tales timeant Deum, non timore bono, sed ne incurrant vel damnum rerum, vel corporis cruciatum: vt amplius fiant mali, contemnunt & ipsum Deum, & fit secundus pes contemptus Dei. Item posset fieri vt malum amarent, Deum contemnerent, sed inhiberet eos pudor hominum cum quibus habitant: ideò ad augmentum mali sequitur tertius pes irreuerentia, vt nec Deum timeant, nec homines reuereantur. Ad consummationem verò malitiæ adest quartus pes astutia, vt sciant vti tribus prædictis, miscentes oleo venenum, & melli acetum. Eminens pars cathedræ, cui sedens inhæret, est potentia. Si enim potens est, qui prædicta habet, tunc plurimùm nocet, vel potentem sibi allicere potest, quem consilio suo seducat, & ad malum impellat. Deinde apponitur puluinar vt suauiter sedeat. Puluinar fit de leuibus pennis auium, significans vanam gloriam, & fauorem popularem, quibus homines delectati extolluntur. Scabellum pedibus supponitur, ne terram tangant. Tales enim nonnulli terrenas actiones non faciunt, sed spirituales simulant, vt magis decipiant. Horum doctrina est quasi pestilentia, multa loca occupans & vastans.

Impiorum consilium quod sit. Prou. 1.

Quatuor modis itur ad impiorum consilium.

Quibus armis opus sit ad resistendum.

Via peccatorum.

Cathedra pestilentiæ. Psal. 1.

Cathedræ pedes.

Eminens cathedræ pars.

Puluinar.

Scabellum.

DE PECCATIS ALIENIS.

I.

Quæ peccata dicuntur aliena?

EA, quæ licet aliorum manibus operáque perficiantur, nobis tamen meritò imputantur, nostráque conscientias damnationis coram Deo reas constituunt. Quamobrem de his accipi potest, quod Scriptura imperat: [a] *Ne communicaueris peccatis alienis.* Et quod orat Propheta Regius: [b] *Ab occultis meis munda me, Domine: & ab alienis parce seruo tuo.* Eodem refert Basilius [c] Magnus,

a 1. Tim. 5 d. Vide Basil. lib de vera virginitate.
b Psal. 18. c. & ibid. Euthymius. Aug. in lib 3. de libero arbit. cap. 10.
c Serm. 2. de bapt. c. 9. Augustin. serm. 18. de verb. Dom. c. 18.

quod Ephesiis scriptum est à Paulo, [d] *Nolite communicare operibus infructuosis tenebrarum, magis autem redarguite.* Tum illud eiusdem Apostoli: [e] *Subtrahatis vos ab omni fratre ambulante inordinatè, & non secundùm traditionem, quam acceperunt à nobis.*

d Ephes. 5. c.

e 2. Thess. 3. b.

TESTIMONIA.

1. PRIORIS ad Timotheum quinto, vt in textu.

2. BASILIVS Magnus libro de vera virginitate: Sicut enim sanctum atque admirabilem Paulum, dum adhuc esset in corpore, alia quidem præcesserunt opera: cùm plurimi ex his, qui propter doctrinam, & conuersationem eius perfecti euasêre, in æternam illum vitam præcedentes, sudorum præmia, quos pro illis pertulit, apud iustum iudicem Deum illi parauerunt: alia verò solutum carneis vinculis, & iam cum Christo regnantem, vsque ad hanc diem consequuntur, eorum scilicet, qui per eum in sacris epistolarum eius monitis se ad virtutem exercentes, laudes semper ac præmia præclaro illi duci & præceptori optimo hinc transmittũt: sic econtra alia quidem præcedunt peccata eorum, qui pessimis sermonibus & operibus læsi, atque impediti à virtutis tramite, in infernum præcesserê, supplicia suæ damnationis authoribus illic paraturi: alia verò etiam sequuntur, eorum scilicet, qui post ipsorum mortem per summam nequitiam & exempla pessima quæ mundo reliquêre, dum eos imitari pergunt, maximè læduntur. Nam sicut hodiè quoque beatus Dauid ad veram religionem, & Dei cultum prouidentiæque agnitionem mundo perutilis est, & qui propter illum in religione proficiunt, huic iam ex rectè factis suis consequentes ei transmittunt laudum voces: ita & Marcion & reliqui hæreticorum dogmatum duces, quia per eam peruersitatem doctrinæ, quam mundo inuexêre, maximè nocent: cuncti, qui salutis suæ damna per eos in hac vita perceperunt, authores perditionis suæ, etsi dudum vita functos, atrocioribus illic suppliciis tradunt. Si enim qui scandalizauerit vnum ex pusillis huiusmodi, morte dignus iudicatur: profectò qui tam multos per vitam reprobam, quòd pernicioforum operum mũdo exempla reliquerit, aut in animarum perniciem falsa dogmata ingesserit, scandalizat: post mortem quoque omnium qui sua causa pereunt, dignissimè ac iustissimè mortis reus habebitur: per singulos eorum, qui suî causa hîc seu vulnerantur, seu moriuntur, authore etiàm vulnera mortémque suscipiente. Porrò si iuxta hunc sensum alij præcedunt actus, aliique subsequuntur: & sicut qui ex nequitia sequuntur, maiori supplicio huiusce perditionis authorem per singulos eorum, qui pernicioſa vel doctriua, vel vita pereunt, tradunt: qui verò à virtute subsequuntur, maioribus & dignioribus præmiis per singulos eorum, qui inde salutis emolumenta quæsiêrunt, & à sceleribus conuersi sunt, huiusmodi magistrum donant: & virgo igitur habet in alterutram virtutis vitiorúmque partem actus quosdam partim præcedentes, partim subsequentes. Atque infelix illa quidem, quæ præter delicti proprij supplicium, ex aliarum etiam ruina, quibus offendiculum ac lubricum posuit, acrioribus semper suppliciis traditur. Sed illa sanè felicissima & beatissima, quæ præter coronas proprias, per singulas earum, quæ *quoniam* eximitatione eius profecêre, coronantur: ipsa quoque post mortem in æterna vita coronis semper nouis redimitur.

Opera quædam præcedũt, quædam sequuntur Sanctos.

Malos quædam peccata antecedunt, quædam post mortem sequuntur.

Hæresiarchãrũ mortuorum pœnæ quotidiè augẽtur, propter falsa dogmata quæ post se reliquerunt. Matth. 18.

Rei mortis sunt omniũ qui per eorum doctrinã pereunt.

3. PSALMO decimooctauo, vt in textu.

4. EVTHYMIVS in psalmum decimumoctauũ: In alienis peccatis parce mihi, cùm nouerim Reges, Pontifices, parentes, & dominos, obnoxios esse subditorum, plebium, filiorum & seruorum peccatis: quando nimirum ob illorum negligentiam deliquerint.

Alienis peccatis obnoxij.

5. AVGVSTINVS libro tertio de libero arbitrio, capite decimo: Cùm duæ sint origines peccatorum, vna spontanea cogitatione, altera persuasione alterius, quò pertinere arbitror quod Propheta dicit: Ab occultis meis munda me Domine, & ab alienis parce seruo tuo. Vtrunq; voluntarium est quidem. Nam sicut propria cogitatione non peccat inuitus, ita dum consentit malè suadenti, non vtique nisi voluntate consentit. Sed tamen grauius est, non solùm nullo suadẽte propria cogitatione peccare, sed etiam peccatum alteri per inuidentiam dolúmque suadere, quàm ad peccandum alterius suasione traduci.

Psal. 18.

Aliis suadẽtes peccatũ committũr peccatum alienum.

6. BASILIVS Magnus sermone vel libro secundo de Baptismo, capite nono: Cognito itaque, quomodo & secundum quid infrugiferas arbores esse contingat, caueamus ne quicquam legitimo diuini beneplaciti studio desi: sed in omnibus commendemus nos ipsos, tanquam Dei ministros. Non hoc autem solùm, sed neque communicemus cum talibus, sicut in Christo loquens Apostolus determinatè pronunciauit, dicens: Ne communicetis infrugiferis tenebrarum operibus. Quod autem subiungit, quin magis & reprehendite, modum docet, quomodo non debeamus illis communicare. Quid verò sit communicare, & quibus id modis fiat, expendamus. Et primum occurrit illud in parœmiis, Veni nobiscum, consors esto sanguinis: deinde & quod Apostolus dicit, Omnes vos gratiæ mecum consortes existentes. &, Communicantes tribulationi meæ. Et, Communicet autem qui in doctrina instruitur, ei qui se instruit, de omnibus bonis. Item: Si videbas furem, currebas cum eo, & cum adulteris portionem tuam ponebas. Item, Arguendo argues fratrem tuum, nec recipias propter ipsum peccatum. Et, Hæc fecisti, & tacui. Suspicaris iniquitatem, nempe, quòd similis tibi futurus sim: arguam te, & stabo contra faciem tuam. Talium communicationem æstimo secundum opus quidem, quando mutuam quidam operam ad eundem scopum in operis perpetratione, inter se conferunt: secundùm animi verò sententiam, quando quis affectui operantis assentitur, & condelectatur. Reliqua communicatio, quæ pleroſque latet, exacta diuinæ scripturę inquisitione manifestatur, quando videlicet nec cooperatur quis, nec affectu assentitur operanti malum: cognita verò animi illius malitia, vnde quod malum est facit, obticet, & non arguit: quemadmodum hoc declarant, cùm

Ephes. 5.

Quibus modis cõmunicatur peccatis alienis.

Prou. 1. Rom. 15. Galat. 6.

Psal. 49.

Leuit. 19. Psal. 49.

Participatio & communicatio cum malis, multiplex est.

enim quæ ſupra ſunt ſcripta, tum quod ab Apoſtolo Corinthiis eſt dictum, nempe, quoniam non luxiſtis vt tolleretur è medio veſtrûm qui facinus hoc perpetrauit: quibus ſubiunxit, Modicum fermentu totam conſperſionem corrumpit. Metuamus itaque, & obtemperemus dicenti: Expurgate vetus fermentum, vt ſitis noua conſperſio. Quòd ſi quis autem cooperatur quidem alicui in bono, idque omninò bono, ignorat verò affectus illius malitiam, & operis ſcopum, communicationis culpam in eo quòd illi cooperatur, non habebit, ſed propriam mercedem iuxta proprium laborem recipiet: propterea quòd nihil commercij habet cum illius alieno, & præpoſtero affectu, & ſeipſum in canone dilectionis erga Deum conſeruat, quemadmodum nobis à Domino noſtro Ieſu Chriſto in iis, qui cùm in eodem molendino, tum in eodem lecto cum perituris conſtituti ſeruabuntur, declaratũ eſt. Differẽtia verò inter eos, qui fidei meæ concrediti ſunt, & qui non ſunt, in debita ſita eſt cura, non in communicatione peccatorum. Nam cura quidem propriè, & peculiariter iis ſolis à me debetur, qui fidei meę commiſſi ſunt. Communicatio verò in malo, & operibus infrugiferis in omnibus pariter vetita eſt.

1 Cor. 5.
Ibidem.
Matth. 24.
Ephes. 5.

7. AVGVSTINVS ſermone decimooctauo de verbis Domini, capite decimooctauo: A malis corde ſemper diſiungimini, ad tempus cautè corpore copulamini. Nec tamen negligentes ſitis in corrigendis veſtris, ad curam ſcilicet veſtram quoquo modo pertinentibus, monendo, docendo, hortando, terrendo: quibuſcunque modis poteſtis agite. Nec cùm inueneritis in ſcripturis, & in exemplis ſanctorum, ſiue qui ante, ſiue qui poſt Domini aduentum in hac vita fuerunt, quòd mali bonos in vnitate non maculant, efficiamini pigri ad corrigendos malos. Duobus modis non te macular malus: ſi non conſentias, & ſi redarguas: hoc eſt, non communicare, non cõſentire. Communicatur quippe, quando facto eius conſortium voluntatis, vel approbationis adiungitur. Hoc ergò nos admonens Apoſtolus, ait: Nolite communicare operibus infructuoſis tenebrarum; magis autem & redarguite. Et quia parum erat, non conſentire, ſi ſequeretur negligentia diſciplinæ, Magis autem, inquit, & redarguite. Videte quemadmodum vtrunque complexus eſt. Nolite communicare; magis autem & redarguite. Quid eſt, nolite communicare? Nolite conſentire, nolite laudare, nolite approbare. Quid eſt, magis autem & redarguite? Reprehendite, corripite, coercete. Neq; ergò conſentientes ſitis malis, vt approbetis: neque negligentes, vt non arguatis: neque ſuperbientes, vt inſultanter arguatis.

Malorum conſuetudo quando non commaculat.
Ephes. 5.
Quid ſit non communicare.
Redarguere quid ſit.

8. AD Epheſios quinto.

9. SECVNDÆ ad Theſſalonicenſes tertio, vt in textu.

II.

Quot numerantur eiuſmodi peccata aliena?

NOVEM, ſicut nouem ferè modis committuntur, vtpotè Conſilio, Iuſſione, Conſenſu, Irritatione, Laudatione ſeu Adulatione, Reticentia culpæ alienæ, Conniuentia vel Indulgentia, Participatione criminis, ac praua Defenſione.

III.

Quando peccatum alienum conſilio perpetratur?

CVM mali ſcilicet conſilij, quod alij ſequuntur, vel ſequi poſſent, ipſi ſumus authores & adminiſtri. Exemplo ſit Caïphas, [a] qui conſilio ſuo Senatum Iudaïcum in mortem Chriſti concitauit atque permouit. Contra verò laudatur Ioſeph ab Arimathæa, & vir bonus iuſtúſque dicitur, quia [b] non conſenſerat conſilio & actibus eorum, Pontificum ſcilicet & Phariſæorum, in Chriſti [c] necem impiè conſpirantium. Eiuſdem claſſis fuit Demetrius [d] ille, qui cum aliis opificibus, vt ſuo ſtuderet quæſtui, totam penè vrbem Epheſiorum aduerſus Paulum Paulique doctrinam ingenti ſeditione compleuit. Impegit hîc etiam infamis [e] Herodias, qua rex Herodes per adulterium fœdè abutebatur. Nam illius conſilio & ſuaſu inſtructa ſaltatrix filia, quod crudeliter appetiuit ſanctiſſimi Ioannis obtruncatum caput, nefariè impetrauit.

Eccli. 27. d. 6. a. 8. d. 37. a. b. c. Iob 5. c. 12. c. 18. b. Iſaiæ 19. b. Pſal. 7. c. 9. c. Prouerb. 16. d. Eccleſ. 10. b.
a Ioan. 11. f.
b Luc. 23. g. Pſal. 1. a. Geneſ. 49. a. Iob 21. b.
c Ioan. 11. g. Mat. 16. a.
d Actor. 19. c. 2. Reg. 10. a. 16. d. 17. a b. d. f. 3. Reg. 12. c. d. 21. f. g. 2. Paralip. 22. a. b. 25. d. e. f. g. 1. Eſd. 4. a. Eſther 5. c. d. 7. d. Daniel. 6. b. c. e. f. 1. Machab. 1. b. 2. Machab. 1. c. d. 4. e. f. g. Actor. 14. c.
e Marc. 6. e. d. Matth. 14. a.

TESTIMONIA.

1. ECCLESIASTICI vigeſimoſeptimo: Qui in altum mittit lapidem, ſuper caput eius cadet: & plaga doloſa doloſi diuidet vulnera. Et qui foueam fodit, incidet in eam: & qui ſtatuit lapidem proximo, offendet in eo: & qui laqueum alij ponit, peribit in illo. Facienti nequiſſimum conſilium, ſuper ipſum deuoluetur, & non agnoſcet vnde adueniat illi.

2. ET capite ſexto: Multi pacifici ſunt tibi, & conſiliarius ſit tibi vnus de mille. Si poſſides amicum, in tentatione poſſide eum, & ne facilè credas ei. Eſt enim amicus ſecundum tẽpus ſuum, & non permanebit in die tribulationis. Et eſt amicus qui conuertitur ad inimicitiam: & eſt amicus

qui odium, & rixam, & conuitia denudabit. Est autem amicus socius mensæ, & non permanebit in die necessitatis.

3. Capite octauo: Cum fatuis consilium non habeas: non enim poterunt diligere nisi quæ eis placent. Coram extraneo ne facias consilium: nescis enim quid pariet. Non omni homini cor tuum manifestes: ne fortè inferat tibi gratiam falsam, & conuitietur tibi.

4. Et capite trigesimoseptimo: Noli consiliari cum eo qui tibi insidiatur, & à zelantibus te absconde consilium. Omnis consiliarius prodit consilium, sed est consiliarius in semetipso. A consiliario serua animam tuam, prius scito quæ sit illius necessitas: & ipse enim animo suo cogitabit: ne fortè mittat sudem in terram, & dicat tibi: Bona est via tua, & stet e contrario videre quid tibi eueniat. Cùm viro irreligioso tracta de sanctitate, & cum iniusto de iustitia, & cum muliere de ea, quæ æmulatur: cum timido de bello: cum negotiatore de traiectione, cum emptore de venditione, cum viro liuido de gratis agendis, cum impio de pietate, cum inhonesto de honestate, cum operario agrario de omni opere, cum operario annuali de consummatione anni, cum seruo pigro de multa operatione: non attendas his in omni consilio: Sed cum viro sancto assiduus esto, quemcunq; cognoueris obseruantem timorem Dei, cuius anima est secundùm animam tuam: & qui, cùm titubaueris in tenebris, condolebit tibi. Cor boni consilij statue tecum: non est enim tibi aliud pluris illo.

5. Iob quinto: Qui apprædendit sapientes in astutia eorum, & consilium prauorum dissipat.

6. Capite duodecimo: Apud ipsum est fortitudo & sapientia: ipse nouit & decipientem, & eum qui decipitur. Adducit consiliarios in stultum finem, & iudices in stuporem.

7. Et capite decimooctauo: Nónne lux impij extinguetur, &c. Arctabuntur gressus virtutis eius, & præcipitabit eum consilium suum. Immisit enim in rete pedes suos, & in maculis eius ambulat. Tenebitur planta illius laqueo, & exardescet contra eum sitis. Abscondita est in terra pedica eius, & decipula illius super semitam.

8. Isaiæ decimonono: Stulti principes Taneos, sapientes consiliarij Pharaonis dederunt consilium insipiens: quomodo dicetis Pharaoni: Filius sapientium ego, filius regum antiquorum? Vbi nunc sunt sapientes tui? annuncient tibi, & indicent quid cogitauerit Dominus exercituum super Ægyptum. Stulti facti sunt principes Taneos, emarcuerunt principes Mempheos, deceperunt Ægyptum, angulum populorum eius. Dominus miscuit in medio eius spiritum vertiginis: & errare fecerunt Ægyptum in omni opere suo, sicut errat ebrius & vomens.

9. Psalmo septimo: Lacum aperuit, & effodit eum: & incidit in foueam, quam fecit. Conuertetur dolor eius in caput eius: & in verticem ipsius iniquitas eius descendet.

10. Et nono: Infixæ sunt Gentes in interitu, quem fecerunt. In laqueo isto, quem absconderunt, comprehensus est pes eorum.

11. Proverbiorvm vigesimosexto: Qui fodit foueam, incidet in eam: & qui voluit lapidem, reuertetur ad eum.

12. Ecclesiastis decimo: Qui fodit foueam, incidet in eam: & qui dissipat sepem, mordebit eum coluber. Qui transfert lapides, affligetur in eis: & qui scindit ligna, vulnerabitur ab eis.

13. Ioannis vndecimo: Collegerunt Pontifices & Pharisæi concilium, & dicebant: Quid facimus, quia hic homo multa signa facit? &c. Vnus autem ex ipsis Caiphas nomine, cùm esset pontifex anni illius, dixit eis: Vos nescitis quicquam, nec cogitatis quia expedit vobis vt vnus moriatur homo pro populo, & non tota gens pereat, &c. Ab illo ergò die cogitauerunt vt interficerent eum.

14. Lucæ vigesimotertio: Et ecce vir nomine Ioseph, qui erat decurio, vir bonus & iustus: hic non consenserat consilio, & actibus eorum, ab Arimathæa ciuitate Iudææ, qui expectabat & ipse regnum Dei. hic accessit ad Pilatum, &c.

15. Psalmo primo: Beatus vir, qui non abiit in consilio impiorum, &c.

16. Genesis quadragesimonono: Simon & Leui fratres: vasa iniquitatis bellantia. In consilium eorum non veniat anima mea, & in cœtu illorum non sit gloria mea: quia in furore suo occiderunt virum, & in voluntate sua suffoderunt murum.

17. Iob vigesimoprimo: Veruntamen quia non sunt in manu eorum bona sua, consilium impiorum longè sit à me.

18. Ioannis vndecimo: Ab illo ergò die cogitauerunt vt interficerent eum.

19. Matthæi vigesimosexto: Tunc congregati sunt principes sacerdotum, & seniores populi in atrium principis sacerdotum, qui dicebatur Caiphas: & consilium fecerunt vt Iesum dolo tenerent, & occiderent.

20. Actorvm decimonono: Demetrius quidam nomine, argentarius, faciens ædes argenteas Dianæ, præstabat artificibus non modicum quæstum: quos conuocans, & eos, qui huiusmodi erant opifices, dixit: Viri, scitis, quia de hoc artificio est nobis acquisitio: & videtis, &c. His auditis, repleti sunt ira, & exclamauerunt, dicentes: Magna Diana Ephesiorum. Et impleta est ciuitas confusione, & impetum fecerunt vno animo in theatrum, &c.

21. Secvndi Regum decimo: Cùm venissent serui Dauid in terram filiorum Ammon, dixerunt principes filiorum Ammon ad Hanon dominum suum: Putas quòd propter honorem patris tui miserit Dauid ad te consolatores, & non ideò vt inuestigaret, & exploraret ciuitatem, & euerteret eam, misit Dauid seruos suos ad te? Tulit itaque Hanon seruos Dauid, rasitque dimidiam partem barbæ eorum, & præscidit vestes eorum medias vsque ad nates, & dimisit eos, &c. Videntes autem filij Ammon quòd iniuriam fecissent Dauid, miserunt, & conduxerunt mercede Syrum Rohob, & Syrum Soba, viginti millia peditum, & à Rege Maacha mille viros, & ab Istob duodecim millia virorum. Quòd cùm audîsset Dauid, misit Ioab & omnem exercitum bellatorum, &c. Fugerúntque Syri à facie Israël, & occidit Dauid de Syris septingẽtos currus, & quadraginta millia equitum: & Sobach principem militiæ percussit: qui statim mortuus est. Videntes autem vniuersi reges, qui erant in præsidio Adarezer, se victos esse ab Israël, expauerunt, & fugerunt quinquaginta & octo millia coram Israel: & fecerunt pacem cum Israel: & seruiérunt eis. timuerúntque Syri auxilium præbere vltra filiis Ammon.

22. Et

22. Et capite decimoſexto: Dixit autem Abſalom ad Achitophel: Inite conſilium quid agere debeamus. Et ait Achitophel ad Abſalom: Ingredere ad concubinas patris tui, quas dimiſit ad cuſtodiendam domum: vt cùm audierit omnis Iſrael quòd fœdaueris patrem tuum, roborentur tecum manus eorum. Tetenderunt ergò Abſalom tabernaculum in ſolario, ingreſſuſque eſt ad concubinas patris ſui coram vniuerſo Iſrael. Conſilium autem Achitophel, quod dabat in diebus illis, quaſi ſi quis conſuleret Deum: ſic erat omne conſilium Achitophel, & cùm eſſet cum Dauid, & cùm eſſet cum Abſalom.

23. Deinde capite decimoſeptimo: Dixit ergò Achitophel ad Abſalom: Eligam mihi duodecim millia virorum, & conſurgens perſequar Dauid hac nocte. Et irruens ſuper eum (quippe qui laſſus eſt, & ſolutis manibus) percutiam eum: cumque fugerit omnis populus, qui cum eo eſt, percutiam Regem deſolatum. Et reducam vniuerſum populum, quomodo vnus homo reuerti ſolet: vnum enim virum tu quæris: & omnis populus erit in pace. Placuitque ſermo eius Abſalom, & cunctis maioribus natu Iſrael. Ait autem Abſalom: Vocate Chuſai Arachitem, & audiamus quid etiam ipſe dicat. Cumque veniſſet Chuſai ad Abſalom, ait Abſalom ad eum: Huiuſcemodi ſermonem locutus eſt Achitophel: facere debemus an non? quod das conſilium? Et dixit Chuſai ad Abſalom: Non eſt bonum conſilium, quod dedit Achitophel hac vice. Et rurſum intulit Chuſai, Tu nôſti patrem tuum, &c. Dixitque Abſalom, & omnes viri Iſrael: Melius eſt conſilium Chuſai Arachitæ, conſilio Achitophel: Domini autem nutu diſſipatum eſt conſilium Achitophel vtile, vt inſuceret Dominus ſuper Abſalom malum. Porrò Achitophel videns quòd non fuiſſet factum conſilium ſuum, ſtrauit aſinum ſuum, ſurrexitque & abijt in domum ſuam & in ciuitatem ſuam: & diſpoſita domo ſua, ſuſpendio interijt.

24. Et tertij Regum duodecimo: Venit ergò Ieroboam, & omnis populus ad Roboam die tertia, ſicut locutus fuerat rex, dicens: Reuertimini ad me die tertia. Reſpondítque Rex populo dura, derelicto conſilio ſeniorum, quod ei dederant, & locutus eſt eis ſecundùm conſilium iuuenum, dicens: Pater meus aggrauauit iugum veſtrum, ego autem addam iugo veſtro: pater meus cecidit vos flagellis, ego autem cædam vos ſcorpionibus. Et non acquieuit rex populo: quoniam auerſatus fuerat eum Dominus, vt ſuſcitaret verbum ſuum, quod locutus fuerat in manu Ahiæ Silonitæ, ad Ieroboam filium Nabath. Vidēs itaque populus quòd noluiſſet eos audire rex, reſpondit dicens: Quæ nobis pars in Dauid? vel quæ hæreditas in filio Iſai? Vade in tabernacula tua Iſrael, nunc vide domum tuam Dauid. Et abijt Iſrael in tabernacula ſua. Super filios autem Iſrael, quicunque habitabant in ciuitatibus Iuda regnauit Roboam. Miſit ergò rex Roboam Aduram, qui erat ſuper tributa: & lapidauit eum omnis Iſrael, & mortuus eſt. Porrò rex Roboam feſtinus aſcendit currum, & fugit in Ieruſalem: receſſitque Iſrael à domo Dauid, vſque in præſentem diem.

25. Et capite vigeſimoprimo: Igitur non fuit alter talis ſicut Achab, qui venundatus eſt vt faceret malũ in conſpectu Domini: cõcitauit enim eum Iezabel vxor ſua, & abominabilis factus eſt, intantùm vt ſequeretur idola, quæ fecerant Amorrhæi, quos conſumpſit Dominus à facie filiorum Iſrael.

26. Secundi Paralipomenon vigeſimoſecundo: Quadraginta duorum annorum erat Ochoſias cùm regnare cœpiſſet, & vno anno regnauit in Ieruſalem, & nomen matris eius Athalia filia Amri. Sed & ipſe ingreſſus eſt per vias domus Achab: mater enim eius impulit eum vt impiè ageret. Fecit igitur malum in conſpectu Domini, ſicut domus Achab: ipſi enim fuerunt ei conſiliarij poſt mortem patris ſui, in interitum eius. Ambulauitque in conſilijs eorum. Et perrexit cum Ioram filio Achab rege Iſrael, in bellum contra Hazael regem Syriæ, in Ramoth, &c.

27. Et vigeſimoquinto: Amaſias verò poſt cædem Idumæorum, & allatos deos filiorum Seir, ſtatuit illos in deos ſibi, & adorabat eos, & illis adolebat incenſum. Quamobrem iratus Dominus contra Amaſiam miſit ad illum prophetam, qui diceret ei: Cur adorâſti deos, qui non liberauerunt populum ſuum de manu tua? Cumque hæc ille loqueretur, reſpondit ei: Num conſiliarius regis es? quieſce ne interficiam te. Diſcedenſque propheta, Scio, inquit, quod cogitauerit Deus occidere te, quia feciſti hoc malum, & inſuper non acquieuiſti conſilio meo. Igitur Amaſias rex Iuda inito peſſimo conſilio, miſit ad Ioas filium Ioachas filij Iehu, regem Iſrael, dicens: Veni, videamus nos mutuò. At ille remiſit nuncios, dicens: Carduus, qui eſt in Libano, miſit ad cedrum Libani, dicens: Dixiſti: Percuſſi Edom, & idcircò erigitur cor tuum ne in ſuperbiam: ſede in domo tua, cur malum aduerſum te prouocas, vt cadas & tu, & Iuda tecum? Noluit audire Amaſias, eo quòd Domini eſſet voluntas vt traderetur in manus hoſtium propter Deos Edom. Aſcendit igitur Ioas rex Iſraël, & mutuos ſibi præbuere conſpectus: Amaſias autem rex Iuda erat in Bethlames Iuda: corruitque Iuda coram Iſraël, & fugit tabernacula ſua. Porrò Amaſiam regem Iuda, filium Ioas filij Ioachaz, cepit Ioas rex Iſrael in Bethlames, & adduxit in Ieruſalem: deſtruxitque murum eius à porta Ephraim vſque ad portam Anguli, quadringentis cubitis. Omne quoque aurum, & argentum, & vniuerſa vaſa, quæ repererat in domo Dei, & apud Obededom in theſauris etiam domus regiæ, necnon & filios obſidum reduxit in Samariam.

28. Primi Eſdræ quarto capite: Factum eſt igitur vt populus terræ impediret manus populi Iudę, & turbaret eos inædificando. Conduxerunt autem aduerſus eos conſiliatores, vt deſtruerent conſilium eorum omnibus diebus Cyri regis Perſarum, & vſque ad regnum Darij regis Perſarum.

29. Esthex quinto: Aman diſſimulata ira, reuerſus in domum ſuam, conuocauit ad ſe amicos ſuos, & Zares vxorem ſuam: & expoſuit illis magnitudinem diuitiarum ſuarum, filiorumque turbam, & quanta eum gloria ſuper omnes principes & ſeruos ſuos rex eleuaſſet. Et poſt hæc ait, Regina quoque Eſther nullum alium vocauit ad conuiuium cum rege, præter me: apud quam etiam cras cum rege pranſurus ſum. Et cùm hæc omnia habeam, nihil me habere puto, quamdiu videro Mardochæum Iudęum ſedentem ante fores regias. Reſponderuntque ei Zares vxor eius, & cæteri amici: Iube parari excelſam trabem, habentem altitudinis quinquaginta cubitos, &

dic mane regi vt appendatur ſuper eam Mardochæus, & ſic ibis cum rege lætus ad conuiuium. Placuit ei conſilium, & iuſſit excelſam præparari crucem.

30. Et capite ſeptimo: Dixitque Harbona, vnus de eunuchis, qui ſtabant in miniſterio regis: En lignum, quod parauerat Mardochæo, qui locutus eſt pro rege, ſtat in domo Aman, habens altitudinis quinquaginta cubitos. Cui dixit rex: Appendite eum in eo. Suſpenſus eſt itaque Aman in patibulo quod parauerat Mardochæo.

31. Danielis ſexto: Dixerunt ergò viri illi: Non inueniemus Danieli huic aliquam occaſionem, niſi fortè in lege Dei ſui. Tunc principes, & ſatrapæ ſurripuerunt regi, & ſic locuti ſunt ei: Dari rex in æternum viue. conſilium inierunt omnes principes regni tui, magiſtratus, & ſatrapæ, ſenatores, & iudices vt decretum imperatorium exeat, & edictum: Vt omnis qui petierit aliquam petitionem à quocunque deo, & homine vſque ad triginta dies, niſi à te rex, mittatur in lacum leonum. Nunc itaque rex confirma ſententiam, & ſcribe decretum: vt non immutetur quod ſtatutum eſt à Medis & Perſis, nec præuaricari cuiquam liceat. Porrò rex Darius propoſuit edictum, & ſtatuit. Quod cùm Daniel comperiſſet, id eſt, conſtitutam legem, ingreſſus eſt domum ſuam: & feneſtris apertis in cœnaculo ſuo contra Ieruſalem tribus temporibus in die flectebat genua ſua, & adorabat, confitebaturque coram Deo ſuo ſicut & ante facere conſueuerat. Viri ergò illi curioſius inquirentes inuenerunt Danielem orantem & obſecrantem Deum ſuum. Et accedentes locuti ſunt regi ſuper edicto: Rex nunquid non conſtituiſti, &c. Tunc rex præcepit & adduxerunt Danielem, & miſerunt eum in lacum leonum, &c. Tunc vehementer rex gauiſus eſt ſuper eo, & Danielem præcepit educi de lacu: eductuſque eſt Daniel de lacu, & nulla læſio inuenta eſt in eo, quia credidit Deo ſuo. Iubente autem rege, adducti ſunt viri illi, qui accuſauerant Danielem: & in lacum leonum miſſi ſunt, ipſi, & filij, & vxores eorum: & non peruenerunt vſque ad pauimentum laci, donec arriperent eos leones, & omnia oſſa eorum comminuerunt.

32. Primi Machabæorum primo: In diebus illis exierunt ex Iſrael filij iniqui, & ſuaſerunt multis, dicentes: Eamus, & diſponamus teſtamentum cum Gentibus, quæ circa nos ſunt: quia ex quo receſſimus ab eis inuenerunt nos multa mala. Et bonus viſus eſt ſermo in oculis eorum. Et deſtinauerunt aliqui de populo, & abierunt ad regem: & dedit illis poteſtatem vt facerent iuſtitiam Gentium. Et ædificauerũt gymnaſium in Ieroſolymis ſecundùm leges Nationum: & fecerũt ſibi præputia, & receſſerunt à teſtamento ſancto, & iuncti ſunt Nationibus, & venundati ſunt vt facerent malum.

33. Secvndi Machabæorum primo capite: De magnis periculis à Deo liberati, magnificè gratias agimus ipſi, vtpotè qui aduerſus talem regem dimicauimus. Ipſe enim ebullire fecit de Perſide eos, qui pugnauerunt contra nos, & ſanctam ciuitatem. Nam cùm in Perſide eſſet dux ipſe, & cum ipſo immenſus exercitus, cecidit in templo Naneæ, conſilio deceptus ſacerdotum Naneæ. etenim cum ea habitaturus venit ad locum Antiochus, & amici eius, & vt acciperet pecunias multas doris nomine. Cumque propoſuiſſent eas ſacerdotes Naneæ, & ipſe cum paucis ingreſſus eſſet intra ambitum fani, clauſerunt templum, cùm intraſſet Antiochus: apertoque occulto aditu templi, mittentes lapides percuſſerunt ducem, & eos qui cum eo erant, & diuiſerunt membratim, & capitibus amputatis foras proiecerunt. Per omnia benedictus Deus, qui tradidit impios.

34. Et capite quarto: Ratus autem Menelaus accepiſſe ſe tempus opportunum, aurea quædam vaſa è templo furatus donauit Andronico, & alia vendiderat Tyri, & per vicinas ciuitates. Quod cùm certiſſimè cognouiſſet Onias, arguebat eum, ipſe in loco tuto ſe continens Antiochiæ ſecus Daphnen. Vnde Menelaus accedens ad Andronicum, rogabat vt Oniam interficeret. Qui cùm veniſſet ad Oniam, & datis dextris cum iureiurando (quamuis eſſet ei ſuſpectus) ſuaſiſſet de aſylo procedere, ſtatim eum peremit, non veritus iuſtitiam. Ob quam cauſam non ſolùm Iudæi, ſed aliæ quoque nationes indignabantur, & moleſtè ferebant de nece tanti viri iniuſta. Sed regreſſum regem de Ciliciæ locis adierunt Iudæi apud Antiochiam, ſimul & Græci: conquerentes de iniqua nece Oniæ. Contriſtatus itaque animo Antiochus propter Oniam, & flexus ad miſericordiam, lachrymas fudit, recordatus defuncti ſobrietatem, & modeſtiam. accenſiſque animis Andronicum purpura exutũ, per totã ciuitatem iubet circunduci: & in eodem loco, in quo in Oniam impietatem commiſerat, ſacrilegum vita priuari, Domino illi condignam retribuente pœnam. Multis autem ſacrilegijs in templo à Lyſimacho commiſſis Menelai conſilio, & diuulgata fama, congregata eſt multitudo aduerſus Lyſimachum multo iam auro exportato. Turbis autem inſurgentibus, & animis ira repletis, Lyſimachus armatis ferè tribus millibus iniquis manibus vti cœpit, duce quodam tyranno, ætate pariter, & dementia prouecto. Sed, vt intellexerunt conatum Lyſimachi, alij lapides, alij fuſtes validos arripuere: quidam verò cinerem in Lyſimachum iecere. Et multi quidam vulnerati, quidam autem & proſtrati, omnes verò in fugam conuerſi ſunt: ipſum etiam ſacrilegum ſecus ærarium interfecerunt. De his ergò cœpit iudicium aduerſus Menelaum agitari. Et cùm veniſſet rex Tyrum, ad ipſum negotium detulerunt miſſi tres viri à ſenioribus. Et cùm ſuperaretur Menelaus, promiſit Ptolomæo multas pecunias dare ad ſuadendum regi. Itaque Ptolomæus in quodam atrio poſitum quaſi refrigerandi gratia regem adijt, & deduxit à ſententia: & Menelaum quidem vniuerſæ malitiæ reum crimimbus abſoluit: miſeros autem, qui, etiam ſi apud Scythas cauſam dixiſſent, innocentes iudicarentur, hos morte damnauit. Citò ergò iniuſtam pœnam dederunt, qui pro ciuitate, & populo, & ſacris vaſis cauſam proſecuti ſunt. Quam ob rem Tyrij quoque indignati, erga ſepulturam eorum liberaliſſimi exiterunt. Menelaus autem propter eorum, qui in potentia erant, auaritiam, permanebat in poteſtate, creſcens in malitia ad inſidias ciuium.

35. Actorvm decimoquarto: Supernenerunt autem quidam ab Antiochia, & Iconio Iudæi: & perſuaſis turbis, lapidanteſque Paulum, traxerunt extra ciuitatem, exiſtimantes eum mortuum

tuum esse.

36. MARCI sexto: Quicquid petieris dabo tibi,(*ait Herodes ad filiam Herodiadis*)licèt dimidium regni mei. Quæ cùm exîsset,dixit matri suæ: Quid petam? At illa dixit: Caput Ioannis Baptistę. Cúmque introîisset statim cum festinatione ad regem, petiuit dicens: Volo vt protinus des mihi in disco caput Ioannis Baptistæ. Et contristatus est rex propter iusiurandum, & propter simul discumbentes noluit eam contristare: sed misso speculatore præcepit afferri caput eius in disco. Et decollauit eum in carcere, & attulit caput eius in disco: & dedit illud puellæ, & puella dedit matri suæ.

37. MATTHÆI decimoquarto: At illa præmonita à matre sua, Da mihi, inquit, hîc in disco caput Ioannis Baptistæ,&c.

IV.

Quando Iussio est peccatum alienum?

CùM ex decreto,mandato, imperióve nostro redit ad proximum iniuria, vel malum quodcunque perpetratur. Sic Dauid Rex innocentem occidit[a] Vriam, non suis quidem,aut seruorum manibus, sed per literas hoc agens,atque demandans,vt in prælio ille occideretur. Et præses[b] Pilatus mortis CHRISTI reus est,quòd illum in Iudęorum gratiam cruci affigendum, etsi inuitus quodammodò, authoritate sua adiudicauit ac tradidit Ita summo se crimine[c] Pharao & [d]Herodes obligârunt, cùm legem tyrannicam de occidendis Hebręorum infantibus ferrent. *Væ*[e] autem illis *qui condunt leges iniquas.*

a 1. Reg. 11. c.d Iudith 8. a. Esther 3. c. d. Daniel. 3. a. b. 6. c. d. 1. Machab. 1. e. f. 8 2. Mach. 6. a. Marc. 6. d. Actor. 23. a.
a 2. Reg. 11. c.
b Ioan. 19.
c Luc. 23. d.
c Exod. 1. c. d.
d Matth. 2.
e Isaiæ 10.
a. Matt. 15.
a. Marc. 7. b.

TESTIMONIA.

1. PRIMI Regum vigesimosecundo: Dixitque rex(*Saul*) Morte morieris Achimelech,tu,& omnis domus patris tui. Et ait rex emissariis, qui circunstabant eum: Conuertimini, & interficite sacerdotes Domini: nam manus eorum cum Dauid est: scientes quòd fugisset, & non indicauerunt mihi. Noluerunt autem serui regis extendere manus suas in sacerdotes Domini. Et ait rex ad Doeg: Conuertere tu, & irrue in sacerdotes. Conuersúsque Doeg Idumæus, irruit in sacerdotes, & trucidauit in die illa octogintaquinque viros vestitos ephod lineo. Nobe autem ciuitatem sacerdotum percussit in ore gladij, viros & mulieres, & paruulos, & lactentes, boúmque & asinum, & ouem in ore gladij.

2. IVDITH secundo: Anno tertiodecimo Nabuchodonosor regis, vigesima & secunda die mensis primi, factum est verbum in domo Nabuchodonosor regis Assyriorum vt defenderet se. Vocauítque omnes maiores natu,omnésque duces, & bellatores suos, & habuit cum eis mysterium consilij sui: dixítque cogitationem suam in eo esse, vt omnem terram suo subiugaret imperio. Quod dictum cùm placuisset omnibus,vocauit Nabuchodonosor rex Holofernem principem militiæ suæ, & dixit ei: Egredere aduersus omne regnum Occidentis, & contra eos præcipuè, qui contempserunt imperium meum. Non parcet oculus tuus vlli regno, omnémque vrbem munitam subiugabis mihi.

3. ESTHER tertio: Dixit Aman regi Assuero; Est populus per omnes prouincias regni tui dispersus, & à se mutuò separatus, nouis vtens legibus & ceremoniis, insuper & regis scita contemnens. Et optimè nôsti quòd non expediat regno tuo vt insolescat per licentiam. si tibi placet,decerne, vt pereat, & decem millia talentorum appendam arcariis gazæ tuæ. Tulit ergò rex annulum, quo vtebatur, de manu sua, & dedit eum Aman filio Amadathi de progenie Agag, hosti Iudæorum,dixítque ad eum: Argentum, quod tu polliceris, tuum sit. de populo age quod tibi placet. Vocatíq; sunt scribæ regis mense primo Nisan,tertiadecima die eiusdem mensis:& scriptum est, vt iusserat Aman, ad omnes Satrapas regis,& iudices prouinciarum, diuersarúmque gentium, vt quæque gens legere poterat, & audire pro varietate linguarum ex nomine regis Assueri: & literæ signatæ ipsius annulo, missæ sunt per cursores regis ad vniuersas prouincias vt occiderent atque delerent omnes Iudæos, à puero vsque ad senem,paruulos,& mulieres,vno die,hoc est,tertiodecimo mensis duodecimi, qui vocatur Adar, & bona eorum diriperent. Summa autem epistolarum hæc fuit,vt omnes prouincię scirent,& pararent se ad prædictum diem. Festinabant cursores,qui missi erant,regis imperium explere. Statímq; in Susan pependit edictum, rege & Aman celebrante conuiuium, & cunctis Iudæis, qui in vrbe erant,flentibus.

4. DANIELIS tertio: Et præco clamabat valenter; Vobis dicitur populis,tribubus,& linguis: In hora qua audieritis sonitum tubæ, & fistulæ, & citharæ, sambucæ, & psalterij, & symphoniæ, & vniuersi generis musicorum, cadêtes adorate statuam auream, quam constituit Nabuchodonosor rex. Si quis autem non prostratus adorauerit, eadem hora mittetur in fornacem ignis ardentis. Post hæc igitur statim & audiêrunt omnes populi sonitum tubæ,fistulæ,& citharæ,sambucę,& psalterij,& symphonię,& omnis generis musicorum: cadentes omnes populi, tribus, & linguæ, adorauerunt statuam auream,quã constituerat Nabuchodonosor rex. Statímq; in ipso tempore accedentes viri Chaldæi accusauerunt Iudæos,&c.

5. ET capite sexto: Viri ergò illi curiosius inquirentes inuenerunt Danielem orantem, & obsecrantem Deum suum. Et accedentes locuti sunt regi super edicto: Rex nunquid non constituisti, vt omnis homo, qui rogaret quamquam de dis,

& hominibus vſque ad diestriginta, niſi te, rex, mitteretur in lacum leonum? Ad quos reſpondens rex, ait: Verus eſt ſermo iuxta decretum Medorum, atque Perſarum, quod præuaricari non licet. Tunc reſpondentes dixerunt coram rege: Daniel de filijs captiuitatis Iuda, non curauit de lege tua, & de edicto, quod conſtituiſti: ſed tribus temporibus per diem orat obſecratione ſua. Quod verbum cùm audiſſet rex, ſatis contriſtatus eſt: & pro Daniele poſuit cor vt liberaret eum, & vſque ad occaſum ſolis laborabat vt eueret illum. Viri autem illi intelligentes regem dixerunt ei: Scito rex, quia lex Medorum atque Perſarum eſt vt omne decretum, quod conſtituerit rex, non liceat immutari. Tunc rex præcepit, & adduxerunt Danielem, & miſerunt eum in lacum leonum.

6. PRIMI Machabæorũ primo: Et ſcripſit rex Antiochus omni regno ſuo, vt eſſet omnis populus, vnus: & relinqueret vnuſquiſque legẽ ſuã. Et cõſenſerunt omnes Gẽtes ſecũdùm verbum regis Antiochi: & multi ex Iſrael conſenſerunt ſeruituti eius, & ſacrificauerunt idolis, & coinquinauerunt ſabbatũ. Et miſit rex libros per manus mũciorum in Ieruſalẽ, & in omnes ciuitates Iuda: vt ſequerentur leges Gentium terræ, & prohiberent holocauſta, & ſacrificia, & placationes fieri in templo Dei, & prohiberent celebrari ſabbatum, & dies ſolennes: & iuſſit coinquinari ſancta, & ſanctum populum Iſrael. Et iuſſit ædificari aras, & templa, & idola, & immolari carnes ſuillas, & pecora communia, & relinquere filio ſuos incircunciſos, & coinquinari animas eorum in omnibus immundis, & abominationibus, ita vt obliuiſcerentur legem, & immutarent omnes iuſtificationes Dei. Et quicunque non feciſſent ſecundùm verbum regis Antiochi, morerentur. Secundùm omnia verba hæc, ſcripſit omni regno ſuo: & præpoſuit principes populo, qui hæc fieri cogerent. Et inſſerunt ciuitatibus Iuda ſacrificare. Et congregati ſunt multi de populo ad eos, qui dereliquerant legem Domini: & fecerunt mala ſuper terram: & effugauerunt populum Iſrael in abditis, & in abſconditis fugitiuorum locis. Die quintadecima menſis Caſleu, quinto & quadrageſimo & centeſimo anno ædificauit rex Antiochus abominandum idolum deſolationis ſuper altare Dei, & per vniuerſas ciuitates Iuda in circuitu ædificauerunt aras: & ante ianuas domorum, & in plateis incendebant thura, & ſacrificabant: & libros legis Dei conbuſſerunt igni, ſcindentes eos: & apud quemcunque inueniebantur libri teſtamenti Domini, & quicunque obſeruabat legem Domini, ſecundùm edictum regis trucidabant eum. In virtute ſua faciebant hæc populo Iſrael, qui inueniebatur in omni menſe & menſe in ciuitatibus. Et quinta & vigeſima die menſis ſacrificabant ſuper aram, quæ erat contra altare. Et mulieres, quæ circuncidebant filios ſuos, trucidabantur ſecundùm iuſſum regis Antiochi, & ſuſpendebant pueros à ceruicibus per vniuerſas domos eorum: & eos, qui circunciderant illos, trucidabant. Et multi de populo Iſrael deſinierunt apud ſe, vt non manducarent immunda: & elegerunt magis mori, quàm cibis coinquinari immundis: & noluerunt infringere legem Dei ſanctam, & trucidati ſunt: & facta eſt ira magna ſuper populum valde.

7. SECVNDI Machabæorum ſexto: Sed non poſt multum temporis miſit rex ſenem quendam Antiochenum, qui compelleret Iudæos vt ſe transferrent à patrijs, & Dei legibus: contaminare etiam quod in Ieroſolymis erat templum, & cognominare Iouis Olympij: & in Garizim, prout erant hi, qui locum inhabitabant, Iouis hoſpitalis. Peſſima autem & vniuerſis grauis erat malorum incurſio: nam templum luxuria, & comeſſationibus Gentium erat plenum, & ſcortantium cum meretricibus, ſacratiſque ædibus mulieres ſe vltrò ingerebãt, intrò ferẽtes ea, quæ nõ licebat. Altare etiam plenũ erat illicitis, quæ legibus prohibebantur. Neque autem ſabbatha cuſtodiebantur, neque dies ſolennes patrij ſeruabantur, nec ſimpliciter Iudæum ſe eſſe quiſquam confitebatur. Ducebantur autem cum amara neceſſitate in die natalis regis ad ſacrificia: &, cùm Liberi ſacra celebrarentur, cogebãtur hedera coronati, Libero circuire. Decretum autem exijt in proximas Gentilium ciuitates, ſuggerentibus Ptolemæis, vt pari modo & ipſi aduerſus Iudæos agerent, vt ſacrificarent: eos autem, qui nollent trãſire ad inſtituta Gentium, interficerent: erat ergò videre miſeriam.

8. MARCI ſexto: Herodes miſſo ſpiculatore præcepit afferri caput eius (*Ioannis*) in diſco. Et decollauit eum in carcere.

9. ACTORVM vigeſimotertio: Princeps autem ſacerdotum Ananias præcepit adſtantibus ſibi percutere os eius. Tunc Paulus dixit ad eum: &c.

10. SECVNDI Regum vndecimo: Factum eſt ergò manè, & ſcripſit Dauid epiſtolã ad Ioab. miſitque per manum Vriæ, ſcribens in epiſtola: Ponite Vriam ex aduerſo belli, vbi fortiſſimum eſt prælium: & derelinquite eum, vt percuſſus intereat. Igitur cùm Ioab obſideret vrbem, poſuit Vriam in loco vbi ſciebat viros eſſe fortiſſimos. Egreſſique viri de ciuitate, bellabant aduerſum Ioab, & ceciderunt de populo ſeruorum Dauid, & mortuus eſt etiam Vrias Hethæus.

11. IOANNIS decimonono: Tunc ergò tradidit eis illum vt crucifigeretur.

12. LVCÆ vigeſimo tertio: Dimiſit autem illis eum, qui propter homicidium, & ſeditionem miſſus fuerat in carcerem, quem petebant, Ieſum verò tradidit voluntati eorum.

13. EXODI primo: Dixit autem rex Ægypti obſtetricibus Hebræorum: quarum vna vocabatur Sephora, altera Phua, præcipiens eis: Quando obſtetricabitis Hebræas, & partûs tempus aduenerit: ſi maſculus fuerit, interficite eum: ſi fœmina, reſeruate. Timuerunt autem obſtetrices Deum, &c. Præcepit ergò Pharao omni populo ſuo, dicens: Quidquid maſculini ſexûs natum fuerit, in flumen proijcite: quidquid fœminini, reſeruate.

14. MATTHÆI ſecundo capite: Tunc Herodes videns quoniam illuſus eſſet à Magis, iratus eſt valdè, & mittens occidit omnes pueros, qui erant in Bethlehem, & in omnibus finibus eius à bimatu & infra ſecundùm tempus, quod exquiſierat à Magis.

15. ISAIÆ decimo: Væ qui condunt leges iniquas: & ſcribentes, iniuſtitiam ſcripſerunt: vt opprimerent in iudicio pauperes, & vim facerent cauſæ humilium populi mei: vt eſſent viduæ præda eorum, & pupillos diripierent. Quid facietis in die viſitationis, & calamitatis de longè venientis? ad cuius confugietis auxilium? & vbi derelinquetis gloriam veſtram, ne incuruemini

ſub

ſub vinculo, & cum interfectis cadatis? Super omnibus his non eſt aduerſus furor eius, ſed adhuc manus eius extenta.

16. MATTHÆI decimoquinto: Ipſe autem reſpondens, ait illis: Quare & vos tranſgredimini mandatum Dei propter traditionem veſtram? Nam Deus dixit: Honora patrem, & matrem. &: Qui maledixerit patri, vel matri, morte moriatur. Vos autem dicitis: Quicunque dixerit patri, vel matri, Munus quodcunque eſt ex me, tibi proderit: & non honorificabit patrem ſuum, aut matrem ſuam: & irritum feciſtis mandatum Dei propter traditionem veſtram.

17. MARCI ſeptimo: Et dicebat illis: Bene irritum facitis præceptum Dei, vt traditionem veſtram ſeruetis. Moyſes enim dixit: Honora patrem tuum, & matrem: &: Qui maledixerit patri, vel matri, morte moriatur. Vos autem dicitis: Si dixerit homo patri, aut matri, Corban, (quod eſt donum) quodcunque ex me, tibi profuerit: & vltrà non dimittitis eum quidquam facere patri ſuo, aut matri, reſcindentes verbum Dei per traditionem veſtram, quam tradidiſtis.

V.

Conſenſus quando alieni peccati nos reos facit?

CVM, quod ab alijs fit nequiter, à nobis quaſi ſuffragium accipit, & ſaltem tacitè [a] approbatur. Ita peccauit Saulus, in Stephani protomartyris necem [b] conſentiens. Peccârunt & viri ex Iudæis plures quadraginta, [c] qui facta etiam voti nuncupatione, in Pauli necem armârunt ſeſe. Peccauerunt demum & ciues [d] Hieroſolymitani, ſuis Magiſtratibus, quò Chriſtus perderetur, ſuffragantes; vt idcircò Petrus illis exprobrans dixerit: [e] *Authorem vitæ interfeciſtis.* Notanda eſt igitur Pauli ſententia: *Non ſolùm qui faciunt mala, ſed etiam qui conſentiunt facientibus, digni ſunt morte.* Et huc referri poteſt, quod apud Cyprianum [g] legimus, Non eſt immunis à ſcelere, qui, vt faceret, imperauit: nec alienus à crimine, cuius conſenſu licet non à ſe admiſſum crimen, tamen publicè legitur.

[a] Irenæus lib. 4. ca. 46.
[b] Actor. 7. g.
[c] Actor. 23. c.
[d] Matt. 27. cap. Marc. 15. b
[e] Actor. 3. b. & 2. c.
[f] Rom. 1. d.
[g] Epiſtol. 31. quæ eſt Cle. 11. Romani ad Cyprianum.

TESTIMONIA.

1. LEVITICI vigeſimo: Quòd ſi negligens populus terræ, & quaſi paruipendens imperium meum, dimiſerit hominem qui dedit de ſemine ſuo Moloch, nec voluerit eum occidere: ponam faciem meam ſuper hominem illum, & ſuper cognationem eius, ſuccidamque & ipſum, & omnes qui conſenſerunt ei vt fornicaretur cum Moloch, de medio populi ſui.

2. NVMERORVM decimoſexto: Locutuſque Dominus ad Moyſen & Aaron, ait: Separamini de medio congregationis huius, vt eos repentè diſperdam. Qui ceciderunt proni in faciem; atq; dixerunt: Fortiſſime Deus ſpirituum vniuerſæ carnis, num vno peccante, contra omnes ira tua deſæuiet? Et ait Dominus ad Moyſen: Præcipe vniuerſo populo vt ſeparetur à tabernaculis Core, & Dathan & Abiron. Surrexitque Moyſes, & abijt ad Dathan & Abiron: & ſequentibus eum ſenioribus Iſrael, dixit ad turbam: Recedite à tabernaculis hominum impiorum, & nolite tangere quæ ad eos pertinent, ne inuoluamini in peccatis eorum. Cumque receſſiſſent à tentorijs eorum per circuitum, Dathan & Abiron egreſſi ſtabant in introitu papilionum ſuorum cum vxoribus & liberis, omnique frequentia. Et ait Moyſes: In hoc ſcietis quòd Dominus miſerit me vt facerem vniuerſa quæ cernitis, & non ex proprio ea corde protuleritm: Si conſueta hominum & morte interierint, & viſitauerit eos plaga, qua cæteri viſitari ſolent, non miſit me Dominus: ſin autem nouam rem fecerit Dominus, vt aperiens terra os ſuum, deglutiat eos & omnia quæ ad illos pertinent, deſcenderintque viuentes in infernum ſcietis quòd blaſphemauerint Dominum. Confeſtim igitur vt ceſſauit loqui, dirupta eſt terra ſub pedibus eorum: & aperiens os ſuum, deuorauit illos cum tabernaculis ſuis & vniuerſa ſubſtantia eorum. deſcenderuntque viui in infernum operti humo, & perierunt de medio multitudinis. At verò omnis Iſrael, qui ſtabat per gyrum, fugit à clamore pereuntium, dicens: Ne fortè & nos terra deglutiat. Sed & ignis egreſſus à Domino, interfecit ducentos quinquaginta viros, qui offerebant incenſum.

3. IVDITH octauo: Hæc itaque cùm audiſſet (*Iudith*) quoniam Ozias promiſiſſet quòd tranſacto quinto die traderet ciuitatem, miſit ad presbyteros Chabri, & Charmi. Et venerunt ad illam, & dixit illis: Quod eſt hoc verbum, in quo conſenſit Ozias, vt tradat ciuitatem Aſſyrijs ſi intra quinque dies non venerit vobis adiutorium? Et qui eſtis vos, qui tentatis Dominum? Non eſt iſte ſermo, qui miſericordiam prouocet, ſed potius qui iram excitet, & furorem accẽdat. Poſuiſtis vos tempus miſerationis Domini, & in arbitrium veſtrum, diem conſtituiſtis ei. Sed quia patiens Dominus eſt, in hoc ipſo pœniteamus, &c.

4. ESTHER decimoquarto: Et deprecabatur (*Eſther*) Dominum Deum Iſrael, dicens: Domine mi, qui rex noſter es ſolus, &c. qui nôſti quia oderim gloriam iniquorum, & deteſter cubile incircũciſorum, & omnis alienigenę. Tu ſcis neceſſitatem meam, quòd abominer ſignum ſuperbiæ

& gloriæ meæ, quod eſt ſuper caput meum in diebus oſtentationis meæ, & deteſter illud quaſi pannum menſtruatæ, & non portem in diebus ſilentij mei, & quòd non comederim in menſa Aman, nec mihi placuerit conuiuium regis, & non biberim vinum libaminum: & nunquam lætata ſit ancilla tua, ex quo huc tranſlata ſum vſque in præſentem diem, niſi in te Domine Deus Abraham, Deus fortis ſuper omnes, &c.

5. LVCÆ vndecimo: Væ vobis, qui ædificatis monumenta Prophetarum: patres autem veſtri occiderunt illos. Profectò teſtificamini quòd conſentitis operibus patrum veſtrorum: quoniam ipſi quidem eos occiderunt, vos autem ædificatis eorum ſepulcra.

6. IRENÆVS libro quarto contra hæreſes Valentiniani & ſimiles, capite quadrageſimoſexto:

1. Cor. 5. Et habemus præceptum: Si quis frater nominatur fornicator, aut auarus, aut idololatra, aut maledicus, aut ebrioſus, aut rapax, cum huiuſmodi

Epheſ. 5. nec cibum ſumere. Et iterum ait Apoſtolus: Nemo vos ſeducat inanibus verbis: propter hoc enim venit ira Dei in filios diffidentiæ. Nolite ergò fieri participes eorum. Et quemadmodum ibi peccantium damnatio participabat & reliquos, quoniam placebant eis, & vnà cum eis conuerſabantur: ſic & hîc modicum fermentum totam maſſam corrumpit.

Peccãtium damnatio participat reliquos.

7. ACTORVM ſeptimo: Saulus autem erat conſentiens neci eius.

8. ET vigeſimotertio: Facta autem die collegerunt ſe quidam ex Iudæis, & deuouerunt ſe dicentes, neque manducaturos, neque bibituros, donec occiderent Paulum. Erant autem plus quàm quadraginta viri, qui hanc coniurationem fecerant.

9. MATTHÆI vigeſimoſeptimo: Principes autem ſacerdotum, & ſeniores perſuaſerunt populis vt peterent Barabbam, Ieſum verò perderent.

10. MARCI decimoquinto: Pontifices autem concitauerunt turbam, vt magis Barabbam dimitteret eis, &c. Pilatus autem volens populo ſatisfacere, dimiſit illis Barabbam, & tradidit Ieſum flagellis cæſum, vt crucifigeretur.

11. ACTORVM tertio: Deus glorificauit filium ſuum IESVM, quem vos quidem tradidiſtis, & negâſtis ante faciem Pilati, iudicante illo dimitti. Vos autem ſanctum, & iuſtum negâſtis, & petiſtis virum homicidam donari vobis: auctorem verò vitæ interfeciſtis.

12. ET capite ſecundo: Viri Iſraëlitæ, audite verba hæc: Ieſum Nazarenum, virum approbatum à Deo in vobis, virtutibus, & prodigiis, & ſignis, quæ fecit Deus per illum in medio veſtrî, ſicut & vos ſcitis: hunc definito conſilio, & præſcientia Dei traditum, per manus iniquorum affligentes interemiſtis.

13. AD Romanos primo: Et ſicut non probauerunt Deum habere in notitia: tradidit illos Deus in reprobum ſenſum: vt faciant ea, quę non conueniunt, repletos omni iniquitate, malitia, fornicatione, auaritia, nequitia, plenos inuidia, homicidio, contentione, dolo, malignitate, ſuſurrones, detractores, Deo odibiles, contumelioſos, ſuperbos, elatos, inuentores malorum, parentibus non obedientibus, inſipientes, incompoſitos, ſine affectione, abſque fœdere, ſine miſericordia. Qui cùm iuſtitiam Dei cognouiſſent, non intellexerunt quoniam qui talia agunt, digni ſunt morte: & non ſolùm qui ea faciunt, ſed etiam qui conſentiunt facientibus.

14. CLERVS Romanus in epiſtola ad Cyprianum, quæ apud eundem eſt trigeſimaprima: Sed etiam aduerſus illos qui acta feciſſent, licet præſentes, cùm fierent, non affuiſſent, cùm præſentiam ſuam vtique, vt ſic ſcriberentur, mandando feciſſent. Non eſt enim immunis à ſcelere, qui vt fieret imperauit: nec eſt alienus à crimine, cuius conſenſu, licet non à ſe admiſſum crimen, tamen publicè legitur.

Eſt lib. 2. epiſtol. 7.

Et iubentis & conſentientis eſt peccatum.

VI.

Quando Irritatione nobis peccatum alienum conflatur?

Cùm ſcientes alium ad iram, vindictam, blaſphemiam, crudelitatem, aut conſimilia vitia, ſiue dictis id fiat, ſiue factis, aut quacunque ratione alia, prouocamus. Vt cùm [a] vxor Iob patientiſſimo viro petulanter inſultans, quantum in ſe quidem erat, ſuaſit etiam Deum blaſphemare. Et Tobiæ [b] vxor æquè moroſa, maritum ſuis conuiciis frequenter infeſtans & exaſperans, hoc facit, vt vir anxius domeſticam iniuriam ſuſpiriis, lachrymis & precibus ad Deum fuſis proſequi cogatur. Contra verò monet [c] Eccleſiaſticus: *Abſtine te à lite, & minues peccata: homo enim iracundus incendit litem, & vir peccator turbabit amicos, & in medio pacem habentium immittet inimicitiam.* Sic & Salomon [d] dixit: *Semper iurgia quærit malus: angelus autem crudelis mittetur contra eum.*

1. Reg. 1. a. Pſal. 105. c. 2. Mach. 14. d. Galat. 5. d. Epheſ 6. 2. Coloſſ. 3. d.

a Iob 2. c.
b Tob. 2. c. d. & 3. a. b.

c Eccli. 28. a. b. Prou. 15. c. 18. a. 22. b. 26. c. 29. d. 30. d.

d Prou 17. b 3. d. Iſaiæ 33. a.

TESTIMONIA.

1. PRIMI Regum primo: Affligebat quoque eam (*Annam*) æmula eius, & vehementer angebat, intantùm, vt exprobraret quòd Dominus concluſiſſet vuluam eius: ſicque faciebat per ſingulos annos, cùm redeunte tempore aſcenderent ad templum Domini: & ſic prouocabat eam.

2. PSALMO centeſimoquinto: Dedit eis petitionem ipſorum: & miſit ſaturitatem in animas eorum. Et irritauerunt Moyſen in caſtris: Aaron ſanctum Domini.

3. SECVNDI Machabæorum decimoquarto: Morabatur autem Nicanor Ieroſolymis, nihilque iniquè

que iniquè agebat, gregésq; turbarum, quæ congregatæ fuerant, dimisit. Habebat autem Iudam semper charum ex animo, & erat viro inclinatus. Rogauítque eum ducere vxorem, filiósque procreare. Nuptias fecit: quietè egit, comitérque viuebant. Alcimus autem, videns charitatem illorum adinuicem, & conuentiones, venit ad Demetrium, & dicebat, Nicanorem rebus alienis assentire, Iudámque regni insidiatorem successorem sibi destinâsse. Itaque Rex exasperatus, & pessimis huius criminationibus irritatus, scripsit Nicanori, dicens, grauiter quidem se ferre de amicitiæ conuentione, iubere tamen Machabæum citius vinctum mittere Antiochiam.

4. AD Galatas quinto: Non efficiamur inanis gloriæ cupidi, inuicem prouocantes, inuicem inuidentes.

5. AD Ephesios sexto: Et vos patres nolite ad iracundiam prouocare filios vestros: sed educate illos in disciplina, & correptione Domini.

6. AD Colossenses tertio: Patres, nolite ad indignationem prouocare filios vestros, vt non pusillo animo fiant.

7. IOB secundo capite: Dixit autem illi vxor sua: Adhuc tu permanes in simplicitate tua? benedic Deo, & morere.

8. TOBIÆ secundo: Sicut beato Iob insultabant Reges, ita isti parentes & cognati eius irridebant vitam eius, dicentes: Vbi est spes tua, pro qua eleemosynas & sepultúras faciebas? Tobias verò increpabat eos, dicens: Nolite ita loqui: quoniam filij sanctorum sumus, & vitam illam expectamus, quam Deus daturus est his, qui fidem suam nunquam mutant ab eo. Anna verò vxor eius ibat ad opus textrinum quotidiè, & de labore manuum suarum victum, quem consequi poterat, deferebat. Vnde factum est, vt hœdum caprarum accipiens detulisset domi: Cuius cùm vocem balantis vir eius audîsset, dixit: Videte, ne fortè furtiuus sit, reddite eum dominis suis, quia non licet nobis aut edere ex furto aliquid, aut contingere. Ad hæc vxor eius irata respondit: Manifestè vana facta est spes tua, & eleemosynæ tuæ modò apparuerunt. Atque his, & aliis huiusce modi verbis exprobrabat ei.

9. ET capite tertio: Tunc Tobias ingemuit, & cœpit orare cum lachrymis, dicens: Iustus es Domine, & omnia iudicia tua iusta sunt, & omnes viæ tuæ, misericordia, & veritas, & iudicium, &c. Eadem die contigit vt Sara filia Raguelis in Rages ciuitate Medorum, & ipsa audiret improperium ab vna ex ancillis patris sui, quoniam tradita fuerat septem viris, & dæmonium nomine Asmodæus occiderat eos, mox vt ingressi fuissent ad eam. Ergò cùm pro culpa sua increparet puellam, respondit ei, dicens: Amplius ex te non videamus filium, aut filiam super terram, interfectrix virorum tuorum. Nunquid & occidere me vis, sicut iam occidisti septem viros? Ad hanc vocem perrexit in superius cubiculum domus suæ: & tribus diebus, & tribus noctibus non manducauit, neque bibit: sed in oratione persistens cum lachrymis deprecabatur Deum, vt ab isto improperio liberaret eam.

10. ECCLESIASTICI vigesimooctauo: Abstine te à lite, & minues peccata: &c. vt in textu, & supra de peccatis capitalibus quęstione octaua B testimonio decimo quarto.

11. PROVERBIORVM decimoquinto: Vir iracundus prouocat rixas: qui patiens est, mitigat suscitatas.

12. ET capite decimooctauo: Labia stulti miscent se rixis: & os eius iurgia prouocat.

13. ITEM vigesimosecundo: Eiice derisorem, & exibit cum eo iurgium, cessabúntque causæ & contumeliæ.

14. ET capite vigesimosexto: Sicut qui apprehendit auribus canem, sic qui transit impatiens, & commiscetur rixæ alterius. Sicut noxius est qui mittit sagittas, & lanceas in mortem: ita vir, qui fraudulenter nocet amico suo: & cùm fuerit deprehensus, dicit: Ludens feci. Cùm defecerint ligna, extinguetur ignis: & susurrone subtracto, iurgia conquiescent. Sicut carbones ad prunas, & ligna ad ignem, sic homo iracundus suscitat rixas. Verba susurronis quasi simplicia, & ipsa perueniunt ad intima ventris.

15. ITEM capite vigesimonono: Vir iracundus prouocat rixas: & qui ad indignandum facilis est, erit ad peccandum procliuis.

16. ET capite trigesimo: Qui fortiter premit vbera ad eliciendum lac, exprimit butyrum: & qui vehementer emungit, elicit sanguinem: & qui prouocat iras, producit discordias.

17. PROVERBIORVM decimoseptimo: Semper iurgia quærit malus: &c. vt in textu.

18. ET capite tertio: Ne contendas aduersus hominem frustrà, cùm ipse tibi nihil mali fecerit. Ne æmuleris hominem iniustum, nec imiteris vias eius: quia abominatio Domini est omnis illusor, & cum simplicibus sermocinatio eius. Egestas à Domino in domo impij: habitacula autem iustorum benedicentur. Ipse deludet illusores, & mansueris dabit gratiam. Gloriam sapientes possidebunt: stultorum exaltatio, ignominia.

19. ISAIÆ trigesimotertio: Væ qui prædaris, nónne & ipse prædaberis? & qui spernis, nónne & ipse spernêris? cùm consummaueris deprædationem, deprędaberis: cùm fatigatus desiêris contemnere, contemnêris.

VII.

Quando per laudationem, vel adulationem noſtram peccato alieno fœdamur?

CVM aliquem in malefactis, vel de improbitate commendamus, vel, tanquàm re benè gesta, calcar addimus malè currenti, vt ille in prauo instituto pergat. *Væ*[a] autem *quæ consuunt puluillos ſub omni cubito manus: & faciunt ceruicalia ſub capite vniuerſæ ætatis, ad ca-*

Prou. 24. c. 17. a. 18. d. Pſal. 140. a. Iſa. 5. c. Chryſ. hom. 2. de Dauid & Saule. Cypria. de lapſ. Baſil. hom. in Pſal. 61. Auguſtin. in Pſal. 134.

[a] Ezech. 13. a. b. c. d.

piendas animas, vt est apud Prophetam. In hoc vitium incidunt nonnunquam Ecclesiastici[b] concionatores, & Magistratus malè vulgo blandientes, dum eius licentiæ palàm fauent & applaudunt. Rectè autem Esaias: [c] *Populе meus, qui te beatum dicunt, ipsi te decipiunt, & viam gressuum tuorum dissipant.* Vndè Paulus eos iubet vitari Doctores, [d] qui per dulces sermones, & benedictiones, seducunt corda innocentium. *Quoniam* enim *laudatur peccator in desideriis animæ suæ: & iniquus benedicitur, exacerbauit Dominum peccator*, vt [e] Regius Propheta testatur.

b Ierem.14.c.23.c.d.e. f.g.27.b.c.28.d.29.b. Thren. 2. e. Mich.3.b. d.3. Reg.22.a.b.c.d.

c Isa. 3. c.9.c.30.b.

d Rom.16. c.2. Pet.2. a.d. Hier. lib.1.aduersus Pelag. cap.9. & lib. 2. aduersus Iouinian. cap. 19.

e Psal.9.a.54.d. Prou.1. a.b 16.d.17.c.29.a. Eccle.7.a. Iere.9.a.b.c.

TESTIMONIA.

1. PROVERBIORVM vigesimoquarto: Qui dicunt impio: iustus es: maledicent eis populi, & detestabuntur eos tribus. Qui arguunt eum, laudabuntur: & super ipsos veniet benedictio. Labia deosculabitur, qui recta verba respondet. Prępara foris opus tuum, & diligẽter exerce agrum tuum: vt posteà ædifices domum tuam. Ne sis testis frustrà contra proximum tuum: nec lactes quenquam labiis tuis.

2. ET capite vigesimoseptimo: Laudet te alienus, & non ostuum: extraneus, & non labia tua. Melior est manifesta correptio, quàm amor absconditus. Meliora sunt vulnera diligentis, quàm fraudulenta oscula odientis.

3. ET vigesimooctauo: Qui corripit hominem, gratiam posteà inueniet apud eum magis quàm ille, qui per linguæ blandimenta decipit.

4. PSALMO centesimo quadragesimo: Corripiet me iustus in misericordia, & increpabit me: oleũ autẽ peccatoris non impinguet caput meũ.

5. ISAIÆ quinto: Væ qui dicitis malum bonum, & bonum malum: ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras: ponentes amarum in dulce, & dulce in amarum.

6. CHRYSOSTOMVS homilia secunda de Dauid & Saule, cuius titulus est, Magnum esse bonum non tãtùm exercere virtutem, verùm etiam laudare, &c. Non oportet expetere modò & æmulari virtutem, verùm etiam eos qui virtutem amplectuntur, laudibus vehere, & admirandos prædicare, nobis fructum aliquem, eúmque haud vulgarem, adfert. Quemadmodùm ex aduerso prauitatem non æmulari tantùm, verùm etiam in malè viuentes laudare, supplicium haud mediocrè nobis conciliat: & si fas est quiddam nouum & admirandum dicere, grauius supplicium, quàm manet illos ipsos qui malè viuunt. Id declarans Paulus, posteaquam omnem malitiæ speciem enumerâtat, accusâssétque omnes qui leges Dei conculcant, de illisipsis mox subiicit: Qui cùm Dei iustitiam nôssent, quòd qui talia faciunt, digni sunt morte, non solùm ea faciunt, sed & comprobant. Illa facientes; demonstrans hoc esse grauius illo. Nam collaudare insuper delinquentes, quod ad supplicij pertinet æstimationem, longè plus est quàm delinquere. Idque iure optimo, propterea quòd hoc suffragium proficiscatur ab animo planè corrupto, & insanabili morbo laborante. Siquidem is qui dum peccat, condemnat interim peccatum suum, poterit aliquandò temporis progressu ad se redire: cæterùm qui laudat malitiam, is seipsum priuauit curatione, quam adfert pœnitentia. Proindè meritò Paulus pronunciauit hoc illo esse grauius. Itaque sicuti qui prauа non tantùm faciunt, verùm etiam tales collaudant ac prædicant, eandem aut etiam grauiorem pœnam sortiuntur: ita qui bonos laudibus vehunt ac suspiciunt, coronarum illis repositarum fiunt participes. Quod ipsum ita esse, è scriptura licet perspicere. Deus enim ita loquitur Abrahæ: Benedicentibus tibi benedicam, & maledicentibus tibi maledicam.

Laudandi mali non sunt.

Rom. 1.

Plus est peccantes laudare, quam delinquere.

Probos laudare, fructuosum est.

Gen. 12.

7. CYPRIANVS in sermone de lapsis: Cùm scriptum sit: Qui vos felices dicunt, in errorem vos mittunt, & semitas pedum vestrorum turbant. Qui peccantem blandimentis adulantibus palpat, peccandi fomitem subministrat: nec comprimit delicta ille, sed nutrit. At qui consiliis fortioribus redarguit simul atque instruit fratrem, promouet ad salutem. Quos diligo, inquit Dominus, redarguo & castigo. Sic oportet & Dei Sacerdotem non obsequiis decipientibus fallere, sed remediis salutaribus prouidere. Imperitus est medicus, qui tumentes vulnerum sinus manu parcente contrectat, & in altis recessibus viscerum virus inclusum, dum seruat, exaggerat. Aperiendum vulnus est & secãdum, & putraminibus amputatis, medela fortiore curandum. Vociferetur & clamet licet, & conqueratur æger impatiens per dolorem: gratias aget postmodùm, cùm senserit sanitatem.

Isaiæ 3.

Adulatione nutriuntur delicta.

Apoc. 3.

Simile de contrectatione vulnerum.

8. BASILIVS homilia in Psalmum sexagesimumprimum: Ore suo benedicebant, & corde suo maledicebant. Multi nanque sunt qui pro bonis prauas comprobant actiones, & vitia virtutibus vicinis honestare contendunt. Nam scurrilia loquentem, vrbanum ac lepidum: turpiloquum verò, politicum: amarulentum & iracundum, neutiquàm contemnendum prædicant: parcum verò ac minimè liberalem, vt sobrium dispensatorem commendant: prodigum quoque, vt liberalem: libidinosum & lasciuum, vt voluptuarium & animi solutioris virum. Vtque semel omnia, vitium omne palliant adumbrata nomenclatura è vicino subiectæ virtutis. Tales sanè ore quidem benedicunt corde autem maledicunt ac deuouent. In verborum nanque benedictione omnem execrationem vitæ suæ inducunt, ac reos æternæ damnationi, ob ea quæ approbant, sese constituunt.

Psal. 61.

Vitia nonnulla quæ virtutum nomine commendantur.

Approbantes vitia sese damnationi obnoxios reddunt.

9. AVGVSTINVS in Psalmum centesimum trigesimumquartum enarratione prima: Cogitate & videte, quoniam quicquid aliud laudatis, ideò laudatis, quia bonum est. Insanit, qui laudat quod non est bonum. Si laudes iniquum eo ipso quòd iniquus est, nónne & tu iniquus eris? Si laudes furem eo ipso quòd fur est, nónne & tu particeps eris? Si laudes iustum in eo ipso quod

Insaniunt qui laudant quod malũ est.

iustus

ſuſtus eſt, nónne & tu habes in te partem laudando? Non enim laudares iuſtum, niſi amares: non amares, ſi nihil indè haberes.

10. EZECHIELIS decimotertio: Et factus eſt ſermo Domini ad me, dicens: Fili hominis, vaticinare ad Prophetas Iſrael, qui prophetant: & dices prophetantibus de corde ſuo, Audite verbum Domini. Hæc dicit Dominus Deus: Væ Prophetis inſipientibus, qui ſequuntur ſpiritum ſuum, & nihil vident. Quaſi vulpes in deſertis, Prophetæ tui Iſrael erant. Non aſcendiſtis ex aduerſo, neque oppoſuiſtis murum pro domo Iſrael, vt ſtaretis in prælio in die Domini. Vident vana, & diuinant mendacium, dicentes: Ait Dominus: cùm Dominus non miſerit eos: & perſeuerauerunt confirmare ſermonem. Nunquid non viſionem caſſam vidiſtis, & diuinationem mendacem locuti eſtis? & dicitis, ait Dominus: cùm ego non ſim locutus. Propterea hæc dicit Dominus Deus: Quia locuti eſtis vana, & vidiſtis mendacium: ideò eccè ego ad vos, dicit Dominus Deus: Et erit manus mea ſuper Prophetas, qui vident vana, & diuinant mendacium: in conſilio populi mei non erunt, & in ſcriptura domus Iſrael non ſcribentur, nec in terram Iſrael ingredientur: & ſcietis quia ego Dominus Deus: Eò quòd deceperint populum meum, dicentes: Pax, & non eſt pax: & ipſe ædificabat parietem, illi autem liniebant eum luto abſque paleis. Dic ad eos, qui liniunt abſque temperatura, quòd caſurus ſit: erit enim imber inundans, & dabo lapides prægrandes deſuper irruentes, & ventum procellæ diſſipantem. Siquidem eccè cecidit paries: nunquid non dicetur vobis: Vbi eſt litura, quam liniſtis? Propterea hæc dicit Dominus Deus: Et erumpere faciam ſpiritum tempeſtatum in indignatione mea, & imber inundans in furore meo erit: & lapides grandes in ira in conſumptionem. Et deſtruam parietem, quem liniſtis abſque temperamento: & adæquabo eum terræ, & renelabitur fundamentum eius: & cadet, & conſumetur in medio eius: & ſcietis quia ego ſum Dominus. Et complebo indignationem meam in pariete, & in his, qui liniunt eum abſque temperamento, dicámque vobis: Non eſt paries, & non ſunt qui liniunt eum. Prophetæ Iſrael, qui prophetant ad Hieruſalem, & vident ei viſionem pacis: & non eſt pax, ait Dominus Deus. Et tu fili hominis, pone faciem tuam contra filias populi tui, quæ prophetant de corde ſuo: & vaticinare ſuper eas, & dic: Hæc dicit Dominus Deus; Væ quæ conſuunt puluillos ſub omni cubito manus: & faciunt ceruicalia ſub capite vniuerſæ ætatis ad capiendas animas: & cùm caperent animas populi mei, viuificabant animas eorum. Et violabant me ad populum meum propter pugillum hordei, & fragmen panis, vt interficerent animas, quæ non inoriuntur, & viuificarent animas, quæ non viuunt, mentientes populo meo credenti mendaciis. Propter hoc hæc dicit Dominus Deus: Eccè ego ad pulvillos veſtros, quibus vos capitis animas volantes: & dirumpam eos de brachiis veſtris, & dimittam animas, quas vos capitis, animas ad volandum. Et dirumpam ceruicalia veſtra, & liberabo populum meum de manu veſtra, neque erunt vltra in manibus veſtris ad prædandum: & ſcietis quia ego Dominus. Pro eo quòd mœrore feciſtis cor iuſti mendaciter, quem ego non contriſtaui: & confortâſtis manus impij, vt non reuerteretur à via ſua mala, & viueret: propterea vana non videbitis, & diuinationes non diuinabitis ampliùs, & eruam populum meum de manu veſtra: & ſcietis quia ego Dominus.

11. IEREMIÆ decimoquarto: Prophetæ dicunt eis: Non videbitis gladium, & fames non erit in vobis, ſed pacem veram dabit vobis in loco iſto. Et dixit Dominus ad me: Falsò Prophetæ vaticinantur in nomine meo: non miſi eos, & non præcepi eis, neque locutus ſum ad eos: viſionem mendacem, & diuinationem, & fraudulentiam, & ſeductionem cordis ſui prophetant vobis. Idcircò hæc dicit Dominus de prophetis, qui prophetant in nomine meo, quos ego non miſi, dicentes: Gladius, & fames non erit in terra hac: In gladio & fame conſumentur Prophetæ illi. Et populi, quibus prophetant, erunt proiecti in viis Ieruſalem præ fame, & gladio, & non erit qui ſepeliat eos: ipſi & vxores eorum, filij & filiæ eorum, & effundam ſuper eos malum ſuum.

12. ET capite vigeſimotertio: Et in Prophetis Samariæ vidi ſtultitiam: & prophetabant in Baal, & decipiebant populum meum Iſrael. Et in Prophetis Ieruſalem vidi ſimilitudinem adulterantium, & iter mendacij: & confortauerunt manus peſſimorum vt non conuerteretur vnuſquiſque à malitia ſua: facti ſunt mihi omnes vt Sodoma, & habitatores eius quaſi Gomorrha. Propterea hæc dicit Dominus exercituum ad Prophetas: Eccè ego cibabo eos abſynthio, & potabo eos felle: à Prophetis enim Ieruſalem egreſſa eſt pollutio ſuper omnem terram. Hæc dicit Dominus exercituum: Nolite audire verba Prophetarum, qui prophetant vobis, & decipiunt vos: viſionem cordis loquuntur, non de ore Domini. Dicunt his, qui blaſphemant me: Locutus eſt Dominus: Pax erit vobis, & omni, qui ambulat in prauitate cordis ſui, dixerunt: Non veniet ſuper vos malum. Quis enim affuit in conſilio Domini, & vidit & audiuit ſermonem eius? quis conſiderauit verbum illius & audiuit? Eccè turbo Dominicæ indignationis egredietur, & tempeſtas erumpens: ſuper caput impiorum veniet. Non reuertetur furor Domini vſque dum faciat, & vſque dum compleat cogitationem cordis ſui: in nouiſſimis diebus intelligetis conſilium eius. Non mittebam Prophetas, & ipſi currebant: non loquebar ad eos, & ipſi prophetabant. Si ſteriſſent in conſilio meo, & nota feciſſent verba mea populo meo, auertiſſem vtique eos à via ſua mala, & à cogitationibus ſuis peſſimis. Putáſne Deus è vicino ego ſum, dicit Dominus? & non Deus de longè? nunquid non cælum & terram ego impleo, dicit Dominus? Audiui quæ dixerunt Prophetæ, prophetantes in nomine meo mẽdacium, atque dicentes, Somniaui, ſomniaui. Vſquequò iſtud eſt in corde Prophetarum vaticinantium mendacium, & prophetantium ſeductiones cordis ſui? Qui volunt facere vt obliuiſcatur populus meus nominis mei propter ſomnia eorum, quæ narrat vnuſquiſque ad proximum ſuum: ſicuti obliti ſunt patres eorum nominis mei propter Baal. Propheta, qui habet ſomnium, narret ſomnium: & qui habet ſermonem meum, loquatur ſermonem meum verè: quid paleis ad triticum, dicit Dominus? Nunquid non verba mea ſunt quaſi ignis, dicit Dominus: & quaſi malleus conterens petram? Propterea eccè ego ad Prophetas, ait Dominus: qui furátur verba vnuſquiſq; à proximo ſuo. Eccè ego ad Prophetas, ait Dominus: qui aſſumunt linguas ſuas, & aiunt; Dicit Dominus.

Eccè ego ad Prophetas ſomniantes mendacium, ait Dominus: qui narrauerunt ea, & ſeduxerunt populum meum in mendacio ſuo, & in miraculis ſuis: cùm ego non miſiſſem eos, nec mandâſſem eis, qui nihil profuerunt populo huic, dicit Dominus. Si igitur interrogauerit te populus iſte, vel Propheta, aut ſacerdos, dicens: Quod eſt onus Domini? dices ad eos: Vos eſtis onus. proiiciam quippe vos, dicit Dominus. Et Propheta, & Sacerdos, & populus qui dicit: Onus Domini: viſitabo ſuper virum illum, & ſuper domum eius. Hæc dicetis vnuſquiſque ad proximum & ad fratrem ſuum: Quid reſpondit Dominus? & quid locutus eſt Dominus? Et onus Domini vltrà non memorabitur: quia onus erit vnicuique ſermo ſuus: & peruertiſtis verba Dei viuentis, Domini exercituum Dei noſtri. Hæc dices ad Prophetam: Quid reſpondit tibi Dominus? & quid locutus eſt Dominus? Si autem onus Domini dixeritis: propter hoc hæc dicit Dominus: Quia dixiſtis ſermonem iſtum: Onus Domini: & miſi ad vos, dicens: Nolite dicere: Onus Domini: Propterea eccè ego tollam vos portans, & derelinquam vos, & ciuitatem, quam dedi vobis, & patribus veſtris à facie mea. Et dabo vos in opprobrium ſempiternum, & in ignominiam æternam, quæ nunquàm obliuione delebitur.

13. Et vigeſimoſeptimo: Vos ergò nolite audire Prophetas veſtros, & diuinos, & ſomniatores, & augures, & maleficos, qui dicunt vobis: Non ſeruietis Regi Babylonis. Quia mendacium prophetant vobis: vt longè vos faciant de terra veſtra, & eiiciant vos, & pereatis, &c. Nolite audire verba Prophetarum dicentium vobis: Non ſeruietis Regi Babylonis: quia mendacium ipſi loquuntur vobis. Quia non miſi eos, ait Dominus: & ipſi prophetant in nomine meo mendaciter: vt eijciant vos, & pereatis tam vos, quam Prophetæ, qui vaticinantur vobis.

14. Item capite vigeſimooctauo: Et dixit Ieremias Propheta ad Hananiam Prophetam: Audi Hanania: non miſit te Dominus, & tu confidere feciſti populum iſtum in mendacio. Idcircò hæc dicit Dominus: Eccè ego mittam te à facie terræ: hoc anno morieris: aduerſum enim Dominum locutus es. Et mortuus eſt Hananias Propheta in anno illo, menſe ſeptimo.

15. Et vigeſimonono: Hæc dicit Dominus exercituum Deus Iſrael: Non vos ſeducant Prophetæ veſtri, qui ſunt in medio veſtrum, & diuini veſtri: & ne attendatis ad ſomnia veſtra, quæ vos ſomniatis: quia falsò ipſi prophetant vobis in nomine meo: & non miſi eos, dicit Dominus. Quia hæc dicit Dominus: Cùm cœperint, &c.

16. Threnorvm ſecundo: Prophetæ tui viderunt tibi falſa, & ſtulta, nec aperiebant iniquitatem tuam, vt te ad pœnitentiam prouocarent; viderunt autem tibi aſſumptiones falſas, & eiectiones. Plauſerunt ſuper te manibus omnes trãſeuntes per viam, ſibilauerunt, & mouerunt caput ſuum ſuper filiam Ieruſalem.

17. Michææ tertio: Hæc dicit Dominus ſuper Prophetas, qui ſeducunt populum meum, qui mordent dentibus ſuis, & prædicant pacem: & ſi quis non dederit in ore quippiam, ſanctificãt ſuper illum prælium. Propterea nox vobis pro viſione erit, & tenebræ vobis pro diuinatione: & occumbet ſol ſuper Prophetas, & obtenebrabitur ſuper eos dies. Et confundentur qui vident viſiones. Et paulò pòſt: Principes eius in muneribus iudicabant, & ſacerdotes eius in mercede docebant, & Prophetæ eius in pecunia diuinabant: & ſuper Dominum requieſcebãt, dicentes: Nunquid non Dominus in medio noſtrum? non venient ſuper nos mala. Propter hoc, cauſa veſtri Sion quaſi ager arabitur, & Ieruſalem quaſi aceruus lapidum erit, & mons templi in excelſa ſiluarum.

18. Tertii Regum vigeſimoſecundo: Et ait (*Rex Iſrael*) ad Ioſaphat: Veniéſne mecum ad præliandum in Ramoth Galaad? Dixítque Ioſaphat ad Regem Iſrael: Sicut ego ſum, ita & tu: populus meus, & populus tuus vnum ſunt: & equites mei, equites tui. Dixítque Ioſaphat ad Regem Iſrael: Quære, oro te, hodiè ſermonem Domini. Congregauit ergò Rex Iſrael Prophetas, quadringentos circiter viros, & ait ad eos: Ire debeo in Ramoth Galaad ad bellandum, an quieſcere? qui reſponderunt: Aſcende, & dabit eam Dominus in manu regis. Dixit autem Ioſaphat: Non eſt hîc Propheta Domini quiſpiam, vt interrogemus per eum? Et ait Rex Iſrael ad Ioſaphat: Remanſit vir vnus, per quem poſſumus interrogare Dominum, ſed ego odi eum, quia non prophetat mihi bonum, ſed malum, Michæas filius Iemla. Cui Ioſaphat ait; Ne loquaris ita Rex. Vocauit ergò Rex Iſrael eunuchum quendam, & dixit ei: Feſtina adducere Michæam filium Iemla. Rex autem Iſrael, & Ioſaphat Rex Iuda ſedebant vnuſquiſq; in ſolio ſuo veſtiti cultu regio, in area iuxta oſtium portæ Samariæ, & vniuerſi Prophetæ prophetabant in conſpectu eorum. Fecit quoque ſibi Sedecias filius Chanaana cornua ferrea, & ait; Hæc dicit Dominus: His ventilabis Syriam, donec deleas eam. Omnéſque Prophetæ ſimiliter prophetabant, dicentes: Aſcende in Ramoth Galaad, & vade proſperè, & tradet Dominus in manus Regis. Nuncius verò, qui ierat vt vocaret Michæam, locutus eſt ad eum, dicens: Eccè ſermones Prophetarum ore vno regi bona prædicant, ſit ergò ſermo tuus ſimilis eorum, & loquere bona. Cui Michæas ait; Viuit Dominus, quia quodcunque dixerit mihi Dominus, hoc loquar. Venit itaque ad Regem, & ait illi Rex: Michæa, ire debemus in Ramoth Galaad ad præliandum, an ceſſare? Cui ille reſpondit: Aſcende, & vade proſperè, & tradet eam Dominus in manus Regis. Dixit autem Rex ad eum: Iterùm atque iterùm adiuro te, vt non loquaris mihi niſi quod verum eſt, in nomine Domini. Et ille ait; Vidi cunctum Iſrael diſperſum in montibus, quaſi oues non habentes Paſtorem. & ait Dominus: Non habent iſti Dominum: reuertatur vnuſquiſque in domum ſuam in pace. (Dixit ergò Rex Iſrael ad Ioſaphat: Nunquid non dixi tibi, quia non prophetat mihi bonum, ſed ſemper malum?) ille verò addens, ait; Propterea audi ſermonem Domini: Vidi Dominum ſedentem ſuper ſolium ſuum, & omnem exercitum cæli aſſiſtentem ei à dextris, & à ſiniſtris: & ait Dominus: Quis decipiet Achab Regem Iſrael, vt aſcendat, & cadat in Ramoth Galaad? Et dixit vnus verba huiuſcemodi, & alius aliter. Egreſſus eſt autem ſpiritus, & ſtetit coram Domino, & ait; Ego decipiam illum. Cui locutus eſt Dominus: In quo? Et ille ait; Egrediar, & ero ſpiritus mendax in ore omnium Prophetarum eius. Et dixit Dominus: Decipies, & præualebis: egredere, & fac ita. Nunc igitur eccè dedit Dominus ſpiritum mẽdacij in ore omnium Prophetarum tuorum, qui hîc ſunt, & Dominus locutus

locutus est contra te malum. Accessit autem Sedecias filius Chanaana, & percussit Michæam in maxillam, & dixit: Mene ergò dimisit spiritus Domini, & locutus est tibi? Et ait Michæas: Visurus es in die illa, quando ingredieris in cubiculum, intra cubiculum vt abscondaris. Et ait rex Israël: Tollite Michæam, & maneat apud Amon principem ciuitatis, & apud Ioas filium Amalech, & dicite eis: Hæc dicit rex: Mittite virum istum in carcerem, & sustentate eum pane tribulationis, & aqua angustiæ, donec reuertar in pace. Dixítque Michæas: Si reuersus fueris in pace, non est locutus in me Dominus. Et ait; Audite populi omnes. Ascendit itaque rex Israël, & Iosaphat rex Iuda in Ramoth Galaad. Dixit itaque rex Israël ad Iosaphat: Sume arma, &c. Vir autem quidam tetendit arcum, in incertum sagittam dirigens, & casu percussit regem Israël inter pulmonem & stomachum. At ille dixit aurigæ suo: Verte manum tuam, & eiice me de exercitu, quia grauiter vulneratus sum. Commissum est ergò prælium in die illa, & rex Israel stabat in curru suo contra Syros, & mortuus est vespere, fluebat autem sanguis plagæ in sinum currus, & præco insonuit in vniuerso exercitu antequàm sol occumberet, dicens: Vnusquisque reuertatur in ciuitatem, & in terram suam. Mortuus est autem rex, & perlatus est in Samariam: sepeliêrúntque regem in Samaria, & lauerunt currum eius in piscina Samariæ, & linxerunt canes sanguinem eius, & habenas lauerunt, iuxta verbum Domini quod locutus fuerat.

19. ISAIÆ tertio: Populo meus, qui te beatum dicunt, &c. vt in textu.

20. ET capite nono: Longæuus & honorabilis, ipse est caput, & propheta docens mendacium, ipse est cauda. Et erunt, qui beatificant populum istum, seducentes: & qui beatificantur, præcipitati. Propter hoc, &c.

21. ITEM trigesimo: Populus ad iracundiam prouocans est, & filij mendaces, filij nolentes audire legem Dei. Qui dicunt videntibus: Nolite videre: & aspicientibus: Nolite aspicere nobis ea, quæ recta sunt, loquimini nobis placentia, videte nobis errores. Auferte à me viam, declinate à me semitam, cesset à facie nostra sanctus Israel. Propterea hæc dicit sanctus Israel: Pro eo quòd reprobâstis verbum hoc, & sperâstis in calumnia, & in tumultu, & innixi estis super eo: propterea erit vobis iniquitas hæc sicut interruptio cadens, & requisita in muro excelso, quoniam subitò, dum non speratur, veniet contritio eius. Et comminuetur sicut conteritur lagena figuli contritione perualida: & non inuenietur de fragmentis eius testa, in qua portetur igniculus de incendio, aut hauriatur parùm aquæ de fouea.

22. AD Romanos decimosexto: Rogo autem vos, fratres, vt obseruetis eos, qui dissensiones, & offendicula præter doctrinam, quam vos didicistis, faciunt, & declinate abillis. Huiusce modi enim Christo Domino nostro non seruiunt, sed suo ventri: & per dulces sermones, & benedictiones, seducunt corda innocentium.

23. POSTERIORIS epistolæ Petri secundo capite: Fuerunt verò & pseudoprophetę in populo, sicut & in vobis erunt magistri mendaces, qui introducent sectas perditionis, & eum, qui emit eos, Dominum negant, superducentes sibi celerem perditionem. Et multi sequentur eorum luxurias, per quos via veritatis blasphemabitur: & in auaritia fictis verbis de vobis negotiabuntur, quibus iudicium iam olim non cessat: & perditio eorum non dormitat. Et paulò pòst: Hi verò velut irrationabilia pecora, &c. pellicientes animas instabiles, &c. Hi sunt fontes sine aqua, & nebulæ turbinibus exagitatæ, quibus caligo tenebrarum reseruatur. Superba enim vanitatis loquentes, pelliciunt in desideriis carnis luxurię eos, qui paulùm effugiunt, qui in errore conuersantur: libertatem illis promittentes, cùm ipsi serui sint corruptionis: à quo enim quis superatus est, huius & seruus est.

24. HIERONYMVS libro primo aduersus Pelagianos, capite nono: Si seruus Dei nihil amarum de suo debet ore proferre, sed semper quod dulce & suaue est, aut sacerdos & doctor serui Dei non erunt, qui fidutialiter debent corripere peccantes, & nulli adulari, sed audacter omnes increpare: aut, si sacerdos & doctor, non solùm serui Dei, sed inter seruos eius principalem tenent locum, frustrà seruis Dei blanditias & dulcedines reseruâsti: Cùm hoc propriè hæreticorum sit, & eorum qui decipere cupiunt audientes, dicente Apostolo: Huiusmodi enim Christo Domino non seruiunt, sed suo ventri: & per dulces sermones, & benedictiones seducunt corda innocentium. Semper insidiosa, callida, blanda est adulatio. Pulchréq; adulator apud Philosophos definitur, blandus inimicus. Veritas amara est, rugosæ frontis ac tristis, offenditque correctos. Vndè & Apostolus loquitur: Inimicus vobis factus sum, veritatem dicens vobis? Et Comicus: Obsequium amicos, veritas odium parit. Quapropter & Pascha cum amaritudinibus comedibus: & vas electionis docet, Pascha celebrandum in veritate, & sinceritate. Veritas in nobis sit & sinceritas, & amaritudo ilicò consequetur.

Hæreticorum proprium, per blanditias decipere. Rom. 16.

Adulator blandus inimicus. Galat. 4.

Terent. in And.

Exod. 12. 1. Cor. 5.

25. ET libro secundo aduersus Iouinianum, capite decimonono: Nunc restat, vt Epicurum nostrum, subantem in hortulis suis inter adolescentulos & mulierculas, alloquamur. Fauent tibi crassi, nitidi, dealbati. Adde, si vis, iuxta Socraticam irrisionem, omnes sues, & canes, & quia carnem amas, vultures quoque, aquilæ, accipitres, & bubones. Nunquàm nos Aristippi multitudo terrebit. Quoscunque formosos, quoscunque calamistratos, quos crine composito, quos rubentibus buccis videro, de tuo armento sunt, immò inter tuos sues grunniunt. De nostro grege tristes, pallidi, sordidati, & quasi peregrini huius seculi, licet sermone taceant, habitu loquuntur & gestu: Hei mihi, quia peregrinatio mea prolongata est, habitaui cum habitantibus Cedar, videlicet in tenebris huius mundi: quia lux lucet in tenebris, & tenebræ eam non comprehenderunt. Ne glorieris, quòd multos discipulos habeas. Filius Dei docuit in Iudæa, & duodecim tantùm illum Apostoli sequebantur. Torcular, inquit, calcaui solus, & de gentibus vir non est mecum. Ille in passione solus remansit, & Petri quoque erga eum trepidauit constantia: Pharisæorum autem doctrinæ omnis populus applaudebat, dicens: Crucifige, crucifige talem. Non habemus regem, nisi Cęsarem, id est, vitia sequimur, non virtutes: Epicurum, non Christum: Iouinianum, non Apostolum Paulum. Quòd multi acquiescant sententiæ tuæ, indicium voluptatis est: non enim tam te loquentem probant, quàm suis fauent vitiis. In circulis platearum quotidiè fictus hariolus stultorum nares verberat, & ob-

Iouinianus hæreticus, abstinentię & castitatis hostis, quales discipulos habeat.

Psal. 119.

Ioan. 1.

Isaiæ 63.

Lucæ 23. Ioan. 19.

Cur Iouinianus hæreticus multos sectatores habeat.

torto fuſte dentes mordentium quatit: nec tamen deeſt, qui ſemper poſſit induci: & pro magna ſapientia deputas, ſi plures porci poſt te currant, quos gehennæ ſuccidiæ nutrias? Poſt præconium tuum & balneas, quæ viros pariter & fœminas lauant, omnis impatientia, quæ ardentem priùs libidinem quaſi verecundiæ veſtibus tegebat, nudata eſt & expoſita: quæ antè in occulto erant, nunc in propatulo ſunt. Oſtendiſti tales diſcipulos, non feciſti. Hoc profecit doctrina tua, vt
Noti. peccatum ne pœnitentiam quidem habeat. Virgines tuæ, quas prudentiſſimo conſilio, quod nemo vnquàm legerat nec audierat, de Apoſtolo
1. Cor. 7. docuiſti, Meliuseſt nubere, quàm vri Occultos adulteros in apertos verterunt maritos. non ſuaſit hoc Apoſtolus, non electionis vas. Virgilianum conſilium eſt: Coniugium vocat, hoc prætexit nomine culpam. Quadringenti fermè anni ſunt, quòd Chriſti prædicatio fulget in mundo, ex quo innumerabiles hæreſes tunicam illius conſciderunt. Vniuerſus penè error de Chaldæo, & Syro, & Græco ſermone proceſſerat. Baſilides, magiſter luxuriæ, & turpiſſimorum complexum,
Præco voluptatis Iouinianus. poſt tot annos ita in Iouinianum, quaſi in Euphorbum transformatus eſt, vt Latina quoque lingua haberet hæreſim ſuam. Nullàne fuit alia in toto orbe prouincia, quæ reciperet præconium voluptatis, in quam coluber tortuoſus irreperet, niſi quam Petri doctrina ſuper petram fundauerat Chriſtum, vexillum crucis & prædicationis auſteritas, idolorum templa deſtruxerat? Eregione luxuria ventris & gutturis ſubuertere nititur
Iſaiæ 3. fortitudinem crucis. Vndè per Iſaiam loquitur Deus: Populus meus, qui vos beatificant, ſeducunt vos, & ſemitas pedum veſtrorum conturIſa. 50. 48. bant. Necnon per Ieremiam: Fugite de medio Babylonis, & ſeruate vnuſquiſq; animam ſuam, & nolite credere pſeudoprophetis, qui dicunt, pax, pax, & non eſt pax: qui ſemper ingeminant,
Ierem. 7. templum Domini, templum Domini. Prophetæ
Thren. 2. tui viderunt tibi falſa & inſipientia. non aperuerunt iniquitatem tuam, vt te ad pœnitẽtiam prouocarent: qui deuorent plebem Dei, vt cibum
Pſal. 13. panis, Deum non inuocauerunt. Ieremias, captiIerem. 18. uitatem nuncians, lapidatur à populo. Ananias,
Pſeudoprophetæ ſemper dulcia pollicentur. filius Azur, frangebat ad preſens ligneas torques, & in futurum ferreas præparabat. Semper Pſeudoprophetæ dulcia pollicentur, & ad modicum placent. Amara eſt veritas, & qui eam prædicant,
Amara veritas. replentur amaritudine: in azymis enim veritatis
1. Cor. 5. & ſynceritatis, Domini Paſcha celebratur, &
Exod. 12. cum amaritudinibus comeditur. Egregia ſanè
Cælibes quaſi cælo digni. vox, & quam audiat ſponſa Chriſti, inter virgines, & viduas, & cælibes, vndè & ipſum nomen inditum eſt, quòd cælo digni ſint, quia coitu careant. Rarò ieiunate, crebriùs nubite: non enim poteſtis implere opera nuptiarum, niſi mulſum, &
Iouiniani doctrina. carnes, & nucleum ſumpſeritis. Nolite timere fornicationem. Qui ſemel in Chriſto baptizatus eſt, cadere non poteſt: habet enim ad deſpumandas libidines ſolaria nuptiarum. Quòd & ſi ceciderietis, redintegrabit vos pœnitentia: & qui in baptiſmate fuiſtis hypocritæ, eritis in pœnitentia ſolidæ fidei. Neque turbemini, putantes inter iuſtum & pœnitentem aliquid intereſſe, & humiliorem gradum dare quidem veniam, ſed coronam tollere: vna eſt enim retributio: qui ad dexteram ſteterit, introibit in regna cælorum. His conſiliis ſubulci tui Paſtoribus noſtris ditiores ſunt, & hirci plurimas ſecum capras trahunt. Equi inſanientes in fœminas facti ſunt, ſtatim vt mulieres viderint, adhinniunt, & impatientiam ſuam, prô nefas, ſcripturarum ſolantur exemplis. Sed & ipſæ mulierculæ miſeræ, & non miſerabiles, præceptoris ſui verba cantantes, Quid enim niſi ſemen requirit Deus? non ſolùm pudicitiam, ſed etiam verecundiam perdiderunt: maioríque procacitate defendunt libidinem, quàm exercent. Habes prætereà in exercitu tuo plures ſuc- Grex Iouiniaſtarũ. centuriatos: habes ſcutras & velites in præſidiis, craſſos, comptos, nitidos, clamatores, qui te pugnis calcibúſque defendant. Tibi cedunt de via nobiles, tibi oſculantur diuites caput. Niſi enim tu veniſſes, ebrij atque ructantes paradiſum intrare non poterant. macte virtute, immò vitiis, habes in caſtris tuis, & Amazonas exerta mamma, & nudo brachio & genu, venientes contra ſe viros, ad pugnam libidinum prouocantes. Et quia opulentus paterfamilias es, in aniariis tuis non turtures, ſed vpupæ nutriuntur, quæ tota fœtidæ voluptatis luſtra circunuolent. Me carpe, me diſſice obiice crimina, quæ voluêris: argue luxuriæ & deliciarum, magis me amabis, ſi talis fuero ero enim de armento tuo. Sed & ad te loquar, quę ſcriptam in fronte blaſphemiam, Chriſti confeſſione delẽſti: Vrbs potens, Vrbs orbis domina, Vrbis Romæ commendatio. Vrbs Apoſtoli voce laudata, interpretare vocabulum tuum. Roma, aut fortitudinis nomen eſt Rom. 1. apud Græcos, aut ſublimitatis, iuxta Hebræos. ſerua quod diceris. virtus te excelſam facit, non voluptas humilem. Maledictionem, quam tibi Apoc. 17. & 18. ſaluator in Apocalypſi comminatus eſt, potes effugere per pœnitentiam, habens exemplum Niniuitarum. Caue Iouiniani nomen, quod de idolo Iouiniani nomen ab idolo deriuatum. deriuatum eſt. Squalet Capitolium: templa Iouis & cæremoniæ conciderunt, cur vocabulum eius & vitia apud te vigeant? adhuc ſub regibus & ſub Numa Pompilio faciliùs Maiores tui Pythagoræ continentiam, quàm ſub Conſulibus Epicuri luxuriam ſuſceperunt.

26. PSALMO nono: Quoniam laudatur peccator, &c. vt in textu.

27. ET Pſalmo quinquageſimoquarto: Molliti ſunt ſermones eius ſuper oleum: & ipſi ſunt iacula.

28. PROVERBIORVM primo: Fili mi, ſi te lactauerint peccatores, ne acquieſcas eis. Si dixerint; Veni nobiſcum, inſidiemur ſanguini, abſcondamus tendiculas contra inſontem fruſtrà: deglutiamus eum ſicut infernus viuentem, & integrum quaſi deſcendentem in lacum. Omnem pretioſam ſubſtantiam reperiemus, implebimus domos noſtras ſpoliis. Sortem mitte nobiſcum, marſupium vnum ſit omnium noſtrum.

29. ET capite decimoſexto: Vir iniquus lactat amicum ſuum: & ducit eum per viam non bonam. Qui attonitis oculis cogitat praua, mordens labia ſua perficit malum.

30. ET capite decimoſeptimo: Qui iuſtificat impium, & qui condemnat iuſtum, abominabilis eſt vterque apud Deum.

31. ITEM capite vigeſimonono: Homo, qui blandis, fictiſq; ſermonibus loquitur amico ſuo, rete expandit greſſibus eius. Peccantem virum iniquum inuoluet laqueus: & iuſtus laudabit atque gaudebit.

32. ECCLESIASTIS ſeptimo: Melius eſt à ſapiente corripi, quàm ſtultorũ adulatione decipi.

33. IEREMIÆ nono: Et extenderunt linguam

ſuam

ſuam quaſi arcum mendacij, & non veritatis, confortati ſunt in terra, quia de malo ad malum egreſſi ſunt, & me non cognouerſit, dicit Dominus. Vnuſquiſque ſe à proximo ſuo cuſtodiat, & in omni fratre ſuo non habeat fiduciam: quia omnis frater ſupplantans ſupplantabit, & omnis amicus fraudulenter incedet. Et vir fratrem ſuum deridebit, & veritatem non loquetur, docuerunt enim linguam ſuam loqui mendacium: vt iniquè agerent, laborauerunt. Habitatio tua in medio doli: in dolo renuerunt ſcire me, dicit Dominus. Propterea hæc dicit Dominus exercituum: Ecce ego conflabo, & probabo eos: quid enim aliud faciam à facie filiæ populi mei? Sagitta vulnerans lingua eorum, dolum locuta eſt: in ore ſuo pacem cum amico ſuo loquitur, & occultè ponit ei inſidias. Nunquid ſuper his non viſitabo, dicit Dominus? aut in gente huiuſmodi non vlciſcetur anima mea?

VIII.

Quando Reticentiæ noſtræ culpa peccatum alienum in nos redundat?

QVVM in tempeſtiuum noſtrum ſilentium ſiue ſubdito, ſiue cuiuis alteri adfert detrimentum. Exempli cauſa, ſi docendi, monendi, corripiendique fratris aut populi nobis munus incumbit, & in eo interim, dum prodeſſe poſſumus, ſine iuſta cauſa ceſſamus. Vndè per Iſaiam teſtatur. Dominus omni euãgelizanti: [a] *Clama, ne ceſſes, quaſi tuba exalta vocem tuam, & annuncia populo meo ſcelera eorum, & domui Iacob peccata eorum.* Audi porrò periculum in his, qui non abs re canes [b] muti, latrare non valentes, dicuntur: [c] *Si dicente me ad impium, dicit Dominus: Morte morieris: non annunciaueris ei, neque locutus fueris vt auertatur à via ſua impia, & viuat: ipſe impius in iniquitate ſua morietur, ſanguinem autem eius de manu tua requiram.* Adeò neceſſarium eſt obſeruatu, quod Paulus non ſine graui obteſtatione poſtulat, [d] *Prædica verbum, inſta opportunè, importunè: argue, obſecra, increpa in omni patientia, & doctrina.* Tum idem alibi: [e] *Peccantes, inquit, coram omnibus argue: vt & cæteri timorem habeant.*

a Iſ. 58. a. Ier. 23. c. 26. 30. a. Ioan. 1. a. 1. Cor. 9. c.

Bernard. de natiuit. Ioan. Bapt. Greg. 2. parte curæ paſtoral. c. 4. Aug. epiſt 109. & hom. 7 ex 50. Proſp. lib. 1. de vita contemp. c. 20. Iſidor. de ſummo bono. lib. 3. cap. 44. 45. & 46.

b Iſaiæ. 56. d. Ezech. 3. d. e. f. & 33. a. b. & ibidem Hieronymus. Item Greg. hom. 11. in Ezechiel Act. 20. d. e. Iſa. 6. b. Eſther 4. d.

d 2. Tim. 4. a. Tit. 1. c. d. 2. d. Chryſo. hom. 6. in epiſt. ad Philip.

e 1. Tim. 5. d. Leuit. 19. c. Aug. ſerm. 15. c. 7. de verb. Domini. & ſerm. 16. c. 4. 7. & 8.

TESTIMONIA.

1. BERNARDVS in ſermone de Natiuitate ſancti Ioannis Baptiſtæ: Nemo (fratres) vitia palpet: peccata diſſimulet nemo. Nemo dicat, nunquid cuſtos fratris mei ſum ego? Nemo, quod in ſe eſt, æquanimiter ferat, cùm viderit ordinem deperire, minui diſciplinam. Eſt enim conſentire ſilere, cùm arguere poſſis: & ſcimus, quia ſimilis pœna facientes maneat, & conſentientes.

Genes. 4.

Silere, cùm poſſis arguere, conſentire eſt. Rom. 1. Eadem habet li. 1. ep. 24. ad Ioã. Conſtantinop. & reliq.

2. GREGORIVS in ſecunda parte curæ paſtoralis, capite quarto: Sit rector diſcretus in ſilentio, vtilis in verbo: ne aut tacenda proferat, aut proferenda reticeſcat. Nam ſicut incauta locutio in errorem pertrahit: ita indiſcretum ſilentium hos, qui erudiri poterant, in errore derelinquit. Sæpè nanque rectores improuidi humanam amittere gratiam formidantes, loqui liberè recta pertimeſcunt: & iuxta veritatis vocem, nequaquàm iam gregis cuſtodiæ paſtorum ſtudio, ſed mercenariorum vice deſeruiunt: quia veniente lupo fugiunt, dum ſe ſub ſilentio abſcondunt.

Diſcretio in ſilentio. Contra ſilentium Paſtorum. Ioan. 10.

Iſaiæ 56. Ezech. 13.

Hinc nãque eos per Prophetam Dominus increpat, dicẽs: Canes muti non valentes latrare. Hinc rurſum queritur, dicens: Non aſcendiſtis ex aduerſo, nec oppoſuiſtis murum pro domo Iſraël, vt ſtaretis in prælio in die Domini. Ex aduerſo quippe aſcendere, eſt pro defenſione gregis voce libera huius mundi poteſtatibus contraire. Et in die Domini in prælio ſtare, eſt prauis decertantibus ex iuſtitiæ amore reſiſtere. Paſtori enim recta timuiſſe dicere, quid aliud eſt, quam tacendo terga præbuiſſe? qui nimirùm ſi pro grege ſe obiicit, murum pro domo Iſraël hoſtibus opponit. Hinc rurſum delinquenti populo dicitur: Prophetæ tui viderunt tibi falſa, & ſtulta: nec aperuerunt iniquitatem tuam, vt te ad pœnitentiam prouocarent. Prophetæ quippe in ſacro eloquio nonnunquàm Doctores vocantur, qui dum fugitiua eſſe præſentia indicant, quæ ſunt ventura, manifeſtant. Quos diuinus ſermo falſa videre redarguit: quia dum corripere culpas metuunt, incaſſum delinquentibus promiſſa ſecuritate blandiuntur: qui iniquitatem peccantium nequaquàm aperiunt, quia ab increpationis voce conticeſcunt. Clauis quippe apertionis, ſermo correptionis eſt: quia increpatio culpam detegit, quam ſæpè neſcit ipſe etiam qui perpetrauit. Hinc Paulus ait: Vt potens ſit exhortari in doctrina ſana, & eos, qui contradicunt, redarguere. Hinc per Malachiam dicitur: Labia ſacerdotis cuſtodiũt ſcientiam, & legem requirunt ex ore eius, quia Angelus Domini exercituum eſt. Hinc per Iſaiam Dominus admonet, dicens: Clama, ne ceſſes quaſi tuba exalta vocem tuam. Præconis quippe officium ſuſcipit, quiſquis ad Sacerdotium accedit: vt ante aduentum iudicis, qui terribiliter ſequitur, ipſe ſcilicet clamando gradiatur. Sacerdos ergò ſi prædicationis eſt neſcius, quam clamoris vocem daturus eſt. Præco mutus? Hinc eſt enim quòd ſuper paſtores primos in linguarum ſpecie Spiritus ſanctus inſedit: quia

1. Tim. 3.

Malach. 2.

Iſaiæ. 58.

Sacerdotes præconis officium ſuſcipiunt.

Actor.2. nimirùm quos repleuerit, de ſe protinùs loquentes facit. Hinc Moyſi præcipitur, vt tabernaculum
Exod.28. Sacerdos ingrediens tintinnabulis ambiatur: vt
Ibidem. videlicet voces prædicationis habeat, ne ſupernì ſpectatoris iudicium ex ſilentio offendat. Scriptũ quippe eſt: Audiatur ſonitus, quando ingreditur, vel egreditur ſanctuarium in conſpectu Domini: & non moriatur. Sacerdos nanque ingrediens, vel egrediens moritur, ſi de eo ſonitus non audiatur: quia iram contra ſe occulti iudicis exigit, ſi ſine ſonitu prædicationis incedit.

3. AVGVSTINVS in epiſtola centeſima nona ad Monachas: Si hanc, de qua loquor, oculi petulantiam in aliqua veſtrum aduerteritis, ſtatim admonete, ne cœpta progrediantur, ſed ex
Matth.18. proximo corrigantur. Si autem & poſt admonitionem iterùm. vel alio quocunque die idipſum eam facere videritis, iam velut vulneratam ſanandam prodat, quæcunque inuenire potuit hoc; priùs tamen & alteri, vel tertiæ demonſtratam, vt duarum, vel trium poſſit ore conuinci, & competenti ſeueritate coërceri. Nec vos iudicetis eſſe maleuolas, quando hoc iudicatis. Magis quippe innocentes non eſtis, ſi ſorores veſtras, quas indicando corrigere poteſtis, tacendo perire permittitis. Si enim ſoror tua vulnus haberet in corpore, quod vellet occultari, dum timeret ſecari, nonne crudeliter abs te fileretur, & miſericorditer iudicaretur? Quanto ergò potiùs eam debes manifeſtare, ne pernicioſiùs putreſcat in corde? Et hoc quod dixi de oculo non figendo, etiam in cæteris inueniendis, prohibendis, indicandis, conuincendis, vindicandiſque peccatis diligenter obſeruetur, cum dilectione hominum, & odio vitiorum.

Beneuolẽtię & charitatis officium eſt peccantes apud Superiorem deferre.

4. IOAN in libro quinquaginta homiliarum, homilia ſeptima: Si diligenter attenditis, chariſſimi, omnes Sacerdotes Domini, non ſolùm Epiſcopos, ſed etiam presbyteros, & miniſtros Eccleſiarum, in grandi periculo eſſe cognoſcitis.
Periculum paſtorum & Eccleſiæ miniſtrorum.
Iſaiæ.58. Ipſis enim conteſtatur Spiritus ſanctus, dicens: Clama, ne ceſſes: quaſi tuba exalta vocem tuam, & annũcia populo meo ſcelera eorum, & domui Iacob peccata eorum. Et iterùm, Si non annunciaueris iniquo iniquitatem ſuam, ſanguinem eius de manu tua requiram. De ipſis etiam Apoſtolus dicit: Obaudite præpoſitis veſtris, & ſubiacete eis: ipſi enim pernigilant tanquàm rationem reddituri de animabus veſtris. Si pro ſe, fratres chariſſimi, vnuſquiſque vix poterit in die iudicij rationem reddere, quid de Sacerdotibus futurum eſt, à quibus ſunt omnium animæ requirendæ? Et ideò conſiderãtes periculum noſtrum, orate pro nobis, vt commiſſis nobis gregibus ita ſpiritalia paſcua ſtudeamus iugiter prouidere, vt pro eis rationẽ bonam reddere mereamur. Conſiderate ergò, fratres chariſſimi, quid ſit quod volo veſtræ dilectioni ſuggerere: ſi tamen orantibus vobis merear, vt adiuuet me, qui terret me. Inter
Tit.1. cætera præcepta ſua beatus Apoſtolus hoc etiam ait, Epiſcopum potentem eſſe debere in doctrina ſana, contradicentes redarguere. Magnum *opus, ſed grauis ſarcina. Sperabo tamen in Deum, quoniam adiuuantibus vobis in oratione pro nobis, liberabit nos de laqueo venantium, & à verbo aſpero. Nulla enim cauſa eſt, quæ magis faciat diſpenſatorem Dei pigriorem ad arguandos contradicentes, quã timor verbi aſperi. Dum enim timemus detractiones, irriſiones, & opprobria hominum ſuperborum, dumque ab eis in terre-

*alias, Magnus honor.

Pſal 90.
Reticentiæ cauſa, timor humanas eſſe ſolet.

na ſubſtantia metuimus prægrauari; timentes perdere temporalia, minùs quam oportet prædicamus æterna. Et ideò dum per illorum nequitiam aliquid mundanum perdere formidamus, peccatorum illorum vulnera medicamentis ſpiritalibus curare negligimus. Vndè timendum eſt, ne & pro nobis, & pro illis, quibus pro amore terrenarum rerum non loquimur dura, rationem in die iudicij reddere compellamur.

5. PROSPER libro primo de vita contemplatiua, capite vigeſimo: Quod verò dicit Apoſto-
1.Pet.5. lus, vt nos formam debeamus exhibere fidelibus, quid valebit, ſi cui vel exhortandi bonos, vel caſtigandi malos cura commiſſa eſt, benè viuendo ſe imitandum bonis exhibeat, & malos tacendo non corrigat? Ad hoc enim, niſi me fallat opinio, ſanctè viuendum eſt ſacerdoti, ne dicta ſua repugnantibus factis euacuet: ſi quod prædicat fieri debere, non faciat: aut ſi quod non facit, prædicare præſumpſerit. Si autem aliter egerit, nihil apud eos, qui eius vitam nouere, proficit: quia ad hoc eſt Eccleſiæ Dei prępoſitus, vt non ſolùm bonè viuendo, alios exemplo ſuę conuerſationis inſtituat, ſed etiam fiduciaIiter prædicando, ſingulis ante oculos peccata ſua conſtituat: quæ pœna maneat duros, quæ gloria obedientes, oſtendat: nullius ſalutem deſperando contemnat: animas emendari nolentium plangat, imitatus Apoſtolum, qui ait: Vt lugeam multos ex his, qui antè
2.Cor.12. peccauerunt, & non egerunt pœnitentiam. Et iterùm: Quis infirmatur, & ego non infirmor?
2.Cor.11. Quis ſcandalizatur, & ego non vror? Qua propter ſciens, quòd ſi quibuslibet diuitibus ac potentibus parcat, malè viuentibus autem faueat, eos perdat ſimul & pereat: & ſanctè viuere debet propter exemplum, & docere propter ſuæ adminiſtrationis officium: certus, quòd ei nihil ſua iuſtitia ſuffragetur, de cuius manu anima pereuntis exigitur: quando quicunque alius perierit, quem nulla docendi neceſſitas manet, ſolus pœnas ſceleris ſui dabit: Ille autem cui diſpenſatio verbi commiſſa eſt, etiam ſi ſanctè viuat, & tamen perditè viuentes arguere & erubeſcat, aut metuat, cum omnibus, qui eo tacente perierunt, perit. Et quid ei proderit non puniri ſuo, qui puniẽdus eſt alieno peccato? Mentior, ſi non hoc Dominus per Ezechielem prophetam ſub cuiuſdam terroris denunciatione loquitur, dicens ad eum:
Ezech.3. & 33. Et ſi tu fili hominis, ſpeculatorem dedi te domui Iſraël. Nec hoc trãſeunter debemus audire, quòd Sacerdotem ſpeculatorem appellat: vt ſicut ſpeculatoris eſt de loco editiori proſpicere, & plus omnibus contemplari: ita Sacerdos debet propoſita ſublimitate celſior cunctis, & maioris ſcientiæ habere gratiam, quo poſſit ſub ſe viuentes inſtruere. Videamus iam quid diuinus ſermo contineat. Audiens, inquit, ex ore meo ſermonem, annuntiabis ei ex me: vt hoc dicat Sacerdos, quod ex diuina lectione didicerit: quod illi Deus inſpirauerit, non quod præſumptione humani ſenſus inuenerit. Annunciabis eis, inquit, ex me. Ex me, non ex te, mea verba loqueris. Non eſt quo in eis tanquàm de tuis inſleris, Ex me, inquit, eis annuncia. Sed iam quid annunciet audiamus. Si me dicente ad impium, Impie morte morieris: ſi non
Ibidem. fueris locutus, vt cuſtodiat ſe impius à via ſua, ipſe impius in iniquitate ſua morietur, ſanguinem verò eius de manu tua requiram. Quid potuit expreſſiùs, quid apertiùs poteſt dici? Si impio, inquit, non locutus fueris, vt ab impietate ſua ſe cuſtodiat,

Cur Eccleſiæ præpoſiti conſtituti ſunt.

Non ſatis eſt rectè viuere, ſed malè viuẽtes etiam arguendi.

Sacerdos vt eſſe ſpeculator debeat.

ſtodiat, & ille periêrit, ſanguinem eius de manu tua requiram. Hoc eſt dicere: Si ei peccata ſua non annunciaueris, ſi eum non argueris, vt ab impietate ſua conuertatur, & viuat: & te qui non increpâſti, & ipſum qui te tacente peccauit, flammis perennibus perdam. Quis, rogo, tam ſaxei pectoris, quis tam ferreus erit, quem ſententia iſta non terreat? quis tam alienus à fide, qui ſententię iſti non credat?

Flammis tradetur vnà cum peccante, qui peccantem non increpat.

6. ISIDORVS libro tertio de ſummo bono, capite quadrageſimoquarto: Non omnia tempora congruunt doctrinæ, ſecundùm Salomonis ſententiam, dicentis: Tempus tacendi, & tempus loquendi. Non quidem per timorem, ſed per diſcretionem, propter malorum incorrigibilem iniquitatem, nõnunquàm electos oportet à doctrina ceſſare. Interdùm Doctores Eccleſiæ calore charitatis ardentes conticeſcunt à docendo, quia non eſt qui audiat, teſtante Propheta, qui ait: Ciuitates Auſtri clauſæ ſunt, & non eſt qui aperiat. Qui docendi accepit officium, interdùm ad tempus facta proximi taceat, quæ ſtatim corrigere nequaquàm exiſtimat. Nam ſi corrigere poteſt, & diſſimulat, verum eſt quòd conſenſum alieni erroris habeat.

Eccleſ. 3. Diſcretio in docendo adhibenda.

Ier. 33.

Qui diſſimulãt corrigere cùm poſſunt, alieno peccato maculantur.

7. ET capite quadrageſimoquinto: Quibus docendi forma commiſſa eſt, multum ſubeunt periculi, ſi contradicentibus veritati reſiſtere voluerint: dum Propheta Doctorem Eccleſię inſtruat, ad ſummum vſque iuſtitiæ peruenire, cùm dicit: Super montem excelſum aſcende tu qui euangelizas Sion, ſcilicet vt ita præemineat merito, ſicut & gradu. Sequenter, ne fortè debeat à docendo timore reſtringi, audiat: Exalta in fortitudine vocem tuam, & noli timere. Vndè & Ieremiæ ita Dominus ait: Accinge lumbos tuos, & ſurge: loquere ad eos, ne formides à facie eorum: nec enim timere te faciam vultum eorum. Vndè appâret, quia & non timere, donum Dei eſt. Qui perſonam potentis accipit, & veritatem loqui pertimeſcit, grauis culpæ mulctatur ſententia. Multi enim Sacerdotes metu poteſtatis veritatem occultant. Et habentur rei, qui à bono opere, vel à iuſtitiæ prædicatione rei alicuius formidine, aut poteſtate terrente auertuntur. Sed heu proh dolor indè metuũt, quia vel amore rerum ſecularium implicantur, vel quia aliquo facinoris onere confunduntur. Multi præſules Eccleſiarum timentes ne amicitiam ſecularium perdant, & moleſtiam odiorum incurrant, peccantes non arguunt, & corripere pauperum oppreſſores verentur, non pertimeſcentes quòd de veritate ſint reddituri rationem, pro eo quòd conticeſcunt de plebibus ſibi commiſſis. Quando à potentibus pauperes opprimuntur, ad eripiendos eos boni ſacerdotes protectionis auxilium ferunt: nec verentur cuiuſquam inimicitiarum moleſtias, ſed oppreſſores pauperum palam arguunt, increpãt, excommunicant, minúſque metuunt eorum nocendi inſidias, etiam ſi nocere valeant. Paſtor enim bonus, animam ſuam ponit pro ouibus. Sicut peruigil paſtor contra beſtias oues cuſtodire ſolet, ita & Dei Sacerdos ſuper gregem Chriſti ſolicitus eſſe debet, ne inimicus vaſtet, ne perſecutor infeſtet, ne potentioris cuiuſquam cupiditas vitam pauperum inquietet. Praui autem paſtores non habent curam de ouibus: ſed ſicut legitur in Euangelio de mercenariis, vident lupum venientem, & fugiunt. Tunc enim fugiunt, quando potentibus tacent, & malis reſiſtere metuunt.

Metus impedire corripientem non debet.

Ierem. 1.

Vndè timor ille proficiſcatur.

Bonorum prælatorum & Sacerdotũ libertas.

Ioan. 10.

Ibidem.

8. ET capite quadrageſimoſexto: Sacerdotes pro populorum iniquitate damnantur, ſi eos aut ignorantes non erudiant, aut peccantes non arguant, teſtante Domino ad Prophetam: Speculatorem dedi te domui Iſrael. Si non fueris locutus, vt ſe cuſtodiat impius à via ſua, ille in iniquitate ſua morietur: ſanguinem autem eius de manu tua requiram. Sic enim Heli Sacerdos pro filiorum iniquitate damnatus eſt: & licet eos delinquentes admonuerit, ſed tamen non vt oportebat, redarguit. Sacerdotes exquirere debent peccata populorum, & ſagaci ſolicitudine vnumquemque probare, iuxta teſtimonium Domini ad Ieremiam loquentis: Probatorem, inquit, dedi te in populo meo robuſtum, & ſcies & probabis vias eorum. Sacerdotes ſtudio corrigendi, facta perſcrutari debent ſubiectorum, vt emendatos lucrifacere poſſint. Sicut autem peccatorem conuenit argui, ita iuſtum non exulcerari. Sacerdotes curam debent habere de his qui pereunt, vt eorum redargutione, aut corrigantur à peccatis, aut, ſi incorrigibiles exiſtunt, ab Eccleſia ſeparentur. Atrociter arguuntur, qui decipiendo peccantes, non ſolùm quia non arguunt pro peccato, ſed etiam adulanter decipiunt, dicente Propheta: Et erunt qui beatificant populum iſtum, ſeducentes: & qui beatificantur, præcipitatu. Qui admonitus ſecretè de peccato, corrigi negligit, publicè arguendus eſt, vt vulnus, quod occultè ſanari neſcit, manifeſtè debeat emendari. Manifeſta peccata non ſunt occulta correptione purganda. Palàm enim ſunt arguendi, qui palàm nocent; vt dum aperta obiurgatione ſanantur, hi, qui eos imitando deliquerant, corrigantur. Dum vnus corripitur, plurimi emendantur. Vtilius eſt enim, vt pro multorum ſaluatione vnus condemnetur, quàm per vnius licentiam multi periclitentur. Ità contra delinquentes ſermo eſt proferendus, ſicut eius qui corripitur, expoſtulat ſalus. Quod ſi opus eſt aliquam medicamenti aſperitatem verborum prædicatione adſpergere, lenitatem tamen corde opus eſt retinere. Doctores nonnunquàm duriùs feriunt increpationibus ſubditos: qui tamen à charitate eorum, quos corripiunt, non recedunt. Sæpè Eccleſiæ cenſura arrogantibus videtur eſſe ſuperbia: & quod à bonis piè ſit, crudeliter fieri putatur à prauis, qui non diſcernunt recto oculo, quod à bonis recto ſit animo.

Damnantur pro iniquitate populi Paſtores muti. Ezech 3. 33.

1 Reg. 4. Heli pro filiorum iniquitate dãnatus.

Ier. 6.

Corrigendi vt emendentur.

Iſaiæ 9.

Publicè qui corripiendi ſint.

Lenitas ſemper in corde retinenda.

9. ISAIÆ quinquageſimooctauo: Clama, ne ceſſes, &c. vt in textu.

10. IEREMIÆ vigeſimotertio: Non mittebam Prophetas, & ipſi currebant: non loquebar ad eos, & ipſi prophetabant. Si ſteriſſent in conſilio meo, & nota feciſſent verba mea populo meo, auertiſſem vtique eos à via ſua mala, & à cogitationibus ſuis peſſimis.

11. ET capite vigeſimoſexto: In principio regni Ioakim filij Ioſiæ Regis Iuda, factum eſt verbum iſtud à Domino, dicens: Hæc dicit Dominus: Sta in atrio domus Domini, & loquêris ad omnes ciuitates Iuda, de quibus veniunt vt adorent in domo Domini, vniuerſos ſermones, quos ego mandaui tibi vt loquaris ad eos: noli ſubtrahere verbum, ſi fortè audiant, & conuertantur vnuſquiſq; à via ſua mala: & pœniteat me mali quod cogito facere eis propter malitiam ſtudiorum eorum.

12. ITEM capite quinquageſimo: Verbum, quod locutus eſt Dominus de Babylone, & de terra Chaldæorum in manu Ieremiæ Prophetæ: Annunciate in Gentibus, & auditũ facite: leuate

ſignum, prædicate, & nolite celare: dicite: Capta eſt Babylon, confuſus eſt Bel, victus eſt Merodach, confuſa ſunt ſculptilia eius, ſuperata ſunt idola eorum.

13. IONÆ primo: Et factum eſt verbum Domini ad Ionam filium Amathi, dicens: Surge, & vade in Niniuen ciuitatem grandem, & prædica in ea: quia aſcendit malitia eius coram me. Et ſurrexit Ionas, vt fugeret in Tharſis à facie Domini, & deſcēdit in Ioppen, & inuenit nauem euntem in Tharſis: & dedit naulum eius, & deſcendit in eam vt iret cum eis in Tharſis à facie Domini. Dominus autem miſit ventum magnum in mare, &c.

14. PRIORIS ad Corinthios nono: Nam ſi euangelizauero, non eſt mihi gloria: neceſſitas enim mihi incumbit: væ enim mihi eſt, ſi non euangelizauero. Si enim volens hoc ago, mercedem habeo: ſi autem inuitus, diſpenſatio mihi credita eſt.

15. ISAIÆ quinquageſimoſexto: Speculatores eius cæci omnes, neſcierunt vniuerſi: canes muti non valentes latrare, videntes vana, dormientes, & amantes ſomnia.

16. EZECHIELIS tertio: Fili hominis ſpeculatorem dedi te domui Iſraël: & audies de ore meo verbum, & annunciabis ei ex me. Si dicente me ad impium: Morte morieris: non annunciaueris ei, neque locutus fueris vt auertatur à via ſua impia, & viuat: ipſe Impius in iniquitate ſua morietur, ſanguinem autem eius de manu tua requiram. Si autem tu annunciaueris impio, & ille non fuerit conuerſus ab impietate ſua, & à via ſua impia: ipſe quidem in iniquitate ſua morietur, tu autem animam tuam liberâſti. Sed & ſi conuerſus iuſtus à iuſtitia ſua fuerit, & fecerit iniquitatem: ponam offendiculum coram eo, ipſe morietur, quia non annũciâſti ei: in peccato ſuo morietur: & non erunt in memoria iuſtitiæ eius, quas fecit: ſanguinem verò eius de manu tua requiram. Si autem tu annunciaueris iuſto, vt non peccet iuſtus, & ille non peccauerit: viuens viuet, quia annunciâſti ei, & tu animam tuam liberâſti.

17. ET capite trigeſimotertio: Et factum eſt verbum Domini ad me, dicens: Fili hominis loquere ad filios populi tui, & dices ad eos: Terra cùm induxero ſuper eam gladium, & tulerit populus terræ virum vnum de nouiſſimis ſuis, & conſtituerit eum ſuper ſe ſpeculatorem: & ille viderit gladium venientem ſuper terram, & cecinerit buccina; & annunciauerit populo: Audiens autem, quiſquis ille eſt, ſonitum buccinæ, & non ſe obſeruauerit, veneriq; gladius, & tulerit eum: ſanguis ipſius ſuper caput eius erit. Sonũ buccinæ audiuit, & non ſe obſeruauit, ſanguis eius in ipſo erit: ſi autem ſe cuſtodierit, animam ſuam ſaluabit. Quòd ſi ſpeculator viderit gladium veniẽtem, & non inſonuerit buccina: & populus ſe non cuſtodierit, veneritq; gladius, & tulerit de eis animam: ille quidem in iniquitate ſua captus eſt, ſanguinem autem eius de manu ſpeculatoris requiram. Et tu fili hominis, ſpeculatorem dedi te domui Iſraël: audiens ergò ex ore meo ſermonem, annunciabis eis ex me. Si me dicente ad impium: Impie, morte morieris: non fueris locutus vt ſe cuſtodiat impius à via ſua: ipſe impius in iniquitate ſua morietur, ſanguinem autem eius de manu tua requiram. Si autem annunciante te ad impium vt à vijs ſuis conuertatur, non fuerit conuerſus à via ſua: ipſe in iniquitate ſua morietur: porrò tu animam tuam liberâſti.

18. HIERONYMVS in Ezechielis caput tertium, ſuper ea verba, Si dicente me ad impium, morte morieris &c. Magnum diſcrimen eſt, Dei tacere ſermones, ob triplicem cauſam. Vel propter timorem, vel propter pigritiam, vel propter adulationem. Vndè & Iſaias: Væ, inquit, mihi miſero, quia tacui. Quodq; ſequitur, Tu autem animam tuam liberaſti: illud Apoſtolicum ſonat: Si cuius opus arſerit, damnum patietur, ipſe autem ſaluus erit, ſic tamen quaſi per ignem: vt probet vtrùm ſpeculator externus cauſa ſit mortis eius qui perijt, an reus. Opus enim magiſtri, ſalus diſcipuli eſt. Notandumque quòd poſſit iuſtus cadere, & ſi habuerit magiſtrum, ad meliora conuerti. Et bona igitur opera indigent aſſiduo præceptore, ne lapſus ob optimo curſur, etrahat pedem.

Tribus de causis Dei ſermones reticentur: idque periculosè ad modum. *Iſaiæ.6.* *1.Cor.3.*

19. ET in caput trigeſimumtertium ſuper ea verba, Terra cùm induxero &c. Ex quibus verbis diſcimus, poſſe hominem, quamuis iniquum & impium, ſi magiſtri verba audierit, & egerit pœnitentiam, à ſua impietate ſaluari: nec minùs magiſtrum ſubire diſcrimen, ſi docere noluerit, vel timore diſcriminis, vel deſperatione peccantis; dum reus eſt ſanguinis eius, qui liberari potuit, & de morte erui, niſi magiſtri ſilentio concidiſſet: & in vtroque liberum ſeruari arbitrium, dum & in magiſtri voluntate eſt, vel tacere vel loqui, & in auditoris arbitrio, vel audire & facere atque ſaluari, vel contemnere & proprio perire contemptu. Et paulò pòſt: Speculator terræ Iudææ, vel rex poteſt intelligi, vel propheta: ſpeculator autem Eccleſiæ, vel Epiſcopus, vel presbyter, quia à populo electus eſt, & ſcripturarũ lectione cognoſcens, & præuidens quæ futura ſint, annunciet populo, & corrigat delinquentem. Vndè magnoperè formidandum eſt, ne ad hoc officium accedamus indigni, & aſſumpti à populo, negligentiæ nos demus atque deſidiæ; & quod his petius eſt, delicijs ventrique & ocio ſeruientes, honorem nos accepiſſe putemus, non miniſterium. Si quidem filius hominis non venit miniſtrari, ſed miniſtrare; & pedes diſcipulorum lauit vt oſtenderet omnes ſordes & vitia, à magiſtris in diſcipulis debere dilui atque purgari. Nec ſtatim reſpondeamus: quid prodeſt docere, ſi nolit auditor facere quod docueris? Vnuſquiſque enim ex ſuo animo atq; officio iudicatur; tu ſi locutus non fueris; ille ſi audire contempſerit. De magiſtris negligentibus Salomon loquitur: Sapientia abſcondita, & theſaurus occultus: quæ vtilitas in vtriſque? Tale quid ſignificatur & in Euangelio, quòd qui ſcandalizauerit vnum de minimis Eccleſiæ, expediat ei vt alligetur ad collum eius mola aſinaria, & abijciatur in profundum: quàm in ſpecula conſiturus, plurimis noceat.

Rei ſanguinis ſunt magiſtri qui docere nolunt. *Matth.18.* *Ioan.13.* *Dicendum, etiamſi auditor non obtemperet.* *Eccli.20.* *Matth.5.*

20. GREGORIVS homilia vndecima ſuper Ezechielem: Si dicente me ad impium, morte morieris non annunciaueris, neque locutus fueris, vt auertatur à via ſua impia & viuat, & ipſe impius in iniquitate ſua morietur, ſanguinem autem eius de manu tua requiram. In quibus verbis quid nobis notandum eſt, quid ſolicitè cogitandum, niſi quia nec ſubiectus ex culpa præpoſiti moritur nec præpoſitus ſine culpa eſt, quando verba vitæ non audiens, ex ſua culpa moritur ſubiectus? Impio etenim mors debetur. Sed & à ſpeculatore via vitæ nuncianda eſt, & eius impietas increpanda. Si verò ſpeculator taceat, ipſe impius in ini-

Ezech.3. *Cur impius verba Dei non audiẽs, moriatur.*

quitate ſua morietur: quia impietatis eius meritum fuit, vt dignus non eſſet ad quem ſpeculatoris ſermo fieret. Sed ſanguinem eius Dominus de manu ſpeculatoris requirit: quia ipſe hunc occidit qui eum tacendo morti prodidit. In quibus vtriſque penſandum eſt, quantum ſibi connexa ſunt peccata ſubditorum atque præpoſitorum: quia vbi ſubiectus ex ſua culpa moritur, ibi is qui præeſt, quoniam tacuit, reus mortis tenetur. Penſate ergò fratres chariſſimi, penſate, quia & quòd nos digni paſtores non ſumus, & iam ex veſtra culpa eſt, quibus tales prælati ſumus. Et ſi quando vos ad iniquitatem defluitis, etiam ex noſtro hoc reatu eſt, quòd obſiſtentes atque reclamantes in prauis deſiderijs non habetis. Vobis ergò & nobis parcitis, ſi à prauo opere ceſſatis. Vobis & nobis parcimus, quando hoc quod diſciplicet, non tacemus. O quàm liber à commiſſorum ſibi ſanguine fuerat prædicator egregius, qui dicebat: Mũdus ſum à ſanguine omnium. Non enim ſubterfugi, quò minùs annunciarem omne conſilium Dei vobis. Si enim non annunciâſſet, mundus à ſanguine non eſſet. Sed quibus omne conſilium Dei annunciare ſtuduit, ab eorum ſanguine mundus fuit. In qua voce nos conuenimur, nos conſtringimur, nos rei eſſe oſtendimur, qui ſacerdotes vocamur, qui ſuper ea mala quæ propria habemus, alienas quoque mortes addimus: quia tot occidimus, quot ad mortem ire quotidiè tepidi & tacentes, videmus. Cùm verò dicitur. Sanguinem autem eius de manu tua requiram: ſi hoc in loco ſanguinis nomine mors corporis deſignatur, valdè nobis de noſtro ſilentio augetur metus: quia ſi in ſubiectis ſuis is qui prælatus ad ſpeculãdum eſt, & de morte corporis quandoque morituri tam grauiter reus tenetur, quo reatu de morte animæ ſubiecti conſtringitur, quæ potuiſſet ſemper viuere, ſi verba correctionis audiſſet? Sed meliùs poſſunt ſanguinis nomine peccata ſignari. Vndè quidam cùm peccata carnis deflere, dixit: Libera me de ſanguinibus Deus, Deus ſalutis meæ. Sanguis ergò morientis de manu ſpeculatoris requiritur, quia peccatum ſubditi, culpa eſſe præpoſiti, ſi tacuerit, reputatur. Eſt ergò quod faciat, vt etiam moriente ſubdito, ſe liberum reddat. Surgat inuigilet, malis actibus contradicat, ſicut ſcriptum eſt: Diſcurre, feſtina, ſuſcita amicum tuum, ne dederis ſomnum oculis tuis, nec dormitent palpebræ tuæ. Vndè hîc quoque additur: Si autem tu annunciaueris impio, & ille non fuerit conuerſus ab impietate ſua, & à via ſua impia, ipſe quidem in impietate ſua moritur, tu autem animam tuam liberâſti. Tunc enim ſubiectus moritur, ſine te, quando in cauſa mortis contradictorem pertulerit te. Nam morti cui non contradicis, adiungeris. Et notandum quæ ſunt quæ debeant à ſpeculatore prædicari. Nimirùm fides, & operatio. Nam ait: Si autem tu annunciaueris impio, & ille non fuerit conuerſus ab impietate ſua, & à via ſua impia. Impietas quippe ad infidelitatem pertinet, via verò impia ad prauam actionem. Et omnis ſpeculator hoc habere debet ſtudij, vt priùs ad pietatem fidei, poſtmodum ad piam viam, id eſt, ad bonum actionem trahat. Sed quia de exhortatione ſermo ſe intulit, innoteſcere breuiter debemus, in ore paſtoris quantus eſſe debeat ordo, atque conſideratio locutionis. Penſare etenim doctor debet, quid loquatur, cui loquatur, quando loquatur, qualiter loquatur, & quantum loquatur. Si enim vnum horum defuerit, locutio apta non erit. Scriptum quippe eſt: Si rectè offeras, rectè autem non diuidas, peccâſti. Rectè autem offerimus, cùm bono ſtudio bonum opus agimus. Sed rectè non diuidimus, ſi habere diſcretionem in bono opere poſtponamus. Sæpè verba quæ hunc ad ſalutem reuocant, alium vulnerant. Vndè Paulus quoque Apoſtolus, qui Titum admonet, dicens: Argue cum omni impe- Tit.2.
rio: Timotheum exhortatur dicens: Argue, ob- 2.Tim.4.
ſecra, increpa cum omni patientia & doctrina. Quid eſt quòd vni imperium, & alij patientiam præcepit, niſi quòd vnum lenioris, alterum verò feruentioris ſpiritus eſſe conſpexit? Leni per authoritatem imperij miungenda erat ſeueritas verbi: is autem qui per ſpiritum feruebat, per patiẽtiam temperandus fuerat, ne ſi plus iuſto inferueſceret, non ad ſalutem vulnerata reduceret, ſed ſana vulneraret.

Paſtor tacens reus mortis pereuntium efficitur.

Leuit.1.

Cur Timotheo imperium, Tito patientiam præcipiat Paulus.

Actor.20.

Sacerdos tacens quot occidat homines.

Sanguis quid ſignificet.

Pſalm.50.

Prouer.6.

Duo ſunt à ſpeculatore prædicãda, Fides & bona opera.

Diſcretio in docendo.

21. Actorvm vigeſimo: A Mileto autem mittens Paulus Epheſum, vocauit Maiores natu eccleſiæ. Qui cùm veniſſent ad eum, & ſimul eſſent, dixit eis: Vos ſcitis à prima die, qua ingreſſus ſum in Aſiam, qualiter vobiſcum per omne tempus fuerim, ſeruiens Domino cum omni humilitate, & lachrymis, & tentationibus, quæ mihi acciderunt ex inſidijs Iudæorum: quomodò nihil ſubtraxerim vtilium, quò minùs annunciarem vobis, & docerem vos publicè, & per domos, teſtificans Iudæis, atque Gentilibus in Deum pœnitentiam, & fidem in Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum. Qua propter conteſtor vos hodierna die, quia mundus ſum à ſanguine omnium. Non enim ſubterfugi, quò minùs annunciarem omne conſilium Dei vobis.

22. Isaiæ ſexto: Væ mihi, quia tacui.

23. Esther quarto: Mardochæus rurſum mandauit Eſther, dicens: Ne putes quòd animam tuam tantùm liberes, quia in domo Regis es præ cunctis Iudæis: ſi enim nunc ſilueris, per aliam occaſionem liberabuntur Iudæi: & tu, & domus patris tui peribitis. Et quis nouit vtrùm idcircò ad regnum veneris, vt in tali tempore pararetis?

24. Posteriorvm ad Timotheum quarto: Prædica verbum, &c. vt in textu.

25. Ad Titum primo: Oportet Epiſcopum &c. amplectentem eum, qui ſecundùm doctrinam eſt, fidelem ſermonem: vt potens ſit exhortari in doctrina ſana, & eos, qui contradicunt, arguere, &c. Dixit quidam ex illis, proprius ipſorum propheta: Cretenſes ſemper mendaces, malæ beſtiæ, ventres pigri. Teſtimonium hoc verum eſt. Quam ob cauſam increpa illos durè, vt ſani ſint in fide.

26. Et capite ſecundo: Hæc loquere, & exhortare, & argue cum omni imperio. Nemo te contemnat.

27. Chrysostomvs homilia ſexta in epiſtolam ad Philipenſes: Vellem vobis perpetuò de regno differere, de refocillatione, de aqua refocillationis, de loco viridis paſcuæ. Nam ſuper aquam, inquit, recreationis pauit me, & in loco paſcuę commorari me fecit. Vellem de loco differere, vbi nec dolor eſt, nec mœſtitia, nec anguſtia. Velem differere de iucunda Chriſti præſentia. Quanquàm omnem ſuperant ſermonem, & omnem intellectum: attamen, vt poſſem, vellem iſta differere. Sed quid faciam? Non poteſt ad febricitantem, & malè diſpoſitum de regno dici. Nam intereà, donec talis eſt, de ſanitate dicendum fuerit. Non licet ad eum, qui obnoxius eſt pœnæ, de honore differere. Nam anteà quærendum eſt,

Non expedit ſemper ea, quæ audito iucunda ſunt, docere.

quomodò à pœna, & ſupplicio liberetur. Niſi iſtud fuerit, quomodò illud eſſe poterit? Propterea iſta continuè dico, vt ad illa confeſtim perueniamus. Nam & Deus hoc nomine gehennam minatus eſt, vt nemo in gehennam incidat, vt omnes regnum conſequamur. Et nos ideò continuè gehennæ mentionem facimus, vt ad regnum vos impellamus, vt per timorem emollita mente veſtra, quæ regno digna ſunt, facere inſtruamus. Ne ſitis igitur ad verborum iſtorum grauitatem difficiles. Nam iſta verborum grauitas, occaſionem animabus veſtris à peccatis fugiendi parit. Nam & ferrum graue eſt, & malleus grauis: verùm parant vaſa vtilia, & argentea, & diſtorta dirigunt, ita vt niſi grauia, & dura eſſent, diſtortam materiam vtique dirigere non poſſent. Ad hunc modum poteſt & grauis noſter ſermo animum componere. Ne fugiamus itaque verborum grauitatem, neque illorum verbera. Non inferuntur verbera, vt animum frangant, aut conterant, ſed vt corrigant. Nouimus enim quo pacto per gratiam Dei percutiamus, quo modo verbera inferamus, ad hoc valentia, vt non conteramus vaſculum, ſed vt extenuemus, vt dirigamus, vt vtile faciamus Domino, vt offeramus illud ſplendidum, benè excultum in illam diem, in qua fluuius erit igneus, ne opus habeat ferre flammam illic futuram. Niſi enim igne vos hîc examinauerimus, neceſsè erit omninò, vt illic igne examinemini: nec licet aliter fieri. Dies enim Domini in igne reuelatur. Melius eſt vt ſermonibus noſtris exuramini modico tempore, quam perpetua illa gehennæ flamma, prorſus enim manifeſtum eſt ita futurum.

Cur gehennam Chriſtus & concionatores minentur.

Verborum ſeueritas & grauitas vtilis eſt admodum.

Dan. 7.

1. Cor. 3.

28 PRIORIS ad Timotheum quinto: Peccantes, coram omnibus argue, &c. vt in textu.

29. LEVITICI decimonono: Non oderis fratrem tuum in corde tuo, ſed publicè argue eum, ne habeas ſuper illo peccatum.

30. AVGVSTINVS ſermone decimoquinto de verbis Domini, capite ſeptimo: Iam ergò obſecrant pueri indiſciplinati, & nolunt vapulare, qui ſic præſcribunt nobis, quando volumus dare diſciplinam; Peccaui, ignoſce mihi. Eccè ignoui, & iterùm peccat. Ignoſce, ignoui. Peccat tertiò, Ignoſce, tertiò ignoui. Iam quartò vapulet. Et ille, Nunquid ſeptuagies ſepties te fatigaui? Si hac præſcriptione ſeueritas diſciplinæ dormiat, repreſſa diſciplina, ſæuit impunita nequitia. Quid ergò faciẽdum eſt? Corripiamus verbis, & ſi opus eſt, & verberibus; ſed delictum dimittamus, culpam de corde abiiciamus. Ideò enim Dominus ſubdidit, De cordibus veſtris, vt ſi per charitatem imponitur diſciplina, de corde lenitas non recedat. Quid enim tam pium, quàm medicus ferens ferramentum? Plorat ſecandus, & ſecatur: plorat vrendus, & vritur. Non eſt illa crudelitas, abſit vt ſæuitia medici dicatur. Sæuit in vulnus, vt homo ſanetur: quia ſi vulnus palpatur, homo perditur. Sic ergò iſta monuerim, fratres mei, vt fratres noſtros, qui peccauerint, omnimodò diligamus, de corde noſtro charitatem in eos non dimittamus, & diſciplinam, cùm opus eſt, demus: ne per ſolutionem diſciplinæ, creſcat nequitia, & incipiamus propter Deum accuſari: quia recitatum eſt nobis, Peccantes coram omnibus corripe, vt cæteri timorem habeant. Certè ſi quis quod ſolum verum eſt, diſtinguit tempora, & ſoluit quęſtionem, verum eſt. Si peccatum in ſecreto eſt, in ſecreto corripe. Si peccatum publicum eſt & apertum, publicè corripe: vt ille emendetur, & cæteri timeant.

Correptio verborum & verberũ. Matth. 18.

Diſciplina & correctio ſit cum charitate coniuncta. 1. Tim. 5.

Peccata occulta aliter arguenda quam publica.

31. ET ſermone decimoſexto, capite quarto: Si peccauerit in te frater tuus, corripe eum inter te & ipſum ſolum. Si neglexeris, peior es. Ille iniuriam fecit, & iniuriam faciendo, graui ſeipſum vulnere percuſſit. tu vulnus fratris tui contemnis? Tu eum vides perire, vel periſſe, & negligis? Peior es tacendo, quam ille conuiciando. Quando ergò in nos aliquis peccat, habeamus magnam curam, non pro nobis (nam glorioſum eſt iniuria obliuiſci) ſed obliuiſcere iniuriam tuam, non vulnus fratris tui. Ergò corripe inter te & ipſum ſolum, intendens correctioni, parcens pudori. Fortè enim præ verecundia incipit defendere peccatum ſuum, & quem vis correctiorẽ, facis peiorem. Corripe ergò inter te & ipſum ſolum. Si te audierit, lucratus es fratrem tuum: quia perierat, niſi faceres. Et capite ſeptimo: Intendite & videte: Si peccauerit, inquit, in te frater tuus, corripe eum inter te & ipſum ſolum. Quare? Quia peccauit in te. Quid eſt, In te peccauit? Tu ſcis, quia peccauit. Quia enim ſecretum fuit, quando in te peccauit, ſecretum quære, cùm corrigis quod peccauit. Nam ſi ſolus nóſti quia peccauit in te, & eum vis coram omnibus arguere, non es correptor, ſed proditor. Ergò ipſa corripienda ſunt coram omnibus, quæ peccantur coram omnibus. Ipſa verò corripienda ſunt ſecretiùs, quæ peccantur ſecretiùs. Diſtribuite tempora, & concordat ſcriptura. Deinceps capite octauo: Sic agamus, & ſic agendum eſt, non ſolùm quando in nos peccatur, ſed quando peccatur ab aliquo, vt ab altero neſciatur. In ſecreto debemus corripere, in ſecreto arguere; ne volentes publicè arguere, prodamus hominem.

Non negligenda ſunt proximi vulnera.

Occulta peccata occultè, publica verò publicè reprehendenda.

An pueris peccantibus ſit ſeptuagies ſepties ignoſcendum.

IX.

Quando noſtra Conniuentia alienis criminibus implicamur?

Amb. ſerm. 8. in Pſ. 118. Orig. hom. 9. in Ierem. Hier. ad Ripariũ epi. 53. Aug. in Pſ. 50. & ſer. 15. de verb Dom. Chry. orat. 1. contra Iudæos.

a Rom. 13. b. Sap. 6. a b. Pſ. 2. c. Aug. 2. Retract. cap. 5. Epiſt. 48. & 50. & 204. Item tract. 11. in Euang. Ioannis. Bern. ſerm 66 in Cant.

b 1. Reg. 15. b. c. Iudic. 20. b. c. g. Num. 25. a b.

A QVOTIES id, quod facultate, vel authoritate noſtra emendari vindicarique poteſt, & debet, nos tamen impunitum, & in peius abire ſinimus.

B Ita peccant Magiſtratus, cùm gladium a fruſtrà portant, neque, quod dicuntur, miniſtri Dei ſunt, & vindices in iram his, qui agunt ſceleratè vel ſeditiosè. Hoc modo à Rege Saül b peccatum fuit, cùm aduerſus Dei mandatum clementior eſſet, ac parceret

hoſtibus

hoſtibus Amalechitis. Peccatum idem ab Achab Rege admiſſum eſt, quando Benadab Regem Syriæ in gratiam recepit: vndè nec ſeueram ita comminantis Prophetæ ſententiam effugit: [c] *Hæc dicit Dominus: Quia dimiſiſti virum dignum morte de manu tua, erit anima tua pro anima eius, & populus tuus pro populo eius.* Eodem referri poteſt, quod [d] Apoſtolus Corinthijs præcipit: *Auferte malum ex vobiſipſis: Neſcitis quia modicum fermentum totam maſſam corrumpit? Expurgate vetus fermentum.*

[c] 3. Reg 20. 8.

[d] 1. Corinth. 5. d. Exod. 22. c. Deuter. 13. a b. c. d. 17. c. 18 d. 3. Reg 18. c. d. f. Hier. in ca. 5. ad Galat. Gregor. lib. 12. ep. 31.

C Secundò, hîc peccant [e] patres, & matres-familiâs, heri, & præceptores, dum ſibi concreditos, nimia diſſimulatione, & indulgentia quadam in educando perdunt, & negligentia ſocordiaque ſua in diſcrimen permittunt adduci. Sic paternæ prorſus indulgentiæ culpa deprauatos legimus filios [f] Heli, qui idcircò immodicæ lenitatis ſuæ pœnas graues dedit.

[e] Auguſt. in pſal. 30. Greg. 4. dial. c. 18. Chryſ. hom. 9. in 1. ad Tim. Epheſ. 6. a. Hebr. 12. b. Prouerb. 13. d. 22. c. a. 23. 29. c. Eccli. 7. c. 22. a. 30. a. b.

[f] 1. Reg. 3. c. 4. d. 3. Reg. 12.

D Hîc etiam addi poteſt peccatum, quod vocari ſolet Omiſsio fraternæ [g] correptionis, admonitionis, vel reprehenſionis. Quandoquidem CHRISTVS quoque ſemel atque iterum & tertiò corripiendum eſſe fratrem monuit, vt peccantem illum [h] lucrifaciamus. Quanquam alij diſtinguunt inter huiuſmodi omiſſionem, & priorem, de qua diximus, conniuentiam, vt duos alieni peccati modos ex hiſce conſtituant.

[g] Prouerb. 9. b. 15. a. b 24. c 25. b 27. a. 8. d. 29. a Eccleſ. 7. a. Eccli. 7. c 10. d. 11. a. 19. b. c. 20. a. Pſal. 140. a. Coloſſ. 1. d. 1. Theſſal. 5. c. 2 Theſſal. 3. d. 1. Timoth 5. d 2. Timoth. 2. d. 4. a. Tit. 1. b. c. 2. d.

[h] Matth. 18. b.

TESTIMONIA.

Miſericordia quædam iniuſta eſt. Deut. 19. 1. Reg. 15. Iudicis exemplo.

1. A AMBROSIVS ſermone octauo in pſalmum centeſimum decimumoctauum, verſu ſecundo: Eſt iuſta miſericordia, eſt etiam iniuſta miſericordia. Denique in lege ſcriptum eſt de quodam: Non miſereberis illius. Et in libris Regnorum legis, quia Saul poſtea contraxit offenſam, quia miſeratus eſt Agag hoſtium regem, quem prohibuerat ſententia diuina ſeruari. Vt ſi quis latronis filijs deprecantibus motus, & lachrymis coniugis eius inflexus, abſoluendum putet, cui adhuc latrocinandi adſpiret affectus: nónne innocentes tradit exitio, qui multorum liberat exitia cogitantem? Certè, ſi gladium reprimit, vincula diſſoluit, cur laxat exilio? Cur latrocinandi, qua poteſt clementiore via, non eripit facultatem, qui voluntatem extorquere non potuit? Denique inter duos, hoc eſt, accuſatorem & reum, pari periculo de capite decernentes, alterum, ſi non probâſſet, alterum ſi eſſet ab accuſatore conuictus, non id quod iuſtitiæ eſt iudex ſequatur: ſed dum miſeretur rei, damnet probantem: aut dum accuſatori fauet, qui probare non poſſit, addicat innoxium. Non poteſt igitur hæc dici iuſta miſericordia. Facilitas enim veniæ, incentiuum tribuit delinquenti. Hoc ideò dictum eſt, vt ſciamus ſecundùm verbum Dei, ſecundùm rationem diſpenſandam eſſe miſericordiam debitoribus. Medicus ipſe, ſi ſerpentis interius inueniat vulneris cicatricem, cùm debeat reſecare vlceris vitium, ne latius ſerpat, tamen à ſecandi vrendique propoſito lachrymis inflexus ægroti, medicamentis tegat, quod ferro aperiendum fuit: nónne iſta inutilis miſericordia eſt, ſi propter breuem inciſionis, vel exuſtionis dolorem, corpus omne tabeſcat, vitæ vſus intereat?

Facilitas veniæ, incentiuum tribuit delinquenti. Exemplo medici.

2. ORIGENES homilia nona in Ieremiam: Verbi gratia dictum ſit: Habeat iudex propoſitum, quietem ciuitati, & pacem genti, cui præſidet, prouidere. Huic ſi offeratur latro honeſta forma, ætate ſatis integer, ex alio latere mater expanſis crimibus deprecetur, vt ſenectutis ſuæ miſereatur, & ex alio vxor, ne virum ſuum interficiat, lachrymabili voce deploret: circunſtent & paruuli liberi citò orbi futuri, quid faciet iudex? miſerebitur latronis, an non? Quid in commune expedit ciuitati? Si miſerus fuerit, reuerteretur homicida ad priſtinum ſcelus, ſin verò in iudiciaria ſeueritate permanſerit: vnus homo interibit, & vniuerſo populo prouidebitur. Sic Deus, ſi pepercerit peccatori, & miſerans eius, noluerit eum punire pro ſcelere, quis non accipiat licentiam? quis malorum, qui nunc ſaltem propter ſupplicia terrentur, non innadet tempus, vt expleat quæcunque voluerit, & præceps feratur in vitia? Hæc autem in Eccleſia ſæpè accidentia poſſumus conſiderare. Peccauit quiſpiam, & poſt peccatum poſtulet communionem. Si ei conceditur quod rogat, in incommodum omnium venia procedit, & laxatis frenis, ſceleribus pandiur via. Sin verò cum rationabili deliberatione, non

Indulgentia & miſericordia crudelis in latronem.

In peccantes.

vt misericors, nec rursùm vt crudelis iudex, sed & quasi vni prouidens, & de omnium salute pertractans, considerauerit populi damnum in vnius venia, haud dubium est, quin faciat eijci vnum de ecclesia, vt multos saluet incolumes. Age nunc, considera mihi & medicum: si cessauerit à sectione eius vulneris, quod secandum est, si non vsserit id quod indiget cauterio, videlicet propter dolores, qui ex malibus remedijs consequuntur, quomodo crescat infirmitas, & in deterius vetus humor exuberet. Si verò (vt ita dicam) temerarius ad vulnus sector accesserit, & inusserit plagam, curat eum qui secatur & vritur, quia paululum seueritatis assumpsit, licèt visus fuerit ægrotanti ad horam non misereri. Et quomodo vtile fuit peccatum Israel in salutem Gentium, sic vtilis est quorundam pœna aliorum saluti.

In saucia-tum.

Vtilis quorundam pœna saluti aliorum.

3. HIERONYMVS epistola quinquagesimatertia ad Riparium aduersus Vigilantium: Miror sanctum Episcopum, in cuius parochia esse presbyter dicitur, acquiescere furori eius, & non virga Apostolica, virgaque ferrea confringere vas inutile, & tradere in interitum carnis, vt spiritus saluus fiat: nec meminerit illius dicti: Si videbas furem, currebas cum eo, & cum adulteris portionem tuam ponebas. Et in alio loco: In maturino interficiebam omnes peccatores terræ, vt disperderem de ciuitate Domini omnes operantes iniquitatem. Et iterum: Nónne odientes te, Domine, odio habui, & super inimicos tuos tabescebam? Perfecto odio oderam illos. Fatebor tibi dolorem meum: sacrilegium tantum patienter audire non possum: Legi enim Syromasten Phinees, austeritatem Heliæ, zelum Simonis Cananæi, Petri seueritatem, Ananiam & Sapphiram trucidantis, Paulique constantiam, qui Elymam magum, vijs Domini resistentem, æterna cæcitate damnauit. Non est crudelitas, pro Deo pietas. Vnde & in lege dicitur: Si frater tuus, & amicus, & vxor, quæ est in sinu tuo, deprauare te voluerit à veritate, sit manus tua super eos, & effunde sanguinem eorum: & offeres malum de medio Israel.

In Episcopum tolerantem Vigilantium hæreticum.

1. Cor. 5.

Psalm. 49.

Psalm. 100.

Psal. 138.

Numer. 25. 3. Reg. 18. Matth. 10. Actor. 1. 5. 23.

Pro Deo pietas, non est crudelitas. Deut. 13.

4. AVGVSTINVS in psalmum quinquagesimum: Veruntamen, charissimi, in tanta morum diuersitate, & tam detestabili corruptela, regite domos vestras, regite filios vestros, regite familias vestras. Quomodo ad nos pertinet in Ecclesia loqui vobis; sic ad vos pertinet, in domibus vestris agere, vt bonam rationem reddatis de his, qui vobis sunt subditi. Amat Deus disciplinam. Peruersa autem, & falsa innocentia est, habenas laxare peccatis. Valdè inutiliter, valdè perniciosè sentiet filius patris lenitatem, vt iustè postea Dei sentiat seueritatem. Et hoc non solus, sed cum dissoluto patre suo. Quid enim? Si ipse non peccat, & non facit quod filius eius, ideò non debet ab ipse nequitia filium prohibere? An forte vt videatur filio eius, quia & pater talia faceret, nisi senuisset? Peccatum quod tibi non displicet in filio tuo, delectat te; sed ætas deseruit, non cupiditas. Maximè fratres mei filios vestros fideles attendite, quos fide dixistis, vt baptizarentur. Sed fortè negligit malus filius, vel monita patris, vel obiurgationem, vel seueritatem. Tu imple personam tuam, Deus de illo exigit suam.

Contra indulgentiam parentum.

5. IDEM sermone decimoquinto de verbis Domini, vt supra, quæstione octaua, testimonio trigesimo.

6. CHRYSOSTOMVS oratione prima contra Iudæos: Verùm quemadmodum Iudæos culpamus, quòd legem transgrediuntur; ita multò magis vos inculamus, quod ad transgressores legis concurritis, nec illos tantùm, qui eò concurrunt, verùm etiam eos, quibus, cùm sit authoritas prohibendi suos, nolint tamen id facere. Ne mihi dixeris: Quid mihi cum illo commercij est? Alienus est, ignotus est. Dummodò sit fidelis, dum eorundem particeps mysteriorum, dum eadem iungatur Ecclesia, & fratribus, & cognatis, & necessarijs, & cæteris omnibus est propinquior. Proinde quemadmodum non ipsi tantùm fures dant pœnas, verùm etiam eadem pœna plectuntur ij, quibus cùm esset potestas vetandi, non vetuerunt tamen: ita non solùm qui impiè agunt, verùm etiam illi, qui cùm possint ab impietate reuocare, tamen vel ob pigritiam, vel ob timiditatem id facere nolunt, simili cum illis pœna plectuntur. Alioqui talentum illud, quod acceperat ac defoderat seruus ille, reddidit integrum; attamen dat pœnas, eò quod non auxerat lucrum: ita tu quidem, etiamsi ipse purus, & innocens perseueres, cæterum non augeas talentum nec fratrem pereuntem reuoces ad salutem, eadem quæ ille patitur, patieris.

Habentes authoritatem & potestatem prohibendi, culpantur, si non prohibeant mala.

Similes eis pœna manet cum peccantibus. Matth. 25.

1. B AD Romanos decimotertio: Vis non timere potestatem? Bonum fac: & habebis laudem ex illa: Dei enim minister est tibi in bonum. Si autem malum feceris, time: non enim sine causa gladium portat. Dei enim minister est: vindex in iram ei, qui malum agit. Ideò necessitate subditi estote, non solùm propter iram, sed etiam propter conscientiam.

2. SAPIENTIÆ sexto: Melior est sapientia quàm vires: & vir prudens quàm fortis. Audite ergò reges, & intelligite, discite iudices finium terræ. Præbete aures vos continetis multitudines, & placetis vobis in turbis nationum: quoniam data est à Domino potestas vobis, & virtus ab Altissimo, qui interrogabit opera vestra, & cogitationes scrutabitur: quoniam cùm essetis ministri regni illius, non rectè iudicâstis, nec custodîstis legem iustitiæ, neque secundùm voluntatem Dei ambulâstis. Horrendè & citò apparebit vobis: quoniam iudicium durissimum his, qui præsunt, fiet. Exigo enim conceditur misericordia: potentes autem potenter tormenta patientur. Non enim subtrahet personam cuiusquam Deus, nec verebitur magnitudinem cuiusquam: quoniam pusillum & magnum ipse fecit, & æqualiter cura est illi de omnibus. Fortioribus autem fortior instat cruciatio. Ad vos ergò reges sunt hi sermones mei, vt discatis sapientiam, & non excidatis. Qui enim custodierint iusta iustè, iustificabuntur: & qui didicerint ista, inuenient quid respondeant.

3. PSALMO secundo: Et nunc reges intelligite: erudimini qui iudicatis terram. Seruite Domino in timore: & exultate ei cum tremore. Apprehendite disciplinam, nequando irascatur Dominus, & pereatis de via iusta. Cùm exarserit in breui ira eius.

4. AVGVSTINVS libro secundo Retractationum, capite quinto: Sunt duo libri mei, quorum titulus est, Contra partem Donati. In quorum primo libro dixi, non mihi placere, vllius secularis potestatis impetu, schismaticos ad cõmunionẽ violẽter erectare. Et verè tũc mihi non placebat,

Augustin' nondum expertus putauerat schismaticos nõ esse vi cogendos.

bat, quia nondum expertus eram, vel quantum mali eorum auderet impunitas, vel quantum eis in melius mutandis conferre posset diligentia disciplinæ.

5. IDEM epistola quadragesimaoctaua ad Vincentium: Non inuenitur exemplum in Euangelicis, & Apostolicis literis, aliquid petitum à regibus terræ pro Ecclesia, contra inimicos Ecclesiæ: quis negat non inueniri? Sed nondum implebatur illa prophetia: Et nunc reges intelligite, & erudimini qui iudicatis terram; seruite Domino in timore. Adhuc enim illud implebatur, quod in eodem Psalmo, paulò superius dicitur: Quare fremuerunt gentes, & populi meditati sunt inania? Astiterunt reges terræ, & principes conuenerunt in vnum aduersus Dominum, & aduersus Christum eius. Veruntamen si facta præterita in propheticis libris, figuræ fuerunt futurorum, in rege illo, qui appellabatur Nabuchodonosor, vtrunque tempus figuratum est, & quod sub Apostolis habuit, & quod nunc habet ecclesia. Temporibus itaque Apostolorum, & Martyrum illud implebatur, quod figuratum est, quando rex memoratus pios & iustos cogebat adorare simulacra, & recusantes in flammas mittebat. Nunc autem illud impletur, quod paulò post in eodem rege figuratum est, cùm conuersus ad honorandum Deum verum, decreuit in regno suo, vt quicunque blasphemaret Deum Sidrach, Misach, & Abdenago, pœnis debitis subiaceret. Prius ergò tempus illius regis, significabat priora tempora regum infidelium, quos passi sunt Christiani pro impus. Posterius verò tempus illius regis, significauit tempora posteriorum regum iam fidelium, quos patiuntur impii pro Christianis. Et infra: Multas ciuitates videmus fuisse Donatistas, nunc esse catholicas, detestari vehementer diabolicam separationem, diligere ardenter vnitatem. Quæ tamen timoris huius, qui tibi displicet, occasionibus catholicæ factæ sunt per leges Imperatorum, à Constantino, apud quem primùm vestri vltrò Cæcilianum accusauerunt, vsque ad præsentes Imperatores, qui iudicium illius, quem vestri elegerunt, quem iudicibus Episcopis prætulerunt, iustissimè contra vos custodiendum esse decernunt. His ergò exemplis, à collegis meis mihi propositis, cessi. Nam mea primitus sententia erat, neminem ad vnitatem Christi esse cogendum, verbo esse agendum, disputatione pugnandum, ratione vincendum, ne fictos catholicos haberemus, quos apertos hæreticos noueramus. Sed hæc opinio mea, non contradicentium verbis, sed demonstrantium superabatur exemplis: nam primò mihi opponebatur ciuitas mea, quæ cùm tota esset in parte Donati, ad vnitatem catholicam, timore legum imperialium, conuersa est, quam nunc videmus ita huius vestræ animositatis peruicies detestari, vt in ea nunquam fuisse credatur. Ita aliæ multæ, &c. Immò verò seruiant reges terræ Christo, etiam leges ferendo pro Christo. Et in principio epistolæ: Donatistæ nimium inquieti sunt, quos per ordinatas à Deo potestates cohiberi, atque corrigi mihi non videtur inutile. Nam de multorum iam correctione gaudemus, &c. Si quisquam inimicum suum periculosis febribus phreneticum factum, currere videret in præceps, nónne tunc potius malum pro malo redderet, si eum sic currere permitteret, quàm si corripiendum ligandumque curaret; & tamen tunc ei molestissimus, & aduersissimus videretur, quando vtilissimus, & misericordissimus extitisset? Sed planè salute reparata, tanto vberius ei gratias ageret, quanto sibi eum minus pepercisse sensisset. Et post pauca: Cum terrori vtili doctrina salutaris adiungitur, vt non solùm tenebras erroris lux veritatis expellat, verùm etiam malæ consuetudinis vincula vis timoris abrumpat, de multorum (sicut dixi) salute lætamur, benedicentium nobiscum, & gratias agentium Deo, quòd sua pollicitatione completa, qua reges terræ Christo seruituros esse promisit, sic curauit morbidos, sic sanauit infirmos. Non omnis qui parcit, amicus est: nec omnis qui verberat, inimicus. Meliora sunt vulnera amici, quàm voluntaria oscula inimici. Melius est cum seueritate diligere, quàm cum lenitate decipere.

Cur in Ecclesiæ principio non inuocabatur contra hæreticos brachium seculare.

Psalm. 2.

Non omnis qui parcit, amicus est: Prouerb. 27.

6. IDEM epistola quinquagesima ad Bonifacium: Molestus est enim & medicus furenti phreneticoque, & pater indisciplinato filio, ille ligando, iste cædendo, sed ambo diligendo. Si autem illos negligant, & perire permittant, ista potius mansuetudo falsa, crudelis est. Imperatores, quando pro falsitate contra veritatem constituunt malas leges, probantur bene credentes, & coronantur perseuerantes. Quando autem pro veritate contra falsitatem constituunt bonas leges, terrentur sæuientes, & corriguntur intelligentes. Quicunque ergò legibus imperatorum, quæ contra veritatem Dei feruntur, obtemperare non vult, acquirit grande præmium. Quicunque autem legibus imperatorum, quæ pro Dei veritate feruntur, obtemperare non vult, acquirit grande supplicium. Nam & temporibus Prophetarum, omnes reges, qui in populo Dei non prohibuerunt, nec euerterunt, quæ contra Dei præcepta fuerant instituta, culpantur; & qui prohibuerunt, & euerterunt, super aliorum merita laudantur. Et rex Nabuchodonosor, cùm seruus esset idolorum constituit sacrilegam legem, vt simulacrum adoraretur; sed eius impiæ constitutioni, qui obedire noluerunt, piè fideliterque fecerunt. Idem tamen rex, diuino correctus miraculo, piam & laudabilem legem pro veritate constituit, vt quicunque diceret blasphemiam in Deum verum Sidrac, Misac, & Abdenago, cum domo sua penitus interiret. Et paulò pòst: Veri autem martyres illi sunt, de quibus Dominus ait: Beati qui persequutionem patiuntur propter iustitiam. Non ergò qui propter iniquitate & propter Christianæ vnitatis impiam diuisionem, sed qui propter iustitiam persequutionem patiuntur, hi martyres veri sunt. Nã & Agar passa est persecutionẽ à Sara, & illa erat sancta, quæ faciebat, illa iniqua, quæ patiebatur. Et nonnullis interiectis: Quod enim dicunt, qui contra suas impietates leges iustas constitui nolunt, non petîsse à regibus terræ Apostolos talia, non considerant, aliud fuisse tunc tempus, & omnia suis temporibus agi. Quis enim tũc in Christum crediderat imperator, qui ei pro pietate, contra impietatem leges ferendo seruiret, quando adhuc illud propheticum complebatur: Quare fremuerunt gentes, & populi meditati sunt inania? Astiterunt reges terræ, & principes conuenerunt in vnum aduersus Dominum, & aduersus Christum eius? Nondum autem agebatur, quòd paulò pòst in eodem Psalmo dicitur: Et nunc reges intelligite, erudimini qui iudicatis terrã: Seruite Domino in timore, & exultate ei cum tre-

Mansuetudo falsa, & crudelis.

3. Reg. 15. 4. Reg. 10. 12. 14. 15. 18. 23.

Daniel. 3.

Non omnes sunt beati, qui persecutionem patiũtur. Mat. 5.

Genes. 16.

Obiectionis dilutio de Apostolorum tẽpore.

Psalm. 2.

Legibus contra hæreticos latis, factum est vt multæ ciuitates resipuerint

Prior Augustini sententia per vsum rerũ, & experientiam emendata.

Inquietudo hæreticorũ per potestatẽ secularem coercenda.

Non reddit malum pro malo, quando coercentur

more. Quomodo ergò reges Domino ſeruiunt in timore, niſi ea, quę contraiuſſa Domini fiunt, religioſa ſeueritate prohibendo atque plectendo? Aliter enim ſeruit, quia homo eſt, aliter quia etiam rex eſt. Quia homo eſt, ei ſeruit viuendo fideliter: quia verò etiam rex eſt, ſeruit leges iuſta præcipientes, & contraria prohibentes, conuenienti vigore ſanciendo. Sicut ſeruiuit Ezechias, lucos & templa idolorum, & illa excelſa, quæ contra præcepta Dei fuerant conſtructa, deſtruendo. 4. Reg. 18. Sicut ſeruiuit Ioſias, talia & ipſe faciendo. 4. Reg 23. Sicut ſeruiuit rex Niniuitarum, vniuerſam ciuitatem ad placandum Dominum compellendo. Ionæ 3. Sicut ſeruiuit Darius, idolum frangendum in poteſtatem Danieli dando, & inimicos eius leonibus ingerendo. Daniel. 14. Sicut ſeruiuit Nabuchodonoſor, de quo iam diximus, omnes in regno ſuo poſitos à blaſphemando Deo lege terribili prohibendo. Daniel. 3. In hoc ergò ſeruiunt Domino reges, inquantum ſunt reges, cùm ea faciunt ad ſeruiendum illi, quæ non poſſunt facere niſi reges. Cùm itaque nondum reges Domino ſeruirent temporibus Apoſtolorum, ſed adhuc meditarentur inania aduerſus Deum, & aduerſus Chriſtum eius, vt prophetarum prædicta omnia complerentur, non vtique tunc poſſent impietates legibus prohiberi, ſed potius exerceri. Sic enim ordo temporum voluebatur, vt & Iudæi occiderent prædicatores Chriſti, putantes ſe officium Deo facere, ſicut prædixerat Chriſtus, & gentes fremerent aduerſus Chriſtianos, & omnes patientia martyrum vinceret. Poſtea verò quàm cœpit impleri, quod ſcriptum eſt; Et adorabunt eum omnes reges terræ, omnes gentes ſeruient illi: quis mente ſobrius regibus dicat; Nolite curare in regno veſtro, à quo teneatur, vel oppugnetur Eccleſia Domini veſtri; non ad vos pertineat in regno veſtro, quis velit eſſe, ſiue religioſus, ſiue ſacrilegus: quibus dici non poteſt; non ad vos pertineat in regno veſtro, quis velit pudicus eſſe, quis impudicus? Cur enim cùm datum ſit diuinitus homini liberum arbitrium, adulteria legibus puniantur, & ſacrilegia permittantur? An fidem non ſeruare leuius eſt animam Deo, quàm fœminam viro? Aut ſi ea, quæ non contemptu, ſed ignorantia religionis committuntur, mitius vindicanda, nunquid ideò negligenda ſunt? Melius eſt quidem, quis dubitauerit, ad Deum colendum doctrina homines duci, quàm pœnæ timore, vel dolore compelli. Sed non quia iſti meliores ſunt, ideò illi, qui tales non ſunt, negligendi ſunt. Multis enim profuit, (quod experimentis probauimus) prius timore, vel dolore cogi, vt poſtea poſſint doceri, aut quod iam verbis didicerant, opere ſectari. Et quibuſdam interpoſitis: Vbi eſt quod iſti clamare conſueuerunt; Liberum eſt credere, vel non credere? Cui vim Chriſtus intulit? quem coëgit? Ecce habent Paulum Apoſtolum, agnoſcant in eo prius cogentem Chriſtum, & poſtea docentem: prius ferientem, & poſtea conſolantem. Mirum eſt autem, quomodo ille, qui pœna corporis ad Euangelium coactus intrauit, plus illis omnibus, qui ſolo verbo vocati ſunt, in Euangelio laborauit. Et quem maior timor compulit ad charitatem, eius perfecta charitas foras miſit timorem. Cur ergò non cogeret Eccleſia perditos filios vt rediret, ſi perditi filii coëgerunt alios, vt perirent? Et paulò poſt: Maximianus Epiſcopus Vagienſis auxilium petiuit ab Imperatore Chriſtiano, non tam ſui vlciſcendi cauſa, quàm tuendæ Eccleſiæ ſibi creditæ. Quod ſi prætermiſiſſet, non eius fuiſſet laudanda patientia, ſed negligentia meritò culpanda. Neque enim & Apoſtolus Paulus vitæ ſuæ tranſitoriæ conſulebat, ſed Eccleſiæ Dei, quando contra illos, qui eum occidere conſpiraueranr, conſilium illorum Tribuno, vt proderetur, effecit. Vnde factum eſt, vt eum ad locum, quò fuerat perducendus, deduceret miles armatus, ne illorum pateretur inſidias. Romanas etiam leges implorare minimè dubitauit, ciuem Romanum ſe eſſe proclamans, quos tunc affligi verberibus non licebat. Item que, ne Iudæis eum inter imere cupientibus traderetur, Cæſaris popoſcit auxilium, Romani quidem principis, ſed non Chriſtiani. Vbi ſatis oſtendit, quid facere deberent poſtea Chriſti diſpenſatores, quando Imperatores Chriſtianos, periclitante Eccleſia, reperirent. Et rurſum: Si aliter non meruit pacem habere domus Dauid, niſi Abſalon filius eius in bello, quod contra patrem gerebat, fuiſſet extinctus, quamuis magna cura mandauerat ſuis, vt eum, quantum poſſent, viuum ſaluumque ſeruarent, vt eſſet cui penitenti paternus affectus ignoſceret, quid ei reſtitit, niſi perditum flere, & ſui regni pace acquiſita, ſuam mœſtitiam conſolari? Sic ergò Catholica mater, bellantibus aduerſus eam &c. Ibidem: Cogunt multas inuenire medicinas, multorum experimenta morborum.

Patientia quædam minimè laudanda. Actor. 23.

Actor. 22.

Actor. 25. Paulus popoſcit auxilium Ethnici Imperatoris.

2. Reg. 18.

7. IDEM epiſtola ducenteſimaquarta, ad Donatum presbyterum Donatiſtam Diſplicet tibi quia traheris ad ſalutem, cum tam multos noſtros ad perniciem traxeris. Quis neſciat nec damnari hominem, niſi merito malæ voluntatis, nec liberari, niſi bonam habuerit voluntatem? Non tamen ideò qui diliguntur, malæ ſuæ voluntati impunè & crudeliter permittendi ſunt; ſed vbi poteſtas datur, & à malo prohibendi, & ad bonum cogendi. Nam ſi voluntas mala ſemper ſuæ permittenda eſt libertati, quare Iſraelitæ recuſantes, & murmurantes, tam duris flagellis à malo prohibebantur, & ad terram promiſſionis compellebantur? &c. Nondum fuerat completa illa prophetia: Et adorabunt eum omnes reges terræ, omnes gentes ſeruient illi. Quod vtique quanto magis impletur, tanto maiore vtitur Eccleſia poteſtate, vt non ſolùm inuitet, ſed etiam cogat ad bonum. Vide quemadmodum de his, qui prius venerunt, dictum eſt, Introduce eos: non dictum eſt, Compelle. Ita ſignificata ſunt Eccleſiæ primordia adhuc creſcentis, vt eſſent vires etiam compellendi. Proinde quia oportebat eius iam viribus, & magnitudine roborata, etiam compelli homines ad conuiuium ſalutis æternæ, poſtea quàm dictum eſt, Factum eſt quod iuſſiſti, & adhuc eſt locus: Exi, inquit, in vias, & ſepes, & compelle intrare. Qua propter quia per multa mala & ſæua, quæ in noſtros committitis, tanquam ſpinis & aſperitate pleni eſtis, vos tanquam in ſepibus inuenimus, & intrare compellimus.

A malo prohibendi, & ad bonum cogẽdi ſunt nõnunquam homines.

Pſalm. 71.

Eccleſia ad bonum cogit.

Luc. 14.

Duo eccleſiæ tempora, per parabolam euãgelicam deſignata.

Hæretici in vijs, & ſepibus inueniuntur.

8. ITEM tractatu vndecimo in Euangelium Ioannis: Quando vult Deus cõcitare poteſtates aduerſus hæreticos, aduerſus ſchiſmaticos, aduerſus diſſipatores Eccleſiæ, aduerſus exufflatores Chriſti, aduerſus blaſphematores baptiſmi, nõ mittentur: quia Deus concitat, vt à Sara verberetur Agar. Cognoſcat ſe Agar, & ponat ceruicem: quia cùm humiliata diſcederet à domina ſua, occurrit ei angelus, & dixit: Quid eſt Agar ancilla Saræ? Cùm conqueſta eſſet de domina, quid audiuit ab Angelo? Reuertere ad dominam tuam. Ad hoc ergò affligitur,

A Deo concitantur poteſtates ſeculi aduerſus hæreticos.

Genes. 16.

Principum eſt Eccleſiam defendere.

Ad credendum Paulus quodammodo compulſus. Actor. 9.

Redè cogit Eccleſia perditos vt redeant.

affligitur, vt reuertatur: atque vtinam reuertatur, quia proles eius, ſicut filij Iacob, cum fratribus hæreditatem tenebit. Mirantur autem, quia commouentur poteſtates Chriſtianæ aduerſus deteſtandos diſſipatores Eccleſiæ. Non ergò mouerentur? Et quomodo redderent rationem de imperio ſuo Deo? Intendat charitas veſtra quid dicam, quia pertinet hoc ad reges ſeculi Chriſtianos, vt temporibus ſuis pacatam velint matrem ſuam Eccleſiam, vnde ſpiritaliter nati ſunt. Legimus Danielis viſiones, & geſta Prophetica. Tres pueri in igne laudauerunt Dominum: miratus eſt Nabuchodonoſor Rex laudantes Deum pueros, & circa eos ignem non nocentem: Et cùm admiratus eſſet, quid ait Nabuchodonoſor Rex, non vel Iudæus, vel circunciſus, ille qui ſtatuam ſuam erexerat, & ad eam adorandam omnes coegerat: tamen laudibus trium puerorum commotus, vbi vidit maieſtatem Dei præſentis in igne, quid ait? Et ego proponam decretum omnibus tribubus, & linguis in omni terra. Quale decretum? Quicunque dixerint blaſphemiam in Deum Sidrach, Miſac, & Abdenago, in interitũ erunt, & domus eorum in perditionem. Ecce quomodo ſæuit Rex alienigena, ne blaſphemetur Deus Iſrael, qui potuit tres pueros de igne liberare: & nolunt vt ſæuiant reges Chriſtiani, quia Chriſtus exufflatur, à quo non tres pueri, ſed orbis terrarum cum ipſis regibus à gehennarum igne liberatur? Nam tres illi pueri, fratres mei, liberati ſunt ab igne temporali. Nunquid non ipſe eſt Deus Machabæorum, qui & trium puerorum? Illos ab igne liberauit; illi in tormentis igneis corpore defecerunt, ſed in legitimis mandatis animo permanſerunt. Illi apertè liberati ſunt, illi occultè coronati ſunt. Plus eſt liberari de flamma gehennarum, quàm de fornace poteſtatis humanæ. Si ergò Nabuchodonoſor Rex laudauit, & prædicauit, & gloriam dedit Deo, quia liberauit de igne tres pueros, & tantam gloriam dedit, vt decretum mitteret per regnum ſuum; Quicunq; dixerint blaſphemiam in Deum Sidrach, & Miſach, & Abdenago, in interitum erunt, & domus eorum in perditionem: quomodo iſti reges non moueantur, qui non tres pueros attendunt liberatos de flamma, ſed ſeipſos liberatos de gehenna? quando vident Chriſtum à quo liberati ſunt, exufflari in Chriſtianis? quando audiunt dici Chriſtiano, dic te non eſſe Chriſtianum? Talia facere volunt, & ſaltem talia pati nolunt. Nam videte qualia faciunt, & qualia patiuntur. Occidunt animas, affliguntur in corpore. Sempiternas mortes faciunt, & temporales ſe perperi conqueruntur.

9. BERNARDVS ſermone ſexageſimoſexto ſuper Cantica Canticorum: Melius procul dubio (hæretici) gladio coercerentur, illius videlicet, qui non ſine cauſa gladium portat, quàm in ſuum errorem multos traicere permittantur. Dei enim miniſter ille eſt, vindex in iram ei, qui malè agit. Mirabantur aliqui, quòd non modò patienter, ſed & lætè, vt videbatur, ducerentur ad mortem: ſed qui minus aduertunt, quanta ſit poteſtas diaboli, non modò in corpora hominum, ſed etiam in corda, quæ ſemel permiſſus poſſederit. Nónne plus eſt ſibimet hominem iniicere manus, quàm id libenter ab alio ſuſtinere? Hoc autem in multis potuiſſe diabolum frequenter experti ſumus, qui ſeipſos aut ſubmerſerunt, aut ſuſpenderunt. Denique Iudas ſuſpendit ſeipſum, diabolo ſine dubio immittente. Ego tamen maius exiſtimo, magíſque admiror, quòd potuit immiſiſſe in cor eius vt traderet Dominum, quàm vt ſemetipſum ſuſpenderet. Nihil ergò ſimile habent conſtantia martyrum, & pertinacia horum: quia mortis contemptum in illis pietas, in iſtis cordis duritia operatur.

10. PRIMI Regum decimoquinto: Et pepercit Saül, & populus, Agag, & optimis gregibus ouium & armentorum, & veſtibus, & arietibus, & vniuerſis, quæ pulchra erant, nec voluerunt diſperdere ea: quidquid verò vile fuit & reprobum, hoc demoliti ſunt. Factum eſt autem verbum Domini ad Samuel, dicens: Pœnitet me quòd conſtituerim Saül Regem: quia dereliquit me, & verba mea opere non impleuit. Et paulò pòſt: Et ait Saül ad Samuelem: Immò audiui vocem Domini, & ambulaui in via per quam miſit me Dominus, & adduxi Agag Regem Amalec, & Amalec interfeci. Tulit autem de præda populus oues & boues, primitias eorum quæ cęſa ſunt, vt immolet Domino Deo ſuo in Galgalis. Et ait Samuel: Nunquid vult Dominus holocauſta & victimas, & non potius vt obediatur voci Domini? Melior eſt enim obedientia quàm victimæ: & auſcultare magis quàm offerre adipem arietum: quoniam quaſi peccatum ariolandi eſt, repugnare: & quaſi ſcelus idololatriæ, nolle acquieſcere. Pro eo ergò quòd abieciſti ſermonem Domini, abiecit te Dominus ne ſis Rex. Dixítque Saül ad Samuelem: Peccaui, quia prævaricatus ſum ſermonem Domini, & verba tua, timens populum, & obediens voci eorum.

11. IVDICVM vigeſimo: Conuenítque vniuerſus Iſrael ad ciuitatem (*Gabaa Beniamin*) quaſi homo vnus eadem mente, vnóque conſilio. & miſerunt nuncios ad omnem tribum Beniamin, qui dicerent: Cur tantum nefas in vobis repertum eſt? Tradite homines de Gabaa, qui hoc flagitium perpetrârunt, vt moriantur, & auferatur malum de Iſrael. Qui noluerunt fratrum ſuorum filiorum Iſrael audire mandatum: ſed ex cunctis vrbibus, quæ ſortis ſuæ erant, conuenerunt in Gabaa, vt illis ferrent auxilium, & contra vniuerſum populum Iſrael dimicarent. Inuentíq; ſunt viginti quinque millia de Beniamin educentium gladium, præter habitatores Gabaa, qui ſeptingenti erant viri fortiſſimi, ita ſiniſtra vt dextra prælientes: & ſic fundis lapides ad certum iacientes, vt capillum quoque poſſent percutere, & nequaquam in alteram partem ictus lapidis deferretur. Virorum quoque Iſrael, abſque filiis Beniamin, inuenta ſunt quadringenta millia educentium gladios, & paratorum ad pugnam. Qui ſurgentes venerunt in domum Dei, hoc eſt, in Silo: conſuluerúntque Deum, atque dixerunt: Quis erit in exercitu noſtro princeps certaminis contra filios Beniamin? quibus reſpondit Dominus: Iudas ſit dux veſter. Statímque filij Iſrael ſurgentes manè, caſtrametati ſunt iuxta Gabaa: & inde procedentes ad pugnam contra Beniamin, vrbem oppugnare cœperunt, &c. Ceciderunt, atque proſtrati ſunt ad Orientalem plagam vrbis Gabaa. Fuerunt autem qui in eodem loco interfecti ſunt, decem & octo millia virorum, omnes robuſtiſſimi pugnatores. Quòd cùm vidiſſent, qui remanſerant de Beniamin, fugerunt in ſolitudinem: & pergebant ad Petram, cuius vocabulum eſt Remmon. In illa quoque fuga palantes, & in diuerſa tendentes, occiderunt quinq; millia virorum. Et cùm vltrà tenderent, perſecuti

Principes rationem reddituri ſunt, ſi non moueantur aduerſus diſſipatores Eccleſiæ.

Daniel. 3. Exemplum Nabuchodonoſor.

Nota.

1. Mach. 7.

Hæretici ſempiternas mortes faciunt & temporales ſe pati quęruntur.

Gladio coërceri hæreticos expedit. Rom. 13.

Diaboli poteſtas in corda hæreticorum.

Matth. 27.

Conſtantia martyrum diſſimilis eſt hæreticorum pertinaciæ.

more. Quomodo ergò reges Domino ſeruiunt in timore, niſi ea, quę contraiuſſa Domini ſiunt, religioſa ſeueritate prohibendo atque plectendo? Aliter enim ſeruit, quia homo eſt, aliter quia etiam rex eſt. Quia homo eſt, ei ſeruit viuendo fideliter: quia verò etiam rex eſt, ſeruit leges iuſta præcipientes, & contraria prohibentes, conuenienti vigore ſanciendo. Sicut ſeruiuit Ezechias, lucos & templa idolorum, & illa excelſa, quæ contra præcepta Dei fuerant conſtructa, deſtruendo. 4. Reg. 18. Sicut ſeruiuit Ioſias, talia & ipſe faciendo. 4. Reg 23. Sicut ſeruiuit rex Niniuitarum, vniuerſam ciuitatem ad placandum Dominum compellendo. Ionæ 3. Sicut ſeruiuit Darius, idolum frangendum in poteſtatem Danieli dando, & inimicos eius leonibus ingerendo. Daniel. 14. Sicut ſeruiuit Nabuchodonoſor, de quo iam diximus, omnes in regno ſuo poſitos à blaſphemando Deo lege terribili prohibendo. Daniel. 3. In hoc ergò ſeruiunt Domino reges, inquantum ſunt reges, cùm ea faciunt ad ſeruiendum illi, quæ non poſſunt facere, niſi reges. Cùm itaque nondum reges Domino ſeruirent temporibus Apoſtolorum, ſed adhuc meditarentur inania aduerſus Deum, & aduerſus Chriſtum eius, vt prophetarum prædicta omnia complerentur, non vtique tunc poſſent impietates legibus prohiberi, ſed potius exerceri. Sic enim ordo temporum voluebatur, vt & Iudæi occiderent prædicatores Chriſti, putantes ſe officium Deo facere, Ioan. 16. ſicut prædixerat Chriſtus, & gentes fremerent aduerſus Chriſtianos, & omnes patientia martyrum vinceret. Poſtea verò quàm cœpit impleri, Pſalm. 71. quod ſcriptum eſt; Et adorabunt eum omnes reges terræ, omnes gentes ſeruient illi: quis mente ſobrius regibus dicat; Nolite curare in regno veſtro, à quo teneatur, vel oppugnetur Eccleſia Domini veſtri; non ad vos pertineat in regno veſtro, quis velit eſſe, ſiue religioſus, ſiue ſacrilegus: quibus dici non poteſt; non ad vos pertineat in regno veſtro, quis velit pudicus eſſe, quis impudicus? Cur enim cùm datum ſit diuinitus homini liberum arbitrium, adulteria legibus puniantur, & ſacrilegia permittantur? An fidem non ſeruare leuius eſt animam Deo, quàm fœminam viro? Aut ſi ea, quæ non contemptu, ſed ignorantia religionis committuntur, mitius vindicanda, nunquid ideò negligenda ſunt? Melius eſt quidem, quis dubitauerit, ad Deum colendum doctrina homines duci, quàm pœnæ timore, vel dolore compelli. Sed non quia iſti meliores ſunt, ideò illi, qui tales non ſunt, negligendi ſunt. Multis enim profuit, (quod experimentis probauimus) prius timore, vel dolore cogi, vt poſtea poſſint doceri, aut quod iam verbis didicerant, opere ſectari. Et quibuſdam interpoſitis: Vbi eſt quod iſti clamare conſueuerunt; Liberum eſt credere, vel non credere? Cui vim Chriſtus intulit? quem coëgit? Ecce habent Paulum Apoſtolum, agnoſcant in eo prius cogentem Chriſtum, & poſtea docentem: prius ferientem, & poſtea conſolantem. Mirum eſt autem, quomodo ille, qui pœna corporis ad Euangelium coactus intrauit, plus illis omnibus, qui ſolo verbo vocati ſunt, in Euangelio laborauit. Et quem maior timor compulit ad charitatem, eius perfecta charitas foras miſit timorem. Cur ergò non cogeret Eccleſia perditos filios vt rediiſſent, ſi perditi filii coëgerunt alios, vt perirent? Et paulò poſt: Maximianus Epiſcopus Vagienſis auxilium petiuit ab Imperatore Chriſtiano, non tam ſui vlciſcendi cauſa, quàm tuendæ Eccleſiæ ſibi creditæ. Quod ſi prætermiſiſſet, non eius fuiſſet laudanda patientia, ſed negligentia meritò culpanda. Neque enim & Apoſtolus Paulus vitæ ſuæ tranſitoriæ conſulebat, ſed Eccleſiæ Dei, quando contra illos, qui eum occidere conſpiraueranr, conſilium illorum Tribuno, vt proderetur, effecit. Vnde factum eſt, vt eum ad locum, quò fuerat perducendus, deduceret miles armatus, ne illorum pateretur inſidias. Romanas etiam leges implorare minimè dubitauit, ciuem Romanum ſe eſſe proclamans, quos tunc affligi verberibus non licebat. Itemque, ne Iudæis eum interimere cupientibus traderetur, Cæſaris poſcit auxilium, Romani quidem principis, ſed non Chriſtiani. Vbi ſatis oſtendit, quid facere deberent poſtea Chriſti diſpenſatores, quando Imperatores Chriſtianos, periclitante Eccleſia, reperirent. Et rurſum: Si aliter non meruit pacem habere domus Dauid, niſi Abſalon filius eius in bello, quod contra patrem gerebat, fuiſſet extinctus, quamuis magna cura mandauerat ſuis, vt eum, quantum poſſent, viuum ſaluumque ſeruarent, vt eſſet cui penitenti paternus affectus ignoſceret, quid ei reſtitit, niſi perditum flere, & ſui regni pace acquiſita, ſuam mœſtitiam conſolari? Sic ergò Catholica mater, bellantibus aduerſus eam &c. Ibidem: Cogunt multas inuenire medicinas, multorum experimenta morborum.

7. Idem epiſtola ducenteſimaquarta, ad Donatum presbyterum Donatiſtam Diſplicet tibi quia traheris ad ſalutem, cum tam multos noſtros ad perniciem traxeris. Quis neſciat nec damnari hominem, niſi merito malæ voluntatis, nec liberari, niſi bonam habuerit voluntatem? Non tamen ideò qui diliguntur, malæ ſuæ voluntati impunè & crudeliter permittendi ſunt; ſed vbi poteſtas datur, & à malo prohibendi, & ad bonum cogendi. Nam ſi voluntas mala ſemper ſuæ permittenda eſt libertati, quare Iſraëlitæ recuſantes, & murmurantes, tam duris flagellis à malo prohibebantur, & ad terram promiſſionis compellebantur? &c. Nondum fuerat completa illa prophetia: Et adorabunt eum omnes reges terræ, omnes gentes ſeruient illi. Quod vtique quanto magis impletur, tanto maiore vtitur Eccleſia poteſtate, vt non ſolùm inuitet, ſed etiam cogat ad bonum. Vide quemadmodum de his, qui prius venerunt, dictum eſt, Introduc eos: non dictum eſt, Compelle. Ita ſignificata ſunt Eccleſiæ primordia adhuc creſcentis, vt eſſent vires etiam compellendi. Proinde quia oportebat eius iam viribus, & magnitudine roborata, etiam compelli homines ad conuiuium ſalutis æternæ, poſtea quàm dictum eſt, Factum eſt quod iuſſiſti, & adhuc eſt locus: Exi, inquit, in vias, & ſepes, & compelle intrare. Qua propter quia per multa mala & ſæua, quæ in noſtros committitis, tanquam ſpinis & aſperitate pleni eſtis, vos tanquam in ſepibus inuenimus, & intrare compellimus.

8. Et tractatu vndecimo in Euangelium Ioannis: Quando vult Deus cõcitare poteſtates aduerſus hæreticos, aduerſus ſchiſmaticos, aduerſus diſſipatores Eccleſiæ, aduerſus exufflatores Chriſti, aduerſus blaſphematores baptiſmi, nõ mirentur: quia Deus concitat, vt à Sara verberetur Agar. Cognoſcat ſe Agar, & ponat ceruicem: quia cùm humiliata diſcederet à domina ſua, occurrit ei angelus, & dixit: Quid eſt Agar ancilla Saræ? Cùm conqueſta eſſet de domina, quid audiuit ab Angelo? Reuertere ad dominam tuam. Ad hoc ergò affligitur,

Principum eſt Eccleſiam defendere.

Ad credendum Paulus quodammodo à locompulius. Actor. 9.

Rectè cogit Eccleſia perditos vt redeant.

Patientia quædam minimè laudanda. Actor. 25.

Actor. 22.

Actor. 25. Paulus poſcit auxilium Ethnici Imperatoris.

2. Reg. 18.

A malo prohibendi, & ad bonum cogẽdi ſunt nõnunquam homines.

Pſalm. 71.

Eccleſia ad bonum cogit.

Luc. 14.

Duo eccleſiæ tempora, per parabolam euãgelicam deſignata.

Hæretici in vijs, & ſepibus inueniuntur.

A Deo concitantur poteſtates ſeculi aduerſus hæreticos.

Geneſ. 16.

affligitur, vt reuertatur: atque vtinam reuertatur, quia proles eius, ſicut filij Iacob, cum fratribus hæreditatem tenebit. Mirantur autem, quia commouentur poteſtates Chriſtianæ aduerſus deteſtandos diſſiparores Eccleſiæ. Non ergò mouerentur? Et quomodo redderent rationem de imperio ſuo Deo? Intendat charitas veſtra quid dicam, quia pertinet hoc ad reges ſeculi Chriſtianos, vt temporibus ſuis pacatam velint matrem ſuam Eccleſiam, vnde ſpiritaliter nati ſunt. Legimus Danielis viſiones, & geſta Prophetica. Tres pueri in igne laudauerunt Dominum: miratus eſt Nabuchodonoſor Rex laudantes Deum pueros, & circa eos ignem non nocentem: Et cùm admiratus eſſet, quid ait Nabuchodonoſor Rex, non vel Iudæus, vel circunciſus, ille qui ſtatuam ſuam erexerat, & ad eam adorandam omnes coegerat: tamen laudibus trium puerorum commotus, vbi vidit maieſtatem Dei præſentis in igne, quid ait? Et ego proponam decretum omnibus tribubus, & linguis in omni terra. Quale decretum? Quicunque dixerint blaſphemiam in Deum Sidrach, Miſac, & Abdenago, in interitũ erunt, & domus eorum in perditionem. Ecce quomodo ſæuit Rex alienigena, ne blaſphemetur Deus Iſrael, qui potuit tres pueros de igne liberare: & nolunt vt ſæuiant reges Chriſtiani, quia Chriſtus exufflatur, à quo non tres pueri, ſed orbis terrarum cum ipſis regibus à gehennarum igne liberatur? Nam tres illi pueri, fratres mei, liberati ſunt ab igne temporali. Nunquid non ipſe eſt Deus Machabæorum, qui & trium puerorum? Illos ab igne liberauit; illi in tormentis igneis corpore defecerunt, ſed in legitimis mandatis animo permanſerunt. Illi apertè liberati ſunt, illi occultè coronati ſunt. Plus eſt liberari de flamma gehennarum, quàm de fornace poteſtatis humanæ. Si ergò Nabuchodonoſor Rex laudauit, & prædicauit, & gloriam dedit Deo, quia liberauit de igne tres pueros, & tantam gloriam dedit, vt decretum mitteret per regnum ſuum; Quicunq; dixerint blaſphemiam in Deum Sidrach, & Miſach, & Abdenago, in interitum erunt, & domus eorum in perditionem: quomodo iſti reges non moueantur, qui non tres pueros attendunt liberatos de flamma, ſed ſeipſos liberatos de gehenna? quando vident Chriſtum à quo liberati ſunt, exufflari in Chriſtianis? quando audiunt dici Chriſtiano, dic te non eſſe Chriſtianum? Talia facere volunt, & ſaltem talia pati nolunt. Nam videte qualia faciunt, & qualia patiuntur. Occidunt animas, affliguntur in corpore. Sempiternas mortes faciunt, & temporales ſe perpeti conqueruntur.

Principes rationem reddituri ſunt, ſi non moueantur aduerſus diſſiparores Eccleſiæ.

Daniel. 3. Exemplum Nabuchodonoſor.

Nota.

1. Mach. 7.

9. Bernardvs ſermone ſexageſimoſexto ſuper Cantica Canticorum: Melius proculdubio (hæretici) gladio coercerentur, illius videlicet, qui non ſine cauſa gladium portat, quàm in ſuum errorem multos traicere permittantur. Dei enim miniſter ille eſt, vindex in iram ei, qui malè agit. Mirabantur aliqui, quòd non modò patienter, ſed & læti, vt videbatur, ducerentur ad mortem: ſed qui minus aduertunt, quanta ſit poteſtas diaboli, non modò in corpora hominum, ſed etiam in corda, quæ ſemel permiſſus poſſederit. Nónne plus eſt ſibimet hominem inijcere manus, quàm id libenter ab alio ſuſtinere? Hoc autem in multis potuiſſe diabolum frequenter experti ſumus, qui ſeipſos aut ſubmerſerunt, aut ſuſpenderunt. Denique Iudas ſuſpendit ſeipſum, diabolo ſine dubio immittente. Ego tamen maius exiſtimo, magiſque admiror, quòd potuit immiſiſſe in cor eius vt traderet Dominum, quàm vt ſemetipſum ſuſpenderet. Nihil ergò ſimile habent conſtantia martyrum, & pertinacia horum: quia mortis contemptum in illis pietas, in iſtis cordis duritia operatur.

Hæretici ſempiternas mortes faciunt & temporales ſe pati quęruntur. Gladio coërceri hæreticos expedit. Rom. 13. Diaboli poteſtas in corda hæreticorum.

Matth. 27.

Conſtantia martyrum diſſimilis eſt hæreticorum pertinaciæ.

10. Primi Regum decimoquinto: Et pepercit Saül, & populus, Agag, & optimis gregibus ouium & armentorum, & veſtibus, & arietibus, & vniuerſis, quæ pulchra erant, nec voluerunt diſperdere ea: quidquid verò vile fuit & reprobum, hoc demoliti ſunt. Factum eſt autem verbum Domini ad Samuel, dicens: Pœnitet me quòd conſtituerim Saül Regem: quia dereliquit me, & verba mea opere non impleuit. Et paulò pòſt: Et ait Saül ad Samuelem: Immò audiui vocem Domini, & ambulaui in via per quam miſit me Dominus, & adduxi Agag Regem Amalec, & Amalec interfeci. Tulit autem de præda populus oues & boues, primitias eorum quæ cęſa ſunt, vt immolet Domino Deo ſuo in Galgalis. Et ait Samuel: Nunquid vult Dominus holocauſta & victimas, & non potius vt obediatur voci Domini? Melior eſt enim obedientia quàm victimæ: & auſcultare magis quàm offerre adipem arietum: quoniam quaſi peccatum ariolandi eſt, repugnare: & quaſi ſcelus idololatriæ, nolle acquieſcere. Pro eo ergò quòd abieciſti ſermonem Domini, abiecit te Dominus ne ſis Rex. Dixítque Saül ad Samuelem: Peccaui, quia prævaricatus ſum ſermonem Domini, & verba tua, timens populum, & obediens voci eorum.

11. Ivdicvm vigeſimo: Conuenítque vniuerſus Iſrael ad ciuitatem (*Gabaa Beniamin*) quaſi homo vnus eadem mente, vnóque conſilio. & miſerunt nuncios ad omnem tribum Beniamin, qui dicerent: Cur tantum nefas in vobis repertum eſt? Tradite homines de Gabaa, qui hoc flagitium perpetrârunt, vt moriantur, & auferatur malum de Iſrael. Qui noluerunt fratrum ſuorum filiorum Iſrael audire mandatum: ſed ex cunctis vrbibus, quæ ſortis ſuæ erant, conuenerunt in Gabaa, vt illis ferrent auxilium, & contra vniuerſum populum Iſrael dimicarent. Inuentíq; ſunt viginti quinque millia de Beniamin educentium gladium, præter habitatores Gabaa, qui ſeptingenti erant viri fortiſſimi, ita ſiniſtra vt dextra prælientes: & ſic fundis lapides ad certum iacientes, vt capillum quoque poſſent percutere, & nequaquam in alteram partem ictus lapidis deferretur. Virorum quoque Iſrael, abſque filiis Beniamin, inuenta ſunt quadringenta millia educentium gladios, & paratorum ad pugnam. Qui ſurgentes venerunt in domum Dei, hoc eſt, in Silo: conſuluerúntque Deum, atque dixerunt: Quis erit in exercitu noſtro princeps certaminis contra filios Beniamin? quibus reſpondit Dominus: Iudas ſit dux veſter. Statímque filij Iſrael ſurgentes manè, caſtrametati ſunt iuxta Gabaa: & inde procedentes ad pugnam contra Beniamin, vrbem oppugnare cœperunt, &c. Ceciderunt, atque proſtrati ſunt ad Orientalem plagam vrbis Gabaa. Fuerunt autem qui in eodem loco interfecti ſunt, decem & octo millia virorum, omnes robuſtiſſimi pugnatores. Quòd cùm vidiſſent, qui remanſerant de Beniamin, fugerunt in ſolitudinem: & pergebant ad Petram, cuius vocabulum eſt Remmon. In illa quoque fuga palantes, & in diuerſa tendentes, occiderunt quinq; millia virorum. Et cùm vltrà tenderent, perſecuti

ſunt eos,& interfecerunt etiam alia duo millia.Et ſic factum eſt, vt omnes qui ceciderant de Beniamin in diuerſis locis,eſſent viginti quinque millia,pugnatores ad bella prompuſſimi. Remanſerunt itaque de omni numero Beniamin, qui euadere,& fugere in ſolitudinem potuerunt,ſexcenti viri: ſederúntque in Petra Remmon menſibus quatuor. Regreſſi autem filij Iſraël,omnes reliquias ciuitatis à viris vſque ad iumenta gladio percuſſerunt, cunctaſque vrbes & viculos Beniamin vorax flamma conſumpſit.

12. NVMERORVM vigeſimoquinto: Morabatur autem eo tempore Iſraël in Settim, & fornicatus eſt populus cum filiabus Moab, quæ vocauerunt eos ad ſacrificia ſua. At illi comederunt & adorauerunt Deos earum. Initiatúſque eſt Iſraël Beelphegor: & iratus Dominus,ait ad Moyſen: Tolle cunctos principes populi, & ſuſpende eos contra ſolem in patibulis: vt auertatur furor meus ab Iſraël. Dixítque Moyſen ad Iudices Iſraël: Occidat vnuſquiſque proximos ſuos, qui initiati ſunt Beelphegor. Et ecce vnus de filiis Iſrael intrauit coram fratribus ſuis ad ſcortum,&c. Quod cùm vidiſſet Phinees filius Eleazari filij Aaron ſacerdotis,ſurrexit de medio multitudinis, & arrepto pugione perfodit ambos ſimul. Ceſſatúrque plaga a filiis Iſrael.

13. TERTII Regum vigeſimo: Tunc vir quidam de filiis Prophetarum dixit ad ſocium ſuum in ſermone Domini: Percute me,&c. Cúmque Rex tranſiſſet,clamauit ad Regem,& ait: Seruus tuus egreſſus eſt, &c. Hæc dicit Dominus,quia dimiſiſti,&c.vt in textu.

14. PRIORIS ad Corinthios quinto: Neſcitis quia modicum fermentum totam maſſam corrumpit?Et in fine: Auferte malum ex vobiſipſis.

15. EXODI vigeſimoſecundo: Maleficos non patieris viuere.

16. DEVTERONOMII decimotertio: Si ſurrexerit in medio tuî prophetes, aut qui ſomnium vidiſſe ſe dicat, & prædixerit ſignum atque portentum, & euenerit quod locutus eſt, & dixerit tibi:Eamus,& ſequamur Deos alienos quos ignoras, & ſeruiamus eis:non audies verba Prophetæ illius aut ſomniatoris: quia tentat vos Dominus Deus veſter vt palam fiat vtrum diligatis eum an non,in toto corde,& in tota anima veſtra. Dominum Deum veſtrum ſequimini, & ipſum timete, & mandata illius cuſtodite,& audite vocem eius: ipſi ſeruietis,& ipſi adhærebitis. Propheta autem ille aut fictor ſomniorum interficietur:quia locutus eſt vt vos auerteret à Domino Deo veſtro,qui eduxit vos de Terra Ægypti, & redemit vos de domo ſeruituris: vt errare te faceret de via,quam tibi præcepit Dominus Deus tuus:& auferes malum de medio tuî. Si tibi voluerit perſuadere frater tuus filius matris tuæ, aut filius tuus vel filia, ſiue vxor quæ eſt in ſinu tuo, aut amicus, quem diligis vt animam tuam, clam dicens: Eamus, & ſeruiamus diis alienis, quos ignoras tu, & patres tui,cunctarum in circuitu gentium,quæ iuxta vel procul ſunt, ab initio vſque ad finem terræ, non acquieſcas ei, nec audias, neque parcat ei oculus tuus vt miſereris & occultes eum, ſed ſtatim interficies. ſit primùm manus tua ſuper eum,& poſtea omnis populus mittat manum. Lapidibus obrutus necabitur: quia voluit te abſtrahere à Domino Deo tuo, qui eduxit te de Terra Ægypti de domo ſeruituris:vt omnis Iſrael audiẽs timeat, & nequaquam vltra faciat quippiam huius rei ſimile.Si audieris in vna vrbium tuarum, quas Dominus Deus tuus dabit tibi ad habitandum, dicentes aliquos: Egreſſi ſunt filij Belial de medio tuî,& auerterunt habitatores vrbis ſuæ,atque dixerunt: Eamus, & ſeruiamus diis alienis quos ignoratis: quære ſolicitè & diligenter,rei veritate perſpecta, ſi inueneris certum eſſe quod dicitur, & abominationem hanc opere perpetratam, ſtatim percuties habitatores vrbis illius in ore gladij,& delebis eam ac omnia, quæ in illa ſunt, vſq; ad pecora. quidquid etiam ſupellectilis fuerit, congregabis in medio platearum eius, & cum ipſa ciuitate ſuccendes, ita vt vniuerſa conſumas Domino Deo tuo, & ſit tumulus ſempiternus. non ædificabitur amplius, & non adhærebit de illo anathemate quidquam in manu tua, vt auertatur Dominus ab ira furoris ſui, & miſereatur tuî, multiplicétque te ſicut iurauit patribus tuis, quando audieris vocem Domini Dei tui, cuſtodiens omnia præcepta eius,quæ ego præcipio tibi hodie, vt facias quod placitum eſt in conſpectu Domini Dei tui.

17. ET capite decimoſeptimo: Qui ſuperbierit, noleus obedire ſacerdotis imperio, qui eo tempore miniſtrat Domino Deo tuo, & decreto iudicis, morietur homo ille, & auferes malum de Iſrael: cunctúſq; populus audiens timebit, vt nullus deinceps intumeſcat ſuperbia.

18. ITEM capite decimooctauo: Propheta autem qui arrogantia deprauatus voluerit loqui in nomine meo, quæ ego non præcepi illi vt diceret, aut ex nomine alienorum Deorum,interficietur. Quòd ſi tacita cogitatione reſponderis: Quo modò poſſum intelligere verbum, quod Dominus non eſt locutus? hoc habebis ſignum: Quod in nomine Domini Propheta ille prædixerit,& non euenerit: hoc Dominus non eſt locutus, ſed per tumorem animi ſui Propheta confinxit: & idcircò non timebis eum.

19. TERTII Regum decimooctauo: *Ait Elias ad Achab*, Nunc mitte, & congrega ad me vniuerſum Iſrael in monte Carmeli, & Prophetas Baal quadringentos quinquaginta, Prophetáſq; lucorum quadringentos, qui comedunt de menſa Iezabel. Miſit Achab ad omnes filios Iſrael,& congregauit Prophetas in monte Carmeli. Accedens autem Elias ad omnem populum, ait: Vſquequo claudicatis in duas partes? ſi Dominus eſt Deus,ſequimini eum:ſi autem Baal,ſequimini illum. Et non reſpondit ei populus verbum. Et ait rurſus Elias ad populum: Ego remanſi Propheta Domini ſolus: Prophetæ autem Baal quadringenti, & quinquaginta viri ſunt. Dentur nobis duo boues, & illi eligant ſibi bouem vnum, & in fruſta cædentes ponant ſuper ligna, ignem autem non ſupponant: & ego faciam bouem alterum, & imponam ſuper ligna, ignem autem non ſupponam. Inuocate nomina Deorum veſtrorum, & inuocabo nomen Domini mei: & Deus qui exaudierit per ignem,ipſe ſit Deus. Reſpondens omnis populus,ait: Optima propoſitio,&c. Cecidit autem ignis Domini,& vorauit holocauſtum, & ligna, & lapides, puluerem quoque, & aquam,quæ erat in aquæ ductu lambens. Quod cùm vidiſſet omnis populus, cecidit in faciem ſuam, & ait: Dominus ipſe eſt Deus, Dominus ipſe eſt Deus. Dixítque Elias ad eos: Apprehendite Prophetas Baal, & ne vnus quidem effugiat ex eis. Quos cùm apprehendiſſent,duxit eos Elias ad torrentem ciſon,& interfecit eos ibi.

20. HIER0-

Principijs hæreleôn obsistendum. Lucæ 15.

10. HIERONYMVS in caput quintum epistolæ ad Galatas: Scintilla res parua est, & penè dum cernitur, non videtur; sed si fomitem comprehenderit, & nutrimenta sui, quamuis paruus ignis inuenerit, mœnia, vrbes, latissimos saltus, regionesque consumit. Fermentum quoque, cuius ad aliam partem in euangelio parabola temperata est, res modica videtur, & nihili, sed cùm farinæ conspersum, totam massam suo vigore corruperit, in illius vim transit omne quod mixtum est. Ita & doctrina peruersa ab vno incipiēs, vix duos, aut tres primùm in exordio reperit auditores, sed paulatim vt cancer serpit in corpore, & iuxta vulgare prouerbium, vnius pecudis scabies, totam commaculat gregem. Igitur & scintilla statim vt apparuerit, extinguenda est, & fermentum à massæ vicinia semouendum, secandæ putridæ carnes, & scabiosum animal à caulis ouium repellendum, ne tota domus, massa, corpus, & pecora ardeat, corrumpatur, putrescat, intereat. Arius in Alexandria vna scintilla fuit, sed quia non statim oppressa est, totum orbem eius flamma populata est.

2. Cor. 5.

Secandæ putridæ carnes.

Arius hæresiarcha scintillæ non oppressæ cōparatur.

11. GREGORIVS libro duodecimo, epistola trigesimaprima ad Felicem Episcopum Siciliæ, Melius est vt pro multorum salute vnus condemnetur, quàm per vnius licentiam multi pericliten-tur. Nec mirum si inter homines hæc ratio custoditur, cùm & inter iumenta hoc fieri persæpè cognouimus, vt ea quæ scabiem aut impetiginem habere videntur, separentur à sanis, ne illorum morbo cetera damnentur & pereant.

In Rom. 11. Vnum pro multorum salute condemnari præstat.

1. C AVGVSTINVS in psalmum quinquagesimum, vt supra hac eadem quæstione, A testimonio quarto.

2. GREGORIVS libro quarto Dialogorum, capite decimooctauo: Et si omnes baptizatos infantes, atque in eadem infantia morientes, ingredi regnum cæleste credendum est, omnes tamen paruulos, qui scilicet iam loqui possunt, regna cœlestia ingredi credendum non est: quia nonnullis paruulis eiusdem regni cælestis aditus à parentibus clauditur, si malè nutriantur. Nam quidam vir, cunctis in hac vrbe notissimus, ante triennium filium habuit annorum, sicut arbitror, quinque: quem nimis carnaliter diligens remissè nutriebat: atque idem paruulus, quod dictu graue est, mox vt ei' animo aliquid obstitisset, maiestatē Dei blasphemare cōsueuerat, qui in hac ante triēnium mortalitate percussus, venit ad mortē. Cumque eū suus pater in sinu teneret, sicut hi testati sūt qui præsentes fuerunt, malignos ad se venisse spiritus trementibus oculis puer adspiciens, cœpit clamare: Obsta pater, obsta pater. Qui clamans declinauit faciem, vt se ab eis in sinu patris absconderet. Quem cùm ille trementem requireret, quid videret: puer adiunxit, dicens: Mauri homines venerunt, qui me tollere volunt. Qui cùm hoc dixisset, maiestatis nomen protinus blasphemauit, & animam reddidit. Vt enim omnipotens Deus ostenderet, pro quo reatu talibus fuisset traditor executoribus, vnde viuentem pater suus noluit corrigere, hoc morientem permisit iterare: vt qui diu per diuinitatis patientiam blasphemus vixerat, quandoque per diuinitatis iudicium blasphemaret & moreretur: quatenus reatum suum pater eius agnosceret, & qui paruuli filij animam negligens, non paruulum peccatorem, gehennæ ignibus nutrisset.

Quibusdam paruulis clauditur aditus regni cælestis à parentibus.

Terribile exemplum de puero blasphemo.

3. CHRYSOSTOMVS homilia nona in priorem epistolam ad Timotheum: Neque enim parui meriti est, indultos nobis à Deo liberos, ad ipsius exercere militiam, eique ab ipsis infantiæ pannis dedicare. Nam si eiusce educationis fundamenta iecerint, maximis afficiendi sunt præmijs: quemadmodum si neglexerint, grauissimis cruciatibus. Nempe enim & Heli propter filios perijt: illos quippe cùm acrius coercere debuisset, verbis tandem lenibus monuit. Quocirca dum illis molestus esse seuera increpatione recusat, & illos & seipsum vna perdidit. Audite hęc patres, vestrosque filios in disciplina & correptione Domini erudite summa cum diligentia. Est enim iuuentus fera, plurimisque indiget institutoribus, magistris, pedagogis, alfeclis, atque nutritoribus. Vtique res est, post adeò exactam diligentiam, eam continere posse, non secus, quàm equus quidam indomitus, veluti fera belua. Huiusmodi quippe iuuentus est. Si igitur illi ab ipsis statim initijs, atque a prima ætate leges optimas imponamus, minimum posthac laborabimus: verùm consuetudo ipsa virtutis in legem transiet. Nihil eos agere permittamus ex his, qui noxiè iucunda sunt, neque illis vt pueris indulgeamus: atque ante omnia illos in pudore & sobrietate seruemus, quippe huic inimica libido, omnium maximè huiusmodi turbat ætatem. Et paulò pòst: Admoneamus igitur illos, corripiamus, terreamus, minasque intentemus, & modò istud faciamus. Magnum habemus pretiosumque depositum filios: ingenti illos seruemus cura, atque omnia faciamus, ne fur id nobis astutus auferat. At verò nunc contra penitus facimus. Nam vt fundus quidem sit optimus, cuncta molimur, eumque fideli viro magno cum studio tradimus, & agasonem atque mulionem, pro curatoremque ac dispensatorem, qui nobis magna beneuolentia afficiatur, inquirimus: cæterùm quod nobis charissimum omnium est, omninò negligimus: neque curamus, quo pacto filium nostrum fideli cuipiam viro permittamus, qui ipsius tueriac seruare pudicitiam possit? Et certè nulla nobis possessio, nullus fundus æquè nobis gratus atque charus esse debet: quippe hæc omnia filiis quæruntur. Igitur maior nobis possessionum cura est, quàm eorum, quorum illæ gratia comparātur: quod profectò absurdissimum atque stolidissimum est. Exerceamus igitur ad virtutem atque pietatem molles filiorum animos, cætera omnia secundo loco quæramus. Nam si quidem illi improbi fuerint, nihil eis pecuniæ proderunt: sin autem probi, nihil ex paupertate lædentur. Vis filium relinquere diuitem? Bonum illum ac benignum esse doce: ita enim etiam rem familiarem auctiorem facere poterit. Quòd si tenuis illi substantia fuerit, nihilo deteriori in loco erit, quàm hi qui plurima possident. Quòd si malus ille fuerit, etiam si infinitam illi substantiam relinquas, non illi custodem reliquisti, sed longè deteriore conditione fecisti, quàm si ad extremam deuenisset inopiam. Quippe filiis non ritè institutis, præstat pauperes esse, quàm diuites. Paupertas enim vel inuitos coercet, atque intra virtutis limites continet: opes verò, ne volentes quidem pudicè, temperanterque viuere, sinunt: verùm exorbitare faciunt, atque peruertunt, malisque innumeris subiungunt. Matres item, filiarum vobis curam assumite: est ea cura vobis per facilis. Curate solicitè, vt domi iugiter sint. Ante omnia pias esse, religiosasque docete, aspernari pecunias, exterioriique or-

Magni meriti est, liberos educare Deo.

1. Reg 2. & 4. Exemplo Heli monentur parentes.

Quomodo instituendi filij.

Contra parentes, qui cùm aliarum rerum diligentem curam, filiorum ferè nullam habent.

Nota.

Filiarum cura matribus mandata.

natus contemptrices esse, atque ita demum nuptijs tradite: eas si ita instituetis, non ipsas modò seruabitis, verùm & viros, qui illas ducturi sunt: neque viros tantùm, sed etiam filios, atque nepotes. Quippe ex radice optima surculi prodeunt firmiores, ac semper in meliora proficiunt, horumque omnium merces vobis reddenda est. Non igitur tanquam vnius animæ commodis prospicientes, sed vt plurimis per vnam cõsulentes, magno cum studio omnia faciamus. Ita nempe paterna domo decet progredi virginem, ac matrimonio iungi, quemadmodum ex palæstra luctatorem, vt omnem diligentissimè rei familiaris peritiam habeat: sitque veluti fermentum, quod massam omnem in suam transfert pulchritudinem. Filij quoque adeò verendi sint præ morum honestate, & singulari pudicitiæ laude, vt ab hominibus, & à Deo laudes mereantur. Discant continere ventrem, abstineant à superfluis sumptibus, & omni magnificentia apparatûs: dispensare sua probè nouerint, pij in parentes sint: subijci, & dicto obtemperantes esse discant: ita enim & parentibus ipsis ingẽtes præmiorum adijcient cumulos: atque ita omnia in Dei gloriam, salutemque nostram fient.

Filij quales esse debeat.

4. Ad Ephesios sexto: Et vos patres nolite ad iracundiam prouocare filios vestros: sed educate illos in disciplina, & correptione Domini.

5. Ad Hebræos duodecimo: Quis enim filius, quem non corripit pater? Quòd si extra disciplinam estis, cuius participes facti sunt omnes: ergò adulteri, & non filij estis.

6. Proverbiorvm decimotertio: Egestas, & ignominia ei, qui deserit disciplinam: qui autem acquiescit arguenti, glorificabitur. Qui parcit virgæ, odit filium suum: qui autem diligit illum, instanter erudit.

7. Et capite vigesimosecundo: Stultitia colligata est in corde queri, & virga disciplinæ fugabit eam. Et paulò ante: Prouerbium est: Adolescens iuxta viam suam, etiam cùm senuerit, non recedet ab ea.

8. Item vigesimotertio: Noli subtrahere à puero disciplinam: si enim percusseris eum virga, non morietur. Tu virga percuties eum: & animam eius de inferno liberabis.

9. Et capite vigesimonono: Virga atque correptio tribuit sapientiam: puer autem, qui dimittitur voluntati suæ, confundit matrem suam. Erudi filium tuum, & refrigerabit te, & dabit delicias animæ tuę. Qui delicatè à pueritia nutrit seruum suum, postea sentiet eum contumacem.

10. Ecclesiastici septimo: Filij tibi sunt? erudi illos, & curua illos à pueritia illorum. Filiæ tibi sunt? serua corpus illarum, & non ostendas hilarem faciem tuam ad illas.

11. Et capite vigesimo secundo: Confusio patris est de filio indisciplinato: filia autem in deminoratione fiet. Filia prudens hæreditas viro suo. nam quæ confundit, in contumeliam fit genitoris. Patrem & virum confundit audax, & ab impijs non minorabitur: ab vtrisque autem inhonorabitur.

12. Item capite trigesimo: Qui diligit filium suum, assiduat illi flagella, vt lætetur in nouissimo suo, & non palpet proximorum ostia. Qui docet filium suum, laudabitur in illo, & in medio domesticorum in illo gloriabitur. Qui docet filium suum, in zelum mittit inimicum, & in medio amicorum gloriabitur in illo. Mortuus est pater eius, & quasi non est mortuus: similem enim reliquit sibi post se. In vita sua vidit, & lætatus est in illo: in obitu suo non est contristatus, nec confusus est coram inimicis. Reliquit enim defensorem domus contra inimicos, & amicis reddentem gratiam. Pro animabus filiorum colligabit vulnera sua, & super omnem vocem turbabuntur viscera eius. Equus in domitus euadit durus, & filius remissus euadet præceps. Lacta filium, & pauentem te faciet: lude cum eo, & contristabit te. Non corrideas illi: ne doleas, & in nouissimo obstupescent dentes tui. Non des illi potestatem in iuuentute, & ne despicias cogitatus illius. Curua ceruicem eius in iuuentute, & tunde latera eius dum infans est: ne fortè induret, & non credat tibi, & erit tibi dolor animæ. Doce filium tuum, & operare in illo, ne in turpitudinem illius offendas.

13. Primi Regum tertio: Et dixit Dominus ad Samuelem: Ecce ego facio verbum in Israël: quod quicunque audierit, tinient ambæ aures eius. In die illa suscitabo aduersum Heli omnia quæ locutus sum super domum eius: incipiam, & cõplebo. Prædixi enim ei quòd iudicaturus essem domum eius in æternum, propter iniquitatem, eò quòd nouerat indignè agere filios suos, & non corripuerit eos. Ideircò iurani domui Heli quòd non expietur iniquitas domus eius victimis & muneribus vsque in æternum.

14. Et capite quarto: Quid actum est fili mi? Respondens autem ille, qui nunciabat, Fugit, inquit, Israël coram Philistijm, & ruina magna facta est in populo: insuper & duo filij tui mortui sunt, Ophni & Phinees: & arca Dei capta est. Cumque ille nominâsset arcam Dei, cecidit de sella retrorsum iuxta ostium, & fractis ceruicibus mortuus est. Senex enim erat vir & grandæuus: & ipse iudicauit Israel quadraginta annis.

15. Tertii Regum primo: Adonias autem filius Haggith eleuabatur, dicens: Ego regnabo. Fecitque sibi currus & equites, & quinquaginta viros, qui currerent ante eum. Nec corripuit eum pater suus aliquando, dicens: Quare hoc fecisti?

1. D Proverbiorvm nono: Qui erudit derisorem, ipse iniuriam sibi facit: & qui arguit impium, sibi maculam generat. Noli arguere derisorem, ne oderit te. Argue sapientem, & diliget te. Da sapienti occasionem, & addetur ei sapientia. Doce iustum, & festinabit accipere.

2. Et capite decimoquinto: Stultus irridet disciplinam patris sui: qui autem custodit increpationes, astutior fiet. Doctrina mala deserenti viam vitæ: qui increpationes odit, morietur. Non amat pestilens eum, qui se corripit: nec ad sapientes graditur.

3. Et vigesimoquarto: Qui dicunt impio: iustus es: maledicent eis populi, & detestabuntur eos tribus. Qui arguunt eum, laudabuntur: & super ipsos veniet benedictio.

4. Item vigesimoquinto: Quæ viderunt oculi tui, ne proferas in iurgio citò: ne postea emendare non possis, cùm de honestaueris amicum tuum. Mala aurea in lectis argenteis, qui loquitur verbum in tempore suo. Inaurisaurea, & margaritum fulgens, qui arguit sapientem, & aurem obedientem.

5. Et vigesimoseptimo: Melior est manifesta correptio, quàm amor absconditus. Meliora sunt vulnera

vulnera dilgentis, quàm fraudulenta oscula odientis.

6. RVRSVS capite vigesimooctauo: Qui corripit hominem, gratiam postea inueniet apud eum magis quàm ille, qui per linguæ blandimenta decipit.

7. CAPITE vigesimonono: Viro, qui corripientem dura ceruice contemnit, repentinus ei superueniet interitus: & eum sanitas non sequetur.

8. ECCLESIASTIS septimo: Melius est à sapiente corripi, quàm stultorum adulatione decipi.

9. ECCLESIATICI septimo: Filij tibi sunt? erudi illos, & curua illos à pueritia illorum.

10. ET capite decimo: Seruo sensato liberi seruient: & vir prudens & disciplinatus non murmurabit correptus, & insciis non honorabitur.

11. ITEM capite vndecimo: Priusquam interroges, ne vituperes quemquam: & cùm interrogaueris corripe iustè.

12. ET capite decimonono: Corripe amicum, ne fortè non intellexerit, & dicat: Non feci: aut si fecerit, ne iterum addat facere. Corripe proximum, ne forte non dixerit: & si dixerit, ne fortè iteret. Corripe amicum: sæpè enim fit commissio. Corripe proximum antequam commineris.

13. CAPITE item vigesimo: Quam bonum est arguere, quàm irasci, & confitentem in oratione non prohibere? Quàm bonum est correptum manifestare pœnitentiam? sic enim effugies voluntarium peccatum.

14. PSALMO centesimo quadragesimo: Corripiet me iustus in misericordia, & increpabit me: oleum autem peccatoris non impinguet caput meum.

15. AD Colossenses primo: Quem (*Christum*) nos annunciamus, corripientes omnem hominem, & docentes omnem hominem, in omni sapientia, vt exhibeamus omnem hominem perfectum in Christo Iesu.

16. PRIORIS ad Thessalonicenses quinto: Rogamus autem vos fratres vt noueritis eos, qui laborant inter vos, & præsunt vobis in Domino, & monent vos, vt habeatis illos abundantius in charitate propter opus illorum: pacem habete cum eis. Rogamus autem vos fratres, corripite inquietos, consolamini pusillanimes, suscipite infirmos, patientes estote ad omnes.

17. POSTERIORIS ad Thessalonicenses tertio: Quòd si quis non obedit verbo nostro per epistolam, hunc notate, & ne commisceamini cum illo vt confundatur: & nolite quasi inimicum existimare, sed corripite vt fratrem.

18. PRIORIS ad Timotheum quinto: Peccantes coram omnibus argue: vt & ceteri timorem habeant.

19. POSTERIORIS ad Timotheum secundo: Seruum Domini non oportet litigare: sed mansuetum esse ad omnes, docibilem, patientem, cum modestia corripientem eos, qui resistunt veritati: nequando Deus det illis pœnitentiam ad cognoscendam veritatem, & resipiscant à diaboli laqueis à quo captiui tenentur ad ipsius voluntatem.

20. ET capite quarto: Prædica verbum, insta opportunè, importunè: argue, obsecra, increpa in omni patientia & doctrina.

21. AD Titum primo capite: Huius rei gratia reliqui te Cretæ, vt ea, quæ desunt, corrigas, & constituas per ciuitates presbyteros, sicut & ego disposui tibi. Oportet episcopum &c. amplectentem eum, qui secundùm doctrinam est, fidelem sermonem: vt potens sit exhortari in doctrina sana, & eos, qui contradicunt, arguere. Sunt enim multi etiam inobedientes, vaniloqui, & seductores: maximè qui de circuncisione sunt: quos oportet redargui: qui vniuersas domos subuertunt, docentes quæ non oportet, turpis lucri gratia.

22. ET capite secundo: Hæc loquere, & exhortare, & argue cum omni imperio. Nemo te contemnat.

23. MATTHÆI decimooctauo: Si peccauerit in te frater tuus, vade, & corripe eum inter te, & ipsum solum. si te audierit, lucratus eris fratrem tuum. si autem non te non audierit, adhibe tecum adhuc vnum, vel duos, vt in ore duorum, vel trium testium stet omne verbum. Quòd si non audierit eos: dic Ecclesiæ. si autem ecclesiam non audierit: sit tibi sicut ethnicus, & publicanus.

X.

Quid est, Participatione alienum peccatum contrahere?

ID maximè fit, quando in partem lucri cum furibus, siue raptoribus venimus: cùm itidem bona iniustè parta, vel quouis modo aliena nobis vnà cum alijs scienter vẽdicamus aut retinemus: cùm insuper spolijs alienis ditescimus. Quò pertinere videtur, quod Psalmographus dixit, [a] eum furibus ipsis currere, & cum adulteris portionem habere. Sic & Isaias obijcit populo Iudaico: [b] *Principes tui infideles, socij furum: omnes diligunt munera, sequuntur retributiones.* Grauius adhuc delinquunt, qui lucrum sibi ex aliena [c] turpitudine apertè parant, vt lenones: quive latronibus, & notæ turpitudinis vel factionis hominibus præbere audent hospitium & locum, quò se illi, aut sua recipiant.

Tob. 2. d. Prouerb. 1. b. 29. d. Numer. 16. d. Eccli. 5. a. 2. Paral. 20. g. Gregor. Turonens. in gloriam Confessor. ca. 63. & 71. Item libro. 1. de glor. Martyr. cap. 38 7. & 79. & lib. 2. ca. 13. 14. 15. 16. 17. & 20. Theod. lib 3. hist. c. 11. & 12. Vict. lib. persecut. Vandal. Iof. 7. d. Dan. 5. a. b. c. f. 2. Machab. 3. a. b. c. e. g. 5. c. 5. a. b. 1. Machab. 6. b.

a Psalm. 49. c. August. in psalm. 129.

b Isaiæ 1. f.

c Deut. 25. c.

TESTIMONIA.

1. TOBIÆ ſecundo capite: Anna vxor eius ibat ad opus textrinum quotidie, & de labore manuum ſuarum victum, quem conſequi poterat deferebat. Vnde factum eſt, vt hœdum capta-rum accipiens deuhiſſet domi: Cuius cùm vocem balantis vir eius audiſſet, dixit: Videte, ne fortè furtiuus ſit, reddite eum dominis ſuis, quia non licet nobis aut edere ex furto aliquid, aut contingere.

2. PROVERBIORVM primo capite: Fili mi, ſi te lactauerint peccatores, ne acquieſcas eis. Si dixerint: Veni nobiſcum, inſidiemur ſanguini, &c. Omnem pretioſam ſubſtantiam reperiemus, implebimus domos noſtras ſpolijs. Sortem mitte nobiſcum, marſupium vnum ſit omnũ noſtrũm. Fili mi, ne ambules cum eis, prohibe pedem tuum à ſemitis eorum.

3. ET capite vigeſimonono: Qui cum fure participat, odit animam ſuam: adiurantem audit, & non indicat.

4. NVMERORVM decimoſexto: Surrexitque Moyſes, & abiit ad Dathan & Abiron: & ſequentibus eum ſenioribus Iſrael, dixit ad turbam: Recedite à tabernaculis hominum impiorum, & nolite tangere quæ ad eos pertinent, ne inuoluamini in peccatis eorum. Cumque receſſiſſent à tentorijs eorum per circuitum, Dathan & Abiron egreſſi ſtabant in introitu papilionum ſuorum cum vxoribus & liberis, omnique frequentia. Et ait Moyſes: In hoc ſcietis, quòd Dominus miſerit me vt facerem vniuerſa quæ cernitis, & non ex proprio ea corde protulerim: Si conſueta hominum morte interierint, & viſitauerit eos plaga, qua & cæteri viſitari ſolent, non miſit me Dominus: ſin autem nouam rem fecerit Dominus, vt aperiens terra os ſuum, deglutiat eos &c.

5. ECCLESIASTICI quinto: Noli attendere ad poſſeſſiones iniquas, & ne dixeris: Eſt mihi ſufficiens vita: nihil enim proderit in tempore vindictæ & obductionis

6. SECVNDI Paralipomenon vigeſimo: Poſt hæc iniit amicitias Ioſaphat rex Iuda cum Ochozia rege Iſrael, cuius opera fuerunt impiiſſima. Et particeps fuit vt facerẽt naues, quæ irent in Tharſis: feceruntque claſſem in Aſion gaber. Prophetauit autem Eliezer filius Dodau de Mareſa ad Ioſaphat, dicens: Quia habuiſti fœdus cum Ozochia, percuſſit Dominus opera tua, contritæque ſunt naues, nec potuerunt ire in Tharſis.

7. GREGORIVS Turonenſis in libro de gloria Confeſſorum, capite ſexageſimotertio: Leonis Romani Imperatoris filia, cùm ab ſpiritu vexaretur immundo, & per loca ſancta duceretur, aſſiduè clamabat nequam ſpiritus: Non hinc egredior, niſi Archidiaconus Lugdunenſis adueniat: ac niſi ipſe me de hoc vaſculo quod acquiſiui, ejiciat, nullatenus hinc ſum egreſſurus. Audiens hæc Imperator, dirigit ſuos in Gallias. Quem illi repertum ſuppliciter exorant, vt cum eis ad viſitandam puellam Romam dignaretur accedere. Ille verò contradicens, & ſe indignum, per quem Chriſtus miracula oſtenderet, eſſe vociferans: admonitus Epiſcopi ſui conſilio, cum eiſdem miſſis iter dirigit. Et ad Imperatorẽ veniens, cum honore ſuſcipitur. Audiens autem de infirmitate puellæ, ſe ad baſilicam beati Petri Apoſtoli confert: ibique continuato cum vigilijs, & orationibus triduano ieiunio, quarta die per inuocationem Domini noſtri Ieſu Chriſti, & crucis vexillum, immundum ſpiritum à corpore puellæ depellit. Qua ſanata, tria ei centenaria auri Imperator offert: ſed ille vel altioris ſpiritus, caducas diuitias pro nihilo reſpuit, dicens: Si me tuis muneribus locupletare deſideras, illud, quod cunctæ proficiat ciuitati, largire: tributum, ait, in tertio circa muros milliario populis cede: hoc vtriſque animabus ſalubre beneficium erit. Aurum verò tuum, neceſſarium non habeo: pauperibus pro tua tuorumque felicitate diſpenſa. Quod ille non abnuens, aurum pauperibus erogat, & tributum petitum ciuitati concedit. Vnde vſque hodiè, circa muros vrbis illius in tertio milliario, tributa non redduntur in publico. Poſt diſceſſum verò beati Archidiaconi, ait Imperator ſuis: Si iſte inquit, Deum plus quàm pecuniam diligit, dignè Eccleſia illa, cuius nobis miniſter obſequitur, noſtris muneribus illuſtratur. Tunc capſam ad ſancta Euãgelia recludenda, patenamque & calicem ex auro puro, precioſiſque lapidibus præcepit fabricari. Quod miro perfectum opere, per hominem eruditum dirigit Eccleſiæ: ſed nuncius ille, inter Alpes poſitus, qui hæc exhibebat, ad aurifices cuiuſdam domum diuertit. Cumque ab eo artifex ſciſcitaretur, quid negocij gereret, rem ſecretius, ac ſimpliciter pandit: & ille, Si, inquit, meo conſilio conniuentiam præbueris, multa hæc nobis ratio poterit lucra deferre. Ad hæc ille, diabolo inſtigante ſeductus, &, vt fertur inter ruſticos ſermo vulgatus, quòd inhianti auro ac circumuentionis fallacias inferẽti ſæpius animi coniunguntur, ſtatim huius conſilij effectus eſt ſectator. Tunc ille deceptor facit ſimiles de argento ſpecies, vt nihil aliud, quàm aurum puriſſimum putarentur: & ſic opera quæ cum gemmis, filiſque aureis fuerant ſuperpoſita, ſtudioſiſſimè cum clauis affixit. Veruntamen calicem non comminuit, quia cataclyza in ipſo fuerant ſolidata. Denique portitor cum hac fraude Lugdunum aduenit. Oblatiſque muneribus, ab Epiſcopo muneratus: regreſſuſque ad ſocium, aurum de ſpeciebus figuratum recipere flagitat: artifex verò, adhuc non eſſe totum paratum pronunciat: ſed ſub ipſa expliciturum ſe nocte pollicetur. Exacta igitur cœna, cùm in cellula qua hæc operabatur, pariter reſiderent, concuſſa ſubitò à terræ motu ſuper eos diruit: diſruptaque terra ſub pedibus eorum, ipſos pariter cum pecunia deglutiuit: deſcenderuntque viuentes ac vociferantes in tartarum. Vtuſque eſt Deus velociter de fraude Eccleſiæ ſuæ. Ego verò has ſpecies in Eccleſia Lugdunenſi ſæpiſſimè vidi. Sit hoc populis documentum, vt nullus res Eccleſiæ aut appetere, aut fraudare nitatur. Nam aliter videbit Dei iudicium ſuper ſe velociter imminere.

Pœna terribilis in ſacrilegos.

8. ET capite ſeptuageſimoprimo: Aquenſibus eſt conceſſus inclytus athleta Metrias, vir in corpore, iuxta hiſtoriam actionis, magnificæ ſanctitatis: & licet conditione ſeruus, liber tamen iuſtitia: qui, vt ferunt legentes certaminis eius textum, peracto curſu boni operis, à ſeculo victor abceſſit, ſæpius ſe in cælis degere virtutibus manifeſtis oſtendens. Tempore igitur quodam, cùm Franco Epiſcopus huius municipij Eccleſiam gubernaret, Childericus, qui tunc primus apud Sigebertum regem habebatur, villam eius competit, dicens: Quia iniuſtè ab Aquenſi Eccleſia retineretur; &

De Metria martyre.

neretur; & dicto citius, conuenitur Episcopus. Datisque fideiussoribus, in præsentia regis adsistit, clamans & obsecrans, vt rex ad huius causæ audientiam præsentiam suam aduerteret, ne cælesti iudicio condemnetur: addens, Scio enim virtutem Metriæ viri beati, quòd velociter in peruasorem suum irrogat vltionem. Denique coniuncti adiutores cautam discutiunt. Insugit Childericus, atque impropериs criminibus exacerbatum Episcopum, quòd res fisci ditionibus debitas, iniquo ordine retineret, extrahi eum vi à iudicio iubet: & tantùm ablata per iudicium præsentium villa, trecentis aureis condemnauit. Fauebant ei omnes, nec quisquam contra voluntatem eius audebat decernere, nisi quod eidem libuisset. Denique condemnatus spoliatusque sacerdos, ad vrbem redijt, atque prostratus in orationem coram sepulcro sancti, dicto psalmi capitello, ait: Non hîc accendetur lumen, neque psalmorum modulatio canetur glorioſissime sanctè, nisi prius vlciscaris seruos tuos de inimicis suis, resque tibi violenter ablatas, Ecclesiæ sanctæ restituas. Hæc cum lachrymis effatus, sentes cum acutis aculeis super tumulum proiecit. Egressusque clausis ostijs, similiter in ingressu alias collocauit. Nec mora, corripitur peruasor à febre: decumbit lectulo, exhortet cibum, fastidit & potum, profert æstuans iuge suspirium. Cui etiam si ab ardore febris interdum finis accederet, aquam tantùm, nihil aliud, hauriebat. Quid plura? in hac ægrotatione integrum ducit annum: sed mens praua non flectitur. Interea labitur cæsaries cuncta cum barba, & ita omne caput remansit nudum, vt putares eum olim sepultum, nuper eiectum fuisse post funera de sepulcro. His & talibus miser afflictus malis, serò recogitat, dicens: Peccaui, eò quòd expoliauerim Ecclesiam Dei, atque Episcopo sancto intulerim iniuriam. Nunc autem ite quantocius, & reddita villa, sexcentos aureos super tumulum sancti deponite. Est enim mihi spes, quòd res reddita tribuat ægrotanti medelam. Quod audientes homines eius, accepta pecunia, fecerunt sicut eis fuerat imperatum. Reddiderũt agrum, solidosque super sepulcrum serui Dei posuerunt: sed cùm hoc fecissent, statim ille in loco quo erat, spiritum exhalauit: lucratusque est detrimentum animæ per adeptionem acquisitionis iniquæ. Episcopus autem obtinuit vltionem de inimico Ecclesiæ, quam promiserat futuram per athletæ Dei virtutem.

Pœna eius qui prædia Ecclesiæ abstulit, & Episcopo vim intulit.

Restitutio.

9. ITEM libro primo de gloria Martyrum, capite trigesimooctauo: Quia iugiter mens humana turpibus erubescendisque cupiditatibus inhiat, subdiaconus quidam, viso per fenestram argento, cogitat intra se, quod postero die auaritia impellente compleuit. Nocte enim consurgens, ingressus est basilicam sanctorum Chrysanti & Dariæ: deinde per fenestram ingrediens cellulam, ac per obscuritatem noctis palpans manibus, aliquos de vrceis capit: deinde egredi cum præda cupiens, per totam noctem circumiens, nunquam potuit aditum, vnde ingressus fuerat, reperire. Dato verò die, dum opera sua obtegi conscius sceleris voluit, iuxta illud Dominici oraculi dictum, quod, Omnis qui malè agit, odit lucem, vt non manifestentur opera eius, occultauit se in angulo cellulæ tota die ne videretur. Sequenti verò nocte quæsiuit iterum aditum, sed reperire non potuit: sic per trium noctium curricula fecit. Tertia verò die cùm iam fame cruciaretur, accessit coram populo ad fenestram, & relicto argento confessus est opus suum, egressusque est foras cum magna verecundia, nec latuit scelus quod gesserat, populis qui aderant.

Sacra vasa furto subtrahere cupiens, punitur diuinitus.

Ioan. 3.

10. ET capite septuagesimosecundo: Dionysius Episcopus Parisiorum vrbi datus est martyr: tempore verò quo Sigebertus rex cum exercitu ad vrbem illam venit, & maximam vicorum eius partem incẽdio concremauit, quidam deprimoribus eius, ad basilicam antedicti martyris properat, non orationis deuotione, sed tantum vt aliquid fraudaret ab æde: illicò vbi reserata ostia, ac vacuum templum à custodibus reperisset, pallam holoserica auroque exornatam ex gemmis, quæ sanctum tegebat sepulcrum, temerario ausu deripuit, secumque sustulit. Veniens autem ad castra, fuit ei necessitas nauigandi. Cumque puer eius, quem tunc creditum habebat, suspensis ad collum ducentis aureis, nauem cum eodem ascendisset, subitò à nullo tactus, de naui ruit, oppressusque aquis, nunquam potuit inueniri. Ille quoque iudicium Dei in se cernens, per pueri amissionem & auri, velociter ad littus, de quo digressus fuerat, remeauit: pallamque sepulcri summa velocitate restituit. Et licet hoc fecerit, tamen diem, in quo hæc admiserat, recurrente anni circulo, non attigit.

Pœna in spoliatorem Ecclesiæ.

11. CAPITE septuagesimonono: Ecclesia Agathensis vrbis, quæ sancti Andreæ Apostoli reliquijs plaudit, plerunque gloriosis illustratur miraculis, peruasores rerum suarum sæpius arguit. Denique * Gomacharius comes agrum Ecclesiæ ipsius peruadit. Tunc Leo Episcopus huius ecclesiæ, valdè mœstus, concurrit ad eum, dicens: Relinque, ô fili, res pauperum, quas ordinationi nostræ Dominus commendauit, ne tibi sit noxium, & à lachrymis egentium, qui de fructibus eius ali consueuerant, eneceris. Ille verò, quia erat hæreticus, paruipendens de his, quæ ab Episcopo dicebantur, rem in sua dominatione retinuit. Interim procedente die, arripitur à febre: cumque non modò ardore corporeo, verumetiam animæ vexaretur incommodo, misit ad Episcopum nuncios, dicens: Dignetur pro me sacerdos orationem ad Dominum fundere, & ego dimittam agrum eius. Quo orante, hic à valetudine, qua grauabatur, conualuit: factusque sanus, ait suis: Quid putatis, quid isti nunc Romani dicant? Aiunt enim me ob hoc fuisse febre grauatum, quia tulerim agrum eorum, quod mihi iuxta consuetudinem humani corporis accidit: veruntamen non habebunt eum me viuente. Et dicto citius misit qui eum iterum auferret. Quod cùm Episcopus comperisset, venit ad eum, dicens: Num pœnitet te prius fecisse bene, quòd hoc iterum conaris euertere? ne facias, quæso, ne vltioni diuinæ subiaceas. Qui ait ad Episcopum: Sile, sile decrepite: iam infrænatum te loris, circuire vrbem super asinum faciam, vt sis ridiculo omnibus qui te adspexerint. At ille silens ad nota recurrit præsidia: prosternitur in oratione, celebrat vigilias, ac noctem totam in lachrymis & psallentio ducit. Manè autem facto, accedit ad lychnos, qui de camera ecclesiæ dependebant, extendẽsque virgam, quam tenebat in manu, effregit cunctos, dicens: Non hîc accendetur lumen, donec vlciscatur Deus de inimicis, & restituat res domus suæ. Hæc

* al. Comacharius.

Catholici ab hæreticis Romani appellantur.

Hæreticus ecclesiæ spoliator à Deo punitur.

eo dicente, protinus hæreticus ille in rediuiuam febrem corruit. Cumque in extremis ageret, misit ad episcopum, dicens, Oret pro me sacerdos ad Dominum vt viuam, & restituam agrum, ac similem eius conferam dominationi. Quibus Pontifex respondit: Iam orani ad Dominum, & exaudiuit me. Misit & alios, ac tertios ad eum nuncios. Sed sacerdos in vno responso persistens, non mouebatur ad hæc, vt pro eo orationem daret ad Dominum. Hæc ille hæreticus cernens, iussit se in plaustro componi, atque ad eundem euehi, ac per se deprecatur Episcopum, dicens: Quia dupla satisfactione restituo agrum, quem iniquè peruasi, tantùm vt oret pro me sanctitas tua. Illo quoque recusante, compulit eum vi, vt abiret ad Ecclesiam: quo discedente, vt Ecclesiam est ingressus, & hic spiritum exhalauit, recepitque confestim Ecclesia rem suam.

12. IDEM libro secundo de gloria Martyrum, capite decimotertio: Cùm ob diceptionem Aruernorum Theodericus rex festinaret, & ingrediens terminum, vastatione cuncta subigeret, pars aliqua ab exercitu separata, ad Briuatensem vicum infesta porupit, fama vulgante, quòd in basilica essent incolæ cum multis thesauris adunati. Cumque peruenissent ad locum, inueniunt multitudinem promiscui sexus, obseratis ostijs in templo ipso cum proprijs facultatibus residere. Cumque intrare non possent, vnus per effractam, ceu fur, in altari sancto fenestram vitream ingreditur, quia qui non intrat per ianuam, hic latro est: de hinc reseratis ædis illius valuis, exercitum intromittit. At illi direpta cuncta pauperum supellectilia cum ministris ipsius basilicæ, reliquumque populum qui infra erat, eductum, foris diuiserunt haud procul à vico. Quæ cùm ad regem delata fuissent, comprehensos ex his aliquos, diuersis mortibus condemnauit. Fugiens verò ille, qui irrupta æde caput fuit huius sceleris, igne de cælo dilapso consumptus interijt: super quem cùm multi aceruum lapidum congregâssent, à tonitruis, & coruscationibus detectus, terrena caruit sepultura. Qui verò de consentaneis, latentes regem, in patriam sunt regressi, correpti à dæmone, diuersis exitibus hanc vitam crudeliter finiêrunt. Hæc audiens rex, omnia, quæ exinde sunt ablata, reddidit. Præceperat enim, ne in septimo à basilica milliario quis vim offerret.

Ioan.10.

Seuera Dei vltio in Ecclesiæ direptores.

13. ET capite decimoquarto: Sigiualdus cum rege præpotens, cum omni familia sua in Aruernam regionem ex regis iussu migrauit: vbi dum multorum res iniustè competeret, villam quandam, quam gloriosæ memoriæ Tetradius Episcopus Biturigensis, basilicæ sancti Iuliani reliquerat, sub specie obumbratæ commutationis auidus peruasit: sed mense tertio, postquam aggressus est, correptus à febre, & sine sensu effectus, declinauit caput ad lectulum. Cuius vxor, dum de hoc exitu mœsta penderet, à quodam sacerdote commonita est, vt eum, si videre vellet incolumem, auferret a villa. At illa hæc audiens, præparatis carrucis, compositoque plaustro, quo eum ueheret, mox vt prædium sunt egressi, protinus diuina sunt pariter gratia munerati. nam iste sospitatem, illa meruit ex huius incolumitate lætitiam.

Prædij ecclesiastici inuasor punitur.

14. ITEM capite decimoquinto: Pastor quidam, non strenuitate, sed nomine Ingenuus, dum in multis rebus contra basilicam sancti martyris Iuliani iniustè ageret, ad hoc leuitas eius, inimico ingrassente, conualuit, vt colonias basilicæ concupiscens, quæ agro eius erant proximæ, peruadere non timeret. Ad quem sacerdos loci, cùm aliquos de clericis quasi legatos mitteret, vt accepta ratione, quod malè peruaserat, relaxaret, ille, quasi contra iniquum hostem, telis correptis prosiluit, fugatisque sagittis clericis, res sancti in sua dominatione retinuit. Factum est autem, vt in proximo adueniret dies passionis martyris glorioſi, ad quem ille, immemor peruasionis suæ, atque iniuriæ, quam intulerat clericis, ante quinque dies solemnitatis ad vicum Briuatensem aduenit: qui cùm in domo hospitalitatis fuæ conuiuio cum lætitia & exultatione fungeretur, subitò coruscatione facta tonitruum sonuit. Rursumque iterato, iaculo igneo de cælis elapso percussus est, nullo tamen dereliquis pereunte. Deinde ad exemplum omnium, tãquam rogus flammeus ardens, paulatim consumebatur. Ad quod miraculum populus, qui ad beati festa conuenerat, hæc cernens cum admiratione, metuebat, satisque illi fuit ne de rebus sancti aliquid vltrà contingeret. Quod ne fortuitò actum quis puret, cernat inter multos innoxios, vnum interisse sacrilegum.

Vltio diuina in sacrilegum.

15. CAPITE decimosexto: Quid etiam ad Becconis comitis confutandam superbiam beatus martyr sit operatus, euoluam. Hic cùm actiones ageret publicas, & elatus iactantia, multos contra iustitiam aggrauaret, casu contigit, vt dimissum accipitrem diu per diuersa vagantem perderet. Similiter vt vnus de seruientibus basilicæ sancti Iuliani, accipitrem alium, dum per viam ambularet, quasi vagum inuenit: erat enim puer ille pincerna in domo basilicę. Quod cùm ad Becconem peruenisset, quòd scilicet puer repertum teneret accipitrem, calumniari cœpit ac dicere: Meus ille erat, inquit, & hic furto eum sustulit. Deinde succedente auaritia, misit illum vinctum in carcerem, deliberans eum in sequenti, patibulo condemnare. Tunc sacerdos mœstus valdè ad sepulcrum sancti properat, reseratisque cum gemitu causis, apprehensis decem aureis, per fideles amicos Becconi obtulit. Quod ille pro nihilo respuens, cum iuramento adseruit, nunquam se puerum dimissurum, nisi exinde aureos triginta acciperet. Quod presbyter desuper sepulcro sancti accipiens, Becconi transmisit: quos acceptos, satiata auri cupiditate, puerum restaurauit incolumen: sed Deus omnipotens, qui permanet ante solem, secundùm bonitatis suæ diuitias, humiliauit calumniatorem. Nam ipsius anni transacto curriculo, veniens ad sancti festiuitatem cum caterua satellitum, ingressus est limen sanctum. Procedente verò lectore, qui beatę passionis recenseret historiam, vt reuoluit librum, & in principio lectionis, sancti Iuliani protulit nomen, confestim Becco, voce nescio qua teterrima, ad terram corruit cruenteque spumans dare voces diuersas cœpit: inde inter suorum manus sublatus à basilica, domum reducitur. Nec fuit dubium pueris eius, hæc ob iniuriam basilicaris famuli euenisse: omnem quoque ornatum, quem super se tunc habuit, tam in auro, quàm in vestimentis, basilicæ contulit, & multa deinceps munera misit, sed vsque ad diem obitus sui sine sensu duraui.

Propter ministrum basilicæ martyris affectu iniuria punitus comes.

16. ET capite decimoseptimo: Fuit etiam quidam Diaconus, qui relicta ecclesia, fisco se publicè iunxit,

cè iunxit, acceptaque à patronis poteſtate, tanta perpetrabat ſcelera, vt vix poſſet a vicinis circumpoſitis ſuſtineri. Accidit autem quadam vice, vt ſaltus montenſes, vbi ad æſtiuãdum oues abierant, circumiret, atque paſcuaria, quæ fiſco debebantur, inquireret. Cumque diuerſos ſpoliaret iniuſtè, conſpicit eminus greges, qui tunc ſub nomine martyris tuebantur: ad quos leui curſu euolans, tanquam lupus rapax, diripit arietes. Conturbati atque exterriti paſtores ouium, dicunt ei, Ne quæſumus contingas hos arietes, quia beati martyris Iuliani dominio ſubiugati ſunt. quibus ille hæc irridens reſpondiſſe fertur: Putaſne quia Iulianus comedit arietes? De hinc ipſis verberibus affectis, quæ voluit abſtulit, ignorans miſer, quòd qui de domibus Sanctorum aliquid aufert, ipſis ſanctis iniuriam facit, ipſo ſic Domino proteſtante, Qui vos ſpernit, me ſpernit: &, qui recipit iuſtum, mercedem iuſti accipiet. Contigit autem vt poſt dies multos, non religione, ſed caſu conferente, ad vicum Briuatẽſem properaret, proiectuſque humo ante ſepulcrum, mox à febre corripitur, & tanta vi caloris opprimitur, vt neque conſurgere, neque puerum euocare poſſet: famuli verò, cùm vidiſſent eum extra ſolitum plus occumbere, accedentes: Quid tu, inquiunt, in tanta diuturnitate deprimeris? non enim tibi tam longus mos erat orandi, aut deuotio. Ferebant autem de eo, quòd quando quidem in eccleſia fuiſſet ingreſſus, parumper immurmurans, nec capite inclinato, regrediebatur. Tunc interpellantibus pueris, cùm reſponſum reddere non valeret, ablatus manibus è loco, in cellam, quæ erat proxima, lectulo collocatur. Igitur inualeſcente febre, proclamat ſe miſerum incendi per martyrem, & quod primò ſiluerat, admotis animæ iudicij facibus, crimina confitetur, iactatiſque ſuper ſe aquam, voce qua poterat, deprecabatur. Delatus quoque cum vaſculo lymphis, & in eum ſæpè deiectis, tanquam de fornace, ita fumus egrediebatur è corpore. Interea miſeri artus, ceu combuſti in nigredinem conuertuntur. Vnde tantus procedebat fœtor, vt vix de adſtantibus poſſent aliquid tolerare. Innuens enim de hinc manu, indicat ſe etiè leuiorem: mox illis recedentibus, hic ſpiritum exhalauit: de quo haud dubium eſt, qualem illic teneat locum, qui hinc cum tali diſceſſit iudicio.

Qui de domibus Sanctorum aliquid aufert ipſis Sãctis iniuriam facit. Lucæ 10. Matth. 10.

Nota Dei vindictam in ſacrilegum.

17. Et capite vigeſimo: Aduenerat feſtiuitas ſancti Iuliani, & ecce quidam è populo conſpicatur ornamentis immenſis beatam baſilicam effulgere. Concupiſcit iniqua mente, quod adipiſcens non poterat occultare. Igitur diſcedente populo à baſilica, poſt gratiam veſpertinam, hic ſe in angulo baſilicæ reprimens, latitauit: ac dato cunctis nocturnæ quietis ſilentio, operienteque vmbroſa caligine mundum, conſurgit ab angulo, & nihil dubitans, vtique qui à ſatellite Satana impellebatur, ſuper cancellum beati ſepulcri curſu proſiliit rapido, detractamque à ſummo vnam gemmis coruſcantibus crucem, ad terram deiecit, collectiſque vellulis, ac palliolis, de circuitu parietum pendentibus, vnum voluculum facit, impoſuitque humeris, ac elenata cruce manu, ad locum vnde diſceſſerat repetit, ac poſita capiti ſarcina, peccati ſopore compreſſus, obdormiuit. Media verò nocte circumeuntes cuſtodes ſanctam baſilicam, adſpiciunt in angulo vnam gemmam crucis, tanquàm iubar cæleſte refulgere: obſtupefacti, accedunt cominus cum timore, admotoque cereo, inueniunt perſonam cum rebus furatis, quas auferre non potuerat, inibi decubare. Denique ſub cuſtodia eum illa nocte detentum, manè facto, cuncta, quæ fecerat, patefecit, aſſerens ſe latſum obdormiſſe, eò quòd diutiſſimè circumiens cum faſce baſilicam, oſtium, vndè egredereturreperire non poterat.

Crux coruſcãtibus gemmis.

Ornamẽta Eccleſiæ furatus deprehenditur.

18. Theodoritvs Eccleſiaſticæ hiſtoriæ libro tertio, capite vndecimo: Verùm impij Gentiles, quanquam hæc ita accidiſſe pro certo cognoſcebant, tamen contra Deum vniuerſarum rerum moderatorem, ſe armare cœperunt. Tyrannus item ſacra vaſa in ærarium regium inferri, & portas Eccleſiæ, quam Conſtantinus ædificãrat, obſerari mandat, quò nullus aditus illis, qui in * eo conuentus agere ſolent, omninò pateret. Hanc Eccleſiam id temporis occupabant Arriani. In ſacroſanctum autem templum, ad vaſa ſacra auferenda ſimul ingrediuntur, Iulianus præfectus Orientis, Felix regij theſauri quæſtor, & Elpidius priuatæ pecuniæ & facultatum Imperatoris procurator, quem Romani Comitem Priuatum appellare conſueuerunt. Felicem verò & Elpidium, cùm eſſent Chriſtiani, quò impio Imperatori gratificarentur, à vera religione ac pietate deſciuiſſe ferunt. Iulianus autem, cùm eſſet in templo, aduerſus ſacram menſam minxiſſe dicitur: atque Euzoio, eum prohibere conanti, colaphum infregiſſe, dixiſſeque, res Chriſtianorum diuina cura ac prouidentia prorſus deſtitutas eſſe. Felix ſacrorum vaſorũ magnificentiam conſpicatus, (Conſtantinus enim & Conſtantius ſplendidè, & amplè ea conficienda curauerant) Eccè, inquit, quam ſumptuoſis vaſis filio Mariæ miniſtretur.

Sub Imperio Iuliani apoſtatæ, quomodò ſacrilegia commiſſa ſunt.

* ea

Iulianus auunculus Imperatoris aduerſus ſacram mẽſam minxit

Sumptuoſa vaſa ſacra rident ur à Felice.

19. Et capite duodecimo: Sed iſti Tyranni, pro his impijs & inſanis facinoribus, non diù pòſt pœnas perſoluerunt. Nam Iulianus confeſtim in grauem morbum delapſus, viſceribus putredine exeſis, interiit: atque ſtercus, non ampliùs per partes illas corporis, per quas naturaliter egeri ſolet, emiſit, ſed ſceleratum eius os, inſtrumentum blaſphemiæ, partis illius ad ſtercus eiiciendum natæ, locum obtinuit. Ferunt eius vxorem, mulierem ob fidei præſtantiam egregiè nobilitatam, hæc ad maritum dixiſſe: Debes meritò, mi vir, Chriſtum Seruatorem laude prædicare, quòd tibi hac caſtigatione ſuam potẽtiam oſtenderit. Nam quem oppugnãſſes, planè te prætetiiſſet, niſi conſueta ſua lenitate vſus, has plagas diuinitùs tibi inflixiſſet. Miſer igitur partim coniugis oratione, partim cruciatu ſibi impoſito morbi cauſam perſpicieńs, orat Imperatorem, vt eccleſiam his, quibus erat ablata, redderet. Sed neque ei hoc perſuaſit, & ipſe extemplò migrauit è vita. Felix autem derepentè flagello etiam cælitus impacto oppreſſus, ſanguinem dies noctesque ex ore fudit: quippe ſanguis ex omnibus vndique corporis, vt ita dicam, vaſis quibus continebatur, ad eam partẽ confluxit. Itaque vniuerſo eius ſanguine ad hunc modũ exhauſto, ſtatim extinctus eſt, & æternæ morti traditus. Has quidem pœnas iſti pro ſua impietate dederunt.

Sacrilegi Iuliani pœna, diuinitus inflicta.

Sacrilegi Felicis pœna.

20. Victor Epiſcopus libro primo perſecutionis Wandalicæ: Accẽditur propter hæc aduerſus Dei Eccleſiã Geiſericus. Mittit Proculũ quendam in prouinciam Zeugitanam, qui coarctaret

ad tradendum miniſteria diuina, vel libros cunctos Domini ſacerdotes, vt primò armis nudaret, & ita faciliùs inermes hoſtis callidus captiuâſſet. Quibus ſe non poſſe tradere clamãubus, ipſe rapaci manu cuncta depopulabatur, atque de palliis altaris (pro nefas) camiſias ſibi, & femoralia faciebat. Qui tamen Proculus huius rei executor, fruſtatim ſibi comedens linguam, in breui turpiſſima conſumptus eſt morte.

Ex ornamentis altaris camiſias & femoralia faciens, punitur.

21. IOSVE ſeptimo: Reſponditque Achan Ioſue, & dixit ei: Verè ego peccaui Domino Deo Iſrael, & ſic & ſic feci. vidi enim inter ſpolia pallium coccineum valdè bonum, & ducentos ſiclos argenti, regulamque auream quinquaginta ſiclorum: & concupiſcens abſtuli, & abſcondi in terra contra medium tabernaculi mei, argentumque foſſa humo operui. Miſit ergò Ioſue miniſtros: qui currentes ad tabernaculum illius, repererunt cuncta abſcondita in eodem loco, & argentum ſimul. Auferenteſque de tentorio tulerunt ea ad Ioſue, & ad omnes filios Iſraël, proieceruntque ante Dominum. Tollens itaq; Ioſue Achan filium Zaræ, argentumque & pallium, & auream regulam, filios quoque & filias eius, boues & aſinos, & oues, ipſumque tabernaculum, & cunctam ſupellectilem: (& omnis Iſraël cum eo) duxerunt eos ad Vallem Achor: vbi dixit Ioſue: Quia turbaſti nos, exturbet te Dominus in die hac. Lapidauitque eum omnis Iſraël & cuncta quæ illius erant, igne conſumpta ſunt. Congregaueruntque ſuper eum aceruum magnum lapidum, qui permanet vſque in præſentem diem. Et auerſus eſt furor Domini ab eis. Vocatumque eſt nomen loci illius, Vallis Achor, vſque hodie.

22. DANIELIS quinto: Balthaſſar rex fecit grande conuiuiũ optimatibus ſuis mille: & vnuſquiſque ſecundùm ſuam bibebat ætatem. Præcepit ergò iam temulentus vt afferrentur vaſa aurea & argentea, quæ aſportauerat Nabuchodonoſor pater eius de templo, quod fuit in Ieruſalem, vt biberent in eis rex, & optimates eius, vxoreſque eius, & concubinæ. Tunc allata ſunt vaſa aurea, & argentea, quæ aſportauerat de templo, quod fuerat in Ieruſalem: & biberunt in eis rex, & optimates eius, vxores & concubinæ illius. Bibebant vinum, & laudabant deos ſuos aureos, & argenteos, æreos, ferreos, ligneoſque & lapideos. In eadem hora apparuerunt digiti, quaſi manus hominis ſcribentis contra candelabrum in ſuperficie parietis aulæ regiæ: & rex aſpiciebat articulos manus ſcribentis. Tunc facies regis commutata eſt, & cogitationes eius conturbabant eum: & compages renum eius ſoluebantur, & genua eius ad ſe inuicem collidebantur. Exclamauit itaque rex fortiter vt introducerent magos, &c. Et paulò pòſt: Ad quæ reſpondens Daniel, ait coram rege: Munera tua ſint tibi, & dona domus tuæ alteri da: ſcripturam autem legam tibi, rex, & interpretationem eius oſtendam tibi. Quando eleuatum eſt cor eius, (*Nabuchodonoſor patris tui*) & ſpiritus illius obfirmatus eſt ad ſuperbiam, depoſitus eſt de ſolio regni ſui, & gloria eius ablata eſt, & à filiis hominum eiectus eſt, ſed & cor eius cum beſtiis poſitum eſt, & cum onagris erat habitatio eius: fœnum quoque vt bos comedebat, & rore cæli corpus eius infectum eſt, donec cognoſceret quòd poteſtatem haberet Altiſſimus in regno hominum: & quemcunque voluêrit, ſuſcitabit ſuper illud. Tu quoque filius eius Balthaſſar, non humiliâſti cor tuum, cùm ſcires hæc omnia: ſed aduerſum Dominatorem cæli elenatus es: & vaſa domus eius allata ſunt coram te: & tu, & optimates tui, & vxores tuæ, & concubinæ tuæ vinum bibiſtis in eis: deos quoque argenteos, & aureos, & æreos, ferreos, ligneoſque, & lapideos, qui non vident, neque audiunt, neque ſentiunt, laudâſti: porrò Deum, qui habet flatum tuũ in manu ſua, & omnes vias tuas, non glorificâſti. Idcircò ab eo miſſus eſt articulus manus, quæ ſcripſit hoc, quod exaratum eſt. Hæc eſt autẽ ſcriptura, quæ digeſta eſt: MANE, THECEL, PHARES. Et hæc eſt interpretatio ſermonis. MANE: numerauit Deus regnum tuum, & compleuit illud. THECEL: appenſus es in ſtatera, & inuentus es minùs habens. PHARES: diuiſum eſt regnum tuum, & datum eſt Medis, & Perſis. Eadem nocte interfectus eſt Balthaſſar rex Chaldæus. Et Darius Medus ſucceſſit in regnum annos natus ſexagintaduos.

23. SECVNDI Machabæorum tertio: Simon præpoſitus tẽpli conſtitutus, cùm vincere Oniam non poſſet, venit ad Apollonium Tharſæ filium, qui eo tempore erat dux Cœleſyrię & Phœnicis: & nunciauit ei, pecuniis innumerabilibus plenum eſſe ærarium Ieroſolymis, & communes copias immenſas eſſe, quæ non pertinent ad rationem ſacrificiorum: eſſe autem poſſibile ſub poteſtate regis cadere vniuerſa. Cumque retuliſſet ad regem Apollonius de pecuniis, quæ delatæ erant, ille accitum Heliodorum, qui erat ſuper negocia eius, miſit cum mandatis, vt prædictam pecuniam tranſportaret. Statimque Heliodorus iter eſt aggreſſus, ſpecie quidem quaſi per Cœleſyriam, & Phœnicen ciuitates eſſet peragraturus, re verâ autem regis propoſitum perfecturus. Sed, cùm veniſſet Ieroſolymam, & benignè à ſummo ſacerdote in ciuitate eſſet excepturus, narrauit de dato indicio pecuniarũ: &, cuius rei gratia adeſſet, aperuit: interrogabat autem, ſi verè hæc ita eſſent. Tunc ſummus ſacerdos oſtendit depoſita eſſe hæc, & victualia viduarum, & pupillorum: quædam verò eſſe Hyrcani Tobiæ viri valdè eminentis, in his, quæ detulerat impius Simon: vniuerſa autem argenti talenta eſſe quadringenta, & auri ducenta: decipi verò eos, qui credidiſſent loco, & tẽplo, quod per vniuerſum mundum honoratur, pro ſui veneratione, & ſanctitate omninò impoſſibile eſſe. At ille pro his, quæ habebat in mandatis à rege, dicebat omni genere regi ea eſſe deferenda. Conſtituta autem die intrabat de his Heliodorus ordinaturus. Non modica verò per vniuerſam ciuitatem erat trepidatio. Sacerdotes autem ante altare cum ſtolis ſacerdotalibus iactauerunt ſe, & inuocabant de cælo eum, qui &c. Et paulò poſt: Heliodorus autem, quod decreuerat, perficiebat eodem loco ipſe cum ſatellitibus circa ærarium præſens. Sed ſpiritus omnipotentis Dei magnam fecit ſuæ oſtenſionis euidentiam, ita vt omnes, qui auſi fuerant parêre ei, ruentes Dei virtute, in diſſolutionem, & formidinem conuerterentur. Apparuit enim illis quidam equus terribilem habens ſeſſorem, optimis operimentis adornatus iſque cum impetu Heliodoro priores calces eliſit. qui autem ei ſedebat, videbatur arma habere aurea. Alij etiam apparuerunt duo iuuenes virtute decori, optimi gloria, ſpecioſique amictu: qui circumſteterunt eum, & ex

vtraque

vtraque parte flagellabant, ſine intermiſſione multis plagis verberantes. Subitò autem Heliodorus concidit in terram, eumque multa caligine circunfuſum rapuerunt, atque in ſella geſtatoria poſitum eiecerunt. Et is, qui cum multis curſoribus, & ſatellitibus prædictum ingreſſus eſt ærarium, portabatur nullo ſibi auxilium ferente, manifeſta Dei cognita virtute: & ille quidem per diuinam virtutem iacebat mutus, atque omni ſpe & ſalute priuatus. Hi autem Dominum benedicebant, quia magnificabat locum ſuum, & templum, quod paulò antè timore ac tumulte erat plenum, apparente omnipotente Domino, gaudio & lætitia impletum eſt. Tunc verò ex amicis Heliodori quidam rogabant confeſtim Oniam, vt inuocaret Altiſſimum, &c. Heliodorus autem, hoſtia Deo oblata, & votis magnis promiſſis ei, qui viuere illi conceſſit, & Oniæ gratias agens, recepto exercitu, repedabat ad redem. Teſtabatur autē omnibus ea quæ ſub oculis ſuis viderat opera magni Dei. Cùm autem rex interrogàſſet Heliodorū, quis eſſet aptus adhuc ſemel Ieroſolymam mitti, ait: Si quem habes hoſtem, aut regni tui inſidiatorem, mitte illuc, & flagellatum eum recipies, ſi tamen euaſerit: eò quòd in loco ſit verè Dei quædam virtus. Nam ipſe, qui habet in cælis habitationem, viſitator, & adiutor eſt loci illius, & venientes ac malefaciendum, percutit, ac perdit. Igitur de Heliodoro, & ærarij cuſtodia, ita res ſe habet.

24. Et capite quinto: Auſus eſt etiam (*Antiochus*) intrare templum vniuerſa terra ſanctius, Menelao ductore, qui legum, & patriæ fuit, proditor: & ſceleſtis manibus ſumens ſancta vaſa, quæ ab aliis regibus, & ciuitatibus erant poſita ad ornatum loci, & gloriam, contrectabat indignè, & contaminabat. Ita alienatus mēte Antiochus, non conſiderabat quòd propter peccata habitantium ciuitatem, modicū Deus fuerat iratus: propter quod & accidit circa locum deſpectio: alioquin niſi contigiſſet eos multis peccatis eſſe inuolutos, ſicut Heliodorus, qui miſſus eſt à Seleuco rege ad expoliandum ærarium, etiam hic ſtatim aduenies flagellatus, & repulſus vtique fuiſſet ab audacia. Verùm non propter locum, gentem: ſed propter gentem, locum Deus elegit. Ideoque & ipſe locus particeps factus eſt populi malorum, poſteà autem fiet ſocius bonorum. & qui derelictus in ira Dei omnipotētis eſt, iterùm in magni Domini reconciliatione cum ſumma gloria exaltabitur. Igitur Antiochus mille & octingentis ablatis de templo talentis, velociter Antiochiam regreſſus eſt, &c.

25. Item capite nono: Elatus autem in ira, (*Antiochus*) arbitrabatur ſe iniuriam illorum, qui ſe fugauerant, poſſe in Iudæos retorquere: ideoque iuſſit agitari currum ſuum, ſine intermiſſione agens iter, cæleſti eum iudicio perurgente, eò quòd ita ſuperbè locutus eſt ſe venturum Ieroſolymam, & congeriem ſepulcri Iudæorum eam facturum. Sed qui vniuerſa conſpicit Dominus Deus Iſraël, percuſſit eum inſanabili, & inuiſibili plaga. Vt enim finiuit hunc ipſum ſermonem, apprehendit eum dolor dirus viſcerum, & amara internorum tormenta: & quidem ſatis iuſtè, quippe qui multis, & nouis cruciatibus aliorum torſerat viſcera, licet ille nullo modo à ſua malitia ceſſaret. Super hoc autem ſuperbia repletus, ignem ſpirans animo in Iudæos, & præcipiens accelerari negotium, contingit illum impetu euntem de curru cadere, & graui corporis colliſione mēbra vexari. Iſque qui ſibi videbatur etiam fluctibus maris imperare, ſupra humanum modum ſuperbia repletus, & montium altitudines in ſtatēra appendere, nunc humiliatus ad terram in geſtatorio portabatur, manifeſtam Dei virtutem in ſemetipſo conteſtans: ita vt de corpore impij vermes ſcaturirent, ac viuentis in doloribus carnes eius effluerent, odore etiam illius & fœtore exercitus grauaretur. & qui paulò antè ſidera cæli contingere ſe arbitrabatur, eum nemo poterat, propter intolerantiam fœtoris portare. Hinc igitur cœpit ex graui ſuperbia deductus ad agnitionem ſui venire, diuina admonitus plaga, per momenta ſingula doloribus ſuis augmenta capientibus. & cùm nec ipſe iam fœtorem ſuum ferre poſſet, ita ait: Iuſtum eſt ſubditum eſſe Deo, & mortalem non paria Deo ſentire. Orabat autem hic ſceleſtus Dominum, à quo non eſſet miſericordiam conſecuturus. Et ciuitatem, ad quam feſtinans, veniebat vt eam ad ſolum deduceret, ad ſepulcrum congeſtorum faceret, nunc optat liberam reddere: & Iudęos, quos nec ſepultura quidem ſe dignos habiturum, ſed auibus ac feris diripiēdos traditurum, & cum paruulis exterminaturum dixerat, æquales nunc Atheniēſibus facturum pollicetur: templum etiam ſanctum, quod priùs expoliauerat, optimis donis ornaturum, & ſancta vaſa multiplicaturum &c.

26. Primi Machabæorum ſexto: Et vocauit (*Antiochus*) omnes amicos ſuos, & dixit illis: Receſſit ſomnus ab oculis meis, & concidi, & cor rui corde præ ſolicitudine: & dixi in corde meo: In quantam tribulationem deuēni, & in quos fluctus triſtitiæ, in qua nunc ſum: qui iucundus eram, & dilectus in poteſtate mea? Nunc verò reminiſcor malorum, quæ feci in Ieruſalem, vndè & abſtuli omnia ſpolia aurea, & argentea, quæ erant in ea, & miſi auferre habitantes Iudæam ſine cauſa. Cognoui ergò quia propterea inuenerunt me mala iſta: & eccè pereo triſtitia magna in terra aliena.

27. Psalmo quadrageſimonono: Peccatori autem dixit Deus: &c. Si videbas furem, curtebas cum eo; & cum adulteris portionem tuam ponebas.

28. Avgvstinvs in pſalmum centeſimum vigeſimumnonum: Quando portas infirmitatem fratris tui, non te onerant peccata ipſius. Planè ſi conſentias, iam tua te premunt, non alterius. Quiſquis enim conſenſerit peccatori, non alienis, ſed ſuis grauatur. Conſenſio enim ad peccatum alterius, tuum fit peccatum, & non eſt quare quæraris, quòd peccata aliena te premant. Dicitur enim tibi; Premunt te, ſed tua. Vidiſti furem, cucurriſti cum eo. Quid eſt hoc? Pedibus ambulaſti ad furtum; imò mente coniunxiſti te furto. Quod ipſius ſolum erat, factum eſt & tuum: quia placuit tibi.

Pſal. 49. Furtum alienum, cui conſentis, fit tuum.

29. Isaiae primo: Principes tui infideles, ſocij furum: omnes diligunt munera, ſequuntur retributiones. Pupillo non iudicant: & cauſa viduæ non ingreditur ad illos. Propter hoc ait Dominus Deus exercituum fortis Iſraël: Heu, conſolabor ſuper hoſtibus meis, & vindicabor de inimicis meis. Et conuertam manum meam ad te, &c.

30. DEVTERONOMII vigesimotertio: Non offeres mercedem prostibuli, nec pretium canis in domo Domini Dei tui, quidquid illud est quod voueris: quia abominatio est vtrunque apud Dominum Deum tuum.

XI.

Quomodò alienum peccatum nostra defensione committimus?

A Cùm aut malefactoribus patrocinamur, aut doctrinam alterius, quamuis peruersam & impiam, tuemur, vel spargimus: quum nostra itidem cura vel opera, quod contra fas & æquum instituitur, promouere atque propugnare contendimus. Aduersus hos diuinum in-
a Isaiæ 5. c 20. a tonat oraculum: [a] *Væ qui dicitis malum, & bonum malum: ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras: ponentes amarum in dulce, & dulce in amarum.*
b Exod. 23. a Ac rursus: [b] *Non sequêris turbam ad faciendum malum: nec in iudicio, plurimorum acquiesces sententiæ, vt à vero deuies.*

B Hæc satis de peccatis, vt vocant, alienis, quæ nunc profectò longè lateque patent, & summa quotidiè licentia, à magnatibus præsertim, perpetrantur. Adeoque vulgò ea non cauentur, vt plerique peccata non esse putent, ac floccipendant, etiam si suas & aliorum sæpè conscientias his criminum sordibus conspurcent, ac perpetuis pœnis obligent. Possunt autem dictæ species omnes in tria ferè genera
c Basil. ser. 2. de baptis. cap. 9. coniici, breuiterque, vt Magnus Basilius [c] ostendit, comprehendi. Quòd enim in alieni erroris vel peccati societatem incidimus, id fit aut re & opere, aut voluntate certóve animi proposito tantum, aut supina negligentia, si quando admonendi & emendandi officio nostro alij defraudantur.

C Sed longè omnium deterrimum peccandi genus est, quo delinquitur in Spiritum sanctum.

TESTIMONIA.

1. A ISAIÆ quinto: Væ qui dicitis &c. vt in textu.
2. [illegible]T capite decimo: Væ qui condunt leges iniquas: & scribentes, iniustitiam scripserunt: vt opprimerent in iudicio pauperes, & vim facerent causæ humilium populi mei: vt essent viduæ præda eorum, & pupillos diriperent.
3. EXODI vigesimo-tertio: Non sequêris turbas, &c. vt in textu.

B BASILIVS libro siue sermone secundo de baptismo, capite nono, vt suprà quæstione prima de peccatis alienis, testimonio sexto.

DE PECCATIS IN SPIRITVM SANCTVM.

I.

Quid est peccatum in Spiritum sanctum?

Vide S. Thomam in 2. 2. quæstio. 14.

ST, oblatam Dei munificentiam & gratiam, quæ Spiritui sancto, ceu fonti bonorum, tribui peculiariter solet, ex malitia contemptim abiicere. Atque hoc est peccare inexpiabiliter, vt iuxta CHRISTI verbum, [d] nec in hoc ipso, neque in futuro seculo talis tantique peccati remissio impetretur. Hac enim lege nobiscum agit Deus, vt nec gratiam in terris, neque gloriam in cælis tribuat aliis, quàm qui peccatum detestantur agnitum, & præter id bonum sibi proponunt, rectumque eligunt vitæ institutum. Cæterùm in hisce peccatis abest tum peccati detestatio: tum

d Matt. 12. c Marc. 3. d Lucæ 12. b

boni,

boni,quod ſectandum erat,electio;& abijcitur preterea id, quo Spiritus ſanctus pro ſua gratia hominem à peccando ſolet reuocare. Hinc fit, vt eiuſmodi peccatis implicati,Dei gratiam aut nunquàm,aut rarò,aut ęgrè admodum conſequantur. Peccatur enim non ex humana imbecillitate vel fragilitate: quod vocant peccare in Patrem Patriſque potentiam, vt in Petro[b] Apoſtolo CHRISTVM ipſum negante cernimus: neque rurſus ex ignorantia,quod eſt peccare,vt appellant,in Filium Filijque ſapiẽtiam,ſicut[c] Saulo accidit Eccleſiam perſequenti:ſed quod longè grauius eſt,ex malignitate & peruicacia mentis peccatur: vt exemplum præbent peruerſiſſimi & obſtinatiſſimi illi Phariſæi.

[b] Matt. 26. g. Vide Greg. li. 25. Mora. c. 16.
[c] 1. Tim. 1. c. Actor. 9. a.

II.

Quot ſunt peccata in Spiritum ſanctum?

EIVSMODI ſex recenſentur, vt vulgò quidem recepta ſunt eorum hæc nomina:Præſumptio de miſericordia Dei,vel de impunitate peccati, Deſperatio,Agnitę veritatis impugnatio,Fraternæ charitatis inuidentia, Obſtinatio,& Impœnitentia.Significantius autẽ erit,ſi quis ita muneret:

I. Diuina miſericordia confidenter abuti.
II. De gratia Dei, vel ſalute ſua prorſus deſperare.
III. Veritatem Religionis aduerſus ſuam ipſius conſcientiam hoſtiliter oppugnare.
IIII. Pertinaci inuidia concitari grauiter ob alienæ ſalutis, & virtutum fraternarum ſucceſſum.
V. Obfirmato animo in crimine ſcienter perſiſtere.
VI. Abſque pœnitentiæ propoſito peruerſæ vitæ finem nullũ facere.

TESTIMONIA.

Triplex SS. Patrum ſententia de peccato in Spiritum ſanctum. In caput 12. Matth. Prima explicatio.

1. SANCTVS Thomas Aquinas in ſecunda parte ſecundæ partis ſummæ theologicæ, quæſtione decimaquarta, Articulo primo: De peccato ſeu blaſphemia in Spiritum ſanctum tripliciter aliqui loquuntur. Antiqui enim Doctores, ſcilicet Athanaſius, Hilarius, Ambroſius, Hieronymus, & Chryſoſtomus, dicunt eſſe peccatum in Spiritum ſanctum, quando ad literam aliquid blaſphemum dicitur contra Spiritum ſanctum, ſiue Spiritus ſanctus accipiatur, ſecundum quod eſt nomen eſſentiale conueniens toti Trinitati: cuius quælibet perſona & Spiritus, & ſanctus eſt: ſiue prout eſt nomen perſonale vnius in Trinitate perſonæ. Et ſecundum hoc diſtinguitur Matthęi duodecimo, blaſphemia in Spiritum ſanctum, contra blaſphemiam in filium hominis. Chriſtus enim operabatur quædam humanitùs,comedendo,bibendo,& alia huiuſmodi faciendo: & quædam diuinitus, ſcilicet dæmones eijciendo, mortuos ſuſcitando, & alia huiuſmodi,quæ quidem agebat & per virtutem propriæ diuinitatis, & per operationẽ Spiritus ſancti,quo ſecundum humanitatem erat repletus.Iudæi autem primò quidem dixerant blaſphemiam in filium hominis, cùm dicebant eum voracem,potatorem vini,& publicanorum amatorẽ,vt habetur Matthæi vndecimo.Poſtmodùm autem blaſphemauerunt in Spiritũ ſanctum,dum opera,quę ipſe operabatur virtute proprię diuinitatis,& per operationem Spiritus ſancti,attribuebant principi dæmoniorum. Et propter hoc dicũtur in Spiritum ſanctum blaſphemaſſe. Auguſtinus autem in libro de verbis Domini, *blaſphemiam,vel peccatum in Spiritũ ſanctum,dicit finalem eſſe impœnitentiam: quando ſcilicet aliquis perſeuerat in peccato mortali vſque ad mortem. Quod quidem non ſolùm verbo oris fit, ſed etiã verbo cordis & operis,non vno,ſed multis. Hoc autem verbum ſic acceptum, dicitur eſſe contra Spiritum ſanctum, quia eſt contra remiſſionem peccatorum, quæ fit per Spiritum ſanctum, qui eſt charitas & Patris & Filij. Nec hoc Dominus dicit Iudæis,quaſi ipſi peccarent in Spiritum ſanctum.Nondùm enim erant finaliter impœnitentes. Sed admonuit eos, ne taliter loquentes ad hoc peruenirent, quòd in Spiritum ſanctum peccarent. Et ſic intelligendum eſt quod dicitur Marci tertio, vbi poſtquàm dixerat, Qui autem blaſphemauerit in Spiritum ſanctum, ſubiungit Euangeliſta: Quoniam dicebant, Spiritum immundum habet. Alij verò aliter accipiunt,dicẽtes peccatum vel blaſphemiam in Spiritum ſanctum eſſe, quando aliquis peccat contra appropriatum bonũ Spiritus ſancti: Sic enim Spiritui ſancto appropriatur bonitas,ſicut & Patri appropriatur potentia, & Filio ſapientia. Vndè peccatum in Patrem dicunt eſſe,quando peccatur ex infirmitate: peccatum autem in Filium, quando peccatur ex ignorantia:peccatum in Spiritum ſanctum,quando peccatur ex certa malitia,id eſt,ex ipſa electione mali. Quod quidem contingit dupliciter: Vno modo ex inclinatione habitus vitioſi, qui malitia dicitur: & ſic non eſt idem, peccare ex malitia,quod peccare in Spiritum ſanctum. Alio

*Secunda: Sermo 11. ca. 12. & 13.

Tertia interpretatio.

modo contingit ex eo, quòd per contemptum abijcitur & remouetur id, quod electionem peccati poterat impedire: ſicut ſpes per deſperationem, & timor per præſumptionem: & quædam alia huiuſmodi, vt infrà * dicetur. Hæc autem omnia, quæ peccati electionem impediunt, ſunt effectus Spiritus ſancti in nobis. Et ideò ſic ex malitia peccare, eſt peccare in Spiritum ſanctum.

* Art. ſequent. & q. 20. & 21.

2. Et articulo ſecundo: Secundùm quod peccatum in ſpiritum ſanctum, tertio modo accipitur, conuenienter ſex ſpecies ei aſſignantur: ſcilicet deſperatio, præſumptio, impœnitentia, obſtinatio, impugnatio veritatis agnitæ, & inuidentia fraternæ gratiæ: quæ diſtinguuntur ſecundùm remotionem vel contemptum eorum, per quæ poteſt homo ab electione peccati impediri. Quæ quidem ſunt vel ex parte diuini iudicij, vel ex parte donorum ipſius, vel ex parte ipſius peccati. Auertitur enim homo ab electione peccati ex conſideratione diuini iudicij, quod habet iuſtitiam cum miſericordia: & per ſpem, quæ conſurgit ex conſideratione miſericordiæ remittentis peccata, & præmiantis bona. Et hæc tollitur per deſperationem. Et iterum per timorem, qui conſurgit ex conſideratione diuinæ iuſtitiæ punientis peccata. Et hic tollitur per præſumptionem, dum ſcilicet aliquis præſumit ſe gloriam poſſe adipiſci ſine meritis, vel veniam ſine pœnitentia. Dona autem Dei, quibus retrahimur à peccato, ſunt duo, quorum vnum eſt agnitio veritatis, contra quod ponitur impugnatio veritatis agnitæ, dum ſcilicet aliquis veritatem fidei agnitam impugnat, vt licentiùs peccet. Aliud eſt auxilium interioris gratiæ, contra quod ponitur inuidentia fraternæ gratiæ, dum ſcilicet aliquis non ſolùm inuidet perſonæ fratris, ſed etiam inuidet gratiæ Dei creſcenti in mundo. Ex parte verò peccati duo ſunt, quæ hominem à peccato retrahere poſſunt. Quorum vnum eſt inordinatio & turpitudo actus cuius conſideratio inducere, ſolet in homine pœnitentiam de peccato commiſſo. Et contra hoc ponitur impœnitentia, non quidem eo modo, quo dicit permanentiam in peccato vſque ad mortem, ſicut ſuprà impœnitentia accipiebatur: (ſic enim non eſſet ſpeciale peccatum, ſed quædam peccati circunſtantia) ſed accipitur hîc impœnitentia, ſecundùm quod importat propoſitum non pœnitendi. Aliud autem eſt paruitas & breuitas boni, quod quis in peccato quærit: ſecundùm illud Romanorum ſexto: Quem ergò fructum habuiſtis tunc in illis, in quibus nunc erubeſcitis? Cuius conſideratio inducere ſolet hominem ad hoc, quòd eius voluntas in peccato non firmetur. Et hoc tollitur per obſtinationem, quando ſcilicet homo firmat ſuum propoſitum in hoc, quòd peccato inhæreat. Et de his duobus dicitur Ieremiæ octauo: Nullus eſt qui agat pœnitentiam ſuper peccato ſuo, dicens: Quid feci? quantum ad primum. Omnes cõuerſi ſunt ad curſum, quaſi equus impetu vadens ad prælium, quantum ad ſecundum.

Quomodò diſtinguũtur ſpecies peccati in Spiritum ſanctum.

Quomodò peccatũ in Spiritum ſanctũ dicatur irremiſſibile.

3. Item articulo tertio: Secundùm diuerſas acceptiones peccati, peccatum in Spiritum ſanctum, diuerſimodè irremiſſibile dicitur. Si enim dicatur peccatum in Spiritum ſanctum, finalis impœnitentia: ſic dicitur irremiſſibile, quia nullo modo remittitur. Peccatum enim mortale, in quo homo perſeuerat vſque ad mortem, quia in hac vita non remittitur per pœnitentiam, nec etiam in futuro dimittetur. Secundùm autem alias duas acceptiones dicitur irremiſſibile: non quòd nullo modo remittatur, ſed quia, quantum eſt de ſe, habet meritum vt non remittatur. Et hoc dupliciter: Vno modo, quantùm ad pœnam. Qui enim ex ignorantia, vel infirmitate peccat, minorem pœnam meretur. Qui autem ex certa malitia peccat, non habet aliquam excuſationem, vndè eius pœna minuatur. Similiter etiam, qui blaſphemabat in Filium hominis, eius diuinitate nondùm reuelata, poterat habere aliquam excuſationem propter infirmitatem carnis, quam in eo adſpiciebat: & ſic minorem pœnam merebatur. Sed qui ipſam diuinitatem blaſphemabat, opera Spiritus ſancti diabolo attribuens, nullam excuſationem habebat, vndè eius pœna diminueretur. Et ideò dicitur, ſecundùm expoſitionem* Chryſoſtomi, Hoc peccatum Iudæis non remitti, neque in hoc ſeculo, neque in futuro: quia pro eo paſſi ſunt pœnam & in præſenti vita per Romanos, & in futura vita in pœna inferni. Sicut etiam Athanaſius * inducit exemplum de eorum parentibus, qui primò quidem contra Moyſen contenderunt propter defectum aquæ & panis: & hoc Dominus ſuſtinuit patienter. Habebant enim excuſationem ex infirmitate carnis. Sed poſtmodùm grauiùs peccauerunt, quaſi blaſphemantes in Spiritum ſanctum, beneficia Dei, qui eos de Ægypto eduxerat, idolo attribuentes, cùm dixerunt: Hi ſunt dij tui Iſrael, qui te eduxerunt de terra Ægypti. Et ideò Dominus & temporaliter fecit eos puniri: quia ceciderunt in die illa quaſi triginta ria millia hominum, & in futuro eis pœnam comminatur, dicens: Ego autem in die vltionis viſitabo & hoc peccatum eorum. Alio modo poteſt intelligi quo ad culpam: ſicut aliquis dicitur morbus incurabilis ſecundùm naturam morbi, per quem tollitur id, per quod morbus poteſt curari, putà cùm morbus tollit virtutem naturæ, vel inducit faſtidium cibi & medicinæ, licet talem morbum Deus poſſit curare: ita etiam peccatum in Spiritum ſanctum dicitur irremiſſibile ſecundùm ſuam naturam, inquantum excludit ea, per quæ fit remiſſio peccatorũ. Per hoc tamẽ non precluditur via remittendi & ſanãdi omnipotentiæ & miſericordiæ Dei, per quam aliquãdo tales quaſi miraculosè ſpiritualiter ſanantur.

* hom. 41. in Matth.

* in Trac. quem fecit de hoc dicto Euang. Exod. 16. & 17.

Exod. 32.

4. Matthæi duodecimo: Ideò dico vobis: Omne peccatum, & blaſphemia remittetur hominibus, ſpiritus autem blaſphemia non remittetur. Et quicunque dixerit verbum contra filium hominis, remittetur ei: qui autem dixerit contra ſpiritum ſanctum, non remittetur ei neq; in hoc ſeculo, neque in futuro.

5. Marci tertio: Amen dico vobis, quoniam omnia dimittentur filijs hominum peccata, & blaſphemiæ, quibus blaſphemauerint: qui autem blaſphemauerit in ſpiritum ſanctum, non habet remiſſionẽ in æternum, ſed reus erit æterni delicti. Quoniã dicebant: Spiritũ immundum habet.

6. Lucæ duodecimo: Omnis, qui dicit verbum in Filium hominis, remittetur illi: ei autem, qui in Spiritum ſanctum blaſphemauerit, non remittetur.

7. Matthæi vigeſimoſexto: Et poſt puſillum acceſſerunt qui ſtabant, & dixerunt Petro: Verè & tu ex illis es: nam & loquela tua manifeſtum te facit. Tunc cœpit deteſtari, & iurare quia non nouiſſet hominem.

8. Gregorius libro vigeſimoquinto Moralium,

Trib° modis peccatur.

ralium, capite decimoſexto: Sciendum eſt, quòd peccatum tribus modis committitur. Nam aut ignorantia, aut infirmitate, aut ſtudio perpetratur. Et grauius quidem infirmitate, quàm ignorantia, ſed multo grauius ſtudio, quã infirmitate peccatur. Ignorantia Paulus peccauerat, cùm dicebat: Qui priùs fui blaſphemus, & perſecutor, & contumelioſus, ſed miſericordiam conſecutus ſum, quia ignorans feci in incredulitate. Petrus verò infirmitate peccauit, quando in eo omne robur fidei, quod Domino perhibuit, vna vox puellæ concuſſit, & Deum quem corde tenuit, voce denegauit. Sed quia infirmitati culpa, vel ignorãtiæ eò facilius tergitur, quòd non ſtudio perpetratur, Paulus qui ignorauit, ſciẽdo correxit: & Petrus motam & quaſi areſcentẽ iam radicẽ fidei lachrymando ſolidauit. Ex induſtria verò peccauerunt ij, de quibus ipſe per ſe magiſter dicebat: Si non veniſſem, & locutus fuiſſem eis, peccatum non haberent: nunc autem excuſationem non habent de peccato ſuo. Et paulò pòſt: Et viderunt & oderunt me & patrem meum. Aliud eſt enim, bona non facere: aliud, bonorum odiſſe doctorem: ſicut aliud eſt præcipitatione, aliud deliberatione peccare. Sæpè enim peccatum præcipitatione committitur, quod tamen conſilio & deliberatione damnatur. Ex infirmitate enim plerunque ſolet accidere, amare bonum, ſed implere non poſſe. Ex ſtudio verò peccare eſt, bonum nec facere, nec amare. Sicut ergò nonnunquam grauius eſt, peccatum diligere, quam perpetrare: ita nequius eſt odiſſe iuſtitiam, quàm non feciſſe. Sunt ergò nonnulli in Eccleſia, qui non ſolùm bona non faciunt, ſed etiam perſequuntur: & quæ ipſi facere negligunt, etiam in alijs deteſtantur. Horum peccatum ſcilicet non ex infirmitate, vel ignorantia, ſed ex ſolo ſtudio perpetratur: quia videlicet ſi vellent implere bona, nec tamen poſſent, ea quæ in ſe negligunt, ſaltem in alij amarent. Si enim ea ipſi vel ſolo voto appeterent, facta ab alijs non odiſſent: ſed quia bona eadem audiendo cognoſcunt, viuendo deſpiciunt, animaduertendo perſequuntur, rectè dicitur: Qui ex induſtria receſſerunt ab eo. Vndè & aptè ſubiungitur: Et omnes vias eius intelligere noluerunt. Iob 34

Ignorãtia. 1. Tim. 1.

Infirmitate. Matth. 10.

Ex induſtria. Ioan. 15.

Non enim ait, Infirmitate non intelligunt: ſed, intelligere noluerunt: quia ſæpè quæ facere deſpiciunt, etiam ſcire contemnunt. Quia enim ſcriptum eſt, Seruus neſciens voluntatem Domini ſui, & faciens digna plagis, vapulabit paucis: & ſeruus ſciens voluntatem Domini ſui, & non faciens iuxta eam, plagis vapulabit multis: impunitatem peccandi, exiſtimant remedium neſciendi. Qui nimirùm ſola ſuperbiæ caligine tenebreſcunt, atque ideò non diſcernunt, quia aliud eſt, neſciſſe: aliud, ſcire noluiſſe. Neſcire enim, ignorantia eſt: ſcire noluiſſe, ſuperbia. Et tanto magis excuſationem non poſſunt habere quia neſciant, quanto magis eis etiam nolentibus opponitur quòd cognoſcant. Luce 12

Aliud eſt neſcire, aliud ſcire noluiſſe.

9. PRIORIS ad Timotheum primo: Qui priùs blaſphemus fui, & perſecutor, & contumelioſus: ſed miſericordiam Dei cõſecutus ſum, quia ignorans feci in incredulitate.

10. ACTORVM nono: Saulus adhuc ſpirans minarum, & cædis in diſcipulos Domini, acceſſit ad principem Sacerdotum, & petiit ab eo epiſtolas in Damaſcum ad ſynagogas: vt ſi quos inueniſſet huius viæ viros, ac mulieres, vinctos perduceret in Ieruſalem.

III.

Quænam Præſumptio facit peccatum in Spiritum ſanctum?

A EA, quę hominem ſola Dei miſericordia confidentem, & ad peccandum audacem facit, ſepoſita videlicet ac abiecta omni iuſtitię timoriſque diuini ratione. Greg. in cap. 3. li. 1. Regum, & li. 33. Moral c. 15. Item lib. 6. ep. 22. Fulgent. de fide ad Petrum, c. 3. Bernar. ſer. 38. ex paruis ſermonibus.

B Et ſic ſanè peccant hodiè complures, qui [a] ſola fide in Chriſtum ſibi blandientes, vel in mediis peccatorum ſordibus, [b] vt iumenta, computreſcunt; nec ſibi ſolùm, ſed aliis itidem polliceri audent [c] ſecuritatem, modò meritis Chriſti, & Dei gratię per fidem apprehenſę fidant, quantumuis interim pœnitentię [d] fructus negligantur. Horum verò ſingulis acclamat gentium Doctor in fide & veritate Paulus: [e] *An diuitias*, inquit, *bonitatis Dei, & patientiæ, & longanimitatis contemnis? ignoras quoniam benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit?* Quemobrem idem Paulus alibi fidem ſolam [f] adeo iactari non vult, vt etiam credentes omnes iubeat cum metu [g] ac tremore ſalutem ſuam operari: Fidemque commendat, non mortuam & otioſam, vt [h] Iacobus vocat, ſed viuam & efficacem, quæ per [i] charitatem legitimè operatur.

a Au. de fide & operibus, c. 14. & 22. in Enchirid. cap. 67. & hæreſi 54. Hieron. in cap. 4. Oſeæ. b Ioel. 1. d. c 1. Pet. 2. d Eccleſ. 8. c. Con. Trident. ſeſſ. 6. cap. 9. & can. 12. 13. & 14. Hiero. in cap 4. Danielis. d Luce 3. b. 13. a Mat. 3. b Actor. 26. c Eccli. 2. d. e Rom. 2. a Eccleſ. 8. c. Eccli. 15. d Auguſt. tract. 33. in Ioan. & hom. 50. ex 50 cap. 4. Iſidor. de ſummo bono, lib. 2. cap. 13. f 1. Corinth. 13. a. g Philip. 2. b Pſal. 2. c Prouer. 28. b Rom. 11. c. 1. Cor. 4. a. 10. c. h Iacobi 2. c. d. i Galat. 5. a.

C Contra hoc enorme peccatum ſic Eccleſiaſticus clamat: [k] *De propitiato peccato nolli eſſe ſine metu, neque adijcias peccatum ſuper peccatũ: Et ne dicas: Miſeratio Domini magna eſt, multitudinis*

k Eccli. 5. a. b. Eccle. 9. a Vide Auguſt. de perfectione iuſtitiæ ca. 15. Itẽ de correp. & gratia c. 13. &

modo contingit ex eo, quòd per contemptum abijcitur & remouetur id, quod electionem peccati poterat impedire: ſicut ſpes per deſperationem, & timor per præſumptionem: & quædam alia huiuſmodi, vt infrà * dicetur. Hæc autem omnia, quæ peccati electionem impediunt, ſunt effectus Spiritus ſancti in nobis. Et ideò ſic ex malitia peccare, eſt peccare in Spiritum ſanctum.

* Art. ſequent. & q. 20. & 21.

2. IN articulo ſecundo: Secundùm quod peccatum in ſpiritum ſanctum, tertio modo accipitur, conuenienter ſex ſpecies ei aſſignantur: ſcilicet deſperatio, præſumptio, impœnitentia, obſtinatio, impugnatio veritatis agnitæ, & inuidentia fraternæ gratiæ: quæ diſtinguuntur ſecundùm remotionem vel contemptum eorum, per quæ poteſt homo ab electione peccati impediri. Quæ quidem ſunt vel ex parte diuini iudicij, vel ex parte donorum ipſius, vel ex parte ipſius peccati. Auertitur enim homo ab electione peccati ex conſideratione diuini iudicij, quod habet iuſtitiam cum miſericordia: & per ſpem, quæ conſurgit ex conſideratione miſericordiæ remittentis peccata, & præmiantis bona. Et hæc tollitur per deſperationem. Et iterum per timorem, qui conſurgit ex conſideratione diuinæ iuſtitiæ punientis peccata. Et hic tollitur per præſumptionem, dum ſcilicet aliquis præſumit ſe gloriam poſſe adipiſci ſine meritis, vel veniam ſine pœnitentia. Dona autem Dei, quibus retrahimur à peccato, ſunt duo, quorum vnum eſt agnitio veritatis, contra quod ponitur impugnatio veritatis agnitæ, dum ſcilicet aliquis veritatem fidei agnitam impugnat, vt licentiùs peccet. Aliud eſt auxilium interioris gratiæ, contra quod ponitur inuidentia fraternæ gratiæ, dum ſcilicet aliquis non ſolùm inuidet perſonæ fratris, ſed etiam inuidet gratiæ Dei creſcenti in mundo. Ex parte verò peccati duo ſunt, quæ hominem à peccato retrahere poſſunt. Quorum vnum eſt inordinatio & turpitudo actus cuius conſideratio inducere ſolet in homine pœnitentiam de peccato commiſſo. Et contra hoc ponitur impœnitentia, non quidem eo modo, quo dicit permanentiam in peccato vſque ad mortem, ſicut ſuprà impœnitentia accipiebatur: (ſic enim non eſſet ſpeciale peccatum, ſed quædam peccati circumſtantia) ſed accipitur hîc impœnitentia, ſecundùm quod importat propoſitum non pœnitendi. Aliud autem eſt paruitas & breuitas boni, quod quis in peccato quærit: ſecundùm illud Romanorum ſexto: Quem ergò fructum habuiſtis tunc in illis, in quibus nunc erubeſcitis? Cuius conſideratio inducere ſolet hominem ad hoc, quòd eius voluntas in peccato non firmetur. Et hoc tollitur per obſtinationem, quando ſcilicet homo firmat ſuum propoſitum in hoc, quòd peccato inhæreat. Et de his duobus dicitur Ieremiæ octauo: Nullus eſt qui agat pœnitentiam ſuper peccato ſuo, dicens: Quid feci? quantum ad primum. Omnes cõuerſi ſunt ad curſum, quaſi equus impetu vadens ad prælium, quantum ad ſecundum.

Quomodò diſtinguũtur ſpecies peccati in Spiritum ſanctum.

Quomodò peccatũ in Spiritum ſanctũ dicatur irremiſſibile.

3. ITEM articulo tertio: Secundùm diuerſas acceptiones peccati, peccatum in Spiritum ſanctum, diuerſimodè irremiſſibile dicitur. Si enim dicatur peccatum in Spiritum ſanctum, finalis impœnitentia: ſic dicitur irremiſſibile, quia nullo modo remittitur. Peccatum enim mortale, in quo homo perſeuerat vſque ad mortem, quia in hac vita non remittitur per pœnitentiam, nec etiam in futuro dimittetur. Secundùm autem alias duas acceptiones dicitur irremiſſibile: non quòd nullo modo remittatur, ſed quia, quantum eſt de ſe, habet meritum vt non remittatur. Et hoc dupliciter: Vno modo, quantùm ad pœnam. Qui enim ex ignorantia, vel infirmitate peccat, minorem pœnam meretur. Qui autem ex certa malitia peccat, non habet aliquam excuſationem, vndè eius pœna minuatur. Similiter etiam, qui blaſphemabat in Filium hominis, eius diuinitate nondùm reuelata, poterat habere aliquam excuſationem propter infirmitatem carnis, quam in eo adſpiciebat: & ſic minorem pœnam merebatur. Sed qui ipſam diuinitatem blaſphemabat, opera Spiritus ſancti diabolo attribuens, nullam excuſationem habebat, vndè eius pœna diminueretur. Et ideò dicitur, ſecundùm expoſitionem* Chryſoſtomi, Hoc peccatum Iudæis non remitti, neque in hoc ſeculo, neque in futuro: quia pro eo paſſi ſunt pœnam & in præſenti vita per Romanos, & in futura vita in pœna inferni. Sicut etiam Athanaſius * inducit exemplum de eorum parentibus, qui primò quidem contra Moyſen contenderunt propter defectum aquæ & panis: & hoc Dominus ſuſtinuit patienter. Habebant enim excuſationem ex infirmitate carnis. Sed poſtmodùm grauiùs peccauerunt, quaſi blaſphemantes in Spiritum ſanctum, beneficia Dei, qui eos de Ægypto eduxerat, idolo attribuentes, cùm dixerunt: Hi ſunt dij tui Iſrael, qui te eduxerunt de terra Ægypti. Et ideò Dominus & temporaliter fecit eos puniri: quia ceciderunt in die illa quaſi triginta ria millia hominum, & in futuro eis pœnam comminatur, dicens: Ego autem in die vltionis viſitabo & hoc peccatum eorum. Alio modo poteſt intelligi quo ad culpam: ſicut aliquis dicitur morbus incurabilis ſecundùm naturam morbi, per quem tollitur id, per quod morbus poteſt curari, putà cùm morbus tollit virtutem naturæ, vel inducit faſtidium cibi & medicinæ, licet talem morbum Deus poſſit curare: ita etiam peccatum in Spiritum ſanctum dicitur irremiſſibile ſecundùm ſuam naturam, inquantum excludit ea, per quæ fit remiſſio peccatorũ. Per hoc tamẽ non præcluditur via remittendi & ſanãdi omnipotentiæ & miſericordiæ Dei, per quam aliquãdo tales quaſi miraculosè ſpiritualiter ſanantur.

* hom. 41. in Matth.

* in Trac. quem fecit de hoc dicto Euang. Exod. 16. & 17.

Exod. 32.

4. MATTHÆI duodecimo: Ideò dico vobis: Omne peccatum, & blaſphemia remittetur hominibus, ſpiritus autem blaſphemia non remittetur. Et quicunque dixerit verbum contra filium hominis, remittetur ei: qui autem dixerit contra ſpiritum ſanctum, non remittetur ei neq; in hoc ſeculo, neque in futuro.

5. MARCI tertio: Amen dico vobis, quoniam omnia dimittentur filijs hominum peccata, & blaſphemiæ, quibus blaſphemauerint: qui autem blaſphemauerit in ſpiritum ſanctum, non habet remiſſionẽ in æternum, ſed reus erit æterni delicti. Quoniã dicebant: Spiritũ immundum habet.

6. LVCÆ duodecimo: Omnis, qui dicit verbum in Filium hominis, remittetur illi: ei autem, qui in Spiritum ſanctum blaſphemauerit, non remittetur.

7. MATTHÆI vigeſimoſexto: Et poſt puſillum acceſſerunt qui ſtabant, & dixerunt Petro: Verè & tu ex illis es: nam & loquela tua manifeſtum te facit. Tunc cœpit deteſtari, & iurare quia non nouiſſet hominem.

8. GREGORIVS libro vigeſimoquinto Moralium,

Trib⁹ modis peccatur.

ralium, capite decimoſexto: Sciendum eſt, quòd peccatum tribus modis committitur. Nam aut ignorantia, aut infirmitate, aut ſtudio perpetratur. Et grauius quidem infirmitate, quàm ignorantia, ſed multo grauius ſtudio, quã infirmitate peccatur. Ignorantia Paulus peccauerat, cùm dicebat: Qui priùs fui blaſphemus, & perſecutor, & contumelioſus, ſed miſericordiam conſecutus ſum, quia ignorans feci in incredulitate. Petrus verò infirmitate peccauit, quando in eo omne robur fidei, quod Domino perhibuit, vna vox puellæ concuſſit, & Deum quem corde tenuit, voce denegauit. Sed quia infirmitati culpa, vel ignorãtiæ eo facilius tergitur, quòd non ſtudio perpetratur, Paulus qui ignorauit, ſciẽdo correxit: & Petrus motam & quaſi areſcentẽ iam radicẽ fidei lachrymando ſolidauit. Ex induſtria verò peccauerunt ij, de quibus ipſe per ſe magiſter dicebat: Si non veniſſem, & locutus fuiſſem eis, peccatum non haberent: nunc autem excuſationem non habent de peccato ſuo. Et paulò pòſt: Et viderunt & oderunt me & patrem meum. Aliud eſt enim, bona non facere: aliud, bonorum odiſſe doctorem: ſicut aliud eſt præcipitatione, aliud deliberatione peccare. Sæpè enim peccatum præcipitatione committitur, quod tamen conſilio & deliberatione damnatur. Ex infirmitate enim plerunque ſolet accidere, amare bonum, ſed implere non poſſe. Ex ſtudio verò peccare eſt, bonum nec facere, nec amare. Sicut ergò nonnunquam grauius eſt, peccatum diligere, quam perpetrare: ita nequius eſt odiſſe iuſtitiam, quàm non feciſſe. Sunt ergò nonnulli in Eccleſia, qui non ſolùm bona non faciunt, ſed etiam perſequuntur: & quæ ipſi facere negligunt, etiam in alijs deteſtantur. Horum peccatum ſcilicet non ex infirmitate, vel ignorantia, ſed ex ſolo ſtudio perpetratur: quia videlicet ſi vellent implere bona, nec tamen poſſent, ea quæ in ſe negligunt, ſaltem in alij amarent. Si enim ea ipſi vel ſolo voto appeterent, facta ab alijs non odiſſent: ſed quia bona eadem audiendo cognoſcunt, viuendo deſpiciunt, animaduertendo perſequuntur, rectè dicitur: Qui ex induſtria receſſerunt ab eo. Vndè & aptè ſubiungitur: Et omnes vias eius intelligere noluerunt. Iob 34

Ignorãtia. 1. Tim. 1.

Infirmitate. Matth. 26.

Ex induſtria. Ioan. 15.

Non enim ait, Infirmitate non intelligunt: ſed, intelligere noluerunt: quia ſæpè quæ facere deſpiciunt, etiam ſcire contemnunt. Quia enim ſcriptum eſt, Seruus neſciens voluntatem Domini ſui, & faciens digna plagis, vapulabit paucis: & ſeruus ſciens voluntatem Domini ſui, & non faciens iuxta eam, plagis vapulabit multis: impunitatem peccandi, exiſtimant remedium neſciendi. Qui nimirùm ſola ſuperbiæ caligine tenebreſcunt, atque ideò non diſcernunt, quia aliud eſt, neſciſſe: aliud, ſcire noluiſſe. Neſcire enim, ignorantia eſt: ſcire noluiſſe, ſuperbia. Et tanto magis excuſationem non poſſunt habere quia neſciant, quanto magis eis etiam nolentibus opponitur quòd cognoſcant. Luce 12.

Aliud eſt neſcire, aliud ſcire noluiſſe.

9. PRIORIS ad Timotheum primo: Qui priùs blaſphemus fui, & perſecutor, & contumelioſus: ſed miſericordiam Dei cõſecutus ſum, quia ignorans feci in incredulitate.

10. ACTORVM nono: Saulus adhuc ſpirans minarum, & cædis in diſcipulos Domini, acceſſit ad principem Sacerdotum, & petiit ab eo epiſtolas in Damaſcum ad ſynagogas: vt ſi quos inueniſſet huius viæ viros, ac mulieres, vinctos perduceret in Ieruſalem.

III.

Quænam Præſumptio facit peccatum in Spiritum ſanctum?

A EA, quę hominem ſola Dei miſericordia confidentem, & ad peccandum audacem facit, ſepoſita videlicet ac abiecta omni iuſtitię timoriſque diuini ratione.

Greg. in cap. 3. li. 1. Regum, & li. 33. Moral. c. 15. Item lib. 6. ep. 22. Fulgent. de fide ad Petrum, c. 3. Bernar. ſer. 38. ex paruis ſermonibus.

B Et ſic ſanè peccant hodiè complures, qui [a] ſola fide in Chriſtum ſibi blandientes, vel in mediis peccatorum ſordibus, [b] vtiumenta, computreſcunt; nec ſibi ſolùm, ſed aliis itidem polliceri audent [c] ſecuritatem, modò meritis Chriſti, & Dei gratię per fidem apprehenſę fidant, quantumuis interim pœnitentię [d] fructus negligantur. Horum verò ſingulis acclamat gentium Doctor in fide & veritate Paulus: [e] *An diuitias*, inquit, *bonitatis Dei, & patientiæ, & longanimitatis contemnis? ignoras quoniam benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit?* Quemobrem idem Paulus alibi fidem ſolam [f] adeo iactari non vult, vt etiam credentes omnes iubeat cum metu [g] ac tremore ſalutem ſuam operari: Fidemque commendat, non mortuam & otioſam, vt [h] Iacobus vocat, ſed viuam & efficacem, quæ per [i] charitatem legitimè operatur.

a Au. de fide & operibus, c. 14. & 22. in Enchirid. cap. 67. & hæreſi 54. Hieron. in cap. 4. Oſeæ.
b Ioel. 1. d.
c 2. Pet. 2. d Eccleſ. 8. c. Con. Trident. ſeſſ. 6. cap. 9. & can. 12. 13. & 14. Hiero. in cap 4. Danielis.
d Lucæ 5. b. 13. a Mat. 3. b Actor. 26. c Ecclı. 2. d.
e Rom. 2. a Eccleſ. 8. c. Eccli. 15. d Auguſt. tract. 33. in Ioan. & hom. 50. ex 50 cap. 4. Iſidor. de ſummo bono, lib. 2. cap. 13.
f 1. Corinth. 13. a.
g Philip. 2. b Pſal. 2. c Prouer. 28. b Rom. 11. c. 1. Cor. 4. a. 10. c.
h Iacobi 2. c. d.
i Galat. 5. a.

C Contra hoc enorme peccatum ſic Eccleſiaſticus clamat: [k] *De propitiato peccato nolli eſſe ſine metu, neque adijcias peccatum ſuper peccatũ: Et ne dicas: Miſeratio Domini magna eſt, multitudinis*

k Eccli. 5. a. b. Eccle. 9. a Vide Auguſt. de perfectione iuſtitiæ ca. 15. Itẽ de correp. & gratia c. 13. &

hom.41 ex 50.& ferm.3 de Innocentib.Greg.lib. 16.Moral.ca. 31.

peccatorum meorum miſerebitur. Miſericordia enim, & ira ab illo citò proximant, & in peccatores reſpicit ira illius. Rectè igitur Propheta: [l] *Miſericordiam, & iudicium cantabo tibi, Domine.* Tum alibi: [m] *Honor regis iudicium diligit.*

l Pſal.100.a.Ber ſer.51. ex paruis, & ſer.6.in can. Aug. de vtil.pœnit. cap.vlt.
m Pſalm.98.a.

TESTIMONIA.

1. A GREGORIVS in caput tertium libri primi Regum, ſuper ea verba: Dominus eſt, quod bonum eſt in oculis ſuis, faciat. Qui ſimpliciùs quàm debet, iſtam Heli reſponſionem conſiderat, tam rectè hunc reſpondiſſe, quàm humiliter putat. Sed profectò iſta reſponſionis humilitas, ſi ſubtiliter inſpiciatur, vera humilitas non eſt. Vera eſſet humilis, ſi ſeſe ad emendationem culpæ, pro qua arguebatur, obtuliſſet. O quanti ſunt adhuc imitatores Heli, qui cùm minantem ſibi omnipotentem Deum quotidiè de ſacro eloquio ſentiant, & tamen hominibus diſplicere trepidant, & diuinæ indignationis minas incurrere non formidant: & dum inimicitias hominum, velut implacabiles metuunt, de Dei miſericordia etiam peccando confidunt. Sed inordinata fiducia apud omnipotentem Deum vindictæ locum habere poteſt, indulgentiam verò obtinere non poteſt. Incorrepto enim peccatori, & in culpæ ſuæ propoſito perduranti, quid eſt de minanti ſibi Deo dicere, Dominus eſt, quod bonum in oculis ſuis, faciat: niſi de ornatiſſima Dei miſericordia, inordinatè confidere? De omnipotentis etenim Dei miſericordia ordinatè confidit, qui hoc, quod peccando delinquit, pœnitendo corrigit, flendo tergit. Peccare ergò, & de Dei creatoris clementia præſumere, pelago iuſtitiæ eius exponi eſt. Sic nimirùm peccata perpetrata, non tergere pœnitendo, & de Dei miſericordia præſumere, in iudicium diſtrictionis eius offendere eſt. Dum ergò Heli vita in reproborum prædicatorum forma deſcribitur, non ſolùm culpa lapſus oſtenditur, ſed etiam culpæ in præcipitatione ſecuritas. Nam qui timore pœnitentiæ, diuinæ indignationis magnitudinem placare potuit, dum neglexit quod audiuit, incurrit quod meruit. Omnipotens enim Deus, etſi æquitate iuſtus eſt, abundantiori tamen creditur miſeratione pius. Vndè & per Prophetam dicitur: Miſerationes eius, ſuper omnia opera eius. Hinc eſt quòd perſonam Propheram Niniuitis minas ſubuerſionis protulit, & tamen pœnam euertendæ ciuitatis pœnitentibus indulſit. Hinc eſt etiam quòd Ezechiæ Regi per Prophetæ oraculum mortis pœna promittitur: ſed quia Rex mori metuens, coram Domino ſe pœnitentiæ lachrymis afflixit, mortem, qua moreretur, apud eum, quem timuit, non inuenit. Et ſupra quidem ſe Dominus locutum fuiſſe aſſeruit, vt domus Heli & patris eius in conſpectu ſuo vſque in ſempiternum miniſtraret: ſed qui de bona agente, bona locutus fuerat, de domo reproba iam effecta, ſententiam permutauit, dicens: Nunc autem abſit hoc à me. Si ergò bona promiſſa reuocat omnipotens Deus, quia ij, quibus promiſerat, malè permutantur: quanto magis minarum effectus retrahit, cùm benè conuerſos eos adſpicit, quibus pro admiſſis iniquitatibus pœnam animaduerſionis intimauit? Quid ergò ad hæc dicimus, qui quotidiè delinquimus, atque in reatus noſtri obligatione ſecuri ſumus? Hoc igitur ipſum, quòd diſtrictionem diuinæ iuſtitiæ non timemus, nobis valdè timendum eſt, quia eccè, qui diuina indignatione proiicitur, pro culpa perpetratæ negligentiæ, nullo timore ſolicitus fuiſſe perhibetur.

1.Reg.3.

Inordinata fiducia vindictæ locũ habet.

1.Reg.3. Inordinatè confidentes de Dei miſericordia.

Deus miſericors. Pſal.144.

Ionæ 3.

Iſaiæ 38.

2. IDEM libro trigeſimotertio Moralium, capite decimoquinto: Pius ac iuſtus eſt conditor noſter. Sed nemo dicat: quia pius eſt, venialiter pecco. Et nemo, qui peccauerit, dicat: quia iuſtus eſt, de peccati remiſſione deſpero. Relaxat enim Deus facinus quod defletur: ſed perpetrare quiſque timeat, quod ſi dignè deflere poſſit ignorat. Ante culpam ergò iuſtitiam metuat, poſt culpam tamen de pietate præſumat: neque ita iuſtitiam timeat, vt nulla ſpei conſolatione conualeſcat: neque ita confidat de miſericordia, vt adhibere vulneribus ſuis dignæ pœnitentiæ negligat medicinam: ſed quem præſumit ſibi piè parcere, ſemper etiam cogitet & diſtrictè iudicate. Sub pietate itaque eius ſpes peccatoris gaudeat, ſed ſub diſtrictione illius pœnitentis correctio contremiſcat. Spes igitur præſumptionis noſtræ habeat etiam morſum timoris: vt ad corrigenda peccata iuſtitia iudicantis terreat, quem ad fiduciam veniæ gratia parcentis inuitat. Hinc enim per quendam ſapientem dicitur: Ne dixeris, miſerationes Domini multæ ſunt, peccatorum meorum non memorabitur. Pietatem namque eius protinùs & iuſtitiam ſubdit, dicens: Miſericordia enim, & ira ab illo.

Nec præſumendum, nec deſperandum.

Eccli.5.

3. ITEM libro ſexto Epiſtolarum, epiſtola vigeſimaſecunda, ad Gregoriam cubicularian Auguſtæ: Quod verò dulcedo tua in ſuis epiſtolis ſubiunxit, importunam ſe mihi exiſtere, quoadu ſque ſcribam mihi eſſe reuelatum, quia peccata tua dimiſſa ſunt: rem & difficilem etiam, & inutilem poſtulâſti. Difficilem quidem, quia ego indignus ſum, cui reuelatio fieri debeat. Inutilem verò, quia ſecura de peccatis tuis fieri non debes, niſi cùm iam in die vitæ tuæ vltimo plangere eadem peccata minimè valebis. Quæ dies, quouſque veniat, ſemper ſuſpecta, ſemper trepida metuere culpas debes, atque eas quotidianis fletibus lauare. Certè Paulus Apoſtolus iam ad tertium cælum aſcenderat: in paradiſum quoque ductus fuerat, arcana verba audiuerat, quæ homini loqui non liceret: & tamen adhuc trepidans, dicebat: Caſtigo corpus meum, & ſeruituti ſubiicio, ne fortè aliis prædicans, ipſe reprobus efficiar. Adhuc timet, qui iam ad cælum ducitur: & iam timere non vult, qui adhuc in terra conuerſatur? Perpende dulciſſima filia, quia mater negligentiæ ſolet eſſe ſecuritas. Habere ergò in hac vita non debes ſecuritatẽ, per quã negligens reddaris.

Reuelationem expectans de remiſſione peccatorũ, reprehenditur.

Contra ſecuritatem de remiſſione peccatorum.

2.Cor.12.

1.Cor.9.

Mater negligentiæ ſecuritas.

Scriptum

Scriptum eſt enim: Beatus vir, qui ſemper eſt
Prouer. 28. pauidus. Et rurſus ſcriptum eſt: Seruite Domino
Pſal. 2. in timore, & exultate ei cum tremore. In pauco ergò huius vitæ tempore mentem veſtram neceſsè eſt vt tremor teneat: quatenùs per ſecuritatis gaudium ſine fine poſtmodùm exultet.

4. FVLGENTIVS Ruſpenſis Epiſcopus, de fide ad Petrum Diaconum, capite tertio: In quacunque homo ætate veram peccatorum ſuorum pœnitentiam egerit, & vitam ſuam Deo illuminante correxerit, non priuabitur indulgentiæ
Ezech. 33. munere: quia Deus, ſicut per Prophetam dicit, non vult mortem peccatoris ſiue morientis, ſed magis vt reuertatur à via ſua mala, & viuat anima eius. Veruntamen nullus hominum debet
Sub ſpe miſericordiæ diuinę, non eſt in peccatis permanẽdum. ſub ſpe miſericordiæ Dei in ſuis diutiùs remanere peccatis, cùm etiam in ipſo corpore nemo velit ſub ſpe futuræ ſaluris diutiùs ægrotare. Tales enim, qui ab iniquitatibus ſuis recedere negligunt, & ſibi de Deo indulgentiam repromittunt, nonnunquã ita præueniuntur repentino Dei furore, vt nec conuerſionis tempus, nec beneficium remiſſionis inueniant. Ideò vnumquenque noſtrùm ſacra ſcriptura benignè præmonet,
Eccli 5. dicens: Ne tardaueris conuerti ad Deum, & ne differas de die in diem: ſubitò veniet ira eius, & in tempore vindictæ diſperdet te. Dicit etiam Beatus Dauid: Hodie ſi vocem eius audieritis,
Pſal. 94. nolite obdurare corda veſtra. Cui beatus quo-
Hebr. 3. que Paulus concordat his verbis: Videte, fratres, fortè ſit in aliquo veſtrùm cor malum incredulitatis diſcedendi à Deo viuo: ſed adhortamini voſmetipſos per ſingulos dies, donec hodiè cognominatur, vt non obduretur quis ex vobis fal-
Obduratus quis viuat. lacia peccati. Obduratus igitur viuit, ſiue qui non conuertitur, deſperans de indulgentia peccatorum ſuorum: ſiue qui ſic miſericordiam Dei ſpe-
Diligenda miſericordia, & metuenda ſæuitia. tat, vt vſque in finem vitæ præſentis in ſuorum criminum peruerſitate permaneat. Proindè diligentes miſericordiam Dei, meruentéſque iuſtitiam, nec de remiſſione peccatorum deſperemus, nec remaneamus in peccatis: ſcientes quia illa omnium hominum debita ſit exactura æquitas iuſtiſſimi iudicis, quæ non dimiſerit miſericordia clementiſſimi redemptoris. Sicut enim miſericordia ſuſcipit abſoluítque conuerſos, ita
Matth. 12. iuſtitia repellet puniétque obduratos. Ij ſunt qui peccantes in Spiritum ſanctum, neque in hoc ſeculo, neque in futuro remiſſionem accipient peccatorum.

5. BERNARDVS ſermone trigeſimooctauo ex paruis ſermonibus: Multiplicatæ ſunt infirmitates eorum, poſteà accelerauerunt: Quid
Pſal. 15. diſſimulant homines in vita ſua agere pœnitentiam, & extrema de confeſſione præſumunt?
Quàm periculoſa dilatio conuerſionis. Quomodò ſub vnius horæ articulo reuocari poſſe æſtimant omnia animæ membra, cuius concupiſcentiæ & deſideria per totum mũdum ſparſa ſunt, & vbique terrarum, velut quodam viſco tenentur? Non dico, ait Dominus, quin & talium ſaluem aliquos? potens ſum enim in mo-
Ibidem. mento omnia reuocare: ſed non congregabo conuenticula eorum de ſanguinibus, id eſt, qui in ſanguine perſeuerant, donec multiplicatis infirmitatibus deſerantur à peccatis antequàm deſerant ea, non magna talium conuenticula congregabo. Si benè memini, in toto canone ſcripturarum, vnum inuenies latronem ſic ſaluatum. Noli ergò huic tam periculoſæ expectationi
Ioan. 3. credere temetipſum. Et quidem ſpiritus non modò vbi vult, ſed quando vult ſpirat: nec ei difficile eſt de ſubito perfectam dare contritionem cordis, quam vix multo tempore alij conſequuntur: ſed vndè ſcis, quòd tunc tibi ita ſubuenire velit, quem tu interim ſic repellis? Benignus quidem eſt Spiritus ſapientiæ, ſed non liberabit maledictum à labiis ſuis. Audi quis ille ſit: Maledictus qui peccat in ſpe.
Sapient. 1.

1. B. AVGVSTINVS in libro de fide & operibus, capite decimoquarto: Quare iam illud vi-
Cõtra eos, qui ex ſola fide ſibi ſalutem pollicentur. deamus, quod excutiendum eſt à cordibus religioſis, ne mala ſecuritate ſalutem ſuam perdant, ſi ad eam obtinendam ſufficere ſolam fidem putauerint, benè autem viuere, & bonis operibus viam Dei tenere neglexerint. Nam etiam temporibus Apoſtolorũ, non intellectis quibuſdam ſubobſcuris ſententiis Apoſtoli Pauli, hoc eum
Rom. 5. quidẽ arbitrati ſunt dicere, Faciamus mala, vt veniant bona: quia dixerat, Lex ſubintrauit, vt abundaret delictum; vbi autem abundauit delictum, ſuperabundauit gratia. Quod ideò verũ eſt, quia legem accipientes homines, qui de ſuis viribus ſuperbiſſimè præſumebant, nec diuinum adiutorium vincendarum malarũ concupiſcentiarum recta fide impetrantes, pluribus, grauioribúſque delictis, etiam lege præuaricata, onerati ſunt. Ac ſic magno reatu compellente confugerunt ad fidem, qua miſericordiam indulgẽtiæ
Pſal. 120 Rom. 5. meterentur, & auxilium à Domino qui fecit cælum & terram: vt diffuſa per Spiritum ſanctum charitate in cordibus ſuis, cum dilectione agerẽt, quæ contra ſeculi huius concupiſcẽtias iuberentur, ſecundùm id quod prædictũ fuerat in Pſalmo; Multiplicatæ ſunt infirmitates eorum, po-
Pſal. 15. ſtea acceleraverunt. Cùm ergò dicit Apoſtolus,
Rom. 3. arbitrari ſe iuſtificari hominem per fidem ſine operibus legis: non hoc agit, vt percepta ac profeſſa fide, opera iuſtitiæ contẽnantur, ſed vt ſciat
Quomodò iuſtificamur per fidem ſine operibus legis. ſe quiſque per fidem poſſe iuſtificari, etiam ſi legis opera non præceſſerint. Sequuntur enim iuſtificatũ, non præcedunt iuſtificandum. Vndè in præſenti opere non opus eſt latiùs diſputare, præſertim quia modò de hac quæſtione prolixum librum edidi, qui inſcribitur, De litera & ſpiritu.
Epiſtolæ ea tholicę cõtra hæreſim de ſola fide, ſcriptæ ſunt. Quoniã ergò hæc opinio tunc fuerat exorta, aliæ Apoſtolicæ Epiſtolæ, Petri, Ioannis, Iacobi, Iudæ, contra eam maximè dirigunt intentionem, vt vehementer adſtruant fidem ſine operibus nihil prodeſſe: ſicut etiam ipſe Paulus, nõ qualemlibet fidem, qua in Deum creditur, ſed eam ſalubrem, planéque Euangelicam definiuit, cuius opera ex dilectione procedunt: Et fides, inquit,
De qualide agat Paulus. Galat. 5. quæ per dilectionem operatur. Vnde illam fidem quæ ſufficere ad ſalutẽ quibuſdam videtur, ita nihil prodeſſe aſſeuerat, vt dicat; Si habeam
1. Cor. 13. omnem fidem, ita vt montes transferam, charitatem autem non habeam, nihil ſum. Vbi autem hæc fidelis charitas operatur, ſine dubio
Rom. 13. benè viuitur. Plenitudo enim legis, charitas. Vndè euidenter in ſecunda epiſtola Petrus, cùm ad vitæ & morum ſanctitatem hortaretur, mundúmque iſtum tranſiturum prænunciaret, cælos verò nouos, & terram nouam expectari, quæ iuſtis inhabitanda tradetur, vt ex hoc attenderent qualiter eos oporteret viuere, vt habitatione illa digni fierent, ſciens de Apoſtoli Pauli quibuſdam ſubobſcuris ſententiis nonnullos iniquos accepiſſe occaſionem, vt tanquàm ſecuri de ſalute, quæ in fide eſt, benè viuere non curarent, commemorauit, quædã ad intelligendum

2. Pet. 3. difficillima eſſe in Epiſtola eius, quæ homines peruerterent, ſicut & alias ſcripturas, ad proprium ſuum interitum: cùm tamen & ille Apoſtolus de ſalute æterna, quæ niſi benè viuentibus non daretur, eadem ſentiret, quæ cæteri Apoſtoli. Iacobus autem tam vehementer infeſtus eſt eis, qui ſapiunt fidem ſine operibus valere ad ſalutem, vt illos etiam dæmonibus comparet, di-
Iaco. 2. cens: Tu credis quoniam vnus eſt Deus; benè facis: & dæmones credunt, & cõtremiſcunt. Quid
Marci 1. veriùs, breuiùs, vehementiùs dici potuit, cùm & in Euangelio legamus hoc dixiſſe dæmonia, cùm Chriſtum filium Dei confiterentur, & ab illo
Matth. 16. corriperentur, quod in Petri confeſſione laudatum eſt? Quid proderit, ait Iacobus, fratres mei,
Iaco. 2. ſi fidem quis dicat ſe habere, opera autem nõ habeat? Nunquid poterit fides ſaluare eum? Dicit etiã, quia fides ſine operibus mortua eſt. Quouſque igitur falluntur, qui fide mortua ſibi vitam perpetuam pollicentur?

2. Et capite vigeſimoſecundo: Nequaquàm ergò mens incauta fallatur, vt ſe exiſtimet Deum cognouiſſe, ſi eum fide mortua, hoc eſt, ſine bonis operibus confiteatur, more dæmonum: & ideò ſe iam non dubitet ad vitam æternam eſſe
Ioan. 17. venturam, quia Dominus dicit; Hæc eſt autem vita æterna, vt cognoſcant te vnum verũ Deum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum. Venire quippe
1. Ioan. 2. debet etiam illud in mentem, quod ſcriptum eſt; In hoc cognoſcimus eum, ſi mandata eius ſeruauerimus. Qui dicit, quia cognouit eum, & mãdata eius non ſeruat, mendax eſt, & in hoc veritas non eſt. Et ne quiſquam exiſtimet mandata eius ad ſolam fidem pertinere: quanquàm dicere hoc nullus eſt auſus, præſertim quia mandata di-
Matth. 22. xit, quæ ne multitudine cogitationes parerent, in illis duobus tota lex pendet & prophetæ: licet rectè dici poſſet ad ſolam fidem pertinere Dei
Galat. 5. mandata, ſi non mortua, ſed viua illa intelligatur fides, quæ per dilectionem operatur: tamen
Fides viua ſaluat. poſteà Ioannes ipſe aperuit qui diceret, cùm ait;
1. Ioan. 3. Hoc eſt mandatum eius, vt credamus nomini filij eius Ieſv Chriſti, & diligamus inuicem. Hoc itaque prodeſt in Deum recta fide credere, Deum colere, Deum nôſſe, vt & benè viuendi ab illo ſit nobis auxilium, & ſi peccauerimus, ab illo indulgentiam mereamur: non in factis quæ odit
Iſaiæ 40. ſecuri perſeuerantes, ſed ab eis recedentes, eíque dicentes; Ego dixi, Domine miſerere mei, ſana animam meam, quoniam peccaui tibi: quod non habent cui dicant, qui non in eum credunt: & fruſtrà dicunt, qui cùm tam longè ab
Cõtra perniciosam ſecuritatẽ. illo ſint, à gratia mediatoris alieni ſunt. Hinc illa verba ſunt in libro Sapientiæ, quæ neſcio
Sapien. 15. quomodò intelligit pernicioſa ſecuritas, Et ſi peccauerimus, tui ſumus: quoniam ſcilicet bonum & magnum Deum habemus, qui velit atque poſſit pœnitentium peccata ſanare, non qui minimè audeat permanentes in malignitate diſperdere. Denique cùm dixiſſet, Tui ſumus: addidit, Scientes potentiam tuam: vtique potẽtiam cui ſe ſubtrahere nequeat, aut occultare peccator. Ideóque ſecutus adiunxit; Non peccauimus autem, ſcientes quoniam tui ſumus deputati. Quis enim dignè cogitans habitationem apud Deum, in qua omnes prædeſtinatione ſunt deputati, qui ſecundùm propoſitum vocati ſunt, non
1. Ioan. 2. enitatur ita viuere, vt tali habitationi congruat? Quod ergò & Ioannes dicit, Hęc ſcripſi vobis, vt non peccetis, & ſi quis peccauerit, aduocatum habemus apud Patrem Ieſum Chriſtum iuſtum, & ipſe eſt exoratio pro peccatis noſtris: non id ait, vt cum ſecuritate peccemus, ſed vt recedentes à peccato, ſi quod admiſſum eſt, propter illum aduocatum, quem non habent infideles, minimè de indulgentia deſperemus.

3. Item in Enchiridio ad Laurentium, capite ſexageſimoſeptimo: Creduntur autem à quibuſ-
Cõtra eos, qui per purgatorium ignẽ ſaluãdos putant Chriſtianos malos. dam etiam ij, qui nomen Chriſti non reliquunt, & eius lauacro in Eccleſia baptizantur, nec ab ea vllo ſchiſmate, vel hæreſi præciduntur, in quantiſlibet ſceleribus viuant, quæ nec diluant pœnitendo, nec eleemoſynis redimant, ſed in eis vſque ad huius vitæ vltimum diem pertinaciſſimè perſeuerent, ſalui futuri per ignem: licet pro magnitudine facinorum, flagitiorúmque diuturno, non tamen æterno igne puniri. Sed qui hoc credunt, & tamen Catholici ſunt, humana quadam beneuolentia mihi falli videntur. Nam ſcriptura diuina aliud conſulta reſpondet. Librũ autem de hac quæſtione ſcripſi, cuius titulus eſt, De fide & operibus. Vbi ſecundùm ſcripturas ſanctas, quantum Deo adiuuante potui, demonſtraui eam fidem ſaluos facere, quam ſatis euidenter expreſſit Paulus Apoſtolus dicens: In Chriſto enim Ieſu, neque circumciſio quicquam valet, neque præputium, ſed fides, quæ benè per dilectionem operatur. Si autem malè, & non benè operatur, procul dubiò, ſecundùm Apoſtolum Iacobum, mortua eſt in ſemetipſa. Qui rurſus ait; Si fidem dicat ſe quiſquam habere, opera autem non habeat, nunquid poterit fides ſaluare eum? Porrò autem ſi homo ſceleratus propter fidem ſolam per ignem ſaluabitur, & ſic eſt accipiendum quod ait beatus Paulus Apoſtolus; Ipſe autem ſaluus erit, ſic tamen quaſi per ignem: poterit ergò ſaluare ſine operibus fides, & falſum erit quod dixit eius coapoſtolus Iacobus. Falſum erit & illud quod idem ipſe Paulus dixit. Nolite, inquit, errare, neque fornicatores, neque idolis ſeruientes, neque adulteri, neque molles, neque maſculorum concubitores, neque fures, neque auari, neque maledici, neque ebrioſi, neque rapaces regnum Dei poſſidebunt. Si enim etiam in iſtis perſeuerantes criminibus, tamen propter fidem Chriſti ſalui erunt, quomodò in regno Dei non erunt?

Sola fides ſaluat, quæ per charitatem operatur. Galat. 5. Iaco. 2. 1. Cor. 5. 1. Cor. 6.

4. Et in libro de hæreſibus ad Quoduultdeum, hæreſi quinquageſimaquarta: Aëtiani ab Aëtio ſunt vocati, ijdemque Eunomiani ab Eunomio Aëtij diſcipulo, quo nomine magis innotuerunt. Eunomius quippe in Dialectica præualens, acuriùs, & celebriùs defendit hanc hæreſim, diſſimilem per omnia Patri aſſerens Filium, & Filio Spiritum ſanctum. Fertur etiam vſqueadeò fuiſſe bonis moribus inimicus, vt aſſeueraret, quòd nihil cuique obeſſet quorumlibet perpetratio ac perſeuerantia peccatorum, ſi huius, quæ ab illo docebatur, fidei particeps eſſet.

Eunomiana hæreſis de ſola fide.

5. Hieronymvs in caput quartum Oſeæ: De hæreticis facilis intelligentia eſt, quòd quanto plures fuerint, tanto magis delinquant Deo, & glorientur in populis, & idcircò decipiant infelices, vt peccata populi comedant, & per dulces ſermones deuorẽt domus viduarum. Cùm enim viderint aliquas delinquentes, aiunt: Nihil aliud
Luc. 20. quærit Deus, niſi fidei veritatem, quam ſi cuſtodieritis, non curat quid agatis. Hæc enim di-
Hæreticorũ vox eſt, Deũ nihil niſi fidem requirere. centes, in iniquitatibus eorum ſubleuant animas eorum: vt non ſolùm non agant pœnitentiam,

nec

nec humilientur, ſed gaudeant in ſceleribus ſuis, & erecta ceruice gradiantur. Vndè & populus, & ſacerdos, & hi qui docti ſunt, & hi qui docuerunt, pari iudicio conſtringentur.

6. IOELIS primo: Computruerunt iumenta in ſtercore ſuo, demolita ſunt horrea, diſſipatæ ſunt apothecæ: quoniam confuſum eſt triticum.

7. SECVNDÆ Petri ſecundo: Superba enim vanitatis loquentes, pelliciunt in deliderijs carnis luxuriæ eos, qui paululùm effugiũt, qui in errore conuerſantur: libertatem illis promittentes, cùm ipſi ſerui ſint corruptionis.

8. ECCLESIASTIS octauo: Sunt impij, qui ita ſecuri ſunt, quaſi iuſtorum facta habeant. ſed & hoc vaniſſimum iudico.

9. CONCILIVM Tridentinum ſeſſione ſexta, capite nono: Quamuis autem neceſſarium ſit credere, neque remitti, neque remiſſa vnquàm fuiſſe peccata, niſi gratis diuina miſericordia propter Chriſtum: nemini tamen fiduciam, & certitudinem remiſſionis peccatorum ſuorum iactanti, & in ea ſola quieſcenti, peccata dimitti, vel dimiſſa eſſe, dicendum eſt: cùm apud hæreticos, & ſchiſmaticos poſſit eſſe, immò noſtra tempeſtate ſit, & magna contra Eccleſiam catholicam contentione prædicetur, vana hæc, & ab omni pietate remota fiducia. Sed neque illud aſſerendum eſt, oportere eos, qui verè iuſtificati ſunt, abſque vlla omninò dubitatione apud ſemetipſos ſtatuere, ſe eſſe iuſtificatos, neminémque a peccatis abſolui aciuſtificari, niſi eum, qui certò credat ſe abſolutum, & iuſtificatum eſſe, atque hac ſolà fide abſolutionem, & iuſtificationem perfici, quaſi qui hoc non credit, de Dei promiſſis, déque mortis, & reſurrectionis Chriſti efficacia dubitet. Nam ſicut nemo pius de Dei miſericordia, de Chriſti merito, déque Sacramentorum virtute, & efficacia dubitare debet: ſic quilibet, dum ſeipſum, ſuámque propriam infirmitatem, & indiſpoſitionem reſpicit, de ſua gratia formidare, & timere poteſt, cùm nullus ſcire valeat, certitudine fidei, cui non poteſt ſubeſſe falſum, ſe gratiam Dei eſſe conſecutum.

Cõtra certitudinem iuſtificationis.

De propria infirmitate & indiſpoſitione formidamus.

10. IN eadem ſeſſione canone duodecimo: Si quis dixerit, fidem iuſtificantem nihil aliud eſſe, quàm fiduciam diuinæ miſericordiæ, peccata remittentis propter Chriſtum: vel eam fiduciam ſolam eſſe, qua iuſtificamur, anathema ſit.

11. ET canone decimotertio: Si quis dixerit, omni homini, ad remiſſionem peccatorum aſſequendam, neceſſarium eſſe, vt credat certò, & abſque vlla hæſitatione propriæ infirmitatis & indiſpoſitionis, peccata ſibi eſſe remiſſa, anathema ſit.

12. ITEM canone decimoquarto: Si quis dixerit, hominem à peccatis abſolui ac iuſtificari ex eo, quòd ſe abſolui ac iuſtificari certò credat: aut neminem verè eſſe iuſtificatum, niſi qui credat ſe eſſe iuſtificatũ: & hac ſola fide abſolutionem, & iuſtificationem perfici, anathema ſit.

13. HIERONYMVS in caput quartum Danielis ſuper ea verba, Forſan ignoſcet Deus delictis tuis &c. Cùm beatus Daniel, præſcius futurorum, de ſententia Dei dubitet, rem temerariam faciunt, qui audacter peccatoribus indulgentiam pollicentur. Et tamen ſciendum, quòd ſi Nabuchodonoſor bona opera facienti venia repromittitur, multò magis aliis promittitur, qui leuiora peccata commiſerunt.

Dan. 4. Temerè quidam promittunt peccatoribus indulgentiam.

14. LVCÆ tertio: Facite ergò fructus dignos pœnitentiæ, & ne cœperitis dicere: Patrem habemus Abraham. Dico enim vobis, quia potens eſt Deus de lapidibus iſtis ſuſcitare filios Abrahæ. Iam enim ſecuris ad radicem arborum poſita eſt. Omnis ergò arbor non faciens fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur.

15. ET decimotertio capite: Niſi pœnitentiam habueritis, omnes ſimiliter peribitis.

16. MATTHÆI tertio: Facite ergò fructum dignum pœnitentiæ &c. Omnis ergò arbor, quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur.

17. ACTORVM vigeſimoſexto: Sed his, qui ſunt Damaſci primùm, & Ieroſolymis, & in omnem regionem Iudææ, & Gentibus annunciabam, vt pœnitentiam agerent, & conuerterentur ad Deum, digna pœnitentiæ opera facientes.

18. ECCLESIASTICI ſecundo: Si pœnitentiam non egerimus, incidemus in manus Domini, & non in manus hominum.

19. AD Romanos ſecundo: An diuitias bonitatis eius, & patientiæ, & longanimitatis contemnis? ignoras quoniam benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit? Secundùm autem duritiam tuam, & impœnitens cor, theſaurizas tibi iram in die iræ, & reuelationis iuſti iudicij Dei, qui reddet vnicuique ſecundùm opera eius, &c.

20. ECCLESIASTIS octauo: Etenim quia non profertur citò contra malos ſententia, abſque timore vllo filij hominum perpetrant mala. Attamen peccator ex eo quòd centies facit malum, & per patientiam ſuſtentatur, ego cognoui quòd erit bonum timentibus Deum, qui verentur faciem eius. Non ſit bonum impio, nec prolongentur dies eius, ſed quaſi vmbra tranſeant, qui non timent faciem Domini.

21. ECCLESIASTICI decimoquinto: Nemini mandauit impiè agere, & nemini dedit ſpatium peccandi: non enim concupiſcit multitudinem filiorum infidelium & inutilium.

22. AVGVSTINVS tractatu trigeſimotertio in Ioannem: Intendant, qui amant in Domino manſuetudinem, & timeant veritatem: etenim dulcis & rectus Dominus. Amas quòd dulcis eſt, time quòd rectus eſt. Tanquàm manſuetus dixit, Tacui: ſed tanquàm iuſtus, Nunquid ſemper tacebo? Miſericors & miſerator Dominus. Ita planè. Adhuc adde, longanimis; adhuc adde, & multum miſericors: ſed time quod eſt in nouiſſimo, Et verax. Quos enim modò ſuſtinet peccantes, iudicaturus eſt contemnentes. An diuitias longanimitatis, & manſuetudinis eius contemnis, ignorans quia patientia Dei ad pœnitentiam te adducit? Tu autem ſecundùm duritiam cordis tui, & cor impœnitens, theſaurizas tibi irã in die iræ, & reuelationis iuſti iudicij Dei, qui reddet vnicuique ſecundùm opera ſua. Manſuetus Dominus, longanimis Dominus, miſericors Dominus: ſed & iuſtus Dominus, & verax Dominus. Largitur tibi ſpatium correctionis, ſed tu plus amas dilationem, quàm emendationem. Malus fuiſti heri, hodiè bonus eſto: & hodiernum diem in malitia peregiſti, vel cras mutare. Semper expectas, & de miſericordia Dei tibi plurimum pollicetis; quaſi ille, qui tibi per * patientiam promiſit indulgentiam, promiſerit tibi etiam prolixiorem vitam. Vndè ſcis quid pariat craſtinus dies? Rectè dicis in corde tuo, Quando me correxero, Deus mihi

Deus manſuetus eſt: ſed tamen etiã iuſtus eſt. Pſal. 24. Iſaiæ 24. Pſal. 102. Rom. 2. Pſal. 102.

* Al. pœnitentiam. Deus promiſit pœnitẽtibus in-

dulgentiã, sed nõ prolixiorem vitam.

omnia peccata dimittet. Negare non possumus, quòd correctis, atque conuersis indulgentiam Deus promisit. Nam in quo Propheta mihi legis, quia promisit correctio indulgentiam; non mihi legis, quia promisit tibi Deus longam vitam. Ex vtroque igitur homines periclitantur, & sperando, & desperando: contrariis rebus, contrariis affectionibus. Sperando qui decipitur?

Prouerb. 23

Sperando quidem decipiuntur.

Qui dicit, Bonus est Deus, misericors est Deus, faciam quod mihi placet, quod libet, laxem habenas cupiditatibus meis, impleam desideria animæ meæ. Quare hoc? Quia misericors est Deus, bonus est Deus, mãsuetus est Deus. Spe isti periclitantur. Desperatione autem, qui cùm inciderint in grauia peccata, putãtes sibi non posse iam ignosci pœnitentibus, & statuentes se ad damnationẽ sine dubio destinatos, dicunt apud semetipsos; Iam damnandi sumus. Quare non quod volumus facimus? animo gladiatorum ferro destinatorum. Ideò molesti sunt desperati: iam enim quod timeant non habent, & vehementer timendi sunt. Istos desperatio necat, spes illos. Inter spem & desperationem fluctuat animus. Metuendum est ne te occidat spes, & cùm multum speras de misericordia, incidas in iudicium. Metuendum est rursus ne te occidat desperatio, & cùm putas iam tibi non ignosci, quæ grauia commisisti, non agas pœnitentiam, & incurras in iudicem sapientiam, quæ dicit; Et ego vestræ perditioni superridebo. Quid ergò agit Dominus cum periclitantibus vtroque morbo? Illis, qui spe periclitantur, hoc dicit; Ne tardes conuerti ad Dominũ, neque differas de die in diem: subitò enim veniet ira illius, & in tempore vindictæ disperdet te. Illis, qui desperatione periclitantur, quid dicit? In quacunque die iniquus conuersus fuerit, omnes iniquitates eius obliuiscar. Propter illos ergò, qui desperatione periclitantur, proposuit indulgentiæ portum: propter illos, qui spe periclitantur, & dilationibus illudduntur, fecit diem mortis incertum. Quando veniat vltimus dies, neseis.

Desperatione decipiũtur alij.

Prouer. 1.

Eccli. 5.

Ezech. 18.

23. IDEM in libro quinquaginta homiliarum, homilia quinquagesima, capite quarto: Illud quale est in quo sibi blandiuntur, qui sua se vanitate seducunt? Perseuerantes enim in malitiis atque in luxuriis suis, cùm audiunt Apostolum dicentem; Quoniam qui talia agunt, regnum Dei non possidebunt. Audent sibi præter regnum Dei, salutem, quam desiderant, polliceri; atque ita inter se loquuntur, dum recusant agere pœnitentiam pro peccatis suis, & perditos mores aliquando in melius commutare. Regnare nolo, sufficit mihi saluum me esse. In quo primùm eos fallit, quia eorum nec salus vlla est, quorum iniquitas perseuerat. Quod enim ait Dominus, quoniam abundabit iniquitas, refrigescit charitas multorum: qui autem perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit; salutem vtique promisit perseuerantibus in charitate, non in iniquitate. Et nonnullis interiectis: Quapropter præsumere quis audeat de nomine Christiano, & non cum omni obedientia & timore audiat Apostolum dicentem, Hoc enim scitote cognoscentes, quòd omnis fornicator, aut immundus, aut auarus, quod est idolorum seruitus, non habet hæreditatem in regno Christi & Dei? Nemo vos seducat inanibus verbis: propter hæc enim venit ira Dei in filios diffidentiæ. Nolite itaque effici participes eorum. Latiùs autem ad Corinthios hæc dicit; Nolite errare, neque fornicatores, neque idolis seruientes &c. regnum Dei possidebunt. Sed videte quemadmodum timorem, & desperationem salutis abstulerit eis, qui hæc in vita veteri commiserunt. Et hæc quidem, inquit, fuistis; sed abluti estis, sed sanctificati estis in nomine Domini nostri Iesu Christi, & spiritu Dei nostri. Quisquis ergò post baptismum aliquorum pristinorum malorum opere obligatus tenetur, vsqueadeò ne sibi inimicus est, vt adhuc dubitet vitam mutare, dum tempus est, cùm ita peccat & viuit? Nam vtique quòd ita perseueranter peccat; thesaurizat sibi iram in die iræ, & reuelationis iusti iudicij Dei. Quòd autem adhuc viuit, patientia Dei ad pœnitentiam eum adducit. Implicatus ergò quis tam mortiferis vinculis peccatorum, detrectat, aut differt, aut dubitat confugere ad ipsas claues Ecclesiæ quibus soluatur in terra, vt sit solutus in cælo; & audet sibi post hanc vitam, quia tantùm Christianus dicitur, salutem aliquam polliceri: nec veridicum illud Dominicæ vocis tonitruum contremiscit, Non omnis qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum cælorum, &c. Quid ad Galatas idem Apostolus? Nonne talia enumerans, eodem fine concludit? Manifesta sunt, inquit, opera carnis, quæ sunt fornicationes, immunditiæ, luxuriæ, idolorum seruitus, veneficia, inimicitiæ, contentiones, æmulationes, animositates, dissensiones, hæreses, inuidiæ, ebrietates, comessationes, & his similia, quæ prædico vobis, sicut prædixi; quoniam qui talia agunt, regnum Dei non possidebunt.

1. Cor 6.

Confugiẽdũ est Christiano peccatori ad clauis Ecclesiæ.

Matth. 16.

Matth. 7.

Galat. 5.

24. ISIDORVS de summo bono libro secundo, capite decimotertio: Quamuis quisque sit peccator & impius, si ad pœnitentiam conuertatur, consequi posse veniam creditur. Nullus enim de bonitate Dei dubitat, sed sola accipientium prauitas conferri sibi indulgentiam abnegat. In hac vita tantùm pœnitentiæ patet libertas, post mortem verò nullam correctionis esse licentiam. Vnde & Dominus dicit, Me oportet operari opera eius, qui me misit donec dies est. Veniet autem nox, quando nemo potest operari. Hinc & Propheta, Date, inquit, Domino Deo nostro gloriam, antequàm contenebrescat, id est, antequàm mors æterna præueniat. In hac vita dum estis, Deum per pœnitentiam glorificate. Adhuc in hoc seculo pœnitentiam operantibus Dei misericordia subuenit. In futuro autem iam non operamur, sed rationem nostrorum operum ponimus. Per id deteriorantur plerunque iniqui, quòd per patientiam Dei spatium accipiunt emendandi: quia illi mora viuendi non vtuntur ad pœnitentiam, sed ad peccandi vsurpant audaciam. A malo autem in deterius vadit, qui tempus sibi ad pœnitentiam indultum, ad libertatem praui operis vertit. Festinare debet ad Deum pœnitendo vnusquisque dum potest, ne si dum potest noluerit, cum tardè voluerit, omninò non possit. Proindè propheta ait: Quærite Dominum, dum inueniri potest, inuocate eum, dum propè est. Et vbi inueniri potest, nisi in hac vita, in qua etiam propè est omnibus inuocantibus se? Nam tunc iam longè erit, quando dixerit, Ite in ignem æternum. Modò autem non videtur, & propè est: tunc videbitur, & propè non erit: quia & videri poterit, & non poterit inueniri. Si quando quisque peccare potest, pœnitet, vitamque suam viuẽs ab omni crimine corrigit,

Peccator si ad pœnitẽtiam conuertatur potest veniam consequi.

Ioan. 9.

Ierem. 5.

Cõtra procrastinãtes conuersionem suam.

Isaiæ 55. Psalm. 144.

Matth. 25.

non

Illorum salus nulla est, quorũ iniquitas perseuerat Matth. 24. Matth. 10. & 24.

Non est satis esse Christianum. Ephes. 5.

Pœnitentia ad mortem vſque dilata, quàm periculoſa ſit.

non dubium quòd moriens ad æternam tranſeat requiem. Qui autem prauè viuendo pœnitentiam in mortis agit periculo, ſicut eius damnatio incerta eſt, ſic remiſſio dubia. Qui ergò cupit certus eſſe in morte de indulgentia, ſanus pœniteat, ſanus perpetrata facinora defleat. Sunt qui pœnitentibus ſecuritatem citò pollicentur, quibus benè per Prophetam dicitur, Curabant contritionem filiæ populi mei cum ignominia, dicentes, pax, & non erat pax. Cum ignominia igitur curat contritionem, qui peccanti, & non legitimè pœnitenti, promittit ſecuritatem. Vndè & ſequitur, Confuſi ſunt, quia abominationem fecerunt, id eſt, confuſi ſunt, non pœnitendo, ſed pœnas luendo. Aliter enim confunditur coram iudice reus, dum plectitur: atque aliter, qui de malo opere erubeſcens, corrigitur. Ille enim, quia reprehenſus eſt, confunditur: iſte, quia ſe malum feciſſe memoratur. Quanuis per pœnitentiam propitiatio peccatorum ſit, ſine metu tamen homo eſſe non debet, quia pœnitentis ſatisfactio, diuino tantùm penſatur iudicio, non humano. Proindè quia miſeratio Dei occulta eſt, ſine intermiſſione fiere neceſsè eſt. Neque enim vnquàm oportet pœnitentem habere de peccatis ſecuritatem. Nam ſecuritas negligentiam parit: negligentia autem ſæpè incautum ad vitia tranſacta reducit. Dum per pœnitentiam expulſa fuerint ab homine vitia, ſi fortè poſt hæc, intercedente ſecuritate, quælibet culpa ſubrepſerit, confeſtim delectationes priſtinæ vitiorum mentem auidius irrepunt: pullantéſque hominem, in conſuetis operibus grauius pertrahunt: ita vt ſint nouiſſima hominis illius peiora prioribus.

Ecclí. 1: Securitas de peccatis nunquàm habenda.

25. PAVLVS ad Corinthios decimotertio: Si linguis hominum loquar, & angelorum, charitatem autem non habeam, factus ſum velut æs ſonans, aut cymbalum tinniens. Et ſi habuero prophetiam, & nouerim myſteria omnia, & omnem ſcientiam: & ſi habuero omnem fidem ita vt montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil ſum. Et ſi diſtribuero, &c.

26. AD Philippenſes ſecundo: itaque chariſſimi mei (ſicut ſemper obediſtis:) non vt in præſentia meâ tantùm, ſed multo magis nunc in abſentia mea, cum metu & tremore veſtram ſalutem operamini.

27. PSALMO ſecundo: Seruite Domino in timore: & exultate ei cum tremore.

28. PROVERBIORVM vigeſimooctauo: Beatus homo, qui ſemper eſt pauidus: qui verò mentis eſt duræ, corruet in malum.

29. AD Romanos vndecimo: Tu autem fide ſtas: noli altum ſapere, ſed time. Si enim, &c.

30. PRIORIS ad Corinthios quarto: Nihil mihi conſcius ſum: ſed non in hoc iuſtificatus ſum.

31. ET capite decimo: Qui ſe exiſtimat ſtare, videat ne cadat.

32. IACOBI ſecundo: Quid proderit fratres mei, ſi fidem quis dicat ſe habere, opera autem non habeat? Nunquid poterit fides ſaluare eum? Si autem frater, & ſoror nudi ſint, & indigeant victu quotidiano, dicat autem aliquis ex vobis illis: Ite in pace, calefacimini & ſaturamini: non dederitis autem eis, quæ neceſſaria ſunt corpori, quid proderit? Sic & fides, ſi non habeat opera, mortua eſt in ſemetipſa. Sed dicet quis: Tu fidem habes, & ego opera habeo. oſtende mihi fidem tuam ſine operibus: & ego oſtendam tibi ex operibus fidem meam. Tu credis quoniam vnus eſt Deus: Bene facis: & dæmones credunt, & contremiſcunt. Vis autem ſcire, ô homo inanis, quoniam fides ſine operibus mortua eſt? Abraham pater noſter nónne ex operibus iuſtificatus eſt, offerens Iſaac filium ſuum ſuper altare? Vides quoniam fides cooperabatur operibus illius: & ex operibus fides conſummata eſt? Et ſuppleta eſt Scriptura, dicens: Credidit Abraham Deo, & reputatum eſt illi ad iuſtitiam, & amicus Dei appellatus eſt. Videtis quoniam ex operibus iuſtificatur homo, & non ex fide tantùm? Similiter autem & Rahab meretrix, nónne ex operibus iuſtificata eſt ſuſcipiens nuncios, & alia via eiiciens? Sicut enim corpus ſine ſpiritu mortuum eſt, ita & fides ſine operibus mortua eſt.

33. AD Galatas quinto: Nam in Chriſto Ieſu neque circumciſio aliquid valet, neque præputium: ſed fides, quæ per charitatem operatur.

1. C ECCLESIASTICI quinto: Ne dixeris: Peccaui, & quid mihi accidit triſte? Altiſſimus enim eſt patiens redditor. De propitiato peccato noli eſſe ſine metu, neque adiicias peccatum ſuper peccatum. Et ne dicas: Miſeratio Domini magna eſt, multitudinis peccatorum meorum miſerebitur. Miſericordia enim, & ira ab illo citò proximant, & in peccatores reſpicit ira illius. Non tardes conuerti ad Dominum, & ne differas de die in diem. ſubitò enim veniet ira illius, & in tempore vindictæ diſperdet te.

2. ECCLESIASTES nono: Sunt iuſti atque ſapientes, & opera eorum in manu Dei: & tamen neſcit homo vtrum amore, an odio dignus ſit: ſed omnia in futurum ſeruantur incerta, eò quòd vniuerſa æquè eueniant iuſto & impio, bono & malo, mundo & immundo, immolâti victimas, & ſacrificia contemnenti. ſicut bonus, ſic & peccator: vt periurus, ita & ille qui verum deierat. Hoc eſt peſſimum inter omnia, quæ ſub ſole fiunt, quia eadem cunctis eueniunt. vnde & corda filiorum hominum implentur malitia, & contemptu in vita ſua, & poſt hæc ad inferos deducentur.

3. AVGVSTINVS de perfectione iuſtitiæ contra Cæleſtium, capite decimoquinto: Nos autem huic reſpondentes, dicimus ideò ſecutum eſſe, Quis gloriabitur caſtum ſe habere cor, quoniam præceſſit, Cùm rex iuſtus ſederit in throno. Quantalibet enim iuſtitia ſit præditus homo; cogitare debet ne aliquid in illo, quod ipſe non videt, inueniatur eſſe culpandum, cùm rex iuſtus ſederit in throno, cuius cognitionem fugere delicta non poſſunt, nec illa, de quibus dictum eſt; Delicta quis intelligit? Cùm ergò rex iuſtus ſederit in throno, quis gloriabitur caſtum ſe habere cor, aut quis gloriabitur mundum ſe eſſe à peccato? Niſi fortè iſti, qui volunt in ſua iuſtitia, non in ipſius iudicis miſericordia gloriari.

Prou. 20. Homo quàtumuis iuſtus timere debet.

Pſal. 18.

4. ET libro de correptione & gratia, capite decimotertio: Quis enim ex multitudine fidelium, quandiu in hac mortalitate viuitur, in numero prædeſtinatorum ſe eſſe præſumat? quia id occultari opus eſt in hoc loco, vbi ſic cauenda eſt elatio, vt etiam per ſatanæ angelum, ne extolleretur, tantus colaphizaretur Apoſtolus. Hinc & Apoſtolis dicebatur, Si manſeritis in me; dicente illo, qui illos vtique ſciebat eſſe manſuros. Et per Prophetam, Si volueritis & audieritis me; cùm ſciret ipſe in quibus operaretur & velle. Et ſimilia multa dicuntur. Nam propter huius vtilitatem ſecreti, ne fortè quis extollatur, ſed omnes, etiam

Cõtra eos, qui præſumunt ſe eſſe prædeſtinatos.

2. Cor. 12.

Ioan. 15.

Iſaiæ 1.

Prædeſtinatio quòd ſit incerta, vtile eſt.

qui bene currunt, timeant, dum occultum eſt qui perueniant.

5. IDEM in libro quinquaginta homiliarum, homilia quadrageſimaprima: Qui egerit veraciter pœnitentiam, & ſolutus fuerit à ligamento, quo erat obſtrictus, & à Chriſti corpore ſeparatus, & bene poſt pœnitentiam vixerit, ſicut ante pœnitentiam viuere debuit, poſt reconciliationem, quandocunque defunctus fuerit, ad Deum vadit, ad requiem vadit, regno Dei non priuabitur, à populo diaboli ſeparabitur. Si quis autem poſitus in vltima neceſſitate ægritudinis ſuæ, voluerit accipere pœnitentiam, & accipit, & mox reconciliatur, & hinc vadit; fateor vobis, non illi negamus, quod petit, ſed non præſumimus, quia bene hinc exit. Non præſumo, non vos fallo, non præſumo. Fidelis bene viuens, ſecurus hinc exit. Baptizatus ad horam, ſecurus hinc exit. Agens pœnitentiam & reconciliatus, cùm ſanus eſt, & poſtea bene viuēs, ſecurus hinc exit. Agens pœnitentiam ad vltimum, & reconciliatus, ſi ſecurus hinc exit, ego non ſum ſecurus. Vnde ſecurus ſum, ſecurus ſum, & do ſecuritatem: vnde non ſum ſecurus, pœnitentiam dare poſſum, ſecuritatem dare non poſſum. Sed dicat aliquis. Bone ſacerdos, tu neſcire, & nullam ſecuritatem nobis dare poſſe dicis, ſi ille ſaluatur, & Chriſtum adire meretur, cui morienti pœnitentia datur; qui dum vixit, dum ſanus fuit, impœnitens fuit. Inſtruè ergò nos, rogo, quomodo bene viuere poſt pœnitentiam debeamus. Dico abſtinete vos ab ebrietate, à concupiſcentia, à furto, & maliloquio, ab immoderato riſu, à verbo otioſo, vnde reddituri ſunt homines rationem in die iudicij. Ecce quàm leuia dixi. Omnia tamen grauia & peſtifera. Et aliud dico: Non ſolùm poſt pœnitentiam ab iſtis vitiis ſe homo ſeruare debet, ſed & ante pœnitentiam, dum ſanus eſt: quia ſi ad vltimum vitæ ſteterit, neſcit ſi ipſam pœnitentiam accipere, ac Deo & Sacerdoti peccata ſua confiteri poterit. Ecce quare dixi, quia & ante pœnitentiam bene viuendum eſt, & poſt pœnitentiam melius. Quod dico, attendite. Debeo illud planius exponere, ne me aliquis malè intelligat. Nunquid dico, damnabitur? Non dico. Sed dico etiam, liberabitur? Non. Et quid dicis mihi? Neſcio: non præſumo, non promitto, neſcio. Vis te de dubio liberare, vis quod incertum eſt, euadere? Age pœnitentiam dum ſanus es. Si enim agis veram pœnitentiam dum ſanus es, & inuenerit te nouiſſimus dies, curre vt reconcilieris: ſi ſic agis, ſecurus es. Quare ſecurus es? Quia egiſti pœnitentiam eo tempore, quo & peccare potuiſti. Si autem tunc vis agere pœnitentiam ipſam, quando iam peccare non potes, peccata te dimiſerunt, non tu illa. Sed vnde ſcis, inquis, ne fortè Deus dimittat mihi? Verum dicis. Vnde? Neſcio. Illud ſcio, hoc neſcio. Nam ideò tibi do pœnitentiam, quia neſcio. Nam ſi ſcirem tibi nihil prodeſſe, non tibi darem. Item ſi ſcirem tibi prodeſſe, non te admonerem, non te terrerem. Duæ res ſunt: aut ignoſcitur tibi, aut non ignoſcitur. Quid horum tibi futurum ſit, neſcio. Ergò tene certum, dimitte incertum.

Periculoſa pœnitentia, quæ ad mortem vſque differtur.

Matth. 12.

Deo & Sacerdoti peccata confiteri.

Currēdum vt reconciliemur.

6. ITEM ſermone tertio de Innocentibus, qui eſt ſermo decimus de Sanctis: Si idem mortis ſuæ cogitare iugiter vellent, animum ſtudium ab omni cupiditate, vel malitia cohiberent. Sed quod modò nolunt ſalubriter cogitare, neceſsè habent poſtea ſine vllo remedio ſuſtinere. Veniet enim illis dies nouiſſima, veniet dies iudicij, quando eis nec pœnitentiam licebit agere, nec bonis operibus ſe ab æterna morte poterunt redimere: quia peruersitur etiam hac animad uerſione peccator, vt moriens obliniſcatur ſui, qui dum viueret, oblitus eſt Dei.

Moriens obliniſcitur ſui, qui in vita oblitus eſt Dei.

7. GREGORIVS libro decimoſexto Moralium in Iob, capite trigeſimoprimo ſuper ea verba capitis viceſimiquarti, Et vſque ad inferos peccatum illius. Peccatum vſque ad inferos dicitur, quod ante finem vitæ præſentis per correctionem ac pœnitentiam non emendatur. De quo videlicet peccato per Ioannem dicitur: Eſt peccatum ad mortem: non pro illo dico vt roget quis. Peccatum nanque ad mortem, eſt peccatum vſque ad mortem: quia ſcilicet peccatum, quod hic non corrigitur, eius venia fruſtra poſtulatur. De quo adhuc ſubditur: Obliniſcatur eius miſericordia. Omnipotentis Dei miſericordia obliuiſci eius dicitur, qui omnipotentis Dei iuſtitiæ fuerit oblitus: quia quiſquis eum nunc iuſtum non timet, poſtea inuenire non valet miſericordem. Quæ nimirum ſententia non ſolùm ei intenditur, qui veræ fidei prædicamenta deſerit: ſed etiam qui in fide recta poſitus, carnaliter viuit, quia vltio æternæ animaduerſionis non euaditur, vtrum in fide, an in opere peccetur. Nam etſi damnationis diſpar eſt qualitas, culpæ tamen, quæ nequaquam per pœnitentiam tergitur, nulla abſolutionis ſuppetit facultas.

1. Ioan. 5. Peccatum ad mortem.

Iob 24. Dei miſericordia obliuiſcitur eius, qui iuſtitiam Dei obliuiſcitur.

8. PSALMO centeſimo: Miſericordiam & iudicium cantabo tibi Domine.

9. BERNARDVS in paruis ſermonibus, ſermone quinquageſimoſecundo: Tria ſunt oſcula: primùm, pedum: ſecundùm, manuum: tertium, oris. Cùm primò conuertimur, pedes Domini oſculamur. Duo autem ſunt pedes Domini miſericordia, & veritas. Hunc vtrunque pedem Deus conuertentium cordibus imprimit, & vtrunque pedem peccator quiſque, ſi verè conuertitur, amplectitur. Si enim ſolam miſericordiam ſine veritate reciperet, per præſumptionem caderet. Rurſus ſi veritatem ſine miſericordia reciperet, nihilominus per deſperationem periret. Sed vt fiat ſaluus, ad vtrunque pedem humiliter prouoluitur, vt per vetitatem peccata damnet, & per miſericordiam veniam ſperet.

Vtrunque pedem Domini, miſericordiam & veritatem ſcilicet, oſculari debemus.

10. ITEM ſermone ſexto in Cantica: Felix mens, cui ſemel Dominus Ieſus vtrunque infixerit pedem. A duobus ſignis cognoſcite eam, quæ huiuſmodi eſt, quæ ſecum neceſsè eſt referat diuinis impreſſa veſtigiis. Ipſa ſunt timor & ſpes: ille iudicij, iſta miſericordiæ repræſentans imaginem. Meritò beneplacitum eſt Deo ſuper timentes eum, & in eis qui ſperant ſuper miſericordia eius: cùm ſapientiæ timor initium ſit, ſpes profectus. Nam conſummationem ſibi charitas vendicat. Quæ cùm ita ſint, non paruus fructus eſt in primo hoc oſculo, quod ad pedes accipitur: tantùm curato, vt neutro fraudetis illorum. Porrò enim ſi iam dolore peccati, & iudicij timore compungeris, veritatis iudiciſque veſtigio labia impreſſiſti. Quòd ſi timorem, doloremque diuinæ intuitu bonitatis, & ſpe conſequendæ indulgentiæ temperas, etiam miſericordiæ pedem amplecti te noueris. Alioquin alterum ſine altero oſculari non expedit, quia & recordatio ſolius iudicij in barathrum deſperationis præcipitat, & miſericordiæ fallax aſſentatio peſſimam generat ſecuri-

Timor iudicij cum ſpe miſericordiæ iungendus.

Pſal. 146.

Prouerb. 1.

ſecuritatem. Datum eſt & mihi miſero nonnunquam ſedere ſecus pedes Domini Ieſu: & modò hunc, modò illum tota deuotione amplecti, in quantum me ſua benignitas dignabatur admittere. At ſi quando miſerationis oblitus, ſtimulante conſcientia, iudicio paulo diutius inhæreterem: mox metu incredibili ac miſerabili confuſione deiectus, & tenebroſo circunfuſus horrore, hoc Pſal. 89. ſolum palpitans de profundis clamabam: Quis nouit poteſtatem iræ tuæ, & præ timore tuo iram tuam dinumerare? Quòd ſi eo relicto, pedem miſericordiæ plus tenere contingeret, tanta econtrario incuria, & negligentia diſſoluebar, vt confeſtim & oratio tepidior, & actio pigrior, & riſus promptior, & ſermo incautior, & omnis denique vtriuſq; hominis ſtatus inconſtantior appareret. Proinde magiſtra inſtructus experientia, non iudicium iam ſolum, aut ſolam miſericordiam, ſed miſericordiam pariter & iudicium cantabo tibi Pſal. 100. & 118. Iacob. 2. Pſal. 29. Domine. In æternum non obliuiſcar iuſtificationes iſtas. Cantabiles mihi erunt ambæ pariter in loco peregrinationis meæ: quouſque miſericordia ſuperexaltata iudicio, miſeria conticeſcat, ac ſola cantet tibi de cæterò gloria mea, & non compungar.

11. AVGVSTINVS in tractatu de vtilitate pœnitentiæ, capite vltimo: Quomodo re vera auget peccata qui deſperauerit, ſic poteſt augere peccata & qui veniam ſperauerit, vt dicat ſibi, Faciam quod volo: Deus bonus eſt, quando me conuertero, ignoſcet mihi. Ita planè dic tibi: Quando me conuertero, ignoſcet mihi, ſi craſtinus dies certus eſt tibi. Nónne ad hoc te admonet ſcriptura, dicens: Ne tardes conuerti ad Dominum, Eccli. 5. neque differas de die in diem. ſubitò enim veniet ira eius, & in tempore vindictæ diſperdet te? Ecce ad vtrunque vigilauit pro nobis prouidentia Dei: ne deſperando augeamus peccata, propoſitus eſt pœnitentiæ portus: rurſus, ne ſperando augeamus, datus eſt dies mortis incertus. Contra deſperationẽ inſtitutus pœnitentię portus: cõtra præſumptionem, incerta mortis hora.

12. PSALMO nonageſimooctauo: Honor regis iudicium diligit. Tu parâſti directiones: iudicium & iuſtitiam in Iacob tu feciſti.

IV.

Quomodo peccatur in Spiritum ſanctum Deſperatione?

A CVM præſumptioni, de qua dictum eſt, contrarium prorſus vitium acceſſerit, vt omnem ſpem abiiciat homo, vel impetrandæ apud Deum veniæ, vel ſalutis æternæ conſequendæ. Auguſt. ſerm. 58 de tempore homil. 11. ex 50. Greg. lib. 8. Moral. cap. 14. Iſidor. lib 2. de ſummo bono, cap. 14. Chryſoſt. homil. 2. in Pſal 50. Bernard. ſerm. 5 de natali Domini.

B Hoc modo peccauit deſperando Cain, vt ſua ipſe voce teſtatur, cùm inquit: [a] *Maior eſt iniquitas mea, quàm vt veniam merear*. Peccauit & [b] Iudas Chriſti proditor, cùm ſalutis deſperatione commotus, vitam laqueo ſibi infelix abrupit. Atqui [c] nulla nimis eſt ſera homini pœnitentia, vti [d] Latronis exemplo demonſtratur, qui in cruce, extremiſque vitę ſpatiis Chriſti ingentem gratiam, & cęleſtem gloriam eſt conſecutus.

a Geneſ. 4. b. Bernard. ſerm. 11 in Cantica.
b Matth. 27. a. Actor. 1. e. Epheſ. 4. d. 2. Reg. 2. f.
c Ezech. 18. e. f. g. 33. c. d. 1. Ioan 1. c. d. 2. a. Ierem. 3. a. Iſaiæ 2. d. e. Pſal. 144. b. Eccli. 17. c. d.
d Lucæ 23. f. Auguſt. lib. 1. retract. cap. 19. Item de correp. & gra. c. 15. & ſerm. 181. de temp. cap. 16. Leo epiſt. 91. ad Theod. Concil. Tridentin. ſeſſ. 14. cap 7.

TESTIMONIA.

1. A AVGVSTINVS ſermone quinquageſimo octauo de tempore: Non qui peccauerit, ſed qui in peccatis perſeuerauerit, odibilis & abominabilis Deo erit. Nam vt de indulgentia diuina nemo diffidat, Dominus per Prophetam velut pater piiſſimus conſolatur, dicens: Nolo mortem peccatoris, ſed vt conuertatur & viuat. Et illud: Impietas impij non nocebit ei, in quacunque die conuerſus fuerit ab impietate ſua. Sed iſta tam magna miſericordia tunc nobis prodeſt, ſi non tardamus conuerti ad Dominum, nec crimina criminibus ſuperaddimus. Denique etiam in ipſis vulneribus, vel fracturis corporum, infirmitates cognoſcere poſſumus animarum. Si enim alicui pes frangatur, aut manus, cum labore ſolet ad priſtinum officium reuocari. Si verò ſecundò, & tertiò, & adhuc frequentius in eodem loco membra ipſa frangantur, poteſt intelligere charitas veſtra, cum quãtis doloribus vulnera ipſa curanda ſunt: & tamen poſt longas, & multas tribulationes, vix erit antequam ad priſtinum ſtatum membra ipſa valeant reuocari. Similis ratio in animarum fracturis ſeu vulneribus eſſe credenda eſt. Si ſemel aliquis, vel ſecundò peccauerit, & ſine aliqua diſſimulatione ad pœnitentiæ medicamenta confugerit, priſtinam incblumitatem ſine aliqua mora, & forſitan ſine aliqua fœditate recipiet. Si verò peccatis peccata cœperint addi, & animarum vulnera magis tegendo, vel defendendo putreſcere, quàm confitendo, & pœnitẽdo curari, timẽdum eſt, ne in illo impleatur illud, quod Apoſtolus dixit; An ignoras quia benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit? Tu autẽ ſecundùm duritiã cordis tui, & cor impœnitẽs, thezaurizas tibi iram in die iræ, & reuelationis iuſti iudicij Dei. Sed fortè cogitat aliquis tãgrauia ſe admiſiſſe peccata, vt iam Dei miſericordiã promereri non poſſit. Abſit hoc à ſenſibus omniũ peccatorũ. O homo, quicunque illam peccatorũ multitudinem attẽdis, cur & omnipotentiam cæleſtis medici non attendis? Cùm enim Deus velit miſereri, qui bonus eſt; & poſſit, quia omnipotẽs eſt; ipſe contra ſe diuinæ pietatis ianuam claudit, qui Deum ſibi miſereri, aut non velle, aut non poſſe credit, eúmq; aut bonum, aut omnipotẽtẽ eſſe diffidit. nemo ergò nec poſt cẽtũ peccata, nec poſt mille crimina, de miſericordia

De indulgentia diuina nemo diffidat.

Ezech. 33. & 18.

Periculum eorum, qui ſæpius relabuntur.

Rom. 2.

Deſperandum non eſt de Dei miſericordia cuiquã peccatori quãuis grauiſſimo.

diuina desperet. Sic tamen non desperet, vt sine vlla mora Deum sibi repropitiari festinet: ne fortè, si consuetudinem peccandi fecerit, etiam si velit de diaboli laqueis liberari, non possit.

Eadem habet in Psal. 50. scribēs. Peccati grauitas sic cogitanda, vt non desperemus de Dei misericordia.

2. IDEM homilia vicesimaprima ex quinquaginta: Si aliquis iam lapsus haec (de Dauidis peccato scilicet) audit, & nimio sceleris pondere pressus, desperare iam cœpit; attendat quidem vulneris magnitudinem, sed non desperet medici potestatem. Peccatum cum desperatione, certa mors. Nemo ergo dicat: Ego si iam aliquid mali feci, iam damnandus sum, Deus malis talibus non ignoscit; cur non addo peccata peccatis? fruar seculo in voluptate lasciua, in cupiditate nefaria: iam perdita spe reparationis, vel hoc habeam quod video, si non possum habere quod credo. Deus enim noster, sicut cautos fecit qui non ceciderunt, sic desperatos esse non vult, qui ceciderunt. Quisquis peccasti, & dubitas agere pœnitentiam pro peccato tuo desperando salutem tuam, audi Dauid agentem. Ad te Nathan Propheta non est missus, ipse Dauid ad te missus est. Audi eum clamantem, & simul clama. Audi gementem, & congemisce. Audi flentem, & collachrymare. Audi correctum, & collætare. Si tibi non potuit intercludi peccatum, spes veniæ non intercludatur. Rex sublimis prophetam audiuit, plebeius humilis Christum audiat. Audi ergo hec, quicunque aliquod crimen capitale fecisti, & dic cum illo: Miserere mei Deus secundùm magnam misericordiam tuam. Qui magnam misericordiam deprecatur, magnam miseriam confitetur. Quærant paruam misericordiam tuam, qui nesciendo peccauerunt. Subueni graui vulneri secundùm magnam misericordiam tuam. Graue est quod habeo, sed ad omnipotentem confugio. De meo tam letali vulnere desperarem, nisi tantum medicum reperirem. Attendis contemptores, vt corrigas; attendis nescientes, vt doceas; attendis confitentes, vt ignoscas.

Psal. 50.

3. GREGORIVS libro octauo Moralium in Iob, capite decimoquarto: Potest etiam inferni nomine, peccatoris desperatio designari, de qua per Psalmistam dicitur: In inferno autem quis confitebitur tibi? Vnde rursum scriptum est: Impius cùm in profundum venerit peccatorum, contemnit. Quisquis autem impietati succumbit, vitam profectò iustitiæ moriendo derelinquit. Qui verò etiam post peccatum mole desperationis obruitur, quid aliud quàm post mortem in inferni supplicio sepelitur? Bene ergò dicitur: Sicut consumitur nubes & pertransit, sic qui descendit ad inferos, non ascender. Quia plerunque cum perpetratione nequitiæ, etiam desperatio sociatur, & via iam reuersionis abscinditur. Rectè autem corda desperantium nubibus comparantur, quia & caligine erroris obscura sunt, & peccatorum multiplicitate condensa: sed consumpta pertranseunt, quia claritate extremi iudicij irradiata, dissipantur.

Desperatio inferno cōparatur. Psal. 6. Prou. 18.

Iob 7.

4. ISIDORVS libro secundo de summo bono, capite decimoquarto: Non per locorum spatia, sed per affectum bonum vel malum itur, recediturve à Deo. Neque enim gressu pedum, sed gressu operum, vel morum elongamus, vel propinquamus ad Deum. Perpetrare flagitium aliquod, mors animæ est: contemnere pœnitentiam, & permanere in culpa, descendere in infernum post mortem est. Ergò peccare, ad mortem pertinet: desperare verò, in infernum descendere.

Desperare est ad infernum descendere.

Vnde & scriptura ait: Impius dum in profundum malorum venerit, contemnit. Sæpè diabolus eos, quos conuerti ad pœnitentiam adspicit, immanitate scelerum percussos, ad desperationem deducit: vt subtracta spe veniæ, trahat in diffidentiam, quos non potuit retinere perseuerantes in culpa. Sed pœnitens præuidere debet callidas contra se hostis insidias, licque Dei iustitiam metuat, vt tamen, quanuis in magnis sceleribus, de misericordia eius confidat. Amplius lætatur Deus de anima desperata, & aliquando conuersa, quàm de ea, quæ nunquam extitit perdita: sicut de prodigo filio, qui mortuus fuerat & reuixit, perierat & inuentus est, de cuius regressu magnum fit gaudium patris. Non aliter coram Deo & Angelis copiosius est gaudium de eo, qui à periculo liberatur, quàm de eo, qui nunquam nouit peccati periculum. Quanto enim contristat res perdita, tanto magis, si fuerit inuenta, lætificat: sicut in Euangelio, pastor ille exultat, qui perditam ouem inuentam humeris suis gaudens reportat. Nullus desperare debet veniam, etiam si circa finem vitæ ad pœnitentiam conuertatur. Vnumquenque enim Deus de suo fine, non de vita præterita, iudicat. Hoc quippe & legis testimonio edocetur, quòd homo de suo extremo iustificatur, quando Deus pro asini primogenito, ouem iussit offerri, hoc est, immunditiam vitæ prioris, mutandam per innocentiam boni finis. Vnde & cauda iubetur offerri in hostiam, id est, vita extrema in pœnitentiam. Multi superna respersi gratia in extremis suis ad Deum reuertuntur per pœnitentiam, & quæcunque mala gesserunt, quotidianis fletibus purgant, atque in bonis factis mala gesta commutant, quibus iustè totum quod deliquerant ignoscitur, quia ipsi quod malè gesserunt, pœnitendo cognoscunt. In vita hominis finis quærendus est: quoniam Deus non respicit quales antea viximus, sed quales circa finem vitæ erimus.

Prou. 18.

Pœnitens Dei iustitiam metuere, & nihilominus de misericordia eius confidere debet. Luc. 15.

In fine vitæ conuersus, desperare non debet.

Exod. 34.

Leuit. 7.

5. CHRYSOSTOMVS homilia secunda in Psalmum quinquagesimum: O grandis misericordia Domini. Cùm omnis mundus conclusus in peccatis esset, venit creator vniuersitatis, & principia peccantium euacuauit, vt nullus postmodum desperaret de sua salute. Si impius es, cogita publicanum: si immundus es, attende meretricem: si homicida es, perspice latronem: si iniquus es, cogita blasphemum. Considera Paulum Apostolum prius persecutorem, postea annunciatorem: prius petuasorem, postea despensatorem: ante hoc zizania, post hoc frumentum: antea lupum, postea pastorem: antea plumbum, postmodum aurum: antea piratam, postea gubernatorem: antea dispersorem ouium, postea dispensatorem Ecclesiæ: primò euellentem vineam, postea plantentem: prius dissipantem, & postea ædificantem. Vidisti multimodam malitiam: sed perspice ineffabilem misericordiam. Vidisti superbiam seruuli: considera beneuolentiam Domini. Nolo mihi dicas, blasphemus sum: nolo dicas, persecutor sum, immundus sum. Habes omnium ostensiones, in quem volueris portum confugito. Vis in nouo, vis in veteri? In veteri Dauid, in nouo Paulus. Nolo excusationes mihi afferas, nolo mihi ignauiam tuam prætendas. Peccâsti, pœnitere. Millies peccâsti, millies pœnitere. Hæc assiduè infundo medicamenta, & timorem intercipio. Noui enim multum conscientiæ cruciatum, scio quanta est despe-

Contra desperationē prodest meminisse exempla peccatorū, qui in gratiam recepti sunt. Luc. 18. 7. 23. 1. Tim. 1. Actor. 9. 1. Cor. 4.

2 Reg. 12. Actor. 9.

Diabolus desperationis author.

eſt deſperatio. Stat diabolus gladium acuens, & dicens in hæc verba: Omnem iuuentutem tuam confudiſti: omnem vitam tuam perdidiſti: Ante eras in theatro cum amicis, in circo cum ſodalibus, in lupanari cum meretricibus: Deinde rapuiſti, auaritiæ ſtuduiſti, periurâſti, blaſphemâſti: quæ iam tibi ſolutis ſpes eſt? Periſti, periſti: fruere ergò iam vel præſentis vitæ voluptatibus, ducito in lætitia cor tuum. Hæc diaboli verba ſunt, iſta inimici conſilia: ſed mea contraria ſunt verba. Si laptus es, poteris ſurgere: periſti, ſed poteris ſaluari: fornicatus es, ſed poteris continere: mœchatus es, ſed poteris liberari: ad ſpectacula proruebas, ſed poteris reuocare pedem: cum malis hominibus verſabaris, poteris recedere, & cum bonis eſſe. In vtranuis partem liberum habes arbitrium, tantùm vel parua incipiat eſſe conuerſio, paululum pœnitere. Fundant oculi lachrymam, redi ad conſcientiam tuam, conſidera temetipſum, propone ante oculos iudicij diem, & paradiſi delicias, quæ præparantur ſanctis. Occidiſti, ſed pœnitere: mœchatus es, ſed confitere: cecidiſti, ſed reſurge: vulneratus es, adhibe tibi curam, dum viuis, dum ſpiras, etiam in ipſo lecto poſitus, etiam, ſi dici poteſt, animam efflans, vt iam de hoc mundo exeas, de hac compede libereris. Pœnitere, non impeditur temporis angustia miſericordia Dei. Et paulò pòſt: Quid enim eſt peccatũ ad Domini miſericordiam? Tela araneæ, quæ vento flante nuſquam comparet. Si Deus voluerit, nullus impediet. Hæc dico, non vt negligentiores vos faciam chariſſimi, ſed vt ad fidem vos ſalutaris expectationis adducam. Nunquam deſperetis de vobis, ſed de Dei miſericordia confidite. Deſperate potius de illo, qui de ſe deſperauerit, qui reuocare pedem non vult, qui Dei præcepta contemnit & deſpicit, & non ſe cogitat eſſe moriturum.

Contra deſperationem inſtitutio.

Etiam animam efflãs ne deſperet.

Dei miſericordia maior eſt quã peccatum.

6. BERNARDVS ſermone quinto de Natali Domini: Bene dicitur Deus pater miſericordiarum, cui proprium eſt miſereri ſemper & parcere. Sed fortè quis dicat: Quomodo illi proprium eſt miſereri, cuius iudicia abyſſus multa? Neque enim dicitur, Omnes viæ eius ſola miſericordia, ſed miſericordia & veritas. Non minus iuſtus quàm miſericors eſt, cui miſericordia & iudicium decantatur. Verum id quidem: cui vult miſeretur, & quem vult indurat: ſed quòd miſeretur, proprium illi eſt. ex ſe enim ſumit materiam, & velut quoddam ſeminarium miſerendi. Nam quòd iudicat & condemnat, nos eum quodammodo cogimus, vt longè aliter de corde ipſius miſeratio quàm animaduerſio procedere videatur. Ipſum audi dicentem: Nunquid voluntatis meæ eſt mors impij, dicit Dominus, & non magis vt conuertatur & viuat? Rectè igitur non patet iudiciorum, vel vltionum dicitur, ſed pater miſericordiarum: non modò quòd pater videatur miſereri potius, quàm indignari, & quemadmodum pater filiorum miſereatur timentium ſe: ſed eo magis, quòd miſerendi cauſam & originem ſumat ex proprio, iudicandi vel vlciſcendi magis ex noſtro.

2. Cor. 1.

Pſalm. 35. Pſalm. 24. Pſal. 100.

Rom. 9. Deo cur magis proprium miſereri quam iudicare & condemnare.

Ezechiel. 18.

Non pater iudiciorum, ſed miſericordiarum Deus.

1. Cor. 1.

1. B GENESIS quarto: Dixitque (*Dominus*) ad eum (*Cain*) Quid feciſti? vox ſanguinis fratris tui clamat ad me de terra. Nunc igitur maledictus eris ſuper terram, quæ aperuit os ſuum, & ſuſcepit ſanguinem fratris tui de manu tua. Cùm operatus fueris eam, non dabit tibi fructus ſuos: vagus & profugus eris ſuper terram. Dixitque Cain ad Dominũ: Maior eſt iniquitas mea, quàm vt veniam merear. Ecce eijcis me hodiè à facie terræ, & à facie tua abſcondar, & ero vagus & profugus in terra: omnis igitur qui inuenerit me, occidet me.

Genes. 4

2. BERNARDVS ſermone vndecimo ſuper Catica: Hoc freno ſi infrenatus fuiſſet Cain, nequaquam deſperando dixiſſet: Maior eſt iniquitas mea, quàm vt veniam mereat. Abſit, abſit. Maior enim eſt eius pietas, quàm quæuis iniquitas.

Maior eſt Dei pietas, quàm quæuis iniquitas.

3. MATTHÆI vigeſimoſeptimo: Tunc videns Iudas, qui eum tradidit, quòd damnatus eſſet, pœnitentia ductus, retulit triginta argenteos principibus ſacerdotũ, & ſenioribus, dicens: Peccaui, tradens ſanguinem iuſtum. At illi dixerunt: Quid ad nos? tu videris. Et proiectis argenteis in templo, receſſit: & abiens laqueo ſe ſuſpendit.

Prouer. 18.

4. ACTORVM primo: Oportet impleri Scripturam, quam prædixit Spiritus ſanctus per os Dauid de Iuda, qui fuit dux eorum, qui comprehenderunt Ieſum: qui connumeratus erat in nobis, & ſortitus eſt ſortem miniſterij huius. Et hic quidem poſſedit agrum de mercede iniquitatis, & ſuſpenſus crepuit medius: & diffuſa ſunt omnia viſcera eius. Et notum factum eſt omnibus habitantibus Ieruſalem, ita vt appellaretur ager ille, lingua eorum, Haceldama, hoc eſt, ager ſanguinis.

5. AD Epheſios quarto: Hoc igitur dico, & teſtificor in Domino, vt iam non ambuletis, ſicut & Gentes ambulant in vanitate ſenſus ſui, tenebris obſcuratum habentes intellectũ, alienati à vita Dei per ignorantiam, quæ eſt in illis, propter cæcitatem cordis ipſorum, qui deſperantes, ſemetipſos tradiderunt impudicitiæ, in operationem immunditiæ omnis in auaritiam. Vos autem non ita didiciſtis Chriſtum.

6. SECVNDI Regum ſecundo: Et exclamauit Abner ad Ioab, & ait: An ignoras quòd periculoſa ſit deſperatio?

7. EZECHIELIS decimooctauo: Si impius egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis ſuis, quæ operatus eſt, & cuſtodierit omnia præcepta mea, & fecerit iudicium, & iuſtitiam: vita viuet, & non morietur. Omnium iniquitatum eius, quas operatus eſt, non recordabor: in iuſtitia ſua, quam operatus eſt, viuet. Nunquid voluntatis meæ eſt mors impij, dicit Dominus Deus, & non vt conuertatur à vijs ſuis, & viuat? Cùm auerterit ſe impius ab impietate ſua, quam operatus eſt, & fecerit iudicium, & iuſtitiam: ipſe animã ſuam viuificabit. Cõſiderans enim & auertẽs ſe ab omnibus iniquitatibus ſuis, quas operatus eſt, vita viuet, & non morietur. Conuertimini, & agite pœnitentiam ab omnibus iniquitatibus veſtris: & non erit vobis in ruinam iniquitas. Proijcite à vobis omnes præuaricationes veſtras, in quibus præuaricati eſtis, & facite vobis cor nouum, & ſpiritum nouum: & quare moriemini domus Iſraël? Quia nolo mortẽ morientis, dicit Dominus Deus, reuertimini, & viuite.

8. ET trigeſimotertio capite: Viuo ego, dicit Dominus Deus: nolo mortem impij, ſed vt conuertatur impius à via ſua, & viuat. Cõuertimini, conuertimini à vijs veſtris peſſimis: & quare moriemini dom⁹ Iſraël? Impietas impij non nocebit ei, in quacũque die conuerſus fuerit ab impietate ſua. Si dixero impio: Morte morieris: & egerit pœnitẽtiam à peccato ſuo, feceritque iudicium, &

iuſtitiam, & pignus reſtituerit ille impius, rapinámque reddiderit, in mandatis vitæ ambulauerit, nec fecerit quidquam iniuſtum: vita viuet, & non morietur. Omnia peccata eius, quæ peccauit, non imputabuntur ei: iudicium, & iuſtitiam fecit, vita viuet.

9. PRIMÆ Ioannis primo: Sanguis Ieſu Chriſti, Filij eius, emundat nos ab omni peccato. Si confiteamur peccata noſtra: fidelis eſt, & iuſtus, vt remittat nobis peccata noſtra, & emundet nos ab omni iniquitate.

10. ET capite ſecundo: Si quis peccauerit, aduocatum habemus apud Patrem, Ieſum Chriſtum iuſtum: & ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris: non pro noſtris autem tantùm, ſed etiam pro totius mundi.

11. IEREMIÆ tertio: Vulgò dicitur: Si dimiſerit vir vxorem ſuam, & recedens ab eo, duxerit virum alterum: nunquid reuertetur ad eam vltrà? nunquid non polluta, & contaminata erit mulier illa? tu autem fornicata es cum amatoribus multis: tamen reuertere ad me, dicit Dominus, & ego ſuſcipiam te.

12. ISAIÆ primo: Lauamini, mundi eſtote, auferte malum cogitationum veſtrarum ab oculis meis: quieſcite agere peruersè, diſcite benefacere: quærite iudicium, ſubuenite oppreſſo, iudicate pupillo, defendite viduam. Et venite, & arguite me, dicit Dominus: ſi fuerint peccata veſtra vt coccinum, quaſi nix dealbabuntur: & ſi fuerint rubra quaſi vermiculus, velut lana alba erunt.

13. PSALMO centeſimo quadrageſimoquarto: Miſerator & miſericors Dominus: patiens, & multùm miſericors. Suauis Dominus vniuerſis: & miſerationes eius ſuper omnia opera eius.

14. ECCLESIASTICI decimoſeptimo: Pœnitentibus dedit (*Deus*) viam iuſtitiæ, &c. Conuertere ad Dominum, & relinque peccata tua: precare ante faciem Domini, & minue offendicula. Reuertere ad Dominum, & auertere ab iniuſtitia tua, & nimis odito execrationem: &c. Non demoreris in errore impiorum, ante mortem confitere. A mortuo quaſi nihil, perit confeſſio. Confiteberis viuens, viuus & ſanus confiteberis, & laudabis Deum, & gloriaberis in miſerationibus illius. Quàm magna miſericordia Domini, & propitiatio illius conuertentibus ad ſe?

15. LVCÆ vigeſimotertio: Vnus autem de his, qui pendebant, latronibus, blaſphemabat eum, dicens: Si tu es Chriſtus, ſaluum fac temetipſum, & nos. Reſpondens autem alter increpabat eum, dicens: Neque tu times Deum, quòd in eadem damnatione es? Et nos quidem iuſtè, nam digna factis recipimus: hic verò nihil mali geſſit. Et dicebat ad Ieſum: Domine memento mei, cùm veneris in regnum tuum. Et dixit illi Ieſus: Amen dico tibi: hodie mecum eris in Paradiſo.

16. AVGVSTINVS libro primo Retractationum, capite decimonono: De quocunque peſſimo in hac vita conſtituto, non eſt vtique deſperandum, nec pro illo imprudenter oratur, de quo non deſperatur.

De nullo viuente deſperãdum.

17. ITEM in libro de correptione & gratia, capite decimoquinto: Corripiantur itaque à præpoſitis ſuis ſubditi fratres correptionibus de charitate venientibus, pro culparum diuerſitate diuerſis, vel minoribus, vel amplioribus: quia & ipſa, quæ damnatio nominatur, quam facit epiſcopale iudicium, qua pœna in Eccleſia nulla maior eſt, poteſt, ſi Deus voluerit, in correptionem ſalu-

Excommunicationis pœna.

berrimam cedere atque proficere. Neque enim ſcimus quid contingat ſequenti die: aut ante finem vitæ huius de aliquo deſperandum eſt, aut contradici Deo poteſt ne recipiat, & det pœnitentiam, & accepto ſacrificio ſpiritus contribulati, cordiſque contriti, à reatu quamuis iuſtæ damnationis abſoluat, damnatúmque ipſe non damnet. *Non deſperandum ante finem vitæ de quoquam.*

18. ET in ſermone centeſimo octogeſimoprimo de tempore, capite decimoſexto: Nunquam Deus ſpernit pœnitentiam, ſi ei ſyncerè, & ſimpliciter offeratur, ſuſcipit, libenter accipit, amplectitur, facit omnia, quatenus eum ad priorem ſtatum reuocet: quódque eſt adhuc præſtantius, & eminentius, etiam ſi quis non potuerit explere omnem ſatisfaciendi ordinem, quantulamcunque tamen, & quamlibet breui geſtam, non reſpuit pœnitentiam, ſuſcipit etiam ipſam, nec patitur quamuis exiguæ conuerſionis perire mercedem. Hoc enim mihi videtur indicare Iſaias, vbi de populo Iudæorum quædam talia ait; Propter peccatum modicè contriſtaui te, & percuſſi te, & auerti faciem meam à te, & contriſtatus es, & ambulâſti triſtis, & conſolatus ſum te. Hæc igitur habentes exempla pœnitentiæ, non perſeueremus in malis, nec deſperemus reconciliationem, ſed dicamus, Etiam nos redeamus ad patrem, & approximemus Deo. Nunquam, crede mihi, auerſabitur ad ſe conuerſum. Ipſe enim dicit, Deus appropians ego ſum, & non Deus de longè. Et iterum per eundem Prophetam, Peccata, inquit, ſeparant inter me & vos. Si ergò peccata ſunt, quæ nos ſeparant à Deo, auferamus medium iſtud obſtaculum, & nihil eſt, quod nos prohibeat coniungi Deo. Propterea enim creauit nos Deus, & eſſe nos fecit, qui non eramus, vt æterna in nos conferat bona, & præſtet regna cælorum. Non enim nos ad hoc fecit, vt gehennæ nos tradat, iguíque perpetuo. Regnum cælorum propter nos, gehenna propter diabolum facta eſt. Et hæc ita eſſe, ex Euangeliis doceam. Ipſe enim Dominus dicit his, qui à dextris eius erunt: Venite benedicti Patris mei, percipite regnum, quod vobis paratum eſt ab origine mundi. Illis autem, qui à ſiniſtris eius erunt, dicet: Diſcedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus eſt diabolo, & angelis eius. Si ergò gehenna ignis propter diabolum, propter hominem autem regnum cælorum à conſtitutione mundi præparatum eſt: tantùm eſt, ne noſmetipſos ab ingreſſu bonorum, perſiſtendo in malis, pertinaciter excludamus. Donec enim ſumus in hac vita, quantacunque nobis acciderint peccata, poſſibile eſt omnia ablui per pœnitentiam. Cùm autem abducti fuerimus ab hoc ſeculo, ibi iam etiam ſi pœnitebit nos; valdè enim nos pœnitebit, ſed nulla erit vtilitas pœnitentiæ, & licet ſit ſtridor dentium, licet vlulatus & fletus, licet fundamus preces, & innumeris obſecrationibus proclamemus, nemo audiet, nemo ſubueniet, nec extremo quidem digito aquam quis infundet linguæ noſtræ poſitæ in flammis: ſed audiemus illud, quod diues ille audiuit ab Abraham, Quia chaos magnum firmatum eſt inter nos & vos, & neque hinc illuc tranſire quis poteſt, neque inde huc. *Veram pœnitentiam, ſemper amplectitur Deus, quãuis breuẽ.* *Iſaiæ 54.* *Iſaiæ 59.* *Creati ſumus ad ſalutem, non ad pœnam æternam.* *Matth. 25.* *Donec viuimus, ablui peccata quæcunque per pœnitentiã poſſunt.* *Lucæ 16.*

19. LEO Magnus epiſtola nonageſimaprima ad Theodorum Foroiulienſem: Multùm vtile ac neceſſariam eſt, vt peccatorum reatus ante vltimum diem ſacerdotali ſupplicatione ſoluatur. *In Rom. 59.*

His autem

Iis qui in periculo mortis cõſtituti reſipiſcũt, non eſt deneganda reconciliatio. Vera conuerſio, nullas moras patitur. Ezech. 33. Iſaiæ 45. Pſal. 129.

His autem qui in tempore neceſſitatis, & in periculi vrgentis inſtantia, præſidium pœnitentiæ & mox reconciliationis implorant, nec ſatisfactio interdicenda eſt, nec reconciliatio deneganda, quia miſericordiæ Dei nec menſuras poſſumus ponere, nec tempora definire, apud quem nullas patitur veniæ moras vera conuerſio, dicente ſpiritu Dei per Prophetam: Cùm conuerſus ingemueris, tunc ſaluus eris. Et alibi: Dic tu iniquitates tuas prior, vt iuſtificeris. Et iterum; Quia apud Dominum miſericordia eſt, & copioſa apud eum redemptio. In diſpenſandis itaque Dei donis non debemus eſſe difficiles, nec accuſantium ſe lachrymas, gemitúſque negligere, cùm ipſam pœnitentiam ex Dei credamus inſpiratione conceptam, dicente Apoſtolo: Ne fortè det illis Deus pœnitentiam vt reſipiſcant à diaboli laqueis, à quo capti tenentur ad ipſius voluntatem.

2. Tim. 2.

20. CONCILIVM Tridentinum ſeſſione decimaquarta, capite ſeptimo: Hanc delictorum reſeruationem, conſonum eſt diuinæ authoritati, non tantùm in externa politia, ſed etiam coram Deo vim habere. veruntamen piè admodum, ne hac ipſà occaſione aliquis pereat, in eadem Eccleſia Dei cuſtoditum ſemper fuit, vt nulla ſit reſeruatio in articulo mortis: atque ideò, omnes Sacerdotes, quoſlibet pœnitentes, à quibuſuis peccatis, & cenſuris abſoluere poſſunt: extra quem articulum, ſacerdotes cùm nihil poſſint in caſibus reſeruatis, id vnum pœnitentibus perſuadere nitantùr, vt ad ſuperiores, & legitimos iudices, pro beneficio abſolutionis, accedant.

Quinis ſacerdos, quemlibet pœnitẽtem poteſt abſoluere in articulo mortis, à quibuſuis peccatis & cenſuris.

V.

Quando veritatem impugnans peccat in Spiritum ſanctum?

A QVVM de fidei & religionis negotio veritas non ex ignorantia, ſed malitia ſtudiosè oppugnatur, vt hinc veritatis Catholicæ lædatur ſynceritas.

Leo epiſtol. 10. ad Flauianum, cap. 1. Auguſtin. de Gen. ad lit. lib. 7. cap. 9. & tractat. 18. in Euangel. Ioan. Item, de vtilitate cred. ca. 1. Et lib. 18. de ciuitat. Dei c. 51. & lib. 21. cap. 25.

B Huic peccato Phariſæi [a] obnoxij erant, quibus vel præcipuè videmus curę fuiſſe, tam malignè, quàm falsò blaſphemare Chriſtum, inſectari doctrinam Euangelij, teſtimonium [b] Apoſtolorum ſupprimere, idque contra ſuam ipſorum conſcientiam. His non ſunt abſimiles, qui à Propheta dicuntur ſedentes [c] in cathedra peſtilentiæ; à Petro [d] autem, magiſtri mendaces, qui introducunt ſectas perditionis; à Paulo [e] demum vocantur Hęretici, homines [f] corrupti mente, reprobi circa fidem, [g] attendentes ſpiritibus erroris, ſubuerſi, & ſuo ipſorum [h] iudicio condemnati. Quibus annumerari poteſt ſeductor Elymas, quem Paulus palam obiurgans, mira cum vehementia dixit: [i] *O plene omni dolo, & omni fallacia, fili diaboli, inimice omnis iuſtitiæ, non deſinis ſubuertere vias Domini rectas.*

[a] Matth. 12. b. 15. a. 21. d. 22. b. Ioan. 7. f. g. 12. b. c.
[b] Actor. 4. c. 5. d.
[c] Pſal. 1. a.
[d] 2. Pet. 2. a.
[e] Tit. 3. c.
[f] 2. Timoth. 3. b. c.
[g] 1. Timoth. 4. a.
[h] Tit. 3. c.
[i] Actor. 13. b.

C Refertur ad hanc quoque claſſem [k] blaſphemia Spiritus: quod peccatum Chriſtus in Iudęis magnoperè taxat, ac reliquis peccatis deterius facit. Atque vtinam modò hîc non peccaretur. Nam blaſphemant Spiritum ſanctum & illi, vt ſcribit [l] Damaſus, qui contra ſanctos Patrum canones, *S*piritus ſancti inſtinctu dictatos, libenter aliquid aut proteruè agunt, aut loqui pręſumunt, aut facere volentibus ſponte conſentiunt. Talis enim pręſumptio manifeſtè vnum genus eſt blaſphemiarum in Spiritum ſanctum: Sic Damaſus.

[k] Matth. 12. c.
[l] Apud Gratianum 15. quæſt. 1. Violatores.

TESTIMONIA.

In Ro. 12. Cõtra pertinaciam hæreticorum.

1. A LEO Magnus epiſtola decima ad Flauianum, capite primo, de Eutychete loquens: Quid iniquius, quàm impia ſapere, & ſapientioribus, doctioribúſque non credere? Sed in hanc inſipientiam cadunt, qui cùm ad cognoſcendam veritatem aliquo impediuntur obſcuro, non ad

propheticas voces, non ad Apoſtolicas literas, nec ad Euangelicas authoritates, ſed ad ſemetipſos recurrunt: & ideò magiſtri erroris exiſtunt, quia veritatis diſcipuli non fuêrunt. Quam enim eruditionem de ſacris noui & veteris teſtamenti paginis acquiſiuit, qui nec ipſius quidem Symboli initia comprehendit? Et quod per totum mundum omnium regeneratorum voce depromitur, iſtius adhuc ſenis corde non capitur.

Cur homines hæretici fiant.

2. AVGVSTINVS de Geneſi ad literam, libro ſeptimo, capite nono: Neque enim non omnes hæretici ſcripturas catholicas legunt, nec ob aliud ſunt hæretici, niſi quòd eas non rectè intelligentes, ſuas falſas opiniones, contra earum veritatem, peruicaciter aſſerunt.

Pertinaciter tuentur ſcripturam malè intellectam hæretici.

3. ET tractatu decimooctauo in Euangelium Ioannis: Neque enim natæ ſunt hæreſes, & quædam dogmata peruerſitatis illaqueantia animas, & in profundum præcipitantia, niſi dum ſcripturę bonæ, intelliguntur non bene: & quod in eis non bene intelligitur, etiam temerè, & audacter aſſeritur. Itaque, chariſſimi, valdè cautè hæc audire debemus, ad quæ capienda paruuli ſumus, & corde pio, & cum tremore, ſicut ſcriptum eſt, hanc tenentes regulam ſanitatis, vt quod ſecundùm fidem, qua imbuti ſumus, intelligere ualuerimus, tanquam de cibo gaudeamus: quod autem ſecundùm ſanam fidei regulam intelligere non potuerimus, dubitationem auferamus, intelligentiam differamus: hoc eſt, vt etiam ſi quid neſcimus, bonum tamen & verum eſſe minimè dubitemus.

Quid agendum circa ea quæ non intelligimus, aut capimus in rebus fidei.

4. ITEM de vtilitate credendi, capite primo: Si mihi Honorate, vnum atque idem videretur eſſe, hæreticus, & credens hæreticis homo, tam lingua quàm ſtylo in hac cauſa conquieſcendum mihi eſſe arbitrarer. Nunc verò cùm inter duo plurimum intereſt: quandoquidem hæreticus eſt, vt mea fert opinio, qui alicuius temporalis commodi, & maximè gloriæ principatuſque ſui gratia, falſas ac nouas opiniones vel gignit, vel ſequitur: ille autem, qui huiuſmodi hominibus credit, homo eſt imaginatione quadam veritatis ac pietatis illuſus, &c.

Hereticus, & credens hæreticis, differunt. Hæreticus quis.

5. IDEM libro decimooctauo de Ciuitate Dei, capite quinquageſimoprimo: Qui ergò in Eccleſia Chriſti morbidum aliquid, prauúmq; ſapiunt, ſi correpti, vt ſanum rectúmque ſapiunt, reſiſtunt contumaciter; ſuáque peſtifera, & mortifera dogmata emendare nolunt, ſed defenſare perſiſtunt, hæretici fiunt, & foras exeuntes, habentur in exercentibus inimicis. Etiam ſic quippe veris illis Catholicis membris Chriſti malo ſuo proſunt, dum Deus vtitur & malis bene, & diligentibus eum, omnia cooperantur in bonum.

Pertinax defenſio erroris facit hæreticũ.

Rom. 8.

6. ET libro vigeſimoprimo, capite vigeſimoquinto: Debent attendere, quàm ſit intolerabile, atque à ſana doctina nimis deuium, vt multi, ac penè omnes, qui hæreſes impias condiderunt exeuntes de Catholica Eccleſia, & facti ſunt hæreſiarchæ, meliores habeant cauſas, quàm hi, qui nunquam fuerunt Catholici, cùm in eorum laqueos incidiſſent: ſi illos hæreſiarchas hoc facit liberari a ſupplicio ſempiterno, quòd in Catholica Eccleſia baptizati ſunt, & ſacramentum corporis Chriſti in vero Chriſti corpore primitus acceperunt: cùm peior vtique ſit deſertor fidei, & ex deſertore oppugnator eius effectus, quàm ille, qui non deſerunt, quam nunquam tenuit.

1. B MATTHÆI duodecimo: Phariſæi autem audientes, dixerunt: Hic non eũcit dæmones niſi in Beelzebub principe dæmoniorum.

2. ET capite decimoquinto: Tunc acceſſerunt ad eum ab Ieroſolymis Scribæ, & Phariſæi, dicentes: Quare diſcipuli tui tranſgrediuntur traditionem ſeniorum? non enim lauant manus ſuas cùm panem manducant. Ipſe autem reſpondens, ait illis: Quare & vos tranſgredimini mandatum Dei, &c.

3. ET vigeſimoprimo: Nouiſſimè autem miſit ad eos filium ſuum, dicens: Verebuntur filium meum. Agricolæ autem videntes filium, dixerunt intra ſe: Hic eſt hæres, venite, occidamus eum, & habebimus hæreditatem eius. Et apprehenſum eum eiecerunt extra vineam, & occiderunt. Cùm ergò venerit Dominus vineæ, quid faciet agricolis illis? Aiunt illi: Malos malè perdet: & vineam ſuam locabit aliis agricolis. Et cùm audiſſent principes ſacerdotum, & Phariſæi parabolas eius, cognouerunt quòd de ipſis diceret. Et quærentes eum tenere, timuerunt turbas: quoniam ſicut Prophetam eum habebant.

4. ITEM vigeſimoſecundo: Tunc abeuntes Phariſæi, conſilium inierunt vt caperent eum in ſermone. Et mittunt ei diſcipulos ſuos cum Herodianis dicentes: Magiſter, ſcimus quia verax es, & viam Dei in veritate doces, & non eſt tibi cura de aliquo, &c. Cognita autem Ieſus nequitia eorum, ait: Quid me tentatis hypocritæ? Oſtendite mihi numiſma cenſus, &c.

5. IOANNIS ſeptimo: Alij dicebant: Hic eſt Chriſtus. Quidam autem dicebant: Nunquid à Galilæa venit Chriſtus? Nónne ſcriptura dicit: Quia ex ſemine Dauid, & de Bethlehem caſtello, vbi erat Dauid, venit Chriſtus? Diſſenſio itaque facta eſt in turba propter eum, &c. Reſponderunt ergò eis (*miniſtri*) Phariſæi: Nunquid & vos ſeducti eſtis? Nunquid ex principibus aliquis credidit in eum, aut ex Phariſæis? ſed turba hæc, quæ non nouit legem, maledicti ſunt. Dixit Nicodemus ad eos, ille, qui venit ad eum nocte, qui vnus erat ex ipſis: Nunquid lex noſtra iudicat hominem, niſi prius audierit ab ipſo, & cognouerit quid faciat? Reſponderunt, & dixerunt ei: Nunquid & tu Galilæus es? Scrutare Scripturas, & vide quia à Galilæa Propheta non ſurgit.

6. ET capite duodecimo: Cogitauerunt autem principes ſacerdotum vt & Lazarum interficerent: quia multi propter illum abibant ex Iudæis, & credebant in Ieſum, &c. Phariſęi ergò dixerunt ad ſemetipſos: Videtis quia nihil proficimus? ecce mundus totus poſt eum abiit.

7. ACTORVM quarto: Quid faciemus hominibus iſtis? quoniam quidem notum ſignum factum eſt per eos, omnibus habitantibus Ieruſalem: manifeſtum eſt, & non poſſumus negare. Sed ne amplius diuulgetur in populum, comminemur eis, ne vltra loquantur in nomine hoc vlli hominum.

8. ET capite quinto: Iniecerunt manus in Apoſtolos, & poſuerunt eos in cuſtodia publica.

9. PSALMO primo: Beatus vir, qui non abiit in conſilio impiorum, & in via peccatorum non ſtetit, & in cathedra peſtilentiæ non ſedit.

10. POSTERIORIS Petri ſecundo: Fuerunt verò & pſeudoprophetæ in populo, ſicut & in vobis erunt magiſtri mendaces, qui introducent ſectas perditionis, & eum, qui emit eos, Dominum negant: ſuperducentes ſibi celerem perditionem. Et multi ſequentur eorum luxurias, per

quos

quos via veritatis blaſphemabitur: & in auaritia fictis verbis de vobis negotiabuntur: quibus iudicium iam olim non ceſſat: & perditio eorum non dormitat.

11. AD Titum tertio: Hæreticum hominem poſt vnam, & ſecundam correptionem deuita: ſciens quia ſubuerſus eſt, qui eiuſmodi eſt, & delinquit, cùm ſit proprio iudicio condemnatus.

12. POSTERIORIS ad Thimotheum tertio: Quemadmodum autem Iannes, & Mambres reſtiterunt Moyſi: ita & hi reſiſtunt veritati, homines corrupti mente, reprobi circa fidem, ſed vltrà non proficient: inſipientia enim eorum manifeſta erit omnibus, ſicut & illorum fuit, &c. Mali autem homines, & ſeductores proficient in peius, errantes, & in errorem mittentes.

13. PRIORIS ad Timotheum quarto: Spiritus autem manifeſtè dicit, quia in nouiſſimis temporibus diſcedent quidam à fide, attendentes ſpiritibus erroris, & doctrinis dæmoniorum, in hypocriſi loquentium mendacium, & cauteriatam habentium ſuam conſcientiam, &c.

14. AD Titum tertio, vt paulo ante, B teſtimonio vndecimo.

15. ACTORVM decimotertio: O plene omni dolo, vt in textu.

1. C MATTHÆI duodecimo: Dico vobis: Omne peccatum, & blaſphemia remittetur hominibus, ſpiritus autem blaſphemia non remittetur.

2. DAMASVS apud Gratianum cauſa vigeſimaquinta, quæſtione prima, capite Violatores: Violatores canonum voluntarij, grauiter à ſanctis Patribus iudicantur: & à ſancto Spiritu, (inſtinctu cuius ac dono dictati ſunt) damnantur: quoniam blaſpemare Spiritum ſanctum non incongruè videntur; qui contra eoſdem ſacros canones non neceſſitate compulſi, ſed libenter aliquid &c. vt in textu.

Contemnentes canones.

VI.

Quomodo Inuidentia fraternæ gratiæ peccatum eſt in Spiritum ſanctum?

A QVANDO dolemus ac triſtamur grauiter de ſplendore augmentoue virtutum donorumque Dei, quibus frater eſt conſpicuus.

B Quod crimen non tam hominis videtur eſſe proprium, quàm Satanæ, [a] qui Dei gratiam in homine tum augeri, tum conſeruari fert impatientiſſimè; & idcircò non modò fratrum [b] accuſator, verùm etiam Dei, & bonorum omnium implacabilis eſt [c] aduerſarius, qui tanquam leo rugiens circuit, quærens quem deuoret. Satanæ filij ex Iudæis fuêre, qui naſcentem Euangelij gratiam omninò gentibus inuidebant, vt in [d] Actibus Apoſtolocis legimus.

[a] Auguſtin. lib. 1. de ſer. Domini in monte, c. 22. & 1. retract. c. 19. [b] Ap. 12. c. [c] 1. Pet. 5. c [d] Actor. 11. 8. 13. g. Geneſ. 4. a.

TESTIMONIA.

1. Ioan. 5. Peccatum ad mortem.

1. A AVGVSTINVS libro primo de ſermone Domini in monte, capite viceſimoſecundo: Peccatum ergò fratris ad mortem puto eſſe, cùm poſt agnitionem Dei, per gratiam Domini noſtri Ieſu Chriſti, quiſque oppugnat fraternitatem, & aduerſus ipſam gratiam, reconciliatus eſt Deo, inuidentiæ facibus agitatur. Peccatum autem non ad mortem eſt, ſi quiſquam non amorem per odium à fratre alienauerit ſed officia fraternitati debita, per aliquam infirmitatem animi, non exhibuerit. Qua propter & Dominus in cruce ait: Pater, ignoſce illis, quia neſciunt quid faciunt. Nondum enim gratiæ Spiritus ſancti participes facti, ſocietatem ſanctæ fraternitatis inierant. Et beatus Stephanus in Actibus Apoſtolorum orat pro eis, à quibus lapidatur, quia nondum Chriſto crediderant neque aduerſus illam communem gratiam dimicabant. Et Apoſtolus Paulus propterea credo non orat pro Alexandro, quia iam frater erat, & ad mortem, id eſt, inuidentiæ facibus, fraternitatem oppugnando, peccauerat. Pro his autem, qui non abruperant amorem ad mortem, ſed timori ſuccubuerant, orat, vt eis ignoſcatur. Sic enim dicit; Alexander æraius multa mala mihi oſtendit; reddet illi Dominus ſecundùm opera eius, quem & tu deuita: valde enim reſiſtit noſtris ſermonibus. Deinde ſubiungit, pro quibus orat, ita dicens: In prima mea defenſione nemo mihi affuit, ſed omnes me dereliquerunt: non illis imputetur. Et poſt pauca: Et hoc eſt fortaſſè peccare in Spiritum ſanctum; id eſt, per malitiam, & inuidiam, fraternam oppugnare charitatem poſt acceptam gratiam Spiritus ſancti, quod peccatum Dominus neque hîc, neque in futuro ſeculo dimitti dicit. Vnde quæri poteſt, vtrum in Spiritum ſanctum Iudæi peccauerint, quando dixerunt, quòd in Belzebub principe dæmoniorum, dæmonia Dominus expelleret: vtrum hoc in ipſum Dominum dictum accipiamus, quia de ſe dicit alio loco: Si enim patremfamiliàs Belzebub vocauerunt, quanto magis domeſticos eius? An quoniam de magna inuidentia dixerunt, ingrati tàm præſentibus beneficijs, quamuis nondum Chriſtiani fuerint, ta-

2. Tim. 4.

Inuidentia fraternæ gratiæ.

Inuidentia fraternæ charitatis. Matth. 12. & Marc. 3.

Lucæ 23.

Actor. 7.

Matth. 10.

men propter ipſam inuidentiæ magnitudinem, in Spiritum ſanctum peccâſſe credendi ſunt? Non enim hoc colligitur de verbis Domini. Quamuis enim in eodem loco dixerit, Quicúque enim dixerit verbũ nequá in Filium hominis, remittetur ei: Qui autem dixerit verbum aduerſus Spiritum ſanctũ non remittetur ei, neque in hoc ſeculo neque in futuro: tamen videri poteſt ad hoc eos monuiſſe, vt accedãt ad gratiã, & poſt acceptã gratiã non ita peccent, vt nunc peccauerunt. Nunc enim in filium hominis dixerũt verbum nequam, & poteſt eis dimitti, ſi conuerſi fuerint, & ei crediderint, & Spiritum ſanctum acceperint: quo accepto, ſi fraternitati inuidere, & gratiam, quam acceperunt, oppugnare voluerint, non eis dimitti, neque in hoc ſeculo, neque in futuro. Nam ſi eos ſic haberet condemnatos, vt nullam ſpem illis reliquiſſet, non ad huc monendos iudicaret, cùm addidit dicens: Aut facite arborem bonam, & fructum eius bonũ: aut facite arborem malam & fructum eius malum. Sic itaque accipiatur diligendos inimicos eſſe, & benefaciendum his, qui nos oderunt, & orandum pro his, qui nos perſequuntur, vt pro quibuſdam etiam fratrum peccatis intelligatur non præceptum eſſe, vt oremus: ne per imperitiam noſtram diuina ſcriptura, quod fieri non poteſt, à ſe diſſentire videatur.

Matth. 12.

Matth. 12. Matth. 5.

2. IDEM libro primo Retractationum, capite decimonono: Loco alio (nimirum libro primo de ſermone Domini in monte, capite viceſimo ſecundo) Peccatum fratris ad mortem, de quo dicit Ioannes Apoſtolus: Non pro illo dico vt roget quis; ita definiui, vt dicerem: Peccatum fratris ad mortem puto eſſe, cùm poſt agnitionem DEI, per gratiam Domini noſtri IESV Chriſti, quiſque oppugnat fraternitatem, & aduerſus ipſam gratiam, qua reconciliatus eſt Deo, inuidentiæ facibus agitatur. Quod quidem non confirmaui, quoniam hoc putare me dixi; ſed tamen addẽdum fuit, ſi in hac tã ſcelerata mẽtis peruerſitate finierit hanc vitam: quoniam de quocunque peſſimo in hac vita conſtituto, non eſt vtique deſperandum: nec pro illo imprudenter oratur, de quo non deſperatur.

1. Ioan. 5. Peccatum ad mortem, inuidentia fraternæ charitatis.

De nullo deſperandum in hac vita.

1. B SAPIENTIÆ ſecundo: Inuidia diaboli mors introiuit in orbem terrarum: imitantur autem illum, qui ſunt ex parte illius.

2. APOCALYPSIS duodecimo: Proiectus eſt accuſator fratrum noſtrorum, qui accuſabat illos ante conſpectum Dei noſtri die ac nocte.

3. PRIORIS Petri quinto: Sobrij eſtote, & vigilate: quia aduerſarius veſter diabolus tanquam leo rugiens circuit, quærens quem deuoret.

4. ACTORVM vndecimo: Cùm autem aſcendiſſet Petrus Ieroſolymam, diſceptabant aduerſus illum, qui erant ex circuncisione, dicentes: Quare introîſti ad viros præputium habentes, & manducâſti cum illis?

5. ET capite decimotertio: Sequenti verò ſabbato penè vniuerſa ciuitas conuenit audire verbum Dei. Videntes autem turbas Iudæi, repleti ſunt zelo, & contradicebant his, quæ à Paulo dicebantur, blaſphemantes. Tunc conſtanter &c.

6. GENESIS quarto: Reſpexit Dominus ad Abel, & ad munera eius. Ad Cain verò, & ad munera illius non reſpexit: iratuſque eſt Cain vehementer, & concidit vultus eius.

VII.

Quæ obſtinatio facit peccatum in Spiritum ſanctum?

Auguſtin. in enchirid. c. 83. & in pſalm. 58. concion. 1. Gregor. homil. 11. ſuper Ezechiel. Bern. lib. 1. de conſiderat. cap 2. & in ſerm. de conuerſione ad Clericos, cap. 4.

A EA nimirum, quæ obfirmatum planè animum adfert aduerſus bene monẽtem, vt nullis quidem rationibus ab inſtituto damnabili ſe deflecti quis patiatur.

[a] Exod. 7. & deinceps. Auguſt. quæſt. 18. & 24. ſuper Exodum, & ſerm. 88. de tempor.

B Fuit hoc peccato inſigniter obſtrictus rex [a] Pharao, qui etſi toties moneretur à Moyſe, & ſubinde flagellis Dei grauiſſimis affligeretur: tamen in propoſito tyrannico perſtitit, & [b] perijt obſtinatus. Nota eſt & Iudæorum inuicta [c] pertinacia, quos ſuis veluti coloribus depingens Stephanus, [d] *Dura ceruice*, inquit, *& incircunciſis cordibus, & auribus, vos ſemper Spiritui ſancto reſiſtitis.* Nec ſunt diſſimiles hodiè, qui nouis addicti ſectis, ne audire quidem, aut legere ſuſtinent Catholicè docentem, quaſi [e] aſpidum inſtar occluſis illi contra dulcem melodiam, id eſt, ſanam Eccleſiæ doctrinam, auribus, dicere videantur: [f] *Recede à nobis, & ſcientiam viarum tuarum nolumus.* Quod nihil aliud eſt, quàm, vt Paulus [g] loquitur, ſecundùm duritiam, & impœnitens cor, theſaurizare ſibi iram in die iræ & reuelationis iuſti iudicij Dei. Nam vt Salomon [h] quoque docet, *Viro, qui corripientem dura ceruice contemnit, repentinus ei ſuperueniet interitus: & eum ſanitas non ſequetur.*

[b] Exodi. 14. g.
[c] Ierem. 5. a. 8. b. Iſaiæ 48. a. Zachar. 7. c. Geneſ. 49. a.
[d] Actor. 7. f.
[e] Pſalm. 57. a.
[f] Iob. 21. a b.
[g] Rom 1. a.
[h] Prouerb. 29. a Bern. ſerm. 42. in Cantica.

TESTIMONIA.

TESTIMONIA.

Cõtemnẽs remissionẽ peccatorum.

1. AVGVSTINVS in Enchiridio ad Laurentium, capite octogesimotertio: Qui in Ecclesia remitti peccata non credens, contemnit tantam diuini muneris largitatem, & in hac obstinatione mentis diem claudit extremum, reus est illo irremissibili peccato in Spiritum sanctum, in quo Christus peccata dimittit.

2. Et in psalmum quinquagesimumoctauum, concione prima: Ergò non misereatis omnium qui operantur iniquitatem. Hoc duobus modis intelligi potest. Siue quia omninò nulla peccata impunita relinquit Deus; siue quòd est quædam iniquitas, quam qui operantur, omninò eorum Deus non misereretur. Secundùm istos duos modos breuiter, quantum temporis sufficit, aliquid loquamur charitati vestræ. Iniquitas omnis, parua magnaue sit, puniatur necesse est; aut ab ipso homine pœnitente, aut à Deo vindicante. Nam & quem pœnitet, punit seipsum. Ergò fratres puniamus nostra peccata, si quærimus misericordiam Dei. Non potest Deus misereri omnium operantium iniquitatem, quasi blandiens peccatis, aut non eradicans peccata. Prorsus aut punis, aut punit. Vis non puniat? Puni tu. Nam & illud fecisti, quod impunitum esse non possit; sed à te puniatur potius, vt facias quod illo psalmo scriptum est, Præueniamus faciem eius in confessione. Quid est, Præueniamus faciem eius in confessione? Antequam ipse attendat vt puniat, tu præueni confitendo, & puni. Non ille inueniat quod puniat; quia cùm tu punis iniquitatem, facis æquitatem. Et ideò tui miserebitur Deus, quia iam te operantem æquitatem inuenit Deus. Quid est, operantem æquitatem? Quia hoc in te odisti, quod & ille odit; vt incipias placere Deo, dum hoc in te punis, quod displicet Deo. Nam non potest impunitum relinqui peccatum; quia verum est: Non misereatis omnium, qui operantur iniquitatem. Sed videamus iam alium modum, quo hæc sententia possit intelligi. Est quædam iniquitas, quàm qui operatur, non potest fieri vt misereatur ei Deus. Quæritis fortè quænam illa sit? Ipsa est defensio peccatorum. Quando quisque defendit peccata sua, magnam iniquitatem operatur. Hoc defendit, quod Deus odit. Et videte quàm peruersè, quàm iniquè. Si quid boni fecerit, sibi vult imputari: si quid mali, Deo. Nam hoc modo defendunt homines peccata sua ex Dei persona, quod peius est. Quid est hoc? Nemo est qui audeat dicere, bonum est adulterium, bonum est homicidium, bona fraus, bonum periurium: nullus prorsus hominum. Nam qui illa etiam faciunt, clamant mala hæc esse quando patiuntur. Omninò ergò non inuenies animam tam peruersam, tam extorrem à societate generis humani, & à participatione communis sanguinis ex Adam; cui videatur bonum esse adulterium, sicut dixi, fraus, rapina, periurium. Sed quomodo ea defendunt? Si Deus nouisset, non id fecisset. Quid vis faciam fato meo?

Nulla iniquitas impunita manet.

Psalm. 94.

Defendere peccata, quanta sit iniquitas.

3. GREGORIVS homilia vndecima super Ezechielẽ: Districta sunt omnipotentis Dei iudicia. Et qui peccatorẽ diu expectat vt redeat, non redeũti, atque contẽnenti, ponit adhuc vbi grauius impingat. Peccatum quippe, quod per pœnitentiã citius non deletur, aut peccatum est, aut causa peccati, simul & pœna peccati. Omne enim quod prius committitur, peccatum est. Sed si citius pœnitendo non tergitur, iusto iudicio omnipotens Deus, obligatam peccatis mentem etiam in culpam alteram permittit cadere, vt qui flendo, & corrigendo noluit mundare quod fecit, peccatum incipiat peccato cumulare. Peccatum ergò, quod pœnitentiæ lamento non diluitur, peccatum simul est, & causa peccati: quia ex illo oritur, vndè adhuc peccatoris animus altius obligetur. Peccatum verò, quod ex peccato sequitur, peccatum simul est, & pœna peccati: quia excrescente cæcitate, ex retributione prioris culpæ generatur, vt quasi iam quædam sint in peccatore supplicia, ipsa incrementa vitiorum. Fit verò nonnunquam, vt vnum idemque peccatum, & peccatum sit, & pœna peccati, simul & causa peccati. Et paulò post: Hoc autem nobis cum tremore considerandum est, quomodo iustus & omnipotens Deus, cùm precedentibus peccatis irascitur, permittit vt cæcata mens etiam in alijs labatur. Vnde Moyses ait: Nondum completa sunt peccata Amorrhæorum. Dauid quoque ait: Appone iniquitatem super iniquitatem ipsorum, vt non intrent in iustitia tua. Propheta etiam alius dicit: Maledictum, & mendacium, & homicidium, & furtum, & adulterium inundauerunt, & sanguis sanguinem tetigit. Sanguis enim sanguinem tangit, quando peccato peccatum additur, vrante Dei oculos, adiũctis iniquitatibus, anima cruentetur. Paulus Apostolus ait: Vt impleant peccata sua semper. Ioanni quoque per angelum dicitur: Qui nocet, noceat adhuc: & qui in sordibus est, sordescat adhuc. Vnde nunc etiam Dominus dicit: Si conuersus iustus à iustitia sua, fecerit iniquitatem, ponam offendiculum coram eo. Ac si apertè dicat: Quia videre pœnitendo noluit vbi iam impingit, iusto eum iudicio deserens, ponam ei vt alibi impingat. Quod tamen Domini ponere, est nequaquam ad peccandum premere, sed nolle à peccato liberare: sicut de Pharaone dicitur: Ego indurabo cor eius. Non enim cor peccantis Dominus obdurat: sed obdurare dicitur, cùm ab obduratione non liberat. Misericors enim Deus tempus nobis ad pœnitentiam relaxat, sed cùm eius gratiæ patientiam, nos ad augmentum vertimus culpæ, hoc ipsum tempus, quod ad parcendum piè disposuit, districtius ad feriendum vertit, vt quia reuerti quis etiam spatio temporis accepto noluerit, per hoc mala sua ad reatum augeat, per quod ea diluere potuit, si conuerti voluisset. Vnde scriptum est: Ignoras quoniam benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit? secundùm duritiam autem tuam, & cor impœnitens, thesaurizas tibi iram in die iræ, & reuelationis iusti iudicij Dei. De benignitate ergò omnipotentis Dei, iram sibi in die iræ reprobus thesaurizat: quia dum ad pœnitentiam tempus accipitur, & ad peccandum exhibetur, ipsum remedium gratiæ, vertit in augmentum culpæ. Vnde & omnipotens Deus, qui collata remedia conspicit ad culpæ augmentum trahi, ipsam benignitatem, quam contulit, in iudicij districtionem vertit, vt inde post amplius feriat, vnde modò amplius expectat. Et quia homo deserere malum non vult vt viuat, auget vnde moriatur.

Genes. 15. Psalm. 68.

Osee. 5.

1. Tim. 2.

Apocal. vlt.

Ezechiel. 3

Quomodo Deus dicatur offendiculum ponere.

Exod. 4. & 7.

Quomodo Deus obdurare corda dicitur.

Rom. 2.

Quàm perniciosum sit, in peccatis perseuerare.

4. BERNARDVS libro primo de Consideratione ad Eugenium Pontificem maximum, capite secundo: Nec pergas quærere quod illud sit: (cor durum videlicet) si non expauiſti, tuum hoc est. Solum est cor durum, quod semetipsum non exhorret, quia nec sentit. Quid me interrogas? Interroga Pharaonem. Nemo duri cordis salutem vnquam adeptus est, nisi quem fortè miserans Deus, abstulit ab eo, iuxta Prophetam, cor lapideum, & dedit cor carneum. Quid ergò cor durum? Ipsum est quod nec compunctione scinditur, nec pietate mollitur, nec mouetur precibus, minis non cedit, flagellis duratur. Ingratum ad beneficia est, ad contilia infidum, ad iudicia sæuum, inuerecundum ad turpia, impauidum ad pericula, inhumanum ad humana, temerarium ad diuina, præteritorum obliuiscens, præsentium negligens, futura non prouidens. Ipsum est cui præteritorum, præter solas iniurias, nihil omnino non præterit, præsentium nihil non perit, futurorum nulla, nisi fortè ad vlciscendum, prospectio seu præparatio est. Et vt in breui cuncta horribilis mali mala complectar, ipsum est quod nec Deum timet, nec hominem reuereturEzech. 36. Cordis duri egregia descriptio.

5. IDEM in sermone de conuersione ad Clericos, capite quarto: At fortè aliquem moueat illud de Psalmo: Qui diligit iniquitatem, odit animam suam. Ego autem dico, odit & carnem. An non odit, cui gehennæ cumulos mercatur in dies, & cui, secundùm duritiam suam, & cor unpœnitens, thesaurizat iram in die iræ? Cæterùm hoc odium tam carnis, quàm animæ, non in affectu, sed in effectu potius inuenitur. Sic nimirum odit & phreneticus carnem suam, cùm sibiipsi manus inferre laborat, rationis deliberatione sopita. An verò grauior vlla phrenesis iudicatur, quam impœnitentia cordis, & peccandi obstinata voluntas? Siquidem manus nefarias iniicit sibiipsi, nec carnem, sed mentem lacerat, & corrodit.Psal. 10. Rom. 2. Obstinata peccandi voluntas, grauissima phrenesis.

1. EXODI septimo hæc summatim continentur: Moyses & Aaron ad Pharaonem loquuntur, virgam vertunt in serpentem, & aquam virga percussam in sanguinem, quæ etiam faciunt Magi Pharaonis suis incantationibus: quam ob causam Pharao magis induratur.

2. OCTAVI capitis summa hæc est: Secunda Ægypti plaga est ranarum, pro quarum ablatione promittit Pharao populum dimittere, nec facit: quare additur tertia ciniphum, & quarta muscarum, propter quas rursum promittit Pharao se filios Israël dimissurum, quod non facit.

3. NONI verò capitis hæc est: Quinta plaga est pestis in iumentis, sexta vlcerum, septima grandinis, ad quam promittit Pharao se dimissurum populum, si cesset: verùm nec id complet: nullus autem filiorum Israël in his malis vllum patitur damnum.

4. ET decimi capitis: Octauum signum est locustarum, quibus ablatis, obduratus Pharao, nec sic quidem iuxta conductum dimittit populum, quapropter nonum additur, nempe tenebrarum densissimarum, propter quas dimittit Pharao, vt exeant, sed protinus idem denegat, Moysique minatur.

5. DVODECIMI summa est: Paschalis agni ritu declarato ac celebrato, eiúsque sanguine domorum superliminaribus illito, cæsis omnibus Ægypti primogenitis, Israelitæ cum diuitiis Ægypti egrediuntur: de ritu Phase ac esu azymorum, & tempore habitationis Israël in Ægypto.

6. AVGVSTINVS quæstione decimaoctaua super Exodum: Vt ergò tale cor haberet Pharao, quod patientia Dei non moueretur ad pietatem, sed potius ad impietatem, vitij proprij fuit. Quòd verò facta sunt ea, quibus cor suo vitio tam malignum resisteret iussionibus Dei (hoc est enim quod dicitur, Induratum; quia non flexibiliter consentiebat. sed inflexibiliter resistebat) dispensationis fuit diuinæ, qua tali cordi non solùm iusta, sed euidenter iusta pœna parabatur, qua timentes Deum corrigerentur. Proposito quippe lucro, verbi gratia, propter quod homicidium committatur, aliter auarus, aliter pecuniæ contemptor mouetur: ille scilicet ad facinus perpetrandum, ille ad cauendum: ipsius tamen lucri propositio, in alicuius illorum non fuit potestate. Ita causæ veniunt hominibus malis, quę non sunt quidem in eorum potestate, sed hoc de illis faciunt, quales eos inuenerint iam factos propriis vitiis ex præterita voluntate. Videndum sanè est, vtrum etiam sic accipi possit, Ego indurabo; tanquam diceret, quàm durum sit demonstrabo. Quomodo cor Pharaonis induratum dicatur à Deo. Altera expositio.

7. ET quæstione vigesimaquarta: Et vidit Pharao, quoniam facta est refrigeratio, & ingrauatum est cor eius, & non exaudiuit eos, sicut dixerat Dominus. Hîc apparet, non illas tantùm fuisse causas obdurationis cordis Pharaonis, quòd incantatores eius similia faciebant, verùm etiam ipsam Dei patientiam, qua parcebat patientia Dei secundùm corda hominum, quibusdam vtilis ad pœnitendum, quibusdam inutilis ad resistendum Deo, & in malo perseuerandum: non tamen per seipsam inutilis est, sed secundùm cor malum, sicut iam diximus. Hoc & Apostolus dicit, Ignoras quia patientia Dei ad pœnitentiam te adducit? Secundùm autem duritiam cordis tui, & impœnitens cor, thesaurizas tibi iram in die iræ, & reuelationis iusti iudicij Dei, qui reddet vnicuique secundùm opera eius. Nam & alibi cùm diceret, Christi bonus odor sumus in omni loco: etiam illud adiunxit, Et in iis qui salui fiunt, & in iis qui pereunt. Non dixit, Christi bonum se odorem esse iis qui salui fiunt, malum autem iis qui pereunt, sed tantùm bonum odorem se dixit. Illi verò tales sunt, vt & bono odore pereant, secundùm sui cordis, vt sæpè dictum est, qualitatem, quæ mundanda est bona voluntate in Dei gratiam, vt incipiant ei prodesse iudicia Dei, quæ malis cordibus nocent.Exod. 9. Causæ obdurationis Pharaonicæ. Dei patientia aburentes. Rom. 2. 2. Cor. 2.

8. ITEM sermone octogesimooctauo de tempore: Primò hoc fideliter & firmiter credat dilectio vestra, quia nunquam prius Deus deserit hominem, nisi prius ab homine deseratur. Cùm enim & semel, & secundò, & tertiò vnusquisque grauia peccata commiserit: expectat tamen illum Deus, sicut per Prophetam dicit, Vt conuertatur, & viuat. Cùm verò in peccatis suis cœperit permanere, de multitudine peccatorum nascitur desperatio, ex desperatione obduratio generatur. Dum homines negligentes, in primis despiciunt peccata sua, quia parua sunt, crescentibus minutis peccatis, adduntur etiam crimina, & cumulum faciunt, & demergunt. Quod cùm factum fuerit, impletur hoc quod scriptum est, Peccator cùm venerit in profundum malorum, contemnit. De talibus & Apostolus dicit, Ignoras, quòd patientia Dei ad pœnitentiam te adducit? Tu autem secundùm duritiam cordis tui, & cor impœnitens, thesaurizas tibi iram in die iræ. Et de tali obduratione etiá alibi legimus, Equus indomitus euadit durus, Deus nunquam deserit hominem prior. Ezech. 33. Prou. 18. Rom. 2. Eccli. 30.

durus,& filius remiſſus euadit præceps. Et iterum de corrigendo filio ſcriptura loquitur; vnde ait, Tunde latera filij tui, dum infans eſt, ne induret, & non conſentiat tibi. Iſta enim teſtimonia ſcripturarum ideò charitati veſtræ inſinuare volui, vt intelligatis, quia & obduratio, non Dei potentia compellente perficitur, ſed Dei remiſſione, vel indulgentia generatur: ac ſic Pharaonem non diuina potentia, ſed diuina patientia credenda eſt obdurâſſe. Deniq; quotiens eum Dei plaga percuſſit, afflictus pœnituit. At vbi ei remiſſio diuina indulgentiam dedit, iterùm ſe in ſuperbiam elatus erexit. Hoc ergò definitiſſimè credite fratres, & hoc intelligite, quia quotiens Dominus dicit, Ego indurabo cor Pharaonis: non aliud intelligi voluit, niſi, Ego, inquit, ſuſpendo plagas meas, & flagella, vndè eum per indulgentiam meam contra me obdurari permitto. Sed fortè aliquis dicat, Quare illum Deus parcendo indurari fecerit, & quare flagella remouerit? Hoc loco ſecurus ego reſpondeo: Ideò Deus totiens flagella remouit, quia Pharao pro ingenti cumulo peccatorum ſuorum, non tanquam filius ad emendationem meruit corripi, ſed tanquàm hoſtis permiſſus eſt indurari. Tantæ enim illius iniquitates præceſſerunt, & Deum totiens ſacrilego auſu contempſerunt, vt in illo impleretur, quod de talibus Spiritus ſanctus dixit, In labore hominum non ſunt, & cum hominibus non flagellabuntur: ideò tenuit eos ſuperbia, operti ſunt iniquitate, & impietate ſua: prodiit quaſi ex adipe iniquitas eorum. Eccè qualiter obduratur, qui ad correctionem caſtigari à Domino non meretur. De illis autem, quos indurari Dei miſericordia non permittit, ſcriptum eſt, Flagellat Deus omnem filium quem recipit. Et iterùm, Ego quos amo, arguo, & caſtigo. Et iterùm, Quem enim diligit Dominus, corripit. De hac obduratione etiam Propheta ex perſona populi ad Dominum clamat, dicens: Indurâſti cor noſtrum ne timeremus te. Quod vtique non eſt aliud, niſi, Deſeruiſti cor noſtrum, ne conuerteremur ad te. Quam rem multis præcedentibus ſacrilegiis in populo Iudæorum impletam eſſe cognouimus. Nemo ergò cum Paganis, aut Manichæis Dei iuſtitiam reprehendere, aut culpare præſumat: ſed certiſſimè credat, quòd Pharaonem, non Dei violentia, ſed propria iniquitas, & indomabilis ſuperbia contra Dei præcepta totiens fecerit obdurari. Quid eſt autem quod dixit, Ego indurabo cor eius, niſi, cùm abfuerit gratia mea, obduret illum nequitia ſua? Et vt hoc euidentiùs poſſit agnoſci, aliquam ſimilitudinem de rebus viſibilibus charitati veſtræ proponimus. Sicut enim quotiens nimio frigore aqua conſtringitur, ſolis calore ſuperueniente reſoluitur, & diſcedente eodem ſole iterùm obduratur: ita nimirùm peccatorum frigore refrigeſcit charitas multorum, & velut glacies obdurantur, & cùm eis iterùm calor diuinæ miſericordiæ ſuperuenerit, reſoluuntur: Ille vtique calor, de quo ſcriptum eſt, Non eſt qui ſe abſcondat à calore eius. Quod etiam erga Pharaonem impletum eſſe cognoſcimus, à quo quotiens flagella remota ſunt, contra Deum ſe obduratus erexit: quotiens verò afflictus eſt, humiliter ſupplicauit.

Ibidem.

Pharaonis obduratio vndè.

Exod. 4. & 7.

Iuſtè permiſſus eſt obdurari.

Pſal. 72.

Heb. 12. Apoc. 3. Prouer. 3.

Iſaiæ 63.

Exo. 4. & 7.

Similitudo qua Pharaonis obduratio explicatur.

Matth. 24.

Pſal. 18.

9. GREGORIVS libro trigeſimoprimo Moralium, capite vndecimo: Pharaonis cor Dominus obdurâſſe deſcribitur, non quòd ipſe duritiam contulit, ſed quòd, exigentibus eius meritis, nulla illud deſuper infuſi timoris ſenſibilitate molliuit.

10. ET libro vndecimo, capite quinto: Ad Moyſen dicitur de Pharaone, Ego obdurabo cor eius. Exod. 4. Obdurare quippe per iuſtitiam dicitur Deus, quando cor reprobum per gratiam non emollit.

11. EXODI decimoquarto capite deſcribitur quomodò Pharao Iſraelem perſequens, & per mare ſiccum poſt illum ingrediens, cum vniuerſo equitatu ac curribus ſubmerſus fuerit.

12. IEREMIÆ quinto: Quòd ſi etiam Viuit Dominus, dixerint: & hoc falſo iurabunt, Domine oculi tui reſpiciunt fidem: percuſſiſti eos, & non doluerunt: attriuiſti eos, & renuerunt accipere diſciplinam: indurauerunt facies ſuas ſupra petram, & noluerunt reuerti, Ego autem dixi: Forſitan pauperes ſunt & ſtulti, ignorantes viam Domini, iudicium Dei ſui. Ibo igitur ad optimates, & loquar eis: ipſi enim cognouerunt viam Domini, iudicium Dei ſui. & eccè, magis hi ſimul confregerunt iugum, ruperunt vincula.

13. ET capite octauo: Et dices ad eos: Hæc dicit Dominus: Nunquid qui cadit, non reſurget? & qui auerſus eſt, non reuertetur? Quare ergò auerſus eſt populus iſte in Ieruſalem auerſione contentioſa? Apprehenderunt mendacium, & noluerunt reuerti. Attendi, & auſcultaui: nemo quod bonum eſt loquitur, nullus eſt qui agat pœnitentiam ſuper peccato ſuo, dicens: Quid feci? Omnes conuerſi ſunt ad curſum ſuum, quaſi equus impetu vadens ad prælium.

14. ISAIÆ quadrageſimooctauo: Sciui enim quia durus es tu, & neruus ferreus ceruix tua, & frons tua ærea.

15. ZACHARIÆ ſeptimo: Hæc ait Dominus exercituum, dicens: Iudicium verum iudicate, & miſericordiam, & miſerationes facite, vnuſquiſque cum fratre ſuo. Et viduam, & pupillum, & aduenam, & pauperem nolite calumniari: & malum vir fratri ſuo non cogitet in corde ſuo. Et noluerunt attendere, & auerterunt ſcapulam recedentem, & aures ſuas aggrauauerunt ne audirent. Et cor ſuum poſuerunt vt adamantem ne audirent legem, & verba quæ miſit Deus exercituum in Spiritu ſuo per manum prophetarum priorum: & facta eſt indignatio magna à Domino exercituum.

16. GENESIS quadrageſimonono: Simeon & Leui fratres: vaſa iniquitatis bellantia. In conſilium eorum non veniat anima mea, & in cœtu illorum non ſit gloria mea: quia in furore ſuo occiderunt virum, & in voluntate ſua ſuffoderunt murum. Maledictus furor eorum, quia pertinax: & indignatio eorum, quia dura: diuidam eos in Iacob, & diſpergam eos in Iſraël.

17. ACTORVM ſeptimo: Dura ceruice, vt in textu.

18. PSALMO quinquageſimoſeptimo: Furor illis ſecundùm ſimilitudinem ſerpentis: ſicut aſpidis ſurdæ, & obturantis aures ſuas. Quæ non exaudiet vocem incantantium: & venefici incantantis ſapienter. Deus conteret dentes eorum in ore ipſorum: molas leonum confringet Dominus.

19. IOB vigeſimoprimo: Quare ergò impij viuunt, ſubleuati ſunt, confortatique diuitiis? Tenent tympanum, & citharam, & gaudent ad ſonitum organi. Ducunt in bonis dies ſuos, & in puncto ad inferna deſcendunt. Qui dixerũt Deo: Recede à nobis, & ſcientiam viarũ tuarum nolumus. Quis eſt Omnipotens, vt ſeruiamus ei? & quid

nobis prodeſt ſi orauerimus illum?

10. Ad Romanos ſecundo: An diuitias bonitatis eius,& patientiæ,& longanimitatis contemnis? ignoras quoniam benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit? Secundùm autem duritiam tuam, & impœnitens cor, theſaurizas tibi iram in die iræ,& reuelationis iuſti iudicij Dei, qui reddet vnicuique ſecundùm opera eius.

11. Proverbiorvm vigeſimonono: Viro qui corripientem, &c. vt in textu.

Correptionis cõtemptor quibus gradibus in malitia promoueatur.

12. Bernardvs ſermone quadrageſimoſecundo ſuper Cantica: Quòd ſi arguero & fecero quod meum eſt, illa autem increpatio procedens minimè quod ſuum eſt faciat, neque id ad quod miſſi illam, ſed reuertatur ad me vacua, tanquàm iaculum feriens, & reſiliens, quid me animi tunc habere putatis fratres? Nónne angor? nónne torqueor? Et, vt mihi vſurpem aliquid ex verbis magiſtri, (quia de ſapientia non poſſum) prorſus coarctor è duobus,& quid eligam neſcio, placere ne mihi in eo quod locutus ſum, quoniam quod debui, feci: an pœnitentiam agere ſuper verbo meo, quia quod volui, non recipi? Volui nimirùm perimere hoſtem,& eripere fratrem: & non feci ſic, magis autem contrarium accidit. Nam læſi animam, & culpam auxi. Siquidem acceſſit & contemptus. Nolunt audire te, inquit, quia nolunt audire me. Vides quæ maieſtas contemnitur? Non te putes me ſolum ſpreuiſſe, Dominus locutus eſt. Et quod dixit Prophetæ, dixit & Apoſtolis: Qui vos ſpernit, ait, me ſpernit. Non ſum Prophetа, non ſum Apoſtolus: & Prophetæ tamen, & Apoſtoli (audeo dicere) vice fungor: & quibus non æquor meritis, eorum implicor curis. Etſi ad meam multam confuſionem, etſi ad grande periculum mihi, ſuper cathedram Moyſi ſedeo, cuius tamen non vendico mihi vitam, nec experior gratiam. Quid tamen? Num ideò cathedræ non deferetur, quoniam occupata eſt ab indigno? Etiam ſi Scribæ, & Phariſæi in ea ſedeant, inquit, quæ dicunt facite. Plerunque etiam impatientia contemptui iungitur, ita vt aliquis non ſolùm non curet corrigi obiurgatus, ſed inſuper obiurganti indignetur more phrenetici, manum medici repellentis. Mira peruerſitas. Medicanti iraſcitur, qui non iraſcitur ſagittanti. Eſt enim qui ſagittat in obſcuro rectos corde, qui & teipſum nunc ſagittauit ad mortem, & in illum non commoueris? Mihi indignaris, qui ſanum te faciam? pio? Iraſcimini, inquit, & nolite peccare. Si peccato iraſceris, non ſolùm minimè peccas, ſed & quod peccâras, exterminas. Nunc verò & peccatum retines, medicamentum reſpuendo, & peccare apponis, irrationabiliter iraſcendo,& eſt ſupra modum peccans peccatum. Aliquoties additur & impudentia, vt non modò impatienter ferat quòd corripitur, ſed etiam id vndè reprehenditur, impudenter defendat. Hoc planè deſperatio. Frons, inquit, mulieris meretricis facta eſt tibi, noluiſti erubeſcere. Et ait: Receſſit zelus meus à te, vltrà non iraſcar tibi. Solo auditu contremiſco. Sentis ne, quanti periculi, quantíque horroris, & tremoris res ſit peccati defenſio? Dicit iterùm: Ego quos amo, arguo,& caſtigo. Si ergò te zelus deſeruit: & amor. Nec eris amore dignus, qui indignus caſtigatione cenſeris. Vides quia tunc magis iraſcitur Deus, cùm non iraſcitur? Miſereamur impio, inquit,& non diſcet facere iuſtitiam. Miſericordiam hanc ego nolo. Super omnem iram miſeratio iſta, ſepieus mihi vias iuſtitiæ. Satius profectò mihi, iuxta Prophetæ conſilium, apprehendere diſciplinam, ne quando iraſcatur Dominus, & peream de via iuſta. Volo iraſcaris mihi pater miſericordiarum, ſed illa ira, qua corrigis deuium, non qua extrudis de via. Illud tua nobis benigna animaduerſio parit, hoc formidoloſa nutrit diſſimulatio. Non enim cùm neſcio, ſed cùm ſentio te iratum, tunc maximè confido propitium. etenim cùm iratus fueris, miſericordiæ recordaberis. Deus, inquit, tu propitius fuiſti eis, & vlciſcens in omnes adinuẽtiones eorum. Moyſen loquitur & Aaron atque Samuelem, quos modò præmiſerat, & hoc vocat propitiationem, quòd eorum Deus non pepercit exceſſibus. I nunc tu ergò, atque hanc tibi excludito in æternum, defendendo errorem, & accuſando correptionem. An non iſtud eſt malum dicere bonum, & bonum malum? An non ex hac odioſa impudentia, pullulabit mox impœnitentia, mater deſperationis? Quem enim pœniteat ſuper bono quod putat? Væ illis, inquit. Væ illud æternum eſt. Aliud eſt quenque tentari à propria concupiſcentia abſtractum & illectum, & aliud ſponte appetere malum tanquàm bonum, ad mortem quaſi ad vitam malè ſecurum properare.

Pſal. 4.

Impudentia impatientiæ quãdoque iungitur. Ierem. 3. Ezech 16. Defenſio peccati quã execrabilis. Apoc. 3.

Tunc Deus magis iraſcitur, cùm non iraſcitur. Iſaiæ 26. Pſal. 2.

Ezech. 3.

Matth. 23. Contemptui impatientia iungitur quandoque.

Pſal. 10.

Iſaiæ 5. Ex impudentia oritur impœnitentia, mater deſperationis. Eccli. 31. Iaco. 1.

VIII.

Quando peccatum Impœnitentiæ committitur?

Auguſt. de verb. Dom. ſer. 11. c. 12. & 13 & epiſto 50. ad Boniface. Gelaſ. in tomo de anathematis vinculo.

A Cùm homo peccatorum ſuorum, quę ſalutari pœnitentia expianda forent, finem modúmque nullum facit, ac proponit inſuper ſe nolle vnquàm pœnitentiam agere.

a Pſal. 33. d.

B Talium certè, qui deploratè peccatores ſunt, ac manere volunt, vita iuxtà & mors [a] peſſima eſt, quum illi, ſi non verbis, at re

b Iſaiæ 28. d. 3. b, Pſal. 31. a. Prouerb. 2. c.

ipſa dicere videantur: [b] *Percuſſimus fœdus cum morte, & cum inferno fecimus pactum.* Ac de his etiam dictum accipi poteſt, quod Ioannes teſtatur, [c] *Eſt peccatum ad mortem: non pro illo dico, vt roget quis.*

c 1. Ioan. 5. d. Aug. de cor. re. & gratia. ca. 12. & Retract. cap. 19.

C Hæc dicta ſint hactenùs de peccatis in Spiritum ſanctum, grauiſſimis illis quidem, & quæ aut nunquàm, aut ægrè admodùm à

dùm à Deo homini remittuntur. Quapropter aduerſus ea ſæpè nos ipſos munire, & alios confirmare debemus, vt obſeruetur illud: [d] *Nolite contriſtare, nolite extinguere Spiritum Dei:* [e] *Hodiè ſi vocem eius audieritis, nolite obdurare corda veſtra. Non* [f] *obduretur quis ex vobis fallacia peccati. Cor* [g] *enim durum habebit malè in nouiſſimo.* Nunc porrò ad peccata, quæ & ipſa non parùm enormia ſunt, & in cælum clamantia dici ſolent, accedamus.

d Ephes. 4. g. 1. Theſſ. 5. c.
e Pſal. 94. b.
f Heb. 3. b.
g Eccli. 3. d.

TESTIMONIA.

1. A AVGVSTINVS ſermone vndecimo de verbis Domini, capite duodecimo: Contra hoc donum gratuitum, (remiſſionem ſcilicet peccatorum) contra iſtam Dei gratiam loquitur cor impœnitens. Ipſa ergò impœnitentia, eſt Spiritus blaſphemia: quæ non remittetur, neque in hoc ſeculo, neque in futuro. Contra Spiritum enim ſanctum, quo baptizantur, quorum peccata omnia dimittuntur, & quem accepit Eccleſia, vt cui dimiſerit peccata, dimittantur ei: verbum valdè malum, & nimis impium, ſiue cogitatione, ſiue etiam lingua ſua dicit: quem patientia Dei cùm ad pœnitentiam adducat, ipſe ſecundùm duritiam cordis ſui, & cor impœnitens theſaurizat ſibi iram in die iræ, & reuelationis iuſti iudicij Dei, qui reddet vnicuique ſecundùm opera eius. Hæc ergò impœnitentia, ſic enim vno aliquo nomine poſſumus vtcunque appellare & blaſphemiam, & verbum contra Spiritum ſanctum, quod remiſſionem non habet in æternum: hæc, inquam, impœnitentia, contra quam clamabat & præco, & iudex, dicentes, Pœnitentiam agite, appropinquauit enim regnum cælorum: contra quam Dominus os Euangelicæ prædicationis aperuit, & contra quam ipſum Euangelium in toto orbe prædicandum eſſe prædixit; vbi poſteaquàm reſurrexit à mortuis, ait diſcipulis: Oportebat pati Chriſtum, & reſurgere à mortuis tertio die, & prædicari in nomine eius pœnitentiam, & remiſſionem peccatorum per omnes gentes, incipientibus ab Ieruſalem. Hæc omninò impœnitentia non habet remiſſionem, neque in hoc ſeculo, neque in futuro: quia pœnitentia impetrat remiſſionem in hoc ſeculo, quæ valeat in futuro. Et deinceps cápite decimotertio: Sed iſta impœnitentia, vel cor impœnitens, quamdiù quiſque in hac carne viuit, non poteſt iudicari. De nullo enim deſperandum eſt, quamdiù patientia Dei ad pœnitentiam adducit: nec de hac vita rapit impium, qui non mortem vult impij, quantum vt reuertatur & viuat. Paganus eſt hodiè: vndè ſcis, vtrùm ſit futurus craſtino Chriſtianus? Iudæus infidelis eſt hodiè: quid ſi cras credat in Chriſtum? Hæreticus eſt hodiè: quid ſi cràs ſequatur Catholicam veritatem? Schiſmaticus eſt hodiè: quid ſi cras amplectatur Catholicam pacem? Quid ſi iſti, quos in quocunque genere erroris notas, & tanquàm deſperatiſſimos damnas, antequàm finiant iſtam vitam, agant pœnitentiam, & inueniant veram vitam in futuro? Proindè, fratres, etiam ad hoc vos admoneat quod ait Apoſtolus, Nolite ante tempus quicquam iudicare. Hæc enim blaſphemia Spiritus, cui nũquàm eſt vlla remiſſio (quam non omnem, ſed quandam intelleximus, eámq; perſeuerantem duritiam cordis impœnitentis, vel diximus, vel inuenimus, vel etiam quantum exiſtimamus, oſtendimus) non poteſt in quoquam, vt diximus, dum in hac adhuc vita eſt, deprehendi. Et paulò pòſt: Non ergò propterea quicunque dixerit verbum contra filium hominis, remittetur ei: qui autem dixerit contra Spiritum ſanctum, non remittetur: quia in Trinitate maior eſt Filio Spiritus ſanctus, quod nullus vnquàm vel hæreticus dixit: ſed quoniam quiſquis reſtiterit veritati, & blaſphemauerit veritatem, quod eſt Chriſtus, etiam poſt tantam ſui prædicationem apud homines, vt verbum caro fieret, & habitaret in nobis, quod eſt filius hominis, idem ipſe Chriſtus, ſi non dixerit verbum illud cordis impœnitentis contra Spiritum ſanctum, de quo dictum eſt; Qui non renatus fuerit ex aqua & Spiritu: & de quo item dictum eſt; Accipite Spiritum ſanctum, ſi cui dimiſeritis peccata, dimittuntur ei: id eſt, ſi pœnituerit eum, accipiet per hoc donum remiſſionem omnium peccatorum, ſimul & huius, quòd verbum dixit contra Filium hominis: quia peccato ignorantiæ, ſiue contumaciæ, vel cuiuſcunque blaſphemiæ, non addidit peccatum impœnitentiæ contra donum Dei, & gratiam regenerationis, vel reconciliationis, quæ fit in Eccleſia Spiritu ſancto.

Impœnitentia eſt peccatum in Spiritum ſanctum.

Ioan. 20.

Rom. 2.

Matth. 3. & 4.

Lucæ 24.

Impœnitentię peccatum non remittitur.

De nullo, quamdiù viuit, deſperãdum.

Ezech. 18.

1. Cor. 4.

Occurrit dubitationi.

Cor blaſphemia in Spiritum ſanctũ grauior iudicatur, quã in Patrem aut Filium. Ioan. 8. Ioan. 3. Ioan. 20.

Impœnitentia repugnat gratiæ baptiſmi & ſacramenti pœnitẽtiæ.

2. IDEM in epiſtola quinquageſima ad Bonifacium Comitem: Intelligant ergò non omne, ſed aliquod ſignificatum eſſe peccatum in Spiritum ſanctum, quod omninò non remittetur. Sicut enim cùm dixiſſet; Si non venirem, peccatum non haberent: vtique non omne peccatum intelligi voluit, quandoquidem pleni erant multis magniſque peccatis, ſed aliquod proprium peccatum: quod ſi non haberent, poſſent illis omnia dimitti quę habebant, id eſt, quòd in eum venientem non crediderunt: hoc enim non haberent peccatum, ſi non veniret: ſic etiam cùm dixit, Qui peccauerit in Spiritum ſanctum, vel qui verbum dixerit aduerſus Spiritum ſanctum, non vtique omne quod in Spiritum ſanctum peccatur facto, ſiue dicto, ſed aliquod certum, & proprium intelligi voluit. Hoc eſt autem duritia cordis vſque ad finem huius vitæ, qua homo recuſat in vnitate corporis Chriſti, quod viuificat Spiritus ſanctus, remiſſionem accipere peccatorum. Cùm enim dixiſſet diſcipulis; Accipite Spiritum ſanctum: continuò ſubiecit, Si cui dimiſeritis peccata, dimittentur ei: ſi cui retinueritis, tenebuntur. Huic ergò dono gratiæ Dei, quicunque reſiterit & repugnauerit, vel quoquo modo fuerit ab eo alienus, vſque in finem huius temporalis vitæ, non remittetur ei, neque in hoc ſeculo, neque in futuro. hoc ſcilicet grande peccatum, vt eo teneantur cuncta peccata, quod non probatur ab aliquo eſſe commiſſum, niſi cùm de corpore exierit. Quandiù verò hîc viuit, eum,

Matth. 12. Marci 3. Luc. 12.

Certa quædam blaſphemia in Spiritum ſanctum, non remittetur vnquàm. Ioan. 20.

Rom. 2. sicut dicit Apostolus, patientia Dei ad pœnitentiam adducit. Sed ipse perseuerantissima iniquitate, sicut consequenter adiungit Apostolus, secundùm duritiam cordis sui, & cor impœnitens thesaurizat sibi iram in die iræ, & reuelationis iusti iudicij Dei, non remittetur ei neque in hoc seculo, neque in futuro. Isti autem, cum quibus agimus, vel de quibus agimus, non sunt desperandi: adhuc enim sunt in corpore: sed non quærant Spiritum sanctum, nisi in Christi corpore.

Matth. 12. Marc. 3. 3. GELASIVS primus in tomo de Anathematis vinculo: Dixit Dominus, quòd in Spiritum sanctum peccantibus nec hîc esset, nec in futuro seculo remittendum. Quantos autem cognoscimus in Spiritum sanctum delinquentes sicut hæreticos diuersos, Arrianos, Eunomianos, Macedonianos, ad fidem Catholicam reuertentes, & hîc remissionem suæ percepisse blasphemiæ, & in futurum spem sumpsisse indulgentiæ consequendæ? Nec ideò non vera est Domini sententia, aut putabitur esse vllatenùs resoluta, cùm circa tales, si hoc esse permaneant, nunquàm omninò soluenda persistat, effectis autem non talibus, non irrogata. Sicut etiam est consequenter & illud B. Ioannis Apostoli: Est peccatum ad mortem: non dico, vt oretur pro eo. Et est peccatum non ad mortem: dico, vt oretur pro eo: Est peccatum ad mortem, in eodem peccato manentibus: est peccatum non ad mortem, ab eodem peccato recedentibus. Nullum est quippe peccatum, pro quo aut non oret Ecclesia remittendo: aut quod, data sibi diuinitùs potestate, desistentibus ab eodem, non possit absoluere, vel pœnitentibus relaxare, cui dicitur: Quæcunque dimiseritis super terram, dimissa erunt & in cælis: & quæcunque solueritis super terram, erunt soluta & in cælis. In quibuscunque omnia sunt, quantacunque sint, & qualiacunque sint: veraci nihilominùs eorum manente sententia, quæ nunquàm soluenda esse denunciatur: in eorum tenore consistens, non etiam ab hoc eodem pòst recedens. Et paulò pòst: Notandum, quòd quolibet genere blasphemantibus in Spiritum sanctum, si resipiscant & corrigant, & hîc eis & in futuro seculo remittatur; nec indè possit Domini mutare sententia, quæ circa tales, vtique permanentes, permanere dicta est, non circa non tales effectos. Quamdiù autem in hoc manent, tales sunt, qualibus non remittendum esse præfixum est. Cùm autem ab hoc recesserint, non tales efficiuntur, qualibus non remittendum esse prædictum est. Et ideò non talibus effectis potest & hîc & in futuro seculo iam remitti. Alioquin (quod absit) frustrà videretur Ecclesia huiusmodi sua reconciliatione suscipere. Quia autem frustrari non potest, hoc intellectu modis omnibus, salua Domini sententia, prædicandum est, quantum ad nos pertinet, omninò posse.

Quibus remitti possit Spiritus blasphemia, quibus non possit. 1. Ioan. 5.

Ecclesia quibus peccata remittere potest pœnitentibus. Matth. 16. & 18. Ioan. 20.

Blasphemantibus in Spiritum sanctum quãdo peccatum remittatur.

1.B PSALMO trigesimotertio: Mors peccatorum pessima.

2. ISAIÆ vigesimooctauo: Propter hoc audite verbum Domini viri illusores, qui dominamini super populum meum, qui est in Ierusalem. Dixistis enim; Percussimus fœdus cum morte, & cum inferno fecimus pactum. Flagellum inundans cùm transierit, non veniet super nos: quia posuimus mendacium spem nostram, & mendacio protecti sumus.

3. ET capite tertio: Ruit Ierusalem, & Iudas concidit: quia lingua eorum & adinuentiones eorum contra Dominum, vt prouocarent oculos maiestatis eius. Agnitio vultus eorum respondit eis: & peccatum suum quasi Sodoma prædicauerunt, nec absconderunt: væ animæ eorum, quoniam reddita sunt eis mala.

4. PSALMO quinquagesimoprimo: Quid gloriaris in malitia, qui potens es in iniquitate? Propterea Deus destruet te in finem, euellet te, & emigrabit te de tabernaculo tuo: & radicem tuam de terra viuentium.

5. PROVERBIORVM secundo: Consilium custodiet te, & prudentia seruabit te, vt eruaris à via mala, & ab homine, qui peruersa loquitur: qui relinquunt iter rectum, & ambulant per vias tenebrosas: qui lætantur cùm malefecerint, & exultant in rebus pessimis: quorum viæ peruersæ sunt, & infames gressus eorum.

6. PRIMÆ Ioannis quinto: Qui scit fratrem suum peccare peccatum non ad mortem, petat, & dabitur ei vita peccanti non ad mortem. Est peccatum ad mortem: non pro illo dico vt roget quis.

7. AVGVSTINVS in libro de Correptione & gratia, capite duodecimo: Est peccatum ad mortem, non pro illo dico vt roget quis. De quo peccato quoniam non expressum est, possiunt multa & diuersa sentiri: ego autem dico id esse peccatum, fidem quæ per dilectionem operatur, desere vsque ad mortem. 1. Ioan. 5.

Peccatum ad mortẽ, est fidem viuam vsq; ad mortem deserere.

8. IDEM libro primo Retractationum, capite decimonono, vt supra quæstione sexta, authoritate secunda.

1.C AD Ephesios quarto: Et nolite contristare Spiritum sanctum Dei: in quo signati estis in die redemptionis.

2. PRIORIS ad Thessalonicenses quinto: Spiritum nolite extinguere.

3. PSALMO nonagesimoquarto: Hodie si vocem eius audieritis, nolite obdurare corda vestra: sicut in irritatione secundùm diem tentationis in deserto.

4. AD Hebræos tertio: Quapropter sicut dicit Spiritus sanctus: Hodiè si vocem eius audieritis, nolite obdurare corda vestra, sicut in exacerbatione secundùm diem tentationis in deserto, vbi tentauerunt me patres vestri: probauerunt, & viderunt opera mea quadraginta annis: Propter quod infensus fui generationi huic, & dixi: Semper errant corde. Ipsi autem non cognouerunt vias meas: sicut iuraui in ira mea: Si introibunt in requiem meam. Videte fratres, ne fortè sit in aliquo vestrûm cor malum incredulitatis, discedendi a Deo viuo: sed adhortamini vosmetipsos per singulos dies, donec Hodiè cognominatur, vt non obduretur quis ex vobis fallacia peccati. Participes enim Christi effecti sumus: si tamen initium substantiæ eius vsque ad finem firmum retineamus.

5. ECCLESIASTICI tertio: Cor durum habebit malè in nouissimo: & qui amat periculum, in illo peribit. Cor ingrediens duas vias, non habebit successus, & prauus corde in illis scandalizabitur. Cor nequam grauabitur in doloribus, & peccator adiiciet ad peccandum.

DE

DE PECCATIS IN CÆLVM CLAMANTIBVS.

I.

Quæ dicuntur peccata in cælum clamantia?

EA, quæ præ cæteris insignem, & manifestam improbitatem habere noscuntur, diuinámque iram & vltionem insigniter accersunt iis, à quibus committuntur.

Aug. in Enchi. cap. 80. & lib. annot. in Iob cap. 30. & lib. 1. locutionis de Genesi. & quæstio. 5. super Exo. Greg. 3. par. curæ past. admonit. 32. & in 2. Psal. pœnitentialem.

B Eiuscemodi quatuor è Scriptura numerantur, [a] Homicidium voluntarium, Peccatum [b] Sodomiticum, Oppressio [c] pauperum, & Merces [d] operariorum defraudata.

a Genes. 4. b.
b Genes. 18. c.
c Exod. 22. d.
d Deut. 24. c. Iacob. 5. a.

TESTIMONIA.

1.A AVGVSTINVS in Enchiridio ad Laurentium, capite octogesimo: Peccata, quamuis magna & horrenda, cùm in consuetudinem venerint, aut parua, aut nulla esse creduntur: vsque adeò, vt non solùm non occultanda, verùm etiam iam prædicanda, ac diffamanda videantur: quando sicut scriptum est, Laudatur peccator in desideriis animæ suæ, & qui iniqua gerit benedicitur. Talis in diuinis libris iniquitas clamor vocatur. Sicut habes apud Isaiam Prophetam de vinea mala: Expectaui, inquit, vt faceret iudicium, fecit autem iniquitatem, & non iustitiam, sed clamorem. Vndè est illud in Genesi, Clamor Sodomorum & Gomorrhæorum multiplicatus est. Quia non solùm iam apud eos non puniebantur illa flagitia, verùm etiam publicè, velut lege, frequentabantur. Sic nostris temporibus ita multa mala, etsi non talia, in apertam consuetudinem iam venerunt, vt pro his non solùm excommunicare aliquem laicum non audeamus, sed nec Clericum degradare. Vndè cùm exponerem ante aliquot annos Epistolam ad Galatas, in eo ipso loco, vbi ait Apostolus, Timeo ne fortè sine causa laborauerim in vobis; exclamare compulsus sum; Væ peccatis hominum, quæ sola inusitata exhorrescimus, vsitata verò, pro quibus abluendis filij Dei sanguis effusus est, quamuis tam magna sint, vt omninò claudi contra se faciant regnum Dei, sæpè videndo omnia tolerare, sæpè tolerando nonnulla etiam facere cogimur. Atque vtinam, ô Domine, non omnia, quæ non poterimus prohibere, faciamus. Sed videro, vtrùm me immoderatus dolor incautè aliquid compulerit dicere.

Pſal. 9. Clamor in Scripturis quid dicatur. Iſaiæ 5. Genes. 18. Galat. 4.

2. IDEM in libro Annotationum in Iob, super caput trigesimum: Insurrexerunt super me fures, quia ad honores indebitos, qui iustorum sunt proprij, per tenebrosas fallacias peruenerunt. Quorum domus erant cauernæ petrarum; qui concupiscentias suas defendebant, & regebant quibusdam obscuritatibus diuinorum librorum. Et inter arbores clamabant. Manifesta erant peccata eorum, quamuis ea scripturarum obscuritate, quasi vmbris arborum, tegere conarentur. Hinc est, Clamor Sodomorum ascendit ad me. Et plerisque locis, pro manifestis peccatis, clamorem ponit scriptura, vt verbum sit, quicquid corde concipitur: clamor, cùm procedit in factum.

Gen. 18.

3. ET libro primo locutionis de Genesi, tractans capitis decimioctaui hæc verba: Dixit autem Dominus, Clamor Sodomorum, & Gomorrhæ impletus est, & delicta eorum magna valdè. Clamorem scriptura solet ponere, pro tanta impudentia & libertate iniquitatis, vt nec verecundia, nec timore abscondatur.

Genes. 18. Clamor in Scripturis.

4. ITEM quæstione quinta super Exodum: Et nunc eccè clamor filiorum Israël venit ad me, non sicut clamor Sodomorum, quo iniquitas sine timore, & sine verecundia significatur.

Exod. 3. Genes. 18.

5. GREGORIVS in tertia parte curæ pastoralis, admonitione trigesima secunda: Cùm prauus quisque impudenter innotescit, quo liberiùs omne facinus perpetrat, eo etiam licitum putat: & quod licitum suspicatur, in hoc proculdubiò multiplicius mergitur. Vndè scriptum est: Peccatum suum sicut Sodoma prædicauerunt: nec absconderunt. Peccatum enim suum absconderet Sodoma, si adhuc si timore peccaret. Sed funditus frena timoris amiserat, quæ ad culpam nec tenebras requirebat. Vndè & rursus scriptum est: Clamor Sodomorum & Gomorrhæ multiplicatus est. Peccatum quippe cum voce, est culpa cum actione: peccatum verò etiam cum clamore, est culpa cum libertate.

Iſaiæ 3. Genes. 18. Culpa cum libertate clamor dicitur.

6. IDEM in Psalmum secundùm pœnitentialem: Quòd peccatum clamor sit, testatur scriptura quæ dicit: Clamor Sodomorum & Gomorrhæorum ascendit ad me. Et iterùm: Descendam videre, vtrùm clamorem qui venit ad me, opere compleuerint: Peccatum quippe cum voce, culpa est in actione: peccatum cum clamore, est culpa cum libertate.

Genes. 18.

1.B GENESIS quarto: Et ait Dominus ad Cain: Vbi est Abel frater tuus? Qui respondit: Nescio: Num custos fratris mei sum ego? Dixitque

ad eum: Quid feciſti? Vox ſanguinis fratris tui clamat ad me de terra. Nunc igitur maledictus eris ſuper terram, quæ aperuit os ſuum, & ſuſcepit ſanguinem fratris tui de manu tua.

2. Et capite decimooctauo: Dixit itaque Dominus: Clamor Sodomorum & Gomorrhæ multiplicatus eſt, & peccatum eorum agrauatum eſt nimis. Deſcendam & videbo vtrùm clamorem qui venit ad me, opere compleuerint: an non eſt ita, vt ſciam.

3. Exodi vigeſimoſecundo: Aduenam non contriſtabis, neque affliges eum: aduenæ enim & ipſi fuiſtis in Terra Ægypti. Viduæ & pupillo non nocebitis. Si læſeritis eos, vociferabuntur ad me, & ego audiam clamorem eorum: & indignabitur furor meus, percutiamque vos gladio, & erunt vxores veſtræ viduæ, & filij veſtri pupilli. Si pecuniam mutuam dederis populo meo pauperi qui habitat tecum, non vrgebis eum quaſi exactor, nec vſuris opprimes. Si pignus à proximo tuo acceperis veſtimentum, ante ſolis occaſum reddes ei. Ipſum enim eſt ſolum, quo operitur, indumentum carnis eius, nec habet aliud in quo dormiat: ſi clamauerit ad me, exaudiam eum, quia miſericors ſum.

4. Deuteronomii vigeſimoquarto: Cùm repetes à proximo tuo rem aliquam, quam debet tibi, non ingredieris domum eius vt pignus auferas: ſed ſtabis foris, & ille tibi proferet quod habuerit. ſin autem pauper eſt, non pernoctabit apud te pignus, ſed ſtatim reddes ei ante ſolis occaſum: vt dormiens in veſtimento ſuo, benedicat tibi, & habeas iuſtitiam coram Domino Deo tuo. Non negabis mercedem indigentis, & pauperis fratris tui, ſiue aduenæ, qui tecum moratur in terra, & intra portas tuas eſt: ſed eadem die reddes ei pretium laboris ſui ante ſolis occaſum, quia pauper eſt, & ex eo ſuſtentat animam ſuam: ne clamet contra te ad Dominum & reputetur tibi in peccatum.

5. Iacobi quinto: Agite nunc diuites, plorate vlulantes, &c. Eccè merces operariorum, qui meſſuerunt regiones veſtras, quæ fraudata eſt à vobis, clamat: & clamor eorum in aures Domini ſabbaoth introiit.

II.

Quomodò Scriptura vindicari docet Homicidium voluntarium?

Vide Concil. Ancyr. cap. 22. Epaunenſe cano. 31. Triburienſe can. 54. & ſeq.

a Geneſ. 4. b. c. Ambr. lib. 2. de Cain & Abel. ca. 9.

b Geneſ. 9. a. b. Exod. 21. b. c. Leuit. 24. c. Numer. 35. c. d. Deut. 19. a. b. c. 1. Ioan. 3. c.

c Pſalm. 54. d.

d Auguſt. lib. 22. contra Fauſtum, cap. 70.

e Matth. 26. c. & Apoc. 13. c.

Graviter ſanè, quemadmodum hiſce verbis Deus oſtendit, quibus Cain primum increpat homicidam: [a] *Quid feciſti?* inquit, *vox ſanguinis fratris tui clamat ad me de terra. Nunc igitur maledictus eris ſuper terram.* Et alibi vox Diuina teſtatur: [b] *Quicunque effuderit humanum ſanguinem, fundetur ſanguis illius: ad imaginem quippe Dei factus eſt homo.* Concinit [c] Pſaltes Regius: *Viri ſanguinum, non dimidiabunt dies ſuos.* Summum enim hoc ſcelus eſt, & atrociſſimam proximo iniuriam adfert, qui vitam ei adimit abſque legitima [d] authoritate. Vndè à Christo etiam dictum eſt: [e] *Omnes, qui acceperint gladium, gladio peribunt.*

TESTIMONIA.

Pœna veteris Eccleſiæ in homicidas conſtituta.

1. Concilium Ancyranum capite vigeſimoſecundo: Qui voluntariè homicidium fecerint, ad pœnitentiam quidem iugiter ſe ſubmittant. Circa exitum autem vitæ, communione digni habeantur. Eos verò, qui non voluntate, ſed caſu homicidium fecerint, prior quidem regula poſt ſeptem annorum pœnitentiam, communioni ſociauit ſecundùm gradus conſtitutos: Hęc verò humanior definitio, quinquennij tempus tribuit.

2. Concilium Epaunenſe tempore Gelaſij primi celebratum, canone trigeſimoprimo: De pœnitentia homicidarum, qui ſeculi leges euaſerunt, hoc ſumma reuerentia de eis inter eos placuit obſeruari, quod Ancyritani Canones decreuerunt.

3. Concilium Triburienſe canone quinquageſimoquarto: De his qui voluntariè homicidium fecerint, Ancyrano ſancto concilio capite * vigeſimoprimo legitur: Vt pœnitentiæ quidem iugiter ſe ſubmittant: perfectionem verò, id eſt, communionis Chriſti gratiam, circa exitum conſequantur. Inſtituta canonica, & ſanctorum Patrum decreta, noſtro & omnium orthodoxorum iudicio, inuiolabilem habeant firmitatem. Nobis autem, qui paſtores Chriſti ouium ſumus, pro moderni temporis qualitate, & hominum fragilitate, bonum & vtile videtur, vt his, qui voluntariè homicidium fecerint, authoritate ſynodali, & iudicio generali, & modum caſtigationis imponamus, & certum ac definitum pœnitentiæ tempus præmonſtremus: ne prolixum tempus pœnitentiæ, generet faſtidium negligentibus: ſed curſim exercitatis, accreſcat opus ſalutis.

Relaxatio pœnæ homicidarũ.

4. Et canone quinquageſimoquinto: Si quis ſponte homicidium fecerit, quadraginta diebus ab ingreſſu Eccleſiæ arceatur. Et nihil manducet illis quadraginta diebus præter ſolum panem & ſalem, neque bibat niſi puram aquam. Nudis pedibus

Pœnitentia eorum, qui voluntariè perpetrãrunt homicidiũ.

* ſecundùm edit. veterè.

dibus incedat. Lineis non induatur veſtibus, niſi tantùm femoralibus. Secularia arma non portet. Nullo vehiculo vtatur. Ad nullam fœminam, nec ad propriam vxorem, his diebus miſceatur. Nullam communionem illis quadraginta diebus cum alijs Chriſtianis, nec cum alio habeat pœnitente, in cibo, vel potu, aut vllis rebus. Si verò ſint aliqui vitæ ſuæ inſidiatores, vt præ illis non poſſit dignè pœnitere, interim differatur ei eadem pœnitentia, donec ab Epiſcopo proprio pax ei ab illis ſit facta. Si enim aliqua corporali infirmitate detentus ſit, vt non poſſit ritè ieiunare, adhibeatur ei miſericordia, quouſque conualeſcat, & tunc demùm pœniteat. Si verò longo tempore eadem ſit occupatus infirmitate, ad Epiſcopum pertinebit, vt prudenter pertractet, quomodo infirmum peccatorem curare diſponat: quia, vt Gregorius paſtorali commemorat libro, Occultiora ſunt vulnera mentium, quàm corporum: & * arseſt artium, regimen animarum.

* parte 1. cap. 1. Abſtinentia homicidæ annua qualis.

5. Et canone quinquageſimoſexto: Poſt illos quadraginta dies, vnum annum integrum ab introitu Eccleſiæ ſuſpendatur. Et abſtineat ſe à carne & caſeo, à vino & medone ac mellita ceruiſia, niſi dominicis diebus, & feſtis, qui per illum Epiſcopatum publicè celebrantur apud cunctum populum: & niſi vel in hoſte, aut in aliquo magno ſit itinere, vel longè, aut diù ad Dominicam curtem, vel ſi infirmitate detentus ſit: tunc licitum ſit ei, tertiam feriam, & quintam, atque Sabbatum redimere vno denario, vel pretio denarij, ſiue tres pauperes pro nomine Domini paſcendo: ita duntaxat, vt vel carne, vel vino, vel medone, id eſt, de tribus vna re vtatur, non omnibus veſcatur. Poſtquàm autem de itinere domum reuertatur, aut de infirmitate liberetur, prædictas ferias non redimat, ſed ſtatuto modo pœniteat. Completo verò vnius eiuſdemque anni curriculo, ita caſtigatus ritè, & ordinabiliter more pœnitentium introducatur in Eccleſiam.

6. Item canone quinquageſimoſeptimo: Secundum verò, & tertium annum ſimili modo pœniteat: excepto, quòd prædictas tres ferias redimere ius habeat, vbicunque eſt, ſiue domo, ſiue in itinere. Cætera per omnia obſeruet, vt in primo anno faciebat.

7. Et canone quinquageſimooctauo: Quartum enim annum, & quintum, ſextum, & ſeptimum, iſto modo obſeruet: Ieiunet autem his ſingulis tres quadrageſimas: Vnam ante Paſcha Domini, à caseo & pinguibus piſcibus, à vino & medone & mellita ceruiſia. Alteram ante natiuitatem S. Ioannis Baptiſtæ. Si verò deſunt quadraginta dies ante natiuitatem, impleantur poſt natiuitatem. Tertiam quadrageſimam ante natiuitatem Domini Saluatoris ieiunet, & abſtineat ſe à carne & cæteris rebus prædictis: & in his quatuor annis, tertia feria, & quinta, ac ſabbatho, manducet & bibat quodcunque libeat. Et ſecundam atque quartam feriam denario, aut prædicto denarij pretio redimere ius habeat. Sextam verò feriam cautè obſeruet. His ſeptem annis ritè expletis, reconcilietur, & more pœnitentium ſacris altaribus, & ſanctæ communioni reſtituatur, atque perfectionem conſequatur.

Poſt ſeptẽnem pœnitentiam homicida ad communionem admittitur.

8. Genesis quarto: Dixitque Cain ad Abel fratrem ſuum: Egrediamur foras. Cumque eſſent in agro, conſurrexit Cain aduerſus fratrem ſuum Abel, & interfecit eum. Et ait Dominus ad Cain: Vbi eſt Abel frater tuus? Qui reſpondit: Neſcio: Num cuſtos fratris mei ſum ego? Dixitque ad eum, Quid feciſti? vox ſanguinis fratris tui clamat ad me de terra. Nuncigitur maledictus eris ſuper terram, quæ aperuit os ſuum, & ſuſcepit ſanguinem fratris tui de manu tua. Cùm operatus fueris eam, non dabit tibi fructus ſuos: vagus & profugus eris ſuper terram. Dixitque Cain ad Dominum: Maior eſt iniquitas mea, quàm vt veniam merear. Eccè eijcis me hodiè à facie terræ, & à facie tua abſcondar, & ero vagus & profugus in terra: omnis igitur qui inuenerit me, occidet me. Dixitque ei Dominus: Nequaquam ita fiet: ſed omnis qui occiderit Cain, ſeptuplum punietur. Poſuitque Dominus Cain ſignum, vt non interficeret eum omnis qui inueniſſet eum. Egreſſuſque Cain à facie Domini, habitauit profugus in terra ad orientalem plagam Eden.

9. Ambrosius libro ſecundo de Cain & Abel, capite nono: Et benè ait, Vox ſanguinis fratris tui clamat: non, frater clamat. Hoc innocentia, & gratia germanitatis etiam in ipſa morte ſeruat. Non accuſat frater, ne videatur patricida. Non accuſat vox ipſius, non anima eius: ſed vox ſanguinis accuſat, quem ipſe fudiſti. Tuum te ergò facinus, non frater, accuſat. Simul querela criminoſa adimitur. Non poteſt de alieno teſtimonio queri, qui crimen proprio facinore confitetur. Minor eſt ſermo, quàm factum: eſt tamen etiam terra teſtis, quæ cepit ſanguinem. Et benè ait, Vox ſanguinis fratris tui clamat de terra: non dixit, de fratris clamat corpore, ſed de terra clamat. Et ſi frater parcit, terra non parcit. Si frater, tacet terra condemnat. Ipſa eſt in te & teſtis, & iudex. Teſtis acrior, quæ adhuc parricidij tui ſãguine madet: iudex aſperior, quæ tanto ſcelere coinquinata eſt, vt aperiret os ſuum, & exciperet ſanguinem fratri tui de manu tua.

Genes. 4. Quomodò vox ſanguinis clamare dicitur.

De terra clamare.

10. Genesis capite nono: Sanguinem animarum veſtrarum requiram de manu cunctarum beſtiarum: & de manu hominis, de manu viri, & fratris eius requiram animam hominis. Quicunque effuderit humanum ſanguinem, fundetur ſanguis illius: ad imaginem quippe Dei factus eſt homo.

11. Exodi vigeſimoprimo: Qui percuſſerit hominem volens occidere, morte moriatur: Qui autem non eſt inſidiatus, ſed Deus illum tradidit in manus eius: conſtituam tibi locum in quem fugere debeat. Si quis per induſtriam occiderit proximum ſuum, & per inſidias: ab altari meo euelles eum, vt moriatur: Qui percuſſerit patrẽ ſuum aut matrem, morte moriatur.

12. Levitici vigeſimoquarto: Qui percuſſerit, & occiderit hominem, morte moriatur.

13. Numerorum trigeſimoquinto: Si quis ferro percuſſerit, & mortuus fuerit qui percuſſus eſt: reus erit homicidij, & ipſe morietur. Si lapidem iecerit, & ictus occubuerit: ſimiliter punietur. Si ligno percuſſus interierit: percuſſoris ſanguine vindicabitur. Propinquus occiſi, homicidam interficiet, ſtatim vt apprehenderit eum, interficiet. Si per odium quis hominem impulerit, vel iecerit quippiam in eum per inſidias: aut cùm eſſet inimicus, manu percuſſerit, & ille mortuus fuerit: percuſſor, homicidij reus erit. cognatus occiſi ſtatim vt inuenerit eum, iugulabit. Quòd ſi

fortuito, & abſque odio, & inimicitijs quidquam horum fecerit, & hoc audiente populo fuerit comprobatum, atque inter percuſſorem & propinquum ſanguinis quæſtio ventilata: liberabitur innocens de vltoris manu, & reducetur per ſententiam in vrbem, ad quam confugerat, manebitque ibi, donec ſacerdos magnus, qui oleo ſancto vnctus eſt, moriatur. Si interfector extra fines vrbium, quæ exulibus deputatæ ſunt, fuerit inuentus, & percuſſus ab eo qui vltor eſt ſanguinis: abſque noxa erit qui eum occiderit. debuerat enim profugus vſque ad mortem Pontificis in vrbe reſidere. Poſtquàm autem ille obierit, homicida reuertetur in terram ſuam. Hæc ſempiterna erunt, & legitima in cunctis habitationibus veſtris. Homicida ſub teſtibus punietur: ad vnus teſtimonium nullus condemnabitur. Non accipietis pretium ab eo, qui reus eſt ſanguinis, ſtatim & ipſe morietur. Exules & profugi ante mortem Pontificis nullo modo in vrbes ſuas reuerti poterunt: ne polluatis terram habitationis veſtræ, quæ inſontium cruore maculatur: nec aliter expiari poteſt, niſi per eius ſanguinem, qui alterius ſanguinem fuderit. Atque ita emundabitur veſtra poſſeſſio, me commorante vobiſcum. ego enim ſum Dominus qui habito inter filios Iſraël.

14. DEVTERONOMII decimonono: Hæc erit lex homicidæ fugientis, cuius vita ſeruanda eſt: Qui percuſſerit proximum ſuum neſciens, & qui heri & nudiuſtertiùs nullum contra eum odium habuiſſe comprobatur: ſed abijce cum eo ſimpliciter in ſiluam ad ligna cædenda, & in ſuccisione lignorum ſecuris fugerit manu, ferrumque lapſum de manubrio amicũ eius percuſſerit, & occiderit: hic ad vnam ſupradictarum vrbium confugiet, & viuet: ne forſitam proximus eius, cuius effuſus eſt ſanguis, dolore ſtimulatus, perſequatur, & apprehendat eum ſi longior via fuerit, & percutiat animam eius, qui non eſt reus mortis; quia nullum contra eum, qui occiſus eſt, odium priùs habuiſſe monſtratur. Idcircò præcipio tibi, vt tres ciuitates æqualis inter ſe ſpatij diuidas. Cùm autem dilatauerit Dominus Deus tuus terminos tuos, ſicut iurauit patribus tuis, & dederit tibi cunctam Terram, quam eis pollicitus eſt, (ſi tamen cuſtodieris mandata eius, & feceris quæ hodiè præcipio tibi, vt diligas Dominum Deum tuum, & ambules in viis eius omni tempore) addes tibi tres alias ciuitates, & ſupradictarum trium vrbium numerum duplicabis: vt non effundatur ſanguis innoxius in medio Terræ, quam Dominus Deus tuus dabit tibi poſſidendam, ne ſis ſanguinis reus. Si quis autem odio habens proximum ſuum, inſidiatus fuerit vitæ eius, ſurgensque percuſſerit illum, & mortuus fuerit, fugeritque ad vnam de ſupradictis vrbib⁹, mittent ſeniores ciuitatis illius, & arripient eum de loco effugij, tradentque in manu proximi, cuius ſanguis effuſus eſt, & morietur. Non miſereberis eius, & auferes noxium sãguinem de Iſraël, vt benè ſit tibi.

15. PRIMÆ Ioannis tertio: Omnis, qui odit fratrem ſuum, homicida eſt. Et ſcitis quoniam omnis homicida non habet vitam æternam in ſemetipſo manentem.

16. PSALMO quinquageſimoquarto: Viri ſanguinum, & doloſi non dimidiabunt dies ſuos.

17. AVGVSTINVS libro vigeſimo ſecundo contra Fauſtum Manichæum, capite ſeptuageſimo: Hinc erat etiam illud Petri cùm euaginato gladio volens defendere Dominum, aurem perſecutoris abſcidit, quod factum Dominus ſatis minaciter cohibuit, dicens: Reconde gladium: qui enim gladio vſus fuerit, gladio cadet. Ille autem vtitur gladio, qui nulla ſuperiori, ac legitima poteſtate vel iubente, vel concedente, in ſanguinem alicuius armatur. Nam vtique Dominus iuſſerat, vt ferrum diſcipuli eius ferrent; ſed non iuſſerat, vt ferirent.

18. MATTHÆI vigeſimoſexto: Tunc ait illi (Petro) Ieſus: Conuerte gladium tuum in locum ſuum. omnes enim, qui acceperint gladium, gladio peribunt.

19. APOCALYPSIS decimotertio: Qui in captiuitatem duxerit, in captiuitatem vadet: qui in gladio occiderit, oportet eum gladio occidi.

III.

Quid verò de Sodomitico peccato, eiuſque punitione ſcriptum extat?

a Geneſ. 13. c.

b 2 Pet. 2. b.
c Rom. 1. c. d. 1. Timot. 1. b. Epheſ. 5. b. c. Iudic 19. e. f. 20. g.
d Geneſ. 18. c.

e 2. Pet. 2. b.
f. Geneſ 19 c.
g Ibid d & Sapient. 10. b. Deuter. 29. d. Iudæ b. Gen. 14. b. Vide Greg. 14. Moral. c. 10. Aug. lib. 16. de ciui. Dei c. 30 Tertul. in Apologetico aduerſus gentes c. 40. & in Sodoma c. 4.

A HOMINES *Sodomitæ*, inquit[a] Scriptura, *peßimi erant, & peccatores coram Domino nimis.* Nefandum hoc & flagitioſum peccatum[b] Petrus & [c] Paulus coarguunt: tum natura ipſa execratur: Scriptura verò tanti flagitij magnitudinem his etiam verbis declarat: [d] *Clamor Sodomorum & Gomorrhæ multiplicatus eſt, & peccatum eorum aggrauatum eſt nimis.* Vndè ad Loth iuſtum, & ab infandis [e] Sodomitarum ſtupris maiorem in modum abhorrentem, ſic angeli loquuntur: [f] *Delebimus locum iſtum, eò quòd increuerit clamor eorum coram Domino qui miſit nos vt perdamus illos.* [g] *Igitur Dominus pluit ſuper Sodomam & Gomorrham ſulphur & ignem à Domino de cælo: & ſubuertit ciuitates has, & omnem circà regionem.* Neque tacet Scriptura cauſas, quæ ad hoc pergraue peccatum Sodomitas impulerunt,

& alios

& alios itidem permouere possunt. Sic enim legimus apud [h] Ezechielem: *Ecce hæc fuit iniquitas Sodomæ sororis tuæ, superbia, saturitas panis & abundantia, & otium ipsius, & filiarum eius: & malum egeno, & pauperi non porrigebant.*

[h] Ezech. 16. 1.

B Huic autem flagitio nunquàm satis execrando sunt obnoxij, qui diuinam, immò & naturalem legem in Leuitico scriptam, violare non verentur. Ea sic habet: [i] *Cum masculo non commiscearis coitu fœmineo, quia abominatio est. Cum omni pecore non coibis, nec maculaberis cum eo.* Quod si fiat, terrā ipsam tam tetris ac nefandis libidinibus pollui, ac iram diuinam aduersus populum maiorem in modum concitari, tum crimen [k] mortis supplicio expiandum esse, eodem [l] loco monemur. Vndè Paulus non semel etiam arguit masculorum [m] concubitores: damnat præterea immundos atque molles. E quibus vnus erat Onan [n] Iudæ filius, qui præsentem Dei vltionem effugere non potuit, quòd in terram semen funderet, peiórque bestiis, naturæ honestatem ac ordinem vellet perrumpere.

[i] Leuit. 18. c. Deuter. 27. d. Vide Chrysost. hom. 4. in epist. ad Ro. Tert. in lib. de pudicit. cap. 4. Aug lib. 3. Confess. ca. 8. & epi. 109.

[k] l. Cùm vir nubit. C. ad legem Iul. de adul.

[l] Leui. 20. b. c. d. Exod. 22. e. Ioel. 3. a.

[m] 1. Cor 6. b. Rom. 1. d. 1 Tim. 1. b. Gal. 5. d.

[n] Gen. 38. b. Hier. in c. 5. ep. ad Ephes.

TESTIMONIA.

1. A GENESIS decimotertio: Homines autem Sodomitæ, &c. vt in textu.

2. POSTERIORIS Petri secundo: Et ciuitates Sodomorum, & Gomorrhæorum in cinerem redigens, euersione damnauit: exemplum eorum, qui impiè acturi sunt, ponens: & iustum Loth oppressum à nefandorum iniuria, ac luxuriosa conuersatione eripuit: aspectu enim, & auditu iustus erat: habitans apud eos, qui de die in diem animam iustam iniquis operibus cruciabant. Nouit Dominus pios de tentatione eripere: iniquos verò in diem iudicij reseruare cruciandos, &c.

3. AD Romanos primo: Mutauerunt gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, & volucrum, & quadrupedum, & serpentium. Propter quod tradidit illos Deus in desideria cordis eorum, in immunditiam: vt contumeliis afficiant corpora sua in semetipsis: qui commutauerunt veritatem Dei in mendacium: & coluerunt & seruiêrunt creaturæ potiùs quàm Creatori, qui est benedictus in sæcula. Amen. Propterea tradidit illos Deus in passiones ignominiæ. Nam feminæ eorum immutauerunt naturalem vsum in eum vsum, qui est contra naturam. Similiter autem & masculi, relicto naturali vsu feminæ, exarserunt in desideriis suis in inuicem, masculi in masculos turpitudinem operantes, & mercedem, quam oportuit, erroris sui in semetipsis recipientes. Et sicut non probauerunt Deum habere in notitia: tradidit illos Deus in reprobum sensum: vt faciant ea, quæ non conueniunt, repletos omni iniquitate, malitia, fornicatione, &c.

4. PRIORIS ad Timotheum primo: Lex iusto non est posita, sed iniustis, & non subditis, impiis, & peccatoribus, sceleratis, & contaminatis, &c. fornicariis, masculorum concubitoribus, &c. & si quid aliud sanæ doctrinæ aduersatur.

5. AD Ephesios quinto: Omnis fornicator, aut immundus, aut auarus, quod est idolorum seruitus non habet hæreditatem in regno Christi, & Dei. Nemo vos seducat inanibus verbis: propter hæc enim venit ira Dei in filios diffidentiæ. Quæ in occulto fiunt ab ipsis, turpe est & dicere.

6. IVDICVM decimonono: Illis epulantibus, & post laborem itineris, cibo & potu reficientibus corpora, venerunt viri ciuitatis illius, filij Belial, (id est, absque iugo) & circumdantes domum senis, fores pulsare cœperunt, clamantes ad dominum domus, atque dicentes: Educ virum, qui ingressus est domū tuam; vt abutamur eo. Egressúsque est ad eos senex, & ait: Nolite fratres, nolite facere malum hoc: quia ingressus est homo hospitium meum, & cessate ab hac stultitia: habeo filiam virginem, & hic homo habet concubinam, educam eas ad vos, vt humilietis eas, & vestram libidinem compleatis: tantùm, obsecro, ne scelus hoc contra naturam operemini in virum. Nolebant acquiescere sermonibus illius, &c.

7. ET capite vigesimo: Et sic factum est, vt omnes qui ceciderant de Beniamin in diuersis locis, essent vigintiquinque millia, pugnatores ad bella promptissimi. Remanserunt itaque de omni numero Beniamin, qui euadere, & fugere in solitudinem potuerunt, sexcenti viri: sederúntque in Petra Remmon mensibus quatuor. Regressi autem filij Israel, omnes reliquias ciuitatis à viris vsque ad iumenta gladio percusserunt, cunctáſq; vrbes & viculos Beniamin vorax flamma consumpsit.

8. GENESIS decimooctauo: Clamor Sodomorum, &c. vt in textu.

9. POSTERIORIS Petri secundo, vt suprà testimonio secundo.

10. GENESIS decimonono: Delebimus locum istum, &c. vt in textu.

11. SAPIENTIÆ decimo: Hæc (*Sapientia*) iustum à pereuntibus impiis liberauit fugientem, descendente igne in pentapolim: quibus in testimonium nequitiæ fumigabunda constat deserta terra, & incerto tempore fructus habentes arbores, & incredibilis animæ memoria stans figmentum salis. Sapientiam enim prætereuntes, non

fortuitu, & abſque odio, & inimicitijs quidquam horum fecerit, & hoc audiente populo fuerit comprobatum, atque inter percuſſorem & propinquum ſanguinis quæſtio ventilata: liberabitur innocens de vltoris manu, & reducetur per ſententiam in vrbem, ad quam confugerat, manebitque ibi, donec ſacerdos magnus, qui oleo ſancto vnctus eſt, moriatur. Si interfector extra fines vrbium, quæ exulibus deputatæ ſunt, fuerit inuentus, & percuſſus ab eo qui vltor eſt ſanguinis: abſque noxa erit qui eum occiderit. debuerat enim profugus vſque ad mortem Pontificis in vrbe reſidere. Poſtquàm autem ille obierit, homicida reuertetur in terram ſuam. Hæc ſempiterna erunt, & legitima in cunctis habitationibus veſtris. Homicida ſub teſtibus punietur: ad vnus teſtimonium nullus condemnabitur. Non accipietis pretium ab eo, qui reus eſt ſanguinis, ſtatim & ipſe morietur. Exules & profugi ante mortem Pontificis nullo modo in vrbes ſuas reuerti poterunt: ne polluatis terram habitationis veſtræ, quæ inſontium cruore maculatur: nec aliter expiari poteſt, niſi per eius ſanguinem, qui alterius ſanguinem fuderit. Atque ita emundabitur veſtra poſſeſſio, me commorante vobiſcum. ego enim ſum Dominus qui habito inter filios Iſraël.

14. DEVTERONOMII decimonono: Hæc erit lex homicidæ fugientis, cuius vita ſeruanda eſt: Qui percuſſerit proximum ſuum neſciens, & qui heri & nudiuſtertiùs nullum contra eum odium habuiſſe comprobatur: ſed abijce eum eo ſimpliciter in ſiluam ad ligna cædenda, & in ſuciſione lignorum ſecuris fugerit manu, ferrumque lapſum de manubrio amicũ eius percuſſerit, & occiderit: hic ad vnam ſupradictarum vrbium confugiet, & viuet: ne forſitam proximus eius, cuius effuſus eſt ſanguis, dolore ſtimulatus, perſequatur, & apprehendat eum ſi longior via fuerit, & percutiat animam eius, qui non eſt reus mortis; quia nullum contra eum, qui occiſus eſt, odium priùs habuiſſe monſtratur. Idcirco præcipio tibi, vt tres ciuitates æqualis inter ſe ſpatij diuidas. Cùm autem dilatauerit Dominus Deus tuus terminos tuos, ſicut iurauit patribus tuis, & dederit tibi cunctam Terram, quam eis pollicitus eſt, (ſi tamen cuſtodieris mandata eius, & feceris quæ hodiè præcipio tibi, vt diligas Dominum Deum tuum, & ambules in viis eius omni tempore) addes tibi tres alias ciuitates, & ſupradictarum trium vrbium numerum duplicabis: vt non effundatur ſanguis innoxius in medio Terræ, quàm Dominus Deus tuus dabit tibi poſſidendam, ne ſis ſanguinis reus. Si quis autem odio habens proximum ſuum, inſidiatus fuerit vitæ eius, ſurgensque percuſſerit illum, & mortuus fuerit, fugeritque ad vnam de ſupradictis vrbib⁹, mittent ſeniores ciuitatis illius, & arripient eum de loco effugij, tradentque in manu proximi, cuius ſanguis effuſus eſt, & morietur. Non miſereberis eius, & auferes noxium sãguinem de Iſraël, vt benè ſit tibi.

15. PRIMÆ Ioannis tertio: Omnis, qui odit fratrem ſuum, homicida eſt. Et ſcitis quoniam omnis homicida non habet vitam æternam in ſemetipſo manentem.

16. PSALMO quinquageſimoquarto: Viri ſanguinum, & doloſi non dimidiabunt dies ſuos.

17. AVGVSTINVS libro vigeſimo ſecundo contra Fauſtum Manichæum, capite ſeptuageſimo: Hinc erat etiam illud Petri cùm euaginato gladio volens defendere Dominum, aurem perſecutoris abſcidit, quod factum Dominus ſatis minaciter cohibuit, dicens: Reconde gladium: qui enim gladio vſus fuerit, gladio cadet. Ille autem vtitur gladio, qui nulla ſuperiori, ac legitima poteſtate vel iubente, vel concedente, in ſanguinem alicuius armatur. Nam vtique Dominus iuſſerat, vt ferrum diſcipuli eius ferrent; ſed non iuſſerat, vt ferirent.

18. MATTHÆI vigeſimoſexto: Tunc ait illi (Petro) Ieſus: Conuerte gladium tuum in locum ſuum. omnes enim, qui acceperint gladium, gladio peribunt.

19. APOCALYPSIS decimotertio: Qui in captiuitatem duxerit, in captiuitatem vadet: qui in gladio occiderit, oportet eum gladio occidi.

III.

Quid verò de Sodomitico peccato, eiuſque punitione ſcriptum extat?

a Geneſ. 13. c.

b 2 Pet. 2. b.
c Rom. 1. c. d. 1. Timot. 1. b. Epheſ. 5. b. c. Iudic 19. e. f. 20. g.
d Geneſ. 18. c.

e 2. Pet. 2. b.
f Geneſ. 19 c.
g Ibid d & Sapient. 10. b. Deuter. 29. d. Iudæ b. Gen. 14. b. Vide Greg. 14. Moral. c. 10. Aug. lib. 16. de ciui. Dei c. 30 Tertul. in Apologetico aduerſus gentes c. 40. & in Sodoma c. 4.

A HOMINES *Sodomitæ*, inquit[a] Scriptura, *peßimi erant, & peccatores coram Domino nimis.* Nefandum hoc & flagitioſum peccatum[b] Petrus & [c] Paulus coarguunt: tum natura ipſa execratur: Scriptura verò tanti flagitij magnitudinem his etiam verbis declarat: [d] *Clamor Sodomorum & Gomorrhæ multiplicatus eſt, & peccatum eorum aggrauatum eſt nimis.* Vndè ad Loth iuſtum, & ab infandis [e] Sodomitarum ſtupris maiorem in modum abhorrentem, ſic angeli loquuntur: [f] *Delebimus locum iſtum, eò quòd increuerit clamor eorum coram Domino qui miſit nos vt perdamus illos.* [g] *Igitur Dominus pluit ſuper Sodomam & Gomorrham ſulphur & ignem à Domino de cælo: & ſubuertit ciuitates has, & omnem circà regionem.* Neque tacet Scriptura cauſas, quæ ad hoc pergraue peccatum Sodomitas impulerunt,

& alios

& alios itidem permouere poſſunt. Sic enim legimus apud [h] Ezechielem: *Eccè hæc fuit iniquitas Sodomæ ſororis tuæ, ſuperbia, ſaturitas panis & abundantia, & otium ipſius, & filiarum eius: & malum egeno, & pauperi non porrigebant.*

[h] Ezech. 16. c.

B Huic autem flagitio nunquàm ſatis execrando ſunt obnoxij, qui diuinam, immò & naturalem legem in Leuitico ſcriptam, violare non verentur. Ea ſic habet: [i] *Cum maſculo non commiſceris coitu fœmineo, quia abominatio eſt. Cum omni pecore non coibis, nec maculaberis cum eo.* Quod ſi fiat, terrã ipſam tam tetris ac nefandis libidinibus pollui, ac iram diuinam aduerſus populum maiorem in modum concitari, tum crimen [k] mortis ſupplicio expiandum eſſe, eodem [l] loco monemur. Vndè Paulus non ſemel etiam arguit maſculorum [m] concubitores: damnat præterea immundos atque molles. E quibus vnus erat Onan [n] Iudæ filius, qui præſentem Dei vltionem effugere non potuit, quòd in terram ſemen funderet, peiórque beſtiis, naturæ honeſtatem ac ordinem vellet perrumpere.

[i] Leuit. 18. c. Deuter. 17. d. Vide Chryſoſt. hom. 4. in epiſt. ad Ro. Tert. in lib. de pudicit. cap. 4. Aug lib. 3. Confeſſ. ca. 8. & epi. 109.

[k] l. Cùm vir nubit. C. ad legem Iul. de adul.

[l] Leui. 20. b. c d. Exod. 22. c. loci. 3. a.

[m] 1. Cor 6. b. Rom. 1. d. 1 Tim. 1. b. Gal. 5. d.

[n] Gen. 38. b. Hier. in c. 5. ep. ad Epheſ.

TESTIMONIA.

1. A GENESIS decimotertio: Homines autem Sodomitæ, &c. vt in textu.

2. POSTERIORIS Petri ſecundo: Et ciuitates Sodomorum, & Gomorrhæorum in cinerem redigens, euerſione damnauit: exemplum eorum, qui impiè acturi ſunt, ponens: & iuſtum Loth oppreſſum à nefandorum iniuria, ac luxurioſa conuerſatione eripuit: aſpectu enim, & auditu iuſtus erat: habitans apud eos, qui de die in diem animam iuſtam iniquis operibus cruciabant. Nouit Dominus pios de tentatione eripere: iniquos verò in diem iudicij reſeruare cruciandos, &c.

3. AD Romanos primo: Mutauerunt gloriam incorruptibilis Dei in ſimilitudinem imaginis corruptibilis hominis, & volucrum, & quadrupedum, & ſerpentium. Propter quod tradidit illos Deus in deſideria cordis eorum, in immunditiam: vt contumeliis afficiant corpora ſua in ſemetipſis: qui commutauerunt veritatem Dei in mendacium: & coluerunt & ſeruiérunt creaturæ potiùs quàm Creatori, qui eſt benedictus in ſæcula. Amen. Propterea tradidit illos Deus in paſſiones ignominiæ. Nam feminæ eorum immutauerunt naturalem vſum in eum vſum, qui eſt contra naturam. Similiter autem & maſculi, relicto naturali vſu feminæ, exarſerunt in deſideriis ſuis in inuicem, maſculi in maſculos turpitudinem operantes, & mercedem, quam oportuit, erroris ſui in ſemetipſis recipientes. Et ſicut non probauerunt Deum habere in notitia: tradidit illos Deus in reprobum ſenſum: vt faciant ea, quæ non conueniunt, repletos omni iniquitate, malitia, fornicatione, &c.

4. PRIORIS ad Timotheum primo: Lex iuſto non eſt poſita, ſed iniuſtis, & non ſubditis, impiis, & peccatoribus, ſceleratis, & contaminatis, &c. fornicariis, maſculorum concubitoribus, &c. & ſi quid aliud ſanæ doctrinæ aduerſatur.

5. AD Epheſios quinto: Omnis fornicator, aut immundus, aut auarus, quod eſt idolorum ſeruitus non habet hæreditatem in regno Chriſti, & Dei. Nemo vos ſeducat inanibus verbis: propter hæc enim venit ira Dei in filios diffidentiæ. Quæ in occulto fiunt ab ipſis, turpe eſt & dicere.

6. IVDICVM decimonono: Illis epulantibus, & poſt laborem itineris, cibo & potu reficientibus corpora, venerunt viri ciuitatis illius, filij Belial, (id eſt, abſque iugo) & circumdantes domum ſenis, fores pulſare cœperunt, clamantes ad dominum domus, atque dicentes: Educ virum, qui ingreſſus eſt domũ tuam; vt abutamur eo. Egreſſúſque eſt ad eos ſenex, & ait: Nolite fratres, nolite facere malum hoc: quia ingreſſus eſt homo hoſpitium meum, & ceſſate ab hac ſtultitia: habeo filiam virginem, & hic homo habet concubinam, educam eas ad vos, vt humilietis eas, & veſtram libidinem compleatis: tantùm, obſecro, ne ſcelus hoc contra naturam operemini in virum. Nolebant acquieſcere ſermonibus illius, &c.

7. ET capite vigeſimo: Et ſic factum eſt, vt omnes qui ceciderant de Beniamin in diuerſis locis, eſſent viginti quinque millia, pugnatores ad bella promptiſſimi. Remanſerunt itaque de omni numero Beniamin, qui euadere, & fugere in ſolitudinem potuerunt, ſexcenti viri: ſederúntque in Petra Remmon menſibus quatuor. Regreſſi autem filij Iſraël, omnes reliquias ciuitatis à viris vſque ad iumenta gladio percuſſerunt, cunctáſq; vrbes & viculos Beniamin vorax flamma conſumpſit.

8. GENESIS decimooctauo: Clamor Sodomorum, &c. vt in textu.

9. POSTERIORIS Petri ſecundo, vt ſuprà teſtimonio ſecundo.

10. GENESIS decimonono: Delebimus locum iſtum, &c. vt in textu.

11. SAPIENTIÆ decimo: Hæc (*Sapientia*) iuſtum à pereuntibus impiis liberauit fugientem, deſcendente igne in pentapolim: quibus in teſtimonium nequitiæ fumigabunda conſtat deſerta terra, & incerto tempore fructus habentes arbores, & incredibilis animæ memoria ſtans figmentum ſalis. Sapientiam enim prætereuntes, non

tantùm in hoclapſi ſunt vt ignorarẽt bona,ſed & inſipientiæ ſuæ reliquerunt hominibus memoriam, vt in his, quæ peccauerunt, nec latêre potuiſſent.

12. DEVTERONOMII vigeſimonono:Dicetque ſequens generatio,& filij qui naſcentur deinceps,& peregrini, qui de longè venerint, videntes plagas Terræ illius, & infirmitates, quibus eam afflixerit Dominus, ſulphure & ſalis ardore comburens,ita vt vltrà non ſeratur, nec virens quippiam germinet, in exemplum ſubuerſionis Sodomæ & Gomorrhæ,Adamæ & Seboim,quas ſubuerſit Dominus in ira & furore ſuo.

13. IN epiſtola Catholica Iudæ Apoſtoli:Sicut Sodoma, & Gomorrha, & finitimæ ciuitates ſimili modo exfornicatæ, & abeuntes poſt carnem alteram, factæ ſunt exemplum, ignis æterni pœnam ſuſtinentes. Similiter & hi carnem quidem maculant, &c.

14. GENESIS decimotertio: Eleuatis itaque Loth oculis, vidit omnem circà regionem Iordanis, quæ vniuerſa irrigabatur antequàm ſubuerteret Dominus Sodomam & Gomorrham,ſicut paradiſus Domini, & ſicut Ægyptus venientibus in Segor.

15. GREGORIVS libro decimoquarto Moralium in Iob, capite decimo: Quia per ſulphur fœtor carnis accipitur, ipſa ſacri eloquij hiſtoria teſtatur, quæ contra Sodomam ignem & ſulphur pluiſſe Dominum narrat. Qui cùm carnis eius ſcelera punire decreuiſſet, in ipſa qualitate vltionis, notauit maculam crimínis. Sulphur quippe fœtorem habet, ignis ardorem. Quitaque ad peruerſa deſideria ex carnis fœtore arſerant, dignum fuit vt ſimul igne & ſulphure perirent: quatenus ex iuſta pœna diſcerent, ex iniuſto deſiderio quid feciſſent.

16. AVGVSTINVS libro decimoſexto de ciuitate Dei, capite trigeſimo: Poſt hanc promiſſionem, liberato de Sodomis Loth, & veniente igneo imbre de cælo, tota illa regio impiæ ciuitatis in cinerem verſa eſt, vbi ſtupra in maſculos, in tantam conſuetudinem conualuerant, quantam leges ſolẽt aliorum factorum præbere licentiam. Verùm & hoc eorum ſupplicium, ſpecimen futurum iudicij diuini fuit. Nam quo pertinet, quòd prohibiti ſunt,qui liberabantur ab angelis, retrò reſpicere, niſi quia non eſt animo redeundum ad veterem vitam,qua per gratiam regenerationis exuimur, ſi vltimum iudicium euadere cogitamus? Denique vxor Loth, vbi reſpexit, remanſit: & in ſalem conuerſa, hominibus fidelibus quoddam præſtitit condimentum, quò ſapiant aliquid, vndè illud caueatur exemplum.

17. TERTVLLIANVS in apologetico aduerſus Gentes,capite quadrageſimo:Nondùm Iudæum ab Ægypto examen Palæſtina ſuſceperat,nec iam illic Chriſtianæ ſectæ origo conſederat,quum regiones ac fines eius Sodoma & Gomorrha,igneus imber excuſſit. Olet adhuc incendio terra, & ſi qua illic arborum poma conantur, oculis tenus, cetertùm contacta cinereſcunt.

18. IDEM Sodoma capite quarto:

Nuſquam ſunt Sodomi, nuſquam illorum impia lucent
Mœnia; cum dominis domus omnis inops ita nuſquam;
Tota rogus regio eſt, hinc atro horrore fauilla,
Hincque ſitu cano cineres incendia ſignant.
Occidit illa prior feritas, quam proſpiciens Loth.
Nullus arat fruſtrà piceas fulgine glebas.
Semiperempta etiam ſi qua illic ingera, latas
Autumni conantur opes, facilè optima ſeſe
Promittunt oculis, pira, perſica, & omnia mala,
Donec carpuntur; nam protinùs in dice tactum
Soluitur in cinerem, fit vana fauillaque pomum.
Sic igitur cælo pariter terraque ſepultis,
Nec mare viuit ibi, mors eſt maris illa quieti,
Quod nullus animat per anhela volumina fluctus;
Quodque etiam patrio nunquam ſuſpirat ab auſtro,
Quodque nequit proferre aliquam de gurgite gentem
Squamigeram, lanú ve cuti vel cortice ſeptam,
Vel criſpam conchàm, aut duplici compagine clauſum.

Et paulò poſt:

Ecce aliud monſtrum pelagi de clade notatur;
Cuncta illic immiſſa natant; natura receſſit
Mergendis data corporibus; ſi denique teſtæ
Luciferam narem inſiſtens, qua ſpiritus igni eſt,
Velificauit apex, flamma ſi flamma peremta eſt,
Ibit ſubter aquas deſtructio nauſraga lucis.
Hæ Sodomùm & Gomorum ſignatæ in ſecula pœnæ,
Gentibus iniuſtis, quæis pectora dura timorem
Deſeruere Dei, de cælo iura tueri,
Inque vnum verum Dominum ſpectare docebunt.

19. EZECHIELIS decimoſexto:Eccè hæc fuit, &c. vt in textu.

1. BLEVITICI decimooctauo: Cum maſculo &c. vt in textu. Mulier non ſuccumbet iumento, nec miſcebitur ei: quia ſcelus eſt. Nec polluamini in omnibus his, quibus contaminatæ ſunt vniuerſæ gentes,quas ego eiiciam ante conſpectum veſtrum, & quibus polluta eſt terra: cuius ego ſcelera viſitabo, vt euomat habitatores ſuos.

2. DEVTERONOMII vigeſimoſeptimo: Maledictus qui dormit cum omni iumento. & dicet omnis populus: Amen.

3. CHRYSOSTOMVS homilia quarta in epiſtolam ad Romanos,de maſculorum concubitoribus loquens: Hos equidem ijs etiam, qui ſibi ipſi mortem conſciſcunt, deteriores eſſe affirmo: præſtiterit enim mori, quàm tanta contumelia accepta viuere. nam qui ſe ipſe interimit, is animam à corpore diſſociat: at hic animam vnà cum corpore perdit. Quodcunque porrò delictum nominaueris, nullum huic peccato par dixeris: quia ſi facta ſua ſentirent, qui patiuntur, ſexcentas vtique mortes obierint, vt ne hoc paterentur: neque enim eſt, neque, inquam, eſt hac iniuria alia vlla nec grauior, nec rationis minus habens. Nam ſi de ſcortatione Paulus diſſerens dixit, Peccatum omne, quodcunque commiſerit homo, extra corpus eſſe, qui autem ſcortatur, eum in proprium corpus delinquere: quid de inſania hac dixerimus, quæ ipſa tanto eſt ſcortatione deterior, quantum ne verbis quidem exprimere licet? Neque enim hoc ſolum dico, quod fœmina effectus ſis, ſed quòd perdideris ipſum hoc nimirùm virum eſſe, & quòd neque in hanc tranſieris naturam, neque quam haberes aſſeruaueris, ſed communis vtriuſque effectus ſisproditor, dignus quem tum viri tum fœminæ lapidibus à ſe exigant, tanquam qui vtrumque genus

Deſcriptio punitionis Sodomitarum.

Quales ibi fructus naſcantur.

Nil ibi viuit.

Omnia illic quæ injiciuntur natant.

Ad timorem incutiendum peccatoribus hæc relicta.

Genes. 19. Pœna Sodomorum accommodata fuit peccato eorum.

Genes. 19.

Supplicium Sodomorum, ſpecimen diuini iudicij fuit.

Tertulliani tempore quæ fuerit facies terræ Sodomorum

Maſculorum concubitores ſũt deteriores ijs qui ſeipſos occidunt.

Peccatum grauiſſimũ

1. Cor. 6.

Inſania.

genus iniuria afficeris. Et paulò pòst: Quisquis scortum se facit, hoc nihil esse queat inutilius. neque enim anima solùm, verùm & corpus eius, qui hæc patrat, infame est, ac certè dignum quod vndequaque exterminetur: quot tandem, obsecro, gehennæ his plectendis sufficerint? Quòd si audito gehennæ nomine, irrides, ac fidem non habes: illum ignem recordare Sodomorum.

Ignis Sodomorum effigies gehennæ.

Vidimus enim, vidim⁹ & in præsenti quoque vita, gehennæ effigiem. quandoquidem enim multi futuri erant, qui ijs fidem minimè habituri essent, quæ post resurrectionem futura sunt, nunc quum ijdem audiãt esse ignem inextinguibilem, à rebus præsentibus illos Deus erudiuit. tale est igitur Sodomorum incendium, & vastatio illa: id quod sciunt ij, qui ad ea loca profecti, plagam illam diuinam, ac cælestium fulminum opus oculis subiecêre. Cogitato quàm graue illud sit peccatum, vt quod ipsam gehennam etiam ante tẽpus existere coëgerit. Nam posteaquàm permulti verba despicerent, illis Deus per ipsa demùm opera, gehennę effigiem ostendit, noua quadam ratione: erat enim præter omnium opinionem pluuia illa, quoniam quidem & præter naturam ipsa coitio: atque ea quidem pluuia terram exussit, quoniam & illorum animos desiderium, ob quod pluuia eadem ferebatur ctõra quàm solita ista ac quotidiana ferri soleat: neque enim non excitabat modò terræ vterum ad fructuum generationem, sed & ad seminum susceptionem, inutilem efficiebat. Talis enim erat ipsa Sodomorum coitio, eiuscemodi corpus inutilius reddens. Quid enim viro corpus suum meretricio more prostituente abominabilius? quid autem scelestius? O insaniam. ô stupiditatem. Vndè, malum, hæc debacchata est concupiscentia, humanam naturam hostium incommodis, atque adeò tanto grauioribus afficiens, quanto anima corpore præstantior est? O vos & brutis insipientiores,

Canibus impudentiores.

& canibus impudentiores: nusquàm enim huiusmodi congressus apud illos: sed agnoscit próprios terminos natura. Vos autem genus vestrum infamius brutorum genere effecistis, & in his, quę dico, iniurij & per vos inuicem iniurij. Vndè igitur mala hęc enata sunt? à delicijs, à Dei ignoratione. quum enim excusserit qui Dei timorem, protinùs bona omnia pessum eunt.

4. TERTVLLIANVS in libro de pudicitia capite quinto: Reliquas autem libidinum furias impias, & in corpora, & in sexus vltra iura naturæ, non modò limine, verùm omni Ecclesiæ tecto submouemus, quia non sunt delicta, sed monstra.

Non sunt delicta, sed monstra.

5. AVGVSTINVS libro tertio Confessionum, capite octauo: Itaque flagitia quæ sunt contra naturam, vbique ac semper detestãda atque punienda sunt, qualia Sodomitarum fuerunt. Quæ si omnes gentes facerent, eodem criminis reatu diuina lege tenerentur, quæ non sic fecit homines, vt se illo vterentur modo. Violatur quippe ipsa societas, quæ cum Deo nobis esse debet, cùm eadem natura, cuius ille author est, libidinis peruersitate polluitur.

Vitia contra naturã, semper detestanda ac puienda.

6. IDEM in epistola centesima nona ad monachas: Non carnalis, sed spiritalis inter vos debet esse dilectio: nam quæ faciunt pudoris immemores, etiam fœminis fœminæ, iocando turpiter & ludendo, non solùm à viduis & intactis ancillis Christi in sancto proposito constitutis, sed omninò nec à mulieribus nuptis, nec a virginibus sunt facienda nupturis.

7. IN Codice Iustiniani, libro nono, titulo nono: Ad legem Iuliam de adulterijs & stupro, lege trigesimaprima Constantij & Constantis Imperatorum: Cùm vir nubit, in fœmina viros paritura quid cupiatur, vbi sexus perdidit locum? vbi scelus est id, quod non proficit scire? vbi Venus mutatur in alteram formam? vbi amor quæritur, nec videtur? Iubemus insurgere leges, armari iura gladio vltore: vt exquisitis pœnis subdantur infames, qui sunt, vel qui futuri sunt rei.

Supplicio afficiendi.

8. LEVITICI vigesimo: Qui dormierit cum masculo coitu fœmineo, vterque operatus est nefas, morte moriantur: sit sanguis eorum super eos. Qui cum iumento & pecore coierit, morte moriatur: pecus quoque occidite. Mulier, quæ succubuerit cuilibet iumento, simul interficietur cum eo: sãguis eorum sit super eos. Et paulò pòst: Nolite ambulare in legitimis nationum, quas ego expulsurus sum ante vos. Omnia enim hæc fecerunt, & abominatus sum eas.

9. EXODI vigesimosecundo: Qui coierit cum iumento, morte moriatur.

10. IOELIS tertio: Cõgregabo omnes Gentes, & deducam eas in vallem Iosaphat: & disceptabo cum eis ibi super populo meo, & hæreditate mea Israël, quos dispersérunt in nationibus, & terram meam diuisérũt. Et super populum meum miserunt sortem, & posuerunt puerum in prostibulo, & puellam vendiderunt pro vino vt biberent.

11. PRIORIS ad Corinthios sexto: An nescitis quia iniqui regnum Dei non possidebunt? Nolite errare: Neque fornicarij, neque idolis seruientes, neque adulteri, neque molles, neque masculorum concubitores, neque fures, &c. regnum Dei possidebunt.

12. AD Romanos, & 13. PRIORIS ad Timotheum primo, vt suprà A testimonio tertio, & quarto.

14. AD Galatas quinto: Manifesta sunt autem opera carnis: quæ sunt fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria, &c. & his similia, quæ prædico vobis, sicut prædixi: quoniam qui talia agunt, regnum Dei non consequentur.

15. GENESIS trigesimooctauo: Dixit Iudas ad Onam filium suum: Ingredere ad vxorem fratris tui, & sociare illi, vt suscites semen fratri tuo. Ille sciens non sibi nasci filios, introiens ad vxorem fratris sui, semen fundebat in terram, ne liberi fratris nomine nascerentur. Et idcircò percussit eum Dominus, quòd rem detestabilem faceret.

16. HIERONYMVS in caput quintum epistolæ D. Pauli ad Ephesios: nisi philosophorum quidam Cynicus extitisset, &c. vt suprà de peccatis capitalibus, quæstione quinta, B testimonio vndecimo.

IV.

Quid Scriptura de pauperum Oppreßione proponit?

a Exod.22. d. Deut.15. a b. 24. c. Eccli.35. c. Ierem. 21. d.& 22 a.b. Malac 3. b. 2. Reg. 12. a. b.

b Exod. 7. & deinceps.

c Exod. 1. a. b. c.

d Exod 14. f.g.

e Exod 3.b.

f Iſa. 10. a. Deut.27.c. Iob 24.a.b. Matt.23. b.

g Iſaiæ 1. f. Ierem.5. g. Zach. 7. c. Pſal. 93. a. Amos 5. a.

h Iſa.3.c.

ADVENAM *non contriſtabis*, dicit Dominus, [a] *neque affliges eum: aduenæ enim & ipſi fuiſtis in Terra Ægypti. Viduæ & pupillo non nocebitis. Si læſeritis eos, vociferabuntur ad me, & ego audiam clamorem eorum: & indignabitur furor meus, percutiámque vos gladio, & erunt vxores veſtræ viduæ, & filij veſtri pupilli.* Quapropter Ægyptij tot plagis [b] attriti, & cum ſuo Rege crudeliſſimóque tyranno Pharaone, qui ne à paruulis [c] quidem Hebræorum occidendis ſibi temperauit, ſubmerſi [d] demùm fuêre, videlicet ob ſuam in Iſraëlitas pluſquàm barbaricam immanitatem. *Vidi*, inquit [e] Dominus, *afflictionem populi mei in Ægypto, & clamorem eius audiui, propter duritiam eorum qui præſunt operibus: & ſciens dolorem eius, deſcendi, vt liberem eum de manibus Ægyptiorum.* Hinc apud Iſaiam quoque interminatur Dominus: [f] *Væ qui condunt leges iniquas: & ſcribentes, iniuſtitiam ſcripſerunt: vt opprimerent in iudicio pauperes, & vim facerent cauſæ humilium populi mei: vt eſſent viduæ præda eorum, & pupillos diriperẽt.* Et apud eundem Prophetam de inhumanis & iniquis Magiſtratibus extat hæc querimonia: *Principes* [g] *tui infideles, ſocij furum: omnes diligunt munera, ſequuntur retributiones. Pupillo non iudicant: & cauſa viduæ non ingreditur ad illos.* Item, *Populum* [h] *meum exactores ſui ſpoliauerunt.* Nec dubium, quin ciuitates & prouinciæ hoc execrando peccato, quod à tyrannicis magiſtratibus perpetratur, in ſummum ſæpè diſcrimen adducantur.

TESTIMONIA.

1. EXODI vigeſimoſecundo: Aduenam, &c. vt in textu. Si pecuniam mutuam dederis populo meo pauperi qui habitat tecum, non vrgebis eum quaſi exactor, nec vſuris opprimes. Si pignus à proximo tuo acceperis veſtimentum, ante ſolis occaſum reddes ei. Ipſum enim eſt ſolum, quo operitur, indumentum carnis eius, nec habet aliud in quo dormiat: ſi clamauerit ad me, exaudiam eum, quia miſericors ſum.

2. DEVTERONOMII decimoquinto: Si vnus de fratribus tuis, qui morantur intra portas ciuitatis tuæ in terra, quam Dominus Deus tuus daturus eſt tibi, ad paupertatem venerit: non obdurabis cor tuum, nec contrahes manum, ſed aperies eam pauperi, & dabis mutuum, quo eum indigere perſpexeris. Caue ne fortè ſubrepat tibi impia cogitatio, & dicas in corde tuo: Appropinquat ſeptimus annus remiſſionis: & auertas oculos tuos à paupere fratre tuo, nolens ei quod poſtulat mutuum commodare: ne clamet contra te ad Dominum, & fiat tibi in peccatum. Sed dabis ei: nec ages quippiam callidè in eius neceſſitatibus ſubleuandis: vt benedicat tibi Dominus Deus tuus in omni tempore, & in cunctis ad quæ manum miſeris. Non deerunt pauperes in terra habitationis tuæ: idcircò ego præcipio tibi vt aperias manum fratri tuo egeno & pauperi, qui tecum verſatur in terra.

3. ET capite vigeſimoquarto: Cùm repetes à proximo tuo rem aliquam, quam debet tibi, non ingredieris domum eius vt pignus auferas: ſed ſtabis foris, & ille tibi proferet quod habuerit. ſin autem pauper eſt, non pernoctabit apud te pignus, ſed ſtatim reddes ei ante ſolis occaſum: vt dormiens in veſtimento ſuo, benedicat tibi, & habeas iuſtitiam coram Domino Deo tuo. Non peruertes iudicium aduenæ & pupilli, nec auferes pignoris loco viduæ veſtimentum.

4. ECCLESIASTICI trigeſimoquinto: Non accipiet Dominus perſonam in pauperem, & deprecationem læſi exaudiet. Non deſpiciet preces pupilli: nec viduam, ſi effundat loquelam gemitûs. Nónne lacrymæ viduæ ad maxillam deſcendunt, & exclamatio eius ſuper deducentem eas? A maxilla enim aſcendunt vſque ad cælum, & Dominus exauditor non delectabitur in illis.

5. IEREMIÆ vigeſimoprimo: Domus Dauid, hæc dicit Dominus: Iudicate manè iudicium, & eruite vi oppreſſum de manu calumniantis: ne fortè egrediatur vt ignis indignatio mea, & ſuccendatur, & non ſit qui extinguat propter malitiam ſtudiorum veſtrorum.

6. ET capite vigeſimoſecundo: Hæc dicit Dominus: Facite iudicium & iuſtitiam, & liberate vi oppreſſum de manu calumniatoris: & aduenam, & pupillum, & viduam nolite contriſtare, neque opprimatis iniquè: & ſanguinem innocentem ne effundatis in loco iſto. Si enim facientes feceritis verbum iſtud; ingredientur per portas domus huius reges ſedentes de genere Dauid ſuper thronum eius, & aſcendentes currus & equos, ipſi, & ſerui, & populus eorum. Quod ſi non audieritis

dieritis verba hæc: in memetipſo iuraui, dicit Dominus, quia in ſolitudinem erit domus hæc.

7. MALACHIÆ tertio capite: Accedam ad vos in iudicio, & ero teſtis velox maleficis, & adulteris, & periuris, & qui calumniantur mercedem mercenarij, viduas, & pupillos, & opprimunt peregrinum, nec timuerunt me, dicit Dominus exercituum.

8. SECVNDI Regum duodecimo: Miſit ergò Dominus Nathan ad Dauid: qui cùm veniſſet ad eum, dixit ei: Duo virierant in ciuitate vna, vnus diues, & alter pauper. Diues habebat oues, & boues plurimos valdè. Pauper autem nihil habebat omninò, præter ouem vnã paruulam, quam emerat & nutrierat, & quæ creuerat apud eum cum filiis eius ſimul, de pane illius comedens, & de calice eius bibens, & in ſinu illius dormiens: erátque illi ſicut filia. Cùm autem peregrinus quidam veniſſet ad diuitem, parcens ille ſumere de ouibus & de bobus ſuis, vt exhiberet conuiuium peregrino illi, qui venerat ad ſe, tulit ouem viri pauperis, & præparauit cibos homini, qui venerat ad ſe. Iratus autem indignatione Dauid aduerſus hominem illum nimis, dixit ad Nathan: Viuit Dominus, quoniam filius mortis eſt vir qui fecit hoc. Ouem reddet in quadruplum, eò quòd fecerit verbum iſtud, & non pepercit.

9. EXODI ſeptimo, & ſequentibus, vt ſupra de peccatis in Spiritum ſanctum, quæſtione ſeptima, B teſtimonio primo & ſequent.

10. ITEM primo capite: Surrexit interea Rex nouus ſuper Ægyptum, qui ignorabat Ioſeph: & ait ad populum ſuum: Ecce, populus filiorũ Iſraël multus, & fortior nobis eſt. Venite, ſapienter opprimamus eum, ne fortè multiplicetur: & ſi ingruerit contra nos bellũ, addatur inimicis noſtris, expugnatíſq; nobis egrediatur de terra. Prepoſuit itaq; eis magiſtros operum, vt affligerent eos oneribus: ædificauerúntq; vrbes tabernaculorũ Pharaoni, Phithom, & Rameſſes. Quátóq; opprimebant eos, tanto magis multiplicabantur, & creſcebant: oderántq; filios Iſraël Ægyptij, & affligebãt illudentes eis: atq; ad amaritudinem perducebãt vitam eorum operibus duris luti, & lateris, omníque famulatu, quo in terræ operibus premebãtur. Dixit autem Rex Ægypti obſtetricibus Hebræorum: quarũ vna vocabatur Sephora, altera Phua, præcipiens eis: Quando obſtetricabitis Hebræas, & partus tempus aduenerit: ſi maſculus fuerit, interficite eum: ſi fœmina, reſeruate. Et poſt pauca: Præcepit ergò Pharao omni populo ſuo, dicens: Quidquid maſculini ſexus natum fuerit, in flumẽ proiicite: quidquid fœminini, reſeruate.

11. IT capite decimoquarto: Cùm extendiſſet Moyſes manum contra mare, reuerſum eſt primo diluculo ad priorem locum: fugientibúſq; Ægyptiis occurrerunt aquæ, & inuoluit eos Dominus in mediis fluctibus. Reuerſæque ſunt aquæ, & operuerunt currus & equites cuncti exercitus Pharaonis, qui ſequentes ingreſſi fuerant mare: nec vnus quidem ſuperfuit ex eis.

12. ET capite tertio: Vidi afflictionẽ, &c. vt in text.

13. ISAIÆ decimo: Væ qui condunt, &c. vt in textu. Quid facietis in die viſitationis, & calamitatis de longè venientis? ad cuius confugietis auxilium? & vbi derelinquetis gloriam veſtram, ne incuruemini ſub vinculo, & cum interfectis cadatis? Super omnibus his non eſt auerſus furor eius, ſed adhuc manus eius extenta.

14. DEVTERONOMII vigeſimoſeptimo: Maledictus qui peruertit iudicium aduenæ, pupilli, & viduæ. & dicet omnis populus: Amen.

15. IOB vigeſimoquarto: Ab omnipotente non ſunt abſcondita tempora: qui autem nouerunt eum, ignorant dies illius. Alij terminos tranſtulerunt, diripuerunt greges, & pauerunt eos. Aſinum pupillorum abegerunt, & abſtulerunt pro pignore bouem viduæ. Subuerterunt pauperum viam, & oppreſſerunt pariter manſuetos terræ. Vim fecerunt deprædantes pupillos, & vulgum pauperem ſpoliauerunt. Nudis & incedentibus abſque veſtitu, & eſurientibus tulerunt ſpicas. Inter aceruos eorum meridiati ſunt, qui calcatis torcularibus ſitiunt. De ciuitatibus fecerunt viros gemere, & anima vulneratorum clamauit, & Deus inultum abire non patitur.

16. MATTHÆI vigeſimotertio: Væ vobis Scribæ & Phariſæi hypocritæ: quia comeditis domos viduarum, orationes longas orantes: propter hoc amplius accipietis iudicium.

17. ISAIÆ primo: Principes tui, &c. vt in textu.

18. IEREMIÆ quinto: Incraſſati ſunt & impinguati: & præterierunt ſermones meos peſſimè. Cauſam viduæ non iudicauerunt, cauſam pupilli non direxerunt, & iudicium pauperum non iudicauerunt. Nunquid ſuper his non viſitabo, dicit Dominus? aut ſuper gentem huiuſcemodi non vlciſcetur anima mea?

19. ZACHARIÆ ſeptimo: Et factum eſt verbum Domini ad Zachariam, dicens: Hæc ait Dominus exercituum, dicens: Iudicium verum iudicate, & miſericordiam, & miſerationes facite, vnuſquiſque cum fratre ſuo. Et viduam, & pupillum, & aduenam, & pauperem nolite calũniari: & malum vir fratri ſuo nõ cogitet in corde ſuo. Et noluerunt attendere, & auerterũt ſcapulam recedentem, & aures ſuas aggrauauerunt ne audirẽt.

20. PSALMO nonageſimotertio: Vſquequo peccatores Domine? vſquequo peccatores gloriabuntur? Populum tuum Domine humiliauerunt: & hæreditatem tuam vexauerunt. Viduam & aduenam interfecerunt: & pupillos occiderũt. Et dixerunt: Non videbit Dominus, nec intelliget Deus Iacob. Intelligite inſipientes in populo: & ſtulti aliquando ſapite. Qui platauit aurem, non audiet? aut qui finxit oculum, non conſiderat?

21. AMOS quinto: Idcircò, pro eo quòd diripiebatis pauperem, & prædam electam tollebatis ab eo: domos quadro lapide ædificabitis, & non habitabitis in eis: vineas plantabitis amãtiſſimas, & nõ bibetis vinum earũ. Quia cognoui multa ſcelera veſtra, & fortia peccata veſtra: hoſtes iuſti accipiẽtes munus, & pauperes deprimẽtes in porta.

22. ISAIÆ tertio: Populum meum exactores ſui ſpoliauerunt. Dominus ad iudicium veniet cum ſenibus populi ſui, & principibus eius: vos enim depaſti eſtis vineam, & rapina pauperis in domo veſtra. Quare atteritis populum meum, & facies pauperum commolitis, dicit Dominus Deus exercituum?

V.

Quid poſtremò Scriptura docet de mercede operarijs retenta vel imminuta?

A APVD Iacobum Apoſtolum legimus, quàm is grauiter diuitibus exprobret crudelem tenacitatem, ſummámque in defraudandis operariis

a Iacob. 5. 5. iniquitatem. [a] *Ecce, merces,* inquit, *operariorum, qui messuerunt regiones vestras, quæ fraudata est à vobis, clamat: & clamor eorum in aures Domini Sabbaoth introiuit.* Ecclesiasticus [b] verò in hunc modum, *Panis egentium,* ait, *vita pauperum est: qui defraudat illum, homo sanguinis est. Qui aufert in sudore panem, quasi qui occidit proximum suum. Qui effundit sanguinem, & qui fraudem facit mercenario, fratres sunt.*

b Eccli. 34. d, 7. c.

c Deut. 24. c Leuit. 19. c. Tob. 4. c Malac. 3. b.

B Itaque lege diuina sancitũ est, [c] *Non negabis mercedem indigentis, & pauperis fratris tui, siue aduenæ, qui tecum moratur in terra, & intra portas tuas est: sed eadẽ die reddes ei pretiũ laboris sui ante solis occasũ, quia pauper est, & exeo sustẽtat animam suam: ne clamet contra te ad Dominum, & reputetur tibi in peccatum.*

TESTIMONIA.

1. A Iacobi quinto: Ecce merces, &c. vt in textu.
2. Ecclesiastici trigesimoquarto: Panis egentium, &c. vt in textu.
3. Et capite septimo: Non lædas seruum in veritate operantem, neque mercenarium dantem animam suam. Seruus sensatus sit tibi dilectus quasi anima tua, non defrandes illum libertate, neque inopem derelinquas illum.
1. B Deuteronomii vigesimoquarto: Non negabis, &c. vt in textu.
2. Leuitici decimonono: Non facies calumniam proximo tuo, nec vi opprimes eum. Nõ morabitur opus mercenarij tui apud te vsque manè.
3. Tobiæ quarto: Quicunq; tibi aliquid operatus fuerit, statim ei mercedem restitue, & merces mercenarij tui apud te omnino nõ remaneat.
4. Malachiæ tertio: Et accedam ad vos in iudicio, & ero testis velox maleficis, & adulteris, & periuris, & qui calumniantur mercedem mercenarij, viduas, & pupillos, & opprimunt peregrinum, nec timuerunt me, dicit Dominus exercituum.

VI.

Quò referenda est omnis hæc de peccatis tractatio, & quis illius vsus?

A Hæc tractatio ad priorem spectat Christianæ iustitiæ partem, quæ in malis cognoscendis & fugiendis est posita. Vsus autem ac fructus tractationis est, ea, quæ verè mala, Deo contraria, hominibus perniciosa sunt, ritè discernere, discreta prorsus cauere: & si quid horum admissum sit, sedulò expiare.

B Hinc etiam discimus, quomodo sapiens à stulto, iustus ab impio differat. [a] *Sapiens* enim *timet, & declinat à malo: stultus verò transilit, & confidit.* [b] *Non* enim *recipit stultus verba prudentiæ, nisi ea dixeris, quæ versantur in corde eius,* teste Salomone, qui hoc etiam scriptum reliquit: [c] *Iustorum semita, quasi lux splendens, procedit & crescit vsque ad perfectam diem. Via impiorum tenebrosa: nesciunt vbi corruant.* Plerique certè peccata quæ indicauimus, perniciosas illas animorũ pestes, turpiter [d] ignorant: alij, vt nõrint maximè, non fugiunt tamen, neque detestantur. Pessimi verò illi sunt, qui peccati consuetudine [e] obduruerunt: de quorum genere dictum est illlud: [f] *Impius, cùm in profundum venerit peccatorum, contemnit: sed sequitur eum ignominia & opprobrium.* Ea verò in primis contemnit, quæ Christiana iustitia non solùm ad vitiorum obseruationem seu differentiam cognoscendam, sed etiam ad eorum deuitationem & expiationem adhibendam postulat.

a Prou. 14. b.
b Prou. 18. a.
c Prou. 4. c.
d Aug. de gratia & libero arbitrio ca. 3. & lib. 3. de libero arbit. ca. 22. Bernard. epist. 77. ad Hugonem. Chrys. homil. 26. in epist. ad Rom.
e Vide sup. de obstinatione & August. in Enchir. c. 80.
f Prou. 18. a.

TESTIMONIA.

1. B Proverbiorvm decimoquarto, 2 Decimooctavo, & 3. Qvarto capite, vt in textu.
4. Avgvstinvs degratia & libero arbitrio, capite tertio: Nec ipsi sine pœna erunt, qui legem Dei nesciunt. Qui enim sine lege peccauerunt, sine lege peribunt: qui autem in lege peccauerunt, per legem iudicabuntur. Quod mihi non videtur Apostolus ita dixisse, tãquam peius aliquid significauerit esse passuros, qui legem nesciunt in peccatis suis, quàm illos qui sciũt. Peius enim videtur esse perire, quã iudicari. Sed cùm hoc de Gẽtibus & de Iudęis loqueretur, quia illi sine lege sunt, isti autẽ legẽ acceperunt; quis audeat dicere, Iudæos, qui in lege peccãt, nõ esse perituros, cùm in Christum non crediderunt, quandoquidẽ de illis dictũ est, per legem iudicabũtur? Sine fide enim Christi, nemo liberari potest; ac per hoc ita iudicabuntur, vt pereant. Nam si peior est conditio nesciẽtium, quam sciẽtium legem Dei, quomodo verum erit quod Dominus in Euãgelio ait, Seruus qui nescit voluntatẽ domini sui, & facit digna plagis, vapulabit pauca: seruus autẽ qui scit volũtatem domini sui, & facit digna plagis, vapulabit multa. Ecce vbi

Ignorantia legis diuinę an excuset. Rom. 2.

Luc. 12.

vbi oſtendit grauius peccare hominem ſcientem, quàm neſcientem; nec tamen ideò confugiendum eſt ad ignorantiæ tenebras, vt in eis quiſque requirat excuſationem. Aliud eſt enim neciſſe, aliud ſcire noluiſſe. Voluntas quippe in eo arguitur, de quo dicitur, Noluit intelligere vt bene ageret. Sed & illa ignorantia, quæ non eſt eorum qui ſcire nolunt, ſed eorum qui tanquam ſimpliciter neſciunt, neminem ſic excuſat, vt ſempiterno igne non ardeat: ſi propterea non credidit, quia nõ audiuit omninò quod crederet; ſed fortaſſis vt mitius ardeat: non enim ſine cauſa dictum eſt, Effunde iram tuam in gentes, quæ te non nouerunt. Et illud quod ait Apoſtolus; Cùm venerit in flamma ignis dare vindictam in eos, qui ignorant Deum. Veruntamen vt habeamus & ipſam ſcientiam, ne dicat vnuſquiſque, neſciui, non audiui, non intellexi, voluntas conuenitur humana, vbi dicitur; Nolite eſſe ſicut equus & mulus, quibus non eſt intellectus: quamuis peior appareat, de quo dictum eſt; Verbis non emendabitur ſeruus durus: ſi enim & intellexerit, non abaudiet. Quando autem dicit homo; Non poſſum facere quod præcipitur, quoniam concupiſcentia mea vincor, iam quidem de ignorantia non habet excuſationem, nec Deum cauſatur in corde ſuo; ſed malum ſuum in ſe cognoſcit & dolet: cui tamen dicit Apoſtolus, Noli vinci à malo, ſed vince in bono malum. Et vtique cui dicitur, Noli vinci, arbitrium ſine dubio voluntatis eius conuenitur: velle enim & nolle, propriæ voluntatis eſt.

Aliud eſt neciſſe, aliud ſcire noluiſſe. Pſalm.35.

Pſalm.78.

2.Theſſal.1

Pſalm.31.

Prou.29.

Rom.2.

5. IDEM libro tertio de libero arbitrio, capite vigeſimoſecundo: Non enim quod naturaliter neſcit, & naturaliter non poteſt, hoc animæ deputatur in reatum: ſed quod ſcire non ſtuduit, & quòd dignam facultati comparandæ ad rectè faciendum operam non dedit.

6. BERNARDVS epiſtola ſeptuageſimaſeptima ad Hugonem de ſancto Victore: Is forſitan, qui aſſerit non poſſe peccari per ignorantiam, nunquam pro ſuis ignorantiis deprecatur, ſed potius prophetam irrideat deprecantem & dicentem: Delicta iuuentutis meæ, & ignorantias meas ne memineris. Forſitan & reprehendet Deum exigentem pro peccato ignorantiæ ſatisfactionẽ. Loquitur enim in Leuitico ad Moyſen, dicens: Anima ſi peccauerit per ignorantiã, feceritque vnũ ex his, quæ lege Domini prohibentur, & peccati rea, intellexerit iniquitatem ſuam, offeret arietem immaculatum de gregibus ſacerdoti, iuxta menſuram æſtimationemque peccati. Et rurſum. Quiorabit pro eo quod neſciens fecerit, & dimittetur ei, quia per errorem deliquit in Domino. Si ignorantia nunquam peccatum eſt, cur dictum eſt in epiſtola ad Hebræos, quia in ſecundo tabernaculo ſemel in anno ſolus pontifex intraret non ſine ſanguine, quem offerret pro ſua, & populi ignorantia? Si peccatum ignorantiæ nullum eſt, non ergò peccauit Saulus, quòd perſecutus eſt Eccleſiam Dei, quoniam quidem ignorans hoc fecit, manens in incredulitate. Bene itaque faciebat quòd erat blaſphemus, & perſecutor, & contumelioſus, quòd erat ſpirans minarum & cædis in diſcipulos Domini, in hoc ipſo quippe abundanter æmulator exiſtens paternarum ſuarum traditionum. Non ergò debuit dicere, Miſericordiam conſequutus ſum: ſed, ſed mercedem recepi, quippe quem ignorantia à peccato reddebat immunem, inſuper & æmulatio remunerabilem iudicabat. Si, inquam, ignorantia nunquam peccatur, quid ergò cauſamur aduerſus occiſores Apoſtolorum, quoniam quidem non ſolùm malum eſſe neſciẽtes interficere illos, ſed inſuper quoque id faciendo, arbitrati ſunt obſequium ſe præſtare Deo? Sed & fruſtra in cruce Saluator pro ſuis orabat crucifixoribus, quippe neſcientibus (ipſo teſte) Quid facerent, & ita nequaquam peccantibus. Neque enim fas eſt, vllatenus ſuſpicari mentitum fuiſſe Dominum Ieſum, apertè perhibentem eos ignorare quid facerent: & ſi fortè de Apoſtolo dubitet quis, quòd carnem ſuam æmulans, ſicut homo mentiri potuerit, vbi ait: Si enim cognouiſſent, nunquam Dominum gloriæ crucifixiſſent. Nunquid non ex his ſatis apparet, in quantis iaceat ignorantiæ tenebris, qui ignorat peccari poſſe interdum per ignorantiam?

1.Tim.1.

Galat.1.

1.Tim.1.

Ioan. 16. Lucæ 23.

2.Cor.4.

7. CHRYSOSTOMVS homilia vigeſimaſexta in epiſtolam ad Romanos: Stadium, præſens hæc vita eſt, & innumeros oculos, quos circumquaque dirigamus, habere oportet: neque putandum, ad apologiam ſufficere ignorantiam: erit enim, erit, inquam, quando & ignorantiæ pœnas dabimus, quando ſcilicet & ipſa ignorantia veniam non habebit. Nam & Iudæi ignorârunt, ſed ea ignorârunt, quorum ignorantia veniam non meretur: & Græci ignorârunt, ſed excuſationem non habent. Quòd ſi ea ignoraueris, quæ ſciri non poſſunt, præter culpam eris: ſi verò quæ ſcitu, & poſſibilia ſunt, & facilia, extremas pœnas meritò dabis. Nihil enim vehementer pigri negligenteſque fuerimus, ſed quæcunque ad nos pertinent, ſimul attulerimus, & in his quæ ignoramus, manum porriget Deus, id quod & Philippenſibus ſcribit Paulus: Et ſi quid aliter, inquit, ſentitis, hoc quoque vobis Deus reuelabit. Si verò nihil eorum, quæ noſtræ ſunt poteſtatis, expedire voluerimus, neque illius potiemur auxilio.

Quæ ignorantia excuſationẽ non habeat.

Deus adiuuat ignorãtes, cùm faciunt quod poſſunt. Philipp.3.

8. AVGVSTINVS in Enchiridio, capite octageſimo: Peccata quamuis magna & horrenda, &c. vt ſupra, quæſtione prima de peccatis in cælum clamantibus, teſtimonio primo.

9. PROVERBIORVM decimooctauo, vt in textu.

Per ignorantiam etiam peccari. Pſalm.24.

Leuit.4.

Ibidem.

Hebr. 9.

DE PECCATORVM EXPIATIONE.

I.

Quibus verò modis peccata expiantur?

Concil. Tridétin. seſſ. 5.can.3. & seſſ.6.cap.1. & 7.
a Rom.3.c.d.1.Ioan.2. 4 b.1 c.
b Ioan 1.d.Matth.1.d. 1.Corinth. 1. d.1.Timoth.2 b.Hebr.1.a.9. c.Actor.4.b.
c Actor.15.b. Hebr.11.
d Galat.2.d.3 b. Rom. 3.d. Lucæ 7. g. Epheſ. 2.b.Tridentin.seſſ.6. cap.8.
d Auguſtin.tractat 67. in Ioan. Leo serm.4. de Natiuitat. Domin.
e Vide ſupra de præſumptione.

HIc in primis eſt extra controuerſiam, Chriſtum nobis eſſe [a] propitiatorem, & illum Dei [b] agnum, qui tollit peccata mundi, quique ſolus remiſſionem peccatorum nobis potuerit promereri, & purgationem eorum facere.

B Deinde certum eſt, Deum fide purificare corda, vt Petrus [c] inquit, quòd citra fidem (humanæ ſalutis oſtium ac fundamentum) nullus peccatorum remiſſionem, aut expiationem conſequi aut ſperare poſſit. Fide verò [d] deſtituuntur, qui cum Eccleſiæ fide non conſentientes, vana quadam [e] fiducia peccati remiſſionem, & iuſtificationis gratiam propter Chriſtum ſibi aliiſque pollicentur.

C Qui verò in Eccleſiæ fide, & eius vnitate perſiſtentes, à peccatis cupiunt liberari, multos illi modos [f] ad peccatorum ſuorum expiationem in Scriptura propoſitos habent, inter quos principem tenet locum Pœnitentiæ Sacramentum, quo neglecto, ‖ fruſtra, de reliquis lethalium peccatorum remedijs adhibendis, agitur. Hoc enim vt præſens, ita neceſſarium pharmacum Chriſtus animarum medicus inſtituit, contra omnem peccati lepram valiturum, idque commendans dixit ſacerdotibus: [h] *Quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis.*

f Origen.homil. 2.in Leuitic. Auguſtin. lib. 2.contra Creſi c.12. Chryſoſtom. cõcione. 4. de Lazaro in fin. & homil.6.in Ioan.

I.

g Vide ſupra de Sacramento pœnitentiæ.

h Ioan. 20.c.

D Secundò, purgantur & expiantur eleemoſyna: quia ſcriptum eſt, [i] *Eleemoſyna ab omni peccato, & à morte liberat, & non patietur animam ire in tenebras.* Monet igitur Propheta: [k] *Peccata tua eleemoſynis redime, & iniquitates tuas miſericordijs pauperum.*

II.

i Tob.4.b.12.b Eccli 3.b.d.Prouerb.13.b 15. d.16.a. Lucæ 11.f.

k Daniel 4.c.Iſaiæ 1.c. Hebr.13. c. Vide infe- rius de eleemoſyna.

E Tertiò, remittuntur peccata, dum quantunuis læſi, fratri offenſam condonamus, dicente Domino: [l] *Si dimiſeritis hominibus peccata eorum, dimittet & vobis Pater cæleſtis dilecta veſtra.*

III.

l Matth.6.b.Lucæ.6.c. Marc.11.c.Eccli 28.a.

IIII.

F Quartò, idem fit, cùm peccantem fratrem corripiendo emendamus ac lucrifacimus, ſicuti ſcriptum eſt: [m] *Qui conuerti fecerit peccatorem ab errore viæ ſuæ, ſaluabit animam eius à morte, & operiet multitudinem peccatorum.*

m Iacob.5.d.

V.

G Quintò, huc pertinet abundantia ſynceræ charitatis, ad impetranda, & conficienda bona omnia præpotentis: ob quam de Magdalena dicitur: [n] *Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum.* [o] *Charitas* enim *operit multitudinem peccatorum.*

n Lucæ 7.g.

o Prouerb.10.b. 1. Pet. 4.b.

VI.

H Sextò, ad idem valet [p] contriti cordis ſacrificium, quod nunquam deſpicit Deus, & humilis cognitio ſuî, confeſſioque peccatorum. [q] Reſpicit enim Dominus in orationem humilium, & non deſpicit preces eorum. Vt hinc etiam Dauid de ſeipſo teſtetur: [r] *Dixi, Confitebor aduerſum me iniuſtitiam meam Domino, & tu remiſiſti impietatem peccati mei.* Ac Ioannes generatim omnibus verè confitentibus hanc gratiam pollicetur: [s] *Si confiteamur,* inquit, *peccata noſtra, fidelis eſt & iuſtus, vt remittat nobis peccata noſtra, & emundet nos ab omni iniquitate.* Igitur [t] Niniuitæ, cùm humilitatis, & pœnitentiæ operibus ſedulò inſiſterent, præſentẽ Dei iram placauerunt, & iamiã imminẽs vrbi ac patriæ exitium auerterũt. Quare ſic de illis ſcriptũ legimus: [u] *Vidit Deus opera eorũ, quia cõuerſi*

p Pſalm.50.d.Lucæ 18. c.Matth. 18.d.Eccli 21 a.

q Pſalm.101.c.

r Pſalm.31. b.

s Ioan.1.d.

t Ionæ 3.b.c.Matth. 12.d.Lucæ 11.d.3.Reg. 21.g.Sapient.11.d.Cyprian.epiſtol. 40.8. & 26.

u Ionæ 3.d.Numer.25. c.d.Pſalm.105.c.

ſunt

ſunt de via ſua mala, & miſertus eſt Deus ſuper malitia quam locutus fuerat vt faceret eis, & non fecit.

I Sic demum Scriptura teſte diſcimus, his [x] aliiſque modis & officiis veræ pietatis, Chriſti gratia editis, hoc effici, vt credentium & pœnitentium in Eccleſia, ſicut diximus, peccata expientur. Eóque ſpectans Apoſtolus monet: [y] *Has habentes promiſſiones, chariſſimi, mundemus nos ab omni inquinamento carnis & ſpiritus, perficientes ſanctificationem in timore Dei.* Nec minus grauiter Iacobus: *Emundate,* [z] inquit, *manus peccatores, & purificate corda, duplices animo. Miſeri eſtote, & lugete, & plorate: riſus veſter in luctum conuertatur, & gaudium in mœrorem. Humiliamini in conſpectu Domini, & exaltabit vos.* Etenim non ſufficit mores in melius commutare, & à factis malis recedere, vt Auguſtini verbis [a] iterum vtamur, niſi etiam de his quæ facta ſunt, ſatisfaciat Deo per pœnitentię dolorem, per humilitatis gemitum, per contriti cordis ſacrificium, cooperantibus eleemoſynis.

[x] Prouerb. 10. & Actor. 8. d. 2. Corinth. 7. c.

[y] 2. Corinth. 7. a. 2. Tim. 2. c. d.

[z] Iacob. 4. c. Ezech. 18. f.

[a] Homil. 50. ex 50. cap. 5. Et in Enchirid. cap. 70. & Cyprian. de lapſis in fin. & alij, vt ſupra de Satisfact.

K Alioquin, quiſquis de peccatis lethalibus in ſe aliqua dominari cognouerit, vt idem [b] Auguſtinus eſt author, niſi dignè ſe emendauerit, & ſi habuerit ſpatium, lógo tempore pœnitentiam egerit, & largas eleemoſynas erogauerit, & à peccatis ipſis abſtinuerit, illo tranſitorio igne, de quo dixit [c] Apoſtolus, purgari non poterit, ſed æterna illum flamma, ſine vllo remedio, cruciabit. Non enim capitalia poſt hanc vitam, ſed minuta peccata purgantur, expiantúrque.

[b] Serm. 41. de Sanctis.

[c] 1. Corinth. 3. c. Auguſtin homil. 16 ex 50. In Enchirid. ca. 67 De fide & operibus, ca. 16. & quæſt. 1. ad Dulcitium.

TESTIMONIA.

Peccata tolluntur merito Chriſti mediatoris per Sacramẽta applicato. 1. Tim. 2. Rom. 5. 1. Cor. 1.

1. A Concilivm Tridentinum ſeſſione quinta, canone tertio: Si quis hoc Adæ peccatum, quod origine vnum eſt, & propagatione, non imitatione transfuſum omnibus, ineſt vnicuique proprium, vel per humanæ naturæ vires, vel per aliud remedium aſſerit tolli, quàm per meritum vnius mediatoris Domini noſtri Ieſu Chriſti, qui nos Deo reconciliauit in ſanguine ſuo, factus nobis iuſtitia, ſanctificatio, & redemptio: aut negat ipſum Chriſti Ieſu meritum, per Baptiſmi ſacramentum in forma Eccleſiæ ritè collatum, tam adultis, quàm paruulis applicari: anathema ſit: quia non eſt aliud nomen ſub cælo datum hominibus, in quo oporteat nos ſaluòs fieri. Vnde illa vox, Ecce agnus Dei; Ecce qui tollit peccata mundi. Et illa: Quicunque baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis.

Actor. 4.

Ioan. 1. Galat. 3.

2. Et ſeſſione ſexta, capite ſecundo: Quo factum eſt, vt cæleſtis pater, pater miſericordiarum, & Deus totius conſolationis, Chriſtum Ieſum, filium ſuum, & ante legem, & legis tempore multis ſanctis patribus declaratum ac promiſſum, cùm venit beata illa plenitudo temporis, ad homines miſerit: vt & Iudæos, qui ſub lege erant, redimeret: & gentes, quæ non ſectabantur iuſtitiam, iuſtitiam apprehenderent, atque omnes adoptionem filiorum reciperent. Hunc propoſuit Deus propitiatorem per fidem in ſanguine ipſius pro peccatis noſtris, non ſolùm autem pro noſtris, ſed etiam pro totius mundi.

2. Cor. 1. Galat. 4.

Rom 9. Galat. 4.

Rom. 3.

1. Ioan. 2.

3. Et capite ſeptimo eiuſdem ſeſſionis: Meritoria cauſa iuſtificationis, eſt dilectiſſimus vnigenitus ſuus, Dominus noſter Ieſus Chriſtus: qui, cùm eſſemus inimici, propter nimiam charitatem, qua dilexit nos, ſua ſanctiſſima paſſione in ligno crucis nobis iuſtificationem meruit, & pro nobis Deo Patri ſatisfecit.

Chriſtus meruit nobis iuſtificationem.

4. Ad Romanos tertio: Iuſtificati gratis per gratiam ipſius, per redemptionem, quæ eſt in Chriſto Ieſu, quem propoſuit Deus propitiationem, per fidem in ſanguine ipſius, ad oſtenſionem iuſtitiæ ſuæ propter remiſſionem præcedentium delictorum in ſuſtentatione Dei, ad oſtenſionem iuſtitiæ eius in hoc tempore: vt ſit ipſe iuſtus, & iuſtificans eum, qui eſt ex fide Ieſu Chriſti. Vbi eſt ergò gloriatio tua? Excluſa eſt. Per quam legem? Factorum? Non: ſed per legem fidei. Arbitramur enim iuſtificari hominem per fidem ſine operibus legis.

5. Primæ Ioannis ſecundo: Si quis peccauerit, aduocatum habemus apud Patrem, Ieſum Chriſtum iuſtum: & ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris: non pro noſtris autem tantùm, ſed etiam pro totius mundi.

6. Et capite quarto: In hoc eſt charitas: non quaſi nos dilexerimus Deum, ſed quoniam ipſe prior dilexit nos, & miſit Filium ſuum propitiationem pro peccatis noſtris.

7. Item capite primo eiuſdem epiſtolæ: Si autem in luce ambulamus ſicut & ipſe eſt in luce, ſocietatem habemus ad inuicem, & ſanguis Ieſu Chriſti, Filij eius, emundat nos ab omni peccato.

8. IOANNIS primo: Altera die vidit Ioannes Iesum venientem ad se, & ait: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi.

9. MATTHÆI primo: Pariet autem filium: & vocabis nomen eius Iesum: ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum.

10. PRIORIS ad Corinthios primo: Ex ipso autem vos estis in Christo Iesu, qui factus est nobis sapientia a Deo, & iustitia, & sanctificatio, & redemptio: vt quemadmodum scriptum est: Qui gloriatur, in Domino glorietur.

11. PRIORIS ad Timotheum secundo: Vnus enim Deus, vnus & mediator Dei & hominum homo Christus Iesus: qui dedit redemptionem semetipsum pro omnibus, testimonium temporibus suis.

12. AD Hebræos primo: Qui cùm sit splendor gloriæ, & figura substantiæ eius, portansque omnia verbo virtutis suæ, purgationem peccatorum faciens, sedet ad dexteram maiestatis in excelsis.

13. ET capite nono: Christus autem assistens pontifex futurorum bonorum, per amplius & perfectius tabernaculum non manufactum, id est, non huius creationis: neque per sanguinem hircorum, aut vitulorum, sed per proprium sanguinem introiuit semel in Sancta, æterna redemptione inuenta. Si enim sanguis hircorum, & taurorum, & cinis vitulæ asperſus inquinatos sanctificat ad emundationem carnis: quanto magis sanguis Christi, qui per Spiritum sanctum semetipsum obtulit immaculatum Deo, emundabit conscientiam nostram ab operibus mortuis, ad seruiendum Deo viuenti?

14. ACTORVM quarto: Hic est lapis, qui reprobatus est à vobis ædificantibus, qui factus est in caput anguli: & non est in alio aliquo salus. Nec enim aliud nomen est sub cælo datum hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri.

1. B ACTORVM decimoquinto: Cùm autem magna conquisitio fieret, surgens Petrus dixit ad eos: Viri fratres, vos scitis quoniam ab antiquis diebus Deus in nobis elegit, per os meum audire Gentes verbum Euangelij, & credere. Et qui nouit corda Deus, testimonium perhibuit, dans illis Spiritum sanctum, sicut & nobis, & nihil discreuit inter nos & illos, fide purificans corda eorum.

2. AD Hebræos vndecimo: Est autem fides sperandarum substantia rerum, argumentum non apparentium. Sine fide autem impossibile est placere Deo.

3. AD Galatas secundo: Scientes autem quòd non iustificatur homo ex operibus legis, nisi per fidem Iesu Christi: & nos in Christo Iesu credimus, vt iustificemur ex fide Christi, & non ex operibus legis: propter quod ex operibus legis non iustificabitur omnis caro.

4. ET capite tertio: Prouidens autem Scriptura quia ex fide iustificat Gentes Deus, prænunciauit Abrahæ: Quia benedicentur in te omnes Gentes.

5. AD Romanos tertio, vt supra A testimonio quarto.

6. LVCÆ septimo: Dixit autem ad mulierem: Fides tua te saluam fecit: vade in pace.

7. AD Ephesios secundo: Gratia enim estis saluati per fidem, & hoc non ex vobis: Dei enim donum est, non ex operibus, vt ne quis glorietur. Ipsius enim sumus factura, creati in Christo Iesu in operibus bonis, quæ præparauit Deus vt in illis ambulemus.

8. CONCILIVM Tridentinum sessione sexta, capite octauo: Cùm verò Apostolus dicit, iustificari hominum per fidem, & gratis; ea verba in eo sensu intelligenda sunt, quem perpetuus Ecclesiæ Catholicæ consensus tenuit & expressit; vt scilicet per fidem ideò iustificari dicamur, quia fides est humanæ salutis initium, fundamentum, & radix omnis iustificationis: sine qua impossibile est placere Deo, & ad filiorum eius consortium peruenire: gratis autem iustificari ideò dicamur, quia nihil eorum, quæ iustificationem præcedunt, siue fides, siue opera, ipsam iustificationis gratiam promeretur. Si enim gratia est, iam non ex operibus: alioquin, vt idem Apostolus inquit, gratia iam non est gratia. Rom. 9. Quomodo per fidem iustificari dicamur. Rom. 11. Ephes. 2.

9. AVGVSTINVS tractatu sexagesimoseptimo in Euangelium Ioannis: Proinde respuendi sunt à corde Christiano, qui putant ideò dictum multas esse mansiones, quia extra regnum cælorum erit aliquid, vbi maneant beati innocentes, qui sine baptismo ex hac vita emigrârunt, quia sine illo in regnum cælorum intrare non potuerunt. Hæc fides non est fides; quoniam non est vera & Catholica fides. Sola Catholica fides, est fides.

10. LEO Magnus sermone quarto de natiuitate Domini: Magnum præsidium est fides integra, fides vera, in qua nec augeri ab vllo quicquam, nec minui potest: quia nisi vna est, fides non est, dicente Apostolo, Vnus Dominus, vna fides, vnum Baptisma, vnus Deus & Pater omnium, qui super omnes & per omnia, & in omnibus nobis. Huic vnitati, dilectissimi, inconcussis mentibus inhærete, & in hac omnem sectamini sanctitatem, & in hac præceptis Domini deseruite: quia sine fide impossibile est placere Deo, & nihil sine illa sanctum, nihil castum est, nihil viuum. Iustus enim ex fide viuit. Quam qui diabolo decipiente perdiderit, viuens mortuus est. Quia sicut per fidem iustitia, ita etiam per fidem veram vita obtinetur æterna, dicente Domino Saluatore: Hæc est autem vita æterna, vt cognoscant te solum verum Deum, & quem misisti Iesum Christum. Fides nisi integra & vna sit, fides nõ est. Ephes. 4. Hebr. 11. Abac. 2. Ioan 17.

1. C. ORIGENES homilia secunda in Leuiticum: Audîsti quanta sint in lege sacrificia pro peccatis; audi nunc quantæ sint remissiones peccatorum in Euangelijs. Est ista prima, qua baptizantur in remissionem peccatorum. Secunda remissio est in passione martyrij. Tertia est, quæ pro eleemosyna datur. Dicit enim Saluator: Verumtamen date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis. Quarta nobis fit remissio peccatorum, per hoc, quòd & nos remittimus peccata fratribus nostris. Sic enim dicit ipse Dominus & Saluator noster: Quia si dimiseritis fratribus vestris ex corde peccata ipsorum, & vobis remittet pater vester peccata vestra: quòd si non remiseritis fratribus vestris ex corde, nec vobis remittet pater vester: & sicut in oratione nos dicere docuit: Remitte nobis debita nostra, sicut & nos remittimus debitoribus nostris. Quinta remissio peccatorum est, quum conuerterit quis peccatorem ab errore viæ suæ. Ita enim dicit scriptura diuina: Quia qui conuerti fecerit peccatorum ab errore viæ suæ, saluat animam eius à morte, & cooperit multitudinem peccatorum. Sexta quoque fit remissio per abundantiam charitatis, sicut & ipse Dominus dicit: Amen dico tibi, remittuntur Varijs modis in nouæ lege peccata remittũtur. Baptismo, martyrio, eleemosyna. Luc. 12. Cõdonando offensam. Matth. 6. Marc. 11. Matth. 6. Conuertẽdo proximum. Iacob. 5. Charitatis abundãtia. Luc. 7.

tuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Et Apoſtolus dicit: Quoniam charitas cooperit multitudinem peccatorum. Eſt adhuc & ſeptima, licet dura & laborioſa, per pœnitentiam remiſſio peccatorum, quum lauat peccator in lachrymis ſtratum ſuum, & fiunt ei lachrymæ ſuę panes die ac nocte, & quum non erubeſcit Sacerdoti Domini indicare peccatum ſuum, & quærere medicinam, ſecundùm eum qui ait: Dixi, pronunciabo aduerſum me iniuſtitiam meam Domino, & tu remiſiſti impietatem cordis mei. In quo impletur & illud, quod Apoſtolus dicit: Si quis autem infirmatur, vocet preſbyteros Eccleſiæ, & imponant ei manus, vngentes eum oleo in nomine Domini, & oratio fidei ſaluabit infirmum: & ſi in peccatis fuerit, remittentur ei. Et tu ergò, quum veneris ad gratiam Baptiſmi, vitulum obtuliſti, quia in morte Chriſti baptizaris. Cùm verò ad martyrium duceris, hircum obtuliſti, quia authorem peccati diabolum iugulâſti. Quum autem eleemoſynam feceris, & erga indigentes affectum miſericordiæ ſolicita pietate dependeris, altare ſacrum hœdis pinguibus onerâſti. Nam ſi ex corde remiſeris peccatum fratri tuo, & iracundiæ tumore depoſito, mitem intra te & ſimplicem recollegeris animum, immolâſſe te arietem, vel agnum in ſacrificium obtuliſſe confide. Porrò autem ſi diuinis lectionibus inſtructus, meditando ſicut columba, & in lege Domini vigilando die ac nocte, ab errore ſuo conuerteris peccatorem, & abiecta nequitia ad ſimplicitatem eum columbæ reuocaueris, atque adhærendo ſanctis, feceris eum ſocietatem turturis imitari, par turturum, aut duos pullos columbarum Domino obtuliſti. Quòd ſi illa, quæ & ſpe, & fide maior eſt charitas, abundauerit in corde tuo, ita vt diligas proximum tuum, non ſolùm ſicut teipſum, ſed ſicut oſtendit ille qui dicebat; Maiorem hac charitatem nemo habet, quàm vt animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis; panes ſimilagineos in charitatis oleo ſubactos, ſine vllo fermento malitiæ & nequitiæ, in azymis ſynceritatis & veritatis te obtuliſſe cognoſce. Si autem in amaritudine fletus fueris, luctu, lachrymis & lamentatione confectus, ſi carnem tuam macerueris, & ieiuniis ac multa abſtinentia aridam feceris, & dixeris; quia ſicut frixorium confrixa ſunt oſſa mea, tunc ſacrificium ſimilam à ſartagine, vel à craticula obtuliſſe te noueris. Et hoc modo inuenieris tu verius & perfectius ſecundùm Euangelium offerre ſacrificia, quæ ſecundùm legem iam offerre non poteſt Iſrael.

1 Pet. 4. Pœnitẽtia & confeſſione Sacramentali. Pſalm. 9. 40. & 31.

Extrema vnctione. Iacob. 5.

Prædicti modi comparantur ſacrificiis, & oblationibus veteris teſtamẽti, quorum mẽtio fit in Leuitico.

Pſal. 13.

Ioan. 13.

1. Cor. 5.

Pſalm. 103.

2. AVGVSTINVS libro ſecundo contra Creſconium Grammaticum, capite duodecimo: Ideò vobis non videntur mundari, cùm ad nos à vobis tranſeunt, quia non denuò baptizantur: quaſi ſolo baptiſmo, quem reperi non oportet, cùm idem atque vnus eſt, homines ab errore mundentur. Mundantur & verbo veritatis ab illo qui ait, Iam vos mundi eſtis, propter verbum quod locutus ſum vobis. Mundantur & ſacrificio contriti cordis ab illo, de quo dictum eſt: *Sacrificium Deo ſpiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum Deus non ſpernit.* Mundantur & eleemoſynis ab illo qui ait: Date eleemoſynam, & ecce omnia mũda ſunt vobis. Mundantur ipſa quæ ſupereminet omnibus charitate ab illo, qui per Apoſtolum Petrum dixit, Charitas cooperit multitudinem peccatorum: quæ vna ſi adſit, omnia illa rectè fiunt: ſi autem deſit illa, omnia fruſtra fiunt.

Nõ ſolùm baptiſmo à peccatis mũdamur. Verbo. Ioan. 15.

Corde cõtrito. Pſalm. 50.

Eleemoſynis. Lucæ 11.

Charitate. 1. Pet. 4.

3. CHRYSOSTOMVS concione quarta de Lazaro, in fine: Vt igitur neque puniamur, neque pœnas demus, in ſuam quiſque conſcientiam ingrediatur, vitamque explicet: cunctiſque commiſſis diligenter excuſſis, condemnet animam quæ hæc patrauit, puniatque cogitationem, affligat, crucietque ſuam ipſius mentem, ſupplicium à ſeipſo exigat pro peccatis, per condemnationem, per diligenter actam pœnitentiam, per lachrymas, per confeſſionem, per ieiunium, per eleemoſynam, per continentiam ac charitatem, vt poſſimus omnes omni modo hîc depoſitis peccatis, multa cum fiducia illuc proficiſci.

Quibus modis expiemus peccata.

4. ET homilia ſexta in Ioannem: Hac igitur pernitioſa inquirendi cura abiecta, noſtra conteramus corda, peccata deploremus, vt à Chriſto nobis præceptum eſt, & eorum gratia, quæ perperam & iniquè egimus, compũgamur: & ſumma cum diligentia, quidquid ſuperiore tempore auſi ſumus, quicquid malignè commiſimus, animo repetamus, atque abijciamus. Ad quod multas nobis Deus vias aperuit. Dic enim tu primus iniquitates tuas, vt iuſtificeris. Et iterum: Dixi, Pronunciabo aduerſum me iniquitatem meam Domino, & tu remiſiſti impietatem cordis mei. Neque enim parum nobis confert ad magnitudinem peccatorum imminuendam, frequens eorum memoria & accuſatio. Eſt & alia operoſior, vt nemini, qui nos offendit, ſuccenſeamus, ſed iniurias omnes magno & generoſo animo obliuioni mandemus. Vis & tertiam audi Danielem: Peccata tua eleemoſynis redime, & iniquitates tuas miſericordiis pauperum. Accedit & alia, iugis ſcilicet oratio, & in deprecationibus ad Deum cum puritate perſeuerantia, quæ non paruam nobis affert conſolationem, & à peccatis nos abluit. Ieiunium ad hęc cum proximi charitate, maiorem in modum diuinam in nos iram extinguit. Ignem nanque ardentem extinguit aqua, & eleemoſynis purgantur peccata. Decurſis igitur his viis omnibus & repetitis, in eiſdem aſſiduè perſeueremus. Hoc pacto non modò præterita ablemus peccata, ſed in poſterum maximum conſequemur emolumentum: quippe qui nullam dabimus diabolo occaſionem, vt nos in vitæ deſidiam, vel in exitialem aliquem affectum pelliciat.

Confeſſione delentur peccata. Iſaiæ 43. Pſalm. 31.

Cõdonando offenſam.

Eleemoſynis. Daniel. 4.

Oratione aſſidua.

Ieiunio & charitate.

Eccli 3.

5. IOANNIS vigeſimo: Hoc cùm dixiſſet, inſufflauit, & dicit eis: Accipite Spiritum ſanctum: quorum remiſeritis, &c. vt in textu.

1. DE TOBIÆ quarto: Ex ſubſtantia tua fac eleemoſynam. Si multum tibi fuerit, abundanter tribue: ſi exiguum tibi fuerit, etiam exiguum libenter impartiri ſtude. Præmium enim bonum tibi theſaurizas in die neceſſitatis: quoniam eleemoſyna ab omni peccato, & à morte liberat, & non patietur animam ire in tenebras. Fiducia magna erit coram ſummo Deo eleemoſyna omnibus facientibus eam.

2. ET capite duodecimo: Bona eſt oratio cum ieiunio, & eleemoſyna magis quàm theſauros auri recondere: quoniam eleemoſyna à morte liberat, & ipſa eſt, quæ purgat peccata, & facit inuenire miſericordiam & vitam æternam.

3. ECCLESIASTICI tertio: Fili ſuſcipe ſenectam patris tui, & non contriſtes eum in vita illius: & ſi defecerit ſenſu, veniam da, & ne ſpernas eum in virtute tua: eleemoſyna enim patris non erit in obliuione. Nam pro peccato matris teſti-

tuetur tibi bonum, & in iuſtitia ædificabitur tibi, & in die tribulationis commemorabitur tuî : & ſicut in ſereno glacies ſoluentur peccata tua. Ignem ardentem extinguit aqua, & eleemoſyna reſiſtit peccatis : & Deus proſpector eſt eius qui reddit gratiam.

4. PROVERBIORVM decimotertio: Redemptio animæ viri, diuitiæ ſuæ.

5. ET capite decimoquinto : Per miſericordiam & fidem purgantur peccata.

6. ITEM decimoſexto : Miſericordia & veritate redimitur iniquitas.

7. LVCÆ vndecimo : Veruntamen quod ſupereſt, date eleemoſynam: & ecce omnia munda ſunt vobis.

8. DANIELIS quarto : Quam ob rem rex conſilium meum placeat tibi, & peccata tua eleemoſynis redime, & iniquitates tuas miſericordiis pauperum : forſitan ignoſcet delictis tuis.

9. ISAIÆ primo : Diſcite benefacere: quærite iudicium, ſubuenite oppreſſo, iudicate pupillo, defendite viduam. Et venite, & arguite me, dicit Dominus : ſi fuerint peccata veſtra vt coccinum, quaſi nix dealbabuntur : & ſi fuerint rubra quaſi vermiculus, velut lana alba erunt.

10. AD Hebræos decimotertio : Beneficentiæ autem, & communionis nolite obliuiſci : talibus enim hoſtiis promeretur Deus.

1.E MATTHÆI ſexto : Si dimiſeritis hominibus peccata eorum : dimittet & vobis pater veſter cæleſtis delicta veſtra. Si autem non dimiſeritis hominibus : nec pater veſter dimittet vobis peccata veſtra.

2. LVCÆ ſexto : Nolite iudicare, & non iudicabimini : nolite condemnare, & non condemnabimini. Dimittite, & dimittemini. Date, & dabitur vobis : menſuram bonam, & confertam, & coagitatam, & ſuperefluentem dabunt in ſinum veſtrum.

3. MARCI vndecimo: Et cùm ſtabitis ad orandum, dimittite ſi quid habetis aduerſus aliquem: vt & Pater veſter, qui in cælis eſt, dimittat vobis peccata veſtra. Quòd ſi vos non dimiſeritis: nec Pater veſter, qui in cælis eſt, dimittet vobis peccata veſtra.

4. ECCLESIASTICI vigeſimo octauo : Relinque proximo tuo nocenti te : & tunc deprecanti tibi peccata ſoluentur.

F IACOBI quinto : Fratres mei, ſi quis ex vobis errauerit à veritate, & conuerterit quis eum: ſcire debet quoniam qui conuerti fecerit, &c. vt in textu.

1.G LVCÆ ſeptimo : Et conuerſus ad mulierem, dixit Simoni : Vides hanc mulierem ? Intraui in domum tuam, aquam pedibus meis non dediſti : hæc autem lacrymis rigauit pedes meos, & capillis ſuis terſit. Oſculum mihi non dediſti: hæc autem ex quo intrauit, non ceſſauit oſculari pedes meos. Oleo caput meum non vnxiſti : hæc autem vnguento vnxit pedes meos. Propter quod dico tibi : Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multùm. Cui autem minus dimittitur, minus diligit. Dixit autem ad illam : Remittuntur tibi peccata.

2. PROVERBIORVM decimo: Odium ſuſcitat rixas : & vniuerſa delicta operit charitas.

3. PRIORIS Petri quarto : Ante omnia autem, mutuam in vobiſmetipſis charitatem continuam habentes: quia charitas operit multitudinem peccatorum.

1.H PSALMO quinquageſimo : Sacrificium Deo ſpiritus contribulatus: cor contritum, & humiliatum Deus non deſpicies.

2. LVCÆ decimooctauo : Et publicanus à longè ſtans, nolebat nec oculos ad cælum leuare: ſed percutiebat pectus ſuum, dicens : Deus propitius eſto mihi peccatori. Dico vobis, deſcendit hic iuſtificatus in domum ſuam ab illo.

3. MATTHÆI decimooctauo : Tunc vocauit illum dominus ſuus: & ait illi : Serue nequam, omne debitum dimiſi tibi quoniam rogaſti me.

4. ECCLESIASTICI vigeſimoprimo : Fili peccâſti ? non adijcias iterum : ſed & de priſtinis deprecare vt tibi dimittantur.

5. PSALMO centeſimoprimo : Reſpexit in orationem humilium : & non ſpreuit precem eorum.

6. ET trigeſimo primo : Dixi, &c. vt in textu.

7. PRIMÆ Ioannis primo : Si confiteamur, &c. vt in textu.

8. IONÆ tertio : Et crediderunt viri Niniuitæ in Deum : & prædicauerunt ieiunium, & veſtiti ſunt ſaccis à maiore vſque ad minorem. Et peruenit verbum ad regem Niniuæ : & ſurrexit de ſolio ſuo, & abiecit veſtimentum ſuum à ſe, & indutus eſt ſacco, & ſedit in cinere. Et clamauit, & dixit in Niniuæ ex ore regis & principum eius, dicens: Homines, & iumenta, & boues, & pecora non guſtent quidquam: nec paſcantur, & aquam non bibant. Et operiantur ſaccis homines, & iumenta, & clament ad Dominum in fortitudine, & conuertatur vir à via ſua mala, & ab iniquitate, quæ eſt in manibus eorum. Quis ſcit ſi conuertatur, & ignoſcat Deus : & reuertatur à furore iræ ſuæ, & non peribimus?

9. MATTHÆI duodecimo : Viri Niniuitæ ſurgent in iudicio cum generatione iſta, & condemnabunt eam : quia pœnitentiam egerunt in prædicatione Ionæ. Et ecce plus quam Ionas hîc.

10. LVCÆ vndecimo : Viri Niniuitæ ſurgent in iudicio cum generatione hac, & condemnabunt illam : quia pœnitentiam egerunt ad prædicationem Ionæ, & ecce plus quam Ionas hîc.

11. TERTII Regum vigeſimoprimo : Igitur non fuit alter talis ſicut Achab, qui venundatus eſt vt faceret malum in conſpectu Domini: concitauit enim eum Iezabel vxor ſua, & abominabilis factus eſt, in tantùm vt ſequeretur idola, quæ fecerant Amorrhæi, quos conſumpſit Dominus à facie filiorum Iſraël. Itaque cùm audiſſet Achab ſermones iſtos, ſcidit veſtimenta ſua, & operuit cilicio carnem ſuam, ieiunauitque, & dormiuit in ſacco, & ambulauit demiſſo capite. Et factus eſt ſermo Domini ad Eliam Theſbiten, dicens: Nónne vidiſti humiliatum Achab coram me? Quia igitur humiliatus eſt mei cauſa, non inducam malum in diebus eius, ſed in diebus filij ſui inferam malum domui eius.

12. SAPIENTIÆ vndecimo : Miſereris omnium, quia omnia potes, & diſſimulas peccata hominum propter pœnitentiam.

13. CYPRIANVS epiſtola quadrageſima ad plebem, de quinque preſbyteris ſchiſmaticis: Nunc ſe ad lapſorum perniciem venenata ſua deceptione verterunt, vt ægros, & ſaucios, & ad capienda fortiora conſilia per calamitatem ruinæ ſuæ minus idoneos, & minus ſolidos, à medela vulneris ſui auocent, & intermiſſis precibus, & orationibus, Lib.1.epiſtol.8.

Precibus longa satisfactione Dominus placandus est.

orationibus, quibus Dominus longa, & continua satisfactione placandus est, ad exitiosam temeritatem mendacio captiosæ pacis inuitent. Et paulo post: Eadem nunc ratio, eadem rursus euersio, per quinque presbyteros Felicissimo copulatos, ad ruinam saluris inducitur, vt nō rogetur Deus, nec qui negauit Christum, eundem Christum quem negauerat, deprecetur: post culpam criminis, tollatur & pœnitentia, nec per Episcopos, & sacerdotes Domino satisfiat, sed relictis Domini sacerdotibus, contra Euangelicam disciplinam, noua traditio sacrilegæ institutionis exurgat.

Per Episcopos & Sacerdotes Domino satisfaciendum. Lib. 4. epistol. 4.

14. Et epistola octaua ad clerum & plebem: Quanquam sciam, fratres charissimi, pro timore, quem singuli debemus Deo, vos quoque illic assiduis orationibus, & enixis precibus instanter incumbere: admoneo tamen etiam ipsam religiosam solicitudinem vestram, vt ad placandum, atque exorandum Dominum, non voce sola, sed & ieiuniis, & lachrymis, & omni genere deprecationis ingemiscamus. Et paulò post: Virgas igitur & flagella sentimus, qui Deo nec bonis factis placemus, nec pro peccatis satisfacimus. Rogemus de intimo corde, & tota mente misericordiam Dei.

Bonis factis Deo placēdum, & pro peccatis satisfaciendum. Lib 3. epistol. 12.

15. Item epistola vigesimasexta, quæ est Moysis & Maximi presbyterorum & aliorum ad Cyprianum: Vbi diuinus metus relinquitur, si tam facilè peccantibus venia præstetur? fouendi sunt sanè ipsorum animi, & ad maturitatis suę tempus nutriendi, & de Scripturis sanctis, quam ingens, & supra omnia peccatum commiserint, instruendi. Nec hoc animentur, quia multi sunt: sed hoc ipso magis reprimantur, quia non pauci sunt. Nihil ad extenuationem delicti numerus impudens valere consueuit, sed pudor, sed modestia, sed patientia, sed disciplina, sed humilitas atque subiectio: sed alienum de se expectāsse iudicium, sed alienam de suo actu sustinuisse sententiam. Hoc est quod pœnitentiam probat, hoc est quod impresso vulneri inducit cicatricem: hoc est quod deiectæ mentis ruinas erigit & attollit: quod ardentem delictorum æstuantium vaporem restinguit & finit. Non ea, quæ sanorum sunt corporum, medicus ægris dabit: ne importunis cibis tempestatem valetudinis sequentis non reprimat, sed accendat: scilicet, ne quod potuisset maturius ieiunio attenuāte sanari, videatur per impatientiam longius pasta cruditate produci. Eluendæ sunt igitur, impio sacrificio manus inquinatæ, operibus bonis: & nefario cibo ora misera polluta, pœnitentiæ sunt veræ sermonibus expianda, & in secretis cordis fidelis, nouellandus & consecrandus est animus crebri pœnitentium gemitus audiantur, & iterum fideles ex oculis lachrymæ profundantur: vt illi ipsi oculi, qui malè simulacra conspexerunt, qui illicita commiserant, satisfacientibus Deo fletibus deleant.

Delicta expiantur & restinguūtur operibus bonis.

16. Ionæ tertio: Vidit, &c. vt in textu.

17. Numerorum vigesimoquinto: Phinees filius Eleazari filij Aaron sacerdotis auertit iram meam à filiis Israël: quia zelo meo commotus est contra eos, vt non ipse delerem filios Israël in zelo meo. idcirco loquere ad eum: Ecce do ei pacem fœderis mei, & erit tam ipsi quàm semini eius pactum sacerdotij sempiternum: quia zelatus est pro Deo suo, & expiauit scelus filiorum Israël.

18. Psalmo centesimoquinto: Et stetit Phinees, & placauit: & cessauit quassatio. Et reputatum est ei in iustitiam, in generationem & generationem vsque in sempiternum.

11. Proverbiorvm decimo: Nil proderunt thesauri impietatis: iustitia verò liberabit à morte.

2. Actorvm octauo: Pœnitentiam itaque age ab hac nequitia tua: & roga Deum, si fortè remittatur tibi hæc cogitatio cordis tui. In felle enim amaritudinis, & obligatione iniquitatis video te esse: *ait S. Petrus ad Simonem Magum.*

3. Posteriorvm ad Corinthios septimo: Quæ enim secundùm Deum tristitia est, pœnitentiam in salutem stabilem operatur: sæculi autem tristitia mortem operatur.

4. Ibidem: Has habentes, &c. vt in textu.

5. Posteriorvm ad Timotheum secundo: Cognouit Dominus qui sunt eius, & discedat ab iniquitate omnis, qui nominat nomen Domini. In magna autem domo non solùm sunt vasa aurea, & argentea, sed & lignea, & fictilia: & quædam quidem in honorem, quædam autem in contumeliam. Si quis ergò emundauerit se ab his, erit vas in honorem sanctificatum, & vtile Domino ad omne opus bonum paratum.

6. Iacobi quarto: Emundate, &c. vt in textu.

7. Ezechielis decimooctauo: Et cùm auerterit se impius ab impietate sua, quam operatus est, & fecerit iudicium, & iustitiam: ipse animam suam viuificabit.

8. Avgvstinvs in libro quinquaginta homiliarum homilia quinquagesima, capite quinto: siue in libro de pœnitētiæ medicina, capite quinto: Non sufficit mores, &c. vt in textu.

9. Et in Enchiridio ad Laurentium, capite septuagesimo: Sanè cauendum est, ne quisquam existimet infanda illa crimina, qualia qui agunt, regnum Dei non possidebunt, quotidie perpetranda, & eleemosynis quotidie redimenda. In melius quippe est vita mutanda, & per eleemosynas de peccatis præteritis est propitiādus Deus, non ad hoc emendis quodam modo, vt ea semper licear impunè committere. Nemini enim dedit laxamentum peccandi, quamuis miserando deleat iam facta peccata, si non satisfactio congrua negligatur.

Galat. 5. 1. Cor. 6.

Per eleemosynas propitiandus Deus de peccatis.

10. Cyprianvs de lapsis: Orare oportet impensius & rogare, diem luctu transigere, vigiliis noctes ac fletibus ducere, tempus omne lachrymosis lamentationibus occupare, straros solo adhærere cineri, in cilicio & sordibus volutari: post indumentum Christi perditum, nullum hîc iam velle vestitum, post diaboli cibum mālle ieiunium: iustis operibus incumbere, quibus peccata purgantur: eleemosynis frequenter insistere, quibus à morte animæ liberantur. Quod aduersarius auferebat, Christus accipiat: nec teneri iam, nec amari patrimonium debet, quo quis & deceptus, & victus est. Pro hoste vitanda res, pro latrone fugienda, pro gladio mutuenda possidentibus, & vendenda. Ad hoc tantùm profuerit quod remansit, vt inde crimen, & culpa redimatur. Incunctanter & largiter fiat operatio: census omnis in medelam vulneris erogetur: opibus & facultatibus nostris, qui de nobis iudicaturus est Dominus, fœneretur. Sic sub Apostolis fides viguit, sic primus credentium populus Christi mandata seruauit. prompti erant, largi erant, distribuendum per Apostolos totum dabant, & non talia delicta redimebant. Si precem toto corde quis faciat, si veris pœnitentiæ lamētationibus

Peccata quibus operibus purgentur, & redimantur.

Actor. 2. & 4.

Quorum misereatur Deus, & quibus ignoscat.

& lachrymis ingemiscat, si ad veniam delicti sui Dominum iustis, & continuis operibus inflectat, misereri talium potest, qui & misericordiam suam protulit, dicens: Cùm cõuersus ingemueris, tunc saluaberis, & scies vbi fueris. Et iterum: Nolo mortem morientis, dicit Dominus, quantum vt reuertatur & viuat. Et Iohel propheta pietatem Domini, Domino ipso monẽte, declarat: Reuertimini, inquit, ad Dominum Deum vestrum, quoniam misericors & pius est, & patiens, & multæ miserationis, & qui sententiam flectat aduersus malitias irrogatas. Potest ille indulgentiam dare, sententiam suam potest ille deflectere. Pœnitẽti, operanti, roganti potest clementer ignoscere, potest in acceptum referre, quicquid pro talibus, & perierint Martyres, & fecerint Sacerdotes: vel si quis plus eum suis satisfactionibus mouerit, si eiusiram, si indignantis offensam iusta deprecatione placauerit: dat ille & arma rursum, quibus victus armetur: reparat & corroborat vires, quibus fides instaurata vegetetur. Repetet certamen suum miles, iterabit aciem, prouocabit hostem, & quidem factus ad prælium fortior per dolorem. Qui sic Deo satisfecerit, qui pœnitentia facti sui, qui pudore delicti, plus & virtutis, & fidei de ipso lapsus sui dolore conceperit, exauditus, & adiutus à Domino: quam contristauerat nuper, lætam faciet Ecclesiam, nec iam solam Dei veniam merebitur, sed coronam.

Ezechiel 18. & 23.

Iohel. 2.

De satisfactionibus mouetur & placatur Deus.

1. K AVGVSTINVS sermone quadragesimo primo de Sanctis, qui est sermo quartus de animabus fidelium defunctorum: Quicũque aliqua de capitalibus peccatis in se dominari cognouerit, nisi dignè, &c. vt in textu. Latius vide supra de Sacramento pœnitentiæ, quæstione nona, C testimonio tertio.

2. PRIORIS ad Corinthios tertio: Si quis superædificat super fundamentum hoc, aurum, argentum, lapides pretiosos, ligna, fœnum, stipulam, vniuscuiusque opus manifestum erit: Dies enim Domini declarabit, quia in igne reuelabitur: & vniuscuiusque opus quale sit, ignis probabit. Si cuius opus manserit quod superædificauit, mercedem accipiet. Si cuius opus arserit, detrimentum patietur: ipse autem saluus erit: sic tamen quasi per ignem.

3. AVGVSTINVS in libro quinquaginta homiliarum, homilia decimasexta, vt supra de Sacramento Pœnitentiæ, quæstione nona, C testimonio secundo.

4. ITEM in Enchiridio ad Laurentium, capite sexagesimo septimo: Creduntur autem à quibusdam etiam ij, qui nomen Christi non relinquunt, & eius lauacro in Ecclesia baptizantur, nec ab ea vllo schismate, vel hæresi præciduntur, in quantislibet sceleribus viuant, quæ nec eleemosynis redimant, sed in eis vsque ad huius vitæ vltimum diem pertinacissimè perseuerent, salui futuri per ignem: licet pro magnitudine facinorum, flagitiorumque diuturno, non tamen æterno igne puniri. Sed qui hoc credunt & tamen Catholici sunt, humana quadam benenolentia mihi falli videntur. Nam scriptura diuina aliud consulta respondet. Librum autem de hac quæstione scripsi, cuius titulus est, De fide & operibus. Vbi secundùm scripturas sanctas, quantum Deo adiuuante potui, demonstraui eam fidem saluos facere, quam satis euidenter expressit. Paulus Apostolus, dicens: In Christo enim Iesu, neque circumcisio quicquam valet, neque præputium, sed fides, quę per dilectionem operatur. Si autem malè, & non bene operatur, proculdubiò, secundùm Apostolum Iacobum, mortua est in semetipsa. Qui rursus ait: Si fidem dicat se quisquam habere, opera autem non habeat, nunquid poterit fides saluare eum? Porrò autem il homo sceleratus, propter fidem solam per ignem saluabitur, & sic est accipiendum, quod ait B. Paulus Apostolus; Ipse enim saluus erit, sic tamen quasi per ignem: poterit ergò saluare sine operibus fides, & falsum erit quod dixit eius coapostolus Iacobus. Falsum erit & illud quod idem ipse Paulus dixit: Nolite, inquit, errare, neque fornicatores, neque idolis seruientes, neque adulteri, neque molles, neque masculorum concubitores, neque fures, neque auari, neque maledici, neque ebriosi, neque rapaces, regnum Dei possidebunt. Si enim etiam in istis perseuerantes criminibus, tamen propter fidem Christi salui erunt, quomodo in regno Dei non erunt?

Mali catholici non saluabũtur per ignem Purgatorii.

1. Cor. 3.

Sola fides viua saluat.

Galat. 5.

Iacob. 2.

1. Cor. 6.

5. ITEM in libro de Fide & operibus, capite decimosexto, vt supra de Sacramento Pœnitentiæ, quæstione nona, B testimonio sexto.

6. ITEM in libro de octo quæstionibus Dulcitij, quæstione prima, vt ibidem.

APPENDIX EX IVDOCI RAVESTEYN Tiletani Doctissimi Theologi Louaniensis confutatione Catholica prophanæ Confessionis Ministrorum Antverpiens. Capite 6. vbi confutatur calumniosissima criminatio doctrinæ Iesuitarum.

HAVM temerè in calce tractatus de iustificatione, & fide iustificáte, acerbissimâ inuectiuã scribũt aduersus detestandã, ethnicã, & impiã (vt aiunt) Iesuitarum doctrinam, quam in Catechismo illo iussu augustissimi felicis recordationis Cæsaris Ferdinandi olim cõscripto, & qui per Belgiam ferè omnium Catholicorum manibus teri solebat, tradunt. Sapiunt sanè, sed vt homines sapiunt huius seculi, quòd eum libellum vel calumniosissimis mendaciis prorsus ereptum manibus hominum cupiunt. Optimè enim intelligunt, apud eos, quibus eius Catechismi doctrina commendata est, nouam suam & commentitiam doctrinam, fidem reperire non posse. Calumniantur itaque Iesuitas, viros religiosos, & instaurandæ Ecclesiæ Christi studiosissimos, dum varios modos expiandi peccatum docent, quod summum est religionis & Christianæ salutis caput, prorsus nihil passioni Christi tribuere, & totam iustificationis rationem, in operibus ac meritis, homines prorsus iustitiæ Christi oblitos, collocare. Animaduerte hîc obsecro, lector, calumniosissimam malitiam. Cùm sex modos congruos ad expiandum perfectè peccatum collegisset author Catechismi ex scripturis, ac singulos illorum per subiectam, euidentem & solidam scripturam probâsset, tandem subiecit: His, aliisque modis & officiis veræ pietatis præstamus in Christo Iesu, quod admonet Paulus: Has habentes promissiones charissimi, mundemus nos ab omni inquinamento carnis & spiritus, perficientes sanctificationem in timore Dei. An qui hoc scribit, oblitus tibi prorsus videtur passionis Christi, & iustitiæ eius, cùm officia pietatis in dictis sex modis comprehensa, differè scribat præstari in Christo Iesu, siue per meritum ac gratiam Iesu Christi, atque per virtutem sanguinis eius, qui in singulis officiis dictorum modorum operatur, & per eos

2. Cor. 7.

operatur

operatur peccatorum expiationem, ſicut de ſingulis hoc certiſſimè teſtantur ſcripturæ? Verùm vide calumnioſam malitiam. Cùm tam diſertè faciat author, in ipſa concluſione ſermonis de ſex modis expiationis, mentionem Chriſti Ieſu, ſcriptores iſti poſtremam clauſulam (in Chriſto Ieſu) non adſcribunt: ſed dicentes, &c. dolosè eam tèticent. Cùm enim recitaſſent verba illa Catechiſmi: his, aliiſque modis & officiis verè pietatis comparamus atque præſtamus, adſcribunt &c. nec addunt quod mox ſequitur, etiam in Chriſto Ieſu præſtamus: ne ſi illud fideliter, vt debebant, adderent, malitioſæ calumniæ conuincerẽtur. Spolida eſt igitur Catechiſmi doctrina, quæ ex ſcripturis colligit varios modos expiandi peccatum: quorum tamen ſinguli ſanguine Chriſti nitantur, & ſine ſanguinis applicatione ad peccati expiationem inutiles eſſent & inefficaces. Quid enim operari poſſit vel etiam ſacramentum abſolutionis & pœnitentiæ ſine ſanguine Chriſti? Quid contritum cor, & ſpiritus contribulatus, ſi à ſanguine Chriſti ſeparatus, humanum tantùm opus ſit? Sic & de eelemoſyna, & alijs recitatis modis ſentiendum eſt. Non eſt igitur equum, vt propter huiuſmodi malitioſas calumnias, patiantur Chriſtiani homines ſynceram & breuem inſtitutionem Chriſtianæ religionis, ex manibus excuti: ſed ea inſtitutione & doctrina rectè percepta, atque intellecta, & animos ſuos corroborent, atque confirment aduerſus deceptionum & ſeductionum improbiſſimarum pericula.

ET IN APOLOGIA ſeu defenſione Catholicæ confutationis contra inanes cauillationes Illyrici in capite ſexto de Iuſtificatione: Poſtquam hiſce modis & Sophiſmatibus rectam & ſanam de iuſtificatione, deque operibus iuſtificatorum doctrinam proculcauit, (Illyricus videlicet) atque ad bonorum operũ ſtudium homines lãguidiores ac frigidiores haud dubiè fecit, eò quod neque ad ſalutem neceſſaria ea eſſe, neque ad ſalutis aut iuſtificationis rationem pertinere, quin potiùs ab ea excluſa eſſe, mordicus defendit: Tandem incipit Ieſuitarum doctrinam, in Catechiſmo traditam oppugnare, meque aduocatum ſeu patronum eorum, vt ait, acriter inuadit. Cùm Confeſſio mendaciſſimè & acerbiſſimè notaret doctrinam in Catechiſmo traditam de varijs modis expiandi peccata, in capite de expiandis peccatis, tãquam ethnicam, impiam & deteſtandam, quòd in explicatione ſummi religionis & Chriſtianæ ſalutis capitis, nullam prorſus Chriſti, aut Chriſti ſanguinis mentionem facerent: ſed totam iuſtificationis & expiationis peccatorum rationem in operibus & meritis hominum collocarent, prorſus verò nihil Chriſti paſſioni tribuere: Prodidi artificioſum mendacium, oſtendens illum ſtudioſè ſententiam Catechiſmi mutilâſſe, ea verba, quæ de Chriſto Ieſu potentiſſimo peccatorum expiatore ſubiecta erant, amputando. quæ ſunt hæc: His, alijſque modis & officiis veræ pietatis præſtamus in Chriſto Ieſu, quod admonet Paulus: Has habentes promiſſiones chariſſimi, mundemus nos ab omni inquinamento carnis & ſpiritus, perficientes ſanctificationem in timore Dei. Hac fraudulentia ac calumnia patefacta, Illyricus de mendacio aperto conuictus, aliò confugit.

2.Cor.7.

Contentionem mouet de vi & ſignificatione phraſis illius (in Chriſto Ieſu) in ſcripturis, & dicit eam variè in ſcripturis accipi. Nam aliquando ſignificare tantùm baptizatum eſſe, & Chriſtianum vocari. vt cùm Paulus dicit Andronicum aut Iuniam fuiſſe ante ſe in Chriſto: aliquando verò myſtice Chriſti corpori inſitum eſſe. Ipſi ſanè, inquit, Ieſuitæ non exponunt illam phraſim, quid eis eo loco valeat, & quis eius locutionis propriè ſenſus ſit: In Chriſto Ieſu hæc officia præſtamus, aut his modis peccata expiamus. Et rectè, inquit, quis poſſet dicere, Iſraëlitas fuiſſe, & ſua religionis myſteria egiſſe in Moyſe. ſicut Apoſtolus dicit omnes in Moyſe baptizatos eſſe: non tamen ſignificatur eius ſanguine ipſorum peccata expiari. Quare hæc locutio non poteſt eſſe pharmacum, venenata illa dicta corrigens, quod variis modis ac operibus homines poſſint ſua peccata expiare.

Rom.16.

2.Cor.10.

Sed cùm propoſuiſſet Illyricus phraſin illam in ſcripturis diuinis variis modis accipi, cur vnicum tantùm modum, aut, ſi velit, duos tantùm commemorat? Nam aliis præterea modis vſurpari indubitatum eſt. vt cùm ſcribit Paulus: Gratia Dei eſt vita æterna in Chriſto Ieſu Domino noſtro. rurſus: Ita & gratia regnet per iuſtitiam in vitã æternam per Ieſum Chriſtũ Dominũ noſtr. rurſus: Deo autem gratias, qui ſemper triumphat nos in Chriſto Ieſu. rurſus: Omnia poſſum in Chriſto, qui me confortat. rurſus: In Chriſto inhabitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter, & eſtis in illo repleti, hoc eſt, in Chriſto Ieſu, qui eſt caput omnis principatus & poteſtatis, in quo & circunciſi eſtis, in quo & reſurrexiſtis. rurſus: Timeo autem ne ſicut ſerpens Euam ſeduxit in aſtutia ſua, ita corrumpantur ſenſus veſtri, & excidant à ſimplicitate, quæ eſt in Chriſto. & in alijs innumeris ſcripturæ locis. Sanè in his dictis teſtimonijs ſermo ille (In Chriſto Ieſu) non ſignificat eſſe baptizatum, aut eſſe Chriſtianum, aut denique eſſe in myſtico corpore Chriſti: ſed deſignat modò meritum, modò virtutem & operationem Chriſti Ieſu in electis. Quam ſignificationem ego intelligens in ſententia Ieſuitarum, expoſui: In Chriſto Ieſu: per meritum, & gratiam, ſine virtutem Chriſti Ieſu. Et quomodo ipſe ſcriptor Catechiſmi intellexerit, liquidò conſtat ex capite illo, De ſatisfactione pœnitentium quid ſentiendum ſit. Ad quam quæſtionem reſpondetur: Id videlicet ſentiendum eſt, quòd alia ſit ſatisfactio, Chriſto redẽptori propria: alia fidelium pœnitentium communis ſatisfactio. Illa ſemel in corpore Chriſti crucifixi, dum agnus ille mundi peccata tulit, peracta eſt: vt qui natura ſunt filij iræ, Deo reconcilientur. Hæc verò quæ ad pœnitentes pertinet, à Chriſti membris in Eccleſia quotidie peragitur, cùm pœnitentes poſt confeſſionem, ea quæ abſoluens Sacerdos iniunxit, faciunt, aut cùm vltrò quidem fructus pœnitentiæ edimus. Quæ vindicatoria ſimul & emendatoria & ſatisfactio, & redemptoris Chriſti beneficium, atque ſatisfactionem adeò non obſcurat, vt magis etiam commendet, illuſtretque. Illa enim præeunte, ac præcipuè cooperante, iudicium facimus & iuſtitiam, iuxta diuinam ſcripturam: Delicta noſtra contra nos ipſos vindicantes, & reſiduas in nobis peccatorum reliquias diluentes, Deique gratiam nobis pleniorem conciliantes, atque promerentes. quæ omnia eodem capite per ſcripturarum teſtimonia confirmat.

In Chriſto Ieſu, quid ſignificet in ſcripturis.

Rom.6.

Rom.5.

2.Cor.2. Philip.4. Coloſſ.2.

2.Cor.2.

Quæſtione 7. de Sacramento pœnitentiæ.

Iſaiæ 16. Ezech.18. 2.Cor.6. Pſalm.50.

Vides Illyrice id quod in capite, quod tu arripis coarguendum, minus expoſitum eſt, in antecedentibus locis fuiſſe pleniſſimè & clariſſimè dictum? Vides quoque falſum eſſe, authorem libelli, ſermonem illum (In Chriſto Ieſu) per hos modos expiare peccata, non accepiſſe pro eſſe vel baptizatum, vel Chriſtianum, aut corpori Chriſti myſtico inſitum, quaſi hoc tantùm ſignificatum ſit: Is qui non eſt Chriſtianus, aut baptizatus, poteſt hæc officia præſtare, per ſuam ſcilicet ſufficientiam & poteſtatem, & rectè viuere, aut denique peccata ſua expiare: ſed intellexiſſe, quòd Chriſti Ieſu paſſione ſeu ſatisfactione veluti præeunte, atque præcipuè cooperãte, poſſit homo ea officia præſtare, quibus expientur ſeu mundentur & deleantur peccata. Atque hæc de cauillatione phraſis illius (In Chriſto Ieſu.)

II.

Quid verò de minutis peccatis eſt ſentiendum?

Auguſt. in Enchir. c. 78. 79. & lib. 21. de ciuit. Dei, c. 27. Iſidor. lib. 2. de ſummo bono, c. 18.

A ID ſcilicet, quòd eiuſmodi leuiora, vti mentis euagatio, verbum otioſum, riſus immoderatus, & conſimilia, quæ quotidiana ſeu venialia peccata dicuntur, & ſine quibus hæc vita non ducitur: [a] *In multis enim offendimus omnes*, vt anteà quoque monuimus, etſi lethalia non ſunt, & in ſpeciem minuta videntur, tamen haudquaquàm ſunt [b] contemnenda. Si quidem Deo diſplicent, ſeu, vt Paulus loquitur, [c] contriſtant Spiritum ſanctum, obfuſcant conſcientiam, Charitatis feruorem imminuunt, virtutumque profectum remorantur, & ad grauiora ſæpè vitia periculaque pertrahunt. Vndè ſcriptum eſt: [d] *Qui ſpernit modica, paulatim decidet.* [e] *Qui amat periculum, in illo peribit.* [f] *Qui in vno peccauerit, multa bona perdet.*

a Iacob. 3. 1. Ioan. 1. d. Eccleſ. 7. c. Pro. 24. b. Pſalm. 31. b.

b Aug de decem chordis, cap. 11. & in pſal 129. Serm 244. de temp. Item tract. 11. in Ioan.

c Epheſ. 4 g Chryſo homil. 87 in Matth & 8. in 1. Corinth & in ſer. de leuium peccator. periculis. Bern. ſerm. 1. de conuer. Pauli, & in tract. de præcepto & diſpenſat. ca. 14.

d Eccli. 19. a.

e Ibidem 3. d.

f Eccleſ 9. d.

B Cauendæ ſunt igitur, quantum licet, hælabes & ſordes animæ: quoniam, vt legimus, [g] *non intrabit in cæleſtem Ieruſalem aliquid coinquinatum.* Ac niſi in hac vita illæ diluantur, etiam [h] poſt mortem hominem grauant, nec ſine pœnis quidé acerbis purgatorij ignis expiantur. Qui quidem ignis, etſi perpetuus nó ſit, tamen, ſi Auguſtino [i] credimus, grauior eſt, quá quicquid homo in hac vita poteſt perpeti.

g Apocal. 21. g. Pſalm. 14 a. 23. a.

h Vide ſuprà de Satisfactione.

i In Pſalm. 37. & ſerm. 41. de Sanctis Grego in 3. Pſalm Pœnitentialem.

TESTIMONIA.

Grauium & leuium peccatorum diſcrimen ſubindè difficile.

1. A AVGVSTINVS in Enchiridio ad Laurentium, capite ſeptuageſimooctauo: Quæ ſint autem leuia, & quæ grauia peccata, non humano, ſed diuino ſunt penſanda iudicio. Videmus enim quædam ab ipſis quoque Apoſtolus ignoſcendo fuiſſe conceſſa: quale illud eſt, quod venerabilis Paulus coniugibus ait: Nolite fraudare inuicem, niſi ex conſenſu ad tempus, vt vacetis orationi: & iterùm ad idipſum reuertimini, ne vos tẽtet ſatanas propter incõtinentiam veſtram. quod putari poſſet non eſſe peccatum; miſceri ſcilicet coniugi, non filiorum procreandorum cauſa, quod bonum eſt nuptiale, ſed carnalis etiam voluptatis: vt fornicationis, ſiue adulterij, ſiue cuiuſquam alterius immunditiæ mortiferum malum, quod turpe eſt etiam dicere, quò poteſt tentante ſatana libido pertrahere, incontinentiũm deuiter infirmitas. Poſſet ergò (vt dixi) hoc putari non eſſe peccatum, niſi addidiſſet: Hoc autem dico ſecundùm veniam, non ſecundùm imperium. Quis autem iam eſſe peccatum neget, cùm dari veniam facientibus Apoſtolica authoritas fateatur? Tale quiddam eſt vbi dicit; Audet quiſquam veſtrũ aduerſus alterum negotium habens iudicari apud iniquos, & non apud ſanctos? Et paulò poſt, Secularia igitur iudicia ſi habueritis, inquit, eos qui contemptibiles ſunt in Eccleſia, hos collocate ad iudicandum. Ad reuerentiam vobis dico. Sic non eſt inter vos quiſquam ſapiens, qui poſſit inter fratrem & fratrem iudicare: ſed frater cum fratre iudicio contendit, & hoc apud infideles? Nam & hic poſſet putari, iudicium habere aduerſus alterum, non eſſe peccatum, ſed tantummodò id extra Eccleſiam velle iudicari, niſi ſecutus adiungeret: Iam quidem omninò delictum eſt inter vos, quia iudicia habetis vobiſcum. Et ne quiſquam hoc ita excuſaret, vt diceret iuſtum ſe habere negocium, ſed iniquitatem ſe pati, quam velit à ſe iudicum ſententia remoueri: continuò talibus cogitationibus, vel excuſationibus occurrit, & ait: Quare non magis iniquitatem patimini? Quare non potiùs fraudamini? Vt ad illud redeatur quod Dominus ait: Si quis voluerit tunicam tuam tollere, & iudicio tecum contendere, dimitte illi & pallium. Et alio loco: Qui abſtulerit, inquit, tua, noli repetere. Prohibuit itaque ſuos de ſecularibus rebus cum aliis hominibus habere iudicium. Ex qua doctrina dicit Apoſtolus eſſe delictum. Tamen cùm finit in Eccleſia talia iudicia finiri inter fratres, fratribus iudicantibus, extra eccleſiam verò terribiliter vetat; manifeſtum eſt etiam hic, quid ſecundùm veniam concedatur infirmis. Propter hæc atque huiuſmodi

1. Cor. 7.

1. Cor. 6.

Matth. 5.

Luce 6.

modi peccata, & alia, licet ijs minora, quæ fiũt verborum, & cogitationum offensionibus, Apostolo Iacobo confitente ac dicente; In multis enim offendimus omnes: oportet vt quotidiè crebroque oremus Dominum, atque dicamus: Dimitte nobis debita nostra: nec in eo quod sequitur mentiamur, Sicut & nos dimittimus debitoribus nostris.

Iaco. 3.

Matth. 6.

2. Et capite septuagesimonono: Sunt autem quædam, quæ leuissima putarentur, nisi in scripturis demonstrarentur opinione grauiora. Quis enim dicentem fratri suo, fatue, reum gehennæ putaret, nisi Veritas diceret? Cui tamen vulneri subiecit continuò medicinam, præceptum fraternæ reconciliationis adiungens. Mox quippe ait: Si ergò offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduersum te, &c. Aut quis æstimaret quàm magnum peccatum sit, dies obseruare, & menses, & annos, & tempora; sicut obseruant, qui certis diebus, siue mensibus, siue annis volunt, vel nolunt aliquid inchoare, eò quod secundùm vanas doctrinas hominum, fausta vel infausta existiment tempora: nisi huius mali magnitudinem ex timore Apostoli pensaremus, qui talibus ait, Timeo vos ne fortè sine causa laborauerim in vobis?

Ex Scriptura quorum peccatorũ grauitatem cognoscamus.

Matth. 5.

Galat. 4.

Ibidem.

3. Idem libro vigesimoprimo de ciuitate Dei, capite vigesimoseptimo: Sed quis iste sit modus, & quæ sint ipsa peccata, quæ ita impediunt peruentionem ad regnum Dei, vt tamen sanctorum amicorum meritis impetrent indulgentiam? difficillimũ est inuenire, periculosissimum definire. Ego certè vsque ad hoc tempus cùm indè satagerem, ad eorum indaginem peruenire non potui. Et fortassis propterea latent, ne studium proficiendi ad omnia peccata cauenda pigrescat. Quoniam si scirentur quæ vel qualia sint delicta, pro quibus etiam permanentibus, nec profectu vitæ melioris absumptis intercessio sit inquirenda & speranda iustorum, eis secura se obuoluere humana segnities, nec euolui talibus implicamentis vilius virtutis expeditione curaret, sed tantummodò quæreret aliorum meritis liberari, quos amicos sibi de mammona iniquitatis eleemosynarum largitione fecisset. Nunc verò dum venialis iniquitatis etiam si perseueret, ignoratur modus, profectò & studium in meliora proficiendi, orationi instando vigilantiùs adhiberetur, & faciendi de mammona iniquitatis sanctos amicos cura non spernitur.

Difficultas in distinguẽdis peccatis grauibus à leuioribus.

Aliorum meritis liberamur à quibusdam peccatis. Luc. 16.

4. Isidorvs libro secundo de summo bono, capite decimooctauo: Multi vitam sine crimine habere possunt, sine peccato non possunt. Nam quamuis in hoc seculo magna iustitiæ quisque claritate resplendeat, nunquàm tamen ad purum peccatorum sordibus caret, Ioanne Apostolo testante, qui ait: Si dixerimus quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est. Quædam sunt facta similia peccatis: sed si bono animo fiant, non sunt peccata, vt potè potestas, si non se vlciscendi cupiditate, sed magis corrigendi studio, vlciscatur in reum qui delinquit. Item sunt peccata leuia, quę ab incipientibus quotidiana satisfactione purgantur: quæ tamen à perfectis viris velut magna crimina euitantur. quid autem homines peccatores de magnis sceleribus agere debent, quãdo etiam perfecti leuia quoque delicta quasi grauissima lugent? Non solùm grauia, sed & leuia sunt cauenda peccata. Multa enim leuia vnum grande efficiunt: sicut solent ex paruissimis guttis immensa flumina crescere. Numerositas enim in vnum coacta, exundantem efficit copiam. Peccata quæ incipientibus leuia sunt, perfectis viris grauia reputantur. Tanto enim maius cognoscitur esse peccatum, quanto maior qui peccat, habetur. Crescit enim delecti cumulus iuxta ordinem meritorum: & sæpè quod minoribus ignoscitur, maioribus imputatur.

Sine crimine, non tamen sine peccato vitiatur.

1. Ioan. 1.

Leuia peccata cur vitanda etiã sint.

5. Iacobi tertio: In multis offendimus omnes. Si quis in verbo non offendit: hic perfectus est vir.

6. Primæ Ioannis primo: Si dixerimus quoniam peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est.

7. Ecclesiastis septimo: Non est homo iustus in terra, qui faciat bonum, & non peccet.

8. Prouerbiorvm vigesimoquarto: Septies cadet iustus, & resurget: impij autem corruent in malum.

9. Psalmo trigesimoprimo: Delictum meum cognitum tibi feci: & iniustitiam meam non abscondi. Dixi: confitebor aduersum me iniustitiã meam Domino: & tu remisisti impietatem peccati mei. Pro hac orabit ad te omnis sanctus, in tempore opportuno.

10. Avgvstinvs de decem chordis, capite vndecimo: Si quæ delectationes seculi subrepunt in animam: exercete vos in misericordia, exercete vos in eleemosynis, in ieiunijs, in orationibus. His enim purgantur quotidiana peccata, quæ non possunt non surrepere in animam, propter fragilitatem humanam. Noli illa contemnere, quia minora sunt: sed time, quia plura sunt. Attendite fratres mei. Minuta sunt, non sunt magna. Non est bestia quasi leo, vt vno morsu guttur frangat: sed bestiæ plerumque minutæ multæ necant. Si proijcitur quisquam in locum pulicibus plenum, nunquid non morituribi? Non sunt quidem maiores: sed infirma est natura humana, quæ etiam minutissimis bestijs interimi potest. Sic & modica peccata attendite, quia modica sunt: & cauete, quia plura sunt. Quàm minutissima sunt grana arenæ? Si arenæ amplius in naui mittatur, mergit illam vt pereat. Quàm minutæ sunt guttæ pluuiæ? Nónne flumina implent, & domos deijciunt? Ergò ista nolite contemnere. Sed dicturi estis; Et quis potest sine istis? Ne hoc diceres quæ habere nemo non potest, Deus misericors, videns nostram fragilitatem, posuit contra remedia. Quæ sunt remedia? Eleemosynarum, ieiuniorum, orationum, ipsa sunt tria. Vt autem verum dicas in oratione, perfectæ implendæ sunt eleemosynæ. Quæ sunt perfectæ eleemosynæ? Vt ex quo tibi abundat, des ei qui nõ habet: & cùm te lædit aliquis, ignoscas illi. Et paulò post: Illa dico quotidiana peccata, quæ aut per linguam facilè committuntur, vt est verbum durum, aut cùm labitur aliquis in risum immoderatum, aut in huiusmodi nugas quotidianas. In ipsis concessis peccata sunt. Cum ipsa vxore si exceditur concumbendi modus procreandis liberis debitus, iam peccatũ est. Ad hoc etenim ducitur vxor, nam id etiã tabulæ indicant, vbi scribitur, liberorum procreandorũ causa. Quando ut vti vxore amplius, quàm necessitas procreandorum liberorum cogit, voluêris, iam peccatum est: & ipsa talia peccata, quotidianę eleemosynę mundant. In ipsis alimen-

Quibus operibus purgentur quotidiana peccata.

Leuia peccata cur non spernenda. Vide Thomã 1. 2. q. 88. & 89.

Tria potissima remedia contra leuia peccata.

Quotidiana peccata quæ sunt.

tionem faciens, & mendacium, niſi qui ſcripti ſunt in libro vitæ Agni.

2. PSALMO decimoquarto. Domine quis habitabit in tabernaculo tuo? aut quis requieſcet in monte ſancto tuo? Qui ingreditur ſine macula, & operatur iuſtitiam: Qui loquitur veritatem in corde ſuo, qui non egit dolum in lingua ſua.

3. ET vigeſimotertio: Quis aſcendet in montem Domini? aut quis ſtabit in loco ſancto eius? Innocens manibus, & mundo corde, qui non accepit in vano animam ſuam, nec iurauit in dolo proximo ſuo.

4. AVGVSTINVS in pſalmum trigeſimumſeptimum, vt ſuprà de Sacramento pœnitentiæ quæſtione nona, II teſtimonio quarto.

5. ITEM ſermone quadrageſimoprimo de Sanctis, ibid. C. teſtimonio tertio.

6. GREGORIVS in tertium pſalmum Pœnitentialem, idid. F teſtimonio octauo.

III.

Quibus autem remedijs peccata leuiora purgantur?

VT eiuſmodi animæ ſordes in hac vita diluantur, Eccleſia vetus remedia iſthæc[a] agnouit & in vſu habuit, humilem ſui accuſationem, Dominicam precationem, pectoris tunſionem, & alias id genus pias in Deum, ac etiam erga proximũ exercitationes, corporiſque afflictiones ſponte ac religioſe ſuſceptas. Quæ quidem remedia tanto lubentius ac ſtudioſius amplectuntur ſapientes, quo rectius nôrunt, & diligentius expendunt diuinæ iuſtitiæ in vindicandis[b] peccatis ſeueritatem. Quod vel ex illa metuenda Chriſti ſententia planum fieri poteſt: [c] *Dico vobis, quoniam omne verbum otioſum, quod locuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die iudicij.* Itemque ex illo dicto Petri,[d] *Iuſtus vix ſaluabitur.* Vt hinc Iob, vir alioquin iuſtus & innocens, dixerit: [e] *Verebar omnia opera mea, ſciens quod non parceres delinquenti.* Et Apoſtolus Paulus: [f] *Horrendum eſt incidere in manus Dei viuentis.* [g] *Quòd ſi noſmetipſos diiudicaremus*, vt idem admonet, *non vtique iudicaremur. Beatus*[h] igitur *homo, qui ſemper eſt pauidus: qui verò mentis eſt duræ, corruet in malum.*

a Auguſt. epi. 108. In enchirid. ca. 71. 72. in Ioan. tract. 12. ſer. 41. de ſanctis lib. 21. de ciuit. cap. 27. & homil. 50. ex 70. c. 3. Concil. Tolet. 4. an. 9.

b Iob 24. c. Proſp. in ſententijs Auguſt. cap. 110. & Auguſt. in pſalm. 58. conc. 1.

c Matth. 12 c.

d 1. Pet. 4. d

e Iob 9. d

f Heb. 10. f

g 1. Cor. 11. g

h Prouer. 28. b

TESTIMONIA.

Pectoris tũſio, & oratio Dominica pro impetrãda remiſsione venialium. Matth. 6.

1. AVGVSTINVS epiſtola centeſimaoctaua ad Seleucianam: Eſt etiam pœnitentia bonorum & humilium fidelium pene quotidiana, in qua pectora tundimus, dicentes: Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris. Neque enim ea nobis dimitti volumus, quæ dimiſſa non dubitamus in baptiſmo, ſed illa vtique, quæ humanæ fragilitati, quamuis parua, tamen crebra ſubrepunt. Quæ ſi collecta contra nos fuerint, ita nos grauabunt & oppriment, ſicut vnum aliquod grande peccatum. Quid enim intereſt ad naufragium, vtrùm vno grandi fluctu nauis operiatur & obruatur, an paulatim ſubrepens aqua in ſentinam, & per negligentiam derelicta atque contempta, impleat nauẽ atque ſubmergat? Propter hæc ieiunia, & eleemoſynæ, & orationes inuigilant, in quibus cùm dicimus, Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus manifeſtamus habere nos quod nobis dimittatur, atque in ijs verbis humiliantes animas noſtras, quotidianam quodammodò agere pœnitentiam non ceſſamus.

Oratio Dominica delet peccata.

Remedia quibus purgãtur quotidiana peccata. Matth. 6.

2. ITEM in Enchiridio ad Laurentium, capite ſeptuageſimoprimo: De quotidianis autem breuibus leuibuſque peccatis, ſine quibus hæc vita non ducitur, quotidiana oratio fidelium ſatisfacit. Eorum eſt enim dicere, Pater noſter qui es in cælis: qui iam patri tali regenerati ſunt ex aqua & Spiritu ſancto. Delet omnino hæc oratio minima & quotidiana peccata. Delet & illa, à quibus vita fidelium ſceleratè etiam geſta, ſed pœnitendo in melius mutata, diſcedit; ſi quemadmodùm veraciter dicitur, Dimitte nobis debita noſtra; quoniam non deſunt quæ dimittantur, ita veracitet dicatur, Sicut & nos dimittimus debitoribus noſtris, id eſt, ſi fiat quod dicitur: quia & ipſa eleemoſyna eſt, veniam petenti homini ignoſcere.

Oratio Dominica ſatisfacit de leuibus peccatis. Matth. 9.

3. ET capite ſeptuageſimoſecundo: Multa ſunt genera eleemoſynarum, quæ cùm facimus, adiuuamur vt dimittantur nobis noſtra peccata.

Eleemoſynis dimittuntur peccata.

4. IDEM in tractatu duodecimo in Ioannem, vt ſupra quæſtione præcedenti, A teſtimonio decimotertio.

5. SERMONE quadrageſimoprimo de Sanctis, vt ſupra de Sacramento pœnitentiæ, quæſtione nona, C teſtimonio tertio.

6. IDEM libro vigeſimoprimo de ciuitate Dei, capite vigeſimoſeptimo, vt quæſtione præcedenti, A teſtimonio tertio.

7. ITEM libro quinquaginta homiliarum, homilia quinquageſima, capite tertio, & libro de pœnitentiæ medicina, capite ſecundo: Piget cuncta colligere, quæ quiſque in ſeipſo certiùs comprehendit, atque reprehendit, ſi diuinarum ſcripturarum ſpeculũ non negligenter attẽdat. Quæ

facit fructũ bonũ, excidetur, & in ignẽ mittetur.

19. PROSPER ſententia octogeſimaſexta ex ſententijs deceptis ex Auguſtino: Non ſufficit &c. vt in textu.

20 AVGVSTINVS libro decimonono dèc iuitate Dei, capite decimoquarto: Ordinatæ concordiæ hic ordo eſt: primùm, vt nulli noceas; deinde, vt etiam proſis cui poterit. Nulli noceas, & proſis cui poteris.

DE TRIPLICI GENERE BONORVM OPERVM.

I.

Iuſtitia Chriſtiana circa quæ bona verſatur?

HAEc Iuſtitia tam latè [a] patet, vt omnia bona, quæ honeſtè, iuſtè, ac piè fiunt, in ſe contineat, nobiſque expetenda & conſectanda proponat. Vndè ita fideles Apoſtolus commonefacit: [b] *Ambuletis dignè Deo per omnia placentes: in omni opere bono fructificantes:* [c] *prouidentes bona non tantùm coram Deo, ſed etiam coram omnibus hominibus.* Hic enim noſtræ vocationis, & Chriſtianæ iuſtitiæ per Chriſtum patæ verus eſt vſus, ac fructus proprius, Petro teſte, [d] *vt peccatis mortui, iuſtitiæ viuamus.* hoc eſt, quemadmodum à Paulo explicatum eſt, [e] *Vt abnegantes impietatem, & ſæcularia deſideria: ſobriè, & iuſtè, & piè viuamus in hoc ſæculo.* In eundem ſenſum nobis proponitur Euangelicum illud: [f] *Vt ſine timore, de manu inimicorum noſtrorum liberati, ſeruiamus illi in ſanctitate, & iuſtitia coram ipſo, omnibus diebus noſtris.* Nam idcircò redemit nos Chriſtus, [g] *ab omni iniquitate, vt mundaret ſibi populum acceptabilem, ſectatorem bonorum operum.* [h] *Ipſius enim* Dei *ſumus factura, creati in Chriſto Ieſu in operibus bonis, quæ præparauit Deus vt in illis ambulemus.*

a Chryſoſt. in pſal 4. & 14 & homil 23. in Gene.
b Coloſſ. 1 b
c Rom. 12. d 2 Cor. 8. d Matth. 5 b 1. Pet. 2. c d 1. Pet. 4 d
e Tit. 2. d Videbenna. ſerm. 2. de reſurrec. Domini.
f Luc. 1. g
g Tit. 2. d
h Epheſ. 2. b

B Ita conſtanter Paulus ſcribit, omnéſque admonet de obſeruanda & colenda ſemper Iuſtitia Chriſtiana. Proindè Ioannes etiam prudenter admonet, & abſolutè definit: [i] *Filioli, nemo vos ſeducat. Qui facit iuſtitiam, iuſtus eſt: ſicut & ille iuſtus eſt. Qui facit peccatum, ex diabolo eſt.* Et Iacobus conſtanter docet.: [k] *Ex operibus iuſtificatur homo, & non ex fide tantùm. Sicut enim corpus ſine ſpiritu mortuum eſt, ita & fides ſine operibus mortua eſt.* Tum idem rurſus, [l] *Qui perſpexerit in lege perfectæ libertatis,* ſiue in legem perfectam quæ eſt libertatis, *& permanſerit in ea, non auditor obliuioſus factus, ſed factor operis: hic beatus in facto ſuo erit.* Nec aliud ſanè voluit Paulus, cùm diceret: [m] *Non auditores legis iuſti ſunt apud Deum, ſed factores legis iuſtificabuntur.*

i 1. Ioan 3. b
k Iac. 2. d Aug. præfa. in pſalm. 31 Item de fide & operibus c. 14. Chryſoſt. hom. 2. in Geneſim.
l Iacob 1. d
m Rom. 2. c

TESTIMONIA.

1. A CHRYSOSTOMVS in pſalmum quartum, vt ſuprà de peccatis, quæſtione prima, A teſtimonio ſecundo.

Iuſtitia cõflatur ex multis virtutibus.

2. IDEM in pſalmum decimumquartum: Iuſtitia conflatur ex multis virtutibus, & vna virtus actiua, non facit iuſtitiam, quemadmodum nec vna tabula perficit nauigium, nec vnus lapis domum.

Iuſtus dicitur, qui omnigenam virtutem exercet.

3. ITEM homilia vigeſimatertia in Geneſim ſuper ea verba, Noë homo iuſtus: Ecce & aliam maximam præconij ſpeciem, iuſtus: hac appellatione omnem virtutem complectitur. Hoc enim nomen, iuſtus, conſueuimus dicere de his, qui omnigenam exercent virtutem.

4. AD Coloſſenſes primo: Ideó & nos ex qua die audiuimus, non ceſſamus pro vobis orantes, & poſtulantes vt impleamini agnitione voluntatis eius, in omni ſapientia & intellectu ſpirituali: vt ambuletis dignè Deo per omnia placentes: in omni opere bono fructificantes, & creſcentes in ſcientia Dei: in omni virtute confortati ſecundùm potentiam claritatis eius in omni patientia, & longanimitate cum gaudio gratias agentes Deo Patri.

5. AD Romanos duodecimo, vt in textu.

6. POSTERIORIS ad Corinthios octauo: Prouidemus bona non ſolùm coram Deo, ſed etiam coram hominibus.

7. MATTHÆI quinto : Sic luceat lux veſtra coram hominibus : vt videant opera veſtra bona, & glorificent patrem veſtrum qui in cælis eſt.

8. PRIORIS Petri ſecundo : Conuerſationem veſtram inter Gentes habentes bonam : vt in eo, quod detrectant de vobis tanquàm de malefactoribus, ex bonis operibus vos conſiderantes, glorificent Deum in die viſitationis. Quia ſic eſt voluntas Dei, vt benefacientes obmutescere faciatis imprudentium hominum ignorantiam. Hæc eſt enim gratia, ſi propter Dei conſcientiam ſuſtinet quis triſtitias, patiens iniuſtè. Quæ enim eſt gloria, ſi peccantes, & colaphizati ſuffertis ? Sed ſi benefacientes patienter ſuſtinetis; hæc eſt gratia apud Deum. In hoc enim vocati eſtis : quia & Chriſtus paſſus eſt pro nobis, vobis relinquens exemplum vt ſequamini veſtigia eius. qui peccatum non fecit, nec inuentus eſt dolus in ore eius : qui cùm malediceretur, non maledicebat : cùm pateretur, non comminabatur: tradebat autem iudicanti ſe iniuſtè ; qui peccata noſtra ipſe pertulit in corpore ſuo ſuper lignum: vt peccatis mortui iuſtitiæ viuamus : cuius liuore ſanati eſtis.

9. AD Titum ſecundo : Apparuit gratia Dei Saluatoris noſtri omnibus hominibus, erudiens nos, vt abnegantes impietatem, & ſæcularia deſideria ; ſobriè, & iuſtè, & piè viuamus in hoc ſæculo, expectantes beatam ſpem, & aduentum gloriæ magni Dei, & ſaluatoris noſtri Ieſu Chriſti; qui dedit ſemetipſum pro nobis, vt nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret ſibi populum acceptabilem, ſectatorem bonorum operum.

10. BERNARDVS ſermone ſecundo de reſurrectione Domini : Apoſtolus ait ; Sobriè, & iuſtè, & piè viuamus. Hæc enim tria ſunt conuerſationi noſtræ maximè neceſſaria : quoniam primum debemus nobis, ſecundum proximo, tertium Deo. Nam qui fornicatur, in corpus ſuum peccat, magno illud priuans honore, & pauendo addicens, pudendóque dedecori ; tollens membrum Chriſti, & faciens membrum meretricis. Ego autem non ab ea tantùm, quæ tam abominabilis eſt, ſed ab omni voluptate carnis continendum dico. Ante omnia igitur perfectam hanc continentiam quære, quam debes tibi ipſi. Nemo enim tibi propinquior eſt. Dehinc adde miſericordiam, quam debes proximo : quia cum eo ſaluandus es. Omnes enim qui piè volunt viuere in Chriſto, perſecutionem patientur. Et per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum cælorum. Vide ergò ne per impatientiam pereas : ſed vniuerſa pro eo ſuſtine, qui prior pro te maiora ſuſtinuit : & apud quem infructuoſa patientia non erit, ſicut ait Propheta : Patientia pauperum non peribit in finem.

Tit. 2.

1. Cor. 6.

2. Tim. 3. Actor. 14.

Pſal. 9.

11. LVCÆ primo : Sicut locutus eſt per os ſanctorum, qui à ſeculo ſunt, prophetarum eius : Salutem ex inimicis noſtris, & de manu omnium, qui oderunt nos : Ad faciendam miſericordiam cum patribus noſtris ; & memorari teſtamenti ſui ſancti. Iuſiurandum, quod iurauit ad Abraham patrem noſtrum, daturum ſe nobis. Vt ſine timore, de manu inimicorum noſtrorum liberati, ſeruiamus illi. In ſanctitate, & iuſtitia coram ipſo, omnibus diebus noſtris.

12. AD Titum ſecundo, vt paulò antè teſtimonio nono.

13. AD Epheſios ſecundo : Ipſius enim, vt in textu.

1. B. PRIMÆ Ioannis tertio, 2. IACOBI ſecundo, vt in textu.

3. AVGVSTINVS in præfatione in pſalmum trigeſimumprimum : Quid enim ſcriptura dicit? id eſt, vndè dicit ſcriptura iuſtificatum Abraham? Credidit autem Abraham Deo, & reputatum eſt illi ad iuſtitiam. Ergò ex fide iuſtificatus eſt Abraham. Iam qui audit, non ex operibus, ſed, ex fide : obſeruet illam voraginem, de qua locutus ſum. Vides ergò quia ex fide, non ex operibus, iuſtificatus eſt Abraham? Faciam ergò quicquid volo, quia & ſi bona opera non habuero, & tantum credidero in Deum, deputabitur mihi ad iuſtitiam. Si dixit & decreuit, lapſus demerſus eſt: ſi adhuc cogitat & fluctuat, periclitatur. Scriptura autem Dei verúſque intellectus, non ſolùm periclitantem à periculo liberat, ſed & demerſum à profundo eleuat. Reſpondeo ergò tanquam contra Apoſtolorum, & dico de ipſo Abraham, quòd inuenimus etiam in epiſtola alterius Apoſtoli; qui volebat corrigere homines, qui malè intellexerant iſtum Apoſtolum. Iacobus enim in epiſtola ſua, contra eos, qui nolebant benè operari, de ſola fide præſumentes, ipſius Abrahæ opera commendauit, cuius Paulus fidem. Et non ſunt ſibi aduerſi Apoſtoli. Dicit autem opus omnibus notum, Abraham filium ſuum immolandum Deo obtulit. Magnum opus, ſed ex fide. Laudo ſuperædificationem operis, ſed video fidei fundamentum. Laudo fructum boni operis, ſed in fide agnoſco radicem. Si enim hoc præter fidem rectam faceret Abraham, nihil illi prodeſſet, qualecunque illud opus eſſet. Rurſum ſi ſic teneret fidem Abraham, vt cùm ei Deus imperaret, offerre ſibi immolandum filium ſuum, diceret apud ſemetipſum; Non facio, & tamen credo, quia me etiam contemnentem iuſſa ſua liberat Deus : Fides ſine operibus mortua eſſet, & tanquam radix ſine fructu ſterilis, atque arida remaneret. Quid ergò ? Debemus nulla opera præponere fidei, id eſt, vt ante fidem quiſquam dicatur benè operatus. Ea enim ipſa opera, quæ dicuntur ante fidem, quanuis videantur hominibus laudabilia, inania ſunt. Ita mihi videntur eſſe, vt magnæ vires, & curſus celerrimus præter viam. Nemo ergò computet bona opera ſua ante fidem; vbi fides non erat, bonum opus non erat. Bonum enim opus intentio facit, intentionem fides dirigit.

Geneſ. 15. Rom. 4. Galat. 3.

In voraginem incidunt, qui ſolam fidē ſuffieere colligunt ex Paulo.

Iacobus Apoſtolus ſcripſit cōtra eos, qui Pauli malè intelligebant. Iacob. 2.

Rom. 4.

Nō aduerſantur Paulus & Iacobus Apoſtoli.

Iacob. 2.

Bona opera, ante fidem, ſunt veluti curſus extra viam.

4. IDEM in libro de fide & operibus, capite decimoquarto, vt ſuprà de peccatis in Spiritum ſanctum, quæſtio. tertia, II teſtimo. primo.

5. CHRYSOSTOMVS homilia ſecunda in Geneſim : Cum rectæ fidei dogmatibus vitam quoque veſtram diligenter curate. Fides enim ſine operibus mortua eſt, & opera ſine fide mortua ſunt. Quantumuis enim teneamus dogmata, ſi vitam negligamus, nihil nobis ea proderunt. Rurſus, ſi vitæ curam diligentem geſſerimus, in fidei autem placitis claudicauerimus, neque ſic nobis aliquid lucri fuerit.

Fides ſine operibus mortua eſt, & contrà.

6. IACOBI primo, 7. AD Romanos ſecundo, vt in textu.

II.

Quem fructum pariunt opera Iuſtitiæ Chriſtianæ?

A PRÆCLARVM ſanè atque multiplicem, cùm in hac, tum in futura vita. Huc enim ſpectat Pauli ſententia,[a] *Pietas ad omnia vtilis eſt, promiſſionem habens vitæ, quæ nunc eſt, & futuræ.* Tum alibi ſcriptum legimus,[b] *Bonorum laborum glorioſus eſt fructus.*

a 1. Timot. 4. c Pro. 11. e 2. Paral. 15. b. Matt 10. d 19. c d Gene. 12. a 15. a Eccli 11. a 36. c Ier. 31 c k Sap. 3. d 10 d Malac. 3 d 1. Cor. 15 g. Heb 6. k

B Primùm enim hæc opera ex viua fide, id eſt, per charitatem[c] operante profecta, non modò ſigna ſunt Chriſtianæ vocationis, ſed eandem nobis quoque confirmant, certámque faciunt. Quamobrem Petrus Apoſtolus, qui ad opera bona nuſquàm non cohortatur, hoc etiam adiecit:[d] *Fratres magis ſatagite vt per bona opera certam veſtram vocationem, & electionem faciatis: hæc enim facientes, non peccabitis aliquando.*

c Galat. 5. a

d 2. Pet. 1. b Cyprian. epiſto. 37. ad Cornelium in fine.

C Secundò gratiam credentibus[e] augent, atque[f] ſanctificationem perficiunt, Apoſtolo teſte: vt hinc etiam Iacobus affirmet, quòd fides, quæ operibus cooperatur,[g] ex ijſdem quoque conſummetur.

e 2. Corint. 9. c d Coloſſ. 1 b. 1. Pet. 2. a
f 2. Cor. 7. a Rom. 6. a Apoc. 22. c. Eccli 18. e Trident. ſeſſ. 6 cap. 10.
g Iacob. 2. d

D Tertiò[h] fiduciam bonæ conſcientiæ pariunt, magíſque ad orandum, & quidlibet à Deo impetrandum animant. Scriptum eſt enim:[i] *Fiducia magna erit coram ſummo Deo eleemoſyna omnibus facientibus eam.* Et rurſus:[k] *Chariſſimi, ſi cor noſtrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum: & quidquid petierimus, accipiemus ab eo: quoniam mandata eius cuſtodimus, & ea, quæ ſunt placita coram eo, facimus.* Exemplum extat in Ezechia rege, qui bona conſcientia fretus, ac Dei voce in hoc ipſo comprobatus, dixit:[l] *Obſecro Domine, memento quæſo quomodò ambulauerim coram te in veritate, & in corde perfecto, & quod bonum eſt in oculis tuis fecerim:*

h Ioan. 3. c 1. Ioan. 4. d Iacob. 2. d Gal. 6. a b
i Tob. 4. c
k 1. Ioan. 3. d Ioan 15. a Aug. præfat. in pſal. 31.
l Iſaiæ 38. a 4. Reg 20. a Pſal. 7. b 16. a c 17. b c 25. a e 34. d 131. a

E Demùm id efficiunt, vt laborantes in vinea Chriſti,[m] denarium diurnum accipiamus, hoc eſt, promiſſam æternæ vitæ mercedem, iuſtitiæque[n] coronam, quam in Eccleſia Dei[o] mãndata ſeruantes,[p] in Chriſto promeremur. [q] Ait igitur Dominus,[r] *Voca operarios, & redde illis mercedem.* Ait Dauid,[s] *Seruus tuus cuſtodit ea*, diuina ſcilicet præcepta, *in cuſtodiendis illis retributio multa.* Ac iterùm,[t] *Inclina mi cor meum ad faciendas iuſtificationes tuas in æternum, propter retributionem.* Ait & Paulus:[u] *Bonum certamen certaui, curſum conſummaui, fidem ſeruaui: in reliquo repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die iuſtus Iudex: non ſolùm autem mihi, ſed & ijs, qui diligunt aduentum eius.* Ait denique & ipſe Chriſtus:[x] *Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata.* Et iterùm:[y] *Procedent qui bona fecerunt, in reſurrectionem vitæ: qui verò mala egerunt, in reſurrectionem iudicij.* Tum alibi:[z] *Qui facit voluntatem Patris mei, qui in cælis eſt, ipſe intrabit in regnum cælorum.*

m Mat. 20. a Aug tract 67. in Ioan. & Greg. lib. 4. dialog. cap. 35.
n 2. Timo. 4 b Iac. 1. b
o Matth. 19. b
p Ioan 3. c 15. a
q Eccl. 16 b Heb. 13 c Sap 3. a 2. Theſſ. 1. a b Apo 3 a Trident. ſeſſ. 6 cap 16. Cypr. de vnitate Eccle. Auguſt. epi. 105. & lib. de moribus eccleſ. cathol. cap. 25.
r Matt. 20. a. Sapien. 5 c
s Pſ. 18 e. Heb. 11. b. c. Luc 14 c. Col. 3. d. Epheſ 6. b 2. Cor. 4. d. Aug. in Pſal 93.
t Pſal. 118. o. Matth 19. b Aug. in Pſal. 120.
u 2. Tim. 4. b. Aug. hoc 14. ex 50. c 2. Item in Pſal 83. & 100. & tract. 3. in Ioan. 2. Conc. Araueſic. c. 18. Mat. 5. b. 6. a. b. 10. d. Apoc. 2. b. c. g. 3. c. d. 14. c.
x Matth. 19 b.
y Ioan. 5 c. Matth 25. b. c. Aug in pſal. 49.
z Matth. 7. c.

F Ex quibus fit perſpicuum, quanti noſtra omnium referat, ſi vitam æternam cupimus, Diuinas obſeruare voces.

a Apoc.22.c Eccli 18.c

b Pſal. 61. b matt.16. d Rom 2 b c 1.Cor.3.b c c Gal. 6.b Eccli 51. d Aug in pſal. 111 & quæſt.4.ad Dulcitium.

a *Qui iuſtus eſt, iuſtificetur adhuc: & ſanctus, ſanctificetur adhuc. Eccè venio citò, & merces mea mecum eſt, reddere* b *vnicuique ſecundùm opera ſua.* c *Bonum igitur facientes, non deficiamus: tempore enim ſuo metemus non deficientes.*

TESTIMONIA.

1. A PRIORIS ad Timotheum quarto: Pietas, &c. vt in textu.

2. PROVERBIORVM vndecimo: Benefacit animæ ſuæ vir miſericors: qui autem crudelis eſt, etiam propinquos abijcit. Impius facit opus inſtabile; ſeminanti autem iuſtitiam merces fidelis.

3. SECVNDI Paralipomenon decimoquinto: Azarias autem filius Obed, facto in ſe ſpiritu Dei, egreſſus eſt in occurſum Aſa, & dixit ei, Audite me Aſa, & omnis Iuda & Beniamin: Dominus vobiſcum, quia fuiſtis cum eo. Si quæſieritis eum, inuenietis: ſi autẽ dereliqueritis eum, derelinquet vos. Vos ergò confortamini, & non diſſoluantur manus veſtræ: erit enim merces operi veſtro.

4. MATTHÆI decimo: Qui recipit prophetam in nomine prophetæ, mercedem prophetæ accipiet: & qui recipit iuſtum in nomine iuſti, mercedem iuſti accipiet. Et quicunque potum dederit vni ex minimis iſtis calicem aquæ frigidæ tantùm in nomine diſcipuli: amen dico vobis, non perdet mercedem ſuam.

5. ET decimonono: Si vis perfectus eſſe, vade, vende quæ habes, & da pauperibus, & habebis theſaurum in cælo: & veni, ſequere me. Et omnis, qui reliquerit domum, vel fratres, aut ſorores, aut patrem, au matrem, aut vxorem, aut filios, aut agros propter nomen meum, centuplum accipiet, & vitam æternam poſſidebit.

6. GENESIS duodecimo: Dixit Dominus ad Abram: Egredere de terra tua, & de cognatione tua, & de domo patris tui, & veni in terram quam monſtrabo tibi. Faciámque te in gentem magnam, & benedicam tibi, & magnificabo nomen tuum, eríſque benedictus. Benedicã benedicentibus tibi, & maledicam maledicentibus tibi, atque in te benedicentur vniuerſæ cognationes terræ.

7. ET decimoquinto: His tranſactis, factus eſt ſermo Domini ad Abram per viſionem, dicens: Noli timere Abram, ego protector tuus ſum, & merces tua magna nimis.

8. ECCLESIASTICI duodecimo: Benefac iuſto, & inuenies retributionem magnam: & ſi non ab ipſo, certè a Domino.

9. ET trigeſimoſexto: Da mercedem ſuſtinentibus te, vt prophetæ tui fidèles inueniantur: & exaudi orationes ſeruorum tuorum.

10. IEREMIÆ trigeſimoprimo: Hæc dicit Dominus: Quieſcat vox tua à ploratu, & oculi tui à lacrymis: quia eſt merces operi tuo, ait Dominus: & reuertentur de terra inimici.

11. SAPIENTIÆ tertio: Bonorum laborum, &c. vt in textu.

12. ET capite decimo, Reddidit (*Sapientia*) iuſtis mercedem laborum ſuorum, & deduxit illos in via mirabili: & fuit illis in velamento diei, & in luce ſtellarum per noctem.

13. MALACHIÆ tertio: Inualuerunt ſuper me verba veſtra, dicit Dominus. Et dixiſtis: Quid locuti ſumus contra te? Dixiſtis: Vanus eſt, qui ſeruit Deo; & quod emolumentum quia cuſtodiuimus præcepta eius, & quia ambulauimus triſtes coram Domino exercituum? Et erunt mihi, ait Dominus exercituum, in die, qua ego facio, in peculium: & parcam eis, ſicut parcit vir filio ſuo ſeruienti ſibi. Et conuertemini, & videbitis quid ſit inter iuſtum, & impium: & inter ſeruientem Deo, & non ſeruientem ei.

14. PRIORIS ad Corinthios decimoquinto: Itaque fratres mei dilecti, ſtabiles eſtote, & immobiles: abundãtes in opere Domini ſemper, ſciẽtes quòd labor veſter non eſt inanis in Domino.

15. AD Hebræos ſexto: Non enim iniuſtus Deus, vt obliuiſcatur operis veſtri, & dilectionis, quam oſtendiſtis in nomine ipſius, qui miniſtrâſtis ſanctis & miniſtratis. Cupimus autem vnumquenque veſtrûm eamdem oſtentare ſolicitudinem ad expletionem ſpei vſque in finem: vt non ſegnes efficiamini, verùm imitatores eorum, qui fide, & patientia hæreditabunt promiſſiones. Abrahæ nanque promittens Deus, quoniam neminem habuit, per quem iuraret, maiorem, iurauit per ſemetipſum, &c.

1.B AD Galatas quinto: Nos enim ſpiritu ex fide, ſpem iuſtitiæ expectamus. Nam in Chriſto Ieſu neque circunciſio aliquid valet, neque præputium: ſed fides, quæ per charitatem operatur.

2. POSTERIORIS Petri primo: Fratres, &c. vt in textu.

3. CYPRIANVS epiſtola quinquageſimaſeptima ad Cornelium Pontificem Romanum: Hortamur planè quantum poſſumus, frater chariſſime, pro charitate mutua, qua nobis inuicem cohæremus, (quoniam prouidentia Domini monentis inſtruimur, & diuinæ miſericordiæ conſiliis ſalubribus admonemur, appropinquare iam certaminis & agonis noſtri diem) ieiuniis, vigiliis, orationibus inſiſtere cum omni plebe non deſinamus, incumbamus gemitibus aſſiduis, & deprecationibus crebris. Hæc ſunt enim nobis arma cæleſtia, quæ ſtare, & perſeuerare fortiter faciunt. Hæc ſunt munimenta ſpiritualia, & tela diuina, quæ protegunt. Lib. 1. epi. 1.

Aſſiduitas bonorum operũ quid præſtet Chriſtianis.

1.C POSTERIORIS ad Corinthios nono: Qui adminiſtrat ſemen ſeminanti: & panem ad manducandum præſtabit, & multiplicabit ſemen veſtrum, & augebit incrementa frugum iuſtitiæ veſtræ, vt in omnibus locupletati abundetis in omnem ſimplicitatem, quæ operatur per nos gratiarum actionem Deo. Quoniam miniſterium huius officij non ſolùm ſupplet ea, quæ deſunt ſanctis, ſed etiam abundat per multas gratiarum actiones in Domino, per probationem miniſterij huius, glorificantes Deum in obedientia confeſſionis veſtræ in Euangelium Chriſti & ſimplicitate communicationis in illos, & in omnes, & in ipſorum obſecratione pro vobis, deſiderantium vos propter eminentem gratiam Dei in vobis.

2. AD Coloſſenſes primo: Vt ambuletis dignè Deo per omnia placentes: in omni opere bono fructificantes, & creſcentes in ſcientia Dei: in omni virtute confortati ſecundùm potentiam claritatis eius in omni patientia, & longanimitate cum gaudio.

3. PRIORIS Petri ſecundo: Deponentes omnem

nem malitiam,& omnem dolum,& ſimulationes, & inuidias,& omnes detractationes, ſicut modò geniti infantes, rationabiles, ſine dolo lac concupiſcite: vt in eo creſcatis in ſalutem.

4. POSTERIORIS ad Corinthios ſeptimo: Has habentes promiſſiones, chariſſimi, mundemus nos ab omni inquinamento carnis, & ſpiritus, perficientes ſanctificationem in timore Dei.

5. AD Romanos ſexto: Nunc liberati à peccato, ſerui autem facti Deo, habetis fructum veſtrum in ſanctificationem, finem verò vitam æternam.

6. APOCALYPSIS vigeſimoſecundo: Qui nocet, noceat adhuc: & qui in ſordibus eſt, ſordeſcat adhuc: & qui iuſtus eſt, iuſtificetur adhuc: & ſanctus, ſanctificetur adhuc.

7. ECCLESIASTICI decimooctauo: Ne verearis vſque ad mortem iuſtificari: quoniam merces Dei manet in æternum.

8. CONCILIVM Tridentinum ſeſſione ſexta, capite decimo: Sic ergò iuſtificati, & amici Dei ac domeſtici facti, euntes de virtute in virtutem, renouantur, vt Apoſtolus inquit, de die in diem: hoc eſt, mortificando membra carnis ſuæ, & exhibendo ea arma iuſtitiæ in ſanctificationem, per obſeruationem mandatorum Dei & Eccleſiæ, in ipſa iuſtitia per Chriſti gratiam accepta, cooperante fide bonis operibus, creſcunt, atque magis iuſtificantur, ſicut ſcriptum eſt: Qui iuſtus eſt, iuſtificetur adhuc. Et iterùm: Ne verearis vſque ad mortem iuſtificari. Et rurſus: Videtis quoniam ex operibus iuſtificatur homo, & non ex fide tantùm? Hoc verò iuſtitiæ incrementum petit ſancta Eccleſia, cùm orat: Da nobis Domine fidei, ſpei, & charitatis augmentum.

Ephes. 2. Pſalm. 83. 2. Cor 4. Coloſſ 3. Rom. 6. Acceptæ iuſtificationis incrementum.

Apocal. vlt Eccli. 18. Iacob. 2.

9. IACOBI ſecundo: Vis autem ſcire ô homo inanis, quoniam fides ſine operibus mortua eſt? Abraham pater noſter nónne ex operibus iuſtificatus eſt, offerens Iſaac filium ſuum ſuper altare? Vides quoniam fides cooperabatur operibus illius: & ex operibus fides conſummata eſt?

1. D IOANNIS tertio: Omnis, qui malè agit, odit lucem, & non venit ad lucem, vt non arguantur opera eius, qui autem facit veritatem, venit ad lucem, vt manifeſtentur opera eius, quia in Deo ſunt facta.

2. PRIMÆ Ioannis quarto: In hoc perfecta eſt charitas Dei nobiſcum, vt fiduciam habeamus in die iudicij: quia ſicut ille eſt, & nos ſumus in hoc mundo.

3. IACOBI ſecundo: Similiter & Rahab meretrix, nónne ex operibus iuſtificata eſt ſuſcipiens nuncios, & alia via eijciens?

4. AD Galatas ſexto: Si quis exiſtimat ſe aliquid eſſe, cùm nihil ſit, ipſe ſe ſeducit. Opus autem ſuum probet vnuſquiſque, & ſic in ſemetipſo tantùm, gloriam habebit, & non in altero. Vnuſquiſque enim onus ſuum portabit.

5. TOBIÆ quarto, & 6. PRIMÆ Ioannis tertio, vt in textu.

7. IOANNIS decimoquinto: Si manſeritis in me, & verba mea in vobis manſerint: quodcunque volueritis petetis, & fiet vobis.

8. AVGVSTINVS in præfatione in pſalmum trigeſimumprimum: Finis, inquit, præcepti eſt charitas de corde puro, & conſcientia bona, & fide non ficta. Pro ſpe, bonam conſcientiam poſuit. Ille enim ſperat qui bonã conſcientiam gerit. Quem verò pungit mala conſcientia, retrahit ſe à ſpe, & non ſibi ſperat, niſi damnationem. Vt ergò ſperet regnum, habeat bonam conſcientiam; & vt habeat bonam conſcientiam, credat & operetur: quia quod credit, fidei eſt; quod operatur, charitatis eſt. Illo ergò loco à fide cœpit Apoſtolus, Fides, ſpes, charitas; alio loco ab ipſa charitate cœpit: Charitas de corde puro, & conſcientia bona, & fide non ficta. Modò nos à medio cœpimus, ab ipſa conſcientia & ſpe. Qui vult, inquam, habere bonam ſpem, habeat bonam conſcientiam: vt autem habeat bonã conſcientiam, credat & operetur. A medio imus ad initium & finem, credat & operetur. Quod credit, fidei eſt: quod operatur, charitatis eſt.

1. Tim. 1. charitatẽ. 1. Cor. 13. 1. Tim. 1.

Fiduciam bonæ conſcientiæ parit fides, operãs per

9. ISAIÆ trigeſimooctauo: In diebus illis ægrotauit Ezechias vſque ad mortem, & introiuit ad eum Iſaias filius Amos propheta, & dixit ei: Hæc dicit Dominus: Diſpone domui tuæ, quia morieris tu, & non viues. Et conuertit Ezechias faciem ſuam ad parietem, & orauit ad Dominum, & dixit: Obſecro Domine, memento quæſo quomodò ambulauerim coram te in veritate, & in corde perfecto, & quod bonum eſt in oculis tuis fecerim. Et fleuit Ezechias fletu magno. Et factum eſt verbum Domini ad Iſaiam, dicens: Vade, & dic Ezechiæ: Hæc dicit Dominus Deus Dauid patris tui: Audiui orationem tuam, & vidi lacrymas tuas: ecce ego adijciam ſuper dies tuos quindecim annos: & de manu regis Aſſyriorum eruam te, & ciuitatem iſtam, & protegam eam. Hoc autem tibi erit ſignum à Domino, quia faciet Dominus verbum hoc, quod locutus eſt: Ecce ego reuerti faciam vmbram linearum, per quas deſcenderat in horologio Achaz in ſole retrorſum decem lineis. Et reuerſus eſt ſol decem lineis per gradus, quos deſcenderat.

10. QVARTI Regum vigeſimo. In diebus illis ægrotauit Ezechias vſque ad mortem, &c. Qui conuertit faciem ſuam ad parietem, & orauit Dominum, dicens: Obſecro Domine, memento quæſo quomodò ambulauerim coram te in veritate, & in corde perfecto, & quod placitum eſt coram te, fecerim, &c.

11. PSALMO ſeptimo: Iudica me Domine ſecundùm iuſtitiam meam, & ſecundùm innocentiam meam ſuper me.

12. ITEM decimoſexto: Exaudi Domine iuſtitiam meam: intende deprecationem meam. Ego autem in iuſtitia apparebo conſpectui tuo: ſatiabor cùm apparuerit gloria tua.

13. ET decimoſeptimo: Retribuet mihi Dominus ſecundùm iuſtitiam meam, & ſecundùm puritatem manuum mearum retribuet mihi: Quia cuſtodiui vias Domini, nec impiè geſſi à Deo meo. Quoniam omnia iudicia eius in conſpectu meo: & iuſtitias eius non repuli à me. Et ero immaculatus cum eo: & obſeruabo me ab iniquitate mea. Et retribuet mihi Dominus ſecundùm iuſtitiam meam: & ſecundùm puritatem manuum mearum in conſpectu oculorum eius.

14. ET vigeſimoquinto: Iudica me Domine, quoniam ego in innocentia mea ingreſſus ſum: & in Domino ſperans non infirmabor. Ego autem in innocentia mea ingreſſus ſum: redime me, & miſerere mei. Pes meus ſtetit in directo: in eccleſijs benedicam te Domine.

15. ET trigeſimoquarto pſalmo: Exurge & intende iudicio meo: Deus meus, & Dominus meus in cauſam meã. Iudica me ſecundùm iuſtitiã tuam Domine Deus meus, & non ſupergaudeant mihi.

16. ET centeſimo trigeſimoprimo: Memento

Domine Dauid, & omnis manſuetudinis eius.

1. E MATTHAEI vigeſimo: Simile eſt regnum cælorum homini patrifamilias, qui exijt primo manè conducere operarios in vineam ſuam. Conuentione autem facta cum operarijs ex denario diurno, miſit eos in vineam ſuam. Et egreſſus circa horam tertiam, vidit alios ſtantes in foro otioſos, & dixit illis: Ite & vos in vineam meam: & quod iuſtum fuerit dabo vobis. Illi autem abiêrunt, &c. Cùm ſerò autem factum eſſet, dicit Dominus vineæ procuratori ſuo: Voca operarios, & redde illis mercedem, incipiens à nouiſſimis vſque ad primos. Cùm venilſent ergò qui circa vndecimam horam venerant, acceperunt ſingulos denarios. Venientes autem & primi, arbitrati ſunt quod plus eſſent accepturi: acceperunt autem & ipſi ſingulos denarios.

2. AVGVSTINVS tractatu ſexageſimoſeptimo in Euangelium Ioannis: Cùm audiunt, In domo patris mei manſiones multæ ſunt: Si quo minùs, dixiſſem vobis, quia vado parare vobis locum. A perturbatione recreantur, certi ac fidentes, etiam poſt pericula tentationum, ſe apud Deum cum Chriſto eſſe manſuros. Quia etſi alius eſt alio fortior, alius alio ſapientior, alius alio iuſtior, alius alio ſanctior, in domo patris mei mãſiones multæ ſunt. Nullus eorum alienabitur ab illa domo, vbi manſionem pro ſuo quiſque accepturus eſt merito. Denarius quidem ille æqualis eſt omnibus, quem paterfamilias eis, qui operati ſunt in vinea, iubet dari omnibus, non in eo diſcernens, qui minùs, & qui amplius laborati ſunt, quo vtique denario vita ſignificatur æterna, vbi amplius alio nemo viuit, quemadmodum viuendi non eſt diuerſa in æternitate menſura. Sed multæ manſiones, diuerſas meritorum in vna vita æterna ſignificant dignitates. Alia eſt enim gloria ſolis, alia gloria lunæ, alia gloria ſtellarum: ſtella enim ab ſtella differt in gloria: ſic & reſurrectio mortuorũ. Tanquã ſtellæ ſancti, diuerſas mãſiones, diuerſas claritates tãquã in cælo ſortiuntur in regno, ſed propter vnũ denarium nullus ſeparatur à regno: atque ita Deus erit omnia in omnibus, vt quoniam Deus charitas eſt, per charitatem fiat, vt quod habent ſinguli, commune ſit omnibus. Sic enim quiſque etiam ipſe habet, cum amat in altero quod ipſe nõ habet. Non erit itaque aliqua inuidia imparis claritatis, quoniam regnabit in omnibus vnitas charitatis.

Ioan. 14.

manſionem pro ſuo quiſque merito in vita æterna recipiet. Matth 20.

Denarius ſignificat vitam æternã, in qua tamen diuerſæ ſunt meritorum dignitates 1. Cor. 15.

1. Ioan. 4.

Per charitatem omnia fiunt cõmunia.

3. GREGORIVS libro quarto dialogorum, capite trigeſimoquinto: Ipſe propter electos in Euãgelio dicit: In domo patris mei manſiones multæ ſunt. Si enim diſpar retributio in illa æterna beatitudine non eſſet, vna potius manſio, quàm multæ eſſent. Multæ ergò manſiones ſunt, in quibus & diſtincti bonorum ordines, & propter meritorum conſortia communiter lætantur: & tamen vnum denarium omnes laborantes accipiunt, qui multis manſionibus diſtinguũtur: quia & vna eſt beatitudo, quam illic percipiũt: diſpar retributionis qualitas, quã per opera diuerſa conſequuntur.

Ioan. 14. Diſpar retributio in vna vita æterna.

Diſpar retributionis qualitas per opera diuerſa.

4. POSTERIORIS ad Timotheum quarto: In reliquo repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ, quã reddet mihi Dominus in illa die iuſtus iudex: non ſolum autem mihi, ſed & ijs qui diligunt aduentum eius.

5. IACOBI primo: Beatus vir, qui ſuffert tentationem: quoniam cùm probatus fuerit, accipiet coronam vitæ, quam repromiſit Deus diligentibus ſe.

6. MATTHAEI decimonono: Et ecce vnus accedens, ait illi: Magiſter bone, quid boni faciam vt habeam vitam æternam? Qui dixit ei, Quid me interrogas de bono? Vnus eſt bonus, Deus. Si autem vis ad vitam ingredi, ſerua mandata.

7. IOANNIS tertio: Qui facit veritatem, venit ad lucem, vt manifeſtentur opera eius, quia in Deo ſunt facta.

8. ET decimoquinto: Ego ſum vitis vera: & pater meus agricola eſt. Omnem palmitem in me non ferentem fructum, tollet eum: & omnem, qui fert fructum, purgabit eum, vt fructum plus afferat. Ego ſum vitis, vos palmites: qui manet in me, & ego in eo, hic fert fructum multum: quia ſine me nihil poteſtis facere.

9. ECCLESIASTICI decimoſexto: Omnis miſericordia faciet locum vnicuique ſecundùm meritum operum ſuorum, & ſecundùm intellectum peregrinationis ipſius.

10. AD Hebræos decimotertio: Beneficentiæ autem, & communionis nolite obliuiſci: talibus enim hoſtijs promeretur Deus.

11. SAPIENTIAE tertio: In paucis vexati, in multis benè diſponentur: quoniam Deus tentauit eos, & inuenit illos dignos ſe. Tanquam aurũ in fornace probauit illos, & quaſi holocauſti hoſtiam accepit illos, & in tempore erit reſpectus illorum.

12. POSTERIORIS ad Theſſalonicenſes primo: Gratias agere debemus ſemper Deo pro vobis, fratres, ita vt dignũ eſt, quoniã ſupercreſcit fides veſtra, & abundat charitas vniuſcuiuſque veſtrũm in inuicem: ita vt & noſipſi in vobis gloriemur in Eccleſijs Dei, pro patientia veſtra, & fide, & in omnibus perſecutionibus veſtris, & tribulationibus quas ſuſtinetis in exemplũ iuſti iudicii Dei, vt digni habeamini regno Dei, pro quo & patimini, ſi tamen iuſtum eſt apud Deum retribuere tribulationem iis, qui vos tribulant: & vobis, qui tribulamini, requiem nobiſcum in reuelatione Domini Ieſu de cælo cum angelis virtutis eius.

13. APOCALYPSIS tertio: Sed habes pauca nomina in Sardis, qui non inquinauerunt veſtimenta ſua: & ambulabunt mecum in albis, quia digni ſunt. Qui vicerit, ſic veſtietur veſtimentis albis, & non delebo nomen eius de Libro vitæ, & confitebor nomen eius coram Patre meo, & coram angelis eius.

14. CONCILIVM Tridentinum ſeſſione ſexta, capite decimoſexto: Hac igitur ratione iuſtificatis hominibus, ſiue acceptam gratiam perpetuò conſeruauerint, ſiue amiſſam recuperauerint, proponenda ſunt Apoſtoli verba: Abundate in omni opere bono, ſcientes quòd labor veſter non eſt inanis in Domino. Non enim iniuſtus eſt Deus, vt obliuiſcatur operis veſtri & dilectionis, quam oſtendiſtis in nomine ipſius. Et, Nolite amittere confidentiam veſtram, quæ magnam habet remunerationem. Atque ideò benè operantibus vſque in finem, & in Deo ſperantibus, proponenda eſt vita æterna, & tanquam gratia filiis Dei per Chriſtum Ieſum miſericorditer promiſſa, & tanquam merces ex ipſius Dei promiſſione, bonis ipſorum operibus & meritis fideliter reddenda. Hæc eſt illa corona iuſtitiæ, quam poſt ſuum certamen, & curſum repoſitam ſibi eſſe aiebat Apoſtolus, à iuſto iudice ſibi reddendam: & non ſolùm ſibi, ſed & omnibus qui diligunt aduentum eius. Cùm enim ille ipſe Chriſtus Ieſus tanquàm caput in membra, & tanquam vitis

1. Cor. 15.

Hebr. 6.

Heb. 10.

Vita æterna benè operãtibus, & gratia, & merces eſt, eorum meritis reddenda.

2. Tim. 4.

Cur & quomodò opera iuſtorũ ſint meritoria.

Ioan. 15.

in palmites, in ipſos iuſtificatos iugiter virtutem influat, quæ virtus bona eorum opera ſemper antecedit, comitatur, & ſubſequitur, & ſine qua nullo pacto Deo grata, & meritoria eſſe poſſent: nihil ipſis iuſtificatis ampliùs deeſſe credendum eſt, quo minùs plenè illis quidem operibus, quæ in Deo ſunt facta, diuinæ legi, pro huius vitæ ſtatu, ſatisfeciſſe, & vitam æternam ſuo etiam tempore, ſi tamen in gratia deceſſerint, conſequendam, verè promeruiſſe cenſeantur, cùm Chriſtus Saluator noſter dicat: Si quis biberit ex aqua, quam ego dabo ei, non ſitiet in æternum, ſed fiet in eo fons aquæ ſalientis in vitam æternam. Ita neque propria noſtra iuſtitia, tanquam ex nobis propria ſtatuitur: neque ignoratur, aut repudiatur iuſtitia Dei. Quæ enim iuſtitia noſtra dicitur, quia per eam nobis inhærentem iuſtificamur; illa eadem Dei eſt, quia à Deo nobis infunditur per Chriſti meritum. Neque verò illud omittendum eſt; quòd licet bonis operibus in Sacris literis vſque adeò tribuatur, vt etiã qui vni ex minimis ſuis potum aquæ frigidę dederit, promittat Chriſtus eum non eſſe ſua mercede cariturum: & Apoſtolus teſtetur, id quod in præſenti eſt momentaneum, & leue tribulationis noſtræ, ſupra modum in ſublimitate æternum gloriæ pondus operari in nobis: abſit tamen, vt Chriſtianus homo in ſeipſo vel confidat, vel glorietur, & non in Domino: cuius tanta eſt erga homines bonitas, vt eorum velit eſſe merita, quæ ſunt ipſius dona. Et quia in multis offendimus omnes; vnuſquiſque ſicut miſericordiam, & bonitatem, ita ſeueritatem, & iudicium ante oculos habere debet: neque ſeipſum aliquis, etiamſi nihil ſibi conſcius fuerit, iudicare: quoniam omnibus hominum vita, non humano iudicio examinanda, & iudicanda eſt, ſed Dei; qui illuminabit abſcondita tenebrarum, & manifeſtabit conſilia cordium: & tunc laus erit vnicuique à Deo, qui, vt ſcriptum eſt, reddet vnicuique ſecundùm opera ſua.

15. CYPRIANVS de vnitate eccleſiæ, ſiue in tractatu de ſimplicitate prælatorum: Iuſtitia opus eſt, vt promereri quis poſſit Deum iudicem. Præceptis eius, & monitis obtemperandum eſt, vt accipiant merita noſtra mercedem.

16. AVGVSTINVS in epiſtola centeſima quinta ad Sixtum presbyterum: Quæ igitur ſua merita iactaturus eſt liberatus, cui, ſi digna ſuis meritis redderentur, non eſſet niſi damnatus? Nullane igitur ſunt merita iuſtorum? Sunt planè, quia iuſti ſunt. Sed vt iuſti fierent, merita non fuerunt. Iuſti enim facti ſunt, cùm iuſtificati ſunt: ſed ſicut dicit Apoſtolus; Iuſtificati gratis per gratiam ipſius. Et nonnullis interpoſitis: Quod eſt ergò meritum hominis ante gratiam, quo merito percipiat gratiam, cùm omne bonum meritum noſtrum, non in nobis faciat niſi gratia: & cùm Deus coronat merita noſtra, nihil aliud coronet, quàm munera ſua? Sicut enim ab initio fidei miſericordiam conſecuti ſumus, non quia fideles eramus, ſed vt eſſemus: ſic in fine, quod erit in vita æterna, coronabit nos, ſicut ſcriptum eſt, In miſeratione & miſericordia. Non itaque fruſtrà Deo cantatur; Et miſericordia eius præueniet me: &, Miſericordia eius ſubſequetur me. Vndè & ipſa vita æterna, quæ vtique in fine ſine fine habebitur, & ideò meritis præcedentibus redditur: tamen quia eadem merita, quibus redditur, non à nobis parata ſunt per noſtram ſufficientiam, ſed in nobis facta per gratiam, etiam ipſa gratia nuncupatur, non ob aliud, niſi quia gratis datur: nec ideò quia meritis non datur, ſed quia data ſunt & ipſa merita quibus datur. Vbi autem inuenimus etiam vitam æternam gratiam nuncupari, habemus apud eundem gratiæ magnificum defenſorum Apoſtolum Paulum: Stipendium, inquit, peccati mors eſt, gratia autem Dei vita æterna in Chriſto Ieſu Domino noſtro. Vide obſecro te, in quanta breuitate, quam vigilanter verba poſuerit, quibus diligenter conſideratis, quæſtionis huius aliquantulum diluceſcat obſcuritas. Cùm enim dixiſſet; Stipendium peccati mors: quis non congruentiſſimè & conſequenter addere iudicaret, Stipendium autem iuſtitiæ vita æterna? Et verum eſt, quia ſicut merito peccati tanquam ſtipendium redditur mors, ita merito iuſtitiæ tanquam ſtipendium vita æterna. Et paulò poſt: Cui debetur vita æterna, vera iuſtitia eſt. Si autem vera iuſtitia eſt, ex te non eſt, deſurſum eſt deſcendens à patre luminum, vt haberes eam: ſi tamen habes eam, profectò accepiſti. Quid enim habes quod non accepiſti? Quapropter ô homo, ſi acceptarus es vitam æternam, iuſtitiæ quidem ſtipendium eſt, ſed tibi gratia eſt, cui gratia eſt & ipſa iuſtitia. Tibi enim tanquam debita redderetur, ſi ex te tibi eſſet iuſtitia cui debetur. Nunc ergò de plenitudine eius accepimus non ſolùm gratiam, qua nunc iuſtè in laboribus vſque in finem viuimus, ſed etiam gratiam pro hac gratia, vt in requie poſtea ſine fine viuamus.

17. ET in libro de moribus Eccleſiæ catholicæ, capite vigeſimoquinto: Diligamus igitur Deum ex toto corde, ex tota anima, ex tota mente; quicunque ad vitam æternam peruenire propoſuimus. Vita enim æterna eſt totum præmium, cuius promiſſione gaudemus: nec præmiũ poteſt præcedere merita, & prius homini dari, quàm dignus eſt. Quid enim hoc iniuſtius, & quid iuſtius Deo? Non ergò debemus poſcere præmium antequam mereamur accipere.

18. MATTHAEI vigeſimo, vt ſupra, E teſtimonio primo.

19. SAPIENTIAE quinto: Iuſti autem in perpetum viuent, & apud Dominum eſt merces eorum, & cogitatio illorum apud Altiſſimum. Ideò accipient regnum decoris, & diadema ſpeciei de manu Domini: quoniam dextera ſua teget eos, & brachio ſancto ſuo defendet illos.

20. PSALMO decimooctauo: Seruus tuus &c. vt in textu.

21. AD Hebræos vndecimo: Sine fide autem impoſſibile eſt placere Deo. Credere enim oportet accedentem ad Deum quia eſt, & inquirentibus ſe remunerator ſit. Fide Moyſes grandis factus negauit ſe eſſe filium filiæ Pharaonis, magis eligens affligi cum populo Dei, quam temporalis peccati habere iucunditatem, maiores diuitias æſtimans theſauro Ægyptiorum, improperium Chriſti: aſpiciebat enim in remunerationem.

22. LVCAE decimoquarto: Dicebat autem & ei, qui ſe inuitauerat: Cùm facis prandium, aut cœnam, noli vocare amicos tuos, neque fratres tuos, neque cognatos, neque vicinos diuites: ne fortè te & ipſi reinuitent, & fiat tibi retributio, ſed cùm facis conuiuium, voca pauperes, debiles, claudos, & cæcos: & beatus eris, quia non habent retribuere tibi: retribuetur enim tibi in reſurrectione iuſtorum.

Ioan. 3. Diuinæ legi ſatisfaciunt iuſti, & verè merentur vitã æternam. Ioan. 4.

Eadem iuſtitia & Dei & noſtra quomodò dicatur.

Retributio bonis operibus promiſſa. Matth. 10. 1. Cor. 4.

Merita noſtra ſunt Dei dona. Iaco. 3.

Dei ſeueritas & iuſtitia etiam anteoculos habenda.

1. Cor. 4.

Matth. 16. Rom. 2.

Iuſtitia promeremus Deum iudicem.

Merita noſtra mercedem accipiunt.

Merita iuſtorum.

Rom. 3.

Omne bonum meritum noſtrũ à gratia proficiſcitur. Coronantur Dei dona cùm merita coronantur. Pſal. 102. Pſal. 58. & 22.

Vita æterna præcedẽtibus meritis redditur, & tamen gratia vocatur

Non ideò gratis datur vita æterna quia meritis non datur. Rom. 6.

Merito iuſtitiæ redditur vita æterna tãquam ſtipendium. Iacob. 1.

1. Cor. 4. Vita æterna iuſtitiæ ſtipendium eſt atque etiã gratia.

Matth. 22. Lucæ 10. Vita æterna eſt totũ præmium promiſſum, nec datur niſi dignis & pro meritis. Non poſcendũ præmium ante meritum.

23 Ad Coloſſenſes tertio: Quodcunque facitis ex animo operamini ſicut Domino, & non hominibus: ſcientes quòd à Domino accipietis retributionem hæreditatis.

24. Ad Epheſios ſexto: Cum bona voluntate ſeruientes, ſicut Domino, & non hominibus: ſcientes quoniam vnuſquiſque quodcunque fecerit bonum, hoc recipiet a Domino, ſiue ſeruus, ſiue liber.

25. Posteriorisad Corinthios quarto: Id enim, quod in præſenti eſt momentaneum & leue tribulationis noſtræ, ſupra modum in ſublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis.

26. Avgvstinvs in pſalmum nonageſimum tertium: Attendis te hîc habere laborem, ſed attende qualem ille requiem pollicetur. Nunquid cogitare poteris? Si illam poſſes cogitare, videres te nihil laborare ad compenſationem. Audi eum, qui illud ex parte cernebat, qui dixit; Nunc ſcio ex parte. Quid ait Apoſtolus? Etenim quod eſt ad præſens temporale, & leue tribulationis noſtræ, iuxta incredibilem modum, & in incredibilem modum æternum gloriæ pondus operatur nobis. Quid eſt, æternum gloriæ pondus operatur nobis? Quibus operatur? Non reſpicientibus quæ videntur, ſed quę non videntur. Quę enim videntur, temporalia ſunt: quę autem non videntur, æterna. Noli eſſe piger in labore breuiter, & gaudebis inceſſabiliter. Æternam vitam tibi daturus eſt Deus, cogita quanto labore emenda ſit. Intendite fatres, venale eſt. Venale eſt quod habeo, dicit tibi Deus, eme illud. Quid habet venale? Requiem venalem habeo, eme illam. De labore intendite, vt ſimus in nomine Chriſti fortes Chriſtiani. Attendite, quodammodo Deus propoſuit venale regum cælorũ. Dicis illi, Quantum valet? Precium ipſius labor eſt: quomodo ſi diceret, precium illius aurum eſt. Non ſufficeret hoc ſolùm dicere, ſed quæreres quantum aurum. Nam ſi ſolidus aurum eſt, & ſemuncia, & libra, & tale aliquid: ideò dixit precium, ne laborares quærere quandiu huius rei precium labor eſt. Quantus labor eſt? Iam quære tu, quantum laborandum ſit. Nondum dicitur tibi, quantus futurus ſit labor iſte, vel quantum laboris de te exigatur, illud tibi dicit Deus, Ego oſtendo quanta ſit illa requies, tu iudica quanto labore emenda ſit. Dicat ergò Deus, quanta futura ſit ipſa requies. Beati qui habitant in domo tua, in ſæcula ſæculorum laudabunt te. Hæc eſt requies ſempiterna: ſine fine erit requies iſta, ſine fine erit gaudium hoc, ſine fine erit incorruptio. Vitam æternam habetis, requiem quæ non habet finem. Quanto labore digna eſt requies quæ non habet finem? Si verum vis comparare, & verum iudicare, æterna requies, æterno labore rectè emitur. Verum hoc eſt; ſed noli timere, miſericors eſt Deus. Si enim haberes æternum laborem, nunquam peruenires ad æternam quietem. Semper laborans, quando peruenturus eras ad illud, quod dignè quidem poteſt emi ſempiterno labore? Quia ſempiterna requies eſt, æqua precium: æterno certè labore digna eſt æterna quies comparari. Sed ſi ſemper laborares, nunquam ad requiem peruenires. Ergò vt aliquando peruenias ad id quod emis, non in æternum laborandum eſt: non quia non valet tanti, ſed vt poſſideatur quod emitur. Digna eſt quidem emi labore perpetuo, ſed neceſsè eſt, vt labore temporali ematur. Certè tantus debuit eſſe, id eſt, ſempiternus labor, pro requie ſempiterna. Decies centena millia annorum in labore quid valent? Decies centena millia annorum habent finem; quod tibi dabo, dicit Dominus, non habet finem. Qualis miſericordia Dei? Nec dicit, decies centena millia annorum labora, non dicit, vel mille annos labora, non dicit, quingentos annos labora: cùm viuis labora in paucis annis. Indeiam requis erit, & finem non habebit.

27. Psalmo centeſimo decimooctauo: Inclinaui, vt in textu.

28. Matthaei decimonono: Qui dixit illis: Non omnes capiunt verbum iſtud, ſed quibus datum eſt. Sunt enim eunuchi, qui de matris vtero ſic nati ſunt: & ſunt eunuchi, qui facti ſunt ab hominibus: & ſunt eunuchi, qui ſeipſos caſtrauerunt propter regnum cælorum.

29. Avgvstinvs in pſalmum centeſimum vigeſimum: Quid eſt, Neſciat ſiniſtra tua, quid faciat dextera tua? Id eſt, quando facis bonum opus, propter vitam æternam fac. Nam ſi opus bonum in terra propterea feceris, vt terrena tibi abundent, ſcit ſiniſtra tua quid faciat dextera tua: muſcuiſti dexteram ſiniſtræ. Noli facere niſi propter vitam æternam. Si ideò facis, ſecurus facies: hoc enim mandauit Deus. Si propter ſolas res humanas, & ſolam vitam iſtam facis quod facis, ſiniſtra ſola operatur. Si autem propter vitam æternam operaris, dextera ſola operatur. Si autem habes intentionem ad vitam æternam, ſed ſurrepit tibi cupiditas vitæ temporalis, vt attendas etiam iſta, quando facis opus bonum, vt hîc tibi aliquid retribuatur: miſcet ſe ſiniſtra operibus dexteræ. Hoc vetat Deus.

30. Posteriorisad Timotheum quarto: Bonum certamen &c. vt in textu.

31. Avgvstinvs in libro quinquaginta homiliarum, homilia decimaquarta, capite ſecundo: Nunc ergò audiamus Paulum Apoſtolum dicentem, cùm paſſioni appropinquaret, de corona ſibi parata præſumentem: Bonum, inquit certamen certaui, curſum conſummaui, fidem ſeruaui. De cætero ſupereſt mihi corona iuſtitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die iuſtus iudex. Non ſolùm autem mihi, ſed & omnibus qui diligunt manifeſtationem eius. Reddet, inquit, mihi Dominus coronam iuſtus iudex. Debet ergò, quod reddit. Reddet ergò iuſtus iudex. Non enim opere inſpecto poteſt negare mercedem, qui opus inſpicit. Bonum certamen certaui, opus eſt: Curſum conſummaui, opus eſt: Fidem ſeruaui, opus eſt: Supereſt mihi corona iuſtitiæ, merces eſt. Sed in mercede tu nihil agis, in opere non ſolus agis. Corona tibi eſt ab ipſo, opus autem abs te, ſed non niſi ipſo adiuuante.

32. Et in pſalmum octogeſimumtertium ſuper ea verba: Miſericordiam, & veritatem diligit Deus: Primò Dominus miſericordiam in Apoſtolum Paulum prærogauit, Poſt miſericordiam veritatem. Audi illum iam exigentem veritatem. Primò ergò; inquit, miſericordiam conſecutus ſum, qui prius fui blaſphemus, & perſecutor, & iniurioſus: ſed gratia Dei ſum id quod ſum. Poſtea dicit cùm paſſioni propinquaret: Bonum agonem certaui, curſum conſummaui, fidem ſeruaui, ſupereſt mihi corona iuſtitiæ. Ille qui tribuit miſericordiam, ſeruat veritatem. Vnde

ſeruat

Labore nõ æterno, ſed temporali emitur ſẽpiterna requies.

1 Cor. 13. 2. Cor. 4.

Matth. 6. Propter vitam æternam bona opera facienda.

Vita & requies æterna venalis eſt, & labore tanquã pretio cõparatur.

Pſalm. 83.

Non poteſt negare mercedem qui opus inſpicit.

Opera bona vnde ſint.

2. Tim. 4.

1. Tim. 1. 1. Cor. 15.

2. Tim. 4.

Deus donator est indulgētiæ, sed debitor coronæ.

seruat veritatem? Quam reddet mihi Dominus in illo die iustus iudex. Indulgentiam donauit, coronam reddet: donator est indulgentiæ, debitor coronæ. Vnde debitor? accepit aliquid? cui debet aliquid Deus? Ecce videmus quia tenet eum debitorem Paulus. Consecutus est misericordiam, exigens veritatem. Reddet mihi, inquit, Dominus in illo die. Quid tibi reddet, nisi quod tibi debet? Vnde tibi debet? quid ei dedisti? Quis prior dedit illi, & retribuetur ei? Debitorem Dominus ipse fecit se, non accipiendo, sed promittendo. Non ei dicitur, Redde quod accepisti: sed, redde quod promisisti.

Deus est debitor nostrer, nō accipiendo, sed promittēdo. Rom. 11.

Paulus tenet Dominum debitorē tempore iudicij. 2. Tim. 4.

33. ITEM in psalmum centesimum: Audi quia ille, cui donauit, tenet Dominum etiam debitorem. Inuenit eum donatorem tempore misericordiæ, tenet debitorem tempore iudicij. Quomodo hoc dicit, videte. Ego enim iam immolor, dixit, & tempus resolutionis meæ prximum est. Bonum certamen certaui, cursum consummaui fidem seruaui. Hoc tempore misericordiæ. Audi de iudicio; De cætero superest mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die iustus iudex. Non dixit, donat; sed, reddet. Quando donabat, misericors erat: quando reddet, iudex erit: quia misericordiam, & iudicium cantabo tibi Domine. Sed donando delicta, fecit sed debitorem coronæ, ibi misericordiam consecutus sum. Misericors ergò Dominus primò. hîc autem reddet mihi coronam iustitiæ. Vnde reddet? Quia iustus iudex est. Quare iustus iudex? Quia bonum certamen certaui, cursum consummaui, fidem seruaui. Ideò iustus non potest nisi coronare ista. Inuenit enim ista quæ coronaret.

Tanquam iudex reddet.

Promeremur Deum viuendo ex fide.

34. IDEM tractatu tertio in Euangelium Iosannis: Cùm promeueris Deum viuendo ex fide, accipis præmium immortalitatem, & vitam æternam: & illa gratia est. Nam pro quo merito accipis vitam æternam? Pro gratia. Si enim ipsa fides gratia est, & vita æterna quasi merces est fidei; videtur quidem Deus vitam æternam tanquam debitam reddere. Cui debitam? Fideli, quia promeruit illam per fidem. Sed quia ipsa fides gratia est; & vita æterna gratia est pro gratia. Audi Paulum Apostolorum confitentem gratiam, & postea debitum expetentem. Confessio gratiæ quæ est in Paulo? Qui prius fui blasphemus, & persecutor, & iniuriosus: sed misericordiam, inquit, consecutus sum. Indignum se dixit, qui consequeretur: consecutum tamen non per merita sua, sed per misericordiam Dei. Audi illum iam flagitantem debitum, qui primò indebitam susceperat gratiam. Ego enim, inquit, iam immolor & tempus resolutionis meæ instat. Bonum certamen certaui, cursum cōsummaui, fidē seruaui: de cætero reposita est mihi corona iustitiæ. Iam debitum flagitat, iam debitum exigit. Nam vide verba sequentia: Quam mihi reddet Dominus in illa die, iustus iudex. Vt ante susciperet gratiam, misericordem Patrem opus habebat: vt præmium gratiæ, iudicem iustum.

Vita æterna fidelidebetur, quia promeruit illam per fidem, uiuā licilicet.

1. Tim. 1.

Paulus debitum flagitat à iusto iudice. 2. Tim. 4.

Bonis operibus merces debetur.

35. CONCILIVM Arausicanum secundum, capite vel canone decimooctauo: Debetur merces bonis operibus, si fiant, sed gratia, quæ non debetur, præcedit vt fiant.

36. MATTHÆI quinto: Beati estis cùm maledixerint vobis, & persecuti vos fuerint, & dixerint omne malum aduersum vos mentientes, propter me: gaudete, & exultate, quoniam merces vestra copiosa est in cælis.

37. ET sexto capite: Vt sit eleemosyna tua in abscondito, & pater tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi. Tu autem cùm oraueris, intra in cubiculum tuum, & clauso ostio, ora patrem tuum in abscondito: & pater tuus qui videt in abscondito, reddet tibi. Tu autem, cùm ieiunas, vnge caput tuum, & faciem tuam laua, ne videaris hominibus ieiunans, sed patri tuo, qui est in abscondito: & pater tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi.

38. ITEM capite decimo: Qui recipit prophetam in nomine prophetæ, mercedem prophetę accipiet, &c.

39. APOCALYPSIS secundo: Qui habet aurem audiat quid Spiritus dicat Ecclesijs: Vincenti dabo edere de ligno vitę, quod est in Paradiso Dei mei. Nihil horum timeas quę passurus es. Ecce missurus est diabolus aliquos ex vobis in carcerē vt tentemini: & habebitis tribulationem diebus decem. Esto fidelis vsque ad mortem, & dabo tibi coronam vitę. Et qui vicerit, & custodierit vsque in finem opera mea, dabo illi potestatem super Gentes, & reget eas in virga ferrea, & tanquam vas figuli confringentur, sicut & ego accepi a Patre meo: & dabo illi stellam matutinam.

40. ET capite tertio: Ecce venio citò: tene quod habes, vt nemo accipiat coronam tuam. Qui vicerit, faciam illum columnam in tēplo Dei mei, & foras non egredietur amplius: & scribam super eum nomen Dei mei, & nomen ciuitatis Dei mei nouę Ierusalem, quę descendit de cęlo à Deo meo, & nomen meum nouum. Qui vicerit, dabo ei sedere mecum in throno meo: sicut & ego vici, & sedi cum patre meo in throno eius.

41. ET capite decimoquarto: Et audiui vocem de cælo, dicentem mihi: Scribe: Beati mortui, qui in Domino moriuntur. Amodò iam dicit Spiritus, vt requiescant à laboribus suis: opera enim illorum sequuntur illis.

42. MATTHÆI decimonono, 43. IOANNIS quinto, vt in textu.

44. MATTHÆI vigesimoquinto: Ait illi dominus eius: Euge serue bone, & fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam, intra in gaudium domini tui. Et infra: Tunc dicet rex his, qui à dextris eius erunt: Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi, esurijt enim, & dedistis mihi manducare, &c.

45. AVGVSTINVS in psalmum quadragesimū nonum: Congregate illi iustos eius. Quos iustos nisi viuentes ex fide, facientes opera misericordię? Etenim opera illa, iustitię opera sunt. Habes Euangelium: Cauete iustitiam vestram facere coram hominibus, vt videamini ab eis. Et quasi quęreretur, Quam iustitiam? cùm ergò facis eleemosynarum, inquit. Ergò eleemosynas operatio iustitiæ esse significauit. Ipsos cōgregate iustos eius: eos congregate, qui compassi sunt inopi, qui intellexerunt super egenum, & pauperem. Congregatę illos, conseruet eos Dominus, & viuificet eos. Congregate illi iustos eius. Qui disponūt testamentum eius super sacrificia. Id est, qui cogitant de promissis eius, super illa quæ operantur. Ipsa enim sunt sacrificia, Deo dicente; Misericordiam volo plus quam sacrificium. Qui disponunt testamentum eius super sacrificia. Et annunciabunt cęli iustitiam eius. Verè hanc iustitiam Dei, cęli nobis annunciauerunt,

Matth. 6.

Eleemosynæ sunt opera iustitiæ. Psalm. 49. & 40.

Osee 6. Matth. 9.

Euangeliſtæ præmiſerunt. Per illos audiuimus futuros quoſdam ad dexteram, quibus dicit paterfamilias: Venite benedicti Patris mei, percipite. Quid percipite? Regnum. Pro quare? Eſuriui, & dediſtis mihi manducare. Quid tam vile, quid tam terrenum, quam frangere panem eſurienti? Tanti valet regnum cælorum. Frange eſurienti panem tuum, & egenum ſine tecto induc in domum tuam. Si videris nudum, veſti. Si non habes facultatem frangendi panem, non habes domum quò inducas, non habes veſtem qua cooperias, da calicem aquæ frigidæ, mitte duo minuta in gazophylacium. Tantũ emit vidua duobus minutis, quantum emit Petrus relinquens retia, quantum emit Zachæus dando dimidium patrimonium. Tanti valet, quantum habueris.

Matth. 25. Iuſti percipiẽt regnũ pro operibus miſericordiæ. Iſaiæ 58.

Matth. 10. Marc. 12. Matth. 4. Lucæ 19. Regnũ Dei tanti valet quantum habes.

46. MATTHÆI ſeptimo: Non omnis, qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum cælorum: ſed qui facit voluntatem Patris mei, qui in cælis eſt, ipſe intrabit in regnum cælorum.

1. P. APOCALYPSIS vigeſimoſecundo: Qui iuſtus eſt, vt in textu.

2. ECCLESIASTICI decimooctauo: Ne verearis vſque ad mortem iuſtificari: quoniam merces Dei manet in æternum.

3. PSALMO ſexageſimoprimo: Semel locutus eſt Deus, duo hæc audiui, quia poteſtas Dei eſt, & tibi Domine miſericordia: quia tu reddes vnicuique iuxta opera ſua.

4. MATTHÆI decimoſexto: Filius hominis venturus eſt in gloria Patris ſui cum angelis ſuis: & tunc reddet vnicuique ſecundùm opera eius.

5. AD Romanos ſecundo: Qui reddet vnicuique ſecundùm opera eius: iis quidem, qui ſecundùm patientiam boni operis, gloriam, & honorem, & incorruptionem quærunt, vitam æternam: iis autem, qui ſunt ex contentione, & qui non acquieſcunt veritati, credunt autem iniquitati, ira, & indignatio. Tribulatio, & anguſtia in omnem animam hominis operantis malum. Iudæi primùm, & Græci: gloria autem, & honor, & pax omni operanti bonum, Iudæo primùm, & Græco: non enim eſt acceptio perſonarum apud Deum. Quicunque enim ſine lege peccauerunt, ſine lege peribunt, & quicunque in lege peccauerunt, per legem iudicabuntur: Non enim auditores legis iuſti ſunt apud Deum, ſed factores legis iuſtificabuntur.

6. PRIORIS ad Corinthios tertio: Qui autem plantat, & qui rigat, vnum ſunt. Vnuſquiſque autem propriam mercedem accipiet ſecundùm ſuum laborem. Dei enim ſumus adiutores: Dei agricultura eſtis. Vniuſcuiuſque opus manifeſtũ erit: Dies enim Domini declarabit, quia in igne reuelabitur; & vniuſcuiuſque opus quale ſit, ignis probabit. Si cuius opus manſerit quod ſuperædificauit, mercedem accipiet. Si cuius opus arſerit, detrimentum patietur: ipſe autem ſaluus erit: ſic tamen quaſi per ignem.

7. AD Galatas ſexto: Nolite errare: Deus non irridetur. Quæ enim ſeminauerit homo, hæc & metet. Quoniam qui ſeminat in carne ſua, de carne & metet corruptionem: qui autẽ ſeminat in ſpiritu, de ſpiritu metet vitam æternam. Bonum autem facientes, non deficiamus: tempore enim ſuo metemus non deficientes. Ergò dum tempus habemus, operemur bonum ad omnes; maximè autem ad domeſticos fidei.

8. ECCLESIASTICI quinquageſimoprimo: Operamini opus veſtrum ante tempus, & dabit vobis mercedem veſtram in tempore ſuo.

9. AVGVSTINVS in pſalmum cẽteſimum vndecimum, ſuper ea verba: Potens in terra erit ſemen eius: Semen futuræ meſſis, opera eſſe miſericordiæ, Apoſtolus teſtis eſt, qui dicit, Bonum autem facientes non deficiamus, tempore enim proprio metemus. & iterum, Hoc autem, inquit, dico: qui parcè ſeminat, parcè & metet. Quid autem fratres potentius, quàm vt regnum cælorum, non ſolùm Zachæus emat dimidio rerum ſuarum, ſed & vidua duobus minutis, & tantũdem ibi vterque poſſideant? Quid potentius, quàm vt idem regnum, & theſaurus diuiti, & calice aquæ frigidæ pauperi valeat?

Opera miſericordiæ ſeminis vim habẽt. Galat. 6. 2. Cor. 9. Regnũ cælorũ quo pretio ematur. Lucæ 19. Marc. 12. Marc. 10.

10. ET de octo Dulcitii quæſtionibus, quęſtione quarta, eadem ex hoc loco deſumpta repetit.

III.

Quot ſunt genera bonorum operum, in quibus iuſtitia Chriſtiana præcipuè cernitur & exercetur?

A EIVSMODI ſunt triplicia, ſicut ſacris è literis accipimus, videlicet Oratio, Ieiunium, & Eleemoſyna. Nam reliqua ferè benefacta, quæ ex fide viua proficiſcuntur, & Iuſtitiam Chriſtianam commendant, augent, atque conſummant, ad hoſce tres fontes facilè referuntur. Hinc illa præclara vox Angeli Raphaëlis, [b] *Bona eſt Oratio cum Ieiunio & Eleemoſyna magis quàm theſauros auri recondere.* Auguſtinus verò dilucidè [c] dixit: Hæc iuſtitia hominis in hac vita, Ieiunium, Eleemoſyna, Oratio.

B De quibus Chriſtus apud Matthæum ſigillatim docet, additque promiſſiones de parata cæleſti mercede ijs, qui in Eccleſia citra [c] hypocriſin ſincerè ieiunant, orant, ac eleemoſynam tribuunt. Hinc fidelis illa ſponſio toties repetita: [f] *Pater tuus, qui videt in abſcondito, reddet tibi.* Et hæc ipſa ſunt, in quibus Chriſtus, vt bonè beatéque viuamus, [g] abundare vult noſtram iuſtitiam, & ita lucere [h] coram hominibus, vt videant opera noſtra

Petrus Chryſologus ſermone 43. Leo ſerm. 2. & 4. de ieiunio 10. mẽſis. Bern. in ſententijs ſectione 12. a Auguſti. de perfect. iuſtitię c. 8. reſpõſ. 17. b Tob. 12. b c in pſal. 42. d Matt. 6. a b e Auguſtin. ſerm. 60 de tempore. f Matt. 6. a. g Matth 5. c h Ibidem b

f Ephes. 2. b

k Mat. 25. c
d Ioan. 5. c

l Luc. 18. b

m Ro. 10. a
Tridentin. Cõcil. sess. 6. cap. 16.
n 1 Cor. 1. d
2. Cor. 10 d
o Philip. 2. b

ſtra bona, & glorificent Patrem. Ad hæc præſtanda in Chriſto f creati, & deſtinati ſumus, quæ nimirum præparauit Deus, vt in illis ambulemus. Propter k hæc è charitate præſtita, iuſti in regnum adſciſcentur æternum: ob eadem verò neglecta, iniuſti in gehennam ignis præcipitabuntur.

C Vt verò l Phariſaicum, ac vanum eſt, cum aliorum contemptu ſeipſum iuſtificare, & m ſuis operibus fidere: ita Chriſtianum eſt atque legitimum, hominem cum ſuî ſubmiſſione operibus bonis operam ſedulam dare, & ſi quando gloriari velit, n in Domino gloriari, vt qui operatur in nobis velle & perficere, o Apoſtolo teſte.

TESTIMONIA.

Tria bonorũ genera, Oratio, Ieiunium & Miſericordia, quid præſtent.

1. A Petrvs Chryſologus Rauennenſis Epiſcopus in ſermone quadrageſimotertio: Tria ſunt tria fratres, per quæ ſtat fides, conſtat deuotio, manet virtus: Oratio, Ieiunium, Miſericordia. Quod oratio pulſat, impetrat ieiunium, miſericordia accipit. Oratio, Miſericordia, Ieiunium, ſunt hæc tria vnum, dant hæc ſibi inuicem vitã. Eſt nanque orationis anima, ieiunium: ieiunii vita, miſericordia eſt. Hæc nemo reſcindat: neſciunt ſeparari. Horum qui vnum habet, iſta qui ſimul non habet, nihil habet. Ergò qui orat, ieiunet: qui ieiunat, miſereatur: audiat petentem, qui petens optat audiri: auditum Dei aperit ſibi, qui ſuum ſupplicanti non claudit auditum. Ieiunium ieiunator intelligat, eſurientem ſentiat, qui vult Deum ſentire quod eſurit: miſereatur, qui miſericordiam ſperat: pietatem qui quærit, faciat: qui præſtari ſibi vult, præſtet. Improbus petitor eſt, qui quod aliis negat, ſibi poſtulat. Homo eſto tibi miſericordiæ forma, ſic quomodo vis, quantum vis, quam citò vis, miſericordiam tibi fieri: tam citò alii, tantum, taliter, ipſe miſerere.

Hæc tria coniungi debent.

Patrocinia pro nobis ad Deum ſunt.

Ergò oratio, miſericordia, ieiunium ſint vnum patrocinium pro nobis ad Deum, pro nobis hæc aduocatio ſit vna, vna hæc pro nobis oratio ſit triformis. Hæc ſunt, fratres, hæc ſunt quæ tenent cæli arcem, quæ ſecretum Dei Iudicis pulſant, quæ ante tribunal Chriſti cauſas humani generis exequuntur, quæ iniuſtorum petunt indulgentiam, reorum veniam promerentur. Hæc cui in cæleſtibus non aſſiſtunt, ipſe non ſubſiſtit in terris: hæc cùm teneant in cæleſtibus principatum, in terris rerum ſummam moderantur, hæc regunt proſpera, hæc aduerſa propellunt, vitia extinguunt iſta, virtutes iſta ſuccendunt, hæc reddunt caſta corpora, corda pura, hæc pacem membris, mentibus dant quietem, humanos iſta ſenſus, ſcholam faciunt diſciplinæ: per hæc in templum Dei pectora humana conſurgunt, hæc hominem præſtant angelum, homini deitatis deferunt hæc honorem. Hinc eſt, quòd ſit horum ſuffragio Moyſes Deus, & ad triumphos ſuos militare ſibi omnia mandat elementa: iubet mare diſcedere, durari vndas, profunda ſiccari, cælum pluere dat frumenta, ventos ſpargere cogit carnes, noctem ſplendore ſolis illuſtrat, ſolem nubis temperat velamento, petram percutit, vt de recenti vulnere frigida ſitientibus det fluenta: primus dat terris legem cæli, ſcribit vitæ normam, figit terminos diſciplinæ. Per hæc Helias neſcit mortem, relinquit terras, cælos intrat, commoratur angelis, conuiuit Deo: & terrenus hoſpes ſupernas poſſidet manſiones. Per iſta Ioannes fit angelus in carne, cæleſtis in terra, & auditu, viſu, tactu totam ſolus capit, tenet, complectitur Trinitatem. Et nos fratres, ſi volumus Moyſi gloriæ, Heliæ vitæ, Ioannis virtutibus, omnium ſanctorum meritis applicari, inſiſtamus orationi, vacemus ieiunio, miſericordiæ ſeruiamus: qui in his vixerit, qui per iſta fuerit cõmunitus, iacula peccati, diaboli telа, mũdi machinas, vitiorum cuneos, mala carnis, voluptatum laqueos, arma mortis, Chriſtianus armiger, bellator Dominicus non timebit: ſed nos qui ad incerta conſurgimus, qui inter inſidias diem ducimus, qui horarum varietates, momentorum motus, verborum lapſus, actuum pericula ſuſtinemus, quid eſt quod eccleſiam manè nolumus intrare? quid eſt quod matutina prece totius diei cuſtodiam nolumus poſtulare? quid eſt quod homini adſtare toto tempore libet, & Deo aſſiſtere nec puncto libet? Non eſt noſtrum, fratres, non eſt noſtrum: inimici eſt iſta ſurreptio: decipere parat, quos non patitur orationibus communiri. Quid de aduerſis queritur, qui ſibi proſpera non precatur? Audiamus vocem Dei monentem: Orate, ne intretis in tentationem. In tentationẽ vadit, qui ad orationem non vadit. Hoc ſciens Propheta, cantabat: Venite, adoremus, & procidamus ante Deum, & ploremus coram Domino qui fecit nos. Putaſne ante Deum lachrymas fundere dignatur, qui verba non dignatur expromere? Manicemus, oremus vel humano timore, ſi non amore diuino, ſi non inuitati bonis, vel coacti malis. Mala tempora facit nobis contemptus Dei, temporum curſus non facit. Quod ergo contemptu perdidimus, ieiuniis conquiramus, animas noſtras ieiuniis immolemus: quia nihil eſt quod Deo præſtantius offerre poſſimus, probante Propheta, cùm dicit, Sacrificium Deo ſpiritus contribulatus: cor contritum & humiliatum Deus non ſpernit. Homo, offer Deo animam tuam, & offer oblationem ieiunii: vt ſit pura hoſtia, ſacrificium ſanctum, viuenti victima, quę & tibi maneat, & data ſit Deo. Hoc qui non dederit Deo, excuſatus non erit, quia daturus, ſe non poteſt non habere. Sed accepta vt ſint iſta, miſericordia ſubſequatur: ieiunium non germinat, ſi de miſericordia non rigetur, ſiccatur ieiunium miſericordiæ ſiccitate: quod imber terris, hoc ieiunio miſericordia eſt. Quamuis cor excolat, carnem mundet, eradicet vitia, virtutes ſerat, ſi miſericordię fluenta non dederit, fructum non colligit ieiunator. Ieiunator, ager tuus miſericordia ieiunante ieiunat: ieiunator, quod tũ in miſericordia fuderis tibi in horreo hoc redundat. Homo ergò, ne ſeruando perdas, collige prorogando: homo, dan-

Sanctorum meritis applicamur per orationem, ieiunium & miſericordiã.

Diabolus impedit orationem.

Matth. 26.

Pſalm. 94.

Ieiuniis per ditare cupetanda.

Pſalm. 50.

Miſericordia iungenda ieiunio.

Reorũ veniam promerentur.

Vitia extinguunt, & reddunt corda pura

Exod. 7.

Exod. 14.
Exod. 16. 17

Numer 20.

Exod. 24.

4. Reg. 2.

Matt. 2.

do pauperi, da tibi: quia quod tu alteri reliqueris, non habebis.

Ad religiosas actiones hæc tria maximè pertinent.

2. LEO sermone primo de ieiunio decimi mensis: Tria verò sunt, quæ maximè ad religiosas pertinent actiones, oratio scilicet, ieiunium, & eleemosyna: quibus exercendis omne quidem tempus acceptum, sed illud est studiosius obseruandum, quod Apostolicis accipimus traditionibus consecratum, sicut etiam decimus hic mensis morem refert veteris instituti, vt tria illa, de quibus locutus sum, diligẽtiùs exequamur. Oratione enim propitiatio Dei quæritur, ieiunio concupiscẽtia carnis extinguitur, eleemosynis peccata redimuntur: simulqúe per omnia Dei in nobis imago renouatur, si & in laudem eius semper parati, & ad purificationem nostram sine cessatione solliciti, & ad sustentationem proximi indesinenter simus intenti. Hæc triplex obseruantia, dilectissimi, omnium virtutum comprehendit effectus, Hæc ad imaginem & similitudinem Dei peruenit, & a Spiritu sancto inseparabiles facit: quia in orationibus permanet fides recta, in ieiunio innocens vita, in eleemosynis mens benigna. Quarta igitur & sexta feria ieiunemus, sabbato autem apud beatissimum Apostolum Petrum vigilias celebremus: qui & orationes, & ieiunia, & eleemosynas nostras, precibus suis dignabitur adiuuare per Dominum nostrum.

Ieiunium Decẽbris ex Apostolica traditione manat.

Fructus horum triũ bonorum operum.

Quoties ieiunatur in ieiunio 4. tẽporũ.

Sanctorum preces.

b

3. ET sermone quarto de ieiunio decimi mensis: Curandis læsionibus, &c. vt infrà quæstione sequenti, B testimonio trigesimo.

Matth. 6 Ad iustificationem tria hæc bonorum operũ genera pertinent.

4. BERNARDVS in sententijs sectione vndecima: Et quidem tria sunt, à quibus abstinere debent, quicunque iustificari desiderant. Primò vtique ab operibus prauis, secundò à carnalibus desiderijs, tertiò à curis seculi. Item tria sunt quibus debent insistere, quæ etiam continet sermo Domini in monte, eleemosyna, ieiunium oratio. Sic enim adimpletur iustificatio, dum ab interdictis vitijs abstinent, & bona, quæ præcepta sunt, fideliter exercent. Opponantur ergò prauis operibus opera misericordiæ, contra carnalia desideria adhibeantur ieiunia, & pro curis seculi, succedat amor Dei & frequentia orationis.

Merces post hanc vitam non datur, nisi pro meritis.

5. AVGVSTINVS de perfectione iustitiæ, capite octauo ad ratiocinationem decimam septimam: Post hanc autem vitam merces perficiens redditur, sed eis tantùm, à quibus in hac vita eiusdem mercedis meritum comparatur. Non enim ad saturitatem iustitiæ, cùm hinc exierit, quisque perueniet, nisi ad eam, cùm hîc est, esuriendo & sitiendo cucurrerit. Beati quippe qui esuriunt, & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur. Quandiu ergò perigrinantes à Domino per fidem ambulamus, non per speciem (vnde dictum est, Iustus ex fide viuit) hæc est nostra in ipsa peregrinatione iustitia, vt ad illam perfectionem plenitudinemqúe iustitiæ, vbi in specie decoris eius iam plena & perfecta charitas erit, nunc ipsius cursûs rectitudine & perfectione tendamus castigando corpus nostrum & seruituti subijciendo, & eleemosynas in dandis beneficijs, & dimittendis quæ in nos sunt commissa peccatis, hilariter & ex corde faciendo, & orationibus indesinenter insistendo; & hoc faciendo in doctrina sana, qua ædificatur fides recta, spes firma, charitas pura. Hæc est nunc nostra iustitia qua currimus, esurientes & sitientes ad perfectionem plenitudinemqúe iustitiæ, vt ea postea saturemur.

Matth. 5.

2. Cor. 5. Abac. 2.

Iustitia Christiani hominis in bonorum operum quæ ex fide fiunt exercitatione consistit.

Vnde Dominus in Euangelio cùm dixisset, Nolite facere iustitiam vestram coram hominibus vt videamini ab eis; ne istum nostrum cursum fine humanæ gloriæ metiremur; non est in expositione iustitiæ ipsius executus, nisi tria ista, ieiunium, eleemosynas, orationes: Ieiunio scilicet vniuersam corporis castigationem significans: eleemosynis omnem beneuolentiam & beneficentiam vel dandi, vel ignoscendi: oratione insinuans omnes regulas sancti desiderij, &c.

Matth. 6. Iustitia de qua Saluator ait, in tribus consistit.

Ad hæc tria omnia alia bona opera reuocantur.

6. TOBIÆ duodecimo, vt in textu.

7. AVGVSTINVS in psalmum quadragesimum secundum: Hæc iustitia hominis in hac vita, ieiunium, eleemosyna, oratio. Vis orationem tuam volare ad Deum? Fac illi duas alas, ieiunium, & eleemosynam.

1. B MATTHÆI sexto: Attendite ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis: alioquin mercedem non habebitis apud patrem vestrum, qui in cælis est. Cùm ergo facis eleemosynam, noli tuba canere ante te, sicut hypocritæ faciunt in synagogis, & in vicis, vt honorificentur ab hominibus: Amen dico vobis, receperunt mercedem suam. Te autem faciente eleemosynam, nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua: vt sit eleemosyna tua in abscondito; & pater tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi. Et cùm oratis, non eritis sicut hypocritæ, qui amant in synagogis, & in angulis platearum stantes orare, vt videantur ab hominibus: Amen dico vobis, receperunt mercedem suam. Tu autem cùm oraueris, intra in cubiculum tuum, & clauso ostio, ora patrem tuum in abscondito: & pater tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi. Cùm autem ieiunaris, nolite fieri sicut hypocritæ tristes, exterminant enim facies suas, vt appareant hominibus ieiunantes. Amen dico vobis, quia receperunt mercedem suam. Tu autem, cùm ieiunas, vnge caput tuum & faciem tuam laua, ne videaris hominibus ieiunans, sed patri tuo, qui est in abscondito: & pater tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi.

Eleemosynam quis coram hominibus faciat, & qui in abscondito.

2 AVGVSTINVS sermone sexagesimo de tempore: Qui ideò facit eleemosynam, vt ab hominibus se laudari desideret, etiamsi occultè fecerit, publicè facit, quia laudem ab hominibus quærit. Qui verò eleemosynam pro solo amore Dei facit, vt ad opus bonum illum reliqui imitentur, & non ipse, sed Dominus collaudetur, etiamsi publicè faciat eleemosynam, absconsè facit, quia pro eleemosyna illa, non hoc quod videtur, sed quod non videtur desiderat, nec ab hominibus laudem, sed mercedem à Deo optat accipere. Hoc etiam & de ieiunio debemus accipere. Cùm enim ipse Dominus dicat, Vnge caput tuum, & faciem tuam laua, ne videaris ieiunans hominibus: ergò contra Christi præcepta facimus, qui publicè ieiunium indicimus, & vidente toto populo pariter cum ipso ieiunamus? Et in hoc sensu oportet intelligi, vt nemo pro laude humana, sed pro peccatorum indulgentia, vel pro misericordia diuina ieiunet: & vnusquisque interroget conscientiam suam, & si pro solo Deo facit eleemosynam, securus & publicè faciat, vt quicunque viderint, imitentur. Nam & illud quod dicit Dominus, Nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua: ad hoc, quod suprà diximus, pertinere cognoscitur. In dextera enim intelligitur amor Dei, in sinistra vanitas, vel cupiditas mundi.

Matth. 6.

Ieiunium publicè indictum

Ieiunandũ pro peccatorum indulgentia, vel pro misericordia diuina.

Nesciat sinistra quid faciat dextera, quomodo intelligẽdũ.

mundi. Si pro laude humana dederis eleemoſynam, totum ſiniſtra facit; dextera omninò nihil facit. Si verò pro remiſſione peccatorum, & amore vitæ æternæ eleemoſynam dederis totum dextera facit. Quid eſt ergò, Neſciat ſiniſtra tua, quid faciat dextera tua; niſi, quod facit amor Dei, non corrumpat aut perdat vanitas, vel cupiditas mundi? Et paulò poſt: Si quando oras Deum, & hoc ab illo petis quod videtur publicè & aperto oſtio oras, quia hoc à Deo vis accipere quod videtur. Si verò pro indulgentia peccatorum, & pro vita æterna volueris ſupplicare, etiam ſi publicè oraueris, clauſo oſtio oras, quia non petis quod videtur, ſed quod non videtur. Quæ enim videntur, temporalia ſunt: quæ autem non videntur, æterna ſunt.

Eleemoſyna danda pro remiſſione peccatorum.

Orare clauſo oſtio & aperto, quando dicamur.

2 Cor. 4.

3 MATTHÆI quinto: Dico vobis, quia niſi abundauerit iuſtitia veſtra plus quam Scribarum, & Phariſæorum, non intrabitis in regnum cælorum. Sic luceat lux veſtra coram hominibus, vt videant opera veſtra bona, & glorificent patrem veſtrum qui in cœlis eſt.

4 AD Epheſios ſecundo: Ipſius ſumus factura, creati in Chriſto Ieſu in operibus bonis, quæ præparauit Deus vt in illis ambulemus.

5 MATTHÆI vigeſimoquinto: Tunc dicet rex his, qui a dextris eius erunt: Venite benedicti Patris mei, poſſidete paratum vobis regnum à cõſtitutione mundi: eſuriui enim, & dediſtis mihi manducare: ſitiui, & dediſtis mihi bibere: hoſpes eram, & collegiſtis me: nudus, & cooperuiſtis me: infirmus, & viſitaſtis me: in carcere eram, & veniſtis ad me, &c. Tunc dicet & his, qui à ſiniſtris erunt: Diſcedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus eſt diabolo, & angelis eius. eſuriui enim, & non dediſtis mihi manducare: ſitiui & non dediſtis mihi potum: hoſpes eram, & non collegiſtis me: nudus, & non cooperuiſtis me: infirmus, & in carcere, & non viſitaſtis me, &c. Et ibunt hi in ſupplicium æternum: iuſti autem in vitam æternam.

6 IOANNIS quinto: Nolite mirari hoc, quia venit hora, in qua omnes, qui in monumentis ſunt audient vocem Filij Dei: & procedent qui bona fecerunt, in reſurrectionem vitæ: qui verò mala egerunt in reſurrectionem iudicij.

1 C LVCÆ decimooctauo: Duo homines aſcenderunt in templum vt orarent: vnus Phariſæus, & alter Publicanus. Phariſæus ſtans, hæc apud ſe orabat: Deus gratias ago, tibi quia non ſum ſicut cæteri hominum raptores, iniuſti, adulteri: velut etiam hic publicanus, &c. Dico vobis, deſcendit hic iuſtificatus in domum ſuam ab illo. quia omnis, qui ſe exaltat, humiliabitur: & qui ſe humiliat, exaltabitur.

2 AD Romanos decimo: Teſtimonium perhibeo illis quòd æmulationem Dei habent, ſed non ſecundùm ſcientiam: ignorantes enim iuſtitiam Dei, & ſuam quærentes ſtatuere, iuſtitiæ Dei non ſunt ſubiecti.

3 CONCILIVM Tridentinum ſeſſione ſexta, capite decimoſexto: Neque illud omittendum eſt; quòd licèt bonis operibus in ſacris literis vſqueadeò tribuatur vt etiam qui vni ex minimis ſuis potum aquæ frigidę dederit, &c. abſit tamen, vt Chriſtianus homo in ſeipſo vel confidat, vel glorietur & nõ in Domino: cuius tanta eſt erga omnes homines bonitas, vt eorum velit eſſe merita, quæ ſunt ipſius dona, &c. vt ſupra quæſtione ſecunda, I teſtimonio decimoquarto.

Matth. 10. Chriſtianus non in ſe, ſed in Domino gloriari debet.

4 PRIORIS ad Corinthios primo: Ex ipſo autem vos eſtis in Chriſto Ieſu, qui factus eſt nobis ſapientia à Deo, & iuſtitia, & ſanctificatio, & redemptio: vt quemadmodum ſcriptum eſt: Qui gloriatur, in Domino glorietur.

5 POSTERIORIS ad Corinthios decimo: Qui gloriatur, in domino glorietur. Non enim qui ſeipſum commendat, illi probatus eſt: ſed quem Deus commendat.

6 AD Philippenſes ſecundo: Deus eſt, qui operatur in vobis & velle, & perficere pro bona voluntate.

IIII.

Quid eſt Ieiunium?

A NON ſimplex huius nominis eſt acceptio. Magnum & generale ieiunium [a] Auguſtinus vocat, abſtinere ab iniquitatibus & illicitis voluptatibus ſeculi. Deinde [b] Philoſophicum, vt quidam vocant, ieiunium, eſt parſimonia illa cibi ac potûs, moraliſque ſobrietas, quas temperatè etiam ab Ethnicis ſecundùm rectâ rationem viuitur. Tertiò [c] Eccleſiaſticum eſt Ieiunium, vtpotè cùm iuxta certum Eccleſiæ morem atque præſcriptum, certis diebus & carnium eſum nobis ſubtrahimus, & vnica duntaxat refectione contenti ſumus.

a Auguſt. tractat. 17. in Ioan. & lib. 2. quæſt. Euangel. cap. 18.

b Hieronym. lib. 2. aduerſus Iouinian. cap. 9.

c Clemens Conſtit. Apoſt. lib. 5. cap. 13. 14. 17. 18. & 19. Iſidor. lib. 1. de Eccleſ. offic. cap. 36. & ſequent. Rabanus de Inſtitution. cleric. lib. 2. cap. 17. & ſequent. Iuo parte 4. c. 25. & ſequent. Burchard. lib. 13.

B Cuiuſcemodi Ieiunium piè & Chriſtianè [d] ſuſcipitur adcultum diuinum religioſiùs exhibendum, ad carnem edomandam ſpirituique ſubijciendam, ad fructus pœnitentiæ dignos præſtandos, ad obe-

d Cyprian. de ieiunio & tentationibus Chriſti. Athanaſius de virgin Chryſoſtom. homil. 1. & 2. in Geneſ. & ſermon. 1. & 2. de ieiun. Baſil. orat. 1. & 2. de ieiun. Auguſtin. de util. ieiunij c. 2. & 3. Ambroſ. in lib. de Elia & ieiun. & epiſtol. 82. Leo in ſerm. de ieiun. 7. & 10. meſis Pentec. & quadrageſimæ

dientiam exercendam, ac demum ad quamlibet Dei gratiam conſequendam.

TESTIMONIA.

Ieiunium magnum & generale quod ſit. Tit. 2.

1. AVGVSTINVS tractatu decimoſeptimo in Euangelium Ioannis: Ieiunium magnum & generale eſt, abſtinere ab iniquitatibus, & illicitis voluptatibus ſeculi, quod eſt perfectum ieiunium; vtabnegantes impietatem, & ſeculares cupiditates, temperanter, & iuſtè, & piè viuamus in hoc ſeculo. Huic ieiunio quam mercedem addit Apoſtolus? Sequitur, & dicit; Expectantes illam beatam ſpem, & manifeſtationem gloriæ beati Dei, & ſaluatoris noſtri Ieſu Chriſti. In hoc ergò ſeculo, quaſi quadrageſimam abſtinentiæ celebramus, cùm benè viuimus, cùm ab iniquitatibus, & ab illicitis voluptatibus abſtinemus.

2 IDEM libro ſecundo quæſtionum Euangelicarum, capite decimooctauo: Scriptura docet generale ieiunium, non à concupiſcentia ciborum tantùm, ſed ab omni lætitia temporalium delectationum.

Abſtinentia Ethnicorum qualis fuerit.

3 HIERONYMVS libro ſecundo aduerſus Iouinianum, capite nono: Dicæarchus in libris antiquitatum, & deſcriptione Græciæ, refert, ſub Saturno, id eſt, aureo ſeculo, cùm omnia humus funderet, nullum comediſſe carnes, ſed vniuerſos vixiſſe frugibus, & pomis, quæ ſpontè terra gignebat. Perſarum regis Cyri vitam Xenophon octo voluminibus explicat; polenta, & cardamo, & ſale ac pane cibarios eos aſſerens victitare. Lacedæmoniorum menſæ frugalitatiſque, & ſuprà ſcriptus Xenophon, & Theophraſtus, & omnes pene ſcriptores Græciæ, teſtes ſunt. Chetæmon Stoicus, vir eloquentiſſimus narrat de vita antiquorum Ægypti ſacerdotum, quod omnibus mundi negocijs curiſque poſtpoſitis, ſemper in templo fuerint: & rerum naturas, cauſaſque ac rationes ſiderum contemplati ſint: nunquam mulieribus ſe miſcuerint, nunquam cognatos & propinquos; ne liberos quidem viderint: ex eo tempore, quo cœpiſſent diuino cultui deſeruire, carnibus & vino ſe ſemper abſtinuerint, propter tenuitatem ſenſûs, & vertiginem capitis, quam ex paruo cibo patiebantur, & maximè propter appetitus libidinis, qui ex his cibis, & ex hac potione naſcuntur. Pane raro veſcebantur, ne onerarent ſtomachum: &, ſi quando comedebant tuſum pariter hyſopum ſumebant in cibo, vt eſcam grauiorem illius calore decoquerent: oleum tantum in oleribus nouerant, verùm & ipſum parum propter nauſeam, & aſperitatem guſtûs leniendam. Quid loquar, inquit, de volatilibus, cum ouum quoque pro carnibus vitauerint & hac? quorum alterum, carnes liquidas: alterum, ſanguinem eſſe dicebant, colore mutato. Cubile eis, de foliis palmarû, quas baias vocãt cõtextum erat: ſcabellum accliue, & ex vna parte obliquum, in terra pro puluillo capiti ſupponebant, bidui triduiquè inediam ſuſtinentes. Humores corporis, qui naſcuntur ex ocio, & ex manſione vnius loci, nimia victûs caſtigatione ſiccabãt. Ioſephus in ſecunda Iudaicæ captiuitatis hiſtoria, & in octauodecimo antiquitatum libro, & contra Appionem duobus voluminibus, tria deſcribit dogmata Iudæorum, Phariſæos, Sadducæos, Eſſænos: quorum nouiſſimos miris effert laudibus, quòd & ab vxoribus, & vino, & carnibus ſemper abſtinuerint, & quotidianum ieiunium verterint in naturam. Super quorum vita & Philo, vir doctiſſimus, proprium volumen edidit. Eanthes Cizycenus, Aſclepiades Cyprius, ætate, qua Pygmaleon in Oriente regnabat, ſcribunt eſum carnium non fuiſſe. Eubulus quoque qui hiſtoriam Mithræ multis voluminibus explicuit, narrat apud Perſas tria genera Magorum: quorum primos, qui ſint doctiſſimi & eloquentiſſimi, excepta farina & olere, nihil amplius in cibo ſumere. Apud Eleuſinam etiam volucribus, & piſcibus, quibuſdam pomis abſtinere, ſolenne eſt. Bardeſanes, vir Babylonius, in duo dogmata apud Indos gymnoſophiſtas diuidit: quorum alterum appellat Bragmanas, alterum Samanæos, qui tantæ continentiæ ſint, vt vel pomis arborum iuxta Gangen fluuium, vel publico orizæ, vel farinæ alantur cibo: &, cùm rex ad eos venerit, adorare illos ſolitus ſit, pacemquè ſuæ prouinciæ in illorum precibus arbitrari ſitam. Euripides, in Creta Iouis prophetas non ſolùm carnibus, ſed & coctis cibis abſtinuiſſe refert. Xenocrates philoſophus de Triptolemi legibus apud Athenienſes tria tantùm præcepta in templo Eleuſinæ reſidere ſcribit, honorandos parentes, venerandos deos, carnibus non veſcendum. Orpheus in carmine ſuo eſum carnium deteſtatur. Pythagoræ, Socratis, Antiſthenis & reliquorum frugalitatem referrem in confuſionem noſtram, niſi & longum eſſet, & proprii operis indigeret.

Perſarum.

Lacedæmoniorũ.

Sacerdotũ Ægyptiorum.

Eſſænorũ.

Oriẽtalĩ.

Magorum.

Eleuſinorũ.

Gymnoſophiſtarum.

Propheta rum Iouis.

Eſus carniũ prohibitus apud Ethnicos.

4. CLEMENS Pontifex & martyr Conſtitutionum Apoſtolicarum libro quinto, capite duodecimo: Poſt dies Epiphaniæ ſeruandum vobis eſt ieiunium Quadrageſimæ, quod vitæ Chriſti, & legis latæ recordationem continet. Celebretur verò ieiunium hoc ante ieiunium Paſchæ, incipiens quidem à ſecunda feria, deſinens verò in ſextam. Deinde dimiſſo ieiunio, incipite ſanctam hebdomadam Paſchæ, ieiunateque omnes cum timore & tremore, facientes per eos dies precationem pro peremptibus.

Quadrageſimæ ieiunium Apoſtolorum tempore.

5. ET capite decimoquarto: Itaque præcipit nobis ieiunare his ſex diebus, propter impietatem & ſcelus Iudæorum, hortatus ad deflendum & lamentandum interitum eorum, ſi quidem, & ipſe illachrymatus eſt illis, quòd ignoraſſent tempus viſitationis. Quarta verò feria, & ſexta iuſſit nobis ieiunare, illa quidem propter proditionem, hac verò propter paſſionem; ieiunium verò ſoluere præcepit ſeptima die poſt gallicantum, ipſo autem ſabbato ieiunare.

Ieiunium ante Paſchã magnæ hebdomadæ. Lucæ 19.

6. CAPITE item decimoſeptimo: Ieiunate diebus Paſchę, incipientes à ſecunda feria vſque ad ſextam, & ſabbatum ſex diebus pane tantùm,

Quomodo ieiunandũ in hebdo-

madi ſan-ctæ ſiue magnæ.

tantùm, ſale, oleribus, & aqua menſe adhibitis. Abſtinete his diebus vino, & carne, dies quippe luctus, & non feſti ſunt; ſexta tamen feria, & ſabbato ex toto manete ieiuni, qui ita firmis viribus eſtis, vt ferre poſſitis, nihil prorſus guſtantes vſque ad nocturnum gallicantum. Si quis verò propter imbecillitatem vtrumque diem coniungere non potuerit, ſaltem ſabbatum ſeruet; ait enim Dominus de ſe; Quando ablatus fuerit eis ſponſus, tum ieiunabunt in diebus illis. His itaque diebus ablatus fuit nobis Dominus a Iudæis, quos ſic falsò vocant, & in crucem actus, & cum maleficis deputatus.

Matth. 9 Lucæ 22.

7. ITEM capite decimooctauo: Quamobrem monemus vos, vt his diebus ieiuni maneatis vſque ad veſperam, ſicut & nos ieiuni manſimus, cùm ablatus fuit nobis; reliquis verò diebus ante ſextam feriam, edite hora nona, aut veſpere, aut pro ratione virium, vt quis poteſt.

Apoſtoli ieiunarunt.

8. DEMVM capite decimonono: Poſt celebratam Pentecoſten, celebrate hebdomadam vnam, & poſt illam ieiunate item vnam, æquum enim eſt tum lætitiam de dono Dei capere, tum poſt relaxionem corporis rurſus ieiunare, ſiquidem & Moyſes, & Elias quadraginta diebus ieiunârunt, & Daniel tribus hebdomadis dierum panem deſideriorum non comedit, & caro ac vinum non ingreſſa ſunt in os eius, & beata Anna cùm à Deo peteret Samuelem: Vinum, inquit, & temetum non bibi, & effundam animam meam coram Domino. Item Niniuitæ facto ieiunio trium dierum, & totidem noctium impendens diuinæ iræ periculum effugerunt. Item Eſter &, Mardochæus, & Iudith ieiunio ſancto malum, quod impij Holofernes, & Aman Iudæis moliebantur, declinârunt. & Dauid ait: Genua mea infirmata ſunt à ieiunio, & caro mea immutata eſt propter oleum. Igitur & vos quæ à Deo petitis, ieiunando petite. Poſt totam verò iſtam ieiunij hebdomadam præcipimus vobis quartis, & ſextis feriis ieiunare; & quæ ex ieiunio vobis redundant egentibus largiri.

Ieiuniorũ exempla. Exod 24. & 34. 3 Reg. 19. Daniel. 10. 1. Reg 1. Ionæ 3. Esther 4. Iudith 9. Pſalm. 108.

Omni 4. & 6. feria olim ieiunabatur.

9. ISIDORVS Hiſpalenſis libro primo de Eccleſiaſticis Officiis, capite trigeſimoſexto: ieiuniorum tempora ſecundum ſcripturas ſacras, quatuor ſunt, in quibus per abſtinentiam & lamentum pœnitentiæ, Domino ſupplicandum eſt: & licet omnibus diebus orare, & abſtinere conueniat, his tamen temporibus amplius ieiunijs, & pœnitentiæ ſeruire oportet. Primum ieiunium quadrageſimarum eſt, quod à veteribus libris cœpit ex ieiunio Moyſis & Eliæ, & ex Euangelio, quia totidem diebus Dominus ieiunauit, monſtrans Euangelium non diſſentire à lege & Prophetis. In perſona quippe Moyſis, lex: in perſona Eliæ Prophetæ accipiuntur, inter quos in monte Chriſtus glorioſus apparuit, vt euidentius emineret, quod de illo dicit Apoſtolus: Teſtimonium habens ex lege & Prophetis. In qua ergo parte anni congruentius obſeruatio quadrageſimæ conſtitueretur, niſi confinis atque contigua Dominicæ paſſionis, quia in ea ſignificatur hæc vita laborioſa, cui etiam opus eſt continentia, vt ab ipſius mundi illecebris ieiunemus, in ſola manna viuentes, id eſt, cæleſtibus ſpiritualibuſque præceptis? In numero autem quadragenario vita iſta propterea figuratur, quia denarius eſt perfectio beatitudinis noſtræ: creatura autem ſeptenario figuratur, quæ adhæret creatori, in quo declaratur vnitas Trinitatis per vniuerſum mundum temporaliter annunciata. Et quia mundus à quatuor ventis * delineatur, & à quatuor elementis erigitur, & à quatuor anni temporum vicibus variatur, denarius quater ductus, in quadraginta conſummatur: quo numero oſtenditur, ab omni temporum delectatione abſtinendum ac ieiunandum eſſe, & caſtè continenterque viuendum. Licèt & aliud Sacramenti myſterium exprimitur, quòd quadraginta diebus eadem ieiunia celebrantur. Lege enim Moſaica vniuerſo populo generaliter eſt præceptum, decimas & primitias Domino Deo offerre. Itaque dum in hac ſententia principia voluntatum conſummationeſque operum noſtrorum referre ad Dei gratiam admonemur, in ſupputatione tamen quadrageſimæ, ſumma iſta legalium decimarum expletur. Totum enim anni tempus trigintaſex numero dierum decimatur, ſubtractis enim à quadrageſima diebus Dominicis, quibus ieiunia reſoluuntur, his diebus quaſi pro totius anni decimis ad Eccleſiam concurrimus, actuumque noſtrorum operationem Deo in hoſtiam iubilationis offerimus. Cuius quidem quadrageſimæ legibus, ſicut ait * noſter Caſſianus, quique perfecti ſunt, non tenentur, nec exigui huius canonis ſubiectione contenti ſunt. Quem profectò illis, qui per totũ anni ſpatium deliciis ac negotiis ſecularib. implicantur, Eccleſiarum principes ſtatuerunt, vt vel hac legali quodammodo neceſſitate conſtricti his ſaltem diebus vacare Domino cogerentur, ac dierum vitæ ſuæ, quos totos quaſi quoſdam fructus fuerant votaturi, vel decimas Domino dedicarent.

cap 15. Myſterium quadragenarij ieiunij.

*delimatur

Aliud myſterium.

Leuit. 27. Numer. 5.

Vide B. Greg. hom. 16 in Euangelia. In Quadrageſima dantur totius anni decimæ.

*Collat. 21. cap. 29. Pro quibus potiſſimum ſit inſtitutũ ieiunium Quadrageſimæ.

Ieiuniorũ tempora.

10. CAPITE trigeſimoſeptimo: Secundum ieiunium eſt, quod iuxta canones poſt Pentecoſten alio die inchoatur, ſecundùm quod & Moyſes ait, Initio menſis hordearij facietis vobis hebdomadas ſeptem, &c.

Deut. 16.

11. CAPITE trigeſimooctauo agit de ieiunio ſeptimi menſis.

12. CAPITE trigeſimonono & quadrageſimo, de ieiunio Calendarum Nouembrium & Ianuariarum.

Ieiunium quadrageſimæ. Exod. 24. 3. Reg 19. Matth 4

13. CAPITE quadrageſimoprimo: Triduanis autem diebus ieiunare, de exemplo ſumptum eſt Niniuitarum, qui damnatis priſtinis vitiis, totos ſe tribus diebus ieiunio ac pœnitentiæ contulerunt, & operti ſaccis, Deum ad miſericordiam prouocauerunt.

Ionæ 3.

Ieiunium feriæ 6.

Sabbati ieiunium.

14. CAPITE quadrageſimo ſecundo: Præter hæc autem legitima tempora ieiuniorum, omni ſexta feria propter paſſionem Domini à quibuſdam ieiunatur, ſed & ſabbathi dies à pleriſque propter quod in eo Chriſtus iacuit in ſepulchro, ieiunio conſecratus habetur, ſcilicet ne Iudæis exultando præbeatur, quod Chriſtus ſuſtulit moriendo. Die autem Dominico ſemper eſſe reficiendum, vt reſurrectionem Chriſti, & gaudium noſtrum gentibus prædicemus, præſertim cùm Apoſtolica ſedes hanc regulam ſeruet

Rom. 3. Congruo anni tempore obſeruatur. Ex B. Aug. epi. 119 ad Ianuarium,

Ieiunia extraordinaria nō prohibentur.

Post Paſcha autem vſque ad Pentecoſten, licet traditio Eccleſiarum abſtinentiæ rigorem prandiis relaxauerit, tamen ſi qui Monachorum, vel clericorum ieiunare cupiunt, non ſunt prohibendi, quia Antonius, & Paulus, & cæteri patres antiqui, etiam his diebus in eremo leguntur abſtinuiſſe, neque ſoluiſſe abſtinentiam, niſi tantùm die Dominico. Quis enim parſimoniam non laudet, ieiunium non prædicet? Ieiunium res ſancta eſt, opus cęleſte, ianua regni, forma futuri, quod qui ſanctè agit, Deo iungitur, alienatur mundo, ſpiritualis efficitur. Per hoc enim proſternuntur vitia, humiliatur caro, diaboli tentamenta vincuntur.

Ieiunij laus eximia ab effectu.

15. CAPITE quadrageſimo tertio: Hæc & alia multa ſunt, quæ in Eccleſiis Chriſti geruntur, ex quibus tamen quædam ſunt, quæ in ſcripturis canonicis commendantur, quædam quæ non quidem ſcripta, ſed tamen tradita cuſtodiuntur. Sed illa quidem quæ toto terrarum orbe ſeruantur, vel ab ipſis Apoſtolis, vel ab authoritate principali Conciliorum inſtituta intelliguntur: ſicut Domini paſſio, & reſurrectio, & aſcenſio in cælum: & aduentus Spiritus ſancti, quæ reuoluto die anni ob memoriam celebrantur, ſed & ſi quid aliud eſt, quod ſeruatur ab vniuerſis quaque ſe diffundit Eccleſia. Alia verò, quæ variè per diuerſa loca obſeruantur, ſicuti eſt, quod aliqui ieiunant ſabbato, alii non, alii quotidie communicant, alij certis diebus: aliis nullus dies prætermittitur, quo non offeratur ſacrificium: aliis ſabbato tantùm offertur & Dominico, aliis tantùm Dominico: & ſi quid aliud huiuſmodi animaduerti poteſt, totum hoc genus rerum, vt quibuſcunque placuit ſacerdotibus Eccleſiæ, vel regionis cui præerant, inſtituerunt: nec diſciplina in his melior eſt graui prudentique Chriſtiano, niſi vt eo modo agat, quo agere viderit Eccleſiam, ad quam forte deuenerit. Quod enim neque contra fidem, neque contra mores bonos habetur, indifferenter ſequendum, & propter eorum, inter quos viuitur, ſocietatem ſeruandum eſt, ne per diuerſitatem obſeruationum ſchiſmata generentur.

Ex D. Auguſt. in epi. 118 ad Ianuarium ca. 1. & 2.

Traditiones apoſtolicæ & vniuerſales.

De vario Eccleſiarū vſu tum in ieiuniis tum in aliis.

Conformare nos Eccleſiæ debemus, ad quam venimus.

16. RABANVS Maurus de inſtitutione Clericorum libro ſecundo, capite decimoſeptimo: Ieiunium res eſt ſancta, &c. ex Iſidoro libro primo, capite quadrageſimo ſecundo, vt ſupra teſtimonio decimoquarto.

Ieiunij & ſtationis diſcrimen iuxta nonnullos.

17. CAPITE decimooctauo aſſignat, differentiam inter ieiunium & ſtationem. Diſcernunt quidam, inquit, inter ieiunium & ſtationem. Nā ieiunium indifferenter cuiuslibet diei eſt abſtinentia, non per legem, ſed ſecundùm propriam voluntatem: Statio, obſeruatio ſtatutorum dierum vel temporum: dierum, vt quartæ feriæ & ſextæ feriæ ieiunium, ex vetere lege præceptum, de qua ſtatione in Euangelio dixit ille: Ieiuno bis in ſabbato, id eſt, in quarta & ſexta ſabbati: Temporum autem, quæ legalibus aut prophetici inſtitutionibus, terminatis temporibus ſtatuta ſunt, vt ieiunium quarti, ieiunium quinti, ieiunium ſeptimi, & ieiunium decimi: vel ſicut in Euangelio dies illi, in quibus ablatus eſt ſponſus: vel ſicut obſeruatio quadrageſimæ, quæ in vniuerſo orbe inſtitutione Apoſtolica obſeruatur circa confinium Dominicæ paſſionis.

Luc. 18.

Zachar. 8.

Matth. 9.

Quadrageſima obſeruatur in toto orbe ex inſtitutione Apoſtolica.

18. CAPITE decimonono agit de ieiunio quarti, quinti, ſeptimi, & decimi menſis, ex Hieronymi Commentariis in Zachariam prophetam: Sed quia, inquit, hęc ieiunia magis in veteri teſtamento, quàm in nouo celebrata ſunt, ne penitus illa prætermiſiſſe videremur, (quia in propheta Zacharia commemorata ſunt) breuiter adnotauimus, ad noui teſtamenti ieiunia exponenda tranſeuntes.

In caput 8.

Zachar. 8

19. CAPITE vigeſimo: Primum enim ieiunium quadrageſimę eſt, quòd à veteribus libris cœpit, &c. ad verbum, vt ſupra teſtimonio nono, Iſidorus libro primo, capite trigeſimoſexto.

20. CAPITE vigeſimoprimo & vigeſimoſecundo agitur de ieiunio Pentecoſtes, & noni ac decimi menſis.

21. CAPITE vigeſimotertio: Præter hęc autem & alia legitima tempora ieiuniorum ſunt: ſicut eſt omnis ſexta feria, in qua propter paſſionem Domini à fidelibus ieiunatur: & ſabbati dies, qui à pleriſque, propter quod in eo Chriſtus iacuit in ſepulchro, ieiunio conſecratus habetur, ſicut in decretis Innocentij Papę conſtitutum inuenimus: ſcilicet ne Iudęis exultādo prębeatur, quod Chriſtus ſuſtulit moriendo. Nam vtique conſtat, Apoſtolos biduo iſto, & in mœrore fuiſſe, & propter metum Iudæorum ſe occuluiſſe, quod vtique non dubium eſt, & ieiunaſſe eos biduo memorato, quę forma vtique per ſingulas tenenda eſt hebdomadas, propter id quod commemoratio illius diei ſemper eſt celebranda. Quòd ſi putant, ſemel atque vno tantùm ſabbato ieiunandum, ergò & Dominicum, & ſexta feria, ſemel in Paſcha erit vtique celebrandum.

Ieiunio 6. feriæ & ſabbati.

Innocent. I. epiſt. 1. ad Decentium cap. 4.

Ioan. 20.

22. CAPITE vigeſimoquarto: Sunt quoque & quatuor ſabbata, in quatuor menſibus, ſingula per ſingulos, in quibus ſpecialia ieiunia ſunt conſtituta, & officia his diebus maiora orationum & lectionum in Eccleſia celebrantur, ideſt, in Martio menſe, primo ſabbato, & in ſecundo ſabbato quarti menſis, id eſt, Iunij. In ſeptimi quoque menſis, ideſt, Septembris, tertio ſabbato, & in quarto ſabbato decimi menſis, id eſt, Decembris. Quorum primum iuxta obſeruationem quadrageſimę verno tempore celebratur, quando menſis nouorum apud Iudęos habebatur. Secundum autem in Iunio poſt Pentecoſten ęſtatis tempore, qnando apud Iudęos dies primitiarum ex legis præcepto cuſtodiebantur, ideſt, de frugibus primi panes Deo offerebantur, & ocium legitimum ipſius diei colebatur. Tertium eſt in ſeptimo menſe. Autumni videlicet tempore, qui totus in lege variis ſolennitatibus Deo dicatus erat, in quo dies expiationum erat, dicente Domino ad Moyſen: Decima die menſis huius ſeptimi, dies expiationum erit celeberrimus, & vocabitur ſanctus, affligetiſqúe animas veſtras in eo, & offeretis holocauſtum Domino. Omne opus non facietis in tempore diei huius, quia dies propitiationis eſt, vt propitietur vobis Dominus Deus veſter. Omnis anima quę afflicta non fuerit die hoc, peribit de populis ſuis, & reliqua. In quo & dies ſcenopegiæ fuerant, id eſt, Tabernaculorum. Nam quinta decima die menſis huius veteres ſolennitates Tabernaculorum celebrabant, ſeptem diebus eandem ſolennitatem exigentes. Quo quidem ieiunio vſos fuiſſe antiquos, Eſdræ liber meminit. Poſtquam enim redierunt, inquit, filij Iſrael in Ieruſalem, & fecerunt ſibi Tabernaculorum lętitiam magnam, de hinc conuenerunt in ieiunio, in ſaccis & humus ſuper eos, & ſteterunt, & confitebantur peccata ſua, & iniquitates

De ieiunio 4. ſabbatorum in quatuor temporibus.

Primum.

Leuit. 23.

Secundum.

Tertium.

Leuit. 23.

2. Eſdr. 9.

& iniquitates patrum ſuorum, & conſurrexerunt ad ſtandum, & legerunt in volumine legis Domini Dei ſui quater in die, & quater in nocte confitebantur, & adorabant Dominum Deum ſuum. Quartum verò eſt ieiunium ſabbati in decimo menſe ante diem Natalis Domini, quando venturi Saluatoris ſalubris in ſacris lectionibus prædicatur aduentus, vt fideles quique hac religione inſtructi, & medicamine ſanctarum orationum ſimul cum ſacro ieiunio confirmati, natiuitatem redemptoris læti expectent. Ante hæc videlicet quatuor ſabbata in eadem hebdomada, ſemper quarta & ſexta feria legitima ieiunia fieri, & canon orationum, & lectionum in ijſdem ferijs ad ſacrarum Miſſarum ſolennia conſtitutus indicat, & exempla præcedentium Patrum confirmant. Sacras autem ordinationes his diebus oportere fieri, decreta Gelaſij Papæ * teſtantur, in quibus ita ſcriptum continetur: Ordinationes autem preſbyterorum diaconorumqúe, niſi certis temporibus & diebus exercere non debeant, id eſt, in quarti menſis ieiunio, ſeptimi, & decimi, ſed & etiam quadrageſimalis initij: ac mediana quadrageſimæ die, ſabbati ieiunio circa veſperam nouerint celebrandas. Officia autem horum quatuor ſabbatorum, vulgò duodecim lectiones vocantur, eò quòd cum lectionibus quę leguntur, & cum ptalmis qui canuntur, duodenarius numerus adimpletur, qui benè lectiones poſſunt vocari, eò quòd inter canonicas ſcripturas connumerantur.

23. CAPITE vigeſimoquinto: Præterea vnicuique licet, vt libet, ieiuniorum modum habere, ſeu inediam extendere, ſeruata præ omnibus conſtitutione legitimorum ieiuniorum, quæ ſupra memorauimus, quæ generaliter ſancta & Apoſtolica ſeruat Eccleſia. Necnon & illa omnimodo cuſtodire oportet vnumquenque, quæ communiter omnibus facere, ſiue pro tribulatione, ſiue pro gratiarum actione proprius Eccleſiæ mandat Epiſcopus: quia qui conſtituta atque demandata ieiunia ſeruare neglexerit, peccat: qui autem expletis legitimis, priuata ſuper expenderit, propriam mercedem habebit. Nam leguntur aliqui Sanctorum per biduanas, ſiue per triduanas, ſiue etiam per totam hebdomadam ieiunium extendere: plerique quòd nec vinum, nec ficeram biberint, nec aliquid manducauerint, præter panem ſiccum & olera: alij, quòd ab omni carne ſe abſtinuerint: alij, quòd intantùm ſe abſtinuerint, quòd nec pane in cibo vſi ſunt, ſed paucis carycis corpus ſuum ſuſtentauerint. Et alia plurima ſunt genera abſtinentiæ. Sed ante omnia cauere debet, qui ſe abſtinere vult ab aliquo cibo, vel potu, ne mens eius occulta cogitatione polluatur, ita vt aliquam creaturam Dei damnet, Iudaica ſuperſtitione ſeductus, dicens, hoc licere, illud autem non: hoc mũdum, illud autem immundũ eſſe, cogitet: Quem huiuſmodi cogitatio pulſat, videat Apoſtolum dixiſſe, Omnis creatura Dei munda eſt, & nihil reiiciendum quod cum gratiarum actione percipitur. &c, Malum eſt homini qui per offendiculum manducat.

24. IVO Carnotenſis Epiſcopus, parte quarta decretorum, capite veſimoquinto ex Teleſphoro ſeptimo à Petro, in primo decreto ſuo ad omnes Epiſcopos, hæc verba citat: Cognoſcite à nobis & cunctis Epiſcopis in hac ſancta & Apoſtolica Sede congregatis ſtatutum eſſe, vt ſeptem hebdomadas plenas ante ſanctum Paſcha, omnes Clerici in ſorte Domini vocati, à carne ieiunent: quia ſicut diſcreta debet eſſe vita Clericorum à laicorũ conuerſatione, ita & in ieiunio fieri debet diſcretio. Has ergò ſeptem hebdomadas omnes Clerici à carne & delicijs ieiunent, & hymnis, & vigiliis atque orationibus Domino inhærere die noctuque ſtudeant.

25. CAPITE vigeſimoſexto ex Calixto Papa & Martyre, qui fuit decimuſquintus à Petro, ad Benedictum fratrem ſuum & coepiſcopum: Ieiunium, quod ter in anno apud nos celebrari didiciſti, conuenientiùs nunc per quatuor tempora fieri decernimus: vt ſicut annus per quatuor voluitur tempora, ſic & nos quaternum ſolenne agamus ieiunium, per quatuor anni tempora.

26. CAPITE vigeſimooctauo ex Innocentio primo ad Decentium Eugubinum Epiſcopum, capite quarto: Sabbato verò ieiunandum eſſe ratio euidentiſſima demõſtrat. Nam ſi diem Dominicum, ob venerabilem reſurrectionem Domini noſtri Ieſu Chriſti, non ſolùm in Paſcha celebramus, verùm etiam per circulos hebdomadarum, ipſius diei imaginem frequentamus, ac ſicut ſexta feria, propter paſſionem Domini ieiunamus, Sabbatum prætermittere non debemus, quia inter triſtitiam & lætitiam temporis illius videtur incluſum. Nam vtique conſtat, Apoſtolos biduo iſto & in mœrore fuiſſe, & propter metum Iudæorum ſe oculuiſſe. Quod vtique non dubium eſt intantùm eos ieiunaſſe biduo memorato, vt traditio Eccleſiæ habeat, iſto biduo ſacramenta penitus non celebrari. Quæ vtique forma per ſingulas tenenda eſt hebdomadas, propter id commemoratio illius diei ſemper eſt celebranda. Quòd ſi putant ſemel atque vno ſabbato ieiunandum, ergò & Dominica & ſexta feria ſemel in Paſcha erit vtique celebrandum.

27. CAPITE vigeſimonono ex Gregorio ad Auguſtinum Anglorum Epiſcopum: Denique ſacerdotes & diaconi, & reliqui omnes, quos dignitas Eccleſiaſtici gradus exornat, à quinquageſima propoſitũ ieiunandi ſuſcipiant; quo & aliqui ad penſum ſanctæ inſtitutionis adiiciant, & eorum qui in laicali ordine conſiſtunt, obſeruantiam, ſicut loco, ita religione præcellant. Et poſt pauca: Par autem eſt, vt quibus diebus à carne animalium abſtinemus, ab omnibus quoque, quæ ſementiuam carnis trahunt originem, ieiunemus; à lacte videlicet, caſeo, & ouis.

28. CAPITE trigeſimoprimo ex Elibertino concilio, capite vigeſimotertio: Ieiunia ſeu abſtinentias per ſingulos menſes placuit celebrari, exceptis diebus duorum menſium Iulio & Auguſto, & hoc ob eorundem infirmitatem.

29. CAPITE trigeſimoſecundo ex dictis ſancti Apollonii: Ieiunia verò legitima, id eſt, quarta & ſexta feria, nõ ſunt ſoluẽda, niſi grandis aliqua neceſſitas fuerit, quia quarta feria Iudas de traditione Domini cogitauit, & ſexta feria crucifixus eſt Saluator, videbitur ergò, qui in his diebus ſine aliqua neceſſitate ſoluerit ſtatuta ieiunia, vel cũ tradẽte tradere Saluatorẽ, vel cũ crucifigẽtib' crucifigere.

30. CAPITE trigeſimotertio ex concilio Saleguſtadienſi, vt ſupra de Præceptis Eccleſiæ, quæſtione decimaquarta, teſtimonio ſexto de ieiunio.

31. CAPITE trigeſimoquarto ex epiſtola Gregorii Papæ, vel libro quadraginta homiliarum, homilia decimaſexta. Quadrageſima ſumma obſeruatione eſt obſeruanda, vt ieiunium in ea

Quartum.

Quarta & ſexta feria præcedenti etiam ieiunatur.

Ordinationes miniſtrorum Eccleſiæ in ſabbatis 4. temporum.

* In epiſtol. ad epiſcopos per Lucaniam & Brutios & Siciliã conſtitutos, ca. 13.

Officia 4. ſabbatorũ cæteris lõgiora.

De priuatis ieiunijs.

Ieiunia ſtata Eccleſiæ ante omnia ſeruanda ſunt.

Item ab Epiſcopo indicta.

Peccãt qui Eccleſiaſtica ieiunia violant.

Pro priuatis ieiunijs merces accipitur.

Admiranda quorundã ieiunia.

Ciborum delectus & abſtinentia mira.

Non abſtinendum à cibo ex ſuperſtitione Iudaica, vel hæreticè.

1. Tim. 4.

Rom. 14.

Ieiunium quadrageſimale accuratiùs à Clero obſeruandum

Abſtinẽtia à carnibus.

Apud Grat. diſt. 76. cap Ieiunium.

Ieiuniũ 4. temporum.

De conſec. diſt. 3. c. Sabbato.

Ieiunium ſabbati vnde noſtra ſabbatina abſtinentia profecta videtur.

Ieiunium ſextæ feriæ.

Ioan. 20. Biduo ante paſcha non celebrantur ſacra myſteria.

Nam officium ſabbati paſchalis ad noctem ſequentem pertinet potius.

Cap. Denique ſacerdotes, diſtinct. 4.

Eccleſiaſticorum ieiunium quadrageſimale citius inchoatus.

In Quad. geſima rauis & lasticinijs abſtinendum.

Ieiunium 4. & 6 feriæ.

Quãtũ crimen violãtium ieiunia eccleſiaſtica.

Cap. Quadrageſim. de conſec. diſt. 5.

Quadrage simalis ieiunij obſeruatio.

præter dies Dominicos, qui de abſtinentia ſubtracti ſunt, niſi quem infirmitas impedierit, nullatenus tollatur, quiaipſi dies, decimæ ſunt anni. A prima igitur Dominica quadrageſimæ, vſque in Paſcha Domini, ſex hebdomadæ computantur: quarum videlicet dies quadragintaduo ſiunt. Ex quibusdam ſex Dominici dies ſubtrahuntur abſtinentiæ, non plus in abſtinentia quam triginta & ſex dies remanent. Verbi gratia: Si per trecentos ſexagintaquinque dies annus ducitur, & nos per triginta ſex dies affligimur, quaſi anni decimas Deo damus: & vt ſacer numerus quadraginta dierum adimpleatur, quem Saluator noſter ſuo ſacro ieiunio conſecrauit, quatuor dies prioris hebdomadæ ad ſupplementum quadraginta dierum tolluntur, id eſt, quarta feria, quæ caput ieiunii ſubnotatur, & quinta feria ſequens, & ſexta, & ſabbatum. Niſi quatuor iſtos dies ſuperioribus triginta & ſex adiunxerimus, quadraginta dies in abſtinentia non habemus. Iubemur etiam ab omnipotente Deo omnium bonorum noſtrorum decimas dare. Quapropter vt omnis decima à nobis ritè perſoluatur, tollamus decimam anni, & in ea peccata noſtra confitendo, corrigendo nos, ieiunando, vigilando, orando, eleemoſynas dando, abſtergamus, & carnem noſtram decimemus, vt ad ſanctum Paſcha ſecuri peruenire poſſimus.

Cur ante Dominicã primã Quadrageſimæ inchoamus Quadrageſimale ieiunium.

Decimæ animãdæ ſunt in quadrageſima.

32. CAPITE trigeſimoquinto & trigeſimoſeptimo ex concilio Moguntino, vt ſupra de Præceptis Eccleſiæ, quæſtione decimaquarta, teſtimonio quarto & ſequenti de ieiunio.

33. CAPITE quadrageſimo ex Aurelianenſi concilio, capite ſexto: Cùm exigentibus peccatis, Galliarum populi, luporum rabie acriter interimerentur, nec illius flagelli aliquod remedium inuenire poſſent: congregati traduntur Galliarum Epiſcopi apud Viennam vrbem, atque in commune ſtatuerunt, vt triduanum ieiunium facerent. Cumqúe Dominus peſtem miſericorditer abſtuliſſet, hi dies in conſuetudinem annuæ celebritatis venerunt, vt per Galliarum Prouincias ante Aſcenſionis Domini diem celebrarentur. Agamus & nos hos dies cum ſumma reuerentia & deuotione, cum abſtinentia carnis, & humilitate mentis & cordis, vt non ſolùm viſibilium luporum rabiem euadamus, ſed vt inuiſibilium, id eſt, ſpirituum immundorum tentamenta vincere valeamus. Nullus autem his diebus veſtimentis pretioſis induatur, qui in ſacco & cinere lugere debemus. Prohibeantur ebrietates & comeſſationes, quæ fiunt in vulgari plebe. Nemo tibi equitare præſumat, ſed diſcalceatis pedibus omnes incedant. Nequaquam mulierculæ choros ducant, ſed omnes in commune Kyrie eleiſon decantent, & cum contritione cordis, Dei miſericordiam exorent pro peccatis, pro pace, pro peſte, pro conſeruatione frugum, & pro cæteris neceſſitatibus: dies enim ſunt abſtinentiæ, non lætitiæ.

Vide ieiunij Rogationum originem habeat, Vide Greg. Turonenſ. hiſtoriæ Francorum lib 2. cap. 14

Quemodo Rogationũ ieiunia celebrari inſtituerint in Gallia.

Pro quibus rebus orandum in Rogationum diebus.

34. CAPITE quadrageſimoſecundo ex concilio Arauſico, capite ſecundo: Vt in ſabbato ſancto, hoc eſt, in vigilia Paſchæ, ieiunium ante noctis initium, niſi a paruulis, aut infirmis, non ſoluatur.

Ieiunium ſabbati paſchalis.

Burchardus lib. 13 c. 12. hæc tribuit Siluerio Papæ.

35. CAPITE quadrageſimoquinto ex concilio Cabilonenſi, capite quinto: Solent plures qui ſe ieiunare putant, in Quadrageſima, mox vt ſignum audierint ad horam nonam, manducare. Qui nullatenus ieiunari credendi ſunt, ſi ante manducauerint, quàm veſpertinum celebretur officium. Concurrendum eſt enim ad Miſſam, & auditis Miſſarum ſolemnibus, & veſpertinis officiis, largitis eleemoſynis, ad cibum accedendum eſt. Si verò aliquis neceſſitate conſtrictus fuerit, vt ad Miſſam venire non valeat, æſtimata veſpertina hora completa, oratione ſua, ieiunium ſoluat.

Ante veſpertinum officium manducare non licebat in quadrageſima.

36. CAPITE quadrageſimonono ex decretis Euſebij Papæ, capite tertio: Vt in Eccleſia à ſacerdotibus ieiunia conſtituta ſine neceſſitate rationabili non ſoluantur.

Ieiunia indicta non ſunt ſoluẽda.

37. CAPITE quinquageſimo ex eiſdem, capite ſecundo. Si euenerit fames, aut peſtilentia, aut inæqualitas aeris, vel alia qualiſcunque tribulatio, ſtatim ieiuniis, & eleemoſynis, & obſecrationibus miſericordia Domini deprecetur.

Aduerſitatis tempore quibus modis exorandus & placandus Deus.

38. BVRCHARDVS VVormatienſis Epiſcopus decretorum libro decimotertio, capite primo ex Gregorio, de obſeruatione quadrageſimæ, vt ſupra apud Iuonem, capite trigeſimoquarto.

39. CAPITE ſecundo & quarto, vt apud Iuonẽ, capite trigeſimoquinto, & trigeſimoſeptimo.

40. CAPITE quinto ex concilio Gangrenſi, vt apud Iuonem, capite trigeſimooctauo, & infra quæſtione ſequenti, D teſtimonio quadrageſimoſexto.

41. CAPITE ſeptimo de ieiunio Rogationum, ex concilio Aurelianenſi, capite ſexto, vt ſupra apud Iuonem capite quadrageſimo.

42. CAPITE nono de Sabbato ſancto, ex concilio Arauſico, capite ſecundo, vt ſupra apud Iuonem capite quadrageſimoſecundo.

43. CAPITE duodecimo ex decretis Siluerii Papæ, capite primo: Solent plures &c. vt ſupra apud Iuonem capite quadrageſimoquinto.

44. CAPITE decimoſexto ex concilio Aurelianenſi, capite primo: Preſbyteri cùm ſacras feſtiuitates populo annunciant, etiam ieiunium vigiliarum eos omnimodis ſeruare moneant.

Ieiunium vigiliarum.

45. CAPITE decimoſeptimo ex dictis Euſebii Papæ, vt ſupra, capite quadrageſimonono apud Iuonem.

46. CAPITE decimooctauo ex decretis Liberii Papæ, capite ſecundo: Si euenerit, &c. vt apud Iuonem capite quinquageſimo.

1. B. CYPRIANVS de ieiunio & tentationibus Chriſti: Ieiuniis vitiorum ſentina ſiccatur, petulantia marcet, concupiſcentiæ languent, fugitiuæ abeunt voluptates. Extinguitur ardentis æternæ incendium, & flãmiuomi fornax Vulcani extincta intrinſecus, montes conterminos non adurit. Ieiunium ſi diſcretione regatur, omnem carnis rebellionem edomat, & tyrannidem gulæ ſpoliat & exarmat. Ieiunium extraordinarios motus in cippo claudit & arctat, & appetitus vagos diſtringit & ligat. Ieiunium ſi humilitate ornetur, ſeruos Dei, mundi efficit contemptores. Ieiunium carnes azymas mundat & ſolidat: & putredines quæ ex adipe prodeunt, conſumit & ſiccat. Ieiunium ſcripturarum deliciis paſcitur, contemplatione reficitur: gratia ſtabilitur, cæleſti pane nutritur. Danieli interpretatio ſomniorum reuelatur ieiunio, & tres pueri de Babylonio illæſi egrediuntur incendio. Moyſes in monte quadraginta diebus cum Domino perſeuerans, & Dei familiare colloquium, & legis miniſterium ieiunio promeretur. Elias quoque eodem dierum numero abſtinens, in eremo conuerſatur. Vtilitas ieiuniorum temporibus

Ieiuniorum vis & efficacitas.

Dan. 1. & 3.

Exod. 34. 1 Reg. 19.

Frequens ieiunium apud Chriſtianos, & quanta eius vtilitas.

ribus Christianis clarius paruit, & à multis frequentata, in plurimos se effudit. Quorquot viros virtutum vidimus, sine ieiunio non legimus ascendisse: nec aliquid magnum moliti sunt, nisi prius abstinentia præcessisset. Quoties aliquid à Deo obtinere conati sunt, ieiunijs incubuêre & lachrymis, & pernoctantes in orationibus, ciliciis carni hærentibus supplices beneficia postulârunt. Nec defuit prouentus, vbi ad pedes Dei sacrificium contriti cordis offerens se prostrauit humilitas, sed propè fuit inuocantibus se Deus, & protexit manũ naufragis, & subuenit afflictis.

2. ATHANASIVS in libro de virginitate, siue de meditatione: Amplectamur valdè ieiunium. Tob. 12. & 4. Magnum enim munimentum est ieiunium, oratio item, & eleemosyna, quum ex morte hominem liberent. Vt enim ob escam & inobedientiam proturbatus est Adam ex Paradiso, ita rursum per ieiunium, & obedientiam in Paradisum, qui volet, redibit. Per ieiuniũ redditur in paradisum. In hac virtute cultum corporis tui ornamentaque quære, ô virgo, & placebis cælesti sponso. Nam quæ cum mundo coalescunt, & conseruntur, & vnguentis, aromatibus, & fragrantiis, & amictu pretioso, & auro venustant sua corpora, vt placeant hominibus, Deo placere non possunt: Christus autem nihil horum à te requirit, nisi solùm cor mundũ, & os incontaminatum, ieiunioque liuidum, Quòd si accedant aliqui, & dicant tibi Ne frequenter ieiunes, ne imbecillior fias, nec illis credas, nec auscultes: istos enim diabolus subornauit. Dissuasores frequẽtis ieiunij subornantur à diabolo. Reminiscere eius quod scriptum est, quòd quum Daniel, & tres pueri capti essent à rege Babylonis Nabuchodonosore, & alii pueruli vnà cum illis, iussumque esset ab eo, vt de sua regia mensa comederent, & de suo vino biberent, Danielem, & tres pueros noluisse saturari ex mensa regia, & ad eunuchum dixisse, qui eos curabat: Da nobis de seminibus terræ, & vescemur. Quibus responsum est ab eunucho, Timeo ego regem, qui hunc cibum vobis & potum imperauit dari, ne facies vestræ regi præ cæteris pueris, qui regia mensa aluntur, appareant squalidiores, & puniat me. Cui ita responderunt, Experire id in seruis tuis plus minus decem diebus. Et dedit eis legumina ad cibum, & aquam ad potum. Et produxit eos ad regem, & visæ sunt species illorum eximiæ super eos, qui ex regia mensa vescebantur. Ieiunij effectus. Vide igitur quid faciat ieiunium: morbos sanat, distillationes exsiccat, dæmones fugat, malasque cogitationes expellit, & mentem nitidiorem reddit, & cor purgatius, & corpus salubrius, & ad thronum Dei hominem sistit. Sed ne putes ista temerè dici, habes eius rei testimonium in Euangeliis, ab ipso Christo prolatum: Scisciatati sunt ab eo discipuli, dicentes: Domine, declara nobis, quonam pacto immundi spiritus propelluntur? Quibus responsum est à Domino: Hoc genus non ejicitur nisi ieiuniis & orationibus. Quisquis igitur ab immundo spiritu vexatur, certum habere debet, hoc pharmaco, ieiunio inquam, statim spiritus malos afflictos abscedere, vim ieiunij metuentes. Valdè enim dæmones oblectantur crapula & ocio corporis. Magna vis in ieiunio, & magna præclara fiunt per illud. Alioqui vnde fieri posset, vt homines tam mirifica præstent, vt Dominus per eos vel signa faciat, vel sanitatem laborantibus donet, nisi planè ob deuotas meditationes, & humilitatem animi, & conuersationem bonam? Ieiunium enim, angelorum cibus est: & qui eo vtitur, ordinis angelici censendus est. Angelorũ cibus. Sed ne, mi dilecta, simplex quiddam & promiscuum ieiunium putes. Non enim qui à cibis ieiunat solummodò, probè se gesserit, sed qui abstinet ab omni opere malo.

3. CHRYSOSTOMVS homilia prima in Genesim: Ea propter & ipse hodiè ingenti alacritate surrexi, vna vobiscum lætitiæ illius spiritualis particeps futurus, & volens aduentus sanctæ Quadragesimæ, remedii, inquam animarum nostrarum, vobis annunciator esse. Remedium animarum Quadragesima. Communis enim nostrî omnium Dominus, veluti pater filios indulgenter amans, cupiens ea quæ vnquam peccauimus nos abluere, hanc nobis, quæ per ieiunium fit, curationem adinuenit. Ieiunio curantur peccata. Nullus igitur sit mœstus &c. Hæ veræ feriæ sunt, vbi animarum salus, vbi pax & concordia est, vbi omnis huius vitæ apparatus abigitur, vbi clamor & tumultus, coquorum discursus, & pecudum mactationes è medio tolluntur, &c. Pecudem mactationes cessant in Quadragesima. Vellem etiam vos purificata vestra mente, valeque delicijs & voracitati dicto, matrem omnium bonorum, & pudicitiæ aliarumque virtutum omnium magistram, ieiunium inquam, explicitis vestræ mentis finibus suscipere, vt & vos maiori fruamini voluptate, & illud congruam vobis suam medicinam conferat. Ieiunium mater omnium bonorum, & magistra virtutum. Nam si medici, pharmaca dare volentes, vt putridum, & corruptum humorem expurgent, a corporali h[illegible] voluptate abstinere præcipiunt, ita vt pharm[illegible]caciæ desit obstaculũ, & operari, suamq[illegible]n illa declarare possint, multò magis nobis spirituale hoc remedium, hoc est, vtilitatem quæ ex ieiunio est, suscepturis, tenuitate victus nostram mentem expurgare, & leuiorem reddere conuenit, vt ne ebrietate demersa, infrugiferam, & inutilem vtilitatem, quę ex illo est, efficiat. Mentem leuat. Enimvero sicut crapula humano generi innumerorum malorum causa est & adductrix, ita etiam ieiunium, vtriusque neglectus, omnium nobis bonorum semper causa fuit. Ieiunium omnium bonorum causa. Nam Deus quum ab initio hominem condidisset, & sciret quod hoc remedio ad animę salutem multum haberet opus: statim & in principio hoc mandatum protoplasto dedit, dicens: De omni ligno quod est in paradiso, comedendo comedes, de ligno autem scientię boni & mali ne comedatis de ipso. Remedio ieiunij opus habet homo ad animæ salutem. Genes. 2. Iam dicere, Hoc comede, hoc ne comedas ieiunii figura erat. Ex adductis exemplis Moysi, Heliæ, Danielis, Niniuitarum & ipsius Christi, ita subiungit: Cęterùm quoniam nobis manifestum factum est, quam magna sit ieiunij vis, & quam multiplex ex illo vtilitas, idque per seruos ad Dominũ est ostensum: proinde obsecro charitatem vestrã, vt scientes, quantũ ex illo sit lucrum, ne vtilitatem tantam, quę ex illo paratur, per delidiam repellatis. Ieiunij vtilitas non negligenda, nec cõtristandum propter eius aduẽtum. neque contristemini propter illius aduentum, sed gaudete & exultate iuxta beatum Paulum, dicentem: Quanto externus noster homo corrumpitur, tanto internus innouatur. 2. Cor. 4. Animæ cibus ieiunium. Ieiunium enim, animæ nostræ alimẽtum est: & sicut corporalis iste cibus impinguat corpus, ita & ieiunium animam habiliorem efficit & valentiorem. Leues ei pennas producit, vt in sublime feratur, & summa contemplari queat; voluptatibusque, & omnibus quæ in hoc mundo habentur suauia, ipsa sit superior. Et quemadmodum leuiores naues maria velociùs transeunt, contrà multis oneribus grauatæ submerguntur; ita ieiunium quidem leuiorem reddens mentem;

efficit vt faciliùs huius vitę pelagus transmittat,& in cælum ac ea quæ in cælis sunt respiciat, & nihili faciat præsentia, sed vt vmbras & si quid minus, diffugere censeat.

Ieiunij laus

4. Et homilia secunda in Genesim : Ieiunium est animarum nostrarum tranquillitas, senum decor, adolescentum pædagogus, continentium magister, quod omnem ætatem & sexum quasi diademate quodam ornat. Nusquam hodiè tumultus, vel clamor, vel carnium concisiones, vel coquorum discursus : sed omnia illa abiêrunt, & imitatur hæc ciuitas honestam quandam, continentem & sobriam matrem familiâs.

Carnium cõcisiones cessât ieiunij tẽpore.

5. Idem in sermone primo de Ieiunio: Propitiationis tempus adest, temporis opportunitatem ne contemnamus : abijciendorum peccatorum tempus est, gratiam ne negligamus, sed ieiunemus à cibis, sed primum à peccatis. Bonum ieiunij lupatum, his qui diligunt ieiunij vtilitatem. Ne attendas ad solum laborem, sed etiam ad fructum. Nisi enim ad vsum spectaret, non sementem faceret qui serit, vt ne reposita dispergere videretur : Respiciens autem in spem, seminauit quæ habuit, vt quæ non habuit metat. Dolet in ieiunijs caro, sed epulatur anima. Quid melius in nobis, anima, vel corpus? Hæc accepit vt non doleat. Nutritur autem & hoc pulchriùs & meliùs,

Tempus ieiunij est tẽpus propitiationis.

Oportet nos esse in ieiunio, nec est propterea corpori corruptio, sed medicina & cura. Nam qui ieiunant, & à fluxibus corporis liberantur : & qui se præparant, superfluitatem carnium liquefaciũt, & animam deficientem nutriunt. Ne putetis paruum quoddam lucrum esse ieiunium. Ab vno ligno si abstinuisset Adam, si ab vno ieiunâsset,

Ad ieiunij fructũ attẽdendum.

mortua fuisset mors, immò non fuisset mortua quæ non erat. Vides si hoc pharmaco fuisset vsus Adam, non fuisset mortale nostrum genus. Quãtæ gratiæ fuit vsus, vt resoluatur quod inuenit Adam per intemperantiam? Quando vides, quid mali operatum sit contrarium, hoc est quòd non abstinuit ab vno ligno Adam : cognosce, quantum bonum ieiunium & abstinentia ab his, quæ licita sunt, afferant. Et adductis exemplis Moysi, Saluatoris, & Danielis, de propheta verba faciens, qui ad Ieroboam missus, contra Dei mandatum manducauerat, & ideirco à leone occisus fuerat, ita ait : Et videre licebat de hoc triplicia mirabilia. Iacebat propheta, declarans inobediẽtiam : assidebat leo, declarans obedientiam : adstabat asina, neque leonis naturam timens, neque recedens, neque aliquid à leone patiens : vt clarum esset, non propter explendum ventrem accessisse leonem, vt accesserat, sed ideò quia ieiunium non seruârat ille cui præceptum erat. Et paulò post : Ieiunium, Angelorum imitatio est pro nostra virili, contemptus præsentium, schola precum, alimonia animæ, frenum oris : & mitigat concupiscentias : sciunt qui ieiunant : & mitigat voluptates, & non ignorant qui tentarunt: mollit furorem, compescit iram, sedat fluctus naturæ, excitat rationem, claram facit animam, alleuiat carnem, fugat fœdas intemperantias nocturnas, liberat ab ebrietate, tollit capitis dolores, claros affert & colores & adspectus. Benè compositi ieiunis sunt gestus, facilis lingua : abest risus ebriorum, recta est cogitatio : non enim effunduntur concupiscentiæ : hilaris est continentia, serenitas inualescit. homo enim exterior otiosus est. In ebrietate ea quæ patimur, non recordamur : à quibus liberati simus, in ieiunijs habemus memoriam. Ieiunium enim & seipsum scit, & quæ sibi sunt aduersaria : ebrietas autem & seipsam ignorat, & bona quæ ex ieiunio proueniunt. Cuius gratia occisi sunt filij Aaron sacerdotes? Nónne quia in ministerio vinum gustãrũt? Quæ erat lex Nazaræorum? Nónne abstinere a vino, & omnibus quæ inebriant? Daniel cum suis lugumina comedebant contemnentes mensem tyranni Nabuchodonosor. Ieiunauit Daniel triginta sex dierum hebdomadas : & vir ille desideriorum, quia à concupiscentiis sibi temperabat cognomẽ sortitus est. Et quomodo ieiunauit non vnum Iudaicum diem & breuem, sed triginta sex dierum hebdomadas? Et ipse prefigurabat Ecclesię consuetudinem. Panem, ait, delicatum non comedebam. Alij autem pro voluptate sua aliquando bibunt. Vinum & caro non intrauit in os meum, à quibus ieiunat Ecclesia. Vide in veteri Christianâ vitâ. Figurę enim in his qui infirmi & imperfecti in prophetis autẽ iam veritatis vestigia Ieiunium sententiam Dei reuocauit. Dixit enim Deus, Subuertetur Ninive: & nõ subuersa est. Adhibuerunt enim ieiunium, & effugerunt. ibidem: Ieiuna, quia peccâsti : ieiuna, vt nõ pecces ieiunia, vt accipias : ieiuna, vt & permaneât quę accepisti. Hęc enim ieiunij genera sunt. Peccauit alius, ieiunauit seipsum castigans, vt effugiat pœnam. Ieiunemus, ne insurgant in nos concupiscentię. Vides vt ieiunium peccata sequatur, hoc est, quia peccata admissa sunt, sit ipsum propter conuersionem & pœnam. Aliud ieiunium peccata prędecedit, nõ vt auferat peccatum quod commissum sit, sed vt tollat quod futurum, ni ieiunaretur. Aliud ieiunium, vt qui legem quęrit, legem accipiat. Etenim qui petit, ieiunat vt Moyses ieiunauit, vt acciperet legem. Iterùm alius ieiunat, vt ne amittat iure quę assecutus fuit. Ecclesia autem simul ob gratiam ieiunat, Iesu opus agnoscens, vt pote vt cum crucifixo crucifixa, & vt dum patitur cum Domino, & cum Domino glorificetur : non vt Dominum lugeamus : viuit enim viuentis filius, sed dispensationis confiteamur beneficium. & si lugemus quòd crucifixerũt ipsum, non propter ipsum, sed propter audaciã eorum qui ausi fuerunt : surrexit ex mortuis, stat in gloria, in qua anteà cum patre fuit. Simul erat cum patre, à quo & erat. Non est luctu digna victoria Iesu : sed ieiunemus, nosipsos curãtes operãque dantes, vt passionũ illius participes simus.

propter gustatũ vinũ filij Aaron interfecti. Leuit 10. Num. 6. Daniel 1. Daniel. 10.

Daniel prefiguraut ecclesiæ ieiunium.

A carne & vino Ieiunat Ecclesia.

Ieiunium sententiam Dei reuocat. Ionæ 3.

Ieiunium. peccati remedium, & quas præterea ob causas assumatur.

6. Item sermone secundo de ieiunio: Cùm igitur ieiunium aduersarijs nostris obsistat, & iugũ seruitutis expellat, & ingenuitatis securitatem restituat : quid argumenti est, omnium bonorum, atque beneficiorum cardinem esse, nisi ieiunium constitutum? Et cùm in poradiso ieiunium pro magna commoditate indicitur, multo magis extra paradisum necessarium postulatur. Et cũ ante plagam remedium vtiliter demonstratũ est, multò magis sauciatis appetendum est, vt præstet vulneribus sanitatem. Et cùm ante conflictum ad resistendum libidinosis voluptatibus, clypeus nobis abstinentiæ necessarius fuit : multò magis in ipso nostro certamine, ieiunij auxilium ad nostram victoriam flagitandum est.

Per ieiuniũ passionis Christi participes efficimur.

Omnium beneficiorum cardo ieiunium. Genes. 2.

Præstat vulneribus sanitatem.

7. Basilius Magnus in homilia prima de laudibus ieiunij : Quemadmodùm vermes, qui in puerorum intestis germinant, pharmacis quibusdam vehementer acribus & amaris excutiuntur ; ita peccatum in intimis secessibus habitans, extinguit, enecatque, simulatque in animã superuenerit

Deut. 9.

Ieiunium extinguit peccata.

Genes. 3.

3. Reg. 13.

Prophetæ, qui ieiunij violauit, à leone interfectus est.

Ieiunium angelorum imitatio. affectus ieiunij.

uenerit ieiunium, ob hoc ipsum suo dignum nomine, quòd inedia purget animæ viscera. Quicquid vetustate præcellit, idem venerabile est. Reuertere igitur ieiunij canitiem. Tam vetus est, vt simul cum homine condito cœperit. in paradiso præscriptum est. Primum illud præceptum accepit Adam, ne de ligno scientiæ boni ac mali ederet. Hoc autem verbum, Non edetis, ieiunij & abstinentiæ lex est. Si à ligno ieiunâsset Eua, nequaquàm hoc nunc ieiunio opus haberemus. Neque enim qui valent egent medico, sed qui malè habent. In morbum incidimus per peccatum, sanemur per pœnitentiam. Sed pœnitentia sine ieiunio, otiosa & infrugifera ed. Maledicta terra, spinas & tribulos progignet tibi. In tristitia viuere iussus es, non indulgere delicijs. Per ieiunium satisfacito Deo. Quoniam non ieiunauimus, exulamus è paradiso. Ieiunemus igitur, vt ad illum postliminio reuertamur. Et paulò pòst, ostendens scripturæ exemplis ieiunij vim: Ieiunium, inquit, prophetas generat, potentibus addit robur. Ieiunium legum latoribus subministrat sapientiam, bona animæ custodia, corpori tutus conuictor, armatura, fortiter belligerantibus, athletis exercitium. Hoc tentationes depellit, hoc vngit ad pietatem, vigiliæ familiaris comes, sobrietatis architectus. In bellis addit fortitudinem, in pace docet quietem. Nazaræum sanctificat, sacerdotem reddit sacris idoneum. Neque enim fieri potest, vt is absque ieiunio sanctum ministerium cum fiducia peragat, non tantùm in mystico horum temporum veroque cultu, verùm etiam in eo, qui iuxta legem in figuris peragebatur. Atque vt semel omnia dicam, reperies quotquot fuêre sancti, omnes per ieiunium ad vitam Deo dignam fuisse institutos. Ieiunium restrinxit vim ignis, obturauit ora leonum. Ieiunium preces nostras subuehit in cælum, dum illis alarum vice sit, quò sursum ferantur. Ieiunium, familiarum est incrementum, sanitatis mater, iuuentutis pædagogus, ornamentum senibus, bonus comes viatori, tutus conuictor coniugatis. Adde, quòd non solùm ad venturi seculi fugienda mala, & assequenda bona vtile est ieiunium, sed hîc interim ipsi carni conducibilius est. Si cupis mentem reddere validam, fac carnem domes ieiunio. Hoc enim est quod ait Apostolus, quòd quantum externus homo corrumpitur, tantum internus renouatur. Item illud: Cùm infirmor, tunc potens sum. Ieiunium armatura est ad confligendum cum impijs spiritibus. Nam hoc genus non ejicitur nisi per deprecationem ac ieiunium. Tam multa bona proueniunt è ieiunio. Caue tamen, ne ieiunij vtilitatem sola escarum abstinentia metiaris. Verùm enim ieiunium est, ab omnibus vitijs esse alienum. Solue omne vinculum iniquitatis, condona proximo, si quid dolet animo, remitte illi debita. Nolite ad contentiones ac lites ieiunare. Carnes non edis? sed comedis fratrem tuum. A vino abstines, sed ab iniurijs tibi non temperas. Expectas vesperam, vt cibum capias, sed diem totum absumis apud tribunalia. Væ his qui ebrij sunt, non à vino. Ira, mentis est tenulentia, eamque à sobrietate excutit, haud aliter quàm vinum, &c.

8. Et homilia secunda: Quemadmodum oleum oblinit athletam, ita ieiunium robur addit ei, qui ad pietatem exercet sese. Itaque quantum subtraxeris carni, tanto reddes animam habitudine spirituali nitidiorem. Nam robur aduersus inuisibiles hostes, non superat corporis distentione, sed fortitudine spiritus, & erga afflictiones tolerantia. Ita ieiunium per omne quidem tempus vtile est ijs, qui illud sponte susciptunt: (Neque enim assultus dæmonum quicquam audet aduersus ieiunantem, ac vitæ nostræ custodes angeli diligentius adsunt ijs, qui ieiunio purgatam habent animam) sed multo magis hoc tempore, quo per vniuersum terrarum orbem vndique denunciatur ieiunij præconium. Nec vlla est insula, nec vlla terra continens, non ciuitas, non gens vlla, non extremus mundi angulus, vbi non sit auditum ieiunij edictum. Quin & exercitus, & viatores, & nautæ, & negociatores, omnes pariter audiunt edictum, & summo gaudio excipiunt. Ne quis igitur semet excludat à numero ieiunantium, in quo omne hominum genus, omnis ætas, omnes dignitatum formæ censentur. Angeli sunt, qui in singulis ecclesijs describunt ac recensent ieiunantium capita. Et post pauca: Ieiunium seruat paruulos, sobrium reddit iuuenem, venerabilem facit senem. Venerabilior enim est canities ieiunio decorata. Ieiunium fœminis ornatus est congruentissimus, ætate ac robore vigentibus, pro freno est. Ieiunium, matrimonij custodia est, virginitatis nutritius. Atque hæc quidem commoda adfert priuatim ieiunium, in singulis ædibus in quibus colitur. At publicè quomodò vitam nostram gubernat? Totam semel ciuitatem, totumque populum ad tranquillitatem componit, consopit clamores, sedat lites, conuiciis imponit silentium. Excipite hoc pauperes contubernale vobis ac mensæ socium. Excipite serui, vt respirationem à perpetuis seruitij laboribus. Excipite diuites, quod noxæ è luxu contractæ medeatur, quodque vicissitudine, & nouitate vobis iucundiora reddat ea, quę nunc ob assuetudinem fastidiuntur. Excipite malè valentes sanitatis matrem. Qui bona estis habitudine, excipite bonæ habitudinis custodem. Interroga medicos, ac dicent tibi, nihil esse periculosius habitudine corporis extremè bona. Eoque, qui peritissimi sunt artis, per ieiunium detrahunt redundantia, ne vis naturæ pondere corpulentiæ fracta succumbat. Attamen ad hoc, vt laudem promereatur ieiunium, non est per se satis temperare à cibis, sed ieiunium ieiunemus acceptabile, Deo gratum. Verum ieiunium est, à vitijs immunem esse, continentia linguæ, iræ cohibitio, concupiscentiarum amputatio, obtrectationis, mendacij, periurij. Ab his abstinere, verum est ieiunium.

9. Augustinus in tractatu de vtilitate ieiunij capite secundo: Si caro in terram vergens onus est animæ, & sarcina prægrauans præuolantem: quantum quisque delectatur superiore vita sua, tantum deponit de terrena sarcina sua. Eccè quod agimus ieiunantes. Deindè prosequitur capite tertio: Non vobis ergo videatur leuis res aut superflua, nec quisquam fortè hoc faciens Ecclesiæ consuetudine, cogitet apud se, & dicat sibijpsi, vt suggerentem intrinsecus audiat tentatorem: Quid facis quia ieiunas, defraudas animam tuam, non ei das, quod eam delectat, tibijpsi ingeris pœnam,

Genes. 2.

Matth. 9.

Pœnitentia sine ieiunio infrugifera est.

Genes. 3.

Per ieiunium satisfacimus.

Ieiunij effecta.

Num. 6.

Leuit. 10.

Per ieiunium ad vitam Deo dignam institutus Sancti omnes.

Ad fugienda mala venturi seculi vtile.

2. Cor. 4. & 12.

Matth. 17. Marc. 9.

Ieiunium spirituale.

A carnibus & vino abstinetur.

Ad Vesperum vsque ieiunabatur.

Isaiæ 29.

Roborat ieiunium.

Ieiunio purgatis angeli diligentius adsunt.

Vniuersale ieiunium quadragesimæ.

Angeli describunt ieiunantes.

Ieiunij priuati fructus.

Publici ieiunij fructus.

Sanitatis mater, & bonæ habitudinis custos ieiunium.

Ieiunium à vitijs, alteri coniungendum.

tuus ipſe tortor, & cruciator exiſtis. Deo ergò placet, quia te crucias? Ergò crudelis eſt, qui delectatur pœnis tuis. Reſponde huiuſmodi tentatori: Excrucio me planè, vt ille pareat: do de me pœnas, vt ille ſubueniat, vt placeam oculis eius, vt delectem ſuauitatem eius. Nam & victima excruciatur, vt in aram imponatur. Minùs premet mentem meam caro mea. Et tali diſſuaſori malo ſeruo ventris reſponde per hanc ſimilitudinem, & dic: Si iumento fortè inſideres, ſi equo vtereris, qui te geſtiendo poſſet præcipitare; nónne vt ſecurus iter ageres, cibaria ferocienti ſubtraheres, & fame domares, quem freno non poſſes? Caro mea iumentum meum eſt: iter ago in Ieruſalem, plerunque me rapit, & de via conatur† excludere: Via autem mea Chriſtus eſt. Ita exultantem non cohibebo ieiunio? Si quis hoc ſapit, etiam ipſo experimento probat, quàm vtiliter ieiunetur. Nunquid enim caro iſta, quæ nunc domatur, ſemper domabitur? Dum temporaliter fluitat, dum mortalitatis conditione prægrauatur, habet exultationes ſuas, manifeſtas & periculoſas menti noſtræ. Caro eſt enim adhuc corruptibilis, nondum reſurrexit. Nam non ſemper ſic erit, nondùm habet ſtatum proprium cæleſtis habitudinis. Nondùm enim facti ſumus æquales angelis eius.

Quid tentatori reſpondendũ, quando ieiunij afflictionem exaggerat.

Similitudo

Nota cur ieiunio carnem affligamus.

† for. executere.

10. AMBROSIVS in libro de Elia & ieiunio, capite ſecundo: Magna virtus eſt ieiunij. Denique tam ſpecioſa ea militia eſt, vt ieiunare delectaret & Chriſtum: tam valida; vt ad cælum homines eleuaret. Et vt humanis magis quàm diuinis vtar exemplis, Eliæ ieiuni ore vox emiſſa cælum clauſit ſacrilego populo Iudæorum. Quid eius reliqua contexam? Ieiunus filium viduæ ab inferis reſuſcitauit. Ieiunus pluuias ore depoſuit, ieiunus ignes de cælo: ieiunus curru raptus eſt ad cælum, & quadraginta dierum ieiunio diuinam acquiſiuit præſentiam. Tunc denique plus meruit, quando plus ieiunauit. Ieiunio ore ſtatuit fluenta Iordanis, & redundantem fluminis alueum repentè ſiccatum, pulueruleuto tranſmigrat veſtigio. Meritò illum dignum cælo diuina iudicauit ſententia, vt cum ipſo raperetur corpore, quoniam cæleſtem vitam viuebat in corpore, ac ſupernæ vſum conuerſationis exhibebat in terris.

Ieiunij magna virtus. Matth. 4. 3. Reg. 17. & 18.

4. Reg. 2. 3. Reg. 19. Elias plus meruit quãdo plus ieiunauit. 4. Reg. 2.

11. CAPITE tertio: Quid eſt ieiunium, niſi ſubſtantia & imago cæleſtis? Ieiunium, refectio animæ, cibus mentis eſt. Ieiunium, vita eſt angelorum: ieiunium, culpæ mors, excidium delictorum, remedium ſalutis, radix gratiæ, fundamentum eſt caſtitatis. Hoc ad Deum gradu citiùs peruenitur.

Ieiunij cõmendatio. Culpæ mors, excidium delictorum.

12. CAPITE quarto: Gula nudos facit, ieiunia operiunt & exutos. Vndè Dominus ait: Operui in ieiunio animam meam. Bonum operimentum, quod animam tegit, ne à tentatore deprehendatur, neà tentatore nudetur. Bonum velamen, quod tegit culpam, tegit abſtinentia, tegit gratia. Beati enim quorum remiſſæ ſunt iniquitates, & quorum tecta ſunt peccata. Tegit gratia, dum remittit, & omnem abolet errorem. Tegit abſtinentia, dum abluit vitium, & mœſto abſcondit affectu, atque extenuat pœnitendo. Etenim ieiunium, & eleemoſyna à peccato liberant.

Pſalm. 68.

Ieiunium culpã tegit. Pſal. 31. Abſtinentia abluit vitium.

13. CAPITE ſeptimo: Ieiunium virtutem ignis extinxit, ieiunium ora obſtruxit leonum, ieiunium maris fluenta ſolidauit, ieiunium petram ſoluit in fontes aquarum. Virtute ieiunij, contra ſuam mutata naturã & fluctus obriguit, & petra inundauit.

Daniel. 3. & Exo. 14. 17.

14. CAPITE octauo: Ieiunium, continentię magiſterium eſt, pudicitiæ diſciplina, humilitas mentis, caſtigatio carnis, forma ſobrietatis, norma virtutis, purificatio animę, miſerationis expenſa, lenitatis inſtitutio, charitatis illecebra, ſenilis gratia, cuſtodia iuuentutis. Ieiunium eſt infirmitatis alleuamentum, alimentum ſalutis.

Ieiunium purificatio animæ. Alimentũ ſalutis.

15. CAPITE nono: Eſt ergò ieiunium reconciliationis ſacrificium, virtutis incrementum, quod fecit etiam fœminas fortiores augmento gratiæ.

Reconciliationis ſacrificium. Iudith. 8. Eſther 4.

16. CAPITE decimo: Myſtica quoque menſa ieiunio comparatur. Illa menſa, de qua dicit Dauid: Parâſti in conſpectu meo menſam aduerſus eos qui tribulant me. Menſa illa famis acquiritur pretio, & poculum illud inebrians ſobrietate, & cęleſtium ſacramentorum ſiti quęritur. Ergò ſi ad menſam illam venerabilem, ieiunia ſancta nos perducunt, ſi hac fame illa, quę ſunt ętterna mercamur, quid de ijs dubitamus, quę in vſu humano ſunt, quòd etiam ſuauiora hęc nobis faciat ieiunium? Non autem omnis fames acceptabile ieiunium facit, ſed fames quę Dei timore ſuſcipitur. Nemo in ieiunio culpam includat, præferat innocentiam. Ieiunium etenim, culpę interfector eſt.

Pſal. 22.

Mercemur æterna.

Ieiunium culpę interfector.

17. CAPITE vndecimo: Nemo amatioribus præoptet dulciora. Dulcis voluptas videtur, amarum ieiunium. Hoc amaro illud dulce tollatur. Solent amara etiam ipſis plus prodeſſe corpotibus. Sicut enim cùm in intimis puerorum viſceribus vermes ex cibi indigeſtione naſcuntur, extingui non queunt niſi cùm amarior potus infunditur, aut medicamentorum vis inoleſcit aſperior, quorum odore moriantur: ita profundum animæ virtus ingreſſa ieiunij, culpam latentem interficit.

Ex D. Baſilio deſumpta ſimilitudo.

Culpam latentem interficit.

18. IDEM in epiſtola octogeſimaſecunda ad eccleſiam Vercellenſem, quorundam Iouinianiſtarum errorem confutans: Audio homines † qui dicunt, nullum eſſe abſtinentiæ meritum, nullum frugalitatis, nullam virginitatis gratiam, pari omnes æſtimari precio, delirate eos qui ieiunijs caſtigent carnem ſuam, vt menti ſubditam faciant. Quod nunquàm feciſſet, nunquàm ſcripſiſſet ad inſtruendum alios Paulus Apoſtolus, ſi deliramentum putâſſet. Gloriatur itaque, dicens: Sed caſtigo corpus meum, & ſeruituti redigo, ne alijs prædicans, ipſe reprobus inueniar. Ergò qui non caſtigant corpus ſuum, & volunt prædicare alijs, ipſi reprobi habentur. An quicquam tam reprobum, quàm quod ad luxuriam, ad corruptelam, ad laſciuiam prouocat, quàm incitamentum libidinis, incontinentiæ fomes, incendium cupiditatis? Quæ illos Epicureos noua ſchola miſit, non philoſophorum, vt ipſi aiunt, ſed imperitorum, qui voluptatem prædicent, delicias ſuadeant, caſtimoniam nullius eſſe dicant vtilitatis? Fuerunt nobiſcum, ſed non fuerunt ex nobis. Neque enim pudet dicere, quod dicit Euangeliſta Ioannes. Sed hîc poſiti, primò ieiunabant, intra monaſterium continebantur: nullus erat luxuriæ locus, interdicta

Abſtinentiæ nullum eſſe meritum, hæreſis antiqua.

† al. Audio veniſſe ad vos Sarmationem & Barbatianũ vaniloquos homines qui dicant.

Cõfutatio. 1. Cor. 9.

Ex Epicureorum ſchola profecti.

1. Ioan. 2. Hæreſi iſta ab apoſtatis monachis initiũ cepit.

Iudibrioſæ diſputationis licentia. Hoc delicati non potuerunt ferre. Abiérunt: deindè volentes redire, non ſunt recepti. Pleraque enim audieram, quæ deberem cauere. Monueram; nihil profeceram. Efferueſcentes itaque diſſeminare talia cœperunt, quibus incentores eſſent vitiorum omnium. Miſerabiles, perdiderunt vtique quòd ieiunauerunt: Perdiderunt, quòd ſe aliquo continuerunt tempore. Nunc itaque diabolico ſtudio inuident aliorum operibus bonis, quorum ipſi fructu exciderunt. Et

Ieiunio & abſtinentia redeundum ad paradiſum, nõ per voluptatẽ.

paulò pòſt: Quomodò igitur voluptas ad paradiſum reuocare nos poteſt, quæ ſola nos paradiſo exuit? Vndè & Dominus Ieſus volens nos aduerſus diaboli tentamenta fortiores reddere, certaturus ieiunauit, vt ſciremus quia aliter illecebras mali non poſſemus vincere. Denique ipſe diabolus primum tentamentorum ſuorum ſpiculum de voluptate intorſit,

Matth.4.

dicens: Si filius Dei es, dic vt lapides iſti panes fiant. Vndè ait Dominus: Non in pane ſolo viuit homo, ſed in omni verbo Dei, & noluit facere, cùm poſſet, vt magis lectionis ſtudio quàm voluptatis, intendere nos ſalutari præcepto doceret. Et quia iſti ieiunandum negant,

Chriſtus ideò ieiunauit, vt nobis eſſet exemplo. Matth. 17.

qua cauſa Chriſtus ieiunauerit, adſtruant, nili vt nobis exemplo eſſet eius ieiunium. Denique in poſterioribus docuit, non facilè malum poſſe niſi noſtro vinci ieiunio, dicens: Hoc genus non ejicitur, niſi in oratione & ieiunio.

Actor.10. Sancti per ieiunium præſtantiores fiunt. Exod.34.

Quid etiam ſibi vult ſcriptura, quæ docet ieiunãſſe Petrum, & ieiunanti atque oranti de baptizandis Gentibus reuelatum myſterium, niſi vt oſtenderet etiam ipſos ſanctos, cùm ieiunant, tunc fieri præſtantiores? Denique Moyſes cùm ieiunaret, legem accepit. Et ideò Petrus cùm ieiunaret, edoctus eſt noui teſtamenti

Daniel. 14. 9. & 10.

gratiam. Daniel quoque ieiunij merito ora clauſit leonum, futurorúmque temporum vidit negocia. Aut quæ nobis ſalus eſſe poteſt, niſi ieiunio eluerimus peccata noſtra: cùm ſcriptura dicat:

Tob. 4. 12.

Ieiunium & eleemoſyna à peccato liberat? Qui ſunt ergò hi præceptores noui, qui meritum excludant ieiunij? Nónne Gentilium

Gẽtibus cõparantur ij, qui detrahunt merito ieiunij. 1. Cor. 15.

vox iſta eſt, dicentium: Manducemus & bibamus? Quos benè irridet Apoſtolus, dicens: Si ſecundùm hominem pugnaui Epheſi ad beſtias, quid mihi prodeſt, ſi mortui non reſurgunt? Manducemus & bibamus, crás enim moriemur. Et quibuſdam interiectis: O ſtultum

† rhamnis 4. Reg. 4. 2. Eſd. 8.

Eliſæum qui ſylueſtribus † ramis, & amaris paſcebat prophetas: Immemorem ſcripturarum Eſdram, qui memoria ſcripturas reddidit: Inſipientem Paulum, qui gloriatur ieiunijs, ſi nihil proſunt ieiunia. Sed quomodo

2. Cor. 11.

Ieiuniis vitia purgantur. Iſaiæ 58. Pingueſcit anima.

non proſunt, quibus vitia purgantur? Quæ ſi deferas cum humilitate, cum miſericordia, vt Iſaias ſpiritu diuino locutus eſt, Oſſa tua pinguescent, & eris ſicut hortus ebrius. Pinguescit igitur anima tua virtuteſque eius, ſpirituali adipe ieiunij, & fructus tui multiplicantur vbertate mentis tuæ, vt ſit in te ſobria ebrietas, ſicut illi eſt poculum, de quo ait Prophera:

Pſalm. 22.

Et poculum tuum inebrians quàm præclarum eſt.

19. LEO Magnus ſermone primo de ieiunio ſeptimi menſis: Obſeruantiam quidem veſtram, dilectiſſimi, ita nouimus eſſe deuotam, vt animas veſtras, non ſolùm legitimis, ſed etiam voluntarijs ieiunijs excolatis. Veruntamen adijcienda eſt huic ſtudio etiam noſtræ admonitionis exhortatio, vt ſi qui ſunt in hoc exercitio tardiores, in his ſaltem diebus, communi abſtinentiæ ſe obedienter adiungant, in quibus nos oportet ſacratiſſimam conſuetudinem attentiùs celebrare, vt per humilitatem ieiunij, contra omnes hoſtes noſtros, diuinum mereamur auxilium. Res enim eſt præcipui operis, quã ex authoritate indicimus, & ex charitate ſuademus, vt paululùm edendi libertate compreſſa, caſtigationi corporum, & pauperum ſtudeamus alimoniæ. Et idcò, dilectiſſimi, quia ſeptimi menſis ieiunium nos celebrare conuenit, ſanctitatem veſtram monemus, vt quarta, & ſexta feria ieiunemus: ſabbato verò apud beatũ Petrum Apoſtolum pariter vigilemus, cuius ſuffragantibus meritis, ab omnibus tribulationibus mereamur abſolui per Chriſtum Dominum noſtrum.

Ieiunia quadam voluntaria, ſiue priuata, quędam legitima, ſiue indicta & cõmunia.

Per ieiunia contra omnes hoſtes diuinũ meremur auxilium.

Ex authoritate indicit Pontifex ieiunium.

Ieiunium quatuor tẽporũ comprehendit feriam 4 6. & ſabbatũ.

Sanctorum merita.

20. SERMONE ſecundo: Miſericordiſſimus rex ſalubertimæ nos obſeruantiæ ratione informauit, præfiniens nobis per temporum recurſus, quoſdam ieiuniorum dies, in quibus caſtigatione corporum virtus roboraretur animorum. Huius autem remedij munus, dilectiſſimi, etiam in iſto, qui ſeptimus eſt, menſe diſpoſitum eſt, quod nos prompta conuenit alacritate ſuſcipere, vt præter abſtinentiam, qua quiſque ſe peculiariter, atque priuatim ſecundùm modum ſuæ poſſibilitatis exerceat, hæc ipſa, quæ omnibus ſimul indicitur, animoſiùs celebretur. Nam in omni agone certaminis Chriſtiani, vtilitas continentiæ plurimum valet, ita vt quidam ſæuiſſimorum ſpiritus dæmonum, qui ab obſeſſis corporibus nullis exorcizantium fugantur imperijs, ſola ieiuniorum, & orationum virtute pellantur, dicente Domino: Hoc genus dæmoniorum non ejicitur, niſi in ieiunio & oratione. Grata ergò eſt Deo, & terribilis diabolo ieiunantis oratio nec latet quantum acquirit ſuæ ſaluti, quæ tantum præſtat alienæ. In hac ſanè obſeruantia dilectiſſimi, quamuis nos omnes vnanimiter oporteat eſſe deuotos, ſi qui tamen ſunt, quorum voluntati aliqua obſiſtat infirmitas, laborem, qui ſupra vires eſt corporum, redimant impendus facultatum.

Stati ieiuniorũ dies.

Ieiuniũ 7. menſis omnibus ſimul indicitur.

Matth. 17. Marc. 9. Terribilis diabolo ieiunantis oratio.

21. SERMONE tertio: Ad exorandam, dilectiſſimi, miſericordiam Dei, & ad renouandum ſtatum fragilitatis humanæ, quantum valeant religioſa ieiunia, ſanctorum prophetarum prędicatione cognoſcimus, qui diuinæ iuſtitiæ commotionem, quam frequenter populus Iſrael merito iniquitatis inciderat, non niſi ieiunio proteſtantur poſſe placari. Vndè & Ioël propheta admonet, dicens: Hęc dicit Dominus Deus veſter: Conuertimini ad me in toto corde veſtro, in ieiunio, in fletu, & planctu: & ſcindite corda veſtra, & non veſtimenta veſtra: & conuertimini ad Dominum Deum veſtrum, quia miſericors eſt, & patiens, & magnanimus, & multum miſericors. Et iterùm: Sanctificate ieiunium, prędicate curationem, congregate plebem, ſanctificate Eccleſiam. Quæ cohortatio, dilectiſſimi, noſtris quoque eſt amplectenda temporibus, quia huius curationis remedia, etiam à nobis ſunt neceſſariè prędicanda, vt in obſeruantia ſanctificationis antiquæ, quod perdidit Iudaica pręuaricatio, acquirat Chriſtiana deuotio. Diuinarum nanque reuc-

Ieiunij vtil.

Ioël. 2.

Ibidem.

rentia ſanctionum, inter quælibet ſponteneæ obſeruantiæ ſtudia, habet ſemper priuilegium ſuum, vt ſacratius ſit, quod publica lege celebratur, quàm quod priuata inſtitutione dependitur. Exercitatio enim continentiæ, quam ſibi quiſque proprio arbitrio indicit, ad vtilitatem cuiuſdam pertinet portionis. Ieiunium verò, quod vniuerſa Eccleſia ſuſcipit, neminem à generali purificatione ſeiungit: & tunc ſit potentiſſimus Dei populus, quando in vnitatem ſanctæ obedientiæ, omnium fidelium corda conueniunt, & in caſtris militiæ Chriſtianæ, ſimilis ex omni parte præparatio, & eadem eſt vbique munitio. Et in fine: Quarta igitur & ſexta feria ieiunemus: ſabbato autem apud beatiſſimum Petrum Apoſtolum pariter vigilias celebremus, cuius meritis & orationibus confidimus nobis per omnia miſericordiam Dei noſtri eſſe præſtandam.

Ieiunium publicum, priuato præſtat.

Ieiuniũ 4. & 6 feriæ ac ſabbati in 4 téporibus. Merita & orationes ſancti Petri.

22. Et ſermone quarto: Prædicationem noſtram, dilectiſſimi, familiaris vobis adiuuat conſuetudo, & ratio temporis, commendat officium ſacerdotis, ne aut oneroſum videatur aut arduum, quod & præceptum exigit legis, & deuotio temperat voluntatis. Quæ cùm in vnum, gratia Dei auxiliante, conueniunt, non litera occidit, ſed ſpiritus viuificat. Vbi autem ſpiritus Dei, ibi libertas, quæ legem non timore exequitur, ſed amore. Obedientia enim mollit imperium: nec dura ibi neceſſitate ſeruitur, vbi diligitur, quod iubetur. Cùm ergò vos, dilectiſſimi, ad quædam, quæ etiam in veteri teſtamento inſtituta ſunt, cohortamur, non Iudaicæ vos obſeruantiæ iugo ſubdimus, nec conſuetudinem vobis carnalis populi indicimus. Excellit ſuper illorum ieiunia continentia Chriſtiana, & ſi quid nobis atque illis commune eſt in temporibus, non concordat in moribus. Habeant illi nudipedalia ſua, & in triſtitia vultum oſtendant otioſa ieiunia: nos in nullo ad habitus noſtri honeſtatem diſſimiles, nec à iuſtis & neceſſarijs operibus abſtinentes, edendi licentiam ſimplici parcitate cohibemus, vt in vſu ciborum modus eligatur, non creatura damnetur. Quamuis enim vnicuique noſtrum liberum ſit, voluntarijs caſtigationibus proprium corpus afficere, & nunc moderatiùs, nunc verò diſtrictius, repugnantes ſpiritui carnales concupiſcentias edomare, quibuſdam tamen diebus, ab omnibus oportet pariter celebrare generale ieiunium, & tunc eſt efficacior ſanctiorque deuotio, quando in operibus pietatis, totius Eccleſiæ vnus animus, & vnus eſt ſenſus. Publica enim præferenda ſunt proprijs: & ibi intelligenda eſt præcipua ratio vtilitatis, vbi vigilat cura communis. Teneant igitur diligentiam ſuam obſeruantiæ ſingulorum, & contra nequitiæ ſpiritalis inſidias, implorato diuinę protectionis auxilio, cæleſtia quiſque arma arripiat. Sed Eccleſiaſticus miles, etiam ſi ſpecialibus prælijs poſſit fortiter facere, tutiùs tamen, & feliciùs dimicabit, ſi contra hoſtem palàm in acie ſteterit, vbi non ſuis tantùm viribus certamen ineat, ſed ſub inuicti regis imperio, fraternis conſociatus agminibus, bellum vniuerſale conficiat. Minore enim diſcrimine plures confligunt cum hoſte, quàm ſinguli: nec facilè patet vulneri, quem oppoſito ſcuto fidei, non ſua tantùm, ſed etiam aliorum fortitudo defendit; vt vbi eſt vna omnium cauſa, ſit vna victoria. Et paulò pòſt: Et cùm nos oporteat ſemper ſtudere virtutibus, quidam tamen dies ſunt ad caſtigationem communis obſeruantiæ conſecrati, vt anima, quæ terrenis adhuc deſiderijs implicatur, & curis ſeculi impeditur, ex interuallo ſaltem ad diuina reſpiret, & quia portio diuini agri eſt, dignos cęleſtibus horreis adferat fructus. Ibi enim ſpes eſt metendi, vbi fuerit diligentia ſeminandi. Et in fine: Quarta igitur & ſexta feria ieiunemus: Sabbato verò ad beatiſſimum Petrum Apoſtolum vigilias celebremus, ſperâtes nos ita eius orationibus adiuuandos, vt Deus miſericordiarũ ieiunij noſtri ſacrificio placatus exaudiat.

Ieiunium generale & publicum, præfertur priuato.

Cur certa ieiuniorum tempora inſtituta.

Quarta & ſexta feria & ſabbati ieiunium quatuor temporũ. Orationes S. Petri.

Ieiunij ſacrificio placatur Deus.

23. Sermone quinto de eodem ieiunio ſeptimi menſis: Sancitum, dilectiſſimi, in ſeptimo menſe ieiunium, ad communis deuotionis exercitia prædicamus, fidenter vos paternis cohortationibus incitantes, vt quod fuit ante Iudaicũm, veſtra fiat obſeruantia Chriſtianum. Eſt enim omni tempore aptum, & teſtamento vtriquę conueniens, vt per caſtigationem mentis & corporis, miſericordia diuina quæratur; quia nihil eſt efficacius ad exorandum Deum, quàm vt homo ipſe ſe iudicet, & nunquàm deſinat à venia poſtulanda, qui ſe ſcit nunquàm eſſe ſine culpa. Et in fine: Quod ergò & ſanctificationi corporum, & reparationi proſit animarũ, quarta & ſexta feria ieiunemus, ſabbato autem apud beatiſſimum Petrum Apoſtolum vigilias celebremus, eius orationibus adiuuandi, vt ſanctorum deſideriorum conſequamur effectum.

Ieiunia vtriquę teſtamento congruunt.

Reparationi animarũ prodeſt ieiunium.

4. & 6. Ferię ieiuniũ cũ ſabbati vigilijs. Orationes S. Petri.

24. Sermone ſeptimo: Apoſtolica inſtitutio, dilectiſſimi, quæ Dominum Ieſum Chriſtum ad hoc veniſſe in hunc mundum nouerat, vt legem non ſolueret: ita veteris Teſtamenti ſacramenta diſtinxit, vt quædam ex eis, ſicut erant condita, Euangelicæ eruditioni profutura decerperet, & quæ dudùm fuerant conſuetudinis Iudaicæ, fierent obſeruantiæ Chriſtianæ. Quamuis enim varietates hoſtiarum, differentiæ baptiſmatum, & otia ſabbatorum, cum ipſa carnis circunciſione ceſſauerint, manent tamen ex ipſis voluminibus, & apud nos præcepta plurima moralia. Quòd igitur, dilectiſſimi, ex veteris prædicatione doctrinæ, ad purificationem animarum corporũmque noſtrorum, ieiunium ſeptimi menſis adſumimus, non legalibus nos oneribus ſubijcimus, ſed vtilitatem continentię, quæ Chriſti Euangelio ſeruit, amplectimur. Quia in hoc poteſt ſuper ſcribas & Phariſæos Chriſtiana abundare iuſtitia, non euacuando legem, ſed intelligentiam refutando carnalem. Nec enim talia noſtra debent eſſe ieiunia, qualia erant illorum, quibus Iſaias propheta, Spiritu ſancto in ſe loquẽte, dicebat: Neomenias veſtras, & ſabbata, & diem magnum non ſuſtineo, ieiunium & ferias, & dies feſtos veſtros odit anima mea. Vndè Dominus ieiunandi formam diſcipulis tradens: Cùm ieiunatis, inquit, nolite fieri ſicut hypocritæ triſtes. Et in fine: Quarta & ſexta feria ieiunemus: ſabbato autem apud beatum Petrum vigilias celebremus, cuius nobis orationes ſuffragabuntur & merita, vt quantumcunque fidelibus tribuitur bonum velle, tantum donetur & poſſe.

Ex veteri lege quædã Eccleſia obſeruanda retinuerit, quæ non.

Ad purificationem animarum aſſumitur ieiunium.

Matth. 5.

Iſaiæ 1.

Matth 6. 4. & 6. Ferię ieiunium cum vigilijs ſabbati. Orationes & merita D. Petri ſuffragãtur nobis.

25. Sermone octauo: Felicior ſemper parca temperantia, quàm profuſa luxuria: maiorque eſt lux humilibus, quàm ſuperbis, & ſub-

limior mens, quæ inter prohibita atque permiſſa certius habet ſperare cæleſtia, quàm amare terrena. Vt autem in hoc prouectu animus religioſus excellat, & ius ſuæ dominationis obtineat, ſubigendo corpori caſtigatio eſt adhibenda ieiunij. Quod licèt generali nomine ad omnem cõtinentiam pertinere videatur, propriè tamen ad edendi diminutionem refertur; vt profit nunc voluntate non ſumere, quod ab initio contra vetitum nocuit vſurpaſſe; vt ſicut illic cõcupiſcentia vulneri, ita hic abſtinentia ſit ſaluti. Cui medicinæ, dilectiſſimi, cũ omne tempus ſit congruum, hoc tamen habemus aptiſſimũ, quod Apoſtolicis, & legalibus inſtitutis videmus electum, vt ſicut in alijs anni diebus, ita in mẽſe ſeptimo, ſpiritalibus nos purificationibus emundemus. Conuenſentibus autẽ in vnum propoſitũ tribus ſtudijs, oratione ſcilicet, & eleemoſyna, atque ieiunio, præſtabitur nobis à miſericorde Deo, & cohibitio cupiditatũ, & exauditio precum, & remiſſio peccatorum, per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum.

Ieiunium propriè ad edendi diminutionẽ refertur.

Ieiuniũ 4. temporũ ab Apoſtolis inſtitutum.

Remiſſio peccatorũ præſtatur oratione, ieiunio & eleemoſyna.

26. SERMONE nonó: Quod dudùm & traditio decreuit, & conſuetudo firmauit, nec eruditio ignorat, nec pietas prætermittit. Sed quia ſacerdotalis officij eſt, erga omnes Eccleſiæ filios curam habere communem, in id quod & rudibus proſit, & doctis, quos ſimul diligimus, pariter incitamus, vt ieiunium, quod nobis ſeptimi menſis recurſus indicit, fide alacri per caſtigationem animi, & corporis celebremus. Et poſt pauca: Ideò enim continentiæ obſeruantia, quatuor eſt aſſignata temporibus, vt in ipſum totius anni redeunte decurſu, cognoſceremus nos indeſinenter purificationibus indigere, ſemperque eſſe nitendum, dum huius vitæ varietate iactamur, vt peccatum, quod fragilitate carnis & cupiditatum pollutione contrahitur, ieiunijs, atque eleemoſynis deleatur. Et in fine: Quarta igitur, & ſexta feria ieiunemus: ſabbato verò apud beatum Petrũ Apoſtolum vigilias celebremus, cuius nos meritis & orationibus credimus adiuuandos, vt miſericordi Deo ieiunio noſtro & deuotione placeamus.

Traditio & cõſuetudo ieiunij Septembris.

Cur 4. temporũ ieiunia inſtituta.

Ad delendũ peccata.

Feriæ 4. & 6. ſabbati ieiunũ & vigiliæ. Meritis & orationibus S. Petri adiuuamur

27. IDEM Leo de ieiunio decimi menſis, ſermone primo: Tria verò ſunt, &c. vt ſuprà quæſtione præcedenti, A teſtimonio ſecundo.

28. SERMONE ſecundo de ieiunio decimi menſis: Quid poteſt eſſe efficacius ieiunio? cuius obſeruantia appropinquamus Deo, & reſiſtentes diabolo, vitia blanda ſuperamus. Semper virtuti cibus, ieiunium fuit. De abſtinentia prodeunt caſtæ cogitationes, rationabiles voluntates, ſalubria conſilia. Et per voluntarias afflictiones, caro concupiſcentiis moritur, virtutibus ſpiritus innouatur. Sed quia non ſolo ieiunio animarum noſtrarum ſalus acquiritur, ieiunium noſtrum miſericordiis pauperum ſuppleamus. Et in fine: Quarta igitur & ſexta feria ieiunemus, ſabbato autem apud beatum Petrum Apoſtolum pariter vigilemus, cuius ſuffragantibus meritis, quæ poſcimus, impetrare poſſimus.

Nota ieiunij efficaciam.

Feriæ 4. & 6. ieiuniũ cum ſabbati vigilijs. Merita S. Petri.

29. SERMONE tertio: Enecato omni ſemine vitiorum, conualeſcat ſeges læta virtutum. Ad quam diligentiam, omni quidem nos tempore pietatis magiſter adhortatur: ſed in his diebus, qui huic operi ſunt ſpecialiùs præſtituti, maior animoſitas, & cura eſt excitanda feruentior, ne quod pium eſt agere non indictum, impium ſit negligere prædicatum. Decimi itaque menſis ieiunium, ad quod charitatem veſtram religioſo propoſito nouimus præparatã, vnanimiter, auxiliante Chriſto, celebrantes, hortamur monentes, vt vnuſquiſque ſecundùm menſuram poſſibilitatis, quam accepit à Deo, in bonis operibus eniteſcat: quia & inimici noſtri, qui noſtra ſanctificatione torquentur, in his diebus, quos ad maiorem obſeruantiam nobis diſpoſitos eſſe nouerunt, vehementiùs ſæuiunt, & ſubtiliore inſidiantur aſtutia, vt alijs immittendo metum inopiæ, de largitatis expẽſis; alijs immittendo triſtitiam, de labore ieiunij, quamplurimos à conſortio huius deuotionis abducant.

indictum, ſed impium negligere prædicatũ.

Diabolus benè agentibus magis inſidiatur.

30. SERMONE quarto: Curandis igitur læſionibus, quas ſæpè incidunt, qui cum inuiſibili hoſte confligunt, trium maximè remediorum eſt adhibenda medicina: in orationis inſtantia, in caſtigatione ieiunij, in eleemoſynæ largitate. Quæ cùm pariter exercentur, Deus propitiatur, culpa deletur, tentator cliditur. Et ijs quidem præſidijs ſemper fidelis anima debet accingi, ſed tunc ſtudioſiùs præparati, cùm ij adſunt dies, qui propriè ſunt ad hæc pietatis officia præſtituti. De quorum ordine, eſt etiam decimi huius menſis ſolenne ieiunium: quod non ideò negligendum eſt, quia de obſeruantia veteris legis adſumptum eſt, tanquàm hoc de illis ſit, quę inter diſcretiones ciborum, inter baptiſmatum differentias, & auium pecudúmque hoſtias eſſe deſiterũt. Illa enim, quę rerum futurarum figuras gerebant, impletis, quæ ſignificauêre, finita ſunt. Ieiuniorum verò vtilitatem, noui Teſtamenti gratia non remouit, & continentiam corpori, atque animæ ſemper pro futurã, pia obſeruatione ſuſcepit. Quoniam ſicut permanet apud intelligentiam Chriſtianam, Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſeruies: &, Diliges proximum tuum ſicut teipſum, & cætera talium mandatorum: ita quod in eiſdem libris de ieiuniorum ſanctificatione, & curatione præceptum eſt, nulla interpretatione vacuatur. In omni enim tempore, omnique vita huius ſeculi, ieiunia nos contra peccata faciunt fortiores, ieiunia cõtra concupiſcentias vincunt, tentationes repellunt, ſuperbiam inclinant, iram mitigant, & omnes bonę voluntatis affectus, ad maturitatem totius virtutis enutriunt: ſi tamen in ſocietatem ſibi beneuolentiam charitatis aſſumant, & in operibus miſericordiæ ſe prudenter exerceant. Hæc itaque, vt adiuuãte Deo, pia deuotione curẽtur, quarta & ſexta feria ieiunemus: ſabbato verò apud beatum Petrum Apoſtolum vigilias celebremus, cuius orationibus adiuti, in omnibus miſericordiam Dei mereamur.

Periculũ orationem & eleemoſynã Deus propitiatur culpa deletur, tẽtator eliditur.

Præcepta cęremonialia veteris legis cur abrogata.

Quomodò ieiunium, quamuis in veteri lege præceptum, ad Chriſtianos pertineat. Ieiunij vis & energia.

Feriæ 4. & 6 ieiuninm cũ vigilijs ſabbati. Orationibus S. Petri adiuti, miſericordiã Dei mereamur.

31. SERMONE quinto de eodem ieiunio: Huic autem operi (eleemoſynarũ) cùm omnia opportuna ſint tempora, hoc nũc præcipuè aptum atque conuenięs, in quo ſancti Patres noſtri diuinitùs inſpirati, decimi menſis ſanxêre ieiunium, vt omnium fructuum collectione concluſa, rationabilis Deo abſtinentia dicaretur, & meminiſſet quiſque ita vti abundantia, vt & circa ſe abſtinentior, & circa pauperes eſſet effuſior. Efficaciſſima enim pro peccatis deprecatio, eſt in eleemoſynis atque ieiuniis, & velociter ad diuinas conſcẽdit aures, talibus oratio eleuata ſuffragiis. Et in fine: Quarta igitur &

Efficax vtde fiat pro peccatis oratio.

Pium eſt agere ieiunium non

Feriæ 4. & 6. ieiunium cũ vigilijs sabbati. S. Petri cura & intercessio pro Ecclesia Romana.

sexta feria ieiunemus : sabbato autem apud præsentem beatissimum Petrum vigilias celebremus, qui sicut experimur, & credimus, pro commendatis sibi omnibus indesinenter pastorales prætendit excubias, exoraturus deprecationibus suis, vt Ecclesia Dei, quæ ipsius est prædicationibus instituta, ab omni errore sit libera, per Christum Dominum nostrum.

32. SERMONE sexto de ieiunio decimi mensis : Euangelicis sanctionibus, dilectissimi, multum authoritatis præbet doctrina legalis, cùm quædam de mandato veteri, ad nouam obseruantiam transferuntur, & ex ipsa Ecclesiastica deuotione demonstratur, quòd Dominus Iesus Christus non venit legem soluere, sed adimplere. Cessantibus enim significationibus, quibus Saluatoris nostri nunciabatur aduentus : & peractis figuris, quas abstulit ipsa præsentia veritatis, ea, quæ ad regulas morum, vel ad simplicem Dei cultum, ratio pietatis instituit, in eadem apud nos forma, in qua sunt condita, perseuerant: & quę vtrique testamento erant congrua, nulla sunt commutatione variata. Ex ijs autem est etiam decimi mensis solenne ieiunium, quod à nobis nunc est annua consuetudine celebrandum : Quia plenum iustitiæ est atque pietatis, gratias agere diuinæ largitati pro fructibus, quos in vsus hominum, secundùm summæ prouidentiæ temperamentum, terra produxit. Et in fine: Quarta igitur, & sexta feria ieiunemus, sabbato autem apud beatissimum Apostolum Petrum vigilemus, cuius orationibus nobis per omnia obtineatur diuina protectio.

Quæ obseruationes Iudaicæ abrogatæ, & quæ non.

Ieiunium Decembris.

Feriæ 4. & 6. ieiunium cũ vigilijs Sabbati S. Petri orationes.

33. SERMONE septimo : Subegit luxuriam continentia, humilitas arrogantiam propulsauit : & qui impudicitia sorduerant, castitate nituerunt. His autem conuersionibus, dilectissimi, prouidente gratia Dei, addita sunt sancta ieiunia, quæ in quibusdam diebus, ab vniuersa ecclesia deuotionem obseruantiæ generalis exigerent. Quanuis enim pulchrum sit, atque laudabile, vt singula quæque membra corporis Christi proprijs ornentur officijs, excellentioris tamen est actionis, sacratiorisque virtutis, cùm in vnum propositum, pix plebis corda concurrunt: vt illi, cui sanctificatio nostra supplicium est, non solùm à parte, sed etiam à soliditate superetur. Cui nunc operi, dilectissimi, decimus mensis offertur, admonens quodammodò pro qualitate temporis sui, ne quisquam frigore infidelitatis obtorpeat, sed potiùs charitatis spiritu concalescat. Et in fine : Quarta igitur & sexta feria ieiunemus, sabbato autem apud beatissimum Petrum Apostolum vigilias celebremus.

Ieiunij generalis maior vis.

Feriæ 4. & 6. ieiuniũ.

34. ET sermone octauo : Ecclesiastica ieiunia ex doctrina sancti Spiritus ita per totius anni circulum distributa sunt, vt lex abstinentię omnibus sit adscripta temporibus. Siquidem ieiunium vernum in quadragesima, æstiuum in pentecoste, autumnale in mense septimo, hyemale autem in hoc, qui est decimus, celebramus, intelligentes diuinis nihil vacuum esse præceptis, & verbo Dei ad eruditionem nostrã, omnia elementa seruire, dum per ipsius mundi cardines, quasi per quatuor Euangelia, inceſſabili tuba discimus, quod & prædicemus, & agamus. Cùm ergò vniuersa vitia per continentiam destruãtur, & quicquid auaritia sitit, quicquid superbia ambit, quicquid luxuria concupiscit, huius virtutis soliditate superetur : quis non intelligat, quantum nobis per ieiunia conferatur, in quibus indicitur, vt non solùm à cibis, sed etiã ab omnibus carnalibus desiderijs temperetur? Et in fine : Quarta igitur & sexta feria ieiunemus, sabbato autem apud beatissimum Apostolum Petrum vigilias celebremus, qui & orationes, & ieiunia, & eleemosynas nostras precibus suis dignabitur adiuuare.

Per continentiam vniuersa vitia superantur.

4. & 6. Ferię ieiunium cũ vigilijs sabbati. S. Petri preces.

35. IDEM de ieiunio Pentecostes sermone primo. Hodiernam, dilectissimi, festiuitatem descensione Spiritus sancti consecratam, sequitur, vt nõstis, solenne ieiunium, quod animis corporibúsque curandis salubriter institutum, deuota nobis est obseruantia celebrandum. Repletis namque Apostolis virtute promissa, & in corda eorum Spiritu veritatis ingresso, nõ ambigimus, inter cætera cęlestis sacramenta doctrinæ, hanc spiritalis continentiæ disciplinam, de paracleti magisterio primitus fuisse conceptam, vt sanctificatæ ieiunio mentes, cõferendis sibi charismatibus fierent aptiores. Ij itaque doctores, qui exemplis, & traditionibus suis omnes Ecclesiæ filios imbuerunt, tyrociniũ militiæ Christianæ sanctis ieiunijs inchoarunt, vt contra spiritales nequitias pugnaturi, abstinentię arma raperent, quibus incentiua vitiorum truncarent. Et in fine: Quarta igitur & sexta feria ieiunemus, sabbato autem apud beatissimum Petrum Apostolum vigilias celebremus, cuius nos orationibus, & à spiritalibus inimicis, & à corporeis hostibus confidimus liberari.

Ieiunium Pentecostes ad curandas animas & corpora salubriter institutum magisterio Spiritus sancti.

Feriæ 4. & 6. ieiunium cum sabbatinis vigilijs. S. Petri orationes.

36. SERMONE secundo : Dubitandum non est, dilectissimi, omnem obseruantiam Christianam, eruditionis esse diuinæ, & quicquid ab Ecclesia in consuetudinem est deuotionis receptum, de traditione Apostolica, & de sancti Spiritus prodire doctrina, qui nunc quoque cordibus fidelium suis præsidet institutis, vt ea omnes & obedienter custodiant, & sapienter intelligant. Nam cùm in die Pentecostes, quem à Pascha Domini quinquagesimum celebramus, promissus à Domino Spiritus sanctus, expectantium mentes maiori, quàm vnquàm, copia & clariore præsentia suæ maiestatis impleuerit : manifestissimè pater inter cætera Dei munera, ieiuniorum quoque gratiam, quæ hodiernam festiuitatem indutia subsequitur, tunc fuisse donatam, vt sicut fuit concupiscentia initium peccatorum, ita sit continentia origo virtutum.

Ex traditione Apostolica, quãmà proficiscantur.

Continentia virtutũ origo.

37. SERMONE quarto : Inter omnia, dilectissimi, Apostolicæ institutа doctrinæ, quæ ex diuinæ institutionis fonte manârunt, dubium non est, influente in Ecclesiæ principes Spiritu sancto, hanc primùm ab eis obseruantiam fuisse conceptam, vt sancti obseruatione ieiunii, omnium virtutum regulas inchoarent, quia multum ad pręcepta Dei exequenda prodesset, si Christiana militia, contra incentiua omnium vitiorum, continentiæ se sanctificatione muniret. Et in fine: Vndè charitatem vestram solerter admonemus, vt per castigationem corporis, & per opera pietatis, mundari ab omnium peccatorum sorde cupientes, quarta & sexta feria ieiunemus: sabbato autem apud beatissimum Petrum Apostolum vigilias celebremus, cuius meritis & orationibus ita nos per omnia credi-

Ieiunij vis.

Ferię 4. & 6. ieiunium cũ sabbatinis vigilijs.

S Petri meritis & orationibus adiuuamur.

dimus adiuuandos, vt misericordia Dei, & ieiunijs nostris adsit, & votis, per Christum Dominum nostrum.

Quadragesimalis obseruantia ieiunij negligentiæ diluuntur.

38. IDEM Leo Magnus de quadragesima sermone primo: Scientes dæmones agere nos sacratissimos Quadragesimę dies, in quorum obseruantia, omnes præteritę defidię castigantur, omnes negligentiæ diluuntur, ad hoc totam vim suę malignitatis intendunt, vt celebraturi sanctum Pascha Domini, in aliquo inueniamur indigni: & vndè nobis obtinenda erat propitiatio, indè contrahatur offensio. Accedentes ergò, dilectissimi, ad Quadragesimæ initium, id est, ad diligentiorem Domini seruitutem, quia quasi ad quendam agonem sancti operis introimus, ad pugnas tentationum animos præparemus, & intelligamus, quanto studiosiores pro nostra salute fuerimus, tanto nos vehementiùs ab aduersarijs impetendos. Sed fortior est, qui in nobis est, quàm qui aduersum nos est, & per ipsum validi sumus, in cuius virtute confidimus: quia ob hoc Dominus se tentari à tentatore permisit, vt cuius munimur auxilio, eiusdem eruditemur exemplo.

Obtinetur propitiatio.

In quadragesima religiosiùs viuendum.

39. SERMONE secundo: Parum religiosus alio tempore demonstratur, qui in his diebus religiosior non inuenitur. Vnde opportunè auribus nostris lectio Apostolicæ prædicationis insonuit, dicens: Eccè nunc tempus acceptabile, eccè nunc dies salutis. Quid enim acceptius hoc tempore? quid salubrius his diebus? in quibus, vitijs bellum indicitur, & omnium virtutum profectus augetur.

2. Cor. 6.

4. SERMONE tertio: Quia dum mortali carne circundamur, non desinit nobis antiquus hostis laqueos peccati vbique prætendere, & tunc maximè aduersus Christi membra sæuire, quando ab eis sunt celebranda sacratiora mysteria, meritò doctrina Spiritus sancti hac eruditione imbuit populum Christianum, vt ad paschale festum, quadraginta dierum continentia se præpararet. Cuius purificationis ratio etiam nos ad obseruantiam suæ salubritatis inuitat, & diligentiam nobis propositæ castigationis indicit. Quanto enim sanctius quisque hos dies inuenietur egisse, tanto probabitur Pascha Domini honorâsse religiosiùs. In diebus igitur sanctorum ieiuniorum pietatis opera, quibus semper studędum est, abundantiùs exequamur.

Quando magis exuiat hostis.

Obseruatia religiosa Quadragesimæ.

41. SERMONE quarto: Prædicaturus vobis, dilectissimi, sacratissimum maximúmque ieiunium, quo aptiùs vtar exordio, quàm vt verbis Apostoli, in quo Christus loquebatur, incipiam, dicámque quod lectum est: Eccè nũc tempus acceptabile, eccè nũc dies salutis. Quãuis enim nulla sint tempora, quæ diuinis non sint plena muneribus, & semper nobis ad misericordiam Dei per ipsius gratiam præstetur accessus: nunc tamen omnium mentes maiori studio ad spiritales profectus moueri, & ampliori fiducia oportet animari, quando ad vniuersa pietatis officia, illius nos dici, in quo redempti sumus, recursus inuitat, vt excellens super omnia passionis Dominicæ sacramentũ, purificatis & corporibus, & animis celebremus. Debebatur quidem tantis mysterijs ita ineffabilis deuotio, & continuata reuerentia, vt tales permaneremus in cõspectu Dei, quales nos in ipso Paschali festo dignum est inueniri.

2. Cor. 6. Cur religiosius transigendum Quadragesimale tempus.

Sed quia hęc fortitudo paucorum est, & dum carnis fragilitate austerior obseruantia relaxatur, dumque per varias actiones vitæ huius solicitudo distenditur, necesse est de mundano puluere etiam religiosa corda sordescere: magna diuinæ institutionis salubritate prouisum est, vt ad reparandam mentium puritatem, quadraginta nobis dierum exercitatio mederetur, in quibus aliorum temporum culpas, & pia opera redimerent, & ieiunia casta decoquerent. Ingressuri igitur, dilectissimi, dies mysticos, & purificandis animis atque corporibus sacratiùs institutos, præceptis Apostolicis obedire curemus, emundantes nos ab omni inquinamento carnis ac spiritus. Et in fine: Secundą igitur, & quarta, & sexta feria ieiunemus: sabbato autem apud S. Petrum vigilias celebremus, qui commendari sibi gregis curam habere non desinens, custodiam nobis de suis precibus obtinebit, auxiliante Deo nobis per omnia.

Ad reparãdam mentium puritatem certũ hoc ieiunij tempus institutum.

Itẽ ad culpas aliorũ temporum redimẽdas per opera pia.

2. Cor. 7.

Ferię 2. 4. & 6. ieiun. cũ sabbatinis vigilijs.

S. Petri preces.

42. SERMONE quinto: Quando opportunùs, dilectissimi, ad remedia diuina recurrimus, quàm cùm ipsa nobis sacramenta redemptionis nostræ, temporum lege, referuntur? quæ vt digniùs celebremus, saluberrimè nos quadraginta dierum ieiunio præparemus. Non enim ij tantùm, qui per mortis Christi, resurrectionisque mysterium in nouam vitam, baptismo sunt regenerante venturi, sed etiam omnes populi renatorum vtiliter sibi, & necessariè præsidium huius sanctificationis adsumunt: illi, vt quæ nondùm habent, accipiant: isti, vt accepta custodiant. Dicente nanque Apostolo: Qui stat, videat ne cadat: nemo est tanta firmitate suffultus, vt de stabilitate sua debeat esse securus. Vtamur igitur, dilectissimi, saluberrimi temporis venerabilibus institutis, & solicitiore cura, cordis nostri piacula tergamus.

Quadragesimæ ieiunium cur ab omnibus suscipiendum.

1. Cor. 10.

43. SERMONE sexto: Quod ergò, dilectissimi, in omni tempore vnumquemque conuenit facere Christianum, id nunc solicitiùs est, & deuotiùs exequendũ, vt apostolica institutio quadraginta dierum ieiunijs impleatur, non ciborũ parcitate tantummodò, sed priuatione maximè vitiorum.

Apostolica institutio.

44. SERMONE nono: In omnibus solennitatibus Christianis, non ignoramus paschale sacramentum esse præcipuum, cui condignè, & congruè suscipiendo, totius quidem nos temporis instituta reformant, sed deuotionem nostram præsentes vel maximè dies exigunt, quos illi sublimissimo diuinæ misericordiæ sacramento scimus esse contiguos. In quibus meritò à sanctis Apostolis, per doctrinam Spiritus sancti, maiora sunt ordinata ieiunia, vt per commune consortium crucis Christi etiam nos aliquid in eo, quod propter nos gessit, ageremus, sicut Apostolus ait: Si compatimur, & conglorificabimur. Certa atque secura est expectatio promissæ beatitudinis, vbi est participatio Dominicæ passionis.

A sanctis Apostolis cur ante passionem Domini Quadragesimale ieiunium institutum.

Rom. 8.

45. SERMONE decimo: Considerantes autem, quid per crucem Domini adepta est vniuersitas mundi, cognoscimus ad celebrandum paschæ diem, meritò nos quadraginta dierum ieiunio præparari, vt digni possimus diuinis interesse mysteriis.

Nota.

46. SERMONE vndecimo de Quadragesima: Appropinquante autem festiuitate paschali, adest maximum sacratissimumque ieiunium,

Quadrageſimæ ieiunium vniuerſale.

quod obſeruantiam ſui vniuerſis fidelibus ſine exceptione denunciat: quia nemo tam ſanctus eſt, vt non ſanctior; nemo tam deuotus, vt non debeat eſſe deuotior.

47. ET ſermone duodecimo: Appropinquante, dilectiſſimi, ſolennitate paſchali, ſic eſt præcurrenda cõſuetudo ieiunij, vt nos quadraginta dierum numerus ad ſanctificationem corporis, & mentis exerceat. Suſcepturi enim feſtorum omnium maximum feſtum, ea nos debemus obſeruantia præparare, vt in cuius ſumus reſurrectione conreſuſcitati, in ipſius inueniamur paſſione commortui. Et paulò pòſt: Continẽtia nutriẽdis atq; ſeruãdis animi, & corporis bonis, & incrementa præbet, & roborat. Vndè in cælestibus Eccleſiæ diſciplinis multum vtilitatis adferunt diuinitùs inſtituta ieiunia, vt dũ continentiæ legibus carnalis ſubiicitur appetitus, motus quoque interior temperetur, vt ſicut corpus à cibis, ita mens ab iniquitate ieiunet.

Diuinitùs inſtitutorũ ieiuniorum vtilitas.

V.

Quid verò his reſpondendum eſt, qui legem Eccleſiaſtici ieiunij conuellunt atque contemnunt.

A PRIMVM admonendi ſunt iſti, ne falsò Catholicis affingant, quod Apoſtolus [a] deteſtatur, & Eccleſia ſemper damnauit in Iudæis, Manichæis & Priſcillianiſtis: quòd videlicet aut ſecundùm legem Moſaïcam, aut ex ſuperſtitione à cibis quibuſdam abſtineant. Catholici enim, ſicut Auguſtinus Fauſto Manichæo [b] reſponder, quòd à carnibus abſtinent, edomandi corporis cauſa id faciunt, propter animam ab irrationalibus motibus amplius humiliãdam, non quòd carnes eſſe immundas credant. Nec ſolùm à carnibus, verùm à quibuſdam etiam terræ fructibus abſtinent, vel ſemper, ſicuti pauci, vel certis diebus atque temporibus, ſicuti per Quadrageſimam fermè omnes. Sic Auguſtinus. Atque ante illum idipſum etiam docet Epiphanius: vbi confutat Aërianam [c] hæreſim, quæ ſtat a Eccleſiæ ieiunia cuique libera eſſe vult, atque ad ea nemi nem obligari.

a 1. Tim. 4. a Coloſſ. 2. c d Deut. 14. a b Can. Apoſt. 50. & 51. Conc. Gangrenſ. Can. 2. 1. Tolet. in aſſertione fidei. Braccar. 1. can. 14. & 32.

b li. 30. cõtra Fauſt. ca. 5. & de morib. Manich. ca. 13. & 14. Cont. Adimant. c. 14. Item Theodor. in Epitome diuinorũ decret. ca. de abſtinent. Bem. ſer. 66. in Cant. Iſidor. lib. 1. de off. Eccl. c. 44. Gen. 1. d 2. c 9. a Leuit. 10 b Num. 6. a Iudic. 13. a c ſer. 35. a b d Dan. 1. b c 10. a Mat. 3. a Marc. 1. a Lucæ 1. b Actor. 15. d f Rom. 14. d. 1. Corint. 8. d. 1. Tim. 5. d Sexta ſyn. Conſtantin. can. 56. Greg ad Aug. Anglor. Epiſc. teſte Grat. diſt. 4. & Iuo par. 4. cap. 19. Athan. in vita Antonij. Hier. in vita Pauli eremitæ, & Hilarionis. Epiph. in cõpen. doct. Eccl. Cath. c Hæreſi 75. & Auguſt. hæreſi 53. Item Damaſcenus de hæreſibus.

B Quòd autem in publicis [d] jeiunijs, ſicut & in precationibus & feriis ratio temporis obſeruatur, id ordinem & concordiam publicam in Eccleſia confirmat, illuſtrat, ac promouet. Deindè priuata ieiunia non ita multi quidem imponerent ſibi, vtpotè naturali carnis amore ventriſque ſtudio ad ſuſcipienda ea impediti.

d Hieron. in Epiſt. ad Galat. cap. 4. Leo ſerm. 3. & 4. de Ieiunio 7. mẽſis, & ſerm. 4. de quadrageſima. Baſil. orat. 2. de Ieiunio.

C Iam quòd magni momenti, & certi meriti ſit, eiuſmodi ieiunia reuerenter amplecti, ſedulóque obſeruare, tam apertè probat Hieronymus [e] contra Iouinianum, hac de re amplius vt à nullo poſſit dubitari. Quibus addẽda ſunt, quæ ſuprà docuimus de præceptis Eccleſiæ obſeruandis, idque ad ſcandalum [f] euitandum, & ob diſciplinam publicam retinendam, neque modò propter iram, ſed etiam propter conſcientiam, vt [g] Apoſtolus dixit.

e Lib. 2 cap. 5. 10. 11. Auguſt. hæreſi 82. & Ambroſ. epiſt. 82.
f Auguſt. epiſt. 118. ad Ianuar. ca. 2.
g Roman 13. b

D Conſtat autem, ſicut omnium ætatum [h] ſcriptores cõprobant, Eccleſiæ diſciplinam, conſuetudinem, traditionem, ſanctionem hanc & eſſe conſtantem, & indè ab initio fuiſſe, vt diebus quibuſdam, præſertim [i] Quadrageſimæ, Ieiunium hoc Eccleſiaſticum obſeruaretur. Ita docent Canones [k] Apoſtolorum, & Sacroſanctæ [l] Synodi.

h Aug. epiſt. 86. Epiph. in cõpendiar. doct. Calixt. epi. 1. ad Benedictũ. Leo ſer. 1. & 2. de pentecoſte. Item ſer. 8. & 9. de ieiunio 7. menſis, & ſermo. 8. de Ieiunio 10. menſis. Raba. lib. 2. de inſtitut. cleric. cap 24. Concil. Mogunt. c. 34. Sal. Gunſtad. cã. 2. Ber. in vig. Andreæ.
i Ignat. ad Phil. Epiph. in compendiar. doct. Theophilus Alex. lib. 3. Paſchal Maximus in ſerm. de quadrag. Item Amb. Aug. Leo & Ber. 1. de eadem. Orig. hom. 10. In Leu. Iſidor. 1. off. Eccl. ca. 36. Auguſt. epiſt. 119. cap. 15. & in pſal. 110.
k Canon. 68.
l Laodic. c. 50. 2. Brac. can. 94. Cartha. cã. 63. Trib. cã. 35. Agath. cã. 11.

Gangrenſis quidem [m] Anathemate eos ferit, qui communia totius Eccleſiæ ieiunia contemnunt: Toletana [n] verò communione eos priuari iubet, qui ſine ineuitabili neceſſitate, & euidenti languore carnibus in Quadrageſima veſcuntur.

E Et ſingularis Patrum eſt ardor in commendando, vrgendo, & exigendo [o] ieiunio, præſertim Quadrageſimæ, quod quidem ab [p] Apoſtolis inſtitutum videri volunt. Ab hoc Patrum ſpiritu ſunt alieni, qui ieiuniorum legem ſibi alijſque relaxant, & carnis licentiæ, non libertati Euangelicæ, patrocinantur. Hi [q] carnem cum vitijs & concupiſcentijs nolunt crucifigi, ac proindè quæ ſunt [r] ſpiritus, non ſapiunt: ſed ſpiritum [s] potiùs extinguunt, aduerſus doctrinam Apoſtolicam. Deindè palàm obſiſtunt Eccleſiæ matri, immò etiam [t] CHRISTO in Eccleſia ſponſa [v] loquenti atque præcipienti: vndè ſibi certam [x] damnationem acquirunt, quando ſanctum & ſalutiferum, & ab Eccleſia nobis vſque commendatum ieiuniorum inſtitutum, abrogant, repudiántve.

m Can. 19. Item Mogun. can. 35.

n 28. Tolet. can. 9. Vide Teleſph. in ep. ad vniuerſo. Theoph. Alex. li. 3. Paſchal. Aug. ſerm. 64. de tempore Niceph. lib. 17. c. 31. Chryſoſt. ho. 6. ad popul. Item 1. & 2. in Geneſ.

o Baſil. hom. 2. de ieiunio Aug. ſer. 64. de temp. Ambroſ. ſer. 23. 25. 34. 36. & 37.

p Hieron. epiſt. 54. contra Monta-num, ad Marcellam.

q Galat. 5. d

r 1. Corinth 2. d

s 1. Theſſ. 5. c Maximus in Liranſis.

t Aug. in epiſt. 86. ad Caſulanum.

v Lucæ 10. c Matth. 18. c. 1. Cor. 14. g. Theſſal. 2. c Actor. 5. c Ierem. 35. b d 2. Machab. 6. d e f 7. a

x Ro. 13. a Leu. 23. c. 1. Reg. 14. d f 3. Regum 13. e Conc. Trid. ſeſſ. vlt. Aug. tract. 73. in Ioa. Amb. ſecr. 25. & 36. Chryſ. hom. 12. in 1. ad Tim. Raba. lib. 2. de inſtit. cler. cap. 25.

TESTIMONIA.

1. A PRIORIS ad Timotheum quarto: Spiritus autem manifeſtè dicit quia in nouiſſimis temporibus diſcedent quidam à fide, attendentes ſpiritus erroris, & doctrinis dæmoniorum, in hypocriſi loquentium mendacium, & cauteriatam habentium ſuam conſcientiam, prohibentium nubere, abſtinere à cibis, quos Deus creauit ad percipiendum cum gratiarum actione fidelibus, & ijs, qui cognouerunt veritatem. Quia omnis creatura Dei bona eſt, & nihil reijciendum quod cum gratiarum actione percipitur: ſanctificatur enim per verbum Dei, & orationem.

2. AD Coloſſenſes ſecundo: Nemo ergò vos iudicet in cibo, aut in potu, aut in parte diei feſti, aut neomenię, aut ſabbatorum: quę ſunt vmbra futurorum: corpus autem Chriſti. Si ergò mortui eſtis cum Chriſto ab elementis huius mundi: quid adhuc tanquàm viuentes in mundo decernitis? Ne tetigeritis, neque guſtaueritis, neque contrectaueritis quę ſunt omnia in interitum ipſo vſu, ſecundùm prȩcepta, & doctrinas hominum: quę ſunt rationem quidem habentia ſapientię in ſuperſtitione, & humilitate, & non ad parcendum corpori, non in honore aliquo ad ſaturitatem carnis.

3. DEVTERONOMII decimoquarto: Ne comedatis quę immunda ſunt. Hoc eſt animal, quod comedere debetis, Bouem, & ouem, & capram, ceruum & capream, bubalum, tragelaphum, pygargum, orygem, camelopardalum. Omne animal, quod in duas partes findit vngulam, & ruminat, comederis. De his autem, quæ ruminant, & vngulam non findunt, comedere non debetis, vt camelum, leporem, chœrogryllum: hæc quia ruminant, & non diuidunt vngulam, immunda erunt vobis. Sus quoque quoniam diuidit vngulam, & non ruminat, immunda erit; carnibus eorum non veſcemini, & cadauera non tangetis. Hęc comedetis ex omnibus quę morantur in aquis: Quæ habent pinnulas & ſquamas, comedite: quę abſque pinnulis & ſquamis ſunt, ne comedatis, quia immunda ſunt. Omnes aues mũdas comedite. Immundas ne comedatis: aquilam ſcilicet, & gryphem, & haliętum, ixion, & vulturem ac miluum iuxta genus ſuum: & omne coruini generis, & ſtruthionem, ac noctuam, & larum, atque accipitrem iuxta genus ſuum: herodium ac cygnum, & ibin, ac mergulum, porphyrionem, & nycticoracem, onocrotalum, & charadrium, ſingula in genere ſuo: vpupam quoque & veſpertilionem. Et omne quod reptat & pennulas habet, immundum erit, & non comedetur. Omne quod mundum eſt, comedite. Quidquid autem morticinum eſt, ne veſcamini ex eo.

4. CANONE quinquageſimo Apoſtolorum: Si quis Epiſcopus, presbyter, vel diaconus, vel omninò ex ſacerdotali numero, à nuptiis, carnibus, & vino, non propter exercitationem, ſed propter abominationem abſtinet, oblitus quòd omnia valdè bona, & quòd maſculinum & fœmininũ fecit Deus hominem: ſed blaſphemans calumniatur opificium, vel corrigatur, vel deponatur, & ex Eccleſia ejiciatur. Similiter & laicus.

Abſtinẽte à cibis propter abominationem.

Geneſ. 1.

5. ET canone quinquageſimo ſecundo: Si quis Epiſcopus, vel presbyter, vel diaconus in feſtis diebus carnem, & vinum non ſumit abhorrens, & non propter exercitationem, deponatur: vt qui habeat iniuſtam conſcientiam propriam, & ſit multis offenſionis cauſa.

6. CONCILIVM Gangrenſe canone ſecundo: Si quis eum, qui carnem, præter ſanguinem & idolothytum, & ſuffocatum, cum pietate & fide comedit, condemnat, tanquàm eò quòd ea veſcatur, ſpem non habeat, ſit anathma.

7. CONCILIVM primum Toletanum in aſſertione fidei: Si quis dixerit, vel crediderit, carnes auium ſeu pecudum, quę ad eſcam datę ſunt, non tantùm pro caſtigatione hominum abſtinendas, ſed execrandas eſſe, anathema ſit. Si quis in errore Priſcilliani ſectam ſequitur, vel profitetur, vt aliud in ſalubri baptiſmo contra fidem ſancti Petri faciat, anathema ſit.

8. CONCILIVM primum Braccarenſe canone decimoquarto: Si quis immundos putat cibos carnium, quas Deus in vſum hominum dedit, & non propter afflictionem ſui corporis, ſed quaſi immunditiam putans, ita abſtineat ab eis, vt nec olera cocta cum carnibus præguſtet, ſicut Manichæus, & Priſcillianus docuerunt, anathema ſit.

9. ET canone trigeſimoſecundo: Item placuit, vt quicunque in clero cibo carnium non vtuntur, pro amputanda ſuſpicione Priſcillianæ hæreſis, vel olera cocta cum carnibus tamē præguſtare cogantur. Quòd ſi contempſerint, ſecundùm quod de talibus ſancti Patres antiquitus ſtatuerunt, neceſsè eſt pro ſuſpicione hæreſis huius, hos excommunicatos, ab officio omnimodè remoueri.

10. AVGVSTINVS libro trigeſimo contra Fauſtum Manichæum, capite quinto: Audi quod confiteris te non videre, qua mente aut conſilio hoc aduerſum vos capitulum proferamus: non quòd à carnibus abſtineatis: nam hoc
1. Tim. 4. à quibuſdam & primi patres noſtri fecerunt, ſicut commemoras: non tamen ea damnandi, ſed ſignificandi gratia, quod non intelligitis: & vndè iam quantum ſufficere videbatur, in ſuperioribus partibus operis huius locutus ſum: & Chriſtiani, non hæretici, ſed catholici,
Cur Catholici abſtineant à carnibus, &c. edomandi corporis cauſa, propter animam in orationibus ampliùs humiliandam, non quòd illa eſſe immunda credant, non ſolùm à carnibus, verùm à quibuſdam etiam terræ fructibus abſtinent: vel ſemper, ſicut pauci: vel certis diebus atque temporibus, ſicut per quadrageſimam ferè omnes, quanto magis quiſque vel minùs ſeu voluerit, ſeu potuerit. Vos autem
Qua intentione manichæi abſtinent. ipſam creaturam negatis bonam, & immundam dicitis, quòd carnes diabolus operetur fæculentiore materia mali: ac per hoc eas, tanquàm immundiora, & trucidentiora Dei veſtri vincula, exhorrentes abijcitis. Et paulò
1. Tim. 4. pòſt: Cùm enim Apoſtolus dixiſſet; Abſtinentes à cibis, quos Deus creauit ad percipiendum cum gratiarum actione fidelibus, ſecutus, ait: Et ijs qui cognouerunt veritatem: quoniam omnis creatura Dei bona eſt, & nihil abijciendum, quod cum gratiarum actione percipitur: ſanctificatur enim per verbum Dei, & orationem: Hæc ſunt quæ negatis: hoc animo, hac voluntate, hac opinione ab eſcis huiuſmodi temperatis, quòd non ſignificatione, ſed natura malæ, & immundę ſint. Qua in re creatorem earum, ſine dubio, blaſphematis, hoc eſt quod pertinet ad doctrinam dæmoniorum. Nolite ergò mirari hoc de vobis tantò antè à ſancto Spiritu prophetatum.

11. IDEM in libro de moribus Manichæorum, capite decimotertio: Niſi fortè quòd non veſcimini carnibus, & vinum non bibitis, ſignaculum oris mirandum & laudandum putaris. Quod quæro à vobis, quo fine faciatis. Finis enim, quò referuntur ea quæ facimus, id eſt,
Quo fine quidque fiat, intuendum, propter quem facimus quicquid facimus, ſi non ſolùm inculpabilis, ſed etiam laudabilis fuerit, tunc demùm etiam facta noſtra laude aliqua digna ſunt: ſin ille iure, meritoque culpatur, quem ſpectamus & intuemur; cùm in aliquo verſamur officio, id quoque officium nemo improbandum vituperandumque dubitauerit. De Catilina memorię proditum eſt, quòd frigus, ſitim, famem ferre poterat. Hæc erant illi ſpurco, ſacrilegoque etiam cum Apoſtolis noſtris communia. Vndè ergò diſcernitur parricida iſte ab Apoſtolis noſtris, niſi ſine illo, quem diuerſiſſimum ſequebatur? Nanque ille iſta tolerabat, vt immoderatiſſimas, & immaniſſimas expleret cupiditates: illi econtrà, vt eas premerent, & dominanti rationi ſeruire cogerent. Soletis & vos, cùm Catholicarum vobis virginum multitudo prædicatur, dicere, Etiam mula virgo eſt. Temerè id quidem, propter imperitiam Catholicæ diſciplinæ, ſed tamen ſignificantes vanam eſſe continentiam iſtam, niſi ad aliquem rectiſſimum finem certa ratione referatur. Poſſunt & Catholici Chriſtiani veſtram à vino, & carnibus abſtinentiam, iumētis, & multis paſſeribus, poſtremò etiam innumerabilibus generibus vermium comparare. Sed ne in veſtram incidam temeritatem, non id præproperè faciam, ſed diſcutiam primò, quo iſta fine faciatis. Iam enim conſtat inter vos, vt opinor, huiuſcemodi moribus nihil aliud eſſe quærendum. Si ergò parſimoniæ gratia, & coercendæ libidinis, qua eſcis talibus, & potu delectamur, & capimur, audio & probo. Sed non ita eſt.

Abſtinētia probatur, quę coercēdæ libidinis & parſimoniæ cauſa ſuſcipitur.

12. ET capite decimoquarto: Apparet igitur, vt opinor, quo fine à carnibus & à vino ſit abſtinendum. Is finis eſt triplex. Ad comprimendam delectationem, quæ in his maximè cibis haberi ſolet, atque in tali potu vſque ad ebrioſitatem peruenire. Ad tuendam infirmitatem, propter illa quæ ſacrificantur atque libantur. Et quod maximè commendandum eſt, propter charitatem, ne imbecillium, ab his continentium, offendatur infirmitas. Vos autem immunda eſſe obſonia dicitis, cùm dicat Apoſtolus: Omnia munda eſſe, ſed ei malum eſſe, qui per offenſionem manducat. Et prorſus credo, vos iſtis epulis inquinari, eo ipſo quo immunda eſſe arbitramini. Ait enim: Credo & confido in Domino Ieſu, quia nihil commune per ſeipſum, ſed ei qui exiſtimat aliquid commune eſſe, illi commune eſt. Cui autem dubium eſt, commune illum immundum, & inquinatum vocâſſe.

Ad comprimēdam delectationem cibi aut potus. Ad tuendā infirmitatē. Propter ſcandalum.

Rom. 14.

13. ET in libro contra Adimantum Manichæi diſcipulum, capite decimoquarto: De carne autem non manducanda, & non bibendo vino, quod ait Apoſtolus, non quia illa immunda arbitratus eſt, hoc præcipit, ſicut iſti exiſtimant, & errantes in errorem prępcipitant, quibus talia perſuaſerunt: ſed cùm ipſe poſuerit cauſam, cur hoc dixerit, non eſt nobis hęc interpretanda, vel exponenda ſententia. Sufficit enim ipſum de Apoſtoli epiſtola totum locum huic ſermoni contexere, vt & cauſa manifeſtè appareat, cur hoc Apoſtolus dixerit, & iſtorum fraus, qui particulas quaſdam de ſcripturis eligunt, quibus decipiant imperitos, non connectentes, quę ſuprà, & intrà ſcripta ſunt, ex quibus voluntas, & intentio ſcriptoris poſſit in-

Rom. 14.

Hęreticorū fraus in citandis ſcripturis.

Rom.4. telligi. Sic ergò Apoſtolus ait: Infirmum autem in fide recipite, non in diſceptationibus cogitationum, &c. Nunquid eget cuiuſquam interpretatione, vt intelligatur cur hoc Apoſtolus dixerit: & quanta illi malitia de ſcripturis certa quæque diſcerpunt, quibus circunueniant imperitos? Nam & munda eſſe omnia dixit Apoſtolus, ſecundùm fidem: & ei eſſe immunda, qui putat immunda: & tunc eſſe ab eis temperandum, cùm per offenſionem accipiuntur: id eſt, cùm aliquis infirmus putat ſibi ab omnibus carnibus temperandum, ne incidat in carnem immolatitiam: & ideò eum qui manducat, poteſt arbitrari in honorem idolorum id facere; & ex eo grauiter offendi, cùm ipſa immolatitia caro, ſi ex fide à neſciente accipiatur, neminem maculet. Vndè alio loco idem Apoſtolus interrogari vetat, cùm quid de macello emitur, vel ab aliquo infidelli quiſquam vocatus, in menſa eius exhiberi ſibi carnes videt, quas iſti immundas arbitrantur, non propter immolationem, ſed quia carnes ſunt, cùm Apoſtolus clamet omnia munda eſſe, & omnem creaturam Dei bonam eſſe, & omnia ſanctificari per verbum & orationem. & tamen temperandum ab eis, ſi quis fortè infirmus offenditur. Et quodam loco apertiſſimè iſtos ſignificauit, cùm dicit; In nouiſſimis temporibus futuros quoſdam prohibentes nubere, abſtinentes à cibis, quos Deus creauit. Hos enim propriè deſignat, qui non propterea temperant à cibis talibus, vt aut concupiſcentiam ſuam refrenent, aut infirmitati alterius parcant, ſed quia ipſas carnes immundas putant, & earum creatorem Deum eſſe negant.

Expoſitio cap. 14. ad Rom.

1. Cor 10.

Rom. 14. Tit 1. 1. Tim. 4.

De quibus loquatur Paulus in ep. ad Tim. cap. 4.

14. THEODORETVS in epitome diuinorum decretorum, capite de Abſtinentia: A vino autem, & ab eſu carnium, & ab alijs eiuſmodi abſtinentiam, non ſimiliter ac hæretici amplectitur Eccleſia. Illi enim ab ijs, tanquàm abominandis, abſtinendum eſſe cenſent: Eccleſia autem nihil horum decernit: neque enim eorum prohibet participationem, & ideò alij quidem permiſſis à lege bonis, & voluptatibus ſecuri fruuntur, alij verò ab eis abſtinent: nullus autem qui ſapit, & rectè ſentit, condemnat eum, qui comedit. Nam & abſtinentia, & eſus participatio, ſunt in mentis poteſtate. Porrò autem vita monaſtica, non eſt ex neceſſitate, ſed libera animi voluntate ſuſcepta. Et hoc ex Apoſtolicis legibus didicimus. Qui comedit, inquit, non comedentem non ſpernat: & qui non comedit, comedentem non iudicet. Et rurſus: Omnia munda, ſed malum eſt homini, qui per offendiculum comedit. Itaque ipſos impios in epiſtola ad Timotheum reprehendens, hæc ſcripſit: Spiritus autem manifeſtè dicit, quòd in nouiſſimis temporibus aberrabunt quidam à fide, &c. Et Corinthijs etiam iuſſit, quicquid in macello venditur, comedere, nihil interrogantes propter conſcientiam, & eum, qui ab aliquo infideli vocatur ad conuiuium, eorum quæ apponuntur, ſecutè participem eſſe iuſſit, niſi fortè aliquis ſignificauerit, aliqua ex obſonijs, fuiſſe immolata. Tantùm abſunt vt diuinus ille vir, carnibus veſci prohiberet. Iam verò ipſe quoque Dominus de ſeipſo dixit: Venit filius hominis, comedens & bibens, & dicunt: Ecce homo vorax, & vini potor, publicanorum amicus & peccatorum. Et cùm paſcha perageret, agnum comedit, ſcilicet cum diſcipulis: & ad nuptias vocatus, non ſolùm non prohibuit bibere, ſed etiam conuiuantibus vinum admirabiliter fabricatus eſt. Encratitarum ergò ſeu Abſtinentium errorem diuina etiam decreta pulchrè conuincunt. Dei autem Eccleſia aduerſatur quidem fabulis hæreticorum, diuina verò decreta ſequitur.

Qua intentione hæretici Encratitæ, & qua Eccleſia à cibis abſtineat.

Rom. 14.

Matth. 11.

Matth. 26.

Ioan. 2.

15. BERNARDVS ſermone ſexageſimoſexto in Cantica: Supereſt vt & de reſiduo Apoſtolicæ prophetiæ iſtos aliquantulum exagitemus. Abſtinent namque hi (vt prædixit ille) à cibis quos creauit Deus ad percipiendum cum gratiarum actione: hinc quoque hæreticos ſe probantes, non ſanè quia abſtinent, ſed quia hæreticè abſtinent. Nam & ego interdùm abſtineo, ſed abſtinentia mea ſatisfactio eſt pro peccatis, non ſuperſtitio pro impietate. Num redarguimus Paulum quod caſtigat corpus ſuum, & in ſeruitutem redigit? Abſtineo à vino, quia in vino luxuria eſt: aut ſi infirmus ſum, modicè vtor, iuxta conſilium Pauli. Abſtineo à carnibus, ne dum nimis nutriunt carnem, ſimul & carnis nutriant vitia. Panem ipſum cum menſura ſtudebo ſumere, ne onerato ventre, ſtare ad orandum iædeat, & ne improperet etiam mihi propheta, quia panem meum comedetim in ſaturitate. Sed ne ſimplici quidem aqua ingurgitare me aſſuelcam, ne diſtentio ſanè ventris, vſque ad titillationem pertingat libidinis. Hæreticus aliter. Nempe horret lac, & quicquid ex eo conficitur: poſtremo omne quod ex coitu procreatur. Rectè, & Chriſtianè, ſi non ideircò quia ex coitu, ſed ne ad coitum prouocent. Cæterùm quid ſibi vult, quod ita generaliter omne quod ex coitu generatur, vitatur? Suſpicionem generat mihi obſeruatio iſta ciborum tam ſignanter expreſſa. Veruntamen ſi de regula Medicorum hæc profers nobis, non reprehendimus curam carnis, quam nemo vnquàm odio habuit, ſi tamen non nimia fuerit. Si de diſciplina abſtinentium, id eſt, ſpiritualium medicorum ſchola: etiam virtutem approbamus, qua carnem domas, frenas libidinem. At ſi de inſania Manichęi præſcribis beneficentiæ Dei, vt quod ille creauit, & donauit ad percipiendum cum gratiarum actione, tu non modo ingratus, ſed & cenſor temerarius, immundum decernas, & tanquàm à malo abſtineas: non planè abſtinentiam collaudabo, ſed execrabor malitiam, & blaſphemiam: te magis immundum dixerim, qui immundum quid putas.

1 Tim. 4. Non abſtinere, ſed hæreticè abſtinere, hæreticum facit.

Abſtinet Bernardus, vt ſatisfaciat pro peccatis.

1. Cor. 9. Epheſ 5.

A carnibus cur abſtinebat Diuus Bernardus.

Leuit. 26. Iſaiæ 23.

A lacticiniis quia, &c. quomodò Chriſtianè abſtinetur.

Epheſ. 5.

Addomandã carnem & libidinẽ frenãdam. 1. Tim. 4.

Manichæi cur abſtinẽt à cibis.

16. ISIDORVS Hiſpalenſis libro primo de officijs Eccleſiaſticis, capite quadrageſimoquarto: Carnes autem & vinum poſt diluuium hominibus in vſum conceſſa ſunt. Nam initio permiſſum non fuerat, niſi tantùm illud, vt ſcriptum eſt, Lignum fructiferum & herbam ſeminalem dedi vobis in eſcam. Poſteà verò per Noë data ſunt in eſum cuncta animalia, vini quoque tunc attributa licentia eſt. Sed poſtquàm Chriſtus, qui eſt principium & finis, apparuit, hoc quod in principio ſuſpenderat, etiã in temporum fine retraxit, loquens per Apoſtolum ſuum: Bonum eſt non manducare carnem, & non bibere vinum. Et iterùm: Qui infirmus eſt, olera manducet. Non igitur quia carnes malæ ſunt, ideò prohibentur, ſed quia earum epulæ carnis luxuriam gignunt. Iomes enim ac nutrimentum omnium vitiorum ſunt. Eſca

Camis eſum ac vini potus quando cœperit. Geneſ. 1.

Geneſ. 9.

Rom 14. Cur eſus carniũ prohibeatur ab Eccleſia certis temporibus.

1. Cor. 6. Ioan. 21. ventri, & venter escis : Deus autem & hunc, & hanc destruet. Piscem sanè, quia cum post resurrectionem accepit Dominus, possumus manducare. Hunc enim nec Saluator, nec Apostoli prohibuerunt.

17. GENESIS primo : Dixitque Deus : Ecce dedi vobis omnem herbam afferentem semen super terram, & vniuersa ligna quæ habent in semetipsis sementem generis sui, vt sint vobis in escam.

18. ET capite secundo : Præcepitque ei dicens : Ex omni ligno paradisi comede : De ligno autem scientiæ boni & mali ne comedas. in quocunque enim die comederis ex eo, morte morieris.

19. CAPITE nono : Et omne, quod mouetur & viuit, erit vobis in cibum : quasi olera virentia, tradidi vobis omnia. Excepto, quòd carnẽ cum sanguine non comederis.

20. LEVITICI decimo : Dixit quoque Dominus ad Aaron : Vinum, & omne quod inebriare potest, non bibetis tu & filij tui, quando intrabis in tabernaculum testimonij, ne moriamini : quia præceptum sempiternum est in generationes vestras. Et vt habeatis scientiam discernendi inter sanctum & profanum, inter pollutũ & mundum : doceatisque filios Israel omnia legitima mea quæ locutus est Dominus ad eos per manum Moysi.

21. NVMERORVM sexto : Loquere ad filios Israel, & dices ad eos : Vir, siue mulier, cùm fecerint votum vt sanctificentur, & se voluerint Domino consecrare : à vino, & omni, quod inebriare potest, abstinebunt. Acetum ex vino, & ex alia qualibet potione, & quidquid de vua exprimitur, non bibent : vuas recentes siccasque non comedent cunctis diebus quibus ex voto Domino consecrantur : quidquid ex vinea esse potest, ab vua passa vsque ad acinum, non comedent.

22. IVDICVM decimotertio : Erat quidam vir de Sarea, & de stirpe Dan, nomine Manue, habens vxorem sterilem. Cui apparuit Angelus Domini, & dixit ad eam : Sterilis es & absque liberis : sed concipies & paries filium : caue ergò ne bibas vinum ac siceram, nec immundum quidquam comedas. Et paulò pòst : Dixitque Angelus Domini ad Manue : Ab omnibus, quæ locutus sum vxori tuæ, abstineat se : & quidquid ex vinea nascitur, non comedat : vinum & siceram non bibat, nullo vescatur immundo : & quod ei præcepi, impleat atque custodiat.

23. IEREMIÆ trigesimoquinto : Verbum, quod factum est ad Ieremiam à Domino in diebus Ioakim filij Iosiæ regis Iuda, dicens : Vade ad domum Rechabitarum : & loquere eis, & introduces eos in domum Domini in vnam exedram thesaurorum, & dabis eis bibere vinum. Et assumpsi Iezoniam filium Ieremiæ filij Habsaniæ, & fratres eius, & omnes filios eius, & vniuersam domum Rechabitarum. Et introduxit eos in domum Domini ad gazophylacium filiorum Hanan, filiæ Iegedeliæ hominis Dei, quod erat iuxta gazophylacium principum, super thesaurum Maasiæ filij Sellum, qui erat custos vestibuli. Et posui coram filijs domus Rechabitarum scyphos plenos vino, & calices : & dixi ad eos : Bibite vinum. Qui responderunt : Non bibemus vinum : quia Ionadab filius Rechab, pater noster, præcepit nobis, dicens : Non bibetis vinum vos, & filij vestri vsque in sempiternum : & domum non ædificabitis, & sementem non seretis, & vineas non plantabitis, nec habebitis : sed in tabernaculis habitabitis cunctis diebus vestris, vt viuatis diebus multis super faciem terræ, in qua vos peregrinamini. Obediuimus ergò voci Ionadab filij Rechab, patris nostri, in omnibus, quæ præcepit nobis, ita vt non biberemus vinum cunctis diebus nostris nos, & mulieres nostræ, filij, & filiæ nostræ : & non ædificaremus domos ad habitandum : & vineam, & agrum, & sementem non habuimus : sed habitauimus in tabernaculis, & obedientes fuimus iuxta omnia, quæ præcepit nobis Ionadab pater noster, &c. Domui autem Rechabitarum dixit Ieremias : Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israël : Pro eo quòd obedistis præcepto Ionadab patris vestri, & custodistis omnia mandata eius, & feceristis vniuersa, quæ præcepit vobis : Propterea hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel : Non deficiet vir de stirpe Ionadab filij Rechab, stans in conspectu meo cunctis diebus.

24. DANIELIS primo : Proposuit autem Daniel in corde suo ne pollueretur de mensa regis, neque de vino potus eius : & rogauit eunuchorum præpositum ne contaminaretur. Dedit autem Deus Danieli gratiam & misericordiam in conspectu principis eunuchorum. Et ait princeps eunuchorum ad Danielem : Timeo ego dominum meum regem, qui constituit vobis cibum & potum : qui si viderit vultus vestros macilentiores præ cæteris adolescentibus coæuis vestris, condemnabitis caput meum regi. Et dixit Daniel ad Malasar, quem constituerat princeps eunuchorum super Danielem, Ananiam, Misaelem, & Azariam : Tenta nos obsecro seruos tuos diebus decem, & dentur nobis legumina ad vescendum, & aqua ad bibendum : & contemplare vultus nostros, & vultus puerorum, qui vescuntur cibo regio : & sicut videris, facies cum seruis tuis. Qui, audito sermone huiusce modi, tentauit eos diebus decem. Post dies autem decem apparuerunt vultus eorum meliores, & corpulentiores præ omnibus pueris, qui vescebantur cibo regio. Portò Malasar tollebat cibaria, & vinum potûs eorum : dabatque eis legumina. Pueris autem his dedit Deus scientiam, & disciplinam in omni libro, & sapientia : Danieli autem intelligentiam omnium visionum & somniorum.

25. ET capite decimo : In diebus illis ego Daniel lugebam trium hebdomadarum diebus, panem desiderabilem non comedi, & caro & vinum non introierunt in os meum, sed neque vnguento vnctus sum : donec complerentur trium hebdomadarum dies.

26. MATTHÆI tertio : Ipse autem Ioannes habebat vestimentum de pilis camelorum, & zonam pelliceam circa lumbos suos : esca autem eius erat locustæ, & mel syluestre.

27. MARCI primo : Et erat Ioannes vestitus pilis cameli, & zona pellicea circa lumbos eius, & locustas, & mel syluestre edebat.

28. LVCÆ primo : Ait autem ad illum Angelus : Ne timeas Zacharia, quoniam exaudita est deprecatio tua : & vxor tua Elisabeth pariet tibi

tibi filium, & vocabis nomen eius Ioannem: & erit gaudium tibi, & exultatio, & multi in natiuitate eius gaudebunt: erit enim magnus coram Domino: & vinum, & siceram non bibet: & Spiritu sancto replebitur adhuc ex vtero matris suæ.

29. ACTORVM decimoquinto: Propter quod ego iudico *(ait Iacobus)* nō inquietari eos, qui ex Gentibus conuertuntur ad Deum, sed scribere ad eos vt abstineant se à contaminationibus simulachrorum, & fornicatione, & suffocatis, & sanguine. Et paulò pòst: Visum est enim Spiritui sancto, & nobis nihil vltra imponere vobis oneris quàm hæc necessaria: vt abstineatis vos ab immolatis simulachrorum, & sanguine, & suffocato, & fornicatione, à quibus custodientes vos, bene agetis.

30. AD Romanos decimoquarto: Itaque quæ pacis sunt, sectemur: & quæ ædificationis sunt, in inuicem custodiamus. Noli prōpter escam destruere opus Dei, omnia quidem sunt munda: sed malum est homini, qui per offendiculum manducat. Bonum est non manducare carnem, & non bibere vinum, neque in quo frater tuus offenditur, aut scandalizatur, aut infirmatur.

31. PRIORIS ad Corinthios octauo: Videte autem ne forte hæc licentia vestra offendiculum fiat infirmis. Si enim quis viderit eum, qui habet scientiam, in idolio recumbentem: nonne conscientia eius, cùm sit infirma, ædificabitur ad manducandum idolothyta? Et peribit infirmus in tua conscientia frater, propter quem Christus mortuus est? Sic autem peccantes in fratres, & percutientes conscientiam eorum infirmam, in Christum peccatis. Quapropter si esca scandalizat fratrem meum: nō manducabo carnem in æternum, ne fratrem meum scandalizem.

32. PRIORIS ad Timotheum quinto: Noli adhuc aquam bibere, sed modico vino vtere propter stomachum tuum, & frequentes tuas infirmitates.

33. CANON quinquagesimussextus sextæ Synodi Constantinopolitanæ: Accepimus in Armeniorum regione, & in alijs locis, in Sabbatis, & Dominicis sanctæ Quadragesimę quosdam oua, & caseum comedere. Visum est ergò & hoc, vt omnis Dei Ecclesia, quæ est in vniuerso terrarum orbe, vnum ordinem sequens, ieiunium perficiat, & abstineat, sicut ab omni mactabili, sic ab ouis & caseo, quæ quidem sunt fructus, & fœtus eorum, à quibus abstinemus. Si autem hoc non seruauerint, si sint quidem Clerici, deponantur: sin autem Laici, segregentur.

Abstinētia ab ouis & caseo, sicut ab omni mactabili, communis tota Ecclesiæ in Quadragesima.

34. GREGORIVS Magnus ad Augustinum Anglorum Episcopum, teste Gratiano distinctione quarta, & Iuone parte quarta, capite vigesimonono, vt supra quæstione præcedenti, A testimonio vigesimoseptimo.

35. ATHANASIVS in vita diui Antonij: Inediæ autem, & vigiliarum intantùm patiens erat, vt credulitatem viribus vinceret. Pernoctabat in oratione sæpissimè, edebat semel in die post solis occasum, nonnunquam biduo, triduoque sic permanens, quarta demum die reficiebatur. Sumebat verò panem & sal, potumque aquæ perparuum. De carnibus verò, & vino melius tacere puto, quàm quidquam dicere, quoniam nec apud plurimos quidem Monachorum istiusmodi escæ in vsu habeantur. Ibidem: Sic Antonio impenetrabilia montium, & deserti interiora captanti, orationibus etiam dedito, introeuntes fratres, magnis vix precibus extorserunt, vt oliuas, & legumen, & oleum, quod post menses aliquot ministrabant, dignaretur accipere, & senili modicum laxaret ætati.

Antonij abstinētia.

36. HIERONYMVS in vita Pauli eremitæ: Cibum & vestimentum ei palma præbebat. Quod ne cui impossibile videatur, Iesum testor, & sanctos angelos eius, in ea eremi parte, quæ iuxta Syriam Saracenis iungitur, vidisse me monachos, de quibus vnus, per triginta annos clausus, hordeaceo pane, & lutulenta aqua vixit: alter in cisterna veteri, quam gentili sermone Syri cubam vocant, quinque caricis per singulos dies sustentabatur. Hæc igitur incredibilia esse videbuntur ijs, qui non crediderint: quia omnia possibilia sunt credentibus.

Admirabilis abstinētia monachorū quorundam eaque incredibilis, ijs qui non credant.

37. IDEM in vita sancti Hilarionis: Erat autem tunc annorum quindecim, &c. Igitur sacco tantùm membra coopertus, & pelliceum habens ependyten, quem illi beatus Antonius proficiscenti dederat, sagumque rusticum, inter mare & paludem, vasta & terribili solitudine fruebatur, quindecim tantùm caricas post solis occasum comedens. Et paulò pòst: A vicesimoprimo anno, vsque ad vicesimumseptimum, tribus annis dimidium lentis sextarium madefactum aqua frigida comedit, & alijs tribus panem aridum cum sale & aqua. Porrò à vicesimoseptimo vsque ad triceſimum, herbis agrestibus, & virgultorum quorundam radicibus crudis sustentatus est. A triceſimo autem primo vsque ad triceſimumquintum, sex vncias hordeacei panis, & coctum modicè olus absque oleo in cibo habuit. Sentiens autem caligare oculos suos, & totum corpus impetigine, & pumicea quadam scabredine contrahi, ad superiorem victum adiecit oleum: & vsque ad sexageſimumtertium vitæ suæ annum, hoc continentiæ cucurrit gradu, nihil extrinsecus aut pomorum, aut leguminis, aut cuiuslibet rei gustans. Inde cùm se videret corpore defatigatum, & propinquam putaret imminere mortem, à sexageſimoquarto anno, vsque ad octogeſimum pane abstinuit, increuit feruore mentis, vt eo tempore quasi nouus accederet ad seruitutem Domini, quo cæteri solent remissius viuere. Fiebant autem ei de farina & comminuto olere forbitiunculæ, cibo & potu vix quinque vncias appendentibus: sicque complens ordinem vitæ, nunquam ante solis occasum, nec in diebus festis, nec in grauissima valetudine soluit ieiunium.

Hilarionis adhuc adolescētis abstinētia, & delectus ciborum. Post annum 24. Post 27. annum. Post 35. annum. Ab anno sexageſimoquarto vsque ad octogeſimum. Nunquam ante solis occasum soluit ieiunium.

38. EPIPHANIVS in compendiaria vera doctrina de fide Catholicæ & Apostolicæ Ecclesiæ: Sunt præterea aliæ præeminentes vitæ conuersationes, quæ in eadem sancta Catholica Ecclesia seruantur, eorum inquam, qui ab omnibus carnibus abstinent, quadrupedibusque, & volatilibus, ac piscibus, ouo item ac caseo, & alia diuersa vitæ instituta. Nam vnusquisque secundùm proprium laborem accipiet mercedem. Et quidam sanè abstinent ab omnibus his, aliqui verò à quadrupedibus solùm, volatilibus vero, & reliquis vescuntur. Alij vero à volucribus abstinent, vruntur au-

Delectus ciborum apud antiquos monachos. Abstinētia & delectus ciborum in Ecclesia varius. 1. Cor. 8.

tem ouis & piſcibus. Alij neque ouis veſcuntur, alij piſcibus ſolis. Alij etiam à piſcibus abſtinent, caſeo verò veſcuntur. Alij autem neque caſeum ſumunt. Iam verò adhuc alij etiam à pane abſtinent, alij etiam ab arborum fructibus duris ac nucibus, & à coctis.

39. IDEM hæreſi ſeptuageſimaquinta contra Aërium: Erat Aërio ſermo furioſus magis, quàm humanæ conditionis, & dicebat: Quid eſt Epiſcopus ad presbyterum? &c. Sed neque ieiunium, inquit, erit ordinatum. Hæc enim Iudaica ſunt, & ſub iugo ſeruituris. Iuſto enim lex non eſt poſita, ſed patricidis, ac matricidis, & reliquis. Si verò omninò volo ieiunare, qualemcunque eligam diem à meipſo, & ieiunabo propter libertatem. Vnde apud ipſos ſtudium eſt, vt potius in die Dominico ieiunent, quarta verò, & proſabbato edant. Sæpè verò etiam quarta ieiunant, non ex ſtatuto, ſed ex propria, vt inquit, voluntate. In diebus autem Paſchatis, quando apud nos fiunt humi dormitiones, caſtitates, afflictiones, ſiccorum eſus, preces, vigiliæ, ac ieiunia, & omnes animarum ſalutes per ſanctas afflictiones: ipſi à ſummo manè obſonantur, carneque ac vino venas ſuas expleutes, cachinnantur, ridentes ac ſubſannantes eos, qui ſanctum hunc cultum hebdomadis Paſchatis perficiunt. Tametſi eſum renunciatorium habeant hi vitæ modum, non tamen exercetur apud ipſos, ſed multo plus carnis eſus, & vini potus: niſi fortaſsè rari aliqui in medio ipſorum ex propria voluntate hoc velint: verùm plerique ipſorum magis vruntur largis edulijs, carnis eſu, & vini potu, velut ſæpè dixi. Hæc ſunt quæ Aërius in mundo euomuit. Et paulò pòſt confutans eius ſententiam, aiç Epiphanius: A quo verò non aſſenſum eſt in omnibus orbis terrarum regionibus, quòd quarta, & proſabbato ieiunium eſt in Eccleſia decretum? Si verò etiam oportet conſtitutionem Apoſtolorum proferre, quomodo illic decreuerunt quarta & proſabbato ieiunium per omnia, excepta Pentecoſte, & de ſex diebus Paſchatis, quomodo præcipiunt nihil omninò accipere, quàm panem, & ſalem, & aquam, qualemque diem agere, & quomodo dimittere in illuceſcentem Dominicam, manifeſtum eſt. Quis autem magis de his nouit? hicne ſeductus homo, qui etiam nunc ſupereſt, & hucuſque in mundo verſatur, aut qui ante nos teſtes fuerunt? Habentes ante nos traditionem in Eccleſia, quique etiam à patribus traditum acceperunt, quemadmodum etiam hi à ſuis patribus didicerunt, qui ante ipſos fuerunt, quomodo Eccleſia acceptam à patribus ſuis veram fidem vſque huc continet, itemque traditiones. Deinde vero ſi non de eodem argumento quartarum & proſabbatorum ijdem Apoſtoli in conſtitutione dixiſſent, etiam aliter vndique demonſtrare poſſemus. Attamen de hoc exactè ſcribunt. Aſſumpſit autem Eccleſia, & in toto mundo aſſenſus factus eſt, antequam eſſet Aërius, & qui ab ipſo appellantur Aëriani. Fortaſſis enim & ob hoc iuſtiſſimum nomen accepit: Aërium enim ſpiritum habebat ex immanditia, quod ab aërijs ſpiritibus prauitatis, in ipſo contra Eccleſiam habitauit.

40. AVGVSTINVS in libro de hæreſibus ad Quoduultdeum, hæreſi quinquageſimatertia: Aëriani ab Aërio quodam ſunt nominati, qui cùm eſſet presbyter, doluiſſe fertur, quòd Epiſcopus non potuit ordinari: & in Arrianorum hæreſim lapſus, propria quoque dogmata addidiſſe nonnulla, dicens; orare, vel offerre pro mortuis oblationem non oportere; nec ſtatuta ſolenniter eſſe celebranda ieiunia, ſed cùm quiſque voluerit ieiunandum, ne videatur eſſe ſub lege.

41. IOANNES Damaſcenus in libro de hæreſibus: Aëtiani ab Aërio Pontico dicti ſunt. Fuit autem ſacerdos Euſtachij epiſcopi, eius cui Arianæ hæreſeos crimen obiectum eſt, filius. Cumque ſibi epiſcopatum denegatum videret, multa contra Eccleſiam docere inſtituit, Arianorum nulli ſecundus. Adiecit autem quædam de ſuo. Negat enim quicquam offerendum eſſe pro mortuis. Ieiunium feria quarta, & ſexta, & quadraginta diebus ſeruari, & paſcha celebrari prohibet. ſtata hæc damnat omnia. Carnibus & cibis omnis generis vſus eſt ſine religione. Quòd ſi quis ieiunium ſeruare velit, id ab eo certis ſtatiſque diebus ſeruari negat oportere, ſed quando voler. Negat enim ſe lege teneri; negat etiam quicquam inter presbyterum & epiſcopum interesſe.

1. B HIERONYMVS in caput quartum epiſtolæ ad Galatas: Dicat aliquis: Si dies obſeruare non licet, & menſes, & tempora, & annos, nos quoque ſimile crimen incurrimus, quartam ſabbat obſeruantes, & paraſceuen, & diem Dominicam, & ieiunium Quadrageſimæ, & Paſchę feſtiuitatem, & Pentecoſtes lætitiam, & pro varietate regionum, diuerſa in honore martyrum tempora conſtituta. Ad quod, qui ſimpliciter reſpondebit, dicet, non eoſdem Iudaicæ obſeruationis dies eſſe, quos noſtros. Nos enim non azymorum Paſcha celebramus, ſed reſurrectionis & crucis. Nec ſeptem, iuxta morem Iſrael, numeramus hebdomadas in Pentecoſte: ſed Spiritus ſancti veneramur aduentum. Et ne inordinata congregatio populi fidem minueret in Chriſto, propterea dies aliqui conſtituti ſunt, vt in vnum omnes pariter veniremus. Non quo celebrior ſit dies illa, qua cõuenimus: ſed quo quacunque die conueniendum ſit, ex conſpectu mutuo lætitia maior oriatur. Qui verò oppoſitæ quæſtioni acutius reſpondere conatur, iliud affirmat, omnes dies æquales eſſe; nec per paraſceuen tantùm Chriſtum crucifigi, & die Dominica reſurgere: ſed ſemper ſanctum reſurrectionis eſſe diem, & ſemper eum carne veſci Dominica. Ieiunia autem & congregationes inter dies, propter eos & à vitis prudentibus conſtitutos, qui magis ſeculo vacant quàm Deo: nec poſſunt, immo nolunt, toto in Eccleſia vitæ ſuæ tempore congregati, & ante humanos actus, Deo orationum ſuarum offerre ſacrificiũ. Quotus enim quiſque eſt, qui ſaltem hæc pauca, quæ ſtatuta ſunt, vel orandi tempora, vel ieiunandi, ſemper exerceat? Itaque ſicut nobis licet, vel ieiunare ſemper, vel ſemper orare, & diem Dominicam accepto Domini corpore indeſinenter celebrare gaudentibus: Non ita & Iudęis fas eſt omni tempore immolare agnum, pentecoſten agere, tabernacula figere, ieiunare quotidie.

2. LEO ſermone tertio & quarto de ieiunio ſeptimi menſis, vt ſupra quæſtione præcedenti, B teſtimonio vigeſimoprimo & ſequenti.

Certos ieiuniorum dies oppugnat Aëriana hęreſis, ijſdem argumentis quibus Lutheriana, &c.

Abſtinẽtia hebdomadæ ſanctæ.

Attendant ad patres ſuos, qui in paraſceue curant cutem.

Ieiuniũ feriæ 4. & 6.

Citat cõſtitutiones Apoſtolorũ lib. 5. ca. 21.

Delectus ciborum in hebdomada ſancta.

Ca. 10 li. 5. Conſtitut. Apoſtol.

Traditio Eccleſiaſtica.

Ca. 21. lib. 5.

Aëtiana hæreſis.

Statos ieiuniorum dies abrogant Aëriani, & volũt ieiunia eſſe libera.

Prohibet Aërius ieiunium 4. & 6. feriæ, ac Quadrageſimæ. Abſtinentiam à carnibus nihili facit. Lege teneri nõ vult hęreticus.

Argumentum contra certos ieiuniorum & feriarum dies.

Reſponſio vna.

Altera.

Ieiuniorũ dies propter quos poſtiſsimum inſtituti.

3. ITEM ſermone quarto de quadrageſima, ibidem II teſtimonio quadrageſimoprimo.

4. BASILIVS in oratione ſecunda de ieiunio, ibidem teſtimonio octauo.

Ieiunia Deo grata eſſe, exclamatione.

1. C HIERONYMVS libro ſecundo aduerſus Iouinianum, capite quinto; Sequar ergò veſtigia propoſitionis expoſitæ: & antequam ad ſcripturas veniam, doceamque ex eis Deo grata ieiunia, & acceptabilem continentiam, argumentis philoſophorum argumenta componam: & probabo, non Empedoclis, & Pythagoræ nos dogma ſectari, qui, propter μετεμψύχωσιν omne quod mouetur & viuit, edendum non putant: & eiuſdem criminis reos arbitrantur, qui abietem quercumque ſuccciderint, cuius particidæ ſunt & venefici: ſed venerati conditorem noſtrum, qui in vſus hominum cuncta creauit.

Idem ex ſcripturis veteris teſtamenti. Geneſ. 2.

2. ET capite decimo: Hęc de argumentis Philoſophorum, exemplíſque diſſerui. nunc ad exordium generis humani, id eſt, ad noſtra tranſiens, docebo primum Adam in paradiſo accepiſſe præceptum, vt cætera poma comedens, ab vna arbore ieiunaret. Beatitudo paradiſi abſque abſtinentia cibi non potuit dedicari. Quandiu ieiunauit, in paradiſo fuit: comedit, & eiectus eſt: eiectus, ſtatim duxit vxorem. Geneſ. 4. Qui ieiunus in paradiſo virgo fuerat, fatur in terra, matrimonio copulatur: & tamen eiectus, non protinus accepit licentiam carnium veſcendarum; ſed tantùm poma arborum, & fruges ſegetum, & herbarum olera ei traduntur in cibum: vt exul quoque paradiſi, non carnibus, quæ in paradiſo non erant, ſed ſimilitudine frugum paradiſi veſceretur. Poſtea verò Geneſ. 6. videns Deus, quòd diligenter appoſitum eſſet ad malitiam cor hominis ab adoleſcentia, & ſpiritus eius in his permanere non poſſet, quia Ibidem. erant caro, opera carnis diluuio condemnauit, & auidiſſimam hominum gulam probans, dedit eis licentiam comedendarum carnium: vt, dum ſibi intelligunt licere omnia, non deſiderent magnoperè quod licebat, ne mandatum in cauſam verterent præuaricationis. Quanquam & tunc ex parte imperatum ieiunium Geneſ. 7. ſit. Nam cùm alia munda dicantur, alia immunda: & in arca Noë de immundis bina, de mundis introducuntur impatia: & vtique immundorum eſus ablatus ſit, ne ſine cauſa dicerentur immunda: ex parte ieiunium dedicatum eſt, docens abſtinentiam omnium in quorundam reciſione. Cur perdidit Eſau primogenita ſua? Nónne propter cibum? impatientiamque gulæ lachrymis emendare non potuit. Geneſ. 25. Eiectus de Ægypto populus Iſrael, & in terram repromiſſionis lacte & melle manantem Exod. 16. introducendus, Ægyptias carnes, & pepones, aliaque deſiderat. Vtinam, inquit, obiiſſemus percuſſi à Deo in terra Ægypti, quando ſuper Numer. 11. ollas carnium ſedebamus. Et iterum: Quis nos paſcet carnibus? Venerunt in mentem nobis piſces, quos in Ægypto comedebamus gratis, & cucumeres, & pepones, & porri, & cepæ, & allia: at nunc anima noſtra arida, nihil niſi Pſalm. 77. manna oculi noſtri conſpiciunt. Angelorum cibum contemnentes, carnes Ægyptias ſuſpirabant. Moyſes quadraginta diebus & noctibus ieiunus in monte Sina, etiam tunc probans non in pane ſolo viuere hominem, ſed in omni verbo Dei, cum Domino loquitur: populus autem fatur, idola fabricatur. Ille, vacuo ventre, legem accipit, ſcripsam digito Dei: iſte, manducans & bibens, conſurgenſque ludere, aurum conflat in vitulum, & Ægyptium bouem præfert Domini maieſtati. tot dierum labor, vnius horæ ſaturitate perit. Frangit audacter Moyſes tabulas: ſciebat enim Dei ſermonem non poſſe audire temulentos. Incraſſatus Deut. 32. eſt, & pinguefactus, & dilatatus, & recalcitrauit dilectus, & dereliquit Dominum qui fecerat eum, & abſceſſit à Deo ſalutari ſuo. Vnde & in eodem Deuteronomio præcipitur: Ne cùm Deut. 8. manducaueris & biberis, & domos optimas ædificaueris, ouibus, & bubus tuis multiplicatis, & argento, & auro, extollatur cor tuum, & obliuiſcaris Domini tui. Denique manducauit Matth. 15. populus, & incraſſatum eſt cor eius, ne videret oculis, & audiret auribus, & corde conijceret: Exod. 34. & vultum ieiunantis Moyſi, & iuxta Hebraicam veritatem, Dei confabulatione cornutum, paſtus & pinguior populus ſuſtinere non potuit. Quamobrem & Dominus noſter atque Matth. 17. Saluator, non ob differentiam virginitatis & nuptiarum, vt quidam putant, ſed ob ieiuniorum conſortia, Moyſen & Eliam, transfiguratus in monte, ſecum oſtendit in gloria. Quanquam Moyſes & Elias typum propriè legis prophetarumque monſtrauerint, ſicut manifeſtè Euangelij ſcriptura teſtatur: Dicebant ei exitum, quem completurus erat in Ieruſalem. paſſionem enim Domini, non virginitas & nuptiæ, ſed lex nunciat, & prophetæ. Quòd ſi contentiosè in Moyſe nuptias, in Elia virginitatem dixerint demonſtrati: breuiter audiant Moyſen mortuum & ſepultum, Eliam igneo Deut 34. curru raptum, ante immortalem eſſe cœpiſſe, 4. Reg. 2. quàm mortuum. Sed nec ſecunda conſcriptio Exod. 34. tabularum abſque ieiunio potuit impetrari. Deut. 9. quod ebrietas perdiderat, inedia reperit. Ex Per ieiunia redit ur ad quo oſtenditur, poſſe nos per ieiunium redire in paradiſum, vnde per ſaturitatem fuerat- paradiſum. mus eiecti. In Exodo aduerſus Amalech, oratione Moyſi & totius populi, vſque ad veſperam ieiunio dimicatum eſt. Ieſus, filius Naue, Ioſ. 10. ſtationem imperauit ſoli & lunæ: & inediam plus quàm vnius diei, victoris exercitus protelauit. Saul, ſicut in Regnorum primo libro ſcribitur: Maledictus, inquit, qui ederit panem vſque ad veſperam, donec vlciſcar me de inimi- 1. Reg. 14. cis meis. Et non guſtauit omnis populus eius, & tota terra prandebat. Tantique fuit authoritas ſtationis ſemel Domino deſtinatæ, vt Ionathas, qui cauſa victoriæ exiterat, deprehenderetur ſorte, & ignorantiæ crimen declinare non poſſet, patriſque in ſe concitaret manum, & vix populi precibus ſaluaretur. Elias, quadraginta 3. Reg. 19. dierum ieiunio præparatus, Deum vidit in monte Oreb, & audit ab eo: Quid tu hîc Elia? Multo familiarior iſta vox, quam illa in Geneſ. Geneſi: Adam, vbi es? Illa enim paſtum terrebat & perditum: hæc ieiunanti famulo blandiebatur. Congregatum Samuel populum in Maſphat, 1. Reg 7. indicto ieiunio roborauit, & fecit hoſtibus fortiorem. Aſſyriorum impetum, & potentiam Sennacherib, Ezechiæ regis lachrymæ, 2. Paral. 32. Iſaiæ 37. ſaccus, & humiliatio victûs, fregit, proſtrauit, & vicit. Et e contrario ciuitas Niniue imminentem iram Domini ieiuniorum miſeratione detorſit: quam & Sodoma placâſſet, & Go- Ionæ 3.

mortha, si voluerint agere pœnitentiam, & lachrymas pœnitentiæ patrocinante conciliare
3. Reg 21. ieiunio. Achab, rex impijssimus, vt sententiam Dei subterfugeret, & euersio domus eius differretur in posteros, ieiunio impetrauit & sacco. Anna, vxor Helcanæ, inanem cibo ventrem, filio metuit implere. Periclitantur in
Daniel. 1. Babylone Magi, omnis coniector, & hariolus, & haruspex exoritur. Daniel & tres pueri reuelationem merentur ieiunio: & pasti leguminibus, pulchriores sunt, & prudentiores ijs, qui de mensa regis carnibus vescebantur. Deinde scri-
Daniel 10. ptum est, quòd Daniel tribus hebdomadibus ieiunauerit, panem suauem non manducauerit, caro & vinum non intrauerit in os eius, oleo vnctus non sit, & venerit ad eum angelus, dicens: Daniel, homo miserabilis es. Qui Deo miserabilis apparuerat, post ieiunium leonibus in lacu fuit horribilis. Quàm pulchra res, quæ placat Deum, leones mitigat, dæmones ter-
Daniel. 14. ret? Mittitur ad eum (licèt hoc in Hebraicis voluminibus non inuenerimus) Habacuc messorum prandium portans. Talem enim discophorum inedia meruerat hebdomadis.
2. Reg 12. David, periclitante filio post adulterium, ἐμακάριζεν in
Psalm. 101. cinere & ieiunio facit, dicens: Quia cinerem tanquam panem manducabam, & potum
Psalm. 108. meum cum fletu miscebam. Et infirmata sunt in ieiunio genua mea. Et certè iam audierat à Nathan: Dominus abstulit à te hoc peccatum.
Iudic. 13. Samson, & Samuel vinum & siceram non bi-
1. Reg. 1. bunt: erant enim filij repromissionis, & per
Leuit. 10. abstinentiam ieiuniumque concepti. Aaron & cæteri sacerdotes ingressuri templum, omne quod potest inebriare, non potant, ne moriantur: ex quo intelligimus, mori eos, qui in Ecclesia non sobrij ministrârint. Quamobrem
Amos 2. exprobratur Israël: Potum dabatis Nazaræis meis vinum. Ionadab, filius Rechab, præcepit filijs suis, vt non biberent vinum vsque in æternum. Quibus cùm offeret Ieremias vinum, vt biberent: & illi bibere noluissent: loquitur
Ierem. 35. Dominus per Prophetam: Quia obedistis præcepto Ionadab patris vestri, non deficiet vir de stirpe Ionadab, filij Rechab, stans in conspectu meo cunctis diebus.

Probat idē noui testamenti scripturis. 3. CAPITE vndecimo: In foribus Euangelij Anna, filia Phanuelis, viduata inducitur, temperque ieiunans. Et Dominum virginem
Luc. 2. longa castitas, longaque ieiunia susceperè. Præ-
Matth. 3. cursor eius, & præco Ioannes locustis alitur, & siluestri melle, non carnibus: habitatioque deserti, & incunabula monachorum, talibus inchoantur alimentis. Sed & ipse Dominus bap-
Matth. 4. tisma suum quadraginta dierum ieiunio de-
Matth. 17. dicauit, & actiora dæmonia docuit non nisi
Actor. 10. oratione & ieiunijs posse superari. Cornelius centurio, vt Spiritum sanctum acciperet ante, quàm baptisma, eleemosynis meruit, crebris-
2. Cor. 11. que ieiunijs. Paulus Apostolus post famem & sitim, & cæteros labores suos, & pericula latronum, naufragia, solitudines, crebra ieiunia
1. Tim. 5. enumerat. Et discipulo Timotheo dolenti stomachum, & infirmitates plurimas sustinenti, suadet vini modicam potionem. Iam noli, in-
Aggreditur solutionem argumentorum contra ieiunium. quit, aquam bibere. Cui autem dicit, Iam noli aquam bibere, ostendit eum aquam ante potâsse. quod non concederet, nisi crebræ infirmitates, & dolor stomachi postulâssent. Reprobat
1. Tim. 4. quidem Apostolus eos, qui prohibebant nuptias, & iubebant cibis abstinere, quos Deus creauit ad vtendum cum gratiarum actione: sed Marcionem designat, & Tatianum, & cæteros hæreticos, qui abstinentiam indicunt perpetuam, ad destruenda, & contemnenda, & abominanda opera creatoris. Nos autem & creaturam omnem laudamus Dei, & maciem faginæ, abstinentiam luxuriæ, ieiunia præferimus saturitati. Vir quippe in laboribus laborat sibi, & vim facit in interitum suum. Et à diebus
Matth. 11. Ioannis Baptistæ, ieiunatoris & virginis, regnum cælorum vim patitur, & violenti diripiunt illud. Timemus enim ne ab aduentu æterni iudicis, sicut in diebus diluuij, & euersionis
Luc. 17. Sodomæ & Gomorrhæ, deprehendamur manducantes, & bibentes, & nubentes, & nuptui tradentes. nam & diluuium, & ignis de cælo saturitatem pariter & nuptias, quas deleret, inuenit. Nec mirum, si omne quod in macello vendi-
1. Cor. 10. tur, Apostolus emi iubeat, & comedi: cùm idololatris, adhuc in templis idolorum, quasi idolothyta vescentibus, pro summa abstinentia fuerit, cibis tantùm abstinere gentilium.
Quomodo iubeat Apostolus omnia emi in macello. Quòd si loquitur ad Romanos: Is, qui manducat, non manducantem non spernat: &, qui
Rom. 14. non manducat, manducantem non iudicet: non inter ieiunia & saturitatem æqualia merita dispensat, sed contra eos loquitur, qui in Christum credentes, adhuc Iudaizabant, & eos,
Quomodo manducātem iudicari vetat. Meritum ieiunij. qui ex gentibus crediderant, monet, vt ne scandalizent illos cibo suo, qui adhuc in fide infirmiores erant. Denique & in consequentibus hoc ipsum sonat: Scio, & confido in Domino Iesu, quòd nihil commune per seipsum est, nisi ei, qui existimat quid commune esse, ille commune est. si enim propter cibum frater tuus contristatur, iam non secundùm charitatem ambulas. noli cibo tuo illum perdere, pro quo Christus mortuus est. Non ergò blasphemetur bonum nostrum. Non est enim regnum Dei esca & potus. Ac, ne quis putaret hoc de ieiunijs dici, & non de superstitione Iudaica, statim edisserit: Alius credit manducari omnia: qui autem infirmus est, olera manducat. Et rursum: Alius iudicat diem plus, quàm diem, alius iudicat omnem diem. Vnusquisque in suo sensu abundet. Qui sapit diem, Domino sapit. & qui manducat, Domino manducat: gratias enim agit Deo. &, qui non manducat, Domino non manducat: & gratias agit Deo. Qui enim adhuc infirmi erant in fide, & alias carnes mundas, alias arbitrabantur immundas: & inter diem & diem esse aliquid existimabant, verbi gratia, sanctius esse sabbatum, & neomenias, & scenopegiam, quàm reliquos dies, iubentur olera manducare: quæ indifferenter comeduntur ab omnibus. qui verò firmioris erant fidei, omnes carnes, & dies omnes, æquales esse credebant. Illud autem, quod proponere aduersarius ausus est, Dominum voratorem, & potatorem vini à Pharisæis appellatum: & quia ad epulas ierit nuptiarum, & con-
Matth. 11. uiuia non despexerit peccatorum: existimo quòd nobiscum faciat. Iste est Dominus, vt arbitraris, vorator: qui quadraginta diebus
Ioan. 2. Matth. 4. Christus ieiunii quadragenma le sanctificauit. Christianorum ieiunium sanctificauit: qui beatos appellat esurientes & sitientes: qui
Matth. 5. Ioan. 4. esca m habere se dicit, non quam discipuli suspicabantur, sed quæ in perpetuum non pereret: qui de die crastino cogitare prohibet: qui
Matth 6. Matth. 26.

cùm eſuriſſe & ſitiſſe dicatur, & iſſe frequenter ad prandia, excepto myſterio, quod in typum ſuæ paſſionis expreſſit, & probandi corporis veritate, nec gulæ ſcribitur ſeruiſſe, nec ventri: qui diuitem purpuratum propter epulas narrat in tartaro, & Lazarum pauperem ob inediam dicit eſſe in ſinu Abrahæ: qui, quando ieiunamus, vngi caput, & lauari faciem præcipit, vt non gloriæ hominum, ſed Domino ieiunemus: qui comedit quidem poſt reſurrectionem partem piſcis aſſi, & fauum, non propter eſuriem, & gutturis ſuauitatem, ſed vt veritatem ſui corporis comprobaret. nam quotieſcunque mortuum ſuſcitauit, iuſſit ei dare manducare, ne reſurrectio phantaſma putaretur. Et Lazarus, poſt reſurrectionem ob hanc cauſam ſcribitur cum Domino iniſſe conuiuium. Nec hoc dicimus, quòd negemus piſces, & cætera, ſi voluntas fuerit, in cibo eſſe ſumenda: ſed quo modo nuptijs virginitatem, ita ſaturitati, & carnibus ieiunia, ſpiritumque præferimus. Si autem Petrus hora ſexta pranſurus aſcendit in cœnaculum, fortuita eſuries non facit præiudicium ieiuniorum. hoc enim modo & Dominus, qui ad puteum Samariæ hora ſexta feſſus reſedit, & bibere voluit: omnibus incumbet neceſſitas, velint nolint, hoc tempore bibendi. Potuit autem fieri, vt vel ſabbatum eſſet, vel dies Dominicus, & poſt bidui, triduique ieiunium hora ſexta eſuierit. nunquam enim crediderim Apoſtolum, ſi ante viam diem cœnauerat, epuliſque diſtentus fuerat, alterius diei eſuiſſe meridie. quòd ſi cœnauit pridiè, & ſequenti die eſuriuit ante prandium: non exiſtimo, quòd vſque ad ſatietatem comederit, qui tam citò potuit eſurire. Porrò, ſi per Iſaiam loquitur Deus, quòd non tale ieiunium elegerit, dicens: In diebus ieiuniorum veſtrorum inueniuntur voluntates veſtræ: & ſubiectos percutitis: & in iudicio, & in lites ieiunatis, & cæditis pugnis: non tale ieiunium elegi, dicit Dominus: quale elegerit, docet: Frange eſurienti panem tuum, & pauperes ſine tecto, induc in domum tuam. Si videris nudum, veſti: & domeſticos ſeminis tui ne deſpicias. Non igitur ieiunium reprobauit, ſed, quale vellet, oſtendit. Neque enim ventris eſuries accepta eſt Deo, quam lites, & rapinæ, & luxuria deſtruunt. Si non vult ieiunium Deus, quomodo in Leuitico præcipit, vt ſeptimo menſe, decima menſis, omnis populus ieiunet vſque ad veſperam: & qui non afflixerit animam ſuam, moriatur, & exterminetur de populo ſuo? Quare ſepulchra concupiſcentiæ, vbi carnibus deditus populus fuit, vſque hodiè in ſolitudine perſeuerant, & craſſus populus ortygometram ſcribitur ad choleram vſque ructaſſe? Cur homo Dei, ad cuius prophetiam manus aruerat regis Ieroboam, quia manducauit contra edictum Dei, ilico percuſſus eſt? & leo qui aſinam cuſtodiuit intactam, propheræ leuanti ſe de prandio non pepercit? Qui ieiunus miracula fecerat, pranſus, ilico ſaturitatis pœnas luit. Sed & Iohel clamitat: Sanctificate ieiunium: prædicate curationem: vt monſtraretur, ieiunium ſanctificari cæteris operibus, & ſanctificatum ieiunium curationi proficere peccatorum. Quo modo autem virginitati veræ, non præiudicat imitatio virginum diaboli: ita nec veris ieiunijs, coſſorum Iſidis & Cybeles, & quorundam ciborum in æternum abſtinentia: maximè cùm apud illos ieiunium panis, ſagina carnium compenſetur. Et, ſicut ſigna, quæ faciebat Moyſes, imitabantur ſigna Ægyptiorum, ſed non erant in veritate: nam virga Moyſi, virgas Magorum deuorabat: ita per omnia, quæ in æmulationem Dei facit diabolus, non religionis noſtræ ſuperſtitio, ſed noſtra arguitur negligentia, id nolentium facere, quod bonum eſſe, etiam ſeculi homines non ignorant.

Luc. 16. Matth. 6. Luc. 24. Marc. 5. Ioan. 12. Ioan. 4. Iſaiæ 58. Exod. 7. Apud Iſaiã non reprobatur ieiunium. Leuit. 16. Numer. 11. 3. Reg. 13. Iohel. 2. Ieiunium ſanctificatur cæteris operibus bonis, & curationi peccatorũ proficit.

4. AVGVSTINVS in libro de hæreſibus ad Quod vult Deum, hæreſi octogeſimaſecunda: A Iouiniano quodam monacho hæreſis Iouinianiſtarum orta eſt ætate noſtra, cùm adhuc iuuenes eſſemus. Hic omnia peccata, ſicut Stoici philoſophi, paria eſſe dicebat, nec poſſe peccare hominem lauacro regenerationis accepto, nec aliquid prodeſſe ieiunia, vel à cibis aliquibus abſtinentiam.

Iouiniani hæreſis nihil prodeſſe ieiunia, vel à cibis aliquibus abſtinentiam.

5. AMBROSIVS epiſtola octogeſimaſecunda ad Vercellenſes, vt ſupra quæſtione præcedenti, B teſtimonio decimooctauo.

6. AVGVSTINVS epiſtola centeſima decimaoctaua ad Ianuarium, capite ſecundo: Alia vero, quæ per loca terrarum regioneſque variantur, &c. vt ſupra de Præceptis Eccleſiæ quæſtione ſexta, B teſtimonio octauo.

7. AD Romanos decimotertio: Omnis anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit; Non eſt enim poteſtas niſi à Deo: quę autem ſunt, à Deo ordinatæ ſunt. Itaque qui reſiſtit poteſtati, Dei ordinationi reſiſtit. Qui autem reſiſtunt, ipſi ſibi damnationem acquirunt: nam principes non ſunt timori boni operis, ſed mali. Vis autem non timere poteſtatem? Bonum fac: & habebis laudem ex illa: Dei enim miniſter eſt tibi in bonum. Si autem malum feceris, time: non enim ſine cauſa gladium portat. Dei enim miniſter eſt: vindex in iram ei, qui malum agit. Ideo neceſſitate ſubditi eſtote non ſolùm propter iram, ſed etiam propter conſcientiam.

8. D AVGVSTINVS epiſtola octogeſimaſexta ad Catulanum presbyterum: Quod ergo me conſulis, vtrum ſabbato liceat ieiunare: Reſpondeo, ſi nullo modo liceret, profecto quadraginta continuos dies nec Moyſes, nec Elias, nec ipſe Dominus ieiunâſſet. Verùm illa ratione concluditur, etiam Dominico die non illicitum eſſe ieiunium. Et quiſquis tamen hunc diem ieiunio decernendum putauerit, ſicut quidam ieiunantes ſabbatum obſeruant, non paruo ſcandalo erit Eccleſiæ, nec immerito: In his enim rebus, de quibus nihil certi ita tuit ſcriptura diuina, mos populi Dei, vel inſtituta maiorum pro lege tenenda ſunt. Et poſt multa. Si autem quoniam huic, (Vibico ſcilicet) quantum potui, ſufficienter reſpondiſſe me puto, de hac re ſententiam meam quæris, ego in Euangelicis & Apoſtolicis literis, totoque inſtrumento, quod appellatur Teſtamentum nouum, animo id reuoluens, video præceptum eſſe ieiunium. Quibus autem diebus non oporteat ieiunare, & quibus oporteat, præcepto Domini vel Apoſtolorum non inuenio definitum. Et paucis interiectis: Et de die quidem ſabbati facilior cauſa eſt, quia & Romana ieiunat Eccleſia, & aliæ nonnullæ, etiamſi paucæ, ſiue illi proximæ, ſiue longinquæ: die autem Domi-

De ieiunio Sabbati.

Cõſuetudo Eccleſiæ.

Ieiunij præceptum in nouo teſtamento.

Ieiunium Sabbati.

Diei Dominicæ ieiunium.

nico ieiunare, scandalum est magnum, maximè postea quàm innotuit detestabilis multumque fidei Catholicæ, scripturisque diuinis apertissimè contraria hæresis Manichæorum, qui suis auditoribus ad ieiunandum istum tanquam constituerunt legitimum diem, per quod factum est, vt ieiunium diei Dominici horribilius haberetur. Nisi fortè aliquis idoneus sit, nulla refectione interposita, vltra hebdomadam perpetuare ieiunium, vt ieiunio quadraginta dierum, quantum potuerit, appropinquet, sicut aliquos fecisse cognouimus. Nam

Ieiuniũ integrorum quadraginta dierum.

& ad ipsum quadragenarium numerum peruenisse quendam, à fratribus fide dignissimis nobis assueratum est. Quemadmodum enim veterum patrum temporibus, Moyses & Elias, nihil contra prandia sabbatorum fecerunt, cùm diebus quadraginta ieiunauerunt: ita qui potuerit septem dies ieiunando transire, non sibi ad ieiunandum eligit Dominicum diem, sed in ijs cum inuenit, quos ieiunaturum sevouit

Votum ieiunij.

plurimos dies. Ieiunium tamen etiam continuatum, si in hebdomade soluendum est, nullo congruentius, quàm Dominico die soluitur. Si autem post hebdomadem corpus reficitur, non vtique ad ieiunandum dies Dominicus eligitur, sed in numero, quem vouerí placuit, inue-

Ieiuniũ 4. & 6 feriæ cur vsitatũ. Matth. 26.

nitur. Rursus post nonnulla: Cur autem quarta & sexta maximè ieiunet Ecclesia, illa ratio reddi videtur, quod considerato Euangelio, ipsa quarta sabbati, quam vulgo quartam feriam vocant, consilium reperiuntur ad occidendum Dominum fecisse Iudæi. Intermisso autem vno die, cuius vespera Dominus Pascha cum discipulis manducauit, qui finis fuit eius diei, quem vocamus quintam sabbati, deinde traditus est ea nocte, quæ iam ad sextam sabbati, qui dies

Ioan. 19. Matth. 26.

passionis eius manifestus est, pertinebat. Hic dies primus azymorum fuit, à vespera incipiens. Sed Matthæus Euangelista, quintam sabbati dicit fuisse primam diem azymorum, quia eius vespera sequente, futura erat cœna Paschalis, qua cœna incipiebat azymum, & ouis immolatio manducari. Ex quo colligitur, quartam sabbati fuisse, quando ait Dominus:

Ibidem.

Scitis quia post biduum Pascha fiet, & filius hominis tradetur vt crucifigatur. Ac per hoc dies ipse ieiunio deputatus est, quia sicut Euangelista sequitur, & dicit, Tunc congregati sunt principes sacerdotum, & seniores populi in atrium principis sacerdotum, qui dicebatur Caïphas, & consilium fecerunt, vt Iesum dolo tenerent & occiderent. Intermisso autem vno die, de quo dicit Euangelium: Prima autem azymorum accesserunt discipuli ad Iesum, dicentes: Vbi vis paremus tibi comedere pascha? Hoc ergò die intermisso, passus est Dominus, quod nullus ambigit, sexta sabbati; quapropter & ipsa sexta rectè ieiunio deputatur: ieiunia quippe humilitatem significant. Vnde

Psalm. 34.

dictum est: Et humiliabam in ieiunio animam meam. Sequitur sabbatum, quo die caro Christi in monumento requieuit, sicut in primis operibus mundi requieuit Deus die illo ab omnibus operibus suis. Hinc exorta est

Cur quædã Ecclesiæ sabbato ieiunãt, quædam non item.

ista in reginæ illius veste varietas, vt alij, sicut maximè populi Orientis, propter requiem significandam mâllent relaxare ieiunium; alij propter humilitatem mortis Domini ieiunare, sicut Romana & nonnullæ Occidentis ecclesiæ. Quod quidem vno die, quo Pascha celebratur, propter renouandam rei gestæ memoriam, quia discipuli humanitus mortem Domini doluerunt, sic ab omnibus ieiunatur, vt etiam illi sabbati ieiunium deuotissimè celebrent, qui cæteris per totum annum sabbatis prandent, vtrunque videlicet significantes, & in vno anniuersario die luctum discipulorum, & cæteris sabbatis quietis bonum. Duo quippe sunt, quæ iustorum beatitudinem, & omnis miseriæ finem sperari faciunt, mors, & resurrectio mortuorum. Sed quoniam non inuenimus, vt iam supra commemorauí, in Euangelicis & Apostolicis literis, quæ ad noui Testamenti reuelationem propriè pertinent, certis diebus aliquibus euidenter præceptum obseruanda esse ieiunia; & ideò res quoque ista, sicut aliæ plurimæ, quas enumerare difficile est, inuenit in veste illius filiæ regis, hoc est, Ecclesiæ, varietatis locum, indicabo tibi quid mihi de hoc requirenti responderit venerandus Ambrosius, à quo baptizatus sum, Mediolanensis Episcopus. Nam cùm in eadem ciuitate mater mea mecum esset, & nobis adhuc catechumenis patum ista curantibus, illa solicitudinem gereret, vtrum secundùm morem nostræ ciuitatis sibi esset sabbato ieiunandum, an ecclesiæ Mediolanensis more prandendum, vt hac eam cunctatione liberarem, interrogaui hoc supradictum hominem Dei. At ille, Quid possum, inquit, hinc docere amplius, quàm ipse facio? Vbi ego putaueram nihil cum ista responsione præcepisse, nisi vt sabbato pranderemus. Hoc quippe ipsum facere sciebam; sed ille secutus adiecit: Quando hîc sum, non ieiuno sabbato; quando Romæ sum, ieiuno sabbato: & ad quamcunque Ecclesiam veneritis, inquit, eius morem seruate, si pati scandalum non vultis, aut facere. Hoc responsum tetuli ad matrem, eique suffecit, nec dubitauit esse obediendum: hoc etiam nos secuti sumus. Sed quoniam contingit, maximè in Aphrica, vt vna Ecclesia, vel vnius regionis Ecclesiæ, alios habeant sabbato prandentes, alios ieiunantes; mos eorum mihi sequendus videtur, quibus eorum populorum congregatio regenda commissa est.

Sabbatum paschale vbique ieiunatur.

Ambrosij responsio de ieiunio sabbati, quod etiã refert epistola 118. ad Ianuarium cap. 2.

2. EPIPHANIVS in compendiaria vera doctrina de fide Catholicæ & Apostolicæ Ecclesiæ: Communiones autem, siue synaxes fieri ordinatæ sunt ab Apostolis quarta, & prosabbato, & Dominica. Quarta verò & prosabbato ieiunium statutum est vsque ad horam nonam. Nam illucescente quarta, assumptus est Dominus, & prosabbato crucifixus est. Et tradiderunt Apostoli, vt in his diebus ieiunia fierent: ita vt impleatur dictum hoc: Quum ablatus fuerit ab ipsis sponsus, tunc ieiunabunt in illis diebus. Et non vt gratiam aut beneficium exhibeamus ei, qui pro nobis passus est, ieiunium nobis constitutum est: sed vt confiteamur ad nostram salutem Domini passionem, quam pro nobis ipse suscepit: & vt pro peccatis nostris, ieiunia nobis apud Deum supputentur. Et per totum quidem annum ieiunium hoc seruatur in eadem sancta Catholica Ecclesia, quarta, inquam, & prosabbato, vsque ad horam nonam, excepta sola Pentecoste, per totos quadraginta dies, in quibus ne-

Ieiuniũ 4. & 6. ferię ab Apostolis institutum.

Matth. 9. Marc. 2. Lucæ 5.

Pro peccatis supputãtur apud Deum ieiunia.

que genua flectuntur, neque ieiunium impetratum est. Cæterùm pro communionibus, quæ quarta & prosabbato ad horam nonam fiunt, in die Dominica matutinis horis communiones fiunt. Insuper verò, in quinquaginta diebus Pentecostes, de quibus dixi, non est ieiunium: neque in die Epiphaniorum, hoc est, apparitionis & aduentus, quando natus est in carne Dominus, ieiunare licet, etiamsi contingat vt sit quarta, aut prosabbatum. Verùm ex bono proposito, pietatis exercitatores in ipsa Ecclesia semper ieiunant, excepta Dominica & Pentecoste, semper item vigilias agunt. At verò Dominicas omnes delicatas ducit sancta hæc Catholica Ecclesia, & communiones manè perficit, & non ieiunat. Inconsentaneum enim est in Dominica ieiunare. Porrò quadragesimam ante septem dies sancti Paschatis, similiter seruare solet eadem Ecclesia, in ieiunijs perseuerans, Dominicis verò omninò non, neque in ipsa quadragesima. Cæterùm per sex dies ipsius Paschatis, omnes populi in siccorum esu perseuerant, pane, inquam, & sale & aqua tunc vtentes ad vesperam. Sed & pietatis studiosi duplas & triplas ac quadruplas transmittunt, & aliqui totam hebdomadam, vsque ad gallicinium Dominicæ illucescentis.

Monachorũ ieiunia.

Quadragesimæ ieiunium.

Arctior abstinẽtia per sex dies ante paschа, & ciborum delectus.

3. CALIXTVS primus Pontifex & martyr in epistola prima ad Benedictum Episcopum, capite primo: Ieiunium, quod ter in anno apud nos celebrare didicisti, conuenientius nunc per quatuor tempora fieri decernimus, vt sicut annus per quatuor voluitur tempora, sic & nos quaternum solemne agamus ieiunium, per anni quatuor tempora. Et sicut replemur frumento, vino & oleo ad alenda corpora, sic repleamur ieiunio ad alendas animas, iuxta

Ieiuniũ 4. temporum, & cur institutum.

Ieiuniũ ad alẽdas animas cõfert.

Zachar. 8. prophetæ Zachariæ vocem, qui ait: Factum est verbum Domini ad me, dicens: Hæc dicit Dominus exercituum: Sicut cogitaui, vt affligerem vos, quum ad iracundiam prouocâssent me patres vestri, & non sum misertus: sic conuersus cogitaui in diebus istis, vt benefaciam Ierusalem & domui Iuda. Nolite timere. Hæc sunt verba quæ facietis: Loquimini veritatem vnusquisque cum proximo suo, veritatem & iudicium pacis iudicate in portis vestris, & vnusquisque malum contra amicum suum ne cogitetis in cordibus vestris, & iuramentum mendax ne diligatis. Omnia enim hæc sunt, quę odiui, dicit Dominus exercituum. Et factum est verbum Domini exercituum ad me, dicens: Hęc dicit Dominus exercituum: Ieiunium quarti, & ieiunium quinti, & ieiunium septimi, & ieiunium decimi erit domui Iudę in gaudium, & in lætitiam, & in solennitates præclaras: veritatem tantùm & pacem diligite, dicit Dominus exercituum. In hoc ergò omnes nos vnanimes

1. Cor. 1. oportet esse, vt secundùm Apostolicam doctrinam, idipsum dicamus omnes, & non sint in nobis schismata. Simus autem perfecti in eodem sensu, & in eadem sententia, in cuius operia deuotione gratulamur dilectionem tuam esse consortem. Non decet enim à capite membra dissidere, sed, iuxta sacræ Scripturæ testi-

1. Cor. 12. monium, omnia membra caput sequantur. Nulli verò dubium est, quòd Apostolica Ecclesia mater sit omnium Ecclesiarum, à cuius vos regulis nullatenus conuenit deuiare. Et

Romana Ecclesia omnium aliarum mater.

sicut Dei filius venit facere voluntatem patris, sic & vos voluntatem vestiæ impleatis matris, quæ est Ecclesia, cuius caput (vt prædictum est) Romana exitit Ecclesia. Quicquid ergò sine discretione iustitiæ contra huius disciplinam actum fuerit, ratum haberi ratio nulla permittit.

4. LEO Magnus sermone primo de Pentecoste: Ipse enim spiritus veritatis, facit domum gloriæ suæ luminis sui nitore fulgere, & in templo suo nec tenebrosum aliquid vult esse, nec tepidum: De qua ope atque doctrina etiam ieiuniorum nobis, atque eleemosynarum est collata purgatio. Nam hunc venerabilem diem, sequitur saluberrimæ obseruantiæ consuetudo, quam vtilissimam sibi omnes sancti semper experti sunt, & ad quam sedulò celebrandam, pastorali vos solicitudine cohortamur, vt si quid macularum proximis diebus negligentia incauta contraxerit, id & ieiunij censura castiget, & deuotio pietatis emendet. Quarta igitur, & sexta feria ieiunemus: sabbato autem in idipsum consueta deuotione vigilias celebremus.

Ieiunium post Pentecosten.

Ieiunij cẽsura castigantur maculæ peccatorum.

Ieiunę 4. & 6. ieiunium cum vigilijs sabbati.

5. ET sermone secundo de Pentecoste: Ad præsentem autem solennitatem, etiam ista nobis est adsumenda deuotio, vt ieiunium, quod ex Apostolica traditione subsequitur, sancta obseruantia celebremus: quia & hoc inter maxima sancti Spiritus dona numerandum est, quòd nobis aduersum illecebras carnis, & insidias diaboli, ieiuniorum sunt collata præsidia, quibus omnes tentationes, Deo adiuuante, vincamus. Quarta igitur & sexta feria ieiunemus: sabbato autem apud beatum Petrum Apostolũ vigilias celebremus, patrocinante eodem spiritu orationibus nostris, vt in omnibus misericordiam Dei obtinere mereamur.

Ieiunium post pentecosten ex Apostolica traditione obseruatur.

Vtilitas ieiuniorum.

Feriæ 4. & 6. ieiunium cum vigiliis sabbati.

6. IDEM sermone octauo & nono de ieiunio septimi mensis, vt supra quæstione præcedenti, B testimonio vigesimoquinto & sequenti.

7. ITEM sermone octauo de ieiunio decimi mensis, vt ibidem, B testimonio trigesimoquarto.

8. RABANVS Maurus libro secundo de institutione clericorum, capite vigesimoquarto, vt supra quæstione præcedenti, A testimonio vigesimosecundo.

9. CONCILIVM Moguntinum capite trigesimoquarto, 10. SALEGVNSTADIENSE canone secundo, 11. BERNARDVS in vigilia S. Andreæ, vt supra in præceptis Ecclesiæ, quæstione decimaquarta, de ieiuniis, testimonio quarto & sequentibus.

12. IGNATIVS in epistola ad Philippenses: Quadragesimam verò nolite pro nihilo habere: imitationem enim continet Dei conuersationis. Hebdomadam etiam passionis nolite despicere. Quarta verò, & sexta feria ieiunate, reliquias pauperibus porrigentes.

Quadragesimæ ieiuniũ D. Ignatij tempore.

Ieiunium hebdomadæ sanctæ. Item 4. & 6. feriæ.

13. EPIPHANIVS in compendiaria vera doctrina, &c. vt paulo superius D testimonio secundo.

14. THEOPHILVS Alexandrinus libro tertio Paschali ad totius Ægypti Episcopos: Iustum est, cunctos Domini timore purgatos, dignam peragere solennitatem, continentijs quoque ac ieiunijs redimere castitatem, & dormientem sensum, vigili suscitare fide, imitarique sapientissimum Danielem, de quo scribi-

Qualis debeat esse Quadragesimæ obseruatio.

Daniel. 5. tur: Est vir in regno tuo, in quo est Spiritus Dei, & in diebus patris tui vigilantia, & sapientia inuenta sunt in eo. Qui enim curam sui gerunt, vt ad meliora proficiant, habentes legem quasi fortissimum ducem, parent imperijs eius, & venientia contra se peccata subuertunt, splendore operum illustrantes Paschæ festiuitatem: & securitate conscientiæ, perturbationum iacula negligentes, spe anticipant victoriam. Qui autem horum imitatores sunt, antequam incant prælium, desiderio virtutis palmam occupant triumphorum, coronamque victores lubricæ voluptatis in cælestibus pollident reuelata facie, animo contemplantes vociferabuntur & dicent: Dominus Deus fortitudo mea, & ponet pedes meos in consummationem, super excelsa statuens me, vt vincam in cantico eius. Nec putemus, fratres charissimi, certamen esse perpetuum, vt idcircò lassemur, sed sciamus finem huius coronam esse iustitiæ, quam nulla seculorum corrumpit ætas. Studium vitæ istius & certaminis, temporale est: qui autem inoffenso cucurrerint gradu, & ad calcem venerint præmiorum, nouas inuenient mansiones, victoriam canticis demonstrantes. Itaque gratia Domini triumphos nobis de sceleratissimis dæmonibus pollicente, ieiunia ritè celebremus, vt solennitatis quoque ritè participes simus. Nequaquam diebus quadragesimæ, sicut luxuriosi diuites solent, vini poculum suspiremus: neque in procinctu & prælio, vbi labor & sudor est necessarius, carnium edulio delectemur. Qui autem legum præcepta custodiunt, ignorant vinum in ieiunijs, carnium esum repudiant, & insatiabilem auaritiam Dei timore compescunt. Vnde ad continentes scriptura quotidie clamitat: Vinum & siceram non bibent. Et econtrariò Iudæi ob culpam audiunt: Dabatis liberè sanctis vinum, & Prophetis. Non possunt suscipere correptionem, qui luxuriæ oblectatione capiuntur, neque ventris ingluuiem ratione & consilijs refrenare amore ieiunij. Qui desidia, & peritura citò voluptate studium virtutis infamant, non erubescentes vinum clam bibere, & auidis faucibus, arbitros declinantes, in cubiculis mulsa potare, vt inediam & ieiunia, quæ vltrò appetere debebant, ieiuniorum tempore luxuria & ebrietate commutent: nescientes quòd etiam si hominum conscientiam fugiant, & clausis parietibus, vescantur carnibus, atque aues altiles diebus quadragesimæ, & propinquante Pascha, immundis manibus lacerent, tristi vultu foris ieiunia promittentes, corripiat huiuscemodi Dominus, & dicat: Iniquitates magnas faciunt isti, vt recedant à sanctis meis. Non decet ieiunantes tempore agonis & prælij vesci carnibus, monente scriptura: Affligetis animas vestras. Neque Phasides aues solicito labore perquirere, & garrulas volucres, earumque pinguedinem hianti ingerere gulæ. Nec inuestigare magni pretij coquos, qui ventris rabiem iure multiplici, & carnibus contusione mutatis, diuersoque ciborum sapore demulceant: fumantibus pateris & nidore sui, furori gutturis blandientibus, cùm in iniuriam continentiæ diuersi saporis & coloris vina quærantur. Docet nos sancti Danielis historia, & trium puerorum virtus, consona appetere, & honorare ieiunia. Et paulò pòst: Hæc idcircò, fratres charissimi, replicauimus, vt Pauli Apostoli de Sanctorum virtutibus prædicantis, verba noscentes, in quibus ait: Quorum considerantes exitum conuersationis, imitamini fidem: Suademus eis, qui tempore ieiuniorum esu carnium delectantur, imitari Sanctorum continentiam: qui nulla vi superari potuerunt, vt rigorem virtutis amitterent, vt Babyloniorum imperia formidantes, captiuam in se ostenderent voluptatem: sed manserunt liberi, ventrisque desideria ratione superârunt, titillantem gulę vicêre luxuriam, nobisque suæ fortitudinis exempla reliquerunt, habitantes in Babylone corporibus, sed sensu & fide cum angelis in cælesti Ierusalem morantes, vt omnem deinceps ætatem docerent, ieiuniorum tempore à vino & carnibus abstinendum, sumere de terra semina, & potandam aquam, quibus comitibus vritur pudicitia. Quid memorem insignes Machabæorum victorias? qui ne illicitis carnibus vescerentur, & communes tangerent cibos, corpora obtulêre cruciatibus: totiusque orbis in Ecclesijs Christi laudibus prædicantur, fortiores pœnis, ardentiores quibus comburebantur ignibus. Ergò qui ieiunia, id est, conuersationem angelicam imitantur in terris, meminerunt illius dicti: Regnum Dei non est cibus & potus, sed iustitia, & gaudium, & pax, & lætitia. Isti per continentiam, breui & paruo labore, magna sibi & æterna conciliant præmia: & multo plus accipiunt, quàm offerunt, & futuri temporis gloria præsentes angustias mitigant.

Hebr. 13.

Exemplo Danielis & trium puerorum docet abstinendum à suprædictis.

Machabæorum exemplo idem docet. 2. Mach. 7.

Conuersatio angelica in terris, ieiunium. Rom. 14.

15. MAXIMVS Taurinensis Episcopus scripsit homilias quatuor de ieiunio quadragesimæ, in quibus frequenter monet, vt bonis operibus sanctificemus quadraginta dierum ieiunium, & non solùm à cibis, sed etiam à vitijs ieiunemus. Inter alia sic ait homilia tertia: Nos verò, fratres, quibus propugnator inuictus hanc venerabilem quadragesimam dedicauit, repudiantes carnalia desideria, sic castigemus membra ieiunijs, vt animas virtutibus saginemus. Ieiunet in nobis pernicioſa luxuries, ieiunet omnis iniquitas, ieiunet odiosa contentio: abstineamus ab epulis, magis abstineamus à vitijs: sic nos temperemus, sic sobrij simus à vino, vt nulla nobis voluptatum dominetur ebrietas. Quid enim prodest, obseruatione quadraginta dierum ieiunandi nos tempora custodire, & legem non tenere ieiunij? Quid prodest vobis, vacare à conuiuijs, & diem litibus occupare? Quid prodest, proprium non edere panem, & victum diripere miserorum? Ieiunium Christiani, egentis debet esse refectio. Ieiunium Christiani pacem debet nutrire, non iurgia. Quale illud est autem, quòd non vescetis carnibus, & de ore tuo omni cica fordidius egreditur maledictum? Quale est, quòd sanctificatur venter ieiunio, & polluitur lingua mendacijs? Rectè tanè, frater, frequentabis Ecclesiam, si gressus tuos lethalibus laqueis auida illa non implicet & inuoluat vsura. Rectè orabis Dominum tuum, si precibus tuis obuia tibi cordis tui non obsistat inuidia. Rectè contundes manibus pectus, si omnem inde furorem malignæ voluntatis excusseris. Iustè etiam dabis denarium pauperi, si alij illud pauperi non tulisti. Hæc ergò est, charissimi, religiosa cura, hic fidelium pastus animarum, vt ieiunium nostrum sanctificet castitas, ornet patientia, beni-

Qualeieiunium esse debeat, & cũ quibus operibus coniunctũ.

Abstinẽtia à carnibus.

A vino & carnibus abstinebãt olim in quadragesima.

Leuit. 10.

Amos 2.

In eos qui clam vescuntur carnibus in diebus ieiuniorum.

Non decet ieiunantes vesci carnibus. Leuit. 23.

Daniel. 1.

Corporis ieiunio animi ieiunũ iungendũ.

gnitas fontat, misericordia lætificet, commendet humilitas. His quadragesimam Christi, prout possumus, virtutibus subsequamur, vt gemino quodam corporis animique ieiunio, diuinæ nos semper gratiæ commendemus.

16. AMBROSIVS agit de quadragesima sermone vigesimotertio & sequentibus. Quo quidem vigesimotertio sermone sic ait: Sanctæ quadragesimæ rationem, cuius hodie initium celebramus, frequenter edidimus, & cur tot dierum numero ieiunemus, sæpè docuimus. Diximus enim quòd Dominus Iesus Christus hunc eundem numerum ieiunij consecrauit, & continuatis diebus noctibusque, non capiens cibum, vnum ieiunij corpus effecerit: hoc est, licet diei ordo noctis interrumperetur aduentu, non tamen interruptus est ordo ieiunij. Vnde erant apud eum plura temporum curricula, sed abstinentiæ dies vna, ostendens nobis ita nos hunc numerũ integrum ieiunare debere, vt quia totam quadragesimam complecti non possumus solido & vno ieiunio, vel quotidianis eandem sine intermissione ieiunijs celebremus: vt si quisquam vnam diem abstinendo prætermiserit, totam quadragesimam violârit, & propter modici temporis cibum, magni fructum laboris amiserit. Et post pauca: Eodem, inquam, numero Moyses per mansiones peruenit ad requiem, quo & nos per ieiunia properamus ad cælum. Ieiunia enim nostra mansiones quædam sunt, per quæ iter spiritualiter facientes, animæ virtutibus ambulamus, & diurno profectu repromissæ nobis terræ viciniores efficimur, ita vt citius perueniat qui deuotius ieiunârit. Pedes enim quidam animæ pernicies sunt, fides atque ieiunium, qui citò de humilibus ad altiora conscendunt, citò de terrenis ad cælestia gradiuntur.

Cur 40. diebus ieiunẽt Christiani, Matth. 4.

In Quadragesima quotidie ieiunandũ: alioquin tota violatur. Numer. 33.

Per ieiuniũ citius perueniunt ad terræ repromissionis.

17. Et sermone vigesimoquinto: Sic ergò & nos propositum nobis quadraginta dierum iter debemus omni labore conficere, & quibusdam quasi castris nos ieiuniorum deuotione munire. Castra enim nobis sunt nostra ieiunia, quæ nos à diabolica oppugnatione defendunt. Denique stationes vocantur, quòd stantes & commorantes in eis inimicos insidiantes repellamus. Castra planè sunt ieiunia Christianis, à quibus si quis aberrauerit, à spirituali Pharaone inuadetur, aut peccatorum solitudine deuoratur. Peccatorum autem solitudinem patitur, qui deseritur societate sanctorum. Murus igitur quidam est Christiano ieiunium, inexpugnabilis diabolo, intransgressibilis inimico. Quis enim vnquam Christianorum ieiunauit, & captus est? Quis sobrius mansit, & victus est? Temulentum aggreditur diabolus, luxuriosum oppugnat inimicus. Vbi autem ieiunum viderit, fugit, metuit, pertimescit, terretur pallore eius, debilitatur inedia, infirmitate prosternitur. Prosternitur, inquam, infirmitate, quia Christiana infirmitas, fortitudo est. Vnde ait Apostolus: Cùm infirmor, tunc fortior sum. Sed requirit aliquis, quemadmodum fortis infirmitas? Tunc est fortis infirmitas, quando caro tabescit ieiunijs, anima puritate pinguescit. Quantum enim illi ciborum succus subtrahitur, tantum huic iustitiæ virtus augetur. Tunc igitur homo imbecillis quidem est ad secularia, sed fortis est ad diuina opera. Tunc enim magis de Deo cogitat, tunc iudicium metuit, tunc vincit inimicum. Ait enim saluator de diabolo: Hoc genus non ejcitur nisi in ieiunio & orationibus. Dicit vtique, à diabolo energumenum non nisi ieiunijs posse purgari. Videte ergò quæ ieiunij virtus sit, quantam homini suo præstet gratiam, quòd tantam præstet alteri medicinam: quemadmodum proprium sanctificet hominem, quòd ita purificet alienum. Mira enim res est, alter ieiunat, & alteri prodest ieiunantis vtilitas. Ergò, fratres, abstinentiæ arma minimè deponamus, & quadraginta dierum ieiunia sine intermissione curemus. Hic est enim perfectus numerus ad vincendum. Dominus enim diabolum postea quàm quadraginta dies ieiunauit, cuicit: non quòd non & ante ieiunia eum vincere potuisset: sed vt ostenderet nobis, tùnc nos diaboli posse esse victores, cùm per quadraginta dies victores ieiunando desideriorum carnalium fuissemus. Eum autem, qui hunc numerum consecratum gulæ intemperantia violâsset, tanquam imbecillem & miserum, facilè eum ab inimico posse superari. Quomodo enim potest in altero diaboli improbitatem vincere, qui gulæ intemperantiam in seipso non vincit? Priùs ergò homo tuî victor esto, vt possis esse victor alterius. Sunt enim intra te proprij tibi hostes, qui quotidie te oppugnant. Ecce enim auaritia te diuitiarum ambitione circunuenit, luxuria epularum suauitate captiuat, hæresis scientiæ peruersitate peruertit. Vince ergò inimicos proprios, vt vincere possis alienos. Non enim fratres leue peccatum est, fidelibus indictam quadragesimam à Domino violare, & ieiunia consecrata ventris voracitate dissoluere. Scriptum est, Qui dicit se in Christo manere, debet sicut ille ambulauit, & ipse ambulare. Si vis ergò Christianus esse, debes, quod Christus, facere. Ille, qui peccatum non habebat, Quadragesimam ieiunauit: tu non vis quadragesimam ieiunare, qui peccas? Ille, inquam, peccatum non habebat, sed pro nostris ieiunauit peccatis. Qualis ergo apud conscientiam tuam Christianus es, cùm Christo pro te esuriente, tu prandes? Cùm Saluatore pro te ieiunante, tu reficeris? Non igitur, sicut dixi, leue peccatum est, indictum violare ieiunium. Nam vt hoc exemplis breuiter approbemus, legimus in libris Regnorum, cùm Saul rex Israel bellum contra Allophylos gereret, vniuerso eum exercitui indixisse ieiunium, & abstinentibus cunctis, eum contra aduersarios pugnare cœpisse. Bonus planè rex, qui hostes suos, non tam armis, quàm deuotione vincebat, & plus dimicabat religione, quàm telis. Cùm ergò Saul abstinentiam dies suis omnibus indixisset, & Ionathas eius filius præcepti nescius, inter medias hostium acies victor incedens, fauum mellis intincta sceptri summitate gustâsset, tanta indignatio repentè commota est, vt & differretur victoria, & diuinitas læderetur. Denique nec bello finis imponitur, nec regi responsum propheticum datur. Vnde intelligimus, quòd Saul hostes non tam virtute militum, quàm militum abstinentia superabat. Denique vnius culpa, cunctis confertur ignauia, & vnius delicto, omnibus generatur infirmitas. Deficit enim virtus in exercitu, vbi deficit in obseruatione ieiunium. Quod vt peccatum Saul ex ipsa diuinitatis offensione co-

Matth. 17. Ieiunium etiam alijs prodest.

Cur Christus diabolũ vincere voluit post 40. dierum ieiunium.

Non leue peccatũ est, indictum à Domino quadragesimale ieiunium violare. 1. Ioan. 3.

Castris cõparantur ieiunia.

Murus quidã est Christiano ieiuniũ aduersus diabolum.

2. Cor. 12.

Non leue peccatũ esse indictum ieiunium violare, exemplo Ionathæ declarat. 1. Reg. 14.

gnouit, ſtatim Ionathæ dixit non eſſe parcendum, ſed peccatum admiſſum effuſione eius ſanguinis expiandum. Videte quanta apud Saul regem fuerit religionis obſeruantia, qui offenſum Deum optauit etiam parricidio mitigare. Et quanta ſit reſoluti culpa ieiunij, quæ non niſi ſanguinis effuſione punitur. Et ſi ignorans Ionathas indictum à patre ieiunium quia reſoluerit, morti addicitur: qui ſciens indictum à Chriſto reſoluit ieiunium, quid meretur? Ergo fratres ſtatutum nobis cuſtodiamus obſeruatione ieiunium, vt hoſtes noſtros ſpirituales carnaleſque vincamus. Habemus enim, ſicut hoſtis, carnales hoſtes. Ieiunemus igitur vt eos & exercitus noſter, & Saul ſuperet & obtineat. Nec in abſtinentia poſiti declinemus ad fauum. Fauus enim quidam mundi eſt voluptas ſeu vitia, quæ, ſicut ſcriptum eſt, ad tempus quidem impinguant fauces, nouiſſima amatiora ſunt felle.

Proverb. 5.

Ieiunandũ vt propitietur nobis Dominus.

18. SERMONE vigeſimoſeptimo in fine: Igitur & nos, fratres dilectiſſimi, ieiunemus continuè & deuotè hoc ſpatio temporis, vt propitietur nobis Dominus, pateant nobis cæli, inferna contra nos non valeant.

19. SERMONE trigeſimotertio: Diximus ſuperiore Dominica hoc eſſe fidei noſtræ opus primum, vt horum quadraginta dierum curriculo deuotiſſimè ieiunemus, & iſtam eſſe cauſam ſalutis noſtræ, ſi hoc tempore abſtinentiæ operam commodemus. Atque ideo fratres dilectiſſimi inſpicere debemus quæ ſit huius forma ieiunij, vt reſpiciamus quanta ſit eius vtilitas. Eſt enim interdum inutile ieiunium, quod licet ventrem, & omnia viſcera ſucco ſaturitatis exhaurit, non tamen acceptum eſt Deo, quia mentem & intimos ſenſus minimè vinculo iniquitatis euacuat. Et paulo poſt: Hæc voluntas eſt Domini, vt ieiunemus à cibis pariter & à peccatis. Abſtinentiam indicamus corpori, vt à vitijs magis animam abſtinere poſſimus. Frenum enim quoddam eſt luxuriantis animæ corpus exhauſtum. Et quibuſdam interiectis: Hoc eſt enim ſalutare ieiunium, vt ſicut abſtinetur corpus ab epulis, ita & anima refrenetur à vitijs. Illud etiam fratres ad perfectionem ieiunij tacendum non eſt, vt qui abſtinemus, & minimè prandemus, hoc tempore prandia noſtra pauperibus prærogemus.

Ieiunium geminum.

20. SERMONE trigeſimoquarto: Bonum eſt quidem cunctis temporibus ieiunare, ſed melius quadrageſimam ieiunare cum Chriſto. Hanc enim Quadrageſimam nobis Dominus ſuo ieiunio conſecrauit. Quod dixi ieiunio, non ieiunijs. Vnum enim ieiunium Domini fuit, quia continuatis quadraginta diebus & noctibus cibum omnino non ſumpſit. Quiſquis ergo Chriſtianus conſecratam ieiunando non impleuerit Quadrageſimam, præuaricationis, & contumaciæ reus tenebitur, quod legem diuinitus pro ſalute ſua datam, prandendo ipſe reſcindit. Reſcindis enim legem, qui exemplum ieiunij Dominici non cuſtodis. Qualis autem Chriſtianus es, cùm Domino ieiunante tu prandes? Qualis Chriſtianus es, cùm Chriſto eſuriente tu reficeris? Ille pro ſalute tua famem ſuſtinet, tu pro peccatis tuis ieiunare formidas? Dicite enim mihi, interrogo vos qui in Quadrageſima prandetis, ſi non in conſcientijs veſtris rei eſtis, quod abſtinente toto populo, vos ſoli contra præceptum Domini deuotatis: ſi non vobis rubor eſt cùm exitis in publicum, ne quis vobis ieiunus occurrat: aut ſi non cogitatis, cùm ad Eccleſiam proceditis, quemadmodum pacem Epiſcopo porrigatis, ne fortè ipſo ſpiritu oſculi veſtri vos reprobet? Quod ſi hæc non cogitatis forſitan, vehementer erratis. Scire enim debetis, cùm in quadrageſimæ diebus ieiuno pranſus occurrit, non bene de illo iudicat qui ieiunat. Hoc enim ideo dico, quia audio complures, quod grauius eſt, fideles, alternis in quadrageſima hebdomadis abſtinere, & conſecratum illum dierum numerum gula intemperanti violare, hoc eſt, prandere ſeptem dierum curriculo, & ſeptem dierum ſpatio ieiunare. Quibus hoc dico, cur etiam per illos ſeptẽ dies fraudem ſibi faciant ieiunando, cùm illis ieiunium tale non profit? Quanuis enim abſtineat quis certis diebus, quanuis ciborum dulciora alimenta non ſumat, non tamen illi acceptо fertur quadrageſimæ ieiunium, quod non diebus quadraginta ieiunat. Pudet dicere, ſenes, & aniculæ quadrageſimam faciunt, iuuenes, & iuuenculę non faciunt. Omni igitur ſolicitudine tempus ſacratiſſimum celebremus, non prætereat nos dies abſque ieiunio, non nos tranſeat vna hebdomada abſque vigilijs. Ille enim facit quadrageſimam, qui ieiunando & vigilando aſcendit ad Paſcha. Nam ſicut reliquo anno ieiunare præmium eſt, ita in quadrageſima non ieiunare peccatum eſt. Illa enim voluntaria ſunt ieiunia, iſta neceſſaria: illa de arbitrio veniunt, iſta de lege: ad illa inuitamur, ad iſta compellimur. Et poſt pauca: Bonus ergo numerus, qui ſemper cælum aperit. Bonus, inquam, numerus, per quem iuſtitia Noë ſaluatur, & Iſrael filij ſaginantur. Vnde & nos obſeruemus hunc numerum, vt aperiantur nobis cæli, quatenus & pluuia nos gratiæ ſpiritualis irroret, & ſpiritualium ſacramentorum manna reficiat.

Ilim non prandebatur.

Quadraginta diebus ieiunandum.

Voluntaria ieiunijs præmium deberi: indicta violãtes peccant. Quadragenarius numerus. Genes. 7. Ioſue 5.

21. SERMONE trigeſimoſexto eiuſdem Ambroſij: Ante dies deuotionem ſanctæ quadrageſimæ prædicantes, ſacrarum literarum exempla protulimus, quibus approbaremus, hunc quadragenarium numerum non eſſe ab hominibus conſtitutum, ſed diuinitus conſecratum: nec terrena cogitatione inuentum, ſed cæleſti maieſtate præceptum. Atque ideo, qui conſtitutum numerum vna die manducando præterit, non vt vnius diei violator accuſatur, ſed vt totius quadrageſimæ tranſgreſſor arguitur. Vnde bonum eſt homini, vt dictum numerum ſine labore ieiunet, & totius quadrageſimæ conſequatur pariter ſanctitatem. Hæc autem non tam ſacerdotum præcepta, quàm Dei ſunt. Atque ideo ſed ſpernit, non ſacerdotem ſpernit, ſed Chriſtum, qui in ſuo loquitur ſacerdote. Videamus igitur quo tempore hanc obſeruantiam nobis indixerit Dominus, ſi non veluti per iſtam deuotionem cuncta elementa voluerit habere profectum. Ecce enim indicta quadrageſima, conſtricta hyemali gelu terra reſoluitur, & aquarum fluenta meatus ſuos glacie liquefacta recipiunt: ſic quoque corporum noſtrorum hoc eodem tempore contracta ſceleribus peccata ſoluuntur, & vitæ noſtræ purior curſus, liquefacto rigore, diaboli, meatum ſuum priſtinum recognoſcit. Terra, inquam,

Diuinitus conſecratus numerus quadragenarius & cæleſti maieſtate præceptus.

Nõ tam ex Sacerdotii, quàm Dei præcepto quadrageſimam obſeruamus.

Tempore quadrageſimæ contracta ſceleribus peccata ſoluuntur.

Quadrageſimã Chriſtus ſuo ieiunio conſecrauit.

Violator ieiunij quadrageſimalis præuaricationis & obſtinatiæ reus tenebitur: ob reſciſſam legem diuinitus cõſtitutam.

In quadrageſima o-

ſndicta quadrageſima aſperitatem deponit hyemis, ego indicta Quadrageſima aſperitatem reijcio delictorum. Illa terra arattis ſcinditur, vt mundanis ſit congrua frugibus: mea terra ieiunijs exaratur, vt cæleſtibus ſit apta ſeminibus. Sicut enim reditum, &c.

22. SERMONE trigeſimoſeptimo: Si bene retinet, fratres, veſtra dilectio, hac ſuperiore Dominica prædicauimus, quod ſanctam Quadrageſimam abſtinendo ipſe Dominus conſecrauerit, & tot dierum noctiumque curriculo cibum omninò non capiens, vnum ac ſolidum ieiunij corpus effecerit, quod in totum non obſeruare, ſacrilegum eſt: ex parte violare, peccatum eſt. Hoc enim fecit cauſa ſalutis noſtræ, vt rem vtilem non ſolùm doceret verbis, ſed etiam exemplis inſtrueret, vt ijſdem veſtigijs, quibus ad fidem currimus, ad abſtinentiam graderemur. Sed videamus quæ cauſa ſteterit vt ieiunia Saluator indiceret, & ipſe ſibi primùm, vt bonus humani generis medicus, ieiunaret. Bonus enim medicus poculum, quod ægro daturus eſt, prior guſtat, vt pertuam artis ſuæ ante in ſe ipſe demonſtret, & experimentum æger accipiens, ſecurus ſit de poculo, ſecurior de ſalute. Deinde, quo loci hoc ipſum tempus ieiunij procurârit. Dicit enim Euangeliſta, abſtinuiſſe Dominum quadraginta diebus & noctibus in deſerto. Arbitror itaque cauſam hanc eſſe ieiunij, vt quia primus Adam in paradiſo conſtitutus per intemperantiam gulæ gloriam immortalitatis amiſerat, eandem immortalitatem ſecundus Adam Chriſtus per abſtinentiam repararet. Et quia contra mandatum Dei guſtans de interdicta arbore peccatum mortis incideraat, nunc ſecundùm mandatum Domini ieiunans, vitæ iuſtitiam mereretur. Hoc enim agit Saluator, vt ijſdem veſtigijs, quibus admiſſa fuerint delicta, purgentur, hoc eſt, vt quia homo manducando deliquerat, corrigat abſtinendo: vel quia epulando mulierem cognouerat, nunc eandem ieiunando deſpiciat. Adam enim Euam non niſi intemperantia prouocante cognouit. Quandiu autem manſit in illis intemerata parcitas, manſit & impolluta virginitas: & quandiu ieiunauerunt ab interdictis epulis, tandiu &, à pudendis ieiunauêre peccatis. Fames enim amica virginitatis eſt, inimica laſciuiæ. Saturitas verò caſtitatem prodigit, nutrit illecebram. Igitur, ſicut dixi, hoc agit Dominus, vt ijs præiudicijs, quibus homo obnoxius peccato fuerat, liberetur.

Quadrageſimã conſecrauit Dominus.

Sacrilegum eſt quadrageſimæ ieiunium in totum non obſeruare, ex parte violare peccatum.

Genes. 4.

23. SERMONE trigeſimooctauo: Propitia diuinitate ecce iam penè tranſegimus quadrageſimæ indicta ieiunia, & præcepta Chriſti Domini abſtinentiæ deuotione compleuimus. Supereſt nunc, vt quemadmodum famuli eius Moyſes, & Elias hunc ſacratiſſimum numerum obſeruando, gratiam meruerunt: ita & nos hoc ipſum tempus cuſtodiendo mereamur, ſitque ſimilis remuneratio in perceptione præmij, quorum ſimilis labor eſt in obſeruatione ieiunij.

Indicta Quadrageſimæ ieiunia ex Chriſti præcepto.

Deut. 19. 3. Reg. 19.

Obſeruatione ieiunij quadrageſimalis meremur.

24. SERMONE quadrageſimo: Legimus in Prophetis cùm Niniuæ ciuitati ſubuerſio diuinitus immineret, & iuxta ſententiam Dei, deſtruendi illam tempus ingrueret, conſiſtentes in ea aliud non habuiſſe præſidium, niſi vt abiectis crapuloſis epulis, ieiunia continuata ſuſciperent, & diuitiarum ambitione ſepoſita, humilitate ſe paupertatis induerent: ſcilicet vt exinde remedium perciperent, vnde his perditio contingebat, hoc eſt, vt iram diuinitatis, quam luxuriando prouocauerant, abſtinendo lenirent: & offenſam, quam in eos ſuperbia contraxerat, humilitas mitigaret. Et paulò pòſt: Solent quidam homines quotieſcunque neceſſitatem arduam nimis patiuntur, ad proximas gentes auxilij cauſa deſtinare legatos. Nos, quod eſt melius, legationem ad Deum per ieiunia deſtinemus, ab ipſo imploremus auxilia, ad ipſum nos corde & orationibus conferamus. Auxilium enim illi non aliunde rogando petiuerunt, ſed de ſuis ieiunando viſceribus exegerunt. Cur enim petat ab altero, qui intra ſe poteſt inuenire quod quærit? Quanto enim Deo viciniores fuerimus, tanto aduerſarij noſtri à nobis longius repellentur. Oportet igitur proximos nos fieri Deo, quoniam dicit Propheta: Ecce qui elongant ſe à te, peribunt. Quòd ſit à Deo qui longè ſunt, peribunt: vtique, qui ſunt proximi, ſaluabuntur. Aliter ergò proximi Deo eſſe non poſſumus, niſi ad eum ieiunijs, & orationibus, & eleemoſynis propinquemus. Deus enim ipſe miſericors, ieiunus, & ſanctus eſt. Atque ideò qui vult proximus Deo eſſe, debet imitari hoc eſſe quod eſt Deus. Tota igitur in tribulatione Niniuitarum ciuitas ieiunauit. Bene dixi, tota: non ſolùm enim ſenes, iuuenes, & infantes, ſed etiam pecudes legimus ieiunâſſe. Mira res: ieiunant pro ciuitatis peccato, quæ peccati conditio non conſtringit. Vnde & nos, fratres, temporum anguſtias ſuſtinentes, omnes pariter ieiunare debemus, & miſericordiam Dei cunctorũ abſtinentia deplorare. Nam quale ſit, hoc Chriſtianum pro ſalute ſua non facere, quod pecudes pro hominum ſalute fecerũt? niſi quòd ſtolidior pecude eſt, qui indicto proſe à Sacerdote ieiunio, non ieiunat. Nónne enim pecus eſt, qui non intelligit quid illi immineat, quid illi incumbat? Et pecus quidem videns declinat foueam, cauet præcipitia: tu autem non vis ieiunando periculũ declinare quod cernis? Deſperationis enim genus eſt, tunc te manducare, cùm abſtinere debeas: tunc gaudere, cùm debeas deplorare. De hac deſperatione Apoſtolus dicit, quod à nobis auertat Deus: Manducemus, & bibamus: cras enim moriemur. Ieiunemus ergò fratres ſine intermiſſione, vt hoſtes noſtros orationibus, & abſtinentia ſuperare poſſimus.

Abſtinendo ira Dei lenitur.

Pſalm. 72.

Nõniſi ieiunijs, orationibus, & eleemoſynis Deo propinquamus.

Ionæ 3.

Pro ſalute ſua quiſque ieiunare debet.

1. Cor. 15.

Matth. 17.

25. AVGVSTINVS ſermone quinquageſimoquinto de tempore, & multis ſequentibus agit de quadrageſimali ieiunio: eo verò ſermone quinquageſimoquinto ſic ait: Ecce, fratres chariſſimi, Deo propitio, tempus quadrageſimæ venit; & ideò rogo dilectiſſimi, vt dies iſtos corporibus ſalubres, & animæ medicinales ita cum Dei adiutorio ſanctè, ac ſpiritaliter celebremus; vt obſeruatio ſanctæ Quadrageſimæ, non nobis iudicium pariat, ſed profectum. Et poſt pauca: Infelix enim voluptas, infelicior cupiditas atque luxuria, per tranſitoriam dulcedinem præparant ſempiternam amaritudinem. Abſtinentia verò, vigiliæ, orationes, atque ieiunium, per breuiſſimas anguſtias perducunt ad paradiſi delicias: quia non mentitur veritas, quæ in Euangelio dicit, Arcta & anguſta via eſt, quæ ducit ad vitam, & pauci ſunt qui inueniunt eam.

Dies quadrageſimæ corporibus ſalubres & animæ medicinales.

Abſtinẽtia, vigiliæ, & orationes perducunt ad paradiſi delicias.

Matth. 7. Lucæ 13. Matth. 6.

Publicè indicitur ieiunium.

26. SERMONE sexagesimo de tempore: Vnge caput tuum, & faciem tuam laua, ne videaris ieiunans hominibus: Ergò contra Christi præcepta facimus, qui publicè ieiunium indicimus, & vidente toto populo pariter cum ipso ieiunamus? Et in hoc sensu oportet intelligi, vt

Ieiunandū pro peccatorū indulgentia.

nemo pro laude humana, sed pro peccatorum indulgentia, vel pro misericordia diuina ieiunet.

Soli dies Dominici in Quadragesima excipiuntur à ieiunio.

27. SERMONE sexagesimo secundo de tempore: Rogo vos, fratres charissimi, & admoneo, vt in isto legitimo ac sacratissimo tempore, exceptis Dominicis diebus, nullus prandere præsumat, nisi fortè ille, quem ieiunare infirmitas non permittit: quia alijs diebus ieiunare, remedium est, aut præmium: in Quadragesima non ieiunare, peccatum est. Alio tempore qui ieiunat, accipiet indulgentiam: in Quadragesima qui non ieiunat, sentiet pœnam: & tamen qui ieiunare non prævalet, secretius sibi soli, aut si est alius infirmus cum ipso, in domo sua præparet quod accipiat, & illos qui ieiunare prævalent, ad prandium non inuitet: quia si hoc fecerit, non solùm Deus, sed etiam homines possunt intelligere, illum non pro infirmitate non posse, sed pro gula ieiunare non velle. Sufficiat illi, quòd ipse ieiunare non prævalet, & magis cum gemitu, & suspirio, & animi dolore manducet, pro eo quòd alijs ieiunantibus, ille abstinere non potest. Pro eo tamen quòd non potest ieiunare, amplius debet erogare pauperibus, vt peccata, quæ non potest ieiunando curare, possit in eleemosynis dando redimere. Bonum est ieiunare, fratres, sed melius est eleemosynam dare. Si aliquis vtrunque potest, duo sunt bona. Si verò non potest, melius est eleemosynam dare.

In quadragesima non ieiunantes, peccant.

Peccata ieiunando curantur.

28. SERMONE sexagesimo quarto de tempore: Omne vitæ nostræ tempus, stadium quoddam debemus putare virtutum, & ad cæleste brauium tota virtute contendere. Sed hoc præcipuè in Quadragesimę diebus implendum est, qui abstinentiæ ac ieiunijs dedicati, tantum nobis ad virtutem animi conferunt, quantum & de corpore voluptatem decerpunt. Est autem legitimus numerus iste ieiunij, & qui in sanctis celebratur exemplis. Moyses legem accepturus à Deo, quadraginta dies ac noctes absque cibo potuque transegit, & ad suscipiendam Domini voluntatem ieiunus præparatus est. Elias post quadraginta dierum ieiunia, curru igneo ad superna cælorum de hoc mundo translatus est. Ipse quoque Dominus ac Saluator noster quadraginta diebus ieiunans, de diaboli tentationibus triumphauit, vt ad prędicationem Euangelij iam victor accederet. Meritò verò etiam nos hunc dierum numerum custodire debemus ieiunijs, quem per talia exempla legimus consecratum. Celebremus ergò hos dies cum omni alacritate mentis & gaudio, & eos omnibus epulis & corporalibus delicijs pręferamus. In his enim pręcipuè diebus ad implendam Domini voluntatem accendimur, quando maximè per abstinentiam voluptas carnis extinguitur. Sed & illa est in Quadragesimæ diebus grandis vtilitas, quòd dum etiam à licitis abstinemus, magis ac magis admonemur illicita vitare. Qui enim abstinemus nos à carnibus, quibus alijs diebus vti licet: qui nos abstinemus à vino, quo moderatè vti licet: qui ergò ista vitamus, quę aliquando licent, in primis peccata fugiamus, quę omnino nunquam licent. Itaque si volumus bene ieiunare à cibis, ante omnia ieiunemus & à vitijs. Sic ergo, vt dixi, ieiunemus à cibis, vt multo magis ieiunemus à vitijs, vt sancto-

Quadragesimale ieiunium quorum exemplis consecratum sit. Exod. 34. 3. Reg. 19.

Matth. 4.

Obseruandū a nobis quadragesimale ieiunij & quo fructu.

Abstinētia à carnibus in Quadragesimā & à vino.

Ieiunandū & à cibis, & à vitijs, vt mereamur operum retributione fatiari. Matth. 5.

rum morum vbertate saturemur, vt & in futuro mereamur ipsorum operum retributione satiari; sicut in Euangelio legimus; Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur.

Medicabile tempus Quadragesimæ ad curanda peccatorum vulnera.

29. SERMONE sexagesimo quinto de tempore: Adest nobis venerabile & medicabile tempus Quadragesimæ, charissimi, per quod ieiunantes, peccatorum nostrorum vulnera curare debemus. Quantum sit ergo bonum ieiunij, breui sermone, exemplis additis, disseramus. Moyses primus quadraginta diebus ac noctibus cùm ieiunâsset, legem Domini accipere meruit, per quam populis imperaret. Impetrauerunt vnius hominis ieiunia, quod totius populi saturitas desperauerat. Aduertamus ergo quanta sit inter ieiunium, & saturitatem distantia, inter ventrem vacuum, & pulmones epulis ęstuãtes. Moyses ergo, qui ieiunauit, Dominum vidit: populus, quia manducauit & bibit, idola fabricatus est. Sed quid de Moyse & Israelitica multitudine loquar? Princeps ille humani generis Adam, quandiu ieiunauit seruans mandatum, in paradiso fuit. Vbi vero comedit, eiectus est de paradiso. Et qui in paradiso Dei virgo fuerat, eiectus de paradiso, cognouit vxorem. Semper enim iuncta est saturitati lasciuia. Vicina sibi sunt venter & genitalia, & pro membrorum ordine, ordo vitiorum intelligitur. Eiecit ergo nos de paradiso cibus; reducat esuries, reducat ieiunium. Diximus ergo quid sanctus Moyses meruit ieiunando: deinde & cunctos videamus. Sancto Eliæ ieiunanti, etiam elementa famulata sunt. Hic denique tribus annis & sex mensibus cælum clausit: ad cuius vocem etiam supernum descendit incendium. Et cùm eum Iezabel regina vellet occidere, & tellus sub arbore frondosa iaceret in solitudine, angelus ad eum mittitur, & dicit ei, Sume paululum panis & aquę. Videte quanta sit Dei clementia erga ieiunantes, charissimi. Non sufficiebat, quia angelum ad ieiunantem Dominus miserat, qui eum vt cibum sumeret iuberet: sed etiam præcepit, vt longiùs fugiat persequentem. Ait ergo, Sume paululum panis & aquæ. Quadraginta enim dierum ieiunio perrecturus erat per desertum vsque ad montem Sina. Nunquid enim Dominus, qui cælum & terram fecerat, cuius omnis est creatura, non potuit in eremo per angelum prandium mittere, sicut Danieli in lacum leonum per Abacuc misit? Sed sciebat Deus Prophetam suum tentantem diabolum aliter superare non posse, ni ieiunijs eruditus, insidiantis inimici tentamenta repelleret. Daniel quoque ille futurorum gnarus, & aduentus Domini conscius, & euersionis Ierusalem manifestissimus prædicator, ideo Vir desideriorum appellatus est, quia panem desiderij non comedit, & potum concupiscentiæ non bibit, quia magis Christum, quàm epulas desiderabat. Ioannes quoque præcursor Domini locustis in eremo, & agresti melle nutritur, non animalium carnibus, non volucrum suauitatibus pascitur: poterat vtique iuxta Iordanem positus,

Medicabile tempus Quadragesimæ ad curanda peccatorum vulnera. Exemplis ostendit ieiunij vim & efficaciam. Exod. 24. Deut. 9.

Exod. 32.

Genes. 3.

Genes. 4.

Ieiunio reducit ad paradisum.

3. Reg. 17. Iacob 5. 4. Reg. 1.

3. Reg. 19.

Dan. 14.

Dan. 9. 10.

Matth. 3.

positus, piscium sibi exhibere delicias : sed pœnitentiam prædicaturus, rigorem ieiunij exemplo suo magis debuit & factis ostendere, quàm
Matth. 17. voce. In Euangelio quoque cùm quidam dæmone plenus Domino fuisset oblatus, quem Apostoli curare nequiuerant, interrogantes audiunt à Domino, istiusmodi genus non posse eijci nisi orationibus & ieiunijs. Videte ergò, charissimi, quanta sit ieiuniorum virtus, vt id facere ieiunia valeant, quod Apostoli nequiuerant. Omitto cætera; sed vnusquisque consideret, quanta sit inter ieiunium & saturitatem distantia, inter ventrem vacuum & refertum, inter rubentem faciem & ora pallentia, inter os ieiunum & labia crapula dissoluta, inter oppressum epulis & inediæ tenuitate vigilantem. Non dico hebdomadas, non duplicata, non multiplicata ieiunia, sed vel singulos dies absque ciborum nimietate transeamus. Cessent lauacra, vina vel carnes, non quòd creaturam Dei iudicemus esse damnandam: sed qui toto anno nobis viximus, saltem vel paucos dies viuamus & Domino. Sed ieiunia nostra vt plena sint & suffarta, misericordiæ pinguedine saginentur, demus esurientibus prandium nostrum. Nec putes ieiunia sola sufficere ad sananda vulnera peccatorum, ni medicamento eleemosynæ recreentur. Ieiunium ergò tuum te castiget, sed lætificet alterum; & ita fructuosæ erunt angustiæ tuæ, si alteri latitudinem præstent. Sic ieiuna, vt in alio manducante prandisse te gaudeas. Hilarem enim datorem diligit Deus. Nam manducante pauperе de bonis tuis, prandet Christus, qui se in
Matth. 25. paupere esurire testatur.

Cur à carnibus, &c. abstinendum.

Ad sanãda peccatorũ vulnera cõducunt ieiunia eleemosynis iuncta.

2. Cor. 9.

30. SERMONE sexagesimonono de tempore: Hos sanctæ Quadragesimæ dies, fratres charissimi, debemus omni cum veneratione suscipere, nec longiorem numerum huius temporis fastidire: quia quanto plures dies sunt ieiunij, tanto melior est causa remedij: quanto prolixior abstinentiæ cursus, tanto redemptio copiosior est salutis; quanto austerior cura vulnerum, tanto medicina est salubrior peccatorum. Deus enim, qui est nostrarum medicus animarum, congruens tempus instituit, quod & iustis satis sit ad adorandum, & peccatoribus sufficiat ad rogandum. Illi requiem postulantes, hi veniam deprecantes. Congruens enim tempus est Quadragesimæ, nec breue est ad exorandum, nec longum est ad promerendum. Quadraginta enim dierum ieiunijs, quęuis iniquitas peccatoris exorari potest, & quantauis seueritas iudicis mitigari. Illi longum & fastidiosum fortè sit tempus, qui nec orat de culpa, nec sperat de venia. Desperatio enim nec confiteri de scelere, nec indulgentiam nouit sperare de iudice. Sanctus igitur & salutaris Quadragesimę cursus est, quo adducitur ad misericordiam peccator per pœnitentiam, iustus ad requiem. His enim diebus solito ampliùs & diuinitas miseretur, & delinquentia deprecatur, & iustitia promeretur. Patent enim omnia, & cæli ad indulgentiam, & peccator ad confitendum, & lingua ad postulandum. Salutaris, inquam, & mysticus est quadragenarius numerus. Nam primùm cùm mundi faciem iniquitas hominum posslideret, tot dierum curriculo Deus effusis de cęlo imbribus, vniuersam terram diluuio superfudit. Vides ergò iam illo tempore mysterium in figura dispositum. Nam sicut tunc quadraginta diebus pluit ad purgandum mundum, ita & nunc quadraginta diebus miseretur ad hominem purificandum. Et paulò pòst: Per hos quadraginta dies separantur mali à bonis; hoc est, luxuriosus à casto, à ieiuno intemperãs, à Christiano gentilis. Separatur, inquam, malus à bono; hoc est, peccator à iusto, diabolus à sancto, hæreticus à fideli.

Ieiunium est redemptio salutis, medicina & remediũ peccatorũ.

Ieiuniis iniquitates redimũtur, & Dei placaturira.

Quàm salutares sint dies quadragesimæ.

Quadragenarij numeri mysteriũ. Genes. 7.

In quadragesima discernuntur bona a malis & hæreticus à fideli.

31. SERMONE septuagesimoseptimo de tempore: omnia, vt suprà ex sermone trigesimoseptimo Ambrosij, D testimonio vigesimo secundo.

32. LEO Magnus scripsit de Quadragesima sermones duodecim. Vide supra quæstione præcedenti, & testimonio trigesimooctauo & sequentibus.

33. BERNARDVS habet sermones septem de Quadragesima, in quorum primo sic ait: Hodiè, dilectissimi, sacrum quadragesimæ tempus ingredimur, tempus militiæ Christianæ. Non nobis singularis est hęc obseruatio: vna omnium est, quicunque in eandem fidei conueniunt vnitatem. Quidni commune sit Christi ieiunium omnibus Christianis? Quidni caput suum membra sequantur? Si bona suscepimus ab hoc capite, mala autem quare non sustinea-
mus? An respuere tristia volumus, & communicare iucundis? Si ita est, indignos nos capitis huius participatione probamus. Omne enim quod patitur ille, pro nobis est. Quòd si in opere salutis nostræ ei collaborare piget, in quo deinceps coadiutores nos exhibebimus illi? Nõ est magnum, si ieiunet cum Christo, qui sessurus est ad mensam patris cum ipso. Non est magnum, si compatitur membrum capiti, cum quo & glorificandum est. Et in fine: Est ergò ieiunium corporis, capitis vnctio: & carnis inedia, refectio cordis. Quidni dixerim vnctionem, quæ & medetur vulneribus, & exasperatas conscientias lenit?

Quadragesimalis ieiunij obseruatio, ad omnes Christianos pertinet.

Medetur ieiunium vulneribus.

34. SERMONE tertio de Quadragesima: Rogo vos, dilectissimi, tota deuotione suscipite quadragesimale ieiunium, quod non sola abstinentia commendat, sed multo magis sacramentum. Nam si deuotè vsque modò ieiunauimus, vtique sancto hoc tempore ieiunandum nobis est multo deuotius. Si quid enim additur ad solitum abstinentiæ modum, nunquid non valdè indignum est, vt nobis onerosum sit, quod Ecclesia portat vniuersa nobiscum? Hactenus vsque ad nonam ieiunauimus soli: nunc vsque ad vesperam ieiunabunt nobiscum vniuersi reges & principes, clerus & populus, nobiles & ignobiles, simul in vnum diues & pauper. Sed quid de his loquor, quos habemus in hac ieiunij obseruatione consortes, quasi non multo excellentiores habeamus in ea duces, immò & consecratores? Quanta deuotione suscipiendum est nobis, quod à sancto Moyse tanquàm hæreditario iure traditur, cui specialis præ cæteris prophetis prærogatiua, facie ad faciem Dominus loquebatur? Quanto feruore amplectendum est, quod Elias ille commendat, igneo curru raptus in cælum? Eccè enim quàm multa millia à diebus illis generalis conditio mortis inuasit: Elias tamen vsque adhuc, conseruante Domino, manus eius euasit. Iam verò si commendant ieiunium præsens Moyses & Elias, quamuis magni, tamen conserui nostri: quantum commendat illud Iesus Dominus

Tempore Bernardi in quadragesima ieiunabãt reges & principes, clerus & populus, & vniuersa Ecclesia vsque ad vesperã.

Deut. 9. Exod. 33. 3. Reg. 19. 4. Reg. 2.

Moyses, Elias & Christus cõmendant ieiunium Quadragesimæ.

Matth. 4.

noſter, qui & ipſe diebus totidem ieiunauit? Qualis ille eſt, non dicam monachus, ſed Chriſtianus, qui minùs deuotè ieiunium ſuſcipit, quod ei tradit ipſe Chriſtus? Denique tanto deuotius imitandum nobis eſt, dilectiſſimi, Chriſti ieiuantis exemplum, quanto certius eſt, propter nos eum ieiunaſſe, non propter ſeipſum. Et poſt pauca: Ergò quia toto hoc tempore miſericordiæ proximus eſt: quærite Dominum charitſſimi, dum inueniri poteſt, inuocate eum dum propè eſt. Veruntamen præſenti quadrageſima maiore nobis eſt feruore quærendus, quæ non ſolùm pars, ſed & ſacramentum eſt totius temporis huius. Propterea ſi fortè diebus cæteris ſtudia veſtra aliquatenus intepuerant, dignum eſt vt nunc in feruore ſpiritus recaleſcant. Quòd ſigula ſola peccauit, ſola quoque ieiunet, & ſufficit. Si verò peccauerunt & membra cætera, cur non ieiunent & ipſa? Ieiunet ergò oculus, qui deprædatus eſt animam: ieiunet auris, ieiunet lingua, ieiunet manus, ieiunet etiam anima ipſa. Ieiunet oculus à curioſis adſpectibus & omni petulantia, vt benè humiliatus, coërceatur in pœnitentia, qui malè liber vagabatur in culpa. Ieiunet auris nequiter pruriens, a fabulis & rumoribus, & quæcunque otioſa ſunt, & ad ſalutem minimè pertinentia. Ieiunet lingua à detractione & murmuratione, ab inutilibus, vanis atque ſcurrilibus verbis: interdum quoque ob grauitatem ſilentij, & ab ipſis quæ videri poterant neceſſaria. Ieiunet manus ab otioſis lignis, & ab operibus omnibus, quæcunque non ſunt imperata. Sed & multo magis anima ipſa ieiunet à vitijs, & propria voluntate ſua. Etenim ſine ieiunio hoc, cætera à Domino reprobantur, ſicut ſcriptum eſt: quia in diebus ieiuniorum veſtrorum voluntates veſtræ inueniuntur.

Iſaiæ 55.

Quadrageſima deſignat vitę noſtræ tẽpus.

Ieiunare debet, non ſola gula, ſed cætera membra. Thren. 3.

Iſaiæ 58.

35. SERMONE quarto de Quadrageſima ait idem Bernardus: Quia ieiunij Quadrageſimalis tempus aduenit, quod tota deuotione ſuſcipere moneo charitatem veſtram: dignum reor aliquatenus exponere, quo fructu, & quemadmodum oporteat ieiunare. Primùm quidem fratres, pro eo quòd ab ipſis quoque licitis abſtinemus, ea nobis, quæ priùs commiſimus illicita, condonantur. Quid verò eſt condonari commiſſa, niſi ieiunio breui, ieiunia redimi ſempiterna? Gehennam enim meruimus, vbi nullus vnquàm cibus eſt, conſolatio nulla, terminus nullus: vbi guttam aquæ diues poſtulat, & accipere non meretur. Bonum ergò & ſalutare ieiunium, quo redimuntur æterna ſupplicia, dum remittuntur hoc modo peccata. Non ſolùm autem abolitio eſt peccatorum, ſed extirpatio vitiorum: non ſolùm obtinet veniam, ſed & promeretur gratiam: non ſolùm delet peccata præterita, quæ commiſimus; ſed & repellit futura, quæ committere poteramus. Dicam vnum adhuc quod facilè capiatis, ſæpiùs, niſi fallor, experti: Ieiunium orationi deuotionem & fiduciam donat. Et vide quemadmodum ſibi inuicem ieiunium & oratio ſocientur, ſicut ſcriptum eſt: Frater adiuuans fratrem, ambo conſolabuntur. Oratio virtutem impetrat ieiunandi, & ieiunium gratiam promeretur orandi. Ieiunium orationem roborat, oratio ſanctificat ieiunium, & Domino repræſentat. Quid enim ieiunium nobis proderit, ſi relinquatur in terra? quod abſit. Subleuetur ergò ieiunium penna quadam orationis. Verùm hinc ne fortè minus ſufficiat, altera quoque neceſsè eſt ſociari. Oratio iuſti, ait ſcriptura, penetrat cælos. Sint ergò ieiunio noſtro, vt facilè cælos penetret, alæ duæ, orationis ſcilicet atque iuſtitiæ. Iuſtitia verò quę eſt, niſi quæ cuique reddit quod ſuum eſt? Noli ergò quaſi ſolùm attendere Deum: debitor enim es etiam prælatis, etiam fratribus tuis: nec vult Deus vt paruipendas, quos ipſe minimè paruipendit.

Condonãtur illicitè perpetrata, per abſtinẽtiã a licitis.

Ieiunio breui, ieiunia ſempiterna redimuntur.

Lucæ 16.

Extirpatur ieiunio, vitia, & gratiã promeremur.

Delet præterita peccata, & repellit ieiunio futura.

Ieiunium quid oratioui, & quid vicissim ieiunio præſtet & conferat oratio.

Eccl. 35.

Gratiam orandi pro meretur ieiunium, & oratio ſanctificat ieiunium.

Eccl. 35.

Alęieiunij, oratio, & iuſtitia.

36. ORIGENES homilia decima in Leuiticum: Abſtinere à cibis, quos Deus creauit, ad percipiendum cum gratiarum actione fidelibus, & hoc facere cum his, qui Chriſtum crucifixerunt, acceptum eſſe non poteſt Deo. Indignati ſunt aliquando & Phariſæi Domino, cur non ieiunarent diſcipuli eius; quibus ille reſpondit: Quia non poſſunt filij ſponſi ieiunare, quandiù cum ipſis eſt ſponſus. Illi ergò ieiunent, qui perdiderunt ſponſum; nos habentes nobiſcum ſponſum, ieiunare non poſſumus. Nec hoc tamen ideò dicimus, vt abſtinentiæ Chriſtianæ frena laxemus. Habemus enim quadrageſimæ dies ieiunijs conſecratos. Habemus quartam & ſextam ſeptimanę dies, quibus ſolenniter ieiunamus. Eſt certè libertas Chriſtiano per omne tempus ieiunandi, non obſeruantiæ ſuperſtitione, ſed virtute continentiæ. Nam quomodo apud eos caſtitas incorrupta ſeruatur, niſi arctioribus continentiæ fulta ſubſidijs? Quomodò ſcripturis operam dabunt? Quomodò ſcientiæ & ſapientiæ ſtudebunt? Nonne per continentiam ventris & gutturis? Quomodò quis ſeipſum caſtiat propter regnum cælorum, niſi ciborum affluentiam reſecet, niſi abſtinentia vtatur miniſtra? Hæc ergò Chriſtianis ieiunandi ratio eſt.

1. Tim. 4.

Iudaicè abſtinere à cibis, Deo nõ eſt acceptũ.

Matth. 9.

Habent Chriſtiani Quadrageſimæ dies ieiunijs cõſecratos.

Ieiuniũ 4. & 6. feriæ.

Abſtinẽtiæ Chriſtianæ fructus.

37. ISIDORVS Hiſpalenſis libro primo de officijs Eccleſiaſticis, capite trigeſimoſexto, vt ſuprà quæſtione præcedente, A teſtimonio nono.

38. AVGVSTINVS epiſtola centeſima decimanona ad Ianuarium, capite decimoquinto: Quadrageſima ſanè Ieiuniorum habet authoritatem & in veteribus libris ex ieiunio Moyſi & Eliæ, & ex Euangelio, quia totidem diebus Dominus ieiunauit, demonſtrans Euangelium non diſſentire à lege & Prophetis. In perſona quippe Moyſi, lex; in perſona Eliæ, prophetæ accipiuntur, inter quos & in monte glorioſus apparuit: vt euidentius emineret, quod de illo dicit Apoſtolus, teſtimonium habens à lege & à prophetis. In qua ergò parte anni congruentius obſeruatio Quadrageſimæ conſtitueretur, niſi confini atque contigua Dominicæ paſſioni? quia in ea ſignificatur hæc vita laborioſa, cui opus eſt continentia, vt ab ipſius mundi amicitia ieiunetur, quæ vtique fallaciter blandiri, & illecebrarum fucos circumſpergere atque iactare non ceſſat. Numero autem quadragenario vitam iſtam propterea figurari arbitror, quia denatius, &c.

Quadrageſimale ieiunium, & ex veteribus libris, & ex Euangelio authoritatem habet.

Matth. 17.

Tempus quadrageſimalis ieiunij quàm opportunè conſtitutũ.

Quadrageſima deſignat vitam præſentem.

39. IDEM in pſalmum centeſimum decimum: Sicut dies iſti Paſchales præteritis diebus Quadrageſimę, quibus ante reſurrectionem Dominici corporis vitę huius ſignificatur mœror, ſolenniter grata hilaritate ſuccedunt: ſic dies ille, qui poſt reſurrectionem dabitur plenario corpori Domini, hoc eſt, ſanctæ Eccle-

Vitę præſentis mœror per quadrageſimã ſignificatur.

sæ, cunctis vitæ huius æruminis atque doloribus exclusis, perpetua beatitudine succedet. Hæc autem vita de nobis exigit continentiam, vt etiam cum labore & luctamine ingemiscentes grauati, & habitaculum nostrum, quod de cælo est, superindui cupientes, à secularibus delectationibus temperemus: & significatur quadragenario numero, quo & Moyses & Elias, & ipse Dominus ieiunauerunt. Præcipitur enim nobis & ex lege, & ex prophetis, & ex ipso Euãgelio, quod testimonium habet à lege & prophetis, (vndè etiam in monte & inter vtranque personam medius Saluator effulsit) vt ab omnibus mundi illecebris, quibus captiui homines obliuiscuntur Deum, auiditatem nostram tanquàm ieiunio temperantiæ refrenemus: quandiù perfectio Decalogi legis, tanquam psalterium decem chordarum per quatuor eiusdem mundi partes, id est, toto orbe prædicatur, vt decem quater ducta, quadragenarium numerum signent. Quinquagenario verò numero post resurrectionem Domini, quo cantamus halleluia, non cuiusdam temporis finis & transitus, sed beata illa significatur æternitas; quia denarius additus quadragenario, laborantibus in hac vita fidelibus merces illa persoluitur, quã & primis, & nouissimis paterfamilias præparauit æqualem.

Exod. 34. 3. Reg. 19. Matth. 4. Ieiunij Quadragesimalis præceptum ex lege, prophet. & Euangelio. Matth. 17.

Per quinquagesimã, hoc est, dies Paschales, vita æterna designatur.

40. CANON sexagesimusoctauus Apostolorum: Si quis Episcopus, vel presbyter, vel diaconus, vel lector, vel cantor sanctam Pascha Quadragesimam non ieiunat, vel quartum diem, vel parasceuen, præterquàm si propter imbecillitatẽ corporalem impediatur, deponatur: Si sit autem laicus, segregetur.

Ieiunium Quadragesimæ & feriæ 4 & 6. violantes.

41. CONCILIVM Laodicenum canone quinquagesimo: Non oportet in quadragesimæ quinta feria vltimæ hebdomadæ ieiunium dissolui, & totam quadragesimam inhonorati, sed per totos hos dies ieiunare, & escis abstinentiæ conuenientibus, id est, aridioribus vti.

Quadragesima integra seruãda, & abstinẽtia sanctæ hebdomadæ.

42. CONCILIVM Braccarense secundum canone nono: Placuit, vt postquàm omnia in concilio sacerdotum fuerint ordinata, illud omnibus modis obseruetur, vt superuenturum ipsius animi Pascha, quota Kalendarum die, vel quota luna debeat suscipi, à Metropolitano episcopo nuncietur. Quod cæteri episcopi vel clerus reliquus breuiculo subnotantes, vnusquisque in sua ecclesia, adueniente natalis Domini die, adstante populo post lectionem Euangelicam nuncient. In cuius principio conuenientes in vnum vicinæ Ecclesiæ, per triduum cum Psalmis, per Sanctorum basilicas ambulantes, celebrent litanias. Tertio autem die, celebratis hora nona siue decima Missis, dimisso populo, præcipiant Quadragesimæ seruare ieiunia, & mediante Quadragesima, ex viginti diebus baptizandos infantes, ad exorcismi purgationem offerre.

Indictio ieiunij Quadragesimalis.

43. CONCILIVM Carthaginense quartum, canone sexagesimotertio: Clericum qui tempore ieiunij, absque inuitabili necessitate ieiunium rumpit, minorem habendum.

Ieiunij violatores.

44. TRIBVRIENSE concilium canone trigesimoquinto: Secundùm sanctorum statuta Patrum, in hoc sancto præiudicamus concilio, vt nullus comes, nullusque omninò secularis, diebus Dominicis vel Sanctorum in festis, seu Quadragesimæ aut ieiuniorum, placitum habere, sed nec populum illo præsumat coercere: Quia indè irascitur Deus, cùm tantùm luo sancto seruitio debet populus defudare, inueniatur lites & contentiones frequentare. Diebus Quadragesimę & ieiuniorum, summa deuotione ieiunandum, & omni intentione est orandum, atque vnicuique pro facultatibus suis eleemosynę tribuendæ, & nullæ lites vel contentiones habendæ.

Quadragesimale ieiunium quomodò transigendum.

45. AGATHENSE concilium, canone duodecimo: Placuit etiam, vt omnes Ecclesiæ filij (exceptis diebus Dominicis) in quadragesima, etiam die sabbato, sacerdotali ordinatione, & distinctionis comminatione ieiunent.

Omnibus diebus Quadragesimę, exceptis Dominicis, cunctis ieiunandum.

46. GANGRENSIS synodus canone decimonono: Si quis eorum, qui exercentur, absque corporali necessitate se insolenter gerat, & tradita ieiunia, quę communiter seruantur ab Ecclesia, dissoluat, perfecta in eo residente tatione, sit anathema.

Ieiuniorũ ecclesiasticorum violatores anathemate feriuntur.

47. MOGVNTINVM concilium sub Carolo Magno celebratum canone trigesimoquinto: Quòd si quis indictum ieiunium superbiendo contempserit, & obseruare cum cęteris Christianis noluerit, in Gangrensi concilio præcipitur, vt anathematizetur, nisi emendare se studeat.

Indictum ieiunium violantes, anathematizantur.

48. TOLETANVM concilium octauum canone nono: Nouę intentionis admonitu detecta est ingluuies horrenda voracium, quæ dum freno parsimonię non adstringitur, religioni contraire monstratur. Dicente enim scriptura, Qui spernit minima, paulatim decidit: illi tanta edacitate improbitate grassantur, vt cęlestia, & penè summa contemnere videantur. Etenim cùm Quadragesimę dies, anni totius decimę deputentur, quę & in oblatione ieiunij Domino consecrantur, quibus etiam salubertimè conditio humani generis expiatur, dum à quatuor mundi partibus ad hunc homo religionem credituros adducitur, & ex quatuor elementis formatus, propter transgressionem decalogi quater decies conuenienter affligitur: illis qui ausu temerario hęc omnia contemnunt, nec votacitatis ingluuiem frenant, & (quod peius est) Paschalia festa illi citorum esuum perceptione prophanant, ex hoc adeò acerrimè interdicitur, vt quisquis absque inuitabili necessitate, atque fragilitate, & euidenti languore, sed etiam impossibilitate ętatis, diebus Quadragesimę esum carnium præsumpserint attentare, non solùm reus erit resurrectionis Dominicę, verùm etiam alienus ab eiusdem diei sancta communione: & hoc illi cumuletur ad pœnam, vt ipsius anni tempore, ab omni esu carnium abstineat gulam, quia sacris diebus abstinentię oblitus est disciplinam. Illi verò, quos aut ętas incurvat, aut languor extenuat, aut necessitas arctat, non antè prohibita violare præsumant, quàm à sacerdote permissum percipiant.

Ecclı. 19.

Quadragesimæ dies totius anni decimæ deputantur.

Cõtra violatores ieiunij Quadragesimalis.

Carnibus vescentes in quadragesima sine inuitabili necessitate, rei existunt Dominicę resurrectionis.

Dispẽsatio sacerdotis est necessaria ijs, qui coguntur vetitis cibis vti.

49. TELESPHORVS Pontifex & martyr in epistola ad omnes vniuersaliter capite primo: Cognoscite, à nobis & à cunctis episcopis in hac sancta & Apostolica sede congregatis, statutum esse, vt septem hebdomadas plenas ante sanctum Pascha, omnes clerici in sortem Domini vocati, à carne ieiunent: quia sicut discreta esse debet vita clericorum à laicorum

Clericorũ abstinentia quadragesimalis, à laicorum abstinentia olim distincta.

conuersatione, ita & in ieiunio debet fieri discretio. Et sicut laici & seculares homines, nolunt eos recipere in accusationibus & intimationibus suis, ita nec clerici debent eos recipere in impulsationibus suis, quoniam in omnibus discreta debet semper esse & segregata vita & conuersatio clericorum, ac secularium laicorum. Et sicut hi amplius sunt applicati diuinis cultibus, & familiares Domini dicuntur Saluatoris, ita moribus & conuersatione atque sanctitate debent esse distincti. Has ergò septem hebdomadas omnes clerici à carne, & delicijs ieiunent, & hymnis & vigilijs, atque orationibus Domino inhærere die noctuque studeant.

Septē hebdomadarū à carnibus abstinētia.

50. THEOPHILVS Alexandrinus libro tertio Paschali, vt suprà hac eadem quæstione, D testimonio decimoquarto.

51. AVGVSTINVS sermone sexagesimoquarto de tempore, vt suprà, D testimonio vigesimooctauo.

52. NICEPHORVS Callistus libro decimoseptimo historiæ Ecclesiasticæ, capite trigesimosecundo: Et quum tames Byzantij increbuisset, rerum necessariarum inopia, Imperator Iustinianus secunda statim ieiunij hebdomade, carnes in foro venales proponendas promulgauit. Et hoc quidem sic per vim actum. Populus autem, qui pietatem sibi consectandam statuisset, neque eas emebat, neque edebat: mortem sibi potius adeundam esse censens, quàm vt quidquam de patrijs moribus & traditionibus mutaret.

Mortē potiùs adire, quàm carnibus vesci statuit populus Christianus, etiamsi maxima esset annonæ caritas.

53. CHRYSOSTOMVS homilia sexta ad populum Antiochenum: Consuetudo res est tam facilis & expedita, vt adueniente ieiunio, etsi millies quis exhortetur, & infinita crucient, & cogant vinum delibare, vel aliud quid, ieiunij lege non concessum gustare, omnia quis mallet pati, quàm prohibitum tangere nutrimentum.

Christiani olim quidnis pati malebant, quā cibis vetitis vti ieiunij tempore.

54. ITEM homilia prima, 55. ET secunda in Genesim, vt suprà quæstione præcedenti, B testimonio tertio & quarto.

1. E BASILIVS Magnus homilia secunda de ieiunio, vt suprà quæstione præcedenti, B testimonio octauo.

2. AVGVSTINVS sermone sexagesimosecundo de tempore, vt suprà in hac quæstione, D testimonio vigesimoseptimo.

3. AMBROSIVS sermone vigesimotertio, 4. VIGESIMOQVINTO, 5. TRIGESIMOQVARTO, 6. TRIGESIMOSEXTO, 7. Et trigesimoseptimo, vt suprà hac eadem quæstione, D testimonio decimosexto & sequentibus.

8. HIERONYMVS in epistola quinquagesimaquarta ad Marcellam, aduersus Montanum: Nos vnam quadragesimam secundùm traditionem Apostolorum, toto anno, tempore nobis congruo, ieiunamus: illi tres in anno faciunt quadragesimas, quasi tres passi sint Saluatores, non quo & per totum annum, excepta Pentecoste, ieiunare non liceat: sed quòd aliud sit necessitate, aliud voluntate munus offerre.

Quadragesimæ ieiunium ex traditione Apostolorum obseruatur.

9. AD Galatas quinto: Qui autem sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum vitijs, & concupiscentijs.

10. PRIORIS ad Corinthios secundo: Animalis homo non percipit ea, quæ sunt spiritus Dei: stultitia enim est illi, & non potest intelligere: quia spiritualiter examinatur.

11. PRIORIS ad Thessalonicenses quinto: Spiritum nolite extinguere.

12. MAXIMVS Taurinensis Episcopus in homilia in litanijs & de ieiunijs Niniuitarum, quæ eadem est cum sermone quadragesimo D. Ambrosij, vt suprà D testimonio vigesimoquarto.

13. AVGVSTINVS epistola octogesimasexta ad Casulanum presbyterum, vt suprà hac eadem quæstione, D testimonio primo.

14. LVCÆ decimo: Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit, me spernit. Qui autem me spernit, spernit eum, qui misit me.

15. MATTHÆI decimooctauo: Quòd si non audierit eos: dic Ecclesiæ, si autem Ecclesiam non audierit: sit tibi sicut ethnicus, & publicanus. Amen dico vobis, quæcunque alligaueritis super terram, erunt ligata & in cælo: & quæcunque solueritis super terram, erunt soluta & in cælo.

16. PRIORIS ad Corinthios decimoquarto: Si quis videtur propheta esse, aut spiritualis, cognoscat quæ scribo vobis, quia Domini sunt mandata.

17. PRIORIS ad Thessalonicenses secundo: Ideò & nos gratias agimus Deo sine intermissione: quoniam cùm accepisseteis à nobis verbū auditus Dei, accepistis illud, non vt verbum hominum, sed (sicut est verè) verbum Dei, qui operatur in vobis, qui credidistis.

18. ACTORVM decimoquinto: Visum est Spiritui sancto, & nobis nihil vltrà imponere vobis oneris quàm hæc necessaria, &c.

19. IEREMIÆ trigesimoquinto, vt suprà A testimonio vigesimotertio.

20. SECVNDI Machabęorum sexto: Eleazarus vnus de primoribus scribarum, vir ætate prouectus, & vultu decorus, aperto ore hians compellebatur carnem porcinam manducare. At ille glorioſissimam mortem magis, quàm odibilem vitam complectens, voluntariè præibat ad supplicium. Intuens autem, quemadmodùm oporteret accedere, patienter sustinens, destinauit non admittere illicita propter vitæ amorem. Hi autem, qui adstabant, iniqua miseratione commoti propter antiquam viri amicitiam, tollentes eum secretò rogabant afferri carnes, quibus vesci ei licebat, vt simularetur manducâsse, sicut rex imperauerat de sacrificij carnibus: vt, hoc facto, à morte liberaretur: & propter veterem viri amicitiam, hanc in eo faciebant humanitatem. At ille cogitare cœpit ætatis ac senectutis suæ eminentiam dignam, & ingenitæ nobilitatis canitiem, atque à puero optimæ conuersationis actus: & secundùm sanctæ & à Deo conditæ legis constituta, respondit citò, dicens, præmitti se velle in internum. Non enim ætati nostræ dignum est, inquit, fingere: vt multi adolescentium, arbitrantes Eleazarum nonaginta annorum transisse ad vitam alienigenarum: & ipsi propter meam simulationem, & propter modicum corruptibilis vitæ tempus decipiantur, & per hoc maculam, atque execrationem meæ senectuti conquiram. Nam, etsi in præsenti tempore supplicijs hominum eripiar, sed manum Omnipotentis nec viuus, nec defunctus effugiam. Quamobrem fortiter vita exceden-

do, ſenectute quidem dignus apparebo: adoleſcentibus autem exemplum forte relinquam, ſi promptoanimò, ac fortiter pro grauiſſimis ac ſanctiſſimis legibus honeſta morte perfungar.

21. Et capite ſeptimo: Contigit autem & ſeptem fratres vnà cum matre ſua apprehenſos compelli à rege edere contra fas carnes porcinas, flagris, & taureis cruciatos. Vnus autem ex illis, qui erat primus, ſic ait: Quid quæris, & quid vis diſcere à nobis? parati ſumus mori, magis quàm patrias Dei leges præuaricari. Iratus itaque rex iuſſit ſartagines, & ollas æneas fuccendi: quibus ſtatim ſuccenſis, iuſſit, ei, qui prior fuerat locutus, amputari linguam: &, cute capitis abſtracta, ſummas quoque manus & pedes ei præſcindi, cæteris eius fratribus, & matre inſpicientibus, &c.

22. Ad Romanos decimotertio, vt ſuprà C teſtimonio ſeptimo.

23. Levitici vigeſimotertio: Decimo die menſis huius ſeptimi, dies expiationum erit celeberrimus, & vocabitur ſanctus: affligetiſque animas veſtras in eo, & offeretis holocauſtum Domino. Omne opus ſeruile non facietis in tempore diei huius: quia dies propitiationis eſt, vt propitietur vobis Dominus Deus veſter. Omnis anima, quæ afflicta non fuerit die hac, peribit de populis ſuis: & quæ operis quippiam fecerit, delebo eam de populo ſuo.

24. Primi Regum decimoquarto: Viri Iſrael ſociati ſunt ſibi in die illa: adiurauit autem Saul populum, dicens: Maledictus vir, qui comederit panem vſque ad veſperam, donec vlciſcar de inimicis meis. Et non manducauit vniuerſus populus panem: omnæque terræ vulgus venit in ſaltum, in quo erat mel ſuper faciem agri. Ingreſſus eſt itaque populus ſaltum, & apparuit fluens mel, nulluſque applicuit manum ad os ſuum, timebat enim populus iuramentum. Porrò Ionathas non audierat cum adiuraret pater eius populum: extenditque ſummitatem virgæ, quam habebat in manu, & intinxit in fauum mellis: & conuertit manum ſuam ad os ſuum, & illuminati ſunt oculi eius, &c. Et conſulunt Saul Dominum: Num perſequar Philiſthiim? ſi trades eos in manus Iſrael? Et non reſpondit ei in die illa. Dixitque Saul: Applicate huc vniuerſos angulos populi: & ſcitote, & videte per quem acciderit peccatum hoc hodiè. Viuit Dominus ſaluator Iſrael, quia ſi per Ionatham filium meum factum eſt, abſque retractatione morietur. Ad quod nullus contradixit ei de omni populo: Et ait ad vniuerſum Iſrael: Separamini vos in partem vnam, & ego cum Ionatha filio meo ero in parte altera. Reſponditque populus ad Saul: Quod bonum videtur in oculis tuis, fac. Et dixit Saul ad Dominum Deum Iſrael: Domine Deus Iſrael da indicium: quid eſt quod non reſponderis ſeruo tuo hodiè? Si in me, aut in Ionatha filio meo eſt iniquitas hæc, da oſtenſionem: aut ſi hæc iniquitas eſt in populo tuo, da ſanctitatem. Et deprehenſus eſt Ionathas & Saul, populus autem exiuit. Et ait Saul: Mittite ſortem inter me, & inter Ionatham filium meum. Et captus eſt Ionathas. Dixit autem Saul ad Ionatham: Indica mihi quid feceris. Et indicauit ei Ionathas, & ait: Guſtans guſtaui in ſummitate virgæ, quę erat in manu mea, paululum mellis, & eccè ego morior. Et ait Saul: Hæc faciat mihi Deus, & hæc addat, quia morte morieris Ionatha. Dixitque populus ad Saul: Ergòne Ionathas morietur, qui fecit ſalutem hanc magnam in Iſrael? Hoc nefas eſt, &c.

25. Tertii Regum decimotertio: Dixitque (*propheta qui habitabat in Bethel ad virum Dei de Iuda.*) Veni mecum domum, vt comedas panem. Qui ait: Non poſſum reuerti, neque venire tecum, nec comedam panem, neque bibam aquam in loco iſto: quia locutus eſt Dominus ad me in ſermone Domini, dicens: Non comedes panem, & non bibes aquam ibi, nec reuertêris per viam, qua ieris. Qui ait illi: Et ego propheta ſum ſimilis tui: & angelus locutus eſt mihi in ſermone Domini, dicens: Reduc eum tecum in domum tuam, vt comedat panem, & bibat aquam. Fefellit eum, & reduxit ſecum: comedit ergò panem in domo eius, & bibit aquam. Cumque ſederent ad menſam, factus eſt ſermo Domini ad prophetam qui reduxerat eum. Et exclamauit ad virum Dei, qui venerat de Iuda, dicens: Hæc dicit Dominus: Quia non obediens fuiſti ori Domini, & non cuſtodiſti mandatum, quod præcepit tibi Dominus Deus tuus, & reuerſus es, & comediſti panem, & bibiſti aquam in loco in quo præcepit tibi ne comederes panẽ, neque biberes aquam, non inferetur cadauer tuum in ſepulchrum patrum tuorum. Cumque comediſſet & bibiſſet, ſtrauit aſinum ſuum propheta, quem reduxerat. Qui cùm abiiſſet, inuenit eum leo in via, & occidit, & erat cadauer eius proiectum in itinere: aſinus autẽ ſtabat iuxta illum, & leo ſtabat iuxta cadauer.

26. Concilium Tridentinum ſeſſione vltima; quæ eſt vigeſimaquinta, in decreto de delectu ciborum, ieiunijs, & diebus feſtis: Inſuper hortatur ſancta Synodus, & per ſanctiſſimum Domini noſtri, atque Saluatoris aduentum Paſtores omnes obteſtatur, vt tanquàm boni milites illa omnia, quæ ſancta Romana Eccleſia, omnium Eccleſiarum mater, & magiſtra, ſtatuit, necnon ea, quæ tam in hoc concilio, quàm in alijs œcumenicis ſtatuta ſunt, quibuſcunque fidelibus ſedulò commendent: omnique diligentia vtantur, vt illis omnibus, & ijs præcipuè ſint obſequentes, quæ ad mortificandam carnem conducunt, vt ciborum delectus, & ieiunia; vel etiam quæ faciunt ad pietatem augendam, vt dierum feſtorum deuota, & religioſa celebratio; admonentes populos crebrò, obedire præpoſitis ſuis: quos qui audiunt, Deum remuneratorem audient: qui verò contemnunt, Deum ipſum vltorem ſentient.

Ciborum delectus & ieiunia obſeruanda.

Præpoſitis nõ obtemperantes, Deum ſentient vltorem.

27. Avgvstinvs tractatu ſeptuageſimotertio in Euangelium Ioannis: Non eſt malum carne veſci, cùm de hac re loquens Apoſtolus dicat: Omnis creatura Dei bona eſt, & nihil abijciendum, quod cum gratiarum actione accipitur: ſed quia, ſicut idem ipſe ait, Malum eſt homini qui per offenſionem manducat. Et ſi per hominis offenſionem, quantò magis Dei? Cuius in Iſraelitis non parua erat offenſio, repudiare quod dabat ſapientia, & petere id quo inhiabat concupiſcentia, quamuis illi nec peterent, ſed quia deerat, murmurarent. Sed vt

1. Tim. 4.

Rom. 14.

Nõ propter cibũ mora incurritur, ſed propter

inobedientiam cõtumaceam, aut inordinatã cupiditatẽ. Genes.3. Genes.25.

scremus, non Dei creaturam esse culpabilem, sed inobedientiam contumacem, & inordinatam cupiditatem: non propter porcum, sed propter pomum mortem primus homo inuenit; & Esau primatus suos non propter gallinam, sed propter lenticulam perdidit.

28. AMBROSIVS sermone vigesimoquinto.

29. ET trigesimosexto, vt suprà hac eadem quæstione, & testimonio decimoseptimo, & vigesimoprimo.

30. CHRYSOSTOMVS homilia duodecima in priorem epistolam ad Timotheum, in ea verba scribens: Omnis creatura Dei bona est, &c. Duo igitur capita ponit: vnum quidem, quòd creatura nulla communis est: secundò, quòd etsi communis sit, medicamentum in promptu est. Signum illi crucis imprime, gratias age, Deo gloriam refer, & protinùs im- 1. Tim.4.

munditia omnis abscessit. Num verò, inquies, & quod idolis immolatum fuerit, eadem possumus ratione mundare? Licet, si quidem nescias idolothytum esse: sin verò sciens ac prudens illud percipias, immundus iam etis, non ideò quia idolothytum est, sed quòd, cùm tibi imperatum sit non communicare dæmonijs, per id communicâsse conuinceris. Itaque neque illud natura huiusmodi est, verùm ex sententia tua atque inobedientia immundum fit. Num sulla caro immunda est? non, si cum gratiarum actione percipitur, crucisque signaculo: nec aliud quicquam immundum est. Sola quippe voluntas erit immunda, quæ gratias non exhibet Deo. Idolothytã nõ maculant per se hominẽ, sed inobedientia.

31. RABANVS libro secundo de institutione clericorum, capite vigesimoquinto, vt suprà quæstione præcedenti, A testimonio vigesimotertio.

VI.

Quid de Ieiunio sacra Scriptura tradit?

Iud.20.d.1 Reg.7.b.31.d 2.Reg.1. b 3.g 11.d.e; Reg.11.g 1.Par.10.d 2.Par 20.21.Esd.8.d.e 2 Esdr 1.a b a Ioel.2.c d & 1. c.

b Ibidem. Greg.hom.16. in Euangel. Maximus hom.1. de ieiunio Quadragesimæ.

c Aug.ser 60. 62. 69. 250 de tempore. Bern.serm 4.de quadr. Hier. in caput 6. Daniel.

d Lib 2 aduersus Iouinian. cap.11.

e Ibid Vide & Aug. ser 65. de tẽpore, & Chrys. in homil. de Iona.

f Daniel 9 a f 10. a b c.

g Ionæ 3. a b d

h 3. Reg. 19. E

i Exod.24 d 34 d Deut. 9. b c

k Matth. & Luc. 4. a

l Matth.17 c Mar. 9.d

m 2. Corinth.11. f

n Psal. 101. b

o Psal. 34. c

p Luc.5 g. Mar.2. a Matth. 9. b & ibidem Hieron.

q Actor.13. a 14.d

r 2 Cor.6. a Luc. 2. f Matth. 6. b Tob 3.b Iudith 4. b c 8. a Esther. 4.2 d.14.a Iere 36. b Baruch 1. a 1. Mach. 3. f. 2. Machab.13.c d

s Galat.5.d

DIVINA vox est, quæ per Ioëlem ad peccatores clamat: [a] *Conuertimini ad me in toto corde vestro in ieiunio, fletu & planctu.* Nec multò pòst: [b] *Canite tuba in Sion*, inquit, *sanctificate ieiunium, vocate cœtum, congregate populum*, vel sicut alij legunt: Sanctificate ieiunium, prædicate curationem. Vt hinc discamus, Ieiunium sanctificari cæteris bonis operibus, & sanctificatum curationi proficere [c] peccatorum, vt Hieronymus [d] interpretatur. Nam vt idem è sacris literis [e] colligit, per ieiunia Daniel [f] vir desideriorum futura cognouit: & Niniuitæ [g] iràm placauerunt Dei: & [h] Elias ac [i] Moyses quadraginta dierum esurie, Dei familiaritate saturati sunt: & ipse [k] Dominus totidem diebus in solitudine ieiunauit, vt nobis solennes ieiuniorum dies relinqueret: & acriora dæmonia docuit [l] non nisi oratione & ieiunijs posse superari: & Apostolus frequenter [m] se ieiunâsse dicit: & in Psalmis pœnitens loquitur: [n] *Manducabam sicut cinerem panem meum, & potum meum cum fletu miscebam.* Et, [o] *Cùm mihi molesti essent, induebar cilicio: humiliabam in ieiunio animam meam.* Demùm quid eo manifestius, quàm quòd Christus affirmat [p] fore, vt cùm ipse sponsus, discipulis suis maximè dilectus, ablatus sit, tunc illos, licet [q] Spiritu sancto plenos, ieiunaturos esse? Itaque Paulus fideles omnes hortatur, [r] *Exhibeamus nosmetipsos sicut Dei ministros in multa patientia, in vigilijs, in ieiunijs, in castitate.* [s] *Qui* enim *sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum vitijs, & concupiscentijs.*

TESTIMONIA.

1. IVDICVM vigesimo : Cumque filij Israel altera die contra filios Benjamin ad prælium processissent, eruperunt filij Benjamin de portis Gabaa : & occurrentes eis tanta in illos cæde bacchati sunt, vt decem & octo millia virorum educentium gladium prosternerent. Quamobrem omnes filij Israel venerunt in domum Dei, & sedentes flebant coram Domino: ieiunauerunt que die illo vsque ad vesperam, & obtulerunt ei holocausta, atque pacificas victimas, & super statu suo interrogauerunt. Eo tempore ibi erat arca fœderis Dei, & Phinees filius Eleazari filij Aaron præpositus domus. Consuluerunt igitur Dominum, atque dixerunt: Exire vltrà debemus ad pugnam contra filios Benjamin fratres nostros, an quiescere? Quibus ait Dominus: Ascendite, crâs enim tradam eos in manus vestras.

2. PRIMI Regum septimo : Dixit Samuel: Congregate vniuersum Israel in Masphath, vt orem pro vobis Dominum. Et conuenerunt in Masphath: hauseruntque aquam, & effuderũt in conspectu Domini, & ieiunauerunt die illo, atque dixerunt ibi: Peccauimus Domino. Iudicauitque Samuel filios Israel in Masphath. Factum est autem, cùm Samuel offerret holocaustum, Philisthiim inijcere prælium contra Israel: intonuit autem Dominus fragore magno in die illa super Philisthiim, & exterruit eos, & cæsi sunt à facie Israel. Egressique viri Israel de Masphath persecuti sunt Philistæos, & percusserunt eos vsque ad locum, qui erat subter Bethchar. Et humiliati sunt Philisthiim, nec apposuerũt vltrà vt venirent in terminos Israel. Facta est itaque manus Domini super Philisthæos cunctis diebus Samuelis.

3. ET capite trigesimoprimo: Quod cùm audissent habitatores Iabes Galaad, quæcunque fecerant Philisthiim Saul, surrexerunt omnes viri fortissimi, & ambulauerunt tota nocte, & tulerunt cadauer Saul, & cadauera filiorum eius de muro Bethsan: veneruntque Iabes Galaad, & combusserunt ea ibi: & tulerunt ossa eorum, & sepelierunt in nemore Iabes, & ieiunauerunt septem diebus.

4. SECVNDI Regum primo capite: Apprehendens autem Dauid vestimenta sua scidit, omnesque viri, qui erant cum eo, & planxerunt, & fleuerunt, & ieiunauerunt vsque ad vesperam super Saul, & super Ionathan filium eius, & super populum Domini, & super domum Israel, eò quod corruissent gladio.

5. ITEM capite tertio: Dixit Dauid ad Ioab, & ad omnem populum, qui erat cum eo: Scindite vestimenta vestra, & accingimini saccis, & plangite ante exequias Abner. porrò rex Dauid sequebatur feretrum. Cumque sepelissent Abner in Hebron, leuauit rex Dauid vocem suam, & fleuit super tumulum Abner: fleuit autẽ & omnis populus, &c. Cumque veniret vniuersa multitudo cibum capere cum Dauid, clara adhuc die iurauit Dauid, dicens: Hæc faciat mihi Deus, & hæc addat, si ante occasum solis gustauero panem vel aliud quidquam.

6. ET capite duodecimo: Et reuersus est Nathan in domum suam. Percussit quoque Dominus paruulum, quem pepererat vxor Vriæ Dauid, & desperatus est. Deprecatusque est Dauid Dominũ pro paruulo: & ieiunauit Dauid ieiunio, & ingressus seorsum, iacuit super terram. Venerunt autem seniores domus eius, cogentes eum vt surgeret de terra: qui noluit, nec comedit cum eis cibum. Et paulò pòst: Dixerunt autem ei serui sui: Quis est sermo, quem fecisti? propter infantem cùm adhuc viueret, ieiunâsti & flebas: mortuo autem puero, surrexisti, & comedisti panem. Qui ait: Propter infantem, dum adhuc viueret, ieiunaui & fleui: dicebam enim: Quis scit si fortè donet eum mihi Dominus, & viuat infans? Nunc autem quia mortuus est, quare ieiunem? Nunquid potero reuocare eum amplius? ego vadam magis ad eum: ille verò non reuertetur ad me.

7. TERTII Regum vigesimoprimo: Factus est igitur sermo Domini ad Eliam Thesbiten, dicens: Surge, & descende in occursum Achab regis Israel, qui est in Samaria: eccè ad vineam Naboth descendit, vt possideat eam: & loqueris ad eum, dicens: Hæc dicit Dominus: Occidisti, insuper & possedisti. Et post hæc addes: Hæc dicit Dominus: In loco hoc, in quo linxerunt canes sanguinem Naboth, lambent quoque sanguinem tuum. Et ait Achab ad Eliam: Num inuenisti me inimicum tibi? Qui dixit: Inueni, eò quòd venundatus sis, vt faceres malum in conspectu Domini. Eccè ego inducam super te malum, & demetam posteriora tua, & interficiam de Achab mingentem ad parietem, & clausum, & vltimum in Israel. Et dabo domum tuam sicut domum Ieroboam filij Nabat, & sicut domum Baasa filij Ahia: quia egisti, vt me ad iracundiam prouocares, & peccare fecisti Israel. Sed & de Iezabel locutus est Dominus, dicens: Canes comedent Iezabel in agro Iezrahel. Si mortuus fuerit Achab in ciuitate, comedent eum canes: si autem mortuus fuerit in agro, comedent eum volucres cæli. Igitur non fuit alter talis sicut Achab, qui venundatus est vt faceret malum in conspectu Domini: concitauit enim eum Iezabel vxor sua, & abominabilis factus est, in tantùm vt sequeretur idola, quæ fecerant Amorrhæi, quos consumpsit Dominus à facie filiorum Israel. Itaque cùm audisset Achab sermones illos, scidit vestimenta sua, & operuit cilicio carnem suam, ieiunauitque & dormiuit in sacco, & ambulauit demisso capite. Et factus est sermo Domini ad Eliam Thesbiten, dicens: Nónne vidisti humiliatum Achab coram me? quia igitur humiliatus est mei causa, non inducam malum in diebus eius, sed in diebus filij sui inferam malum domui eius.

8. PRIORIS Paralipomenon decimo: Arma eius (*Saul*) consecrauerunt in fano Dei sui, & caput affixerunt in templo Dagon. Hoc cùm audissent viri Iabes Galaad, omnia scilicet quæ Philisthiim fecerant super Saul, consurrexerunt singuli virorum fortium, & tulerunt cadauera Saul & filiorum eius: attuleruntque ea in Iabes, & sepelierunt ossa eorum subter quercum, quæ erat in Iabes, & ieiunauerunt septem diebus.

9. POSTERIORIS Paralipomenon vigesimo: Post hæc congregati sunt filij Moab, & filij Ammon, & cùm eis de Ammonitis ad Iosa-

phat vt pugnarent contra eum. Veneruntque nuncij, & indicauerunt Iosaphat, dicentes: Venit contra te multitudo magna de his locis, quæ trans mare sunt, & de Syria, & eccè consistunt in Asasonthamar, quæ est Engaddi. Iosaphat autem timore perterritus, totum se contulit ad rogandum Dominum, & prædicauit ieiunium vniuerso Iuda. Congregatusque est Iudas ad deprecandum Dominum: sed & omnes de vrbibus suis venerunt ad obsecrandum eum. Cumque stetisset Iosaphat in medio cœtu Iuda, & Ierusalem, in domo Domini ante atrium nouum, ait: Domine Deus patrum nostrorum, tu es Deus in cælo, &c.

10. PRIMI Esdræ octauo: Et prædicaui ibi ieiunium iuxta fluuium Ahaua vt affligeremur coram Domino Deo nostro, & peteremus ab eo viam rectam nobis & filijs nostris, vniuersæque substantiæ nostræ. Erubui enim petere à rege auxilium & equites, qui defenderent nos ab inimico in via: quia dixeramus regi: Manus Dei nostri est super omnes, qui quærunt eum in bonitate: & imperium eius & fortitudo eius, & furor super omnes, qui derelinquunt eum. Ieiunauimus autem, & rogauimus Deum nostrum pro hoc: & euenit nobis prosperè.

11. SECVNDI Esdræ primo: Verba Nehemiæ filij Helchiæ. Et factum est in mense Casleu, anno vigesimo, & ego eram in Susis castro. Et venit Hanani vnus de fratribus meis, ipse & viri ex Iuda: & interrogaui eos de Iudæis, qui remanserant & supererant de captiuitate, & Ierusalem. Et dixerunt mihi: Qui remanserunt, & relicti sunt de captiuitate ibi in prouincia, in afflictione magna sunt, & in opprobrio: & murus Ierusalem dissipatus est, & portæ eius combustæ sunt igni. Cumque audissem verba huiuscemodi, sedi, & fleui, & luxi diebus multis: ieiunabam, & orabam ante faciem Dei cæli. Et dixi: Quæso Domine Deus cæli fortis, magne atque terribilis, qui custodis pactum & misericordiam cum his qui te diligunt, & custodiunt mandata tua, &c.

12. IOELIS secundo: Nunc ergò dicit Dominus: Conuertimini ad me in toto corde vestro in ieiunio, & in fletu, & in planctu. Et scindite corda vestra, & non vestimenta vestra, & conuertimini ad Dominum Deum vestrum: quia benignus & misericors est, patiens & multæ misericordiæ & præstabilis super malitia. Quis scit si conuertatur, & ignoscat, & relinquat post se benedictionem, sacrificium, & libamen Domino Deo nostro? Canite tuba in Sion, sanctificate ieiunium, vocate cœtum, congregate populum, sanctificate ecclesiam, coadunate senes, congregate paruulos, & sugentes vbera: egrediatur sponsus de cubili suo, & sponsa de thalamo suo. Inter vestibulum & altare plorabunt sacerdotes ministri Domini: & dicent: Parce Domine, parce populo tuo: & ne des hæreditatem tuam in opprobrium vt dominentur eis nationes. quare dicunt in populis: Vbi est Deus eorum? Zelatus est Dominus terram suam, & pepercit populo suo. Et respondit Dominus, & dixit populo suo: Eccè ego mittam vobis frumentum, & vinum, & oleum, & replebimini eis: & non dabo vos vltrà opprobrium in Gentibus, &c.

13. ET capite primo: Sanctificate ieiunium, vocate cœtum, congregate senes omnes habitatores terræ in domum Dei vestri: & clamate ad Dominum.

14. GREGORIVS homilia decimasexta in Euangelia: Per Ioelem dicitur: Sanctificate ieiunium. Ieiunium quippe sanctificare, est adiunctis bonis alijs, dignam Deo abstinentiam carnis ostendere. Cessent ira, sopiantur iurgia. Incassum enim caro atteritur, si à prauis suis voluptatibus animus non refrenatur. Ioel. 2. Ieiunium quomodò sanctificatur.

15. MAXIMVS homilia prima de ieiunio Quadragesimæ: Ieiunia nostra religiosis sanctificemus obsequijs. Quid autem est aliud sanctificare ieiunium, nisi ieiunij causa sancta velle, iusta facere, iniqua vitare? Sanctificat ille ieiunium, cuius cor adulatio potentum, amicorum parentumque gratia, clientum etiam parua magnáve munuscula, à recti tramite non auertunt. Sanctificat ieiunium iuum, cuius iustitia precio non vilescit. Sanctificat ille ieiunium, qui flammas fœuientis iracundiæ, mansuetæ mentis placabilitate restinguit. Sanctificat ieiunium, qui lasciuientes oculos turpi ab adspectu habenis castitatis auertit. Sanctificat ieiunium, qui conuiciorum iacula, scuto patientiæ repercussa, dispergit. Sanctificat ieiunium, qui litigantium tumultus, pacifici sanitate sermonis, & linguæ prudentioris arte, compescit. Sanctificat ieiunium, qui consurgentes in semetipso vanarum cogitationum spinas, euangelico sulcante vomere, velut quidam pectoris sui arator excidit. Sanctificat ieiunium, qui inopias egenorum, pro quantitate substantiæ suæ, miserantis manus humanitate solatur. Adprimè sanctificat ille ieiunium, qui per omnia præceptis diuinę legis intentus, diabolica à corde suo respuit tentamenta. Et ideò, fratres charissimi, si volumus Deo placita exhibere ieiunia, simus in fide fortes, in iudicijs iusti, in amicitia fideles, in iniurijs patientes, in contentionibus moderati, refugientes turpiloquia, aduersus iniqua constantes, in conuiuijs sobrij, in voluptatibus continentes, in charitate simplices, inter subdolos cauti, condolentes tristibus, contumacibus resistentes, in suspicionibus parci, inter maliloquos taciti, inter humiles cœquales. Si huiusmodi virtutibus nostra voluerimus sanctificare ieiunia: tribuente Domino, ad festiuitatem Paschalis gratiæ, & ad gaudia cælestium promissionum indubitata fiducia, & conscientia lætiore veniemus. Sanctificare ieiunia.

16. AVGVSTINVS sermone sexagesimo.

17. SEXAGESIMO SECVNDO, &

18. SEXAGESIMO NONO de tempore, vt suprà quæstione præcedenti, D testimonio vigesimo sexto, vigesimo septimo, & trigesimo.

19. ET sermone ducentesimo trigesimo de tempore: Aduersus dæmonum nequitiam, quæ nobis Dominus arma ostendit, debemus vtique retinere. Hoc, ait, genus in nullo ejicitur, nisi oratione & ieiunio. Hæc cùm plena fide exercentur, pietas est. Pietas autem ad omnia vtilis est, professionem habens vitæ præsentis, & futuræ. Inspiciamus ergò vtiliter orationis fructus & ieiunij, quia ipsa sunt arma aduersus improbas cogitationes. Ieiunium purgat mentem, subleuat sensum, carnem spiritui subijcit. Ieiunium cor facit contribulatum & humiliatum, quod Deus non spernit. Ieiunium concupiscentię nebulas dispergit, libidinum ardo- Matth. 1. Tim. Ieiunij vis. Psal. 50.

res extinguit, caſtitatis verum lumen accendit. Ieiunium verboſitatem non amat, diuitias ſuperfluitatem iudicat, ſuperbiam ſpernit, humilitatem commendat, præſtat homini ſeipſum intelligere quod eſt infirmum & fragile: atque dum ita ſe intelligit imbecillem, aptiorem virtutem Dei adiutorem quærit & accipit. Quærit autem per frequentes orationes, & obſecrationes.

20. BERNARDVS ſermone quarto in quadrageſima, vt ſuprà quæſtione præcedenti, D teſtimonio trigeſimoquinto.

Daniel. 6. 21. HIERONYMVS in caput ſextum Danielis, ſuper ea verba: Et abijt rex in domum ſuam, & dormiuit incœnatus. Quanta regis beneuolentia, vt cibum nec die, nec nocte caperet, ſomnum oculis non concederet; ſed cum periclitante propheta, ipſe penderet affectu. Si autē rex neſciens Deum, hoc facit pro altero, quem vult de diſcrimine liberari: quanto magis nos pro peccatis proprijs inedia, & vigilijs debemus Deum ad clementiam flectere.

Pro peccatis proprijs inedia, &c. Deus ad clementiā flectendus.

22. IDEM libro ſecundo aduerſus Iouinianum capite vndecimo, vt in textu, & ſuprà, quæſtione præcedenti, C teſtimonio tertio.

23. AVGVSTINVS ſermone ſexageſimoquinto de tempore, vt ſuprà quæſtione præcedenti, D teſtimonio vigeſimonono.

24. CHRYSOSTOMVS in homilia de Iona propheta: Ebrietas & luxuria ſtantem euerterunt ciuitatem: commotam, ieiunium ſolidauit. Cum ieiunio Daniel in lacum leonum ingreſſus eſt, & eorum tantam manſuetudinem ſenſit, vt ſimplicitatem ouium arbitraretur. Et paulò pòſt: Mitare igitur ieiunium, & illud cum omni auiditate tuis amplexibus feſtina ſuſcipere. Quando enim & in flamma prodeſt, & in lacu leonum ſubuenit, & ſpiritus propulſat immundos, & diuinam ſententiam mitigare nouit, & ad libertatem reuocare conſueuit: quis huius inſaniæ reperitur, qui velit ieiunij tantorum bonorum materiam declinare? Sed dicis: Corporibus exindè generatur infirmitas. Sed quantum exterior conteritur, tantum interior renouatur de die in diem. Immò ſi diligenter ſcrutari volueris, inuenies ieiunio corpora validiùs roborari. Et ſi meum ſermonem reſpuis, medicorum te doceat diſciplina: qui parcitatem, ſalutis nominant matrem. Nam pedum dolores, capitis vertiginem, ſubitaneas mortes & cætera, quibus febris atque languores corporis comparantur, ex luxurijs atque voluptatibus aiunt generari, & tanquàm de fonte noxio riuos ad corporum læſionem, & ad animarum perturbationem commeare teſtantur.

Ionæ 3.

Daniel. 6. & 14.

Ieiunij fructus.

Matth. 17. Ionæ 3.

2. Cor. 4.

Ieiunio nō animam tātum, ſed etiam corpora roborari, etiam medicorū ſententia.

25. DANIELIS nono: Et poſui faciem meam ad Dominum Deum meum rogare & deprecari in ieiunijs, ſacco, & cinere. Et oraui Dominum Deum meum, & confeſſus ſum, & dixi: Obſecro Domine Deus magne & terribilis, cuſtodiens pactum, & miſericordiam diligentibus te, & cuſtodientibus mandata tua, &c. Adhuc me loquente in oratione, eccè vir Gabriel, quem videram in viſione à principio, citò volans tetigit me in tempore ſacrificij veſpertini. Et docuit me, & locutus eſt mihi, dixitque: Daniel nunc egreſſus ſum vt docerem te, & intelligeres. Ab exordio precum tuarum egreſſus eſt ſermo: ego autem veni vt indicarem tibi, quia vir deſideriorum es: tu ergò animaduerte ſermonem, & intellige viſionem. Septuaginta hebdomades abbreuiatæ ſunt ſuper populum tuum, & ſuper vrbem ſanctam tuam vt conſummetur præuaricatio, &c.

26. ET capite decimo: In diebus illis ego Daniel lugebam trium hebdomadarum diebus, panem deſiderabilem non comedi, & caro & vinum non introierunt in os meum, ſed neque vnguento vnctus ſum: donec complerentur trium hebdomadarum dies. Die autem vigeſima, &c. Et eccè manus tetigit me, & erexit me ſuper genua mea, & ſuper articulos manuum mearum. Et dixit ad me: Daniel vir deſideriorum, intellige verba, quæ ego loquor ad te, & ſta in gradu tuo: nunc enim ſum miſſus ad te. Cumque dixiſſet mihi ſermonem iſtum, ſteti tremens. Et ait ad me: Noli metuere Daniel: quia ex die primo, quo poſuiſti cor tuum ad intelligendum vt te affligeres in conſpectu Dei tui, exaudita ſunt verba tua: & ego veni propter ſermones tuos. Veni autem vt docerem te quę ventura ſunt populo tuo in nouiſſimis diebus, quoniam adhuc viſio in dies.

27. IONÆ tertio: Et ſurrexit Ionas, & abijt in Niniuen iuxta verbum Domini: & Niniue erat ciuitas magna itinere trium dierum. Et cœpit Ionas introire ciuitatem itinere diei vnius: & clamauit, & dixit: Adhuc quadraginta dies, & Niniue ſubuertetur. Et crediderunt viri Niniuitæ in Deum: & prædicauerunt ieiunium, & veſtiti ſunt ſaccis à maiore vſque ad minorem. Et peruenit verbum ad regem Niniue: & ſurrexit de ſolio ſuo, & abiecit veſtimentum ſuum à ſe, & indutus eſt ſacco, & ſedit in cinere. Et clamauit, & dixit in Niniue ex ore regis & principum eius, dicens: Homines, & iumenta, & boues, & pecora non guſtent quidquam: nec paſcantur, & aquam non bibant. Et operiantur ſaccis homines, & iumenta, & clament ad Dominum in fortitudine, & conuertatur vir à via ſua mala, & ab iniquitate, quæ eſt in manibus eorum. Quis ſcit ſi conuertatur, & ignoſcat Deus: & reuertatur à furore iræ ſuæ, & non peribimus? Et vidit Deus opera eorum, quia conuerſi ſunt de via ſua mala: & miſertus eſt Deus ſuper malitiam, quam locutus fuerat vt faceret eis, & non fecit.

28. TERTII Regum decimonono: Projecitque ſe, (*Elias*) & obdormiuit in vmbra iuniperi: & eccè Angelus Domini tetigit eum, & dixit illi: Surge, & comede. Reſpexit, & eccè ad caput ſuum ſubcinericius panis, & vas aquæ: comedit ergò, & bibit, & rurſum obdormiuit. Reuerſuſque eſt Angelus Domini ſecundò, & tetigit eū, dixitque illi: Surge, comede: grandis enim tibi reſtat via. Qui cùm ſurrexiſſet, comedit & bibit, & ambulauit in fortitudine cibi illius quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, vſque ad montem Dei Horeb.

29. EXODI vigeſimoquarto: Cumque aſcendiſſet Moyſes, operuit nubes montem, & habitauit gloria Domini ſuper Sinaï, tegens illum nube ſex diebus: ſeptimo autem die vocauit eum de medio caliginis. Erat autem ſpecies gloriæ Domini, quaſi ignis ardens ſuper verticē montis in conſpectu filiorum Iſrael. Ingreſſuſque Moyſes medium nebulæ, aſcendit in montem: & fuit ibi quadraginta diebus, & quadraginta noctibus.

30. Et capite trigesimoquarto : Dixitque Dominus ad Moysen : Scribe tibi verba hæc, quibus & tecum & cum Israël pepigi fœdus. Fuit ergò ibi cum Domino quadraginta dies & quadraginta noctes: panem non comedit, & aquam non bibit, & scripsit in tabulis verba fœderis decem.

31. DEVTERONOMII nono : Nam & in Horeb prouocâsti eum, & iratus delere te voluit, quando ascendi in montem, vt acciperem tabulas lapideas, tabulas pacti quod pepigit vobiscum Deus: & perseueraui in monte quadraginta diebus ac noctibus, panem non comedens, & aquam non bibens. Deditque mihi Dominus duas tabulas lapideas scriptas digito Dei, & continentes omnia verba quæ vobis locutus est in monte de medio ignis, quando concio populi congregata est. Cumque transissent quadraginta dies, & totidem noctes, dedit mihi Dominus duas tabulas lapideas, tabulas fœderis. Cumque de monte ardente descenderem, & duas tabulas fœderis vtraque tenerem manu, vidissemque vos peccâsse Domino Deo vestro, & fecisse vobis vitulum conflatilem, ac deseruisse velociter viam eius, quam vobis ostenderat: proieci tabulas de manibus meis, confregique eas in conspectu vestro. Et procidi ante Dominum sicut priùs, quadraginta diebus & noctibus panem non comedens, & aquam non bibēs propter omnia peccata vestra quæ gessistis contra Dominum, & eum ad iracundiam prouocâstis: timui enim indignationem & iram illius, qua aduersum vos concitatus, delere vos voluit. Et exaudiuit me Dominus etiam hac vice.

32. MATTHÆI quarto : Et cùm ieiunâsset quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, posteà esurijt.

33. LVCÆ quarto : Iesus autem plenus spiritu sancto regressus est à Iordane & agebatur à Spiritu in deserto diebus quadraginta, & tentabatur à diabolo. Et nihil manducauit in diebus illis: & consummatis illis esurijt.

34. MATTHÆI decimoseptimo : Tunc accesserunt discipuli ad Iesum secretò, & dixerũt: Quare nos non potuimus eijcere illum? Dixit illis Iesus : Propter incredulitatem vestram. Amen quippe dico vobis, si habueritis fidem, sicut granum sinapis, dicetis monti huic, Transi hinc illuc, & transibit, & nihil impossibile erit vobis. Hoc autem genus non eijcitur nisi per orationem, & ieiunium.

35. MARCI nono : Et cùm introisset in domum, discipuli eius secretò interrogabant eum: Quare nos non potuimus eijcere eum? Et dixit illis: Hoc genus in nullo potest exire, nisi in oratione, & ieiunio.

36. POSTERIORIS ad Corinthios vndecimo : Ter virgis cæsus sum, semel lapidatus sum, ter naufragium feci, nocte & die in profundo maris fui, in itineribus sæpè, periculis fluminum, &c. in labore, & ærumna, in vigilijs multis, in fame, & siti, in ieiunijs multis, in frigore, & nuditate.

37. PSALMO centesimo primo: Quia cinerẽ tanquàm panem manducabam, & potũ meum cum fletu miscebam.

38. Et trigesimoquarto, vt in textu.

39. LVCÆ quinto: Quibus ipse ait: Nunquid potestis filios sponsi, dum cum illis est sponsus, facere ieiunare? Venient autem dies: cùm ablatus fuerit ab illis sponsus, tunc ieiunabunt in illis diebus.

40. MARCI secundo : Venient autem dies cùm auferetur ab eis sponsus: & tunc ieiunabũt in illis diebus.

41. MATTHÆI nono: Et ait illis Iesus: Nunquid possunt filij sponsi lugere quamdiù cum illis est sponsus? Venient autem dies cùm auferetur ab eis sponsus: & tunc ieiunabunt.

42. HIERONYMVS in caput nonum Matthæi, scribens in præcedentia verba : Sponsus, Christus : sponsa, ecclesia est. De hoc sancto spirituali connubio, Apostoli sunt procreati: qui lugere non possunt, quandiù sponsam in thalamo vident, & sciunt sponsum esse cum sponsa. Quando verò transierint nuptiæ, & passionis ac resurrectionis tempus aduenerit, tunc sponsi filij ieiunabunt. Nonnulli putant idcircò post dies quadraginta passionis, ieiunia debere committi, licet statim dies Pentecostes & Spiritus sanctus adueniens, indicent nobis festiuitatem. Et ex huius occasione testimonij, Montanus, Prisca, & Maximilla, etiam post Pentecosten faciunt quadragesimam : quòd ablato sponso, filij sponsi debeant ieiunare. Ecclesiæ autem consuetudo ad passionem Domini, & resurrectionem per humilitatem carnis venit: vt spirituali lagena, ieiunio corporis præparemur.

Post passionẽ & resurrectionẽ filij sponsi ieiunabũt.

Montani error.

Ieiunium quadragesimæ cur Ecclesia ante Pascha seruet.

43. ACTORVM decimotertio: Erant autem in Ecclesia, quæ erat Antiochiæ, prophetæ, & doctores, in quibus Barnabas, & Simon, qui vocabatur Niger, & Lucius Cyrenensis, & Manahen, qui erat Herodis Tetrarchæ collactaneus, & Saulus. Ministrantibus autem illis Domino, & ieiunantibus, dixit Spiritus sanctus: Segregate mihi Saulum, & Barnabam in opus, ad quod assumpsi eos. Tunc ieiunantes, & orantes, imponentesque eis manus, dimiserunt illos. Et ipsi quidem missi à Spiritu sancto abiêrunt Seleuciam, & indè nauigauerunt Cyprum.

44. Et capite decimoquarto : Circundantibus autem eum discipulis, surgens intrauit ciuitatem, & postera die profectus est cum Barnaba in Derben. Cumque euangelizâssent ciuitati illi, & docuissent multos, reuersi sunt Lystram, & Iconium, & Antiochiam, confirmãtes animas discipulorum, exhortantesque vt permanerent in fide: & quoniam per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei. Et cùm constituissent illis per singulas ecclesias presbyteros, & orâssent cum ieiunationibus, commendauerunt eos Domino, in quem crediderunt.

45. POSTERIORIS ad Corinthios sexto, vt in textu.

46. LVCÆ secundo: Et erat Anna prophetissa, filia Phanuel, de tribu Aser: hæc processerat in diebus multis, & vixerat cum viro suo annis septem à virginitate sua. Et hæc vidua vsque ad annos octogintaquatuor: quę non discedebat de templo, ieiunijs, & obsecrationibus seruiens nocte, ac die.

47. MATTHÆI sexto: Attendite ne iustitiã vestram faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis: alioquin mercedẽ non habebitis apud patrem vestrum, qui in cęlis est. Cùm autem ieiunatis, nolite fieri sicut hypocritę tristes, ex-

terminant enim facies ſuas, vt pareant hominibus ieiunantes. Amen dico vobis, quia receperunt mercedem ſuam. Tu autem, cùm ieiunas, vnge caput tuum, & faciem tuam laua, ne videaris hominibus ieiunans, ſed patri tuo, qui eſt in abſcondito: & pater tuus, qui videt in abſcondito, reddet tibi.

48. TOBIÆ tertio: Eadem itaque die contigit vt Sara filia Raguelis in Rages ciuitate Medorum, & ipſa audiret improperium ab vna ex ancillis patris ſui, quoniam tradita fuerat ſeptem viris, & dæmonium nomine Aſmodæus occiderat eos, mox vt ingreſſi fuiſſent ad eam. Ergò cùm pro culpa ſua increparet puellam, reſpondit ei, dicens: Amplius ex te non videamus filiũ, aut filiam ſuper terram, interfectrix virorum tuorum. Nunquid & occidere me vis, ſicut iam occidiſtis ſeptem viros? Ad hanc vocem perrexit in ſuperius cubiculum domus ſuæ: & tribus diebus, & tribus noctibus non manducauit, neque bibit: ſed in oratione perſiſtens cum lacrymis deprecabatur Deum, vt ab iſto improperio liberaret eam.

49. IVDITH quarto: Et fecerunt filij Iſrael ſecundùm quod conſtituerat eis ſacerdos Domini Eliachim. Et clamauit omnis populus ad Dominum inſtantia magna, & humiliauerunt animas ſuas in ieiunijs, & orationibus, ipſi & mulieres eorum. Et induerunt ſe Sacerdotes cilicijs, & infantes proſtrauerunt contra faciem templi Domini, & altare Domini operuerunt cilicio: & clamauerunt ad Dominum Deum Iſrael vnanimiter ne darentur in prædam infantes eorum, & vxores eorum in diuiſionem, & ciuitates eorum in exterminium, & ſancta eorum in pollutionem, & fierent, opprobrium Gentibus. Tunc Eliachim, ſacerdos Domini magnus, circuiuit omnem Iſrael, allocutuſque eſt eos, dicens: Scitote quoniam exaudiet Dominus preces veſtras, ſi manentes permanſeritis in ieiunijs, & orationibus in conſpectu Domini. Memores eſtote Moyſi ſerui Domini, qui Amalec confidentem in virtute ſua, & in potentia ſua, & in exercitu ſuo, & in clypeis ſuis, & in curribus ſuis, & in equitibus ſuis, non ferro pugnando, ſed precibus ſanctis orando deiecit: ſic erunt vniuerſi hoſtes Iſrael: ſi perſeueraueritis in hoc opere, quod cœpiſtis. Ad hanc igitur exhortationem eius deprecantes Dominum, permanebant in conſpectu Domini, ita vt etiam hi, qui offerebant Domino holocauſta, præcincti cilicijs, offerrent ſacrificia Domino, & erat cinis ſuper capita eorum. Et ex toto corde ſuo omnes orabant Deum, vt viſitaret populum ſuum Iſrael.

50. ET capite octauo: Erat Iudith relicta eius vidua iam annis tribus, & menſibus ſex. Et in ſuperioribus domus ſuæ fecit ſibi ſecretum cubiculum, in quo cum puellis ſuis clauſa morabatur, & habens ſuper lumbos ſuos cilicium, ieiunabat omnibus diebus vitæ ſuæ, præter ſabbata, & neomenias, & feſta domus Iſrael.

51. ESTHER quarto: Quæ cùm audiſſet Mardochæus, ſcidit veſtimenta ſua, & indutus eſt ſacco, ſpargens cinerem capiti: & in platea medię ciuitatis voce magna clamabat, oſtendens amaritudinem animi ſui, & hoc eiulatu vſque ad fores palatij gradiens. Non enim erat licitum indutum ſacco aulam regis intrare. In omnibus quoque prouincijs, oppidis, ac locis, ad quæ crudele regis dogma peruenerat, planctus ingens erat apud Iudæos, ieiunium, vlulatus, & fletus, ſacco & cinere multis proſtrato vtentibus. Et paulò pòſt: Rurſumque Eſther hæc Mardochæo verba mandauit: Vade & congrega omnes Iudæos, quos in Suſan repereris, & orate pro me. Non comedatis, & non bibatis tribus diebus, & tribus noctibus: & ego cum ancillis meis ſimiliter ieiunabo, & tunc ingrediar ad regem contra legem faciens, non vocata, tradenſque me morti & periculo. Iuit itaque Mardochæus, & fecit omnia, quæ ei Eſther præceperat.

52. ET capite decimoquarto: Eſther quoque regina confugit ad Dominum, pauens periculum, quod imminebat. Cumque depoſuiſſet veſtes regias, fletibus & luctui apta indumenta ſuſcepit, & pro vnguentis varijs, cinere & ſtercore impleuit caput, & corpus ſuum humiliauit ieiunijs: omniaque loca, in quibus antèa lætati conſueuerat, crinium laceratione compleuit. Et deprecabatur Dominum Deum Iſrael, &c.

53. IEREMIÆ trigeſimoſexto: Et fecit Baruch filius Nerię iuxta omnia, quę præceperat ei Ieremias propheta, legens ex volumine ſermones Domini in domo Domini. Factum eſt autem in anno quinto Ioakim filij Ioſię regis Iuda, in menſe nono: prędicauerunt ieiunium in conſpectu Domini omni populo in Ieruſalem, & vniuerſę multitudini, quę confluxerat de ciuitatibus Iuda in Ieruſalem. Legitque Baruch ex volumine ſermones Ieremię in domo Domini in gazophylacio Gamarię filij Saphan ſcribę, in veſtibulo ſuperiori, in introitu portę nouę domus Domini audiente omni populo.

54. BARVCH primo: Et legit Baruch verba libri huius ad aures Iechonię filij Ioakim regis Iuda, & ad aures vniuerſi populi venientis ad librum, & ad aures potentium filiorum regum, & ad aures presbyterorum, & ad aures populi, à minimo vſque ad maximum eorum omnium habitantium in Babylonis, ad flumen Sodi. Qui audientes plorabant, & ieiunabant, & orabant in conſpectu Domini.

55. PRIMI Machabęorum tertio: Et congregatus eſt conuentus vt eſſent parati in pręlium: & vt orarent, & peterent miſericordiam, & miſerationes. Et Ieruſalem non habitabatur, ſed erat ſicut deſertum: non erat qui ingrederetur & egrederetur de natis eius: & ſanctum conculcabatur: & filij alienigenarum erant in arce, ibi erat habitatio gentium: & ablata eſt voluptas à Iacob, & defecit ibi tibia, & cithara. Et congregati ſunt, & venerunt in Maſpha contra Ieruſalem: quia locus orationis erat in Maſpha antè in Iſrael. Et ieiunauerunt illa die, & induerunt ſe cilicijs, & cinerem impoſuerunt capiti ſuo: & diſciderunt veſtimenta ſua: & expanderunt libros legis, de quibus ſcrutabantur Gentes ſimilitudinem ſimulachrorum ſuorum: & attulerunt ornamenta ſacerdotalia, & primitias, & decimas: & ſuſcitauerunt Nazarœos, qui impleuerant dies: & clamauerunt voce magna in cęlum, dicentes: Quid faciemus iſtis, & quò eos ducemus? & ſancta tua conculcata ſunt, & contaminata ſunt, & ſacerdotes tui facti ſunt in luctum, & in humilitatem: & eccè Nationes conuenerunt aduerſum nos vt nos

diiperdant: tu scis quæ cogitant in nos. Quomodò poterimus subsistere antè faciem eorũ, nisi tu Deus adiuues nos? Et capite sequenti: Et exiérũt de castris in prælium, & tuba cecinerunt hi, qui erant cum Iuda. Et congressi sunt: & contritæ sunt Gentes, & fugerunt in campum. Nouissimi autem omnes ceciderunt in gladio, & persequuti sunt eos vsque Gezeron, & vsque in campos Idumææ, & Azoti, & Iamniæ: & ceciderunt ex illis vsque ad tria millia virorum. Et reuersus est Iudas, & exercitus eius, sequens eum.

56. SECVNDI Machabæorum decimotertio: Sed rex (*Antiochus*) mente effrenatus veniebat, nequiorem se patre suo Iudæis ostensurus. Quibus Iudas cognitis, præcepit populo vt die ac nocte Dominum inuocarent, quò sicut semper, & nunc adiuuaret eos: quippe qui lege, & patria, sanctoque templo priuari verentur: ac populum, qui nuper paululùm respirâsset, ne sineret blasphemis rursus nationibus subdi. Omnibus itaque simul id facientibus, & petentibus à Domino misericordiam cum fletu, & ieiunijs, per triduum continuum prostratis, hortatus est eos Iudas vt se præpararent. Ipse verò cum senioribus cogitauit priùs quàm rex admoueret exercitum ad Iudæam & obtineret ciuitatem, exire, & Domini iudicio committere exitum rei. Dans itaque potestatem omnium Deo mundi creatori, & hortatus suos vt fortiter dimicarent, & vsque ad mortem pro legibus, templo, ciuitate, patria, & ciuibus starent, circa Modin exercitum constituit. Et dato signo suis Dei victoriæ, iuuenibus fortissimis electis, nocte aggressus aulam regiam, in castris interfecit viros quatuor millia, & maximum elephantorum cum his, qui superpositi fuerant: summoque metu, ac perturbatione hostium castra replentes, rebus prosperè gestis, abiêrunt.

57. AD Galatas quinto, vt in textu.

VII.

Quid est Oratio?

a Damasc. lib. 3. orthod. fidei, c. 24. Aug. lib. 2. de ser. Domini in monte, cap. 3. & ser. 230. de temp. Basil. in Iulittam martyrẽ. Chrys. hom. 30. in Genes. Nyssenus in libro de Oratione.

b Exodi 33. c d 2. Paral. 29. g
c Matth. 4. b
d Malach. 1. c Isaiæ 56. c Ioan. 4. c
e Roman. 10. c
f Psal. 17. a 145. a
g Isaiæ 56. c 1. Timoth. 2. a Aug. epist. 59. ad Paulinum.
h Aug. tract. 71. in Euãg. Ioã. Basil. c. 2 conu mon. Ber. serm. 4. & 5. de quadr. & in ser. de 4. modis orandi.
i Matth. 6. b Lucæ 11. a Vide supra de oratione Dominica.
k Psal. 149. a Tob. 12. c Actor. 10. a Exo. 32. c Psal. 105. d Ierc. 7. c 27. d & ibidem Hieron. Item epist. 12. ad Gaudentium cap. 3.

l Eccli. 35. c Psal. 101. c 36. a Iud. 9. d
m Lucæ 18. a Eccl. 18. c 1. Thess. 5. c
n Matth. 6. a
o Ioan. 4. c
p Tertul. in apologetico aduersus gentes, ca. 30. Aug. in li. de cura pro mortuis gerenda, cap. 5. Hier. aduersus Luciferianos ca. 6. & in vita Pauli Eremitę. Item de viris illust. in Iacobo.

q Ioan. 17. a 11. c
r Matth. 27. c f Lucæ 23. f
s Matth. 26. d Mar. 14. d Lucæ 22. c

t Daniel. 9. a
v Ionæ 3. b c Iudith 4. b c d 9. a 1. Mach. 3. f
x Luc 18. c Exod. 9. f g. 17. c Deut. 9. c d Num. 20. a Ps. 87. b 140. a 2. Paral. 6. b 29. f. 3. Reg. 8. f Daniel. 6. c 1. Esdræ 9. b Matth. 2. b Act. 7 g. 9. g 20. g 21. a Eph. 3. c 1 Cor. 11. a c Damasc. li. 4. orthod. fidei c. 13. De certis orandi temporib. videatur Aug. hæresi 57. Beda in c. 18. Luc.

A Est pius nostræ mentis in Deum affectus, quo petuntur fideliter quæcunque sunt nobis aut alijs salutaria: quo diuinam quoque gratiam & virtutem celebramus, aut qualicunque ratione coram summa & æterna illa maiestate nos [b] deuotos testamur. Vt huc spectet non solùm precatio, sed etiam [c] adoratio, [d] oblatio seu sacrificium, [e] inuocatio, [f] laudatio, [g] gratiarum actio.

B [h] Modum autem precandi & formulam singularem Christus [i] præscripsit, sicut suprà declarauimus. Et nullum est sanè opus magis in Scriptura [k] commendatum, nullum pijs sanctisque hominibus familiarius, nullum quod à pluribus, & sæpiùs, & diligentiùs, magísque necessariò in hac vita sit exercendum, atque precatio. Verè dictum illud: [l] *Oratio humiliantis se, nubes penetrabit.* Item, [m] *Oportet semper orare*, ardenti scilicet cordis affectu, & citra hypocrisim, & absque laudis [n] humanæ respectu, hoc est, in [o] spiritu & veritate.

C Interim orantes, [p] externum corporis gestum & habitum, rituſque nonnullos adhibent sæpè. Et rectè quidem, vt exempla scripturæ commonstrans: Nam & Christus Dominus, nunc [q] subleuatis in cælum oculis, nunc [r] elata voce, nunc in terram [s] prostratus Patrem orauit. Tum [t] Danielis ac [v] Niniuitarum precatio, quia non sine ieiunijs, sacco, & cinere institura fuit, magis commendatur. Nec frustrà de Publicano [x] dictum est, quòd humili facie, depressis oculis, pectorisque tunsione suam in templo precationem instruxit. Quæ quidem licet externa videantur, & ab impijs etiam fieri ac ostentari queant, tamen hactenùs laudem illa merentur, quatenùs

nùs & piè corpus exercent, rediguntque in obsequium creatoris, & animum excitant, fulciunt ac promouent in cultu interiore. Præterea sunt hæc testimonia quædam fidei, humilitatis atque pietatis non negligenda, vt quæ non solùm spectanti proximo, sed etiam Ecclesiæ adferunt ædificationem.

Ansel. in ca. 5. epist. 1. ad Thes. Clemen. constit. Apost. lib. 8. c. 40. Tertul. in apologetico c. 2. Cyp. de orat. Dom. Athan. de virg. Basil. ser. 1. de instit. monach. & c. 37. in regulis longior. Chrys. hom. 59. ad pop. Hier. in c. 6. Dan. & ad Eustoch. epi. 22. c. 16. & in epitaph. Paulæ epi. 27. c. 10. Cõcil. Aquisgr. cap. 116. & seq. Psal. 118. g h x 5. a 54 c Daniel 6. c Actor. 3. a 10. b 16. c

TESTIMONIA.

Oratio quid sit.

1. A DAMASCENVS libro tertio orthodoxæ fidei, capite vigesimoquarto: Oratio est mentis ad Deum ascensus; aut, eorum à Deo postulatio, quæ postulare conuenit.

2. AVGVSTINVS libro secundo de sermone Domini in monte, capite tertio: Primò hìc respondetur non verbis nos agere debere apud Deum, vt impetremus quod volumus, sed rebus quas animo gerimus, & intentione cogitationis cum dilectione pura, & simplici affectu. Sed res ipsas verbis nos docuisse Dominum nostrum, quibus memoriæ mandatis, eas ad tempus orandi recordaremur. Et post pauca: Fit ergò in oratione conuersio cordis ad eum, qui semper dare paratus est, si nos capiamus quod dederit.

In oratione fit mẽtis ad Deum conuersio.

Orationis vis & vtilitas.

3. IDEM sermone ducentesimo trigesimo de tempore: Oratio est refectio ieiuniorum, aduocat gratiam Spiritus sancti. Oratio duritiam cordis mollit, austeritatem temperat, ieiunium dulcificat. Sicut enim sine potu non est plena refectio, sic & ieiunium sine oratione non potest animam perfectè nutrire. Quid autem oratio, nisi ascensio animæ de terrestribus ad cælestia, inquisitio supernorum, inuisibilium desiderium? Abeat dissensio secularium morum, quibus premitur mens humana quotidie. Oratio coniunctio Spiritus sancti: si tamen orationi intentus sit animus: sicut clamat Propheta, Sitiuit in te anima mea quàm multipliciter tibi & caro mea. Quid autem sitiendum est, sequitur: Vt videat virtutem. Credite mihi, si ad videndam plenam virtutem Dei, plenè sitiant animæ humanæ substantiæ, nec fastidio victa dissimulet, replebitur adipe & pinguedine spiritali. Et sitiens illam Dei visitationem sensu proprio, cum fide clamabit: Adhæsit anima mea post te, suscepit me dextera tua. Ieiunium inertiam tollit de anima, impedimenta carnalia aufert. Oratio verò perseuerans iungit Deo; atque ita gaudens assistere se Domino gloriatur. Adhærens autem anima mea Domino, incipit securitatem habere & libertatem, nec pauores sustinet timoris. Suscepta anima tanto patrocinio dexteræ Dei, quomodo poterit noceri ab aliqua potestate? Sicut scriptum est, quòd nemo illud rapit de manu patris; hoc præstat ieiunium, hoc præstat oratio.

Psalm. 62.

Ioan. 10.

Orationis commendatio.

4. BASILIVS Magnus homilia in Martyrem Iulittam, quæ est quinta inter homilias variorum argumentorum: Oratio est boni cuiuspiam petitio, quæ ad Deum à pijs effunditur. Sanè ciusmodi petitionem neutiquam statuimus in sola verborum præcisione. Ipsi enim credimus, Deo nihil opus esse verbis, quibus commonefiat nostræ petionis: magis verò dicimus eum perspicacissimè scire, quæ nobis nec petentibus etiam profutura sint. Quid ergò, quod ipsi dicimus? Nimirum, orationem non oportere nos plenè in syllabis constituere, quin potius ipsam suas vires plenius explicare, explereve in animæ orantis libera electione ac proposito, simul & in actionibus, quæ per omnem vitam intento studio perficiuntur ad præscriptum virtutis, iuxta Paulum: Siue comeditis, siue bibitis, siue quid facitis, omnia ad gloriam Dei facite. Accumbens mensæ, ora: esitans panem, largitori gratiam rependito. Suffulciens firmansque infirmas corporis vires vino, eius fac memineris, qui hoc te dono impartiuit ad insærendam cordi tuo lætitiam, & ad multiplicium infirmitatum non mediocre solamen. Nulla tibi est sumendi edulij necessitas? Caue, te prætereat eius memoria, cuius liberali beneficio ventrem explesti. Tunicam indueris? gratias agito benigno datori. Amiciris pallio? tac, in te augescat intentior erga Deum charitas, qui integumenta gratuitò largitus est hyemi æstatique accommoda, quibus & vita conseruetur, & obueletur turpitudo. Tibi ne dies expletus abijt? Illi referto gratiam, qui solem quidem nobis, nihil tale commeritis, indulsit in diurnæ operationis ministerium: ignem verò contulit illustrandæ nocti, vtque subseruiat reliquis vitæ commoditatibus. Ipsa rursus nox alias ad orationem suggerere possit conciliareve occasiones. Etenim si quando in cælum suspexeris, quum in eximiam siderum pulchritudinem oculorum aciem defixeris pressius: horum visibilium supplica Domino, vniuersorũ longè optimo artifici procide Deo, & cole eum qui cuncta hęc in sapientia condidit. Sanè ad eum modum indiuulsè & continenter oraueris, non quidem si verbis modo orationem expleueris tuam: verius vbi omnis prorsus vitę tuæ ratio atque institutum diuinæ te conformârit voluntati, sic vt vita ipsa dici & esse promereatur continens quędam & indiuulsa oratio.

1. Cor. 10. Coloss. 3.

Orationis frequẽtatio ante refectionem.

Eccl. 41. Prouerb. 31. 1. Tim. 5.

Manè post somnum in vestiẽdo se.

Vesperi antesomnũ.

Ipsa nocte.

Tota vita oratio quędam esse potest.

5. CHRYSOSTOMVS homilia trigesima in Genesim: Magna arma sunt preces, magna securitas, magnus thesaurus, magnus portus, refugij locus, modo sobrij & vndequaque mente nostra collecta, inimicoque nostrę saluti nullo aditu permisso, Dominum adeamus. Et paulo post: Magnum bonum sunt preces. Nam si homini quis loquatur virtute prędito, non paruum inde fructum percipiet: quantis bonis fruetur is, cui cum Deo colloquium fuerit? Oratio enim colloquium est cum Deo. Quod vt scias, audi prophetam dicentem: Iucundum sit Deo eloquium meum:

Oratio quid sit, & quæ bona præstet.

Oratio est colloquiũ cum Deo. Psalm. 103.

hoc est, sermo meus appareat Deo. An nõ enim præstare potest priusquam petamus? Verùm propter hoc differt & expectat, vt occasionem accipiat, qua iustè nos sua cura dignos faciat. Siue autem consequamur quod petimus, siue non consequamur, perseueremus semper in oratione. Et non solùm gratias agamus si consequamur, sed etiam si repulsam passi fuerimus. Nam cùm Deus aliquid nobis denegat, non minus est quã si concessisset. Nescimus enim nos, quæ nobis conducant, sicut ipse nouit.

Cur Deus differat ea dare, quæ postulamus.

Cùm denegat postulata, beneficiũ præstat.

6. GREGORIVS Nyssenus in libro de oratione, circa principium: Et quid attinet singulatim exponere, quibus rebus multipliciter, multisque modis peccatum humanæ vitæ commiscetur: cuius peccati nulla alia causa est, quàm quòd ad ea, quæ in manibus habent, & studiosè tractant negocia, diuinum etiam auxilium homines non simul adhibent & assumunt. Quòd si oratio negocium præcesserit, peccatum aduersus animam aditum non inueniet. Dei enim memoria in corde fixa atque fundata, irrita consilia aduersarij manent, iustitia sese mediam vbique controuersijs interponente. Prohibet item agricolam à peccato, oratio in exiguo agri modo fructus multiplicans, ne postea amplius vnà cum plus habendi cupiditate peccatum ingrediatur. ita viator, ita qui expeditionem, vel nuptias parat: ita quicunque animum ad aliquod negocium adiecit, si cum oratione quodlibet agat, prospero atque felici successu negociorum à peccando abducetur, nullo aduersario animam ad vitium trahente. sin autem relicto Deo, negocio totus intentus fuerit, omninò necesse est, vt à Deo remotus cum aduersario prorsus versetur. recedit autem à Deo, qui per orationem sese Deo non coniungit. Ergò hoc prius oratione docendi estis, quòd semper orare & non defatigari oporteat. Per orationem enim cum Deo esse contingit. at qui cum Deo est, ab aduersario remotus est. Oratio pudicitiæ præsidium atque tutamen est, iræ moderatio, superbiæ sedatio atque repressio, iniuriarum tenacis memoriæ expurgatio: inuidiæ profligatio, iniustitiæ sublatio, impietatis correctio. Oratio corporum robur est, abundantia domus, recta iuris ac legum in ciuitate constitutio, regni vires, belli trophæum, pacis securitas, dissidentium conciliatio, coniunctorum conseruatio. Oratio virginitatis sigillum est, matrimonij fides, viatoribus scutum, dormientium custos, vigilantium fiducia, agricolarum fertilitas, nauigantium salus. Oratio reorum & causam dicentium patrona, nexorum ac vinctorum relaxatio atque solutio, fatigatorum requies, mœrentium consolatio, gaudentium animi delectatio, lugentium solatium, nuptias contrahentium corona, natalitij festi celebratio, morientium funus. Oratio, conuersatio sermocinatioque cum Deo est: visum effugientium contemplatio: eorum, quæ concupiscuntur, certa fides: eiusdem cum angelis honoris conditio, bonorum progressus & incrementum: malorum subuersio, peccatorum emendatio, præsentium fructus, futurorum repræsentatio. Oratio, Ionæ quidem cetum domum effecit: Ezechiam verò ex portis mortis ad vitam reduxit: tribus autem adolescentibus in ventum torantem, flammam conuertit: Israëlitis, aduersus Amalechitas trophæum erexit, & centum octogintaquinque millia Assyriorum vna nocte gladio inuisibili prostrauit. Atque sexcenta præter hæc ex ijs, quæ iam acciderunt, exempla licet inuenire: quibus palam fit, nihil ex ijs, quæ per hanc vitam coluntur & in precio sunt, orationi præstare. Et postea προσευχὴ id est, oratio, est petitio bonorum, quæ Deo cum supplicatione offertur.

Orationis neglectio quam multorum malorum causa, in rebus etiam temporalibus.

À Deo recedit, qui orare negligit. Lucæ 18.

Orationis laus a fructu & vtilitate multiplici.

Ionæ 2. 4. Reg. 20. Daniel. 3.

Exod. 17.

4. Reg. 19.

Oratio est petitio bonorum, quæ Deo cum supplicatione offertur.

7. EXODI trigesimoquinto: Egressaque omnis multitudo filiorum Israel de conspectu Moysi, obtulerũt mente promptissima atque deuota primitias Domino, ad faciendum opus tabernaculi testimonij. Quidquid ad cultum & ad vestes sanctas necessarium erat, &c. Et paulo post: Omnes viri & mulieres mente deuota obtulerunt donaria, vt fierent opera quę iusserat Dominus per manum Moysi. Cuncti filij Israel voluntaria Domino dedicauerunt.

8. SECVNDI Paralipomenon vigesimonono: Ezechias autem etiam hęc addidit: Implêstis manus vestras Domino, accedite, & offerte victimas, & laudes in domo Domini. Obtulit ergo vniuersa multitudo hostias, & laudes, & holocausta mente deuota.

9. MATTHÆI quarto: Tunc dicit ei Iesus: Vade Satana: Scriptum est enim: Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies.

10. MALACHIÆ primo: Ab ortu solis vsque ad occasum, magnum est nomen meum in Gentibus, & omni loco sacrificatur, & offertur nomini meo oblatio munda: quia magnum est nomen meum in Gentibus, dicit Dominus exercituum.

11. ISAIÆ quinquagesimosexto, vt infra testimonio decimosexto.

12. IOANNIS quarto: Dicit ei mulier: Domine, video quia propheta es tu. Patres nostri in monte hoc adorauerunt, & vos dicitis, quia Ierosolymis est locus, vbi adorare oportet. Dicit ei Iesus: Mulier crede mihi, quia veniet hora, quando neque in monte hoc, neque in Ierosolymis adorabitis Patrem. Vos adoratis quod nescitis: nos adoramus quod scimus, quia salus ex Iudæis est. Sed venit hora, & nunc est, quando veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu & veritate. Nam & Pater tales quærit, qui adorent eum. Spiritus est Deus: & eos, qui adorant eum, in spiritu & veritate oportet adorare.

13. AD Romanos decimo: Non enim est distinctio Iudæi, & Græci: nam idem Dominus omnium diues in omnes qui inuocant illum. Omnis enim, quicunque inuocauerit nomen Domini, saluus erit. Quomodo ergo inuocabunt, in quem non crediderunt? Aut quomodo credent ei, quem non audierunt? Quomodo autem audient sine prædicante?

14. PSALMO decimoseptimo: Laudans inuocabo Dominum: & ab inimicis meis saluus ero.

15. ET psalmo centesimo quadragesimoquinto: Lauda anima mea Dominum, laudabo Dominum in vita mea: psallam Deo meo quamdiu fuero.

16. ISAIÆ quinquagesimosexto: Adducam eos in montem sanctum meum, & lætificabo

Oratio est conuersatio & collocutio cum Deo.

eos in domo orationis meæ: holocausta eorum, & victimæ eorum placebunt mihi super altari meo: quia domus mea domus orationis vocabitur cunctis populis.

17. PRIORIS ad Timotheum secundo: Obsecro igitur primùm omniũ fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus: pro regibus, & omnibus, qui in sublimitate sunt, vt quietam, & tranquillam vitam agamus in omni pietate, & castitate. hoc enim bonum est, & acceptum coram Saluatore nostro Deo.

18. AVGVSTINVS epistola quinquagesimanona ad Paulinum, quæstione quinta: Illa planè difficilimè discernuntur, vbi ad Timotheum scribens Apostolus ait: Obsecro itaque primùm omnium fieri obsecrationes, orationes, interpellationes, gratiarum actiones. Secundùm Græcum enim eloquium discernenda sunt. Et post nonnulla: Multa quippe hinc dici possunt, quæ improbanda non sint, sed eligo in his verbis hoc intelligere, quod omnis, vel penè omnis frequentat Ecclesia, vt precationes accipiamus dictas, quas facimus in celebratione sacramentorum, antequam illud, quod est in Domini mensa, incipiat benedici: orationes, cum benedicitur & sanctificatur, & ad distribuendum comminuitur, quam totam petitionem ferè omnis Ecclesia Dominica oratione concludit. Ad quem intellectum etiam verbi Græci origo nos adiuuat. Nam eam quam dicunt εὐχὴν, rarò ita scriptura ponit vt intelligatur oratio, sed plerunque, & multo vsitatius votum appellat εὐχὴν, προσευχὴν verò, quod verbum ita positum est, vnde tractamus, semper orationem vocat. Vnde hanc verbi originem, sicut superius dixi, nonnulli minus eruditè intuentes, προσευχὴν non orationem, sed adorationem dicere voluerunt, quæ potius προσκύνησις dicitur. Sed quia oratio interdum dicitur, quæ vocatur εὐχὴ, adoratio putata est προσευχή. Porro si vsitatius, vt dixi, in scripturis votum appellatur εὐχὴ excepto nomine generali orationis, ea proprie intelligenda est oratio, quam facimus ad votum, id est, πρὸς εὐχήν. Vouentur autem omnia, quæ offeruntur Deo, maximè sancti altaris oblatio, quo sacramento prædicatur nostrum aliud votum maximum, quo nos vouimus in Christo esse manſuros, vtique in compage corporis Christi. Cuius rei sacramentum est, quòd vnus panis, vnum corpus multi sumus. Idcò in huius sanctificatione, & distributionis præparatione, existimo Apostolum iussisse propriè fieri προσευχὰς, id est, orationes: vel (vt nonnulli minus peritè interpretati sunt) adorationes: hoc est enim ad votum, quod vsitatius in scripturis nuncupatur εὐχὴ. Interpellationes autem, siue (vt vestri codices habent) Postulationes, fiunt cùm populus benedicitur. Tunc enim antistites, velut aduocati, susceptos suos per manus impositionem misericordissimæ offerunt potestati. Quibus peractis, & participato tanto sacramento, gratiarum actio cuncta concludit, quam in his etiam verbis vltimam commendauit Apostolus.

1. B. AVGVSTINVS tractatu septuagesimotertio in Ioannem: Magnam spem Dominus suis promisit † sperantibus, dicens: Quia ego ad Patrem vado; & quodcunque petieritis in nomine meo, hoc faciam. Sic ergò perrexit ad Patrem, vt non relinqueret indigentes, sed exaudiret petentes. Sed quid est, Quodcunque petieritis, cùm videamus plerunque fideles eius petere, & non accipere? An fortè propterea, quia malè petunt? Nam hoc exprobrauit Apostolus Iacobus, dicens: Petitis, & non accipitis, eo quòd malè petatis, vt in concupiscentiis vestris insumatis. Malè ergo vsurus eo quod vult accipere, Deo potius miserante non accipit. Proinde si hoc ab illo petitur, vnde homo lædatur exauditus, magis metuendum est, ne, quod posset non dare propitius, det iratus. An non vidimus Israëlitas malo tuo impetrâsse, quod culpabili concupiscentia petierunt? Concupierant enim carnibus vesci, quibus pluebatur manna de cælo. Fastidiebant quippe quod habebant, & quod nõ habebant, impudenter petebant: quasi non melius peterent, non vt cibus qui deerat indecenti desiderio præstaretur, sed vt ille, qui aderat, sanato fastidio sumeretur. Quando enim nos delectant mala, & non delectant bona, togare debemus potius Deum vt delectent bona, quàm vt concedantur mala. Et post pauca. Euigila igitur homo fidelis, & vigilanter audi quod illic positum est, in nomine meo: ipsum enim quodcunque, non ait petieritis vtcunque, sed in nomine meo. Qui promisit ergò tam magnum beneficium, quid vocatur? vtique Christus Iesus. Christus significat regem, Iesus significat Saluatorem. Non itaque nos saluos faciet quicunque rex, sed rex Saluator: ac per hoc quodcunque petimus aduersus vtilitatem salutis, non petimus in nomine Saluatoris. Et tamen ipse Saluator est, non solùm quando facit quod petimus, verùm etiam quando non facit: quoniam quod videt peti contra salutem, non faciendo potius se exhibet Saluatorem. Nouit enim medicus, quid pro sua, quid contra suam salutem poscat ægrotus; & ideò contraria poscentis non facit voluntatem, vt faciat sanitatem. Quapropter quando volumus vt faciat quodcunque petimus, non vtcunque, sed in nomine eius, hoc est, in nomine Saluatoris petamus. Non ergò contra nostram salutem petamus. Quod si fecerit, non vt Saluator faciat, quod est nomen eius, fidelibus eius. Est quippe impijs & damnator, qui dignatur fidelibus esse Saluator. Qui ergò credit in eum, quodcunque petierit in eo nomine, quod est illis, qui credunt in eum, hoc facit: quoniam hoc sicut Saluator facit. Si autem qui in eum credit, aliquid per ignorantiam contra suam salutem petit, non in nomine Saluatoris petit; quia Saluator ei non erit, si quod eius salutem impedit, fecerit. Vnde tunc expedit potius, vt non faciendo propter quod inuocatur, faciat quod vocatur. Propterea non solùm Saluator, sed etiam magister bonus, vt faciat quodcunque petierimus, in ipsa oratione quam nobis dedit, docuit quid petamus: vt etiam sic intelligamus, non petere nos in nomine magistri, quod petimus præter regulam ipsius magisterij. Sanè quædam, quamuis in nomine eius petamus, id est, secundùm Saluatorem, & secundùm magistrum petamus: non tunc quando petimus facit, sed tamen facit. Neque enim quia & illud petimus, vt veniat regnum Dei, propterea non facit quod petimus, quia non statim cum illo in æternitate regnamus: differtur enim quando petimus, non negatur. Verunta-

Cur orãtes non semper exaudiantur.

Iacob 4.

Præstat aliquando nõ exaudiri.

Numer. 11.

Nihil contra salutem postulandum.

Ex Oratione Dominica discimus quid petendum sit.

Differũtur multa quæ petuntur, non negantur.

1. Tim. 2.

Locũ Pauli interpretatur Augustinus de precibus quę in Missę sacrificio fiunt.

Sacrificium altaris.

1. Cor. 10.

Sacerdotes aduocati.

† al. orantibus.

Ioan. 14.

Orandum vt non tribuatur quod non bene petitur.

men orantes tanquam feminantes, non deficiamus, tempore enim proprio metemus. Et simul petamus, quando bene petimus, vt non faciat quod non bene petimus: quia & ad hoc pertinet, quod in eadem oratione Dominica dicimus, Ne nos inferas in tentationē. Neque enim parua est tentatio, si contra tuam sit causam tua postulatio.

Oratio cōstat Dei glorificatione, & petitione.

2. BASILIVS Magnus constitutionum monasticarum capite secundo: (vel secundùm alios, capite primo) Duplex est orandi modus: quorum alter in glorificatione, adhibita animi submissione, cernitur: alter in petitione, qui quidem priori subijcitur. Cùm oras igitur, nolito confestim ad petitionem accedere: quòd si hoc non facis, indicio es ipse de voluntate tua, te scilicet, quòd necessitate vrgearis, Deo preces adhibere. Quapropter quandocunque instituis orare, coniugem, liberos, teque adeò ipsum relinquito, à terraque procul abscedito, cælumque superato, & naturas omnes, tam quæ cerni, quàm quæ cerni non possunt, relinquito: & ab eius glorificatione exorditor, qui omnia condidit. Cumque in eo satis fueris commoratus, non mente vaga, neque huc, illucve temerè deerrante, neque (vt Græcorum mos est) fabulas garriens, sed de sacrosanctis literis carpens, quæ dicas, dic: Gratias ago tibi Domine propter incredibilem clementiam, & in ferendis hominum culpis facilitatem tuam, qui peccantem me quotidie patientia tua sustines, & ad resipiscendum omnibus nobis potestatem facis. Propter hoc enim taces, & nos sustines Domine, vt tibi gratias agamus, qui salutem generis nostri, modò terrendo, modò leniter exhortando moderaris, quique per prophetas primò, postremò etiam per aduentum Christi tui nos visitaueris. Tu enim finxisti nos, non autem ipsi nos. tu es Deus noster. Vbi verò iam satis gratias egeris, Deumque petitis è diuina scriptura laudibus glorificaueris, tum iterum adhibita humilitate, ordire, ac dic: Equidem non sum dignus Domine, qui coram te verbum faciam, quoniam vehementer peccator sum. & licet nullius tibi culpæ conscius sis, nihilominus tamen ita te oportet dicere. Etenim cùm multis in rebus offendamus omnes, maiorem tamen offensarum partem ne intelligimus quidem. Idcircò Apostolus dicebat: Nihil mihi conscius sum, sed in hoc iustificatus non sum. quod idem est ac si diceret, Multa delicta committo, quæ committere me non intelligo. Propter hanc causam etiam Propheta ait: Delicta quis intelligit? Vbi verò verbis humilitatem tuam satis ostenderis, dixerisque, Gratias ago tibi Domine, quòd peccantem me tam diu patientia tua sustinuisti, & in hodiernum vsque diem nullas à me peccatorum meorum pœnas expetisti. Equidem Domine infinita iampridem commeritus eram supplicia, dignusque eram, qui longissimè à conspectu abspellerer tuo: verùm tua me patientissima lenitas peccantem clementissimè sustinuit. Gratias, inquam, ago tibi, tametsi ad parem tuæ in me clementiæ gratiarum actionem haudquaquam esse me idoneum intelligo. Simul ac verò ambabus hisce partibus satisfeceris, gratiarum actionis videlicet, & humilitatis, tum demum, quod petere debes, petito: non diuitias, (vt ante dixi) neque terrenam gloriam, non sanitatem corporis: (Ipse est enim qui te creauit, ipsi curæ est incolumitas tua, neque nō probè intelligit, quàm è re cuiusque sit, vel bene valere, vel malè) sed quemadmodum iussus es, regne cælorum pete tantummodo, & necessitatibus corporis tui ipse (vt dixi) prouidebit. Munificentissimus est enim idem & augustissimus rex noster, & indignè fert, quandocunque quis exiguum à se aliquid petit, quandocunque quis nostrùm de rebus ipsum minimè ipsi conuenientibus rogat. Noli igitur illum tibi oratione tua iratum facere, sed ea petito tibi, quæ digna sunt & rege, & Deo. Hæc autem petens ab eo, ne prius receseris, quàm quod petis impetraueris. Hoc enim fieri oportere, in euangelio subindicans Dominus dicit: Quis ex vobis habebit amicum, & ibit ad illum media nocte, &c. Hoc autem exemplum idcircò nobis proponitur à Domino, vt in fide acres ac pertinaces esse nos doceat. Exemplum enim ab homine ad alium hominem sumit, vt intelligas nulla laboris fatigatione debere te à suscepto proposito desistere, vt videlicet quandocunque aliquid petieris, neque impetraueris, tam diu perseueres, quoad impetres. Si tamen (vt supra dixi) ea petas, quæ voluntati Dei non repugnent. Neque verò tecum tacitus dixeris: Peccator sum, & propterea non exaudior. Vt enim diffidentiæ ille tibi causam omnem præcideret, illud adiecit: Et si non dabit illi surgens, eō quòd amicus eius sit, propter improbitatem tamen eius dabit illi quotquot habet necessarios. Decæterò autem, etsi mentis præterijt, etsi annus, etsi triennium, etsi quadriennium, etsi anni complures, acriter perseuerato tamen, donec impetres. sed postula cum fide, neque interea rectè vnquam viuere intermiseris. Si enim libidinibus se quis ex ignauia dediderit, sequemet ipse volens hostibus suis prodiderit, hunc nullo modo Deus neque adiuuat, neque exaudit, quippe cùm prior ipse vitio suo à Deo se alienauerit. Qui enim à Deo se optat iuuari, is nunquam deserit, quod se addecet, officium suum: qui autem hoc facit, is diuino auxilio nunquam destituitur. Quapropter danda in eo opera est, ne vlla in re conscientia nostra nos condemnet: tum, vbi hoc fecerimus, implorandum est diuinum auxilium: implorandum autem non lentè, non mente huc illucque temerè oberrante. Qui enim sic facit, is (tantum abest vt impetraturus sit, quod petit) perficiet prius vt sibi Dominus irascatur. Etenim si qui coram principe aliquo stat, & ipsum alloquitur, magno cum metu stat, & cùm corporis extrinsecus, tum mentis etiam intrinsecus attentos oculos tenet, periculi metu: quanto tandem maiore cum metu trepidatione que censendum est oportere nos stare in conspectu Dei, tota mente in illum vnum intenta, neque vsquam aliò? cùm ipse non hominis partem illam modò, quæ foris apparet, vt homines faciunt, sed illam etiam, quæ intus occulta oculorum adspectum fallit, clarissimè peruideat. Si igitur sic, quemadmodum decet, steteris coram Deo, & quæ in te sunt, omnia pro viribus præstiteris, perstita, donec omninò tandem impetres, quod petis. Sin conscientia te tua condemnat, tanquam qui negligentius rem tractes, & si in oratione aliud agens, animo minus attento stes, cùm possis omnem abs te re-

A gratiarū actione exordienda oratio.

Modus orādi ex D. Basilij sententia.

Iacob 3.

1. Cor. 4.

Psalm. 18.

Quid ſe potiſſimū à Deo poſtulandum.

Magna à ſe peti vult Deus.

Perſeuerātia in orando. Lucæ 11.

Peccatores an etiam exaudiat Deus.

Perſeuerātiæ oratio-nis iungenda eſt bonæ vitæ perſeuerantia.

Euagationes & peregrinationes mentis in oratione vitandæ.

pellere diſtractionem, ne præſidentior auſis conſiſtere coram Deo, ne fiat tibi oratio tua in peccatum. Si verò propterea, quòd à peccato debilior factus, hoc à teipſo impetrare non potes, quin interim, dum oras, animo & mente diſtrahâre: enitere contra, quantum potes, & ipſi tibimetipſi vim affer, & coram Deo ſtare perſeuera, mentemque tuam in illum defixam tene, ipſamque ad ſeipſum aduoca. Si ita feceris, ignoſcet tibi Deus, quoniam non ex contemptione, ſed ex infirmitate, eo modo quo conueniret, coram Deo ſtare non vales. Hoc modo ſi tibimetipſi vim feceris, tequead omne opus bonum paráueris, ne deſiteris prius, quàm illud impetres, quod rogas. Et quibuſdam interiectis: At ſæpè petiui, inquis, neque impetraui tamen. Prorſus, quia non rectè petiiſti, videlicet aut dubitabundus, aut aliud agens, aut quæ tibi vtilia non erant futura. Quod ſi & quæ tibi erant vtilia, ſæpè petiiſti, at non tamen perſeuerantiam adhibuiſti. Scriptum eſt enim, In perſeuerantia veſtra poſſidebitis animas veſtras. Et, Qui perſeuerauerit vſque in finem, hic ſaluus erit. Et poſt pauca: Ea re fortaſsè differt quæ daturus eſt, vt hoc modo magis te ad aſſiduitatem vocet, & vt intelligas, quòd ſit donum Dei, & vt datum diligenter cuſtodias. Siquidem nititur vnuſquiſque, quod magno labore inuenit, id maiore etiam quadam diligentia cuſtodire, ne eo amiſſo, labores etiam vnà cum eo ſuos multos amittat, néve neglecto Dei munere, æterna vita indignus efficiatur.

Diſtractio mentis, cui pro viribus reſiſtitur, Deum non offendit.

Quibus de cauſis nonnunquā nō impetremus quod petimus. Lucæ 11. Matth. 10. & 24.

Cur differat interdū dare.

3. BERNARDVS ſermone quarto de Quadrageſima: Oratio quanto eſt efficacior, ſi fiat vt debet, tanto callidius impediri ab aduerſario ſolet. Interdum enim grauiter impeditur oratio à puſillanimitate ſpiritus, & timore immoderato. Hoc autem tunc ſolet fieri, cùm ſic cogitat homo propriam indignitatem, vt non conuertat oculos ad diuinam benignitatem. Abyſſus enim abyſſum inuocat: abyſſus luminoſa, abyſſum tenebroſam: abyſſus miſericordiæ, abyſſum miſeriæ. Profundum nanque eſt cor hominis, & imperſcrutabile. Sed ſi magna eſt iniquitas mea, multo maior eſt Domine pietas tua. Ideoque cum ad meipſum turbata fuerit anima mea, memor ſum multitudinis miſericordiæ tuæ, & reſpiro in ea: & cùm introiero in potentias meas, nolo memorari iuſtitiæ tuæ ſolius. Veruntamen ſicut periculum eſt, ſi fuerit oratio nimis timida, ſic in contraria parte non minus, immò & maius periculum eſt, ſi fortè fuerit temeraria. De his qui ſic orant, audi quid loquatur ad propheram Dominus: Clama, inquit, ne ceſſes: quaſi tuba exalta vocem tuam, &c. Quaſi tuba, inquit, quia in ſpiritu vehementi increpandi ſunt temerarij. Me etenim quærunt, qui ſeipſos nondum inuenerunt. Nec hoc dico, vt peccatoribus auferam orandi fiduciam, ſed volo eos orare tanquam gentem quæ peccatum fecerit, non iuſtitiam. Orent pro indulgentia peccatorum ſuorum in animo contrito, & ſpiritu humilitatis, quemadmodum publicanus ille: Deus, inquit, propitius eſto mihi peccatori. Temeritatem enim dico, quando is, in cuius conſcientia peccatum adhuc aut vitium aliquod regnat, ambulat in magnis & mirabilibus ſuper ſe: minus ſolicitus pro periculo animæ ſuæ. Tertium periculum eſt, ſi ſit oratio tepida, & non ex viua affectione procedens. Timida quidem oratio cælum non penetrat, quia reſtringit animum timor immoderatus, vt oratio non dicam non aſcendere, ſed nec procedere queat. Tepida verò in aſcenſu langueſcit, & deficit, eò quòd non habeat vigorem. Nam temeraria aſcendit, ſed reſilit: reſiſtitur enim ei: nec tantùm non obtinet gratiam, ſed & meretur offenſam. Quæ verò fidelis, & humilis, & feruens oratio fuerit, cælum ſine dubio penetrabit: vnde certum eſt quòd vacua redire non poterit.

Ornationem maximè impedire conatur Dæmon.

Oratio non ſit nimis timida.

Pſalm. 41.

Ieremi. 17.

Nec ſit temeraria.

Iſaiæ 58.

Lucæ 18.

Nō ſit oratio tepida.

Oratio fidelis, humilis & feruēs cælum penetrat.

4. ET ſermone quinto de Quadrageſima: Rogo vos fratres, vt ſemper ad manum habeatis tutiſſimum orationis refugium, de qua etiam memini me paulo ante in fine ſermonis eſſe locutum. Veruntamen quoties de oratione loquor, verba quædam humanæ cogitationis audire mihi videor in corde veſtro, quæ & ab alijs frequenter audiui, & nonnunquam expertus ſum in corde meo. Quid enim eſt, quòd licet nunquam ab oratione ceſſemus, vix vnquam experiri videatur aliquis noſtrûm, quis ſit orationis ſuæ fructus? Sicut ad orationem accedimus, ſic redire videmur: nemo nobis reſpondet verbum, nemo quicquam donat, ſed laborâſſe videmur incaſſum. Sed quid in Euangelio dicit Dominus? Nolite, ait, iudicare ſecundùm faciem, ſed iuſtum iudicium iudicate. Quod eſt autem iuſtum iudicium, niſi iudicium fidei? quoniam iuſtus ex fide viuit. Ergo iudicium fidei ſequere, & non experimentum tuum: quoniam fides quidem verax, ſed experimentum fallax. Quę eſt ergo veritas fidei, niſi quod promittit ipſe filius Dei? Quicquid orātes petitis, credite quia accipietis, & fiet vobis. Nemo veſtrûm, fratres, paruipendat orationem ſuam. Dico enim vobis, quia ipſe ad quem oramus, non paruipendit eam. Priuſquam egreſſa ſit ab ore noſtro, ipſi ſcribi iubet eam in libro ſuo. Et vnum indubitanter è duobus ſperare poſſumus: quoniam aut dabit quod petimus, aut quod nobis nouerit eſſe vtilius. Nos enim quid oremus ſicut oportet, neſcimus: ſed miſeretur ille ſuper ignorantiam noſtram: & orationem benignè ſuſcipiens, quod nobis aut omnino non eſt vtile, aut non tam cito dari neceſsè eſt, minimè tribuit: oratio tamen infructuoſa non erit. Ita ſanè, ſi fecerimus quod monemur in pſalmo, id eſt, ſi delectemur in Domino. Ait enim ſanctus Dauid: Delectare in Domino, & dabit tibi petitiones cordis tui.

Tutiſſimū orationis refugium.

Ioan. 7.

Rom. 8.

Marc. 11.

Scribi iubet Deus orationem noſtram in libro ſuo. Rom. 8.

Pſalm. 36.

5. IDEM in ſermone de quatuor modis orandi: Propter quod fiducialiter iam poſtulare poteſt qui eiuſmodi eſt, (id eſt, qui in lamentis pœnitentiæ aliquandiu perſeuerans, hilaritatem quandam & fiduciam concepit indulgentiæ) tantùm caueat, ne fortè aut poſtulet non poſtulanda, aut minus poſtulet quę à Deo ſunt poſtulanda; aut ea tepidè quærat, quæ toto affectu & omni tempore iunt quærenda. Petitis, & non accipitis, (ait Iacobus) eò quod malè petatis, vtpotè in concupiſcentijs veſtris. Sic agit omnis qui terrena quærit vltra neceſſitatem, qui mundialem gloriam ſectatur aut voluptatem. Tale eſt etiam quod ſolent ſeculares homines mortem inimicorum in orationibus poſtulare, cæteraque ſimilia, quę non oportet.

Quæ impediant quo minus exaudiatur oratio. Iacob 4.

An temporalia in oratione postuláda, aut spiritualia, quę nõ sunt ad salutem necessaria.

At verò temporalia si defuerint, petenda quidem sunt, quantum necessitas humana requirit: sed iuxta beati Gregorij † sententiam, non sunt hæc nimium requirenda. In quo genere etiam illa spiritualia sunt, sine quibus nihilominus salus constare potest; vt sermo scientiæ, gratia curationum: omniaque de quibus certum non habemus, quid expediat nobis: vtpotè si te fatiget tentatio, supplicandum quidem pro ea, vt auferatur à te, sed non nimis obnixè, quoniam in talibus meminisse semper oportet Apostolicæ illius sententiæ: Nos enim quid oremus sicut oportet, nescimus: & Deo magis committere, quàm temerè aliquid apud nos definire. Hæc autem sunt toto affectu & omni tempore postulanda: hæc sunt, pro quibus incessanter & quàm obnixè poterunt. ad Deum clament desideria tua, vt habeas gratiam eius bonam, & placere possis in oculis pietatis ipsius, & in eo viuas, & moriaris in ipso, vt gloriam eius videre, & ipso frui in perpetuum mereatis. De his enim dictum est: Sine intermissione orate. Vnde & Propheta, Exquisiuit, inquit, te facies mea, faciem tuam Domine requiram. Et alibi: Vnam petij à Domino, hanc requiram, vt inhabitem in domo Domini omnibus diebus vitæ meæ. Et post pauca: Quid aliud cogitare debet frater intrans ad orationem, quàm propheticum illud: Ingrediar in locum tabernaculi admirabilis, vsque ad domum Dei? Omninò siquidem oportet nos orationis tempore curiam intrare cælestem, illam vtique curiam, in qua rex regum stellato sedet solio, circundante innumerabili & ineffabili beatorum spirituum exercitu. Vnde & ipse qui viderat, quia maiorem numerum non inuenit, Millia, ait, millium ministrabant ei, & decies millies centena millia assistebant ei. Quanta ergò cum reuerentia, quanto timore, quanta illuc humilitate accedere debet à pallude sua procedens & repens ranuncula vilis? Quàm tremebundus, quàm supplex, quàm denique humilis & solicitus, & toto intentus animo maiestati gloriæ, in præsentia angelorum, in concilio iustorum & congregatione assistere poterit miser homuncio? In cunctis igitur actionibus nostris multa opus est animi vigilantia, sed præcipuè in oratione. Etenim sicut in regula nostra legimus, † licet hora omni, & omni loco oculi Domini super nos speculentur, maximè tamen in oratione. Licet enim semper videamur, sed nunc etiam præsentamus & ostendimus nos quasi facie ad faciem cum Deo loquentes. Porro quamuis vbique sit Deus, in cælo tamen orandus est, ibique orationis tempore cogitandus: vt mens nostra non oratorij tecto, non aëris spatio, non ipsa retardetur nubium densitate, iuxta eam formam quæ nobis à Christo tradita est, vbi ait: Sic orabitis: Pater noster qui es in cælis. Cælum enim quadam prærogatiua etiam sedes siue thronus Dei vocatur: quia ad eam comparationem qua Deum in cælis angeli sancti & electorum animę vident, nos miseri & peregrini super terram vix solum nomen habere videmur. Sic igitur oret qui orat, tanquam assumptus, & præsentatus ei, qui sedet super excelsum thronum, in angelis qui minimè ceciderunt, & eleuatum, in hominibus quos suscitauit de puluere inopes, & erexit de stercore pauperes: sic, inquam, semetipsum consideret, & sic attendat, tanquam præsentatum Domino maiestatis, vt dicat cum Abraham: Loquar ad Dominum meum, cùm sim puluis & cinis. Et quia tuo præcepto commonitus, tua institutione formatus, id præsumo Domine fons pietatis.

† Homilia 27. in Euãgel.

Rom. 8.

Quæ semper & sine conditione postuláda.

1. Thess. 5. Luc. 18. Psalm. 26.

Ibidem.

Quomodo ad orationẽ accedendũ. Psalm. 41.

Daniel 7.

In oratione præcipuè opus est animi vigilantia.

† In regula S. Benedicti cap. 19. Psalm. 32. Prouer. 15.

Præsentamus nos Deo.

Matth. 6.

Genes. 18.

6. MATTHÆI sexto: Tu autem cùm oraueris, intra in cubiculum tuum, & clauso ostio, ora patrem tuum in abscondito: & pater tuus qui videt in abscondito, reddet tibi. Orantes autem, nolite multùm loqui, sicut ethnici. putant enim quod in multiloquio suo exaudiantur. Nolite ergo assimilari eis. scit enim pater vester, quid opus sit vobis, antequam petatis eum. Sic ergo vos orabitis: Pater noster, qui es in cælis: sanctificetur nomen tuum. Adueniat regnum tuum. Fiat voluntas tua, sicut in cælo, & in terra. Panem nostrum supersubstantialem da nobis hodie. Et dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Et ne nos inducas in tentationem. Sed libera nos à malo, Amen.

7. LVCÆ vndecimo: Et factum est: cùm esset in quodam loco orans, vt cessauit, dixit vnus ex discipulis eius ad eum: Domine, doce nos orare, sicut docuit & Ioannes discipulos suos. Et ait illis: Cùm oratis, dicite: Pater, sanctificetur nomen tuum. Adueniat regnũ tuum. Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. Et dimitte nobis peccata nostra, siquidem & ipsi dimittimus omni debenti nobis. Et ne nos inducas in tentationem.

8. PSALMO centesimoquadragesimo: Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo: eleuatio manuum mearum sacrificium vespertinum.

9. TOBIÆ duodecimo: Quando orabas cum lacrymis, & sepeliebas mortuos, & derelinquebas prandium tuum, & mortuos abscondebas per diem in domo tua, & nocte sepeliebas eos, ego obtuli orationem tuam Domino.

10. ACTORVM decimo: Vir autem quidam erat in Cæsarea, nomine Cornelius, Centurio cohortis, quæ dicitur Italica, religiosus, ac timens Deum cum omni domo sua, faciens eleemosynas multas plebi, & deprecans Deum semper: is vidit in visu manifestè, quasi hora diei nona, Angelum Dei introeuntem ad se, & dicentem sibi, Corneli. At ille intuens eum, timore correptus, dixit: Quid est, Domine? Dixit autem illi: Orationes tuæ, & eleemosynæ tuæ ascenderunt in memoriam in conspectu Dei.

11. EXODI trigesimosecundo: Rursumque ait Dominus ad Moysen: Cerno quod populus iste duræ ceruicis sit: dimitte me, vt irascatur furor meus contra eos, & delcam eos, faciamque te in gentem magnam. Moyses autem orabat Dominum Deum suum, dicens: Cur, Domine, irascitur furor tuus contra populum tuum, quem eduxisti de terra Ægypti, in fortitudine magna, & in manu robusta? &c. Placatusque est Dominus ne faceret malum quod locutus fuerat aduersus populum suum.

12. PSALMO centesimoquinto: Et dixit vt disperderet eos: si non Moyses electus eius stetisset in confractione in conspectu eius.

13. IEREMIÆ septimo: Tu ergo noli ora-

repro populo hoc, nec assumas pro eis laudem & orationem, & non obsistas mihi: quia non exaudiam te.

14. Et vigesimoseptimo: Et si prophetæ sunt, & est verbum Domini in eis: occurrant Domino exercituum, vt non veniant vasa, quæ derelicta fuerant in domo Domini, & in domo regis Iuda, & in Ierusalem, in Babylonem.

15. Hieronymvs in caput septimum Ieremiæ, in ea verba scribens: Tu ergò noli orare, &c. Ne videatur rogans propheta non impetrare quod postulat, præcipit Deus, ne pro populo peccatore, & nullam agente pœnitentiam, deprecetur. Quod autem dicit; Et non resistas mihi: illud ostendit, quòd sanctorum preces, Dei iræ possint resistere. Vnde & Dominus loquitur ad Moysen: Dimitte me vt percutiam populum istum, & faciam te in gentem magnam. Et in psalmis legitur: Et stetit Phinees, & placauit, & cessauit quassatio, & reputatum est ei ad iustitiam. Aaron quoque arrepto thuribulo, inter ignem arsurumque populum medius stetit, & Dei ira cessauit.

Preces Sanctorum Dei iræ resistere possunt. Exod. 32. Psalm. 105. Numer. 16.

16. Et in caput vigesimumseptimum Ieremiæ, super ea verba: Et si prophetę sunt, & est verbum Domini in eis, occurrant Domino exercituum: Quod ait; Occurrant mihi, siue Domino exercituum: illud ostendit, verum prophetam posse Domino precibus resistere: secundùm quod & Moyses stetit in perculsione contra Dominum, vt auerteret iram furoris eius. Samuel quoque idem fecit. Et Dominus ad Moysen: Dimitte me, ait, vt percutiam populum istum. Quando autem dicit; Dimitte me, ostendit se precibus sanctorum posse retineri.

Exod. 32. 1. Reg. 8. Precibus Sanctorum retineri potest Deus.

17. Idem epistola duodecima ad Gaudentiũ de Pacatulæ infantulæ educatione, capite tertio: Legimus Aaron pontificem ĩsse obuiam furentibus flammis, & accenso thuribulo, Dei iram cohibuisse. stetit inter mortem & vitam sacerdos magnus: nec vltra vestigia eius, ignis procedere ausus est. Moysi loquitur Deus: Dimitte me, & delebo populum istum. Quando dicit, Dimitte me, ostendit se teneri posse, ne faciat quod minatus est. Dei enim potentiam serui preces impediebant.

Numer. 16. Exod. 32.

18. Ecclesiastici trigesimoquinto: Qui adorat Deum in oblectatione, suscipietur, & deprecatio illius vsque ad nubes propinquabit. Oratio humiliantis se, nubes penetrabit: & donec propinquet non consolabitur: & non discedet donec Altissimus aspiciat.

19. Psalmo centesimoptimo: Respexit in orationem humilium: & non sprevit precem eorum.

20. Et trigesimosexto: Delectare in Domino: & dabit tibi petitiones cordis tui. Reuela Domino viam tuam, & spera in eo: & ipse faciet. Et educet quasi lumen iustitiam tuam: & iudicium tuum tanquam meridiem: subditus esto Domino, & ora eum.

21. Iudith nono: Non enim in multitudine est virtus tua Domine, neque in equorum viribus voluntas tua est, nec superbi ab initio placuerunt tibi: sed humilium & mansuetorũ semper tibi placuit deprecatio. Deus cælorum, creator aquarum, & Dominus totius creaturę, exaudi me miseram deprecantem, & de tua misericordia pręsumentem.

22. Lucæ decimooctauo: Dicebat autem & parabolam ad illos, quoniam oportet semper orare & non deficere.

23. Ecclesiastici decimooctauo: Non impediaris orare semper, & ne verearis vsque ad mortem iustificari: quoniam merces Dei manet in æternum. Ante orationem prępara animam tuam: & noli esse quasi homo qui tentat Deum.

24. Prioris ad Thessalonicenses quinto: Sine intermissione orate. In omnibus gratias agite: hæc est enim voluntas Dei in Christo Iesu in omnibus vobis.

25. Matthæi sexto: Attendite ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis: alioquin mercedem non habebitis apud patrem vestrum, qui in cælis est. Et cùm oratis, non eritis sicut hypocritæ, qui amant in synagogis & in angulis platearum stantes orare, vt videantur ab hominibus: amen dico vobis, receperunt mercedem suam. Tu autem cùm oraueris, intra in cubiculum tuum, & clauso ostio, ora patrem tuum in abscondito: & pater tuus qui videt in abscondito, reddet tibi.

26. Ioannis quarto, vt supra A testimonio duodecimo.

DE EXTERNIS GESTIBVS ORANTIVM.

1. C Tertvllianvs in Apologetico aduersus gentes capite trigesimo: Illuc (in cælum) suspicientes Christiani manibus expansis, quia innocuis, capite nudo, quia non erubescimus, denique sine monitore, quia de pectore oramus, precantes sumus semper pro omnibus Imperatoribus, vitam illis prolixam, imperium secutum, domum tutam, exercitus fortes, senatum fidelem, populum probum, orbem quietum, quæcunque hominis & Cæsaris vota sunt. Hæc ab alio orare non possum, quàm à quo me scio consecuturum, quoniam & ipse est qui solus præstat, & ego sum cui impetrare debetur, famulus eius, &c. Sic itaque nos ad Deum expansos vngulæ fodiant, cruces suspendant, ignes lambant, gladij guttura detruncent, bestiæ insiliant, paratus est ad omne supplicium ipse habitus orantis Christiani. Hoc agite boni præsides, extorquete animam Deo supplicantem pro Imperatore. Hîc erit crimen, vbi veritas & Dei deuotio est.

Veterũ Christianorum gestus & ritus in orando.

2. Avgvstinvs in libro de cura pro mortuis gerenda, capite quinto: Orantes de membris sui corporis faciunt quod supplicantibus congruit, cùm genua figunt, cùm extendunt manus, vel etiam prosternuntur solo, & si quid aliud visibiliter faciunt, quamuis eorum inuisibilis voluntas, & cordis intentio Deo nota sit: nec ille indigeat his indicijs, vt humanus ei pandatur animus: sed his magis seipsum excitat homo ad orandum, gemendumque humilius, atque feruentius. Et nescio quomodo, cùm hi motus corporis ñeri, nisi motu animi præcedente non possint, eisdem rursus exterius visibiliter factis, ille interior inuisibilis, qui eos fecit, augetur: ac per hoc cordis affectus, qui, vt fierent ista, præcessit; quia facta sunt, crescit. Veruntamen si eo modo quisque teneatur, vel etiã ligetur, vt hæc de suis membris facere nequeat, non ideò non orat intetior homo, & ante oculos Dei in secretissimo cubili vbi compungitur, sternitur.

Orantium gestus externi.

Externis gestibus seipsum magis excitat homo ad orandum, & augetur deuotio.

Si verè & perfectè crederemus, quibus externis exercitationibus & gestibus vtemur in oratione.

3. HIERONYMVS in dialogo aduersus Luciferanos capite sexto: Indubitata ad Deum fides arduè repetitur. Verbi gratia dictum sit, vt quod volumus, perspicuum fiat: ad orationem assisto: non orarem, si non crederem: sed si verè crederem, illud cor, quo Deus videtur, mundarem, manibus tunderem pectus, genas lacrymis rigarem, corpore inhorrescerem, ore pallerem, iacerem ad Domini mei pedes, eosque fletu perfunderem, crine tergerem, hærerem certè trunco crucis, nec prius amitterem, quàm misericordiam impetrarem. nunc verò crebertimè in oratione mea, aut per porticus deambulo, aut de fœnore computo, aut abductus turpi cogitatione, etiam quæ dictu erubescenda sunt, gero. Vbi est fides? Siccine putamus orâsse Ionam? sic tres pueros? sic Danielem inter leones? sic certè latronem in cruce?

Ionæ 2. Dan. 3. & 14. Lucæ 23.

Mortui Pauli Eremitæ cadauer officioso gestu Deum precabatur.

4. ET in vita Pauli Eremitæ: Introgressus speluncam Antonius, vidit genibus complicatis, erecta ceruice, extensisque in altum manibus, corpus exanime. Ac primùm & ipse viuere, eum credens, pariter orabat. Postquam verò nulla, vt solebat, suspiria precantis audiuit, in flebile osculum ruens, intellexit quod etiam cadauer sancti, Deum, cui omnia viuunt, officioso gestu precabatur.

5. IDEM in libro de viris illustribus, siue in catalogo Scriptorum ecclesiasticorum, de Iacobo fratre Domini: Hegesippus, vicinus Apostolicorum temporum, in quinto commentariorum libro de Iacobo narrans ait: Suscepit ecclesiam Ierosolymæ post Apostolos frater Domini Iacobus, cognomento Iustus. multi siquidem Iacobi vocabantur. Hic de vtero matris sanctus fuit, vinum & siceram non bibit, carnem nullam comedit, nunquam attonsus est, nec vnctus vnguento, nec vsus balneo. Huic soli licitum erat ingredi sancta sanctorum. Siquidem vestibus laneis non vtebatur, sed lineis, soluisque ingrediebatur templum, & flexis genibus pro populo deprecabatur: intantùm, vt camelorum duritiem traxisse eius genua crederentur.

Sancti Iacobi genua camelorum duritiem contraxisse videbantur.

6. IOANNIS decimoseptimo: Hæc locutus est Iesus: & subleuatis oculis in cælum, dixit: Pater venit hora, clarifica filium tuum, vt filius tuus clarificet te.

7. ET capite vndecimo: Iesus autem eleuatis sursum oculis, dixit: Pater gratias ago tibi quoniam audisti me.

8. MATTHÆI vigesimoseptimo: Et circa horam nonam clamauit Iesus voce magna, dicens: Eli, Eli, lamma sabacthàni? hoc est: Deus meus, Deus meus vt quid dereliquisti me? Iesus autem iterum clamans voce magna, emisit spiritum.

9. LVCÆ vigesimotertio: Et clamans voce magna Iesus ait: Pater, in manus tuas commendo spiritum meum.

10. MATTHÆI vigesimosexto: Et progressus pusillum, procidit in faciem suam, orans, & dicens: Pater mi, si possibile est, transeat à me calix iste. veruntamen non sicut ego volo, sed sicut tu.

11. MARCI decimoquarto: Et cùm processisset paululum, procidit super terram: & orabat, vt si fieri posset, transiret ab eo hora.

12. LVCÆ vigesimosecundo: Et ipse auulsus est ab eis quantum iactus est lapidis: & positis genibus orabat, dicens: Pater, si vis, transfer calicem istum à me. Veruntamen non mea voluntas, sed tua fiat.

13. DANIELIS nono: Et posui faciem meam ad Dominum Deum meum rogare & deprecari in ieiunijs, sacco, & cinere.

14. IONÆ tertio: Et crediderunt viri Niniuitæ in Deum: &c. vt quæstione præcedenti testimonio vicesimoseptimo.

15. IVDITH quarto: Et clamauit omnis populus ad Dominum, &c. ibidem testimonio quadragesimonono.

16. ET capite nono: Quibus abscedentibus, Iudith ingressa est oratorium suum: & induens se cilicio, posuit cinerem super caput suum: & prosternens se Domino, clamabat ad Dominũ, dicens: Domine Deus patris mei Simeon, qui dedisti illi gladium in defensionem alienigenarum, qui violatores extiterunt in coinquinatione sua, & denudauerunt femur virginis in confusionem, &c.

17. PRIMI Machabæorum tertio: Et congregati sunt, & venerunt in Maspha contra Ierusalem: quia locus orationis erat in Maspha ante in Israel. Et ieiunauerunt illa die, & induerunt se cilicijs, & cinerem imposuerunt capiti suo: & discinderunt vestimenta sua.

18. LVCÆ decimooctauo: Et publicanus à lõgè stans, nolebat nec oculos ad cælum leuare: sed percutiebat pectus suum, dicens: Deus propitius esto mihi peccatori. Dico vobis, descendit hic iustificatus in domum suam ab illo, quia omnis, qui se exaltat, humiliabitur: & qui se humiliat, exaltabitur.

19. EXODI nono: Orate Dominum vt desinant tonitrua Dei, & grando: vt dimittam vos, & nequaquam hîc vltrà maneatis. Ait Moyses: Cùm egressus fuero de vrbe, extendam palmas meas ad Dominũ, & cessabunt tonitrua, & grando non erit: vt scias quia Domini terra. Egressusque Moyses à Pharaone ex vrbe, tetendit manus ad Dominum: & cessauerunt tonitrua & grando, nec vltra stillauit pluuia super terram.

20. ET capite decimoseptimo: Fecit Iosue vt locutus erat Moyses, & pugnauit cõtra Amalec: Moyses autem & Aaron, & Hur ascenderunt super verticem collis. Cumque leuaret Moyses manus, vincebat Israel: sin autem paululum remisisset, superabat Amalec. Manus autẽ Moysi erant graues: sumentes igitur lapidem, posuerunt subter eum, in quo sedit: Aaron autem & Hur sustentabant manus eius ex vtraque parte. Et factum est vt manus illius non lassarentur vsque ad occasum solis. Fugauitque Iosue Amalec, & populum eius in ore gladij.

21. DEVTERONOMII nono: Et procidi ante Dominum sicut prius, quadraginta diebus & noctibus panem non comedens, & aquã non bibẽs propter omnia peccata vestra quæ gessistis contra Dominum, & eum ad iracundiam prouocâstis. Et iacui coram Domino quadraginta diebus ac noctibus, quibus eum supplicitèr deprecabar, ne deleret vos vt fuerat comminatus: & orans dixi, &c.

22. NVMERORVM vigesimo: Ingressusque Moyses & Aaron, dimissa multitudine, tabernaculũm fœderis, corruerunt proni in terram, clamaueruntque ad Dominum, at-

que dixerunt : Domine Deus audi clamorem huius populi, & aperi eis thesaurum tuum fontem aquæ viuæ, vt satiati, cesset murmuratio eorum. Et apparuit gloria Domini super eos.

23. PSALMO octogesimoseptimo : Clamaui ad te Domine tota die: expandi ad te manus meas.

24. ET centesimo quadragesimo : Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo: eleuatio manuum mearum sacrificium vespertinum.

25. SECVNDI Paralipomenon sexto : Statis ergò coram altari Domini ex aduerso vniuersæ multitudinis Israel, & extendit manus suas. Siquidem fecerat Salomon basim æneam, &c. stetitque super eam : & deinceps flexis genibus contra vniuersam multitudinem Israel, & palmis in cælum leuatis, ait : Domine Deus, &c.

26. ET capite vigesimonono : Consurgensque diluculo Ezechias rex, adunauit omnes principes ciuitatis, & ascendit in domum Domini, &c. Cumque finita esset oblatio, incuruatus est rex, & omnes qui erant cum eo, & adorauerunt.

27. TERTII Regum octauo: Factum est autem, cùm complêsset Salomon orans Dominũ omnem orationem, & deprecationem hanc, surrexit de conspectu altaris Domini: vtrunque enim genu in terram fixerat, & manus expanderat in cælum.

28. DANIELIS sexto : Quod cùm Daniel comperisset, id est, constitutam legem, ingressus est domum suam : & fenestris apertis in cœnaculo suo contra Ierusalem tribus temporibus in die flectebat genua sua, & adorabat, confitebaturque coram Deo suo sicut & ante facere consueuerat.

29. PRIMI Esdræ nono: Et in sacrificio vespertino surrexi de afflictione mea, & scisso pallio & tunica, curuaui genua mea, & expandi manus meas ad Dominum Deum meum.

30. MATTHÆI secundo: Et intrantes domum, inuenerunt puerũ cum Maria matre eius, & procidentes adorauerunt eum.

31. ACTORVM septimo: Et lapidabant Stephanum inuocantem, & dicentem: Domine Iesu suscipe spiritũ meum. Positis autem genibus, clamauit voce magna, dicens: Domine ne statuas illis hoc peccatum.

32. ET capite nono : Eiectis autem omnibus foras: Petrus ponens genua orauit: & conuersus ad corpus, dixit: Tabitha, surge. At illa aperuit oculos suos: & viso Petro, resedit.

33. ET capite vigesimo : Et cùm hæc dixisset, (*Paulus*) positis genibus suis orauit cum omnibus illis.

34. ET vigesimoprimo: Et expletis diebus profecti ibamus, deducentibus nos omnibus cum vxoribus, & filijs vsque foras ciuitatem: & positis genibus in littore, orauimus.

35. AD Ephesios tertio: Propter quod peto ne deficiatis in tribulationibus meis pro vobis: quę est gloria vestra. Huius rei gratia flecto genua mea ad Patrem Domini nostri Iesu Christi.

36. PRIORIS ad Corinthios vndecimo: Omnis vir orans, aut prophetans velato capite, deturpat caput suũ. Omnis autem mulier orans, aut prophetans non velato capite, deturpat caput suum, vnum enim est ac si decaluetur. Vos ipsi iudicate: decet mulierem non velatam orare Deum? Si quis autem videtur contentiosus esse: nos talem consuetudinem non habemus, neque Ecclesia Dei.

37. DAMASCENVS libro quarto de orthodoxa fide, capite decimotertio : Non temerè ac sine causa ad Orientem conuersi, adoramus. Nam quia ex visibili simul & inuisibili, hoc est, ex ea natura, quæ intelligentia percipitur, & ex ea, quæ in sensum cadit, constamus, duplici quoque proinde adorationis genere illum rerum omnium parentem & architectum afficimus : quemadmodum videlicet & mente, & corporis labijs psallimus, & aqua simul ac Spiritu baptizamur, & duplici modo Domino copulamur, nempè dum sacramenta, & Spiritus gratiam percipimus. Quoniam igitur Deus spirituale est lumen, & Sol iustitiæ, ac Christus in literis sacris Oriens appellatur, idcircò nobis faciendum est, vt eam partem, qua Sol oritur, ipsi adorationis ergô assignemus. Ei siquidem omne bonum consecrare par est, à quo quicquid boni est, bonitatem accepit. Quin diuus quoque Dauid his verbis vtitur, Regna terræ cantate Deo: psallite Domino, qui ascendit super cælum cæli ad Orientem. Ac præterea ad hunc modum loquitur Scriptura, Plantauit Deus paradisum in Eden ad Orientem, vbi hominem, quem effinxerat, collocauit, eumque violato præcepto expulit, atque è regione paradisi voluntatis constituit, hoc est, ad Occasum. Quo fit, vt veteris patriæ desidetio, ad eam defixos oculos habeamus, cùm Deum adoramus. Sed & Mosis tabernaculum, velum, & propitiatorium ad Ortum habebat, & tribus Iuda, vt reliquis præstantior, ad Ortum castra metabatur, & in celebertimo illo Salomonis templo, porta Domini ad Ortum sita erat. Tum etiam Dominus cùm in cruce penderet, ad Occasum prospiciebat (eoque nomine ita adoramus, vt eum obtueamur:) at rursus cùm in cælum reciperetur, ad Ortum efferebatur : sicque à discipulis adoratus est, atque ita venturus est, vt eum in cælum euntem conspexerunt : quemadmodum ipse quoque Dominus dixit, Sicut fulgur exit ab Oriente, & paret vsque in Occidentem, ita erit aduentus filij hominis. Quocirca eius aduentum operientes, ad Orientem adoramus. Est autem Apostolorum hoc institutum literis sacris haudquaquam proditum. Complura etenim illi, nulla scripturæ authoritate nixa, nobis tradiderunt.

Cur Orientem versus adoremus.

Adorandus Deus animo & corpore.

Zachar. 9. & 6. Lucæ 1.

Psalm. 67.

Genes. 2.

Exod. 27. & 38. Leuit. 16. Numer. 2.

3. Reg. 6.

Christus cruci suffixus, Occidentem prospiciebat.

Actor. 1. Matth. 24.

Traditio Apostolica, adorare versus Orientem.

DE CERTIS HORIS ORATIONIS.

38. AVGVSTINVS in libro de hęresibus ad Quod vult Deum, hæresi quinquagesimaseptima: Psalliauorum postremam ponit Epiphanius hæresim: quod nomen ex lingua Syra est, Græcè autem dicuntur εὐχίται, ab orando sic appellati. Tantum enim orant, vt eis qui hoc de illis audiunt, incredibile videatur. Nam cùm Dominus dixerit: Oportet semper orare, & non deficere. Et Apostolus; Sine intermissione orate: quod sanissimè sic accipitur, vt nullo die intermittantur certa tẽpora orandi; isti ita nimis hoc faciunt, vt hinc iudicentur inter hæreticos nominandi.

Lucæ 18. 1. Thess. 5. Sẽper & sine intermissione orãt, qui orandi tẽpora non intermittunt.

Lucæ 18. 39. BEDA in caput decimumoctauum Lucæ: Dicebat autem & parabolam ad illos, quoniam

1. Thess 5. oportet semper orare, & non deficere. Dicit & Apostolus: Semper gaudete, sine intermissione orate. Quis autem potest ita semper orare, & sine defectu, vel intermissione precibus insistere, vt nec alimentum sumendi, aut dormiendi tempus

Canonicas horas obseruantes, semper orant. habeat? Aut ergò dicendum est, eum semper orare, & non deficere, qui canonicis horis quotidie iuxta ritum ecclesiasticæ traditionis, psalmodijs, precibusque consuetis Dominum laudare, & rogare non desistit, & hoc esse quod Psalmista dicebat:

Psalm. 33. Benedicam Dominum in omni tempore, semper laus eius in ore meo. Aut certè omnia quæ iustus secundùm Deum gerit & dicit, ad orationem esse reputanda. Quia enim iustus sine intermissione, quæ iusta sunt, agit, per hoc sine intermissione iustus orabit, nec vnquam ab oratione cessabit, nisi iustus esse desistat.

40. ANSELMVS Cantuariens. Archiepiscopus in caput quintum prioris epistolæ D. Pauli ad Thessalonicenses: Sine intermissione orate, id est, vt nullo die intermittatis certa tempora orandi. Sed & continuum cordis desiderium, continua oratio est. Nunquid enim sine intermissione possumus genu flectere, corpus prosternere, vel manus leuare, vt de hoc nobis dicatur, sine intermissione orate? Sed qui nunc vult intermittere orare, non intermittat desiderare. Sic enim orabat Moyses, cui tacenti dixit

Exod. 14. Dominus: Quid clamas ad me? Clamabat enim corde, quanuis nihil diceret ore. Ita iuge desiderium, & incessabilis amor, assidua est oratio Sanctorum.

Certa orãdi tempora nõ intermittẽtes, orant sine intermissione.

41. CLEMENS Pontifex & martyr libro octauo constitutionum Apostolicarum, capite quadragesimo: Precationes facite manè, tertia hora, ac sexta, & nona, & vespere, atque ad gallicantum: Manè gratias agentes, quòd illuminauit nos nocte sublata, & reddito die: Tertia, quod ea hora Pilatus iudicium aduersus Dominum pronunciauit: Sexta, quod ea hora in crucem actus est: Nona, quod tum omnia mota, & tremefacta sunt Domino crucifixo: quia horrerent audaciam impiorum Iudæorum, & contumeliam Domini ferre non possent: Vespere, quod noctem dederit ad requiescendum à diurnis laboribus: Ad gallicantum, quod ea hora nunciet aduentum diei ad facienda opera lucis.

Ab Apostolis quæ dici horæ orationi destinatæ fuerint, & quibus de causis.

42. TERTVLLIANVS in Apologetico aduersus gentes, capite secundo: Plinius secundus cùm prouinciam regeret, damnatis quibusdam Christianis, quibusdam gradu pulsis, ipsa tamen multitudine perturbatus, quid deceterò ageret, consuluit tunc Traianum Imperatorem, allegans præter obstinationem non sacrificandi, nihil aliud se de sacris eorum comperisse, quàm cœtus antelucanos ad canẽdum Christo & Deo, & ad confœderandam disciplinam; homicidiũ, adulterium, fraudem, perfidiam, & cætera scelera prohibentes. Tunc Traianus rescripsit, hoc genus inquirendos quidem non esse, oblatos vero puniri oportere.

Cœtus antelucani ad canendum Deo.

43. CYPRIANVS de Oratione Dominica: In orationibus celebrandis inuenimus obseruãsse cum Daniele tres pueros in fide fortes, & in captiuitate victores, horam tertiam, sextam, nonam, sacramento scilicet Trinitatis: quæ in nouissimis temporibus manifestari habebat.

Daniel 6. Hora tertia sexta, & nona olim ad orationẽ destinata, & quæ de causa.

Nam & prima hora in tertiam veniens, consummatum numerum Trinitatis ostendit. Itemque ad sextam quarta procedens, declarat alteram Trinitatem. Et quando à septima nona completur, per ternas horas Trinitas perfecta numeratur: quæ horarum spatia iampridem spiritaliter determinantes adoratores Dei, statutis, & legitimis ad precem temporibus seruiebant: & manifestata postmodum res est, sacramenta olim fuisse, quod ante sic iusti precabantur. Nam super discipulos hora tertia descẽdit Spiritus sanctus, qui gratiam Dominicæ repromissionis impleuit. Item Petrus hora sexta in tectum superius ascendens, signo pariter & voce Dei monentis instructus est, vt omnes ad gratiam salutis admitteret, cùm de emundandis gentilibus ante dubitaret. Et Dominus hora sexta crucifixus, ad nonam peccata nostra sanguine suo abluit, & vt redimere, & viuificare nos posset, tunc victoriam suam passione perfecit. Sed nobis fratres dilectissimi, præter horas antiquitus obseruatas, orandi nunc & spatia, & sacramenta creuerunt. Nam & manè orandum est, vt resurrectio Domini matutina oratione celebretur, quod olim Spiritus sanctus designabat, in psalmis dicens: Rex meus & Deus meus, quoniam ad te orabo Domine, manè exaudies vocem meam: manè assistam tibi, & contemplabor te. Et iterum per Prophetam loquitur Dominus: Diluculo vigilabunt ad

Actor. 2.

Actor. 10.

Lucæ 23.

In noua lege plures horæ orationis quã in veteri.

Matt. 26. Psalm. 5.

Osee 6. me, dicentes: Eamus & reuertamur ad Dominum Deum nostrum. Recedens item sole ac die cessante, necessario rursus orandum est. Nam quia Christus sol verus, & dies est verus, sole ac die seculi recedente, quando oramus, & petimus, vt super nos lux denuo veniat, Christi precamur aduentum, lucis æternæ gratiam præbiturum.

44. ATHANASIVS in libro de virginitate siue de meditatione: Meditare in sacris scripturis: habe psalterium, & psalmos disce. Oriens sol videat librum in manibus tuis. Post tertiam synaxes conficies, quoniam ea hora defixum est lignum crucis. Sexta hora absolues deprecationes cum psalmis, ploratu, & supplicationibus: quoniam hac hora pependit filius Dei in cruce. Nona hora rursum in hymnis & glorificationibus eris, cum lachrymis & confessione peccatorum tuorum Deo supplicabis, quoniam hac hora Dominus in cruce pendens reddidit spiritum suum.

Quæ horæ dicti orationi aut psalmis constitutæ sint, & quibus de causis.

45. BASILIVS Magnus sermone primo de institutione Monachorum: qui alius est sermo quartus exercitamentorum pietatis: Cùm autem ad orationem nulla non vitæ pars opportuna habenda sit: quia tamen datis quibusdam interualli? ab illa psalmodiæ genuque flexionis acri contentione nonnunquam est interquiescendum, is est maximè horarum modus tenendus, qui à veteribus olim sanctis viris ad orationem descriptus est. Etenim eximius ille Dauid ait: Media nocte surgebam ad confitendum tibi super iudicia iustitiæ tuæ: quem ſanè Paulus quoque & Silas secuti reperiuntur, cùm in carcere positi, circiter mediam noctem Deum ambo collaudarent. Addit deinde idem Propheta: Vespere, manè, & meridie. Quin & Spiritus sancti aduentus circiter horam diei tertiam fuit, sicut ex Actis accepimus, quo tempore cùm propter variam illam linguarum

Horarum canonicarũ approbatio.

Hora noctis orationi destinata. Psalm. 118. Actor. 16.

Vespertina, matutina, & meridiana. Psalm. 54.

Hora tertia. Actor. 2.

efficacem vim Phatisæi discipulos irriderent, negauit Petrus eos ebrios esse, qui ea loquerentur: liquidem horam illam tertiam fuisse. Portò nona Dominicæ passionis memoriam refert, illius quæ vitæ nostræ causa susceptæ est. Verùm quoniam item hoc est apud eundem Dauid, Septies in die laudem dixi tibi super iudicia iustitiæ tuæ: tempora autem illa, quæ diximus, neutiquam septenarium orationis numerum conficiunt: bipartitò diuidenda meridiana oratio est, ita videlicet, vt pars vna cibum præcedat, altera subsequatur, quò perpetua h[illegible] nobis formula sit Deum septies per singulas dierum conuersiones laudibus celebrandi.

Hora nona

Psalm. 118. Septē horæ canonicæ.

46. ITEM in regulis fusius disputatis, interrogatione trigesimaseptima: Neque verò tamen, quanquam hanc assiduè, atque adeò omnibus momentis adhiberi oportere gratiarum actionem, & lex ipsa præcepit, & nos eam vitæ nostræ necessariam esse, cùm natura, tum ratione docuimus, propterea illæ statis temporibus præscriptæ orationes negligendæ veniunt, quas obseruari in conuentibus solenne est & quotidianum. Siquidem ea re à nobis necessariò huiusmodi tempora delecta sunt, quòd in eorum singulis peculiaris quędam Dei in nos beneficiorum est commemoratio. Ac matutinum quidem, vt primi animi ac mentis nostræ motus consecrentur Deo, neque vllius rei curæ ante aditum ad nos demus, quàm nos in cogitatione de Deo oblectauerimus, sicut scriptum est: Memor fui Dei, & delectatus sum. Neque corpus prius ad functionem muneris alicuius moueamus, quàm illud fecerimus, quod dictum est: Orabo ad te Domine: manè exaudies vocem meam. Manè astabo tibi. Tertia verò hora, vt in ea adorationem surgatur, fratresque omnes in vnum congregentur, licet diuersis in locis, alij in alijs operibus sint occupati: idque ea re, vt admoniti doni spiritus, quod circiter hanc ipsam horam Apostolis datum fuit, vno eodemque animo cuncti illum venerentur, ab eoque petant, vt & ipsi digni sint, qui sanctificationem suscipiant: simulque vt salutaris sibi doctrinæ, & recti itineris dux esse, & author velit, illum imitantes, qui dixit: Cor mundum crea in me Deus, & spiritum rectum innoua in visceribus meis: Ne projicias me à facie tua, & Spiritum sanctum tuum ne auferas à me. Redde mihi lætitiam salutaris tui, & spiritu principali confirma me. Et alio in loco: Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam: atque ita denuò ad intermissa opera redeatur. Quòd si fors aliquos vel propter operum, vel propter locorum naturam eo tempore abesse longius contigerit, quàm vt vnà cum reliquis præsto esse possint: ij, vbicunque fuerint, ea necessariò ibi exequi debent, quæ communiter statuta sunt, nihil hæsitantes omninò. Quia vbi sunt duo, vel tres congregati in nomine meo, inquit Dominus, ibi in medio eorum sum. Portò sexta hora, sanctorum exemplo, necessariam esse orationem iudicauimus, apud quos est: Vespere, & manè, & meridie narrabo, & annunciabo, & exaudiet vocem meam. In qua quidem, vt liberemur ab incursu & dæmonio meridiano, nonagesimus etiam psalmus recitetur. De nona verò, quòd ea ad orationem nobis necessaria sit, id Apostoli ipsi declarauerunt in Actis, in quibus est, quòd Petrus & Ioannes ascendebant in templum ad horam orationis nonam. Completo verò iam die, pro ijs omnibus, quæ in eo data nobis fuerint, feliciterve nobis euenerint, gratiarum actio succedat: eorumque quæ vel per consensum, aut secus contra animi sententiam prætermissa sint, confessio: ac sicubi latens delictum aliquod admissum fuerit verbis, operibusve, aut etiam corde, pro his omnibus, oratione adhibita, veniam nobis à Deo comprecabimur. Siquidem ad similia peccata iterum euitanda, valdè vtilis est pręteritorum consideratio. Idcircò Dauid dicit: Quę dicitis in cordibus vestris, in cubilibus vestris compungimini. Tum autem primis se iam noctis intendentibus tenebris, sequetur petitio, vt quies, quam sumus capturi, inoffensa & ab omni perturbatione ac vitio libera sit: qua hora etiam necessariò nonagesimus recitari psalmus debet. De tempore autem dimidię noctis, quòd id ad orationem necessarium sit, traditum nobis est à Paulo & Sila in Actis. Scriptum est enim sic, Circiter autem mediam noctem Paulus & Silas laudabant Deum. Atque hoc quidem etiam concentor psalmorum confirmat, sic dicens: Media nocte surgebam ad confitendum tibi super iudicia iustitiæ tuæ. Post anteuertendum diluculum est, & ad orationem surgendum, cauendumque ne dies nos in lectulo dormientes opprimat: & ille imitandus, qui dixit: Præuenerunt oculi mei diluculum, vt meditarer eloquia tua. Portò ex his omnibus, quæ diximus, statis temporibus, nullum ab ijs prætermitti debet, quorum vitæ propositum est, vt quæ acturi sunt, omnia ad laudem Dei & Christi eius referant. Atque vtilis etiam, meo quidem iudicio, hæc in orationibus, & psalmorum decantationibus, quæ certis temporibus fiunt, diuersitas est atque varietas, ob eam causam, quòd in perpetua similitudine, & æqualitate rerum, animo nescio quo modo torpedo quędam plerunque oboritur atque tædium, eaque re aliud agens, ad futiles, & vagas cogitationes aberrat. In vicissitudine autem varietateque cùm psalmodiæ, tum singularum horarum orationis, & studium ipsum renouatur, & attentio instauratur.

Cur institutæ certæ orationis horæ.

Matutinæ horę obseruatio quare fit.

Psalm. 76.

Psalm. 5.

Tertiæ.

Actor. 2.

Psalm. 50.

Psalm. 142.

Matth. 18.

Sextæ horę obseruatio.

Psalm. 54.

Psalm. 90.

Nonæ.

Actor. 3.

Vesperarum.

Completorij.

Mediæ noctis.

Actor. 16.

Psalm. 118. Laudum, vel matutinæ.

Psalm. 118.

Ad quid præterea cōferat ista horarū varietas & distinctio.

47. CHRYSOSTOMVS homilia quinquagesimanona ad populum Antiochenum: Dies lucescit, immo vero ante diem gallus cantauit, & non sicut domi, stertunt serui, ianuæ clausæ, omnes mortuis similes sunt dormientes, mulio tintinabula concutit. Illic huiusmodi nihil, sed omnes statim cum reuerentia somnum deponentes exurgunt, excitante eos prælato, & consistunt, sanctum constituentes chorum, & statim manus extendentes, sacros hymnos decantant. Et post pauca: Neque cithara, neque fistulæ, nec vllum aliud musicum instrumentum talem emittit vocem, qualem audire licet in profunda quiete & solitudine, sanctis cantantibus illis. At & ipsa cantica commoda, & in Deum charitate plena. In noctibus, inquit, extollite manus vestras ad Deum. Et de nocte vigilauit spiritus meus ad te Deus, quoniam lux præcepta tua super terram. Et Dauidica cantica, multos mouentia fontes lachrymarum. Quippe cùm cantet, dicens: Laboraui in gemitu meo, lauabo per singulas noctes lectum meum, lachrymis meis stratum meum riga-

Horę aetē pora orationis apud monachos D. Chrysostomi tempore distributa.

Psalm. 153.

Psalm. 6.

Psalm.101. bo. Et iterum. Quia cinerem tanquam panem Psalm.141. manducabam. Et iterum: Quid est homo, quia innotuisti ei: aut filius hominis, quia reputas Psalm.48. eum? Homo vanitati similis factus est, & dies eius sicut vmbra prętereunt: &, Ne timueris cùm diues factus fuerit homo, vel cùm multiplicata fuerit gloria domus eius. Et rursum: Qui Psalm.67. habitare facit vnius moris in domo. &, Septies Psalm.118. in die laudaui te super iudicia iustitię tuę. Et ite- Ibidem. rum: Media nocte surgebam ad confitendum tibi super iudicia iustitię tuę. Facto autem die, quisque nostrûm alterum vocat, egressorum rationem agit, in forum educit, assistit magistratui, tremiscit, & pœnas metuit. Alius in tabernaculo, ad suum alius opus. Illi verò cùm rursum matutinas orationes celebrauerint, & hymnos, ad scripturarum lectionem conuertuntur. Sunt autem & qui libros transcribere docti, assignatum quisque sumens habitaculum, semper agit quietem, nugante nemine, nemine quicquam dicente. Tertiam, sextam, nonem, & vespertinas orationes celebrant. Et in quatuor partes diem dispartiti, dum singulę partes implentur, psalmodijs & hymnis Deum venerantur.

Tertia, sexta & nona hora orationis ex Ecclesiastica traditione.

48. HIERONYMVS in caput sextum Danielis: Tria autem sunt tempora, quibus Deo flectenda sunt genua: tertiam horam, sextam, & nonam, ecclesiastica traditio intelligit. Denique tertia hora descendit Spiritus sanctus super Apostolos. Sexta volens Petrus comedere, ad Actor.2.10. & 3. orationem ascendit in cœnaculum. Nona, Petrus & Ioannes pergebant ad templum.

49. IDEM ad Eustochium de custodia virginitatis, epistola vigesimasecunda capite decimo- 1. Thess. 5. sexto: Quanquam Apostolus orare nos semper iubeat, & sanctis etiam ipse sit somnus oratio: tamen diuisas orandi horas debemus habere, vt, Diuisas orandi horas cur habere debeamus. si fortè aliquo fuerimus opere detenti, ipsum nos ad officium tempus admoneat. Horam tertiam, sextam, nonam, diluculum quoque & vesperam, nemo est qui nesciat. Nec cibi sumantur, nisi oratione præmissa: nec recedatur à mensa, nisi referatur creatori gratia. Noctibus bis terque surgendum, reuoluenda, quæ de scripturis memoriter retinemus. Egredientes de hospitio, armet oratio: regredientibus de platea, oratio occurrat antequam sessio: nec prius corpusculum requiescat, quàm anima pascatur. Ad omnem actum, ad omnem incessum manus pingat crucem.

Horas canonicas decantabant sacræ virgines D. Hieronymi ætate.

50. AD eandem in Epitaphio Paulæ matris, epistola vigesimaseptima capite decimo, de monasterijs virginum, quas illa fundauerat, agens: Manè, hora tertia, sexta, nona, vespere, noctis medio, per ordinem psalterium cantabunt.

51. AQVISGRANENSE Concilium sub Ludouico Pio Imperatore primo, capite centesimo vigesimosexto, ex capite decimonono libri primi de officijs ecclesiasticis Isidori: Horam tertiam, & sextam, & nonam, Daniel & tres pueri supplicationibus deuouerunt, scilicet, vt ab ortu diei in tempus supplicationis tres horæ porrectæ, Trinitatis nobis reuerentiam declararent, pariliter à tertia ad sextam, atque inde ad nonam, per paria lucis interualla ratis dimensionibus terminata, Trinitas ter in die rogata coleretur. Illud etiam occurrit ad Actor.2. probationem venerabilis Trinitatis, quòd Spiritus sanctus hora tertia, hoc est, suo loco, & numero, & tempore, descendit ad terras, impleturus gratiam, quam Christus promisit. Nam & sexta hora Christus passus, in nonam patibuli cruciamenta porrexit. Tali enim sacramento legitimis ad precem temporibus, per ternas horas Trinitatis pertectio, aut laudatur celebritatibus, aut precibus impetratur: & si computetur diurna celebritas, per quaternarium vsque in vespertinum officium, hoc est, quater ternis significatur: quia mundus quadrifariò diuisus, in Trinitate saluatur. Siquidem & in nocte stationes, & v[illegible]æ militares, in quatuor partes diuisæ, ternis [illegible]atum spatijs secernuntur, vt & in ipsis nocturnis mundialibusque officijs, Trinitatis mysterium veneretur.

Matth. 27. Luc. 23.

Vespertina hora orationi consecrata.

52. CAPITE centesimo vigesimoseptimo, ex capite vigesimo eiusdem libri Isidori: Vespertinum diurni finis officium, diurnæ & alternæ lucis occasus est, cuius ex veteri testamento solennis celebratio est. Denique hoc tempore veterum sacrificia offerri, adolerique altario aromata, & thura, mos erat. Testis est hymnidicus ille, regio ac sacerdotali perfunctus officio, dicens: Dirigatur oratio mea, sicut incensum in conspectu tuo, eleuatio manuum mearũ sacrificium vespertinum. In nouo quoque testamento eo tempore Dominus & Saluator noster, cœnantibus Apostolis mysterium sui corporis & sanguinis initiò tradidit, vt tempus ipsum sacrificij, vesperum ostenderet seculi. Proinde in honore ac memoria tantorum sacramentorum, his temporibus adesse nos decet Dei conspectibus, & personare in eius cultibus, orationum nostrarum illi sacrificium offerentes, atque in eius laudibus pariter exultantes. Vesperum autem nominatus a sidere, quod vesper vocatur, & decidente sole exoritur. De quo Propheta dicit: Et vesperum super filios hominum consurgere facis.

Exod. 29. Psal. 140. Matth. 26. Marc. 14. Luc. 22. Iob 38.

Completorium.

53. CAPITE centesimo vigesimooctauo, ex vigesimoprimo capite Isidori: De Completis autem celebrandis, id etiam in partum inuenitur exemplis. Dauid Propheta dicente: Si ascendero in lectum strati mei, si dedero somnum oculis meis, & palpebris meis dormitationem, & requiem temporibus meis, donec inueniam locũ Domino, tabernaculum Deo Iacob. Quis non stupeat, tantam in Dei amore animi deuotionẽ, vt somnum sibi, sine quo vtique corpora humana deficiunt, penitus interdixerit, donec locum ac templum Domino fabricandum in pectore suo rex & propheta repetiret? Quæ res nos debet fortiter admonere, vt si ipsi locus Domini esse volumus, & tabernaculum eius, aut templum cupimus haberi, in quantum possumus, exempla sanctorum imitemur, ne de nobis dicatur, quod legitur: Dormiẽrunt somnum suum, & nihil inuenerunt omnes viri diuitiarum in manibus suis.

Psalm. 131. Psalm. 75.

Tertia, sexta & nona hora orationi consecrata. Daniel 6.

54. CAPITE centesimo vigesimonono, ex vigesimotertio capite eiusdem libri secundi Isidori: De matutinorum antiquitate & authoritate, testis est idem Dauid Propheta, dicens: In matutinis meditabor in te, quia fuisti adiutor meus. Et alibi: Præuenerunt oculi mei ad te diluculo, vt meditarer eloquia tua. Diluculo autem proinde oratur, quòd resurrectio Christi celebretur. Matutina autem luce radiante, Dominus & Saluator noster ab inferis resurrexit, quando cœpit oriri fidelibus lux,

Matutinæ preces. Psalm. 62. Psalm. 118.

quæ

quæ motiente Christo occiderat peccatoribus. Siquidem & eo tempore cunctis spes futuræ resurrectionis creditur, cùm iusti & omnes ab hac temporaria morte, quasi à sopore somni resurgentes, euigilabunt.

Nocturnæ preces. Isaiæ 26.

55. CAPITE centesimo trigesimo, ex vigesimosecundo capite libri primi Isidori: Antiqua est vigiliarum deuotio, familiare bonum omnibus sanctis. Isaias denique Propheta exclamat ad Dominum, dicens: De nocte vigilat spiritus meus ad te Deus, quia lux præcepta tua sunt super terrã. Item Dauid & regio & prophetico sanctificatus vnguento, ita canit: Media nocte surgebam ad confitendum tibi super iudicia iustitiæ tuæ. Hoc nanque tempore vastator angelus transiens, primogenita Ægyptiorum percussit. Vnde & nos vigilare oportet, ne periculo Ægyptiorum admisceamur. Idem etiam horis venturum se esse, in Euangelio Saluator asseruit: vnde & ad vigilandum auditores suos excitans, dicit: Beati serui illi, quos, cùm venerit, Dominus inuenerit vigilantes. Et si vespertina (inquit) hora venerit, & si media nocte, & si in gallicantu, & inuenerit eos vigilantes, beati sunt serui illi. Itaque & vos estote parati, quia nescitis, qua hora filius hominis venturus est. Siquidẽ nec verbis solùm docuit vigilias, sed etiam confirmauit exemplo. Nam testatur Euangelium, quia erat Iesus pernoctans in oratione Dei. Paulus quoque & Silas in custodia publica circa medium noctis orantes, hymnum, audientibus cunctis, vincti dixisse memorantur: vbi repentè terræmotu facto, & concussis carceris fundamẽtis, & ianuæ sponte apertæ, & omnium vincula sunt soluta. Vnde oportet his horis psallendi, orandique frequentiam nos in sanctis habere officijs, finemque nostrum, vel si aduenerit sub tali actu, expectare securius. Est autem quoddã genus hæreticorum, superfluas existimantium sacras vigilias, & spiritali operi infructuosas, dicentium iura temerari diuina, qui noctem fecit ad requiem, sicut diem ad laborem. Qui hæretici Græco sermone Nyctazontes, hoc est, somniculosi vocantur.

Marc. 13.

Luæ 6. Actor. 16.

Hæretici reprehendentes nocturnas preces siue Christianas vigilias.

56. ET capite centesimo trigesimoprimo: Studeant summoperè canonici prædictas horas vigilantissima cura custodire, & in his diuinum officium humiliter ac deuotè persoluere.

57. VIDE de horis Canonicis plura apud Rabanum libro secundo de institutione Clericorũ, capite primo & sequentibus: item apud Rupertum Tuitiensem libro primo de diuinis officijs, capite primo & sequentibus.

58. PSALMO centesimo decimooctauo: Memor fui nocte nominis tui Domine: & custodiui legem tuam. Media nocte surgebam ad confitendum tibi, super iudicia iustificationis tuæ. Septies in die laudem dixi tibi, super iudicia iustitiæ tuæ.

59. ET quinto: Quoniam ad te orabo: Domine manè exaudies vocem meam. Manè adstabo tibi & videbo: quoniam non Deus volens iniquitatem tu es.

60. ITEM quinquagesimoquarto: Vesperè, & manè, & meridie narrabo & annunciabo: & exaudiet vocem meam.

61. DANIELIS sexto, vt supra C testimonio vigesimooctauo.

62. ACTORVM tertio: Petrus autem, & Ioannes ascendebant in templum ad horam orationis nonam.

63. ET capite decimo: Postera autem die iter illis facientibus, & appropinquantibus ciuitati, ascendit Petrus in superiora vt oraret circa horam sextam.

64. ITEM capite decimosexto: Media autem nocte Paulus, & Silas orantes, laudabant Deum: & audiebant eos, qui in custodia erant.

VIII.

Cur in orando seduli & assidui esse debemus.

PRIMVM ob maximas & infinitas eorum, qui ritè precantur, vtilitates. Deinde, quòd oratio proprium & necessarium sit fidei exercitium. Habet præterea præceptum in diuinis literis[a] passim: neque modò frequentem, sed etiam eximiam plenamque consolationis & suauitatis promissionem. *Dico vobis*, inquit ipsa veritas[b] Christus, *omnia quæcunque orantes petitis, credite quia accipietis, & euenient vobis.* Et rursum: [c] *Ego dico vobis: Petite, & dabitur vobis: quærite, & inuenietis: pulsate, & aperietur vobis. Omnis enim, qui petit, accipit: & qui quærit, inuenit: & pulsanti aperietur.* Atque iterum: [d] *Si vos, cùm sitis mali, nôstis bona data dare filijs vestris: quanto magis pater vester, qui in cælis est, dabit bona petentibus se?* Talibus quidem dictis, vt rectè colligit Chrysostomus, [e] ac tali spe prouocauit nos ad orandum vniuersorum Dominus. Nos verò decet obtemperantes Deo, semper omnem vitã in laudibus Dei, precibusque transigere, maiore studio curam agentes diuini cultus, quàm vitæ nostræ. Sic enim contigerit semper viuere vitam homine dignam. Hæc ille.

Isidor. de summo bono lib. 3. cap. 7. Augustin. serm. 226. & 230. de temp. & epist. 121. c. 8. & sequent. Item serm. 5. de verb. Domin. c. 4. & seq. Cyprian. de orat. Domin. Ambros. lib. 3. de virgin. & ser. 93. de Nazario & Celso.

a Matth. 26. d Marc. 13. d Luæ 18. a b 11. a b 21. g Eccl. 18. c 21. a Rom. 12. c Philipp. 4. b Coloss. 4. a 1. Per. 4. b 1. Thessal. 5. c Ephes. 6. c. 1. Timoth. 5. a Hebr. 4. d Iacob 1. a 4. a 5. d

b Marc. 11. c Matth. 21. b 18. c d c Lucæ 11. b Matth. 7. b Ioan. 14. b 15. a 16. c 1. Ioan. 3. d 5. c Psal. 49. c 144. d Prou 15. d 2. Paral. 7. c Eccl. 2. b 3. a 18. a Leuit. 4. f g. 5. c d 6. a d Matth. 7. b Lucæ 11. c

e Lib. 1. de orando Deum. Vide etiã lib. 2. Item hom. 5. de incomprehensib. Dei natura, & ad populum Antioch hom. 71. & 79. Greg. hom. 27. in Euang. & in psalmum 6. pœnitentialem.

TESTIMONIA.

1. ISIDORVS libro tertio de summo bono, capite septimo: Hoc est remedium eius, qui vitiorum tentamentis exæstuat, vt quoties quolibet tangitur vitio, toties se ad orationem subdat, quia frequens oratio vitiorum impugnationem extinguit. Tamen perseueranter intendere oportet animum nostrum orando atque pulsando, quousque importunas desideriorum carnalium suggestiones, quę nostris obstrepunt sensibus, tortillima intentione superemus, ac tam diù insistere, quousque persistendo vincamus. Nam negligentes orationes, nec ab ipso homine impetrare valent quod volunt. Quando quisque orat, sanctum ad se Spiritum aduocat: at vbi aduenerit, confestim tentamenta dæmonum, qui se mentibus humanis immergunt, præsentiam eius ferre non sustinentes, effugiunt. Oratio, cordis est, non labiorum. Neque enim verba deprecantis Deus intendit, sed orantis cor adspicit. Quòd si tacitè cor oret, & vox sileat: quamuis homines lateat, Deum latere non potest, qui conscientiæ præsens est. Melius est autem cum silentio orare corde, sine sono vocis, quàm solis verbis, sine intuitu mentis. Nunquàm est sine gemitu orandum. Nam peccatorum recordatio, mœrorem gignit. Dum enim oramus, ad memoriam culpam reducimus, & magis tunc reos nos esse cognoscimus. Ideoque cùm Deo assistimus, gemere & flere debemus, reminiscentes quàm grauia sunt scelera, quæ commisimus, quamque dira inferni supplicia, quæ timemus. Mens qualem se in oratione offert, talem post orationem se conseruet. Nam nihil proficit oratio, si denuò committitur, vndè iam iterum venia postuletur. Ille enim precis desideratum effectum sine dubio percipit, qui, quod orando ablui postulat, delinquendo non iterat. Mens nostra cælestis est, & tunc orando Deum benè contemplatur, quãdo nullis terrenis curis, aut erroribus impeditur. Apta est enim ad bonum in sua natura, in aliena verò turbatur. Pura est oratio, quam in suo tempore seculi non interueniunt curæ: longè autem est à Deo animus, qui in oratione cogitationibus seculi fuerit occupatus. Tunc ergò veraciter oramus, quando aliundè non cogitamus. Sed valdè pauci sunt qui tales orationes habeant. Et licet in quibusdam sint, difficile tamen est vt semper sint. Mens quæ ante orationem vacans à Deo, in illicitis cogitationibus occupatur, dum in orationem venerit, confestim illi imagines rerum, quas nuper cogitauit, occurrunt, aditumque precis obstruunt, ne se mens libera ad cæleste desiderium erigat. Purgandus est itaque primùm animus, atque à temporalium rerum cogitationibus segregandus, vt pura acies cordis ad Deum verè, & simpliciter dirigatur. Nam reuerà tunc impetranda diuina munera credimus, quando simplici affectu assistimus, cùm oramus. Multis modis interrumpitur orationis intentio, dum se per incuriam vana mundi ingerunt in cuiuscunque orantis animo. Tunc autem diabolus magis cogitationes curarum secularium humanis mentibus ingerit, quando orantem adspexerit. Duobus modis oratio impeditur, ne impetrare quisque valeat postulata: hoc est, si aut quisque adhuc mala committit, aut si delinquenti sibi debita non dimittit. Quod geminum malum dum quisque à semetipso absterserit: protinùs secutus studio orationis incumbit, & ad ea, quæ impetrare precibus cupit, mentem liberè erigit. Qui læditur, non desistat orare pro se lædentibus: alioquin iuxta Domini sententiam peccat, qui pro inimicis non orat. Sicut nullum proficit in vulnere medicamentum, si adhuc ferrum in eo sit: ità nihil proficit oratio illius, cuius adhuc dolor in mente, vel odium manet in pectore. Tantus debet esse orantis erga Deum affectus, vt non desperet precis effectum. Inaniter autem oramus, si ipsi fiduciam non habemus. Petat ergo, vt Apostolus ait, vnusquisque in fide, nihil dubitans: nam qui dubitat, similis est vndæ maris, quæ à vento fertur atque dispergitur. Diffidentia nascitur impetrandi orata, si se adhuc animus sentiat circa peccandi affectionem versari. Non enim potest habere precis certam fiduciam, qui adhuc in præceptis Dei pigritat, & peccandi recordatione delectatur. Qui à præceptis Dei auertitur, quod in oratione postulat, accipere non meretur; nec impetrat ab illo bonum quod poscit, cuius legi non obedit. Si enim id quod Deus præcepit, facimus: id quod petimus, sine dubio obtinemus. Nam sicut scriptum est, Qui auertit aurem suam ne audiat legem, oratio eius execrabilis erit. Multum apud Deum vtraque sibi necessariò commendatur, vt oratione operatio, & opere fulciatur oratio. Vndè etiam Ieremias ait: Leuemus corda nostra cum manibus ad Deum. Cor enim cum manibus leuat, qui orationem cum opere subleuat. Nam quicunque orat, & non operatur, cor leuat, & manus non leuat. Quisquis verò operatur, & non orat, leuat manus, & cor non leuat. Sed quia operari necesse est & orare, benè iuxta vtrunque dictum est, Leuemus corda nostra cum manibus ad Dominum, ne de negligentia mandatorum corde reprehendamur, dum salutem nostram obtinere, aut sola oratione, aut sola operatione contendimus. Postquàm bonum opus agimus, lachrymæ orationum fundantur, vt meritum actionis humilitas impetret precis. Culpabiliter manus ad Deum expandit, qui facta sua orando iactanter prodit, sicut Pharisęus in templo iactanter orabat, seque magis, quàm Deum de operibus iustis laudari volebat. Quorundam oratio in peccatum conuertitur, sicut de Iuda proditore scribitur. Qui enim iactanter orat, laudem appetendo humanam, non tolùm eius oratio non delet peccatum, sed etiam ipsa vertitur in peccatum. Sic Iudæi, & Hæretici, qui licet ieiunare & orare videantur, eorum tamen oratio non delet peccatum, nec ad purgationis proficit meritum, sed mutatur potiùs in peccatum. Ideo interdum oratio electorum in precibus eorum differtur, vt impiorum peruersitas augeatur. Verùm dum iusti temporaliter audiuntur, pro eorum fit salute, qui eos affligunt: vt dum illis temporali remedio subuenitur, prauorum oculi ad conuersionem aperiantur. Vndè & trium puerorum frigidus ignis fuit, vt Nabuchodonosor Deum verum agnosceret. Sicut & Propheta in psalmis ait: Propter ini-

Oratio remedium est tentationũ.

Perseuerantia opus est.

Spiritũ sanctum aduocat feruens oratio.

Cũ gemitu orandum.

Alienæ curæ, & cogitationes arcendæ.

Dæmon orationes nostras impedire conatur.

Similia habet Gregorius lib. 10. Moralium, ca. 17. & 18.

Geminum orationis impedimẽtum. Matth 5.

Fiducia impetrandi adhit. Iacob 1.

Diffidentię causa quæ sit.

Prouer. 28.

Orationi iungenda est bona operatio. Thren. 3. Gregor. 18. Moral. cap. 3. & Hiero. inc. 3. Thré. idé dicunt.

Iactantia cuitanda in orando. Luc. 18.

Psalm. 108.

Daniel 3.

Psalm. 68.

Cur quidã tardius exaudiantur.

micos meos etipe me. Proindè tardius exaudiuntur quorundam orationes, vt dum differuntur, fortiùs excitati, maioribus præmijs cumulentur, exemplo pruinarum & repreſſione meſſium, in quibus quanto tardiùs ſata ſemina exeunt, tanto ad frugem cumulatius creſcunt. Quoties orantes non citò exaudimur, noſtra nobis facta in oculis proponamus, vt hoc ipſum quod differtur, diuinæ reputetur iuſtitiæ, & culpæ noſtræ. Interdum, quod perſeueranter orantes, non citò exaudimur, vtilitatis noſtræ eſt, non aduerſitatis. ſæpè enim multos Deus non exaudit ad voluntatem, vt exaudiat ad ſalutem. Multi orantes non exaudiuntur, quia prouidendo illis Deus meliora quam petunt, reſeruat, ſicut contingere ſolet paruulis, qui ne in ſcholis vapulent, Deum exorant: ſed non datur illis poſtulationis effectus, quia impeditur talis auditio ad profectum. Non aliter quibuſdam contingit electis. Deprecantur enim Deum pro nonnullis vitæ huius commodis, vel aduerſis. Prouidentia verò diuina temporaliter eorum deſiderio minimè conſulit: quia meliora illis in æternum promittit. Oratio priuatis locis opportunis funditur, magiſque obtentum impetrat, dum Deo tantùm teſte depromitur.

Orare in abſcondito.

Matth. 6.

Proprium autem hypocritarum eſt, offerre ſe in oratione videntibus, quorum fructus eſt non Deo placere, ſed gloriam ab hominibus comparare. Non in multi loquio exaudiuntur homines à Deo, quaſi plurimis eum verbis conentur inflectere. Neque enim conciliat eum multiplex orantis ſermo, ſed plura ſinceraque orationis intentio. Bonum eſt, corde ſemper orare: bonum etiam, & ſono vocis Deum ſpiritalibus hymnis glorificare. Nihil eſt, ſola voce canere ſine cordis intentione: ſed, ſicut ait Apoſtolus, Cantantes in cordibus veſtris, hoc eſt, non ſolùm voce, ſed & corde pſallantes. Vndè & alibi: Pſallam ſpiritu, pſallam & mente. Sicut orationibus regimur, ita pſalmorum ſtudijs delectamur. Pſallendi enim vtilitas triſtitia corda conſolatur, gratiores mentes facit, faſtidioſos oblectat, inertes exuſcitat, peccatores ad lamenta inuitat. Nam quanuis dura ſint carnalium corda, ſtatim vt pſalmi dulcedo inſonuerit, ad effectum pietatis animum eorum inflectit. Dum Chriſtianum non vocis modulatio, ſed tantùm verba diuina, quæ ibi dicuntur, debeant commouere: neſcio tamen quo pacto modulatione canentis, maior naſcitur compunctio cordis. Multi enim reperiuntur, qui cantus ſuauitate commoti, ſua crimina plangunt, atque ex ea parte magis flectuntur ad lachrymas, ex qua pſallentis inſonuerit dulcedo tuauiſſima. Oratio in præſenti tantùm vita pro remedio peccatorum effunditur: pſalmorum autem decantatio, perpetuam Dei laudem demonſtrat in gloriam ſempiternam, ſicut ſcriptum eſt: Beati qui habitant in domo tua Domine, in ſecula ſeculorum laudabunt te. Cuius operis miniſterium quicunque fideliter intentaque mente exequitur, quodammodò angelis ſociatur.

Oratio vocalis.

Epheſ. 5.

1. Cor. 14.

Pſallendi vtilitas.

Pſal. 83.

2. AVGVSTINVS ſermone ducenteſimo vigeſimoſexto de tempore: Oratio iuſti, clauis eſt cæli. Aſcendit precatio, & deſcendit Dei miſeratio. Licet alta ſit terra, altum cælum, audit tamen Deus hominis linguam, ſi mundam habeat conſcientiam.

Oratio iuſti clauis eſt cæli.

3. IDEM ſermone ducenteſimo trigeſimo de tempore: Oratio eſt refectio ieiuniorum, aduocat gratiam Spiritus ſancti. Oratio duritiam cordis mollit, auſteritatem temperat, ieiunium dulcificat. Sicut enim ſine potu non eſt plena refectio, ſic & ieiunium ſine oratione non poteſt animam perfectè nutrire. Quid autem oratio, &c. vt ſuprà quæſtione præcedenti, A teſtimonio tertio.

Ieiunio adeſſe debet oratio.

4. ET epiſtola centeſima vigeſimaprima ad Probam, capite octauo: Propter hanc adipiſcendam vitam beatam, ipſa vera vita beata nos orare docuit, non in multiloquio, tanquam eo fiat vt exaudiamur, quo loquaciores ſumus, cùm eum oremus, qui nouit, ſicut ipſe Dominus ait, quid nobis neceſſarium ſit, prius quàm petamus ab eo. Vndè mirum videri poteſt, quamuis multiloquium prohibuerit, cur nos ſic orare adhortatus ſit, qui nouit quid nobis neceſſarium ſit, priuſquàm petamus ab eo, vt diceret, Oportet ſemper orare, & non deficere: viduæ cuiuſdam propoſito exemplo, quæ de ſuo aduerſario cupiens vindicari, iudicem iniquum ſæpè interpellando flexit ad audiendum, non iuſtitia nec miſericordia permotum, ſed tædio ſuperatum: vt hinc admoneremur, quanto certiùs nos exaudiat miſericors & iuſtus Dominus Deus ſine intermiſſione orantes, quando illa nec ab iniquo, & impio iudice potuit aſſidua interpellatione contemni: & quàm libens atque placatus bona deſideria impleat eorum, à quibus aliena peccata nouit ignoſci, ſi quò cupiebat illa peruenit, quæ voluit vindicari. Ille quoque, cui amicus de via venerat, nec quod ei apponeret habebat, ab amico ſibi tres panes cupiens commodari, quibus fortaſsè ipſa Trinitas vnius ſubſtantiæ figurata eſt, iam cum ſuis ſeruis dormientem petitor inſtantiſſimus & moleſtiſſimus excitauit, vt daret ei quantos volebat, magis & ipſe vitando tædium, quàm beneuolentiam cogitando: vt hinc intelligeremus, ſi dare cogitur, qui cum dormiat, à petente excitatur inuitus; quanto det benignius, qui nec dormire nouit, & dormientes nos excitat vt petamus. Hinc eſt & illud: Petite, & accipietis: quærite, & inuenietis: pulſate, & aperietur vobis. Omnis enim qui petit, accipit, & quærens inuenit, & pulſantia peritur: aut quis eſt ex vobis homo, à quo filius ſuus panem petit, nunquid lapidem porrigit ei? aut ſi piſcem petit, nunquid ſerpentem porrigit illi? aut ſi ouum petit, nunquid porrigit ei ſcorpium? Si ergo vos, cùm ſitis mali, nôſtis bona data dare filijs veſtris, quanto magis pater veſter cæleſtis dabit bona petentibus ſe? Cùm ergo ſecundum tria illa, quæ commendat Apoſtolus, fides ſignificetur in piſce, vel propter aquam baptiſmi, vel quòd in huius ſeculi fluctibus integra eſt: cui contrarius eſt ille ſerpens, qui vt non crederetur Deo, venenoſa fraude perſuaſit: Spes in ouo, quia vita pulli nondum eſt, ſed futura eſt, nec iam videtur, ſed adhuc ſperatur: Spes enim quæ videtur, non eſt ſpes: cui contrarius eſt ſcorpius, quoniam qui ſperat æternam vitam, quæ retrò ſunt obliuiſcitur, & in anteriora ſe extendit: cui noxium eſt retrò reſpicere, ſcorpius autem ex ea parte cauendus eſt, qua venenatam, & aculeatam caudam retrorſum habet: Charitas, in pane: Maior enim horum charitas, & in cibis

Ad repugnet ſemper orare, & in oratione multiloquã eſſe.

Luc. 18. Explicatio parabolæ de iniquo iudice.

Matth. 6.

Luc. 11. De amico dormiente, & tribus panibus.

Matth. 7. Luc. 11.

De pane, piſce, & ouo.

Rom. 8.

Philip. 3.

1. Cor. 13.

vtique vincit cætera panis vtilitas: cui contrarius est lapis, quorum dura corda respuunt charitatem; siue aliud aliquid congruentius illa significent, tamen qui nouit bona data dare filijs suis, petere nos, & quærere, & pulsare compellit. Quod quare faciat, qui nouit quid nobis necessarium sit, priùs quam petamus ab eo, mouere animum potest, nisi intelligamus quòd Dominus & Deus noster non voluntatem nostram sibi velit innotescere, quam non potest ignorare; sed exerceri in orationibus desiderium nostrum, quò possimus capere quod præparat dare. Illud enim valdè magnum est, sed nos ad capiendum parui & angusti sumus. Ideò nobis dicitur: Dilatamini, ne iugum ducentes cum infidelibus. Tanto quippe illud, quod valdè magnum est, quod nec oculus vidit, quia non est color? nec auris audiuit, quia non est sonus; nec in cor hominis ascendit, quia cor hominis illuc debet ascendere, fumemus capacius, quanto id & fidelius credimus, & speramus firmius, & desideramus ardentius.

Cur Deus orari velit, cùm tamen nō ignoret quę sint nobis necessaria.

2. Cor. 6.

1. Cor. 2.

5. CAPITE nono: In ipsa ergo fide, & spe, & charitate continuato desiderio semper oramus. Sed ideò per certa interualla horarum & temporum etiam verbis rogamus Deum, vt illis rerum signis nosipsos admoneamus, quantúque in hoc desiderio profecerimus, nobisipsis innotescamus, & ad hoc augendum nosipsos actiùs excitemus. Dignior enim sequetur effectus, quem feruentior præcedit affectus. Ac per hoc & quòd ait Apostolus; Sine intermissione orate: quid est aliud, quàm beatam vitam, quæ nulla nisi æterna est, ab eo qui eam solus dare potest, sine intermissione desiderare? Semper ergo hanc a Domino Deo desideremus, & oramus semper. Sed ideò ab aliis curis atque negocijs, quibus ipsum desiderium quodam modo tepescit, certis horis ad negocium orandi mentem reuocamus, verbis orationis nosipsos admonentes in id, quod desideramus, intendere, ne quod tepefieri cœperat, omnino frigescat, & penitùs extinguatur, nisi crebriùs inflammetur.

Cur verbis oramus, idque certis horarū interuallis.

1. Thess. 5.

Colos. 4.

Vndè & illud quod idem Apostolus ait: Postulationes veteræ innotescant apud Deum: non sic accipiendum est, tanquàm Deo innotescant, qui eas & antequàm essent vtique nouerat, sed nobis innotescant apud Deum per tolerantiam, non apud homines per iactantiam. Aut fortè etiam innotescant angelis, qui sunt apud Deū, vt quodammodò eas offerant Deo, & de his cōfidant, & quod eo iubente implendum esse cognouerint, sicut oportere ibi cognouerint, hoc nobis vel euidenter, vel latēter apportent. Dixit enim angelus homini: Et nunc quando orabas tu, & Sara, ego obtuli orationem vestram in conspectu charitatis Dei.

Angeli offerunt orationes nostras Deo.

Tob. 12.

6. CAPITE decimo: Quæ cùm ita sint, etiam cùm diù orare vacat, id est, cum alia bonarum, & necessariarum actionum non impediuntur officia, quamus & in eis, vt dixi, desiderio illo semper orandum sit, non est improbum nec inutile. Neque enim, vt nonnulli putant, hoc est orare in multiloquio, si diutius oretur. Aliud est sermo multus, aliud diuturnus affectus. Nam & de ipso Domino scriptum est, quod pernoctauerit in orando, & quod prolixius orauerit: vbi quid aliud quàm nobis præbebat exemplum, in tempore precator opportunus, cum Patre exauditor æternus? Dicuntur fratres in Ægypto crebras quidem habere orationes, sed eas tamen breuissimas, & raptim quodammodò iaculatas, ne illa vigilanter erecta, quæ oranti plurimum necessaria est, per productiores moras euanescat atque hebetetur intentio. Ac per hoc etiam ipsi satis ostendunt hanc intentionem, sicut non est obtundenda, si perdurare non potest, ita si perduauerit, non cito esse rumpendā. Absit enim ab oratione multa locutio, sed non desit multa precatio, si feruens perseuerat intentio. Nam multum loqui, est in orando rem necessariam superfluis agere verbis. Multum autem precari, est ad eum, quem precamur, diuturna & pia cordis excitatione pulsare. Nam plerunque hoc negocium plus gemitibus quàm sermonibus agitur, plus fletu quàm affatu. Ponit autem lachrymas nostras in conspectu suo, & gemitus noster non est absconditus ab eo, qui omnia per verbum condidit, & humana verba non quærit.

Orationes iaculatorię.

Multū loqui & multum precari, quomodò differant.

Psalm. 55. & 37.

7. CAPITE vndecimo: Nobis ergò verba necessaria sunt, quibus commoneamur, & inspiciamus quid petamus, nō quibus Dominum, seu docendum, seu flectendum esse credamus. Cum ergò dicimus: Sanctificetur nomen tuum: nosipsos admonemus desiderare, vt nomen eius, quod semper sanctum est, etiam apud homines sanctum habeatur, hoc est, non contemnatur, quod non Deo, sed hominibus prodest. Et in eo quod dicimus: Adueniat regnum tuū, quod seu velimus, seu nolimus, vtique veniet, desiderium nostrum ad illud regnum excitamus, vt nobis veniat, atque nos in eo regnare mereamur. Cum dicimus: Fiat voluntas tua sicut in cęlo & in terra: nobis ab illo precamur ipsam obedientiam, vt sic in nobis fiat voluntas eius, quemadmodum fit in cælestibus ab angelis eius. Cum dicimus; Panem nostrum quotidianum da nobis hodiè: per id quod dicitur, Hodiè, significatur hoc tempore, vbi vel illam sufficientiam petimus, à parte quæ excellit: id est, nomine panis totam significantes, vel sacramentum fidelium, quod in hoc tempore necessarium est, non tamen ad huius temporis, sed ad illam æternam felicitatem assequendam. Cùm dicimus; Dimitte nobis debita nostra, sicut nos dimittimus debitoribus nostris: nos admonemus & quid petamus, & quid faciamus, vt accipere mereamur. Cum dicimus; Ne nos inferas in tentationem: nos admonemus hoc petere, ne deserti eius adiutorio, alicui tentationi vel consentiamus decepti, vel cedamus afflicti. Cùm dicimus; Libera nos à malo: nos admonemus cogitare, nondum nos esse in eo bono, vbi nullum patiemur malum. Et hoc quidem vltimum, quod in Dominica oratione positum est, tam latè, tamque euidenter & manifestè patet, vt homo Christianus in qualibet tribulatione constitutus, in hoc gemitus edat, in hoc lachrymas fundat, hinc exordiatur, in hoc immoretur, ad hoc terminet orationem. His enim verbis res ipsas memorię nostræ commendari oportebat.

Luc. 11. Matth. 6.

Breuis expositio Orationis Dominicę.

1. petitio.

2. petitio.

3. petitio.

Quarta.

Quinta.

Sexta.

Septima.

Orare in multiloquio, & diù orare, non idem valēt. Luc. 6. & 22.

8. CAPITE duodecimo: Nam quamliber alia verba dicamus, quę affectus orantis vel præcedendo formet vt clareat, vel consequendo attendit vt crescat, nihil aliud dicimus, quàm quod in ista Dominica oratione positum est, si rectè & congruenter oramus. Quisquis autem id dicit, quod ad illam Euangelicam pre-

Quæcūque postulanda sunt a Deo, oratione Dominica continentur.

eem pertinere non possit, etiam si non illicitè órat, carnaliter orat: quod nescio quemadmodum non dicatur illicitè, quandoquidem spiritu renatos non nisi spiritaliter decet orare. Qui enim dicit, verbi gratia: Clarificate in omnibus gentibus, sicut clarificatus es nobis. Et; Propheтę tui fideles inueniantur: quid aliud dicit quàm; Sanctificetur nomen tuum? Qui dicit, Deus virtutum conuerte nos, & ostẽde faciem tuam, & salui erimus: quid aliud dicit quàm; Veniat regnum tuum? Qui dicit, Itinera mea dirige secundùm verbum tuum, & ne dominetur mei omnis iniquitas: quid aliud dicit quàm; Fiat voluntas tua, sicut in cælo & in terra? Qui dicit; Paupertatem & diuitias ne dederis mihi: quid aliud dicit quàm; Panem nostrum quotidianum da nobis hodiè? Qui dicit; Memento Domine Dauid & omnis mansuetudinis eius: aut; Domine, si feci istud, si est iniquitas in manibus meis, si reddidi retribuentibus mihi mala: quid aliud dicit quàm; Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris? Qui dicit; Aufer à me concupiscentias ventris, & desiderium concubitus, ne appræhendat me: quid aliud dicit quam; Ne nos inferas in tentationem? Qui dicit? Eruе me de inimicis meis Deus, & ab insurgentibus super me libera me: quid aliud dicit quàm; Libera nos à malo? Et si per omnia precationum sanctarum verba discurras, quantum existimo, nihil inuenies quod non ista Dominica contineat & concludat oratio. Vndè libetum est, aliis atque alijs verbis, eadem tamen in orando dicere, sed non debet esse liberum alia dicere. Hæc & pro nobis, & pro nostris, & pro alienis, atque pro ipsis inimicis sine fluctu dubitationis oranda sunt: quanuis alius pro isto, alius pro illo, sicut se habent propinquitates vel longinquitates necessitudinum, in corde orantis oriatur aut excellat affectus. Qui autem dicit in oratione, verbi gratia: Domine, multiplica diuitias meas, aut da mihi tantas, quantas illi vel illi dedisti, aut honores meos auge, aut fac me in hoc seculo præpotentem atque clarentem, vel si quid huiusmodi est; & hæc dicit, eorum habens concupiscentiam, non id attendens, vt ex his secundùm Deum prosit hominibus: puto eum non inuenire in oratione Dominica, quò possit hæc vota coaptare. Quamobrem pudeat saltem petere, quæ non pudet cupere: aut si & hoc pudet, sed cupiditas vincit, quanto melius hoc petitur, vt etiam ab isto cupiditatis malo liberet, cui dicimus, Libera nos a malo?

Ad primã petitionem cuiusmodi preces referantur. Eccl.36.
Ad secundam. Psalm. 79.
Ad tertiam. Psalm. 118.
Ad quartã. Prouer. 30.
Ad quintã. Psalm. 131.
Psalm. 7.
Ad sextam. Eccl.23.
Ad septimam. Psalm. 58.
Non sunt alia postulãda, quam uis alijs atque alijs verbis vti liceat.

9. CAPITE decimoquarto: Nonnullis impatientibus Dominus Deus quod petebant cõcessit iratus, sicut contra Apostolo negauit propitius. Nam legimus Israëlitæ quid, & quomodò rogauerint, & acceperint; sed expleta concupiscentia, impatientia est grauiter castigata. Dedit & regem petentibus secundùm cor eorũ, sicut scriptum est, non secundùm cor suum. Dedit etiam quod diabolus postulauit, vt probandus eius famulus tentaretur. Exaudiuit rogantes & immundos spiritus, vt in multos suos legio dæmonum mitteretur. Hæc scripta sunt, ne fortè se quisque magni pendat, si fuerit exauditus, cùm aliquid impatienter petit, quod non impetrare plus prosit: aut se abijciat, & de diuina erga se miseratione desperet, si non exaudiatur, cùm fortè aliquid petit, quo accipiendo affligatur atrocius, vel à prosperitate corruptus penitùs euertatur. In talibus ergò, quid oremus sicut oportet, nescimus. Vndè si aliquid contià, quàm oramus, acciderit, patienter ferendo, & in omnibus gratias agendo, hoc potius oportuisse, quod Dei, non quod nostra voluntas habuit, minimè dubitare debemus. Nam & huiusmodi exemplum præbuit nobis ille mediator, qui cùm dixisset: Pater, si fieri potest, transeat à me calix iste, humanam in se voluntatem ex hominis susceptione transformans, continuo subiecit: Verùm non quod ego volo, sed quod tu vis pater. Vndè non immeritò per vnius obedientiam iusti constituuntur multi.

Impetrare quod petitur non est semper salutare. Num.11. 1.Reg.8.
Iob 1.& 2. Luc.8.
Rom.8.
Matth.26.

10. IDEM Augustinus sermone quinto de verbis Domini capite quarto: Si vis habere iustitiam, esto mendicus Dei, qui te paulò antè ex Euangelio vt peteres, quæreres, pulsares, monebat. Mendicum suum sciebat, & eccè paterfamilias, & magnus diues, diuitiarum scilicet spiritualium & æternarum, hortatur, & dicit tibi: Pete, quære, pulsa. Qui petit, accipit; quærens inuenit; pulsanti aperietur. Hortatur vt petas: negabit quod petis? Attende à contrario similitudinem vel comparationem, sicut de illo diuite iniquo, hortantem nos ad orationem: quando ait Dominus: Erat quidam iudex in ciuitate, qui nec Deum timebat, nec hominem reuerebatur. Quædam vidua interpellabat eum quotidiè, & dicebat: Vindica me. Et nolebat ille per multum tempus. Illa interpellare non desinebat, & fecit tædio, quod nolebat beneficio. Sic enim à contrario nos admonuit vt petamus. Et capite quinto: Venit, inquit, ad amicum suum, cui hospes venerat; & cœpit pultare & dicere: Hospes mihi venit, commoda mihi tres panes: respondit ille: Iam requiesco, & mecum serui mei requiescunt. Ille non cessat, astat, instat, pulsat; & tanquàm amicus ab amico mendicat. Et quid ait? Dico vobis, quia surgit, & non propter amicitiam eius, sed propter improbitatem dat illi quantos voluerit. Non propter amicitiã, quia amicus eius sit, sed propter improbitatem. Quid est, propter improbitatem? Quia pulsare non desistit: quia & cùm esset negatum, non se auertit. Ille qui nolebat dare, quod petebatur fecit, quia ille in petendo non defecit. Quanto magis dabit Deus bonus, qui nos hortatur vt petamus: cui displicet, si non petamus? Sed cùm aliquando tardiùs dat, commendat dona, non negat. Diù desiderata, dulcius obtinentur; citò autem data, vilescunt. Pete, quære, insta. Petendo & quærendo crescis vt capias. Seruat tibi Deus quod non vult citò dare; vt & tu discas magna magnè desiderare. Indè oportet semper orare, & non deficere. Item capite septimo: Sed petitur & à nobis: mendici enim Dei sumus: Vt agnoscat ille mendicos suos, agnoscamus nos nostros.

Deus monet vt petamus.
Matth.7.
Luc.18.
Luc.11.
Cur differat dare nõnunquam.
Sumus Dei mendici.

11. CYPRIANVS de oratione Dominica: Cum Christum habeamus apud Patrem aduocatum pro peccatis nostris: quando peccatores pro delictis nostris petimus, aduocati nostri verba promamus. Nam cum dicat, quia quodcunque petierimus à patre in nomine eius, dabit nobis: quanto efficacius impetramus, quod petimus in Christi nomine, si petamus ipsius oratione? Sit autem orantibus sermo & precatio cum disciplina, quietem continens, &

Quantam vim habeat apud Deũ patrem oratio Dominica.
Ioan.16.

pusorem. Cogitemus nos sub conspectu Dei stare : placendum est diuinis oculis, & habitu corporis, & modo vocis. Et post pauca : Qualia autem sint, fratres dilectissimi, orationis Dominicæ sacramenta, quàm multa, quàm magna, breuiter in sermone collecta, sed in virtute spiritaliter copiosa ? vt nihil omninò prætermissum sit, quod non in precibus atque orationibus nostris cælestis doctrinæ compendio comprehendatur. Ibidem : Nec verbis tantùm, sed & factis Dominus orare nos docuit, ipse orans frequenter & deprecans, & quid facere nos oporteret, exempli sui contestatione demonstrans, sicut scriptum est : Ipse autem fuit secedens in solitudinem, & adorans. Et iterùm : Exiit in montem orare, & fuit pernoctans in oratione Dei. Quòd si ille orabat, qui sine peccato erat, quanto magis peccatores oportet orare ? Et si ille per totam noctem iugiter vigilans continuis precibus orabat : quanto nos magis in frequentanda oratione debemus nocte vigilare ? Orabat autem Dominus, & rogabat non pro se : quid enim pro se innocens precaretur ? sed pro delictis nostris, sicut & ipse declarat, cùm dicit ad Petrum : Ecce satanas expetiuit, vt vos vexaret quomodò triticum : ego autem rogaui pro te, ne deficiat fides tua. Et postmodùm pro omnibus patrem deprecatur, dicens : Non pro his autem rogo solis, sed & pro illis, qui credituri sunt per verbum ipsorum in me, vt omnes vnum sint, sicut tu pater in me, & ego in te, vt & ipsi in nobis vnum sint. Magna Domini propter salutem nostram benignitas pariter & pietas, vt non contentus quòd nos sanguine suo redimeret, adhuc pro nobis amplius & rogaret. Quando autem stamus ad orationem, fratres dilectissimi, vigilare & incumbere ad preces toto corde debemus. Cogitatio omnis carnalis & secularis abscedat, nec quicquam tunc animus, quàm id solum cogiter, quod precatur. Ideò & sacerdos ante orationem præfatione præmissa, parat fratrum mentes, dicendo : Sursum corda : vt dum respondet plebs, Habemus ad Dominum, admoneatur nihil aliud se quàm Dominum cogitare debere. Claudatur contra aduersarium pectus, & soli Deo pateat, nec ad se hostem Dei, tempore orationis adire patiatur : obrepit enim frequenter & penetrat, & subtiliter fallens, preces nostras à Deo auocat, vt aliud habeamus in corde, & aliud in voce, quando intentione syncera Dominum debeat non vocis sonus, sed animus & sensus orare. Quæ autem segnitia est, alienari & rapi ineptis cogitationibus & prophanis, cùm Dominum deprecaris, quasi sit aliud quod magis debeas cogitare, quam quod cum Deo loquaris ? Quomodo te audiri à Deo postulas, cùm te ipse non audias ? Vis esse Deum memorem tui cùm rogas, quando tu ipse memor tui non sis ? Hoc est, ab hoste in totum non cauere : hoc est, quando oras Deum, manifestatem Dei negligentia orationis offendere : hoc est, vigilare oculis & corde dormire, cùm debeat Christianus, & cùm dormit oculis, corde vigilare : sicut scriptum est ex persona Ecclesiæ loquentis in Cantico Canticorum : Ego dormio, & cor meum vigilat. Quapropter solicitè & cautè Apostolus admonet, dicens : Instate orationi, vigilantes in ea : docens scilicet & ostendens, eos impetrare quod postulant de Deo posse, quos Deus videat in oratione vigilare. Orantes autem, non infructuosis, nec nudis precibus ad Deum veniant. Inefficax petitio est, cùm precatur Deum sterilis oratio. Nam cùm omnis arbor non faciens fructum, excidatur, & in ignem mittatur : vtique & sermo non habens fructum, promereri Deum non potest, qui nulla est operatione fœcundus. Et ideò scriptura diuina instruit, dicens : Bona est oratio cum ieunio, & eleemosyna. Nam qui in die iudicij præmium pro operibus, & eleemosynis redditurus est, hodiè quoque ad orationem, cum operatione venienti, benignus auditor est. Sic denique Cornelius Centurio cùm oraret, meruit audiri : Fuit faciens multas eleemosynas, in plebem, & semper orans Deum : huic circa horam nonam oranti astitit angelus, testimonium reddens sui operis, & dicens : Corneli, orationes tuæ & eleemosynæ tuæ ascenderunt ad memoriam coram Deo. Citò orationes ad Deum ascendunt, quas ad Deum merita nostri operis imponunt. Sic & Raphael angelus Tobiæ oranti semper, & semper operanti, testis fuit, dicens : Opera Dei reuelare & confiteri, honorificum est. Nam quando orabas tu & Sara, ego obtuli memoriam orationis vestræ in conspectum claritatis Dei.

12. AMBROSIVS libro tertio de virginibus : Oratio quoque nos Deo crebra commendet. Si enim Propheta dicit, Septies in die laudem dixi tibi, qui regni erat necessitatibus occupatus, quid nos facere oportet, qui legimus, Vigilate & orate, ne intretis in tentationem ? Certè solennes orationes cum gratiarum actione sunt deferendæ, cùm è lomino surgimus, cùm prodimus, cùm cibum paramus sumere, cum sumpserimus, & hora incensi, cum denique cubitum pergimus. Sed etiam in ipso cubili volo psalmos cum oratione Dominica frequenti contexas vice, vel cum euigilaueris, vel antequàm corpus sopor irriget, vt te in ipso quietis exordio rerum secularium cura liberam, diuina meditantem somnus inueniat. Denique etiam ille philosophiæ ipsius qui nomen inuenit, quotidiè priusquam cubitum iret, tibicinem iubebat molliora canere, vt anxia curis secularibus corda mulceret. Sed ille, sicut is qui laterem lauat, secularia secularibus frustrà cupiebat abolere. Magis enim se oblinebat luto, qui remedium à voluptate quærebat. Nos autem terrenorum vitiorum colluuione detersa, ab omni inquinamento carnis mentium interna mundemus. Symbolum quoque specialiter debemus, tanquam nostri signaculum cordis, antelucanis horis quotidiè recensere. Quò etiam, cum horremus aliquid, animo recurrendum est. Quando enim sine militiæ sacramento miles in tentorio, bellator in prælio ?

13. IDEM in sermone nonagesimotertio in natali sanctorum martyrum Nazarij & Celsi, (qui alijs est nonagesimussecundus :) Oratio, quæ castitatis, iustitiæ, eleemosynarum operibus adiuuatur, excedit mundum, penetrat paradisum, euolat vsque ad ipsum summæ maiestatis, angelo conferente, conspectum, sicut quodam loco vox testatur angelica : Et cum tu, inquit, orares, ego obtuli orationem tuam in conspectu claritatis Dei. Beata anima, charissimi, cuius votum, cuius compunctionis incen-

Orationi opera bona iungenda sunt. Matth 5. & 7.

Tob. 12.

Act. 10.

Merita nostri operis.

Tob. 12.

Oratio sit frequens. Psalm. 118.

Matth. 26. Quibus horis quotidie orandum.

Vt orationis operibus bonis commendetur.

Tobiæ 12.

Orationem Dominicam omnia alia precationum genera cõprehenduntur.

Exemplo suo ad orandum Saluator nos excitauit. Mar. 1. Luc. 6.

Christus nõ pro se, sed pro nobis orabat. Luc. 22.

Ioan. 17.

Quã attento animo incumbendum sit orationi.

Sursum corda.

Inuehitur in eos, qui sub oratione peregrinantur animo.

Cant 5.

Coloss. 4.

ſum, cuius ſupplicationis holocauſtum, nulla infidelitate tumiduum, nullo carnalis illecebræ fœtore pollutum, nulla ſæuitia cruentum, nulla odij ſimultate maculatum, ſed fide igneum, conſcientia nitidum, ſinceritate cordis odoriferum, concordia & charitate perfectum, vſque ad Dei vultum per cæleſtium nunciorum defertur obſequia.

14. MATTHÆI vigeſimoſexto: Vigilate, & orate vt non intretis in tentationem.

15. MARCI decimotertio: Videte, vigilate, & orate: neſcitis enim quando tempus ſit.

16. LVCÆ decimooctauo: Dicebat autem & parabolam ad illos, quoniam oportet ſemper orare & non deficere, dicens: Iudex quidam erat in quadam ciuitate, qui Deum non timebat, & hominem non reuerebatur. Vidua autem quædam erat in ciuitate illa, & veniebat ad eum, dicens: Vindica me de aduerſario meo. Et nolebat per multum tempus. Poſt hæc autem dixit intra ſe: Etſi Deum non timeo, nec hominem reuereor: tamen quia moleſta eſt mihi hæc vidua, vindicabo illam, ne in nouiſſimo veniens fugillet me. Ait autem Dominus: Audite quid iudex iniquitatis dicit: Deus autem non faciet vindictam electorum ſuorum clamãtium ad ſe die ac nocte, & patientiam habebit in illis? Dico vobis quia citò faciet vindictam illorum.

17. ET capite vndecimo: Quis veſtrûm habebit amicum, & ibit ad illũ media nocte, & dicet illi: Amice, commoda mihi tres panes, quoniam amicus meus venit de via ad me, & non habeo quod ponã ante illũ: & ille deintus reſpondens dicat: Noli mihi moleſtus eſſe, iam oſtium clauſum eſt, & pueri mei mecum ſunt in cubili, non poſſum ſurgere, & dare tibi. Et ſi ille perſeuerauerit pulſans: dico vobis, & ſi non dabit illi ſurgens eò quòd amicus eius ſit, propter improbitatem tamen eius ſurget, & dabit illi quotquot habet neceſſarios. Et ego dico vobis: Petite, & dabitur vobis: quærite, & inuenietis: pulſate, & aperietur vobis. Omnis enim, qui petit, accipit: & qui quærit, inuenit: & pulſanti aperietur. Quis autem ex vobis patrem petit panem, nunquid lapidem dabit illi? Aut piſcem: nunquid pro piſce ſerpentem dabit illi? Aut ſi petierit ouum, nunquid porriget illi ſcorpionem? Si ergo vos cum ſitis mali, nôſtis bona data dare filijs veſtris: quanto magis Pater veſter de cælo dabit ſpiritum bonum petentibus ſe?

18. ITEM capite vigeſimoprimo: Vigilate itaque, omni tempore orantes, vt digni habeamini fugere iſta omnia, quæ futura ſunt, & ſtare ante filium hominis.

19. ECCLESIASTICI decimooctauo: Non impediaris orare ſemper, & ne verearis vſque ad mortem iuſtificari: quoniam merces Dei manet in æternum.

20. ET vigeſimoprimo: Fili peccâſti? non adijcias iterum: ſed & de priſtinis deprecare vt tibi dimittantur.

21. AD Romanos duodecimo: Orationi inſtantes.

22. AD Philippenſes quarto: Nihil ſoliciti ſitis: ſed in omni oratione, & obſecratione, cum gratiarum actione petitiones veſtræ innotelcant apud Deum.

23. AD Coloſſenſes quarto: Orationi inſtate, vigilantes in ea in gratiarum actione: orantes ſimul & pro nobis, vt Deus aperiat nobis oſtium ſermonis ad loquendum myſterium Chriſti (propter quod etiam vinctus ſum,) vt manifeſtem illud ita vt oportet me loqui.

24. PRIORIS Petri quarto: Eſtote itaque prudentes, & vigilate in orationibus.

25. PRIORIS ad Theſſalonicenſes quinto: Sine intermiſſione orate. In omnibus gratias agite. hæc eſt enim voluntas Dei in Chriſto Ieſu in omnibus vobis.

26. AD Epheſios ſexto: In omnibus ſumentes ſcutum fidei, in quo poſſitis omnia tela nequiſſimi ignea extinguere. & galeam ſalutis aſſumite: & gladium ſpiritus (quod eſt verbum Dei) per omnem orationem, & obſecrationem orantes omni tempore in ſpiritu: & in ipſo vigilantes in omni inſtantia, & obſecratione pro omnibus ſanctis: & pro me, vt detur mihi ſermo in apertione oris mei cum fiducia, notum facere myſterium Euangelij.

27. PRIORIS ad Timotheum quinto: Quæ autẽ verè vidua eſt, & deſolata, ſperet in Deum, & inſtet obſecrationibus, & orationibus nocte ac die.

28. AD Hebræos quarto: Adeamus ergò cum fiducia ad thronum gratiæ: vt miſericordiam conſequamur, & gratiam inueniamus in auxilio opportuno.

29. IACOBI primo: Si quis autem veſtrum indiget ſapientia, poſtulet à Deo, qui dat omnibus affluenter, & non improperat: & dabitur ei. Poſtulet autẽ in fide nihil hæſitans: qui enim hæſitat, ſimilis eſt fluctui maris, qui à vento mouetur & circumfertur. non ergò æſtimet homo ille quòd accipiat aliquid à Domino.

30. CAPITE quarto: Non habetis, propter quod non poſtulatis. Petitis, & non accipitis: eò quòd male petatis: vt in concupiſcentijs veſtris inſumatis.

31. ET capite quinto: Confitemini ergo alterutrum peccata veſtra, & orate pro inuicem vt ſaluemini: multum enim valet deprecatio iuſti aſſidua. Elias homo erat ſimilis nobis paſſibilis: & oratione orauit vt non plueret ſuper terram, & non pluit annos tres, & menſes ſex. Et rurſum orauit: & cælum dedit pluuiam, & terra dedit fructum ſuum.

32. MARCI vndecimo: Propterea dico vobis, omnia quæcunque orantes petitis, credite quia accipietis, & euenient vobis. Et cum ſtabitis ad orandum, dimittite ſi quid habetis aduerſus aliquem: vt & Pater veſter qui in cælis eſt, dimittat vobis peccata veſtra. Quòd ſi vos non dimiſeritis; nec Pater veſter, qui in cælis eſt, dimittet vobis peccata veſtra.

33. MATTHÆI vigeſimoprimo: Et omnia quæcunque petieritis in oratione credentes, accipietis.

34. ET capite decimooctauo: Si duo ex vobis conſenſerint ſuper terram, de omni re quamcunque petierint, fiet illis à patre meo, qui in cælis eſt. Et paulo poſt: Serue nequam, omne debitum dimiſi tibi quoniam rogaſti me: nónne ergo, &c.

35. LVCÆ vndecimo: vt ſuprà teſtimonio decimoſeptimo, & in textu.

36. MATTHÆI ſeptimo: Petite, & dabitur vobis: quærite, & inuenietis: pulſate, & aperietur vobis. Omnis enim, qui petit, accipit: & qui quærit, inuenit: & pulſanti aperietur. Aut quis

est ex vobis homo, quem si petierit filius suus panem, numquid lapidem porriget ei? Aut si piscem petierit, numquid serpentem porriget ei? Si ergò vos, cùm sitis mali, nôstis bona data dare filijs vestris: quanto magis pater vester, qui in cælis est, dabit bona petentibus se?

37. IOANNIS decimoquarto: Et quodcumque petieritis Patrem in nomine meo, hoc faciam: vt glorificetur Pater in Filio. Si quid petieritis me in nomine meo, hoc faciam.

38. ET capite decimoquinto: Si manseritis in me, & verba mea in vobis manserint: quodcunque volueritis petetis, & fiet vobis.

39. ITEM capite decimosexto: Amen, amen dico vobis: si quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis. Vsque modò non petistis quidquam in nomine meo: Petite, & accipietis: vt gaudium vestrum sit plenum.

40. PRIMÆ Ioannis tertio: Charissimi, si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum: & quidquid petierimus, accipiemus ab eo: quoniam mandata eius custodimus, & ea quæ sunt placita coram eo, facimus.

41. ET capite quinto: Et hæc est fiducia, quam habemus ad eum: Quia quodcumque petierimus: secundum voluntatem eius, audit nos. Et scimus quia audit nos quidquid petierimus: scimus quoniam habemus petitiones quas postulamus ab eo.

42. PSALMO quadragesimonono: Immola Deo sacrificium laudis: & redde Altissimo vota tua. Et invoca me in die tribulationis: & eruam te, & honorificabis me.

43. ET centesimo quadragesimoquarto: Propè est Dominus omnibus invocantibus eum: omnibus invocantibus eum in veritate. Voluntatem timentium se faciet, & deprecationẽ eorum exaudiet: & saluos faciet eos.

44. PROVERBIORVM decimoquinto: Longè est Dominus ab impijs: & orationes iustorum exaudiet.

45. SECVNDI Paralipomenon septimo: Compleuitque Salomon domum Domini, & domum regis, & omnia quæ disposuerat in corde suo, vt faceret in domo Domini, & in domo sua, & prosperatus est. Apparuit autem ei Dominus nocte, & ait: Audiui orationem tuam, & elegi locum istum mihi in domum sacrificij. Si clausero cælum, & pluuia non fluxerit, & mandauero & præcepero locustæ, vt deuoret terram, & misero pestilentiam in populum meum: conuersus autem populus meus, super quos invocatum est nomen meum, deprecatus me fuerit, & exquisierit faciem meam, & egerit pœnitentiam à vijs suis pessimis: & ego exaudiam de cælo, & propitius ero peccatis eorum, & sanabo terram eorum. Oculi quoque mei erũt aperti, & aures meæ erectæ ad orationem eius, qui in loco isto orauerit. Elegi enim, & sanctificaui locum istum, vt sit nomen meum ibi in sempiternum, & permaneant oculi mei, & cor meum ibi cunctis diebus, &c.

46. ECCLESIASTICI secundo: Respicite filij nationes hominum: & scitote quia nullus sperauit in Domino, & confusus est.

47. ET capite tertio: Qui diligit Deum, exorabit pro peccatis, & continebit se ab illis, & in oratione dierum exaudietur.

48. ITEM capite trigesimooctauo: Fili in tua infirmitate ne despicias teipsum, sed ora Dominum, & ipse curabit te.

49. LEVITICI quarto: Adipem verò adolebit suprà, sicut in victimis pacificorũ fieri solet: rogabitque pro eo sacerdos, & pro peccato eius, & dimittetur ei. Omnem autẽ adipem auferens, sicut auferri solet de victimis pacificorũ, adolebit super altare in odorem suauitatis Domino: rogabitque pro eo, & dimittetur ei. Omnẽ quoque adipem auferens, sicut auferri solet aries, qui immolatur pro pacificis, cremabit super altare in incensum Domini: rogabitque pro eo, & pro peccato eius, & dimittetur ei.

50. ET capite quinto: Alterum verò adolebit in holocaustum, vt fieri solet: rogabitque pro eo sacerdos & pro peccato eius, & dimittetur ei. Ipsumque quod intulit damni restituet, & quintam partem ponet suprà, tradens sacerdoti, qui rogabit pro eo offerens arietem, & dimittetur ei.

51. CAPITE sexto: Qui rogabit pro eo coram Domino, & dimittetur illi pro singulis quæ faciendo peccauit.

52. MATTHÆI septimo, 53. LVCÆ vndecimo, vt suprà testimonio trigesimosexto, & decimoseptimo.

54. CHRYSOSTOMVS libro primo de orando Deum: Quemadmodum sol lucem præbet corpori, sic animæ lumen est precatio. Proindè si cæco damnosum est, non intueri solem: quanto grauius damnum est homini Christiano, si nõ assiduè deprecetur, neque Christi lucem orando in animum suum inducat? Iam verò quis non obstupescat & admiretur tantam benignitatem ac beneuolentiam, quam in nos homines declarat Deus? qui mortalibus tantum honoris largiatur, vt dignos nos habuerit, qui cum ipso colloquamur, nostraque vota apud ipsum deponamus. Nam verè profectò cum Deo confabulamur, quoties vacamus deprecationi: per quam simul & angelis copulamur, & societatem, quam cum brutis animantibus habebamus, procul effugere videmur. Angelorum enim opus est deprecatio, superans interim etiam illorum dignitatem, si tamen maius est angelorum dignitate, colloquium miscere cum Deo. Atqui quòd id sublimius ut, ipsi nos docent, multo quidem cum tremore vota sua offerentes, cæterùm nobis exemplum præbentes, vndè sciamus ac discamus, quòd quisquis Deum adit, multo cum gaudio, multoque rursum cum tremore id facere oporteat. Tremore quidem, dum metuimus, ne videamur indigni, qui Deum precibus alloquamur: rursus gaudio repleamur, reputantes honoris magnitudinem, quod Deus mortalium genus tanta ac tali sua cura dignatus sit, vt assiduè diuino colloquio frui liceat: per quod etiam illud assequimur, vt & mortales temporarij esse desinamus, natura quidem mortales, sed colloquio conuictuque, quem agimus cum Deo, ad immortalem vitam transeuntes. Etenim si qui cum Cæsare miscent sermones, familiariterque cum eo versantur, & hoc honoris ab illo sunt adepti, non possunt esse pauperes: multo minùs fieri potest, vt qui Deum deprecantur, cum eo familiariter colloquentes, animas habeant mortales. Nam mors animæ est impietas, ac vita pugnans cum lege diuina. Ex quo consequitur, animæ vitam esse Dei cultum, ac vitam eo cultu dignam. Porrò vitam piam, ac

Oratio lumen est animæ.

Colloqui cum Deo.

Quomodo ad orationem accedendum.

Honor quo afficiuntur orantes.

Quantum conferat ad vitam piam oratio. Matth. 7.

Dei cultu dignam, mitis modis oratio conciliat, concilliatam auget, ac ceu thesaurum recondit animis nostris. Neque enim fieri potest, non potest, inquam, fieri, vt qui postulant à Deo pudicitiam, iustitiam, mansuetudinem ac benignitatem, non assequantur id quod petunt. Petite enim, inquit Dominus, & dabitur vobis: quęrite & inuenietis: pulsate, & aperietur vobis. Quisquis enim petit, accipit: & qui quærit, inuenit: & pulsanti aperietur. Et rursus alibi: Luc. 11. Quis est, inquit, ex vobis, à quo si filius petat panem, det illi lapidem? aut si piscem postulet ille, porrigat ei serpentem? Quod si vos, cum sitis mali, nostis bona munera dare filijs vestris: quanto magis pater vester cælestis dabit spiritum sanctum his qui nunc ab ipso petunt? Talibus quidem dictis, ac tali spe prouocauit nos ad orandum vniuersorum Dominus. Nos verò decet obtemperantes Deo, semper omnem vitam in laudibus Dei, precibusque transigere, maiore studio curam agentes diuini cultus, quá vitæ nostræ. Sic enim contigerit, semper viuere vitam homine dignam. Quisquis enim non orat Deum, nec diuino colloquio cupit assiduè frui, is mortuus est, & vita carens, expersque sanæ mentis. Amens est, qui orare negligit. Nam hoc ipsum euidentissimum est argumentum amentię, non intelligere magnitudinem huius honoris, nec amare deprecandi studium, nec hoc habere persuasum, quod animæ mors sit, non prouolui ad Dei genua. Morte tristius est ab oratione arceri. Quin insuper quod oporteat quauis morte tristius existimare, si quis deprecatione priuetur, pulchrè nos docet Daniel ille propheta magnus, qui malucrit emori, quàm triduo duntaxat arceri ab orando. Dan. 6. Nec enim hoc ab eo exigebat rex Persarum, vt impietatem admitteret: tantum illud obseruabat, si quis intra triduum quicquá petere deprehenderetur ab vllo deorum, aut hominum, præter quàm ab ipso. Sed propheta ne tantulum quidem temporis sustinuit ab orando cessare: propterea quòd nihi Deus propensus sit in nos, nihil omnino bonorum in animas nostras venire possit: Dei vero propensio simul adiuuat labores nostros, hosque pulchrè subleuat, si conspexerit nos amare precandi studium, si continenter orare Deum, si viderit expectantes omnia bona nobis illinc defluxura. Itaque cum video quempiam non amantem orandi studium, nec huius rei feruida vehementique cura teneri: continuo mihi palàm est, cum nihil egregię dotis in animo possidere. Rursus vbi quem conspexero, insatiabiliter adhærentem cultui diuino, idque in summis damnis numerantem, si non continenter orauerit, coniecto talem omnis virtutis firmum esse meditatorem, ac Dei templum. Etenim si vestitus hominis, si pedum incessus, si risus dentium declarat qualis sit, quę admodum sapiens dixit Salomon: multo magis deprecatio cultusque Dei, signum est totius iustitiæ, cum sit ornatus spiritualis ac diuinus, multam pulchritudinem ac decorem concilians mẽtibus nostris, dum vniuscuiusque vitam componit, nec finit quicquam sordidum, aut absurdum dominari nostro animo, dum persuadet reuereri Deum, & honorem, quem illi debemus præstare, dum docet vniuersam mali spiritus impostaram reijcere, turpes & absurdas cogitationes profligans: denique dum cuiusque mentem constabilit in contemptu voluptatum. Nam hęc superbia sola decet eos qui Christum venerantur, videlicet, nulli seruire turpitudini, sed mentem seruare in libertate morumque puritate. Arbitror itaque cunctis esse manifestum, quod simpliciter impossibile sit, absque precationis præsidio cum virtute degere, cumque hac huius vitæ cursum peragere. Etenim quî fiat vt quis virtutem exerceat, nisi continenter adeat, & supplex ad genua accidat ei, qui virtutem omnem suppeditat ac largitur hominibus? Rursum qui fiat, vt aliquis concupiscat esse temperatus ac iustus, nisi iubens cum eo consuetudinem & colloquium habeat, qui cum hæc, tum his etiam plura exigit à nobis? Quin & illud paucis demonstrare volo, quod etiam si nos peccatis refertos precatio deprehenderit, celeriter purgatos reddit. Quid itaque maius aut diuinius obtingere possit, quàm deprecatio, cum hanc animis ægrotantibus pharmacum quoddã esse liqueat? Et paulo post: Iam vero quod animam peccatis obnoxiam deprecatio facilè puram reddit, docet nos publicanus ille, qui petijt à Deo remissionem peccatorum, & impetrauit. Luc. 18. Docet & leprosus, qui simul vt procidit ad pedes Dei, mundatus est. Matth. 8. Quod si Deus corpus morbo corruptum celeriter sanauit: multo magis animam, quę morbo tenetur, humaniter sanabit. Etenim quanto pretiosior est anima corpore, tanto magis consentaneum est, hanc Deo maiori curæ futuram. Quanquàm innumera recenseri possint exempla tum vetera, tum noua, si quis velit omnes enumerare, qui deprecationis beneficio seruati sunt. Verum aliquis forsitan ex eorum numero, qui socordiæ segnitiæque dediti, nolunt attentè ac diligenter orare, persuasurus sit, in hoc Deum illa verba dixisse: Non omnis qui dicit mihi, Domine Domine, intrabit in regnũ cælorum, sed qui facit voluntatem patris mei, qui in cælis est. Matth. 7. Atqui ego si crederem solam precationem ad salutem nostram sufficere, nõ inuria sermonẽ hunc nobis obijceret aliquis. Nunc cum profitear, deprecationem caput esse bonorum omnium, basim ac radicem vitę frugiferæ, non est quod quisquam illis verbis abutatur ad excusationem suæ socordiæ. Neque enim sola temperantia potest homini salutem adferre, si cætera desint bona, neque cura pauperum, neque benignitas, neque quicquam aliorum, quæ cum virtute geruntur, sed oportet vt omnia simul concurrant in animas nostras. Cæterũ precatio, ceu radix & basis omnibus cęteris substernitur. Neque secus ac nauem & domum, ea quę substrata sunt, valida reddunt, ac ne soluatur, continent: ita nostram vitam orandi studium & continet, & vbique firmam reddit, adeo vt absque hoc nihil nobis boni possit contingere, neque quod ad salutem conducat. His de causis Paulus tanto studio non cessat hue adhortari nos, dicens: Deprecationi instate, vigilantes in ea cum gratiarum actione. Coloss. 4. Atqui alibi iubet, vt citra intermissionem oremus, in omnibus gratias agentes: Hęc est enim, inquit, voluntas Dei. 1. Thess. 5. Ac rursus alio in loco: Orate omni tẽpore in spiritu, in hoc ipsum vigilantes cum omni instantia & obseruatione. Ephes. 6. Adeo multis ac diuinis vocibus ad orandum nos assiduè prouocat ille Apostolorum princeps. Decet igitur nos ab illo doctos, cum precatione vitę cursum peragere, atque hac mentẽ assiduè rigare: Siquidem hoc omnes homines non minus opus habemus, quàm arbores aquarum humore. Neque enim

Sancta superbia seruorũ Christi.

Sine orationis præsidio impossibile est cum virtute degere.

Oratio peccatorũ remediũ est.

Sola oratio tametsi nõ sufficiat ad salutem, est tamen bonorum omniũ caput, & radix bonæ vitæ.

Similitudo.

Iudicium Chrysostomi de ijs, qui precãdi desiderio non tenentur.

De ijs qui amant orãdi studium. Eccl 19.

valent illæ fructus producere, nisi biban. humorem radicibus: neque nos pretiosis pietatis fructibus poterimus esse grauidi, nisi precibus irrigemur. Quapropter oportet, & stratis relictis, diuino cultu præuenire Solis exortum, & cùm ad mensam accedimus, & cùm nos ad nocturnam quietẽ recipimus: Quin potius oportet singulis horis vnam precationem offerre Deo, vt orandi cursus, diei cursum æquet. Cæterùm hyberno tempore decet etiam noctis maximam partem precibus impendere, ac flexis genibus, multo cum tremore instare deprecationi, hoc ipso nos beatos existimantes, quòd Dei cultui vacamus. Dic mihi, qua fronte Solẽ intueberis, nisi priùs adoraueris, qui lumen illud dulcissimũ oculis tuis mittit? Quo pacto fruêris mensa, nisi priùs adoraueris eum, qui tibi tantũ bonorum largitur ac suppeditat? Qua spe trades teipsum nocturno tempori, qualibus cum insomnijs putas tibi rem fore, nisi teipsum præmuniueris orando, sed incustoditus ad somnum accesseris? Nimirum contemptibilem, captuque facilem teipsum præbebis sceleratissimis spiritibus, qui continenter obambulant, obseruantes nos, vt si quem deprehenderint nudatum deprecationis præsidio, protinùs abripiant. Si nos conspexerint deprecatione communitos, ilicò resiliunt, non aliter quàm prædones ac facinorosi, vbi conspiciunt militis gladium in caput suum vibrari. Quòd si contingat aliquem esse nudum precationis præsidio, hic auulsus deportatur à dæmonibus, & in calamitates variaque mala impellitur. Oportet igitur, vt hæc omnia metuentes, precibus & hymnis semper nosipsos circunuallemus, vt Deus omnium misertus dignos efficiat regno cælorum per vnicum filium suum.

Quibus tẽporibus orandum quotidiè.

Munit oratio aduersus spiritus malignos.

55. ITEM libro secundo de orando Deũ, cùm multa summatim repetiuisset ex superiori libro, inter alia sic ait: Iam verò si quis dicat animæ neruos esse deprecationem, mea quidem sententia videbitur verum dicere: nimirum quemadmodum corpus neruis cohæret, currit, viuit, stat, & compactum est, adeò, vt si neruos inciderís, vniuersam corporis harmoniam dissolueris: itidem animæ per sanctas preces sibi constant, & compinguntur, ac pietatis cursum facilè peragunt. Quòd si teipsum destitueris precatione, perindè feceris, ac si piscem ex aquis extraxeris. Vt enim pisci vita est aqua, ita tibi deprecatio: per hanc datur velut ex aquis subuolare, cælumque transcendere, ac proximum fieri. Itaque quæ hactenus dicta sunt, sufficiunt ad declarandum, quanta sit vis sanctæ deprecationis. Sed fortasse præstiterit, vt ad diuinas scripturas veniam, vt ex ipsius Christi verbis discamus opes, quas deprecatio comparat his, qui studeant per omnem vitam in ea versari. Dicebat autem, inquit, eis etiam parabolam huc spectantem, quòd oporteat semper orare. Si is qui nunquàm cogitárat quicquam humanitatis cuiquam præstare, subitò mutatus, misertus est viduæ rogantis: quantam erga nos Dei solicitudinem è cælo deportabit deprecatio? Adhæc quantum valeat ac possit sancta precatio, vel hinc cognoscas licebit, si consideres, quantum bonorum singulis diebus, ac singulis horis accipiant hi, qui iugiter Deo supplicant. Quem enim fugit, quod solis, lunę, stellarumque lumen, quòd cęli temperiem, ac variam alimentorum copiam, quòd opes, quòd vitam, denique quòd alia innumera bona cuncta ex æquo mortalibus largitur Deus, iustis pariter atque impijs, videlicet ob immensam suam humanitatem, qua afficitur erga nos? Porrò si nec rogantes, nec postulantes, tanta quotidiè misericordia prosequitur ac refocillat: quantis bonis probabile est fruituros eos, qui omnem vitam precibus & obsecrationibus vacârunt? Agè iam & illud exponamus vobis, quã multis sanctis datum sit, deprecationis præsidio seruare non solùm gentes & ciuitates, verùm etiam orbem vniuersum. Deprecatio incendij vim exercuit, leones mites reddidit, hoc quidem in Daniele, illud vero in tribus pueris, per quos nimirùm declaratum est omnibus, quod quoscunque deprehenderit in periculo constitutos, facilè exurgentibus malis eripiat deprecatio, salutis cauta, immortalitatis animę conciliatrix, Ecclesiæ murus, qui rumpi non possit, munimentum inconcussum, dæmonibus quidem formidabile, pijs vero, nimirum nobis, salutiferum.

Matth. 7.

Dan. 3. & 6.

56. ITEM homilia quinta de incomprehensibili Dei natura contra Anomœos: Aptissima arma oratio est, thesaurus certè perpetuus, diuitiæ inexhaustæ, portus quietus, occasio tranquillitatis, denique author, parens, fons, & radix bonorum omnium & innumerabilium oratio est, atque etiam regia ipsa facultate potior & superior. Et paulo post: Vis orationis, vim ignis extinxit, impetum leonum cohibuit, bella composuit, prælia remouit, tempestates sustulit, dæmonia expulit, cæli fores aperuit, vincula mortis disrupit, languores eiecit, offensas repressit, vrbes terræ motu nutantes firmauit, plagas cælitus irruentes, insidias hominum, mala denique omnia deleuit oratio. Orationem autem, vt iterum dicam, non eam commendo, quæ frustrà in ore habeatur, sed quæ ab imis animi prodeat. Vt enim arbores quæ radicem altius miserint, quamuis summum ventorum excipiant impetum, non frangi, aut euelli possunt, cum planta & firmissima stirpe innitantur: sic orationes, quas animus de suo imo reddiderit, per quàm tutè affixæ, efferunt sese in excelsum, nulloque peruertuntur aggressu cogitationum. Vndè Propheta insignis ait: De profundis clamaui ad te Domine. Nihil penitus nos dolore afficere poterit, si orationem intentam exquisitamque habeamus: quicquid enim acciderit, facilè per orationis facultatem repellemus. Nec mirum si casus humanos tollere vires possunt orationis, quando & ipsam peccatorum naturam extinguunt, & compendio excidunt, ac delent.

Orationis laus eximia.

Psalm. 129.

57. ET homilia septuagesimaprima ad populum Antiochenum: At si fide quidem opus est, quid est opus ieiunio? quoniam & illud cum fide non modicam inducit fortitudinem: multam enim adfert disciplinam, & angelum ex homine reddit, & cum incorporeis pugnat virtutibus, sed non per se. opus enim est & oratione, & oratione primò. Nam adspice, quot ex ambobus bona nascuntur. Orans enim, & vt oportet ieiunans, non multis eget: qui verò multis non eget, nunquàm fiet auarus, & ad eleemosynam magis est aptus. Ieiunans, leuis est & alatus, & cum solertia orat, & improbas extinguit concupiscentias, Deum placat, & insurgentem animum humiliat. Propterea & Apostoli

Animę nerui oratio.

Simile.

Animę vita oratio.

Luc. 18.

Multa largiri Deum assiduè precantibus.

Peccata extinguit oratio.

Non sola fide opus est, sed etiã ieiunio, ac præterea oratione.

Fructuosa ieiunantis oratio.

ferè semper ieiunabant. Orans cum ieiunio, geminas habet alas, & ipsis quidem ventis leuiores: nec enim oscitat, & distenditur, & orans languescit, quod multi patiuntur: sed est igne vehementior, & terra supetior: & propterea talis maximè dæmonibus est infestus & hostis. Nihil enim fortius homine legitimè oráte. Nam si sæuum principem quendam, qui neque Deũ timebat, nec hominem reuerebatur, placare potuit mulier: multo magis Deum alliciet, qui ei iugiter afflixit, vincit ventrem, & delicias eliminat.

Luc. 18.

Exemplo Dauid ad frequenter precandum incitamur. Psalm. 118.

58. ITEM homilia septuagesimanona ad populum Antiochenum: Si beatus Dauid cùm esset rex, & innumeris immersus curis, & vndique distractus, septies in die Dominum rogabat; quam nos veniam habuerimus & excusationem, tantum habentes ocij, nec ipsi continuè supplicantes, & hæc cùm tantum lucri capere debeamus? Impossibile enim, impossibile, hominem congruo precantem studio, Deoque cõtinuè supplicantem, vnquàm peccare. Et paulò post de Anna Samuelis matre loquens: Nonne poterat & sine oratione Deus prębere? Nonne sciebat & ante orationem mulieris desiderium? Sed si ante petitionem dedisset, non apparuisset mulieris studium, non virtus fuisset manifesta, non indè præmium possedisset. Opus est itaque, nos & mentam petentes, & desistentes, Deo gratias agere. Ad hoc enim paratus, nunquàm in ebrietatem decidet aut insolentiam, nunquàm crapula disrumpetur: sed orationis expectationem pro freno sensibus habens impositam, cum debita modestia ex omnibus appositis sumet, & multa quidem animã, multa vero benedictione corpus implebit. Mensa namque ab oratione sumẽs initium, & in orationem desinens, nunquàm deficiet: sed tonte largiùs omnia nobis afferet bona. Ne tantum itaque prætermittamus emolumentum. Absurdum est enim, seruos quidem nostros, si quam appositorum partem à nobis accipiant, nobisque gratias agere, & cum benedictione recedere: nos autem tot bonis potientes, nec tantum honoris Deo rependere. Propterea nanque multa tam in communibus, quam in priuatis rebus, præter sententiam nobis eueniunt: quoniam non circa spiritualia primùm, tum verò circa secularia studium exhibemus. Neque mihi quispiam dicat, quod nequit homo secularis, affixus foro, continuè per diem orare, & ad ecclesiam concurrere: potest enim & quàm facilimè. Nam licet in ecclesiam non sit facilè concurrere, illic ante fores constitutus, & affixus tribunali, potest orare. Si mentem nanque mundam habeas ab immundis motibus, licet in foro sis, siue in via, siue in foro constitutus, siue in mari, siue in diuersorio, siue in officina positus, siue sis vbicunque, Deo poteris inuocato petitionem obtinere. Et domi quidem orari potest: sic autem vt in Ecclesia, non potest, vbi tanta patrum multitudo, vbi clamor ad Deum vnanimiter emittitur. Non ita Dominum per te solum orans, audiêris, vt cum fratribus tuis. Hîc enim maius aliquid est, putà vnanimitas & consonantia, charitatisque vinculum, & sacerdotum orationes. Propterea namque sacerdotes præpositi sunt, vt multitudinis orationes, cùm sint infirmiores, hisce potentiores adiungentes, pariter cum illis in cælum ascendant.

Oratio cõtinet hominem à peccatis. 1. Reg 1.

Orationẽ & post refectionem corporis.

Eũ extra ecclesiam orari potest & quod petitur impetrari.

Cõmodius & fructuosius oratur in ecclesia.

Si nanque Petrum Ecclesiæ adiuuit oratio, & illam ex carcere columnam eduxit, quomodò tu ipsius potentiam contemnis? Sicut enim charitatis virtus interuallo non arcetur, ita nec orationis efficacia: sed sicut illa inter se distantes coniungit, itidem & hæc, & procul positos plurimum adiuuare potest. Et paulo post: Bonũ est igitur sanctorum oratione frui, sed cùm & nos simus cooperatores: quod si non adfuerit, nihil aliorum prodest auxilium, verùm & cum illo perimus. Quid enim Iudæis profuit Ieremias? Nónne ter ad Deum accessit, & ter audiuit: Ne ores, neque petas pro populo isto, quoniam te non exaudiam? Quid Sauli profuit Samuel ad vltimum vsque diem orans, & pro eo lugens? Quid autem & Israelitis profuit? Nónne dicebat, Mihi autem absit peccare pro vobis orare cessanti? Nónne cuncti periêrunt? Nam Deum audi dicentem per Prophetam: Si steterint Noë, Iob, & Daniel, non liberabunt filios suos & filias: quoniam inualuit eorum malitia. Quid ergò? Nihil prosunt orationes? Prosunt, & quàm plurimum: sed cùm nos quoque cooperamur. Et si vis discere quantum contulerint, cogita mihi Cornelium, & Thabitam: audi quoque Deum dicentem: Protegam ciuitatem istam propter me, & propter Dauid puerum meum. Sed quando? Tempore iusti Ezechiæ. Alioquin si malorum quoque volebant preces, quare Nabuchodonosor regi quoque Deus hoc non dixit, sed ciuitatem tradidit? quoniam inualuêrat peccatum. Et hic ipse rursum Samuel pro Israëlitis orauit, & obtinuit: sed quo tempore? Cùm & ipsi Deo grati fuerunt, tunc hostes in fugam verterunt. Et quid est, ait ille, mihi opus alienis orationibus, cùm ego gratus sim? Quid ais homo? Paulus non dixit, Mihi non est opus oratione, licet orantes eo digni non essent: immò nec ipsi pares, & tu dicis, Quid mihi opus est oratione? Petrus non dixit, Quid mihi opus est oratione? ait enim: Oratio fiebat sine intermissione ab Ecclesia ad Deum pro eo: & statim liberauit eum ex vinculis: & tu dicis, Quid mihi est opus oratione? Propter hoc & indiges, quoniam indigere non te credis. Nam si Deus nostrum in orationibus torporem, & negligentiam exquirat, & quod in eius conspectu positi, & orantes, neque tantum ei præbemus honorem, quantum dominis serui, quantum ducibus milites, quantum amicis amicitiamicum enim alloquens, hoc cum attentione facis: Deo autem pro peccatis occurrens, pro totque criminibus veniam petẽs, & rogans tibi remissionem fieri, torpes, & genibus tuis humi prostratis, circa forum & domum mentem tuam vagari frequenter dimittis, ore tuo frustrà nugante & incassum: nec hoc semel & bis, verùm & frequenter patimur. Si hoc tantùm exquirere Deus voluerit, nunquid veniam habebimus? nunquid excusationem assequi poterimus?

Actor. 12.

Sanctorum orationes quibus potissimum prosint.

Ierem. 7.

1. Reg. 15.

1. Reg. 12.

Ezech. 14.

Quibus prosint.

Act. 9. & 10.

4. Reg. 19. & 20.

Isaiæ 37.

4. Reg 15.

1. Reg. 7.

In eos qui putant se nõ indigere precibus aliorum.

Rom. 15. Ephes 6. Coloss. 1. 1. Thess. 5. 2. Thess. 3. Heb. 13. Actor. 12.

59. GREGORIVS homilia vigesimaseptima in euangelia: Si omne quod petimus in nomine filij, dat nobis pater: quid ergò est, quòd Paulus per Dominum rogauit, & exaudiri non meruit, sed dictum est illi: Sufficit tibi gratia mea: nam virtus in infirmitate perficitur? Numquid ille tam egregius prædicator in filij nomine non petijt? Quare autem non accepit quod petijt? Quomodo ergo verum est, quia

Ioan. 16.

2. Cor. 12.

quicquid petierimus patrem in nomine filij, dat nobis pater, si auferri à se angelum saranæ petijt Apostolus in nomine filij, & tamen quod petijt, non accepit? Sed quia nomen filij Iesus est, Iesus autem saluator vel etiam salutaris dicitur: ille ergò in nomine Saluatoris petit, qui illud petit, quod ad veram salutem pertinet. Nam si id, quod non expedit, petitur, non in nomine IESV petitur pater. Vndè & eisdem Apostolis adhuc infirmantibus Dominus dicit: Vsque modò non petistis quicquam in nomine meo. Ac si apertè diceretur: Non petistis in nomine Saluatoris, qui nescitis quærere æternam salutem. Hinc est quòd & Paulus non exauditur: quia si liberaretur à tentatione, ei non prodesset ad salutem. Eccè vidimus fratres charissimi, quàm multi ad solennitatem martyris conuenistis, genua flectitis, pectus tunditis, voces orationis ac confessionis emittitis, faciem lachrymis rigatis. Sed pensate quæso, petitiones vestras: videte si in nomine Iesu petitis, id est, si gaudia salutis æternæ postulatis. In domo enim Iesu, Iesum non quæritis, si in æternitatis templo importunè pro temporalibus oratis. Eccè alius in oratione quæsit vxorem, alius petit villam, alius postulat vestem, alius dari sibi deprecatur alimentum. Et quidem cùm hæc desunt, ab omnipotente Deo petenda sunt. Sed meminisse continuò debemus, quod ex mandato eiusdem nostri redemptoris accepimus: Quærite primùm regnum Dei, & iustitiam eius, & hæc omnia adijcientur vobis. Et hæc itaque à Iesu petere, non est errare: si tamen non nimis petantur. Sed adhuc, quod est grauius, alius postulat mortem inimici, eumque quem gladio non potest persequi, persequitur oratione. Et viuit adhuc qui maledicitur, & tamen is qui maledicit, iam de morte illius reus tenetur. Iubet autem Deus vt diligatur inimicus, & tamen rogatur Deus vt occidat inimicum. Quisquis itaque sic orat, in ipsis suis precibus contra conditorem pugnat: Vndè & sub Iudæ specie dicitur: Fiat oratio eius in peccatum. Oratio autem in peccatum est, illa petere, quæ prohibet ipse, qui petitur. Hinc veritas dicit: Cùm stetis ad orandum, remittite si quid habetis in cordibus vestris. Quam virtutem remissionis apertius ostendimus, si vnum testimonium testamenti veteris proferamus. Certè cùm Iudæa conditoris sui iustitiam culpis exigentibus offendisset, prophetam suum ab oratione Dominus prohibet, dicens: Non assumas laudem & orationem pro eis. Si Moyses & Samuel steterint coram me, non est anima mea ad populum istum. Quid est, quod intermissis relictisque tot patribus, soli Moyses & Samuel ad medium deducuntur; quorum mira obtinendi virtus ostenditur, dum nec ipsi posse intercedere dicuntur? Ac si apertè Dominus dicat: Nec illos audio, quos propter magnum petitionis suæ meritum, minimè contemno. Quid est ergò, quòd Moyses & Samuel cæteris patribus in postulatione præferuntur, nisi quòd hi duo tantummodò, in cuncta Testamenti veteris serie, etiam pro inimicis suis leguntur exorasse? Vnus à populo lapidibus petitur, & tamen pro lapidatoribus suis Dominum deprecatur. Alter ex principatu ejicitur, & tamen petitus vt exoraret, fatetur dicens: Absit à me hoc peccatum in Domino, quo minùs cessem orare pro vobis. Si Moyses & Samuel steterint coram me, non est anima mea ad populum istum. Ac si apertè dicat: Nec illos modò pro amicis audio, quos magnæ virtutis merito, orare etiam pro inimicis scio. Virtus ergò veræ orationis, est celsitudo charitatis. Et tunc quisque quod rectè petit, adipiscitur, cùm eius animus in petitione, nec inimici odio fuscatur.

In nomine Saluatoris qui petere dicantur.

Ioan. 16.

1. Cor. 12.

Temporalia quomodò petenda sint.

Matth. 16.

Postulantes inimicorũ mortem.

Matth. 5.

Psalm. 108.

Marc. 11.

Ierem. 15.

Orationes Moysis & Samuelis cur magis efficaces.

Exod. 17.

1. Reg. 12.

59. IDEM in psalmum sextum pœnitentialem: Vult Deus rogari, vult cogi, vult quadam importunitate vinci. Ideò tibi dicit: Regnum Dei vim patitur, & violenti rapiunt illud. Esto ergò sedulus in oratione, esto in precibus importunus: caue ne ab oratione deficias. Si dissimulat audire quem rogas, esto raptor, vt regnum cælorum accipias; esto violentus, vt vim etiam ipsis inferas cœlis. Quid hac rapina locupletius? quid hac glorioſius violentia? Bona violentia, qua Deus non offenditur, sed placatur; proximus non læditur, sed iuuatur; peccatum minuitur, non multiplicatur. Bona inquam violentia, qua non quæritur lucrum citò periturum, sed regnum acquiritur sine fine mansurum.

Matth. 11. Perseuerantia orationis Deo grata est.

IX.

Quibus exemplis vim Orationis & fructum colligemus?

A IACOBVS Apostolus, vt orationis virtutem explicaret exemplo, ita scripsit: [a] *Elias homo erat similis nobis passibilis: & oratione orauit vt non plueret super terram, et non pluit annos tres, & menses sex. Et rursum orauit: & cælum dedit pluuiam, & terra dedit fructum suum.* Pluribus exemplis Augustinus [b] rem eandem comprobat: Orante [c] Moyse & [d] Samuele, vincuntur à Iudæis hostes Amalechitæ atque Philisthæi. Orans Ieremias [e] confortatur in carcere. Orans [f] Daniel inter leones exultat. Orantes [g] tres pueri in fornace tripudiant. Orans [h] de cruce Latro inuenit paradisum. Susanna [i] per orationem inter senes falsò accusantes defenditur. [k] Stephanus orans, in cælum suscipitur, & inter lapidantes pro Saulo exauditur.

a Iacob 5 d 3. Reg. 17. a d & 18. f g Lucæ 4. d Eccl. 48. a

b Augustin. serm. 22. ad fratres in eremo.

c Exo. 17. c d Iudith 4. c d

d 1 Reg. 7. b c.

e Iere. 32 e f

f Daniel. 6 c e

g Daniel. 3. c e

h Lucæ 23. f

i Daniel 13. e

k Acto. 7. g Hier. cõtra Vigilantium c. 3 Aug. serm. 1. & 4. de sanctis.

B Quibus[l] exemplis non modò fructus Orationis oſtenditur, ſed etiam precandi ſtudium ac ſedulitas nobis commendatur. Quare Scriptura quoque Apoſtolica cohortatur: [m] *Sine intermiſſione orate: in omnibus gratias agite.* Et rurſus: [n] *Orate pro inuicem vt ſaluemini: multum enim valet deprecatio iuſti aſſidua.* Item, *Hæc* [o] *eſt fiducia, quam habemus ad Deum: Quia quodcunque petierimus, ſecundùm voluntatem eius, audit nos.* Prætereà: [p] *Qui ſcit fratrem ſuum peccare peccatum non ad mortem, petat, & dabitur ei vita.*

l C. a. 15. c Exod. 8. e g 9. g 10. c 14. d e 32. c f Num. 11. a 12. d 14. c 16. c e g 21. b 1. Reg. 1. b e 12. c 4. Reg. 19. c g 20. a 2. Para. 20. a b e 33. b c r. Eſd. 8. c Tob. 3. a b d Iudith 9. a d 13. a Pſal. 17. a 119. a Ion. 2. a b 1. Mach. 3. c f 4. a b d Act. 12. a

m 1. Theſſal. 5. c

n Iacob 5. d

o 1. Ioan. 5. c

p 1. Ioan. 5. d

TESTIMONIA.

1. A IACOBI quinto: Orate pro inuicem vt ſaluemini; multum enim valet deprecatio iuſti aſſidua. Elias homo erat ſimilis nobis, paſſibilis: &c. vt in textu.

2. TERTII Regum decimoſeptimo: Et dixit Elias Thesbites de habitatoribus Galaad ad Achab: Viuit Dominus Deus Iſrael, in cuius conſpectu ſto, ſi erit annis his ros & pluuia, niſi iuxta oris mei verba. Ibidem: Et exaudiuit Dominus vocem Eliæ: & reuerſa eſt anima pueri intra eum, & reuixit.

3. ET capite decimooctauo: Accedens Elias propheta, ait: Domine Deus Abraham, &c. Cecidit autem ignis Domini, & vorabit holocauſtum. Et paulò pòſt: Et ait Elias ad Achab, Aſcende, comede, & bibe: quia ſonus multæ pluuiæ eſt. Aſcendit Achab vt comederet & biberet: Elias autem aſcendit in verticem Carmeli, & pronus in terram poſuit faciem ſuam inter genua ſua, & dixit ad puerum ſuum: Aſcende, & proſpice contra mare. Qui cùm aſcendiſſet, & cõtemplatus eſſet, ait: Non eſt quidquam. Et rurſum ait illi: Reuertere ſeptem vicibus. In ſeptima autem vice, Eccè nubecula parua quaſi veſtigium hominis aſcendebat de mari. Qui ait: Aſcende, & dic Achab: Iunge currum tuũ & deſcende, ne occupet te pluuia. Cumque ſe verteret huc atque illuc, eccè cæli contenebrati ſunt, & nubes, & ventus, & facta eſt pluuia grandis.

4. LVCÆ quarto: In veritate dico vobis, multæ viduæ erant in diebus Eliæ in Iſrael, quando clauſum eſt cælum annis tribus, & menſibus ſex: cùm facta eſſet fames magna in omni terra: & ad nullam illarum miſſus eſt Elias, niſi in Sarepta Sidoniæ, ad mulierem viduam.

5. ECCLESIASTICI quadrageſimooctauo: Et ſurrexit Elias propheta, quaſi ignis, & verbũ ipſius quaſi facula ardebat. Qui induxit in illos famem, & irritantes illum inuidia ſua pauci facti ſunt. non enim poterant ſuſtinere præcepta Domini. Verbo Domini continuit cælum, & deiecit de cælo ignem ter. ſic amplificatus eſt Elias in mirabilibus ſuis. Et quis poteſt ſimiliter ſic gloriari tibi?

6. AVGVSTINVS ſermone vigeſimoſecundo ad fratres in eremo: Valdè ſeruis Dei & ſolitarijs eſt neceſſaria ipſa oratio, per quam Deus placatur, per quam Deus ad nos inclinatur. Adorauerat enim populus Iudaicus vitulum conflatilem, & ait Dominus Moyſi: Dimitte vt iraſcatur furor meus contra eos. cui Moyſes: Quæſo, ô Domine, quieſcat ira tua, & eſto placabilis ſuper malitiam populi tui. Et eccè placatus eſt Dominus. O quàm grandis eſt ipſius orationis cauſa, ô quàm grande myſterium. Eccè Moyſes orabat in monte, & Ioſue Amalech deuincebat. Per orationem Ezechias ſanatur, & ſalutem animæ & corporis adipiſcitur. Per orationem Saulus efficitur Paulus, & Doctor gentium, & prædicator orbis terræ. Et poſt pauca: Nec in oratione locutio tantum quæritur, quantum ſenſus. Eccè enim Ieremias confortatur in carcere, Daniel inter leones exultat, tres pueri in fornace tripudiant, Iob in ſterquilinio nudus triumphat, paradiſum de cruce latro inuenit, Suſanna inter ſenes defenditur, Stephanus de torrente in cælum ſuſcipitur, & inter lapidantes pro Saulo exauditur. Non eſt igitur locus in quo orare non debeamus, quia Deus vbique eſt, vbique nos exaudire dignatur. Orate igitur ſemper, & in omni loco, vt ſaluemini. Non ſolùm vnuſquiſque pro ſe, ſed pro omnibus orare debemus. Nam vt ait pater Ambroſius, Si pro te tantùm rogaueris, ſolùm tuum meritum poſſidebis: ſed ſi pro omnibus rogaueris, omnes pro te rogabunt. Oratio ſancta, columna ſanctarum virtutum, Deitatis ſcala, viduarum maritus, angelorum cognata, fundamentum fidei, monachorum corona, coniugatarum leuamen. Beatus qui te amat, beatior qui te frequentat. Beatus qui te adſtringit; ſed beatior qui in te perſeuerat. Beatus qui tecum lachrymas fundit, quoniam holocauſtum ſanctum Deo & immaculatum offerre non dubitamus.

Exod. 17.

4. Reg. 20. Act. 7. 9.

Ierem. 20. Dan. 3. & 6. Iob 2. Lucæ 23. Daniel. 13. Act. 7.

Orationis laus.

7. EXODI decimoſeptimo: Venit autem Amalec, & pugnabat contra Iſrael in Raphidim. Dixitque Moyſes ad Ioſue: Elige viros: & egreſſus, pugna contra Amalec: cras ego ſtabo in vertice collis, habens virgam Dei in manu mea. Fecit Ioſue vt locutus erat Moyſes, & pugnauit contra Amalec: Moyſes autem, & Aaron, & Hur aſcenderunt ſuper verticem collis. Cumque leuaret Moyſes manus, vincebat Iſrael: ſin autem paululùm remiſiſſet, ſuperabat Amalec. Manus autem Moyſi erant graues: ſumentes igitur lapidem, poſuerunt ſubter eum, in quo ſedit: Aaron autem & Hur ſuſtentabant manus eius ex vtraque parte. Et factum eſt vt manus illius non laſſarentur vſque ad occaſum ſolis. Fugauitque Ioſue Amalec, & populum eius in ore gladij. Dicit autem Dominus ad Moyſen: Scribe hoc ob monimentum in libro, & trade auribus Ioſue, delebo enim memoriam Amalec ſub cælo.

Orationis vis per exempla oſtenditur.

Exodus.

8. IVDITH quarto: vt supra quæstione sexta de Oratione, testimonio quadragesimonono.

9. PRIMI Regum septimo: Dixit autem Samuel: Congregate vniuersum Israel in Masphath, vt orem pro vobis Dominum. Et conuenerunt in Masphath; hauseruntque aquam, & effuderent in conspectu Domini, & ieiunauerunt in die illa, atque dixerunt ibi: Peccauimus Domino. Iudicauitque Samuel filios Israel in Masphath. Et audierunt Philisthim quòd congregati essent filij Israel in Masphath, & ascenderunt Satrapæ Philisthinorum ad Israel. Quod cùm audissent filij Israël, timuerunt à facie Philisthinorum. Dixeruntque ad Samuelem: Ne cesses pro nobis clamare ad Dominum Deum nostrum vt saluet nos de manu Philisthinorum. Tulit autem Samuel agnum lactentem vnum, & obtulit illum holocaustum integrum Domino: & clamauit Samuel ad Dominum pro Israel, & exaudiuit eum Dominus. Factum est autem, cùm Samuel offerret holocaustum, Philisthim inierunt prælium contra Israel: intonuit autem Dominus tragore magno die illa super Philisthim, & exterruit eos, & cæsi sunt à facie Israel. Egressique viri Israel de Masphath persecuti sunt Philisthæos, & percusserunt eos vsque ad locum, qui erat subter Bethchar. Tulit autem Samuel lapidem vnum, & posuit eum inter Masphath & inter Sen: & vocauit nomen loci illius, Lapis adiutorij. Dixitque: Hucusque auxiliatus est nobis Dominus. Et humiliati sunt Philisthim, nec apposuerunt vltrà vt venirent in terminos Israel. Facta est itaque manus Domini super Philisthæos, cunctis diebus Samuelis.

10. IEREMIÆ trigesimosecundo: Tunc exercitus regis Babylonis obsidebat Ierusalem: & Ieremias propheta erat clausus in atrio carceris, qui erat in domo regis Iuda. Clauserat enim eum Sedecias rex Iuda, dicens: Quare vaticinaris, dicens: Hæc dicit Dominus: Eccè ego dabo ciuitatem istam in manus regis Babylonis, & capiet eam? Et paulò pòst: Et oraui ad Dominum, postquàm tradidi librum possessionis Baruch filio Nerii, dicens: Heu, heu, heu, Domine Deus: eccè tu fecisti cælum & terram in fortitudine tua magna, & in brachio tuo extento: non erit tibi difficile omne verbum, &c. Et factum est verbum Domini ad Ieremiam, dicens: Eccè ego Dominus Deus vniuersæ carnis; numquid mihi difficile erit omne verbum? Propterea hæc dicit Dominus, &c. Et nunc propter ista, hæc dicit Dominus Deus Israel ad ciuitatem hanc, de qua vos dicitis quòd tradetur in manus regis Babylonis in gladio, & in fame, & in pestc. Eccè ego congregabo eos de vniuersis terris, ad quas eieci eos in furore meo, & in ira mea, & in indignatione grandi: & reducam eos ad locum istum, & habitare eos faciam confidenter. Et erunt mihi in populum, &c.

11. DANIELIS sexto: Quòd cùm Daniel comperisset, id est, constitutam legem, ingressus est domum suam: & fenestris apertis in cœnaculo suo contra Ierusalem tribus temporibus in die flectebat genua sua, & adorabat, confitebaturque coram Deo suo sicut & antè facere consueuerat. Viri ergò illi curiosius inquirentes, &c. Et Daniel regi respondens ait, Rex in æternum viue. Deus meus misit angelum suum, & conclusit ora leonum, & non nocuerunt mihi: quia coram eo iustitia inuenta est in me; sed & coram te, rex, delictum non feci. Tunc vehementer rex gauisus est super eo, & Danielem præcepit educi de lacu: eductusque est Daniel de lacu, & nulla læsio inuenta est in eo, quia credidit Deo suo.

12. ET capite tertio: Viri autem hi tres, id est, Sidrach, Misach, & Abdenago, ceciderunt in medio camini ignis ardentis, colligati. Et ambulabant in medio flammæ laudantes Deum, & benedicentes Domino. Stans autem Azarias orauit sic, aperiensque os suum in medio ignis, ait: Benedictus es Domine Deus patrum nostrorũ, & laudabile, & gloriosum nomen tuum in secula, &c. Angelus autem Domini descendit cum Azaria, & sociis eius in fornacem: & excussit flammam ignis de fornace, & fecit mediũ fornacis quasi ventum roris flantem, & non tetigit eos omnino ignis, neque contristauit, nec quidquam molestiæ intulit. Tunc hi tres quasi ex vno ore, &c.

13. LVCÆ vigesimotertio: Dicebat ad Iesum: Domine memento mei, cum veneris in regnum tuum. Et dixit illi Iesus: Amen dico tibi: Hodie mecum eris in paradiso.

14. DANIELIS decimotertio: Credidit eis multitudo quasi senibus & iudicibus populi, & condemnauerunt eam ad mortem. Exclamauit autem voce magna Susanna, & dixit: Deus æterne, qui absconditorum es cognitor, qui nõsti omnia antequam fiant, tu scis quoniam falsum testimonium tulerunt contra me: & ecce morior, cum nihil horum fecerim, quæ isti malitiosè composuerunt aduersum me. Exaudiuit autem Dominus vocem eius, &c.

15. ACTORVM septimo: Cum autem esset plenus Spiritu sancto, intendens in cælum, vidit gloriam Dei, & Iesum stantem à dextris Dei. Et lapidabant Stephanum inuocantem, & dicentem: Domine Iesu suscipe spiritum meum. Positis autem genibus, clamauit voce magna, dicens: Domine ne statuas illis hoc peccatum. Et cùm hoc dixisset, obdormiuit in Domino.

16. HIERONYMVS aduersus Vigilantium capite tertio: Si Apostoli & martyres, adhuc in corpore constituti, possunt orare pro cæteris, quando pro se adhuc debent esse soliciti: quanto magis post coronas, victorias, & triumphos? Vnus homo Moyses sexcentis millibus armatorum impetrat à Deo veniam: & Stephanus, imitator Domini sui, & primus martyr in Christo, pro persecutoribus veniam deprecatur: & postquam cum Christo esse cœperint, minus valebunt? Paulus Apostolus ducentas septuaginta sex sibi dicit in naui animas condonatas: & postquam resolutus esse cœperit cum Christo, tunc ora clausurus est, & pro ijs, qui in toto orbe ad suum euangelium crediderunt, mutire non poterit? Efficacia orationis Sanctorum. Exod 32. Actor. 7. Actor. 27.

17. AVGVSTINVS sermone primo de sanctis, qui est etiam primus de sancto Stephano, capite tertio: Olim quidem debui perdere te, sed Stephanus meus orauit pro te. Saule, Saule, quid me persequeris? Sed quia insanis contra nomen meum, ego te faciam seruum meum. Et prosequitur capite quarto: O Saule lupe rapax, comedisti: expecta paululum, & digeres. Dicam planè, cuius est filius perditionis, & erectus est Actor. 7.

Nisi Stephanus orasset, Ecclesia Paulum non haberet.

vas electionis. Nam si sanctus Stephanus sic non orâsset, Ecclesia Paulum non haberet. Sed ideò erectus est Paulus, quia in terra inclinatus exauditus est Stephanus. Sic ergò exauditus est sanctus Stephanus, vt eius orationibus deleatur peccatum quod commiserat Saulus. Commendemus ergò nos orationibus eius. Multo magis enim nunc exaudietur pro veneratoribus suis, qui sic exauditus est tunc pro lapidatoribus suis.

18. Et sermone quarto de sanctis, siue de sancto Stephano, capite tertio: Illi lapides mittebant, ille orationes præmittebat: tanquam dicens; Domine, si istos modò occideris inimicos, quos postea facies amicos? Deinceps capite quarto: Denique fratres, vt noueritis quantùm valuerit oratio sancti martyris Stephani, recurrite nobiscum ad illum adolescentem nomine Saulum. Qui, cùm sanctus Stephanus lapidaretur, omnium vestimenta seruabat, & tanquam manibus omnium lapidabat. Elitus est filius perditionis, erectus est vas electionis. Elisus est Saulus, erectus est Paulus. Nam si martyr Stephanus non sic orâsset, Ecclesia Paulum hodie non haberet. Sed ideò de terra erectus est Paulus, quia in terra inclinatus exauditus est Stephanus.

Actor. 7.

1. Genesis vigesimoquinto: Deprecatusque est Isaac Dominum pro vxore sua, eò quod esset sterilis: qui exaudiuit eum, & dedit conceptum Rebeccæ.

2. Exodi octauo: Egressique sunt Moyses & Aaron à Pharaone: & clamauit Moyses ad Dominum pro sponsione ranarum, quam condixerat Pharaoni. Fecitque Dominus iuxta verbum Moysi: & mortuæ sunt ranæ de domibus, & de villis, & de agris. Egressusque Moyses à Pharaone, orauit Dominum. Qui fecit iuxta verbum illius: & abstulit muscas a Pharaone, & à seruis suis, & à populo eius: non superfuit ne vna quidem.

3. Et capite nono: Egressusque Moyses à Pharaone ex vrbe, retendit manus ad Dominum: & cessauerunt tonitrua & grando, nec vltra stillauit pluuia super terram.

4. Item capite decimo: Egressusque Moyses de conspectu Pharaonis, orauit Dominum. Qui flare fecit ventum ab occidente vehementissimum, & arreptam locustam proiecit in mare rubrum: non remansit ne vna quidem in cunctis finibus Ægypti.

5. Capite decimoquarto: Dixitque Dominus ad Moysen: Quid clamas ad me? Loquere filijs Israel vt proficiscantur. Tu autem eleua virgam tuam, & extende manum tuam super mare, & diuide illud: vt gradiantur filij Israel in medio mari per siccum. Cumque extendisset Moyses manum super mare, abstulit illud Dominus flante vento vehementi & vrente tota nocte, & vertit in siccum: diuisaque est aqua. Et ingressi sunt filij Israel per medium ficci maris: erat enim aqua quasi murus à dextra eorum & læua.

6. Capite trigesimosecundo: Rursumque ait Dominus ad Moysen: Cerno quòd populus iste duræ ceruicis sit: dimitte me, vt irascatur furor meus contra eos, & deleam eos, faciamque te in gentem magnam. Moyses autem orabat Dominum Deum suum, dicens: Cur, Domine, irascitur furor tuus contra populum tuum, quem eduxisti de terra Ægypti, in fortitudine magna, & in manu robusta? Ne quæso dicant Ægyptij: Callidè eduxit eos, vt interficeret in montibus, & deleret è terra: quiescat ira tua, & esto placabilis super nequitia populi tui. Recordare Abraham, Isaac, & Israel seruorum tuorum: quibus iurâsti per temetipsum, dicens: Multiplicabo semen vestrum sicut stellas cæli: & vniuersam terram hanc, de qua locutus sum, dabo semini vestro, & possidebitis eam semper. Placatusque est Dominus ne faceret malum quod locutus fuerat aduersus populum suum. Et paulò pòst: Facto autem altero die, locutus est Moyses ad populum: Peccâstis peccatum maximum: ascendam ad Dominum, si quo modo quiuero eum deprecari pro scelere vestro. Reuersusque ad Dominum, ait: Obsecro, peccauit populus iste peccatum maximum, fecerunt que sibi deos aureos: aut dimitte eis hanc noxam, aut si non facis, dele me de libro tuo quem scripsisti. Cui respondit Dominus: Qui peccauerit mihi, delebo eum de libro meo: tu autem vade, & duc populum istum quò locutus sum tibi: angelus meus præcedet te. Ego autem in die vltionis visitabo & hoc peccatum eorum. Percussit ergò Dominus populum pro reatu vituli, quem fecerat Aaron.

7. Numerorum vndecimo: Interea ortum est murmur populi, quasi dolentium pro labore, contra Dominum. Quod cùm audisset Dominus, iratus est. Et accensus in eos ignis Domini deuorauit extremam castrorum partem. Cumque clamasset populus ad Moysen, orauit Moyses ad Dominum, & absorptus est ignis.

8. Capite duodecimo: Clamauitque Moyses ad Dominum, dicens: Deus, obsecro, sana eam. Cui respondit Dominus: Si pater eius spuisset in faciem illius, nónne debuerat saltem septem diebus rubore suffundi? Separetur septẽ diebus extra castra, & postea reuocabitur. Exclusa est itaque Maria extra castra septem diebus: & populus non est motus de loco illo, donec reuocata est Maria.

9. Capite decimoquarto: Et dixit Dominus ad Moysen: Vsquequò detrahet mihi populus iste? Quousque non credent mihi in omnibus signis, quæ feci coram eis? Feriam igitur eos pestilentia, atque consumam: te autem faciam principem super gentem magnam, & fortiorem quàm hæc est. Et ait Moyses ad Dominum: Vt audiant Ægyptij, de quorum medio eduxisti populum istum, &c. Dimitte, obsecro, peccatum populi huius secundùm magnitudinem misericordiæ tuæ, sicut propitius fuisti egredientibus de Ægypto vsque ad locum istum. Dixitque Dominus: Dimisi iuxta verbum tuum. Viuo ego: & implebitur gloria Domini vniuersa terra, &c.

10. Capite decimosexto: Iratusque Moyses valde, ait Dominum: Ne respicias sacrificia eorum: tu scis quòd ne asellum quidem vnquam acceperim ab eis, nec afflixerim quempiam eorum. Et paulò pòst: Confestim igitur vt cessauit loqui, diruptа est terra sub pedibus eorum: & aperiens os suum, deuorauit illos cum tabernaculis suis & vniuersa substantia eorum. descenderuntque viui in infer-

num operti humo, & periêrunt de medio multitudinis. Ibidem: Cumque iacerent in terra, dixit Moyses ad Aaron: Tolle thuribulum, & hausto igne de altari, mitte incensum desuper, pergens citò ad populum vt roges pro eis: iam enim egressa est ira à Domino, & plaga desæuit. Quod cùm fecisset Aaron, & cucurrisset ad mediam multitudinem, quam iam vastabat incendium, obtulit thymiama: & stans inter mortuos ac viuentes, pro populo deprecatus est, & plaga cessauit.

11. CAPITE vigesimoprimo: Quamobrem misit Dominus in populum ignitos serpentes, ad quorum plagas & mortes plurimorum, venerunt ad Moysen, atque dixerunt: Peccauimus, quia locuti sumus contra Dominum & te: ora vt tollat à nobis serpentes. Orauitque Moyses pro populo, & locutus est Dominus ad eum: Fac serpentem æneum, & pone eum pro signo: qui percussus aspexerit eum, viuet.

12. PRIMI Regum primo: Cùm esset Anna amaro animo, orauit ad Dominum, flens largiter, & votum vouit, dicens: Domine exercituum, si respiciens videris afflictionem famulæ tuæ, & recordatus mî fueris, nec oblitus ancillæ tuę, dederisque seruę tuæ sexum virilem: dabo eum Domino omnibus diebus vitæ eius, & nouacula non ascendet super caput eius. Et paulò pòst: Respondens Anna, Nequaquam, inquit, Domine mi: nam mulier infelix nimis ego sum, vinumque & omne quod inebriare potest, non bibi, sed effudi animam meam in conspectu Domini. Ne reputes ancillam tuam quasi vnam de filiabus Belial: quia ex multitudine doloris, & mœroris mei locuta sum vsque in præsens. Tunc Heli ait ei: Vade in pace: & Deus Israel det tibi petitionem tuam, quam rogasti eum. Et illa dixit: Vtinam inueniat ancilla tua gratiam in oculis tuis. Et abijt mulier in viam suam, & comedit, vultusque illius non sunt amplius in diuersa mutati.

13. CAPITE duodecimo: Nunquid non messis tritici est hodie? inuocabo Dominum, & dabit voces & pluuias: & scietis, & videbitis quia grande malum feceritis vobis in conspectu Domini, petentes super vos regem. Et clamauit Samuel ad Dominum, & dedit Dominus voces & pluuias in illa die.

14. QVARTI Regum decimonono: Itaque cùm accepisset Ezechias literas de manu nunciorum, & legisset eas, ascendit in domum Domini, & expandit eas coram Domino, & orauit in conspectu eius, dicens: Domine Deus Israel, qui sedes super cherubim, tu es Deus solus regum omnium terræ: tu fecisti cælum & terram; &c. Factum est igitur in nocte illa, venit Angelus Domini, & percussit in castris Assyriorum centum octogintaquinque millia. Cumque diluculo surrexisset, vidit omnia corpora mortuorum. Eadem habentur Isaiæ trigesimoseptimo.

15. CAPITE vigesimo: In diebus illis ægrotauit Ezechias vsque ad mortem: & venit ad eum Isaias filius Amos, propheta, dixitque ei: Hæc dicit Dominus Deus: Præcipe domui tuæ: morieris enim tu, & non viues. Qui conuertit faciem suam ad parietem, & orauit Dominum, dicens: Obsecro Domine, memento quæso quomodo ambulauerim coram te in veritate, & in corde perfecto, & quod placitum est coram te, fecerim. Fleuit itaque Ezechias fletu magno. Et antequã egrederetur Isaias mediam partem atrij, factus est sermo Domini ad eum, dicens: Reuertere, & dic Ezechiæ duci populi mei: Hæc dicit Dominus Deus Dauid patris tui: Audiui orationem tuam, & vidi lacrymas tuas: & ecce sanaui te, die tertio ascendes templum Domini. Et addam diebus tuis quindecim annos: sed & de manu regis Assyriorum liberabo te, & ciuitatem hanc, & protegam vrbem istam propter me, & propter Dauid seruum meum. Eadem habentur Isaiæ trigesimooctauo.

16. SECVNDI Paralipomenon vigesimo: Post hæc congregati sunt filij Moab, & filij Ammon, & cum eis de Ammonitis ad Iosaphat vt pugnarent contra eum. Iosaphat autem timore perterritus, totum se contulit ad rogandum Dominum, & præuicauit ieiunium vniuersis Iuda. Congregatusque est Iudas ad deprecandum Dominum: sed & omnes de vrbibus suis venerunt ad obsecrandum eum. Cumque stetisset Iosaphat in medio cœtu Iudæ, & Ierusalem, in domo Domini ante atrium nouum, ait: Domine Deus, &c. Deus noster, ergò non iudicabis eos? In nobis quidem non est tanta fortitudo, vt possimus huic multitudini resistere, quæ irruit super nos. Sed cùm ignoremus quid agere debeamus, hoc solum habemus residui, vt oculos nostros dirigamus ad te. Omnis verò Iuda stabat coram Domino cum paruulis, & vxoribus, & liberis suis. Cumque cœpissent laudes canere, vertit Dominus insidias eorum in semetipsos, filiorum scilicet Ammon, & Moab, & montis Seir, qui egressi fuerant vt pugnarent contra Iudam, & percussi sunt. Namque filij Ammon, & Moab consurrexerunt aduersum habitatores montis Seir, vt interficerent & delerent eos: cumque hoc opere perpetrassent, etiam in semetipsos versi, mutuis concidere vulneribus.

17. CAPITE trigesimotertio: Igitur Manasse seduxit Iudam, & habitatores Ierusalem vt facerent malum super omnes gentes, quas subuerterat Dominus a facie filiorum Israel. Locutusque est Dominus ad eum, & ad populum illius, & attendere noluerunt. Idcirco superinduxit eis principes exercitus regis Assyriorum: ceperuntque Manassen, & vinctum catenis, atque compedibus duxerunt in Babylonem. Qui postquam coangustatus est, orauit Dominum Deum suum: & egit pœnitentiam valde coram Deo patrum suorum. Deprecatusque est eum, & obsecrauit intentè: & exaudiuit orationem eius, reduxitque eum Ierusalem in regnum suum, & cognouit Manasses quod Dominus ipse esset Deus.

18. PRIMI Esdræ octauo: Ieiunauimus autẽ, & rogauimus Deum nostrum pro hoc: & euenit nobis prosperè.

19. TOBIÆ tertio: Tunc Tobias ingemuit, & cœpit orare cum lacrymis, dicens: Iustus es Domine, & omnia iudicia tua iusta sunt, & omnes viæ tuæ, misericordia, & veritas, & iudicium. Et nunc Domine memor esto mei, & ne vindictam sumas de peccatis meis, neque reminiscaris delicta mea, vel parentum meorum, &c. Eodem itaque die contigit vt Sara filia Raguelis in Rages ciuitate Medorum, & ipsa

audiret improperium ab vna ex ancillis patris tui : Nunquid & occidere me vis, ſicut iam occidiſti ſeptem viros ? Ad hanc vocem perrexit in ſuperius cubiculum domus ſuę : & tribus diebus, & tribus noctibus non manducauit, neque bibit : ſed in oratione perſiſtens cum lacrymis deprecabatur Deum, vt ab iſto improperio liberaret eam. Factũ eſt autem die tertia, dum compleret orationem, benedicens Dominum, &c. In illo tempore exauditæ ſunt preces amborũ in conſpectu gloriæ ſummi Dei : & miſſus eſt Angelus Domini ſanctus Raphael, vt curaret eos ambos, quorum vno tempore ſunt orationes in conſpectu Domini recitatæ.

20. IVDITH nono : Quibus abſcedentibus, Iudith ingreſſa eſt oratorium ſuum : & induens ſe cilicio, poſuit cinerem ſuper caput ſuum : & proſternens ſe Domino, clamabat ad Dominũ, dicens : Domine Deus patris mei Simeon, qui dediſti illi gladium in defenſionem alienigenarum, qui violatores extiterunt in coinquinatione ſua, & denudauerunt femur virginis in confuſionem, &c. Non enim in multitudine eſt virtus tua Domine, neque in equorum viribus voluntas tua eſt, nec ſuperbi ab initio placuerunt tibi : ſed humilium & manſuetorum ſemper tibi placuit deprecatio. Deus cælorũ, creator aquarum, & Dominus totius creaturæ, exaudi me miſeram deprecantem, & de tua miſericordia præſumentem.

21. CAPITE decimotertio : Stetitque Iudith ante lectum, orans cum lacrymis, & labiorum motu in ſilentio, dicens : Confirma me Domine Deus Iſrael, & reſpice in hac hora ad opera manuum meatum, vt, ſicut promiſiſti, Ieruſalem ciuitatem tuam erigas : & hoc quod credens per te poſſe fieri cogitaui, perficiam. Et cùm hæc dixiſſet, acceſſit ad columnam, quæ erat ad caput lectuli eius, & pugionem eius, qui in ea ligatus pendebat, exoluit. Cumque euaginaſſet illum, apprehendit comam capitis eius, & ait : Confirma me Domine Deus in hac hora. & percuſſit bis in ceruicem eius, & abſcidit caput eius, & abſtulit conopæum eius à columnis, & euoluit corpus eius truncum.

22. PSALMO decimoſeptimo : In tribulatione mea inuocaui Dominum, & ad Deum meum clamaui : Et exaudiuit de templo ſancto ſuo vocem meam : & clamor meus in conſpectu eius, introiuit in aures eius.

23. ET centeſimo decimonono : Ad Dominum cùm tribularer clamaui : & exaudiuit me.

24. IONÆ ſecundo : Et orauit Ionas ad Dominum Deum ſuum de ventre piſcis. Et dixit : Clamaui de tribulatione mea ad Dominum, & exaudiuit me : de ventre inferi clamaui, & exaudiſti vocem meam. Cùm angustiaretur in me anima mea, Domini recordatus ſum : vt veniat ad te oratio mea ad templum ſanctum tuum. Qui cuſtodiunt vanitates fruſtra, miſericordiam ſuam derelinquunt. Ego autem in voce laudis immolabo tibi : quæcunque voui, reddam pro ſalute Domino. Et dixit Dominus piſci : & euomuit Ionam in aridam.

25. PRIMI Machabæorum tertio : Et elegit Lyſias Ptolemæum filium Dorymini, & Nicanorem, & Gorgiam, viros potentes ex amicis regis : & miſit cum eis quadraginta millia virorum, & ſeptem millia equitum vt venirent in terram Iudæ, & diſperderent eam ſecundùm verbum regis. Et proceſſerunt cum vniuerſa virtute ſua, & venerunt, & applicuerunt Emmaum in terra campeſtri. Et audiêrunt mercatores regionum nomen eorum : & acceperunt argentum, & aurum multum valdè, & pueros : & venerunt in caſtra vt acciperent filios Iſrael in ſeruos. & additi ſunt ad eos exercitus Syriæ, & terræ alienigenarum. Et vidit Iudas, & fratres eius, quia multiplicata ſunt mala, & exercitus applicabant ad fines eorum : & cognouerunt verba regis, quæ mandauit populo facere in interitum, & conſummationem : & dixerunt vnuſquiſque ad proximum ſuum : Erigamus deiectionem populi noſtri, & pugnemus pro populo noſtro, & ſanctis noſtris. Et congregatus eſt conuentus vt eſſent parati in prælium : & vt orarent, & peterent miſericordiam, & miſerationes. Et Ieruſalem non habitabatur, ſed erat ſicut deſertum : non erat qui ingrederetur & egrederetur de natis eius : & ſanctum conculcabatur : & filij alienigenarum erant in arce, ibi erat habitatio Gentium : & ablata eſt voluptas à Iacob, & defecit ibi tibia, & cithara. Et congregati ſunt, & venerunt in Maſpha contra Ieruſalem : quia locus orationis erat in Maſpha ante in Iſrael. Et ieiunauerunt illa die, & induerunt ſe ciliciis, & cinerem impoſuerunt capiti ſuo : & diſciderunt veſtimenta ſua, &c.

26. CAPITE quarto : Et cùm dies factus eſſet, apparuit Iudas in campo cum tribus millibus virorum tantum : qui tegumenta, & gladios non habebant : & viderunt caſtra Gentium valida, & loricatos, & equitatus in circuitu eorum, & hi docti ad prælium. Et ait Iudas viris, qui ſecum erant : Ne timueritis multitudinem eorum, & impetum eorum ne formidetis. Mementote qualiter ſalui facti ſunt patres noſtri in mari rubro, cùm ſequeretur eos Pharao cum exercitu multo. Et nunc clamemus in cælum : & miſerebitur noſtrî Dominus, & memor erit teſtamenti patrum noſtrorum, & conteret exercitum iſtum ante faciem noſtram hodie : & ſcient omnes gentes quia eſt qui redimat, & liberet Iſrael. Et eleuauerunt alienigenæ oculos ſuos, & viderunt eos venientes ex aduerſo. Et exierunt de caſtris in prælium, & tuba cecinerunt hi, qui erant cum Iuda : Et congreſſi ſunt : & contritæ ſunt Gentes, & fugerunt in campum. Nouiſſimi autem omnes ceciderunt in gladio, & perſecuti ſunt eos vſque Gezeron, & vſque in campos Idumææ, & Azoti, & Iamniæ : & ceciderunt ex illis vſque ad tria millia virorum. Et reuerſus eſt Iudas, & exercitus eius, ſequens eum. Et ſequenti anno congregauit Lyſias virorum electorum ſexaginta millia, & equitum quinque millia, vt debellarent eos. Et venerunt in Iudæam, & caſtra poſuerunt in Bethoron, & occurrit illis Iudas cum decem millibus viris. Et viderunt exercitum fortem, & orauit, & dixit : Benedictus es ſaluator Iſrael, qui contriuiſti impetum potentis in manu ſerui tui Dauid, & tradidiſti caſtra alienigenarum in manu Ionathæ filij Saul, & armigeri eius. Conclude exercitum iſtum in manu populi tui Iſrael, & confundantur in exercitu ſuo, & equitibus. Da illis formidinem, & tabefac audaciam virtutis eorũ, & commoueantur contritione ſua. Deijce illos gladio diligen-

tium te: & collaudent te omnes, qui nouerunt nomen tuum in hymnis. Et commiserunt prælium: & ceciderunt de exercitu Lysiæ quinque millia virorum.

27. ACTORVM duodecimo: Et Petrus quidem seruabatur in carcere. Oratio autem fiebat sine intermissione ab Ecclesia ad Deum pro eo. Et ecce Angelus Domini adstitit: & lumen refulsit in habitaculo: percussoque latere Petri, excitauit eum, dicens: Surge velociter. Et ceciderunt catenæ de manibus eius, &c.

28. PRIORIS ad Thessalonicenses quinto.

29. IACOBI quinto.

30. PRIMÆ Ioannis quinto, vt in textu.

DE ELEEMOSYNA ET OPERIBVS MISERICORDIÆ.

X.

Quid est Eleemosyna?

Vide Chrysostom. homil. 13. in 1 Comm. & August. sermon. 30. de verb. Dom. c. 3.
a Tob. 12. b
b De opere & Eleemosynis. Item Petr. Chrysolog. ser. 43 Leo ser. 3. de ieiun. Pentec. Osee 6 c Mat. 9 b 12. a Prou. 21 a Phil. 4. d Heb. 13. e
e Lib. 1 Offic. cap. 11. Chrysost. homil. 36 ad popul. Antioch. Aug. serm. 76. de tempor. & hom. 39. ex 50. Leo ser. 5. & 10. de quadragesi. Greg. Nyss. de beatit.
d Luce 6. d Psalm. 32. a 118 h 144. b c
e Matth 5 g
f Luce 10. f
g Actor. 10. f

EST beneficium seu munus, quo alterius miseriæ ex nostro commiserationis affectu subuenitur. Quo spectat id, quod apud Tobiam Raphael Angelus testatur: [a] *Bona est oratio cum ieiunio et Eleemosyna*: vt intelligamus, sicut [b] Cyprianus admonet, orationes nostras ac ieiunia minus posse, nisi Eleemosynis adiuuentur. Bona misericordia, inquit [c] Ambrosius, quæ & ipsa perfectos facit, quia imitatur perfectum Patrem. Nihil tam commendat Christianam animam, quàm misericordia. Sic ille: [d] *Estote ergo misericordes sicut & Pater vester misericors est*, [e] *vt sitis filij patris vestri, qui in cælis est: qui solem suum oriri facit super bonos, & malos: & pluit super iustos & iniustos.* Ita Christus Saluator & [f] Samaritanus noster, omni gratia & misericordia plenus, qui [g] pertransijt benefaciendo, & sanando omnes oppressos à diabolo.

TESTIMONIA.

1. CHRYSOSTOMVS homilia decimatertia in posteriorem epistolam ad Corinthios: Eleemosyna est, non dare opes, sed cum misericordia illas dare.

Luce 11. 2. AVGVSTINVS sermone trigesimo de verbis Domini, capite tertio: Quid est, facite eleemosynam? Facite misericordiam. Quid est, facere misericordiam? Si intelligis, à te incipe. Quomodo enim es misericors alteri, si crudelis sis tibi? Date eleemosynam, & omnia munda sunt vobis. Facite veram eleemosynam. Quid est vera eleemosyna? Misericordia.

3. TOBIÆ duodecimo: Bona est oratio cum ieiunio & eleemosyna magis quàm thesauros auri recondere. Secundùm Septuaginta vero: Bonum est oratio cum ieiunio, & eleemosyna, & iustitia. Bonum parum cum iustitia, quàm multum cum iniustitia. Bonum, facere eleemosynam, quàm thesaurizare aurum.

Tob. 12. Orationi & ieiunio eleemosynæ iungendæ sunt.

4. CYPRIANVS de opere & eleemosynis: Raphaël quoque angelus paria testatur, & vt eleemosyna libenter ac largiter fiat, hortatur, dicens: Bona est oratio cum ieiunio & eleemosyna: quia eleemosyna à morte liberat, & ipsa purgat peccata. Ostendit orationes nostras ac ieiunia minus posse, nisi eleemosynis adiuuentur. Deprecationes solas, parum ad impetrandum valere nisi factorum, & operum accessione farciantur. Reuelat angelus & manifestat, & firmat eleemosynis petitiones nostras efficaces fieri, eleemosynis vitam de periculis redimi, eleemosynis à morte animas liberari.

5. PETRVS Chrysologus sermone quadragesimotertio, vt supra quæstione tertia de bonis operibus, A testimonio primo.

6. LEO Magnus sermone tertio de ieiunio Pentecostes: Tunc demum ad animæ curationem proficit medicina ieiunij, cùm abstinentia ieiunantis, eluriem reficit indigentis. Quia ergò scimus apud misericordem Deum ieiunijs præcellere eleemosynæ largitatem, dicente ipso Domino: Date eleemosynam, & omnia munda sunt vobis: si animas nostras à peccatorum sordibus cupimus emundari, eleemosynam pauperibus non negemus, vt in die retributionis ad promerendam Dei misericordiam, misericordiæ operibus adiuuemur.

Ieiunio si comité habeat eleemosynam, ad animæ curationẽ proficit. Luce 11.

7. OSEÆ sexto: Quia misericordiam volui, & non sacrificium, & scientiam Dei plusquam holocausta.

8. MATTHÆI nono: Non eſt opus valentibus medicus, ſed malè habentibus. Euntes autem diſcite quid eſt: Miſericordiam volo, & non ſacrificium.

9. ET capite duodecimo: Si autem ſciretis, quid eſt: Miſericordiam volo, & non ſacrificium: nunquam condemnâſſetis innocentes.

10. PROVERBIORVM vigeſimoprimo: Facere miſericordiam & iudicium, magis placet Domino, quàm victimæ.

11. AD Philippenſes quarto: Habeo autem omnia, & abundo: repletus ſum, acceptis ab Epaphrodito quæ miſiſtis odorem ſuauitatis, hoſtiam acceptam, placentem Deo.

12. AD Hebræos decimotertio: Beneficentiæ autem, & communionis nolite obliuiſci: talibus enim hoſtijs promeretur Deus.

Miſericordia perfectos facit.

13. AMBROSIVS libro primo Officiorum, capite vndecimo: Bona etiam miſericordia, quæ & ipſa perfectos facit, quia imitatur perfectum patrem. Nihil tam commendat Chriſtianam animam, quàm miſericordia. Primùm in pauperes, vt communes iudices partus naturæ, quæ omnibus ad vſum generat fructus terrarum: vt quod habes, largiaris pauperi, & conſortem, & conformem tuum adiuues. Tu nummum largiris, ille vitam accipit. Tu pecuniam das, ille ſubſtantiam ſuam æſtimat. Tuus denarius, cenſus illius eſt. Adhęc plus ille tibi confert, cùm ſit debitor ſalutis. Si nudum veſtias, teipſum induis iuſtitiam. Si peregrinum ſub tectum inducas tuum, ſi ſuſcipias egentem: ille tibi acquiret ſanctorum amicitias, & æterna tabernacula. Non mediocris iſta gratia. Corporalia ſeminas, & recipis ſpiritualia. Miraris iudicium Domini de ſancto Iob? mirare virtutem eius, qui poterat dicere: Oculus eram cæcorum, & pes claudorum. Ego eram infirmorum pater, velleribus agnorum meorum calefacti ſunt humeri eorum. Foris non habitabat peregrinus: oſtium meum omni venienti patebat. Beatus planè, de cuius domo nunquam vacuo ſinu pauper exiuit. Neque enim quiſquam magis beatus, quàm qui intelligit ſuper pauperis neceſſitatem, & infirmi atque inopis ærumnam. In die iudicij habebit ſalutem à Domino, quem habebit ſuæ debitorem miſericordiæ.

Iuſtitiam induit ſeipſum, qui nudum veſtit. 2. Cor. 9.

Iob 29.

Pſalm. 40.

14. CHRYSOSTOMVS homilia trigeſimaſexta ad populum Antiochenum: Non dixit, Si ieiunetis, ſimiles eritis patri veſtro: neque dixit, Si ſuppliciter orauerit is, ſimiles eritis patri veſtro: neque, Si virginitatem illæſam ſeruauerit is, ſimiles eritis patri veſtro. Nihil enim horum eſt circa Deum, nec horum quicquam Deus operatur. Sed quid? Eſtote miſericordes, ſicut & pater veſter, qui in cælis eſt. Hoc Dei eſt opus. Hoc ſi non habeas, quid habes? Miſericordiam volo, inquit, & non ſacrificium. Fecit cælum Deus, fecit terram, mare: magna hęc, & ipſius digna ſapientia. Sed horum nullo tantum humanam attraxit naturam, quantum miſericordia & clementia: ait enim, Hoc quidem opus eſt ſapientię, & potentię, & bonitatis, multo magis autem quòd ſeruus factus eſt. Nonne magis in hoc eum admiramur? Non in hoc magis acceptamur? Nihil ita Deum attrahit ſicut miſericordia. Et multa de hoc paſſim omnes prophetæ loquuntur.

Miſericordia reddit nos Deo ſimiles.

Luc. 6.

Oſee 6. Matth. 9. & 12.

15. AVGVSTINVS ſermone ſeptuageſimolexto de tempore: Facilè curatur vulneribus peccatorum, qui neceſſitatem curauerit pauperum: & miſericordiam accipiet, qui proximo pietatis non denegat officia. Denique cui dare præcipitur, gaudeat quòd non ea ſorte natus ſit, vt indigeat. Sufficit ad gloriam dantis, quòd alterius miſeria in paupere locuples donando exiſtat, quòd miſericordia fœneret Deum, quòd paſcat in paupere Chriſtum, quòd per alterius inopiam peccatorum accipiat indulgentiam. Obiurgantis Domini vox eſt, Si in alieno mammona fideles non fuiſtis, quod veſtrum eſt, quis dabit vobis? Talem enim ſe exhibere quis pauperi debet, qualem ſibi alium exhibere vellet, ſi pauper ipſe fuiſſet. Cæterùm diſpendium magnũ eſt, ſi Deum de Dei dono promereri noluerit, aut cùm tibi Dominus ad hoc dederit vt diſpenſes, eius delegata non ſeruet. Semper enim ſua Dominus tibi diſpendanda interim commendauit, de re ſua pauperibus te dare præcepit. Cur dantis iuſſa contemnis? Cur pactum deſtituis? Cur Dominum iubentem dare, non audis? Facilè enim poterit pecuniam acceptam amittere, qui quod accepit, in lucrum noluerit erogare. Eſtote miſericordes, ſicut & pater veſter cęleſtis miſertus eſt veſtrî. Similitudinem patris, actus indicent ſobolis. Similitudo operis, ſimilitudinem indicet generis. Actus nomen confirmet, vt nomen genus demonſtret. Quod contulit pater, filius ſeruet, vt & filio pater promiſſa præmia repræſentet. Patrimonium quod habes, ſi operaris, tuum eſt; ſi ceſſas, alienum eſt. Pecunia quę ſeruatur, calibus ſeruit: quę in miſericordia reſeruatur, præmium futurum acquirit. Quid vereris Chriſto committere, quod à latronibus vix poteris reſeruare? Qui dat, inquit, pauperi, non egebit. Diuidis patrimonium tuum hęredi, & Chriſtus eſt indignus de tuo aliquid tecum tollere, aliqua tecum in futura ſecula deportare? Quid hęredi ſeruas, quo ſi vtatur ignoras? Quid ſubſtantiam cumulas, quam fortaſſis ingrato relinquis? Forſitan illi præſtabis, quicquid miſericordię cauſa de eius portione detraxeris. Quare tac primò quod iubetur, vt poſſis accipere quod promittitur. Non poteſt vſuras accipere, qui Dominum noluerit fœnerare. Qui dat, inquit, pauperibus, Deum fœnerat. Nec enim poteſt diuina promiſſa accipere, qui præcepta cęleſtia noluerit obſeruare.

Adhortatio ad largiẽdas eleemoſynas.

Luc. 6.

Prou. 28.

Prouer. 19.

16. IDEM in libro quinquaginta homiliarum, homilia trigeſimanona, exponens illud Pſalmi, Beatus qui intelligit ſuper egenum & pauperem, &c. Felix operarius cultor eleemoſynarum, eò quòd ęre ſuo comparauerit cęlum, & dans panem eſurientibus, delictorum ſuorum preſſerit incendium. Cui Propheta tale exhibet teſtimonium, & patronum habet Spiritum ſanctum, in tali cauſa. Talis operarius felix viuit, & ſecurus iam moritur; cum quo ambulat patrimonium immortale horreum, in quo debitorem fecit Dominum, dum paſcit alterum dando. Accepit ipſe modicum in pera, panes comparauit, vitę cęleſtis ſe faciens hęredem. In die iudicij nullam poterit incurrere perniciem, qui comparauerit eleemoſynis pietatem. Et poſt pauca: Perfecta eſt ergò miſericordia, fratres chariſſimi, vt ante occurratur eſurientibus, quàm roget mendicus. Non enim eſt pér-

Pſalm. 40.

Felicitas eius qui eleemoſynas elargitur.

Misericordia promptè, & citò præstetur, Dei patris exemplo. Matth. 5.

fecta misericordia, quæ precibus extorquetur. Sed si tacet mendicus, loquitur pallor in facie, penè lassus, fessus, & citius, nusquam suspectus. Festina pietate succurrere, ne audias rogantem, ne quod debetur Domino, vendices tibi. Imitare Deum tuum, qui solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. Et ecce veniet tibi pluuia antequam roges, descendet vbertas nocte, dum stertis; dum adhuc in lecto es, ex præcepto vigilat dies, excubant elementa, fructus te nesciente effunduntur. Iactat cælum, & parturit terra; tot cellaria melium, dum nescimus, sic accipimus, & tantas opes comedimus, antequam rogemus. Et tu homo, modicus est ipse panis, & precibus vendis? Non rogauerunt quatuor milia Iesum in deserto septem panes & paucos pisces, vt infinita agmina prandierent, quo prandio vixisset saltem vsuram mensura. Qui cùm erogarentur, Colligite, inquit, fragmenta, ne quid deperiret: quia sanctum fuerat totum, quod ipse confecerat. Replentur septem sportæ buccellarum, saturata sunt tanta milia, & nihil minoratum est. Et creuit eis cibus, dum impenditur victus, sic & eleemosyna, si indigentibus erogetur. Magnum opus est eleemosyna, fratres charissimi, vt faciat homo quod fecit Deus; qui hos paucos cibantes in terra dimisit? qui vno vasculo orbem cæli pascit, per quem & nobis liceat erogare. Sed si vbique fuisset abundans, periret misericordia, dedit nobis Deus secundum baptismum. Quis enim sine peccato? Nam sicut aqua extinguit ignem, sic & eleemosyna extinguit peccatum. In horreis nostris habemus abundantiam, quæ flammas nostras oblatione vnius panis extinguat: & ante fores gehennæ stat misericordia, & neminem permittit in carcerem mitti. Et quicunque misertus fuerit, miserebitur ei: & si quis non fuerit misertus, non miserebitur ei. Da panem, cùm potes; quia nemo eiuriet in inferno quem pascis; nec habebis post mortem frumentum, nec inuenies illis aliquando mendicum; quia non erit tempus miserendi. Bonorum enim malorumque discretio & in suis actibus permanebit, ipso Christo Domino nostro rege ac iudice secernente agnos ab hœdis, & per dexteram ac sinistram sequestrante; qui esurisse & sitisse fecerit, & cætera in suis ministris perpessum fuisse se asserit. Date ergò omnibus, dilectissimi fratres, date & præcipuè domesticis fidei. Date omnibus, ne cui non dederitis, ipse sit Christus; cuive dederitis, ipse sit Christus.

Eleemosyna est veluti secundus baptismus. Eccl. 3.

Matth. 25.

Matth. 15.

17. Leo sermone quinto de quadragesima: Clementes & mites animos etiam largitas decet. Nihil est enim dignius, quàm vt homo sit sui authoris imitator, & secundùm modum propriæ facultatis, diuini sit operis executor. nam cùm aluntur esurientes, vestiuntur nudi, fouentur infirmi, nónne auxilium Dei manus explet ministri, & benignitas serui, munus est Domini? Qui cùm ad effectus misericordiæ suæ adiutore non egeat, ita suam omnipotentiam temperauit, vt & laboribus hominum per homines subueniret, & meritò Deo gratiæ referrentur de pietatis officijs, cuius opera vicerentur in famulis. Propter quod ipse Dominus discipulis ait: Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & magnificent patrem vestrum, qui est in cælis.

Per largitatem fit homo sui authoris imitator.

Matth. 5.

18. Et sermone decimo de quadragesima: In pauperes quoque, & diuersis debilitatibus impeditos benignior nunc largitas exeratur, vt gratiæ Deo multorum voce referantur, & ieiunijs nostris egentium refectio suffragetur. Nulla enim deuotione fidelium magis Dominus delectatur, quàm ista, quæ pauperibus eius impenditur, & vbi curam misericordiæ inuenit, ibi imaginem suæ pietatis agnoscit. Non timeatur in ijs expensis defectio facultatum, quoniam ipsa benignitas, magna substantia est: nec potest largitatis deesse materies, vbi Christus & pascit, & pascitur. In omni hoc opere illa intercedit manus, quæ panem faciendo auget, erogando multiplicat. Securus & hilaris sit eleemosynæ distributor, quia tunc maximum lucrum habebit, quando sibi minimum reseruauerit, dicente beato Apostolo Paulo: Qui autem administrat semen seminanti, & panem ad manducandum præstabit, & multiplicabit semen vestrum, & augebit incrementa frugum iustitiæ vestræ in Christo Iesu Domino nostro.

Imago diuinæ pietatis agnoscitur in operibus misericordiæ.

2. Cor. 9.

19. Gregorius Nyssenus in libro de beatitudinibus, exponens illud Christi dictum, Beati misericordes: Scio, inquit, in multis locis diuinæ scripturæ, nomine misericordis sanctos viros diuinam potentiam appellare: sic Dauid in Psalmis: sic Ionas in sua prophetia: ita magnus Moyses in multis locis suæ sanctionis nominat numen diuinum. Si ergo misericordis appellatio Deum decet: ad quid aliud te sermo hortatur, nisi vt Deus fias, tanquam formatus & insignitus propria nota deitatis? Nam si Deus misericors à diuina scriptura nominatur: quod autem verè beatum iudicandum sit, id deitas est: perspicuum fuerit, quid ex consequenti intelligatur, videlicet, si vel ex hominibus aliquis exultat, qui misericors sit, beatitudine diuina dignus habeatur, quippe quum id assecutus sit, quo numen diuinum denominatur. Misericors Dominus & iustus, & Deus noster miseretur. Qui ergò non beatum est illud, & fieri, & vocari hominem, quo Deus ex eo, quod facit, denominatur? Et paulò pòst: Vt igitur ea pars, cui deest, ad eandem commoditatem perueniat cum ea, cui quid superest, & suppleatur id quod deest, ab eo quod redundat: misericordiam aduersus tenuiores & inferiores hominibus præscribit. Nam nisi misericordia animum ad eiusmodi motum emolliuerit, non poterit alioqui quis in animum inducere & impelli, vt in calamitate proximum sublleuet. ex contrario enim, videlicet, inhumanitate, misericordia intelligitur. Vt igitur ferus, sæuus, & immitis appropinquantibus inaccessus est: ita & qui misericors est, quasi & incõmodis próximi condoleat, affectione contemperatur cum eo, qui vel rogat, vel aliqua re opus habet, ad id sese dolenti atque solicito accommodans, quod mens anxia molestijsque circumuenta requirit.

Misericordia deitatis nota est, & hominem quodammodo Deũ facit.

Matth. 5.

Psalm. 85. 98. 110. 111. Ionæ 4. Exod. 34. Deut. 4.

Psalm. 114.

20. Lucæ sexto: Sed vobis dico, qui auditis: Diligite inimicos vestros, benefacite his, qui oderunt vos. Benedicite maledicentibus vobis, & orate pro calumniantibus vos. Et qui te percutit in maxillam, præbe & alteram. Et ab eo, qui aufert tibi vestimentum, etiam tuni-

cam noli prohibere. Omni autem petenti te, tribue: & qui aufert quę tua ſunt, ne repetas. Et prout vultis vt faciant vobis homines, & vos facite illis ſimiliter. Et ſi diligitis eos, qui vos diligunt, quę vobis eſt gratia? nam & peccatores diligentes ſe diligunt. Et ſi beneſeceritis his, qui vobis benefaciunt, quę vobis eſt gratia? ſiquidem & peccatores hoc faciunt. Et ſi mutuum dederitis his, à quibus ſperatis recipere: quę gratia eſt vobis? nam & peccatores peccatoribus fœnerantur, vt recipiant ęqualia. Verumtamen diligite inimicos veſtros: benefacite, & mutuum date, nihil inde ſperantes: & erit merces veſtra multa, & eritis filij Altiſſimi, quia ipſe benignus eſt ſuper ingratos & malos. Eſtote ergò miſericordes ſicut & Pater veſter miſericors eſt. Nolite iudicare, & non iudicabimini: nolite condemnare, & non condemnabimini. Dimittite, & dimittemini. Date, & dabitur vobis: menſuram bonam, & confertam, & coagitatam, & ſupereffluentem dabunt in ſinum veſtrum. Eadem quippe menſura, qua menſi fueritis, remetietur vobis.

21. PSALMO trigeſimoſecundo: Diligit miſericordiam & iudicium: miſericordia Domini plena eſt terra.

22. ET centeſimo decimooctauo: Miſericordia tua Domine plena eſt terra.

23. ITEM centeſimo quadrageſimoquarto: Miſerator & miſericors Dominus: patiens, & multùm miſericors. Suauis Dominus vniuerſis: & miſerationes eius ſuper omnia opera eius. Alleuat Dominus omnes, qui corruunt: & erigit omnes eliſos. Oculi omnium in te ſperant: & tu das eſcam illorum in tempore opportuno. Aperis tu manum tuam: & imples omne animal benedictione.

24. MATTHÆI quinto: Qui petit à te, da ei: & volenti mutuari à te, ne auertaris. Audiſtis quia dictum eſt: Diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum. Ego autem dico vobis: Diligite inimicos veſtros, benefacite his, qui oderunt vos, & orate pro perſequentibus, & calumniantibus vos: vt ſitis filij patris veſtri, qui in cælis eſt: qui ſolem ſuum oriri facit ſuper bonos, & malos: & pluit ſuper iuſtos & iniuſtos. Si enim diligitis eos, qui vos diligunt, quam mercedem habebitis? nónne & publicani hoc faciunt? Et ſi ſaluaueritis fratres veſtros tantùm, quid amplius facitis? nónne & Ethnici hoc faciunt? Eſtote ergo vos perfecti, ſicut & pater veſter cæleſtis perfectus eſt.

25. LVCÆ decimo: Samaritanus autem quidã iter faciens, venit ſecus eum: & videns eum, miſericordia motus eſt, &c.

26. ACTORVM decimo: Aperiens Petrus os ſuum, dixit: Vos ſcitis quod factum eſt verbum per vniuerſam Iudæam, incipiens enim à Galilæa poſt baptiſmum, quod prædicauit Ioannes, Ieſum à Nazareth; quomodo vnxit eum Deus Spiritu ſancto, & virtute, qui pertranſijt benefaciendo, & ſanando omnes oppreſſos à diabolo, quoniam Deus erat cum illo.

XI.

Quo pacto nobis Scriptura commendat Eleemoſynam?

MVLTIS[a] quidem & apertis præceptis, promiſſionibus, & exemplis. Quin[b] Cyprianus docet, in Euangelio nihil præcipi frequentius, quàm vt inſiſtamus eleemoſynis dandis: nec terrenis poſſeſſionibus incumbamus, ſed cæleſtes theſauros potius recondamus. Hinc illæ Chriſti ſententiæ: [c] *Quod ſupereſt, date eleemoſynam: & ecce* [d] *omnia munda ſunt vobis.* [e] *Vendite quæ poſſidetis, & date eleemoſynam. Facite vobis ſacculos, qui non veteraſcunt, theſaurum non deficientem in cælis.* Atque alibi: [f] *Facite vobis amicos de mammona iniquitatis: vt, cùm defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula.* Breuiter: [g] *Date, & dabitur vobis.* Proinde Daniel Propheta impio regi conſulit: [h] *Peccata tua eleemoſynis redime, & iniquitates tuas miſericordijs pauperum.* Tum alibi legitur: [i] *Ignem ardentem extinguit aqua, & eleemoſyna reſiſtit peccatis.* Neque hominis verò, ſed Angeli vox ea fuit, [k] *Eleemoſyna à morte liberat, & ipſa eſt, quæ purgat peccata, & facit inuenire miſericordiam & vitam æternam.* Quin & Chriſtus ipſe pronunciat: [l] *Quicumque potum dederit vni ex minimis iſtis cali-*

a Deut. 15. b 2. Eſd. 8. c Tob. 4. b Pſ. 40. a Prou. 11. c 14. c d 19. c 22. b 25. c 28. d Eccl. 4. a b d 7. a d 12. a 17. c 29. b Ezechiel 18. b c d Matth. 25. c d Lucæ 14. c

b De opere & eleemoſynis. Vide etiam Auguſt. ſer. 50. c. 8. & ſeq. & 227. de temp. Item hom. 18. 19. 29. c. 1. & ſeq. & 47. ex quinquag. Nazianzen. orat. 16. de paup. amore. Chryſ. hom. 32. ad pop. & ſequent.

c Lucæ 11. f Hieron. ad Hedibiam epiſtol. 150. quæſt. 1.

d Auguſt. in Enchirid. ca. 75. 76. & 77. & ſerm. 30. de verbis Domini.

e Luc. 12. d 3. e Matth. 6. a e 19. c d Marc. 10. c d 1. Timoth. 6. d

f Lucæ 16. b e Auguſt. ſerm. 25. c. 3. & 35. c. 1. & ſeq. de verbis Domini.

g Lucæ 6. e 2. Corinth. 8. b c 9. b c d 1. Tim. 4. c Rom. 12. c d Iacob 1. d

h Daniel 4. e Prouerb. 15. b Ambr. ſer. 30. & 31. Item de Elia & ieiunio, cap. 10. Leo in ſerm. de collectis. Chryſoſt. homil. 25. in Act. Apoſtolorum.

i Eccl. 3. d Ambr. ſerm. 15. Chryſoſtom. hom. 34. in Geneſi. Proſper. p. 2. de promiſſ. & prædiction. c. 7.

k Tob. 12. b 4. b Iſaiæ 1. e Prou. 15. d 16. a 20. b 1. Pet. 4. b Iacob 5. d

l Matth. 10. d Gregor. homil 5. in Euangel. Ambr. in libr. de Viduis

Leo ſerm. 4. & 6. de quadrag. & ſermon 6 de ieiun. 10. menſ.

cem aquæ frigidæ tantùm in nomine diſcipuli : amen dico vobis, non perdet mercedem ſuam. [m] *Beati* igitur *miſericordes: quoniam ipſi miſericordiam conſequentur.* Econtrariò autem, vt Iacobus affirmat, [n] *Iudicium ſine miſericordia illi, qui non facit miſericordiam.*

m Matth. 5. a

n Iacob 2. c Prouerb. 21. b

TESTIMONIA.

1. DEVTERONOMII decimoquinto : Si vnus de fratribus tuis, qui morantur intra portas ciuitatis tuæ in terra, quam Dominus Deus tuus daturus eſt tibi, ad paupertatem venerit: non obdurabis cor tuum, nec contrahes manum, ſed aperies eam pauperi, & dabis mutuum, quo eum indigere perſpexeris, &c. Non deerunt pauperes in terra habitationis tuæ: idcircò ego præcipio tibi vt aperias manum fratri tuo egeno & pauperi, qui tecum verſatur in terra.

2. SECVNDI Eſdræ octauo : Et legerunt in Libro legis Dei diſtinctè, & apertè ad intelligendū : & intellexerunt cùm legeretur. Dixit autem Nehemias (ipſe eſt Atherſatha) & Eſdras ſacerdos & ſcriba, & Leuitæ interpretantes vniuerſo populo: Dies ſanctificatus eſt Domino Deo noſtro, nolite lugere, & nolite flere. Flebat enim omnis populus cùm audiret verba legis. Et dixit eis : Ite, comedite pinguia, & bibite mulſum, & mittite partes his, qui non præparauerunt ſibi: quia ſanctus dies Domini eſt, & nolite contriſtari : gaudium etenim Domini eſt fortitudo noſtra.

3. TOBIÆ quarto: Ex ſubſtantia tua fac eleemoſynam, & noli auertere faciem tuam ab vllo paupere : ita enim fiet vt nec à te auertatur facies Domini. Quomodo potueris, ita eſto miſericors. Si multum tibi fuerit, abundanter tribue: ſi exiguum tibi fuerit, etiam exiguum libenter impertiri ſtude. Præmium enim bonum tibi theſaurizas in die neceſſitatis, quoniam eleemoſyna ab omni peccato, & à morte liberat, & non patietur animam ire in tenebras. Fiducia magna erit coram ſummo Deo eleemoſyna omnibus facientibus eam.

4. PSALMO quadrageſimo: Beatus qui intelligit ſuper egenum, & pauperem : in die mala liberabit eum Dominus. Dominus conſeruet eū, & viuificet eum, & beatum faciat eum in terra: & non tradat eum in animam inimicorum eius. Dominus opem ferat illi ſuper lectum doloris eius : vniuerſum ſtratum eius verſaſti in infirmitate eius.

5. PROVERBIORVM vndecimo : Benefacit animæ ſuæ vir miſericors : qui autem crudelis eſt, etiam propinquos abijcit. Impius facit opus inſtabile : ſeminanti autem iuſtitiam merces fidelis. Alij diuidunt propria, & ditiores fiunt : alij rapiunt non ſua, & ſemper in egeſtate ſunt. Qui abſcondit frumenta, maledicetur in populis; benedictio autem ſuper caput vendentium.

6. CAPITE decimoquarto : Qui deſpicit proximum ſuum, peccat : qui autem miſeretur pauperis, beatus erit. Qui credit in Domino, miſericordiam diligit. Qui calumniatur egentem, exprobrat factori eius : honorat autem eum, qui miſeretur pauperis.

7. CAPITE decimonono : Fœneratur Domino qui miſeretur pauperis : & viciſſitudinem ſuam reddit ei.

8. CAPITE vigeſimoſecundo : Qui pronus eſt ad miſericordiam, benedicetur : de panibus enim ſuis dedit pauperi.

9. CAPITE vigeſimoquinto: Si eſurierit inimicus tuus, ciba illum : ſi ſitierit, da ei aquam bibere : prunas enim congregabis ſuper caput eius, & Dominus reddet tibi.

10. CAPITE vigeſimooctauo : Qui dat pauperi, non indigebit : qui deſpicit deprecantem, ſuſtinebit penuriam.

11. ECCLESIASTICI quarto: Fili eleemoſynam pauperis ne defraudes, & oculos tuos ne tranſuertas à paupere. Animam eſurientem ne deſpexeris : & non exaſperes pauperem in inopia ſua. Cor inopis ne afflixeris, & nō protrahas datum anguſtianti. Rogationem contribulati ne abijcias : & non auertas faciem tuam ab egeno. Ab inope ne auertas oculos tuos propter iram : & non relinquas quærentibus tibi tetrò maledicere : maledicentis enim tibi in amaritudine animæ exaudietur deprecatio illius : exaudiet autem eum, qui fecit illum. Congregationi pauperum affabilem te facito, & presbytero humilia animam tuam, & magnato humilia caput tuum. Declina pauperi ſine triſtitia aurem tuam, & redde debitum tuum, & reſponde illi pacifica in manſuetudine. Libera eum, qui iniuriam patitur de manu ſuperbi : & non acidè feras in anima tua. In iudicando eſto pupillis miſericors vt pater, & pro viro matri illorum; & eris tu velut filius Altiſſimi obediens, & miſerebitur tui magis quàm mater. Non ſit porrecta manus tua ad accipiendum, & ad dandum collecta.

12. CAPITE ſeptimo : Exorare, & facere eleemoſynam ne deſpicias. Pauperi porrige manum tuam, vt perficiatur propitiatio, & benedictio tua. Gratia dati in conſpectu omnis viuentis, & mortuo non prohibeas gratiam. Non deſis plorantibus in conſolatione, & cum lugentibus ambula. Non te pigeat viſitare infirmum : ex his enim in dilectione firmaberis.

13. CAPITE duodecimo: Si bene feceris, ſcito cui feceris, & erit gratia in bonis tuis multa. Benefac iuſto, & inuenies retributionem magnam; & ſi non ab ipſo, certè à Domino. Non eſt enim ei bene qui aſſiduus eſt in malis, & eleemoſynas non danti : quoniam & Altiſſimus odio habet peccatores, & miſertus eſt pœnitentibus. Da miſericordi, & ne ſuſcipias peccatorem : & impijs & peccatoribus reddet

vindictam, custodiens eos in diem vindictæ. Da bono, & non receperis peccatorem. Bene fac humili, & non dederis impio : prohibe panes illi dari ne in ipsis potentior te sit.

14. CAPITE decimoseptimo : Eleemosyna viri quasi signaculum cum ipso, & gratiam hominis quasi pupillam conseruabit : & postea resurget, & retribuet illis retributionem, vnicuique in caput ipsorum, & conuertet in inferiores partes terræ.

15. CAPITE vigesimonono : Conclude eleemosynam in corde pauperis, & hæc pro te exorabit ab omni malo. Super scutum potentis, & super lanceam aduersus inimicum tuum pugnabit.

16. EZECHIELIS decimooctauo : Et vir si fuerit iustus, & fecerit iudicium, & iustitiam, &c. Et hominem non contristauerit : pignus debitori reddiderit, per vim nihil rapuerit : panem suum esurienti dederit, & nudum operuerit vestimento : in præceptis meis ambulauerit, & iudicia mea custodierit, vt faciat veritatem : hic iustus est, vita viuet, ait Dominus Deus. Quòd si genuerit filium, qui videns omnia peccata patris sui, quæ fecit, timuerit, & non fecerit similiter, &c. Et virum non contristauerit, pignus non retinuerit, & rapinam non rapuerit, panem suum esurienti dederit, & nudum operuerit vestimento : à pauperis iniuria auerterit manum suam, vsuram & superabundantiam non acceperit, iudicia mea fecerit, in præceptis meis ambulauerit : hic non morietur in iniquitate patris sui, sed vita viuet.

17. MATTHÆI vigesimoquinto : Tunc dicet rex his, qui à dextris eius erunt : Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi. esuriui enim, & dedistis mihi manducare : sitiui, & dedistis mihi bibere : hospes eram, & collegistis me : nudus, & cooperuistis me : infirmus, & visitastis me : in carcere eram, & venistis ad me. Tunc respondebunt ei iusti, dicentes : Domine, quando te vidimus esurientem, & pauimus te : sitientem, & dedimus tibi potum ? quando autem te vidimus hospitem, & collegimus te : aut nudum, & cooperuimus te ? aut quando te vidimus infirmum : aut in carcere, & venimus ad te ? Et respondens rex, dicet eis : Amen dico vobis, quamdiu fecistis vni ex his fratribus meis minimis, mihi fecistis. Tunc dicet & his, qui à sinistris erunt : Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo, & angelis eius. esuriui enim, & non dedistis mihi manducare : sitiui, & non dedistis mihi potum : hospes eram, & non collegistis me : nudus, & non cooperuistis me : infirmus, & in carcere, & non visitastis me. Tunc respondebunt ei & ipsi, dicentes : Domine, quando te vidimus esurientem, aut sitientem, aut hospitem, aut nudum, aut infirmum, aut in carcere, & non ministrauimus tibi ? Tunc respondebit illis, dicens : Amen dico vobis : Quamdiu non fecistis vni de minoribus his, nec mihi fecistis. Et ibunt hi in supplicium æternum : iusti autem in vitam æternam.

18. LVCÆ decimoquarto : Dicebat autem & ei, qui inuitauerat : Cùm facis prandium, aut cœnam, noli vocare amicos tuos, neque fratres tuos, neque cognatos, neque vicinos diuites : ne forte te & ipsi reinuitent, & fiat tibi retributio. sed cùm facis conuiuium, voca pauperes, debiles, claudos, & cæcos : & beatus eris, quia non habent retribuere tibi : retribuetur enim tibi in resurrectione iustorum.

19. CYPRIANVS de opere & eleemosynis : Cùm Dominus aduenies sanâsset illa, quæ Adam portauerat vulnera, & venena antiqui serpentis curasset, legem dedit sano, & præcepit ne vltrà iam peccaret, ne quid peccanti grauius eueniret. Coarctati eramus, & in angustum innocentiæ præscriptione concluſi. Nec haberet quid fragilitatis humanæ infirmitas atque imbecillitatis faceret, nisi iterum pietas diuina subueniens, iustitiæ & misericordiæ operibus ostensis, viam quandam tuendæ salutis aperiret, vt sordes postmodum, quascunque contrahimus, eleemosynis abluamus. Loquitur in scripturis diuinis Spiritus sanctus, & dicit : Eleemosynis & fide delicta purgantur. Non vtique illa delicta, quæ fuerant ante contracta : nam illa Christi sanguine, & sanctificatione purgantur. Item denuò dicit : Sicut aqua extinguit ignem, sic eleemosyna extinguit peccatum. Hic quoque ostenditur & probatur, quia sicut lauacro aquæ salutaris gehennæ ignis extinguitur, ita eleemosynis atque operibus iustis, delictorum flamma sopitur. Et quia semel in baptismo remissio peccatorum datur, assidua & iugis operatio, baptismi instar imitata, Dei rursus indulgentiam largitur. Hoc & in Euangelio Dominus docet : nam cùm denotarentur discipuli eius quòd ederent, nec prius manus abluissent, respondit & dixit : Qui fecit quod intus est, fecit & quod foris est : verùm date eleemosynam, & ecce vobis munda omnia : docens scilicet & ostendens, non manus lauandas esse, sed pectus & sordes intrinsecus potius, quàm extrinsecus detrahendas : verùm qui purgauerit quod est intus, eum quoque id quod foris est repurgâsse, & emundata mente, cute quoque & corpore mundum esse cœpisse. Porrò autem monens & ostendens vnde mundi & purgati esse possimus, addidit eleemosynas esse faciendas. Misericors monet misericordiam fieri : & quia seruare quæsit, quos magno pretio redemit, post baptismi gratiam sordidatos, docet denuò posse purgari. Agnoscamus itaque, fratres charissimi, diuinæ indulgentiæ munus salubre, & emundandis purgandisque peccatis nostris, qui sine aliquo conscientiæ vulnere esse non possumus, medelis spiritalibus vulnere esse non possumus. Nec quisquam sic sibi de puro atque immaculato corde blandiatur, vt innocentia sua fretus, medicinam non putet adhibendam esse vulneribus : cùm scriptum sit : Quis gloriabitur castum se habere cor, aut quis gloriabitur mundum se esse a peccatis ? Et iterum in epistola sua Ioannes ponat & dicat : Si dixerimus quia peccatum non habemus, nosipsos decipimus, & veritas in nobis nõ est. Si autem confessi fuerimus peccata nostra, fidelis & iustus est Dominus, qui nobis peccata dimittat. Si autem nemo esse sine peccato potest, & quisquis se inculpatum dixerit, aut superbus, aut stultus est : quàm necessaria, quàm benigna est diuina clementia ? quæ cùm sciat non deesse sanatis quędam postmodum vulnera, dedit curandis denuò sanandisque vulneribus remedia salutaria. Nunquam denique, fratres dilectissimi, admonitio diuina cessauit, nunquam & tacuit, quo minus in scripturis sanctis tam

Eleemosynis abluuntur sordes peccatorũ. Tob. 4. Prouer. 15. Eccl. 3.

Eleemosynis & iustis operibus delictorum flamma sopitur. Luc. 11.

Eleemosynarũ remedio indigẽt omnes mortales post baptismum. Prouer. 20. 1. Ioan. 1.

Eleemosynarum præceptũ frequentem in diuinis scripturis.

Leo ſerm. 4. & 6. de quadrag. & ſermon 6 de ieiun. 10. menſ.
m Matth. 5. a

cem aquæ frigidæ tantùm in nomine diſcipuli : amen dico vobis, non perdet mercedem ſuam. [m] *Beati* igitur *miſericordes: quoniam ipſi miſericordiam conſequentur.* Econtrariò autem, vt Iacobus affirmat, [n] *Iudicium ſine miſericordia illi, qui non facit miſericordiam.*

n Iacob 2. c Prouerb. 21. b

TESTIMONIA.

1. DEVTERONOMII decimoquinto : Si vnus de fratribus tuis, qui morantur intra portas ciuitatis tuæ in terra, quam Dominus Deus tuus daturus eſt tibi, ad paupertatem venerit: non obdurabis cor tuum, nec contrahes manum, ſed aperies eam pauperi, & dabis mutuum, quo eum indigere perſpexeris, &c. Non deerunt pauperes in terra habitationis tuæ: idcircò ego præcipio tibi vt apertas manum fratri tuo egeno & pauperi, qui tecum verſatur in terra.

2. SECVNDI Eſdræ octauo : Et legerunt in Libro legis Dei diſtinctè, & apertè ad intelligendũ : & intellexerunt cùm legeretur. Dixit autem Nehemias (ipſe eſt Athersatha) & Eſdras ſacerdos & ſcriba, & Leuitæ interpretantes vniuerſo populo: Dies ſanctificatus eſt Domino Deo noſtro, nolite lugere, & nolite flere. Flebat enim omnis populus cùm audiret verba legis. Et dixit eis : Ite, comedite pinguia, & bibite mulſum, & mittite partes his, qui non præparauerunt ſibi: quia ſanctus dies Domini eſt, & nolite contriſtari : gaudium etenim Domini eſt fortitudo noſtra.

3. TOBIÆ quarto: Ex ſubſtantia tua fac eleemoſynam, & noli auertere faciem tuam ab vllo paupere : ita enim fiet vt nec à te auertatur facies Domini. Quomodo potueris, ita eſto miſericors. Si multum tibi fuerit, abundanter tribue: ſi exiguum tibi fuerit, etiam exiguum libenter impertiri ſtude. Præmium enim bonum tibi thesaurizas in die neceſſitatis. quoniam eleemoſyna ab omni peccato, & à morte liberat, & non patietur animam ire in tenebras. Fiducia magna erit coram ſummo Deo eleemoſyna omnibus facientibus eam.

4. PSALMO quadrageſimo: Beatus qui intelligit ſuper egenum, & pauperem : in die mala liberabit eum Dominus. Dominus conſeruet eũ, & viuificet eum, & beatum faciat eum in terra: & non tradat eum in animam inimicorum eius. Dominus opem ferat illi ſuper lectum doloris eius : vniuerſum ſtratum eius verſaſti in infirmitate eius.

5. PROVERBIORVM vndecimo : Benefacit animæ ſuæ vir miſericors : qui autem crudelis eſt, etiam propinquos abijcit. Impius facit opus inſtabile : ſeminanti autem iuſtitiam merces fidelis. Alij diuidunt propria, & ditiores ſiunt : alij rapiunt non ſua, & ſemper in egeſtate ſunt. Qui abſcondit frumenta, maledicetur in populis; benedictio autem ſuper caput vendentium.

6. CAPITE decimoquarto : Qui deſpicit proximum ſuum, peccat : qui autem miſeretur pauperis, beatus erit. Qui credit in Domino, miſericordiam diligit. Qui calumniatur egentem, exprobrat factori eius : honorat autem eum, qui miſeretur pauperis.

7. CAPITE decimonono : Fœneratur Domino qui miſeretur pauperis : & vicißitudinem ſuam reddit ei.

8. CAPITE vigeſimoſecundo : Qui pronus eſt ad miſericordiam, benedicetur : de panibus enim ſuis dedit pauperi.

9. CAPITE vigeſimoquinto: Si eſurierit inimicus tuus, ciba illum : ſi ſitierit, da ei aquam bibere : prunas enim congregabis ſuper caput eius, & Dominus reddet tibi.

10. CAPITE vigeſimooctauo : Qui dat pauperi, non indigebit : qui deſpicit deprecantem, ſuſtinebit penuriam.

11. ECCLESIASTICI quarto: Fili eleemoſynam pauperis ne defraudes, & oculos tuos ne tranſuertas à paupere. Animam eſurientem ne deſpexeris : & non exaſperes pauperem in inopia ſua. Cor inopis ne afflixeris, & nõ protrahas datum anguſtianti. Rogationem contribulati ne abijcias : & non auertas faciem tuam ab egeno. Ab inope ne auertas oculos tuos propter iram : & non relinquas quærentibus tibi retrò maledicere : maledicentis enim tibi in amaritudine animæ exaudietur deprecatio illius : exaudiet autem eum, qui fecit illum. Congregationi pauperum affabilem te facito, & presbytero humilia animam tuam, & magnato humilia caput tuum. Declina pauperi ſine triſtitia aurem tuam, & redde debitum tuum, & reſponde illi pacifica in manſuetudine. Libera eum, qui iniuriam patitur de manu ſuperbi : & non acidè feras in anima tua. In iudicando eſto pupillis miſericors vt pater, & pro viro matri illorum; & eris tu velut filius Altiſſimi obediens, & miſerebitur tui magis quàm mater. Non ſit porrecta manus tua ad accipiendum, & ad dandum collecta.

12. CAPITE ſeptimo : Exorare, & facere eleemoſynam ne deſpicias. Pauperi porrige manum tuam, vt perficiatur propitiatio, & benedictio tua. Gratia dati in conſpectu omnis viuentis, & mortuo non prohibeas gratiam. Non deſis plorantibus in conſolatione, & cum lugentibus ambula. Non te pigeat viſitare infirmum : ex his enim in dilectione firmaberis.

13. CAPITE duodecimo: Si bene feceris, ſcito cui feceris, & erit gratia in bonis tuis multa. Benefac iuſto, & inuenies retributionem magnam; & ſi non ab ipſo, certè à Domino. Non eſt enim ei bene qui aſſiduus eſt in malis, & eleemoſynas non danti : quoniam & Altiſſimus odio habet peccatores, & miſeretus eſt pœnitentibus. Da miſericordi, & ne ſuſcipias peccatorem : & impijs & peccatoribus reddet

vindictam, custodiens eos in diem vindictæ. Da bono, & non receperis peccatorem. Bene fac humili, & non dederis impio : prohibe panes illi dari ne in ipsis potentior te sit.

14. CAPITE decimoseptimo : Eleemosyna viri quasi signaculum cum ipso, & gratiam hominis quasi pupillam conseruabit : & postea resurget, & retribuet illis retributionem, vnicuique in caput ipsorum, & conuertet in interiores partes terræ.

15. CAPITE vigesimonono : Conclude eleemosynam in corde pauperis, & hæc pro te exorabit ab omni malo. Super scutum potentis, & super lanceam aduersus inimicum tuum pugnabit.

16. EZECHIELIS decimooctauo : Et vir si fuerit iustus, & fecerit iudicium, & iustitiam, &c. Et hominem non contristauerit : pignus debitori reddiderit, per vim nihil rapuerit : panem suum esurienti dederit, & nudum operuerit vestimento : in præceptis meis ambulauerit, & iudicia mea custodierit, vt faciat veritatem : hic iustus est, vita viuet, ait Dominus Deus. Quòd si genuerit filium, qui videns omnia peccata patris sui, quæ fecit, timuerit, & non fecerit similiter eis, &c. Et virum non contristauerit, pignus non retinuerit, & rapinam non rapuerit, panem suum esurienti dederit, & nudum operuerit vestimento : à paupertis iniuria auerterit manum suam, vsuram & superabundantiam non acceperit, iudicia mea fecerit, in præceptis meis ambulauerit : hic non morietur in iniquitate patris sui, sed vita viuet.

17. MATTHÆI vigesimoquinto : Tunc dicet rex his, qui à dextris eius erunt : Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi. esuriui enim, & dedistis mihi manducare : sitiui, & dedistis mihi bibere : hospes eram, & collegistis me : nudus, & cooperuistis me : infirmus, & visitastis me : in carcere eram, & venistis ad me. Tunc respondebunt ei iusti, dicentes : Domine, quando te vidimus esurientem, & pauimus te : sitientem, & dedimus tibi potum ? quando autem te vidimus hospitem, & collegimus te : aut nudum, & cooperuimus te ? aut quando te vidimus infirmum : aut in carcere, & venimus ad te ? Et respondens rex, dicet illis : Amen dico vobis, quamdiu fecistis vni ex his fratribus meis minimis, mihi fecistis. Tunc dicet & his, qui à sinistris erunt : Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo, & angelis eius. esuriui enim, & non dedistis mihi manducare : sitiui, & non dedistis mihi potum : hospes eram, & non collegistis me : nudus, & non cooperuistis me : infirmus, & in carcere, & non visitastis me. Tunc respondebunt ei & ipsi, dicentes : Domine, quando te vidimus esurientem, aut sitientem, aut hospitem, aut nudum, aut infirmum, aut in carcere, & non ministrauimus tibi ? Tunc respondebit illis, dicens : Amen dico vobis : Quamdiu non fecistis vni de minoribus his, nec mihi fecistis. Et ibunt hi in supplicium æternum : iusti autem in vitam æternam.

18. LVCÆ decimoquarto : Dicebat autem & ei, qui se inuitauerat : Cùm facis prandium, aut cœnam, noli vocare amicos tuos, neque fratres tuos, neque cognatos, neque vicinos diuites : ne fortè te & ipsi reinuitent, & fiat tibi retributio. sed cùm facis conuiuium, voca pauperes, debiles, claudos, & cæcos : & beatus eris, quia non habent retribuere tibi : retribuetur enim tibi in resurrectione iustorum.

19. CYPRIANVS de opere & eleemosynis : Cùm Dominus aduenies sanâsset ista, quæ Adam portauerat vulnera, & venena antiqui serpentis curasset, legem dedit sano, & præcepit ne vltrà iam peccaret, ne quid peccanti grauius eueniret. Coarctati eramus, & in angustum innocentiæ præscriptione concluſi. Nec haberet quid fragilitatis humanæ infirmitas atque imbecillitatis faceret, nisi iterum pietas diuina subueniens, iustitiæ & misericordiæ operibus ostensis, viam quandam tuendæ salutis aperiret, vt sordes postmodum, qualescunque contrahimus, eleemosynis abluamus. Loquitur in scripturis diuinis Spiritus sanctus, & dicit : Eleemosynis & fide delicta purgantur. Non vtique illa delicta, quæ fuerant ante contracta : nam illa Christi sanguine, & sanctificatione purgantur. Item denuò dicit : Sicut aqua extinguit ignem, sic eleemosyna extinguit peccatum. Hic quoque ostenditur & probatur, quia sicut lauacro aquæ salutaris gehennæ ignis extinguitur, ita eleemosynis atque operibus iustis, delictorum flamma sopitur. Et quia semel in baptismo remissio peccatorum datur, assidua & iugis operatio, baptismi instar imitata, Dei rursus indulgentiam largitur. Hoc & in Euangelio Dominus docet : nam cùm denotarentur discipuli eius quòd ederent, nec prius manus abluissent, respondit & dixit : Qui fecit quod intus est, fecit & quod foris est : verùm date eleemosynam, & ecce vobis munda omnia : docens scilicet & ostendens, non manus lauandas esse, sed pectus & sordes intrinsecus potius, quàm extrinsecus detrahendas : verùm qui purgauerit quod est intus, eum quoque id quod foris est repurgâsse, & emundata mente, cute quoque & corpore mundum esse cœpisse. Porrò autem monens & ostendens vnde mundi & purgati esse possimus, addidit eleemosynas esse faciendas. Misericors monet misericordiam fieri : & quia scit nasci quæ mit, quos magno pretio redemit, post baptismi gratiam sordidatos, docet denuò posse purgari. Agnoscamus itaque, fratres charissimi, diuinæ indulgentiæ munus salubre, & emundandis purgandisque peccatis nostris, qui sine aliquo conscientiæ vulnere esse non possumus, medelis spiritalibus vulnere esse non possumus. Nec quisquam sic sibi de puro atque immaculato corde blandiatur, vt innocentia sua fretus, medicinam non putet adhibendam esse vulneribus : cùm scriptum sit : Quis gloriabitur castum se habere cor, aut quis gloriabitur mundum se esse a peccatis ? Et iterum in epistola sua Ioannes ponat & dicat : Si dixerimus quia peccatum non habemus, nosipsos decipimus, & veritas in nobis nõ est. Si autem confessi fuerimus peccata nostra, fidelis & iustus est Dominus, qui nobis peccata dimittat. Si autem nemo esse sine peccato potest, & quisquis se inculpatum dixerit, aut superbus, aut stultus est : quàm necessaria, quàm benigna est diuina clementia ? quæ cùm sciat non deesse sanatis quædam postmodum vulnera, dedit curandis denuò sanandisque vulneribus remedia salutaria. Nunquam denique, fratres dilectissimi, admonitio diuina cessauit, nunquam & tacuit, quo minus in scripturis sanctis tam

Eleemosynis abluuntur sordes peccatorũ. Tob. 4. Prouer. 15. Eccl. 3.

Eleemosynis & iustis operibus delictorum flamma sopitur. Luc. 11.

Eleemosynã remedio indigẽt omnes mortales post baptismum. Prouer. 20. 1. Ioan. 1.

Eleemosynarum præceptũ frequens in diuinis scripturis.

veteribus, quam nouis ſemper & vbique ad miſericordiæ opera Dei populus prouocaretur: & canente atque exhortãte Spiritu ſancto, quiſquis ad ſpem regni cæleſtis inſtruitur, facere eleemoſynas iubetur. Mandat & præcipit Iſaiæ Deus: Exclama, inquit, in fortitudine, & noli parcere: ſicut tuba exalta vocem tuam, & annuncia plebi meæ peccata ipſorum, & domui Iacob facinora eorum. Et cum peccata eis ſua exprobrari præcepiſſet, cumque eorum facinora pleno indignationis impetu protuliſſet, dixiſſetque eos, nec ſi orationibus, & precibus, & ieiunijs vterentur, ſatisfacere pro delictis poſſe, nec ſi in cilicio & cinere voluerentur, iram Dei poſſe lenire, in nouiſſima tamen parte demonſtrans ſolis eleemoſynis Deum poſſe placari, addidit dicens: Frange eſurienti panem tuum, & egenos ſine tecto induc in domum tuam. Si videris nudum, veſti eum, & domeſticos ſeminis tui non deſpicies. Tunc erumpet temporaneum lumen tuum, & veſtimenta tua citò orientur, & præibit ante te iuſtitia, & claritas Dei circundabit te. Tunc exclamabis, & Deus exaudiet te: dum adhuc loqueris, dicet: Ecce adſum. Remedia propitiando Deo, ipſius Dei verbis data ſunt: quid deberent facere peccantes, magiſteria diuina docuerunt: operationibus iuſtis Deo ſatisfieri, miſericordiæ meritis peccata purgari. Et apud Salomonem legimus: Concludе eleemoſynam in corde pauperis, & hæc pro te exorabit ab omni malo. Et iterum: Qui obturat aures ne audiat imbecillum, & ipſe inuocabit Deum, & non erit qui exaudiat eum. Neque enim promereri miſericordiam Domini poterit, qui miſericors ipſe non fuerit: aut impetrabit de diuina pietate aliquid in precibus, qui ad precem pauperis non fuerit humanus. Quod item in pſalmis Spiritus ſanctus declarat & probat, dicens: Beatus qui intelligit ſuper egenum & pauperem: in die mala liberabit eum Dominus. Quorum præceptorum memor Daniel, cùm rex Nabuchodonoſor aduerſo ſomnio territus æſtuaret, pro auertendis malis, ad diuinam opem impetrandam remedium dedit, dicens: Propterea rex, conſilium meum placeat tibi, & peccata tua eleemoſynis redime, & iniuſtitias tuas miſerationibus pauperum, & erit Deus patiens peccatis tuis. Cui rex non obtemperans, aduerſa quæ viderat, & inteſta perpeſſus eſt, quæ euadere & vitare potuiſſet, ſi peccata ſua eleemoſynis redemiſſet. Raphael quoque angelus patria teſtatur, & vt eleemoſyna libenter ac largiter fiat, hortatur, dicens: Bona eſt oratio cum ieiunio & eleemoſyna: quia eleemoſyna à morte liberat, & ipſe purgat peccata. Oſtendit orationes noſtras ac ieiunia minus poſſe, niſi eleemoſynis adiuuentur. Deprecationes ſolas parum ad impetrandũ valere, niſi factorum & operum acceſſione farciãtur. Reuelat angelus & manifeſtat, & firmat eleemoſynis petitiones noſtras efficaces fieri, eleemoſynis vitam de periculis redimi, eleemoſynis à morte animas liberari. Nec ſic, fratres chariſſimi, iſta proferimus, vt non quod Raphael angelus dixit, veritatis teſtimonio comprobemus. In Actibus Apoſtolorum facti fides poſita eſt, & quod eleemoſynis non tantùm à ſecunda, ſed à prima morte animæ liberentur, geſtæ & impletæ rei probatione compertum eſt. Tabitha operationibus iuſtis & eleemoſynis præſtandis plurimũ dedita, cùm infirmata eſſet & mortua, ad cadauer exanime Petrus accitus eſt. Mors ſuſpenditur, & ſpiritus redditur: & mirantibus ac ſtupentibus cunctis, ad hanc mundi denuò lucem redeuntium corpus animatur. tantum potuerunt miſericordię merita, tantum opera iuſta valuerunt. Quæ laborantibus viduis largita fuerat ſubſidia viuendi, meruit ad vitam viduarum petitione reuocari. Itaque in Euangelio Dominus, doctor vitæ noſtræ, & magiſter ſalutis æternę, viuificans credentium populum, & viuificatis conſulens in æternum, inter ſua mandata diuina, & præcepta cæleſtia nihil crebrius mandat & præcipit, quàm vt inſiſtamus eleemoſynis dandis: nec terrenis poſſeſſionibus incubemus, ſed cæleſtes theſauros potius recondamus. Vendite, inquit, res veſtras, & date eleemoſynam. Et iterum: Nolite vobis condere theſauros ſuper terram, vbi tinea & comeſtura exterminat, & vbi fures effodiunt & furantur. Theſaurizate autem vobis theſauros in cælo, vbi neque tinea, neque comeſtura exterminat, & vbi fures non effodiunt, nec furantur. Vbi enim fuerit theſaurus tuus, ibi erit & cor tuum. Et cùm obſeruata lege perfectum & conſummatum vellet oſtendere: Si vis, inquit, perfectus eſſe, vade & vende omnia tua, & da egenis, & habebis theſaurum in cælo, & veni, ſequere me. Item alio loco negotiatorem cæleſtis gratię, & comparatorem ſalutis æternæ, diſtractis omnibus rebus ſuis, pretioſam margaritam, hoc eſt, vitam æternam Chriſti cruore pretioſam, de quantitate patrimonij ſui dicit debere mercari. Simile eſt, inquit, regnum cælorum homini negotiatori quærenti bonas margaritas. Vbi autem inuenit pretioſam margaritam, abijt, & vendidit omnia quæ habuit, & emit illam. Eos denique & Abrahę filios dicit, quos in iuuandis alendiſque pauperibus operatios cernit. Nam cùm Zacheus diceret, Ecce dimidium ex ſubſtantia mea do egenis: & ſi cui quid fraudaui, quadruplum reddo: reſpondit Ieſus & dixit: Quia ſalus hodie huic domui facta eſt, quoniam & hic filius eſt Abrahę. Nam ſi Abraham credidit Deo, & deputatum eſt ei ad iuſtitiam: vtique qui ſecundum præceptum Dei eleemoſynas facit, Deo credit: & qui habet fidei veritatem, ſeruat Dei timorem: qui autem Dei timorem ſeruat, in miſerationibus pauperum Deum cogitat. Operatur enim ideò, quia credit, quia ſcit vera eſſe quę prędicta ſunt verbis Dei, nec ſcripturam ſanctam poſſe mentiri: arbores infructuoſas, id eſt, ſteriles homines excidi, & in ignem mitti, miſericordes autem ad regnum vocari. Qui & alio in loco operarios & fructuoſos, fideles appellat: infructuoſis verò & ſterilibus fidem derogat, dicens: Si in iniuſto mammona fideles non fuiſtis, quod eſt verum, quis credet vobis? Et ſi in alieno fideles non fuiſtis, quod eſt veſtrum, quis dabit vobis? Si vereris & metuis, ne ſi operari plurimùm cœperis, patrimonio tuo larga operatione finito, ad penuriam fortè redigaris: eſto in hac parte intrepidus, eſto ſecurus: nihil non poteſt, vnde in vſus Chriſti impenditur, vnde opus cęleſte celebratur. Nec hoc tibi de meo ſpondeo, ſed de ſanctarum ſcripturarum fide, & diuinę pollicitationis authoritate promitto. Loquitur per Salomonem Spiritus ſanctus, & dicit: Qui dat pauperibus, nunquam egebit: qui autem

Iſaiæ 58.

Ibidem.

Tob. 12.

Actor. 9.

Eccl. 29.

Prouer. 21.

Pſalm. 40.

Daniel. 4.

Ad propitiandum Deum, & ſatisfaciendum pro peccatis remedia.

Orationes & ieiunia ſine eleemoſynis nihil poſſunt.

Chriſtus nihil frequentius præcipit quam eleemoſynas.

Luc. 12.

Matth. 6.

Matth. 19.

Matth. 13.

Luc. 19.

Geneſ. 15.

Matth. 5. Matth. 25.

Luc. 16.

Non timendum ne eleemoſynarũ cauſa, rerum neceſſariarum penuria laboratori ſimus.

Prouer. 28.

tem auertit oculum suum, in magna penuria erit: ostendens misericordes atque operantes egere non posse: magis parcos & steriles ad inopiam postmodum deuenire. Item beatus Apostolus Paulus, Dominicæ inspirationis gratia plenus: Qui administrat, inquit, semen seminanti, & panem ad edendum præstabit, & multiplicabit seminationem vestram, & augebit incrementa frugum iustitiæ vestræ, vt in omnibus locupletemini. Et iterum: Administratio huius officij, non tantùm supplebit ea, quæ sanctis desunt, sed & abundabit per multam gratiarum actionem in Deum. Quoniam dum gratiarum actio ad Deum pro eleemosynis atque operationibus nostris pauperum oratione dirigitur, census operantis, Dei retributione cumulatur. Et Dominus in Euangelio iam tunc eiusmodi hominum corda considerans, & perfidis atque incredulis proteta voce denuncians, contestatur & dicit: Nolite cogitare dicentes: quid edemus, aut quid bibemus, aut quid vestiemur? hæc enim nationes quærunt. Scit autem pater vester, quia omnium horum indigetis. Quærite primùm regnum Dei, & omnia ista apponentur vobis. Eis omnia apponi dicit & tradi, qui regnum & iustitiam Dei quærunt. Eos enim Dominus, cùm iudicij dies venerit, ad percipiendum regnum dicit admitti, qui fuerint in Ecclesia eius operati. Metuis ne patrimonium tuum fortè deficiat, si operari ex eo largiter cœperis: & nescis miser, quia dum times ne res familiaris deficiat, vita ipsa & salus deficit: & dum, ne quid de rebus tuis minuatur, attendis, non respicis quòd ipse minuaris: amator magis mammonę, quàm animę tuę: vt dum times ne pro te patrimonium tuum perdas, ipse pro patrimonio tuo pereas. Et ideò benè Apostolus clamat & dicit: Nihil intulimus in hunc mundum, verùm nec auferre quid possumus: habentes itaque exhibitionem & tegumentum, his contenti simus. Qui autem volunt diuites fieri, incidunt in tentationem, & in muscipulam, & desideria multa & nocentia, quæ mergunt hominem in perditionem, & in interitum. Radix enim omnium malorum est cupiditas, quam quidam appetentes naufragauerunt a fide, & inseruerunt se doloribus multis. Metuis ne patrimonium tuum fortè deficiat, si operari ex eo largiter cœperis? quando enim factum est vt iusto possent deesse subsidia vitæ, cùm scriptum sit. Non occidet fame Dominus animam iustam. Elias in solitudine coruis ministrantibus pascitur: & Danieli in lacu ad leonum prędam iussu regis incluso, prandium diuinitus apparatur: & tu metuis ne operanti tibi, & Dominum promerenti deest alimentum? quando ipse in Euangelio ad exprobrationem eorum, quibus mens dubia est, & fides parua, contestetur & dicat: Adspicite volatilia cæli, quoniam non seminant, neque metunt, neque colligunt in horrea, & pater vester cęlestis alit illa: nonne vos plures illis estis? Volucres Deus pascit, & passeribus alimenta diurna prębentur, & quibus nullus diuinæ rei sensus est, eis nec potus, nec cibus deest: tu Christiano, tu Dei seruo, tu operibus bonis dedito, tu Domino suo charo aliquid existimas defuturum? Nisi si putas quia qui Christum pascit, à Christo ipse non pascitur: aut eis terrena deerunt, quibus cælestia

1. Cor. 9.

Matth. 6.

1. Tim. 6.

Prouer. 10. 3. Reg. 17. Daniel. 14.

Matth. 6.

& diuina tribuuntur. Vnde hęc incredula cogitatio? vnde impia & sacrilega ista meditatio? quid facit in domo fidei perfidum pectus? quid qui Christo omninò non credit, appellatur & dicitur Christianus? Pharisęi tibi magis congruit nomen. Nam cùm Dominus in Euangelio de eleemosynis disputaret, & vt nobis amicos de terrestribus lucris prouida operatione faceremus, qui nos postmodum in tabernacula æterna susciperent, fideliter ac salubriter prænoneret, addidit post hęc scriptura, dicens: Audiebant autem hæc omnia Pharisæi, qui erant cupidissimi, & irridebant eum. Et paulò pòst: Quid diuitijs tuis solus incubas? quid in pœnam tuam patrimonij tui pondus exaggeras, vt quo locupletior sęculo fueris, pauperior Deo fias? Reditus tuos diuide cum Domino Deo tuo: fructus tuos partire cum Christo: fac tibi possessionum terrestrium Christum participem, vt & ille te sibi faciat regnorum cęlestium cohæredem. Et nonnullis interiectis, de vidua loquens quę Eliam pauit: Et illa, inquit, nondum Christum sciebat, nondum præcepta eius audierat: non cruce & passione eius redempta, cibum & potum pro sanguine rependebat: vt ex hoc appareat, quantum in Ecclesia peccet, qui se, & filios Christo anteponens, diuitias suas seruat, nec patrimonium copiosum cum indigentium paupertate communicat. Sed enim multi sunt in domo liberi, & retardat te numerositas filiorum, quo minus largiter bonis operibus intendas: atquin hoc ipso amplius operari debes, quo multorum pignorum pater es. Plures sunt pro quibus Dominum deprecaris: multorum delicta redimenda sunt, multorum purgandæ conscientiæ, multorum animæ liberandę. Vt in hac vita sęculari alendis sustinendisque pignoribus, quo maior est numerus, hoc maior & sumptus est: ita & in vita spirituali atque cælesti, quo amplior fuerit pignorum copia, esse & operum debet maior impensa. Sic & Iob sacrificia numerosa pro liberis offerebat: quantusquè erat in domo pignorum numerus, tantus dabatur Deo & numerus hostiarum. Et quoniam quotidie deesse non potest, quod peccetur in conspectu Dei, sacrificia quotidiana non deerant, quibus possent peccata tergi. Qui studes terreno magis, quàm cælesti patrimonio, filios tuos diabolo magis commendare quàm Christo, bis delinquis, & geminum ac duplex crimen admittis: & quod non prępparas filijs tuis Dei patris auxilium, & quod doces filios patrimonium plus amare quàm Christum. Esto potius liberis tuis pater talis, qualis Tobias extitit. Et post pauca: Quid potuit nobis maius Christus edicere? quo modo magis potuit iustitię ac misericordiæ nostræ opera prouocare, quàm quòd pręstari dixit sibi, quicquid egenti pręstetur & pauperi: & se dixit offendi, nisi egenti pręstetur & pauperi, vt qui respectu fratris in Ecclesia non mouetur, vel Christi contemplatione moueatur: & qui non cogitat in labore atque egestate conferendum, vel Dominum cogitet in ipso illo, quem despicit, constitutum. Et sub finem: Qui possessor in terris reditus ac fructus suos cum fraternitate partitur, dum largitionibus gratuitis communis ac iustus est, Dei patris imitator est. Quę illa erit, fratres charissimi, operantium gloria, quàm grandis & summa lętitia, cùm populum

Pharisæis comparantur, qui promissionibus diuinis non credunt.

Luc. 16.

3. Reg. 17.

Filiorum multitudo nō excusat parentes ab eleemosynarum fatigatione.

Iob 1.

Tob. 4.

Matth. 25.

Liberalitas Dei similē facit.

Remuneratio bonorum operum & eleemosynarum.

ſuum Dominus cœperit recenſere : & meritis atque operibus noſtris præmia promiſſa contribuens, pro terrenis cæleſtia, pro temporalibus ſempiterna, pro modicis magna præſtare: offerre nos patri, cui nos ſua ſanctificatione reſtituit: æternitatem nobis immortalitatémque largiri, ad quam nos ſanguinis ſui viuificatione reparauit: reduces ad paradiſum denuò facere, regna cælorum fide & veritate ſuæ pollicitationis aperire? Hæc hæreant firmiter ſenſibus noſtris: hæc intelligantur plena fide: hæc corde toto diligantur: hæc indeſinentium operum magnanimitate redimantur. Præclara & diuina res, fratres chariſſimi, ſalutaris operatio, ſolatium grande credentium, ſecuritatis noſtræ ſalubre præſidium, munimentum ſpei, tutela fidei, medela peccati: res poſita in poteſtate facientis, res & grandis & facilis, ſine periculo perſecutionis, corona pacis: verum Dei munus & maximum, infirmis neceſſarium, fortibus glorioſum, quo Chriſtianus adiutus perfert gratiam ſpiritalem, promeretur Chriſtum iudicem, Deum computat debitorem.

Operum bonorum laus.

Pauperes ſunt laturarij noſtri.

20. AVGVSTINVS ſermone quinquageſimo de tempore, capite octauo: Quid ſunt pauperes quibus damus, niſi laturarij noſtri, per quos in cælum de terra migramus? Da, laturario tuo das, ad cælum portat quod das. Quomodo, inquis, ad cælum portat? Et video, quia manducando conſumit? Prorſus non tenendo, ſed manducando tranſportat. An excidit tibi, Venite benedicti, percipite regnum; Eſuriui enim, & dediſtis mihi manducare: &, Cùm vni ex minimis meis feciſtis, mihi feciſtis? ET capite decimo: Quàm multa poſſet in impios dicere, ſi quærerent, Quare imus in ignem æternum? quare, quæris adulter, homicida, fraudator, ſacrilege, blaſphemator, infidelis? Nihil horum; ſed, Quia eſuriui, & non dediſtis mihi manducare. Video vos moueri, ſicut moueor. Et verè mira res. Huius autem admirabilis rei rationem colligo vt poſſum, quam vos non celabo. Scriptum eſt: Sicut aqua extinguit ignem, ita eleemoſyna extinguit peccatum. Item ſcriptum eſt, Include eleemoſynam in corde pauperis, & ipſa pro te deprecabitur Dominum. Item ſcriptum eſt, Conſilium meum audi rex, & peccata tua eleemoſynis redime. Et alia multa ſunt diuini eloquij documenta, quibus oſtenditur, multùm valere eleemoſynam ad extinguenda, & delenda peccata. Proinde illis, quos damnaturus eſt, immò plus illis quos coronaturus, ſolas eleemoſynas imputabit, tanquam dicens: Difficile eſt, vt ſi examinem vos, & appendam vos, & ſcruter diligentiſſimè facta veſtra, non inueniam vnde vos damnem: ſed ite in regnum, Eſuriui enim, & dediſtis mihi manducare. Non ergò itis in regnum, quia non peccaſtis; ſed quia veſtra peccata eleemoſynis redemiſtis. Rurſus & illis: Ite in ignem æternum, qui paratus eſt diabolo & angelis eius. Et illi tanquam noxij, olim rei, ſerò trementes, attendentes peccata ſua, quando auderent dicere, immeritò ſe damnari, immeritò in ſe hanc depromi à iudice tam iuſto ſententiam? Conſiderando conſcientias ſuas, conſiderando omnia vulnera animæ ſuæ, quando auderent dicere, Iniuſtè damnamur? De quibus ante in Sapientia dictum eſt: Traducent eos exaduersò iniquitates eorum. Sine dubio videbunt ſe iuſtè damnari pro ſceleribus & criminibus ſuis, & quaſi eis diceret, Non inde, vnde putatis: ſed quia eſuriui, & non dediſtis mihi manducare. Si enim ab illis omnibus veſtris factis auerſi, & ad me conuerſi, illa omnia crimina atque peccata eleemoſynis redemiſſetis, ipſæ eleemoſynæ modo libérarent vos, & à reatu tantorum criminum abſoluerent. Beati enim miſericordes, quoniam ipſis miſericordia præſtabitur. Modo autem ite in ignem æternum: Iudicium ſine miſericordia ei, qui non fecit miſericordiam. ET capite vndecimo: Breuiter ergò audiant homines, dignéque conſiderent, quantum ſit meritum, Chriſtum pauiſſe eſurientem; & quale ſit crimen Chriſtum contempſiſſe eſurientem. Mutat quidem homines in melius pœnitentia peccatorum; ſed nec ipſa videtur aliquid profutura, ſi ab operibus miſericordiæ ſterilis fuerit. Teſtatur hoc veritas per Ioannem, qui venientibus ad ſe dicebat: Generatio viperarum, quis vobis oſtendit fugere ab ira ventura? Facite ergò dignos fructus pœnitentiæ, &c. Omnis enim arbor non faciens fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur. De hoc itaque fructu ſuperius ait, Facite fructus dignos pœnitentiæ. ITEM capite duodecimo: Quiſquis itaque iſtos fructus non fecerit, ſine cauſa putat per ſterilem pœnitentiam ſe mereri veniam peccatorum. Qui ſint autem iſti fructus, ipſe conſequenter oſtendit. Nam poſt hæc eius verba interrogabant eum turbæ, dicentes: Quid ergo faciemus? id eſt, qui ſunt iſti fructus, quos vt faciamus hortaris & terres? Reſpondens autem dicebat illis: Qui habet duas tunicas, det vnam non habenti: & qui habet eſcas, ſimiliter faciat. Quid manifeſtius fratres mei? Quid certius? Quid expreſſius? Quid ergo aliud ſonat, quod ſuperius ait, Omnis arbor non faciens fructum bonum, excidetur & in ignem mittetur: niſi quod ſiniſtri audituri ſunt, Ite in ignem æternum: Eſuriui enim, & non dediſtis mihi manducare? Parum eſt itaque recedere à peccatis, ſi præterita curare neglexeris.

Matth. 25.

Cur in die iudicij tantũ fiet mentio operum miſericordiæ.

Eccl. 3.

Eccl. 29.

Daniel. 4.

Eleemoſynam valere multum ad delẽda peccata ſacræ literæ commemorant.

Matth. 25.

Sapient. 4.

Matth. 5.

Iacob. 2.

Pœnitentia ab operibus miſericordiæ, non ſit ſterilis.

Luc. 3.

Ad pœnitẽtiæ fructus, pertinent opera miſericordiæ.

Matth. 25.

21. ITEM ſermone ducenteſimo vigeſimoſeptimo de tempore: Sed dicit aliquis, Pauper ſum, ideò eleemoſynam dare non poſſum. Vt nullus ſe pauper excuſare poſſet, Dominus & Saluator noſter pro calice aquæ frigidæ mercedem ſe redditurum eſſe promiſit. Dicis ergò, Pauper ſum. Si nihil amplius habes in ſubſtantia tua, quàm tibi aut in victu, aut veſtitu rationabili, aut mediocri ſufficiat, ſola tibi poteſt bona voluntas ſufficere. Sed rogo te, diligenter conſcientiam tuam interroga, ne fortè aliquoties per ebrietatem perdas, quod per eleemoſynam dare potueras; ne fortè per gulam ſtudeas in terra conſumere, quod per eleemoſynam debueras in cælum recondere. Ne fortè delicias præparando, ornamenta ad luxuriam comparando, non habeas quod pro remedio animæ tuæ poſſis pauperibus erogare. Et cùm pretioſæ veſtes noſtræ à tineis ſoleant deuorari, pauperes nec vilia veſtimenta merentur accipere. Si ergò iſta omnia impedimenta non aggrauant animam noſtram, & hoc ſolum habemus, quod nobis, vel noſtris ſufficere poſſit, non apparebimus rei, ſi eleemoſynam pauperibus non erogamus. Si verò, vt iam dictum eſt, frequenter luxuria deuorat, quod miſericordia in

Matth. 10.

Bona voluntas ſufficit, cùm facultates deſunt.

cælo thesaurizare potuerat: corrigamur dum tempus est: & quod hucusque aut non fecimus, aut fortè minus quàm oportuit fecimus, impleré toris viribus studeamus. Et in fine: Quàm diu fecistis vni ex minimis meis, mihi fecistis. Nónne ego quæ accepi, terrena accepi? Cælestia reddam, dabo æternum præmium, & ad partem dexteram regnum. Non quia non peccâstis, sed quia peccata vestra eleemosynis redemistis.

Matth. 25.

22. Et homilia decimaoctaua libri quinquaginta homiliarum: Nemo tibi dicturus est post resurrectionem mortuorum in regno Dei: Frange esurienti panem tuum, quia non inuenies esurientem. In isto autem tempore, vt nouerimus, quantum nobis commendat Deus opera misericordiæ, etiam ipsos suos sanctos egere fecit: vt cùm fiunt hîc amici de mammona iniquitatis, recipiant & ipsi amicos suos in æterna tabernacula: id est, vt cùm serui Dei pij, dum iugiter Deo vacant, aliquoties indigent, illi, qui habent mundi diuitias, eleemosynas largiantur. Quomodo eos participes faciunt in terrena substantia, sic cum illis partem habere merebuntur in vita æterna. Videtis nempe, & manifestum est, quòd aliquando serui Dei ideò non habent, vt probentur qui habent. Hic bonorum operum messem cum labore serimus, sed in futuro fructus illius cum gaudio colligemus: secundùm illud quod scriptum est, Euntes ibant & flebant, mittentes semina sua. Venientes autem venient cum exultatione, portantes manipulos suos. Illud enim pro signo factum est, non pro dono. Nam si vidua illa, quod pauit hominem Dei, hîc recepit, non est magnum quod seminauit: quia non magnam segetem messuit. Temporale est enim quod accepit, non deficientem farinam, nec diminutum oleum, quousque Deus daret pluuiam super terram; ac sic tunc magis cœpit egere, quando dignatus est Deus pluere. Tunc enim laboratura erat, expectatura agri fructus, & collectura. Quando autem non pluebat, victus eius facilè veniebat. Signum hoc ipsum, quod Deus illi ad paucos dies præstiterat, signum erat futuræ vitæ, vbi merces nostra deficere nescit, vbi farina nostra Deus erit. Quomodò illa per illos non defecit dies, sic ille dies non deficiet in æternum. Talem mercedem speremus, quando bona facimus, ne fortè aliquis vestrùm tentetur tali cogitatione, vt dicat; Pascam aliquem seruorũ Dei esurientem, vt lagena mea non deficiat, & in cupa mea semper vinum inueniam. Noli hoc hic quærere. Semina securus, messis tua serùs veniet, tardiùs veniet; sed cùm venerit, finem non habebit.

Luc. 16.

Cur aliquãdo probi egeant.

Remissio eleemosynæ.

Psalm. 125.

3. Reg. 17.

23. Item homilia decimanona: Tacuit omnia mala facta iniquorum, & solam sterilitatem eleemosynæ increpandam esse iudicauit, non nisi ad nos commonendos. Quare hoc? Quia omnia crimina eleemosynis redimuntur. Iacò illam laudauit fœcunditatem, istam culpauit, & damnauit ariditatem. Sed audistis, omnia malefacta eleemosynis redimi: nolite sic intelligere, vt intelligunt quidam peruersè. Eleemosynæ enim possunt tibi prodesse ad delenda peccata præterita, si mores mutaueris. Si autem in eisdem malis perseueraueris, eleemosynis tuis non corrumpes iudicium Dei. Ego dico propter illa scelera, & crimina, quæ omnes modò vitare debent, qui accipiunt corpus Christi & sanguinem.

In iudicio solùm opera misericordiæ quare commemorantur.

Quibus ad delẽda peccata prosint eleemosynæ.

24. Et homilia vigesimanona, capite primo: Sacrificium Christiani, est eleemosyna in pauperem. Hinc enim fit Deus peccatis propitius. Nisi autem peccatis propitius fiat Deus, quis remanet, nisi reus? Ab eis peccatis, & delictis, sine quibus vita ista non ducitur, mundantur homines per eleemosynas: quæ sunt duorum generum, erogando & remittendo. Erogando, quod habes bonum: remittendo, quod patieris malum. Hęc duo genera eleemosynarum Dominus magister bonus, qui verbum breuiauit super terram, vt esset fructuosum, & non onerosum, quam breuiter fuerit complexus audite. Remittite, inquit, & remittetur vobis: pertinet ad ignoscendum. Date, & dabitur vobis: pertinet ad erogandum. Ex illa eleemosyna, qua ignoscis homini, nihil perdis. Ecce statim veniam petit, ignouisti, nihil amisisti. Charitate amplior domum redisti. Illud aliud genus eleemosynarum, vbi iubemur erogare indigentibus, graue videtur; quia quod quisque dederit, hoc ipsum quod dabit, non habebit. Et capite secundo: Equidem & hinc securos nos facit Apostolus, qui dixit, Prout quisque habet, non vt alijs sit refectio, vobis angustia. Metiatur ergò vnusquisque vires suas, non thesaurizare attendat in terra: det, non perit, quod dat. Non dico, Hoc non perit: sed dico, Hoc solum non perit. Alia vero quę non dederis, & abundant tibi, aut cùm viuis amittis, aut cùm moreris dimittis. Deindè, fratres mei, tanta promissio quem non hortatur? Dimittite, inquit, & dimittetur vobis: date, & dabitur vobis. Quando dicit, Date & dabitur vobis, attendite cui dicat. Homini dicit Deus, mortali dicit immortalis, mendico dicit tantus paterfamilias. Neque enim hoc reuocaturus est quod dedimus. Inuenimus quem fœneremur. Demus in vsuram, sed Deo, non homini. Ei damus qui abundat, ei damus qui dedit quòd demus: & pro modicis rebus, pro friuolis, pro mortalibus, pro putribilibus, pro terrenis, æterna, incorruptibilia, sine fine mansuria. Quid multa dicturus sum? Se promittit, qui promittit. Si amas illum, eme illum ab illo. Et vt noueris te ipsi date, audi illum dicentem, Eiurui, & dedistis mihi manducare. Sitiui, & dedistis mihi potum. Hospes fui, & suscepistis me, &c. Et dicent illi, Quando te vidimus in his necessitatibus cõstitutum, & ministrauimus tibi? Et ille, Quando vni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis. Dat de cælo, accipit in terra. Ipse dat, ipse accipit: quasi fœnus traiectitium facis. Hic das, ibi recipis. Hîc das res perituras, ibi recipis res sine fine mansuras.

Eleemosynæ sacrificium Christianorum, quo fit Deus peccatis propitius.

Duo eleemosynarũ genera.

Luc. 6.

2. Cor. 8.

Quæ non dantur, ea sola pereũt.

Luc. 6.

Matth. 25.

25. Homilia quadragesimaseptima eiusdem libri: Remedia peccatorum, fratres, medicina est eleemosynarum. Eleemosyna enim à morte liberat, & non patitur hominem ire in tenebras. Patrocinatur in die iudicij homini, vt flammas æternas non timeat. Sicut Iacobus in epistola tua dicit, Superexaltat misericordia iudicium. Et iudicium sine misericordia illi, qui non fecit misericordiam. Sed talis debet esse ipsa misericordia, fratres, quæ suscipiatur, non quæ repellatur: quæ peccata purget, non quæ animam grauet. De bono, de iusto labore, de propria facultate, non de paupe-

Tob. 4.

In die iudicij patrocinatur eleemosyna.

Iacob. 2.

De iusto labore, & propria facultate dãdæ eleemosynæ.

rum egestate. Fratres, non vult Deus hominem à misericordia cessare, nec libenter aspicit Deus quenquam de fraudibus dantem; sicut Salomon propheta dicit, Honora Dominum Deum tuum de tua substantia, ac de iustis laboribus tuis. De iustis laboribus iussit dari, de iniustis vero rapinis prohibuit dari. Sed cum iudicare cœperit Deus, dicturi sunt hi, qui de fraudibus viuunt, & de spolijs miserorum eleemosynam faciunt: Domine, præcepta tua seruauimus, & in nomine tuo misericordias fecimus, pauperes pauimus, nudos operuimus, & peregrinos hospitio recepimus. Quibus dicturus est Deus; Quod dedistis, dicitis; quod rapuistis, non dicitis. Quos pauistis, memoramini; quare non recordamini quos necastis? Quos operuistis, gaudent; quos expoliastis, plangunt. Quos hospitio recepistis, retinetis; & obliti estis quantos de suis habitaculis expulistis. Ego misericordiam fieri iussi, fraudes & rapinas exerceri non mandaui. Vnus repletur panibus, quem de rapinis satiasti, & benedicet Dominus non te, sed eum quem necasti. Ille miser necatus ingemuit, & exaudiuit gemitum eius, qui vidit quod feceris ei. De malo acquiris, & gaudes; rapis, & lætaris; pauper rogat, & contristaris; prandium paras, & tales ad tuum prandium vocas, qui tibi vicem rependant. Ornas conuiuium, ne quid desit, & cum amicis tuis epularis, & ante ianuam tuam rogantem pauperem non audis. Tu diuersis bonis repleris, & egenti non misereris. Multis epulis distentus, & multo vino madidus, pauperem rogantem contemnis. Oblitus es dictum prophetæ, dicentis: Qui, inquit, auerterit aurem suam ab egeno, & ipse inuocabit Dominum, & non exaudiet eum. Inclina aurem tuam, audi egentis vocem, & fame pereuntis, vt & tuam vocem Deus exaudiat tribulantis. Da, de quo dederit tibi Deus. Ipse te diuitem fecit, ideo illi redde quod suum est. Ipse se dicit accipere quod pauperibus datur, sibi collatum conclamat, quod in corde pauperis fuerit seminatum. Sicut in Euangelio dicit, Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, qui recipiant vos in æterna tabernacula. Eccè habes, Christiane, æternum tabernaculum, si dederis pauperibus victum. Si quid das, illuc transmittis, tibi in futuro repones; non vndè carnaliter satureris, sed vndè spiritaliter glorieris: non vndè ventrem reples, sed vndè flammas extinguas: quia scriptum est, Eleemosyna à morte liberat, & non patitur hominem ire in tenebras. Misericordia est, fratres, quę iram Dei auertit, & peccata dimittit, ignes futuros extinguit. Sicut Salomon dicit: Sicut aqua extinguit ignem, sic eleemosyna resistit peccatis. Da ergò egenti, confer non habenti, succurre fame pereunti. Crudele est, vt de quo habes, non des ei quem scis non habere. Graue est, vt de tua abundantia, non sustentes egentis inopiam. Vndè semper flagellamur in frugibus: quia benè egentibus non facimus. Reuerà si consideres homo vndè damna, vndè pericula, vndè calumnię, nisi de sterilitate nostra. Tu non das indigenti quod potes, quod te non grauat; venit vna calumnia, & perdes quod non habes. Ventre pleno ambulat, & vacuum pauperis ventrem non consideras. Benè est tibi de bonis Dei, nihil indiges, honestis vestibus veteris, & nudum & trementem frigore non vestis.

Prouerb. 3.

Qui ex rapinis eleemosynas largiuntur.

Matth. 25.

In eos qui liberaliter expendunt sua in conuiuia & res superfluas. Luc. 14.

Prouer. 21.

Adhortatur ad eleemosynas faciendas.

Luc. 16.

Tobiæ 4.

Misericordiæ vis.

Eccl. 3.

Cur in frugibus flagellamur.

26. GREGORIVS Nazianzenus oratione decimasexta, quæ est de pauperum amore: Si ex Pauli, atque ipsius etiam Christi sententia, & authoritate charitatem, vt Legis & Prophetarum caput, præceptorum omnium primum maximumque censendum est, huius potissimam partem in eo sitam esse comperio, vt pauperes amore ac beneuolentia complectamur, atque eorum, qui nobis cognatione coniuncti sunt, calamitatibus moueamur, & doleamus. Neque enim vllus omninò cultus Deo perindè gratus est, vt misericordia: (quandoquidem nec aliud quicquam est, quod Deo magis conueniat, vtpotè quem misericordia & veritas præcedant, & cui misericordia ante iudicium offerenda sit) nec vlli alij rei potiùs, quàm benignitati, benignitas ab eo rependitur, qui iustè remeritur, atque in pondere & mensura misericordiam ponit. Et post multa: Cura vt proximo tuo idcircò præstantior sis, quia benignior. Fac calamitoso sis Deus, Dei misericordiam imitando. Nihil enim tam diuinum homo habet, quàm de alijs benè mereri: tametsi ille maiora, hic minora beneficia conferat, vterque nimirùm pro suis viribus. Egenti paruum aliquid tribue. neque enim paruum est ei, qui omnibus rebus caret, immò ne ipsi quidem Deo, si viribus par sit. Summi muneris loco animi promptitudinem dona: si nihil habes, illachryma. Magnum calamitoso remedium est miseratio ex animo collata: ac verè & syncerè condolere, calamitatem magna ex parte leuat. Homo apud te iumento vilior non est, ô homo, quod cum in foueam incidit, aut aberrauit, erigere, ac reducere tibi Lex præscribit. In quo quidem profundiúsne aliquid, & magis arcanum occultet (cuiusmodi pleraque legalia profunditas, sensuumque duplicitas habet) non est meum nosse, verùm Spiritus omnia perscrutantis & cognoscentis: quantum autem ipse ratione atque intelligentia consequi possum, hoc ideo tanxit, vt nos ab humanitate, quam in rebus paruis adhibemus, ad maiorem plenioremque benignitatem exerceat. Et quibusdam interiectis: Cæterùm omnium maximè diuino mandato & exemplo moueamur. Quodnam porrò hoc mandatum est? ac videte quęso, quàm constans sit atque syncerum. neque enim hominibus Spiritu sancto afflatis sat fuit, semel atque iterùm de pauperibus sermonem habuisse, nec quidem duntaxat de his rebus verba fecerunt, reliqui minimè, aut alij copiosius, alij parcius, velut de re non ita magna, nec admodum necessaria; verùm, & omnes in vniuersum, & sedulò quisque, vel primùm, vel in primis ad eam rem nos inhortantur, nunc admonentes, nunc comminantes, nunc exprobrantes, nonnunquàm etiam eos, qui virtutis huiusce munere funguntur, laudibus efferentes: nimirùm vt per admonitionis assiduitatem eò nos adducant, vt hoc mandatum exequamur. Propter miseriam inopum, & gemitum pauperum nunc exurgam, dicit Dominus. Quis exurgentem Dominum non extimescat? Et alio loco: Exurge Domine Deus meus, & exaltetur manus tua, ne obliuiscaris pauperum. Elationem huiusmodi deprecemur, nec nobis in mentem veniat, videre velle manum illam aduersus inobedientes & contumaces sese attollentem, quodque eo grauius est, in duros & pertis

Charitas in qua re potissimum cernatur.

Misericordiæ laus.

Psal. 84. 88. Iacob. 2.

Benè mereri de alijs, diuinum est.

Pro suis quisque viribus eleemosynam præstet quamcúque.

Deut. 22. Exod. 23.

De eleemosynis cur tã crebra vbique mentio in sacris literis.

Psal. 11.

Psalm. 9.

Ibidem. naces immissam. Et rursus, Non est oblitus clamorem pauperum. Et, Non in finem obliuio erit pauperis. Et, Oculi eius in pauperem respiciunt, (quod quidem palpebris melius est, ac præstantius) palpebræ autem eius interrogant filios hominum, id est minor, vt ita dicam, & posterior inspectio. Verùm dixerit fortasse aliquis, Hæc pro pauperibus illis & inopibus dicta sunt, qui iniuria afficiuntur. Sit ita sanè: nam de hoc litem nullam mouebo. At hoc quoque tamen ad colenda humanitatis officia te extimulet. Quorum enim, si quid eis iniuriæ inferatur, tanta ratio habetur, ijsdem certè beneficio affectis, amplior & vberior est gratia. Nam si, qui pauperem despicit, eum, à quo factus est, ad iram concitat, non dubium est, quin opificem honore afficiat, qui ipsius Prouer. 12. opus complectitur. Rursus cùm audis, Pauper & diues occurrerunt sibi, vtrunque autem creauit Dominus: ne illum quidem pauperem, hunc autem diuitem ab eo creatum intelligas, ex eoque in pauperem insurgendi ansam arripias: (neque enim constat, an à Deo huiusmodi distinctio profecta sit) verùm Dei figmentum, inquit, vterque æquè est, tametsi, quod ad res externas attinet, dispari conditione sint. Hoc te ad commiserationem, & charitatem inflectat: vt cùm cogitatio illa tibi animos extulerit, hæc eosdem demittat, teque moderatiorem efficiat. Prouer. 19. Quid præterea? Qui miseretur pauperis, inquit, Deo fœneratur. Quis huiusmodi debitorem recuset, debitum in tempore non sine fœnore redditurum? Et rursus, Per misericordiam & Prouer. 15. fidem peccata purgantur. Purgemur itaque per Remedia peccatorũ eleemosyna. misericordiæ officia, labesque & sordes animæ pulchra illa herba extergamus; ac dealbemur, alij vt lana, alij vt nix, pro misericordiæ videlicet proportione. Atque, vt formidabilius Isaiæ 1. aliquid dicam, si nulla est tibi contractio, nec liuor, nec plaga tumens, nec vlla animæ lepra, Leuit. 13. aut significationis tactus, aut candor, quę à Lege quidem exiguè curabantur, medicam autem Christi manum requirunt, meum certè, qui salutis nostræ causa vulneribus & languore affectus est, venerare. Veneraberis autem, si te Christi membro benignum, atque humanum præbeas. Luc. 10. Quòd si te fortasse animarum nostrarum prædo, & tyrannus, vel à Ierusalem in Hiericho descendentem, vel alibi vspiam inermem & imparatum nactus, vsque adeò sauciauit, vt Psal. 37. meritò his verbis vti queas, Putruerunt, & corruptæ sunt cicatrices meæ à facie insipientiæ meæ: siquidem ita affectus es, vt ne medicinam quidem exquiras, nec morbi curandi rationem intelligas, heu plagam sanè grauissimam, calamitatemque altissimè grassantem. Sin salus tua nondum prorsus deplorata est, nec immedicabili morbo laboras, ad medicum accede, obsecra, vulneribus per vulnera medere, simile per simile acquire, vel potius minoribus remedijs grauiores morbos depelle. Dicet animę tuæ, Salus tua sum: & Fides tua te saluum fecit: Psal. 34. Luc. 7. & Ecce sanus factus es: atque humanissimis Ioan. 5. quibusque verbis te alloquetur: modo te ijs, qui in dolore versantur, benignum & humanum esse videat. Matth. 5. Beati misericordes, inquit, quoniam ipsi misericordiam consequentur. Non in postremis beatitudinibus est misericordia. Et, Beatus qui intelligit super egenum Psalm. 111. & pauperem. Ac rursus, Benignus homo, qui Psalm. 36. miseretur & commodat. Et alio loco, Tota die iustus miseretur, & commodat. Benedictionem arripiamus, intelligentes vocemur, benigni simus. Ne nox quidem misericordiæ officia tibi interrumpat. Ne dixeris, Rediens redi, & crastino die dabo tibi: ne quid inter propositum tuum, & beneficium intercedat. Vna enim beneficentia est, quæ moram non admittit. Frange esurienti panem tuum, & egenos vagosque induc in domum tuam, idque læto atque alacri animo. Qui enim miseretur, inquit ille, in hi- Rom. 12. laritate: ac beneficij gratia promptitudine & celeritate conduplicatur. nam quod mœsto, 2. Cor. 9. vel coacto animo defertur, ingratum est, minimeque præclarum. Lętandum est autem, non lugendum, cum beneficium damus. Si vincu- Isaiæ 58. lum & electionem sustuleris, inquit ille, hoc est, tenacitatem & probationem siue ambiguitatem, ac verbum murmuris, quid futurum est? quàm magnum & admirandum? quantaque huius rei merces? Erumpet matutinum lumen tuum, & sanitas tua citò orietur. Quis ergò est, Alia ad equi lucem, & sanitatem non expetat? Quin me leemosynã etogandam quoque mouet Christi erumena, quę nos ad incitamenpauperes alendos exhortatur, Petrique etiam & ta. Pauli conuentio, qui Euangelij promulgatio- Ioan. 11. nem ita inter se partiti sunt, vt pauperes inter- Galat. 2. rim communi animorum studio complectentur: ac denique iuuenis illius perfectio in eo Matth. 19. definita & constituta, vt bona sua pauperibus daret. An tu benignitatem non necessariam, sed tibi liberam esse putas? ac non legem, sed consilium? Hoc quoque ipse magnoperè vel- Matth. 25. lem & existimarem: sed me sinistra illa manus terret, & hœdi, & probra, quæ ab eo, à quo illic collocati sunt, conijciuntur, non quia manus alienis bonis attulerunt, nec quia templa diripuerunt, aut adulterium perpetrârunt, aut aliud quiddam ex ijs, quę interdicta sunt, admiserunt, hoc ordine mulctati; sed quia Christum per pauperes minimè curarunt. Quocirca, si Adhortaquid mihi auscultandum putatis, fetui Christi, & tiõ ad libefratres, & cohęredes, Christum, quandiu licet, ralitatis visitemus, Christum curemus, Christum alamus, studium in Christum induamus, Christum colligamus, egentes. Christum honoremus, non mensa solum, vt quidam, nec vnguentis, vt Maria, nec sepulchro Luc. 7. & duntaxat, vt Ioseph Arimathęus, nec rebus ad 14. sepulturam accommodatis, vt ille dimidia tantũ Ioan. 12. & ex parte Christum amans Nicodemus, nec de- 19. nique auro, thure, & myrrha, vt Magi ante eos Matth. 2. omnes, quos diximus: sed quoniam omnium Osex 6. Dominus misericordiam vult, non sacrificium, ac pinguium agnorum myriades commiseratio superat: hanc per pauperes, humique hodierno die prouolutos ipsi conteramus, vt cum hinc excesserimus, in ętterna tabernacula nos accipiant.

27. CHRYSOSTOMVS homilia trige- Dei misesimasecunda ad populum Antiochenum: Vndè ricordia imiverò Deus ita mundum dilexit? Ex nulla quitanda. dem alia re, sed ex charitate sola. Reuereamur In imminiseius itaque charitatem, miserationis excessum ricordes erubescamus. Ipse nanque nec vnigenito peperhomines. cit propter nos, nos autem & pecunijs parcimus contra nosipsos. Ipse & legitimum pro nobis filium tradidit: nos vero nec argentum propter eum contemnimus, sed neque propter nos. Et quid dico pecunias? Nónne si innumeras haberemus animas, omnes oportuerat pro

rum egestate. Fratres, non vult Deus hominem à misericordia cessare, nec libenter aspicit Deus quenquam de fraudibus dantem; sicut Salomon propheta dicit, Honora Dominum Deum tuum de tua substantia, ac de iustis laboribus tuis. De iustis laboribus iussit dari, de iniustis vero rapinis prohibuit dari. Sed cum iudicare cœperit Deus, dicturi sunt hi, qui de fraudibus viuunt, & de spolijs miserorum eleemosynam faciunt: Domine, præcepta tua seruauimus, & in nomine tuo misericordias fecimus, pauperes pauimus, nudos operuimus, & peregrinos hospitio recepimus. Quibus dicturus est Deus; Quod dedistis, dicitis; quod rapuistis, non dicitis. Quos pauistis, memoramini; quare non recordamini quos necastis? Quos operuistis, gaudent; quos expoliastis, plangunt. Quos hospitio recepistis, retinetis; & obliti eius quantos de suis habitaculis expulistis. Ego misericordiam fieri iussi, fraudes & rapinas exerceri non mandaui. Vnus repletur panibus, quem de rapinis satiasti, & benedicet Dominus non te, sed eum quem necasti. Ille miser necatus ingemuit, & exaudiuit gemitum eius, qui vidit quod feceris ei. De malo acquiris, & gaudes; rapis, & lætaris; pauper rogat, & contristaris; prandium paras, & tales ad tuum prandium vocas, qui tibi vicem rependant. Ornas conuiuium, ne quid desit, & cum amicis tuis epularis, & ante ianuam tuam rogantem pauperem non audis. Tu diuersis bonis repleris, & egenti non misereris. Multis epulis distentus, & multo vino madidus, pauperem rogantem contemnis. Oblitus es dictum prophetæ, dicentis: Qui, inquit, auerterit aurem suam ab egeno, & ipse inuocabit Dominum, & non exaudiet eum. Inclina aurem tuam, audi egentis vocem, & fame pereuntis, vt & tuam vocem Deus exaudiat tribulantis. Da, de quo dederit tibi Deus. Ipse te diuitem fecit, ideo illi redde quod suum est. Ipse se dicit accipere quod pauperibus datur, sibi collatum conclamat, quod in corde pauperis fuerit seminatum. Sicut in Euangelio dicit, Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, qui recipiant vos in æterna tabernacula. Eccè habes, Christiane, æternum tabernaculum, si dederis pauperibus victum. Si quid das, illuc transmittis, tibi in futuro repones; non vndè carnaliter satureris, sed vndè spiritaliter glorieris: non vndè ventrem repleas, sed vndè flammas extinguas: quia scriptum est, Eleemosyna à morte liberat, & non patitur hominem ire in tenebras. Misericordia est, fratres, quę iram Dei auertit, & peccata dimittit, ignes futuros extinguit. Sicut Salomon dicit: Sicut aqua extinguit ignem, sic eleemosyna resistit peccatis. Da ergò egenti, confer non habenti, succurre fame pereunti. Crudele est, vt de quo habes, non des ei quem scis non habere. Graue est, vt de tua abundantia, non sustentes egentis inopiam. Vndè semper flagellamur in frugibus: quia benè egentibus non facimus. Reuerà si consideres homo vndè damna, vndè pericula, vndè calumnię, nisi de sterilitate nostra. Tu non das indigenti quod potes, quod te non grauat; venit vna calumnia, & perdes quod non habes. Ventre pleno ambulat, & vacuum pauperis ventrem non consideras. Benè est tibi de bonis Dei, nihil indiges, honestis vestibus veteris, & nudum & trementem frigore non vestis.

Prouerb. 3.

Qui ex rapinis eleemosynas largiuntur. Matth. 25.

In eos qui liberaliter expendunt sua in conuiuia & res superfluas, Luc. 14.

Prouer. 21.

Adhortatur ad eleemosynas faciendas.

Luc. 16.

Tobiæ 4.

Misericordiæ vis.

Eccl. 3.

Cur in frugibus flagellamur.

26. GREGORIVS Nazianzenus oratione decimasexta, quæ est de pauperum amore: Si ex Pauli, atque ipsius etiam Christi sententia, & authoritate charitatem, vt Legis & Prophetarum caput, præceptorum omnium primum maximumque censendum est, huius potissimam partem in eo sitam esse comperio, vt pauperes amore ac beneuolentia complectamur, atque eorum, qui nobis cognatione coniuncti sunt, calamitatibus moueamur, & doleamus. Neque enim vllus omninò cultus Deo perindè gratus est, vt misericordia: (quandoquidem nec aliud quicquam est, quod Deo magis conueniat, vtpotè quem misericordia & veritas præcedant, & cui misericordia ante iudicium offerenda sit) nec vlli alij rei potiùs, quàm benignitati, benignitas ab eo rependitur, qui iustè remetitur, atque in pondere & mensura misericordiam ponit. Et post multa: Cura vt proximo tuo idcircò præstantior sis, quia benignior. Fac calamitoso sis Deus, Dei misericordiam imitando. Nihil enim tam diuinum homo habet, quàm de alijs benè mereri: tametsi ille maiora, hic minora beneficia conferat, vterque nimirùm pro suis viribus. Egenti paruum aliquid tribue. neque enim paruum est ei, qui omnibus rebus caret, immò ne ipsi quidem Deo, si viribus par sit. Summi muneris loco animi promptitudinem dona: si nihil habes, illachryma. Magnum calamitoso remedium est miseratio ex animo collata: ac verè & syncerè condolere, calamitatem magna ex parte leuat. Homo apud te iumento vilior non est, ô homo, quod cum in foueam incidit, aut aberrauit, erigere, ac reducere tibi Lex præscribit. In quo quidem profundiús ne aliquid, & magis arcanum occultet (cuiusmodi pietaque legalis profunditas, sensuumque duplicitas habet) non est meum nosse, verùm Spiritus omnia perscrutantis & cognoscentis: quantum autem ipse ratione atque intelligentia consequi possum, hoc ideo sanxit, vt nos ab humanitate, quam in rebus paruis adhibemus, ad maiorem plenioremque benignitatem exerceat. Et quibusdam interiectis: Cæterùm omnium maximè diuino mandato & exemplo moueamur. Quodnam porrò hoc mandatum est? ac videte quęso, quàm constans sit atque syncerum. neque enim hominibus Spiritu sancto afflatis sat fuit, semel atque iterùm de pauperibus sermonem habuisse, nec quidam duntaxat de his rebus verba fecerunt, reliqui minimè, aut alij copiosius, alij parcius, velut de re non ita magna, nec admodum necessaria; verùm, & omnes in vniuersum, & sedulò quisque, vel primùm, vel in primis ad eam rem nos inhortantur, nunc admonentes, nunc comminantes, nunc exprobrantes, nonnunquàm etiam eos, qui virtutis huiusce munere funguntur, laudibus efferentes: nimirùm vt per admonitionis assiduitatem eò nos adducant, vt hoc mandatum exequamur. Propter miseriam inopum, & gemitum pauperum nunc exurgam, dicit Dominus. Quis exurgentem Dominum non extimescat? Et alio loco: Exurge Domine Deus meus, & exaltetur manus tua, ne obliuiscaris pauperum. Elationem huiusmodi deprecemur, nec nobis in mentem veniat, videre velle manum illam aduersus inobedientes & contumaces sese attollentem, quodque eo grauius est, in duros & perti-

Charitas in qua re potissimum cernatur.

Misericordiæ laus.

Psal. 84. 88. Iacob. 2.

Benè mereri de alijs, diuinũ est.

Pro suis quisque viribus eleemosynam præstet quamcũque.

Deut. 22. Exod. 23.

De eleemosynis cur tã crebra vbique mentio in sacris literis.

Psal. 11.

Psalm. 9.

Ibidem. naces immiſſam. Et rurſus, Non eſt oblitus clamorem pauperum. Et, Non in finem obliuio erit pauperis. Et, Oculi eius in pauperem reſpiciunt, (quod quidem palpebris melius eſt, ac præſtantius) palpebræ autem eius interrogant filios hominum, id eſt minor, vt ita dicam, & poſterior inſpectio. Verùm dixerit fortaſsè aliquis, Hæc pro pauperibus illis & inopibus dicta ſunt, qui iniuria afficiuntur. Sit ita ſanè: nam de hoc litem nullam mouebo. At hoc quoque tamen ad colenda humanitatis officia te extimulet. Quorum enim, ſi quid eis iniuriæ inferatur, tanta ratio habetur, ijſdem certè beneficio affectis, amplior & vberior eſt gratia. Nam ſi, qui pauperem deſpicit, eum, à quo factus eſt, ad iram concitat, non dubium eſt, quin opificem honore afficiat, qui ipſius Prouer. 22. opus complectitur. Rurſus cùm audis, Pauper & diues occurrerunt ſibi, vtrunque autem creauit Dominus: ne illum quidem pauperem, hunc autem diuitem ab eo creatum intelligas, ex eoque in pauperem inſurgendi anſam arripias: (neque enim conſtat, an à Deo huiuſmodi diſtinctio profecta ſit) verùm Dei figmentum, inquit, vterque æquè eſt, tametſi, quod ad res externas attinet, diſpari conditione ſint. Hoc te ad commiſerationem, & charitatem inflectat: vt cùm cogitatio illa tibi animos extulerit, hæc eoſdem demittat, teque moderatiorem efficiat. Prouer. 19. Quid prætereà? Qui miſeretur pauperis, inquit, Deo fœneratur. Quis huiuſmodi debitorem recuſet, debitum in tempore non ſine fœnore redditurum? Et rurſus, Per miſericordiam & Prouer. 15. fidem peccata purgantur. Purgemur itaque per Remediũ peccatorũ eleemoſyna. miſericordiæ officia, labeſque & ſordes animæ pulchra illa herba extergamus; ac dealbemur, Iſaiæ 1. alij vt lana, alij vt nix, pro miſericordiæ videlicet proportione. Atque, vt formidabilius aliquid dicam, ſi nulla eſt tibi contractio, nec liuor, nec plaga tumens, nec vlla animæ lepra, Leuit. 13. aut ſignificationis tactus, aut candor, quę à Lege quidem exiguè curabantur, medicam autem Chriſti manum requirunt, at eum certè, qui ſalutis noſtræ cauſa vulneribus & languore affectus eſt, venerare. Veneraberis autem, ſi te Chriſti membro benignum, atque humanum præbeas. Luc. 10. Quòd ſi te fortaſsè animarum noſtrarum prædo, & tyrannus, vel à Ieruſalem in Hiericho deſcendentem, vel alibi vſpiam inermem & imparatum nactus, vſque adeò ſauciauit, vt Pſal. 37. meritò his verbis vti queas, Putruerunt, & corruptæ ſunt cicatrices meæ à facie inſipientiæ meæ: ſiquidem ita affectus es, vt ne medicinam quidem exquiras, nec morbi curandi rationem intelligas, heu plagam ſanè grauiſſimam, calamitatemque altiſſimè grallantem. Sin ſalus tua nondum prorſus deplorata eſt, nec immedicabili morbo laboras, ad medicum accede, obſecra, vulneribus per vulnera medere, ſimile per ſimile acquire, vel potius minoribus remedijs grauiores morbos depelle. Dicet animę tuæ, Salus tua ſum: & Fides tua te ſaluum fecit: Pſal. 34. Luc. 7. & Ecce ſanus factus es: atque humaniſſimis Ioan. 5. quibuſque verbis te alloquetur: modo te ijs, qui in dolore verſantur, benignum & humaMatth. 5. num eſſe videat. Beati miſericordes, inquit, quoniam ipſi miſericordiam conſequentur. Pſal. 40. Non in poſtremis beatitudinibus eſt miſeriPſalm. 111. cordia. Et, Beatus qui intelligit ſuper egenum Pſalm. 36. & pauperem. Ac rurſus, Benignus homo, qui miſeretur & commodat. Et alio loco, Tota die iuſtus miſeretur, & commodat. Benedictionem arripiamus, intelligentes vocemur, benigni ſimus. Ne nox quidem miſericordiæ officia tibi interrumpat. Ne dixeris, Rediens redi, & craProuer. 3. ſtino die dabo tibi: ne quid inter propoſitum Quomodo eleemoſyna danda. tuum, & beneficium intercedat. Vna enim beneficentia eſt, quæ moram non admittit. Frange eſurienti panem tuum, & egenos vagoſque Iſaiæ 58. induc in domum tuam, idque læto atque alacri animo. Qui enim miſeretur, inquit ille, in hiRom. 12. laritate: ac beneficij gratia promptitudine & celeritate conduplicatur. nam quod mœſto, 2. Cor. 9. vel coacto animo defertur, ingratum eſt, minimeque præclarum. Lęrandum eſt autem, non lugendum, cum beneficium damus. Si vinculum & electionem ſuſtuleris, inquit ille, hoc Iſaiæ 58. eſt, tenacitatem & probationem ſiue ambiguitatem, ac verbum murmuris, quid futurum eſt? quàm magnum & admirandum? quantaque huius rei merces? Erumpet matutinum lumen tuum, & ſanitas tua cirò orietur. Quis ergò eſt, Alia ad eleemoſynã etogandam incitamenta. qui lucem, & ſanitatem non expetat? Quin me quoque mouet Chriſti erumena, quę nos ad pauperes alendos exhortatur, Petrique etiam & Pauli conuentio, qui Euangelij promulgationem ita inter ſe partiti ſunt, vt pauperes interim communi animorum ſtudio complecterentur: ac denique iuuenis illius perfectio in eo Matth. 19. definita & conſtituta, vt bona ſua pauperibus daret. An tu benignitatem non neceſſariam, ſed tibi liberam eſſe putas? ac non legem, ſed conſilium? Hoc quoque ipſe magnoperè vel- Matth. 25. lem & exiſtimarem: ſed me ſiniſtra illa manus terret, & hœdi, & probra, quæ ab eo, à quo illic collocati ſunt, conijciuntur, non quia manus alienis bonis attulerunt, nec quia templa diripuerunt, aut adulterium perpetrârunt, aut aliud quiddam ex ijs, quę interdicta ſunt, admiſerunt, hoc ordine mulctati; ſed quia Chriſtum per pauperes minimè curarunt. Quocircà, ſi Adhortatiõ ad liberalitatis ſtudium in egentes. quid mihi auſcultandum putatis, ſerui Chriſti, & fratres, & coheredes, Chriſtum, quandiu licet, viſitemus, Chriſtum curemus, Chriſtum alamus, Chriſtum induamus, Chriſtum colligamus, Chriſtum honoremus, non menſa ſolum, vt quidLuc. 7. & dam, nec vnguentis, vt Maria, nec ſepulchro 14. duntaxat, vt Ioſeph Arimathęus, nec rebus ad Ioan. 12. & ſepulturam accommodatis, vt ille dimidia tantũ 19. ex parte Chriſtum amans Nicodemus, nec denique auro, thure, & myrrha, vt Magi ante eos Matth. 2. omnes, quos diximus: ſed quoniam omnium Oſeæ 6. Dominus miſericordiam vult, non ſacrificium, ac pinguium agnorum myriades commiſeratio ſuperat: hanc per pauperes, humique hodierno die prouolutos ipſi conferamus, vt cum hinc exceſſerimus, in ęterna tabernacula nos accipiant.

27. CHRYSOSTOMVS homilia trigeſimaſecunda ad populum Antiochenum: Vndè Dei miſericordia imitanda. verò Deus ita mundum dilexit? Ex nulla quidem alia re, ſed ex charitate ſola. Reuereamur In immiſericordes homines. eius itaque charitatem, miſerationis exceſſum erubeſcamus. Ipſe nanque nec vnigenito pepercit propter nos, nos autem & pecunijs partimus contra noſipſos. Ipſe & legitimum pro nobis filium tradidit: nos vero nec argentum propter eum contemnimus, ſed neque propter nos. Et quid dico pecunias? Nónne ſi innumeras haberemus animas, omnes oportuerat pro

eo ponere? Seruis quidem, & mulis, & equis, torques aureos circumponentes, Dominum verò nudum circumeuntem, & fores ex foribus mutantem, & semper in exitibus morantem, & manus porrigentem despicientes, frequenter autem & toruo respicientes oculo, licet & hoc ipsum propter nos patiatur. Libenter enim esurit, vt tu pascaris: & nudus circumit, vt incorruptionis indumenti tibi præbeat occasionem: sed nec ita vestrorum aliquid erogatis. Sed vestimentorum hæc quidem iacent tineis esca: hæc autem arcæ sarcina, superfluaque possidentibus cura. Qui verò ista, cæteraque dedit omnia, nudus errat. Sed in arcam ipsa non reponitis, sed ipsi vos circumamicientes ornamini. Et quid vobis ex his amplius? vt forensium turba vos spectet? Et quid hoc? Non enim his amictum admirabuntur, sed eum qui indigentibus largitur. Itaque si vis in admiratione haberi, alios potiùs induens, infinitos assequeris applausus. Tunc & ipse Deus te cum hominibus laudabit: nunc autem laudabit quidem nemo, at omnes inuidebunt, corpus quidem cernentes ornatum, animam verò neglectam habentem. Hic & meretorijs mulieribus est ornatus, at & pretiosiores apud eas frequenter, & pulchriores sunt vestes. Animæ verò ornatus penes eos est solos, qui cum virtute viuũt. Hæc continuè dico, neque dicere desinam, non tam paupertum, quàm animarum curam gerens vestrarum.

In immoderatum vestitum.

28. Et homilia trigesimatertia ad populum Antiochenum: eademque habentur ad verbum homilia quinquagesimatertia in Matthæum: Eià charissimi priùs dicta resumamus, & hodiè ostendamus qualiter est ars omnium artium quæstuosissima eleemosyna. Si enim artis est proprium ad aliquam vtilitatem peruenire, eleemosyna verò nihil est vtilius: clarum est profectò, quòd & ars, & omnium est artium optima. Non enim nobis conficit calceamenta, neque vestimenta contexit, nec has luteas domos ædificat: verùm & æternam ministrat vitam, ex mortis manibus eripit, & in vtraque vita claros exhibet, & mansiones ædificat in cælis, & æterna parat illa tabernacula. Hæc lampades nostras non sinit extingui, nec sordidis indutos vestibus in nuptijs videri, sed lauat, & niue mundiores reddit. Si nanque fuerint peccata vestra vt coccinum, quasi nix dealbabuntur. Non sinit nos eo decidere, vbi dines ille: nec audire verba tremenda, sed in Abrahæ sinus deducit. Et artium quidem secularium vnaquæque vnum habet, quod accepit, meritum. Verbi gratia, Agricultura pascit, textoria vestit, immò verò nec hoc vlla potest à semetipsa vobis conferre. Et si libet, agriculturam examinemus primam. Nam nisi cusoriam habuerit, à qua ligonem & vomerem, falcem, securim & alia plura mutuetur & carpentariam, vt aratrum pangat, & iugum paret & plaustrum, vt spicas excutiat: & coriariam, vt & lorum faciat: & ædificatoriam, vt & arantibus tauris stabulum ædificet, & serentibus agricolis domum: & succisoriam, vt ligna secentur: & pistoriam: post hæc omnia nusquàm apparebit. Similiter & textoria, cùm aliquid faciat, multas secum artes conuocat, vt proposita secum expediant: quòd si non accesserint, & manum porrexerint, hæc quoque similiter, vt illa remanebit inops. Et artium quæque alterius indiget artis. Cùm autem oporteat misereri, nihil aliud uobis opus est, sed sola voluntas est necessaria. Quòd si dicas, quod pecuniis opus est, & habitationibus, & vestimentis, & calceamentis: illa lege Christi verba, quę de vidua dixit: & ab anguistia desiste, licet valdè sis pauper, & mendicantibus pauperior, si duo minuta contuleris, totum explesti. Et si des panem, cum habens solum, ad perfectionem artis veniris. Hanc itaque suscipiamus artem, & scientiam, & obeamus. Melius enim est hanc scire, quàm esse regem, & diademate coronari. Non enim est hęc sola eius præcellentia, quod aliarum non indiget, verùm & diuersarum rerum est expeditoria, & multarum quidem & omnigenarum. Domos enim ędificat in cælis semper mansuras, & qui se consecuti fuerint, docet quemadmodum immortalem fugiant mortem: & tibi thesauros donat, qui nunquàm absumuntur, sed omne damnum effugiunt, tam à latronibus, quàm à vermibus & tempore. Si quis circa frumentorum conseruationem hoc solum te docuisset: quid non reddidisses, vt inabsumptum multos annos posses conseruare frumentum? Ecce autem hęc non in frumento tantùm, verum & in omnibus docet, & quomodò parta, & anima, & corpus indiminuta conseruentur, ostendit. Et quid opus est omnia particulatim dicere artis huius merita? Hęc nanque te docet, quomodò possis Deo similis fieri, quod est omnium summa bonorum. Vides quomodò non vnum huius est opus, sed multa? non alterius indigens artis domos ędificat, texit vestes, inabsumptos parat thesauros, facit vt mors superetur, diabolum cohibet, Deo reddit similes. Quid igitur hac arte fuerit vtilius? Nam alię quidem cum dictis, & cum præsenti soluuntur vita, & morbo laborantibus artificibus nusquàm apparent, & earum opera durare non possunt, & laboris indigent, & temporis multi, & aliorum mille: hęc autem cùm mundus præterierit, maximè tunc appareat, cùm fuerimus mortui, maximè tunc coruscat, & opera monstrat à se gesta, nec laboris indiget: nec alterius huiusmodi cuiuspiam operationis: verùm & ęgrotante te fructum affert, & annis confecto, & ad futuram tecum vitam emigrat, nec vnquàm te deserit. Hęc & sophistis, & oratoribus te potentiorem efficit. Nam illi quidem in suis præcellentes artibus, multos habent æmulos: hac autem pollentes, infinitos habent pro se orantes. Et illi quidem hominum assistunt tribunalibus, iniuriam patientibus exhibentes patrocinium, at & frequenter iniuriam facientibus: hęc autem Christi adstat tribunali, non tantùm patrocinans, verùm & ipsi persuadens iudici, vt eo patrocinium præstet, & pro eo sententiam ferat: & licet millies peccauerit, coronat, & victorem promulgat: ait enim, Date eleemosynam, & omnia erunt munda. Et quid de futuris loquor? In præsenti vita, si homines interrogemus, quid malint, sophistas se esse magnos & oratores, an eleemosynarios & humanos? audies eos secundum eligentes & meritò. Sublata nanque dicendi facultate, vita nihil lædetur. Nam & ante hanc multum stetit temporis. Sed si misericordiam auferes, omnia transibunt, & perierint. Et sicut mare non potest nauigari, portu-

Quòd si dicas, quod pecuniis opus est, & habitationibus, & vestimentis, & calceamentis: illa lege Christi verba, quę de vidua dixit: & ab anguistia desiste, licet valdè sis pauper, & mendicantibus pauperior, si duo minuta contuleris, totum explesti. Luc. 21.

Et si des panem, cum habens solum, ad perfectionem artis veniris. Melius est hanc artem scire, quàm regem esse.

Hanc itaque suscipiamus artem, & scientiam, & obeamus. Melius enim est hanc scire, quàm esse regem, & diademate coronari.

Quã mira operetur eleemosyna.

Non enim est hęc sola eius præcellentia, quod aliarum non indiget, verùm & diuersarum rerum est expeditoria, & multarum quidem & omnigenarum. Domos enim ędificat in cælis semper mansuras, & qui se consecuti fuerint, docet quemadmodum immortalem fugiant mortem: & tibi thesauros donat, qui nunquàm absumuntur, sed omne damnum effugiunt, tam à latronibus, quàm à vermibus & tempore.

Docet hæc ars Deo similẽ fieri.

Si quis circa frumentorum conseruationem hoc solum te docuisset: quid non reddidisses, vt inabsumptum multos annos posses conseruare frumentum? Ecce autem hęc non in frumento tantùm, verum & in omnibus docet, & quomodò parta, & anima, & corpus indiminuta conseruentur, ostendit. Et quid opus est omnia particulatim dicere artis huius merita? Hęc nanque te docet, quomodò possis Deo similis fieri, quod est omnium summa bonorum.

Ars omniũ artiũ quæstuosissima eleemosyna.

Vides quomodò non vnum huius est opus, sed multa? non alterius indigens artis domos ędificat, texit vestes, inabsumptos parat thesauros, facit vt mors superetur, diabolum cohibet, Deo reddit similes.

Vtilitas eleemosynarum.

Quid igitur hac arte fuerit vtilius? Nam alię quidem cum dictis, & cum præsenti soluuntur vita, & morbo laborantibus artificibus nusquàm apparent, & earum opera durare non possunt, & laboris indigent, & temporis multi, & aliorum mille: hęc autem cùm mundus præterierit, maximè tunc appareat, cùm fuerimus mortui, maximè tunc coruscat, & opera monstrat à se gesta, nec laboris indiget: nec alterius huiusmodi cuiuspiam operationis: verùm & ęgrotante te fructum affert, & annis confecto, & ad futuram tecum vitam emigrat, nec vnquàm te deserit.

Post mortẽ maximè apparet eleemosynæ vis apud tribunal iudicis.

Hęc & sophistis, & oratoribus te potentiorem efficit. Nam illi quidem in suis præcellentes artibus, multos habent æmulos: hac autem pollentes, infinitos habent pro se orantes. Et illi quidem hominum assistunt tribunalibus, iniuriam patientibus exhibentes patrocinium, at & frequenter iniuriam facientibus: hęc autem Christi adstat tribunali, non tantùm patrocinans, verùm & ipsi persuadens iudici, vt eo patrocinium præstet, & pro eo sententiam ferat: & licet millies peccauerit, coronat, & victorem promulgat: ait enim, Date eleemosynam, & omnia erunt munda. Luc. 11.

Et quid de futuris loquor? In præsenti vita, si homines interrogemus, quid malint, sophistas se esse magnos & oratores, an eleemosynarios & humanos? audies eos secundum eligentes & meritò. Sublata nanque dicendi facultate, vita nihil lædetur. Nam & ante hanc multum stetit temporis. Sed si misericordiam auferes, omnia transibunt, & perierint.

Sine misericordia vita constare nequit.

Et sicut mare non potest nauigari, portu-

Facilitas in cõferendis eleemosynis.

Isaiæ 1. Luc. 16.

Ifaiæ 1. Luc. 16.

bus & ſtationibus obrutis: ita nec hæc vita conſtare, ſi miſericordiam, & veniam tollas, ac humanitatem. Quamobrem non tantùm eam rationi Deus mandauit, verùm & multas ipſius partes inſpeciſit naturæ tyrannidi. Sic & filiorum patres miſerentur, ita matres, ita parentum geniti. Nec verò tantùm in hominibus, verùm in omnibus brutis: ita fratrum fratres, & conſanguinei, & neceſſarij, ſic hominis homo. Habemus enim aliquid ad miſericordiam inclinatum & à natura. Et propterea pro patientibus iniuriam indignamur, & iugulatos cernentes flectimur, & lugentes aliquos videntes lachrymas impendimus. Quoniam enim id vult Deus præſtari, naturam ad hoc multum conferte mandauit, oſtendens quòd hoc eſt ſibi valdè gratum. Hæc itaque cogitantes, & noſipſos, & filios, & neceſſarios, in eleemoſynæ diſciplinam ducamus. Et hoc ſuper omnia diteat homo, quoniam & hoc eſt homo. Magnum enim homo, & pretioſum vir miſericors. Itaque niſi hoc habeat, eſſe deſijt homo. Hoc ſapientes præſtat. Et quid admiraris, ſi hoc eſt Deus, & hoc homo? Ait enim: Eſtote miſericordes, ſicut pater veſter. Diſcamus itaque miſericordes eſſe omnium cauſa, maximè quoniam & nos multæ indigemus miſericordiæ, & neque viuere putemus per id temporis, quo non miſereamur. Eleemoſynam autem dico ab auaritia puram: nam ſi ſuis contentus, & alijs non imperiens, non eſt miſericors: aliena rapiens, quomodo miſericors? Non eſt miſericors profecto, licet infinita largiatur. Nam ſi proprijs frui ſimpliciter, eſt inhumanitatis: multo magis alios expilare. In eadem homilia trigeſimatertia ad populum Antiochenum: Hîc quidem quæcunque dederis, recipere non licet: illic vero, cum multo rurſum honore recipies, & maiora lucraberis, & ſpiritualiora lucra. Hæc quæ hîc erogas, illic ſunt repetitio, mutuum & fœnus, & debitum. Nam chirographa tibi Deus fecit. Ait enim, Qui miſeretur inopis, fœnerat Deo. Arrhabonem tibi dedit, & vades, & hæc cùm Deus ſit. Quem arrhabonem? Præſentis vitæ ſenſibilia, ſpiritualia futurorũ primordia. Quid itaque differs & torpes, cùm iam tanta receperis, & tot expectes? Quæ nanque accepiſti, ſunt iſta: Corpus tibi formauit, animam ipſe intulit, honorauit te ratione ſolum ex animalibus tenens: omnium tibi viſibilium vſum contulit, ſui præſtitit ſcientiam, pro te tradidit filium, baptiſma tot plenum bonis donauit, ſacram tibi dedit menſam, regnum promiſit, & arcana bona. Cùm igitur tot acceperis, tot itidem accepturus, (iterùm enim idem referam) circa pereuntes pecunias puſillanimiter agis. Et quam habebis veniam?

29. ITEM homilia trigeſimaquarta ad populum Antiochenum, & homilia ſeptuageſimaquarta in Matthæum: Tuarum es ô homo pecuniarum diſpenſator, non minus quàm qui Eccleſiæ bona diſpenſat. Sicut igitur ille poteſtatem non habet, ea, quæ propter pauperes à vobis erogantur, temerè, & vt caſu venit diſpergendi, quoniam in pauperum data ſunt alimentum: ita neque tu tua. Etſi nanque paternam accepiſti hæreditatem, & ita poſſides quæcunque tibi ſunt, ita quoque tamen Dei ſunt omnia. Poſteà vero tu quod erogaſti quidem, tali vis diſpenſari diligentia: Deum vero ſua non cenſes maiori nos repetiturum vehementia, ſed ea ſimpliciter paſſurum pereuntia? Non ita eſt, nequaquàm. Hæc enim propterea tibi conceſſit, vt dares illis eſcam in tempore opportuno, egenis, eſurientibus: ſicut tu conſeruo diſpenſanda dediſti, itidem & Deus te vult hęc in congrua erogare. Propterea quoque cùm auferre poſſet, ea dimiſit, vt exhibendæ virtutis occaſionem habeas, vt alterum alterius indigentem conſtituens, mutuam charitatẽ redderet feruentiorem. Non enim ad hoc accepiſti, vt in delicias abſumeres, ſed vt in eleemoſynam erogares. Nunquid enim tua poſſides? Res pauperum tibi ſunt creditæ, ſiue ex laboribus iuſtis, ſiue ex hæreditate paterna poſſideas. Nunquid enim non potuit tibi Deus hæc auferre? Verum hoc non facit, in poteſtate tua ponens liberam in pauperes liberalitatem. Tu vero, quęſo, conſidera quomodò per omnes parabolas non ſuis congruè pecunijs vtentes punit. Nec enim virgines aliena rapuerant, ſed propria non dederunt. Neque qui talentum in terram defodit, iniuſtum vſum ſibi vendicauit, ſed quia non geminauit: nec eſurientem deſpicientes, quod aliena rapuerint, puniuntur, ſed quoniam ſua non diſperſerunt, ſicut & hic ſeruus. Audiamus itaque quotquot venit indulgemus, quotquot in opiparas cœnas expendimus diuitias, nihil nobis pertinentes, ſed indigentibus debitas: non enim quoniam ex benignitate multa de tuis erogare iuſſus es, hęc idcò putes eſſe tua. Tibi mutuauit, vt laudabilis fieri poſſes: ne tua igitur eſſe putes, ei ſua prębens: nec enim ſic cur tu mutuaſſes, vt abiens aliquas poſſet quęſtuum occaſiones inuenire, illius pecunias eſſe dicetes. Igitur & tibi Deus tradidit, vt cælum lucrari poſſes: ergo benignitatis exceſſum, ne facias ingratitudinis materiam. Cogita quantis dignum votis poſſe poſt baptiſma viam inuenire peccata lauantem. niſi dixiſſet, Da eleemoſynam: quot dixiſſent, Vtinam poſſet fieri, vt pecunię darentur, & futuris malis abſolueremur? Sed quoniam hoc poſſibile factum eſt, rurſum redditi ſunt ſupini. Et poſt pauca: Ieiunare quidem, & humi cubare, & exercere virginitatem, & temperanter agere, ſolis hęc obeuntibus vtilitatem afferunt: quæ vero proximis à nobis exhibentur, vt eleemoſyna, doctrina, & charitas: hæc & nobiſipſis, & proximis, ad quos à nobis tranſeunt, proſunt. Has quæramus virtutes, quæ præter ſalutem noſtram proximis quoque plurimum prodeſſe poſſint: tale quid eſt eleemoſyna, tale oratio, quin potiùs & hæc ab altera ſit potens, & eleuatur: ait enim, Orationes tuę, & eleemoſynę tuæ aſcenderunt in memoriam coram Deo. Nec vero ſolùm oratio, verùm & ieiunium hinc neruos habet. Et ſi abſque eleemoſyna ieiunes, nec bonum opus ieiunium cenſetur, ſed crapulante & ebrio peior eſt huiuſmodi, & tanto peior, quanto delicijs crudelitas grauior. Et quid dico ieiunium? Et ſi nanque continens degas, ſiue virginitatem ſerues, charitatem non habens, extra ſponſi thalamum remanes. Et quid par virginitati, quæ nec in nouo teſtaméto propter excellentiam ſub legis venit neceſſitatem? Et tamen expellitur, ſi eleemoſynam non habeat. Si vero virgines excluduntur, eo quod hanc cõgruam non habuerint cum largitate, quis abſque ea veniam aſſequi poterit? Nemo, ſed hanc non

Innata eſt nobis, & inſita miſericordia.

Qui miſericors non eſt, homo eſſe deſijt. Luc. 6.

Eleemoſynarum fructus & vtilitas.

Prouer. 19.

Beneficia Dei in hominem.

Diſpẽſatores pecuniarum ſumus conſtituti à Deo.

Cur nõ auferat Deus à diuitibus opes, quas poſſident. Matth. 25.

Facultates & opes nõ ſunt noſtræ, ſed pauperum, quod ad vſum ſcilicet attinet.

Vis abluẽdi peccata poſt baptiſmum.

Opera miſericordiæ duplicem adferunt fructum.

Ab eleemoſyna roborantur oratio, & ieiunium. Actor. 10.

Quàm ſint neceſſaria opera miſericordiæ.

habentem, omninò perire neceſſarium eſt. Si enim in ſecularibus ſibi viuit nemo, verùm & artifex, & miles, & agricola, & mercator, ad communem, & proximorum vtilitatem omnes operantur: multo magis in ſpiritualibus oportet hoc facere: hoc enim eſt maximè viuere. Qui nanque ſibi viuit ſoli, & omnes negligit, ſuperfluus eſt, & nec homo, nec generis noſtri. In eadem homilia trigeſimaquarta ad populum Antiochenum, & homilia quinquageſimaquinta in Geneſim de eleemoſyna loquens: Ne ſimpliciter, quæſo, animarum noſtrarum pertranſeamus emolumentum, noſtrorum medicinam vulnerum. Hoc enim medicamen, hoc maximè tantum nobis præſtabit remedium, & tantum animarum noſtrarum vulnera delebit, vt neque veſtigium, neque cicatrix relinquatur: quod in corporalibus fieri non poteſt vulneribus. Sed licet infinita quis medicorum imponat remedia, cicatricem in corpore remanere neceſſarium eſt: & meritò: corpus enim eſt quod curatur. Hîc verò quoniam eſt anima, cùm propriam præ ſe tulerit gratitudinem, validam ſuſcipit in melius mutationem: & ſic omnia tolluntur vlcera, ſicut vento puluis excitatus vehementi. Et his omnibus exemplis plenæ ſunt nobis ſcripturæ. Videamus autem & huius vim mandati, & quantam potentiæ ſuperabundantiam habeat liberalis eleemoſyna, vt lucrum ex ea nobis conflatum agnoſcentes, eam promptè tranſigamus. Nam fortè tanta eſt ipſius facultas, vt non tantùm peccata detergat, verùm & ipſam effuget mortem. At inquies: Quis eleemoſynam exhibens, morte ſuperior factus eſt? omnes enim videmus ſub mortis imperio poſitos. Ne tumultueris amice, ſed ipſis ex rebus diſce, quomodò eleemoſynæ virtus, & huius ſuperauit imperium. Tabitha quædam mulier fuit, quę Dorcas dicitur interpretata, &c. Vidiſti medicaminis virtutem? hoc omnes nobis comparemus: nec enim pretioſum eſt, licet tantam habeat potentiam, ſed valdè vili venale, nec multa opus habet impenſa. Nam eleemoſynæ magnitudo, non in pecuniarum multitudine iudicatur, ſed in dantium promptitudine. Et propterea qui calicem aquæ frigidæ dederit, factus eſt acceptabilis: & quæ duo minuta erogauit: vt diſcamus quòd vbique mentem Dominus inquirit. Licet & habentem pauca, magnam exhibere largitatem, cùm efficax fuerit promptitudo: & multa poſſidentem, pauca habentibus inferiorem videri propter mentis puſillanimitatem. Et poſt pauca: Et quid dico, quod ea multiplicans illa manus prebet? Non enim ea ſolùm, verùm & cum his regnum donat cælorum, & prædicat, & coronat, & infinita largitur bona, ſi quid ex rebus ab eos datis paruum erogare velimus. Nunquid enim graue quippiam & onoroſum à nobis inquirit? Neceſſitatem excedentia vult nos facere neceſſaria, & quæ nequicquàm & inutiliter repoſita ſunt, hæc vult benè diſtribuit, vt hinc occaſione ſumpta nos coronet: feſtinat enim & properat, & omnia facit, vt nos his, quę pollicitus eſt, dignos conſtituat. Ne nos itaque tot bonis priuemus. Nam ſi circa terram laborantes, horrea exhaurientes, terræ ſemina mãdant, & congregata diſpergunt, & hoc faciunt cum voluptate, ſe ampliorum ſpe conſolantes: & hæc cùm ſciant quod frequenter & aëris inę-

Qui ſibi ſoli viuit, ſuperfluus eſt, & nec homo, nec generis noſtri.

Eleemoſyna talis medicina vulnerum, vt nec cicatricem relinquat.

Mortem profligat.

Actor. 9.

Eleemoſynæ vis non ex magnitudine, vel multitudine, ſed ex promptitudine iudicatur. Matth. 10. Lucæ 21.

Retributio eleemoſynæ.

Ex ſuperfluis vult Deus eleemoſynam præberi.

qualitas, & ſterilitas terræ, & alij multi incurſus, vel locuſtarum exercitus, vel rubiginis impetus ab expectatione decidere facit, bonis tamen ſe paſcentes expectationibus, in horreis congregata terræ committunt: multo magis nos inaniter repoſita in cibos pauperum diſpergere congruum eſt, vbi nunquam accidit aberrare, nec infortunium, quod in terra fit, vereri: ait enim, Diſperſit, dedit pauperibus, iuſtitia eius manet in ſeculum ſeculi. Breui tempore diſtributionem fecit, & perenni æuo permanet eius iuſtitia. Quid hoc vnquàm poſſit eſſe beatius? Propterea cohortor, per eleemoſynam attrahamus iuſtitiam, vt & de nobis hoc dicatur: Diſperſit, dedit pauperibus. Poſtquàm enim dixit, Diſperſit, ne putares quod diſperſa perijſſent, propterea ſtatim intulit, Iuſtitia eius manet in ſeculum ſeculi. Ex illis, inquit, diſperſis inconſumpta manet iuſtitia, cum omnibus pariter ſeculis extenſa. Et cum eleemoſyna reliquarum quoque virtutum multam geramus curam, & carnis vitia corrigamus.

Perennis iuſtitia cõparatur ex eleemoſyna.

Pſalm. 111.

30. Et homilia trigeſimaquinta ad populum Antiochenum, & in ſermone de miſericordia: Amabile ſanctorum omne genus, chariſſimi, propterea que Paulus dicebat: Induite vos ergo ſicut electi Dei, ſancti & dilecti, viſcera miſericordiæ, benignitatem, humilitatem. Vides verbi virtutem, & quomodo nos ſemper vult eſſe miſericordes? Non enim dixit, Miſeremini, ſimpliciter: ſed, induite vos, vt ſicut veſtimentum ſemper nobiſcum eſt, ſic & eleemoſyna. Nec ſimpliciter dixit, miſericordiam: ſed, viſcera miſericordiæ, vt naturalem imitemur amorem. At nos contraria facimus, & ſi quis vnum quidem petens obolum accedat, contumelijs, & conuicijs inſectamur, ac impoſtorem vocamus. Non horres homo & erubeſcis, impoſtorem propter panem vocans? Si vero talis & impoſturam facit, propterea cui miſericordia tribuatur dignus eſt, quod ita fame premitur, vt talem ſubeat perſonam. Quin hoc & noſtræ crudelitatis eſt redargutio. Nam quoniam facilè dare non ſuſtinemus, innumeras coguntur artes excogitare, vt inhumanitatem noſtram fallere poſſint, & emollire ſæuitiam.

Coloſſ. 3.

In exactores pauperum.

31. Idem homilia trigeſimaſexta ad populum Antiochenum. Magnum eſt, & pulchrum, & pretioſum, eleemoſyna: donum eſt magnum, immo vero magnum bonum. ſi pecunias contemnere diſcamus, alia quoque diſcemus. Hinc enim intuere quot bona pariantur. Dans eleemoſynam, ſicut oportet date, diſcit aſpernari diuitias: qui pecunias didicit aſpernari, malorum radicem excidit: itaque non minus accipit, quàm præſtat beneficium, non eo ſolum, quod debitum, & retributio ſit eleemoſynæ repoſita, verum & quod anima ſapiens, & alta fiat, & dives. Qui dat eleemoſynam, diſcit non admirari pecunias, neque aurum. Hoc autem inſtructa mente, maximum in cælum aſcendendi principium accepit, & innumeras contentionis, & litis, & inuidiæ, ac triſtitię ſuſtulit occaſiones. Nôſtis enim, nôſtis & vos, quod omnia propter pecunias, & infinita propter pecunias bella: qui autem has contemnere didicit, ſemetipſum in tranquillitate conſtituit, non ampliùs iacturam formidat, hoc enim docuit eleemoſyna, non ampliùs res proximi concu-

Quàm vtile eleemoſynam dare.

piscit. Quomodò nanque, qui sua dispergit, & largitur? Non vltra locupleti inuidet: quomodò nanque, cùm velit pauper fieri? suæ purgat oculum animæ. Et hæc quidem in hoc seculo: quæ verò sunt in illo, nec dicere licet quanta consequetur bona. Non extrinsecus cum fatuis manebit virginibus, sed cum prudentibus ingredietur cum sponso, ardentes habens lampadas, & in virginitate tabefactis, qui nec illos quidem gustauit labores, erit melior. Tanta vis est eleemosynæ, cum multa fiducia suos introducit alumnos: est enim cæli nota ianitoribus, sponsalis thalami fores obseruantibus, quin & venerabilis, & quos sui cultores agnouerit, cum multa introducet libertate, & contradicet nemo, sed omnes cedent. Nam si Deum in terram deduxit, & hominem fieri persuasit, multo magis in cælum hominem poterit reducere: magna enim est ipsius potentia. Si igitur ex misericordia & clementia Deus homo factus est, & vt seruus fieret, persuasum: multo magis seruos in ipsius inducet domum. Hanc amemus, hanc diligamus, non vno die, vel altero, sed in omni tempore, vt nos agnoscat. Si ipsa nos agnouerit, & Dominus agnoscet: si non agnouerit ipsa, ignorabit & Dominus, & dicet: Nescio vos: ait enim, Magna res, homo: & pretiosa, vir misericors. Hæc maior est gratia, quam mortuos reuiscitare. Multo nanque maius est, quàm in nomine Iesu mortuos suscitare, esurientem pascere Christum. Nam hîc quidem tu de Christo benè mereris, illic autem ipse de te. At merces est in benè gerendo, non in benè patiendo. Hîc enim, in signis inquam, ipse Deo debes, in eleemosyna verò Deum habes debitorem. Est autem eleemosyna, cùm promptè præstatur cum largitate: cùm non dare, sed acciperete putaueris: cùm tanquam beneficium accipiens, & quæstum faciens, non autem iacturam. Et paulò pòst: Absque eleemosyna, sterilis oratio, omnia immunda absque hac, omnia inutilia, maior virtutis pars est amputata. Qui non diligit fratrem tuum, inquit, Deum non nouit: tu verò quomodo diligis, neque parua hæc & vilia volens ei communicare? Si propterea rapis vt misereris, nihil hac peius eleemosyna. Cùm enim ex rapina nascatur, hoc eleemosyna non est: stultitia quædam est, & crudelitas, hoc est, in Deum contumelia. Si tuorum deteriora Cain offerens sic offendit, aliena offerens quomodo non offendit? Oblatio non aliud est quàm sacrificium, non immunditia. Et pòst nonnulla: Consuetudinis vis & in bonis, & in malis magna: ipsa nos trahente, laboris iam non indigebimus. Multi sunt in se signandi consuetudine confirmati, nec iam commonente opus habent: quin & mente frequenter alio vagante, tanquàm à quodam animato præceptore, manus sponte trahitur ad signum faciendum. In consuetudine quidam se constituerunt ne iurent, & hoc neque volentes, nec inuiti patientur. Igitur & in hac eleemosynæ nosipsos consuetudine constituamus. Quot opus erat nobis laboribus, vt hoc inueniretur remedium? Dic enim mihi, nisi foret eleemosynæ subsidium, cùm multis criminibus admissis nos vltionis reos statuissemus, nónne multum doleremus? nónne diceremus, vtinam per pecunias à peccatis ablui liceret, & omnia daremus? Vtinam pecunijs Dei liceret iram expellere, neque rebus vllis parceremus. Nam si hoc in ægritudine facimus, & in morte dicimus, Si mors redimi posset, ille omnia sua dedisset: multo magis hoc. Et vide quanta sit Dei misericordia: temporalem redimere mortem tibi non concessit, sed concessit æternam mortem. Ne breuem, inquit, emas vitam hanc, sed vitam illam æternam: illam tibi vendo, non hanc, non illudo tibi.

Matth. 25.

Eleemosyna nota est cæli ianitoribus.

Matth 25. Misericordiam præstare maius est, quam excitare mortuos.

In eleemosyna habemus Deum debitorem.

Sine eleemosynis sterilis oratio, &c. 1. Ioan. 4.

Eleemosyna ex rapina, non est eleemosyna. Genes. 4.

Consuetudo crucē se signandi.

Consuetudo tribuendi eleemosynam patranda est.

Mors æterna redimitur eleemosyna.

32. ITEM homilia trigesimaseptima ad populum Antiochenum: Furor est, & manifesta dementia, vestibus quidem arcas parare, ad Dei vero factum imaginem & similitudinem, nudum & trementem prægelu, vixque stantem rectum, negligere. At inquies: Simulat tremorem & infirmitatem. Non times ne fulmen ab hoc verbo cælitus accensum in te feratur? Disrumpor enim ab hac indignatione, parcere. Tu quidem ventre tumens & pinguis, & ad profundam potum producens vesperam, & mollibus caletcens stragulis, non te dignum date pœnas censes, cùm tam iniquè Dei munetibus vtaris: (nec enim vt inebriemur, est vinum: nec vt crapulemur, esca tuit facta: nec vt ventrem disrumpamus, cibi) pauperem vero miserum, nihilo melius mortuo habentem, exquisitas exigis rationes? Nec Christi times tribunal illud horrendum & terribile? Nam & si simulat, ex necessitate simulat, & egestate, propter fœuitiam & inhumanitatem tuam, quę talibus personis supplicantibus ad misericordiam non flectitur. Quis enim tam miser & æruminosus, vt nulla premente necessitate, pro solo pane velit ita deturpari & plangere, talemque pœnam sustinere? Igitur illius simulatio, fertur inhumanitatis nuncupatio. Et pòst pauca: Si parùm argenti dederitis, tanquam totum exolueritis, ita vos geritis: nescientes quod non dare, sed cum copia dare, præsertim hoc est eleemosyna. Propterea que Propheta nō dantes simpliciter prædicat, & beatificat, sed copiosè præbentes. Nec enim simpliciter dixit, dedit: sed quomodo? Dispertit, dedit pauperibus. Quid enim vtilitatis, cùm tantum abundans dederis, quantum si quis ex maris cymbium hauserit, & neque generosum viduæ muneris animum imitatus sis? Quomodo vero dices: Miserere mei Deus secundùm magnam misericordiam tuam, & secundùm multitudinem miserationum tuarum dele iniquitatem meam: cùm secundum eius misericordiam ipse non misereris, fortè verò neque secundum paruam? Sed solent dicere, habent communia bona Ecclesię. Et quid hoc ad te? Nec enim si ego dedero, saluaberis ipse? neque si Ecclesia præbuerit, tu peccata tua deleueris. Nam si propterea non erogas, quod egenis Ecclesia dare debeat: quoniam orant sacerdotes, tu nunquàm orabis? Et quoniam alij ieiunant, tu iugiter ebrius eris? Nescis quod non tam propter pauperes eleemosynam Deus, quàm propter ipsos impendentes instituit?

In eos, qui cum vestibus abundant, pauperes nudos relinquunt.

In eos qui dicunt pauperes simulare tremorem, &c.

Largè abundanter, & copiosè dandum.

Psal. 111.

Lucæ 11. Psal. 50.

Exemplario quitum.

Eleemosynā Deus instituit, non tam propter pauperes, quam propter diuites.

33. LUCÆ vndecimo: Nunc vos Pharisęi quod deforis est calicis, & catini, mundatis: quod autem intus est vestrum, plenum est rapina, & iniquitate. Stulti nónne qui fecit quod deforis est, etiam id, quod deintus est, fecit? Veruntamen quod superest, date eleemosynam: & ecce omnia munda sunt vobis.

34. HIERONYMVS epistola centesima

Ad perfectionem via ſuprema, omnia date pauperibus.

quinquageſima ad Hedibiam quęſtione prima: Vis eſſe perfecta, & in primo ſtare faſtigio dignitatis? fac, quod fecerunt Apoſtoli: vende omnia, quæ habes, & da pauperibus, & ſequere Saluatorem, & nudam ſolamque crucem, nuda ſequaris, & ſola. Non vis eſſe perfecta, ſed ſecundum vis tenere gradum virtutis: dimitte omnia, quæcunque habes, da filijs, da propinquis. Nemo te repræhendit, ſi inferiora ſecteris: dummodò illam ſcias tibi iure prælatam, quæ elegerit prima. Dices: Hoc Apoſtolorum eſt, & virorum: mulierem autem nobilem non poſſe omnia vendere, quę multis adiumentis huius vitæ indigeat. Audi igitur Apoſtolum commonentem: Non vt alijs refrigerium, vobis autem tribulatio: ſed ex æqualitate, veſtra abundantia, illorum ſuſtentet inopiam: vt & illorum abundantię, veſtræ inopię ſit ſupplementum. Vndè inquit Dominus: Qui habet duas tunicas, det alteram non habenti. Quid ſi Scythię frigora ſint, & Alpinæ niues, quæ non duabus, & tribus tunicis, ſed vix pecudum pellibus repelluntur? Quidquid ergò corpori noſtro ſufficere poteſt, & humanæ ſuccurrere imbecillitati, quos nudos natura profudit, hoc vna appellanda eſt tunica: & quicquid in præſentibus alimentis neceſſarium eſt, hoc vnius dici victus appellatur. Vndè præceptum eſt: Non cogitetis de craſtino, hoc eſt, de futuro tempore. Et Apoſtolus: Habentes, inquit, victum, & veſtitum, his contenti ſimus. Si plus habes, quàm tibi ad victum veſtitumque neceſſarium eſt: illud eroga, & in illo debitricem eſſe te noueris.

2. via date amicis omnia.

3 eleemoſynas dare de ſuis facultatibus ex eo quod ſupereſt.

2. Cor. 8.

Luc. 3.

Matth. 6.
2 Tim. 6.
Videſ. 3.
Thom. 2.2. quæſt. 32. art. 5. & 6.

35. AVGVSTINVS in Enchitidio ad Laurentium, capite ſeptuageſimoquinto: Sanè qui ſceleratiſſimè viuunt, nec curant talem vitam moreſque corrigere, & inter ipſa facinora, & flagitia ſua eleemoſynas frequentare non ceſſant, fruſtrà ſibi ideò blandiuntur, quoniam Dominus ait; Date eleemoſynam, & eccè omnia munda ſunt vobis. Hoc enim quàm latè pateat, non intelligunt. Sed vt intelligant, attendant quibus dixerit. Nempe in Euangelio Sic ſcriptum eſt: Cùm loqueretur, rogauit illum quidam Phariſęus, vt prandaret apud ſe, & ingreſſus recubuit. Phariſęus autem cœpit intra ſe reputans dicere, quare non baptizatus eſſet ante prandium. Et ait Dominus ad illum: Nunc vos Phariſęi quod deforis eſt calicis, & catini, mundatis: quod autem intus eſt veſtrum, plenum eſt rapina, & iniquitate. Stulti, nonne qui fecit id quod foris eſt, etiam id quod intus eſt fecit? Videte vt etiam id quod intus eſt mundum ſit. Veruntamen quod ſupereſt, date eleemoſynam, & eccè omnia munda ſunt vobis. Itane hoc intellexiſti ſumus, vt Phariſęis non habentibus fidem Chriſti, etiam ſi non in eum crediderint, nec renati fuerint ex aqua & Spiritu ſancto, munda ſint omnia, tantùm ſi eleemoſynas dederint, ſicut illi eas dandas putant: cùm ſint immundi omnes, quos non mundat fides Chriſti, de qua ſcriptum eſt, Mundans fide corda eorum: & dicat Apoſtolus; Immundis autem & infidelibus nihil eſt mundum, ſed polluta ſunt eorum, & mens, & conſcientia? Quomodò ergò Phariſęis omnia munda eſſent ſi eleemoſynas darent, & fideles non eſſent? Aut quomodò fideles eſſent, ſi in Chriſtum credere, atque in eius renaſci gratia noluiſſent? Et tamen verum eſt quod audierant, Date eleemoſynam, & eccè omnia munda ſunt vobis.

An ſine fide, & baptiſmo, ve pœnitentia mûdet homine eleemoſyna.

Luc. 11.

Luc. 11.

36. ET capite ſeptuageſimoſexto: Qui autem vult eleemoſynam ordinatè dare, à ſeipſo debet incipere, & eam ſibi primùm dare. Eſt enim eleemoſyna opus miſericordiæ, veriſimeque dictum eſt: Miſerere animæ tuæ placens Deo. Propter hoc renaſcimur, vt Deo placeamus, cui meritò diſplicet, quod naſcendo contraximus. Hæc eſt prima eleemoſyna, quam nobis dedimus.

Nobis ipſis animæque noſtræ primùm danda eſt eleemoſyna. Eccl. 30.

37. ET capite ſeptuageſimoſeptimo: Non ergò ſe fallant, qui per eleemoſynas quaslibet largiſſimas fructuum ſuorum, vel cuiuſque pecuniæ, impunitatem ſe emere exiſtimant, in facinorum ſuorum immanitate ac flagitiorum nequitia permanendi: non ſolùm enim hæc faciunt, ſed ita diligunt, vt in eis ſemper optent tantùm ſi poſſint impunè verſari. Qui autem diligit iniquitatem, odit animam ſuam: & qui odit animam ſuam, non eſt in eam miſericors, ſed crudelis. Diligendo eam quippe ſecundum ſeculum, odit eam ſecundum Deum. Si ergo vellet ei dare eleemoſynam, per quam munda illi eſſent omnia, oderet eam ſecundum ſeculum, & diligeret eam ſecundum Deum.

Pſal. 10.

38. IDEM ſermone trigeſimo de verbis Domini, capite ſecundo: Quomodo Phariſęis dicit, Date eleemoſynam, & eccè omnia munda ſunt vobis? Si audirent illum Phariſæi, & darent eleemoſynas, iam ſecundum verbum eius munda illis eſſent omnia: quid opus eſſet vt crederent in eum? Si autem mundari non poſſent, nili credentes in eum, qui fide mundat cor: quid eſt, Date eleemoſynas, & eccè omnia munda ſunt vobis? Et capite tertio: Quid eſt, Facite eleemoſynam? Facite miſericordiam. Quid eſt, facere miſericordiam? Si intelligis, a te incipe. Quomodò enim es miſericors alteri, ſi crudelis es tibi? Date eleemoſynam, & omnia munda ſunt vobis. Proſequitur capite quarto: Facite veram eleemoſynam. Quid eſt eleemoſyna? Miſericordia. Audi ſcripturam: Miſerere animę tuę placens Deo. Fac eleemoſynam, miſerere animæ tuæ placens Deo. Mendicat a te anima tua, redi ad conſcientiam tuam. Quicunque malè viuis, quicunque infideliter viuis, redi ad conſcientiam: & ibi inuenis mendicantem animam tuam, inuenis egentem, inuenis pauperem, inuenis æruminoſam, inuenis fortè nec egentem, ſed egeſtate obmuteſcentem. Nam ſi mendicat, eluxit tuiſtitiam. Quando inueneris animam tuam talem, intus in corde tuo illam fac prius eleemoſynam, da illi panem. Quem panem? Si Phariſęus interrogaret, diceret illi Dominus: Fac eleemoſynam cum anima tua. Hoc enim illi dixit: ſed ille non intellexit, quando illis enarrauit eleemoſynas quas faciebant, & putabant latere Chriſtum, & ait illis: Nouit quid facitis; decimatis mentam, & anethum, cuminum & rutam. Sed ego alias eleemoſynas loquor: contemnitis iudicium, & charitatem. In iudicio & charitate fac eleemoſynam cum anima tua. Quid eſt iudicium? Reſpice, & inuenis diſplicere tibi, pronuntia in te. Et quid eſt charitas? Dilige Dominum Deum in toto corde tuo, & tota anima tua, & tota mente tua: Dilige proximum tanquam teipſum, & feciſti miſericordiam prius cum anima tua, in conſcientia tua. Hanc autem eleemoſynam ſi prætermittas,

Eleemoſyna non mûdat nõ credentes, aut impœnitentes.

Animæ propriæ primùm danda eſt eleemoſyna. Eccl. 30.

Matth. 23.

Iudicium & miſericordiam facere ad eleemoſynam animam pertinet. Matth. 22.

Ioan. 3.

Actor. 15. Tit. 1.

da quantum vis, dona quantum vis, retrahe de fructibus tuis, non decimas, ſed dimidias: nouem partes da, & vnam tibi dimitte: nihil facis, quando tecum non facis, & tecum pauperes.

39. LVCÆ capite duodecimo: Vendite quę poſſidetis, & date eleemoſynam. Facite vobis ſacculos, qui non veteraſcunt, theſaurum non deficientem in cælis: quo fur non appropiat, neque tinea corrumpit. Vbi enim theſaurus veſter eſt, ibi & cor veſtrum erit.

40. ITEM capite tertio: Et interrogabant eum (*Ioannem*) turbæ, dicentes: Quid ergò faciemus? Reſpondens autem dicebat illis: Qui habet duas tunicas, det non habenti: & qui habet eſcas, ſimiliter faciat.

41. MATTHÆI ſexto: Attendite ne iuſtitiam veſtram faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis: alioquin mercedem non habebitis apud patrem veſtrum, qui in cælis eſt. Cùm ergò facis eleemoſynam, noli tuba canere ante te, ſicut hypocritæ faciunt in ſynagogis, & in vicis, vt honorificentur ab hominibus: Amen dico vobis, receperunt mercedem ſuam. Te autem faciente eleemoſynam, neſciat ſiniſtra tua quid faciat dextera tua: vt ſit eleemoſyna tua in abſcondito, & pater tuus, qui videt in abſcondito, reddet tibi. Nolite theſaurizare vobis theſauros in terra: vbi ærugo, & tinea demolitur: & vbi fures effodiunt, & furantur. Thelaurizate autem vobis theſauros in cælo: vbi neque ærugo, neque tinea demolitur, & vbi fures non effodiunt, nec furantur. Vbi enim eſt theſaurus tuus, ibi eſt & cor tuum.

42. CAPITE decimonono: Si vis perfectus eſſe, vade, vende quæ habes, & da pauperibus, & habebis theſaurum in cælo: & veni, ſequere me. Et omnis, qui reliquerit domum, vel fratres, aut ſorores, aut patrem, aut matrem, aut vxorem, aut filios, aut agros propter nomen meum, centuplum accipiet, & vitam æternam poſſidebit.

43. MARCI decimo: Ieſus autem intuitus eum, dilexit eum, & dixit ei: Vnum tibi deeſt: vade, quęcunque habes vende, & da pauperibus, & habebis theſaurum in cęlo: & veni, ſequere me. Reſpondens Ieſus, ait: Amen dico vobis: Nemo eſt, qui reliquerit domum, aut fratres, aut ſorores, aut patrem, aut matrem, aut filios, aut agros propter me, & propter euangelium, qui non accipiat centies tantum, nunc in tempore hoc: domos, & fratres, & ſorores, & matres, & filios, & agros, cum perſecutionibus: & in ſęculo futuro vitam æternam.

44. PRIORIS ad Timotheum ſexto: Diuitibus huius ſeculi prędipe non ſublime ſapere, neque ſperare in incerto diuitiarum, ſed in Deo viuo, (qui prędtat nobis omnia abundè ad fruędum) benè agere, diuites fieri in bonis operibus, facilè tribuere, communicare, theſaurizare ſibi fundamentum bonum in futurum, vt apprehendant veram vitam.

45. LVCÆ decimoſexto: Facite vobis amicos de mammona iniquitatis: vt, cùm defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula. Qui fidelis eſt in minimo, & in maiori fidelis eſt: & qui in modico iniquus eſt, & in maiori iniquus eſt. Si ergò in iniquo mammona fideles non fuiſtis: quod verum eſt, quis credet vobis? Et ſi in alieno fideles non fuiſtis: quod veſtrum eſt, quis dabit vobis.

46. AVGVSTINVS ſermone vigeſimoquinto de verbis Domini, capite tertio: Diues & pauper duo ſibi ſunt contraria; ſed itetùm duo ſibi ſunt neceſſaria. Nullus indigeret, ſi inuicem ſe ſupportarent: & nemo laboraret, ſi ſe ambo iuuarent. Diues propter pauperem factus eſt, & pauper propter diuitem factus eſt. Pauperis eſt orare, & diuitis erogare: Dei eſt pro paruis magna penſare. De miſericordia eius parua, magna naſcitur copia. Fœcundus eſt ager pauperum, citò reddit dominantibus fructum. Via cæli eſt pauper, per quam venitur ad patrem. Incipe ergò erogare, ſi non vis errare. Patrimonij tui, quo es ligatus, compedem in hac vita reſolue, vt liberè ad cælum poſſis accedere. Abijce abs te diuitiarum onera, abijce vincula voluntaria, abijce anxietates, & tædia, quæ te pluribus in annis inquietant. Da petenti, vt poſſis ipſe accipere: tribue pauperi, ſi non vis flammis exuri. Da in terra Chriſto, quod tibi reddat in cælo. Obliuiſcere quod es, & attende quod futurus es. Præſens vita fragilis eſt, & in mortem procluis. Nemo poteſt ſtare, ſed omnes cogimur tranſire. Nolentes imus, inuiti eximus, quia mali ſumus. Si autem ante nos aliquid mitteremus, non ad inane hoſpitium veniremus. Quod enim pauperi damus, ante nos pręmittimus: quod autem rapimus, hîc totum dimittimus.

Diues & pauper ſunt ſibi inuicem neceſſaria.

Pauper eſt via cæli.

47. SERMONE trigeſimoquinto de verbis Domini, capite primo: Recens euangelica lectio admonuit facere amicos de mammona iniquitatis, vt eos, qui faciunt, recipiant, & ipſi ſint in æterna tabernacula. Qui ſunt, qui habebunt tabernacula æterna, niſi ſancti Dei? Et qui ſunt, qui ab ipſis accipiendi ſunt in tabernacula æterna, niſi qui eorum indigentiæ ſeruiunt, & quod eis opus eſt, hilariter ſubminiſtrant? Quando vni ex minimis meis feciſtis, mihi feciſtis. Minimi ergò qui ſunt Chriſti? Hi illi ſunt, qui omnia ſua dimiſerunt, & ſecuti ſunt eum, & quicquid habuerunt, pauperibus diſtribuerunt: vt Deo ſine ſeculi compede expediti ſeruirent, & ab oneribus mundi liberatos velut pennatos ſurſum humeros tollerent. Et capite ſecundo: Quod Hebræi dicunt mammona, Latinè diuitię vocantur. Vt ergò Latinè totum dicamus, hoc ait Dominus noſter Ieſus Chriſtus, Facite vobis amicos de diuitijs iniquitatis. Hoc quidam malè intelligendo rapiunt res alienas, & aliquid indè pauperibus largiuntur, & putant ſe facere quod præceptum eſt. Dicunt enim, rapere res alienas, mammona eſt iniquitatis: erogare indè aliquid, maximè egentibus ſanctis, hoc eſt facere amicos de mammona iniquitatis. Intellectus iſte corrigendus eſt, immò de tabulis cordis veſtri omnino delendus eſt. Nolo ſic intelligatis. De iuſtis laboribus facite eleemoſynas: ex eo quod rectè habetis date. Non enim corrupturi eſtis iudicem Chriſtum, vt non vos audiat cum pauperibus, quibus tollitis. Nolite velle eleemoſynas facere de fœnore, & vſuris. Et capite tertio: Ait Zachæus: Dimidium rerum mearum do pauperibus. Eccè quomodo currit, qui currit facere amicos de mammona iniquitatis. Et ne reus aliundè teneretur: Si cui aliquid tuli, ait, quadruplum reddam. Inſtrixit ſibi condemnatio.

Lucæ 16.

Qui nos recipiant in æterna tabernacula. Matth. 25.

Minimi qui dicantur.

Luc. 16.

Mammona iniquitatis.

De iuſtis laboribus eleemoſyna facienda. Nō de vſuris, & iniuſtè acquiſitis eleemoſyna facienda, ſed reſtitutio. Lucæ 19. Vide B. Tho. 2. 2. q. 32. art. 7.

nem, ne incurreret damnationem. Ergo qui habetis de malo, facite indè bonum. Qui non habetis de malo, nolite acquirere de malo. Est bonus tu, qui bonum facis de malo; & cùm cœperis boni aliquid facere de malo, noli remanere tu malus. Nummi tui conuertuntur in bonum, tu autem remanes malus? Item capite quarto: Est quidem & alius intellectus, nec ipsum tacebo. Mammona iniquitatis, diuitiæ sunt seculi omnes, vndecúque sint. Vndecunque enim congregentur, mammona iniquitatis est; id est, diuitiæ sunt iniquitatis. Quid est, Diuitiæ sunt iniquitatis? Pecunia est, quam nomine diuitiarum appellat iniquitas. Si enim veras diuitias quæris, aliæ sunt. Talibus Iob nudus abundabat, quando in Deum cor plenum habebat, & laudes Deo perditis omnibus rebus tanquàm gemmas pretiosissimas proferebat. Ipsæ sunt veræ diuitiæ: Istę autem ab iniquitate appellantur diuitiæ. Habes illas, non reprehendo: hereditas venit, pater tuus diues fuit, & dimisit tibi. Honestè acquisiuisti de iustis laboribus plenam domum habes, non reprehendo. Tamen etiam sic noli illas dicere diuitias: nam si dicis illas diuitias, amabis illas. Et si amaueris illas, peribis cum illis. Perde, ne pereas; dona, vt acquiras; semina, vt metas. Has diuitias noli appellare; quia veræ non sunt. Paupertate plenæ sunt, & semper obnoxiæ casibus. Quales diuitiæ sunt, propter quas latronem times, propter quas times seruum tuum, ne te occiso auferat & fugiat? Si verè diuitiæ essent, securitate tibi darent. Et capite quinto: Ergò illæ sunt verè diuitiæ, quas cùm habuerimus, perdere non possumus. Et ne fortè propter illas furem timeas, ibi erunt, vbi nullus auferat. Audi Dominum tuum: Thesaurizate vobis thesauros in cælo, quò fur non accedat. Tunc erunt diuitiæ, quando eas migraueris. Quandiù in terra sunt, diuitiæ non sunt. Sed diuitias vocat illas mundus, iniquitatis vocat Deus. Ideò mammona iniquitatis, quia diuitias illas vocat iniquitas.

Mammona iniquitatis.

Iob 1. & 2.

Diuitiæ, licet iustè acquisitæ, veræ diuitiæ non sunt.

Quę sint veræ diuitiæ.

Matth. 6.

48. LVCÆ sexto: Dare, & dabitur vobis: mensuram bonam, & confertam, & coagitatam, & supereffluentem dabunt in sinum vestrum. Eadem quippe mensura, qua mensi fueritis, remetietur vobis.

49. POSTERIORIS ad Corinthios octauo: Et consilium in hoc do: hoc enim vobis vtile est, qui non solùm facere, sed & velle cœpistis ab anno priore: nunc verò & facto perficite: vt quemadmodum promptus est animus voluntatis, ita sit & perficiendi ex eo, quod habetis. Si enim voluntas prompta est, secundùm id, quod habet, accepta est, non secundùm id, quod non habet. Non enim vt alijs sit remissio, vobis autem tribulatio, sed ex æqualitate. In præsenti tempore vestra abundantia illorum inopiam suppleat: vt & illorum abundantia vestræ inopię fit supplementum, vt fiat æqualitas.

50. ET capite nono: Necessarium ergo existimaui rogare fratres, vt præueniant ad vos, & præparent repromissam benedictionem hanc paratam esse sic, quasi benedictionem, non tanquàm auaritiam. Hoc autem dico: Qui parcè seminat, parcè & metet: & qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus & metet. Vnusquisque prout destinauit in corde suo, non ex tristitia, aut ex necessitate: hilarem enim datorem diligit Deus. Potens est autem Deus omnem gratiam abundare facere in vobis: vt in omnibus semper omnem sufficientiam habentes, abundetis in omne opus bonum, sicut scriptum est: Dispersit, dedit pauperibus: iustitia eius manet in sæculum sæculi. Qui autem administrat semen seminanti: & panem ad manducandum præstabit, & multiplicabit semen vestrum, & augebit incrementa frugum iustitiæ vestræ; vt in omnibus locupletati abundetis in omnem simplicitatem, quæ operatur per nos gratiarum actionem Deo. Quoniam ministerium huius officij non solùm supplet ea, quę desunt sanctis, sed etiam abundat per multas gratiarum actiones in Domino.

51. PRIORIS ad Timotheum quarto: Ineptas autem, & aniles fabulas deuita: exerce autem teipsum ad pietatem. Nam corporalis exercitatio, ad modicum vtilis est: pietas autem ad omnia vtilis est, promissionem habens vitę, quę nunc est, & futuræ.

52. AD Romanos duodecimo: Necessitatibus sanctorum communicantes: Hospitalitatem sectantes. Si esurierit inimicus tuus, ciba illum: si sitit, potum da illi. hoc enim faciens, carbones ignis congeres super caput eius.

53. IACOBI primo: Religio munda, & immaculata apud Deum & Patrem, hęc est: Visitare pupillos, & viduas in tribulatione eorum, & immaculatum se custodire ab hoc seculo.

54. DANIELIS quarto: Quamobrem, rex, cõsilium meum placeat tibi, & peccata tua elemosynis redime, & iniquitates tuas misericordijs pauperum: forsitan ignoscet delictis tuis.

55. PROVERBIORVM decimotertio: Redemptio animę viri, diuitię suę: qui autem pauper est, increpationem non sustinet.

56. AMBROSIVS sermone trigesimo, & Maximus Episcopus sermone primo de elemosynis: Dicit scriptura diuina: Sicut aqua extinguit ignem, ita elemosyna extinguit peccatum: Magna planè & cunctis ambienda sententia, quę hominibus penè iam mortuis, & peccatorum suorum incendio arefactis, rediuiuum quoddam beneficium pollicetur, vt interueniente elemosyna, sicut aqua intermortuis, succus refrigerium arescentibus infundatur, hoc est, vt miseri homines, qui in mortem peccatis aruerant, ad vitam elemosynis reuiuiscant, sitque illis misericordia fons salutis, quibus auaritia fuerat mortis incendium, vt flammas, quas sibi peccando incenderant, largiendo restinguant, atque vtiliore commercio, qui pecuniam quondam dederat vt adulterium perpetraret, nunc pecuniam eroget vt adulter esse iam desinat, & emat sibi quodammodo innocẽtiam, qui sibi emerat aliquando peccatum. Dicit enim Dominus ad discipulos suos: Date elemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis. Quanuis ergo pollutus, quanuis multis criminibus circumseptus, si elemosynas feceris, innocens esse cœpisti. Abstergit enim elemosyna, quod auaritia polluebat, & maculam, quam res alienas diripiendo contraxeras, tuas erogando purificas. Vide ergo quę sit misericordię gratia, quę vna & sola virtus cunctorum est redemptio peccatorum.

Eccl. 3. Peccatorũ remedium elemosyna.

Luc. 11.

57. ITEM sermone trigesimoprimo, & Maximus sermone secundo de elemosynis: Mundius

Miſericordiæ operibus anima purgatur.

dius planè miſericordia, quàm potius detergit maculas: quia putet aqua, tantum corporis cutem ablut, miſericordiæ autem bonitas, animæ interna purificat. Et ſub finem: Ita igitur eleemoſyna extinguit peccata, ſicut aqua baptiſmi gehennæ extinguit incendium. Ergo eleemoſyna quodam modo animarum aliud eſt lauacrum, vt ſi quis fortè poſt baptiſmum humana fragilitate deliquerit, ſuperſit ei vt iterum eleemoſynis emundetur, ſicut ait Dominus: Date eleemoſynam, & ecce omnia munda ſunt vobis. Niſi quòd, ſalua fide dixerim, indulgentior eſt eleemoſyna, quàm lauacrum. Lauacrum enim ſemel datur, & ſemel veniam pollicetur. Eleemoſynam autem quoties feceris, toties veniam promereris. Hi ergo duo miſericordiarum fontes ſunt, qui & vitam tribuũt, & peccata condonant. Qui vtrunque cuſtodierit, regni cœleſtis honore ditabitur. Qui autem maculato fonte viuo, ad miſericordiæ ſe fluenta contulerit, & ipſe miſericordiam cõſequetur.

Eleemoſynæ aliud quàmodo eſt lauacrum animarum. Luc. 11.

Eleemoſynis peccata condonantur & redimuntur.

58. IDEM in libro de Elia & ieiunio, capitо vigeſimo: Habemus etiam plura ſubſidia, quibus peccata noſtra redimamus. Pecuniam habes, redime peccatum tuum. Non venalis eſt Dominus, ſed tu ipſe venalis es. Peccatis tuis venundatus es, redime te operibus tuis, redime te pecunia tua. Vilis pecunia, ſed pretioſa eſt miſericordia. Eleemoſyna, inquit, à peccato liberat. Et alibi dicit: Redemptio viri, diuitiæ eius. Et in Euangelio Dominus dicit: Facite vobis amicos de mammona iniquitatis. Et veneno frequenter antidoton temperatur, hoc eſt, venenum veneno excluditur. Veneno mors repellitur, via ſeruatur. Fac & tu, quaſi bonus diſpenſator, de inſtrumento auaritiæ, ſubſidium miſericordiæ, ſinceritatis gratiam, de corruptionis illecebra.

Tob. 12.

Prouer. 13.

Luc. 16.

Eleemoſynarum vis, & meritum.

59. LEO Magnus ſermone primo de collectis: Multis diuinarum ſcripturarum teſtimoniis edocemur, quantum eleemoſynarum meritum, & quanta ſit virtus. Certum eſt enim, vnumquenque noſtrùm animæ ſuæ benefacere, quoties miſericordia ſua inopiæ ſuccurrit alienæ. Prompta ergo & facilis, dilectiſſimi, apud nos largitas eſſe debet, ſi credimus ſibi vnumquenque id præſtare, quod indigentibus tribuit. Tuetaurum enim ſuum condit in cœlo, qui Chriſtum paſcit in paupere. Benignitatem itaque in hoc, & diſpenſationem diuinæ pietatis agnoſce. Idcircò enim te abundare voluit, vt per te alius non egeret, & per miniſterium operis tui, paupertem ab egeſtatis labore, ſæque à peccatorum multitudine liberaret. O mira prouidentia & bonitas creatoris, vt vno facto, duobus vellet eſſe ſuccurſum.

Eleemoſyna velut alter baptiſmus eſt.

60. SERMONE ſecundo: Scientes præter illud regenerationis lauacrum, in quo vniuerſorum ablutæ ſunt maculæ peccatorum, hoc remedium infirmitati humanæ diuinitus eſſe donatum, vt ſi quid culparum in hac terrena habitatione contrahitur, eleemoſynis deleatur: Eleemoſynæ enim opera charitatis ſunt, & ſcimus quod charitas operit multitudinem peccatorũ.

1. Pet. 4.

Largitas fidelium, non ex quantitate muneris æſtimatur.

61. SERMONE tertio: Et ſi non eſt omnium æqualis facultas, debet eſſe par pietas: quoniam fidelium largitas, non de muneris penſatur pondere, ſed de beneuolentiæ quantitate. Habeant in hoc miſericordiæ commercio etiam pauperes lucrum, & ad ſuſtentationem egentium, de quantacunque ſubſtantia, aliquid, quod eos non contriſtet, excerpant. Sit diues munere copioſior, dum pauper animo non ſit inferior. Quamuis enim maior ſperetur reditus de maiore fœnore, poteſt tamen de exigua ſatione multus fructus prouenire iuſtitiæ. Iuſtus enim eſt iudex & verax, qui neminem fraudat mercede meritorum.

Mercede meritorum nemo fraudatur.

62. SERMONE quarto: Miſereantur pauperum, qui ſibi volunt parcere Chriſtum. Faciles ſint in alimenta miſerorum, qui cupiunt ad ſocietatem peruenire fidelium. Non ſit vilis homini homo, nec in quoquam deſpiciatur illa natura, quam rerum conditor ſuam fecit. Cui enim laborantium licet negare, quod Chriſtus ſibi profitetur impendi? Iuuatur conſeruus, & gratiam refert Dominus. Cibus egeni, regni cæleſtis eſt pretium: & largitor temporalium, hæres effectus æternorum. Vnde autem exigua iſta impendia, tanta æſtimari taxatione meruerunt, niſi quia pondera operum, charitatis lance penſantur, & quum amatur ab homine, quod Deus diligit, meritò in eius aſcenditur regnum, in cuius tranſitur affectum? Beatus qui intelligit ſuper egenum & pauperem. Ad quem intelligendum, dilectiſſimi, ſolita benignitate vigilandum eſt, vt quem modeſtia tegit, & verecundia præpedit, inuenire poſſimus. Sunt enim qui palàm poſcere ea, quibus indigens, erubeſcunt, & malunt miſeria tacitę egeſtatis affligi, quam publica petitione confundi. Intelligendi ergo iſti ſunt, & ab occultata neceſſitate ſubleuandi, vt hoc ipſo amplius gaudeant, quum & paupertati eorum conſultatum fuerit, & pudori. Rectè enim in egeno, & paupere, ipſius Ieſu Chriſti Domini noſtri perſona ſentitur, qui cùm eſſet diues, ſicut dicit Apoſtolus, inops factus eſt, vt nos ſua paupertate ditaret. Et ne deeſſe nobis ſua præſentia videretur, ita humilitatis, & gloriæ ſuæ temperauit myſterium, vt quem regem & Dominum in maieſtate patris adoramus, eundem in ſuis pauperibus paſceremus, liberandi ab hoc in die mala à damnatione perpetua, & pro intellecti paupetis cura, regni cæleſtis conſortiis inferendi.

Operũ pondera, charitatis lance penſantur.

Pſal. 40.

Quid ſit intelligere ſuper egenum & pauperem.

2. Cor. 8.

Facultates diuitibus non tã poſſidendas, quam diſpẽſandas commiſit Deus.

63. SERMONE quinto de collectis: Non ſolum ſpiritales opes, & dona cæleſtia Deo donante capiuntur, ſed etiam terrenæ, & corporeæ facultates, ex ipſius largitate proueniunt, vt meritò rationem eorum quęſiturus ſit, quę non magis poſſidenda tradidit, quàm diſpenſanda commiſit. Muneribus igitur Dei iuſtè, & ſapienter vtendum eſt, ne materia boni operis, fiat cauſa peccati. Nam diuitię quidem, quantum ad ipſas ſpecies earum atque ſubſtantias pertinet, bonę ſunt, & humanę ſocietati plurimum proſunt, cùm à beneuolis habentur & largis, nec illas aut luxurioſus prodigit, aut auarus abſtrudit, vt tam pereant malè conditę, quàm inſipienter. Sed fortè ſunt aliqui diuitum, qui licet nullis largitionibus pauperes Eccleſię ſoleant adiuuare, alia tamen mandata Dei cuſtodiunt, & inter diuerſa fidei, & probitatis merita, venialiter ſibi æſtimant vnam deeſſe virtutem. Verùm hęc tanta eſt, vt ſine illa cæterę, etſi ſint, prodeſſe non poſſint. Quãuis enim quis fidelis ſit, & caſtus, & ſobrius, & aliis moribus ornatus inſignibus, miſericors tamen ſi non eſt, miſericordiam non me-

Diuitiæ per ſe malę non ſunt.

Sine miſericordiæ virtute, cæteræ prodeſſe nõ poſſunt.

Matth. 5. Quàm æſtimabitur miſericordia in die iudicij.

retur. Ait enim Dominus: Beati miſericordes, quoniam ipſorum miſerebitur Deus. Illo magno ſummoque iudicio tanti æſtimabitur, vel largitatis benignitas, vel tenacitatis impietas, vt pro plenitudine omnium virtutum, & pro ſumma omnium commiſſorum, & per vnum bonum iſti introducantur in regnum, & per vnum malum illi mittantur in ignem æternum. Nemo igitur, dilectiſſimi, de vllis ſibi bonæ vitæ meritis blandiatur, ſi illi defuerint opera charitatis: nec deſit corporis qualitate ſecurus ſit, qui nulla eleemoſynarum purificatione mundatur. Eleemoſynæ enim peccata delent, mortem petimunt, & pœnam perpetui ignis extinguunt. Sed qui ab earum fructu fuerit vacuus, erit ab indulgentia retribuentis alienus, dicente Salomone: Qui obturat aures ne audiat imbecillem, & ipſe vocabit Dominum, & non erit qui exaudiat eum. Vndè & Tobias filium ſuum præceptis pietatis inſtituens: Ex ſubſtantia, inquit, tua fac eleemoſynam, & noli auertere faciem tuam ab vllo paupere: ita fiet, vt nec à te auertatur facies Dei. Hęc virtus omnes facit vtiles eſſe virtutes, quæ ipſam quoque fidem, ex qua iuſtus viuit, & quæ ſine operibus mortua nominatur, ſui admixtione viuificat. Quia ſicut in fide operum ratio eſt, ita in operibus fidei fortitudo. Dum ergo tempus habemus, ſicut ait Apoſtolus, operemur bonum ad omnes, maximè autem ad domeſticos fidei. Bonum autem facientes, non deficiamus: tempore enim ſuo metemus. Præſens itaque vita tempus eſt ſationis, & retributionis tempus eſt meſſis, quando vnuſquiſque ſeminum fructus ſecundum ſationis ſuę percipiet quantitatem. De prouentu autem illius ſegetis nemo falletur, quia animorum ibi magis, quam impendiorum menſura taxabitur: & tantum reddent exigua de exiguis, quantum magna de magnis.

Peccata delent, & pœnam perpetui ignis extinguunt eleemoſynæ. Prouer. 21.

Tob. 4.

Iacob 2.

Galat. 6.

Animorum magis quã impendiorũ menſura taxabitur.

63. CHRYSOSTOMVS homilia vigeſimaquinta in Acta Apoſtolorum: Nunc autem & nos, & pauperes fame laboramus, nam illi quidem neceſſario alimento egent, nos verò rariſſimè miſericordiæ ſumus dediti. Hoc autem alimento, nullum magis neceſſarium. Nihil pulchrius, nihil ſuauius anima, quæ ſic paſcitur, omni ſuperior eſt morbo, omni fame, omni intemperie & ægritudine, nullus illam poterit rapere, ſed ſicut adamantinum corpus, nec ferrum cædere valet, nec aliud quiddam, ita & animam ob eleemoſynam confirmatam nihil tollere poteſt. Quid enim, dic oro, hanc rapere vnquam poſſet? Paupertas? minimè: habitat enim in regalibus promptuariis. Num latro & fur? ſed illos parietes nullus perfodere valet. Num vermis? ſed etiam hoc incommodo ſuperiorem habet theſaurum. Num inuidia & odium? ſed neque ab illis capitur. Num calumniæ & inſidiæ? neque illæ. Indeprædabilis enim theſaurus eſt, ſed fœdum fuerit, ſi hęc ſola demonſtrâro quæ eleemoſynæ accidunt, & non contraria. Non enim ab inuidentia ſolùm libera eſt, ſed etiam multa benedictione fruitur, etiam ab his, quibus non eſt benefactum. Nam quemadmodum crudeles, ac inhumani, non eos duntaxat habent aduerſarios, quos affixerunt, ſed etiam eos, qui nihil paſſi illis condolent; nam & illi accuſant & vituperant: ſic qui multa bona fecerunt, non ſolùm eos quibus benefecerunt, ſed etiam eos quibus nulli ꝙ beneficium impenderunt, inuicem laudatores. Quid dicam liberos ab inuidia & inſidiatoribus, & latronibus, & parietum eſſe fœtibus? Non hoc ſolùm bonum habet, ſed adhuc cum eo quòd non imminuuntur, creſcunt etiam opes, & multiplicantur. Quid Nabuchodonozore turpius? quid deformius? quid iniquius? Impius homo erat, plurima ſigna, & iudicia vidit, & noluit reſipiſcere, ſed ſeruos Dei in caminum iniecit, & poſtea adorauit. Quid igitur propheta? Rex, Dan. 4. ait, conſilium meum placeat tibi: peccata tua eleemoſynis redime, & iniquitates tuas miſerationibus pauperum: forſan erit venia delictis tuis. Hoc ſic dixit, non ambigens: valdè enim perſuaſum erat prophetæ: ſed volens illum amplius terrere, & cogere vt hoc faciat. Si enim affirmando hoc dixiſſet, negligentior factus eſſet ille. Ita & nos tunc maximè quoſdam vrgemus, quando dicimus, obſecra illum: & non adiicimus omnino adiuturum, ſed fortè auditurum. Metus enim à dubitatione profectus, magis impellit; & propter hoc, certum & manifeſtum illud non fecit. Quid dicis? tantisne impietatibus erit venia? Etiam, non eſt peccatum quod non poſſit purgare eleemoſyna, quodve non poſſit extinguere. Omne peccatum infra illam ſtat. Remedium eſt ad omne vulnus vtile. Quid publicano deterius? omnis iniuſtitiæ fomes eſt auaritia, ſed hanc omnem abluit Zachęus. Vide quomodo Chriſtus hoc monſtrat, dum curauit & marſupium habere & portare ea, quæ immittebantur. Paulus autem dicit: Tantùm vt memores pauperum eſſemus. Et per omnem vbique ſcripturam ſuper hac re ſermo eſt. Pretium animæ viri, inquit, diuitiæ proprię. Et Chriſtus: Si vis perfectus eſſe, vende tua facultates, & da pauperibus, & veni, ſequere me. Hæc merito perfectio eſt.

Cur dixit Daniel, Forſitan Deus ignoceat delictis tuis.

Nõ eſt peccatũ, quod non poſſit purgare eleemoſyna. Luc. 18. & 19.

Ioan. 12.

Galat. 2.

Prouer. 13. Matth. 19.

65. ECCLESIASTICI tertio: Ignem ardentem extinguit aqua, & eleemoſyna reſiſtit peccatis: & Deus proſpector eſt eius qui reddit gratiam: meminit in poſterum, & in tempore caſus ſui inueniet firmamentum.

66. AMBROSIVS ſermone decimoquinto: Si mulierculæ ſolent aliquas ſuſcepturę, maculas veſtium ſuarum aqua diluere, cur non magis nos accepturi natalem Domini, maculas animarum noſtrarum fletibus abluamus? Et illę quidem ſi adeo infectę, & obſcuræ ſordibus fuerint, vt maculas ſola aqua non purget, adducunt mollitiem olei, ſaponis etiam acrimoniam: nos quoque ſi tam graue peccatum fuerit, vt minimè ſolis fletibus abluatur, addamus miſericordię oleum, acrimoniámque ieiunij. Nullum enim tam graue delictum eſt, quod non purgetur abſtinentia, eleemoſynis extinguatur. Ait enim ſanctus Propheta: Sicut aqua extinguit ignem, ita eleemoſyna extinguit peccatum. Magna ergo eſt eleemoſyna, quę ardentium criminum globos, beneuolentię ſuę fonte refrigerat, & quodam irriguo largitatis obruit incendia delictorum: vt quamuis offenſus Deus, quamuis criminibus prouocatus, cogatur liberare eleemoſynis, quem diſpoſuerat punire peccatis. Cogitur enim à nobis quodammodo, dum compellitur pro actibus noſtris mutare ſententiam, & in vno eodémque homine, nunc ſeueritate iudicis permoueri, nunc patris pietate blandiri. Pater enim nobis

Anima miſericordi nihil pulchrius & fortius.

Eleemoſynæ præſtantia.

Nullum tã graue delictum, quod non purgetur abſtinẽtia, & eleemoſynis extinguatur. Eccli. 3.

Cogitur quodãmodò à nobis Deus operibus noſtris.

Deus est, cùm benè agimus: iudex noster est, cũ peccamus. Compellitur ergò operibus nostris Dominus, vt nobis suam misericordiam largiatur: atque ideò ipse in Euangelio sancto dicit: A diebus Ioannis Baptistæ regnum cælorum cogitur.

Matth. 11.

67. CHRYSOSTOMVS homilia trigesimaquarta in Genesim: Hic erudiamur, vt magna in dandis eleemosynis largitate vtamur, quò datis paruis, adipiscamur magna. Quomodò enim paria sunt, dic obsecro, dare parum argenti, & obtinere peccatorum remissionem? pascere esurientem, & in die illa horribili fiduciam assequi, & audire verba nulli regno conferenda: Esurui, & dedistis mihi quod comederem? Num qui tibi tantam rerum dedit vbertatem, potuit & illius inopiam leuare & solari? Hac de causa reliquit illum inopia vexari, vt & ipse patientia multum mercedis acquireret, & tu per eleemosynam tibi fiduciæ maternam illuc permitteres. Vidisti misericordiam Domini, quomodo propter nostram salutem dispensat omnia. Itaque dum cogitas, quòd propter te, & propter tuam vtilitatem, ille cum inopia conflictans tame perit, ne absque misericordia tranleas, sed esto fidelis eorũ, quæ tibi a Domino concessa sunt, bonorum dispentator, vt adiutus illius penuria, tibi supernam concilies gratiam. Et glorifica Dominum tuum, quod propter te, & propter salutem tuam permittat illum in paupertate versari, vt tibi via pateat, per quam peccata possis abluere: & dispensatis benè iis, quæ à Domino tibi sunt concessa, laudes illas mereare, quæ omnem sermonem, & rationem transcẽdunt. Audies enim: Euge serue bone & fidelis, super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam: ingredere in gaudium Domini tui. Talia animaduertentes, ita respiciamus pauperes, quasi operarios, qui occasiones salutis dare nobis possunt, & eis largiter, hilarique promptitudine cõmunicemus, nunquam renuentes dare, sed magna lenitate cum eis colloquentes, & multum mansuetudinem declarantes. Inclina, inquit, pauperi aurem tuam, & responde ei pacificè in mititate, vt & antequam des, verborum clementia deiectum eius animum erigas. Adeo etiam verbum animam roborare, consolationemque multam afferre solet. Igitur non tãtum attendentes eum qui accipit, in dandis eleemosynis simus liberales: sed ratiocinantes potius quis ille sit, qui ea, quæ in pauperem collocata, vt sibi facta vindicat, & pro datis solutionem pollicetur. Atque ita animo illum intuentes, magna promptitudine dare studeamus, & largam, dum adhuc tempus est, tementem faciamus, vt & vbertim metamus. Nam qui seminat parcè, inquit, parcè & metet. Manu igitur minimè parca, semina illa bona spargamus, vt suo tempore multum metamus. Nunc enim seminandi tempus est, quod ne prætereamus, obsecro: vt in die retributionis pro iis quę hîc seminauimus, fructus percipiamus, & Domini misericordiam assequamur. Nullum enim omnino aliud bonum sic poterit restinguere peccatorum nostrorum incendium, vt eleemosynæ largitas: ista & peccatorum nostrorum abolitionem operatur, & magnam nobis fiduciam conciliat & præparat, vt ineffabilibus illis bonis frui tunc liceat.

Peccatorum remissio obtinetur eleemosyna. Matth. 25.

Peccata abluendi via.

Matth. 25.

Benignitas & clementia in pauperes.

Eccli. 3.

2. Cor. 9.

Incendium peccatorum restinguit eleemosynæ largitas.

68. PROSPER in libro de promissionibus & prædictionibus Dei parte secunda, capite septimo: Scribis & Pharisæis singulare sacrificiũ ostendit, dicens: Veruntamen dico vobis, date eleemosynam, & ecce vobis munda sunt omnia. O quàm breue compendiosúmque sacrificium, quod intrinsecus atque extrinsecus, totúmque hominem mundat. Eleemosyna à morte liberat, & ipsa purgat peccata. Eleemosyna munus bonum est omnibus facientibus eam coram summo Deo. Hęc est quæ perpetuos ignes extinguit: hæc est quę tollit peccatis. Hęc est quę Christum pascit esurientem in paupere: hæc vestit nudum: hęc visitat infirmum: hęc peregrinum hospitio accipit: hæc, quæ omnem angustiam carceris tollit: hæc omnem inopiam finit: hęc diuitibus confert remedia: hæc vitam æternam comparat: hæc fœnerat Deum: hæc continet regnum cælorum: hæc est quæ discernit agnos ab hœdis: hæc est quæ ad dexteram collocat iudicis; hæc angelis sociat: hæc ex seruis filios Dei fieri præstat. Concurrite omni ex genere peccatores: concurrite omnes ex vitiis erroribúsque leprosi. cõcurrite omnes quolibet flagitio maculati atque immundi pœnitentes vouentésque concurrite ad tam magnum, compendiosum, vtileque sacrificium, cum omni lętitia offerentes. Hilarem enim datorem diligit Deus. Prout quisque quod offerre habuerit, hoc afferat munus. Quod ita noster princeps sacerdotum instituit, acceptumque præ omnibus esse mandauit, vt vsque ad duo minuta, calicémque aquæ frigidæ mensuras huius perduxerit sacrificij: pacem promittens, & si hæc desint, hominibus bonæ voluntatis.

Eleemosynæ vis. Luc. 11.

Tobiæ. 4.

Matth. 25.

Magnum, vtile & compendiosum sacrificium. 2. Cor. 9.

Marc 12.

Matth. 10.

Luc. 2.

69. TOBIÆ duodecimo, vt in textu.

70. ET capite quarto, vt suprà testimonio tertio.

71. ISAIÆ primo: Lauamini, mundi estote, auferte malum cogitationum vestrarum ab oculis meis: quiescite agere peruersè, discite benefacere: quærite iudicium, subuenite oppresso, iudicate pupillo, defendite viduam. Et venite, & arguite me, dicit Dominus: si fuerint peccata vestra vt coccinum, quasi nix dealbabuntur: & si fuerint rubra quasi vermiculus, velut lana alba erunt.

72. PROVERBIORVM decimoquinto: Conturbat domum suam qui sectatur auaritiam: qui autem odit munera, viuet. Per misericordiam & fidem purgantur peccata: per timorem autem Domini declinat omnis à malo.

73. ET decimosexto: Misericordia & veritate redimitur iniquitas: & in timore Domini declinatur omnis à malo.

74. ITEM capite decimo: Odium suscitat rixas: & vniuersa delicta operit charitas.

75. PRIORIS Petri quarto: Ante omnia, mutuam in vobismetipsis charitatem continuam habentes: quia charitas operit multitudinem peccatorum.

76. IACOBI quinto: Fratres mei, si quis ex vobis errauerit à veritate, & conuerterit quis eum: scire debet quoniam qui conuerti fecerit peccatorem ab errore viæ suæ, saluabit animam eius à morte, & operiet multitudinem peccatorum.

77. MATTHÆI decimo, vt in textu.

78. GREGORIVS homilia quinta in Euangelia: Exteriora nostra Domino quamli-

bet parua ſufficiunt: cor namque, & non ſubſtãtiam penſat. Nec perpendit quantum in eius ſacrificio, ſed ex quanto proferatur. Nam ſi exteriorem ſubſtantiam perpendamus, eccè ſancti negotiatores noſtri perpetuam angelorum vitàm, datis retibus & naui, mercati ſunt. Æſtimationem quippe pretij rectè non habet: ſed tamen regnum Dei tantum valet, quantum habes. Valuit namque Zachęo dimidium ſubſtantiæ: quia dimidium aliud, ad hoc quod iniuſtè abſtulit, reſtituendum in quadruplum reſeruauit. Valuit Petro & Andreę dimiſſis retibus & naui. Valuit viduæ duobus minutis. Valuit alteri calice aquę frigidæ. Regnum itaque Dei, vt diximus, tantum valet, quantum habes. Penſate igitur fratres, quid vilius, cum emitur: quid carius, cùm poſſidetur? Sed fortaſsè nec calix aquę frigidæ ſuppetit qui indigenti prębeatur: etiam tunc ſecuritatem nobis promittit ſermo diuinus. Redemptore enim nato, cęli ciues oſtenſi ſunt, qui clamarent: Gloria in excelſis Deo, & in terra pax hominibus bonę voluntatis. Ante Dei namque oculos nunquam eſt vacua manus à munere, ſi fuerit arca cordis repleta bona voluntate. Hinc etenim Pſalmiſta dicit: In me ſunt, Deus, vota tua: quę reddam laudationes tibi. Ac ſi apertè dicat: Et ſi exterius munera offerenda non habeo, intra memetipſum tamen inuenio, quod in ara tuæ laudis impono: quia qui noſtra datione non paſceris, oblatione cordis melius placaris. Nihil quippe offertur Deo ditius, voluntate bona.

Voluntas bona & animus pòtiùs ſpectatur, quam eleemoſynæ quantitas.

Luc. 19.

Matth. 4. Luc. 21. Matth. 10.

Regnũ Dei tantum valet, quantum habes.

Luc. 2.

Pſalm. 55.

Nihil ditius bona voluntate offertur Deo.

79. AMBROSIVS in libro de viduis: Non profeſſione, ſed merito videtur vnaquæque pręſtare, & hoſpitalitatis apud Deum gratiam non perire, qui potum aquæ frigidę, ſicut in Euangelio ipſe memorauit, pręmio æternitatis remuneret ampliſſimo, & farinę breuis, oleique menſuram indeficienti affluentium copiarum vbertate compenſet. Et poſtea: Liberalitas non cumulo patrimonij, ſed largitatis definitur affectu. Denique Dominica voce illa vidua omnibus antefertur, de qua dictum eſt: Vidua hęc plus omnibus miſit. In qua moraliter Dominus inſtituit vniuerſos, ne quis à collatione miniſterij, paupertatis pudore reuocetur: nec ſibi diuites blandiantur, quod plus videantur conferre quàm pauperes. Vberior eſt enim nummus è paruo, quàm theſaurus è maximo: quia non quantum detur, ſed quantum reſideat, expenditur. Nemo plus tribuit, quàm qui ſibi nihil relinquit. Quid tu diues egeni comparatione te iactas, & cùm tota onereris auro, pretioſam per humum trahens veſtem, quaſi inferior tuis & parua diuitiis, honorari deſideras, quia inopem collatione viciſti? Et flumina ſuperfluunt, cùm redundant: gratior tamen hauſtus è riuulo eſt. Spumant & muſta, dum feruent, nec damnum putat agricola quod defluxerit. Gementibus areis dum cæditur meſſis, frumenta defolliunt: ſed deficientibus meſſibus non deficit hydria de farina, & plena olei teſta deſudat. Exinaniuit tamen dolia diuitum ſiccitas, cùm viduę pauxillulum olearium redundaret. Non ergo quid faſtidio expuat, ſed quantum deuotione conferas, æſtimandum eſt. Denique nulla plus tribuit, quàm illa, quę de filiorum alimentis pauit Prophetam. Et ideo quia nulla plus contulit, nulla plus meruit.

Exaffectu & animo iudicatur liberalitas.

Luc. 21.

3. Reg. 17.

80. LEO Magnus ſermone quarto de Quadrageſima: non timeatur inter opera miſericordiæ terrenarum diminutio facultatum. Semper diues eſt Chriſtiana paupertas, quia plus eſt quod habet, quam quod non habet. Nec pauet in iſto mundo indigentia laborare, cui donatum eſt, in omnium rerum Domino omnia poſſidere. Operantibus ergo quæ bona ſunt, non eſt omnino metuendum, ne eis deſit facultas optrandi, quum & in duobus nummis euangelicæ illius viduæ ſit laudata deuotio, & pro calice aquæ frigidę præmium habeat gratuita largitio. Ex affectibus enim piorum, benignitatis menſura taxatur; & nunquam eum miſerendi efficacia deſerit, in quo miſericordia ipſa non deficit. Experta eſt hoc vidua de Sarepta.

Luc. 21. Matth. 10.

Ex affectibus benignitatis menſura taxatur.

3. Reg. 17.

81. ET ſermone ſexto: Rationabilibus ſanctiſque ieiuniis nulla vtilius, quam eleemoſynarum, opera copulantur, quæ vno miſericordiæ nomine, multas laudabiles pietatis continent actiones, vt omnium fidelium pares animi eſſe poſſint etiam inter impares facultates. Dilectio enim, quæ ſimul Deo hominique debetur, nullis vnquam impeditur obſtaculis, vt non ei ſemper bene velle ſit licitum. Dicentibus quippe angelis, Gloria in excelſis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis: non ſolùm virtute benęuolentiæ, ſed etiam pacis bono beatus efficitur, quicunque aliis quacunque miſeria laborantibus, charitate compatitur. Latiſſima enim ſunt opera pietatis, quæ ipſa ſui varietate id veris conferunt Chriſtianis, vt in diſtributione eleemoſynarum, non ſolùm diuites & abundantes, ſed etiam mediocres & pauperes, ſuas habeant portiones: & qui largitatis ſunt viribus inæquales, mentis tamen affectione ſint ſimilęs. Nam cùm ſub oculis Domini multi in gazophylacio ex opulentia ſua multa conferrent, vidua quędam duos intulit nummos, & tali Ieſu Chriſti teſtimonio meruit coronari, vt in tam paruo muneris modo, omnium fuerit collationi condigna pręferri: quia inter magna eorum dona, quibus multa reſidebant, illius quod fuit exiguum, fuit totum. Si verò aliquis tantę paupertatis coarctatur angustiis, vt nec ad duo ęra inopi impartienda ſufficiat, habet in pręceptis Domini, vnde impleat bonæ voluntatis officium. Siquidem qui ſitienti pauperi calicem aquæ frigidę miniſtrârit, mercedem eſt ſui operis adepturus: tanta ſeruis ſuis Domino ad obtinendum regnum ſuum pręparante compendia, vt etiam prębitio aquę, cuius vſus gratuitus atque communis eſt, pręmio non careret. Quod ne vlla includeret difficultas, de aqua frigida forma eſt propoſita pietatis, ne putaret ſe mercede carituram, cui de calefactione potus lignorum impendium defuiſſet. De quo tamen calice fruſtra non admonet Dominus, vt in nomine ipſius prębeatur: quia hæc, quæ per ſe ſunt vilia, fides efficit pretioſa: & quæ ab infidelibus miniſtrantur, & ſi fuerint ſumptu magna, omni tamen iuſtificatione ſunt vacua.

Bona voluntas. Luc. 2.

Matth. 10.

Fides efficit pretioſa, quæ per ſe ſunt vilia.

82. ITEM ſermone ſexto de ieiunio decimi menſis: Efficaciſſima eſt ad exorandum Deum poſtulatio, cui pietatis opera ſuffragantur. Quoniam qui ſuum ab inope non auertit animum, citò ad ſe Domini conuertit auditum, dicente Domino: Eſtote miſericordes, ſicut & pater

Luc. 6.

veſtet miſericors eſt. Dimittite, & dimittetur vobis. Quid hac iuſtitia benignius? Quid hac retributione clementius, vbi ſententia iudicaturi, in poteſtate ponitur iudicandi? date, inquit, & dabitur vobis. Quàm citò diffidentiæ ſolicitudo, & auaritiæ eſt amputata cunctatio, vt quod reddituram ſe promittit veritas, ſecura expendat humanitas. Conſtans eſto Chriſtiane largitor: da quod accipias, ſere quod metas, ſpargе quod colligas. Noli metuere diſpendium, noli de dubio ſuſpirare prouẽtu. Subſtantia tua, cùm benè erogatur, augetur: & concupiſcere iuſtum miſericordiæ lucrum, æterni quæſtus eſt ſectari commercium. Munerator tuus vult te eſſe munificum, & qui dat vt habeas, mandat vt tribuas, dicens: Date, & dabitur vobis. Amplectenda eſt tibi promiſſionis iſtius gratulanda conditio. Quanuis enim non habeas, niſi quod acceperis, non potes tamen non habere, quod dederis. Qui ergo pecunias amat, & multiplicare opes ſuas immodicis optat augmentis, hoc potius ſanctum fœnus exerceat, & hac vſurarum arte diteſcat.

83. MATTHÆI quinto, 84. IACOBI ſecundo, vt in textu.

85. PROVERBIORVM vigeſimoprimo: Qui obturat aurem ſuam ad clamorem pauperis, & ipſe clamabit, & non exaudietur.

XII.

Quibus exemplis Eleemoſynæ virtus & fructus declaratur?

IN ſacris quidem literis Abraham, [a] & Lot propter hoſpitalitatem & Deo placuiſſe, & Angelos [b] hoſpitio excepiſſe dicuntur. [c] Tobiæ & [d] Centurionis eleemoſynæ tantum valuerunt, vt in memoriam aſcenderint in conſpectu Dei, & non ſolùm teſtes, ſed etiam collaudatores habuerint ſanctos Angelos. Zachæus Chriſti verbis permotus, & ex principe publicanorum ſpeculum miſericordiæ factus, dimidium bonorum dat pauperibus, & mox Abrahæ filius à Chriſto ipſo [e] pronunciatur. Tabitha, [f] vt plena operibus bonis & eleemoſynis, quas viduis præſertim faciebat, à Luca celebratur. Sic piæ matronæ laudem habent in [g] Euangelio ſingularem, quæ cum Magdalena & Martha Chriſto Domino, eiuſque pauperibus diſcipulis liberaliter de ſuis facultatibus inſeruiebant. Et de [h] Laurentio Leuita & martyre iuſtiſſimè canitur: [i] *Diſperſit, dedit pauperibus: iuſtitia eius manet in ſæculum ſæculi.*

a Geneſ 18. 219. a

b Hebr. 13. a

c Tob 12. c 1. d

d Act. 10. a Exempla Ioãnis Eleemoſynarij & aliorum vide apud Leontium in eius vita: Martini apud Sulpitium: Paulæ apud Hieron. epiſt. 22. cap. 7. Paulini apud Turonẽſ. de gloria Confeſſ. 10 7. & apud Gregor. 3 dialog. c. 1. Tiberij apud Turonenſ. lib. 5 hiſtor. Franc. c. 19. Bened. apud Greg. 2. dialog. c. 18. & 19. Martyrij apud eundem homil. 39. in euangel. Gregor. apud Ioan. diac. lib. 1. vitæ eius cap. 10. & lib. 2. c. 22. & 23. Oſual. apud Bedam hiſtor. Angl. lib 3. cap. 6.

e Lucæ 19. a b

f Actor 9. f g. Vide etiam Pratum Spirituale Sophronij cap. 175. 185. 191. & 201.

g Lucæ 8. a & 10. g Ioan. 12. 2 3. Reg 17. b c d 4. Reg. 4 b c f

h Ambr. lib. 2. offic cap. 28.

i Pſal. 111. b Chryſoſt. homil. 55. in Geneſ.

TESTIMONIA.

1. GENESIS decimooctauo: Apparuit autem ei (*Abraham*) Dominus in conualle Mambre ſedenti in oſtio tabernaculi ſui in ipſo feruore pici. Cumque eleuaſſet oculos, apparuerunt ei tres viri ſtantes prope eum: quos cùm vidiſſet, cucurrit in occurſum eorum de oſtio tabernaculi, & adorauit in terram. Et dixit: Domine, ſi inueni gratiam in oculis tuis, ne tranſeas ſeruum tuum: ſed afferam pauxillum aquæ, & lauate pedes veſtros, & requieſcite ſub arbore. Ponamque buccellam panis, & confortate cor veſtrum, poſtea tranſibitis: idcircò enim declinâſtis ad ſeruum veſtrum. Qui dixerunt: Fac vt locutus es. Feſtinauit Abraham in tabernaculam ad Saram, dixitque ei: Accelera, tria fata ſimilæ commiſce, & fac ſubcinericios panes, &c.

2. ET capite decimonono: Veneruntque duo Angeli Sodomam veſpere, ſedente Lot in foribus ciuitatis. Qui cùm vidiſſet eos, ſurrexit, & iuit obuiam eis: adorauitque pronus in terram, & dixit: Obſecro, Domini, declinate in domum pueri veſtri, & manete ibi: lauate pedes veſtros, & manè proficiſcemini in viam veſtram. Qui dixerunt: Minimè, ſed in platea manebimus. Compulit illos oppidò vt diuerterent ad eum: ingreſſique domum illius fecit conuiuium, & coxit azyma: & comederunt, &c.

3. AD Hebræos decimotertio: Charitas fraternitatis maneat in vobis. Et hoſpitalitatem nolite obliuiſci, per hanc enim latuerunt quidam, angelis hoſpitio receptis.

4. TOBIÆ duodecimo: Quando orabas cum lachrymis, & ſepeliebas mortuos, & derelinquebas prandium tuum, & mortuos abſcondebas per diem in domo tua, & nocte ſepeliebas eos, ego obtuli orationem tuam Domino.

5. ET capite primo: Tobias quotidie pergebat per omnem cognationem ſuã, & conſolabatur eos, diuidebatque vnicuique, prout poterat,

de facultatibus ſuis: eſurientes alebat, nudiſque veſtimenta præbebat, & mortuis atque occiſis ſepulturam ſolicitus exhibebat.

6. ACTORVM decimo: Vir autem quidam erat in Cęſarea, nomine Cornelius, Centurio cohortis, quę dicitur Italica, religioſus, ac timens Deum cum omni domo ſua, faciens eleemoſynas multas plebi, & deprecans Deum ſemper: is vidit in viſu manifeſtè, quaſi hora diei nona, Angelum Dei introeuntem ad ſe, & dicentem ſibi: Corneli. At ille intuens eum, timore correptus, dixit: Quid eſt, Domine? Dixit autem illi: Orationes tuæ, & eleemoſynæ tuæ aſcenderunt in memoriam in conſpectu Dei, &c.

EX PATRIBVS EXEMPLA.

Vide authoris commendationem in 2. ſynodo Nicena, actione 4.

7. LEONTIVS Epiſcopus Neapoleos inſulæ Cypri, in vita S. Ioannis Eleemoſynarij patriarchæ Alexandrini: Humilis Zacharia, (inquit patriarcha ad miniſtrum ſuum) eſto miſericors, & verbum promiſſionis habe ex Deo per infirmitatem meam, quia neque in vita mea, neque poſt mortem deerit tibi Deus: quod ſeruat vſque hodie. Multas enim benedictiones mittit ei Deus, ſed non dimittit quidquam, quod non ſtatim det pauperibus, propemodum conſtringens, & in nihilum redigens domum ſuam. Multoties in exultatione inuenerunt eum quidam, dicentem Deo: Sic ſic, aut tu mittendo, aut ego diſpergendo, videbimus quis vincat. Liquet enim quoniam tu diues Domine, & vitæ noſtræ miſeratores. Porrò autem quando iuxta cuentum non habet, ad horam aliquid quod det à ſe petenti, contriſtatus, dicit ad tabernarium, aut negociatorem, Da mihi vnum tremiſſem, id eſt, tertiam partem ſolidi aurei, & ſeruiam tibi vno menſe, vel duobus, vt vis, & vbi vis, quoniam eſuriunt valdè, qui in domo mea ſunt. Et ſumens dat egenti, rogans vt nemini dicat. Ibidem: Non iuſtum eſt (ait ipſe Ioannes in die, cùm in patriarcham electus eſſet) ô fratres, ante alterius cuiuſquam curam habere, quàm Chriſti. Omni verò multitudine quæ conuenerat, audito verbo, compuncta ac ſuſtinente, dicit iterum ille beatus: Euntes ergò per totam ciuitatem, conſcribite mihi vſque ad vnum omnes dominos meos. Illis autem non intelligentibus, qui hi domini eſſent, ſed rogantibus dicere, & mirãtibus, quinam patriarchæ domini exiſterent, reſpondit rurſus angelicum illud os, & ait: Quos vos egenos, & mendicos vocatis, illos ego dominos, & auxiliatores prædico. Ipſi enim nobis verè & auxiliari, & cælorum regnum donare poterunt. Et cùm hoc multa velocitate vidiſſet factum Chriſti imitator, præcepit eis, per ſingulos dies ſtipendia tribui, & per proprium diſpenſatorem præberi eis ſufficientem neceſſitatem: plus autem erant, quàm ſeptem millia quingenti. Tunc quaſi paſtor vetus, & non mercenarius, cum ſacroſancto ouili, & cum conuenientibus ſanctis viris epiſcopis ad Eccleſiam ſanctam pergens, conſecratus eſt de diuino iudicio. CVM eſſem (inquit patriarcha) adhuc in Cypro, iuuenis quaſi annorum quindecim, vidi vna noctium in ſomnis puellam quandam, cuius ſpecies ſupra Solem ſplendebat, ornatam ſupra omnem humanum ſenſum, quæ venit & ſtetit ante lectum meum, & pulſauit me in latere. Expergefactus verò, vidi eam in vetitate ſtantem, & æſtimaui eam eſſe mulierem. Figura igitur crucis ſignatus, dixi ei: Qui es tu? & quomodo auſa es intrare ad me dum dormirem? Habebat autem & coronam de oliuarum ramis ſuper caput ſuum. Tunc illa hilari vultu, & ſubridendo dicit mihi, Ego ſum prima filiarum Regis. Cùm hęc audiſſem, ſtatim adoraui eam. Tunc dicit mihi: Si me poſſides amicam, ego te ducam in conſpectu Imperatoris. Etenim nemo habet poteſtatem apud eum, ſicut ego. Ego quippe feci eum in terris hominem fieri, & ſaluare homines. Et hæc dicens, diſparuit. Ego verò in memetipſum reuerſus, intellexi viſionem, & dixi: Credo, compaſſio ac eleemoſyna eſt, & ideò habet in capite ex oliuæ foliis coronam. Etenim veraciter, compaſſio & benignitas erga homines, Deum carne veſtiri fecit. Statim ergò veſtij me, & nullum domus meæ excitans, in Eccleſiam abij: erat enim iam aurora. Et cùm item obuiam fratri frigore vexato, expoliaui me indumento caprino, & dedi ei, dixique intra me: Ecce in hoc ſciam, ſi vtique vera eſt viſio quam vidi, an demoniaca. Et veritate teſtante, nondum Eccleſiam comprehenderam, & ſubitò obuians mihi quidam, albis indutus veſtimentis, dat mihi ligaturam centum numiſmatum, dicens: Accipe hæc frater, & diſpenſa vt vis. Ego autem prę gaudio ſtatim hæc ſuſcipiens, reuerſus ſum, volens reddere ei ligaturam illam, quaſi nihil indigens, & amplius non vidi aliquem. Tunc dixi, veraciter non eſſe phantaſiam. Ex illa verò hora ſæpè dabam confratri aliquid, & dicebam: Videbo ſi mittat Deus mihi, vt dixit, centupla. Et cùm tentãtem Dominum, malè faciens, & ſatisfactum mihi eſſet diuerſis modis per eas res, dixi Ceſſa miſera anima, tentando intentabilem. Adrione exiſtente eadem populi multitudine in ciuitate, quidam peregrinorum videns tantam compaſſionem eius, voluit tentare eum, & indutus veſtimenta vetera, acceſſit ad eum, euntem ad viſitandos qui in Noſocomio, id eſt, in Infirmario iacebant: (bis enim per hebdomadam, vel ter ibat illuc) Et dicit ad eum: Miſerere meî, quoniam captiuus ſum. Dicit datori, da ei ſex numiſmata. Deinde cùm hæc accepiſſet, vadit & mutat habitum, & obuiat ei aliunde, & procidit ei, dicens: Miſerere meî, quia coarctor. Dicit denuò Patriarcha datori: Da ei ſex nummos aureos. Cùm verò iſſet, dicit ille diſtributor ad aurem illius Patriarchę: Per orationes tuas Domine, idem ipſe accepit ſecundo. Fecit vero ſeipſum Patriarcha tanquam neſciret. Venit itaque tertio iterum accipere, & tetigit dator Patriarcham qui aurum terebat, ſignificans quod ipſe eſſet. Tunc reſpondit ei Dei amicus, ille veraciter miſericors: Da ei duodecim numiſmata, ne fortè Chriſtus meus ſit, & tentet me. Referebat ſemel coram omnibus iſte ſanctus, dicens: Habebam, inquit, quendam miniſtrum in apotheca mea in Cypro, fidelem valdè, & virginem vſque ad obitum ſuum. Hic ergo narrabat mihi, quia in Africa exiſtente me, facta eſt res huiuſmodi: Permanebam enim, ait, cum quodam Telonario, diuite vehementer & immiſericordi. Semel ergo pauperibus in hyeme ſedentibus ad ſolem, ſeque calefacientibus, cœperunt ſinguli domos eleemoſyna-

Zachariæ eleemoſynarij exemplum.

Ioannis eleemoſynarij cura, & ſolicitudo erga pauperes.

Viſio eius.

Ab aduena quodã tentatur Ioannes eleemoſynarius.

Hiſtoria de Petro publicano ſiue telonario.

totum collaudare, & pro eis orare per ſingulos eorum: ſimiliter & domos eleemoſynam non facientium vituperare. Inter quę venit in medium eorum & nomen ſenioris mei Telonarij, & cœperunt ſinguli interrogare proximum: Verè tu frater accepiſti aliquando de domo illa benedictionem? Et omnibus interrogantibus inuicem, nullus inuentus eſt accepiſſe aliquando de domo eius aliquid. Dicit ergò vnus ex eis: Quid dabitis mihi, & ego accipiam hodie ex eo benedictionem? Et facientibus cum eo pactum, venit, & ſtat foris portam domus, expectans quando ad domum ſuam reuerteretur. Ex diſpenſatione Dei peruenerunt ſimul, ipſe ingrediens portam, & animal portans ſiliginem à mancipio cauſa prandij ipſius. Videns igitur egenum, non inuenientes lapidem, per furorem arripit ſiliginem de clitella, & iactauit in faciem eius. Ille verò ſuſcepit eam, & abijt vt ſatisfaceret confratribus ſuis, quòd ex eiſdem manibus accepiſſet eam. Itaque poſt duos dies ægrotauit infirmitate ad mortem idem Telonarius, & vidit in ſomnis ſeipſum rationem ponentem, & omnes actus ſuos ſuper ſtateram appendi. In vna quidem acie congregabantur mauri quidam deformes, altera autem acies aliorum quorundam erat candidatorum & terribilium ſpecie. Qui nihil inuenientes boni, vt & ipſi appenderent econtra aduerſum mala opera, quæ collecta erant à mauris, in acie ipſorum nimis turbabantur & triſtabantur, & mente conſternabantur ad alterutrum, & dicebant: Ergò nihil nos hîc habemus? Tunc dicit vnus eorum: Verè nihil habemus, niſi vnam †ſiliginem, quam dedit ante duos dies Chriſto, & ipſam non voluntariè. Et mittentibus eis ſiliginem, æqualitas facta non eſt. Tunc dicunt Telonario hi, qui apparuerant ei candidati: Vade, & auge ad ſiliginem hanc: alîàs verò mauri iſti te apprehendent. Euigilans ergò, agnouit, quę viſa ſunt ab eo, non eſſe mendacia, ſed vera. Omnia verò quæ à iuuentute ſua commiſerat, & quorum ipſe erat oblitus, videbat Æthiopes illos congregare, & deportare ad libram, & dicebat: Papè, ſi vna ſiligo, quam iactaui per furorem, ita profuit: à quantis malis ſeliberat, qui dat in ſimplicitate ſua bona indigentibus? Et de cæterò ita modeſtus, & prudens, atque ſummus eleemoſynator factus eſt, vt etiam corpori proprio non parceret. Hæ ſunt beatiſſimi à Deo honorati Ioannis Patriarchę narrationes. Non ſolùm enim de vita ſua contentus erat volentem proficere ędificare, verùm etiam de Deo acceptis, & veracibus relationibus ſuis, & dicebat ſemper hęc audientibus: Si proprio ſanguini non pepercerunt quidam hominum, ſed hunc dederunt in manus fratrum, immò Chriſti, quomodo putas nos cum alacritate, & humilitate debemus de facultatibus noſtris dare Chriſto, & egenis atque pauperibus, vt recompenſationem recipiamus à iuſto, & mercedum redditore Deo, in illa timenda & horrenda retributionis die? Qui nunc ſeminat parcè, parcè & metet: quòd qui ſeminat in benedictionibus, id eſt, largè, & magnanimiter, multipliciter & metet, hoc eſt, bona illa hęreditabit, quę omnem mentem tranſcendunt.

Actus hominum velut in ſtatera ponderatur. Vide Damaſcenum in oratione de defunctis.

† panem.

2. Cor. 9.

Troilum epiſcopum

POSTEA de Troilo agens author, qui à Ioanne monitus, inuitus eleemoſynam dederat, & ideò cœperat ęgrotare: Igitur (inquit) cùm hoc audiſſet Patriarcha, mox agnouit cauſam, quia propter exitum viginti librarum infirmatus eſt ille inuitus eleemoſynator. Erat enim (vt prædictum eſt) valdè immiſericors, & amator pecunię. Non ſufferens ergo beatus, ſe quidem ſuper menſam reficere, illum autem ſuper lectum cruciari grauiter, peruenit celeriter ad eum ille verè ſine ſuperbia, & dixit ad eum hilari vultu: Fac charitatem fili Troile. Æſtimans quod in veritate dixerim tibi, fratribus huiuſcemodi dare, crede mihi, per iocum dixi tibi dare. Ego enim volui præſtare eis ſingula numiſmata propter ſanctam feſtiuitatem: ſed quia non habebat diſtributor meus ſecum ſufficientem quantitatem, huius rei gratia mutuam dediſti eam mihi, & ecce attuli tibi illas triginta libras. Vt vero vidit quantitatem Epiſcopus amator pecunię, in honorabili manu ſapientis exiſtentis medici & paſtoris, febris quidem ſubitò diſparebat, frigus etiam recedebat, fortitudo quoque, & corporis eius calor ad eum reuertebantur, vt ex hoc non poſſet latere, hanc eſſe cauſam repentè comprehendentis eum commutationis. Suſcipiens vero aurum ab honorandis manibus Patriarchę, & nihil omnino contradicens, expectabat ab eo Patriarcha conſcriptionem abrenunciationis mercedis earum, quę datæ ſunt, triginta auri librarum. Fecit autem hoc cum gaudio Troilus epiſcopus, ſcribens propriis manibus ita: Deus, Domino meo Ioanni beatiſſimo Patriarchæ huius Alexandrinorum magnę ciuitatis, da mercedem triginta librarum, quæ datę ſunt tibi, quoniam ego recepi mea. Hoc ſcriptum itaque ſanctus accipiens, ſumpſit ſecum, & eundem Epiſcopum ad prandium: vt enim iam dictum eſt, ſtatim ſanus factus eſt. Volens ergo mercedis redditor Deus corripere eum, ſimul autem & ad miſerationem contribulatorum, & compaſſionem erigere, oſtendit ei eadem die dormienti poſt prandium Patriarchæ in ſomnis, qua mercede priuatus eſſet. Vidit enim (vt ait) domum, cuius pulchritudinem, atque magnitudinem non poteſt ars hominum imitari, & ianuam huius totam auream, & ſuper ianuam titulum conſcriptum, Manſio ętterna, & requies Troili epiſcopi. Cumque hoc, inquit, legiſſem, gauiſus ſum: ſciebam enim donandam mihi ab Imperatore talis domus epulationem. Nondum autem huiuſmodi tituli ſuperſcriptionem per legeram, & ecce quidam regius cubicularius, habens ſecum & alios obſequij diuini, & cùm perueniſſet ad talem nitentis domus ianuam, dixit ad proprios officiales: Deponite titulum iſtum. Et cùm depoſuiſſent, iterum dixit: Mutate eum, & ponite quem miſit orbis terrarum rex. Et attulerunt, & affixerunt aliud, adſpiciente me, ſuperſcriptum ita, Manſio æterna ac requies Archiepiſcopi Alexandrię, empta libris triginta. Et cùm hoc vidiſſet, ſurrexit à ſomno, & magno ſummoque paſtori, quę viſa ſunt ei in ſomnis, enarrauit, proficiens ea de cauſa Troilus epiſcopus, factus ex tunc eleemoſynator magnificus.

auarũ quomodo ab auaritiæ morbo curârit Ioannes.

A ▪ extremam paupertatem peruenienti cuidam de domeſticis miniſtris, propria manu iſte ſanctus, vt nullus ſciret, duas libras auri dedit: & audiens ab accipiente, quoniam hęc accipiens,

Aliud exemplum.

domine (inquit) vlterius non habeo vultum intendendi in honorabilem, & angelicam faciem tuam: verè dignum laude, vt sapiens, locutus est verbum: Nondum, inquiens, sanguinem meum pro te frater effudi, sicut mandauit mihi Dominus meus Christus.

SI verò aliquando audiebat sapientissimus quoniam eleemosynarius est talis, adducebat eum in hilaritate seorsum, & dicebat ei: Quomodo factus es eleemosynator? naturaliter, an te ipsum cogens? Vnde quidam eorum, qui ab eo interrogabantur, verecundati, occultabant se: quidam autem dicebant ei. Propter quod vnus interrogatus à sancto, respondit ita: Crede mihi Domine, quia nihil do aut facio boni, veruntamen ipsum quod facio & præbeo, ex quibus & orationes tuæ largiuntur, ita facere assueui. Eram prius valde immisericors, & crudelis, & semel damna partuli, & in subtilitatem deueni. Cœpit autem cogitatio mea dicere mihi: Verè si esses eleemosynator, non relinqueret te Deus. Statui ergò per singulos dies dare quinque æreos nummos pauperibus, & cùm cœpissem dare, statim satanas prohibebat me, dicens: Verè quinque nummi sufficiunt domui tuæ ad olera, aut ad balneum percipiendum: & statim, tanquam sicut de faucibus natorum meorum priuarem eos, nihil dabam. Cùm verò vidissem quòd superarer à vitio, dico puero meo: Per singulos dies furare, me nesciente, quinque nummos, & da eleemosynam. Sum enim ego trapezita, Domine. Ille verò, bene faciens, cœpit furari denarios. Erat autem aliquando & siliqua. Cùm ergò vidisset, quia benedicebamur, & diuitijs abundabamus, cœpit & tremisses furari & dare. Semel itaque admirans benedictiones Dei, dixi ei: Verè multùm profuerunt fili quinque nummi illi, volo ergò vt des decem. Tunc dicit mihi & puer subridendo: Vade, ora furtis meis. Nam verè hodiè non haberemus quem manducâssemus panem, sed si est fur iustus, ego sum. Tunc ergo dixit, quoniam tremisses dabat, & siliquas, & iam ex fide illius, assueui domine ex animo dare. Ædificatus ergo sanctus valdè, dixit ad eum: Crede mihi, multas conuersationes patrum legi, tale aliquid non audiui.

Modus quo trapezita quidã tentantem de auaritia dęmonem superauit.

Liberalitas S. Martini.

8. SEVERVS Sulpitius in vita sancti Martini: Quodam tempore, cùm iam nihil præter arma, & simplicem militiæ vestem haberet media hyeme, quæ solito asperior inhorruerat, (adeo vt plerosque vis algoris extingueret) obuium habuit in porta Ambianensium ciuitatis pauperem nudum. Qui cùm prętereuntes, vt sui misererentur, oraret, omnesque miserum prætcrirent, intellexit vir Deo plenus sibi illum, alijs misericordiam non præstantibus, reseruari. Quid tamen ageret? Nil præter chlamydem, qua indutus erat, habebat: iam enim reliqua in opus simile consumpserat. Arrepto itaque ferro, quo erat accinctus, mediam diuidit, partemque eius pauperi tribuit: reliqua rursus induitur. Interea de circunstantibus ridere nonnulli, quia deformis esset, & truncatus habitu videretur. Multi tamen, quibus erat mens sanior, altius gemere, qui simile nihil fecissent, cùm vtique plus habentes, vestire pauperem sine sua nuditate potuissent. Nocte igitur insecuta, cùm se sopori dedisset, vidit Christum chlamydis suæ, qua pauperem texerat, parte vestitum. Intueri diligentissimè Dominum, vestemque quam dederat, iubet agnoscere. Mox ad angelorum circunstantium multitudinem audiuit Iesum clara voce dicentem: Martinus adhuc catechumenus hac me veste contexit. Verè memor Dominus dictorum suorum, qui ante prædixerat: Quandiu fecistis hæc vni ex minimis istis, mihi fecistis: se in paupere professus est fuisse vestitum. Et ad confirmandum tam boni operis testimonium, in eodem se habitu, quem pauper acceperat, est dignatus ostendere. Matth. 2.

9. HIERONYMVS ad Eustochium in epitaphio Paulæ, epistola vigesimasecunda, capite septimo: Si pauperem videbat, sustentabat: si diuitem, ad benefaciendum hortabatur. Liberalitas sola excedebat modum. Et vsuras tribuens, versuram quoque sæpius faciebat, vt nulli stipem rogantium denegaret. Fateor errorem meum: cùm in largiendo esset profusior, arguebam, illud proferens de Apostolo: Non vt alijs refrigerium, vobis autem tribulatio: sed ex æqualitate in hoc tempore, vt vestra abundantia sit ad illorum inopiam, & illorum abundantia sit ad vestram inopiam. Et hoc de Euangelio Saluatoris: Qui habet duas tunicas, det alteram non habenti. Et prouidendum esse, ne quod libenter faceret, semper facere non posset: multaque huiusce modi, quæ illa mira verecundia, & sermone parcissimo dissoluebat, testem inuocans Deum, se pro illius nomine cuncta facere: & hoc habere voti, vt mendicans ipsa moreretur, & vnum nummum filiæ non dimitteret, & in funere suo aliena sindone inuolueretur. Ad extremum inferebat: Ego si petiero, multos inueniam, qui mihi tribuant: iste mendicans, si à me non acceperit, quæ ei possum etiam de alieno tribuere, & mortuus fuerit, à quo eius anima requiretur? Ego cautiorem in re familiari esse cupiebam: sed illa ardentior fide, toto Saluatori animo iungebatur: & pauperem Dominum, pauper spiritu sequebatur, reddens ei quod acceperat, pauper pro ipso effecta. Denique consecuta est quod optabat, & in grandi ære alieno filiam dereliquit: quod hucusque debens, non suis viribus, sed Christi se confidit misericordia reddituram. Solent plerçque matronarum buccinatoribus suis dona conferre, & in paucos largitate profusa, manum à cętcris retrahere: quo illa omnino carebat vitio. Ita enim singulis suam pecuniam diuidebat, vt singulis necessarium erat, non ad luxuriam, sed ad necessitatem. Nemo ab ea pauperum vacuus reuertus est. Quod obtinebat non diuitiarum magnitudine, sed prudentia dispensandi: illud semper replicans, Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur. Et, Sicut aqua extinguit ignem, ita eleemosyna extinguit peccatum. Et, Facite vobis amicos de iniquo mammona, qui vos recipiant in æterna tabernacula. Et, Date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis. Et verba Danielis, regem Nabuchodonosor monentis, vt eleemosynis redimeret peccata sua.

Paulæ viduæ liberalitas erga pauperes.

Matth. 5. Eccl. 3. Luæ 16. Luæ 11. Daniel. 4.

10. GREGORIVS Turonensis in libro de gloria Confessorum, capite centesimoseptimo: Fuit vir venerabilis Paulinus Nolanæ vrbis ex nobili stirpe ortus. Tarasiam similem sibi forsitus est coniugem, habens diuitias multas: &

S. Paulini Nolani exemplum.

tam in fundorum poſſeſſione, quàm in præſidio domorum valdè diues erat ac locuples. Sed cùm primùm aures eius euangeliorum lectio illa penetrauit, in qua Dominus adoleſcentem
Matth. 19. pro diuitijs arguit, dicens: Vade, vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis theſaurum in cælo: & veni, ſequere me: facilius eſt camelum per foramen acus tranſire, quàm diuitem introire in regnum Dei: ſtatim venditis omnibus, quæ habebat, pauperibus erogauit. Exoneratus à cunctis cupiditatibus, magiſtrum liber ſequitur, per hæc ſe putans paradiſi diuitijs locupletari, ſi videretur nihil de tranſitorijs poſſidere. Cui Maieſtas diuina tribuit, vt quod impoſſibile dixerat per Euangelium, hic poſſibiliter adimplere mereretur per actum. Quadam vero die venit ad eum, qui ſtipem peteret, & ait coniugi: Vade, & da ei quod habet neceſſarium: quæ reſpondit, Non eſt nobis amplius quàm vnus panis: cui ille, vade, inquit, porrige eum: Dominus enim dabit nobis victum: ſed illa quaſi ſtrenua reſeruari cupiens, ne aliquid deeſſet, porrigere noluit. Interea aduenerunt quidam, dicentes, miſſos ſe à dominis ſuis, vt illi annonæ ac vini deferrent ſpeciem: ſed per hoc ſe moratos, quod orta tempeſtas, vnam eis cum tritico abſtulerit nauem. Tunc vir Dei conuerſus ad mulierem, ait: Intellige te nunc pauperi vnum panem fuiſſe furatum, & ideo hanc nauem eſſe merſam. Perrexit ergo cum coniuge, quaſi peregrinaturus in aliam regionem, nihil habens præter ſtatum proprium.

Eiuſdem Paulini exemplum aliud.

II. GREGORIVS Magnus libro tertio dialogorum, capite primo: Cùm ſæuientium Vvandalorum tempore, fuiſſet Italia in Campaniç partibus depopulata, multique eſſent de hac terra in Africanam regionem traducti, vir Domini Paulinus, cuncta, quæ ad Epiſcopi vſum habere potuit, captiuis indigentibuſque largitus eſt. Cumque iam nihil omninò ſupereſſet quod petentibus dare potuiſſet, quodam die quædam vidua aduenit, quæ à regis Vvandalorum genero ſuum filium in captiuitatem fuiſſe ductum perhibuit, atque à viro Dei eius pretium poſtulauit, ſi fortè illius dominus hoc dignaretur accipere, & hunc concederet ad propria remeare. Sed vir Dei, magnoperè petenti fœminæ quid dare potuiſſet inquirens, nihil apud ſe aliud nili ſe inuenit, petentique fœminæ reſpondit, dicens: Mulier, quod poſſim dare non habeo, ſed memetipſum tolle, ſeruum me iuris tui eſſe profitere, atque vt filium tuum recipias, me vice illius in ſeruitium trade. Quod illa ex ore tanti viri audiens, irriſionem potius credidit, quàm compaſſionem. At ille, vt erat vir eloquentiſſimus, atque apprimè exterioribus quoque ſtudiis eruditus, dubitanti fœminæ citius perſuaſit, vt audita crederet, &, pro receptione filij ſui, in ſeruitium Epiſcopum tradere non dubitaret. Perrexêre igitur vtrique ad Africam. Procedente autem regis genero, qui eius filium habebat, vidua rogatura ſe obtulit, ac prius petijt vt ei filium donare debuiſſet. Quod cùm vir barbarus, typo ſuperbiæ turgidus, gaudio tranſitoriæ proſperitatis inflatus, non ſolùm facere, ſed etiam audire deſpiceret, vidua ſubiunxit, dicens: Ecce hunc hominem pro eo vicarium prębeo, ſolummodo pietatem in me exhibe, mihique vnicum filium redde. Cumque ille venulti vultus hominem conſpexiſſet, quam artem nôſſet, inquiſiuit. Cui vir Dei Paulinus reſpondit, dicens: Artem quidem aliquam neſcio, ſed hortum bene excolere ſcio. Quod vir gentilis valdè libenter accepit, cùm in nutriendis oleribus, quia peritus eſſet, audiuit. Suſcepit itaque ſeruum, & roganti viduæ reddidit filium. Quo accepto, vidua ab Africana regione diceſſit. Paulinus verò excolendi horti ſuſcepit curam. Cumque idem regis gener crebrò ingrederetur hortum, ſuumque hortulanum quædam requireret, & ſapientem valdè hominem videret, amicos cœpit familiares deferre, & ſæpius cum ſuo hortulano colloqui, atque eius ſermonibus delectari. Cui Paulinus quotidie ad menſam olera, virentéſque herbas deferre conſueuerat, & accepto pane, ad curam horti remeare. Cúmque hoc diutius ageret, quadam die ſuo domino, ſecum ſecretius loquenti, ait: Vide quid agas, & Vvandalorum regnum qualiter diſponi debeat, prouide: quia rex citius, & ſub omni celeritate eſt moriturus. Quod ille audiens, quia ab eodem rege præ cęteris diligebatur, ei minimè tacuit, ſed quid à ſuo hortulano, ſapienti ſcilicet viro, agnouiſſet, indicauit. Quod dum rex auditſſet, ilicò reſpondit: Ego vellem hunc, de quo loquetis, hominem videre. Cui gener eius, venerabilis Paulini temporalis dominus reſpondit, dicens: Virentes herbas mihi ad prandium deferre conſueuit. Has itaque ad menſam eum deportare facio, vt quis ſit, qui mihi hæc eſt locutus, agnoſcas. Factúmque eſt. Et dum rex ad prandendum diſcubuit, Paulinus ex ſuo opere olera quæque & virentia delaturus aduenit. Cúmque hunc rex ſubitò conſpexiſſet, intremuit, atque accerſito eius domino, ſibi per filiam propinquo, ei ſecretum, quod prius abſconderat, indicauit, dicens: Verum eſt quod audiſti. Nam nocte hac in ſomnio, ſedentes in tribunalibus contra me iudices vidi, inter quos ille etiam ſimul ſedebat, & flagellum, quod aliquando acceperam, eorum mihi iudicio tollebatur. Sed percontare quiſnam ſit: nam ego hunc tanti meriti virum, popularem, vt conſpicitur, eſſe non ſuſpicor. Tunc regis gener ſecretò Paulinum tulit, & quiſnam eſſet, inquiſiuit. Cui vir Domini reſpondit: Seruus tuus ſum, quem pro filio viduę vicarium ſuſcepiſti. Cúmque inſtanter ille requireret, vt non quis eſſet, ſed quis in terra ſua fuiſſet, indicaret, atque hoc ab eo iteratione frequentis inquiſitionis exigeret, vir Domini conſtrictus magnis coniurationibus, iam non valens negare quid eſſet, Epiſcopum fuiſſe teſtatus eſt. Quod poſſeſſor eius audiens, valdè pertimuit, atque humiliter obtulit, dicens: Pete quod vis, quatenus ad terram tuam à me cum magno munere reuertaris. Cui vir Domini Paulinus ait: Vnum eſt, quod mihi impendere beneficium potes, vt omnes ciuitatis meę captiuos relaxes. Qui cuncti protinus in Africana regione requiſiti, cum onuſtis frumento nauibus, pro venerandi viri Paulini ſatisfactione, in eius comitatu laxati ſunt. Poſt non multos vero dies Vvandalorum rex occubuit, & flagellum, quod ad ſuam pernitiem, diſpenſante Deo, pro fidelium diſciplina tenuerat, amiſit. Sicque factum eſt, vt omnipotentis Dei famu-

Semetipſum donat.

Paulinus captiuos ſuę ciuitatis liberauit ſeruitute ſua.

lus Paulinus vera prædiceret: & qui se in seruitium solum tradiderat, cum multis à seruitio ad libertatem rediret: illum videlicet imitatus, qui formam serui assumpsit, ne nos essemus serui peccati. Cuius sequens vestigia Paulinus, ad tempus voluntariè seruus factus est solus, vt esset postmodum liber cum multis.

11. GREGORIVS Turonensis historiæ Francorum libro quinto, capite decimo nono: Cùm Iustinus Imperator, amisso sensu, amens effectus esset, & per solam Sophiam Augustam eius imperium regeretur, populi Tiberium Cæsarem elegerunt, virum, strenuum, atque sapientem, eleemosynarium, inopúmque optimum defensorem. Qui cùm multa de thesauris, quos Iustinus aggregauit, pauperibus erogaret, & Augusta illa cum frequentius increparet, quod rempublicam redegisset in paupertatem, diceréque: Quod ego multis annis congregaui, tu intra paucum tempus prodigè dispergis, aiebat ille: Non deerit hîc noster: tantùm pauperes eleemosynam accipiant, aut captiui redimantur. Hic est enim magnus thesaurus, dicente Domino: Thesaurizate vobis thesauros in cœlo, vbi neque ærugo, neque tinea corrumpit, & vbi fures non effodiunt, nec furantur. Ergò de quo Deus dedit, congregemus per pauperes in cœlo, vt Dominus nobis augere dignetur in sæculo. Et quia, vt diximus, magnus, & verus Christianus erat, dum hilari distributione pauperibus opem præstat, magis ac magis ei Dominus subministrat. Nam deambulans per palatium, vidit in pauimento domus tabulam marmoream, in qua crux Dominica erat sculpta, & ait: Cruce tua Domine frontem nostram munimus, & pectora, & ecce crucem sub pedibus conculcamus. Et dicto citius, iussit eam auferri, detosáque tabula atque erecta, inueniunt subter & aliam hoc signum habentem. Nunciantésque tollit & illam auferre. Qua amota, reperiunt & tertiam: sublátúque eius & hæc auferetur. Qua ablata, inueniunt magnum thesaurum, habentem supra mille auri centenaria. Sublatúmque aurum, pauperibus adhuc abundantius, vt consueuerat, subministrat: nec ni Dominus aliquid deficere permittebat pro bona voluntate sua. Quid ei in posterum Dominus transmiserit, non omittam. Narses ille dux Italiæ, cùm in quadam † ex Italia ciuitate domum magnam haberet, † in Italiam cum multis thesauris egressus, ad supra memoratam vrbem aduenit: ibique in domo sua occultè cisternam magnam fodit, in qua multa millia centenariorum auri argentique reposuit: ibique interfectis conscijs, vni tantummodo seni per iuramentum condita commendauit. Defunctóque Narsete, hæc sub terra latebant. Cúmque supradictus senex, huius eleemosynas assiduè cerneret, pergit ad eum, dicens: Si, inquit, mihi aliquid prodest, magnam rem tibi Cæsar edicam. Cui ille, dic, ait, quod volueris. Proderit enim tibi, si quiddam nobis profuturum narraueris. Thesaurum, inquit, Narsetis reconditum habeo, quod in extremo vitæ positus celare non possum. Tunc Cæsar Tiberius gauisus, mittit vsque ad locum pueros suos. Præcedente verò sene, hi sequuntur attoniti. Peruenientésque ad cisternam, deopertámque ingrediuntur; in qua tantum aurum argentúmque reperiunt, vt per multos dies vix euacuaretur à deportantibus. Ex hoc ille amplius hilari erogatione dispensauit egenis.

Tiberij erga pauperes clementia.

Matth. 6.

Thesaurum reperit.

13. GREGORIVS Magnus libro secundo dialogorum, in vita sancti Benedicti, capite vigesimooctauo: Eo quoque tempore, quo alimentorum inopia Campaniam grauiter affligebat, vir Dei diuersis indigentibus monasterij sui cuncta tribuerat, vt perè nihil in cellario, nisi parum quid olei in vitreo vase remaneret. Tunc quidam subdiaconus Agapitus nomine, aduenit, magnopere postulans, vt sibi aliquantulum olei dari deberet. Vir autem Domini, qui cuncta decreuerat in terra tribuere, vt in cœlo omnia reseruaret, hoc ipsum parum, quod remanserat, olei iussit petenti dari. Monachus verò, qui cellarium tenebat, audiuit quidem iubentis verba, sed implere distulit. Cúmque post paululum, si id quod iusserat datum esset, inquireret, respondit monachus se minimè dedisse: quia si illud ei tribueret, omnino nihil fratribus remaneret. Tunc iratus, alijs præcepit, vt hoc ipsum vas vitreum, in quo parum olei remansisse videbatur, per fenestram proijcerent, ne in cella aliquid per inobedientiam remaneret. Factúmque est. Sub fenestra autem eadem ingens præcipitium patebat saxorum molibus asperum. Proiectum itaque vas vitreum, venit in saxis, sed sic mansit incolume, ac si proiectum minimè fuisset, ita vt neque frangi, neque oleum effundi potuisset: quod vir Domini præcepit leuari, atque vt erat integrum petenti tribui. Tunc collectis fratribus, inobedientem monachum de infidelitate sua, & superbia coram omnibus increpauit.

S. Benedicti misericordia, & liberalitas in egentes.

Miraculum.

14. ET capite vigesimonono. Qua increpatione completa, sese cum eisdem fratribus in orationem dedit. In eo autem loco, vbi cum fratribus orabat, vacuum erat ab oleo dolium & coopertum: cúmque sanctus vir in oratione persisteret, cœpit operimentum eiusdem dolij, oleo excrescente, subleuari. Quo commoto atque subleuato, oleum, quod excreuerat, ora dolij transiens, pauimentum loci, in quo incubuerat, inundabat. Quod Benedictus Dei famulus vt adspexit, protinus orationem compleuit, atque in pauimentum oleum defluere cessauit. Tunc dissidentem, inobedientémque fratrem latius admonuit, vt fidem habere disceret, & humilitatem. Idem verò frater salubriter correptus erubuit: quia venerabilis pater virtutem omnipotentis Dei, quam admonitione intimauerat, miraculis ostendebat, nec erat iam vt quisquam de eius promissionibus dubitare posset, qui in vno eodémque momento, pro vitreo vase penè vacuo, plenum oleo dolium reddidisset.

Miraculum.

15. IDEM homilia trigesimanona in Euangelia: Sed quia ad amorem Dei & proximi plerunque corda audientium plus exempla, quàm verba excitant, charitati vestræ indicare studeo, quod is, qui præstò est filius meus, Epiphanius Diaconus, Isauria, prouincia exortus, in vicina factum terra Lycaoniæ solet narrare miraculum. Ait enim, quod in ea quidam Martyrius nomine, vitæ valdè venerabilis monachus fuit, qui ex suo monasterio visitationis gratia ad aliud monasterium tendebat, cui spiritalis pater præerat. Pergens itaque, leprosum quendam, quem densis vulneribus elephanti-

Martyrij misericordia erga ægrotos.

nus morbus per membra fœdauerat, inuenit in via, volentem ad suum hospitium redire, sed præ lassitudine non valentem. In ipso verò itinere se habere perhibebat hospitium, quò idem Martyrius monachus ire festinabat. Vir autem Dei, eiusdem leprosi lassitudini misertus, pallium, quo vestiebatur, in terram protinus proiecit & expandit, ac desuper leprosum posuit, eúmque suo pallio vndique constrictum super humerum leuauit, secúmque reuertens detulit. Cúmque iam monasterij foribus propinquaret, spiritalis pater eiusdem monasterij, magnis vocibus clamare cœpit: Currite, ianuas monasterij citius aperite, quia frater Martyrius venit Dominum portans. Statim verò vt Martyrius ad monasterij aditum peruenit, is qui leprosus esse putabatur, de collo eius exiliens, & in specie apparens, qua recognosci ab hominibus solet redemptor humani generis, Deus & homo Christus Iesus, ad cœlum, Martyrio adspiciente, rediit, eique ascendens dixit: Martyr, tu me non erubuisti super terram, ego te non erubescam super cœlos. Qui sanctus vir mox vt est monasterium ingressus, et patet monasterij dixit: Frater Martyri, vbi est quem portabas? Cui ille respondens dixit: Ego nescissem quis esset, pedes illius tenuissem. Tunc idem Martyrius narrabat: quia cùm eum portaret, pondus eius minimè sentiret. Nec mirum: quomodo enim pondus sentire poterat, qui portantem portabat?

Christus in forma leprosi portatur.

S. Gregorij eleemosyna.

16. IOANNES Diaconus in vita diui Gregorij Papæ, libro primo, capite decimo: Hunc de more quædam scribentem angelus Dei repetiens, miserere sibi flebiliter, sub habitu naufragi, postulabat. Cui Gregorius ex intimo corde compatiens, bis terue numismatibus datis, abire præcepit. Nec multo post eadem die, idem naufragus redit, séque multa perdidisse, pauca verò suscepisse perhibuit: à quo pari modo tenuis numismatibus sumptis, lætabundus abscessit. Sed die tertia rediens, identidem adiutorium naufragus importunis vocibus inquietabat. Cui liberalissimus pater, accersito vestiario, alia sex numismata dari præcipiens, cognouit in vestiario nihil numismatum, vnde posset consolari naufragum, remansisse. Quid faceret, nesciebat. Æstuabat Deo deuoti pectoris pietas, non sufferens vacuam proximi reliquisse miseriam. Rursus vestiarium suum, si fortè vas quodlibet, aut vestimentum haberet interrogans, audiuit nil penitus remansisse præter matris argenteam, quę cum insulis leguminibus mitti solita erat, scutellam. Mox alacrior factus, Ergò, inquit, frater hanc defer: ne tristis abeat, qui consolari quæritur pauper. Itaque delatam scutellam Gregorio satis hilariter largiente, pauper, qui putabatur, lætus amplectitur, non iam ad expetenda, sed ad conferenda suffragia rediturus. A quo videlicet angelicæ visitationis tempore, tantis miraculis, tantis est virtutibus publicatus, vt omnibus secum viuentibus exemplo fuerit & terrori: quippe qui non solus, sed socialiter cum beato Andrea Apostolo, suo monasterio signis euidentibus sit prætuisse putatus.

Angelus in forma naufragi eleemosynam flagitat.

17. EX libro secundo, capite vigesimosecundo: Tantę hospitalitatis Gregorius in ipso etiam Patriarchio permansit, vt, exceptis his quos tam per diuersas regiones, quàm Romę quoque Longobardorum perfidię gladios fugientes, ecclesiastica stipe misericorditer nutriebat, ad mensam suam quotidie peregrinos quoslibet inuitaret. Inter quos die quadam vnus accessit, in cuius manibus, dum ipse ex humilitatis ministerio aquam fundere vellet, conuersus vrceum accepit: sed repentè eum, in cuius manibus aquam fundere voluerat, inuenire non potuit. Cúmque hoc factum secum ipse miraretur, eadem nocte Dominus ei per visionem dixit: Cęteris diebus me in membris meis, hesterno autem die me in memetipso suscepisti.

Christus in forma hospitis suscipitur.

Hospitalitas Gregorij.

18. ITEM capite vigesimotertio: Alio quoque tempore idem Gregorius, iuxta consuetudinem suam, præcepit sacellario, vt duodecim peregrinos inuitaret. Qui pergens iussa compleuit, cóque ad mensam partes ordinauit. Dum autem simul discumberent, intuens Papa tredecim numerauit, & accersito sacellario, cur contra iussionem suam tertiumdecimum inuitare præsumpserit, inquisiuit. Ille obstupefactus, conuiuantes peregrinos curiosius numerauit: & duodecim tolos inuenies, veluti securus respondit: Crede mihi honorabilis pater, non sunt nisi duodecim, sicut ipse iussisti. Ergo dum conuictus sępius duodecim identidem numeraret, ac tertiumdecimum, quem solus Papa videre poterat, non videret: animaduertit spiritualis pater Gregorius virum propius discumbentem vultus crebro conuertere, & nunc adolescentem, nunc vero se vetulum veneranda quadam canitie simulare. Finito conuiuio, duodecim quidem abire permisit, tertiumdecimum vero manu suscipiens, in cubiculum suum induxit, vehementer adiurans, vt ei se, nomenque suum simpliciter prodere dignaretur. Qui respondens, dixit: Et cur interrogas de nomine meo, quod est mirabile? Veruntamen scito memoria recognoscens, quia ego sum naufragus ille, qui quondam veni ad te, quando scribebas in cella monasterij tui ad cliuum Scauri, cui dedisti duodecim numismata, & argenteam scutellam, quam tibi mitetat cum insulis leguminibus beata Syluia mater tua. Et hoc tibi pro certo sit cognitum, quia ab illo die, quo mihi hęc hilari animo tribuisti, destinauit te Dominus fieri prętulem sanctę suę Ecclesiæ, pro qua & proprium sanguinem fudit, & esse te successorem atque vicarium Apostolorum principis Petri, cuius & virtutem imitatus es, cùm substantiam offerentium diuideret, prout cuique opus erat. Hęc audiens Gregorius, dixit: Et tu quomodo nôsti, quod tunc me Dominus prætulit sanctę suæ Ecclesię destinâsset? At ille inquit, quoniam ego angelus eius sum, & tunc ab eo ad tuum inquirendum propositum destinatus. Tunc Gregorius, quia nondum manifestè viderat angelum, prorsus expauit: sibique hunc taliter dicentem audiuit: Ne timeas, neque formides. Ecce enim remisit me Dominus, vt sim tibi custos, quandiu fueris in isto mortali seculo: quatenus quamcunque rem petieris, per me apud eum fiducialiter valeas impetrare. Illico Gregorius in faciem suam corruit, dicens: Si propter meæ paruitatis munusculum, tanta mihi retribuit omnipotentissimus Dominus, vt & pontificem me sanctę suæ Ecclesiæ faceret, & custodem mihi

Angelus fuit conuiua.

ſuum angelum deputaret; quanta putem mihi reſtitui, ſi in præceptis eius totis viribus permanens, plura ſtuduero de pluribus erogare? Vide etiam ſequentia capita.

19. BEDA libro tertio Anglicanæ hiſtoriæ, capite ſexto: Huius antiſtitis Aidani doctrina rex Oſwald cum ea, cui præerat gente Anglorum, inſtituitur: & non ſolum incognita progenitoribus ſuis regna cœlorum ſperare didicit, ſed & regna terrarum, pluſquam vllus maiorum ſuorum, ab eodem vno Deo, qui fecit cœlum & terram, conſecutus eſt. Denique omnes nationes & prouincias Britanniæ, quæ in quatuor linguas, id eſt, Britonum, Pictorum, Scotorum, & Anglorum diuiſæ ſunt, in ditione accepit. Quo regni culmine ſublimatus, nihilominus (quod mirum dictu eſt) pauperibus & peregrinis ſemper humilis, benignus, & largus fuit. Denique fertur, quòd tempore quodam, cùm die ſancto Paſchæ cum prætato Epiſcopo concediſſet ad prandium, poſitúſque eſſet in menſa coram eo diſcus argenteus, regalibus epulis refertus, iámque eſſent manus ad panem benedicendum miſſuri, intrauit ſubitò miniſter ipſius, cui ſuſcipiendorum inopum erat cura delegata, & indicauit regi, quia multitudo pauperum vndecunque adueniens maxima, per plateas ſederet, poſtulans aliquid eleemoſynæ à rege. Qui mox dapes ſibimet appoſitas deferri pauperibus iuſſit: ſed & diſcum confringi, atque eiſdem minutatim diuidi præcepit. Quo viſo pontifex, qui aſſidebat, delectatus tali facto pietatis, apprehendit dexteram eius, & ait: Nunquam inueteraſcat hæc manus. Quod & ita iuxta votum benedictionis eius prouenit. Nam cùm interfecto illo in pugna, manus cum brachio à cętero eſſent corpore reſectæ, contigit vt hactenus incorruptæ perdurent. Denique in vrbe Regia, quæ à Regina quadam nomine Debba cognominatur, loculo incluſę argenteo, in Eccleſia ſancti Petri ſeruantur, ac digno à cunctis honore venerantur.

Regis Oſwaldi miſericordia in pauperes.

Manus incorruptæ manent.

20. LVCÆ decimonono: Et ingreſſus, perambulabat Iericho. Et ecce vir nomine Zachæus: & hic princeps erat publicanorum, & ipſe diues: &c. Stans autem Zachæus, dixit ad Dominum: Ecce dimidium bonorum meorum, Domine, do pauperibus: & ſi quid aliquem defraudaui, reddo quadruplum. Ait Ieſus ad eum: Quia hodie ſalus domui huic facta eſt: eò quòd & ipſe filius ſit Abrahæ.

21. ACTORVM nono: In Ioppe autem fuit quædam diſcipula, nomine Tabitha, quæ interpretata dicitur Dorcas. Hæc erat plena operibus bonis, & eleemoſynis, quas faciebat. Factum eſt autem in diebus illis, vt infirmata moreretur. Quam cùm lauiſſent, poſuerunt eam in cœnaculo. Cùm autem propè eſſet Lydda ad Ioppen, diſcipuli audientes quia Petrus eſſet in ea, miſerunt duos viros ad eum, rogantes: Ne pigriteris venire vſque ad nos. Exurgens autem Petrus venit cum illis. Et cùm aduenisſet, duxerunt illum in cœnaculum: & circumſteterunt illum omnes viduæ flentes, & oſtendentes ei tunicas, & veſtes, quas faciebat illis Dorcas. Eiectis autem omnibus foras: Petrus ponens genua orauit: & conuerſus ad corpus, dixit: Tabitha, ſurge. At illa aperuit oculos ſuos: & viſo Petro, reſedit. Dans autem illi manum, erexit eam. Et cùm vocaſſet ſanctos, & viduas, aſſignauit eam viuam.

22. IN Prato ſpirituali Sophronij Archiepiſcopi Ieroſolymorum, capite centeſimo ſeptuageſimoquinto: Narrauit nobis quidam patrum de Zenone Imperatore, dicens: quòd mulierem quandam in filia ipſius iniuriosè tractauerit. Hæc autem vocabat in templo Dominæ noſtræ ſanctæ Dei genitricis, orans eam & deprecans, & cum lacrymis dicens: Vindica me de Zenone imperatore. Cùm ergò multis diebus hoc faceret, apparuit ei ſancta Dei genitrix, dicens: Crede mihi, mulier, vltionem tuam ſæpè facere volui, ſed manus eius prohibet me. Erat enim valdè miſericors, & eleemoſynas faciens.

Huius libelli meminit Damaſcenus lib. 1 de imagin. & Synodus 2. Nicena actione 4. & plures alij.

Zeno Imperator eleemoſynarius.

23. CAPITE centeſimo octogeſimoquinto: Cùm in Samo inſula eſſemus, narrabat nobis venerabilis pauperum cultrix Maria mater domini Pauli candidati, dicens: Cùm eſſem in ciuitate Niſibe, erat ibi Chriſtiana mulier, virum habens gentilem. Erant autem pauperes, habebant tamen quinquaginta numiſmata. Die verò quadam ait vir vxori ſuę: Demus hęc numiſmata fœneratori, vt aliquod ſolatium ex eis capiamus: ea enim ſingulatim conſumimus, & deficiunt. Reſpondens autem illa bona vxor, ait viro: Si placet ea fœnerari, veni, demus illa ſub fœnore Deo Chriſtianorum. Dicit ei vir eius: Et vbi eſt Deus Chriſtianorum, vt demus ei? Ait illa: Ego tibi ipſum oſtendam. Si enim huic dederis illa, non ſolùm non illa perdes, ſed & vſuras tibi perſoluet, & capitale duplum reddet. Qui ait illi: Eamus, oſtende mihi illum, & demus ei. Illa vero aſſumens virum ſuum, duxit in ſanctam Eccleſiam: habet autem eccleſia illa quinque magnas ianuas. Cùm ergo induxiſſet illum in eccleſiæ porticum, oſtendit ei pauperes, dicens: Iſtis ſi præbueris, Deus Chriſtianorum ipſa accipit: iſti enim omnes ſui ſunt. Qui mox cum gaudio numiſmata cœpit erogare pauperibus. Reuerſique ſunt in domum ſuam. Cùm verò poſt menſes tres neceſſitate ſumptuum anguſtarentur, ait vir vxori ſuæ: Soror, nihil, vt video, daturus eſt nobis Deus Chriſtianorum ex debito illo, & nunc anguſtamur inopia. Reſpondit mulier, & ait illi: Profectò dabit: Vade vbi illa dediſti, & exibebit ea tibi cum omni alacritate. Quo audito, ille curtens abiit in ſanctam eccleſiam, veniénſque in loco, vbi erogauerat numiſmata pauperibus, & circuiens totam eccleſiam, neminem vidit, qui ſibi debitum redderet, niſi ſolos pauperes denuo ſedentes. Cùm ergo cogitaret in ſeipſo, cui diceret aliquid, vel à quo exigeret, adſpexit ante pedes ſuos in marmore iacere numiſma vnum ex illis, quæ pauperibus ipſe erogarat: inclinánſque ſe, & accipiens illud, abiit in domum ſuam, & ait coniugi ſuæ: Ecce profectus ſum in Eccleſiam, & crede mihi, mulier, quia Deum Chriſtianorum non vidi, vt dixiſti: nullúſque mihi aliquid dedit, niſi quod hoc numiſma ibi poſitum vidi, vbi ego prius erogaueram. Tunc ait ad eum mulier illa mirabilis: Ipſe eſt, qui hoc tibi inuiſibiliter pręſtitit: ille enim inuiſibili poteſtate manus ſuæ diſponit hunc mundum. Sed vade, domine mi, eme nobis aliquid, vt comedamus hodie, turſúſque ipſe prouidebit nobis. Abiit ille, & emit ſibi panem, & vinum, & piſcem,

Feſtiua hoſtiade iis, qui fœnori dederãt pecuniã ſuam Deo Chriſtianorum.

ſcem, & veniens domum, dedit vxori. Quæ accipiens piſcem, cœpit ipſos purgare, exenterántſque illum, inuenit in viſceribus eius lapidem valdè mirabilem, ita vt miraretur mulier illius pulchritudinem. Non tamen ſciebat quid eſſet. Seruatum autem oſtendit reuertenti viro, dicens: Ecce hunc lapidem in piſce reperi. Videns autem & ipſe miratus eſt quidem ipſius pulchritudinem, ignorabat tamen, quid eſſet. Cùm autem comediſſet, ait vxori: Da mihi lapidem, vt vadam, & vendam illum, ſi quid fortaſſis pretij de illo accipere contingat. Neque enim, vt dixi, nouerat & ipſe, quid eſſet, vtpotè ſimplex & rudis. Tulit itaque lapidem, & abiit ad trapezitam, cuius erat proprium talia emere, & vendere, inuenítque illum iam clauſis omnibus egredientem (ad veſperum enim iam dies erat) & ait illi: Vis emere hunc lapidem? Ille verò conſiderans lapidem, dixit ei: Quid vis, vt tibi pro eo ſoluam? Ait autem ille: Da quicquid vis. Ad quem ipſe: Accipe, inquit, quinque numiſmata. Putans autem venditor quia illuderet ſibi, dicit ei: Et tantum vis pro illo perſoluere? Exiſtimans trapezita, quòd ita ille per ironiam loqueretur, ait ipſi: Accipe decem pro eo numiſmata. Venditor iterum ſe irrideri arbitrans, tacuit. Dicit illi trapezita: Viginti numiſmata accipe. Ille autem tacebat, nihil reſpondens. cùm verò ad triginta, quadraginta, & quinquaginta numiſmata emptor aſcenderet, & ſe daturum ea iuramento affirmaret, cœpit ille amplius lapidem æſtimare: paulatim verò emptor aſcendens, vſque ad trecenta numiſmata peruenit, deditque illa vendenti. Ipſe igitur, dato lapide, acceptáque pecunia, venit ad vxorem ſuam gaudens. Quæ cùm videret illum exultantem, dixit: Quanti illum vendidiſti? Putabat autem, quòd illum quinque, vel decem minutis vendidiſſet. Tunc ille trecenta numiſmata proferens, dedit illa vxori ſuæ, dicens, tanto ſe illum vendidiſſe. Illa verò ſummam diuinæ bonitatis clementiam admirans, dixit ei: Ecce Deus Chriſtianorum qualis eſt, quàm bonus, quàm gratus, quàm diues. Vides quia non ſolùm quinquaginta numiſmata tibi reddidit, quæ tu illi mutuâſti, ſed paucis diebus ipſa tibi ſextuplicata reſtituit? Agnoſce igitur, quia non eſt Deus alius, neque in terra, neque in cælo, niſi ipſe ſolus. Ille verò miraculo admonitus, cùm experimento didiciſſet & ipſe veritatem, effectus eſt repentè Chriſtianus, & glorificauit Deum, & Saluatorem noſtrum Chriſtum cum Patre & Spiritu ſancto, plurimas referens gratias prudentiſſimæ vxori ſuæ, per quam vera Dei notitia ipſi in veritate conceſſa eſt.

Pulchra hiſtoria de Philoſopho, qui chirographum ab Epiſcopo poſtulauit, quo teſtaretur retributionem futurã eleemoſynarũ in vita æterna

24. CAPITE centeſimo nonageſimoquinto Prati ſpiritualis: Cùm Alexandriæ eſſemus, Leontius Apameenſis, vir religioſus, ac fideliſſimus, venit ex Pentapoli, multis enim iam annis Cyrene moratus fuerat. Venit autem diebus Eulogij ſancti Alexandrini Patriarchæ, eiuſdem Cyrenenſis vrbis futurus Epiſcopus. Cúmque in familiari colloquio eſſemus, narrauit nobis, dicens: Fuit temporibus Theophili beatiſſimi Patriarchæ Alexandrini, Cyrene Epiſcopus Syneſius Philoſophus. Qui cùm veniſſet Cirenen, reperit illic philoſophum quendam, Euagrium nomine, qui ſodalis ſuus in ſtudiis liberalibus fuerat, amicum ſibi chariſſimum; ſed religione gentilem, & culturæ idolorum maximè deditum. Eum Epiſcopus Syneſius ab idololatria transferre ad culturam Chriſti ſatagebat, curámque ingentem eius rei ſibi aſſumpſerat pro charitate, quam erga ipſum à principio habuerat. Ille vero minimè id patiebatur, neque illius doctrinam admittere volebat. Epiſcopus tamen, præ nimio ad illum amore, ne ſic quidem tædio victus deſiſtebat diebus illum ſingulis hortari, & inſtruere, ac inducere, vt Chriſto crederet, ipſiúſque ſacramenta ſuſciperet. Cúmque illi quotidie iſta monita dare perſiſteret, dixit ad eum ſemel Philoſophus: Verè, mi Domine Epiſcope, cum cæteris, quæ mihi diſplicent in Chriſtianis, hoc eſt, quod conſummationem ſeculi iſtius futuram dicunt, & poſt conſummationem omnes, qui ab initio ſeculi fuerunt, homines, in iſto corpore reſurrecturos, carnémque hanc incorruptibilem recepturos & immortalem, atque ita in perpetuum victuros, ſicque eorum, quæ in corpore geſſerunt, præmia percepturos: eum etiam, qui miſeretur pauperi, fœnerari Deo: & qui diſpergit in pauperes & inopes, in cælo ſibi theſauros reponere, & centuplicata, quæ erogauerit, in regeneratione cum æterna vita à Chriſto eſſe reddenda. Quæ omnia cùm dicuntur, deceptio, & irriſio, & fabula mihi videntur. Epiſcopus autem Syneſius aſſeuerabat omnia Chriſtianorum vera eſſe, nihilque omnino habere falſum, vel veritati contrarium, idque multis documentis aſſerebat, & perſuadere illi nitebatur. Poſt multum vero temporis, cùm illum induxiſſet Chriſtianum fieri, baptizauit ipſum, & filios eius, cunctoſque domeſticos illius. Cæterùm non multo poſtea quàm baptizatus fuerat, dedit Epiſcopo auri tria centenaria in vſum pauperum, dicens: Accipe aurum iſtud, & diſtribue illud pauperibus, & fac mihi cautionem manu tua, quod Chriſtus mihi ipſum reddet in futuro ſeculo. Qui ſuſcepto auro, promptè illi, vt petebat, cautionem fecit. Vixit itaque poſt baptiſmum annos aliquot philoſophus, ac tandem infirmatus eſt ad mortem. Cùm vero morti proximus eſſet, dixit filiis ſuis: Quando curabitis funus meum, chartam iſtam in meis manibus ponite, & me cum illa ſepelite. Mortuo autem illo, fecerunt filij, ſicut eis ipſe præceperat, ſepelierúntque eum cum chirographo. Tertia vero poſt ſepulturam die, apparuit epiſcopo Synetio nocte quieſcenti, dicens: Veni ad ſepulcrum, vbi iaceo, & accipe chirographum tuum; accepi enim debitum, ſatisfactúmque mihi eſt, atque vt certior eius rei fias, propria mea ſubſcripſi manu. Ignorabat autem Epiſcopus, quod chirographum illud conſepeliſſent ei. Manè autem facto, accerſitis filiis eius, dixit: Num aliquid cum patre veſtro in monumento poſuiſtis? Illi putantes, quod eos de pecuniis interrogaret, dixerunt ei: Nihil, Domine, præter pannos conſuetos. Quid igitur? Nunquid vel chartam aliquam conſepeliſtis ei? Tunc recordati illi (ignorabant enim, quod de chirographo diceret) dixerunt ei: Ita ſanè, Domine: Chartam enim quandam moriens dedit nobis, & ait: Quando ſepelieris me, chartam iſtam mihi in manibus date, nullo penitus ſciente. Tunc dixit illis Epiſpopus ſomnium, quod nocte illa viderat; ſumenſque illos, cum clericis

ſuum angelum deputaret; quanta putem mihi reſtitui, ſi in præceptis eius totis viribus permanens, plura ſtuduero de pluribus erogare? Vide etiam ſequentia capita.

19. BEDA libro tertio Anglicanæ hiſtoriæ, capite ſexto: Huius antiſtitis Aidani doctrina rex Oſwald cum ea, cui præerat gente Anglorum, inſtituitur: & non ſolum incognita progenitoribus ſuis regna cœlorum ſperare didicit, ſed & regna terrarum, pluſquam vllus maiorum ſuorum, ab eodem vno Deo, qui fecit cœlum & terram, conſecutus eſt. Denique omnes nationes & prouincias Britanniæ, quæ in quatuor linguas, id eſt, Britonum, Pictorum, Scotorum, & Anglorum diuiſæ ſunt, in ditione accepit. Quo regni culmine ſublimatus, nihilominus (quod mirum dictu eſt) pauperibus & peregrinis ſemper humilis, benignus, & largus fuit. Denique fertur, quòd tempore quodam, cùm die ſancto Paſchæ cum prætato Epiſcopo concediſſet ad prandium, poſitúſque eſſet in menſa coram eo diſcus argenteus, regalibus epulis refertus, iámque eſſent manus ad panem benedicendum miſſuri, intrauit ſubitò miniſter ipſius, cui ſuſcipiendorum inopum erat cura delegata, & indicauit regi, quia multitudo pauperum vndecunque adueniens maxima, per plateas ſederet, poſtulans aliquid eleemoſynæ à rege. Qui mox dapes ſibimet appoſitas deferri pauperibus iuſſit: ſed & diſcum confringi, atque eiſdem minutatim diuidi præcepit. Quo viſo pontifex, qui aſſidebat, delectatus tali facto pietatis, apprehendit dexteram eius, & ait: Nunquam inueteraſcat hæc manus. Quod & ita iuxta votum benedictionis eius prouenit. Nam cùm interfecto illo in pugna, manus cum brachio à cętero eſſent corpore reſectæ, contigit vt hactenus incorruptæ perdurent. Denique in vrbe Regia, quæ à Regina quadam nomine Debba cognominatur, loculo incluſę argenteo, in Eccleſia ſancti Petri ſeruantur, ac digno à cunctis honore venerantur..

Regis Oſwaldi miſericordia in pauperes.

Manus incorruptæ manent.

20. LVCÆ decimonono: Et ingreſſus, perambulabat Iericho. Et ecce vir nomine Zachæus: & hic princeps erat publicanorum, & ipſe diues: &c. Stans autem Zachæus, dixit ad Dominum: Ecce dimidium bonorum meorum, Domine, do pauperibus: & ſi quid aliquem defraudaui, reddo quadruplum. Ait Ieſus ad eum: Quia hodie ſalus domui huic facta eſt: eô quòd & ipſe filius ſit Abrahæ.

21. ACTORVM nono: In Ioppe autem fuit quædam diſcipula, nomine Tabitha, quæ interpretata dicitur Dorcas. Hæc erat plena operibus bonis, & eleemoſynis, quas faciebat. Factum eſt autem in diebus illis, vt infirmata moreretur. Quam cùm lauiſſent, poſuerunt eam in cœnaculo. Cùm autem propè eſſet Lydda ad Ioppen, diſcipuli audientes quia Petrus eſſet in ea, miſerunt duos viros ad eum, rogantes: Ne pigriteris venire vſque ad nos. Exurgens autem Petrus venit cum illis. Et cùm aduenisſet, duxerunt illum in cœnaculum: & circumſteterunt illum omnes viduæ flentes, & oſtendentes ei tunicas, & veſtes, quas faciebat illis Dorcas. Eiectis autem omnibus foras: Petrus ponens genua orauit: & conuerſus ad corpus, dixit: Tabitha, ſurge. At illa aperuit oculos ſuos: & viſo Petro, reſedit. Dans autem illi manum, erexit eam. Et cùm vocaſſet ſanctos, & viduas, aſſignauit eam viuam.

22. IN Prato ſpirituali Sophronij Archiepiſcopi Ieroſolymorum, capite centeſimo ſeptuageſimoquinto: Narrauit nobis quidam patrum de Zenone Imperatore, dicens: quòd mulierem quandam in filia ipſius iniuriosè tractauerit. Hæc autem vocabat in templo Dominæ noſtræ ſanctæ Dei genitricis, orans eam & deprecans, & cum lacrymis dicens: Vindica me de Zenone imperatore. Cùm ergò multis diebus hoc facere, apparuit ei ſancta Dei genitrix, dicens: Crede mihi, mulier, vltionem tuam ſæpè facere volui, ſed manus eius prohibet me. Erat enim valdè miſericors, & eleemoſynas faciens.

Huius libelli meminit Damaſcenus lib. 1 de imagin. & Synodus 2. Nicena actione 4. & plures alij.

Zeno Imperator eleemoſynarius.

23. CAPITE centeſimo octogeſimoquinto: Cùm in Samo inſula eſſemus, narrabat nobis venerabilis pauperum cultrix Maria mater domini Pauli candidati, dicens: Cùm eſſem in ciuitate Niſibe, erat ibi Chriſtiana mulier, virum habens gentilem. Erant autem pauperes, habebant tamen quinquaginta numiſmata. Die verò quadam ait vir vxori ſuę: Demus hęc numiſmata fœneratori, vt aliquod ſolatium ex eis capiamus: ea enim ſingulatim conſumimus, & deficiunt. Reſpondens autem illa bona vxor, ait viro: Si placet ea fœnerari, veni, demus illa ſub fœnore Deo Chriſtianorum. Dicit ei vir eius: Et vbi eſt Deus Chriſtianorum, vt demus ei? Ait illa: Ego tibi ipſum oſtendam. Si enim huic dederis illa, non ſolùm non illa perdes, ſed & vſuras tibi perſoluet, & capitale duplum reddet. Qui ait illi: Eamus, oſtende mihi illum, & demus ei. Illa vero aſſumens virum ſuum, duxit in ſanctam Eccleſiam: habet autem eccleſia illa quinque magnas ianuas. Cùm ergo induxiſſet illum in eccleſiæ porticum, oſtendit ei pauperes, dicens: Iſtis ſi præbueris, Deus Chriſtianorum ipſa accipit: iſti enim omnes ſui ſunt. Qui mox cum gaudio numiſmata cœpit erogare pauperibus. Reuerſique ſunt in domum ſuam. Cùm verò poſt menſes tres neceſſitate ſumptuum anguſtarentur, ait vir vxori ſuæ: Soror, nihil, vt video, daturus eſt nobis Deus Chriſtianorum ex debito illo, & nunc anguſtamur inopia. Reſpondit mulier, & ait illi: Profecto dabit: Vade vbi illa dediſti, & exibebit ea tibi cum omni alacritate. Quo audito, ille curtens abiit in ſanctam eccleſiam, veniénſque in loco, vbi erogauerat numiſmata pauperibus, & circuiens totam eccleſiam, neminem vidit, qui ſibi debitum redderet, niſi ſolos pauperes denuo ſedentes. Cùm ergo cogitaret in ſeipſo, cui diceret aliquid, vel à quo exigeret, adſpexit ante pedes ſuos in marmore iacere numiſma vnum ex illis, quæ pauperibus ipſe erogarat: inclinánſque ſe, & accipiens illud, abiit in domum ſuam, & ait coniugi ſuæ: Ecce profectus ſum in Eccleſiam, & crede mihi, mulier, quia Deum Chriſtianorum non vidi, vt dixiſti: nullúſque mihi aliquid dedit, niſi quod hoc numiſma ibi poſitum vidi, vbi ego prius erogaueram. Tunc ait ad eum mulier illa mirabilis: Ipſe eſt, qui hoc tibi inuiſibiliter pręſtitit: Ille enim inuiſibili poteſtate manus ſuæ diſponit hunc mundum. Sed vade, domine mi, eme nobis aliquid, vt comedamus hodie, rurſúſque ipſe prouidebit nobis. Abiit ille, & emit ſibi panem, & vinum, & piſcem,

Feſtiua hoſtoria de iis, qui fœnori dederãt pecuniã ſuam Deo Chriſtianorum.

ſcem, & veniens domum, dedit vxori. Quæ accipiens piſcem, cœpit ipſos purgare, exenterántſque illum, inuenit in viſceribus eius lapidem valdè mirabilem, ita vt miraretur mulier illius pulchritudinem. Non tamen ſciebat quid eſſet. Seruatum autem oſtendit reuertenti viro, dicens: Ecce hunc lapidem in pisce reperi. Videns autem & ipſe miratus eſt quidem ipſius pulchritudinem, ignorabat tamen, quid eſſet. Cùm autem comediſſet, ait vxori: Da mihi lapidem, vt vadam, & vendam illum, ſi quid fortaſſis pretij de illo accipere contingat. Neque enim, vt dixi, nouerat & ipſe, quid eſſet, vtpotè ſimplex & rudis. Tulit itaque lapidem, & abiit ad trapezitam, cuius erat proprium talia emere, & vendere, inuenítque illum iam clauſis omnibus egredientem (ad veſperum enim iam dies erat) & ait illi: Vis emere hunc lapidem? Ille verò conſiderans lapidem, dixit ei: Quid vis, vt tibi pro eo ſoluam? Ait autem ille: Da quicquid vis. Ad quem ipſe: Accipe, inquit, quinque numiſmata. Putans autem venditor quia illuderet ſibi, dicit ei: Et tantum vis pro illo perſoluere? Exiſtimans trapezita, quòd ita ille per ironiam loqueretur, ait ipſi: Accipe decem pro eo numiſmata. Venditor iterum ſe irrideri arbitrans, tacuit. Dicit illi trapezita: Viginti numiſmata accipe. Ille autem tacebat, nihil reſpondens. cùm verò ad triginta, quadraginta, & quinquaginta numiſmata emptor aſcenderet, & ſe daturum ea iuramento affirmaret, cœpit ille amplius lapidem æſtimare: paulatim verò emptor aſcendens, vſque ad trecenta numiſmata peruenit, deditque illa vendenti. Ipſe igitur, dato lapide, acceptáque pecunia, venit ad vxorem ſuam gaudens. Quæ cùm videret illum exultantem, dixit: Quanti illum vendidiſti? Putabat autem, quòd illum quinque, vel decem minutis vendidiſſet. Tunc ille trecenta numiſmata proferens, dedit illa vxori ſuæ, dicens, tanto ſe illum vendidiſſe. Illa verò ſummam diuinæ bonitatis clementiam admirans, dixit ei: Ecce Deus Chriſtianorum qualis eſt, quàm bonus, quàm gratus, quàm diues. Vides quia non ſolùm quinquaginta numiſmata tibi reddidit, quæ tu illi mutuáſti, ſed paucis diebus ipſa tibi ſextuplicata reſtituit? Agnoſce igitur, quia non eſt Deus alius, neque in terra, neque in cælo, niſi ipſe ſolus. Ille verò miraculo admonitus, cùm experimento didiciſſet & ipſe veritatem, effectus eſt repentè Chriſtianus, & glorificauit Deum, & Saluatorem noſtrum Chriſtum cum Patre & Spiritu ſancto, plurimas referens gratias prudentiſſimæ vxori ſuæ, per quam vera Dei notitia ipſi in veritate conceſſa eſt.

Pulchra hiſtoria de Philoſopho, qui chirographum ab Epiſcopo poſtulauit, quo teſtaretur retributionem futurã eleemoſynarũ in vita æterna.

24. CAPITE centeſimo nonageſimoquinto Prati ſpiritualis: Cùm Alexandriæ eſſemus, Leontius Apameenſis, vir religioſus, ac fideliſſimus, venit ex Pentapoli, multis enim iam annis Cyrene moratus fuerat. Venit autem diebus Eulogij ſancti Alexandrini Patriarchæ, eiuſdem Cyrenenſis vrbis futurus Epiſcopus. Cúmque in familiari colloquio eſſemus, narrauit nobis, dicens: Fuit temporibus Theophili beatiſſimi Patriarchæ Alexandrini, Cyrene Epiſcopus Syneſius Philoſophus. Qui cùm veniſſet Cirenen, reperit illic philoſophum quendam, Euagrium nomine, qui ſodalis ſuus in ſtudiis liberalibus fuerat, amicum ſibi chariſſimum, ſed religione gentilem, & cultura idolorum maximè deditum. Eum Epiſcopus Syneſius ab idololatria transferre ad culturam Chriſti ſatagebat, curámque ingentem eius rei ſibi aſſumpterat pro charitate, quam erga ipſum à principio habuerat. Ille vero minimè id patiebatur, neque illius doctrinam admittere volebat. Epiſcopus tamen, præ nimio ad illum amore, ne ſic quidem tædio victus deſiſtebat diebus illum ſingulis hortari, & inſtruere, ac inducere, vt Chriſto crederet, ipſiúſque ſacramenta ſuſciperet. Cúmque illi quotidie iſta monita dare perſiſteret, dixit ad eum ſemel Philoſophus: Verè, mi Domine Epiſcope, cum cæteris, quæ mihi diſplicent in Chriſtianis, hoc eſt, quod conſummationem ſeculi iſtius futuram dicunt, & poſt conſummationem omnes, qui ab initio ſeculi fuerunt, homines, in iſto corpore reſurrecturos, carnémque hanc incorruptibilem recepturos & immortalem, atque ita in perpetuum victuros, ſicque eorum, quæ in corpore geſſerunt, præmia percepturos: eum etiam, qui miſeretur pauperi, fœnerari Deo: & qui diſpergit in pauperes & inopes, in cælo ſibi theſauros reponere, & centuplicata, quæ erogauerit, in regeneratione cum æterna vita à Chriſto eſſe reddenda. Quæ omnia cùm dicuntur, deceptio, & irriſio, & fabula mihi videntur. Epiſcopus autem Syneſius aſſeuerabat omnia Chriſtianorum vera eſſe, nihilque omnino habere falſum, vel veritati contrarium, idque multis documentis aſſerebat, & perſuadere illi nitebatur. Poſt multum vero temporis, cùm illum induxiſſet Chriſtianum fieri, baptizauit ipſum, & filios eius, cunctoſque domeſticos illius. Cæterùm non multo poſtea quàm baptizatus fuerat, dedit Epiſcopo auri tria centenaria in vſum pauperum, dicens: Accipe aurum iſtud, & diſtribue illud pauperibus, & fac mihi cautionem manu tua, quod Chriſtus mihi ipſum reddet in futuro ſeculo. Qui ſuſcepto auro, promptè illi, vt petebat, cautionem fecit. Vixit itaque poſt baptiſmum annos aliquot philoſophus, ac tandem infirmatus eſt ad mortem. Cùm vero morti proximus eſſet, dixit filiis ſuis: Quando curabitis funus meum, chartam iſtam in meis manibus ponite, & me cum illa ſepelite. Mortuo autem illo, fecerunt filij, ſicut eis ipſe præceperat, ſepelierúntque eum cum chirographo. Tertia vero poſt ſepulturam die, apparuit epiſcopo Synetio nocte quieſcenti, dicens: Veni ad ſepulcrum, vbi iaceo, & accipe chirographum tuum; accepi enim debitum, ſatisfactúmque mihi eſt, atque vt certior eius rei fias, propria mea ſubſcripſi manu. Ignorabat autem Epiſcopus, quod chirographum illud conſepeliſſent ei. Manè autem facto, accerſitis filiis eius, dixit: Num aliquid cum patre veſtro in monumento poſuiſtis? Illi putantes, quod eos de pecuniis interrogaret, dixerunt ei: Nihil, Domine, præter pannos conſuetos. Quid igitur? Nunquid vel chartam aliquam conſepeliſtis ei? Tunc recordati illi (ignorabant enim, quod de chirographo diceret) dixerunt ei: Ita ſanè, Domine: Chartam enim quandam moriens dedit nobis, & ait: Quando ſepelieris me, chartam iſtam mihi in manibus date, nullo penitus ſciente. Tunc dixit illis Epiſpopus ſomnium, quod nocte illa viderat: ſumenſque illos, cum clericis

ac primarijs ciuitatis acceſſit ad philoſophi tumulum. Quò aperto, inuenerunt iacentem philoſophum, chyrographúmque manu Epiſcopi conſcriptum, ſuis manibus tenentem. Accipientes autem chirographum ex illius manibus, aperuerunt, inuenerúntque in eo nouiter manu philoſophi ſubſcriptum ita: Ego Euagrius philoſophus tibi ſanctiſſimo Domino Syneſio Epiſcopo ſalutem: Accepi debitum in his literis manu tua conſcriptum, ſatisfactúmque mihi eſt, & nullum contra te habeo ius propter aurum, quod dedi tibi, & per te Chriſto Deo & Saluatori noſtro. Qui verò conuenerant, hoc videntes obſtupuerunt, & per multas horas clamauerunt, Kyrie eleyſon, glorificantes Deum, qui facit mirabilia, talémque, ac tantam promiſſionum ſuarum euidentiam dat ſeruis ſuis. Aſſerebat autem & hoc idem dominus Leontius, cautionem illam manu philoſophi ſubſcriptam, ſeruari vſque hodie, atque in ſacratio ſanctæ Cyrenenſis Eccleſiæ cuſtoditi, & quicunque ſacrarij cuſtos ingrederetur, hanc illi cum cæteris vaſis ſacris aſſignari cuſtodiendam cum omni diligentia, atque eum deinceps ſucceſſori ſuo integram illam, inuiolatámque reconſignare.

25. ET capite ducenteſimoprimo: Narrauit quidam patrum, dicens: Aſcendi aliquando Conſtantinopolim, cuiuſdam neceſſitatis gratia: cúmque in Eccleſia ſederem, ingreſſus eſt quidam ſecularis, maximè illuſtris atque fideliſſimus. Is cùm adſpexiſſet me, accedens ſalutauit cum omni charitatis officio. Et poſt ſalutationem ſedit iuxta me, & cœpit interrogare de his, quæ pertinent ad animæ ſalutem. Cúmque ego illi dicerem, quòd his, qui titè terrena diſponunt, cæleſtia quoque donantur: Bene, inquit, pater dixiſti. Nam verè beatus eſt, qui ſpem ſuam in Deum ponit, & ſeipſum totum committit Deo. Et dicebat. Ego filius fui cuiuſdam ſeculatis gloria clariſſimi. Erat autem ipſe pater meus eleemoſynis maximè deditus, & plurima pauperibus diſtribuebat. Die ergo quadam vocauit me, & oſtendit mihi omnes pecunias, dicens: Fili, quid tibi gratius eſt, vt dimittam tibi pecunias iſtas, an Chriſtum curatorem tuum? Ego, cùm placerent mihi, quæ faciebat, reſpondi, me Chriſtum mâlle: iſta enim omnia prætereunt, & hodie ſunt, & cras non erunt, Chriſtus autem manet in æternum. Quod ille cùm audiſſet, omnia iam liberè, & larga manu pauperibus erogabat, ita vt moriens pauca admodum mihi relinqueret. Ego autem iam pauper effectus, humilis procedebam, ſpem meam habens in Chriſtum, cui me ille reliquerat. Erat autem alius quidam dives valdè & primarius, habens vxorem fidelem Chriſto, & timentem Dominum: habebat autem & filiam vnicam. Dixi ergò illa viro ſuo. Hanc ſolam habemus filiam, tantaque bona nobis largitus eſt Deus, cuius ergò rei indiget? Si quæſierimus dare illam alicui primariot & diuiti, qui non ſit bonis moribus, affliget eam ſemper. Quæramus illi virum humilem, & timentem Dominum, qui ſecundùm Deum illam diligat, & foueat. Qui dixit illi: Rectè dixiſti. Perge ergò in Eccleſiam, & ora intentiſſimè, atque illic reſide, & qui primus ingreſſus fuerit, hic illi à Domino miſſus eſt ſponſus. Fecit igitur, vt iuſſerat vir eius. Cumque orâſſet & ſederet, ingreſſus ſum ego primus. Mittens ergò illa ſeruum ſuum, continuò acceſſit me, cœpitque interrogare, dicens: Vnde es? Ego autem dixi illi: Ex hac ciuitate ſum talis filius. Dixit autem mihi: Filius eleemoſynarij? Et dixi: Ita, illius ſum filius. Tunc ait mihi: Habes vxorem? Et dixi, Non. Narrauitque illi, quę mihi dixerat pater meus, & quæ ego reſponderam ipſi. Illa verò glorificans Dominum, ait: Ecce bonus curator tuus miſit tibi vxorem, & pecunias, vt vtaris vtriſque cum timore Dei. Deditque mihi filiam ſuam & pecunias. Ego autem oro, vt patris mei viam vſque in finem teneam.

Filius eleemoſynarij ad paupertatem redactus, quo modo diuina prouidentia diues effectus ſit.

26. LVCÆ octauo: Et factum eſt deinceps, & ipſe iter faciebat per ciuitates, & caſtella prædicans, & euangelizans regnum Dei: & duodecim cum illo, & mulieres aliquæ, quæ erant curatæ à ſpiritibus mãlignis, & infirmitatibus: Maria, quæ vocatur Magdalene, de qua ſeptem dæmonia exierant, & Ioanna vxor Chuſæ procuratoris Herodis, & Suſanna, & aliæ multæ, quæ miniſtrabant ei de facultatibus ſuis.

27. ET capite decimo: Factum eſt autem, dum irent, & ipſe intrauit in quoddam caſtellum: & mulier quædam Martha nomine, excepit illum in domum ſuam, &c.

28. IOANNIS duodecimo: Ieſus ergo ante ſex dies Paſchæ venit Bethaniam, vbi Lazarus fuerat mortuus, quem ſuſcitauit Ieſus. Fecerunt autem ei cœnam ibi: & Martha miniſtrabat, Lazarus verò vnus erat ex diſcumbentibus cum eo.

29. TERTII Regum decimoſeptimo: Factus eſt ergo ſermo Domini ad eum (*Eliam,*) dicens: Surge, & vade in Sarepta Sidoniorum, & manebis ibi: præcepi enim ibi mulieri viduæ vt paſcat te. Surrexit, & abiit in Sareptha. Cúmque veniſſet ad portam ciuitatis, apparuit ei mulier vidua colligens ligna, & vocauit eam, dixítque ei: Da mihi paululum aquæ in vaſe, vt bibam, Cúmque illa pergeret vt afferret, clamauit poſt tergum eius, dicens: Affer mihi, obſecro, & buccellam panis in manu tua. Quæ reſpondit: Viuit Dominus Deus tuus, quia non habeo panem, niſi quantum pugillus capere poteſt farinæ in hydria, & paululum olei in lecytho: en colligo duo ligna vt ingrediar & faciam illum mihi & filio meo, vt comedamus, & moriamur. Ad quam Elias ait: Noli timere, ſed vade, & fac ſicut dixiſti: veruntamen mihi primùm fac de ipſa farinula ſubcineritium panem paruulum, & affer ad me: tibi autem & filio tuo facies poſtea. Hęc autem dicit Dominus Deus Iſraël: Hydria farinę non deficiet, nec lecythus olei minuetur vſque ad diem, in qua Dominus daturus eſt pluuiam ſuper faciem terrę. Quæ abiit, & fecit iuxta verbum Eliæ: & comedit ipſe, & illa, & domus eius: & ex illa die hydria farinę non defecit, & lecythus olei non eſt imminutus, iuxta verbum Domini, quod locutus fuerat in manu Elię, &c. Et poſt pauca: Et exaudiuit Dominus vocem Elię: & reuerſa eſt anima pueri intra eum, & reuixit. Tulítque Elias puerum, & depoſuit eum de cœnaculo in inferiorem domum, & tradidit matri ſuę, & ait illi: En viuit filius tuus.

30. QVARTI Regum quarto: Facta eſt autem quędam dies, & tranſibat Eliſeus per Sunam: erat autem ibi mulier magna, quę tenuit eum vt comederet panem: cúmque frequenter

inde transiret, diuertebat ad eam vt comederet panem. Quę dixit ad virum suum: Animaduerto quòd vir Dei sanctus est ille, qui transit per nos frequentes. Faciamus ergò ei cœnaculum paruum, & ponamus ei in eo lectulum, & mensam, & sellam, & candelabrum, vt cùm venerit ad nos, maneat ibi, &c. Et concepit mulier, & peperit filium in tempore, & in ora eadem, qua dixerat Elisæus. Creuit autem puer. Et cùm esset quædam dies, & egressus illet ad patrem suum, ad messores, ait patri suo: Caput meum doleo, caput meum doleo. At ille dixit puero: Tolle, & duc eum ad matrem suam. Qui cùm tulisset, & duxisset eum ad matrem suam, posuit eum illa super genua sua vsque ad meridiem, & mortuus est. Ascendit autem, & collocauit eum super lectulum hominis Dei, & clausit ostium: & egressa, vocauit virum suum, &c. Ingressusque (*Elisæus*) clausit ostium super se & super puerum: & orauit ad Dominum. Et ascendit, & incubuit super puerum: posuitque os suum super os eius, & oculos suos super oculos eius, & manus suas super manus eius: & incuruauit se super eum, & calefacta est caro pueri. At ille reuersus, deambulabat in domo, semel huc atque illuc: & ascendit, & incubuit super eum: & oscitauit puer septies, aperuitque oculos. At ille vocauit Giezi, & dixit ei: Voca Sunamitidem hanc. Quę vocata, ingressa est ad eum. Qui ait: Tolle filium tuum.

31. AMBROSIVS libro secundo Officiorum, capite vigesimooctauo: Hoc maximum incentiuum misericordiæ, vt compatiamur alienis calamitatibus, necessitates aliorum: quantum possumus, subuenimus, & plus interdum quàm possumus. Melius est enim pro misericordia causas præstare, vel inuidiam perpeti, quàm prętendere inclementiam: vt nos aliquando in inuidiam incidimus, qui confregerimus vasa mystica, vt captiuos redimeremus: quod Arianis displicere poterat, nec tam factum displicere, quàm vt esset quod in nobis reprehenderent. Huic muneri proficere debuit aurum redemptoris, vt redimeret periclitantes. Agnosco infusum auro sanguinem Christi, non solùm irritasse, verùm etiam diuinæ operationis impetisse virtutem redemptionis munere. Tale aurum sanctus martyr Laurentius Domino reseruauit, à quo cùm quęrerentur thesauri Ecclesię, promisit demonstraturum se. Sequenti die pauperes produxit. Interrogatus vbi essent thesauri, quos promiserat, ostendit pauperes, dicens: Hi sunt thesauri Ecclesiæ: & verè thesauri, in quibus Christus est, in quibus Christi fides est. Denique Apostolus ait: Habemus thesaurum in vasis fictilibus. Quos meliores thesauros habet Christus, quam eos in quibus se esse dixit? Sic enim scriptum est: Esurijt, & dedistis mihi manducare: sitiui, & dedistis mihi bibere: hospes eram, & collegistis me. Et infra: Quod enim vni horum fecistis, mihi fecistis. Quos meliores Iesus habet thesauros, quàm eos in quibus amat videri? Hos thesauros demonstrauit Laurentius, & vicit, quòd eos nec persecutor potuit auferre. Itaque Ioachim qui aurum in obsidione seruabat, nec dispensabat alimoniæ comparandæ; & aurum vidit diripi, & se in captiuitatem perduci. Laurentius, qui aurum Ecclesiæ maluit erogare pauperibus, quàm persecutori reseruare, pro singulari interpretationis viuacitate sacram martyrij accepit coronam.

Laurentius martyr ecclesię thesauros in persecutione pauperibus distribuit.

2. Cor. 4.

Matth. 25.

4 Reg. 25.

2. Paral. 36.

31. PSALMO centesimo vndecimo, vt in textu.

32. CHRYSOSTOMVS homilia quinquagesimaquinta in Genesim, vt supra in homilia trigesimaquarta ad populum Antiochenum, testimonio vigesimonono, quæstione præcedenti.

XIII.

Quid est Misericordia?

A EST, sicut[a] Augustinus affirmat, alienæ miseriæ quædam in nostro corde compassio, qua vtique, si possimus, subuenire compellimur. Quod misericordiæ nomen pro eleemosyna dici & accipi persæpè solet. *Omnis autem misericordia*, teste diuina[b] scriptura, *faciet locum vnicuique secundùm meritum operum suorum.*

a Lib 9 de Ciuitat. Dei ca. 5. Isidorus de summo bono lib. 3. ca. 64. Grego. Nyssen. in lib. de beatitudinibus.

b Eccli. 16. b

B Hanc sæpè & mirificè commendat[c] Chrysostomus, nec dubitat alicubi dicere, [d] Misericordia est salutis præsidium, fidei ornamentum, propitiatio peccatorum: hæc est quæ iustos probat, sanctos roborat, Dei cultores ostentat. Quinetiam, si Ambrosio[e] credimus, omnis summa disciplinæ Christianæ in misericordia & pietate est.

c Homil. 32 in epistol. ad Hebr. homil. 9. de pœnit. 53. in Matth. & 36. ad populum Antiochenum.

d Chrysostom. hom. de misericordia & duabus viduis.

e In epistol. 1. ad Timot. cap. 4. Vide eundem in cap. 3. Lucæ.

TESTIMONIA.

Misericordia quid sit.

1. AVGVSTINVS libro nono de ciuitate Dei, capite quinto: Quid est autem misericordia, nisi alienæ miseriæ quædam in nostro corde compassio, qua vtique, si possimus, subuenire compellimur? Seruit autem motus iste rationi, quando ita præbetur misericordia, vt iustitia conseruetur: siue cùm indigenti tribuitur, siue cùm ignoscitur pœnitenti.

Aburentes diuitis.

2. ISIDORVS libro tertio de ſummo bono, capite ſexageſimoquarto: Grauiter in Deum delinquunt, qui diuitijs à Deo conceſſis, non in rebus ſalutaribus, ſed in vſibus prauis vtuntur. Neſciunt impartire pauperibus, oppreſſis ſubuenire deſpiciunt: & inde magis augent delicta, vnde redimere debuerunt. Hoc habet tantum bonum poſſeſſio præſentium rerum, ſi vitam reficiat miſerorum. Præter hoc, tentatio eſt mundi lucrum, tantóque maiora ſupplicia in futurum dabunt, quanto & ipſa maiora

Sapient. 6. ſunt. Potentes enim potenter tormenta patientur. Terrena omnia ſeruando amittimus, largiendo ſeruamus. Patrimonium enim retentum perit, manet autem erogatum. Diu enim cum rebus noſtris durare non poſſumus, quia aut nos illas moriendo deſerimus, aut illæ nos viuentes deſerunt. Pro diuerſitate vſus, alij de rebus mundanis pereunt, quas cupidius rapiunt: alij verò ſaluantur, dum in eorum pulchritudine conditoris pulcherrimam prouidentiam laudantes mirantur, vel dum pro miſericordiæ operibus ex eis cœleſtia bona mercantur. Miſericordia à compatiendo alienæ miſeriæ vocabulum ſortita eſt. Nullus autem in alio miſericors eſſe poteſt, qui prauè viuendo in ſe miſericors non eſt. Quid enim ſibi nequam eſt, cui bonus erit? Nulla ſcelera eleemoſynis poſſe redimi, ſi in peccatis voluntariè quis permanſerit. Tunc autem fructus eleemoſynarum indulgentiam conſequitur, quando abſceleratum opere definitur. Verum eſt quòd peccata omnia miſericordiæ operibus expurgantur, ſed ſi iam caueat peccare, qui miſericordiam impartitur. Cæterùm nulla eſt delicti venia, quando ſic procedit miſericordia, vt eam ſequantur peccata. Non eſt eleemoſyna, quæ gloriæ magis cauſa, quàm miſericordiæ impartitur intuitu. Quali intentione ab vnoquoque largitur, taliter & apud Deum recipitur. Qui ergo hîc de bono opere laudem præſentem appetit, ipſam perdit, & gloriam mercedis in futuro non recipit. Dum cauſa iactantiæ pauper paſcitur, etiam ipſum miſericordiæ opus in peccatum conuertitur. In tantùm eleemoſynarum opera peccata extinguunt, atque intantùm ad regnum ſeculi futuri proficiunt, vt etiam iudex cœleſtis in futuro iudicio veniens, in dextera conſiſtentibus dicat: Eſurini, & dediſtis mihi manducare: ſitiui, & dediſtis mihi bibere: hoſpes eram, & collegiſtis me: nudus eram, & cooperuiſtis me. Quibus etiam benè promittit, dicens: Venite benedicti patris mei, percipite præparatum vobis regnum. His autem quos nulla præcedentia eleemoſynarum facta ſequuntur, æterni iudicis voce ſic dicitur: Eſurijui enim, & non dediſtis mihi manducare: ſitiui, & non dediſtis mihi bibere. Quibus iuſtè dicitur: Diſcedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus eſt diabolo & angelis eius. Qui hîc miſericordiam non impertit, illic pietatis fructum non inuenit: exemplo ardentis diuitis, qui in inferno ad tenuiſſima petenda compulſus eſt, qui hîc tenuiſſima negare ſtuduit. Quid tribui ſubtilius, quid diſtrictius petere poterat? Guttam aquæ ardens petiit, qui micas panis negauit. Serò diues oculos aperuit, quando Lazarum pauperem requieſcentem vidit, quem iacentem ante ianuas videre deſpexit. Non ſolùm qui eſurienti, & ſitienti, & nudo beneficium largitatis impendit, vel ſi quid aliud indigenti largitur, ſed & qui inimicum diligit, & qui lugenti affectum compaſſionis & conſolationis impartit, aut errantem fratrem charitatiuè corrigendo, ad viam veritatis reuocat, aut in quibuſlibet neceſſitatibus conſilium dat, eleemoſynam proculdubio facit. Nam & doctrinæ vel diſciplinæ bonum, eleemoſyna eſt, & miſericordia carnali eminentior eſt. Quicunque egens poſcit, etiamſi indigentem ſe ſimulet, ex toto illi corde commiſereri oportet. Et licet ille fortaſsè falſam indigentis ſpeciem præferat, is tamen qui ſimpliciter impartit, fructum miſericordiæ non amittit. Quantumuis quis ſit egens, nullus tamen vnde tribuat indigenti, excuſationem inopiæ poteſt obtendere: quando ex præcepto Saluatoris etiam calicem aquæ frigidæ præcipiamur indigenti præbere. Nam ſi aliud non habentes, idipſum benignè tribuamus, meredem proculdubiò non amittimus. Cæterùm ſi amplius poſſumus, & egeſtate ſimulando minus largimur, non egentem, ſed Deum fallimus, cui conſcientiam noſtram abſcondere non poſſumus. Duæ ſunt eleemoſynæ: vna corporalis, ſcilicet egenti dare quicquid potueris: Altera ſpiritalis, dimittere à quo lædus extiteris. Harum prima adhibenda eſt miſeris, ſecunda malis. Erit ergo quod ſemper impertias, ſi non pecuniam, ſaltem vel gratiam. Non eſt eleemoſyna cum murmuratione præbenda, ne comitante triſtitia, merces pereat diſpenſata. Tunc autem benè tribuitur, quando cum mentis hilaritate præbetur. Vndè & Apoſtolus: Hilarem, inquit, datorem diligit Deus. Metuendum eſt itaque, ne pauper, aut cum tædio noſtra oblata ſuſcipiat, aut ne omninò prætermiſſus, mœrens triſtiſque recedat. De rapinis alienis eleemoſynam facere, non eſt officium miſerationis, ſed emolumentum magnum ſceleris. Vndè & Salomon: Qui offert, inquit, ſacrificium de rapina pauperum, tâquàm ſi quis victimet filium in conſpectu patris ſui. Qui enim iniuſtè tollit, iuſtè nunquàm diſtribuit nec benè alteri præbet, quod ab alio malè extorquet. Magnum ſcelus eſt, rem pauperum præſtare diuitibus: & de ſumptibus inopum, acquirere fauores potentum: arenti terræ aquam tollere, & flumina, quæ non indigent, irrigare. Nonnunquàm largitas diuitum prodiga, non ad vtilitatem, ſed ad elationem effunditur: comparata hypocritis, qui non ad ædificationem docent audientium, ſed ad ſuæ gloriæ exaggerandum cothurnum. Reprehenſibilis eſt ſuperflua effuſio largitatis. Nam qui modum ſeruat, auarus nulli eſt, ſed omnibus largus eſt. Diſpenſator non debet eſſe prodigus, ſed diſcretus: largiri enim debet quantum oportet, vt tenendo menſuram in vno ſufficiat pluribus.

3. GREGORIVS Nyſſenus in libro de beatitudinibus: Ac miſericordia, vt eam aliquis definitione comprehenſam interpretari & explicare poſſit, voluntaria triſtitia eſt, quæ conflatur ob incommoda aliena. Quòd ſi non plenè, quid per eam intelligatur, expreſſimus: fortitan alia ratione magis dilucidè ac planiùs explicari poſſit: Miſericordia eſt erga eos, qui ob res aliquas triſtes ac moleſtas ſeſe diſcruciant, cum dilectione coniuncta affectio. Quemadmodum enim inhumanitas & feritas ab

Eleemoſynæ quædam ſunt ſpirituales.

Simulantibus inopiã, eleemoſynæ etiam tribuendæ.

Tribuendũ pro viribus, & pro cuiuſque facultate.

Matth. 10.

Duplex eleemoſynæ genus.

Libenter & cum hilaritate præbẽda eleemoſyna.

2. Cor. 9.

Ex rapinis vel alienis rebus eleemoſynam facere.

Eccli. 34.

Nimium dare.

Miſericordia quid ſit.

Miſericordia vnde dicta ſit.

Eleemoſynæ eorum, qui in peccatis perſeuerant.

Eccli. 14.

Intẽtio bona adeſſe in eleemoſynarum largitione debet.

Eleemoſynarũ vis in die iudicij, & futura vita.

Matth. 25.

Immiſericordes quid mereantur.

Luc. 16.

odio cauſam & originem habent, ſic ex dilectione quodammodo miſericordia enaſcitur: nec alundè exiſteret, niſi ex hac. ac ſi quis plenè miſericordiæ proprietatem exquiſierit, intentionem & vehementiam inueniet diligendi affectionis cum affectu triſtitiæ commixtam. Nam participationem quidem bonorum omnes ſimiliter appetunt, & amici, & inimici: at vt incommodorum, & rerum triſtium atque acerbarum participes eſſe veniat, eorum duntaxat proprium eſt, qui dilectione tenentur. Atqui ex omnibus rebus, quæ per vitam colantur & exercentur, conſtat rem præſtantiſſimam eſſe dilectionem. Dilectionis autem intentio atque incremẽtum, miſericordia eſt. Et poſt pauca: Ergò miſericordia, vt definitio quid in oſtendit, benevolentiæ mater eſt, dilectionis pignus, vinculum omnis amicæ affectionis. Hac verò cautione atque ſecuritate, quid in vita timemus, & tutius excogitari poſſit?

Oritur ex dilectione miſericordia.

Miſericordia quid efficiat.

4. ECCLESIASTICI decimoſexto, vt in textu.

1. S CHRYSOSTOMVS homilia trigeſimaſe cunda in epiſtolam ad Hebræos: In ædificia cæleſtia ſtudeamus noſtras euacuare pecunias, nec fabris, nec ſtructoribus, nec operariis opus habebimus. Manus namque pauperum tales domos ædificant: claudi, cæci, vel debiles iſti ſunt, qui domos illas ædificant, & non mercedis. Siquidem per illos nobis & regnum cæleſte prouidetur, per illos etiam ſalutem accipimus apud Deum. Eleemoſyna quippe aduſex magna conſiſtit, & auxiliatrix eorum, qui ipſam faciunt. Amica namque Dei conſiſtit, & ſemper ei propinqua eſt: pro quib ſcunque voluerit, facilè gratiæ munus impetrat, tardùm à nobis non æſtimatur, ſi non diu patiatur inuitam. Inuitam autem patitur, cùm ex rapinis eam volumus operari. Si verò fuerit munda, magnam præſtat confidentiam tribuentibus eam, interuenit etiam pro delinquentibus. Tanta eſt eius virtus, tantáque potentia. Sed etiam vincula peccatorum ipſa diſſoluit, fugat tenebras, extinguit ignem, mortificat vermem, expellit ſtridorem dentium. Huic cum multa fiducia portæ cœli aperiuntur, & veluti regina intrante, nullus ianitorum, nullus cuſtodum, qui portis aſſiſtunt, audet dicere: Quæ tues, vel vndè? ſed omnes eam è regione ſuſcipiunt. Sic etiam miſericordia, regina namque eſt, verè regina, ſimiles faciens homines Deo. Eſtote, inquit, miſericordes, ſicut & pater veſter cæleſtis miſericors eſt. Pennata namque eſt, & valdè leuis, habens alas aureas & volatum, qui angelos ipſos decorat. Scriptum eſt enim: Pennæ tuæ, ſicut pennæ columbæ deargentatæ, & collum eius in fulgore auri. Sicut columba quædam nitens, & auro venuſtate decorata, mites & affabiles oculos habens, per cuncta peruolat: ſic & miſericordia nitet magno decore teſtitua: nihil eſt illis oculis melius. Pulcher quidem eſt pauo, ſed in illius comparatione deformis apparet. Ita enim hæc auis quædam pulchra eſt & mirabilis, ab ipſo initio per tempora cuncta perdurans, & multa diuina gloria decoratur. Virgo eſt habens alas aureas, circumſpecta per omnia, venuſtéque ſuccincta, vultum habens candidum atque manſuetum: pennata eſt, & leuis, & ſemper ante ſolum regale conſiſtit. Quando iudicamur, repentè ſubuenit, & nos à ſuppliciis liberat imminentibus, alis ſuis nos contegens. Hanc amplius deſiderat Deus, quàm ſacrificia numerota multa de illa loquitur, ſic eam diligit. Scriptum eſt enim: Viduam, & pupillum, & pauperem ſuſcipiet Dominus. Ex eius vocabulo Deus deſiderat appellari miſerator & miſericors, Deus longanimis, & multum miſericors, & verax. Miſericordia namque Dei ſuper omnem terram. Iſta eſt quæ ſalutem humano generi contulit. Si enim non miſereretur noſtri Deus, iterum prorſus cuncta perditum. Ipſa nos quippe, cùm inimici eſſemus: reconciliatos reddidit: ipſa plura bona perfecit, ipſa filio Dei perſuaſit, vt fieret ſeruus, & exinaniret ſemetipſum. Hanc igitur æmulemur, per quam nos conſtat eſſe ſaluos. Hanc diligamus, hanc pecuniis præponamus vniuerſis, & ſine pecunia vel diuitiis habeamus animam miſericordem. Nihil ita exprimit Chriſtianum, ſicut miſericordia: nihil hic & fideles & infideles ſimul admirantur, ſicut quando nos vident eleemoſynas impendere. In multis enim & nos indigemus miſericordia. Nam & ad Dominum clamamus. Secundùm magnam miſericordiam tuam miſerere noſtri. Nos ergò initium faciamus, quamquàm nos non facimus initium, quandoquidem iam nos ipſe anteceſſit, & ſuam in nobis miſericordiam reddidit manifeſtam: ſaltem poſteriores ſequamur. Si enim homines eius qui miſericors eſt, etiamſi innumera peccata commiſerit, miſerentur: multo amplius Deus. Aduerte prophetam dicentem: Ego autem ſicut oliua fructifera in domo Domini. Tales ergò efficiamur: ſicut oliua fructifera, ex omnibus partibus miſericordias germinemus. Non enim ſufficit oliuam eſſe, ſed opus eſt eam eſſe fructiferam. Sunt enim miſericordes, ſed modica per totum annum tribuentes, aut per ſingulas ſeptimanas, aut ſi quando fortè fortuna progrediuntur: iſti oliuæ quidem ſunt, ſed non fructiferæ, quinetiam aridæ: & quandoquidem miſerentur, oliuę ſunt: quoniam verò non largè, neque magnificè, non ſunt fructiferæ. Nos efficiamur oliuæ fructiferæ. Sæpiùs iam dixi, & nunc quoque dico, quoniam non menſura, vel quantitate datorum iudicatur miſericordię magnitudo, ſed ex voluntate largientis. Scitis enim illius viduæ factum. Commodum quippe eſt, hoc proferre ſemper exemplum, vt neque pauper de opere ſuo deſperet, reſpiciens ad viduam duo minuta conferentem: neque diues glorietur, cùm de magnis parua largitur. Obtulerunt quidam etiam ſetas, & pilos, & capillos, in templi conſtructionem, & ſpreti penitus non ſunt: ſed hi, ſi aurum habentes, capillorum munera deportaſſent, maledicti protinùs extitiſſent. Si verò iſtud tantùm habentes obtulerunt, acceptabiles in ſuo munere facti ſunt. Propterea & Cain culpatus eſt, non quia abiecta obtulit, ſed quia omnium quæ habebat, abiectiora obtulit Deo. Maledictus, inquit ſcriptura, qui habet meliora, & ſacrificat corrupta Deo: non abſolutè dixit, qui ſacrificat corrupta Deo: ſed qui habet, inquit, & auaritia compellente reuocatur. Si igitur quiſquam non habet, omni culpa caret, liber eſt: magis autem mercedem facilè conquirit. Quid enim duobus minutis abiectius, vel quid capillis vilius, vel quid inferius parua ſimilagine? Et tamen inuenies iſta ſimiliter

Eleemoſynæ vis in iudicando cæleſti.

Pſal. 145.

Pſal. 102.

Pſal. 50.

Pſal. 51. Oliuæ fructiferæ eſſe debemus.

Miſericordia non ſpectatur ex datorum quãtitate. Marc. 12. Luc. 21.

Exod. 35.

Genes. 4.

Luc. 21.

Miſericordia regina, ſimiles faciens homines Deo. Luc. 6.

Pſal. 67.

Miſericordię pulchritudo, & cõmendatio.

approbata, ſicut vitulos, & aurum quod diuites obtulerunt. Secundum quod quis habet, ſecundùm hoc acceptabilis efficitur, non ſecundùm quod non habet. Quantum habet manus tua, inquit, benefacite. Propterea obſecro, vt euacuemus cum alacritate ſubſtantias noſtras in pauperes: etiam ſi parua ſint quæ habemus, mercedem ſimilem conſequimur illis, qui plura videntur offerre. Vel potiùs maiorem, quàm illi, qui offerunt multitudinem talentorum. Si hæc igitur faciamus, inæſtimabiles Dei theſauros adipiſcimur: ſi tamen non ſolùm audiamus, verùm etiam faciamus: ſi non tantùm laudemus, ſed etiam ipſis operibus oſtendamus.

Eccli. 9.

Quod pauperibus uibuitur, Chriſto. Matth 25.

Eleemoſyna inter pœnitentiæ fructus annumeratur. Vis eleemoſynæ apud Deum.

2. IDEM homilia nona de pœnitentia: Age quatenam proferamus pœnitentiæ viam. Et quænam ea eſt? Eleemoſyna, regina illa virtutum, homines celerrimè ipſorum in cælorum axes adducet, aduocati optimi loco fungens. Magna res eleemoſyna, præcidit aërem, tranſit lunam, ſolis radios cædit, ad ipſum venit cœlorum culmen: ipſos pertranſiens cœlos, & angelorum populos decurrens, archangelorumque choros, & omnes ſuperiores poteſtates, ipſi aſſiſtit regali throno. Quod ex ipſa diſce ſcriptura. Cornelii, eleemoſynæ, inquit, & orationes tuæ aſcenderunt in conſpectu Dei. Tametſi multa habuetis peccata, aduocatrix eleemoſyna eſt, ne timeas. Nulla enim ſuper omnibus virtutibus huic ſeſe oppoſuerat, Chriſtum requirit, quem ipſa lucrifecit propriis in manibus baiulans. Ipſius enim Domini eſt vox: Si quis fecerit vni ex minimis his, mihi fecit. Ita ergò quotquot talia habueris peccata, eleemoſyna tua omnibus eſt grauior. Aut non intellexiſtis in Euangelio decem virginum parabolam, quod eleemoſynam non habentes, virginitati indulgentes, à nuptiis excluſæ ſunt? Abeuntes, inquiunt, emite vobis à vendentibus. Qui namque ſunt mercatores olei huius? Pauperes ad eleemoſynam ſedentes: & quanti emitur? quanti libuerit. Pretium non appono, ne obiicias inopiam. Quanti potes, tanti eme. habes denarium, eme cœlum: non quòd venale ſit cœlum, ſed quod clemens ſit Dominus. Non habes denarium, da calicem frigidæ aquæ. Inquit enim: Quicunque dederit vni ex minimis iſtis calicem aquæ frigidæ propter me, non perdet mercedem ſuam. Mercatura negociatióque cœlum eſt, atque ipſi pigritamur. Da panem, & accipe paradiſum: parua da, & magna ſuſcipe. Da mortalia, & immortalia recipe: da corruptibilia, & incorruptibilia accipe. Si celebritas adeſſet epulum habens, atque in ea ciborum abundantia, multáque patuo emerentur, num ſubſtantiam vendentes, cunctáque poſtponentes, in partem eius negociationis veniretis? Et vbi quidem corruptio, tanto ſtudio laboratis: vbi immortalis eſt negociatio, pigritatis, atque adeo conciditis. Da inopi, quamuis tu tacueris, orate pro te, reſpondebunt infinita. Eleemoſyna tua ſtãte & declinante, pretium redemptionis animæ eleemoſyna eſt. Præterea pelues & lauacra cum aqua ſunt, quo manus laues † qua veſtes, aqua: ſic & eleemoſyna, quo per eam animæ manus diluas. Ne inopiam proferas. Vidua in vltimo cœnaculo Eliam hoſpitabatur, ac paupertas non affuit impedimento, ſed eximio cum gaudio ſuſcepit eum, quare & dignos recepit fructus, & metens eleemoſynæ ſpicam le-

Actor. 10.

Peccata delent eleemoſynæ.

Matth. 25.

Ibidem.

Quanti ematur cælũ.

Matth. 10.

for. † quò veſtes ablues: ſic

Inopia non excuſat ab eleemoſyna.

3. Reg. 17.

git. Sed fortaſſe è auditor dicet, Da & mihi Eliã. Qui quæris Eliam? Dominum Eliæ do tibi, nec ipſum cibas: Eliam ſi inueneris quem eo hoſpitaberis? Chriſti Domini ſententia eſt: Quicunque vni ex minimis fecerit, mihi fecerit. Si fortè rex quempiam de populo appellauerit, atque ad ſeruos dixerit: Reddite gratias huic meo nomine quàm plures, qui me inopia laborantem nutriuit, qui mihi beneficia in tempore permulta contulit: num certatim quiſque pecunias eius omnes apprehenderit, cui rex gratias dederit? Si ergo in hominem regem tantum honoris res ipſa tribuit, cogita Chriſtum in illa die ad angelos dicentem: Hic me in terra ſuſcepit hoſpitio, hic mihi innumera contulit beneficia, hic me peregrinum exiſtentem confouit inducens. Cogita de cætero fiduciam, inter angelorum populos gaudium. Igitur cui teſtimonium Chriſtus perhibet, non fiduciam ſuper angelos habuerit? Magna igitur res eleemoſyna, fratres. Hanc amando faciamus, cui nihil æquale: potens eſt enim peccata alia delere, iudicióque propulſare. Te tacente, infinita pauperum ora gratias referunt: immo vero minus verbo aut ore neceſſe eſt, rebus ipſis clamantibus. Tam adeo exuberans, tamque magnum eſt eleemoſynæ bonum, & ipſi pigritamus & concidimus. Da panem pro poſſe: non habes panem, da denarium, da vel frigidæ aquæ calicem: atqui neque id habes, vel malis oppreſſo compatere, atque appenſam mercedem habes.

Peccata delent eleemoſynæ, & iudicium propulſant.

3. ET homilia quinquageſimatertia in Matthæum, vt ſuprà homilia trigeſimatertia in ad populum Antiochenum, teſtimonio vigeſimooctauo, quæſtione vndecima.

4. ITEM homilia trigeſimaſexta ad populum Antiochenum, vt ſuprà teſtimonio trigeſimoprimo ibidem.

5. IDEM in homilia de miſericordia & duabus mulieribus viduis: Tria ſunt, quæ in miſericordiæ opere optanda ſunt Chriſtiano, vt poſſit facere, vt velit, vt compleat. Vt poſſit, id eſt, vt ſubſtantia faciendi non deſit: vt velit, hoc eſt, voluntas adſit, qua faciat: quia ſubſtantia non deeſt, qua fiat. Tertium eſt, vt compleat, id eſt, quæ poſſit & velit, ſine dilatione perficiat. his enim tribus opus tantum, támque præclarum impletur. Nam ſunt qui poſſunt facere, ſed nolunt: ſunt qui volunt, & nõ poſſunt: ſunt & qui volunt & poſſunt, ſed differendo non faciunt. Cæterum qui poteſt facere, oret vt velit: & qui vult facere, oret vt poſſit: & qui in vtroque paratus eſt, det operam vt miſericordiam inſtanter efficiat, ne quod vult & poteſt, differendo non compleat. Eſt enim miſericordia ſalutis præſidium, fidei ornamentum, propitiatio peccatorum. Hæc eſt quæ iuſtos probat, ſanctos roborat, Dei cultores oſtentat: cuius exercitium lætum efficit Dominum, placatum exhibet Chriſtum, dum cernit ſubſidiis huiuſmodi foueri pauperem, inopem ſubleuari. Hæc miſericordia cùm à cunctis impleri præcipitur, tum maximè ab his qui ſignati ſunt, vt dent quam accipiant, tribuant quàm ſumant, donent aliis qua ipſi indigeant.

Tria in opere miſericordiæ requiruntur.

Miſericordiæ commendatio.

6. AMBROSIVS in caput quartum epiſtolæ prioris ad Timotheum, ea D. Pauli verba exponens: Pietas ad omnia vtilis eſt, &c. Si quis ergo, quia miſericordia magna res eſt, lu-

bricum tamen carnis patiatur, huiuſmodi quid fiet? ſine dubio vapulabit, quia illud oportuit fieri, & hoc minimè prætermitti. Si autem ſolum corporis habuit exercitium, perênes pœnas patietur, ſicut in Euangelio Dominus repromiſit. Omnis enim ſumma diſciplinæ noſtræ, in miſericordia & pietate eſt.

Summa diſciplinæ Chriſtianæ in miſericordia & pietate conſiſtit.

7. IDEM in Lucæ caput tertium: Singulis quoque generibus hominum conueniens tribuit ſanctus Baptiſta Ioannes reſponſum, vnum omnibus, ita: Publicanis, ne vltra præſcriptum exigant: militibus, ne calumniã faciant, nc prædam requirant. Docens idcirco ſtipendia cõſtituta militiæ, ne, dum ſumptus quæritur, prædo graſſetur. Sed hęc & alia officiorum præcepta, propria ſingulorum, miſericordiæ cõmunis eſt vſus. Idcò commune præceptum omnibus officiis, omnibus ætatibus neceſſaria, & ab omnibus deferenda. Non publicanus, non miles excipitur, non agricola vel vrbanus, diues & pauper: omnes in commune admonentur, vt conferant non habenti. Miſericordia enim plenitudo virtutum eſt. Et idcò omnibus eſt propoſita perfectè forma virtutis, ne veſtimentis alimentiſque ſuis parcant. Miſericordię tamen ipſius pro poſſibilitate conditionis humanæ mentura ſeruatur, vt non ſibi vnuſquiſque totum eripiat, ſed quod habet, cum paupere partiatur.

Miſericordia ad omnes pertinet.

ANNOTATIO.

QVANDO Scriptura ſacra, vel S. Patres ſuprà adducti, tribuunt eleemoſynis, ieiunio, aliiſque pietatis operibus vim delendi aut redimendi peccata, præſertim lethalia, (nam de venialibus nulla eſt controuerſia) aut aliquid ſimile: id accipiendum eſt & intelligendum, quatenus iis præparatur & diſponitur peccator ad remiſſionem peccatorum in Sacramento pœnitẽtię conſequendam, & amiſſam iuſtificationis gratiam recuperandam. Eſt enim hoc Sacramentum laplis poſt Baptiſmum ad ſalutem neceſſarũ, iuxta S. Tridentini Concilij ſententiam, vt nondum regeneratis ipſe Baptiſmus: Vel quatenùs per ea opera, poſt reconciliationem factam, ſatisfacimus pro peccatis, quo ad pœnam temporalem, quæ ſæpè redimenda reſtat poſt culpam remiſſam. Quod S. Thomas his verbis expreſſit: *Actus miſericordię operatur circa peccatum, vel per modum ſatisfactionis, & ſic ſequitur iuſtificationem: vel per modum prępparationis, inquantum miſericordes miſericordiam conſequuntur: & ſic etiam poteſt pręcedere iuſtificationem, vel etiam ad iuſtificationem concurrere ſimul cum aliis virtutibus requiſitis, ſecundum quod miſericordia includitur in dilectione proximi.* Et alio loco: *Per opera pietatis ille qui lubricum carnis patitur, liberatur à perditione ętcrna, inquantum per huiuſmodi opera diſponitur ad hoc, quod gratiam conſequatur per quam pœniteat: & inquantum per huiuſmodi opera ſatisfacit de lubrico carnis commiſſo. Non autem ita, quòd ſi in eo peccato perſeueret impœnitens vſq; ad mortem, per pietatis opera liberetur.* Huc pertinet B. Auguſtini doctrina in Enchiridio cap. 75. 76. 77. & in ſerm. 30. de verbis Domini, quam habes ſupra quæſt. 11. authorit. 35. 36. 37. & 38.

Sect. 14. ca. 2.

1. 2. q. 113. art. 4. ad 2.

2. 2. q. 15. art. 2. ad 3.

XIIII.

Suntne vnius generis miſericordiæ opera?

A DVPLICIS ea generis eſſe [a] inueniuntur: cùm alia ſint corporalia, alia ſpiritualia. Corporalia quidem dicta, quoniam ad corporalem miſeriam proximi ſubleuandam exercentur: Spiritualia verò, quòd in his ſaluti proximi ſpirituali bene conſulamus atque operam demus.

a Aug. lib. de moribus Eccleſiæ Cathol. cap. 27. & 28. Item in Enchirid. ca. 72. & ſerm. 103. de tempore.

B Huius multiplicis miſericordiæ clarum præbet exemplum Iob benigniſſimus, qui de ſeipſo teſtatur: [b] *Ab infantia mea creuit mecum miſeratio: et de vtero matris meæ egreſſa eſt mecum.* [c] *Oculus fui cæco, & pes claudo. Pater eram pauperum: & cauſam quam neſciebam, diligentiſſimè inueſtigabam. Conterebam molas iniqui, & de dentibus illius auferebam prædam.* Item, [d] *Foris non manſit peregrinus, oſtium meum viatori patuit.*

b Iob. 3. b cd & ibid. Gregor.

c Iob. 29. b cd.

d Iob. 31. d

TESTIMONIA.

Quia partim animo, partim corpori benè facimus, idcircò duplicia ſunt opera miſericordiæ. Corporalia.

1. A AVGVSTINVS in libro de moribus Eccleſię Catholicę, capite vigeſimoſeptimo: Homo igitur vt homini appãret, anima rationalis eſt, mortali atque terreno vtens corpore. Partim ergò corpori, partim verò animę hominis benefacit, qui hominem diligit. Ad corpus quod pertinet, medicina nominata eſt: ad animam autem, diſciplina. Sed medicinam nunc voco, quicquid omninò corporis vel tuetur, vel inſtaurat ſalutem. Ad hanc itaque pertinent non ea tantùm, quę ars eorum exhibet, qui propriè medici nominantur: ſed etiam cibus & potus, tegmen & tectum, defenſio denique omnis atque munitio, qua noſtrum corpus aduerſus etiam externos ictus caſúſque ſeruatur: nam & famet, & ſitis, & frigus, & æſtus, & quicquid extrinſecus grauiter infligitur, ſalutem, de qua nunc agitur, manere non ſinunt:

Quare illa omnia, quibus huiuſcemodi malis incommodiue reſiſtitur, qui officioſè atque humaniter præbent, miſericordes vocantur, etiam ſi ſapientes vtique adeo ſint, vt iam nullo animi dolore turbentur. Nam quis ignoret ex eo appellatam eſſe miſericordiam, quod miſerum cor faciat condolentis alieno malo? Et quis non concedat ab omni miſeria liberum eſſe debere ſapientem, cùm ſubuenit inopi, cùm eſurienti cibum præſtat, potúmque ſitienti, cùm veſtit nudum, cùm peregrinum tecto recipit, cùm oppreſſum liberat, cùm denique humanitatem ſuam vſque ad ſepulturam porrigit mortuorum? Etiamſi id faciat mente tranquilla, nullis aculeis doloris inſtinctus, ſed adductus officio bonitatis, miſericors tamen vocandus eſt. Huic enim nihil obeſt nomen, cum abſit miſeria.

Miſericordia vndè dicta.

Spiritualia miſericordiæ opera.

2. Et capite vigeſimooctauo? Quod autem attinet ad diſciplinam, per quam ipſi animo ſanitas inſtauratur, quæ ſi abſit, nihil ad depellendas miſerias ſalus ipſa corporis valet, difficillima omnino res eſt. Atque vt in corpore dicebamus, aliud eſſe morbos & vulnera curare, quod pauci homines benè facere poſſunt, aliud autem famem ſitimque ſopire, & cætera, in quibus ſubuenire hominem homini vulgo paſſim que cõceditur; ſic in animo ſunt quędam, in quibus excellentia illa, & rara magiſteria non admodum deſiderantur: vt cum hortamur & monemus, vt hæc ipſa indigentibus exhibeantur, quæ corpori exhibenda eſſe diximus. Cum enim hęc facimus, ope corpori: cum autem docemus vt fiant, diſciplina animo ſubuenimus. Sunt vero alia, quibus multimodi, variíque morbi animorum magna quadam, & prorſus ineffabili ratione ſanantur. Hæc tamen diſciplina, de qua nunc agimus, quæ animi medicina eſt, quantum in ſcripturis ipſis diuinis colligi licet, in duo diſtribuitur, coërcitionem, & inſtructionem. Coërcitio timore, inſtructio vero amore perficitur, eius dico, cui per diſciplinam ſubuenitur: nam qui ſubuenit, nihil horum duorum habet, niſi amare. Qui ergo diligit proximum, agit quantum poteſt, vt ſanus corpore, ſanúſque animo ſit: ſed cura corporis ad ſanitatem animi referenda eſt. Agit ergo his gradibus, quod ad animum pertinet, vt primo timeat, deinde diligat Deum. Hi mores ſunt optimi, per quos nobis etiam ipſa prouenit, ad quam omni ſtudio rapimur, agnitio veritatis.

Animę medicina cõërcitione & inſtructione perficitur.

Opera miſericordiæ corporalia.

3. Idem in Enchiridio ad Laurentium, capite ſeptuageſimoſecundo: Non ſolum qui dat eſurienti cibum, ſitienti potũm, nudo veſtimentum, peregrinanti hoſpitium, fugienti latibulum, ęgro vel incluſo viſitationem, captiuo redemptionem, debili ſubuectionem, cæco deductionem, triſti conſolationem, non ſano medelam, erranti viam, deliberanti conſilium,

Spiritualia.

& quod cuique neceſſarium eſt indigenti: verum etiam & qui dat veniam peccanti, eleemoſynam dat: & qui emendat verbere, in quem poteſtas datur, vel coërcet aliqua diſciplina, & tamen peccatum eius, quo ab illo læſus eſt aut offenſus, dimittit ex corde, vel orat vt ei dimittatur; non ſolum in eo quod dimittit atque orat, verum etiam in eo quod corripit, & aliqua emendatoria pœna plectit, eleemoſynam dat, quia miſericordiam præſtat. Multa enim bona præſtantur inuitis, quando eorum conſulitur vtilitati, non voluntati: quia ipſi ſibi inueniuntur eſſe inimici, amici vero eorum potius illi, quos inimicos putant, & reddunt errando mala pro bonis, cum reederet mala Chriſtianus non debeat pro malis. Multa itaque ſunt genera eleemoſynarum, quę cum facimus, adiuuamur vt dimittantur nobis peccata.

Multa bona minus præſtantur.

4. Et ſermone ducenteſimo tertio de tempore: Multa genera ſunt miſerationum, quæ cum facimus, adiuuamur vt dimittantur nobis noſtra peccata. Sed ea nihil eſt maius, qua ex corde dimittimus, quod quiſque peccauit. Non ſolum enim qui dat eſurienti cibum, ſitienti potum, nudo veſtimentum, peregrinantibus hoſpitium, & cætera huiuſmodi, verum etiam qui dat veniam peccanti, eleemoſynam dat. Et qui emendat verbere in quem poteſtas datur, vel coërcet aliqua diſciplina; & tamen peccatum eius, quo ab illo lætus aut offenſus eſt, dimittit ex corde, vel orat vt ei dimittatur: non ſolum in eo, quod dimittit atq; orat, verum etiã in eo quod corripit, & aliqua emendatoria pœna plectit, eleemoſynam dat, quia miſericordiam præſtat.

Dimittere in nos peccantibus. Matth. 5. Spiritualia opera miſericordiæ.

1. Iob trigeſimoptimo: Si negaui, quod volebant, pauperibus, & oculos viduę expectare feci. Si comedi buccellam meam ſolus, & non comedit pupillus ex ea: (Quia ab infantia mea creuit mecum miſeratio: & de vtero matris meæ egreſſa eſt mecum.) Si deſpexi peremptem, eo quod non habuerit indumentum, & abſque operimento pauperem: Si non benedixerunt mihi latera eius, & de velleribus ouium mearum calefactus eſt: Si leuaui ſuper pupillum manum meam, etiam cum viderem me in porta ſuperiorem: Humerus meus à iunctura ſua cadat, & brachium meum cum ſuis oſſibus confringatur. Foris non manſit peregrinus, oſtium meum viatori patuit.

2. Gregorius in caput trigeſimumprimum Iob ſcribens libro vigeſimoprimo Moralium, capite duodecimo: Si negaui, quod volebant, pauperibus, & oculos viduę expectare feci. Per hęc dicta vir ſanctus oſtenditur non ſolum ad inopiam paupertibus, ſed etiam ad habendi deſiderium deſeruiſſe. Sed quid ſi ipſa vellent pauperes, quę fortaſſe accipere non expediret? An quia in ſcriptura ſacra dici pauperes humiles ſolent, ea ſola æſtimandi ſunt accipere pauperes, quæ humiles petunt? Et proculdubio oportet vt incunctanter detur, quicquid cum vera humilitate requiritur, id eſt, quod non ex deſiderio, ſed ex neceſſitate poſtulatur. Petentem ſe viduam expectare noluit, vt non ſolum ex munere, ſed ex celeritate quoque muneris bonorum operum merita augeret. Vndè alias ſcriptum eſt: Ne dicas amico tuo, vade & reuertere, & cras dabo tibi, cum ſtatim poſſis dare. Sed nonnulli ſolent exterius multa largiri, communis autem vitæ gratiam repellentes, habere pauperes ſocios in domeſtica conuerſatione refugiunt. Vnde beatus Iob, vt non ſolum ſe inſinuet exterius multa præbuiſſe, ſed apud ſe quoſque inopes etiam in domeſtica conuerſatione recepiſſe, protinus adiungit: Si comedi buccellam meam ſolus, & non comedit pupillus ex ea. Scilicet pietati ſe præiudicium facere æſtimans, ſi ſolus comederet, quod Dominus omnium communiter

Quanta diuus Iob miſericordia in opere erga pauperes & afflictos.

Bonorum operũ merita. Prouer. 3.

Conſuetudo eũ paupertibus.

creâſſet. Quæ profectò communio conuerſationis eſſe cum talibus intra domeſticos parietes debet, ex quibus æternæ proficiant meritatetributionis. Vnde ſanctus vir, non quemlibet, ſed ad manducandum ſocium pupillum ſe habuiſſe perhibet: ſed tanta hæc pietatis viſcera, vtrum à ſemetipſo habuerit, an conditoris ſui gratia ſit conſecutus, innoteſcit: Quia ab infantia mea creuit mecum miſeratio, & de vtero matris meę egreſſa eſt mecum. Miſeratio etenim, etſi eius fuerit arbitrij, vt cum ipſo proficeret: liquet tamen quia eius arbitrij non fuit, vt cum ipſo de vtero exiret. Conſtat ergo quia ſuæ virtuti nil tribuit, qui profecto teſtatur, quia hoc ex conditoris munere accepit. Bonum igitur quod a conditore habuiſſe ſe intimat, liquet proculdubio, quia ad laudem conditoris narrat, indicans ab ipſo ſe accepiſſe vt pius eſſet, à quo accepit vt eſſet: quia ſicut ſuo opere in vtero conditus non fuit, ita nec ſua virtute ab vtero pius fuit.

Meritæ retributionis.

Iob 31. Pietas humilitatis ſocia.

3. Et capite decimotertio: Quòd pauperem non deſpexit, virtutem humilitatis exhibuit: quòd autem operuit, pietatis. Duę quippe iſtæ virtutes ita ſibimet connexæ eſſe debent, vt vicario ſemper opere fulciantur, quatenus nec humilitas cum veneratur proximum, largitatis gratiam deſerat, nec pietas cùm largitur, intumeſcat. Erga indigentiam itaque proximi humilitatem pietas fulciat, humilitas pietatem: vt cùm indigentem rebus neceſſariis naturę tuæ contortem videris, nec per impietatem deſinas tegere, nec per ſuperbiam negligas venerari quem tegis. Nam ſunt nonnulli, qui mox vt ab egenis fratribus fuerint neceſſaria poſtulati, poſt dona largituri, in eos prius contumelioſa verba iaculantur. Qui etſi rebus miniſterium pietatis perficiunt, verbis tamen gratiam humilitatis perdunt, ita vt plerunque videatur, quia illatæ iam iniurię ſatisfactionem ſoluunt, cum poſt contumelias dona largiuntur. Nec magni eſt operis quod poſtulata tribuunt, quia ipſo donationis ſuę munere, vix eundem exceſſum ſermonis tegunt. Qubus benè per Eccleſiaſticum librum dicitur: Omni dato non des triſtitiam verbi mali. Et rurſum: A lde verbum ſuper datum bonum, & vtraque cum homine iuſtificato: videlicet vt datum exhiberi debeat per pietatem, & bonum verbum tribui per humilitatem. At contra alij egenos fratres non ſtudent rebus fulcire cum poſſint, ſed blandis tantum ſermonibus fouere. Quos vehementer Iacobi prędicatio ſancta reprehendit, dicens: Si autem frater aut ſoror nudi ſunt, & indigent victu quotidiano, dicat autem aliquis ex vobis illis: Ite in pace, calefiamini & ſaturamini: non dederitis autem eis quę neceſſaria ſunt corpori, quid vobis proderit? Quos Ioannes quoque Apoſtolus admonet, dicens: Filioli mei, non diligamus verbo, nec lingua, ſed opere & veritate. Dilectio namque noſtra ſemper exhibenda eſt, & veneratione ſermonis, & miniſterio largitatis.

Contumelijs excipiẽtes pauperes antequã donẽt quicquam.

Eccli. 18.

Verbã tantùm miſericordiã præſtantes.

Iacob. 2.

1. Ioan. 3.

4. Capite decimoquarto. Multum vero ad edomandam dantis ſuperbiam valet, ſi cum terrena tribuit, verba ſolicitè magiſtri cęleſtis penſer, qui ait: Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, vt cum defeceritis, recipiant vos in ęterna tabernacula. Si enim eorum amicitiis ęterna tabernacula acquirimus, dantes proculdubiò penſare debemus, quia patronis potius munera offerimus, quàm egenis dona largimur. Hinc per Paulum dicitur: Veſtra abundantia illorum inopiam ſuppleat, vt & illorum abundantia veſtrę inopię ſit ſupplementum. Vt videlicet ſolicitè perpendamus, quia eos, quos nunc inopes cernimus, abundantes quandoque videbimus: & qui abundantes adſpicimus, ſi largiri negligemus, quandoque inopes erimus. Qui itaque nunc temporale ſubſidium pauperi tribuit, ab eo poſtmodum perpetua recepturus, vt ita dicam, quaſi ad frugem terram excolit, quæ quod acceperit, vberius reddit. Reſtat ergo vt nunquam elatio ſurgat ex munere, quando videlicet dives ex eo quod pauperi tribuit, agit vt in perpetuum pauper non ſit. Beatus igitur Iob, vt diligenter oſtenderet, humilitas atque miſericordia quanta in eo fuerit conſideratione ſociata, ait: Si deſpexi prętereuntem, eo quod non habuerit indumentum, & abſque operimento pauperem, ſi non benedixerunt mihi latera eius, & de velleribus ouium mearum calefactus eſt. Ac ſi apertè diceret: In amore proximi, vno eodémque ordine & ſuperbię vitium, & impietatis premens, prętereuntem quempiam, & humiliter adſpiciens non deſpexi, & miſericorditer calefeci. Quiſquis enim ſuper eum, cui aliquid tribuit, tactu ſe elationis extollit, maiorem culpam intrinſecus ſuperbiendo peragit, quàm extrinſecus largiendo mercedem: ſitque ipſe bonis interioribus nudus, cum nudum deſpicit veſtiens, eóque agit vt ſeipſo deterior fiat, quo ſe indigenti proximo meliorem putat. Minus quippe inops eſt, qui veſtem non habet, quàm qui humilitatem. Vndè neceſſe eſt, vt cum naturę noſtrę conſortes exteriora non habere conſpicimus, quàm multa nobis deſint bona interiora penſemus, quatenus ſeſe ſuper inopes cogitatio noſtra non eleuẽt, cùm ſolerter videt quia nos tanto verius, quanto & interius indigentes ſumus. Et quia ſunt nonnulli qui pietatis ſuę viſcera tendere vſque ad incognitos neſciunt, ſed ſolis quos per aſſiduitatem notitię didicerint, miſerentur, apud quos nimirum plus familiaritas, quàm natura valet, dum quibuſdam neceſſaria, non quia homines, ſed quia noti ſunt, largiuntur, benè nunc per beatum Iob dicitur: Si deſpexi prętereuntem, eo quod non habuerit indumentum. Ignoto enim proximo miſertum ſe indicat, quem prętereuntem vocat, quia videlicet apud piam mentem plus natura valet, quàm notitia. Nam & vnuſquiſque qui indiget, eo ipſo quo homo eſt, ei iam incognitus non eſt. Sequitur: Si leuaui ſuper pupillum manum meam, etiam cum viderem me in porta ſuperiorem. Mos apud veteres fuit, vt ad portam ſeniores ſederent, qui certantium iurgia iudiciaria examinatione diſcernerent, quatenus vrbem, in qua concorditer oporteret viuere, diſcordes minimè intrarent. Vndè & per prophetam Dominus dicit: Conſtituite in porta iudicium. Hoc itaque loco quid portę nomine exprimitur, niſi id quod agebatur in porta? Sicut enim pugnare caſtra dicimus, pro eo quòd pugnatur ex caſtris, ita iudicium, quod in porta agi conſueuerat, porta nominatur. In porta ergo ſe ſuperiorem videt, qui ſe melioris partis eſſe in iudicio ęquitatis merito conſpicit. Beatus igitur

Patronis potius munera largimur, quam egenis. 2. Cor 3.

Iob humilitatem cũ miſericordia coniunxit Iob 3.

Quid cogitãdum cum egentes intuemur.

Ignoſce etiam miſericordia exhibenda.

Miſericordia Iob erga pupillos in iudicio cauſa cadẽtes.

Amos 5.

Iob, quia nec tunc contra pupillum manum exercuit, cùm ſe etiam per iuſtitiæ meritum potentiorem vidit, nobis timoris regulam inſinuans, dicit: Si leuaui ſuper pupillum manum, cùm viderem me in porta ſuperiorem. Ac ſi patenter dicat: Neque tunc vtilitatis meæ negocia virtute contra pupillum exequi volui, quando me in iudicio etiam ex iuſtitia potiorem vidi.

5. Iob capite vigeſimonono: Auris audiens beatificabat me, & oculus videns teſtimonium reddebat mihi. Eò quòd liberâſſem pauperem vociferantem, & pupillum, cui non eſſet adiutor. Benedictio perituri ſuper me veniebat, & cor viduæ conſolatus ſum. Iuſtitia indutus ſum: & veſtiui me, ſicut veſtimento & diademate, iudicio meo. Oculus fui cæco, & pes claudo. Pater eram pauperum: & cauſam, quàm neſciebam, diligentiſſimè inueſtigabam. Conterebam molas iniqui, & de dentibus illius auferebam prædam. Si voluiſſem ire ad eos, ſedebam primus: cúmque ſederem quaſi rex, circunſtante exercitu, eram tamen mœrentium conſolator.

6. Et trigeſimoprimo, vt ſuprà II teſtimonio primo, hac eadem quæſtione.

XV.

Quot ſunt opera miſericordiæ tum corporalia, tum ſpiritualia?

A Septem in vtroque genere numerantur. Ac primùm quidem corporalia hęc ſunt: [a] Eſurientes paſcere, potum dare ſitientibus, operire nudos, captiuos redimere, ægros inuiſere, hoſpitio peregrinos ſuſcipere, [b] mortuos ſepelire.

B Spiritualia verò hæc! [c] Peccantes corrigere, [d] ignorantes docere, [e] dubitantibus rectè conſulere, [f] pro ſalute proximi Deum orare, [g] conſolari mœſtos, [h] ferre patienter iniurias, offenſam [i] remittere. Quæ humanæ pietatis officia, hominibus præſertim Chriſtianis, nec barbaris planè, tam aperta ſunt, vt longa tractatione neutiquàm egeant.

a Matth.25.d.

b Tob.1.d 2.a b 12. c 2 Reg.1.a Aug.lib.1.de ciuit. Dei, cap. 13. & de cura pro mortuis cap.3.
c Matth.18.b 1.Timoth. 5.c
d Eccli.18.b 2. Timoth. 4.a Iſai. 52. b Ierem.25.d Dan.12.a Iaco.5. d Gal.6. a Chryſoſt. hom. 3. & 10. in Geneſ. Clemens Alex. li.1. Stromatum. Bern ſerm. 36. in Cant. Gregor. homil. 27. in Euang.
e Prouer.27. b Eccli.5. d
f Matth.5. g Iacobi 5. d
g Eccli.7 d. 2. Corinth.1 a
h Tit.3.a 1. Theſſ.5.c Rom.15 a
i Matth.5. d 6. b 18.c d Mar.11.c Eccli.28.a

TESTIMONIA.

1. A Matthæi vigeſimoquinto: vt ſuprà quæſtione vndecima, teſtimonio decimoſeptimo.

2. Tobiæ primo: vt ſuprà quæſtione duodecima, teſtimonio quarto.

3. Et capite ſecundo: Poſt hæc verò, cùm eſſet dies feſtus Domini, & factum eſſet prandium bonum in domo Tobiæ, dixit filio ſuo: Vade, & adduc aliquos de tribu noſtra, timentes Deũ, vt epulentur nobiſcum. Cúmque abiiſſet, reuerſus nunciauit ei, vnum ex filiis Iſraël iugulatum iacere in platea. Statimque exiliens de accubitu ſuo, relinquens prandium, ieiunus peruenit ad corpus: [1] tollénſque illud portauit ad domum ſuam occultè, vt dum ſol occubuiſſet, cautè ſepeliret eum. Cúmque occultâſſet corpus, manducauit panem cum luctu & tremore, memorans illum ſermonem, quem dixit Dominus per Amos prophetam: Dies feſti veſtri conuertentur in lamentationem & luctum. Cùm verò ſol occubuiſſet, abiit, & ſepeliuit eum. Arguebant autem eum omnes proximi eius, dicentes: Iam huius rei cauſa interfici iuſſus es, & vix effugiſti mortis imperium, & iterùm ſepelis mortuos? Sed Tobias plus timens Deũ, quàm regem, rapiebat corpora occiſorum, & occultabat in domo ſua, & mediis noctibus ſepeliebat ea.

Amos 2.

4. Capite duodecimo ait Raphael: Quando orabas cum lacrymis, & ſepeliebas mortuos, & derelinquebas prandium tuum, & mortuos abſcondebas per diem in domo tua, & nocte ſepeliebas eos, ego obtuli orationem tuam Domino.

5. Secundi Regum ſecundo: Veneruntque viri Iuda, & vnxerunt ibi Dauid, vt regnaret ſuper domum Iuda. Et nunciatum eſt Dauid, quòd viri Iabes Galaad ſepeliſſent Saul. Miſit ergò Dauid nuncios ad viros Iabes Galaad, dixítque ad eos: Benedicti vos Domino, qui feciſtis miſericordiam hanc cum domino veſtro Saul, & ſepeliſtis eum. Et nunc retribuat vobis quidem Dominus miſericordiam & veritatem: ſed & ego reddam gratiam, eò quòd feciſtis verbum iſtud.

6. Avgvstinvs libro primo de ciuitate Dei, capite decimotertio: Non idcò tamen contemnenda & abijcienda ſunt corpora defunctorum, maximéque iuſtorum atque fidelium, quibus tanquam organis & vaſis ad omnia bona opera ſanctus vſus eſt Spiritus. Si enim paterna veſtis, & annulus, ac ſi quid huiuſmodi, tanto charius eſt poſteris, quanto erga parentes maior affectus: nullo modo ipſa ſpernenda ſunt corpora, quæ vtique multo familiarius atque coniunctius, quàm quælibet indumenta, geſtamus. Hæc enim non ad ornamentum, vel adiutorium, quod adhibetur extrinſecus, ſed ad ipſam naturam hominis pertinent. Vndè & antiquorum iuſtorum funera officioſa pietate curata ſunt, & exequiæ celebratæ, & ſepultura

Corpora defunctorum fidelium quare cum honore ſepelienda.

Gen. 23. & 25. Sepultura & exequiæ iuſtorum.

prouisa: ipsique dum viuerent, de sepelièdis, vel etiam transferendis suis corporibus filiis mandauerunt: & Tobias sepeliendo mortuos, Deũ promeruisse, teste angelo, commendatur. Ipse quoque Dominus die tertio resurrecturus, religiosæ mulieris bonum opus prædicat, prædicandúmque commendat, quòd vnguentum pretiosum super membra eius effuderit, atque hoc ad eum sepeliendum fecerit. Et laudabiliter commemorantur in Euangelio, qui corpus eius de cruce acceptum, diligenter, atque honorificè tegendum, sepeliendumque curarunt. Verùm illæ authoritates non hoc admonent, quòd insit vllus cadaueribus sensus, sed ad Dei prouidentiam, cui placent etiam talia pietatis officia, corpora quoque mortuorum pertinere significant, propter fidem resurrectionis adstruendam. Vbi & illud salubriter disseritur, quanta possit esse remuneratio pro eleemosynis, quas viuentibus, & sentientibus exhibemus, si neque hoc apud Deum perit, quod exanimis hominum membris officij diligentiæque persoluitur. Sunt quidem & alia, quæ sancti Patriarchæ de corporibus suis vel condendis, vel transferendis, prophetico spiritu dicta intelligi voluerunt.

Tob. 2. & 12

Matth. 26. Ioan. 12.

Ioan. 19.

Deo placet officia pietatis, quæ exhibentur mortuis.

7. IDEM in libro de cura pro mortuis gerenda, capite tertio, repetit eadem ad verbum ex supradicto libro de ciuitate Dei.

1. B MATTHÆI decimooctauo: Si autem peccauerit in te frater tuus, vade, & corripe eum inter te, & ipsum solum, si te audierit, lucratus eris fratrem tuum, si autem te non audierit, adhibe tecum adhuc vnum, vel duos, vt in ore duorum, vel trium testium stet omne verbum.

2. PRIORIS ad Timotheum quinto: Peccantes coram omnibus argue: vt & cæteri timorem habeant.

3. ECCLESIASTICI decimooctauo: Qui misericordiam habet, docet, & erudit quasi pastor gregem suum. Miseretur excipientis doctrinam miserationis, & qui festinat in iudiciis eius.

4. POSTERIORIS ad Timotheum quarto: Prædica verbum, insta opportunè, importunè: argue, obtecta, increpa in omni patientia, & doctrina. Erit enim tempus, cùm sanam doctrinã non sustinebunt, sed ad sua desideria coacernabũt sibi magistros, prurientes auribus.

5. ISAIÆ quinquagesimosecundo: Quàm pulchri super montes pedes annuncians & prædicantis pacem: annuncians bonum, prædicantis salutem, dicentis Sion: Regnabit Deus tuus?

6. IEREMIÆ decimoquinto: Propter hoc hæc dicit Dominus: Si conuerteris, conuertam te, & ante faciem meam stabis: & si separaueris pretiosum à vili, quasi os meum eris: conuertentur ipsi ad te, & tu non conuertèris ad eos.

7. DANIELIS duodecimo ait angelus: Et multi de his, qui dormiunt in terræ puluere, euigilabunt: alij in vitam æternam, & alij in opprobrium vt videant semper. Qui autem docti fuerint, fulgebunt quasi splendor firmamenti: & qui ad iustitiam erudiunt multos, quasi stellæ in perpetuas æternitates.

8. IACOBI quinto: Fratres mei, si quis ex vobis errauerit à veritate, & conuerterit quis eum: scire debet quoniam qui conuerti fecerit peccatorem ab errore viæ suæ, saluabit animam eius à morte, & operiet multitudinem peccatorum.

9. AD Galatas sexto: Fratres, & si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos, qui spirituales estis, huiusmodi instruite in spiritu lenitatis, considerans teipsum, ne & tu tenteris.

10. CHRYSOSTOMVS homilia tertia in Genesim: Nihil ita gratum est Deo, & ita quæ, vt animarum salus, sicut clamat Paulus, dicens: Qui vult omnes homines saluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire. Et iterùm Deus ipse ait: Nolo mortem peccatoris, sed vt conuertatur, & viuat. Et propter hoc etiam creaturam hanc omnem produxit, & nos formauit, non vt pereamus, neque vt supplicijs nos torqueat: sed vt saluet, & ab errore liberatis, regno frui nobis concedat. Talem igitur habentes Dominum, tam misericordem, tam benignum, tam mansuetum: cùm nostræ, tum fratrum nostrorum salutis curam geramus. Nam & hoc nostræ salutis argumentum erit & occasio, si non solùm pro nobilipsis soliciti, sed & proximo vtiles fuerimus, ipsum ad viam veritatis manducentes. Et vt sciatis quantum bonum sit, cum salutè nostra & alios lucrari, audi prophetam ex persona Dei dicentem. Qui educit pretiosum à vili, quasi os meum erit. Quid hoc est? Qui ab errore ad veritatem, ait, manuduxerit, vel à peccato ad virtutem proximum induxerit: pro virili humano me imitatur. Etenim ipse cùm Deus sit, propter nihil aliud nostram induit carnem, & alia omnia humana sustinuit, & crucem quoque suscepit, nisi vt nos peccato obnoxios à maledicto liberaret. Et hoc quoque Paulus clamat, dicens: Christus nos redemit à maledicto legis, factus pro nobis maledictum. Si igitur ipse, qui Deus est ineffabilis essentiæ, ob misericordiam ineffabilem hæc omnia propter nos, & salutem nostram suscepit: cur non & nos erga fratres iusti sumus, agnoscentésque eos vt membra nostra, & eripientes ex diaboli faucibus, in viam virtutis inducimus? nam vt anima corpore melior est: ita his, qui indigentibus pecunias & facultates suppeditant, maioribus præmijs digni sunt hi, qui admonendo, & continuè docendo in viam rectam supinos & delides inducunt, monstrãdo eis diuinarum virtutum fragrantiam, & vitiorum maleuolentiam. Hæc omnia cùm sciamus, præ omnibus aliis huius vitæ curis, de salute animarum loquamur proximis, eandem illis solicitudinem ingerentes.

Animarum salutem quanti faciat Deus. 1. Tim. 2.

Ezech. 18.

Proximum ad salutem perducere, quam præclarum sit.

Ierem. 15.

Galat. 3.

Animarum lucrũ quanti faciendũ.

11. ET homilia decima in Genesim: Cuius studium est docere proximum, is non tam illi benefacit, quàm sibiipsi magnam mercedem parat: duplicique augetur lucro, dum maiorem à Deo retributionem assequitur, & dum fratrem docere aggreditur, docendo interim, sibiipsi memoriam eorum, quæ audiuit, renouat. Igitur cogitantes tantum lucrum vestrum, ne inuideatis fratribus vestris, sed à vobis discant quæ nunc à nobis dicuntur.

Docere proximum.

Luc. 19. Matth 25. Talenta nobis concredita, benè collocãda sunt, & expendenda in vtilitatem aliorum.

12. CLEMENS Alexandrinus libro primo stromatum, in principio: Iam autem cernitur ipse Seruator, qui ex redundanti copia, pro eius qui accipit viribus, quæ ex exercitatione seruis augentur, facultates distribuerat, reuersus cum eis rationem ponere, quando iis quidem, qui eius pecuniam auxerant, qui in modico fuerant fideles, exceptis, eos super multa

constituturum pollicitus, in Domini gaudium iussit ingredi: ei autem, qui pecuniam ad fœnerandum creditam occultauerat, & eam ipsam, quam acceperat, absque vllo emolumento reddebat: Serue, inquit, nequam & ignaue, oportebat te pecuniam meam dare nummularijs, & ego veniens meam recepissem. Propter hæc seruus inutilis iniicietur in tenebras exteriores.

2. Tim. 2. Tu ergò fortis esto, ait quoque Paulus, in gratia quæ est in Christo Iesu, & quæ audisti a me per multos testes, ea committe fidelibus hominibus, qui quidem idonei erunt alios quoque docere. Et rursus: Stude te ipsum Deo probum exhibere operarium, incontusibilem, recte tractantem verbum veritatis. Si ambo ergò verbum prædicant, hic quidem scripto, ille verò voce: quomodò non sunt ambo admittendi, qui effecerunt, vt fides operetur per dilectionem? A culpa autem eius, qui quod est optimum, non elegit, Deus est prorsus alienus, & minimè eius causa. Iam verò illorum quidem munus est, verbum fœnerari: horum autem probare, & aut accipere, aut non. Iudicium autem in ipsis iudicatur. Sed prædicandi quidem scientia, est quodammodò angelica, vtpotuis modo iuuans, seu per manum, seu per linguam operetur: quoniam qui seminat in spiritu, de spiritu metet vitam æternam. Et paulo pòst: Operamini, inquit Dominus, non cibum qui perit, sed qui manet in vitam æternam. Sumitur autem nutrimentum, & per cibos, & per verba: & reuerà beati sunt pacifici, qui eos, qui in hac vita & errore, ab ignoratione oppugnantur, contraria docendo transmouent, & traducunt ad pacem, quæ est in Verbo, & vita quæ est ex Deo, & eos qui esuriunt iustitiam, panis distributione nutriunt.

Ibidem.

Prædicandi verbi Dei scientia est quodammodo angelica.

Ioan. 6.

Ab errore ad veritatē reducere alios.

13. BERNARDVS sermone trigesimosexto in Cantica canticorum: Videat forsan nimius in sugillatione scientiæ, & quasi reprehendere doctos, ac prohibere studia literarum. Absit. Non ignoro quantum Ecclesię profuerint & prosint literati sui, siue ad refellendos eos, qui ex aduerso sunt, siue ad simplices instruendos. Denique legi: Quia tu repulisti scientiam, repellam & ego te, vt non fungaris mihi sacerdotio. Legi: Qui docti fuerint, fulgebunt quasi splendor firmamenti: & qui ad iustitiam erudiunt multos, quasi stellæ in perpetuas æternitates. Et paulò pòst. Est autem (quod in se est) omnis scientia bona, quæ tamen veritate subnixa sit: sed tu, qui cum timore & tremore tuam ipsius operari salutem pro temporis breuitate festinas, ea scire prius ampliúsque curato, quæ senseris viciniora saluti. Nonne medici corporum medicinæ portionem definiunt, eligere in sumendis cibis quid prius, quid posterius, & quemadmodùm quidque sumi oporteat? Nam etsi bonos constat esse cibos, quos Deus creauit, tu tamen ipsos tibi, si in sumendo modum & ordinem non obserues, reddis planè non bonos. Ergò quod dico de cibis, hoc sentite & de scientiis. Sed melius mitto vos ad magistrum. Non est enim nostra ista sententia, sed illius: immo & nostra, quoniam veritatis. Qui se, inquit, putat aliquid scire, nondum scit quomodò oporteat eum scire. Vides quoniam nō probat multa scientem, si sciendi modum nescierit? Vides, inquam, quomodò fructum, & vtilitatem scientię in modo sciendi constituit?

Scientia literarum, Ecclesiæ multum prodest.

Osee 4.

Dan. 12.

Quarum rerum scientia & cognitio in primis quærenda.

1. Cor. 8.

Quid ergo dicit modum sciendi? Quid? nisi vt scias, quo ordine, quo studio, quo fine quęque nōsse oporteat? Quo ordine? vt id prius, quod maturius ad salutem. Quo studio? vt id ardentius, quod vehementius ad amorem. Quo fine? vt non ad inanem gloriam, aut curiositatem, aut aliquid simile, sed tantùm ad ædificationem tuam vel proximi. Sunt namque qui scire volunt eo fine tantùm, vt sciant; & turpis curiositas est. Et sunt qui scire volunt, vt sciantur ipsi; & turpis vanitas est. Qui profectò non euadent sublannantem Satyricum, & ei qui eiusmodi est decantantem:

Modus sciendi cum primis necessarius.

Quo fine scientiam appetere debeamus.

Abusus scientiæ. 1. 2.

Scire tuum nihil est, nisi te scire hoc sciat alter.

Persius satyra 1.

Et sunt item qui scire volunt, vt scientiam suam vendant, verbi causa, pro pecunia, pro honoribus; & turpis quæstus est. Sed sunt quoque qui scire volunt, vt ædificent, & charitas est. Et item qui scire volunt, vt ædificentur; & prudentia est. Horum omnium soli vltimi duo non inueniuntur in abusione scientiæ, quippe qui ad hoc volunt intelligere vt benefaciant. Denique intellectus bonus omnibus facientibus eum. Reliqui omnes audiant: Scienti bonum & non facienti, peccatum est ei. Ac si per similitudinem dicat: Sumenti cibum, & non digerenti, perniciosum est ei. Cibus siquidem indigestus, & qui bonam non habet decoctionem, malos generat humores, & corrumpit corpus, & non nutrit. Ita & multa scientia ingesta stomacho animæ, quæ est memoria, si decocta igne charitatis non fuerit, & sic per quosdam artus animæ, mores scilicet atque actus, transfusa atque digesta, quatenus ipsa de bonis quæ nouerit, vita attestante & moribus, bona efficiatur: nónne illa scientia reputabitur in peccatum, tanquàm cibus conuersus in prauos noxiósque humores? Et initio sermonis trigesimiseptimi: Non tamen dico contemnendam aut negligendam scientiam literarum, quæ ornat animam, & erudit eam, & facit vt possit etiam alios erudire. Sed duo illa (nōsse Deum & seipsum) oportet & expedit vt præcedant, quibus summa salutis constituitur.

Rectus vsus. 1. 2.

Psal. 110. Iacob. 4.

Similitudo accommodata.

Scientię per se laude digna.

14. GREGORIVS homilia decimaseptima in Euangelia: Pensemus ergò, qui vnquàm per linguam nostram conuersi, qui de peruerso suo opere nostra increpatione correpti, pœnitentiam egerunt: quis luxuriam ex nostra eruditione deseruit, quis auaritiam, quis superbiam declinauit? Pensemus quod lucrum Deo fecimus nos, qui accepto talento, ab eo ad negocium missi sumus. Etenim dicit: Negociamini dum venio. Eccè iam venit, eccè de nostro negocio lucrum requirit. Quale ei animarum lucrum de nostra negociatione monstrabimus? Quot eius conspectui animarum manipulos de prædicationis nostrę segete illaturi sumus? Ponamus ante oculos nostros illum tantæ districtionis diem, quo iudex veniet, & rationem cum seruis suis, quibus talenta credidit, ponet. Eccè in maiestate terribili, inter angelorum atque archangelorum choros videbitur. In illo tanto examine, electorum omnium, & reproborum multitudo deducetur, & vnusquisque quid sit operatus ostendetur. Ibi Petrus cum Iudęa conuersa, quam post se traxit, apparebit. Ibi Paulus conuersum, vt ita dixerim, mundum ducens. Ibi Andreas post se Achaiam, ibi Ioannes Asiam, Thomas Indiam, in conspectum

Ad pastores & concionatores, qui nullas animas Deo lucrifecerunt. Luc. 19.

Apostoli quos populos conuerterint in die iudicij videbitur.

ſpectum ſui iudicis conuerſam ducet. Ibi omnes Dominici gregis arietes, cum animarum lucris apparebũt, qui ſanctis ſuis prędicationibus Deo poſt ſe ſubditum gregem trahunt. Cum tot paſtores cum gregibus ſuis ante æterni paſtoris oculos venerint, nos miſeri quid dicturi ſumus, qui ad Dominum noſtrum poſt negocium vacui redimus, qui paſtorũ nomen habuimus, & oues, quas ex nutrimento noſtro debeamus oſtendere, non habemus? Hic paſtores vocati ſumus, & ibi gregem non ducimus.

15. PROVERBIORVM vigeſimoſeptimo: Vnguento & variis odoribus delectatur cor: & bonis amici conſilijs anima dulcoratur.

16. ECCLESIASTICI quinto: Si eſt tibi intellectus, reſpõde proximo: ſin autem, ſit manus tua ſuper os tuum, ne capiaris in verbo indiſciplinato, & confundaris.

17. MATTHÆI quinto: Ego autem dico vobis: Diligite inimicos veſtros, benefacite his, qui oderunt vos: & orate pro perſequentibus, & calumniantibus vos: vt ſitis filij patris veſtri, qui in cælis eſt: qui ſolem ſuum oriri facit ſuper bonos, & malos: & pluit ſuper iuſtos & iniuſtos.

18. IACOBI quinto: Confitemini ergo alterutrum peccata veſtra, & orate pro inuicem vt ſaluemini: multum enim valet deprecatio iuſti aſſidua.

19. ECCLESIASTICI ſeptimo: Non deſis plorantibus in conſolatione, & cum lugentibus ambula. Non te pigeat viſitare infirmum: ex his enim in dilectione firmaberis.

20. POSTERIORIS ad Corinthios primo: Benedictus Deus & Pater Domini noſtri Ieſu Chriſti, Pater miſericordiarum, & Deus totius conſolationis, qui conſolatur nos in omni tribulatione noſtra: vt poſſimus & ipſi conſolari eos, qui in omni preſſura ſunt, per exhortationem, qua exhortamur & ipſi à Deo.

21. AD Titum tertio: Admone illos principibus, & poteſtatibus ſubditos eſſe, dicto obedire, ad omne opus bonum paratos eſſe: neminem blaſphemare, non litigioſos eſſe, ſed modeſtos, omnem oſtendentes manſuetudinem ad omnes homines.

22. PRIORIS ad Theſſalonicenſes quinto: Rogamus autem vos fratres, corripite inquietos, conſolamini puſillanimes, ſuſcipite infirmos, patientes eſtote ad omnes. Videte ne quis malum pro malo alicui reddat: ſed ſemper quod bonum eſt ſectamini in inuicem, & in omnes.

23. AD Romanos decimoquinto: Debemus autem nos firmiores imbecillitates infirmorum ſuſtinere, & non nobis placere. Vnuſquiſque veſtrũm proximo ſuo placeat in bonum, ad ædificationem. Etenim Chriſtus non ſibi placuit, ſed ſicut ſcriptum eſt: Improperia improperantium tibi ceciderunt ſuper me.

24. MATTHÆI quinto: Si ergò offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris quia frater tuus habet aliquid aduerſum te: relinque ibi munus tuum ante altare, & vade prius reconciliari fratri tuo: & tunc veniens offeres munus tuum.

25. CAPITE ſexto: Si dimiſeritis hominibus peccata eorum: dimittet & vobis pater veſter cæleſtis delicta veſtra. Si autem non dimiſeritis hominibus: nec pater veſter dimittet vobis peccata veſtra.

26. CAPITE decimooctauo: Tunc accedens Petrus ad eum, dixit: Domine quoties peccabit in me frater meus, & dimittam ei? vſque ſepties? Dicit illi Ieſus: Non dico tibi vſque ſepties: ſed vſque ſeptuagies ſepties. Sic & pater meus cæleſtis faciet vobis, ſi non remiſeritis vnuſquiſque fratri ſuo de cordibus veſtris.

27. MARCI vndecimo: Et cùm ſtabitis ad orandum, dimittite ſi quid habetis aduerſus aliquem: vt & Pater veſter, qui in cælis eſt, dimittat vobis peccata veſtra. Quòd ſi vos non dimiſeritis: nec pater veſter, qui in cælis eſt, dimittet vobis peccata veſtra.

28. ECCLESIASTICI vigeſimooctauo: Qui vindicari vult, à Domino inueniet vindictam, & peccata illius ſeruans ſeruabit. Relinque proximo tuo nocenti te: & tunc deprecanti tibi peccata ſoluentur. Homo homini reſeruat iram, & à Deo quærit medelam? In hominem ſimilem ſibi non habet miſericordiam, & de peccatis ſuis deprecatur? Ipſe cùm caro ſit, reſeruat iram, & propitiationem petit à Deo? quis exorabit pro delictis illius.

XVI.

Quomodò iſthæc Scripturis oſtenduntur?

APVLCHRE quidem ac paſſim; ſicut in primis illa Iſaiæ verba, aut potiùs Dei præcepta commonſtrant: [a] *Frange*, inquit, *eſurienti panem tuum, egenos, vagoſque induc in domum tuam: cùm videris nudum, operi eum, & carnem tuam ne deſpexeris.* Quorum officiorum ingens quoque fructus ibidem ſubijcitur: [b] *Tunc anteibit faciem tuam iuſtitia tua, & gloria Domini colliget te.* Et Ioannes, qui in charitate & miſericordia fraterna nobis commendanda totus eſt, inter cætera docet: [c] *Qui habuerit ſubſtantiam huius mundi, & viderit fratrem ſuum neceſſitatem habere, & clauſerit viſcera ſua ab eo, quomodò charitas Dei manet in eo?* Neque contentus hoc dicto, præclarè concludit: *Filioli mei, non diligamus verbo, neque lingua, ſed opere et veritate in hoc cognoſcimus quoniam ex veritate ſumus.*

[a] Iſaiæ 58. b

[b] Ibidem e

[c] 1. Ioan. 3. c Iac. 2. e Baſil. hom. 7. in diuites auaros. Amòr ſit. 31. & apud Grat. diſt. 86. Idé l. 3. offic. c. 6 & 7. Greg. 3. p. cur. paſt. admon. 21. Item Greg. Turon. in glor. conf. cap. 108.

d Matth. 25. d Luc. 14. c

B Hæc ſunt fidelium, vereque iuſtorum opera, quæ in[d] extremo illo iudicio Chriſtus agnoſcet, & palàm approbabit: propter quæ regnum promiſſum decernet, iuſtitiæque coronam reddet miſericordibus, quos & ipſe iuſtos prædicat.

e Greg. curæ paſt. part. 3. admonit. 21. Amb. li. 1. offic. cap. 30. & li. 2. c. 21. & 25. Chryſ. hom. de miſericordia & duabus viduis. Item homil. 30. in 1. epiſt. ad Corinth.

C Quæ[e] quidem opera tanto plus veræ laudis, æternique præmij porrigunt, quanto fiunt ab animo Chriſtiano ſincerius, alacrius, liberalius, nimirum vt in illis humanæ vanitati atque cupiditati quàm minimũ loci relinquatur; ea verò ad Dei gloriam, proximique, cui ſeruiunt, commodum propriè referantur. Hinc illæ Scripturæ voces obſeruandæ: [f] *Qui tribuit in ſimplicitate, qui miſeretur in hilaritate.* [g] *Noli auertere faciem tuam ab vllo paupere. Quomodò potueris, ita eſto miſericors.* [h] *Hilarem datorem diligit Deus.* [i] *In omni dato hilarem fac vultum tuum.* [k] *Iucundus homo qui miſeretur & commodat.* Certè Chriſtus apud Lucam[l] talem depingit Samaritanum, qui præclarum exemplum præbeat ſummæ humanitatis perfectæque miſericordiæ, ignotis etiam[m] & immerentibus vltrò præſtandæ. [n] *Qui* verò *parcè ſeminat, parcè & metet*, Apoſtolo teſte. Satis autem hactenùs de corporalibus præcipuè operibus miſericordiæ.

f Rom. 12. b
g Tob. 4. b
h 2. Cor. 9. b
i Eccli 35. b
k Pſal. 111. a
l Luc. 10. f
m Nazian. orat. 19. in funere patris. Chryſ. hom. 21. in epiſtol. ad Rom. Item hom. 35. & 87. ad pop. Antioch.
n 2. Cor. 9. b

TESTIMONIA.

1. ISAIÆ quinquageſimooctauo: Clama, ne ceſſes, quaſi tuba exalta vocem tuam, & annuncia populo meo ſcelera eorum, & domui Iacob peccata eorum. Me etenim de die in diem quærunt, & ſcire vias meas volunt: quaſi gens, quæ iuſtitiam fecerit, & iudicium Dei ſui non dereliquerit: rogant me iudicia iuſtitiæ: appropinquare Deo volunt. Quare ieiunauimus, & non adſpexiſti: humiliauimus animas noſtras, & neſciſti? Eccè in die ieiunij veſtri inuenitur voluntas veſtra, & omnes debitores veſtros repetitis. Eccè ad lites & contentiones ieiunatis, & percutitis pugno impiè. Nolite ieiunare ſicut vſque ad hanc diem, vt audiatur in excelſo clamor veſter. Nunquid tale eſt ieiunium, quod elegi, per diem affligere hominem animam ſuam? nunquid contorquere quaſi circulum caput ſuum, & ſaccum, & cinerem ſternere? nunquid iſtud vocabis ieiunium, & diem acceptabilem Domino? Nonne hoc eſt magis ieiunium, quod elegi? diſſolue colligationes impietatis, ſolue faſciculos deprimentes, dimitte eos, qui confracti ſunt, liberos, & omne onus dirumpe. Frange eſurienti panem tuum, & egenos, vagoſque induc in domum tuam: cùm videris nudum, operi eum, & carnem tuam ne deſpexeris. Tunc erumpet quaſi manè lumen tuum, & ſanitas tua citius orietur, & anteibit faciem tuam iuſtitia tua, & gloria Domini colliget te. Tunc inuocabis, & Dominus exaudiet: clamabis, & dicet: Eccè adſum. ſi abſtuleris de medio tui catenam, & deſieris extendere digitum, & loqui quod non prodeſt. Cùm effuderis eſurienti animam tuam, & animam afflictam repleueris, orietur in tenebris lux tua, & tenebræ tuæ erunt ſicut meridies. Et requiem tibi dabit Dominus ſemper, & implebit ſplendoribus animam tuam, & oſſa tua liberabit, & erit quaſi hortus irriguus, & ſicut fons aquarum, cuius non deficient aquæ. Et ædificabuntur in te deſerta ſæculorum: fundamenta generationis & generationis ſuſcitabis: & vocaberis ædificator ſepium, auertens ſemitas in quietem.

2. PRIMÆ Ioannis tertio, vt in textu.

3. IACOBI ſecundo: Iudicium ſine miſericordia illi, qui non facit miſericordiam: Superexaltat autem miſericordia iudicium. Quid proderit, fratres mei, ſi fidem quis dicat ſe habere, opera autem non habeat? Numquid poterit fides ſaluare eum? Si autem frater, & ſoror nudi ſint, & indigeant victu quotidiano, dicat autem aliquis ex vobis illis: Ite in pace, calefacimini & ſaturamini: non dederitis autem eis, quæ neceſſaria ſunt corpori, quid proderit? Sic & fides, ſi non habeat opera, mortua eſt in ſemetipſa.

4. BASILIVS homilia in diuites auaros, quę eſt ſeptima inter homilias variorum argumentorum, vt ſuprà de peccatis capitalibus, quæſtione quarta, A teſtimonio ſecundo.

5. AMBROSIVS ſermone octogeſimoprimo, qui eſt idem cum homilia ſexta Baſilij in diteſcentes auaros: Quòd ſi difficile tibi putas, ô homo, magnificentiam diuinæ largitionis imitari, imitate terram: ſi leuare ſurſum oculos non potes, ſaltem ea, quæ deorſum ſunt, & in pedibus tuis, intuere. Affert tu fructum ſicut terra. noli eſſe deterior inſenſibili elemento. Illa enim fructus quos affert, non ſuis vſibus vindicat, ſed tuis miniſtrat obſequijs. Tu verò fructus illius ſolus inuadis, & tibi ſoli concludis. Quòd ſi tantum auiditatis te morbus adſtringit, vt tua velis facere omnia, accipe &

Creaturarũ exemplo prouocamur ad miſericordiã.

Fructus eleemosynarum in donantem redundat.

ad hoc ſalutare remedium. Beneficium largientis præbenti magis permanet, quàm ſuſcipienti. Nam miſericordia quidem ad indigentem peruenit, gratia autem multiplicatę mercedis permanet tribuenti. Eſurienti dediſti panem: ille quidem paſtus eſt, & refectus, ſed ad te redit, quod dediſti; cum fructibus & vſuris. Quod ſi difficile putas, conſideras frumentum quod ſeminatur in terra, ſi non ad ſeminantis potiùs, quàm ad ſuſcipientis lucra cedit: ita etiam dum cibus tribuitur indigentibus, cum multo tempore diuinæ gratiæ reſtituetur in poſterum. Sit ergò tibi finis agriculturæ huius initium cæleſtium ſationum. Seminate enim, inquit, vobis ad iuſtitiam. Quid ergò afflictaris? quid temetipſum excrucias, luto & lateribus concludens humanæ vitæ ſubſidia? Scriptum non legis: Melius eſt nomen bonum ſuper diuitias multas? Si ergò & tu gloriam ex diuitijs quæris, cognoſce quia melius eſt mille filiorum, quos per miſericordiam filios acquiſieris, patrem vocari, quàm mille aureorum dominum dici. Facultates nanque relinquentur hîc etiam ſi nolumus, bonorum verò operum conſcientia nobiſcum pariter pergit ad Deum. Et conſidera quanta tibi tum erit gloria, cùm te omnis ille populus, qui ex promptuarijs tuis paſtus eſt & refectus, pro tribunali magni illius & iuſtiſſimi iudicis caterua conſtipante circundabit, paſtorem te ſuum, ac tutorem pium, & miſericordem patrem omni gratiarum voce teſtabitur. Quòd ſi magiſtratus in theatris, mimis, & athletis, & gladiatoribus, alijſque huiuſmodi generibus hominum totum pene patrimonium ſuum largitur ac prodigit, vt vnius horæ fauorem vulgi nimirum acquirat, nihil ſibi vltrius profuturum: tu dubitas & cunctaris munificus eſſe in huiuſmodi largitionibus, in quibus iudex reſidet Deus, fauentium & acclamantium vulgus eſt angeli: vbi omnes qui à ſeculo fuerunt ſancti, laudatores & prædicatores tui ſunt: vbi laus & fauor non ſimul cum die ceſſat, ſed cum ſeculis permanet: vbi corona tibi non auri, ſed iuſtitię dabitur: vbi non honores vnius vrbis, ſed cælorum regna mereberis. Et hæc omnia conquiruntur per miſericordias pauperum, per diſpenſationes indigentium, in quibus tibi corruptibilis pretio, incorruptibilem regni cęlorum gloriam, æternamque mercaris. Et poſt pauca; Sicut ij, qui per inſaniam mente translati ſunt, non iam res ipſas, ſed paſſionis ſuæ phantaſias vident: ita etiam mens auari, ſemel vinculis cupiditatis adſtricta, ſemper aurum, ſemper argentum videt, ſemper reditus computat. Gratius aurum intuetur, quàm ſolem videt. Ipſa eius oratio & ſupplicatio ad Dominum, aurum quærit, & vellet atque optaret, vt omnia ei in aurum conuerterentur. Vos autem fratres, ſi mihi auſcultatis, referate aditus promptuariorum veſtrorum, & largior diuitijs veſtris atque fluentior exitus procuretur, quàm dudùm fuerat quæſitus ingreſſus, tanquàm affluentiſſimus fluuius ad ſegetes rigandas multis deriuationibus trahitur per omnem terram miſericordiæ affluentia. An neſcitis, quia puteorum aqua, ſi frequentius hauriatur, & ſalubrior efficitur, & abundantior: quòd ſi otioſa remanſerit & immobilis, inutilior & corruptior fit: ſi moueatur & operetur, communem omnibus & vtilem proferet fructum? Mete ergò vberes pecuniæ tuæ fructus, orationes dico pauperum, interceſſionemque ſanctorum, qui pro te, officiorum tuorum, memores apud iuſtum iudicem Deum, dignis operum tuorum allegationibus poſtulẽt. Caueamus exemplum diuitis iſtius, qui dum præſentes diuitias concludit, & de futuris ſolicitudinem gerit, diuitijs pariter abreptus & vita, protrahitur ad tribunal horrificum, in quo accuſatrix quidem huius aſſiſtit ipſa illa, quæ & totius vitæ eius comes extitit, auaritia: defenſor verò & interceſſor nuſquam vllus appãret. Circunſpectat nanque ſanctorum multitudinem diuinis tribunalibus aſſiſtentem, & intentis ac ſolicitis oculis circumluſtrat, ſi quem fortè videat charum ſibi ac familiarem in hac vita obſequio ſuo factum, nec vſquàm tamen vllum inuenit. Nullus eſt qui dicat: Domine, dignus eſt cui ignoſcas: dilexit enim gentem noſtram, & eccleſiam ipſe ædificauit. Nullæ viduæ, quæ procidentes & flentes rogent Petrum, oſtendentes veſtimenta ſua, quæ eis largitus eſt diues. Nullus ergò miſerebitur ei, qui non eſt miſertus. Scriptum eſt enim: Beati miſericordes, quoniam ipſi miſericordiam conſequentur. Et iterùm: Date, & dabitur vobis. Et: Qua menſura menſi fueritis, eadem remetietur vobis. Et paulò pòſt: Non te oportebat gratias agere Deo, exultare & lætari quòd non ipſe mendicans alienas circuis fores, ſed alij ante tuas ianuas ſedent à te miſericordiam poſtulantes? Tu verò difficilis es ad præbendum, contriſtaris, ac declinas ne quis tibi paulò moleſtior, cogente neceſſitate paupertatis, exiſtat: quaſi non potuiſſet fieri vt eſſes vnus ex ijs, qui ante ianuam tuam fame perditi iacent. & tu quidem ſatis dignè: nam voto, mente, ac proposito pauper es, & totius boni egenus. Cùm enim non habes charitatem, cùm tibi deſit humanitas, deſit fides, deſit ſpes in Deo, cũ tibi deſit miſericordia, quid te egeſtuoſius, quidve mendicius? Pars tua cum tineis & muribus horreorum tuorum roſoribus erit. Qui vtique ſi talia non videres, ſi non corrumpi ea cerneres & conſumi, quis tibi ſuadere poſſet aliquid indè largiri? Sed ais: Quid iniuſtum eſt, ſi cùm aliena non inuadam, propria diligentius ſeruo? O impudens dictum, propria dicis? quę? ex quibus reconditis in hunc mundum detuliſti? Quando in hanc ingreſſus es lucem, quando de ventre matris exiſti, quibus quæſo facultatibus, quibuſque ſubſidijs ſtipatus ingreſſus es? Aduentum tuum in hunc mundum diſce ab Apoſtolo Paulo dicente: Nihil enim intulimus in hunc mundum, ſed nec auferre quidem quid poſſumus: habentes autem victum & veſtitum, his contẽti ſimus. Terra communiter omnibus hominibus data eſt. proprium nemo dicat, quod è communi plus quàm ſufficeret ſumptum, & violenter obtentum eſt. Veruntamen nudus ex ventre matris exiſti, nudus nihilominus reuertẽris in terram. Et ſi quidem terræ elementum putas fortuitò ſubſtitiſſe, impius es, qui ignoras conditorem Deum; ſi verò agnoſcis beneficium largitoris, gratus eſto creatori, & require apud temetipſum rationem, cur plus tibi, quàm cæteris præſtitit. Nunquid iniquus eſt Deus, vt nobis non æqualiter diſtribuat vitæ ſubſidia, vt tu quidem eſſes affluens & abundans, alijs verò deeſſet, & egerent? An idcircò magis, quia & tibi voluit benignitatis ſuæ experimenta con-

Luc. 12.

Auaritia auaros accuſat coram ſummo iudice.

Luc. 7.

Act. 9.

Matth. 5.

Luc. 6.

In eos, qui difficiles ſe præbent ad largiẽdum.

In eos, qui ſe propria licitè ſeruare dicunt.

1. Tim. 6.

Iob 1.

Cur Deus alios ditauit, alios pauperes eſſe voluit.

Gratia & iuſtitia acquiruntur. Oſee 10.

Prouer 22.

Gloriam parãt eleemoſynæ in futura vita.

Coronа iuſtitię dabitur, & cęlorum regna mereberis.

Auarorum cogitationes quæ ſint.

Facultates noſtræ erogando multiplicantur.

Similitudo pulchra.

ferre, & alium per virtutem patientiæ coronare: tu vero ſuſceptis Dei munetibus, etſi in ſinum tuum redactis, nihil te putas agere iniquum, ſi tam multorum vitæ ſubſidia ſolus obtineas? Quis enim tam iniuſtus, tam auidus, tam auarus, quam qui multorum alimenta, ſuum non vſum, ſed abundantiam & delicias facit? Neque enim minus eſt criminis, habenti tollere, quàm cùm poſſis & abundes, indigentibus denegare. Eſurientium panis eſt quem tu detines: nudorum indumentum eſt quod tu recludis: miſerorum redemptio eſt & abſolutio, pecunia quam tu in terram defodis. Tot te ergo ſcias inuadere bona, quot poſſis præſtare quod velis.

Diuiti bona ſunt pauperum, quo ad vſum, Vide S. Thom. 2.2. q. 32. art. 5.

Occidit hominem, qui præ fame morientem non pascit, cùm poteſt.

6. IDEM Ambroſius apud Gratianum diſtinctione octogeſimaſexta: Paſce fame morientem. Quiſquis enim paſcendo hominem ſeruare poteras, ſi non pauiſti, fame occidiſti.

Famis tempore ſubueniendum communitati. Prouer. 11.

7. ET libro tertio Officiorum, capite ſexto: Non vincat honeſtatem vtilitas, ſed honeſtas vtilitatem. Hanc dico vtilitatem, quæ æſtimatur ſecundùm vulgi opinionem. Mortificetur auaritia, moriatur concupiſcentia. Sanctus in negociationem introiſſe ſe negat: quia pretiorum captare incrementa, non ſimplicitatis, ſed verſutiæ eſt. Et alius ait: Captans pretia frumenti, maledictus in plebe eſt. Et poſt pauca: Cur ad fraudem conuertis naturæ induſtriam & indulgentiam? Cur inuides vſibus hominum publicos partus? Cur populis minuis abundantiam? Cur affectas inopiam? Cur optari facis à pauperibus ſterilitatem? Cùm enim non ſentiant beneficia fœcunditatis, te auctionante pretium, te condente frumentum, optant potiùs nihil naſci, quàm te de fame publica negociari. Ambis frumentorum indigentiam, alimentorum penuriam, vberis ſoli partus ingemiſcis; fles publicam fertilitatem, horrea frugum plena deploras; exploras quando ſterilior prouentus ſit, quando exilior partus: votis tuis gaudes arriſiſſe maledictum, vt nihil vſquam naſceretur: tunc meſſem tuam veniſſe lætaris, tunc tibi de omnium miſeria congeris opes, & hanc tu induſtriam vocas, hanc diligentiam nominas, quæ calliditatis verſutia, quę aſtutia fraudis eſt? & hoc tu remedium vocas, quod eſt commentum nequitiæ? Latrocinium hoc, an fœnus appellam? Captantur tanquàm latrocinij tempora, quibus in viſcera hominum durus inſidiator obrepas. Augetur pretium tanquàm ſorte cumulatum fœnoris, quo periculum capitis aceruatur. Tibi conditæ frugis multiplicatur vſura, tu frumentum quaſi fœnerator occultas, quaſi venditor auctionaris. Quid imprecaris malè omnibus, quia maior futura ſit fames, quaſi nihil frugum ſuperſit, quaſi infœcundior annus ſequatur? Lucrum tuum, damnum publicum eſt. Ioſeph ſanctus omnibus aperuit horrea, non clauſit: nec pretia captauit annonæ, ſed perenne ſubſidium collocauit: nihil ſibi acquiſiuit, ſed quemadmodùm fames etiam in poſterum vinceretur, prouida ordinatione diſpoſuit. Legiſti quemadmodùm hunc frumentarij pretij captatorem exponat in Euangelio Dominus Ieſus, cuius poſſeſſio diuites fructus attulit, & ille quaſi egens dicebat: Quid faciam? non habeo quo congregem. Deſtruam horrea mea, & maiora faciam: cùm ſcire non poſſet, vtrùm ſequenti nocte anima ſua ab eo repeteretur. Neſciebat quid faceret: quaſi ei alimenta deeſſent, hærebat ambiguo. Non capiebant horrea annonam, & ille ſe egere credebat. Rectè igitur Salomon: Qui continet, inquit, frumentum, relinquet illud nationibus, non hæredibus: quoniam auaritiæ emolumentum ad ſucceſſorum iura non peruenit. Quod non legitimè acquiritur, quaſi ventis quibuſdam ita extraneis diripientibus diſſipatur. Et addidit: Captans annonam, maledictus in plebe eſt: benedictio autem in capite eius qui participat. Vides ergò quòd largitorem frumenti eſſe deceat, non pretij captatorem. Non eſt igitur iſta vtilitas, in qua plus honeſtati detrahitur, quàm vtilitati adiungitur.

In eos qui frumenta recondunt.

De diuite Euãgelico. Luc. 12.

Latrocinijs comparatur ea mercatorum induſtria.

Exemplum Ioſeph.

Prouer. 11.

8. CAPITE ſeptimo eiuſdem libri: Sed & illi, qui peregrinos vrbe prohibent, nequaquàm probandi: expellere eo tempore quo deberent iuuare, ſeparare à commercijs communis parentis, fulos omnibus partus negare, inita iam conſortia viuendi auertuncare: cum quibus fuerint communia iura, cum his nolle in tempore neceſſitatis ſubſidia partiri. Feræ non expellunt feras, & homo excludit hominem? Feræ ac beſtiæ communem putant omnibus victum, quem terra miniſtrat: illæ etiam conformen ſui generis adiuuant; homo impugnat, qui nihil à ſe alienum debet credere, quicquid humani eſt. Quanto ille rectiùs, qui cùm iam prouecta proceriſſet ætate, & famem toleraret ciuitas, atque (vt in talibus ſolet) peterent vulgò, vt peregrini vrbe prohiberentur, præfecturæ vrbanæ curam cęteris maiorem ſuſtinens, conuocauit honoratos, & locupletiores viros popoſcit, vt in medium conſulerent, dicens: Quàm immane eſſet peregrinos eijci, quàm hominem exueret, qui cibum morienti negaret? Canes ante menſam impaſtos eſſe non patimur, & homines extrudimus? Quàm mutile quoque tot populos mundo perire, quos dira conficeret tabes: quantos vrbi ſuæ perire, qui ſoleren adiumento eſſe, vel in conterendis ſubſidijs, vel in celebrandis commercijs: neminem fame aliena iuuari: protrahere vt plurimum diem poſſe, non inopiam repellere: immò tot cultoribus extinctis, tot agricolis occidentibus, occaſura in perpetuum ſubſidia frumentaria. Hos igitur excludimus, qui victum nobis inferre conſuerunt? Hos nolumus in tempore neceſſitatis paſcere, qui nos omni ætate pauerunt? Quanta ſunt quæ ab ipſis nobis hoc ipſo tempore miniſtrantur? Non in ſolo pane viuit homo. Noſtra illic familia, plerique etiam noſtri parentes ſunt. Reddamus quod accepimus. Sed veremur, ne cumulemus inopiam. Primùm omnium miſericordia nunquàm deſtituitur, ſed adiuuatur. Deindè ſubſidia annonæ, quæ his impartienda ſunt, collatione redimamus, repareinus auro. Nunquid his deficientibus, non alij nobis redimendi cultores videntur? Quanto vilius eſt paſcere, quàm emere cultores? Vbi etiam repares? Vbi inuenias quem reformes. Adde: ſi inuenias quem ignarum, & alieni vſus: numero poſſis ſubſtituere, non cultui. Quid plura? Collato auro, coacta frumenta ſunt. Ita nec abundantiam vrbis minuit, & peregrinis alimoniam ſubminiſtrauit. Quantæ hoc commendationis apud Deum fuit ſanctiſſimo ſeni? Quantæ apud homines gloriæ? Hic magnus

Peregrinos tempore tamis vrbe nõ arcendos.

Senis cuiuſdam oratio, qua perſuaſit non eſſe eos pellendos.

Deut. 8. Matth. 4.

verè probatus, qui verè potuit Imperatori dicere, demonstrans prouinciæ totius populos: Hos tibi omnes reseruaui, hi viuunt beneficio tui senatus, hos tua curia tam morti abstulit.

Ad eos, qui sua nō largiuntur.

9. GREGORIVS Magnus in tertia parte curæ pastoralis, admonitione vigesimasecunda: Admonendi sunt qui nec aliena appetunt, nec sua largiuntur: vt sciant solicitè, quòd ea, de qua sumpti sunt, cunctis hominibus terra communis est: & idcircò alimenta quoque omnibus communiter profert. Incassum ergò se innocentes putant, qui commune Dei munus sibi priuatum vendicant: qui cùm accepta non tribuunt, in proximorum nece grassantur: quia tot penè quotidiè perimunt, quot morientium pauperum apud se subsidia abscondunt. Nam cùm quælibet necessaria indigentibus ministramus, sua illis reddimus, non nostra largimur: iustitiæ debitum potiùs soluimus, quàm misericordiæ opus implemus. Vndè & ipsa veritas, cùm de misericordia cautè exhibenda loqueretur, ait: Attendite, ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus. Cui quoque sententiæ etiam Psalmista concinens, dicit: Dispersit, dedit pauperibus: iustitia eius manet in æternum. Cùm enim largitatem impensam pauperibus præmisisset, non hanc vocare misericordiam, sed iustitiam maluit: quia quod à communi Domino tribuitur, iustum protectò est, vt qui accipiunt, eo communiter vtantur. Hinc etiam Salomon ait: Qui iustus est, tribuit: & non cessabit. Admonendi sunt quoque vt solicitè attendant, quòd ficulnea, quæ fructum non habuit, contra hanc districtus agricola queritur quòd etiam terram occupauit. Terram quippe ficulnea sine fructu occupat, quando locum, quem exercere alius per solem boni operis valuit, stultus per desidiæ vmbram premit. Hi autem dicere nonnunquam solent: Concessis vtimur, aliena non quærimus; & si digna misericordiæ retributione non agimus, nulla tamen peruersa perpetramus. Quod idcircò sentiunt: quia videlicet aurem cordis à verbis cælestibus claudunt. Neque enim dives in Euangelio, qui induebatur purpura & byssо, qui epulabatur quotidie splendidè, aliena rapuisse, sed infructuosè proprijs vsus fuisse perhibetur: eumque post hanc vitam vltrix gehenna suscepit, non quia aliquid illicitum gessit, sed quia immoderato vsu totum se licitis tradidit. Admonendi sunt tenaces, vt nouerint quòd hanc primam iniuriam faciunt Deo: quia danti sibi omnia, nullam misericordiæ hostiam reddunt. Hinc etenim Psalmista ait: Non dabit Deo placationem suam, nec pretium redemptionis animę suæ. Pretium namque redemptionis dare, est opus bonum prævenienti nos gratiæ reddere. Hinc Ioannes exclamat, dicens: Iam enim securis ad radicem arboris posita est. Omnis arbor, quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur. Qui ergò se innoxios, qui aliena non rapiunt, æstimant rectum securis vicinę prævideant, & torporem improvidę securitatis amittant: ne cùm ferre fructum boni operis negligunt, à præsenti vita funditus quasi ex viriditate radicis exsecentur.

Perimunt pauperes morientes. Opus misericordię, est iustitiæ etiá opus.

Matth. 6.

Psalm. 111.

Prouer. 21.

Lucæ 13. Perficulneā infructuosam, tenaces homines designantur.

Ad tenaces.

Psalm. 48.

Lucæ 3.

10. GREGORIVS Turonensis in libro de gloria Confessorum, capite centesimooctauo: Sic & quodam loco in portu maris gestum fuisse multorum confirmat relatio. Quidam pauper & senex marsupijs oneratus, venit ad litus maris: & accedens ad portum, petere eleemosynam à naucleris cœpit. Atque illi, qui primus carinæ erat, importunior adsistebat, dicens: Da mihi aliquid. Tunc ille commotus ait: Absiste quæso decrepite, & noli à nobis quęrere quicquam: nihil enim hîc aliud præter lapides habemus. At ille ait: Si lapides dicis esse, quæ in tuis ditionibus nauis hæc continet, omnia vertantur in lapides. & statim cunctum nauis onus, quod mandi potuit, in saxum conuersum est. Ego enim ex his & dactylos vidi, & oliuas adspexi marmore duriores. Nam cùm in lapidis duritiam conuersa fuissent, nunquam tamen colorem, quem habuerunt, perdiderunt, nisi eadem forma eademque species erat. Dominus autem nauis pœnitentia motus, inquisitum senem nunquam potuit reperire: & sicut ferunt, per multas ciuitates de ijs, quæ in saxum mutata fuerant, ad videndum direxit, vt scilicet exemplum esset omnibus, ne similia perpetrarent. Ecce quid agis impudens auaritia: fecisti hominem pauperem, qui non porrigendo pauperi, putauit se posse fieri ditiorem.

Esculenta omnia vertuntur imprecatione pauperis in lapides.

1.B MATTHÆI vigesimoquinto: vt supra quæstione vndecima, testimonio decimoseptimo.

2. LVCÆ decimoquarto: ibidem testimonio decimooctauo.

1.C GREGORIVS Magnus parte tertia curæ pastoralis, admonitione vigesimaprima: Admonendi sunt, qui iam sua misericorditer tribuunt, vt à cælesti Domino dispensatores se positos subsidiorum temporalium agnoscant, & tanto humiliter præbeant, quanto & aliena esse intelligunt, quæ dispensant. Cumque in illorum ministerio, quibus accepta largiuntur, constitutos se esse considerant, nequaquam eorum mentes tumor subleuet, sed timor premat. Vnde & necessè est, vt solicitè perpendant, ne commissa indignè distribuant, ne quędam quibus nulla, ne nulla quibus quędam, ne multa quibus pauca, ne pauca præbeant quibus impendere multa debuerunt: ne præcipitatione hoc quod tribuunt, inutiliter spargant: ne tarditate petentes nociuè crucient, ne recipiendę hîc gratiæ intentio subrepat, ne dationis lumen laudis transitoriæ appetitio extinguat, ne oblatum munus coniuncta tristitia absorbeat, ne in bene oblato munere animus plusquam decet hilarescat, ne sibi quicquam, cùm totum rectè impleuerint, tribuant, & simul omnia postquam peregerint, perdant. Ne enim sibi virtutem suæ liberalitatis deputent, audiant quod scriptum est: Si quis administrat, tanquam ex virtute, quam administrat Deus. Ne in benefactis immoderatius gaudeant, audiant quod scriptum est: Cùm feceritis hæc omnia, quæ præcepta sunt vobis, dicite: Serui inutiles sumus: quę debuimus facere, fecimus. Ne largitatem tristitia corrumpat, audiant quod scriptum est: Hilarem enim datorem diligit Deus. Ne ex impenso munere transitoriam laudem quærant, audiant quod scriptum est: Nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua, id est, piæ dispensationi, nequaquam se gloria vi-

Quid in eleemosynarum largitione obseruandum, quid cauendum.

Scripturis singula probat. 1. Pet. 4.

Lucæ 17.

2. Cor. 9.

Matth. 6.

tæ præſentis admiceat, ſed opus rectitudinis, appetitionem ignoret fauoris. Ne impenſæ gratiæ viciſſitudinem requirant, audiant quod ſcriptum eſt: Cùm facis prandium, aut cœnam, noli vocare amicos tuos, neque fratres tuos, neque cognatos, neque vicinos diuites, ne fortè te ipſi reuocent, & fiat tibi retributio. Ne quę præbenda ſunt citius, ſerò præbeantur, audiant quod ſcriptum eſt: Ne dixeris amico tuo: Vade & reuertere, & cras dabo tibi, cùm ſtatim poſſis dare. Ne ſub obtentu largitatis ea, quæ poſſident, inutiliter ſpargant, audiant quod ſcriptum eſt: Sudet eleemoſyna in manu tua. Ne cùm multa neceſsè ſunt, parua largiantur, audiant quod ſcriptum eſt: Qui parcè ſeminat, parcè & metet. Ne cùm pauca oportet, plurima præbeant, & ipſi poſtmodum nimiè inopiam tolerantes, ad impatientiam erumpant, audiant quod ſcriptum eſt: Non vt aliis ſit remiſſio, vobis autem tribulatio, ſed ex æqualitate, veſtra abundantia illorum inopiam ſuppleat, vt & illorum abundantia veſtræ inopiæ ſit ſupplementum. Cùm enim dantis mens ferre inopiam neſcit, ſi multa ſibi ſubtrahit, occaſionem contra ſe impatientiæ exquirit. Prius namque præparandus eſt patientię animus, & tunc aut multa ſunt, aut cuncta largienda, ne, dum minus æquanimiter inopia inuens fertur, & præmiſſæ largitatis merces pereat, & adhuc mentem deterius murmuratio ſubſequens perdat. Ne omninò nihil eis præbeant, quibus conferre aliquid paruum debent, audiant quod ſcriptum eſt: Omni petenti te tribue. Ne ſaltem aliquid præbeant, quibus omninò conferre nihil debent, audiant quod ſcriptum eſt: Da bono, & noli recipere peccatorem. Benefac humili, & non dederis impio. Et rurſum: Panem tuum, & vinum ſuper ſepulturam iuſti conſtitue, & noli ex eo manducare, & bibere cum peccatoribus. Panem enim ſuum & vinum peccatoribus præbet, qui iniquis ſubſidia, pro eo quòd iniqui ſunt, impendit. Vnde & nonnulli huius mundi diuites, cùm fame crucientur Chriſti pauperes, effuſis largitatibus nutriunt hiſtriones. Qui verò indigenti etiam peccatori panem ſuum, non quia peccator, ſed quia homo eſt, tribuit, nimirum non peccatorem, ſed iuſtum pauperem nutrit, quia in illo non culpam, ſed naturam diligit. Admonendi ſunt etiam, qui iam ſua miſericorditer largiuntur, vt ſolicitè cuſtodire ſtudeant, ne cùm commiſſa peccata eleemoſynis redimunt, adhuc redimenda committant. Ne venalem Dei iuſtitiam æſtiment, ſi cùm curant pro peccatis nummos tribuere, arbitrentur ſe poſſe multè peccare. Melior quippe eſt anima quàm eſca, melius corpus quàm veſtimentum. Qui ergò eſcam aut veſtimentum pauperibus largitur, ſed tamen animæ vel corporis iniquitate poſluitur, quod minus eſt iuſtitiæ, obtulit: & quod maius eſt culpę, commiſit, ſua enim Deo dedit, & ſe diabolo.

Luc. 14.

Prouer. 3.

2. Cor. 9.

2. Cor. 8.

Luc. 6.

Eccl. 12.

Tob. 4.

Non idcò tribuendæ eleemoſynæ, vt liberius peccetur. Matth. 6. Lucæ 12.

2. AMBROSIVS libro primo Officiorum, capite trigeſimo: Sed iam de beneficentia loquamur, quę diuiditur etiam ipſa in beneuolentiam, & liberalitatem. Ex his igitur duobus conſtat beneficentia, vt ſit perfecta. Non enim ſatis eſt bene velle, ſed etiam benefacere. Nec ſatis eſt iterum benefacere, niſi id ex bono fonte, hoc eſt, ex bona voluntate proficiſcatur. Hilarem enim datorem diligit Deus. Nam ſi muitus facias, quæ tibi merces eſt? Vnde Apoſtolus generaliter inquit: Si volens hoc ago, mercedem habeo: ſi inuitus, diſpenſatio mihi credita eſt. In Euangelio quoque multas diſciplinas accepimus iuſtæ liberalitatis. Pulchrum eſt igitur bene velle, & eo largiri conſilio, vt proſis, non vt noceas. Nam ſi luxurioſo ad luxuriæ effuſionem, adultero ad mercedem adulterij largiendum putes, non eſt beneficentia iſta, vbi nulla eſt beneuolentia. Officere enim iſtud eſt, non prodeſſe alteri: ſi largiaris ei, qui conſpiret aduerſus patriam, qui congregare cupiat tuo ſumptu perditos, qui impugnent Eccleſiam. Non eſt hęc probabilis liberalitas, ſi adiuues eum, qui aduerſus viduam, & pupillos graui decernit iurgio, aut vi aliqua poſſeſſiones eorum eripere conatur. Non probatur largitas, ſi quod alteri largitur, alteri quis extorqueat: ſi iniuſtè quęrat, & iuſtè diſpendendum putet: niſi forte, vt ille Zachęus, reddas quadruplum priuato, quem fraudaueris: & gentilitatis vitia, fidei ſtudio, & credentis operatione compenſes. Fundamentum igitur habeat liberalitas tua. Hoc primùm quæritur, vt cum fide conferas, fraudem non facias obiatis, ne dicas te plus conferre, & minus conferas. Quid enim opus eſt dicere? Fraus promiſſi eſt: in tua poteſtate eſt largiri, quod velis. Fraus fundamentum ſoluit, & opus corruit. Nunquid Petrus ita indignatione efferbuit, vt Ananiam extingui vellet, vel vxorem eius? Sed exemplo eorum noluit perire cęteros. Nec illa perfecta eſt liberalitas, ſi iactantię cauſa magis, quàm miſericordię, largiaris. Affectus tuus nomen imponit operi tuo. Quomodo à te proficiſcitur, ſic æſtimatur. Vides quàm moralem iudicem habeas? Te conſulit, quomodo opus tuum ſuſcipiat, mentem tuam prius interrogat. Neſciat, inquit, ſiniſtra tua, quid faciat dextera tua. Non de corpore loquitur, ſed etiam vnanimus tuus, frater tuus, quod facis, neſciat: ne dum hic quęris mercedem iactantiæ, illuc remunerationis fructum amittas. Perfecta autem eſt liberalitas, vbi ſilentio quis tegit opus ſuum, & neceſſitatibus ſingulorum occultè ſubuenit: quem laudat os pauperis, & non labia ſua. Deinde perfecta liberalitas, fide, cauſa, loco, tempore commendatur, vt primùm operetis circa domeſticos fidei. Grandis culpa, ſi ſciente te fidelis egeat, ſi ſcias eum ſine ſumptu eſſe, fame laborare, etiamnam perpeti, qui præſertim egere erubeſcat: ſi in cauſam ceciderit, aut captiuitatis ſuorum, aut calumnię, & non adiuues: ſi ſit in carcere, & pœnis & ſuppliciis propter debitum aliquod iuſtus excrucietur: (nam & ſi omnibus debetur miſericordia, tamen iuſto amplius:) ſi tempore afflictionis ſuæ nihil à te impetret, ſi tempore periculi, quo rapitur ad mortem, plus apud te pecunia tua valeat, quàm vita morituri. De quo pulchrè Iob dixit: Benedictio perituri in me veniebat. Perſonarum quidem Deus acceptor non eſt, quia nouit omnia. Nos autem omnibus quidem debemus miſericordiam. Sed quia plerique fraudem eam quęrunt, & fingunt etiamnam, ideò vbi cauſa manifeſtatur, perſona cognoſcitur, tempus vrget, largius ſe debet profundere miſericordia. Non enim auarus Dominus eſt, vt plurimum quęrat. Beatus quidem, qui dimittit omnia, & ſequitur eum. Sed & ille beatus eſt,

1. & 2. Corinth. 9.

Dare oportet vt proſis non vt obſis.

Ex alieno nō largiendum. Luc. 19.

Sine fraude largiendū.

Actor. 5.

Non iactātię cauſa.

Matth. 6.

Ordinata liberalitas.

Domeſtici fidei præferantur.

Iuſtis magis benefaciendum quam alijs.

Iob 29.

Munus ex affectu, nō ex quantitate ſpectatur.

Matth 19.

Nō ſatis eſt bene velle, ſed etiā benefacere ex bona voluntate.

Lucæ 21. Marc. 12.

qui quod habet, ex affectu facit. Denique duo æra viduæ illius, diuitum muneribus prætulit: quia totum illa quod habuit contulit, illi autem ex abundanti partem exiguam contulerunt. Affectus igitur diuitem collationem aut pauperem facit, & pretium rebus imponit. Cæterum Deus non vult simul effundit opes, sed dispensari: nisi fortè vt Eliæus qui boues suos occidit, & pauit pauperes ex eo quod habuit, vt nulla cura teneretur domestica, sed relictis omnibus, in disciplinam se propheticam daret. Est etiam illa probanda liberalitas, vt proximos seminis tui non despicias, si egere cognoscas. Melius est enim vt ipse subuenias tuis, quibus pudor est ab alijs sumptum deposcere, aut alicui postulare subditum necessitati, non tamen vt illi ditiores eo fieri velint, quod tu potes conferre inopibus. Cauta enim præstat, non gratia. Neque enim propterea te Domino dicauit, vt tuos diuites facias, sed vt vitam tibi perpetuam fructu boni operis acquiras, & pretio miserationis peccata redimas tua. Putant se parum potesse? pretium tuum quærunt, vitæ tuę fructum adimere contendunt, & seruitè facere putant. Et accusat quòd eum diuitem non feceris, cùm te ille velit æternæ vitæ fraudare mercede? Et post quędam: Considerandæ etiam in largiendo ætas, atque debilitas, nonnunquam etiam verecundia, quę ingenuos prodit natales, vt senibus plus largiaris, qui sibi labore iam non queunt victum quærere. Similiter & debilitas corporis, & hæc iuuanda promptius. Tum si quis ex diuite cecidit in egestatem, & maximè si non vitio suo, sed aut latrocinijs, aut proscriptione, aut calumnijs, quæ habebat, amisit. Sed fortè dicat aliquis: Cæcus vno loco sedet & præteritur, & iuuenis validus frequenter accipit. Verum est, quia obrepit propter importunitatem. Non est illud iudicij, sed tædij. Nam & Dominus ait in Euangelio, de eo, qui iam clauserat ostium suum, si quis ostium eius procacius pulset, quia surgit, & dat illi propter importunitatem.

Luc. 11.

3. Et libro secundo Officiorum, capite vigesimoprimo: Adiuuat hoc quoque ad profectum bonæ existimationis, si depotentis manibus eripias inopem, de morte damnatum eruas, quantum sine perturbatione fieri potest: ne videamur iactantiæ magis causa facere, quàm misericordiæ, & grauiora inferre vulnera, dum leuioribus mederi desideramus. Iam si oppressum opibus potentis, & factione magis, quàm sceleris sui pretio grauatum liberaueris, egregiæ conualescit opinionis testimonium. Commendat plerosque etiam hospitalitas. Est enim publica species humanitatis, vt peregrinus hospitio non egeat, suscipiatur officiosè, pateat aduenienti ianua. In officijs autem hospitalibus omnibus quidem humanitas impartienda est, iustis autem vberior deferenda honorificentia. Quicunque enim iustum receperit in nomine iusti, mercedem iusti accipiet, vt Dominus pronunciauit. Tanta autem est apud Deum hospitalitatis gratia, vt ne potus quidem aquæ frigidæ à præmijs remunerationis immunis sit. Vides quia Abraham Deum recepit hospitio, dum hospites quærit? Vides quia Lot angelos suscepit? Qui scis an & tu cùm suscipis hospitem, suscipias Christum? Licèt in hospite sit Christus, quia Christus in paupere est, sicut ipse ait: In carcere eram, & venistis ad me: nudus eram, & operuistis me. Suaue est igitur non pecuniæ, sed gratiæ studere. Et post pauca: Pulchra liberalitas, erga ipsos quoque pauperes mensuram tenere, vt abundes pluribus, non conciliandi fauoris gratia vltra modum fluere. Quicquid ex affectu puro ac sincero promitur, hoc est decorum. Non superfluas ædificationes aggredi, nec prætermittere necessarias. Et maximè Sacerdoti hoc conuenit, ornare Dei templum decore congruo, vt etiam hoc cultu aula Domini resplendeat, impensas misericordię conuenientes frequentare, quantum oporteat largiri peregrinis, non superflua, sed competentia: non redundantia, sed congrua humanitatis: ne sumptu pauperum alienam sibi quęrat gratiam, ne restrictiorem erga clericos aut indulgentiorem se præbeat. Alterum enim inhumanum, alterum prodigum: si aut sumptus desit necessitati eorum, quos a sordidis negotiationis aucupijs retrahere debeas, aut voluptati superfluat.

Matth. 25.

4. Capite vigesimoquinto: Quid autem tibi prodest fauere diuiti? An quia citius amanti remuneret? His enim fauemus frequentius, à quibus referendę vicem speramus gratię. Sed eo magis infirmo, & inopi nos studere conuenit, quia pro eo, qui non habet, remunerationem speramus à Domino Iesu: qui sub specie conuiuij generalem virtutis edidit formam, vt his potius nostra conferamus beneficia, qui nobis ea non possunt repręsentare, dicens, ad conuiuium atque epulas non eos, qui diuites sunt, sed pauperes inuitandos. Diuites enim rogari videntur, vt ipsi quoque nobis reddant conuiuium: pauperes (quia non habent quod restituant) cùm acceperint, remuneratorem nobis faciunt Dominum, qui se pro paupere obligandum obtulit. Ad ipsum quoque seculi vsum, collatio beneficij facta in pauperes, magis quam in locupletes, plus iuuat: quia dives dedignatur beneficium, & pudet eum debitorem esse gratię. Quinetiam id quod collatum est sibi, meritis suis arrogat, quòd vel vt debitum acceperit, vel ideò datum sit, eò quòd is qui dedit, reddendum sibi à diuite vberius existimauerit. Ita in accipiendo beneficio, eo ipso quòd acceperint diuites, dedisse se magis, quàm accepisse existimant. Pauper verò, & si non habeat vnde reddat pecuniam, refert gratiam. In quo certum est, quod plus reddat quàm acceperit. Pecunia enim nummo soluitur, gratia nunquam exinanitur. Reddendo vacuatur pecunia, gratia autem, & habendo soluitur, & soluendo retinetur. Deinde quod diues refugit, pauper fatetur, quòd sit obligatus debito, sibique subuentum, non honori suo delatum putat: donatos sibi arbitratur filios, vitam redditam, seruatam familiam. Quanto igitur melius, apud bonos, quàm apud ingratos locare beneficium? Vnde Dominus ad discipulos ait: Nolite possidere aurum, neque argentum, neque pecuniam: qua velut falce pullulantem in pectoribus humanis succidit auaritiam. Petrus quoque claudo (qui ex vtero matris suæ portabatur) ait: Argentum & aurum non habeo, sed quod habeo, do tibi: In nomine Iesu Christi Nazareni, surge & ambula. Itaque pecuniam non dedit, sanitatem dedit. Quanto melius est salutem habere sine pecunia, quàm

Matth. 10.

Actor. 3.

Ex hospitalitate.

Ibidem.

Genes. 18.

Genes. 19.

Ex operibus misericordiæ vera laus comparatur.

An liceat omnia simul erogare. 3. Reg. 19.

Cognatorũ etiam hæreditatio, si egeant.

Nõ propterea se Deo dicant religiosi, vt suos amicos diuites faciant, sed facultatũ in pauperes distributione peccata redimat, & vitam æternam acquirant.

Considerãda ætas, debilitas, & verecundia in pauperibus.

Beneficia magis in pauperes, quam diuites conferenda.

pecuniam ſine ſalute? Surrexit claudus, quod non ſperabat: pecuniam non accepit, quam ſperabat. Sed hæc vix in ſanctis Domini repertuntur, vt diuitiæ contemptui ſint.

5. CHRYSOSTOMVS in homilia de miſericordia & duabus viduis, vt ſupra quæſtione decimatertia B ſeſtimonio quinto. Ibidem: Nullus miſer eſt, niſi qui miſereri noluerit: quia nec quiſquam miſereri deſiderans, poterit non habere quod tribuat: nullus petentem pauperem poterit inanem relinquere, niſi qui ei noluerit commodare. Non enim miſericordiæ definita ſunt pretia, aut niſi quis multum dederit, acceptabile eſſe quod datur, non poterit: aut inopes tantum à quoquam expoſcunt, quantum qui poſcuntur dare nō poſſunt: aut ex modico multum, aut de exiguo plurimum dare quiſpiam cogitur, cùm libenter ex modico modicum attributum diuina pietas gratuletur. Dominus diuitum & viduæ operationes expendens, non quantum quiſque obtulerit, ſed quantum quis fecerit, ſingulorum animos & facultates oſtendit, & viduam in opere perfecto laudauit. Certabat enim animo cum diuitibus vidua, cum locupletibus pauper, mediocris cum opulentiſſimis, fide ac deuotione certabat: ſed vincit animo, deuotione ſuperat, denique inuenitur potior, melior conſpicitur, maior omnibus à iudice pronunciatur. Amen, inquit, dico vobis, vidua iſta plus omnibus fecit. Prouocaris Chriſtiane, prouocaris, & à vidua in certamen deduceris.

Miſer ille ſolus eſt, qui miſereri non vult.

Non ſunt definita pretia miſericordiæ.

6. IDEM homilia trigeſima in priorem epiſtolam ad Corinthios: Mendicis quid eſſe vilius poteſt? ſed illi tamen ipſi, vſum Eccleſiæ, templorum foribus admoti, pulcherrimum quendam, & ornamentum maximum præſtant, vt his ſine, plenitudo Eccleſiæ perfecta eſſe non poſſit. Quod & Apoſtoli principio ſtatim intelligentes, vt cætera quidem omnia, ita iſthuc quoque viduæ vt eſſent, præclarè conſtituerunt, tantam in ea re diligentiam collocantes, vt illis miniſtros ſeptem præficerent. Neque verò medicus quiſquam ferro manuve admotis ſic accuratè putrida vulnera ſecat, vt pauper, egena manu porrecta ſtipem flagitando, vulnerum cicatrices tollit. Et quod mirum, citra dolorem, citra ſuſpirium, pulchertimam conferunt medicinam. Neque minus ille, per ſilentium, ſoloque conſpectu, pro templi foribus mendicus ſedens, ſuadendo poteſt, quàm qui populum moderamur, & pro concione quotidie declamamus. Quid enim aliud nos vobis inculcamus quotidie docendo, niſi vt ne altum ſapias ô homo? Res eſt ſubitò inclinans & omnigenis caſibus quàm maximè obnoxia hominum natura: ad ſenectam iuuentus feſtinat, dilabitur gratia in deformitatem, ad imbecillitatem robur decreſcit: ſanitas in languorem deficit: in contemptum gloriæ, diuitiæ in penuriam, honor in deſpectum abit: præcipiti flumini nec vſquam conſiſtenti, ſed ad prona continuò, & per omnia ruenti, noſtra ſimilia ſunt. Hæc & his plura mendicus ille, non verbis & oratione ad hoc concinnata, ſed re ipſa, & vero vultu (quod genus hortationis potentiſſimum eſt) aſſiduè conteſtatur.

Mendici Eccleſiæ ornamentum.

Actor. 6.

Mendici ante fores eccleſiæ ſedētes, quid concionentur.

7. AD Romanos duodecimo, 8. TOBIÆ quarto, 9. POSTERIORIS ad Corinthios nono, 10. ECCLESIASTICI trigeſimo quinto, 11. PSALMO centeſimo vndecimo, vt in textu.

12. LVCÆ decimo: Samaritanus autem quidā iter faciens, venit ſecus eum: & videns eum, miſericordia motus eſt. Et appropians alligauit vulnera eius, infundens oleum, & vinum: & imponens illum in iumentum ſuum, duxit in ſtabulū, & curam eius egit. Et alſera die protulit duos denarios, & dedit ſtabulario, & ait: Curam illius habe: & quodcumque ſupererogaueris, ego cùm rediero reddam tibi.

13. GREGORIVS Nazianzenus oratione decimanona in funere patris: Quis pauperibus, hoc eſt naturę, pari honore præditæ, contemptiſſimę parti, vel animo condolentior, vel manu largior & prolixior? Nam reuera, tanquam alienorum bonorum procurator, de bonis ſuis cogitabat, pauperum inopiam, quàm maximè poterat, ſubleuans, nec ſuperflua duntaxat, ſed neceſſaria quoque in eam rem inſumens, (id quod charitatis erga pauperes apertiſſimum argumentum eſt) partemque dans, non ſeptem duntaxat, velut Salomonis lex præſcribit, verùm ſi octauus etiam accederet, ne hîc tamen reſtricti ac ſordidi animi vitio laborans, verùm libentius ſua profundens, quàm alij acquirant, vinculum & electionem tollens, (hoc eſt, vt quidem interpretor, tenacitatem, & explorationem eius, qui accepturus eſt, ſitne videlicet dignus, nec ne) ac murmuris verbum cum largitione. Quod quidem pleriſque accidit, qui tribuunt quidem, verùm hoc non adijciunt, vt promptè ac libenter tribuant: quod quidem maius & perfectius eſt, quàm præbere. Multò enim ſatius eſt ob eos, qui digni ſunt, indignis quoque largiri, quā, dum metuimus ne de indignis bene mereamur, dignos etiam beneficio fraudare. Atque huc pertinere videtur, quod Scriptura inquit, panem in aquam quoque mittendum eſſe: non enim fore vt diſtrahatur, aut pereat apud iuſtum harum rerum æſtimatorem, ſed eò peruenturum eſſe, vbi omnia noſtra collocabuntur, atque in tempore occurrent, vtcunque aliter exiſtimemus.

Liberalitas patris Gregorij Nazianzeni.

Eccl. 11.

Exploratio pauperum reprehenditur.

Eccl. 11.

14. CHRYSOSTOMVS homilia vigeſimaprima in epiſtolam ad Romanos, & in ſermone, Ne ſcrutemur pauperes curioſè: Quàm multi diuites erant temporibus prophetæ Eliſęi, & tamen ſola Sunamitis hoſpitalitatis fructum vindemiauit. Quemadmōdum & Abraham ſuo tempore largiter ac promptè fecit. Et profectò potiſſimum eſt quod quis admittetur, quòd iſta fecerit cùm ignoraret, qui eſſent, qui aduenerant peregrini. Itaque neque tu pauperes curioſè inquiras. Propter Chriſtum enim illos ſuſcipis. Quòd ſi perpetuò curioſè ſcrutaturus es pauperes, fiet, vt ſæpenumerò probatum coram Deo virum prætergrediare, mercedemque, quam ex eo habiturus eras, perdas. Atqui etiam is qui reprobum recipit, ſine culpa erit, immò & mercedem habebit. Prophetam enim in nomine prophetæ recipiens, mercedem prophetæ accipiet. Qui verò intempeſtiua ſua curioſitate præcipuum quenquam neglexerit, pœnas etiam dabit. Ne ſcruteris igitur curioſè pauperum vitam atque negocia: nim extremæ illud inſolentiæ eſt, pro vno pane totam hominis miſeri vitam curioſè inquirere. Nam etiam ſi homicida, ſi latro, aut

4. Reg. 4.

Pauperes non curioſè examinandi.

Matth. 10.

Matth. 5. Luc. 22. Matth. 26.

aliud huiuſmodi fuerit : an non videtur tibi vel pane, vel modico argento dignus? Et tamen Dominus tuus ſolem ſuum illi producit : tu verò quotidiano cibo indignum iudicas? Dominus tuus diligit, labijſque oſculando excipit eum, qui ſtatim ſanguinem illum tuum pretioſum fuſurus erat : tu verò pauperem neque pane dignaris, neque legem, quam Chriſtus dedit, reuereris? Per hæc enim, quæ recenſui, ſatis oſtendit, quòd non ſolùm pauperes, ſed & eos, qui nos ad mortem vſque impellunt, auerſari non oporteat. Ne dicas igitur mihi, quod vel hoc, vel illud operatus ſit mali : ſed perpende quid Chriſtus fecerit, qui ad crucem vſque proditorem tuum oſculo, quo tradendus erat, emendare ſtudebat.

In eos qui pauperes offendunt.

Et in fine : Non ſuccurris paupertati? Quid & conteris? Non erigis iacentem? vt quid & deijcis? Non tollis pauperis triſtitiam? Quid & auges? Non das pecuniam? Cur verbis etiam conuiciaris? Non audiſti quantam daturi ſint pœnam, qui pauperes non paſcunt? Quibus ſupplicijs condemnandi ſint? Ite, inquit, in ignem præparatum diabolo, & angelis illius. Si ergo non paſcentes ita condemnabuntur, quam putas pœnam dabunt, qui non ſolùm non paſcunt, ſed & conuiciantur? Quantum patientur ſupplicium? quantam gehennam? Ne itaque tanta mala erga noſipſos incendamus : donec facultas eſt, malum hunc morbum corrigamus, linguæque frenum imponamus, non ſolùm non conuiciantes, ſed & conſolantes tam verbis, quàm factis, quatenus multa nobis recondita in futurum miſericordia, promiſſa bona apprehendamus. Matth. 25.

15. IDEM homilia trigeſimaquinta, 16. ET trigeſimaſeptima ad populum Antiochenum, vt ſupra quæſtione vndecima, teſtimonio trigeſimo & trigeſimoſecundo.

17. POSTERIORIS ad Corinthios nono, vt in textu.

XVII.

De ſpiritualibus quid porrò Scriptura teſtatur?

A *Debemus,* [a] inquit, *nos infirmiores imbecillitates infirmorum ſuſtinere, & non nobis placere. Vnuſquiſque veſtrûm proximo ſuo placeat in bonum, ad ædificationem. Etenim Chriſtus non ſibi placuit.* Ac rurſus: [b] *Eſtote inuicem benigni, miſericordes, donantes inuicem ſicut & Deus in Chriſto donauit vobis.* Item: [c] *Eſtote ergò imitatores Dei, ſicut filij chariſſimi : & ambulate in dilectione, ſicut & Chriſtus dilexit nos.* Præterea, [d] *Induite vos ſicut electi Dei, ſancti, & dilecti, viſcera miſericordiæ, benignitatem, humilitatem, modeſtiam, patientiam: ſupportantes inuicem, & [e] donantes vobiſmetipſis ſi quis aduerſus aliquem habet querelam : ſicut & Dominus donauit vobis, ita & vos.* Iterum verò : [f] *Corripite inquietos, conſolamini puſillanimes, ſuſcipite infirmos, patientes eſtote ad omnes.*

a Rom. 15. a
b Eph. 4. g
c Epheſ. 5. a
d Coloſ. 3. b
e Auguſt. in Enchirid. c. 73. & 74. hom. 6. 29. c. 1. & 40. c. 3. & ſeq. ex quinquaginta, & ſer. 203. de tẽp. Gregor. 4. dialog. cap. vltim.
f 1. Theſ. 5. c g 1. Cor. 9. d h 2. Cor. 11. g i Rom. 9. a k 2. Cor. 12. c

B Hæc aliaque id genus permulta paſſim inculcat Paulus: qui, vt [g] omnes faceret ſaluos, omnibus omnia factus eſt: vt hinc ipſe teſtetur : [h] *Quis infirmatur, & ego non infirmor? quis ſcandalizatur, & ego non vror?* Et iterum: [i] *Triſtitia mihi magna eſt, & continuus dolor cordi meo. Optabam enim ego ipſe anathema eſſe à Chriſto pro fratribus meis.* Tum alibi : [k] *Ego libentiſſimè impendam, & ſuperimpendar ipſe pro animabus veſtris : licet plus vos diligens, minus diligar.*

TESTIMONIA.

1. AD Romanos decimoquinto, 2. AD Epheſios quarto, 3. ET quinto, 4. AD Coloſſenſes tertio : vt in textu.

5. AVGVSTINVS in Enchiridio ad Laurentium, capite ſeptuageſimotertio : Poſtquam in fine præcedentis capitis dixiſſet, multa eſſe genera Eleemoſynarum, quæ cùm facimus, adiuuamur vt dimittantur nobis noſtra peccata: Sed ea, inquit, nihil eſt maius, quæ ex corde dimittimus, quod in nos quiſque peccauit. Minus enim magnum eſt erga eum eſſe benevolum, ſiue etiam beneficum, qui tibi malì nihil fecerit. Illud multo grandius, & magnificentiſſimæ bonitatis eſt, vt tuum quoque inimicum diligas, & ei, qui tibi malum vult, & ſi poteſt facit, tu bonum ſemper velis, faciaſque cùm poſſis, illius memor exempli, qui in cruce pendens pro ſuis exorat perſecutoribus, ſuoſque admonuit, dicens, Diligite inimicos veſtros, benefacite eis, qui vos oderunt, & orate pro eis qui vos perſequuntur. Sed quoniam perfectorum ſunt iſta filiorum Dei, quo quidem ſe debet omnis fidelis extendere, & humanum animum ad hunc affectum orando Deum, ſecumque agendo, luctandoque perducere : tamen quia hoc tam magnum bonum tantæ multitudinis non eſt, quantam credimus exaudiri, cùm in oratione Dominica dicitur, Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris ; procul dubio verba ſponſionis huius

Maxima eleemoſyna eſt, offenſam remittere.

Matth. 5. Contẽdendum ad perfectam dilectionẽ, quæ ad inimicos vſque ſe extendat.

Matth. 6.

implentur, si homo, qui nondum ita profecit vt iam diligat inimicum, tamen quando rogatur ab homine, qui peccauit in eum, vt ei dimittat, dimittit ex corde: quia etiam sibi roganti vult vtique dimitti, cùm orat & dicit, Sicut & nos dimittimus debitoribus nostris: id est, sic dimitte debita nostra rogantibus nobis, sicut & nos dimittimus rogantibus debitoribus nostris.

Vt minimũ veniam petenti condonanda est culpa.

6. Et capite septuagesimoquarto: Iam verò qui eum, in quem peccauit, hominem rogat, si peccato suo mouetur vt roget, non est adhuc deputandus inimicus, vt eum diligere sit difficile, sicut difficile erat quando inimicitias exercebat. Quisquis autem roganti, & peccati sui pœnitenti non ex corde dimittit, nullo modo existimet à Domino sua peccata dimitti, quoniã mentiri veritas non potest. Quem verò lateat Euangelij auditorem siue lectorem, quis dixerit, Ego sum veritas? Qui cùm docuisset orationem, hanc in ea positam tententiam vehemẽter commendauit, dicens: Si enim dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet & vobis pater vester cælestis delicta vestra. Si autem non dimiseritis hominibus, nec pater vester dimittet vobis peccata vestra. Ad tam magnum tonitruum qui non expergiscitur, non dormis, sed mortuus est: & tamen potens est ille etiam mortuos suscitare.

Ioan. 14.

Matth. 6.

Magno tonitruo cõparatur Christi cõminatio.

7. Libro quinquaginta homiliarum, homilia sexta: Potes mihi dicere: Non habeo quod tribuam indigenti, non possum ieiunare frequenter, & à vino, & carnibus abstinere non possum. Nunquid potes mihi dicere, charitatem te habere non posse? Ipsa est cuius possessio tanto plus augetur, quanto amplius erogatur. Dimitte ergò quod tenebas, ne aduersus te ille teneat aliquid, cui non habes quod dimittas. Dimittite, & dimittetur vobis; date, & dabitur vobis. Scitote fratres charissimi, quia duæ sunt eleemosynæ. Vna cordis, alia pecuniæ. Eleemosyna cordis est, dimittere ei à quo læsus es. Nam date aliquid indigenti, aliquando quæris, & non habes. Indulge peccanti, quantum volueris, redundabit tibi. Aurum, & argentum, vestem, frumentum, vinum & oleum potest fieri, vt aliquoties non habeas vnde pauperibus tribuas: vt autem omnes homines diligas, & hoc alijs, quod tibi ipse velis, & inimicis tuis indulgeas, nunquam te poteris excusare. Quia si in cellario, vel in horreo non habes quod dare possis, de thesauro cordis tui potes proferre quod tribuas. Et cùm omnibus hominibus, etiam si sola sit bona voluntas, sufficiat, & eleemosyna cordis multo maior sit, quàm eleemosyna corporis, quis est qui vel vmbram excusationis possit prætendere? Et illud attendite fratres, quia charitatis eleemosyna sine terrena substantia, sufficit sibi: Illa verò quæ corporaliter datur, si non benigno corde tribuitur, omninò non sufficit. Et quia, sicut ipsi videtis, fratres charissimi, ad remissionem omnium peccatorum, si substantia terræ non fuerit, charitas & dilectio inimicorum satis abundeque sufficiunt; nulla nobis excusatio de hac re in die iudicij remanebit: nec dicere aliquis poterit, non te habuisse vnde tua peccata redimeret. Idcò omnes homines studeamus toto corde diligere, orantes, vt qui boni sunt, meliores fiant, & in opere bono permaneant: qui mali sunt, cito se corrigant, timentes illud quod Dominus comminatus est dicens, Si non dimiseritis hominibus peccata eorum, nec pater vester dimittet vobis peccata vestra. Sed magis cum ipsius adiutorio laboremus, vt illud in nobis possit impleri, Date, & dabitur vobis; dimittite, & dimittetur vobis. Cùm ergo secundùm præfatam Domini sententiam, qua dixit, Si dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet vobis pater vester cælestis peccata vestra: in potestate nostra positum sit, qualiter in die iudicij iudicemur: dimittamus omnibus inimicis nostris, vt libera conscientia possimus in oratione Dominica dicere, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris.

Ab hoc opere misericordiæ nihil nos excusat.

Lucæ 6.

Eleemosyna cordis, & pecuniæ.

Eleemosyna cordis facilè tribuitur.

Matth. 6.

In nostra potestate positũ est, qualiter iudicemur.

8. Et homilia vigesimanona, capite primo: Ex illa eleemosyna, qua ignoscis homini, nihil perdis. Ecce statim veniam petit, ignouisti, nihil amisisti. Charitate amplior domum redisti. Illud aliud genus eleemosynarum, vbi iubemur erogare indigentibus, graue videtur: quia quod quisque dederit, hoc ipsum quod dabit, non habebit.

9. Item homilia quadragesima, capite tertio: Si mordet conscientia fragilitatis, & in hoc seculo vbique abundant iniquitates: die ergo, Dimitte nobis debita nostra. Sed quod sequitur vide. Noluisti enim dimittere peccatum fratri tuo, & dicturus es, Sicut & nos dimittimus debitoribus nostris? An non es dicturus? Si non es dicturus, nihil es accepturus; si autem dicturus, falsum es dicturus. Ergo dic, & verum dic. Quomodo dicturus es verum, qui fratri tuo noluisti laxare peccatum? Et capite quarto: Illum admonui, modo consulo. O quisquis es, si tamen es, qui dixisti fratri tuo, Dimitte mihi quod in te peccaui: si dixisti ex toto corde tuo, si vera humilitate, non ficta charitate, quomodo Deus videt in corde, vnde dixisti, sed ille noluit tibi dimittere, noli esse solicitus. Serui estis ambo, habetis Dominum; conseruo tuo debes, Noluit tibi dimittere, interpella Dominum amborum. Quod tibi dimiserit Dominus, si potest, exigat seruus. Dico aliud, Admonui ergo eum, qui noluit dimittere fratri suo, cùm petat ille dimitti sibi, vt faciat quod nolebat, ne quando orat non accipiat quod desiderat. Admonui & illum qui petiuit veniam peccati sui à fratre suo, & non accepit; vt in eo quod non impetrauit à fratre suo, secutus sit de Domino suo. Est & aliud quod moneam: Peccauit in te frater tuus, & noluit tibi dicere, Dimitte mihi quod peccaui in te. Abundant verba ista, vtinam Deus eradicet illa de agro suo, hoc est, de cordibus vestris. Quàm multi enim sunt, qui sciunt se peccâsse in fratres suos, & nolunt dicere, Dimitte mihi. Non erubuerunt peccare, & erubescunt rogare. Non erubuerunt de iniquitate, & erubescunt de humilitate. Item capite quinto: Ipsos ergo inprimis admoneo. Quicunque habetis discordiam cum fratribus vestris, & reuocatis vos ad vos, & consideratis vos, & iustum iudicium fertis in vos, intus in cordibus vestris, & inuenitis vos non debuisse facere quod fecistis, non debuisse dicere quod dixistis. Petite veniam fratres à fratribus vestris, facite fratribus quod ait Apostolus, Donantes vobismetipsis, sicut & Deus in Christo donauit vobis: facite, noli-

Matth. 6.

De eo qui petiuit ab alio remissionem, & non acquiescit.

De eo qui offensus est ab alio, qui veniam nõ precatur.

Ad eos qui erubescunt veniam petere.

Ephes. 4.

te erubescere veniam petere. Proinde omnibus dico viris & fœminis, minoribus & maioribus, laicis & clericis: dico & mihijpsi. Omnes audiamus, omnes timeamus, si peccauimus in fratres nostros. Et post pauca: Sunt personę humiles pro ordine seculi huius, à quibus si petamus veniam, extolluntur in superbiam: hoc est quod dico, aliquando dominus peccat in seruum suum; quia si ille dominus est, ille seruus, ambo tamen alieni serui sunt; quia ambo Christiani, ambo Christi sanguine redempti sunt. Tamen durum videtur vt hoc etiam iubeam, hoc præcipiam, vt si fortè dominus homo peccat in seruum suum iniustè litigando, iniustè cædendo, dicat ille, Ignosce mihi, da mihi veniam. Non quia non debet facere, sed ne ille incipiat superbire, si pœniteat eum. Quid ergò? Ante oculos Dei pœniteat eum, ante oculos Dei puniat cor suum: & si non potest dicere seruo suo, quia non oportet, Da mihi veniam, blandè illum alloquatur. Blanda enim appellatio, veniæ est postulatio. Capite item texto: Fortè cogitando loquimini, & dicitis vobis, Volo concordare: Sed ille me læsit, ille in me peccauit, & non vult veniam postulare. Quid ergò? dicturus sum, Vade ad illum, & tu pete veniam? Absit. Nolo mentiaris: Nolo dicas, Da mihi veniam, qui te nôlti non peccâsse in fratrem tuum. Quid enim prodest tibi, cùm tu fueris tuus accusator? Quid expetis tibi ignosci ab eo, quem non læsisti, aut in quem non peccâsti? Nihil tibi prodest, nolo facias; nôsti, bene discussisti, scîsti, quia in te peccauit, non tu in illum. Scio, inquit. In ista tua scientia, sit tua conscientia. Noli venire ad fratrem tuum qui in te peccauit, & vtrò ab illo petere veniam. Debent inter vos esse alij pacifici, qui illum obiurgent, vt à te prius veniam petat, tu tantùm paratus esto ignoscere, prorsus paratus esto ex toto corde dimittere. Si paratus es dimittere, iam dimisisti, habes adhuc quod ores. Ora pro illo, vt petat à te veniam, quia scis ei nocere, si non petat. Ora pro illo vt petat, dic Domino in oratione tua, Domine scis me non peccâsse in illum fratrem meum, sed illum potius peccâsse in me, & obesse illi quod peccauit in me, si veniam non petat à me: ego bono animo peto vt ignoscas ei. Et capite septimo: Ecce dixi vobis, quòd maximè per istos dies ieiuniorum vestrorum obseruationumque vestrarum, atque continentiæ vestræ mecum agere debeatis, vt cum fratribus vestris concordetis. Gaudeam & ego de pace vestra, qui contristor litibus vestris; vt omnes donantes vobismetipsis, si quis habet aduersus aliquem querelam, securi agamus Pascha, securi celebremus eius passionem, qui nihil cuiquam debebat, & pretium pro debentibus soluit, Dominum Iesum Christum dico, qui in neminem peccauit, & propè in illum omnis mundus peccauit, nec exegit supplicia, sed promisit præmia. Habemus ergo ipsum testem in cordibus nostris, quia si in aliquem peccauimus, vero corde veniam postulemus; si aliquis in nos peccauit, veniam dare parati simus, & pro inimicis nostris oremus. Non expectemus vindicari fratres. Quid est vindicari, nisi malo alieno pasci? Scio quotidie venire hominem, genua figere, fronte terram concutere, aliquando vultum suum lachrymis rigare: & in ista tanta humilitate ac perturbatione dicit, Domine, vindica me, occide inimicum meum. Planè ora, vt occidat inimicum tuum, & saluet fratrem tuum. Occidat inimicitias, saluet naturam. Sic ora, vt vindicet te Deus: pereat qui te persequebatur, sed maneat qui tibi reddatur.

10. IDEM Augustinus sermone ducentesimo tertio de tempore: Non potest peccator misericordiam à Deo sperare, qui misericordiam non facit peccantibus in se. Ergo dimittat homo temporale debitum, vt mereatur recipere æternale bonum. Si animas nostras cupimus peccatorum sordibus emundari, misericordiam in nos peccantibus non negemus, vt in die retributionis ad promerendam Dei misericordiam, misericordiæ operibus adiuuemur. Quomodo misericordiam à Deo expectat vel sperat, qui crudelis est in conseruos suos? Si quis cupiat Deum sibi misereri, ita & misereatur debitoribus suis. Certissime indulgentiam expectare poterit, qui alijs indulgere nouit. Ad misericordiæ opus optimè nos in Euangelio Dominus exemplo roborauit, vbi ait: Estote ergò misericordes, sicut pater vester cælestis misericors est: qui solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. Omnis misericordia facit locum vnicuique secundùm meritum operum suorum. Et paulò pòst: Igitur ex nostro iudicio iudicat nos Deus. Quodammodo in potestate nostra est, quomodo iudicemur à iudice. Si misericorditer iudicemus in nos delinquentibus, misericorditer iudicat Deus de nobis in se peccantibus. Intendamus ergò in exemplum illius, sicut doctor gentium nos admonens ait: Donate vobismetipsis, si quis aduersus aliquem habet querelam, sicut Deus in Christo donauit vobis, ita & vos facite: hoc est, quomodo Deus in Christo nobis peccata donauit; sic etiam nos, qui in nos peccant, dimittamus. Item alibi idem Apostolus ait: Nulli malum pro malo reddentes. Et alio loco: Noli vinci à malo, sed vince in bono malum. Sciendum est certissimè, quòd vnusquisque talem indulgentiam acceptarus est à Deo, qualem & ipse dederit proximo suo. Tunc oratio nostra pro peccatis nostris ad aures omnipotentis Dei citò perueniet, si delinquentium preces in nostris auribus acceptabiles erunt. Qui clementer peccantibus ignoscere nouit, clementiam diuinæ pietatis certissimè accipiet. Vnde & scriptum est: Qui pronus est ad misericordiam, benedictus à Domino. Sic enim remittitur nobis, vt nos remisetimus eis, qui nobis quacunque malignitate nocuerunt. Multa itaque genera sunt miserationum, quæ cùm facimus, adiuuamur vt dimittantur nobis nostra peccata. Sed ea nihil est maius, qua ex corde dimittimus quod quisque peccauit.

11. GREGORIVS Magnus libro quarto Dialogorum, capite sexagesimo, eoque vltimo: Sed inter hæc sciendum est, quia ille rectè sui delicti veniam postulat, qui prius hoc, quod in ipso delinquitur, relaxat. Munus enim non accipitur, nisi ante discordia ab animo repellatur, dicente veritate: Si offers munus tuum ante altare, & ibi recordatus fueris quia frater tuus habet aliquid aduersum te, relinque munus tuum ante altare, & vade prius reconciliari fratri tuo; & tunc veniens, offeres munus

Anab inferioribus petenda sit venia.

Remittēda est offensio.

Blanda appellatio veniæ est postulatio.

Operibus misericordiæ iuuamur ad promerendam Dei misericordiam.

Indulgendum alijs.

An qui læsus vel offensus est, offendenté accedere censeatur.

Lucæ 6. Matth. 5. Eccl. 16.

Repetitio breuis.

Coloss. 3.

Rom. 12. Ibidem.

Prouer. 20.

Miseratione iuuamur vt dimittãtur nobis peccata.

De expectãtibus vindictam.

Matth. 5.

Diſcordiæ fraternæ culpa quam magna ſit.

tuum. Quæ in re penſandum eſt, cùm omnis culpa munere ſoluatur, quàm grauis eſt culpa diſcordiæ, pro qua nec munus accipitur. Debemus itaque ad proximum, quanuis longè poſitum, longeque diſiunctum, mente ire: eique animum ſubdere, humilitate illum ac benecuolentia placare: vt ſcilicet conditor noſter, dum tale placitum noſtræ mentis adſpexerit, à peccato nos ſoluat, qui munus pro culpa ſumit.

Placandus eſt proximus quem offendimus.

Matth.18. Veritatis autem voce atteſtante didicimus, quia ſeruus, qui decem millia talenta debebat, cùm pœnitentiam ageret, abſolutionem debiti à domino accepit. Sed quia conſeruo ſuo, centum ſibi denarios debenti, debitum non dimiſit: & hoc eſt iuſſus exigi, quod ei fuerat iam dimiſſum. Ex quibus videlicet dictis conſtat, quia ſi hoc, quod in nos delinquitur, ex corde non dimittimus; & illud rurſus exigitur, quod nobis iam per pœnitentiam dimiſſum fuiſſe gaudebamus. Igitur dum per indulti temporis ſpatium licet, dum iudex ſuſtinet, dum conuerſionem noſtram is, qui culpas examinat, expectat: conflemus in lachrymis duritiam mentis: formemus in proximis gratiam benignitatis. Et audenter dico, quia ſalutari hoſtia poſt mortem non indigebimus, ſi ante mortem Deo ipſi hoſtia fuerimus.

Debita remiſſa rurſus exigũtur ab ijs qui iniurias non remittũt: quade re, vide S. Thomã P 3 q. 88.

Poſt mortẽ quinam ſalutari hoſtia non egeant.

12. PRIORIS ad Theſſalonicenſes quinto, vt in textu.

1.B PRIORIS ad Corinthios nono, 2. POSTERIORIS ad Corinthios vndecimo, 3. AD Romanos nono, 4. POSTERIORIS ad Corinthios duodecimo, vt in textu.

XVIII.

Quæ ſumma eſt doctrinæ omnis de miſericordiæ operibus præſtandis?

APOSTOLVS rem omnem hoc quaſi vnico verbo complexus eſt,
a Galat. 6.a [a] *Alter alterius onera portate, & ſic adimplebitis legem Chriſti*, puta legem
b Rom.13.c Galat.5.c et.Pet.4.b charitatis. De qua lege rurſus idem: [b] *Si quod eſt mandatum, in hoc verbo inſtauratur: Diliges proximum tuum ſicut teipſum.* Et Petrus Apoſtolus: [c] *Ante omnia*, inquit, *mutuam in vobiſmetipſis charitatem continuam habentes: quia charitas operit multitudinem peccatorum.* Quod charitatis miſericordiæque præſtandæ præceptum ac officium, vt eſt naturæ ac rationi maximè conſentaneum; ſic ad omnes etiam ſe porrigit, vt hinc ſcriptum legamus,
d Eccl.17.b [d] *Vnicuique mandauit Deus de proximo ſuo.* Ita verò mandauit, veluti Chri-
e Matt.7.b Luce 6.d ſtus interpretatur: [e] *Omnia, quæcunque vultis vt faciant vobis homines, & vos facite illis. Hæc eſt enim lex, & prophetæ.*

TESTIMONIA.

1. AD Galatas ſexto, 2. AD Romanos decimotertio, vt in textu.
3. AD Galatas quinto: Omnis enim lex in vno ſermone impletur: Diliges proximum tuum ſicut teipſum.
4. PRIORIS Petri quarto, 5. ECCLESIASTICI decimoſeptimo, 6. MATTHÆI ſeptimo, vt in textu.
7. LVCÆ ſexto: Et prout vultis vt faciant vobis homines, & vos facite illis ſimiliter.

DE VIR-

DE VIRTVTIBVS CARDINALIBVS.

I.

Quid ſibi vult nomen, & ratio Cardinalium virtutum?

CARDINALES quædam virtutes idcirco [a] dicuntur, quòd ſint tanquam aliarum fontes & cardines: & quemadmodum oſtium in cardine, ſic omnis honeſtæ vitæ ratio in illis verſetur, ac boni operis vniuerſa ſtructura [b] eiſdem innixi quodammodo videatur. Eiuſmodi verò [c] quatuor numerantur: Prudentia, Iuſtitia, Temperantia, & Fortitudo. de quibus ita ſcriptum extat: [d] *Sobrietatem, & prudentiam docet, & iuſtitiam, & virtutem, quibus vtilius nihil eſt in vita hominibus.* Vbi per ſobrietatem [e] temperantia, per virtutem fortitudo haud obſcurè deſignatur: omneſque illæ nobis ita commendantur, vt ab æterna [f] Sapientia, qui Deus eſt, eas propriè conferri, & ingenti cum fructu humanæ ſalutis accipi atque exerceri, certò intelligamus. Quæ virtutes etiam Officiales dictæ ſunt, quoniam ab iis, vt [g] Ambroſius annotauit, naſcuntur officiorum genera, cunctaque communis vitæ officia ſecundùm ſuam cuiuſque vocationem deriuantur.

a Vide Ambroſ. in c. 6. Luc. & lib. 1. offi. c. 24. Item Proſp. de vita contemplatiua lib. 3. cap. 18.

b Gregor. lib. 2. moral. in Iob c. 56.

c Ambroſ. lib. 3. de virginib. & lib. 2. offi. cap. 9.

d Sapient. 8. b.

e Auguſtin. lib. 1. retract. cap. 7.

f Prou. 8. b. c. Eccli. 24. a. b. c.

g Lib. 1. offic. cap. 24.

TESTIMONIA.

1. AMBROSIVS in caput ſextum Lucæ. Quatuor tantùm beatitudines ſanctus Lucas Dominicas poſuit, octo verò ſanctus Matthæus: ſed in iſtis octo, illæ quatuor ſunt; & in quatuor iſtis, illæ octo. Hic enim quatuor velut virtutes amplexus eſt cardinales, ille in illis octo, myſticum numerum reſeruit. Pro octaua enim multi ſcribuntur pſalmi, & mandatùm accipis, octo illis partem dare fortaſsè benedictionibus. Sicut enim ſpei noſtræ octaua perfectio eſt, ita octaua ſumma virtutum eſt. Et poſt multa: Nunc dicamus quemadmodum in quatuor benedictionibus ſanctus Lucas, benedictiones octo ſit complexus. Et quidem ſcimus virtutes eſſe quatuor cardinales, Temperantiam, Iuſtitiam, Prudentiam, Fortitudinem. Qui pauper eſt ſpiritu, auarus non eſt. Qui flet, non ſuperbit: ſed mitis eſt & pacatus. Qui luget, humiliatur. Qui iuſtus eſt, non negat quod ſit omnibus ad vſum communiter datum. Qui miſeretur, largitur de ſuo. Qui ſuum donat, non quærit alienum, nec dolum proximo ſuo ſtruit. Connexæ igitur ſibi ſunt concatenatæque virtutes, vt qui vnam habet, plures habere videatur: & ſanctis vna competit virtus, ſed eius quæ fuerit vberior, vberius eſt præmium. Quãta hoſpitalitas in Abraham, quanta humilitas, quanta ſanctitas, vt fratris filium ab hoſte ſeruaret? & quanta abſtinentia, vt nihil de præda quæreret? Sed quia fide præſtitit, fidei præ cæteris meruit principatum. Ergò vnicuique pluta præmia, quia plura incentiua virtutum. Sed quod in aliquo meritò copioſius, hoc etiam in præmio redundantius. Beati igitur pauperes ſpiritu. Habes temperantiam, quæ à peccato abſtinet, ſeculum calcat, illecebroſa non quærit. Beati qui eſuriunt & ſitiunt. Qui enim eſurit, eſurienti compatitur, compatiendo largitur, largiendo fit iuſtus: quia iuſtitia eius manet in æternum. Vnde & in Matthæo ſitim & famem intelligimus ſpiritalem, qua cibus iuſtitiæ deſideratur, aut potus: quæ virtus quaſi materia quædam virtutum eſt, vt iuſtus æqualem ſe inferioribus præſtet, dolum excludat, veritatem requirat. Beati qui nunc fletis, quia ridebitis. Habes prudentiam, cuius eſt flere occidua, & ea quæ æterna ſunt quærere, lugere ſecularia, quæ ſeipſa compugnent: Deum pacis inquire, qui ſtulta mundi elegit, vt confundat ſapiẽtes: & qui ea quæ nõ ſũt deſtruat, vt quæ ſunt poſſit adipiſci. Beati eritis cùm vos oderint homines. Habes fortitudinem, ſed eam, quæ non odium mereatur ex crimine, ſed perſecutionem patiatur ex fide. Sic enim ad paſſionis peruenitur coronam, ſi gratiam hominum negligas,

Quatuor virtutes Cardinales.

Connexæ concatenatæque virtutes.

Gen. 18. 14.

Genes. 13. Rom. 4. Galat. 3. Merito præmium reſpondet.

Comparãtur 4. virtutes cũ beatitudinibus 4.

Temperantia.

Iuſtitia. Matth. 5.

Prudentia. 1. Cor. 1.

Fortitudo.

diuinam ſequaris. Denique vt ſcias conſummationem eſſe fortitudinis, paſſionem: Secundum hæc, inquit, faciebant prophetis patres eorum: quia Prophetas iudęi vſque ad mortem corporis perſecuti ſunt. Eſt etiam fortitudinis, iram vincere, indignationemque cohibere: ac per hoc fortitudo animum iuxta corpuſque confirmat. Nec perturbari ſinit timore aliquo vel dolore, quibus velut prauis interpretibus, plerunque percellimur. Ergò temperantia cordis habet, animique munditiam, iuſtitia miſericordiam, pacem prudentia, manſuetudinem fortitudo.

Principales virtutes. Prudentia. 2. IDEM libro primo Officiorum, capite vigeſimoquarto: Quod his viris (Abraham, Iacob, Ioſeph, Dauid) principalium virtutum officium defuit? Quarum primo loco conſtituerunt prudentiam, quæ in veri inueſtigatione verſatur, & ſcientiæ plenioris infundit cupiditatem. Secundo iuſtitiam, quæ ſuum cuique tribuit, alienum non vendicat: vtilitatem propriam negligit, vt communem æquitatem

Iuſtitia.

Fortitudo. cuſtodiat. Tertio fortitudinem, quæ & in rebus bellicis excelſi animi magnitudine, & domi eminet, corporiſque præſtat viribus. Quarto temperantiam, quæ modum ordinemque

Temperantia. ſeruat omnium, quæ vel agenda, vel dicenda arbitramur.

3. PROSPER libro tertio de vita contemplatiua, capite decimooctauo: Videamus nunc, an vera ſit philoſophorum illa ſententia, qua quatuor virtutes, velut quoſdam virtutum omnium fontes; vitia quoque quatuor, velut quaſdam origines omnium malorum deſi-

Principales virtutes 4. niunt. Principales quatuor eſſe virtutes, non ſolùm philoſophi ſentiunt, ſed etiam noſtri conſentiunt. Sed quare quatuor, vel quæ ſint operæ ſingularum, hoc Domino illuminante

Quaternarij numeri myſterium. debemus breuiter demonſtrare. Quaternarium numerum perfectioni ſacratum, penè nullus ignorat. Siquidem totus orbis Oriente & Occidente, Aquilone & Meridie, quatuor determinari partibus ſiue angulis inuenitur: & ipſe Adam, qui eſt humani generis pater, vel generale nomen, quod dicitur homo, quatuor literis explicatur. Corpus quoque quatuor elementis extructum, quaternarij numeri in ſe continet ſacramentum. Ipſius etiam animæ quatuor eſſe affectiones, quibus vel ad bona vtimur, vel ad mala, & antiqui ſubtiliter inuenerunt, & eorum inuenta probantes poſteri ſuſceperunt. Sed & quatuor flumina, quæ de

Geneſ. 2. Ezechiel. 1. paradiſi fonte procedunt, vel quatuor Euangelia, diuini currus rotæ quatuor & animalia, alæ eorum quatuor ac facies, dignitatem numeri huius abundè commendant: & ideò virtutes iſtæ, quæ tantùm continent perfectionis in numero, ſolicitè conſiderare debemus, quantam

Omnẽ perfectionem in ſe comprehendũt 4 iſtæ virtutes. ſanctitatem conferant animo Chriſtiano, & quàm nihil perfectionis vſquam ſit, quod in iſtis virtutibus non ſit. Nam ſi temperantia facit temperantem, prudentia prudentem, iuſtitia iuſtum, fortitudo fortem: eo qui temperanter, & iuſtè, & prudenter agit, ac fortiter, neſcio quid poſſit eſſe perfectius. Itaque difficile quidem eſt nobis, nomina virtutum, quæ ex illis quatuor, quas principales diximus, oriuntur, oſtendere: ſed cùm proprietates, & actus earum cœperint aperiri, ex ipſis affectionibus ſingularum, quæ virtutes ex quibus exiſtant, for-

Sunt Dei dona. ſitan apparebit. Veruntamen hoc in primis nôſſe, & tenere debemus, quòd iſtæ quatuor virtutes, vel omnes, quæ ex illis exiſtunt, dona ſint Dei: & quòd nullus eas habet, habuit, aut habebit, niſi cui Deus, qui eſt omnium virtutum proprietas & origo, contulerit: quoniam quicunque, quocunque tempore, in quacũque gente in Deum credentes ex fide vixerunt, illius dono temperantes ac prudentes, iuſti ac fortes fieri vtique potuerunt. Qui autem neſcientes Deum, vel etiam blaſphemantes, ſine fide vixerunt, nihil earum virtutum à Deo accipere, vel habere potuiſſe credendi ſunt.

4. GREGORIVS Magnus libro ſecundo Moralium in Iob, capite trigeſimoſexto de tranquillitate conſcientiæ loquens: In quatuor verò angulis domus iſta conſiſtit: quia nimirum ſolidæ mentis noſtræ ædificium, prudentia, temperantia, fortitudo, iuſtitia ſuſtinet. In

In 4. virtutibus tota boni operis ſtructura conſurgit. quatuor ergò angulis domus iſta ſubſiſtit: quia in his quatuor virtutibus tota boni operis ſtructura conſurgit. Vnde & quatuor paradiſi flumina terram irrigant; quia dum his quatuor virtutibus cor infunditur, ab omni deſideriorum carnalium æſtu temperatur. Sed nonnunquam dum menti ignauia ſurrepit, Prudentia

Prudentia quando frigeſcat. frigeſcit: nam cùm feſſa torpet, ventura non prouidet. Nonnunquam dum nonnulla menti delectatio ſurrepit, Temperantia noſtra marceſſit. In quantum enim ad delectationem

Temperantia quando marceſcat. præſentium ducimur, intantum minus ab illicitis temperamus. Nonnunquam ſe timor cordi inſinuat, & vires noſtræ fortitudinis turbat: & eo minores contra aduerſa exiſtimus,

Fortitudinis vires quomodo turbentur. quo quædam perdere immoderatius dilecta formidamus. Nonnunquam verò amor ſui ſe menti ingerit, eamque latenti motu à rectitudine iuſtitiæ diuertit: & quo ſe totam authori reddere negligit, eo in ſe iuſtitiæ iuri contradicit. Ventus ergò vehemens quatuor angulos domus concutit, dum fortis tentatio occultis motibus quatuor virtutes quatit, & quaſi quaſſatis angulis domus obruitur, dum pulſatis virtutibus conſcientia turbatur. Intra

Iuſtitia quãdo enervatur. hos autem quatuor domus angulos filij conuiuantur: quia intra arcana mentis, quæ principaliter his quatuor virtutibus ad ſummæ rectitudinis culmen erigitur, virtutes cæteræ, quaſi quædam cordis ſoboles ſe inui-

Dona Spiritus ſancti mentem informant. cem paſcunt. Donum quippe ſpiritus, quod in ſubiecta mente, ante alia prudentiam, temperantiam, fortitudinem, iuſtitiam format: eandem mentem, vt contra ſingula quæque tentamenta erudiat, in ſeptem mox virtutibus temperat: vt contra ſtultitiam, ſapientiam: contra hebetudinem, intellectum: contra præcipitationem, conſilium: contra timorem, fortitudinem: contra ignorantiam, ſcientiam: contra duritiam, pietatem: contra ſuperbiam, det timorem.

5. AMBROSIVS libro tertio de virginibus: In omni ſapiente viro prudentes Græciæ eſſe memorauerũt λογικὸν, θυμικὸν, ἐπιθυμητικὸν, δικαιικόν. Latini verò Prudentiam, Fortitudinem, Temperantiam, atque Iuſtitiam. Prudentia enim rationis humanæ eſt. Fortitudo vim quandam ferocientis virtutis habet, mortiſque contemptum. Temperantia ſacratæ vinculo charitatis, myſteriorumque contemplatione cæleſtium, negligit corporis voluptates. Iuſti-

Prudentia. Fortitudo. Temperantia. Iuſtitia. tia,

tia, in alto quodam ſuggeſtu locata, videt exploratque omnia: quæ aliis potius nata quàm ſibi, non tam ſuas vtilitates, quàm publica emolumenta timatur.

6. ET libro ſecundo Officiorum, capite nono: Eſt ergò indiuiduum ſapientiæ atque iuſtitiæ contubernium, ſed vulgi vſu diuiditur vna quædam forma virtutum, vt temperantia ſit in deſpiciendis voluptatibus: Fortitudo ſpectetur in laboribus & periculis: prudentia in delectu bonorum, ſciens commoda & aduerſa diſtinguere: iuſtitia quæ ſit bona cuſtos iuris alieni, & vindex proprietatis, ſuum cuique conſeruans. Sit igitur nobis communis opinionis gratia, quadripartita hæc facta diuiſio.

7. SAPIENTIÆ octauo: Et ſi diuitiæ appetuntur in vita, quid ſapientia locupletius, quæ operatur omnia? Si autem ſenſus operatur: quis horum, quæ ſunt, magis quàm illa eſt artifex? Et ſi iuſtitiam quis diligit: labores huius magnas habent virtutes: ſobrietatem enim, & prudentiam docet, & iuſtitiam, & virtutem, quibus vtilius nihil eſt in vita hominibus.

8. AVGVSTINVS libro primo retractationum, capite ſeptimo: Codices veriores habent: Sobrietatem enim & ſapientiam docet, & iuſtitiam & virtutem. His enim nominibus Latinus interpres quatuor illas virtutes, quæ maximè in ore Philoſophorum eſſe aſſolent, nominauit, ſobrietatem appellans temperantiam; prudentiæ imponens nomen, ſapientiam: fortitudinem verò, virtutis vocabulo enuncians, ſolam iuſtitiam ſuo nomine interpretatus eſt. Has autem quatuor virtutes in eodem libro Sapientiæ ſuis nominibus appellatas, ſicut à Græcis vocantur, longè poſtea reperimus in codicibus Græcis.

Sapient. 8.

9. PROVERBIORVM octauo: Ego ſapientia habito in conſilio, & eruditis interſum cogitationibus. Timor Domini odit malum: arrogantiam, & ſuperbiam, & viam prauam, & os bilingue deteſtor. Meum eſt conſilium, & æquitas, mea eſt prudentia, mea eſt fortitudo. Per me reges regnant, & legum cõditores iuſta decernunt: Per me principes imperant, & potentes decernunt iuſtitiam. Dominus poſſedit me in initio viarum ſuarum, antequam quidquam faceret à principio. Ab æterno ordinata ſum, & ex antiquis antequam terra fieret, &c.

10. ECCLESIASTICI vigeſimoquarto: Ego ex ore Altiſſimi prodiui primogenita ante omnem creaturam: Ego feci in cælis vt oriretur lumen indeficiens, & ſicut nebula texi omnem terram: Ego in altiſſimis habitaui, & thronus meus in columna nubis. Gyrum cæli circuiui ſola, & profundum abyſſi penetraui, in fluctibus maris ambulaui, & in omni terra ſteti; & in omni populo, & in omni gente primatum habui. Ab initio, & ante ſęcula creata ſum, & vſque ad futurum ſæculum non deſinam, & in habitatione ſancta coram ipſo miniſtraui. Ego mater pulchræ dilectionis, & timoris, & agnitionis, & ſanctæ ſpei. In me gratia omnis vitæ & veritatis, in me omnis ſpes vitæ & virtutis.

11. AMBROSIVS libro primo Officiorum, capite vigeſimoquinto: Ab his quatuor virtutibus naſcuntur officiorum genera.

II.

Quomodo Cardinales virtutes definiuntur?

A PRVDENTIA eſt virtus, quæ ſecundum honeſti rationem quid expetendum, quidve fugiendum ſit, homini præſcribit. Iuſtitia eſt virtus, qua cuique ſua tribuuntur. Temperantia eſt virtus, voluptatum carnis, quæ guſtu atque tactu percipiuntur, moderatrix. Fortitudo eſt virtus, qua labores mortiſque pericula conſtanter & ſuſcipiuntur, & perferuntur.

Definit eaſdem Auguſtin. l. 1. de libero arbitrio, cap. 13. & lib. de morib. Eccle. Catholic. cap. 15. De his in libris offic. diſſerit Ambroſ. Proſp. l. 3. de vita cõtempl. c. 18. & ſeq Bernard, ex paruis ſermonib. ſer. 35. & in Cantica ſer. 22.

B Hæc eſt nobis quadriga virtutum, qua in cælum vehimur: hæc [a] flumina quatuor paradiſi, vt [b] Auguſtinus vocat, cuius & hoc dictum extat memorabile: Illa eſt, inquit, [c] humanarum rerum ſcientia, quæ nouit lumen prudentiæ, temperantiæ decus, fortitudinis robur, iuſtitiæ ſanctitatem. Hæc enim ſunt, quæ nullam fortunam metuentes, verè noſtra dicere audemus.

a Geneſ. 2. b.
b Lib. 2. de Geneſi contra Manich. c. 10. Ambroſ. in l. de paradiſo, c. 3.
c Lib. 1, contra Academicos, ca. 7.

TESTIMONIA.

Prudentia quid ſit. Fortitudo.

1. A AVGVSTINVS libro primo de libero arbitrio, capite decimotertio: Conſidera nunc, vtrum tibi videatur eſſe prudentia appetendarum & vitandarum rerum ſcientia. EVODIVS. Videtur. AVGVSTINVS. Quid fortitudo? Nónne illa eſt animæ affectio, qua omnia incommoda & damna rerum, non in noſtra poteſtate conſtitutarum, contemnimus? EVODIVS. Ita exiſtimo. AVGVSTINVS. Porrò temperantia eſt affectio

coërcens & cohibens appetitum ab iis rebus quæ turpiter appetuntur: an tu aliter putas? EVOD. Immò ita vt dicis sentio. AVG. Iam

Iustitia.

iustitiam quid dicamus esse, nisi virtutem, qua sua cuique tribuuntur? EVOD. Nulla mihi alia iustitiæ notio est.

2. ET in libro de moribus Ecclesiæ Catholicæ, capite decimoquinto: Quòd si virtus ad

Virtus est summus amor Dei.

beatam vitam nos ducit, nihil omninò esse virtutem affirmauerim, nisi summum amorem Dei. Nāque illud quòd quadripartita dicitur virtus, ex ipsius amoris vario quodam

Quadruplex virtus.

affectu, quantum intelligo, dicitur. Itaque illas quatuor virtutes, quarum vtinam ita sit in mentibus vis, vt nomina in ore sunt omnium, sic etiam definire non dubitem; vt temperantia sit amor, integrum se præbens ei quod

Temperantia.

amatur: fortitudo amor, facilè tolerans omnia propter quod amatur: iustitia amor soli

Fortitudo. Iustitia.

amato seruiens, & propterea rectè dominans: prudentia amor, ea quibus adiuuatur, ab eis

Prudentia.

quibus impeditur, sagaciter seligens. Sed hunc amorem non cuiuslibet, sed Dei esse diximus, id est, summi boni, summæ sapientiæ, summæque concordiæ. Quare definire etiam sic licet,

Definitiones earundem.

vt temperantiam dicamus esse amorem, Deo sese integrum incorruptumque seruantem: fortitudinem amorem, omnia propter Deum facilè perferentem: iustitiam amorem, Deo tantùm seruientem, & ob hoc bene imperantem cæteris, quæ homini subiecta sunt: prudentiam amorem, bene discernentem ea, quibus adiuuetur in Deum, ab iis quibus impediri potest.

3. PROSPER libro tertio de vita contemplatiua, capite decimooctauo, vt supra, quæstione prima, testimonio tertio.

4. BERNARDVS in paruis sermonibus,

Ad consilium impiorum 4. modis itur.

sermone trigesimoquinto: Ad consilium impiorum (dæmonis scilicet suggerentis, carnis sese oblectantis, & spiritus consentientis) itur quatuor modis. Quidam enim trahuntur inuiti, alij attrahuntur illecti, alij seducuntur ignari, alij sequuntur spontanei. Istis necessariæ sunt quatuor virtutes, per quas armati resistant, ne in consilio eant. Inuitis, necessaria

Fortitudo quibus necessaria Tēperātia. Prudentia.

est fortitudo, qua resistant vique ad mortem minis, cruciatibus, & damnis. Illi, qui attrahuntur illecti, indigent temperantia, quæ reprimit illicita desideria, nec cedit promissionibus, nec emollitur blanditiis. Illis, qui seducuntur ignari, est opus prudentia, quæ ab vtilibus inutilia discernit, & docet quid tenendum,

Iustitia. Vbi sedem habeāt virtutes singulæ.

quidve reijciendum sit. Iustitia indigent illi, qui sequuntur spontanei. Iustitia est rectitudo voluntatis, quæ nec amat peccare, nec peccato consentire. Iustitia & fortitudo, sedem habent voluntatem: quia voluntas iusta debet esse & fortis. Est autem iustitia ordinata hoc modo, scilicet mala respuens, bonis meliora præponens. Hanc non videtur habuisse Adam, qui malo consentiens, quod vtile erat deseruit. Prudentia & temperantia, sedem habent in ratione, quia ratio prudens debet esse

Prudentia quid sit.

& temperata. Est quippe prudentia, ratio docta, scilicet à gratia, vitare contagia iniustitiæ propter iustitiam. Vitat quidem non solùm iniustitiam apertam, sed etiam illa, quæ sunt aliquo modo contra iustitiam, attendens, non quod licet, sed magis quod expedit: vitans diuitias & quædam alia, non quia illicita, sed quia iustitiæ solent esse impedimenta. Sed propter quosdam, qui ex hypocrisi hoc faciunt, additur, propter iustitiam. Iustitia est perfectio animæ rationalis. Aliæ virtutes sunt ad eius acquisitionem vel conseruationem, fortitudo, temperantia, prudentia: quæ iustitiam conseruant, ne amittatur aut minuatur. Postquam verò perfecta est iustitia, & transit in affectum cordis, idem est quod illatria: quia fortis est, prudens, temperata.

Iustitia quid sit.

5. IDEM sermone vigesimosecundo in Cantico canticorum: Frustra huius seculi sapientes de quatuor virtutibus tam multa disputauerunt, quas tamen apprehendere omninò nequiuerunt, cùm illum nescierint, qui factus est nobis à Deo sapientia, docens prudentiam: & iustitia, delicta donans: & sanctificatio, in exemplum temperantiæ continenter viuens: & redemptio, in exemplum patientiæ fortiter moriens. Forsitan dicit aliquis: Cætera bene conueniunt, sed sanctificatio ad temperantiam minus propriè referri videtur. Ad quod respondetur primum, id esse continentiam, quod temperantiam. Deinde, vsitatum in scripturis, sanctificationem pro continentia seu munditia poni. Denique quid illæ apud Moysen tam crebræ sanctificationes aliud erant, quàm quædam purificationes hominum, temperantium se à cibo, à potu, à cōcubitu, hisque similibus? Sed audi ipsum præcipuè Apostolum, quàm familiare habeat vel vti, vel vsurpare sanctificationem in hoc sensu: Hæc est, inquit, voluntas Dei, sanctificatio vestra, vt sciat vnusquisque vestrūm suum vas possidere in sanctificatione, & non in passione desiderij. Item: Non enim vocauit nos Deus in immunditiam, sed in sanctificationem. Liquet quòd sanctificationem pro temperantia ponit. Educto itaque in lucem quod subobscurum videbatur, redeo ad id vnde digressus eram. Quid vobis cum virtutibus, qui Dei virtutem Christum ignoratis? Vbinam quæso vera prudentia, nisi in Christi doctrina? Vnde vera iustitia, nisi de Christi misericordia? Vbi vera temperātia, nisi in Christi vita? Vbi vera fortitudo, nisi in Christi passione? Soli ergò qui eius doctrina imbuti sunt, prudentes dicendi sunt; soli iusti, qui de eius misericordia veniam peccatorum consecuti sunt: soli temperantes, qui eius vitam imitari studeant: soli fortes, qui eius patientiæ documenta fortiter in aduersis tenent. Incassum proinde quis laborat in acquisitione virtutum, si aliunde eas sperandas putat, quàm à Domino virtutum, cuius doctrina, seminarium prudentiæ; cuius misericordia, opus iustitiæ; cuius vita, speculum temperantiæ; cuius mors, insigne est fortitudinis.

Ethnici circa fruſtra de his virtutibus Cardinalibus disseruerint. 1. Cor. 1.

Temperantia sanctificatio quædam est.

1. Thess. 4. Ibidem.

Soli Christiani sunt prudentes, iusti, fortes, & tēperantes.

1. B. GENESIS secundo: Et fluuius egrediebatur de loco voluptatis ad irrigandum paradisum, qui inde diuiditur in quatuor capita. Nomen vni Phison: ipse est qui circuit omnem terram Heuilath, vbi nascitur aurum: Et aurum terræ illius optimum est: ibi inuenitur bdellium, & lapis onychinus. Et nomen fluuij secundi Gehon: ipse est qui circumit omnem terram Æthiopiæ. Nomen verò fluminis tertij, Tigris: ipse vadit contra Assyrios. Fluuius autem quartus, ipse est Euphrates.

2.

2. AVGVSTINVS libro ſecundo de Geneſi contra Manichæos, capite decimo: Flumen autem quod procedebat ex Edem, id eſt, ex delicijs, & voluptate, & epulis, quod flumen à Propheta ſignificatur in Pſalmis, cùm dicit; Torrente voluptatis tuæ potabis eos: hoc eſt enim Eden, quod Latinè voluptas dicitur: diuiditur in quatuor partes, & quatuor virtutes ſignificat: prudentiam, fortitudinem, temperantiam, iuſtitiam. Prudentia ergò, quæ ſignificat ipſam contemplationem veritatis, ab omni ore humano alienam, quia eſt ineffabilis; quam ſi eloqui velis, parturis eam potius, quàm paris, quia ibi audiuit & Apoſtolus ineffabilia verba, quæ non licet homini loqui. Hæc ergò prudentia terram circumit, quæ habet aurum, & carbunculum, & lapidem praſinum; id eſt, diſciplinam viuendi, quæ ab omnibus terrenis ſordibus, quaſi decocta niteſcit, ſicut aurum optimum & verum, quod nulla falſitas vincit, ſicut carbunculi fulgor nocte non vincitur: & vitam æternam, quæ viriditate lapidis praſini ſignificatur, propter vigorem qui non arteſcit. Fluuius autem ille, qui circuit terram Æthiopiam multùm calidam atque feruentem, ſignificat fortitudinem calore actionis alacrem atque impigram. Tertius autem Tigris, vadit contra Aſſyrios, & ſignificat temperantiam, quæ reſiſtit libidini, multùm aduerſanti conſilijs prudentiæ. Vnde plerunque in ſcripturis Aſſyrij aduerſariorum loco ponuntur. Quartus fluuius non dictum eſt cõtra quid vadat, aut quam terram circumeat: iuſtitia enim ad omnes partes animæ pertinet, quia & ipſe ordo & æquitas animæ eſt, qua ſibi iſta tria concorditer copulantur, prima prudentia, ſecunda fortitudo, tertia temperantia, & in iſta tota copulatione atque ordinatione perficiunt iuſtitiam.

4. flumina paradiſi, 4. virtutes ſignificant.

Prudentia deſignatur per Phiſon.

2. Cor. 12.

Fortitudo per Gehon.

Temperantia per Tigrim.

Iuſtitia per Euphratem

Sapientia veluti fons eſt virtutũ.

3. AMBROSIVS in libro de paradiſo, capite tertio: Sicut ergò fõs vitæ eſt ſapientia, fons gratiæ ſpiritalis; ita fons virtutum eſt cæterarum, quæ nos ad æternæ curſum dirigunt vitæ. Ex hac igitur anima, quæ culta eſt, non ex ea, quæ inculta eſt, fons iſte procedit, vt irriget paradiſum, hoc eſt, quædam diuerſarum fruteta virtutum, quarum ſunt quatuor initia, in quæ ſapientia iſta diuiditur. Quæ ſunt quatuor initia virtutum, niſi vnum prudentiæ, aliud temperantiæ, tertium fortitudinis, quartum iuſtitiæ? quę etiam ſapientes iſtius mundi ex noſtris aſſumpta, in ſuorum ſcripta librorum tranſtulerunt. Itaque ſicut fons ſapientiæ, ita etiam flumina iſta quatuor, quædam ex illo fonte manantia ſunt fluenta virtutum. Phiſon igitur prudentia eſt, &c. Sic per Gehon temperantiam, per Tigrim fortitudinem, & per Euphratem iuſtitiam intelligi docet Ambroſius. Et paulò poſt: In his ergò fluminibus quatuor, virtutes principales quatuor exprimuntur, quæ veluti mundi iſtius incluſerunt tempora. Primum igitur tempus ex mundi principio vſque ad diluuium, prudentiæ fuit: quo in tempore iuſti numerantur, Abel à Deo iuſtus dictus, &c.

Ethnici ſeriores 4. virtutum deſcriptionem ex noſtrorum libris hauſêre.

Prudẽtiam deſignat Phiſon.

Temperantiã Gehon, iuxta Ambroſ. Fortitudinẽ Tigris iuxta Ambroſ. Iuſtitiam Euphrates.

4. AVGVSTINVS libro primo contra Academicos, capite ſeptimo, agens de definitione Sapientiæ, qua dicitur, Sapientiam eſſe rerum humanarum diuinarumque ſcientiam, ait: Res humanas eſſe vt concedam res hominum, quicquam tu exiſtimas noſtrum eſſe, quod nobis vel dare, vel eripere caſus poteſt? Aut cùm rerum humanarum ſcientia dicitur, ea dicitur, qua quiſquam nouit vel quot, vel quales fundos habeamus: quid auri, quid argenti, quidque denique alienorum carminum cogitemus? Illa eſt humanarum rerum ſcientia, quæ nouit lumen prudentiæ, temperantiæ decus, fortitudinis robur, iuſtitiæ ſanctitatem. Hæc enim ſunt, quæ nullam fortunam metuentes, verè noſtra dicere audemus, &c.

Humanarũ rerum ſciẽtia.

III.

Quo pacto prudentia nobis ſacris literis commendatur?

PRVDENTER monet Eccleſiaſticus in hunc modum: [a] *Filij, ſine conſilio nihil facias, & poſt factum non pœnitebis.* Item, [b] *Sapiens cor, & intelligibile abſtinebit ſe à peccatis, & in operibus iuſtitiæ ſucceſſus habebit.* Tum fons [c] omnis ſapientiæ prudentiæque Chriſtus, verus ille [d] Salomon, ita docet: [e] *Eſtote prudentes ſicut ſerpentes, & ſimplices ſicut columbæ*: vt intelligamus, ad perfectam prudentiam vtrumque coniunctim requiri, columbinam videlicet ſimplicitatem, quæ innocentes miteſque facit: & ſerpentinam prudentiam, quæ homines cautos ac prouidos reddit, vt nec fallant ipſi, neque ab vllo fallantur. Id fiet, ſi Paulinæ doctrinæ nos accommodemus: [f] *Videte fratres*, inquit, *quomodò cautè ambuletis: non quaſi inſipientes, ſed vt ſapientes: redimentes tempus, quoniam dies mali ſunt. Propterea nolite fieri imprudentes: ſed intelligentes quæ*

a Eccli. 32. d 37. c. Prouerb. 12. 13. b.
b Eccli. 3. d. 18. d. 33. a. Prouerb. 14. b. Iob 28. d Deut. 4. a. 32. d Vide Prouer. 3. b 8. b. Sapient 6. a. c. d. 7. a. b. d.
c Eccli. 1. a.
d Matth. 12. d. Lucæ 11. d.
e Matth. 10. b. & ibidem Theophylact. & Hieronym Item Auguſtin. quæſt. 8. ex Matthæo Gregor 1. moral. cap. 2. & homil. 30. in Euangel. Prolper lib. 3. de vita contempl. cap. 29. & 30.
f Epheſ. 5. d. Coloſſ. 4. a. 1. Pet. 4. b. Prouer. 4. d. Eccleſ. 2. e.

Basil. in conſtitut. monaſtic. cap. 15. & homil. 12. in principium Prouerbiorum. Bernard. ſerm. 49. in Cantica.

coërcens & cohibens appetitum ab iis rebus quæ turpiter appetuntur: an tu aliter putas? EVOD. Immò ita vt dicis sentio. AVG. Iam iustitiam quid dicamus esse, nisi virtutem, qua sua cuique tribuuntur? EVOD. Nulla mihi alia iustitiæ notio est.

Iustitia.

2. ET in libro de moribus Ecclesiæ Catholicæ, capite decimoquinto: Quòd si virtus ad beatam vitam nos ducit, nihil omninò esse virtutem affirmauerim, nisi summum amorem Dei. Nāque illud quòd quadripartita dicitur virtus, ex ipsius amoris vario quodam affectu, quantum intelligo, dicitur. Itaque illas quatuor virtutes, quarum vtinam ita sit in mentibus vis, vt nomina in ore sunt omnium, sic etiam definire non dubitem; vt temperantia sit amor, integrum se præbens ei quod amatur: fortitudo amor, facilè tolerans omnia propter quod amatur: iustitia amor soli amato seruiens, & propterea rectè dominans: prudentia amor, ea quibus adiuuatur, ab eis quibus impeditur, sagaciter seligens. Sed hunc amorem non cuiuslibet, sed Dei esse diximus, id est, summi boni, summæ sapientiæ, summæque concordiæ. Quare definire etiam sic licet, vt temperantiam dicamus esse amorem, Deo sese integrum incorruptumque seruantem: fortitudinem amorem, omnia propter Deum facilè perferentem: iustitiam amorem, Deo tantùm seruientem, & ob hoc bene imperantem cæteris, quæ homini subiecta sunt: prudentiam amorem, bene discernentem ea, quibus adiuuetur in Deum, ab iis quibus impediri potest.

Virtus est summus amor Dei.

Quadruplex virtus.

Temperantia.

Fortitudo.

Iustitia.

Prudentia.

Definitiones earundem.

3. PROSPER libro tertio de vita contemplatiua, capite decimooctauo, vt supra, quæstione prima, testimonio tertio.

4. BERNARDVS in paruis sermonibus, sermone trigesimoquinto: Ad consilium impiorum (dæmonis scilicet suggerentis, carnis sese oblectantis, & spiritus consentientis) itur quatuor modis. Quidam enim trahuntur inuiti, alij attrahuntur illecti, alij seducuntur ignari, alij sequuntur spontanei. Istis necessariæ sunt quatuor virtutes, per quas armati resistant, ne in consilio eant. Inuitis, necessaria est fortitudo, qua resistant vsque ad mortem minis, cruciatibus, & damnis. Illi, qui attrahuntur illecti, indigent temperantia, quæ reprimit illicita desideria, nec cedit promissionibus, nec emollitur blanditiis. Illis, qui seducuntur ignari, est opus prudentia, quæ ab vtilibus inutilia discernit, & docet quid tenendum, quidve reijciendum sit. Iustitia indigent illi, qui sequuntur spontanei. Iustitia est rectitudo voluntatis, quæ nec amat peccare, nec peccato consentire. Iustitia & fortitudo, sedem habent voluntatem: quia voluntas iusta debet esse & fortis. Est autem iustitia ordinata hoc modo, scilicet mala respuens, bonis meliora præponens. Hanc non videtur habuisse Adam, qui malo consentiens, quod vtile erat deseruit. Prudentia & temperantia, sedem habent in ratione, quia ratio prudens debet esse & temperata. Est quippe prudentia, ratio docta, scilicet à gratia, vitare contagia iniustitiæ propter iustitiam. Vitat quidem non solùm iniustitiam apertam, sed etiam illa, quæ sunt aliquo modo contra iustitiam, attendens, non quod licet, sed magis quod expedit: vitans diuitias & quædam alia, non quia illicita, sed quia iustitiæ solent esse impedimenta. Sed propter quosdam, qui ex hypocrisi hoc faciunt, additur, propter iustitiam. Iustitia est perfectio animæ rationalis. Aliæ virtutes sunt ad eius acquisitionem vel conseruationem, fortitudo, temperantia, prudentia: quæ iustitiam conseruant, ne amittatur aut minuatur. Postquam verò perfecta est iustitia, & transit in affectum cordis, idem est quod illatria: quia fortis est, prudens, temperata.

Ad consilium impiorum 4. modis itur.

Fortitudo quibus necessaria

Temperātia.

Prudentia.

Iustitia.

Vbi sedem habeāt virtutes singulæ.

Prudentia quid sit.

Iustitia quid sit.

5. IDEM sermone vigesimosecundo in Cantico canticorum: Frustra huius seculi sapientes de quatuor virtutibus tam multa disputauerunt, quas tamen apprehendere omninò nequiuerunt, cùm illum nescierint, qui factus est nobis à Deo sapientia, docens prudentiam: & iustitia, delicta donans: & sanctificatio, in exemplum temperantiæ continenter viuens: & redemptio, in exemplum patientiæ fortiter moriens. Forsitan dicit aliquis: Cætera bene conueniunt, sed sanctificatio ad temperantiam minus propriè referri videtur. Ad quod respondetur primum, id esse continentiam, quod temperantiam. Deinde, vsitatum in scripturis, sanctificationem pro continentia seu munditia poni. Denique quid illæ apud Moysen tam crebræ sanctificationes aliud erant, quàm quædam purificationes hominum, temperantium se à cibo, à potu, à cōcubitu, hisque similibus? Sed audi ipsum præcipuè Apostolum, quàm familiare habeat vel vti, vel vsurpare sanctificationem in hoc sensu: Hæc est, inquit, voluntas Dei, sanctificatio vestra, vt sciat vnusquisque vestrūm suum vas possidere in sanctificatione, & non in passione desiderij. Item: Non enim vocauit nos Deus in immunditiam, sed in sanctificationem. Liquet quòd sanctificationem pro temperantia ponit. Educto itaque in lucem quod subobscurum videbatur, redeo ad id vnde digressus eram. Quid vobis cum virtutibus, qui Dei virtutem Christum ignoratis? Vbinam quæso vera prudentia, nisi in Christi doctrina? Vnde vera iustitia, nisi de Christi misericordia? Vbi vera temperātia, nisi in Christi vita? Vbi vera fortitudo, nisi in Christi passione? Soli ergò qui eius doctrina imbuti sunt, prudentes dicèndi sunt: soli iusti, qui de eius misericordia veniam peccatorum consecuti sunt: soli temperantes, qui eius vitam imitari studeant: soli fortes, qui eius patientiæ documenta fortiter in aduersis tenent. Incassum proinde quis laborat in acquisitione virtutum, si aliunde eas sperandas putat, quàm à Domino virtutum, cuius doctrina, seminarium prudentiæ; cuius misericordia, opus iustitiæ; cuius vita, speculum temperantiæ; cuius mors, insigne est fortitudinis.

Ethnici eur frustra de his virtutibus Cardinalibus disseruerint. 1. Cor. 1.

Temperantia sanctificatio quædam est.

1. Thess. 4.

Ibidem.

Soli Christiani sunt prudentes, iusti, fortes, & tēperantes.

1. B. GENESIS secundo: Et fluuius egrediebatur de loco voluptatis ad irrigandum paradisum, qui inde diuiditur in quatuor capita. Nomen vni Phison: ipse est qui circuit omnem terram Heuilath, vbi nascitur aurum: Et aurum terræ illius optimum est: ibi inuenitur bdellium, & lapis onychinus. Et nomen fluuij secundi Gehon: ipse est qui circumit omnem terram Æthiopiæ. Nomen verò fluminis tertij, Tigris: ipse vadit contra Assyrios. Fluuius autem quartus, ipse est Euphrates.

1. AVGVSTINVS libro ſecundo de Geneſi contra Manichæos, capite decimo: Flumen autem quod procedebat ex Edem, id eſt, ex deliciis, & voluptate, & epulis, quod flumen à Propheta ſignificatur in Pſalmis, cùm dicit; Torrente voluptatis tuæ potabis eos: hoc eſt enim Eden, quòd Latinè voluptas dicitur: diuiditur in quatuor partes, & quatuor virtutes ſignificat: prudentiam, fortitudinem, temperantiam, iuſtitiam. Prudentia ergò, quæ ſignificat ipſam contemplationem veritatis, ab omni ore humano alienam, quia eſt ineffabilis; quam ſi eloqui velis, parturis eam potius, quàm paris, quia ibi audiuit & Apoſtolus ineffabilia verba, quæ non licet homini loqui. Hæc ergò prudentia terram circumit, quæ habet aurum, & carbunculum, & lapidem praſinum; id eſt, diſciplinam viuendi, quæ ab omnibus terrenis ſordibus, quaſi decocta niteſcit, ſicut aurum optimum & verum, quod nulla falſitas vincit, ſicut carbunculi fulgor nocte non vincitur: & vitam æternam, quæ viriditate lapidis praſini ſignificatur, propter vigorem qui non areſcit. Fluuius autem ille, qui circuit terram Æthiopiam multùm calidam atque feruentem, ſignificat fortitudinem calore actionis alacrem atque impigram. Tertius autem Tigris, vadit contra Aſſyrios, & ſignificat temperantiam, quæ reſiſtit libidini, multùm aduerſanti conſiliis prudentiæ. Vnde plerunque in ſcripturis Aſſyrij aduerſariorum loco ponuntur. Quartus fluuius non dictum eſt cõtra quid vadat, aut quam terram circumeat: iuſtitia enim ad omnes partes animæ pertinet, quia & ipſe ordo & æquitas animæ eſt, qua ſibi iſta tria concorditer copulantur, prima prudentia, ſecunda fortitudo, tertia temperantia, & in iſta tota copulatione atque ordinatione perficiunt iuſtitiam.

4. flumina paradiſi, 4. virtutes ſignificant.

Prudentia deſignatur per Phiſon.

2. Cor. 12.

Fortitudo per Gehon.

Temperantia per Tigrim.

Iuſtitia per Euphratem

Sapientia veluti fons eſt virtutũ.

3. AMBROSIVS in libro de paradiſo, capite tertio: Sicut ergò fõs vitæ eſt ſapientia, fons gratiæ ſpiritalis; ita fons virtutum eſt cæterarum, quæ nos ad æternæ curſum dirigunt vitæ. Ex hac igitur anima, quæ culta eſt, non ex ea, quæ inculta eſt, fons iſte procedit, vt irriget paradiſum, hoc eſt, quædam diuerſarum fruteta virtutum, quarum ſunt quatuor initia, in quæ ſapientia iſta diuiditur. Quæ ſunt quatuor initia virtutum, niſi vnum prudentiæ, aliud temperantiæ, tertium fortitudinis, quartum iuſtitiæ? quę etiam ſapientes iſtius mundi ex noſtris aſſumpta, in ſuorum ſcripta librorum tranſtulerunt. Itaque ſicut fons ſapientiæ, ita etiam flumina iſta quatuor, quædam ex illo fonte manantia ſunt fluenta virtutum. Phiſon igitur prudentia eſt, &c. Sic per Gehon temperantiam, per Tigrim fortitudinem, & per Euphratem iuſtitiam intelligi docet Ambroſius. Et paulò pòſt: In his ergò fluminibus quatuor, virtutes principales quatuor exprimuntur, quæ veluti mundi iſtius incluſerunt tempora. Primum igitur tempus ex mundi principio vſque ad diluuium, prudentiæ fuit: quo in tempore iuſti numerantur, Abel à Deo iuſtus dictus, &c.

Ethnici ſcriptores 4. virtutum deſcriptionem ex noſtrorum libris hauſêre.

Prudẽtiam deſignat Phiſon.

Temperantiã Gehon, iuxta Ambroſ. Fortitudinẽ Tigris iuxta Ambroſ. Iuſtitiam Euphrates.

4. AVGVSTINVS libro primo contra Academicos, capite ſeptimo, agens de definitione Sapientiæ, qua dicitur, Sapientiam eſſe rerum humanarum diuinarumque ſcientiam, ait: Res humanas eſſe vt concedam res hominum, quicquam tu exiſtimas noſtrum eſſe, quod nobis vel dare, vel eripere caſus poteſt? Aut cùm rerum humanarum ſcientia dicitur, ea dicitur, qua quiſquam nouit vel quot, vel quales fundos habeamus: quid auri, quid argenti, quidque denique alienorum carminum cogitemus? Illa eſt humanarum rerum ſcientia, quæ nouit lumen prudentiæ, temperantiæ decus, fortitudinis robur, iuſtitiæ ſanctitatem. Hæc enim ſunt, quæ nullam fortunam metuentes, verè noſtra dicere audemus, &c.

Humanarũ rerum ſciẽtia.

III.

Quo pacto prudentia nobis ſacris literis commendatur?

PRVDENTER monet Eccleſiaſticus in hunc modum: [a] *Fili, ſine conſilio nihil facias, & poſt factum non pœnitebit.* Item, [b] *Sapiens cor, & intelligibile abſtinebit ſe à peccatis, & in operibus iuſtitiæ ſucceſſus habebit.* Tum fons [c] omnis ſapientiæ prudentiæque Chriſtus, verus ille [d] Salomon, ita docet: [e] *Eſtote prudentes ſicut ſerpentes, & ſimplices ſicut columbæ*: vt intelligamus, ad perfectam prudentiam vtrumque coniunctim requiri, columbinam videlicet ſimplicitatem, quæ innocentes miteſque facit: & ſerpentinam prudentiam, quæ homines cautos ac prouidos reddit, vt nec fallant ipſi, neque ab vllo fallantur. Id fiet, ſi Paulinæ doctrinæ nos accommodemus: [f] *Videte fratres*, inquit, *quomodò cautè ambuletis: non quaſi inſipientes, ſed vt ſapientes: redimentes tempus, quoniam dies mali ſunt. Propterea nolite fieri imprudentes: ſed intelligentes quæ*

a Baſil. in conſtitut. monaſtic. cap. 15. & homil. 12. in principium Prouerbiorum. Bernard. ſerm. 49. in Cantica.
a Eccli. 32. d. 37. c. Prouerb. 12. 13. b.
b Eccli. 3. d. 18. d. 33. a. Prouerb. 14. b. Iob 28. d. Deut 4. a. 32. d. Vide Prouer. 3. b. 8. b. Sapient 6. a. c. d. 7. a. b. d.
c Eccli. 1. a.
d Matth. 12. d. Lucæ 11. d.
e Matth. 10. b. & ibidem Theophylact. & Hieronym. Item Auguſtin. quæſt. 8. ex Matthæo. Gregor 1. moral. cap. 2. & homil. 30. in Euangel. Proſper lib. 3. de vita contempl. cap. 29. & 30.
f Epheſ. 5. d. Coloſſ. 4. a. 1. Pet. 4. b. Prouer. 4. d. Eccleſ. 2. e.

ſit voluntas Dei, bona[g] ſcilicet, *& beneplacens, & perfecta.* Atque huc pertinet dictum Salomonis, [h] *Qui cum ſapientibus graditur, ſapiens erit: amicus ſtultorum ſimilis efficietur.* Et illud, [i] *In facie prudentis lucet ſapientia.* Demùm quod idem affirmat, [k] *Cor prudens poſſidebit ſcientiam: & auris ſapientium quærit doctrinam.*

[g] Rom. 12. a. 1. Theſſ. 4. a.
[h] Prouer. 13. Eccli. 6. d.
[i] Prouer. 17. d. Eccleſ. 8. a
[k] Prouer. 18. c.

TESTIMONIA.

Prudentia quàm ſit in omni actione neceſſaria.

1. BASILIVS in conſtitutionibus monaſticis, capite decimoquinto: Cæterùm in omni, quæ ſuſcipitur, actione antecedere prudentia debet. Nam prudentia remota, nihil cuiuſuis generis eſt, quod licet bonum videatur, non in vitium recidat, ſi aut alieno tempore, aut non adhibita moderatione fiat. Ratio verò & prudentia, vbi rebus bonis idoneum tempus ac modum definiunt, mirabile eſt, quantus ex earum vſu cùm in dantes, tum in accipientes fructus redundet.

2. ET homilia in principium Prouerbiorum, quæ eſt duodecima inter homilias variorum argumentorum: Prudentiam igitur vnam ex virtutibus præclaris exiſtere, palàm eſt, qua bonorum & malorum, & indifferentium nos homines ſcientes reddimur. Prudens verò vtique à prudentia per denominationem dictus eſt. Sed quando ferarum prudentiſſimus ſerpens eſſe Domini teſtimonio dicitur: Eſtote, inquit, prudentes ſicuti ſerpentes: item prudens œconomicus iniuſtitiæ: manifeſtum, quòd duplex eſt Prudentiæ nomen. Vna quidem proprij commodi cuſtos, & alieni doli obſeruatrix, qualem ſerpens habet. Ille ſi quid periculi incurrere viderit, caput ante omnia cuſtodit. Ea videtur eſſe verſutia illa, quæ prona eſt ad proprium commodum, & ſimpliciores defraudandos. Quali prudentia fuit ille ſeculi prudens, & iniuſtitiæ œconomicus apud Euangelium. Vera autem prudentia, eorum quæ agenda, & non agenda ſunt, cognitio eſt: quam ſi quis ritè ſectatus fuerit, numquàm ab officio virtutéque abſcedet, nunquàm vitiorum peſtem incurret.

Matth. 10. Luc. 16.

Prudentia carnis ſiue mundana.

Prudentia vera.

Diſcretio quàm ſit neceſſaria.

3. BERNARDVS ſermone quadrageſimonono in Cantica: Importabilis abſque ſcientia eſt zelus. Vbi ergò vehemens æmulatio, ibi maximè diſcretio eſt neceſſaria: quæ eſt ordinatio charitatis. Semper quidem zelus abſque ſcientia minus efficax, minúſque vtilis inuenitur, plerunque autem & pernicioſus valdè ſentitur. Quo igitur zelus feruidior, ac vehementior ſpiritus, profuſiorque charitas: eo vigilantiori opus ſcientia eſt, quæ zelum ſupprimat, ſpiritum temperet, ordinet charitatem. Diſcretio quippe omni virtuti ordinem ponit, ordo modum tribuit & decorem, etiam & perpetuitatem. Denique ait: Ordinatione tua perſeuerat dies: diem, virtutem appellans. Eſt ergò diſcretio non tam virtus, quàm quædam moderatrix & auriga virtutum, ordinatrixque affectuum, & morum doctrix. Tolle hanc, & virtus vitium erit, ipſaque affectio naturalis in perturbationem magis conuerteretur, exterminiumque naturæ.

Pſalm. 118.

4. ECCLESIASTICI trigeſimoſecundo, vt in textu.

5. ET trigeſimoſeptimo: Ante omnia opera verbum verax præcedat te, & ante omnem actum conſilium ſtabile.

6. PROVERBIORVM duodecimo: Via ſtulti recta in oculis eius: qui autem ſapiens eſt, audit conſilia.

7. ET capite decimotertio: Inter ſuperbos ſemper iurgia ſunt: qui autem agunt omnia cum conſilio, regunt ſapientia.

8. ECCLESIASTICI tertio, vt in textu.

9. CAPITE decimooctauo: Homo ſapiens in omnibus metuet, & in diebus delictorum attendet ab inertia.

10. CAPITE trigeſimotertio: Sapiens non odit mandata & iuſtitias, & non illidetur quaſi in procella nauis. Homo ſenſatus credit legi Dei, & lex illi fidelis.

11. PROVERBIORVM decimoquarto: Sapiens timet, & declinat à malo: ſtultus tranſilit, & confidit.

12. IOB vigeſimooctauo: Et dixit homini: Ecce timor Domini, ipſa eſt ſapientia: & recedere à malo, intelligentia.

13. DEVTERONOMII quarto ait Moyſes: Scitis quòd docuerim vos præcepta atque iuſtitias, ſicut mandauit mihi Dominus Deus meus: ſic facietis ea in Terra, quam poſſeſſuri eſtis: & obſeruabitis & implebitis opere. Hæc eſt enim veſtra ſapientia, & intellectus coram populis, vt audientes vniuerſa præcepta hæc, dicant: En populus ſapiens & intelligens, gens magna.

14. ET trigeſimoſecundo: Gens abſque conſilio eſt, & ſine prudentia. Vtinam ſaperent, & intelligerent, ac nouiſſima prouiderent.

15. PROVERBIORVM tertio: Beatus homo, qui inuenit ſapientiam, & qui affluit prudentia: melior eſt acquiſitio eius negociatione argenti & auri, primi & puriſſimi fructus eius: pretioſior eſt cunctis opibus: & omnia, quæ deſiderantur, huic non valent comparari. Longitudo dierum in dextera eius, & in ſiniſtra illius diuitiæ, & gloria. Viæ eius viæ pulchræ, & omnes ſemitæ illius pacificæ.

16. CAPITE octauo: Melior eſt ſapientia cunctis pretioſiſſimis: & omne deſiderabile ei non poteſt comparari. Ego ſapientia habito in conſilio, & eruditis interſum cogitationibus. Meum eſt conſilium, & æquitas, mea eſt prudentia, mea eſt fortitudo. Per me reges regnãt, & legum conditores iuſta decernunt: Per me principes imperant, & potentes decernunt iuſtitiam. Ego diligentes me diligo: & qui manè vigilant ad me, inuenient me. Mecum ſunt diuitiæ, & gloria, opes ſuperbæ, & iuſtitia. Melior eſt enim fructus meus auro, & lapide pretioſo, & genimina mea argento electo.

17. SAPIENTIAE ſexto: Melior eſt ſapien-

tia quàm vires: & vir prudens quàm fortis. Clara eſt, & quæ nunquàm marceſſit ſapientia, & facilè videtur ab his qui diligunt eam, & inuenitur ab his qui quærunt illam. Præoccupat qui ſe concupiſcunt, vt illis ſe prior oſtendat. Qui de luce vigilauerit ad illam, non laborabit: aſſidentem enim illam foribus ſuis inueniet. Cogitare ergò de illa, ſenſus eſt conſummatus: & qui vigilauerit propter illam, citò ſecurus erit. Si ergò delectamini ſedibus, & ſceptris, ô reges populi, diligite ſapiẽtiam, vt in perpetuum regnetis. diligite lumen ſapientiæ omnes qui præeſtis populis. Multitudo autem ſapientium ſanitas eſt orbis terrarum: & rex ſapiens ſtabilimentum populi eſt.

18. CAPITE ſeptimo: Propter hoc optaui, & datus eſt mihi ſenſus: & inuocaui, & venit in me ſpiritus ſapientiæ: & præpoſui illam regnis & ſedibus, & diuitias nihil eſſe duxi in comparatione illius. Nec comparaui illi lapidem pretioſum, quoniam omne aurum incomparatione illius, arena eſt exigua, & tanquàm lutum æſtimabitur argentum in conſpectu illius. Super ſalutem & ſpeciem dilexi illam, & propoſui pro luce habere illam: quoniam inextinguibile eſt lumen illius. Venerunt autem mihi omnia bona pariter cum illa, & innumerabilis honeſtas per manus illius, & lætatus ſum in omnibus: quoniam antecedebat me iſta ſapientia, & ignorabam quoniam horum omnium mater eſt. Omnibus enim mobilibus mobilior eſt ſapientia: attingit autem vbique propter ſuam munditiam. Vapor eſt enim virtutis Dei, & emanatio quædam eſt claritatis omnipotentis Dei ſincera: & ideò nihil inquinatum in eam incurrit. candor eſt enim lucis æternæ, & ſpeculum ſine macula Dei maieſtatis, & imago bonitatis illius. Et cùm ſit vna, omnia poteſt: & in ſe permanens, omnia innouat, & per nationes in animas ſanctas ſe transfert, amicos Dei & prophetas conſtituit. Neminem enim diligit Deus, niſi eum, qui cum ſapientia inhabitat. Eſt enim hæc ſpecioſior ſole, & ſuper omnem diſpoſitionem ſtellarum, luci comparata inuenitur prior. Illi enim ſuccedit nox, ſapientiam autem non vincit malitia.

19. ECCLESIASTICI primo: Omnis ſapiẽtia à Domino Deo eſt, & cum illo fuit ſemper, & eſt ante æuum. Sapientiam Dei præcedentem omnia quis inueſtigauit? Prior omnium creata eſt ſapientia, & intellectus prudentiæ ab æuo. Fons ſapientiæ verbum Dei in excelſis, & ingreſſus illius mandata æterna. Vnus eſt altiſſimus Creator omnipotens, & Rex potens, & metuendus nimis, ſedens ſuper thronum illius & dominans Deus. Ipſe creauit illam in Spiritu ſancto, & vidit, & dinumerauit, & menſus eſt. Et effudit illam ſuper omnia opera ſua, & ſuper omnem carnem ſecundum datum ſuum, & præbuit illam diligentibus ſe.

20. MATTHÆI duodecimo: Regina Auſtri ſurget in iudicio cum generatione iſta, & condemnabit eam: quia venit à finibus terræ audire ſapientiam Salomonis, & ecce pluſquàm Salomon hîc.

21. LVCÆ vndecimo Regina Auſtri ſurget in iudicio cum viris generationis huius, & condemnabit illos: quia venit, & cætera vt apud Matthæum.

22. MATTHÆI decimo: Eccè ego mitto vos ſicut oues in medio luporum. Eſtote ergò prudentes ſicut ſerpentes, & ſimplices ſicut columbæ.

23. THEOPHYLACTVS in caput decimum Matthæi: Volo vos manſuetos eſſe, ſicut oues, & ſic magis vincere. Eſtote igitur prudentes ſicut ſerpentes, & ſimplices velut colũbæ. Vult diſcipulos etiam prudentes. Idcircò cùm audieris Chriſtianos dici oues, non intelligas quòd oporteat eos ſtupidos eſſe. Nam & prudentes oportet eſſe, & ſcire quomodò verſandum ſit in medio multorum inimicorum. Sicut enim ſerpens totum corpus obiicit vt percutiatur, caput autem ſeruat: ita & Chriſtianus, inquit, omnia ſuadet, atque etiam corpus ſuũ, percutientibus: caput autem quod eſt Chriſtus, & fidem in illum ſeruet. Et ſicut ſerpens in anguſtam quandam cauernam circungyrat ſe, & tranſiens pellem veterem expoliat: ita & nos per anguſtam viam incedamus, vt veterem exuamus hominem. Veruntamen quia & ſerpens nociuus eſt, iubet nos ſimplices eſſe, hoc eſt, ſynceros, & abſque malitia, nullumque offendentes, ſicut columbæ. illæ enim, cùm auferuntur eis fœtus, & perſecutionem patiuntur, rurſus ad Dominos ſuos reuertuntur. Eſto igitur prudens ſicut ſerpens, ita vt ne deridearis ob vitam ab aliis, ſed omnia tua citra labem perficias. Erga alios autem, ne illis noceas, ſis velut columba, hoc eſt, neutiquàm malignus.

Matth. 10.

Serpentis prudentia in quo imitanda.

Simplicitas columbæ in quo imitãda.

24. HIERONYMVS in caput decimum Matthæi: Eſtote ergò prudẽtes, &c. Vt per prudentiam deuitent inſidias, per ſimplicitatem non faciant malum. Serpentis aſtutia ponitur in exemplum: quia toto corpore occultat caput, & illud in quo vita eſt, protegit. Ita & nos toto periculo corporis caput noſtrum, qui Chriſtus eſt, cuſtodiamus. Simplicitas columbarum ex Spiritus ſancti ſpecie demonſtratur. Vndè dicit & Apoſtolus: Malitia paruuli eſtote.

Serpentis aſtutia, & columbæ ſimplicitas imitanda.

1. Cor. 14.

25. AVGVSTINVS in libro quæſtionum ex Matthæo, quęſtione octaua: Eſtote ergò prudentes ſicut ſerpentes: ad cauendum malũ, in capite cuſtodiendo, quod eſt Chriſtus. Nam ſerpens totum corpus pro capite obiicit perſequenti. Vel quòd per anguſtias ſe coarctans, veteri tunica exutus innouetur. Quod imitantur quibus dictum eſt; Intrate per anguſtam portam, cum vetere homine exuuntur. Nam ſi cauendum malum ita moneret, vt violenter reſiſtendum eſſet malis, non ſuprà dixiſſet, Mitto vos ſicut oues in medio luporum. Simplices autem ſicut columbas eſſe voluit, ad nulli nocendum. Nam hoc genus auis nullum omninò animalium necat, non ſolùm grandium, contra quæ vires non habet, ſed etiam minutiſſimorum, quibus etiam præparui paſſeres aluntur. Eſt autem omnibus irrationalibus animantibus vna quædam inter ſe ſocietas, ſicut etiam rationalibus ſua, id eſt, hominibus, non ſolùm ſecum, ſed etiam cum angelis. Diſcunt ergò ex ſimilitudine columbarum nulli prorſus nocere ad ſocietatem ſuam pertinenti participatione rationis.

Matth. 10.

Serpentis aſtutia.

Matth. 7. Epheſ. 4.

Matth 10. Columbæ ſimplicitas.

Simplicitati coniuncta eſt prudentia.

26. GREGORIVS libro primo Moralium in Iob, capite ſecundo: Nonnulli ita ſunt ſim-

plices, vt rectum quid sit, ignorent: sed eò veræ simplicitatis innocentiam deserunt, quòd ad virtutem rectitudinis non assurgunt: quia dum cauti esse per rectitudinem nesciunt, nequaquàm innocentes persistere per simplicitatem possunt. Hinc est quod Paulus discipulos admonet, dicens: Volo vos sapientes esse in bono, simplices autem in malo. Hinc rursus dicit: Nolite pueri effici sensibus, sed malitia paruuli estote. Hinc per semetipsum veritas discipulis præcipit, dicens: Estote prudentes sicut serpentes, & simplices sicut columbæ. Vtraque enim necessariò in admonitione cõiunxit: vt & simplicitatem columbæ astutia serpentis instrueret, & rursus serpentis astutiam columbæ simplicitas temperaret. Hinc est quòd sanctus Spiritus præsentiam suam hominibus, non in columba solummodò, sed etiam in igne patefecit. Per columbam quippe simplicitas, per ignem verò zelus indicatur. In columba ergò, & in igne, sanctus Spiritus ostenditur: quia quicunque illo pleni sunt, sic mansuetudini simplicitatis inseruiunt, vt contra culpas delinquentium etiam zelo rectitudinis accendantur.

Rom. 16.
1. Cor. 14.
Matth. 10.
Actor. 10.

27. IDEM homilia trigesima in Euangelia: In columba Spiritus sanctus, & in igne monstratus est: quia omnes quos repleuerit, simplices & ardentes facit. Simplices puritate, ardentes æmulatione. Neque enim placere Deo, aut simplicitas sine zelo, aut zelus sine simplicitate potest. Hinc ipsa Veritas dicit: Estote prudentes sicut serpentes, & simplices sicut columbæ. Qua in re notandum est, quòd discipulos suos, nec de columba sine serpente, nec de serpente sine columba voluit Dominus admonere: quatenùs & columbæ simplicitatem astutia serpentis accenderet, & serpentis astutiam columbæ simplicitas temperaret. Hinc Paulus ait: Nolite pueri effici sensibus. Eccè prudentiam serpentis audiuimus, nunc de simplicitate columbæ moneamur. Sed malitia paruuli estote. Hinc de beato Iob dicitur: Erat vir simplex & rectus. Quæ est autem rectitudo sine simplicitate, aut quæ simplicitas sine rectitudine? Quia ergò & rectitudinem docet ipse spiritus, & simplicitatem, & in igne monstrari debuit, & in columba, quatenùs omne cor, quod eius gratia tangitur, & mansuetudinis lenitate tranquillum, & zelo iustitiæ accensum fiat.

Matth. 10.
1. Cor. 14.
Iob. 1.

28. PROSPER libro tertio de vita contẽplatiua, capite vigesimonono: Prudentiam ac sapientiam plerique in indagatione veri, & inuentione constituunt. Credo propterea, quòd nec sapiens ritè dici possit, cur prudentia, nec prudens, cui sapientia desit. Quapropter, si nihil aliud prudentiæ ac sapientiæ munus accipitur, nisi inquisitio & comprehensio veritatis: qui veritatem prudenter quærere, & sapienter inuenire poterit, is prudens, is sapiens iure vocabitur. Hoc idcirco præmiserim, vt quicquid de prudentia fuerit disputatum, id totum etiam de sapientia dictum possit intelligi: quia ita sibi hæ duæ virtutes implicatæ sunt & vnitæ, vt vnaquælibet earum sine altera non possit esse: vt nec imprudẽs sapientia, nec insipiẽs possit dici prudentia. Si ergò tota humanæ vitæ perfectio in actione, & cognitione consistit: sicut in pleriſque actionem temperantiæ, ac fortitudinis, atque iustitiæ consummatione probauimus: ita cognitionem rerum, prouenire consecutione prudentiæ comprobemus.

Prudentia sapientiæ cõnexa est.

Cognitio rerum, quæ de prudentiæ fonte confertur, spirituales omnes à carnalibus vitiis defæcatos illustrat, & ab omni delectatione noxiæ curiositatis auersos, desiderio contemplãdæ virtutis inflammat, vt humanarum rerum, diuinarumque scientiam consecuti, prudentes ac sapientes veraciter fiant, prospicunt imminentia mala simul & caueant: nec putent vlla esse mala, nisi ea quæ malos efficiant: nec eis vllæ perturbationes, velut ignaris earum, modestiæ aliquid, aut tranquillitatis excutiant: inter fallentia, & solida bona discernant: nihil in hoc mundo casu aut inuitè, sed omnia, Deo volente ac permittente fieri, prudẽter accipiant: aliter intelligentes aut doceant sapienter, aut erguant: dolores varios ac diuersas infirmitates, quæ mortaliter viuentes affligunt, non semper peccatis præcedentibus sequi, sed plerunque ex ipsa conditione mortalitatis accidere corruptibiliter natis intelligant: & scientes se non damnari aduersis præsentibus, sed probari ex ipsa tolerantia passionum, occasionem comparandæ sibi patientiæ viriliter agentes arripiant: nec ipsi aliis noceant, nec sibi nocere permittant. Tales Dominus in Euangelio fieri præcipit: Estote prudentes sicut serpentes, & simplices sicut columbæ: quia nec simplices circunuenire aliquos possunt, nec prudentes se circunueniri permittunt. Ceterùm si in cõtractu quolibet, siue in colloquio, vel in alia quaque re, se decipi quisque non sinit, & alium tamen ipse decipiat: iste non habet prudentiã, quæ salutis magis, quàm perditionis est causa, sed simulat. Quoniam quidem hoc virtus à vitio distat, quòd illud corrumpit sana, hæc sanat vitij accessione corrupta: ac sic, aut omnibus, quibus potest, prodesse festinat veraciter prudens, vt eius meritis omnium, qui per eum Deo adquiruntur, fructus accrescat: aut si cogitat de perditione cuiuspiam, vel de casu pereuntis exultat, necesse est vt prius pereat ipse, quàm alium perdat: & ab ipso ea perditio, qua perire alium cupit, incipiat.

Rectum de rebus iudiciũ ad prudẽtiam pertinet.

Matt. 10. Simplices & prudẽtes nos esse oportet.

Prudentia simulata.

29. CAPITE trigesimo: Hi ergò, qui prudentiæ participes, prudentes effecti, Deo suo non pedibus, sed sanctis moribus appropinquant: ex ea parte, qua sunt dono Dei prudentes, nec suo perire possunt, nec alieno peccato. Ex eo autem quòd necdùm ita est eorum perfecta prudentia, sicut in illa vita erit, vbi perfectè viuentibus vllus error obrepere omninò non poterit, etiam prudentes aliquoties peccatis fallentibus acquiescunt: non voluntate deprauati, sed humano errore, vt homines lapsi, nec adhuc tota prudentię ac sapientiæ perceptione perfecti, sicut ibi erunt, vbi nec ignorare aliquid, nec peccare iam poterunt.

In hac vita nõ habetur omninò perfecta prudentia.

30. AD Ephesios quinto, vt in textu.

31. AD Colossenses quarto: In sapientia ambulate ad eos, qui foris sunt: tempus redimentes. Sermo vester semper in gratia sale sit conditus, vt sciatis quomodò oporteat vos vnicuique respondere.

32. PRIORIS Petri quarto: Estote itaque prudentes, & vigilate in orationibus.

33. PROVERBIORVM quarto: Oculi tui recta

recta videant,& palpebræ tuæ præcedant greſſus tuos.

34. ECCLESIASTIS ſecundo : Tranſiui ad contemplandam ſapientiam , erroreſque & ſtultitiam (quid eſt , inquam , homo , vt ſequi poſſit regem Factorem ſuum?) & vidi quòd tantum præcederet ſapigntia ſtultitiam , quantum differt lux à tenebris. Sapientis oculi in capite eius : ſtultus in tenebris ambulat.

35. AD Romanos duodecimo:Et nolite conformari huic ſæculo, ſed reformamini in nouitate ſenſus veſtri : vt probetis quæ ſit voluntas Dei bona,& beneplacens,& perfecta.

36. PRIORIS ad Theſſalonicenſes quarto : Hæc eſt enim voluntas Dei, ſanctificatio veſtra:vt abſtineatis vos à fornicatione.

37. PROVERBIORVM decimotertio , vt in textu.

38. ECCLESIASTICI ſexto : Fili, ſi attenderis mihi , diſces : & ſi accommodaueris animum tuum, ſapiens eris. Si inclinaueris aurem tuam,excipies doctrinam:& ſi dilexeris audire, ſapiens eris.In multitudine preſbyterorũ prudentium ſta,& ſapientiæ illorum ex corde coniungere,vt omnem narrationem Dei poſſis audire,& prouerbia laudis non effugiant à te.Et ſi videris ſenſatum, euĩgila ad eum , & gradus oſtiorum illius exterat pes tuus. Cogitatũ tuum habe in præceptis Dei,& in mandatis illius maximè aſſiduus eſto:& ipſe dabit tibi cor,& concupiſcentia ſapientiæ dabitur tibi.

39. PROVERBIORVM decimoſeptimo : In facie prudentis lucet ſapientia:oculi ſtultorum in finibus terræ.

40. ECCLESIASTIS octauo : Sapientia hominis lucet in vultu eius, & potentiſſimus faciem illius commutabit.

41. PROVERBIORVM decimooctauo , vt in textu.

IV.

De iuſtitia quid porrò Scriptura tradit.

IVSTITIA *eleuat gentem :* [b] *Iuſtitia firmatur ſolium. Melius eſt parùm cum iuſtitia , quàm multi fructus cum iniquitate.* Cuius quidẽ iuſtitiæ officiũ nobis per Apoſtolũ his verbis explicatur: [c] *Reddite omnibus debita:cui tributũ,tributũ : cui vectigal,vectigal : cui timorẽ,timorem : cui honorem , honorem.* Huc ſpectant iuſti & beati viri partes , ſic in pſalmo [d] decantatæ : *Qui non egit dolum in lingua ſua : nec fecit proximo ſuo malum , & opprobrium non accepit aduerſus proximos ſuos : Qui iurat proximo ſuo , & non decipit, qui pecuniam ſuam non dedit ad* [e] *vſuram , & munera ſuper innocentem non accepit.* Ex quo facilè conſtat, iuſtitiæ nomen contractius hîc accipi, quàm vbi generatim de luſtitia Chriſtiana diſſerimus.

a Prouer.14 d.15.b.21. c. Eccli. 4. d.
b Prouer.16.b.25.a.Aug. l. 4. de ciuit. Dei c.4 & l 19.c.21. Gregor.l.7. epiſt. 120. ad reges Franciæ Theodoricum & Theobertum.
c Rom. 13.b.Matth. 22. c.17 d. Luc. 2.a.3. c. 1. Tim. 5. c. Bernar. ſer.3. de aduentu Domini. Aug.ſer.19 de verb. Domini,& l.22.contra Fauſtum c.74. & 75 Theophyl.in c.13. ad Roman.
d Pſal.14.a b Matth.5.a. Chryſ. hom. 15.in Matth Amb.l.1.offic.c. 28. & 29. & ſer.16.in Pſal 118. & in l. de paradiſo,c.3.Aug l. 4. de doctr. Chriſt. c 18. Vide ſeptimum & octauum præceptũ Decalogi.
e Exod. 22. d. Leuit. 25 e. Deut.23.d. Ezech.18,b.c. d 22, c. Lucæ 6. e. Leo ſer.6.de ieiunio decimi menſ.Ber. epi. 322. ad Spirenſes. Ambroſ. de Tobia, c.14 & 15.Hieron.in 18.c.Ezech.Concil. Lateranenſe ſub Alexandro III. parte 1.cap.25.

TESTIMONIA.

1. PROVERBIORVM decimoquarto, vt in textu.

2. CAPITE decimoquinto:Abominatio eſt Domino via impij:qui ſequitur iuſtitiam,diligitur ab eo.

3. CAPITE vigeſimoprimo:Gaudium iuſto eſt facere iudicium : & pauor operantibus iniquitatem. Qui ſequitur iuſtitiam & miſericordiam , inueniet vitam , iuſtitiam , & gloriam.

4. ECCLESIASTICI quarto : Pro iuſtitia agonizare pro anima tua , & vſque ad mortem certa pro iuſtitia , & Deus expugnabit pro te inimicos tuos.

5. PROVERBIORVM decimoſexto : Melius eſt parùm cum iuſtitia , quàm multi fructus cum iniquitate. Abominabiles regi qui agunt impiè : quoniam iuſtitia firmatur ſolium. Voluntas regum labia iuſta : qui recta loquitur,diligetur.

6. CAPITE vigeſimoquinto : Auſer impietatem de vultu regis , & firmabitur iuſtitia thronus eius.

7. AVGVSTINVS libro quarto de ciuitate Dei,capite quarto : Remota iuſtitia, quid ſunt regna , niſi magna latrocinia ? Quia & ipſa latrocinia quid ſunt, niſi parua regna? Manus etenim ipſa hominum eſt , cum imperio principis regitur , pacto ſocietatis aſtringitur, placiti lege præda diuiditur. Hoc malum ſi intantùm perditorum hominum acceſſibus creſcit, vt & loca teneat,ſedes conſtituat,ciuitates occupet, populos ſubiuget, euidentius regni nomen aſſumit , quod ei iam in manifeſto confert non adempta cupiditas , ſed addita impunitas. Eleganter enim & veraciter Alexandro illi Magno quidam comprehenſus pirata reſpondit. Nam cùm idem rex hominem interrogaſſet,quid ei videretur, vt mare haberet infeſtum? ille libera contumacia , Quid tibi , inquit , vt orbem terrarum ? Sed quia id ego exiguo nauigio facio, latro vocor : quia tu magna claſſe , Imperator.

Regna ſũt latrocinia ſi remoueatur iuſtitia.

Ex Cicerone l. 3. de repub. teſte Nonio Marcello de genere nauigiorum.

8. ET libro decimonono , capite vigeſimo-

Vbi iuſtitia nõ eſt, Reſpublica non eſſe.

primo. Quapropter nunc eſt locus, vt quàm potero breuiter ac dilucidè expediam, quod in ſecundo huius operis libro me demonſtraturum eſſe promiſi: ſecundùm definitiones, quibus apud Ciceronem vtitur Scipio in libris de Republica, nunquàm Rempublicam fuiſſe Romanam. Breuiter enim Rempublicã definit eſſe rem populi. Quæ definitio ſi vera eſt, nunquàm fuit Romana Reſpublica: quia nũquàm fuit res populi: quam definitionem voluit eſſe Reipublicæ. Populum enim eſſe definiuit cœtum multitudinis, iuris conſenſu, & vtilitatis communione ſociatum. Quid autem dicat iuris conſenſum, diſputando explicat: per hoc oſtendens, geri ſine iuſtitia non poſſe Rempublicam. Vbi ergò iuſtitia vera non eſt, nec ius poteſt eſſe. Quod enim iure fit, profectò iurè fit. Quod autem fit iniuſtè, nec iure fieri poteſt. Non enim iura dicenda ſunt, vel putanda iniqua hominum conſtituat: cùm illud etiam ipſi ius eſſe dicant, quod de iuſtitiæ fonte manauerit: falſumque eſſe, quod à quibuſdam non rectè ſentientibus dici ſolet: id eſſe ius, quod ei qui plus poteſt, vtile eſt. Quocircà vbi non eſt vera iuſtitia, iuris conſenſu ſociatus cœtus hominum non poteſt eſſe, & ideò nec populus, iuxta illam Scipionis vel Ciceronis definitionem. Et ſi non populus, nec res populi: ſed qualiſcunque multitudinis, quæ populi nomine digna non eſt: ac per hoc ſi Reſpublica res populi eſt, & populus non eſt, qui conſenſu non ſociatus eſt iuris; non eſt autem ius, vbi nulla

Apud ethnicos nõ eſt vera iuſtitia.

iuſtitia eſt: proculdubiò colligitur, vbi iuſtitia non eſt, non eſſe Rempublicam. Iuſtitia porrò ea virtus eſt, quæ ſua cuique diſtribuit. Quæ igitur iuſtitia eſt hominis, quæ ipſum hominem Deo vero tollit, & immundis dæmonibus ſubdit? Hóccine eſt ſua cuique diſtribuere? An qui fundum aufert eius, à quo emptus eſt, & tradit ei, qui nihil in eo habet iuris, iniuſtus eſt: & qui ſeipſum aufert dominanti Deo, à quo fact⁹ eſt, & malignis ſeruit ſpiritibus, iuſtus eſt?

9. GREGORIVS Magnus libro ſeptimo indictionis primæ epiſtola centeſima vigeſima ad Theodoricum & Theobertum reges Franciæ: Summum in regibus bonum eſt, iuſtitiam colere, ac ſua cuique iura ſeruare, & ſubiectis non ſinere quod poteſtatis eſt fieri, ſed quod æquum eſt cuſtodire.

Regum officium maximè proprium.

10. AD Romanos decimotertio, vt in textu.

11. MATTHÆI vigeſimo ſecundo: Reddite quæ ſunt Cæſaris, Cæſari: & quæ ſunt Dei, Deo.

12. ET capite decimo ſeptimo: Et cùm veniſſent Capharnaum, acceſſerunt qui didrachma accipiebant, ad Petrum, & dixerunt ei: Magiſter veſter non ſoluit didrachma? Ait: Etiam. Et cùm intraſſet in domum, præuenit eum Ieſus, dicens: Quid tibi videtur Simon? Reges terræ à quibus accipiunt tributum vel cenſum? à filiis ſuis, an ab alienis? Et ille dixit: Ab alienis. Dixit illi Ieſus: Ergò liberi ſunt filij. Vt autem non ſcandalizemus eos, vade ad mare, & mitte hamum: & eum piſcem qui primus aſcenderit, tolle: & aperto ore eius, inuenies ſtaterem: illum ſumens, da eis pro me & te.

13. LVCÆ ſecundo: Factum eſt autem in diebus illis, exiit edictum à Cæſare Auguſto, vt deſcriberetur vniuerſus orbis. Hæc deſcriptio prima, facta eſt à præſide Syriæ Cyrino. & ibãt omnes vt profiterentur ſinguli in ſuam ciuitatem. Aſcendit autem & Ioſeph à Galilæa de ciuitate Nazareth, in Iudæam ciuitatem Dauid, quæ vocatur Bethlehem: eò quòd eſſet de domo & familia Dauid, vt profiteretur cum Maria deſponſata ſibi vxore prægnante.

14. ET capite tertio: Venerunt & publicani vt baptizarentur, & dixerunt ad illum: (*Ioannem*) Magiſter, quid faciemus? At ille dixit ad eos: Nihil amplius, quàm quod conſtitutum eſt vobis, faciatis. Interrogabant autem eum & milites, dicentes: Quid faciemus & nos? Et ait illis: Neminem concutiatis, neque calumniam faciatis: & contenti eſtote ſtipendiis veſtris.

15. PRIORIS ad Timotheum quinto: Qui benè præſunt presbyteri, duplici honore digni habeantur: maximè qui laborant in verbo & doctrina. Dicit enim Scriptura: Non alligabis os boui trituranti. Et: Dignus eſt operarius mercede ſua.

Prouer 9. Iuſtitia & iudicio paratur ſedes ſapientiæ. Pſal. 88.

16. BERNARDVS ſermone tertio de Aduentu Domini: Beatus, in quo ſapientia ædificat ſibi domum, excidens columnas ſeptem; beata anima, quæ ſedes eſt ſapientiæ. Quænam eſt illa? Anima vtique iuſti. Meritò planè, quia iuſtitia & iudicium præparatio ſedis tuæ. Quis in vobis eſt fratres, qui deſiderat in anima ſua ſedem parare Chriſto? Eccè quænam illi ſerica, quæ tapetia, quod puluinar oporteat præparari. Iuſtitia, inquit, & iudicium præparatio ſedis tuæ. Iuſtitia virtus eſt, quod ſuum eſt, vnicuique tribuens. Tribue ergò tribus quæ ſua ſunt. Redde ſuperiori, redde inferiori, redde æquali, cuique quod debes, & dignè celebras aduentum Chriſti, parans ei in iuſtitia ſedem ſuam.

Iuſtitia in quo conſiſtat.

Redde, inquam, reuerentiam prælato, & obedientiam, quarum altera cordis, altera corporis eſt. Nec enim ſufficit exterius obtemperare Maioribus noſtris, niſi ex intimo cordis affectu ſublimiter ſentiamus de eis. Quòd etſi tam manifeſtè innotuerit indigna prælati alicuius vita, vt nihil omninò diſſimulationis, nihil excuſationis admittat: propter eum tamen, à quo eſt omnis poteſtas, ipſum, quem modò talem nouimus, excelſum reparare debemus, nõ præſentibus perſonæ meritis, ſed ordinationi Diuinæ, & dignitati ipſius officij deferentes. Sic & fratribus noſtris, inter quos viuimus, ipſo iure fraternitatis & ſocietatis humanæ, conſilij ſumus, & auxilij debitores. Hæc enim volumus vt & ipſi nobis impendant, conſilium quo erudiatur ignorantia noſtra, auxilium iuuetur infirmitas noſtra. Sed fortè erit inter vos qui tacitus reſpondeat, dicens: Quod ego conſilium dabo fratri, cui nec vnum quidem dicere verbum fas eſt abſque licentia? Quod ei auxilium impendere eſt, cùm nec minimum aliquid agere liceat abſque obedientia? Ad quod ego: Non deerit certè quod facias, tantũmodò charitas fraterna non deſit. Nullũ ego conſilium melius arbitror, quàm ſi exẽplo tuo fratrem docere ſtudeas, quæ oporteat, quæ non oporteat fieri, prouocans eũ ad meliora, & conſulens ei, non verbo, neque lingua, ſed opere & veritate. An verò vtilius, aut efficacius auxilium aliquod eſt, quàm vt ores deuotè pro eo, vt non diſſimules redarguere culpas eius, vt non modò nullũ ei offendiculum ponas, ſed & ſollicitus ſis, quantum prævales, tãquàm angelus

Quid ſuperiori reddendum.

Rom. 13.

Quid reddendum æqualibus.

gelus pacis, de regno Dei ſcandala tollere, & occaſiones ſcandalorum penitus dimouere. Si talem te fratri auxiliarium & conſiliarium exhibes, reddis ei quod debes, nec habet vndè cauſetur. Porrò ſi cui fortè prælatus es, huic ſine dubio teneris debitor ſolicitudinis amplioris. Exigit à te & ipſe cuſtodiam, & diſciplinã. Cuſtodiam quidem, vt poſſit cauere peccatũ: diſciplinam verò, vt quod minùs cauit, minimè maneat impunitum. Quod etſi nemini fratrum præeſſe videris, habes tamen ſub te, cui cuſtodiam hanc, & diſciplinam oporteat exhiberi. Dico autem corpus tuum, quod ſine dubio regendum accepit ſpiritus tuus. Debes ei cuſtodiam, vt non regnet in eo peccatum, nec membra tua arma fiant iniquitati. Debes & diſciplinam, vt dignos faciat pœnitentiæ fructus caſtigatum, & ſubditum ſeruituti. Longè tamen grauiori & periculoſiori debito tenentur adſtricti, qui pro multis animabus reddituri ſunt rationem. Et in fine: Audi denique manifeſtius à te iudicium exigi poſt iuſtitiam. Cùm feceritis, inquit, omnia quæ præcepta ſunt vobis, dicite: Serui inutiles ſumus. Hæc planè, quo ad hominem, eſt digna ſedis præparatio Domino maieſtatis: vt & iuſtitiæ mandata ſtudeat obſeruare, & ſemper indignum ſeſe & inutilem arbitretur.

Quid reddendum inferioribus.

Quomodò iudicare noſipſos debemus. Luc. 17.

17. AVGVSTINVS ſermone decimonono de verbis Domini, (& Ambroſius ſermone ſeptimo, qui tamen putatur eſſe Maximi:) Non militare, delictum eſt; ſed propter prædam militare, peccatum eſt. Nec rempublicam gerere, criminoſum eſt: ſed ideò agere rempublicam, vt rem familiarem potius augeas, videtur eſſe damnabile. Propterea enim prouidentia quadam militantibus ſunt ſtipendia conſtituta; nedum ſumptus quæritur, præda graſſetur. Illud autem quale eſt, quòd cùm ob errorem aliquem à ſenioribus arguuntur, & imputatur alicui de illis cur ebrius fuerit, cur res alienas peruaſerit, cædem cur turbulentus admiſerit: ſtatim reſpondeat. Quid habebam facere, homo ſecularis aut miles? nunquid monachum ſum profeſſus, aut clericum? Quaſi omnis qui clericus non eſt, aut monachus, poſſit ei licere quod non licet. Cunctis igitur officiis ſacris literis præſcribitur norma viuendi, omnis ad benè viuendum prouocatur ſexus, ætas & dignitas. Igitur nemo ſe excuſet publicis actibus, nemo de occupatione militiæ conqueratur. Apud omnem Chriſtianum prima honeſtatis debet eſſe militia. Nam vt id quod dicimus, authoritate euangelica comprobemus, videamus lectionem, quæ paulò antè decurſa eſt: ait enim Euangelium: Venerunt autem & publicani ad Ioannem, vt baptizarentur ab eo, & dixerunt ad eum: Magiſter, quid faciemus? At ille dixit: Nihil amplius exigatis, quàm quod conſtitutum eſt vobis. Honeſta planè publicanorum interrogatio, ac ſancti Prophetæ iuſta reſponſio. Illi enim ſolicitè interrogant, ne aut ignorantes plus exigendo peccatum incidant, aut ceſſantes publicam decipiant functionem. Hic autem moderatè præcipit, vt & iniquitas locum non habeat, & conſtitutum habeat vectigal effectũ. Non enim dixit, Nihil exigatis: ſed, Nihil amplius exigatis. Vndè intelligimus quòd apud Deum non tam exactio, quàm exactio iniqua damnetur: dicit enim ipſe Dominus: Reddite quæ Dei ſunt, Deo: & quæ Cæſaris, Cæſari. Igitur quod Cæſar præcipit, ferendum eſt: quod Imperator indicit, tolerandum eſt: ſed fit intolerabile, dum illud præda exactionis accumulat. Et poſt pauca: Interrogauerunt illum & milites, Quid faciemus & nos? Ait illis Ioannes: Neminem concutiatis, neque calumniam faciatis, ſed contenti eſtote ſtipendiis veſtris. Hîc iam cognoſcere ſe debet omnis homo qui militat. Non enim tantùm de his militantibus ſcriptura loquitur, qui armata militia detinentur; ſed quiſque militiæ ſuæ cingulo vtitur, dignitatis ſuæ miles adſcribitur: atque ideò hæc ſententia poteſt dici, verbi gratia, militibus, protectoribus, cunctiſque rectoribus: Quicunque ſtipendia ſibi publicè decreta conſequitur, ſi amplius quærit, tanquàm calumniator & concuſſor, Ioannis ſententia condemnatur. Hæc autem diuina ſententia, quæ ad milites loquitur, poteſt etiam ad Clericos retorqueri; quia etiam ſi non militare videamur ſeculo, tamen Deo & Domino militamus, ſicut ait Apoſtolus: Nemo militans Deo, obligat ſe negociis ſecularibus. Videmur, inquam, non militare remiſſis, ac fluentibus tunicis; ſed habemus militiæ noſtræ cingulum, quo caſtimoniæ interiora conſtringimus: de quo cingulo Dominus ait ad Apoſtolos ſuos: Sint lumbi veſtri præcincti, & lucernæ veſtræ ardentes in manibus veſtris. Milites igitur Chriſti ſumus, & ſtipendium ab ipſo donatiuum que percepimus, ſicut dicit Apoſtolus: Qui dedit nobis pignus ſpiritus; hoc eſt, qui Spiritus ſancti nos remuneratione ditauit. Si quis ergò Chriſtianorum hoc donatiuo contentus fortè non fuerit, & quærit amplius, incipit hoc ipſo carere quod meruit. Et in fine: Nec intereſt apud Deum, vtrum vi, an circumuentione quis res alienas occupet; dummodò quoquo pacto teneat alienum.

Matth. 22.

Milites ſunt varij.

Clerici etiam ſunt milites. 2 Tim. 2.

Militare vel Remp. adminiſtrare quãdo cum peccato ſint coniuncta.

Luc. 12.

2. Cor. 1.

Excuſatio militum, quando de rapinis, & aliis crimi-nibus reprehenduntur.

18. IDEM libro vigeſimoſecũdo contra Fauſtum Manichæum, capite ſeptuageſimoquarto: Quid culpatur in bello? An quia moriuntur quandoque morituri, vt domentur in pace victuri? Hoc reprehendere, timidorum eſt, non religioſorum: nocendi cupiditas, vlciſcendi crudelitas, impacatus atque implacabilis animus, feritas rebellandi, libido dominandi, & ſi qua ſimilia, hæc ſunt quæ in bellis iure culpantur, quæ plerunque, vt etiam iure puniantur aduerſus violentiam reſiſtentium, ſiue Deo, ſiue aliquo legitimo imperio iubente, gerenda ipſa bella ſuſcipiuntur à bonis, cùm in eo rerum humanarum ordine inueniuntur, vbi eos vel iubere tale aliquid, vel in talibus obedire iuſtè ordo ipſe conſtringit. Alioquin Ioannes, quum ad eum baptizandi milites venirent, dicentes; Et nos quid faciemus? reſponderet eis; Arma abiicite, militiam iſtam deſerite, neminem percutite, vulnerate, proſternite. Sed quia ſciebat eos, cùm hæc militando facerent, non eſſe homicidas, ſed miniſtros legis; & non vltores iniuriarum ſuarum, ſed ſaluris publicæ defenſores; reſpondit eis; Neminẽ cõcuſſeritis, nulli calumniam feceritis; ſufficiat vobis ſtipendium veſtrum. Sed quia Manichęi Ioannem apertè blaſphemare conſueuerunt, ipſum Dominum Ieſum Chriſtũ audiant, hoc ſtipendium iubẽtem reddi Cæſari, quod Ioan-

An bellum gerere licitum ſit.

Luc. 3.

In iuſto bello qui occidunt homines, non ſunt homicidæ.

Luc 3. Matth 22.

nes dicit debere ſufficere militi. Reddite, inquit, Cæſari quæ Cæſaris ſunt; & Deo, quę Dei ſunt. Ad hoc enim tributa præſtantur, vt propter bella neceſſario militi ſtipendium præbeatur. Meritò & illius Centurionis, dicentis: Et ego homo ſum ſub poteſtate conſtitutus, habens ſub me milites; & dico huic, vade, & vadit: & alij, veni, & venit: & ſeruo meo, fac hoc, & facit. fidem laudauit, non illius militiæ deſertionem imperauit. Sed de iuſtis quidem iniuſtiſque bellis nunc diſputare longum eſt, & non neceſſarium.

Cur tributa principibus præſtétur. Matth 8. Luc 7.

De iuſtis bellis.

19. Et capite ſeptuageſimoquinto: intereſt enim quibus cauſis, quibuſque authoribus homines gerenda bella ſuſcipiant: ordo tamen ille naturalis, mortalium paci accommodatus hoc poſcit, vt ſuſcipiendi belli authoritas atque conſilium penes principem ſit; exequendi autem iuſſa bellica miniſterium, milites debeant paci ſalutique cõmuni. Bellum autem, quod gerendum Deo authore ſuſcipitur, rectè ſuſcipi, dubitare fas non eſt: vel ad terrendam, vel ad obterendam, vel ad ſubiugandam mortalium ſuperbiam: quando ne illud quidem, quod humana cupiditate geritur, non ſolùm incorruptibili Deo, ſed nec ſanctis eius obeſſe aliquid poteſt: quibus potiùs ad exercendam patientiam, & ad humiliandam animam, ferendamque paternam diſciplinam etiam prodeſſe inuenitur. Neque enim habet in eos quiſquam vllam poteſtatem, niſi cui data fuerit deſuper. Non eſt enim poteſtas, niſi à Deo, ſiue iubẽte, ſiue ſinente. Cùm ergò vir iuſtus, ſi fortè ſub rege homine etiam ſacrilego militet, rectè poſſit illo iubente bellare ciuicæ pacis ordinem ſeruans: cui, quod iubetur, vel non eſſe contra Dei præceptum, certum eſt, vel vtrum ſit, certum non eſt: ita vt fortaſsè reum regem faciat iniquitas imperandi, innocentem autem militem oſtendat ordo ſeruiendi: quantò magis in adminiſtratione bellorum innocentiſſimè diuerſatur, qui Deo iubente belligerat, quem malè aliquid iubere non poſſe, nemo qui ei ſeruit, ignorat?

Ioan. 19. Rom 13. An milites in omnibus ſuo duci obtemperare debeant.

20. Theophylactvs in caput decimumtertium epiſtolæ ad Romanos: Plurimum proſunt Reſpublicis magiſtratus: per ipſos enim vita noſtra conſiſtit. Qui niſi eſſent, iam olim omnia periiſſent, potentioribus imbecilliores deuorantibus. Conſcientia igitur tua perſuadeat tibi, vt ſuo honore tãta tibi bona donãtes nunquàm non digneris. Ideò enim & tributa præſtatis. Tu, inquit, teſtaris, quòd à magiſtratu beneficio afficeris, quatenus mercedem ei pendis, vt ei videlicet qui rebus tuis proſpiciat. Non enim principio tributum ſoluiſſemus, niſi agnouiſſemus, noſtrum nobis lucrum, adeoque commodum ex huiuſmodi præfectura ſanè accreſcere. Si quidem ipſi nos citra curam ducentes vitam, principes habemus pro nobis excubias agentes. Miniſtri enim Dei ſunt, in hoc ipſum incumbentes. Quare Deo etiam placet vt ipſius miniſtris tributa pendamus: vult enim Deus pacem in republica verſari, necnon virtutem, vitium autem profligari. Atque in hoc principes miniſtrant voluntati Dei, pro communi conſtitutione & ſalute laborantes, inque idipſum perſeueranter incumbentes, vt nos in pace ac tranquillitate ætatem quiſque ſuam tranſigamus. Sin quiſquam malè magiſtratu ſuo & publica functione abutatur, id nihil aduerſus rei ipſius pulcherrimæ elegantiam facit. Reddite ergò omnibus debita: cui tributum, tributum: cui vectigal, vectigal: cui timorem, timorem: cui honorem, honorem. Irrefragabiliter, inquit, debes impoſitam tibi erga magiſtratum gratitudinem & beneuolentiam. Redde igitur quæ debet iis, quibus varij magiſtratus ſunt commiſſi: cui tributum debetur, ſiue exactio, capitúmve cenſus, ei tributum da: cui vectigal, vectigal: vel pro terra cẽſum. Nec ſolùm pecunias reddite, ſed timorem etiam, hoc eſt, reuerentiam, & verecundiam, atque eximium honorem. Quare infert, Cui honorem, honorem. Eſt enim duplex metus: alter, quo terrentur ſcelera patrantes, ex mali conſcientia profluens, quem iam antè reiecit Apoſtolus: alter verò, quo diligentes erga dilectos rapiuntur, hoc eſt, excellens & eximius honor, quemadmodum dictum eſt: Non eſt inopia timentibus eum. &, Timor Domini permanens in ſeculum ſeculi. Pietatem enim hîc ſiue reuerentiam ſubindicat.

Magiſtratus quantũ prodẽt Reipub.

Tributorũ ſolutio.

Pſal. 33. & 18.

21. Psalmo decimoquarto, vt in textu.

22. Matthæi quinto: Beati, qui eſuriunt, & ſitiunt iuſtitiam: quoniam ipſi ſaturabuntur.

23. Chrysostomvs homilia decimaquinta in Matthæum: Beati qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam. Quam verò iuſtitiam? an in genere virtutem ipſam, an ſpeciem illam iuſtitiæ, quæ ex aduerſo auaritiæ collocatur? Quia enim commendaturus erat miſericordiam, oſtendens quo modo miſeri oporteat: id eſt, non ex auaritia, nec rapina, opportunè beatificat iuſtitiam acquirentes. Et conſidera quanta idipſum exaggeratione cumulauerit. Non enim dixit, Beati qui iuſtitiam ſeruant: ſed, Beati qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam: vt non vtique mediocriter, ſed cum omni illam cupiditate teneamus. Quia enim hoc eſt auaritiæ proprium, neque ſic cibum deſideramus ac potum, vt poſſidere latius, induíque pretioſius: concupiſcentiam iſtam, quæ habendi amore flagrat, iubet in meliora conuerti: deindè rurſus ſenſibile præmium ſtatuens, ait: Quoniam ipſi ſaturabuntur. Quia enim plurimos diuites facere putatur auaritia, dicit hoc eſſe contrarium, magiſque id præſtare iuſtitiam. Noli igitur iuſtitiam exercens formidare pauperiem, neque famem timere, cùm certè illi magis omnibus bonis excidant, qui aliena diripiunt: vt ex aduerſo ille, qui iuſtitiam diligit, tutiſſimè omnia bona poſſidet. Si verò qui aliena non inuadũt, tanta rerum vbertate potiuntur: quantò magis, qui propria fideliter largiuntur?

Iuſtitiæ nomen aliàs generale, aliàs minus latè patẽs.

Iuſtitiæ præmium.

24. Ambrosivs libro primo Officiorum, capite vigeſimooctauo: Magnus iuſtitiæ ſplendor, quę aliis potius nata, quàm ſibi, cõmunitatem & ſocietatem noſtram adiuuat, excelſitatem tenet, vt ſuo iudicio omnia ſubiecta habeat, opem aliis ferat, pecuniam conferat, officia non abnuat, pericula ſuſcipiat aliena. Quis non cuperet hanc virtutis arcem tenere, niſi prima auaritia infirmaret atque inflecteret tãtæ virtutis vigorem? Etenim dum augere opes, aggerare pecunias, occupare terras poſſeſſionibus cupimus, præſtare diuitiis: iuſtitiæ formam exuimus, beneficentiam communem amittimus. Quomodò enim poteſt iuſtus eſſe, qui ſtudet eripere alteri, quod ſibi quærat? Potẽtia quo-

Magnus iuſtitiæ ſplendor.

Auaritia iuſtitiam corrumpit.

quoque cupiditas, formam iuſtitiæ virilem eſfœminat. Quomodò enim poteſt pro aliis interuenire, qui alios ſibi ſubiicere conatur: & infirmo aduerſus potentes opem ferre, qui ipſe grauem libertati affectat potentiam?

25 Et capite vigeſimonono: Quanta autem iuſtitia ſit, ex hoc intelligi poteſt, quòd nec locis, nec perſonis, nec temporibus excipitur, quę etiam hoſtibus reſeruatur: vt ſi conſtitutus ſit cum hoſte, aut locus, aut dies prælio, aduerſus iuſtitiam putetur, aut loco præuenire, aut tempore. Intereſt enim, vtrũ aliquis pugna aliqua & conflictu graui capiatur, an ſuperiore gratia, vel aliquo euentu. Siquidem vehementioribus hoſtibus & inſidiis, & his qui amplius læſerint, vehementior refertur vltio: vt Madianitis, qui per mulieres ſuas pleroſque peccare fecerãt ex plebe Iudæorum, vnde & Dei in populum Patrum iracundia effuſa eſt. Et ideò factum eſt, vt nullũ Moyſes victor ſupereſſe pateretur: Gabaonitas autem, qui fraude magis, quàm bello tentauerant plebem Patrum, non expugnaret Ieſus, ſed conditionis impoſitæ afficeret iniuria: Syros verò Eliſæus, quos obſidentes in ciuitatem duxerat, momentaria cæcitate percuſſos, cùm quò ingrederentur videre non poſſent, volenti regi Iſraël percutere, non acquieſceret, dicens: Non percuties quos non captiuâſti in lancea & in gladio tuo. Pone eis panem & aquam, vt manducent & bibant, & remittantur, & eant ad dominum ſuum: vt humanitate prouocati, gratiam repræſentarent. Denique poſteà in terram Iſraël venire piratæ Syriæ deſtiterunt. Si ergò etiam in bello iuſtitia valet, quantò magis in pace ſeruanda eſt? Et poſt panca: Liquet igitur, etiam in bello fidem & iuſtitiam ſeruari oportere, nec vllum decorum eſſe poſſe, ſi violetur fides.

Iuſtitiæ dignitas.

Num. 31.

Ioſue 9.

4. Reg. 6.

Belli æquè ac pacis tẽpore iuſtitia ſeruanda.

26 Item in pſalmum centeſimum decimũoctauum, ſermone decimoſexto: Hoc eſt ergò, Feci iudicium & iuſtitiam: in iudicio non contempſi pauperem, non oppreſſi viduam, perſonam diuitis non recepi, in omnibus operibus iuſtitiam ſeruaui. Iudicij finis iuſtitia eſt. In altero veritatis cuſtodia, in altero fructus eſt æquitatis: vtraque tamen non priuata virtus, ſed publica. Nam immaculatum corpus à virili permixtione ſeruare, & palmam caſtimoniæ limoſo in corpore vſque ad angelorum conuerſationem cuſtodia integritatis euehere, vtilitas priuata, laus publica eſt. Frugi eſſe ac modeſtum, & ſobriæ parcitatis tenere menſuram: probatur à pluribus, ſed ſibi ſoli proficit. Fortitudo in prælijs eminet, in ocio friget: cuius opus in tempore neceſſarium, in voto aduerſum. Mãlunt enim homines non pugnare, quàm vincere. Sola iuſtitia eſt, quæ omnibus temporibus aliis potiùs nata quàm ſibi, quotidiano vſu & fructu, publico ſuo damno alienas cuſtodit vtilitates, quæ nihil habeat vtilitatis, & plurimum laudis.

Iuſtitia in quo cæteris virtutibus præſtet.

27. Idem in libro de paradiſo, capite tertio: Quartus eſt fluuius Euphrates, qui Latinè fœcunditas, atque abundantia fructuum nuncupatur, præferens quoddam inſigne iuſtitiæ, quæ omnem paſcit animam. Nulla enim abundantiores videtur habere fructus virtus, quàm æquitas atque iuſtitia, quę magis aliis, quàm ſibi prodeſt, vtilitates ſuas negligit, communia emolumenta præponens. Plerique Euphratem ἀπὸ τῆς εὐφροσύνης dictũ putant, hoc eſt, à lætando, eò quòd hominũ genus nullo magis quàm iuſtitia & æquitate lætetur. Cauſam autẽ, cur, cæteri qua commeant fluuij, deſcribuntur regiones locorum: qua Euphrates commeat, nõ deſcribatur: illam accipimus, quia aqua eius vitalis aſſeritur, & quæ foueat atque augeat. Vndè Auxen eum Hebræorum & Aſſyriorum prudentes dixerunt: contra autem fertur eſſe aqua aliorum fluminum. Deindè quia vbi prudentia, ibi & malitia: vbi fortitudo, ibi iracundia: vbi temperantia, ibi intemperantia plerunque eſt, aut auaritia ſunt. Vbi autem iuſtitia, ibi concordia virtutum eſt cæterarum: ideò non ex locis qua fluit, hoc eſt, non ex parte, cognoſcitur. Non enim pars eſt iuſtitia, ſed quaſi mater eſt omnium.

Iuſtitiæ fructus vberes.

Vbi iuſtitia ibi & concordia eſt cæterarũ virtutum.

28. Avgvstinvs libro quarto de doctrina Chriſtiana, capite decimooctauo: In iſtis autem noſtris (cauſis Eccleſiaſticis) quandoquidem omnia, maximè quæ de loco ſuperiore populis dicimus, ad hominum ſalutem nec temporariam, ſed æternam referre debemus, vbi etiam cauendus eſt æternus interitus, omnia magna ſunt quæ dicimus: vſque adeò vt nec de ipſis pecuniarijs rebus vel acquirendis, vel amittendis parua videri debeant, quæ doctor Eccleſiaſticus dicit, ſiue ſit illa magna, ſiue parua pecunia. Neque enim parua eſt iuſtitia, quam profectò & in parua pecunia cuſtodire debemus, dicente Domino: Qui in minimo fidelis eſt, & in magno fidelis eſt. Quòd ergò minimum eſt, minimum eſt: ſed in minimo fidelem eſſe, magnum eſt. Nam ſicut ratio rotũditatis eſt, vt à puncto medio omnes lineæ pares in extrema ducãtur, eadem eſt & in magno diſco, quæ in nummulò exiguo: ita vbi parua iuſtè geruntur, non minuitur iuſtitiæ magnitudo. De iudiciis denique ſecularibus, quibus vtique niſi pecuniarijs cũ loqueretur Apoſtolus, Audet quiſquam veſtrũm, inquit, aduerſus alterum habens negocium iudicari ab iniquis, & non apud ſanctos? &c. Quid eſt quòd ſic indignatur Apoſtolus, ſic corripit, ſic exprobrat, ſic increpat, ſic minatur? Quid eſt quòd ſui animi affectum tam crebra & tam aſpera vocis mutatione teſtatur? Quid eſt poſtremò, quòd de rebus minimis tam granditer dicit? Tantùm ne de illo negocia ſecularia meruerunt? Abſit. Sed hoc facit propter iuſtitiam, charitatem, pietatem, quæ nulla ſobria mente dubitante, etiam in rebus quamlibet paruulis magna ſunt.

Iuſtitiæ fructus vberes.

Iuſtitia, charitas, pietas etiã in rebus paruis magna ſunt.

1. Cor. 6.

DE VSVRA.

29. Exodi vigeſimoſecundo: Si pecuniam mutuam dederis populo meo pauperi qui habitat tecum, non vrgebis eum quaſi exactor, nec vſuris opprimes.

30. Levitici vigeſimoquinto: Si attenuatus fuerit frater tuus, & infirmus manu, & ſuſceperis eum quaſi aduenam, & peregrinum, & vixerit tecum, ne accipias vſuras ab eo, nec amplius quàm dediſti. Time Deum tuum, vt viuere poſſit frater tuus apud te. Pecuniam tuam non dabis ei ad vſuram, & frugum ſuperabundantiam nõ exiges. Ego Dominus Deus veſter, qui eduxi vos de Terra Ægypti, vt darem vobis terram Chanaan, & eſſem veſter Deus.

31. Deuteronomii vigeſimotertio: Nõ fœnerabis fratri tuo ad vſuram pecuniam, nec fruges, nec quamlibet aliam rem: ſed alie-

no Fratri autem tuo absque vsura id, quo indiget, commodabis: vt benedicat tibi Dominus Deus tuus in omni opere tuo in Terra, ad quam ingredieris possidendam.

31. EZECHIELIS decimooctauo: Et vir si fuerit iustus, & fecerit iudicium, & iustitiam, &c. ad vsuram non commodauerit, & amplius non acceperit: ab iniquitate auerterit manum suam, & iudicium verum fecerit inter virum & virum: in præceptis meis ambulauerit, & iudicia mea custodierit vt faciat veritatem: hic iustus est, vita viuet, ait Dominus Deus. Quòd si genuerit filium latronem effundentem sanguinem, & fecerit vnum de istis, &c. ad vsuram dantem, & amplius accipientem: nunquid viuet? non viuet, cùm vniuersa hæc detestanda fecerit, morte morietur, sanguis eius in ipso erit. Quòd si genuerit filium, qui videns omnia peccata patris sui, quæ fecit, timuerit, & non fecerit simile eis, &c. à pauperis iniuria auerterit manum suam, vsuram & superabundantiam non acceperit, iudicia mea fecerit, in præceptis meis ambulauerit: hic non morietur in iniquitate patris sui, sed vita viuet.

33. ET vicesimosecundo: Viri detractores fuerunt in te ad effundendum sanguinem, & super montes comederunt in te, scelus operati sunt in medio tui, &c. Munera acceperũt apud te ad effundendum sanguinẽ: vsuram & superabundantiam accepisti, & auarè proximos tuos calumniabaris: meique oblita es, ait Dominus Deus. Eccè complosi manus meas super auaritiam tuam, quam fecisti, & super sanguinem, qui effusus est in medio tui. Nunquid sustinebit cor tuum, aut prævalebunt manus tuæ in diebus, quos ego faciam tibi? ego Dominus locutus sum, & faciam. Et dispergam te in nationes, & ventilabo te in terras, & deficere faciam immunditiam tuam à te.

34. LVCÆ sexto: Veruntamen diligite inimicos vestros: benefacite, & mutuum date, nihil indè sperantes: & erit merces vestra multa, & eritis filij Altissimi, quia ipse benignus est super ingratos & malos.

35. LEO Magnus sermone sexto de Ieiunio decimi mensis: Iniusta & impudens auaritia, quæ beneficium se dicit præstare cùm decipit, non credit Deo veraciter promittenti, & credit homini trepidè paciscenti, dũque certiora existimat præsentia, quàm futura, meritò in hoc frequẽter incurrit, vt ei cupiditas iniusti lucri, non iniusti causa sit damni. Vndè quilibet sequatur euentus, mala semper est ratio fœnerantis, cui pecuniam, & minuisse, & auxisse peccatum est: vt aut miser fit amittendo quod dedit, aut miserior accipiendo quod non dedit. Fugienda prorsus est iniquitas fœnoris, & lucrum, quod omni caret humanitate, vitandum est. Multiplicatur quidem facultas iniustis, & tristibus incrementis, sed mentis substantia contabescit: quoniam fœnus pecuniæ, funus est animæ. Quid enim de huiusmodi sentiat Deus, sacratissimus propheta Dauid manifestat; qui cùm diceret: Domine, quis habitabit in tabernaculo tuo, aut quis requiescet in mõte sancto tuo? responso diuinæ vocis instruitur, & eum ad æternã requiem pertinere cognoscit, qui inter alias piæ conuersationis regulas, pecuniam suã non dedit ad vsuram: & à tabernaculo Dei ostenditur alienus, & à sancto monte eius extraneus, qui dolosum quæstum de pecuniæ suæ captat vsuris; & dum per aliena cupit damna ditari, æterna dignus est egestate puniri.

Iniquitas fœnoris.

Lucrum omni humanitate carens.

Nota. Fœnus pecuniæ, funus est animæ.

Psal. 14.

36. BERNARDVS epistola trecentesima vigesimasecunda ad Episcopum, clerum, & populum Spirensem: Sicubi desunt Iudæi, peius iudaizare dolemus Christianos fœneratores, si tamen Christianos, & non magis baptizatos Iudæos conuenit appellari.

Vsurarij, recè baptizati Iudæi appellãtur.

37. AMBROSIVS in libro de Tobia, capite decimoquarto: Non nouum, nec perfunctoriũ hoc malum est, quod veteris atque diuinæ præscripto legis inhibetur. Populus qui despoliauerat Ægyptum, qui pede trãsierat mare, monetur à fœnoris pecunia cauere naufragia. Et cùm de aliis peccatis semel aut multum iterata admonitione præscripserit, de fœnore sæpius intimauit. Habes in Exodo: Quòd si pecuniam fœneraueris pupillo, orphano, pauperi apud te, non suffocabis eum, non impones ei vsurã. Ostendit quid sit suffocare, id est, vsuram imponere. Strangulat enim, & quod peius est, animã laqueat creditoris. Quo sermone & prædonis violentiam, & deformis nodum mortis expressit. Quòd si pignus acceperis vestimẽtum proximi tui, ante solis occasum restitues. Illud est enim opertorium eius tantum, hoc vestimentũ turpitudinis eius in quo dormiet. Quòd si itaque proclamauerit ad me, exaudiã eum. Audistis fœneratores quid lex dicat, de qua dixit Dominus. Non veni legem soluere, sed adimplere? Quam Dominus non soluit, vos soluitis? Vsuram, inquit, petere, suffocare est. Hoc quoque foris serò est dictum à quibusdã eorum prudentibus. Quid est, inquit, fœnerare? Hominem, inquit, occidere. Sed vtique non Caro prior quàm Moyses, qui legem accepit. Multò ille posterior. In Deuteronomio quoque scriptum est: Non exiges à fratre tuo vsuram pecuniæ, & vsuram escarum, & vsuram omnium rerum quascunque fœneraueris fratri tuo. Si alienigenæ credideris, vsuram exiges ab eo, à fratre autem tuo, non exiges. Vides quantum pondus in verbis sit. Noli, inquit, exigere vsuram à fratre tuo, hoc est, cum quo habere debes omnia communia, ab eo tu vsuram exigis: Frater tuus, consors naturæ, & cohæres gratiæ. Noli ab eo exigere amplius, à quo durum est repetere quod dederis, nisi cùm habuerit vndè dissoluat. Et plerique refugientes præcepta legis, cùm dederint pecuniam negociatoribus, non in pecunia vsuras exigunt, sed de mercibus eorum, tanquàm vsurarum emolumenta, percipiunt, ideò audiant quid lex dicat: Neque vsuram, inquit, escarum accipies, neque omnium rerum quas fœneraueris fratri tuo. Fraus enim illa & circumscriptio legis est, non custodia. Et putas te piè facere, quia à negociatore velut mutuum suscipis? Indè ipse fraudem facit in mercium pretio, vndè tibi soluit vsuram. Fraudis illius tu author, tu particeps; tibi proficit quicquid ille fraudauerit. Et esca vsura est, & vestis vsura est, & quodcunque sorti accedit, vsura est. Quod velis ei nomen imponas, vsura est. Si licitum est, cur vocabulum refugis? cur velamen obtexis? Si illicitum est, cur incrementum requiris?

Exod. 22.

Vsurarii suffocant & strangulant homines.

Matth. 5.

Vsuram petere, suffocare est.

Catonis dictum.

Deut. 23.

Vsura non committitur tantùm in pecuniis.

Ibidem.

Quicquid sorti accidit vsura est.

38. ET capite decimoquinto: Sed fortè dices, quia scriptum est: Alienigenæ fœnerabis: & non consideras quid Euangelium dicat, quod

Deut. 15.

est

An permissum fuerit Iudæis exigere vsurã agentibus propter duritiam cordis tantùm, & insatiabilem auaritiã ipsorum, vt ne fideles grauarent vsuris.

est pleniùs. Sed hoc interim sequestremus. Legis ipsius verba cõsidera: Fratri tuo, inquit, non fœnerabis ad vsuram, sed ab alienigena exiges. Quis erat tunc alienigena, nisi Amalech, nisi Amorrhæus, nisi hostes? Ibi, inquit, vsuram exige. Cui meritò nocere desideras, cui iure inferuntur arma, huic legitimè indicantur vsuræ. Quem bello non potes facilè vincere, de hoc cito potes centesima vindicare te. Ab hoc vsuram exige, quem non sit crimen occidere. Sine ferro dimicat, qui vsuram flagitat: sine gladio & de hoste vlciscitur, qui fuerit vsurarius & exactor inimici. Ergò vbi ius belli, ibi etiam ius vsuræ. Frater autem tuus omnis, fidei primùm, deindè Romani iuris est populus. Narrabo nomen tuum fratribus meis, in medio Ecclesiæ laudabo te. Denique in Leuitico præscripsit etiam lex, vsuram à fratre non esse poscendam. Sic enim habes: Et viuet frater tuus tecum, pecuniam tuam non dabis illi in vsuram, & in amplius recipiẽdum non dabis illi escas tuas. Generaliter hæc sententia Dei omne sortis excludit augmentum. Vndè & Dauid & benedictum æstimauit, & dignum habitatione cælesti, qui pecuniam non dedit in vsuram. Si ergò qui non dedit, benedictus: sine dubio maledictus qui ad vsuram dedit. Cur ergò maledictionem potiùs eligis, quàm benedictionem? Potestis enim benedicti esse, si velitis, potestis iusti esse. Homo enim iustus, secundùm Ezechiel, qui pignus debitori reddiderit, & pecuniam suam in vsuram non dederit, & superabundantiam non acceperit, & ab iniustitia auerterit manum suam. Iustus est, inquit, iste: vita viuet, dicit Dominus. Qui autem pignus non reddidit, & in simulacra apposuit oculos suos, iniquitatem fecit, cum vsura dedit, & superabundantiam accepit, hic vita non viuet. Omnes iniquitates istas fecit, morte morietur, sanguis eius super ipsum manet. Vide quomodò fœneratorem cum idololatra copulauit, quasi crimen æquaret.

Psalm. 21.

Leuit. 25. Omne sortis augmẽtũ prohibetur. Psal. 41.

Maledictus qui ad vsuram dat. Ezech. 18.

Iustus est, qui superabundãtiam non accipit.

Morte morietur, qui superabundantiam acceperit.

Fœnus cum idololatria cõparatur.

39. HIERONYMVS in caput decimumoctauum Ezechielis: Duodecimum numerum in catalogo virtutum patris tenet: Et ad vsuram non commodauerit; siue vt LXX. transtulerũt, Pecuniam suam ad vsuram non dederit. In Hebraico, cunctarum specierum vsura prohibetur: in LXX. tantùm pecuniæ. Iuxta quod & in quartodecimo psalmo scriptum est: Qui pecuniam suam non dedit ad vsuram. Et quomodò dicitur: Fratri tuo non fœnerabis, alieno autem fœnerabis. Sed vide profectum: In principio legis, à fratribus tantùm fœnus tollitur: in Propheta ab omnibus vsura prohibetur, dicente Ezechiele: Pecuniam suam non dedit ad vsuram. Porrò in Euangelio virtutis augmentum est, præcipiente Domino. Fœneramini his à quibus non speratis recipere. Sequitur in tertiodecimo loco: Et amplius non acceperit. Putant quidam vsuram tantùm esse in pecunia. Quod prænidens scriptura diuina, omni rei aufert superabundantiam, vt plus non recipias, quàm dedisti. Solent in agris frumenti, & milij, vini, & olei, cæterarumque specierum vsuræ exigi: siue, vt appellat sermo diuinus, superabundantiæ: Verbi gratia: vt hyemis tempore demus decem modios, & in messe recipiamus quindecim, hoc est, amplius partem mediam. Qui iustissimum se putauerit, quartam plus accipiet portionem, & solent argumentari ac dicere: Dedi vnum modium, qui satus, fecit decem modios. Nónne iustum est, vt medium modium de meo plus accipiam, cùm ille mea liberalitate, nouem & semis de meo habeat? Nolite errare, inquit Apostolus, Deus non irridetur. Respondeat enim nobis breuiter fœnerator misericors, vtrùm habenti dederit, an non habenti. Si habenti, vtique dare non debuerat, sed dedit quasi non habenti. Ergò quare plus exigit quasi ab habente? Alij pro pecunia fœnerata solent munuscula accipere diuersi generis, & non intelligunt vsuram appellari & superabundantiam, quicquid illud est, si ab eo quod dederint, plus acceperint.

In Ezech. prohibetur vsura non tantum à fratribus, sed ab omnibus. Luc. 6.

Vsura non est tantùm in pecunia.

Nõ est amplius recipiendum, quã mutuò datum est.

Galat. 6.

Vsuræ & superabundãtiæ nomine appellatur, quicquid recipitur amplius supra sortem.

40. CONCILIVM Lateranense sub Alexandro tertio celebratum, parte prima, capite vigesimoquinto: Quia in omnibus ferè locis ita crimen vsurarum inualuit, vt multi aliis negociis prætermissis, quasi licitè vsuras exerceant, & qualiter vtriusque testamenti pagina condemnentur, nequaquàm attendant: ideò cõstituimus, vt vsurarij manifesti nec ad communionem admittantur altaris, nec Christianam, si in hoc peccato decesserint, accipiãt sepulturam. Sed nec eorum oblationem quisquam accipiat. Qui autem acceperit, aut eos Christianæ tradiderit sepulturæ: & ea quæ acceperit, reddere compellatur, & donec ad arbitrium sui Episcopi satisfaciat, ab officij sui maneat executione suspensus.

Vsura prohibita in nouo & veteri testamento. Vsurariis manifestis cõmunio, & Christiana sepultura negatur. Vide plura in tit. de vsuris lib. 5. decret. Item in 6 & in Clementinis.

V.

Quomodò Temperantiam Scriptura docet?

AD vitandam intemperantiam, hoc Scriptura nobis iniungit, [a] ne carnis curam in desideriis faciamus, [b] néve per gulam corda nostra in crapula & ebrietate aliquando grauemus. Cæterùm ad exercitandam temperantiam hortatur, vbi [c] vult nos esse sobrios, & vigilare, hoc est, sacris vigiliis & orationibus aptos esse, vt nullum Sathanæ locum [d] demus. Monet igitur & Ecclesiasticus: [e] *Vtere quasi homo frugi his, quæ tibi apponuntur; ne, cùm manducas multùm, odio habearis.* Neque tacet idem de fugienda

a Rom. 13. d. 1. Pet. 2. e. Galat. 5. c 1. Cor. 9. d.

b Luc. 21. g. Vide suprà de Gula, & de ieiunio.

c 1. Pet. 5. c. 1. Thess 5. a. b. 1. Tim. 3 a, b. c 2. Tim. 4. a. Tit. 1. e, 2 a. b Leu. 10. b.

d Ephes. 4. f.

e Eccli. 31. b.

ebrietate. [f] *Vinum* quippè *multum potatum irritationem, & iram, & ruinas multas facit.* Quinetiam, vt idem ait, [g] *Vinum & mulieres apoſtatare faciunt ſapientes.* Igitur de potu vini temperatè ſumendo, hoc etiam addit: [h] *Exultatio animæ & cordis vinum moderatè potatum. Sanitas eſt animæ & corpori ſobrius potus.* Quare alibi quoque ſcriptum legimus: [i] *Beata terra, cuius principes veſcuntur in tempore ſuo ad reficiendum, & non ad luxuriam.* [k] *Qui autem abſtinens eſt, adiiciet vitam.*

f Ibidem d.
g Eccli. 19. a.
h Eccli. 31. d.
i Eccleſ. 10. d.
k Eccli. 37. d.

¶ Sed hæc temperantiæ virtus etiam [l] latiùs, quàm ad moderatam cibi potuſque ſumptionem, ſe porrigit: [m] Ioannes Baptiſta, ſi quis vnquàm alius, temperantiæ, abſtinentiæ, immò & continentiæ omnis exemplum ſe nobis abſolutum præbuit, cùm luxum omnem in victu habitúque ſibi præſcidit, & ſumma frugalitate contentus, vitam in eremo traduxit.

l Vide Proſp. li. 3. de vita contempl. c. 19. Amb. lib. 1. de Iacob & vita beata, cap. 2. Hier. in cap 44. Ezechiel. Ephrē de virt. & vit. cap. de Temperantia.
m Matt. 3. a. 11. b. c. Mar. 1. a. Luc. 1. b. g. 7. d. e Bernard. in ſer. de natiuit. Ioā. Bapt. Gregor. hom. 6. in Euangel.

TESTIMONIA.

1. AD Romanos decimotertio: Sicut in die honeſtè ambulemus: non in comeſſationibus, & ebrietatibus, non in cubilibus, & impudicitiis, non in contentione, & æmulatione, ſed induimini Dominum Ieſum Chriſtum, & carnis curam ne feceritis in deſideriis.

2. PRIORIS Petri ſecundo: Chariſſimi, obſecro vos tanquàm aduenas & peregrinos abſtinere vos à carnalibus deſideriis, quæ militant aduerſus animam.

3. AD Galatas quinto: Dico autem: Spiritu ambulate, & deſideria carnis non perficietis. Caro enim concupiſcit aduerſus ſpiritum: ſpiritus autem aduerſus carnem: hæc enim ſibi inuicem aduerſantur: vt non quæcunque vultis, illa faciatis.

4. PRIORIS ad Corinthios nono: Omnis autem, qui in agone contendit, ab omnibus ſe abſtinet, & illi quidem vt corruptibilem coronam accipiant: nos autem incorruptam. Ego igitur ſic curro, non quaſi in incertum: ſic pugno, non quaſi aërem verberans: ſed caſtigo corpus meum, & in ſeruitutem redigo: ne fortè cùm aliis prædicauerim, ipſe reprobus efficiar.

5. LVCÆ vigeſimoprimo: Attendite autem vobis, ne fortè grauentur corda veſtra in crapula, & ebrietate, & curis huius vitæ: & ſuperueniat in vos repentina dies illa: tanquàm laqueus enim ſuperueniet in omnes, qui ſedent ſuper faciem omnis terræ. Vigilate itaque, omni tempore orantes, vt digni habeamini fugere iſta omnia, quæ futura ſunt, & ſtare ante Filium hominis.

6. PRIORIS Petri quinto: Sobrij eſtote, & vigilate: quia aduerſarius veſter diabolus tamquàm leo rugiens circuit, quærens quem deuoret. Cui reſiſtite fortes in fide.

7. PRIORIS ad Theſſalonicenſes quinto: Omnes enim vos filij lucis eſtis, & filij diei: nō ſumus noctis, neque tenebrarum. Igitur non dormiamus ſicut & cæteri, ſed vigilemus, & ſobrij ſimus. Qui enim dormiūt, nocte dormiūt: & qui ebrij ſunt, nocte ebrij ſunt. Nos autem, qui diei ſumus, ſobrij ſimus, induti loricam fidei, & charitatis, & galeam ſpem ſalutis.

8. PRIORIS ad Timotheum tertio: Oportet ergò epiſcopum irreprehenſibilem eſſe, vnius vxoris virum, ſobrium &c. Diaconos ſimiliter pudicos, non bilingues, non multo vino deditos, non turpe lucrum ſectantes. Mulieres ſimiliter pudicas, non detrahentes, ſobrias, fideles in omnibus.

9. POSTERIORIS ad Timotheum quarto: Tu verò vigila, in omnibus labora, opus fac Euangeliſtæ, miniſterium tuū imple. Sobrius eſto.

10. AD Titum primo: Oportet enim epiſcopum ſine crimine eſſe, ſicut Dei diſpenſatorem: non ſuperbum, non iracundum, non vinolentum, &c. ſed hoſpitalem, benignum, ſobrium, iuſtum, ſanctum, continentem.

11. CAPITE ſecundo: Tu autem loquere quæ decent ſanam doctrinam: Senes vt ſobrij ſint:, pudici, prudentes, ſani in fide, in dilectione, in patientia. Anus ſimiliter in habitu ſancto, nō criminatrices, non multo vino ſeruientes, benè docentes: vt prudentiam doceāt adoleſcentulas, vt viros ſuos ament, filios ſuos diligant, prudentes, caſtas, ſobrias, &c. Iuuenes ſimiliter hortare vt ſobrij ſint.

12. LEVITICI decimo: Dixit quoque Dominus ad Aarō: Vinum, & omne quod inebriare poteſt, non bibetis tu & filij tui, quando intratis in tabernaculum teſtimonij, ne moriamini: quia præceptum ſempiternum eſt in generationes veſtras. Et vt habeatis ſcientiam diſcernendi inter ſanctum & prophanum, inter pollutum & mundum: doceatiſque filios Iſrael omnia legitima mea quæ locutus eſt Dominus ad eos per manum Moyſi.

13. AD Epheſios quarto: Nolite locum dare diabolo.

14. ECCLESIASTICI trigeſimoprimo: Supra mēſā magnā ſediſti: nō apertias ſuper illā faucē tuā prior. Non dicas ſic: Multa sūt, quæ ſuper illam ſūt. Ne extēdas manū tuā prior, & inuidia contaminatus erubeſcas. Ne comprimaris in cōuiuio. Vtere quaſi homo frugi his, quę tibi apponūtur; ne, cùm māducas multū, odio habeatis.

Ceſſa prior cauſa diſciplinæ: & noli nimius eſſe, ne fortè offendas. Et ſi in medio multorum ſeditti, prior illis ne extendas manum tuam, nec prior poſcas bibere. Quàm ſufficiens eſt homini erudito vinum exiguum, & in dormiendo non laborabis ab illo, & non ſenties dolorem. Diligentes in vino noli prouocare: multos enim exterminauit vinum. Ignis probat ferrum durum: ſic vinum corda ſuperborum argues in ebrietate potatum. Æqua vita hominibus vinum in ſobrietate: ſi bibas illud moderatè, eris ſobrius. Quæ vita eſt ei, qui minuitur vino? Quid defraudat vitam? Mors. Vinum in iucunditatem creatum eſt, & non in ebrietatem, ab initio. Exultatio animæ & cordis vinum moderatè potatum. Sanitas eſt animæ & corpori ſobrius potus. Vinum multum potatum irritationem, & iram, & ruinas, multas facit. Amaritudo animæ vinũ multum potatũ. Ebrietatis animoſitas, imprudẽtis offenſio, minorans virtutẽ, & faciens vulnera. In conuiuio vini non arguas proximum: & non deſpicias eũ in iucunditate illius: verba improperij non dicas illi: & non premas illum in repetendo.

15. CAPITE decimonono: Operarius ebrioſus non locupletabitur. & qui ſpernit modica, paulatim decidet. Vinum & mulieres apoſtatare faciunt ſapientes, & arguent ſenſatos.

16 CAPITE trigeſimoprimo, vt ſuprà teſtimonio decimoquarto.

17. ECCLESIASTIS decimo: Væ tibi terra, cuius rex puer eſt, & cuius principes manè comedunt. Beata terra, cuius rex nobilis eſt, & cuius principes veſcuntur in tempore ſuo ad refenciendum, & non ad luxuriam.

18. ECCLESIASTICI trigeſimoſeptimo: Noli auidus eſſe in omni epulatione, & non te effundas ſuper omnem eſcam: in multis enim eſcis erit infirmitas, & auiditas appropinquabit vſque ad choleram. Propter crapulam multi obierunt: qui autem abſtinens eſt, adiiciet vitam.

Temperantia quid efficiat.

1. PROSPER libro tertio de vita contemplatiua, capite decimonono: Temperãtia temperantem facit, abſtinentem, parcum, ſobrium, moderatum, pudicum, tacitum, ſerium, verecundum. Hæc virtus ſi in animo habitat, libidines frenat, affectus temperat, deſideria ſancta multiplicat, vitioſa caſtigat, omnia intra nos confuſa ordinat, ordinata corroborat, cogitationes prauas remouet, inſerit ſanctas, ignẽ libidinoſæ voluptatis extinguit, animi teporem deſiderio futuræ remunerationis accendit, mentem placida tranquillitate componit, & totam ſemper ab omni vitiorum tempeſtate defendit. Temperantia intemperantiam noſtram ad honeſtum modum redigit in cibo ipſo vel potu, vt contenti ſimus appoſitis, ne poſcamus impudenter, quod aut ille qui poſcitur, fortè non habeat; aut alios, quod deſiderio noſtro placet, offendat; aut gulæ noſtræ intemperans appetitus appareat: nec iudicemus eos, qui volunt cibis, quos ipſi percipimus, abſtinere: nec eis verecundiam faciamus, qui ea, quibus ipſi abſtinemus, fortè percipiũt, & Deo gratias agunt: certi quòd ſatis miſerum ſit, aliquos de cibi vel potus perceptione damnare, aut nobis arrogare per abſtinentiam ſanctitatem. Temperantiæ eſt, quòd reuerentiam ſenioribus exhibemus, æquales germanitùs honoramus, iunioribus gratiam paternæ dilectionis impendimus, quòd præſtamus loquenti ſeniori ſilentium, quòd ipſius ad loquẽdum præſtolamur imperium, quòd non attollimus immoderatum in collocutionibus ſonũ, quòd riſui prorumpere non permittimus in cachinnum, quòd nulli detrahimus, nec detrahentes æquanimiter ſuſtinemus: ſcientes quòd tam illi, qui detrahunt, quàm illi, qui detrahentibus acquieſcunt, vanitatis morbo corrupti ſunt. Qui ad hoc alios viles videri volũt, vt ſe commendent eorum comparatione, quos carpunt, & videantur ea vitia non habere, quæ malitiosè in aliis reprehendunt: quod malum temperantia tollit: cui qui ſeruire voluerit, non quod reprehendat in fratribus, ſed vndè Deum laudet, attendit. Ac per hoc, ipſius temperantiæ eſt, quòd non ſolùm temperantes in omnium membrorum officiis ſumus: ſed etiam quòd omnia libenter, quæ nos moderatos ac ſobrios faciunt, obſeruamus.

Paſſiones ſiue affectus præcipui.

2. AMBROSIVS libro primo de Iacob & vita beata, capite ſecundo: Paſſionum autem velut duces ſunt naturalis delectatio, & dolor, quas ſequuntur cæteræ. Illæ enim complectuntur vniuerſas, quarum vtraque non ſolùm corporis, ſed etiam ſecundùm animam paſſiones ſunt. Et quia diximus ſubeſſe his alias paſſiones, ante delectationem concupiſcentia, poſt delectationem gratulatio eſt. Ante dolorem autem eſt timor, poſt dolorem triſtitia. Commotio autem animi, communis paſſio, & delectationis, & doloris eſt. Tranſcurram alias, id eſt, ſuperbiam, auaritiam, ambitionem, contentionem, inuidiam, quæ ſunt ſecundùm animam paſſiones: tranſcurram etiam inexplebilem vorandi libidinem, effuſionemq; luxuriæ atque laſciuiæ, quæ vitia nexa ſunt corpori, & ſecundùm illud operantur. Meritoque temperantia quàm maximè iſtarum paſſionum reſtinguit ardorem, quæ primùm ſobrietate atq; moderamine animum temperat, mentem informat. Deindè etiam deliciarum abſtinentia reſtinguit habenas corporalis ferocitatis. Ideò lex recidit ciborum licentiam, epularum copias, non ſolùm vt reſecaret luxuriam, verùm etiam vt inhibentis contemplatione præcepti viam tractationi rationis aperiret, quæ irritamenta gulæ, cæteraſque recideret cupiditates, corporeas paſſiones motuſque cohiberet. Tẽperantia eſt igitur correctionis præuia, diſciplinæ magiſtra. Ab hac profectus Iacob ſanctus, primatus à fratre quos non habebat, accepit eiuſque prælatus aſſenſu, docuit in reliquũ intemperantes proprio ſibi viles eſſe iudicio. Ab hac profectus Ioſeph, & calorem iuuentutis edomuit, & tentatum adulterinis animum illecebris, rectæ rationis inductione firmauit. Et poſt pauca: Nam de excludendo, vel mitigando iniuriæ dolore, quis melior magiſter quàm patriarcha Iacob, qui proprios coarguẽs filios Simeon & Leui, ait: Odioſum me feciſtis, ita vt ſæuus videar: Et vtique vlti fuerant ſororis iniuriam, quæ cõtra inſtituta patria violato fuerat pudore temerata. nec potuit Iacob præceptor diſciplinæ, cuſtos pudoris, ſtuprum probare commiſſum, ſed maluit inſolentes ratione cohiberi, ſciens quòd indignationem ratio temperare poſſet. Temperantia eſt igitur,

Temperantia quas paſſiones potiſſimum ſedet.

Geneſ. 23. Temperantia Iacob & Ioſeph.

Geneſ. 39.

Geneſ. 34.

In paradiſo præcepta tẽperantia. Genes.2.

quæ reſecat cupiditates. Hanc primis hominibus tenendam mandauit Deus, dicens: De fructu autem ligni, quod eſt in paradiſo, non edetis, neque tangetis illud, ne moriamini. Et quia non eſt retenta, ideò tranſgreſſores virtutis egregiæ, paradiſi exules facti ſunt, & immortalitatis exortes. Hanc lex docet, & vniuerſorum inſundit affectibus.

3. HIERONYMVS in caput quadrageſimumquartum Ezechielis, ſuper ea verba: Sufficiant vobis omnia ſcelera veſtra domus Iſraël: eò quòd inducitis filios alienos incircunciſos corde, & incircunciſos carne, vt ſint in ſanctuario meo: Sin autem cœperint Iudæi & Hebionitæ circunciſionem aurium interpretari, quando nihil turpe & inhoneſtum audire nos patimur: & circunciſionem labiorũ, quando nihil indecens loquimur: dicamus eis, eandem expoſitionem etiam in corde, & in carne ſeruare debetis. Cor circuncidimus cultello Dei, & aufertur de corde noſtro præputium, quando turpes cogitationes nequaquàm exeũt de corde noſtro, nec de vobis dicitur: Impinguatum eſt cor populi huius, & auribus ſuis grauiter audierunt. Ergò & caro ſimiliter circunciditur, vt nequaquàm faciamus terrena opera, quæ pro neceſſitate corporis facere cõpellimur: cibum capere, & potum, & ſomnum, & vti veſtibus: quæ tunc circuncidimus, ſi non ad delicias, & ad luxuriam, & ad inertiam, ſed ad neceſſitatem naturæ, & corporis iſtius ſuſtentaculum cuncta faciamus. Qui bibit vinũ modicum propter ſtomachum, & frequentes infirmitates, & odit ebrietatem, circuncidit carnem ſuam. Qui dormit quantum natura patitur, audiet à Salomone: Si ſederis, abſque timore eris: ſi dormieris, ſuauiter dormies, & non timebis pauorem ſuperuenientem tibi, neque impetus impiorum ſuperuenientes. Et qui fugit fornicationem, & vxori debitum reddit, reuertens ad idipſum, ne tenet eum ſatanas, audiet cum populo Iſraël: In hac die abſtuli opprobrium Ægypti à vobis. Veſtibus quoque vtetur, quæ frigus repellant, non quæ tenuitate ſui, corpora nuda demonſtrent: Attenuata ieiuniis caro, & circunciſa continentia, fugit opprobrium Ægyptiorum, qui ſunt magnis carnibus, & illud poteſt dicere, quod in pleriſque iuxta editionẽ Septuaginta, legitur: Quomodò contabuit caro mea: in terra deſerta, inuia, & inaquoſa, ſic in ſancto apparui tibi. Si quando ergò alienigenas introducere voluerimus in templum Dei, circuncidamus aures eorum, & labia, & cor, & omnem carnem, oculoſque, guſtum & odoratum; vt omnia cum Dei timore & ratione faciamus.

Circunciſio & moderatio aurium, labiorum, cordis & carnis quomodo fiat.

Actor.28.

Temperantia cibi, potus, ſomni, & veſtimẽtorum.

1 Tim.5.

Prouer.3.

1.Cor.7.

Ioſue 5.

Pſal.62.

4. EPHRÆM libro, vel tractatu de virtutibus & vitiis, capite de temperantia & continentia: Beatus ac verè feliciſſimus, qui temperantiæ ac continentiæ virtute eſt conſpicuus. Magna profectò & eximia hæc eſt virtus. Verùm quàm longè ea pateat, quantique valeat, & quibus in rebus ſita ſit, benignè quæſo fratres attendite. Eſt ergo temperans & continẽs in lingua, qui nec pluribus verbis vtitur quàm oporteat, nec inanibus atq; inutilibus; qui modeſtiæ fræno linguam temperat, qui à conuiciis & execrationibus abſtinet; qui non delectatur vaniloquiis, & iis quæ non oportet. Qui linguam refrænat, & vnum in alterum, calumniando & obtrectando, non commouet: qui ſecreta cælat, & ſilentio alieno contegit. Temperans quoque ac continens, in auditu dicitur, qui ſic auribus ſuis imperat, vt eas verbis inanibus ac maledicis non accommodet. In oculis etiam temperantia conſiſtit, quando quis ſic aſpectum comprimit, vt non paſſim quæ oblectare poſſunt, aut quæ nefas eſt intueri, reſpiciat. Animo autem temperans eſt, qui ſic eum regit, vt non efferatur iracundia, nec citò exacerbatur. In gloria hominis temperantia verſatur, quando quis ita mentem moderatur, vt nec honoribus, nec dignitatibus, nec laudibus aucupandis vincatur. In cogitationibus etiam cernitur temperantia, cùm quis timore Dei, blandas ardenteſque cogitationes reprimit. In cibis ſeruatur temperantia, quando nec ſuperfluis, delicatioribuſve quis delectatur: nec extra præfinitum edendi tempus, cibum appetit, horamqúe anticipat: neque etiam dapium pulchritudinem aut varietatem curiosè auideque nimis requirit. In potu temperans eſt, qui ſobrietatem colit, nec compotationibus aut vinorum dulcedine gaudet, nec temerè vinum bibit, poculorumve varietatem, ac permixtam in iis voluptatem ſectatur: nec immodicè non ſolùm vino, ſed ne aquæ quidem potu fruitur, quàm fert neceſſitas. In cupiditatibus autem ac prauis voluptatibus temperantes dicuntur, qui ſenſibus ſuis imperant, nec mox cupiditatibus ingruentibus indulgent, nec cogitationibus libidinoſis aſſenſum præbent; neque oblectantur iis, quorum poſtea odium capiunt ac nauſeam, quiqúe carnis deſideria non perficiunt, ſed timore Dei, cõcupiſcentias prauas refrænant. Verè enim continens ac temperans cenſetur ille, qui cæleſtium & immortalium bonorum deſiderio incenſus, in iiſque tota mente defixus, cunctas voluptates carnis merſatur, libidineſque quaſcunque vt vmbram deſpicit, neque vllo fœminarum aſpectu, aut corporis forma delectatur. Nullis capitur blanditiis, & cum mulieribus præſertim impudicis conſuetudinem non habet, nec in longum ſermones etiam cum honeſtis protrahit. Qui verè temperans eſt ac continens, ſeque ad immenſam illam cæleſtis beatitudinis quietem ſeruans, tota mente ac corde concupiſcẽtiã omnẽ carnalem cupiditate potioris boni, ac formidine venturi ſeculi, propellit ſuperatque.

In auditu. In oculis. In animo. In gloria. In cogitationibus. In cibo. In potu. In concupiſcentiis. Quis verè ſit temperans.

5. MATTHÆI tertio: Ipſe autem Ioannes habebat veſtimentum de pilis camelorum, & zonam pelliceam circa lumbos ſuos: eſca autem eius erat locuſtæ, & mel ſylueſtre.

6. CAPITE vndecimo: Sed quid exiſtis videre? hominem mollibus veſtitum? Ecce qui mollibus veſtiuntur, in domibus regum ſunt. Venit Ioannes neque manducans, neque bibens, & dicunt: Dæmonium habet. Venit filius hominis manducans, & bibens, & dicunt: Ecce homo vorax, & potator vini, publicanorum, & peccatorum amicus. Et iuſtificata eſt ſapientia à filiis ſuis.

7. MARCI primo: Et erat Ioannes veſtitus pilis cameli, & zona pellicea circa lumbos eius, & locuſtas, & mel ſilueſtre edebat.

8. LVCÆ primo: Erit enim magnus coram Domino: & vinum & ſiceram non bibet, & Spiritu ſancto replebitur adhuc ex vtero matris ſuæ: & multos filiorum Iſraël conuertet ad

Temperantia quàm latè pateat. Temperans in lingua.

Dominum

Dominum Deum ipſorum: & ipſe præcedet ante illum in ſpiritu,& virtute Eliæ: vt conuertat corda patrum in filios,& incredulos ad prudentiam iuſtorum, parare Domino plebem perfectam. Puer autem creſcebat, & confortabatur ſpiritu: & erat in deſertis vſque in diem oſtenſionis ſuæ ad Iſrael.

9. CAPITE ſeptimo: Sed quid exiſtis videre? hominem mollibus veſtimentis indutum? Ecce qui in veſte pretioſa ſunt & deliciis, in domibus regum ſunt. Venit Ioannes Baptiſta, neque manducans panem, neque bibens vinum, & dicitis: Dæmonium habet. Venit filius hominis manducans, & bibens, &c.

10. BERNARDVS in ſermone de natiuitate ſancti Ioannis Baptiſtæ: Conſidera hominem angelico promiſſum oraculo, conceptum miraculo, ſanctificatum in vtero, & nouum in nouo homine pœnitentiæ mirare feruorem. Victum & veſtitum (ait Apoſtolus) habentes, his contenti ſimus. Apoſtolica perfectio iſta eſt, ſed Ioannes etiam hæc cõtempſit. Denique audi Dominum in Euangelio: Venit (inquit) Ioannes non manducans, nec bibens; planè nec veſtiens: Sicut enim non eſt locuſta cibus, niſi aliquorum fortè irrationabilium animalium, ſic nec pilus cameli humanum eſt indumentum. Quid tu pilos tuos camele depoſuiſti? Vtinam gibbum magis depoſuiſſes. Quid vos irrationabiles feræ, & reptilia deſerti, cibos exquiritis delicatos? Ioannes ſanctus homo miſſus à Deo, immò angelus Dei, ſicut ait patet: Ecce mitto angelum meum ante te. Hic ergò Ioannes, quo nullus maior in natis mulierum, innocentiſſimum illud corpus ſic caſtigat, ſic extenuat, ſic affligit: vos indui feſtinatis byſſo & purpura, & ſplẽdidè epulari? Heu hic eſt præſentis totus honor dei, hæc Baptiſtæ reuerentia tota: hæc natiuitatis eius prophetata quondam lætitia eſt? Cuius enim memoriam agitis ô nimis delicati cultores? cuius celebratis natalem? Nónne illius, qui in eremo fuit hirſutus veſte, confectus inedia? Quid exiſtis in deſertum videre filij Babylonis? arundinem vento agitatam? Quid igitur? Hominẽ mollibus veſtitum? Nutritum mollibus? In his nempe tota verſatur hæc veſtra celebritas: in popularis fauoris aura ſectanda, in gloria veſtium, & voluptate ciborum. Sed quid hæc ad Ioannem? Neque enim Ioannes fecit ſic, aut talibus vnquam potuit delectari. Multi (inquit angelus) in natiuitate eius gaudebunt. Verum id quidem: multi in natiuitate eius gaudent: & paganis ipſis (vt audiuimus) læta eſt & ſolennis. Illa celebrant quod ignorant, ſed non ita debuerant Chriſtiani. Nunc verò & ipſi in hac beati Ioannis Baptiſtæ natiuitate gaudent: ſed vtinam de natiuitate, non de vanitate.

11. GREGORIVS homilia ſexta in Euangelia: Camelorum pilis contextis, vt ſcitis, veſtitus Ioannes fuiſſe deſcribitur. Et quid eſt dicere: Ecce qui mollibus veſtiuntur, in domibus regum ſunt: niſi aperta ſententia demonſtrare, quia non cæleſti, ſed terreno regi militant hi, qui pro Deo perpeti aſpera fugiunt, & ſolis exterioribus dediti, præſentis vitæ mollitiem, & delectationem quærunt? Nemo ergò exiſtimet in fluxu atque ſtudio pretioſarum veſtium peccatum deeſſe: quia ſi hoc culpa non eſſet, nullo modo Ioannem Dominus de veſtimenti ſui aſperitate laudaſſet. Si hoc culpa non eſſet, nequaquam Paulus Apoſtolus per epiſtolam fœminas à pretioſarum veſtium appetitu compeſceret, dicens: Non in veſte pretioſa. Penſate ergò quæ culpa ſit, hoc etiam viros appetere, à quo curauit Paſtor Eccleſiæ & fœminas prohibere.

Lucæ 1.

Matth. 11.

Lucæ 7.

Malach. 3.

Lucæ 1.

Ioãnis Baptiſtæ temperantia.

1. Tim 6.

Matth. 11.

In pretioſo veſtitu non deeſt peccatum.

1. Timot. 2. 1. Pet. 3.

In eos, qui feſtas natalitias S. Ioannis malè celebrant.

VI.

De Fortitudine quid Scriptura monet?

AAD hanc colendam ſatis hortatur, cùm [a] timorem improbum nobis adimit, & Chriſtianæ mentis fiduciam, alacritatem, conſtantiam, atque magnanimitatem commendat. [b] *Fugit impius, nemine perſequente*, inquit Salomon: *iuſtus autem quaſi leo confidens, abſque terrore erit.* Et Petrus de fidei ac pietatis hoſtibus hoc admonet: [c] *Timorem eorum ne timueritis, & non conturbemini. Quis eſt*, inquit, [d] *qui vobis noceat, ſi boni æmulatores fueritis? Sed & ſi quid patimini propter iuſtitiam,* [e] *beati.* Paulus verò, cùm eſſet ipſe Chriſti miles [f] inuictus, ad veram & Chriſtianam fortitudinem alios ſæpè excitat: *Fratres*, inquit, [g] *mei dilecti, ſtabiles eſtote, & immobiles: abundantes in omni opere Domini ſemper, ſcientes quòd labor veſter non eſt inanis in Domino.* Ac rurſum: [h] *Fratres confortamini in Domino, & in potentia virtutis eius. Induite vos armaturam Dei, vt poſſitis ſtare aduerſus inſidias diaboli, & reſiſtere in die malo, & in omnibus perfecti ſtare.*

a Matth. 10. c. 8. c. Lucæ 12. a. ad Iſaiæ 8. c. 35. a. 41. b. c. d. 43. a. 44. a. 51. c. d. Ierem. 10. a Eccli. 7. a. 34. b. Prouerb. 3. c. Pſalm. 3. b. 22. a 26. a. 55. a. b. 117. a. Iſaiæ 12. a. Hebr. 12. a. b. 8.

b Prouerb. 28. a. Iob 15. c. 6. c. Prouerb. 29. d. Eccli. 22. c. Pſalm. 13. c. Ioan. 12. f. Apocal. 21. b. c. 2. Corinth. 1. c. d. Matth. 11. a. Galat. 3. a. Prouerb. 15. a. 27. b. Eccli. 27. b.

c 1. Pet. 3. c.

d Ibidem & 2. d. 4. c.

e Matth. 5. a. Lucæ 6. c.

f 1. Corinth. 4. c. 2. Corinth. 4. b. c. 6. a. b. 11. f. 12. c. Actor. 20. c. 21. c. 2. Timoth. 4. b. Rom. 8. f. g.

g 1. Corinth. 15. g. 16. c. 9. d. Rom. 11. c. Galat. 6. c. 2. Theſſal. 3. c. Tob. 2. c. Eccl. 10. a. Eccli. 4. d. 5. e. 11. c. 2. Paralip. 15. a. b. Iacob. 5. b. Hebr. 10. g. Matth. 10. c. 24. b. Bernard. epiſtol. 129. ad Ianuenſes.

h Epheſ 6. b. Iſaiæ 40. g. Prouerb. 14. c. 2. Paral. 16. c. Iacob. 4. b. 1. Pet. 5. c. Vide Proſp. lib. 3. de vita contempl. cap. 10 & Ambroſ. lib. 1. offic c. 35. & ſequentibus.

In paradiſo præcepta tẽperantia. Genes.2.

quæ reſecat cupiditates. Hanc primis hominibus tenendam mandauit Deus, dicens: De fructu autem ligni, quod eſt in paradiſo, non edetis, neque tangetis illud, ne moriamini. Et quia non eſt retenta, ideò tranſgreſſores virtutis egregiæ, paradiſi exules facti ſunt, & immortalitatis exortes. Hanc lex docet, & vniuerſorum infundit affectibus.

3. HIERONYMVS in caput quadrageſimumquartum Ezechielis, ſuper ea verba: Sufficiant vobis omnia ſcelera veſtra domus Iſraël: eò quòd inducitis filios alienos incircunciſos corde, & incircunciſos carne, vt ſint in ſanctuario meo: Sin autem cœperint Iudæi & Hebionitæ circunciſionem aurium interpretari, quando nihil turpe & inhoneſtum audire nos patimur: & circunciſionem labiorũ, quando nihil indecens loquimur: dicamus eis, eandem expoſitionem etiam in corde, & in carne ſeruare debetis. Cor circuncidimus cultello Dei, & aufertur de corde noſtro præputium, quando turpes cogitationes nequaquàm exeũt de corde noſtro, nec de vobis dicitur: Impinguatum eſt cor populi huius, & auribus ſuis grauiter audiẽrunt. Ergò & caro ſimiliter circunciditur, vt nequaquàm faciamus terrena opera, quæ pro neceſſitate corporis facere cõpellimur: cibum capere, & potum, & ſomnum, & vti veſtibus: quæ tunc circuncidimus, ſi non ad delicias, & ad luxuriam, & ad inertiam, ſed ad neceſſitatem naturæ, & corporis iſtius ſuſtentaculum cuncta faciamus. Qui bibit vinũ modicum propter ſtomachum, & frequentes infirmitates, & odit ebrietatem, circuncidit carnem ſuam. Qui dormit quantum natura patitur, audiet à Salomone: Si ſederis, abſque timore eris: ſi dormieris, ſuauiter dormies, & non timebis pauorem ſuperuenientem tibi, neque impetus impiorum ſuperuenientes. Et qui fugit fornicationem, & vxori debitum reddit, reuertens ad idipſum, ne tenet eum ſatanas, audiet cum populo Iſraël: In hac die abſtuli opprobrium Ægypti à vobis. Veſtibus quoque vtetur, quæ frigus repellant, non quæ tenuitate ſui, corpora nuda demonſtrent: Attenuata ieiuniis caro, & circunciſa continentia, fugit opprobrium Ægyptiorum, qui ſunt magnis carnibus, & illud poteſt dicere, quod in pleriſque iuxta editionẽ Septuaginta, legitur: Quomodò contabuit caro mea: in terra deſerta, inuia, & inaquoſa, ſic in ſancto apparui tibi. Si quando ergò alienigenas introducere voluerimus in templum Dei, circuncidamus aures eorum, & labia, & cor, & omnem carnem, oculoſque, guſtum & odoratum; vt omnia cum Dei timore & ratione faciamus.

Circunciſio & moderatio aurium, labiorum, cordis & carnis quomodo fiat.

Actor.28.

Temperantia cibi, potus, ſomni, & veſtimẽtorum.

1.Tim.5.

Prouer.3.

1.Cor.7.

Ioſue 5.

Pſal.61.

4. EPHRÆM libro, vel tractatu de virtutibus & vitiis, capite de temperantia & continentia: Beatus ac verè felicißimus, qui temperantiæ ac continentiæ virtute eſt conſpicuus. Magna profectò & eximia hæc eſt virtus. Verùm quàm longè ea pateat, quantique valeat, & quibus in rebus ſita ſit, benignè quæſo fratres attendite. Eſt ergo temperans & continẽs in lingua, qui nec pluribus verbis vtitur quàm oporteat, nec inanibus atq; inutilibus; qui modeſtiæ fræno linguam temperat, quià conuiciis & execrationibus abſtinet; qui non delectatur vaniloquiis, & iis quæ non oportet. Qui linguam refrænat, & vnum in alterum, calumniando & obtrectando, non commouet: qui ſecreta cælat, & ſilentio alieno contegit.

Temperantia quàm latè pateat.

Temperans in lingua.

Temperans quoque ac continens, in auditu dicitur, qui ſic auribus ſuis imperat, vt eas verbis inanibus ac maledicis non accommodet. In oculis etiam temperantia conſiſtit, quando quis ſic aſpectum comprimit, vt non paſſim quæ oblectare poſſunt, aut quæ nefas eſt intueri, reſpiciat. Animo autem temperans eſt, qui ſic eum regit, vt non efferatur iracundia, nec citò exacerbatur. In gloria hominis temperantia verſatur, quando quis ita mentem moderatur, vt nec honoribus, nec dignitatibus, nec laudibus aucupandis vincatur. In cogitationibus etiam cernitur temperantia, cùm quis timore Dei, blandas ardenteſque cogitationes reprimit. In cibis ſeruatur temperantia, quando nec ſuperfluis, delicatioribuſve quis delectatur: nec extra præfinitum edendi tempus, cibum appetit, horamque anticipat: neque etiam dapium pulchritudinem aut varietatem curiosè auideque nimis requirit. In potu temperans eſt, qui ſobrietatem colit, nec compotationibus aut vinorum dulcedine gaudet, nec temerè vinum bibit, poculorumve varietatem, ac permixtam in iis voluptatem ſectatur: nec immodicè non ſolùm vino, ſed ne aquæ quidem potu fruitur, quàm fert neceſſitas. In cupiditatibus autem ac prauis voluptatibus temperantes dicuntur, qui ſenſibus ſuis imperant, nec mox cupiditatibus ingruentibus indulgent, nec cogitationibus libidinoſis aſſenſum præbent; neque oblectantur iis, quorum poſtea odium capiunt ac nauſeam, quique carnis deſideria non perficiunt, ſed timore Dei, cõcupiſcentias prauas refrænant. Verè enim continens ac temperans cenſetur ille, qui cæleſtium & immortalium bonorum deſiderio incenſus, in iiſque tota mente defixus, cunctas voluptates carnis metſatur, libidineſque quaſcunque vt vmbram deſpicit, neque vllo fœminarum aſpectu, aut corporis forma delectatur. Nullis capitur blanditiis, & cum mulieribus præſertim impudicis conſuetudinem non habet, nec in longum ſermones etiam cum honeſtis protrahit. Qui verè temperans eſt ac continens, ſeque ad immenſam illam cæleſtis beatitudinis quietem ſeruans, tota mente ac corde concupiſcẽtiã omnẽ carnalem cupiditate potioris boni, ac formidine venturi ſeculi, propellit ſuperatque.

In auditu.

In oculis.

In animo.

In gloria.

In cogitationibus.

In cibo.

In potu.

In concupiſcentiis.

Quis verè ſit temperans.

5. MATTHÆI tertio: Ipſe autem Ioannes habebat veſtimentum de pilis camelorum, & zonam pelliceam circa lumbos ſuos: eſca autem eius erat locuſtæ, & mel ſylueſtre.

6. CAPITE vndecimo: Sed quid exiſtis videre? hominem mollibus veſtitum? Ecce qui mollibus veſtiuntur, in domibus regum ſunt. Venit Ioannes neque manducans, neque bibens, & dicunt: Dæmonium habet. Venit filius hominis manducans, & bibens, & dicunt: Ecce homo vorax, & potator vini, publicanorum, & peccatorum amicus. Et iuſtificata eſt ſapientia à filiis ſuis.

7. MARCI primo: Et erat Ioannes veſtitus pilis cameli, & zona pellicea circa lumbos eius, & locuſtas, & mel ſilueſtre edebat.

8. LVCÆ primo: Erit enim magnus coram Domino: & vinum & ſiceram non bibet, & Spiritu ſancto replebitur adhuc ex vtero matris ſuæ: & multos filiorum Iſraël conuertet ad

Dominum

Dominum Deum ipſorum: & ipſe præcedet ante illum in ſpiritu, & virtute Eliæ: vt conuertat corda patrũm in filios, & incredulos ad prudentiam iuſtorum, parare Domino plebem perfectam. Puer autem creſcebat, & confortabatur ſpiritu: & erat in deſertis vſque in diem oſtenſionis ſuæ ad Iſrael.

9. CAPITE ſeptimo: Sed quid exiſtis videre? hominem mollibus veſtimentis indutum? Ecce qui in veſte pretioſa ſunt & deliciis, in domibus regum ſunt. Venit Ioannes Baptiſta, neque manducans panem, neque bibens vinum, & dicitis: Dæmonium habet. Venit filius hominis manducans, & bibens, &c.

10. BERNARDVS in ſermone de natiuitate ſancti Ioannis Baptiſtæ: Conſidera hominem angelico promiſſum oraculo, conceptum miraculo, ſanctificatum in vtero, & nouum in nouo homine pœnitentiæ mirare feruorem. Victum & veſtitum (ait Apoſtolus) habentes, his contenti ſimus. Apoſtolica perfectio iſta eſt, ſed Ioannes etiam hæc cõtempſit. Denique audi Dominum in Euangelio: Venit (inquit) Ioannes non manducans, nec bibens; planè nec veſtiens: Sicut enim non eſt locuſta cibus, niſi aliquorum fortè irrationabilium animalium, ſic nec pilus cameli humanum eſt indumentum. Quid tu pilos tuos camele depoſuiſti? Vtinam gibbum magis depoſuiſſes. Quid vos irrationabiles feræ, & reptilia deſerti, cibos exquiritis delicatos? Ioannes ſanctus homo miſſus à Deo, immò angelus Dei, ſicut ait patet: Ecce mitto angelum meum ante te. Hic ergò Ioannes, quo nullus maior in natis mulierum, innocentiſſimum illud corpus ſic caſtigat, ſic extenuat, ſic affligit: vos indui feſtinatis byſſo & purpura, & ſplẽdidè epulari? Heu hic eſt præſentis totus honor dici, hæc Baptiſtæ reuerentia tota: hæc natiuitatis eius prophetata quondam lætitia eſt? Cuius enim memoriam agitis ô nimis delicati cultores? cuius celebratis natalem? Nónne illius, qui in eremo fuit hirſutus veſte, confectus inedia? Quid exiſtis in deſertum videre filij Babylonis? arundinem vento agitatam? Quid igitur? Hominẽ mollibus veſtitum? Nutritum mollibus? In his nempe tota verſatur hæc veſtra celebritas: in popularis fauoris aura ſectanda, in gloria veſtium, & voluptate ciborum. Sed quid hæc ad Ioannem? Neque enim Ioannes fecit ſic, aut talibus vnquam potuit delectari. Multi (inquit angelus) in natiuitate eius gaudebunt. Verum id quidem: multi in natiuitate eius gaudent: & paganis ipſis (vt audiuimus) læta eſt & ſolennis. Illa celebrant quod ignorant, ſed non ita debuerant Chriſtiani. Nunc verò & ipſi in hac beati Ioannis Baptiſtæ natiuitate gaudent: ſed vtinam de natiuitate, non de vanitate.

11. GREGORIVS homilia ſexta in Euangelia: Camelorum pilis contextis, vt ſcitis, veſtitus Ioannes fuiſſe deſcribitur. Et quid eſt dicere: Ecce qui mollibus veſtiuntur, in domibus regum ſunt: niſi aperta ſententia demonſtrare, quia non cæleſti, ſed terreno regi militant hi, qui pro Deo perpeti aſpera fugiunt, & ſolis exterioribus dediti, præſentis vitæ mollitiem, & delectationem quærunt? Nemo ergò exiſtimet in fluxu atque ſtudio pretioſarum veſtium peccatum deeſſe: quia ſi hoc culpa non eſſet, nullo modo Ioannem Dominus de veſtimenti ſui aſperitate laudaſſet. Si hoc culpa non eſſet, nequaquam Paulus Apoſtolus per epiſtolam fœminas à pretioſarum veſtium appetitu compeſceret, dicens: Non in veſte pretioſa. Penſate ergò quæ culpa ſit, hoc etiam viros appetere, à quo curauit Paſtor Eccleſiæ & fœminas prohibere.

Lucæ 1.

Matth. 11.

Lucæ 7.

Malach. 1.

Lucæ 1. Ioãnis Baptiſtæ temperantia. 1. Tim 6.

Matth. 11.

In pretioſo veſtitu non deeſt peccatum.

1. Timot. 2. 1. Pet. 3.

In eos, qui feſtas natalitias S. Ioannis malè celebrant.

VI.

De Fortitudine quid Scriptura monet?

AAD hanc colendam ſatis hortatur, cùm [a] timorem improbum nobis adimit, & Chriſtianæ mentis fiduciam, alacritatem, conſtantiam, atque magnanimitatem commendat. [b] *Fugit impius, nemine perſequente*, inquit Salomon: *iuſtus autem quaſi leo confidens, abſque terrore erit.* Et Petrus de fidei ac pietatis hoſtibus hoc admonet: [c] *Timorem eorum ne timueritis, & non conturbemini. Quis eſt*, inquit, [d] *qui vobis noceat, ſi boni æmulatores fueritis? Sed & ſi quid patimini propter iuſtitiam,* [e] *beati.* Paulus verò, cùm eſſet ipſe Chriſti miles [f] inuictus, ad veram & Chriſtianam fortitudinem alios ſæpè excitat: *Fratres*, inquit, [g] *mei dilecti, ſtabiles eſtote, & immobiles: abundantes in omni opere Domini ſemper, ſcientes quòd labor veſter non eſt inanis in Domino.* Ac rurſum: [h] *Fratres confortamini in Domino, & in potentia virtutis eius. Induite vos armaturam Dei, vt poſſitis ſtare aduerſus inſidias diaboli, & reſiſtere in die malo, & in omnibus perfecti ſtare.*

a Matth. 10. c. 8. c. Lucæ 12. a. ad Iſaiæ 8. c. 35. a. 41. b. c. d. 43. a. 44. a. 51. c. d. Ierém. 10. a Eccli. 7. a. 34. b. Prouerb. 3. c. Pſalm. 3. b. 22. a 26. a. 55. a. b. 117. a. Iſaiæ 12. a. Hebr. 11. a. b. d.

b Prouerb. 28. a. Iob 15. c. 6. c. Prouerb. 29. d. Eccli. 22. c. Pſalm. 13. c. Ioan. 12. f. Apocal. 21. b. c. 2. Corinth. 1. c. d. Matth. 11. a. Galat. 3. a. Prouerb. 15. a. 27. b. Eccli. 27. b.

c 1. Pet. 3. c.

d Ibidem & 2. d. 4. c.

e Matth. 5. a. Lucæ 6. c.

f 1. Corinth. 4. c. 2. Corinth. 4. b. c. 6. a. b. 11. f. 12. c. Actor. 20. c. 21. c. 2. Timoth. 4. b. Rom. 8. f. g.

g 1. Corinth. 15. g. 16. c. 9. d. Rom. 11. c. Galat. 6. c. 2. Theſſal. 3. c. Tob. 2. c. Eccl. 22. a. Eccli. 4. d. 5. e. 11. c. 2. Paralip. 15. a. b. Iacob. 5. b. Hebr. 10. g. Matth. 10. c. 24. b. Bernard. epiſtol. 129. ad Ianuenſes.

h Epheſ 6. b. Iſaiæ 40. g. Prouerb. 14. c. 2. Paral. 16. c. Iacob. 4. b. 1. Pet. 5. c. Vide Proſp. lib. 3. de vita contempl. cap. 20 & Ambroſ. lib. 1. offic. c. 35. & ſequentibus.

B Fortis viri voces hæ ſunt propriæ : [i] *In Deo ſperaui : non timebo quid faciat mihi caro.* [k] *Dominus protector vitæ meæ, à quo trepidabo? Si conſiſtant aduerſum me caſtra, non timebit cor meum.* [l] *Si ambulauero in medio vmbræ mortis, non timebo mala : quoniam tu mecum es.* [m] *Quis nos ſeparabit à charitate Chriſti?* [n] *Omnia poſſum in eo, qui me confortat.* Hoc eſt quod Rex [o] fortiſſimus Dauid ad omnes Dei filios ſuoſque commilitones, veluti claſſicum canens, dixit : [p] *Viriliter agite, & confortetur cor veſtrum, omnes qui ſperatis in Domino.* [q] *In Deo faciemus virtutem : & ipſe ad nihilum deducet tribulantes nos.*

C. Ea verò demum vita homine Chriſtiano digna eſt, qua prudenter, iuſtè, temperatè, fortiterque viuitur. Hinc aurea [r] mediocritas conſtat, vt ne quid nimis, & ne quid minus. Hoc eſt, quod Scriptura loquitur: [s] *Ne declines ad dexteram, neque ad ſiniſtram.*

i Pſalm. 55. a. c.

k Pſalm. 26. a.

l Pſalm. 22. a.

m Rom. 8. f.

n Philip. 4. c.

o 1. Reg. 17. d. e. 2. Reg. 14. d. 16. a. b. e. 17 b. 23. a. Pſalm. 17. c.

p Pſalm. 30. d.

q Pſalm. 59. c. 107. b. Hebr. 11. f. g. Daniel. 3. b. 1. Machab. 2. b. f. g. 2. Machab. 7. a. f. Actor. 4. c. d. 5. e. f. g. Apoc. 2. b. c. g. 3. b. c. d.

r Bernard. lib. 2. de conſid. c. 10.

s Proverb. 4. d.

TESTIMONIA.

1. A MATTHÆI decimo : Et nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non poſſunt occidere : ſed potius timete eum, qui poteſt & animam, & corpus perdere in gehennam.

2. ET capite octauo : Et acceſſerunt ad eum diſcipuli eius, & ſuſcitauerunt eum, dicentes: Domine, ſalua nos, perimus. Et dicit eis Ieſus: Quid timidi eſtis, modicæ fidei? Tunc ſurgens imperauit ventis & mari : & facta eſt tranquillitas magna.

3. LVCÆ duodecimo : Dico autem vobis amicis meis: Ne terreamini ab his, qui occidunt corpus, & poſt hæc non habent amplius quid faciant. Oſtendam autem vobis quem timeatis : timete eum, qui, poſtquam occiderit, habet poteſtatem mittere in gehennam.

4. ISAIÆ octauo : Hæc ait Dominus ad me : Sicut in manu forti erudiuit me, ne irem in via populi huius, dicens: Non dicatis, coniuratio : omnia enim quæ loquitur populus iſte, coniuratio eſt : & timorem eius ne timeatis, neque paueatis. Dominum exercituum ipſum ſanctificate: ipſe pauor veſter, & ipſe terror veſter.

5. CAPITE trigeſimoquinto : Confortate manus diſſolutas, & genua debili roborate. Dicite puſillanimis : Confortamini, & nolite timere : ecce Deus veſter vltionem adducet retributionis: Deus ipſe veniet, & ſaluabit vos.

6. CAPITE quadrageſimoprimo : Et tu Iſrael ſerue meus, Iacob quem elegi, ſemen Abraham amici mei : in quo apprehendi te ab extremis terræ, & à longinquis eius vocaui te, & dixi tibi : Seruus meus es tu, elegi te, & non abieci te. Ne timeas, quia ego tecum ſum : ne declines, quia ego Deus tuus : confortaui te, & auxiliatus ſum tibi, & ſuſcepit te dextera iuſti mei. Quia ego Dominus Deus tuus apprehendens manum tuam, dicenſque tibi : Ne timeas, ego adiuui te. Noli timere vermis Iacob, qui mortui eſtis ex Iſrael : ego auxiliatus ſum tibi, dicit Dominus : & redemptor tuus ſanctus Iſrael.

7. CAPITE quadrageſimotertio : Et nunc hæc dicit Dominus creans te Iacob, & formans te Iſrael: Noli timere, quia redemi te, & vocaui te nomine tuo : meus es tu. Cùm tranſieris per aquas, tecum ero, & flumina non operient te: cùm ambulaueris in igne, non combureris, & flamma non ardebit in te. Ex quo honorabilis factus es in oculis meis, & glorioſus : ego dilexi te, & dabo homines pro te, & populos pro anima tua. Noli timere, quia ego tecum ſum: ab Oriente adducam ſemen tuum, & ab Occidente congregabo te.

8. CAPITE quadrageſimoquarto : Hæc dicit Dominus faciens & formans te, ab vtero auxiliator tuus : noli timere ſerue meus Iacob, & rectiſſime, quem elegi. Et paulò pòſt: Nolite timere, neque conturbemini.

9. CAPITE quinquageſimo primo : Audite me qui ſcitis iuſtum, populus meus lex mea in corde eorum : nolite timere opprobrium hominum, & blaſphemias eorum ne metuatis. Sicut enim veſtimentum ; ſic comedet eos vermis : & ſicut lanam, ſic deuorabit eos tinea. Salus autem mea in ſempiternum erit, & iuſtitia mea in generationes generationum.

10. IEREMIÆ decimo : Hæc dicit Dominus : Iuxta vias Gentium nolite diſcere: & à ſignis cæli nolite metuere, quæ timent Gentes: quia leges populorum vanæ ſunt.

11. ECCLESIASTICI ſeptimo: Noli eſſe puſillanimis in animo tuo.

12. CAPITE trigeſimoquarto : Qui timet Dominum nihil trepidabit, & non pauebit : quoniam ipſe eſt ſpes eius.

13. PROVERBIORVM tertio : Ne paueas repentino terrore, & irruentes tibi potentias impiorum.

impiorum. Dominus enim erit in latere tuo, & cuſtodiet pedem tuum ne capiaris.

14. PSALMO tertio : Non timebo millia populi circundantis me: exurge Domine, ſaluum me fac Deus meus. Quoniam tu percuſſiſti omnes aduerſantes mihi ſine cauſa: dentes peccatorum contriuiſti.

15. ET vigeſimoſecundo: Nam, & ſi ambulauero in medio vmbræ mortis, non timebo mala quoniam tu mecum es.

16. ITEM vigeſimoſexto: Dominus illuminatio mea, & ſalus mea quem timebo? Dominus protector vitæ meæ, à quo trepidabo? Si conſiſtant aduerſum me caſtra, non timebit cor meum. Si exurgat aduerſum me prælium, in hoc ego ſperabo.

17. ET quinquageſimoquinto: In Deo ſperaui: non timebo quid faciat mihi caro. In Deo ſperaui, non timebo quid faciat mihi homo.

18. ITEM centeſimo decimoſeptimo: Dominus mihi adiutor: non timebo quid faciat mihi homo. Dominus mihi adiutor: & ego deſpiciam inimicos meos.

19. ISAIÆ duodecimo: Ecce Deus ſaluator meus, fiducialiter agam, & non timebo: quia fortitudo mea, & laus mea Dominus, & factus eſt mihi in ſalutem.

20. HEBRÆORVM duodecimo: Ideoque & nos tantam habentes impoſitam nubem teſtium, deponentes omne pondus, & circumſtans nos peccatum, per patientiam curramus ad propoſitum nobis certamen: aſpicientes in Auctorem fidei, & conſummatorem Ieſum, qui propoſito ſibi gaudio ſuſtinuit crucem, confuſione contempta, atque in dextera ſedis Dei ſedet. Recogitate enim eum, qui talem ſuſtinuit à peccatoribus aduerſum ſemetipſum contradictionem: vt ne fatigemini, animis veſtris deficientes. Nondum enim vſque ad ſanguinem reſtitiſtis, aduerſus peccatum repugnantes: & obliti eſtis conſolationis, quæ vobis tanquam filiis loquitur, dicens: Fili mi, noli negligere diſciplinam Domini: neque fatigeris dum ab eo argueris. Omnis autem diſciplina in præſenti quidem videtur non eſſe gaudij, ſed mœroris: poſtea autem fructum pacatiſſimum exercitatis per eam, reddet iuſtitiæ. Propter quod remiſſas manus, & ſoluta genua erigite, & greſſus rectos facite pedibus veſtris: vt non claudicans quis erret, magis autem ſanetur.

21. PROVERBIORVM vigeſimooctauo, vt in textu.

22. IOB decimoquinto: Cunctis diebus ſuis impius ſuperbit, & numerus annorum incertus eſt tyrannidis eius. Sonitus terroris ſemper in auribus illius: & cùm pax ſit, ille ſemper inſidias ſuſpicatur. Non credit quòd reuerti poſſit de tenebris ad lucem, circumſpectans vndique gladium. Terrebit eum tribulatio, & anguſtia vallabit eum, ſicut regem, qui præparatur ad prælium.

23. CAPITE ſexto: Qui timent pruinam, irruet ſuper eos nix.

24. PROVERBIORVM vigeſimonono: Qui timet hominem, citò corruet: qui ſperat in Domino, ſubleuabitur.

25. ECCLESIASTICI vigeſimoſecundo: Cogitatus ſenſati in omni tempore, metu non deprauabitur. Sicut pali in excelſis, & cæmenta ſine impenſa poſita contra faciem venti non permanebunt: ſic & cor timidum in cogitatione ſtulti contra impetum timoris non reſiſtet. Sicut cor trepidum in cogitatione fatui, omni tempore non metuet, ſic & qui in præceptis Dei permanet ſemper.

26. PSALMO decimotertio: Dominum non inuocauerunt, illic trepidauerunt timore, vbi non erat timor.

27. IOANNIS duodecimo: Veruntamen & ex principibus multi crediderunt in eum: ſed propter Phariſæos non confitebantur, vt è ſynagoga non eicerentur. dilexerunt enim gloriam hominum magis, quàm gloriam Dei.

28. APOCALYPSIS vigeſimoprimo: Qui vicerit, poſſidebit hæc, & ero illi Deus, & ille erit mihi filius. Timidis autem, & incredulis, & exectatis, & homicidis, & fornicatoribus, & veneficis, & idololatris, & omnibus mendacibus, pars illorum erit in ſtagno ardenti igne, & ſulphure: quod eſt mors ſecunda.

29. POSTERIORIS ad Corinthios primo: Cùm ergò hoc voluiſſem, numquid leuitate vſus ſum; Aut quæ cogito, ſecundùm carnem cogito, vt ſit apud me Eſt, & Non? Fidelis autem Deus, quia ſermo noſter, qui fuit apud vos, non eſt in illo Eſt, & Non. Dei enim filius Ieſus Chriſtus, qui in vobis per nos prædicatus eſt, per me, & Siluanum, & Timotheum, non fuit Eſt & Non, ſed eſt in illo fuit.

30. MATTHÆI vndecimo: Illis autem abeuntibus, cœpit Ieſus dicere ad turbas de Ioãne: Quid exiſtis in deſertum videre? arundinem vento agitatam?

31. AD Galatas tertio: Sic ſtulti eſtis, vt cùm ſpiritu cœperitis, nunc carne conſummemini?

32. PROVERBIORVM decimoquinto: Domus iuſti plurima fortitudo: & in fructibus impij conturbatio.

33. CAPITE vigeſimoſeptimo: Sicut auis tranſmigrans de nido ſuo, ſic vir qui derelinquit locum ſuum.

34. ECCLESIASTICI vigeſimoſeptimo: Homo ſanctus in ſapientia manet ſicut ſol: nam ſtultus ſicut luna mutatur.

35. PRIORIS Petri tertio, vt in textu.

36. CAPITE ſecundo: Hæc eſt enim gratia, ſi propter Dei conſcientiam ſuſtinet quis triſtitias, patiens iniuſtè. Quæ enim eſt gloria, ſi peccantes, & colaphizati ſuffertis? Sed ſi bene facientes patienter ſuſtinetis: hæc eſt gratia apud Deum. In hoc enim vocati eſtis: quia & Chriſtus paſſus eſt pro nobis, vobis relinquens exemplum vt ſequamini veſtigia eius.

37. CAPITE quarto: Si exprobramini in nomine Chriſti, beati eritis: quoniam quod eſt honoris, gloriæ, & virtutis Dei, & qui eſt eius Spiritus: ſuper vos requieſcit. Nemo autem veſtrûm patiatur vt homicida, aut fur, aut maledicus, aut alienorum appetitor. Si autem vt Chriſtianus, non erubeſcat: glorificet autem Deum in iſto nomine.

38. MATTHÆI quinto: Beati, qui perſecutionem patiuntur propter iuſtitiam: quoniam ipſorum eſt regnum cælorum. Beati eſtis cùm maledixerint vobis, & perſecuti vos fuerint, & dixerint omne malum aduerſum vos mentientes, propter me: gaudete, & exultate, quo-

niam merces vestra copiosa est in cælis. sic enim persecuti sunt Prophetas, qui fuerunt ante vos.

39. Lvcæ sexto: Beati eritis, cùm vos oderint homines, & cùm separauerint vos, & exprobrauerint, & eiecerint nomen vestrum tanquam malum propter Filium hominis. Gaudete in illa die, & exultate: ecce enim merces vestra multa est in cælo: secundùm hæc enim faciebant Prophetis patres eorum.

40. Prioris ad Corinthios quarto: Puto enim quòd Deus nos Apostolos nouissimos ostendit, tamquam morti destinatos: quia spectaculum facti sumus mundo, & Angelis, & hominibus. Nos stulti propter Christum, vos autem prudentes in Christo: nos infirmi, vos autem fortes: vos nobiles, nos autem ignobiles. Vsque in hanc horam & esurimus, & sitimus, & nudi sumus, & colaphis cædimur, & instabiles sumus, & laboramus operantes manibus nostris: maledicimur, & benedicimus: persecutionem patimur, & sustinemus: blasphemamur, & obsecramus: tamquam purgamenta huius mundi facti sumus, omnium peripsema vsque adhuc.

41. Posterioris ad Corinthios quarto: In omnibus tribulationem patimur, sed non angustiamur: aporiamur, sed non destituimur: persecutionem patimur, sed non derelinquimur: deiicimur, sed non perimus: semper mortificationem Iesu in corpore nostro circumferentes, vt & vita Iesu manifestetur in corporibus nostris. Semper enim nos, qui viuimus, in mortem tradimur propter Iesum: vt & vita Iesu manifestetur in carne nostra mortali.

42. Capite sexto: Adiuuantes autem exhortamur ne in vacuum gratiam Dei recipiatis. nemini dantes vllam offensionem, vt non vituperetur ministerium nostrum: sed in omnibus exhibeamus nosmetipsos sicut Dei ministros in multa patientia, in tribulationibus, in necessitatibus, in angustiis, in plagis, in carceribus, in seditionibus, in laboribus, in vigiliis, in ieiuniis, in castitate, in scientia, in longanimitate, in suauitate, in Spiritu sancto, in charitate non ficta, in verbo veritatis, in virtute Dei, per arma iustitiæ à dextris, & à sinistris, per gloriam, & ignobilitatem, per infamiam, & bonam famam: vt seductores, & veraces: sicut qui ignoti, & cogniti: quasi morientes, & ecce viuimus: vt castigati, & non mortificati: quasi tristes, semper autem gaudentes: sicut egentes, multos autem locupletantes: tanquam nihil habentes, & omnia possidentes.

43. Capite vndecimo: Ministri Christi sunt (vt minus sapiens dico) plus ego: in laboribus plurimis, in carceribus abundantius, in plagis supra modum, in mortibus frequenter. A Iudæis quinquies, quadragenas, vna minus, accepi. Ter virgis cæsus sum, semel lapidatus sum, ter naufragium feci, nocte & die in profundo maris fui, in itineribus sæpè, periculis fluminum, periculis latronum, periculis ex genere, periculis ex Gentibus, periculis in ciuitate, periculis in solitudine, periculis in mari, periculis in falsis fratribus: in labore, & ærumna, in vigiliis multis, in fame, & siti, in ieiuniis multis, in frigore, & nuditate, præter illa, quæ extrinsecus sunt, instantia mea quotidiana, solicitudo omnium Ecclesiarum.

44. Capite duodecimo: Libenter gloriabor in infirmitatibus meis, vt inhabitet in me virtus Christi. propter quod placeo mihi in infirmitatibus meis, in contumeliis, in necessitatibus, in persequutionibus, in angustiis pro Christo. Cùm enim infirmor, tunc potens sum.

45. Actorvm vigesimo: Et nunc ecce (*ait Paulus*) alligatus ego spiritu, vado in Ierusalem: quæ in ea ventura sint mihi, ignorans: nisi quòd Spiritus sanctus per omnes ciuitates mihi protestatur, dicens: quoniam vincula, & tribulationes Ierosolymis me manent. Sed nihil horum vereor: nec facio animam meam pretiosiorem quàm me, dummodò consummem cursum meum, & ministerium, quod accepi à Domino Iesu, testificari Euangelium gratiæ Dei.

46. Et capite vigesimoprimo: Tunc respondit Paulus, & dixit: Quid facitis flentes, & affligentes cor meum? Ego enim non solùm alligari, sed & mori in Ierusalem paratus sum propter nomen Domini Iesu.

47. Posterioris ad Timotheum quarto: Ego enim iam delibor, & tempus resolutionis meæ instat. Bonum certamen certaui, cursum consummaui, fidem seruaui. In reliquo reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die iustus iudex: non solùm autem mihi, sed & iis, qui diligunt aduentum eius.

48. Ad Romanos octauo: Quid ergò dicemus ad hæc? si Deus pro nobis, quis cõtra nos? Quis ergò nos separabit à charitate Christi tribulatio? an angustia? an fames? an nuditas? an periculũ? an persecutio? an gladius? (sicut scriptum est: Quia propter te mortificamur tota die: æstimati sumus sicut oues occisionis.) Sed in his omnibus superamus propter eum, qui dilexit nos. Certus sum enim, quia neque mors, neque vita, neque Angeli, neque principatus, neque virtutes, neque instantia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit nos separare à charitate Dei, quæ est in Christo Iesu Domino nostro.

49. Prioris ad Corinthios decimoquinto, vt in textu.

50. Capite decimosexto: Vigilate, state in fide, viriliter agite, & confortamini. omnia vestra in charitate fiant.

51. Capite nono: Nescitis quòd ij, qui in stadio currunt, omnes quidem currunt, sed vnus accipit brauium? Sic currite vt comprehendatis.

52. Ad Romanos vndecimo: Vide ergò bonitatem, & seueritatem Dei: in eos quidem, qui ceciderunt, seueritatem: in te autem bonitatem Dei, si permanseris in bonitate, alioquin & tu excideris.

53. Ad Galatas sexto: Bonum autem facientes, non deficiamus: tempore enim suo metemus non deficientes.

54. Posterioris ad Thessalonicenses tertio: Vos autem fratres nolite deficere benefacientes.

55. Tobiæ secundo: Filij sanctorum sumus, & vitam illam expectamus, quam Deus daturus est his, qui fidem suam numquam mutant ab eo.

56. Ecclesiastis decimo: Si spiritus potestatem

poteſtatem habentis aſcẽderit ſuper te, locum tuum ne dimiſeris: quia curatio faciet ceſſare peccata maxima.

57. ECCLESIASTICI quarto: Pro iuſtitia agonizare pro anima tua, & vſque ad mortem certa pro iuſtitia, & Deus expugnabit pro te inimicos tuos.

58. CAPITE quinto: Non ventiles te in omnem ventum, & non eas in omnem viam. ſic enim omnis peccator probatur in duplici lingua. Eſto firmus in via Domini, & in veritate ſenſus tui & ſcientia, & proſequatur te verbum pacis & iuſtitiæ.

59. CAPITE vndecimo: Sta in teſtamento tuo, & in illo colloquere, & in opere mandatorum tuorum veteraſce. Ne manſeris in operibus peccatorum. Confide autem in Deo, & mane in loco tuo.

60. SECVNDI Paralipomenon decimoquinto: Azarias autem filius Obed, facto in ſe ſpiritu Dei, egreſſus eſt in occurſum Aſa, & dixit ei: Audite me Aſa, & omnis Iuda & Beniamin: Dominus vobiſcum, quia fuiſtis cum eo. Si quæſieritis eum, inuenietis: ſi autem dereliqueritis eum, derelinquet vos, &c. Vos ergò confortamini, & non diſſoluantur manus veſtræ: erit enim merces operi veſtro.

61. IACOBI quinto: Patientes igitur eſtote fratres vſque ad aduẽtum Domini. Ecce agricola expectat pretioſum fructum terræ, patienter ferens donec accipiat temporaneum, & ſerotinum: Patientes igitur eſtote & vos, & confirmate corda veſtra: quoniam aduentus Domini appropinquauit. Nolite ingemiſcere fratres in alterutrum, vt non iudicemini. Ecce iudex ante ianuam aſſiſtit. Exemplum accipite, fratres, exitus mali, laboris, & patientiæ, Prophetas: qui locuti ſunt in nomine Domini. Ecce beatificamus eos, qui ſuſtinuerunt. Sufferẽtiam Iob audiſtis, & finẽ Domini vidiſtis: quoniam miſericors Dominus eſt, & miſerator.

62. AD Hebræos decimo: Nolite itaque amittere confidentiam veſtram, quæ magnam habet remunerationem. Patientia enim vobis neceſſaria eſt: vt voluntatem Dei facientes, reportetis promiſſionem.

63. MATTHÆI decimo: Et eritis odio omnibus propter nomen meum: qui autem perſeuerauerit vſque in finem, hic ſaluus erit.

64. ET capite vigeſimoquarto: Qui autem perſeuerauerit vſque in finem, hic ſaluus erit.

Perſeuerantia ſalus.

65. BERNARDVS epiſtola centeſima vigeſimanona ad Ianuenſes: Et nunc quid reſtat, chariſſimi, niſi vt admoneamini de perſeuerantia, quæ ſola meretur viris gloriam, coronam virtutibus? Prorſus abſque perſeuerantia, nec qui pugnat, victoriam, nec palmam victor conſequitur. Vigor virium, virtutum conſummatio eſt, nutrix ad meritum, mediatrix ad præmium. Soror eſt patientiæ, conſtantiæ filia, amica pacis, amicitiarum nodus, vnanimitatis vinculum, propugnaculum ſanctitatis. Tolle perſeuerãtiam: nec obſequium mercedem habet, nec beneficium gratiam, nec laudem fortitudo. Denique non qui cœperit, ſed qui perſeuerauerit vſque in finem, hic ſaluus erit. Saül cùm eſſet paruulus in oculis ſuis, rex eſt ſuper Iſraël conſtitutus: non perſeuerans in humilitate, & regnum amiſit & vitam. Si cautela Samſon, ſi Salomonis deuotio perſeuerantiam retinuiſſent: nec is profectò priuaretur ſapientia, nec ille viribus. Hoc ſummæ honeſtatis inſigne, hanc totius probitatis vnicam fidamque cuſtodem, cuſtoditi à vobis firmiter hortor & precor.

Matth. 10. & 24. 1. Reg. 15. Iudic. 16. 2. Reg. 11.

66. AD Epheſios ſexto, vt in textu.

67. ISAIÆ quadrageſimo: Nunquid neſcis, aut non audiſti? Deus ſempiternus Dominus, qui creauit terminos terræ non deficiet, neque laborabit, nec eſt inueſtigatio ſapientiæ eius. Qui dat laſſo virtutem: & his, qui non ſunt, fortitudinem & robur multiplicat. Deficient pueri, & laborabunt, & iuuenes in infirmitate cadent. Qui autem ſperant in Domino, mutabunt fortitudinem, aſſument pennas ſicut aquilæ, current & non laborabunt, ambulabunt & non deficient.

68. PROVERBIORVM decimoquarto: In timore Domini fiducia fortitudinis, & filij erit eius ſpes.

69. SECVNDI Paralipomenon decimoſexto ait Hanani propheta ad Aſam regem Iuda: Oculi Domini contemplantur vniuerſam terram, & præbent fortitudinem his, qui corde perfecto credunt in eum. Stultè igitur egiſti, & propter hoc ex præſenti tempore aduerſum te bella conſurgent.

70. IACOBI quarto: Subditi eſtote Deo, reſiſtite autem diabolo, & fugiet à vobis.

71. PRIORIS Petri quinto: Sobrij eſtote, & vigilate: quia aduerſarius veſter diabolus tamquam leo rugiens circuit, quærens quem deuoret: Cui reſiſtite fortes in fide: ſcientes eandem paſſionem ei, quæ in mundo eſt, veſtræ fraternitati fieri. Deus autem omnis gratiæ, qui vocauit nos in æternam ſuam gloriam in Chriſto Ieſu, modicum paſſos ipſe perficiet, confirmabit, ſolidabitque.

Ad animi fortitudinẽ quid pertineat.

72. PROSPER libro tertio de vita contemplatiua, capite vigeſimo: Animi fortitudo ea debet intelligi, quæ non ſolùm diuerſis pulſata moleſtiis, inconcuſſa permaneat, ſed etiam nullis voluptatum illecebris reſoluta ſuccumbat. Alioquin ſi impetus quidem malorum ſæuientium frangat, ſi calamitatibus quibuſlibet impactis obſiſtat, ſi inter iniuriarum ſæua, inter procellas angentium preſſurarũ, inter inimicitias ac damna præſentia, atque multimodas perſecutiones infatigata perſiſtat; & tamen de ipſa ſe aduerſariorum ſuſtinentia iactet, nec de dono Dei, quo illuſtratur, exultet; ſed carnaliter ſe de vulgi fauore, quo prædicatur, oblectet; pluſque gaudeat ex eo, quòd laudatur, quàm ex eo, quòd habet vnde laudetur: & per hoc humanam laudem diuinis muneribus anteponat: quis dubitet, hanc animi intentionem virtutem dici non poſſe? Quæ ſi virtus eſſet, fortiter etiam blandimentis talibus repugnaret, nec acquieſceret mollibus, quæ adiuuante Domino, dura quæque, vel aſpera ſuperaſſet. Quoſdam namque inſuperabiles aſperis paſſionibus facit mundi cupiditas: in quibus non patientia laudanda eſt, ſed miranda duritia. Eos verò, quos ad tolerantiam paſſionum fortes Dei charitas reddit, nulla delectatio carnis, nulla voluptas malè blanda corrumpit: quoniam ſi non quid, ſed propter quid patiamur, plurimùm refert, non in eis patientia eſt, qui æquanimiter patiuntur angentia, ſed in eis tantùm, quos fortiter facit ſuſtinere in-

Aliud eſt patientia, aliud duritia.

Matth. 5. Veram patientiã non facit pœna, sed causa.

stitia. Denique Dominus nõ ait, Qui persecutionem patiũtur, & tacuit: sed adiecit, Propter iustitiam: vt euidenter ostenderet, quòd patientiam veram non facit pœna, sed causa: & ideò beatitudinem, non persecutionem patiẽtibus, sed propter iustitiam patientibus, repromisit. Quod si ita est, superandorum malorum sustinentia, tunc est vera patientia, si fuerit iusta: & in eis iusta est patientia, quorum nec doloribus, nec voluptatibus cedit mentis inuictæ constantia. Sed hæc animi fortitudo ab illo est nobis, cui cum Propheta cantamus: Fortitudo mea, & laus mea Dominus, & factus est mihi in salutem. Fortitudo nostra est, qui ita nos contra omnia vitia inuicta protectione corrobõrat, vt animum nostrum nec blanda dissoluant, nec aduersa deiiciant: & tunc laus nostra Dominus sit, si non nos de muneribus Dei, sed diuina in nobis cupiamus munera prædicari. Nec illi suam possunt iactare virtutem, quibus Dominus factus est in salutem. Is ergò cui Dominus est animi fortitudo, nullis carnalibus desideriis cedat, nullis voluptatibus acquiescat, ambitionem ac popularem gloriam vincat. Non eum pecuniæ amor addicat, non acerbitas passionum damnorumque subiiciat. Sit illi Deus laus tota, perfecta gloria, delectatio pura, spes certa, securitas firma, possibilitas sana, sanitas incorrupta: vt ei, quicquid carnalibus placet, in hoc mũdo displiceat: quicquid pretiosum videtur esse, vilescat: quidquid nitidum, futurorum contemplatione sordescat: nec ab his, quæ iam per gratiam Dei elisit, se patiatur elidi: quia & turpius videtur, animum ab his vitiis vinci, quæ vicerat: & nihil ei prosit aliqua superasse, si alicui, quod neglexerit superare, subiaceat: quando non ille fortis haberi solet, qui in adeundis laboribus periculisque claruerit, aut frænandis voluptatibus ac domandis institerit; sed ille magnus & sublimis, ille potens atque dignus fortitudinis appellatione censendus est, qui nihil sibi vitij rebellare, aut dominari permiserit, modò absit ignauia, ne nos id desperemus posse, quod possumus: absit præsumptio vitiosa, ne nobis hoc, quod per Dei gratiam possumus, asscribamus: quia siue de munere Dei, quo fortes efficimur, desperemus; siue nos de nostra possibilitate iactemus, idonei ad resistendum vitiis esse non possumus. Et vtique animi fortitudo tam desperandi ignauiam debet excutere, quàm iactãtiæ contraire.

Author veræ fortitudinis. Isaiæ 12.

Vere fortes quales esse debeant.

Fortitudinis partitio.

73. AMBROSIVS libro primo Officiorum, capite trigesimoquinto: Nunc de fortitudine tractemus, quæ velut excelsior cæteris, diuiditur in res bellicas & domesticas. Sed bellicarum rerum studium à nostro officio iam alienum videtur, quia animi magis, quàm corporis officio intendimus, nec ad arma iam spectat vsus noster, sed ad pacis negocia. Maiores nostri, vt Iesus Naue, Ierobaal, Samson, Dauid, summam rebus quoque bellicis retulere gloriam. Est itaque fortitudo velut excelsior cæteris, sed nunquam incomitata virtus. Sed non hæc sola præclara fortitudo est, sed etiam illorum glorioſam fortitudinem accipimus, qui per fidem magnitudine animi obstruxerunt leonum ora, extinxerunt virtutem ignis, effugerunt aciem gladij, conualuerunt de infirmitate fortes, qui non comitatu & legionibus

Hebr. 11.

succincti, communem cum multis victoriam, sed nuda virtute animi singularem de perfidis retulerunt triumphum. Quàm insuperabilis Daniel, qui circa latera sua rugientes non expauit leones? Fremebant bestiæ, & ille epulabatur.

Daniel. 14.

74. CAPITE trigesimosexto: Non igitur in viribus corporis, & lacertis tantummodò fortitudinis gloria est, sed magis in virtute animi. Neque in inferenda, sed in depellenda iniuria lex virtutis est. Qui enim non repellit à socio iniuriam, si potest, tam est in vitio, quàm ille qui facit. Et paulò pòst: Et reuera iure ea fortitudo vocatur, quando vnusquisque seipsum vincit, iram continet, nullis illecebris emollitur atque inflectitur, non aduersis perturbatur, non extollitur secundis, & quasi vento quodam variarum rerum circumfertur mutatione. Quid autem excelsius & magnificẽtius, quàm exercere mentem, afficere carnem, & in seruitutem redigere, vt obediat imperio, cõsiliis obtemperet, vt in adeundis laboribus impigrè exequatur propositum animi ac voluntatem? Hæc igitur prima vis fortitudinis, quoniam in duobus generibus fortitudo spectatur animi. Primo, vt externa corporis pro minimis habeat, & quasi superflua despicienda magis, quàm experenda ducat. Secundo, vt ea quæ summa sunt, omnesq; res, in quibus honestas, & illud πρέπον cernitur, præclara animi intentione vsque ad effectum persequatur. Quid enim tam præclarum, quàm vt ita animum tuum informes, vt neque diuitias, neque voluptates, neque honores, in maximis constituas, neque in his studium omne conteras? Quod cùm ita affectus animo fueris, necessè est vt illud honestum ac deorum præponendum putes, illique mentem ita intendas tuam, vt quicquid acciderit, quo frangi animi solent, aut patrimonij amissio, aut honoris imminutio, aut obtrectatio infidelium, quasi superior non sentias. Deinde vt te salutis ipsius pericula pro iustitia susceptæ non moueant. Hæc vera fortitudo est, quam habet Christi athleta: qui nisi legitimè certauerit, non coronatur.

Fortitudinẽ maximè in animo sitã esse.

Seipsũ vincere, viri fortis est.

Duob. perficitur animi fortitudo.

Rerum labentium contemptus.

Periculorũ despicientia.

2. Tim. 2.

75. CAPITE trigesimoseptimo. Sed in omnibus quæ agimus, non solùm quid honestum, sed etiam quid possibile sit quæramus, ne fortè aggrediamur aliquid, quod non possimus exequi: vnde nos tempore persecutionis de ciuitate in ciuitatem concedere, immò vt ipsius verbo vtar, fugere vult Dominus: ne temerè aliquis, dum martyrij desideret gloriam, offerat se periculis, quæ fortassè caro infirmior, aut remissior animus, ferre ac tolerare non queat.

Fortitudo ne sit temeraria.

Matth. 10.

76. CAPITE trigesimooctauo: Nec rursus propter ignauiam cedere quis ac deserere fidem debet metu periculi. Qua gratia præparãdus est animus, exercenda mens, stabilienda ad constantiam: vt nullis perturbari animus possit terroribus, nullis frangi molestiis, nullis suppliciis cedere. Quæ difficilè quidem sustinentur: sed quia omnia supplicia, grauiorum suppliciorum vincuntur formidine, ideò si consilio firmes animum tuum, nec à ratione discedendum putes, & proponas diuini iudicij metum, perpetui supplicij tormenta, potes animi subire tolerantiam.

Media quibus animi constantia paratur.

77.

Fortitudo aduerſus omnia vitia dimicare debet, & præcipuè contra auaritiam.

77. CAPITE trigeſimonono: Non eſt mediocris, nec diſcreta à cæteris animi fortitudo, quæ bellum cum virtutibus gerat, ſed quæ tota defendat ornamenta virtutum omnium, & iudicia cuſtodiat, & quæ inexpiabili prælio aduerſus omnia vitia decernat, inuicta ad labores, fortis ad pericula, rigidior aduerſus voluptates, dura aduerſus illecebras, quibus aurem deferre neſciat, nec (vt dicitur) Aue dicat, pecuniam negligat, auaritiam fugiat, tanquam labem quandam, quæ virtutem effœminet. Nihil enim tam contrarium fortitudini, quàm lucro vinci. Fortitudo igitur tam immanem peſtem repellat, & proterat, nec tentetur cupiditatibus, nec frangatur metu, quia virtus ſibi conſtat, vt fortiter omnia perſequatur vitia, tanquam virtutis venena: iracundiam velut quibuſdam propulſet armis, quæ tollit conſilium, & tanquam ægritudinem vitet. Gloriæ quoque caueat appetentiam, quæ frequenter nocuit immoderatius appetita, ſemper autem vſurpata. Quid horum ſancto Iob, vel in virtute defuit, vel in vitio obrepſit? Quomodo laborem ægritudinis, frigoris, famis pertulit? Quomodo deſpexit ſalutis periculum? Nunquid rapinis diuitiæ coaceruatæ, de quibus tanta inopibus affluebant? Nunquid auaritia, cenſus, aut voluptatis ſtudia cupiditateſq. excitauit? Nunquid trium regum iniurioſa contentio, vel ſeruorum contumelia, in iram exculſit? Nunquid gloria, ſicut leuem extulit, qui imprecabatur grauia ſibi, ſi vnquam vel non voluntariam celauiſſet culpam, vel reueritus eſſet multitudinem plebis, quò minus annunciaret eam in conſpectu omnium? Neque enim conſentaneæ ſunt vitiis virtutes, ſed ſibi conſtant. Quis igitur tam fortis, quàm ſanctus Iob? Cui ſecundus adiudicari poteſt, qui parem vix repetit?

Fortitudo beati Iob.

Iob 1. & ſeq.

Iob. 31.

78. CAPITE quadrageſimo & quadrageſimoprimo profert ex ſacris litteris petita exempla fortitudinis bellicæ, & eius quæ in tolerandis rebus aduerſis cernitur.

1. B. PSALMO quinquageſimoquinto. 2. VIGESIMOSEXTO. 3. VIGESIMOSECVNDO. 4. Ad Romanos octauo. 5. AD Philippenſes quarto, vt in textu.

6. PRIMI Regum decimoſeptimo: Audita ſunt autē verba, quæ locutus eſt Dauid, & annunciata in cōſpectu Saül. Ad quem cùm fuiſſet adductus, locutus eſt ei: Non concidat cor cuiuſquam in eo: ego ſeruus tuus vadam, & pugnabo aduerſus Philiſthæum. Et ait Saül ad Dauid: Non vales reſiſtere Philiſthæo iſti, nec pugnare aduerſus eum: quia puer es, hic autem vir bellator eſt ab adoleſcentia ſua. Dixitque Dauid ad Saül: Paſcebat ſeruus tuus patris ſui gregē, & veniebat leo, vel vrſus, & tollebat arietem de medio gregis: & perſequebar eos, & percutiebam, eruebamque de ore eorum: & illi conſurgebant aduerſum me, & apprehendebam mētum eorum, & ſuffocabam, interficiebamque eos. Nam & leonem, & vrſum interfeci ego ſeruus tuus: erit igitur & Philiſthæus hic incircunciſus, quaſi vnus ex eis. Nunc vadam, & auferam opprobrium populi: quoniam quis eſt iſte Philiſthæus incircunciſus, qui auſus eſt maledicere exercitui Dei viuentis? Et ait Dauid: Dominus qui eripuit me de manu leonis, & de manu vrſi, ipſe me liberabit de manu Philiſthæi huius. Dixit autem Saül ad Dauid: Vade, & Dominus tecum ſit, &c.

7. SECVNDI Regum decimoquarto, ait mulier Thecuitis ad Dauid: Dicat ergò ancilla tua, vt fiat verbum Domini mei regis ſicut ſacrificium. Sicut enim Angelus Domini, ſic eſt Dominus meus rex, vt nec benedictione, nec maledictione moueatur: vnde & Dominus Deus tuus eſt tecum.

8. CAPITE decimoſexto: Venit ergò rex Dauid vſq. Bahurim: & ecce egrediebatur inde vir de cognatione domus Saul, nomine Semei, filius Gera, procedebatque egrediens, & maledicebat, mittebatq. lapides contra Dauid, & contra vniuerſos ſeruos regis Dauid: omnis autem populus, & vniuerſi bellatores à dextro, & à ſiniſtro latere regis incedebant. Ita autem loquebatur Semei cùm malediceret regi: Egredere, egredere vir ſanguinum, & vir Belial. Reddidit tibi Dominus vniuerſum ſanguinem domus Saül: quoniam inuaſiſti regnum pro eo, & dedit Dominus regnum in manu Abſalom filij tui, & ecce premunt te mala tua, quoniam vir ſanguinum es. Dixit autem Abiſai filius Saruiæ, regi: Quare maledicit hic canis mortuus domino meo regi? vadam, & amputabo caput eius. Et ait rex: Quid mihi & vobis eſt filij Saruiæ? dimittite eum vt maledicat: Dominus enim præcepit ei vt malediceret Dauid: & quis eſt qui audeat dicere, quare ſic fecerit? Et ait rex Abiſai, & vniuerſis ſeruis ſuis: Ecce filius meus, qui egreſſus eſt de vtero meo, quærit animam meam: quantò magis hic filius Iemini? dimittite eum vt maledicat iuxta præceptum Domini: ſi fortè reſpiciat Dominus afflictionem meam: & reddat mihi Dominus bonum pro maledictione hac hodierna. Ambulabat itaque Dauid & ſocij eius per viam cum eo. Semei autem per iugum montis ex latere, contra illum gradiebatur, maledicens, & mittens lapides aduerſum eum, terramque ſpargens.

9. CAPITE decimoſeptimo: Non eſt bonum conſilium, quod dedit Achitophel hac vice. Et rurſum intulit Chuſai: Tu nōſti patrem tuum, & viros, qui cum eo ſunt, eſſe fortiſſimos & amaro animo, veluti ſi vrſa raptis catulis in ſaltu ſæuiat: ſed & pater tuus vir bellator eſt, nec morabitur cum populo.

10. CAPITE vigeſimotertio: Hæc nomina fortium Dauid. Sedens in cathedra ſapientiſſimus princeps inter tres, ipſe eſt quaſi tenerrimus ligni vermiculus, qui octingentos interfecit impetu vno. Poſt hunc, Eleazar filius patrui eius Ahohites inter tres fortes, qui erant cum Dauid, quando exprobrauerunt Philiſthiim, & congregati ſunt illūc in prælium, &c.

11. PSALMO decimoſeptimo: Quoniam in te eripiar à tentatione, & in Deo meo trāſgrediar murum.

12. Et trigeſimo, 13. ITEM quinquageſimonono, vt in textu.

14. Et centeſimoſeptimo: In Deo faciemus virtutem: & ipſe ad nihilum deducet inimicos noſtros.

15. AD Hebræos vndecimo: Et quid adhuc dicam? Deficiet enim me tempus enarrantem de Gedeon, Barac, Samſon, Iephte, Dauid, Samuel, & Prophetis: qui per fidem vicerunt re-

gna, operati ſunt iuſtitiam, adepti ſunt repromiſſiones, obturauerunt ora leonum, extinxerunt impetum ignis, effugerunt aciem gladij, conualuerunt de infirmitate, fortes facti ſunt in bello, caſtra verterunt exterorum: acceperunt mulieres de reſurrectione mortuos ſuos: alij autem diſtenti ſunt non ſuſcipientes redemptionem, vt meliorem inuenirent reſurrectionem. Alij verò ludibria, & verbera experti, inſuper & vincula, & carceres: lapidati ſunt, ſecti ſunt, tentati ſunt, in occiſione gladij mortui ſunt, circuierunt in melotis, in pellibus caprinis, egentes, anguſtiati, afflicti: quibus dignus non erat mundus: in ſolitudinibus errantes, in montibus, & ſpeluncis, & in cauernis terræ.

16. DANIELIS tertio: Reſpondentes Sidrach, Miſach, & Abdenago, dixerũt regi Nabuchodonoſor: Non oportet nos de hac re reſpondere tibi. Ecce enim Deus noſter, quem colimus, poteſt eripere nos de camino ignis ardentis, & de manibus tuis, ô rex, liberare. Quòd ſi noluerit, notum ſit tibi, rex, quia deos tuos non colimus, & ſtatuam auream, quam erexiſti, non adoramus.

17. PRIMI Machabæorum ſecundo: Et reſpondit Mathathias, & dixit magna voce: Et ſi omnes Gentes regi Antiocho obediunt, vt diſcedat vnuſquiſque à ſeruitute legis patrum ſuorum, & conſentiat mandatis eius: ego & filij mei, & fratres mei obediemus legi patrum noſtrorum. propitius ſit nobis Deus: non eſt nobis vtile relinquere legem, & iuſtitias Dei: non audiemus verba regis Antiochi, nec ſacrificabimus tranſgredientes legis noſtræ mandata, vt eamus altera via, &c. Et appropinquauerunt dies Mathathiæ moriendi, & dixit filiis ſuis: Nunc confortata eſt ſuperbia, & caſtigatio, & tempus euerſionis, & ira indignationis. Nũc ergò, ô filij, æmulatores eſtote legis, & date animas veſtras pro teſtamento patrum veſtrorum, & mementote operum patrum, quæ fecerunt in generationibus ſuis: & accipietis gloriam magnam, & nomen æternum. Abraham nónne in tentatione inuentus eſt fidelis, & reputatum eſt ei ad iuſtitiam? Ioſeph in tẽpore anguſtiæ ſuæ cuſtodiuit mandatum, & factus eſt Dominus Ægypti. Phinees pater noſter, zelando zelum Dei, accepit teſtamentum ſacerdotij æterni. Ieſus dum implenit verbum, factus eſt dux in Iſraël. Caleb, dum teſtificatur in eccleſia, accepit hæreditatem. Dauid in ſua miſericordia conſecutus eſt ſedem regni in ſæcula. Elias, dum zelat zelum legis, receptus eſt in cælum. Ananias & Azarias & Miſaël credẽtes, liberati ſunt de flamma. Daniel in ſua ſimplicitate liberatus eſt de ore leonum. Et ita cogitate per generationem, & generationẽ: quia omnes qui ſperant in eum, non infirmantur. Et à verbis viri peccatoris ne timueritis: quia gloria eius ſtercus, & vermis eſt: hodie extollitur, & cras non inuenietur: quia conuerſus eſt in terram ſuam, & cogitatio eius perijt. Vos ergò filij confortamini, & viriliter agite in lege: quia in ipſa glorioſi eritis.

18. SECVNDI Machabæorum ſeptimo: Contigit autem ſeptem fratres vnà cum matre ſua apprehenſos compelli à rege edere contra fas carnes porcinas, flagris, & taureis cruciatos. Vnus autẽ ex illis, qui erat primus, ſic ait: Quid quæris, & quid vis diſcere à nobis? parati ſumus mori, magis quàm patrias Dei leges præuaricari. Iratus itaque rex iuſſit ſartagines, & ollas æneas ſuccendi, &c. *Ait mater adoleſcentori*: Peto, nate, vt adſpicias ad cœlum & terram, & ad omnia quæ in eis ſunt: & intelligas, quia ex nihilo fecit illa Deus, & hominum genus: ita fiet, vt non timeas carnificem iſtum, ſed dignus fratribus tuis effectus particeps, ſuſcipe mortem, vt in illa miſeratione cum fratribus tuis te recipiam. Cùm hæc illa adhuc diceret, ait adoleſcens: Quem ſuſtinetis? non obedio præcepto regis, ſed præcepto legis, quæ data eſt nobis per Moyſen. Tu verò, qui inuentor omnis malitiæ factus es in Hebræos, non effugies manum Dei, &c.

19. ACTORVM quarto: Videntes autẽ Petri conſtantiam, & Ioannis, comperto quòd homines eſſent ſine literis, & idiotæ, admirabantur, & cognoſcebant eos quoniam cum Ieſu fuerant: hominem quoque videntes ſtantem cum eis, qui curatus fuerat nihil poterant contradicere. Et vocantes eos, denunciauerunt ne omninò loquerentur, neque docerent in nomine Ieſu. Petrus verò, & Ioannes reſpondentes, dixerunt ad eos: Si iuſtum eſt in conſpectu Dei, vos potius audire quàm Deum, iudicate: non enim poſſumus quæ vidimus & audiuimus non loqui.

20. CAPITE quinto: Et cùm adduxiſſent illos, ſtatuerunt in concilio: Et interrogauit eos princeps ſacerdotum, dicens: Præcipiendo præcepimus vobis ne doceretis in nomine iſto: & ecce repleſtis Ieruſalem doctrina veſtra: & vultis inducere ſuper nos ſanguinem hominis iſtius. Reſpondens autem Petrus, & Apoſtoli, dixerunt. Obedire oportet Deo magis, quàm hominibus, &c. Et cõuocantes Apoſtolos, cæſis denunciauerunt ne omnino loquerentur in nomine Ieſu, & dimiſerunt eos. Et illi quidem ibant gaudentes à conſpectu concilij, quoniam digni habiti ſunt pro nomine Ieſu contumeliam pati.

21. APOCALYPSIS ſecundo: Qui habet aurẽ, audiat quid Spiritus dicat Eccleſiis. Vincẽti dabo edere de ligno vitæ, quod eſt in Paradiſo Dei mei. Et angelo Smyrnę Eccleſiæ ſcribe: Hæc dicit primus, & nouiſſimus, qui fuit mortuus, & viuit: Scio tribulationem tuam, & paupertatem tuam, ſed dives es: & blaſphematis ab his, qui ſe dicunt Iudæos eſſe, & nõ ſunt, ſed ſunt ſynagoga ſatanæ. Nihil horum timeas quæ paſſurus es. Ecce miſſurus eſt diabolus aliquos ex vobis in carcerem vt tentemini: & habebitis tribulationem diebus decem. Eſto fidelis vſque ad mortem, & dabo tibi coronam vitæ. Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat Eccleſiis: Qui vicerit, non lædetur à morte ſecunda. Et qui vicerit, & cuſtodierit vſque in finem opera mea, dabo illi poteſtatem ſuper Gentes, & reget eas in virga ferrea, & tanquam vas figuli confringentur, ſicut & ego accepi à Patre meo: & dabo illi ſtellam matutinam.

22. ET capite tertio: Qui vicerit, ſic veſtietur veſtimentis albis, & non delebo nomen eius de Libro vitæ, & confitebor nomen eius coram Patre meo, & corã angelis eius. Ecce venio citò: tene quod habes, vt nemo accipiat coronã tuam. Qui vicerit, faciam illum co-

lum-

lumnam in templo Dei mei, & foras non egredietur amplius: & ſcribam ſuper eum nomen Dei mei, & nomen ciuitatis Dei mei nouæ Ieruſalem, quæ deſcendit de cælo à Deo meo, & nomen meum nouum. Qui vicerit, dabo ei ſedere mecum in throno meo: ſicut & ego vici, & ſedi cum patre meo in throno eius.

1. C. BERNARDVS libro ſecundo de conſideratione, capite decimo: Tene medium, ſi non vis perdere modum. Locus medius tutus eſt. Medium, ſedes mũdi: & modus, virtus. Omnem extra modum habitationem, ſapiens exilium reputat. Propterea non eſt illi habitare in longo, quòd vltra modum ſit: ſed nec in lato quidem, quòd extra ſit: porrò nec in alto, vel imo, quòd alterum ſupra, alterum infra ſit. Denique & longitudo exterminium habere ſolet, & dilatatio ſciſſuram, & altitudo ruinam, & profundum abſorptionem. Dico hæc planius, ne me putes ea loqui quæ Apoſtolus comprehendere hortatur cum omnibus ſanctis, longitudinem, latitudinem, ſublimitatem, & profundum: quod alterius erit & diſputationis, & temporis. Nunc autem longum dico, cùm ſibi homo longiorem promittit vitam. Latum, cùm in ſuperfluas animus diſtenditur curas. Altum, cùm de ſe plus præſumit. Profundum, cùm ſe plùs deiicit. Qui ergò longa ſibi metitur tempora, nónne verè ingreditur iter exterminij, tranſiens vitæ terminos productiori ſolicitudine? Inde eſt quòd homines in præſentia ſeſe exules per obliuionem, in alia per inanem ſolicitudinem migrant ſecula, non profutura, immò nec futura. Similiter animus diſtentus in multa, multis laceretur curis neceſsè eſt. Nãpe immoderata extenſio extenuationem, & extenuatio nimia ſciſſionem facit. Iam verò alta præſumptio, quid niſi ruinoſa præcipitatio eſt? Legiſti nãque: Ante ruinam exultatur cor. Quid è regione nimiæ puſillanimitatis deiectio, niſi deſperata quædam abſorptio eſt? In hanc ſortis non deiicietur. Prudens longioris vitæ non abducetur incerto. Modeſtus moderabitur curas, temperabit à ſuperfluis, non deerit neceſſariis. Porrò iuſtus altiora ſe non præſumet, ſed loquetur cum iuſto: Si iuſtus fuero, non leuabo caput. Tu ergò in hac conſideratione tuî cautè ambules, & tota æquitate verſeris: vt nec plus vero tibi tribuas, nec plus iuſto.

Mediocritas tenenda.

Ephes. 3.

Prouer. 16.

Qui fortis, prudens temperans & iuſtus eſt, mediũ facilè tenet.

Iob. 10.

2. PROVERBIORVM quarto, vt in textu.

DE DONIS ET FRVCTIBVS SPIRITVS SANCTI.

I.

Quot ſunt dona Spiritus ſancti?

EA ſeptem apud Iſaiam [a] Propheram & eccleſiæ Patres inueniuntur: Spiritus Sapientiæ, Intellectus, Conſilij, Fortitudinis, Scientiæ, Pietatis, ac demum Spiritus Timoris Domini.

[a] Iſaiæ 11.a. & ibidem Hier. Ambroſ. lib.1. de Spiritu ſancto, ca.10. Auguſtin. ſerm.209. de tempur.c.4. & 17. de Sanctis, c.2. Item lib.1. de ſerm. Domin. in monte, cap.3. & 4. & lib 2. de doctrin. Chriſt.c.7. Gregor. homil.19. in Ezech. & li.1 moral.c.28. & l.35 c.7. Bernard. in ſermon. de don. Spir. ſanct.

B Quę quidem dona, vel Spiritus in Chriſto Ieſu Domino noſtro [b] perfectius, quàm in vllo alio, reperiũtur. Is enim plenus [c] eſt gratiæ & veritatis: *In illo inhabitat omnis plenitudo diuinitatis* [d] *corporaliter. De plenitudine* [e] *eius nos omnes accepimus*: [f] qui & de Spiritu ſancto ſuo dedit nobis. [g] *Si quis autem Spiritum Chriſti non habet: hic non eſt eius*, ſi Apoſtolo credimus.

[b] Orig. homil. 3. in Iſa. & homil. 6. in Numeros.
[c] Ioan. 1.b.
[d] Coloſſ. 2.b.
[e] Ioan. 1.b.
[f] 1. Ioan. 4.c.
[g] Rom. 8.b.

TESTIMONIA.

1. A ISAIÆ vndecimo: Et egreditur virga de radice Ieſſe, & flos de radice eius aſcẽdet. Et requieſcet ſuper eum ſpiritus Domini: ſpiritus ſapientiæ, & intellectus, ſpiritus conſilij, & fortitudinis, ſpiritus ſcientiæ, & pietatis, & replebit eum ſpiritus timoris Domini.

2. HIERONYMVS in caput vndecimum Iſaiæ prophetę: Super hunc florẽ, (Chriſtum) qui de trunco & radice Ieſſe per Mariã virginem repentè cõſurget, requieſcet Spiritus Domini; quia in ipſo complacuit omnem plenitudinem diuinitatis habitare corporaliter: nequaquam per partes, vt in cæteris ſanctis, ſed iuxta euangelium eorum, quod Hebræo ſermone conſcriptum legunt Nazaræi: Deſcẽdet ſuper eum omnis fons Spiritus ſancti. Dominus autem ſpiritus eſt: & vbi ſpiritus Domini, ibi libertas. In eodem Matthæi volumine legimus illud, quod in conſequentibus ſcribitur: Ecce puer meus quem elegi: electus meus, in quo complacuit animæ meæ: ponam ſpiritum meum ſuper illum: iudicium gentibus proferet: ad Saluatoris referri intelligentiam, in quo requieuit ſpiritus Domini, id eſt, æterna habitatione permanſit: non vt auolaret, & rurſum ad eum deſcenderet: ſed iuxta Ioannis Baptiſtę teſtimonium, iugiter permaneret, qui ait. Vidi ſpiritum deſcendentem quaſi columbam de

Coloſſ. 2. Spiritus ſanctus aliter in Chriſto, quàm in cæteris ſanctis habitat.

2. Cor. 3.

Matth. 12.

Ioan. 1.

cælo, & manentem in eo, & ego neſciebam illum : ſed qui me miſit baptizare in aqua, ille mihi dixit : Super quem videris Spiritum deſcendentem, & manentem in eo, ipſe eſt qui baptizat in Spiritu ſancto. Porrò in euangelio, cuius ſupra fecimus mentionem, hæc ſcripta reperimus : Factum eſt autem cùm aſcendiſſet Dominus de aqua, deſcendit fons omnis Spiritus ſancti : & requieuit ſuper eum, & dixit illi : Fili mi, in omnibus Prophetis expectabam te, vt venires, & requieſcerē in te. Tu es enim requies mea ; tu es filius meus primogenitus, qui regnas in ſempiternum. Qui ſpiritus Domini appellatur, & ſpiritus ſapientiæ : Omnia enim per ipſum facta ſunt : & ſine ipſo factum eſt nihil, quod factum eſt. Et in pſalmis canitur : Quàm magnificata ſunt opera tua Domine, omnia in ſapientia feciſti. Et Apoſtolus ſcribit : Chriſtus Dei virtus, & Dei ſapientia. Et in Prouerbiis legitur : Deus in ſapientia ſua fundauit terram, & parauit cælos in prudentia. Et quomodo idem ſermo Dei vocatur lux, & vita, & reſurrectio ; ſic ſpiritus ſapientiæ, & intellectus, conſilij, & fortitudinis, & ſcientiæ, & pietatis, & timoris Domini nuncupatur : non quòd diuerſus ſit iuxta differentias nominum, ſed vnus atque idem cunctarum virtutum fons ſit atque principiū. Abſque Chriſto igitur nec ſapiens quis eſſe poteſt, nec intelligens, nec cōſiliarius, nec fortis, nec eruditus, nec pius, nec plenus timoris Dei. Et hoc notandum, quòd ſpiritus Domini ſapientiæ, & intellectus, cōſilij, & fortitudinis, & ſcientiæ, & pietatis, & timoris Domini : id eſt : ſeptenarius numerus, qui ſeptem oculi in vno lapide dicuntur in Zacharia ; requieſcat ſuper virgam & florem, qui de Ieſſe, ac per hoc Dauid ſtirpe ſurrexit : Specialiter autem ſpiritus timoris Domini impleuerit eum, propter eos, qui timore Domini indigeni ; quia paruuli ſunt, quem foras mittit perfecta dilectio. Qui enim timet, pœnam habet, & non eſt perfectus. Vnde & Apoſtolus loquitur ad credentes : Non enim accepiſtis ſpiritum ſeruitutis iterum in timore ; ſed accepiſtis ſpiritum adoptionis, in quo clamamus, abba pater. Et in Malachia legimus : Si pater ego ſum, vbi eſt gloria mea ? & ſi Dominus ego ſum, vbi eſt timor meus ? de quo cantatus in pſalmo : Venite filij, audite me : timorem Domini docebo vos.

Spiritus ſapientiæ. Ioan. 1. Pſalm. 103.

1. Cor. 1. Prouerb. 3.

Vnus idemque ſpiritus eſt Spiritus ſapientiæ, intellectus &c.

Sine Chriſto nemo ſapiens, intelligens, &c.

Zachar. 3. Spiritus timoris Domini cur cū impleuiſſe dicatur.

1. Ioan. 4.

Rom. 8.

Malach. 2.

Pſalm. 33.

3. Ambrosius libro primo de Spiritu ſancto, capite vigeſimo : Diſcant non ſolùm aquam, ſed etiam flumen dictum, Spiritum ſanctum, ſecundùm quod lectum eſt : Flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ. Hoc autem dicebat de Spiritu ſancto, quem accepturi erāt, qui crediturі erant in eo. Ergò flumen eſt Spiritus ſanctus, & flumen maximum, quod ſecundùm Hebræos de Ieſu fluxit in terris, vt ore Iſaiæ ſæpè accepimus prophetatum. Magnum hoc flumen quod fluit ſemper, & nunquam deficit. Nec ſolùm flumen, ſed etiam profuſi impetus, & magnitudinis redundantis, ſicut etiam Dauid dixit : Quia fluminis impetus lætificat ciuitatem Dei. Neque enim ciuitas Dei illa Ieruſalem meatu alicuius fluuij terreſtris abluitur, ſed ille ex vitæ fonte procedens Spiritus ſanctus, cuius nos breui ſatiamur hauſtu, in illis cœleſtibus thronis, dominationibus, & poteſtatibus, angelis & archangelis redundantius vi-

Ioan. 7.

Spiritus ſāctus flumini compa. ratur.

Pſalm. 45.

detur effluere, pleno ſeptem virtutum ſpiritalium feruens meatu. Si enim fluuius riparum editis ſuperfuſus exundat, quantò magis Spiritus omnem ſupereminens creaturam, cùm reliqua tanquam inferiora noſtræ mentis atua perſtringat, cæleſtem illam creaturarum naturam, effuſiore quadam ſanctificationis vbertate lætificat ? Nec moueat quod vel hic dixit, flumina : vel alibi, ſeptem ſpiritus : his enim ſanctificationibus ſeptem ſpiritalium (ſicut Iſaias dixit) ſignificatur plenitudo virtutum, ſpiritus ſapientiæ & intellectus, ſpiritus conſilij atque virtutis, ſpiritus cognitionis atque pietatis, ſpiritus timoris Dei. Vnum ergò flumen, ſed multi ſpiritalium donorum meatus.

Iſaiæ 11. Septē ſpiritaliū virtutum plenitudo.

Multi ſpiritalium donorū meatus in vno flumine.

4. Avgvstinvs ſermone ducenteſimonono de tempore, capite quarto : Ibi quinque panes fuerunt, hoc eſt, quinque libri Moyſi. Hic verò ſeptem panes, qui ſunt ſeptiformis ſpiritus dona, ſicut ait ſanctus Iſaias propheta : Spiritus ſapientiæ & intellectus, ſpiritus conſilij & fortitudinis, ſpiritus ſcientiæ & pietatis, & replebit eum ſpiritus timoris Domini. Ibi duodecim cophini pleni Spiritu ſancto : hîc ſeptem Eccleſię, ſiue ſeptem cādelabra aurea. Ibi duo piſces, qui ſunt duo teſtamenta, ſiue vnus liber omnium Prophetarum, vel ſancti Ioannis prædicatio : hîc indefinitus numerus ponitur, quæ ſunt dona gratiarum, ſicut ait Apoſtolus, Alij per Spiritum datur ſermo ſapientiæ, alij ſermo ſcientiæ, alij prophetia, alij genera linguarum, alij interpretatio ſermonum ; omnia verò hæc operatur vnus atque idem Spiritus. Ibi ſuper fœnum recumbunt, & hîc ſuper terram. Vtrinque vna conſeruatio, vna gratia, vna virtus, vna Deitas. Ibi ſuper fœnum diſcumbunt, hoc eſt, mortificata opera carnis : quia omnis caro fœnum, ait Propheta. Hîc ſuper terram diſcumbunt, id eſt, opera terrena conculcant. Ibi quinque millia refecti, qui numerus pertinet ad Iudæos. Nam poſt aſcenſionem Domini loquente ſancto Petro, quinque millia ſunt baptizati. Hîc autem quatuor millia, hoc eſt, de tota terra omnes gentes à quatuor cardinibus cæli, de ſeptiformis ſancti Spiritus gratia eſſe repletas in vitam æternam. Et ideò, dilectiſſimi, nos qui non per legem, ſed per fidem credimus in Domino noſtro Ieſu Chriſto, qui non ex operibus, ſed ipſa gratia ſumus redempti, qui non ex quinque panibus, id eſt, ex quinque libris Moyſi, ſed ex ſeptiformi gratia Spiritus ſancti ſumus repleti, ſicut beatus Iſaias prophetauerat, dicens : Spiritus ſapientiæ & intellectus, ſpiritus conſilij & fortitudinis, ſpiritus ſcientiæ & pietatis, & replebit illum ſpiritus timoris Domini. In hac ergò ſeptiformi Spiritus ſancti gratia maneamus, in qua vocati ſumus, repleti dono Spiritus ſancti.

1. Cor. 12.

Actor 4.

Septifor. mis Spiritus ſancti gratia.

Iſaiæ 11.

5. Et ſermone decimoſeptimo de ſanctis, qui eſt primus de annunciatione Dominica, capite ſecundo : Iſaias propheta, cùm ſeptem illa notiſſima dona ſpiritalia commendaret, incipiens à ſapientia, peruenit ad timorem Dei, tanquam de ſublimi deſcendens ad nos, vt nos doceret aſcendere. Inde ergò cœpit, quò voluimus peruenire : & illuc peruenit, vnde debemus incipere. Requieſcet in eo, inquit, ſpiritus Dei, ſpiritus ſapientiæ & intellectus, ſpiritus conſilij & fortitudinis, ſpiritus ſcientiæ & pietatis,

Ordo inter ſeptē dona Spiritus ſancti.

Iſaiæ 11.

tatis, ſpiritus timoris Domini. Sicut ergò ille non deficiendo, ſed docendo à ſapientia vſque ad timorem deſcendit; ſic nos non ſuperbiendo, ſed proficiendo à timore, vſque ad ſapientiam oportet aſcendere. Initium enim ſapientiæ timor Domini. Ipſa eſt enim illa conuallis plorationis, de qua Pſalmus dicit: Aſcenſiones in corde eius diſpoſuit in conualle plorationis. Per conuallem quippe humilitas ſignificatur. Quis eſt autem humilis, niſi timens Deum? & eo timore conterens cor in lachrymis confeſſionis & pœnitentiæ; quia cor contritum & humiliatum Deus non ſpernit. Ergò ille cùm præpoſuiſſet ſapientiam, lumen ſcilicet mentis indeficiens, adiunxit intellectum; tanquam quærentibus, vnde ad ſapientiam veniretur, reſponderet, ab intellectu: vnde ad intellectum, à conſilio: vnde ad conſilium, à fortitudine: vnde ad fortitudinem, à ſcientia: vnde ad ſcientiam, à pietate: vnde ad pietatem, à timore. Ergò ad ſapientiam à timore, quia initium ſapientiæ timor Domini.

Eccli. 1. Pſalm. 83. Pſalm. 50. Eccli 1.

6. IDEM libro primo de ſermone Domini in monte, capite tertio, comparans beatitudines cum donis Spiritus ſancti: Septem ſunt, inquit, quæ perficiunt: nam octaua clarificat, & quod perfectum eſt, demonſtrat, vt per hos gradus perficiantur & cæteri, tanquam à capite rurſum exordiens. Et capite quarto: Videtur ergò mihi etiam ſeptiformis operatio Spiritus ſancti, de qua Iſaias loquitur, his gradibus ſententiiſque congruere. Sed intereſt ordinis. Nã ibi enumeratio ab excellentioribus cœpit, hic verò ab inferioribus. Ibi namque incipit à ſapientia Dei, & deſinit ad timorem Dei; ſed initium ſapientiæ timor Domini eſt. Quapropter ſi gradatim tanquam aſcendentes numeremus, primus ibi eſt timor Dei, ſecunda pietas, tertia ſcientia, quarta fortitudo, quintum conſilium, ſextus intellectus, ſeptima ſapientia. Timor Dei congruit humilibus, de quibus hîc dicitur; Beati pauperes ſpiritu, quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum: id eſt, non inflati, non ſuperbi, de quibus Apoſtolus dicit; Noli altum ſapere, ſed time: id eſt, noli extolli. Pietas congruit mitibus. Qui enim piè quærit, honorat ſanctam ſcripturam, & non reprehendit quod nondum intelligit, & propterea non reſiſtit, quod eſt mitem eſſe. Vnde hîc dicitur, Beati mites, quoniam ipſi hæreditate poſſidebunt terram. Scientia congruit lugentibus, qui iam cognouerunt in ſcripturis, quibus malis vincti teneantur, quæ tanquam bona vtilia ignorantes appetierunt, de quibus hic dicitur, Beati qui lugent nunc. Fortitudo congruit eſurientibus & ſitientibus. Laborant enim deſiderantes gaudium de veris bonis, & amorem à terrenis & corporalibus auertere cupientes. De quibus hic dicitur: Beati qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam. Conſilium congruit miſericordibus: hoc enim vnum remedium eſt de tantis malis euadendi, vt dimittamus, ſicut nobis dimitti volumus: & adiuuemus, in quo poſſumus alios, ſicut & nos, in quo non poſſumus, cupimus adiuuari. De quibus hîc dicitur: Beati miſericordes, quoniam ipſorũ miſerebitur Deus: & reliqua. Intellectus congruit mundis corde, tanquam purgato oculo, quo terni poſſit quod corporeus oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit. De quibus hîc dicitur, Beati mundicordes: & reliqua. Sapientia congruit pacificis, in quibus iam ordinata ſunt omnia, nulluſque motus aduerſus rationem rebellis eſt, ſed cuncta obtemperant ſpiritui hominis, cùm & ipſe obtemperet Deo, de quibus hîc dicitur: Beati pacifici: vnum autem præmium, quod eſt regnum cælorum, pro his gradibus variè nominatum eſt. In primo, ſicut oportebat, poſitum eſt regnum cœlorum, quod eſt perfectæ ſummæque ſapientiæ animæ rationalis. Sic itaque dictum eſt, Beati pauperes ſpiritu, quoniam ipſorum eſt regnum cælorum: tanquam diceretur, Initium ſapientiæ timor Domini.

Septiformis operatio Spiritus ſancti, gradibus beatitudinum reſpondet. Iſaiæ 11. Eccli 1. & Pſalm. 110. Pauperibus timor reſpondet. Rom. 11. Mitibus pietas. Lugentibus congruit ſcientia. Eſurientibus fortitudo. Miſericordibus conſilium. Mũdis corde intellectus. Iſaiæ 64. 1. Cor. 2. Pacificis ſapientia.

7. LIBRO ſecundo de doctrina Chriſtiana, capite ſeptimo: Ante omnia igitur opus eſt Dei timore conuerti ad cognoſcendam eius voluntatem, quid nobis appetendum fugiendumque præcipiat. Timor autem iſte cogitationem de noſtra mortalitate, & de futura morte neceſsè eſt incutiat, & quaſi clauatis carnibus omnes ſuperbiæ motus ligno crucis affigat. Deinde opus eſt miteſcere pietate, neque contradicere diuinæ ſcripturæ, ſiue intellectæ, ſi aliqua vitia noſtra percutit, ſiue non intellectæ, quaſi nos melius ſapere meliuſque præcipere poſſimus: ſed cogitare potius & credere, id eſſe melius & verius, quod ibi ſcriptum eſt, etiam ſi lateat, quàm id quod nos per noſmetipſos ſapere poſſumus. Poſt iſtos duos gradus timoris atque pietatis, ad tertium venitur ſcientiæ gradum, de quo nunc agere ſtatui. Nam in eo ſe exerceat omnis diuinarum ſcripturarum ſtudioſus, nihil aliud in eis inuenturus, quàm diligendum eſſe Deum propter Deum, & proximum propter Deum: & illum quidem ex toto corde, ex tota anima, ex tota mente diligere; proximum verò tanquam ſeipſum, id eſt, vt tota dilectio proximi, ſicut etiam noſtri, referatur in Deum. Neceſsè eſt ergò, vt primò ſe quiſque in ſcripturis inueniat amore huius ſeculi, hoc eſt, temporalium rerum implicatum, longè ſeiunctum eſſe à tanto amore Dei, & tanto amore proximi, quantum ſcriptura ipſa præſcribit. Tum verò ille timor quo cogitat de iudicio Dei, & illa pietas qua non poteſt niſi credere & cedere authoritati ſanctorum librorum, cogit eum ſeipſum lugere. Nam iſta ſcientia, bonæ ſpei hominem ſe non iactantem, ſed lamentantem facit. Quo affectu impetrat ſedulis precibus conſolationem diuini adiutorij, ne deſperatione frangatur, & eſſe incipit in quarto gradu, hoc eſt, fortitudinis, quo eſuritur & ſititur iuſtitia. Hoc enim affectu ab omni mortifera iucunditate rerum tranſeuntium ſeſe extrahit, & inde ſe auertens, conuertit ad dilectionem æternorum, incommutabilem ſcilicet vnitatem, eandemque trinitatem. Quam vbi adſpexerit quantum poteſt, in longinqua radiantem, ſuique adſpectus infirmitate ſuſtinere ſe illam lucem non poſſe perſenſerit, in quinto gradu. hoc eſt, in conſilio miſericordiæ purgat animam tumultuantem quodammodo, atque obſtrepentem ſibi de appetitu inferiorum conceptis ſordibus. Hinc verò ſe in dilectione proximi gnauiter exercet, in eaque perficitur, & ſpe iam plenus, atque integer viribus cùm peruenerit vſque ad inimici dilectionem, aſcendit in ſextum gradum, vbi

Timor in primis neceſſarius. Tum pietas. Deinde ſcientia ſuccedit. Summa diuinarum literarum. Matth. 22. Lucæ 10. II. Sciẽtia rerum diuinarũ lamẽtantẽ facit. Fortitudo. Cõſilium.

Intellectus. iam ipſum oculum purgat, quo videri Deus poteſt, quantum poteſt ab iis, qui huic ſeculo moriuntur quantum poſſunt. Nam intantum vident, inquantum moriuntur huic ſeculo. Inquantum autem huic viuunt, non vidēt. Et ideò quanuis iam certior, & non ſolùm tolerabilior, ſed etiam iucundior ſpecies lucis illius
1. Cor. 13. incipiat apparere, in ænigmate tamen adhuc, &
1. Cor. 5. per ſpeculum videri dicitur, quia magis per fi-
Philip. 3. dem, quàm per ſpeciem ambulatur, cùm in hac vita peregrinamur, quanuis conuerſationem habeamus in cælis. In hoc autem gradu ita purgat oculum cordis, vt veritati ne ipſum quidem præferat, aut conferat proximum: ergò nec ſeipſum, quia nec illum quem diligit ſicut ſeipſum. Erit ergò iſte ſanctus tam ſimplici corde atque mundato, vt neque hominibus placēdi ſtudio detorqueatur à vero, nec reſpectu deuitandorum quorumlibet incommodorum ſuorum, quæ aduerſantur huic vitæ. Talis
Sapientia. filius aſcendit ad ſapientiam, quæ vltima & ſeptima eſt, qua pacatus tranquillúſque perfruitur. Initium enim ſapientiæ timor Domini. Ab illo enim vſque ad ipſam per hos gradus tenditur & peruenitur.

Per ſeptiformē Spiritus gratiā aditus regni cæleſtis aperitur. 8. GREGORIVS Magnus homilia decimanona in Ezechielem: Septem gradibus ad portam aſcenditur, quia per ſancti Spiritus ſeptiformem gratiam aditus nobis regni cæleſtis aperitur. Quam ſeptiformem gratiam Iſaias in
Iſaiæ 11. ipſo noſtro capite, vel in eius corpore quod ſumus, enumerans dicit: Requieſcet ſuper eum ſpiritus ſapientiæ & intellectus, ſpiritus conſilij & fortitudinis, ſpiritus ſcientiæ & pietatis, & replebit eum ſpiritus timoris Domini. Quos gradus de cæleſtibus loquens, deſcendendo magis, quàm aſcendendo numerauit; videlicet ſapientiam, intellectum, conſilium, fortitudinem, ſcientiam, pietatem, timorem. Et cùm
Prouerb. 9. ſcriptum ſit: Initium ſapientiæ timor Domini: conſtat proculdubiò, quia à timore ad ſapientiam aſcenditur: non autem à ſapientia ad timorem reditur, quia nimirum perfectam habet
1. Ioan. 4. ſapientia charitatem. Et ſcriptum eſt: Perfecta charitas foras mittit timorem. Prophetа ergò, quia de cæleſtibus ad ima loquebatur, cœpit magis à ſapientia, & deſcendit ad timorem. Sed nos, qui à terrenis ad cæleſtia tendimus, eoſdem gradus aſcendendo enumeramus,
Gradus ſeptem per quos aſcenditur. vt à timore ad ſapientiam peruenire valeamus. In mente etenim noſtra primus aſcenſionis gradus eſt timor Domini: ſecunda, pietas: tertius, ſcientia: quartus, fortitudo: quintus, conſilium: ſextus, intellectus: ſeptimus, ſapientia. Eſt enim timor Domini in mente. Sed qua-
Timori iūgenda eſt pietas. lis eſt iſte timor, ſi cum eo pietas non eſt? Qui enim miſereri proximo ignorat, qui compati eius tribulationibus diſſimulat, huius timor ante omnipotentis Dei oculus nullus eſt, quia non ſubleuatur ad pietatē. Sed ſæpè pietas per inordinatam miſericordiam errare ſolet, ſi fortaſſe pepercerit, quæ parcenda non ſunt. Peccata etenim quæ feriri gehennæ ignibus poſſunt, diſciplinæ verbere ſunt cōtrigenda. Sed inordinata pietas, cùm temporaliter parcit, ad æternum ſupplicium pertrahit. Vt ergò vera, & ordinata ſit pietas, ad gradum eſt
Deinde ſcientia. alium ſubleuanda, id eſt, ad ſcientiam, vt ſciat vel quid ex miſericordia puniat, vel quid ex
Fortitudo. pietate dimittat. Sed quid ſi ſciat quid agere quis debeat, virtutem verò agendi non habeat? Scientia ergò noſtra creſcat ad fortitudinem: vt cùm videt quid agendum ſit, hoc agere permentis fortitudinem poſſit, ne timore trepidet, & pauore collapſa, non valeat bona defendere, quæ ſĕtit. Sed ſæpè fortitudo, ſi improuida fuerit, & minus circa vitia circunſpecta, ipſa ſui præſumptione in caſum ruit. Aſcendat ergò
Conſilium. ad conſilium, vt prouidendo præmuniat omne quod agere fortiter poteſt. Sed eſſe conſi-
Intellectus. lium non poteſt, ſi intellectus deeſt: quia qui non intelligit malum, quod agentem grauat, quomodo poteſt bonum ſolidare, quod adiuuat? Itaque à conſilio aſcendamus ad intelle-
Sapientia. ctum. Sed quid ſi intellectus magno acumine vigilet, & moderari ſe neſciat per maturitatem? Ab intellectu ergò aſcendamus ad ſapiētiā: vt hoc quod acutè intellectus inuenit, ſa-
Concluſio. pientia maturè diſponat. Quia igitur per timorem ſurgimus ad pietatem, per pietatem ad ſcientiam ducimur, per ſcientiam ad fortitudinem roboramur, per fortitudinem ad conſilium tendimus, per conſilium intellectu proficimus, per intellectum ad maturitatem ſapientiæ peruenimus: ſeptem gradibus ad portam aſcendimus, per quam nobis aditus vitæ ſpiritalis aperitur.

9. ITEM libro primo Moralium, capite vigeſimooctauo: Nati ſunt Iob ſeptē filij, & tres
Iob. 1. filiæ. Septem quippe filij nobis naſcitur, cùm per conceptionem bonæ cogitationis, ſancti Spiritus ſeptem in nobis virtutes oriuntur. Hanc nanque internam prolem Propheta dinumerat, cùm ſpiritus mentem fœcundat, dicens: Requieſcet ſuper eum ſpiritus Domi-
Iſaiæ 11. ni, ſpiritus ſapientiæ & intellectus, ſpiritus conſilij & fortitudinis, ſpiritus ſcientiæ & pietatis, & replebit eum ſpiritus timoris Domini. Cùm ergò per aduentum Spiritus ſancti, ſapientia, intellectus, conſilium, fortitudo, ſcientia, pietas ac timor Domini in animo vnicuique noſtrūm gignitur: quaſi menſura poſteritas in mente propagatur, quæ ſuperna noſtræ nobilitatis genus, eo ad vitam longius ſeruat, quo amori æternitatis ſociat. Sed habēt in nobis ſeptem filij, tres proculdubiò ſorores ſuas, quia quicquid virile hi virtutum ſenſus faciunt, ſpei, fidei, charitatique coniungunt. Neque enim ad denarij perfectionem ſeptem filij perueniunt: niſi in fide, ſpe, & charitate fuerit omne quod agunt.

10. ITEM libro trigeſimoquinto Moralium, capite ſeptimo: Septenario numero ſanctæ Ec-
Septenarij numeri myſterium. cleſiæ vniuerſitas deſignatur. Vndè Ioannes in Apocalypſi ſeptem Eccleſiis ſcribit, ſed per eas quid aliud, quàm vniuerſalem Eccleſiam intelligi voluit? Quæ nimirùm vniuerſalis Eccleſia, vt plena ſeptiformis gratiæ ſpiritu ſignaretur, Eliſæus ſuper puerum mortuum ſe-
4. Reg. 4. pties oſcitáſſe deſcribitur. Super extinctum quippe populum Dominus veniens, quaſi ſepties oſcitat: quia ei dona ſpiritus ſeptiformis gratiæ miſericorditer tribuit. Quia igitur ſæpè ſeptenario numero ſanctæ Eccleſiæ vniuerſitas
Iob 42. figuratur, veniant ad beatum Iob amici illius, & iuſſum diuinitùs offerant holocauſtum. Sed vigilanter omninò ſeptenarij numeri arcana cuſtodiant, vt videlicet hi, qui extra ſunt poſiti, priùs ſe vniuerſitati ſanctæ Eccleſiæ misceāt, & tunc demùm veniam de reatu priſtinæ elationis

tionis exquirant: pro culpa ſua ſeptem ſacrificia offerant, quia reatus ſui ablutionem non accipiunt, niſi gratiæ ſeptiformis ſpiritu vniuerſali paci, à qua exciſi fuerant, aggregentur.

Primũ donum Spiritus ſancti.

II. BERNARDVS in ſermone ſeu tractatu de donis Spiritus ſancti, capite primo: Prima gratia eſt timor Domini. Qui hanc habet gratiam, omnem odit iniquitatem, iuxta illud Pſalmiſtæ: Iniquitatem odio habui, & abominatus ſum. Et alio loco: Omnem viam iniquitatis odio habui. Scriptum nanque eſt: Timor Domini odit malum. Et iterùm: Time Deum, & recede à malo. Et de Iob dicitur: Vir timens Deum, & recedens à malo. Sine hac gratia prima gratiarum, quæ totius religionis exordium eſt, nullum bonum pullulare vel manare poteſt. Sicut enim ſecuritas, vel deſidia cauſa eſt, & mater omnium delictorum, ſic timor Domini radix eſt, & cuſtos omnium bonorum. Vndè ſcriptum eſt: Si non in timore Domini tenueris te inſtanter, citò ſubuertetur domus tua. Omne nanque virtutum ædificium ilicò vergit in præcipitium, ſi huius gratiæ amiſerit præſidium. Vndè Salomon ait: In timore Domini eſto quotidiè, quia habebis ſpem in nouiſſimo, & præſtolatio tua non auferetur. Hinc & Apoſtolus: Cum metu & tremore veſtram ſalutem operamini. Et quid plura? Connexa ſunt timor & religio, nec manere poteſt alterum abſque altero. Vndè Cornelius vir religioſus ac timens Deum, & Simeon iuſtus & timoratus. Vndè Salomon: Deum, inquit, time, & mandata eius obſerua. Hunc verò ſic habere debemus, quomodò ſe aſſerit habuiſſe Iob beatiſſimus. Semper quaſi tumentes ſuper ſe fluctus Deum timuit. Per hunc timorem Dei vniuerſa deſerimus, mundo abrenunciamus, noſque ipſos, ſicut Dominus ait, abnegamus nobis: Si quis vult poſt me venire, abneget ſemetipſum. Iſte ergò diuinus timor, qui eum quem perfectè imbuit, paupertati ſubiicit, & à malo diuidit, ita eſt primus in ordine gratiarum, ſicut paupertas in ſerie beatitudinum: de qua Dominus in cæterarũ fundamento virtutum eam ponens, ait: Beati pauperes ſpiritu, quoniam ipſorum eſt regnum cælorum.

Timor Domini quàm neceſſarius.

Prouer. 8
Prouerb. 3.
Iob 1.
Pſalm. 118.
Eccl. 27.
Prouer. 23.
Philip. 2.
Actor. 10.
Luc 2.
Eccl. 12.
Iob. 31.
Matth. 16.
Lucæ 9.

Congruit primũ donum primæ beatitudini

Matth. 5.

Secundum donum ſecundæ.

Matth. 5.
Iſai. 6.
Num. 12.
Iob. 5.
Pſal. 33.
Iacob. 4.
Prouer. 16

Eccleſ. 3.
Matth. 23.

ET capite ſecundo: Secundum charisma eſt ſpiritus pietatis, illi ſecundæ, quæ in Euangelio ponitur, beatitudini ſimile, de qua Dominus ſic ait: Beati mites, quoniam ipſi poſſidebunt terram. De talibus Dominus in Iſaia ait: Spiritus Domini ſuper me, ad annunciandum manſuetis miſit me. Moyſes quoque mitiſſimus erat ſuper omnes homines qui morabantur in terra. De talibus Iob dicit: Dominus ponit humiles in ſublime: & merentes erigit ſoſpitate. Vndè illud de Domino dicitur: Humiles ſpiritu ſaluabit. Ecõtrà de ſuperbis dicitur: Dominus ſuperbis reſiſtit. Ante ruinã exaltatur cor. Superbia de ſupernis ad ima præcipitat, humilitas de imis ad ſuperna eleuat. Angelus enim in cælo ſuperbiens, ad tartara corruit homo in terra ſe humilians, ad cælos aſcendit. Tantò verò quiſque debet eſſe humilior, quantò eſt ſublimior. Vndè ſcriptum eſt: Quantò magnus es, humilia te in omnibus, & coram Deo inuenies gratiam. Hinc ipſe Dominus ad diſcipulos ait: Qui voluerit inter vos primus eſſe, erit veſter ſeruus. Item cùm feceritis omnia quæ præcepta ſunt vobis, dicite: Serui inutiles ſumus. Item ipſe dicit: Diſcite à me, quia mitis ſum & humilis corde. Sine hac humilitatis virtute reliquæ virtutes nequeunt prodeſſe. Vndè beatus Gregorius ait: Qui virtutes ſine humilitate cõgregat, eſt quaſi qui in ventum puluerem portat. Sicut enim puluis venti validi flatu diſpergitur, ſic omne bonum ſine humilitate inanis vento gloriæ rapitur. Multò etiam melius eſt, peccatorem eſſe humilem, quàm iuſtum arrogantem. Quod à Domino euidenter oſtenditur, vbi publicanus & phariſæus in exemplum adducuntur, ſicut quidam ſapiens ait: Melior eſt in malis factis humilis confeſſio, quàm in bonis factis ſuperba gloriatio.

Luc. 17.
Matth. 11.
Homil. 7 in euange. lia.
Luc. 18.

Scientiæ donum 3. beatitudini congruens.

CAPVT tertium: Tertium donum eſt ſpiritus ſcientiæ, de quo Salomon ait: Qui addit ſcientiam, addit & dolorem. Vera nanque ſcientia eſt, ſcire nos mortales, & caducos, & fragiles eſſe, & in hoc exilio, & in hoc ergaſtulo, & in hac peregrinatione, in hac valle lachrymarum dolendum & lugendum eſſe. Vndè dicitur in tertia beatitudine, huic tertio dono congruenti: Beati qui lugent, quoniã ipſi conſolabuntur. Item: Væ vobis qui nunc ridetis, quia plorabitis. Hinc Salomon ait: Riſus dolore miſcebitur, & extrema gaudij luctus occupat.

Eccleſ. 1.
Matth. 5.
Luc 6.
Prouer. 14.

Donũ fortitudinis cũ 4. beatitudine.

CAPVT quartum: Quarta gratia eſt ſpiritus fortitudinis, quartæ in euangelio beatitudini ſimilis, de qua dicitur: Beati qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam, quoniam ipſi ſaturabũtur. Qui enim iuſtitiam eſurit & ſitit, contra quælibet aduerſa fortis, inſuperabilis, & imperterritus exiſtit. Vnde Salomon ait: Iuſtus vt leo confidit, & abſque terrore erit. Itẽ: Non contriſtabitur iuſtus quicquid ei acciderit. Hoc ſpiritu erant prædicti omnes, de quibus loquitur Apoſtolus: Sancti ludibria & verbera experti, inſuper & vincula, & carceres, lapidati ſunt, ſecti ſunt, tentati ſunt, in occiſione gladij mortui ſunt. Circuierunt in melotis, in pellibus caprinis, egentes, anguſtiati, afflicti, quibus dignus non erat mundus: in ſolitudinibus errantes, in montibus, & ſpeluncis, & in cauernis terræ. Hæc & Apoſtolus ipſe, qui ait: Quis nos ſeparabit à charitate Chriſti? tribulatio? &c. Iſte ſpiritus omnem alienam malitiam ſuſtinet, & aduerſus hoſtiles inſidias inſtruit & munit. Vndè ſponſus in ſponſæ præconio ait: Pulchra es amica mea, ſuauis & decora ſicut Hieruſalem, terribilis vt caſtrorum acies ordinata.

Matth. 5.
Prouer. 28.
Prouer. 12.
Heb. 11.
Rom. 8.
Cant. 6.

Cõſilii donum cum quinta.

CAPVT quintum: Quintum donum eſt conſilij ſpiritus, qui aliis facit compati & miſereri, illi competens, de qua dicitur, quintæ beatitudini: Beati miſericordes, quoniam ipſi miſericordiam conſequentur. Hinc & Salomon ait: Qui pronus eſt ad miſericordiam benedicetur. Hanc principaliter trifariam exercemus, vel quando ſex eius, quæ in Euangelio leguntur, opera implemus, vel quando delinquentes corrigere, & ad bonum reducere ſtudemus, vel quando iniurias nobis illatas facilè indulgemus. Iſte ſecundus clementiæ modus, ſiue conſilij ſpiritus, Deum fecit ſemetipſum exinanire, formam ſerui accipere, ſcilicet vt ſic poſſet ouem errantem corrigere, & ad proprium ouile reducere. Vndè Apoſtolus ait: Semetipſum dedit pro peccatis noſtris, vt nos eriperet de præſenti ſeculo nequam. Huic con-

Matth. 25.
Epheſ. 4.
Coloſſ. 3.
1. Theſſ. 5.
Philip. 2.
Galat. 1.

fulendi modo ſic oportet inſiſtere, vt cõiungitur ab Apoſtolo monente: inſta opportunè, importunè. Eſt & alius conſulendi modus, ſcilicet diſcretionis virtus, qua veras à palliatis, atque ſimulatis virtutibus diſcernimus, qua etiam ipſum ſatanam hypocriſis authorem dignoſcimus. Ipſe enim ſatanas (vt ait Apoſtolus) transfigurat ſe in angelum lucis: & iuxta beati Cypriani dictum, miniſtros iniuſtitiæ ſubornat, noctem aſſerentes pro die, interitum pro ſalute. Ita quidem cæterarum virtutum magiſtra ac domina, omnes alias proindè temperat, ac ſupernè gubernat, & ne vltrà vel citrà euagentur licenter, imperialiter ac diſcretè conſeruat. Vndè Boëthius: Virtutes medium tenẽt. Si vel vltrà, vel infrà quàm oportuerit fiat, à virtute diſceditur.

2. Tim. 4.

2. Cor. 11. Lib. de vnitate Eccleſiæ.

Donum intellectus cũ 6. Matth 5.

CAPVT ſextum: Sexta gratia eſt ſpiritus intelligentiæ, illi ſextæ beatitudinis congruus: Beati mundo corde, quoniam ipſi Deum videbunt. Niſi enim mentis intuitus diligenter purificatus fuerit, myſtica, ac diuina liquidè intelligere nequit. Nam ſcriptum eſt: Spiritus ſanctus diſciplinæ effugiet fictum, & auferet ſe à cogitationibus, quæ ſunt ſine intellectu. Vndè Salomon: Abominatio Domini, cogitationes malæ. Peruerſæ cogitationes ſeparãt à Deo. Qui ergò vult ſincerum ac lucidum intellectum habere, prauarum cogitationum phantaſias ac uebulas ſtudeat effugare, & omni diligentia & cautela cor ſeruare. Vndè Salomon: Omni cuſtodia ſerua cor tuum, quoniam ex ipſo vita procedit.

Sapien. 1. Prouer. 15. Sapien. 1. Prouer. 4.

Donum ſapientiæ cũ 7. beatitudine cõgruens. Pſal. 33. Pſal. 45. Pſal. 33.

CAPVT ſeptimum: Septimum donum eſt ſpiritus ſapientiæ quidam internus ſapor, ac ſuauiſſimus guſtus. Vndè Pſalmiſta: Guſtate & videte quoniam ſuauis eſt Dominus. Et item: Vacate & videte. Et iterùm: Accedite ad eum, & illuminamini. Hoc diuinæ ſapientiæ interno guſtu ſuperna prælibamus, videlicet contemplantes quàm amœnum ſit angelicis cœtibus intereſſe, vbi nil poterit quod diſpliceat eſſe, nil quod placeat abeſſe. Iſta ſeptima gratia illi veræ beatitudini congruit, de qua ait Dominus: Beati pacifici, quoniam filij Dei vocabuntur. Qui enim mentem pacificam, & ſerenam habent, de ſupernis dulcius ſapiunt, & ſubtilius vident. Nam quiſquis patientior, eo probatur eſſe ſapientior. Vndè Salomon: Doctrina viri per patientiam dignoſcitur. De talibus alibi dicitur: Pax multa diligentibus legem tuam, & non eſt illis ſcandalum. Hæ ſeptem gratiæ ſunt ſeptem mulieres virum vnũ apprehendentes, ſeptem ſpiritus ſuper florem requieſcentes, ſeptem in candelabro lucernæ fulgentes, ſeptem in lapide oculi, ſeptem ſpiritus ante thronum Dei.

Matth 5. Prouer. 19. Pſal 118. Septem donorum figuræ. Iſa. 4. 11. Exod. 25. 37 Apocal. 1.

Iſaiæ 4. Per ſeptem mulieres deſignãtur ſeptem ſpiritus. Iſaiæ 11.

1. B ORIGENES homilia tertia in Iſaiam: Septem mulieres patiuntur opprobrium, & circumeunt quærentes eum recipere, qui poſſit auferre opprobrium earum. Septem mulieres vna ſunt. Spiritus enim Dei ſunt. Et iſta vna, ſeptem ſunt. Spiritus enim Dei eſt ſpiritus ſapientiæ & intellectus, ſpiritus conſilij & virtutis, ſpiritus ſcientiæ & pietatis, ſpiritus timoris Domini. Iſta ſapientia patitur opprobrium à multis ſapientiis inſurgentibus in ſe. Iſte verus intellectus ſuſtinet opprobrium ab intellectibus falſis. Iſtud magnum conſilium opprobratur à multis conſiliis non bonis. Iſta virtus maledicitur à quadam, quæ cùm non ſit virtus, repromittit ſe eſſe virtutem. Iſta ſcientia patitur opprobrium à quadam falſi nominis ſcientia, nomen ſuum furripiente. Iſta pietas exprobratur ab ea, quæ cùm ſe dicat eſſe pietatem, impietas eſt, & impios inſtruit. Iſte timor patitur opprobrium ab eo, qui putatur eſſe timor. Multi enim pollicentur diuinum metum, ſed non cum ſcientia metuum. Exiit virga de radice Ieſſe, & flos de radice eius aſcendet, & requieſcent ſuper eum ſeptem mulieres ſpiritus Domini, ſpiritus ſapientiæ & intellectus requieſcet ſuper eum. Spiritus enim ſapiẽtiæ non requieuit in Moyſe, ſpiritus ſapientiæ non requieuit in Ieſu Naue, ſpiritus ſapientiæ non requieuit in ſingulis Prophetarum, in Iſaia, in Ieremia. Nec verò quaſi blaſphemantem me lapidetis, dum velim glorificare Dominum meum Ieſum Chriſtum: ſed ſuſtinentes conſiderate quod dicitur, & videbitis quia in nullo eorum requieuerit ſpiritus, non quòd ad nullum eorum venerit, ſed quòd in nullo requieuerit. Venit ſuper Moyſen, & non credidit Moyſes poſt ſpiritum ſapientiæ qui venit ad eum. Audite enim, ait, contumaces. Nunquid ex petra iſta educam vobis aquam? Venit ſuper omnes iuſtos, venit & ſuper Iſaiam, ſed quid ait? Immunda labia habens, & in medio populi immunda labia habentis ego habito. Venit ſpiritus ſapientiæ poſt illam forcipem, & ignem, venit ad immunda labia habentem, ſed non requieuit. Miniſtro quidem eo vſus eſt, non autem requieuit. Tribulatur ad quemcunque venerit hominem. Peccat enim omnis homo, nec eſt iuſtus ſuper terram qui faciat bonum, & non peccet. Nemo mundus à ſordibus, neque ſi vna die ſit vita eius, numerati autem menſes eius. Igitur ſuper nullum requieſcit. Poſſumus & de Euangelio probare, quia venit ſpiritus ſuper multos, & non manſit in eis. Ante paululum lectum eſt: Non permanebit ſpiritus meus in hominibus iſtis in æternum. Non ait, non erit: ſed, Non permanebit. Vndè vidit Ioannes ſolùm in quo permanſit, & ſignum hoc erat: Super quem videris ſpiritum deſcendentem, & manentem in eo, iſte eſt filius Dei. Et in fine. Reuerà abſtulit opprobrium Ieſus. Idcircò ſurgentes, oremus Deum, qui hunc miſit hominem, vt ſeptem mulierũ ſpiritus in eo requieſceret, vt & nobis iſte homo tribuat communionem harum mulierum: vt aſſumentes eas, fiamus ſapientes, intelligentes in Deo & hominibus, virtutibus adornantes animam noſtram in Chriſto Ieſu.

Iſaiæ 11. In ſolo Chriſto propriè requieuit ſpiritus Domini. Numer. 20. Iſaiæ 6. Iob. 15. Eccleſ 7. Iob. 14. iuxta LXX. Geneſ 6. Ioan. 1.

2. ITEM homilia ſexta in librum Numerorum: Quod dixit, quia aſſumẽs de ſpiritu Moyſi, dedit ſeptuaginta ſenioribus ſpiritum; non ita intelligas, quaſi materialem aliquam corporeamque ſubſtantiã auferens Deus à Moyſe, in ſeptuaginta ſecuerit portiones, & ita vnicuique ſeniorum exiguam particulam dederit. Impium eſt ita intelligere naturam Spiritus ſancti. Sed hoc modo figuram myſtici huius ſermonis aduerte, quaſi Moyſes, & ſpiritus, qui erat in Moyſe, clariſſimi cuiuſdam luminis fuerit lucerna, ex qua alias ſeptuaginta lucernas accenderit Deus, ad quas ita principalis illius luminis ſplendor peruenerit, vt origo ipſa luminis nihil damni ex commercio deriuationis acceperit. Et hoc modo piè intelligitur quod

Num. 11. Quomodo Dominus auferens de Spiritu, qui erat in Moyſe, dederit ſeptuaginta viris.

quod ſcriptum eſt; Quia abſtulit Dominus de ſpiritu Moyſi, & dedit ſeptuaginta ſenioribus. Sed videamus quid eſt quod ait in conſequentibus: Et requieuit, inquit, ſuper eos ſpiritus, & prophetarunt omnes. Requieſcere ſpiritū non in quibuſcunq; hominibus legimus; ſed in ſanctis & beatis. Requieſcit enim ſpiritus Dei in iis, qui mundo ſunt corde, & in iis qui purificāt animas ſuas à peccato: ſicut econtrario, non inhabitat in corpore ſubdito peccatis, etiam ſi habitauit aliquando in eo. Non enim poteſt Spiritus ſanctus conſortium pati & ſocietatem ſpiritus mali. Certum eſt enim, peccati tempore adeſſe in corde vniuſcuiuſque ſpiritum malum, & agere partes ſuas. Cui vtique cùm locus datur, & recipitur à nobis per cogitationes malas, & concupiſcentias peſſimas, contriſtatus, & (vt ita dicam) coanguſtatus fugatur de nobis Spiritus ſanctus. Propter quod & Apoſtolus ſciēs hæc ita accidere, monebat, dicens: Nolite cōtriſtare Spiritum ſanctum, in quo ſignati eſtis in die redemptionis. Igitur peccantes, contriſtamus Spiritum ſanctum: iuſtè verò agentes & ſanctè, requiem ei paramus in nobis. Vndè & quod nunc ait de ſeptuaginta presbyteris, quia requieuit in eis ſpiritus, laudem vitæ eorum, & virtutes expoſuit. Denique quia pro puritate cordis eorum, & ſynceritate mentis, atque intelligētiæ capacitate requieuit Spiritus ſanctus, continuò & operatur in eis, nec ocium patitur, vbi operādi materia digna ſuppeditat. Ait enim ſcriptura: Et requieuit in eis ſpiritus, & prophetarunt. In omnibus ergò qui prophetarunt, requieuit Spiritus ſanctus; nec tamen in aliquo ipſorum ita requieuit, ſicut in Saluatore. Propter quod & ſcriptum eſt de eo, quia exibit virga de radice Ieſſe, & flos de radice eius aſcendet, & requieſcet ſuper eum Spiritus Dei, ſpiritus ſapientiæ & intellectus, ſpiritus conſilij & virtutis, ſpiritus ſcientiæ & pietatis, & replebit eum ſpiritus timoris Domini. Sed fortaſsè dicit aliquis: Nihil amplius oſtendiſti ſcriptum de Chriſto, quàm de reliquis hominibus. Sicut enim de cæteris dictum eſt, quia requieuit ſuper eos; ita & de Saluatore dictum eſt, requieſcit ſuper eum ſpiritus Dei. Sed vide quia ſupra nullum alium ſpiritus Dei requieuiſſe ſeptemplici hac virtute deſcribitur, per quod ſine dubio ipſa illa diuini ſpiritus ſubſtantia, quæ quia vno nomine non poterat, diuerſis vocabulis explanatur, requieſcere ſuper virgam, quæ de ſtirpe Ieſſe procederet, prophetatur. Habeo & aliud teſtimonium, quo docere poſſum, in Domino & Saluatore meo Spiritum ſanctum eximio quodam genere, & longè aliter requieuiſſe, quàm refertur in cæteris. Dicit enim Ioannes Baptiſta de eo: Qui miſit me baptizare in aqua, ille mihi dixit: Super quem videris Spiritum deſcendentem, & manentem in eo, ipſe eſt. Si dixiſſet ſpiritum deſcendentem, & non addidiſſet, manentem in eo, nihil præcipuum præ cæteris habere videretur. Nunc autem addidit, & manentem in eo, vt eſſet hoc ſignum in Saluatore, quod in nullo alio poſſet oſtendi. De nullo enim ſcriptum eſt, quia manſerit in eo Spiritus ſanctus. Et ne quis me putet in hoc derogare Prophetis, ſciunt ipſi quia non eis derogo, præferens eis Dominum meum Ieſum Chriſtum. Recolunt enim ſinguli dicta ſua, & inueniunt quòd de nullo alio dictum eſt, quia peccatum non fecit, nec inuentus eſt dolus in ore eius. Et poſt nonnulla: Sed in hæc per exceſſum quendam incurrimus, dum oſtendere volumus, ſuper ſolum Dominum & Saluatorem meum Ieſum, manſiſſe ſemper ſpiritum Dei; in cæteris autem omnibus ſanctis, ſicut & in ſeptuaginta ſenioribus, à quibus verbi huius proceſſit exordium, requieuiſſe tantùm ſpiritum Dei, & operatum eſſe in tempore eo, quo expediebat iis, per quos operabatur, & vtile erat iis, quibus miniſtrabatur.

In quibus Spiritus ſanctus requieſcat. Sapien. 1.

Ephes. 4.

Num. 11. Aliter in Saluatore quam in aliis requieuit Spiritus ſanctus. Iſaiæ 11.

Ioan. 1.

1. Pet. 2. Iſaiæ 53.

3. IOANNIS primo: Et verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis: & vidimus gloriam eius, gloriam quaſi vnigeniti à patre plenum gratiæ, & veritatis.

4. AD Coloſſenſes ſecundo: Videte ne quis vos decipiat per philoſophiam, & inanem fallaciam ſecundùm traditionem hominum, ſecundùm elementa mundi, & non ſecundùm Chriſtum: quia in ipſo inhabitabat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter.

5. IOANNIS primo: Et de plenitudine eius nos omnes accepimus, & gratiam pro gratia, quia lex per Moyſen data eſt, gratia, & veritas per Ieſum Chriſtum facta eſt.

6. PRIMÆ epiſtolæ Ioannis quarto: In hoc cognoſcimus quoniam in eo manemus, & ipſe in nobis: quoniam de Spiritu ſuo dedit nobis.

7. AD Romanos octauo, vt in textu.

II.

Quot ſunt fructus Spiritus.

AB eodem Apoſtolo[a] Paulo duodecim numerantur: Primus eſt[b] CHARITAS, fructus quidem generoſiſſimus, ac radix etiam bonorum omnium: ſine[c] qua non poſſunt prodeſſe cætera bona, & quæ ipſa non poteſt haberi ſine cæteris bonis, quibus homo efficitur bonus, vt inquit[d] Auguſtinus. Aliter fructus eſt [e] GAVDIVM, hoc præſtans, vt homo ſpiritualis alacriter lætequeſeruiat Deo. Tertius[f] Pax, quæ eò ſpectat, vt in huius mundi procellis animi ſeruetur tranquillitas. Quartus[g] PATIENTIA, quæ in duris ferendis eſt ſita. Quin-

a Gal. 5. d Vide ibidem Hieron. Theophylact. &c.
b Coloſſ. 1. c 1. Ioan. 4. c Aug. tract 87. in euang. Ioan Hier. in c. 5. ad Gal.
c 1. Corinth. 13. a. Auguſt. in epiſt. Ioan. tract. 5.
d In Euang Ioan. tract. 87.
e Philip. 4. a.
f Luc. 2. b. Philipp. 4. b. Pſal. 118. a.
g Luc. 21. d. Iacob. 1. a.

h Habacuc 2.a.2.Cor.6.b.Math.10.e.

i Ephes.5.b.

k Coloss.3.b

l Matth.5 a.11.d.Prouerb.3.d.

m 1.Tim.3. e. Prouer.22.d.

n Philip.4.a.

o Eccl. 37.d.Tobiæ 1.b .1.Thess.5.c.

p Sap.4.a.1.Cor.7.f.

tus [h] LONGANIMITAS, quæ magnitudinem animi in futuris bonis expectandis declarat, Sextus [i] BONITAS, quæ nulli nocet, sed benè vult omnibus. Septimus [k] BENIGNITAS, inuitans ad familiaritatem, dulcis alloquio, moribus temperata. Octauus [l] MANSVETVDO, quæ omnes iræ motus sedat & mitigat. Nonus [m] FIDES in proximum, vt fideles, pactorumque ac promissorum obseruatores simus. Decimus [n] MODESTIA, quæ omnem fastus & arrogantiæ suspicionem excludit. Vndecimus [o] CONTINENTIA, qua non solùm ab escis, sed etiam ab omni nequitia, abstinemus. Duodecimus [p] CASTITAS, quæ mentem castam in corpore casto conseruat.

TESTIMONIA.

1. AD Galatas quinto: Fructus autem Spiritus est: charitas, gaudium, pax, patientia, benignitas, bonitas, longanimitas, mansuetudo, fides, modestia, continentia, castitas. Aduersus huiusmodi non est lex.

2. AD Colossenses tertio: Super omnia autem hæc, charitatem habete, quod est vinculum perfectionis.

3. PRIMÆ Ioannis quarto: Et nos cognouimus, & credidimus charitati, quam habet Deus in nobis. Deus charitas est: & qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo.

4. AVGVSTINVS tractatu octuagesimoseptimo in euangelium Ioannis: Posuit nos vt fructum afferamus, hoc est, inuicem diligamus. Quem fructum sine illo afferre non possumus, sicut palmites facere sine vite nihil possunt. Charitas ergò est fructus noster, quem definit Apostolus, de corde puro, & cõscientia bona, & fide non ficta. Hac diligimus inuicem, hac diligimus Deum: neque enim vera dilectione diligeremus inuicem, nisi diligentes Deum. Diligit enim vnusquisque proximum suum tanquàm seipsum, si diligit Deum: nam si non diligit Deum, non diligit seipsum. In his enim duobus præceptis charitatis, tota lex pẽdet & Prophetæ. hic est fructus noster. De fructu itaque nobis mandans, Hæc mãdo, inquit, vobis, vt diligatis inuicem. Vndè & Apostolus Paulus, cùm contra opera carnis commendare fructum spiritus vellet, à capite hoc posuit: Fructus, inquit, spiritus charitas est. Ac deindè cætera, tãquàm ex isto capite exorta, & religata contexuit; quæ sunt, gaudium, pax, longanimitas, benignitas, bonitas, fides, mansuetudo, continentia. Quis autem benè gaudet, qui bonum non diligit vndè gaudet? Quis pacem veram nisi cum illo potest habere, quem veraciter diligit? Quis est longanimis in bono opere perseueranter manendo, nisi ferueat diligendo? Quis est benignus, nisi diligat cui opitulatur? Quis bonus, nisi diligendo efficiatur? Quis salubriter fidelis, nisi ea fide, quæ per dilectionem operatur? Quis vtiliter mansuetus, cui non dilectio moderetur? Quis ab eo continet vndè turpatur, nisi diligat vndè honestatur? Meritò itaque magister bonus dilectionem sic sæpè commendat, tanquàm sola præcipienda sit: sine qua non possunt prodesse cætera bona, & quæ non potest haberi sine cæteris bonis, quibus homo efficitur bonus.

Ioan. 15.

2.Tim.1.

Matth. 22.

Charitas est primarius fructus Spiritus. Galat. 5.

Charitas quàm sit vtilis & necessaria.

5. HIERONYMVS in quintum caput ad Galatas: Quæ alia inter fructus spiritus debuit tenere primatum, nisi charitas, sine qua virtutes cæteræ non reputantur esse virtutes, & ex quæ nascuntur vniuersa quæ bona sunt? Siquidem & in Lege, & in Euangelio, ipsa obtinet principatum: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota virtute tua? & diliges proximum tuum sicut teipsum.

Charitas cur primatum tenet inter fructus Spiritus.

Deut. 6. Matth. 22.

6. PRIORIS ad Corinthios decimotertio: Si linguis hominum loquar, & angelorum, charitatem autem non habeam, factus sum velut æs sonans, aut cymbalum tinniens. Et si habuero prophetiam, & nouerim mysteria omnia, & omnem scientiam: & si habuero omnem fidem ita vt montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil sum. Et si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, & si tradidero corpus meum ita vt ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest.

7. AVGVSTINVS in epistolam primam Ioannis, tractatu quinto: In hoc manifestati sunt filij Dei, & filij diaboli: Omnis qui non est iustus, non est à Deo; & qui non diligit fratrem suum. Certè iam manifestum est vndè dicat, Et qui non diligit, inquit, fratrem suum. Dilectio ergò sola discernit inter filios Dei & filios diaboli. Signent se omnes signo crucis Christi: Respondeant omnes, Amen. Cantent omnes halleluia, baptizentur omnes, intrent Ecclesias, faciant parietes basilicarum; non discernuntur filij Dei à filiis diaboli, nisi charitate. Qui enim diligit alterum, legem impleuit, ait Apostolus: &, Plenitudo legis, charitas. Puto istam margaritam esse illam, pro qua homo negociator describatur in Euangelio, qui inuenit vnam margaritam; & vendidit omnia quæ habebat, & emebat eam. Hæc est margarita pretiosa, charitas, sine qua nihil tibi prodest quodcunque habueris: quam si solam habeas, sufficit tibi.

Dilectio sola discernit inter filios Dei & filios diaboli.

Rom.13.

Matth. 13.

Sine charitate nihil prodest, sola sufficit.

8. ITEM in Euangeliũ Ioãnis tractatu octuagesimoseptimo, vt paulò antè testimonio quarto.

9. AD Philippenſes quarto: Gaudete in Domino ſemper: iterùm dico gaudete.
10. LVCÆ ſecundo: Gloria in Altiſſimis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis.
11. AD Philippenſes quarto: Et pax Dei, quæ exuperat omnem ſenſum, cuſtodiat corda veſtra, & intelligentias veſtras in Chriſto Ieſu.
12. PSALMO centeſimo decimooctauo: Pax multa diligentibus legem tuam: & non eſt illis ſcandalum.
13. LVCÆ vigeſimoprimo: In patientia veſtra poſſidebitis animas veſtras.
14. IACOBI primo: Omne gaudium exiſtimate fratres mei, cùm in tentationes varias incideritis: ſcientes quòd probatio fidei veſtræ patientiam operatur. Patientia autem opus perfectum habet: vt ſitis perfecti & integri in nullo deficientes.
15. HABACVC ſecundo: Et reſpondit mihi Dominus, & dixit: Scribe viſum, & explana eũ ſuper tabulas: vt percurrat qui legerit eum. Quia adhuc viſus procul, & apparebit in finẽ, & non mentietur, ſi moram fecerit, expecta illum: quia veniens veniet, & non tardabit. Eccè qui incredulus eſt, non erit recta anima eius in ſemetipſo: iuſtus autem in fide ſua viuet.
16. POSTERIORIS ad Corinthios ſexto: Sed in omnibus exhibeamus noſmetipſos ſicut Dei miniſtros: in multa patientia, in tribulationibus, in neceſſitatibus, in anguſtiis, in caſtitate, in ſcientia, in longanimitate, in ſuauitate, in Spiritu ſancto, in charitate non ficta.
17. MATTHÆI decimo: Et eritis odio omnibus propter nomen meum: qui autem perſeuerauerit vſque in finem, hic ſaluus erit.
18. AD Epheſios quinto: Eratis aliquando tenebræ: nunc autem lux in Domino. Vt filij lucis ambulate: fructus enim lucis eſt in omni bonitate, & iuſtitia, & veritate: probãtes quid ſit beneplacitum Deo.
19. AD Coloſſenſes tertio: Induite vos ergò ſicut electi Dei, ſancti, & dilecti, viſcera miſericordiæ, benignitatem, humilitatem, modeſtiam, patientiam.
20. MATTHÆI quinto: Beati mites: quoniam ipſi poſſidebunt terram.
21. CAPITE vndecimo: Tollite iugum meum ſuper vos, & diſcite à me, quia mitis ſum, & humilis corde: & inuenietis requiem animabus veſtris.
22. PROVERBIORVM tertio: Ipſe deludet illuſores, & manſuetis dabit gratiam.
23. PRIORIS ad Timotheum tertio: Mulieres ſimiliter pudicas, non detrahentes, ſobrias, fideles in omnibus.
24. PROVERBIORVM duodecimo: Abominatio eſt Domino labia mendacia: qui autem fideliter agunt, placent ei.
25. AD Philippenſes quarto: Modeſtia veſtra nota ſit omnibus hominibus: Dominus propè eſt.
26. ECCLESIASTICI trigeſimoſeptimo: Propter crapulam multi obiêrunt: qui autem abſtinens eſt, adiiciet vitam.
27. TOBIÆ primo: Cùm verò (*Tobias*) factus eſſet vir, accepit vxorem Annam de tribu ſua, genuitque ex ea filium, nomen ſuum imponens ei, quem ab infantia timere Deum docuit, & abſtinere ab omni peccato.
28. PRIORIS ad Theſſalonicenſes quinto: Ab omni ſpecie mala abſtinete vos.
29. SAPIENTIÆ quarto: O quàm pulchra eſt caſta generatio cum claritate: immortalis eſt enim memoria illius: quoniam & apud Deum nota eſt, & apud homines. Cùm præſens eſt, imitantur illam.
30. PRIORIS ad Corinthios ſeptimo: Et mulier innupta, & virgo cogitat quæ Domini ſunt, vt ſit ſancta corpore, & ſpiritu.

III.

Quomodò doctrina de donis & fructibus Spiritus ritè vtemur?

A ITA videlicet, ſi gratis animis, vndè illa nobis proueniant, agnoſcamus, ac eorundem virtutem, & vſum in nobis efficacem ſentiamus, exprimamus, atque conſeruemus. Proueniunt certè ab omnis gratiæ fonte Patre[a] illo luminum, qui nobis ſuam bonitatem & charitatem immenſam in his commendat, dum per Chriſtum in nos[b] tam abundè Spiritum ſuum effundit.[c] *Charitas* enim *Dei*, vt Apoſtolus teſtatur, *diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum, qui datus eſt nobis*, ſecundùm hanc gratiam ſcilicet ſeptiformem, Chriſto nobis ita promerente.[d] *Qui credit in me*, inquit, *ſicut dicit Scriptura, flumina de ventre eius fluẽt aquæ viuæ. Hoc autem dixit de Spiritu quem accepturi erant credẽtes in eum*, vt ipſe explicat Euangeliſta. Alioquin abſque Chriſto, ſicut Hieronymus[e] dixit, nec ſapiens quis eſſe poteſt, nec intelligens, nec conſiliarius, nec fortis, nec eruditus, nec pius, nec plenus timoris Dei.

a Iacob. 1. c.
b Tit 3. b.
c Rom. 5. a.
d Ioan. 7. f.
e In cap. Iſaiæ 11.

B Virtus autem, & vſus horum donorum ſpiritualium eò ſpectat, vt virtutes Theologicæ ſimul & Cardinales, quas diximus, ſuam in nobis vim & operationem legitimam expediant, & expeditè perficiant. Effi-

f Pſal. 142. c. 10. c. Sapient. b. g Pſal. 118. d. ciunt quoque, vt homines prorſus lubentes & habiles, ducem[f] Spiritum ſanctum vbique ſequantur, atque eodem incitati & confirmati, in via [g] mandatorum Dei indefeſsè procurrant, vereque ſpirituales & Dei filij

h Ro. 8. c. efficiatur.[h] *Quicunque enim Spiritu Dei aguntur, ij ſunt filij Dei*, Apoſtolo teſte.

C De his donis prolixum eſſet nunc agere ſingulatim: indè porrò

i Pſal. 31. b. ſuáuiſſimi fructus Spiritus conſequuntur, qui nos veluti frugiferas[i] arbores in Eccleſiæ agro commendant atque oſtendunt, ſecundùm illud:

k Matth. 7. c. Hier. in ea. 5. ad Galat. [k] *Omnis arbor bona fructus bonos facit: mala autem arbor malos fructus facit. Igitur ex fructibus eorum cognoſcetis eos.* Qui fructus etiam illud commodi afferunt, vt homo Chriſtianus aduerſus carnis opera, velut ſpirituali quadam armatura, ſit inſtructus & confirmatus. Numquàm enim

l Galat. 5. c. fallet Canon Apoſtolicus:[l] *Spiritu ambulate, & deſideria carnis non perficietis.*

m Ro. 8. c. Et alibi ſcriptum eſt:[m] *Si ſpiritu facta carnis mortificaueritis, viuetis.*

TESTIMONIA.

1. A Iacobi primo: Omne datum optimum, & omne donum perfectum deſurſum eſt, deſcendens à Patre luminum, apud quem non eſt tranſmutatio, nec viciſſitudinis obumbratio.

2. Ad Titum tertio: Non ex operibus iuſtitiæ, quæ fecimus nos, ſed ſecundum ſuam miſericordiam ſaluos nos fecit per lauacrum regenerationis, & renouationis Spiritus ſancti, quem effudit in nos abundè per Ieſum Chriſtũ Saluatorẽ noſtrum: vt iuſtificati gratia ipſius, hæredes ſimus ſecundùm ſpem vitæ æternæ.

3. Ad Romanos quinto, 4. Ioannis ſeptimo, vt in textu.

5. Hieronymvs in caput vndecimum Iſaiæ, vt in textu, & ſuprà quæſtione prima, A teſtimonio ſecundo.

1. B Psalmo centeſimo quadrageſimo ſecundo: Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam.

2. Et quinquageſimo: Cor mundum crea in me Deus: & ſpiritum rectum innoua in viſceribus meis. Ne proiicias me à facie tua: & ſpiritum ſanctum tuum ne auferas à me. Redde mihi lætitiam ſalutaris tui: & ſpiritu principali confirma me.

3. Sapientiæ primo: Quoniam in maleuolam animam non introibit ſapientia, nec habitabit in corpore ſubdito peccatis. Spiritus enim ſanctus diſciplinæ effugiet fictum, & auferet ſe à cogitationibus quæ ſunt ſine intellectu, & corripietur à ſuperueniente iniquitate. Benignus eſt enim ſpiritus ſapientiæ, & non liberabit maledicum à labiis ſuis: quoniam renum illius teſtis eſt Deus, & cordis illius ſcrutator eſt verus, & linguæ eius auditor. Quoniam ſpiritus Domini repleuit orbem terrarum: & hoc quod continet omnia, ſcientiam habet vocis. Propter hoc qui loquitur iniqua, non poteſt latere, nec præteriet illum corripiens iudicium.

4. Psalmo centeſimo decimooctauo: Viam mandatorum tuorum cucurri, cùm dilatáſti cor meum.

5. Ad Romanos octauo, vt in textu.

1. C Psalmo quinquageſimoprimo: Ego autem, ſicut oliua fructifera in domo Dei, ſperaui in miſericordia Dei in æternum: & in ſæculum ſæculi.

2. Matthæi ſeptimo, vt in textu.

3. Hieronymvs in caput quintum epiſtolæ ad Galatas: Illud quoque quod à Saluatore dicitur: Non poteſt arbor bona, fructus afferre malos; neque arbor mala, fructus afferre bonos; non tam de hominibus, quàm de fructibus carnis & ſpiritus, arbitror pronunciatum: quia nec ſpiritus vnquàm poteſt ea vitia, quæ in carnis operibus numerata ſunt, facere; nec caro his fructibus, qui oriuntur ex ſpiritu, redundare. Poteſt autem fieri per negligentiam poſſidentis, vt ſpiritus, qui verſatur in homine, fructus nõ habeat ſuos; & econtrariò caro, operibus ſuis mortificatis, peccare deſiſtat. Non tamen illo vſq; procedunt, vt & neglecta arbor ſpiritus, opera carnis afferat; & arbor carnis exculta, fructus germinet ſpirituales.

4. A Galatas quinto. 5. Ad Romanos octauo, vt in textu.

IV.

Quæ ſunt carnis opera?

a Galat. 5. c. d. Vide Aug. lib. 14. de ciuit. Dei ca. 2. & 3. EA ſunt, de quibus Apoſtolus ita diſſerit: [a] *Manifeſta ſunt opera carnis: quæ ſunt fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria, idolorum ſeruitus, veneficia, inimicitiæ, contentiones, æmulationes, iræ, rixæ, diſſenſiones, ſectæ, inuidiæ, homicidia, ebrietates, comeſſationes, & his ſimilia, quæ prædico vobis,*

bis, ſicut prædixi: quoniam qui talia agunt, regnum Dei conſequentur. Et ſubiungit: [b] *Qui autem ſunt Chriſti, carnem ſuam crucifixerunt cum vitiis, & concupiſcentiis.* Tum alibi: [c] *Qui in carne ſunt*, vt ſecundùm carnis videlicet deſideria ambulent, *Deo placere non poſſunt:* Monet igitur idem Apoſtolus: [d] *Nolite errare: Deus non irridetur. Quæ enim ſeminauerit homo, hæc & metet. Quoniam qui ſeminat in carne ſua, de carne & metet corruptionem: qui autem ſeminat in ſpiritu, de ſpiritu metet vitam æternam.*

b Ibidem d.
c Rom 8.b. Auguſt. de verb. apoſt. ſerm. 6. c 9. & 11.
d Galat. 6. b.

TESTIMONIA.

1. A D Galatas quinto, vt in textu.

2. AVGVSTINVS libro decimoquarto de ciuitate Dei, capite ſecundo: cùm igitur multis modis, quos perſcrutari & colligere longum eſt, diuina ſcriptura nuncupet carnem; quid ſit ſecundùm carnem viuere (quod profectò malum eſt, cùm ipſa carnis natura non ſit malum) vt indagare poſſimus, inſpiciamus diligenter illum locum epiſtolæ Pauli Apoſtoli, quam ſcripſit ad Galatas, vbi ait: Manifeſta autem ſunt opera carnis, quæ ſunt adulteria, fornicationes, immunditiæ, luxuriæ, idolorum ſeruitus, veneficia, inimicitiæ, contentiones, æmulationes, animoſitates, diſſenſiones, hæreſes, inuidiæ, ebrietates, comeſſationes, & his ſimilia, quæ prædico vobis, ſicut & prædixi: quoniam qui talia agunt, regnum Dei non poſſidebùnt. Iſte totus epiſtolæ Apoſtolicæ locus, quantum ad rem præſentem ſatis eſſe videbitur, conſideratus, poterit hanc diſſoluere quæſtionẽ, quid ſit ſecundum carnem viuere. In operibus namque carnis, quæ manifeſta eſſe dixit, eaque cõmemorata damnauit, non illa tantùm inuenimus, quæ ad voluptatem pertinent carnis; ſicuti ſunt fornicationes, immunditiæ, luxuriæ, ebrietates, comeſſationes: verùm etiam illa, quibus animi vitia demonſtrantur à voluptate carnis aliena. Quis enim ſeruitutem, quæ idolis exhibetur, veneficia, inimicitias, contentiones, æmulationes, animoſitates, diſſenſiones, hæreſes, inuidias, non potiùs intelligat animi vitia eſſe, quàm carnis? Quandoquidem fieri poteſt, vt propter idololatriam, vel hæreſis alicuius errorem à voluptatibus carnis temperetur; & tamen etiam tunc homo, quanuis carnis libidines continere atque cohibere videatur, ſecundùm carnem viuere hac Apoſtolica authoritate conuincitur; & in eo quòd abſtinet à voluptatibus carnis, damnabilia opera carnis agere demonſtratur. Quis inimicitias non in animo habeat: aut quis ita loquitur, vt inimico ſuo, vel quem putant inimicum, dicat; malam carnem, ac non potiùs, malũ animum habes aduerſum me? Poſtremò ſicut carnalitates, vt ita dicam, ſi quis audiſſet, non dubitaret carni tribuere; ita nemo dubitat animoſitates ad animum pertinere. Cur ergò hæc omnia, & his ſimilia, Doctor gentium in fide & veritate opera carnis appellat, niſi quia eo locutionis modo, quo totum ſignificatur à patre, ipſum hominem vult nomine carnis intelligi?

3. ET capite tertio: Hæc autem vitia (ſuperbia & inuidia) quæ tenent in diabolo principatum, carni tribuit Apoſtolus, quam certum eſt diabolum non habere. Dicit enim inimicitias, contentiones, æmulationes, animoſitates, inuidias, opera eſſe carnis: quorum omnium malorum caput atque origo ſuperbia eſt, quæ ſine carne regnat in diabolo. Quis autem illo eſt inimicior ſanctis? Quis aduerſus eos contentioſior, animoſior, & magis æmulus, atque inuidus inuenitur? Et hæc omnia cùm habeat ſine carne, quomodò ſunt opera carnis; niſi quia opera ſunt hominis, quem, ſicut dixi, nomine carnis appellat? Non enim habendo carnem, quam non habet diabolus, ſed viuendo ſecundùm ſeipſum, hoc eſt, ſecũdùm hominẽ, factus eſt homo ſimilis diabolo: quia & ille ſecundùm ſeipſum viuere voluit, quando in veritate non ſtetit; vt non de Dei, ſed de ſuo, mẽdacium loqueretur, qui non ſolùm mendax, verùm etiam mendacij pater eſt. Primus eſt quippe mentitus, &, à quo peccatum ab illo cœpit eſſe mendacium.

4. A D Romanos octauo, vt in textu.

5. AVGVSTINVS ſermone ſexto de verbis Apoſtoli, capite nono: Quid eſt, Secũdùm carnem ambulare? Carnalibus concupiſcẽtiis conſentire. Quid eſt, Secundùm ſpiritum ambulare? Adiuuari ſpiritui in mente, & cõcupiſcentiis carnis non obedire. Sic ergo impletur in nobis lex, impletur in nobis iuſtitia Dei. Modò interim impletur, Poſt concupiſcentias tuas non eas. Poſt cõcupiſcentias tuas, cùm audis, illicitas accipe. Poſt concupiſcentias tuas non eas, debet impleri ex volũtate noſtra. Adiuta gratia Dei debet impleri, Poſt cõcupiſcẽtias tuas non eas. Quicquid enim illa concupiſcentia carnis egit in nobis præteritorum peccatorum, ſiue in factis, ſiue in dictis, ſiue in cogitationibus; totum deletum eſt ſacro baptiſmate, omnia debita deleuit vna indulgentia. Reſtat ergò cũ carne conflictus, quia delata eſt iniquitas, ſed manet infirmitas. Ineſt, titillat delectatio illicitæ cõcupiſcentiæ: pugna, reſiſte, noli conſentire, & impletur hîc, Poſt concupiſcentias tuas non eas: quia & ſi quãdo ſurrepunt, & vſurpant ſibi oculum, aurem, linguam, volaticam cogitationem, nec ſic deſperemus de ſalute noſtra.

6. ET capite vndecimo: Qui autem in carne ſunt, id eſt, qui in carne confidunt, qui concupiſcentias ſuas ſequuntur, qui in his habitant, qui earum voluptatibus oblectantur, qui in earum delectationibus beatam felicemque vitam conſtituunt, ipſi ſunt in carne, Deo placere non poſſunt. Non enim ſic dictũ eſt Qui autem in carne ſunt, Deo placere non poſſunt: quaſi dictum eſſet, in hac vita cùm ſint homines, Deo placere non poſſunt. Ergò non pla-

Secundùm carnem viuere, an gulæ aut luxuriæ deditis ſolùm conueniat. Galat. 5.

Opera carnis dicũtur, quia ſunt opera hominis.

Ioan. 8.

Secundùm carné ambulare, eſt conſentire carnalibus concupiſcẽtiis. Eccl. 18.

Baptiſmi vis. Concupiſcentia poſt baptiſmum.

Inter opera carnis numerantur etiam animi vitia.

Quomodò carnis opera dicantur ea, quæ Apoſtolus enumerauit.

Galat. 5.

Qui dicantur eſſe in carne apud Paulum.

f Pſal. 142. c. 10. c. Sapient. 1. b. g Pſal. 118. d.

ciunt quoque, vt homines prorſus lubentes & habiles, ducem [f] Spiritum ſanctum vbique ſequantur, atque eodem incitati & confirmati, in via [g] mandatorum Dei indefeſsè procurrant, veréque ſpirituales & Dei filij

h Ro. 8. c.

efficiatur.[h] *Quicunque enim Spiritu Dei aguntur, ij ſunt filij Dei*, Apoſtolo teſte.

C De his donis prolixum eſſet nunc agere ſingulatim: indè porrò

i Pſal. 51. b.

ſuauiſſimi fructus Spiritus conſequuntur, qui nos veluti frugiferas [i] arbores in Eccleſiæ agro commendant atque oſtendunt, ſecundùm il-

k Matth. 7. c. Hier. in ca. 5. ad Galat.

lud:[k] *Omnis arbor bona fructus bonos facit: mala autem arbor malos fructus facit. Igitur ex fructibus eorum cognoſcetis eos.* Qui fructus etiam illud commodi afferunt, vt homo Chriſtianus aduerſus carnis opera, velut ſpirituali quadam armatura, ſit inſtructus & confirmatus. Numquàm enim

l Galat. 5. c.

fallet Canon Apoſtolicus:[l] *Spiritu ambulate, & deſideria carnis non perficietis.*

m Ro. 8. c.

Et alibi ſcriptum eſt:[m] *Si ſpiritu facta carnis mortificaueritis, viuetis.*

TESTIMONIA.

1. A Iacobi primo: Omne datum optimum, & omne donum perfectum deſurſum eſt, deſcendens à Patre luminum, apud quem non eſt tranſmutatio, nec viciſſitudinis obumbratio.

2. Ad Titum tertio: Non ex operibus iuſtitiæ, quæ fecimus nos, ſed ſecundum ſuam miſericordiam ſaluos nos fecit per lauacrum regenerationis, & renouationis Spiritus ſancti, quem effudit in nos abundè per Ieſum Chriſtũ Saluatorẽ noſtrum: vt iuſtificati gratia ipſius, hæredes ſimus ſecundùm ſpem vitæ æternæ.

3. Ad Romanos quinto, 4. Ioannis ſeptimo, vt in textu.

5. Hieronymus in caput vndecimum Iſaiæ, vt in textu, & ſuprà quæſtione prima, A teſtimonio ſecundo.

1. B Pſalmo centeſimo quadrageſimo ſecundo: Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam.

2. Et quinquageſimo: Cor mundum crea in me Deus: & ſpiritum rectum innoua in viſceribus meis. Ne proiicias me à facie tua: & ſpiritum ſanctum tuum ne auferas à me. Redde mihi lætitiam ſalutaris tui: & ſpiritu principali confirma me.

3. Sapientiæ primo: Quoniam in maleuolam animam non introibit ſapientia, nec habitabit in corpore ſubdito peccatis. Spiritus enim ſanctus diſciplinæ effugiet fictum, & auferet ſe à cogitationibus quæ ſunt ſine intellectu, & corripietur à ſuperueniente iniquitate. Benignus eſt enim ſpiritus ſapientiæ, & non liberabit maledicum à labiis ſuis: quoniam renum illius teſtis eſt Deus, & cordis illius ſcrutator eſt verus, & linguæ eius auditor. Quoniam ſpiritus Domini repleuit orbem terrarum: & hoc quod continet omnia, ſcientiam habet vocis. Propter hoc qui loquitur iniqua, non poteſt latere, nec præteriet illum corripiens iudicium.

4. Pſalmo centeſimo decimooctauo: Viam mandatorum tuorum cucurri, cùm dilatâſti cor meum.

5. Ad Romanos octauo, vt in textu.

1. C Pſalmo quinquageſimoprimo: Ego autem, ſicut oliua fructifera in domo Dei, ſperaui in miſericordia Dei in æternum: & in ſæculum ſæculi.

2. Matthæi ſeptimo, vt in textu.

3. Hieronymus in caput quintum epiſtolæ ad Galatas: Illud quoque quod à Saluatore dicitur: Non poteſt arbor bona, fructus afferre malos; neque arbor mala, fructus afferre bonos; non tam de hominibus, quàm de fructibus carnis & ſpiritus, arbitror pronunciatum: quia nec ſpiritus vnquàm poteſt ea vitia, quæ in carnis operibus numerata ſunt, facere; nec caro his fructibus, qui oriuntur ex ſpiritu, redundare. Poteſt autem fieri per negligentiam poſſidentis, vt ſpiritus, qui verſatur in homine, fructus nõ habeat ſuos; & econtrariò caro, operibus ſuis mortificatis, peccare deſiſtat. Non tamen illo vſq; procedunt, vt & neglecta arbor ſpiritus, opera carnis afferat; & arbor carnis exculta, fructus germinet ſpirituales.

4. Ad Galatas quinto. 5. Ad Romanos octauo, vt in textu.

IV.

Quæ ſunt carnis opera?

a Galat. 5. c. d. Vide Aug. lib. 14. de ciuit. Dei ca. 2. & 3.

Ea ſunt, de quibus Apoſtolus ita diſſerit: [a] *Manifeſta ſunt opera carnis: quæ ſunt fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria, idolorum ſeruitus, veneficia, inimicitiæ, contentiones, æmulationes, iræ, rixæ, diſſenſiones, ſectæ, inuidiæ, homicidia, ebrietates, comeſſationes, & his ſimilia, quæ prædicos vobis,*

bis, ſicut prædixi: quoniam qui talia agunt, regnum Dei conſequentur. Et ſubiungit: [b] *Qui autem ſunt Chriſti, carnem ſuam crucifixerunt cum vitiis, & concupiſcentiis.* Tum alibi: [c] *Qui in carne ſunt*, vt ſecundùm carnis videlicet deſideria ambulent, *Deo placere non poſſunt:* Monet igitur idem Apoſtolus: [d] *Nolite errare: Deus non irridetur. Quæ enim ſeminauerit homo, hæc & metet. Quoniam qui ſeminat in carne ſua, de carne & metet corruptionem: qui autem ſeminat in ſpiritu, de ſpiritu metet vitam æternam.*

b Ibidem d.
c Rom 8.b. Auguſt.de verb.apoſt. ſerm.6.c 9. & 11.
d Galat.6.b.

TESTIMONIA.

1. A D Galatas quinto, vt in textu.

2. AVGVSTINVS libro decimoquarto de ciuitate Dei, capite ſecundo: cùm igitur multis modis, quos perſcrutari & colligere longum eſt, diuina ſcriptura nuncupet carnem; quid ſit ſecundùm carnem viuere (quod profectò malum eſt, cùm ipſa carnis natura non ſit malum) vt indagare poſſimus, inſpiciamus diligenter illum locum epiſtolæ Pauli Apoſtoli, quam ſcripſit ad Galatas, vbi ait: Manifeſta autem ſunt opera carnis, quæ ſunt adulteria, fornicationes, immunditiæ, luxuriæ, idolorum ſeruitus, veneficia, inimicitiæ, contentiones, æmulationes, animoſitates, diſſenſiones, hæreſes, inuidiæ, ebrietates, comeſſationes, & his ſimilia, quæ prædico vobis, ſicut & prædixi: quoniam qui talia agunt, regnum Dei non poſſidebùnt. Iſte totus epiſtolæ Apoſtolicæ locus, quantum ad rem præſentem ſatis eſſe videbitur, conſideratus, poterit hanc diſſoluere quæſtionẽ, quid ſit ſecundum carnem viuere. In operibus nanque carnis, quæ manifeſta eſſe dixit, eaque cõmemorata damnauit, non illa tantùm inuenimus, quæ ad voluptatem pertinent carnis; ſicuti ſunt fornicationes, immunditiæ, luxuriæ, ebrietates, comeſſationes: verùm etiam illa, quibus animi vitia demonſtrantur à voluptate carnis aliena. Quis enim ſeruitutem, quæ idolis exhibetur, veneficia, inimicitias, contentiones, æmulationes, animoſitates, diſſenſiones, hæreſes, inuidias, non potiùs intelligat animi vitia eſſe, quàm carnis? Quandoquidem fieri poteſt, vt propter idololatriam, vel hæreſis alicuius errorem à voluptatibus carnis temperetur; & tamen etiam tunc homo, quanuis carnis libidines continere atque cohibere videatur, ſecundùm carnem viuere hac Apoſtolica authoritate conuincitur; & in eo quòd abſtinet à voluptatibus carnis, damnabilia opera carnis agere demonſtratur. Quis inimicitias non in animo habeat: aut quis ita loquitur, vt inimico ſuo, vel quem putant inimicum, dicat; malam carnem, ac non potiùs, malũ animum habes aduerſum me? Poſtremò ſicut carnalitates, vt ita dicam, ſi quis audiſſet, non dubitaret carni tribuere; ita nemo dubitat animoſitates ad animum pertinere. Cur ergò hæc omnia, & his ſimilia, Doctor gentium in fide & veritate opera carnis appellat, niſi quia eo locutionis modo, quo totum ſignificatur à parte, ipſum hominem vult nomine carnis intelligi?

3. ET capite tertio: Hæc autem vitia (ſuperbia & inuidia) quæ tenent in diabolo principatum, carni tribuit Apoſtolus, quam certum eſt diabolum non habere. Dicit enim inimicitias, contentiones, æmulationes, animoſitates, inuidias, opera eſſe carnis: quorum omnium malorum caput atque origo ſuperbia eſt, quæ ſine carne regnat in diabolo. Quis autem illo eſt inimicior ſanctis? Quis aduerſus eos contentioſior, animoſior, & magis æmulus, atque inuidus inuenitur? Et hæc omnia cùm habeat ſine carne, quomodò ſunt opera carnis; niſi quia opera ſunt hominis, quem, ſicut dixi, nomine carnis appellat? Non enim habendo carnem, quam non habet diabolus, ſed viuendo ſecundùm ſeipſum, hoc eſt, ſecũdùm hominẽ, factus eſt homo ſimilis diabolo: quia & ille ſecundùm ſeipſum viuere voluit, quando in veritate non ſtetit; vt non de Dei, ſed de ſuo, mẽdacium loqueretur, qui non ſolùm mendax, verùm etiam mendacij pater eſt. Primus eſt quippe mentitus, &, à quo peccatum ab illo cæpit eſſe mendacium.

4. A D Romanos octauo, vt in textu.

5. AVGVSTINVS ſermone ſexto de verbis Apoſtoli, capite nono: Quid eſt, Secũdùm carnem ambulare? Carnalibus concupiſcẽtiis conſentire. Quid eſt, Secundùm ſpiritum ambulare? Adiuuari ſpiritui in mente, & cõcupiſcentiis carnis non obedire. Sic ergo impletur in nobis lex, impletur in nobis iuſtitia Dei. Modò interim impletur, Poſt concupiſcentias tuas non eas. Poſt cõcupiſcentias tuas, cùm audis, illicitas accipe. Poſt concupiſcentias tuas non eas, debet impleri in volũtate noſtra. Adiuta gratia Dei debet impleri, Poſt cõcupiſcẽtias tuas non eas. Quicquid enim illa concupiſcentia carnis egit in nobis præteritorum peccatorum, ſiue in factis, ſiue in dictis, ſiue in cogitationibus; totum deletum eſt ſacro baptiſmate, omnia debita deleuit vna indulgentia. Reſtat ergò cũ carne conflictus, quia delata eſt iniquitas, ſed manet infirmitas. Ineſt, titillat delectatio illicitæ cõcupiſcentiæ: pugna, reſiſte, noli conſentire, & impletur hîc, Poſt concupiſcentias tuas non eas: quia & ſi quãdo ſurrepunt, & vſurpant ſibi oculum, aurem, linguam, volaticam cogitationem, nec ſic deſperemus de ſalute noſtra.

6. ET capite vndecimo: Qui autem in carne ſunt, id eſt, qui in carne conſtituunt, qui concupiſcentias ſuas ſequuntur, qui in his habitant, qui earum voluptatibus oblectantur, qui in earum delectationibus beatam felicemque vitam conſtituunt, ipſi ſunt in carne, Deo placere non poſſunt. Non enim ſic dictũ eſt Qui autem in carne ſunt, Deo placere non poſſunt: quaſi dictum eſſet, in hac vita cùm ſint homines, Deo placere non poſſunt. Ergò non pla-

Secundùm carnem viuere, an gulæ aut luxuriæ deditis ſolùm conueniat. Galat.5.

Opera carnis dicũtur, quia ſunt opera hominis.

Ioan. 8.

Secundùm carnẽ ambulare, eſt conſentire carnalibus concupiſcẽtiis. Eccl.18.

Baptiſmi vis. Concupiſcentia poſt baptiſmum.

Inter opera carnis numerantur etiam animi vitia.

Quomodò carnis opera dicantur ea, quæ Apoſtolus enumerauit.

Galat.5.

Qui dicuntur eſſe in carne apud Paulum.

cuerunt ſancti Patriarchæ? Ergò non placuerunt ſancti Prophetæ? Ergò non placuerunt ſancti Apoſtoli? Non placuerunt ſancti Martyres, qui antequàm corpus patiendo deponerẽt, Chriſtum confitendo, non ſolùm voluptatem contemnebant, ſed dolores quoque patiẽtiſſimè perferebant? Placuerunt, ſed in carne non fuerunt. Portabant carnem, nõ portabantur à carne. Iam enim paralytico dictum erat, Tolle grabatũ tuum. Qui ergò in carne ſunt, quemadmodùm dixi, quemadmodùm iam expoſui, non in hoc ſæculo viuẽdo, ſed carnis cõcupiſcentiis cõſentiendo, deo placere non poſſunt. 7. AD Galatas ſexto, vt in textu. Ioan. 5.

DE OCTO BEATITVDINIBVS.

I.

Quænam ſunt Euangelicæ legis Beatitudines?

Vide Aug. l. 1 de ſer. Domini in monte c. 2. & ſeq. Chromatium Epiſcopum in declamatione de octo Beatitudinib. Greg. Nyſſe. de beatitudinibus. Leonem in homil. omnium Sanctorum. Item Bernard ſer. 1. de Feſto omnium Sanctorũ, & ſer. 4 de Aduentu Domini.

a Ambroſ in 6. c. Lucæ.

b Matt 5. a & ibid. Hilar. Chryſoſt. Hieron. Chromatius, Theophylact. Euthymius, Anſelmus, &c.

c Lucæ 6. c. Iſa 66. a. Iacob. 2 b. Matth. 18. a.

d Pſal. 36. b. Matth. 11. d. Pſal. 16 d.

e Luc. 6. c. 16. g 1. Reg. 15. g. Ioan. 16. Iſa. 61. a. c. Matth 16 g.

f Sap. 1. a. Pſal. 15. b 16. d. Iſa. 65. b.

g Pſal. 40. a. Pron. 11. c. Eccli. 17. a. 29. b. Lucæ 6. c.

h Pſal. 23. a. 50. c.

i Pſal 36. d. Ioan. 14. d.

k Luc. 6. c 1. Pet. 2. c. 2. Tim. 3. c Act. 14. d. Auguſt. de ſer. Domini in monte lib. 1. cap. 5.

LIÆ ſanè ſunt, quas & Dominicas Beatitudines, & Benedictiones Ambroſius[a] vocat, quæ apud[b] Matthæum Euangeliſtam octonario numero recenſentur in hunc modum:

1. *Beati[c] pauperes ſpiritu: quoniam ipſorum eſt regnum cælorum.*
2. *Beati[d] mites: quoniam ipſi poſſidebunt terram.*
3. *Beati qui[e] lugent: quoniam ipſi conſolabuntur.*
4. *Beati qui[f] eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam: quoniam ipſi ſaturabuntur.*
5. *Beati[g] miſericordes: quoniam ipſi miſericordiam conſequentur.*
9. *Beati[h] mundo corde: quoniam ipſi Deum videbunt.*
7. *Beati[i] pacifici: quoniam filij Dei vocabuntur.*
8. *Beati qui[k] perſecutionem patiuntur propter iuſtitiam: quoniam ipſorum eſt regnum cælorum.*

TESTIMONIA.

Matth. 5. Octo benedictiones.

Merentur sẽpiterna, qui ſecularia cõtemnunt.

1. AMBROSIVS in caput ſextum Lucæ: Quatuor tantùm beatitudines ſanctus Lucas dominicas poſuit, octo verò sãctus Matthæus: ſed in iſtis octo illę quatuor ſunt, & in quatuor iſtis illæ octo &c. Beati, inquit, pauperes ſpiritu: quoniam ipſorum eſt regnum cælorum. Primam benedictionem hanc vterque Euangeliſta poſuit. Ordine enim prima eſt, & parẽs quædam generatioq; virtutum: quia qui contempſerit ſecularia, ipſe merebitur ſempiterna: nec poteſt quiſquam meritum regni cæleſtis adipiſci, qui mundi cupiditate poſſeſſus, emergendi non habet facultatem. Secunda benedictio: Beati, inquit, mites. Tertia: Beati qui lugent. Quarta: Beati qui eſuriunt & ſitiũt iuſtitiã. Quinta: Beati miſericordes. Sexta: Beati mũdo corde. Septima: Beati pacifici. Et benè ſeptima, quoniam eo die ab omnibus mundi operibus requieuit Deus. Dies enim quietis & pacis eſt. Octaua: Beati qui perſecutionem patiuntur propter iuſtitiam.

2. MATTHÆI quinto: Videns autẽ Ieſus turbas, aſcendit in mõtem, & cùm ſediſſet, acceſſerunt ad eum diſcipuli eius, & aperiens os ſuum docebat eos, dicens: Beati pauperes ſpiritu: quoniam ipſorum eſt regnum cælorum, &c. vt in textu.

3. LVCÆ ſexto: Et ipſe elevatis oculis in diſcipulos ſuos, dicebat: Beati pauperes: quia veſtrum eſt regnum Dei.

4. ISAIÆ ſexageſimoſexto: Omnia hæc manus mea fecit, & facta ſunt vniuerſa iſta, dicit Dominus. ad quem autem reſpiciam, niſi ad pauperculum, & contritum ſpiritu, & trementem ſermones meos?

5. IACOBI ſecundo: Audite fratres mei dilectiſſimi, nónne Deus elegit pauperes in hoc mundo, diuites in fide, & hæredes regni, quod repromiſit Deus diligentibus ſe?

6. MATTHÆI decimooctauo: Quicunque humiliauerit ſe ſicut paruulus iſte, hic eſt maior in regno cælorum.

7. PSALMO trigeſimoſexto: Manſueti autem hereditabunt terram, & delectabuntur in multitudine pacis.

8. MATTHÆI vndecimo: Tollite iugum meum ſuper vos, & diſcite à me, quia mitis ſum, & humilis corde: & inuenietis requiem animabus veſtris.

9. PSALMO vigeſimoſexto: Credo videre bona Domini in terra viuentium.

10. LVCÆ ſexto: Beati, qui nũc eſuritis; quia ſaturabimini. Beati, qui nũc fletis; quia ridebitis.

11. ET capite decimoſexto: Et dixit illi Abraham: Fili, recordare quia recepiſti bona in vita tua, & Lazarus ſimiliter mala: nunc autem hic

consolatur, tu verò cruciaris.

12. PRIMI Regum decimoquinto: Et non vidit Samuel vltrà Saül vsque ad diem mortis suæ: veruntamẽ lugebat Samuel Saülem, quoniam Dominus pœnitebat quòd constituisset eum regem super Israël.

13. IOANNIS decimosexto: Amen, amẽ dico vobis: quia plorabitis, & flebitis vos, mundus autem gaudebit: vos autem contristabimini, sed tristitia vestra vertetur in gaudium. Mulier cùm parit, tristitiam habet, quia venit hora eius: cùm autem pepererit puerum, iam non meminit pressuræ propter gaudium: quia natus est homo in mundum. Et vos igitur nunc quidem tristitiam habetis, iterùm autem videbo vos, & gaudebit cor vestrum: & gaudium vestrum nemo tollet à vobis.

14. ISAIÆ sexagesimoprimo: Spiritus Domini super me, eò quòd vnxerit Dominus me: ad annunciandum mansuetis misit me, vt mederer contritis corde, & prædicarem captiuis indulgentiam, & clausis apertionem: vt prædicarem annum placabilem Domino, & diem vltionis Deo nostro: vt consolarer omnes lugentes: vt ponerem lugentibus Sion, & darem eis coronam pro cinere, oleum gaudij pro luctu, pallium laudis pro spiritu mœroris: & vocabuntur in ea fortes iustitiæ plantatio Domini ad glorificandum. Pro confusione vestra duplici, & rubore laudabũt partem suam: propter hoc in terra sua duplicia possidebunt, lætitia sempiterna erit eis.

15. MATTHÆI vigesimosexto: Et egressus (*Petrus*) foràs, fleuit amarè.

16. SAPIENTIÆ primo: Diligite iustitiã, qui iudicatis terram. Sentite de Domino in bonitate, & in simplicitate cordis quærite illũ.

17. PSALMO decimoquinto: Notas mihi fecisti vias vitæ, adimplebis me lętitia cũ vultu tuo: delectationes in dextera tua vsq; in finem.

18. ET decimosexto: Ego autem in iustitia apparebo conspectui tuo: satiabor cùm apparuerit gloria tua.

19. ISAIÆ sexagesimoquinto: Propter hoc hęc dicit Dominus Deus: Eccè serui mei comedẽt, & vos esurietis: Eccè serui mei bibẽt, & vos sitietis: Eccè serui mei lętabũtur, & vos cõfundemini: Eccè serui mei laudabunt præ exultatione cordis, & vos clamabitis præ dolore cordis, & præ contritione spiritus vlulabitis.

20. PSALMO quadragesimo: Beatus qui intelligit super egenum, & pauperem: in die mala liberabit eum Dominus. Dominus conseruet eum, & viuificet eum, & beatum faciat eum in terra: & non tradat eum in animam inimicorum eius.

21. PROVERBIORVM vndecimo: Benefacit animæ suæ vir misericors: qui autem crudelis est: etiam propinquos abiicit. Impius facit opus instabile: seminanti autem iustitiam merces fidelis. Clementia præparat vitam: & sectatio malorum mortem.

22. ECCLESIASTICI decimoseptimo: Eleemosyna viri quasi signaculum cum ipso, & gratiam hominis quasi pupillam conseruabit: & posteà resurget, & retribuet illis retributionem, vnicuique in caput illorum.

23. ET capite vigesimonono: Conclude eleemosynam in corde pauperis, & hęc pro te exorabit ab omni malo. Super scutum potentis, & super lanceam aduersus inimicum tuum pugnabit.

24. LVCÆ sexto: Estote misericordes sicut & Pater vester misericors est. Date, & dabitur vobis: mensuram bonam, & confertam, & coagitatam, & superefluentem dabunt in sinum vestrum. Eadem quippe mensura, qua mensi fueritis, remetietur vobis.

25. PSALMO vigesimotertio: Quis ascendet in mõtem Domini? aut quis stabit in loco sancto eius? Innocens manibus & mundo corde, qui non accepit in vano animam suam, nec iurauit in dolo proximo suo. Hic accipiet benedictionem à Domino; & misericordiam à Deo salutari suo.

26. ET quinquagesimo: Cor mundum crea in me Deus; & spiritum rectum innoua in visceribus meis.

27. ET trigesimosexto: Custodi innocẽtiam, & vide æquitatem: quoniam sunt reliquiæ homini pacifico. Iniusti autem disperibunt simul; reliquiæ impiorum interibunt.

28. IOANNIS decimoquarto: Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis: non quomodò mundus dat, ego do vobis. Non turbetur cor vestrum, neque formidet.

29. LVCÆ sexto: Beati eritis cùm vos oderint homines, & cùm separauerint vos, & exprobrauerint, & eiecerint nomen vestrum tanquàm malum propter Filium hominis.

30. PRIORIS Petri tertio: Et quis est qui vobis noceat, si boni æmulatores fueritis? Sed & si quid patimini propter iustitiam, beati.

31. POSTERIORIS ad Timotheum tertio: Et omnes, qui piè volunt viuere in Christo Iesu, persecutionem patientur.

32. ACTORVM decimoquarto: Per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei; aiunt Paulus & Barnabas.

33. AVGVSTINVS de sermone Domini in monte, libro primo, capite quinto: Non ista perpeti fructuosum est, sed ista pro Christi nomine, non solùm æquo animo, sed etiam cum exultatione tolerare. Nam multi hæretici, nomine Christiano animas decipientes, multa talia patiuntur: Sed ideò excluduntur ab ista mercede, quia non dictum est tantùm; Beati, qui persecutionem patiuntur: sed additum est, Propter iustitiam. Vbi autẽ sana fides non est, non potest esse iustitia: Quia iustus ex fide viuit. Neque schismatici aliquid sibi ex ista mercede promittant, quia similiter vbi charitas nõ est, non potest esse iustitia. Dilectio enim proximi malum non operatur: quàm si haberent non dilaniarent corpus Christi, quod est Ecclesia. Et post pauca: Quid est sanè quòd hoc etiam nõ est nudè positum, vt diceretur; Et dicent omne malum aduersum vos: sed additum est, mẽtientes: additum est etiam, propter me? Propter eos additum puto, qui volunt de persecutionibus, & de famæ suæ turpitudine gloriari: & ideò dicere ad se pertinere Christum, quia multa de illis dicuntur mala: cùm & vera dicantur, quando & de illorum errore dicuntur, etsi aliquando etiam nonnulla falsa iactãtur, quod temeritate hominum plerunque accidit, non tamen propter Christum ista patiũtur. Non enim Christum sequitur, qui non secundùm veram fidem, & Catholicam disciplinam Christianus vocatur.

Hæretici & schismatici non patiũtur persecutionem propter iustitiam.

Vbi sana fides nõ est, non potest esse iustitia. Abacuc 2. Rom. 1. Rom. 13.

Charitatem nõ habent, qui Ecclesiã dilaniãt.

Hæretici nõ propter Christum malè audiunt.

II.

Quare hæc de Beatitudinibus doctrina est obseruanda?

QVONIAM prima & maxima pars est legis Euangelicæ, quam Chri-
a Isa.33.d. Iacob.4.c. Matth.5.a. b 2.Tim. 4.b. c 2. Ioan.epist.c. Lucæ 6.c. d 1 Cor. 3.b. Matt.11.b. Lucæ 16.d. e Iaco.1.b.
stus [a] Legifer noster in monte tradidit ore suo sacrosancto, vt considerarent omnes, quid Christiana Iustitia vltra fidem complectatur & postulet: deinde scirent, quomodò iustis corona iustitiæ, vt Paulus [b] vocat, vel merces [c] plena æternaque non sine [d] labore obueniat. Nam hinc etiam Iacobus affirmat: [e] *Beatus vir, qui suffert tentationem: quoniam cùm probatus fuerit, accipiet coronam vitæ.*

TESTIMONIA.

1. ISAIÆ trigesimotertio: Dominus iudex noster, Dominus legifer noster, Dominus rex noster, ipse saluabit nos.

2. IACOBI quarto: Vnus est enim legislator, & iudex, qui potest perdere, & liberare.

3. MATTHÆI quinto: Videns autē Iesus turbas, ascendit in mōtem, & cùm sedisset, accesserunt ad eum discipuli eius, &c. vt quæstione præcedenti testimonio secundo.

4. POSTERIORIS ad Timotheum quarto: In reliquo reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die iustus iudex: non solùm autem mihi, sed & iis qui diligunt aduentum eius.

5. IN secunda epistola Ioannis: Videte vosmetipsos, ne perdatis quæ operati estis: sed vt mercedem plenam accipiatis.

6. LVCÆ sexto: Date, & dabitur vobis: mensuram bonam, & confertam, & coagitatam, & supereffluētem dabunt in sinum vestrum. Eadem quippe mensura, qua mensi fueritis, remetietur vobis.

7. PRIORIS ad Corinthios tertio: Vnusquisque autem propriam mercedem accipiet secundùm suum laborem.

8. MATTHÆI vndecimo: A diebus autem Ioannis Baptistæ vsque nūc, regnum cælorum vim patitur, & violenti rapiunt illud.

9. LVCÆ decimosexto: Lex & Prophetæ, vsque ad Ioannem: ex eo regnum Dei euangelizatur, & omnis in illud vim facit.

10. IACOBI primo, vt in textu.

III.

Quid verò circa hanc de Beatitudinibus doctrinam præcipuè notandum est?

Ambros. in 6.c. Lucæ.

A PRIMVM quidem obseruari debet, gradus inter eas distinctos esse, vt ex ipso tū numero, tum ordine perspicitur.

B Deindè quolibet in gradu coniunctim duo proponuntur, quorum alterum ipse sit actus virtutis, seu meritum, & beatitudo (vt nuncupant) huius vitæ: alterum verò, æternæ vitæ præmium suo merito congruens, quam beatitudinem patrię licet appellare. Sicuti autem prior pars laborem, & difficultatem offert credentibus: ita posterior, quę statim in singulis gradibus adiicitur, magnitudine propositi præmij consolationem admiscet, lenitque labores, sudores, & agones in Christiana militia omnibus perferendos. [a] *Non enim coronabitur, nisi qui legitimè certauerit.* [b] *Vnusquisque propriam mercedem accipiet secundùm suum laborem.* [c] *Quæ seminauerit homo, hæc & metet*, vt constanter gentium Doctor asseuerat. Quamobrem Dominus, priusquàm [d] tremendum se iudicem orbi sistat, ad expectationem aduentus sui nos omnes his verbis excitat: [e] *Ecce venio citò*, inquit, *& merces mea mecum est, reddere vnicuique secundùm opera sua.* [f] *Qui vicerit, dabo ei sedere mecum in throno meo*: quæ demùm summa, æterna, & absoluta est beatitudo.

a 2.Tim.2.d.
b 1.Cor.3.b.
c Galat.6.b.
d Hab.10.e.f.g. Actu.17.g.
e Apoc.22.c.
f Apoc.3.d. Matth.19.d. Lucæ 22.c.

C At [g] vana est prorsus mundi de beatitudine sententia, quæ permultos interim fallit ac perdit. Nam beati ferè

g Eccles.2.a.b.3.c.11.e.d. Psal. 143.c.d. Sapient.2.a.b.d.

vulgò putantur diuites, præpotentes, gloria, & authoritate clari, bonis fortunæ affluentes, voluptatibus indulgentes. Verùm Christus[h] væ væ istis opponit, & liberè sic Isaias[i] acclamat: *Populе meus, qui te beatum dicunt ipsi te decipiunt, & viam gressuum tuorum dissipant.*[k] *Beatus populus, cuius Dominus Deus eius*, nimirùm vt authorem suum benè beateque viuendo semper prædicet.

h Lucæ 6 d. Isa 5. b. c. d. e. f. 65. b. c. Amos 6. a. b.
i Isa. 3. c.
k Psal. 143. d 32. c. Et ibidem. Aug. com. 2. & in Psal. 118. concione 2.

TESTIMONIA.

Ordo beatitudinum.

AMBROSIVS in caput sextum Lucæ: Veni Domine Iesu, doce nos ordinem beatitudinum tuarum. Neque enim sine ordine dixisti, primò beatos pauperes spiritu, secundò beatos mites, & tertiò beatos qui lugent. Et post nonulla: Vsque ad finem te ducit, vsque ad martyrium prosequitur, & constituit beatitudinum palmam. Vide igitur ordinem. Oportet te pauperem fieri spiritu. Humilitas enim spiritus, diuitiæ virtutum sunt. Nisi pauper fueris, mitis esse non poteris. Qui mitis est, potest lugere præsentia: qui inferiora luget, potest desiderare meliora: qui superiora quærit, inferiora deuitat, vt & ipse à superioribus adiuuetur: qui miseretur, cor suum mundat. Quid enim est mundare animum, nisi sordem mentis

Tob 12. abluere? Eleemosyna enim à morte liberat: patientia verò perfectio est charitatis. Qui autem patitur persecutionem, in vltimo certamine constitutus probatur aduersis, vt cùm le-

2. Tim. 2. gitimè certauerit, coronetur. Hos quidē gradus volunt esse virtutum, per quos ab vltimo ad superiora possimus ascendere. Denique sicut incrementa virtutum, ita etiam sunt incrementa præmiorum. Plus est enim, Dei esse filium, quàm possidere terram, & consolationem mereri. Sed quia & primum præmiū regnum cælorum est, & vltimum præmium regnum cælorum est: nunquid æquale præmium incipientibus atque perfectis est? Num fortè mysticè docemur, quia est primum regnum cælorum, illud Apostolicum, Dissolui & esse cum Christo? Habes primum regnum, quādo sancti rapiuntur in nubibus obuiam Christo in aëra. Multi enim dormientium surgent, isti in vitam æternam, illi in opprobrium. Primum ergò regnum cælorum sanctis propositum, est in absolutione corporis: secundum regnum cælorū est, post resurrectionem esse cum Christo. Cùm fueritis in regno cælorum, tunc processus est mansionum: & si vnum regnum, diuersa tamen merita sunt in regno cælorū. Post resurrectionem teram tuam incipies possidere, absolutus à morte. Absolutus per Dominicam crucem, si tamē intra iugum Domini fueris inuentus, consolationem in ipsa possessione reperies: consolationem sequitur delectatio, delectationem diuina miseratio. Quem autem miseratur Dominus, & vocat: qui vocatur, videt vocantem: qui Deum viderit, in ius diuinæ generationis allumitur: tunc demùm quasi Dei filius, cælestis regni diuitiis delectatur. Ille igitur incipit, hic repletur. Nam & intra hoc seculum multi in imperio Romano sunt: sed maiorem imperij gratiam, qui propiores imperatori sunt, consequuntur.

Præmiorū incremēta respondent incremētis virtutum.

Philip. 1. 2. Thess. 4. Dan. 12. Duplex status regnicælorū: alter statim post mortem, alter post generalem resurrectionem. Ioan. 14. Diuersitas meritorum in regno cælorum.

1. B POSTERIORIS ad Timotheum secundo.

2. PRIORIS ad Corinthios tertio. 3. Ad Galatas sexto capite, vt in textu.

4. Ad Hebræos decimo: Teneamus spei nostræ confessionem indeclinabilem, (fidelis enim est qui repromisit (& consideremus inuicem in prouocationem charitatis, & bonorū operū; non deserentes collectionem nostram, sicut consuetudinis est quibusdam, sed consolantes, & tantò magis quantò videritis appropinquantem diem. Voluntariè enim peccantibus nobis post acceptam notitiam veritatis, iam non relinquitur pro peccatis hostia, terribilis autem quędam expectatio iudicij, & ignis æmulatio, quæ consumptura est aduersarios. Mihi vindicta, ego retribuam. Et iterùm: Quia iudicabit Dominus populum suum. Horrendum est incidere in manus Dei viuentis. Nolite itaque amittere confidentiam vestram, quæ magnam habet remunerationem. Patientia enim vobis necessaria est: vt voluntatem Dei facientes, reportetis promissionem. Adhuc modicum aliquantulumque, qui venturus est, veniet, & non tardabit.

5. ACTORVM decimoseptimo ait Paulus: Et tempora quidem huius ignorantiæ despiciens Deus, nunc annunciat hominibus vt omnes vbique pœnitentiam agant, eò quòd statuit diem, in quo iudicaturus est orbem in æquitate, in viro, in quo statuit, fidem præbens omnibus, suscitans eum à mortuis.

6. APOCALYPSIS vigesimosecundo.

7. Et capite tertio, vt in textu.

8. MATTHÆI decimonono: Iesus autem dixit illis: Amen dico vobis, quòd vos, qui secuti estis me, in regeneratione cùm sederit filius hominis in sede maiestatis suæ, sedebitis & vos super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israël. Et omnis, qui reliquerit domum, vel fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut vxorem, aut filios, aut agros propter nomen meum, centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit.

9. LVCÆ vigesimosecundo: Vos autem estis, qui permansistis mecum in tētationibus meis: Et ego dispono vobis sicut disposuit mihi Pater meus regnum. vt edatis, & bibatis super mensam meā in regno meo: & sedeatis super thronos iudicantes duodecim tribus Israël.

1. C ECCLESIASTIS secundo: Dixi ergo in corde meo: Vadam, & affluam deliciis, & fruar bonis. Et vidi quòd hoc quoque esset vanitas. Risum reputaui errorem: & gaudio dixi: Quid frustrà deciperis? Cogitaui in corde meo abstrahere à vino carnem meam, vt animum meum transferrem ad sapientiam, deuitaremque stultitiam, donec viderem quid esset vtile

filiis hominum: quo facto opus est sub sole numero dictum vitæ suæ. Magnificaui opera mea, ædificaui mihi domos, & plantaui vineas, feci hortos, & pomaria, & conseui ea cuncti generis arboribus, & extruxi mihi piscinas aquarum, vt irrigarem siluam lignorum germinantium, possedi seruos & ancillas, multamque familiam habui: armenta quoque, & magnos ouium greges vltra omnes qui fuerũt ante me in Ierusalem: coaceruaui mihi argentum, & aurum, & substãtias regum, ac prouinciarum: feci mihi cantores, & cantatrices, & delicias filiorum hominum, scyphos, & vrceos in ministerio ad vina fundenda: & supergressus sum opibus omnes, qui ante me fuerũt in Ierusalem: sapientia quoque perseuerauit mecum. Et omnia, quæ desiderauerunt oculi mei, non negaui eis: nec prohibui cor meum quin omni voluptate frueretur, & oblectaret se in his, quæ præparaueram: & hanc ratus sum partem meam, si vterer labore meo. Cumque me conuertissem ad vniuersa opera, quæ fecerant manus meæ, & ad labores, in quibus frustrà sudaueram, vidi in omnibus vanitatem & afflictionem animi, & nihil permanere sub sole.

2. Capite quinto: Auarus non implebitur pecunia: & qui amat diuitias, fructum non capiet ex eis: & hoc ergò vanitas. Vbi multæ sunt opes, multi & qui comedunt eas. Et quid prodest possessori, nisi quòd cernit diuitias oculis suis?

3. Capite vndecimo: Si annis multis vixerit homo, & in his omnibus lætatus fuerit, meminisse debet tenebrosi temporis, & dierum multorum: qui cùm venerint, vanitatis arguentur præterita. Lætare ergò iuuenis in adolescentia tua, & in bono sit cor tuum in diebus iuuentutis tuæ, & ambula in viis cordis tui, & in intuitu oculorum tuorum: & scito quòd pro omnibus his adducet te Deus in iudicium. Auser iram à corde tuo, & amoue malitiam à carne tua. Adolescentia enim & voluptas vana sunt.

4. Psalmo centesimo quadragesimotertio: Eripe me, & erue me de manu filiorum alienorum, quorum os locutum est vanitatem: & dextera eorum, dextera iniquitatis: Quorum filij, sicut nouellæ plantationes in iuuentute sua. Filiæ eorum compositæ: circumornatæ vt similitudo templi. Promptuaria eorum plena, eructantia ex hoc in illud. Oues eorum fœtosæ, abundãtes in egressibus suis: boues eorum crassæ. Non est ruina maceriæ, neque trãsitus: neque clamor in plateis eorum. Beatum dixerunt populum, cui hæc sunt: beatus populus, cuius Dominus Deius eius.

5. Sapientiæ secundo: Dixerunt (*impij*) cogitantes apud se non rectè: Exiguum, & cum tædio est tempus vitæ nostræ, & non est qui agnitus sit reuersus ab inferis: quia ex nihilo nati sumus, & post hoc erimus tanquàm non fuerimus: quóniam fumus flatus est in naribus nostris: & sermo scintilla ad commouendum cor nostrũ: qua extincta, cinis erit corpus nostrum, & spiritus diffundetur tamquàm mollis aër, & transibit vita nostra tanquàm vestigium nubis, & sicut nebula dissoluetur, quæ fugata est à radiis solis, & à calore illius aggranata: & nomen nostrum obliuionem accipiet per tempus, & nemo memoriam habebit operum nostrorum. Vmbræ enim tranſitus est tẽpus nostrum, & non est reuersio finis nostri: quoniam consignata est, & nemo reuertitur. Venite ergò, & fruamur bonis quæ sũt, & vtamur creatura tanquã in iuuentute celeriter. Vino pretioso & vnguentis nos impleamus: & non prætereat nos flos temporis. Coronemus nos rosis, antequàm marcescant: nullum pratum sit, quod non pertranseat luxuria nostra. Nemo vestrûm exors sit luxuriæ nostræ: vbiq; relinquamus signa lætitiæ: quoniam hæc est pars nostra, & hæc est sors. Hæc cogitauerunt, & errauerunt: excæcauit enim illos malitia eorum. Et nescierunt sacramenta Dei, neque mercedem sperauerunt iustitiæ, nec iudicauerunt honorem animarum sanctarum.

6. Lucæ sexto: Veruntamen væ vobis diuitibus, quia habetis consolationem vestram. Væ vobis, qui saturati estis: quia esurietis. Væ vobis, qui ridetis nunc: quia lugebitis & flebitis. Væ cùm benedixerint vobis omnes homines: secundùm hæc enim faciebant pseudoprophetis patres eorum.

7. Isaiæ quinto: Væ qui coniungitis domum ad domum, & agrum agro copulatis vsque ad timorem loci: nunquid habitabitis vos soli in medio terræ? In auribus meis sunt hæc, dicit Dominus exercituum. Nisi domus multæ desertæ fuerint grandes, & pulchræ absque habitatore. Decem enim iugera vineæ fũ facient lagunculam vnam, & triginta modij sementis facient modios tres. Væ qui consurgitis manè ad ebrietatem sectandam, & portãdum vsque ad vesperam, vt vino æstuetis. Cithara, & lyra, & tympanum, & tibia, & vinum in conuiuiis vestris: & opus Domini non respicitis, nec opera manuum eius cõsideratis. Propterea captiuus ductus est populus meus, quia non habuit scientiam, & nobiles eius interierunt fame, & multitudo eius siti exaruit, &c. Væ qui trahitis iniquitatem in funiculis vanitatis, & quasi vinculum plaustri peccatũ. Qui dicitis: Festinet, & citò veniat opus eius, vt videamus: & appropiet, & veniat consilium sancti Israël, & sciemus illud. Væ qui dicitis malum bonum, & bonum malum: ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras: ponentes amarum in dulce, & dulce in amarum. Væ qui sapientes estis in oculis vestris, & coram vobismetipsis prudentes. Væ qui potẽtes estis ad bibendum vinum, & viri fortes ad miscendam ebrietatem. Qui iustificatis impium pro muneribus, & iustitiam iusti auertis ab eo. Propter hoc, sicut deuorat stipulã lingua ignis, & calor flammæ exurit; sic radix eorum quasi fauilla erit, & germen eorum vt puluis ascendet. Abiecerunt enim legem Domini exercituum, & eloquium sancti Israël blasphemauerunt, &c.

8. Capite sexagesimoquinto: Numerabo vos in gladio, & omnes in cæde corruetis: pro eo quòd vocaui, & non respondistis; locutus sum, & non audîstis: & faciebatis malum in oculis meis, & quæ nolui, elegistis. Propter hoc hæc dicit Dominus deus: Ecce serui mei comedent, & vos esurietis: ecce serui mei bibent, & vos sitietis: Ecce serui mei lętabuntur, & vos confundemini: Ecce serui mei laudabunt præ exultatione cordis, & vos clamabitis præ dolore

lore cordis, & præ contritione ſpiritus vlulabitis.

9. AMOS ſexto: Væ qui opulenti eſtis in Sion, & confiditis in monte Samariæ: optimates capita populorum, ingredientes pompatic̃ domum Iſraël. Qui ſeparati eſtis in diem malum: & appropinquatis ſolio iniquitatis. Qui dormitis in lectis eburneis, & laſciuitis in ſtratis veſtris: qui comeditis agnum de grege, & vitulos de medio armenti. Qui canitis ad vocem pſalterij: ſicut Dauid putauerunt ſe habere vaſa cantici. Bibentes vinum in phialis, & optimo vnguento delibuti: & nihil patiebantur ſuper contritione Ioſeph. Quapropter, &c.

10. ISAIÆ tertio, 11. Et pſalmo centeſimo quadrageſimotertio, vt in textu.

12. PSALMO trigeſimoſecundo: Beata gens cuius eſt Dominus, Deus eius: populus, quem elegit in hæreditatem ſibi.

Beatitudinẽ amant omnes, tã mali, quàm boni.

13. AVGVSTINVS in Pſalmum trigeſimum ſecundum concione ſecunda: Amãt omnes beatitudinem; & ideò peruerſi ſunt homines, qui mali volunt eſſe, miſeri nolunt. Et cùm ſit malitiæ indiuidua comes miſeria, illi peruerſi, non ſolùm mali eſſe volunt, & miſeri nolunt, quod fieri non poteſt: ſed ideò volunt mali eſſe, ne miſeri ſint. Quid eſt hoc quod dixi, ideò volunt mali eſſe, ne miſeri ſint? Conſiderate hoc paululum in omnibus hominibus, qui malè faciunt, beati ſemper eſſe volunt. Furtum facit. Quæris, quare? propter famem, propter neceſſitatem. Ergò ne miſer ſit, malus eſt: & ideò miſerior eſt, quia malus eſt. Depellendæ ergò miſeriæ cauſa, & acquirendæ beatitudinis cauſa, faciunt omnes homines quicquid vel boni faciunt, vel mali. Semper ergò beati eſſe volunt. Siue malè viuentes, ſiue bene viuentes, beati eſſe volunt; & non contingit omnibus, quod omnes eſſe volunt. Omnes enim beati eſſe volunt, non autem erunt niſi illi, qui iuſtè eſſe voluerint. Et ecce neſcio quis vt malè faciat, beatus vult eſſe. Vnde? Ex pecunia, ex argento, & auro, ex prædiis, fundis, domibus, mancipiis, pompa ſeculi, honore volatico & perituro; habendo aliquid volunt beati eſſe. Quære ergò quid habeas, vt beatus ſis. Cùm enim beatus fueris, melior vtique eris, quàm cùm miſer es. Fieri autem non poteſt, vt res deterior te faciat meliorem. Homo es: deterius te eſt, quicquid cupis quo beatus eſſe deſideras. Aurum, argentum, quælibet corpora, quibus inhias acquirendis, poſſidendis, fruendis, inferiora ſunt te. Tu melior es, tu fortior es: & vtique vis meliot eſſe quàm es, cùm beatus eſſe vis, quia miſer es. Melius eſt enim vtique, beatum eſſe, quàm miſerum. Vis eſſe melior tu: & quæris, perquiris, per quæ id fiat, deteriora ſunt te. Quicquid quæſieris in terra, deterius eſt quã tu. Hoc omnis homo optat amico ſuo, ſic eum adiurat: ſic melior ſis, ſic meliorem te videamus, ſic de te meliore gaudeamus. Quod optat, hoc & ipſe vult. Accipe ergò fidele cõſilium. Melior te vis eſſe, noui, omnes nouimus, omnes volumus. Quære quod eſt melius te, vt inde efficiaris melior te. Intuere nunc cælum & terram: non tibi ſic hæc pulchra corpora placeant, vt eis fieri beatus velis. In animo eſt quod quæris. Beatus enim eſſe vis. Ipſo animo tuo quære quid ſit melius. Cùm enim duo ſint quædam, hoc eſt, animus & corpus, eò quòd iſtis duobus: illud melius ſit quod animus dicitur, poteſt corpus tuum melius fieri per meliorem, quia ſubiectum eſt corpus animo. Poteſt ergò melius fieri corpus tuum per animum tuũ; vt cùm fuerit iuſtus animus tuus, ſit poſtea immortale etiam corpus tuum. Per animi onim illuminationem meretur corpus incorruptionem, vt fiat inferioris reparatio per meliorem. Si ergò corporis tui bonum animus tuus eſt, quia corpore tuo melior eſt; cũ quæris bonum, tuum illud quære quod melius eſt animo tuo. Quid eſt autem animus tuus? Attẽde ne fortè contemnens animum tuum, & putans neſcio quid eſſe vile & abiectum, viliora quæras, quibus beatificetur animus tuus. In animo tuo eſt imago Dei, mens hominis capit eam. Accepit eam, & inclinando ſe ad peccatum, decolorauit eam. Ipſe ad eam venit reformator, qui erat eius ante formator: quia per verbum facta ſunt omnia, & per verbum impreſſa eſt hæc imago. Venit ipſum verbum, vt audiremus ab Apoſtolo: Reformamini in nouitate mentis veſtræ. Iam ergò ſupereſt, vt quæras quid ſit melius quàm animus tuus. Quid erit obſecro, niſi Deus tuus: Nõ inuenis aliquid melius animo tuo, quia cùm fuerit perfecta natura tua, angelis æquabitur. Iam ſupra non eſt niſi creator. Erige te ad illum, noli deſperare, noli dicere, multum eſt ad me. Magis multum eſt ad te habere aurum quod quæris. Aurum & ſi volueris, fortè non habebis, Deum cùm volueris, habebis: quia & antequam velis, venit ad te; & cùm auerſa voluntate eſſes, vocauit te, & cùm conuerſus eſſes, terruit te; & cùm territus confitereris, conſolatus eſt te. Iſte qui tibi præſtitit omnia, iſte qui fecit vt eſſes, qui his qui tecum ſunt, etiam malis, præſtat ſolem, præſtat pluuiam, præſtat fructus, fontes, vitam, ſalbtem, tantas conſolationes, ſeruat tibi aliquid quod non det, niſi tibi. Quid eſt autem quod tibi ſeruat, niſi ſe? Pete aliud ſi melius inueneris, ſe tibi ſeruat Deus. Auare, quid inhias cælo & terræ? Melior eſt qui fecit cælũ & terram: ipſum viſurus, ipſum habiturus es. Quæris vt tua ſit illa villa, & tranſiens per illam, dicis: Beatus cuius eſt poſſeſſio iſta. Hoc dicũt quàm multi qui tranſenut per illam; & tamen cùm dixerint & tranſeunt per illam, poſſunt caput agitare & ſuſpirare, nunquid & poſſidere? Sonat cupiditas, ſonat iniquitas; ſed non concupiſcas rem proximi tui. Beatus cuius eſt villa illa, cuius eſt domus iſta, cuius eſt ager iſte. Compeſce iniquitatem, audi veritatem. Beata gens cuius eſt. Quid? Iam nõſtis quid dicturus ſum. Ergò deſiderate, vt habeatis, tunc demum beati eritis. Hac ſola beati eritis, te meliore quàm vos eſtis, meliores eritis. Deus eſt, inquam, melior te, qui fecit te. Beata gens, cuius eſt Dominus Deus eorum. Hoc ama, hoc poſſide; hoc cùm vis, habebis, hoc gratis habebis.

Omnis actio humana inſtituitur vel beatitudinis acquirendæ cauſa, vel miſeriæ depellendæ. Beatitudinẽ ſuam inqqo conſtituant filij huius ſeculi.

Id in quo beatitudo ponẽda eſt, oportet vt ſit homine melius.

Corpus fit melius per animum.

Gen. 1.

Ioan. 1.

Rom. 12.

Matth. 22. Deus melior animo.

Deum, cùm volueris, habebis.

Matth. 5.

In suaros.

Sola re meliore nobis, erimus beati.

14. ET in Pſalmum centeſimum decimumoctauum concione prima: Ab exordio ſuo magnus Pſalmus iſte, chariſſimi, exhortatur nos vt quæramus beatitudinem, quam nemo eſt, qui non expectat. Quis enim vnquam vel poteſt, vel potuit, vel poterit inueniri, qui eſſe nolit beatus? Quid igitur ea exhortatione opus eſt ad eam rem, quam ſua ſponte appetit ani-

Nemo non vult eſſe beatus.

mus! Nam profecto qui exhortatur, id agit, vt excitetur voluntas eius cum quo agit, ad illud propter quod exhortationis adhibetur alloquium. Vt quid ergò nobiſcum agitur, vt velimus quod nolle non poſſumus; niſi quia omnes quidem beatitudinem concupiſcunt, ſed quomodo ad eam perueniatur, plurimi neſciunt? Ideoque hoc docet iſte qui dicit: Beati immaculati in via, qui ambulant in lege Domini. Tanquam diceret: Scio quid velis, beatitudinẽ quæris. Si ergò vis eſſe beatus, eſto immaculatus. Illud enim omnes, hoc autem pauci volunt, ſine quo non peruenitur ad illud quod omnes volunt. Sed vbi erit quiſque immaculatus, niſi in via? In qua via, niſi in lege Domini? Ac per hoc, Beati immaculati in via, qui ambulant in lege Domini, non ſuperfluò vobis dicitur, ſed exhortatio neceſſaria noſtris mentibus adhibetur. Quid enim boni, ſit ad quod multi pigri ſunt, id eſt, immaculatos ambulare in via, quæ lex eſt Domini: ſic oſtenditur, cùm beatos eſſe qui hoc faciunt, indicatur, vt propter illud, quod omnes volunt, etiam hoc fiat, quod plurimi nolunt. Beatum quippè eſſe, tam magnum eſt bonum, vt hoc & boni velint, & mali. Nec mirum eſt, quòd boni propterea ſunt boni; ſed illud eſt mirum, quòd etiam mali propterea ſunt mali, vt ſint beati. Nam quiſquis libidinibus deditus, luxuria ſtupriſque corrumpitur, in hoc malo beatitudinem quærit, & ſe miſerum putat, cùm ad ſuæ concupiſcentiæ voluptatem, lætitiamque non peruenit: beatum verò non dubitat ſe iactare, cùm peruenit. Et quiſquis auaritiæ facibus inardeſcit, ad hoc congregat quocunque modo diuitias, vt beatus ſit. Quicunque molitur inimicorum ſanguinem fundere, quicunque deſiderat dominationem, quiſquis affectat crudelitatem ſuam explere, quiſquis alienis cladibus paſcitur, in omnibus ſceleribus beatitudinem quærit. Hos igitur errantes, & vera miſeria falſam beatitudinem requirentes, reuocat ad viam, ſi audiatur vox illa diuina, Beati immaculati in via, qui ambulant in lege Domini. Tanquam dicens, Quò itis? Peritis, & neſcitis. Non illac itur qua pergitis, quò peruenire deſideratis. Nam vtique beati eſſe cupitis; ſed miſera ſunt, & ad maiorem miſeriam ducunt itinera iſta quæ curritis. Tam magnum bonum quærere per mala nolite. Si ad illud peruenire vultis, huc venite, hac ite. Viæ peruerſæ relinquite malignitatem, qui non poteſtis relinquere beatitudinis volũtatem. Fruſtra tendendo fatigamini, quò perueniendo inquinamini. Nõ autem beati inquinati in errore, qui ambulant in peruerſitate ſeculi: ſed, Beati immaculati in via, qui ambulant in lege Domini. Et paulò pòſt: Quomodo ergò iã beati, cùm adhuc teſtimonia eius ſcrutantur, & exquirunt eum, cùm hoc facere poſſint & impij, & iniqui? Beatos autem eſſe impios, & iniquos, quis vel impius dixerit aut iniquus? Ergò ſpe beati, ſicut; Beati qui perſecutionẽ patiuntur propter iuſtitiam: non propter quod adeſt, quandiu mala patiuntur, ſed propter quod aderit; quoniam ipſorum eſt regnũ cælorum. Et, Beati qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam: non quia eſuriunt & ſitiunt, ſed propter quod ſequitur, quoniam ipſi ſaturabuntur: &, Beati qui plorant, non quia plorant, ſed propter quod ſequitur, quia ridebunt. Proinde, Beati qui ſcrutantur teſtimonia eius, in toto corde exquirunt eum: non quia ſcrutantur & exquirunt, ſed quia inuenturi ſunt quod exquirunt. In toto enim corde, non negligenter, exquirunt.

Quomodo perueniatur ad beatitudinẽ, ignorant multi. Pſal 118.

Vere miſeria falſam beatitudinem requirentes.

Mali propterea ſunt mali, vt ſint beati.

Spe beati ſumus in hac vita. Matth. 5.

DE CONSILIIS EVANGELICIS.

I.

Quæ dicuntur Euangelica conſilia?

[a] Auguſtin. ſerm. 61. de tempor. & in Enchirid. c. 121. Item lib. 1. de adulterinis coniugiis c. 14. & l. de ſancta virginitate c. 14. Itẽ l. 2. quæſt. euangel. ca. 19. & Paulinus ad Seuerum epiſtol. 4.

A[a] videlicet, quæ cùm ad ſalutem conſequendam ſimpliciter neceſſaria non ſint, tamen vt parandæ ſalutis ratio expeditior habeatur ac fallacior, à Chriſto proponuntur atque conſuluntur.

[b] 1. Corinth. 7. c. 9. Matth. 19. c. 19. d. Lucæ 10. f.

B Vnde diſcrimen, quod Scriptura inter præcepta, & conſilia[b] ſtatuit, eſt ſedulò retinendum, vt illa quidem, tamquam obſeruatu neceſſaria, præſcribi; hæc verò, vt perfectam præceptorum obſeruationem promouentia ſuaderi, ac [c] ſponte ſuſcipi intelligamus.

[c] 1. Corinth. 9. b. c. Matth. 26. a. Marc. 14. a. 3. Reg. 8. b. Geneſ. 8. d. Numer. 1. 6. a.

Hinc Apoſtolus, quum de obſeruando cælibatu docere vellet, ita pronunciat: [d] *De virginibus præceptum Domini non habeo: conſilium autem do, tanquam miſericordiam conſecutus à Domino, vt ſim fidelis.*

[d] 1. Corinth. 7. c. Cyprian. ſerm. de natiuit. Chriſti.

C Quò ſpectat quod Auguſtinus perſpicuè dixit: [e] Aliud

[e] Sermon. 61. de tempor.

eſt

eſt conſilium, aliud præceptum. Conſilium datur, vt virginitas conſeruetur, vt à vino & à carnibus abſtineatur, vt vendantur omnia, & pauperibus erogentur: Præceptum verò datur, vt iuſtitia cuſtodiatur, vt omnis homo diuertat à malo, & faciat bonum. Et rurſum: [f] Conſilium qui libenter audierit, & fecerit, maiorem habebit gloriam: Præceptum qui non impleuerit, niſi pœnitentia ſubuenerit, euadere pœnam non poterit.

f Ibidem.

D Auguſtino conſonat Ambroſius, cùm ita [g] ſcribit: Non præcipitur quod ſupra legem eſt, ſed magis dato ſuadetur conſilio, & quod tutius eſt, demonſtratur. Item: Conſilium inuitat voluntarios: præceptum etiam adſtringit inuitos.

g Ambroſ. epiſtol. 82. ad eccleſiam Vercellenſem. Vide eundē in libro de viduis.

E Nequealiter ſenſit Hieronymus, vt hæc eius verba [h] declarant: Vbi conſilium datur, offerentis arbitrium eſt: vbi præceptum, neceſſitas eſt ſeruientis. Sed maioris eſt mercedis, inquit, [i] quod non cogitur, & offertur.

h Lib. 1. aduerſus Iouinianum cap. 7.

i Epiſtol. 22. ad Euſtochiū de virginitatis cuſtodia cap. 8.

TESTIMONIA.

Conſilii & præcepti diſcrimen. 1. Cor. 7. Rom. 14. Matt. 19. 2. Tim. 2. Pſalm. 33. Matth. 19. Mat. 3. & 7.

1. AUGUSTINUS ſermone ſexageſimoprimo de tempore: Aliud eſt conſilium, aliud præceptum. Conſilium datur, vt virginitas cōſeruetur, vt à vino & à carnibus abſtineātur, vt vendantur omnia, & pauperibus erogentur. Præceptum verò datur, vt iuſtitia cuſtodiatur, vt omnis homo diuertat à malo, & faciat bonum. Denique de virginitate dicitur: Qui poteſt capere, capiat. De iuſtitia verò non dicitur: Qui poteſt facere, faciat: ſed, Omnis arbor quę non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur. Conſilium qui libenter audierit & fecerit, maiorem habebit gloriam. Præceptum qui non impleuerit, niſi pœnitentia ſubuenerit, euadere pœnam non poterit.

Exod. 20. Conſilia à mandatis diſtincta. 1. Cor. 7. Finis conſiliorum.

2. IDEM in Enchiridio ad Laurentium, capite cēteſimo vigeſimoprimo: Quęcunque ergò mandat Deus, ex quibus vnum eſt, Nō mœchaberis: & quæcunque non iubentur, ſed ſpiritali conſilio monentur, ex quibus vnum eſt: Bonum eſt homini mulierem non tangere: tunc rectè fiunt, cùm referuntur ad diligendum Deum, & proximum propter Deum.

Gratiora ſunt quæ nō tenemur impendere, & tamē impendimus ex charitate. Matt. 17. Exempla ſcripturæ de operibus liberis. 1. Cor. 9.

3. ITEM libro primo de adulterinis coniugiis ad Pollētium, capite decimoquarto: Multa ſunt autem faciendā non iubente lege, ſed libera charitate: & ea ſunt in noſtris officiis gratiora, quæ, cùm liceret nobis non impendere, tamen cauſa dilectionis impendimus. Vnde prior ipſe Dominus, cùm ſe tributum non debere monſtrāſſet, ſoluit tamen, ne ſcandalizaret eos, quibus ad æternam ſalutem gerēs hominem conſulebat. Iam verò Apoſtolus quemadmodum iſta commendet, eius verba teſtantur, vbi dicit: Cùm enim liber ſim ex omnibus, omnium ſeruum me feci, vt plures lucri facerem. Cùm paulò ſuperiùs dixiſſet, Nunquid non habemus poteſtatem manducandi & bibendi? Nunquid non habemus licentiam ſororem mulierem circunducendi, ſicut & cæteri Apoſtoli, & fratres Domini, & Cephas? An ego ſolus & Barnabas non habemus poteſtatem hoc operandi? Quis militat ſuis ſtipendiis vnquam? Quis plantauit vineam, & de fructu eius non edit? Quis paſcit gregem, &c. Item alio loco de quibuſdam, quæ ad eſcam pertinēt: Omnia, inquit, mihi licita ſunt, ſed non omnia expediunt: Omnia mihi licita ſunt, ſed ego ſub nullius redigar poteſtate. Eſca ventri, & venter eſcis, Deus autem & hunc & has euacuabit. Item alibi de hoc ipſo: Omnia mihi licita ſunt, ſed non omnia expediunt. Omnia mihi licita ſunt, ſed non omnia ædificant.. Nemo quod ſuum eſt quærat, ſed id quod alterius eſt. Atque vt oſtenderet vnde loqueretur: Omne, inquit, quod in macello venit, manducate, nihil interrogantes propter conſcientiam. Et tamen alibi dicit, Non manducabo carnem in æternum, vt non fratrem meum ſcandalizem. Itemque alibi, Omnia quidem munda, ſed malum eſt homini qui per offenſionem manducat. Quod eſt, omnia licita ſunt: ipſum eſt, omnia quidem munda. Et quod eſt, ſed non omnia expediunt: ipſum eſt, ſed malum eſt homini qui per offenſionem manducat. Ita oſtendit ea quæ licita ſunt, id eſt, nullo præcepto Domini prohibentur, ſicut expedit potius eſſe tractanda, non præſcripto legis, ſed conſilio charitatis. Hæc ſunt quæ amplius erogantur ſaucio, qui curandus ad ſtabulum Samaritani illius miſeratione perductus eſt. Et ideò dicuntur non à Domino præcipi, quanuis à Domino moneantur offerri, vt tantò intelligantur eſſe gratiora, quantò magis oſtenduntur indebita.

1. Cor. 6. 1. Cor. 10. 1. Cor. 8. Rom. 14.

Opera ſupererogationis. Lucæ 10. Tantò gratiora, quātò magis indebita.

4. ET libro de ſancta virginitate, capite decimoquarto: De virginibus, inquit, præceptum Domini non habeo. Præcepto enim quiſquis nō obtemperat, reus eſt & debitor pœnæ. Proinde quia vxorem ducere vel nubere, peccatum nō eſt; ſi autem peccatum eſſet, præcepto vetaretur, propterea præceptum Domini de virginibus nullum eſt. Sed quoniam deuitatis remiſſiſve peccatis, adeunda eſt vita æterna; in qua eſt quædam egregia gloria, non omnibus in æternum victuris, ſed quibuſdam ibi tribuenda, cui conſequendæ parum eſt, liberatum eſſe à peccatis, niſi aliquid ipſi liberatori

1. Cor. 7. conſilii & præcepti diſcrimen.

Maiorem gloriā conſequuntur, qui amplectuntur cōſilia.

Venere te
liberam,
conſilii eſt.
1. Cor. 7.

voueatur, quod non ſit criminis non vouiſſe, ſed vouiſſe ac reddidiſſe ſit laudis. Conſilium, inquit, do tanquam miſericordiam conſecutus à Deo vt fidelis eſſem. Neque enim inuidere debeo fidele conſilium, qui non meis meritis, ſed Dei miſericordia ſum fidelis. Exiſtimo itaque hoc bonum eſſe propter preſentem neceſſitatem. Hoc eſt, inquit, vnde præceptum Domini non habeo, ſed conſilium do, hoc eſt, de virginibus exiſtimo bonum eſſe propter præſentem neceſſitatem. Noui enim quid præſentis temporis, cui coniugia ſeruiunt, neceſſitas cogat, vt ea quæ Dei ſunt minus cogitẽtur, quàm ſufficit adipiſcendæ illi gloriæ, quæ non erit omnium, quamuis in æterna vita ac ſalute manentium. Stella enim ab ſtella differt in gloria, ſic & reſurrectio mortuorum. Bonum eſt ergò homini ſic eſſe.

Virginum
maior glo-
ria in vita
æterna.
1. Cor. 15.
2. Cor. 7.

Luc. 10.

5. IDEM libro ſecundo quæſtionum euangelicarum, capite decimonono: Stabulum eſt Eccleſia, vbi reficiuntur viatores de peregrinatione redeuntes in æternam patriam. Altera dies eſt poſt reſurrectionem Domini. Duo denarij, ſunt duo præcepta charitatis, quam per Spiritum ſanctum acceperant Apoſtoli ad euangelizandum cæteris; vel promiſſio vitæ præſentis & futuræ. Secundum enim duas promiſsiones

Matth. 19.

dictum eſt, Accipiet in hoc ſeculo centies tantum, & in ſeculo futuro vitam æternam conſequetur. Stabularius ergò eſt Apoſtolus. Quod ſupererogat, aut illud eſt conſilium quod ait,

Opera ſu-
pereroga-
tionis.
1. Cor. 7.
2. Theſſ. 3.

De virginibus autem præceptum Domini non habeo, conſilium autem do: aut quod etiam manibus ſuis operatus eſt, ne infirmorum aliquem in nouitate euangelij grauaret, cùm ei liceret paſci ex euangelio.

Lucæ 10.

6. PAVLINVS Nolanus epiſtola quarta ad Seuerum Sulpitium: Hic Samarites hominem ſuum prætermiſſum præuiis, nec curatum, miſeratus acceſsit, & iumento ſuo, hoc eſt, Verbi incarnatione ſuſcepit, & oleo gratiæ, & vino paſsionis ſuæ commendatum ſtabulario, profectò illi magiſtro gentium in duobus teſtamentis denarij mercede ſanauit, reddituru ſ illi & beatæ virginitatis de innumeris huius boni fructibus vberes gratias, & innumerabiles coronas, quia hoc conſilium præcepto adiciens, de ſuo ſupererogauit.

Virginitas
opus ſuper-
erogatio-
nis.

1. B. PRIORIS ad Corinthios ſeptimo: De virginibus autem præceptum Domini non habeo: conſilium autem do, &c. Beatior autem erit ſi ſic permanſerit ſecundum meum conſilium: puto autem quod & ego Spiritum Dei habeam.

2. MATTHÆI decimonono: Si vis perfectus eſſe, vade, vende quæ habes, & da pauperibus.

3. ET capite decimoſexto: Si quis vult poſt me venire, abneget ſemetipſum, &c.

4. LVCÆ decimo: Et altera die protulit duos denarios, & dedit ſtabulario, & ait: Curam illius habe: & quodcunque ſupererogaueris, ego cùm rediero, reddam tibi.

5. PRIORIS ad Corinthios nono: Si nos vobis ſpiritualia ſeminauimus, magnum eſt ſi nos carnalia veſtra metamus? Si alij poteſtatis veſtræ participes ſunt, quare non potius nos? Sed non vſi ſumus hac poteſtate: ſed omnia ſuſtinemus, ne quod offendiculum demus Euangelio Chriſti. Neſcitis quoniam qui in ſacrario operantur, quæ de ſacrario ſunt, edunt: & qui altari deſeruiunt, cum altari participant? Ita & Dominus ordinauit iis, qui Euangelium annunciant, de Euangelio viuere. Ego autem nullo horum vſus ſum. Non autem ſcripſi hæc vt ita fiant in me: bonum eſt enim mihi magis mori, quàm vt gloriam meam quis euacuet. Nam ſi euangelizauero, non eſt mihi gloria: neceſſitas enim mihi incumbit: væ enim mihi eſt, ſi non euangelizauero. Si enim volens hoc ago, mercedem habeo: ſi autem inuitus, diſpẽſatio mihi credita eſt. Quę eſt ergò merces mea? Vt Euangelium prædicans, ſine ſumptu ponam Euangelium, vt non abutar poteſtate mea in Euangelio. Nam cùm liber eſſem ex omnibus, omnium me ſeruum feci, vt plures lucrifacerem.

6. MATTHÆI vigeſimoſexto: Cùm autem Ieſus eſſet in Bethania in domo Simonis leproſi, acceſsit ad eum mulier habens alabaſtrum vnguenti pretioſi, & effudit ſuper caput ipſius recumbentis. Videntes autem diſcipuli, &c. Sciens autem Ieſus, ait illis: Quid moleſti eſtis huic mulieri? opus enim bonum operata eſt in me. nam ſemper pauperes habetis vobiſcum, me autem non ſemper habetis. Mittens enim hæc vnguentum hoc in cõrpus meum: ad ſepeliendum me fecit. Amen dico vobis, vbicunque prædicatum fuerit hoc euangelium in toto mundo, dicetur & quod hæc fecit in memoriam eius.

7. MARCI decimoquarto: Ieſus autem dixit: Sinite eam, quid illi moleſti eſtis? Bonum opus operata eſt in me. Amen dico vobis: Vbicumque prædicatum fuerit Euangelium iſtud in vniuerſo mundo, & quod fecit hæc, narrabitur in memoriam eius.

8. TERTII Regum octauo ait Salomon: Voluitq; Dauid Pater meus ædificare domum nomini Domini Dei Iſraël: & ait Dominus ad Dauid patrem meum: Quod cogitaſti in corde tuo ædificare domum nomini meo, bene feciſti, hoc ipſum mente tractans.

9. GENESIS octauo: Ædificauit autem Noë altare Domino: & tollens de cunctis pecoribus & volucribus mundis, obtulit holocauſta ſuper altare. Odoratuſque eſt Dominus odorem ſuauitatis, & ait ad eum: Nequaquam vltra maledicam terræ propter homines.

10. NVMERORVM ſexto: Locutuſque eſt Dominus ad Moyſen, dicens: Loquere ad filios Iſraël, & dices ad eos: Vir, ſiue mulier, cùm fecerint vŏtum vt ſanctificentur, & ſe voluerint Domino conſecrare: à vino, & omni, quod inebriare poteſt, abſtinebunt. Acętum ex vino, & ex alia qualibet potione, & quidquid ex vua exprimitur, non bibent: vuas recentes ſiccaſque non comedent cunctis diebus quibus ex voto Domino conſecrantur: quidquid ex vinea eſſe poteſt, ab vua paſſa vſque ad acinum, non comedent.

11. PRIORIS ad Corinthios ſeptimo, vt in textu, vt paulo ante B. teſtimonio primo.

12. CYPRIANVS in ſermone de natiuitate Chriſti: De virginibus, ait Apoſtolus, præceptum Domini non habeo, conſilium autem do, tanquam miſericordiam conſecutus. Vult & laudat ex imperio Domini, vt quæ nupſerint, ſic permaneant: quæ verò virgines ſunt Dei, cumulatione caſtitatis integritatem exhi-

1. Cor. 7.

beant Christo: & in hunc modum quæcunque authoritate diuina immobilia constant, sic maneant: quæ verò in alterutrum potest libertas arbitrij flectere, locum eligant priorem: quia etsi bona sunt, & à Deo instituta coniugia, melior tamen est continentia, & virginitas excellentior: quam non cogit necessitas, aut mandatum, sed perfectionis suadet consilium. Quod si diuinis consiliis obuiauerint tentamenta, & liberas mentes ad carnales reuocauerint appetitus, adest Deus fortis, nec spem ponat homo in homine, nec in brachio carnis suę confidat, quia qui mundum vicit, victoriam suis promittit militibus: & qui victores sunt sui, cælo vim inferunt, quoniam sicut scriptum est: Regnum cælorum vim patitur, & violenti rapiunt illud.

Coniugio melior & excellẽtior virginitas.

Virginitatẽ suadet perfectionis consilium.

Matth. 11.

C. AVGVSTINVS sermone sexagesimoprimo de tempore, vt in textu, & vt supra à testimonio primo.

1. D. AMBROSIVS epistola octogesimasecunda ad Ecclesiam Vercellensem: Qua reuerentia virginitatis locutus est sanctus Apostolus, De virginibus preceptum Domini non habeo, consilium autem do, tanquam misericordiam consecutus à Domino. Præceptum non habet, consilium habet. Non enim præcipitur quod supra legem est, sed magis dato suadetur consilio. Nec authoritas præsumitur, sed demonstratur gratia: nec à quocunque demonstratur, sed ab eo, qui misericordiam Dei meruit. Horum ergo meliora, quàm Apostolorum, consilia? Apostolus dicit: Consilium do: isti dissuadendum putant, ne qua studeat virginitati. Et paulò pòst: Bonum ergò consilium, quia in consilio vtilitas est, & in præcepto laqueus. Consilium inuitat voluntarios, præceptum adstringit inuitos. Si qua ergò secuta fuerit consilium, & eam non pœnituerit, acquisiuit vtilitatem. Si quam verò pœnituerit, non habet quod accuset Apostolum. Ipsa enim de infirmitate sua iudicare debuit, & ideò sibi voluntatis suæ rea est, cuius grauiore, quàm ferre posset, laqueo se ac nodo ligauit. Itaque tanquam bonus medicus, qui & fortibus stabilitatem virtutis conseruare cupiat, & infirmis salubritatem dare, aliis dat consilium, aliis demonstrat remedium. Qui infirmus est, olera manducet, accipiat vxorem: qui validior est, fortiorem virtutis cibum expectet. Meritoque adiunxit: Nam qui statuit in corde suo firmus, non habens necessitatem, potestatem autem habens suæ voluntatis, & hoc iudicauit in corde suo seruare virginem suam, bene facit. Igitur & qui matrimonio iungit virginem suam, bene facit: & qui non iungit, melius facit. Mulier vincta est legi, quanto tempore vir eius viuit. Quòd si dormierit vir eius, libera est: cui vult nubat, tantùm in Domino. Beatior autem erit, si sic permanserit, secundùm meum consilium. Puto enim quòd & ego spiritum Dei habeo. Hoc est consilium Dei habere, explorare diligenter omnia, & quæ meliora sunt suadere, & quæ tutiora demonstrare. Prouidus doctor multas ostendit vias, vt qua vult vnusquisque, quam sibi accommodatam arbitratur, incedat, dùmodò occurrat quò possit incaptus * prætendere. Bonum virginitatis via, sed sublimis & ardua, validiores requirit. Bona etiam viduitatis, non tam difficilis vt superior, sed confragosa & aspera cautiores exigit. Bona etiam matrimonij, plana & directa, longiore circuitu ad castra sanctorum peruenientes plurimos recipit. Sunt ergò virginitatis præmia, sunt merita viduitatis, est etiam coniugali pudicitiæ locus. Gradus singularum sunt & incrementa virtutum.

1. Cor. 7.

Consulitur, non præcipitur virginitas.

1 Cor. 7.

Contra dissuasores virginitatis Iouinianistas.

Consilij & præcepti discrimen.

Rom. 14.

1. Cor. 7.

Meliora suadet & tutiora demonstrat Paulus, cùm virginitatẽ cõsulit, & matrimonium permittit.

* prætẽdere.

Comparat virginitatis viam cum viduitatis & matrimonij via.

Per viã matrimonij longo circuitu ad castra sanctorum peruenitur.

2. IDEM in libro de viduis: Honorabile coniugium, sed honorabilior integritas: nam & qui matrimonio iungit virginem suam, bene facit: & qui non iungit, melius facit. Quod igitur bonum est, non vitandum est: & quod est melius, eligendum est. Itaque non imponitur, sed præponitur. Et ideò bene Apostolus dixit: De virginibus autem præceptum Domini non habeo, consilium autem do. Etenim proceptum in subditos fertur, consilium amicis datur. Vbi præceptum est, ibi lex est: vbi consilium, ibi gratia est. Præceptum, vt ad naturam reuocet: consilium, vt ad gratiam prouocet. Et ideò lex Iudæis lata est, gratia autem electoribus reseruata est: lex, vt à naturæ finibus culpæ studio demeantes, ad naturæ obseruantiam pœnæ terrore reuocaret: gratia autem, vt electos tum studio bonorum, tum propositis etiam præmiis prouocaret. Et vt intelligas distantiam præcepti atque consilij, illum recorderis, cui in Euangelio ante præscribitur, ne homicidium faciat, ne adulterium admittat, ne falsum testimonium dicat. Præceptum etenim ibi est, vbi est pœna peccati. At verò cùm se præcepta legis memorasset implêsse, consilium ei datur, vt vendat omnia, & sequatur Dominum. Hæc enim non præcepto imperantur, sed pro consilio deferuntur. Duplex nanque forma mandati est: vna præceptiua, altera voluntaria. Vnde & Dominus in alia dicit: Non occides, vbi præcepit. In alia: Si vis perfectus esse, vende omnia tua. Ergò hic liber est à præcepto, cuius defertur arbitrio. Itaque qui præceptum impleuerint, possunt dicere: Serui inutiles sumus: quod debuimus facere, fecimus. Hoc virgo non dicit. Non dicit ille, qui bona sua vendidit, sed quasi reposita expectat præmia, sicut sanctus Apostolus ait: Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te. Quid ergò nobis erit? Sũt enim spadones, qui seipsos castrauerunt propter regnum cælorum. Sed hoc non omnibus imperatur, sed ab omnibus flagitatur. Etenim qui mandata dat decretorum, semper tenere debet mensuram: & qui pensa distribuit, æquitatem debet examinis reseruare. Et ita diuidet virtutem, vt vires æstimet singulorũ. Et ideò dicit: Qui potest capere, capiat. Scit enim creator omnium, affectus esse varios singulorum. Et ideò præmiis virtutem prouocauit, non infirmitatem vinculis aligauit. Scit & ille gentium Doctor, bonus morum auriga nostrorum, & quidam interiorum rector affectuum, qui de seipso didicerat, legi mentis legem corporis repugnare, eandem tamen Christi gratiæ cedere. Scit, inquam, varios cursus mentium repugnare. Et ideò neque intantum adhortationem integritatis intendit, vt aboleret gratiam nuptiarum: neque ita coniugium prætulit, vt studia integritatis extingueret. Sed à continentiæ persuasione incipiẽs, ad incontinentiæ remedia descendit. Et cùm brauium supernæ vocationis fortioribus demonstrasset, deficere tamen in via neminem

Virginitatis & continentiæ cõsilium.

Præcepti & consilij discrimen.

Matth. 19.

Consilium voluntatis paupertatis.

duplex forma mandati.

Liber est à præcepto, cuius defertur arbitrio Lucæ 17.

Lucæ 18. Matth. 19.

Rom. 7. Discretio & prudentia D. Pauli.

1. Cor. 7.

passus est, ita plaudens prioribus, vt non despiceret & sequentes. Didicerat enim & ipse, quia Dominus Iesus aliis panem hordeaceum, ne in via deficerent; aliis corpus suum, vt ad regnum contenderent, ministrauit. Nec Dominus ipse præceptum imposuit, sed voluntatem inuitauit. Nec Apostolus præceptũ statuit, sed consilium dedit. Virgo prouocatur consiliis, non vinculis alligatur. Sed nec vidua præceptum accipit, sed consilium: consilium autem non semel datum, sed sæpè repetitum. Et primò dixit: Bonum est enim mulierem non tangere. Et iterum: Volo sic omnes homines esse, sicut & meipsum. Et tertiò: Bonum est illis, si sic maneant sicut & ego. Et quartò: Bonum est propter instantem necessitatem: & hoc placere Domino, & hoc honestum est. Postremò beatiorem esse in viduitate perseuerantem, non tantùm suo consilio, sed etiam Dei spiritu definiuit. Quænam igitur talis consiliarij benignitatem recuset, qui & voluntati habenas indulgeat, & id suadeat aliis, quod in se expertus vtile iudicauit, non facilè comprehendi, nec fastidiosus æquari? Quænam igitur refugiat sancta fieri corpore & spiritu, cùm supra laborem sit præmium, supra vsum gratia, supra opus merces?

Ioan 6. Matth 26. Christus turbæ panẽ hordaceũ. Apostolis verò corpus suum ministrauit.

Consilium D. Pauli de continentia.

1. Cor. 7.

Supra laborẽ præmiũ, & supra vsum gratia.

1. E. HIERONYMVS libro primo aduersus Iouinianum, capite septimo, 2. Et epistola vigesimasecunda ad Eustochium de custodia virginitatis, capite secundo, vt in textu.

II.

Quot sunt Euangelica consilia?

A. OMNIA enumerare hoc loco non attinet: principalia verò tria sunt, de Paupertate, Castitate, & Obedientia complectenda; sicut è sacris literis Patres intellexerunt. [a] Paupertas ad eos pertinet, qui semel omnia relinquunt, vt Christum exemplo Petri & Apostolorum perfectè sequantur. [b] Castitas eorum est, qui seipsos castrauerunt propter regnum cælorum, &, vti Tertullianus [c] dixit, se voluntarios probant spadones. Obedientiam verò præstant, qui, vt seipsos plenè [d] abnegent, non solùm à cupiditatibus, verùm etiam voluntate sua, quod Scriptura [e] admonet, prorsus auertuntur, dum eius, qué sibi superiorem Christi loco elegerunt, voluntati sese totos subiiciunt.

a Matth 19. c. d. Actor. 4. g. Videvitam S. Matei, Cypriani, Antonij, Hilarionis, Chrysostomi, Paulini, Augustini, Gregorij, Iosaphat c. 35. Damasceni, &c.

b Matth. 19. b Euseb. lib. 2. histor. c. 16 & Nicephor lib. 2. cap. 16. ex Philone de vita contemp.

c Lib. 1. ad vxorem cap. 6.

d Matth. 16. d. Lucæ 9. c.

e Eccl. 18. d. Galat 5. c. Basilius in regulis breuioribus, quæstione 96.

B. Huiusmodi consilia Christus, perfectionis Euangelicæ absolutum exemplar, non verbo tantùm docuit, vti mox ostendemus, sed etiam exemplo vitæ suæ sanctissimæ nobis confirmauit: qui cùm [f] diues esset, propter nos pauper factus est, non [g] habens vbi caput reclinaret: qui virgo etiam ex virgine [h] natus, & sanctarum virginum [i] sponsus perseuerat: qui tam sedulus demum in præstanda obedientia fuit, vt matri [k] virgini, adeoque fabro subditus, & ad [l] mortem vsque crucis obediens factus, de seipso testetur: [m] *Descendi de cælo, non vt faciam voluntatem meam, sed voluntatem eius, qui misit me.*

f 2. Corinth. 8. b.

g Matth. 8. c.

h Isaiæ 7. c.

i Hieronym. epistol. 22. ad Eustoch. cap. 1. & 6. Ambros. lib. 1. de Virginibus, & serm. 90.

k Lucæ 2. g. Matth. 13. d.

l Philip. 2. b. Matth. 26. d. Rom. 5. d.

m Ioan. 6. d. 4. c. 5. c

TESTIMONIA.

1. A. MATTHÆI decimonono: Si vis perfectus esse, &c. vt infra quæstione tertia, A testimonio primo: Ecce nos reliquimus omnia, &c.

2. ACTORVM quarto: Quotquot enim possessores agrorum, &c. vt infra quæstione tertia, D. testimonio primo.

3. SANCTI Marci vitam habes apud Hieronymum in catalogo Scriptorum Ecclesiasticorum: vbi inter cætera sic ait de Marco: Assumpto Euangelio, quod ipse confecerat, perrexit Ægyptum, & primus Alexandriæ Christum annuncians, constituit Ecclesiam, tanta doctrina, & vitę cõtinentia, vt omnes sectatores Christi, ad exemplum suî cogeret. Denique Philo, disertissimus Iudæorum, videns Alexandriæ

xandriæ primam Ecclesiam adhuc iudaizantem, quasi in laudem gentis suæ librum super eorum cõuersatione scripsit. Et quomodo Lucas narrat, Ierosolymæ credentes omnia habuisse communia: sic & ille, quod Alexandriæ sub Marco fieri doctore cernebat, memoriæ tradidit. Latius autem hæc prosequitur Hieronymus in eodem catalogo, cùm Philonem describens, ait: Philo Iudæus, natione Alexandrinus, de genere Sacerdotum, idcircò à nobis inter Scriptores Ecclesiasticos ponitur, quia librum de prima Marci Euangelistæ apud Alexandriam scribens Ecclesia, in nostrorum laude versatus est, non solùm eos ibi, sed in multis quoque prouinciis esse memorãs, & habitacula eorum dicens monasteria. Ex quo apparet, talem primò Christo credentium fuisse Ecclesiam, quales nunc monachi esse nituntur & cupiunt, vt nihil cuiusquam proprium sit, nullus inter eos diues, nullus pauper, patrimonia egentibus dividantur, orationi vacetur & psalmis, doctrinæ quoque & continentiæ, quales & Lucas refert, primùm fuisse Ierosolymæ credentes.

Omnia cõmunia inter discipulos S. Marci. Act 2. & 4.

Philonis liber.

Monasteria tempore S. Marci.

Nihil proprium apud monachos, sicut & apud sancti Marci discipulos & primos Christianos.

4. CYPRIANI vitam conscripsit Pontius eius Diaconus, in qua sic ait: Inter fidei suæ prima rudimenta nihil aliud credidit Deo dignum, quàm si continentiam tueretur: tunc enim posse idoneum fieri pectus, & sensum ad plenam veri capacitatem peruenire, si concupiscentiam carnis robusto atque integro sanctimoniæ vigore calcaret. Quis vnquam tanti miraculi meminit? Nondum secunda natiuitas nouum hominem splendore toto diuinæ lucis oculauerat, & iam veteres ac pristinas tenebras sola lucis paratura vincebat. Deinde quod maius est, cùm de lectione diuina quædam iam, non pro conditione nouitatis, sed pro fidei festinatione didicisset: statim rapuit quod inuenit promerendo Domino profuturum. Distractis rebus suis ad indigentiam pauperum sustentandam, tota prædia pretio dispensans, duo bona simul iunxit, vt & ambitionem seculi sperneret, qua pernicioſius nihil est, & misericordiam, quam Deus etiam sacrificiis suis prætulit, quam nec ille, qui legis omnia mandata seruasse se dixerat, fecit, impleret: & præpropera velocitate pietatis, penè ante cœpit perfectus esse, quàm disceret.

Contiactia Cypriani.

Matth. 19.

Cyprianus ex euãgelio edoctus, sua pauperibus distribuit.

Osee 6. Matth. 9. & 12. Matth. 19.

5. IN vita sancti Antonij beatus Athanasius: Post mortem parentum, annorum circiter decem & octo, seu viginti, cum sorore admodum paruula derelictis, & domus & sororis honestam curam gerebat. Necdum verò sex fluxerant menses, quibus ad Ecclesiam (vt solebat) occurrens, recordabatur quomodo & Apostoli, omnibus spretis, secuti fuissent Saluatorem: & multi, vt legitur in Actis Apostolorum, facultatibus suis venditis, pretia ad pedes eorum detulissent egentibus partienda, quæve, aut quanta spes iisdem reposita esset in cælis. Talia secum voluens, intrauit Ecclesiam: & accidit vt tunc legeretur Euangelium, in quo Dominus dicit ad diuitem: Si vis perfectus esse, vade: vende omnia tua, quæcunque habes, & da pauperibus: & veni, sequere me, & habebis thesaurũ in cælo. Quo audito, quasi diuinitus huiusmodi ante memoriam concepisset, & veluti propter se hęc esset scriptura recitata, ad sedominicum traxit imperium: statimque regressus, possessiones, quas habebat, vendidit. Erant autem ei trecentæ palmæ vberes, & valdè optimę, quas vicinis largitus est, ne in aliquo aut sibi, aut sorori molestia gigneretur. Cætera verò, quæ in nobilibus posſidebat, vniuersa vendidit, & aggregato non exiguo pretio, indigentibus dedit, paucis tamen ob sororem reseruatis, quæ & sexu, & ætate videbatur infirmior. Rursus autem Ecclesiã ingressus, cùm audisset Dominum in Euangelio dicentem, Nolite cogitare de crastino, reliquam quoq; portionem pauperibus distribuit: neque se versari passus est domi, sed sorore fidelibus ac notis virginibus, commendata, vt earum nutrirentur exemplo, ipse, iam omnibus seculi vinculis liber, asperum atque arduum arripuit institutum.

Matth. 19.

Matth. 6.

6. IN vita sancti Hilarionis Hieronymus: Parentibus iam defunctis, partem substantiæ fratribus, partẽ pauperibus largitus est, nihil sibi omnino reseruans, timens illud de Actibus Apostolorum, Ananiæ & Saphiræ vel exemplum, vel supplicium, maximeque Domini memor, dicentis: Qui non renunciauerit omnibus quæ habet, nõ potest meus esse discipulus. Erat autem tunc annorum quindecim. Sic nudus & armatus in Christo, solitudinem, quæ in septimo milliario à Maioma, Gazæ emporio, per littus euntibus Aegyptum, ad lævam flectitur, ingressus est.

Hilarionis exemplum.

Act. 5. Lucæ 14.

7. IN vita sancti Ioannis Chrysostomi Georgius Patriarcha Alexandrinus: Excurso non ita multo post tempore, & ipsius beata mater vitæ finem accepit, relictis ei diuitiis permultis in auro, argẽto, veste pretiosa, prædiis, mancipiis, iumẽtis, aliisque id genus peculiis, ac perquàm multis facultatibus. Matrem igitur vt primùm decenti funere ac religiosè extulit, in conditorio deposuit beati patris iuxta sanctæ matris præscriptum. Sanè quidem aurum in pauperes & indigos incunctanter dilargitus est. quod autem nulla insigni nota erat percussum, in Ecclesias dispertiuit, ac finitima monasteria proximè adiacentia ciuitati ad exornandas pretiosas reliquias. Seruos & ancillas ad vnum omnes seruitutis vinculo emancipatos asseruit libertati. His tandem exolutus vinculis negociorum, superfluè mentem vrgentium, quicquid resederat è suis facultatibus, in vsum ciuitatis distribuit, vt vacuus maximè esset ab omni intemperie & molestia exactorum publici tributi. Veritatis concertator hic sua hæc omnia ad hunc modum dispensabat. Proinde in perquàm amœna requie vitam transmittebat, iugi meditationi & assiduæ lectioni diuinarum scripturarum adnigilans, custos peruigil sui ipsius corporis factus, studio fugitans & à se quàm longissimè submouens irritamenta gulæ, turpiumque concupiscentiarum indecoras permistiones propellens, in corpore suo quasi in templo quopiam sancto locum tribuebat capacem virginitatis ac sanctimoniæ. Porrò is cùm probè nosset extimulante conscientia, præsertim vigente ætatis flore, (tametsi saluo esset & incolumi sẽsu præditus) se haudquaquam esse parem tot sustinẽdis molestiis, quas facessit Respublica suis administratoribus, finitima ciuitati inuisit monasteria. A suæ cognationis hominibus, à ciuitate quum se sequestrasset, in numerum adsciscitur ciuium supernæ Ierusalem, studio festina-

Ex hac vita Damascenus citat ad verbum historiam de imagine D. Pauli lib. 1. de veneratione S. Imaginum aduersus Iconomachos. Vixit fortè author circa annũ Domini 610. videturq. is esse Georgius qui successit Ioãni eleemosynario. Chrysostomus sua partim in pauperes dispertitur, partim ad vsum Ecclesiarum & ornatum S. reliquiarũ confert.

Chrysostomus monachus factus.

passus est, ita plaudens prioribus, vt non despiceret & sequentes. Didicerat enim & ipse, quia Dominus Iesus aliis panem hordeaceum, ne in via deficerent; aliis corpus suum, vt ad regnum contenderent, ministrauit. Nec Dominus ipse præceptum imposuit, sed voluntatem inuitauit. Nec Apostolus præceptū statuit, sed consilium dedit. Virgo prouocatur consiliis, non vinculis alligatur. Sed nec vidua præceptum accipit, sed consilium: consilium autem non semel datum, sed sæpè repetitum. Et primò dixit: Bonum est enim mulierem non tangere. Et iterum: Volo sic omnes homines esse, sicut & meipsum. Et tertiò: Bonum est illis, si sic maneant sicut & ego. Et quartò: Bonum est propter instantem necessitatem: & hoc placere Domino, & hoc honestum est. Postremò beatiorem esse in viduitate perseuerantem, non tantùm suo consilio, sed etiam Dei spiritu definiuit. Quænam igitur talis consiliarij benignitatem recuset, qui & voluntati habenas indulgeat, & id suadeat aliis, quod in se expertus vtile iudicauit, non facilè comprehendi, nec fastidiosus æquari? Quænam igitur refugiat sancta fieri corpore & spiritu, cùm supra laborem sit præmium, supra vsum gratia, supra opus merces?

Ioan 6. Matth.26. Christus turbæ panē hordeaceū, Apostolis verò corpus suum ministrauit.

Consilium D. Pauli de continentia. 1.Cor.7.

Supra laborē præmiū, & supra vsum gratia.

I.E. HIERONYMVS libro primo aduersus Iouinianum, capite septimo, 2. ET epistola vigesimasecunda ad Eustochium de custodia virginitatis, capite secundo, vt in textu.

II.

Quot sunt Euangelica consilia?

A. OMNIA enumerare hoc loco non attinet: principalia verò tria sunt, de Paupertate, Castitate, & Obedientia complectenda; sicut è sacris literis Patres intellexerunt. [a] Paupertas ad eos pertinet, qui semel omnia relinquunt, vt Christum exemplo Petri & Apostolorum perfectè sequantur. [b] Castitas eorum est, qui seipsos castrauerunt propter regnum cælorum, &, vti Tertullianus [c] dixit, se voluntarios probant spadones. Obedientiam verò præstant, qui, vt seipsos plenè [d] abnegent, non solùm à cupiditatibus, verùm etiam voluntate sua, quod Scriptura [e] admonet, prorsus auertuntur, dum eius, quē sibi superiorem Christi loco elegerunt, voluntati sese totos subiiciunt.

a Matth 19.c.d.Actor.4.g. Videvitam S. Marci, Cypriani, Antonij, Hilarionis, Chrysostomi, Paulini, Augustini, Gregorij, Iolaphat c.35. Damasceni, &c.
b Matth.19. b Euseb. lib.2.histor. c.16 & Nicephor lib.2.cap.16.ex Philone de vita contemp.
c Lib.1.ad vxorem cap.6.
d Matth.16.d.Lucæ 9.c.
e Eccl.18.d. Galat 5.c.Basilius in regulis breuioribus, quæstione 96.

B. Huiusmodi consilia Christus, perfectionis Euangelicæ absolutum exemplar, non verbo tantùm docuit, vti mox ostendemus, sed etiam exemplo vitæ suæ sanctissimæ nobis confirmauit: qui cùm [f] diues esset, propter nos pauper factus est, non [g] habens vbi caput reclinaret: qui virgo etiam ex virgine [h] natus, & sanctarum virginum [i] sponsus perseuerat: qui tam sedulus demum in præstanda obedientia fuit, vt matri [k] virgini, adeoque fabro subditus, & ad [l] mortem vsque crucis obediens factus, de seipso testetur: [m] *Descendi de cælo, non vt faciam voluntatem meam, sed voluntatem eius, qui misit me.*

f 2.Corinth.8.b.
g Matth.8.c.
h Isaiæ 7.c.
i Hieronym.epistol.22.ad Eustoch. cap.1.& 6.Ambros.lib.1.de Virginibus, & serm.90.
k Lucæ 2.g. Matth.17.d.
l Philip.2.b.Matth.26.d.Rom.5.d.
m Ioan.6.d.4.c.5.c

TESTIMONIA.

1. A. MATTHÆI decimonono: Si vis perfectus esse, &c. vt infra quæstione tertia, A testimonio primo: Ecce nos reliquimus omnia, &c.

2. ACTORVM quarto: Quotquot enim possessores agrorum, &c. vt infra quæstione tertia, D. testimonio primo.

3. SANCTI Marci vitam habes apud Hieronymum in catalogo Scriptorum Ecclesiasticorum: vbi inter cætera sic ait de Marco: Assumpto Euangelio, quod ipse confecerat, perrexit Ægyptum, & primus Alexandriæ Christum annuncians, constituit Ecclesiam, tanta doctrina, & vitę cōtinentia, vt omnes sectatores Christi, ad exemplum suî cogeret. Denique Philo, disertissimus Iudæorum, videns Alexandriæ

xandriæ primam Ecclesiam adhuc iudaizantem, quasi in laudem gentis suæ librum super eorum cõuersatione scripsit. Et quomodo Lucas narrat, Ierosolymæ credentes omnia habuisse communia: sic & ille, quod Alexandriæ sub Marco fieri doctore cernebat, memoriæ tradidit. Latius autem hæc prosequitur Hieronymus in eodem catalogo, cùm Philonem describens, ait: Philo Iudæus, natione Alexandrinus, de genere Sacerdotum, idcircò à nobis inter Scriptores Ecclesiasticos ponitur, quia librum de prima Marci Euangelistæ apud Alexandriam scribens Ecclesia, in nostrorum laude versatus est, non solùm eos ibi, sed in multis quoque prouinciis esse memorãs, & habitacula eorum dicens monasteria. Ex quo apparet, talem primò Christo credentium fuisse Ecclesiam, quales nunc monachi esse nituntur & cupiunt, vt nihil cuiusquam proprium sit, nullus inter eos diues, nullus pauper, patrimonia egentibus diuidantur, orationi vacetur & psalmis, doctrinæ quoque & continentiæ, quales & Lucas refert, primùm fuisse Ierosolymæ credentes.

Omnia cõmunia inter discipulos S. Marci. Act 2. & 4.

Philonis liber.

Monasteria tempore S. Marci.

Nihil proprium apud monachos, sicut & apud sancti Marci discipulos & primos Christianos.

4. CYPRIANI vitam conscripsit Pontius eius Diaconus, in qua sic ait: Inter fidei suæ prima rudimenta nihil aliud credidit Deo dignum, quàm si continentiam tueretur: tunc enim posse idoneum fieri pectus, & sensum ad plenam veri capacitatem peruenire, si concupiscentiam carnis robusto atque integro sanctimoniæ vigore calcaret. Quis vnquam tanti miraculi meminit? Nondum secunda natiuitas nouum hominem splendore toto diuinæ lucis oculauerat, & iam veteres ac pristinas tenebras sola lucis paratura vincebat. Deinde quod maius est, cùm de lectione diuina quædam iam, non pro conditione nouitatis, sed pro fidei festinatione didicisset: statim rapuit quod inuenit promerendo Domino profuturum. Distractis rebus suis ad indigentiam pauperum sustentandam, tota prędia pretio dispensans, duo bona simul iunxit, vt & ambitionem seculi sperneret, qua perniciosius nihil est, & misericordiam, quam Deus etiam sacrificiis suis prætulit, quam nec ille, qui legis omnia mandata seruasse se dixerat, fecit, impleret: & prępropera velocitate pietatis, penè ante cœpit perfectus esse, quàm disceret.

Continẽtia Cypriani.

Matth. 19.

Cyprianus ex euãgelio edoctus, sua pauperibus distribuit.

Osee 6. Matth. 9. & 23. Matth. 19.

5. IN vita sancti Antonij beatus Athanasius: Post mortem parentum, annorum circiter decem & octo, seu viginti, cum sorore admodum paruula derelictis, & domus & sororis honestam curam gerebat. Necdum verò sex fluxerant menses, quibus ad Ecclesiam (vt solebat) occurrens, recordabatur quomodo & Apostoli, omnibus spretis, secuti fuissent Saluatorem: & multi, vt legitur in Actis Apostolorum, facultatibus suis venditis, pretia ad pedes eorum detulissent egentibus partienda, quæve, aut quanta spes iisdem reposita esset in cælis. Talia secum voluens, intrauit Ecclesiam: & accidit vt tunc legeretur Euangelium, in quo Dominus dicit ad diuitem: Si vis perfectus esse, vade: vende omnia tua, quæcunque habes, & da pauperibus: & veni, sequere me, & habebis thesaurũ in cælo. Quo audito, quasi diuinitus huiusmodi ante memoriam concepisset, & veluti propter se hęc esset scriptura recitata, ad sęuo imperiũ fi-

Matth. 4. Actor. 4. Matth. 19.

Ibid.

Dominicũ imperiũ fi-

nominicum traxit imperium: statimque regressus, possessiones, quas habebat, vendidit. Erant autem ei trecentæ palmæ vberes, & valdè optimę, quas vicinis largitus est, ne in aliquo aut sibi, aut sorori molestia gigneretur. Cætera verò, quæ in nobilibus possidebat, vniuersa vendidit, & aggregato non exiguo pretio, indigentibus dedit, paucis tamen ob sororem reseruatis, quæ & sexu, & ætate videbatur infirmior. Rursus autem Ecclesiã ingressus, cùm audisset Dominum in Euangelio dicentem, Nolite cogitare de crastino, reliquam quoq; portionem pauperibus distribuit: neque se versari passus est domi, sed sorore fidelibus ac notis virginibus, commendata, vt earum nutrirentur exemplo, ipse, iam omnibus seculi vinculis liber, asperum atque arduum arripuit institutum.

Matth. 6.

6. IN vita sancti Hilarionis Hieronymus: Parentibus iam defunctis, partem substantiæ fratribus, partẽ pauperibus largitus est, nihil sibi omnino reseruans, timens illud de Actibus Apostolorum, Ananiæ & Saphiræ vel exemplum, vel supplicium, maximeque Domini memor, dicentis: Qui non renunciauerit omnibus quæ habet, nõ potest meus esse discipulus. Erat autem tunc annorum quindecim. Sic nudus & armatus in Christo, solitudinem, quæ in septimo milliario à Maioma, Gazæ emporio, per littus euntibus Aegyptum, ad lævam flectitur, ingressus est.

Hilarionis exemplum.

Act. 5. Lucæ 14.

7. IN vita sancti Ioannis Chrysostomi Georgius Patriarcha Alexandrinus: Excurso non ita multo post tempore, & ipsius beata mater vitæ finem accepit, relictis ei diuitiis permultis in auro, argẽto, veste pretiosa, prædiis, mancipiis, iumẽtis, aliisque id genus peculiis, ac perquàm multis facultatibus. Matrem igitur vt primùm decenti funere ac religiosè extulit, in conditorio posuit beati patris iuxta sanctæ matris præscriptum. Sanè quidem aurum in pauperes & indigos incunctanter dilargitus est. quod autem nulla insigni nota erat percussum, in Ecclesias dispertiuit, ac finitima monasteria proximè adiacentia ciuitati ad exornandas pretiosas reliquias. Seruos & ancillas ad vnum omnes seruitutis vinculo emancipatos asseruit libertati. His tandem exolutus vinculis negociorum, superfluè mentem vrgentium, quicquid resederat è suis facultatibus, in vsum ciuitatis distribuit, vt vacuus maximè esset ab omni intemperie & molestia exactorum publici tributi. Veritatis concertator hic sua hæc omnia ad hunc modum dispensabat. Proinde in perquàm amœna requie vitam transmittebat, iugi meditationi & assiduæ lectioni diuinarum scripturarum aduigilant, custos peruigil sui ipsius corporis factus, studio fugitans & à se quàm longissimè submouens irritamenta gulæ, turpiumque concupiscentiarum indecoras permistiones propellens, in corpore suo quasi in templo quopiam sancto locum tribuebat capacem virginitatis ac sanctimoniæ. Porrò is cùm probè nosset extimulante conscientia, præsertim vigente ætatis flore, (tametsi saluo esset & incolumi sẽsu præditus) se haudquaquam esse parem tot sustinẽdis molestiis, quas facessit Respublica suis administratoribus, finitima ciuitati inuisit monasteria. A suæ cognationis hominibus, à ciuitate quum se sequestrasset, in numerum adscitus ciuium supernæ Ierusalem, studio festina-

Ex hac vita Damascenus citat ad verbum historiam de imagine D. Pauli lib. 1. de veneratione S. Imaginum aduersus Iconomachos. Vixit fortè author circa annũ Domini 620. videturq. is esse Georgius qui successit Ioãni eleemosynario. Chrysostomus sua partim in pauperes dispertitur, partim ad vsum Ecclesiarum & ornatum S. reliquiarũ confert.

Chrysostomus monachus factus.

bat, ac flagranti desiderio vrebatur, vt vel ibi innotesceret. Illic igitur cœpit primordia iacere monasticæ exercitationis, ac tenacius tueri.

8. IN vita sancti Paulini Nolani episcopi Gregorius Turonensis libro in gloriam Confessorum, capite centesimoseptimo: Fuit vir venerabilis Paulinus Nolanæ vrbis, ex nobili stirpe ortus. Tarasiam similem sibi sortitus est coniugem, habens diuitias multas, & tam in fundorum possessione, quàm in præsidio domorum valdè diues erat ac locuples. Sed cùm primùm aures eius euangeliorum lectio illa penetrauit, in quo Dominus adolescẽtem pro diuitiis arguit, dicens: Vade, vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælo: & veni, sequere me: facilius est camelum per foramen acus transire, quàm diuitem introire in regnum Dei: statim venditis omnibus quæ habebat, pauperibus erogauit. Exoneratus à cunctis cupiditatibus, magistrum liber sequitur, per hæc se putans paradisi diuitiis locupletari: si videretur nihil de transitoriis possidere. Cui maiestas diuina tribuit, vt quod impossibile dixerat per Euangelium, hìc possibiliter adimplere mereretur per actum.

Matth. 19. Paulinus, audito euãgelico consilio, facultates suas pauperibus erogauit.

9. DE eodem ita scribit D. Ambrosius epistola trigesima sexta ad Sabinum episcopũ: Paulinum splendore generis in partibus Aquitaniæ nulli secundum, venditis facultatibus tam suis, quàm etiam coniugalibus, in hos se induisse cultus ad fidem competi, vt ea in pauperes conferat, quæ redegit in pecuniam, & ipse pauper ex diuite factus, tanquam deoneratus graui sarcina, domui, patriæ, cognationi quoque vale dicat, quo impensius Deo seruiat. Elegisse secretum affirmatur Nolanæ vrbis, vbi tumultum fugitans æuum exigat. Matrona quoq. virtuti & studio eius proximè accedit, neque à proposito viri discrepat. Denique trãscriptis in aliorum iura suis prædiis, virum sequitur, & exiguo illic coniugis contenta cespite, solatur se religionis & charitatis diuitiis. Soboles eis nulla, & ideò meritorum posteritas desiderata. Hæc vbi audierint proceres viri, quæ loquentur? Ex illa familia, illa prosapia, illa indole, tanta prædictum eloquentia migrasse à Senatu, interceptam familiæ nobilis successionem: ferri hoc non posse. Et cùm ipsi capita, & supercilia sua radant, si quando Isidis suscipiunt sacra, si fortè Christianus vir attentior sacrosanctæ religioni vestem mutauerit, indignum facinus appellant. Equidem doleo tantam esse in mendacio obseruantiam, in veritate negligentiam, vt confundantur plerique attentiores ad sacrosanctam religionem videri, non considerantes vocem dicentis: Qui me confusus fuerit coram hominibus, &c.

Ambrosij testimonium de Paulino.

Luce 9.

10. ET de sãcto Martino scribit Seuerus Sulpitius: Sermo Martini non alius apud nos fuit, quàm mundi huius illecebras, & seculi onera relinquenda, vt Dominum Iesum liberi expeditique sequeremur. Præstantissimumque nobis præsentium temporum illustris viri Paulini exemplum ingerebat, qui summis opibus abiectis, Christum secutus, solus penè his temporibus euangelica præcepta complêsset. Illum nobis sequendum, illum clamabat imitandum, beatumque esse præsens seculum tantæ fidei, virtutisque documento: cùm secundùm sententiam Domini diues, & possidens

Martini testimonium de eodem Paulino.

Matth. 19.

multa, vendendo omnia, & dando pauperibus, quod erat facto impossibile, possibile fecisset exemplo.

11. IN vita sancti Augustini Possidonius, vel Posidius Calamensis episcopus, capite secundo: Mox (post baptismum) ex intimis cordis medullis ad Deum conuersus, spem omnem quam habebat in seculo, dereliquit, iam non vxorem, non filios carnis, non diuitias, non honores seculi quærens: sed soli Deo cum suis seruire statuit, in illo & ex illo pusillo grege esse studens, quem Dominus alloquitur, dicens: Nolite timere pusillus grex, quoniam complacuit patri vestro dare vobis regnum. Vendite quæ possidetis, & date eleemosynam: Facite vobis sacculos non veterascentes, thesaurum non deficientem in cælis, &c. Et illud quod iterum dicit Dominus, idem vir sanctus facere cupiens; Si vis esse perfectus, vende omnia quę habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælis, & veni, sequere me, &c. DEINDE capite quinto: Factus ergò presbyter, monasterium intra ecclesiam mox instituit, & cum Dei seruis viuere cœpit secundùm modum, & regulam sub sanctis Apostolis constitutam: Maximè, vt nemo quicquam proprium in illa societate haberet, sed eis essent omnia communia, & distribueretur vnicuique sicut opus erat, quod iam ipse prior fecerat, dum de transmarinis ad sua remeâsset. ET capite trigesimoprimo: Testamentum nullum fecit, quia vnde faceret pauper Christi non habuit.

Mundũ cõtemnit Augustinus.

Lucæ 12.

Augustinus de amplectenda perfectione Euangelica cogitauit.

Monasteriũ instituit Augustin⁹.

Lege vtrũque sermonem de cõmuni vita Clericorũ. Act 2. & 4.

Omnia cõmunia in societate Augustini.

Renunciauit Augustinus proprietati.

Pauper Christi.

12. ITEM de seipso scribens Augustinus, ait epistola octogesimanona ad Hilarium, respõdẽs quæstioni quartæ: Ego qui hęc scribo, perfectionem, de qua Dominus locutus est, quando ait diuiti adolescenti: Vade, vende omnia quæ habes, & da pauperibus; & habebis thesaurum in cælo: & veni, sequere me: vehementer adamaui, & non meis viribus, sed gratia ipsius adiuuante sic feci. Neque enim quia diues non fui, ideò minus mihi immutabitur. Nam neque ipsi Apostoli, qui priores hoc fecerunt, diuites fuerũt. Sed totum mundum dimittit, qui & illud quod habet, & quod optat habere, dimittit. Quantum autem in hac perfectionis via profecerim; magis quidem noui ego, quàm quisquam alius homo? sed magis Deus, quàm ego. Et ad hoc propositum quantis possum viribus alios exhortor, & in nomine Domini habeo consortes, quibus hoc per meum ministerium persuasum est: sic tamen, vt præcipuè sana doctrina teneatur, nec eos, qui illa non faciunt, vana contumacia iudicemus.

Matth. 19. Augustinus fatetur se consilium euangelicũ deuotionis paupertate amplexum fuisse.

Alios totis viribus ad idẽ propositũ exhortabatur.

13. IN vita sancti Gregorij Magni Ioannes Diaconus libro primo, capite quinto: Tandem patre orbatus, vbi liberam disponẽdarum rerum suarum nactus est facultatem, sex monasteria in Sicilia fabricans, sufficientibus fratribus cumulauit: quibus tantum prædiorum contulit, quantum posset ad victum quotidianum Deo illic militantiũ sine indigentia sufragari. ET capite sexto: Septimum intra Romanæ vrbis mœnia sub honore sancti Andreæ Apostoli iuxt basilicam sanctorum Ioannis & Pauli ad cliuum Scauri, monasterium in proprio domate fabricauit. In quo, relictis fericis, auro gemmisque radiantibus togis, simulque supellectibus reliquis, in vsum pauperum ero-

Gregorius Magnus ex suis facultatibus septem monasteria fabricauit.

Omnibus relictis, mo nasticã vi-

ram & habitum monasticum assumit.

gatis: ex huius mundi naufragio nudus euasit, diuque desideratum monachicum capiens indumentum, primò sub Hilarionis, deinde sub Maximiani venerabilium patrum regimine, multis sibi sociatis fratribus, regulari tramite militauit. Pòst verò, cùm subesse mallet, fratrum votiua concordia imminente, præesse non renuit.

Turonensis æqualis Gregorij, idem de eo testatur.

14. SIMILITER Gregorius Turonensis libro decimo historiæ Francorum, capite primo: Gregorius de senatoribus primis, ab adolescentia deuotus Deo, in rebus propriis sex in Sicilia monasteria congregauit: septimum intra vrbis Romæ muros instituit: quibus tantam delegans terrarum copiam, quanta ad victum quotidianum præbendum sufficeret, reliqua vendidit cum omni præsidio domus, ac pauperibus erogauit: & qui ante serico cõtextu, ac gemmis micantibus solitus erat per vrbem procedere trabeatus, nunc vili contectus vestitu, ad altaris Dominici ministerium consecratur, septimusque leuita ad adiutorium Papæ adsciscitur.

Ioſaphat rex cuncta indigentibus distribuit.

15. IN vita Ioſaphat & Barlaam duorum Christi militum Ioannes Damascenus de rege Ioſaphat, Auenniri regis filio Indiæ loquens, capite trigesimoquinto: Octaua die (post mortem patris) in palatium reuersus, opes omnes ac pecunias pauperibus distribuit: adeò vt nullus iam, qui rerum inopia premeretur, superesset. Pauciſque diebus in huiusmodi ministerio exactis, omnes thesauros exhausit: id videlicet agens, ne angustam portam introire paranti pecuniarum moles impedimentum afferret. Capite deinde trigesimosexto prosequitur: At quadragesimo à paterni obitus die, memoriam ipsius celebrans, magistratus omnes, ac militaris classis, & plebeij ordinis haud paucos conuocat: atque in regio throno sedens cunctis audientibus hanc orationem habuit: Eu, vt ipsi cernitis, Abenner rex ac pater meus, haud secus ac pauperum quiuis mortem obiit. Ac nec diuitiæ, nec opes, nec regia gloria, nec rursum ego patris amantissimus filius, nec reliquorum ipsius amicorum ac cognatorum quisquam opem ipsi, & auxilium adferre, atque ab ineuitabili sentẽtia ipsum eximere potuit: verùm ad illud tribunal, vt præsentis vitæ rationem reddat, proficiscitur, neminem omninò, qui ipsi opituletur, secum ducens, iis dũtaxat exceptis (quæcunque tãdem illa fuerint) quæ ab ipso gesta sunt. Et post pauca: Iã igitur tempus est, vt ea, quæ Deo pollicitus sum, expleam. Tempus, inquam, est, vt, quò ipse me ducet, proficiscar, eaque vota, quibus me ipse obstrinxi, persoluam. Nunc itaque vobiscum ipsi considerate, quem vobis præesse, ac regnũ obtinere velitis.

Vouerat ex se relicturũ seculum.

Damascenus sua pauperibus distribuit antequam mundum relinqueret.

16. IN vita Ioannis Damasceni Ioannes Patriarcha Hierosolymitanus: Cùm duę ipsi Dominicæ sententiæ propositæ essent, altera quæ hoc statueret, vt facultates suas venderet, ac pauperibus distribueret, altera vt domos & agros, aliaque omnia Domini causa relinqueret, ita se comparauit, vt nec in priori temporis aliquid sibi tenendum putaret, ne fortasse ea res ipsi moram afferret, nec item in secunda, ne si facultates suas temerè relinqueret, inter eos, qui sanguine ipsi coniuncti erant, lites atque conflictationes orirentur, aliis nimirum aliud quoddã hereditatis capessendæ eius proferentibus. Verùm interutrunque graditur, atque cõfestim bonis suis in pauperes, captiuos, seruos suos (quos etiã libertate donauerat) & cognatos distributis, atque diuinis templis cõsecratis, quemadmodum ex matris suæ vtero nudus exiuerat, sic etiam necessariis indumentis exceptis, nudus è mundo excessit. Ac Ierosolymam profectus, cùm in his venerandis locis adorationis munere, vt par erat, perfunctus fuisset, tanquam ceruus diuina siti flagrans, in solitudinem contendit, atque ad diuini viri Sabę Lauram se confert, comitem ac socium, non itineris duntaxat, sed instituti etiam, Cosmam habens, qui eandem cum ipso educationem ac disciplinam habuerat. Diceres eos sacrũ quoddam par esse, ac sub Christi iugum currere, vt illud ceruicibus suis tollerent.

Peregrinatio ad loca sancta.

17. MATTHÆI decimonono: Sunt enim Eunuchi, &c. vt infra quęstione quarta, A testimonio primo.

18. EVSEBIVS Cæsareensis libro secundo historiæ Ecclesiasticæ, capite decimosexto, ex libro Philonis Iudæi de vita contemplatiua, siue de supplicibus, quædam commemorans de Christianis Alexandriæ degentibus sub disciplina diui Marci, ait: Cùm temperantiam quasi quoddam fundamentum in animis suis iecerint, alia virtutum genera supra ædificant. Ista Philonis tam perspicua tamque rata testimonia, de nostræ religionis viris solùm tradita esse pro certo arbitramur. Quòd si quisquã adeò obstinato animo sit, vt hisce etiam voluerit refragari, sic tamen euidentioribus argumentis (quę apud nullos alios præterquam solos Christianos, religionis euangelicę professores, reperiuntur) obscurus, de contumacia & incredula mentis sententia tandem desistat. Nam Philo cum illis viris, de quibus habetur oratio, mulieres etiam vnà viuere ait: quarum complures ad extremam senectutem virgines permanent. Quę quidem non necessitas, (sicut non paucæ Græcarum ac gentilium sacerdotum faciũt) sed sua voluntate adductæ, castitatem propter incredibilem sapientiæ cupiditatem & desiderium, quo incenduntur, summa cura & cogitatione amplexantur obseruantque. In cuius perueſtigatione, dum ætatẽ terere studeant, voluptates, quibus corpus titillari solet, penitus respuunt: neque mortales fœtus & caducos, sed immortales & perpetuò duraturos edere cupiunt: quos quidem certè sola anima, Dei amore inflammata, ex se potest procreare.

Temperantia tanquam virtutum fundamentum.

Philonem loqui de Christianis.

Virgines anus, volũtariè amplectentes castitatem.

19. NICEPHORVS libro secundo historiæ Ecclesiasticæ, capite decimosexto, eadem quæ Eusebius ex Philone recitat.

20. TERTVLLIANVS libro primo ad vxorem, capite sexto: Voluntariis spadonibus pro cupiditate cælesti saluo matrimonio, abstinentia toleratur, quantò magis adempto? &c.

21. MATTHÆI decimosexto: Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me. Qui enim voluerit animam suam saluam facere, perdet eam. qui autem perdiderit animam suam propter me, inueniet eam.

22. LVCÆ nono: Si quis vult post me veni-

re,&c.vt infra quæſtione quinta,B.teſtimonio ſecundo.

23. ECCLESIASTICI decimooctauo:Poſt concupiſcentias tuas non eas,& à voluntate tua auertere:Si præſtes animæ tuæ cõcupiſcentias eius,faciet te in gaudium inimicis tuis.

24. AD Galatas quinto:Vt non quæcunque vultis, illa faciatis.

25. BASILIVS in regulis breuioribus, quæſtione nonageſimaſexta: Cùm Apoſtolus dicat, vt non quæcunque vultis, illa faciatis: in vnaquaque re quicquid ex voluntate propria optabile eſt, id ſi alicuius arbitrio permittatur, calamitoſum eſt. Contraque, quicquid antiſtites rectum ſtatuerint,in eo manere vnuſquiſque debet, etiamſi contra volũtatem ipſius ſit.

Galat. 5. Abnegatio propriæ voluntatis.

1.B. POSTERIORIS ad Corinthios octauo: Scitis enim gratiam Domini noſtri Ieſu Chriſti, quoniam propter vos egenus factus eſt, cùm eſſet diues,vt illius inopia vos diuites eſſetis.

2. MATTHÆI octauo: Vulpes foueas habent, & volucres cæli nidos: filius autẽ hominis non habet vbi caput reclinet.

3. ISAIÆ ſeptimo:Ecce virgo concipiet,& pariet filium,& vocabitur nomen eius Emmanuel.

4. HIERONYMVS epiſtola viceſimaſecunda ad Euſtochium virginem, capite primo: Hæc idcircò, domina mi Euſtochium, ſcribo, (dominam quippe vocare debeo ſponſam Domini mei) vt ex ipſo principio lectionis agnoſceres,&c. Et capite ſexto: Nolo habeas conſortium matronarum: nolo ad nobilium domos accedas: nolo te frequenter videre, quod contemnens, virgo eſſe voluiſti. Sic ſibi ſolent applaudere mulierculæ de iudicibus viris, & in aliqua poſitis dignitate. Si ad Imperatoris vxorem concurrit ambitio ſalutantium, cur tu facis iniuriam viro tuo? Ad hominis coniugem Dei ſponſa quid properas? Diſce in hac parte ſuperbiam ſanctam:ſcito te illis eſſe meliorem.

Virgo ſacra, ſponſa eſt Domini: ſed Lutherus in ſpurco ſuo Epithalamio appellare non dubitat ſpõſam diaboli.

Dei ſponſa.

5. AMBROSIVS libro primo de virginibus: Nec immeritò virginitas viuendi ſibi vſum quæſiuit è cælo, quæ ſponſum ſibi inuenit in cælo. Hæc nubes, aëra, angelos, ſideraque tranſgrediens,verbum Dei in ipſo ſinu patris inuenit, & toto hauſit pectore. Nam quis tantum, cùm inuenerit, relinquat boni? Vnguentum enim exinanitum eſt nomen tuum. Propterea adoleſcentulæ dilexerunt te, & attraxerunt te. Poſtremò non meum eſt illud, quoniam quæ non nubunt neque nubentur,eũt ſicut angeli Dei in cælo. Nemo ergò miretur, ſi angelis comparentur, quæ angelorum Domino copulantur. Quis igitur neget hanc vitam fluxiſſe de cælo, quam non facilè inuenimus in terris? Niſi poſtquã Deus in hæc terreni corporis membra deſcendit, tunc in vtero virgo concepit, & verbum caro factum eſt: vt quod caro factum eſt,caro fieret Dei. Et poſt nonnulla: Quod nupturæ præ cæteris concupiſcunt, vt ſponſi decore ſe iactent, eo neceſsè eſt impares ſacris ſe fateantur eſſe virginibus, quibus ſolis contingit dicere:Speciosus forma præ filiis hominum, diffuſa eſt gratia in labiis tuis. Quis eſt iſte ſpõſus? Non vilibus addictus obſequiis,nõ caducis ſuperbus diuitiis,ſed cuius ſedes in ſeculum ſeculi, filiæ regum in honore eius. Adſtitit regina à dextris eius in veſtitu deaurato, varietate circumamicta virtutum. Audi igitur filia,& vide,& inclina aurem tuam, & obliuiſcere populum tuum, & domum patris tui, quoniam concupiuit rex ſpeciem tuam, quia ipſe eſt Deus tuus. Et aduerte quãtum tibi Spiritus ſanctus ſcripturæ diuinæ teſtificatione detulerit: Regnum,aurum, pulchritudinem. Regnum, vel quia ſponſa es regis æterni, vel quia inuictum animum gerens, ab illecebris voluptatum nõ captiua haberis, ſed quaſi regina dominaris. Aurum, quia ſicut illa materies examinata igne pretioſior eſt, ita corporis ſpecies virginalis ſpiritu conſecrata diuino, formæ ſuæ acquirit augmentum. Pulchritudinem verò quis poteſt maiorem exiſtimare decore eius,quæ amatur à rege,probatur à iudice, dicatur Domino, conſecratur Deo, ſemper ſpõſa,ſemper innupta, vt nec amor finem habeat, nec damnum pudor? Hæc profectò vera pulchritudo eſt, cui nihil deeſt.

Cant. 1.

Sponſa regis æterni.

6. ITEM in ſermone nonageſimo, dum agit de paſſione beatæ Agnetis virginis: Diſcede à me, (ait B. Agnes ad præfecti filium) quia iam ab alio amatore præuenta ſum, qui mihi ſatis meliora te obtulit ornamenta, & annulo fidei ſuæ ſubarrauit me, longè te nobilior, & genere,& dignitate. Ornauit me inæſtimabili dextrocherio. Dextram meam & collum meum cinxit lapidibus pretioſis. Tradidit auribus meis inæſtimabiles margaritas, & circundedit me vernantibus atque coruſcantibus gemmis. Poſuit ſignum in facie mea, vt nullum præter ipſum amatorem admittam. Induit me cyclade auro texta, & immenſis monilibus ornauit me. Oſtendit mihi theſauros incomparabiles, quos mihi ſe daturum, ſi ei perſeuerauero, repromiſit. Non ergò potero ad contumeliam prioris amatoris vel adſpicere alium, & illum derelinquere, cum quo ſum charitate deuincta. Cuius generoſitas celſior, poſſibilitas fortior, adſpectus pulchrior, amor ſuauior, & omni gratia elegantior. A quo mihi iam thalamus collocatus eſt, cuius mihi organa modulatis vocibus cantant. Iam mel & lac ex ore eius ſuſcepi; iam amplexibus eius caſtis adſtricta ſum, iam corpus eius corpori meo ſociatum eſt,& sãguis eius ornauit genas meas. Cuius mater virgo eſt, cuius pater fœminam neſcit. Cui angeli ſeruiunt,cuius pulchritudinem ſol & luna mirantur, cuius odore reuiuiſcunt mortui, cuius tactu fouentur infirmi, cuius opes nunquam deficiunt, cuiuſque diuitiæ non decreſcunt. Ipſi ſoli ſeruo fidem, ipſi me tota deuotione cõmitto. Quem cùm amauero, caſta ſum;cùm tetigero,mũda ſum;cùm accepero,virgo ſum. Nec deerũt nuptiis filij,vbi partus ſine dolore ſuccedit, & fœcunditas quotidiana cumulatur. Audiens hæc inſanus iuuenis,amore corripitur cæco,&c. Abnegat Agnes beatiſſima, & ſe nullo pacto prioris aſſerit ſponſi fœdera violare. Cumque pater diceret, in faſcibus præfecturæ ſe agere,& idcircò non ſibi quemuis illuſtriſſimum virum etiam poſſe præferri: cœpit tamen vehementiſſimè inquirere, quis eſſet ſponſus, de cuius ſe Agnes

Sponſus B. Agnetis virginis quis, & qualis ſit.

Matth. 22. Angelorum Domino copulantur virgines.

Ioan.1. Sacrarum virginum ſponſus quis ſit.

Pſalm.44.

potestate iactaret. Tunc extitit quidam ex parasitis eius, qui diceret hanc Christianam esse ab infantia, & magicis artibus ita occupatam, vt dicat Christum suum sponsum.

Christus sponsus S. Agnetis.

7. Lvcæ secundo: Et descendit cum eis, & venit Nazareth: & erat subditus illis.

8. Matthæi decimoseptimo: Et cùm venissent Capharnaum, accesserunt qui didrachma accipiebant, ad Petrum, & dixerunt ei: Magister vester non soluit didrachma? Ait, Etiam. Et cùm intrâsset in domum, præuenit eum Iesus, dicens: Quid tibi videtur Simõ: Reges terræ à quibus accipiunt tributum vel censum? à filiis suis, an ab alienis? Et ille dixit: Ab alienis. Dixit illi Iesus: Ergò liberi sunt filij. Vt autem non scandalizemus eos, vade ad mare, & mitte hamum: & eum piscem, qui primus ascenderit, tolle: & aperto ore eius, inuenies staterem: illum sumens, da eis pro me, & te.

9. Ad Philippenses secundo: Humiliauit semetipsum factus obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis.

10. Matthæi vigesimosexto: Pater mi, si possibile est, transeat à me calix iste. verumtamẽ non sicut ego volo, sed sicut tu. Iterum secundò abiit, & orauit, dicens: Pater mi, si non potest hic calix transire nisi bibam illum, fiat voluntas tua.

11. Ad Romanos quinto: Sicut enim per inobedientiam vnius hominis, peccatores constituti sunt multi: ita & per vnius obeditionem, iusti constituentur multi.

12. Ioannis sexto, vt in textu.

13. Capite quarto: Dicit ei Iesus: Meus cibus est vt faciam voluntatem eius, qui misit me, vt perficiam opus eius.

14. Capite quinto: Iudicium meum iustum est: quia non quæro voluntatem meam, sed voluntatem eius, qui misit me.

III.

Vbi consilium Paupertatis Euangelicæ à Christo docetur?

A Apvd [a] Matthæum in eo loco ostenditur, qui sequitur diuinorum præceptorum enumerationem: de quibus præceptis vnicuique citra exceptionem dictum est: *Si vis ad vitam ingredi, serua mandata.* Ac deinde consilium de voluntaria [b] paupertate sectanda proponitur, addita verborum formula singulari, quæ illud capessentis arbitrio relinqueret. Ait enim Dominus: [c] *Si vis perfectus esse, vade, & vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælo: & veni, sequere me.*

B Vbi non solùm ita consulit Dominus, verùm etiam quasi calcar addit, & vt homines ad consilium hoc amplectendum lubentiores faciat, præmij proponit magnitudinem, quo eos alliciat atque consoletur. Sic enim fore promittit, vt qui omnibus propter Christum relictis, pauper est, is habeat thesaurum in cælo, accipiat [d] centuplum, & possideat vitam æternam; quæ diuitibus alioquin aditu est [e] perdifficilis.

C Huiusmodi paupertatis [f] cultores ac [g] professores erant Apostoli, quorum nomine fidenter dixit Petrus ad Christum: [h] *Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te.*

D His accedunt nascentis Ecclesiæ Christiani, qui, vti Lucas [i] testatur, vendebant possessiones, & pecuniam ex his conflatam, in communem vsum conferebant; ita vt nemo suum esse diceret aliquid. quoniam indiscreta & communia apud ipsos manebant omnia.

E Quæ paupertas demum requirit, vt voluntaria plenaque sit abdicatio facultatum, quarum nulla [k] proprietas retineatur.

a Matth.19.c.

b Hieronym.epistol.1 ad Heliod.ca. 6. Item in cap 19. Matth. & ad Demetriadem de seruanda virginit epistol. 8. cap 7 Quæst.1 ad Hedibiã epistol. 150. & ad Pammachium super obitu Paulinæ epistol. 26. cap 3. & 4 Basil. quæst. 9. in regulis fusius disputatis, Damascen. in histor. Barlaam & Iosaphat. cap. 15. Chrysostom. in illud Pauli, Salutate Priscam & Aquilam.

c Matth.19.c. Luc.18.de Marci 10. c. d. & ibidem Beda & Theophylact.

d Matth. 19.d. & ibidem Hieronym. Euthym. & Anselmus. Item Theophylact. & Beda in Marcum, & Lucam. Cassian. collat. 24. cap. 26. Gregor. hom 18. in Ezechielem. Bernard. in declamat. de defendis facultatib. Damianus in serm. de S. Benedicto.

e Matth.19.c.

f Lucæ 6. c. & ibidem Ambrosi. Leo serm. de omnib. Sanctis. Chromat in cap. 5. Matth. Bernard serm. 1. de festo omnium Sanctorum. Tertullian. lib. 4. contra Marcionem cap. 14.

g August. lib. 17. de ciuitate Dei c. 4.

h Matth.19.d

i Actor. 4 g. 2. g. Hieronym. epistol. 8. ad Demetriadem ca. 7. & in catalog. virorum illustr. de Marco. Augustin. in epistol 89. ad Hilarium. Possidon. in vita August. in cap. 1. Cassian. lib. 7. cap. 14. 17. & collat. 3 cap. 6.

k Actor. 5 a. Hieronym. epistol. 8. ad Demetriad. cap. 7. Basil. serm 1 de instit. monachor. & in constitut. monast. cap. 19 & 35. Itẽ quæst. 85 in regulis breuioribus. Augustin. epistol. 109. & sermon. 49 ex diuer. c. 1. & seq. Item lib de morib. eccl. cathol. cap. 31. Hieronym. epistol 22 ad Eustoch. cap. 14. Gregor. 4. dialog. cap. 55. & l. 10 epistol 22.

F Atque hîc locum habet celebris, & antiquis probata] ſententia: Bonum eſt, facultates cum diſpenſatione pauperibus erogare; melius eſt, pro intentione ſequendi Dominum in ſimul donare, & abſolutum à ſollicitudine, cum Chriſto egere.

] Genna. de eccle. dogmatib. cap. 71. Ambroſ. 1. Offic. c. 30. & Hieronym. aduerſus Vigilantium c. 5. & 6. Proſper lib. 2. de vita contemplat. cap. 9. Auguſtin. lib. de bono coniug. cap. 8.

TESTIMONIA.

1. A MATTHAEI decimonono: Et ecce vnus accedens, ait illi: Magiſter bone, quid boni faciam vt habeam vitam æternam? Qui dixit ei: Quid me interrogas de bono? Vnus eſt bonus, Deus. Si autem vis ad vitam ingredi, ſerua mandata. Dicit illi: Quæ? Ieſus autem dixit: Non homicidium facies: Non adulterabis: Non facies furtum: Non falſum teſtimonium dices: Honora patrem tuum, & matrem tuam, & diliges proximum tuum ſicut teipſũ. Dicit illi adoleſcens: Omnia hæc cuſtodiui à iuuentute mea, quid adhuc mihi deeſt? Ait illi Ieſus: Si vis perfectus eſſe, vade, vende omnia quæ habes, & da pauperib., & habebis theſaurum in cælo: & veni, ſequere me. Cùm audiſſet autem adoleſcens verbum, abiit triſtis: erat enim habens multas poſſeſſiones. Ieſus autẽ dixit diſcipulis ſuis: Amen dico vobis, quia diues difficilè intrabit in regnum cælorum. Et iterum dico vobis: facilius eſt camelum per foramen acus tranſire, quàm diuitem intrare in regnum cælorum. Auditis autem his, diſcipuli mirabanturualdè, dicentes: Quis ergò poterit ſaluus eſſe? Adſpiciens autem Ieſus, dixit illis: Apud homines hoc impoſſibile eſt: apud Deum autem omnia poſſibilia ſunt. Tunc reſpondens Petrus, dixit ei: Ecce nos reliquimus omnia, & ſecuti ſumus te: quid ergò erit nobis? Ieſus autem dixit illis: Amen dico vobis, quòd vos, qui ſecuti eſtis me, in regeneratione cùm ſederit filius hominis in ſede maieſtatis ſuę, ſedebitis & vos ſuper ſedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Iſraël. Et omnis, qui reliquerit domum, vel fratres, aut ſorores, aut patrem, aut matrem, aut vxorem, aut filios, aut agros propter nomen meũ, centuplum accipiet, & vitam æternam poſſidebit.

2. HIERONYMVS ad Heliodorum epiſtola prima, capite ſexto: Sed forſitan dicturus es: Quid ergò? quicũque in ciuitate ſunt, Chriſtiani non ſunt? Non eſt tibi eadem cauſa, quæ cæteris. Dominum auſculta dicentem: Si vis perfectus eſſe, vade, vende omnia tua, & da pauperibus: & veni, ſequere me. Tu autẽ perfectum te fore pollicitus es: nã cùm derelicta militia, te caſtraſti propter regnum cælorum: quid aliud quàm perfectam ſecutus es vitam? Perfectus autem ſeruus Chriſti, nihil præter Chriſtum habet: aut ſi quid præter Chriſtum habet, perfectus non eſt: &, ſi perfectus nõ eſt, cùm ſe perfectum fore Deo pollicitus ſit, ante Deum mentitus eſt. Os autem quod mentitur occidit animam. Igitur vt concludam: ſi perfectus es, cur bona paterna deſideras? Dominum fefelliſti, ſi perfectus non es. Diuinis Euangelium vocibus contonat: Non poteſtis duobus dominis ſeruire: & audet quiſquam mendacem Chriſtum facere, mammonæ & Domino ſeruiendo? Vociferatur ille ſæpè: Si quis vult poſt me venire, abneget ſemetipsũ, & tollat crucem ſuam, & ſequatur me. Et ego onuſtus auro, arbitror me Chriſtũ ſequi? Qui dicit ſe in Chriſtum credere, debet, quo modo ille ambulauit, & ipſe ambulare. Quòd ſi nihil habes, vt te reſponſurum ſcio: cur, tam bene paratus ad bella, non militas? Luc. 9.

3. ITEM in caput decimumnonum Matthæi ſuper ea verba, Si vis perfectus eſſe, &c. In poteſtate noſtra eſt, vtrum velimus eſſe perfecti. Tamen quicunque perfectus eſſe voluerit, debet vendere quę habet; & non ex parte vendere, ſicut Ananias fecit & Sapphira, ſed totum vendere, & cùm vendiderit, dare omne pauperibus, & ſic ſibi præparare theſaurum in regno cælorum. Et hoc ad perfectionem nõ ſufficit, niſi poſt cõtemptas diuitias, Saluatorem ſequatur, id eſt, relictis malis faciat bona. Facilius enim facculus contemnitur, quàm voluptas. Multi diuitias relinquentes, Dominum non ſequũtur. Sequitur autem Dominum, qui imitator eius eſt, & per veſtigia illius graditur. Et in illud: Ecce nos reliquimus, &c. Grãdis fiducia: Petrus piſcator erat, diues non fuerat, cibos manu & arte quærebat: & tamen loquitur confidenter, reliquimus omnia. Et quia non ſufficit tantùm relinquere, iungit quod perfectũ eſt: & ſecuti ſumus te. Fecimus quod iuſſiſti, quid igitur nobis dabis præmij? Ieſus autem dixit illis: Amen dico vobis, quòd vos, qui ſecuti eſtis me, &c. Non dixit, qui reliquiſtis omnia: hoc enim & Crates fecit philoſophus, & multi alij diuitias contempſerunt: ſed, qui ſecuti eſtis me: quod propriè Apoſtolorũ eſt atque credentium. Deinde in illud, & omnis qui reliquerit domum, &c. Locus iſte cum illa ſententia congruit, in qua Saluator loquitur: Nõ veni pacem mittere, ſed gladium. Veni enim ſeparare hominem à patre ſuo, & matrem à filia, & nurum à ſocru: & inimici hominis, domeſtici eius. Qui ergò propter fidem Chriſti, & prædicationem Euangelij, omnes affectus cõtempſerint, atque diuitias, & ſecuti voluptates: iſti centuplum recipient, & vitam æternam poſſidebunt. Matth. 19. Matth. 10.

4. ITEM ad Demetriadem de ſeruanda virginitate epiſtola octaua, capite ſeptimo: Apoſtolici faſtigij eſt, perfectæque virtutis, vendere omnia, & paupetibus diſtribuere, & ſic leuem atque expeditum, cum Chriſto ad cęleſtia ſubuolare. Nobis, immò tibi, diligens credita eſt diſpenſatio, quanquam in hoc omni ætati, omnique perſonæ libertas arbitrij relicta ſit. Si vis, inquit, eſſe perfectus. Non cogo, nõ impero: ſed propono palmam, oſtendo præmia: tuum eſt eligere, ſi volueris in agone, atq. cer- Matth. 19. Proponitur

Voiũ perfectionis.

Sapient. 2.

Matth. 6.

In noſtra poteſtate eſt perfectio.

Actor. 5. Non pars, ſed totum vendendũ, & pauperibus dandũ.

Apoſtolici faſtigij perfectæque virtutis.

Libertas relinquitur circa deſertionem facultatum.

palma, & oſtendũtur præmia.

tamine coronari. Et conſideremus quã ſapienter ſapientia ſit locuta: Vende, quæ habes. Cui iſta præcipiuntur? nempe illi, cui dictum eſt: Si vis eſſe perfectus. Non partem bonorum tuorum vende, ſed omnia. Cumque vendideris, quid ſequitur? Et da pauperibus. Nõ diuitibus, non propinquis, non ad luxuriam, ſed ad neceſſitatẽ. Siue ille ſacerdos ſit, ſiue cognatus, & affinis, nihil in illo aliud conſideres, quã paupertatem. Laudent te eſurientium viſcera, non ructantium opulenta conuiuia. In Actis Apoſtolorum, quando Domini noſtri adhuc calebat cruor, & feruebat recens in credentibus fides, vẽdebant omnes poſſeſſiones ſuas, & pretia earum ad Apoſtolorum deferebant pedes, vt oſtenderent pecunias eſſe calcandas: dabaturq; ſingulis, prout cuique opus erat. Ananias & Sapphira diſpenſatores timidi, immò corde duplici, & ideò condemnati, quia poſt votum obtulerunt quaſi ſua, & non eius, cui ſemel ea vouerant: partemq; ſibi iam alienæ ſubſtantiæ reſeruârunt, metuentes famem, quam vera fides nõ timet: præſentem meruêre vindictam, non crudelitate ſententiæ, ſed correptionis exemplo. Denique & Apoſtolus Petrus nequaquàm imprecatur eis mortem, vt ſtultus Porphyrius calumniatur, ſed Dei iudicium prophetico ſpiritu annunciat, vt pœna duorum hominum, ſit doctrina multorum. Ex eo tempore, quo virginitati perpetuæ conſecrata es, tua non ſunt, immò verè tua, quia Chriſti eſſe cœperunt, quæ auia viuente, vel matre, ipſarũ arbitrio diſpenſanda ſunt. Sin autem obierint, & ſomno ſanctorum requieuerint: ſcio enim & hoc illas optare, vt te habeant ſuperſtitem, cùm ætas maturior fuerit, & volũtas grauior, firmiorque ſententia: facies quod tibi viſum fuerit, immò quod Dominus imperat, ſcitura nihil te habituram, niſi quod in bonis operibus erogaueris.

Non partẽ, ſed omnia vende.

Da pauperibus, non diuitibus, aut propinquis, niſi ſint pauperes.

Actor. 4.

Actor. 5. Votũ paupertatis violarunt Ananias & Sapphira.

Ibid.

Virginitati perpetuæ conſecrata Demetrias.

5. IDEM quæſtione prima ad Hedibiam, epiſtola cẽteſima quinquageſima: Interrogas quo modo perfectus eſſe quis poſſit, & quo modo viuere debeat vidua, quæ ſine liberis derelicta eſt. Hoc idem in Euangelio legis doctor interrogat: Magiſter, quid faciens, vitam æternam poſſidebo? Cui reſpondit Dominus: Mandata nôſti? Dicit ille: Quæ? Ieſus autem dixit: Non homicidium facies, non adulterium, non furtum, non falſum dices teſtimonium: honora patrem & matrem, & diliges proximum tuum ſicut teipſum. Et illo dicente, Hæc omnia feci, DOMINUS intulit: Vnum tibi deeſt: Si vis perfectus eſſe: vade, & vende omnia, quæ habes, & da pauperibus: & veni, ſequere me. Itaque & ego tibi Domini noſtri reſpondebo ſermonibus: Si vis eſſe perfecta, & tollere crucem tuã, & ſequi Dominum ſaluatorem, & imitari Petrum dicentem: Eccè nos dimiſimus omnia, & ſecuti ſumus te: vade, & vende omnia, quæ habes, & da pauperibus, & ſequere Saluatorem. Nõ dixit, da filiis, da fratrib⁹, da propinquis: quos etiã ſi haberes, iure eis Dominus præferretur: ſed da pauperibus, immò da Chriſto, qui in pauperibus paſcitur: Qui cùm diues eſſet, pro nobis pauper factus eſt. Et paulò pòſt: Dicunt Apoſtoli ſe omnia, quæ ſua fuerant, dimiſiſſe: & mercedem pro hac virtute audacter expoſcunt. Quibus reſpondit Dominus: Omnis qui reliquit domum, aut fratres, aut ſorores, aut patrem, aut matrem, aut vxorem, aut filios, aut agros propter nomen meum: centuplum accipiet, & vitam æternam poſſidebit. O quanta beatitudo, pro paruis magna recipere, æterna pro breuibus, pro morituris ſempiterna, & habere Dominum debitorem. Si qua autem vidua habet liberos, & maximè ſi nobilis familiæ eſt, egentes filios non dimittat, ſed ex æqualitate eos amet, vt & meminerit primùm animæ ſuæ, & ipſam putet eſſe de filiis, & partiatur potiùs cum liberis, quàm omnia filiis derelinquat: immò Chriſtum liberorum ſuorum faciat cohæredem. Reſpõdebis: Difficile eſt, durum eſt, & cõtra naturam. Sed Dominum audies tibi reſpondentem: Qui poteſt capere, capiat. Et ſi vis eſſe perfecta, nõ tibi iugum neceſſitatis imponit, ſed poteſtati tuæ liberum cõcedit arbitrium. Vis eſſe perfecta, & in primo ſtare faſtigio dignitatis: fac, quod fecerunt Apoſtoli: vende omnia, quæ habes, & da pauperibus, & ſequere Saluatorem, & nudam ſolamque crucem nuda ſequaris & ſola. Non vis eſſe perfecta, ſed ſecundum vis tenere gradum virtutis: dimitte omnia, quæcunque habes, da filiis, da propinquis, nemo te reprehendit, ſi inferiora ſecteris, dummodò illam ſcias tibi iure prælatam, quæ elegerit prima. Dices: hoc Apoſtolorum eſt, & virorum: mulierem autem nobilem non poſſe omnia vendere, quæ multis adiumentis huius vitæ indigeat. Audi igitur Apoſtolum commonentem: Non vt aliis refrigerium, vobis autem tribulatio; ſed ex æqualitate, veſtra abundantia illorum ſuſtentet inopiam; vt & illorum abundantia, veſtræ inopiæ ſit ſupplementum. Vndè inquit Dominus: Qui habet duas tunicas, det alteram non habenti. Ananias & Sapphira Apoſtoli meruêre ſententiam, quia ſua timidè reſeruarunt. Ergóne, inquies, puniendus eſt, qui ſua non dederit? Minimè: ideò puniti ſunt, quia mentiri voluêrunt Spiritui ſancto, & reſeruantes neceſſaria victui ſuo, quaſi perfectè ſeculo renunciantes, vanam gloriam ſectabantur. Alioqui licet liberè dare, vel non dare, quãquàm ei, qui cupiat eſſe perfectus, preſens paupertas, futuris diuitiis conpenſanda ſit.

Matth. 19.

Non dixit, da filiis, da fratribus, da propinquis, ſed pauperib.

2. Cor. 8.

Marc. 10.

Matth. 19.

Pro paruis magna recipere, & habere Dominum debitorem.

Vidua diues Chriſtum faciat ſuorum liberorum cohæredẽ. Matth. 19.

Non præcipit, nec iugum neceſſitatis imponit Chriſtus.

Primum dignitatis faſtigiũ omnia pauperibus dare.

Secundus virtutis gradus, dare propinquis, &c.

2. Cor. 8.

6. IDEM in conſolatione ad Pammachium ſuper obitu Paulinæ vxoris, epiſtola vigeſimaſexta capite tertio: Parua dimiſimus, & grandia poſſidemus. Centuplicato fœnore Chriſti promiſſa redduntur. In tali & Iſaac quondam agro ſeuerat: qui paratus ad mortẽ, ante euangelium euangelicam portauit crucem. Si vis, inquit, perfectus eſſe, vade, vende omnia, quæ habes, & da pauperibus: & veni, ſequere me. Si vis perfectus eſſe. Semper grandia in audientium ponuntur arbitrio. & ideò virginitatem Apoſtolus non imperat, quia Dominus diſputans de eunuchis, qui ſe caſtrâſſent propter regna cælorum, ad extremum intulit: Qui poteſt capere, capiat. Non eſt enim volentis, neque currentis, ſed miſerentis Dei. Si vis perfectus eſſe. Non tibi imponitur neceſſitas, vt voluntas præmium conſequatur. Si vis ergò eſſe perfectus, & deſideras eſſe quod Prophetæ, quod Apoſtoli, quod Chriſtus eſt: vende non partem ſubſtantiæ, ne timor penuriæ infidelitatis occaſio ſit, & cum Anania & Sapphira pereas, ſed vniuerſa quæ poſſides. Cumq; vendideris, da pauperibus, non locupletibus, non ſuper-

Luc. 3. & 6.

Actor. 5. Ananias & Sapphira cur puniti.

Centuplicato fœnore Chriſti promiſſa redduntur. Geneſ. 26. Matth. 19.

In audientium arbitrio grãdia ponuntur, conſilium paupertatis ſcilicet & caſtitatis. 1. Cor. 7. Matth. 19. Rom 9.

Vende non partẽ ſubſtantiæ. Actor. 5.

Da pauperibus, non locupletib.

bis:da quo neceſſitas ſuſtentetur,non augeantur opes.

7. CAPITE quarto: Pars ſacrilegij eſt,rem pauperum dare non pauperibus.Et tamen non eſt ſatis perfecto, & conſummato viro opes contemnere,pecuniam diſſipare, & proiicere, quod in momento & perdi, & inueniri poteſt. Fecit hoc Crates Thebanus,fecit Antiſthenes, fecerunt plurimi, quos vitioſiſſimos legimus. Plus debet Chriſti diſcipulus præſtare, quàm mundi philoſophus, gloriæ animal, & popularis auræ, atque rumorum venale mācipium. Tibi non ſufficit opes contemnere, niſi Chriſtum ſequaris. Chriſtum autem ſequitur, qui peccata dimittit,& virtutum comes eſt.Chriſtum ſcimus ſapientiam.Hic theſaurus in agro ſcripturarum naſcitur: hæc gemma multis emitur margaritis.Sin autem adamaueris captiuam mulierem, id eſt, ſapientiam ſecularem, & eius pulchritudine captus fueris, decalua eam, & illecebras crinium, atque ornamenta verborum cum emortuis vnguibus, ſeca.Laua eam prophetali nitro,&tunc requieſcens cum illa,dicito,Siniſtra eius ſub capite meo,& dextera illius amplexabitur me, & multos tibi fœtus captiua dabit,ac de Moabitide efficietur Iſraëlitis. Chriſtus ſanctificatio eſt, ſine qua nemo videbit faciem Dei. Chriſtus redemptio, idem redemptor,& pretium.Chriſtus omnia, vt, qui omnia propter Chriſtum dimiſerit,vnum inueniat pro omnibus,& poſſit liberè proclamare:Pars mea Dominus.

Ethnici philoſophi contempſerunt pecuniam.

Theſaurus. Matth 13. Deut.21.

Secularium literarum vſus.

Ierem. 2. Cant. 2.

Pſalm. 15.

8. BASILIVS in regulis fuſius diſputatis, interrogatione nona. Cū Dominus noſter Ieſus Chriſtus dixerit: Vende quæ habes, & da pauperibus, & habebis theſaurum in cælo, & veni,ſequere me.& item,Vendite quę poſſidetis,&date eleemoſynam:Equidem ex hoc colligo,qui hac mente à ſuis diſcedat,hunc huiuſcemodi curam de parte patrimonij ſua nullo modo oportere negligere, contraque illud accurare, vt cùm eam omnem diligentiſſimè ſecum abſtulerit, eam veluti rem iam Domino cōſecratam, ſumma cum religione diſtribuat, vel ipſe per ſe, ſi huiuſcemodi numeri ſcienter adminiſtrando eſſe ipſe par poſſit; vel per alios, quos antè maxima adhibita diligentia delegerit,quique certiſſima dederint documēta, poſſe ſe illam fideliter ac prudenter diſtribuere, cùm illud perſuaſum ſit,non vacare periculo,ſiue propinquis ſuis illam relinquat, ſiue in ea diſtribuenda, cuiuſuis, nulla adhibita delectione,opera vſus ſit. Etenim ſi,qui præfectus eſt procurandæ regiæ pecuniæ,eſto de rebus iis quæ partæ iam ſunt, nihil interuerterit omninò, ad ſeque tranſtulerit:is tamen, ſi quæ præterea acquiri potuerant, negligentia ſua non acquiſiuerit,ſed paſſus ſit deperire,nihilominus tamen vtique in crimine eſt: quàm graue tandem cenſere debemus iudicium illis imminere,qui in rebus Dei nomini iam conſecratis, vindicandis, lentè ac negligenter ſe geſſerint? An non in eadem cum illis iudicij cauſa futuros, de quibus ſcriptū eſt, Maledictus homo,qui facit opera Domini negligenter?

Matth. 19. Luc. 12. Quanta diligentia patrimonium diſtribuendum ei, qui conſilium paupertatis amplecti ſtatuit.

Ierem. 48.

9. DAMASCENVS in hiſtoria duorum Chriſti militum Barlaam & Ioſaphat capite decimoquinto: Ioſaphat itaq;ad eum ait:Iſtud ipſum nempe omnia pro nihilo putare, atque vſque adeò aſperum vitæ genus ſuſcipere,quēadmodum ſuperiùs dixiſti, vetuſtne inſtitutum eſt, ab Apoſtolorum doctrina manans, an recens mentis veſtræ ſolertia excogitatum, tanquàm ſcilicet hoc, vt melius ac præſtantius, vobis amplexandum duxeritis? Senex autem ait: Non recens inductam legem tibi aſſero, (abſit iſtud) verùm antiquitus nobis traditam. Dixit enim Dominus ad diuitem quendam, qui ex ipſo percontabatur, quidnam ſibi faciendum eſſet, vt vitam æternam conſequeretur, iactabatque ſe cuncta,quæ in Lege ſcripta erant,ſeruaſſe,Vnum tibi deeſt,vade,vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis theſaurum in cælo,&veni,ac ſublata cruce me ſequere. At ille his auditis mœſtitia affectus eſt.Erat enim admodum diues.Cùm igitur Ieſus eum mœrore affectum vidiſſet, dixit, Quā difficilè ij, qui pecunias habent, intrabunt in regnum Dei! Facilius enim eſt camelum per foramen acus tranſire, quàm diuitem intrare in regnum Dei. Hoc igitur mandato audito, ſancti omnes id ſtuduerunt, vt ab huiuſmodi opum difficultate ſeſe abſtraherent,ac per largitionem erga pauperes,diſperſis omnibus facultatibus,ſempiterniſq.dititiis ſibiipſis recōditis,crucem ſuſtulerunt, Chriſtumque ſecuti ſunt; ſic nimirum vt quidam, velut iam à me dictum eſt, martyrio perfungerentur, quidam autem religioſæ vitæ exercitatione concertarent, atque, quantum ad veræ huiuſce Philoſophiæ rationem attinet, nihilò illis inferiores eſſent. Quocircà illud ſcias velim, Regis noſtri ac Dei mandatum hoc eſſe, per quod homines ſempiternorum bonorum participes redduntur. Cùm igitur, inquit, Ioſaphat, tam antiqua, ac neceſſaria huiuſmodi Philoſophia ſit, quid cauſæ eſt, quamobrem hodierna die pauci ſint, qui hanc vitam imitentur? Reſpondit Senex: Multi quidem eam imitati ſunt, & etiamnum imitantur. At multo plures cunctantur, ac moras nectunt. Pauci enim ſunt, vt ait Dominus, qui per arctam, & anguſtam viam incedant: qui autem per facilem & latam, quàm plurimi. Nam qui ſemel pecuniarum cupiditate, & vitiorum, quæ ex voluptatibus oriuntur,amore correpti,vanæque & inani glorię addicti ſunt, vix ab ipſis diuelli poſſunt,vt qui alieno domino,quique omnia,cōtrà ac Deus,imperat, atque ipſos tanquàm catenis quibuſdam vinctos tenet, vltrò ſeipſos manciparint.Animus quippè,cùm ſemel ſalutis ſuæ ſpem abiecerit, habenas ſuas auerſis à ratione cupiditatibus permittēs, quoquouerſum fertur.

Vtrum recens an antiqua ſit.

Matth. 19.

Chriſti cōſilium amplexi ſunt ſancti.

Cur non ita multi amplectantur.

Matth. 7.

10 CHRYSOSTOMVS homilia in locum Pauli ad Romanos,Salutate Priſcam & Aquilam:Cùm dicit,Si vis perfectus eſſe:conſulendo & admonendo dicit. Non eſt autem idem conſulere, & legem ponere. Nam qui legem ſtatuit, modis omnibus fieri vult,quod præcipit.Qui verò conſulit & adhortatur,ſententiæ & arbitrio auditoris permittit, vt ex dictis, quod voluerit,eligat, ſicque faciendorum dominus auditor relinquitur. Propterea non ſimpliciter dixit, Vade, vende facultates tuas: ſed vt diſcas, quòd in arbitrio audientium res ſitæ ſint.

Matth. 19. Conſulit Dominus, non præcipit facultatum diſtributionem.

Doctrina de conſilio paupertatis euangelicę.

11. LVCÆ decimooctauo: Et interrogauit eum quidam princeps,dicens: Magiſter bone, quid faciens vitam æternam poſſidebo? Dixit

autem ei Iesus: Quid me dicis bonum? nemo bonus nisi solus Deus. Mandata nôsti: Non occides: Non mœchaberis: Non furtum facies: Non falsum testimonium dices: Honora patrem tuum, & matrẽ. Qui ait: Hæc omnia custodiui à iuuentute mea. Quo audito, Iesus ait ei: Adhuc vnum tibi deest: omnia quæcunque habes vende, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælo: & veni, sequere me. His ille auditis, contristatus est: quia dives erat valdè. Videns autem Iesus illum tristem factum, dixit: Quàm difficilè, qui pecunias habent, in regnum Dei intrabunt. Facilius est enim camelum per foramen acus transire, quàm diuitem intrare in regnum Dei. Et dixerunt qui audiebant: Et quis potest saluus fieri? Ait illis: Quæ impossibilia sunt apud homines, possibilia sunt apud Deum. Ait autẽ Petrus: Eccè nos dimisimus omnia, & secuti sumus te. Qui dixit eis: Amen dico vobis, nemo est, qui reliquit domum, aut parentes, aut fratres, aut vxorem, aut filios propter regnum Dei, & non recipiat multo plura in hoc tempore, & in sæculo venturo vitam æternam.

12. MARCI decimo: Et cùm egressus esset in viam, procurrens quidam genu flexo ante eum, rogabat eum: Magister bone, quid faciã vt vitam æternam percipiam? Iesus autem dixit ei: Quid me dicis bonum? Nemo bonus, nisi vnus Deus. Præcepta nosti: Ne adulteres, Ne occidas, Ne fureris, Ne falsum testimonium dixeris, Ne fraudem feceris, Honora patrem tuum & matrem. At ille respondens, ait illi: Magister, hæc omnia obseruaui à iuuentute mea. Iesus autem intuitus eum, dilexit eum, & dixit ei: Vnum tibi deest: vade, quæcunque habes vende, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælo: & veni, sequere me. Qui contristatus in verbo, abiit mœrens: erat enim habens multas possessiones. Et circunspiciens Iesus, ait discipulis: Quàm difficilè, qui pecunias habent, in regnum Dei introibunt? Discipuli autem obstupescebãt in verbis eius. At Iesus rursus respondens, ait illis: Filioli, quàm difficile est, confidentes in pecuniis, in regnum Dei introire? Facilius est, camelum per foramen acus transire, quàm diuitem intrare in regnum Dei. Qui magis admirabantur, dicentes ad semetipsos: Et quis potest saluus fieri? Et intuens illos Iesus, ait: Apud homines impossibile est, sed non apud Deum: omnia enim possibilia sunt apud Deũ. Et cœpit ei Petrus dicere: Eccè nos dimisimus omnia, & secuti sumus te. Respondens Iesus, ait: Amen dico vobis; Nemo est, qui reliquerit domum, aut fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut filios, aut agros propter me, & propter euangelium, qui non accipiet centies tantum, nunc in tempore hoc: domos & fratres, & sorores & matres, & filios, & agros, cum persecutionibus, & in sæculo futuro vitam æternam.

Non esse mentitum adolescentem diuitẽ de obseruatione mandatorum, probat ex Marco. Marc. 10.

13. BEDA in caput decimumoctauum Lucæ: Non est putandus hic princeps, cùm legis se mandata custodisse dicebat, esse mentitus, sed simpliciter, vt vixerit, esse confessus. Quia si mendacij noxa reus teneretur, nequaquã Marcus Euangelista de illo scribens adiiceret: Iesus autem intuitus eum, dilexit eum. Et dixit illi: Vnum tibi deest. Vade, quæcunque habes, vẽde, &c. Diligit enim Dominus eos, qui legis mandata, quanuis minora, custodiunt: sed nihilominus quod in lege minus fuerat, iis qui perfecti esse desiderant, ostendit. Omnia quæcunque habes vende, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælo: & veni, sequere me. Quicunque perfectus esse voluerit, debet vẽdere quæ habet, & non ex parte vendere, sicut Ananias fecit & Sapphira, sed totum vẽdere: & cùm vendiderit, dare omnia pauperibus, & sic sibi præparare thesaurum in regno cælorum. Nec hoc ad perfectionem sufficit, nisi post cõtemptas diuitias Saluatorem sequatur, id est, relictis malis, faciat bonũ. Facilius enim saculus contemnitur, quàm voluntas.

Consilia sunt supra mandata.

Actor. 5.

14. ITEM in caput decimum Marci: Non est putandus homo iste, velvoto tentantis (vt quidam putauêre) Dominum interrogasse, vel de sua esse vita mentitus, cùm se legis mãdata custodisse dicebat, sed simpliciter, vt vixerit, esse confessus: Quia si mendacij, aut simulationis noxa reus teneretur, nequaquã intuitus arcana cordis eius, eũ diligere diceretur Iesus. Diligit enim Dominus eos, qui mandata legis, quanuis minora, custodiunt: sed nihilominùs quod in lege minus fuerat, iis qui perfecti esse desiderant, ostendit: quia non veni soluere legem aut Prophetas, sed adimplere. Ad quam profectò adimpletionem pertinet, quod hîc consequenter adiungitur: Vade, quæcunque habes vende, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælo: & veni, sequere me.

Reprehendit eorum sententiam ex Euangelio, qui aiunt, adolescentem fuisse mentitum de obseruatione mandatorum.

Perfectionem appetentibus ostendit, quod in lege minus erat.

15. THEOPHYLACTVS in caput decimumoctauum Lucę: Postquàm autem adolescens se omnia hæc seruasse dixit à iuuentute, præscripsit ei Dominus paupertatem, caput omnium virtutum. Vide autem legem Christiana vita dignam: Omnia quæcunque habes, vende, inquit. Nam si quid reliqueris, illius seruus es. Et distribue, non diuitibus cognatis, sed pauperibus. Habet autem & distribuendi verbum emphasim quandam, vt cum diiudicatione, & non fortuitò, dispergantur bona. Quoniam autem cum paupertate & alias habere virtutes Christianum oportet, propterea dicit: Et veni, sequere me: hoc est, & in omnibus aliis esto discipulus meus, & sẽper sequere, non hodiè quidem, cras autem non. Et paulò pòst: Postquàm dives audiit abiiciendas diuitias, mœrore affectus est. Vnde dicit Dominus admirabili figura, quomodò difficile sit, habentes pecunias in regnum cælorum ingredi. Non dicit quòd impossibile sit eos ingredi, sed difficile. Non enim impossibile est saluari tales possibile enim expendere pecuniam, & superna assequi. Et difficile quidẽ hoc. Tenaciores enim visco adhærẽt pecuniæ, & difficilè abstrahitur, qui à talibus est comprehensus. Ibidem: Quę impossibilia apud homines sunt, possibilia sunt apud Deum. Qui enim habent mentem humanam, quæ ad inferiora vergit, & terrena desiderat, saluari non possunt, sicut dictum est. Deo autem possibile hoc est, quando quis consiliariũ habet Deum, & iustificationes Dei, & mãdata Magistri de paupertate suscipit, & illius inuocat auxilium. Possibile enim est hoc. Nostrum est enim velle hoc: Dei autem perficere. Et aliter, Si quidem transcenderimus humanam illam infirmitatem diuitum, & voluêrimus nobis facere amicos ex mammona iniustitiæ, saluabimur per eas, & Luc 16. Melius est

Paupertas caput omnium virtutum.

Distribue, non diuitibus cognatis, sed pauperibus.

Prior modus, quo diuites possunt ingredi in regnũ cælorum, nimirum dimittendo omnia.

Alter modus per eleemosynas.

dimittere omnia quam per partes ex bonis ſuis eleemoſynas dare.

recipiemur in æterna tabernacula. Nam melius quidem fuerit, dimittere omnia. Hoc autem ſi minùs, ſaltem facere partiarios pauperes, & ſic impoſſibile fiet poſſibile. Impoſſibile quidem eſſet nõ omnibus dimiſsis ſaluari, veruntamen & eſt propter miſericordiam Dei, ſi partes dederimus in vſum congruum.

1. B. MATTHÆI decimonono, vt ſuprà A teſtimonio primo.

Per centuplum quid intelligatur.

2. HIERONYMVS in caput decimumnonum Matthæi, in ea verba, Cẽtuplum accipiet: Ex occaſione huius ſentẽtiæ, quidam introducunt mille annos poſt reſurrectionem, dicentes tunc nobis centuplum omnium rerum, quas dimiſimus, & vitam æternam eſſe reddendam: non intelligentes, quòd ſi in cæteris digna ſit repromiſſio, in vxoribus appareat turpitudo: vt qui vnam pro Domino dimiſerit, centum recipiat in futuro. Senſus ergò iſte eſt: Qui carnalia pro Saluatore dimiſerit, ſpiritualia recipiet: quæ comparatione & merito ſui ita erunt, quaſi ſi paruo numero centenarius numerus comparetur. Vndè dicit & Apoſtolus, qui vnam tantùm domũ, & vnius prouinciæ paruos agros dimiſerat: Quaſi nihil habentes, & omnia poſſidentes.

Spiritualia ad carnalia comparantur, ſicut centenarius numerus ad paruum numerum. 2. Cor. 6.

3. EVTHYMIVS in caput decimumnonum Matthæi: Marcus & Lucas manifeſtius de his recitantes, cẽtuplam retributionem hoc tempore rependi dicunt, in hoc videlicet ſæculo, vitam autem æternam in venturo ſiue futuro. Centupla verò, hoc eſt, variè multiplicata, aut multo plura, ſicut dixit Lucas. Sed quomodò variè multiplicatam accipiet quis hanc retributionem in præſenti ſæculo? Quomodo? Sicut acceperunt Apoſtoli, & Martyres, cæterique omnes iuſti. Vide enim quòd omnium fidelium domus ſibi habebant apertas: fratres etiam & ſorores parauerunt omnes ſanctos & ſanctas: patres verò, omnes ipſos colẽtes, ipſorumq. curam habentes, ac erga ipſos compaſſionis affectu tactos: nam hæc ſunt propria patris: matres quoque, omnes pari modo ſe habentes: vxores verò, omnes miniſtrantes, ſubſeruientes ac curantes eos: hæc ſiquidem vxoris ſunt opera: filios præterea omnes diſcipulos. Ad hæc omnes fidelium agros in ſua poteſtate habebant: quodque omnium eſt maximè admirabile, omnia hæc habebant cum perſequutionibus, prout addidit Marcus, hoc eſt, à fidei inimicis perſecutionem ſuſtinentes. Poteſt etiam eſſe multiplicatio gratia ſanitatum, aut prophetia, aut aliquid quippiam ſimile.

Centupla retributio in præſenti ſæculo.

Apoſtoli quas domos in hac vita receperunt.

Fratres & ſorores.

Patres & matres.

Quas vxores

Quos filios & agros.

Cũ perſecutionibus. Marc. 10.

Dona ſpiritualia nomine cẽtupli etiam intelliguntur.

4. ANSELMVS in caput decimumnonum Matthæi: Sic illud centuplum intelligendum eſt: qui reliquerit carnalia, recipiet ſpiritualia. Centenarius enim numerus ad cæleſtia pertinet, quia centenarius de læua in dexterã tranſlatus eſt in computatione: ſicut autem læua ad temporalia, ſic dextera ad cæleſtia refertur. Cùm ergò centenarius dexteræ accidat, meritò cæleſtia ſignificat. Quod autem ſubdit, & vitam æternam poſſidebit: expoſitio eſt & determinatio: vel centuplum accipiet, id eſt, voluntatem nihil habendi.

Spiritualia nomine cẽtupli intelligũtur.

Voluntas nihil habẽdi, nomine centupli intelligi poteſt.

5. THEOPHYLACTVS in caput decimumnonũ Matthæi: Ne quis ſuſpicetur quod dictum eſt, ſolis congruere diſcipulis: dilatat promiſſionem ad omnes qui ſimilia faciunt. Habebunt enim pro carnalibus cognatis, ſamiliaritatem & fraternitatem cum Deo, pro agris paradiſum, & pro lapideis ædibus ſupernam Ieruſalem, pro matre presbyteram eccleſiam, pro patre presbyteros, pro vxore omnes fideles mulieres: num nuptiis? abſit, ſed ſpirituali affectione, & miſericorde erga ſe cura.

Cognatos quos recipiat.

Quot agros, domos, parẽtes, aut vxores.

6. ET in Marci caput decimum: Cumq; ſolus Petrus rogaſſet, omnibus generaliter loquitur Chriſtus, dicens: Omnis qui reliquerit vxorẽ, vel patrem. Hæc dicit, non vt velit parentes auxilio deſtitui, & ab vxoribus ſeparari, ſed docet nos prẽferre pietatem erga Deum omnibus carnalibus. Quia enim verè bellum à prædicatione accenſum erat, & negaturi erãt pueri parentes propter pietatem, dicit: Quiſquis reliquerit cognatos, quos ſibi natura dedit, & in ſumma, corporalia omnia propter Euangelium: centupla omnia accipiet in præſenti ſæculo, & in futuro vitam æternam. Nunquid ergò & mulieres centum accipiet? Etiam. Tametſi maledictus Iulianus hoc irriſerit. Quid confert vxor domui viri? Omninò curat, vt vir habeat quod edat, quibus induatur, & horum omnium curam admit vito. Vide itaque hoc etiam in Apoſtolis. Quot mulieres fuẽre, quibus cura erat de amictu, & eſu illorum, & quæ miniſtrarunt eis, qui nihil horum curabant, ſed ſolùm ſermonem & doctrinam? Similiter matres & patres multos habuerunt Apoſtoli, qui diligerent, & amico affectu erga ſe eſſent. Et Petrus, qui vnam domum reliquerat, poſteà omnium diſcipulorum ſuorum domos habebat. Et nunc quoque vbique terrarum erecta ſunt templa in nomine eius, quæ ſunt claræ domus. Et quod maius, hæc omnia in perſequutionibus, id eſt, perſequutionem paſſi, & malè affecti atque afflicti.

Pietas erga Deum, omnibus carnalibus præferenda eſt.

Quomodò centũ mulieres receperunt Apoſtoli.

Matres & patres Apoſtolorum.

Domos quales receperunt.

7. IN Lucæ caput decimumoctauum: Tugurriola quidem reliquerant Apoſtoli omnes, & nũc habent fulgentiſſima templa, & res familiares, & agros, & vxores multas, quæ illis feruore fidei adhærent, aliaque omnia. In futuro autem ſæculo, non agros tales multiplices, & corporales retributiones, ſed vitam æternam.

Domus Apoſtolorũ ſunt tẽpla.

8. BEDA in caput decimum Marci: Stultus iſte eſt: Qui propter euãgelium Chriſti carnalia reliquerit, ſpiritualia bona recipiet: quæ comparatione & merito ſui ita erunt, quaſi paruo numero cẽtenarius numerus comparetur. Quia nimirum à fratribus atque conſortibus propoſiti ſui, qui ei ſpirituali glutino colligantur, multo gratiorem etiam in hac vita recipiet charitatem. Lege Actus Apoſtolorum, quòd multitudinis credẽtium erat cor vnum, & anima vna, & erant illis omnia communia, nulluſque egens erat inter eos, qui ſua pro Domino reliquerant. De quibus & Apoſtolus ait: Tanquam nihil habentes, & omnia poſſidentes. Poteſt ſanè hoc quod ait, Accipiet centies tantum nunc in tempore hoc, domos, & fratres, & ſorores, & matres, & filios, & agros cũ perſecutionibus, per ſignificationem altius intelligi. Centenarius quippe numerus de læua tranſlatus in dexteram, licet eandem in flexu digitorum videatur tenere figuram, quam habebat denarius in læua, nimium tamen quantitatis magnitudine ſupercreſcit: Quia videlicet omnes, qui propter regnum Dei temporalia ſpernunt, etiam in hac vita perſequutionibus pleniſsima, eiuſdem regni gaudium fide

Spiritualia bona, quæ in hac vita pro carnalibus recipiuntur.

Charitas fraterna. Actor 4.

2. Cor. 6.

Alia expoſitio de centuplo.

Degustatio gaudij cælestis, & expectatio cælestis patriæ.

certa deguſtant, atque in expectatione patriæ cæleſtis (quæ iure in dextera ſignificatur) omnium pariter electorum ſyncerißima dilectione perfruuntur.

9. Et in caput decimumoctauum Lucæ: Senſus iſte eſt: Qui propter regnum Dei acquirendum omnes affectus contempſerit, omnes ſæculi delicias, luxuſque calcauerit, multo plura in præſenti recipiet, quia à fratribus, atque cõſortibus propoſiti ſui, qui ei ſpiritali glutino colligãtur, multo gratiorem etiam in hac vita recipiet charitatem. Hanc ſiquidem, quam inter parentes, ac filios, atque germanos, coniuges, vel propinquos, ſiue ſocietas copulæ, ſeu conſanguinitatis neceſſitudo coniungit, ſatis breuem eſſe conſtat ac fragilem. Denique interdum etiam honeſta cauſa interueniente diuellitur. Soli perpetuæ coniunctionis retinent vnitatem, atque indiſcretè poſident vniuerſa, qui omnia ſua eſſe, quæ fratrum, omnia fratrum credunt eſſe, quæ ſua ſunt. Lege Actus Apoſtolorum, quia multitudinis credentium erat cor, & anima vna, & erant illis omnia cõmunia, nulluſque egens erat inter eos, qui ſua pro Domino reliquerunt. De quibus & Paulus ait: Tanquàm nihil habentes, & omnia poſſidentes. Recipietur ſanè etiam de continentia coniugali multo maior ſuauitas ab illa, quæ eis inuicem per commixtionem ſexuum præbebatur. Vxorem antè in laſciua paſſione deſiderij poſſidebã, hanc eandem in honore ſanctificationis, & vera Chriſti dilectione poſſideo. Vna eſt mulier, ſed centuplum creuit meritum caſtitatis. Nam quod ſecũdùm Marcum dicitur, accipiet centies tantum nunc in tempore hoc, domos, & fratres, & ſorores, & matres, & filios & agros, cum perſequutionibus: poteſt altius accipi. Cẽtenarius quippe numerus, &c. vt præcedenti teſtimonio ex Commẽtariis in Marcum.

Gratior charitas recipitur in hac vita.

Actor. 4.

2. Cor. 6.

Centuplum creſcit meritum caſtitatis.

10. Cassianvs collatione vigeſimaquarta Abbatis Abraham, capite vigeſimoſexto: Multo credibilius, multoque manifeſtius eſt, eum qui aliquid ſecularium, vel affectuum, vel bonorum Chriſto ſuadente contempſerit, à fratribus atque conſortibus propoſiti ſui, qui ei ſpiritali glutino colligãtur, centuplo gratiorem etiam in hac vita recipere charitatem. Hanc ſiquidem, quam inter parentes ac filios, atque germanos, coniuges vel propinquos, ſiue ſocietas copulę, ſeu conſanguinitatis neceſſitudo coniungit, ſatis breuem eſſe conſtat ac fragilem. Denique etiam boni ac pij cùm adoleuerint filij, à parentum domibus nonnunquàm ac ſubſtantiis excluduntur, communio quoque conſortij coniugalis interdum etiam honeſta cauſa interueniente diuellitur, fra- a ditimit charitatem contentioſa diuiſio. Monachi ſoli perpetuæ coniunctionis retinẽt vnitatem, atque indiſcretè poſident vniuerſa, qui omnia ſua eſſe quæ fratrum, omnia fratrum credũt eſſe quæ ſua ſunt. Si ergò iſtis quibus carnalis charitas copulatur affectibus, dilectionis noſtræ gratia conferatur, profectò centuplo hæc dulcior atque ſublimior eſt. Recipietur ſanè etiam de continentia coniugali maior centuplo ſuauitas, ab illa quæ eis inuicem per commixtionem ſexuum præbebatur. Pro lætitia quoque illa, quam in vnius agri, ac domus poſſeſſione quis habuit, centuplo maiore diuitiarum gaudio perfruetur, qui in adoptionem tranſiens filiorum Dei, vniuerſa quæ æterni ſunt patris, vt propria, poſſidebit, & affectu atque virtute ad imitationem veri illius filij proclamabit: Omnia quæ habet pater, mea ſunt: nec iam cum vlla pœnali diſtenſionis ac ſolicitudinis cura, ſed ſecurus ac lętus velut in propriis vbique ſuccedet, audiẽs quotidie ſibimet ab Apoſtolo prædicari? Omnia veſtra ſunt, ſiue mũdus, ſiue præſentia, ſiue futura. Et à Salomone. Fidelis viri totus mundus diuitiarum. Habes ergò iſtam centupli retributionem, in magnitudine meriti, & in diſcretione tam incomparabilis qualitatis expreſſam. Neque enim ſi pro æris, aut ferri, aut vilioris cuiuſquam metalli certo pondere, tantundem ponderis, ſed auri quiſpiam reddidiſſet, non etiam amplius, quàm centuplum reſtituiſſe videretur; ita cùm pro contemptu voluptatum, atque affectuum terrenorum, ſpiritale gaudium & pretioſiſsimæ charitatis iocunditas repenſatur, etiamſi ipſe ſit numerus, centuplo tamen hæc maior atque præclarior eſt. Et poſt pauca: Nunc ad quãtitatem earum rerum, quas pro contemptu mundi, & aliorũ commodorum nobis in hoc ſæculo Chriſtus reſtituit, tranſeamus, præcipuè ſecundum euãgelium Marci ita dicentis: Nemo eſt, qui reliquit domum, aut fratres, aut ſorores, aut matrem, aut filios, aut agros propter me, & propter euangelium, qui non accipiet centies tantum nunc in tempore, hoc domos, fratres, & ſorores, & matres, & filios, & agros cum perſecutionibus, & in ſæculo futuro vitam æternam. Centuplam nanque fratrum, parentumve recipiet quantitatem, quiſquis patris vnius, vel matris, ſeu filij pro Chriſti nomine charitate contempta, in omnium, qui Chriſto deſeruiunt, dilectionem ſinceriſsimam tranſit, pro vno ſcilicet tot inueniens patres, fratreſq; feruentiore ac præſtantiore ſibi affectione deuinctos. Multiplicata etiam domorum atq; agrorum poſſeſsione ditabitur, quiſquis vna domo pro Chriſti dilectione reiecta, innumera monachorum habitacula, tanquàm propria poſſidebit, in quacunque orbis parte, velut in ſuæ domus iure ſuccedens. Quomodò enim non centuplum, & ſi Domini noſtri ſententiæ ſuperadiici aliquid fas eſt, plus quàm centuplum recipit, qui decem, vel viginti ſeruorum miniſteria infida, & coactitia derelinquens, tot ingenuorum ac nobilium ſpontaneo fulcitur obſequio? Quod ita eſſe etiam veſtris experimentis probare potuiſtis, qui ſingulis patribus, matribuſq; ac domibus derelictis, quamlibet mundi partem fueritis ingreſſi, patres, matres, fratreſq; innumeros, domos quoque, & agros, ſeruoſq; fideliſsimos, abique vllo ſolicitudinis labore conquiritis, qui vos vt proprios dominos ſubmiſsè ſuſcipiunt, amplectuntur, fouent, venerantur officiis. Sed hoc, inquam, ſancti miniſterio meritò ac fiducialiter perfruentur, qui prius in ſeruitutem fraternitatis ſemetipſos ſuaque omnia voluntaria denotione ſubdiderint. Recipient ſecundum ſententiam Domini libere id, quod ipſi aliis dependerunt. Qui enim hęc humilitate ſincera conſortibus ſuis ante non detulerit, quomodò deferri ſibi ab aliis patienter admittet, cùm grauari ſe eorum obſequiis intelligat potius

quid recipiatur.

Ioan. 16.

1. Cor. 3.

Centupli retributio in magnitudine meriti.

Gaudium ſpiritale pro contẽptu voluptatum terrenarum repẽditur.

Marc. 10.

Centupla retributio monachorum & religioſorũ, pro parentum & fratrum diuiſione.

Pro dimiſſis poſſeſſionibus.

Pro dimiſſione ſeruorum & miniſtrorum.

Centuplo gratior charitas recipitur ab eo, qui ſecularem affectum propter Chriſtum reliquit.

Monachis omnia cõmunia.

Pro agrorũ & domorũ poſſeſſione.

Cum persecutionibus.

quàm foueri, qui accipere mauult fratrum, quàm deferre, famulatum? Hæc tamen omnia nõ cum remissâ securitate, nec cum inerit oblectatione percipiet, sed secundùm verbum domini, cum persecutionibus, id est, cum pressuris seculi huius, ac summis angoribus passionum. Et sub finem: Postremò, vt iam disputationis huius sermo claudatur, nónne obsecro etiam in hoc centuplam gratiam euidentissimè, qui fideliter Christo deseruiunt, cõsequũtur, dum pro nomine eius à summis principibus honorantur; ac licet ipsi humanam gloriã non requirant, venerabiles tamen etiam in persecutionum angustiis iudicibus cunctis ac potestatibus fiunt, quorum vilitas etiam mediocribus forsitan despicabilis esse potuisset, vel pro obscuritate natalium, vel pro conditione seruili, si in seculari conuersatione mansissent.

II. GREGORIVS homilia decimaoctaua in Ezechielẽ: Denarius numerus per semetipsum multiplicatus, in centenarium surgit. Vndè rectè per centenarium magna perfectio designatur, sicut de electis dicitur: Omnis qui relinquit domum, vel fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut vxorem, aut filios, aut agros propter nomen meum: centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit. Neque etenim sanctus quisque ideò terrena deserit, vt hæc possidere in hoc mũdo multiplicius possit: quia quisquis terreno studio terram relinquit, terram nõ relinquit, sed appetit. Nec qui vnam vxorem deserit, centum recepturus est, sed per centenarium numerum perfectio designatur. Quia quisquis pro Dei nomine temporalia atque terrena cõtemnit, & hîc perfectionem mentis recipit, vt iam ea non appetat, quæ contemnit, & in sequenti sæculo ad æternæ vitæ gloriam peruenit. Centies itaque recipit quod dedit, qui perfectionis spiritũ accipiens, terrenis non indiget, etiam si hæc non habet. Ille autem pauper est, qui eget eo quod nõ habet. Nam qui & non habens, habere non appetit, diues est. Paupertas quippe in inopia mẽtis est, non in quantitate possessionis. Nam cui in paupertate benè conuenit, non est pauper.

Matth. 19.

Non sunt terrena deserenda, vt terrena recipiamus.

Per centenarium numerum perfectio mẽtis designatur.

Voluntas & desiderium nihil habẽdi.

Paupertas in quo cõsistat.

12. BERNARDVS in declamationibus de deserendis facultatibus super Euangelium, Ecce nos reliquimus omnia: Sed audiui, ait homo, qui perditionis sumit occasionem, & (vt vulgò dicitur) festucam quærit, vndè sibi eruat oculum: audiui, inquit, de illo & illo, qui reliquerant omnia, & ad vomitum suum sunt reuersi: quomodò illi acceperant centuplum? Exurge, Domine, iudica causam tuam, & istorum nempe calumniam, & murmur ipsorum, qui fortè omnia relinquere visi sunt, & minimè tamen centuplum acceperunt; non contra nos, sed contra te est, qui dixisti: Omnis qui reliquerit patrem, &c. centuplum accipiet. Quid tamen dicimus? An ex collegio discipulorum reprobari quis potest, nisi loculos habẽs? Sunt enim loculi non modò pecuniæ, sed propriæ voluntatis. Scrutetur proindè vias suas & studia sua, qui promissam centupli gratiam sibi deesse causatur: nec dubium quin inueniat angulum, & diuersorium, reclinatoriumq;, non quidem filij hominis, sed aut foueam vulpis, aut volucris nidum. Magis autem perfectus, obsecro, relinquat omnia: & solum sequatur Christum, iactans cogitatũ suum in Deo, enutriendus ab eo, & centuplum sine dubio percepturus. Neq; enim potest solui scriptura, quæ tam certa veritate subnixa, omnibus id sine exceptione promittit. Nihil sibi retineat, nihil suis, ne modicum fermentum totam massam corrumpat. Sunt enim qui sibi retinẽt aliquid, Dominicę vocis obliti, qui non suam venit facere volũtatem: & in ipsis quoque sanctorum collegiis proprio aut desiderio, aut fortassè cõsilio importunius adhærentes, sciolos sese faciunt, de se sibi aliquid retinẽtes: quos penitus abnegasse, & diuinæ prouidentiæ, ac obedientiæ patrum, consiliis quoque spiritualium virorum debuerant commisisse. Sunt enim qui propinquis retinent & amicis, quod abiiciũt à seipsis, pro eorum prosperitate præsenti, inani prorsus & seculari solicitudine æstuãtes. Crudeles planè, qui nequaquàm proximos diligant tanquàm se: crudeles, inquam, vel in se, vel in suos: immò quod verius est, in vtrosque. Nemo ergò cùm se videt non omnia reliquisse, centuplum non accepisse miretur. Pretiosa siquidem diuina consolatio est, nec omninò tribuitur admittentibus alienam. Et post pauca: Sic nimirum, sic vsque hodiè, dilectissimi, cuius ad alias consolationes mens inhiat, & penitus in caducis & transitoriis non renuit consolari, ipse sibi profectò cælestis subtrahit gratiam cõsolationis. Quam si digna deuotione, pleno affectu, desiderio vehementi petere, quærere, pulsare satageret, sine dubio petens acciperet, quærens inueniret, pulsanti aperiretur. Alioquin si fortè (quod absit) pudendum illum apostasiæ saltum præsumpserit, certum omninò sit testimonium veritatis accipientibus, aut nunquàm eum omnia reliquisse, aut ipsum quoque posteà deseruisse centuplum, quod acceperit. Nõnulli siquidem, cùm spiritu cœperint, heu carne posteà consummatur. Centuplum, inquit, accipiet, & vitam æternam possidebit. Illud enim in via, hæc in patria est. Immò hæc patria, illud via. Illud consolatio præsẽtis laboris, hæc futuræ felicitatis cõsummatio est. Sic nimirum & operariis huius sæculi solet cib. in opere, merces in fine dari. sic militantibus & stipendia ministrantur pro necessitate laboris, & nouissimè donatiuũ maius erogatur pro quantitate laboris. Sic & filiis Isaël donec terrã promissionis intrarent, in deserto manna non defuit: & ab Ecclesia, post quæsitum regni cælestis aduẽtum, quotidianus panis petitur in oratione, quam ipse Saluator instituit. Habes hanc duplicem promissionẽ, & in Propheta euidenter expressam, vbi ait: Reddet Deus mercedem laborum sanctorum suorum, & deducet illos in via mirabili. Ipsa est enim via testimoniorum Domini, in qua Propheta alius sicut in omnibus diuitiis delectatum se esse testatur. Vt quid ergò in incredulitate moriemini filij hominum? At fortè adhuc secularis ad hæc quispiã dicat: Ostende mihi centuplum quod promittis, & libens vniuersa relinquo. Vt quid ostendam? Fides enim non habet meritũ, cui humana ratio præbet experimentum. An potiùs homini ostendenti, quàm veritati crederes promittenti? Deficis scrutans scrutinio. Nisi credideris, nõ intelliges. Manna absconditum est, quod in Apocalypsi Ioannis victori promittitur. Nouum

Apostatæ à Religione, an acceperint centuplum pro dimissis parentibus, &c.

Matth. 19.

Propriam voluntatẽ non relinquens, non dimittit omnia.

Matth. 8.

Consolatio diuina non tribuitur admittentibus alienam.

Petrandus apostasiæ saltus.

Quidam postea deserunt centuplum quod acceperunt. Galat. 5.

Sapien. 10. Psalm. 118.

Quid dicatur centuplum.

Isa. 7. iuxta LXX.

Apocal. 2.

nomen

Nontã externa, quã interna cõsolatio & visitatio Spiritus sãcti nomine centupli intelligitur.

nomen est, quod nemo scit nisi qui accipit. Videtur enim fortè nõnullis, præsentem sanctorum communionem facultatũ pariter, & voluptatum hoc loco centupli nomine designari. Et magna quidem hæc ipsa consolatio, sed non adeò generalis, vt possit vniuersaliter omnibus conuenire. Quantos enim sanctorum aut voluntariè eam deseruisse, vt anachoretas, aut violentia persecutionis, vt martyres exilio relegatos, humana cõsolatione nouimus caruisse? Datum optimum est centuplum hoc, desursum descendit à patre luminum. An non denique omnia possidet, cui omnia cooperantur in bonum? An non centuplum habet omnium, qui impletur Spiritu sancto, qui Christum habet in pectore? Nisi quòd longè plus quàm cẽtuplum est visitatio paracleti spiritus, & præsentia Christi. Quàm magna, inquit, multitudo dulcedinis tuæ Domine, quam abscondisti timentibus te, perfecisti eis qui sperant in te. Videdes quomodò memoriam abundantiæ suauitatis huius eructet anima sancta, quomodò exprimere gestiens verba multiplicet? Quàm magna, inquit, multitudo. Hoc ergò centuplũ, adoptio filiorum est, libertas & primitiæ spiritus, deliciæ charitatis, gloriæ conscientiæ, regnum Dei quod intra nos est, non vtique esca vel potus, sed iustitia, & pax, & gaudium in Spiritu sancto. Gaudium sane nõ modo in spe gloriæ, sed etiam in tribulationibus. Hic est ignis quem voluit Christus vehementer accẽdi. Hæc virtus ex alto, quę Andræam fecit amplecti crucem, Laurentium ridere carnificem, Stephanum pro lapidantibus flectere genua ad orationem. Hæc illa pax, quam suis reliquit Christus, quando dedit & suam. Siquidem donũ, & pax est electis Dei: pax vtique præsentis, & donũ futuræ. Illa superat omnem sensum, sed & huic quicquid sub sole placet, quicquid in mundo concupiscitur, non poterit comparari. Hæc gratia deuotionis, & vnctio docens de omnibus, quam expertus nouit, inexpertus ignorat: quoniam nemo scit, nisi qui accipit.

Iacob. 1.

Rom. 8.

Psalm. 30.

Scriptura sacra quam variis modis appellat hoc centuplum.

Rom. 8.

Luc. 17

Rom. 14. 15

2. Cor. 3. & 1 Lucæ 12.

Actor. 7.

Sapien. 3.

1. Ioan. 2. Expertus nouit, inexpertus ignorat.

13. Petrvs Damianus in sermone de S. Benedicto Abbate: Quid est centuplum istud, nisi consolationes, visitationesq;, & primitiæ Spiritus, qui super mel dulcis est, nisi testimoniũ conscientiæ nostræ, nisi læta & iucundissima expectatio iustorum, nisi memoria abundantiæ suauitatis Dei, & magna verè multitudo dulcedinis eius, quam nec expertis necesse est dicere, nec inexpertis vllis verbis exprimere quisquam potest?

Centuplum quid significet.

14. Matthæi decimonono, vt paulò superius A testimonio primo.

1. C Lvcæ sexto: Et ipse (*Iesus*) eleuatis oculis in discipulos suos, dicebat: Beati pauperes: quia vestrum est regnum Dei.

2. Ambrosivs in caput sextum Lucæ: Beati, inquit, pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum. Primam benedictionem hanc vterque Euangelista posuit. Ordine enim prima est, & parens quædã generatioq; virtutum: quia qui cõtempserit secularia, ipse merebitur sempiterna: nec potest quisquã meritum regni cælestis adipisci, qui mundi cupiditate possessus, emergendi non habet facultatẽ. Et paulò pòst: Nõ omnes beati pauperes. Paupertas enim media est, possunt & boni esse & mali pauperes. Nisi forte ille intelligendus pauper beatus, quẽ Propheta describit, dicens: Quia melior pauper iustus, quàm diues mendax. Beatus pauper qui clamauit, & Dominus exaudiuit eum. Pauper à crimine, pauper à vitiis, pauper in quo mundi princeps nihil inuenit. Pauper illius æmulus pauperis, qui cùm diues esset, propter nos pauper factus est. Vnde plenè Matthęus aperuit, dicẽs: Beati pauperes spiritu. Pauper enim spiritu non inflatur, non extollitur mente carnis suæ. Quid enim mihi prodest carere secularibus, nisi fuero mitis atque mansuetus?

Per pauperes spiritu, quos intelligat Ambrosius.

Qui contemnit secularia, merebitur æterna.

Proverb. 19 Psalm. 33.

2. Cor. 8. Matth. 5.

3. Leo Magnus in sermone de festo omnium Sanctorum: De quibus pauperibus Veritas loqueretur, forte esset ambiguum, si dicens, beati pauperes, nihil adderet de intelligenda paupertatum qualitate: & sufficere videretur ad promerendum regnum cælorum ea sola inopia, quam multi sub graui & dura necessitate patiuntur. Sed cùm dicit, Beati pauperes spiritu: ostendit eis regnum cælorum tribuẽdum quos humilitas cõmendat animorum, magis quàm indigentia facultatum. Dubitari autem non potest, quòd humilitatis istius bonum facilius pauperes, quàm diuites assequantur, dum & illis in tenuitate amica est mansuetudo, & istis in diuitiis familiaris elatio. Beata illa paupertas, quæ rerum temporalium amore non capitur, nec mundi opibus augeri appetit, sed cælestibus bonis ditescere concupiscit. Huius nobis magnanimæ paupertatis exemplum primi post Dominum Apostoli præbuerunt, qui omnia sua sine differentia relinquentes, ad vocem cælestis magistri, à captura piscium in piscatores hominum alacri conuersione mutati sunt, & multos sui similes fidei suæ imitatione fecerunt, quãdo illis primitus Ecclesiæ vnum cor omnium & anima vna erat credentium, qui vniuersis suis rebus possessionibusq. distractis, per deuotissimam paupertatem bonis ditabãtur æternis, & ex Apostolica prędicatione gaudebant nihil habere de mundo, & omnia possidere cum Christo.

Matth. 5. Qui pauperes beati.

Apostoli tales fuere pauperes. Matth. 4.

Item nascentis Ecclesiæ Christiani. Actor. 4.

4. Chromativs Romanus, Episcopus Aquileiensis in dissertatione super caput quintum Matthæi: Hos vtique pauperes significat esse beatos, qui contẽptis mundi diuitiis, spretaque sæculi facultate, vt Deo fierent diuites, mundo esse pauperes voluerunt. Hi tales, pauperes quidem sæculo videntur, sed Deo diuites sunt, egentes sæculo, sed Christo locupletes. Cuius beatæ paupertatis exemplum nobis primùm se Apostoli præbuerunt, qui contempta omni facultate, statim sequuti Domini vocẽ, ipsius esse discipuli meruerunt. Hos tales pauperes etiam Apostolorum temporibus inuenimus, qui primi credentes, vniuersis rebus suis possessionibusque distractis, sub hac deuota paupertate Domini diuitias quæsierunt. Vnde & Apostolus in tali paupertate diuitias inesse cælestes ostendit, dicens: Tanquam nihil habentes, & omnia possidentes. Inde denique Petrus, cùm ascẽdens ad templum, à claudo eleemosynam peteretur, ait: Argentum & aurum non est mihi: quod autem habeo, hoc tibi do, in nomine Domini Iesu Christi surge & ambula. O verè beata paupertas, quæ cùm nihil de mũdi facultate habeat, tantum de cælo largitur. Non dat quidem argentum, vel aurum,

Illi pauperes beati, qui contẽptis diuitiis studẽt Deo fieri diuites. Exemplum paupertatis dederunt Apostoli, omnia propter Christum relinquentes. Actor. 4. Et primi Christiani.

2. Cor. 6.

Actor. 3.

ſed quod plus eſt diuitiis omnibus, reddit corporis ſanitatẽ: imaginem Cæſaris in nummo, quam daret non habuit, ſed Chriſti imaginem in homine reformauit. De huiuſmodi paupertibus in præſenti loco Dominus loquitur, de quibus & Dauid multis locis teſtatur, dicẽdo: Edent pauperes, & ſaturabuntur, & viuit cor eorum in ſæculum ſæculi. Et iterùm: Iudicabit pauperes populi, & ſaluos faciet filios pauperum: iſte pauper clamauit, & Dominus exaudiuit eum. Talium ergò pauperum Dominus docet eſſe regnum cœlorum, qui ſe cauſa religionis ac fidei, ſæculo pauperauerunt, vt locupletem ſanctum Spiritum poſſiderent, vel certè beatos pauperes dicit, qui nulla ſuperbia diaboli inflantur, nulla ambitione ſæculi extolluntur, ſed humilitatem ſpiritus cum fidei deuotione cuſtodiunt.

Pſal. 21. Pſalm. 71. Pſalm 33. Qualium pauperum eſt regnum cælorum.

5. BERNARDVS ſermone primo in feſto omnium Sanctorum: Aperiens os ſuum docebat eos, dicens: Beati pauperes ſpiritu. Verè apertum eſt os eius, in quo omnes theſauri ſapientiæ, & ſcientiæ ſunt reconditi. Et verè eius hæc doctrina, qui in Apocalypſi loquitur: Ecce noua facio omnia, qui per Prophetã antè prædixerat: Aperiam os meum, eructabo abſcondita à conſtitutione mundi. Quid enim tam abſconditum, quàm paupertatem eſſe beatam? Attamen Veritas loquitur, quæ nec falli nec fallere poteſt: & ipſa eſt quæ dicit, quoniam beati pauperes ſpiritu. Sic vos inſenſati filij Adam diuitias quæritis, diuitias deſideratis vſque adhuc: cùm iam beatitudo pauperum diuinitus commendata, prædicata mundo credita ſit ab hominibus? Quærat eas paganus, qui ſine Deo viuit. Quærat Iudæus, qui terrenas promiſſiones accepit. Sed qua frõte magis, aut qua mente Chriſtianus diuitias quærit, poſtquàm Chriſtus beatos eſſe pauperes prædicauit? Quouſque filij alieni, quouſque vanitatem loquetur os veſtrum, vt beatum dicatis populum cui hęc ſunt, hæc viſibilia, hæc præſentia: cùm filius Dei os ſuum aperiens, locutus ſit veritatem, beatos eſſe pauperes, & væ diuitibus? Sed diligenter attende, quod non ſimpliciter pauperes nominat, propter plebeios pauperes neceſſitate miſerabili, non laudabili voluntate. Spero equidem profuturam eis apud diuinę bonitatis miſericordiam hanc ipſam afflictionis ſuæ miſeriam: ſcio tamen Dominum hoc in loco non de huiuſmodi fuiſſe locutum, ſed de his, qui poſſunt dicere cum Propheta: Voluntatiè ſacrificabo tibi. Attamen nec voluntaria quidem paupertas omnis laudem habet apud Deum. Nam & Philoſophi omnia ſua reliquiſſe leguntur, vt expediti mundialibus curis, ſtudio vanitatis poſſent vacare liberius: & nolebant cenſu abundare terreno, vt abundarent magis in ſenſu ſuo. Hos diſcernit quod dictum eſt, ſpiritu, id eſt, ſpirituali voluntate. Beati verò pauperes ſpiritu, ſpirituali ſcilicet intentione, deſiderio ſpirituali, propter ſolum beneplacitum Dei, & animarum ſalutem: quoniam ipſorum eſt regnum cęlorum. Et attende quàm ſapienter ordinauerit ſapientia, contra peccatum primum, remedium primum opponens. Ac ſi apertius dicat: Vis obtinere cælum, quod perdidit ſuperbiens angelus, qui confiſus eſt in virtute ſua, & in multitudine diuitiarum ſuarum? Paupertatis vilitatem amplectere, & tuũ erit. Et in fine ſermonis: Verùntamen quid ſibi vult, quòd eadem promiſſio facta eſt pauperibus & martyribus, niſi quia verè martyrij genus paupertas voluntaria eſt: Beatus vir, ait Propheta, qui poſt aurum non abiit, nec ſperauit in theſauris pecuniæ: Quis eſt hic, & laudabimus eum? Fecit enim mirabilia in vita ſua. Quid mirabilius, aut quod martyrium grauius eſt, quàm inter epulas eſurire, inter veſtes multas & pretioſas algere, paupertate premi inter diuitias, quas offert mũdus, quas oſtẽtat malignus, quas deſiderat noſter iſte appetitus? An non merito coronabitur, qui ſic certauerit, mundum abiiciens promittentem, irridens inimicum tentantem, & (quod glorioſius eſt) de ſemetipſo triũphans, & crucifigens cõcupiſcentiam prurientem? Denique propterea pauperibus pariter, & martyribus regnũ cælorum promittitur, quia paupertate quidem emitur, ſed in paſſione pro Chriſto abſque omni dilatione percipitur.

Paupertas voluntaria, martyrij genus eſt. Eccl. 31.

Paupertate emitur regnum cælorum.

6. TERTVLLIANVS libro quarto aduerſus Marcionem, capite decimoquarto: Beati mẽdici (ſic enim exigit interpretatio vocabuli quod in Græco eſt) quoniam illorum eſt regnum cælorum. Iam hoc ipſum, quod à benedictionibus cœpit, creatoris eſt, qui vniuerſa prout edidit, nulla alia voce quàm benedictionis dedicauit. Eructauit enim, inquit, cor meum ſermonem optimum. Hic erit ſermo optimus, benedictionis ſcilicet, qui & noui quoque teſtamenti initiator agnoſcitur de veteri exemplo. Quid ergo mirum eſt, ſi & ab effectibus creatoris ingreſſus eſt per huiuſmodi dictionem, ſemper mendicos, & pauperes, & humiles, ac viduas, & pupillos vſque diligentis, conſolantis, aſſerentis, vindicantis? vt hanc Chriſti quaſi priuatam benignitatem, tiuulum credas de fontibus ſaluatoris.

Chriſtus appellat apud Lucam ca 6. mẽdicos beatos. Μακάριοι οἱ πτωχοί. Geneſ. 1. Pſalm. 44.

7. AVGVSTINVS libro decimoſeptimo de ciuitate Dei, capite quarto: De terra ergò inſcitatus eſt ſupra omnes diuites ille pauper, & de illo ſtercore erectus eſt ſupra omnes opulẽtos ille inops, vt ſedeat cum potentibus populi, quibus ait: Sedebitis ſuper duodecim ſedes. Et ſedem gloriæ hæreditatem dans eis. Dixerant enim potentes illi: Eccè nos dimiſimus omnia, & ſecuti ſumus te: hoc votum potentiſſimi vouerant. Sed vndè hoc eis, niſi ab illo, de quo hîc continuò dictum eſt: Dans votum vouenti? Alioquin ex illis eſſent potentibus, quorum infirmatus eſt arcus. Dans, inquit, votum vouenti. Non enim Domino quiſquam quicquam rectum voueret, niſi qui ab illo acciperet quod voueret.

Pſalm. 118.

Matth 19. 1 Reg. 2. Apoſtoli vouerunt votum paupertatis.

8. MATTHÆI decimonono, vt ſuprà A teſtimonio primo.

1. DE ACTORVM quarto: Multitudinis autem credentium erat cor vnum, & anima vna: nec quiſquam eorum, quæ poſſidebat, aliquid ſuum eſſe dicebat, ſed erant illis omnia communia. Et virtute magna reddebant Apoſtoli teſtimonium reſurrectionis Ieſu Chriſti Domini noſtri: & gratia magna erat in omnibus illis. Neque enim quiſquam egens erat inter illos. Quotquot enim poſſeſſores agrorũ, aut domorum erant vendentes afferebant pretia eorum, quæ vendebant, & ponebant ante pedes Apoſtolorum. Diuidebatur autẽ ſingulis prout cuiq; opus erat. Ioſeph autẽ, qui cognouimus

Pſal. 21. Pſalm. 77. Apocal. 21. Pſalm. 143. Luc. 6. Soli voluntarij pauperes beati. Pſalm. 53. Non omnis voluntaria paupertas beatos efficit, ſed voluntaria paupertas ſpiritus ſine euangelica. In eos qui adhuc diuitias quærunt, cùm pauperes beati prædicentur.

gnominatus est Barnabas ab Apostolis, (quod est interpretatum Filius cõsolationis) Leuites, Cyprius genere, cùm haberet agrum vendidit eum, & attulit pretium, & posuit ante pedes Apostolorum.

2. Et capite secundo: Omnes etiam, qui credebant, erant pariter, & habebant omnia communia. Possessiones & substantias vendebant, & diuidebant illa omnibus, prout cuique opus erat.

3. Hieronymvs epistola octaua ad Demetriadem de virginitate seruanda, vt suprà A testimonio quarto.

4. Item in catalogo Scriptorum Ecclesiasticorum, siue in libro de viris illustribus, vt suprà quæstione secunda, A testimonio tertio.

5. Avgvstinvs in epistola octogesimanona ad Hilarium, quæstione quarta: Audiam pauca de diuitibus, quod in epistola tua sequitur inquirẽdum. Hoc enim posuisti, quosdam dicere: Diuitem manentem in diuitiis suis, regnum Dei non posse ingredi, nisi omnia sua vendiderit; nec ei prodesse, si fortè ex ipsis diuitiis mandata fecerit. Magister bonus mandata legis ab ista excellentiore perfectione distinxit. Ibi enim dixit. Si vis venire ad vitam, serua mandata: hîc autem, Si vis perfectus esse, vade, vende omnia quę habes: &c. Cur ergò negamus diuites, quamuis ab illa perfectione abhinc, venire tamen ad vitam, si mandata seruauerint, & dederint, vt detur illis: & dimiserint, vt dimittatur illis? Et post nonnulla: Hac lege & conditione, non illi tantùm, qui mentis excellentia perfectionis consilium receperũt, vt vendita sua, pauperibus distribuerẽt, & humeris, ab omni sæculi huius sarcina liberioribus, leuem Christi sarcinam ferrent; sed etiam quisquis infirmior, & illi gloriosissimæ perfectioni minùs idoneus, qui tamen se meminit veraciter esse Christianum, cùm audierit sibi proponi, quòd nisi hæc omnia dimiserit, dimissurus est Christum, apprehendet potius turrim fortitudinis à facie inimici, &c. Renũciat etiam diuitiis suis, si quas habet: aut sic, vt eas omninò non diligens, totas distribuat indigentibus, & superfluis exoneretur sarcinis: aut sic, vt plus diligens Christum, spem ab eis transferat in ipsum, atque ita vtatur illis, vt facilè tribuens & communicans, thesaurizet in cælo: paratusque sit, quẽadmodùm parentes, & filios, & fratres, & vxorẽ, hoc modo & istas relinquere, si talis conditio proposita fuerit, vt nisi dimisso Christo, eas habere nõ possit. Nã si aliter huic sæculo renunciat, quando accedit ad fidei sacramentum, facit quod de lapsis beatus Cyprianus ingemuit, dicens: Sæculo verbis solis renunciantes, & non factis. Et post pauca: Multi, quos rerum suarum venditione pignerat antè perfici, Christi imitata passione, sunt repentè perfecti: & qui nonnullam infirmitatẽ carnis, & sanguinis suis diuitiis perfecerũt, subitò aduersus peccatum, pro fide vsque ad sanguinem certârunt. Quibus autem non prouenit corona martyrij, neque illius perfectionis de vendendis rebus suis, consilium tam grande, tamque præclarum receperunt, & tamen à damnabilibus immunes criminibus, esurientem Christũ pauerunt, sitienti potum dederunt, nudum vestiêrunt, peregrinantem susceperunt, non sedebunt quidem cum Christo sublimiter iudicaturi, sed ad ipsius dexterã stabunt misericorditer iudicandi. Beati enim misericordes, quoniam ipsorum miserebitur Deus. Et iudicium sine misericordia fiet illi, qui non fecit misericordiam. Superexultat autem misericordia iudicio. Proindè isti desinant contra scripturas loqui, & in suis exhortationibus ad maiora sic excitant, vt minora non damnent. Ego qui hæc scribo, perfectionem, de qua Dominus locutus &c. vt suprà quæstione secunda A testimonio duodecimo.

6. Possidonivs in vitâ D. Augustini, capite quinto, vt ibidẽ A testimonio vndecimo.

7. Cassianvs libro septimo de institutis cœnobiorum, capite decimo quarto: Triplex itaque est huius valetudinis morbus, qui ab vniuersis patribus æquali detestatione damnatur. Vnus hic, cuius superiùs descripsimus labem, qui decipiẽs miserabiles quosque ea quæ anteà quidem cùm in sæculo degerẽt possidebãt, cõgregare persuadet. Alius, qui hæc, quæ in primordiis suæ renunciationis abiecerant, postea resumere, ac rursum desiderare cõpellit. Tertius, qui initio malo vitioso que contactus, & ab imperfectione incipiens, eos quos semel hoc tẽpore mẽtis infecerit paupertatis ac diffidentiæ timore perterritos, spoliare se cunctis mundi facultatibus non sinit: eosque pecunias vel substantias quas vtique renunciantes abiicere debuerant, reseruãtes, ad Euãgelicam perfectionẽ nunquam peruenire concedit. Quarum trium rumarum exempla in scripturis sanctis etiam inuenimus non leui pœna fuisse damnata. Nam Giezi ea, quæ ne anteà quidem possederat, volens acquirere, nõ modò gratiam prophetiæ nõ meruit possidere, quàm per successionem velut hæreditariam à suo habuit magistro suscipere; verùm etiam è contrario æterna lepra, sancti Elisæi maledictione perfunditur. Iudas autem volens resumere pecunias, quas anteà Christum secutus abiecerat, non solùm ad proditionem Domini lapsus, Apostolatus perdidit gradum, sed etiã vitam ipsam communi exitu finire nõ meruit, eamque biothanati morte concluſit. Ananias verò & Sapphira, reseruantes partem quandã ex his, quæ possederant, Apostolico ore morte mulctantur.

8. Et capite decimoseptimo: Quasi verò & ille similiter non potuerit facultatibus pristinis sustentari, qui se non ignobilem etiam in huius mundi ordine fuisse testatur, cùm se asserit à natiuitate ciuis Romani dignitate prælatũ, si hoc esse ad perfectionem commodius iudicâsset. Et illi qui Ierosolymis, cùm essent possessores agrorum, vel domorum, vendentes omnia, & nihil sibi penitùs ex his reseruãtes, afferebant pretia eorum, & ponebant ante pedes discipulorum; non potuerunt necessitatem corporis sui facultatibus propriis sustentare, si hoc perfectius fuisset ab Apostolis iudicatum, vel ipsi esse vtilius probauissent? sed vniuersas simul abiicientes substantias, maluêrunt labore proprio, vel collatione Gentium sustẽtari. De quorum sumptu sanctus Apostolus ad Romanos scribens, suumque eis in hoc ministerium prædicans, ac subtiliter eos ad hanc collationem prouocans, ait: Nunc autem proficiscar Ierusalem ministrare sanctis. Com-

Contra eos qui asserũt esse præceptũ omnibus diuitibus, vt omnes facultates vendant. Matth. 19.

Luc. 6.

Consilium perfectionis. Matth. 19. Quo casu teneantur vnusquisque Christianus omnia sua dimittere.

Martyrum perfectio. Martyrum, & Euangelicam paupertatem amplectentium priuilegium. Consilium grande & præclarum de vendẽdis rebus suis. Matt. 25. & 18.

Diuites Christiani, & boni, nõ iudicabunt cum Christo, sed iudicabũtur. Matth. 5. Iacob 2.

Ad maiora sic excitẽt, vt minora non damnent.

Cõtra monachos proprietarios, vt vocant. Primus & ultimæ malitiæ morbus. Secundus.

Tertius.

Exemplum Giezi. 4. Reg. 5.

Matth. 16. Exemplum Iudæ proditoris. Matth. 27. Act. 1.

Ananiæ & Sapphiræ exemplum. Act. 5.

Act. 22.

Act. 4.

Maioris est perfectionis, nihil habere proprium. Alebantur ab aliis Christianis illi qui Ierosolymis perfectionẽ euangelicã sectabãtur. Rom. 15.

placuit enim Macedoniæ & Achaiæ collationem aliquam facere in pauperes ſanctorum, qui ſunt Ieruſalem: placuit enim, & debitores ſunt eorum. Quoniam ſi ſpiritualium eorum participes factæ ſunt Gentes, debent & in carnalibus miniſtrare eis. Ad Corinthios quoque horum ſollicitudinem ſimiliter gerens, monet eos, vt ante aduentum ſuum collationem, quã ad vſus eorum mittere diſponebat, ſollicitius præpararent. De collectis autem, quæ fiunt in ſanctis, ſicut ordinaui Eccleſiis Galatiæ, ita & vos facite. Vnuſquiſque veſtrũ per vnam ſabbati theſaurizet apud ſemetipſum, recondens quod ei benè placuerit, vt non cùm venero tũc collectæ fiant. Cùm autem venero, quos probaueritis per epiſtolas, hos tranſmittam perferre gratiam veſtram in Ieruſalem. Et vt eos ad largiorem collationem prouocaret, infert: Quòd ſi dignum fuerit vt & ego eam mecum ibunt; id eſt, ſi talis fuerit oblatio veſtra, quæ mea quoque mereatur proſecutione deferri.

Galat. 2. Ad Galatas quoque, cùm prædicationis miniſterium cum Apoſtolis partiretur: hoc idem ſe depactum cum Iacobo, Petro, & Ioanne teſtatur, vt licet prædicationem ſuſciperet Gentium, pauperum tamen, qui erãt Ieroſolymis, nequaquàm ſollicitudinẽ curãque reſpueret, qui propter Chriſtum vniuerſis rebus ſuis renunciantes, ſponteneam ſubiêrant egeſtatem. Et cùm vidiſſent, inquit, gratiam Dei, quæ data eſt mihi, Iacobus, & Cephas, & Ioannes, qui videbantur columnæ eſſe, dexteras dederunt mihi & Barnabæ ſocietatis, vt nos inter Gẽtes prædicaremus, ipſi autem in circunciſione, tãtùm vt pauperum memores eſſemus. Quam rem omni ſollicitudine ſe teſtatur implêſſe, dicẽs: Quod etiam ſollicitus fui hoc ipſum facere. Qui igitur ſunt beatiores, vtrumnam hi, qui nuper de numero Gentium congregati, nec prævalentes Euangelicam perfectionem conſcendere, adhuc ſuis ſubſtantiis inhærebant, in quibus magnus fructus ab Apoſtolo ducebatur, ſi ſaltem ab idolorum cultu, & fornicatione, & ſuffocatis, & ſanguine reuocati, fidem Chriſti cum ſuis facultatibus ſuſcepiſſent; an illi, qui Euangelicæ ſatisfacientes ſentẽtiq, crucem Domini quotidiè portantes, nihil ſibi de propriis facultatibus ſupereſſe voluerũt? Cũque ipſe beatus Apoſtolus vinculis, & carceribus obligatus, ſeu vexatione itineris impeditus, & ob hoc conſuetam victus ſubſtantiam parare, vt erat ſolitus, ſuis manibus non occurrẽs, à fratribus, qui de Macedonia venerãt, ſupplementũ ſuę neceſſitatis ſe aſſerit accepiſſe: Nam quod mihi, inquiens, deerat, ſupplenerunt fratres, qui venerũt à Macedonia. & ad Philippenſes ipſe referens, Scitis enim & vos Philippenſes, quia in principio Euangelij quãdo profectus ſum à Macedonia, nulla Eccleſia mihi communicauit in ratione dati & accepti niſi vos ſoli; quia & Theſſalonicam & ſemel & bis in vſum mihi miſiſtis, erunt ſecundũ iſtorum ſententiam, quam mente tepida conceperunt, & iſti beatiores Apoſtolo, quia de ſuis inueniuntur ei ſubſtantiis impartiiſſe? Quod amens quilibet dicere non audebit?

Perfectiores erant Chriſtiani Ieroſolym. quàm ii, qui inter Gentiles habitabant. Vide Aug. li. 3. de doctrina Chr. cap. 6.

Luc. 9.

2. Cor. 11.

Philip. 4.

9. IDEM in collatione tertia, quę eſt Abbatis Paphnutij, capite ſexto: Nunc de abrenunciationibus dicendum eſt, quas tres eſſe, & patrum traditio, & ſcripturarum ſanctarum demonſtrat authoritas, quaſque vnumquenquẽ noſtrũm omni ſtudio oportet implere. Prima eſt, qua corporaliter vniuerſas diuitias mundi facultateſque contemnimus: Secũda, qua mores ac vitia affectuſque priſtinos animi, carniſque reſpuimus: Tertia, qua mentem noſtram de præſentibus vniuerſis ac viſibilibus euocãtes, futura tantummodò contemplamur, & ea quæ ſunt inuiſibilia, cõcupiſcimus. Quæ tria, vt ſimul perficiantur, Abrahæ legimus Dominum præcepiſſe, cùm dicit ad eum: Exi de terra tua, & de cognatione tua, & de domo patris tui. Primùm dixit, de terra tua, id eſt, de facultatibus mundi huius, opibuſque terrenis; ſecũdò, de cognatione tua, id eſt, de conuerſatione & moribus vitiiſq; prioribus, quæ nobis à noſtra natiuitate cohærentia, velut affinitate quadam & conſanguinitate cognata ſunt: tertiò, de domo patris tui, id eſt, omni memoria mundi huius, quæ oculorum occurrit obtutibus. Genes. 12.

1. E ACTORVM quinto: Vir autem quidam nomine Ananias, cum Sapphira vxore ſua vendidit agrum, & fraudauit de pretio agri, conſcia vxore ſua: & afferens partem quãdam, ad pedes Apoſtolorum poſuit. Dixit autem Petrus: Anania, cur tentauit ſatanas cor tuum, mẽtiri te Spiritui ſancto, & fraudare de pretio agri? Nónne manens tibi manebat, & venundatum in tua erat poteſtate? Quare poſuiſti in corde tuo hanc rem? Nõ es mentitus hominibus, ſed Deo. Audiens autem Ananias hæc verba, cecidit, & expirauit. Et factus eſt timor magnus ſuper omnes, qui audierũt. Surgentes autem iuuenes amouerunt eum, & efferentes ſepeliêrunt. Factum eſt autem quaſi horarum trium ſpatium, & vxor ipſius, neſciens quod factum fuerat, introiuit. Dixit autem ei Petrus: Dic mihi mulier, ſi tanti agrum vendidiſtis? At illa dixit: Etiam tanti. Petrus autem ad eam: Quid vtique conuenit vobis tentare Spiritum domini? Ecce pedes eorum, qui ſepeliêrunt virum tuum ad oſtium, & efferent te. Cõfeſtim cecidit ante pedes eius, & expirauit. Intrantes autem iuuenes inuenerunt illam mortuam, & extulerunt, & ſepeliêrunt ad virum ſuum. Et factus eſt timor magnus in vniuerſa Eccleſia, & in omnes qui audiêrunt hæc.

2. HIERONYMVS epiſtola octaua ad Demetriadem de ſeruanda virginitate, vt ſuprà A teſtimonio quarto.

3. BASILIVS ſermone primo de inſtitutione monachorum; Danda omninò nobis ſedulò opera eſt, ne quid quoquo pacto profeſſione noſtra indigoũ faciamus, néve ſimili, atque Ananias, iudicio efficiamur obnoxij. Licebat enim initio Ananiæ poſſeſſiũculam ſuam Deo non polliceri atque vouere: ſed poſtquàm humanæ gloriæ cupiditate inductus, quicquid in bonis habebat, per profeſſionem Deo conſecrauit, quo videlicet egregio iſtiuſmodi facto hominum de ſe admirationem excitaret, de pretio autem callidè poſteà neſcio quid interuertit: eiuſmodi aduerſum ſe indignationem Dei prouocauit, cuius Petrus miniſter fuit, vt ne ad pœnitentiam additũ inuenire potuerit. Quocirca ante religioſę iſtius vitæ profeſſionem liberum eſt vnicuique, quatenùs per Dei indulgentiam leges permittunt, communem cum cæteris viuendi morẽ ſequi, ſibique vxorem adiungere. Vbi verò iam quis ſponte ſua

Actor. 5.

Ananiæ peccatum.

Ja voziſtſ gos.

Triplex eſt abrenunciatio.

ipſe profeſſus eſt, hic Deo cuſtodire ſeipſum debet, veluti eorum aliquid, quæ dicata ſunt Deo, ne ſacrilegij iudicium incurrat, cùm videlicet corpus, quod ſemel Deo conſecrauit, miniſterio rurſum cõmunis vitæ contaminet.

Priuata poſſeſſio excluſa eſt à vita communi.

4. IDEM in conſtitutionibus monaſticis, capite decimonono: Perfectiſſimam ego vitæ communionem illam appello, à qua priuata omnis rei cuiuſque excluſa poſſeſſio eſt, & eliminata: itemque vndè diſſenſio omnis, ac perturbatio omnis, cõtentio omnis abeſt, & rixæ: contraque vniuerſa communia, animi, mentes, corpora, eaque, quibuſcunq; neceſſariò ad victum cultumque vtimur: communis Deus, communis pietatis mercatura, communis ſalus, communia certamina, communes labores, communia præmia, & certaminum exantlatorum coronæ, vbi multi vnus, & vnus non ſolus, ſed in pluribus. Huic vitæ inſtituto, quid eſt tandem quod iure æquiparari poſſit? quid eo beatius dici? quid hac cõiunctione, vnitate, & neceſſitudine aptũ excogitari? Quid mutua inter ſe morum, animorumque contemperatione gratioſius fingi? Homines ex diuerſis nationibus ac regionibus profectos, per exactam morum ac diſciplinæ ſimilitudinem, adeò in vnum veluti coaluiſſe, vt in pluribus corporibus vnus modò eſſe animus videatur, viciſſimque plura corpora mentis vnius inſtrumenta cernantur. Et paulò pòſt: Hi liberatoris noſtri, eiuſque vitæ, dum inter nos verſaretur, inſtitutorum, veri perfectique imitatores exiſtunt. Quemadmodùm enim ille coacto diſcipulorum choro communia cuncta, ſeque ipſum communem Apoſtolis præbuit, item hi quoque antiſtiti ſuo obtemperãtes (qui modò vitæ ſuæ præſcripta rectè conſeruant) genus viuendi Apoſtolorum ac Domini imitantur. Hi vitæ diligenter communitate retenta, angelorum viuendi ritum æmulantur. Nulla eſt inter angelos lis, nulla contentio, nulla controuerſia: ſed cùm habeat quiſque, quæ omnium ſunt, omnes tamen integras apud ſe ſuas diuitias conſeruant. Et poſt pauca: Hi perfectè rerum omnium paupertatem tenent, in quibus nihil proprium cuiuſquam ſit, ſed communia omnium omnia.

Vitæ communis laus.

Religioſi in cõmuni viuentes, Chriſti & Apoſtolorum vitam imitantur.

Angelorũ vitam imitantur.

Paupertas Euangelica proprium excludit.

5. ET capite trigeſimoquinto: Debet autem pietatis cultor, qui eam, quam ſuprà expoſuimus, in vita communitatem amplexus ſit, ab omni priuata rerũ, quæ in materia conſiſtunt, poſſeſſione liber eſſe. Etenim niſi hoc facit, primùm quidem ſocietatis exactam diſciplinam priuata poſſeſſione corrumpit: tum ipſe etiam magnoperè de ſe indicio eſt, vt qui Deũ perpetuò iis alimẽta ſuppeditaturum diffidat, qui in nomine ipſius congregati ſint, neque illud audiuerit, quod dicitur à Propheta: Iunior fui, etenim ſenui, & non vidi iuſtum derelictum, nec ſemen eius quærens panes. vel eos nimirum, qui intelligentia percipiuntur, prudentiæ ſcilicet, vel qui ſenſu, quibus corpus alitur. Nam ſi vbi duo vel tres congregati ſunt in nomine Chriſti, ibi ipſe in medio illorum eſt: multo certè veriſimilius ibi idem eſſe credendus eſt, vbi multo copioſior, ac frequẽtior hominum congregata multitudo ſit. Aut igitur neceſſarium nihil nobis deerit, ſi Chriſtus nobiſcum affuerit, ſiquidem neque Iſraëlitis in vaſta illa ſollicitudine ipſorum vſui neceſſarium quicquam defuit. aut ſi etiam defuerit, ad probationem noſtram, ſatius eſt inopia laborare, & cum Chriſto eſſe, quàm diſiunctos ab eius ſocietate, in rerum vitæ huius omnium affluentia verſari. Porrò incommodum, quod exiſtiuſmodi poſſeſſione naſcitur, nequaquàm hîc tantùm ſe ſiſtit, ſed viteriùs etiam progreditur. Etenim qui proprium habere aliquid ſtudet, is ſine dubio nihil aliud, quàm diſiunctionem, ac defectionem à cæteris mediatur. Nam cui hoc in animo non eſt, quid eſt tandem, quod ipſe poſſidere ſeorſum velit? cùm id certum ſciat, Chriſti beneficio ſeruos ipſius in neceſſariarũ rerum copia aſſidnè verſari. Proindè perſpicuum eſt, qui talis ſit, eum de præcidenda, ac morte afficienda anima ſua meditari, qui exiguis obolis ſalutem ſuam addicere ac prodere paratus ſit, & (liceat mihi quęſo per vos aliquantulum loqui audacter, quod ſentio) alter Iudas efficiatur, nẽpe qui à furto exordiatur, (Furtum eſt enim priuata poſſeſſio) & in proditionem deſinat: quando vt ille Dominum, ſic iſte etiam veritatis verbum prodit. Quando enim inſtituti noſtri regula hoc habet, non licere nobis neque ab ea ſocietate, ad quam aggregati ſumus, diſiungi, neque priuatam vllam pecuniam acquirere, neque denique clancularium quiduis moliri, aut eiuſmodi, quod exempli peruerſitate reliquorum fratrum ſaluti poſſit obeſſe, dum neglecto aliquis Dei timore, & legibus Spiritus ſancti violatis, ſocietatem primùm expilare, (ſocietatis enim expilatio eſt, rei cuiuſcunq; & vndecunque in priuatum vſum ſeuocatio) deindè defectionem etiam ac ſeparationem cogitauerit: qui defendi poteſt, hunc non verbum veritatis prodidiſſe, & alterum Iudam factum eſſe? qui, quantum in ipſa re ſit, veritatem prodat? Quocirca omni modo fugiendum nobis eſt, ne priuatim quicquam poſſideamus, præter ea, quæ promiſcuè omnibus ſimul comparantur, neque hac ratione ſolùm integram ab omni labe mentem noſtram conſeruemus, ſed internum etiam hominem ab omnibus ſordibus expurgemus: nimirum impuris ac prauis primùm cogitationibus, quę interius ſpiritus domicilium ſua intemperie exagitant, & conturbant, idque contingit à dolo, ſimulatione, inuidentia, contentione, quæ vitia & charitatem radicitus euellunt, & Deum ex eorum animis, in quibus ſunt, fugant.

Proprietarij meditãtur diſiunctionem & defectionẽ à cæteris.

Animæ mortem meditatur.

Iudæ proditori comparantur Religioſi proprietarij.

Proprietas eur Monacho & religioſo vitanda.

Corrumpit diſciplinã.

Diffidentię ſignum.

Pſal. 36.

Matth. 18.

6. ITEM quæſtione octogeſimaquinta in regulis breuioribus: Nunquid priuatim aliquid haberi cõueniat in ſocietate fratrum? Reſponſio: Hoc contrarium eſt teſtimoniis his, quæ habentur in Actis, de iis qui crediderãt: in quibus ſcriptum eſt, Neque quiſquam eorũ, quæ poſſidebat, aliquid ſuum eſſe dicebat. Quare qui dicit ſuum aliquid eſſe, is ſeipſum alienum reddit ab Eccleſia Dei & charitate Domini: qui quidem & verbo, & re docuit ponendam eſſe animam pro amicis, nedum res externas.

In fratrum ſocietate priuatim nihil poſſidendum. Actor. 4.

Ioan. 15. Rom. 5.

7. AVGVSTINVS in epiſtola centeſima nona ad Monachas: Hæc ſunt quę vt obſeruetis præcipimus in monaſterio conſtitutæ. Primùm propter quod eſtis in vnum cõgregatæ, vt vnanimes habitetis in domo, & ſit vobis cor vnum, & anima vna in Deo. Et non dicatis aliquid proprium, ſed ſint vobis omnia communia, & diſtribuatur vnicuique veſtrũm à

Regula B. Auguſtini.

Nihil proprij habere poterant Sanctimoniales D. Auguſtini tempore.

D. Auguſtini tẽpore.

Act. 2. & 4.

Præpoſita veſtra victus, & tegumentum; non æqualiter omnibus, quia non æqualiter valetis omnes, ſed vnicuiq; ſicut opus fuerit. Sic enim legitis in Actibus Apoſtolorum: Quia erant eis omnia communia, & diſtribuebatur ſingulis prout cuiq; opus erat. Quæ aliquid habebãt in ſeculo, quãdo ingreſſæ ſunt monaſterium, libẽter velint illud eſſe commune. Quæ autem non habebant, non ea quærant in monaſterio, quæ nec foris habere potuerunt: ſed tamen earum infirmitati quod opus eſt tribuatur, & ſi pauperies earum quando foris erant, nec ipſa neceſſaria poterat inuenire.

Eũdem ſermonem habes in Concilio Aquiſgranẽſi celebrato anno 816. tẽpore Ludouici Imperatoris, filij Caroli Magni.

8. ITEM in ſermone quadrageſimonono ex diuerſis, capite primo: Nõſtis omnes, aut penè omnes, ſic nos viuere in ea domo, quæ dicitur domus Epiſcopi, vt quantum poſſumus, imitemur eos ſanctos, de quibus loquitur liber Actuum Apoſtolorum: Nemo dicebat aliquid proprium, ſed erant illis omnia communia. Quia fortè aliqui veſtrũm non ſunt tam diligẽtes vitæ noſtræ ſcrutatores, vt hoc ſic nouerint quomodò volo vos noſſe: dico quid ſit quod breuiter dixi. Ego, quẽ Deo propitio videtis Epiſcopum veſtrum, iuuenis veni ad iſtã ciuitatem, vt multi veſtrũm nouerunt: quærebam vbi conſtituerem monaſterium, & viuerem cum fratribus meis. Spem quippe omnem ſeculi reliqueram, & quod eſſe potui, eſſe nolui: nec tamẽ quæſiui eſſe quod ſum. Et poſt pauca: Et quia hic diſponebã eſſe in monaſterio cum fratribus, cognito inſtituto & voluntate mea, beatæ memoriæ ſenex Valerius dedit mihi hortum illum, in quo nunc eſt monaſterium. Cœpi boni propoſiti fratres colligere, compares meos, nihil habentes, ſicut nihil habebam, & imitantes me: vt quomodò ego tenuem paupertatulam meam vendidi, & pauperibus erogaui, ſic facerent & illi, qui mecum eſſe voluiſſent, vt de cõmuni viueremus. Cõmune autem nobis eſſet magnum, & vberrimũ prædium ipſe Deus. Petuem ad Epiſcopatum; vidi neceſsè habere Epiſcopum exhibere humanitatem aſſiduam quibuſque venientibus ſiue tranſeuntibus. Quod ſi non feciſſem, Epiſcopus inhumanus dicerer. Si autem cõſuetudo iſta in monaſterio permiſſa eſſet, indecens eſſet. Et ideò volui habere in iſta domo epiſcopi mecum monaſterium clericorum. Capite ſecundo: Eccè quomodò viuimus. Nulli licet in ſocietate noſtra habere aliquid proprium; ſed fortè aliquid habent. Nulli licet: ſi qua habent, faciunt quod non licet. Et paulò pòſt, plangens Ianuarium presbyterũ, qui reſeruatã pecuniam moriens Eccleſiæ legauerat, ait: Teſtamentũ fecit presbyter, ſocius noſter, nobiſcum manens, de Eccleſia viuens, communem vitam profitens: teſtamentum fecit, hæredem inſtituit. O dolor illius ſocietatis! ô fructus natus non de arbore quam plantauit Dominus! Sed Eccleſiam ſcripſit hæredem. Nolo munera iſta; nõ amo amaritudinis fructum. Ego illum Deo quærebam, ſocietatem profeſſus erat, hãc teneret, hanc exhiberet, nihil haberet, teſtamentum non faceret: habeat aliquid, non ſe noſtrum ſocium, quaſi dei pauperem, fingeret. Magnus indè mihi dolor eſt, fratres. Et capite quarto: Qui ſocietatem communis vitæ iam ſuſceptam, quæ laudatur in Actibus Apoſtolorum, deſerit, à voto ſuo cadit, & à profeſſione ſancta cadit. Obſeruet iudicem ſcilicet Deum, non me. Ego ſcio quantum mali ſit, profiteri ſanctũ aliquid, nec implere. Vouete, inquit, & reddite Domino Deo veſtro. &, Melius eſt non vouere, quàm vouere, & non reddere. Virgo & ſi nunquàm fuit in monaſterio, & virgo ſacrata eſt, illi nubere non licet, quanuis eſſe in monaſterio non compellitur. Si autem cœpit eſſe in monaſterio, & deſeruit, & tamen virgo eſt; dimidia ruit. Sic & clericus duas res profeſſus eſt, & ſanctitatem, & clericatum: Interius ſanctitatem: nam clericatum propter populũ ſuũ Deus impoſuit ceruicibus ipſius, cui magis onus eſt quàm honor. Sed quis ſapiens, & intelliget hæc? Ergò profeſſus eſt ſanctitatem, profeſſus eſt communiter viuendi ſocietatem: & profeſſus eſt, quàm bonum, & quàm iucũdum habitare fratres in vnum. Si ab hoc propoſito ceciderit, & extra manẽs clericus fuerit, dimidius & ipſe cecidit. Quid ad me? non eum iudico. Si foris ſeruat sãctitatem, dimidius cecidit: Si verò intus habuerit ſimulationem, totus cecidit. Nolo habeat neceſſitatem ſimulãdi. Scio quomodò homines amẽt clericatum, nemini eum tollo nolẽti mecum communiter viuere; ſed habet Deum, qui mecum manere vult. Si paratus eſt paſci à Deo per Eccleſiam ipſius, nõ habere debet aliquid proprium, ſed aut erogare pauperibus, aut in commune mittere: maneat mecum. Qui hoc nõ vult, habeat libertatem; & videat vtrum habere poſſit felicitatis æternitatem.

Sanctã cadunt.

Act. 2. & 4.

Votũ paupertatis violare.

Pſalm. 75.

Eccl. 5.

Virgini ſacræ nubere non licet.

Deut 32.

Clerici Auguſtini profitebantur, communẽ vitam.

Pſal. 132.

Nec habere aliquid proprium.

9. IDEM Auguſtinus in libro de moribus Eccleſiæ Catholicæ, capite trigeſimoprimo de monachis cœnobitis agens: Contemptis, inquit, atque deſertis mundi huius illecebris, in communem vitam caſtiſsimam ſanctiſsimamque congregati, ſimul ætatem agũt, &c. Nemo quicquam poſsidet proprium.

Cœnobitæ monachi nihil proprius poſſidebant.

10. HIERONYMVS ad Euſtochium de cuſtodia virginitatis, epiſtola vigeſimaſecunda capite decimoquarto: Quid ante non plures annos Nitriæ geſtum ſit, referemus. Quidam ex fratribus, parcior magis, quàm auarior, & neſciens triginta argenteis Dominum venditum, cẽtum ſolidos, quos lino texendo acquiſierat, moriens dereliquit. Initũ eſt inter monachos conſilium (nam in eodem loco circiter quinque millia diuiſis cellulis habitabant) quid facto opus eſſet. Alij pauperibus diſtribuendos eſſe dicebant, alij dandos Eccleſiæ, nõnulli parentibus remittendos. Macarius verò, & Pambo, & Iſidorus, & cæteri, quos patres vocant, ſancto in eis loquente Spiritu, decreuerunt infodiendos eſſe cum eodem, dicentes: Pecunia tua tecũ ſit in perditionem. Nec hoc crudeliter quiſquam putet factum. Tãtus cunctos per totam Ægyptum terror inuaſit, vt vnum ſolidum dimiſiſſe ſit criminis.

Matth. 26.

Notæ pœnã monacho proprietario Spiritus ſancti inſtinctu inflictam.

Actor. 8.

11. GREGORIVS Magnus libro quarto Dialogorum, capite quinquageſimoquinto: Neq; hoc ſilẽdum puto, quod actum in meo monaſterio ante hoc triennium reminiſcor. Quidam nanque monachus, Iuſtus nomine, medicinali arte fuerat imbutus, qui mihi in eodem monaſterio cõſtituto ſedulè obſequi, atque in aſsiduis ægritudinibus meis excubare conſueuerat. Hic itaque languore corporis præuẽtus, ad extremum deductus eſt. Cui in ipſa ſua moleſtia frater germanus, nomine Copioſus, ſeruiebat,

Aliud exẽplũ de monacho proprietario, quali ille dedecore affectus eſt ante mortem, ß Gregorij iuſſu.

Paupertas euangelica, in communi viuere.

Nulli licebat in ſocietate Auguſtini habere aliquid proprium. Eum plangit, qui tãquam proprium aliquid reſeruauit.

Societatem communis vitæ deſerentes, à voto & profeſſione

Monaſterij regula prohibebat proprium.

uiebat, qui ipſe quoque nunc in hac vrbe per eandem medicinæ artem temporalis vitæ ſtipendia ſectatur. Sed prædictus Iuſtus, cùm iam ſe ad extremum peruenisſe cognouiſſet, eidem Copioſo fratri ſuo, quia occultatos tres aureos haberet, innotuit. Quod nimirum fratribus non potuit celari, ſed ſubtiliter indagantes, atque illius omnia medicamenta perſcrutantes, eoſdem tres aureos inuenerunt abſconſos in medicamine. Quod mox vt mihi nunciatum eſt tantum malum de fratre, qui nobiſcum cõmuniter vixerat, æquanimiter ferre non valui: quippe quia eiuſdem mei monaſterij ſemper regula fuerat, vt cuncti fratres ita communiter viuerent, quatenùs eis ſingulis nulla habere propria liceret. Tunc nimio mœrore percuſſus cogitare cœpi, vel quid ad purgationem morientis facerem, vel quid ad exemplum viuentibus fratribus prouiderẽ. Pretioſo igitur eiuſdem monaſterij præpoſito ad me accerſito dixi: Vide vt nullus ex fratribus ſe ad eum morientem iungat, nec ſermonem conſolationis ex cuiuſlibet eorum ore percipiat: ſed cùm in morte conſtitutus fratres exquiſierit, ei ſuus carnalis frater dicat: quia propter aureos, quos occultatos habuit, à cunctis fratribus abominatus ſit: vt ſaltem in morte de culpa ſua mẽtem ipſius amaritudo tranſuerberet, atque à peccato, quod perpetrauit, purget. Cùm verò mortuus fuerit, corpus illius cum fratrum corporibus non ponatur, ſed quolibet in ſterquilinio foſſam facite, & in ea corpus eius proiicite: ibique ſuper eum tres aureos, quos reliquit, iactate, omnes ſimul clamantes: Pecunia tua tecum ſit in perditione, & ſic eum terra operite. In quibus vtriſque rebus, vnam moriẽti, alteram verò volui prodeſſe fratribus viuentibus: vt & illum amaritudo mortis à culpa ſolubilem faceret, & iſtos auaritiæ tanta damnatio terreret, atque à culpa prohiberet: quod ita factum eſt. Nã cùm idem monachus peruenisſet ad mortem, atque anxiè ſe quæreret commendari fratribus, & nullus è fratribus ei applicari, & loqui dignaretur, ei carnalis frater, cur ab omnibus fratribus eſſet abominatus, indicauit. Qui protinùs de reatu ſuo vehementer ingemuit, atque in ipſa ſua triſtitia è corpore exiuit, qui ita eſt ſepultus vt dixeram. Sed fratres omnes ex eadem eius ſententia conturbati, cœperunt ſinguli extrema quæque, & vilia, & quæ eis habere regulariter ſemper licuerat, ad medium proferre, vehementerque formidare, ne quid apud eos eſſet, vndè reprehendi potuiſſent.

Actor. 8.

Cauſa facti.

12. IDEM libro decimo, epiſtola vigeſima ſecunda ad Ioannem ſubdiaconum Rauennæ: Cognoui quòd Conſtantius peculiaritati ſtudeat. Quæ res maximè teſtatur eum cor monachi non habere. Et paulò poſt: Hoc autem prædicto fratri & coepiſcopo noſtro omninò dicere ſtude, vt peculiaritatem à quatuor aut quinque monaſterij monachis, in quibus corrigi hactenus minimè potuit, ſtudioſiſſimè cõpeſcat, & hoc ipſum monaſterium à tali peſte mundare feſtinet: quia ſi illic peculiaritas à monachis habetur, neque concordia, neq; charitas in congregatione eadem poterit permanere. Quid eſt autem habitus monachi, niſi deſpectus mundi? Quomodò igitur mundum deſpiciunt, qui in monaſterio poſiti aurum quæ-

Peculiaritati ſtudens, cor monachi non habet.

Incommoda quæ ſecum affert.

ſierunt?

1. F. GENNADIVS libro de Eccleſiaſticis dogmatibus, capite ſeptuageſimo primo, vt in textu.

2. AMBROSIVS libro primo Officiorum, capite trigeſimo: Beatus quidem qui dimittit omnia, & ſequitur eum: &c. vt ſuprà de operibus miſericordiæ, quæſtione decimatertia, C teſtimonio ſecundo.

Relinquere omnia. Luc. 21.

3. HIERONYMVS aduerſus Vigilantium capite quinto: Quòd autem aſſeris eos melius facere, qui vtuntur rebus ſuis, & paulatim fructus poſſeſſionum ſuarum pauperibus diuidũt quàm illos, qui poſſeſſionibus venundatis, ſemel omnia largiuntur: non à me eis, ſed à Domino reſpondebitur: Si vis eſſe perfectus, vade & vende omnia quæ habes, & da pauperibus: & veni, ſequere me. Ad eum loquitur, qui vult eſſe perfectus, cui cum Apoſtolis patrem, nauiculam, & rete dimittit. Iſte quem tu laudas, ſecundus, & tertius gradus eſt: quem & nos recipimus, dummodò ſciamus, prima ſecundis, & tertijs præferenda.

Vigilantiana doctrina de facultatum diſtributione.

Matth. 19.

Matth. 4.

4. CAPITE ſexto: Nec à ſuo ſtudio monachi deterrendi ſunt à te lingua viperea, & morſu ſæuiſſimo, de quibus argumentaris, & dicis: Si omnes ſe claulerint, & fuerint in ſolitudine, quis celebrabit Eccleſias? quis ſeculares homines lucri faciet? quis peccãtes ad virtutes poterit cohortari? Hoc enim modo, ſi omnes tecum fatui ſunt ſapiens quis eſſe poterit? & virginitas non erit approbanda. Si enim omnes virgines fuerint, nuptiæ non erunt: interibit humanum genus: infantes in cunis non vagiẽt: obſtetrices abſque mercedibus mendicabunt, &, grauiſſimo frigore ſolus, atque contractus Dormitantius vigilabit in lectulo. Rara eſt virtus, nec à pluribus appetitur. atque vtinam hoc omnes eſſent, quod pauci ſunt, de quibus dicitur: Multi vocati, pauci autem electi, vacui eſſent carceres.

Melius eſt omnia ſimul relinquere, quã paulatim in vſus pauperum ſuas facultates diſpergere.

Apta reſpõſio.

Matth. 20.

5. PROSPER libro ſecundo de vita cõtemplatiua, capite nono: Quiſquis omnibus quæ habuit, dimiſſis aut venditis, ſit rei ſuæ contemptor, cùm præpoſitus fuerit factus Eccleſiæ, omnium quæ habet Eccleſia, efficitur diſpenſator. Deindè ſanctus Paulinus (vt ipſi melius nóſtis) ingentia prædia, quæ fuerunt ſua vendita pauperibus erogauit: ſed cùm poſteà factus eſſet Epiſcopus, nõ contempſit Eccleſiæ facultates, ſed fideliſſimè diſpenſauit. Quo facto ſatis oſtendit, & propria debere propter perfectionem contemni, & ſine impedimento perfectionis, poſſe, quæ ſunt communia Eccleſiæ, poſſideri. Quid ſanctus Hilarius? nónne & ipſe omnia bona ſua aut parentibus reliquit, aut vendita pauperibus erogauit? Iſtamen cùm merito perfectionis ſuæ fieret Eccleſiæ Arelatenſis Epiſcopus, quod illa tunc habeat Eccleſia, non ſolùm poſſedit, ſed etiam acceptis fidelium numeroſis hæreditatibus ampliauit.

Epiſcopi qui omnia dimiſerant Eccleſiaſticorum honorum diſpenſatores fiebant.

Luc. 8.

6. AVGVSTINVS in libro de bono coniugali, capite octauo: Bonum erat quod faciebant, qui de ſubſtantia ſua Chriſto ac diſcipulis ſuis neceſſaria miniſtrabant; ſed melius, qui omnem ſubſtantiam ſuam dimiſerunt, vt expeditiores eundem Dominum ſequerentur.

Melius fecerunt qui omnia dimiſerunt, quàm qui Chriſto de ſuis facultatibus miniſtrarunt.

IV.

Vbi Caſtitatis conſilium commendatur?

A. TVM in Euangelicis, tum in Apoſtolicis litteris. Laudat enim [a] Chriſtus illud genus Eunuchorum, qui propter regnum cælorum ſeipſos caſtrauerunt. Et ne præceptum hoc eſſe magis quàm conſilium putaremus, mox ſubiicit: *Qui poteſt capere, capiat.* Quæ vox quaſi hortantis eſt Domini, vt rectè [b] Hieronymus interpretatur, & milites ſuos ad pudicitiæ præmium concitantis; perinde ac ſi dicat: Qui poteſt pugnare, pugnet, ſuperet, ac triumphet. Id ille poteſt, cui [c] datum eſt: datur autem omnibus, qui, vt [d] Hieronymus idem teſtatur, petierint, qui voluerint, qui, vt accipiant, laborauerint. Omni enim petenti [e] dabitur, & quærens inueniet, & pulſanti aperietur.

B. Cui quidem caſtitati præmium [f] diuina ſcriptura decernit, ſingulare autem virginum caſtitati. Etenim [g] qui cum mulieribus non ſunt coinquinati, ſed virgines permanſerunt, ſine macula ante thronum Dei aſſiſtunt, cantantque nouum canticum coram Deo & Agno, ac ſequuntur Agnum quocunque ierit.

C. Apoſtolus verò planiſſimè dixit: [h] *Bonum eſt homini mulierem non tangere.* Ac rurſum: [i] *De virginibus præceptum Domini non habeo: conſilium autem do, tanquam miſericordiam conſecutus à Domino, vt ſim fidelis. Exiſtimo ergo hoc bonum eſſe propter inſtantem neceſſitatem, quoniam bonum eſt homini ſic eſſe.* Atque iterum de vidua ſcribens, *Cui vult* [k] inquit, *nubat tantùm in Domino. Beatior autem erit ſi ſic permanſerit ſecundùm meum conſilium: puto autem quòd & ego Spiritum Dei habeam.*

D. Apoſtolo pulchrè ſuffragatur [l] Ambroſius, vbi in hæc verba ſcribit: Iure laudatur bona vxor, ſed melius pia virgo præfertur, dicente Apoſtolo: [m] *Qui iungit virginem ſuam, bene facit: & qui non iungit, melius facit:* Hæc enim cogitat quæ Dei ſunt, illa quæ mundi: illa coniugalibus vinculis colligata eſt, hæc libera vinculorum: illa ſub lege, iſta ſub gratia. Bonum coniugium, per quod eſt inuenta poſteritas ſucceſſionis humanæ; ſed melior virginitas, per quam regni cæleſtis hæreditas acquiſita, & cæleſtium meritorum reperta ſucceſſio. Per mulierem cura ſucceſſit, per virginem ſalus euenit. Ita Ambroſius.

E. Requirit autem iſthæc Caſtitas, vt quis conſilio deliberato [n] atque conſtanti ab omni carnis ſorde, ſeu

a Mat. 19.b. Iſaiæ 56.b. & ibidē Hieron. Item lib. 1. aduerſus Iouinian. c. 7. Baſil. de virginit. Epiphan. hæreſi 58. contra Valeſios Auguſtin. de ſancta virginit. cap. 24. & 25.

b Hieronym. in cap. 19. Matt. & l. 1. aduerſus Iouinian. c. 7. Cypr. tractat. de diſciplina & habitu virginum.

c Sapient. 8. d.

d Ibidem & Orig. tract. 7. in Matth. Auguſtin. lib. 7. confeſſ. c. 11. Chryſoſtom. hom. 63. in Matth. Nazianzen. orat. 31.

e Matth. 7. a Lucæ 11. b. Trid. ſeſſ. 24. can. 9.

f Sap. 5. c. 4. a Eccli. 26 c. Matt. 13. a. c. 22. c. Marci 12. b. Lucæ 20. f.

g Apoc. 14. a Iſaiæ 56. b. Pſal. 44. c. d. Cyrill. catech. 4. 12. & 15 illum. Martialis epiſt. ad Toloſan. cap. 8. 9. & 10. Cyprian. tract. de diſciplin. & habitu virginū. Hieron. in epiſt. ad Philemonem. Auguſtin. l. de ſancta virgin. cap. 14. 27. & ſequentib. Gregor. 3. parte curæ paſt. admonit. 29.

h 1. Cor. 7. a. b. c. f. g.

i Ibidem c. Vide Hieronym. lib. 1. aduerſus Iouinian. c. 4. & ſeqq. Ambr. in 1. Corinth. 7. & ibidem Theodor. Item eundem in epi. 10. diuin. decr. c. de virgin. Chryſoſt. lib. de virgin. ca. 9. & ſequentibus.

k 1. Cor. 7. g. Iudith. 8. a. 15. c. Lucæ 2. c.

l Ambr. epiſt. 81. ad Syricium Papam, & 82. ad Vercellenſes.

m 1. Cor. 7. g. Legatur idem Ambroſ. de viduis, & in 3. libris de virginib. Item in exhortat. ad virgines, & in inſtitutione virginis, cap. 6. 15. 17. Et Damaſcenus l. 4. orthod. fidei, c. 25. Præterea Athanaſius, Baſilius, Nazianzenus, Auguſtin. de virginitate. Item Fulgentius epiſtol. 3. ad Probā, c. 9. & 10. Hieronym. epiſt. 22. ad Euſtoch. c. 8. & lib. 2. cōtra Iouinianum c. 1. Item in apologia pro libris contra Iouinian. c. 1. Ignatius ad Philadelphien. Cyprian. de bono pudicitiæ. Iſidorus lib. 2. de ſummo bono cap. 40.

n Baſilius præfatione in Aſcetica, & in conſtitutionibus monaſticis c. 1. Caſſian. collat. 12. cap. 4. & 7.

ſeu venerea voluptate, incorruptus viuere ſtudeat, atque vitam cælibem agat continenter: vt ſit ſanctus, [o] & corpore, & ſpiritu, propter Chriſtum. Eoque ſpectans Apoſtolus, dixit: [p] *Qui ſtatuit in corde ſuo firmus, non habens neceſſitatem, poteſtatem autem habens ſuæ voluntatis, & hoc iudicat in corde ſuo, ſeruare virginem ſuam, bene facit.*

[o] 1. Corinth. 7. f.

[p] 1. Cor. 7. g. Baſil. hom. in Pſal. 44.

TESTIMONIA.

1. A MATTHÆI decimonono: Dico autem vobis, quia quicunque dimiſerit vxorem ſuam, niſi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur: & qui dimiſſam duxerit, mœchatur. Dicunt ei diſcipuli eius. Si ita eſt cauſa hominis cum vxore, non expedit nubere. Qui dixit illis: Non omnes capiunt verbum iſtud, ſed quibus datum eſt. Sunt enim eunuchi, qui de matris vtero ſic nati ſunt: & ſunt eunuchi, qui facti ſunt ab hominibus: & ſunt eunuchi, qui ſeipſos caſtrauerunt propter regnum cælorum. Qui poteſt capere, capiat.

2. ISAIÆ quinquageſimo ſexto: Et non dicat Eunuchus: Ecce ego lignum aridum. Quia hæc dicit Dominus Eunuchis: Qui cuſtodierint ſabbata mea, & elegerint quæ ego volui, & tenuerint fœdus meum: Dabo eis in domo mea, & in muris meis locum, & nomen melius à filiis & filiabus: nomen ſempiternum dabo eis, quod non peribit.

3. HIERONYMVS in caput quinquageſimum ſextum Iſaiæ, vt ſupra de ſacramento Matrimonij, quæſtione quinta, B teſtimonio octauo.

4. IDEM libro primo aduerſus Iouinianum, qui docebat virgines, viduas & maritatas, quæ ſemel in Chriſto lotæ ſunt, ſi non diſcrepent cęteris operibus, eiuſdem eſſe meriti, capite ſeptimo: Dominus tentatus à Phariſæis, vtrum ſecundùm legem Moyſi vxores liceret dimittere, omninò fieri prohibuit. quod diſcipuli conſiderantes, dixerunt ei: Si talis eſt cauſa hominis cum vxore, non expedit nubere. Quibus ille reſpondit: Non omnes capiunt verbum, ſed quibus datum eſt. Sunt enim eunuchi, qui de vtero matris ita ſunt: & ſunt eunuchi, qui ab hominibus eunuchizati ſunt: & ſunt eunuchi, qui ſe caſtrauerunt propter regnum cælorum. Qui poteſt capere, capiat. In propatulo eſt, cur Apoſtolus dixit: De virginibus autem præceptum Domini non habeo. profectò quia permiſerat Dominus: Non omnes capiunt verbum, ſed quibus datum eſt: & qui poſt capere, capiat. Proponit ἀγωνίσματα præmium: inuitat ad curſum: tenet in manu virginitatis brauium: oſtendit puriſſimũ fontem, & clamitat: Qui ſitit, veniat, & bibat: qui poteſt capere, capiat. Non dicit, velitis, nolitis, bibendum vobis eſt, atque currendum: ſed qui voluerit, qui potuerit currere, atque potare, ille vincet, ille ſatiabitur. Et ideò plus amat virgines Chriſtus, quia ſponte tribuunt, quod ſibi non fuerat imperatum. Maioriſque gratiæ eſt, offerre quod non debeas, quã reddere quod exigaris. Apoſtoli, vxoris onera cõtemplati, Si talis eſt, inquiunt, cauſa hominis cum vxore, nõ expedit nubere. Quorum Dominus ſententiam probans, Rectè quidem ſentitis, ait, quòd non expediat homini, ad cælorum regna tendenti, accipere vxorem: ſed difficilis res eſt, & non omnes capiunt verbum iſtud, verùm quibus datum eſt. Alios eunuchos natura facit, alios vis hominum: mihi illi eunuchi placent, quos caſtrauit non neceſſitas, ſed voluntas: libenter illos in meos ſinus recipio, qui ſe caſtrauerunt propter regnum cælorum: & ob mei cultum noluerunt eſſe, quod nati ſunt. Simulque tractanda ſententia: Qui ſe, inquit, caſtrauerunt propter regnum cælorum. Si caſtrati mercedem habent regnũ cælorum: ergò, qui ſe non caſtrauerunt, locum non poſſunt accipere caſtratorum. Qui poteſt, inquit, capere, capiat. Grandis fidei eſt, grandiſque virtutis. Dei templum eſſe puriſſimum, totum ſe holocauſtum offerre Domino: &, iuxta eundem Apoſtolum, eſſe ſanctum corpore & ſpiritu. Hi ſunt Eunuchi, qui ſe lignum aridum ob ſterilitatem putantes, audiũt per Iſaiam, quòd pro filiis & filiabus locum habeant in cælis paratum. Horum typus eſt Abdemelech eunuchus in Ieremia, & ſpado ille reginæ Candaces in Actis Apoſtolorum: quòd ob robur fidei, viri nomen obtinuit. Ad hos & Clemens, ſucceſſor Apoſtoli Petri, cuius Paulus Apoſtolus meminit, ſcribit epiſtolas, omnemque penè ſermonem ſuum de virginitatis puritate contexuit: & deinceps multi Apoſtolici, & martyres, & illuſtres tam ſanctitate, quàm eloquentia viri, quos ex propriis ſcriptis noſſe perfacile eſt.

5. BASILIVS in libro de vera virginitate, vt ſupra de ſacramento Matrimonij, quæſtione quinta, B teſtimonio nono.

6 EPIPHANIVS hæreſi quinquageſima octaua cõtra Valeſios: Et ſunt, inquit, eunuchi qui ſeipſos caſtrauerũt propter regnum. Quinam igitur hi fuerint, quàm generoſi Apoſtoli, ac monaſticam vitam degentes, & deinceps virgines? Ioãnes quidem & Iacobus filij Zebedæi, qui manſerunt in virginitate, neque tamẽ propriis manibus membra reſecuerunt, neque nuptias contraxerũt, ſed proprio corde decertârunt, & mirabiliter gloriam coronæ huius certaminis abſtulerunt. Poſt ipſos verò quot millia in mundo ſolitariam vitam degentes, & à monaſteriis, & à virgineis conuẽtibus huius certaminis gloriam abſtulerunt? qui corporibus mulierum non mixti ſunt, ſed in perfectiſſimo certamine decertauerunt. Veluti etiam Elias in veteri teſtamento reperitur, & Paulus dum dicit: Dico autem inconiugatis, bonũ eſt ipſis ſi mãſerint ſic, vt & ego. Si verò ſe non continent, contrahant matrimonium. Quomodo igitur ipſe manſit? Siquidem enim

Mare 10. Matth. 19.

1. Cor. 7.

Qui poteſt capere, capiat: quomodo intelligatur.

Ioan. 7.

Impar præmium continentium & inconti-nentium.

1. Cor. 7.

Iſaiæ 56.

Iſaias de Eunuchis Euãgelicis agit.

Ierem 38.

Actor. 8.

Clemens pontifex ſcripſit de virginitate, & præterea multi alij. Philip. 4.

Matth. 19.

Eunuchi Euangelici fuerunt Apoſtoli & monachi.

Ioannes & Iacobus virgines.

Multitudo continentium & virginum.

Elias & Paulus cælibes & cõtinentes.

1. Cor. 7.

refectus erat, & ſecundùm ipſum manſerunt aſſimilati ipſi, vt implerent hoc, ſicut & ego. Quomodo exactus aliquis poteſt matrimonium contrahere, ſi ſe non continet? Sed & matrimonium contrahant, & ne vrantur: vides quomodo de continentia dicit, & non de membrorum ablatione?

7. AVGVSTINVS in libro de ſancta virginitate, capite vigeſimoquarto & vigeſimoquinto, vt ſupra de Sacramento matrimonij, quæſtione quinta, B teſtimonio decimo & vndecimo.

8. HIERONYMVS in caput decimumnonum Matthæi, vt ibidem C teſtimonio octauo.

9. IDEM libro primo aduerſus Iouinianum, vt ſupra in hac quæſtione, A teſtimonio quarto.

Genſ. 3.

10. CYPRIANVS in tractatu de diſciplina & habitu virginum: Prima ſententia creſcere & generare præcipit: ſecunda continentiam ſuaſit. Cùm adhuc rudis mundus & inanis eſt, copiam fœcunditate generantes, propagamur & creſcimus ad humani generis augmentum. Cùm iam refertus eſt orbis, & mundus impletus, qui capere continentiam poſſunt, ſpadonum more viuentes, caſtrantur ad regnum. Nec hoc iubet Dominus, ſed hortatur: nec iugum neceſſitatis imponit: quando maneat voluntatis arbitrium liberum. Sed cũ habitationes multas apud Patrem ſuum dicat, melioris habitaculi hoſpitia demonſtrat: habitacula iſta meliora vos petitis, carnis deſideria caſtrantes, maioris gratiæ præmium in cæleſtibus obtinetis.

Mundo iã referto hominibus, ſuadetur cõtinentia. Matth. 19.

Ioan. 14. Maius præmium virginum in cæleſtibus.

11. SAPIENTIÆ octauo: Et vt ſciui quoniam aliter non poſſem eſſe continens, niſi Deus det, & hoc ipſum erat ſapientiæ, ſcire cuius eſſet hoc donum: adij Dominum, & deprecatus ſum illum: & dixi ex totis præcordiis meis, &c.

12. ORIGENES tractatu ſeptimo in Matthæi caput decimumnonum, vt ſupra de ſacramento Matrimonij, quæſtione quinta, C teſtimonio ſeptimo.

13. AVGVSTINVS libro ſexto Confeſſionum, capite vndecimo: Ibidem C teſtimonio quinto.

14. CHRYSOSTOMVS homilia ſexageſimatertia in Matthæum: Ibidem C teſtimonio nono.

15. GREGORIVS Nazianzenus oratione triceſimaprima in dictum illud Euangelij: Quum conſummâſſet Ieſus hos ſermones, &c. Non omnes, inquit, capiunt verbum hoc, ſed quibus datum eſt. Cùm audis hoc, Datum eſt, ne hæretico vllo affectu tenearis, ne multiplices naturas introducas, ne terrenos, & ſpirituales, & medios. Sunt enim quidam ita malè affecti, vt alios omninò perditæ eſſe naturæ putent; alios ſalutem accepturæ; alios denique vt eos vel ad virtutem, vel ad vitium voluntas duxerit, ita ſe habere. At verò aptitudinẽ quidem alios aliis, vel maiorem, vel minorem habere ipſe quoque concedo: cæterùm ad adipiſcendam perfectionem aptitudinem ſolam minimè ſufficere contendo: rationem enim eſſe, quæ eam excitet, vt natura in opus prodeat, quemadmodum ſilex ferro pulſatus, atque ita ferrum fiat. Cùm audieris, Quibus datum eſt, adde, Volentibus datum eſt, atque iis, qui ea animi propenſione ſunt. Etenim cùm illud audis. Non eſt volentis, neque currentis, ſed miſerentis Dei: idem tibi exiſtimandum cenſeo. Quoniam enim nonnulli ſunt, qui ob rectè facta ita animis efferuntur, vt id totum ſibiipſis aſſcribant, nec quicquam Creatori, & ſapiẽtiæ eorum authori, ac bonorum omnium ſuppeditatori acceptum ferant, his verbis eos docet Paulus, quòd ipſum etiam rectè velle, diuino auxilio indigeat; immò, vt rectius loquar, voluntas quoque ipſa, & electio eorum, quæ recta, & cum officio coniuncta ſunt, diuinum quoddam beneficiũ eſt, atque à Dei benignitate manans. Idcircò ait, Non volentis, id eſt, non ſolùm volentis, nec currentis ſolùm, ſed etiam miſerentis Dei. Ita, quoniam velle quoque ipſum à Deo eſt, optimo iure totum Deo aſſignauit. Et paulò pòſt: Illic quoque his verbis, Et quibus datũ eſt, hoc adiunge, qui digni ſunt, quique, vt tales ſint, nõ modò à Patre acceperunt, ſed ſibiipſis etiam dederunt. Ibidem paulo ante: Bonum eſt matrimonium: ſed, quòd virginitate præſtantius ſit, dicere non poſſum. Neque enim magnum aliquid eſſet virginitas, niſi re aliqua bona melior & præclarior eſſet. Nolite hoc moleſtè ferre, quæ matrimonij iugo ſubiectę eſtis. Obedire oportet Deo magis quàm hominibus. Quæ ſub iugo eſt, aliqua ex parte Chriſti ſit: quæ virginitatem amplexa eſt, tota Chriſti ſit. Illa mundo non prorſus alligetur: hæc nullo modo animũ mũdo addicat. Quod enim coniugatę eſt pars, id virgini totum eſt. Angelorum vitam elegiſti, in eorum ordinem te aggregâſti, qui iugum neſciunt: ne in carnem prolabaris, ne in materiam deiiciaris, ne cum materia matrimonio iungaris, etiamſi alioqui in cælibatu perſtes. An non planè angelicum, eam, quæ carnis vinculis alligata ſit, non modò carni conſentaneo viuere, ſed natura ipſa excelſiorem eſſe?

Volentibus datum eſt, Rom. 8.

Voluntatis cum Dei gratia cooperatio.

Matrimonium non eſt virginitate præſtantius. Actor. 5.

Angeloſui vitam eligunt virgines.

16. MATTHÆI ſeptimo: Petite, & dabitur vobis: quærite, & inuenietis: pulſate, & aperietur vobis: Omnis enim, qui petit, accipit: & qui quærit, inuenit: & pulſanti, aperietur.

17. LVCÆ vndecimo: Et ego dico vobis: Petite, & dabitur vobis: quærite, & inuenietis: pulſate, &c. vt apud Matthæum.

18. CONCILIVM Tridentinum ſeſſione viceſimaquarta, canone nono: Si quis dixerit, Clericos in ſacris Ordinibus conſtitutos, vel Regulares, caſtitatem ſolẽniter profeſſos, poſſe matrimonium contrahere, contractumque validum eſſe, non obſtante lege Eccleſiaſtica, vel voto: & oppoſitum nil aliud eſſe, quàm dãnare matrimonium, poſſeque omnes contrahere matrimonium, qui non ſentiunt ſe caſtitatis, etiam ſi eam vouerint, habere donum: anathema ſit. cùm Deus id rectè petentibus non deneget, nec patiatur nos ſupra id, quod poſſumus, tentari.

Cælibatus Clericorũ & Religioſorum.

Caſtitatis donum nõ habeates. Matth. 7. 1. Cor. 10.

1. B SAPIENTIÆ tertio? Felix eſt ſterilis: & incoinquinata, quæ neſciuit torum in delicto, habebit fructum in reſpectione animarum ſanctarum: & ſpado, qui non operatus eſt per manus ſuas iniquitatem, nec cogitauit ad-

Matth. 19. Explicat illud, Non omnes capiunt verbum illud, ſed quibus datum eſt.

uerſus Deum nequiſſima: dabitur enim illi fidei donum electum,& ſors in templo Dei acceptiſſima. Bonorum enim laborum glorioſus eſt fructus, & quæ non concidit radix ſapientiæ.

2. CAPITE quarto: O quàm pulchra eſt casta generatio cum claritate: immortalis eſt enim memoria illius: quoniam & apud Deum nota eſt,& apud homines. Cùm præſens eſt, imitantur illam: & deſiderant eam cùm ſe eduxerit, & in perpetuum coronata triumphat incoinquinatorum certaminum præmium vincens.

3. ECCLESIASTICI vigeſimoſexto: Omnis autem ponderatio non eſt digna continentis animæ.

4. MATTHÆI decimotertio: Alia autem ceciderunt in terram bonam: & dabant fructum, aliud centeſimum, aliud ſexageſimum, aliud trigeſimum. Et poſt nonnulla: Qui verò in terram bonam ſeminatus eſt, hic eſt qui audit verbum, & intelligit, & fructum affert,& facit aliud quidem centeſimum, aliud autem ſexageſimum, aliud verò trigeſimum.

5. CAPITE vigeſimoſecundo: In reſurrectione neque nubent, neque nubentur: ſed erunt ſicut angeli Dei in cælo.

6. MARCI duodecimo: Cùm enim à mortuis reſurrexerint, neque nubent, neque nubentur, ſed ſunt ſicut angeli in cælis.

7. LVCÆ vigeſimo: Et ait illis Ieſus: Filij huius ſæculi nubunt, & traduntur ad nuptias: illi verò, qui digni habebuntur ſæculo illo, & reſurrectione ex mortuis, neque nubẽt, neque ducent vxores: neque enim vltra mori poterunt: æquales enim Angelis ſunt, & filij ſunt Dei: cùm ſint filij reſurrectionis.

8. APOCALYPSIS decimoquarto: Et vidi: & ecce Agnus ſtabat ſupra montem Sion, & cum eo centum quadragintaquatuor millia habentes nomen eius,& nomen Patris eius ſcriptum in frontibus ſuis. Et audiui vocem de cęlo, tamquam vocem aquarum multarum,& tamquam vocem tonitrui magni: & vocem, quam audiui, ſicut citharœdorum citharizantium in citharis ſuis. Et cantabant quaſi canticum nouum ante ſedem, & ante quatuor animalia,& ſeniores: & nemo poterat dicere canticum, niſi illa centum quadraginta quatuor millia, qui empti ſunt de terra. Hi ſunt, qui cum mulieribus non ſunt coinquinati: Virgines enim ſunt. Hi ſequuntur Agnum quocunque ierit.

9. ISAIÆ quinquageſimoſexto, vt ſupra A teſtimonio ſecundo.

10. PSALMO quadrageſimoquarto: Audi filia, & vide, & inclina aurem tuam: & obliuiſcere populum tuum, & domum patris tui. Et concupiſcet rex decorem tuum: quoniam ipſe eſt Dominus Deus tuus,& adorabũt eum. Et filiæ Tyri in muneribus vultum tuum deprecabũtur, omnes diuites plebis. Omnis gloria eius filiæ regis ab intus, in fimbriis aureis circumamicta varietatibus. Adducentur regi virgines poſt eam: proximæ eius afferentur tibi. Afferentur in lætitia & exultatione: adducentur in templum regis.

11. CYRILLVS Ieroſolymitanus catecheſi quarta illuminatorum: Ac præcipuè de temperantia ſermonem audito, ſecundùm ordinem ſolitariam vitam agentium, ac virginum vitam æqualem Angelis ducẽtium. Magna vobis repoſita eſt, fratres, corona. Ne parua voluptate vendatis magnam dignitatem. Audite quid dicat Apoſtolus: Eſtne aliquis impurus ſicut Eſaü, qui pro eſca vendidit primogenita ſua? Sed tu in libros Euangelicos inſcriptus cùm ſis, propter inſtitutum continentiæ, caue igitur, ne delearis propter ſcortationem. Neque rurſus cùm magnoperè ſtudes temperantię, ſis inflatus aduerſus illos, qui occupati ſunt nuptiis: nam & hi mundi ſunt. Honorabile enim coniugium, & torus immaculatus, dicit Apoſtolus. & tu quid ignoras, nunquid non ex nuptiis natus eſt? Non ergò ideò, quòd aurum poſſides, argentum reprobes.

Virgines vitã æqualem angelis ducunt.

Corona virginitatis magna.

Heb. 13.

12. CATECHESI duodecima illuminatorum: Adoretur qui de virgine natus Chriſtus,& agnoſcant virgines ſuiſtatus vel dignitatis coronam. Agnoſcat eorum ordo & inſtitutum, qui vitam ſolitariam agunt, caſtitatis gloriam: neque enim priuamur caſtitatis dignitate. In ventre enim Virginis fuit nouem mẽſium tempore Saluator. Itaque ſi veneratur virgo propter nouem menſium tempus, multo magis nos, propter multorum annorum tempus. Omnes autem caſtitatis curſum, Dei gratia curramus iuuenes & virgines, ſenes cum iunioribus: non intemperantiæ exercentes, ſed laudantes nomen Domini. Non ignoremus caſtitatis gloriam: Angelica enim eſt corona, & ſupra hominẽ hæc perfectio: parcamus corporibus, quæ lucere debent ſicut ſol. Ne propter paruã voluptatem, tantum ac tale corpus polluamus. Paruum enim eſt ad horam peccatum, longæua autem eſt ex eo & æterna verecundia. Angeli obambulantes in terra, ſunt caſtitatis operatores. Virgines cum Maria virgine habebunt partem.

Virginum corona Caſtitatis monachorum gloria.

Angelica corona.

Virgines cũ Maria habebunt partem.

13. CATECHESI decimaquinta illuminatorum: Inſcripta eſt omnis tua oratio, & pſalmodia: deſcripta eſt tua omnis eleemoſyna: inſcriptum eſt omne ieiunium: inſcriptum eſt omne coniugium rectè cuſtoditum: inſcripta eſt continentia, propter Deum inſtituta. Præcipuam enim coronam in ſcripturis habet virginitas & caſtitas, cuius gratia lucebis ſicut Angelus.

Præcipuam coronam in Scripturis habet virginitas.

14. MARTIALIS Apoſtolus in epiſtola ad Toloſanos, capite octauo: Virgo Valeria ſpõſa regis terreſtris, ſed melius ſponſa regis cæleſtis, quæ per meam prædicationem virginitatem mentis & corporis Deo deuouerat, gladio decollata, dum vitam temporalem contempſit, æternam inuenit, & temporalẽ mortem pro Chriſto ſuſcipere non recuſans, æternam mortem deuicit. Et paulò pòſt: Sponſus autem virginis adeò eſt effectus teſtis paſſionum Chriſti, vt in corpore ſuo cæleſtem conuerſationem iam præbeat ſubditis, deſideria carnis ſuæ crucifigens, regnum diaboli minuens: nec ſolùm Chriſto cui credidit, Eccleſias per ſuum regnum, ſecundùm quod Spiritui ſancto & nobis viſum eſt diſponere, & fabricare gaudeat, ſed antiqua templa dæmoniorum, & ſpurciſſima fana idolorum deſtruere perfectus in fide videatur. Cui etiam obedire debetis in omnib⁹, quia princeps à Deo vobis eſt cõſtitutus, à quo omnis poteſtas & paternitas

Valeria ſpõſa regis cæleſtis, virginitatem vouit.

Eccleſiarũ fabricatio.

in cælis & in terra originem ac fortitudinem sumpsit. Quem principem bonum ad hoc tantum munus perduxit grauem & nouellæ fidei, per quam nouus homo factus, nouo homini cõiunctus est, vt pro suauitate quoque præmij futuri electus, copulam carnalium nuptiarum deuitauerit per meam prædicationem, quatenus liberior Deo famulari possit, & multas ceteruas populorum subdere fonti regenerationis.

Castitas sponsi sanctę Valerię.

15. CAPITE nono: Nec ideò tamen prohibemus nubere legitimo cõnubio, cùm & hoc coniugium honestum concessum sit & constitutum à Deo ab initio mundi in multiplicationem generis humani. Vltra hunc autem gradum homini licitè concessum, viduitatem in præmio maiori constituit. Sed & tertium excellentem gradum honestatis in virginitate demonstrauit nobis perfectum, & per omnia similem Angelicæ dignitati. Ad quem inuitabat nos, dicens: Non omnes capiunt verbum hoc: sed qui potest capere, capiat.

Castitas coniugalis. Genes. 1.

Vidualis.

Virginitas similis Angelicæ dignitati. Matth. 19.

16. CAPITE decimo: Ideò prædico vobis, quicunque in vobis viduitatem propter recompensationem elegerint, non fraudabuntur munere claritatis Dei. Qui verò in sublimitate excelsiori permanserint, virgines esse eligẽtes, centuplicatam in perpetua benedictione gloriam consequentur. Nam qui in virginitate singulari virginitatem matris suæ elegit, qui mortuus & resurrexit primogenitus ex mortuis, magnificentius secum, qui tales esse elegerint, in benedictione & regno patris exaltabit.

Virginum centuplicata gloria.

17. CYPRIANVS in tractatu de disciplina & habitu virginum: Nunc nobis ad virgines sermo est, quarum quo sublimior gloria est, maior & cura est. Flos est ille Ecclesiastici germinis, decus atque ornamentum gratiæ spiritalis, læta indoles, laudis & honoris opus integrum atque incorruptum, Dei imago respondens ad sanctimoniam Domini, illustrior portio gregis Christi, &c. Quæ se Christo dicauerint, & à carnali cõcupiscentia recedentes, tam carne, quàm mente se Deo vouerint, consumment opus suum magno præmio destinatum: nec ornari iam aut placere cuiquam, nisi Domino suo, studeant, à quo & mercedem virginitatis expectant, dicente ipso: Non omnes capiunt verbum, sed illi quibus datum est. Sunt enim spadones, &c. Denuò quoque per hanc Angeli vocem continentiæ munus ostenditur, virginitas prædicatur: Hi sunt qui cum mulieribus se non coinquinauerunt, virgines enim permanserunt: hi sunt qui sequuntur Agnum quocunque ierit. Ibidem: Si præmium pollicitationis attendas, minus est quod laboras. immortalitas perseueranti datur, perpetua vita promittitur, regnum Dominus pollicetur. Seruate virgines, seruate quod esse cœpistis, seruate quod eritis. Magna vos merces manet, præmium grande virtutis, munus maximum castitatis. Domini vox est illa, dicentis: Filij sęculi huius generant & generantur: qui autem habuerint dignationem sæculi illius & resurrectionis à mortuis, non nubunt, neque matrimonium faciunt: neque enim incipient mori, æquales enim sunt Angelis Dei, cùm sint filij resurrectionis. Quod futuri sumus, iam vos esse cœpistis: vos resurrectionis gloriam in isto sæculo iam tenetis: per sæculum sine sæculi contagione transitis. Cùm castæ perseueratis & virgines, Angelis Dei estis æquales: tantùm maneat & duret solida & illæsa virginitas, & vt cœpit fortiter, iugiter perseueret.

Virginum gloria sublimior.

Laus virginum.

Deo se vouent virgines.

Opus magno præmio destinatum. Matth. 19.

Apocal. 14.

Præmium virginitatis cuiusmodi sit.

Lucæ 20.

18. HIERONYMVS in commentariis super epistolam ad Philemonem, in ea verba, Sciens quoniam super id quod dico facies. Si autem Philemon hæc ad hominis præceptum facit: quãtò magis faciet ob dilectionem Dei? Vnde meritò Apostoli voce laudatur, quòd mandata eius opere præuertat, & possit dicere: Voluntaria oris mei complaceant tibi Domine: pluſque faciens quàm præceptum est, vincat eos qui tantummodò imperata fecerunt, & iubentur dicere: Serui inutiles sumus: quod debuimus facere, fecimus. Virginitas quoque propterea maiori præmio coronatur, quia præceptum Domini non habet, & vltra imperata se tendit.

Psalm. 118. Plus faciẽs quam præceptum est.

Lucæ 17. Virginitas cui maiori præmio coronetur.

19. AVGVSTINVS in libro de sancta virginitate, capite decimoquarto: sed quoniam deuitatis remissiue peccatis, adeunda est vita æterna; in qua est quædam egregia gloria, non omnibus in æternum victuris, sed quibusdam ibi tribuenda, cui consequendæ parum est liberatum esse à peccatis, nisi aliquid ipsi liberatori voueatur, quod non sit criminis non vouisse, sed vouisse ac reddidisse sit laudis. Consilium, inquit, do. Noui enim quid præsentis temporis, cui coniugia seruiunt, necessitas cogat, vt ea quæ Dei sunt minus cogitentur, quã sufficit adipiscendæ illi gloriæ, quæ non erit omnium, quamuis in æterna vita ac salute manentium. Stella enim ab stella differt in claritate, sic & resurrectio mortuorum. Bonum est ergò homini sic esse.

Singularis gloria eorũ in cęlis, qui Deo virginitatem vouerunt.

1. Cor. 7.

Quædam gloria non erit omniũ beatorum. 1. Cor. 15. 1. Cor. 7.

20. ET capite vigesimoseptimo: Pergite itaque sancti Dei, pueri ac puellę, mares ac fœminæ, cælibes & innuptæ; pergite perseuerãter in finem. Vos afferetis ad nuptias agni canticum nouum, quod cantabitis citharis vestris. Non vtique tale, quale cantat vniuersa terra, cui dicitur: Cantate Domino canticum nouum, cãtate Domino vniuersa terra: sed tale, quale nemo poterit dicere nisi vos. Et post pauca: Quò ire putamus hunc Agnum, quò nemo eum sequi vel audeat, vel valeat, nisi vos? Quò putamus eum ire? In quos saltus & prata? Vbi credo sunt grandia gaudia, non gaudia sæculi huius vana, insaniæ mendaces, nec gaudia qualia in ipso regno Dei cæteris non virginibus erũt, sed à cæterorum omnium gaudiorum sorte distincta. Gaudium virginum Christi, de Christo, in Christo, cum Christo, post Christum, per Christum, propter Christum. Gaudia propria virginum Christi, non sunt eadem non virginum, quamuis Christi. Nam sunt aliis alia, sed nullis talia.

Apocal. 14. Canticum virginum singulare. Psalm. 95.

Gaudium virginũ in cælo à cæterorũ gaudiorũ sorte distinctum. Sunt alius alia, sed nullis talia, gaudia.

21. CAPITE vigesimooctauo: Sequantur itaque Agnum cæteri fideles, qui virginitatem corporis amiserunt; non quocunque ille ierit, sed quousque ipsi potuerint. Possunt autem vbique, præter cùm in decore virginitatis incedit.

22. CAPITE vigesimonono: Nos itaque sequimini eum, tenendo perseuerãter quod vouistis, ardenter facite cùm potestis, ne virginitatis bonum à vobis pereat, cùm facere nihil potestis vt redeat. Videbit vos cętera multitu-

Votum virginitatis.

dq

do fidelium, quæ Agnum ad hoc ſequi non poteſt, videbit, nec inuidebit; & collætando vobis, quod in ſe non habet, habebit in vobis. Præſumite itaque, fidite, roboramini, permanete, qui vouetis & redditis Domino Deo veſtro vota perpetuæ cõtinentiæ, non propter præſens ſæculum, ſed propter regnum cælorũ. 23. CAPITE trigeſimo: Vos etiam qui hoc nondum vouiſtis, qui poteſtis capere, capite; perſeueranter currite, vt comprehendatis. Tollite hoſtias quiſque ſuas, & introite in atria Domini, non ex neceſſitate, ſed poteſtatem habentes veſtræ voluntatis. Neque enim, ſicut, Non mœchaberis, Nõ occides: ita dici poteſt, Non nubes. Illa exiguntur, iſta offeruntur. Si fiant iſta, laudantur; niſi fiant illa, damnantur. In illis Dominus debitum imperat vobis; in his autem, ſi quid amplius ſupererogaueritis, in redeundo reddet vobis. Cogitate quicquid illud eſt, in muro eius locum nominatum, meliorem multo quàm filiorum atque filiarum. Cogitate illic nomen æternum. Quis explicat quale nomen erit? Quicquid tamen erit, æternum erit. Hoc credendo, & ſperando, & amando, potuiſtis coniugia non deuitare prohibita, ſed tranſuolare conceſſa.

Vota perpetuæ continentiæ non propter præſẽs ſæculum, ſed propter regnũ cælorum. Matth. 19. 1. Cor. 9. Pſalm. 85.

Exod. 20.

Supererogationis opus, vouere caſtitatem. Lucæ 10. Iſaiæ 59. Gloria virginum ſingularis. Tranſuolare cõiugia. Præmia caſtitatis.

24. GREGORIVS in tertia parte curæ paſtoralis, admonitione vigeſimanona. Admonendi ſunt, peccata carnis ignorantes, vt inceſſanter præmia ſuſpiciant: & libenter proculdubiò tentationum quas tolerant, labores calcabunt. Si enim attendatur felicitas, quæ ſine tranſitu attingitur, leue fit quod tranſeundo laboratur. Audiant quod per Prophetam dicitur: Hæc dicit Dominus eunuchis: Qui cuſtodierint ſabbata mea, & elegerint quæ volui, & fœdus meum tenuerint: dabo eis in domo mea, & in muris meis locum, & nomen melius à filiis & filiabus. Eunuchi quippe ſunt, qui compreſſis motibus carnis, affectum in ſe praui operis abſcindunt. Quo autem apud patrem loco habeantur, oſtenditur, quia in domo patris, videlicet æterna manſione, etiam filiis præferuntur. Audiant quod per Ioannem dicitur: Hi ſunt, qui cum mulieribus non ſunt coinquinati: virgines enim ſunt: & ſequuntur Agnum quocunque ierit. Et quòd canticũ cantant, quod nemo poteſt dicere, niſi illa centum quadragintaquatuor millia. Singulariter quippe canticum Agno cantare, eſt cum eo in perpetuum præ cunctis fidelibus etiam de incorruptione carnis gaudere. Quod tamen electi cæteri canticum audire poſſunt, licet dicere nequeant: quia per charitatem quidem in illorum celſitudine læti ſunt, quamuis ad eorum præmia non aſſurgant.

Iſaiæ 56.

Eunuchi Euangelici qui ſint. Continentiæ & virginum peculiaris gloria in vita æterna. Apocal. 14.

Canticum ſingulare.

1. C PRIORIS ad Corinthios ſeptimo: De quibus autem ſcripſiſtis mihi: Bonum eſt homini mulierem non tangere: propter fornicationem autem vnuſquiſque ſuam vxorem habeat, & vnaquæque ſuum virum habeat. Volo enim omnes vos eſſe ſicut meipſum: ſed vnuſquiſque proprium donum habet ex Deo: alius quidem ſic, alius verò ſic. Dico autem non nuptis, & viduis: bonum eſt illis ſi ſic permaneant, ſicut & ego. Quòd ſi non ſe continent, nubant. Melius eſt enim nubere, quàm vri. Iis autem, qui matrimonio iuncti ſunt, præcipio non ego, ſed Dominus, vxorem à viro non diſcedere: quòd ſi diſceſſerit, manere innuptam, aut viro ſuo reconciliari, &c. De virginibus autem præceptum Domini non habeo: conſilium autem do, tamquam miſericordiam conſecutus à Domino, vt ſim fidelis. Exiſtimo ergò hoc bonum eſſe propter inſtantem neceſſitatem, quoniam bonum eſt homini ſic eſſe. Alligatus es vxori? noli quærere ſolutionem. Solutus es ab vxore? noli quærere vxorem. Si autem acceperis vxorem: non peccaſti. Et ſi nupſerit virgo, non peccauit. tribulationem tamen carnis habebunt huiuſmodi. Ego autem vobis parco. Volo autem vos ſine ſollicitudine eſſe. Qui ſine vxore eſt, ſollicitus eſt quæ Domini ſunt, quomodo placeat Deo. Qui autem cum vxore eſt, ſollicitus eſt quæ ſunt mũdi, quomodo placeat vxori, & diuiſus eſt. Et mulier innupta, & virgo cogitat quæ Domini ſunt, vt ſit ſancta corpore, & ſpiritu. Quæ autem nupta eſt, cogitat quæ ſunt mundi, quomodo placeat viro. Porrò hoc ad vtilitatem veſtram dico, non vt laqueum vobis iniiciam, ſed ad id, quod honeſtum eſt, & quod facultatem præbeat ſine impedimento Dominum obſecrandi. Si quis autem turpem ſe videri exiſtimat ſuper virgine ſua, quòd ſit ſuperadulta, & ita oportet fieri: quod vult faciat: non peccat, ſi nubat. Nam qui ſtatuit in corde ſuo firmus, non habens neceſſitatem, poteſtatem autem habens ſuæ voluntatis, & hoc iudicauit in corde ſuo, ſeruare virginem ſuam, bene facit. Igitur & qui matrimonio iungit virginem ſuam, bene facit: & qui non iungit, melius facit. Mulier alligata eſt legi quanco tempore vir eius viuit. quod ſi dormierit vir eius, liberata eſt: cui vult nubat: tantùm in Domino. Beatior autem erit, ſi ſic permanſerit ſecundùm meum conſilium: puto autem quòd & ego Spiritum Dei habeam.

Scopus capitis 7. prioris epiſtolæ ad Corinthios

2. HIERONYMVS libro primo aduerſus Iouinianum, explicaturus caput ſeptimum epiſtolæ prioris ad Corinthios, inter cætera inquit capite quarto: Corinthij per litteras quæſierant, vtrum poſt fidem Chriſti cælibes eſſe deberent, & continentiæ cauſa, quas habebant vxores dimittere: an ſi virgines credidiſſent, inirent matrimonia &, cùm è duobus ethnicis vnus credidiſſet in Chriſtum, vtrumnam credens relinqueret non credentem: & ſi eſſent ducendæ vxores, Chriſtianas tantùm accipi iuberet, an & ethnicas. Et capite ſeptimo: Noli igitur admirari, ſi inter titillationem carnis, & incentiua vitiorum, angelorum vitam non exigimur, ſed docemur. Quia vbi conſilium datur, offerentis arbitrium eſt: vbi præceptum, neceſſitas eſt ſeruiẽtis. Præceptum, inquit, Domini non habeo, conſilium autem do, tanquam miſericordiam conſecutus à Domino. Si non habes præceptum Domini, quare audes dare conſilium, de quo non habes iuſſionem? Reſpondebit mihi Apoſtolus: Et vis vt ego iubeam, quod Dominus obtulit potius, quàm præcepit? Ille creator, & figulus, ſciens fragilitatem vaſculi, quod operatus eſt, virginitatem in audientis poteſtate dimiſit: & ego Doctor Gentium, qui omnibus omnia factus ſum, vt omnes lucrifacerem, onus perpetuæ caſtitatis ſtatim in principio credentium imponam cernicibus infirmorum? Et poſtea: Quid ergò cogitat innupta & virgo? Quæ Domini ſunt: vt ſit ſancta & corpore, & ſpiritu. Vt nihil aliud eſſet, vt nulla mereces virginum amplior ſequa-

Conſilium virginitatis, nõ præceptum dari. 1. Cor. 7.

1. Cor. 9.

1. Cor. 7. Cogitare quæ Do-

mini sunt, magna dignitas est.

retur: sufficeret ei hæc sola prælatio, cogitare quę Domini sunt. Statimque docet, quæ sit ipsa cogitatio, vt sit sancta & corpore, & spiritu. Nonnullæ quippe sunt virgines carne, non spiritu: quarum corpus integrum est, & anima corrupta. Sed illa virginitas hostia Christi est, cuius nec mentem cogitatio, nec carnem libido maculauit. Ac, ne forsitan putaretur onus grauissimum castitatis nolentibus imponere, statim iungit causas suadendi, & ait: Hoc autem ad vtilitatem vestram dico: non vt laqueũ vobis iniiciam, sed vt ad id, quod honestum est, & intentè facit seruire Domino absque vlla distractione, vos adhorter. Et paulò post: Et qui non iungit, melius facit. Nisi illaturus esset, melius fecit: nunquam præmisisset, bene facit. Vbi autem bonum, & melius est, ibi boni & melioris non vnum est præmium: & vbi non est vnum præmium, ibi vtique dona diuersa. Tantum igitur est inter nuptias & virginitatem, quantum inter non peccare & benefacere: immò vt lenius dicam, quantum inter bonum & melius. CAPITE octauo: Finita disputatione coniugiorum, & virginitatis, & inter vtrunque cauto moderamine præceptorum, vt nec ad sinistram, nec ad dexteram diuerteret, sed via regia graderetur, & illud impleret: Ne fis iustus multùm: rursum monogamiam digamiæ comparat: & quomodo nuptias subdiderat virginitati, ita digamiam primis nuptiis subiicit, & ait: Mulier alligata est, quanto tempore vir eius viuit. quòd si dormierit vir eius, libera est: cui vult nubat, tantùm in Domino. Beatior autem erit, si sic permanserit, secundùm consilium meum. Puto autem, quòd & ego spiritum Dei habeam. Concedit secundas nuptias, sed volentibus, sed iis quæ se continere non possunt, ne, luxuriatæ in Christo, nubere velint, habentes damnationem, quòd primam fidem irritam fecerint: & hoc concedit, quia multæ abierunt retrò post sathanam. Cæterùm beatiores, inquit, erunt, si sic permanserint: continuóque subiungit Apostolicam authoritatem, secundùm meum consilium. Porrò ne authoritas Apostoli, quasi hominis, leuior videretur, addidit: Puto autem, quòd & ego spiritum Dei habeam. Vbi ad continentiam prouocat, ibi non hominis, sed spiritus Dei consilium est: vbi autem nubendi concedit veniam, spiritum Dei non nominat, sed prudentiæ librat consilium, ita singulis relaxans, vt vnusquisque ferre potest. Quàm sancta sit digamia, hinc ostenditur, quòd digamus in Clerum eligi non potest: & ideò Apostolus ad Timotheum: Vidua, inquit, eligatur, non minus sexaginta annorum, quę fuerit vnius viri vxor. Hoc omne præceptum de his est viduis, quæ Ecclesiæ pascuntur eleemosynis. Non damno digamos, immò nec trigamos, &, si dici potest, octogamos. plus aliquid inferam, etiam scortatorem recipio pœnitentem. Quicquid æqualiter licet, æqua lance pensandum est. CAPITE nono: Ac de Adam quidem & Eua illud dicendum, quòd ante offensam in paradiso virgines fuerint, post peccatum autem, & extra paradisum protinus nuptiæ. Nuptiæ terram replent, virginitas paradisum. CAPITE duodecimo: Sicut legimus, quòd Moyses, id est, lex, habuerit vxorem: ostende mihi Iesum Naue vel vxorem habuisse, vel filios: &, si potueris monstrare, victum me esse fatebor. CAPITE decimotertio: Obsecro te lector, & idipsum sæpè cõmoneo, vt scias me, quæ loquor, necessitate dicere: nec detrahere us, qui in lege præcellerint, sed seruisse eos temporibus, & conditionibus suis, & illam Domini implêsse sententiam: Crescite & multiplicamini, & replete terram: &, quod his maius est, futurorum typos præbuisse: nobis autem, quibus dicitur, Tempus in collecto est: superest, vt qui habent vxores, sic sint, quasi non habeant, aliud præcipi, & virginitatem à Saluatore virgine dedicari. Etiam, & Elisæum quàm stultè Iouinianus in catalogo posuerit maritorum, me tacente, manifestum est. Si enim Ioannes Baptista venit in spiritu & virtute Eliæ, & Ioannes virgo est; vtique non solùm in spiritu eius venit, sed etiam in corporis castitate. Superfluum autem est de Daniele dicere, cùm Hebræi vsque hodiè autument, & illum, & tres pueros fuisse eunuchos ex illa Dei sententia, quam Isaias loquitur ad Ezechiam: Et de filiis tuis, qui nascentur ex te, tollent, & facient eunuchos in domo regis. ET capite decimoquarto: Venit Iouinianus ad Euãgelium, & proponit nobis Zachariam & Elizabeth, & Petrum & socrum eius: & consueta vecordia non intelligit illos quoque inter eos, qui legi seruierint, debuisse numerari. nequę enim Euangelium ante crucem Christi est, quod passione & sanguine ipsius dedicatur. Iuxta quam regulam Petrus, & cæteri Apostoli, vt ei ex superfluo interim concedam, habuerunt quidem vxores, sed quas eo tempore acceperant, quo Euangelium nesciebant. qui assumpti postea in apostolatum, relinquunt officium coniugale. Nam cùm Petrus ex persõna Apostolorum dicit ad Dominum: Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te: respondet ei Dominus, Amẽ dico vobis, quoniam nemo est, qui dimiserit domum, aut parentes, aut fratres, aut vxorem, aut filios propter regnum Dei, qui non recipiat multo plura in sæculo isto, & in sæculo futuro vitam æternam. Si autem illud nobis opposuerit, ad probandum quòd omnes Apostoli vxores habuerint: Nunquid non habemus potestatem mulieres, vel vxores circumducendi, (quia γυναῖκας apud Græcos vtrunque significat) sicut cęteri Apostoli, & Cephas & fratres Domini? iũgat & illud, quod in Græcis codicibus est: Nũquid non habemus potestatem sorores mulieres, vel vxores circunducendi? Ex quo apparet, eum de aliis sanctis dixisse mulieribus, quæ iuxta morem Iudaicum, magistris de sua substantia ministrabant, sicut legimus ipsi quoque Domino factitatum. nam & ordo verborũ hoc significat. Nunquid non habemus potestatem manducandi, & bibendi, aut sorores mulieres circunducendi? Vbi de comedendo, & bibẽdo, ac de administratione sumptuum præmittitur, & de mulieribus sororibus infertur: perspicuũ est, non vxores debere intelligi, sed eas, vt diximus, quæ de sua substantia ministrabant. quod & in veteri lege de Sunamitide illa scribitur, quòd solita sit Elisæum recipere, & ponere ei mensam, & panem, & cãdelabrũ, &c. Aut certè, si γυναῖκας vxores accipimus, non mulieres: id quod additur, sorores, tollit vxores, & ostendit, eas ceu germanas in spiritu fuisse, non coniuges. Quanquã, excepto Apostolo Petro, non sit

Differentia & distantia inter nuptias & virginitatem.

Eccles. 7. Monogamia melior digamia.

2. Cor. 7.

2. Tim 5.

Digamus eligi non potest in Clerum. 1. Tim. 5.

Bigamiam non damnat Hieron.

Iosue ex Lebs vxit.

Cur in lege veteri non ita viguit cælibatus & continẽtia.

Genes. 1. 1. Cor. 7.

Eliam & Elisæum cælibes fuisse. Luc. 1.

Danielis castitas.

Isaiæ 39.

Apostoli ante Euangeliũ vxores suas duxerant: postea verò reliquerũt officium coniugale. Matth. 19. Marc. 10. Luc. 18.

1. Cor. 9. An ex Pauli verbis conuincatur, omnes Apostolos vxores habuisse.

Luc. 8.

An vxores circunducebant Apostoli.

4. Reg. 4.

Vox Græca nõ admittit hoc loco significationẽ vxoris.

Vide etiam Augustin. in lib. de opere monach. c. 4. Lucæ 1.

sit manifestè relatum de aliis Apostolis, quòd vxores habuerint: & cùm de vno scriptum sit, ac de cęteris tacitum, intelligere debemus, sine vxoribus eos fuisse, de quibus nihil tale scriptura significet. Et tamen ille, qui nobis obiecit Zachariam & Elizabeth, Petrum & socrum eius: sciat de Zacharia & Elizabeth Ioannem fuisse generatum, id est, de nuptiis virginem, de lege Euangelium, de matrimonio castitatem: vt à Propheta virgine, virgo Dominus & annunciaretur, & baptizaretur. Ioannes vnus ex discipulis, qui minimus traditur fuisse inter Apostolos, & quem fides Christi virginem repererat, virgo permansit: & ideò plus amatur à Domino, & recumbit super pectus Iesu. Et quod Petrus, qui vxorem habuerat, interrogare non audet, illum rogat, vt interroget, &c. Dicit Petro Dominus: Si eum sic volo esse, quid ad te? Vnde & sermo exiuit inter fratres, illum discipulum non moriturũ. Ex quo ostenditur, virginitatem non mori, nec sordes nuptiarum ablui cruore martyrij, sed manere cũ Christo, & dormitionem eius transitum esse, non mortem. Si autem obnixè contenderit, Ioannem virginem non fuisse, & nos amoris præcipuè causam, virginitatem diximus: exponat ille, si virgo non fuit, cur cæteris Apostolis plus amatus sit. CAPITE decimooctauo: Non nego beatas esse viduas, quæ ita post baptismũ manserint: nec illarum detraho merito, quæ cum viris in castitate perdurant: sed, sicut hæ maioris apud Deum præmij sunt, quàm nuptæ coniugali officio seruientes, ita & ipsæ æquo animo patiantur virginitatem sibi præferri. Si enim illas fera pudicitia, post despumatas corporis voluptates, erigit contra maritatas: cur non infra perpetuam castitatem esse se nouerint? CAPITE decimonono: Frustra, inquit, hæc loqueris: quia & Episcopi, & Presbyteri, & Diaconi vnius vxoris viri, & habentes filios, ab Apostolo constituuntur. Quo modo de virginibus Apostolus dicit se non habere præceptum: & tamen dat consilium, quasi misericordiam consecutus à Domino: & hoc agit in omni illa disputatione, vt virginitatem præferat matrimonio: & suadet, quod imperare non audet, ne iniicere videatur laqueum, & plus imponere ponderis, quàm hominum potest sustinere natura: ita & in Ecclesiastico ordine constituendo, quia rudis ex gentibus cõstituebatur Ecclesia, leuiora nuper credentibus dat præcepta: ne territi ferre non possent. Sed & ipsa episcopalis electio mecum facit. Non enim dicit, Eligatur Episcopus qui vnam ducat vxorem &c. vt supra de Sacramento Matrimonij, quæstione quarta. C. 15. Alioqui si iuxta sententiam Apostoli, non erunt Episcopi nisi mariti, ipse Apostolus Episcopus esse non debuit, qui dixit: Volo autem omnes sic esse, sicut ego sum. Et Ioannes indignus hoc gradu existimabitur, & omnes virgines, & continentes, quibus quasi pulchertimis gemmis Ecclesiæ monile decoratur. CAPITE vicesimoprimo: Noli metuere, ne omnes virgines fiant. difficilis res est virginitas: & ideò rara, quia difficilis: Multi vocati, pauci electi. incipere, plurimorum est: perseuerare, paucorum. Vnde & grande præmium eorum, qui perseuerauerint. Si omnes virgines esse possent, nunquam & Dominus diceret: Qui potest capere, capiat: & Apostolus in suadendo non trepidaret: De virginibus autem præceptum Domini non habeo. Et post multa ex Paulo allata testimonia: Dies, inquit capite vicesimoquarto, me deficiet, si voluero omnia castitatis de Apostolo præcepta memorare. Ista sunt, de quibus ad Apostolos Dominus loquebatur: Adhuc multa habeo vobis dicere: sed non potestis ea portare modò. Cùm autem venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem. Transeamus ad Iacobum, qui frater Domini dicebatur, tantæ sanctitatis, tantæque iustitiæ, & perpetuæ virginitatis, vt Iosephus quoque, historicus Iudæorum, propter huius necem Ierosolymam subuersam referat. Et capite vicesimoquinto ex Apocalypsi citans: Si virgines, inquit, primitiæ Dei sunt: ergò viduæ, & in matrimonio continentes, erunt post primitias, id est, in secundo & tertio gradu: nec prius perditus populus saluari poterit, nisi tales hostias castitatis Deo obtulerit, & immaculatum agnum purissimis victimis reconciliauerit. Infinitum est, de Euangelio decem virginum exponere sacramentum, quinque stultarum, & quinque sapientum. Hoc solùm nunc dico, quòd quo modo absque cęteris operibus virginitas sola non saluat: sic omnia opera absque virginitate, puritate, continentia, castitate, imperfecta sunt. Et concludens capite vicesimosexto: Satis abundéque Christianæ pudicitiæ & virginitatis angelicæ de diuinis libris exempla psæbuimus: sed quoniam intellexi in commentariis aduersarij, prouocari nos etiam ad mundi sapientiam, quòd nunquam hoc genus in seculo sit probatum, & nouum dogma contra naturam religio nostra prodiderit, percurram breuiter Græcas, & Latinas, barbaráque historias: & docebo virginitatem semper tenuisse pudicitię paincipatum. Referunt tabulæ, &c.

3. AMBROSIVS in caput septimum prioris epistolæ ad Corinthios: Non diceret, Bonum est innuptis vt sint sicut & ego, nisi esset integer corpore. Nec diceret, Omnes homines volebam esse sicut meipsum. Si enim habuerit vxorem, & hoc dixit, virgines esse noluit: sed absit. Sic enim à pueritia * spiritui seruiuit, vt huius rei studium non haberet: quippe cùm iuuenculus anticipatus sit à gratia Dei. Et paulò pòst: Bonum dicit esse, virginem permanere. Et vt hoc absolutius ostenderet, propter præsentem necessitatem, ait: quia optimum est, vt inter bonum & optimum nihil tam præclarum atque vtile esse cognosceretur, quàm est virginitas: quia non solùm apud Deum virginitatem commendatiorem docet, sed & apud vitam præsentem, dum necessitates temporis nescit, quas patitur coniugatio, & mœroris partus, simúlque orbitates filiorum ignorat. Vt ergò ad hanc affectandam hortaretur, præsentis necessitatis exitia lucrari docet has quæ illam dilexerint, vt cùm non solùm hanc apud Deum locum meliorem habere discunt, verùm etiam in præsenti, omni industria hanc appeterent. Et in fine: Apostolus his loquitur, qui mira deuotione obsequi desiderant cælestibus præceptis, ostendens & docens quo compendio citius itur ad Deum: quia qui propter Deum promerendum virgo manere vult, sciens qualẽ præmium possit accipere, qui à licito temperat: vt melior fiat, simul omnia impedimenta carnis spernit,

1. Cor. 7.

Castitatis præceptá. Ioan. 16.

Iacobus perpetuæ virginitatis fuit.

Apocal. 14. Gradus cõtinentiæ coniugum, viduarum, & virginũ.

Matth. 25.

Opera omnia absque continentia imperfecta sunt.

Ex profanis authoribus probat virginitatem semper tenuisse pudicitiæ principatũ.

Pauli cælibatus & cõtinentia. 1. Cor. 7.

* al. spiritu ferbuit.

Virginitas & apud Deũ & apud vitã præsentem commendatior.

Per virginitatem tãquam compendium quo Lau citur ad

Ioannes baptista virgo. Lucæ 4.

Ioannes Apost. virgo. Ioan. 13. Ioan. 21.

Virginitas non moritur.

Ob virginitatem Ioãnes plus amatus.

Castitas viduarum superat castitatem coniugum, & à virginitate superatur.

Obiectio de Clericis nascentis Ecclesiæ. 1. Tim. 3. 1. Cor. 7.

Paulus in septimo cap. omnia agit, vt virginitatem præferat matrimonio. Cur in initio Ecclesiæ in Episcopos coniugati etiam ordinabantur. Ineptũ est efferere nõ nisi maritos Episcopos esse debere. 1. Cor. 7.

Virginibus, tãquã gẽmis, ornatur Ecclesia.

Rara virginitas. Matth. 20.

Matth. 19.

non neſcius hæc eſſe, quæ greſſum currentis velut oneribus compedem detinent.

4. THEODORETVS in caput ſeptimum prioris ad Corinthios: De virginibus autem præceptũ Domini non habeo. Dominus enim, cùm dixiſſent Apoſtoli, Si ita eſt lex vxoris, expedit vxorem non ducere: reſpondit, Non omnes capiunt verbum hoc. & rurſus, Qui poteſt capere, capiat. Propterea diuinus quoque dixit Apoſtolus, Præceptum Domini non habeo. Si ergò legem non accepiſti, quid ſibi vult quod dicis, Conſilium autem do? Non legem fero, ſed conſilium affero. Etenim Deus, cùm quæ ſunt ſecundùm naturam præcepiſſet, adhortatur ad ea, quæ ſunt ſupra naturam. Quoniam autem veriſimile erat futurum vt quidam huic rei, tanquam rei nouæ, contradicerent, conſilio adiecit: Tanquam miſericordiam conſecutus à Domino, vt ſim fidelis: Cum ſolita modeſtia Apoſtolicam authoritatem oſtendit. Sum conſiliarius fide dignus, inquit, per multam Domini miſericordiam vocatus, & cui credita eſt prædicatio. Quid autem conſulis? Exiſtimo enim hoc bonum eſſe propter inſtantem neceſſitatem, quoniam bonum eſt ſic eſſe: Alligatus es vxori? noli quærere ſolutionem. Solutus es ab vxore? noli quærere vxorem. Illud, Exiſtimo, adiecit, non dubitans virginitatem eſſe bonum, & bonorum optimum ac præſtantiſſimum: ſed ne adhortatio lex fieret, adiecit dubitationem. Legem enim cõſequitur obſeruatio, & tranſgreſſio, & eorum qui tranſgrediuntur, punitio: & ideò quæ magna ſunt, non præcipit, ſed ad ea hortatur. Et paulò pòſt in ea verba, Qui ſine vxore eſt, &c. Oſtẽdit breuiter differentiam ſollicitudinis eius, qui eligit iugum matrimonij, & eius qui cælibatũ amplectitur. Facilè autem ſcire poteſt, qui vult, eorum qui in vita verſantur, labores & ſollicitudines. Eas autem nos quoque ſuſius oſtendimus, dum de virginitate orationes ſcriberemus, & ad eius opes bonorum amatores adhortaremur. Ibidem ſuper ea verba: Volo autem omnes eſſe ſicut meipſum: In continentia & perfectionem indicauit, & quæ minora ſunt, conceſſit: & imbecillitati quidem opem ferentia medicamenta oratio protulit, ad ea autem quæ ſunt optima, & præſtantiſſima eligenda, archetypum exemplar excitat: ſeipſum autem exemplar propoſuit, ſuæ caſtitatis theſaurum nobis reuelare coactus. Dico autem nõ nuptis & viduis: Bonum eſt illis, ſi ſic permanſerint ſicut ego. Oſtendit rurſus ſe eſſe ex ordine cælibum & eorum qui vxores non duxerunt. Neque enim quis eum iure inter viduos collocet, cùm adhuc eſſet adoleſcens, quando vocatione dignus eſt habitus.

5. IDEM in epitome diuinorum decretorum, capite de virginitate: Dominus autem Deus non tulit quidem leges de virginitate: intellexit enim eſſe rem ſupra naturam: eam autem laudibus proſequendo, eos qui vellent, ad certamen adhortatus eſt. Cùm enim dixiſſent Apoſtoli: Si ita eſt cauſa hominis cum vxore, non expedit vxorem ducere: reſpondens Dominus, dixit: Non omnes &c. & ſunt Eunuchi, qui caſtrauerunt ſeipſos propter regnum Dei. Hoc autem non de teſtium, ſed de prauarum cogitationum dixit amputatione. deinde ſubiunxit: Qui poteſt capere, capiat. Qua de cauſa diuinus etiam Apoſtolus, de virginitate loquens, dixit: Præceptum autem Domini non habeo. De virginitate enim legem non tulit Dominus. Conſilium autem do, &c. Huic nẽpe, ſic eſſe, addidit illud, exiſtimo: non dubitans de iis quæ conſulebat, ſed orationem moderans, vt non eſſet lex. Lex enim habet etiam tranſgreſſionem, trãſgreſſio autem inducit etiam ſupplicium. Ea autem de cauſa adiecit illud, Puto, vt oſtenderet id quod dicitur, non eſſe legem, ſed conſilium. Hoc autem, Non peccat ſi nubat: dicit de iis, quæ virginitatis pacta, conuenta ſeu vota nondum fecerant.

6. CHRYSOSTOMVS in libro de Virginitate, capite nono: Virginitatem matrimonio longè præſtantiorem ſentio: nec verò propterea matrimonium in malis pono, quin vehementer etiam laudo.

7. CAPITE decimo: Bonum eſt virginitas? & ego conſentio: ac matrimonio etiam melior? & hoc confiteor. & ſi placet, quanto etiam melior ſit addam: quanto cælum terra, quanto hominibus angeli. Imò vt fortius aliquid dicam, etiam amplius. Nam angeli etſi nec ducunt vxores, nec ducuntur, at non ſunt carne & ſanguine coagmentati, non in terris commorantur, non libidinum æſtus ſentiunt, non cibi aut potus indigent, non ſuaui cantu deliniri, non liberali forma, aut alio eius generis vllo, flecti poſſunt, ſed quaſi ſummo meridie cælum, nulla affectum nube, purum ſpectatur; ita & illorum naturæ, à libidine quietæ, illuſtres ac perlucidæ manent oportet.

8. CAPITE vndecimo: Humanum autem genus naturâ beatis illis concedens, vires ſuas vrget, cũ iiſque pro virili æquari ſumma operitur. Quo pacto? Nec ducunt vxores angeli, nec ducuntur? at nes virgo. Aſſiſtunt perpetuô ac miniſtrant Deo? itidem & virgo. quare etiam Paulus eas ab omni ſollicitudine arcet, vt aſſiduæ ſint, & indiuiſæ. Quòd ſi, vt illi, in cælum hîc aſcendere non poſſunt, corpore eas peſſum dante; at hîc quoque inſignem habent compenſationem, quæ ipſum cæli Dominum excipiant, ſi quidem ſint animo atque corpore ſanctæ. Viden, virginitatis decus? Eorum qui in terris degant, cum cælitibus vitæ ſimilitudinem molitur, corpore veſtitos, vinci ab incorporeis copiis non permittit, mortales, angelorum æmulos reddit. Eccleſiæ virginibus multa ac magna obuenient bona, quæ & oculorum, & audiendi ſenſum, & humanam cogitationem ſuperent.

9. CAPITE vigeſimoprimo: Quid virginitate dulcius, quid melius, quid illuſtrius? quæ fulgores ipſis etiam Solis radiis luculentiores emittat, noſque ab omnibus, quæ in vitam incidant, abiunctos, in iuſtitiæ Solem puris oculis aſſiduè contuentes præſtat.

10. CAPITE vigeſimooctauo: Vxor ſui corporis domina non eſt, ſed vir: itidemque vir ſui corporis dominus non eſt, ſed vxor. Et hæc dici pro matrimonio videntur: re vera autem ea, tanquam hamum aſſueta eſca obligatum, in diſcipulorum aures immittit, eos habendo de matrimonio ſermone, à matrimonio retrahere volens. Qui enim audiat, poſt matrimonium non iam ſe ſuum fore, ſed vxoris arbitrio ſubiectum iri, nec mora, acerbiſſima

Matth. 19. — Præceptorum & cõſilij diſcrimen. — Conſiliarius fide dignus. — Virginitas bonorum optimum ac præſtãtiſſimum. — Theodoretus ſcripſit orationes de virginitate. — Pauli cælibatus. — Matth. 19.

1. Cor. 7. — Cur dixit, exiſtimo. — Virgines quæ voto adſtrictæ non ſunt, nubere licet. — Meminit huius libri Nicephor. lib. 13. hiſt. Eccleſiaſt. cap. 2. — Virginitas coniugio præſtãtior. — Angelis præferuntur virgines. Lucæ 20. — Virgines quæ in re angelorũ imitentur mores. — Inexplicabilis virginum merces. — Pulchritudo virginitatis. — 1. Cor. 7. — Nuptias occultè diſſuadet Paulus.

ma ſeruitute expedire ſe conabitur: atque in primis iugum nec ſubire: cùm qui ſemel ſubierit, ne potrò ſeruiendum ſit quandiu id vxori videatur.

Inter nuptias & virginitatem magnum interuallũ.

11. CAPITE trigeſimoquarto: Adhuc quiſquam, ſodes matrimonium cum virginitate contendere, ac vel obtueri auſit? At non permittit beatus Paulus, ingens vtriuſque rei diſcrimen edens. nam illam Domini res, hanc mundana curare. Et paulò pòſt: Virginitas quò contenſior eſt, eò maiorem habet laudem: at matrimonium, vbi eò plus ſatis vtare, tum maximè laudis omnis expers eſt. id enim, inquit, dico, qui permittam. iam vbi permiſſio ſit, laudi nullus locus ſit. At enim & de virginibus diſſerens ait, Domini præceptum non habeo. ecquid igitur rem exæquat? minimè gentium. nam de virgine ſententiam dicit: hic conſenſum præbet. Ac neutrum præcipit, non eadem de cauſa: ſed hic, ne qui ab intemperantia ſe ſuſtollere vellet, prohiberetur, velut præcepti neceſſitate obſtrictus; illic, ne qui ad virginitatẽ euadere nequiſſet, dãnaretur, ceu in præceptum contumax. Si Pauli voluntatem ſcire vis, audi quæ ſit: Velim, inquit, omnes homines ſic eſſe, vt ego ſum, continentes. Igitur qui velis omnes continentes eſſe, neminem vis eſſe cõiugem. Non equidem: at non propterea volentes veto & inſimulo, ſed cùm optem ac percupiam omnes ſic eſſe, vt ego ſum, tum illud propter libidines etiam concedo: ideoque in ingreſſu dicebam, Præſtare homini mulierem non tangere: qui id præoptarem.

Pauli cælibatus.

Virginitatis donum nonita datur, vt homo pro eo adipiſcẽdo aut conſeruando laborare non debeat.

12. CAPITE trigeſimoſexto: Hæc autem eò differui, ne dicentem audiens, Suam quiſque habet dotem, concidas, ac tecum fermocinere: Opera mea hîc nihil opus eſt: dotem Paulus nominauit. Nam modeſtiæ cauſa, non qui continentiam donis accenſere vellet, ita loquitur. Scilicet adeò & ſecum & cum Chriſto pugnet cum Chriſto dicente, Sunt caſtrati, qui ſeipſos propter regnum cæleſte caſtrauerunt: atque addente, Qui capere poteſt, capito. Secum, qui viduitatem amplexas, ſed in eo propoſito perſiſtere nolẽtes, damnet. Nam ſi donum eſt, cur eis comminare, dicens: Damnatæ, quę primam fidem fregerint. Nuſquam enim Chriſtus dotes non habentes puniuit, ſed vbique vitam integram non præſtantes. adeoque, quod potiſſimùm requirit, vita eſt quàm optima, & actiones irreprehenſæ. Donorum autem diſtributio poſita eſt, non in accipientis optione, ſed in donantis arbitrio. Non prodigiorum, ſed actionum beatitudo eſt, quemadmodum & pœnæ. Quo pacto, inquam, eadem cohortans perſeuerat, ſi id in nobis non eſt, nec poſt diuinum fauorem operam etiam noſtram deſiderat? ei enim ſententiæ, Velim omnes homines ſic eſſe, vt ego ſum, continentes, iterum ſubdit, Solutis autem matrimonio, & viduis dico, præſtare eis, ſic manere vt ego.

Matth. 19.

1. Tim. 5.

Bonam vitã requirit Chriſtus.

Matth. 5.

1. Cor. 7.

Quænam virgo ſi nubat, non peccat.

13. CAPITE trigeſimonono: Inquiens, Si nupſit virgo, non peccauit, non de ea loquitur, quæ matrimonio renunciauit: euidens eſt enim eam piaculum commiſiſſe, & quidem infandum: ſed quæ & expers matrimonij ſit, & nondum hoc aut illud conſuerit, ſed tanquam in meditullio harum cogitationum conſiſtat. Et poſt pauca: Quæ vidua mera ſit, ei, ſi velit, nubere permittit: at quæ perpetuò vidua agere Deo promiſit, atque interim nubit, eam vehementer damnat, quæ ictum cum Deo pactum calcet. Non ergò his, ſed illis dicit, Tamen ſi ſe non continent, contrahant matrimonium: ſatius eſt enim matrimonium contrahere, quàm ardere. Non dixit, Sin libidinis vim vllam ſentiunt, ſin tranſuerſi aguntur, ſin non poſſunt: nihil eiuſmodi quod eorum eſt qui aliquid dignum venia patiuntur. Sed quid? Si ſe non continent: quod eorum eſt, qui propter ignauiam fungi nolunt. id enim ſignificat eos, quibus res in manibus eſſet, detrectando laborẽ eam non perficere.

Cui viduæ licet denuò nubere. 1. Tim. 5.

Nemo cogitur ad incontinentiam.

Quòd quidam ſe non contineãt, voluntati tribuendũ eſt & pigritiæ.

14. CAPITE quadrageſimo: Vt virgini, cui perenne viuens atque immortalis ſponſus ſit, nubere nunquam licet: ſic maritę tum demum, cùm vir obierit.

Virgini ſacræ nubere non licet.

15. CAPITE quadrageſimoprimo: Illud, Qui capere poteſt, capito, liberam auditori optionem condonantis eſt.

Matth. 19.

19. CAPITE quadrageſimonono: Quòd ſi nupſit virgo, non peccauit, ſed virginitatis coronis ſe deſpoliauit, magnis illis & arcanis bonis. Cur non præmia, quæ poſt certamen eas maneant, recenſuit? vt in occurſum prodeant ſponſo, vt ſplendidas lucernas habituræ ſint, vt ſumma cum gloria ac fiducia regem in cubile comitentur, vt omnium proximè eius ſolium, & regios toros effulgeant. Sed de his nec leuiſſimè quidem meminit: vitæ miſeriarum vacuitatem ſurſum deorſumque iactat. Corinthius loquebatur, apud quos ſtatuerat nihil ſcire, niſi Ieſum Chriſtum, & eum crucifixum: quos vt ſpiritales alloqui non potuerat, & qui carnales eſſent adhuc, lacte aluiſſet: quibus etiam cùm hæc ſcriberet, vitio dabat, ne tum quidem adhuc poſſe, qui adhuc carnales eſſent, & humana paterentur. Ideò à rebus terrenis, aſpectabilibus, ac ſub ſenſum ſubiectis, eos & ad virginitatem inſtigat, & à matrimonio abducit. At non Dominus noſter Ieſus Chriſtus idem facit, cùm de virginitate diſputat; ſed illic cæleſte regnum proponit. Sunt enim, inquit, qui ſeipſos propter regnum cęleſte caſtrârunt.

Coronæ virginitatis magna & arcana bona.

Cur Paulus non meminit coronæ virginũ, ſed tantùm vacuitatis moleſtiarũ huius vitæ. 1. Cor. 2.

1. Cor. 3.

Chriſtus verò meminit. Matth. 19.

17. CAPITE ſeptuageſimooctauo: Audi dicentem Chriſtum, Nec ducunt, nec ducuntur, ſed angelorum ſimiles ſunt in cælo. En diſcrimen, quò virginitas mortalem repentè attollit, modò ſi ea vera ſit.

Luc. 20.

18. CAPITE ſeptuageſimonono: Etenim qua re, ſodes, ab angelis differebant Elias, Eliæus, Ioannes, germani hi virginitatis amatores? Nulla, niſi quòd mortali natura erant obſtricti: cætera, ſi quis accuratè inquirat, nihilo iis deterius affectos inueniet, atque hoc ipſum, quo inferiores videbantur, valdè ad laudem facit. Nam in terra degentes, ac ſub mortalis naturæ neceſſitatem ſubiectos, ad eam virtutem euadere potuiſſe, vide quantæ fortitudinis, quantæ philoſophiæ erat. Ac virginitatem eos tales comparaſſe, hinc perſpicuum eſt. Quòd ſi enim coniuges atque liberos habuiſſent, non tam facilè deſerta habitaſſent, ædes, & reliquum vitæ apparatum neglexiſſent. Nunc iis omnibus vinculis ſoluti, in terra velut in cælo degentes agitabant, non parietibus, non tecto, non toro, non menſa, non alio

Eliæ, Eliſæi & Ioãnis virginitas, vtrique angelis conferẽtur. Luc. 20.

Virginitas eos euexit.

id genus vllo indigentes: quin cælum pro tecto, humum pro toro, ſolitudinem pro menſa habebant, ac quæ res aliis famis auctor videatur, deſerti ſterilitas, ea ſanctis illis abundantiam præſtabat.

19. CAPITE octogeſimotertio: Quod initio dicebam, & nunc repetam, non eundem à nobis atque ab illis virtutis modum exigi. ſiquidem nunc perfecto eſſe non licet, niſi omnibus venditis, niſi omnibus valere iuſſis, non opibus tantùm & ædibus, ſed anima etiam ſua. tum nondum tantæ accurationis ſpecimen erat. Quid igitur, inquit, accuratius nunc Patriarcha viuimus? Deberemus certè, atque id iubemur, ſed non præſtamus.

Non idem virtutis modus in veteri & nouo teſtamento.

20. PRIORIS ad Corinthios ſeptimo: vt in textu, & hac eadem quæſtione C teſtimonio primo.

21. IVDITH octauo: Erat autem Iudith relicta eius (*Manaſſis*) vidua iam annis tribus, & menſibus ſex. Et in ſuperioribus domus ſuæ fecit ſibi ſecretum cubiculum, in quo cum puellis ſuis clauſa morabatur, & habens ſuper lumbos ſuos cilicium, ieiunabat omnibus diebus vitæ ſuæ, præter ſabbata, & neomenias, & feſta domus Iſraël.

22. CAPITE decimoquinto: Ioacim autem ſummus pontifex de Ieruſalem venit in Bethuliam cum vniuerſis presbyteris ſuis vt videret Iudith. Quæ cùm exiſſet ad illum, benedixerunt eam omnes vna voce, dicentes: Tu gloria Ieruſalem, tu lætitia Iſraël, tu honorificentia populi noſtri: quia feciſti viriliter, & confortatum eſt cor tuum, eò quòd caſtitatem amaueris, & poſt virum tuum, alterum neſcieris: ideò & manus Domini confortauit te, & ideò eris benedicta in æternum.

23. LVCÆ ſecundo: Et erat Anna prophetiſſa, filia Phanuel, de tribu Aſer: hæc proceſſerat in diebus multis, & vixerat cum viro ſuo annis ſeptem à virginitate ſua. Et hæc vidua vſque ad annos octogintaquatuor: quæ non diſcedebat de templo, ieiuniis, & obſecrationibus ſeruiens nocte ac die.

Inter caſtitatis & meritorum gradus non diſcernere, agreſtis violatus eſt.

1. D AMBROSIVS epiſtola octogeſimaprima ad Syricium Papam: Agreſtis violatus eſt, nullam virginitatis gratiam, nullum caſtitatis ordinem ſeruare, promiſcuè omnia velle confundere, diuerſorum gradus abrogare meritorum, & paupertatem quandam cæleſtium remunerationum inducere, quaſi Chriſto vna ſit palma, quam tribuit, ac non plurimi abundent tituli præmiorum. Simulant ſe iſta donare coniugio. Sed quæ poteſt laus eſſe coniugij, ſi nulla eſt virginitatis gloria? Neque verò nos negamus ſanctificatum à Chriſto eſſe coniugium, diuina voce dicente: Erunt ambo in carne vna, & in vno ſpiritu. Sed prius eſt quod nati ſumus, quàm quod effecti, multóque præſtantius diuini operis myſterium, quàm humanæ fragilitatis remedium. Iure laudatur bona vxor &c. vt in textu. Et in fine: Iouinianum, Auxentium, Germinatorem, Felicem, Protinum, Genialem, Martianum, Ianuarium, & Ingenioſum, quos ſanctitas tua damnauit, ſcias apud nos quoque ſecundùm iudicium tuum eſſe damnatos.

Genes. 2. Matth. 19.

Iouiniani-ſtæ dānati.

Virginitatē deprimunt

2. IDEM in epiſtola octogeſimaſecunda ad Eccleſiam Vercellenſem: Audio venuſſe ad vos Sarmationem & Barbatianum vaniloquos homines, qui dicunt nullum eſſe abſtinentiæ meritum, nullum frugalitatis, nullam virginitatis gratiam, pari omnes æſtimari pretio. Et poſt nonnulla: Quid autem loquar quanta ſit virginitatis gloria, quæ meruit à Chriſto eligi, vt eſſet etiam corporale Dei templum, in qua corporaliter (vt legimus) habitauit plenitudo diuinitatis? Virgo genuit mundi ſalutem, virgo peperit vitam vniuerſorum. Sola ergò non debet eſſe virginitas, quæ omnibus in Chriſto profuit? Virgo portauit, quem mundus iſte capere aut ſuſtinere non poteſt. Denique qua reuerentia virginitatis locutus eſt ſanctus Apoſtolus, &c. vt ſupra, quæſtione prima D teſtimonio primo.

vaniloqui homines.

Virginitatis gloria.

3. PRIORIS ad Corinthios ſeptimo, vt ſupra C teſtimonio primo.

4. AMBROSIVS libro de viduis, vt ſupra quæſtione prima, D teſtimonio ſecundo.

5. IDEM in libro primo de virginibus: Inuitat nunc integritatis amor, & tu ſoror ſancta vel mutis tacita moribus, vt aliquid de virginitate dicamus: ne veluti tranſitu quodam præſtricta videatur, quæ principalis eſt virtus. Non enim ideò laudabilis virginitas, quia in martyribus reperitur, ſed quia ipſa martyres faciat. Quis autem humano eam poſſit ingenio comprehendere, qûam nec natura ſuis inclusit legibus? Aut quis naturali voce complecti, quod ſupra vſum naturæ ſit? E cælo accerſiunt, quod imitaretur in terris. Nec immerito vinendi ſibi vſum &c. vt ſupra quæſtione ſecunda. 6. Dicet aliquis: Sed etiam Elias nullis corporei coitus fuiſſe permixtus cupiditatibus inuenitur: Ideò ergò curru raptus ad cælum, ideò cum Domino apparet in gloria, ideò Dominici venturus eſt præcurſor aducẽtus. Et poſt nonnulla: Ego licet laudationem non ſuſceperim virginitatis, ſed expreſſionem, ad rem tamen pertinere arbitror, vt quæ ſit ei patria, quis author, appareat. Ac prius vbi ſit patria definiamus. Si enim ibi eſt patria, vbi genitale domicilium: in cælo profectò eſt patria caſtitatis. Itaq; hîc aduena, ibi incola eſt. Quid autem eſt caſtitas virginalis, niſi expers contagionis integritas? Atque eius authorem quem poſſumus exiſtimare, niſi immaculatum Dei filium, cuius caro non vidit corruptionem, diuinitas non eſt experta contagionem? Videte igitur quanta virginitatis merita ſint. Conferamus, ſi placet, bona mulierum, cum vltimis virginum. Iactet licet fœcundo ſe mulier nobilis partu: quo plus generauerit, plus laborat. Numerat ſolatia filiorum, ſed numeret pariter & moleſtias. Nubit, & plorat. Qualia ſunt vota quæ flentur? Et poſt pauca: Audiſtis parentes, quibus erudire virtutibus, quibus inſtituere diſciplinis filias debeatis, vt habere poſſitis quarum meritis veſtra delicta rediman-tur. Virgo Dei donum eſt, munus parentum, ſacerdotium caſtitatis. Virgo matris hoſtia eſt, cuius quotidiano ſacrificio vis diuina placatur. Non vtique diſſuadeo nuptias, ſi ſtructus ſacræ virginitatis enumero. Paucarum quippe hoc munus eſt, illud omnium. Nec poteſt eſſe virginitas, niſi habeat vnde naſcatur. Bona cum bonis comparo, quô facilius, quid præſtet, eluceat. Neque meam ſententiam affero, ſed eam repeto, quam edidit Spiritus ſanctus per

Virginitas principalis eſt virtus.

4 Reg. 2. Malach. 4. Elias virgo

Virginitatis & caſtitatis patria in cælo eſt.

Virginalis caſtitatis quid ſit.

Author cuius eſt Dei filius.

Confert virginum felicitatem cum bonis coniugum.

Meritis filiarum virginum redimuntur parentum delicta.

Sapient. 4.

per Prophetam: Melior eſt, inquit, ſterilitas cum virtute. Vobis virgines ſanctæ ſpeciale præſidium eſt, quæ intemerato pudore ſacrum Domini ſeruatis cubile. Neque mirum, ſi pro vobis angeli militant, quæ angelorum moribus militatis. Meretur eorum præſidium caſtitas virginalis, quorum vitam meretur. Et quid pluribus exequar laudem caſtitatis? Caſtitas enim angelos fecit. Qui eam ſeruauit, angelus eſt: qui perdidit, diabolus. Nam de reſurrectione quid dicam, cuius præmia iam tenetis? In reſurrectione autem neque nubent, neque nubentur, ſed erunt ſicut angeli, inquit, in cælo. Quod nobis promittitur, vobis præſtò eſt, votorúmque noſtrorum vſus apud vos eſt. Dicet aliquis: Tu nobis quotidie virginum canis laudes: quid faciam, qui eadem quotidie cantito, & proficio nihil? Sed non mea culpa. Denique de Placentino ſacrandæ virgines veniunt, de Bononienſi veniunt, de Mauritania veniunt, vt hîc velentur: magnam rem videtis: hîc tracto, & alibi perſuadeo. Si ita eſt, alibi tractemus, vt vobis perſuadeamus. Quid, quòd etiam qui me non audiunt, ſequuntur: qui audiunt, non ſequuntur? Nam pleraſque virgines cognoui velle, & prohiberi etiam prodire à matribus, & quod grauius eſt, viduis, cum quibus hic mihi ſermo eſt. Nempe ſi hominem amarent filiæ veſtræ, per legem poſſent eligere quem vellent. Quibus igitur hominem eligere licet, Deum non licet? Contuemini quàm dulcis pudicitiæ fructus ſit, qui Barbaricis quoque inoleuit affectibus. Ex vltimis intra vltraque Mauritaniæ partibus deductæ virgines hîc ſacrari geſtiunt. Bonum eſt, ſi virgini ſtudia parentum, quaſi flabra pudoris, adſpirent. Sed illud glorioſius, ſi teneræ ignis ætatis, etiam ſine veteribus nutrimentis ſponte ſe rapiat in fomitem caſtitatis. Dotem negabunt parentes? ſed habes diuitem ſponſum, cuius contenta theſauro, patriæ ſucceſſionis emolumenta non quæras. Quanto dotalibus præſtat compendiis caſta paupertas? Vince prius puella pietatem. Si vincis domum, vincis & ſæculum. Memoriæ noſtræ puella dudum nobilis in ſæculo, nunc nobilior Deo, cùm vrgeretur ad nuptias à parentibus & propinquis, ad ſacroſanctum altare confugit. Quò enim melius virgo recurreret, quàm vbi ſacrificium virginitatis offertur? Ne is quidem finis audaciæ. Stabat ad aram Dei pudoris hoſtia, victima caſtitatis: nunc capiti dexteram ſacerdotis imponens, precem poſcens, nunc iuſtæ impatiens moræ, ac ſummum altari ſubiectans verticem. Num melius, inquit, mater tu me quàm altare velabis, quod ſanctificat ipſa velamina? Plus talis decet flammeus, in quo caput omnium Chriſtus quotidie conſecratur. Quid agitis vos propinqui? quid exquirendis adhuc nuptiis ſollicitatis animum? Iam dudum prouiſas habeo. Sponſum offertis; meliorem reperi. Quaſlibet exaggerate diuitias, iactate nobilitatem, potentiam prædicate. Habeo eum, cui nemo ſe comparet, diuitem mundo, potentem imperio, nobilem cælo. Si talem habetis, non refuto optionem: ſi non reperitis, non prouidetis mihi, ſed inuidetis. Silentibus cæteris, vnus abruptius: Quid ſi, inquit, pater tuus viueret, innuptam te manere pateretur? Tum illa maiori religione, moderatiore pietate: & ideò fortaſsè defecit, ne quis impedimentum poſſet afferre. Quod ille reſponſum de patre, de ſe oraculum, maturo ſuî probauit exitio. Ita cæteri eadem quiſque metuentes, fauere cœperunt, qui impedire quærebant: nec diſpendium debitarum attulit virginitas facultatum, ſed etiam emolumentum integritatis accepit. Habetis puellæ deuotionis præmium, parentes cauete oſtenſionis exemplum.

Virginalis caſtitas meretur angelorum præſidium.

Caſtitas angelos fecit.

Matth. 22.

Nota vindicta Dei.

6. Et libro ſecundo de virginibus: Superiore libro, quantum virginitatis munus ſit, euoluimus (non enim potuimus explicare) vt per ſe cæleſtis gratia muneris inuitet legentem. Secundo libro virginem inſtitui decet, & tanquam competentium præceptorum magiſterius eruditi.

Virginitatis munus quodammodo inexplicabile

7. Libro tertio de virginibus: At certè ipſis Gentilibus inter aras & focos venerabilis ſoiet eſſe virginitas: & in quibus nulla eſt meritorum pietas, nulla mentis integritas, in iis tamen carnis virginitas prædicatur. A prophanis igitur cæremoniis virgines nemo prohibebit, ab Eccleſia Dei virginitas arcebitur? Illic coguntur, quod non docentur: hic interdicitur, quod non licet non doceri. Illic præmiis reuocantur à nuptiis, hic ad nuptias coarctabuntur iniuriis? Illic violentia ſit vt capiantur, hîc fiet violentia ne profiteantur? Et poteſt eſſe patientia ſacerdotum, vt non vel morte oblata, ſi ita neceſsè eſt, integritatis ſacrificium vindicetur. Accuſati ſumus: & niſi fallor, accuſatores noſtri plerique de vobis ſunt. Horum ego affectus redarguere malo, quàm perſonas prodere. Criminis autem inuidia hæc eſt, quia ſuadeo caſtitatem. Qui hoc non libenter accipit, ipſe ſe prodit. Virginitatem, inquit, doces, & perſuades plurimis. Vtinam conuincerer, vtinam tanti criminis probaretur effectus. Non vererer inuidiam, ſi efficaciam recognoſcerem. Atque vtinam me exemplis potius arguueretis, quàm ſermonibus cæderetis. Sed vereor ne præuaricatores mihi appoſuiſſe videar, qui me alienis commendent laudibus. Initiatas, inquit, ſacris myſteriis, & conſecratas integritati puellas nubere prohibes. Vtinam potuiſſem reuocare nupturas. Vtinam poſſem flammeum nuptiale pio integritatis velamine mutare. An indignum videtur, vt ſacratæ virgines à ſacroſanctis altaribus non adducantur ad nuptias? Et quibus licet ſponſum eligere, non licet Deum præferre? In me ergò facti conditio mutatur, vt pro opprobrio mihi cedat, quod ſemper ſpectauit ad gratiam ſacerdotum, iacere ſemina integritatis, & virginitatis ſtudia prouocare. Quæro enim, vtrum quaſi improbum hoc, an quaſi nouum, an quaſi inutile reprehendatur? Si quaſi improbum, improba ergò vota ſunt omnium, improba vita eſt angelorum, quam gratia reſurrectionis imitatur. Qui enim non nubunt, neque nubentur, erunt ſicut angeli in cælo: qui hoc vtique reprehendit, reſurrectionis vota condemnat. Itaque improbum videri non poteſt, quod hominibus pro præmio conſtitutum eſt. Nec poteſt eius rei ſpecies diſplicere, cuius veritas & in fructu eſt, & in voto. Sed eſto, non ſit improbum, nunquid nouum eſt? Nos enim noua omnia quæ Chriſtus non docuit, iure damnamus, quia fidelibus via Chriſtus eſt. Si igitur Chriſtus nô docuit quod docemus, etiam nos id de-

Virginitas venerabilis apud Gentiles.

Contra eos qui prohibent virginitatem, aut impediunt virginitatis oblationẽ.

Ambroſius accuſatus fuit, eo quod virginitatem ſuaderet.

Reſponſio accommodata.

Ad Sacerdotes pertinet virginitatis ſtudia prouocare.

Vita angelorum. Matth. 22. Luc. 20.

Non eſt nouũ docere, vel conſulere caſtitatem.

Ad Ambroſium confluebant virgines ex aliis prouinciis, vt ab eo velarentur.

Contra parentes, qui filiabus in amplectẽdo virginitatis ſtatu obſiſtunt. Vide Cõc. Trid. ſeſſ. 25. de Regular. & monialib. c. 18.

Laudat filias, quæ parentibus inuitis amplectuntur.

Exemplum de virgine nobili, quæ parentibus & amicis inuitis confugit ad altare, vt virgo conſecraretur.

Sponſus Chriſtus.

testabile iudicamus. Discutiamus ergò, vtrum Christus integritatem docuerit, an repudiandam putauerit. Et sunt, inquit, spadones, qui seipsos castrauerunt propter regnum cælorum. Est ergò præclara militia, quæ regno cælorum militat. Itaque iam tunc Dominus docuit, esse debere intemerata studia castitatis. Vnde & Apostoli eam cæteris pręeminere cernentes, Si ita est causa, aiunt, viri cum vxore, non expedit nubere. Quo dicto & grauiora iudicarunt onera vinculi coniugalis, & veræ integritatis gratiam prætulerunt. Sed Dominus qui sciret prędicandam omnibus integritatem, imitandam paucis: Non omnes, inquit, capiunt verbum istud, sed quibus datum est. hoc est, non est cõmunis plurimis, & vulgaris integritas: nec pro infirmitate permittitur, sed pro virtute conceditur. Denique cùm dixisset, Et sunt spadones qui seipsos castrauerunt propter regnum cęlorum: vt ostenderet hoc non mediocris esse virtutis, Qui potest, inquit, capere, capiat. Et ideò post hoc verbum offeruntur pueri ad benedicendum, qui corruptelæ expertes, integritatis munus immaculata ætate seruarent. Talium enim est regnum cælorum, qui in puerilem castimoniam tanquam in naturam infantium corruptelæ ignoratione remeauerint. Est ergò etiam cælesti voce probata virginitas, Dominicisque expetenda præceptis. Et post nonnulla: Si quis mutat consecratione virginum minui genus humanum, consideret quia vbi paucæ virgines, ibi etiam pauciores homines: vbi virginitatis studia crebriora, ibi numerum quoque hominum esse maiorem. Discite, quãtas Alexandrina, totiusque Orientis, & Africana Ecclesia quotannis sacrare consueuerint. Pauciores hîc homines prodeunt, quàm illic virgines consecrantur. Aiunt etiam plerique maturioris ætatis virgines esse velãdas. Neque ego abnuo, sacerdotalis esse cautionis debere, vt non temerè puella veletur. Spectet planè, spectet ætatem sacerdos, sed fidei vel pudoris. Spectet & maturitatem verecundiæ, examinet grauitatis canitiem, morum senectam, pudicitiæ annos, animos castitatis. Tum deinde si matris tuta custodia, comitum sobria sedulitas, si hæc præstò sunt, non deest virgini longęua canities. Si hæc desunt, differatur puella moribus quàm annis adolescentior. Non ergò ætas reiicitur florentior, sed animus examinatur. Et certè Teclam non senectus, sed virtus probauit. Et hinc quid plura contexam, cùm omnis ætas habilis Deo, perfecta sit Christo? Denique non virtutem ætatis appendicem dicimus, sed virtutis ætatem. Nec mirere in adolescentulis professionem, cùm legeris in paruulis passionem, &c.

8. ITEM in exhortatione ad virgines, cùm citâsset D. Paulum de virginitate, Isaiam & Matthæum de eunuchis: Audistis, inquit, filiæ, quantum sit præmium integritatis. Regnum acquirit, & regnum cęleste, vitam angelorum exhibet. Hoc vobis suadeo, quo nihil pulchrius, vt inter homines angeli sitis, qui nulla sibi ligantur nuptiali copula. Quoniam quæ non nubunt, & vxores non ducunt, sicut angeli in terris sunt, vt tribulationem carnis non sentiant, seruitutem ignorent, à mundanæ cogitationis abluentur contagio, diuinis rebus mente intendant: vt tanquàm exuti corporis infirmitate, non quæ hominis sunt, sed quæ Dei sunt, cogitent. Quis vobis potest melius consilium dare, quàm ille vas Dominicæ electionis? Quid igitur dicat, percipite auribus: Volo autẽ omnes homines esse sicut meipsum. Et iterùm dicit de non nuptis & viduis: Bonum est illis, si sic maneant, sicut & ego. Volo vos imitatrices esse tanti Apostoli, vt vitam eius sequamini, qui coniugij vinculum refugit, vt vinctus esset Christi Iesu. Nõ potuisset ad tantam Apostolatus sui peruenire gratiam, si fuisset alligatus coniugij contubernio. Quòd si ille, qui & doctrina præstantissimus erat, & tantum Christi donum habebat, iudicauit tanti momenti esse, si abstineret ab vsu copulę coniugalis, & ideò sic mansit, ne plurimum suo muneri decerperetur: quòd neque orationi vacare semper liceret, neque semper diuinis intendere mandatis, quem coniugij cura reuocaret vt placere vxori esset necesse: quid vtique vos eligere oportet, quibus sola virginitas potest libertatem dare? Quoniam quæ nupserit, ad seruitutem pecunia tua venditur.

9. IN institutione virginis, capite sexto: Nulli Dominus vberiora, quàm virginitati deputauit munera, sicut scriptura nos docet. Sic enim per Isaiam Dominus locutus est: Ne dicat spado, &c.

10. CAPITE decimoquinto: Christi lilia sunt specialiter sacrę virgines, quarum est splendida & immaculata virginitas.

11. CAPITE decimoseptimo: In virginibus sacris angelorum vitam videmus in terris, quam in paradiso quondam amiseramus. Hæc quoque famula tua ad huiusce modi virtutis gratiam lacessita, tuis assistit altaribus, non rutilanti cæsarie flauum deterens crinem, flammeo nuptiali dicatum: sed illum crinem, quo euãgelica illa mulier sancta Maria pedes Christi sedula pietate deterst, & domum totam effuso impleuit vnguento, sacro offerens velamine consecrandum.

12. IOANNES Damascenus libro quarto Orthodoxæ fidei, capite vigesimoquinto: Virginitatem carnales homines insectantur, & qui voluptati student, testimonij loco illud proferunt, Maledictus omnis, qui non suscitat semen in Israël. Nos verò, Dei Verbi ex Virgine incarnati ope atque auxilio freti, hoc dicimus, virginitatem antiquitus atque ab initio in hominum natura consitam fuisse. Etenim homo ex terra virgine effictus est. Ex solo item Adamo Eua creata est. Virginitas etiam in paradiso vigebat. Noë cùm arcam ingredi iuberetur, atque hoc ei munus imponeretur, vt mundi semina custodiret, huiusmodi iussum accepit: Ingredere, inquit, tu & filij tui, & vxor tua, & vxores filiorum tuorum. Quibus verbis eos ab vxoribus distraxit: vt castitatis adminiculo pelagus, atque vniuersum illud mũdi naufragium, effugerent. At verò compresso diluuio, Egredere, inquit, tu & vxor tua, & filij tui, & vxores filiorum tuorum. En rursus quo pacto propagationis causa matrimonium permissum sit. Elias deindè, ille inquam ignem spirans auriga, ac cælipeta, an non cælibatum amplexus est: eiúsque virtutem humana conditione præstantior euectio cõprobauit? Quis cælos clausit? Quis mortuos ad vitam reuocauit? Quis Iordanem scidit? An non cælebs Elias?

Christus consuluit integritatẽ Matth 19.

Cur pueri benedicẽdi offeruntur post consilium castitatis.

Virginum consecratione non minuitur genus humanum. Multitudo sactarum virginum in Oriente, Ægypto, & Africa.

De ætate virginum quæ consecrandæ sũt & velandæ. Vide concilium Trident. sess. 25. de Regularibus & Mouial. cap. 17.

1. Cor. 7. Isaiæ 56. Matth. 19.

Inter homines angeli. Luc. 20. 1. Cor. 7.

Virginitati vberrima præmia deputata. Isaiæ 56.

Angelorũ vita cernitur in virginibus.

Luc. 7. Ioan. 12.

Sacro velamine consecrãdum.

Contra Iouinianos.

Deut. 25.

Virginitas desuper est.

Genes. 1.

Genes. 7.

Genes. 8.

4. Reg. 2.

3. Reg. 17.

4. Reg. 2.

Elias & Eliæus virgines ac cælibes.

liæus? Quid ipsius discipulus Eliseus? an nõ cùm eiusdem virtutis specimen edidisset, spiritus gratiam, quam dnplam petiuerat, est consecutus? Quid tres pueri? nónne cùm virginitatem coluissent, ignis ardorem superârunt, id videlicet per virginitatem adepti, vt eorum corpora igne confici minimè possent? Nam quid de Daniele dicam, cuius corpus virginitate ita obduratum est, vt ferarum dẽtes ei infingi nequiuerint? Quid? an non cùm Deus sui videndi copiam Israelitis facturus esset, hoc eis imperauit, vt corpus ab omni libidine purum continerent? An non sacerdotes à rebus venereis prius abstinebant, atque ita demùm ad sanctiorem templi partem ingrediebantur, ac victimas offerebant? An non denique Lex ingens votum castitatem nuncupauit? Virginitas enim angelorum munus est, ac peculiaris omnis incorporeæ naturæ nota. Nec verò hæc eò à nobis dicuntur, vt matrimonium suggillemus, absit: (neque enim nos fugit, Dominum nuptias præsentia sua benedixisse, atque alium quendam his verbis vsum esse, Honorabile connubium, & thorus immaculatus) verùm quia nuptiis, quamuis alioqui bonis, præstantiorem esse virginitatem exploratum habemus. Etenim & in virtutibus, & in vitiis altiores atque inferiores gradus existunt. Illud scimus, mortales omnes è matrimonio fluxisse: si quidem generis nostri authores excipiamus. Nam illi virginitatis soboles, ac non matrimonij figmentum extiterunt. At cælibatus, angelorum, vt diximus, vitam imitatur. Ex quo fit, vt quantum angelus hominem antecellit, tantum virginitas quoque matrimonio præstet.

Exod 18.

Exod. 19. Virginitas angelorum munus.

Ioan. 2.

Heb. 13. Virginitas matrimonio præstãtior.

Cælibatus angelorum imitatio.

13. ATHANASIVS de virginitate, siue de meditatione: Si illi qui se mundo copulant, relinquuntque patrem & matrem, mortalibus hominibus, copulantur: quanto magis virgo continens relinquere debet terrestria omnia, & Domino soli agglutinari? A quo tempore statuisti Deo casta esse, corpus tuum sanctificatum, & templum Dei est. Et in fine: Magna virtus continentia, ingens gloriatio puritas, magna encomia virginis: ô virginitatis opulentia indeficiens, ô virginitas corona immarcescibilis, ô virginitas templum Dei, & domicilium sancti Spiritus: ô virginitas margarita speciosa, vulgo inconspicua, & quæ non nisi à paucis inuenitur: ô continentia amica Dei, & à Sanctis deprædicatâ: ô continentia apud multos odiosa, sed apud dignos spectata: ô continentia mortem & infernum profligans, & quæ ab immortalitate possidetur: ô continentia gaudium Prophetarum, & Apostolorum gloriatio: ô continentia, Angelorum vita, & Sanctorum corona: Beatus est qui te tenet, beatus qui obdurat in tolerantia, quoniam pauxillulum fatigatus, multum in te gaudebit.

Virgo continens Domino soli agglutinari debet.

Continentiæ, castitatis & virginitatis laus.

Angelorũ vita & Sanctorum corona.

14. BASILIVS in libro de vera virginitate, in principio: Magnum reuera quiddam ac præclarum, virginitas est: quæ (vt totum simul explicem) hominem incorruptibili Deo similliumum facit. Hæc autem profectò non à corporibus ad animas manat: sed cùm incorporalis animæ propria & præcipua sit, eius pretiosissima integritate corpora quoque incorrupta seruantur. Et post libri medium: Virginitas vitam nostram de corruptione ad sanctitatis gloriam colligit. Præoccupârunt virtutis opere virgines, quòd in regeneratione per eam corporum mutationem, quæ in resurrectione continget, in ipsis Dei virtute perficiẽdum est: hic enim angelorum instar, neque nubent, neque nubentur: verùm & virtute animæ, & corporis integritate angelis æquales sunt. Nusquàm Dominus virginitatem inter veteris & noui testamenti mandata constituit. Voluit quippe eximiæ virtutis meritum, non iussionis necessitati obnoxium fieri: sed egregij ac singularis animi specimen atque indicium esse, dum sponte sua, nulla imperij necessitate cogente, quod mandata omnia excellit, & supra humanæ naturæ modum est, desiderio affectuque virtutis efficeret. Coniugium quippe naturale est, vbi etiam lex conuenientia naturæ disponit. Virginitas verò supergressa naturam, legis vinculis non tenetur adstricta, quæ incorruptionis excellentem virtutem creatori & authori legis iure pretiosi muneris offert. Et post multa: Quocircà quoniam hæc integerrima castitas pretiosissima omnium est, maximáque possessio, hisque qui hanc fuerint adepti, reposita sunt gloriosissima præmia, doctrinæ Domini obtemperantes, ea ratione sabbatizare studeamus, impollutamque, & ab omni macula intactam assiduè naturalem diuinæ effigiei seruemus pulchritudinem. Et Isaiæ verba de eunuchis interpretatus, ait: Pro humano, inquit, nomine, angelorum immortalium eis nomen dabo, quod non deficiet, vt cælum, & cæli pulcherrimam partem habeant ad immorandum, atque in cæli pulcherrima sede, hoc est, in domo mea intra septa habitantes, non angelorum iam naturam tantùm, ac dignitatem perpetuæ successionis accipiant, ipsi sibi in æterna vita pro successione generis sufficientes, verùm & locum inter angelos habeant illustrem atque insignissimum, nomenque pro eximiæ virtutis splendore indelebile.

Virgines angelicam vitam amplectuntur. Matth. 22. Luc. 20.

Virginitas nõ est præcepta.

Virginitas pretiosissima omnũ est maximaque possessio, cui gloriosissima præmia sunt reposita.

Isaiæ 56. Præmium virginum in cælis.

15. GREGORIVS Nazianzenus in carmine de laude virginitatis:

Salue Virginitas, diuino tradita dono,
Mater inoffensæ vitæ, bona maxima fundens,
Christi pars, & spiritibus sociata supernis
Ignaris thalami: nam magnus coniugis expers
Est Deus, atque Dei rutilans thorus omnipotentis.

Et pòst:

Virginitas generi præclaro lumine fulsit,
Instabilem mundum abrumpens, abruptaque mundo:
Connubium tantum exsperans, & vincula vitæ,
Quantum animus carni præstat, connexaque cœlo
Regia tellurem superat, quantòque fugaci
Illud in æternum durans præstantius æuum est,
Quanto mortali melior Deus.

Bona maxima fundit virginitas. Deus & angeli coniugij expertes. Virginitas quanto excellentior coniugio.

16. AVGVSTINVS in libro de sancta virginitate, capite secundo: Cùm ipsa igitur vniuersa Ecclesia virgo sit, desponsata vni viro Christo, sicut dicit Apostolus: quanto dignæ sunt honore membra eius, quæ hoc custodiũt, etiam in ipsa carne, quod tota custodit in fide, quę imitatur matrem viri & Domini sui? Proindè cùm Ecclesia vniuersa sit sancta, & corpore, & spiritu, nec tamen vniuersa sit corpore virgo, sed spiritu: quanto sanctior est in his membris, vbi virgo est & corpore & spiritu? CAPITE quarto: Quomodò, inquit Maria, fiet istud, quoniam virum nõ cognosco? Quod

2. Cor. 11. Inter Ecclesiæ mẽbra dignitate præstãt virgines.

Luca 1.

Virginitatē vouerat B Maria.

profecto non diceret, nisi Deo virginem se antè vouisset. Virginitatem Deo dicauit, cùm adhuc quid esset conceptura nesciret: vt in terreno mortalique corpore, cælestis vitæ imitatio, voto fieret, non præcepto, amore eligendi, nō necessitate seruiendi. Ita Christus nascendo de virgine, quæ antequàm sciret, quis de illa fuerat nasciturus, virgo statuerat permanere, virginitatem sanctam approbare maluit, quàm imperare. Ac sic etiam in ipsa fœmina, in qua formam serui accepit, virginitatem esse liberam voluit. CAPITE octauo: Nulla carnis

Virginitas quia Deo dicata est, honoratur.

fœcunditas sanctæ virginitati etiam carnis cōparari potest. Neque enim & ipsa, quia virginitas est, sed quia Deo dicata est, honoratur, quæ licet in carne seruetur, spiritus tamen religione ac deuotione seruatur. Ac per hoc spiritalis est etiam virginitas corporis, quam fouet & seruat continentia pietatis. CAPITE vndecimo: Nec nos hoc in virginibus prædicamus, quòd virgines sunt, sed quòd Deo dicatæ, pia continentia virgines. CAPITE decimotertio: Virginalis integritas, & per piam continentiam ab omni concubitu immunitas, angelica portio est, & in carne corruptibili incorruptionis perpetuæ meditatio. Cedat huic omnis fœcunditas carnis, omnis pudicitia cōiugalis: illa non est in potestate, illa non est in æternitate. Fœcunditatem carnalem, nō habet liberum arbitrium, pudicitiam coniugalem non habet cælum. Profectò habebunt magnū aliquid præter cæteros in illa communi immortalitate, qui habent aliquid iam non carnis in carne. Vndè mirabiliter desipiunt, qui putant huius continentiæ bonum non esse necessarium propter regnum cælorum, sed propter præsens sæculum: quòd scilicet coniugia terrenis curis pluribus atque arctioribus distēduntur, qua molestia virgines & continentes carent: quasi ob hoc tantùm melius sit non cōiugari, vt huius temporis relaxentur angustiæ, non quòd in futurum sæculum aliquid prosit. Hanc vanam sententiam ne cordis propria vanitate protulisse videantur, adhibent ex Apostolo testimonium, vbi ait, &c. Cōfutat autem posteà Augustinus ex professo hanc sentētiam capite vigesimosecundo, & sequentibus, & cōtrarium probat ex iis scripturæ verbis: Quomodò placeat Deo: Castrauerunt seipsos propter regnum cælorum. CAPITE vigesimoprimo: Nos secundùm scripturarum sanctarum fidem, sanamque doctrinam, nec peccatum esse dicimus nuptias, & earum tamen bonum, non solùm infra virginalem, verùm etiam infra vidualem continentiam constituimus: præsentémque necessitatem coniugatorum, non quidem ad vitam æternam, verùm tamen ad excellentem gloriam & honorem, qui perpetuæ continentiæ reseruatur, impedire eorum meritum dicimus; neque hoc tempore, nisi eis, qui se non continent, nuptias expedire; & tribulationem carnis ex affectu carnali venientem, sine quo nuptiæ incontinentium esse non possunt, nec tacere voluisse Apostolum vera præmonentem, nec plenius explicare hominum infirmitati parcentem. CAPITE vigesimoquarto: Itáne tanta dementia quisquam est contrarius veritati, vt in carne factos eunuchos meliorem quàm coniugatos locum in domo Dei habere credat, & pio proposito cōtinentes, corpus vsque ad contemptas nuptias castigantes, seipsos non in corpore, sed in ipsa concupiscentię radice castrantes, cælestem & angelicam vitam in terrena mortalitate meditantes, coniugatorum meritis pares esse cōtendat? CAPITE trigesimosexto: Respice agmina virginum, puerorum, puellarúmque sanctarum: in Ecclesia tua eruditum est hoc genus, illic tibi à maternis vberibus pullulauit, nomen tuum ad loquendum linguam soluit, nomen tuum velut lac infantiæ suæ suxit infusum. Nō potest quisquam ex hoc numero dicere; Qui prius fui blasphemus, & persecutor, & iniuriosus, sed misericordiam consecutus sum, quoniam ignorans feci in incredulitate: immò etiam quod non iussisti, sed tantummodò volentibus arripiendum proposuisti, dicens: Qui potest capere, capiat: arripuerunt, vouerunt, & propter regnum cælorum seipsos, non quia minatus es, sed quia hortatus es, castrauerunt. CAPITE quadragesimoquarto: Quis nesciat obedientem mulierem, inobedienti virgini præponendam? Sed cùm ambæ sint obedientes præceptis Dei, itáne trepidabit sanctam virginitatem, etiam castis nuptiis, & continentiam præferre connubio? fructum centenum præire triceno? Immò verò non dubitet, hanc rem illi rei pręponere. Hæc tamen, vel hęc virgo obediens & Deum timens, illi, vel illi mulieri obedienti, & Deum timenti se anteferre non audeat: alioquin non erit humilis, & Deus superbis resistit. CAPITE quinquagesimosexto, eóque vltimo: Pro modulo itaque nostro, & de sanctitate qua Sanctimoniales propriè dicimini, & de humilitate, qua conseruatur quicquid magnum dicimini, latis locuti sumus.

17. FVLGENTIVS Ruspensis Episcopus epistola tertia ad Probam, capite nono: Verū tamen vtriusque rei congrua discretione momenta pensantes, tantum dicimus à sanctis nuptiis, vbi nubunt, qui se continere non possunt, sanctam virginitatem merito potiore distare, quantum distant à bonis meliora, ab humilibus celsa, à terrenis cælestia, à beatis beatiora, à sanctis sanctiora, à mundis mundi ora, à mortali connubio, immortale connubium, à carne spiritus, ab infirmitate virtus, à fœt utrāsititię prolis permansuri germinis fructus, à tribulatione securitas, à perturbatione tranquillitas, à bono, quod est cum angustia momentaneum, melius, quod est cūm lætitia sempiternum.

18. ET capite decimo: Nec dubitamus dicere, tantum à sancta virginitate carnis & spiritus, fidelium coniugatorum (licet à Deo concessum) infirmæ mortalisque carnis huius distare concubitum, quantum similitudo pecorum, ab imitatione discernitur angelorum.

19. HIERONYMVS epistola vigesimasecunda ad Eustochium de custodia virginitatis capite octauo: Dicat aliquis: Et laudes nuptiis detrahere, quæ à Deo benedictæ sunt? Non est detrahere nuptiis, cùm illis virginitas antefertur. Nemo malúm bono comparat. Glorientur & nuptę, cùm à virginibus sint secundæ: Crescite, ait, & multiplicamini, & replete terram. Crescat, & multiplicetur ille, qui impleturus est terram. Tuum agmen in cælis est. Laudo nuptias, laudo coniugium: sed quia mihi

Virginitas propter regnū cælorū seruatur, non autem propter vacuitatem molestiarū tantum huius vitæ.

Vana sententia.

1 Cor. 7. Matth. 19. Isaiæ 56.

Doctrina sana de cōtinētia virginum, viduarum, & coniugum.

Nuptiæ nō expediunt, nisi eis, qui se non continent.

1. Cor. 7.

Dementia est veritatis contraria dicere, virgines & cō-

Iugatorum meritis pares esse.

Innocentia virginum sacrarū D. Augustini tempore.

1. Tim. 1.

Matth. 19. Votum castitatis.

An quæuis virgo cuiuis coniugatæ præferenda sit, quēadmodum secutè præfertur virginitas castis etiam nuptiis.

Matth. 13.

Iacob. 4.

Sanctimoniales sanctitate dictæ.

Inter virginitatem & castas nuptias quāta sit differentia.

Non detrāhit nuptiis, qui anteponit iis virginitatem.

Genes. 1.

hi virgines generant, lego de ſpinis roſam, de terra aurum, de concha margaritum. De virginibus, inquit Apoſtolus, præceptum Domini non habeo. cur? quia & ipſe vt eſſet virgo, non fuit imperij, ſed propriæ voluntatis. Neque enim audiendi ſunt, qui eum vxorem habuiſſe confingunt: cùm de continentia differeret, & ſuadens perpetuam caſtitatem intulerit: Volo omnes eſſe ſicut meipſum. Et infrà: Dico autem innuptis, & viduis: Bonum eſt illis, ſi ſic permaneant, ſicut & ego. Et in alio loco: Nunquid non habemus poteſtatem circunducendi mulieres, ſicut & cæteri Apoſtoli? Quare ergò non habet Domini de virginitate præceptum? Quia maioris eſt mercedis, quod non cogitur, & offertur: quia, ſi fuiſſet virginitas imperata, nuptiæ videbantur ablatæ: & duriſſimum erat contra naturam cogere, angelorúmque vitam ab hominibus extorquere, & id quodam modo damnare, quod conditum eſt. Et capite nono: Alia fuit in veteri lege felicitas: ibi dicitur: beatus, qui habet ſemen in Sion, & domeſticos in Ieruſalem. Et maledicta ſterilis, quæ non pariebat. Et filij tui ſicut nouellæ oliuarum in circuitu menſæ tuæ. Nunc eunuchis dicitur. Ne te lignum arbitreris aridum. Habes locum pro filiis & filiabus in cæleſtibus ſempiternum. Virgo Elias, Eliſæus virgo, virgines multi filij Prophetarum. Statim vt filius Dei ingreſſus eſt ſuper terram, nouam ſibi familiam inſtituit, vt, qui ab angelis adorabatur in cælo, haberet angelos in terris.

1 Cor 7. Paulus virgo.

1. Cor. 9.

Angelorum vita.

Iſaiæ 51.

Pſal. 127.

Iſaiæ 56.

Elias & Eliſæus cum multis filiis prophetarũ virgines fuêre.

20. Et libro primo contra Iouinianum, capite primo: Neque verò nos Marcionis & Manichæi dogma ſectantes, nuptiis detrahimus: nec Tatiani principis Encratitarum errore decepti, omnem coitum ſpurcum putamus: qui non ſolùm nuptias, ſed cibos quoque, quos Deus creauit ad vtendum, damnat, & reprobat. Scimus in domo magna non ſolùm vaſa eſſe aurea & argentea, ſed & lignea, & fictilia: & ſuper fundamentum Chriſti, quod Paulus architectus poſuit, alios ædificare, aurum, argentum, lapides pretioſos; alios è contrario fœnum, ligna, ſtipulam. Non ignoramus honorabiles nuptias, & totum immaculatum. Legimus primam Dei ſententiam: Creſcite, & multiplicamini, & replete terram: ſed ita nuptias recipimus, vt virginitatem, quæ de nuptiis naſcitur, præferamus. Nunquid argentum non erit argentum, ſi aurum argento pretioſius eſt? aut arboris & ſegetis contumelia eſt, ſi radici & foliis, culmo & ariſtis, poma præferantur & fructus? Vt poma ex arbore, frumentum à ſtipula, ita virginitas è nuptiis. Centeſimus, & ſexageſimus, & triceſimus fructus, quanquàm de vna terra, & de vna ſemente naſcatur, tamen multum differt in numero. Triginta referuntur ad nuptias. Nam & ipſa digitorum coniunctio, quaſi molli ſe complexans oſculo & fœderans, maritum pingit & coniugem. Sexaginta verò ad viduas, eò quòd in angustia & tribulatione ſunt poſitæ: vndè & ſuperiori digito deprimuntur: quátóque maior eſt difficultas expertæ quondam voluptatis illecebris abſtinere, tanto maius eſt præmium. Porrò centeſimus numerus, diligenter quæſo lector attende, de ſiniſtra transfertur ad dexteram, & eiſdem quidem digitis, ſed non eadem manu, quibus in læua nuptæ ſignificantur & viduæ, circulum faciens, exprimit virginitatis coronam.

Hieronymi ſententia de nuptiis & virginitate.

1. Tim. 4.

2. Tim. 2.

1. Cor. 3.

Heb. 13.

Geneſ. 1.

Matth. 13. Per céteſimũ fructũ virginitas, per ſexageſimum viduitas, per triceſimum verò coniugium ſignificatur.

21. Idem in apologia pro libris aduerſus Iouinianum ad Pammachium capite primo: Reprehendunt me quidam, quod in libris, quos aduerſus Iouinianum ſcripſi, nimius fuerim vel in laude virginum, vel in ſuggillatione nuptiarum: & aiunt condemnationem quodam modo eſſe matrimonij, vtiantum pudicitiam prædicare, vt nulla videatur inter vxorem & virginem comparatio derelinqui. Ego ſi benè problematis memini, inter Iouinianum & nos iſta contentio eſt, quòd ille exæquet virginitati nuptias, nos ſubiiciamus: ille paríter, vel nihil, nos multum intereſſe dicamus. Denique idcircò, te poſt Dominum faciente, damnatus eſt, quod auſus ſit perpetuæ virginitati matrimonium comparare. Et paulò poſt: Aurum virginitatem, argentum diximus matrimonium, centeſimum & ſexageſimum & triceſimum fructum de vna terra expoſuimus, & de vna ſemente generari, licet multum differat in numero: & quiſquam tam iniquus lector erit, vt non ex meis dictis, ſed ex ſuo me ſenſu iudicet? Et certè multò clemẽtiores erga coniugia fuimus, omnibus penè Latinis & Græcis tractatoribus: qui centeſimum numerum ad martyres referunt, ſexageſimum ad virgines, triceſimum ad viduas, atque ita ſit, iuxta illorum ſententiam, vt de bona terra, & de patrisfamilias ſemine excludantur mariti. Et capite octauo: Igitur hoc extrema voce proteſtor, me nec damnáſſe nuptias, nec damnare: reſpondiſſe aduerſario, non meorum inſidias formidáſſe. Quando aliquid tibi aſperum videtur in noſtro opuſculo, non ad mea verba reſpicias, ſed ad ſcripturam, vndè mea tracta ſunt verba. Chriſtus virgo, virgo Maria, vtriuſque ſexus virginitatem dedicauêre. Apoſtoli vel virgines, vel poſt nuptias continentes: Epiſcopi, Preſbyteri, Diaconi aut virgines eliguntur, aut vidui, aut certè poſt ſacerdotium in æternum pudici.

Purgat ſe Hieronym.

Iouiniani & Hieron. ſententiæ diſcrepantes de nuptijs & virginitate.

Hieronym. non damnãſſe nuptias.

Matth. 13.

Antiquiores patres minus tribuiſſe viſi ſũt nuptiis, quàm Hieron. tribuit.

Hieronymi proteſtatio.

Ex ſcriptura hauſit Virginitatis commẽdationem tantam.

Continentia Apoſtolorum & Clericorũ.

22. Ignatius in epiſtola ad Philadelphienſes: Virgines, ſolùm Chriſtum præ oculis habere, &c. Vtinam fruar veſtra ſanctitate, ſicut Eliæ, ſicut Ieſu Naue, ſicut Melchiſedech, Eliſæi, Ieremiæ, Ioannis Baptiſtæ, dilecti illius diſcipuli, ſicut Timothei, Titi, Euodij, Clementis, qui in caſtitate de vita exierunt.

Virginés veteris & noui teſtamẽti.

23. Cyprianus in libro de diſciplina & bono pudicitię: Pudicitia eſt honor corporum, ornamenta morum, ſanctitas ſexuum, vinculum pudoris, fons caſtitatis, pax domus, concordiæ caput. Hæc nos commendat Domino, connectit Chriſto: hæc expugnat omnia de membris illicita deſideriorum prælia, pacem noſtris corporibus inducit: beata ipſa, & beatos efficiens apud quoſcunque habitare dignatur. Sed enim pudicitia locum primum in virginibus tenet, ſecundum in continentibus, tertium in matrimoniis. Et poſt pauca: Virginitas æquat ſe angelis: ſi verò exquiramus, etiam excedit, dum in carne luctata, victoriam etiam contra naturam refert, quam non habent angeli. Virginitas quid aliud eſt, quàm futuræ vitæ glorioſa meditatio? Virginitas neutri ſexus eſt: virginitas eſt perſeuerans infantia: virgini-

Triplex caſtitas.

Virginitatis laus.

tas est voluptatum triumphus: virginitas filios non habet, sed quod plus est, filiorum contemptum habet: non habet fœcunditatem, sed non habet orbitatem. Et sub finem: Nihil animum fidelem sic delectat, quàm integra immaculati pudoris conscientia. Voluptatem vicisse, voluptas est maxima: nec vlla maior est victoria, quàm ea, quæ de cupiditatibus refertur. Qui hostem vicit, fortior fuit, sed altero: qui libidinem repressit, seipso fortior fuit: qui inimicum prostrauit, externum hostem perculsit: qui cupiditatem depressit, hostem domesticũ superauit. Malum omne facilius vincitur, quã voluptas: quia illud quicquid est, horridum est: hoc blandum est.

Victoria virginum.

Vndè, & quomodò obtineatur continentia.

24. ISIDORVS libro secundo de summo bono, capite quadragesimo: A Deo datur continentia, sed petite, inquit, & accipietis. Tunc autem tribuitur, quando Deus gemitu interno pulsatur. Prælatam virginitatem esse nuptiarum coniugio. Illud enim bonum, hoc optimum. Coniugium concessum est, virginitas admonita tantùm, non iussa. Sed ideò tantùm admonita, quia nimis excelsa: Geminum est bonum virginitas, quia & in hoc mundo sollicitudinem sæculi adimit, & in futuro æternum castitatis præmium percipit. Virgines feliciores sunt in vita æterna, Isaia testante: Hæc dicit Dominus eunuchis: Dabo eis in domo mea, & in muris meis locum: & nomen melius à filiis & filiabus, nomen sempiternum dabo eis, quod non peribit. Nec dubium, quòd qui casti perseuerant & virgines, Angelis Dei efficiuntur æquales. Amanda est pulchritudo castitatis, cuius degustata delectatio dulcior inuenitur, quàm carnis. Castitas enim fructus suauitatis est, & pulchritudo inuiolata sanctorum. Castitas securitas mentis est, & sanitas corporis: vndè & aliquos gentilium gymnicos legimus perpetuam Veneris abstinentiam exercuisse, ne virtutem libidine frangerent. Luxuriosa nanque vita, carnem citò debilitat, fractamque celeriter ducit ad senectutem. Omne peccatum per pœnitentiam recipit vulneris sanitatem: Virginitas autem si labitur, nullatenus reparatur. Nam quamuis pœnitendo veniæ fructum percipiat, incorruptionem tamen nullatenus recipit pristinam.

Virginitas præstat nuptiis.

Virginitatis & castitatis commendatio.

Isaiæ 56.

Angelis æquales efficit.

Matth. 22. Lucæ 20.

1. E BASILIVS Magnus in præfatione in Ascetica (aliis est sermo primus exercitamentorum pietatis) sic ait: Non te vlla impediat, illigetque de coniuge cupiditas: non de filiis sollicitudo, quando alienum hoc est penitus à cælestis militiæ disciplina. Siquidem arma militiæ nostræ non carnalia sunt, sed potentia Deo. Corporis te natura non vincit, neque vim affert inuito. Non te de soluto constrictum facit. Non enim tu id quæris, vt sobolem in terris relinquas, sed vt in cælum sursum educas: non vt attingentibus tè corpus connubiis agglutines, sed vt quæ spiritui conuenientia sunt, persequare: vt animabus videlicet præsis, & spiritualiter liberos gignas. Imitare spõsum cælestem: insurgentes aduersum te crebrò inuisibiles hostes in fugam dato: bellum cum potestatibus illis ac principatibus gerito: studetóque vt eos ex animo primùm expellas tuo, neque omninò illis quicquam sit apud te loci.

Propositũ eorum, qui castitatem, & cælibatũ amplecti volunt.

2. IDEM in Constitutionibus Monasticis, capite primo (secundùm alios in præfatione Constitutionum exercitatoriarum) ita ait: Qui à mundi vinculis esse liber gliscit, hic coniugium veluti compedes quasdam profugit, & Deo vitam suam consecrauit, & castitatẽ professus est, ea re, ne sibi amplius liberum esset vxorem ducere, sed assiduè vsque pro tenenda castitate aduersus naturam decertaret, & naturæ impetus illos, qui omnium habentur acerrimi. Qui enim eiusmodi est, hic cùm Deum vnicè sibi amandum proposuerit, & eius ab omnibus perturbationibus vacuitatem aliquatenus saltem, quantum possit, cupiat consequi, & spiritualem puritatem, tranquillitatémque mentis, & ab omni intemperie submotam placiditatem, & quæ ex his nascuntur, lætitiam, & gaudium optet degustare, in eo elaborat, vt ab omni concretione materiæ, corporalique affectione animum turbulenter exagitante, longissimè cogitationes abducat suas, & cœlesti lumine citra vllam satietatem largiter hausto, puro, neque vmbra vlla prædito mentis oculo res diuinas vndique contemplatur. Is autem vbi ad huiusmodi habitum, statumque hoc modo animum suum iugi exercitio deduxerit: Deo, quatenus Dei similitudinem mortalis potest attingere, similis efficitur, ab eoq; summè & diligitur, & charus cum primis habetur: vt qui facto difficillimum certamen confecerit, & mente ab omni penitus materiæ contagione, ac corporea labe expedita, atque pura affectionum istarum effecta, familiariter cum Deo congredi potuerit. Proindè qui per eam, quam dixi, exercitationem, ad huiusmodi habitum peruenerit, hic flagitiosissimè ac perniciosissimè fecerit, si voluptatum blanditiis delinitus, ad carnis vitia denuò delabatur, & si suscipiendis, quæ indè sursum ascendunt exhalationibus animi oculos sibi, veluti crassissima quadam nebula, offusos esse patiatur, vellicatáque ab libidinum fumo mentis acie, excidat à contemplatione rerum diuinarum.

Ad Dei similitudinẽ perducit perfecta castitas.

De iis, qui ad carnis vitia relabuntur.

3. CASSIANVS in collatione duodecima, quæ est Abbatis Cheremonis, capite quarto: Certos tamen esse nos conuenit, quòd licet omnem continentiæ districtionem, famem scilicet ac sitim, vigilias quoque & operis iugitatem, atque inessabile subeamus studium lectionis, perpetuam tamen castimoniæ puritatem horum laborum merito contingere nequeamus, nisi in his iugiter desudantes, experientiæ magisterio doceamur incorruptionem eius diuinæ gratiæ largitate concedi. Ob hoc sanè solummodò se vnusquisque infatigabiliter in his exercitiis perdurare debere cognoscat, vt per illorum afflictionem misericordiam Domini consecutus, de impugnatione carnis, ac dominatione præpotentium vitiorum diuino mereatur munere liberari, non quo adepturum se per illa confidat istam quam cupit, inuiolatam corporis castitatem. Tanto autem erga acquisitionem castimoniæ desiderio atque amore inflammetur, quanto quis pecuniarum cupidissimus appetitor, vel qui summa honorum ambitione distenditur, vel qui intolerabili pulchræ mulieris amore raptatur, desiderium suum impatientissimo ardore optat expleri.

Castitas perfecta, assolis operibus comparari possit.

Desiderio acquirendæ castitatis.

4. ET capite septimo: Primus pudicitiæ gradus est, ne vigilans impugnatione carnali

Castitatis gradus sex.

monachus

monachus elidatur. Secundus, ne mens illius voluptariis cogitationibus immoretur. Tertius, ne fœmineo nec tenuiter ad concupiscentiam moueatur aspectu. Quartus, ne vigilans vel simplicem carnis perferat motum. Quintus, ne cùm memoriâ generationis humanæ, vel tractatus ratio, vel necessitas lectionis ingesserit, subtilissimus mentem voluptariæ actionis perstringat assensus, sed velut opus quoddam simplex ac ministerium humano generi necessariò contributum, tranquillo, ac puro cordis contempletur intuitu, nihilque amplius de eius recordatione concipiat, quàm si operationem laterum, vel cuiuslibet alterius officinæ mente pertractet. Sextus castimoniæ gradus est, ne illecebrosis phantasmatibus fœminarum vel dormiens illudatur.

5. PRIORIS ad Corinthios septimo, vt suprà C testimonio primo.

6. BASILIVS Magnus homilia in psalmum quadragesimumquartum: Audiant hæc, quæ virginitatem Domino vouerunt, quòd virgines regi adducentur, virgines planè quæ proximæ sunt Ecclesiæ, nempe ponè ipsam assectantes, nusquàm aberrantes ab Ecclesiastica disciplina. Hæ portò virgines in lætitia & exultatione adducentur, ducentur in templum regis. Non quæ virginitatis voto se substrauerunt vi adactæ, non item quæ ex tristitia aut necessitate vitæ virginalis sanctimoniam susceperunt: sed quæ in lætitia, & exultatione gaudent, & se exhilarant, tali officio perficiundæ virtutis addictæ: hæ demùm adducentur regi, & adducentur, non in vnum plebeium & vulgarem locum, sed in templum regis. Vata nanque sacerdotalia, quæ humanus vsus non commaculauit, in sancta sanctorum adducentur, & ad adyta accedendi potestatem habebunt, vbi contaminati pedes non ambulabunt. Psalm 44.

Votum virginitatis liberè nũcupari debet.

Singularis virginũ locus in cœlo.

V.

Quomodò consilium Euangelicum de Obedientia nobis proponitur.

A. CHRISTVS Dominus primùm exemplo vitæ sanctissimæ, sicut antè meminimus, deinde verbo suo huius obedientiæ rationem perfectam nobis proposuit atque commendauit. Venit enim non suam [a] facere voluntatem, sed Patris, & eorum quibus fuisse [b] subditus legitur: venit idem [c] ministrare, & non ministrari, adeò vt humiliarit semetipsum, factus [d] obediens vsque ad mortem, mortem autem Crucis.

De Obedientiæ laude & perfectione vide Aug. lib. 14. de ciuitate Dei, cap 12 Hier. epist 8. ad Demetriad. cap 10. Gregor. lib. 35. moral cap. 12 Item in primum Regum lib. 2. cap. 4. lib. 4. cap 5 & lib. 6 cap 2 Cass. lib. 4 cap 10. collat. 2. cap. 21. & collat. 4 cap. 20. Bernard. serm. de 3. ordinibus Ecclesiæ Item ad milites templi, c. 13. & in serm. de virtute obed.

a Ioan 6. d. 4. e. 5 e.
b Lucæ 28. Bern. serm. 3. de circumcisione Domini.
c Matth. 20. d Lucæ 22. e.
d Philipp. 2. b.

B. TVM ad sui imitationem nos verbo excitans, dixit: [e] *Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me.* Quæ verba, vt generatim ad omnes dicta, rectè quidem possunt accipi, sed peculiariter tamen atque perfectius ad eos pertinent, qui pro suo modulo se Christo ita conformant, vt nulla in re sui esse iuris velint, & alieno potius, quàm suo arbitratu viuere satagunt, dum alterius, quem Christi loco sibi præposuerunt, voluntatem & imperium vltrò sequuntur.

e Matth. 16 d. Lucæ 9. c. Hieronym. ad Rusticum monachum epistola 4. cap. 6 & 7. Basil. serm. de abdicatione rerum, & serm. de instit. monachorum, & quæst. 96. in regulis breuioribus. Item in constitutionibus monasticis, cap. 23 Greg. lib. 32. moral. cap. 21. Nicephor. lib. 12. eccles. hist. cap. 37.

C. HORVM præfectus, vti Basilius [f] docet, Christi personam obtinet, ac veluti mediator Dei & hominum factus, salutem obedientium, Deo sacrificat. Vndè quemadmodum oues pastori obediunt, ea pergentes via, qua pastor ipsas duxerit; ita conuenit huiusmodi pietatis exercitatores suis obedire præfectis, non curiosè inuestigando præcepta,

f Basilius in constitutionibus monasticis, cap. 23 1. Reg. 15. c. Eccles. 4. d Luc. 10. c. Ephes. 6. a. Coloss. 3. d.

vbi à peccato aliena fuerint, ſed cum omni alacritate ac ſtudio explendo ea quæ demandantur. De quo præfecto ſic etiam poſt Baſilium Bernardus[g] affirmat: Ipſum quem pro Deo habemus, tanquam Deum in his, quæ non ſunt apertè contra Deum, audire debemus.

g Bernardus tractatu de præcepto & diſpenſatione cap. 12. 13. & 23. Vide eundem epiſt 2. ad Adam monachũ.

D. Huiuſmodi[h] autem fideles & excellentes Chriſti imitatores, qui dictis conſiliis obſeruandis ſeriò vacarent, vti veteres oſtendunt annales, Eccleſia ſemper habuit, & in his delectos probatoſque cœtus piorum ac religioſorum hominum, qui ſuprà vulgi morem ac exemplum, abdicatis ſemel bonis omnibus, & relictis carnis illecebris, ex profeſſo ſtuderent ſanctæ obedientiæ: eò videlicet ſpectantes, vt ad Chriſti obedientis exemplar, & ad euangelicæ normæ perfectionem ſeſe totos componerent, nullumque propriæ voluntati locum relinquerent.

h Philo lib. de vita contemplatiua, & ex eodem Euſeb. & Niceph. Ioſephus lib 18. antiquit. cap. 2. & l. 2. de bello Iudaico cap. 7 Epiphan. hæreſi 29. Hieron. epiſt. 22. ad Euſtoch. de cuſtod. virginit. cap. 15. & 16. Item de viris Illuſtrib. in Philone & Marco Dionyſ. de eccleſiaſtica hierarchia, cap. 6. Euſebius l. 1. de demonſtratione euang. cap. 8. Auguſt. in pſalm. 132. & de morib. eccle. cath. cap. 31 & 33. Item lib. 8 confeſſ. cap. 6. Ambroſ. epiſt. 82 Caſſ. collat. 18. cap. 4. & ſequentib. Nazianz. orat 20 Athan. in vita Antonij. Sulpit. in vita Martini. Iſidor lib. 2. de eccl. offic. cap. 15 Sozom. lib. 1. hiſt cap 12. Gregor lib. 2. dial & lib. 1. epiſt 35. Chryſoſt aduerſus vitup. monaſt. vitæ, & hom. 54 ad popul. cum ſequentib. Item hom 14. in 17. ad Tim. Bern in apol. ad Guil. Abb. & hom. de bonis margarit.

E. Cuius rei teſtes perquàm idoneos habemus Baſilium, Auguſtinum, Hieronymum, Benedictum, Gregorium, Caſſianum, Bernardum, alioſque innumeros euangelicæ perfectionis profeſſores, & monaſtici inſtituti tum defenſores, tum obſeruatores integerrimos.

TESTIMONIA.

Obedientia mater eſt & cuſtos virtutũ omniũ.

1. AVGVSTINVS libro decimoquarto de ciuitate Dei, capite duodecimo: Obedientia commendata eſt in præcepto, quæ virtus in creatura rationali mater quodammodò eſt omnium cuſtoſque virtutum.

Obedire maioribus.

2. HIERONYMVS epiſtola octaua ad Demetriadem de ſeruanda virginitate, capite decimo: Bonum eſt obedire maioribus, parere præfectis, & poſt regulas ſcripturarũ, vitæ ſuæ tramitem ab aliis diſcere, nec præceptore vti peſſimo, ſcilicet præſumptione ſua.

Obedientiæ dignitas. 1. Reg. 15.

3. GREGORIVS Magnus libro trigeſimoquinto Moralium in Iob, capite duodecimo: Sola virtus eſt obedientia, quæ virtutes cęteras menti inſerit, inſertasqué cuſtodit obedientia victimis iure præponitur: quia per victimas aliena caro, per obedientiam verò voluntas propria mactatur.

Obedientia cæca.

4. ITEM in librum primum Regum, libro ſecundo, capite quarto: Vera Obedientia nec præpoſitorum intentionem diſcutit, nec præcepta diſcernit: quia qui omne vitæ ſuæ iudicium maiori ſubdidit, in hoc ſolo gaudet, ſi quod ſibi præcipitur, operatur. Neſcit enim iudicare quiſquis perfectè didicerit obedire.

Obedientia non impugnãt tãtum, ſed etiã vincunt dæmones.

5. ET libro quarto, capite quinto: Victimæ ſunt obſequia obediẽtium, quia cùm hominibus pro Deo ſubiicimur, ſuperbos ſpiritus ſuperamus. Cæteris quidem virtutibus dæmones impugnamus, per obedientiam vincimus. Victores ergò sũt qui obediunt: quia dum voluntatem ſuam aliis perfectè ſubiiciunt, ipſi lapſis per obedientiam angelis dominantur.

Inobedientiæ vitium.

6. LIBRO ſexto in eundem primum librum Regum capite ſecũdo: Inobedientes, dum tumenti corde maiorum iuſſa non faciunt, cùm meliorare, quod eis iniungitur, conantur, ſua opera Deo offerre dum cupiunt, ſemetipſos tollunt. Nam per alias virtutes noſtra ei impendimus, per obedientiam noſmetipſos exhibemus. Omnia bona opera poſtponenda ſunt his bonis, quę iubentur. Melior eſt obedientia quàm victimæ, &c. Quia longe altioris meriti eſt, propriam voluntatem alienæ ſemper voluntati ſubiicere, quàm magnis ſeiuniis corpus atterere: aut per compunctionem ſe in ſecretiori ſacrificio mactare: quia qui perfectè voluntatem præceptoris ſui implere didicit, in cæleſti regno, & abſtinentibus, & flentibus excellit.

Obediẽtiæ poſtponẽda alia opera bona.

7. CASSIANVS libro quarto de inſtitutis cœnobiorum, capite decimo, loquens de Tabenenſiotarum monachorum, in Thebaide commorantium, obedientia: Poſt hæc tanta (inquit) obſeruantia obedientiæ regula cuſtoditur, vt iuniores abſque præpoſiti ſui ſcientia vel permiſſu, non ſolùm non audeant cellam progredi, ſed ne ipſi quidem communi ac naturali neceſſitate ſatisfacere ſua authoritate præſumant. Sicq. vniuerſa complere, quæcunque fuerint ab eo præcepta, tanquàm ſi à Deo ſint cælitus edita, ſine vlla diſcuſſione feſtinãt: vt nonnunquam etiam impoſſibilia ſibimet imperata, ea fide ac deuotione ſuſcipiãt, vt tota virtute, ac ſine vlla cordis hęſitatione perficere ea aut cõſummare nitantur, & ne impoſſibilitatem quidem præcepti pro ſenioris ſui

Obedientia perfecta antiquorum monachorum & religioſorum.

Vide ea 24. & ſequentia eiuſdē l. 4.

reuerentia metiantur. De quorum obedientia ſpeciatim nunc dicere prætermitto. Exemplis enim eam ipſis paulò pòſt tradere ſuo loco diſponimus.

8. ITEM in Collatione ſecunda, quæ eſt Abbatis Moyſis, capite vndecimo: Hoc igitur modo ad ſcientiam diſcretionis veræ peruenire facillimè poterimus, vt ſeniorū veſtigia ſubſequentes, neque agere quicquàm noui, neque diſcernere noſtro iudicio præſumamus; ſed quemadmodum nos vel traditio illorum, vel vitæ probitas informarit, in omnibus gradiamur. Qua inſtitutione firmatus, non modò ad perfectam diſcretionis rationem quiſque perueniet, verùm etiam à cunctis inſidiis inimici tutiſſimus permanebit. Nullo nanque alio vitio tam præcipitem diabolus monachum pertrahit, ac perducit ad mortem, quàm cùm eum, neglectis conſiliis ſeniorum, in ſuo iudicio perſuaſerit ac definitione doctrinæ confidere.

Diſcretionem veram parandi ratio.

Iudicij proprij abnegatio, quā ſit Religioſo neceſſaria.

9. COLLATIONE quarta, quæ eſt Dan. 8. Abbatis, capite vigeſimo: Vnum ſanè atque idem inobedientiæ genus eſt, vel propter operationis inſtantiam, vel propter otij deſiderium, ſenioris violare mandatum; tamque diſpendioſum eſt pro ſomno, quàm pro vigilantia monaſterij ſtatuta conuellere. Tantum denique eſt, Abbatis tranſire præceptum vt legas, quantum ſi contemnas vt dormias.

Neque in ſpiritualibus & pijs operibus diſcedendū eſt a voluntate Superiorum.

10. BERNARDVS in ſermone de tribus ordinibus Eccleſiæ, ad patres in Capitulo facto: Quiſquis vel apertè, vel occultè ſatagit, vt quod habet in voluntate, hoc ei ſpiritualis pater iniūgat, ipſe ſe ſeducit, ſi forte ſibi quaſi de obedientia blandiatur. Neque enim in ea in ipſe prælato, ſed magis ei prælatus obedit.

Voluntas ſubditi, voluntati Superioris ſubiecta & conformis eſſe debet.

11. IN ſermone ad milites templi, capite decimotertio: Sane non omninò debeo tranſire ſilenter domum obedientiæ, Bethaniam videlicet, caſtellum Mariæ & Marthæ, in quo Lazarus eſt reſuſcitatus, vbi nimirùm & vtriuſque vitę figura, & Dei erga peccatores mira clemētia, nec non & virtus obedientiæ, vnà cum fructibus pœnitentiæ commendatur. Huc ergò in loco breuiter intimatum ſufficiat, quòd quidem nec ſtudium bonæ actionis, nec ocium ſanctæ contemplationis, nec lachryma pœnitentis, extra Bethaniam accepta eſſe poterunt illi, qui tantam habuit obedientiam, vt vitam, quā ipſam, perdere maluerit, factus obediens patri vſque ad mortem.

Ioan. 12. & 11.

Sine obedientia nihil acceptū Chriſto.

12. ITEM ſermone de virtute obedientiæ, & eius gradibus: Inter ſummè mala, & ſummè bona, quædam media ſunt, ad alterutrum ſe habentia, & boni malique nomen aſſumunt. Media ſunt, ambulare, ſedere, loqui, tacere, comedere, ieiunare, vigilare, dormire, & ſi qua ſunt ſimilia: quæ ſi paſtoris licentia fiant, ſummam expectant retributionem. In his igitur mediis ſubditi eſſe, & obedientes debemus ad nutum præpoſitorum, nihil interrogātes, propter conſcientiam: quia in his nullum præfixit opus Deus, ſed prælatorum dereliquit imperio diſponenda. Non autem te moueat magiſter imperitus, indiſcreta poteſtas, ſed memento quia non eſt poteſtas niſi à Deo: & qui reſiſtit poteſtati, reſiſtit Dei ordinationi. Hæc eſt propria hominis obedientia, quam homini debemus, qui homini ſubditi ſumus. Communis eſt etiam iſta inter Deum & hominem, quia quicquid obedientiæ prælatis exhibetur, ei exhibetur, qui dicit: Qui vos audit, me audit. Cum magna igitur cautela hoc tramite dicimus incedendum: quia & multi gradus ibidem deliteſcunt, quorum qui vnum reliquerit, cæteros ſine retributione tenebit. Primus gradus obedientiæ eſt, obedire libenter. Hoc eſt libenter obedire, prælatorum voluntatem voluntariè adimplere. Secūdus obedientię gradus eſt, obtemperare ſimpliciter. Qui ambulat ſimpliciter, ambulat confidēter. Multos videmus poſt præcipientis imperium multas facere quęſtiones: cur, quare, quamobrem, ſæpius interrogare: crebras ingeminare querelas: quęrere, quare hoc pręcipit, vndè hoc venit, quis hoc adinuenit conſilium. Indè murmuratio, indè verba murmurationem, & indignationem ſonantia, & redolentia amaritudinem. Indè frequēs excuſatio, ſimulatio impoſſibilitatis, aduocatio amicorum. Non ſic Abraham. Audi quid Dominus de ſimplici populo proteſtetur: In auditu (inquit) auris obediuit mihi, vt videlicet oſtēderet vno eodēque momēto proceſſiſſe & imperantis imperiū, & obſequiū obſequentis. Tertius gradus eſt, hilariter obedire. Hilarem enim datorem diligit Deus. Nō ex triſtitia (inquit Apoſtolus) aut ex neceſſitate. Serenitas in vultu, dulcedo in ſermonibus, multum colorant obedientiam obſequentis. Quartus gradus eſt, obſecundare velociter. Fidelis obediēs neſcit moras, fugit craſtinum, ignorat tarditatē, præripit præcipientem, parat oculos viſui, aures auditui, linguam voci, manus operi, itineri pedes, totum ſe colligit, vt imperantis colligat volūtatem. Quintus gradus eſt, adimplere viriliter. Viriliter agite, & confortetur cor veſtrum, omnes qui ſperatis in Domino. Sextus gradus eſt, humiliter obedire. Septimus gradus eſt, indeſinenter obtemperare. Nō qui inceperit, ſed qui perſeuerauerit, ſaluus erit. Incipere, multorum eſt: perſeuerare, paucorum. Perſeuerantia, ſingularis eſt filia ſummi regis, virtutum fructus, earumque cōſummatio, totius boni repoſitorium, virtus ſine qua nemo videbit Deum, nec à Deo videbitur. Sola eſt quæ amatorem obedientiæ ad regis cubiculum introducit, vt eum videat in decore ſuo, in quem deſiderant angeli proſpicere.

Circa quas actiones verſetur potiſſimum obedientia, quæ præſtatur homini.

Rom. 13.

Luc. 10. Obediētiæ gradus.

Primus.

Secundus. Prouer. 10.

Gen. 22. 12.

Pſalm. 71.

Tertius. 2. Cor. 9.

Quartus.

Quintus. Pſalm. 30.

Sextus & Septimus. Matth. 10. & 24.

Perſeuerātiæ laus.

13. IOANNIS ſexto, vt ſuprà quæſtione ſecunda, B in textu.

14. ET capite quarto, ibidem teſtimonio decimotertio.

15. CAPITE quinto, ibidem teſtimonio decimoquarto.

16. LVCÆ ſecundo, ibidem teſtimonio ſeptimo.

17. BERNARDVS ſermone tertio de circunciſione Domini: Cùm eligit homo eſſe in congregatione multorum, nunquid eliget eſſe magiſter, qui nōdùm diſcipulus fuit, & docere quod didicit nunquàm? Eligit abiectus eſſe in domo Dei ſui, & ſubiectus eſſe magiſtro, ſub quo frangatur eius voluntas, & obediētiæ freno concupiſcentia reprimatur: ſitque quod ait Propheta: Impoſuiſti homines ſuper capita noſtra. Nec dedignandum ſeruo, quod præceſſit in Domino. Siquidem non eſt ſeruus maior domino ſuo. Ille enim cùm iam creuiſſet ætate, & ſapientia, & gratia apud Deum, & homi-

Obediendē exemplo Chriſti.

Pſalm. 65.

Ioan. 13.

Luc. 2.

nes: cùm iam duodecim annorum esset, & remansisset in Ierusalem: inuentus à beata virgine & Ioseph, cuius filius putabatur, in medio doctorum, audiens illos & interrogans: tamen descendit cum illis, & erat subditus illis. Et tu ergò subditus esto propter illum. Sed iam tibi in ipsa obedientiæ via, aliqua fortassis dura & aspera occurrere possunt: vt accipias interdùm præcepta nonnulla, quæ licet salubria sint, minùs tamen suauia videantur. Hæc si molestè cœperis sustinere, si diiudicare prælatũ, si murmurare in corde: etiã si exterus impleas quod iubetur, non est hæc virtus patientiæ, sed velamentum malitiæ. Necesse est ergò vt illucescat dies patientiæ, per quam omnia dura & aspera tacita amplectaris conscientia. Et in fine: Ergò ne incurrat qui currit, illuminari necesse est lumine discretionis, quæ mater virtutum est, & consummatio perfectionis. Hæc nimiũ docet, ne quid nimis. At verò, quia omninò rara ista auis est in terris, huius discretionis locum in vobis fratres suppleat virtus obedientiæ, vt nihil plus, nihil minus, nihil aliter quàm imperatum sit, faciatis.

Cõtra murmuratores.

Discretionis locum, suppletvirtus obedientiæ.

18. MATTHÆI vigesimo: Filius hominis non venit ministrari, sed ministrare, & dare animam suam, redemptionem pro multis.

19. LVCÆ vigesimosecundo: Quis maior est, qui recumbit, an qui ministrat? Ego autem in medio vestrum sum, sicut qui ministrat.

20. AD Philippenses secundo, vt suprà quæstione secunda, B testimonio nono.

1. B MATTHÆI decimosexto, vt in textu.

2. LVCÆ nono: Dicebat autem ad omnes: Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam quotidiè, & sequatur me. Qui enim voluerit animam suam saluam facere, perdet illam: nam qui perdiderit animam suam propter me, saluam faciet illam.

Vnus rector, &c.

3. HIERONYMVS ad Rusticum monachũ epistola quarta, capite sexto: Nulla ars absque magistro discitur. Etiam muta animalia, & ferarum greges, ductores sequuntur suos. In apibus principes sunt. Grues vnam sequuntur ordine literato. Imperator vnus, iudex vnus prouinciæ Roma, vt cõdita est, duos fratres simul habere reges non potuit, & parricidio dedicatur. In Rebeccæ verò Esaũ & Iacob bella gesserunt. Singuli ecclesiarum Episcopi, singuli Archipresbyteri, singuli Archidiaconi, & omnis ordo Ecclesiasticus suis rectoribus nititur. In naui vnus gubernator: in domo vnus dominus: in quamuis grandi exercitu, vnius signum expectatur. Et, ne plura replicando fastidium legenti faciam, per hæc omnia ad illud tendit, oratio, vt doceam te, non tuo arbitrio dimittendum, sed viuere debere in monasterio sub vnius disciplina patris, consortioq. multorum, vt ab alio discas humilitatem, ab alio patientiam: hic te silentium, ille doceat mansuetudinem, non facias quod vis, comedas quod iuberis, vestiare quod acceperis, operis tui pensum persolnas, subiiciaris cui non vis, lassus ad stratum venias, ambulansque dormites, &, necdùm expleto somno, surgere compellaris. Et capite septimo: Dicas psalmum in ordine tuo, in quo non dulcedo vocis, sed mentis affectus quæritur, dicente Apostolo: Psallam spiritu, psallam & mente. Et, Cantantes in cordibus vestris Domino. Legerat enim esse præceptum: Psallite sapienter. Seruias fratribus, hospitum laues pedes, passus iniuriam taceas: præpositum monasterij timeas vt dominum, diligas vt parentem. Credas tibi salutare, quicquid ille præceperit, nec de maiorum sententia iudices, cuius officij est obedire, & implere quæ iussa sunt, dicente Moyse: Audi Israël, & tace.

Obedientia monastica.

Genes. 25.

1. Cor. 4. Ephes. 5.

Psalm. 46.

De maiorũ sententia non iudicandum.

Deut. 6. 7.

4. BASILIVS in sermone de abdicatione rerum, siue renunciatione sæculi istius, & spirituali perfectione: qui aliis est sermo secundus exercitamentorum pietatis: Si igitur Dei munere talem quempiam virum inueneris (prorsus autem, si perquisitus volueris, inuenies) magistrum bonorum operum, hoc apud te constanter teneto, vt nihil omninò quicquã præter illius sentẽtiam facias. Quicquid enim eo nesciẽte facis, id furtum ac sacrilegium est, tibique exitium, non autem vtilitatem vllam apportat. Esto, tu id bonum iudices. Et in fine: Violentorum est regnum cęlorum, & violenti rapiunt illud. Verba hæc Euangelij sunt. Violentiam appellauit assiduam, & acrem corporis in laboribus fatigationem: quod nullius impulsu, suapte spõte, Christi discipuli faciũt: cùm & voluntatem propriam, & corporis laxamentũ abnegant omne, & magistri sui præcepta omnia conseruant. Quocircà si tibi in animo est rapere regnum Dei violẽtiæ tu dato, ceruices tuas Christi seruitutis iugo submitto, & eius loris collum tuum arẽte circunquaque cohibeto.

Nihil præter superioris sententiam faciendum.

Matth. 11.

Voluntatem propriã abnegantes, vim faciunt regno cælorum.

Matth. 11.

5. ITEM in sermone de institutione Monachorum, qui aliis est sermo quintus exercitamentorum pietatis: Vera perfectaque subiectorum aduersus moderatorem ordinis obedientia in eo cernitur, si quis ex eius consilio, non à rebus modò flagitiosis abstineat, sed si, ne ea quidem, quæ laudabilia sunt, sine sententia illius faciat. Nam abstinentia, & omnis corporis incommodorum perpessio, vtiliter hæc quidem comparata ad aliquid sunt: at si quis propriæ obsequens voluntati, spretis cõsiliis antistitis sui, id facere voluerit, quicquid ipsi collibitum sit, hîc plus erit, quod faciet mali, quàm quod boni. Qui enim potestati resistit, Dei ordinationi resistit: & præmium obedientiæ magis debetur, quàm rectè facto cum continentia.

Obedientiæ perfectio in quo consistat.

Ne bona quidem opera præter Superioris sententiam facienda.

Rom. 13.

Obedientiæ præmium.

6. IN regulis breuioribus, interrogatione nonagesimasexta: Cùm Apostolus dicat, vt nõ quæcunque vultis, illa faciatis: in vnaquaque re quicquid ex voluntate propria optabile est, id si alicuius arbitrio permittatur, calamitosum est. Cõtraque, quicquid antistites rectum statuerint, in eo manere vnusquisque debet, etiamsi contra voluntatem ipsius sit.

Galat. 5.

Propriæ voluntatis abnegatio.

7. IN constitutionibus monasticis, capite vigesimotertio: Animaduerte quid in Euangeliis Dominus dicat, cùm de obedientia aduersum seruos suos adhibenda legem sanciret: Quiuos recipit, inquit, me recipit. Et item alio in loco: Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit, me spernit. Quod Apostolis dixit, intelligendus est in commune legem sanxisse in posteros, qui aliorum futuri erant moderatores. id ex multis, iisdemque certissimis diuinarum literarum testimoniis, manifestissimisque argumentis probari potest. Et paulò pòst, de obedientia

Matth. 10.

Luc. 10. qui vos audit, me audit: pertinet ad omnes moderatores aliorũ.

Obedientia Apoſtolorū quam perfecta fuerit.

dientis Apoſtolorum loquens, ait: Dixit eis Ieſus, cùm rudes adhuc in eius diſciplina eſſent, ac tantùm non iamiam regnaturum illum putarēt, & in ea ſpe eſſent, ſe nullis laboribus aditis, nulliſq. periculis ſuſceptis, ac ſe nullis moleſtiis exantlatis, Chriſti regni conſortes futuros, atque in regalis gloriæ, cultus, honoriſque ſocietatem venturos. Quid igitur hæc expectātibus illis & ſperantibus dixit? Eccè ego mitto vos, ſicut oues in medio luporum. Porrò illi, re audita ſpei ſuæ ſummè contraria, nequaquā dixerunt: Alia adducti ſpe ad te acceſſeramus, & tu contraria nobis, atque ſperauimus, imperas? Nos requietē ſperauimus, & tu nos in pericula protrudis: honores nobis propoſuimus, & tu ex tranſuerſo ignominias ingeris: regnum expectaueramus, & tu vt exagitemur; & omnium ſerui ſimus, iubes. Horum nihil omninò dixerunt, licet his, quæ memorauimus, plura & grauiora etiam audiſſent, veluti illud, Tradent vos in tribulationes, & occident vos, & eritis odio omnibus gentibus propter nomen meum. Et ad Præſides & Reges ducemini propter me. His igitur illi omnibus auditis, ſubmiſſa mentis ceruice, obedientiæ iugum ſubierunt, alacrique animo in pericula, in fora, in contumelias, in lapidationes, in ignominias, in cruces, in varias neces proceſſere: tātaſq. hęc alacritate ſuſtinebant, vt magnificè lætitia efferrētur, cùm digni habiti ſunt, qui pro Chriſti nomine illa paterentur. Gaudebant enim, inquit, quòd digni habiti ſunt pro nomine ipſius contumeliam pati. Hanc obedientiam is, qui ſecundum Deum verè eſt monachus, antiſtiti ſuo præſtet, oportet. Siquidem (vt iam diximus) diſcipulos Chriſtus in hoc elegit, qui hoc vitæ inſtitutum æmularentur, vt per eos formam relinqueret eādem ſecuturæ poſteritati. Nihil eſt enim aliud antiſtes, (qui modò diligēter munus exequatur, cui præpoſitus ſit, pietatē videlicet) quàm is qui perſonam Chriſti ſuſtinet, & lequeſter eſt inter Deum & homines, eorum, qui in ipſius officio ſunt, ſalutē ſacrificās Deo. Et poſt pauca. Quemadmodum igitur paſtori ſuo oues obtemperant, & viam quamcunque ille vult, ingrediuntur: ſic qui ex Deo pietatis cultores ſunt, moderatoribus ſuis obiequi debent, nihil omninò illorum iuſſa curioſius perſcrutantes, quando libera ſunt à peccato: contraq., ea ſumma animi alacritate, ſummoque ſtudio conficere. Quemadmodum enim faber ædificatorve ſingulis artis inſtrumentis pro arbitrio vtitur ſuo, neque vnquàm vllum inuentum eſt inſtrumentum, quod ad quemcunque ille vſum voluiſſet, non ſe facilè tractandum præbuerit, ac moderatoris manui ceſſerit: ita quoque conuenit verum pietatis cultorem, perindè vt inſtrumentum quoddam vtile opifici ad complendam ſpiritualem fabricam, omnibus in rebus parere, in quibus vt operam ſuam nauet, rectum eſſe antiſtes iudicarit, ne ſi id facere recuſauerit, impedimento ſit, quo minus ſpirituale opus compleatur. Et vt inſtrumentum non ſibiipſi deligit, quod facto vſus ſit ad artem inuandam: eodem modo pietatis cultorem quoque nequaquam conuenit ipſū eſſe, qui ſibi iudicio ſuo opus deligat, ſed gubernationem ſui, artificis prudentiæ debet conſilioque concedere.

Matth. 10.

Matth. 10.

Matth. 14. & 10.

Actor. 5.

Obedientia Monaſtica.

Perſonam Chriſti ſuſtinet antiſtes.

Superiorū iuſſis ſimpliciter obſequendum ſine diſcuſſione quādo à peccato libera ſunt.

Verè obediens comparatur inſtrumento artificis.

8. GREGORIVS libro trigeſimoſecundo Moralium, capite vigeſimoprimo, agens de aſtutis conſiliis & callidis tentationibus dæmonis: Alius quoq. (inquit) non ſolùm decreuit terrena commoda non quærere, ſed etiam cunctis, quę poſſidet, renunciare, vt in diſcipulatu cæleſtis magiſterij tanto ſe liberior exerceat, quāto & expeditior redditus, ea quæ poſſidentem premere poterant, deſerens calcat. Huius cor hoſtis inſidians occulta ſuggeſtione alloquitur, dicens: Vndè hæc temeritatis tantæ ſurrexit audacia, vt credere audeas, quòd omnia relinquendo ſubſiſtas? Aliter te creator cōdidit, atque aliter tu teipſum diſponis: valentiorem te robuſtioremq. faceret, ſi ſequi in ſua veſtigia cum inopiæ neceſſitate voluiſſet. An non plerique & terrena patrimonia nequaquam deſerunt, & tamen ex his per miſericordiæ opera ſupernę ſortis bona æterna mercantur? Hæc blandiens ſuggerit, ſeorſum verò in eiſdem rebus quas retinere admonet, ante retinētis oculos delectationes peſtiferas decipiens apponit, quatenus ſeductum cor ad blandimēta exteriora pertrahat, & intima perfectionis vota peruertat. Oſſa itaq. eius ſicut fiſtulæ æris ſunt, quia doloſa eius conſilia dum blandum de exterioribus ſonum reddunt, pernicioſum diſpēdium de interioribus ingerunt. Alius relictis omnibus quę exterius poſſederat, vt ordinem ſublimioris diſcipulatus apprehendat, etiam intimas frangere voluntates parat, vt rectioribus ſe alterius voluntatibus ſubdens, non ſolùm prauis deſideriis, ſed ad perfectionis cumulum etiam in bonis votis ſibimetipſi renunciet: & cuncta quæ ſibi agenda ſunt, ex alieno arbitrio obſeruet. Hunc hoſtis callidus tanto mollius alloquitur, quanto ab excellentiori loco deiicere ardentius conatur, moxque virulenta ſuggeſtione blandiens dicit: O quāta per temetipſum miranda agere poteris, ſi nequaquā te iudicio alterius ſubdis. Cur profectum tuum ſub ſtudio meliorationis imminuis? Cur intentionis tuæ bonum, dum vltrà quàm neceſſe eſt, extendere niteris, frangis? Quę enim dum voluntate propria vſus es, peruerſa perpetraſti? Qui ergo tibi plenè ad bene viuendum ſufficis, alienum ſuper te iudicium cur requiris? Hæc blandiens intimat, ſeorſum verò in voluntatibus eius proprijs exercendæ ſuperbiæ cauſas parat: & dum laudat corde inteſtina rectitudine, inueſtigat callidè vbi ſubruat in prauitate.

Tentatio dæmonis, qua aggreditur eum, qui deliberat omnia relinquere.

Iob. 40.

Intimas voluntates frangere.

Tentatio dæmonis aduerſus eum, qui conſtituit ſe obedientiæ Superioris totum committere.

9. NICEPHORVS libro vndecimo Eccleſiaſticæ hiſtoriæ, capite trigeſimoſeptimo: Pior admodum, adoleſcens monaſticam philoſophiam complexus, quum paternam relinqueret domum, votum Deo nūcupauit, nunquàm ſe propinquorum ſuorum cuiquam in conſpectum venturum eſſe. Poſtquàm verò quinquageſimo anno poſt ſoror eius viuere illum accepit, continere ſeipſam non potuit: atque indicio, quod ei præter opinionem omnem acciderat, in immenſam ſublata lætitiam, ſummopere, vt eum videret, expetiuit. Quapropter loci eius Epiſcopum flens atque vociferans rogauit, vt in Scetim literas daret, quibus efficeret, vt frater ad eam mitteretur. Ille fœminæ ſenectutem miſeratus, monachorū antiſtitibus, vt Pior veniret, ſcripſit. Is, vt hoc faceret,

Vouit ſe nō viſurū propinquum aliquem.

Monachorum obedientia.

iussus, quum contra niti non posset, (non enim Ægyptiis, immò etiam aliis monachis fas est, imperata non facere) in patriam venit, fratre alio secum ducto. Atque vbi pro foribus paternarum ædium fuit, præsentiam suam sorori insinuauit. Et quum strepitum pedum eius sentiret, & ianua aperta strideret, oculis conniuens, de nomine sororem compellans: Ego, inquit, Pior sum, frater tuus: conspectu meo, sicuti visum tibi est, fruere. Atque illa quidem fratrem satis intuita, Deo, qui desiderium eius impleuisset, gratias egit: ipse autem ad foreas precatione habita, rursum discessit, & in regionem solitam reuertit.

1. C Basilius in constitutionibus monasticis, capite vigesimotertio, vt in textu, & vt suprà paulò antè, B testimonio septimo.

2. Primi Regum decimoquinto: Et ait Samuël: Nunquid vult Dominus holocausta & victimas, & non potius vt obediatur voci Domini? Melior est enim obedientia quàm victimæ: & auscultare magis quàm offerre adipem arietum. quoniam quasi peccatum ariolandi est, repugnare: & quasi scelus idololatriæ, nolle acquiescere.

3. Ecclesiastis quarto: Multo melior est obedientia, quàm stultorum victimæ, qui nesciunt quid faciunt mali.

4. Lucæ decimo: Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit, me spernit. Qui autem me spernit, spernit eum, qui misit me.

5. Ad Ephesios sexto: Serui, obedite dominis carnalibus, cum timore, & tremore, in simplicitate cordis vestri, sicut Christo: non ad oculum seruientes, quasi hominibus placentes, sed vt serui Christi, facientes voluntatem Dei ex animo, cum bona voluntate seruientes, sicut Domino, & non hominibus: scientes quoniam vnusquisque quodcunque fecerit bonum, hoc recipiet à Domino, siue seruus, siue liber.

6. Ad Colossenses tertio: Filij obedite parentibus per omnia: hoc enim placitum est in Domino. Serui obedite per omnia dominis carnalibus, non ad oculum seruientes, quasi hominibus placentes, sed in simplicitate cordis, timentes Deum. Quodcúque facitis, ex animo operamini, sicut Domino, & non hominibus: scientes quòd à Domino accipietis retributionem hæreditatis. Domino Christo seruite.

Non minus homini, quàm Deo obtemperandum, quando nihil Deo contrarium præcipit. Actor. 5. nisi certum sit Deo displicere, ita Superiori suscipiendũ est mandatũ, ac si præcipiat Deus.

Obiectio, quod homines, circa Dei voluntatem falli possint.

7. Bernardvs in tractatu de præcepto & dispensatione, capite duodecimo: Siue Deus, siue homo vicarius Dei mandatum quodcunque tradiderit, pari profectò obsequendum est cura: pari reuerentia deferendum: vbi tamen Deo contraria non præcipit homo. Quod si contigerit, pergendum indubitanter consulo in Petri sententiam: quia obedire oportet Deo magis, quàm hominibus. Quicquid vice Dei præcipit homo, quod non sit tamẽ certum displicere Deo: haud secus omninò accipiendum est, quã si præcipiat Deus. Quid enim interest, vtrũ per se, an per suos ministros, siue homines, siue angelos, hominibus innotescat suum placitum Deus? Sed homines, inquis, facilè falli in Dei voluntate de rebus dubiis percipienda, & in præcipienda fallere possunt. Sed enim quid hoc refert tua, qui conscius non es: præsertim cùm teneas de scripturis, quia labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem ex ore eius requirunt: quia angelus Domini exercituum est? Requirunt, dixerim, legem: non quam vel authentica vlla scriptura tradiderit, vel ratio manifesta probauerit. De huiusmodi quippe nec præceptor expectandus, nec prohibitor auscultandus est: sed quod ita latere aut obscurum esse cognoscitur, vt in dubium venire possit, vtrúmnam Deus sic, aut aliter fortè velit, si non de labiis custodientibus scientiam, & ex ore angeli Domini exercituum certum reddatur. A quo denique diuina potius consilia requirentur, quàm ab illo, cui credita est dispensatio mysteriorum Dei? Ipsum proindè, quem pro Deo habemus, tanquàm Deum in his, quæ apertè non sunt contra Deum, audire debemus.

Cõtra eos, qui discutiũt & examinant maiorum iussa curiosè.

8. Et capite decimotertio: Imperfecti cordis, & infirmæ prorsus voluntatis indicium est, statuta seniorũ studiosius discutere, hærere ad singula, quæ iniũguntur, exigere de quibusque rationem, & malè suspicari de omni præcepto, cuius causa latuerit, nec vnquàm libenter obedire, nisi cùm audire cõtigerit, quod forte libuerit, aut quod non aliter licere seu expedire monstrauerit vel aperta ratio, vel indubitata authoritas. Delicata satis, immò nimis molesta est huiusmodi obedientia. Nõ plane hæc illa est, quæ ex regula traditur, obedientia sine mora.

Cur monasterialis disciplina secundum baptisma nuncupetur a maiorib.

9. Item capite vigesimotertio, respondens ad quæstionem quandam: Audire, inquit, & hoc vultis à me, vnde inter cætera pœnitentiæ instituta, monasterialis disciplina meruerit hanc prærogatiuam, vt secundum baptisma nuncupetur. Arbitror ob perfectam mundi abrenunciationem, ac singularem excellẽtiam vitæ spiritualis, quæ præeminens vniuersis vitæ humanæ generibus huiusmodi conuersatio, professores & amatores suos angelis similes, dissimiles hominibus facit, immò diuinam in homine reformat imaginem, configurãs nos Christo instar baptismi. Et quasi denique secundò baptizamur, dum per id quòd mortificamus membra nostra, quæ sunt super terram, rursum Christum induimus, complantati denuò similitudini mortis eius. Sed & quomodo in baptismo eruimur de potestate tenebrarum, & in regnum transferimur claritatis æternæ: ita & in sancti huius secunda quadam regeneratione propositi, de tenebris æquè non vnius originalis, sed multorum actualium delictorum, in lumen virtutum euadimus, reaptantes nobis illud Apostoli: Nox præcessit, Rom. 13. dies autem appropinquauit.

10. Idem in epistola septima ad Adam monachum: Igitur facere malum, quolibet etiam iubente, constat non esse obedientiam, sed potius inobedientiam. Sane hoc aduertendum, quòd quædam sunt pura bona, quædam pura mala, & in his nullam deberi hominibus obedientiam: quoniam nec illa omittenda sunt, etiã cùm prohibentur, nec ista vel cùm iubentur committenda. Porrò inter hæc sunt media quædam, quæ pro modo, loco, tempore, vel persona, & mala possunt esse, & bona: & in his lex posita est obedientiæ, tanquàm in ligno scientiæ boni & mali, quod erat in medio paradisi. In his profectò fas non est, nostrum sensum sententiæ præscribere magistrorum. In his omninò prælatorum nec iussio, nec prohibitio contemnenda. Videamus nunc fortè tale fuerit,

In quibus non sit hominibus obediendũ.

In quibus obedientia versetur.

quod

quod arguimus in vobis: & ob hoc forsitan argui non debuerit. Quod euidentius elucebit, si præmissæ diuisionis exempla subiecero. Fides,

Pura bona. Spes, Charitas, & cætera huiusmodi, pura sunt bona: quæ quia malè non possunt vel iuberi, vel teneri, benè non possunt vel prohiberi, vel

Pura mala. non teneri. Pura mala sunt, furtum, sacrilegium, adulterium, & cætera talia, quæ vtique nec vel benè præcipi, vel perfici possunt, nec malè prohiberi, vel non fieri. Aduersus huiusmodi non est lex. Nullius quippe prohibitio valet obuiare præceptis, nullius iussio præiudicare prohibitis. Sunt deindè media, quæ quidem per se nec bona esse noscuntur, nec mala

Media. possunt tamen indifferenter & benè pariter, & malè, vel prohiberi, vel iuberi, sed malè nullatenus in his à subditis obediri. Ex his sunt, vt exempli gratia ponam, ieiunare, vigilare, legere, & quæque talia. Sciendum verò, quia media quædam in purorum plerunque bonorum seu malorum transeunt rationem. Nam coniugium cùm & fieri liceat, & non fieri: factum iam solui non licet. Quod ergò ante nuptias medium esse liquebat, in iam coniugatis puri boni vim obtinet. Item propria possidere,

A subditis nullatenus potest malè obediri in mediis. Quædam non manèt media siue indifferentia.

Monacho non licet possidere proprium. Philo scripsit de Essæis secularibus & religiosis.

sęculari quidem homini medium est, quoniam & non possidere licet: monacho verò quia possidere non licet, purum malum est.

1. DE PHILO Iudæus in libro de vita contemplatiua, siue de supplicum virtutibus: Postquã de Essæis diximus, qui vitam actiuam exercent omnibus, aut quod minus inuidiosum dictu est, plerisque felicius: ordo postulat vt deinceps dicamus, quæ dicenda sunt de contemplationi deditis, nihil affingendo rei ornandæ gratia, sicut poëtæ, &c. quæ ex eodem libro Eusebius & alij summatim comprehensa citârunt, & ad Christianos & religiosos D. Marci discipulos pertinere docuerunt. Ac de Marco quidem sic scribit Eusebius Cæsareensis libro secundo Ecclesiasticæ historię, capite decimoquinto: Aiunt hunc Marcum primum in Ægyptum traiecisse, & Euangelium, quod ipse cõscripserat, illic prædicâsse, primumque Ecclesiarum Alexandriæ institutarum authorem extitisse. Atque tantæ hominum & mulierum fidem Christi amplexantium ex prima aggressione & conatu, per grane in primis sanctum & seuerum eius viuendi exemplum ibi cogebatur multitudo, vt Philo ipse eorum studis, exercitationes, mores, frequentes congressus, communem inter ipsos victus rationem, omnem denique viuendi institutionem, suis scriptis persequi operæpretium existimaret. Quę Romæ sub Claudij dominatu, fama est in colloquium Petri, qui Romanis eodem tempore verbum Dei prædicabat, venisse. Atque illud quidem est planè verisimile: quippe opus, quod deinceps post aliquod temporis spatium ab eo dicitur elaboratum, Ecclesiæ reuera canones, ad nostram vsque memoriam obseruatos, complectitur.

Philo descripsit institutum Christianorum Alexandrinorum.

Philonis cũ D. Petro colloquiũ.

2. EVSEBIVS Cæsareensis libro secundo historiæ Ecclesiasticæ, capite decimosexto de Philone agens: Iam verò, cùm eorum viuendi rationem, qui apud nos μοναχοὶ, id est, monachi, religiosiq;, virtutis studio & exercitationi maximè dediti appellati sunt, quàm accuratissimè percenseat, cũque eos viros, qui eius ætate tam piam, tamque Apostolicam vitam age-

Philo descripsit monachorũ & religiosorum mores.

rent, quique ab Hebræis, vt videtur, ducerent originem, & propterea permulta veterà instituta propius ad Iudęorum consuetudinem accedentia obseruarent, diuina laude & prædicatione efferat: satis constare poterit, illum eandem non oculis vidisse solùm, sed sententia, & opinione vehementer approbâsse. Primùm ergò in eo libro, quem de vita in contemplatione posita, siue de supplicibus inscripsit, simulatque se nihil à veritate alienum, nihil suo marte & suopte ingenio conflictum his rebus, quas esset narraturus, adiecturum asseuerârit, eos curatores vel cultores nuncupatos, atque mulieres eandem cum illis vitę consuetudinem secutas, coratrices vel cultrices vocatas tradit: talesque eius appellationis causas refert: vel quòd tanquàm medici, curatione adhibita, eorum mentes, qui ipsos adirent, à vitij & turpitudinis morbo creptas, ad integram valetudinem restituerent: vel quòd syncero ac puro cultu, religionéque erga sacrum Dei numen ipsi imbuerentur. Siue igitur Philo ipse, dum propriam & appositam hominum moribus appellationem attribuere volebat, suo ipsius arbitratu & iudicio illis illud nomen imposuerit: siue reuera ab initio authores eius religionis, cùm adhuc Christianorum appellatio nusquàm penè locorum diuulgata esset, eos ita nominârit, longa oratione diquirere non est opus. Verùm vt ad rem redeamus, principio illos facultates suas opesque abiicere, & simulac in hanc diuinam viuendi rationem se abdere incipiunt, suis se bonis & fortunis omnibus prorsus exuêre testatur: deindè quibusque vitæ curis depositis depulsisque, extra vrbium mœnia progressos, in locis solitariis, & hortis à populi conspectu remotis, domicilia rerum suarum collocare. Deinceps vbi eorum domicilia quænam sint, descripterit: de Ecclesiis in variis locis extructis sic loquitur: Eũ in quoque ferè agro ædes sacra, quæ appellatur σεμνεῖον, id est angustum templum, vel μοναστήριον, quod Latinè locus solitarius separatusque dici potest: in quo illi ab aliis separati seruãtique, vitæ piæ, & propter virtutem augustæ mysteria obeunt, nihilque eò vel cibi, vel potionis, vel aliarum rerũ, quæ ad corporis vsus necessitatem sunt, omninò secum apportant: sed leges & oracula à Prophetis diuinitus edita, hymnosque ibi recolunt, & alias denique res, quibus diuina scientia, & vera erga Deũ pietas crescat & perficiatur. Post ista, alia etiam subiũgit: Totum temporis spatium, quod inter auroram & vesperem intercedit, in pia quadam exercitatione collocant. Nã sacras litteras inter se perlegere, auitumque sapientiæ studium commẽtari aggrediuntur, &c. Cùm temperantiam quasi quoddam fundamentum in animis suis iecerint, alia virtutum genera suprà ædificant. Cibum aut potionem ante solis occasum nemo illorum capit. Quippe diuinæ sapientiæ studium, quo se inuoluunt, lucem promereri indicant: corporis autem necessitates, tenebras solùm meritò sibi vendicare. Vndè illis quidem totum diem, his autem exiguam quandam noctis particulam largiuntur. Quidam porrò, quorum animis ardentius scientiæ desiderium insidet, vix semel toto triduo cibi recordantur. Nonnulli illecebris sapientiæ (quæ salubria virtutis &

Christiani ex Iudæis conuerti, adhuc iudaizabant in multis.

Summa eorũ quæ Philo in libro de vita cõtemplatiua tradit tũ de vitis, tum de fœminis religiosis.

Cur Therapeutæ & Therapeutrides appellarit.

Facultatum desertio.

Secessus ab hominum aliorũ consuetudine.

Ecclesiæ & oratoria ipsorum Monasteria.

Exercitationes eorum.

Temperantia.

Abstinentia.

doctrinæ præcepta tam affatim & copiosè suppeditat) quodammodò inuitati, sic oblectantur, indéque tales carpunt delicias, vt duplo plus temporis inediam facilè sustineant, & vix tantùm sex diebus expletis, alimentum necessarium degustent. Ista Philonis tam perspicua, &c. vt suprà, quæstione secunda, A testimonio decimooctauo.

3. NICEPHORVS libro secundo historiæ Ecclesiasticæ, capite decimosexto ex Philone refert eadem quæ Eusebius.

Essænorum viuendi modus in communi.

4. IOSEPHVS libro decimooctauo antiquitatum Iudaicarum, capite secundo: Miranda etiam est Essænorum iustitia, qua omnes Græcos & Barbaros longè superat, multis iam sæculis triti in eius continuis studiis. Facultates in commune possident, nec aliquis diues magis vtitur suis bonis, quàm quiuis nihil possidens. Atque hoc instituto viuunt virorum supra quatuor millia, nec vxores habentium, nec seruos, quòd alterum ad iniuriam communis naturæ pertinere sentiant, alterum tranquillitati vitæ parùm commodum. Quare per se ipsi viuentes inuicem sibi ministrant. Quæstores creant viros probos ex sacerdotum numero, qui ex agrorum reditibus, & frugum prouentu cibos eis conficiant, &c.

Cælibes viuunt.

5. ET libro secundo de bello Iudaico, capite septimo: Tria sunt apud Iudæos genera philosophiæ. Horum vnum Pharisæi profitentur: alterum Sadducæi, tertium verò, quod etiam probabilius habetur, Essæni colunt, gente quidem Iudæi, verùm inter se mutuo amore coniunctissimi: & qui præter cæteros, voluptates quidem quasi maleficia vitat ẽt: continentiam verò seruare, neque cupiditati succumbere, virtutem maximam ducerent. Itaque nuptias quidem fastidiunt, alienos verò filios, dum adhuc molles sunt, eruditioni traditos, pro cognatis habentes, suis moribus diligenter instituunt: non quia coniugia, vel humani generis successionem censeant perimendam: sed quia cauendam putent intemperantiam fœminarum, nullam earum vni viro sedem seruare credentes. Quin & diuitiarum contemptores sunt, rerumque apud eos communicatio admirationi habetur, neque inuenias alteri alterum opulentia præstare: legemque sibi dixerunt, vt qui disciplinam suam sectari vellent, bona contubernio publicarent. Ita enim fore, ne vel paupertatis humilitas, vel diuitiarum dignitas appareret: sed permixtis facultatibus, velut inter fratres, vnum esset omnium patrimonium. Et post nonnulla: Sectæ verò suæ studiosis non statim cum eis vna collectio: sed per annum integrum extrinsecus commoranti cuique eundem victûs ordinem tribuunt: dolabellam quoque, & quod prædictum est perizoma, & albam vestem tradentes. Cùm verò processu temporis experimentum continentiæ dederit, accedit etiam ad communem cibum: & purioribus, ob castificationem scilicet, aquis participat: neque tamen in conuictum assumitur. Post ostẽsionem quippe continentiæ duobus annis aliis mores eius probãtur. Cumque dignus apparuerit, tunc demùm in consortium assumitur. Viuunt autem quàm longissimè, ita vt plurimi eorum vsque ad centenariam proferantur ætatem, propter simplicitatem victus, vt equidem puto, & institutionem benè in omnibus ordinatam. Sunt etiam contemptores aduersorum, &c.

Essæni quales sint.

Cælibatus eorum.

Viuunt in communi.

6. EPIPHANIVS hæresi vigesimanona Nazoræorum: Et tunc sanè omnes Christiani Nazoræi similiter vocabantur. Contigit autem vt modico tempore appellati sunt Iessæi, priusquàm in Antiochia initium sumerent discipuli, vt appellarentur Christiani. Vocabantur autem Iessæi, propter Iesse opinor. Quandoquidem Dauid ex Iesse, ex Dauid autem per successionem seminis Maria. Et siue ex Iesse, siue ex nomine Iesu Domini nostri, appellati sunt Iessæi, propterea quòd ex Iesu procederent quum discipuli eius essent, aut propter nominis Domini etymologiam: Iesus enim in Hebraica lingua curator appellatur, aut medicus, & Saluator; nihilominùs hoc nomen habuerunt, priusquàm ipsi Christiani vocarentur. Ab Antiochia autem, velut suprà meminimus, & sicut veritatis ratio habet, discipuli & vniuersa Ecclesia Dei, Christiani vocati cœperunt. Repereris autem ô studiose, etiam hoc argumentum in commentariis Philonis, in libro de Iessæis ab ipso inscripto. Quorum conuersationem, & laudes horum exequens, & monasteria ipsorum in vicinia circum Mariam paludem recensens, non de aliis quibusdam narrauit quàm de Christianis, &c. Tunc igitur vocabantur Iessæi per modicum tempus, post assumptionem Saluatoris, & Marco in Ægyptiorum regione Euangelium prædicante.

Iessæi dicti sunt primi Christiani vel à Iesse, vel à Iesu. Actor. 11.

Actor. 11.

Philo scripsit de Iessæis Christianis, eorumq; monasteriis.

7. HIERONYMVS ad Eustochium de custodia virginitatis epistola vigesimasecunda, capite decimoquinto: Tria sunt in Ægypto genera monachorum. Primum Cœnobitæ, quod illi Sanses gentili lingua vocant: nos, in communi viuentes, possumus appellare. Secũdum Anachoritæ, qui soli habitant per deserta, & ab eo, quòd procul ab hominibus recesserint, nuncupantur. Tertium genus est, quod Remoboth dicunt, deterrimum, atque neglectum, & quod in nostra prouincia aut solum, aut primum est, &c. His igitur, quasi quibusdam pestibus, exterminatis, veniamus ad eos qui plures sunt, & in commune habitant, id est, quos vocari Cœnobitas diximus. Prima apud eos confœderatio est, obedire maioribus, & quicquid iusserint, facere: diuisi sunt per decurias atque centurias, ita vt nouem hominibus decimus præsit: & rursus decem præpositos sub se centesimus habeat. Manent seperati, sed iunctis cellulis, vsque ad horam nonam, vt institutum est, nemo pergit ad alium, exceptis his decanis, quos diximus, vt, si cogitationibus fortè quis fluctuat, illius consoletur alloquiis. post horam nonam in commune concurritur: psalmi resonant, scripturæ recitantur ex more. & completis orationibus, cunctisque residentibus, medius, quem Patrem vocant, incipit disputare: quo loquente, tantum silentium fit, vt nemo alium respicere, nemo audeat exercare. dicentis laus in fletu est audientium. tacitæ voluuntur per ora lachrymæ, & ne in singultus quidem erumpit dolor. Cùm verò de regno Christi, & de futura beatitudine, & de gloria cœperit annunciare futura, videas cunctos moderato suspirio, & oculis ad cælum leuatis, intra se dicere: Quis dabit mihi pennas sicut columbæ, & volabo & requiescam?

Tria monachorum genera in Ægypto.

Cœnobitarum viuendi ratio.

Obedientia.

Præfecti eorum.

Habitatio.

Conuentus cuius rei gratia fiat.

Psal. 54.

Post

Refectio-nis Monachi.

Post hæc concilium soluitur, & vnaquæque decuria cum suo parente pergit ad mensam, quibus per singulas hebdomadas vicissim ministrant. Nullus in cibo strepitus est: nemo comedens loquitur. viuitur pane, leguminibus, & oleribus, quæ sale solo condiuntur: vinum tantùm senes accipiunt, quibus, & paruulis sæpè fit prandium; vt aliorum fessa sustentetur ætas, aliorum non frangatur incipiens.

Quibus occupationib, & exercitationibus diem transigunt.

Dehinc consurgunt pariter, & hymno dicto, ad præsepia redeunt: ibi vsque ad vesperam cum suis vnusquisque loquitur, & dicit: Vidistis illum, & illum? quanta in ipso sit gratia? quantum silentium? quàm moderatus incessus? Si infirmum viderint, consolantur: si in Dei amore feruentem, cohortantur ad studium. Et quia nocte extra orationes publicas,

Cura & castitas perfectorum.

in suo cubili vnusquisque vigilat, circumeunt cellulas singulorum. &, aure apposita, quid faciant, diligenter explorant: quem tardiorem deprehenderint, non increpant, sed dissimulato quod nôrunt, eum sæpius visitant, & prius incipientes, prouocant magis orare, quàm cogunt. Opus diei statum est: quod Decano redditum, fertur ad œconomum: qui & ipse per singulos menses patri omnium, cum magno tremore reddit rationem, à quo etiam cibi, cùm facti fuerint, prægustantur: & quia non licet dicere cuiquam: Tunicam & sagum, textáque iuncis strata non habeo: ille ita vniuersa moderatur, vt nemo quid postulet, nemo non habeat. Si quis verò cœperit ægrotare, transfertur ad exedram latiorem, & tanto senum ministerio consouetur, vt nec delicias vrbium, nec matris quærat affectum. Dominicis diebus orationi tantùm, & lectionibus vacant: quod quidem & omni tempore, completis opusculis, faciunt. Quotidie aliquid de scripturis discitur. Ieiunium totius anni æquale est excepta quadragesima, in qua sola conceditur districtius viuere, à pascha ad pentecosten cœnæ mutantur in prandia: quo & traditioni Ecclesiasticæ satisfiat, & ventrem cibo non onerent duplicato. Tales Philo, Platonici sermonis imitator, tales Ioseph⁹, Græcus Liuius, in secunda Iudaicæ captiuitatis historia Essenos refert. Et capite decimosexto: Verũ quia nunc, de virginibus scribens, penè superfluum de monachis disputaui, ad tertium genus veniam, quos Anachoritas vocant: qui & de cœnobiis exeuntes, excepto pane & sale, ad deserta nihil perferunt amplius. huius vitæ author Paulus, illustrator Antonius, &, vt ad superiora conscendam, princeps Ioannes Baptista fuit. Talem verò virum Ieremias quoque Propheta describit dicens: Bonum est viro cũ portauerit iugum ab adolescentia sua. Sedebit solitarius, & tacebit, quoniam sustulit super se iugum, & dabit percutienti se maxillam: saturabitur opprobriis: quia non in sempiternum abiiciet Dominus.

Ieiunium quadragesimæ.

Philo & Iosephus sub Essænorum nomine cœnobitarum vitam descripsêre.

Anachoritarum vita quos authores habuit.

Lucæ 1.

Thren. 3.

8. Idem in libro de viris illustribus, siue in catalogo Scriptorum Ecclesiasticorũ, de Philone sic scribit: Philo Iudæus, natione Alexandrinus, de genere sacerdotum, iccircò à nobis inter scriptores Ecclesiasticos ponitur, quia librum de prima Marci Euangelistæ apud Alexandriam scribens Ecclesia, in nostrorum laude versatus est, non solùm eos ibi, sed in multis quoque prouinciis esse memorans, & habita-

Philo de Christianis scripsit.

cula eorum dicens monasteria. Ex quo appareret, talem primùm Christo credentium fuisse Ecclesiam, quales nunc monachi esse nituntur & cupiunt, vt nihil cuiusquam proprium sit, nullus inter eos dives, nullus pauper, patrimonia egentibus diuidantur, orationi vacetur & Psalmis, doctrinæ quoque & cõtinentiæ, quales & Lucas refert, primùm Hierosolymę fuisse credẽtes. Aiunt hunc sub Caio Caligula Romæ periclitatum, quò legatus gentis suæ missus fuerat. Cùm secunda vice veniisset ad Claudium, in eadem locutum esse cum Apostolo Petro, eiusque habuisse amicitias, & ob hanc causam etiam Marci, discipuli Petri, apud Alexandriam sectatores ornâsse laudibus.

Vitam primorũ Christianorum imitantur monachi.

Actor. 4.

Cum Petro locutus dicitur Philo.

9. Et de Marco: vt supra quæstione prima, A testimonio tertio.

10. Dionysius Areopagita Ecclesiasticæ Hierarchiæ capite sexto, parte prima: Porrò initiandorum omnium excellentior ac sublimior ordo, monachorum est sancta distinctio, expiatione omni, tota virtute, atque exactissima suarum operationum caritate mundata: omnis item (quantum sibi licet inspicere) sacræ operationis spiritualiter speculatrix, & particeps facta, pontificumque consummantibus virtutibus tradita: quorum diuinis fulgoribus, & pontificalibus traditionibus, conspecta pro ordine suo sanctorum mysteriorum sacrificia ediscens, à sacra eorum scientia, ad exactissimam perfectionẽ diuina ratione subuehitur. Vnde sancti præceptores nostri, diuinis eos appellationibus sunt prosecuti, partim Therapeutas, id est, cultores, à syncero Dei famulatu atque cultu: partim Monachos, ab indiuidua & singulari vita appellantes, vt quæ illos sanctis diuisibilium complicationibus, in diuinam & Deo gratam monadem perfectionemque promoueat. Et parte secunda: Stat quidem sacerdos ante sacrum altare, monasticam imprecationem psallens: ille autem post sacerdotem adstat, non vtrunque ponens genu, non alterum, non habens imposita sacra eloquia capiti, verùm soli sacerdoti adstans, mysticam super illum inuocationem prosequenti. Ea verò finita, sacerdos ad eum accedens, interrogat primùm, an renunciet diuisibilibus omnibus, nõ solùm vitis, vetùm etiam imaginibus quoque ac phantasiis. Deinde exponit illi perfectissimam vitam, illud apertè contestans oportere illum medio longè antecellere. Vbi verò ille ista omnia intentè promiserit, consignans eum crucis signo sacerdos tondet, trinas diuinæ beatitudinis personas inclamans: exutumque veste omni, aliam induit, & cum sanctis aliis (qui adstant) viris ipsum salutans, diuinorum mysteriorum participem efficit.

Monachorum ordo laudatur.

Apostoli vocarunt eos partim Therapeutas, partim Monachos.

Modus benedicendi & consecrandi monachum.

Renunciatio vitæ secularis & professio vitæ perfectionis.

Tonditur, & alia veste induitur.

11. Evsebivs Cæsareensis libro primo de demonstratione Euangelica, capite octauo: Christi discipuli ad magistri sui nutum auribus multorum doctrinam suam commodantes, quæcunque quidem veluti vltra habitum progressis, à perfecto ipsorum magistro præcepta fuerant, ea iis, qui capere poterant, tradiderunt: quęcunque verò iis conuenire arbitrabantur, qui animas adhuc affectibus obnoxias gererent, curationisque indigentes, ea ipsi ad imbecillitatem multorum se demittentes, partim litteris, partim sine litteris, quasi iure quo-

Apostolorum industria.

dam non ſcripto ſeruanda, commendârunt. Quocirca in Eccleſia Dei duo etiam viuendi modi inſtituti ſunt: alter quidem naturam noſtram, & communem hominum vitæ rationem excedens, non nuptias, non ſobolem, non ſubſtantiam, non opum facultatem requirens: totus autem prorſus à communi, & conſueta cunctorum hominum vita abhorrens, & ſolo diuino cultui, ex immenſo rerum cæleſtium amore addictus. Qui hunc modum amplexi ſunt, quaſi ab hac mortali vita ſeiuncti, ipſumque duntaxat corpus in terra gerentes, cogitatione verò atque animo in ipſo cęlo degentes, quaſi quidam cælites, reliquorum hominum vitam deſpiciunt, quippe qui pro vniuerſo genere, ſupremo omnium Deo ſacrati ſint: idque non boum mactationibus, non cruoribus, non libationibus, aut nidore vllo, neque fumo, aut ignis deuotatione, conſumptioneve corporum, ſed rectis veræ pietatis ſententiis, & purgati animi affectione, ad hęc operibus quoque ac verbis, quæ à virtute proficiſcantur: quibus rebus diuinitatem ipſam placantes, ſuum & pro ſeipſis, & pro aliis, qui eiuſdem ſunt generis, adminiſtrant ſacerdotium. Et talis quidem exiſtit in Chriſtianiſmo perfectus vitæ modus. Alter verò remiſſior atque humanior, hic & modeſto coniugio, & ſobolis procreatione implicatur, & rei familiaris curam aſſumit, & iuſtè militantibus, quæ ſint agenda, deſcribit: agros quoque, & mercaturam, aliumque magis ciuilem viuendi morem, adiuncta religione, non negligit.

Duo viuendi modi in Eccleſia.

Quidam ſe totos Deo cõſecrant, & cælibes viuunt.

Alij coniugio vtũtur, & ſecularibus negocijs vacant.

12. AVGVSTINVS in pſalmum centeſimum trigeſimumſecundum: Iſta verba pſalterij, Ecce quàm bonum, & quàm iucundum habitare fratres in vnum, iſte dulcis ſonus, iſta ſuauis melodia, tam in cantico, quàm in intellectu, etiam monaſteria peperit. Ad hunc ſonum excitati ſunt fratres, qui habitare in vnum concupierunt: iſte verſus fuit tuba ipſorum. Ipſi primò habitauerunt in vnum, qui omnia, quæ habebant vendiderunt, rerumque ſuarum pretia ad pedes Apoſtolorum poſuerũt. Ex voce huius pſalmi appellati ſunt & monachi, ne quis vobis de iſto nomine inſultet Catholicis. Dicere cõſueuerunt: quid ſibi vult nomen monachorum? Quanto melius dicimus nos: quid ſibi vult nomen Circellionum? Fortè Circuncelliones vocantur, non Circelliones. Planè ſi hoc vocantur, exponant quid ſint. Nam Circuncelliones dicti ſunt, quia circum cellas vagãtur. Solent enim ire hac atque illac, nuſquam habentes ſedes, & facere quæ nõſtis, & quæ illi nõrunt, velint nolint. Verùntamen chariſſimi, ſunt & qui monachi falſi ſunt. Et nos nouimus tales: ſed non periit fraternitas pia propter eos, qui profitentur quod non ſunt. Tam ſunt enim monachi falſi, quàm & clerici falſi, & fideles falſi. Quid ergò dicunt illi, qui nobis de nomine Monachorum inſultant? Fortaſsè dicturi ſunt, Noſtri non vocantur Circuncelliones: vos illos ita appellatis contumelioſo nomine, nam nos eos ita non vocamus. Dicant quid eos vocent, & audietis. Agoniſticos eos vocant. Fatemur & nos honeſto nomine, ſi & res conueniret. Sed interim illud videat charitas veſtra: Qui nobis dicunt, oſtendite vbi ſcriptũ ſit nomen monachorum; oſtendant vbi ſcriptum ſit nomen Agoniſticorum. Hi etiam inſultare nobis audent, quia fratres, cùm vident homines, Deo gratias dicunt. Quid eſt, inquiunt, Deo gratias? Itane ſurdus es, vt neſcias quid ſit Deo gratias? Qui dicit, Deo gratias, gratias agit Deo. Vide ſi nõ debet frater Deo gratias agere, quando videt fratrem ſuum. Num enim non eſt locus gratulationis, quando ſe inuicem vident, qui habitant in Chriſto? Et tamen vos, Deo gratias noſtrum ridetis; Deo laudes veſtrum plorant homines. Sed certè reddidiſtis rationem de nomine, quare appelletis Agoniſticos. Ita fiat vt appellatis: ita fiat, omninò fauemus. Præſtet Dominus, vt illi contra diabolum certent, & non contra Chriſtum, cuius perſequuntur Eccleſiam. Tamen quia certant, dicitis Agoniſticos, & inueniſtis vnde appelletis, quia dixit Apoſtolus, Bonum agonem certaui. Quare ergò & nos non appellemus monachos, cùm dicit Pſalmus, Ecce quàm bonum, & quàm iucundum habitare fratres in vnum? *μόνος* enim vnus dicitur: & non vnus quomodocunque, nam & in turba eſt vnus, ſed vnà cum multis vnus dici poteſt: *μόνος* non poteſt, id eſt, ſolus: *μόνος* enim vnus ſolus eſt. Qui ergò ſic viuunt in vnum, vt vnum hominem faciant, vt ſit illis verè, quod ſcriptum eſt, vna anima & vnum cor, multa corpora, ſed non multæ animæ; multa corpora, ſed non multa corda; rectè dicitur *μόνος*, id eſt, vnus ſolus. Vnde & ille vnus ſanabatur in piſcina. Reſpondeant nobis & exponant, qui inſultant nomini monachorum, quare ille, qui inuentus eſt triginta octo annos habens in infirmitate, hoc reſpondiſſet Domino: Cùm mota fuerit aqua, non habeo qui me deponat, alius ante me deſcendit. Deſcenderat vnus, iam alius non deſcendebat. Vnus ſolus ſanabatur, vnitatem Eccleſiæ figurabat. Meritò inſultant nomini vnitatis, qui ſe ab vnitate præciderunt. Meritò illis diſplicet nomen monachorum, quia illi nolunt habitare in vnum cum fratribus, ſed ſequentes Donatum, Chriſtum dimiſerunt.

Deo gratias.

1. Tim. 6.

Pſalm. 132.

Monachus vnde dictus.

Actor. 4.

Ioan. 5.

Pſalm. 132.

Monaſteria vnde excitata.

Actor. 4.

Monachorum nomẽ ex ſacris literis manauit.

Contra hęreticos qui nomẽ monachorum infectãtur.

Nõ propter malos monachos monachiſmus improbandus eſt.

Hæretici quærebant, Vbi ſcriptũ ſit nomen monachorum?

13. IDEM in libro de moribus Eccleſiæ Catholicæ, capite trigeſimoprimo: Iam accipite Manichæi perfectorum Chriſtianorum, quibus ſumma caſtitas non laudanda tantùm, ſed etiam capeſſenda viſa eſt, mores & continentiam ſingularem: ne vos impudenter iactare apud animos imperitorum quaſi difficillimarum abſtinentia, ſi quid in vobis pudoris eſt, audeatis. Nec ea dicam, quæ vos ignoratis, ſed quæ nobis occultatis. Quis enim neſcit sũmæ continentiæ hominum Chriſtianorum multitudinem per totum orbem indies magis magiſque diffundi, & in Oriente maximè atque Ægypto, quod vos nullo modo poteſt latere? Nihil de iis dicam, quos paulò antè commemoraui, qui ſecretiſſimi penitus ab omni hominum conſpectu, pane ſolo, qui eis per certa interualla temporum affertur, & aqua contenti, deſertiſſimas terras incolunt, perfruentes colloquio Dei, cui puris mentibus inhæſerũt, & eius pulchritudinis contemplatione beatiſſimi, quæ niſi ſanctorũ intellectu percipi non poteſt. Nihil, inquam, de his loquar: videntur enim nonnullis res humanas pluſquam oportere deſeruiſſe, non intelligentibus quantum nobis eorum animus in orationibus profit, & vita ad exemplum, quorum corpora videre non

Hæreticis meritò diſplicet nomen monachorum, quod eſt nomen vnitatis.

Perfecti Chriſtiani.

Anachoretarum vita.

Quid proſint aliis Anachoretæ.

Cœnobitarum vita.

non ſinimur. Sed ſi hoc excedit noſtram tolerantiam, quis non illos miretur & prædicet, qui contemptis atque deſertis mundi huius illecebris, in communem vitam caſtiſſimam ſanctiſſimamque congregati, ſimul ætatem agunt, viuentes in orationibus, in lectionibus, in diſputationibus: nulla ſuperbia tumidi, nulla peruicacia turbulenti, nulla inuidentia liuidi: ſed modeſti, verecundi, pacati, concordiſſimam vitam, & intentiſſimam in Deum, gratiſſimũ munus ipſi offerunt, à quo iſta poſſe meruerunt. Nemo quicquam poſſidet proprium, nemo cuiquam oneroſus eſt. Operantur manibus ea, quibus & corpus paſci poſſit, & à Deo mens impediri non poſſit. Opus autem ſimul tradunt eis, quos decanos vocãt, eo quòd ſint denis præpoliti, vt neminem illorum cura ſui corporis tangat, neque in cibo, neque in veſtimento, neque ſi quid aliud opus eſt vel quotidianæ neceſſitati, vel mutatæ, vt aſſolet, valetudini. Illi autem decani cum magna ſollicitudine omnia diſponentes, & præſtò facientes quicquid illa vita propter imbecillitatem corporis poſtulat, traditionem tamen etiam ipſi reddunt vni, quem Patrem vocant. Hi verò patres non ſolùm ſanctiſſimi, moribus, ſed etiam diuina doctrina excellentiſſimi, omnibus rebus excelſi, nulla ſuperbia conſulunt iis quos filios vocant, magna ſua in iubendo authoritate, magna illorum in obtemperando voluntate. Conueniunt autem diei tempore extremo de ſuis quiſque habitaculis, dum adhuc ieiuni ſunt, ad audiendum illum Patrem, & conueniunt ad ſingulos patres terna, vt minimum, hominum millia: nam etiam multo numeroſiores ſub vno agunt. Audiunt autem incredibili ſtudio, ſummo ſilentio, affectiones animorum ſuorum, prout eos pepulerit diſſerentis oratio, vel gemitu, vel fletu, ſed modeſto & clamore vacuo, gaudium ſignificantes. Corpus deinde reficitur, quantum ſaluti & ſalubritati ſat eſt, coërcente vnoquoque concupiſcentiam, ne ſe profundat, vel in ea ipſa quæ præſtò ſunt parca & viliſſima. Ita non ſolùm à carnibus & vino abſtinent, pro ſufficientia domandarum libidinum, ſed ab iis etiam, quæ tanto concitatius ventris & gutturis prouocãt appetitum, quanto quaſi mundiora nonnullis videntur. Et paulò pòſt: Non opus eſt plura de re notiſſima dicere. Hæc eſt etiam vita fœminarum Deo ſollicitè caſtéque ſeruiẽtium, quę habitaculis ſegregatæ ac remotæ à viris, quàm longiſſimè decet, pia tantùm illis charitate iũguntur, & imitatione virtutis: ad quas iuuenũ nullus acceſſus eſt, neque ipſorum quamuis grauiſſimorum & probatiſſimorum ſenum, niſi vſque ad veſtibulum neceſſaria præbendi quibus indigent gratia. Lanificio nanque corpus exercent atque ſuſtentant, veſteſque ipſas fratribus tradunt, ab iis inuicem quod victui opus eſt reſumentes. Hos mores, hanc vitam, hunc ordinem, hoc inſtitutum ſi laudare velim, neque dignè valeo, & vereor ne indicare videar per ſeipſum tantummodò expoſitum placere non poſſe, ſi ſuper narratoris ſimplicitatem cothurnum etiam laudatoris addendum putauero. Hæc Manichæi reprehendite, ſi poteſtis. Nolite cæcis hominibus, & diſcernere inualidis oſtentare noſtra zizania.

Nemo poſſidet proprium.

Præfecti eorum.

Patres.

Obedientiæ promptitudo.

Terna millia monachorum vni ſubſunt Patri.

Refectio.

Abſtinentia à vino & carnibus.

Monachorum vita.

Contra hæreticos Manichæos.

14. CAPITE trigeſimotertio: Nec ideò tamen laudabile Chriſtianorum genus contemſerim, eorum ſcilicet, qui in ciuitatibus degunt, à vulgari vita remotiſſimi. Vidi ego diuerſoria Sanctorum Mediolani, non paucorum hominum, quibus vnus preſbyter præerat vir optimus & doctiſſimus. Romæ etiam plura cognoui, in quibus ſinguli grauitate atque prudentia, & diuina ſcientia præpollentes, cæteris ſecum habitantibus præſunt, Chriſtiana, charitate, ſanctitate & libertate viuẽtibus: Ne ipſi quidem cuiquam oneroſi ſunt, ſed Orientis more, & Pauli Apoſtoli authoritate, manibus ſuis ſe tranſigunt. Ieiunia etiam prorſus incredibilia multos exercere didici, non quotidie ſemel ſub noctem reficiendo corpus, quod eſt vſquequaque vſitatiſſimum, ſed continuum triduum, vel amplius ſæpiſſimè ſine cibo ac potu ducere. Neque hoc in viris tantùm, ſed etiam in fœminis: quibus item multis viduis & virginibus ſimul habitantibus, & lana ac tela victum quæritantibus, præſunt ſingulæ grauiſſimæ probatiſſimæque, non tantùm in inſtituendis componendiſque moribus, ſed etiam inſtruendis mentibus peritæ ac paratæ.

Religioſorum collegia in ciuitatibus.

Abſtinentia mirabilis.

15. LIBRO octauo Confeſſionum, capite ſexto: Inde ſermo Potitiani deuolutus eſt ad monaſteriorum greges, & mores ſuaueolentiæ tuæ, & vbera deſerta eremi, quorum nos nihil ſciebamus. Et erat monaſterium Mediolani plenum bonis fratribus extra vrbis mœnia ſub Ambroſio nutritore, & non nouera-mus.

Monaſterium ſub Ambroſio.

16. AMBROSIVS epiſtola octogeſimaſecunda ad Eccleſiam Vercellenſem: Quòd ſi in aliis Eccleſiis tanta ſuppetit ordinandi ſacerdotis conſideratio, quanta cura expetitur in Vercellenſi Eccleſia, vbi duo pariter exigi videntur ab Epiſcopo, monaſterij continentia, & diſciplina Eccleſiæ? Hæc enim primus in Occidentis partibus diuerſa inter ſe Euſebius ſanctæ memoriæ coniunxit, vt & in ciuitate poſitus inſtituta monachorum teneret, & Eccleſiam regeret ieiunij ſobrietate. Multum enim adiumenti accedit ad ſacerdotis gratiam, ſi ad ſtudium abſtinentiæ, & normam integritatis, iuuentutem adſtringat, & verſantes intra vrbem, abdicet vlu vrbis & conuerſatione. Hinc illi proceſſerunt viri, Elias, Eliſęus, Ioannes, Elizabeth, qui pelliceis, &c.

S. Euſebius Vercellẽſis primus in occidente introduxit monaſteria inciuitates.

17. CASSIANVS collatione decimaoctaua, quæ eſt Abbatis Piamonis, capite quarto: Tria ſunt in Ægypto genera monachorum, quorum duo ſunt optima, tertium tepidum atque omnimodis euitandum. Primum eſt cœnobitarum, qui ſcilicet in congregatione pariter conſiſtentes, vnius ſenioris iudicio gubernantur, cuius generis maximus numerus monachorum per vniuerſam commotatur Ægyptum. Secundum Anachoretarum, qui prius in cœnobus inſtituti, iamque in actuali conuerſatione perfecti, ſolitudinis elegêre ſecreta, cuius profeſſionis nos quoque optamus eſſe participes. Tertium reprehenſibile Sarabaitarum eſt: de quibus ſigillatim per ordinem plenius diſſeremus.

Tria monachorum genera in Ægypto.

Cœnobitæ.

Anachoretæ.

Sarabaitæ.

18. CAPITE quinto: Itaque Cœnobitarum diſciplina à tempore prædicationis Apoſtolicæ ſumpſit exordium. Nam talis extitit in Ieroſolymis omnis illa credentium multitudo,

Cœnobitarum vita vnde ſumpſerit initium.

Act. 4. & 5 quæ in actibus Apoſtolorum ita deſcribitur: Multitudinis credentium, &c. Talis, inquam, erat tunc omnis Eccleſia, quales nunc perpaucos in cœnobiis inuenire difficile eſt. Sed cùm poſt Apoſtolorum exceſſum tepeſcere cœpiſſet credentium multitudo, ea vel maximè, quę ad fidem Chriſti de alienigenis ac diuerſis gentibus confluebat, à quibus Apoſtoli pro ipſis fidei rudimentis ac inueterata gentilitatis cõſuetudine nihil amplius expetebant, niſi vt ab immolaticiis idolorum, & fornicatione, & ſuffocatis, & ſanguine temperarent; atque iſta libertas, quæ gentibus propter infirmitatem primæ credulitatis indulta eſt, etiam illius Eccleſiæ, quæ Ieroſolymis conſiſtebat, perfectionem paulatim contaminare cœpiſſet, & creſcente quotidie, vel indigenarum numero, vel aduenarum, primæ illius fidei frigeſceret feruor, non ſolùm hi, qui ad fidem Chriſti confluxerant, verùm etiam illi, qui erant Eccleſiæ principes, ab illa diſtrictione laxati ſunt. Nonnulli enim exiſtimantes, id quod videbant gẽtibus pro infirmitate conceſſum, ſibi etiam licitum, nihil ſe detrimenti perpeti crediderunt, ſi cum ſubſtantiis ac facultatibus ſuis fidem Chriſti, confeſſionemque ſequerentur. Hi autem quibus adhuc Apoſtolicus inerat feruor, memores illius priſtinæ perfectionis, diſcedentes à ciuitatibus ſuis, illorumque conſortio, qui ſibi, vel Eccleſiæ Dei remiſſioris vitæ negligentiam licitam eſſe credebant, in locis ſuburbanis ac ſecretioribus commanere, & ea quæ ab Apoſtolis per vniuerſum corpus Eccleſię generaliter meminerant inſtituta, priuatim ac peculiariter exercere cœperunt; atque ita coaluit iſta, quam diximus, diſcipulorum, qui ſe ab illorum contagio ſequeſtrauerant, diſciplina. Qui paulatim tempore procedentes ſegregati à credentium turbis, ab eo quòd à coniugiis abſtinerent, & à parentum ſe conſortio, mundique iſtius conuerſatione ſecernerent, monachi ſiue monozantes, ſingularis ac ſolitariæ vitæ diſtrictione, nominati ſunt. Vnde conſequens fuit, vt ex communione cõſortij cœnobitæ, cellæque ac diuerſoria eorum cœnobia vocarentur. Iſtud ergò ſolum fuit antiquiſſimum monachorum genus, quod non modò tempore, ſed etiam gratia primum eſt, quodque per annos plurimos ſolum inuiolabile vſque ad Abbatis Pauli, vel Antonij durauit ætatem. Cuius etiam nunc adhuc in diſtrictis cœnobiis cernimus reſidere veſtigia.

Actor 15. Cauſa cur non omnes Chriſtiani, primorum Chriſtianorum, qui ex Iudæis cõuerſi erant, veſtigia imitati ſint.

Cœnobitarum origo.

Cur monachi dicti.

19. CAPITVS ſexto de Anachoretis, capite ſeptimo de Sarabaitis, & capite octauo de quarto quodam genere monachorum agit.

20. GREGORIVS Nazianzenus oratione viceſima funebri in laudẽ Baſilij Magni: Nobiſcum hinc in Pontum profugit, ac pietatis gymnaſia, quæ illic erant, moderatur: atque cum Elia & Ioanne, ſummis philoſophis, ſolitudinem amplectitur. Et poſt multa: Magna res eſt virginitas, & cælibatus, atque in Angelorum, naturæque ſingularis ordine cenſeri. Quis igitur magis quàm ille, aut virginitatem in pretio habuit, aut carni leges impoſuit, idque non ſuo tantùm exemplo, ſed etiam per ea quibus operam dedit? Cuius ſunt virginum cœnobia? cuius præcepta illa literis mandata, quibus cùm omnes ſenſus coërcebat, tum membra omnia componebat, ac virginitatem verè colere admonebat. Cùm igitur ſolitaria vita, & ea, quæ ſocietate gaudet, vt plurimùm inter ſe diſſiderent, ac pugnarent; neutraque omninò, vel commoda, vel incommoda, ſua pura & immixta haberet, verùm illa magis quidem tranquilla & compoſita eſſet, ac Deo animos copularet, cæterùm ob eam cauſam faſtu non careret, quòd virtus non exploraretur, nec in comparationem veniret; hæc autem magis quidem actuoſa & vtilis eſſet, verùm à tumultibus minus libera; præclarè eas inter ſe reconciliauit ac permiſcuit, pietatis nimirum gymnaſia & monaſteria extruens, non tamen longo interuallo ab iis, qui in ſodalitio viuunt, remota, nec velut muro quopiam interiecto ea diſtinguens atque à ſe inuicem ſeparans, verùm propè coniungens ac dirimens: vt nec contemplatio communicationis expers eſſet, nec actio contemplatione careret: ſed quemadmodum terra & mare, ita etiam hæ duæ vitæ commoda ſua inter ſe communicantes, ad vnicam Dei gloriam concurrerent.

Baſilius copulauit vitam ſolitariam cum ſociali vita.

Monaſteria fabricauit. De hoc Baſilio refert Hieronymus in Catalog. quòd inter reliquos libros elaborauerit etiam ἀσκητικόν.

21. ATHANASIVS in vita diui Antonij: Erant igitur in monte monaſteria tanquam tabernacula plena diuinis choris pſallentium, legentium, orantium, tantumque ieiunandi & vigiliarum ardorem cunctorum mentibus ſermo eius afflauerat, vt futuræ ſpei auiditate, ad charitatem mutuam, & miſericordias indigentibus exhibendas, iugi ſtudio laborarent, qui infinitam regionem quandam, & oppidum à mundana conuerſatione ſeiunctum, plenum pietatis & iuſtitiæ videbantur incolere. Quis tantum monachorum agmen adſpiciens, quis virilem illum concordiæ cœtum cernens, in quo nullus nocens, nulla detractio ſuſurronis, ſed multitudo abſtinentium & certamen officiorum erat, non in hanc ſtatim erumperet vocem? Quàm bonæ domus tuæ Iacob, tabernacula tua Iſraël, tanquam nemora obumbrantia, tanquam paradiſus ſuper fluuios, tanquam tabernacula, quæ fixa ſunt à Domino, tãquam cedri Libani circa aquas. Et poſt multa: Poſtulanti duci vt paulo largius Antonius eidem ſuam præſentiam indulgeret, ait, non poſſe ſe diutius ibidem morari, grato vſus exemplo, quòd ſicuti piſces ab aqua extracti, mox in arenti terra morerentur: ita & monachos, cum ſecularibus retardantes, humanis ſtatim reſolui confabulationibus. Ob id ergò, inquit, conuenit vt piſces ad mare, ita nos ad montem ſuſtinemus, ne tardantibus nobis aliqua propoſiti ſuccedat obliuio.

Numer. 24.

Baſilius cœnobiorum moderator.

Virginitatis & cælibatus laus.

In libro de vera virginitate.

22. SEVERVS Sulpitius in vita diui Martini: Cùm intra Gallias quoque diſceſſu ſancti Hilarij, quem ad exilium hæreticorum vis coëgerat, turbatam Eccleſiam comperiſſet, Mediolani ſibi monaſterium ſtatuit. Ibi quoque cum Auxentius, auctor & princeps Arrianorum, grauiſſimè inſectatus eſt: multiſque affectum iniuriis de ciuitate exturbauit. Cumq; ab Hilario iam reuerſo gratiſſimè eſſet ſuſceptus, haud longè ſibi ab oppido monaſterium collocauit. Iam verò ſumpto Epiſcopatu Turonico, qualem ſe, quãtumque præſtiterit, non eſt noſtræ facultatis euoluere. Idem enim conſtantiſſimè perſeuerabat, qui prius fuerat. Eadem in corde eius humilitas, eadem in veſtitu eius vilitas erat. Atque ita plenus authoritatis

S. Martinus monaſterũ ſibi ſtatuit Mediolani.

Apud Pictauorum vrbem ſimiliter.

&

& gratiæ, implebat Episcopi dignitatem, vt nõ tamen propositum monachi, virtutemque desereret. Aliquandiu ergò adhærenti ad Ecclesiam cellula vsus est. Deinde cùm inquietudinem se frequentantium ferre non posset, duobus ferè extra ciuitatem millibus monasterium sibi statuit. Qui locus tam secretus, & remotus erat, vt eremi solitudinem non desideraret. Ex vno enim latere præcisa mõtis excelsi rupe ambiebatur, reliquam planitiem Liger fluuius, reducto paululum sinu, clauserat. Vna tantùm, eademque arcta admodum via aditi poterat. Ipse ex lignis contextam cellulam habebat, multique ex fratribus in eundem modum. Plerique saxo superiecti montis cauato receptacula sibi fecerant. Discipuli verò octoginta erant, qui ad exemplum beati magistri instituebãtur. Nemo ibi quicquam proprium habebat, omnia in medium conferebantur. Non emere, aut vendere (vt plerisque monachis moris est) cuiquam licebat. Ars ibi, exceptis scriptoribus, nulla habebatur, cui tamen operi minor ætas deputabatur: maiores orationi vacabant. Ratus cuiquam extra cellulam suam egressus, nisi cùm ad locum orationis conueniebant. Cibum vnà omnes post horam ieiunij accipiebant. Vinum nemo nouerat, nisi quem infirmitas coëgisset. Plerique camelorum setis vestiebantur: mollior ibi habitus pro crimine erat. Quod eo magis sit mirum, necessè est, quod multi inter eos nobiles habebantur, qui longè aliter educati, ad hanc se humilitatem & patientiam coëgerant. Pluresque ex his postea Episcopos vidimus. Quæ enim esset ciuitas, aut Ecclesia, quæ non sibi de Martini monasterio cuperet sacerdotem?

Tertiũ monasterium.

Habitatio fratrũ qualis fuerit.

Nemo quicquam proprium habebat.

Abstinentia.

23. Isidorvs Hispalensis Episcopus de ecclesiasticis officiis libro secũdo, capite decimoquinto: Primum genus monachorum est Cœnobitarum, id est, in commune viuentium, instar sanctorum illorum, qui temporibus Apostolorum Ierosolymis vendita ac distributa omnia sua dabant indigentibus, qui habitabant in sancta communione vitę, non dicentes aliquid proprium, sed erant illis omnia communia, & anima vna, & cor vnum in Deum. Horum igitur institutione monasteria sumpsere principium. Secũdum genus est Eremitarum, qui procul ab hominibus recedentes, deserta loca, & vastas solitudines sequi atque habitare perhibentur, ad imitationem scilicet Eliæ & Ioannis Baptistæ, qui eremi secessus penetrauerunt. Hi quippe incredibili mũdi contemptu, sola solitudine delectãtur, herbis tantùm arescentibus victitantes, aut pane solo (qui eis per certa temporum interualla defertur) vel aqua contenti: sicque secretissimi penitus, & ab omni hominũ conspectu remoti, diuino tantũ colloquio perfruuntur, cui puris mentibus inhæserunt, cuius amore non solùm mundũ, sed etiam hominum cõsortia reliquerunt. Tertium genus est Anachoritarũ, qui iam cœnobitali conuersatione perfecti, includunt semetipsos in cellis, procul ab hominum conspectu remotis, nulli prębentes accessum, sed in sola contemplatione diuina viuentes perseuerant, id est, theoria. Sed isti examinatione cœnobiorum probati in omnibus disciplinis monasterij per triginta annos, ad hanc contemplationem, per obedientiam eliguntur.

Cœnobitarum origo & vita.

Eremitæ.

Anachoritæ.

24. Sozomenvs historiæ Ecclesiasticæ libro primo, capite duodecimo, cùm monachorum viuendi rationem mirificè commendasset, ita subiungit: Hanc præclaram viuendi rationem primus, vt quidam memorant, instituit propheta Elias, & Ioannes Baptista. Philo porrò Pythagoreus tradit, Hebræorum facilè præstantissimos, vndique in locum ad lacum Mariam in colle situm coactos, se pio & seuero vitæ generi dicasse. Quorum domicilia, victus rationem, & institutionem vitæ talem perhibet, qualem nos etiam hoc tempore à monachis in Ægypto obseruatam videmus. Scribit enim eos, cùm in hoc sanctum & seuerum vitę genus primùm ingrediuntur, sua bona cognatis concedere, & quo commercia cum hominibus, aut consuetudinem habere deuitent, extra muros vrbiũ in agris solitariis, & hortis ætatem degere: sacras ędes illis esse, quæ vocantur monasteria: in quibus ab aliis separati, sanctæ & seuerę vitæ mysteria obeunt: Deum præterea psalmis & hymnis assiduè colere, & ante solis occasum nullum gustare cibum. Nõnullos eorum toto triduo, aut amplius nihil comedere: statis diebus humi cubare, à vino prorsus & carnibus animalium, quæ sanguinem habent, abstinere. Obsonia illis esse, panem, salem, & hysopum: potum autem, aquam. Mulieres porrò cum illis viuere, quæ virgines manent ad extremam vsque senectutem, easque propter amorem pietatis & sapientiæ, sua sponte vitam cælibem excolere. Quæ dum ad hunc modum narrat Philo, videtur eos significare Hebræos, qui sua ætate religionem quidem Christianam professi fuerant, adhuc tamen morem Iudæorum aliquantulum in vita sequebantur, & eorum instituta seruabant. Nam apud alios hoc genus vitę non reperitur. Vnde coniicio apud Ægyptios ex eo tempore hoc ipsum floruisse.

Vitæ monasticæ institutores primi.

Philo quid scribat de Christianis Alexandrinis.

Virginitatem perpetuam seruantes.

25. Gregorivs Magnus libro secundo dialogorum, describit vitam sancti Benedicti Abbatis. Et capite primo quidem ait: Romanum monachum ei sanctæ conuersationis habitum tradidisse. Capite vigesimoquinto autem ita scribit: Quidam eius monachus mobilitati mentis deditus erat, & permanere in monasterio nolebat. Cumque enim vir Dei assiduè corriperet, & frequenter admoneret, ipse verò nullo modo consentiret in congregatione persistere, atque importunis precibus, vt relaxaretur innueret, quadam die idem venerabilis pater nimietatis eius tędio affectus, iratus iussit vt discederet. Qui mox vt monasterium exiit, contra se assistere aperto ore draconem in itinere inuenit. Cumque eum idem draco, qui apparuerat, deuorare vellet, cœpit ipse tremens, & palpitans magnis vocibus clamare, dicens: Succurrite, succurrite: quia draco iste me deuorare vult. Currentes autem fratres draconem minimè viderunt, sed trementem atque palpitantem monachum ad monasterium reduxerunt. Qui statim promisit nunquam se esse à monasterio recessurum, atq. ex hac hora eadem in sua promissione permansit. Quippe qui sancti viri orationibus contra se assistere draconem viderat, quem prius non videndo sequebatur. Capite trigesimosexto: Hoc autem nolo te lateat, quod vir Dei inter tot miracula, quibus in mundo claruit, do-

Habitus monasticus.

Monasterium relinquere volenti draco apparet. qui cũ deuorare conabatur.

ctrinæ quoque verbo non mediocriter fulsit. Nam scripsit monachorum regulam, discretione præcipuam, sermone luculentam. Cuius si quis velit subtilius mores vitamque cognoscere, potest in eadem institutione regulæ omnes magisterij illius actus inuenire: quia sanctus vir nullo modo potuit aliter docere quàm vixit.

Monachorum regulã scripsit S. Benedictus.

26. IDEM libro primo, epistola trigesimatertia ad Venantium Italiæ Cancellarium, qui habitum monasticum dimiserat: Multi hominum stulti putauerũt, quòd si ad ordinem episcopatus eueherer, vos alloqui, ac per epistolas frequentare recusarem. Sed non ita est, quia ipsa iam loci mei necessitate compellor, vt tacere non debeam: scriptum quippe est, &c. Hac igitur cõsideratione compulsus, velis nolis locuturus sum, quia omni virtute aut te cupio saluari, aut de tua morte me eripi. In quo enim habitu fueris, recolis, & supernæ districtionis animaduersione proposita, ad quid sis delapsus, agnoscis. Culpam ergò tuam pensa, dum vacas: districtionem futuri iudicis, dum vales, exhorresce: ne tunc illam amaram sententiam audias, cùm iam nullis fletibus euadas. Pensa quod scriptum est: Orate ne fiat fuga vestra hyeme vel sabbato. Ad ambulandum quippe in hyeme torpor frigoris obstitit, & iuxta præceptum legis, ambulare in sabbato non licet. In hyeme ergo vel sabbato fugere conatur, qui iram districti iudicis tunc appetit fugere, quando ei iam non licet ambulare. Dum vacas ergò, dum licet, animaduersionem tanti terroris fuge. Pensa quod scriptum est: Omne quod potest manus tua facere, instanter operare: quia nec opus, nec ratio, nec sapientia, nec scientia, sunt apud inferos, quò tu properas. Teste Euangelio, scis quia diuina seueritas de ociosa sermone nos arguit, & de verbo inutili rationes subtiliter exquirit. Pensa ergo quid factura est de peruerso opere, si quosdã in iudicio suo reprobat de sermone? Ananias pecunias Deo vouerat, quas post diabolica victus persuasione, subtraxit. Sed qua morte mulctatus est, scis. Si ergò ille mortis periculo dignus fuit, qui eos, quos dederat nũmos, Deo abstulit: considera, quanto periculo in diuino iudicio dignus eris, qui non nummos, sed temetipsum Deo omnipotenti, cui te sub monachali habitu deuoueras, subtraxisti? Considera iudicium Dei quod mereatur qui semetipsum Deo vouit, continuoque mundi desiderijs irretitus, mentitus est quod vouit. Si mihi credideris, si correptionis meæ verba secuturus audieris, quàm sint blanda & dulcia in fine cognosces. Ecce fateor, mœrens loquor, & facti tui tristitia adstrictus, edere verba vix valeo, & tamen animus tuus actionis suæ conscius, vix sufficit ferre quod audit: erubescit, confunditur, auersatur. Si ergò non valet verba ferre pulueris, quid facturus est ad iudicium conditoris? Fateor tamen, quia supernæ gratiæ esse misericordiã maximam credo, quod te effugere vitam conspicit, & tamen ad vitam adhuc reseruat: quod superbientem te videt, & tolerat: quod per indignos famulos suos verba tibi increpationis & admonitionis administrat. Tantum est vt pẽsare sollicitè debeas, quod Paulus ait: Exhortamur vos fratres, ne in vacuum gratiam Dei recipiatis, ait enim: Tempore accepto exaudiui te, & in die salutis adiui te. Ecce nunc tempus acceptabile: ecce nunc dies salutis. Sed scio cũ epistola mea suscipitur, protinus amici conueniunt, literati clientes vocantur, & de causa vitæ, consilium à fautoribus mortis quæritur, qui dum non te, sed res tuas diligunt, nulla tibi nisi, quæ ad tempus placeant loquũtur. Tales enim fuerunt, sicut ipse reminiscaris, dudum cõsiliarij, qui te ad tanti facinus perduxerunt delicti. Vt tibi aliquid secularis authoris loquar: Cum amicis omnia tractãda sunt, sed prius de ipsis. Si verò in causa tua hominem consiliarium quæris, consiliarium rogo me suscipe. Nullus tibi fidelior esse ad consilium potest, quàm qui non tua, sed te diligit. Omnipotens Deus cordi tuo indicet, cor meum quanto te amore, quantaque charitate amplectitur, in quantum tamen diuina gratia non offendatur. Nam sic culpam tuam insequor, vt te diligam: Sic personam diligo, vt culpę vitium non amplectar. Si igitur à me amari te credis, Apostolorum liminibus præsentare, meque consiliario vtere. Si autem esse fortasse in causa Dei minimus credo, & pro zeli mei ardore suspectus sum, cunctam simul Ecclesiam in consilio huius disceptationis adhibeo, & quicquid omnibus fieri salubriter placet, ego in nullo contradico: sed quod in commune decernitur, lætus impleo & subscribo. Implentem quæ monui, gratia diuina te custodiat.

Legant hãc epistolam apostatæ Monachi & Religiosi.

Matth. 24.

Quid sit fugere in Sabbato aut hyeme.

Eccl. 9.

Matth. 12.

Actoris.

Seipsos Deo subtrahunt Apostatæ.

Dei in eos benignitas.

2. Cor. 6.

Consiliarij quales adhiberi ab illis solent.

Facinus tãti delicti.

Quis sit fidelis consiliarius.

Iudicium & consilium totius Ecclesię sequi paratus est Gregorius.

27. CHRYSOSTOMVS edidit tres libros aduersus vituperatores monasticæ vitæ. In secundo sic ait: Non sum ignarus complures esse, qui patribus quidem ita affectis facilè ignoscendum putant, nec propterea valdè admirari dicunt: suffocari autem se, ac penè disrumpi iracundia, cùm videant eos, qui neque patres sunt, neque amici, neque propinqui, neque vlla penitus alia ex parte necessarij, quin & frequenter ignoti, aduersus eos, qui philosophari instituunt, hoc ipsum pati, atque ipsis patribus magis angi & dolere, eosque, qui illos hortati sunt, & ad eius vitæ amorem traduxerunt, oppugnare, insimulare, ac maledictis omnibus persequi. Mihi verò longe alia mẽs est. Eos enim qui nullum paterni affectus priuilegium, nullum ius amicitiæ ac familiaritatis habent, alienis in bonis angi, nihil profectò nouum, aut mirum videri debet, partim inuidiæ stimulis concitatos, partim malitiæ suæ, atque vitiis aliorum perditionem solatio, & exultationi esse arbitrantes. Miserè id quidem & infeliciter, arbitrantes tamen. At verò qui genuerunt, qui educauerũt, qui diebus singulis natos suos proficere, sibique ipsis & ad virtutem, & ad gloriam præcellere & cupiunt, & optant: qui propterea cuncta & patiũtur, & faciunt, eos quadam veluti ebrietate correptos repente mutari, angique, ac dolere vehementius, cùm ab se liberi ad philosophiam abducuntur: hoc profectò est, quod vnum omnium egò maximè admiror, quodque omnia iam corrupta sint & perdita, satis firmum & validum argumentum esse duco. Hoc enim prioribus temporibus vnquam contigisse, nemo qui possit dicere, &c.

Verũ magis mirandum sit, quod à-mici & patres à Monastica vita aut religionis proposito filios retrahunt, an quod alieni id faciant.

28. ET libro tertio aduersus vituperatores monasticæ vitæ: Primus malitiæ gradus est, amicos aspernari, quin, vt ad inferiora sermo-

Gradus malitiæ.

nem reducamus: neſcio enim quo pacto id pene me effugerat: prior illa lex Iudæis tradita, ne iumenta quidem inimicorum deſpici permittit: ſed ſiue illa deciderint, ſimul erigere, ſiue aberrauerint, reducere iubet. Eſt itaque primus malitiæ, & crudelitatis gradus, ab infimis aſcendendo, iumenta & pecora inimicorum errantia, vel lapſa negligere. Secundus, illo ſuperior, inimicos ipſos negligentius curare. Quanto enim homo mutis animantibus ad honorem præſtat, tãto peccatum iſtud maius, quàm illud eſt. Tertius deinceps, fratres aſpernari, ſi fuerint ignoti. Quartus, familiares quoque deſpicere. Quintus, cùm nõ ſolùm corpore, verùm anima quoque fratrum pereũte, deſidemus. Sextus, ſi nõ familiaribus modò, verùm ipſis quoque liberis noſtris pereuntibus, negligimus. Septimus, cũ nec alios, quibus illi curæ eſſe poſſint, prouidemus. Octauus, cùm & eos, qui id à ſeipſis facere inſtituũt, arcemus atque prohibemus. Nonus, cùm non tantùm prohibemus, verùm oppugnamus quoq. Itaque ſi primus, & ſecundus, & tertius eiuſce facinoris gradus tanto ſupplicio afficiendus eſt, quantos ille meretur ignes, qui cũctos eos gradus aſcendit? Quod profectò modò vos facitis, qui nonum illum à primo gradum tranſcendiſtis: quinimmò ſi quis eum non tantùm nonum, verùm & decimum, & vndecimũ dixerit, profectò non peccabit. Cur id? Quia nõ natura ſolùm id peccatum multo maius eſt, verùm ex ipſa quoque ratione temporum durius multo & grauius fit. Quid ita? Quia eodẽ modo peccantibus nobis, quæ vetus lex damnat, non eadem ſupplicia debentur: verùm tanto acerbiora & diriora, quanto maiori gratia potiti, excellentioriſque doctrinæ participes effecti, maioribus item honoribus affecti ſumus. Cùm igitur & natura, & tẽpore ſcelus hoc adeò immane ſit & vehemens, conſidera iam quantas flammas, quantoſque cruciatus in eorum capita, qui id perpetrare non metuũt, exaggerabit. Et poſtea de monachis loquẽs: Cõuerſationem planè cæleſtem elegerunt, nihilque deterius angelis affecti ſunt. Vt enim illis nulla ineſt inæqualitas, nec alij ſucceſſibus, ſecundiſque rebus elati gloriantur, alij extremis malis & incommodis oppreſſi gemunt, ſed omnes pariter in gaudio & quiete, ſummaque illa & cæleſti gloria exultant: ita fieri quoque perſpicias in monaſteriis, nullus ibi paupertatẽ exprobrat, nullus diuitiis honeſtior eſt. Inde id, quod omnia peruertit & perturbat, Meum & Tuum, penitus eliminatum eſt. Cuncta quippe illis communia ſunt, menſa, domus, vndumentum, & quod ſanè mirabilius eſt, vnus etiam idemque animus omnibus eſt. Omnes eadem ſunt nobilitate nobiles, omnes eadem ſeruitute ſerui, eadem libertate liberi, vnæ illic omnibus diuitiæ, quæ veræ diuitiæ ſunt: vna gloria, quæ verè gloria eſt. Non enim in appellationibus, ſed in ipſis rebus bona eorum conſiſtunt. Vna ibi voluptas, &c.

Exod. 23. Deut. 22.

Primus gradus.

Secundus.

Tertius. Quartus. Quintus.

Sextus.

Septimus. Octauus.

Nonus.

Chriſtianis malis quæ maiora ſupplicia debentur quã Iudæis.

De monachorum vita.

Meũ & Tuũ eliminata ſunt.

29. AD populum Antiochenum homilia quinquageſimaſexta, & tribus ſequẽtibus, deſcribit & commendat egregiè vitam monachorum.

30. ITEM homilia decimaquarta in priorem epiſtolam ad Timotheum, quæ eadẽ habentur homilia quinquageſimanona ad populum Antiochenum.

31. BERNARDVS in apologia ad Guilhelmum Abbatem: Heu me miſerum qualemcũque monachum. Cur adhuc viuo? videre ad id deueniſſe ordinem noſtrum, ordinem ſcilicet, qui primus fuit in Eccleſia, immò à quo cœpit Eccleſia, quo nullus in terra ſimilior angelicis ordinibus: nullus vicinior ei quę in cælis eſt Ieruſalem mater noſtra, ſiue ob decorem caſtitatis, ſiue propter charitatis ardorẽ: cuius Apoſtoli inſtitutores, cuius hi, quos Paulus tam ſæpè ſanctos appellat, inchoatores extiterũt? Et quidem inter illos, cùm nihil quod ſuum eſſet, quiſpiam retinuiſſet, diuidebatur (vt ſcriptum eſt) ſingulis prout cuique opus erat.

Religioſorum ordo primus in Eccleſia & angelicis ordinibus perſimilis. Apoſtoli inſtitutores. Rom. 15. 1. Cor. 16. 2. Cor. 9. Act 2. & 4.

32. IDEM in homilia ſuper iis verbis Domini: Simile eſt regnum cælorum homini negociatori quærẽti bonas margaritas. Sed quæ eſt iſta, quæſo, fratres mei chariſſimi, hæc tã pretioſa margarita, pro qua vniuerſa dare debemus, id eſt, noſmetipſos: quia totum Deo dedit, qui ſeipſum obtulit, vt poſſimus eã habere? Nonne hæc eſt religio ſancta, pura, & immaculata, in qua homo viuit purius, cadit rarius, ſurgit velocius, incedit cautius, irroratur frequentius, quieſcit ſecurius, moritur fiducius, purgatur citius, præmiatur copioſius?

Religioſæ vitæ commendatio.

VI.

Quid ſummatim de conſiliis Euangelicis eſt ſentiendum?

A Hoc nimirum, quòd ſint incitamenta, & ſubſidia quædam commoda admodum, quæ infirmis aduerſus [a] mundi, carniſque illecebras arma præbeant: quæ bonorum conatus in curſu veræ pietatis ad meliora prouehant: quæ ſpiritum ad præſtanda Religionis diuinique cultus officia expeditiorem reddant, & quæ inſuper, vt oſtendimus, ad æternæ vitæ mercedem, ac gloriam in cælo [b] pleniorem conſequendam conferant.

[a] 1. Ioan 2. c. Luc. 14. d. f. g. 8. b. Matt. 19. b. c. 13. c. 1. Corinth. 7. f. Eccl. 31 a. Prouerb. 29 c. Iudic. 17. e. 21. d. Gal. 5. b.

[b] Matth. 19. b. c. d. Gregor. lib. 26. Moral. cap. 25.

B Ac ſumma quidem euangelicæ perfectionis in eo verſatur, vt, quàm maximè poſſis, ad [c] charitatem contendas, Chriſtumque [d] imiteris. Imitaris autem, ſi

[c] 1. Corinth. 13. a. 1. Ioã 2. a 4. d. Coloſſ. 3. c. Auguſtin. de moribus Eccleſiæ Catholic. cap. 35.

[d] Lucæ 9. e.

Christo & [e] pauperi, & [f] virgini, & aliis [g] subdito, & ad mortem vsque Crucis [h] obedienti, pro tua virili te studeas [i] conformare: si cum Apostolo itidem [k] Paulo, neglectis iis, quæ retro sunt, indefesso labore ad anteriora contendas, & ad supernæ vocationis brauium te extendas in dies, voluntate interim propria in totum, quoad eius fieri potest, abdicata, ac homini propter Deum subiecta, vt [l] æmuleris vsque meliora charismata, [m] partemque optimam tum eligas, tum bona fide in finem [n] vsque conserues.

e 1. Corinth. 8 b Matth 8 c.
f 1. Pet 2. d.
g Lucæ 2. g.
h Philipp 2 b.
i 1. Pet 2. d.
k Philip. 3. c. Psalm. 83. c. Bernard. epistol. 253. ad Gatinum Abbatem, & epistol. 341. ad monachos sancti Bertini Itē serm. 1. de purificatione B. Mariæ. Augustin. epistol. 157. ad Hippouenses.

l 1. Corinth. 12. d.
m Lucæ 10. g.

n Apocal. 2. c.

TESTIMONIA.

1. A. PRIMÆ epistolæ Ioannis secundo capite: Nolite diligere mundum, neque ea, quæ in mundo sunt. Si quis diligit mundum, non est charitas Patris in eo: quoniam omne, quod est in mundo, concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum, & superbia vitæ: quæ non est ex Patre, sed ex mundo est. Et mundus transit, & concupiscentia eius. Qui autem facit voluntatem Dei, manet in æternum.

2. LVCÆ decimoquarto: Et cœperunt simul omnes excusare. Primus dixit ei: Villam emi, & necessè habeo exire, & videre illā: rogo te habe me excusatum. Et alter dixit: Iuga boum emi quinque, & eo probare illa: rogo te habe me excusatum. Et alius dixit: Vxorem duxi, & ideò non possum venire. Si quis venit ad me, & non odit patrem suum, & matrem, & vxorem, & filios, & fratres, & sorores, adhuc autem & animam suam, non potest meus esse discipulus. Et qui non baiulat crucem suam, & venit post me, non potest meus esse discipulus. Sic ergò omnis ex vobis, qui non renunciat omnibus, quæ possidet, nō potest meus esse discipulus.

3. ET capite octauo: Quod autem in spinas cecidit: hi sunt, qui audierūt, & à sollicitudinibus, & diuitiis, & voluptatibus vitæ eūtes, suffocantur, & non referunt fructum.

4. MATTHÆI decimonono: Dicunt ei discipuli eius: Si ita est causa hominis cum vxore, non expedit nubere. Qui dixit illis: Non omnes capiunt verbum istud, sed quibus datum est, &c. Iesus autem dixit discipulis suis. Amen dico vobis, quia diues difficilè intrabit in regnum cælorum. Et iterum dico vobis: Facilius est camelum per foramen acus transire, quàm diuitem intrare in regnum cælorum.

5. ET capite decimotertio: Qui autem seminatus est in spinis, hic est, qui verbum audit, & sollicitudo sæculi istius, & fallacia diuitiarum suffocat verbum, & sine fructu efficitur.

6. PRIORIS ad Corinthios septimo: Volo autē vos sine sollicitudine esse. Qui sine vxore est, sollicitus est quæ Domini sunt, quomodo placeat Deo. Qui autem cum vxore est, sollicitus est quæ sunt mūdi, quomodo placeat vxori, & diuisus est. Et mulier innupta, & virgo cogitat quæ Domini sunt, vt sit sancta corpore, & spiritu. Quę autem nupta est, cogitat quę mūdi sunt, quomodo placeat viro.

7. ECCLESIASTICI trigesimoprimo: Beatus diues, qui inuentus est sine macula: & qui post aurum non abiit, nec sperauit in pecunia, & thesauris. Quis est hic, & laudabimus eum? fecit enim mirabilia in vita sua.

8. PROVERBIORVM vigesimonono: Virga atque correptio tribuit sapientiam: puer autem, qui dimittitur voluntati suæ, confundit matrem suam.

9. IVDICVM decimoseptimo, 10. ET vigesimoprimo: In diebus illis non erat rex in Israël: sed vnusquisque quod sibi rectum videbatur, hoc faciebat.

11. AD Galatas quinto: Vos enim in libertatem vocati estis fratres: tantùm ne libertatem in occasionem detis carnis, sed per charitatem Spiritus seruite inuicem.

12. MATTHÆI decimonono, vt supra quæstione tertia, A testimonio primo, & quæstione quarta, A testimonio primo.

13. GREGORIVS Magnus, libro vigesimosexto Moralium, capite vigesimoquinto: Alij non iudicātur, & regnant: qui etiam præcepta legis perfectione virtutum transcendunt, qui nequaquam hoc solùm quod cunctis diuina lex præcipit, implere contenti sunt, sed præstantiori desiderio plus exhibere appetunt, quàm præceptis generalibus audire potuerunt. Quibus Dominica voce dicitur: Vos qui reliquistis omnia, & secuti estis me, cùm sederit filius hominis in sede maiestatis suæ, sedebitis & vos super duodecim thronos, iudicantes duodecim tribus Israël. Et de quibus Propheta ait: Dominus ad iudiciū veniet cum senioribus populi sui. Et de quibus Salomō, cùm de sāctæ Ecclesiæ spōsa loqueretur, intulit dicens: Nobilis in portis vir eius, quando sederit cum senatoribus terræ. Hi itaq. in extremo iudicio non iudicantur, & regnant: quia cum authore suo etiā iudices veniunt. Relinquentes quippe omnia, plus prompta deuotione executi sunt, quàm iuberi generaliter audierunt. Speciali nanque iussione paucis perfectioribus, & non generaliter omnibus dicitur hoc, quod adolescens diues audiuit: Vade, & vende omnia quæ habes, & da pauperibus: & habebis thesaurum in cęlo: & veni, & sequere me. Si enim sub hoc præcepto cūctos iussio generalis adstringeret, culpa profectò esset aliquid nos de hoc mūdo possidere. Sed aliud est, quod per sacram scripturam omnibus generaliter præcipitur: aliud, quod specialiter perfectioribus imperatur. Hi ergò rectè sub generali iudicio non tenentur, qui & præcepta generalia viuendo vicerunt. Sicut enim non iudicantur, & pereunt: qui, suadente perfidia, legem tenere contemnunt: ita non iudicantur & regnant, qui sua-

Singularis honor eorum, qui vltra præcepta seruarunt etiā consilia.

Matth. 19.

Isaiæ 3.

Prouerb. 31.

Paupertatis & perfectionis Euangelicæ sectatores cum Christo iudicabunt, & non iudicabuntur in iudicio discussionis. Matth. 19. Marc. 10. Lucæ 18.

Vltra generalis diuinæ legis præcepta quidam proficiunt. 1. Cor. 9.

dente pietate, etiam vltra generalis diuinæ legis præcepta proficiunt. Hinc est quòd Paulus etiam specialia præcepta transcendens, plus opere exhibuit, quàm institutione permissionis accepit. Cùm enim accepisset vt Euangelium prædicans, de Euangelio viueret; & Euangelium audientibus contulit, & tamen Euangelij sumptibus sustentari recusauit. Cur ergo ille iudicetur, vt regnet, qui minus quod seruaret, accepit: sed maius quod viueret, inuenit? Dicatur igitur rectè: Iudicium pauperibus tribuit: quia quanto huic mundo magna humilitate despecti sunt, tanto eunc acceptis sedibus maiore culmine potestatis excrescunt.

Iob 36.

1. B. Pavli ad Corinthios decimotertio: Si linguis hominum loquar, & angelorum, charitatem autem nō habeam, factus sum velut æs sonans, aut cymbalum tinniens, &c.

2. Primæ epistolæ Ioannis secundo: Qui autem seruat verbum eius, verè in hoc charitas Dei perfecta est: in hoc scimus quoniam in ipso sumus. Qui dicit se in ipso manere, debet, sicut ille ambulauit, & ipse ambulare. Nolite diligere mundum, neque ea, quæ in mundo sunt. Si quis diligit mundum, non est charitas Patris in eo.

3. Et capite quarto: In hoc perfecta est charitas Dei nobiscum, vt fiduciam habeamus in die iudicij: quia sicut ille est, & nos sumus in hoc mundo.

4. Ad Colossenses tertio: Induite vos ergò sicut electi Dei, sancti, & dilecti, viscera misericordiæ, benignitatem, humilitatem, modestiam, patiētiam: &c. Super omnia autem hæc, charitatem habete, quod est vinculum perfectionis.

5. Avgvstinvs de moribus Ecclesiæ Catholicæ, capite trigesimotertio, loquens de religiosis simul viuentibus Mediolani, Romæ & alibi: Charitas præcipuè custoditur: charitati victus, charitati sermo, charitati habitus, charitati vultus aptatur: coitur in vnam conspiraturque charitatem: hanc violare tanquam Deum nefas ducitur: huic si quis resistit, expugnatur atque eiicitur: hanc si quis offendit, vno die durare non finitur. Sciunt ita commendatam esse à Christo & Apostolis, vt si hęc vna absit, inania: si hęc adsit, plena sint omnia.

Ad Charitatem omnia referūtur. Vide S. Thomam in 2. 2. quæst. 184 & 186. & in opusculo de perfectione vitæ spiritualis.

6. Lvcæ nono: Dicebat autem ad omnes: Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam quotidie, & sequatur me.

7. Posteriorvm ad Corinthios octauo, 8. Matthæi octauo, 9. Lvcæ secundo, 10. Ad Philippenses secundo, vt supra quęstione secunda, B testimonio primo, secundo, septimo & nono.

11. Priorvm Petri primo: Scientes quòd non corruptibilibus auro, vel argento redempti estis de vana vestra conuersatione paternæ traditionis: sed pretioso sanguine quasi agni immaculati Christi, & incontaminati.

12. Et capite secundo: In hoc enim vocati estis: quia & Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum vt sequamini vestigia eius.

13. Ad Philipenses tertio: Fratres, ego me non arbitror comprehendisse. Vnum autem: quæ quidem retro sunt obliuiscens, ad ea verò, quę sunt priora, extendens meipsum, ad destinatum persequor, ad brauium supernæ vocationis Dei in Christo Iesu.

14. Psalmo octogesimotertio: Etenim benedictiones dabit legislator, ibunt de virtute in virtutem: videbitur Deus Deorum in Sion.

15. Bernardvs epistola ducentesima quinquagesimatertia ad Abbatem Garinum Alpensem: Itaque indefessum proficiendi studium, & iugis conatus ad perfectionem, perfectio reputatur. Quòd si studere perfectioni, esse perfectum est: profectò nolle proficere, deficere est. Vbi ergò sunt qui dicere soient, Sufficit nobis, nolumus esse meliores quā patres nostri? O monache, nō vis proficere? Non. Vis ergò deficere? Nequaquā. Quid ergò? Sic mihi, inquis, viuere volo, & manere in quo perueni, nec peior fieri patior, nec melior cupio. Hoc ergò vis, quod esse non potest. Quid enim stat in hoc sæculo? Et certè de homine specialiter dictum est: Fugit velut vmbra, & nunquam in eodem statu permanet. Ipse denique hominis sæculique author, quamdiu in terris visus est, & cum hominibus conuersatus est, nunquid stetit? Et quidem, teste scriptura, pertrāsiit benefaciendo, & sanando omnes. Pertransiit ergò sicut non infructuosè, ita non remissè: non pigrè, non lento gressu, sed quemadmodum item de eo scriptum est: Exultauit vt gigas ad currendam viam. Porrò currentem non apprehendit, qui & ipse pariter non currit. Et quid prodest Christum sequi, si non contingat consequi? Ideò Paulus aiebat: Sic currite, vt comprehēdatis. Ibi tu Christiane fige tui cursus profectusque metam, vbi Christus posuit suam. Factus est, inquit, obediens vsque ad mortem. Quantumlibet ergò cucurreris: si vsque ad mortem non peruenieris, brauium non apprehēdis. Brauium Christus est. Quod si illo currente, tu gradum sistis: non Christo approprias, sed te magis elongas: timendumque tibi est quod ait Dauid: Ecce qui elongant te à te Domine, peribunt. Itaque si proficere currere est: vbi proficere, ibi & currere desinis. Vbi verò non currere, ibi & deficere incipis. Hinc planè colligitur, quia nolle proficere, non nisi deficere est. Vidit scalam Iacob, & in scala angelos, vbi nullus residens, nullus subsistens apparuit, sed vel ascendere, vel descendere videbantur vniuersi: quatenus palam daretur intelligi, inter profectum & defectum in hoc statu mortalis vitæ nihil medium inueniri: sed quomodo ipsum corpus nostrum cōtinuè aut crescere conatur, aut decrescere, sic necesse sit & spiritum aut proficere semper, aut deficere.

Studere perfectioni, est esse perfectum.

Continēter proficiendū est: alioqui enim deficimus.

Psalm. 18. Actor. 10. Psalm. 18. 1. Cor. 9. Philip. 2. Psalm. 72. Genes. 28. Scala Iacob. Genes. 28. 1. Cor. 10. Ioan. 14.

16. Idem in epistola trecentesima quadragesimaprima ad monachos sancti Bertini: Discipulus proficiens, gloria est magistri. Quisquis in schola Christi non proficit, eius indignus est magisterio, præsertim tamen vbi sanus, vbi nihil in eodem statu permanet: & non proficere, sine dubio deficere est. Nemo proinde dicat, satis est: sic volo manere: sufficit mihi esse, sicut heri & nudiustertius. In via residet qui eiusmodi est: in scala subsistit, vbi neminem Patriarcha vidit non ascendentem aut descendentem. Dico ergò: Qui se existimat stare, videat ne cadat. Ardua & angusta est via: & non hìc, sed in domo patris mansiones sunt

Non proficere, deficere est.

1. Ioan. 2. multæ. Itaque qui se dicit in Christo manere, debet sicut ille ambulauit, & ipse ambulare. Iesus enim (vt ait Euãgelista) crescebat, & proficiebat sapiẽtia, & ætate, & gratia apud Deum, & homines. Ille nõ restitit ergò, sed exultauit vt gigas ad currendam viam: & nos quoque, si non desipimus, curremus post eum: trahemur in odore vnguentorum ipsius. Alioquin si elongari contigerit, erit pigritanti animæ & laboriosior, & periculosior via: dum nec odore recreari, nec certa possit agnoscere vestigia longius abeuntis. Sic ergò currite fratres, vt comprehendatis. Quod sanè ita fiet, si nequaquam arbitramini vos comprehendisse: sed obliti quæ retrò sunt, extenditis vos in anteriora: si apprehendatis disciplinam, ne quando irascatur Dominus, & pereatis de via iusta, Qui edit me (ait sapientia) adhuc esuriet: & qui bibit me, adhuc sitiet: vt nouerit piger, qui dignè prorsus lapidatur stercoribus bonũ, fastidium sibi non de satietate, sed de media generari. Denique quia omnia cooperantur in bonum his, qui secundùm propositum vocati sunt sancti: moueat nec ipsum quoque sæcularis cupiditatis exemplum. Quem enim ambitiosum vidimus aliquãdo contentum ad priuatas dignitates, ad alias nõ anhelare? Sic & curiosi cuiusque nõ satiatur oculus visu, nec auris impletur auditu. Quid? eorũ qui auaritiæ terniũt, aut amatores sunt voluptatum, seu vanas sectantur hominum laudes: nónne & ipsorum insatiabilia desideria arguunt nos negligentiæ & tepiditatis? Pudeat certè spiritualium nos bonorum minus cupidos inueniri. Erubescat anima conuersa ad Dominum, minori affectu sectari iustitiam, quàm iniquitatem antea sectaretur. Est enim causa quoque valdè dissimilis. Stipendium quippe peccati, mors: fructus autem spiritus, vita æterna. Pudeat proinde negligentius nunc in vitam, quàm prius in mortem ire: & minori studio salutis acquirere, quàm perditionis, augmẽtum. Nam vt omnino simus inexcusabiles, in via vitæ quo citius, eo facilius curritur: & leue Saluatoris onus, quo crescit amplius, eo portabilius est. Nonne & aniculas leuat, non onerat, pennarum siue plumarum numerositas ipsa? Tolle eas, & reliquum corpus pondere suo fertur ad ima. Sed disciplinam Christi, sic suaue iugum, sic onus leue, quo deponimus, eo deprimitur ipsi: quia portat potius, quàm portatur.

Lucæ 2.

Psalm. 18.

De cõtinuo proficiendi studio.

2. Cor. 9.

Philipp. 3.

Psalm. 2.

Eccli. 24.

Ibidem 21.

Rom. 8.

Diligentia filiorum huius sæculi, arguit piorum negligentiam.

Rom. 6.

Similitudo pulchra Iugũ Domini leue.

17. SERMONE secundo in purificatione beatæ Mariæ: Si quis forsan proficere dissimulat, & proficisci de virtute in virtutem, nouerit quisquis huiusmodi est, in statione, non in processione se esse, immò verò & in regressione, quoniam in via vitæ nõ progredi, regredi est, cùm nihil adhuc in eodem statu permaneat. Portò profectus noster in eo consistit, (vt sæpius me dixisse memini) vt nunquam arbitremur nos apprehendisse, sed semper extendamur ad anteriora, incessanter conemur in melius, vt imperfectum nostrum diuinæ misericordiæ obtutibus iugiter exponamus.

In via vitæ nõ progredi, regredi est.

18. AVGVSTINVS epistola centesima tricesimaseptima ad Hipponenses: Simpliciter autem fateor charitati vestræ coram Domino Deo nostro, qui testis est super animam meã, ex quo Deo seruire cœpi, quomodo difficile sum expertus meliores, quàm qui in monasteriis profecerunt, ita non sum expertus peiores, quàm qui in monasteriis acciderunt, ita vt hinc arbitrer in Apocalypsi scriptum: Iustus iustior fiat, & sordidus sordescat adhuc. Quapropter etsi contristamur de aliquibus purgamentis, cõsolamur tamen etiam de pluribus ornamentis. Nolite ergò propter amurcam, quia oculi vestri offenduntur, torcularia detestati, vnde apothecæ Dominicæ fructu olei luminosioris implentur. Domini Dei nostri misericordia vos aduersus omnes insidias inimici, in sua pace custodiat, dilectissimi fratres.

Qui in monasteriis profecerunt, optimè euadũt, sic cõtra, qui deficiunt. Apocal. 22. In eos qui propter quosdam malos religiosos, alios excusãtus.

19. PAVLVS ad Corinthios duodecimo: Æmulamini autem charismata meliora. Et adhuc excellentiorem viam vobis demonstro. 20. LVCÆ decimo: Et respondens dixit illi Dominus: Martha, Martha, sollicita es, & turbaris erga plurima. Porrò vnum est necessarium. Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea.

21. APOCALYPSIS secundo: Esto fidelis vsque ad mortem, & dabo tibi coronam vitæ.

DE QVATVOR HOMINIS NOVISSIMIS.

I.

Quæ dicuntur quatuor hominis nouissima?

HÆc videlicet: Mors, Iudicium, Infernus, & Regnum cælorum: dicta quidẽ [a] nouissima, quod inter cętera omnia quę homini accidere possunt, extremũ planè locum sibi vendicent. Mors enim, vt dici solet, est vltima rerum linea. Mortem sequitur Iudicium Dei, sicut & Paulus his verbis ostendit: [b] *Statutum est hominibus semel mori, post hoc autem Iudicium*, tum [c] singulare scilicet, quod vnusquisq; mo-

a Eccli. 7. d. 28. a. 28. b. Deuteronom. 32. d. Prouerb. 19. c. Bernard. in serm. de primordiis, medijs, & nouissimis.

b Heb. 9. g.

c Augustin. lib. 2. de anima & eius origine cap. 4. Item tract. 49. in Ioã nem. Chrysostom. homil. 14. in Matt.

riens excipit, tum illud extremum & vniuersale, quod omnes ad mundi finem expectat, vt supra [d] indicauimus.

d In symbolo.

B Iudicantur autem alij, quos in mortali peccato mors opprimit, vt [e] pœnis apud inferos perpetuis addicantur: alij, quos ex hac vita migrantes ornat [f] nuptialis illa vestis charitas, vt vita in cælesti regno perbeata fruantur. Hoc est quod Euangelica veritas asserit: [g] *Procedent qui bona fecerunt, in vitam æternam: qui verò mala, in supplicium æternum.* [h] *Filius enim hominis venturus est in gloria Patris sui cum Angelis suis: & tunc reddet vnicuique secundùm opera eius.*

e Luc. 16. e. Matth. 25. d.
f Matth. 22. b. Augustin. lib. post collat contra Donat. c. 20. Gregor. hom. 38 in Euang.
g Ioan. 5. e. Matth. 25. d.
h Matth. 16. d.

TESTIMONIA.

1. A ECCLESIASTICI septimo: Gratia dati in conspectu omnis viuentis, & mortuo non prohibeas gratiam. Non desis plorantibus in consolatione, & cum lugentibus ambula. Non te pigeat visitare infirmum: ex his enim in dilectione firmaberis. In omnibus operibus tuis memorare nouissima tua, & in æternum non peccabis.

2. CAPITE vigesimooctauo: Memento nouissimorum, & desine inimicari.

3. CAPITE trigesimooctauo: Memento nouissimorum, noli obliuisci: neque enim est cõuersio, & huic nihil proderis, & teipsum pessimabis. Memor esto iudicij mei: sic enim erit & tuum: mihi heri, & tibi hodie. In requie mortui requiescere fac memoriam eius, & consolare illum in exitu spiritus sui.

4. DEVTERONOMII trigesimosecundo: Gens absque consilio est, & sine prudentia. Vtinam saperent, & intelligerent, ac nouissima prouiderent.

5. PROVERBIORVM decimonono: Audi consilium, & iuscipe disciplinam, vt sis sapiens in nouissimis tuis.

6. BERNARDVS in sermone de primordiis, mediis, & nouissimis nostris: Habes iam primordia, habes etiam media: sed nouissima quę sunt? Nam de eis dicitur, quòd eorum memor non peccabis. Ipsa sunt mors, iudicium, gehenna. Quid horribilius morte? quid iudicio terribilius? Nam gehenna nihil potest intolerabilius cogitari. Quid metuet, si quis ad ista non trepidat, non expauescit, non timore concutitur? O homo si pudorem perdideras ad nobilem creaturam pertinentem, si dolorem non sentiebas afflictionis, quod est etiam carnalium: vel timorem non omittas, quoniam ille est etiam iumentorum. Oneramus asinum, & fatigamus in laboribus plurimis, & nõ curat, quia asinus est. At si in ignem impellere, si in foueam præcipitare velis, cauet quãtum potest, quia vitam diligit, & mortem timet. An non tibi ergò iustum videtur, vt qui non modò iumentis insensibilior fuerit, post iumenta ipsa compellatur abire, & in tormentis positus, locum teneat posteriorem? Time ergò ô homo, quòd in morte separandus es à bonis omnibus huius corporis, & tam dulce carnis & animæ vinculum amarissimo secandum diuortio erit. Time quòd in terribili iudicio ei præsentandus es, in cuius manus horrendum est incidere: & eo examinante, quem nihil latet, si quidem inuenta fuerit in te iniquitas alienandus ab vniuersitate quietis, & gloriæ, & segregandus à numero beatorum, Time quòd in gehenna cruciatibus æternis, & immensis exponendus es, in sorte diaboli, & Angelorum eius, in igne æterno, qui præparatus est eis. Hic ergò timor initium sapientiæ dicitur, non pudor, non dolor: quia neuter eorum sic initiat ad sapientiam, neuter tantam habet efficaciam. Vnde est quod non dicitur, memorare primordia, aut media, sed nouissima, & non peccabis. Validior enim est & vehementior spiritus timoris ad resistendum peccato, quàm pudor & dolor, quia pudor de multitudine, & dolor de qualicunque huius mundi consolatione capit solatium, timor verò non inuenit vnde consoletur. Nam in morte non magnum, non paruum aliquid de bonis huius mundi tecum delaturus es: in iudicio nec fallere, nec resistere possibile erit: in gehenna penitus nulla consolatio, sed perpetuum væ, vlulatus, & fletus, & stridor dentium.

Gehenna cur metuenda. Matth. 25.

Timor nouissimorũ, est initium sapientiæ.

Timor plus valet ad resistendum peccato, quam pudor aut dolor.

7. AD Hebræos nono, vt in textu.

8. AVGVSTINVS libro secundo de anima & eius origine, capite quarto: Illud quod rectissimè & valdè salubriter credit (Vincentius Victor scilicet) iudicari animas cùm de corporibus exierint, antequam veniant ad illud iudicium, quo eas oportet iam redditis corporibus iudicari, atque in ipsa, qua hîc vixerunt, carne torqueri, siue gloriari; hoc itane tandem ipse nesciebas? Quis aduersus Euangelium tanta obstinatione mentis obsurduit, vt in illo paupere, qui post mortem ablatus est in sinum Abrahæ, & in illo diuite, cuius inferius cruciatus exponuntur, ista non audiat, vel audita non credat?

Iudiciũ priuatum animarũ quando de corporibus exierint.

Luc. 16.

9. ITEM tractatu quadragesimonono in Euangelium Ioannis: in ea verba scribens, Lazarus amicus noster dormit, &c. Dormit omnis mortuus, & bonus & malus. Sed quomodo interest in ipsis, qui quotidie dormiũt & exurgunt, quid quisque videat in somnis? alij sentiunt læta somnia, alij horrentia, ita vt euigilans dormire timeat, ne ad ipsa iterum redeat: sic vnusquisque hominum cum causa sua dormit, cum causa sua surgit. Et interest quali custodia quisque recipiatur, ad iudicem postea producendus; nam & receptiones in custodia

De statu animarum postmortẽ.

Ecclesiast. 7. Tria nouissima quæ metum iniiciunt, mors, iudicium gehenna.

Asini exemplum.

Mors cur timenda.

Cur iudicij metuẽdum. Hebr. 10.

* alios

pro meritis cauſarum adhibentur. Alios iubentur cuſtodire lictores, * humanum & mite officium atque ciuile: alij traduntur optionibus: alij mittuntur in carcerem. Et in ipſo carcere non omnes, ſed pro meritis cauſarum in ima carceris contruduntur. Sicut ergò diuerſæ cuſtodiæ agētium in officio; ſic diuerſæ cuſtodiæ mortuorum, & diuerſa merita reſurgentium. Receptus eſt pauper, receptus eſt diues: ſed ille in ſinu Abrahæ, ille vbi ſitiret, & gutta non inueniret. Habent ergò omnes animæ, vt ex hac occaſione inſtruam charitatem veſtram, habent omnes animæ cùm de ſæculo exierint, diuerſas receptiones ſuas. Habēt gaudium bonæ, malæ torměta. Sed cùm facta fuerit reſurrectio, & bonorum gaudium amplius erit, & malorum tormenta grauiore; quando cum corpore torquebuntur. Recepti ſunt in pace ſancti Patriarchæ, Prophetæ, Apoſtoli, Martyres, boni fideles, omnes tamen adhuc in fine accepturi ſunt, quod promiſit Deus: promiſſa enim eſt reſurrectio etiam carnis, mortis conſumptio, vita æterna cum Angelis. Hoc omnes ſimul accepturi ſumus: nam requiem, quæ continuò poſt mortem datur, ſi ea dignus eſt, tunc accipit quiſque, cùm moritur. Priores acceperunt Patriarchæ; videte ex quo requieſcunt. Poſteriores Prophetæ, recentius Apoſtoli, multo recentiores ſancti Martyres; quotidie boni fideles. Et alij in iſta requie tam diu ſunt, alij non tandiu, alij paucioribus annis, alij recenti tempore.

Diuerſæ cuſtodiæ mortuorū.

Luc. 16.

Poſt mortē recipiunt gaudiū boni, & torměta mali: quod non nili iudicio Dei præcedente fieri poteſt.

Poſt reſurrectionem maiora recipient.

Requies animæ poſt mortem, ǫ̃ quàm diuturna omnibus.

10. CHRYSOSTOMVS homilia decimaquarta in Matthæum: Sicut illi, qui è carceribus educuntur, vnà cum ipſis catenis ad iudicium protrahuntur: ſic omnes animæ, cùm hinc emigrauerint, variis peccatorum catenis implicitæ, ad terribile illud ducentur tribunal.

Poſt mortē animæ ad tribunal iudicis ducuntur.

1. B LVCÆ decimoſexto: Factum eſt autem vt moreretur mendicus, & portaretur ab Angelis in ſinum Abrahæ. Mortuus eſt autem & diues, & ſepultus eſt in inferno. Eleuans autem oculos ſuos, cùm eſſet in tormentis, vidit Abraham à longè, & Lazarum in ſinu eius: & ipſe clamās dixit: Pater Abraham, miſerere mei, & mitte Lazarum vt intingat extremum digiti ſui in aquam vt refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma.

2. MATTHÆI vigeſimoquinto: Tunc dicet & his, qui à ſiniſtris erunt: Diſcedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus eſt diabolo, & Angelis eius.

3. ET capite vigeſimoſecundo: Intrauit autem rex vt videret diſcumbentes, & vidit ibi hominem non veſtitum veſte nuptiali. Et ait illi: Amice, quomodo huc intraſti non habens veſtem nuptialem? At ille obmutuit. Tunc dixit rex miniſtris: Ligatis manibus, & pedibus eius, mittite eum in tenebras exteriores: ibi erit fletus, & ſtridor dentium.

4. AVGVSTINVS in libro contra Donatiſtas poſt collationem, capitè vigeſimo: Poſteaquam dixit; Ligate illi manus & pedes, & proiicite eum in tenebras exteriores, ibi erit fletus, & ſtridor dentium: continuò ſubiecit; Multi enim sūt vocati, pauci verò electi. Quomodo hoc verum eſt, cùm potius vnus è multis fuiſſet proiectus in tenebras exteriores, niſi quia in illo vno grāde corpus figurabatur omnium malorum ante Domini iudicium conniuio dominico permixtorum. A quibus ſe boni corde interim ac moribus ſeparant, ſimul māducantes, & bibentes corpus & ſanguinem Domini, ſed cum magna diſtinctione: quia iſti in honore ſponſi induti ſunt veſte nuptiali, non ſua quærentes, ſed quæ Ieſu Chriſti: illi autem non habent veſtem nuptialem, hoc eſt, fidiſſimam ſponſi charitatem, ſua quærentes, non quæ Ieſu Chriſti.

Matth. 22.

Boni & mali ſimul ſumūt corpus & ſanguinē Domini.

Philip. 2.

Veſtis nuptialis charitatem ſignificat.

5. GREGORIVS homilia trigeſimaoctaua in Euangelia: Si veſtem nuptialem, baptiſma, vel fidem dicimus, quis ſine baptiſmate, & fide has nuptias intrauit? Eo enim ipſo foris eſt, quo necdum credidit. Quid ergò debemus intelligere veſtem nuptialem, niſi charitatem? Intrat enim ad nuptias, ſed cum nuptiali veſte non intrat, qui in ſancta Eccleſia aſſiſtens, fidem habet, ſed charitatem non habet. Rectè enim charitas, nuptialis veſtis vocatur, quia hāc in ſe conditor noſter habuit, dum ad aſſociandæ ſibi Eccleſiæ nuptias venit. Sola quippe dilectione Dei actum eſt, vt eius vnigenitus mentes ſibi electorum hominum vniret. Vnde & Ioannes dicit: Sic enim dilexit Deus mundum, vt filium ſuum vnigenitum daret pro nobis. Qui ergò per charitatem venit ad homines, eandem charitatem innotuit veſtem eſſe nuptialem.

Veſte nuptiali inrectè ſignificamus fidē, aut baptiſmum.

Charitatē ſignificat veſtis nuptialis.

Ioan. 3.

6. IOANNIS quinto: Nolite mirari hoc, quia venit hora, in qua omnes, qui in monumentis ſunt, audient vocem Filij Dei: & procedent qui bona fecerunt, in reſurrectionem vitæ: qui verò mala egerunt, in reſurrectionem iudicij.

7. MATTHÆI vigeſimoquinto: Tunc dicet rex his, qui à dextris eius erunt: Venite benedicti Patris mei, poſſidete paratum vobis regnum à conſtitutione mundi. Tunc dicet & his, qui à ſiniſtris erunt: Diſcedite à me maledicti in ignem æternum: qui paratus eſt diabolo, & Angelis eius. Et ibunt hi in ſupplicium æternum: iuſti autem in vitam æternam.

8. ET decimoſexto, vt in textu.

II.

Quomodo nos Scriptura de Morte docet?

a Rom. 5. c. Sapient. 1. c. Conc. Mileuitan can. 1. Auguſt. de prædeſt. & gratia cap. 3.
b Greg. hom. 13. in Euangel. Aug. in Pſalm. 144. hom. 27. & 50. c. 3. & c. 2. ſoliloquiorum animæ. Hugo Victorinus l. 1. de miſſa c. 3.
c Eccleſ. 9. c. Iac. 4. d. Eccli. 11. c. 24. b. c. Lucæ 12. c.

A *Sicut* [a] *per vnum hominem peccatum in hunc mundum intrauit, & per peccatum mors, ita in omnes homines mors pertranſiit*, vt Paulus affirmat. Igitur etſi [b] hora mortis nihil ſit nobis incertius, *Neſcit* [c] *enim homo finem ſuum*: morte tamen

tamen ipſa certius nihil eſſe poteſt. Vnde ſcriptum eſt, & res ipſa quotidie docet : [d] *Omnes morimur, & quaſi aquæ dilabimur in terram, quæ non reuertuntur.* Idque cõfirmans Eccleſiaſticus : [e] *Et Rex hodie eſt*, inquit, *& cras morietur. Cùm morietur* autem *homo, hæreditabis ſerpentes, & beſtias, & vermes.*

d 2 Re.14.f. Eccleſ 2.c.Pſalm.89.b. 101. 8.b.102.c.Iob 8.b.14 a.1.Pet.1. d.Aug.l.13. de ciuitate Dei c. 10. & 11 Serm. 21. de verbis Domini c. 2. & 3. Innocent. III. de contemptu mundi lib.1.c.24.

e Eccli.10.b Iob 17.d.Pſal.48.b. d. Baruch 3.b.Eccli 41.a.Aug.ſentent. vlt.apud Pruſperum.

B Cùm verò plurimùm referat quomodo, & quàm parati moriamur, toties in Euangelio nobis repetitur illud : [f] VIGILATE. Item, [g] *Eſtote parati : quia qua hora non putatis, Filius hominis veniet.* Parati verò & vigilantes mortem excipiemus, ſi ſeriò & in omni vita pro ſe quiſque meditetur quod ſcriptum eſt, [h] *Ante obitum tuum operare iuſtitiam : quoniam non eſt apud inferos inuenire cibum :* ſicut & Chriſtus dixit, [i] *Venit nox, quando nemo poteſt operari.* [k] *Ambulate dum lucem habetis, vt non vos tenebræ comprehendant.*

f Matth 25.a.24.d.Marc.13.d.Aug. epiſt.80.ad Hcſychium,& qu. 59.l. 83.quæſtionum.

g Lucæ 12.e.f.Apoc.3.a.16.c Cypr. epiſt.52.ad Antonianum,Aug.ſer.3. de Innocentib. & tract. 33. in Ioan. Gregor.l.16 moral.cap.33.

h Eccli.14.c.Eccleſ.9.c.11.a Galat. 6.c.Aug.de diſciplina Chriſtiana c. 11.& 12.Concil. Lateranenſ.cap.22. Trid ſeſſ 14.Nannetenſe c.4.Greg. 4.dialog c.38.Poſſidon.in vita Aug.

i Ioann. 9.a. Aug. in enchir.c.110. & tract.44.in Ioannem.

k Ioan 12.c.Lucæ 19. c.

C Pulchrè autem Propheta inter iuſtorum malorumque mortem diſcreuit. nam de his quidem dicit : [l] *Mors peccatorum peſſima*, illorum ſcilicet, qui velut peruicaces Iudæi, in peccato ſine pœnitentia moriuntur, ac proinde ſic pereunt, vt ſemper apud [m] inferos cum epulone diuite ſint excruciandi. De illis verò teſtatur : [n] *Pretioſa in conſpectu Domini mors Sanctorum eius.* Talibus [o] quippe mors illa corporis nihil eſt aliud, quàm terrenæ huius peregrinationis, & ærumnarum mortalis vitæ terminus, ſomnus quietus, & ſecura obdormitio, veræ vitæ principium, & optabilis tranſitus ad beatam immortalitatem : Cuius deſiderio Apoſtolus flagrans, & huius vitæ pertæſus, [p] *Cupio*, inquit, *diſſolui, & eſſe cum Chriſto.* [q] *Beati ſerui illi, quos cùm venerit Dominus, inuenerit vigilantes.* Et, [r] *Beati mortui, qui in Domino moriuntur.* [s] *Iuſtus autem ſi morte præoccupatus fuerit, in refrigerio erit.*

l Pſalm.33.d.Proverb.11.a.Sapient. 5.b c.Pſalm.10.b.Aug.ſer.48. & 17. ad fratres in eremo. Hugo Victorinus l 1.de anima c.2.l.3.c 23. & lib. 4.c.13 Innocent III de contemptu mundi lib.2.c.42.

m Lucæ 16 e.f. Greg.4.dial.c.38. & hom.12.in Euang. Beda lib. 5. hiſt. Anglorum,c.14 & 15.

n Pſalm 115.a.

o 2 Cor 5.a. b. Greg 4.dial c 11. & ſeqq.Cypr.de mortalitate Ambr l. de bono mortis,c.2.& ſequentibus.

p Philip.1.d.Lucæ 2.e.Pſal 47.a 83. a.141.b.Num.23 b.

q Lucæ 12. e.

r Apocal. 14.c.

s Sapient.4.b.

TESTIMONIA.

1. A AD Romanos quinto, vt in textu.

2. SAPIENTIÆ primo: Deus mortem non fecit. Creauit enim, vt eſſent omnia.

3. CONCILIVM Mileuitanum canone primo : Quicunque dicit, Adam primum hominem mortalem factum, ita vt ſiue peccaret, ſiue non peccaret, moreretur in corpore, hoc eſt, de corpore exiret, non peccati merito, ſed neceſſitate naturæ, anathema ſit.

Peccatum eſt cauſa mortis corporalis.

4. AVGVSTINVS in libro de prædeſtinatione & gratia, capite tertio: Mors non naturæ conditio, ſed pœna peccati eſt.

Mors pœna peccati eſt.

5. GREGORIVS homilia decimatertia in Euangelia : Horam vltimam Dominus noſter idcirco voluit nobis eſſe incognitam, vt ſemper poſſit eſſe ſuſpecta: vt dum illam præuidere non poſſumus, ad illam ſine intermiſſione præparemur. Proindè fratres mei in conditione mortalitatis veſtræ mentis oculos figite, venienti vos iudici per fletus quotidiè & lamenta præparate. Et cùm certa mors maneat omnes, nolite de temporalis vitæ prouidentia incerta cogitare. Audite quid ſapiens Salomon dicat: Quodcunque poteſt manus tua facere, inſanter operare: quia nec opus, nec ſcientia, nec ratio, nec ſapientia erunt apud inferos, quò tu properas. Quia ergò & venturæ mortis tempus ignoramus, & poſt mortem operari non poſſumus, ſupereſt, vt ante mortem tempora indulta rapiamus. Sic enim, ſic mors ipſa cùm venerit, vincetur: ſi priuſquàm veniat, ſemper timeatur.

Mortis hora cur incerta.

Eccleſ. 9. *Præparatio ad mortem.*

6. AVGVSTINVS in pſalmum centeſimum quadrageſimumquartum : Magna Dei miſericordia, & in hoc quòd diem vitæ tibi incertum fecit, vt neſcias quando hinc emigrabis, & cùm quotidiè ſperas te migrare, aliquando conuertaris. Et in hoc magna eius mi-

Quòd mortis tempus incertũ ſit, magna eſt Dei miſericordia.

sericordia. Cæterùm si statuisset diem, omnibus faceret abundare peccata de securitate. Dedit ergò spem veniæ, ne desperando amplius peccet. Deus conuersioni tuæ indulgentiam promisit, sed dilationi tuæ diem crastinum non promisit.

7. IDEM libro quinquaginta homiliarum, homilia vigesimaseptima, siue in tractatu de vtilitate pœnitentiæ, capite tertio in fine: Ne desperando augeamus peccata, propositus est pœnitentiæ portus: rursus, ne sperando augeamus, datus est dies mortis incertus.

Incertus dies mortis contra præsumptionem valet.

8. IN libro soliloquiorum animæ ad Deum, capite secundo: Importuna mors mille modis quotidiè miseros homines rapit. Hunc necat febribus, illum opprimit doloribus: hunc cõsumit fames, illum sitis extinguit: hunc suffocat aquis, illum interimit laqueo: illum perimit flammis, alium dentibus bestiarum ferocium vorat: hunc trucidat ferro, illum veneno corrumpit, alterum tantùm repentino terrore miseram vitam finire compellit. Et nunc superhæc omnia magna miseria, quia cùm nihil sit certius morte, ignorat tamen homo finem suum. Et cùm stare putat, colliditur, & perit spes eius: nescit enim homo quando, vel vbi, vel quomodò moriatur: & tamen certum est quòd cum mori oportet.

Quàm variis modis homines tollit è medio.

Nihil certius morte, & tamen vitæ terminus ignoratur.

9. HVGO à sancto Victore, libro primo de anima, capite tertio: Certum est quòd moriemis: sed incertum est quãdo, aut quomodò, vel vbi. Quoniam mors te vbique expectat; tu quoque, si sapiens fueris, vbique eam expectabis. Idem habet D. Bernardus cap. 3. meditationum: Nam illi tribuunt nonnulli hunc 1. librum.

Incerta mortis conditio.

10. ECCLESIASTIS nono: Nescit homo finem suum: sed sicut pisces capiuntur hamo, & sicut aues laqueo comprehenduntur, sic capiuntur homines in tempore malo, cùm eis extemplò superuenerit.

11. IACOBI quarto: Eccè nunc qui dicitis, Hodiè, aut crastino ibimus in illam ciuitatem: & faciemus ibi quidem annum, & mercabimur, & lucrum faciemus: qui ignoratis quid erit in crastino. Quæ est enim vita vestra? vapor est ad modicum parens, & deinceps exterminabitur: pro eo vt dicatis: Si Dominus voluerit. Et: Si vixerimus, faciemus hoc, aut illud.

12. ECCLESIASTICI vndecimo: Est qui locupletatur parcè agendo, & hæc est pars mercedis illius in eo quod dicit: Inueni requiem mihi, & nunc manducabo de bonis meis solus: & nescit quòd tempus præteriet, & mors appropinquet, & relinquat omnia aliis, & morietur.

13. CAPITE decimoquarto: Memor esto quoniam mors non tardat, & testamentum inferorum quia demonstratum est tibi: testamẽtum enim huius mundi morte morietur. Omnis caro sicut fœnum veterascet, & sicut folium fructificans in arbore viridi. Alia generantur, & alia deiiciuntur: sic generatio carnis & sanguinis, alia finitur, & alia nascitur. Omne opus corruptibile in fine deficiet: & qui illud operatur, ibit cum illo.

14. LVCÆ duodecimo: Dixit autem similitudinem ad illos, dicens: Hominis cuiusdam diuitis vberes fructus ager attulit: & cogitabat intra se dicens: Quid faciam, quia non habeo quò congregem fructus meos? Et dixit: Hoc faciam: Destruam horrea mea, & maiora faciam: & illuc cõgregabo omnia, quæ nata sunt mihi, & bona mea, & dicam animæ meæ: Anima, habes multa bona posita in annos plurimos: requiesce, comede, bibe, epulare. Dixit autem illi Deus: Stulte, hac nocte animam tuam repetunt à te: quæ autem parâsti, cuius erunt?

15. SECVNDI Regum decimoquarto ait mulier Thecuitis ad Regem Dauid: Omnes morimur, &c. vt in textu.

16. ECCLESIASTIS secundo: Moritur doctus similiter vt indoctus.

17. PSALMO octogesimonono: Quoniam omnes dies nostri defecerunt: & in ira tua defecimus. Anni nostri sicut aranea meditabuntur dies annorum nostrorum in ipsis, septuaginta anni. Si autem in potentatibus octoginta anni: & amplius eorum, labor & dolor.

18. ITEM centesimo primo: Quia defecerunt sicut fumus dies mei: & ossa mea sicut cremium aruerunt. Dies mei sicut vmbra declinauerunt: & ego sicut fœnum arui.

19. ET centesimo secundo: Quoniam ipse cognouit figmentum nostrum. Recordatus est quoniam pulvis sumus: homo, sicut fœnum dies eius, tanquàm flos agri sic efflorebit. Quoniam spiritus pertransibit in illo, & non subsistet: & non cognoscet amplius locum suum.

20. IOB octauo: Ait Baldad Suhites. Hesterni quippe sumus, & ignoramus quoniam sicut vmbra dies nostri sunt super terram.

21. CAPITA decimoquarto: Homo natus de muliere, breui viuens tempore, repletur multis miseriis. Qui quasi flos egreditur & conteritur, & fugit velut vmbra, & numquàm in eodem statu permanet. Breues dies hominis sunt, numerus mensium eius apud te est: constituisti terminos eius, qui præteriri non poterunt.

22. PRIORIS Petri primo: Quia omnis caro vt fœnum: & omnis gloria eius tanquàm flos fœni. exaruit fœnum, & flos eius decidit.

Tempus vitæ nostræ nihil est aliud, quàm cursus ad mortem.

23. AVGVSTINVS libro decimotertio de ciuitate Dei, capite decimo. Ex quo quisque in isto corpore morituro esse cœperit, nunquàm in eo non agitur, vt mors veniat. Hoc enim agit eius mutabilitas toto tempore vitæ huius; si tamen vita dicenda est, vt veniatur in mortem. Nemo quippe est, qui non ei post annum sit, quàm ante annum fuit, & cras quàm hodiè, & hodiè quàm heri, & paulò pòst quàm nunc, & nunc quàm paulò antè propinquior: quoniam quicquid temporis viuitur, de spatio viuendi demitur: & quotidiè fit minus minusque quod restat: vt omninò nihil sit aliud tempus vitæ huius, quàm cursus ad mortem.

24. ET capite vndecimo: Vtinam in paradiso benè viuendo egissemus, vt re vera nulla esset mors. Nunc autem non solùm est, verùm etiam tam molesta est, vt nec vlla explicari locutione possit, nec vlla ratione vitari. Et post pauca: Nõ importunè, neque incongruè arbitror accidisse, etsi non humana industria, iudicio

Mortis molestia inexplicabilis.

cio fortaſsè diuino, vt hoc verbum quod eſt, moritur, in Latina lingua nec Grammatici declinare potuerint, ea regula, qua cætera talia declinantur. Nanque ab eo quod eſt, oritur, fit verbum præteriti temporis, ortus eſt: & ſi qua ſimilia ſunt, quæ per temporis præteriti participia declinantur. Ab eo verò quod eſt, moritur, ſi quæramus præteriti temporis verbum, reſponderi ſolet, mortuus eſt, v, litera geminata: Sic enim dicitur mortuus, quomodò fatuus, arduus, conſpicuus, & ſi qua ſimilia, quæ non ſunt præteriti temporis: ſed quoniam nomina ſunt, ſine tempore declinantur. Illud autem vt declinaretur, quod declinari non poteſt, pro participio præteriti temporis ponitur nomen. Conuenienter itaque factum eſt, vt quemadmodum id quod ſignificat, non poteſt agendo, ita ipſum verbum declinari loquendo non poſſit. Agi tamen poteſt in adiutorio gratiæ redemptoris noſtri, vt ſaltem ſecundam mortem declinare poſſimus. Illa enim eſt grauior, & omnium malorum peſſima, quæ non ſit ſeparatione animæ & corporis, ſed in æternam pœnam potius vtriuſque complexu. Ibi è contrario non erunt homines ante mortem atque poſt mortem, ſed ſemper in morte: ac per hoc nunquàm viuentes, nunquàm mortui, ſed ſine fine morientes. Nunquàm enim erit homini peius in morte, quàm vbi erit mors ipſa ſine morte.

Verbum mori, apud Grammaticos non declinatur vt cætera talia verba.

Mors declinari non poteſt, ſicut nec verbum mori.

Mors ſ. cũcta quæ peſſima eſt, declinari poteſt.

Nunquàm mortui & ſine fine morientes.

25. IDEM de verbis Domini, ſermone vigeſimoprimo capite ſecundo: Quis neſcit, quia pœna eſt neceſse eſſe vt moriamur: & quod eſt grauius, quando neſcimus? Pœna certa eſt, hora incerta: & de illa pœna ſola certi ſumus in rebus humanis. Cætera noſtra & bona, & mala incerta ſunt: ſola mors certa eſt. Quid eſt quod dico? Deinceps capite tertio: Conceptus eſt puer, fortè naſcitur, fortè aborſum facit. Ita incertum eſt: Fortè creſcit, fortè non creſcit. Fortè ſeneſcit, fortè non ſeneſcit. Fortè diues erit, fortè pauper. Fortè honoratus, fortè humiliatus. Fortè habebit filios, fortè non habebit. Fortè ducet vxorem, fortè non ducet. Quicquid aliud nominaueris in bonis: reſpice & ad mala. Fortè ægrotat, fortè non ægrotat. Fortè à ſerpente percutitur, fortè non percutitur. Fortè à beſtia deuoratur, fortè non deuoratur. Et reſpice omnia mala, vbicunque, fortè erit, fortè non erit. Nunquid potes dicere; Fortè moritur, fortè non moritur?

Necessitas moriendi pœna eſt. Pœna certa hora incerta. Cũ ferè alia omnia fortuita ſint, mors tamen certa eſt.

26. INNOCENTIVS tertius de contemptu mundi, ſiue de miſeria humanæ conditionis libro primo, capite vigeſimoquarto, vel iuxta alios vigeſimoſecundo: Semper vltimus dies primus, & nunquàm primus dies vltimus reputatur: cùm tamen ita ſemper viuere deceat, tanquàm mori ſemper oporteat. Scriptum eſt enim: Memor eſto, quia mors nõ tardat. Tempus præterit, & mors appropinquat. Mille anni ante oculos morientis, tanquàm dies heſterna, quæ præteriit. Semper enim futura naſcuntur, ſemper præſentia moriuntur, & quicquid eſt præteritum, eſt mortuũ totum. Morimur enim, dum viuimus, ſemper: & tunc tantùm deſinimus mori, cùm deſinimus viuere. Melius eſt ergò mori vitæ, quã viuere morti. Quia nihil eſt vita mortalis, niſi mors viuens. Vndè Salomon: Laudaui magi mortuos, quàm viuentes, & vtroque feliciorem iudicaui, qui necdũ natus eſt. Vita velociter fugit, & retineri non poteſt: mors autem inſtanter occurrit, & impediri non valet: hoc eſt illud mirabile, quod quanto plus creſcit, tanto magis decreſcit: Quia quanto plus vita procedit, tanto magis ad finem accedit.

De vicinitate mortis.

Eccli. 14.

Vita mortalis nil eſt aliud quàm mors viuẽs.

Eccleſ. 4.

27. ECCLESIASTICI decimo: Omnis potentatus breuis vita. Languor prolixior grauat medicum. Breuem languorem præcidit medicus: ſic & rex hodie eſt, & cras morietur. Cùm enim morietur homo, hereditabit ſerpentes, & beſtias, & vermes.

28. IOB decimoſeptimo: Putredini dixi: Pater meus es, mater mea, & ſoror mea, vermibus.

29. PSALMO quadrageſimooctauo: Simul inſipiens, & ſtultus peribunt. Et relinquent alienis diuitias ſuas: & ſepulchra eorũ domus illorum in æternum. Ne timueris cùm diues factus fuerit homo: & cùm multiplicata fuerit gloria domus eius. Quoniam cùm interierit, non ſumet omnia: neque deſcendet cum eo gloria eius.

30. BARVCH tertio: Vbi ſunt principes Gentium, & qui dominantur ſuper beſtias, quę ſunt ſuper terram? qui in auibus cæli ludunt, qui argentum theſaurizant, & aurum, in quo confidunt homines, & non eſt finis acquiſitionis eorum? qui argentum fabricant & ſolliciti ſunt, nec eſt inuentio operum illorum? exterminati ſunt, & ad inferos deſcenderunt, & alij loco eorum ſurrexerunt.

31. ECCLESIASTICI quadrageſimoprimo: O mors, quàm amara eſt memoria tua homini pacem habenti in ſubſtantiis ſuis: viro quieto, & cũius viæ directæ ſunt in omnibus, & adhuc valenti accipere cibum? O mors, bonum eſt iudicium tuum homini indigenti, & qui minoratur viribus, defecto ætate, & cui de omnibus cura eſt, & incredibili, qui perdit patientiam. Noli metuere iudicium mortis. Memento quę ante te fuerũt, & quę ſuperuentura ſunt tibi: hoc iudicium à Domino omni carni: & quid ſuperueniet tibi in beneplacito Altiſſimi? ſiue decem, ſiue centum, ſiue mille anni. Non eſt enim in inferno accuſatio vitæ.

Mortis memoria ſuperbiam calcat.

32. AVGVSTINVS in ſententiis à Proſpero collectis, ſententia vltima: Diuitiis flores, & maiorum nobilitate te iactas, & exultas de patria, & pulchritudine corporis, & honoribus, qui tibi ab hominibus deferuntur: reſpice teipſum, quia mortalis es, & quia terra es, & in terram ibis. Circunſpice eos, qui ante te ſimilibus ſplendoribus fulsêre. Vbi ſunt quos ambiebant ciuium potentatus? Vbi inſuperabiles Imperatores? Vbi qui conuentus diſponebant, & feſta? Vbi equorum ſplendidi inuectores? Exercituum duces? Satrapæ, Tyranni? Non omnia puluis? non omnia fauillæ? non in paucis oſſibus eorum vitæ memoria eſt? Reſpice ſepulchra, & vide quis ſeruus, quis dominus, quis pauper, quis diues. Diſcerne, ſi potes, vinctum à rege, fortem à debili, pulchrum à deformi. Memor itaque naturæ, non extollaris aliquando. Memor autem eris, ſi teipſum reſpexeris.

In oſſibus mortuorũ nulla diſtinctio diuitis & pauperis, &c.

1. B MATTHÆI vigeſimoquinto: Vigilate itaque, quia neſcitis diem, neque horam.

2. Et capite vigesimoquarto: Vigilate ergò, quia nescitis qua hora Dominus vester venturus sit. Illud autem scitote, quoniam si sciret pater familiâs qua hora fur venturus esset, vigilaret vtique, & non sineret perfodi domum suam. Ideò & vos estote parati: quia qua nescitis hora Filius hominis venturus est. Quis, putas, est fidelis seruus, & prudens, quem constituit dominus suus super familiam suam, vt det illis cibum in tempore? Beatus ille seruus, quẽ cũ venerit dominus eius, inuenerit sic facientem. amen dico vobis, quoniam super omnia bona sua constituet eum. Si autem dixerit malus seruus ille in corde suo: Moram facit dominus meus venire: & cœperit percutere conseruos suos, manducet autem, & bibat cum ebriosis: veniet dominus serui illius in die, qua non sperat, & hora, qui ignorat: & diuidet eum, partemque eius ponet cum hypocritis. illic erit fletus, & stridor dentium.

3. Marci decimotertio: Videte, vigilate, & orate: nescitis enim quando tempus sit. Sicut homo, qui peregrè profectus reliquit domum suam, & dedit seruis suis potestatem cuiusque operis, & ianitori præcepit vt vigilet. Vigilate ergò, (nescitis enim quando dominus domus veniat: serò, an media nocte, an galli cantu, an manè) ne cùm venerit repentè, inueniat vos dormientes. Quod autem vobis dico, omnibus dico: Vigilate.

4. Avgvstinvs in epistola octogesima ad Hesychium: Vnusquisque debet etiam de die huius vitæ suæ nouissimo formidare. In quo enim quenque inuenerit suus nouissimus dies, in hoc eum comprehendet mundi nouissimus dies: quoniam qualis in die isto quisque moritur, talis in die illo iudicabitur. Ad hoc pertinet quod in Euangelio secundùm Marcum ita scriptum est: Vigilate ergò, quia nescitis quãdo dominus domus veniat, serò, an media nocte, an gallicantu, an manè, ne cùm venerit repentè, inuéniat vos dormientes. Quod autem vobis dico, omnibus dico, Vigilate. Quibus enim omnibus dicit, nisi electis, & dilectis suis ad corpus eius pertinentibus, quod est Ecclesia? Non solùm ergò illis dixit, quibus tunc audientibus loquebatur, sed etiam illis, qui fuerunt post illos ante nos, & ad nosipsos, & qui erũt post nos vsque ad eius nouissimum aduentum. Nunquid autem omnes inuenturus est dies ille in hac vita, aut quisquam dicturus est, quòd ad defunctos etiam pertineat quod ait: Vigilate, ne cùm repentè venerit, inueniat vos dormientes? Cur itaque omnibus dicit, quos ad eos solos pertineat qui tunc erunt, nisi quia eo modo ad omnes pertinet, quo modo dixi? Tunc enim vnicuique veniet dies ille, cũ venerit ei dies, vt talis hinc exeat, qualis iudicandus est illo die. Ac per hoc vigilare debet omnis Christianus, ne imparatum inueniat eũ Domini aduentus. Imparatum autem inueniet ille dies, quem imparatum inuenerit suæ vitæ huius vltimus dies. Certè enim hoc saltẽ manifestum erat Apostolis, non eorum temporibus, cùm hîc in carne viuerent, Dominum essee venturum: & tamen quis dubitet eos præcipuè vigilâsse, & seruâsse, quod omnibus dixit, ne imparatos repentè veniens inueniret?

Non solùm de die nouissimo mundi; sed etiã de suo vitæ nouissimo die quenque formidare debere. Marc. 13.

Quomodo præceptum est omnibus vt vigilent, & parati sint ad Domini aduentum.

Imparatum inuenit Domini aduẽtus, quem dies mortis suæ inuenit imparatũ.

5. Libro octogintatrium quæstionum, quæstione quinquagesimanona: Vigilate, inquit, quia nescitis diem neque horam. Non modò illius vltimi temporis, quo venturus est sponsus, sed suæ quisque diem dormitionis, & horam nescit. Quisquis autem paratus est vsque ad somnum, id est, vsque ad mortem, quæ omnibus debetur, paratus etiam inuenietur, cùm illa vox media nocte sonuerit, qua omnes euigilaturi sunt. Matth. 25.

Qui inuenitur paratus in hora mortis, inuenietur etiam paratus in die resurrectionis.

6. Lvcæ duodecimo: Sint lumbi vestri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus vestris, & vos similes hominibus expectantibus dominum suum quando reuertatur à nuptiis; vt, cùm venerit, & pulsauerit, confestim aperiant ei. Beati serui illi, quos cùm venerit dominus, inuenerit vigilantes: amen dico vobis, quòd præcinget se, & faciet illos discumbere, & transiens ministrabit illis. Et si venerit in secunda vigilia, & si in tertia vigilia venerit, & ita inuenerit, beati sunt serui illi. Hoc autem scitote quoniam si sciret paterfamiliâs, qua hora fur veniret, vigilaret vtique, & non sineret perfodi domum suam. Et vos estote parati: quia qua hora non putatis, Filius hominis veniet. Ait autem ei Petrus: Domine ad nos dicis hanc parabolam: an & ad omnes? Dixit autem Dominus: Quis, putas, est fidelis dispensator, & prudens, quem constituit Dominus supra familiam suam, vt det illis in tempore tritici mensuram? Beatus ille seruus, quem cùm venerit dominus, inuenerit ita facientem. Verè dico vobis, quoniam supra omnia, quæ possidet, constituet illum. Quòd si dixerit seruus ille in corde suo: Moram facit dominus meus venire: & cœperit percutere seruos, & ancillas, & edere, & bibere, & inebriari: veniet dominus serui illius in die, qua non sperat, & hora, qua nescit, & diuidet eum, partemque eius cum infidelibus ponet.

7. Apocalypsis tertio: In mente ergò habe qualiter acceperis, & audieris, & serua, & pœnitentiam age. Si ergò non vigilaueris, veniam ad te tanquàm fur, & nescies qua hora veniam ad te.

8. Capite decimosexto: Eccè venio sicut fur. Beatus qui vigilat, & custodit vestimenta sua, ne nudus ambulet, & videant turpitudinem eius.

9. Cyprianvs Epistola quinquagesimasecunda ad Antonianum: Nec dignus est in morte accipere solatium, qui se non cogitauit esse moriturum. Lib. 4. ep. 1. Indigni in morte solatium accipere qui sint.

10. Avgvstinvs sermone tertio de sanctis Innocentibus, qui est decimus de Sanctis: Percutitur etiam hac animaduersione peccator, vt moriens obliuiscatur sui, qui dum viueret, oblitus est Dei.

11. Et tractatu trigesimotertio in Euangelium Ioannis: In quo Propheta mihi legis, quia promisit (Deus) correcto indulgentiam: non mihi legis, quia promisit tibi Deus longam vitam. Propter illos, qui desperatione periclitantur, proposuit indulgentiæ portum: propter illos, qui spe periclitantur, & dilationibus illuduntur, fecit diem mortis incertum. Ezech. 18. Cur dies mortis incertus.

12. Gregorivs libro decimosexto Moralium in Iob, capite trigesimoprimo: Omnipotentis Dei misericordia obliuisci eius dicitur,

tur, qui omnipotentis Dei iuſtitiæ fuerit oblitus: quia quiſquis eum nunc iuſtum non timet, poſteà inuenire non valet miſericordem.

13. ECCLESIASTICI decimoquarto: Ante mortem benefac amico tuo, & ſecundùm vires tuas exporrigens da pauperi. Non defrauderis à die bono, & particula boni doni non te prætereat. Nonne aliis relinques dolores & labores tuos in diuiſione ſortis? Da, & accipe, & iuſtifica animam tuam. Ante obitum tuum operare iuſtitiam: quoniam non eſt apud inferos inuenire cibum.

14. ECCLESIASTIS nono: Quodcunque facere poteſt manus tua, inſtâter operare: quia nec opus, nec ratio, nec ſapientia, nec ſcientia erunt apud inferos, quò tu properas.

15. CAPITE duodecimo: Memento Creatoris tui in diebus iuuentutis tuæ, antequàm veniat tempus afflictionis, & appropinquent anni, de quibus dicas: Non mihi placent, antequàm tenebreſcat ſol, & lumen, & luna, & ſtellæ, & reuertantur nubes poſt pluuiam, &c.

16. AD Galatas ſexto: Bonum autem facientes, non deficiamus: tempore enim ſuo metemus non deficientes. Ergò dum tempus habemus, operemur bonum ad omnes, maximè autem ad domeſticos fidei.

17. AVGVSTINVS in libro de diſciplina Chriſtiana, vel de domo diſciplinæ, capite vndecimo: Quomodò ſtimulat, quomodo metus iſte mortis interpellat? Quomodò nomen ipſum à me commemoratum, omnium corda percuſſit? Quomodò timorem veſtrum teſte gemitu declarâſtis? Audiui, audiui, gemuiſtis, mortem timetis. Si timetis, quare non cauetis? Mortem timetis. Quid timetis? Ventura eſt. Timeam, an non timeam, venire habet: ſerò an citò, ventura eſt. Si timeas, non efficies vt non ſit quod times. Capite duodecimo: Illud potius time, quod ſi nolis, non erit. Quid? Peccare. Peccare time, quia ſi amaueris peccata, in aliam mortem irrues; quò poſſes non venire, ſi non amares peccata. Modò autem peruerſus plus amas mortem, quàm vitam? Abſit, inquis. Quis eſt hominum, qui plus amet mortem, quàm vitam? Fortè conuinco te, quia plus amas mortem quàm vitam. Eccè vndè te conuinco. Amas tunicam tuam, bonam eam vis. Amas villam tuam, bonam eam vis. Amas filium tuum, bonum eum vis. Amas amicum tuum, bonum eum vis. Amas domum tuam, bonam eam vis. Quid eſt quòd etiam bonam vis habere mortem? Quotidiè enim rogas, vt quoniam mors ventura eſt, bonam mortem tibi det Deus, & dicis: Deus auertat à me malam mortem. Plus ergò amas mortem tuam, quàm vitam tuam. Mori malè times, & malè viuere non times. Corrige malè viuere, time malè mori. Sed noli timere: non poteſt malè mori, qui benè vixerit. Prorſus confirmo, audeo dicere, Credidi propter quod locutus ſum: non poteſt malè mori, qui benè vixerit. Iam tù dicis tibi; Num multi iuſti naufragio perierunt? Certè non poteſt malè mori, qui benè vixerit. Num multos iuſtos gladius peremit hoſtilis? Certè non poteſt malè mori, qui benè vixerit. Num multos iuſtos latrones occiderunt? Num multos iuſtos beſtiæ laniauerunt? Certè non poteſt malè mori, qui bene vixerit. Et ego reſpondeo: Hæc enim tibi videtur mala mors, naufragio perire? gladio percuti? à beſtiis laniari? mors tibi mala videtur? Nonne has mortes martyres ſubierunt, quorum natalitia celebramus? Quod genus mortis non ſubierunt? Et tamen ſi Chriſtiani ſumus, ſi in domo diſciplinæ nos eſſe meminimus, vel cùm hîc ſumus, vel cùm hîc audimus, ſi exeuntes hinc non obliuiſcimur, ſi meminimus quod hîc audimus, nónne martyres beatificamus? Quære mortes martyrum. Oculos carnis interroga: Male mortui ſunt. Oculos fidei interroga: Pretioſa in conſpectu Domini mors ſanctorum eius. Quicquid ergò eſt quod exhorres in morte, omninò non exhorreas, ſi eos imitaris. Id age, vt bonam vitam habeas; & quæcunque occaſio fuerit vt exeas de hoc corpore, exis ad requiem, exis ad beatitudinem, quæ nō habet timorem, nec finem. Nam quaſi bona mors diuitis, in purpura & byſſo; ſed mala mors ſitientis, & inter tormenta guttam aquæ deſiderātis. Quaſi mala mors iacentis pauperis ante ianuam diuitis, inter lingnas canum, in fame & ſiti micas de menſa deliderantis. Mala mors, auerſanda mors. Finem reſpice: Chriſtianus es, fidei oculum intende. Contigit mori inopem illum, & deferri ab angelis in ſinum Abrahæ. Quid proderat diuiti ſepulcrum marmoreum, ſitienti apud inferos? Quid oberant pauperi panni cum ſanie vlcerum eius, requieſcenti in ſinu Abrahæ? Longe vidit eum requieſcentem, quem contempſerat iacentem. Modò elige mortem. Dic mihi, Quis bene mortuus eſt, quis male? Puto quia melius ille pauper, quàm ille diues. An vis aromatibus ſepeliri, & apud inferos ſitire? Reſpondes: Abſit à me. Puto quòd hoc dices. Diſces ergò bene mori, ſi dideris bene viuere. Merces enim bonæ vitæ, æterna eſt.

18. CONCILIVM Lateranenſe ſub Innocentio tertio, capite vigeſimoſecundo: Cùm infirmitas corporalis nonnunquàm ex peccato proueniat, dicente Domino languido, quem ſanauerat: Vade, & amplius noli peccare, ne deterius aliquid tibi contingat: decreto præſenti ſtatuimus, & diſtrictè præcipimus medicis corporum, vt cùm eos ad infirmos vocari contigerit, ipſos ante omnia moneant & inducant, quòd medicos aduocent animarum, vt poſtquàm infirmis fuerit de ſpirituali ſalute prouiſum, ad corporalis medicinæ remedium ſalubrius procedatur, cùm cauſa ceſſante ceſſet & effectus. Hoc quidem inter alia huic cauſam dedit edicto, quòd quidam in ægritudinis lecto iacentes, cùm eis à medicis ſuadetur, vt de animarum ſalute diſponant, in deſperationis articulum incidunt, vnde facilius mortis periculum incurrunt. Si quis autem medicorum huius noſtræ conſtitutionis, poſtquàm per prælatos locorum fuerit publicata, tranſgreſſor extiterit, tam diù ab ingreſſu Eccleſiæ arceatur, donec pro tranſgreſſione huiuſmodi ſatisfecerit competenter. Cæterùm cùm anima ſit multo pretioſior corpore, ſub interminatione anathematis prohibemus, ne quis medicorum pro corporali ſalute aliquid ægroto ſuadeat, quod in periculum animæ conuertatur.

19. CONCILIVM Tridentinum ſeſſione decimaquarta in doctrina de Sacramento ex-

Mortem nominare terrorem iniicit & metum.

Verū mors timenda ſit.

Quidam plus amant mortem, quàm vitā.

Contra eos qui cupiunt benè mori, & tamen malè viuere non reformidant.

Pſalm. 115. Malè viuere & bene mori pugnant.

Martyres partim malè, partim benè mortui ſunt. Pſalm. 115.

Luc. 16. Mors diuitis & Lazari qualis.

Ioan. 5. Medicorum officium apud ægrotantes, vt medicos animarum vocari curent.

Nihil pro corporis ſalute ſuſcipiendum vel agendū, quod vertat in animæ periculum.

treæ Vnctionis: Clementissimus redemptor noster, &c. Et capite secundo: Res & effectus, &c. vt quæstione prima de sacramento Extremæ vnctionis A testimonio tertio.

Ægroti à parocho visitatio.

20. CONCILIVM Nannetense capite quarto: Cùm sacerdos audierit aliquem infirmari in sua plebe, quàm citius ad eum pergat: & ingressus cubiculum, benedictam super eum, & per omne cubiculum aquam adspergat cum antiphona, Asperges me Domine: & versu, Exurgat Deus. Deindè dicat orationem, Deus qui sacerdotibus tuis tantam præ cæteris gratiam contulisti, &c. Deinde cãtet septem Psalmos cum precibus pro infirmis. Post hæc omnes iubeat extra cubiculum secedere, & appropinquans lecto, quo infirmus decumbit, eum blandè leniterque alloquatur, vt omnem spem suam in Deo ponat, vt flagellum Dei patienter toleret, vt hoc ad purgationem, & castigationem suam prouenire credat, vt peccata sua cõfiteatur, vt emendationem promittat, si Dominus vitam concesserit: pœnitentiam pro culpis commissis spondeat: vt substantiam suam, dum adhuc sensus & ratio in eo vigent, disponat: vt peccata sua eleemosynis redimat: vt his, qui in se peccauerunt, indulgeat: vt rectam fidem & credulitatem teneat: vt de Dei misericordia nunquàm desperet. Cùm his & huiusce modi allocutionibus fuerit mens infirmi releuata, data benedictione recedat sacerdos, non post multum reuersurus, detque locum, vt ægrotus de peccatis suis possit cogitare.

Aquæ benedictæ aspersio.

Septem Psalmorũ lectio.

Exhortatio ad infirmũ.

Peccatorũ confessio.

Testamentum.

21. GREGORIVS libro quarto dialogorum, capite quinquagesimo octauo: Tutior est via, vt bonum, quod quisque post mortem suam sperat agi per alios, agat ipse dum viuit, per se. Beatius quippe est liberum exire, quàm post vincula libertatem quærere.

22. POSSIDONIVS vel Possidius in vita sancti Augustini, capite trigesimoprimo: Dicere nobis inter familiaria colloquia consueuerat, post perceptum baptismum etiã laudatos Christianos, & sacerdotes absque digna & cõpetenti pœnitentia exire de corpore non debere. Quod etiam ipse fecit vltima, qua defunctus est ægritudine: nam sibi iusserat Psalmos Dauidicos, qui sunt pauciſſimi de pœnitentia scribi, ipsosque quaterniones iacẽs in lecto cõtra parietem positos diebus suæ infirmitatis intuebatur, & legebat, & iugiter ac vbertim flebat. Et ne intentio eius à quoquam impediretur, ante dies ferme decẽ, quàm exiret de corpore, à nobis postulauit præsentibus, ne quis ad eum ingrederetur, nisi iis tantùm horis, quibus medici ad inspiciendum intrarent, vel cùm ei inferretur refectio. Et ita obseruatum ac factum est, & omni illo tempore orationi vacabat. Et capite vigesimoseptimo: Indicauerat quoque nobis, se prædicti & beatæ memoriæ viri (Ambrosij) in vltimo vitæ constituti audisse sapientissimum & piissimum responsum, & multum laudabat ac prædicabat. Nam cùm ille venerabilis vltima iaceret ægritudine, & à fidelibus honoratis lecto eius adstantibus, & videntibus eum de seculo migraturũ ad Deũ, & ob hoc mœrentibus tanti ac talis Antistitis morte Ecclesiam posse priuari verbi & sacramenti Dei dispensatione, cum lachrymis rogaretur, vt sibi à Domino vitæ poscceret commeatum, eum illis dixisse: Non sic vixi, vt me pudeat inter vos viuere: sed nec mori timeo, quia bonum Dominum habemus. Et in his noster Augustinus senex elimata ac librata admirabatur & laudat verba. Ideò enim eum dixisse intelligendum est, nec mori timeo, quia bonum Dominum habemus, ne crederetur præsidens de suis purgatissimis moribus præsumpsisse, non sic vixi, vt me pudeat inter vos viuere: hoc enim dixerat ad illud, quod homines de homine nosse poterant. Nam sciens examen æquitatis diuinæ, de bono Domino se dicit magis, quàm de meritis suis, confidere. Cui etiam in oratione quotidiana dicebat: Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Cuiusdã quoque Coëpiscopi, & familiarissimi sui amici, in extremis vitæ de talibus frequentissimum referebat dictum. Ad quem cùm visitandum iam morti propinquantem ventitasset, & ille manuum gestu se de seculo exiturum significaret, atque à se illi esset responsum, adhuc eum Ecclesiæ necessarium viuere posse, illum, ne putaretur huius vitæ teneri cupiditate, respondisse ei: Si nunquàm, bene: Si aliquando, quare non modò? Et talem sententiam mirabatur & laudabat hominem protulisse, Deum quidem timentẽ, veruntamen in villa natum & nutritum, sed non multa lectionis eruditum scientia. Illud etiam cuiusdam ægrotantis dictum afferebat Episcopi, de quo in epistola sua, quam de mortalitate scripsit sanctus martyr Cyprianus, ita retulit, dicens: Cùm quidam de collegis & cõsacerdotibus nostris infirmitate defessus, & de appropinquante morte sollicitus commeatum sibi precaretur, adstitit deprecanti & iam pene morienti iuuenis honore & maiestate venerabilis, statura celsus, & clarus adspectu, quem adstantem sibi vix posset humanus adspectus oculis carnalibus intueri, nisi quòd talem videre iam poterat de seculo recessurus. Atque ille non sine quadam animi & vocis indignatione infremuit & dixit, Pati timetis, exire non vultis: quid faciam vobis?

dictum in morte.

Matth. 6.

Cuiusdam alterius morientis dictum ab Augustino laudatum.

Ex Cypriano viso quædam.

In eos qui inuiti moriuntur.

23. IOANNIS nono, vt in textu.

24. AVGVSTINVS in enchiridio ad Laurentium, capite centesimodecimo: Quocircà hic omne meritum comparatur, quo possit post hanc vitam releuari quispiam vel grauari. Nemo autem se speret, quod hic neglexerit, cùm obierit, apud Deum promereri.

Sine pœnitentia non migrandũ ex hac vita.

Psalmos pœnitentiales sibi scribi iussit Augustinus ante mortẽ

Ante mortem omne meritum cõparatur.

25. ET tractatu quadragesimoquarto in Euãgelium Ioãnis, super ea verba, Venit nox quãdo nemo potest operari: Quid igitur? quid dicemus de nocte ista? Quando erit, quando nemo poterit operari? Nox ista impiorum erit, nox ista eorum erit, quibus in fine dicetur, Ite in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius. Sed nox dicta est, non flamma, non ignis. Audi quia & nox est. De quodam seruo dicit, Ligate illi manus & pedes, & proiicite eum in tenebras exteriores. Operetur ergò homo dum viuit, ne illa nocte præueniatur, vbi nemo possit operari. Modò est vt operetur fides per dilectionem: & si modò operamur, hic est dies, hic est Christus. Audi promittentem, & ne arbitreris absentem. Ipse dixit, Ecce ego vobiscum sum. Quàm diù? Non sit in nobis sollicitudo qui viuimus: si fieri posset, de hac etiam voce posteros, qui futuri sunt, securissimos faceremus. Ecce, inquit, ego vobiscum sum

Nox in qua nemo potest operari, est post extremum iudicium, & statim post mortem.

Matth. 25.

Matth. 12.

Matth. 28.

Orationi potissimum vacat Augustinus morituru.

Ambrosij

sum omnibus diebus vsque in consummationem seculi. Dies iste, qui circumitu solis huius impletur, paucas horas habet: dies præsentiæ Christi, vsque in consummationem seculi extenditur. Post resurrectionem verò viuorum & mortuorum, cùm positis ad dexteram dixerit, Venite benedicti patris mei, percipite regnum: positis autem ad sinistram dixerit, Ite in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius: ibi erit nox, vbi nemo potest operari, sed recipere quod operatus est. Aliud est tempus operationis, aliud receptionis: reddet enim Dominus vnicuique secundùm opera sua. Dum viuis fac, si facturus es: erit enim tunc nox valida, quæ inuoluat impios. Sed & modò omnis infidelis quando moritur, illa nocte suscipitur, non est vt illic aliquid operetur. In illa nocte dives ardebat, & stillam aquæ de digito pauperis requirebat. Dolebat, angebatur, fatebatur, nec ei subueniebatur, & conatus est benefacere: ait enim Abrahæ, Pater Abraham, mitte Lazarum ad fratres meos, vt dicat illis quid hîc agatur, ne & ipsi veniant in hunc locum tormentorum. O infelix, quando viuebas tunc erat tempus operandi: modò iam in nocte es, in qua nemo possit operari.

Matth. 25.

Matth 16.

Luc. 16.

26. Ioannis duodecimo: vt in textu.

27. Lucæ decimonono: Negotiamini dum venio.

1. C Psalmo trigesimotertio, vt in textu.

2. Proverbiorvm vndecimo: Mortuo homine impio, nulla erit vltrà spes: & expectatio sollicitorum peribit.

3. Sapientiæ quinto: Quid nobis profuit superbia? aut diuitiarum iactantia quid contulit nobis? Transierunt omnia illa tamquàm vmbra, & tamquàm nuncius percurrens, &c. Sic & nos nati continuò desiuimus esse: & virtutis quidem nullum signum valuimus ostendere: in malignitate autem nostra consumpti sumus. Talia dixerunt in inferno hi, qui peccauerunt: quoniam spes impij tamquàm lanugo est, quæ à vento tollitur: & tamquàm spuma gracilis, quæ à procella dispergitur: & tamquã fumus, qui à vento diffusus est: & tamquàm memoria hospitis vnius diei prætereuntis.

4. Psalmo decimo: Dominus interrogat iustum & impium: qui autem diligit iniquitatem, odit animam suam. Pluet super peccatores laqueos: ignis, & sulphur, & spiritus procellarum pars calicis eorum.

5. Avgvstinvs sermone quadragesimooctauo ad fratres in eremo: Cùm in extrema ægritudine fueritis fratres, ô quàm forte, ô quàm durum, ô quàm pœnosum, ô quàm lachrymabile erit vobis pœnitere & dolere de malis commissis, & de bonis omissis? Quare hoc erit, nisi, quia illic capitur tota intentio mentis, vbi est vis doloris? Multa enim occurrunt impedimenta cordi. Nam corpus dolet, pœna affligit, quia mors appropinquat, intrare filios quos patres summè dilexerunt, pro quibus etiam se damnatos existimant, tenebroso oculo adspiciunt, vxores iam lachrymantes considerant, mundus adhuc eis fiduciam præstat, Diabolus, ne de peccatis doleant, fidem tribuit, & chirographum infirmantibus præbet, caro non deficere adhuc satis sperat, medici adhuc, vt lucrentur, ipsum confortant, parentes applaudunt, sacerdotes alliciunt, & sic diuites moriuntur in inferno. O homo, audisti quid locutus sum; omninò crede quòd hæc omnia citò experieris. Obsecro igitur te, vt antequàm infirmitate graueris, agas pœnitẽtiam, disponas domum tuam. Fac quod fiendum est, fac testamentum dum sanus es, dum sapiens es, dum tuus es. Nam si expectaueris infirmitatem, omninò minis, vel blandimentis duceris quò tu non vis.

De differẽtibus pœnitentiam vsque ad horã mortis. Impedit veram conuersionem dolor. Alia conuersionis impedimẽta.

Tempore conuersio instituenda est, & condendum testamẽtum.

6. Et sermone quinquagesimoseptimo, qui est liber de vanitate seculi, capite primo: Quòd si vultis scire charissimi, quàm magno metu, magnisque doloribus anima separatur à corpore, diligenter aduertite. Veniunt enim angeli assumere eam ante Deum, vt perducant illã ante tribunal iudicis metuendi, & tunc illa memorans opera sua mala & peruersa, quæ die noctuque gessit, contremiscit, & quærit ea fugere, inducíasque petere, dicens: Date mihi vel vnius horæ spatium. Tunc quasi loquentia simul opera eius, dicent; Tu nos egisti, opera tua sumus, non te deseremus, sed tecum semper erimus, tecumque pergemus ad iudicium. Hæc quidem cum peccatoris anima aguntur, quæ cum horrendo timore separatur à corpore, & pergit plena peccatis & ingenti cõfusione: iusti verò anima cùm separatur à corpore, non timet, nec expauescit, sed magis cum magno gaudio egreditur, & cum exultatione pergit ad Deum, deducentibus se sanctis angelis. Illam horam fratres modò timete, vt non tunc timeatis: illam nunc præcauete, vt tunc securi esse possitis.

De separatione animæ à corpore.

Mors peccatoris & iusterum quid distẽt.

7. Hvgo à sancto Victore, libro primo de anima, capite secundo: Dum libenter ac iucundè moratur homo in mundo, diuque se victurum arbitratur, ac multa in longum disponit tempus agenda: subitò rapitur in mortem, & ex improuiso anima aufertur à corpore: tunc-que cum magno metu magnisque doloribus anima separatur à corpore. Veniunt enim angeli assumere illam, vt perducant eam ante tribunal iudicis metuendi: & tunc illa memorans opera sua mala & pessima, quæ die noctuque gessit, contremiscit, & quærit illa fugere, inducíasque petere, dicẽs: Date mihi vel vnius horæ spatium. Tunc quasi loquentia simul opera dicent: Tu nos egisti: opera tua sumus: non te deseremus, sed tecum semper erimus: tecum pergemus ad iudicium. Vitia quoque multis & multiplicibus criminibus eam accusabunt: multaque falsa testimonia aduersus illam inuenient, quanquàm vera ad damnationem eius possent sufficere. Dæmones verò terribili vultu, & horribili adspectu eam terrebunt: ingenti furore eam persequentur & comprehendent tam terribiliter quàm horribiliter, volentes eam retinere & possidere, nisi sit qui eripiat. Tunc anima inueniens oculos clausos, & os aliosque corporis sensus, per quos solebat egredi, & delectari in his exterioribus, reuertetur ad se: & videns se solam & nudam, ingenti horrore concussa, desperatione deficiet in se, & cadet sub se. Quia enim pro amore mũdi, & carnis voluptate Dei amorem dereliquerat, derelinquetur à Deo misera in hora tantæ necessitatis, atque dæmonibus tradetur in inferno crucianda. Sic anima peccatoris in die qua ignorat, & hora qua nescit, rapitur à morte, & segregatur à corpore: pergitque miseriis

Eadem habet Bernar. c. 2 meditationum.

De separatione animæ à corpore.

Dæmonum terror & furor.

Animæ peccatricis timor & mi-

fetia in hora mortis.

plena, tremens & dolens: & cùm nullã excusationem habeat, quam pro peccatis suis possit obtendere, contabescit, & pertimescit ante Deum apparere. Ingenti horrore concutitur, & multiplicibus cogitationum æstibus agitatur: cùm vrgente solutione carnis, & subductis è medio omnibus, se & illum terminum considerat cui appropinquat: & post paululum hoc inuenit, quod in perpetuum mutari non poterit. Considerat planè, quàm districtus veniat æternus iudex, & ante seueritatem tantæ iustitiæ, quas rationes vitæ suæ ponat. Si enim cuncta opera, quæ intelligere potuit, deuitauit: ventura tamen coram districto iudice, illa magis quę in semetipsa non intelligit, pertimescit. Crescit pauor cùm cogitat, quòd viam vitæ huius nequaquàm sine culpa transire potuit.

Habet eadem Bernardus in libro de interiori domo, cap. 38.

8. Et libro tertio, capite vigesimotertio: Considera quomodò morieris, quando aliqua graui infirmitate vexatus, & ad extrema deductus: & ibi ad terram proiectus inter longa suspiria, & difficiles singultus, inter diuersos dolores & timores animam expirabis. Tunc veniet corpus in pallorem & horrorem, in saniem & fœtorem: erit vermis & cibus vermium: animam verò mox capient & rapiēt laruales illæ facies, quæ eam in exitu prestolantur. Et ex omni parte terrebunt eam dæmones terribiles & horribiles. Cogita quis eam defendet ab illis rugientibus, præparatis ad escam: quis consolabitur eam, cùm teterrima illa monstra dæmoniorum occursantia sibi cateruatim ruere videbit: aut quis deducet per ignotam regionem?

Considerātio miseriē hominis Dæmonū præsentia.

Colloquiū inter Prudentiam & timorem, vel memoriā mortis.

9. Et libro quarto de anima, capite decimotertio: Introducere debet prudentia aliquos nuncios, qui aliqua narrent, quæ ad exercitationem valeant. Itaque nuncius mortis ingressum postulans, admittitur. Qui rogatus vt dicat quis sit, vndè veniat, quid viderit: se respondet non aliter quicquam dicturum, nisi summum fiat silentium. Quo imperato, sic incipit: Ego sum timor mortis: & mortem vobis venire nuncio. Prudentia loquitur pro omnibus, & interrogat, sic dicens: Vbi est mors: MEMORIA MORTIS: Scio quia non tardat venire, & propè est. Sed diem & horam aduentus eius ego nescio. PRVDENTIA. Et qui veniunt cum illa? MEMORIA. Mille dæmones ferentes secum libros grandes, & vncos ferreos, & igneas catenas. PRVDENTIA. Quid prætendunt his omnibus? MEMORIA. In libris scripta sunt omnia peccata hominum: & quorum ibidem peccata scripta sunt, illos sui esse dicūt iuris. Vncos ferunt, vt quos sui esse iuris conuicerint, eorum animas violenter extrahant, & ligatas catenis in infernum pertrahant.

In morte præsentes sūt dæmones, libros, vncos, & catenas habentes.

10. INNOCENTIVS tertius libro secundo de contemptu mundi, siue de miseria humanæ conditionis, capite quadragesimosecūdo: Mali quatuor dolores patiuntur in morte. Primus dolor est angustia corporea, tanta, & tam grauis, quāta vel qualis nec fuit, nec est in præsenti vita ante dissolutionem illam. Quod in quibusdam, etsi non in omnibus apparet, præ nimio dolore seipsos discernentibus. Fortis enim, & incomparabilis est violentia, quando nexus illi, & vitales modi inter corpus & animam disrumpuntur. Vndè Propheta lamentando ait: Circundederunt me dolores mortis.

Quadruplex dolor, quem in morte sustinent mali.

Corporis dolor quātus.

Psalm. 114.

Non enim est membrum, non articulus in corpore, quod penitus non inuoluatur illo inexplicabili dolore. Secundus dolor est, quando iam penè defatigato corpore, & suis exhausto viribus, anima multo liberius videt tunc in momento occurrere omnia opera bona, vel mala quæ fecit, quæ omnia reducuntur ante oculos interiores. Dolor iste est tantus, & * tractatio ista tam grauis est, quòd anima plurimū turbata, cogitur quasi seipsam odisse. Vndè dicitur in Psalmo: Torrentes iniquitatis cōturbauerunt me. Nam torrentes cum multo impetu veniunt, & videntur diruere omnia: ita in morte videbit malus omnia subitò, quæ fecit opera bona vel mala. Tertius dolor est, quando anima iam incipit tam tristè diiudicare, & sibi pro suis iniquitatibus singulis omnia & debita gehennæ tormenta videt immineere. Vndè dicitur in psalmo: Circundederunt me dolores mortis, & pericula inferni inuenerunt me. Quartus dolor est, quando anima adhuc in corpore posita, videt spiritus malignos, ad rapiendum se paratos: vbi tantus dolor est & timor, quòd misera anima, licet à corpore egressura, quādiù potest refugiat, vt tempus suæ captiuitatis redimat, antequàm de corpore exeat. Propter quod dicit Sophonias Propheta: A prima porta exit clamor, & à secunda vlulatus. Prima porta dicitur, quando anima mala, quàm citò egreditur à corpore, tam citò rapitur à malignis spiritibus ad æterna supplicia. Secunda porta dicitur, quando post diem iudicij punientur in corpore & anima sine fine. Puniuntur enim mali in anima tantùm in prima separatione corporis & animæ, post iudicium verò in anima & corpore punientur. Vndè dicitur: Duplici contritione contere eos.

Animæ dolor triplex in morte.

Adspectus operū bonorum & malorum.

* al. recogitatio.

Psalm. 17.

Considerātio gehennæ.

Psalm. 114.

Adspectus dęmonum.

Sophon. 1.

Ierem. 17.

11. LVCÆ decimosexto: Homo quidam erat dives, qui induebatur purpura, & byssо: & epulabatur quotidiè splendidè. Et erat quidam mēdicus, nomine Lazarus, &c. Mortuus est autem & dives, & sepultus est in inferno. Eleuans autē oculos suos, cùm esset in tormentis, vidit Abraham à longè, & Lazarum in sinu eius: & ipse clamans dixit: Pater Abraham, miserere mei, & mitte Lazarum, vt intingat extremum digiti sui in aquam, vt refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma, &c.

12. GREGORIVS libro quarto dialogorum, capite trigesimooctauo: Chrisorius, sicut Probus propinquus illius, cuius iam superius memoriam feci, narrare consueuit, vir in hoc mundo valdè idoneus fuit, sed tantum plenus vitiis, quantum rebus, superbia tumidus, carnis suæ voluptatibus subditus, in requirendis rebus auaritiæ facibus accensus. Sed cùm tot malis Dominus finem ponere decreuisset, corporali hunc molestia percussit. Qui ad extremum veniens, eadem hora, qua iam de corpore erat exiturus, apertis oculis vidit teterrimos viros & nigerrimos spiritus coram se assistere, & vehementer imminere, vt ad inferni claustra eum raperent. Cœpit tremere, pallescere, sudare, & magnis vocibus inducias petere, filiumque suum nomine Maximum, quem ipse iam monachus monachum vidi, nimiis, & turbatis vocibus vocare, dicēs: Maximè curre. Nunquàm tibi mali aliquid feci, in fide tua me suscipe. Turbatus mox Maximus adfuit, ingens ac perstrepens familia conuenit. Eos autem,

Terribile exemplum.

Dęmonum adspectus.

tem, quos ille insistentes sibi grauiter tolerabat, ipsi malignos spiritus videre nō poterant, sed eorum præsentiam in confusione, & pallore, & tremore illius, qui trahebatur, videbant. Pauore autem terræ eorum imaginis, huc illucque vertebatur in lectulo: iacebat in sinistro latere: adspectum eorum ferre non poterat: vertebatur ad parietem, ibique aderant. Cumque constrictus nimis, relaxari se iam posse desperaret, cœpit magnis vocibus clamare: Inducias vel vsque manè, inducias vel vsque manè. Sed cùm hæc clamaret, in ipsis vocibus de habitaculo suæ carnis euulsus est. De quo nimirùm constat: quia pro nobis ista, non pro se viderit, vt eius visio nobis proficiat, quos adhuc diuina patientia longanimiter expectat. Nam illi tetros spiritus ante mortem vidisse, & inducias petiisse, quid profuit, qui easdem inducias, quas petiit, non accepit?

Nostri causa hæc vidit Chrisorius.

13. IDEM in homilia duodecima in Euangelia, eandem refert historiam de Chrisorio.

14. BEDA libro quinto historiæ Anglorum capite decimoquarto: Fuit quidam in prouincia Merciorum, cuius visiones ac verba, nec non & conuersatio plurimis, sed non sibimet profuit. Fuit autem temporibus Coenredi, qui post Edilredum regnauit, vir in laico habitu atque officio militari positus: sed quantum pro industria exteriori Regi placens, tantum pro interna suimet negligentia displicens. Admonebat ergò illum sedulò, vt confiteretur, & emendaret ac relinqueret scelera sua, priusquàm subitò mortis superuentu tempus omne pœnitendi, & emendandi perderet. Verùm ille, frequenter licet admonitus, spernebat verba salutis, sesequne tempore sequenti pœnitentiam acturum esse promittebat. Hæc inter, tactus infirmitate, decidit in lectum, atque acri cœpit dolore torqueri. Ad quem ingressus rex, qui diligebat eum, multum hortabatur, vt vel tunc, antequàm moreretur, pœnitentiam ageret commissorum. At ille respondit, non se tunc velle confiteri peccata sua, sed cùm ab infirmitate sua resurgeret, ne exprobrarent sibi sodales, quòd timore mortis faceret ea, quæ sæpes facere nolebat: fortiter quidem, vt tibi videbatur loquutus, sed miserabiliter, vt pòst patuit, dæmoniaca fraude seductus. Cúmque morbo ingraueſcente, denuò ad eum visitandum ac docendum rex intraret, clamauit statim miserabili voce: Quid vis modò? quid huc veniſti? non enim mihi aliquid vtilitatis, aut salutis potes vltrà conferre. At ille, noli ita loqui. Vide vt sanum sapias. Non, inquit, insanio, sed pessimam mihi conscientiam certus præ oculis habeo. Et quid, inquit, hoc est? Paulò ante, inquit, intrauerunt domum hanc duo pulcherrimi iuuenes, & resederunt iuxta me, vnus ad caput, & vnus ad pedes, protulitque vnus libellum perpulchrum, sed vehementer modicum, ac mihi legendum dedit, in quo omnia, quæ vnquàm bona feceram, intuens scripta reperi, & hæc erant nimium pauca & modica. Receperunt codicem, neque aliquid mihi dicebant. Tunc subitò mihi superuenit exercitus malignorum & horrendorum vultu spirituum, domumque hanc & exterius obsedit, & intus maxima ex parte residens implenit. Tunc ille, qui & obscuritate tenebrosæ faciei, & primatu sedis maior esse videbatur eorum, proferens codicem horrendæ visionis, & magnitudinis enormis, & ponderis penè importabilis, iussit vni ex satellitibus suis mihi ad legendum deferre. Quem cùm legissem, inueni omnia scelera, non solùm quæ opere, & verbo, sed etiam quæ tenuissima cogitatione peccaui, manifestissimè in eo terris esse descripta litteris. Dicebatque ad illos, qui mihi adsederant, viros albatos & præclaros: Quid hîc sedetis, sciētes certissimè quia noster est iste? Responderunt, Verum dicitis, accipite, & in cumulum damnationis vestræ ducite. Quo dicto, statim disparuerunt, surgentesque duo nequissimi spiritus, habentes cultros in manibus, percusserunt me, vnus in capite, & alius in pede: qui videlicet modò cum magno tormento transfodiunt viscera mea, & interiora corporis mei penetrant, moxque vt ad inuicem perueniant, moriar, & paratis ad rapiendum me dæmonibus in inferni claustra pertrahar. Sic loquebatur miser desperans, & non multo pòst defunctus, pœnitentiam, quam ad breue tempus cum fructu veniæ facere supersedit, in æternum sine fructu pœnis subditus facit. De quo constat, quia, sicut B. Papa Gregorius de quibusdam scribit, non pro se ista, cui non profuêre, sed pro aliis viderit: qui eius interitum cognoscentes, differre tempus pœnitentiæ, dum vacat, timerent, ne improuiso mortis articulo præuenti, impœnitentes perirent. Quòd autem codices diuersos per bonos siue malos spiritus sibi vidit offerri, ob id superna dispensatione factum est, vt meminerimus facta, & cogitationes nostras, non in ventum diffluere, sed ad examen summi iudicis cuncta seruari, siue per amicos angelos in fine nobis ostendenda, siue per hostes. Quòd verò priùs candidum codicem protulerunt angeli, deindè atrum dæmones, illi perparuum, isti enormem, animaduertendum est, quòd in prima ætate bona aliqua fecit, quæ tamen vniuersa praue agendo iuuenis obnubilauit: Qui si è contrario errores pueritiæ corrigere in adolescentia, ac benefaciendo à Dei oculis abscondere curâsset, posset eorum numero sociari, de quibus ait Psalmus: Beati quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata. Hanc historiam, sicut à venerabili antistite Pethelmo didici, simpliciter ob salutem legentium siue audientium, narrandam esse putaui.

Aliud terribile exemplū de differentibus cōuersione ad mortem vsque.

Admonitio ad confessionem & vitæ emendationem.

In 4. dialog. cap. 38

De codicibus quos angeli tum boni tum mali moriturо exhibuerunt.

Psalm. 31.

15. ET capite decimoquinto: Noui autem ipse fratrem, quem vtinam non nôssem, cuius etiam nomen, si hoc aliquid prodesset, dicere possem, positum in monasterio nobili, sed ipsum ignobiliter viuentem. Corripiebatur quidem sedulò à fratribus, ac à maioribus loci ad castigatiorem vitam conuerti admonebatur: Et quanuis eos audire noluisset, tolerabatur tamen ab eis longanimiter ob necessitatem operum ipsius exteriorum: erat enim fabrili arte singularis. Seruiebat autem multum ebrietati, & cæteris remissioris vitæ illecebris, magisque in officina sua die, noctuque residere, quàm ad psallendum, aut orandum in Ecclesia, audiendumque cum fratribus verbum vitę consueuerat. Vnde accidit illi, quod solent dicere quidam: Quia qui non vult Ecclesiæ ianuam spōtè humiliatus ingredi, necessè habeat ianuam inferni non spontè damnatus introduci. Percussus enim languore, atque ad extrema per-

Exemplum terribile de eo, qui vidit infernum apertum, & locū apud inferos sibi patatum.

ductus, vocauit fratres, & multum mœrens ac damnato similis, cœpit narrare, quia videret inferos apertos, & Sathan demersum in profundum tartari, Caiphámque cum cæteris, qui occiderant Dominum, iuxta eum flammis vltricibus contraditum. In quorum vicinia, inquit, heu misero mihi locum adspicio æternæ perditionis esse præparatum. Audientes hæc fratres, cœperunt diligenter exhortari, vt vel tunc positus adhuc in corpore, pœnitentiam ageret. Respondebat ille desperans: Non est mihi modò tempus mutandi vitam, cùm ipse viderim iudicium meum iam esse completum. Talia dicens, sine viatico salutis obiit: & corpus eius in vltimis est monasterij locis humatum: neque aliquis pro eo Missas facere, vel psalmos cantare, vel saltem orare præsumebat. O quàm grandi distantia diuisit Dominus lucem à tenebris. Beatus protomartyr Stephanus passurus mortem pro veritate, vidit cælos apertos, vidit gloriam Dei, & Iesum stantem à dextris Dei: & vbi erat futurus ipse post mortem, ibi oculos mentis ante mortem misit, quò lætior occumberet in mortem. At contra faber iste tenebrosæ mentis & actionis, imminentem morte, vidit aperta tartara, vidit damnationem diaboli, & sequacium eius, vidit etiam suum infelix inter tales carcerem, quo miserabilius ipse desperata salute periret, sed viuentibus, qui hæc cognouissent, causam salutis sua perditione relinqueret. Factum est hoc nuper in prouincia Berniciorum, a longè lateque diffamatum, multos ad agendam, & non differendam scelerum suorum pœnitudinem prouocauit. Quod vtinam ex hac etiam nostratum lectione literarum fiat.

Act. 7.

16. PSALMO centesimo decimoquinto, vt in textu.

17. POSTERIORIS ad Corinthios quinto: Scimus quoniam si terrestris domus nostra huius habitationis dissoluatur, quod ædificationem ex Deo habemus, domum non manufactam, æternam in cælis, &c. Audentes igitur semper, scientes quoniam dum sumus in corpore, peregrinamur à Domino: (per fidē enim ambulamus, & non per speciem) audemus autem, & bonam voluntatem habemus magis peregrinari à corpore, & præsentes esse ad Dominum.

18. GREGORIVS libro quarto dialogorum, capite vndecimo mortem Vrsini Presbyteri describens: Cum magna cœpit lætitia clamare, dicens: Benè veniat Domini mei, benè vediant Domini: quid tantillum seruulum vestrum estis dignati conuenire? Venio, venio. Gratias ago, gratias ago. Cumque hoc iterata crebrò voce repeteret, quibus hoc diceret, noti sui, qui illum circunstetterant, requirebant. Quibus ille admirando respondit, dicens: Nūquid hîc conuenisse sanctos Apostolos non videtis? beatum Petrum & Paulum primos Apostolorum non adspicitis? Ad quos iterùm conuersus, dicebat: Eccè venio, eccè venio: atque inter hæc verba animam reddidit. Et quia veraciter sanctos Apostolos viderit, eos etiam sequendo testatus est. Quod plerunque cōtingit iustis, vt in morte sua Sanctorum præcellentium visiones adspiciant, ne ipsam mortis suæ pœnalem sententiam pertimescant, sed dum eorum menti æternorum ciuium societas ostenditur, à carnis suæ copula sine doloris & formidinis fatigatione soluantur.

In morte quidam videt Apostolos.

Cur quidā in morte Sanctos videant præsentes.

19. SEQVENTIBVS capitibus plures alias similes apparitiones iustorum commemorat.

20. CYPRIANVS in libro de mortalitate, inter alia quæ adfert de non timenda morte: Quæ cæcitas, inquit, animi, quæve dementia est, amare pressuras, & pœnas, & lachrymas mundi, & non festinare potius ad gaudium, quod nunquàm possit auferri? Hoc autem fit, fratres dilectissimi, quia fides deest, quia nemo credit vera esse quæ promittit Deus. Apostolus Paulus in epistola sua ponit & dicit: Mihi viuere Christus est, & mori lucrum. Lucrum maximum computans, iam seculi laqueis non teneri, iam nullis peccatis & vitiis carnis obnoxium fieri, exemptum pressuris angentibus, & venenatis diaboli faucibus liberatum, ad lætitiam salutis æternæ, Christo vocante, proficisci. Et post nonnulla: Mori planè timeat, sed qui ex aqua & spiritu non renatus, gehennæ ignibus mancipatur: mori timeat, qui nō Christi cruce & passione censetur: amori timeat, qui ad secundam mortem de hac morte transibit mori timeat, quem de seculo recedentem perennibus pœnis æterna flamma torquebit: mori timeat, cui hoc mora longiore confertur, vt cruciatus eius & gemitus interim differatur. Qualem in inuenit Dominus cùm vocat, talem pariter & iudicat. Meminisse debemus voluntatem nos, non nostrum, sed Dei facere debere, secundùm quod nos Dominus quotidiè iussit orare. Quàm præposterum est, quamque peruersum, vt cùm Dei voluntatem fieri postulemus, quando euocat nos, & accersit de hoc mundo Deus, non statim voluntatis eius imperio pareamus. Obnitimur & reluctamur, & peruicacium mores seruorum ad conspectum Domini cum tristitia & mœrore perducimur, exeuntes istinc necessitatis vinculo, non obsequio voluntatis: & volumus ab eo præmiis cælestibus honorari, ad quem venimus inuiti? Quid ergò oramus, & petimus vt aduenial regnum cælorum, si captiuitas terrena delectat? Quid precibus frequenter iteratis rogamus & poscimus, vt acceleret dies regni, si maiora desideria, & vota potiora sunt seruire istic diabolo, quàm regnare cum Christo? Denique vt manifestius diuinæ prouidentiæ indicia clarescerent, quòd Dominus præscius futurorum suis consulat ad veram salutem, cùm quidam de collegis & consacerdotibus nostris iam infirmitate defessus, & de appropinquante morte sollicitus commeatum sibi precaretur, adstitit deprecanti, & iam penè morienti iuuenis honore & maiestate venerabilis, statu celsus, & clarus adspectu, & quem assistentem sibi vix posset humanus adspectus oculis carnalibus intueri, nisi quòd talem videre iam poterat de seculo recessurus. Atque ille nō sine quadam animi & vocis indignatione infremuit & dixit: Pati timetis, exire non vultis, quid faciam vobis? Increpantis vox, & monentis est: qui de persecutione sollicitis, de accersitione securis non consentit ad præsens desiderium, sed consulit in futurum. Audiuit frater noster & collega moriturus, quod cæteris diceret. Nam qui moriturus audiuit, ad hoc audiuit vt diceret: audiuit non sibi ille, sed nobis. Nam quid disceret iam recessurus? Didicit immò nobis

Amare vitā præsentem, quam futuram sit.

Philip 1.

Per mortē à quibus calamitatibus & periculis absit.

Quibus sit merito mors timenda.

Quales morimur, tales iudicamur.

Voluntati Dei parendum est.

Pertinacibus seruis comparantur ij, qui moriuntur inuiti.

Exemplum cuius etiam meminit Possidonius in vita D. August. cap. 27.

Non sibi, sed nobis audiunt.

nobis remanentibus, vt dū sacerdotem Dei, qui commeatum peteḃat, inrepitum esse competimus, quid cunctis expediat agnoscemus. Et paucis interiectis : Quod interim morimur, ad immortalitatem morte transgredimur: nec potest vita æterna succedere, nisi hinc contigerit exire : non est exitus iste, sed transitus, & temporali itinere decurso ad æterna transgressus. Quis non ad meliora festinet? Quis non mutari & reformari ad Christi speciem, & ad cælestis gratiæ dignitatem venire citius exoptet? Paulo Apostolo prædicante : Nostra autem conuersatio, inquit, in cælis est, vndè & Dominum expectamus, &c. Eius est in mundo dum, velle remanere, quem mundus oblectat, quem seculum blandiens atque decipiens, illecebris terrenę voluptatis inuitat. Porrò cùm mundus oderit Christianum, quid amas eum, qui te odit, & non magis sequeris Christum, qui te & redemit & diligit? Et iub finem : Quis non peregrè constitutus propetet in patriam regredi? Quis non ad suos nauigare festinans ventum prosperum cupidius optaret, vt velociter charos liceret amplecti? Patriam nostram paradisum computamus, parentes Patriarchas habere iam cœpimus, quid non properamus & curramus, vt patriam nostram videre, vt parentes salutare possimus? Magnus illic nos charorum numerus expectat, parentum, fratrum, filiorum, frequens nos & copiosa turba desiderat, iam de sua immortalitate secura, & adhuc de nostra salute sollicita.

Philip. 3.

Cuius sit desiderare & vnicè amare vitam præsentem.

Per mortē transitur ad immortalitatem.

Per mortē redītur in patriam.

Sācti in cælis sunt de nobis sollicīti.

21. Ambrosius in libro de bono mortis, capite secundo : Mortis tria sunt genera. Vna mors peccati est, de qua scriptum est : Anima quæ peccat, ipsa morietur. Alia mors mystica, quando quis peccato moritur, & Deo viuit, de qua ait Apostolus, Consepulti enim sumus cum illo per baptismum in mortem. Tertia mors, qua cursum vitæ huius, & munus explemus, id est, animæ corporisque secessio. Aduertimus igitur quòd vna mors sit mala, si propter peccatum moriamur: alia mors bona sit, qua in qui fuerit mortuus, iustificatus est à peccato. Tertia mors media sit. Nam & bona iustis videtur, & plerisque metuenda. Quæ cùm absoluat omnes, paucos delectat. Sed non hoc mortis est vitium, sed nostræ infirmitatis, qui voluptate corporis, & delectatione vitæ istius capimur, & cursum hunc consummare trepidamus, in quo plus amaritudinis, quàm voluptatis est. Et post pauca : Quid tantoperè vitam istam desideramus, in qua quanto diutius quis fuerit, tanto maiore oneratur sarcina peccatorum? Ipse Dominus ait : Sufficit diei malitia sua.

Mortis tria sūt genera. Ezech. 18.

Rom. 6.

Quædam mors mala, quædā bona, & quædā media.

Cur mors paucos delectet, vitiū infirmitatis est.

Matth. 6.

22. Capite tertio : Mors igitur solutio est animæ & corporis. Denique & in Apostolo docuimus lectum, Dissolui & cum Christo esse, multo melius. Solutio autem ista, quid aliud agit, nisi vt corpus resoluatur & quiescat, anima autem conuertatur in requiem suam, & sit libera, quæ si pia est, cum Christo futura sit? Quid igitur in hac vita aliud iusti agunt, nisi vt exuant se huius corporis * cogitationibus, quæ velut vincula nos ligant, & se ab his molestiis separare contendant, renuncient voluptatibus suis atque luxuriæ, fugiant flammas libidinum?

Philip. 3.

Anima post mortem ad Christum vadit.

al. contagionibus.

Mors mystica iustorum.

23. Capite quarto : Omnifariam igitur mors est bonum, & quia compugnantia diuidit, ne se inuicem impugnent, & quia portus quidam est eorum, qui magno vitæ istius iactati salo, fidæ quietis stationem requirunt. Et quia deteriorem statum non efficit, sed qualem in singulis inuenerit, talem iudicio futuro reseruat, & quiete ipsa fouet, & præsentium inuidiæ subducit, & futurorum expectatione componit. Accedit eò, quòd frustrà homines mortem timent, quasi finem naturæ. Nam si recolamus quòd Deus mortem non fecerit, sed postquàm homo lapsus in flagitium est, prænarationis & fraudis sententia comprehenderit, vt in terram suam terra remearet, inueniemus mortem finem esse peccati, ne quò esset vita diuturnior, eò fieret culpa numerosior.

Mortem esse bonā, & idcirco non timendam.

Sapien. 1.

Mors est finis peccati.

24. Capite septimo : Non amara mors, sed impio amara, & tamen amarior vita quàm mors. Grauius est enim ad peccatum viuere, quàm in peccato mori, quia impius, quàm diù viuit, peccatum auget. si moriatur, peccare desinit. Plerique criminum suorum absolutione lætantur: si emendaturi sunt, rectè : si perseueraturi in eis, stultè : quia longè illis plus damnatio profuisset, ne incrementa facerent peccatorum.

Mors quibus amara sit.

Mors impiorū quodammodò bona est.

25. Capite octauo : Quòd si terribilis apud viuentes æstimatur, non mors ipsa terribilis est, sed opinio de morte, quam vnusquisque pro suo interpretatur affectu, aut pro sua conscientia perhorrescit. Suæ igitur vnusquisque conscientiæ vulnus accūset, non mortis acerbitatem. Denique iustus mors quietus est portus, nocentibus naufragium putatur. Certè iis, quibus grauis est timor mortis, non est graue mori, sed graue est viuere sub metu mortis. Non ergò mors grauis, sed metus mortis. Non habemus quod in morte metuamus, si nihil quod timendum sit, vita nostra commisit. Insipientes autem mortem quasi summum malorum reformidant, sapientes quasi requiem post labores & finem malorum expetunt.

Non tam mors quam opinio de morte, terribilis est.

Timor mortis potius grauius est, quàm mors ipsa.

Vita inculpata mortē non timet.

26. Capite duodecimo : His igitur freti, intrepidè pergamus ad Redemptorem nostrū Iesum, intrepidè ad Patriarcharum concilium, intrepide ad Abraham patrem nostrum, cùm dies aduenerit, proficiscamur: intrepidè pergamus ad illum sanctorum cœtum, iustorumque conuentum. Ibimus enim ad patres nostros, ibimus ad illos nostræ fidei præceptores, vt etiam si opera desint, fides opituletur, defendatur hæreditas.

Per mortē itur ad Sanctorum cōsortia.

27. Ad Philippenses primo, vt in textu.

28. Lucæ secundo : Nunc dimittis seruum tuum Domine, secundùm verbum tuum in pace.

29. Psalmo quadragesimoprimo : Quemadmodùm desiderat cerus ad fontes aquarum : ita desiderat anima mea ad te Deus. Sitiuit anima mea ad Deum fortem, viuum : quando veniam & apparebo ante faciem Dei.

30. Item octogesimotertio : Quàm dilecta tabernacula tua Domine virtutum : concupiscit & deficit anima mea in atria Domini.

31. Et centesimo quadragesimoprimo : Educ de custodia animam meam ad confitendum nomini tuo : me expectant iusti donec retribuas mihi.

32. Numerorum vigesimotertio ait Ba-

laam: Moriatur anima mea morte iustorum, & fiant nouissima mea horum similia.
33. LVCÆ duodecimo, vt in textu, & B testimonio sexto.
34. APOCALYPSIS decimoquarto, 35. SAPIENTIÆ quarto, vt in textu.

III.

Quomodò Scriptura de Iudicio admonet?

a Heb. 10. f. Bernar. ser. 3. in Psalm. Qui habitat.
b 2. Cor. 5. b.

A HORRENDVM [a] *est incidere in manus Dei viuentis*, Christique iudicis, [b] ante cuius tribunal nos omnes oportet manifestari, & [c] vnumquemque rationem pro seipso reddere. [d] *Cuncta* enim, *quæ fiunt, adducet Deus in iudicium pro omni errato, sive bonum, sive malum illud sit.* Quare non modò peccatoribus, sed etiam sæpè [e] sanctis iudicij huius terribilis est [f] expectatio. Timuit hinc Dauid; vt sollicitè roget: [g] *Non intres in iudicium cum seruo tuo* Domine. Timuit & Iob, quantumuis [h] innocens, suumque timorem his verbis ostendit: [i] *Quid faciam cùm surrexerit ad iudicandum Deus? & cùm quæsierit, quid respondebo illi? Semper* [k] *quasi tumentes super me fluctus timui Deum, & pondus eius ferre non potui.* [l] *Verebar omnia opera mea, sciens quòd non parceres delinquenti.*

c Rom. 14. b. Luc 16. a. 12. f. 19. d.
d Eccl. 12. d. 11. 1. Cor. 4. a. Rom. 2. a. b. c. Sap. 1. b. Eccli. 11. c. Matth. 12. c. 16. d. Apoc. 20. d. 22. c. Psalm. 61. b. 2. Tim. 4. b. Damasc. in orat. de defūct. Cyril. de exitu animæ. Leontius in vita Ioannis eleemosynarij.
e 1. Pet. 4. d. Soph. 1. c. Psal 74. a. Bernar. serm. 55 in Cantica. Greg. lib. 8. moral. cap. 13.
f Heb. 10. c.
g Psal. 142.
h Iob 1. a.
i Iob 31. b.
k Ibidem c. Gregor. 21. moral. cap. 15. & 16.
l Iob 9. d. 24. b Eccl. 9. a 1. Cor. 4. a.

B Ac verò metuendus est Iudex [m] ille, cuius non licet potestatem effugere, sapientiam fallere, æquitatem flectere, iudicium retractare. De quo ita scriptum extat, [n] *Zelus & furor viri* (Christi iudicis scilicet) *non parcet in die vindictæ, nec acquiescet cuiusquam precibus, nec suscipiet pro redemptione dona plurima.* Qui de seipso etiam suoque iudicio (ne quis sit inscius) hoc omnibus prænunciauit: [o] *Cùm accepero tempus, ego iustitias iudicabo.* [p] *Ego Dominus scrutans cor, & probans renes: qui do vnicuique iuxta viam suam, & iuxta fructum adinuentionum suarum.* [q] *Ego opera eorum, & cogitationes eorum: venio vt congregem cum omnibus gentibus & linguis: & venient & videbunt gloriam meam.*

m Aug. in lib de decem chordis c. 1. & 2. Prosper lib. 3. de vita contemp. cap 12. Bern. epist. 1. Innocentius 3. lib. 3. de contemptu mundi cap. 15.
n Prouer. 6.
o Psal. 74. a. Bern. ser. 55. in Cant.
p Ieremiæ 17. b. 21. d. 20. c. 32. c Prou. 16. a. Heb 4. d. 1. Par. 28. b. Mal. 3. b. Psal. 7. b. 43. d.
q Isa. 66. f. Iudæ Apost. c. Matt. 30. c.

C Cæterum de Iudicij [r] extremi die, qui & [s] dies Domini, dies iræ, dies magnus & horribilis in scriptura dicitur, Apostolus Petrus docet in hunc modum: [t] *Aduenier dies Domini vt fur: in quo cæli magno impetu transient, elementa verò calore soluentur, terra autem & quæ in ipsa sunt opera, exurentur. Cùm igitur hæc omnia dissoluenda sint, quales oportet vos esse in sanctis conuersationibus, & pietatibus, expectantes, & properantes in aduentum diei Domini, per quem cæli ardentes soluentur, & elementa ignis ardore tabescent?*

r Aug. 20. de ciuit. Dei ca 1. 2. 30 & li. 18 cap. 53. Item epist. 78 & 80. ad Hesych. Hippol. de consum. mundi Damasc. lib. 4. ortho fidei. cap. 27.
s Soph. 1. d. Iohel. 2. a. b. c. 3. 2. a. c. Isa. 13. b. 24. d. 66. c. Ierem. 23. d. Mala. 3. a. 4. a. b. Dan. 7. c. d. Apoc. 20. d. 6. d. Ps. 96. a. 59. a. Matth. 24. & 25. c. d. 13. f. 5. c. Sap. 5. a. c.
t 2. Pet. 3. b. c. Aug. li. 20. de ciuit. Dei cap. 16. & 18. Chrysost. hom. 46. ad pop. Antioch. & seq. Ephræm de iudicio extremo & comp. Item de iis quæ post crucem reuel. Item in interrogat. & responsio. & de abrenuntiatione in baptismo facta. August. ser. 67. de temp. Isidorus de summo bono lib. 1. cap 30. Cyril. catech. 15. Illum. Hieron. epist. 1. ad Heliod. c. 9. Gregor. hom. 1. & 12. in Euang. Item lib. 26. moral. cap. 24 & 25. August. c. 4. medit. Ansel. de miseria hominis. Bernard. de interiori domo c. 58.
v Lucæ 21. f. 1. Corinth. 7. f. Apoc. 21. a
x Eccli. 18. c. 2. Pet. 3. c. Luce 21. g. Tit.

D Vt vero tunc clementem iudicem Christum, ac diem illum, quo *cælum & terra* [v] *transibunt*, nobis lætum habeamus, præclarum hoc est consilium Sapientis, [x] *Ante languorem adhibe medicinam, & ante iudicium in-*

terroga

ſerroga teipſum, & in conſpectu Dei inuenies propitiationem.
γ Si enim noſmetipſos diiudicaremus, non vtique iudicaremur.
z Timenti Dominum bene erit in extremis, & in die defunctionis ſuæ benedicetur.

a d 1. Theſſ. 5. a. Luc 17. f. Chryſ. hó. 5. de pœnitentia.
γ 1. Corinth. 11 g.
z Eccli. 1. b. Gregor. lib. 31. moral. c. 21. Auguſt. ſerm. 180. de temp.

TESTIMONIA.

1. AD Hebræos decimo, vt in textu.

Iudicium Dei terribile.

2. BERNARDVS ſermone octauo in pſalmum, Qui habitat in adiutorio altiſſimi: Quid tam pauendum, quid tam plenum anxietatis, & vehemẽtiſſimæ ſollicitudinis excogitari poteſt, quàm iudicandum adſtare illi tam terrifico tribunali, & incertam adhuc expectare ſub tam diſtricto iudice ſententiam? Horrendum eſt (ait Apoſtolus) incidere in manus Dei viuentis. Iudicemur interim fratres, & terribilem illam expectationem præſenti ſtudeamus declinare iudicio. Non iudicabit Deus bis in idipſum. Sanè vt quorundam peccata, ſic & quorundam ſtudia bona manifeſta ſunt præcedentia ad iudicium: vt illi quidem non expectantes ſententiam, proprio ſtatim pondere criminum in tartara deiiciantur: iſti verò è regione paratas ſibi ſedes, tota libertate ſpiritus, ſine vlla cunctatione conſcendant. Felix paupertas voluntaria omnia relinquentium, & ſequentium te Domine Ieſu. Felix planè, quæ tam ſecuròs, immò tam glorioſos faciat in illo ſingulari fragore elementorum, & in illo tremendo examine meritorum, in illo tanto diſcrimine iudiciorum.

Hebr. 10.

Quomodò declinetur. 1. Cor. 11. 1. Tim. 5. Ioan. 3.

Matth. 19.

Paupertatis voluntariæ priuilegium in iudicio.

3. POSTERIORIS ad Corinthios quinto: Omnes nos manifeſtari oportet ante Tribunal Chriſti, vt referat vnuſquiſque propria corporis, prout geſſit, ſiue bonum, ſiue malum.

4. AD Romanos decimoquarto: Omnes ſtabimus ante tribunal Chriſti, ſcriptum eſt enim: Viuo ego, dicit Dominus, quoniam mihi flectetur omne genu: & omnis lingua confitebitur Deo. Itaque vnuſquiſque noſtrum pro ſe rationem reddet Deo.

5. LVCÆ decimoſexto: Redde rationem villicationis tuæ: iam enim non poteris villicare.

6. ET capite duodecimo: Omni autem, cui multum datum eſt, multum quæretur ab eo: & cui commendauerunt multum, plus petent ab eo.

7. CAPITE decimonono: Et alter venit, dicens: Domine, mna tua fecit quinque mnas. Et huic ait: Et tu eſto ſuper quinque ciuitates. Et alter venit, dicens: Domine, eccè mna tua, quam habui repoſitam in ſudario. timui enim te, quia homo auſterus es: tollis quod non poſuiſti, & metis quod non ſeminâſti. Dicit ei: De ore tuo te iudico ſerue nequam. ſciebas quòd ego homo auſterus ſum, tollens quod non poſui, & metens quod non ſeminaui: & quare non dediſti pecuniam meam ad mensam, vt ego veniens cum vſuris vtique exegiſſem illam? Et aſtantibus dixit: Auferte ab illo mnam, &c.

8. ECCLESIASTIS duodecimo, vt in textu.

9. CAPITE vndecimo: Lætare ergò iuuenis in adoleſcentia tua, & in bono ſit cor tuum in diebus iuuentutis tuæ, & ambula in viis cordis tui, & in intuitu oculorum tuorum: & ſcitò quòd pro omnibus his adducet te Deus in iudicium.

10. PRIORIS ad Corinthios quarto: Itaque nolite ante tempus iudicare, quoadulque veniat Dominus: qui & illuminabit abſcondita tenebrarum, & manifeſtabit conſilia cordium: & tunc laus erit vnicuique à Deo.

11. AD Romanos ſecundo: Propter quod inexcuſabilis es ô homo omnis, qui iudicas. In quo enim iudicas alterum, teipſum condemnas: eadem enim agis quæ iudicas. Scimus enim quoniam iudicium Dei eſt ſecundùm veritatem in eos, qui talia agunt. Exiſtimas autem hoc ô homo, qui iudicas eos, qui talia agunt, & facis ea, quia tu effugies iudicium Dei? An diuitias bonitatis eius, & patientiæ, & longanimitatis contemnis? ignoras quoniam benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit? Secundùm autem duritiam tuam, & impœnitens cor, theſaurizas tibi iram in die iræ, & reuelationis iuſti iudicij Dei, qui reddet vnicuique ſecundùm opera eius: iis quidem, qui ſecundùm patientiam boni operis, gloriam, & honorem, & incorruptionem quærunt, vitam æternam: iis autem, qui ſunt ex contentione, & qui non acquieſcunt veritati, credunt autem iniquitati, ira, & indignatio. Tribulatio, & anguſtia in omnem animam hominis operantis malum, Iudæi primùm, & Græci: gloria autem, & honor, & pax omni operanti bonum, Iudæo primùm, & Græco: non enim eſt acceptio perſonarum apud Deum. Quicunque enim ſine lege peccauerunt, ſine lege peribunt: & quicunque in lege peccauerunt, per legem iudicabuntur. Non enim auditores legis iuſti ſunt apud Deũ, ſed factores legis iuſtificabuntur. Cùm enim Gentes, quæ legem non habent, naturaliter ea, quæ legis ſunt, faciunt, eiuſmodi legem non habentes, ipſi ſibi ſunt lex: qui oſtendunt opus legis ſcriptum in cordibus ſuis, teſtimonium reddente illis conſcientia ipſorum, & inter ſe inuicem cogitationibus accuſantibus, aut etiam defendentibus, in die, cùm iudicabit Deus occulta hominum, ſecundùm Euangelium meum per Ieſum Chriſtum.

12. SAPIENTIÆ primo: In cogitationibus impij interrogatio erit: ſermonum autem illius auditio ad Deum veniet, ad correptionem iniquitatum illius.

13. ECCLESIASTICI vndecimo: Facilè eſt coram Deo in die obitus retribuere vnicuique ſecundùm vias ſuas. Maliùs horæ obliuionem facit luxuriæ magnæ, & in fine hominis denudatio operum illius.

14. MATTHÆI duodecimo: Dico autem vobis, quoniam omne verbum otioſum, quod locuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die iudicij. Ex verbis enim tuis iuſtificaberis, & ex verbis tuis condemnaberis.

15. CAPITE decimoſexto: Filius hominis

venturus est in gloria Patris sui cum angelis suis: & tũc reddet vnicuique secũdũ opera eius.

16. APOCALYPSIS vigesimo: Et vidi mortuos magnos, & pusillos stantes in conspectu throni, & libri aperti sunt: & alius Liber apertus est qui est vitæ: & iudicati sunt mortui ex his, quæ scripta erant in libris secundùm opera ipsorum, & dedit mare mortuos, qui in eo erãt: & mors, & infernus dederunt mortuos suos, qui in ipsis erant: & iudicatum est de singulis secundùm opera ipsorum.

17. CAPITA vigesimosecundo: Ecce venio citò, & merces mea mecum est, reddere vnicuique secundùm opera sua.

18. PSALMO sexagesimoprimo: Semel locutus est Deus, duo hæc audiui, quia potestas Dei est, & tibi Domine misericordia: quia tu reddes vnicuique iuxta opera sua.

19. POSTERIORIS ad Timotheum quartò: Ego enim iam delibor, & tempus resolutionis meæ instat. Bonum certamen certaui, cursum consummaui, fidem seruaui. In reliquo reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die iustus iudex: nõ solùm autem mihi, sed & iis, qui diligunt aduentum eius.

20. IOANNES Damascenus in oratione de defunctis, siue, quòd ij, qui cum fide ex hac vita excesserunt, viuorum Missis ac beneficiis iuuẽtur: Narrant enim viri quidam diuinitus illustrati, hominum actiones in extremo vitæ spiritu, non secus atque in trutina, perpendi. Ac siquidem dextra lanx supra alteram efferatur, non esse dubitandum, quin quisquis ille sit, inter dextros angelos animam exhalet. Si autem paria vtriusque lancis momenta sint, Dei clementiam proculdubiò victoriam obtinere. Quin, vt à sanctissimis viris proditum est, etiamsi trutina nonnihil ad lævam vergat, tum tamen Dei quoque misericordia supplet id quod desideratur. Habes iam tres diuinas Domini sententias, quarum prima iusta est, altera benigna atque humanitatis plena, tertia bonitatem omnem excedit. Sequitur quarta, quæ quidem tum denique locum habet, cùm improbæ, & flagitiosæ actiones nimium præponderant. Et paulò pòst: Clarissimi ac sanctissimi illius Ioannis Eleemosynarij tempestate inuentus est Petrus, quondam publicanus, qui ex summa inhumanitate ac morum truculentia ad summam, ac numeris omnibus absolutam erga pauperes misericordiam sanctitatemque sese conuertit. Cùm enim aliquando, vt in beatissimæ ipsius vitæ libello proditum habetur, extra se raptus fuisset, suaque opera ad lancem expendi videret, siligineum vnum panẽ, quem etiam ipsum ira percitus in pauperis cuiusdam faciem saxi loco coniecerat, in dextra trutinæ lance conspexisse dicitur. Atque hac visione commotus, ad ingentem pietatis magnitudinem beatus hic vir euasisse fertur.

Examinantur velut in trutina actiones hominum.

De Petro Telonario.

Apud Leõtium.

21. CYRILLVS Alexandrinus in oratione de exitu animæ, vt supra de extrema vnctione, quæstione tertia, C testimonio primo.

22. LEONTIVS Neapolitanus in vita Ioannis Eleemosynarij: Multùm de memoria mortis & exitu animæ disputabat semper ille beatus, ita vt frequenter quidam ad eum superbo schemate intrarent, & ridente vultu, & inconsiderato oculo, & exirent humili more, & compuncta facie, & lachrymantibus oculis. Propter quod & dicebat: Quia (vt æstimo ego humilis) sufficit ad salutem assiduè & dolenter cogitare, & sollicitudinem habere de morte, quoniam nemo nobis in illa hora compatietur, aut comitabitur ex vita ista, nisi opera bona nostra. Et quomodo angelis venientibus & properantibus non turbatur tunc anima, si inuenta fuerit bene præparata? aut quomodo rogat, vt addatur sibi modicum tempus vitæ, si audierit, Tẽpus quod vixisti, bene non cõsumpsisti? Et iterũ dicebat tanquam de semetipso: Quomodo humilis Ioãnes transire poteris, bestias arundineti, quãdo obuiabunt tibi exactores? Væ qualis timor & tremor obtinet animã tunc rationem ponentem, tãtis exquisitoribus, tam amaris & immisericordibus? Etenim sanctus iste in memoria semper retinebat, quod sancto Simeoni, qui in columnis stetit, per reuelationem factum est notum, quia (vt ait) exeunte anima è corpore, obuiant ei, cùm ascenderit à terra in cælum, chori dæmonum, singuli in proprio ordine. Obuiat & chorus dæmoniorum superbię, inuestigat eam si habeat opera eorum. Obuiat chorus spirituum detractionis, adspiciunt si quando oblocura sit, & pœnitentiam non egerit. Obuiant iterum superius dæmones fornicationis, scrutãtur si recognoscant in ea voluptates suas. Et quando à terra vsque ad cælum misera anima positura rationẽ peruenerit, seorsum ab ea sancti angeli stabũt, & non adiuuabunt eam nisi bonitates suæ.

Memoria mortis quã fructuosa.

Vexatio dæmonum in morte, & iudicium post mortem.

23. PRIORIS Petri quarto, Quoniam tempus est vt incipiat iudicium à domo Dei. Si autem primùm à nobis: quis finis eorum, qui non credunt Dei Euangelio?

24. SOPHONIÆ primo: Et erit in tempore illo: scrutabor Ierusalem in lucernis: & visitabo super viros defixos in fæcibus suis: qui dicunt in cordibus suis: Non faciet bene Dominus, & non faciet malè.

25. PSALMO septuagesimoquarto: Cùm accepero tempus, ego iustitias iudicabo.

26. BERNARDVS sermone quinquagesimoquinto in Cantica: Verùm tu qui aduentum desideras Saluatoris, time scrutinium iudicis, time oculos capreæ, time illum, qui per Prophetam dicit: Et erit, in die illa, & ego scrutabor Ierusalem in lucernis. Acuto visu est nihil inscrutatum relinquet oculus eius. Scrutabitur renes & corda, ipsaque cogitatio hominis confitebitur illi. Quid tutum in Babylone, si Ierusalem manet scrutinium? Puto enim hoc loco Prophetam Ierusalem nomine designâsse illos, qui in hoc seculo vitam ducunt religiosam, mores supernæ illius Ierusalem conuersatione honesta, & ordinata pro viribus imitantes, & non veluti hi, qui de Babylone sunt, vitam in perturbatione vitiorum scelerumque confusione vastantes. Denique illorum peccata manifesta sunt, præcedentia ad iudicium, & non egent scrutinio, sed supplicio. Mea autem (qui videor monachus & Ierosolymita) peccata certè occulta sunt, nomine & habitu monachi adũbrata. Et ideircò necesse erit subtili ea inuestigari discussione, & quasi admotis lucernis de tenebris in lucem prodi. Possumus afferre aliquid & de psalmo ad confirmandum id quod dicitur de scrutanda Ierusalem. Ait namque sub persona Domini; Cùm accepero tempus, ego iustitias iudicabo. Vias iustorum (ni fallor)

Iudicis in exminando severitas timẽda. Soph. 1.

Psalm. 7.

Quid sit scrutari Ierusalem in lucernis.

1. Tim. 5.

Psalm 74. Quid sit iustitias iudicare.

fallor) & actus eorum diſcuſſurum ſe & examinaturum dicit. Verendum valdè, cùm ad hoc ventum fuerit, ne ſub tam ſubtili examine multæ noſtræ iuſtitiæ (vt putantur) peccata appareant. Vnum eſt tamen, ſi noſmetipſos diiudicauerimus, non vtique diiudicabimur. Bonum iudicium, quod me illi diſtricto diuinoque iudicio ſubducit & abſcõdit. Prorſus horreo incidere in manus Dei viuentis. Volo vultui iræ iudicatus præſentari, nõ iudicãdus. Spiritualis homo omnia diiudicat, & ipſe à nemine iudicatur. Iudicabo proinde mala mea, iudicabo & bona. Mala melioribus curabo corrigere actibus, diluere lachrymis, punire ieiuniis, cæteriſque ſanctæ laboribus diſciplinæ. In bonis de me humiliter ſentiam, & iuxta præceptum Domini, ſeruum me inutilem reputabo, qui quod facere debui, tantùm feci. Dabo operam nec lolia pro granis, nec paleas cum granis offerre. Scrutabor ego vias meas & ſtudia mea: quò is qui ſcrutaturus eſt Ieruſalem in lucernis, nihil inſcrutatum in me ſiue indiſcuſſum inueniat. Neque enim iudicaturus eſt bis in idipſum.

Quomodo Dei iudicũ & ſeuerum examẽ effugere liceat.

Luc. 11.

Soph. 1.

27. GREGORIVS libro octauo Moralium in Iob, capite decimotertio: Iuſtorum mens ſemper ſollicita venturo examini intendit. Omne enim, quod agunt, metuunt, dum cautè conſiderant, ante quantum iudicem ſtabunt. Intuentur potentiam illius magnitudinis, & penſant quanto reatu conſtricti ſumæ propriæ infirmitatis. Enumerant mala proprij operis, & contra hæc exaggerant bona gratię conditoris. Conſiderant praua quàm diſtrictè iudicet, bona opera quàm ſubtiliter penſet, & perituros ſe abſque ambiguitate præſciunt, ſi remota pietate iudicentur, quia hoc ipſum quoque, quod iuſtè videmur viuere, culpa eſt, ſi vitam noſtram cùm iudicat, hanc apud ſe diuina miſericordia non excuſat. Hinc enim in hoc eodem libro ſcriptum eſt: Aſtra non ſunt munda in conſpectu eius. Quia apud eum diſtrictè iudicati, ipſi quoque maculas inquinationis habent, qui per munditiam ſanctitatis lucent.

Iuſti timẽt Dei iudiciũ

Iob 25.

28. AD Hebræos decimo: Voluntariè peccantibus nobis poſt acceptam notitiam veritatis, iam non relinquitur pro peccatis hoſtia, terribilis autem quædam expectatio iudicij, & ignis æmulatio, quæ conſumptura eſt aduerſarios.

29. PSALMO centeſimo quadrageſimoſecundo: Et non intres in iudicium cum ſeruo tuo: quia non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuens.

30. IOB primo: Vir erat in terra Hus, nomine Iob, & erat vir ille ſimplex, & rectus, ac timens Deum, & recedens à malo.

31. CAPITE trigeſimoprimo, vt in textu.

32. GREGORIVS libro vigeſimoprimo Moralium, capite decimoquinto: Sciunt ſancti, quia omnis humana iuſtitia, iniuſtitia eſſe deprehenditur, ſi diuinitus diſtrictè iudicetur.

33. CAPITE decimoſexto: Bene ſubditur: Et pondus eius ferre non potui, quoniam qui extremi iudicij aduentum intenta mente conſiderat, profectò videt, quia tantus pauor imminet, quantum non ſolùm tunc videre, ſed ſe etiam nunc præuidere pertimeſcat. Conſideratione nanque tanti terroris metu animus palpitat, & intentionis ſuæ oculos declinans, intueri quod præuidet, recuſat. Bene ergò dicitur: Et pondus eius ferre non potui, quia cùm ſupernæ maieſtatis vim ad iudicium venientis, terroremque tanti examinis conſiderando animus conatur exquirere, mox ad ſeipſum refugiens, ſeſe expaueſcit inuenire.

Iudicij cõſideratio metum affert.

Iob 31.

34. IOB nono: Si fortitudo quæritur, robuſtiſſimus eſt: ſi æquitas iudicij, nemo audet pro me teſtimonium dicere. Si iuſtificare me voluero, os meum condemnabit me: ſi innocentem oſtendero, prauum me comprobauit. Etiam ſi ſimplex fuero, hoc ipſum ignorabit anima mea, & tædebit me vitæ meæ. Verebar omnia opera mea, ſciens quòd non parceres delinquenti.

35. CAPITE vigeſimoquarto: Deus inultum abire non patitur.

36. ECCLESIASTIS capite nono: Neſcit homo vtrum amore, an odio dignus ſit: ſed omnia in futurum ſeruantur incerta.

37. PRIORIS ad Corinthios quarto: Mihi autem pro minimo eſt vt à vobis iudicer, aut ab humano die: ſed neque meipſum iudico. Nihil enim mihi conſcius ſum: ſed non in hoc iuſtificatus ſum: qui autem iudicat me, Dominus eſt.

1. B AVGVSTINVS in libro de decem chordis, capite primo: Gaudeamus ad miſericordiam Domini: ſed timeamus ad iudicium Domini. Parcit, dum tacet. Tacet, ſed ſemper non tacebit. Audi dum non tacet in verbo, ne non tibi vacet audire, dum non tacebit in iudicio.

Timendum Dei iudiciũ

2. CAPITE ſecundo: Modò enim licet tibi cauſam tuam componere. Ante vltimum iudicium Dei tui, compone cauſam tuam. Non eſt vnde præſumas, cùm ille venerit, nec falſos teſtes adduces, quibus ille fallatur, nec patronos fraudulentis circunuentionibus & linguoſis artibus adhibebis, nec ambies aliquo modo, vt iudicem poſſis corrumpere. Quid ergò agis apud talem iudicem, quem nec fallere, nec corrumpere poteris? Et tamen eſt quod agas. Tunc enim ipſe erit iudex cauſæ tuæ, qui modò eſt teſtis vitæ tuæ.

Palli in iudicio Deus non poterit, aut corrumpi.

3. PROSPER libro tertio de vita contemplatiua, capite duodecimo: Age cùm ad illud vltimum iudicium venerimus, ab eo iudice iudicandi, qui nec falli occultatione criminum poteſt, nec ad impunitatem promerendam, muneris alicuius oblatione corrumpi: cùm cœperint omnium ſecreta reuelari, & non ſolùm actus ac verba, ſed etiam ipſę cogitationes oſtendi: quid faciemus ſub tanti iudicis maieſtate? quid excuſationis obtendere poterimus? qua nos defenſionis arte purgabimus? quæ nobis ſubuentura eſt pœnitẽtia, quam in hac carne contẽpſimus? Quæ nos defenſura ſunt opera bona, quæ in hac vita non fecimus? Ad quos Apoſtolos, aut ad quos alios ſanctos cõfugituri ſumus, quorum exempla ſimul ac verba deſpeximus? An forte aliquos ibi fragilitas corporis excuſabit? Sed excuſationi eorum reclamabunt omnium Sanctorum exempla, qui cum fragilitate carnis in carne viuentes, fragilitatem carnis in carne vincentes, quod fecerunt, vtique fieri poſſe docuerunt? maximè, quia nec ipſi peccato ſua virtute, ſed Domini miſerantis auxilio reſtiterunt: qui ſe & non

Iudex falli aut corrũpi nõ poterit.

Sera in iudicio pœnitentia.

Fruſtra implorabuntur Sancti.

Excuſationi nullus erit locus in iudicio.

quærentibus, vt quæratur, atque in eum credatur, ostendit: & credẽtes in se, ne à peccato vincantur: inuicta protectione defendit. Quid ergò respondturi sunt, si eis Dominus dicat, Si potuistis, quare non restitistis desideriis peccatorum? si non potuistis, quare meum contra peccata non quæsistis auxilium? aut vulnerati, quare pœnitendo non adhibuistis vulneri vestro remedium? Nõnne ad hæc obmutescentes, & quin excusationis referant, non habentes, dicet: Ligate eos manibus & pedibus, & mittite in tenebras exteriores: ibi erit fletus & stridor dentium: vbi vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur.

Matth 22. Marc. 9. Isaiæ 66.

4. BERNARDVS epistola prima ad Robertum: Veniet, veniet, qui malè iudicata reiudicabit: illicitè iurata confutabit: qui facier iudicium iniuriam patientibus: qui iudicabit in iustitia pauperes: arguet in æquitate pro mansueris terræ. Veniet pro certo, qui per Prophetam minatur in Psalmo, dicens: Cùm accepero tempus, ego iustitias iudicabo. Quid faciet de iniustis iudiciis, qui ipsas quoque iustitias iudicabit? Veniet, inquam, veniet dies iudicij: vbi plus valebunt pura corda, quàm astuta verba: & conscientia bona, quàm marsupia plena: quandoquidem iudex ille nec falletur verbis, nec flectetur donis.

Indicabit malè iudicata. Psalm. 45. Isaiæ 11.

Psalm. 74.

Cõscientiæ puræ vis in iudicio.

5. INNOCENTIVS tertius libro tertio de contemptu mundi, siue de miseria humanæ conditionis, capite decimoquinto: O quantus tunc erit timor & tremor, quantus erit fletus & gemitus? Nam si columnæ cæli contremiscũt, & pauent ad nutum eius, & angeli pacis amarè flebunt: peccatores autẽ quid facient? Si iustus vix saluabitur, impius & peccatores vbi parebunt? Propterea clamat Propheta: Ne intres in iudicium cum seruo tuo Domine, quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens. Si enim iniquitates obseruaueris Domine, Domine quis sustinebit? Quis enim non timeat iudicem potentissimum, sapientissimum, & iustissimum. Potentissimum, quem nemo potest effugere: sapientissimum, quem nemo potest latere: iustissimum, quem nemo potest corrumpere. Si fortitudo quæritur, robustissimus est, sapiens corde, & fortis robore. Si æquitas iudicij, nemo audebit pro me testimonium reddere. Si iustificare me voluero, os meum condemnabit me. Si innocentem ostendero, prauum me comprobabit, etiam si simplex fuero. Ipse dixit, & facta sunt: ipse mandauit, & creata sunt. Qui vocat stellas, & dicunt: Adsumus. Qui facit angelos suos spiritus, & ministros suos flammam ignis. Cuius voluntati nihil omninò resistit. Cui nullum verbum est impossibile, cui flectitur omne genu cælestium, terrestrium, & infernorum. Hunc ergò nemo potest fugere, sicut dicit Propheta: Si ascendero in cælum, tu illic es: si descendero ad infernum, ades. Ipse scrutatur renes & corda: cuius oculis omnia nuda sunt & aperta. Qui pluuiæ guttas, & arenam maris dinumerat. Deus scientiarum Dominus, præscius omnium, & conscius singulorum, occultus occultorum omnium indagator. Hunc ergò nemo potest latere, sicut dicit Apostolus: Non est vlla creatura inuisibilis in conspectu eius. Ipse est iudex iustus, fortis & lõganimis, qui nec prece, nec pretio, nec amore, nec odio declinata semita rectitudinis, sed via regia semper incedens, nullum malum præterit impunitum, nullum bonum irremuneratum relinquit. Hunc ergò nemo potest corrumpere, iuxta quod dicit Psalmus: Tu reddes singulis secundùm opera sua.

Iob 16. Isaiæ 33. 1. Pet. 4.

Psalm. 142.

Psalm 118. Iudex potentissimus, sapientissimus, & iustissimus meritò timendus est. Iob. 9.

Nullũ malum præterire impunitum, & nullum bonum irremuneratum relinquit. Psalm. 65.

6. PROVERBIORVM sexto, 7. PSALMO septuagesimoquarto, vt in textu.

8. BERNARDVS sermone quinquagesimoquinto in Cantica, vt supra A testimonio vigesimosexto.

9. IEREMIÆ decimoseptimo, vt in textu.

10. ET capite vndecimo: Tu autem Domine Sabaoth, qui iudicas iustè, & probas renes & corda, &c.

11. CAPITE vigesimo: Et tu Domine exercituum probator iusti, qui vides renes & cor, &c.

12. CAPITE trigesimosecundo: Qui facis misericordiam in millibus, & reddis iniquitatem patrum in sinum filiorum eorum post eos: Fortissime, magne, & potens, Dominus exercituum nomen tibi. Magnus consilio, & incomprehensibilis cogitatu: cuius oculi aperti sunt super omnes vias filiorum Adam, vt reddas vnicuique secundùm vias suas, & secundùm fructum adinuentionum eius.

13. PROVERBIORVM decimosexto: Omnes viæ hominis patent oculis eius: spirituum ponderator est Dominus.

14. AD Hebræos quarto: Et non est vlla creatura inuisibilis in conspectu eius: omnia autem nuda & aperta sunt oculis eius, ad quem nobis sermo.

15. PRIMI Paralipomenon vigesimooctauo: Tu autem Salomon fili mi, scito Deum patris tui, & seruito ei corde perfecto, & animo voluntario: omnia enim corda scrutator Dominus, & vniuersas mentium cogitationes intelligit. Si quæsieris eum, inuenies: si autem dereliqueris eum, proiiciet te in æternum.

16. MALACHIÆ tertio: Et accedam ad vos in iudicio, & ero testis velox maleficis, & adulteris, & periuris, & qui calumniantur mercedem mercenarij, viduas, & pupillos, & opprimunt peregrinum, nec timuerunt me, dicit Dominus exercituum: Ego enim Dominus, & non mutor: & vos filij Iacob non estis consumpti.

17. PSALMO septimo: Consumetur nequitia peccatorum, & diriges iustum, scrutans corda & renes Deus.

18. ET quadragesimotertio: Si obliti sumus nomen Dei nostri, & si expandimus manus nostras ad Deum alienum: Nónne Deus requiret ista? ipse enim nouit abscondita cordis.

19. ISAIÆ sexagesimosexto, vt in textu.

20. IN epistola Iudæ Apostoli: Prophetauit autem & de his septimus ab Adam Enoch, dicens: Ecce venit Dominus in sanctis millibus suis facere iudicium contra omnes, & arguere omnes impios de omnibus operibus impietatis eorum, quibus impiè egerunt, & de omnibus duris, quæ locuti sunt contra Deum peccatores impij.

21. MATTHÆI decimo: Nihil est opertum, quod non reuelabitur: & occultum, quod non scietur.

1. CAVGVSTINVS libro vigesimo de ciuitate Dei, capite primo: Non igitur in hoc libro de illis primis, nec de istis mediis Dei iudiciis, Dies iudicij sed de ipso nouissimo iudicio, quantum ipse tribuerit, disputabo: quando Christus de cælo

ven-

quis propriè dicatur, & qua de causa.

venturus est viuos iudicaturus & mortuos. Iste quippe dies iudicij propriè iam vocatur, eò quod nullus ibi erit imperitæ querelæ locus, cur iniustus ille sit felix, & cur iustus ille infelix. Omnium nanque tunc non nisi bonorum vera & plenissima felicitas, & omnium non nisi malorum digna & summa infelicitas apparebit.

In die iudicij cognoscemusquo iudicio hęc aut illa Deus modo faciat, vel permittat.

2. CAPITE secundo: Quamuis nesciamus quod iudicio Deus ista vel faciat, vel fieri sinat, apud quem summa virtus est, & summa sapientia, summaque iustitia, nulla infirmitas, nulla temeritas, nulla iniquitas: salubriter tamen discimus non magni, pendere seu bona seu mala, quæ videmus esse bonis malisque communia: & illa bona quærere, quæ bonorum, atque illa mala maximè fugere, quæ propria sunt malorum. Cùm verò ad illud Dei iudicium venerimus, cuius tempus iam propriè dies iudicij, & aliquando dies Domini nuncupatur: non solùm quæcunque tunc iudicabuntur, verùm etiam quæcunque ab initio iudicata, & quæcunque ad illud tempus adhuc iudicanda sunt, apparebunt esse iustissima. Vbi hoc quoque manifestabitur, quàm iusto iudicio Dei fiat, vt nunc tam multa, ac penè omnia iusta iudicia Dei sensus mentesque mortalium lateant, cùm tamen in hac re piorum fidem non lateat, iustum esse quod latet.

Ante & circa iudicium extremum quænam contingēt. Malach. 4 Rom. 9. 1. 2. Thessal 3 Daniel. 7. 11. 12. Apoc. 11. 13. 20 21. Matth. 25. 2. Pet. 3.

3. CAPITE trigesimo siue vltimo: In illo itaque iudicio, vel circa illud iudicium, has res didicimus esse venturas: Eliam Thesbiten, fidem Iudæorum, Antichristum persecuturum, Christum iudicaturum, mortuorum resurrectionem, bonorum malorumque diremptionem, mundi conflagrationem, eiusdemque renouationem. Quæ omnia quidem ventura esse, credendum est, sed quibus modis, & quo ordine veniant, magis tunc docebit rerum experientia, quàm nunc valet consequi ad perfectum hominum intelligentia. Existimo tamen eo, quo à me commemorata sunt, ordine esse ventura.

Incertus annorum numerus vsque ad diem iudicij. Actor. 1.

4. ET libro decimooctauo de ciuitate Dei, capite quinquagesimotertio. Frustra annos, qui huic sæculo remanent, computare ac definire conamur, cùm hoc scire non esse nostrum, ex ore veritatis audiamus. Quos tamen alij quadringentos, alij quingentos, alij etiam mille ab ascensione Domini, vsque ad eius vltimum aduentum compleri posse, dixerunt. Quemadmodum autem quisque eorum adstruat opinionem suam, longum est demonstrare, & non necessarium. Coniecturis quippe vtuntur humanis, non ab eis certum aliquid de scripturæ canonicæ auctoritate profertur. Omnium verò de hac re calculantium digitos resoluit, & quiescere iubet ille qui dicit: Non est vestrum scire tempora, quæ pater in sua posuit potestate.

In eos qui conātur finem mundi prænunciare. Actor. 1.

Ibid.

5. IDEM in epistola septuagesimaoctaua ad Hesychium: Tunc audierunt Apostoli: Nemo potest cognoscere tempora, quæ pater posuit in sua potestate. Tempora ergò computare, hoc est, χρόνους, vt sciamus quando sit finis huius sæculi, vel aduentus Domini, nihil mihi aliud videtur, quàm scire velle, quod ipse ait neminem scire posse. Oportunitas verò illius temporis profectò non erit, antequam prædicetur Euangelium in vniuerso orbe in testimonium omnibus gentibus. Apertissima enim de hac re legitur sententia Saluatoris dicentis: Et prædicabitur hoc Euangelium regni in vniuerso orbe in testimonium omnibus gentibus, & tunc veniet finis. Tunc veniet, quid est, nisi ante non veniet? Quanto post ergò veniet, incertum nobis est, ante tamen non esse venturum, dubitare vtique non debemus. Si ergò susciperent hunc laborem serui Dei, vt peragrato orbe terrarum, quantum possent colligerent, quod remanet gentium, vbi nondum est Euangelium prædicatum, hinc aduertere vtcunque possemus, quantum hoc tempus longè sit à fine sæculi. Quod si propter quædam loca inaccessibilia, & inhospita fieri posse non creditur, vt à seruis Dei peragretur orbis, & quot quantæque sint adhuc gentes siue Christi Euangelio, fideliter renuncietur: multo minus existimo scripturis posse comprehendi, quanta vsque ad finem futura sint tempora, quandoquidem in eis legimus: Nemo potest cognoscere tempora, quæ pater posuit in sua potestate. Vnde si iam nobis certissimè nunciatum fuisset, in omnibus gentibus Euangelium prædicari, nec sic possemus dicere quantum temporis remaneret vsque ad finem, sed magis magisque iam propinquare meritò diceremus.

Scire velle finem sęculi quid sit. Non veniet dies iudicij priusquam euāgelium annūcietur toto orbe. Matth. 24.

Actor. 1. Quamuis Euāgelium toto orbe nunc annūciatur, incertos nihil ominus remaneret iudicij dies.

6. ET ad eundem Hesychium epistola octogesima: Non quidem ille ait: Non est vestrum prædicare tempora, sed, Non est vestrum nosse. Verùm si ita vis intelligi quod ait, Non est vestrum scire: ac si diceret, Non est vestrum scientes facere, id est, non est vestrum hoc docere: Quis nostrum docere audeat, vel se scire præsumat, quod Deus ille magister nec eos discipulos docuit, à quibus præsentibus interrogatus est præsens, nec illi tam sancti magnique doctores Ecclesiam docere potuerunt? Et post pauca: Noluit prædicari, quod videbat non vtiliter sciri. Et post multa: Nescio tamen virum intueri aliquid certius in hac quæstione possemus, si vlla ratione seu facultate possemus, quàm illud quod in epistola priore iam posui, quando Euangelio mundus vniuersus impleatur. Quod enim putat venerabilitas tua, iam hoc per ipsos Apostolos factum, non ita esse, certis documentis probaui. Sunt enim apud nos, hoc est, in Africa, Barbaræ innumerabiles gentes, in quibus nondum esse prædicatum Euangelium, ex iis qui ducuntur inde captiui, & Romanorum seruitiis iam miscētur, quotidie nobis addiscere in prōptu est.

Nō tantum voluit Christus ab Apostolis prædicari certum tēpus aduentus sui, sed nesciri quidem.

noluit prędicari, quod non vtiliter sciebatur.

Tempora Augustini nondum erat euangelium vbique prædicatū.

7. HIPPOLYTVS Episcopus & martyr, in oratione quæ inscribitur de consummatione mundi, Antichristo, & secundo Aduentu Domini, in primis refert testimonia Prophetarum: quibus productis, ait inter cætera: Templa diuina domorum instar erunt: locis omnibus euersiones fient Ecclesiarum: scripturę cōtemnentur: hostis illius cantica vbique decantabunt. Post hæc stupra, adulteria, periuria, incantationes, diuinationes magno impetu stu-

Isa. 1. Osee 13. Amos 5. Mich. 3. Antichristi tēpore tēpla Christianorum deuastabuntur, & iniqui-

tas inualescet.

Monachi expetent quæ sunt mundi. Matth. 24. Luc. 21. 2 Pet. 2. 3. 1 Ioan. 4. Iudas. Philip 3. Coloss. 2.

Daniel. 7. Antichristus orietur ex tribu Dan.

Luc. 1. Enoch, Elias & Ioānes Euāgelista præcedent aduentum Christi.

Antichristus consignationem crucis in fronte prohibebit. Apocal. 13.

Character Antichristi loco viuificæ crucis Christi.

Luctus Ecclesiarum Christianarū propter abrogationem sacrificij Missæ, & Eucharistiæ, &c. Antichristi tempore.

Signū crucis apparebit in cælo ante Christi aduentum.

Impij cur damnabuntur in die iudicij.

Matth. 7.

Matth. 25.

dioque sequentur. In summa, ex iis qui Christiani videntur, tunc exurgent falsi Prophetæ, falsique Apostoli, homines impostores, corruptores, malefici, mentientes alius in alium, adulteri, stupratores, rapaces, auari, periuri, detractores. Pastores fient quasi lupi: monachi expetent, quæ sunt mundi: diuites animum expertem misericordiæ induent: pauperi non succurrent principes, &c. Deinde post Euāgelij & Apostolorum testimonia Danielem citat, Antichristum describentem. Quem ex tribu Dan nasciturum docet Hippolytus, & Ierosolymis suscitaturū templum lapideum. Ibidem: Prior Christi aduentus, inquit, præcursorem habuit Ioannem Baptistam, posterior autem, quo venturus est in gloria, Enoch, Eliam, & Ioannem Theologum exhibebit, quos interficiet bestia de mari ascendēs. Describit deinde Antichristi mores, hypocrisin, falsa miracula, fraudes, arrogātiam, ambitionem, regnum, quod tres annos & dimidium perdurabit, crudelitatem, & grauissimam persecutionem. Qua inualescente, mox cuncti, inquit, ob ciborum penuriam accedent, atque adorabunt eum, quibus dabit characterem in dextra manu & fronte, ne quis dextra sua pretiosam illam crucem pingat in fronte. Ex quo tempore non poterit vllum signare membrorum suorum, sed adhærebit seductori, eique seruiet, neque ducetur pœnitudine. Et post nōnulla: Lugebunt montes, & colles, ac ligna campi propter genus humanum: eò quod omnes defecerint à sancto Deo, & crediderint impostori illi, suscepto charactere impuri illius, & hostis Dei, locoviuificæ crucis Seruatoris. Lugebunt etiam Ecclesiæ luctum magnū: quia nec oblatio, nec sufitus fiat, nec cultus Deo gratus. Sed Ecclesiarum ædes sacræ, tugurij instar erunt, pretiosumque corpus & sanguis Christi non extabit in diebus illis, liturgia extinguetur, psalmorum decantatio cessabit, scripturarum recitatio non audietur. Sed erunt apud homines tenebræ, lamentatio super lamētationem, væ super væ. Postremò describens Christi aduentum ad iudicium: Orietur, inquit, ab Oriēte ad Occidentem vsque signum crucis superantis splendorem solis, denuncians aduentum & apparitionem iudicis: vt reddat cuique secundum opera sua. Et inducens iudicem alloquentem impios, ait: Omnes qui neglexerint, nec misericordiam exercuerint hîc bene merendo, nihil eis debetur, nisi ignis, qui non extinguitur. Humanus enim sū, et iustus quoque iudex. Nam omnes pro dignitate remunerabo, omnibus pro cuiusq. labore meritedem præstabo, omnibus pro suo certamine præmia rependam. Misereri volo: sed oleum in vasis vestris non video. Confessi estis me Dominum: sed verbis meis non paruistis. Signo crucis meæ notati estis: sed hoc animi duritia deleuistis. Baptisma meū recepistis: at præcepta mea non seruastis, at odium fraternum ex animis vestris non excussistis. Non enim omnis, qui dicit mihi, Domine, Domine, saluabitur: sed qui faciet voluntatem meam. Et discedent hi in supplicium æternum: iusti verò in vitam æternam. Audistis dilecti respōsionem Domini, cognouistis sententiam iudicis, didicistis quàm horrendum iudicium, & dies, & hora nos maneat: de eo solliciti cogitemus quotidie: hoc diu noctuq. meditemur, in domibus, in plateis, in Ecclesiis: ne in horrēdo illo iudicio, in quo nulla est personarum acceptio, abiecti ac tristes adstemus cōdemnati: sed cum actione, vita, conuersatione, cōfessione pura: vt nobis quoque dicat ille misericors hominumque amans Deus, Fides tua te saluum fecit: vade in pace. Item illud, Euge serue bone & fidelis, super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam: intra in gaudium Domini tui.

Iudiciū Dei ante oculos ponendum.

Luc. 7. Matth. 25.

8. Ioannes Damascenus libro quarto Orthodoxæ fidei, capite vigesimoseptimo: Nosse autem operæpretium est, venturum omninò Antichristum esse. Et quidem omnis, qui filium Dei, ac Deum in carne venisse, ac Deum perfectum esse atque hominem perfectum, vnà cum eo quoque quod Deus erat, factum esse, minimè confitetur, Antichristus est. Cæterùm peculiari ac præcipuo modo Antichristus ille dicitur, qui sub mundi catastrophen venturus est. Primum itaque, quemadmodum Dominus dixit, Euangelium apud omnes gētes prædicari necesse est: ac tum ille ad prodēdam Iudæorum impietatem veniet. His enim verbis Dominus ad eos vsus est, Ego veni in nomine Patris mei, & non accepistis me. Veniet alius in nomine suo, & illum accipietis. Et Apostolus, Pro eo quod amorem veritatis non susceperunt, vt salui fierent, propterea mittet ipsis Deus operationē erroris ad credendum mendacio, vt iudicentur omnes, qui non crediderunt veritati, sed acquieuerunt in iniustitia. Ergò Iudæi Dominum Iesum Christum ac Deum, Deique filium haudquaquam receperunt: impostorem contra, diuinitatem sibi arrogantem, recipient. Nam quod Dei nomen vsurpaturus sit, angelus ille Danielem docens, his verbis ostendit: Ad Deos Patrum suorum nō intelliget. Et Apostolus, Nemo vos seducat vllo modo. Quoniam nisi discessio primùm venerit, & reuelatus fuerit homo peccati, filius perditionis, qui aduersatur, & extollitur super omne, quod dicitur Deus, aut quod colitur, ita vt ipse tanquam Deus in templo Dei sedeat, ostendens seipsum quod sit Deus. Porro per Dei templum, non templum nostrum intelligit, sed vetus Iudaicum. Non enim nobis, sed Iudæis veniet: non pro Christo, sed aduersus Christum. Qua etiā de causa Antichristus dicitur. Primùm ergo Euangelium apud omnes gentes prædicetur necesse est: ac tum reuelabitur iniquus ille, cuius erit aduentus secundùm operationem sathanæ in omni potentia, & signis, & prodigiis falsis, & in omni fallacia iniustitiæ iis qui pereunt: quē Dominus oris sui verbo interficiet, atque aduentus sui præstātia delebit. Nec verò quemadmodum Dominus humanitatem assumpsit, ita etiam diabolus homo efficietur (absit enim hoc) verùm homo ex fornicatione parietur, atque omnem sathanæ afflatum suscipiet. Deus etenim incredibilem quandam fututæ ipsius voluntatis peruersitatem prænoscens, diabolum in eo domicilium sibi cōstituere sinet. Ex fornicatione itaque, vt diximus, nascetur, & clam educabitur, ac repentè insurget, caputque attollet, atque imperio potietur. Atque in regni quidem sui, vel tyrannidis potius præludiis bonitatis spe-

Antichristus cōmuni modo. 1. Ioan. 2.

Antichristus propriè quis sit.

Matth. 24.

Ioan. 5.

2. Thess. 2. Iudæos decipiet Antichristus.

Seipsum vocabit Deum. Daniel. 11. 2. Thess. 2.

In templo Iudaico sedebit Antichristus.

Matth. 24. 2. Thess. 2.

Erit magus & diabolicus homo.

Antichristus erit verus homo, non autem diabolus incarnatus.

Nascetur ex fornicatione.

Regnū Antichristi.

eiem præ ſe feret. Cùm autem rerum potitus fuerit, tum verò Eccleſiam Dei perſequetur, peruerſitatemq. ſuam omnem depromet. Veniet autem in ſignis, & prodigiis mendacij fictis ac non veris, eoſque, quorum imbecilla, parumque firmo fundamento nixa mens eſt, in fraudem inducet, atque à Deo viuo abſtrahet, ita vt ſcandalizentur, ſi fieri poteſt, etiam electi. At verò mittentur Enoch & Elias Theſbites, & patrum corda in filios, hoc eſt, ſynagogam ad Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, & Apoſtolorum prædicationem, conuertent: ab eoque trucidabuntur. Ac tum Dominus, quemadmodum ſancti Apoſtoli in cælum eũtem viderunt, hoc eſt Deus perfectus & homo perfectus, cum gloria & potentia veniet, ac peccati hominem, perditioniſque filium oris ſui ſpiritu interficiet.

Prodigia mendacia.

Matth. 24. Prædicatio Enoch & Eliæ. Apocal. 11. Malach. 4. Actor. 1.

Interitus Antichriſti. 2. Theſſ. 2.

9. SOPHONIÆ primo: Iuxta eſt dies Domini magnus, iuxta eſt & velox nimis: vox diei Domini amara, tribulabitur ibi fortis. Dies iræ dies illa, dies tribulationis & angustiæ, dies calamitatis & miſeriæ, dies tenebrarum & caliginis, dies nebulæ & turbinis, dies tubæ & clangoris ſuper ciuitates munitas, & ſuper angulos excelſos. Et tribulabo homines, & ambulabunt vt cæci, quia Domino peccauerũt: & effundetur ſanguis eorum ſicut humus, & corpora eorum ſicut ſtercora. Sed & argentum eorum, & aurum eorum non poterit liberare eos in die iræ Domini: in igne zeli eius deuorabitur omnis terra, quia conſummationem cum feſtinatione faciet cunctis habitantibus terram.

10. IOELIS ſecundo: Venit dies Domini, quia propè eſt dies tenebrarum, & caliginis, dies nubis, & turbinis: quaſi manè expanſum, ſuper montes populus multus & fortis: ſimilis ei non fuit à principio, & poſt eum non erit vſque in annos generationis & generationis. Ante faciem eius ignis vorans, & poſt eum exurens flamma: quaſi hortus voluptatis terra coram eo, & poſt eum ſolitudo deſerti, neque eſt qui effugiat eum. A facie eius contremuit terra, moti ſunt cæli: ſol & luna obtenebrati ſunt, & ſtellæ retraxerunt ſplendorem ſuum. Et Dominus dedit vocem ſuam ante faciem exercitus ſui: quia multa ſunt nimis caſtra eius, quia fortia & facientia verbum eius: magnus enim dies Domini, & terribilis valdè: & quis ſuſtinebit eum? Et dabo prodigia in cælo, & in terra, ſanguinem & ignem, & vaporem fumi. Sol conuertetur in tenebras, & luna in ſanguinem: antequã veniat dies Domini magnus, & horribilis.

11. CAPITE tertio: Congregabo omnes Gentes, & deducam eas in vallem Ioſaphat: & diſceptabo cum eis ibi ſuper populo meo, & hæreditate mea Iſraël, quos diſperſerunt in nationibus, & terram meam diuiſerũt. Et paulò poſt: Conſurgant, & aſcendant Gentes in vallem Ioſaphat: quia ibi ſedebo vt iudicem omnes gentes in circuitu. Mittite falces, quoniam maturauit meſſis: venite, & deſcendite, quia plenum eſt torcular, exuberant torcularia: quia multiplicata eſt malitia eorum. Populi populi in valle conciſionis: quia iuxta eſt dies Domini in valle conciſionis. Sol & luna obtenebrati ſunt, & ſtellæ retraxerunt ſplendorem ſuum. Et Dominus de Sion rugiet, & de Ieruſalem dabit vocem ſuam: & mouebuntur cæli, & terra: & Dominus ſpes populi ſui, & fortitudo filiorum Iſrael.

12. ISAIÆ decimotertio: Ecce dies Domini veniet, crudelis, & indignationis plenus, & iræ, furoriſque, ad ponendam terram in ſolitudinem, & peccatores eius conterendos de ea. Quoniam ſtellæ cæli, & ſplendor earum non expandent lumen ſuum: obtenebratus eſt ſol in ortu ſuo, & luna non ſplendebit in lumine ſuo. Et viſitabo ſuper orbis mala, & contra impios iniquitatem eorum, & quieſcere faciam ſuperbiam infidelium, & arrogantiam fortium humiliabo. Pretioſior erit vir auro, & homo mundo obrizo. Super hoc cælum turbabo: & mouebitur terra de loco ſuo propter indignationem Domini exercituum, & propter diem iræ furoris eius.

13. CAPITE vigeſimoquarto: Cataractæ de excelſis apertæ ſunt, & concutientur fundamenta terræ. Confractione confringetur terra, contritione conteretur terra, commotione commouebitur terra, agitatione agitabitur terra ſicut ebrius, & auferetur quaſi tabernaculum vnius noctis: & grauabit eam iniquitas ſua, & corruet, & non adiiciet vt reſurgat. Et erit: In die illa viſitabit Dominus ſuper militiam cæli in excelſo: & ſuper reges terræ, qui ſunt ſuper terram. Et congregabuntur in congregatione vnius faſcis in lacum, & claudentur ibi in carcere: & poſt multos dies viſitabuntur. Et erubeſcet luna, & confundetur ſol cùm regnauerit Dominus exercituum in monte Sion, & in Ieruſalem, & in conſpectu ſenum ſuorum fuerit glorificatus.

14. CAPITE ſexageſimoſexto: Ecce Dominus in igne veniet, & quaſi turbo quadrigæ eius: reddere in indignatione furorem ſuum, & increpationem ſuam in flamma ignis: quia in igne Dominus diiudicabit, & in gladio ſuo ad omnem carnem, & multiplicabuntur interfecti à Domino, &c.

15. IEREMIÆ vigeſimotertio: Ecce turbo dominicæ indignationis egredietur, & tempeſtas erumpens: ſuper caput impiorum veniet. Non reuertetur furor Domini vſque dum faciat, & vſque dum compleat cogitationẽ cordis ſui: in nouiſſimis diebus intelligetis conſilium eius.

16. MALACHIÆ tertio: Ecce venit, dicit Dominus exercituum: & quis poterit cogitare diem aduentus eius, & quis ſtabit ad videndum eum? Ipſe enim quaſi ignis conflans, & quaſi herba fullonum: & ſedebit conflans, & emundans argentum, & purgabit filios Leui, & colabit eos quaſi aurum, & quaſi argentum, & erunt Domino offerentes ſacrificia in iuſtitia: Et placebit Domino ſacrificium Iuda, & Ieruſalem ſicut dies ſæculi, & ſicut anni antiqui.

17. CAPITE quarto: Ecce enim dies veniet ſuccenſa quaſi caminus: & erunt omnes ſuperbi, & omnes facientes impietatem ſtipula: & inflammabit eos dies veniens, dicit Dominus exercituum, quę non derelinquet eis radicem, & germẽ. Et poſt pauca: Ecce ego mittam vobis Eliam Prophetam, antequam veniat dies Domini magnus, & horribilis. Et conuertet cor patrum ad filios, & cor filiorum ad patres

corum: ne fortè veniam, & percutiam terram anathemate.

18. DANIELIS ſeptimo: Aſpiciebam donec throni poſiti ſunt, & antiquus dierũ ſedit: veſtimentum eius candidum quaſi nix, & capilli capitis eius quaſi lana munda: thronus eius flammę ignis: rotæ eius ignis accenſus. Fluuius igneus, rapiduſque egrediebatur à facie eius. millia millium miniſtrabant ei, & decies millies centena millia aſſiſtebant ei: iudicium ſedit, & libri aperti ſunt. Et paulò pòſt: Aſpiciebam ergò in viſione noctis, & ecce cum nubibus cæli quaſi filius hominis veniebat, & vſque ad antiquum dierum peruenit: & in conſpectu eius obtulerunt eum. Et dedit ei poteſtatem, & honorem, & regnum: & omnes populi, tribus, & linguæ ipſi ſeruient: poteſtas eius, poteſtas æterna, quæ non auferetur: & regnum eius, quod non corrumpetur.

19. APOCALYPSIS vigeſimo: Et vidi thronum magnum candidum, & ſedentem ſuper eum, à cuius cõſpectu fugit terra, & cælum, & locus non eſt inuentus eis. Et vidi mortuos magnos, & puſillos ſtantes in conſpectu throni, & libri aperti ſunt: & alius Liber apertus eſt qui eſt vitæ: & iudicati ſunt mortui ex his, quæ ſcripta erant in libris ſecundùm opera ipſorum. & dedit mare mortuos, qui in eo erant: & mors, & infernus dederunt mortuos ſuos, qui in ipſis erant: & indicatum eſt de ſingulis ſecũdùm opera ipſorum. Et infernus, & mors miſſi ſunt in ſtagnum ignis. Hęc eſt mors ſecunda. Et qui non inuentus eſt in Libro vitæ ſcriptus, miſſus eſt in ſtagnum ignis.

20. CAPITE ſexto: Et vidi cùm aperuiſſet ſigillum ſextum: & ecce terræmotus magnus factus eſt, & ſol factus eſt niger tanquam ſaccus cilicinus: & luna tota facta eſt ſicut ſanguis: & ſtellæ de cælo ceciderunt ſuper terram, ſicut ficus emittit groſſos ſuos cùm à vento magno mouetur. & cælum receſſit ſicut liber inuolutus: & omnis mons, & inſulæ de locis ſuis motæ ſunt: & reges terræ, & principes & tribuni, & diuites, & fortes, & omnis ſeruus, & liber abſconderunt ſe in ſpeluncis, & in petris montium: & dicunt montibus, & petris: Cadite ſuper nos, & abſcondite nos à facie ſedentis ſuper thronum, & ab ira Agni: quoniam venit dies magnus iræ ipſorum: & quis poterit ſtare?

21. PSALMO nonageſimoſexto: Ignis ante ipſum præcedet, & inflammabit in circuitu inimicos eius. Illuxerunt fulgura eius orbi terræ: vidit, & commota eſt terra. Montes ſicut cera fluxerũt à facie Domini: à facie Domini omnis terra. Annunciauerunt cæli iuſtitiam eius: & viderunt omnes populi gloriam eius.

22. ET quinquageſimonono: Deus repuliſti nos, & deſtruxiſti nos: iratus es, & miſertus es nobis. Commouiſti terram, & conturbaſti eam: ſana contritiones eius, quia commota eſt.

23. MATTHÆI vigeſimoquarto: Sedente autem eo ſuper Montem oliueti, acceſſerũt ad eum diſcipuli ſecretò, dicentes: Dic nobis, quando hæc erunt? & quod ſignum aduentus tui, & conſummationis ſæculi? Et reſpondens Ies°, dixit eis: Videte ne quis vos ſeducat. multi enim venient in nomine meo, dicentes: Ego ſum Chriſtus: & multos ſeducent. Audituri enim eſtis prælia, & opiniones præliorum. Videte ne turbemini. oportet enim hæc fieri, ſed nondum eſt finis. conſurget enim gens in gentem, & regnum in regnum, & erunt peſtilentiæ, & fames, & terræmotus per loca. hæc autem omnia initia ſunt dolorum, &c. Et multi pſeudoprophetæ ſurgent, & ſeducent multos. Et quoniam abundauit iniquitas, refrigeſcet charitas multorum. qui autem perſeuerauerit vſque in finem, hic ſaluus erit. Et prædicabitur hoc Euangelium regni in vniuerſo orbe, in teſtimonium omnibus gentibus: & tunc veniet conſummatio, &c. Orate autem vt non fiat fuga veſtra in hyeme, vel ſabbatho. erit enim tunc tribulatio magna, qualis non fuit ab initio mundi vſque modò, neque fiet. Et niſi breuiati fuiſſent dies illi, non fieret ſalua omnis caro: ſed propter electos breuiabũtur dies illi. Tunc ſi quis vobis dixerit: Ecce hîc eſt Chriſtus, aut illic: nolite credere. Surgent enim pſeudochriſti, & pſeudoprophetæ: & dabunt ſigna magna, & prodigia, ita vt in errorem inducantur (ſi fieri poteſt) etiam electi, &c. Statim autem poſt tribulationem dierum illorum ſol obſcurabitur, & luna non dabit lumen ſuum, & ſtellæ cadent de cælo, & virtutes cælorum commouebuntur: & tunc parebit ſignum Filij hominis in cælo: & tunc plangent omnes tribus terræ: & videbunt Filium hominis venientem in nubibus cæli cum virtute multa, & maieſtate. Et mittet angelos ſuos cum tuba, & voce magna: & congregabunt electos eius à quatuor ventis à ſummis cælorum vſque ad terminos eorum, &c. Tunc duo erũt in agro: vnus aſſumetur, & vnus relinquetur. duæ molentes in mola: vna aſſumetur, & vna relinquetur. Vigilate ergò, quia neſcitis qua hora Dominus veſter venturus ſit.

24. ITEM vigeſimoquinto: Cùm autem venerit Filius hominis in maieſtate ſua, & omnes angeli cum eo, tunc ſedebit ſuper ſedem maieſtatis ſuæ: & congregabuntur ante eum omnes gentes, & ſeparabit eos ab inuicẽ, ſicut paſtor ſegregat oues ab hœdis: & ſtatuet oues quidem à dextris ſuis, hœdos autem à ſiniſtris. Tũc dicet rex his, qui à dextris eius erunt: Venite benedicti Patris mei, poſſidete paratum vobis regnum à conſtitutione mundi. eſurijui enim, & dediſtis mihi manducare: ſitiui, & dediſtis mihi bibere: hoſpes eram, & collegiſtis me, &c. Tunc reſpondebunt ei iuſti, dicentes: Domine, quando te vidimus eſurientem, & pauimus te: ſitientem, & dedimus tibi potum, &c. Et reſpondens rex, dicet illis: Amen dico vobis, quamdiu feciſtis vni ex his fratribus meis minimis, mihi feciſtis. Tunc dicet & his, qui à ſiniſtris erunt: Diſcedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus eſt diabolo, & angelis eius. eſuriui enim, & non dediſtis mihi manducare: ſitiui, & non dediſtis mihi potum, &c. Tunc reſpondebunt ei & ipſi, dicẽtes: Domine, quando te vidimus eſurientem, aut ſitiẽtem, aut hoſpitem, aut nudum, aut infirmum, aut in carcere, & non miniſtrauimus tibi? Tunc reſpondebit illis, dicens: Amen dico vobis: Quamdiu non feciſtis vni de minoribus his, nec mihi feciſtis. Et ibunt hi in ſupplicium æternum: iuſti autem in vitã æternã,

25. CAPITE decimotertio: Sicut ergò colliguntur zizania, & igni comburuntur: sic erit in consummatione sæculi. mittet filius hominis angelos suos, & colligẽt de regno eius omnia scandala, & eos, qui faciunt iniquitatem: & mittent eos in caminum ignis. Ibi erit fletus, & stridor dentium. Tunc iusti fulgebunt sicut sol in regno Patris eorum. Qui habet aures audiendi, audiat. Sic erit in consummatione sæculi: exibunt angeli, & separabunt malos de medio iustorum, & mittent eos in caminum ignis: ibi erit fletus, & stridor dentium.

26. CAPITE tertio: Cuius ventilabrum in manu sua: & permundabit aream suam: & cõgregabit triticum suum in horreũ, paleas autem comburet igni inextinguibili.

27. SAPIENTIÆ quinto: Tunc stabunt iusti in magna constantia, aduersus eos qui se angustiauerunt, & qui abstulerunt labores eorum. Videntes turbabuntur timore horribili, & mirabuntur in subitatione insperatæ salutis, dicentes intra se, pœnitentiam agentes, & præangustia spiritus gementes. Hi sunt quos habuimus aliquando in derisum, & in similitudinem improperij. Nos insensati vitam illorum æstimabamus insaniam, & finem illorum sine honore: ecce quomodo computati sunt inter filios Dei, & inter sanctos sors illorum est: &c. Accipiet armaturam zelus illius, & armabit creaturam ad vltionem inimicorum. Induet pro thorace iustitiam, & accipiet pro galea iudicium certum. sumet scutum inexpugnabile æquitatem: actuet autem diram iram in lanceam, & pugnabit cum illo orbis terrarum contra insensatos.

28. POSTERIORIS Petri tertio: Latet enim eos hoc volẽtes, quod cęli erant prius, & terra, de aqua, & per aquam consistẽs Dei verbo: per quæ, ille tunc mundus aqua inundatus periit. Cæli autem, qui nunc sunt, & terra eodem verbo repositi sunt, igni reseruati in diem iudicij, & perditionis impiorum hominum. Vnum verò hoc non lateat vos, charissimi, quia vnus dies apud Dominum sicut mille anni, & mille anni sicut dies vnus. Non tardat Dominus promissionem suam, sicut quidam existimant: sed patienter agit propter vos, nolens aliquos perire, sed omnes ad pœnitẽtiam reuerti. Aduenict autem dies Domini vt fur: in quo cæli magno impetu transient, elementa verò calore soluentur, terra autem & quæ in ipsa sunt opera, exurentur, &c.

29. AVGVSTINVS libro vigesimo de ciuitate Dei, capite decimosexto: Tũc figura huius mundi mundanorum ignium conflagratione præteribit, sicut factum est mũdanarum aquarum mundatione diluuium. Illa itaque, vt dixi, conflagratione mundana, elementorum corruptibiliũ qualitates, quæ corporibus nostris corruptibilibus congruebant, ardẽdo penitus interibunt: atque ipsa substantia eas qualitates habebit, quæ corporibus immortalibus mirabili mutatione conueniant: vt scilicet mundus in melius innouatus, aptè accommodetur hominibus, etiam carne in melius innouatis.

Igne cõflagrationis qualis fiet mundi purgatio.

30. CAPITE decimooctauo: Apostolus Petrus commemorãs factum ante diluuium, videtur admonuisse quodammodo, quatenus in fine huius sęculi mundum istum periturum esse credamus. Nã & illo tempore periisse dixit, qui tunc erat, mundum: nec solùm orbem terræ, verùm etiam cælos, quos vtiq. istos aëreos intelligimus, quorum locum, ac spatium, tunc aqua crescẽdo superauerat. Ergo totus, aut pene totus aër iste ventosus, quod cælum vel potius cælos vocat: sed istos vtique imos, non illos supremos, vbi sol, & luna, & sidera constituta sunt: conuersus fuerat in humidam qualitatem: atque hoc modo cum terra perierat, cuius terræ vtique prior facies fuerat deleta diluuio. Qui autem nunc sunt, inquit, cæli & terra, eodem verbo repositi sunt, igni reseruandi in diem iudicij & perditionis hominum impiorum. Proinde, qui cæli, & quæ terra, id est, qui mundus, pro eo mundo, qui diluuio periit ex eadem aqua repositus est: ipse igni nouissimo reseruatur in diem iudicij, & perditionis hominum impiorum. Nam & hominum propter magnam quandam commutationem, non dubitat dicere perditionem futuram, cùm tamen eorum, quanuis in æternis pœnis sit mansura natura. Quærat forsitan aliquis, si post factum iudicium mundus iste ardebit, antequam pro illo cælum nouum, & terra noua reponantur, eo ipso tempore conflagrationis eius vbi erunt sancti, quum eos habentes corpora in aliquo corporali loco esse necesse sit? possum' respondere, futuros eos esse in superioribus partibus, quò ita non ascendet flamma illius incendi, quemadmodum nec vnda diluuij. Talia quippe illis inerunt corpora, vt illic sint, vbi esse voluerint: sed nec ignem conflagrationis illius pertimescent immortales, atque incorruptibiles facti: sicut virorum trium corruptibilia corpora, atque mortalia, in camino ardenti viuere illæsa potuerunt.

Cæli aërij interituri, & quousque.

Genes. 7.

Quæstio de beatis, vbi illi futuri sint tempore conflagrationis.

Corpora beatorum.

Daniel. 3.

31. CHRYSOSTOMVS homilia quadragesimasexta ad populum Antiochenum: Ipsius itaque misericordia confidamus, & sollicitam exhibeamus pœnitentiam, priusquam ingruat hora, quæ nos ex hoc lucrari non permittat. Nam nunc quidem in nobis totum est positum, tunc verò iudicans solus est sententiæ dominus. Præoccupemus itaque faciem eius cõfessione, ploremus, & lugeamus. Si nãque Dominum orare possumus ante rationis diem peccata nobis remittere, nec ingressu iam erit opus. Sicut vicissim, nisi hoc fiat, palam præsente terrarum orbe, nostrorum vnusquisque introducetur, & nulla iam nobis supererit veniæ spes. Nullus enim eorum, qui hic peccata non dissoluerit, illuc migrans, eorum pœnas effugere poterit: sed sicut ex terrenis carcerib. cum catenis ad tribunal adducũtur: sic omnes animæ cùm hinc migrauerint, variis peccatorum catenis circundatæ, ad tremendum agũntur tribunal. Et sub finẽ: Nec ab omnibus hic pœnas exigit, ne resurrectionem desperes, & iudicium desinas expectare: quasi omnes hic reddant rationem. Nec omnes rursum abire permittit impunitos, ne rursum omnia prouidentia carere putes: verùm & punit, & non punit. Et inquantum punit, ostendit quòd hic punitos, & illic rationem exposcet: inquantum autem non punit, facit vt credas quòd est aliquod post præsentem peregrinationem tremendum tribunal.

Pœnitentia agenda ante diẽ mortis & iudicij.

Psalm. 94.

Animæ migrantes à corpore ante tribunal Christi sistuntur.

Cur quosvdã non puniat Deus in hac vita.

32. HOMILIA quadragesimaseptima: Assistemus tribunali Christi, & omnium erit a-

Vade colligit, qui possit futurũ Dei iudicium.

cris examinatio. Si quis verò futurum non credit iudicium, quæ sunt hic, videat, in vinculis positos, in metallis, in stercoribus, dæmonibus obsessos, errantes, incurabilibus laborantes morbis, cum continua certantes paupertate, in fame viuentes, irreparabilibus consternatos luctibus, in captiuitate positos. Non enim hi nunc passi essent, nisi & omnes alios, qui talia peccarunt, vltio maneret atque supplicium.

Horrẽdum Dei iudiciũ.

33. HOMILIA quadragesimaoctaua ad populum Antiochenum, & homilia quinta in epistolam ad Romanos: Vnusquisque vestrũm, charissimi, suam ingressus conscientiam, & peccata reputans, diligenter à semetipso pœnas exigat, ne quandoque cum orbe terrarum condemnemur. Tremendũ enim illud subselliũ, horrendũ tribunal, tremore plena iudicia, ignis funditur fluuius, frater non redimit, redimet homo? Recordare siquidem quæ dicuntur in Euangelio, circumcurrentium angelorum, sponsalis thalami clausi, extinctarum lampadarum, potestatum in fornaces detrahentium. Et illud pensa, quod si cuius ex nobis factum occultum in medium hodie coram sola produceretur Ecclesia: quomodo non perire, & sibi terram hiscere precaretur, potius quàm tot malitiæ testes habere? Quid tunc ergò patiemur, cùm in medium coram mundo cuncta promentur, in theatro tam claro & illustri, & nobis notis & incognitis omnia spectantibus?

Matt. 13. 25

Omnium peccata detegentur.

Timor & dolor animarum in iudicio extremo.

ET post nonnulla in eadem homilia quadragesimaoctaua: Si mille dixeris gehennas, nihil illius par dicis doloris, quem sustinet anima, dum totus terrarum orbis conuoluitur, canentibus tubis, angelis præcurrẽtibus primis, tum secundis, mox tertiis, demum innumeris ordinibus in terram se fundentibus, insuper autem & Cherubin (multa verò sunt hæc & infinita) & Seraphin, in illa ineffabili gloria ipso veniente, occurrentibus his qui venerint, vt in medium electos agãt: Paulo cum sociis omnibus, & quicunque probabiles apud eum fuerunt, coronas, præconia, & honores à rege suscipientibus coram toto cælesti exercitu. Nam si neque gehenna censeatur hos quidem honorari, illos verò contemni, quantum est? Intolerabilis gehenna, confiteor, & multùm intolerabilis: tamen intolerabilior hæc regni amissio, hoc cogitate. Cogitemus quanta priuamur gloria, cùm liceat non priuari. Hoc enim graue est, quod cùm domini simus ne hoc patiamur, patimur, cùm hos quidem suscipiat, & ad patrem in cælos perducat: hos autem relinquat, & captos angeli quidam inuitos trahant, & lachrymis perfusos, & deorsum tuentes in gehennæ flammam, prius coram toto terrarum orbe ad decus productos: quantum dolorem esse putas?

Intolerabilis regni cælestis amissio.

34. EPHRAEM Syrus in oratione de iudicio extremo, & de compunctione: Nihil nobis in illa proderit hora, præter bona, quæ hinc nobiscum detulerimus opera. Futurum enim est, vt vnusquisque nostrũm propria facta, ac dicta ante incorrupti atque tremendi Iudicis tribunal deferat. Mihi sanè cor tremit, & renes immutãtur, dum cogito de actuum omnium manifestatione, cogitationumque, ac sermonum exacta discussione, quæ ibi fiet. Magnus tunc erit timor, ô fratres charissimi, & magnus tremor, ô amici mei. Quis ergo non perhorrescat, aut quis non lugeat, ac ploret, quoniam omnia ibi manifestanda erunt, quæ vnusquisq. in occulto & obscuro hîc gesserit. Intelligite hoc fratres mei, quod vobis denuntio: Atque vt studio vestro satisfaciam, frugiferos arbores pro exemplo, ad confirmandum proferam, quæ ab intrinseco ipsorum principio, tempore suo poma cum frondibus edunt: Non extrinsecus alicunde sua venustate induuntur arbores, sed ab interiore principio, Dei iussu singulæ fructum, pro sua quæque natura producunt. Sic & in horribili illa die, quæcunque in occulto hîc gesserint homines, siue bona, siue mala, palam ibi proferent: & deferet secum vnusquisque ante tremendum Christi tribunal, proprias actiones, tanquam fructus bonos & iucundos, locutiones autem vt folia. Iusti, fructum bonum & delectabilem proferent: Sancti similiter, fructum præclarum ac vegetum. Martyres, fructum glorioſum patientiæ, ex tormentis ac pœnis suis secum afferent. Monachi, sanctæ conuersationis suæ, continentiæ, vigiliarum, & orationum fructus proferent. Homines autem peccatores, impij, atque prophani secum eò fructus deferent turpissimos, ac marcidos, plenos ignominia, luctu, & vlulatu, cum vermibus non dormientibus, in igne inextinguibili. Horrendum ibi fratres erit iudicium, in quo etiam absque testibus cuncta erunt manifesta, opera, atque sermones, cogitationes, & animorum sensa. Vbi etiam adsistent millia millium, & decies dena millia Archangelorum & Angelorum, Cherubim & Seraphim; Iustorum & Sanctorum, Prophetarum, atque Apostolorum chori. Quid ergo torpemus, & negligentes sumus fratres charissimi? Ecce nunc tempus est proximum, & dies nos præoccupat, quo omnia nostra etiam occultissima tremendus Iudex in lumen proferet. Quod si nossemus fratres, quid nobis immineat, die noctuque indesinenter plangeremus, Deum deprecantes, vt nos à confusione illa, æternisque tenebris liberet. Obturabitur enim coram tribunali illo, omne os hominis peccatores. Et contremiscet ibi omnis creatura, ipsaque sanctorum Angelorum agmina, ob maiestatem illam & gloriam aduentus eius, expauescent. Et post multa: Certò scitote fratres ac filij charissimi, quod in proximo est aduentus Domini, vt reddat vnicuique secundùm opera sua: Sanctis quidem & electis suis requiem, & lucem perpetuam: peccatoribus autem, & qui exacerbauerunt eum, supplicia atque tormenta. Beatus homo, qui in illa hora fiduciam inuenerit, audieritque beatam illam vocem dicentem: Venite benedicti Patris mei, possidete cuncti electi regnum meum. Tunc videbit vnusquisque seipsum in lumine, & gloria inenarrabili, consideransque intra se & admirans, cogitabit, ac dicet: Nunquid ipse ego sum? Et quomodo hac gloria, vilis & abiectus ego, repertus sum dignus? Tunc Angeli etiam accedentes, cum gaudio glorificabunt sanctos, enarrabuntque eis ipsorum conuersationem, vitamque religiosam, continentiam, vigilias, & orationes, paupertatem voluntariam, perfectam omnium rerum nuditatem, in siti patientiam, in fame tolerantiam,

Fructus iustorum in die iudicij.

Malorum fructus.

Horrẽdum iudicium.

Matth. 25

Admiratio beatorum de sua gloria.

In iudicio sola bona opera prosunt.

Reuelatio omnium actionum, cogitationum, & sermonum.

in oratione perſeuerantiam, in nuditate lætitiam, quæ omnia ob perfectam Chriſti charitatem pertulerũt. Atque iſta magno cum gaudio Angeli inter ſanctos & iuſtos prædicabũt.

Humilitas iuſtorum. Illi autem vicißim Angelis reſpondebunt, dicentes: Omninò quamdiu in terris viximus, nec vnam quidem diem perfectæ correctionis tranſegimus, nullumque opus bonum fecimus. Quibus rurſus Angeli in memoriam reuocabunt, locum ac tempus; & ipſi admirantes eos, glorificabunt Deum, adſpicientes corpora Sanctorum, ſuper luminis claritatem in

Matth.13. cælis fulgentia; quod in terris voluntariè afflicti ſint, ſuaque patientia pretioſam apud ſe margaritam occultauerint, veſtemque immaculatam compararint, qua induti ingrederentur ad nuptias.

35. ITEM in oratione de iis quæ poſt crucem reuelanda ſunt, in formidabili illo ſecundo aduentu Domini noſtri: Crux rurſus in ſecun-

Crux apparebit in die iudicij. do aduentu Domini, prima apparitura eſt in cælo, tanquam pretioſum & venerabile ſceptrum magni Regis Chriſti, iuxta verbum

Matth.24. Domini dicentis: Et apparebit ſignum filij hominis in cælo, cum multitudine exercitus Angelorum, vniuerſam terram illuminans, à finibus vſque ad fines, ſuper claritatem ſolis, aduentumque Domini adnuntians. Quæ poſt carnem reuelanda, qualia putas erunt? Superant ſanè iſta omnem ſermonem, omnem mẽ-

Quàm horrenda contingent in die iudicij. tem, omnemque cogitationem, exceduntque omnem narrationis ſeriem, omnemque deterrens auditum. Talia quippe magna, & horrenda admirabilia, neque ab initio contigerunt creaturæ, neque vnquam accident in vniuerſis generationibus. Et nunc quidem ſæpè ſi repẽtè coruſcatio contingat aliqua, aut tonitruus clarior ac vaſtior, omnem mox timore percellit hominem, cunctique in terram procumbimus. Et ſi tantilla nos adeò exterrent; quo pacto obſecro, tunc ſuſtinebimus, quando tubæ

1.Theſſ.4. vocem ex cælis audiemus, ſuper omnem coruſcum atque tonitruum horribiliter reſonantem, cunctoſque qui à ſeculo obdormierunt,

1.Cor.15. iuſtos & iniuſtos excitantem. Tunc omnia humanæ conditionis oſſa, mox, ad ſonitum tubę,

Reſurrectio mortuorũ. Ezech.37. extumulis exilient, diſcurrentque cum feſtinatione harmonias atque iuncturas ſuas requirentia. Cùm adſpexerimus omnem humanam naturam, ac ſpiritum in ictu oculis reſurgentem, quemlibet ex loco ſuo, congregarique à finibus orbis terrarum ad iudicium. Solo enim

Apocal.20. iuſſu magni Regis, qui habet poteſtatem omnis carnis, è veſtigio terra cum tremore ac ſtudio ſuos reddet defunctos, infernus ſuos, & mare ſuos mortuos. quidquid item humanorum corporum vel beſtiæ dilaniarunt, vel piſces deuorarunt, vel aues diſcerpſerũt, in priorem ſtatum remeabit; cunctique in ictu oculi reſurgent, & coram Tribunali aſtabunt, & ne vnus quidẽ capitis capillus in iis deerit. Quo-

Ignis conflagrationis. 2.Pet.3. modo tunc, fratres mei chariſſimi, ſuſtinebimus? Quando igneum viderimus fluuium, ab ortu ſolis vſque ad occaſum, cum furore manantem, ac inſtar ferocis aſperique maris, mõtes & valles deuorantem, terramque omnem, ac quæcunque ſunt in ea exurẽtem. Tunc chariſſimi mei, illo ab igne deficient fluuij, vane-

Apocal.6. ſcent fontes, mare exſiccabitur, aër turbabi-

Ioel.2. tur, aſtra è cælo decident, ſol deficiet, luna vertetur in ſanguinem, cælum vt liber complicabitur. Tunc Angeli miſſi cum feſtinatione diſcurrent, congregaturi electos à quatuor ventis, ab extremitate cælorum, vſque ad extremitates eorum. Tunc videbimus cælũ nouum, & terram nouam, ſecundùm promiſſum eius. Quomodo ſuſtinebimus Chriſti amatores, quando conſpexerimus tremendum ſolium paratum? cùm viderimus ſignum filij hominis in cælo reſplendens, ſicut dixit Dominus: ſanctum, inquam, & immaculatum, ac pretioſum ſignum, cui ſponte clauis affixus fuit pro nobis Dominus? Tunc cuncti proſpicientes in ſublimi, formidabile & ſanctum magni Regis apparere ſceptrum, cognoſcent & in memoriam reducent ſermonem Domini dicentis: quia ſignum apparebit Filij hominis in cælo, certique erunt poſt illud, continuò Regem reuelandum. In illa hora vnuſquiſque pauidus tractabit, quo pacto obuiam tremendo occurret Regi, reuoluetque mente cunctas actiones ſuas. Deinde quiſque propria, ante faciem ſuam cernet opera. Et poſt nonnulla: Magnus in hora illa horrenda atque tremenda, pauor erit, fratres chariſſimi, ingenſque ſtupor ac terror, quando iudicium illud, vbi nulla erit perſonarum acceptio, ſedebit, & libri illi formidabiles aperientur, in quibus ſcripta reperientur opera noſtra quæ fecimus ſuper terram, & verba quæ locuti ſumus, actuſque ac cogitationes omnes, arbitrantes latere Deum

Ieremi.7. ſcrutatorem renum ac cordium, vbi deſcripta erit humana quæcunque actio ſiue bona, ſiue mala. O quàm multis opus habemus lachrymis, ad horæ illius pauorem euadendum, & negligimus. O quantopere plorabimus & ſuſpirabimus, vultumque percutiemus, ac noſipſos diſcerpemus; quando præclara illa conſuebimur dona, quæ à Rege gloriæ accepturi ſunt, qui bonum hic certamen decertárunt. Quando noſtris adſpiciemus oculis ineffabile cælorum regnum. Rurſuſque ex alia parte, conſpiciemus ſupplicia horrenda, tormentaque expaueſcenda reuelari, atque apparere: Medium verò horum adſiſtere omne hominum genus, omnemque ſpiritum, à primo formato Adam, vſque ad vltimum omnium hominum, cunctoſque in faciem procidentes, atque adorantes.

36. IDEM in interrogationibus & reſponſionibus de iis quæ fient in extremo iudicio: Tunc omnis homo conſtitutus in medio regni & iudicij, inter vitam & mortem, inter gaudiũ & neceſſitatem, cunctique præ timore humi obtutum defigentes, coram tribunali ſe conſtitutos adſpiciunt interrogari, diſtrictéq; examinari, præſertim autem eos, qui ſuam negligenter vitam trãſegerunt. Dumque hæc intuentur, rurſum vultu demiſſo, ſecum ipſi ſuas omnes reputant actiones. Deinde & quiſque ante conſpectum ſuum propria cõtuetur opera, ſiue bona, ſiue mala. Et qui bonis operibus conſpicui fuerint, cum gaudio appropinquabunt tribunali: vt qui ſunt coronam recepturi. Quòd ſi quis atrocibus peccatis obnoxius, impœnitens ex hac vita exceſſerit, tunc ea ante ſe videns repræſentari, ſeque ab iis condemnari atque conuinci, dolore afflictus, dicet: O quomodo non decertaui miſer: ſed vniuerſum tempus meum deperdidi, illudens atque illu-

Iſaiæ 34. Matth.13. 24 25.

Crucis in cælo ſplendor. Matth.24.

Ibidem.

Timor hominum in iudicij aduentu.

Operum denudatio.

Librorum apertio. Apocal.20.

ſus. Quomodo pœnitentiam non egi? &c. Sed quid agam? nam tempus pœnitentiæ præteriit, &c. In illa hora commouebuntur vniuerſi Chriſtianorum ordines, Pontifices, & Sacerdotes, & Leuitę, &c. Concutientur tunc timore Reges, Principes ac Duces, potentes & ſapientes, & pauperes, ſerui & liberi: quia inſtat hora, vt vniuſcuiuſque opera legantur coram Angelis, & hominibus, aperianturque conſilia cordium, vt referat quiſque in corpore, quę geſſit, ſiue bona, ſiue mala. Diſcutitur ſigillum Chriſtianiſmi, quod quiſque noſtrum accepit in Eccleſia, confeſſionis, fidei, & Baptiſmi. Requireturque ab vnoquoque tunc fides incontaminata, nullique hæreſeos notæ obnoxia, & ſignaculum integrũ, ac tunica impolluta, &c. Tunc fratres, ſcrutinium atque examen fiet de vnoquoque qui nomẽ dederit ſanctæ Eccleſiæ. Inquiretur quiſque ſecundùm propriam virtutem: potentes verò potẽter tormenta patientur. Veruntamen ſiue magni, ſiue parui, cuncti æqualiter profeſſi ſumus, & ſinguli pariter ſignaculum illud pretioſum accepimus, vniuerſique ſimiliter diabolo renuntiauimus, inſufflando ei. Et vnuſquiſque noſtrum ſimili modo coniunctus eſt Chriſto, adorando ipſum. Siquidem cognouiſtis vim ſacræ piſcinæ, & abrenunciationis inimici.

Exigitur fides integra & tunica impolluta.

Sapient. 6.

37. DEMVM de abrenunciatione in ſacro Baptiſmate facta, & quomodo ea requiretur à nobis in extremo iudicij die, &c. Audiſtis ô Chriſti amatores, quantæ malorum multitudini abrenuntiauimus, paucis verbis. Atqui hæc ipſa abrenuntiatio, & pulchra confeſſio, exigetur à quocunque Chriſtiano, in illa die. Scriptum eſt enim. Quoniam ex verbis tuis iuſtificaberis, & ex verbis tuis condemnaberis. Tunc fratres interrogabuntur Paſtores, Epiſcopi ſcilicet, & Principes, de proprio ſtatu, & de grege ipſorum: requirenturque ab vnoquoque oues rationales, quas à ſummo Paſtore Chriſto paſcendas ſuſceperint. Quòd ſi ex negligentia ipſius Epiſcopi, vel Principis, ouem deperdi contigerit, de manu ipſorum requiretur ſanguis eius. Similiter quoq; Preſbyteri, rationem reddent pro Eccleſiæ ſibi creditæ populo. Præterea Diaconi, & cuncti fideles pro animabus, quæ in illorum ſunt familiis, pro vxore, & filiis, pro ſeruis & ancillis, daturi ſunt rationem; an in diſciplina & correptione Domini eos enutrirent, ſicut admonet Apoſtolus. Tunc quoque interrogabuntur Reges, & Principes, & homicidæ, & diuites, & pauperes, & parui, & magni, de operibus quæ geſſerint. Scriptum ſiquidẽ eſt: Quia omnes nos manifeſtari oportet ante tribunal Chriſti, vt referat vnuſquiſque propria corporis, prout geſſit, ſiue bonum, ſiue malum. Scriptumque habemus alibi: Quoniam non eſt, qui de manibus meis poſſit eruere. Et poſt: Hora illa tremenda, ſeparabuntur ab inuicem ſeparatione vltima, eaque triſtiſſima; ingredienturque iter omni reuerſionis ſpe deſtitutum. Quis ita lapideo eſt corde, qui vel hinc deplangat horam illam? Quando Epiſcopi ſeparabuntur à Coepiſcopis, Duces à ducibus, Principes à principibus, preſbyteri ab aliis preſbyteris, Diaconi ab aliis diaconis, Hypodiaconi atque Lectores à ſuis ſociis. Tunc ſeparabuntur, qui aliquando Reges extiterunt, & plorabunt velut infantes, abigenturque vt mancipia. Tunc ingemiſcent Principes, & diuites immiſericordes; & huc illucque reſpicient vndique anguſtiis preſſi: & nullus ibi reperietur adiutor. Tunc ſeparabuntur, dolenter abituri ad ſupplicia velut captiui. Vbi neque diuitiæ apparebunt, neque aſſentatores adſiſtent, neque miſericordiæ tunc iis erit locus, quòd aliorum ipſi miſereri noluerint, neque miſericordiam illud præmiſerint, vt inuenirent, &c. Vt breuiter dicam: tunc demum propellentur à tribunali, abducenturque à truculentis Angelis profligati, ac cæſi, dentibus ſtridentes, crebriuſque poſt tergum reſpicientes, ſi quomodo iuſtos, & gaudium illud, vnde ſegregati ſunt, videre poſſint. Adſpiciuntque lucem illam ineffabilem. vident pulchritudinem paradiſi. contuentur ibi ſibi notos, atque familiares in gaudio illo. cernunt magna & præſtantia illa munera, quæ accipiunt à Rege gloriæ ſui, qui legitimè decertarunt. Deinde paulatim abducuntur, ſequeſtrãturque ab omnibus iſtis, ac notis: quin & à conſpectu ipſius Dei abſcõduntur, ne amplius valeant gaudium & lucem illam veram contemplari. Iam verò appropinquantes ad propoſita ſupplicia, in iis ab inuicem variè dilleminandi, atque diſpergẽdi: cernenteſque tunc ſe vndiquaque derelictos, omnique ſpe atque auxilio, & interceſſione aliorũ pro ipſis, prorſus deſtitutos. Tunc amariſſimè illachrymantes, eiulanteſque dicent: O quo pacto in negligẽtia atque torpore tempus noſtrum tranſegimus? O quomodo illuſi ſumus? O quomodo diuinam ſcripturam audiẽtes, irridenteſque noſipſos irriſimus? Ibi Deus loquebatur nobis per ſcripturas, & non attendebamus. hîc nos iam clamamus, & ipſe ſuam à nobis faciem auertit. Quid nobis proderunt fines mundi? &c. Poſtea verò abiturus eſt vnuſquiſque in præparatum ſibi ob praua ſua opera, tormentorum locum; vbi vermis eorum non moritur, neque ignis extinguitur. Vide plura apud eundem in ſermone de iudicio & retributione. Item ſermone de ſecundo Domini aduentu & pœnitentia. Item de futuro iudicio; In Threnis quoque. Denique de vniuerſali Reſurrectione, & extremo Iudicio, de Regno cælorum, &c.

A dæmonibus inuelitur mala.

Marc. 9.

38. AVGVSTINVS ſermone ſexageſimo-ſeptimo de tempore: Quid faciemus, chariſſimi, in illo metuendo iudicij die, cùm tremente mundo, Dominus præcinentibus Angelorum buccinis, in illo maieſtatis ſuæ throno circundatus cæleſtis militiæ luce conſederit: ibique de terræ gremio & antiquo puluere ſuſcitato humano genere, adſtante teſtimonio conſcientiæ ſingulorum, poſitis in conſpectu peccatorum pœnis, iuſtorumque præmiis, rationem vitæ cœperit poſtulare, & plus iam iuſtus quàm miſericors, ſeueritate iudicis cõtemptę miſericordiæ reos cœperit acculare, & dicere: Ego te, ô homo, de limo manibus meis feci, ego terrenis artubus infudi ſpiritum, &c. Irridentium palmas & ſputa ſuſcepi, acetum cum felle bibi: flagellis cæſus, vepribus coronatus, cruci affixus, vulnere perfoſſus, vt tu eripereris morti, animam in tormentis dimiſi. En clauorum veſtigia, quibus affixus pependi. En perfoſſum vulneribus latus. Suſcepi dolores tuos, vt tibi gloriam darem: Suſcepi

Iudicij extremi terribilis memoria.

Ingratitudo malorũ erga Saluatorem.

Exemplum Epiſcoporum.

Ezechiel. 3. & 33.

Preſbyterorum.

Reliquorũ.

Ephes. 6. Regũ, &c.

2. Cor. 5.

Deut. 32. Comparatio triſtiſſima.

pi mortem tuam, vt in æternum viueres. Conditus iacui in ſepulchro, vt tu regnares in cælo. Cur quod pro te pertuli, perdidiſti? Cur ingrate redemptionis tuæ munera renuiſti? &c. Et quia poſt omnia mala tua ad medicamenta pœnitentiæ confugere noluiſti, ab auditu malo non mereberis liberari. Qui tunc erit ſtridor dentium, cùm ſanctorum multitudine ad dexteram regis, & ad gloriam ſegregata, peccati populus in profunda tartari, ſine vlla miſerationis ac veniæ ſpe demerſus, excludi ſe tenebris ſuis à beata ſanctorum luce viderit, & in profundi ſinum ſine fine deſcendens, vrgente os ſuum puteo, æterna ſupplicia, & perpetuam mortem non moriturus aſpexerit? Vt ergò hæc tam dura, & tam terribilia ante illud tribunal æterni iudicis audire non mereamur, dum adhuc licet, & cum Dei adiutorio in poteſtate noſtra eſt, conſideremus conſcientias noſtras: & ſi aliqua crimina vel peccata capitalia necdum eleemoſynis, & orationibus purgata, nobis adhuc dominari cognoſcimus, portum pœnitentiæ, deuictis peccatorum fluctibus, Chriſto iuuante feſtinemus intrare: & ſi quid in nauicula animæ noſtræ multis tempeſtatibus peccatorum, aut per ſuperbiam fractum, aut per auaritiam ruptum, aut per luxuriam reſolutum eſſe cognoſcimus, componere vel reparare bonis operibus feſtinemus.

Segregati boni à malis.

Pſalm. 68.

Adhortatio ad pœnitentiam.

39. ISIDORVS libro primo de ſummo bono, capite trigeſimo: Iudicij diem nouit Chriſtus, ſed in Euangelio dicere & ſcire diſcipulos noluit. Nam dum dicit idem Dominus per Prophetam: Dies vltionis in corde meo, indicat ſe non neſcire, ſed nolle indicare. In iudicio reprobi humanitatem Chriſti, in qua iudicatus eſt, videbunt, vt doleant: diuinitatem eius verò non videbunt, ne gaudeant. Quibus enim diuinitas eius oſtenditur, vtique ad gaudium demonſtratur. Pro diuerſitate cõſcientiarum, & mitis apparebit in iudicio Chriſtus electis, & terribilis reprobis. Nam qualem quiſque conſcientiam tulerit, talem & iudicem habebit: vt manente in ſua tranquillitate Chriſto, illis ſolis terribilis appareat, quos conſcientia in malis accuſat. Duæ ſunt differentiæ vel ordines hominum in iudicio, hoc eſt, electorum, & reproborum, qui tamen diuiduntur in quatuor. Perfectorum ordo vnus eſt, qui cum Domino iudicat, & alius qui iudicatur: vtrique tamen cum Chriſto regnabunt. Similiter ordo reproborum partitur in duobus, dum hi, qui intra Eccleſiam ſunt mali, iudicandi ſunt & damnandi: qui verò extra Eccleſiam inueniendi ſunt, non ſunt iudicandi, ſed tantùm damnandi.

Diem iudicij noluit Chriſtus iudicare.

Iſaiæ 63.

Impij diuinitatem Chriſti nõ videbunt.

Apparebit mitis & terribilis pro diuerſitate conſcientiarum.

Differentiæ hominum in iudicio.

40. CYRILLVS Ieroſolymitanus catecheſi decimaquinta illuminatorum: Sicut cùm antea ipſe incarnari deberet, & naſci de virgine, expectatus Deus, decipiebat diabolus, malus artifex in idololatria, proferens deos falſos, generantes & genitos de mulieribus, vt præmiſſa falſitate, non credatur poſtea veritati: ſic cùm verus Chriſtus ſecundò venturus ſit, prætextum capiens ſimplicium expectationem, ille aduerſarius, & maximè eorum, qui ſunt ex circumciſione, inducet quendam magnum hominem, veneficiis & incantationibus, & malis artibus inſtructiſſimum: vſurpantem ſibi poteſtatem Romani Imperij, falsò autem Chriſtum ſeipſum vocantem: ac per hanc Chriſti appellationem Iudæos, qui venturum expectant, decipientem: Gentes verò per magicas impoſturas ſeducẽtem. Veniet autem hic prædictus Antichriſtus, cùm impleta fuerint tempora imperij Romani, & mundi conſummatio appropinquabit. Decẽ ſimul reges Romanorum excitabuntur in diuerſis quidem locis, eodem tamen tempore regnantes: Poſt iſtos autem vndecimus Antichriſtus, per magicum maleficium Romanorum poteſtatem rapiens. Tres quidem ante ſe reges deprimet, reliquos autem ſeptem ſibi ſubiiciet. Ac primùm quidem, tanquam prudens aliquis ac intelligens, temperantiam & humilitatem ſimulabit, ſignisque & portentis, magica impoſtura decipiet Iudæos, tanquam is eſſet Chriſtus ab illis expectatus. Deceptos verò, deinceps omnis generis inhumanitatis, & iniquitatis malis, omnes circunſcribet: ita vt omnes, qui ante illum improbi & impij fuerant, excellat malitia. Mentemque habebit homicidiariam, præfractam, immiſericordem, & variam, cùm contra alios omnes, tum verò maximè contra nos Chriſtianos. Tribus autem annis & ſex menſibus talia audens, à ſecundo de cælis glorioſo aduentu vnigeniti filij Dei, & Domino Saluatoréque noſtro Ieſu Chriſto deprimetur. Qui tollens Antichriſtum ſpiritu oris ſui, igni gehennæ illum tradet. Hæc autem docemus, non comminiſcentes, ſed è ſcripturis diuinis colligentes, & ex ea maximè, quæ nuper lecta eſt, ex Daniele Propheta edocti: ſicut Gabriel Archãgelus interpretatus eſt, dicens ſic: Quarta beſtia, quartum eſt regnum in terra, quod maius erit aliis omnibus regnis: hoc autem eſſe Romanorũ, Eccleſiaſtici interpretes tradiderunt. Primum enim erat regnum Aſſyriorum: alterũ Medorum ſimul & Perſarum: tertium poſtea Macedonum: Quartum eſt nunc regnum Romanorum. Deinceps verò Gabriel interpretãs dicit: Decem cornua ipſius, decem regna conſurgent: poſt iſta alter cõſurget, qui omnes ante ſe, malis vincet: neque ſolùm illos decem reges, ſed omnes qui ante ſe fuerunt. Et tres reges deprimet. Manifeſtum autem eſt, quòd ex iſtis decem tres opprimet prorſus, vt ipſemet octauus regnet? & verba faciet contra altiſſimum, vir blaſphemus & iniquus: non à patribus accipiens regnum, ſed arte magica principatum vſurpabit. Et paulò pòſt: Idolo odio habiturus eſt Antichriſtus, vt ipſe in templo Dei ſedeat. Quale autem templum dicit? In tẽplo quod reliquum eſt Iudæorum. Abſit enim, vt in hoc id fiat, in quo ſumus. Et poſt nonnulla: Sed quod tandem aduentus illius ſignum eſt, quod non audeat virtus contraria imitari? Et tunc, inquit, apparebit ſignum filij hominis in cælo. Signũ autem verum & proprium Chriſti, eſt crux. Lucidum crucis ſignum præcedẽs regem, atque demonſtrans eum, qui prius fuerat crucifixus: vt videntes qui antea illum pupugerunt, & illi inſidiati ſunt Iudæi, ceutent tribus cum tribubus, dicentes: Hic eſt alapis percuſſus: hic eſt in cuius faciem ſpuebant illi: hic eſt, quem ligârunt: hic eſt, quem antea crucifixum ſpreuerunt: quò fugiemus à facie iræ illius, dicent. cùm angelicis exercitibus circumdabuntur, nuſquam ſanè fugere poterunt. Tre-

Antichriſtus præcedet Chriſti aduentum.

Quando veniet.

Inuadet Romanum imperium.

Eius fraudes & hypocriſis.

Improbitas quanta.

Tribus annis & ſex menſibus.

Interitus eius.

2. Theſſ. 2.

Apocal. 19.

Doctrina hæc de Antichriſto in ſcripturis fundata eſt.

Daniel. 7.

Quartũ regnum apud Danielẽ eſt imperium Romanorũ, quod Antichriſtus ſub finem mundi inuadet.

In templo Iudæorum ſedebit Antichriſtus.

Matth. 24.

Crux ſignũ aduentus Domini.

Apocal. 1.

mor est inimicis, signum crucis, & gaudium amicis in illum credentibus, vel qui prædicârunt, vel qui passi pro illo. Et post quædam: Iam igitur incipe hęc operari, & perseueres in fide: ne, sicut stultæ virgines, empturus oleum, excludaris. Non in hoc confidas, quòd solam lampadem habes, sed custodi illam ardentem. Non in hoc solùm confidas, quòd credis, sed fidem ardentem conserua, vt luceat lux tua coram hominibus per bona opera, ne blasphemetur propter te Christus. Feras quoque indumentum incorruptionis in operibus bonis, quod te deceat, & quod accipis à Deo, vtriliter gerens negocium: pecuniæ tibi creditæ sunt, dispensa bene.

Matth 25. Non satis est habere fidem.

Matth 5. Rom. 14.

41. HIERONYMVS ad Heliodorum epistola prima, capite nono: Delicatus es frater; si & hîc vis gaudere cum sæculo, & postea vis regnare cum Christo. Veniet, veniet illa dies, qua corruptiuum hoc & mortale, incorruptionem induat & immortalitatem. Beatus seruus, quem dominus inuenerit vigilantem. tunc ad vocem tubæ pauebit terra cum populis, & tu gaudebis. Iudicaturo Domino lugubrè mundus immugiet, tribus ad tribum pectora ferient: potentissimi quondam reges, nudo latere palpitabunt: exhibebitur cum plebe sua verè tunc ignitus Iupiter: adducetur & cum suis stultus Plato discipulis: Aristotelis argumenta non proderunt. Tunc tu rusticanus & pauper exultabis, & ridebis, & dices: Ecce crucifixus Deus meus: ecce iudex, qui obuolutus pannis in præsepio vagiit. Hic est ille operarij & quæstuariæ filius: hic, qui matris gestatus sinu, hominem fugit Deus in Ægyptum: hic vestitus coccino: hic sentibus coronatus: hic Magus, dæmonium habens, & Samarites. Cerne manus Iudæ, quas fixeras: cerne latus Romane, quod foderas. Videte corpus an idem sit, quod dicebatis clam nocte sustulisse discipulos.

1. Cor. 15. Lucæ 12.

Iudicij horror.

Iustorum & pauperũ exultatio in die iudicij.

42. GREGORIVS homilia prima in Euangelia: Districtionem venturi iudicis Paulus considerans, ait: Horrendum est incidere in manus Dei viuentis: Hanc Psalmista exprimit, dicens: Deus manifestè veniet, Deus noster, & non silebit. Ignis in conspectu eius ardebit, & in circuitu eius tempestas valida. Districtionem quippe tanti iudicis, tempestas igniſque comitabuntur, quia tempestas examinat, quos ignis exurit. Illum ergò diem fratres charissimi, ante oculos ponite: & quicquid modò graue creditur, in eius comparatione leuigatur. De illo etenim die per Prophetam dicitur: Iuxta est dies Domini magnus, iuxta & velox nimis. Vox diei Domini amara, tribulabitur ibi fortis. dies iræ, dies illa, dies tribulationis & angustiæ, dies calamitatis & miserię, dies tenebrarum & caliginis, dies nebulæ & turbinis, dies tubæ & clãgoris. De hac die Dominus iterum per Prophetã dicit: Adhuc semel, & ego mouebo non solùm terram, sed etiam cælum. Ecce, vt prædiximus, aëra monit, & terra non subsistit. Quis ergò ferat, cùm cælum mouerit? Quid autem terrores quos cernimus, nisi sequentis iræ præcones dixerimus? Vnde & considerare necesse est, quia ab illa tribulatione victima tanto sunt istæ tribulationes dissimiles, quãtum à potentia iudicis persona præconis distat. Illum ergò diem fratres charissimi tota intentione cogitate, vitam corrigite, mores mutate, mala tentantia resistendo vincite, perpetrata autem fletibus punite. Aduentum namque æterni iudicis tanto securiores quandoque videbitis, quanto nunc districtionem illius timendo præuenitis.

Hebr. 10.

Psalm. 46.

Dies iudicij ante oculos ponendus.

Sophon. 1.

Aggæi 2.

43. ET homilia duodecima in Euangelia: Pensate, fratres charissimi, ante conspectum tanti iudicis, qui in illo die terror erit, quando iam in pœna remedium non erit? Quæ illa confusio, cui reatu suo exigente cõtinget in conuentu omnium Angelorum hominumque erubescere? Qui pauor, eum, quem & trãquillum mẽs humana capere non valet, etiam iratum videre? Quem diem bene Propheta intuens ait: Dies iræ, dies illa, dies tribulationis & angustiæ, dies calamitatis & miseriæ, dies tenebrarum & caliginis, dies nebulæ & turbinis, dies tubæ & clãgoris. Pensate ergò fratres charissimi, extremi diem iudicij super corda reproborum qua asperitate vidit Propheta amarescere, quem tot appellationibus non valet explicare. Quanta verò tũc erit electorum lætitia, qui de eius merentur visione gaudere, de cuius conspectu vident & elementa omnia cõtremiscere, cum eo simul ad nuptias intrare: qui & in sponsi nuptiis gaudent, & tamen ipsi sunt sponsa, quia in illo æterni regis thalamo visioni nostræ Deus coniungitur. Quæ scilicet visio nunquam iam in perpetuum ab amoris sui amplexibus euelletur. Tunc regni ianua lugentibus claudetur, quę modò quotidie pœnitẽtibus aperitur. Erit namque & tũc pœnitentia, sed fructuosa iam non erit: quia nequaquam tunc veniam inuenit, qui modò aptum tempus veniæ perdit. Hinc etenim Paulus dicit: Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis. Hinc Propheta ait: Quærite Dominum dum inueniri potest, inuocate eum dum propè est.

Terror, pudor, & pauor malorum in die iudicij.

Sophon. 1.

Electorum lætitia.

Pœnitentia inutilis.

1. Cor. 6. Isaiæ 55.

44. ITEM libro vigesimosexto Moraliũm in Iob, capite vigesimoquarto: Vel certè iudicium pauperibus tribuit: quia hi, qui nunc nequiter opprimuntur, ipsi tunc super oppressores suos iudices veniunt. Duæ quippe sunt partes, electorum scilicet, atque reproborum. Sed bini ordines eisdem singulis partibus continentur. Alij namque iudicãtur & pereunt, alij non iudicantur & pereunt. Alij iudicantur & regnant, alij non iudicantur & regnant. Iudicantur & pereunt, quibus Dominica voce in damnatione dicitur: Esurivi, & nõ dedistis mihi manducare: sitivi, & non dedistis mihi potum: hospes eram, & nõ collegistis me: nudus, & non operuistis me: æger & in carcere, & non visitâstis me. Quibus præmittitur: Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & Angelis eius. Alij verò in extremo iudicio nõ iudicantur & pereũt, de quibus Propheta ait: Non resurgũt impij in iudicio: & de quibus Dominus dicit: Qui autem non credit, iam iudicatus est: & de quibus Paulus ait: Qui sine lege peccauerunt, sine lege peribunt. Resurgunt ergò etiam omnes infideles, sed ad tormentum, non ad iudicium. Non enim eorum tunc causa discutitur: quia ad conspectum districti iudicis iam cum damnatione suæ infidelitatis accedunt. Professionem verò fidei retinentes, sed professionis opera non habentes, redarguuntur vt pereant. Qui verò nec fidei sacramenta retinuerunt, increpationem

Electorum & reproborum varia distinctio in iudicio.

Iob 36.

Iudicantur & pereunt. Matth. 25.

Non iudicantur & pereunt. Psalm. 1. Ioan. 3.

Rom. 2.

Quomodò infideles ad iudiciũ non resurgere dicantur.

iudicis

iudicis in extrema examinatione non audiunt: quia præiudicati infidelitatis suę tenebris, eius, quem despexerant, inuectione redargui non merentur. Illi saltem iudicis verba audiunt: qui eius fidei saltem verba tenuerunt. Isti in damnatione sua æterni iudicis nec verba percipiunt: quia eius reuerentiam nec verbotenus seruare voluerunt. Illi legaliter pereunt: quia sub lege positi peccauerunt, istis in perditione sua de lege nihil dicitur: quia nihil legis habere conati sunt.

Rom. 2.

Aliter reiuis, aliter punitur hostis.

45. CAPITE vigesimoquinto: Princeps nanque terrenam Rempublicam gerens, aliter punit ciuem interius delinquentem, atque aliter exterius hostem rebellantem. In illo iura sua consulit, eumque sub verbis dignæ inuectionis addicit: contra hostem verò bella mouet, instrumenta perditionis exercet, dignaq; eius malitiæ tormenta retribuit, de malo verò eius quid lex habeat, non requirit. Neque enim lege necesse est perimi, qui lege nũquàm potuit teneri. Ita ergò in extremo iudicio, & legalis illum inuectio percutit, qui ab eo, quod professione tenuit, actione declinauit: & iste sine iudicij inuectione perimitur, qui lege fidei nõ tenetur. Ex electorum verò parte alij iudicantur & regnant, qui vitæ maculas lachrymis tergunt, qui mala præcedentia, factis sequentibus redimentes, quicquid illicitum aliquando fecerunt, ab oculis iudicis eleemosynarum superductione cooperiunt. Quibus iudex veniens in dextera constitutis dicit: Esurui, & dedistis mihi manducare: sitiui, & dedistis mihi bibere: hospes eram, & collegistis me: nudus, & operuistis me: infirmus, & visitastis me: in carcere eram, & venistis ad me. Quibus præmittit, dicens: Venite benedicti patris mei, possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi. Alij autem non iudicantur & regnant: qui etiam præcepta legis perfectione virtutum transcendunt, qui nequaquàm hoc solùm, quod cunctis diuina lex præcipit, implere contenti sunt, sed præstantiori desiderio plus exhibere appetunt, quàm præceptis generalibus audire potuerunt. Quibus Dominica voce dicitur: Vos qui reliquistis, &c. vt suprà de consiliis Euangelicis, quæstione sexta, A testimonio decimotertio.

Iudicantur & regnant.

Matth. 25.

Non iudicantur & regnant.

Matth. 19.

46. AVGVSTINVS libro meditationum, capite quarto: Deus Deorum Domine præstabilis super malitia, noui quia manifestus venies, noui quia non semper silebis, cùm in conspectu tuo ignis exardescet, & in circuitu tuo tempestas valida ingruerit, cùm aduocaueris cælum desuper & terram discernere populum tuum. Et eccè coram tot millibus populorum nudabuntur omnes iniquitates meæ, tot agminibus Angelorum patebunt vniuersa scelera mea; non solùm actuum, sed etiam cogitationum simulque locutionum. Tot iudicibus inops adstabo, quot me præcesserunt in opere bono: tot arguentibus confundar, quot mihi præbuerunt benè viuendi exempla: tot conuincar testibus, quot me monuerunt proficuis sermonibus, seque imitandos iustis dederunt actionibus.

Psal. 49.

Detectio peccatorũ.

47. ANSELMVS Cantuariensis in libro de miseria hominis: In toto me angustiæ, hinc erunt accusantia peccata, indè terrens iustitia, subtus patens horridum chaos inferni, desuper iratus iudex, intus vrens conscientia, foris ardens mundus. Iustus vix saluabitur, peccator sic deprehensus in quam partem se premet? Constrictus vbi latebo, quomodò apparebo? Latére erit impossibile, apparére intolerabile.

Impius in die iudicij vndique affligetur & terrebitur.

1. Pet. 4.

48. BERNARDVS in libro de interiori domo, capite trigesimooctauo: vel Hugo à sancto Victore, libro tertio de anima, capite vicesimotertio: Ipse iudex erit districtus accusator tuus. Omnes etiam spiritus boni & mali coram Deo te accusabunt cum eo. Boni, quia Deo debent æquitatem: mali, quia tuam seruant iniquitatem. Tot iudicibus & populis adstabis, quot præcesserũt te in opere bono. Tot arguentibus confundéris, quot tibi præbuerũt benè viuendi exemplum. Tot conuincéris testibus, quot te monuerunt bonis sermonibus, & iustis actionibus. Omnibus populis nudabuntur iniquitates tuæ: & cunctis agminibus patebunt vniuersa scelera tua, non solùm actuum, verùm etiam cogitationum & locutionum. Multa verò peccata tũc proruent ex improuiso, quasi ex insidiis, quæ modò non vides: & forsitan plura & terribiliora his, quæ nunc vides. Vndique erunt tibi angustiæ. hinc erunt accusantia peccata, indè terrens iustitia: subtus patens horridum chaos inferni: desuper iratus iudex: intus vrens conscientia: foris ardens mundus. Si iustus vix saluabitur, peccator sic deprehensus in quam partem se premet? Latére erit impossibile, apparére intolerabile. In tanto discrimine torquebit te tua cõscientia malè sibi conscia, cruciabũt cordis arcana. Cogente etiam conscientia, tu ipse eris accusator, & iudex tuus. Conuictus teste propria conscientia, & testibus oculis ipsius iudicis, fugere non poteris: sed tremens & anxius stabis suspensus ad grauissimam sententiam in angusto periculo, & in periculosa angũstia: tãquàm ilicò recepturus, quod in perpetuum amittere nõ poteris. Iudex tunc erit vehementer iratus, & terribiliter districtus: sententia eius semel lata, erit immutabilis: tortores horribiles, qui nunquàm miserentur, erunt parati, vt data sententia, te damnatum ad tormenta rapiant. Tormenta erunt sine interuallo, & sine temperamento: timor conturbabit te, cũ terra aperietur coram te, & tu rues & cades in stagnum sulphuris ardentis, & fœtentis. Ignis exterius carnem tuam comburet: vermis interius conscientiam corrodet: ibi eris sine fine, sine spe veniæ & misericordiæ. Omnia verò gehennæ supplicia superabit, Deum non videre, & bonis carere, quæ in potestate habuisti obtinere.

1. Pet. 4.

Accusatores in iudicio Dei.

Operum denudatio.

Vndique angustiæ & terror.

Conscientiæ testimonium & vermis.

Terribilis sententiæ expectatio.

Parati tortores ad executionem latæ sententiæ.

Cruciatus infernj.

1. DLVCÆ vigesimoprimo, vt in textu.

2. PRIORIS ad Corinthios septimo: Præterit enim figura huius mundi.

3. APOCALYPSIS vigesimoprimo: Et vidi cælum nouum, & terram nouam. Primum enim cælum, & prima terra abiit, & mare iam non est.

4. ECCLESIASTICI decimooctauo, vt in textu.

5. POSTERIORIS Petri tertio: Nouos verò cælos, & nouam terram, secundùm promissa ipsius expectamus, in quibus iustitia habitat. Propter quod charissimi hæc expectantes, satagite immaculati, & inuiolati ei inueniri in pace.

6. LVCÆ vigeſimoprimo: Attendite autem vobis, ne fortè grauentur corda veſtra in crapula, & ebrietate, & curis huius vitæ: & ſuperueniat in vos repentina dies illa: tanquàm laqueus enim ſuperueniet in omnes, qui ſedent ſuper faciem omnis terræ. Vigilate itaque, omni tempore orantes, vt digni habeamini fugere iſta omnia, quæ futura ſunt, & ſtare ante Filium hominis.

7. AD Titum ſecundo: Erudiens nos, vt abnegantes impietatem, & ſæcularia deſideria: ſobriè, & iuſtè, & piè viuamus in hoc ſæculo, expectantes beatam ſpem, & aduentum gloriæ magni Dei, & Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti.

8. PRIORIS ad Theſſalonicenſes quinto: Ipſi enim diligenter ſcitis quia dies Domini, ſicut fur in nocte, ita veniet. cùm enim dixerint pax, & ſecuritas tunc repentinus eis ſuperueniet interitus, ſicut dolor in vtero habenti, & non effugient. Vos autem fratres non eſtis in tenebris, vt vos dies illa tanquàm fur comprehendat: omnes enim vos filij lucis eſtis, & filij diei: non ſumus noctis, neque tenebrarum. Igitur non dormiamus ſicut & cæteri, ſed vigilemus, & ſobrij ſimus.

9. LVCÆ decimoſeptimo: Et ſicut factum eſt in diebus Noë, ita erit & in diebus Filij hominis. Edebant, & bibebant: vxores ducebant, & dabantur ad nuptias, vſque in diem, qua intrauit Noë arcam: & venit diluuium, & perdidit omnes. Similiter ſicut factum eſt in diebus Lot: Edebant, & bibebant: emebant, & vendebant: plantabant, & ædificabant: qua die autem exiit Lot à Sodomis, pluit ignem, & ſulphur de cælo, & omnes perdidit: ſecundùm hæc erit qua die Filius hominis reuelabitur.

Præueniendum eſt iudicium Dei.

10. CHRYSOSTOMVS homilia quinta de pœnitẽtia: Reſponde iudici priuſquàm in prætorium veniat. Aut ignoras eos qui iudicem mitigare volunt? non ipſo in examine cauſæ, ſed priuſquàm iudicij ingrediatur locum, beneuolum ſibi faciunt, vel amico mediatore, vel præſule, aut modo alio ſibi iudicem conciliant. Igitur & Deo, non ſeſſionis tempore ſuadendum erit iudici, ante verò iudicij tempus mitigabilis eſt iudex. Quare dicit Dauid, Præoccupemus faciem eius. Illic magnum iudicẽ ars rhetoris nulla decipiet, & nullius potentia mitigatur, dignitati non condeſcendit, non ve-

Pſal. 94.

Iudex flecti & decipi nequit.

neratur perſonam, ſed tremendum & implacabile iuſti iudicium. Hìc verò iudicem exorabimus, & placabimus, non pecunia: magis autem (ſi verum dicere oportet) clemens ipſe pluſque pecunia ſuadetur, non ipſe manu, ſed per inopes accipiens. Da inopi pecuniam, & iudicem mitigaueris.

11. PRIORIS ad Corinthios vndecimo: Quod ſi noſmetipſos, &c. vt in textu.

12. ECCLESIASTICI primo, vt in textu. Ibidem: Timenti Dominum benè erit, & in diebus conſummationis illius benedicetur.

13. GREGORIVS libro trigeſimoprimo Moralium, capite viceſimoprimo: Viſionem diſtricti iudicis, quam iuſtus vehementer expectat, iniuſtus venire formidat. Iſte nanque labores ſuos conſiderans, mercedem retributionis quærit: & cauſæ ſuæ meritum ſciẽs, præſentiam iudicis expetit: eumque vt veniat in flamma ignis, dans vindictam impiis, & contemplationis ſuæ ſpeciem in retributione deferens, piiſſimo ardore concupiſcit. Ille verò, qui iniuſtitiæ ſuæ meminit, venire iudicium perhorreſcit, actuſque ſuos examinari metuit: quia damnari, ſi examinentur, nouit. Gloria ergò narium eius, terror eſt: quia iuſtus indè gloriatur, vndè peccator pœnæ addicitur. Videamus equum, quomodò de his, quæ adhuc non videt, iam per nares ſpiritum trahit. Videamus quanta gloria attollitur, cùm iam futura præſtolatur. Eccè labores ſuos intuens prædicatur egregius, dicit: Ego iam delibor, & tempus meæ reſolutionis inſtat. Bonum certamen certaui, curſum conſummaui, fidem ſeruaui. De reliquo repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die iuſtus iudex. Vbi & aptè ſubiungit: Non ſolùm autem mihi, ſed & his, qui diligunt aduentum eius. Ac ſi dicat: Sed & omnibus, qui ſibi de bona operatione ſunt conſcij. Aduentum enim iudicis non diligunt, niſi qui in cauſa ſua ſe habere iuſtitiæ meritum ſciunt.

Iuſti expectãt iudicẽ, cuius aduẽtum timent impij.

Iob 39.

2. Tim. 4.

Iuſtitiæ meritum.

14. AVGVSTINVS ſermone centeſimo vigeſimo de tempore: Irremediabile periculum eſt, ſic aliquem vitiis, & cupiditatibus frena laxare, vt ſe rationem Deo non meminerit redditurum. Puto quia magna ſit iam peccati pœna, metum, ac memoriam futuri perdidiſſe iudicij.

Memoriam iudicij deposuiſſe, quàm periculoſum.

IV.

Quid verò de Inferno eiuſque pœnis?

AVT morte quidem nihil miſerabilius: vt iudicio etiam nihil eſt terribilius, præſertim filiis huius ſæculi obſtinatè peccantibus: ſic Inferno, eiuſque pœna nihil intolerabilius ac infelicius poteſt excogitari. Ibi enim (teſte [a] Scriptura diuina) *fletus* eſt, *& ſtridor dentium*: ibi [b] *vermis eorum non moritur, & ignis non extinguitur*: ibi *terra* [c] *tenebroſa, & operta mortis caligine*: ibi *vmbra mortis, & nullus ordo, ſed ſempiternus horror inhabitat*: ibi *pars* [d] *illorum in ſtagno ardenti igne, & ſulphure: quod eſt mors ſecunda*: ibi [e] *cruciabuntur die ac nocte in ſæcula ſæculorum.*

Vide Chryſ. ep. 5. ad Theod. lapſum; & Cyril. Alex. de exitu animę. proſp. lib. 3. de vita contempl. cap. 12. Item Greg. l. 4. dial. c. 28. 29. 42. & ſeq. Iſidor. de ſummo bono l. 1. c. 31. & 32.

a Matth. 8. b. 13. f. 22. b. 24. d. 25. c. Luc. 13. f.

b Mar. 9. g. Iſaiæ 66. g. 14. c. Eccli. 7. b. Iudith. 16. e.

c Iob 10. d. Iudæ c. Greg. l. 9. moral. c. 45. & ſeq. Caſſian. in cõf. Theologica, part. 3. Ephræm de abrenunc. in Baptiſ. Baſil. orat. de futuro iudicio.

d Apoc. 21. e. 14. b. c. 18. b. c. 19. d. 20. c. d. Pſal. 10. b. 28. b. Deut. 32. d. Iob 24. d. Rom. 2. b. Iſaiæ 13. d. Proverb. 19. d. Eccli. 21. b.

e Apoc. 20 c. 9. a. Iob 7. b. 20. b. c. d. Pſal. 48. c. Iſa. 33. b. Matth. 3. b. c. 25. d. 2. Theſſ. 1. c. 2. Pet. 2. a. b.

rum. Ibi demùm verum esse comperietur, quod omnibus apud inferos torquendis iustus Iudex his verbis prædixit: [f] *Ecce serui mei comedent, & vos esurietis: Ecce serui mei bibent, & vos sitietis: Ecce serui mei lætabuntur, & vos confundemini: Ecce serui mei laudabunt præ exultatione cordis, & vos clamabitis præ dolore cordis, & præ contritione spiritus ululabitis.*

f Isa.65.e. Luc.8.d.18.f.g. Cyrill. Alex. in orat. de exitu animæ. Aug. in enchir.c.111. & seq. Item ser. 181. de temp.cap.18.lib.de triplici habitaculo, cap. 2. Cyprian. ad Demetrian. & in ser. de Ascen. Christi. Bernar. epi. 253. & meditat. cap. 3. Item serm.8. in psal. Qui habitat. Hugo lib.4 de anima, cap.13. Innocen III.lib.3. de contemp. mundi c. 2.& seq.Concil.Florent.

B Itaque Propheta regius Reges & Principes omnes compellat, atque futuras malorum pœnas illis proponit cum hac graui admonitione: [g] *Et nunc Reges intelligite: erudimini qui iudicatis terram.* ([h] *Fortioribus* enim *fortior instat cruciatio, & iudicium durissimum in his, quæ præsunt, fiet.*) *Seruite Domino in timore, & exultate ei cum tremore. Apprehendite disciplinam, ne quando irascatur Dominus, & pereatis de via iusta, cùm exarserit in breui ira eius.* Hinc & Christus ipse dictum omnibus voluit, *Timet eum, qui, postquàm occiderit, habet potestatem mittere in gehennam, ita dico vobis, hunc timete.* Vt enim est momentaneum quod in hac vita delectat, ita sempiternum est quod in gehenna excruciat.

g Psal.2.c.

h Sapien.6.a.b. Isaiæ 5.d.

i Lucæ 12.a. Matth 10.e. Chrysost. lib.1. de prouidentia Dei. Item homil.5. & 55. ad populum Antioch. August.in psal.49 Bernard.in serm. de conuersione ad Clericos cap.5.

TESTIMONIA.

1. A CHRYSOSTOMVS in epistola quinta ad Theodorum lapsum: Hîc habent tam iucunda, quàm tristia finem, eumque celerrimum: illic sæculis extenduntur vtraque immortalibus, nec dici potest quantum virtute, & potentia differant à rebus præsentibus. Cùm ignem audis, ne arbitreris esse similem huic igni: accensus enim deferuescit, & mutatur: ille autem semel in flammam exurgens, ardet perpetuò, nunquam intermoritur. Qui peccauerunt, necesse est vt immortalitatem induant, non tamen ad honorem sibi, verùm vt continuum superfit viaticum illius supplicij: quod quàm sit horrendum, oratio nequit vnquàm explicare. Ab experimento rerum tenuium, fieri potest vt accipiamus de magnis aliquid coniecturæ. Si quando in balneo fueris nimium efferuescente, tum gehennæ recorderis: & rursus, si quando febre acriore conflagraueris, ad flammam, quæ tunc est, progredere: tum probe intelliges, quia balneum, & febres adeò nos afflictant ac territant: quo animo futuri sumus, quando in fluuium ignis inciderimus, qui ducitur ab illo horrendo tribunali? Profectò frẽdemus dentibus, propter labores, & cruciatus illos indicibiles, nemo suppetias feret. Plorabimus omnes tristissimè, flamma nobis vehementius incumbente. Neminem videbimus præter condemnatos nobiscum, & immanem solitudinẽ Quis potest verbis consequi, quàm formidabiles pauores à tenebris exorientur, quæ in animis nostris extabunt? Quemadmodùm ignis illic non habet vim resoluendi, sic nec lucere potest: alioqui non essent tenebræ. Huiusmodi igitur pauorem à tenebris, tremorem, solutionem membrorum, attonitum stuporem adducere sufficit vna illius temporis ratio. Multa illic variaque tormenta, grumuli pœnarum ceu niuis inundant. Cæterùm si quis fortè dubitat quo pacto satis esse, ac æternum durare immortalis queat anima confecta tanta vi pœnarum, is cognoscat quæ hîc fiũt: quomodò non rarò multi ad morbum, non minus acrem, quàm diuturnum sufficerint, nec anima dissoluta est, sed corpus est constrictum ac depressum, anima afflicti remanente in negocio, non aliter, atque si corpori non indita foret. Quare postquam incorruptibile corpus, indolubileque acceperit, nihil prohibet in infinitum protendi supplicium. Hîc quidem non simul contingunt vehementia pœnarum, & earum diuturnitas. Altera enim cum altera pugnat, propter conditionem corruptibilis illius corporis non ferentis ea: immortalitate autem succendente, soluitur hæc pugna, & magna potentia nos in infinitum vtraque mala possidebunt, nec excessus vllus tormentorum perimet animam nostram. Sic, inquam, licet nos esse persuasos: neque enim hoc corpus poterit in illo tempore consumi cruciatibus: afflictum permanebit cum anima, nec finis vllus erit. Quam exquisitas igitur delicias appetis, & quantum temporis opponi cupis illi supplicio & pœnæ? Vsine centum annos, aut bis centum? Verùm quid hi sunt ad sæcula interminabilia? quod enim est somnium vnius diei per omnem vitam, id est, fructus rerum præsentium, comparatus ad statum futurorum bonorum. Estne qui propterea, vt suaue somnium videat, per omnem vitam eligat ferre cruciatum? & quis sic stultus est, vt vltrò ad talem mercedem aduolet? Nihil dum equidem delicias, nec amaritudinem, quæ in eis occultatur, aperio: quandoquidem loqui de his rebus

Ignis inferni nostro igni dissimilis.

Immortalitas misera damnatorum.

Cruciatus inferni. Stridor dẽtium.

Fletus.

Societas dæmonũ & damnatorum.

Tenebræ interiores.

Tenebræ exteriores.

Varietas & copia pœnarum.

Anima quomodo perdurare queat in tãtis pœnis.

Corpus cruciatibus non consumetur.

Auocat à deliciis huius mundi consideratio harum pœnarum finæ carentium.

adhuc est intempestiuum: vbi eas effugere valebis, tum locus erit huiusmodi tractandi. Nunc quia morbo illo detineris, videbimur tibi nugas agere, si quando voluptatem amaram nominauero. liberatus olim à morbo Dei beneficio, mox planè intelliges malitiam. Quare sermones illos in aliud tempus differamus, hoc nunc dicemus. Fingamus delicias esse delicias, & voluptatem voluptatem, nihilque habere fellis: sed quid, obsecro, dicemus de imminente pœna? quid tum faciemus? qui modò læti gestimus, velut in vmbra & imagine, opere quidem alibi persoluemus pœnam: & præterea quia exiguo tempore, quæ tum futura diximus, aut etiam absurdiora effugere licet, fruique bonis adiacentibus. Hoc est enim opus clementiæ diuinæ, quòd nobis certamina non in longum tempus præscripsit, breui quidem, & in momento, & in ictu oculi finientur: nam tantula est præsens vita, quæ omninò bello debetur, si eam ad infinita sæcula conferas. Num id animas damnatorum contristabit, quando meminerint quod occasione emendãdi per hos paucos dies non vsi, se tradiderint malis immortalibus? Surgamus ergò, ne simile quiddam patiamur, dum tempus est acceptum, dum est salutis dies, dum est vis magna pœnitentiæ. Siquidẽ malis ignauiter cohærentes, quæ dicta sunt omnia excipient, multoque illis duriora. Ea enim quæ in gehenna noxiis parantur, multo sunt molestiora: à tantis excidisse bonis tantum habet dolorem, tantam afflictionem, tantam angustiam, quantum vllum esse potest aliud flagellum, certè hîc debitum peccantibus, eiusmodi per se sufficere, & quàm tormenta reliqua gehennæ acerbius mordere, contererequ animas nostras videtur.

Tristabuntur animæ damnatorũ potissimum de pœnitẽtiæ tempore neglecto. 2. Cor. 6.

Excidisse à cælestibus bonis, maximum dolorem affert.

2. CYRILLVS Alexandrinus in oratione de exitu animæ: Mihi amarulentam timeo gehennam, quippe interminatam. Exhorreo tartarum, vt cui nimium insit caloris. Pauco tenebras, quoniam nihil admittunt lucis. Formido pestiferum vermem, quoniam est perennis. Et post nonnulla: Atqui si anima in otioso luxu vixisse fuerit deprehensa, durissimam illam vocem audit: Tollatur impius, ne videat gloriam Domini. Tunc eam detinet dies iræ, tribulationis, necessitatis, angustiæ, dies tenebrarum & caliginis. Tunc à sanctis Dei angelis destitutam inuadunt Æthiopes illi dæmones, eamque ferientes crudeliter, in terrarum opaca deducunt, & aperta tellure solidissimis compedibus reuinctam, in terram tenebrosam & fuliginosam, in infimas infernorum carcerum partes, ac Erebi custodias deiiciunt. Huc demerguntur animæ peccatorum, in omne æuum crematuræ, quemadmodum Iob tradidit. In terram atram & obscuram, in terram noctis æternæ: Vbi non lumen, vbi nulla mortalibus vita, sed iugis ægritudo, sed mœror inceſſabilis, sed fletus inquies, sed dentium stridor, nullo silentio intermissus, sed planctus per noctes. Væ væ illic æternum. Illic heu me, heu me. Illic proclamant, & non est qui suppetias ferat: vociferantur, & nemo redimit. Non est illam commemorare necessitatem, linguæ non datur assequi cruciatus illic detentarum animarum, os nullum humanum potest horri-

Cehennæ metus.

Isaiæ 26. Sophon. 1.

A dæmonibus rapitur anima ad inferos.

Iob 10. Cruciatus inferorum.

Clamãt, & nõ exaudiuntur.

dum illum timorem planum facere, nequeunt hominis labia verbis vllis, infortunium & ploratum earum exprimere. Ingemiscunt assiduè, nec vllus miseretur. Clamant è profundis, at nemo flectitur. Lamentantur, at nullus eripit. Exclamant, & plangunt, at nemo compatitur. Tunc vbi mundi huius iactantia? Vbi gloria inanis, vbi deliciæ, vbi voluptas, vbi petulantia, vbi ambitio? &c. Quam densa obducentur caligine, quando in ira sua verba ad eos faciet? quando in furore suo perterrebit eos, inquies: Ite à me maledicti in ignem æternum, diabolo & eius nunciis præparatũ. Eheu, quanta cum tribulatione, quanta mœstitia, quanta anxietate, timore, tremore implicabuntur spiritus eorum, cùm cælestes vniuersæ potestates subiata voce clamabunt: Auertãtur peccatores in tartarum. Væ væ, quale melos succinunt? cõplugentes, vlulantes, plangentes, dnm sæuissimis tormentis, nunquàm non excarnificandi abducuntur. Hei hei qualis illius loci facies? Vbi fletus, & stridor dẽtium, quem tartarum appellant, quem ipse quoque diabolus expauet. Væ væ, qualis est gehenna ignis inextincti, ardentis quidem, sed non lucentis, sed & luce carentis. Hei qualis est insomnis & virulentus vermis? Væ væ, quàm graues exteriores illæ tenebræ & assiduæ? heu heu quales sunt angeli infligendis pœnis destinati, truculenti & immites? etenim conuiciantur fortiter & increpant. Tunc rei conclamant vehementer, & nemo eximit. Conclamabunt enim ad Dominum, & non exaudiet eos. Tunc cunctas vitæ vanitates fluxas fuisse ac caducas cognoscent, quæque hic bona esse gaudiisque plena videbantur, ea felle, & veneno amariora reperientur. O temporis illius tribulationem, ô necessitatem, ô tempestatem. A sanctis graue dirimi, grauius à Deo dilocari. Ignominiosum tum manibus, tum pedibus colligari. Diutũ in exteriores tenebras amandari, horridum fremere, dentibus stridere, contabescere, acerbum iugibus pœnis atteri, laboriosum lingua flammas sustinere. Miserrimum est aquæ poscere guttulam, & repulsam accipere, peramarum in ignibus esse & vociferari, nec tamen sublenari: inaccessæ fauces, & immensum chaos. Neq. fuga se subtrahere, quoniã occluditur, abitũ parare non potest, quoniã coërcetur. Custodiæ murus inuperabilis, inhumani ergastuli, tenebricosus carcer, insolubilia vincula, vi nulla refringendæ catenæ. Feri & intractabiles flammæ illius ministri, graues illę, quæ ad supplicium adhibentur, scuticæ, firmi vngues, & infracti, prædura flagella, pix nebulosa, & strepitans, sulphur graue olens, atra cubilia, pyra semper ardẽs, fœdus & olens vermis, tetricum prętoriũ.

Terribilis sententiæ prolatio. Matth. 25.

Psalm. 9.

Fletus & stridor dẽtium.

Ignis ardẽs & non lucens.

Vermis immortalis.

Tenebræ exteriores.

Tormenta.

Clamor dãnatorum.

Separatio à Deo & sanctis.

Matth. 22. Luc. 16.

Cæteris infernalis descriptio.

3. PROSPER libro tertio de vita contemplatiua, capite duodecimo: Et quid est, obmutescentes, manibus & pedibus ligari, nisi in inferno, vbi Deo nemo confitetur, actione priuati: sicut in exteriores tenebras mitti, nihil aliud erit, nisi à Domino, qui est mentium lumen, expelli? Fletus autem & stridor dentium, acerrimos eorum dolores ostendunt, qui supplicio æternæ mortis addicti, non vidẽdi sensum habituri sunt, sed dolẽdi. Quorum continuus gemitus, cruciatus æternus, dolor summus, pœnalis

Matth. 22. quid sit obmutescentes ligari, & in tenebras exteriores mitti.

Fletus & stridor dẽtium quid designent.

Cruciatus infern. Calamitosa immortalitas.

nalis ſenſus, torquent animas, nec extorquent, puniunt corpora damnata, nec finiunt. Quos ideò ſibi deputatos ignis inextinguibilis non extinguit, vt permanente ſentiendi vita, pœna permaneat, & ad dolendum magis, quàm ad viuẽdum æternis corporibus compeditos habeat, quos in flammis viuacibus immortalitas ſecundæ mortis occidat. Iam verò quod dicit: Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur, ad totam refertur damnati hominis pœnam, quem inefficacis pœnitentiæ ignis exurit, & conſumentis conſcientiæ vermis immortaliter rodit. Proindè omnes, qui in gehenna dicuntur occidi, non id cũ illis agitur, vt maximis conſumpti doloribus aliquando deficiant, ſed vt in illis pœnaliter viuant. Hæc & his ſimilia libenter audire, vel legere, iugiter ante oculos mẽtis adducere, futura credere, ſine vlla perturbatione metuere, cogitare quale malum ſit, ab illo gaudio diuinæ contemplationis excludi, beatiſſima ſanctorum omnium ſocietate priuari, fieri patriæ cæleſtis extorrem, mori vitæ beatæ, morti viuere ſempiternæ, in æternum ignem cum diabolo & angelis eius expelli, vbi ſit mors ſecunda damnatis exilium, vita ſupplicium, non ſentire in illo igne quod illuminat, ſentire quod cruciat, exundantis incendij terribiles crepitus pati, barathri fumantis amara caligine oculos obcęcari, profundo gehennæ fluctuantis immergi, edaciſſimis in æternũ dilaniari vermibus, nec finiri. Hæc & multa ſimilia cogitare, nihil eſt aliud, quàm vitiis omnibus repudium dare, & omnia blandimenta carnalia refrenare. Sed nos iam, ſi videtur, ab his terribilibus malis, quæ fidelũ mentes ſalubri terrore concutiunt, atque ab omnibus vitioſis delectationibus abducunt, & quæ amatores voluptatum ſuarum tunc ſuæ damnationis experimentum probabunt, quando iam, quod omni infelicitate eſt miſerius, ſe emendare non poterunt: ab his inquam terrificis ac triſtibus malis aſcendamus ad illa ſublimia, quibus proficientium mentes in ſpem promerẽdæ beatitudinis aſſurgunt, abiuratiſq. terrenis, cæleſtia concupiſcunt: & quoniam proficere cupientes à ſalubri timore incipiunt, & ad charitatem proficiendo perueniunt, nos quoque ſufficere iudicantes, quod de incipientium timore tractauimus, etiam de charitate, quod ipſe, cuius munus eſt, donauerit, diſputemus.

Mare. 9. Vermis eorum quomodo non morietur.

Recordatio ſupplicium gehẽnæ quã fructuoſa ſit.

Non ſentiũt in igne quod illuminat, ſed quod cruciat.

Salubris timor iudicij & gehennæ.

4. GREGORIVS libro quarto dialogorum, capite viceſimooctauo: Si eſſe ſanctorum animas in cælo ſacri eloquij ſatisfactione credidiſti, oportet vt per omnia eſſe credas & iniquorum animas in inferno: quia ex retributione æternæ iuſtitiæ, ex qua iuſti iam gloriantur, neceſsè eſt per omnia vt & iniuſti crucientur. Nam ſicut electos beatitudo lætificat, ita credi neceſsè eſt, quòd à die exitus ſui ignis reprobos exurat. PETRVS: Et qua ratione credendum eſt, quia rem incorpoream tenere ignis corporeus poſſit?

Iniquorum animæ ſunt in inferno.

Incorporeos ſpiritus poſſe ab igne corporeo teneri.

5. CAPITE vigeſimonono: GREGORIVS: Si viuentis hominis incorporeus ſpiritus tenetur in corpore, cur non poſt mortem, cùm incorporeus ſit ſpiritus, etiam corporeo igne teneatur? PETRVS: In viuente quolibet idcircò incorporeus ſpiritus tenetur in corpore, quia viuificat corpus. GREGORIVS: Si incorporeus ſpiritus Petre in hoc teneri poteſt, quod viuificat, quare non pœnaliter & ibi teneatur, vbi mortificatur? Teneri autem ſpiritum per ignem dicimus, vt in torméto ignis, videndo, atque ſentiẽdo puniatur. Ignem nanque eo ipſo patitur, quod videt, & quia cremari ſe adſpicit, crematur. Sicq. fit, vt res corporea incorpoream exurat, dum ex igne viſibili ardor ac dolor inuiſibilis trahitur: vt per ignẽ corporeum mens incorporea etiam incorporea flamma crucietur: quanuis colligere ex dictis Euangelicis poſſumus, quia incendium anima non ſolùm videndo, ſed etiam experiendo patiatur. Veritatis enim voce diues mortuus in inferno dicitur ſepultus: cuius anima, quia in igne teneatur, inſinuat voce diuitis, qui Abraham deprecatur, dicens: Mitte Lazarum, vt intingat extremum digiti ſui in aquam, & refrigeret linguam meam: quia crucior in hac flamma. Dum ergo peccatorem diuitem damnatum Veritas in ignem perhibet, quiſnam ſapiens reproborum animas teneri ignibus neget? PETRVS: Eccè ratione ac teſtimonio ad credulitatem flectitur animus, ſed dimiſſus iterum ad rigorem redit. Quomodò enim res corporea incorpoream teneat, atque affligere poſſit, ignoro. GREGORIVS: Dic, quæſo te, apoſtatas ſpiritus à cæleſti gloria deiectos, eſſe corporeos, an incorporeos ſuſpicaris? PETRVS: Quis ſanum ſapiens, eſſe ſpiritus corporeos dixerit? GREGORIVS: Gehennæ ignem eſſe incorporeum, an corporeum fateris? PETRVS: Ignem gehennæ corporeum eſſe non ambigo, in quo certum eſt corpora cruciari. GREGORIVS: Certè reprobis Veritas in fine dictura eſt: Ite in ignem æternum, qui paratus eſt diabolo, & angelis eius. Si igitur diabolus, eiuſque angeli, cùm ſint incorporei, corporeo ſunt igne cruciandi: quid mirum, ſi animæ, & antequam recipiant corpora, poſſint corporea ſentire tormenta? PETRVS: Patet ratio, nec debet animus de hac vlterius quæſtione dubitare.

Corporeus ignis cruciat animã peccatoris: idque tanquam diuinæ iuſtitiæ inſtrumentum.

Matth. 25. Sicut dæmones incorporei igne corporeo cruciantur: ita & animæ damnatorum.

6. CAPITE quadrageſimoſecundo eiuſdem libri quarti dialogorum: Cùm ergò ad aperiendum librum nullius ſub terra inuentus dignus dicitur, quid obſtet non video, vt ſub terra infernus eſſe credatur.

Apocal 5. Infernus ſub terra eſſe creditur.

7. CAPITE quadrageſimotertio: Vnus quidem eſt gehennæ ignis, ſed non vno modo omnes cruciat peccatores. Vniuſcuiuſque etenim quantum exigit culpa, tanta illic ſentitur pœna. Nam ſicut in hoc mundo ſub vno ſole multi conſiſtunt, nec tamen eiuſdem ſolis ardorem ęqualiter ſentiunt: quia alius plus æſtuat, atque alius minus: ita illic in vno igne non vnus eſt modus incendij: quia quod hîc diuerſitas corporum, hoc illic agit diuerſitas peccatorum, vt & ignem non diſſimilem habeant, & tamen eoſdem ſingulos diſſimiliter exurat.

Gehennæ ignis non vno modo omnes cruciat.

8. CAPITE quadrageſimoquarto: Cùm Veritas dicat, Ibũt impij in ſupplicium æternum, iuſti autem in vitam æternam: quia verum eſt quod promiſit, falſum proculdubio non erit quod minatus eſt Deus. PETRVS: Quid ſi quis dicat: idcircò peccantibus æternam pœnam minatus eſt, vt eos à peccatorum perpetratione compeſceret? GREGORIVS: Si falſum eſt quod minatus eſt, vt ab iniuſtitia corrigeret, etiam falſa eſt pollicitus, vt ad iuſtitiã

Matth. 25. Tormenta impiorum perpetuò durabunt.

Non comminandi cauſa vocauit Saluator ignẽ æter-

nem, sed ex veritate.

prouocaret. Sed quis hoc dicere vel insanus præsumat? Et si minatus est, quod non erat impleturus, dum asserere eum misericordem volumus, fallacem, quod dici nefas est, prædicare compellimur. PETRVS: Scire velim, quomodò iustum sit, vt culpa, quæ cum fine perpetrata est, sine fine puniatur. GREGORIVS: Hoc rectè diceretur, si districtus iudex, non corda hominum, sed facta pensaret. Iniqui enim ideò cum fine deliquerunt, quia cum fine vixerunt. Nam voluissent vtique, si potuissent, sine fine viuere, vt potuissent sine fine peccare. Ostendunt enim quia in peccato semper viuere cupiunt, qui nunquàm desinunt peccare dum viuunt. Ad magnam ergò iustitiam iudicantis pertinet, vt nunquàm careant supplicio, qui in hac vita nunquàm voluerunt carere peccato. Omnipotēs Deus, quia pius est, miserorum cruciatu non pascitur: quia verò iustus est, ab iniquorum vitione in perpetuum non sedatur. Sed iniqui omnes æterno supplicio deputati, sua quidem iniquitate puniuntur, & tamen ad aliquid ardebūt, scilicet vt iusti omnes & in Deo videant gaudia, quæ percipiunt, & in illis respiciant supplicia, quæ euaserunt: quatenus tanto magis in æternum gratiæ diuinæ debitores se esse cognoscant, quāto in æternum mala puniri conspiciunt, quæ eius adiutorio vicerunt. PETRVS: Et vbi est quod sancti sint, si pro inimicis suis, quos tunc ardere vidēt, non orabunt: quibus vtique dictum est: Pro inimicis vestris orate? GREGORIVS: Pro inimicis suis orant eo tempore, quo possunt ad fructuosam pœnitentiam eorum corda conuertere, atque ipsa conuersatione saluare. Quid enim aliud pro inimicis orandum est, nisi hoc quod Apostolus ait: Vt det illis Deus pœnitentiam ad cognoscendum veritatem, & resipiscant à diaboli laqueis, à quo capti tenentur ad ipsius voluntatem? PETRVS: Placet quod dicis: Et quomodò pro illis tunc orabūt, qui iam nullatenus possunt ad iustitiæ opera ab iniquitate commutari? GREGORIVS: Eadem itaque causa est, cur non oretur tunc pro hominibus igni æterno damnatis, quæ nunc etiam causa est, vt non oretur pro diabolo, angelisque eius æterno supplicio deputatis. Quę nunc etiam causa est, vt non orēt sancti homines pro hominibus infidelibus, impiisque defunctis: quia pro eis vtique, quos æterno deputatos supplicio iam nouerunt, ante illum iudicis iusti cōspectum, orationis suæ, meritum cassari refugiunt. Quod si nunc quoque viuentes iusti, mortuis, & damnatis iniustis minimè compatiuntur, quando adhuc aliquid iudicabile de sua carne sese perpeti etiam ipsi nouerunt, quanto districtius tunc iniquorum tormenta respiciunt, quando ab omni vitio corruptionis exuti, ipsi iam iustitiæ vicinius atque arctius inhærebunt? Sic quippe eorum mentes per hoc, quod iustissimo iudici inhærent, vis districtionis absorbet, vt omninò eis non libeat, quicquid ab illius æternæ regulæ subtilitate discordat.

Cur culpa temporalis perpetuo puniatur.

Iustus & pius est Deus.

Fructus quę percipiunt iusti ex supplicijs impiorum.

Matth. 5. Cur sancti non orant pro dānatis.

2. Tim. 2.

Nō oratur pro infidelibus impiisque defunctis.

Misericordia minimè mouentur sancti erga damnatos.

9. ISIDORVS libro primo de summo bono, capite trigesimoprimo: Duplex damnatorum pœna est in gehenna, quorum & mentem vrit tristitia, & corpus flamma * iuxta vicissitudinem: vt qui mente tractauerunt quod perficerent corpore, simul & animo puniantur & corpore. Ignem gehennæ ad aliquid lumen habere, & ad aliquid non habere, hoc est, habere lumen ad damnationem, vt videant impij vndè doleant: & non habere ad consolationem, ne videant vndè gaudeant. Apta fit comparatio de camino trium puerorum, ad exemplum ignis gehēnæ. Nam sicut ille ignis non arsit ad trium puerorum supplicium, * sed arsit ad cōburenda ligamina vinculorum: ita ignis gehennæ & lucebit miseris ad augmentum pœnarum, vt videant vndè doleant: & non lucebit ad consolationem, ne videant vndè gaudeant. Inter huius vitæ, & futuræ infelicitatis miseriam, multa discretio est. Illic enim & miseria est propter cruciationem dolorum, & tenebræ propter lucis auersionem: quorum vnum in hac vita, id est, miseria est, aliud non est: in inferno autem vtrunque est.

Ignis gehennæ an lumen habeat.

Dan. 3. * alias &

Miseria & tenebræ sunt in inferno.

10. CAPITE trigesimosecundo: Sicut fasciculi lignorum ad combustionem de similibus colligantur, ita in iudicij die similis culpæ rei, suis similibus iunguntur: vt ex æquo pœna cōstringat quasi in fasciculum, quos actio similes fecit in malum. Sicut vnusquisque sanctus in futuro iudicio, pro quantitate virtutum glorificabitur: & vnusquisque impius, pro quantitate facinorum condemnabitur: nec deerit in supplicio futuro damnationis ordo, sed iuxta qualitatem criminum, Propheta affirmante, discretio erit pœnarum. De charorum quoque suorum suppliciis, additur etiam pœna defunctis, sicut apud inferos diuitis sermo prædicat Euangelicus, sicut pro angendo Iudæ supplicio, dicit etiam Psalmista: Commotione moueantur filij eius, & mendicēt. Impij durius ex hoc in iudicio puniendi sunt mentis dolore, ex quo visuri sunt iustos gloriæ beatitudinem meruisse.

Alligabuntur in fasciculos, similis culpæ rei.

Discretio & differentia pœnarum. Apocal. 18. Luc. 16. Psalm. 108. De gloria beatorum dolebunt damnati.

11. MATTHÆI octauo: Dico autem vobis, quod multi ab Oriente, & Occidente venient, & recumbent cum Abraham, & Isaac, & Iacob in regno cælorum: filij autem regni eiicientur in tenebras exteriores: ibi erit fletus, & stridor dentium.

12. CAPITE decimotertio: Sicut ergò colliguntur zizania, & igni comburuntur: sic erit in consummatione sæculi. Mittet filius hominis angelos suos, & colligēt de regno eius omnia scandala, & eos, qui faciunt iniquitatem: & mittent eos in caminum ignis. Ibi erit fletus, & stridor dentium. Et paulò post: Iterum simile est regnum cælorum sagenę missæ in mare, & ex omni genere piscium congreganti, &c. Sic erit in consummatione sæculi: exibunt angeli, & separabunt malos de medio iustorum, & mittent eos in caminum ignis: ibi erit fletus, & stridor dentium.

13. CAPITE vigesimosecundo: Intrauit autem rex vt videret discumbentes, & vidit ibi hominem non vestitum veste nuptiali. Et ait illi: Amice quomodò huc intrasti non habens vestem nuptialem? At ille obmutuit. Tunc dixit rex ministris: Ligatis manibus, & pedibus eius, mittite eum in tenebras exteriores: ibi erit fletus, & stridor dentium. Multi enim sunt vocati, pauci verò electi.

14. CAPITE vigesimoquarto: Si autem dixerit malus seruus ille in corde suo: Moram facit dominus meus venire: & cœperit percutere conseruos suos, manducet autem, & bibat cum ebrio-

ebrioſis : veniet Dominus ſerui illius in die, qua non ſperat,& hora,qua ignorat:& diuidet eum,partemque eius ponet cum hypocritis.illic erit fletus,& ſtridor dentium.

15. CAPITE vigeſimoquinto : Et inutilem ſeruum eiicite in tenebras exteriores : illic erit fletus, & ſtridor dentium.

16. LVCÆ decimotertio : Et dicet vobis: Neſcio vos vndè ſitis : tunc incipietis dicere: Manducauimus coràm te, & bibimus, & in plateis noſtris docuiſti.Et dicet vobis: Neſcio vos vndè ſitis : diſcedite à me omnes operarij iniquitatis.Ibi erit fletus,& ſtridor dentium:cùm videritis Abraham , & Iſaac, & Iacob, & omnes Prophetas in regno Dei,vos autem expelli foras.Et venient ab Oriente, & Occidente, & Aquilone, & Auſtro, & accumbent in regno Dei.

17. MARCI nono : Et ſi ſcandalizauerit te manus tua,abſcide illam: bonum eſt tibi debilem introire in vitam , quàm duas manus habentem ire in gehennam,in ignem inextinguibilem:vbi vermis eorum non moritur, & ignis non extinguitur. Et ſi pes tuus te ſcandalizat, amputa illum:bonum eſt tibi claudum introire in vitam æternam, quàm duos pedes habẽtem mitti in gehennam ignis inextinguibilis: vbi vermis eorum non moritur, & ignis non extinguitur. Quòd ſi oculus tuus ſcandalizat te,eiice eum:bonum eſt tibi luſcum introire in regnum Dei,quàm duos oculos habẽtem mitti in gehennam ignis : vbi vermis eorum non moritur, & ignis non extinguitur.

18. ISAIÆ ſexageſimoſexto: Veniet omnis caro vt adoret coram facie mea, dicit Dominus. Et egredientur , & videbunt cadauera virorum, qui præuaricati ſunt in me: vermis eorum non morietur , & ignis eorum non extinguetur : & erunt vſque ad ſatietatem viſionis omni carni.

19. CAPITE decimoquarto: Detracta eſt ad inferos ſuperbia tua , concidit cadauer tuum: ſubter te ſternetur tinea,& operimẽtum tuum erunt vermes. Quomodo cecidiſti de cælo lucifer, qui manè oriebaris ? corruiſti in terram, qui vulnerabas gentes? qui dicebas in corde tuo:In cælum conſcendam,ſuper aſtra Dei exaltabo ſolium meum , ſedebo in monte teſtamenti,in lateribus Aquilonis.Aſcendam ſuper altitudinem nubium , ſimilis ero Altiſſimo. Veruntamen ad infernum detraheris in profundum laci.

20. ECCLESIASTICI ſeptimo : Homilia valde ſpiritum tuum:quoniam vindicta carnis impij, ignis & vermis.

21. IVDITH decimoſexto : Væ genti inſurgenti ſuper genus meum : Dominus enim omnipotens vindicabit in eis, in die iudicij viſitabit illos. Dabit enim ignem , & vermes in carnes eorum,vt vrantur,& ſentiant vſq. in ſempiternum.

22. IOB decimo: Dimitte ergò me, vt plangam paululum dolorem meum : Antequam vadam & non reuertar,ad terram tenebroſam, & opertam mortis caligine: terram miſeriæ & tenebrarum , vbi vmbra mortis , & nullus ordo,ſed ſempiternus horror inhabitat.

23. IN epiſtola Iudæ Apoſtoli: Hi ſunt in epulis ſuis maculæ, conuiuantes , &c.quibus procella tenebrarum ſeruata eſt in æternum.

24. GREGORIVS Magnus libro nono moralium in Iob , capite quadrageſimoquinto : Quid terræ tenebroſæ nomine , niſi terra tartari clauſtra ſignantur? Quæ æternæ mortis caligo operit, quia damnatos quoſque in perpetuum à vitæ luce diſiungit. Nec immeritò infernus terra dicitur: quia quicunq.ab eo capti fuerint ſtabiliter tenentur.Scriptum quippe eſt: Generatio præterit, & generatio aduenit, terra verò in æternum ſtat. Rectè igitur inferni clauſtra , tenebroſa terra nominantur: quia quos puniendos accipiunt,nequaquã pœna tranſitoria , vel phantaſtica imaginatione cruciant , ſed vltione ſolida perpetuæ damnationi ſeruant. Quæ aliquando tamen laci appellatione ſignantur, Propheta atteſtante, qui ait : Portauerunt ignominiam ſuam cum his, qui deſcendũt in lacum. Infernus ergò & terra nominatur, quia ſuſceptos ſtabiliter tenet : & lacus dicitur,quia hos, quos ſemel ceperit, sẽper fluctuantes & trepidos tormentis circumfluentibus abſorbet. Nequaquàm vltra miſericordia parcentis liberat : quos ſemel in locis pœnalibus iuſtitia iudicis damnat.

Iob 10. Infernus dicitur terra tenebroſa,&c.

Eccleſ. 1.

Non eſt tranſitoria, vel phantaſtica pœna inferni.

Ezech. 16.

25. CAPITE quadrageſimoſexto: Quæ adhuc ſubtilius loca deſcribuntur , cùm dicitur: Terram miſeriæ, & tenebrarum. Miſeria ad dolorem pertinet, tenebræ ad cæcitatem. Ea ergò , quæ à cõſpectu diſtricti iudicis expulſos tenet, miſeriæ, & tenebrarũ terra perhibetur: quia foris dolor cruciat, quos diuiſos à vero lumine, intus cæcitas obſcurat. Natura ignis eſt , vt ex ſeipſo & lucem exhibeat , & concremationem. Sed tranſactorum vltrix illa flamma vitiorũ,concremationem habet, & lumen nõ habet. Hinc eſt enim quod reprobis Veritas dicit: Diſcedite à me maledicti in ignem æternũ, qui paratus eſt diabolo , & angelis eius. Quorum rurſum omnium corpus in vnius perſona ſignificans , dicit: Ligate ei manus , & pedes,& mittite eum in tenebras exteriores. Si itaque ignis, qui reprobos cruciat , lumen habere potuiſſet , is qui repellitur , nequaquàm mitti in tenebras diceretur.

Iob 10. Terra miſeriæ & tenebrarum.

Flamma ignis inferni lumen non habet. Matth. 25.

Matth. 22.

26. CAPITE quadrageſimoſeptimo: Quomodò in ſupplicijs ordo non erit , dum damnatorum quemque iuxta modum criminis, retributio ſequitur vltionis?Hinc quippe ſcriptum eſt: Potentes potenter tormenta patientur , & fortioribus fortior inſtat cruciatio. Hinc in Babylonis damnatione dicitur: Quantum exaltauit ſe,& in deliciis fuit,tantum date illi tormentum,& luctum. Si igitur iuxta modum culpæ , pœna diſtinguitur : conſtat nimirum,quod in ſuppliciis ordo ſeruatur. Et niſi tormentorum ſummam , meritorum acta dirimerent , nequaquàm index veniens dicturum ſe meſſoribus eſſe perhiberet : Colligite primum zizania , & ligate ea in faſciculos ad comburẽdum. Si enim nullus in ſupplicijs ordo ſeruabitur , cur comburenda zizania in faſciculos ligantur ? Sed nimirum faſciculos ad comburendum ligare, eſt hos, qui æterno igni tradendi ſunt,pares paribus ſociare:vt quos ſimilis culpa inquinat, par etiam pœna conſtringat : & qui nequaquàm diſpari iniquitate polluti ſunt,nequaquàm diſpari tormẽto crucientur :quatenus ſimul dãnatio cõterat,quos ſimul elatio ſubleuat , quoſq. non diſſimiliter dilatauit ambitio , non diſſimilis anguſtet af-

Quomodò in inferno nullus ſit ordo,cũ tamen ſit ordinata pœnarum,pro culparum diuerſitate, diſtinctio, Sapient. 6. Apocal. 18.

Matth. 13.

Pares paribus ſociabuntur.

flictio; & par cruciet flamma ſupplicij, quos in igne luxuriæ par ſuccendit flamma peccati. Sicut enim in domo patris manſiones multæ ſunt, pro diuerſitate virtutis, ſic damnatos diuerſo ſupplicio gehennæ ignibus ſubiicit diſparilitas crimiñis. Quæ videlicet gehenna, quãuis cunctis vna ſit, non tamen cunctos vna eademque qualitate ſuccendit. Nam ſicut vno ſole ómnes tangimur, nec tamen ſub eo vno ordine omnes æſtuamus: quia iuxta qualitatem corporis, ſentitur etiam pondus caloris: ſic damnatis, & vna eſt gehenna, quæ afficit, & tamen non vna omnes qualitate comburit: quia quod hic agit diſpar valetudo corporum, hoc illic exhibet diſpar cauſa meritorũ. Quomodò ergò nullus ineſſe ordo ſuppliciis dicitur, in quibus profectò quiſque iuxta modum culpæ cruciatur?

Ioan. 14. Diuerſitas pœnarum in inferno reperitur.

Diſpar cauſa meritorũ adfert ſupplicíorum differentiã.

Reſponſio. 27. CAPITE quadrageſimooctauo: Quia ipſa quoque ſupplicia, quæ ordinata per iuſtitiam veniunt, ordinata procul dubio in corde morientium non ſunt. Vt enim, &c. infernum vero & vmbra mortis obſcurat, & ſempiternus horror inhabitat: quia eius ignibus traditi, & in ſuppliciis dolorem ſentiunt, & in doloris anguſtia, pulſante ſe ſemper pauore, feriuntur: vt & quod timent tolerent, & rurſum quod tolerant, ſine ceſſatione pertimeſcãt. De his etenim ſcriptum eſt: Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur. Hic flamma quæ ſuccendit, illuminat: illic, vt ſuperius verbis Pſalmiſtæ docuimus, ignis qui cruciat, obſcurat. Hic metus amittitur, cùm tolerari iam cœperit quod timebatur: illic & dolor dilaniat, & pauor anguſtat. Horrendo igitur modo, erit tunc reprobis dolor cum formidine, flamma cum obſcuritate. Sic ſic videlicet à damnatis ſentiri pondus ſummę æquitatis debet: vt qui à voluntate conditoris nequaquàm ſunt veriti diſcrepare dum viuerent, in eorum quãdoque interitu, ipſa à ſuis qualitatibus etiam tormenta diſcordent: quatenus quo ſe impugnãt, cruciatus augeant, & cùm variè prodeũt, multipliciter ſentiantur. Quæ tamen ſupplicia in ſe demerſos, & vltra vires cruciant, & in eis vitæ ſubſidium extinguentes ſeruant: vt ſic vitã terminus puniat, quatenus ſemper ſine termino cruciatus viuat, qui & ad finem per tormenta properat, & ſine fine deficiens dũrat. Fit ergo miſeris mors ſine morte, finis ſine fine, defectus ſine defectu: quia & mors viuit, & finis sẽper incipit, & deficere defectus neſcit. Quia igitur & mors perimit, & non extinguit: dolor cruciat, ſed nullatenus pauorem fugat: flamma comburit, ſed nequaquam tenebras diſcutit, quantum per notitiam præſentis vitæ colligitur, ſupplicia ordinem non habent, quæ non ſuam per omnia qualitatem tenent, quamuis illic ignis & ad conſolationem non lucet, & tamen vt magis torqueat, ad aliquid lucet.

Vmbra mortis & ſempiternus horror.

Iſaiæ 66. Differentia inter pœnas & cruciatus huius vitæ, & futuræ.

De iuſtitia & prouidẽtia in punitione damnatorum.

Mors ſine morte, finis ſine fine, defectus ſine defectu.

Vna pœna implicat, quos vnus reatus ligat.

28. CAPITE quinquageſimo: Et quamuis angelorum atque hominum longè ſit natura diſſimilis, vna tamen pœna implicat, quos vnus in crimine reatus ligat. Sed quid prodeſt iſta prænoſſe, ſi non contingat euadere? Tota ergo intentione curãdum eſt, vt cùm vacationis tempus accipimus, benè viuendi ſtudio, malorum vltricia tormenta fugiamus. Hinc quippe per Salomonem dicitur: Quodcunque poteſt manus tua facere, inſtãter operare: quia nec opus, nec ratio, nec ſapientia, nec ſcientia erit apud inferos, quò tu properas. Hinc Iſaias ait: Quærite Dominum dum inueniri poteſt, inuocate eum dum propè eſt. Hinc Paulus dicit: Eccè nunc tempus acceptabile, eccè nunc dies ſalutis. Hinc rurſum ait: Dum tempus habemus, operemur bonum.

Recordatio ſupplíciorum infernalĩ, ad quid nos permouere debet.

Eccl. 9.

Iſaiæ 55. 2. Cor 6. Galat. 6.

29. IOANNES Caſſianus (vel quiſquis auctor eſt) in confeſſione Theologica, parte tertia: Sed dicere quis valeat, quæ impiis & malè viuentibus tormenta ſint præparata? In ipſo enim continuæ mortis loco, qui infernus appellatur, quid aliud niſi iugis flamma, perſeuerans tribulatio, & perpetua pœna, atque infinita totius mali calamitas eſſe poteſt? Igneus autem fluuius, & fœda palus complet omnia. Ibi ſanè atroces angeli commorantur: quorum brachia ſunt vt capita draconum: quorũ oculi igneas ex ſe ſagittas emittunt: quorum dentes vt elephantis prominent, & ſtimulant ad tormentum, vt caudæ ſcorpionum. Quorum adſpectus tremorem inducit, & dolorem atque mortem. Atque vtinam mors poſſit in his ſubuenire anguſtiis: ſed, quod eſt horribilius, ad hoc viuit hi tormentis poſitus, vt cruciatibus gubernetur. Ad hoc redintegratur, vt roſus ſerpentibus, & iteratis ſubindè iterumq. repetitis morſibus attrectetur. Ibi dracones blaſphemantium labia vorant, & Regulus diris morſibus miſerorum pectora lacerat: atque horribiles diuerſi generis belux incredulorum animas multipliciter ſine ceſſatione cruciant. Illic vlulatus & plãctus, gemitus & mugitus continuè ſonant: ſimulque clamor vbique confuſus attollitur: quem dura vis tormẽtorum exagitat, & incendij arſura extorquet. Hæc autem ipſa tribulatio, quæ illic excipiet miſeros, nullo termino finitur, nullo fine concluditur, ſed flammarum atroci aduſtione cõſumitur, & ad rediuiua incendia iterum, qui aduſtus fuerit, reparabitur. Ibi enim vermis, qui non moritur, & ignis, qui nunquam extinguitur, atque ſtridor ſemper dentium ſentitur. Gehennæ lethale frigus, & glacies indeficiens. Fames peſſima, & ſitis immenſa. Dolor perpetuus, & continuus languor. Sæua peſtis & indicibilis lues. Tenebræ denſiſſimæ, & nox obſcuritatis horrendæ. Nulla requies datur miſeris. omnia ibi mala, & cuncta tormentorum genera Mors immortalis, defectus indificiẽs, finis infinitus. Quis ergò fidelium hæc audiens, & talia ſciens, non contremiſcat?

Deſcriptio pœnarum inferni egregia.

Damonum quam terra & horrida forma.

Qualis ſit mors in inferno.

Blaſphemorum pœna.

Qualis ſymphonia.

Perpetuitas ſupplíciorum.

Matth. 22. Iſaiæ 66. Marc. 9.

Dolor, languor, peſtis, tenebræ.

Mors immortalis.

30. EPHRAEM de abrenunciatione in Baptiſmate facta, & quomodo ea requiretur à nobis in extremo iudicij die; Item de variis tormentorum locis in inferno, &c. Interrogatio. In vnum ne omnes ſupplicium ſunt abiturijan verò varia Tormenta reperiuntur? Reſponſio. Varia tormẽtorum eſſe loca, ex Euangelio nouimus: Sunt etenim tenebræ exteriores, vnde liquet, & alias eſſe interiores. Gehenna ignis, locus alius. ſtridor dentium, locus proprius. Vermis nõ dormiens, in alio loco eſt. Stagnum ignis, locus alius. tartarus, locus proprius. ignis inexſtinguibilis, in propria regione eſt. Inferi atque perditio, propriis conſcribuntur terminis infima terræ, locus alius. Infernus, in quẽ detorquentur peccatores & profundum inferni, locus ſæuior. Hiſce ſuppliciorum locis diſtribuuntur miſeri, quiſqi pro peccatorũ ſuo-

Locorum & ſupplíciorũ varietas in inferno.

Matt. 22. 5. Marc. 9. Iſaiæ 66. Apocal. 19. 20 21. Matth. 3. Luc 5. Marc. 9. Prouer. 17. Epheſ. 4. Iſa. 7.

Prouer 5. rum modo, vehementius mitiuſve, ſicut ſcriptum eſt: quia funibus peccatorum ſuorũ conſtringitur vnuſquiſque, atque hoc eſt quod dicitur: Vapulabit multis, & paucis. Quemadmodum autem peccatorum ſunt differentiæ, ita & tormentorum varietates, &c. Hora tremenda ſeparabuntur, &c. vt quæſtione tertia C teſtimonio trigeſimo ſeptimo.

Luc. 12.

31. BASILIVS oratione de futuro iudicio: (quæ extat inter opera S. Ephræm) Ad mentem mihi reuocat, barathrum illud profundiſſimum, & tenebras impermeabiles, ignemque planè obſcurum, qui vrendi quidem facultatem habeat, ſed omni luce deſtitutus ſit. Vermium item genus quoddam venenoſum ac carniuorum, quodque licet mirandum in modum ſemper voret, numquam tamen exſatiare ſe poteſt, intolerandos dolores morſibus ſuis inurens. Denique ſupplicium omniũ grauiſſimum, opprobrium ſcilicet illud, & pudorem ſempiternum. Ignis ille, qui in ſupplicium Diabolo præparatus eſt & Angelis eius, diſſecabitur voce Domini: vt cùm duplex inſit igni facultas, adeſtiua vna, & illuminatiua altera; acris quidem vis ignis & punitoria repoſita eſt iis, qui vltione ſunt digni; illuſtratoria verò hiſce, qui claritate perennis gaudij perfruituri ſunt, ſuccedet; ita vt obſcurus quidem ſit ignis ſupplicij, vrendi autem vi careat lux illa refocillationis atque quietis. Verùm horribilior tenebris ignéque illo æterno pudor erit, atq; confuſio, in qua perpetuò cõuerſabuntur peccatores, ſemper ob oculos retinẽtes veſtigia illa peccati in carne admiſſi, quaſi notæ alicuius tinctæ nec eluibilis vnquam, in memoria animæ æternum duraturæ. Paucorum verò eſt ad lucem veram accedere, & manifeſtari velle; & poſt occultorum reuelationẽ non recedere facie cõfuſa. Dei quippe abalienatio atque auerſio, etiam inter omnes pœnas, quæ in gehenna exſpectantur, intolerabilior grauiorque eſt ei qui patitur, quàm oculo lucis priuatio, etiamſi dolore careat. Cæterùm plurimi homines ex illis verbis (ille quidem multis vapulabit, ille verò paucis) finem ſupplicij eorum qui puniendi ſunt, fore dictitant, cùm illa non temporis productionem, ſiue adimpletionem, ſed tormentorum declarent differentiam. Nam & Dominus interdum affirmat, hos quidẽ ad ſupplicia abituros æterna: iuſtos autem in vnã æternam. aliquando autem quoſdam legitur in ignem ablegare æternum, qui diabolo præparatus eſt & Angelis eius, alibiq; Gehennam ignis nominat, addendo, Vbi vermis eorum non moritur, & ignis non extinguitur. Dixitque præterea de quibuſdam per Prophetam, quòd eorum vermis non morietur, & ignis ipſorum nõ extinguetur. Hæc & eiuſmodi, cũ ſic poſita frequenter in diuinis reperiantur literis, vnum omninò illud eſt ex inſidiis & artificiis diaboli, quod cùm multos homines tantę & tales Domini ſententiæ prætereant, vt ad peccãdum audaciores fiant, ſinemq; ſibi ipſi ſuppliciorum ſtatuant. Si enim æternorum aliquando tormẽtorum erit finis, erit ſanè & vitæ æternæ: ſin autem de vita, hoc accipere atque ſtatuere nolumus; quo nam pacto quæſo rationi conſonum eſſe poterit, ſuppliciis æternis finẽ proponere velle; cùm æterni adiectio, æqualem in vtriſque vim habeat? Ibunt enim, inquit, hi in ſupplicium æternum: iuſti autem in vitam æternam. Illud itaque (Ille vapulabit multis, & ille paucis) non finem, ſed differentiam pœnarum declarat. Nã ſi Deus iuſtus eſt iudex, non bonis dumtaxat, verùm etiam improbis, reddens vnicuique ſecũdùm opera ſua: fieri poteſt, vt alius quidem igne ſit dignus inextinguibili, eoque vel leuius, vel vehemẽtius vrente: alius verò, verme numquam morituro, & eo rurſum, aut mitius, aut acrius excruciante, pro meritis nimirum vnuſcuiuſque. Alius item gehenna, habente prorſus ipſa etiam diuerſa tormentorum genera: aliuſque ſimiliter tenebris exterioribus, quo in loco alius quidẽ ſolum in fletu eſt & planctu, alius verò etiam in ſtridore dentium, propter cruciatuum ſcilicet acerbitatem, & incrementum. Ac ſanè illud (In tenebras exteriores) planè alias quoq; interiores eſſe demonſtrat. Illudque quod in Prouerbiis dictum eſt, (In profundum inferni) declarat quoſdam quidem eſſe apud inferos, ſed non in profundo ſeu ima parte inferni, qui longo mitius puniuntur aliis.

Luc. 12. Differentiæ pœnarum pro peccatorum grauitate. Rom. 2. Pſal. 7. Iſaiæ 66. Matth. 8. 22. 25. Luc. 13.

Prouer. 9.

32. APOCALYPSIS viceſimoprimo: Timidis autem, & incredulis, & execratis, & homicidis, & fornicatoribus, & veneficis, & idolatris, & omnibus mendacibus, pars illorum erit in ſtagno ardenti igne & ſulphure: quod eſt mors ſecunda.

33. CAPITE decimoquarto: Et tertius Angelus ſecutus eſt illos, dicens voce magna: Si quis adorauerit beſtiam, & imaginem eius, & acceperit characterem in frõte ſua, aut in manu ſua: & hic bibet de vino iræ Dei, quod miſtum eſt mero in calice iræ ipſius, & cruciabitur igne, & ſulphure in conſpectu Angelorum ſanctorum, & ante conſpectum Agni: & fumus tormentorum eorum aſcendet in ſæcula ſæculorum: nec habent requiem die ac nocte, qui adorauerunt beſtiam, & imaginem eius, & ſi quis acceperit characterem nominis eius.

34. CAPITE decimooctauo: Quoniam peruenerunt peccata eius (*Babylon*) vſque ad cælũ, & recordatus eſt Dominus iniquitatum eius. Reddite illi ſicut & ipſa reddidit vobis: & duplicate duplicia ſecundùm opera eius: in poculo, quo miſcuit, miſcete illi duplum. Quãtum glorificauit ſe, & in deliciis fuit, tantum date illi tormentum & luctum: quia in corde ſuo dicit: Sedeo regina: & vidua non ſum: & luctum non videbo. Ideò in vna die venient plagæ eius, mors, & luctus, & fames, & igne comburetur: quia fortis eſt Deus, qui iudicabit illã.

35. CAPITE decimonono: Et apprehenſa eſt beſtia, & cum [redacted] pſeudopropheta: qui fecit ſigna coram ipſo, quibus ſeduxit eos, qui acceperunt characterem beſtiæ, & qui adorauerunt imaginem eius. Viui miſſi ſunt hi duo in ſtagnum ignis ardentis ſulphure.

36. CAPITE viceſimo: Et Diabolus, qui ſeducebat eos, miſſus eſt in ſtagnum ignis, & ſulphuris, vbi & beſtia, & pſeudopropheta cruciabuntur die ac nocte in ſæcula ſæculorum. Et infernus, & mors miſſi ſunt in ſtagnum ignis. Hæc eſt mors ſecunda. Et qui non inuentus eſt in Libro vitę ſcriptus, miſſus eſt in ſtagnum ignis.

37. PSALMO decimo: Pluet ſuper peccatores laqueos: ignis, & ſulphur, & ſpiritus procellarum pars calicis eorum.

Ignis vrẽs, non lucens.

Vermes inſatiabiles.

Pudor horribilior igne.

Luc. 12.

Tormẽtorũ differentia, interdum tamẽ omnia.

Matth 25. Luc. 13. Marc. 9. Iſaiæ 66.

Matth. 25.

38. ITEM vigesimo: Inueniatur manus tua omnibus inimicis tuis: dextera tua inueniat omnes, qui te oderunt. Pones eos vt clibanum ignis in tempore vultus tui: Dominus in ira sua conturbabit eos, & deuorabit eos ignis.

39. DEVTERONOMII trigesimosecundo: Ignis succensus est in furore meo, & ardebit vsque ad inferni nouissima: deuorabitque terram cum germine suo, & montium fundamenta comburet.

40. IOB vicesimoquarto: Ad nimium calorem trāseat ab aquis niuium, & vsq; ad inferos peccatum illius. Obliuiscatur eius misericordia: dulcedo illius vermes: non sit in recordatione, sed conteratur quasi lignum infructuosum.

41. AD Romanos secundo: Qui reddet vnicuique secundùm opera eius: iis quidem, qui secundùm patientiam boni operis, gloriam, & honorem, & incorruptionem quærunt, vitam æternam: iis autem, qui sunt ex contentione, & qui non acquiescunt veritati, credunt autem iniquitati, ira, & indignatio. Tribulatio, & angustia in omnem animam hominis operantis malum.

42. ISAIÆ decimotertio: Sed requiescent ibi bestiæ, & replebuntur domus eorum draconibus: & habitabunt ibi struthiones, & pilosi saltabunt ibi: & respondebunt ibi vlulæ in ædibus eius, & sirenes in delubris voluptatis.

43. PROVERBIORVM decimonono: Parata sunt derisoribus iudicia: & mallei percutientes stultorum corporibus.

44. ECCLESIASTICI vigesimoprimo: Stuppa collecta synagoga peccantium, & cōsummatio illorum flamma ignis. Via peccantium complantata lapidibus, & in finem illorum inferi, & tenebræ, & pœnæ.

45. APOCALYPSIS vigesimo, vt suprà, testimonio trigesimosexto.

46. CAPITE nono: Et in diebus illis quærent homines mortem, & non inuenient eam: & desiderabunt mori, & fugiet mors ab eis.

47. IOB septimo: Sicut consumitur nubes, & pertransit: sic qui descenderit ad inferos, non ascendet.

48. CAPITE vigesimo: Respondens autem Sophar Naamathites, dixit: Hoc scio à principio, ex quo positus est homo super terrā, quòd laus impiorum breuis sit, & gaudium hypocritæ ad instar puncti. Panis eius in vtero illius vertetur in fel aspidum intrinsecus. Diuitias, quas deuorauit, euomet, & de ventre illius extrahet eas Deus. Caput aspidum suget, & occidet eum lingua viperæ. Luet quæ fecit omnia, nec tamen consumetur: iuxta multitudinem adinuentionum suarum, sic & sustinebit. Cùm satiatus fuerit, arctabitur, æstuabit, & omnis dolor irruet super eum. Omnes tenebræ absconditæ sunt in occultis eius: deuorabit eum ignis, qui non succenditur, affligetur relictus in tabernaculo suo. Reuelabunt cæli iniquitatem eius, & terra consurget aduersus eum. Apertum erit germen domus illius, detrahetur in die furoris Dei. Hæc est pars hominis impij à Deo, & hereditas verborum à Domino.

49. PSALMO quadragesimooctauo: Sicut oues in inferno positi sunt: mors depascet eos.

50. ISAIÆ trigesimotertio: Concipietis ardorem, pariétis stipulam: spiritus vester vt ignis vorabit vos. Et erunt populi quasi de incendio cinis, spinæ congregatæ igni comburentur. Audite qui longè estis, quæ fecerim, & cognoscite vicini fortitudinem meam. Conterriti sunt in Sion peccatores, possedit tremor hypocritas. quis poterit habitare de vobis cum igne deuorante? quis habitabit ex vobis cum ardoribus sempiternis?

51. MATTHÆI tertio: Iam enim securis ad radicem arborum posita est. Omnis ergò arbor, quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur. Ego quidem baptizo vos in aqua in pœnitentiam: qui autem post me venturus est, fortior me est, cuius non sum dignus calceamenta portare: ipse vos baptizabit in Spiritu sancto, & igni. Cuius ventilabrum in manu sua: & permundabit aream suam: & congregabit triticum suum in horreum, paleas autem comburet igni inextinguibili.

52. CAPITE vigesimoquinto: Tunc dicet & his, qui à sinistris erunt: Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo, & Angelis eius. Et ibunt hi in supplicium æternum: iusti autem in vitam æternam.

53. POSTERIORIS ad Thessalonicenses primo: In flamma ignis dantis vindictam iis, qui non nouerunt Deum, & qui non obediunt Euangelio Domini nostri Iesu Christi, qui pœnas dabunt in interitu æternas à facie Domini, & à gloria virtutis eius.

54. POSTERIORIS Petri secundo: Si Deus Angelis peccātibus non pepercit, sed rudentibus inferni detractos in tartarum tradidit cruciandos, in iudicium reseruari. Et originali mundo non pepercit, sed octauum Noē iustitiæ præconem custodiuit, diluuium mundo impiorum inducens. Et ciuitates Sodomorum, & Gomorrhæorum in cinerem redigens, euersione damnauit: exemplum eorum, qui impiè acturi sunt, ponens, &c. Nouit Dominus pios de tentatione eripere: iniquos verò in diem iudicij reseruare cruciandos.

55. ISAIÆ sexagesimoquinto, vt in textu.

56. LVCÆ sexto: Veruntamen væ vobis diuitibus, quia habetis consolationem vestram. Væ vobis, qui saturati estis: quia esurietis. Væ vobis, qui ridetis nunc: quia lugebitis & flebitis. Væ cùm benedixerint vobis homines.

57. CAPITE decimosexto: Mortuus est autem & diues, & sepultus est in inferno. Eleuans autem oculos suos, cùm esset in tormentis, vidit Abraham à longè, & Lazarum in sinu eius: & ipse clamans dixit: Pater Abraham, miserere mei, & mitte Lazarum vt intingat extremū digiti sui in aquam vt refrigeret linguā meam, quia crucior in hac flamma. Et dixit illi Abraham: Fili, recordare quia recepisti bona in vita tua, & Lazarus similiter mala: nunc autem hic consolatur, tu verò cruciaris. & in his omnibus inter nos, & vos chaos magnum firmatum est: vt hi, qui volunt hinc transire ad vos, non possint, neque indè transmeare.

58. CYRILLVS Alexandrinus in oratione de exitu animæ: Væ peccatoribus, quoniam iusti glorificantur, & peccatores condemnantur. Væ peccatoribus, quoniam iusti in existimatione habentur, & peccatores probris impetuntur. Iusti in sanctificatione, peccatores in incendio: Iusti laudibus euehuntur, peccatores miseria deprimuntur: iusti in sanctorum statione,

Differentia iustorum & peccatorū in futura vita.

tione, peccatores in continuo exilio: Iusti quidem audient illud, Venite benedicti patris mei, possidete regnum vobis ab æterno paratum: Peccatores autem illud, Discedite à me maledicti in ignem æternum, diabolo & eius nunciis paratum: Iusti in paradiso, peccatores in igne vivacissimo & inextincto: Iusti deliciis affluunt, peccatores labore conficiuntur: Iusti choros agitant, peccatores sunt in vinculis: Iusti concinunt, peccatores lugent: Iusti ter felices, peccatores ter miseri: Iusti in cantu, peccatores in specu: Iusti in sinu Abrahæ, peccatores in æstu Belial: Iusti in quiete, peccatores in pœnis: Iusti in fulgore, peccatores in caligine procellarum: Iusti cum Angelis plaudunt, peccatores cum dæmonibus lugent: Iusti in medio lucis, peccatores in medio tenebrarũ: Iustos paracletus consolatur, peccatores cum dæmonibus pœnas luunt: Iusti adsistunt solio Domini, peccatores adstant vltricibus tenebris: Iusti sine vlla temporis intermissione faciem Domini intuentur, peccatoribus vultus diaboli semper aduersus: Iusti cum Angelis viuunt, peccatores adsociantur dæmoniis: Iusti preces effundunt, peccatores iuge lamentum: Iusti sursum, peccatores deorsum: Iusti in cælo, peccatores in abysso: Iusti in perenni vita, peccatores in morte perditionis: Iusti in manu Dei sunt, peccatores in loco diaboli: Iusti cum Deo, peccatores cum Satana.

Matth. 25.

59. AVGVSTINVS in Enchiridio ad Laurentium, capite centesimo vndecimo: Post resurrectionem verò, facto vniuerso completoque iudicio, suos fines habebunt ciuitates duę, vna Christi, altera diaboli: vna bonorum, altera malorum: vtraque tamen Angelorum & hominum. Istis voluntas, illis facultas non poterit vlla esse peccandi, vel vlla conditio moriendi: istis in æterna vita verè felicitérque viuentibus, illis infeliciter in æterna morte sine moriendi potestate durantibus, quoniam vtrique sine fine. Sed in beatitudine isti alius alio præstabilius, in miseria verò illi alius alio tolerabilius permanebunt.

Beatorũ & damnatorũ differentia.

Præmiorũ & supplitiorum imparitas.

60. CAPITE centesimo duodecimo: Frustrà itaque nonnulli, immò quàm plurimi, æternam damnatorum pœnam, & cruciatus sine intermissione perpetuos, humano miserantur affectu, atque ita futurum esse non credũt: non quidem scripturis aduersando diuinis, sed pro suo motu dura quæque molliendo, & in leniorem flectendo sententiam, quæ putant in eis terribilius esse dicta, quàm verius. Et post pauca: Si pœna sola esset, quanta in inferno minima cogitari potest, perire à regno Dei, exulare à ciuitate Dei, alienari à vita Dei, carere tam magna multitudine dulcedinis Dei, quam abscondit timentibus se, perfecit autem sperantibus in se, tam grandis est pœna, vt ei nulla possint tormenta, quæ nouimus, comparari, si illa si æterna, ista autem sint quamlibet multis sæculis longa.

Contra eos qui humano quodam affectu putant cruciatus malorũ non fore perpetuos.

Separari à Deo & regno cælorum quam graue supplicium sit. Vide etiam Chrysostomi sententias suprà de peccatis in genere, q. 4.

61. CAPITE centesimo decimotertio: Manebit ergò sine fine mors illa perpetua damnatorum, id est, alienatio à vita Dei, & omnibus erit ipsa communis, quamlibet homines de varietate pœnarum, de dolorum reuelatione, vel intermissione pro suis humanis motibus suspicentur, sicut manebit communiter omnium vita æterna sanctorum, quamlibet bonorum distantia concorditer fulgeant.

Sicut beati viuent vita æterna, ita manebit sine fine mors perpetua damnatorum.

62. ITEM sermone centesimo octogesimoprimo de tempore, siue sermone primo in vigilia Pentecostes, capite decimooctauo: Hæc recordare, & ignem illum gehennæ his, quæ te nunc exagitant flammis libidinis, & cupiditatis, oppone. Ignis hic, qui in præsenti est vita, absumit cuncta quæ recipit; ille verò quos susceperit, semper cruciat, & pœnæ suæ semper integros seruat. Propterea enim & inextinguibilis dicitur, non solùm quia ipse non extinguitur, sed quia nec eos, quos susceperit, extinguet, aut perimet. Scriptura enim dicit, quia & peccatores induent incorruptionẽ, scilicet nõ ad honorem vitę, sed ad diuturnitatem supplicij profuturam. Huius autem pœnę, & ignis illius potentiam, nulla vox exponere, nullus poterit sermo explanare. Nihil est enim in rebus corruptibilibus quod conferri possit incorruptibilibus siue bonis, siue malis. Ibi quid agemus? Quid respondebimus? Nihil erit nisi stridor dentium, nisi vlulatus & fletus, & sera pœnitentia, cellantibus vndique auxiliis, & vndique inualescentibus pœnis: sed solatium quidem nullum. Nullus ibi occurret oculis nostris, nisi soli pœnarum ministri, & facies dira tortorum. Verùm has pœnas, hos cruciatus non solùm euadere, sed etiam æternam beatitudinem, si modò de malis nostris pœnitentiam agimus, possumus acquirere.

Gehennæ recordatio prodest cõtra libidinis flammas.

Ignis gehẽnæ nec extingui, nec extinguere potest eos, quos cruciat. 1. Cor. 15.

Inferni supplicia.

Per pœnitentiam hîc pœnas effugere licet.

63. LIBRO de triplici habitaculo, capite secundo: Principalia duo sunt tormenta in inferno, frigus intolerabile, & calor ignis inextinguibilis: vndè in Euangelio legitur; Illic erit fletus, & stridor dentium. Fletus nanque, & liquefactio oculorum ex calore nascitur: stridor verò dentium, ex frigore nascitur. Hinc etiam beatus Iob: De aquis, inquit, niuiũ transibunt ad calorem nimium. De quibus duobus innumera pendent pœnarum genera; videlicet sitis intolerabis; pœna famis; pœna fœtoris; pœna horroris; pœna timoris; pœna angustiæ; pœna tenebrarum: seueritas tortoris, præsentia dęmonum, ferocitas bestiarum, crudelitas ministrantium, dilaceratio immortalium vermium, vermis conscientiæ, ignitæ lachrymæ, suspiria, miseriæ, dolor sine remedio, vincula sine solutione, mors æterna, pœna sine fine, absentia Christi quoad visionem eius, quę sola omnia supradicta superat, & omnibus pœnis intolerabilior. Væ igitur illis perennè, qui subire hæc omnia mala etiam sine fine merentur, pro delectabili vnius horæ somnio: tanta etenim, & talis est omnis huius mũdi gloria, ad æternam comparata gloriam. Melius erat eis, quod dictum est, de infelice Iuda, non nasci, quã malis suis meritis plagas inferni sustinere.

Duo principalia tormenta inferni. Matth. 8. 13. 22. 24. 25. Luc. 13.

Iob 24.

Alia pœnarum genera ex his duobus pendẽt.

Priuatio aspectus diuini pœna quanta sit.

Matth. 26.

64. CYPRIANVS in libro ad Demetrianum; Cremabit addictos ardens semper gehenna, & viuacibus flammis vorax pœna: nec erit vndè habere tormenta vel requiem possint aliquando, vel finem. Seruabuntur cum corporibus suis animæ infinitis cruciatibus ad dolorem.

Cruciatus perpetuus.

65. ITEM in sermone de ascensione Christi: Continuus erit, & superfluus illarum lachrymarum decursus, stridorem illum dentium flammæ inextinguibiles agitabunt. Immortales miseri viuent inter incendia, & inconsumptibiles flammæ nudum corpus allambent,

Immortalitas damnatorum.

Luc. 16. Ardebit purpuratus dives, nec erit qui æstuanti linguæ stillam aquæ infundat. In proprio adipe frixæ libidines bullient, & inter sartagines flammeas miserabilia corpora cremabuntur: & omni tormento atrocius desperatio cõdemnatos affliget. Nõ miserebitur vltra Deus, neque tunc audiet pœnitentes, sera erit illa confessio: & cùm clausa fuerit ianua, frustra carentes oleo, acclamabunt exclusi. Nullum ibi refrigerium, nullum remedium: semel Christus descendit ad inferos, vlterius non descendet. Non vltrà videbunt Deum in tenebris sigillati: irregressibilis erit illa sententia, & immutabile iudicium, & stabit damnationis huius immobile constitutum.

Sartagines.

Desperatio.

Sera pœnitentia. Matth. 25.

Immutabilis sentẽtia semel lata.

Peccatum temporaliter perpetratum, cur in æternum puniatur.

66. Bernardvs epistola ducentesima quinquagesimatertia ad Garinum abbatem: Ob hoc proculdubiò inflexibilis, & obstinatæ mentis punitur æternaliter malum, licet temporaliter perpetratum: quia quod breue fuit tempore, vel opere, longum esse cõstat in pertinaci voluntate: ita vt si nunquàm moreretur, nunquàm velle peccare desinare: immò semper viuere vellet, vt semper peccare posset.

Egregia descriptio supplicior̃ gehennæ.

67. Et in libro meditationum capite tertio, siue libro primo de anima apud Hugonem, capite tertio: Procul à beata paradisi patria exulati, cruciabuntur in gehenna perpetua, nunquàm lucem visuri, nunquàm refrigerium adepturi, sed per millia millium annorum in inferno cruciandi, nec indè vnquàm liberandi. Vbi nec qui torquet, aliquando fatigatur: nec qui torquetur, aliquando moritur. Sic enim ignis ibi consumit, vt semper reseruet: sic tormenta aguntur, vt semper renouentur. Iuxta verò qualitatem culpæ, pœnam sustinebit vnusquisque gehennæ: & similis culpæ rei, suis similibus iungentur cruciandi. Nihil aliud ibi audietur nisi fletus, & planctus, gemitus, & vlulatus, mœrores, atque stridores dentium: nihilque ibi videbitur nisi vermes, & laruales facies tortorum, atque teterrima monstra dæmonum.

Quid ibi audiatur.

Quid videatur.

Vermes crudeles mordebunt intima cordis.
Hinc dolor, indè pauor, gemitus, stupor, & timor horrens.

Ardebuntque miseri in igne æterno in æternũ, & vltra. In carne cruciabuntur per ignem, in spiritu per conscientiæ vermem. Ibi erit dolor intolerabilis, timor horribilis, fœtor incomparabilis, mors animæ & corporis, sine spe veniæ, & misericordiæ. Sic tamen morientur, vt semper viuant: & sic viuent, vt semper moriãtur. Ita anima peccatoris aut in inferno pro peccatis cruciatur, aut in paradiso pro bonis meritis collocatur. Nunc ergò alterum è duobus eligamus, aut semper cruciari cum impiis, aut perpetualiter lætari cum sanctis. Bonum siquidem & malum, vita & mors, ante nos sunt posita, vt ad quod voluerimus manum extendamus. Si tormenta non terrent nos, saltem inuitent præmia.

Qualis mors.

Alterutrum eligendum nobis. Eccli. 15.

68. Idem Bernardus sermone octauo in psalmum, Qui habitat in adiutorio altissimi: Attamen sicut videbit peccator & irascetur, dentibus suis fremet & tabescet: (prius enim benedicti vocabuntur in regnum, quàm maledicti in caminum deiiciantur ignis æterni, quò videlicet acrius doleant videntes quid amiserint) sic iusti quoque videbunt, & lætabuntur considerantes quid euaserint. In illa ergò tanta separatione, quemadmodum hœdis agnorum diuisio grauissimi liuoris occasio fiet; sic electis è regione consideratio reproborum, immensa quædam materia gratiarum actionis & laudis. Vndè enim iusti tam magnificè gratias agerent, nisi cum illa inexcogitabili felicitate, qua perfruuntur, ipsam quoque retributionẽ cernerent iniustorum, à quibus equidem sola misericordia redemptoris segregatos sese esse fidelissimè, & deuotissimè recordantur? Vndè verò impij tanto animi furore tabescerent, nisi in regnum summæ beatitudinis coram sese vidissent alios introduci, & tunc demùm in illos sese fœtores, in illos horrores, in illos æterni incendij cruciatus, in illas denique immortalis mortis miserias gemerent esse damnatos? Fletus quidem ob ignem, qui non extinguitur: stridor verò, ob vermem, qui non moritur. Planè fletus ex dolore, stridor dentium ex furore. Fletum nempè tormẽtorum immanitas, stridorem dentium vehementia ipsa tabescentis inuidiæ, & obstinata malignitas extorquebit. Ita ergò retributionem peccatorum videbis, ne videlicet ignarus tanti periculi, ingratus aliquando liberatori posse fieri videaris. Non solùm autem, sed & securitas perfecta iustorum, erit visa retributio peccatorum: quo videlicet nec humanam aliquando, nec diabolicam vltrà vereri malignitatem possint. Et post pauca: Nõ igitur tibi durum videatur forte quod dicitur, Oculis tuis considerabis: quãdo & ridebis in eorum interitu: non quòd velut quadam immanitate crudelitatis in ipsa tibi vltione complaceat, sed quòd modus ipse pulcherrimus diuinæ ordinationis, vltra quàm credi possit, iustitiæ zelatorem, & amatorem æquitatis oblectet. Vbi optimè omnia constituta, & suum cuique cessisse locum, immò in suum quemlibet cessisse, plenius & perfectius illustrante veritate cognosces: quomodò non omnia considerare, & in omnibus omnium moderatorem magnificare licebit? Itaque oculis tuis considerabis, & retributionem peccatorum videbis. Primò quidem ob tuam euasionem, secundò ob omnimodam securitatem, tertiò quoque ob comparationem, quartò ob ipsius iustitiæ perfectam æmulationem. Erit enim iam tunc non misericordiæ, sed iudicij tempus: nec vlla omninò credenda est erga impios futura illic miseratio, vbi nec vlla asperanda est correctio.

In separatione iustorũ & impiorũ quidlibet.

Iusti ex malorum supplicijs occasionẽ sumẽt agẽdi gratia.

Impij furore tabescẽt propter iustorum gloriam.

Nulla miseratio erga impios.

69. Hvgo à sancto Victore, libro quarto de anima, capite decimotertio: Infernus latus est sine mensura, profundus sine fundo, plenus ardore incomparabili, plenus fœtore intolerabili, plenus dolore innumerabili. Ibi miseria, ibi tenebræ, ibi ordo nullus, ibi horror æternus, ibi nulla spes boni, nulla desperatio mali. Omnis qui est in eo, odit se, & omnes alios. Ibi omnia genera tormentorũ: quorum minimum est maius omnibus his tormentis quæcunque in hoc sæculo fieri possunt. Ibi est fletus, & stridor dentium: ibi transiturà frigore niuium ad calorem * ignium: & vtrunque intolerabile. Ibi omnes comburuntur, & vermibus corroduntur, nec consumũtur. Vermis quorum non moritur, & ignis non extinguitur. Nulla ibi vox, nisi væh væh: væh habent, væh sonant: tortores diabolici torquent pariter

Inferni & pœnarum eius breuis descriptio.

Odium sui, & omnium aliorum.

* aliàs animium.

Væ, væ, illic perpetuò auditur.

riter & torquetur, & eorum nunquàm finis erit aut remedium. Talis eſt infernus & millies peior.

70. INNOCENTIVS tertius libro tertio de contemptu mundi, ſiue de miſeria humanæ conditionis, capite ſecundo: Vindicta carnis impij, vermis & ignis. Vterque duplex: interior & exterior. Interior, qui rodit & vrit cor: exterior, qui rodit & vrit corpus. Vermis, inquit, eorum non morietur, & ignis non extinguetur. Dabit Dominus ignem, & vermes in carnes eorum, vt vrantur & ſentiãt vſque in ſempiternum. Vermis conſcientiæ tripliciter lacerabit: Affliget memoria, ſera turbabit pœnitẽtia, torquebit anguſtia. Venient enim in cogitationem peccatorum ſuorum timidi, & traducent illos ex aduerſo iniquitates eorum, dicentes: quid profuit nobis ſuperbia? & iactantia diuitiarum quid contulit nobis? Tranſierũt illa omnia tanquàm vmbra, & ſicut nauis quæ pertranſiit fluctuantem aquam, cuius quum præterierit non eſt inuenire veſtigium. Sic & nos nati, cõtinuò deſiuimus eſſe. Virtutis quidem ſignum nullum valemus oſtendere, ſed in malignitate noſtra conſumpti ſumus. Cum ingenti turbatione recogitabunt, quæ cum nimia delectatione geſſerunt, vt ſtimulus memoriæ pungat ad pœnam, quos aculeus nequitiæ ſtimulauit ad culpam.

Ecclí. 7.

Vermis & ignis duplex.

Isa. vltimo. Iudith. 6.

Sapien. 4.

Sapien. 5.

71. CAPITE tertio: Dicent intra ſe, pœnitentiam agentes: Errauimus à via veritatis, & lumen iuſtitiæ non luxit nobis. Tunc incipient dicere mõtibus: Cadite ſuper nos: & collibus, Operite nos. Pœnitebunt ad pœnam, ſed non conuertentur ad veniam. Iuſtum eſt enim, vt qui noluerunt cùm benè potuerunt, quum velint non poſſint.

Sapien. 5. Luc. 23. Apocal. 6.

Pœnitentia infructuoſa.

72. CAPITE quarto: Pœnæ autem infernales ſecũdùm diuerſa peccata, ſunt diuerſæ. Prima pœna eſt ignis. Secunda frigoris. De iis dixit Dominus: Ibi erit fletus, & ſtridor dẽtium. Fletus propter fumum ignis. Stridor dentium propter frigus. Tertia erit fœtor. De his tribus dicitur in pſalmo: Ignis, ſulphur & ſpiritus procellarum, pars calicis eorum. Quarta, vermes indeficientes. Vndè Iſaias: Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur. Quinta, mallei percutientes. Vndè dicit Salomon, Parata ſunt damnationis iudicia * blaſphematoribus, & percutiẽtes mallei ſtultorum corporibus. Sexta, tenebræ palpabiles exteriores & interiores. Vndè Iob: Terra miſeriæ & tenebrarum, vbi vmbra mortis, &c. Vadam ad terram tenebroſam & opertam mortis caligine. Et in pſalmo: In æternum non videbunt lumen. & alibi: Impij in tenebris conticeſcent. Septima, confuſio peccatorum. Tunc enim (vt legitur in Daniele) erunt libri aperti, id eſt, conſcientiæ hominum erunt omnibus manifeſtæ. Octaua, horribilis viſio dæmonum, qui videbuntur in excuſſione ſcintillarum de igne aſcendentium. Nona, igneæ catenæ, quibus impij ſingulis membris conſtringentur. Prima pœna eſt concupiſcentium: ſecunda malitioſorum: tertia luxurioſorum: quarta inuidorum & odium habentium: quinta eorum qui in hoc ſæculo per flagella non meruerunt caſtigari, quia tentauerunt & exacerbauerunt Dominum in multitudine iniquitatum ſuarum. Vndè ſcriptum eſt: Exacerbauit Dominum peccator, ſecundùm multitudinem iræ ſuæ non requiret. Sexta eorum qui in tenebris ambulantes, ad lumen verum, ſcilicet Chriſtum, venire cõtempſerunt. Septima confitentium peccata ſua, & pœnitentiam contemnentium. Octaua illorum, qui in hoc ſæculo libenter vident mala, & faciunt. Nona illorum, qui per ſingula vitia ſunt defluxi, qui ambulant in deſideriis ſuis, & eunt poſt concupiſcentias ſuas.

Diuerſitas pœnarum. Ignis. Frigus. Matth. 13. Fœtor. Pſal. 10. Vermes. Iſa. vltimo. Mallei percutientes. Prouer. 19. * aliàs deriſoribus. Tenebræ palpabiles. Iob 10. Pſal. 48. 1. Reg 2. Confuſio peccatorũ. Dan. 7. Horribilis viſio dæmonum. Igneæ catenæ. Nouem prædictæ pœnæ, quibus peccatoribus cõuenient. Pſal. 9.

73. CAPITE ſexto: Ignis gehennæ nec lignis nutritur, nec flatu ſuccenditur, ſed à Deo creatus eſt inextinguibilis ab origine mundi. Scriptum eſt enim: Deuorabit eum ignis, qui non ſuccenditur. Creditur autem eſſe ſub terris, ſecundùm illud Iſaiæ: Infernus ſubter conturbatus eſt in occurſum aduentus tui. Sed & omnis locus reprobis eſt pœnalis, qui ſemper ſecum deferunt cruciatum, & vbique contra ſe tormentum incurrunt. Producam (inquit) ignem de medio tuî, qui comedet te. Ignis autem gehennæ ſemper ardebit, & nunquam lucebit: ſemper vret, & nunquam conſumet: ſemper afficiet, & nunquam deficiet. Eſt enim apud inferos ſumma tenebrarum obſcuritas, immenſa pœnarum acerbitas, infinita miſeriarum æternitas. Ligatis (inquit) manibus & pedibus eius, mittite eum in tenebras exteriores, vbi erit fletus & ſtridor dentium. Singula membra pro ſuis peccatis propria ſuſtinebunt tormenta, vt in eo puniantur, in quo peccauerunt. Scriptum eſt enim: Per quæ peccat homo, per hæc & torquebitur. Vnde qui in lingua peccauerat, cruciabitur in lingua. Propter quod ipſe clamabat: Pater Abraham, miſerere meî, & mitte Lazarũ, vt intingat extremum digiti ſui in aquam, & refrigeret linguam meã, quia crucior in hac flamma. Per digitos intelligitur operatio. Digitis enim operamur. Quaſi dicat: Si minimum operum Lazari haberem, minorem pœnam ſentirem.

Qualis ſit ignis gehennæ. Ezech. 28. Iob 20. Infernus ſub terris eſſe creditur. Iſaiæ 14. Ezech. 28. Ignis gehennæ an lucear. Matth. 25. Singula membra pro ſuis peccatis propria ſuſtinebũt. Luc. 16.

74. CAPITE ſeptimo: Reprobi verò non ſolùm exterioribus, ſed etiam interioribus tenebris inuoluentur: quia ſpirituali pariter, & corporali luce carebunt. Scriptum eſt enim: Tollatur impius ne videat gloriam Dei, qui ſolus tunc erit in lucem ſempiternam. Tantam autem in pœnis reprobi tolerabunt anguſtiam, vt vix aliquid cogitare valebunt præter pœnas: ſed illuc dirigent impetum cogitationis, vbi ſentient vim doloris. Sanè diſcipulus quidam fertur apparuiſſe magiſtro ſuo poſt mortem: quem cùm magiſter eſſe damnatum intellexiſſet, quæſiuit ab eo, ſi aliquæ quæſtiones apud inferos verterentur. Qui dicitur reſpondiſſe: Apud inferos quęritur ſolummodò, quid non ſit pœna. Sed & Salomon ait: Nec opus, nec ratio, nec ſcientia, nec ſapientia eſt apud inferos, quò tu properas. Erit enim tanta in reprobis mentis obliuio, tanta cæcitas animi, tanta confuſio rationis, vt rarò, vel nunquam ad cogitandum quicquam de Deo poſſint aſſurgere, nedum ad confitendum valeant adſpirare. Nam à mortuo, tanquam ab eo qui non eſt, periit confeſſio. Scriptum eſt enim: Non mortui laudabunt te Domine, neque omnes qui deſcendunt in infernum. Non infernus confitebitur tibi, neque mors laudabit te.

Duplices tenebræ damnatorum. Iſaiæ 26. 60. Præ dolore vix aliud quàm pœnas cogitare poterũt. Quæſtio quæ apud inferos moueatur. Eccleſ. 9. Obliuio quanta in inferno. Eccli. 17. Pſal. 113. Iſaiæ 38.

75. CAPITE octauo: Dimitte me Domine Iob 10.

(dicit Iob) vt plangam paululum dolorem meum, antequam vadam ad terram tenebrosam, & opertam mortis caligine: terram miseriæ, & tenebrarum, vbi vmbra mortis, & nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat.

An in inferno futurus sit aliquis ordo.

Ordo quidem erit in quantitate pœnarum, quoniam in qua mensura mensi fuerint, remetietur eis, vt qui grauius peccauerunt, grauius puniantur. Potentes enim potenter tormenta patientur. Sed ordo non est in qualitate rerum, quia de aquis niuium, transibunt ad calorem nimium, vt subita contrariorum mutatio, grauiorem inferat cruciatum. Experimento cognoui, quòd adustus, si frigidum statim adhibeat, ardentiorem sentiat cruciatum.

Luc. 6.
Sapient. 6.
Ordo non erit in qualitate, sed in quantitate.

Iob 24.
Psalm. 48.

76. CAPITE nono: Sicut oues in inferno positi sunt, & mors depascet eos. Dictum est hoc à similitudine iumentorum, quæ non radicitus euellũt herbas, sed summitates solummodò carpunt, vt iterum herbæ renascantur ad pastum. Sic & impij quasi morte pasti, reuiuiscent ad mortem, vt æternaliter moriantur. Ouidius:

Sic inconsumptum Titij semperque renascens,
Sic peris, vt possit sæpè perire, iecur.

Mors immortalis.

Tunc erit mors immortalis, tunc viuent mortui, qui vitæ sunt mortui. Quærent mortem, & non inuenient: quia vitam habuerunt, & perdiderunt. Audi Ioannem in Apocalypsi dicentem: in diebus illis quærent homines mortem, & non inuenient eam: desiderabunt mori, & fugiet mors ab illis. O mors quàm dulcis esses, quibus tam amara fuisti. Te solam desiderant optabunt, qui te solam vehementer abhorruerunt.

Apoc. 9.

Optabunt mortẽ, qui hic eam solam abhorruerunt.

77. CAPITE decimo: Nullus ergò sibi blandiatur, & dicat, quia Deus non in finem irascetur, neque in æternum indignabitur: sed miserationes eius super omnia opera eius. Quia cùm iratus est, non obliuiscetur misereri, nec quicquam eorum quæ fecit Deus, odiuit. Assumens in argumentum erroris, quod ait Dominus per Isaiam Prophetam: Congregabuntur in congregatione vnius fascis in lacum, & claudentur in carcerem, & post multos dies visitabuntur. Homo nanque peccauit ad tempus, non ergò Deus puniet in æternum. O spes inanis, ô falsa præsumptio. Non credat frustra errore deceptus, quòd aliquo pretio sit redimendus, quoniam in inferno nulla est redemptio. Congregabuntur ergò peccatores in lacum, & claudentur in carcerem, scilicet in inferno, in quo sine corporibus vsque in diem iudicij torquebũtur, & post multos dies, postquam videlicet resurgent cum corporibus suis in nouissimo die, visitabuntur, non ad salutem, sed ad vindictam: quia post diem iudicij grauius punietur. Sic & alibi dicitur: Visitabo in virga iniquitates eorum, & in verberibus peccata eorum. Prædestinatis ergò Deus irascitur temporaliter, quia flagellat omnem Deus filium quem recipit. de quibus illud accipitur: Non in finem irascetur, &c. Reprobis autem Deus irascitur æternaliter, quia iustum est, vt quod impius in suo præuaricatur æterno, Deus vlciscatur in suo æterno. Nam licet peccandi facultas illum dimittat, ipse tamen non dimittit voluntatem peccandi. Scriptum est enim: Superbia eorum, qui te oderunt, ascendit semper. Nam non humiliabuntur reprobi iam desperati de venia, sed malignitas odij tantum in illis excrescet, vt velint illum omninò non esse, per quem sciunt se tam infeliciter esse. Maledicent altissimo, & blasphemabunt excelsum; conquerentes eum esse malignum, qui creauit illos ad pœnam, & nunquam inclinatur ad veniam. Audi Ioannem in Apocalypsi dicentem: Grando magna descendit de cælo in homines, & blasphemauerunt homines Deum propter plagam grandinis, quoniam magna facta est vehementer. Voluntas ergò damnati, licet amiserit potestatis effectum, semper tamen habebit malignitatis affectum; & ipsa erit in inferno supplicium, quæ fuerat in mundo peccatum: licet forsan & ibi peccatum sit, sed non meritum pœnæ. Impius ergò quia semper habebit in se reatum ex culpa, semper sentiet contra se esse cruciatum ex pœna: quia quod ipse per pœnitentiam non deleuit, Deus per indulgentiam non remittet. Ad magnam ergò pertinet iustitiam iudicantis, vt nunquam careant in gehenna supplicio, qui nunquam carere voluerunt in vita peccato. Ostendunt enim quòd in peccato semper viuere volunt, qui nunquam desinunt peccare dum viuunt.

Iam abhorruerunt.
Obiectio.
Psalm. 102.
Psalm. 144.
Sapient. 11.
Isaiæ 24.
Responsio de nunquã terminandis pœnis.
Expositio locum Isaiæ.
Psal 88.
Hebr. 12.
Psalm. 102.
Cur peccatum, quod breui temporis spatio perpetratũ est, in æternum punitur.
Psalm. 73.
Damnati blasphemãt Deum.
Habent volũtatem peccandi, potestatem non item. Vide Aug. in Enchir. cap. 111.

78. CONCILIVM Florentinum in conclusione, siue in literis vnionis: Item definimus, si verè pœnitentes in Dei charitate decesserint, antequam dignis pœnitentiæ fructibus de commissis satisfecerint & omissis, eorum animas pœnis purgatoriis post mortem purgari, & vt à pœnis huiusmodi releuentur, prodesse eis fidelium viuorum suffragia, Missarum scilicet sactificia, orationes, & eleemosynas, & alia pietatis officia, quæ à fidelibus pro aliis fidelibus fieri consueuerunt, secundùm Ecclesiæ instituta: illorumque animas, qui post baptisma susceptũ, nullam omninò peccati maculam incurrerunt, illas etiam, quæ post contractam peccati maculam, vel in suis corporibus, vel eisdem exutę corporibus (prout superius dictum est) sunt purgatæ, in cælum mox recipi, & intueri clarè ipsum Deum trinum & vnum, sicuti est; meritorum tamen diuersitate alium alio perfectius: illorum autem animas, qui in actuali mortali peccato, vel solo originali decedunt, mox in infernum descendere, pœnis tamen disparibus puniendas.

Apoc. 16.
Quorũ animæ ad purgatorium migrent.
Quomodò iuuentur.
Quorũ animæ ad cælũ migrent.
Ad inferos quorũ animæ descendant.
Supplicio rum impa ritas.

1. B PSALMO secundo, vt in textu.

2. SAPIENTIÆ sexto: Audite ergò reges, & intelligite, discite iudices finium terræ. Præbete aures vos, qui continetis multitudines, & placetis vobis in turbis nationum: quoniam data est à Domino potestas vobis, & virtus ab Altissimo, qui interrogabit opera vestra, & cogitationes scrutabitur: quoniam cùm essetis ministri regni illius, non rectè iudicâstis, nec custodîstis legem iustitiæ, neque secundùm voluntatem Dei ambulâstis. Horrendè & citò apparebit vobis: quoniam iudicium durissimum his, qui præsunt, fiet. Exiguo enim conceditur misericordia: potentes autem potenter tormenta patientur. Non enim subtrahet personam cuiusquam Deus, nec verebitur magnitudinem cuiusquam: quoniam pusillum & magnum ipse fecit, & æqualiter cura est illi de omnibus. Fortioribus autem fortior instat cruciatio.

3. ISAIÆ quinto: Propterea dilatauit infernus

fernus animam ſuam, & aperuit os ſuum abſque vllo termino: & deſcendent fortes eius, & populus eius, & ſublimes, glorioſique eius ad eum.

4. Lvcæ duodecimo, vt in textu.

5. Matthæi decimo: Nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non poſſunt occidere: ſed potius timete eum, qui poteſt & animam, & corpus perdere in gehennam.

6. Chrysostomvs libro primo de prouidentia Dei: Quid autem dicam preſſuras huius temporis, cùm non minus ipſa quoque gehennæ comminatio, quàm promiſſio regni, ineffabilem ipſius clementiam commendet? Nisi enim ille gehennam minatus eſſet, non facilè quiſpiam cæleſtibus bonis potiretur. Neque enim ſufficit ſola gaudiorum repromiſſio ad excitandos ad virtutem animos, niſi etiam eos pœnarum timor impellat, qui negligentius ad illam affecti ſunt.

Cõminatio gehennæ, quam fructuoſa.

7. Item homilia quinta ad populum Antiochenum: Itaque ſi quis gehennæ ſemper meminiſſe laboret, omnem mortem deridebit: & non præſenti tantùm anguſtia liberabitur, ſed & ab illa flamma eripietur. Gehennam enim continuè timens, nunquam in gehennæ ignem decidet, continuè hoc caſtigatus metu.

Gehennæ memoria quantam vtilitatem ſecũ ferat.

8. Et homilia quinquageſimaquinta ad populum Antiochenum: Et propterea de gehenna iugiter audiamus, vt ex huius minis, & timore multum emolumenti capiamus. Nam ſi Deus peccantes in eam deiecturus huius minas non præmiſiſſet, in eam multi cecidiſſent. Si nunc enim timore animas noſtras concutiente, ſunt aliqui tam facilè peccantes, tanquam nec ipſa ſit: ſi nihil horum dictum fuiſſet, neque intentatum, quid mali non feciſſemus? Itaque quod ſemper dico, gehenna non minus, quàm regnum, Dei circa nos curam oſtendit. Gehenna nanque cum regno cooperatur, ad ipſum homines timore compellens: ne ſæuitiæ, neque crudelitatis rem eſſe cenſeamus, ſed miſericordiæ, muſtæque benignitatis, & curæ, & dulcis erga nos amoris. Niſi per Ionam ſubuerſio denunciata fuiſſet, non fuiſſet prohibita ſubuerſio. Niſi dixiſſet, quòd ſubuerteretur Niniue, Niniue non ſtetiſſet: niſi fuiſſet intentata gehenna, in gehennam omnes cecidiſſemus: niſi prænunciatus ignis fuiſſet, ignem fugiſſet nemo. Eorum quę facere vult, contraria dicit, vt quæ vult faciat. Non vult mortem peccatoris: & dicit mortem peccatoris, ne mittat in mortem.

Cõminatio gehennæ, Dei circa nos miſericordiam & prouidentiam oſtẽdit.

9. Avgvstinvs in pſalmum quadrageſimumnonum: Si poſſemus facere, fratres, vt dies iudicij non veniret, puto quia nec ſic erat malè viuendum. Si non veniret ignis Dei iudicij, & ſola peccatoribus immineret ſeparatio à facie Dei, in qualibet eſſent affluentia deliciarum, non videntes à quo creati ſunt, & ſeparati ab illa dulcedine ineffabilis vultus eius, in qualibet æternitate & impunitate peccati, plãgere ſe deberent. Sed quid loquar, aut quibus loquar? Hæc amantibus pœna eſt, non contemnentibus. Qui dulcedinem ſapientiæ & veritatis vtcunque ſentire cœperunt, nouerũt quod dico: quanta pœna eſt tantummodo à facie Dei ſeparari. Qui autem illam dulcedinem non guſtauerunt, ſi nondum deſiderant Dei faciem, timeant vel ignem, ſupplicia terreant, quem præmia non inuitant. Vide tibi eſt quod Deus pollicetur, contremiſce quod minatur. Veniet dulcedo præſentiæ; non mutaris, non excitaris, non ſuſpiras, non deſideras. Amplexaris peccata tua, & delicias carnis tuę, ſtipulas ad te congeris, veniet ignis. Ignis in conſpectu eius ardebit. Nõ erit iſte ignis ſicut focus tuus; quò tamen ſi manum mittere cogaris, facies quicquid voluerit qui hoc minatur. Si tibi dicat, ſcribe contra caput patris tui, ſcribe cõtra capita filiorum tuorum; nam ſi non feceris, manum tuam mitto in focum tuum; facies ne ardeat manus tua, ne ardeat ad tempus membrum tuum, non ſemper in dolore futurum. Minatur ergò inimicus tam leue malum, & facis malum: minatur Deus æternum malum, & non facis bonum? Ad malum faciendum, nec minæ te compellere deberent, à bono faciendo, nec minæ te terrere deberent. Minus enim Dei, minus æterni ignis prohiberis à malo, inuitaris ad bonum.

Separati à facie Dei, grauis pœna.

Supplicia terreant, quam præmia non inuitant.

Pſalm. 49. Quàm grauis ſit ignis iſte.

10. Bernardvs in ſermone de conuerſione ad clericos, capite quinto: Habet malus hoc ipſum quod nunc ponit, quandoque recipere corpus, non tamen ad pœnitentiam, ſed ad pœnam. Vbi nimirum peccati ipſius & carnis quodammodò ſimilis videbitur eſſe conditio, vt quemadmodum culpa ſemper puniri poterit, nec vnquam poterit expiari: ſic nec in corpore aliquando tormenta finiri, nec corpus ipſum exinaniri valeat in tormentis. Meritò quidem vltio ſempiterna deſæuiet, quod nunquam poſſit culpa deleri: & nec ſubſtantia carnis deficiet, ne ſimul cogatur etiam afflictio carnis terminari. Hæc fratres mei qui pauet, cauet: nam qui negligit, incidit.

Pœna perpetua.

V.

De regno Cælorum quid ex Scriptura diſcimus?

A Paravit[a] hoc Regnũ Deus electis ab origine mũdi, [b]regnum cæleſte, [c]regnum æternum, [d]regnum beatiſſimum, de quo Paulus apertè fatetur: [e]*Non ſunt condignæ paſſiones huius temporis ad futuram gloriã.* [f]*Oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcenderunt, quæ præparauit Deus iis, qui diligunt illum.* [g]O *ſanctam ciuitatem Ieruſalem*

a Matth.25.c.
b 2.Timoth.4.d.
c 2.Petri 1.c.
d Lucæ 14.d.Auguſtin. ſermone 37. de ſanctis.Cyprianus de mortalitate.
e Rom.8.d.2.Corint.4.d.Actor. 14. d.2.Timoth.2.a b.4 b.
f 1.Corinth.2.c.Iſaiæ 64 b.
g Apoc.21.a.c.d.e.f.22.a.Matt.13.f. 22.c Sapient.3.a b.5.c.Daniel.12 a. 1.Corint.15.f.g.Philip.3.d.Ioã.14 a.

nouam deſcendentem de cælo à Deo, paratam, ſicut ſponſam ornatam viro ſuo. De qua Ioannes, diuinorum optimè conſcius, hæc cælitus audiuit & ſcripſit: [h] *Ecce tabernaculum Dei cum hominibus, & habitabit cum eis. Et ipſi populus eius erunt, & ipſe Deus cum eis erit eorum Deus: & abſterget omnem lachrymam ab oculis eorum: & mors vltra non erit, neque luctus, neque clamor, neque dolor erit vltra, quia prima abierunt.* Illic auditur [i] vox turbæ magnæ, & ſicut vox aquarum multarum, & ſicut vox tonitruorum magnorum dicentium, *Alleluia: quoniam regnauit Dominus Deus noſter omnipotens. Gaudeamus, & exultemus: & demus gloriam ei: quia venerunt nuptiæ Agni.*

B [k] *Beati, qui ad cœnam nuptiarum Agni vocati ſunt,* Beat[l]ores vero, qui ad eam [l] cœnam vocati, ſubmotis impedimentis omnibus, accedunt, veſtemque [m] nuptialem adferunt, vt in [n] regno Dei, cum Abraham, Iſaac, & Iacob recumbant. Nec opus eſt rogare: [o] *Domine quis habitabit in tabernaculo tuo? aut quis requieſcet in monte ſancto tuo?* Expedita eſt reſponſio: *Qui ingreditur ſine macula, & operatur iuſtitiam.* Aut ſi verbo Chriſti magis delectaris, [p] *Qui facit voluntatem Patris mei, qui in cælis eſt, ipſe intrabit in regnum cælorum.* Sancta hæc eſt ciuitas, & ſanctos etiam ciues requirit: [q] *non intrabit in eam aliquod coinquinatum.*

h Apocalyps 21 a 7.d.1.Corinth.13. d.1 Ioan.3.a.Iſaiæ 25.c 33 c.d.49. c. 51.a.d 60.d 65. c. 66.d.Pſalm.16. d. 26.d.30.d.35.b. 86. a.114. b.149.a.b. Chryſoſtom.epiſtol 5 ad Theodor. lapſum.Anſelm.epiſtol.2.& in libro de ſimilitudinibus cap. 47. & ſeqq. Hugo lib.4.de anima ca.15. & 16.

i Apocal.19.a. Pſalm.83.a. b. c. d. & ibidem Auguſtin item lib. 10. de ciuitate Dei cap.16 & lib.22. cap. 29. & 30. Item lib. 3. de libero arbitrio cap. vltimo, & lib. 3. de ſymbol. ad Catechumen. cap. vltimo, lib.1. de Trinitat.cap.13.& de catechizan.rudib.c.25.Tractat.4 in epiſtol. Ioan. lib. Meditat. cap.22. & 25. Soliloq. cap.21.35.& 36. Manual.c.6.7.16.17.

k Apocal.19.b.

l Lucæ 14.d.Gregor.hom.38.&37.in Euangel. Proſper de vita contemplat.lib.1.c.2.& ſeq.Item lib.3. cap. 32.Bernard.in ſerm.de triplici gene re bonorum, & cap 4.meditat.

m Matth.22.b.

n Mat.8.b.Lucæ 13.f.12.c.22.c.Gregor.hom.23 in Euangel.

o Pſal.14.a.23 a.Iſa. 33 c. Rom. 2.b. Matth.5.a.Bernard.in ſerm.de conuerſione ad Clericos cap.25.

p Matt.7.c.19.c.25.b c.Apoc.2.b.c. d.e 3.b.c.d.7.d.Bern.ſer. 2. de verb. Apoſtoli, Non eſt regnum Dei eſca & potus.

q Apocal.21.g.

TESTIMONIA.

4. A MATTHÆI vigeſimoquinto: Tunc dicet rex his, qui à dextris eius erunt: Venite benedicti Patris mei, poſſidete paratum vobis regnum à conſtitutione mundi. Et ibunt hi (*qui à ſiniſtris erunt*) in ſupplicium æternum: iuſti autem, in vitam æternam.

2. POSTERIORIS ad Timotheum quarto: Liberauit me Dominus ab omni opere malo: & ſaluum faciet in regnum ſuum cæleſte.

3. POSTERIORIS epiſtolæ Petri capite primo: Sic enim abundanter miniſtrabitur vobis introitus in æternum regnum Domini noſtri, & Saluatoris Ieſu Chriſti.

4. LVCÆ decimoquarto: Hæc cùm audiſſet quidam de ſimul diſcumbentibus, dixit illi: Beatus, qui manducabit panem in regno Dei.

5. AVGVSTINVS ſermone trigeſimoſeptimo de ſanctis, ſiue ſermone primo de feſto omnium Sanctorum, quem nonnulli tribuunt Alcuino, alij Bedæ, alij Odoni Cluniacenſi Abbati: Dei ineffabilis & immenſa bonitas etiam hoc prouidit, vt laborum quidem tempus, & agonis non extenderet, nec longum faceret, aut æternum, ſed breue, &, vt ita dicam, momentaneum, vt in hac breui & exigua vita, agones eſſent & labores, in illa verò, quæ æterna eſt, corona & præmia meritorum: vt labores quidem citò finirentur, meritorum verò præmia ſine fine durarent. Et poſt pauca: Conſideremus ergo inclytam vrbis illius felicitatem, inquantum conſiderare poſſibile eſt. Vt enim verè eſt, comprehendere nullus ſermo ſufficiet. Dicitur de ea in quodam loco ſic, quòd aufugiet ibi dolor, & triſtitia, & gemitus. Quid hac vita beatius, vbi non eſt paupertatis metus, non ægritudinis imbecillitas? Nemo lædituri, iraſcitur nemo, inuidet nemo. Cupiditas nulla exardeſcit, nullum cibi deſiderium, nulla honoris pulſatio, aut poteſtatis ambitio. Nullus ibi diaboli metus, inſidiæ dæmonum nullæ, terror gehennæ procul. Mors ibi neque corporis, neque animæ erit, ſed immortalitatis munere vita iucunda. Nulla erit tunc vſquam diſcordia, ſed cuncta conſona, cuncta conuenientia, quia erit omnium ſanctorum vna concordia, pax cuncta, & lætitia continet, tranquilla ſunt omnia & quieta. Iugis ſplendor, non iſte, qui nunc eſt, ſed tanto clarior, quanto felicior: quia ciuitas illa (vt legitur) non egebit lumine ſolis, ſed Dominus omnipotens illuminabit eam, & lucerna eius eſt Agnus: vbi ſancti fulgebunt vt ſtellæ in perpetuas æternitates, & ſicut ſplendor firmamẽti, qui ad iuſtitiam erudiunt multos. Quapropter nox ibi nulla, nullæ tenebræ, concurſus nubium nullus, nec frigoris ardoriſque aſperitas vlla: ſed talis quædam erit rerum temperies

Labores breues ſũt, meritorum verò præmia æterna.

Ex Chryſoſtom. de reparatione lapſi.

Iſaiæ 35.

Eadem id verbum habet in manuali c. 17. Quæ non ſint in vita æterna.

Pax & concordia omniũ in beata vita.

Claritas & ſplendor.

Apocal. 21.

Daniel. 12.

1. Cor. 2. peries, quam nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, nisi illorum
Apocal. 7. qui ea perfrui digni inueniuntur, quorum nomina scripta sunt in libro vitæ, qui & lauerunt stolas suas in sanguine Agni, & sunt ante thronum Dei, seruiuntque ei die & nocte. Non est
Ephes. 4. senectus ibi, nec senectutis miseria, dū omnes occurrunt in virum perfectum, in mensuram
Societas beatorum. ætatis plenitudinis Christi. Verùm super hæc omnia est consociari angelorum, & archangelorum cœtibus, thronis etiam & dominationibus, principatibus & potestatibus, omniumque cælestium supernarumque virtutum contuberniis perfrui, & intueri agmina sanctorum splendidius sideribus micantia, Patriarcharum fide fulgentia, Prophetarum spe lætantia, Apostolorum in duodecim tribubus Israël orbem iudicantia, Martyrum purpureis victoriæ coronis lucētia, Virginum quoque choros candentia serta gestātes inspicere. De rege autem, qui horū medius residet, dicere vox nulla sufficit. Effugit enim omnem sermonem, atque omnem sensum humanæ mentis excedit decus illud, illa pulchritudo, illa virtus, illa gloria, illa magnificentia, illa maiestas. Vltra enim omnem sanctorum est gloriam, ipsius inæstimabilem adipisci conspectum, & splendore maiestatis eius irradiari. Si enim quotidie oporteret nos tormenta perferre, si ipsam gehennam paruo tempore tolerare, vt Christum videre digni possemus in gloria venientem, & sanctorum eius numero sociari, nonne erat dignum pati omne quod triste est, vt tanti boni, tantæque gloriæ participes haberemur? Quæ
Gaudium beatorum. erit illa, fratres charissimi, iustorum gloria, quam grandis sanctorum lætitia, cùm vnaquęque facies lucebit vt sol, cùm ordinibus distinctis populum suum Dominus in regno patris sui cœperit recensere, & meritis atq. operibus
Retributio præmiorū pro meritis. singulorum præmia promissa restituere, pro terrenis cælestia, pro temporalibus sempiterna, pro modicis magna præstare, adducere sanctos in visionem paternæ gloriæ, & facere in cælestibus consedere, vt sit Deus omnia in omnibus, æternitatemque amatoribus suis & immortalitatem largiri, atque eos quos sanguinis sui viuificatione reparauit, denuò ad paradisum reducere, regna cælorum fide, & veritate
Ité in manuali ca. 16. suæ pollicitationis aperire? Hæc hæreant firmiter sensibus nostris, hæc intelligantur plena fide, hæc toto corde diligantur, hæc indefessa operum magnanimitate acquirantur. Reposita est in potestate faciētis, quia regnum
Matth. 11. cælorum vim patitur. Res illæ, ô homo, id est, regnum cæleste, aliud non quærit pretium,
Pretiū quo comparatur Regnū cælorum. 1. Cor. 15. Rom. 6. quàm teipsum. Tantum valet, quantum es tu. Te da, & habebis illud. Quid turbaris de pretio? Christus semetipsum tradidit, vt acquireret te in regnum Deo patri: ita & tu teipsum da, vt sis regnum eius, ac non regnet peccatum in mortali tuo corpore, sed spiritus in acquisitionem vitæ.

Properandum est ad vitam æternam tanquam ad patriam, vbi parentes, fratres 16. CYPRIANVS in libro de mortalitate: Patriam nostram paradisum computamus, parentes Patriarchas habere iam cœpimus, quid nō properamus & currimus, vt patriam nostram videre, vt parentes salutare possimus? magnus illic nos charorum numerus expectat, parentum, fratrum, filiorum, frequens nos & copiosa turba desiderat, iam de sua immortalitate secura, & adhuc de nostra salute sollicita. Ad horum conspectum & amplexum venire, quanta & illis & nobis ☞ commune lætitia est! qualis illic cælestium regnorum voluptas sine timore moriendi, & cum æternitate viuendi? quàm summa & perpetua felicitas? Illic Apostolorum glorioſus chorus: illic Prophetarum exultantium numerus: illic Martyrum innumerabilis populus ob certaminis & passionis victoriam coronatus: triumphantes illic Virgines, quæ concupiscentiam carnis & corporis, continentiæ robore subegerunt: remunerati misericordes, qui alimentis & largitionibus pauperum iustitiæ opera fecerunt, qui Dominica præcepta seruantes, ad cælestes thesauros terrena patrimonia transtulerunt. Ad hos, fratres dilectissimi, auida cupiditate properemus.

& amici nos expectant, & de nobis sunt sollicit.

Societas Sanctorum.

17. AD Romanos octauo, vt in textu.

18. POSTERIORIS ad Corinthios quarto: Id enim, quod in præsenti est momentaneum, & leue tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis, non contemplantibus nobis quæ videntur, sed quæ non videntur. Quæ enim videntur, temporalia sunt: quæ autem non videntur, æterna sunt.

19. ACTORVM decimoquarto: Confirmantes animas discipulorum, exhortantesque vt permanerent in fide: & quoniam per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei.

20. POSTERIORIS ad Timotheum secundo: Et quæ audisti à me per multos testes, hæc commenda fidelibus hominibus, qui idonei erunt & alios docere. Labora sicut bonus miles Christi Iesu. Nemo militans Deo implicat se negotiis sæcularibus: vt ei placeat, cui se probauit. Nam & qui certat in agone, non coronatur nisi legitimè certauerit. Laborantem agricolam oportet primùm de fructibus percipere. Fidelis sermo: Nam si commortui sumus, & conuiuemus: si sustinebimus, & conregnabimus.

21. ET capite quarto: Bonum certamen certaui, cursum consummaui, fidem seruaui. In reliquo reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die iustus iudex non solùm autem mihi, sed & iis, qui diligunt aduentum eius.

22. PRIORIS ad Corinthios secundo: Sed loquimur Dei sapientiam in mysterio, quæ abscondita est, quam prædestinauit Deus ante sæcula in gloriam nostram, quam nemo principum huius sæculi cognouit: si enim cognouissent, nūquam Dominum gloriæ crucifixissent. Sed sicut scriptum est: Quod oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparauit Deus iis, qui diligunt illum: nobis autem reuelauit Deus per spiritum suum: Spiritus enim omnia scrutatur, etiam profunda Dei.

23. ISAIÆ sexagesimoquarto: A sæculo non audierunt, neque auribus perceperunt: oculus non vidit, Deus absque te, quæ preparasti expectantibus te.

24. APOCALYPSIS vigesimoprimo: Et ego Ioannes vidi sanctam ciuitatem Ierusalem

nouam descendentem de cælo à Deo, paratam, sicut sponsam ornatam viro suo. Et venit vnus de septem Angelis habentibus phialas plenas septem plagis nouissimis, & locutus est mecum, dicens: Veni, & ostendam tibi sponsam, vxorem Agni. Et sustulit me in spiritu in montem magnum, & altum, & ostendit mihi ciuitatem sanctam Ierusalem descendentem de cælo à Deo, habentem claritatem Dei: & lumen eius simile lapidi pretioso tanquam lapidi iaspidis, sicut crystallum. Et habebat murum magnum, & altum, habentem portas duodecim: & in portis Angelos duodecim, & nomina inscripta, quæ sunt nomina duodecim tribuum filiorum Israël, &c. Et erat structura muri eius ex lapide iaspide: ipsa verò ciuitas aurum mundum simile vitro mundo. Et fundamenta muri ciuitatis omni lapide pretioso ornata. Fundamentum primum, iaspis: secundum, sapphirus: tertium, calcedonius: quartum, smaragdus, &c. Et duodecim portæ, duodecim margaritæ sunt per singulas: & singulæ portæ erant ex singulis margaritis: & platea ciuitatis aurum mundum, tanquam vitrum perlucidum. Et templum non vidi in ea. Dominus enim Deus omnipotens templum illius est, & Agnus. Et ciuitas non eget sole, neque luna vt luceant in ea. nam claritas Dei illuminauit eam, & lucerna eius est Agnus.

25. Et capite vigesimosecundo: In medio plateæ eius, & ex vtraque parte fluminis lignum vitæ, afferens fructus duodecim, per menses singulos reddens fructum suum, & folia ligni ad sanitatem Gentium. Et omne maledictum non erit amplius: & sedes Dei, & Agni in illa erunt, & serui eius seruient illi. Et videbunt faciem eius: & nomen eius in frontibus eorum. Et nox vltra non erit: & non egebunt lumine lucernæ, neque lumine solis, quoniam Dominus Deus illuminabit illos, & regnabunt in sæcula sæculorum.

26. Matthæi decimotertio: Tunc iusti fulgebunt sicut sol in regno Patris eorum.

27. Capite vigesimosecundo: In resurrectione neque nubent, neque nubentur: sed sunt sicut angeli Dei in cælo.

28. Sapientiæ tertio: Iustorum animæ in manu Dei sunt, & non tanget illos tormentum mortis. Et si coram hominibus tormenta passi sunt, spes illorum immortalitate plena est. Fulgebunt iusti, & tamquam scintillæ in arundineto discurrent. Iudicabunt nationes, & dominabuntur populis, & regnabit Dominus illorum in perpetuum.

29. Capite quinto: Iusti autem in perpetuum viuent, & apud Dominum est merces eorum, & cogitatio illorum apud Altissimum. Ideò accipient regnum decoris, & diadema speciei de manu Domini: quoniam dextera sua teget eos, & brachio sancto suo defendet illos.

30. Danielis duodecimo: Et multi de his qui dormiunt in terræ puluere, euigilabunt: alij in vitam æternam, & alij in opprobrium vt videant semper. Qui autem docti fuerint, fulgebunt quasi splendor firmamenti: & qui ad iusticiam erudiunt multos, quasi stellæ in perpetuas æternitates.

31. Prioris ad Corinthios decimoquinto: Alia claritas solis, alia claritas lunæ, & alia claritas stellarum. Stella enim à stella differt in claritate: sic & resurrectio mortuorum. Seminatur in corruptione, surget in incorruptione. Seminatur in ignobilitate, surget in gloria: Seminatur in infirmitate, surget in virtute: Seminatur corpus animale, surget corpus spiritale. Si est corpus animale, est & spiritale, &c. Ecce mysterium vobis dico: Omnes quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur. In momento, in ictu oculi, in nouissima tuba: canet enim tuba, & mortui resurgent incorrupti: & nos immutabimur. Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptionem: & mortale hoc induere immortalitatem. Cùm autem mortale hoc induerit immortalitatem, tunc fiet sermo, qui scriptus est: Absorpta est mors in victoria. Vbi est mors victoria tua? vbi est mors stimulus tuus?

32. Ad Philippenses tertio: Nostra autem conuersatio in cælis est: vnde etiam Saluatorem expectamus Dominum nostrum Iesum Christum, qui reformabit corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ, secundùm operationem, qua etiam possit subiicere sibi omnia.

33. Ioannis decimoquarto: In domo Patris mei mansiones multæ sunt. si quo minus dixissem vobis: Quia vado parare vobis locum.

34. Apocalypsis vigesimoprimo: Et audiui vocem magnam de throno dicentem: Ecce tabernaculum Dei cum hominibus, & habitabit cum eis. Et ipsi populus eius erunt, & ipse Deus cum eis erit eorum Deus, &c. vt in textu.

35. Capite septimo: Hi sunt, qui venerunt de tribulatione magna, & lauerunt stolas suas, & dealbauerunt eas in sanguine Agni. ideò sunt ante thronum Dei, & seruiunt ei die ac nocte in templo eius: & qui sedet in throno, habitabit super illos: non esurient, neque sitient amplius, nec cadet super illos sol, neque vllus æstus: quoniam Agnus, qui in medio throni est, reget illos, & deducet eos ad vitæ fontes aquarum, & absterget Deus omnem lacrymam ab oculis eorum.

36. Prioris ad Corinthios decimotertio: Videmus nunc per speculum in ænigmate: tunc autem facie ad faciem. Nunc cognosco ex parte: tunc autem cognoscam sicut & cognitus sum.

37. Primæ epistolæ Ioannis tertio: Charissimi, nunc filij Dei sumus: & nondum apparuit quid erimus. Scimus quoniam cùm apparuerit, similes ei erimus: quoniam videbimus eum sicuti est. Et omnis, qui habet hanc spem in eo, sanctificat se, sicut & ille sanctus est.

38. Isaiæ vigesimoquinto: Præcipitabit mortem in sempiternum: & auferet Dominus Deus lacrymam ab omni facie, & opprobrium populi sui auferet de vniuersa terra: quia Dominus locutus est. Et dicet in die illa: Ecce Deus noster iste, expectauimus eum, & saluabit nos: iste Dominus, sustinuimus eum, exultabimus, & lætabimur in salutari eius.

39. Capite trigesimotertio: Regem in decore suo videbunt oculi eius, cernent terram de longè. Respice Sion ciuitatem sollennitatis nostræ: oculi tui videbunt Ierusalem, habitationem opulentam, tabernaculum, quod nequaquam

quaquam transferri poterit : nec auferentur claui eius in sempiternum, & omnes funiculi eius non rumpentur: quia solummodo ibi magnificus est Dominus noster : locus fluuiorum riui latissimi & patentes: non transibit per eum nauis remigum,neque trieris magna transgredietur eum.

40. CAPITE quadragesimonono: Non esurient, neque sitient, & non percutiet eos æstus & sol:quia miserator eorum reget eos , & ad fontes aquarum potabit eos.

41. CAPITE quinquagesimoprimo:Consolabitur ergò Dominus Sion , & consolabitur omnes ruinas eius:& ponet desertum eius quasi delicias , & solitudinem eius quasi hortum Domini. Gaudium & lætitia inuenietur in ea, gratiarum actio, & vox laudis. Et nunc qui redempti sunt à Domino,reuertentur,& venient in Sion laudantes, & lætitia sempiterna super capita eorum, gaudium & lætitiam tenebunt, fugiet dolor & gemitus.

42. CAPITE sexagesimo: Non audietur vltra iniquitas in terra tua , vastitas & contritio in terminis tuis,& occupabit salus muros tuos, & portas tuas laudatio. Non erit tibi amplius sol ad lucendum per diem , nec splendor lunæ illuminabit te: sed erit tibi Dominus in lucem sempiternam , & Deus tuus in gloriam tuam. Non occidet vltra sol tuus,& luna tua non minuetur:quia erit tibi Dominus in lucem sempiternam,& complebuntur dies luctus tui. Populus autem tuus omnes iusti , in perpetuum hereditabunt terram , germen plantationis meæ,opus manus meæ,ad glorificandum. Minimus erit in mille , & paruulus in gentem fortissimam: ego Dominus in tempore eius subitò faciam istud.

43. CAPITE sexagesimoquinto:Ecce enim ego creo cælos nouos,& terram nouam:& non erunt in memoria priora,& non ascendent super cor. Sed gaudebitis & exultabitis vsque in sempiternum in his,quæ ego creo:quia ecce ego creo Ierusalem exultationem , & populum eius gaudium. Et exultabo in Ierusalem,& gaudebo in populo meo : & non audietur in eo vltra vox fletus & vox clamoris.

44. CAPITE sexagesimosexto : Quomodo si cui mater blandiatur, ita ego consolabor vos , & in Ierusalem consolabimini. Videbitis,& gaudebit cor vestrum, & ossa vestra quasi herba germinabunt , & cognoscetur manus Domini seruis eius , & indignabitur inimicis suis.

45. PSALMO decimosexto : Ego autem in iustitia apparebo conspectui tuo: satiabor cùm apparuerit gloria tua.

46. ITEM vigesimosexto:Credo videre bona Domini in terra viuentium.

47. ET trigesimo : Quàm magna multitudo dulcedinis tuæ Domine , quam abscondisti timentibus te. Perfecisti eis , qui sperant in te,in conspectu filiorum hominum. Abscondes eos in abscondito faciei tuæ à conturbatione hominum. Proteges eos in tabernaculo tuo à cõtradictione linguarum.

48. ITEM Psalmo trigesimoquinto : Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ : & torrente voluptatis tuæ potabis eos. Quoniam apud te est fons vitæ : & in lumine tuo videbimus lumen.

49. ET octogesimosexto: Gloriosa dicta sunt de te,ciuitas Dei.Sicut lætantium omnium habitatio est in te.

50. PSALMO centesimo decimoquarto: Conuertere anima mea in requiem tuam:quia Dominus benefecit tibi. Quia eripuit animam meam de morte : oculos meos à lacrymis,pedes meos à lapsu.Placebo Domino in regione viuorum.

51. ITEM centesimo quadragesimonono:Exultabunt sancti in gloria:lætabuntur in cubilibus suis.Exultationes Dei in gutture eorum:& gladij ancipites in manibus eorum: Ad faciendam vindictam in nationibus : increpationes in populis.Ad alligandos reges eorum in compedibus : & nobiles eorum in manicis ferreis: Vt faciant in eis iudicium conscriptum: gloria hæc est omnibus sanctis eius. Alleluia.

52. CHRYSOSTOMVS epistola quinta ad Theodorum lapsum : Concipe animo statum vitæ illius, quantum homini concipere datur: nam iuxta rei dignitatem nobis sermo nullus adesse potest:ex iis tamẽ quæ audimus , ceu per ænigmata coniecturam quantulamcunque faciemus.Abiuit,inquit,dolor, & tristitia,& gemitus.Quid igitur ea vita beatius erit? Non est cur illic pauperiem metuas & morbum.Nemo videbit contumeliosum , nec iniquè oppressum,nec exasperatum, aut irascentem , aut inuidentem : nemo ardentem absurda concupiscentia , aut mœrentem propter sumptum necessarium,aut à magistratu vapulantem. Omnis enim affectuum turba , quæ hîc sedata est, perimetur:omnia erunt pax , lætitia gaudium, omnia serenitas & tranquillitas , omnia dies, & splendor,& lux: lux non quæ nunc est , sed planè alia , quæ hanc tantum excedit fulgore, quantum ea lumen lychni : neque enim occultitur illic aut nocte,aut congressu nubium, nec vrit,neque inflammat corpora : nam nox non obumbrat,nec aderit vespera, nec frigora, nec æstus , nec alia huius generis immutatio : sed omninò alia est conditio , quam demum ad hoc idonei reperiri intelligent: non est illic senium,nec senectæ mala , quæque obnoxia sunt corruptioni,è medio & è pedibus,quod aiunt, tollentur. Omnia occupabit vbique incorruptibilis gloria : & quod omnium longè est maximum, continua fruentur conuersatione cum Christo , vnà cum angelis , cum archangelis, cum superioribus potestatibus. Contemplare cælum , animaduerte permutatum fore habitum totius creaturæ : nihil enim huiusmodi,vt nunc est,manebit , sed multo pulchrius erit ac præclarius:& quantum plumbo aurum vibrans ærа , tantum hac rerum præsentium specie futurus ille decor illustrior erit , quemadmodum beatus Paulus ait:Quoniam & ipsa creatura liberabitur à seruitute corruptionis. Etenim nunc , ceu corruptionis particeps,multa patitur,quæ ferre corpus contingit : tum verò hæc vniuersa reiiciet , nobisque exhibebit elegantem & incorruptibilem habitudinem. Incorruptibile nanciscetur anima corpus , quæ & ipsa in melius formabitur. Vnde putas tum simultas? vnde pugna? Iucundus nimirum concẽtus erit in hoc , quòd omnes sancti perpetuò inter se consentient : nullus illic calumniator timendus,nullæ dæmonum insidiæ , nullæ minæ , nulla mors , nec ea qua hîc extinguimur,

Vitæ æternæ quæcunque descriptio.

Isaiæ 35.

Quæ absint à vita beata.

Iucunda & læta omnia

Societas Christi & sanctorum.

Corporum cælestium qualitas post iudicij diem.

Rom. 8.

Nulla aduersa timenda.

Similitudo

nec altera, quæ hac multo eſt acerbior: omnis harum rerum expectatio deſiit. Et quemadmodum puellus regius, primùm alitur cibo non admodum ſplendido, terretur minis pædagogi, ne per indulgentiam lapſus, paterna ſe indignum reddat hæreditate: mox regiam nactus poteſtatem, omnia hæc mutat, præſidet cum magna libertate, veſtitus purpura, diademateque ornatus, & ſtipatus numeroſo ſatellitio, abiectis ab anima rebus humilibus ac ſubamaris, in quorum tunc locum omnia magnifica, omnia iucunda ſucceſſerunt: ſic tum eueniet omnibus ſanctis. Atqui ſermonis elegantia, & vires nihil poſſunt: ad montem illum oratione pergamus, vbi Dominus transformatus eſt: contemplemur eum ſplendentem, ſicut reſplenduit, quanquam ne ſic quidem vniuerſum nobis futuri ſæculi ſplendorem exhibuit, quia fuit quod tum apparuit, attemperatio quædam pro captu noſtro, neutiquam accurata rei demonſtratio. quod à verbis Euangeliſtæ manifeſtum eſt. Quidnam ait? Splenduit, inquit, ſicut ſol. Cæterùm incorruptibilium corporum gloria non tantam lucem demittit, quantam illud corruptibile corpus: neque talem eiuſmodi oculi mortales capere ſufficiunt. Ad hanc quidem viſionem oculi requiruntur incorruptibiles, & immortales. Verùm in monte tum aperuit tantum lucis, quantum ferre potuerũt citra læſionem aciei, atque afflictionem oculorum contuentium in illud, quod tamen aliter cecidit: prociderunt enim in faciem. Dic, obſecro, ſi quis te in theatrum induceret, vbi magna multitudo hominum ſederet amicta ſtolis aureis, & in medio omnium oſtenderét alium quendam adornatum eximiè gemmis, regio veſtitu inſignem, coronam habentem in capite, deinde polliceatur te aſſumpturum in numerum eorum, num omnia faceres quæ ipſe iuſſerit? Euola nunc in cælos animo, in illud intende theatrum, quod non coit ex huiuſmodi viris. Conuentus eſt illic eorum, qui exuperant omne pretium auri, lapidum pretioſorum, radiorum ſolis, & omnis viſibilis formæ, non hominum ſolùm, ſed eorum qui hominibus antecellunt, angelorum, archãgelorum, thronorum, dominationum, principatuum, poteſtatum. De rege ipſo nihil ſatis idoneum dici poteſt, adeò ſermonem & mentem excedit eius pulchritudo, formoſitas, ſplendor, gloria, maieſtas, magnificentia. Tantumne bonorum à nobis ipſis ſubmouebimus, quo declinemus exigui temporis laborem? Quòd ſi quotidie foret infinities moriendum, ferendum tamen eſſet. Præterea gehẽnam tormentaque omnia conuenit ſuſtinere, vt videre queas Chriſtum venientem in gloria ſua, & conſcribi ordini Sanctorum. Audi quid Petrus dicit; Bonum eſt nos hîc eſſe. Si Petrus, qui vidit obſcuram quandam imaginem futurorum, omnia continuò reiecit ab animo, propter voluptatem inditam animæ à tali adſpectu: quid dicemus, quando rerum veritas erit, quando regiis cubiculis adapertis contueri licebit ipſum Regem, non per ænigma, nec per ſpeculum, ſed facie ad faciem, non amplius, inquam, per fidem, ſed per ſpeciem? Et poſt nonnulla: Quis vel delineabit voluptatem, quæ ex conuictu Chriſti exibit, aut vtilitatem, aut gaudium? Etenim anima, quæ in propriam re-

Transfiguratio Domini repreſentauit nobis ſplẽdorem futuri ſæculi. Matth. 17.

Deſcriptio conſeſſus beatorum à ſimili.

Dei pulchritudo.

Matth. 17.

Gaudium beatorum.

diit naturam, quæ in reliquum tempus multa libertate Dominum ſuum ſuſcipit, quantum ea fructum capiat, quantum dulcedinis, quantum lucrum, haud quiſquam vnquam ſatis explicabit. nec ſolùm læta bonis præſentibus, ſed ſecura tutaque erit, quòd tanta gaudiorum ſemina nequaquam deſitura ſint. Eam itaque iucunditatem vniuerſam ſermone quis effinget, quis attinget cogitatione? Quòd ſi hæc fluxa ſuos poſſeſſores in tanta gaudia ſuſtollunt, & animum, licet incerta ſubitaque ſint, in iugem effundunt lætitiam: quid putas futurum de animis illis accerſitis ad infinita bona, quæ in cælis pios manent, quę fixa ſemperque duratura ſunt, quæ virtute quoque his præſentibus longè præſtant, nedum conſtantia ſua nunquam deſitura, & cuiuſmodi haudquaquam aſcenderunt in cor hominis?

Ad amorẽ vitæ beatæ quomodo excitari illiteratus poſſit.

53. ANSELMVS in epiſtola ſecunda ad Hugonem: Sic aliquem illiteratum, & qui altiora non poſſit capere, ad beatitudinis æternę deſiderium exiſtimo poſſe incitari; Frater chariſſime, regnum cælorum clamat Deus ſe habere venale. Quod quidem regnum cælorum tale eſt, vt eius beatitudinem & gloriam, nec oculus hominis mortalis poſſit videre, nec auris audire, nec cor cogitare. Vt tamen aliquo modo illud poſſis cogitare: quiſquis ibi regnare meruerit, quicquid ipſe volet, hoc erit in cælo & in terra: quicquid verò nolet, non erit in cælo & in terra. Tanta enim erit dilectio inter Deum & eos, qui ibi erunt, & inter ſeipſos inuicem, vt omnes ſe inuicem diligant ſicut ſeipſos, ſed plus ament omnes Deum quàm ſeipſos. Et propter hoc nullus ibi volet niſi quod Deus, & quod volet vnus, hoc volent omnes, & quod vnus vel omnes, hoc ipſum volet Deus. Quapropter quicquid vnuſquiſque volet, hoc erit & de ſeipſo, & de omnibus aliis, & de tota creatura, & de ipſo Deo. Et ſic ſinguli erunt perfecti reges, quia quod ſinguli volent, hoc erit, & omnes ſimul cum Deo vnus rex, & quaſi vnus homo, quia omnes vnum volent, & quod omnes volent, erit. Et poſt pauca: Ama Deum pluſquam teipſum, & iam incipis tenere quod ibi perfectè vis habere. Concorda cum Deo & hominibus, ſi tantùm ipſi à Deo non diſcordent, & iam incipis cum Deo & cum omnibus ſanctis eius regnare. Nam ſecundùm quod tu concordabis modò cum Deo, & cum hominibus in voluntate illorum, concordabit tunc Deus, & omnes ſancti tecum in tua voluntate. Si ergò vis eſſe rex in cælo, ama Deum & homines ſicut debes, & mereberis eſſe quod optas. Hunc amorem non poteris habere perfectum, niſi euacuaueris cor tuum ab omni alio amore.

Quicquid voles aderit, quicquid noles aberit.

Voluntatũ conformitas, & charitas mutua

Singuli erunt perfecti reges.

Principium regni cæleſtis quomodo hic habeatur.

Quid reſpondendũ iis, qui quęrũt de præmio & mercede, quæ Deo ſeruientibus deberur.

54. IDEM in libro de ſimilitudinibus, capite quadrageſimoſeptimo: Multi homines, quibus nonnunquam boni mores, & iuſta opera proponuntur, vt & ſe in eis, ſæculi poſtpoſita vanitate, exerceant, admoneantur, inquirere ſolent, quamobrem, quo præmio, qua retributione. Reſpõdetur itaque illis quod ſcriptum eſt: Quia nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit, quæ præparauit Deus diligentibus ſe. Quod cùm illi non clarè, quid ſit, aduertere poſſunt, repetitur hoc ipſum aliis verbis, & dicitur eis: præmium quod his, qui in hac vita Deo ſeruiunt, in futura vita recom-

Prima reſponſio generalior. 1. Cor 2.

Secunda minus ge-

penſatur

neralis & distinctior. Sufficientia omnium commodorum secundùm voluntatem, sine omni indigentia.

penſatur vita æterna, beatitudo æterna, æterna iucunditas, ſufficientia ſimul omnium commodorum ſecundùm voluntatem, & ſine omni indigentia. Hæc ergò cùm illis hoc modò dicuntur, bona quidem, & magna, vt ſunt, videntur: ſed quia non intelligunt, quid in ipſa vita habituri ſint, nec ſubitò quid ſit omnium commodorum ſecundùm voluntatem ſufficiẽtia, & ſine omni indigentia, percipere poſſunt, hærent animo, nec multùm efficaci ſapore ad audita trahuntur. Quid igitur agẽdum, vt hæc illis aliquatenus ſapiant, & ſic ad bona opera euigilent? Puerorum more cibandos æſtimo eos, qui ſi aliquando groſſum aliquod pomum edendum percipiunt, illud ob dentium teneritudinem, & oris anguſtiam aſſumere nequeunt, ſi pro illorum capacitate prius non fuerit particulatim diuiſum. Itaque diuidamus in partes magna, quæ diximus, vt inde poſſint ad vitam nutriri, de quibus agimus. Quæ vt melius eluceant, conſideremus quæ in hac vita mens auidius amet humana, & ex his, prout poſſumus, coniectemus illa eos habituros in vita æterna multo excellentius, ſiquidem inter multimoda mundi pericula conſtituti, Domini fuerint præcepta ſecuti: atque cùm ipſi illius adepti fuerint plenitudinem deſiderij ſui, ſe nequaquam fraudatos percipient. Hoc igitur, vt prætaxauimus, faciamus, & à minimis paulatim progrediamur. Quatuordecim igitur ſunt beatitudinis partes, quas ſimilo generali examine, perfectius omnes electi habebunt, totidemque miſeriæ genera, quæ mali tunc ſuſtinebunt. Hæ autem beatitudinis partes atque miſeriæ, ſic ſibi inuicem omninò ſunt contrariæ, quomodo & ipſi, qui eas accipiunt, in remuneratione.

Similè à pueris deductum.

Ex his quæ in hac vita mẽs humana magis amat, deduci poſſumus ad cognitionẽ qualemcunque eorum quæ ſunt in vita æterna.

Partes beatitudinis quatuordecim.

55. CAPITE quadrageſimooctauo: Partes verò beatitudinis ſunt, pulchritudo, agilitas, fortitudo, libertas, ſanitas, voluptas, longæuitas, ſapientia, amicitia, concordia, honor, poteſtas, ſecuritas, gaudium. Partes verò miſeriæ, quatuordecim prælibatis beatitudinibus contrariæ, hæc ſunt.

Miſeriæ partes totidem.

56. CAPITE quadrageſimonono: Turpitudo, ponderoſitas, imbecillitas, ſeruitus, infirmitas, anxietas, vitæ breuitas, inſipientia, inimicitia, diſcordia, dedecus, impotentia, timor, triſtitia. Notandum quòd ſicut ſeptem priores illius beatitudinis partes ad corporis beatitudinem, ſeptemque poſteriores ad animæ pertinent beatitudinem: ſic quoque ſeptẽ priores huius miſeriæ partes corporis: ſeptemque vltimæ, miſeriam perficiunt mentis. Quicunque ergò illas omnes beatitudinis partes habere poterit, perfectam corporis, & animæ beatitudinem poſſidebit. Quemcunque verò has omnes miſeriæ partes tolerare contigerit, ſummæ corporis, & animæ miſeriæ ſubiacebit. Verùm in hac vita, nec vnam illius beatitudinis, & huius miſeriæ partem quiſquam poteſt habere, nec rurſus ex toto ea carere. In alia verò vita, aut perfectam habens beatitudinem, miſeriæ nullatenus ſubiacebit: aut ſummæ ſubiacens miſeriæ, omninò beatitudine carebit.

Septẽ pertinent ad corpus, & alię 7 ad animam.

Solum in vita futura perfectè habentur prædictæ partes beatitudinis & miſeriæ.

57. CAPITE quinquageſimo: In illa ſiquidem vita pulchritudo iuſtorum, ſolis pulchritudini, qui ſeptempliciter, quàm modò ſit, ſplendidior erit, adæquabitur. Vnde ſcriptum eſt: Fulgebunt iuſti ſicut ſol in conſpectu Dei. Si verò iniuſtus fuerit, cœno, & omni cadauere fœtidior erit, omnique fuligine turpior erit.

Pulchritudo quanta beatorum, & è diuerſo quanta deformitas dãnatorũ. Matth. 13.

58. CAPITE quinquageſimoprimo: Velocitas quæ pulchritudine non minus amatur, tãta nos comitabitur, vt ipſis angelis Dei æquè celeres ſimus, qui à cælo ad terras, & econuerſò dicto citius dilabuntur. Malus verò tanto pœnarum pondere premetur, vt nec pedem quidem, vel manus vel aliquid ſui corporis poſſit mouere. Vnde & illud in Euangelio: Ligatis manibus, & pedibus mittite eum in tenebras exteriores.

Velocitas iuſtorum.

Grauitas & põdus corporum dãnatorum. Matth. 22.

59. CAPITE quinquageſimoſecundo: In futuro ſic iuſtus fortis erit, vt etiam, ſi velit, terram commouere poſſit: & ſic econuerſò iniuſtus imbecillis, vt nec etiam vermes amouere queat ab oculis ſuis.

Fortitudo beatorum.

Imbecillitas dãnatorum

60. CAPITE quinquageſimotertio: Sicut angelis nihil obſiſtit, nec aliquid eos impedire poteſt, vel conſtringere, quin pro velle ſuo cuncta penetrent liberrimè, ita non erit aliquod obſtaculum, quod nos retardet, nulla clauſula, quæ nobis vllatenus obſtet, non elementum, quod nobis ad velle noſtrum paruum omninò non exercet. In illa etenim vita, ſi bonus fuerit, nihil patietur quod nolit, ſed agere permittetur quæcunque voluerit. Si verò fuerit malus, ad omnia, quæ noluerit, cogetur: & ab omnibus quæ voluerit, prohibebitur.

Liberras beatorum.

Seruitus reproborũ.

61. CAPITE quinquageſimoquarto: Incunctanter, vt mea quidem fert opinio, adſtruere licet, ſanitatem vitę futuræ ita vigere, & immutabilem, ac inuiolabilem fore, vt ineffabili quadam dulcedine ſuauitatis totum hominem repleat, & omnę, quod alicuius in ſe viciſſitudinis, mutabilitatis, aut leſionis ſuſpicionem prætendere queat, procul arceat atque repellat. Sic igitur iuſtus erit ſanus. At verò quemlibet iniuſtum, tanta ibi infirmitate ſcias infirmari, vt nullo poſtmodum medicamine queat medicari.

Sanitas ãcatorum.

Mala valetudo damnatorum.

62. CAPITE quinquageſimoquinto: Poſt hanc vitam aut in omnimoda voluptate ſunt, aut omninò replebuntur anxietate.

Voluptas & miſeria futurę vitę.

63. CAPITE quinquageſimoſeptimo: In illa futura vita delectatio quædam ineffabilis bonos inebriabit, & inæſtimabili dulcedine ſuî totos eos inenarrabili abundantia ſatiabit; quid dixi totos? oculi, aures, nares, os, manus, guttur, cor, iecur, pulmo, oſſa, medullæ, exta etiam ipſa, & cuncta ſingulatim, ſingulaque membra eorum, in communi tam mirabili delectationis & dulcedinis ſenſu replebuntur, vt verè totus homo torrente voluptatis Dei potetur, & ab vbertate domus eius inebrietur. Verùm econtrariò, vt dictum eſt, credimus de iniuſto. Sit enim ante oculos cordis poſitus exempli cauſa, homo aliquis, qui tam in ipſis oculorum ſuorum pupillis, quàm & in ſingulis membris ferrum ignitum, & candens infixum habeat: ita vt nec medullæ, nec inteſtina, nec omninò quicquam in toto ipſo cruciatu: immanitate illius careat, vel eam leuius quàm in oculis aliquatenus ſentiat. Quid dicam anguſtiatur? Quis hunc æſtimet ſanę mentis inter iſta?

Voluptas beatorum quanta, & è diuerſo miſeria malorum.

64. CAPITE quinquageſimooctauo: Si bene vixerit nunc, tunc viuet quantum & Deus.

Longæuitas beatorum.

Sapient.5. Vitę breuitas malorũ. Hactenus de beatitudine & miseria corporis.

Vnde ſcriptum eſt: Iuſti autem in perpetuum viuent. Si verò malè vixerit, nonniſi moriendo tunc viuere poterit. Nihil ergò breuius illa vita, cui mors fuerit ſemper iuncta.

Sapientia ſanctorum quanta.

65. CAPITE quinquageſimonono: Sapientia, quam omnes in hac vita non vtiliter amãt, tanta in futura vita bonis erit, vt eorum, quæ ſcire voluerint, nihil ſit quod ignorent. Bonus enim perfecta, quæ Deus eſt, ſapientia replebitur, eamque facie ad faciem intuebitur. Quam dum ita perſpexerit, creaturæ totius naturam videbit, quæ in Deo melius, quàm in ſeipſa conſtitit. Tunc etenim iuſti omnia ſcient, quæ Deus fecit ſcienda, tã ea, quæ præterita, quàm ea, quæ poſtmodum ſunt futura. Ibi à ſingulis omnes, ibi ab omnibus ſinguli cognoſcentur, nec quenquam omninò latebit, qua patria, qua gente, qua ſtirpe quis editus fuerit, vel quid etiam in vita ſua fecerit.

Scientia iuſtorum.

Ignorantia & inſipientia damnatorum.

66. CAPITE ſexageſimoprimo: Si autem fueris malus, vera omninò ſapientia priuatus, tantis vrgeberis doloribus, vt non ſolum inſipiens, verùm omninò ſis & amens.

Amicitia beatorum.

67. CAPITE ſexageſimoſecundo: Bonum quenque ſic Deus, omneſque alij diligent boni, vt eum habere odio vltra non poſſint. Quãtum namque quiſque ſeipſum, tantum & tam diu diliget & alterum. Malum autem quenque ſic Deus, omneſque boni habebunt odio, vt nec filius quidem pietatem habeat de patre in pœnis conſpecto.

Inimicitia malorum.

Concordia quanta ſit in vita æterna.

68. CAPITE ſexageſimotertio: Corpus & anima cuiuſque ſancti, immò concordiæ tantæ erunt omnes iuſti, quantæ in præſenti ſunt oculi noſtri. Sicut enim oculus vnus verti non poteſt, quò non vertatur & alius, ſed in eandem partem ſemper voluuntur: ſic etiam corpus & anima, vel ſocietas illa iuſtorum, nihil poterunt velle diuerſum, ſed eandem ſemper voluntatem habebunt. Corpus enim vnum erimus, Eccleſia vna erimus, ſponſa Chriſti erimus, quicunque ibi erimus. Ipſa Dei voluntas non erit à tua diuerſa, ſed ſicut tu quod ille, ita & ille volet in cunctis quod tu: caput nanque à ſuo corpore quomodo diſcreparet?

69. CAPITE ſexageſimoquarto: In illa admirabili & glorificata diſpoſitione, & æquè diſpoſita glorificatione beatæ ciuitatis Dei, ita quiſque quod adeptus fuerit, amabit, vt ſtatum ſuum pontori gradu immutari non velit. Quare? quia cuique ſatis erit ſua felicitas & beatitudo, ſibi pro meritis ſuis miſericorditer impartita: Mali verò in diſcordia tanta perſiſtent, vt eorum corpus & anima ſemper diſſideant. Nam & corpus animam odio habebit, eò quòd malè vnquam cogitauerit, & anima corpus, eo quòd malè cogitata opere compleuerit, pro quibus omnibus torquentur in pœnis.

Diſcordia quanta in inferno.

70. CAPITE ſexageſimoſeptimo: In illa beata ſupernorum ciuium ſocietate quemadmodum hi, qui ſummæ Deitati ſunt propinquiores, & ob hoc aliis præſtantiores, dij dicentur; ita & qui illis ſunt inferiores, quoniam vna, & eadem, qua & ipſi ſummæ Deitati pro ſua capacitate participant, ſimili nomine deos dicendos eſſe neceſſè eſt. Talis honor, vt prælibauimus, iuſtis pro modo meritorum exhibebitur. Quiſquis verò malus, econtra ſic exhonorabitur, vt in omni fœtore deiectus, vertantur dãnati.

Honor in æterna vita

Quãto dedecore affi-

71. CAPITE ſexageſimooctauo: In futuro, aut verè præpotens, aut erit quiſque omninò ſemperque impotens. Bonus autem quicquid voluerit facere poterit, quoniam ipſum omnipotentem in omnibus ſuæ voluntati concordantem habebit. Malus verò nihil quod velit, agere quibit.

Poteſtas bonorum. Impotentia malorum.

72. CAPITE ſexageſimonono: In futuro aut ſecuritatem perfectam, aut econtra ſummum habebit timorem. Bonus autem quicquid voluerit habebit, & nihil ex eo ſe amittirum timebit.

Securitas beatorum.

Timor dãnatorum.

73. CAPITE ſeptuageſimo: Malus verò, & ſemper tormenta quę patietur, pauebit, & numquam ex eis euadere poterit.

74. CAPITE ſeptuageſimoprimo: In ſæculo futuro aut lętitia: aut triſtitia quiſque replebitur ſumma. Bonus enim quiſque omninò tunc poterit gaudere, quia prædictas omnis beatitudinis partes obtinebit perfectè. Quid ergò beatius illo, quo tunc replebitur iuſtus gaudio? adhuc tamen ad cumulum beatitudinis ſuæ aliud habebit, vnde magis poſſit gaudere: quia enim quiſque ſic, vt ſe, alterum amabit: patet quia ſic de illius felicitate, vt de ſua gaudebit. O quot igitur, & quanta gaudia quiſque obtinebit, qui de tot, & tantis beatitudinibus ſanctorum iubilabit? Quòd ſi tantum de alus, quos vt ſe diliget, gaudebit: quantum de Deo, quem ſupra ſe diliget, exultabit? Gaudium enim erit ei intus & extra, gaudium ſurſum atque deorſum, gaudium circumcirca, vbique gaudium plenum. Malus verò econtra triſtitia replebitur ſumma, quia omnes miſeriæ partes, quibus nihilominus ſe circunſeptum ſentiet, ineuitabiliter ſine fine patietur, & indefinẽter.

Gaudium bonorum perfectum & plenum.

Triſtitia malorum ſumma.

75. HVGO libro quarto de anima, capite decimoquinto: Beatorum omnium ſimul in communi actio ſeptiformis eſt. Viuunt, ſapiunt, amant, gaudent, laudant, veloces ſunt, ſecuri ſunt. Viuunt vita ſine fine, ſine moleſtia, ſine diminutione, ſine omni aduerſitate. Vita eorum viſio. & cognitio beatæ Trinitatis: ſicut Dominus ait: Hæc eſt vita æterna, vt cognoſcant te Deum verum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum. Sapiunt conſilia atque iudicia Dei, quæ ſunt aby ſſos multa. Sapiunt cauſa, & naturas, & origines omnium rerum. Amant Deum incomparabiliter; quia ſciunt vnde, & ad quid eos Deus prouexit. Amant ſinguli ſingulos ſicut ſeipſos. Gaudent de Deo ineffabiliter. Gaudent de tanta ſua beatitudine. Et quia vnuſquiſque vnumquemque diligit ſicut ſeipſum, tantum gaudium quiſque habet de bono ſingulorum, quantum de ſuo: quoniam bonum, quod non habet in ſeipſo, poſſidet in altero. Conſtat igitur quòd ſinguli tot gaudia habent, quot ſocios: & ſingula gaudia tanta ſunt ſingulis, quantum proprium ſingulorum. Cùm autem quiſque plus amet Deũ, quàm ſeipſum, & omnes alios ſecũ: plus gaudet de Dei felicitate, quàm de ſua & omnium aliorum ſecum. Si ergò cor vniuſcuiuſque vix capit ſuum gaudium, quomodo capit tot, & tanta gaudia? Ideò dicitur: Intra in gaudiũ Domini tui: non, Intret gaudiũ Domini tui in te: quia capi non poſſet. Inde laudent Deum ſine fine: ſine faſtidio, ſicut ſcriptũ eſt: Beati, qui habitant in domo tua Domine: in ſæcula ſæculorũ laudabunt te.

Septiformis actio beatorum.

Viuunt.

Ioan 17.

Sapiunt.

Amant.

Gaudent.

Matth. 25.

Laudant.

Pſalm. 83.

Veloces sunt. Securi sunt.

te. Veloces sunt, quia vbicunque esse vult spiritus, ibi est etiam & corpus. Omnes securi sunt. Securi sunt de tanti vita, de tanta sapientia, de tanto amore, de tanto gaudio, de tali laude, de tali velocitate, quòd nullum finem, nullam diminutionem, nullum detrimentum habebunt.

Quid sit in vita æterna, & quid absit.

76. CAPITE decimosexto: in ea cælesti patria est vita sine morte, Iuuentus sine senectute, Sanitas sine infirmitate, Requies sine labore, Gaudium sine tristitia, Pax sine discordia, Delectatio sine fastidio, Lux sine tenebris, Pulchritudo sine turpitudine, Agilitas sine ponderositate, Fortitudo sine imbecillitate, Libertas sine seruitute, Voluptas sine anxietate, Longæuitas sine vitæ termino, Sapientia sine insipientia, Amicitia sine inimicitia, Concordia sine discordia, Honor sine dedecore, Securitas sine timore.

77. APOCALYPSIS decimonono: Et audiui quasi vocem turbæ magnæ, & sicut vocem aquarum multarum, & sicut vocem tonitruorum magnorum, dicentium: Alleluia: quoniam regnauit Dominus Deus noster omnipotens, &c. vt in textu.

78. PSALMO octogesimotertio: Quàm dilecta tabernacula tua Domine virtutum: concupiscit, & deficit anima mea in atria Domini. Cor meum, & caro mea exultauerunt in Deum viuum. Beati, qui habitant in domo tua Domine, in sæculum sæculorum laudabunt te. Etenim benedictionem dabit legislator, ibunt de virtute in virtutem: videbitur Deus Deorum in Sion. Quia melior est dies vna in atriis tuis super millia. Elegi abiectus esse in domo Dei mei: magis quàm habitare in tabernaculis peccatorum. Quia misericordiam, & veritatem diligit Deus: gratiam, & gloriam dabit Dominus. Non priuabit bonis eos, qui ambulant in innocentia: Domine virtutum, beatus homo, qui sperat in te.

79. AVGVSTINVS in Psalmum octogesimumtertium: Beati qui habitant in domo tua. Possident Ierusalem cælestem sine angustia, sine pressura, sine diuersitate & diuisione limitum: omnes habent eam, & singuli habent totam. Magnæ illæ diuitiæ. Non angustat frater fratrem, nulla ibi indigentia est. Quid ergò ibi acturi? In sæcula sæculorum laudabunt te. Hoc erit totum negotium nostrum, sine defectu, Alleluia. Non vobis fratres videatur, quasi fastidium ibi futurum: quia si modò hoc diu dicatis, non duratis, ab illo gaudio necessitas vos auertit. Securi ergò simus fratres, non nos satiabit nisi laus Dei, amor Dei. Si deficias ab amore, deficies à laude. Si autem amor sempiternus erit, quia illa insatiabilis pulchritudo erit, noli timere, ne non possis semper laudare, quem semper poteris amare.

Quid agent beati in vita æterna. Laudabunt Deum sine fastidio & labore. Deficiens ab amore, deficit à laude.

80. ITEM libro decimo de ciuitate Dei, capite decimosexto: Illa visio Dei, tantæ pulchritudinis visio est, & tanto amore dignissima, vt sine hac, quibuslibet aliis bonis præditum atque abundantem, non dubitet Plotinus infelicissimum dicere.

Visio Dei quàm amœna & iucunda.

81. ET libro vigesimosecundo de ciuitate Dei, capite vigesimonono & trigesimo: Item libro tertio de libero arbitrio, capite vltimo, & libro tertio de symbolo ad Catechumenos, capite vltimo, vt supra de fide & symbolo, quæstione vicesimaprima, A testimonio decimonono & sequentibus.

De vita æterna.

82. LIBRI primo de Trinitate, capite decimotertio: Illa visio Dei, qua contemplabimur incommutabilem, atque humanis oculis inuisibilem Dei substantiam, quæ solis sanctis promittitur, quam dicit Apostolus Paulus, Facie ad faciem. & de qua dicit Apostolus Ioannes, Similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est: & de qua dicitur, Vnam petij à Domino, hanc requiram, vt contemplet delectationem Domini: & de qua dicit ipse Dominus, Ego diligam eum, & ostendam meipsum illi: & propter quam solam fide corda mundamus, vt simus beati mundicordes, quoniam ipsi Deum videbunt, & si qua alia de ista visione dicta sunt, quæ copiosissimè sparsa per omnes scripturas inuenit, quisquis ad eam quærendam oculum amoris intendit: sola est summum bonum nostrum, cuius adipiscendi causa præcipimur agere quicquid rectè agimus.

Visio Dei est summũ bonum nostrum. 1. Cor. 13. 1. Ioan. 3. Psalm. 26. Ioan. 14. Matth. 5.

83. ITEM in libro de catechizandis rudibus, capite vigesimoquinto: Fuge frater illa tormenta, vbi nec tortores deficiunt, nec torti moriuntur, quibus sine fine mors est, non posse in cruciatibus mori: & exardesce amore, atque desiderio sempiternæ vitæ sanctorum, vbi nec operosa erit actio, nec requies desidiosa: laus erit Dei sine fastidio, sine defectu: nullum in animo tædium, nullus labor in corpore, nulla indigentia, nec tua cui subueniri desideres, nec proximi cui subuenire festines. Omnes deliciæ Deus erit, & societas sanctæ ciuitatis in illo, & de illo sapienter beatéque viuentis. Efficiemur enim, sicut ab illo promissum speramus & expectamus, æquales angelis Dei, & cũ eis pariter illa Trinitate perfruemur iam per speciem, in qua nunc per fidem ambulamus.

Laudant Deum sancti sine labore & fastidio. Matth. 22. 2. Cor. 5.

84. TRACTATV quarto in epistolam Ioannis: Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. Ergò visuri sumus quandam visionem fratres, quam nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit. Visionem quandam, visionem præcellentem omnes pulchritudines terrenas, auri, argenti, nemorum atque camporum, pulchritudinem maris & aëris, pulchritudinem solis & lunæ, pulchritudinem stellarum, pulchritudinem angelorum: omnia superantem, quia ex ipso pulchra sunt omnia. Quid ergò nos erimus, quando hoc videbimus? Quid nobis promissum est? Similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est.

Matth. 5. 1. Cor. 2.

85. IDEM in libro meditationum capite vigesimosecundo: O tu vita, quam præparauit Deus his, qui diligunt eum, vita vitalis, vita beata, vita secura, vita tranquilla, vita pulchra, vita munda, vita casta, vita sancta, vita ignara mortis, nescia tristitiæ, vita sine labe, sine dolore, sine anxietate, sine corruptione, sine perturbatione, sine varietate & mutatione, vita totius elegantiæ, & dignitatis plenissima, vbi non est aduersarius impugnãs, vbi nulla peccati illecebra, vbi est amor perfectus, & timor nullus, vbi dies æternus, & vnus omnium spiritus, vbi Deus facie ad faciem cernitur, & hoc vitæ cibo mens sine defectu satiatur. O tu vita felicissima, ô regnum vetè beatum, carens morte, vacans fine, cui nulla tempora succedunt per æuum; vbi continuus sine nocte dies nescit habere tempus, vbi victor miles illis hymnidicis

Vita beata qualis vita sit.

Angelorum ſociatus choris, cantat Deo ſine neceſſitate canticum de canticis Sion.

Diſpar gloria.

86. CAPITE vigeſimoquinto: Diſpar eſt gloria ſingulorum, ſed communis eſt lætitia omnium. Plena & perfecta ibi regnat charitas, quia Deus eſt ibi omnia in omnibus; quem ſine fine vident, & ſemper videndo in eius amore ardent, amant & laudant, laudant & amant. Omne opus eorum, laus Dei: ſine fine, ſine defectione, ſine labore.

Plena charitas.

Omne opus laudare Deum.

87. SOLILOQVIORVM animæ ad Deum capite vigeſimoprimo: Si mi Domine pro hoc corpore ignobili, & corruptibili tam magna, & innumera beneficia præſtas à cælo, & aëre, à terra, & mari, à luce, & tenebris, à calore, & vmbra, rore, & imbre, ventis, & pluuiis, volucribus, & piſcibus, beſtiis, & arboribus, & multiplicitate herbarum & germinum terræ, cunctarum creaturarum tuarum miniſterio nobis ſucceſſiuè per ſua tempora miniſtrantium, vt alleues faſtidium noſtrum: qualia, quæſo, & quàm magna, & innumerabilia erunt illa bona, quæ præparáſti diligentibus te, in illa cæleſti patria, vbi te videbimus facie ad faciem? Si tanta facis nobis in carcere, quid ages in palatio? Magna & innumerabilia ſunt opera tua Domine rex cælorum. Cùm enim ſint hæc omnia valde bona, & delectabilia, quæ bonis pariter maliſque communia tradidiſti; qualia futura ſunt illa, quæ ſolis bonis recondiſti? Si tam innumera, & varia dona tua, quæ nunc amicis pariter tribuis, & inimicis; quàm magna, & innumerabilia, quàm dulcia, & delectabilia, quæ ſolis tuis es largiturus amicis? Si tanta ſolatia in hac die lacrymarum, quanta conferes in die nuptiarum? Si tanta delectabilia continet carcer, quanta, quæſo, continet patria? Oculus non vidit Deus abſque te, quæ præparáſti diligentibus te. Secundùm enim magnam multitudinem magnificentiæ tuæ, eſt etiam multitudo magna dulcedinis tuæ, quam abſcondiſti timentibus te: magnus enim tu es Domine Deus meus, & immenſus, nec eſt finis magnitudinis tuæ, nec eſt numerus ſapientiæ tuæ, nec eſt menſura benignitatis tuæ, nec eſt finis, nec numerus, nec menſura retributionis tuæ: ſed ſicut magnus es tu, ita magna ſunt donaria tua, quoniam tu ipſe præmium, & donum omnium legitimorum tuorum pugnatorum.

Si Deus tã multa tribuit morituris, qualia & quãta largietur in ęternũ cum eo victuris.

Iſaiæ 64. Pſalm. 30.

88. CAPITE trigeſimoquinto: Intra in gaudium ſine triſtitia, quod continet æternam lætitiam, vbi erit omne bonum, & non erit aliquod malum: vbi erit quicquid voles, & non erit quicquid noles: vbi erit vita vitalis, dulcis & amabilis, ſemperque memorialis: vbi non erit hoſtis impugnans, nec vlla illecebra, ſed ſumma & certa ſecuritas, ſecura tranquillitas, & tranquilla iucunditas, iucunda felicitas, felix æternitas, æterna beatitudo, & beata trinitas, & trinitatis vnitas, & vnitatis deitas, & deitatis beata viſio, quæ eſt gaudium Domini Dei tui. O gaudium ſuper gaudium, gaudium vincens omne gaudium, extra quod non eſt gaudium, quando intrabo in te, vt videam Deum meum, qui habitat in te? O æternum regnum, regnum omnium ſæculorum, vbi lumen indeficiens, & pax Dei quæ exuperat omnem ſenſum, in quo ſanctorum animæ requieſcunt, & lætitia ſempiterna ſuper capita eorum: gaudium & exultationem obtinebunt, & fugiet dolor & gemitus. O quàm glorioſum eſt regnum, in quo tecum Domine regnant omnes ſancti, amicti lumine ſicut veſtimento, habentes in capite ſuo coronam de lapide pretioſo. O regnũ beatitudinis ſempiternæ, vbi tu Domine ſpes ſanctorum & diadema gloriæ, facie ad faciem videris à Sanctis, lætificans eos vndique in pace tua, quæ exuperat omnem ſenſum. Ibi gaudium infinitum, lætitia ſine triſtitia, ſalus ſine dolore, via ſine labore, lux ſine tenebris, vita ſine morte, omne bonum ſine omni malo: vbi iuuentus nunquam ſeneſcit, vbi vita terminum neſcit, vbi decor nunquam palleſcit, vbi amor nunquam tepeſcit, vbi ſanitas nunquam marceſcit, vbi gaudium nunquam decreſcit, vbi dolor nunquam ſentitur, vbi gemitus nunquam auditur, vbi triſte nihil videtur, vbi lætitia ſemper habetur, vbi malum nullum timetur, quoniam ibi ſummum bonum poſſidetur, quod eſt videre ſemper faciem Domini virtutum.

Gaudium quale.

Regni cæleſtis deſcriptio.

Philipp. 4.

89. CAPITE trigeſimoſexto: Quid eſt videre facie ad faciem, niſi quod ait Apoſtolus, cognoſcere ſicut & cognitus ſum; cognoſcere veritatem tuam, & gloriam tuam, hoc eſt cognoſcere faciem tuã? Cognoſcere patris potẽtiam, filij ſapientiam, Spiritus ſancti clementiam, ipſius ſummæ Trinitatis vnam & indiuiduam eſſentiam. Videre enim faciem Dei viui, hoc eſt ſummum bonum, gaudium Angelorum atque omnium Sanctorũ, præmium vitæ æternæ, gloria ſpirituum, lætitia ſempiterna, corona decoris, brauium felicitatis, requies opulenta, pulchritudo pacis, intimum & externum gaudium, paradiſus Dei, Ieruſalem cæleſtis, vita beata, plenitudo beatitudinis, gaudium ęternitatis, pax Dei, quæ ſuperat omnem ſenſum. Hæc eſt plena beatitudo, & tota glorificatio hominis, videre faciem Dei ſui, videre eum, qui fecit cælum & terram, videre eum, qui fecit eum, qui ſaluauit eum, & qui glorificauit eum. Videbit eum cognoſcendo, amabit diligendo, laudabit poſſidendo. Ipſe enim erit hæreditas populi ſui, populi ſanctorum, populi quem redemit. Ipſe poſſeſſio felicitatis eorum, ipſe præmium, & merces expectationis. Ero, inquit, merces tua magna nimis: magnum enim magna decent. Et poſt pauca: Viſio ergò tua, tota merces eſt, totum præmium, & totum gaudium quod expectamus. Hæc eſt enim vita æterna, hæc eſt, inquam, ſapientia tua. Hæc eſt vita æterna, vt cognoſcamus te ſolum verum Deum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum.

Videre faciem Dei.

1. Cor. 13.

Philip. 4.

Geneſ. 15.

Viſio Dei, tota merces & gaudiũ, quod expectamus. Ioan. 17.

90. IN Manuali capite ſexto: Sonant ibi ſemper melliflua hymnorum organa, ſuauiſſima Angelorum melodia, cantica canticorum mira, quæ ad laudem & gloriam tuam à ſupernis ciuibus decantantur. Amaritudo & omnis fellis aſperitas in regione tua locum non habent. Non enim eſt ibi malus, neque malitia, non eſt aduerſarius & impugnans, nec eſt vlla peccati illecebra, nulla eſt ibi indigentia, dedecus nullum, rixa nulla, nullum improperium, cauſatio nulla, nullus timor, nulla inquietudo, nulla pœna, nulla dubietas, nulla violentia, nulla diſcordia: ſed eſt ibi pax ſumma, charitas plena, iubilatio & laus Dei æterna, ſine fine ſecura requies, & gaudium ſemper in Spiritu ſancto.

Symphonia cæleſtis.

Quæ à regno cælorum abſint.

91. CA-

Vitæ beatæ descriptio.

91. CAPITE ſeptimo: O vita vitalis, vita ſempiterna, & ſempiternè beata, vbi gaudium ſine mœrore, requies ſine labore, dignitas ſine tremore, opes ſine amiſſione, ſanitas ſine languore, abundantia ſine defectione, vita ſine morte, perpetuitas ſine corruptione, beatitudo ſine calamitate. Vbi omnia bona in charitate perfecta, vbi ſpecies, & viſio facie ad faciem, vbi plena ſcientia in omnibus & per omnia, vbi ſumma Dei bonitas cernitur, & lumen illuminans à ſanctis glorificatur, vbi præſens maieſtas Dei conſpicitur, & hoc vitæ cibo ſine defectu mens intuentium ſatiatur. Vident ſemper & videre deſiderant, ſine anxietate deſiderant, & ſine faſtidio ſatiantur. Vbi verus ſol iuſtitiæ, mira ſuæ pulchritudinis viſione omnes reficit, & ita vniuerſos cæleſtis patriæ ciues illuminat, vt luceant ipſi, lumen videlicet illuminatum per diuinum lumen, illuminans vltra omnem ſolis noſtri ſplendorem, atque cunctarum ſtellarum claritatem, immortali adhærentes Deitati; ac per hoc immortales & incorruptibiles facti, iuxta promiſſionem Domini ſaluatoris: Pater, quos dediſti mihi, volo vt vbi ego ſum, & illi ſint mecum, vt videant claritatem meam, & omnes vnum ſint, ſicut tu pater in me, & ego in te, & ipſi in nobis vnum ſint.

Ioan 17.

Sanctorũ in cælis conſortium.

92. CAPITE decimoſexto: O felix iucunditas, & iucunda felicitas, ſanctos, videre, cum ſanctis eſſe, & eſſe ſanctum: Deum videre, & Deum habere in æternum & vltra. Hæc ſedula mẽte cogitemus, hæc toto deſiderio deſideremus, vt ad eoscitò peruenire valeamus. Si quæras quomodo iſtud poteſt fieri, vel quibus meritis, quibuſve auxiliis? Audi: res iſta poſita eſt in poteſtate facientis, quoniam regnum, &c. vt ſupra in ſermone trigeſimoſeptimo de Sanctis, teſtimonio quinto hac eadem quæſtione.

Dei vultum cernere.

93. CAPITE decimoſeptimo. Quid hac vita beatius? vbi non eſt paupertatis metus, &c. vt ſupra in eodem ſermone trigeſimoſeptimo. Verùm ſuper hæc omnia eſt, conſociari choris Angelorum & Archangelorum, atq; omnium cæleſtium virtutum; intueri Patriarchas & Prophetas, videre Apoſtolos & omnes ſanctos, videre etiam parentes noſtros. Glorioſa ſunt hæc: ſed multo glorioſius eſt, præſentem Dei vultum cernere, incircunſcriptum lumen videre. Superexcellens gloria erit, cùm Deum videbimus in ſeipſo, videbimus & habebimus in nobis, quem cernere finis non erit.

1. APOCALYPSIS decimonono, vt in textu.

Luc. 14.

2. LVCÆ decimoquarto: Homo quidam fecit cœnam magnam, & vocauit multos. Et miſit ſeruum ſuum hora cœnæ dicere inuitatis vt venirent, quia iam parata ſunt omnia. Et cœperunt ſimul omnes excuſare. Primus dixit ei: Villam emi, & neceſsè habeo exire, & videre illam: rogo te habe me excuſatum, &c.

Differentia inter delicias corporis & cordis.

3. GREGORIVS homilia trigeſimaſexta in Euangelia: Hoc diſtare, fratres chariſſimi, inter delicias corporis & cordis ſolet, quòd corporales deliciæ cùm non habentur, graue in ſe deſiderium accendunt: cùm verò auidè eduntur, comedentem protinus in faſtidium per ſatietatem vertunt. At contra ſpiritales deliciæ, cùm non habentur, in faſtidio ſunt: cùm verò habentur, in deſiderio: tantoque à comedente ampliùs eſuriuntur, quanto & ab eſuriente amplius comeduntur. In illis appetitus placet, experientia diſplicet. In iſtis appetitus vilis eſt, & experientia magis placet. In illis appetitus ſaturitatem, ſaturitas faſtidium generat. In iſtis autem appetitus ſaturitatem, ſaturitas appetitum parit. Augẽt enim ſpiritales deliciæ deſiderium in mente, dum ſatiant: quia quanto magis earum ſapor percipitur, eo amplius cognoſcitur quod auidius ametur. Et idcircò non habitæ, amari non poſſunt: quia earum ſapor ignoratur. Et poſt pauca: Et quia guſtare intus nolumus paratam dulcedinem, amamus foris miſeri famem noſtram. Sed ſuperna nos pietas nec deſerentes ſe deſerit. Cõtemptas enim illas delicias ad memoriæ noſtræ oculos reuocat, eaſque nobis proponit: in promiſſione torporem excutit, atque vt faſtidium noſtrum repellere debeamus, inuitat. Ait nanque: Homo quidam fecit cœnam magnam, & vocauit multos. Quis iſte homo eſt, niſi ille de quo per Prophetam dicitur: Et homo eſt, & quis cognouit eum; Qui fecit cœnã magnam: quia ſatietatem nobis dulcedinis interne preparauit. Qui vocauit multos; ſed pauci veniunt: quia nonnunquam ipſi, qui ei per fidem ſubiecti ſunt, ęterno eius conuiuio malè viuendo contradicunt. Et poſt nonnulla: Ad cœnam ergò nos æterni conuiuij ſummus paterfamiliãs inuitat, ſed dum alius auaritiæ, alius curioſitati, alius voluptati carnis eſt deditus, nimirum reprobi ſimul omnes excuſant. Dum hunc terrena cura occupat, illum alieni actus ſagax cogitatio deuaſtat, alterius etiam mentem voluptas carnalis inquinat, faſtidioſus quiſque ad æternæ vitæ epulas non feſtinat. Et in fine: Nihil ſit quod deſiderium veſtræ mentis retardet: nullius vos rei in hoc mundo delectatio implicet. Si bonum diligitur, mens in bonis melioribus, id eſt, in cęleſtibus, delectetur. Si malum metuitur, mala animo æterna proponantur: vt dum illic eſſe conſpicit, & amplius quod diligat, & amplius quod pertimeſcat, hic omninò non hæreat.

Cœna magna quę apparata eſt.

Conſideratio bonorũ cæleſtium adfert terrenarum rerum contemptionẽ.

4. HOMILIA trigeſimaſeptima: Si conſideremus, fratres chariſſimi, quæ & quanta ſunt, quæ nobis promittuntur in cælis: vileſcunt animo omnia, quæ habentur in terris. Terrena nanque ſubſtantia ſupernæ felicitati comparata, pondus eſt, non ſubſidium. Temporalis vita æternæ vitæ comparata, mors eſt potius dicenda quàm vita. Ipſe enim quotidianus defectus corruptionis, quid eſt aliud quàm quædam prolixitas mortis? Quæ autem lingua dicere, vel quis intellectus capere ſufficit, illa ſupernæ ciuitatis quanta ſint gaudia: Angelorum choris intereſſe, cum beatiſſimis ſpiritibus gloriæ conditoris aſſiſtere, præſentem Dei vultum cernere, incircunſcriptum lumen videre, nullo mortis metu aſſici, incorruptionis perpetuæ munere lætari? Sed ad hæc audita inardeſcit animus, iamque illic cupit aſſiſtere, vbi ſe ſperat ſine fine gaudere: ſed ad magna præmia peruenire non poteſt, niſi per magnos labores. Vnde & Paulus egregius prædicator dicit: Non coronabitur, niſi qui legitimè certauerit. Delectat ergò mentem magnitudo præmiorum, ſed non deterreat certamen laborum.

Gaudium ciuitatis ſupernæ.

2 Tim. 2.

5. PROSPER de vita contemplatiua libro

Vitæ futuræ qualitas.

primo, capite ſecundo: Futura vita creditur beatè ſempiterna,& ſempiternè beata: vbi eſt certa ſecuritas,& ſecura tranquillitas, & tranquilla iucunditas: felix æternitas, æterna felicitas:vbi eſt amor perfectus,nullus timor,dies æternus, alacer motus,& vnus omnium ſpiritus de contemplatione Dei ſui, ac de ſua cum illo permanſione ſecurus:vbi ipſa ciuitas, quæ eſt Angelorum ſanctorum & hominum congregatio beata, meritis fulgentibus micat, & æterna ſalus exuberat, veritas regnat, vbi nec fallit quiſque, nec fallitur: vnde nullus eiicitur beatus, quò nullus miſer admittitur.

Gaudium Angelorũ promanat ex diuina contemplatione.

6. CAPITE tertio: Angeli ſummum ſolidumq; gaudium, quo inſatiabiliter perfruuntur, de diuina contemplatione percipiunt, ac Deo ſuo infatigabiliter & amanter inſeruiunt, ita perfectè beati, vt nec cupiant beatiores fieri vltra, nec valeant.

Bonorum operũ conſummatione peruenitur ad vitã beatam.

7. CAPITE quarto: Hæc eſt contemplatiua vita beata,ad quam qui bonorum operum conſummatione peruenerint, beatis Angelis ſimiles erunt,& ſimul cum Deo ſuo fine fine regnabunt. Quod hîc crediderant, ibi videbunt, ſui creatoris ſubſtantiam mundis cordibus contemplantes: æterna exultatione gaudebũt, diuina ac mutua dilectione poſſeſſi, Deo ſuo in æternum & inuicem ſibi feliciter adhærebunt: receptis cum incorruptione atque immortalitate corporibus municipatum patriæ cæleſtis accipient,atque eius in æternum ciues effecti, promiſſa præmia reportabunt. Ibi eis exuberabit tanta lætitia, tanta cæleſtium gratia gaudiorum, vt & remuneratori ſuo pro tantis muneribus gratias agant, & nullum faſtidium ex ipſa affluentium bonorum perceptione ſuſtineant. Ibi ita patebunt ſingulorum ſingulis mentes, ſicut corporalibus oculis ſubiacent facies corporales: quia humanorum pectorum tanta ibi erit & tam perfecta munditia, vt habeant vndè mundatori ſuo Deo gratias agant,non vndè offenſi, aliquibus peccatorum ſordibus erubeſcant: quia nec vlla peccata ibi, nec peccatores erunt, & qui ibi fuerint, iam peccare non poterunt. Nec latebit iam perfectè beatos aliquid ſecretorum, qui, quod eſt longè præſtantius, ipſum viſuri ſunt mundis cordibus Deum:quandoquidem humana creatura ita perfecta erit, vt in melius, aut deterius vltra mutari non poſſit. Cuius humanæ ſubſtantiæ ad conditoris ſui ſimilitudinem ſublimatæ, omnia bona, quæ naturaliter accepta peccato corruperat, reparabuntur in melius: id eſt,intellectus ſine errore: memoria ſine obliuione:cogitatio ſine peruagatione:charitas ſine ſimulatione: ſenſus ſine offenſione:incolumitas ſine debilitate: ſalus ſine dolore: vita ſine morte: facilitas ſine impedimento: ſaturitas ſine faſtidio, & tota ſanitas ſine morbo: quoniam quidem quicquid hîc corporibus humanis vitiandis, aut ferarum morſus ademerint, aut improuiſi caſus abſtulerint, aut malarum valetudinum genera diuerſa diſcerpſerint, aut humana crudelitas amputauerit, aut ſi ignis, vel quælibet alia res aliquid debilitatis intulerit, aut ipſa ſenectus etiam ſanis onerоſa negauerit, hæc & his ſimilia corporũ damna vna ibi reſurrectio reparabit, atque ea corpora membris omnibus inſtaurata, incorruptibilis ſanitas obtinebit. Propterea quicũque ibi erunt, & ſi differentibus meritis ab inuicem diſtabunt, omnes tamen vna perfectione beati erunt: quia ſingulis præmia ſua ſufficientia erunt, & capere amplius præmiis ſuis iam perfecti non poterunt. Sicut enim corporalis ſaturitas omnes ſaturos æqualiter habet, quanuis ſinguli cibum non æqualiter, ſed pro poſſibilitate perceperint:ita omnes ſancti,& ſi fuerint aliqua graduum ſuorum diuerſitate diſtincti, vna beatitudine perfecti erunt: quia & vna perfectione beati futuri ſunt. Cæterùm in illa tantæ beatitudinis regione, nec maioris meriti ſibi aliquid quiſque arrogabit, quia arrogantia ibi nulla erit: nec ſuperiori inferior inuidebit, quia ibi inuidus nullus eſſe poterit. Et ideò etſi ibi erit diſtantia manſionum, ſumma in illis erit vnius perfectionis æqualitas, quibus erit regni cæleſtis vna felicitas.

Præmia ſingulis ſufficiẽtia, licet inæqualia.

Cognitio beatorum.

Reparatio omnium donorum, quæ per peccatum amiſſa, aut corrupta fuerant.

Corporum humanorũ redintegratio in reſurrectione.

Meritorum diuerſitas.

Inuidia nulla.

8. CAPITE quinto: Cui felicitati promerendæ ille ſuſpirat, qui præſentibus omnibus futurorum contemplatione renunciat,atque à domeſticis occupationibus,quę nonnunquàm perfectè viuere cupientium proceſſus impediunt, in illam diuinæ ſublimitatem contemplationis euectus, ipſos etiam ſuæ carnis affectus exuperat: qui & infra ſe vniuerſa deſpiciens,quæ plerunque animas de præteritæ vitę ſanctitate ſecuras in terrena deiiciunt, ipſis etiam cæleſtibus appropinquat,tãto diuinis vicinior factus, quãto ſupra humana omnia ſtudio perfectionis aſcendit, certus quòd ſi contemplatiuam vitam hîc incertis honoribus, diuitiis anxiis, & caducis delectationibus plena voluntate prætulerit, veros honores, ſecuras diuitias, & delectationes æternas inueniat, cùm ad perfectionem contemplatiuæ virtutis, in illa beata vita vbi futura eſt, Deo remunerante peruenerit. Et reuerà quid erit honoratius eo, quem diuina clementia angelicæ dignitatis æqualitate beauerit? Quid ditius eo, quem regni cæleſtis ineffabiliter affluens beatitudo ditauerit?

Qui promerentur eam felicitatem.

An Angelicam dignitatem cuelemur.

9. ET libro tertio de vita contemplatiua,capite trigeſimoſecundo: In illa vita beata, ad quam conſumpta omni corruptibilitate ac mortalitate perueniunt, quicunque ibi futuri ſunt,vbi nec fletus vllus poteſt eſſe, nec gemitus, habebunt omnes ſancti amorem perfectum, timorem nullum,& gaudium ſempiternum.Ibi eis erit voluntas recta, cupiditas nulla, quoniam fruendo cæleſtibus bonis,ad quæ peruenire cupiebant, nihil eis deerit quod vlterius concupiſcant:& in illa regione perpetuę ſecuritatis ac pacis perfectè beati,nec timoris ſtimulos paſſuri ſunt, nec doloris. Sed timor ille non quem charitas foras mittit, ſed quem charitas nutrit,ideò fortaſſis in ſæculum ſæculi permanebit: quia in ſæculum ſæculi permanebunt illa, ad quæ timor ipſe perduxerit.

Amor perfectus, timor nullus, gaudium ſempiternum.

Voluntas recta,cupiditas nulla.

1.Ioan. 4. Pſal. 18.

10. BERNARDVS in ſermone de triplici genere bonorum,& vigilantia ſuper cogitationibus: Sanctis animabus non iam imitationem,nec à ſanctis Angelis tãtummodò quærere debemus auxilium, ſed ardenter deſiderare conſpectum eorum, & eſſe cum illis, & videre quæ ſint illæ columnæ cæli, quæ ſuſtinent orbem terrarum,in quibus rutilat & relucet tantum & tam excellens diuinitatis inſigne. Et poſt pauca: Porrò quidem æterna bona, illa bona ſunt,quę nec oculus vidit,nec auris audiuit,

Deſiderare debemus eõſpectum ſanctorum.

Æternorũ bonorum deſcriptio.

1. Cor. 2. Abūdantia quanta.

uit, & quæ nunquàm exeunt ab illa patria, quæ neſcit niſi gaudium, & iubilationem. Ibi nihil deeſt: ecce abundantia qua impleatur humana cupiditas. Quæ eſt iſta copia, vbi nihil quod nolis ſit, totum ſit quod velis? Fiat pax (ait propheta ad Ieruſalem) in virtute tua, & abundantia in turribus tuis. In illis inquam turribus, quæ, iuxta prophetam alium, gemmis ædificabuntur, vbi adipe frumenti, non cortice, ſacramenti, ſatiabit nos Deus. Quòd ſi nihil deerit. nobis, aliquid autem nos latuerit, nunquid erit gloria conſummata? Ideò nihil latebit nos, & ecce ſapientia, qua curioſitas hominis ſatietur. O ſapientia, qua tunc omnia quæ in cælo, & quæ in terra ſunt, perfectiſſimè cognoſcemus, in ipſo fonte ſapientiæ rerum omnium cognitionem bibentes. Non metuam ſuſpiciones, non timebo conſilia, quia ciuitas illa (iuxta Ioannem) puriſſimo vitro ſimilis erit, vt ſicut per vitrum lucidiſſimè cernimus, ſic aliorum conſcientias clariſſimè videamus. Quid ſi & nihil defuerit, & nihil latuerit, maneat autem timor & anxietas amittendi? Ideò nihil terret, & ecce potentia qua humana infirmitàs roboretur. Qui poſuit, inquit, fines tuos pacem, & confortauit ſeras portarum tuarum, ita vt nullus inimicus intret, nullus exire poſſit amicus. Vbi ergò ſumma abundantia, ſumma ſapientia, ſumma potentia eſt, puto quòd nihil deſit plenitudini beatitudinis, quantum ſpectat ad ſummam felicitatis humanæ.

Pſal. 121.

Qualis ſapientia & ſcientia erit in cælo.

Apoc 21.

Potentia qualis.

Pſal. 147.

11. IDEM in meditationibus capite quarto, eadémque habet Hugo Victorinus libro primo de anima, capite quarto: Præmium eſt videre Deum, viuere cum Deo, eſſe cum Deo, eſſe in Deo, qui erit omnia in omnibus: habere Deum, qui eſt ſummum bonum. Et vbi eſt ſummum bonum, ibi eſt ſumma felicitas, ſumma iucunditas, vera libertas, perfecta charitas, æterna ſecuritas, & ſecura æternitas: ibi eſt vera lætitia, plena ſcientia, omnis pulchritudo, & omnis beatitudo.

Præmium piorum.

Deſcriptio beatitudinis æternæ.

Eſt ibi pax, pietas, bonitas, lux, virtus, honeſtas,
Gaudia, lætitia, dulcedo, vita perennis:
Gloria, laus, requies, amor, & concordia dulcis.

Sic cum Deo homo beatus erit, in cuius conſcientia peccatum inuentum non fuerit. Videbit Deum ad voluntatem, habebit ad voluptatem, fruetur ad iucunditatem. In æternitate vigebit, in veritate fulgebit, in bonitate gaudebit. Sicut habebit permanendi æternitatem, ſic cognoſcendi facilitatem, & requieſcendi felicitatem. Ciuis ſiquidem erit illius ſanctæ ciuitatis, cuius angeli ciues ſunt, Deus pater templum, filius eius ſplendor, ſpiritus ſanctus charitas. O ciuitas cæleſtis, manſio ſecura, patria fertilis & ampla, totum continens quod delectat, populus ſine murmure, incolæ quieti, homines nullam indigentiam habentes! Quàm glorioſa dicta ſunt de te ciuitas Dei! ſicut lætantium omnium habitatio eſt in te. Omnes lætantur in lætitia & exultatione, omnes delectantur de Deo, cuius adſpectus pulcher, facies decora, eloquium dulce. Delectabilis eſt ad videndum, ſuauis ad habendum, dulcis ad perfruendum. Ipſe per ſe placet, & per ſe ſufficit ad meritum, ſufficit ad præmium, nec extra illum quicquam quæritur: quia totum in illo inuenitur quicquid deſideratur. Semper libet eum adſpicere, ſemper habere, ſemper in illo delectari, & illo perfrui. In illo clarificatur intellectus, & purificatur affectus ad cognoſcendam & diligendàm veritatem. Et hoc eſt totum bonum hominis, nóſſe ſcilicet & amare creatorem ſuum. Quæ ergò nos angit veſania, vitiorum ſitire abſynthium, huius mundi ſequi naufragium, vitæ labentis pati infortunium, impiæ tyrannidis ferre dominium, & non magis conuolare ad ſanctorum felicitatem, ad angelorum ſocietatem, ad ſolennitatem ſupernæ lætitiæ, & ad iucunditatem contemplatiuæ vitæ, vt poſſimus intrare in potentias Domini, & videre ſuperabundantes diuitias illas bonitatis eius? Ibi vacabimus & videbimus quàm dulcis eſt Dominus, & quàm magna multitudo dulcedinis eius. Videbimus gloriæ decorem, ſanctorum ſplendorem, & regiæ poteſtatis honorem: cognoſcemus patris potentiam, filij ſapientiam, ſpiritus ſancti benigniſſimam clementiam: & ita habebimus notitiam illius ſummæ Trinitatis. Nunc corpora per corpus videmus: imagines etiam corporum ſpiritu cernimus: tunc verò ipſam Trinitatem puro mentis intuitu videbimus. O beata viſio, videre Deum in ſeipſo, videre in nobis, & nos in eo felici iucunditate, & iucunda felicitate. Quicquid deſiderabimus, totum habebimus, nihil amplius deſiderantes. Et quicquid videbimus, amabimus, ipſo amore beati. Beati dulcedine amoris, & ſuauitate contemplationis. Hæc erit ſumma illius contemplationis, hæc erit ſummaillius felicitatis, quoniam intelligetur in ſuo puro eſſe ſyncera diuinitas, comprehendetur in ea incomprehenſibilis Trinitas. Patebunt arcana diuinitatis, videbitur & amabitur Deus: & hæc viſio & delectatio totum cor hominis implens & ſatians, tota erit illius beatitudinis conſummatio. Vna erit omnium lingua, iubilatio indefeſſa, vnus affectus, amor æternus. Patebit veritas, implebitur charitas, & erit integra corporis & animæ ſocietas. Fulgebit ſicut ſol humanitas glorificata. Quieta erit & concors carnis & ſpiritus ſocietas. Angelorum & hominum vnum erit gaudium, vnum colloquium, vnum conuiuium. Non languebit amor, nec liquefiet dilectio. Præſentibus omnibus bonis, nulla erit dilationis afflictio, quoniam beatifica diuinæ maieſtatis præſentia omnibus erit omnia, & erit communis omnium omnipotentia, ſapientia, pax, iuſtitia, & intelligentia. Non erit in illa pace diuerſitas linguarum, ſed pacifica & concors concordia morum & affectuum. In torrente illius voluptatis nihil vltra apperet cumulara ſatietas, tanta erit felicitas. Ibi ſiquidem erit cumulus felicitatis, ſupereminens gloria, & ſuperabundans lætitia. Sed ad hæc quis idoneus? Profectò verus pœnitens, bonus obediens, amabilis ſocius, fidelis ſeruus.

Totum hominis bonũ.

Quid agemus & videbimus in cælo.

Videre deũ.

Iucunditas & charitas quæ erit in vita æterna

Quis idoneus ad cõſequendum vitæ æternæ bona.

Ciuitatis cæleſtis & incolarum eius deſcriptio.

Pſal. 86.

Frui Deo.

12. MATTHÆI vigeſimoſecundo: Intrauit autem rex vt vi deret diſcumbentes, & vidit ibi hominem non veſtitum veſte nuptiali. Et ait illi: Amice quomodo huc intrâſti non habens veſtem nuptialem? At ille obmutuit, &c.

13. CAPITE octauo: Dico autem vobis, quod multi ab Oriente, & Occidente venient, & recumbent cum Abraham, & Iſaac, & Iacob in regno cælorum.

14. LVCÆ decimotertio: Ibi erit fletus, &

ſtridor dentium : cùm videritis Abrahã, & Iſaac, & Iacob, & omnes Prophetas in regno Dei, vos autem expelli foras. Et venient ab Oriente, & Occidente, & Aquilone, & Auſtro, & accumbent in regno Dei.

15. CAPITE duodecimo : Beati ſerui illi, quos cùm venerit Dominus, inuenerit vigilantes : Amen dico vobis, quòd præcinget ſe, & faciet illos diſcumbere, & tranſiens miniſtrabit illis.

16. CAPITE vigeſimoſecundo : Et ego diſpono vobis ſicut diſpoſuit mihi Pater meus regnum : vt edatis, & bibatis ſuper menſam meam in regno meo : & ſedeatis ſuper thronos iudicantes duodecim tribus Iſrael.

Luc. 12. Quid ſit miniſtrare, & diſcumbere in regno cælorum. Matth. 8.

17. GREGORIVS homilia decimatertia in euangelia : Sed veniens Dominus quid ſeruis vigilantibus exhibeat, audiamus. Amen dico vobis, quòd præcinget ſe, & faciet eos diſcumbere, & tranſiens miniſtrabit illis. Præcinget ſe, id eſt ad retributionem præparabit. Et faciet illos diſcumbere, id eſt, æterna quiete refoueri. Diſcumbere quippe noſtrum, in regno quieſcere eſt. Vndè rurſum Dominus dicit : Venient & recumbent cum Abraham, Iſaac, & Iacob. Tranſiens autem Dominus miniſtrat, quia lucis ſuæ illuſtratione nos ſatiat. Tranſire verò dictum eſt, cùm de iudicio ad regnum redit. Vel certè Dominus nobis poſt iudicium tranſit, quia ab humanitatis forma, in diuinitatis ſuæ contemplationem nos eleuat. Et tranſire eius, eſt in claritatis ſuæ ſpeculationem nos ducere, cùm eum, quem in humanitate in iudicio cernimus, etiam in diuinitate poſt iudicium videmus. Ad iudicium quippe veniens, in forma ſerui omnibus apparet, quia ſcriptum eſt : Videbunt in quem transfixerunt. Sed cùm reprobi in ſupplicium corruunt, iuſti ad claritatis eius gloriam pertrahuntur: ſicut ſcriptum eſt : Tollatur impius, ne videat gloriam Dei.

Ioan. 19. Zach. 12. Iſaiæ 26.

18. PSALMO decimoquarto, vt in textu.

19 ET vigeſimotertio : Quis aſcendet in montem Domini? aut quis ſtabit in loco ſancto eius? Innocens manibus & mundo corde, qui non accepit in vano animam ſuam, nec iurauit in dolo proximo ſuo.

20. ISAIAE trigeſimotertio : Qui ambulat in iuſtitijs, & loquitur veritatem, qui proijcit auaritiam ex calumnia, & excutit manus ſuas ab omni munere, qui obturat aures ſuas ne audiat ſanguinem, & claudit oculos ſuos ne videat malum. Iſte in excelſis habitabit, munimenta ſaxorum ſublimitas eius : panis ei datus eſt, aquæ eius fideles ſunt. Regem in decore ſuo videbunt oculi eius.

21. AD Romanos ſecundo : Qui reddet vnicuique ſecundùm opera eius : ijs quidem, qui ſecundùm patientiam boni operis, gloriam, & honorem, & incorruptionem quærunt, vitam æternam &c. Gloria autem, & honor, & pax omni operanti bonum.

22. MATTHAEI quinto : Beati mundo corde; quoniam ipſi Deum videbunt.

23. BERNARDVS in ſermone de conuerſione ad clericos, ſiue de perſecutione ſuſtinenda, capite vigeſimoquinto : Beati mundo corde, quoniam ipſi Deum videbunt. Magna promiſſio, fratres mei, & totis deſiderijs affectanda. Hæc enim viſio, confirmatio eſt, ſicut Ioannes Apoſtolus ait : Nunc filii Dei ſumus, ſed nondùm apparuit quid erimus. Scimus quia cùm apparuerit, ſimiles ei erimus : quia videbimus eum ſicuti eſt. Hæc viſio vita æterna eſt, ſicut ipſa in Euangelio Veritas ait : Hæc eſt vita æterna, vt cognoſcant te ſolum verũ Deum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtũ. Odibilis macula, quæ beatam nobis adimit viſionem, & execrabilis negligentia, qua diſſimulamus interim illius oculi mundationem. Vt enim corporeus nobis viſus, aut humore interiori, aut exteriori, iniectione pulueris impeditur : ſic & intuitus ſpiritualis, interdum quidem propriæ carnis illecebra, interdum curioſitate ſæculari, & ambitione turbatur. Et in fine : Beati ergò mundo corde, quoniam ipſi Deum videbunt. Nunc quidem per ſpeculum in ænigmate, in futuro autem facie ad faciem, vbi nimirum faciei noſtræ fuerit conſummata mundities, vt ſibi eam exhibeat glorioſam, non habentem maculam neque rugam.

Matth. 5. Viſio Dei quam magna res ſit. 1. Ioan. 3. Ioan. 17. 1. Cor. 13. Epheſ. 5.

24. MATTHAEI ſeptimo, vt in textu.

25. CAPITE decimonono : Ecce vnus accedens ait illi : Magiſter bone, quid boni faciam vt habeam vitam æternam? Qui dixit ei : Quid me interrogas de bono? Vnus eſt bonus, Deus. Si vis autem ad vitam ingredi, ſerua mandata.

26 CAPITE vigeſimoquinto : Et accedens qui quinque talenta acceperat, obtulit alia quinque talenta, dicens : Domine, quinque talenta, tradidiſti mihi, ecce alia quinque ſuperlucratus ſum. Ait illi dominus eius : Euge ſerue bone, & fidelis, quia ſuper pauca fuiſti fidelis, ſuper multa te conſtituam, intra in gaudium domini tui. Acceſſit autem & qui duo talenta acceperat, & ait : Domine, duo talenta tradidiſti mihi, eccè alia duo lucratus ſum. Ait illi dominus eius : Euge ſerue bone, & fidelis, quia ſuper pauca fuiſti fidelis, ſuper multa te conſtituam, intra in gaudium domini tui.

27. APOCALYPSIS ſecundo : Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat Eccleſiis : Vincenti dabo edere de ligno vitæ, quòd eſt in Paradiſo Dei mei. Eſto fidelis vſque ad mortem, & dabo tibi coronam vitæ. Qui vicerit, non lædetur à morte ſecunda. Vincenti dabo manna abſconditum, & dabo illi calculum candidum : & in calculo nomen nouum ſcriptum, quod nemo ſcit, niſi qui accipit. Et qui vicerit, & cuſtodierit vſque in finem opera mea, dabo illi poteſtatem ſuper Gentes, & reget eas in virga ferrea, & tanquam vas figuli confringentur, ſicut & ego accepi a Patre meo : & dabo illi ſtellam matutinam.

28 CAPITE tertio : Qui vicerit, ſic veſtietur veſtimentis albis, & non delebo nomen eius de Libro vitæ, & confitebor nomen eius coram Patre meo, & coram angelis eius. Qui vicerit, faciam illum columnam in templo Dei mei : & ſcribã ſuper eum nomen Dei mei, & nomen ciuitatis Dei mei nouæ Ieruſalem, quæ deſcendit de cælo à Deo meo, & nomen meum nouum. Qui vicerit, dabo ei ſedere mecum in throno meo : ſicut & ego vici, & ſedi cum patre meo in throno eius.

29. CAPITE ſeptimo : Et dixi illi : Domine mi, tu ſcis. Et dixit mihi : Hi ſunt, qui venerunt de tribulatione magna, & lauerunt ſtolas ſuas, & dealbauerunt

& dealbauerunt eas in ſanguine Agni. ideò ſunt ante thronum Dei, & ſeruiunt ei die ac nocte in templo eius : & qui ſedet in throno, habitabit ſuper illos.

30 BERNARDVS ſermone ſecundo de verbis Apoſtoli, Non eſt regnum Dei eſca & potus: Rom. 14. Quid ergò? Sed iuſtitia, & pax, & gaudium in Spiritu ſancto. Attendis & intendis, quia gaudiũ Præpoſterum ſtudiũ filiorum huius ſæculi. in fine eſt? Sic fatui filij Adam, & præcipiti ſaltu iuſtitiam tranſilientes, & pacem, rem finalem in principium conuertere, & peruertere vultis? Nemo enim eſt, qui gaudere non velit. Non ſtabit, & non erit iſtud: quia ſicut non eſt pax impiis, ſic nec gaudere impiis, dicit Dominus. Non ſic impij, non ſic. Prius eſt iuſtitiam facere, inquirere pacem, & perſequi eam, & ſic demùm apprehendere gaudium: immò à gaudio comprehendi. Sic angelicus ille conuentus, prius iuſtitiam fecit, cùm ſteriit in veritate, & veritatis Pax cæleſtis. deſeruit deſertorem. Poſt hæc illa pace firmati ſunt, quæ exuperat omnem ſenſum: quia cùm diuerſis honoris primatibus ambiantur, nullus Pſal 147. qui murmuret, qui inuideat nullus. Lauda tu Ieruſalem Dominum, lauda Deum tuum Sion, quoniam confortauit ſeras portarum tuarum, benedixit filiis tuis in te, qui poſuit fines tuos pacem. Lauda & laudes replica, quia munitiſſimis veſtibus, & inconuulſibilibus ſeris clauſæ ſunt portæ tuæ, nullus inimicus intrat, nullus exit amicus, benedicti filij tui in te, omni benedictione ſpiritali in cæleſtibus cum Chriſto. Iam non eſt timor in finibus tuis, quia poſuit fines tuos pacem: nullæ tibi tentationes, nulla ſeſe tentationum turma confundit, quia verſipellis ille & tortor longè eſt à muris tuis, & à filiis tuis. Et ille, qui idem eſt, omnia in identitate conſolidat atque coniungit. Cuius participatio, inquit, in idipſum. Hoc iam tertio hauriunt aquas in gaudio de fontibus ſaluatoris, & nudis (vt ita dicam) oculis diuinitatis intuentur eſſentiam, nulla (corporeorum phantaſmatum imaginatione decepti. Eccè gaudium in fine, ſed ſine fine.

31. APOCALYPSIS vigeſimoprimo. Non intrabit in eam aliquod coinquinatum, aut abominationem faciens, & mendacium, niſi qui ſcripti ſunt in libro vitæ Agni. Ga. in fine ſine fine.

VI.

Quis eſt vſus & fructus doctrinæ totius de quatuor nouiſſimis?

A PRIMÙM hæc ipſa cognoſcere ac ſeriò meditari eò confert, vt à cura, ſtudio, & amore illarum rerum, quæ caducæ, fluxæ, & vanæ ſunt in hoc mundo, faciliùs auocemur. [a] *Vanitas* enim *vanitatum, dixit Eccleſiaſtes: Vanitas vanitatum, & omnia vanitas.* [b] *Vidi cuncta, quæ fiunt ſubſole, & ecce vniuerſa vanitas, & afflictio ſpiritus.* Vide Chryſoſt. epi. 5. ad Theodor. lapſum, & Damaſc. in hiſt. Barlaam & Ioſaphat, cap. 5. 12. 13. & 14.

a Eccleſ 1. a & ibi. Ier. Item Greg. lib. 5. ca. 2. in 1. Regum.
b Ibidem. c.

B Deindè non ſolùm à cogitationibus vanis, curíſque terrenis hæc animaduerſa hominem reuocant, verùm etiam ab omni [c] peccandi licentia, conſuetudine, & procliuitate deterrent. Hinc aurea illa ſententia: [d] *In omnibus operibus tuis memorare nouiſſima tua, & in æternum non peccabis.*

c Aug. lib. 2. de Geneſi contra Manich. cap. 28. & ſer. 120. de temp Greg. Homil. 19 in Euãg l. fid. lib. 3. de ſummo bono cap. vlt.
d Eccl. 7. d Bern ſer. 1. in feſto omnium ſanctor. Item in ſerm. de primordiis, mediis & nouiſſimis noſtris.

C Præterea monent ſapientem, vt cunctis in rebus nihil temerè faciat, ſed extrema primùm omnium ſibi [e] proponat, fineque proſpecto, via regia progrediatur, vt neque [f] ad dexteram, neque ad ſiniſtram à recto deflectat.

e Deuter. 32. d
f Prouerb. 4. d

D Præcipuè verò huiuſmodi rerum memoria, & contemplatio id efficit, vt diuinus timor, [g] qui veræ ſapientiæ fons, totius virtutis cuſtos, ac in omni hominis vita neceſſarius eſt pædagogus, in æqui boníque ſtudio nos confirmet ac prouehat. Nam [h] *timor Domini expellit peccatum. Et, qui ſine timore eſt, non poterit iuſtificari.* [i] *Qui timent Dominum, inquirent quæ beneplacita ſunt ei; præpara-*

g Eccli. 1. b. Pſal. 110 b Pro 1. a 9. c. Iob 28. d Eccleſ. c. 7. c Prou. 14 c Chryſo. hom. 15. ad pop. Antioch. Item hom. 2. in ſecundam ad Theſſal. Aug. tract. 9. in epiſt. Ioan. & in Pſal. 127.
h Eccli. 1. e
i Eccli 2. d Aug. ſer. 13. ca. 13. & 18. e 8. de verbis Apoſt. Item lib. de ſancta virgin. cap. 38. & ſermo. 214. de tempore.

bunt corda ſua, & in conſpectu illius ſanctificabunt animas ſuas.

k Ibidem. Demùm [k] *qui timent Dominum, cuſtodiunt mandata illius, & patientiam habebunt vſque ad inſpectionem illius, dicentes: Si pœnitentiam non egerimus, incidemus in manus Domini.*

l Pſalm. 4. a

m Prouer. 2. c

n Pſalm. 13. b

o Deut. 32. d Bern. ſerm. 2. in die Apoſt Petri & Pauli. Item epiſt. 292.

p Iob 21. b

q Prouer. 14. b

E Cæterùm filij ſæculi huius, [l] vanitatem diligunt, & quærunt mendacium: *qui* [m] *lætantur cùm malefecerint, & exultant in rebus peſsimis*, ante [n] quorum oculos non eſt timor Dei, nihil minùs illi quàm his de rebus cogitationem ſuſcipiunt. [o] *Gens abſque conſilio eſt, & ſine prudentia. Vtinam ſaperent, & intelligerent, ac nouiſsima prouiderent.* His videmus, quod Iob ſanctus aiebat, quotidiè vſuenire: [p] *Tenent tympanum, & citharam, & gaudent ad ſonitum organi. Ducunt in bonis dies ſuos, & in puncto ad inferna deſcendunt.* [q] *Sic riſus dolore miſcetur, & extrema gaudij luctus occupat.*

TESTIMONIA.

Cæci & leproſi adſpectus occaſionem philoſophãdi præbet regis filio.

1. A CHRYSOSTOMVS epiſtola quinta ad Theodorum lapſum, vt ſuprà quæſtione quarta A teſtimonio primo, & quæſtione quinta A teſtimonio quinquageſimoſecundo.

2. DAMASCENVS in hiſtoria de Barlaam & Ioſaphat, capite quinto: Cùm igitur Regis filius ad hunc modum foras crebrò progrederetur, quadam die miniſtrorum oblitione factum eſt, vt duos viros perſpiceret, quorum alter lepra, alter cæcitate laborabat. Quos conſpicatus atque animi mœſtitia affectus, ab iis qui ſecum erant, quinam hi eſſent, & quodnam graue hoc ſpectaculum eſſet, percontatus eſt. Illi autem, cùm id, quod in ipſius adſpectum venerat occultare non poſſent, has humanas calamitates eſſe reſponderunt, quæ ex corrupta materia, & corpore vitioſis humoribus pleno mortalibus contingere ſolerent. Tum ille: Cunctis ne hominibus hæc accidere conſueuerunt? Non cunctis, inquiunt illi, verùm iis duntaxat, quorum valetudo propter improbos humores deprauata ſit. Rurſum igitur ſciſcitari perrexit adoleſcens: Si non omnes homines in has calamitates incidere conſueuerunt, ſed quidam duntaxat, explorátumne eſt, quinam ſint, quos malorum acerbitates arripturæ ſint, an contra citra vllam diſtinctionem, atque ex improuiſo conflantur? Et quis tandem hominum, reſponderunt illi, futura perſpicere, ac perfectè intelligere queat? Hoc enim humanæ naturæ captum excedit, ac ſolis immortalibus diis attributum eſt. Hic percontandi quidem finem fecit Regis filius: verùm ex huiuſmodi ſpectaculo dolorem animo cepit, reiqúe nouitate ita affectus eſt, vt oris ipſius forma immutaretur. Rurſum autem foras progrediens in capularem quendam ſenem incidit, rugata facie, fractis ac diſſolutis tibiis, curuo corpore, capite prorſus cano, qui præterea dentibus carebat, atque concilium quiddam & interruptum loquebatur. Stupore itaque correptus, cùm hominem eum propius ad ſe adduci iuſſiſſet, eos, qui tum aderant, interrogabat, ecquidnam tam inſolens ſpectaculum eſſet. Illi autem dixerunt; Hic ætate valdè prouectus, ac paulatim decedentibus ipſi viribus, membrisqúe imbecillitatem contrahentibus, ad hanc quam cernis, ærumnam peruenit. Et quiſnam, inquit ille, ipſius finis eſt? Nihil aliud, inquiunt illi, quam mors ipſum excipiet. Omnibúſne hominibus, inquit ille, hoc propoſitum eſt, an quibuſdam duntaxat contingit? Reſponderunt illi: Niſi mors anteuertens, aliquem hinc abducat, fieri non poteſt, quin temporis progreſſu ſtatus huiuſce periculum non faciat. Tum adoleſcens: Quoto anno hoc cuipiam contingit? atque proceſsus ne mori neceſſe eſt, neque ars vlla eſt, qua mortem effugiamus, atque in hanc calamitatem minimè incidamus? Dicunt ei: Octogeſimo, aut centeſimo anno ad hanc ſenectutem homines perueniunt, ac deindè moriuntur: nec aliter fieri poteſt. Debitum enim naturale mors eſt, hominibus ab initio impoſitum: neque vlla ratione ipſius aduentus vitari poteſt. Hæc omnia vt ſagax ille ac prudens adoleſcens audiuit, atque intellexit, intimo corde ingemiſcens, dixit: Acerba hæc vita eſt, atque omni dolore ac mœſtitia plena, ſi res ita ſe habet. Et quonam modo quiſpiam in incertæ mortis expectatione, cuius aduentus non modò vitari non poteſt, ſed etiam, vt dixiſtis, incertus eſt, ſecuro animo erit? Abiitque hæc ſecum voluens, atque aſſiduè conſiderans, mortiſque memoriam identidem animo repetens, ac deinceps in doloribus animique conſternatione viuens, atque in perpetuo mœrore degens. Atque apud ſe dicebat: Ergóne mors me aliquando corripiet? Et quiſnam erit, qui mei poſt mortem meminerit, cùm tempus omnia obliuione contriuerit? Num præterea morte functus in nihilum diſſoluar: an contra altera quædam vita eſt, &

Mortis vicinitas, & moriendi neceſſitas.

Incertus mortis aduentus.

Mortis memoria à mundi voluptatibus auocat.

Senis adſpectus, mortis & nouiſsimorum ingerit cogitationem.

alter mundus? Hæc, his ſimilia, perpetuò cogitans, pallore conficiebatur.

3. CAPITE duodecimo: Diuinam hanc profeſſionem peccatum propulſare, atque incorruptionis per diuinum baptiſma nobis conceſſæ ſociam & opitulatricem eſſe perſpectum habemus. Ac beatorum illorum virorum ſermonibus adducti, caducas, atque interitui obnoxias huiuſce vitæ res magnoperè condemnamus, in quibus nihil firmum, & æquabile, quodque eundem ſemper ſtatum retineat, inueniri poteſt, verùm omnia vanitas ſunt, & afflictio ſpiritus, multas temporis puncto mutationes ferens. Siquidem inſomnijs, & vmbris, ac ventis aërem perflantibus imbecilliora ſunt. Quorum paruã & breuis voluptas eſt, imò non voluptas, ſed fraus quædam, & impoſtura peruerſitatis mundi, quem nullo modo diligere, verùm potiùs ex animo odiſſe, atque inſectari docemur. Ac ſanè odio ac deteſtatione dignus eſt. Nam quicquid amicis ſuis dono dat, idem rurſus animo irato eripit, atque omni bono ſpoliatos, ignominiáque indutos, grauibúſque ſarcinis onuſtos, ad ſempiternam calamitatem tranſmittit. Et quos in ſublime attollit, extremæ humilitati, atque afflictioni obnoxios quamprimùm reddit, hoſtiúmque ſuorum ludibrio exponit. Huiuſmodi enim ſunt ipſius beneficia: huiuſmodi ipſius munera. Amicorum enim ſuorum hoſtis eſt: omnibúſque qui ipſius voluntatibus obſequuntur, inſidias ſtruit: horrendum videlicet in modum eos, qui ipſi innituntur, conturbans, & eorum, qui fiduciam ſuam in eo collocant, neruos omnes elidẽs. Cum ſtultis fœdus ſancit, falſáſque pollicitationes init: hoc tantùm animo, vt eos adſe pertrahat. Illis autem ſincero animo ſeſe ad ipſum adiungentibus, improbus ipſe, ac mendax eſſe comperitur, nihil eorum, quæ pepigerat, præſtans. Nam cùm iucundis cibis eorum fauces hodie deliniuit, cras eoſdem hoſtibus ſuis deuorandos obijcit. Hodie Regem aliquem creat: & cras eundem in miſeram ſeruitutem addicit. Hodiè innumeris bonis florentem reddit: cras mendicum & mancipiorum mancipium. Hodiè inſignem coronam ipſius capiti imponit: cras ipſius faciem terræ allidit. Hodiè ipſius collum ſpendidis dignitatum honoribus exornat: cras eundem ferreis catenis vinctum deijcit. Ad breue tempus omnium amorem ac beneuolentiam ipſi conciliat: aliquanto poſt autem eidem omnium odiũ, & execrationem conflat. Hodiè ipſum voluptate afficit: & cras eundem luctibus ac lamentis conficit. Quemnam autem etiam ipſis finem imponat, audi. Incolas enim gehennæ, eos à quibus adamatus eſt, miſerandum in modũ efficit. Hæc ſemper ipſius mens ac ſententia eſt, hoc inſtitutum. Nec eos, qui præterierunt, luget: nec eorum, qui relicti ſunt, commiſeratione afficitur. Illis enim graui detrimento mulctatis, retibúſque ſuis incluſis, ad hos rurſus artem ſuam transferre nititur, neminem videlicet, qui periculoſos ipſius laqueos effugiat, eſſe cupiens. Quamobrem eos, qui tam peſtifero, ac crudeli domino ſeruiunt, quique à bono, ac benigno per ſummam dementiam ſeipſos remouentes, rebus præſentibus inhiant, & intabeſcunt, nec futura vllo modo cogitant, verùm ad corporeas quidem voluptates ſine vlla intermiſſione ſeſe conferunt, animas autem ſuas fame confici, & innumeris malis conflictari ſinunt, homini à furentis vnicornis facie fugienti ſimiles eſſe cenſeo, qui cùm clamoris ipſius ſonum, atque horrendos mugitus ferre nequeat, magno impetu, ne ipſi in prædam cedat, aufugit. Dum autem celeriter currit, in ingentem quandam ſcrobem ruit, ac ruendo manus extendens, arborem quandam arripit, eamque arctiſſimè retinet, atque gradu quodam affirmatis pedibus, pacata demceps omnia, atque ab omni periculo aliena eſſe arbitratur. Reſpiciens autem, duos mures cernit, alterum candidum, alterum atrum, arboris illius, quam arripuerat, radicem perpetuò corrodentes, iamque penè eam amputantes. Atque inſuper, coniectis in imam ſcrobem oculis, horrendum draconem conſpicit, adſpectu ipſo ignem ſpirantem, ac toruis oculis ipſum intuentem, horrendéque ipſi deuorando inhiantem. Ac rurſum in gradu illo, cui pedes ipſius innitebantur, oculorum acie defixa, quatuor aſpidum capita videt, è pariete, in quo conſtitebat, prominentia. Surſum autem oculos conuertens, nonnihil mellis ex arboris illius ramis ſtillans perſpicit. Quocirca calamitatum earum, quibus vndique oblidebatur, & vrgebatur, omiſſa conſideratione, nimirum quonam pacto extemè quidem vnicornis vehementi furore percitus eum deuorare quæreret, ab inferiore autem parte acerbus draco eum deglutire vehementer expeteret, ac rurſus arbor ea, quam arripuerat, iam iamque amputanda eſſet, pedes denique ipſius lubrico & infido gradui inniterentur: horum inquam tantorum periculorum oblitus, in exigui illius mellis dulcedine percipienda ſeipſum occupauit. Hæc eorum, qui præſentis vitæ ludibrijs intabeſcunt, figura eſt: cuius quidem explanationem protinus tibi exponam. Vnicornis igitur mortis typum gerit, quæ ſemper mortalium genus perſequitur, atque arripere contendit. Scrobs autem mundus eſt, qui omnis generis malis ac mortiferis laqueis ſcatet. Arbor ea, quam compreſſis manibus tenemus, & quæ a duobus muribus indefinenter arroditur, cuiuſque hominis vitæ curriculum eſt: quod quidem per diei ac noctis horas abſumitur & conficitur, ac paulatim ad excidionem accedit. Quatuor autem aſpides, humani corporis ſuper quatuor lubrica & inſtabilia elementa conſtitutionem deſignant: quæ cùm immoderatè ſe habent, ac perturbantur, corporis compages diſſoluitur. Adhæc igneus ille ac truculentus draco, horrendum inferni ventrem adumbrat, qui eos ſuſcipere geſtit, qui præſentes voluptates futuris bonis anteponunt. Mellis verò guttula diſtillans mundi iucunditatem & dulcedinem ſignificat, per quam ille amicos ſuos ludificans, eos ſaluti ſuæ proſpicere minimè ſinit.

4. CAPITE decimotertio: Hanc parabolam maiorem in modum comprobans Ioſaphat, dixit: Quam verus hic ſermo eſt, ac concinnitatis omnis plenus! Quamobrem ne te quæſo huiuſmodi figuras mihi aſſiduè demonſtrare pigeat: quo certo intelligam qualis noſtra vita ſit, & quas res amicis ſuis accerſat. Dixit autem Senex: Similes rurſum ſunt ij, qui voluptatum huius vitæ amore capti, earúmque ſuauitate deliniti, res fluxas & imbecilles futuris aeq; à iactatione alienis antiquiores habuerunt, homini, qui tres amicos habuit, ex quibus duos quidem ingenti animi affectu colebat, ac vehementer amabat, adeo vt

Nihil ſtabile in rebus mundanis.

Eccleſ. 1.

Cur mundus odio dignus.

Mundus quam infidelis, & ingratus ſit & fallax.

Mũdi amatores & ſeruiẽtes cui comparentur.

Expoſitio ſimilitudinis.

Quibus ſimiles ſint amatores ſæcularium delectationum.

ad mortem vique pro ipſis dimicare, ac pericula quæuis adire minimè recuſaret: tertium autem admodum alpernabatur, ita vt nec honorem vnquàm, nec, quam par erat beneuolentiam ipſi præſtaret, ſed exiguam quandã duntaxat, eamq; fictam ac ſimulatam amicitiam exhiberet. Venerunt autem quodam die immanes atque horrendi milites, qui eum ſumma cum feſtinatione ad Regem traherent, vt decem millium talentorum, quæ debebat rationem redderet. Ille igitur in ſumma anguſtiam redactus, aliquem quærebat, qui in metuenda illa ratione apud Regem redditione opem ipſi ferret. Currens itaque ad primum, omniúmque aliorum chariſſimum amicum, ad eum ait: Non te fugit, ô amice, quemadmodum tua cauſa vitam meam ſemper in diſcrimen adduxerim. Nunc autem hodierno die, vrgente neceſſitate, ope tua atque auxilio indigeo. Ecquid ergò te mihi auxilio fore pollicetis? & quænam in te, vir chariſſime, ſpes mihi conſtituta eſt? Reſpondens autem ille ait: Amicus tuus non ſum, ô homo, nec qui ſis noui. Sunt enim mihi alij amici, quibuſcum hodiè oblectari me oportet: quoſque in poſterum pro amicis habiturus ſum. Quare duo tantùm cilicia tibi porrigo, vt ea in via, qua pergis, habeas: quæ etiam ipſa nihil tibi emolumenti allatura ſunt: nec eſt quod à me quicquam expectes. Hæc ille audiens, ac de auxio, quod ab eo expectabat, ſpem omnem abiiciens, ad ſecundum amicum ſe confert, ad eumque ait: Recordare, amice, quantum à me honoris, & beneficiorum acceperis. Hodierno autem die in maximam calamitatem & afflictionem prolapſus, opis alatore aliquo opus habeo. Quidnam igitur adiumenti nunc mihi afferre queas, fac ſciam. Ille autem ait: Hodie mihi per negotia tecum certamen ſubire minimè licet. Curis enim, & ſolicitudinibus vndique vrgeor, atque in afflictione ſum. Paulum tamen tecum pergam: quamuis nihil hinc commodi ad te rediturum ſit: ac poſt ſtatim domum reuerſus, negotiis meis operam dabo. Inanibus igitur manibus homo indè reuerſus, atque omni ex parte auxilio deſtitutus, de vana ſpe, quam in perfidis, & ingratis amicis ſuis collocárat, & de inutilibus laboribus, quos pro ſuo erga eos amore ſuſceperat, ſeipſum deplorabat. Pergit autem etiam ad tertium amicum, quem nec vllo vnquàm loco habuerat, nec lætitiæ ſuæ ſocium adiciuerat. Atque ad eum pudibundo, & in terram deiecto vultu, his verbis vſus eſt: Vix mihi ad te loquendi facultatem os concedit. Etenim illud perfectiſſimum habeo, me nunquàm tibi benignè feciſſe, nec amico erga te animo fuiſſe. Cæterum quoniam grauiſſima calamitate oppreſſus in reliquis meis amicis nullam ſalutis ſpem inueni, ad te accedo, teque rogo atque obſecro, vt ſi exiguam aliquam opem mihi afferre queas, ne id ingratitudinis meæ memor, facere recuſes. Ille autem hilari, & ameno vultu ait: Sanè ſinceriſſimum amicũ meum te eſſe profiteor: atque exiguæ illius tuæ erga me beneficentiæ memor, eam tibi hodierno die cũ fœnore rependã. Quocirca ne metuas ac pertimeſcas. Nam ego ante proficiſcar. Regémq; tuo nomine oblectabo, ne te hoſtium manibus dedat. Quare fac bono animo ſis, vir amiciſſime, nec te mœrore excrucies. Tum ille compunctione affectus, & lachrymis perfuſus, dicebat: Heu me miſerum, quidnam priùs deflebo ac lamentabor? Vanámne meam in immemores, & ingratos falſos illos amicos beneuolentiam condemnabo? an potius inſanam eam ingratitudinem, qua in hunc verum, & ſincerum amicum vſus ſum, inſectabor? Ioſaphat autem hunc ſermonem non ſine admiratione ſuſcipiens, eius explicationẽ requirebat. Dixit itaq; Barlaam: Primus amicus opum copia eſt, & diuitiarũ amor, quẽ ob homo in ſexcenta pericula incidit, ac multas ærũnas perfert. Cùm autem extremus vitę dies clauſus eſt, ex illis omnibus opibus, præter inutiles quoſdam pannos, qui ad funus adhibentur, nihil omninò ſecum accipit. Secundus autem amicus, vxor ac liberi ſunt, cæterique cognati, & familiares, quorum affectione ac beneuolentia conſtricti tenemur, vt ab his diuelli vix queamus, ac præ eorum amore corpus etiam, & animam noſtrã negligamus. Ex ipſis porrò nemo in mortis hora vtilitatis aliquid percipit, niſi quòd ad ſepulchrum vſque duntaxat cadauer comitantur: ac protinus domum reuerſi, ſuis curis ac negotijs operam dant, memoriam eius, qui quondam ipſis charus erat, non minus obliuioni, quàm corpus ſepulchro relinquentes. At verò tertius amicus, qui contemptui, ac faſtidio erat, cuiúſque aditum horremus, & auerſamur, optimorum operum chorus eſt, hoc eſt fides, ſpes, charitas, miſericordia benignitas, reliquúſque virtutum cœtus, qui quidem ante nos, cùm è corpore excedimus, proficiſci, ac noſtra cauſa Deum precibus inflectere, atque ab hoſtibus noſtris, & horrendis exactoribus, qui de referendis rationibus acerbam nobis in aëre litem mouent, ac crudeliter nos arripere contendunt, liberare poteſt. Hic nimirum eſt candidus ille, ac probus, & gratus amicus, qui quamlibet etiam exiguum bonum noſtrum opus memoriæ tenet, ac cum fœnore nobis illud rependit.

Explicatio præcedentis ſimilitudinis.

Bonorum operũ auxilium in morte & poſt mortem.

5. CAPITE decimoquarto: Rurſum igitur Ioſaphat dixit: Vtinam tibi à Domino Deo tuo omnia fauſta & iucunda ſint, hominum ſapientiſſime. Siquidem optimis tuis aptiſque ſermonibus animum meum exhilarãſti. Quocirca vanitatis huius mundi rurſum imaginem mihi exprime: & qua ratione hanc vitam in pace, ac ſecuritate peragrare queam. Excipiens igitur ſermonem Ioſaphat, ait: Huiuſce quoque quæſtionis ſimilitudinem audi. Vrbem quandam magnam extitiſſe accepi, in qua ciues hoc in more atque inſtituto poſitum habebant, vt peregrinũ quendam, & ignotum virum, ac legum & conſuetudinum ciuitatis omnino rudem & ignarum acciperent eumque ſibi ipſis Regem conſtituerunt, penes quem per vnius anni curriculũ rerum omnium poteſtas eſſet, quiq; liberè, & ſine vllo impedimẽto, quidquid vellet, facere. Poſt autem, dum ille omni prorſus cura vagus degeret, atque in luxu & deliciis ſine vllo metu verſaretur, perpetuúmque ſibi regnũ fore exiſtimaret, repentè aduerſus eum inſurgentes, regiãque ipſi veſtem detrahentes, ac nudum per totã vrbem, tanquam in triũphum agentes, in magnam quandam, ac longè remotam inſulam eum relegabant, in qua nec victu, indumentis ſuppetentibus, fame ac nuditate miſerrimè premebatur, voluptate ſcilicet atque animi hilaritate, quæ præter ſpem ipſi conceſſa fuerat, in mœrorem rurſus præter ſpem omnem, & expectationem commutata. Contigit ergò, vt pro antiquo ciuium illorum more atque inſtituto vir quidam magno ingenij acumine præditus ad regnum adiciſceretur.

Vanitas mundi depingitur.

Qui

Qui ſtatim ſubita ea felicitate, quæ ipſi obtigerat, haud quaquam præceps abreptus, nec eorum, qui ante ſe regiam dignitatem obtinuerant, miſereque eiecti fuerant, incuriam imitatus, animo anxio ac ſolicito id agitabat, quonam pacto rebus ſuis optimè conſuleret. Dum ergò crebra meditatione hæc ſecum verſaret, per ſapientiſſimum quendam conſiliarium de ciuium conſuetudine, ac perpetui exilij loco, certior factus eſt: quonámque pacto ſine vllo errore ipſe ſibi cauere deberet, intellexit. Cùm igitur hoc cognouiſſet, futurúmque propediem, vt ad illam inſulam ablegaretur, atque aduentitium illud, & alienum regnum aliis relinqueret, patefactis theſauris ſuis, quorum tunc promptum ac liberum vſum habebat, auríque atque argenti, ac pretioſorum lapidum ingenti mole famulis quibuſdã, quos fidiſſimos habebat, tradita, ad eam inſulam, ad quam abducendus erat, præmiſit. Vertente autem anno, ciues commota ſeditione nudum eum, quemadmodùm ſuperiores Reges, in exilium miſerunt. Ac cæteri quidem amentes, & breuis temporis Reges, grauiſſima fame laborabant: ille contra, qui opes ſuas præmiſerat, in perpetua rerum copia vitam ducens, atque infinita voluptate fruens, perfidorum ac ſceleratorum ciuium metu prorſus abiecto, ſapientiſſimi conſilij ſui nomine beatum ſe prædicabat. Hic porrò, per ciuitatem vanum hunc atque impoſtorem mundum intellige. Per ciues autem, principatus & poteſtates dæmonum, ac mundi rectores tenebrarum huius ſeculi, qui nos per voluptatis mollitiem ineſcant, atque in animum nobis inducunt, vt de rebus caducis & interituris, velut de immortalibus cogitemus, tanquàm ſcilicet earum fructus nobis perpetuus ac ſempiternus futurus ſit. Cùm igitur ad hunc modum decepti, atque in fraudem impulſi ſumus, nec de certis illis ac ſempiternis vllum vnquàm conſilium inimus, nec nobis in futurum æuum quicquam recondidimus, repentinus nobis mortis interitus ingruit. Ac tum demùm nudos nos, atque omnibus huius vitæ rebus ſpoliatos improbi illi ac ſæui tenebrarum ciues accipientes (vt qui illis tempus omne impendetimus) in terram tenebroſam, & obſcuram abducunt, in terram ſempiternæ caliginis, vbi lux non eſt, nec mortalium vitam intueri licet. Per probum verò conſiliarium, qui prudenti, ac perquam ſapienti illi Regi omnia verè aperuit, ac ſalutaria conſilia tradidit, me vilem, & humilem homunculum intellige, qui huc idcirco venio, vt tibi viam bonam, & ab omni errore liberam commonſtrem, téque ad ſempiterna, & numquam finienda bona traducam, illícque omnia tua recondere ſuadeam, contráque te ab impoſtore hoc mũdo abducam. Quem quidem ipſe quoque aliquando miſerè amabam, eiúſque voluptates & oblectamenta complectebar. Cæterùm cùm rectis mentis oculis animaduertiſſem quemadmodùm in his rebus vniuerſa mortalium vita conteretur, aliis nimirum accedentibus, aliis decedentibus, nec vllo omninò firma, & ſtabili ſede conſtituto, hoc eſt, nec diuitibus & copioſis in opibus, nec potentibus in potentia, nec ſapientibus in ſapientia, nec iis, quibus proſperè res ſuccedunt, in proſperitate, nec luxui deditis in luxu & cupediis, nec iis, qui ſecurè ſibi viuere videntur, in inani ſua & imbecilliſſima ſecuritate, nec in vlla alia re ex iis, quæ laudibus efferuntur: verùm hæc res torrentium aquarum in profundum mare labentium tranſitui ſimilis eſt (eodem enim modo fluxa ſunt & fragilia omnia præſentia) hinc ſcilicet hæc omnia vana eſſe, neque quidquam vtilitatis habere intellexi. Vide etiam capite ſexto ſimilitudinem de Rege, qui tubam mortis miſit ante domum fratris ſui, a quo reprehenſus fuerat, quod ex regali curru deſiliens, duos viros vilibus veſtimentis indutos ceu mortis præcones, oſculatus fuiſſet.

Explicatio antecedentis ſimilitudinis.

6. ECCLESIASTIS primo, vt in textu.

7. HIERONYMVS in caput primum Eccleſiaſtæ, in ea verba, Vanitas vanitatum, &c. Si cuncta quæ fecit Deus ſunt valdè bona, quomodò omnia vanitas, & non ſolùm vanitas, verùm etiam vanitas vanitatum? Vt ſicut in Cantico canticorum inter omnia carmina, excellens carmen oſtenditur: ita in vanitate vanitatum, vanitatis magnitudo monſtretur. Tale quid & in pſalmo ſcriptum eſt: Veruntamen vniuerſa vanitas, omnis homo viuens. Si viuens homo, vanitas eſt: ergo mortuus, vanitas vanitatum. Legimus in Exodo, glorificatum vultum Moyſi intantùm, vt filij Iſrael in eum adſpicere non poſſent. Quam gloriam Paulus Apoſtolus, ad comparationem euangelicæ gloriæ, dicit eſſe non gloriam. Nam nec glorificatum eſt, inquit, quod glorificatum fuit in hac parte, propter excellentem gloriam. Poſſumus igitur & nos in hunc modum cælum, terram, maria, & omnia quæ in hoc circulo continentur, bona quidem per ſe dicere, ſed ad Deũ comparata, eſſe pro nihilo. Et quomodò ſi ignieulum lucernæ videns, contentus eſſem eius lumine, & poſtea orto ſole non cernerem quod lucebat; ſtellarum quoque lumina iubare viderem ſolis abſcondi. Ita adſpiciens elementa, & rerum multiplicem varietatem, admitor quidem operum magnitudinem; recogitans autem omnia pertranſiſſe, & mundum ſine fine ſeneſcere, ſolúmque Deum illud ſemper eſſe quod fuerit: compellor dicere non ſemel, ſed bis: Vanitas vanitatum, & omnia vanitas. In Hebræo pro vanitate vanitatum Habel habalim ſcriptũ eſt: quod, exceptis Septuaginta interpretibus, omnes ſimiliter tranſtulerunt, ἀτμὸς ἀτμῶν: quod nos poſſumus vaporem fumi, & auram tenuem, quæ citò reſoluitur, appellare. Caducum itaque nonnihil ex hoc verbo vanitatis oſtenditur. Quæ enim videntur, vt ait Apoſtolus, temporalia ſunt; quæ autem non videntur, æterna. Siue quia vanitati creatura ſubiecta eſt, & ingemiſcit, & parturit, & præſtolatur reuelationem filiorum Dei: & nũc ex parte cognoſcimus, & ex parte prophetamus. Tam diù enim omnia vana ſunt, donec veniat quòd perfectum eſt. Quid ſupereſt homini, &c. Poſt generalem ſententiam, quòd vana ſint omnia, ab hominibus incipit: quòd fruſtrà in mundi iſtius labore deſudent, congregantes diuitias, erudientes liberos, ambientes honorem, ædificia conſtruentes; & in medio opere ſubita morte ſubtracti, audiunt: Inſipiens, hac nocte auferetur anima tua à te: quæ autẽ parãſti, cuius erunt? maximè cùm ex omni labore nihil ſecum ferant, ſed nudi in terram redeant, de qua ſumpti ſunt.

Vanitas vanitatum.

Pſalm. 38.

Exod. 34.

2. Cor. 3.

2 Cor. 4. Rom. 8.

1. Cor. 13.

Vanitas vanitatum.

Luce 12.

8 GREGORIVS Magnus libro quinto, capite ſecundo in librum primum Regum: Vanitas vanitatum, & omnia vanitas. In comparatione etenim æternorum bonorũ, vana ſunt omnia, etiam bona temporalia. Quicquid enim in hoc ſeculo lætum, delectabile, ſublime, aut proſperum cer-

Eccleſ 1. Quomodò omnia vana.

nitur, vanum profectò est: quia difficilè habetur, & citò amittitur. Repentè quidem alta seculi corruunt, pulchra transeunt, læta & prospera euanescunt. Nam cùm stare in his floribus suis mundus blandiens cernitur, repentina fortuna turbatur: aut festina, & omnia deturbante morte concluditur. Vana ergò sunt gaudia seculi, quę quasi manentia blandiuntur: sed amatores suos citò transeundo decipiunt.

Memoria mortis à peccato reuocat maximè.

1. B AVGVSTINVS libro secundo de Genesi contra Manichæos, capite vigesimooctauo: Nihil sic reuocat homines a peccato, quemadmodùm imminentis mortis cogitatio.

Iudicij memoriam & metum deposuisse, magua peccati pœna est.

2. IDEM sermone centesimo vigesimo de tempore: Irremediabile periculum est, sic aliquem vitijs & cupiditatibus frena laxare, vt se rationem Deo non mementi redditurum. Puto quia magna sit iam peccati pœna, metum ac memoriam futuri perditisse iudicij. Et post pauca: Sed ne fortè, charissimi, aliquem nimis securum faciat aut remissum tam noua felicitas credulitatis, ne fortè dicat aliquis in corde suo; Non me vsque adeò conturbet & cruciet rea conscientia, non me vsque adeo contristet culpabilis vita, video sub momento, video sub exiguo spatio latroni crimina sua donata, & mihi resoluta mente concipiuntur. Primùm considerandũ in latrone illo, non solùm credulitatis cõpendiũ, sed deuotio, sed temporis illius, sub quo hæc agebantur, occasio, quo iustorum legitur titubâsse perfectio. Deinde antè mihi fidem latronis ostende, & tunc tibi latronis beatitudinem pollicere. Immittit diabolus securitatem, vt inferat perditionem; neque dinumerari possunt, quantos hæc inanis spei vmbra deceperit. Deterreant, quæso, nos ab hac persuasione innumerabiles populi, sub tali securitate nudi & vacui bonis, & malis pleni, ex hac luce prærepti. Quotidiè expauescendo transitus nostri, & commigrationis incerta, quæ & modò vel insperata, vel subita sunt, & in æternum remedijs caritura sunt: præueniendus est dies, qui præuenire consueuit. Ipse se seducit, & de morte sua ludit, qui hoc cogitat, potest mihi extremi temporis indulgẽtia subuenire. Non est hoc. Primùm, quia periculosissima est in vltimum diem promissa securitas: Deinde, stultissimum est, vt causa, quæ de necessitatibus agitur æternis, inutilitatibus vitæ deficientis committatur extremis. Odibile est apud Deum, quando homo sub fiducia pœnitentiæ in senectutem reseruatæ, liberius peccat. Credite, charissimi, difficile est, vt callida dissimulatio ordinandæ consummationis obtinere digna sit facultatem. Apud illũ cordis interpretem, ars non admittetur ad salutem. Ille autem de quo locuti sumus, beatus latro, beatus inquam, non iam iuxta viam insidias tendens, sed viam ipsam in Christo tenens, ac vitæ prædam subito rapiens, immutato genere, & noua spolia de morte propria reportans, ille nec salutis tempora sciens distulit, nec remedia status sui in momenta vltima infelici fraude posuit, nec redemptionis suæ spem in desperationis nouissimum reseruauit, nec religionem autè, nec Christum sciuit. Quod si scîsset, fuisset forsitan inter Apostolos non postremus in numero, qui prior factus est in regno. Ergo etiam ex hoc in extremo placuit Deo, quia ad contequendam fidem, non fuit extrema hora illa, sed prima. Opus est ergo, vt sibi homo quotidiano actu prouideat, & procuret consummationẽ: opus est, vt tota vita nostra talis sit in conuersatione, vt liberi mereamur esse in fine. Incessabiliter diem transitus nostri, & tempus iudicii cogitantes, nos quoque cum latrone iugiter proclamemus: Memento mei Domine, cùm veneris in regnum tuum. Luce 23.

Contra eos qui latronis exẽplo ad securitatem abutũtur, & ad dilationẽ pœnitentiæ.

Timor mortis, & ad eã præparatio.

3. GREGORIVS homilia trigesimanona in Euangelia: Et quidem in hac die tua, quæ ad pacem tibi, nunc autem abscondita sunt ab oculis tuis. Luce. 19. Suam hîc diem habet anima peruersa, quæ transitorio gaudet in tempore. Cui ea quæ assunt, ad pacem sunt: quia dum rebus temporalibus lætatur, dum honoribus extollitur, dum in carnis voluptate resoluitur, dum nulla venturæ pœnæ formidine terretur, pacem habet in die sua, quæ graue damnationis suæ scandalum in die habebit aliena. Ibi enim affligenda est, vbi iusti lætabuntur; & cuncta, quæ modo ei ad pacem sunt, tunc in amaritudinem rixæ vertentur: quia rixari secum incipiet, cur damnationem, quàm patitur, non expauit: cur à prospiciendis malis sequentibus oculos mentis clausit. Vnde ei dicitur: Nunc autem abscondita sunt ab oculis tuis. Oblitio nouissimorũ quã pernitiosa. Peruersa quippe anima rebus præsentibus dedita in terrenis voluptatibus resoluta, abscondit sibi mala sequentia, quia præuidere futura refugit, quæ præsentem lętitiam perturbant: dumque in præsentis vitę oblectationibus se deserit, quid aliud, quàm clausis oculis ad ignem vadit? Vndè bene scriptum est: In die bonorum, ne immemor sis malorum. Et indè per Paulum dicitur: Qui gaudent, tanquàm non gaudentes sint: quia & si qua est præsentis temporis, ita est agenda lętitia, vt nunquam amaritudo sequentis iudicii recedat à memoria: quatenus dum mens pauida extremæ vltionis timore transfigitur, quantum nunc præsens lętitia, tantum post ira subsequens temperetur. Hinc namque scriptum est: Beatus homo, qui semper est pauidus. Qui verò mentis est durę, corruet in malum. Sequentis enim ira iudicii tanto tunc districtior portabitur, quanto nunc & inter culpas minimè timetur. Scieudum nobis est, quia veritatis verbis veraciter eruditur, si extrema mala nostra formidolosè & indesinenter adspicimus: iuxta hoc quod per quendam sapientem dicitur: In omnibus operibus tuis memorare nouissima tua, & in æternum non peccabis. Pensare quippe quotidiè debemus, quod ex eiusdem voce nostri redemptoris audiuimus: Et quidem in hac die tua, quæ ad pacem tibi: nunc autem abscondita sunt ab oculis tuis. Dum enim districtus iudex sustinet, & adhuc manum non exerit in percussionem: dum à retributione vltionis vltimæ esse quædam temporis securitas videtur: debemus pensare malum quod sequitur, pensantes gemere, gementes ea, quæ commisimus peccata, indesinenter adspicere, adspicientes flere, & flentes adstergere. Nulla nos prosperitas transitorię laudis lætitięque dissoluat, nec mentis nostræ oculos ea, quæ sunt transitoria obstruant, ne cæcos ad ignem ducant. Si enim districtè pensetur, cuius sit ponderis improperium, ex ore veritatis agnoscitur: cùm negligenti, & futura non prospicienti dicitur: Et quidem in hac die tua, quæ ad pacem tibi: nunc autem abscondita sunt ab oculis tuis. Nam cogitandum valdè est, quantum nobis erit terribilis hora nostræ resolutionis, &c. vt supra de Sacramento extremę Vnctionis, quęstione, terna, C testimonio quarto.

Luce 23.

Luce. 19.

Eccli. 11. 1. Cor. 7.

Amaritudo iudicij à memoria non recedat.

Prou. 28.

Nouissima in memoriam reuocanda.

Eccli 7.

Hora mortis terribilis.

Præparatio ad mortẽ.

4. ISIDORVS

4. ISIDORVS libro tertio de ſummo bono, capite vltimo: Quanuis ſancti ab huius vitæ ærũnis liberari ſe cupiant, citò volentes exire de corpore, Dei tamen diſpenſatione plerunque diu in hac vita verſantur: vt per longa tolerantiæ experimenta, ſolidiùs eorum patientia roboretur. Multi odio vitam habent, & tamen mori timent: quod pleriſque in anguſtia contingere ſolet: ſicque contrario affectu, & viuendi habent tædium, & moriendi metum. Solicitè debet vnuſquiſque viuere, & ſemper terminum vitæ ſuæ conſiderare, vt de contemplatione illius, animus ſe ſemper ad alta ſuſtollat, & huius ſeculi blanditias cum timore caueat. Scriptum eſt enim: In omnibus operibus tuis memorare nouiſſima tua, & in æternum non peccabis. Venturi exitus ignorantia incerta eſt, & dum mori quis non exiſtimat, tollitur. Vndè vnuſquiſque feſtinet, ne in iniquitatibus ſuis rapiatur, ſimulquè finiatur vita cum culpa. Nam incentor diabolus eos, quos viuentes accendit ad vitia, ſubitò morientes pertrahere molitur ad tormenta. Sæpè diuites in hac fallaci vita, dum de potentiæ gloria, vel rerum abundantia geſtiunt, ab his repentè, hora qua neſciunt, improuiſo exitu rapiuntur: atque abſorbente profundo, cruciandi æternis gehennæ incendijs deputantur. De quibus benè per Prophetam dicitur: Ducunt in bonis dies ſuos, & in punctò ad inferna deſcendunt. Iniquus moriens, qui imitatione ſua multos ad culpam traxerat delectatione peccati, multos à culpa reuocat terrore tormenti. Quod etiam Pſalmiſta teſtatur, dicens: Lætabitur iuſtus cùm viderit vindictam impiorum, manus ſuas lauabit in ſanguine peccatorum. In peccatorum enim morientium ſanguine iuſti lauãt manus: quia dum eorum pœna conſpicitur, conſpicientis vita mandatur. Cuius enim talis tam crudelis exitus cernitur, non ſolùm qui viderit, refugit, ſed alios etiam ab imitatione illius, quanta valuerit exhortatione, compeſcit. In exitu vitæ, animæ electorum nimio terrentur metu, incertivtrum ad præmium, an ad ſupplicium tranſeant. Quidam autem electi in fine ſuo purgantur à leuibus quibuſdam peccatis: quidam verò in ipſo exitu ſuo hilareſcunt ex æternorum contemplatione bonorum. Quamuis quis in hac vita ſit iuſtus, tamen dum ex corpore iſto egreditur, pertimeſcit, ne dignus ſupplicio ſit. Nullus eſt enim homo abſque peccato, nec aliquis poteſt de Dei ſecurus eſſe iudicio, cùm etiam & de ocioſis verbis reddenda ſit ratio. Finem iuſtorum optimum, vocario tranquilla commendat, vt ex eo intelligantur ſanctorum habere conſortium angelorum, ex quo ab hoc corpore ſine vexatione dura tolluntur. Prauos homines apoſtatæ angeli excipiunt morientes, vt eis ſint ipſi tortores in pœnis, qui fuerunt ſuaſores in vitijs. Etſi pietas pro defunctis fidelibus flere iubeat, fides tamen pro eis lugere vetat. Illi enim deplorandi ſunt in morte, quos miſeros infernus ex hac vita recipit: non quos cæleſtis aula Chriſti, lætificandos includit.

Cur habẽda eſt mortis memoria.

Eccli. 7.

Hora mortis incerta.

Mors repentina, & improuiſa.

Iob. 21 Iniquorũ mors & pœna quomodo alijs profit.

Pſal. 57.

In hora mortis timent etiã iuſti quandoque.

Matth 12. Differẽtia inter mortem bonorum & malorum hominum. Tortores.

Mortui an lugendi.

5. ECCLESIASTICI ſeptimo, vt in textu.

6. BERNARDVS ſermone primo in feſto omniũ ſanctorum: In omnibus operibus tuis memorare nouiſſima tua, mortis horrorem, iudicii tremendum diſcrimen; ardentis gehennæ metum ab oculis cordis tui elongari nullatenus patiaris. Cogita peregrinationis tuæ miſeriam, recogita animos tuos in amaritudine animæ tuæ: cogita vitæ humanæ pericula, cogita fragilitatem propriam: & in huiuſmodi cogitatione, ſi perſeueraueris, dico tibi, parùm ſenties quicquid foris videtur eſſe moleſtum, dum toto corde circa interiorem moleſtiam occuparis. Sed nec patietur Dominus ſine conſolatione te eſſe, quoniam patet miſericordiarum eſt, & Deus totius conſolationis, & complebitur omninò quod veritas pollicetur: Beati qui lugent, quoniam ipſi conſolabuntur. Concordat autem huic ſententiæ etiam illud, quod in Salomone legiſti: Melius eſt ire ad domum luctus, quàm ad domum conuiuii.

Eccli. 7. nouiſſimorũ memoria habẽda.

Matth. 5.

Eccleſ. 7.

7. ET in ſermone de primordiis, mediis, & nouiſſimis noſtris, vt ſupra quæſtione prima, A teſtimonio ſexto.

1. C DEVTERONOMII trigeſimoſecundo, vt ſupra quæſtione prima, A teſtimonio quarto.

2. PROVERBIORVM quarto: Ne declines ad dexteram, neque ad ſiniſtram: auerte pedem tuum a malo.

1. D ECCLESIASTICI primo: Initium ſapientiæ, timor Domini.

2. PSALMO centeſimodecimo: Initium ſapientiæ timor Domini.

3. PROVERBIORVM primo: Timor Domini principium ſapientiæ. Sapientiam, atque doctrinam ſtulti deſpiciunt.

4. ET capite nono: Principium ſapientiæ timor Domini: & ſcientia ſanctorum, prudentia.

5. IOB vigeſimooctauo: Et dixit homini: Ecce timor Domini, ipſa eſt ſapientia: & recedere a malo, intelligentia.

6. ECCLESIASTES ſeptimo: Qui timet Deum nihil negligit.

7. PROVERBIORVM decimoquarto: In timore Domini fiducia fortitudinis, & filiis eius erit ſpes. Timor Domini fons vitæ, vt declinet à ruina mortis.

Timor pœnæ & gehẽnæ quã ſit vtilis.

8. CHRYSOSTOMVS homilia decimaquinta ad populum Antiochenum: Niſi bonus eſſet timor, filius patres pædagogos non præponerent, non legis latores ciuitatibus vllos magiſtratus. Quid gehenna grauius? Sed huius metu nil vtilius. Gehennæ nanque timor, regni nobis adfert coronam. Vbi timor eſt, liuor non eſt: vbi timor eſt, pecuniarum amor non vexat: vbi timor eſt, extinctus furor eſt, cupiditas improba correpta, omnis irrationabilis paſſio exterminata. Et ſicut in domo ſtante milite ſemper armato, non latro, non fur, non alius quis talia patrantium apparêre propius audebit: ſic & metu animas noſtras detinente, illiberalium nulla perturbationum facilè nobis ſubrepit, ſed omnes fugiunt, & pelluntur, timoris imperio vndique exactæ. Nec hoc ſolùm eſt quod ex timore lucramur, verùm & aliud hoc multò maius. Non enim improbas tantùm noſtras expellit paſſiones, ſed & omnem cum multa facilitate virtutem inducit. Vbi timor eſt, ibi & eleemoſynæ ſtudium, & orationis intentio, & lachrymæ feruentes & continuæ, & gemitus multam habentes compunctionem. Nihil enim tantum peccata quidem conſumit, virtutem verò creſcere facit & germinare, quantum continuũ timoris natura. Propterea qui non vivit in timore, recte illum agere non eſt facilè, ſicut viciſſim cum timore viuentem, eſt impoſſibile peccare. Audi verò & Salomonem omnibus innutritum deliciis, & multa potitum libertate. Quid igitur inquit ille? Melius eſt ire in do-

Omnem virtutem inducit, & a peccato auocat timor.

Eccleſ. 7. Ire ad domum luctus cur melius ſit.

mum luctus, quàm in domum conuiuii. Quid eſt, quæſo, quod ais? Vbi luctus, & lachrymæ, & gemitus, & dolor, & triſtitia tanta, melius accedere, quàm vbi choreæ, & cymbala, & riſus, & delicitiæ, & crapula, & ebrietas? Verùm inquis, Qua de cauſa, quæſo, & quapropter? quoniam illinc quidem dementia, hinc verò modeſtia naſcitur. Lugentium domum ingreſſus, ſtatim lachrymis defunctum proſequitur, etiam ſi ſit inimicus. Vidiſti quanto melior hæc, quàm illa domus? Ille enim, etiamſi amicus ſit, inuidet: hic autem, etiamſi inimicus ſit, lachrymas dat: id quod omnium maximè Deus exquirit, vt non inſultemus his, qui nos contriſtauêre. Non hæc autem ſola datur hinc bona capere, verùm & alia his non minora. Etenim peccatorum quiſque ſuorum reminiſcitur, & tremendi tribunalis, & pœnarum, & iudicij, licet ſit infinita ab alijs paſſus mala, & domi triſtitias habeat, omnium ipſorum capiens medicinam, ita reuertitur. Cogitans enim quòd & ipſe paulò poſt hoc patietur, & quòd tranſitoria cuncta præſentia ſunt, ſiue ſuauia ſint, ſiue triſtia, triſtitiam & inuidiã omnẽ deponens, & leuem reddens animam, & releuatus ſic domum reuertitur: & hinc manſuetior erit in omnes iam & humanior, benignior & ſapientior, futurorum timore ipſius animam ſubingreſſo, & omnes ſpinas abſumente. Et hæc omnia cognoſcens ille, dicebat quòd melius eſt ire ad domum luctus, quàm ad domum conuiuij. Illinc torpor, hinc anxietas naſcitur: illinc contemptus, hinc timor ad omnem nos virtutem deducens. Niſi bonum eſſet timor, non multos impendiſſet Chriſtus ſermones & longos, de illa pœna & ſupplicio loquens. Timor nil aliud eſt, quàm murus, & munimentum, & turris inexpugnabilis.

Timor murus eſt & turris inexpugnabilis.

9. IDEM homilia ſecunda in poſteriorem epiſtolam ad Theſſalonicenſes: Intuitu regni Dei incitemur ad virtutem. Qui quidem animo eſt vehementer dextro, virtutiqúe dedito, neque timoris, neque regni Dei intuitu ad virtutem inducitur ac permouetur, ſed propter ipſum Chriſtum, quemadmodum Paulus fecit. Nos verò vel hoc pacto conſideremus, quæ in regno Dei ſint bona, & quæ in gehenna mala, atque ita noſipſos corrigamus & inſtruamus, ita noſipſos ad ea, quæ facienda ſunt, incitemus & permoueamus. Si videris in præſenti vita iucundum quid ac magnificum, cogita regnum Dei, & iſtud nihil eſſe putabis: ſi terribile quid videris, cogita gehennam, & illud etiam deridebis. Si quando te ceperit concupiſcentia corporalis, cogita gehennæ ignem: cogita quàm planè nullius æſtimanda ſit peccati voluptas, quàm ne voluptatem quidem habeat. Si enim earum legum, quæ in hoc ſeculo poſitæ ſunt, tantum poteſt metus, vt à malis nos actibus cohibeat: multò magis poterit hoc recordatio futurorum, ſupplicium immortale, pœna ſempiterna. Si metus terreni regis à tãtis nos malis abducit, quanto magis regis æterni? Vndè poterimus ergò continuum habere timorem? Si continuè ſcripturas audierimus. Etenim ſi adſpectus duntaxat mortui hominis, mentem noſtram adeò pauore contrahit, quantò magis gehenna, & ignis ille inextinguibilis? quanto magis vermis non moriens? Si perpetuò gehennam recogitaremus, non ſtatim in illam incideremus. Propterea ſupplicium minatus eſt Deus. Niſi aliquid profectus in ſe haberet gehennæ reputatio, vtique iam non eſſet illam minatus Deus. Verùm quoniam ipſius recordatio magna poteſt efficere propterea comminationem illius quaſi ſalutare quoddam pharmacum animis noſtris impoſuit. Ne contemnamus itaque tantum lucrum quod hinc generatur, ſed hanc gehennæ comminationem indeſinenter verſemus in prandiis, & in conuiuiis. Sermocinatio quippe, quæ de rebus eſt iucundis, nihil prodeſt animæ, ſed debiliorem eam reddit: quæ verò de triſtibus eſt, & auſteris, quicquid in illa diſſolutum ac fluxum fuerit, amputat & immutat, laxamqúe illam ac mollem contrahit. Nihil eam iuuerit de theatris differens ac mimis, ſed magis incenderit, & petulantiorem effecerit. Qui aliena curat, & curioſè ſcrutatur, etiam pericula illi ex ea curioſitate ſæpenumerò infligit: qui verò de gehenna ſermocinatur, is neque periculum aliquod habebit, & animam caſtigatiorem reddit. Sed veretis verborum gratuitatem & moleſtiam? Num ſi de gehenna tacueris, hinc illam extinxiſti? An incendiſti, ſi de ea locutus fueris? Siue locutus de illa fueris, ſiue minus, feruebit omninò incendium. Indeſinenter de illa dicito, ne quandoque in eam incidas. Non poteſt fieri, vt anima de gehenna ſolicitè cogitans, citò peccet. Etenim audi admonitionem optimam: Memor, inquit, eſto nouiſſimorum tuorum, & in æternum non peccabis. Nequit anima pœnas metuens non eſſe ad delinquendum cunctabunda. Timor enim, ſi quidem robuſtus fuerit in animo ac flagrans, nihil in eo mundani relinquet. Si enim ſermo de gehenna factus, ita humiliat, & pauidum reddit, an cogitatio de illa animis perpetuò immorata, animam non quouis igne magis expurgabit? Regni non ita recordemur vt gehẽnæ. Timor enim promiſſione potentior eſt, & efficacior. Et noui cõplures innumera bona promiſſa contempturos fuiſſe, ſi de ſupplicio ſecuri fuiſſent ac liberati, quandoquidem & nunc mihi ſatis eſt, ſupplicio aut pœna non affici. Nemo eorum qui gehennam ob oculos habent, in gehennam incidet: nemo gehennam contemnentium, gehennam effugiet. Quemadmodùm enim apud nos, qui quidem iudicia metuunt, iudiciis non damnabuntur: qui verò contemnunt, illi potiſſimum in ea incidunt, ita & hîc. Niſi ſubuerſionem veriti fuiſſent Niniuitæ, vtique ſubuerſi fuiſſent. Quia vero illam metuebant, non ſubuertebantur. Si diluuium veriti fuiſſent, qui temporibus Noë vixerunt, ſubmerſi ſanè nõ fuiſſent. Et Sodomitæ ſi iucendium metuiſſent, combuſti non fuiſſent. Magnum malum eſt, contemnere minas. Qui minas contemnit, confeſtim reipſa ſentiet experientiam. Nihil ita eſt vtile, atque de gehenna ſermocinari. Quouis argento mundiores nobis animas facit. Audi nanque quid propheta dicat: Quoniam iudicia tua, inquit, in conſpectu meo ſunt ſemper. Et Chriſtus quoque de illa differit. Nam etiam ſi moleſtum ſit auditori, plurimum tamen illi prodeſt. Sunt enim talia, quæcunque vtilia ſunt. Etenim & pharmaca, & reliqua medicamenta ægrotum primùm malè habent, & tunc demùm vtilitatem adferunt. Si verò verborum grauitatem, & moleſtiam non ferimus, manifeſtum eſt quòd rerum ipſarum afflictionem non feremus. Si nemo ſermones eos, qui de gehenna dicuntur, ſuſtinet: liquet neminem, ſi perſecutio nos occupáſſet, ad intentatum ignem, ac ferrum vnquam perſtiturum fuiſſe. Exerceamus auditum noſtrum, ne adeò

Inter epulas de gehenna diſſerendum.

Memoria gehennæ à peccato coërcet. Eccli 7.

Timor ſupplicium eſt potẽtior promiſſione prę miorum.

Cuius rei intuitu rectè agẽdum ſit, prę miorũ an ſupplicij.

Vtilitas memoriæ nouiſſimorum.

Timor gehennæ quã fructuoſus ſit.

Timor quomodo acquiritur.

Gehennæ cogitatio vtiliſſima eſt.

Ionæ 3.

Geneſ. 7. Geneſ. 19.

De gehenna loqui vtile eſt admodum Pſal 17. Contra delicatis auribus prædicos.

adeò molleſcat. Nam ex eo & ad res ipſas veniemus. Si aſſueuerimus audire terribilia, aſſueſcemus etiam terribilia ſuſtinere: ſi verò ita molles ac fracti fuerimus, vt ne verba quidem feramus, quando aduerſum res ipſas perſiſtemus? Et poſt pauca. Quapropter admonet quidam dicit: Omnis narratio tua ſit in lege Altiſſimi. Proindè obſecro, receptos à nutricibus liberos non anilibus fabulis aſſuefaciamus, ſed ex primæua mox ætate diſcant eſſe iudicium Dei, infigatur animis eorum eſſe ſupplicium. Hic metus ſi radices egerit, magna bona operabitur. Animus enim ab incunte ætate hac futurorum expectatione ad demiſſionem imbutus, non ſtatim hunc metum excutiet, ſed quaſi quidam obſequens equus, velut ſeſſorem habens gehennæ cogitationem, compoſitè ingredietur, & quæ vtilia ſunt loquetur ac dicet, & neque iuuentus, neque diuitiæ, neque orphania, neque aliud quicquam illi nocere poterunt, adeò robuſtam habenti cogitationem, & omnibus reſiſtere valentem. His ſermonibus cõponamus & noſipſos, & vxores, & ſeruos, & liberos, & amicos, ſi fieri queat, & inimicos: poterimus enim iſtis ſermonibus multa peccata amputare. Et melius fuerit triſtibus immorari, quã iucundis. Ne fugiamus quæ de gehenna dicuntur, vt gehennam ipſam effugiamus. Ne fugiamus ſupplicii memoriam, ne ſupplicio puniamur. Si diues ille ignem hunc cogitaſſet, vtique non deliquiſſet: qui verò nunquam eius in mentem illi venit, propterea in illum incidit. Dic mihi homo: Tribunali Chriſti cum iſtendus ſis, omnia magis loqueris quam de iſto? Et quidem ſi quando tibi cum iudice cauſa eſt, plerunque verbo tenus duntaxat, non nocte, non die, non aliquo temporis articulo, non aliqua hora aliud quid loqueris, ſed ſemper de cauſa illa, quam agendam habes. Cùm verò de omni vita tua rationem redditurus, & pœnas daturus ſis, neque alios etiam pateris, qui te iudicii huius admoneant? Atqui propterea cuncta patiêre ſemper & intercidêre, quod humano quidem tribunali temporalium rerum gratia iſtendi, neminem non mouemus, neminem non rogamus, indeſinenter de illo ſolliciti ſumus, omnia huius gratia facimus: ad tribunal verò Chriſti venturi, idque breui, neque per noſipſos aliquid, neque per alios facimus, iudicem non rogamus, quamuis multum nobis ſpatii ante iudicium permittat, nec in mediis nos abripiat peccatis, ſed permittat vt illa exuere aggrediamur, & nihil eorum, quæ ad ipſum recidunt, prætermittat bonitate illa ſua & benignitate. At nihilo plus efficitur. Propterea maius erit ſupplicium. Sed abſit vt hoc fiat. Proindè obſecro vel amodò reſipiſcamus. Habeamus gehennam ob oculos, cogitemus pœnas illas ineuitabiles, vt his reputatis, & malitiam fugiamus, & virtutem eligamus, bonaque diligentibus Deum promiſſa conſequi valeamus.

10. AVGVSTINVS tractatu nono in epiſtolam Ioannis: Cœpit aliquis credere diem iudicii: ſi cœpit credere, cœpit & timere. Sed quia timet adhuc, nondum habet fiduciam in die iudicii, nondum eſt in illo perfecta charitas. Nunquid tamen deſperandum eſt? In quo vides initium, cur deſperas finem? Quod initium video, inquis? Ipſum timorem. Audi ſcripturam, Initium ſapientiæ, timor Domini. Cœpit ergò timere diem iudicii; timendo corrigit ſe. Vigilat aduerſus hoſtes ſuos, id eſt, aduerſus peccata ſua: incipit reuiuiſcere interius, & mortificare membra ſua, quæ ſunt ſuper terram, ſicut Apoſtolus dicit, Mortificate membra veſtra, quæ ſunt ſuper terram. Spiritalia nequitiæ dicit membra ſuper terram: nam ſequitur & exponit; Auaritiam, immunditiam, & cætera, quæ illic exequitur. Quãtum autem mortificat ille, qui timere cœpit diem iudicii, membra ſua ſuper terram, tantum ſurgunt & corroborantur membra cæleſtia. Membra autem cæleſtia, omnia opera bona. Surgentibus cæleſtibus membris, incipit deſiderare quod timebat. Timebat enim ne veniret Chriſtus, & inueniret impium, quem damnaret: deſiderat vt veniat, quia inuenturus eſt pium, quem coronet. Iam cùm cœperit deſiderare venientẽ Chriſtum caſta anima, quæ deſiderat amplexus ſponſi, renunciat adultero, fit virgo interius ipſa fide, ſpe, & charitate. Et poſt nonnulla: Timor non eſt in charitate. Quid ergò dicimus de illo qui cœpit timere diem iudicii? Si perfecta in illo eſſet charitas non timeret. Perfecta enim charitas faceret perfectam iuſtitiam, & non haberet quare timeret: immò haberet quare deſideraret vt tranſeat iniquitas, & veniat regnum Dei: ergò timor non eſt in charitate. Sed in qua charitate? Non in inchoata. In qua ergò? Sed perfecta, inquit, charitas foras mittit timorem. Ergò incipiat timor: quia initium ſapientiæ timor Domini. Timor quaſi locum præparat charitati. Cùm autem cœperit charitas habitare, pellitur timor, qui ei præparauit locum. Quantum enim illa creſcit, ille decreſcit: & quantum illa fit interior, timor pellitur foras. Maior charitas, minor timor: minor charitas, maior timor. Si autem nullus timor, non eſt qua intret charitas. Sicut videmus per ſetam introduci linum, quando aliquid ſuitur, ſeta prius intrat, ſed niſi exeat, non ſuccedit linum: ſic timor primò occupat mentem, non autem ibi remanet timor, quia ideò intrauit, vt introduceret charitatem.

11. IN pſalmum centeſimum vigeſimumſeptimum: Non de omni timore dicit (Ioannes) quòd mittitur foras à charitate: habes enim Pſalmum dicentem; Timor Domini caſtus, permanens in ſeculum ſeculi. Alius ergò timor Domini permanet, alius excluditur. Timor qui excluditur, caſtus non eſt: qui autem permanet, caſtus eſt. Quis eſt timor qui excluditur? Dignamini aduertere. Aliqui propterea tantùm timent, ne aliquid mali in terra patiantur, ne illis ægritudo accidat, ne damnum, ne orbitas, ne alicuius amiſſio chari, ne exilium, ne damnatio, ne carcer, ne aliqua tribulatio: propterea timent & tremunt. Adhuc timor iſte non eſt caſtus. Adhuc audi. Alius non in hac terra pati timet, ſed gehennam timet, vndè terruit & Dominus. Audiſtis cùm Euangelium legeretur; Vbi vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur. Audiunt hæc homines: & quia verè futura ſunt impiis, timent, & continent ſe à peccato. Timent quidem, ſed non amant iuſtitiam. Cùm autem per timorem continent ſe à peccato, fit conſuetudo iuſtitiæ, & incipit quod durum erat amari, & dulceſcit Deus: & iam incipit homo iuſtè viuere, propterea non quia timet pœnas, ſed quia amat æternitatem. Excluſus eſt ergo timor à charitate, ſed ſucceſſit timor caſtus. Et poſt nõ nulla: Caſtus ergò timor, fratres mei, hoc habet, venit de amore. Ille autem timor nondum caſtus præſentiam Domini, & pœnas timet: timore ſa-

Coloſſ. 3.

Eccli 9. Pueris inculcandum Dei iudiciũ & gehẽnæ ſupplicia.

Memoria gehẽnæ & iudicij habenda. Luc. 16.

Sermones habendi de iudicio.

Eccli. 1. Timor iudicij quid efficiat boni.

1. Ioan. 4

Eccli 1. timor præparat locũ charitati.

Nota ſimilitudinem.

Timor caſtus manet cum charitate. 1. Ioan 4. Pſal. 18.

Timor mũdanus, & humanus.

Timor ſeruilis, aut diuinæ iuſtitiæ. Iſaiæ 66. Marc. 9.

Vtilitas eius timoris.

Timor caſtus & ſeruilis, in quo differant.

cit quicquid boni facit, non timore amittendi bonum illud, ſed timore patiendi illud malum. Non timet ne perdat amplexus pulcherrimi ſpõſi, ſed timet ne mittatur in gehennam. Bonus eſt & iſte timor, vtilis eſt: non quidem permanebit in ſeculum ſeculi, ſed nondùm eſt iſte caſtus permanens in ſeculum ſeculi.

11. ECCLESIASTICI primo, 13. ET ſecundo vt in textu.

14. AVGVSTINVS ſermone decimotertio de verbis Apoſtoli, capite decimotertio: Iam ergò non in timore, ſed in dilectione, vt non ſerui, ſed filij ſimus. Qui enim adhuc ideò benè agit, quia pœnam timet, Deum non amat, nondùm eſt inter filios: vtinam tamen vel pœnam timeat. Timor ſeruus eſt, charitas libera eſt: & vt ſic dicamus, timor eſt ſeruus charitatis. Ne poſſideat diabolus cor tuum, præcedat ſeruus in corde tuo & ſeruet dominæ venturæ locum. Fac, fac, vel timore pœnæ, ſi nondùm potes amore iuſtitiæ. Veniet domina, & ſeruus abſcedet: quia conſummata charitas foras mittit timorem.

Timor ſeruus Charitatis domine locũ ſeruat.

1. Ioan. 4.

15. ET ſermone decimooctauo de verbis Apoſtoli, capite octauo: Cùm mihi dicis, Gehennam timeo, ardere timeo, in æternum puniri timeo: quid dicturus ſum? Malè times? vanè times? Non audeo, quandoquidem ipſe Dominus ablato timore, ſubiecit timorem; & ait, vbi dixit: Nolite timere eos qui corpus occidunt, & poſtea non habent quid faciant: ſed eum timete, qui habet poteſtatem & corpus, & animam occidere in gehennam ignis: ita dico vobis, hunc timete. Cùm ergò Dominus timorem incuſſerit, & vehementer incuſſerit, & repetendo verbum, comminationem ingeminauerit, dicturus ego ſum, malè times iſta? Iſta non dicam. Planè time, nihil melius times: nihil eſt quod magis timere debeas. Sed interrogo te, Si non te videret Deus, quando facis, nec quiſquam te conuinceret in iudicio illius, faceres? Tu te vide. Non enim potes ad verba omnia mea reſpondere, inſpice teipſum. Faceres? Si faceres, ergò pœnam times, caſtitatem nondùm amas, charitatem nondùm habes: ſeruiliter times, formido eſt mali, nondùm delectatio boni. Sed time tamen, vt iſta formido cuſtodiat te, vt perducat ad dilectionem. Timor enim iſte, quo gehennam times, & ideò mala non facis, continet te: & ſic volentem peccare animum interiorem non ſinit: eſt enim quidam cuſtos timor, quaſi pædagogus legis, litera eſt minans, nondum gratia iuuans. Cuſtodiat tamen timor iſte, dum non facis timendo, & veniat charitas; intret in cor tuum, & quantum illa intrat, tantum timor exit. Timor enim id agebat, ne faceres; charitas id agit ne velis facere, etiamſi impunè poſſis admittere.

Timor gehennæ eſt quidam cuſtos & pædagogus legis.

16. IN libro de ſancta virginitate, capite trigeſimooctauo: Timor quidem non eſt in charitate, ſed perfecta, ſicut ſcriptura dicit, charitas foras mittit timorem, ſed timorem hominum, non Dei timorem; temporalium malorum, non diuini in fine iudicii. Noli altum ſapere, ſed time. Ama Dei bonitatem, time ſeueritatem: vtrunque te ſuperbum eſſe non ſinit. Amando enim times, ne amatum, & amantem grauiter offendas. Nam quæ grauior offenſio, quàm vt ſuperbia illi diſpliceas, qui propter te ſuperbis diſplicuit.

1. Ioan. 4. Timorem qualem expellat charitas perfecta. Rom. 11.

17. SERMONE ducenteſimo decimoquarto de tempore, capite primo: Cùm timetur pœna, quam (*Deus*) minatur, diſcitur amari præmium quod pollicetur: ac ſic per timorem pœnæ, bona vita retinetur. Per bonam vitam, bona conſcientia comparatur, vt per bonam conſcientiam nulla pœna timeatur. Quapropter diſcat timere, qui non vult timere. Diſcat ad tempus eſſe ſolicitus, qui ſemper vult eſſe ſecurus: vt enim dicit Ioannes, Timor non eſt in charitate, ſed perfecta charitas foras mittit timorem. Dixit ſanè, & veraciter dixit. Si ergò habere non vis timorem, prius vide vtrum iam perfectam habeas charitatem, quæ foras mittit timorem. Si verò ante iſtam perfectionem timor excluditur, ſuperbia inflat, non charitas ædificat. Nam ſicut in bona valetudine fames non faſtidio, ſed cibo pellitur: ita in bona mente timor non vanitate, ſed charitate pellendus eſt.

Timor pœnæ vtilis eſt.

1. Ioan. 4.

1. Ioan. 4.

1. E PSALMO quarto: Filij hominum vſquequò graui corde? vt quid diligitis vanitatem, & quæritis mendacium?

2. PROVERBIORVM ſecundo: Si intrauerit ſapientia cor tuum, & ſcientia animæ tuæ placuerit: conſilium cuſtodiet te, & prudentia ſeruabit te, vt eruaris à via mala, & ab homine, qui peruerſa loquitur: qui relinquunt iter rectum, & ambulant per vias tenebroſas: qui lætantur cùm malè fecerint, & exultant in rebus peſſimis: quorum viæ peruerſæ ſunt, & infames greſſus eorum.

3. PSALMO decimotertio: Contritio & infelicitas in vijs eorum, & viam pacis non cognouerunt: non eſt timor Dei ante oculos eorum.

4. DEVTERONOMII trigeſimoſecundo, vt in textu.

5. BERNARDVS ſermone ſecundo in die Apoſtolorum Petri & Pauli: Studeamus fratres viuere vita iuſtorum, ſed morte eorum mori multò magis deſideremus. Sapientia enim iuſtorum nouiſſima præfert: ibi nos iudicans, vbi nos inuenerit. Omninò neceſſe eſt, vitæ præſentis finem, futuræ cohærere principio, nec ibi tolerabilis diſſimilitudo eſt. Sicut enim ſi quis duo ſibi (vt ita dixerim) cinctoria conſuere aut colligare voluerit, minus de reliquis partibus curans, ipſa quæ ſibi copulanda ſunt capita vniformiter parat ne diſſideant à ſeipſis: ita dico vobis, quantumlibet extiterit conuerſatio ſpiritualis, ſi carnalis fuerit conſummatio noſtra, vitæ illi ſpirituali penitùs non cohæret, nec caro & ſanguis regnum Dei poterunt poſſidere. Fili, (ait ſapiens) memorare nouiſſima tua, & non peccabis. Nimirum quòd hæc maximè recordatio faciat timoratum: timor expellat peccatum, negligentiam non admittat. Hinc & Moyſes de quibuſdam: Vtinam (ait) ſaperent & intelligerent, ac nouiſſima prouiderent. In quibus vtique verbis tria nobis video commendari, ſapientiam, intelligentiam, prouidentiam. Arbitror ſanè tribus eas aſſignari poſſe temporibus, vt æternitati quædam imago reformari videatur in nobis, præſentia moderantibus per ſapientiam, præterita per intelligentiam dijudicantibus, nouiſſima prouidẽtibus ad cautelam. Hęc nempe ſpiritualis eſt exercitij ſumma: hæc forma ſtudij ſpiritualis, vt ſapienter diſponamus præſentia noſtra, recogitemus in amaritudine animæ noſtræ præterita, futura quoque ſolicitè prouideamus. Sobriè, & iuſtè, & piè viuamus in hoc ſeculo, (ait Apoſtolus) vt videlicet in præſenti ſobrietas obſeruetur, vt iuſta ſatisfactione præterita, quæ nobis ſine fructu ſaluris præterièrę, tempora redimantur, vt

De bono fine maximè ſolicitos nos eſſe oportet.

1. Cor. 15.

Eccli 7.

Deut. 32.

Conſideratio præſentium, præteritorum, & futurorum.

Tit. 2.

pietatis

pietatis clypeum imminentibus de futuro periculis opponamus. Sola est enim quæ ad omnia valet pietas, cultus scilicet Dei humilis, & deuotus: nec aliter nobis est prouidere nouissima, nisi vt vniuersa, quæ nobis imminere videntur pericula, sedula nobiscum cogitatione versantes, discamus de nostra omninò industria, magis autem de nostris diffidere meritis, & soli diuinæ nos protectioni committere pio quodam mentis affectu piæ intentionis in ipsum, cuius datum optimum, & donum perfectum est, consummatio felix, & mors pretiosa. Habes in Euangelio tria hæc ipso tibi sermone Domini commẽdata. Beati (inquit) pauperes, beati mites, beati qui lugent. Beati qui futura sapiunt, præ desiderio cœlestium, interno quodam sapore mentis præsentia respuentes. Beati qui nouissima prouident, in mansuetudine suscipientes insitum verbum, quod eorum saluare animas potest, & puritate cordis ad futuram tẽdunt hereditatem. Beati qui pristinum intelligentes errorem, crebris lauant lachrymis lectum suum. Vides quid optat vir sanctus, quid obtinere cupit eis, pro quibus orat: Vtinam (inquit) saperent, & intelligerent, ac nouissima prouiderent. Ac si manifestiùs dicat, Vtinam esset in eis spiritus sapientiæ, & intelligentiæ, atque consilij. Vtinam hæc in nobis inueniantur, fratres, vt suauiter omnia nostra per sapientiam disponamus, vt intellectu præteritæ peccata damnemus, vt prouideamus futura consilio. Vtinam sapiamus ad præsentis vitæ moderationem: vtinam intelligamus ad præteritæ correptionem: vtinã deuota in Deum fide prouideamus vt felicem habeamus (ipso miserante) consummationem. Hic enim est funiculus triplex, quo trahimur ad salutem, ordinata conuersatio, rectum iudicium, fides deuota.

Iacob. 1.

Matth. 3.

Iacob. 1.

Deut. 32.

6. ITEM in epistola ducentesima nonagesimasecunda ad quendam, qui abusus est nouitium dehortari à proposito religionis: O vtinam saperes, & intelligeres, ac nouissima prouideres! Saperes, quæ Dei sunt; intelligeres, quæ mundi sunt; prouideres, quæ inferni sunt. Profectò inferna horreres, superna appeteres, quæ sunt ad malum, contemneres. Ibidem.

7. IOB vicesimoprimo.

8. PROVERBIORVM decimoquarto, vt in textu.

VII.

Quæ est summa eorum, quæ in hoc libro continentur?

A SVMMA totius operis duabus rebus continetur, SAPIENTIA, ET IVSTITIA CHRISTIANA. Ad Sapientiam hæc capita, videlicet de Fide & Symbolo Fidei, de Spe & Oratione Dominica, de Charitate & Decalogo referuntur. Nam FIDES, SPES, CHARITAS, illæ virtutes sunt, quibus veram hominis sapientiam, vt Augustinus [a] annotauit, diuina Scriptura concludit. Accessit porrò de præceptis Ecclesiæ, & de Sacramentis tractatio. Sicut enim prædictæ virtutes absque Sacramentis, & præceptis Ecclesiæ rectè obseruatis subsistere non possunt; ita eorum accessione efficaciter nobis inseruntur, insertæ confirmantur, augentur, & perficiuntur. Itaque in ijs, quæ ad Sapientiam referimus, explicandis, prior libri pars absoluta est.

[a] lib. 2. retractat. c. 63. & in Enchirid. cap. 2. & 3.

B Posterior, quæ circa Iustitiam versatur, duas eius partes tum [b] ad mala fugienda, tum ad bona consectanda spectantes, breuiter enucleat. Etenim abstinere à malis, Chrysostomo [c] teste, non satis est nobis ad salutem, nisi adsit etiam bonorum possessio & virtutis actio. Vtrique igitur parti capita nonnulla, quæ præcipuè ad malorum bonorúmque discrimen obseruandum pertinent, accommodata sunt. Totius autem Iustitiæ vim & amplitudinem Tobias, vir æquè sapiens ac iustus, succinctè comprehendit, vbi suum filium, adeóque in illo filios Dei omnes sigillatim admonet in hæc verba: *Noli timere fili mi: pauperem quidem vitam gerimus, sed multa bona habebimus si timuerimus Deum, & recesserimus ab omni peccato, & fecerimus bene.* Ita demùm discimus Christiani hominis internum officium, quod non modò fidem, sed vitam etiam, quæ secundùm Sapientiam, & Iustitiam Christianam instituta sit, omninò requirat. *Sapiens autem cor, & intelligibile* vti Scriptura testatur, *abstinebit se à peccatis, & in operibus iustitiæ successus habebit.*

[b] Psal. 33. c. 36. c.

[c] Chrysost. in psal. 4. Pluta vide suprà.

Tob. 4. d

Eccli 3. d

C Verùm enimuerò, ne inſtitutæ breuitatis terminos præterеamus, doctrinæ huius ad Chriſtianos, eóſque in primis ſimpliciores inſtituendos pertinentis, hic modus & finis eſto. Quæ omnia vno Eccleſiaſtis verbo, tanquam totius humanæ vitæ illuſtri ſigillo, conſignabimus, ita concludentes : DEVM TIME, ET MANDATA EIVS OBSERVA : HOC EST ENIM OMNIS HOMO.

Eccli 12. d

PSALMO LXVII.

Confirma hoc Deus, quod operatus es in nobis.

TESTIMONIA.

1. A AVGVSTINVS libro ſecundo retractationum, capite ſexageſimotertio, 2. ET in Enchiridio, capite ſecundo. 3. ET tertio, vt in quæſtione ſecunda de fide & ſymbolo, teſtimonio ſecundo, tertio, & quarto.

1. B PSALMO trigeſimotertio, 2. ET trigeſimoſexto, vt ſuprà quæſtione prima de peccatis, A teſtimonio quinto & ſexto.

3. CHRYSOSTOMVS in pſalmum quartum, vt teſtimonio ſecundo.

4. TOBIAE quinto, 5. ECCLESIASTICI tertio vt in textu.

C ECCLESIASTIS duodecimo, vt in textu.

APPENDIX DE HOMINIS LAPSV ET IVSTIFICATIONE SECVNDVM SENTENTIAM ET DOCTRINAM CONCILII TRIDENTINI.

I.

De ſtatu & lapſu primi hominis.

a Geneſ. 2. c. 3. c. Auguſtin. lib 14. de ciuitate Dei c. 17. lib. 6. de Gen. ad liter. cap 26. & 27. in cõcione ad catechumen. contra Iudæos, &c. cap. 2. Fulgent. de incarn. & gratia Chriſti cap. 12, 13. Bernard. ſerm. 1. de Annuntiat. Proſper contra Collator. cap. 21
b Geneſ 2, c. 3 d Rom. 5. c. Concil Mileuit. can. 1. Auguſtin. lib. 13. de ciuitate Dei cap 11 lib 1. de peccat. mer. cap. 2. 4. 6. Tertullian. de anima c. 51. Fulgent. de incarnat. c. 12 Chryſoſt homil. 17. in Geneſ. Bernard. ad milit. templi cap. 11.
c Auguſtin. lib. 13. de Trinitat. c 12 lib 3 Hypogn. c 2. Bernard. epiſt. 190.
d Hebr 2. d
e Concil. 2. Arauſ. can. 1. Lib. de Eccleſ. dogmat. cap. 38. Auguſtin. lib. 13. de Trinitat cap 12. lib 14. de ciuitate Dei cap. 15.

Ex ſeſſione 5 Concilij Tridẽtini can. 1.

CVM primus homo Adam a mandatum DEI in paradiſo fuiſſet tranſgreſſus, ſtatim ſanctitatem & iuſtitiam, in qua fuerat conſtitutus, amiſit : ac prætereà per huiuſmodi præuaricationis offenſam, iram & indignationem DEI, atque adeò mortem b quam anteà comminatus illi fuerat Deus, incurrit : & cum hac ipſa morte in c diaboli, qui mortis d deinde habuit imperium, captiuitatem incidit : demúmque totus e Adam per illam ipſam præuaricationis offenſam, ſecundùm corpus & animam in deterius commutatus fuit.

TESTIMONIA.

1. GENESIS ſecundo capite : Tulit ergò Dominus Deus hominem, & poſuit eum in paradiſo voluptatis, vt operaretur, & cuſtodiret illum : Præcepitque ei dicens : Ex omni ligno paradiſi comede : De ligno autem ſcientiæ boni & mali ne comedas in quocũque enim die comederis ex eo, morte morieris. Et infra : Erat autem vterque nudus, Adam ſcilicet & vxor eius : & non erubeſcebant.

2. IBIDEM capite tertio : Vidit igitur mulier quòd bonum eſſet lignum ad veſcendum, & pulchrum oculis, aſpectúque delectabile : & tulit de fructu illius, & comedit : didítque viro ſuo, qui comedit. Et aperti ſunt oculi amborum : cúmque cognouiſſent eſſe nudos, conſuerunt folia ficus, & fecerunt ſibi perizomata. Et cùm audiſſent vocem Domini Dei deambulantis in paradiſo ad auram poſt meridiem, abſcondit ſe Adam & vxor eius à facie Domini Dei in medio ligni paradiſi. Vocauitque Dominus Deus Adã, & dixit ei : Vbi es ? Qui ait : Vocem tuam audiui in paradiſo : & timui, eò quòd nudus eſſem, & abſcondi me. Cui dixit : Quis enim indicauit tibi quòd nudus eſſes, niſi quòd ex ligno de quo præce-

peram tibi ne comederes, comedisti? Dixitque Adam: Mulier, quam dedisti mihi sociam, dedit mihi de ligno, & comedi. Et dixit Dominus Deus ad mulierem: Quare hoc fecisti? Quæ respondit: Serpens decepit me, & comedi. Mulieri quoque dixit: Multiplicabo ærumnas tuas, & conceptus tuos: in dolore paries filios, & sub viri potestate eris, & ipse dominabitur tui. Adæ verò dixit: Quia audisti vocem vxoris tuæ, & comedisti de ligno, ex quo, præceperam tibi, ne comederes, maledicta terra in opere tuo: in laboribus comedes ex ea cunctis diebus vitæ tuæ. Spinas & tribulos germinabit tibi, & comedes herbam terræ. In sudore vultus tui vescêris pane, donec reuertaris in terram de qua sumptus es: quia puluis es, & in puluerem reuertéris. Et vocauit Adam nomen vxoris suæ, Heua: eò quòd mater esset cunctorum viuentium. Fecit quoque Dominus Deus Adæ & vxori eius tunicas pelliceas, & induit eos: Et ait. Ecce Adam' quasi vnus ex nobis factus est, sciens bonum & malum: nunc ergò ne fortè mittat manum suam, & sumat etiam de ligno vitæ, & comedat, & viuat in æternum. Et emisit eum Dominus Deus de paradiso voluptatis, vt operaretur terram, de qua sumptus est. Eiecítque Adam: & collocauit ante paradisum voluptatis Cherubim, & flammeum gladium, atque versatilem, ad custodiendam viam ligni vitæ.

3. AVGVSTINVS libro decimoquarto de ciuitate Dei, capite decimoseptimo: Nudi erant, & non confundebantur: non quòd eis sua nuditas esset incognita, sed turpis nuditas nondum erat: quia nondum libido membra illa præter arbitrium commouebat: nondum, ad hominis inobedientiam redarguẽdam, sua inobedientia caro quodammodo testimonium perhibebat. Neque enim cæci creati erant, vt imperitum vulgus opinatur: quandoquidem & ille vidit animalia, quibus nomina imposuit; & de illa legitur: Vidit mulier quia bonum est lignum in escam, & quia placet oculis ad videndum. Patebant ergò oculi eorum, sed ad hoc non erant aperti, hoc est, non attenti vt cognoscerent, quid eis indumento gratiæ præstaretur, quando membra eorum voluntati repugnare nesciebant. Qua gratia remota, vt pœna reciproca inobedientia plecteretur, extitit in motu corporis quædam impudens nouitas, vnde esset indecens nuditas: & fecit attentos, reddiditque confusos. Hinc est, quòd posteaquam mandatum Dei aperta transgressione violârunt, scriptum est de illis: Et aperti sunt oculi amborum, & cognouerunt quia nudi erant, & consuerunt folia fici, & fecerunt sibi campestria. Aperti sunt, inquit, oculi amborum, non ad videndum: nam & antea videbant; sed ad discernendum inter bonum quod amiserant, & malum in quod ceciderant. Vnde & ipsum lignum, eò quòd istam fecerat dignoscentiam, si ad vescendum contra vetitum tangeretur, ex ea re nomen accepit, vt appellaretur lignum scientiæ boni & mali. Experta enim morbi molestia, euidentior fit etiam iucunditas sanitatis. Cognouerunt ergò quia nudi erant: nudati scilicet à gratia, qua fiebat, vt nuditas corporis, nulla eos lege peccati menti eorum repugnante, confunderet. Hoc itaque cognouerûnt, quod felicius ignorarẽt, si Deo credentes, & obedientes non committerent, quod eos cogeret experiri, infidelitas, & inobedientia quid nocerent.

Vulgi error. Genes. 3.

Genes. 3.

Lignum scientiæ. boni & mali cur sic dictum.

4. ITEM libro sexto de Genesi ad literam, capite vigesimosexto: Dicit Apostolus. Sicut est veritas in Iesu deponere nos secundùm priorem conuersationem hominem veterem, eum qui corrumpitur secundùm concupiscentias deceptionis, hoc est, factus Adam vetus per peccatũ. Vide ergò quid sequatur: Renouamini autem spiritu mentis vestræ, & induite nouum hominem qui secundùm Deum creatus est, in iustitia & sanctitate veritatis. Ecce quod perdidit Adam per peccatum. Ephes 4.

5. ET capite vigesimoseptimo: In hoc ergò renouamur, secundùm id quod amisit Adam, id est, secundùm spiritum mentis nostræ. Secundùm autem corpus, quod seminatur animale, & resurget spiritale, in melius renouabimur, quod nondum fuit in Adam. Dicit item Apostolus, Expoliantes vos veterem hominẽ cum actibus suis, induite nouum, qui renouatur in agnitionem Dei secundùm imaginem eius, qui creauit eum. Hanc imaginem in spiritu mentis impressam perdidit Adam per peccatum, quam recipimus per gratiam iustitiæ: non spiritale atque immortale corpus, in quo ille nondum fuit, & in quo erunt omnes sancti resurgentes à mortuis. Hoc enim primum est illius meriti, quod amisit. 1. Cor. 15. Coloss. 3

6. IDEM in concione ad catechumenos contra Iudæos, Paganos, & Arrianos, capite secundo: Diabolus, dum illum primum hominem a Deo factum, Adam scilicet, patrem omnium nostrum intueretur, viderétque hominem ex limo terræ ad imaginem Dei factum, pudicitia ornatum, temperantia compositum, charitate circundatum, immortalitate vestitum, æmulus atque inuidus hoc hominem terrenum accepisse, quod ipse dum esset angelus per superbiam cognoscitur amisisse: inuidit statim insatiabilis homicida, eòque nostros primos parentes illis donis, ac tantis bonis expoliauit, insuper & peremit. Namque, dilectissimi, cùm tanta bona homini diabolus abstulisset, pudicitiam, continentiam, charitatem, immortalitatem, eúmque turpem ac nudum reddidisset, obsitum suis pannis deridens eum, suo dominio obstrinxit, atque ex illo vinculo omnem prolem eius sibimet obligauit. Turpes enim pannos suscepit Adam, quando à diabolo expoliatus pudicitia, accinctus est impudicitia: amissa temperantia, intemperans effectus est: perdita charitate, malus inuentus est: expoliatus immortalitate, morti propinatus est. Quid perdidit, & quid accepit? Ad hoc enim per turpissimos pannos suos posteros obligauit.

Adam qualis à Deo creatus.

Qualis diaboli fraude factus.

7. FVLGENTIVS Ruspensis Episcopus in libro de incarnatione & gratia Domini nostri Iesu Christi, capite duodecimo: Quisquis Christianæ religionis non vult inaniter, immo damnabiliter, portare vocabulum, credat firmissimè Deum nostrum, id est, sanctam Trinitatem, quæ vnus summus, & verus est Deus, primo homini, quem ad suam imaginem gratuita bonitate bonum fecit, cui facultatem quoque suæ cognitionis ac dilectionis inseruit, non solùm bonæ voluntatis donum, quin etiam ad habendam custodiendámque iustitiam, integrum sanúmque creâsse libertatis arbitrium, vt facultas atque modus inditæ libertatis, si iuuantem se gratiam Dei non desereret, præmium vitæ æternæ tribueret Dei bonitas homini: si autem iustitiam diuinam contemnens, à gratia excidisset, supplicia retribueret iustitia peccatori. Proinde à bono

Libero arbitrio suo in prima creatione homo donatus.

iuſtoque creatore illi homini, quem in corpore animali conditum ditauit intelligentiæ ac iuſtitiæ dono, iuſta eſt vtrinque ſtatuta conditio, vt ſcilicet, ſi obedientiam, quæ prima virtus eſt, cuſtoditet, ex animali, in qua creatus erat corporis qualitate, ad ſpiritualem immortalemque ſtatum ſine corporis morte (quia ſine animæ iniquitate) tranſire, accepiſſetque diuino munere, ſi precepta ſeruaſſet, non ſolùm perfectam, atq; inamiſſibilem corporis immortalitatem, verùm etiam in anima talem gratiam ſanctè iuſtéque viuendi, vt peccare deinceps omnino non poſſet, ſi non peccaret donec peccare potuiſſet. Creatus ergo primus homo de terra terrenus, accepit quidem gratiam, qua non poſſet peccare, ſi peccare nollet: nondum tamen tantam acceperat gratiam, qua nec peccare vellet omninò, nec poſſet: vt ſcilicet à bono iuſtoque Domino poſt eſſet illud munere largiendum, ſi voluntariè fuiſſet hoc à ſeruo prius in opere cuſtoditũ. Quod ſi bono iuſtoque neglexiſſet obedire mandato, poſt mortem animæ, quam delinquendo ipſe ſibi noxius intuliſſet, etiam per corporis mortem vitæ præſentis * mutaretur incommodo, nec tenere ſineretur iugiter in carne peccati damnabilem vitam, qui noluiſſet in corde ſeruare iuſtitiam, eſſetque pœnaliter etiam corpore mortis deinceps neceſſitate conſtrictus, qui contumaciter ſalubria iuſſa tranſgrediens, ſpirituali morte ſponte fuiſſet obnoxius.

In obedientia perſeuerans immortalis futurus & ne corporis morte.

Et impeccabilis.

Inobediés poſt animæ etiam corporis mortem ſibi conſciſceret.

* for. mulcaretur.

8. ET capite decimotertio: Peccans ille, qui ſine peccandi neceſſitate creatus eſt, in eo quod animæ ſanitatem delinquendo perdidit, etiam illa cogitandi, quæ ad Deum pertinent, amiſit protinus facultatem. Oblitus eſt enim mãducare panem ſuum, & expoliatus veſtimento fidei, carnaliumque concupiſcentiarum vulneribus ſauciatus, ſic iacuit oppreſſus ditione peccati, vt nullatenus aliquod bonæ voluntatis initium habere potuiſſet, niſi hoc Deo gratis donãte ſumpſiſſet. Seruus quippe factus peccati, liber factus iuſtitiæ. Et ideo à iuſtitia factus eſt alienus, qui ſponte dominio eſt iniquitatis addictus.

Pſalm. 101.

Rom. 6.

9. BERNARDVS ſermone primo de Annunciatione beatæ Mariæ: Videre mihi videor dilectiſſimi; quatuor virtutibus his amictũ primum hominem ab ipſo ſuæ creationis exordio, & (vt propheta meminit) veſtimento ſalutis indutum. Eſt enim in his quatuor illa ſalutis integritas: nec ſine his omnibus poteſt conſtare ſalus: præſertim cùm nec poſſint eſſe virtutes, ſi ab inuicem ſeparentur. Acceperat ergò homo miſericordiam, cuſtodem ſcilicet atque pediſequam, vt ipſa præueniret, ipſa & conſequeretur eum, ipſáque protegeret, & conſeruaret vbique. Vides qualem nutritium contulit paruulo ſuo Deus: qualem dedit pediſequam homini recens orto. Sed erat illi neceſſarius etiam eruditor, tanquam ingenuæ & rationabili creaturæ, vt non ſicut iumentum aliquod cuſtodiretur, ſed tanquam paruulus educaretur. Cui ſanè magiſterio nemo poterat aptior inueniri, quàm veritas ipſa, quæ eum in agnitionem ſummæ perduceret aliquando veritatis. Interim verò ne ſapiens inueniretur vt malum faceret, eſſetque peccatum ei tanquam ſcienti bonum, & minimè facienti: iuſtitiam quoque, qua regeretur accepit. Adhuc autem & pacem, qua foueretur, & delectaretur addidit manus benigniſſima creatoris. Pacem vtriq; duplicem, vt nec intus pugnæ, nec foris timores, ideſt, nec caro concupiſceret aduerſus ſpiritum; nec eſſet ei creatura vlla formidini. Nã & beſtiis omnibus liberè impoſuit nomina: & ſerpens ipſe, qui violentia non præſumpſit, fraude magis eum aggreſſus eſt. Quid huic deerat, quam miſericordia cuſtodiebat, docebat veritas, regebat iuſtitia, pax fouebat? Sed heu homo iſte ad multam perniciem, & inſipientiam ſibi deſcendit de Ieruſalem in Iericho. Siquidem incidit in latrones, à quibus & ante omnia legitur deſpoliatus. An non deſpoliatus, qui Domino veniente nudum ſe eſſe conqueritur? Nec verò poterat reueſtiri, vel ablata ſibi recipere veſtimenta, niſi Chriſtus amitteret ſua. Sicut enim viuificari in anima, niſi interueniente corporali morte Chriſti non potuit, ita nec reueſtiri ſine eius deſpoliatione. Et vide ſi non propter has quatuor partes veſtimenti, quod amiſerat primus & vetus homo in totidem quoque diuiſa ſunt ſecundi, & noui hominis veſtimenta. An fortè quæris & tunicam inconſutilem, quæ non diuiditur, ſed ſorte prouenit? Ego diuinam arbitror eſſe imaginem, quæ nimirum non aſſuta, ſed inſita, atque ipſi impreſſa naturæ, diuidi, ſcindíque non poteſt. Ad imaginem nempe & ſimilitudinem Dei factus eſt homo: in imagine arbitrii libertatem, virtutes habens in ſimilitudine. Et ſimilitudo quidem periit, veruntamen in magine pertranſiit homo. Imago ſiquidem in gehenna ipſa vri poterit, non exuri: ardere, ſed non deleri. Hæc ergò non ſcinditur, ſed ſorte prouenit. Et quocunque perueniat anima, ſimul & ipſa erit. Nam ſimilitudo non ſic, ſed aut manet in bono; aut ſi peccauerit anima, mutatur miſerabiliter, iumentis inſipientibus ſimilata. Sed quia ſpoliatum virtutibus quatuor hominem diximus, quonam modo ſingulis ſit ſpoliatus, congruum eſt vt dicamus. Perdidit homo iuſtitiam, cùm Eua ſerpentis, Adam mulieris voci obediuit potius quàm diuinæ. Erat tamen reſiduum aliquid, quod apprehendere poſſent, idque Dominus ſuo illo ſcrutinio innuebat: ſed abiecerunt etiam illud, conuerſi in verba malitiæ ad excuſandas excuſationes in peccatis. Prior enim iuſtitiæ portio, non peccare: ſecunda, per pœnitentiam damnare peccatum. Perdidit & miſericordiã, cùm ſic exarſit Eua in concupiſcentia ſua, vt nec ſibi, nec viro, nec filiis parceret naſcituris, ſimul omnes terribili maledicto, & neceſſitati mortis addicens. Adam quoq; indignationi diuinę mulierem, pro qua peccauerat, obiecit: quaſi poſt tergum eius volens declinare ſagittam. Vidit enim mulier lignum quòd eſſe pulchrum viſu, & ad veſcendum ſuaue, & à ſerpente audierat tanquam deos ſe futuros. Funiculus triplex difficilè rumpitur, curioſitatis, voluptatis & vanitatis. Hæc ſola mundus habet, concupiſcentiã carnis, concupiſcentiam oculorum, & ſuperbiã vitæ. His abſtracta & illecta miſericordiã omnem crudelis mater abiecit. Sic & Adam, qui mulieri malè miſertus eſt vt cum ea peccaret, benè noluit miſereri, vt pœnam ſuſtineret pro ea. Priuata eſt etiam mulier veritate, primò quidem malè detorquens quod audierat, Morte morieris, & dicens, Ne fortè moriamur: demum ſerpenti credens penitus abneganti & dicenti, Nequaquam moriemini. Priuatus eſt & Adam veritate, vbi eam confiteri erubuit, ſolia, hoc eſt, excuſati

Luc. 10.

Iiſdem ſpoliatus, recuperare ea niſi per Chriſtum non potuit

Imago Dei & ſimilitudo, ad quã homo factus in quibus conſiſtant.

Iuſtitia quomodo amiſſa.

Homo quatuor virtutibus in prima creatione ornatus.

Iuſtitiæ deo membra.

I. Miſericordia.

Miſericordia quo ſit amiſſa.

II. Veritas

Veritas vt ſit perdita.

III. Iuſtitia.

IIII. Pax

Luce 9. Pax etiam in impietatem prolapſos deſeruit.

excuſationum operimenta prætendens. Siquidē ipſa dicit: Qui erubuerit me coram hominibus, erubeſcam & ego eum coram patre meo. Pacem quoque protinus amiſerunt, quia non eſt pax impijs, dicit Dominus. Nonne enim contrariam legem inuenerant in membris ſuis, quos de nouo pudere cœperat nuditatis? Timui ego, inquit, eò quòd nudus eſſem. Non ſic miſer, non ſic paulò antè timebas, non quærebas folia, licet corpore nudus ſicut & modò.

Genes. 3.

10. PROSPER contra Collatorem, capite vigeſimoprimo: Scientiam boni Adam tunc habebat quando bonum ſanctumqúe mandatum Dei fideli corde ſeruabat, & erat iuſtus manens in imagine creatoris ſui, legiſqúe eius non obliuiſcens. Poſtquam autem ſe, hoc eſt, imaginem, & templum Dei deceptori ſuo ſubdidit, perdidit boni ſcientiam, quia perdidit bonam conſcientiam. Iuſtitiam enim iniquitas depulit, humilitatem ſuperbia deſtruxit, continentiam concupiſcentia eliſit, infidelitas rapuit fidem, captiuitas abſtulit libertatem: nec potuit illic vlla portio reſidere virtutum, quò tanta irruperat turma vitiorum. Nemo enim poteſt duobus dominis ſeruire. Et, Qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati. Et, A quo quis ſuperatus eſt, ei ſeruus addictus eſt. Nemo autem ſeruit, niſi cum aliqua libertate: & nemo liber eſt, niſi cū aliqua ſeruitute, dicente Apoſtolo: Cùm enim ſerui eſſetis peccati, liberi fuiſtis iuſtitiæ. Quem ergò fructum habuiſtis tunc, in quibus nunc erubeſcitis? Nam finis illorum mors eſt. Nunc autem liberi à peccato, ſerui autem facti Deo, habetis fructum in ſanctificationem, finem verò vitam æternam. Qui itaque ſeruit diabolo, liber eſt à Deo.

Luce 6. Ioan. 8. 2. Pet. 2.

Rom. 6.

11. GENESIS ſecundo capite.

12. ET tertio, vt ſupra teſtimonio primo & ſecūdo

13. AD Romanos quinto capite: Per vnum hominem peccatum in hunc mundum intrauit, & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertranſijt, in quo omnes peccauerunt.

14. CONCILIVM Mileuitanum canone primo, Placuit ergo omnibus Epiſcopis, qui fuerunt in hac ſancta Synodo, conſtituere, hæc, quæ in præſenti concilio definita ſunt: vt quicunque dicit, Adam primum hominem mortalem factum, ita vt ſiue peccaret, ſiue non peccaret, moreretur in corpore, hoc eſt, de corpore exiret, non peccati merito, ſed neceſſitate naturæ, anathema ſit.

Adam mortalis peccati merito, non naturę neceſſitate.

15. AVGVSTINVS libro decimotertio de ciuitate Dei, capite duodecimo: Cùm requiritur, quā mortem Deus primis hominibus fuerit comminatus, ſi ab eo mandatum tranſgrederentur acceptum, nec obedientiam cuſtodirent: vtrum animæ, an corporis, an totius hominis, an illam quæ ſecunda dicitur: reſpondendum eſt, Omnes. Prima enim conſtat ex duabus: ſecunda ex omnibus tota. Sicut enim vniuerſa terra ex multis terris, & vniuerſa Eccleſia ex multis conſtat Eccleſijs; ſic vniuerſa mors ex omnibus: quoniam prima conſtat ex duabus: vna animæ, altera corporis, vt ſit prima totius hominis mors, cùm anima ſine Deo & ſine corpore ad tempus pœnas luit: ſecunda verò, vbi anima ſine Deo cum corpore pœnas æternas luit. Quando ergo dixit Deus primo illi homini, quem in paradiſo conſtituerat, de cibo vetito. Quacunque die ederitis ex eo, morte moriemini: non tantùm primæ mortis partem priorem, vbi anima priuatur Deo; nec tantùm poſteriorem, vbi corpus priuatur anima: nec ſolùm ipſam totam primam, vbi anima & à Deo & à corpore ſeparata punitur: ſed quicquid mortis eſt vſque ad nouiſſimam, quæ ſecunda dicitur, & qua eſt nulla poſterior, comminatio illa complexa eſt.

Quamnam Deus mortem tranſgreſſori Adamo ſit comminatus.

Genes. 2.

16. ET libro primo de peccatorum meritis & remiſſione, capite ſecundo: Qui dicunt Adam ſic creatum, vt etiam ſine peccati merito moreretur non pœna culpæ, ſed neceſſitate naturæ: profectò illud quod in lege dictum eſt, Qua die ederitis, morte moriemini: non ad mortem corporis, ſed mortem animæ, quæ in peccato ſit, referre conantur. Qua morte mortuos ſignificauit Dominus infideles, de quibus ait, Sine mortuos ſepelire mortuos ſuos. Quid ego reſpondebunt, cū legitur hoc Deum primo homini etiam poſt peccatum increpando & damnando dixiſſe, Terra es, & in terram ibis? Neque enim ſecundùm animam, ſed quod manifeſtum eſt, ſecundùm corpus terra erat, & morte eiuſdem corporis erat iturus in terram. quamuis enim ſecundùm corpus terra eſſet, & corpus in quo creatus eſt animale geſtaret, tamen ſi non peccâſſet, in corpus fuerat ſpiritale mutandus, & in illam incorruptionem, quæ fidelibus ac ſanctis promittitur, ſine mortis periculo tranſiturus. Cuius rei deſiderium nos habere non ſolùm ipſi ſentimus in nobis, verùm etiam admonente Apoſtolo cognoſcimus, vbi ait: Etenim in hoc ingemiſcimus, habitaculum noſtrū, quod de cælo eſt, ſuperindui cupientes &c. Proinde ſi nō peccâſſet Adā nō erat expoliādus corpore, ſed ſuperueſtiēdus immortalitate, & incorruptione, vt abſorberetur mortale à vita: id eſt, ab animali in ſpiritale trāſiret.

Matth. 8. Luce 9.

Genes. 3.

Immortalis futurus ſine corporis morte Adam ni peccâſſet.

2. Cor. 5.

17. ITEM capite quarto: Sunt & alia teſtimonia, quibus euidentiſſimè appareat, non tantùm ſpiritus, ſed etiam corporis mortem propter peccatum meruiſſe genus humanum. Ad Romanos Apoſtolus dicit: Si autem Chriſtus in vobis eſt, corpus quidem mortuum eſt propter peccatum, ſpiritus autem vita eſt propter iuſtitiam &c. Puto quod non expoſitore, ſed tantùm lectore opus habet tam clara, & aperta ſententia. Corpus, inquit, mortuum eſt, non propter fragilitatem terrenam, quia de terræ puluere factum eſt, ſed propter peccatum: quid amplius quærimus? Et vigilantiſſimè non ait, mortale: ſed mortuum.

Corpora morti peccando ſe obnoxium fecit homo

Romo. 8.

18. IBIDEM capite ſexto: Mirum ſi aliquid quæritur hac manifeſtatione liquidius, niſi fortè audiendum eſt, quod huic perſpicuitati contradicitur, vt mortuum corpus ſecundùm illum modum hîc intelligamus quo dictum eſt, Mortificate membra veſtra, quæ ſunt ſuper terram. Sed hoc modo corpus propter iuſtitiam mortificatur, non propter peccatum. Vt enim operemur iuſtitiam, mortificamus membra noſtra, quæ ſunt ſuper terram. Aut ſi putant ideò additum, propter peccatum, vt non intelligamus, quia peccatum factum eſt, ſed vt peccatum non fiat, tanquam diceret, corpus quidem mortuum eſt, propter non faciendum peccatum: quid ſibi ergo vult, quod cùm adiunxiſſet, Spiritus autem vita eſt: addidit, propter iuſtitiam? Suffecerat enim ſic adiungere vitam ſpiritus, vt etiam hic ſubaudiretur propter non faciendum peccatum: vt ſic vtrunque propter vnam rem intelligeremus, & mortuum eſſe corpus, & vitam eſſe ſpiritum propter non faciendum peccatum. Ita quippe etiam ſi tantummodò vellet dicere, propter iuſtitiam, hoc eſt, propter faciendam

Reijcit falſas expoſitiones dicti loci Pauli. Rom. 8. Coloſſ. 3.

Rom. 8.

ad mortem vsque pro ipsis dimicare, ac pericula quamuis adire minimè recusaret: tertium autem admodum aspernabatur, ita vt nec honorem vnquàm, nec, quam par erat beneuolentiam ipsi præstaret, sed exiguam quandá dumtaxat, eamq; fictam ac simulatam amicitiam exhiberet. Venerunt autem quodam die immanes atque horrendi milites, qui eum summa cum festinatione ad Regem traherent, vt decem millium talentorum, quæ debebat rationem redderet. Ille igitur in summa angustiam redactus, aliquem quærebat, qui in metuenda illa ratione apud Regem reddítione opem ipsi ferret. Currens itaque ad primum, omniúmque aliorum chariſſimum amicum, ad eum ait: Non te fugit, ô amice, quemadmodum tua causa vitam meam semper in discrimen adduxerim. Nunc autem hodierno die, vrgente necessitate, ope tua atque auxilio indigeo. Ecquid ergò te mihi auxilio fore pollicéris? & quænam in te, vir chariſſime, spes mihi constituta est? Respondens autem ille ait: Amicus tuus non sum, ô homo, nec qui sis noui. Sunt enim mihi alij amici, quibuscum hodiè oblectari me oportet; quosque in posterum pro amicis habiturus sum. Quare duo tantùm cilicia tibi porrigo, vt ea in via, qua pergis, habeas: quæ etiam ipsa nihil tibi emolumenti allatura sunt: nec est quod à me quicquam expectes. Hæc ille audiens, ac de auxio, quod ab eo expectabat, spem omnem abiiciens, ad secundum amicum se confert, ad eumque ait: Recordare, amice, quantum à me honoris, & beneficiorum acceperis. Hodierno autem die in maximam calamitatem & afflictionem prolapsus, opitulatore aliquo opus habeo. Quidnam igitur adiumenti nunc mihi afferre queas, fac sciam. Ille autem ait: Hodie mihi per negotia tecum certamen subire minimè licet. Curis enim, & solicitudinibus vndique vrgeor, atque in afflictione sum. Paulum tamen tecum pergam: quamuis nihil hinc commodi ad te rediturum sit: ac post statim domum reuersus, negotiis meis operam dabo. Inanibus igitur manibus homo indè reuersus, atque omni ex parte auxilio destitutus, de vana spe, quam in perfidis, & ingratis amicis suis collocárat, & de inutilibus laboribus, quos pro suo erga eos amore susceperat, seipsum deplorabat. Pergit autem etiam ad tertium amicum, quem nec vllo vnquàm loco habuerat, nec lætitiæ suæ socium adsciuerat. Atque ad eum pudibundo, & in terram deiecto vultu, his verbis vsus est: Vix mihi ad te loquendi facultatem os concedit. Etenim illud perfectissimum habeo, me nunquàm tibi benignè fecisse, nec amico erga te animo fuisse. Cæterum quoniam grauissima calamitate oppressus in reliquis meis amicis nullam salutis spem inueni, ad te accedo, teque rogo atque obsecro, vt si exiguam aliquam opem mihi afferre queas, ne id ingratitudinis meæ memor, facere recuses. Ille autem hilari, & amœno vultu ait: Sanè sinceriſſimum amicũ meum te esse profiteor: atque exiguæ illius tuæ erga me beneficentiæ memor, eam tibi hodierno die cum fœnore rependã. Quocirca ne metuas ac pertimescas. Nam ego ante proficiscar. Regémq; tuo nomine obiectabo, ne te hostium manibus dedat. Quare fac bono animo sis, vir amiciſſime, nec te mœrore excrucies. Tum ille compunctione affectus, & lachrymis perfusus, dicebat: Heu me miserum, quidnam priùs deflebo ac lamentabor? Vanámne meam in immemores, & ingratos falsos illos amicos beneuolentiam condemnabo? an potius insanam eam ingratitudinem, qua in hunc verum, & sincerum amicum vsus sum, insectabor? Iosaphat autem hunc sermonem non sine admiratione susciplens, eius explicationẽ requirebat. Dixit itaq; Barlaam: Primus amicus opum copia est, & diuitiarũ amor, quẽ ob homo in sexcenta pericula incidit, ac multas cr̃umnas perfert. Cùm autem extremus vitę dies clausus est, ex illis omnibus opibus, præter inutiles quosdam pannos, qui ad funus adhibentur, nihil omninò secum accipit. Secundus autem amicus, vxor ac liberi sunt, cæteríque cognati, & familiares, quorum affectione ac beneuolentia constricti tenemur, vt ab his diuelli vix queamus, ac præ eorum amore corpus etiam, & animam nostrã negligamus. Ex ipsis porrò nemo in mortis hora vtilitatis aliquid percipit, nisi quòd ad sepulchrum vsque dumtaxat cadauer comitantur: ac protinus domum reuersi, suis curis ac negotijs operam dant, memoriam eius, qui quondam ipsis charus erat, non minus obliuioni, quam corpus sepulchro relinquentes. At verò tertius amicus, qui contemptui, ac fastidio erat, cuiúsque aditum horremus, & auersamur, optimorum operum chorus est, hoc est fides, spes, charitas, misericordia benignitas, reliquúsque virtutum cœtus, qui quidem ante nos, cùm è corpore excedimus, proficiſci, ac nostra causa Deum precibus inflectere, atque ab hostibus nostris, & horrendis exactoribus, qui de referendis rationibus acerbam nobis in aëre litem mouent, ac crudeliter nos arripere contendunt, liberare potest. Hic nimirum est candidus ille, ac probus, & gratus amicus, qui quamlibet etiam exiguum bonum nostrum opus memoria tenet, ac cum fœnore nobis illud rependit.

Explicatio præcedentis similitudinis.

Bonorum operũ auxilium in morte & post mortem.

5. CAPITE decimoquarto: Rursum igitur Iosaphat dixit: Vtinam tibi à Domino Deo tuo omnia fausta & iucunda sint, hominum sapientiſſime. Siquidem optimis tuis aptisque sermonibus animum meum exhilarásti. Quocirca vanitatis huius mundi rursum imaginem mihi expri me: & qua ratione hanc vitam in pace, ac securitate peragrare queam. Excipiens igitur sermonem Iosaphat, ait: Huiusce quoque quæstionis similitudinem audi. Vrbem quandam magnam extitisse accepi, in qua ciues hoc in more atque instituto positum habebant, vt peregrinũ quendam, & ignotum virum, ac legum & consuetudinum ciuitatis omnino rudem & ignarum acciperent eumque sibiipsis Regem constituerunt, penes quem per vnius anni curriculũ rerum omniũ potestas esset, quiq; liberè, & sine vllo impedimẽto, quidquid vellet, facere. Post autem, dum ille omni prorsus cura vagus degeret, atque in luxu & deliciis sine vllo metu versaretur, perpetuúmque sibi regnũ fore existimaret, repentè aduersus eum insurgentes, regiãque ipsi vestem detrahentes, ac nudum per totã vrbem, tanquam in triũphum agentes, in magnam quandam, ac longè remotam insulam eum relegabant, in qua nec victu, indumentis suppetentibus, fame ac nuditate miserrimè premebatur, voluptate scilicet atque animi hilaritate, quæ præter spem ipsi concessa fuerat, in mœrorem rursus præter spem omnem, & expectationem commutata. Contigit ergò, vt pro antiquo ciuium illorum more atque instituto vir quidam magno ingenij acumine præditus ad regnum adscisceretur.

Vanitas mundi depingitur.

Qui

Qui ſtatim ſubita ex felicitate, quæ ipſi obtigerat, haud quaquam præceps abreptus, nec eorum, qui ante ſe regnum dignitatem obtinuerant, miſereque eiecti fuerant, incentiam imitatus, animo anxio ac ſolicito id agitabat, quonam pacto rebus ſuis optimè conſuleret. Dum ergò crebra meditatione hæc ſecum verſaret, per ſapientiſſimum quendam conſiliarium de ciuium conſuetudine, ac perpetui exilij loco, certior factus eſt: quonámque pacto ſine vllo errore ipſe ſibi cauere deberet, intellexit. Cùm igitur hoc cognouiſſet, futurúmque propediem, vt ad illam inſulam ablegaretur, atque aduentitium illud, & alienum regnum aliis relinqueret, patefactis theſauris ſuis, quorum tunc promptum ac liberum vſum habebat, auríque atque argenti, ac pretioſorum lapidum ingenti mole famulis quibuſdã, quos fidiſſimos habebat, tradita, ad eam inſulam, ad quam abducendus erat, præmiſit. Vertente autem anno, ciues commota ſeditione nudum eum, quemadmodùm ſuperiores Reges, in exilium miſerunt. Ac cæteri quidem amentes, & breuis temporis Reges, grauiſſima fame laborabant: ille contra, qui opes ſuas præmiſerat, in perpetua rerum copia vitam ducens, atque infinita voluptate fruens, perfidorum ac ſceleratorum ciuium metu prorſus abiecto, ſapientiſſimi conſilij ſui nomine beatum ſe prædicabat. Hîc porrò, per ciuitatem vanum hunc atque impoſtorem mundum intellige. Per ciues autem, principatus & poteſtates dæmonum, ac mundi rectores tenebrarum huius ſeculi, qui nos per voluptatis mollitiem ineſcant, atque in animum nobis inducunt, vt de rebus caducis & interituris, velut de immortalibus cogitemus, tanquàm ſcilicet earum fructus nobis perpetuus ac ſempiternus futurus ſit. Cùm igitur ad hunc modum decepti, atque in fraudem impulſi ſumus, nec de certis illis ac ſempiternis vllum vnquàm conſilium inijmus, nec nobis in futurum æuum quicquam recondidimus, repentinus nobis mortis interitus ingruit. Ac tum demùm nudos nos, atque omnibus huius vitæ rebus ſpoliatos improbi illi ac ſæui tenebrarum ciues accipientes (vt qui illis tempus omne impenderimus) in terram tenebroſam, & obſcuram abducunt, in terram ſempiternæ caliginis, vbi lux non eſt, nec mortalium vitam intueri licet. Per probum verò conſiliarium, qui prudenti, ac perquam ſapienti illi Regi omnia verè aperuit, ac ſalutaria conſilia tradidit, me vilem, & humilem homunculum intellige, qui huc idcirco venio, vt tibi viam bonam, & ab omni errore liberam commonſtrem, téque ad ſempiterna, & numquam finienda bona traducam, illícque omnia tua recondere ſuadeam, contráque te ab impoſtore hoc mũdo abducam. Quem quidem ipſe quoque aliquando miſerè amabam, eiúſque voluptates & oblectamenta complectebar. Cæterùm cùm rectis mentis oculis animaduertiſſem quemadmodùm in his rebus vniuerſa mortalium vita conteretur, aliis nimirum accedentibus, aliis decedentibus, nec vllo omninò firma, & ſtabili ſede conſtituto, hoc eſt, nec diuitibus & copioſis in opibus, nec potentibus in potentia, nec ſapientibus in ſapientia, nec iis, quibus proſperè res ſuccedunt, in proſperitate, nec luxui deditis in luxu & cupediis, nec iis, qui ſecurè ſibi viuere videntur, in inani ſua & imbecilliſſima ſecuritate, nec in vlla alia re ex iis, quæ laudibus efferuntur: verùm hæc res torrentium aquarum in profundum mare labentium tranſitui ſimilis eſt (eodem enim modo fluxa ſunt & fragilia omnia præſentia) hinc ſcilicet hæc omnia vana eſſe, neque quidquam vtilitatis habere intellexi. Vide etiam capite ſexto ſimilitudinem de Rege, qui tubam mortis miſit ante domum fratris ſui, a quo reprehenſus fuerat, quod ex regali curru deſiliens, duos viros vilibus veſtimentis indutos ceu mortis præcones, oſculatus fuiſſet.

Explicatio antecedentis ſimilitudinis.

6. ECCLESIASTES primo, vt in textu.

7. HIERONYMVS in caput primum Eccleſiaſtæ, in ea verba, Vanitas vanitatum, &c. Si cuncta quæ fecit Deus ſunt valdè bona, quomodò omnia vanitas, & non ſolùm vanitas, verùm etiam vanitas vanitatum? Vt ſicut in Cantico canticorum inter omnia carmina, excellens carmen oſtenditur: ita in vanitate vanitatum, vanitatis magnitudo monſtretur. Tale quid & in pſalmo ſcriptum eſt: Veruntamen vniuerſa vanitas, omnis homo viuens. Si viuens homo, vanitas eſt? ergo mortuus, vanitas vanitatum. Legimus in Exodo, glorificatum vultum Moyſi intantùm, vt filij Iſrael in eum adſpicere non poſſent. Quam gloriam Paulus Apoſtolus, ad comparationem euangelicæ gloriæ, dicit eſſe non gloriam. Nam nec glorificatum eſt, inquit, quod glorificatum fuit in hac parte, propter excellentem gloriam. Poſſumus igitur & nos in hunc modum cælum, terram, maria, & omnia quæ in hoc circulo continentur, bona quidem per ſe dicere, ſed ad Deũ comparata, eſſe pro nihilo. Et quomodò ſi igniculum lucernæ videns, contentus eſſem eius lumine, & poſtea orto ſole non cernerem quod lucebat; ſtellarum quoque lumina iubare viderem ſolis abſcondi. Ita adſpiciens elementa, & rerum multiplicem varietatem, admirer quidem operum magnitudinem; recogitans autem omnia pertranſire, & mundum ſuo fine ſeneſcere, ſolúmque Deum illud ſemper eſſe quod fuerit: compellor dicere non ſemel, ſed bis: Vanitas vanitatum, & omnia vanitas. In Hebræo pro vanitate vanitatum Habel habalim ſcriptũ eſt: quod, exceptis Septuaginta interpretibus, omnes ſimiliter tranſtulerunt, ἀτμὸς ἀτμῶν: quod nos poſſumus vaporem fumi, & auram tenuem, quæ citò reſoluitur, appellare. Caducum itaque nonnihil ex hoc verbo vanitatis oſtenditur. Quæ enim videntur, vt ait Apoſtolus, temporalia ſunt; quæ autem non videntur, æterna. Siue quia vanitati creatura ſubiecta eſt, & ingemiſcit, & parturit, & præſtolatur reuelationem filiorum Dei: & nũc ex parte cognoſcimus, & ex parte prophetamus. Tam diù enim omnia vana ſunt, donec veniat quod perfectum eſt. Quid ſupereſt homini, &c. Poſt generalem ſententiam, quòd vana ſint omnia, ab hominibus incipit: quòd fruſtrà in mundi iſtius labore deſudent, congregantes diuitias, erudientes liberos, ambientes honorem, ædificia conſtruentes; & in medio opere ſubita morte ſubtracti, audiunt: Inſipiens, hac nocte auferetur anima tua a te: quæ autẽ paráſti, cuius erunt? maximè cùm ex omni labore nihil ſecum ferant, ſed nudi in terram redeant, de qua ſumpti ſunt.

Vanitas vanitatum. Pſalm. 38. Exod. 34. 2. Cor. 3. 2. Cor. 4. Rom. 8. 1. Cor. 13. Vanitas vanitatum. Luce 12.

8. GREGORIVS Magnus libro quinto, capite ſecundo in librum primum Regum: Vanitas vanitatum, & omnia vanitas. In comparatione etenim æternorum bonorũ, vana ſunt omnia, etiam bona temporalia. Quicquid enim in hoc ſeculo lætum, delectabile, ſublime, aut proſperum cer-

Eccleſ 1. Quomodò omnia vana.

nitur, vanum profectò est: quia difficilè habetur, & citò amittitur. Repentè quidem alta seculi corruunt, pulchra transeunt, læta & prospera euanescunt. Nam cùm stare in his floribus suis mundus blandiens cernitur, repentina fortuna turbatur: aut festina, & omnia deturbante morte concluditur. Vana ergò sunt gaudia seculi, quę quasi manentia blandiuntur: sed amatores suos citò transeundo decipiunt.

Memoria mortis à peccato reuocat maximè.

1. B AVGVSTINVS libro secundo de Genesi contra Manichæos, capite vigesimooctauo: Nihil sic reuocat homines a peccato, quemadmodùm imminentis mortis cogitatio.

Iudicij memoriam & metum deposuisse, magua peccati pœna est.

2. IDEM sermone centesimo vigesimo de tempore: Irremediabile periculum est, sic aliquem vitijs & cupiditatibus frena laxare, vt se rationem Deo non meminerit redditurum. Puto quia magna sit iam peccati pœna, metum ac memoriam futuri perdidisse iudicij. Et post pauca: Sed ne fortè, charissimi, aliquem nimis securum faciat aut remissum tam noua felicitas credulitatis, ne fortè dicat aliquis in corde suo; Non me vsque adeò conturbet & cruciet rea conscientia, non me vsque adeò contristet culpabilis vita, video sub momento, video sub exiguo spatio latroni crimina sua donata, & mihi resoluta mente concipiuntur. Primùm considerandũ in latrone illo, non solùm credulitatis cõpendiũ, sed deuotio, sed temporis illius, sub quo hæc agebantur, occasio, quo iustorum legitur titubâsse perfectio. Deinde antè mihi fidem latronis ostende, & tunc tibi latronis beatitudinem pollicere. Immittit diabolus securitatem, vt inferat perditionem; neque dinumerari possunt, quantos hæc inanis spei vmbra deceperit. Deterreant, quæso, nos ab hac persuasione innumerabiles populi, sub tali securitate nudi & vacui bonis, & malis pleni, ex hac luce prærepti. Quotidiè expauescendo transitus nostri, & commigrationis incerta, quæ & modò vel insperata, vel subita sunt, & in æternum remediis caritura sunt: præueniendus est dies, qui præuenire consueuit. Ipse se seducit, & de morte sua ludit, qui hoc cogitat, potest mihi extremi temporis indulgẽtia subuenire. Non est hoc. Primùm, quia periculosissima est in vltimum diem promissa securitas: Deinde, stultissimum est, vt causa, quæ de necessitatibus agitur æternis, inutilitatibus vitæ deficientis committatur extremis. Odibile est apud Deum, quando homo sub fiducia pœnitentiæ in senectutem reseruatæ, liberius peccat. Credite, charissimi, difficile est, vt callida dissimulatio ordinandæ consummationis obtinere digna sit facultatem. Apud illũ cordis interpretem, ars non admittetur ad salutem. Ille autem de quo locuti sumus, beatus latro, beatus inquam, non iam iuxta viam insidias tendens, sed viam ipsam in Christo tenens, ac vitæ prædam subito rapiens, immutato genere, & noua spolia de morte propria reportans, ille nec salutis tempora sciens distulit, nec remedia status sui in momenta vltima infelici fraude posuit, nec redemptionis suæ spem in desperationis nouissimum reseruauit, nec religionem antè, nec Christum sciuit. Quod si scîsset, fuisset forsitan inter Apostolos non postremus in numero, qui prior factus est in regno. Ergò etiam ex hoc in extremo placuit Deo, quia ad consequendam fidem, non fuit extrema hora illa, sed prima.

Contra eos qui latronis exẽplo ad securitatem abutũtur, & ad dilationẽ pœnitentiæ.

Timor mortis, & ad eã præparatio.

Præparatio ad mortẽ.

Opus est ergo, vt sibi homo quotidiano actu prouideat, & procuret consummationẽ: opus est, vt tota vita nostra talis sit in conuersatione, vt liberi mereamur esse in fine. Incessabiliter diem transitus nostri, & tempus iudicii cogitantes, nos quoque cum latrone iugiter proclamemus: Memento mei Domine, cùm veneris in regnum tuum. Luc. 23.

3. GREGORIVS homilia trigesimanona in Euangelia: Et quidem in hac die tua, quæ ad pacem tibi, nunc autem abscondita sunt ab oculis tuis. Suam hìc diem habet anima peruersa, quæ transitorio gaudet in tempore. Cui ea quæ assunt, ad pacem sunt: quia dum rebus temporalibus lætatur, dum honoribus extollitur, dum in carnis voluptate resoluitur, dum nulla venturæ pœnæ formidine terretur, pacem habet in die sua, quæ graue damnationis suæ scandalum in die habebit aliena. Ibi enim affligenda est, vbi iusti lætabuntur: & cuncta, quæ modo ei ad pacem sunt, tunc in amaritudinem rixæ vertentur: quia rixari secum incipiet, cur damnationem, quàm patitur, non expauit: cur à prospiciendis malis sequentibus oculos mentis clausit. Vnde ei dicitur: Nunc autem abscondita sunt ab oculis tuis. Peruersa quippe anima rebus præsentibus dedita in terrenis voluptatibus resoluta, abscondit sibi mala sequentia, quia præuidere futura refugit, quæ præsentem lętitiam perturbant: dumque in præsentis vitę oblectationibus se deserit, quid aliud, quàm clausis oculis ad ignem vadit? Vndè benè scriptum est: In die bonorum, ne immemor sis malorum. Et indè per Paulum dicitur: Qui gaudent, tanquam non gaudentes sint: quia & ii qua est præsentis temporis, ita est agenda lętitia, vt nunquam amaritudo sequentis iudicii recedat a memoria: quatenus dum mens pauida extremæ vltionis timore transfigitur, quantum nunc præsens lętitia, tantum post ira subsequens temperetur. Hinc namque scriptum est: Beatus homo, qui semper est pauidus. Qui verò mentis est durę, corruet in malum. Sequentis enim ira iudicii tanto tunc districtior portabitur, quanto nunc & inter culpas minimè timetur. Sciendum nobis est, quia veritatis verbis veraciter eruditur, si extrema mala nostra formidolosè & indesinenter adspicimus: iuxta hoc quod per quendam sapientem dicitur: In omnibus operibus tuis memorare nouissima tua, & in æternum non peccabis. Pensare quippe quotidiè debemus, quod ex eiusdem voce nostri redemptoris audiuimus: Et quidem in hac die tua, quæ ad pacem tibi: nunc autem abscondita sunt ab oculis tuis. Dum enim districtus iudex sustinet, & adhuc manum non exerit in percussionem: dum à retributione vltionis vltimæ esse quædam temporis securitas videtur: debemus pensare malum quod sequitur, pensantes gemere, gementes ea, quæ commisimus peccata, indesinenter adspicere, adspicientes flere, & flentes adstergere. Nulla nos prosperitas transitorię laudis lætitięque dissoluat, nec mentis nostræ oculos ea, quæ sunt transitoria obstruant, ne cæcos ad ignem ducant. Si enim districte pensetur, cuius sit ponderis improperium, ex ore veritatis agnoscitur: cùm negligenti, & futura non prospicienti dicitur: Et quidem in hac die tua, quæ ad pacem tibi: nunc autem abscondita sunt ab oculis tuis. Nam cogitandum valdè est, quantum nobis erit terribilis hora nostræ resolutionis, &c. vt supra de Sacramento extremę Vnctionis, quęstione, terna, C testimonio quarto.

Luc. 19.

Oblitio nouissimorũ quã perniciosa.

Eccli. 37. 1. Cor. 7.

Amaritudo iudicij à memoria non recedat.

Prou. 28.

Nouissima in memoriam reuocanda.

Eccli 7.

Hora mortis terribilis.

4. ISIDORVS

4. ISIDORVS libro tertio de ſummo bono, capite vltimo: Quanuis ſancti ab huius vitæ ærũnis liberari ſe cupiant, citò volentes exire de corpore, Dei tamen diſpenſatione pleruncque diu in hac vita verſantur: vt per longa tolerantiæ experimenta, ſolidiùs eorum patientia roboretur. Multi odio vitam habent, & tamen mori timent: quod pleriſque in anguſtia contingere ſolet: ſicque contrario affectu, & viuendi habent tædium, & moriendi metum. Solicitè debet vnuſquiſque viuere, & ſemper terminum vitæ ſuæ conſiderare, vt de contemplatione illius, animus ſe ſemper ad alta ſuſtollat, & huius ſeculi blanditias cum timore caueat. Scriptum eſt enim: In omnibus operibus tuis memorare nouiſſima tua, & in æternum non peccabis. Venturi exitus ignorantia incerta eſt, & dum mori quis non exiſtimat, tollitur. Vndè vnuſquiſque feſtinet, ne in iniquitatibus ſuis rapiatur, ſimulque finiatur vita cum culpa. Nam incentor diabolus eos, quos viuentes accendit ad vitia, ſubitò morientes pertrahere molitur ad tormenta. Sæpè diuites in hac fallaci vita, dum de potentiæ gloria, vel rerum abundantia geſtiunt, ab his repentè, hora qua neſciunt, improuiſo exitu rapiuntur: atque abſorbente profundo, cruciandi æternis gehennæ incendijs deputantur. De quibus benè per Propheram dicitur: Ducunt in bonis dies ſuos, & in puncto ad inferna deſcendunt. Iniquus moriens, qui imitatione ſua multos ad culpam traxerat delectatione peccati, multos à culpa reuocat terrore tormenti. Quod etiam Pſalmiſta teſtatur, dicens: Lætabitur iuſtus cùm viderit vindictam impiorum, manus ſuas lauabit in ſanguine peccatorum. In peccatorum enim morientium ſanguine iuſti lauãt manus: quia dum eorum pœna conſpicitur, conſpicientis vita mandatur. Cuius enim talis tam crudelis exitus cernitur, non ſolùm qui viderit, refugit, ſed alios etiam ab imitatione illius, quanta valuerit exhortatione, compeſcit. In exitu vitæ, animæ electorum nimio terrentur metu, incertivtrum ad præmium, an ad ſupplicium tranſeant. Quidam autem electi in fine ſuo purgantur à leuibus quibuſdam peccatis: quidam verò in ipſo exitu ſuo hilareſcunt ex æternorum contemplatione bonorum. Quamuis quis in hac vita ſit iuſtus, tamen dum ex corpore iſto egreditur, pertimeſcit, ne dignus ſupplicio ſit. Nullus eſt enim homo abſque peccato, nec aliquis poteſt de Dei ſecurus eſſe iudicio, cùm etiam & de ocioſis verbis reddenda ſit ratio. Finem iuſtorum optimum, vocatio tranquilla commendat, vt ex eo intelligantur ſanctorum habere conſortium angelorum, ex quo ab hoc corpore ſine vexatione dura tolluntur. Praues homines apoſtatæ angeli excipiunt morientes, vt eis ſint ipſi tortores in pœnis, qui fuerunt ſuaſores in vitijs. Etſi pietas pro defunctis fidelibus flere iubeat, fides tamen pro eis lugere vetat. Illi enim deplorandi ſunt in morte, quos miſeros infernus ex hac vita recipit: non quos cæleſtis aula Chriſti, lætificandos includit.

Cur habẽda eſt mortis memoria.

Eccli. 7.

Hora mortis incerta.

Mors repentina, & improuiſa.

Iob. 21 Iniquorũ mors & pœna quomodo alijs profit. Pſal. 57.

5. ECCLESIASTICI ſeptimo, vt in textu.

6. BERNARDVS ſermone primo in feſto omniũ ſanctorum: In omnibus operibus tuis memorare nouiſſimà tua, mortis horrorem, iudicii tremendum diſcrimen; ardentis gehennæ metum ab oculis cordis tui elongari nullatenus patiaris. Cogita peregrinationis tuæ miſeriam, recogita annos tuos in amaritudine animæ tuæ: cogita vitæ humanæ pericula, cogita fragilitatem propriam: & in huiuſmodi cogitatione, ſi perſeueraueris, dico tibi, parùm ſenties quicquid foris videtur eſſe moleſtum, dum toto corde circa interiorem moleſtiam occuparis. Sed nec patietur Dominus ſine conſolatione te eſſe, quoniam pater miſericordiarum eſt, & Deus totius conſolationis, & complebitur omninò quod veritas pollicetur: Beati qui lugent, quoniam ipſi conſolabuntur. Concordat autem huic ſententiæ etiam illud, quod in Salomone legiſti: Melius eſt ire ad domum luctus, quàm ad domum conuiuii.

Eccli. 7. nouiſſimorũ memoria habẽda.

Matth 12. Differẽtia inter mortem bonorum & malorum hominum.

Tortores.

Mortui an lugendi.

Matth. 5.

Eccleſ. 7.

7. ET in ſermone de primordiis, mediis, & nouiſſimis noſtris, vt ſuprà quæſtione prima, A teſtimonio ſexto.

1. C DEVTERONOMII trigeſimoſecundo, vt ſuprà quæſtione prima, A teſtimonio quarto.

2. PROVERBIORVM quarto: Ne declines ad dexteram, neque ad ſiniſtram: auerte pedem tuum à malo.

1. D ECCLESIASTICI primo: Initium ſapientiæ, timor Domini.

2. PSALMO centeſimodecimo: Initium ſapientiæ timor Domini.

3. PROVERBIORVM primo: Timor Domini principium ſapientiæ. Sapientiam, atque doctrinam ſtulti deſpiciunt.

4. ET capite nono: Principium ſapientiæ timor Domini: & ſcientia ſanctorum, prudentia.

5. IOB vigeſimooctauo: Et dixit homini: Ecce timor Domini, ipſa eſt ſapientia: & recedere à malo, intelligentia.

6. ECCLESIASTES ſeptimo: Qui timet Deum nihil negligit.

7. PROVERBIORVM decimoquarto: In timore Domini fiducia fortitudinis, & filiis eius erit ſpes. Timor Domini ſons vitæ, vt declinet à ruina mortis.

In hora mortis timent etiã iuſti quandoque.

Timor pœnæ & gehẽnæ quã ſit vtilis.

8. CHRYSOSTOMVS homilia decimaquinta ad populum Antiochenum: Niſi bonus eſſet timor, filiis patres pædagogos non præponerent, non legis latores ciuitatibus vllos magiſtratus. Quid gehenna grauius? Sed huius metu nil vtilius. Gehennæ nanque timor, regni nobis adfert coronam. Vbi timor eſt, liuor non eſt: vbi timor eſt, pecuniarum amor non vexat: vbi timor eſt, extinctus furor eſt, cupiditas improba correpta, omnis irrationabilis paſſio exterminata. Et ſicut in domo ſtante milite ſemper armato, non latro, non fur, non alius quis talia parrantium apparẽre propius audebit: ſic & metu animas noſtras demente, illibetalium nulla perturbationum facilè nobis ſubrepit, ſed omnes fugiunt, & pelluntur, timoris imperio vndique exactæ. Nec hoc ſolùm eſt quod ex timore lucramur, verùm & aliud hoc multò maius. Non enim improbas tantùm noſtras expellit paſſiones, ſed & omnem cum multa facilitate virtutem inducit. Vbi timor eſt, ibi & eleemoſynæ ſtudium, & orationis intentio, & lachrymæ feruentes & continuæ, & gemitus multam habentes compunctionem. Nihil enim tantum peccata quidem conſumit, virtutem verò creſcere facit & germinare, quantum continuũ timoris natura. Propterea qui non viuit in timore, recte illum agere non eſt facilè, ſicut viciſſim cum timore viuentem, eſt impoſſibile peccare. Audi verò & Salomonem omnibus innutritum deliciis, & multa potitum libertate. Quid igitur inquit ille? Melius eſt ire in do-

Omnem virtutem inducit, & à peccato auocat timor.

Eccleſ. 7. Ire ad domum luctus cur melius ſit.

mum luctus, quàm in domum conuiuii. Quid eſt, quæſo, quod ait? Vbi luctus, & lachrymæ, & gemitus, & dolor, & triſtitia tanta, melius accedere, quàm vbi choreæ, & cymbala, & riſus, & delicitiæ, & crapula, & ebrietas? Verùm inquis, Qua de cauſa, quæſo, & quapropter? quoniam illinc quidem dementia, hinc verò modeſtia naſcitur. Lugentium domum ingreſſus, ſtatim lachrymis defunctum proſequitur, etiam ſi ſit inimicus. Vidiſti quanto melior hæc, quàm illa domus? Ille enim, etiamſi amicus ſit, inuidet: hic autem, etiamſi inimicus ſit, lachrymas dat: id quod omnium maximè Deus exquirit, vt non inſultemus his, qui nos contriſtauêre. Non hæc autem ſola datur hinc bona capere, verùm & alia his non minora. Etenim peccatorum quiſque ſuorum reminiſcitur, & tremendi tribunalis, & pœnarum, & iudicij, licet ſit infinita ab alijs paſſus mala, & domi triſtitias habeat, omnium ipſorum capiens medicinam, ita reuertitur. Cogitans enim quòd & ipſe paulò pòſt hoc patietur, & quòd tranſitoria cuncta præſentia ſunt, ſiue ſuauia ſint, ſiue triſtia, triſtitiam & inuidiã omnẽ deponens, & leuem reddens animam, & releuatus ſic domum reuertitur: & hinc manſuetior erit in omnes iam & humanior, benignior & ſapientior, futurorum timore ipſius animam ſubingreſſo, & omnes ſpinas abſumente. Et hæc omnia cognoſcens ille, dicebat quòd melius eſt ire ad domum luctus, quàm ad domum conuiuij. Illinc torpor, hinc anxietas naſcitur: illinc contempus, hinc timor ad omnem nos virtutem deducens. Niſi bonum eſſet timor, non multos impendiſſet Chriſtus ſermones & longos, de illa pœna & ſupplicio loquens. Timor nil aliud eſt, quàm murus, & munimentum, & turris inexpugnabilis.

Timor murus eſt & turris inexpugnabilis.

9. IDEM homilia ſecunda in poſteriorem epiſtolam ad Theſſalonicenſes: Intuitu regni Dei incitemur ad virtutem. Qui quidem animo eſt vehementer dextro, virtutiquè dedito, neque timoris, neque regni Dei intuitu ad virtutem inducitur ac permouetur, ſed propter ipſum Chriſtum, quemadmodum Paulus fecit. Nos verò vel hoc pacto conſideremus, quæ in regno Dei ſint bona, & quæ in gehenna mala, atque ita noſipſos corrigamus & inſtruamus, ita noſipſos ad ea, quæ facienda ſunt, incitemus & permoueamus. Si videris in præſenti vita iucundum quid ac magnificum, cogita regnum Dei, & iſtud nihil eſſe putabis: ſi terribile quid videris, cogita gehennam, & illud etiam deridebis. Si quando te ceperit concupiſcentia corporalis, cogita gehennæ ignem: cogita quàm planè nullius æſtimanda ſit peccati voluptas, quàm ne voluptatem quidem habeat. Si enim earum legum, quæ in hoc ſeculo poſitæ ſunt, tantum poteſt metus, vt à malis nos actibus cohibeat: multò magis poterit hoc recordatio futurorum, ſupplicium immortale, pœna ſempiterna. Si metus terreni regis à tãtis nos malis abducit, quanto magis regis æterni? Vndè poterimus ergò continuum habere timorem? Si continuè ſcripturas audierimus. Etenim ſi adſpectus duntaxat mortui hominis, mentem noſtram adeò pauore contrahit, quantò magis gehenna, & ignis ille inextinguibilis? quanto magis vermis non moriens? Si perpetuò gehennam recogitaremus, non ſtatim in illam incideremus. Propterea ſupplicium minatus eſt Deus. Niſi aliquid profectus in ſe haberet gehennæ rèputatio, vtique iam non eſſet illam minatus Deus. Verùm quoniam ipſius recordatio magna poteſt efficere propterea comminationem illius quaſi ſalutare quoddam pharmacum animis noſtris impoſuit. Ne contemnamus itaque tantum lucrum quod hinc generatur, ſed hanc gehennæ comminationem indeſinenter verſemus in prandiis, & in conuiuiis. Sermocinatio quippe, quæ de rebus eſt iucundis, nihil prodeſt animæ, ſed debiliorem eam reddit: quæ verò de triſtibus eſt, & auſteris, quicquid in illa diſſolutum ac fluxum fuerit, amputat & immutat, laxamqúe illam ac mollem contrahit. Nihil eam iuuerit de theatris differens ac mimis, ſed magis incenderit, & petulantiorem effecerit. Qui aliena curat, & curiosè ſcrutatur, etiam pericula illi ex ea curioſitate ſæpenumerò infligit: qui verò de gehenna ſermocinatur, is neque periculum aliquod habebit, & animam caſtigatiorem reddit. Sed veteris verborum grauitatem & moleſtiam? Num ſi de gehenna tacueris, hinc illam extinxiſti? An incendiſti, ſi de ea locutus fueris? Siue locutus de illa fueris, ſiue minus, feruebit omninò incendium. Indeſinenter de illa dicito, ne quandoque in eam incidas. Non poteſt fieri, vt anima de gehenna ſolicitè cogitans, citò peccet. Etenim audi admonitionem optimam: Memor, inquit, eſto nouiſſimorum tuorum, & in æternum non peccabis. Nequit anima pœnas metuens non eſſe ad delinquendum cunctabunda. Timor enim, ſi quidem robuſtus fuerit in animo ac flagrans, nihil in eo mundani relinquet. Si enim ſermo de gehenna factus, ita humiliat, & pauidum reddit, an cogitatio de illa animis perpetuò immorata, animam non quouis igne magis expurgabit? Regni non ita recordemur vt gehẽnæ. Timor enim promiſſione potentior eſt, & efficacior. Et noui cõplures innumera bona promiſſa contempturos fuiſſe, ſi de ſupplicio ſecuri fuiſſent ac liberati, quandoquidem & nunc mihi ſatis eſt, ſupplicio aut pœna non affici. Nemo eorum qui gehennam ob oculos habent, in gehennam incidet: nemo gehennam contemnentium, gehennam effugiet. Quemadmodùm enim apud nos, qui quidem iudicia metuunt, iudiciis non damnabuntur: qui verò contemnunt, illi potiſſimum in ea incidunt, ita & hîc. Niſi ſubuerſionem veriti fuiſſent Niniuitæ, vtique ſubuerſi fuiſſent. Quia vero illam metuebant, non ſubuertebantur. Si diluuium veriti fuiſſent, qui temporibus Noë vixerunt, ſubmerſi ſanè nõ fuiſſent. Et Sodomitæ ſi incendium metuiſſent, combuſti non fuiſſent. Magnum malum eſt, contemnere minas. Qui minas contemnit, confeſtim reipſa ſentiet experientiam. Nihil ita eſt vtile, atque de gehenna ſermocinari. Quouis argento mundiores nobis animas facit. Audi nanque quid propheta dicat: Quoniam iudicia tua, inquit, in conſpectu meo ſunt ſemper. Et Chriſtus quoque de illa diſſerit. Nam etiam ſi moleſtum ſit auditori, plurimum tamen illi prodeſt. Sunt enim talia, quæcunque vtilia ſunt. Etenim & pharmaca, & reliqua medicamenta ægrotum primùm malè habent, & tunc demùm vtilitatem adferunt. Si verò verborum grauitatem, & moleſtiam non ferimus, manifeſtum eſt quòd rerum ipſarum afflictionem non feremus. Si nemo ſermones eos, qui de gehenna dicuntur, ſuſtinet: liquet neminem, ſi perſecutio nos occupáſſet, ad intentatum ignem, ac ferrum vnquàm perſtiturum fuiſſe. Exerceamus auditum noſtrum, ne adeò

Cuius rei intuitu rectè agẽdum ſit, prẽmiorũ an ſupplicij.

Vtilitas memoriæ nouiſſimorum.

Timor gehennæ quã fructuoſus ſit.

Timor quomodo acquiritur.

Gehennæ cogitatio vtiliſſima eſt.

Inter epulas de gehenna diſſerendum.

Memoria gehennæ à peccato coërcet. Eccli 7.

Timor ſupplicium eſt potẽtior promiſſione prẽmiorum.

Ionæ 3.

Geneſ. 7. Geneſ. 19.

De gehenna loqui vtile eſt admodum Pſal 17. Contra delicatis auribus prædictos.

adeò molleſcat. Nam ex eo & ad res ipſas veniemus. Si aſſueuerimus audire terribilia, aſſueſcemus etiam terribilia ſuſtinere: ſi verò ita molles ac fracti fuerimus, vt ne verba quidem feramus, quando aduerſum res ipſas perſiſtemus? Et poſt pauca. Quapropter admonet quidam dicit: Omnis narratio tua ſit in lege Altiſſimi. Proindè obſecro, receptos à nutricibus liberos non anilibus fabulis aſſuefaciamus, ſed ex primæua mox ætate diſcant eſſe iudicium Dei, infigatur animis eorum eſſe ſupplicium. Hic metus ſi radices egerit, magna bona operabitur. Animus enim ab ineunte ætate hac futurorum expectatione ad demiſſionem imbutus, non ſtatim hunc metum excutiet, ſed quaſi quidam obſequens equus, velut ſeſſorem habens gehennæ cogitationem, compoſitè ingredietur, & quæ vtilia ſunt loquetur ac dicet, & neque iuuentus, neque diuitiæ, neque orphania, neque aliud quicquam illi nocere poterunt, adeò robuſtam habenti cogitationem, & omnibus reſiſtere valentem. His ſermonibus cõponamus & noſipſos, & vxores, & ſeruos, & liberos, & amicos, ſi fieri queat, & inimicos: poterimus enim iſtis ſermonibus multa peccata amputare. Et melius fuerit triſtibus immorari, quã iucundis. Ne fugiamus quæ de gehenna dicuntur, vt gehennam ipſam effugiamus. Ne fugiamus ſupplicii memoriam, ne ſupplicio puniamur. Si diues ille ignem hunc cogitaſſet, vtique non deliquiſſet: qui verò nunquam eius in mentem illi venit, propterea in illum incidit. Dic mihi homo: Tribunali Chriſti cum iſtendus ſis, omnia magis loqueris quam de iſto? Et quidem ſi quando tibi cum iudice cauſa eſt, plerunque verbo tenus duntaxat, non nocte, non die, non aliquo temporis articulo, non aliqua hora aliud quid loqueris, ſed ſemper de cauſa illa, quam agendam habes. Cùm verò de omni vita tua rationem redditurus, & pœnas daturus ſis, neque alios etiam pateris, qui te iudicii huius admoneant? Atqui propterea cuncta patiẽre ſemper & intercidére, quod humano quidem tribunali temporalium rerum gratia iſtendi, neminem non mouemus, neminem non rogamus, indeſinenter de illo ſoliciti ſumus, omnia huius gratia facimus: ad tribunal verò Chriſti ventum, idque breuî, neque per noſipſos aliquid, neque per alios facimus, iudicem non rogamus, quamuis multum nobis ſpatii ante iudicium permittat, nec in mediis nos abripiat peccatis, ſed permittat vt illa exuere aggrediamur, & nihil eorum, quæ ad ipſum recidunt, prætermittat bonitate illa ſua & benignitate. At nihilo plus efficitur. Propterea maius erit ſupplicium. Sed abſit vt hoc fiat. Proindè obſecro vel amodò reſipiſcamus. Habeamus gehennam ob oculos, cogitemus pœnas illas ineuitabiles, vt his reputatis, & malitiam fugiamus, & virtutem eligamus, bonaque diligentibus Deum promiſſa conſequi valeamus.

Eccli 9. Pueris inculcandum Dei iudiciũ & gehẽnæ ſupplicia.

Memoria gehẽnæ & iudicij habenda. Luc. 16.

Sermones habendi de iudicio.

10. AVGVSTINVS tractatu nono in epiſtolam Ioannis: Cœpit aliquis credere diem iudicii: Si cœpit credere, cœpit & timere. Sed quia timet adhuc, nondum habet fiduciam in die iudicii, nondum eſt in illo perfecta charitas. Nunquid tamen deſperandum eſt? In quo vides initium, cur deſperas finem? Quod initium video, inquis? Ipſum timorem. Audi ſcripturam, Initium ſapientiæ, timor Domini. Cœpit ergò timere diem iudicii; timendo corrigit ſe. Vigilat aduerſus hoſtes ſuos, id eſt, aduerſus peccata ſua: incipit reuiuiſcere interius, & mortificare membra ſua, quæ ſunt ſuper terram, ſicut Apoſtolus dicit, Mortificate membra veſtra, quæ ſunt ſuper terram. Spiritalia nequitiæ dicit membra ſuper terram: nam ſequitur & exponit; Auaritiam, immunditiam, & cætera, quæ illic exequitur. Quãtum autem mortificat iſte, qui timere cœpit diem iudicii, membra ſua ſuper terram, tantum ſurgunt & corroborantur membra cæleſtia. Membra autem cæleſtia, omnia opera bona. Surgentibus cæleſtibus membris, incipit deſiderare quod timebat. Timebat enim ne veniret Chriſtus, & inueniret impium, quem damnaret: deſiderat vt veniat, quia inuenturus eſt pium, quem coronet. Iam cùm cœperit deſiderare venientẽ Chriſtum caſta anima, quæ deſiderat amplexus ſponſi, renunciat adultero, fit virgo interius ipſa fide, ſpe, & charitate. Et poſt nonnulla: Timor non eſt in charitate. Quid ergò dicimus de illo qui cœpit timere diem iudicii? Si perfecta in illo eſſet charitas non timeret. Perfecta enim charitas faceret perfectam iuſtitiam, & non haberet quare timeret: immò haberet quare deſideraret vt tranſeat iniquitas, & veniat regnum Dei: ergò timor non eſt in charitate. Sed in qua charitate? Non in inchoata. In qua ergò? Sed perfecta, inquit, charitas foras mittit timorem. Ergò incipiat timor: quia initium ſapientiæ timor Domini. Timor quaſi locum præparat charitati. Cùm autem cœperit charitas habitare, pellitur timor, qui ei præparauit locum. Quantum enim illa creſcit, ille decreſcit: & quantum illa fit interior, timor pellitur foras. Maior charitas, minor timor: minor charitas, maior timor. Si autem nullus timor, non eſt qua intret charitas. Sicut videmus per ſetam introduci linum, quando aliquid ſuitur, ſeta prius intrat, ſed niſi exeat, non ſuccedit linum: ſic timor primò occupat mentem, non autem ibi remanet timor, quia ideò intrauit, vt introduceret charitatem.

Eccli. 1. Timor iudicij quid efficiat boni.

1. Ioan. 4.

Eccli 1. timor præparat locũ charitati.

Nota ſimilitudinem.

Timor caſtus manet cum charitate. 1. Ioan 4.

11. IN pſalmum centeſimum vigeſimum ſeptimum: Non de omni timore dicit (Ioannes) quòd mittitur foras à charitate: habes enim Pſalmum dicentem; Timor Domini caſtus, permanens in ſeculum ſeculi. Alius ergò timor Domini permanet, alius excluditur. Timor qui excluditur, caſtus non eſt: qui autem permanet, caſtus eſt. Quis eſt timor qui excluditur? Dignamini aduertere. Aliqui propterea tantùm timent, ne aliquid mali in terra patiantur, ne illis ægritudo accidat, ne damnum, ne orbitas, ne alicuius amiſſio chari, ne exilium, ne damnatio, ne carcer, ne aliqua tribulatio: propterea timent & tremunt. Adhuc timor iſte non eſt caſtus. Adhuc audi. Alius non in hac terra pati timet, ſed gehennam timet, vndè terruit & Dominus. Audiſtis cùm Euangelium legeretur; Vbi vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur. Audiunt hæc homines: & quia verè futura ſunt impiis, timent, & continent ſe à peccato. Timent quidem, ſed non amant iuſtitiam. Cùm autem per timorem continent ſe à peccato, fit conſuetudo iuſtitiæ, & incipit quod durum erat amari, & dulceſcit Deus: & iam incipit homo iuſtè viuere, propterea non quia timet pœnas, ſed quia amat æternitatem. Excluſus eſt ergo timor à charitate, ſed ſucceſſit timor caſtus. Et poſt nõ nulla: Caſtus ergò timor, fratres mei, hoc habet, venit de amore. Ille autem timor nondum caſtus præſentiam Domini, & pœnas timet: timore ſa-

Timor ſeruilis, aut diuinæ iuſtitiæ. Iſaiæ 66. Marc. 9.

Vtilitas eius timoris.

Timor caſtus & ſeruilis, in quo differant.

cit quicquid boni facit, non timore amittendi bonum illud, sed timore patiendi illud malum. Non timet ne perdat amplexus pulcherrimi spõsi, sed timet ne mittatur in gehennam. Bonus est & iste timor, vtilis est: non quidem permanebit in seculum seculi, sed nondùm est iste castus permanens in seculum seculi.

11. ECCLESIASTICI primo, 13. ET secundo vt in textu.

14. AVGVSTINVS sermone decimotertio de verbis Apostoli, capite decimotertio: Iam ergò non in timore, sed in dilectione, vt non serui, sed filij simus. Qui enim adhuc ideò benè agit, quia pœnam timet, Deum non amat, nondum est inter filios: vtinam tamen vel pœnam timeat. Timor seruus est, charitas libera est: & vt sic dicamus, timor est seruus charitatis. Ne possideat diabolus cor tuum, præcedat seruus in corde tuo & seruet dominæ venturæ locum. Fac, fac, vel timore pœnæ, si nondùm potes amore iustitiæ. Veniet domina, & seruus abscedet: quia consummata charitas foras mittit timorem.

Timor seruus Charitati dominę locũ seruat 1. Ioan. 4.

15. ET sermone decimooctauo de verbis Apostoli, capite octauo: Cùm mihi dicis, Gehennam timeo, ardere timeo, in æternum puniri timeo: quid dicturus sum? Malè times? vanè times? Non audeo, quandoquidem ipse Dominus ablato timore, subiecit timorem; & ait, vbi dixit: Nolite timere eos qui corpus occidunt, & posteà non habent quid faciant: sed eum timete, qui habet potestatem & corpus, & animam occidere in gehennam ignis: ita dico vobis, hunc timete. Cùm ergò Dominus timorem incusserit, & vehementer incusserit, & repetendo verbum, comminationem ingeminauerit, dicturus ego sum, malè times ista? Ista non dicam. Planè time, nihil melius times: nihil est quod magis timere debeas. Sed interrogo te, Si non te videret Deus, quando facis, nec quisquam te conuinceret in iudicio illius, faceres? Tu te vide. Non enim potes ad verba omnia mea respondere, inspice teipsum. Faceres? Si faceres, ergò pœnam times, castitatem nondùm amas, charitatem nondùm habes: seruiliter times, formido est mali, nondùm delectatio boni. Sed time tamen, vt ista formido custodiat te, vt perducat ad dilectionem. Timor enim iste, quo gehennam times, & ideò mala non facis, continet te: & sic volentem peccare animum interiorem non sinit: est enim quidam custos timor, quasi pædagogus legis, litera est minans, nondum gratia iuuans. Custodiat tamen timor iste, dum non facis timendo, & veniat charitas; intret in cor tuum, & quantum illa intrat, tantum timor exit. Timor enim id agebat, ne faceres; charitas id agit ne velis facere, etiamsi impunè possis admittere.

Timor pœnæ vtilis est. 1. Ioan. 4.

Timor gehennæ & supplicium non est malus.

Matth. 10. Luc. 12.

Christus hortatur ad timorẽ pœnæ.

Timor gehennæ est quidam custos & pædagogus legis.

16. IN libro de sancta virginitate, capite trigesimooctauo: Timor quidem non est in charitate, sed perfecta, sicut scriptura dicit, charitas foras mittit timorem, sed timorem hominum, non Dei timorem; temporalium malorum, non diuini in fine iudicii. Noli altum sapere, sed time. Ama Dei bonitatem, time seueritatem: vtrunque te superbum esse non sinit. Amando enim times, ne amatum, & amantem grauiter offendas. Nam quæ grauior offensio, quàm vt superbia illi displiceas, qui propter te superbis displicuit.

1. Ioan. 4. Timorem qualem expellat charitas perfecta. Rom. 11.

17. SERMONE ducentesimo decimoquarto de tempore, capite primo: Cùm timetur pœna, quam (*Deus*) minatur, discitur amari præmium quod pollicetur: ac sic per timorem pœnæ, bona vita retinetur. Per bonam vitam, bona conscientia comparatur, vt per bonam conscientiam nulla pœna timeatur. Quapropter discat timere, qui non vult timere. Discat ad tempus esse solicitus, qui semper vult esse securus: vt enim dicit Ioannes, Timor non est in charitate, sed perfecta charitas foras mittit timorem. Dixit sanè, & veraciter dixit. Si ergò habere non vis timorem, prius vide vtrum iam perfectam habeas charitatem, quæ foras mittit timorem. Si verò ante istam perfectionem timor excluditur, superbia inflat, non charitas ædificat. Nam sicut in bona valetudine fames non fastidio, sed cibo pellitur: ita in bona mente timor non vanitate, sed charitate pellendus est.

1. Ioan. 4.

1. E PSALMO quarto: Filij hominum vsquequò graui corde? vt quid diligitis vanitatem, & quæritis mendacium?

2. PROVERBIORVM secundo: Si intrauerit sapientia cor tuum, & scientia animæ tuæ placuerit: consilium custodiet te, & prudentia seruabit te, vt eruaris à via mala, & ab homine, qui peruersa loquitur: qui relinquunt iter rectum, & ambulant per vias tenebrosas: qui lætantur cùm malè fecerint, & exultant in rebus pessimis: quorum viæ peruersæ sunt, & infames gressus eorum.

3. PSALMO decimotertio: Contritio & infelicitas in vijs eorum, & viam pacis non cognouerunt: non est timor Dei ante oculos eorum.

4. DEVTERONOMII trigesimosecundo, vt in textu.

5. BERNARDVS sermone secundo in die Apostolorum Petri & Pauli: Studeamus fratres viuere vita iustorum, sed morte eorum mori multò magis desideremus. Sapientia enim iustorum nouissima præfert: ibi nos iudicans, vbi nos inuenerit. Omninò necesse est, vitæ præsentis finem, futuræ cohærere principio, nec ibi tolerabilis dissimilitudo est. Sicut enim si quis duo sibi (vt ita dixerim) cinctoria consuere aut colligare voluerit, minus de reliquis partibus curans, ipsa quæ sibi copulanda sunt capita vniformiter parat ne dissideant à seipsis: ita dico vobis, quantumlibet extiterit conuersatio spiritualis, si carnalis fuerit consummatio nostra, vitæ illi spirituali penitùs non cohæret, nec caro & sanguis regnum Dei poterunt possidere. Fili, (ait sapiens) memorare nouissima tua, & non peccabis. Nimirum quòd hæc maximè recordatio faciat timoratum: timor expellat peccatum, negligentiam non admittat. Hinc & Moyses de quibusdam: Vtinam (ait) saperent & intelligerent, ac nouissima prouiderent. In quibus vtique verbis tria nobis video commendari, sapientiam, intelligentiam, prouidentiam. Arbitror sanè tribus eas assignari posse temporibus, vt æternitati quædam imago reformari videatur in nobis, præsentia moderantibus per sapientiam, præterita per intelligentiam dijudicantibus, nouissima prouidẽtibus ad cautelam. Hęc nempe spiritualis est exercitij summa: hæc forma studij spiritualis, vt sapienter disponamus præsentia nostra, recogitemus in amaritudine animæ nostræ præterita, futura quoque solicitè prouideamus. Sobriè, & iustè, & piè viuamus in hoc seculo, (ait Apostolus) vt videlicet in præsenti sobrietas obseruetur, vt iusta satisfactione præterita, quæ nobis fine fructu salutis præteriêre, tempora redimantur, vt pietatis

De bono fine maximè solicitos nos esse oportet.

1. Cor. 15.

Eccli 7.

Deut. 32.

Consideratio præsentium, præteritorum, & futurorum.

Tit. 2.

pietatis clypeum imminentibus de futuro periculis opponamus. Sola est enim quæ ad omnia valet pietas, cultus scilicet Dei humilis, & deuotus: nec aliter nobis est prouidere nouissima, nisi vt vniuersa, quæ nobis imminere videntur pericula, sedula nobiscum cogitatione versantes, discamus de nostra omninò industria, magis autem de nostris diffidere meritis, & soli diuinæ nos protectioni committere pio quodam mentis af-
Iacob. 1. fectu piæ intentionis in ipsum, cuius datum optimum, & donum perfectum est, consummatio felix, & mors pretiosa. Habes in Euangelio tria hæc ipso tibi sermone Domini commẽdata. Beati (inquit) pauperes, beati mites, beati qui lu-
Matth. 5. gent. Beati qui futura sapiunt, præ desiderio cæ-
Iacob. 1. lestium, interno quodam sapore mentis præsentia respuentes. Beati qui nouissima prouident, in mansuetudine suscipientes insitum verbum, quod eorum saluare animas potest, & pietate cordis ad futuram tẽdunt hereditatem. Beati qui pristinum intelligentes errorem, crebris lauant lachrymis lectum suum. Vides quid optat
Deut. 32. vir sanctus, quid obtinere cupit eis, pro quibus orat: Vtinam (inquit) saperent, & intelligerent, ac nouissima prouiderent. Ac si manifestiùs dicat, Vtinam esset in eis spiritus sapientiæ, & intelligentiæ, atque consilij. Vtinam hæc in nobis mueniantur, fratres, vt suauiter omnia nostra per sapientiam disponamus, vt intellectu præteritæ peccata damnemus, vt prouideamus futura consilio. Vtinam sapiamus ad præsentis vitæ moderationem: vtinam intelligamus ad præteritæ correptionem: vtinã deuota in Deum fide prouideamus vt felicem habeamus (ipso miserante) consummationem. Hic enim est funiculus triplex, quo trahimur ad salutem, ordinata conuersatio, rectum iudicium, fides deuota.

6. ITEM in epistola ducentesima nonagesimasecunda ad quendam, qui abusus est nouitium dehortari à proposito religionis: O vtinam saperes, & intelligeres, ac nouissima prouideres! Saperes, quæ Dei sunt; intelligeres, quæ mundi sunt; prouideres, quæ inferni sunt. Profectò inferna horreres, superna appeteres, quæ sunt ad malum, contemneres. Ibidem.

7. IOB vicesimoprimo.

8. PROVERBIORVM decimoquarto, vt in textu.

VII.

Quæ est summa eorum, quæ in hoc libro continentur?

A SVMMA totius operis duabus rebus continetur, SAPIENTIÆ, ET IVSTITIA CHRISTIANA. Ad Sapientiam hæc capita, videlicet de Fide & Symbolo Fidei, de Spe & Oratione Dominica, de Charitate & Decalogo referuntur. Nam FIDES, SPES, CHARITAS, illæ virtutes sunt, quibus veram hominis sapientiam, vt Augustinus [a] annotauit, diuina Scriptura concludit. Accessit porrò de præceptis Ecclesiæ, & de Sacramentis tractatio. Sicut enim prædictæ virtutes absque Sacramentis, & præceptis Ecclesiæ rectè obseruatis subsistere non possunt; ita eorum accessione efficaciter nobis inseruntur, insertæ confirmantur, augentur, & perficiuntur. Itaque in ijs, quæ ad Sapientiam referimus, explicandis, prior libri pars absoluta est.

[a] lib. 2. retractat. c. 63. & in Enchirid. cap. 2. & 3.

B Posterior, quæ circa Iustitiam versatur, duas eius partes tum [b] ad mala fugienda, tum ad bona consectanda spectantes, breuiter enucleat. Etenim abstinere à malis, Chrysostomo [c] teste, non satis est nobis ad salutem, nisi adsit etiam bonorum possessio & virtutis actio. Vtrique igitur parti capita nonnulla, quæ præcipuè ad malorum bonorúmque discrimen obseruandum pertinent, accommodata sunt. Totius autem Iustitiæ vim & amplitudinem Tobias, vir æquè sapiens ac iustus, succinctè comprehendit, vbi suum filium, adeóque in illo filios Dei omnes sigillatim admonet in hæc verba: *Noli timere fili mi: pauperem quidem vitam gerimus, sed multa bona habebimus si timuerimus Deum, & recesserimus ab omni peccato, & fecerimus benè.* Ita demùm discimus Christiani hominis internum officium, quod non modò fidem, sed vitam etiam, quæ secundùm Sapientiam, & Iustitiam Christianam instituta sit, omninò requirat. *Sapiens autem cor, & intelligibile* vti Scriptura testatur, *abstinebit se à peccatis, & in operibus iustitiæ successus habebit.*

[b] Psal. 33. c. 36. c.

[c] Chrysost. in psal. 4. Plura vide suprà.

Tob. 4. d

Eccli 3. d

C Verùm enimuerò, ne inſtitutæ breuitatis terminos præterea mus, doctrinæ huius ad Chriſtianos, eóſque in primis ſimpliciores inſtituendos pertinentis, hic modus & finis eſto. Quæ omnia vno Eccleſiaſtis verbo, tanquam totius humanæ vitæ illuſtri ſigillo, conſignabimus, ita concludentes : DEVM TIME, ET MANDATA EIVS OBSERVA : HOC EST ENIM OMNIS HOMO.

Eccli 12. d

PSALMO LXVII.

Confirma hoc Deus, quod operatus es in nobis.

TESTIMONIA.

1. A AVGVSTINVS libro ſecundo retractationum, capite ſexageſimotertio, 2. ET in Enchiridio, capite ſecundo. 3. ET tertio, vt in quæſtione ſecunda de fide & ſymbolo, teſtimonio ſecundo, tertio, & quarto.
1. B PSALMO trigeſimotertio, 2. ET trigeſimoſexto, vt ſuprà quæſtione prima de peccatis, A teſtimonio quinto & ſexto.
3. CHRYSOSTOMVS in pſalmum quartum, vt teſtimonio ſecundo.
4. TOBIAE quinto, 5. ECCLESIASTICI tertio vt in textu.
C ECCLESIASTIS duodecimo, vt in textu.

APPENDIX DE HOMINIS LAPSV ET IVSTIFICATIONE SECVNDVM SENTENTIAM ET DOCTRINAM CONCILII TRIDENTINI.

I.

De ſtatu & lapſu primi hominis.

a Geneſ. 2. c. 3. 4. Auguſtin. lib. 14. de ciuitate Dei cap. 17. lib. 6. de Gen. ad liter. cap 26. & 27. in recitione ad catechumen. contra Iudæos, &c. cap. 2. Fulgent. de incarn. & gratia Chriſti cap. 12. 13. Bernard. ſerm. 1. de Annuntiat. Proſper contra Collator. cap. 21.
b Geneſ 2. c. 3 d Rom. 5. c. Concil Milcuit. can. 1. Auguſtin. lib. 13. de ciuitate Dei cap 11 lib 1. de peccat. mer. cap. 2. 4. 6. Tertullian. de anima c. 52. Fulgent. de incarnat. c. 12. Chryſoſt homil. 17. in Geneſ. Bernard. ad milit. templi cap. 11.
c Auguſtin. lib. 13. de Trinitat. c 12 lib 3 Hypogn. c 2. Bernard. epiſt. 190.
d Hebr. 2. d
e Concil. 2. Araſ. can. 1. Lib. de Eccleſ. dogmat. cap. 38 Auguſtin. lib. 13. de Trinitat. cap. 12. lib 14. de ciuitate Dei cap. 15.

Ex ſeſſione 5 Concilij Tridẽtini can. 1.

AVM primus homo Adam a mandatum DEI in paradiſo fuiſſet tranſgreſſus, ſtatim ſanctitatem & iuſtitiam, in qua fuerat conſtitutus, amiſit : ac præterea per huiuſmodi præuaricationis offenſam, iram & indignationem DEI, atque adeò mortem b quam anteà comminatus illi fuerat Deus, incurrit : & cum hac ipſa morte in c diaboli, qui mortis d deinde habuit imperium, captiuitatem incidit : demúmque totus e Adam per illam ipſam præuaricationis offenſam, ſecundùm corpus & animam in deterius commutatus fuit.

TESTIMONIA.

1. GENESIS ſecundo capite : Tulit ergò Dominus Deus hominem, & poſuit eum in paradiſo voluptatis, vt operaretur, & cuſtodiret illum : Præcepitque ei dicens : Ex omni ligno paradiſi comede : De ligno autem ſcientiæ boni & mali ne comedas, in quocũque enim die comederis ex eo, morte morieris. Et infra : Erat autem vterque nudus, Adam ſcilicet & vxor eius : & non erubeſcebant.
2. IBIDEM capite tertio : Vidit igitur mulier quòd bonum eſſet lignum ad veſcendum, & pulchrum oculis, aſpectúque delectabile : & tulit de fructu illius, & comedit : dedítque viro ſuo, qui comedit. Et aperti ſunt oculi amborum : cúmque cognouiſſent eſſe nudos, conſuerunt folia ficus, & fecerunt ſibi perizomata. Et cùm audiſſent vocem Domini Dei deambulantis in paradiſo ad auram poſt meridiem, abſcondit ſe Adam & vxor eius a facie Domini Dei in medio ligni paradiſi. Vocauitque Dominus Deus Adã, & dixit ei : Vbi es ? Qui ait : Vocem tuam audiui in paradiſo : & timui, eò quòd nudus eſſem, & abſcondi me. Cui dixit : Quis enim indicauit tibi quòd nudus eſſes, niſi quòd ex ligno de quo præce-

peram tibi ne comederes, comedisti? Dixitque Adam: Mulier, quam dedisti mihi sociam, dedit mihi de ligno, & comedi. Et dixit Dominus Deus ad mulierem: Quare hoc fecisti? Quæ respondit: Serpens decepit me, & comedi. Mulieri quoque dixit: Multiplicabo ærumnas tuas, & conceptus tuos: in dolore paries filios, & sub viri potestate eris, & ipse dominabitur tui. Adæ verò dixit: Quia audisti vocem vxoris tuæ, & comedisti de ligno, ex quo, præceperam tibi, ne comederes, maledicta terra in opere tuo: in laboribus comedes ex ea cunctis diebus vitæ tuæ. Spinas & tribulos germinabit tibi, & comedes herbam terræ. In sudore vultus tui vescêris pane, donec reuertaris in terram de qua sumptus es: quia pulvis es, & in pulverem reuertêris. Et vocauit Adam nomen vxoris suæ, Heua: eò quòd mater esset cunctorum viuentium. Fecit quoque Dominus Deus Adæ & vxori eius tunicas pelliceas, & induit eos: Et ait. Ecce Adam quasi vnus ex nobis factus est, sciens bonum & malum: nunc ergò ne fortè mittat manum suam, & sumat etiam de ligno vitæ, & comedat, & viuat in æternum. Et emisit eum Dominus Deus de paradiso voluptatis, vt operaretur terram, de qua sumptus est. Eiecitque Adam: & collocauit ante paradisum voluptatis Cherubim, & flammeum gladium, atque versatilem, ad custodiendam viam ligni vitæ.

3. AVGVSTINVS libro decimoquarto de ciuitate Dei, capite decimoseptimo: Nudi erant, & non confundebantur: non quòd eis sua nuditas esset incognita, sed turpis nuditas nondum erat: quia nondum libido membra illa præter arbitrium commouebat: nondum, ad hominis inobedientiam redarguêdam, sua inobedientia caro quodammodo testimonium perhibebat. Neque enim cæci creati erant, vt imperitum vulgus opinatur: quandoquidem & ille vidit animalia, quibus nomina imposuit; & de illa legitur: Vidit mulier quia bonum est lignum in escam, & quia placet oculis ad videndum. Patebant ergò oculi eorum, sed ad hoc non erant aperti, hoc est, non attenti vt cognoscerent, quid eis indumento gratiæ præstaretur, quando membra eorum voluntati repugnare nesciebant. Qua gratia remota, vt pœna reciproca inobedientia plecteretur, extitit in motu corporis quædam impudens nouitas, vnde esset indecens nuditas: & fecit attentos, reddiditque confusos. Hinc est, quòd posteaquam mandatum Dei aperta transgressione violârunt, scriptum est de illis: Et aperti sunt oculi amborum, & cognouerunt quia nudi erant, & consuerunt folia fici, & fecerunt sibi campestria. Aperti sunt, inquit, oculi amborum, non ad videndum: nam & antea videbant; sed ad discernendum inter bonum quod amiserant, & malum in quod ceciderant. Vnde & ipsum lignum, eò quod istam fecerat dignoscentiam, si ad vescendum contra vetitum tangeretur, ex ea re nomen accepit, vt appellaretur lignum scientiæ boni & mali. Experta enim morbi molestia, euidentior fit etiam iucunditas sanitatis. Cognouerunt ergò quia nudi erant: nudati scilicet à gratia, qua fiebat, vt nuditas corporis, nulla eos lege peccati menti eorum repugnante, confunderet. Hoc itaque cognouerûnt, quod felicius ignorarêt, si Deo credentes, & obedientes non committerent, quod eos cogeret experiri, infidelitas, & inobedientia quid nocerent.

Vulgi error. Genes. 3.

Genes. 3.

Lignum scientiæ. boni & mali cur sic dictum.

4. ITEM libro sexto de Genesi ad literam, capite vigesimosexto: Dicit Apostolus. Sicut est veritas in Iesu deponere nos secundùm priorem conuersationem hominem veterem, eum qui corrumpitur secundùm concupiscentias deceptionis, hoc est, factus Adam vetus per peccatũ. Vide ergò quid sequatur: Renouamini autem spiritu mentis vestræ, & induite nouum hominem qui secundùm Deum creatus est, in iustitia & sanctitate veritatis. Ecce quod perdidit Adam per peccatum. Ephes 4.

5. ET capite vigesimoseptimo: In hoc ergò renouamur, secundùm id quod amisit Adam, [illegible] est, secundùm spiritum mentis nostræ. Secundùm autem corpus, quod seminatur animale, & resurget spiritale, in melius renouabimur, quod nondum fuit in Adam. Dicit item Apostolus, Expoliantes vos veterem hominẽ cum actibus suis, induite nouum, qui renouatur in agnitionem Dei secundùm imaginem eius, qui creauit eum. Hanc imaginem in spiritu mentis impressam perdidit Adam per peccatum, quam recipimus per gratiam iustitiæ: non spiritale atque immortale corpus, in quo ille nondum fuit, & in quo erunt omnes sancti resurgentes à mortuis. Hoc enim primum est illius meriti, quod amisit. 1. Cor. 15. Coloss. 3

6. IDEM in concione ad catechumenos contra Iudæos, Paganos, & Arrianos, capite secundo: Diabolus, dum illum primum hominem a Deo factum, Adam scilicet, patrem omnium nostrum intueretur, viderétque hominem ex limo terræ ad imaginem Dei factum, pudicitia ornatum, temperantia compositum, charitate circundatum, immortalitate vestitum, æmulus atque inuidus hoc hominem terrenum accepisse, quod ipse dum esset angelus per superbiam cognoscitur amisisse: inuidit statim insatiabilis homicida, eòque nostros primos parentes illis donis, ac tantis bonis expolauit, insuper & peremit. Namque, dilectissimi, cùm tanta bona homini diabolus abstulisset, pudicitiam, continentiam, charitatem, immortalitatem, eúmque turpem ac nudum reddidisset, obsitum suis pannis deridens eum, suo dominio obstrinxit, atque ex illo vinculo omnem prolem eius sibimet obligauit. Turpes enim pannos suscepit Adam, quando à diabolo expoliatus pudicitia, accinctus est impudicitia: amissa temperantia, intemperans effectus est: perdita charitate, malus inuentus est: expoliatus immortalitate, morti propinatus est. Quid perdidit, & quid accepit? Ad hoc enim per turpissimos pannos suos posteros obligauit. Adam qualis à Deo creatus. Qualis diaboli fraude factus.

7. FVLGENTIVS Ruspensis Episcopus in libro de incarnatione & gratia Domini nostri Iesu Christi, capite duodecimo: Quisquis Christianæ religionis non vult inaniter, immo damnabiliter, portare vocabulum, credat firmissimè Deum nostrum, id est, sanctam Trinitatem, quæ vnus summus, & verus est Deus, primo homini, quem ad suam imaginem gratuita bonitate bonum fecit, cui facultatem quoque suæ cognitionis ac dilectionis inseruit, non solùm bonæ voluntatis donum, quin etiam ad habendam custodiendámque iustitiam, integrum sanúmque creâsse libertatis arbitrium, vt facultas atque modus inditæ libertatis, si iuuantem se gratiam Dei non desereret, præmium vitæ æternæ tribueret Dei bonitas homini: si autem iustitiam diuinam contemnens, à gratia excidisset, supplicia retribueret iustitia peccatori. Proinde à bono Libero arbitrio suo in prima creatione homo donatus.

Luc. 9. Pax etiam in impietatem prolapſos deſeruit.

excuſationum operimenta prætendens. Siquidē ipſa dicit: Qui erubuerit me coram hominibus, erubeſcam & ego eum coram patre meo. Pacem quoque protinus amiſerunt, quia non eſt pax impijs, dicit Dominus. Nonne enim contrariam legem inuenerant in membris ſuis, quos de nouo pudere cœperat nuditatis? Timui ego, inquit, eò quòd nudus eſſem. Non ſic miſer, non ſic paulò antè timebas, non quærebas folia, licet corpore nudus ſicut & modo.

Geneſ. 3.

10. PROSPER contra Collatorem, capite vigeſimoprimo: Scientiam boni Adam tunc habebat quando bonum ſanctumqúe mandatum Dei fideli corde ſeruabat, & erat iuſtus manens in imagine creatoris ſui, legiſqúe eius non obliuiſcens. Poſtquam autem ſe, hoc eſt, imaginem, & templum Dei deceptori ſuo ſubdidit, perdidit boni ſcientiam, quia perdidit bonam conſcientiam. Iuſtitiam enim iniquitas depulit, humilitatem ſuperbia deſtruxit, continentiam concupiſcentia eliſit, infidelitas rapuit fidem, captiuitas abſtulit libertatem: nec potuit illic vlla portio reſidere virtutum, quò tanta irruperat turma vitiorum.

Luc. 6. Ioan. 8. 2. Pet. 2.

Nemo enim poteſt duobus dominis ſeruire. Et, Qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati. Et, A quo quis ſuperatus eſt, ei ſeruus addictus eſt. Nemo autem ſeruit, niſi cum aliqua libertate: & nemo liber eſt, niſi cū aliqua ſeruiture, dicente Apoſtolo: Cùm enim ſerui eſſetis peccati, liberi fuiſtis iuſtitiæ. Quem ergò fructum habuiſtis tunc, in

Rom. 6.

quibus nunc erubeſcitis? Nam finis illorum mors eſt. Nunc autem liberi à peccato, ſerui autem facti Deo, habetis fructum in ſanctificationem, finem verò vitam æternam. Qui itaque ſeruit diabolo, liber eſt à Deo.

11. GENESIS ſecundo capite.

12. ET tertio, vt ſupra teſtimonio primo & ſecūdo

13. AD Romanos quinto capite: Per vnum hominem peccatum in hunc mundum intrauit, & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertranſijt, in quo omnes peccauerunt.

14. CONCILIVM Mileuitanum canone primo, Placuit ergo omnibus Epiſcopis, qui fuerunt in hac ſancta Synodo, conſtituere, hæc, quæ in præſenti concilio definita ſunt: vt quicunque dicit, Adam primum hominem mortalem factum,

Adam mortalis peccati merito, non naturę neceſſitate.

ita vt ſiue peccaret, ſiue non peccaret, moreretur in corpore, hoc eſt, de corpore exiret, non peccati merito, ſed neceſſitate naturæ, anathema ſit.

15. AVGVSTINVS libro decimotertio de ciuitate Dei, capite duodecimo: Cùm requiritur, quā mortem Deus primis hominibus fuerit comminatus, ſi ab eo mandatum tranſgrederentur acceptum, nec obedientiam cuſtodirent: vtrum animæ, an corporis, an totius hominis, an illam quæ ſecunda dicitur: reſpondendum eſt, Omnes. Prima enim conſtat ex duabus: ſecunda ex omnibus tota. Sicut enim vniuerſa terra ex multis terris, & vniuerſa Eccleſia ex multis conſtat Eccleſijs; ſic vniuerſa mors ex omnibus: quoniam prima conſtat ex duabus: vna animæ, altera corporis, vt ſit prima totius hominis mors, cùm anima ſine Deo & ſine corpore ad tempus pœnas luit: ſecunda verò, vbi anima ſine Deo cum corpore pœnas æternas luit. Quando ergo dixit Deus primo illi homini, quem in paradiſo conſtituerat, de cibo vetito. Quacunque die ederitis

Quamnam Deus mortem tranſgreſſori Adamo ſit comminatus.

Geneſ. 2.

ex eo, morte moriemini: non tantùm primæ mortis partem priorem, vbi anima priuatur Deo; nec tantùm poſteriorem, vbi corpus priuatur anima: nec ſolùm ipſam totam primam, vbi anima & à Deo & à corpore ſeparata punitur: ſed quicquid mortis eſt vſque ad nouiſſimam, quæ ſecunda dicitur, & qua eſt nulla poſterior, comminatio illa complexa eſt.

16. ET libro primo de peccatorum meritis & remiſſione, capite ſecundo: Qui dicunt Adam ſic creatum, vt etiam ſine peccati merito moreretur non pœna culpæ, ſed neceſſitate naturæ: profectò illud quod in lege dictum eſt, Qua die ederitis, morte moriemini: non ad mortem corporis, ſed mortem animæ, quæ in peccato ſit, referre conantur. Qua morte mortuos ſignificauit Dominus infideles, de quibus ait, Sine mortuos ſepelire mortuos ſuos. Quid ego reſpondebunt, cū legitur hoc Deum primo homini etiam poſt peccatum increpando & damnando dixiſſe, Terra es, & in terram ibis? Neque enim ſecundùm animam, ſed quod manifeſtum eſt, ſecundùm corpus terra erat, & morte eiuſdem corporis erat iturus in terram. quamuis enim ſecundùm corpus terra eſſet, & corpus in quo creatus eſt animale geſtaret, tamen ſi non peccâſſet, in corpus fuerat ſpiritale mutandus, & in illam incorruptionem, quæ fidelibus ac ſanctis promittitur, ſine mortis periculo tranſiturus. Cuius rei deſiderium nos habere non ſolùm ipſi ſentimus in nobis, verùm etiam admonente Apoſtolo cognoſcimus, vbi ait: Etenim in hoc ingemiſcimus, habitaculum noſtrū, quod de cælo eſt, ſuperindui cupientes &c. Proinde ſi nō peccâſſet Adā nō erat expoliādus corpore, ſed ſuperueſtiēdus immortalitate, & incorruptione, vt abſorberetur mortale à vita: id eſt, ab animali in ſpiritale trāſiret.

Matth. 8. Luc. 9.

Geneſ. 3.

Immortalis futurus ſine corporis morte Adam ſi peccâſſet.

2. Cor. 5.

17. ITEM capite quarto: Sunt & alia teſtimonia, quibus euidentiſſimè appareat, non tantùm ſpiritus, ſed etiam corporis mortem propter peccatum meruiſſe genus humanum. Ad Romanos Apoſtolus dicit: Si autem Chriſtus in vobis eſt, corpus quidem mortuum eſt propter peccatum, ſpiritus autem vita eſt propter iuſtitiam &c. Puto quod non expoſitore, ſed tantùm lectore opus habet tam clara, & aperta ſententia. Corpus, inquit, mortuum eſt, non propter fragilitatem terrenam, quia de terræ puluere factum eſt, ſed propter peccatum: quid amplius quærimus? Et vigilantiſſimè non ait, mortale: ſed mortuum.

Corpora mortii peccando ſe obnoxium fecit homo

Romo. 8.

18. IBIDEM capite ſexto: Mirum ſi aliquid quæritur hac manifeſtatione liquidius, niſi fortè audiendum eſt, quod huic perſpicuitati contradicitur, vt mortuum corpus ſecundùm illum modum hîc intelligamus quo dictum eſt, Mortificate membra veſtra, quæ ſunt ſuper terram. Sed hoc modo corpus propter iuſtitiam mortificatur, non propter peccatum. Vt enim operemur iuſtitiam, mortificamus membra noſtra, quæ ſunt ſuper terram. Aut ſi putant ideò additum, propter peccatum, vt non intelligamus, quia peccatum factum eſt, ſed vt peccatum non fiat, tanquam diceret, corpus quidem mortuum eſt, propter non faciendum peccatum: quid ſibi

Reijcit falſas expoſitiones dicti loci Paull. Rom. 8. Coloſſ. 3.

Rom. 8.

ergo vult, quod cùm adiunxiſſet, Spiritus autem vita eſt: addidit, propter iuſtitiam? Suffecerat enim ſic adiungere vitam ſpiritus, vt etiam hic ſubaudiretur propter non faciendum peccatum: vt ſic vtrunque propter vnam rem intelligeremus, & mortuum eſſe corpus, & vitam eſſe ſpiritum propter non faciendum peccatum. Ita quippe etiam ſi tantummodò vellet dicere, propter iuſtitiam, hoc eſt, propter faciendam

iuſtitiam, vtrumque ad hoc poſſet referri, & mortuum eſſe corpus, & vitam eſſe ſpiritum propter faciendam iuſtitiam. Nunc verò & mortuũ dixit eſſe corpus propter peccatum, & ſpiritum vitam eſſe propter iuſtitiam; diuerſa merita diuerſis attribuens rebus, morti quidem corporis, meritum peccati; vitæ autem ſpiritus, meritum iuſtitiæ. Quocirca ſi, vt dubitari non poteſt, ſpiritus vita eſt propter iuſtitiam, hoc eſt, merito iuſtitiæ: profectò corpus mortuum propter peccatum, quid aliud, quàm merito peccati intelligere debemus, aut poſſumus, ſi apertiſſimum ſcripturæ ſenſum non pro arbitrio peruertere ac detorquere conamur? Hoc etiam verborum conſequentium lumen accedit. Cùm enim præſentis temporis gratiam determinans diceret, mortuum quidem eſſe corpus propter peccatum, quia in eo nondum per reſurrectionem renouato, peccati meritum manet, hoc eſt, neceſſitas mortis; ſpiritum autem vitam eſſe propter iuſtitiam, quia licet adhuc corpore mortis huius oneremur, iam ſecundùm interiorem hominem capta renouatione in fidei iuſtitiam reſpiramus: tamen ne humana ignorantia de reſurrectione corporis nihil ſperaret, etiam ipſum quod propter meritum peccati in præſenti ſeculo dixerat mortuum, in futuro propter meritum iuſtitiæ dicit viuificandum, nec ſic vt tantùm ex mortuo viuum fiat, verùm etiam ex mortali immortale.

Mors corporis, peccati meritum: vita, ſpiritus iuſtitiæ.

19. TERTVLLIANVS libro de Anima, capite quinquageſimoſecundo: Opus mortis, ſeparationem carnis atque animæ, bifariam diſtinxit humanus adfectus, in ordinariam, & extraordinariam formam. Ordinariam quidem naturæ deputans placidæ cuiuſque mortis: extraordinariam verò præter naturam iudicans, violenti cuiuſque finis. Qui autem primordia hominis nouimus, audenter determinamus, mortem non ex naturâ ſecutam hominem, ſed ex culpa, ne ipſa quidem naturali. Facilè autem vſurpari naturæ nomen in ea, quæ videntur à natiuitate ex accidentia adhæſiſſe. Nam ſi homo in mortem directò inſtitutus fuiſſet, tunc demum mors naturæ aſcriberetur. Porrò non in mortem inſtitutum eum, probat ipſa lex, conditionali comminatione ſuſpendens, & arbitrio hominis addicens mortis euentum. Denique ſi non deliquiſſet, nequaquam obiiſſet. Ita non erat natura quod ex oblationis poteſtate accidit per voluntatem, non ex inſtituti auctoritate per neceſſitatem.

Genes. 1. & 3. Mors non ex natura hominis ſecuta, ſed ex culpa voluntaria.

Si homo non peccâſſet, non moreretur.

20. FVLGENTIVS libro de incarnatione & gratia, capite duodecimo: niſi præceſſiſſet in peccato mors animæ, nunquam corporis mors in ſupplicio ſequeretur. Hoc Apoſtolica docet auctoritas, quæ ait: Corpus quidem mortuum propter peccatũ. Ideò poſt peccatũ voluntaria prærauricatione commiſſum, ſententiam Dei puientis hocaudire meruit ſermone peccator: Terra es, & in terram ibis. Homo igitur in terram carne non iret, ſi terra peccando non fieret.

Mors animæ eſt cauſa mortis corporis. Rom. 8.

Genes. 3.

21. CHRYSOSTOMVS homilia decimaſeptima in Geneſim: Quæſtio hîc naſcitur. Dixit, inquit, Deus, Quocunque die comederitis ex eo, morte moriemini: multorum autem annorum numero oſtenditur viciſſe illos poſt inobedientiam, & cibi veniæ eſum. Et quæſtio quidem alqua eſſe videtur his, qui à ſuperficie ſalutare diuinas literas: At ſi quis magno ſtudio aures adhibeat, manifeſtum eſt quod dicitur, neque quæſtio fuerit attendenti. Nam licet multos annos vixerint, attamen à quo tempore audierunt, Terra es, & in terram abibis: & ſententiam acceperunt mortis, mortales fuerunt: & ex illo tempore fuerunt perinde, ac ſi quis illos dicat mortuos fuiſſe. Hoc igitur & ſcriptura ſignificans dixit, Quocunque die comederitis, morte moriemini: hoc eſt, ſententiam accipietis, mortales poſthac vos futuros. Sicut in humanis iudiciis quando quis ſententia lata vt capite mulctetur, iterum in carcerem conijcitur, & licet ibi multo tempore agat, nihil melius tamen habet defunctis, & mortuis, vt porè iam per ſententiam mortuus: eodem modo & illi, ab eo die, à quo mortalitatis ſententiam acceperunt, tametſi longo tempore duraverint, nihilominus ſententiâ mortui erant.

Genes. 2.

Poſt lapſũ, quamuis non ſtatim mortuus, at mortalis tamen eſſe cœpit homo.

22. BERNARDVS in ſermone ad milites templi, capite vndecimo: Peccatum præceſſit, vt ſequeretur mors: quòd ſanè ſi cauiſſet homo, mortem non goſtâſſet in æternum: Peccando itaque, vitam amiſit, & mortem inuenit, quoniam quidem & Deus ita prædixerat, & iuſtum profectò erat vt ſi peccaret homo, moreretur. Quid nanque iuſtius poterat, quam recipere talionem? Vita ſiquidem Deus animæ eſt, ipſa corporis. Peccando voluntarie volens perdidit viuere, nolens perdat & viuificare. Sponte repulit vitam, cùm viuere noluit, non valeat eam dare, cui, vel quatenus voluerit. Noluit anima regi a Deo, non queat regere corpus. Si non paret ſuperiori, inferiori cur imperet? Inuenit conditor ſuam ſibi rebellem creaturam, inueniat anima ſuam ſibi rebellem pediſequam. Tranſgreſſor inuentus eſt homo diuinæ legis, inueniat ipſe aliam legem in membris ſuis repugnantem legi mentis ſuæ, & captiuantem ſe in legem peccati. Porrò peccatum (vt ſcriptum eſt) ſeparat inter nos & Deum, ſeparat proinde etiam mors inter corpus noſtrum & nos. Non potuit diuidi a Deo anima niſi peccando, nec corpus ab ipſa niſi moriendo. Quid itaque auſterius pertulit in vltione, Il ſolum paſſa à ſubdito, quod præſumpſerat in auctorem? Nihil profectò congruentius, quàm vt mors operata ſit mortem, ſpiritualis corporalem, culpabilis pœnalem, voluntaria neceſſariam.

Non moriturus homo niſi peccâſſet.

Vltionem iuſtã ac talionem homo poſt peccatum recepit.

Rom. 6.

Iſaiæ. 59.

23. AVGVSTINVS libro decimotertio de Trinitate, capite duodecimo: Quadam iuſtitia Dei in poteſtatem diaboli traditum eſt genus humanum, peccato primi hominis, in omnes vtriuſque ſexus commixtione naſcentes, originaliter tranſeunte, & parentum primorum debito, vniuerſos poſteros obligante. Hæc traditio prius in Geneſi ſignificata eſt, vbi cùm ſerpenti dictum eſſet, Terram manducabis: homini dictum eſt, Terra es, & in terram ibis. Eo quod dictum eſt in terram ibis: mors corporis prænunciata eſt, quia neciplam fuerat experturus, ſi permanſiſſet vt factus eſt rectus. Quod verò viuenti ait, Terra es: oſtendit totum hominem in deterius commutatum. Tale eſt enim, Terra es: quale iſtud, Non permanebit ſpiritus meus in hominibus iſtis, quoniam caro ſunt. Tunc ergo demonſtrauit eum ei traditum, cui dictum fuerat, terram manducabis. Apoſtolus autem apertius hoc prædicat, vbi dicit, Et vos cùm eſſetis mortui delictis, & peccatis veſtris, in quibus aliquando ambulaſtis ſecundùm ſeculum mundi huius, ſecundùm principẽ poteſtatis aëris, ſpiritus huius

Iuſtè in diaboli poteſtatem traditum genus humanum.

Genes. 3.

Non fuiſſet homo moriturus, ſi manſiſſet rectus.

Genes. 6.

Ephes. 2.

ſus, qui nunc operatur in filijs diffidentiæ, in quibus & nos omnes aliquando conuerſati ſumus in deſiderijs carnis noſtræ, facientes voluntates carnis & affectionum; & eramus natura filij iræ, ſicut & cæteri. Filii diffidentiæ ſunt infideles, & quis hoc non eſt autequam fidelis fiat? Quocirca omnes homines ab origine ſub principe ſunt poteſtatis aëris, qui operatur in filijs diffidentiæ. Et quod dixi ab origine, hoc eſt quod dicit Apoſtolus, natura & ſe fuiſſe ſicut cæteros: natura ſcilicet, vt eſt depraua ta peccato, non vt recta creata ab initio. Modus autem iſte quo traditus eſt homo in diaboli poteſtatem, non ita debet intelligi, tanquam hoc Deus fecerit, aut fieri iuſſerit: ſed quòd tantùm permiſerit, iuſtè tamen. Illo enim deſerente peccantem, peccati author illicò inuaſit. Nec ita ſanè Deus deſeruit creaturam ſuam, vt non ſe illi exhiberet Deum creantem, & viuificantem, & inter pœnalia mala etiam bona multa præſtantem.

Homo Deũ peccando deſerens, iuſtè ab eodem deſertus in diaboli poteſtatem venit

Eccli. 15.

24. Et libro tertio Hypognoſticon, capite ſecundo: Quid eſt autem; Et reliquit illum in manu conſilij ſui, niſi dimiſit eum in poſſibilitate liberi arbitrij ſui? In manu enim poſſibilitas intelligitur. Ipſa eſt prima gratia, qua primus homo ſtare potuiſſet, ſi ſeruare mandata Domini voluiſſet. Hac ergò per inobedientiam deſolatus homo, iudicio iuſto factus eſt ſerpenti, id eſt, diabolo, cui maluit obedire quàm Deo, captiuus. Et ideò ſcriptum eſt: A quo enim quis ſuperatus eſt, huic & ſeruus addictus eſt. Et iterum: Omnis qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati.

1. Pet. 2.

Ioan. 8.

25. Bernardvs Epiſtola centeſima nonageſima ad Innocentium Pontificem contra hæreſim Petri Abailardi: Myſterium noſtræ redemptionis temerarius ſcrutator maieſtatis aggrediens in ipſo ſtatim ſuæ diſputationis exordio Eccleſiaſticorum doctorum vnam omnium de hac re dicit eſſe ſententiam, & ipſam ponit, ac ſpernit, & gloriatur ſe habere meliorem: non veritus, contra præceptum Sapientis, tranſgredi terminos antiquos quos poſuerunt partes noſtri. Sciendum eſt, ait, quòd omnes doctores noſtri poſt Apoſtolos in hoc conueniunt, quòd diabolus dominium, & poteſtatem habebat ſuper hominem, & iure eum poſſidebat, ideò ſcilicet quòd homo ex libertate arbitrii, quã habebat ſpõtè diabolo conſenſit. Aiunt namque, quòd ſi quis aliquem vicerit, victus iure victoris ſeruus cõſtituitur. Ideò, inquit, ſicut dicunt doctores, hac neceſſitate incarnatus eſt filius Dei, vt homo, qui aliter liberari non poterat, per mortem innocentis iure liberaretur à iugo diaboli. Sed vt nobis videtur, ait, nec diabolus vnquam ius aliquod in homine habuit, niſi fortè Deo permittente, vt carcerarius: nec filius Dei, vt hominem liberaret, carnẽ aſſumpſit. Quid in his verbis intolerabilius iudicẽ, blaſphemiã, an arrogantiã? Quid damnabilius, tẽeritatem an impietatem? An non iuſtius os loquens talia fuſtibus tunderetur, quam rationibus refelleretur? Nónne omnium meritò in ſe prouocat manus, cuius manus contra omnes? Omnes, inquit, ſic: ſed non ego ſic. Et paucis interiectis: Ad Prophetas te ducam. Loquitur ſub typo Ieruſalem, ad populum acquiſitionis: non prophetã, ſed in propheta Dominus, dicens Saluabo te, & liberabo te, noli timere. Quæris à qua poteſtate? Non enim vis vt diabolus in hominem habeat, vel habuerit poteſtatem? Fateor, nec ego. Non tamen idcirco nõ habet, quia ego & tu hoc nolimus. Si nõ cõfiteris tu, nec cognoſcis: cognoſcunt & dicunt, qui redempti ſunt à Domino, quos redemit de manu inimici. Quod minimè negares & tu, ſi non eſſes ſub manu inimici. Non potes gratias agere cum redemptis, qui redemptus non es. Nam ſi redemptus eſſes, redemptorem agnoſceres, & non negares redemptionem. Nec quærit redimi, qui ſe neſcit captiuum. Qui autem ſcierunt, clamauerunt ad Dominum, & Dominus exaudiuit eos, & redemit eos de manu inimici. Et vt intelligas hunc inimicum qui ſit, Quos redemit, ait, de manu inimici: de regionibus congregauit eos. Et infra: Redemit & congregauit, redemit autem de manu inimici. Non dicit inimicorum, ſed inimici. Inimicus vnus, regiones multæ, Siquidem non de regione, ſed de regionibus cõgregauit eos, à ſolis ortu & occaſu, ab Aquilone & mari. Quis iſte vnus tam potens dominus, qui non vni præfuit regioni, ſed omnibus? Non alius, vt arbitror, quam ille, qui ab alio prophetã dicitur abſorbere fluuium, id eſt, genus humanum, & non mirari: habere autem fiduciam quòd & Iordanis, hoc eſt, electio ipſa, influat in os eius. Beati qui ſic influunt vt effluant, qui ſic intrant vt exeant. Sed quid? nondũ fortè credis prophetis ſic ſibi cõcinentibus de diaboli poteſtate in hominem. Veni mecum, & ad Apoſtolos. Dixiſti nempe te non ſentire cum illis, qui poſt Apoſtolos venerunt: aſſentias vel Apoſtolis: ſi fortè & tibi contingat, quod vnus eorum loquitur de quibuſdam: Ne quando, in quibus, det illis Deus pœnitentiam ad cognoſcendam veritatẽ, vt reſipiſcãt à diaboli laqueis, à quo captiui tenẽtur ad ipſius voluntatẽ. Paulus eſt iſte, qui homines à diabolo captiuos teneri aſſerit ad eius voluntatẽ. Audis, ad eius volũtatem, & negas poteſtatem? Si & Paulo non credis, veni iam ad ipſum Dominum: ſi fortè audias & quieſcas. Nempe ab ipſo appellatur princeps huius mundi, & fortis armatus, poſſeſſorque vaſorum: & dicis eum non habere poteſtatem in homines? Niſi tu aliud putas hoc loco intelligi atrium, quàm mundum, vaſa, quàm homines. Quòd ſi atrium diaboli mundus erat, & homines vaſa eius: quomodo non dominabatur in hominibus? Ait item Dominus capientibus ſe: Hæc eſt hora veſtra, & poteſtas tenebrarum. Poteſtas iſta non latuit illum, qui dicebat: Qui eruit nos de poteſtate tenebrarum, & tranſtulit in regnum filii charitatis ſuæ. Hanc ergò Dominus nec in ſe quidem negauit diaboli poteſtatem, ſicut nec Pilati, qui membrum erat diaboli. Ait ſiquidem: Nõ haberes poteſtatẽ in me vllã, niſi data tibi fuiſſet deſuper. Quòd ſi in viride lignum intantum graſſata eſt iſta deſuper data poteſtas, aridum quomodo non foit auſa contingere? Nec iniuſtam puto iſte cauſabitur poteſtatem datam deſuper. Diſcat ergò diabolum, non ſolùm poteſtatem, ſed & iuſtam habuiſſe in homines, vt conſequenter & hoc videat veniſſe vtique in carne dei filiũ, propter liberãdos homines. Cæterum etſi iuſtam dicimus diaboli poteſtatẽ, non tamen & voluntatẽ. Vnde non diabolus qui inuaſit, nõ homo qui meruit, ſed iuſtus Dominus qui expoſuit. Nõ enim à poteſtate, ſed à volũtate iuſtus iniuſtuſve quis dicitur. Hoc ergò diaboli quoddã in hominem ius, etſi non iure acquiſitũ, ſed nequiter vſurpatum, iuſtè tamen permiſſum. Sic itaque homo iuſtè captiuus tenebatur, vt ta-

Hæreticus homo omnium Patrũ ſententiæ ſuam arroganter præfert.

Prouer. 22.

Sophon. 3.

Pſalm. 106.

Diabolum in hominẽ poteſtatem, accepiſſe.

Iob 40.

2 Tim. 2.

Ioan. 14.

Luc. 22.

Coloſſ. 1.

Ioan. 19.

Diaboli iuſta poteſtas, non voluntas.

men nec in homine, nec in diabolo illa eſſet iuſtitia, ſed in Deo. Iuſtè igitur homo addictus, ſed miſericorditer liberatus.

26. AD Hebræos ſecundo capite: Quia ergò pueri communicauerunt carni, & ſanguini, & ipſe ſimiliter participauit eiſdem: vt per mortem deſtrueret eum, qui habebat mortis imperium, id eſt, diabolum.

27. CONCILIVM Arauſicanum ſecundum, canone primo: Si quis per offenſam præuaricationis Adæ, non totum, id eſt, ſecundùm corpus & animam, in deterius dicit hominem commutatum; ſed animi libertate illæſa durante, corpus tantummodò corruptioni credit obnoxium, Pelagii errore deceptus, aduerſatur ſcripturæ dicenti: Anima, quæ peccauerit, ipſa morietur. &, Neſcitis quoniam cui exhibetis vos ſeruos ad obediendum, ſerui eſtis eius cui obeditis? Et à quo quis ſuperatur, eius & ſeruus addicitur.

Totus Adã ſecundùm corpus & animam in deterius commutatus.
Pelagii error.
Ezech. 18.
Rom. 6.
2. Petr. 2.

28. GENNADIVS, vel quiſquis author eſt, libro de Eccleſiaſticis dogmatibus, capite trigeſimooctauo: Si quis per offenſam, &c. vt capite illo primo ſecundi concilii Arauſicani.

29. AVGVSTINVS libro decimotertio de Trinitate, capite duodecimo: Quod viuenti ait, Terra es: oſtendit totum hominem in deterius commutatum.

30. ET libro decimoquarto de Ciuitate Dei, capite decimoquinto: Quia contemptus eſt Deus iubens, qui hominem creauerat, qui ad ſuam imaginem eum fecerat, qui cæteris animalibus præpoſuerat, qui in paradiſo conſtituerat, qui rerum omnium copiam ſalutiſque præſtiterat, qui præceptis nec pluribus, nec grandibus, nec difficilibus onerauerat, ſed vno breuiſſimo, atque leuiſſimo ad obedientiæ ſalubritatem adminiculatus fuerat, quo eam creaturam cui libera ſeruitus expediret, ſe eſſe Dominum commonebat: iuſta damnatio ſubſequuta eſt, taliſque damnatio, vt homo, qui cuſtodiendo mandatum futurus fuerat etiam carne ſpiritalis, fieret etiam mente carnalis: & quia ſua ſuperbia ſibi placuerat, Dei iuſtitia ſibi donaretur: nec ſicut affectabat, in ſua eſſet omnimoda poteſtate, ſed à ſeipſo quoque diſſentiens, ſub illo, cui peccando conſenſit, pro libertate quam concupiuit, duram miſeramque ageret ſeruitutem, mortuus ſpiritu volens, & corpore moriturus inuitus: deſertor æternæ vitæ, etiam æterna, niſi gratia liberaret, morte damnatus.

Miſerabilis Metamorphoſis.

II.

De peccato Adæ in omnes homines tranſfuſo.

A NEQVE verò Adæ præuaricatio ſibi ſoli, ſed etiam eius propagini, [a] & toti poſteritati nocuit, vt qui acceptam à Deo ſanctitatem, & iuſtitiam ſibi [b] nobiſque perdiderit, & per inobedientiæ peccatum inquinatus, non mortem, & pœnas corporis [c] tantùm, verùm etiam peccatum (quod mors eſt animæ) in omne genus humanum transfudit. Id quod Apoſtolus confirmans dixit, [d] *Per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors: & ita in omnes homines mors pertranſiit, in quo omnes peccauerunt.*

Ex can. 2. eiuſdem, ſeſſ. 5.

B [1] Vnde Adæ peccatum, quod origine vnum eſt, & propagatione, [e] non imitatione transfuſum omnibus, ineſt vnicuique [f] proprium, aliquo remedio expiari neceſſe eſt ad vitam æternam conſequendam. [2] Nam ex eo immundi, &, vt Apoſtolus [g] inquit, natura filij iræ, tum ſerui peccati, diaboli, & mortis omnes efficiuntur, [3] excepta interim beata & immaculata [h] Virgine Maria Dei genitrice, quam hoc loco, vbi de peccato originali agitur, non comprehendimus.

1 Ex can. 3. ſeſſ. 5.
2 Ex cap. 1. ſeſſ. 6.
3 Ex appēd. ſeſſ. 5.

a Rom. 5. c. d 1. Corinth 15. c. Eccl. 25 d Cõc 2. Arauſ. can. 2. Aug. in Ench. c. 26. li. 2. Hypogn. c. 1. & ſeq. li 13. de Ciuit. Dei c 3 14. & lib. 14 cap. 1. Proſper li. 1 de vocat. gent. ca 7. & ad capitula Gallorum. cap. 8.

b Proſper contra Collator. ca 19 & ad tria prima dub. Genuenſ. Fulgẽt. de incarn. & gratia Chriſti cap. 15.

c Gennad. de eccl. dogmat. cap. 39. Aug in Ench. ca 26 li. 15. de Ciuit. Dei ca. 1. de prædeſtin. & grat. ca. 3. li. 6. cõtra Iulian c. 12. 20. 24. & 26. Fulgent. de incarn. & gratia Chriſti ca 14 15 de fide ad Petrũ c. 25. Proſper. li. 2 de vita contemp. ca. 2 5. & contra Collator. c. 20. li. de ingrat. ca. 40. & 27 Petrus Diac. de incarn. & grat. Chriſti cap. 6.

d Rom. 5. b

e Aug. lib. 2 contra Pelag. & Celeſt. ca 15. 16. lib. 1. de peccat. meri c 9. 10 11. 12. & 13 li. 2 Hypogn. c. 4. Epiſt. 89. quæ 3. li. 6 contra Iulian ca. 24. ſer. 14 de verb. Apoſt. c. 14. & ſeq.

f Idem lib. 3. de peccat. merit. ca 8. lib. 6. contra Iulian. cap 10.

g Epheſ 2. a Fulg. de fide ad Petrum cap. 26.

h Aug. de nat. & gratia ca. 36. Vide extrauag. comm. li 3 de reliq. & veneratSanct. Conc. Triden ſeſſ. 5. in fine decreti de peccat. orig.

TESTIMONIA.

1. A AD Romanos quinto capite: Propterea ſicut per vnum hominem peccatum in hunc mundum intrauit, & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertranſiit, in quo omnes peccauerunt: Vſque ad legem enim peccatum erat in mundo: peccatum autem non imputabatur, cùm lex non eſſet. Sed regnauit mors ab Adam vſque ad Moyſen etiam in eos, qui non peccauerunt in ſimilitudinem præuaricationis Adæ, qui eſt forma futuri. Sed non ſicut delictum, ita & donum. ſi enim vnius delicto multi mortui ſunt: multò magis gratia Dei & donum in gratia vnius hominis IESV CHRISTI in plures abundauit. Et non ſicut per vnum peccatum, ita & donum. nam iudicium quidem ex vno in condemnationem: gratia autem ex multis delictis in iuſtificationem. Si enim in vnius delicto mors regnauit per vnum: multò magis abundantiam gratiæ, & donationis, & iuſtitiæ accipientes, in vita regnabunt per vnum

IESVM

IESVM CHRISTVM. Igitur ſicut per vnius delictum in omnes homines in condemnationem: ſic & per vnius iuſtitiam in omnes homines in iuſtificationem vitę. Sicut enim per inobedientiam vnius hominis, peccatores conſtituti ſunt multi: ita & per vnius obeditionem, iuſti conſtituentur multi.

2. PRIORIS ad Corinthios decimoquinto capite: Quoniam per hominem mors, & per hominem reſurrectio mortuorum. Et ſicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Chriſto omnes viuificabuntur.

3. ECCLESIASTICI vigeſimoquinto: A muliere initium factum eſt peccati, & per illam omnes morimur.

Adæ prævaricatio præter corporis, etiã animæ mortem, ideſt, peccatum in poſteros tranſmiſit: Rom. 5.

4. CONCILIVM Arauſicanum ſecundum canone ſecundo: Si quis ſoli Adæ prævaricationem ſuam, non & eius propagini, aſſerit nocuiſſe, aut certè mortem tantùm corporis, quę pœna peccati eſt, non autem & peccatum, quod mors eſt animæ, per vnum hominem in omne genus humanum tranſiiſſe teſtatur, iniuſtitiam Deo dabit, contradicens Apoſtolo dicenti; Per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors in omnes homines pertranſit, in quo omnes peccauerunt.

Originale peccatum omnes Adę poſteri cõtrahunt cum pœna.

Rom. 5.

5. AVGVSTINVS capite vigeſimoſexto Enchiridij ad Laurentium: Poſt peccatum exul effectus, (loquitur de Adamo) ſtirpem quoque ſuam, quam peccando in ſe tanquam in radice vitiauerat, pœna mortis, & damnatione obſtrinxit: vt quicquid prolis ex illo, & ſimul damnata per quam peccauerat coniuge, per carnalem concupiſcentiam, in qua inobedientię pœna ſimilis retributa eſt, naſceretur, traheret originale peccatum, quo traheretur per errores doloreſque diuerſos ad illud extremum cum deſertoribus angelis vitiatoribus, & poſſeſſoribus, & conſortibus ſuis ſine fine ſupplicium. Sic per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors: & ita in omnes homines pertranſiit, in quo omnes peccauerunt. Mundum quippe appellauit eo loco Apoſtolus, vniuerſum genus humanum.

Peccatum Adæ non ipſi tantùm nocuit, ſed etiã nobis.

Genes 3.

6. ET libro ſecundo Hypognoſticon contra Pelagianos & Celeſtinos: Peccatum Adę, aiunt neminem nocuit, niſi ſolum ipſum. Reſpondemus, Si peccatum primorum hominum ſolis obfuit illis, & nemini noſtrum; quemadmodum quę in illos pro peccato lata eſt, in nos ſententia pertranſiuit, in quos non tranſiuit & culpa? Niſi fortè ſecundum vos iniuſtus Deus, qui expertes eorum delicti, paſſus eſt nos eorum pœnæ adſtringi vinculo. Hęc eſt enim in illis poſt peccatum diuina ſententia, poſtquam ſcilicet ſuaſor ad prævaricandum maledictus eſt ſerpens. Mulieri autem dixit Deus, Multiplicans multiplicabo ærrores tuos, & gemitum tuum. In triſtitia paries filios, & ad virum tuum conuerſio tua, & ipſe dominabitur tui. Et Adę dixit, Quoniam audiſti vocem mulieris tuę, & manducaſti de ligno, de quo præceperam tibi de hoc ſolo, ne manducares: maledicta terra, &c. Hac nos pœnæ ſententia colligatos, ipſa ſibi humana natura totum per orbem terrarum diffuſa teſtimonium perhibet, dum ſe paternis cruciatibus ſanctę legis teſtimonio peruidet laborare. Quod qua iuſtitia, ſi hæredes parentum peccati non ſumus, patimur? Si vobis ſolis æquitas ſuppeditat naturalis, qua iuſtiora ſint iudicia veſtra quàm Dei, inter nos & Deum reſidentes in ſuperbię ſolio iudicate. Adam igitur factus eſt abſque peccato natura: cùm verò peccauit homo, natura peccauit, & facta eſt natura iam peccatrix, ideſt, vitium habens peccati, non ipſa effecta vitium, vel peccatum. Poſt peccatum ergò homo peccator dictus eſt, non homo peccatum. Peccator enim à peccando, non homo à peccando dicitur. Et ideò peccator homo genuit hominem, ſine dubio peccatorem, quia de natura, vt dixi, peccato vitiata, non niſi natura naſcitur vitioſa, id eſt, peccatrix: ſecundùm quod ait Apoſtolus Paulus, Qualis terrenus, tales & terreni. Et hoc quomodo, niſi per ſeminis ſpartionem? Deinceps capite ſecundo: Sed ais mihi è diuerſo veniens; Ergo ſemen peccatum eſt? Iam ſuperius dixi, quia cùm peccauit homo, natura peccauit, cuius ſunt ſemina; & ſemen ergò vitiatum eſt, non vitium, ſicut ſcriptum eſt: Semen enim maledictum erat ab initio. Maledictum videlicet poſt peccatum, quia maledicta, inquit, terra in operibus tuis. Sed vitium trahi non poteſt protoplaſti, neque eſſe ſine ſeminis effuſione. Quod confirmat Apoſtolus dicens, Per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, &c. Audis itaque per vnum hominem peccatum intrâſſe in mundum, & per peccatum mortem, & ita in omnes homines pertranſiſſe, in quo omnes peccauerunt: & audes dicere hęretice, Adę peccatum nulli niſi ſoli nocuit ipſi? Et verè tunc ſoli nocuit, cùm ſolus eſſet ipſe, & Eua mulier eius. Sed in illis vnis omnes eramus, quia natura humani generis erant, ſicut in nobis omnibus illi vni ſunt, quia natura eorum ſumus. Et capite tertio: Sed reſpondentes, dicitis, vt dicere conſueiſtis: Apoſtolus ſi voluiſſet intelligi, quia per ſeminum conceptionem dicebat peccatum in omnes homines pertranſiſſe, non per vnum hominem dixiſſet, ſed per duos homines, quia ſine fœmina de ſolo maſculo homo naſci non poteſt. Si cordis oculos non amiſiſtis, attendite dictum eſſe, Iam non ſunt duo, ſed vna caro: Et iterum, Erunt duo in carne vna. Nam ideò per vnum hominem dixit Apoſtolus, quia cùm in viro ſuo mulier vna ſit caro, in ſemine progenies imputatur. Audite adhuc & alium ſapientiſſimum, dicentem ad veſtram confuſionem: Ex muliere initium factum eſt peccati, & per illam omnes morimur. Ecce hæretice, factum eſt tibi ſatis, per duos homines in humanum genus peccatum, vel mortem pertranſiſſe.

Homo peccator, non peccatum.

1. Cor. 15.

Sapient. 14.

Geneſ. 3.

Rom. 5.

Geneſ. 2.

Eccli 25.

7. ITEM libro decimotertio de Ciuitate Dei, capite tertio: In primo igitur homine per fœminam in progeniem tranſiturum vniuerſum genus humanum fuit, quando illa coniugum copula diuinam ſententiam ſuę damnationis excepit. Et quod homo factus eſt, non cùm crearetur, ſed cùm peccaret, & puniretur, hoc genuit, quantum quidem attinet ad peccati, & mortis originem. Non enim ad infantilem hebetudinem, & infirmitatẽ animi & corporis, quam videmus in paruulis, peccato, vel pœna ille redactus eſt, quę Deus voluit eſſe tanquam primordia catulorum, quorum parentes in beſtialem vitam mortalemque deiecerat: ſicut ſcriptum eſt, Homo cùm in honore eſſet, non intellexit: comparatus eſt pecoribus non intelligentibus, & ſimilis factus eſt illis. Non ergo ad iſta infantilia rudimenta præſumptione illicita, & damnatione iuſta prolapſus vel impulſus eſt primus homo,

Quod factus eſt homo cũ peccaret, hoc generat.

Pſalm. 48.

Peccati parentũ primorum ſumus hæredes.

ſed hactenus in eo natura humana vitiata, atque mutata eſt, vt repugnantem pareretur in membris inobedientiam concupiſcendi : & obſtringeretur neceſſitate moriendi, atque ita id quod vitio pœnáque factus eſt, id eſt, obnoxios peccato mortíque generaret.

Gignit peccato obnoxios.

8. IBIDEM capite decimoquarto: Deus creauit hominem rectum, naturarum author, non vtique vitiorum, ſed ſponte deprauatus iuſtéque damnatus, depraua tos damnatóſque generauit. Omnes enim fuimus in illo vno, quando omnes fuimus ille vnus, qui per fœminam lapſus eſt in peccatum, quæ de illo facta eſt ante peccatum. Nondum erat nobis ſigillatim creata & diſtributa forma, in qua ſinguli viueremus, ſed iam natura erat ſeminalis, ex qua propagaremur: qua ſcilicet propter peccatum vitiata, & vinculo mortis obſtricta, iuſtéque damnata, non alterius conditionis homo ex homine naſceretur: ac per hoc à liberi arbitrij malo vſu, ſeries huius calamitatis exorta eſt, quæ humanum genus origine deprauata, velut radice corrupta, vſque ad ſecundæ mortis exitium, quæ non habet finem, ſolis eis exceptis, per gratiam Dei liberantur, miſeriarum connexione perducit.

Eccli 7.

Depraua tos damnatóſque generauit.

Liberi arbitrii malus vſus, fons omniũ calamitatũ.

9 ET libro decimoquarto, capite primo: Diximus in ſuperioribus libris, ad humanum genus, non ſolùm naturæ ſimilitudine ſociandum, verùm etiam quadam cognationis neceſſitudine in vnitatem concordem pacis vinculo colligandum, ex homine vno Deum voluiſſe homines inſtituere: neque hoc genus fuiſſe in ſingulis quibúſque moriturum, niſi duo primi, quorum creatus eſt vnus ex nullo, altera ex illo, id in inobedientia meruiſſent; à quibus admiſſum eſt tam grande peccatum, vt in deterius eo natura mutaretur humana, etiam in poſteros obligatione peccati, & mortis neceſſitate tranſmiſſa.

Ex vno homine cur Deus voluerit homines inſtituere.

Natura peccato Adæ in deterius mutata, poſteríque ſic peccato ac morti obnoxii redditi.

10. PROSPER libro primo de vocatione gentium, capite ſeptimo: Omnes homines in primo homine ſine vitio conditi ſumus, & omnes naturæ noſtræ incolumitatem, eiuſdem hominis præuaricatione perdidimus. Inde tracta mortalitas, inde multiplex corporis animíque corruptio, inde ignorantia & difficultas, curæ inutiles, illicitæ cupiditates, ſacrilegi errores, timor vanus, amor noxius, iniuſta gaudia, pœnitenda conſilia, & non minor miſeriarum multitudo quàm criminum. His ergò atque alijs malis in naturam humanam irruentibus, fide perdita, ſpe relicta, intelligentia obcæcata, voluntate captiua, nemo in ſe vnde reparetur inuenit.

Ex præuaricatione primi hominis quæ mala in nos deriuata.

11. ET in reſponſionibus ad capitula obiectionum Gallorum, capite octauo: Cum ducentis quatuordecim ſacerdotibus, quorum conſtitutionem contra inimicos gratiæ Dei totus mundus amplexus eſt, veraci profeſſione, quemadmodum ipſorum habet ſermo, dicamus, gratiam Dei per Ieſum Chriſtum Dominum, non ſolùm ad cognoſcendam, verùm etiam ad faciendam iuſtitiam nos per actus ſingulos adiuuare, ita, vt ſine illa nihil veræ ſanctæque pietatis habere, cogitare, dicere, agere valeamus. Neque hæc dona ita ex Deo eſſe opinemur, vt quia ipſe naturæ noſtræ author eſt, per conditionem iam hæc contuliſſe videatur. Quia dedit quidem ab initio hanc homini facultatem: ſed omnes eam in illo amiſimus, in quo omnes peccauimus: Vnde alia creatione, alióque principio renouari egemus in Chriſto: in quo ſumus noua creatura, nouúmque figmentum: & per quem nobis, nullis bonis, & multis malis meritis præcedentibus, donatur vt ſimus ex vaſis iræ, vaſa miſericordiæ.

Gratia Dei & ad cognoſcendã & ad faciẽdam iuſtitiam adiuuat.

In Adam omnes peccauimus.

12. IDEM contra Collatorem capite decimonono: Fuit Adam, & in illo fuimus omnes. Periit Adam, & in illo perierunt omnes. Quod ita non falsò dixit beatus Ambroſius, ſicut non falsò ipſa veritas ait: Venit filius hominis quærere & ſaluare quod perierat. Naturæ enim humanæ, in illa vniuerſalis præuaricationis ruina, nec ſubſtantia erepta eſt, nec voluntas, ſed lumen decuſque virtutum, quibus fraude inuidentis exuta eſt. Perditis autem per quæ ad æternam, atque inamiſſibilem corporis animæque incorruptionem poterat peruenire, quid ei remanſit, niſi quodad temporalem pertinet vitam, quæ tota eſt damnationis & pœnæ? Propter quod, natos in Adam renaſci oportet in Chriſto, ne in illa quis inueniatur generatione, quæ periit. Nam ſi poſteri Adæ in illis virtutibus naturaliter agerent, in quibus Adam fuit ante peccatum, non eſſent natura filii iræ, non eſſent tenebræ, nec ſub poteſtate tenebrarum: ſaluatoris denique gratia non egerent: quia nõ fruſtra boni eſſent, nec iuſtitiæ præmio fraudarentur: habentes ea bona, quorum amiſſi vnæ primi patres de paradiſo exulare meruerunt. Nunc autem, cùm ſine ſacramento regenerationis æternam mortem nemo poſſit euadere: nonne ex ipſius remedii ſingularitate apertiſſimè pater, in quàm profundum malum totius humani generis natura demerſa ſit, illius præuaricatione, in quo omnes peccauerunt, & quicquid ille perdidit, perdiderunt? Perdidit autem primitus fidem, perdidit continentiam, perdidit charitatem, ſpoliatus eſt ſapientia, & intellectu, caruit conſilio & fortitudine: & impiè altiora ſectando, à veritatis ſcientia, & obedientiæ pietate dejectus eſt: nec ipſo ſaltem timore ſibi reliquo, vt ab interdictis vel metu caueret pœnæ, * qui abſtinebat amore iuſtitiæ. Liberum ergò arbitrium, id eſt, rei ſibi placitæ ſpontaneus appetitus, vbi vſum bonorum quæ acceperat, faſtidiuit, & vileſcentibus ſibi felicitatis ſuæ præſidiis, inſanam cupiditatem, ad experientiam pręuaricationis intendit, bibit omnium vitiorum venenum, & totam naturam hominis intemperantiæ ſuæ ebrietate madefecit.

Amb. li. 7. in Lucam in illud ca. 15. Filius perierat & inuentus eſt. Lucæ 19.

Ephes. 2. Ephes 5. Coloſſ. 3.

Rom. 5. Adam & in illo nos quæ perdidimus.

* al. qui nõ abſtineret amore iuſtitiæ.

13. ITEM ad excerpta Genuenſium, in reſponſione ad tria prima dubia: Hoc qui aſſerit, fateatur, credo, nobiſcum, quòd in primo Adam omnium hominum natura vitiata ſit: nec negat eam in illo lapſu, ſuas amiſiſſe virtutes, quas, niſi per gratiam recipiat, habere non poſſit. Quid eſt autem quod eidem naturę ſolam fidem non vult eſſe præreptam, quam niſi primam amiſiſſet, cæteris bonis omnibus non careret? Credendo enim Adam diabolo, non credidit Deo, & cùm ſpiritu ſuperbię inebriatus eſſet, diſceſſit à Domino cor eius: & factus eſt ſeruus apoſtatæ, dum liber vult eſſe iuſtitiæ. Cùm itaque non haberemus continentiam, niſi Deus daret: nec haberemus dilectionem ſanctam, niſi Charitas Dei diffunderetur in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum qui datus eſt nobis: cùm poſtremò nemo haberet ſapientiam & intellectum, conſilium & fortitudinem, ſcientiam & pietatem, ac timorem Domini, niſi has virtutes Spiritus ſanctus daret: quomodo fides in Adam perdita, in quoquam filiorum eius inueniretur, niſi eam idem Spiritus, qui

In Adam omniũ hominum natura vitiata.

Sapient. 8 Rom. 5.

Iſaiæ 11.

2.Cor.13. qui omnia in omnibus operatur, infunderet? Vnde ſi quod Adam perdidit, poſteritas non amiſit, ipſum ſolum læſit peccatum eius, & non

Rom. 5. genus humanum. Sed omnes in vno peccauerunt, & præuaricationis merito, tota eius propago damnata eſt. Omnes igitur, quod Adam perdidit, perdiderunt. Perdidit autem primitùs

Fides vt primò perdita, ita primò recuperanda. fidem, quam omnes, quia primam potuimus amittere, primam habemus accipere.

14. FVLGENTIVS de incarnatione & gratia Chriſti, capite decimotertio: Venundatus ſub peccato (loquitur de primo hominum parente) cunctam in ſe prolem de carnis concubitu naſciturам, nexibus mortiferæ ſeruituris obſtrinxit. Quod beatus Paulus euidenter his verbis inſinuat:

Rom. 5. Per vnum hominem peccatum in hunc mundum intrauit, & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertranſiit, in quo omnes peccauerunt. Hoc in illo, qui primus fictus

In Adam omnes peccauerunt, qui nondum nati per ſeipſos peccare nequiuerũt eſt, patre orbis terrarum vniuerſi pertulimus, in quo omnes peccauerunt antequam nati eſſent, qui per ſeipſos peccare non potuerunt. Hinc factum eſt, vt iam filios iræ propagaret maſſa damnata, quæ in illius hominis poſteros, & iniquitatem ſimul transfudit, & mortem, vt omnis, qui per legem peccati (quam certum eſt mortalibus vſque ad mortem ineſſe corporibus) de peccatoris ſemine naſciturus, in ipſo conceptionis exordio excepiſſet peccati parentalis maculam, exinde ſub iugo graui, quod eſt ſuper filios Adam à

Eccli 40. die exitus de ventre matris eorum vſque in diem ſepulturæ in matrem omnium, ducturus eſſet ærumnoſam infeliciter vitam, breuitati ſcilicet, peccato, mortique ſubiectam. Scriptum eſt enim:

Iob 14. Homo natus de muliere, brevis vitę, & plenus iræ. Quæ ad ſecundam quoque mortem natum mortaliter traheret, ſi quem alienum à gratia Dei redemptoris vitę huius miſerabilis obitus inueniret. Vt ergò peccati originalis vinculo, quo

Originalis peccati vinculo nos gratia mediatoris Chriſti neceſſe eſt abſoluat. per hominem primum tenebamur obſtricti, miſerantis Dei gratia ſolueremur, vnus extitit mediator Dei & hominum homo Chriſtus Ieſus. Nam quia Deus immortalis & iuſtus eſt, nos autem iniquos & mortales primi hominis tranſgreſſio fecerat, vt congrua noſtris adhiberetur medela vulneribus, natus eſt de homine homo vnigenitus Deus, qui de Patre natus eſt immortalis & iuſtus.

15. GENNADIVS libro de Eccleſiaſticis dogmatibus, capite trigeſimonono: Si quis ſoli Adæ &c. vt ſupra teſtimonio quarto huius capitis.

16. AVGVSTINVS in Enchiridio ad Laurentium capite vigeſimoſexto, vt paulò antè teſtimonio quinto.

17. ITEM libro decimoquinto de Ciuitate Dei, capite primo: Vnuſquiſque quoniam ex damnata propagine exoritur, primò ſit neceſſe eſt ex

Omnes ſumus primò ex Adã mali. Adam malus atque carnalis: quòd ſi in Chriſto renaſcendo profecerit, poſtea erit bonus & ſpiritalis.

18. ET libro de prędeſtinatione & gratia, capite tertio: Vitiatæ radicis macula, ita propaginis traduce per generationum ſarmenta diffuſa eſt, vt

Iob 14 iuxta LXX. nec infans quidem vnius diei à culpa ſit primę pręuaricationis alienus, niſi per indebitam Saluatoris gratiam fuerit liberatus. Quòd ſi nec hic quidem ſine peccato eſt, qui proprium adhuc habere non potuit, cõficitur vt illud traxerit alienũ, de quo Apoſtolus dicit, Per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes pertranſiit, in quo omnes peccauerunt. Quod qui negat, negat profectò primùm nos eſſe mortales. Si enim,

Rom. 5. vt dicit Apoſtolus, per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors: mors intrare non potuit, niſi intrante peccato. Et quoniam mors non naturę conditio, ſed pœna peccati eſt, ſequatur neceſſe eſt pœna peccatum. Quia verò in omnes homines mors pertranſiit, in omnes neceſſe eſt pertranſiſſe peccatum. Peccatum quo modo cum paruulis originale naſcatur, carnis oculis videre non poſſumus. Quia verò omnes ex Adam carnaliter natos, & ſi illi iam etiam in Chriſto renati ſunt, videmus mortis lege conſtringi: per hoc quod videmus, illud quod non videmus cogimur confiteri. Facilius enim fieri poſſet, vt quamuis tranſeunte peccato, pœna minimè ſequeretur, quàm vt nulla communicatione peccati partem ſumat pœnæ, qui non habet culpæ. Si ergò, vt apparuit, de prævaricatoris ſemine omnes naſcimur debitores, (quoniam in ipſo omnes, vt ait Apoſtolus, peccauerunt (& ipſa iam in principio vnde deſcendimus, maſſa damnata eſt, nullus de duritia ſua, nullus de pœna ſua conqueri audeat, quæ etiam non exiſtentibus peccatis propriis, ſola naſcendi conditione debetur.

Peccatum ab Adam nos trahere ex eo eſt euidens, quia pœnã trahimus.

Pœnam luens etiam culpæ eſt affinis. Rom. 5.

19. LIBRO item ſexto contra Iulianum Pelagianum, capite duodecimo: Ego per vnum hominem in mundum intrâſſe peccatum, & per peccatum mortem, & ita in omnes homines pertranſiſſe, in quo peccauerunt omnes, ab initio converſionis meæ ſic tenui ſemper, vt teneo. Extant libri quos adhuc laicus recentiſſima mea converſione conſcripſi, & ſi nondum ſicut poſtea ſacris litteris eruditus; tamen nihil de hac re iam tunc ſentiens, & vbi diſputandi ratio popoſcerat dicens, niſi quod antiquitus diſcit, & docet omnis Eccleſia: in has videlicet magnas manifeſtáſque miſerias, in quibus homo vanitati ſimilis factus eſt, vt dies eius ſicut vmbra præteream, & ſit vniuerſa vanitas omnis homo viuens, merito peccati originalis genus humanum fuiſſe collapſum, vnde non liberat niſi qui dixit, Veritas liberabit vos. &, Ego ſum veritas. &, Si vos filius liberauerit, tunc verè liberi eritis.

Ibidem. Auguſtinus ſemper credidit peccatum originale.

Originalis peccati merito in omnes ſuas miſerias prolapſus homo. Pſalm. 143. Pſalm 35.

Ioan. 8. Ioan 4. Ioan. 8.

20. ET capite viceſimo: His verbis meis ex libro meo abs te poſitis, ita reſiſtendum putâſti, vt diceres hanc formam etiam in homine malo debuiſſe ſeruari, quæ ſeruatur in diabolo; ne quiſquam damnetur, niſi ex vitiis propriæ voluntatis, atque ideò nullum ſit originale peccatum: alioquin opus eius, vt dicis, qui etiam diabolum bonum condidit, non poteſt approbari. Nec attendis quòd diabolum non ex alio diabolo creauit Deus, nec ex aliquo Angelo licet bono, cuius tamen lex eſſet in membris repugnans legi mentis, per quam & cum qua, de homine naſcitur omnis homo. Adiuuaret itaque te fortaſſe hoc argumentum, ſi, vt homo, ita diabolus gigneret filios, eóſque paterno peccato negaremus obnoxios. Nunc verò aliud eſt ille, qui homicida erat

Ioan. 8. ab initio, quia hominem ab initio quo eſt homo inſtiturus, occidit per fœminæ ſeductionem, & in veritate per liberum arbitrium non ſtetit, cadénſque deiecit hominem: & aliud eſt quod per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors, & in omnes homines pertranſiit, in quo omnes peccauerunt. Vbi euidenter expreſſum eſt, exceptis cuiuſque hominis pro-

Iuliani obiectio cõtra originale peccatum.

Solutio.

Originale peccatum

em 5.

commune omnibus.

priis, commune omnibus hominibus originale peccatum.

21. ITEM capite viceſimoquarto: Commendat, inquit Apoſtolus, ſuam charitatem Deus in nobis, quoniam cùm adhuc peccatores eſſemus, Chriſtus pro nobis mortuus eſt; multò magis iuſtificati nũc in ſanguine ipſius, ſalui erimus ab ira

Epheſ. 7. per ipſum. De hac ira dicitur: Eramus & nos natura filij iræ, ſicut & cęteri. De hac ira dicit Ieremias Propheta; Maledictus dies in quo nat⁹ ſum.

Ieremi. 20.

Iob 3. De hac ira dicit ſanctus Iob, Pereat dies ille in

Iob 14. iuxta LXX. quo natus ſum. De hac ira item dicit idem ipſe: Homo enim natus de muliere, breuis vitæ, & plenus iracundiæ, ſicut flos fœni decidit, fugit autem ſicut vmbra, & non ſtabit. Nonne & huius curam feciſti, & hunc feciſti intrare in conſpectu tuo in iudicium? Quis enim erit mundus à ſordibus? Ne vnus quidem, etiam ſi vnius diei fuerit vita eius ſuper terram. De hac ira dicit li-

Eccli. 14. ber Eccleſiaſticus, Omnis caro ſicut veſtis veteraſcit, teſtamentum enim à ſeculo, morte morieris. Itémque ipſe, A muliere, inquit, initium eſt

Eccli. 25. peccati, & propter illam morimur omnes. Et alio loco, Occupatio magna creata eſt omni homini, & iugum graue ſuper filios Adam à die

Eccli. 40. exitus de ventre matris eorum, vſque in diem ſepulturę in matrem omnium. De hac ira dicit Ec-

Eccle. 1. cleſiaſtes, Vanitas vanitatum, & omnia vanitas. Quæ abundantia hominis in omni labore ſuo, quo ipſe laborat ſub ſole? De hac ira vox Apo-

Rom. 8. ſtolica eſt: Omnis creatura vanitati ſubiecta eſt.

Pſalm. 38. De hac ira plangit Pſalmiſta, Ecce veteres poſuiſti dies meos, & ſubſtantia mea tanquam nihilum ante te, verumtamen vniuerſa vanitas omnis homo viuẽs. De hac re plãgit & aliàs, Quę

Pſalm. 89. pro nihilo habentur, eorum anni erunt. Manè ſicut herba tranſeat, manè floreat & prętereat, veſperè decidat, dureſcat, & areſcat: Quoniam defecimus in ira tua, & in indignatione tua conturbati ſumus. Poſuiſti iniquitates noſtras in conſpectu tuo, ſeculum noſtrum in illuminatione vultus tui. Quoniam omnes dies noſtri defecerunt, & in ira tua defecimus. Anni noſtri ſicut aranea meditabuntur. Nemo liberabitur ab hac ira Dei, niſi per mediatorem reconcilietur Deo.

Ioan. 3. Vnde dicit etiam ipſe mediator: Qui non credit Filio, non habebit vitam, ſed ira Dei manet ſuper eum. Non dixit, veniet: ſed, manet ſuper eum.

22. IBIDEM capite viceſimoſexto: Audes te, (alloquitur Iulianum negantem peccatum originale) agmini ſanctorum Patriarcharum, Prophetarum, Apoſtolorum, Martyrum, Sacerdo-

Iob 14. iuxta LXX. tumque miſcere: cùm tibi dicant Patriarchæ, etiam pro paruulis natis oblata ſacrificia pro peccatis, eò quòd non ſit mundus à ſordibus, nec infans diei vnius ſuper terram. Cùm tibi dicant

Pſalm. 50. Galat. 3. Prophetæ: In iniquitatibus concepti ſumus. Cùm tibi dicant Apoſtoli, Quicumque baptizati ſumus in Chriſto Ieſu, in morte ipſius baptizati ſumus, vt exiſtimemus nos mortuos quidem eſſe peccato, viuere autem Deo in Chriſto Ieſu. Cùm tibi dicant martyres, ſecundùm Adam carnaliter natos contagium mortis antiquæ prima natiuitate contrahere, vnde paruulis dimittantur in baptiſmo, non propria ſed aliena peccata. Cùm tibi dicant ſacerdotes, carnali voluptate concretos prius ſubire delictorum contagium, quàm vitæ huius haurire munus. His te conſociari prę-ſumis, quorum fidem debellare conaris.

23. FVLGENTIVS de Incarnatione & gratia Chriſti, capite decimoquarto: Hi, qui mortem ſolam vt non etiam peccatum ex homine primo tranſiiſſe in genus humanum nituntur aſſerere, mirum ſi non intelligunt quibus ſententiæ ſuæ laqueis obligentur. Primò, quia Deum dicunt iniuſtum, in eo quòd mori facit paruulos, quos nulla volunt iſti originalis peccati contagione pollutos, quóſque manifeſtè conſtat infantili ætate aliquid actualis peccati, propria non poſſe voluntate contrahere, cùm mortem ſtipendium Apoſtolus eſſe peccati diffiniat, & rurſum, aculeum mortis dicat eſſe peccatum, quo vtique pungente mors illigata eſt homini. Sic enim peccatum aculeus mortis dicitur, non quia peccatum per mortem, ſed quia per peccatum mors in mundum intrauit: ſicut virulentum poculum mortis poculum dicimus, non quòd à morte poculum detur, ſed quòd mors poculo illi comparetur. Qua igitur iuſtitia paruulus ſubiicitur peccati ſtipendio, ſi nulla eſt in eo peccati pollutio? Vel quomodo videmus morte punctum, ſi non ſenſit aculeum? Et cùm non ſit iniquitas apud Deum, qui fecit hominem ad imaginem ſuam, quæ iuſtitia eſt, vt imago Dei, quæ nihil potuit per ſeipſam delinquere, ſi non redimatur ſanguine filij Dei, in regnum Dei non permittatur intrare? Et paulopoſt: Si ergo nolunt in ipſius Dei contumeliam mortifera impietate verſari, fateantur hominem primum in omnes homines cum morte tranſmiſiſſe peccatum.

Originale peccatum paruulis ineſſe qui negãt, Deum iniuſtum faciunt.

Rom. 6.

24. ET capite decimoquinto: Negantes in paruulis naſcentibus originale peccatum, humanam eos carnem habere non negant, filium autem Dei carnem humanam de Virgine ſine peccato accepiſſe concedunt: conſequens igitur eſt, vt inter carnẽ naſcentis ex virgine vnigeniti Dei, & cuiuſlibet alterius paruuli nihil diſtare fateantur. Vnde conficitur, vt omnes paruulos, quos naſci aſſerunt ſine peccato, dicant non egere Salua-

Saluatore eos non indigere, neque baptiſmo concludent.

toris auxilio: atque ita laqueum Pelagiani erroris incurrunt, dum fidei Catholicæ infideliter contradicunt. Si enim ſine peccato infantes naſci aſſerunt, quid reſtat, niſi vt dicant nihil eſſe in eis quod debeat ſpirituali regeneratione mundari? Et ſi remouent peccati originalis maculam à naſcentibus paruulis, quid aliud nituntur, niſi diuinæ veritati ſuccenſere mendacium, quando eos in remiſſionem peccatorum, vident baptiſmatis accipere ſacramentum? Quod ideò vniformiter infantibus maioribuſque confertur, vt omnibus originalis ineſſe peccati macula cognoſcatur. Quiſquis igitur ſalutem veram ſempiternamq; deſiderat adipiſci, ſenſum hęreticę prauitatis abiiciens, quos cum pœna peccati natos videt, cum peccato quoque natos non dubitet, audiatque beatum Iob dicentem: Quia non eſt mundus à ſorde, nec infans, cuius vnius diei vita eſt ſuper terram. Beati quoque Dauid fluctus pij cordis humiliatę conſideret, dicentis: Ecce in iniquitatibus conceptus ſum, & in delictis peperit me mater mea. Sancto quoq; Abrahæ videat circuncifionis Sacramentum non ſine tremenda paruuli comminatione mandatum. Ibi quippè Deus fidelis & iuſtus, qui non infert iram, vbi culpam non inuenit, patri noſtro Abrahę ſic loquitur: Maſculus, qui non fuerit circunciſus carnem pręputii ſui octauo die, exterminabitur anima illa de populo ſuo, quia teſtamentum meum tranſgreſſus eſt. Quiſquis itaque negat in paruulis ſecundùm carnem naſcentibus originale

Baptiſmus infantibus non minùs quã adultis tributus arguit eos peccato obnoxios.

Iob 15.

Pſalm. 50.

Genes. 17.

nale peccatum, dicat in quo potuit infans octo dierum teſtamentum Dei tranſgredi, ſi non in illo tranſgreſſus eſt, in quo omnes peccauerunt, cùm & antequàm naſcerentur aſſerat Apoſtolus infantes nihil egiſſe boni vel mali, & videamus iam natos, non ſolùm intra octauum diem natiuitatis ſuæ, quo tunc tempore circuncidi iubebantur infantes, ſed etiam poſt ipſum diem toto infantiæ ſuæ tempore in tantum non poſſe teſtamentum Dei tranſgredi, vt eis nec eiuſdem teſtamenti cognitio valeat intimari. An illo quiſquam beati Pauli ſermone in paruulis euacuare nititur originale peccatum, quo dicit regnâſſe mortem ab Adam vſque ad Moyſen etiam in eos, qui non peccauerunt in ſimilitudinem præuaricationis Adæ? Cui ſi fuerit illud è contrario replicatum, quod idem Apoſtolus ait: Per vnius delictum in omnes homines in condemnationẽ; quod paulò poſt exponens ait: Per inobedientiam vnius hominis peccatores conſtituti ſunt multi: Et cùm de Iudæis atque Græcis loqueretur, generaliter intulit, Omnes enim peccauerunt, & egent gloria Dei, iuſtificati gratis per gratiam ipſius, per redemptionem, quæ eſt in Chriſto Ieſu Domino noſtro, nónne ilicò in magnas trudetur anguſtias ſi non vtrunque ſenſum ſecundùm profeſſionem catholicæ credulitatis acceperit, vt ſcilicet infantes propriis quidem operibus nihil deliquiſſe dicat, in illo autem primo homine omnes homines generaliter peccâſſe cognoſcat?

Rom. 9.

Rom. 5.

Ibidem.

Rom. 3.

25. ITEM de fide ad Petrum capite vigeſimoquinto: Firmiſſimè tene, & nullatenus dubites, primos homines, id eſt, Adam & mulierem eius, bonos, & rectos, & ſine peccato creatos eſſe cum libero arbitrio, quo poſſent, ſi vellent, humili & bona voluntate ſeruire atque obedire: quo arbitrio etiam poſſent, ſi vellent, propria voluntate peccare: eóſque non neceſſitate, ſed propria voluntate peccâſſe: illóque peccato ſic in deterius mutatam humanam naturam, vt non ſolùm in ipſis primis hominibus per peccatum mors obtineret regnum, ſed etiam in omnes homines tranſiret peccati mortíſque dominium.

Primi parẽtes quales creati.

Peccatũ & mors in poſteros Adæ ſimul trãſfuſa.

26. PROSPER libro ſecundo de vita contemplatiua, capite vigeſimo: Sicut quando in Adam fuimus omnes, ipſo cadente occidimus: ita quia in Chriſto iam eſſe cœpimus, qui pro nobis omnibus dignatus eſt mori, & nos peccatis noſtris illi commortui, cum illo ſpiritualiter reſurgamus. In illo omnia bona, quæ potuimus habere, perdidimus: in hoc etiam maiora, & ſine fine habẽda receptari ſumus, ſi perſeueranter eius veſtigia teneamus. Adam nos * ſub noxa habuit malis omnibus per propriam culpam, à quibus nos liberauit aduentus Chriſti per gratiam. Ille in nos culpam ſuam tranſmiſit, & pœnam: hic qui culpam noſtram ſuſcipere, vtpotè conceptus, & natus ſine peccato, non potuit, de ſuſceptione pœnæ noſtræ culpam noſtram ſimul aboleuit, & pœnam: vt & totum dicam, Adam nobis eripuit paradiſum, Chriſtus donauit cælum.

Primi & ſecũdi Adam antitheſis.

* al. ſubnoxauit. Adam in nos culpã & pœnam tranſmiſit.

27. ET contra Collatorem capite vigeſimo: Quid peccato læſum eſt, Id læſum non eſt, vndè peccatum eſt? (intelligit liberum arbitrium) Niſi fortè dicatur in Adæ poſteros pœnam tranſiſſe, non culpam: quod omni modo falſo dicitur, & ob hoc fortè non dicitur. Nimis enim impium eſt hoc de Dei ſentire iuſtitia, quòd a præuaricatione liberos, cum reis voluerit eſſe damnatos. Patet ergò culpa, vbi non latet pœna, & ſocietas peccati con uincitur de communione ſupplicij: vt quod eſt humanæ miſeriæ, non de inſtitutione creatoris, ſed de retributione ſit iudicis.

Pœnam cũ ſentiamus, etiam culpæ affines eſſe cõuincimur.

28. ITEM libro de ingratis contra Pelagianos capite quadrageſimo:

Nemo etenim, nemo eſt, qui non cum vulnere primo
Sit patris genitus: quo vulnere mens prius intus
Percuſſa eſt, quàm membra foris: cum mente receptum eſt,
Quod regione poli diſiecta ſuperbia ſuaſit.

29. ET capite vigeſimoſeptimo:

Inuiolata Dei quondam & ſublimis imago
In primo cunctis fuimus patre, dum nemore almo
Degit, & edicto parens cauet arbore ab vna.
At poſtquàm rupta mandati lege ſuperbum
Conſilium mixtum in medio de fonte recepit,
Corruit, & cuncti ſimul in genitore cadente
Corruimus: tranſcurrit enim vitioſa per omnes
Peccati ebrietas, corrupti & cordis in aluo
Perſiſtit, cruda fermet carbunculus eſca.

Corruimus cũ corruẽte Adamo.

30. PETRVS Diaconus, & reliqui in cauſa fidei à Græcis ex Oriente Romam miſſi, in libro de incarnatione & gratia Chriſti, ad Fulgentium & alios Epiſcopos Africæ, capite ſexto: (habetur inter opera Fulgentij) Adam ſerpentis aſtutia deprauatus, ſpontè diuinæ legis præuaricator effectus eſt, & ideò ſecundùm quod ei prædictum fuerat iuſto iudicio Dei, mortis pœna damnatur, totúſque, id eſt, ſecundùm corpus, & ſecundùm animam, in deterius commutatus, amiſſa libertate propria, ſub peccati ſeruitio mancipatur. Ex hoc nullus eſt hominũ, qui non huius peccati vinculo naſcatur aſtrictus, præter eum, quiad hoc vinculum peccati ſoluendũ, nouo generationis modo natus eſt, mediator Dei & hominum homo Chriſtus Ieſus. Quid enim aliud potuit, aut poteſt naſci ex ſeruo niſi ſeruus? neque enim cũ eſſet liber Adam, filios procreauit, ſed poſtquàm ſeruus peccati factus eſt. Ideò ſicut omnis ab illo eſt, ita & omnis homo ſeruus peccati per ipſum eſt. Hinc & Apoſtolus, Ex vno, inquit, in omnes homines in condemnationem. & rurſus, Per vnum hominem peccatum intrauit in hunc mũdum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertranſiit, in quo omnes peccauerunt. Falluntur ergo omnimodò, qui dicunt mortem ſolam, non & peccatum tranſiſſe in genus humanum. Cùm Apoſtolus & peccatum & mortem mundo per eum teſtetur illatum.

Omnes peccati Adami vinculo obſtricti naſcimur, Chriſto excepto.

Rom. 5.

Ibidem.

Et peccatũ & mors mũdo illata per Adam.

31. AD Romanos quinto capite: Per vnum &c. vt in textu.

1. B AVGVSTINVS libro ſecundo contra Pelagium & Celeſtium, qui eſt de peccato originali, capite decimoquinto, loquens de Pelagio, qui in ſynodo Palæſtina anathema dicere coactus erat illis, qui docent, Adæ peccatum ipſi ſoli obfuiſſe, non generi humano. Quid (inquit beatus Auguſtinus) ad rem, de qua nunc agimus, pertinet, quod diſcipulis ſuis reſpondet, Ideo ſe illa obiecta damnâſſe, quia & ipſe dicit, non tantùm primo homini, ſed etiam humano generi primum illud obfuiſſe peccatum, non propagine, ſed exemplo, id eſt, non quòd ex illo traxerint aliquod vitium, qui ex illo propagati ſunt, ſed quòd eum primũ peccantem imitati ſunt omnes, qui poſteà peccauerunt. Aut quia dicit ideò infantes non in eo ſtatu eſſe, in quo fuit Adam ante præuaricationem, quia iſti præceptum capere nondùm poſſunt, ille autem potuit, nondúmque vtuntur rationalis voluntatis arbitrio, quo ille niſi vtere-

Pelagius dicit imitatione ſolũ nocuiſſe alijs Adæ peccatum.

tur,non ei præceptum daretur? Quid hoc ad rem pertinet, quia verba ſibi obiecta ſic exponendo, rectè ſe putat damnâſſe,quod dicitur, peccatum Adæ ipſi ſoli obfuiſſe,& non generi humano, & infantes qui naſcuntur, in eo ſtatu eſſe, in quo Adam fuit ante peccatum: & tamen his damnatis non mendaciter tenere , quod in eius poſteà conſcriptis opuſculis inuenitur , ſine vllo malo, ſine vllo vitio paruulos naſci, & hoc ſolùm in eis eſſe quod Deus condidit, non vulnus quod inimicus inflixit?

2 Et capite decimoſexto : Nunquid hæc dicendo,verba propter aliud obiecta, aliter exponendo,id agit,vt ſe iudices non fefellille demonſtret? Prorſus non id efficit. Tanto enim iudices fefellit occultius,quanto exponit iſta verſutius. Epiſcopi quippe catholici, quando audiebant hominem anathematizantem eos, qui dicunt Adæ peccatum ipſi ſoli obfuiſſe, non generi humano; nihil aliud eum ſapere exiſtimabant, quam id quod catholica Eccleſia prædicare conſueuit. Vnde veraciter paruulos in peccatorum remiſſionem baptizat, non quæ imitando fecerunt, propter primi peccatoris exemplum;ſed quæ naſcendo traxerunt,propter originis vitiũ. Et paulò inferius : Quando tibi illa damnanda obijciebantur, non ea catholici Epiſcopi ſic intelligebant;ideò cùm illa damnaret, catholicum te eſſe credebant. Propterea ergò, quod te illi ſapere exiſtimabant , abſoluendum fuit : quod verò tu ſapiebas,damnandum fuit. Non ergò tu abſolutus es , qui damnanda tenuiſti: ſed illud abſolutum eſt,quod tenere debuiſti. Vt autem tu abſolutus putareris , creditus es ſentire laudanda , cùm te iudices non intelligerent occultare damnanda.

Catholicæ Eccleſiæ de paruulorum peccato ſententia.

3. Idem libro primo de peccatorum meritis & remiſſione, capite nono : Hoc Apoſtolicum teſtimonium , in quo ait : Per vnum hominem intrauit peccatum in mundum , & per peccatum mors : conari eos (Pelagianos intelligit) quidem in aliam nouam detorquere opinionem , tuis literis intimâſti , ſed quidnam illud ſit, quod in his verbis opinentur, tacuiſti. Quantum autem ex aliis comperi , hoc ibi ſentiunt,quòd & mors iſta,quæ illic commemorata eſt,non ſit corporis,quam nolunt Adam peccando meruiſſe, ſed animæ,quæ in ipſo peccato ſit: & ipſum peccatum non propagatione in alios homines ex primo homine, ſed imitatione tranſiſſe. Hinc enim etiam in paruulis nolunt credere per baptiſmum ſolui originale peccatũ, quod in naſcentibus nullum eſſe omninò contendunt. Sed ſi Apoſtolus peccatum illud commemorare voluiſſet,quod in hunc mundum non propagatione, ſed imitatione intrauerit, eius principem non Adam ſed diabolum diceret , de quo ſcriptum eſt: Ab initio diabolus peccat. De quo etiã legitur in libro Sapientiæ: Inuidia autem diaboli mors intrauit in orbem terrarũ. Nam quoniam iſta mors ſic à diabolo venit in homines, non quòd ab illo fuerint propagati, ſed quòd eum fuerint imitati,continuò ſubiunxit:Imitantur autem eum,qui ſunt ex parte eius. Proinde Apoſtolus cùm illud peccatum ac mortem commemoraret , quæ ab vno in omnes propagatione tranſiſſet,eum principem poſuit,à quo propagatio generis humani ſumpſit exordium. Imitantur quidem Adam quotquot per inobedientiam tranſgrediuntur mandatum Dei : ſed aliud eſt quod exemplum eſt voluntate peccantibus, aliud quod origo eſt cum peccato naſcentibus.

Rom. 5.

Pelagiani negant Adã peccando mortẽ corporis meruiſſe.

Et peccatũ eius propagatione in poſteros tranſiſſe.

1. Ioan. 3. Sap. 2.

4. Item capite decimo : Deinde quod ſequitur,In quo omnes peccauerunt , quàm circunſpectè,quàm propriè, quàm ſine ambiguitate dictum eſt? Si enim peccatum intellexeris quod per vnum hominem intrauit in mundum,in quo omnes peccauerunt:certè manifeſtum eſt,alia eſſe propria cuique peccata , in quibus hi tantùm peccant,quorum peccata ſunt ; aliud hoc vnum, in quo omnes peccauerunt , quando omnes ille vnus homo fuerunt.Si autem non peccatum, ſed ille vnus homo intelligitur , in quo vno homine omnes peccauerunt : quid etiam iſta eſt manifeſtatione manifeſtius?

Rom. 5.

Aliud actuale,aliud originale peccatum.

5. Capite item vndecimo:Ergò & in eis qui non peccauerunt in ſimilitudinem prævaricationis Adę; id eſt,qui nondùm ſua & propria voluntate ſicut ille peccauerunt , ſed ab illo peccatum originale traxerunt , qui eſt forma futuri: quia in illo conſtituta eſt forma condemnationis futuris poſteris , qui eius propagine crearentur , vt ex vno omnes in condemnationem naſcerentur,ex qua non liberat niſi gratia Saluatoris.

Peccatum originale propagatione in nos tradu-ctum.

6 Deinde capite duodecimo : Verùm illud diligentiùs intuere, quod ait, ob vnius delictum multos mortuos. Cur enim ob vnius illius, & non potius ob delicta ſua propria , ſi hoc loco intelligenda eſt imitatio, non propagatio ? Sed attende quod ſequitur : Et non ſicut per vnum peccantem,ita eſt & donum.Nam iudicium quidem ex vno in condemnationem , gratia autem ex multis delictis in iuſtificationem. Nunc dicãt, vbi locum habeat in his verbis illa imitatio. Ex vno,inquit, in condemnationem : quo vno , niſi delicto?Hoc enim explanat,cùm adiungit:Gratia autem ex multis delictis in iuſtificationem. Cur ergò iudicium ex vno delicto in condemnationem,gratia verò ex multis delictis in iuſtificationem ? Nonne ſi nullum eſt originale peccatum, non ſolùm ad iuſtificationem gratia , ſed etiam iudicium ad condemnationem ex multis delictis homines ducit? Neque enim gratia multa delicta donat, & non etiam iudicium multa delicta condemnat. Aut ſi propterea ex vno delicto in condemnationem ducuntur , quia omnia delicta quę condemnantur , ex vnius illius imitatione commiſſa ſunt:eadem cauſa eſt,cur ex vno delicto etiam ad iuſtificationem duci intelligantur, quia omnia delicta quæ iuſtificatis remittuntur, ex illius vnius imitatione commiſſa ſunt. Sed hoc videlicet non intelligebat Apoſtolus , cùm dicebat , Iudicium quidem ex vno delicto in condemnationem,gratia verò ex multis delictis in iuſtificationem ? Immò verò nos intelligamus Apoſtolum , & videamus ideò dictum iudicium ex vno delicto in condemnationem, quia ſufficeret ad condemnationem , etiam ſi non eſſet in hominibus niſi originale peccatum.

Non de imitatione, ſed propagatione loqui Apoſtolum. Rom. 5.

Originale peccatum etiam ſolũ ad cõdemnationem ſufficit.

Et capite decimotertio. Cur ob vnius delictum mors regnauit per vnum , niſi quia mortis vinculo tenebantur in illo vno , in quo omnes peccauerunt, etiam ſi propria peccata non adderent ? Alioquin non ſolùm ob vnius delictum mors per vnũ regnauit, ſed ob delicta multa multorum per vnumquemque peccantẽ.Nam ſi propterea cæteri ob alterius hominis delictum

Peccatum originale etiã ſolum, omnes tenet reos mortis.

mortui ſunt, quia illum in delinquendo præcedentem, ſubſequentes imitati ſunt: ille quoque, & multo magis ob alterius delictum mortuus eſt, quẽ diabolus delinquẽdo ita præceſſerat, vt ei delictũ etiã ipſe ſuaderet: Adãverò nihil ſuaſit imitatoribus ſuis, & multi qui eius imitatores dicuntur eum fuiſſe & tale aliquid commiſiſſe, vel non audierunt, vel omninò non credunt. Quanto ergò rectius, ſicut iam dixi, diabolum principem conſtituiſſet Apoſtolus, à quo vno peccatum, & mortem per omnes tranſiſſe diceret, ſi hoc loco non propagationem, ſed imitationem dicere voluiſſet? Multo enim rationabiliùs Adam dicitur imitator diaboli, quem ſuaſorem habuit peccati, ſi poteſt quiſque imitari etiam illum, qui nihil ei tale ſuaſit, vel omninò quem neſcit. Quid eſt autem quòd abundantiam gratiæ & iuſtitiæ accipiunt, niſi quòd non tantùm ei peccato, in quo omnes peccauerunt, ſed eis etiam quæ addiderunt, gratia remiſſionis datur: eiſque hominibus tanta iuſtitia donatur, vt cum Adam conſenſerit ad peccatum ſuadenti, non cedant iſti etiam cogenti? Et quid eſt, multo magis in vita regnabũt, cùm mortis regnum multo plures in æternam pœnã trahat: niſi intelligamus eos ipſos in vtroque dici, qui tranſeunt ab Adam ad Chriſtum, id eſt, à morte ad vitam: quia in vita æterna ſine fine regnabunt magis quam in eis mors temporaliter & cũ fine regnauit? Itaque ſicut per vnius delictum in omnes homines ad condemnationem, ita & per vnius iuſtificationem in omnes homines ad iuſtificationem vitæ. Hoc vnius delictum, ſi imitationem attendamus, non erit niſi diaboli: ſed quia manifeſtum eſt de Adam non de diabolo dici, reſtat intelligenda non imitatio, ſed propagatio peccati. Vide plura ibidem capite decimo quinto.

Rom. 5.

Gratiæ abundantia ex quibus ſuſpiciatur.

Rom. 5.

8. IDEM libro ſecundo Hypognoſticon contra Pelagianos, capite quarto: Peccatum protoplaſti omnes trahimus, non morum imitatione, ſed ſeminis conceptione, ſicut ſcriptum eſt: Ecce enim in iniquitatibus conceptus ſum, & in delictis peperit me mater mea. Conſtant etiam & imitatione morum peccata, imitando ſcilicet malos: ſed vt quis imiteturmalos, naturæ eſt vitium depraua tæ, qua factus eſt malus & malitioſus, non natura à Deo cõditus malus. Ob hoc enim & natura filij iræ ab Apoſtolo iam baptizati fuiſſe dicimur. Omnis enim carnaliter naſcens, natura filius iræ rectè dicitur: quia natura eſt protoplaſti, quæ prior in illo propter delictum iram iudicis Dei iuſtè ſuſcepit. Si enim delictum eius per quod, vt dixi, ad iram Dominum prouocauit, non traheremus, aunquàm natura filij iræ diceremur. Et ideò peccatum eius non ſolum ipſum, ſed omne nocuit genus humanum, cùm eius damnatione ſimul & culpam ſuſcepimus. Eius enim nos vulneratos eſſe delicto, vas probat electionis, cùm dicit; Non enim eſt diſtinctio, omnes enim peccauerunt, & egent gloria Dei. Dicendo, omnes, nullum excipit, quinimmò totum declarauit genus humanum. Peccauerunt enim omnes, cũ ex vno peccatore omnes naſcimur peccatores. Propter quod iterùm idem dicit Apoſtolus: Nam iudicium ex vno in condẽnationem. Ex quo vno, niſi ex Adam, vel eius vno peccato? In qua condemnatione, niſi in culpa eius, qua ille eſt condemnatus? Quid eſt autem, & egent gloria Dei: niſi gratia Dei patris, per Ieſum Chriſtum, qui eſt in gloria Dei patris?

Originale peccatum trahimus conceptione ſeminis. Pſal. 50.

Epheſ. 2. Natura cur filij iræ dicamur.

Peccatum Adæ toti genen humano nocuit. Rom. 3.

Rom. 5.

9 ITEM epiſtola octuageſima nona ad Hilarium, quæſtione tertia: Quapropter ſi non audẽt reſiſtere Apoſtolo, (loquitur de Pelagianis) exponant nobis, quare iudicium ex vno delicto ducat in condemnationem, cùm ex multis delictis homines damnandi veniant ad iudicium? Aut ſi propterea ita dictum putant, quia initium peccati ex Adam factum eſt, quod imitati cæteri ſunt, vt ſic ex vno illo delicto in iudicium condemnationemque traherentur, qui eum imitando multa peccarunt: cur non etiam de gratia & iuſtificatione ſic dictum eſt? Cur non dixit ſimiliter, Et gratia ex vno delicto in iuſtificationem? Sicut enim hominum multa delicta inter illud vnum quod imitati ſunt, & iudicium quo puniuntur, media reperiuntur, ab vno quippe ad multa venerunt, vt à multis ad iudicium damnationemque ducerentur: ſic eadem multa delicta inter hoc ipſum vnum, cuius imitatione commiſſa ſunt, & gratiam, qua dimittuntur, eodem modo media ſunt, quoniam ex illo vno ad multa venerunt, vt ex multis ad gratiam iuſtificandi venirent. Cùm ergò in vtroque, id eſt, & iudicio, & gratia, quod attinet ad vnum, & multa delicta, vna eademque ratio ſit, dicant iſti nobis, quare iudicium dixerit ex vno delicto ducere in condemnationem, gratiam verò ex multis delictis in iuſtificationem: aut acquieſcant ideò ſic eſſe dictum, quia in hac cauſa duo conſtituuntur homines: Adam, ex quo conſtitit generatio carnalis: & Chriſtus, ex quo regeneratio ſpiritalis. Sed quia tantùm ille homo, iſte autem & Deus, & homo, non quomodò illa generatio vno delicto obligat, quod eſt ex Adam, ita iſta regeneratio vnum delictum ſolum ſoluit, quod eſt ex Adam. Sed illi quidem generationi ſufficit ad cõdemnationem vnius delicti connexio, quicquid enim poſteà homines ex malis ſuis operibus addunt, non pertinet ad illam generationem, ſed ad humanam conuerſationem: huic autem regenerationi, non ſufficit illud delictum tantummodò ſoluere, quod ex Adam trahitur, ſed quicquid etiam poſtea ex iniquis operibus humanæ conuerſationis accedit. Ideò iudicium ex vno in condemnationem, gratia autem ex multis delictis in iuſtificationem.

Rom. 5. Originale peccatum non imitatione, ſed generatione trahere ex Pauli loco eruitur.

ſolum etiã originale peccatum ſufficit ad condemnationem.

10. LIBRO item ſexto contra Iulianum, capite viceſimoquarto: De illis quoque Apoſtolicis verbis, in quibus impudentia mirabili, immò dementia reſiſtitis fundatiſſimæ fidei, vbi ait, Per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines pertranſiit, in quo omnes peccauerunt: fruſtrà ſenſum alium nouum atque diſtortum, & à vero abhorrentem moliris exculpere, affirmans ea locutione dictum eſſe, In quo omnes peccauerunt, ac ſi diceretur, propter quod omnes peccauerũt, ſicut dictum eſt, In quo corrigit iunior viam ſuã? vt ſcilicet, non in vno homine omnes homines peccâſſe intelligantur originaliter, & tanquàm in maſſæ vnione communiter, ſed propterea quia primus hominum ille peccauit, id eſt, cùm imitantur illum, non cùm generantur ex illo. Non ergò huic ſenſui conuenit illa locutio, ita dictum eſſe, in quo velut dictũ eſſet, propter quod. Nam propter hoc quiſque peccat, quod ſibi proponit vt peccet, vel quoquo modo quod illi eſt cauſa peccandi. Quis verò ab omni humano ſenſu tam ſit abſurdus, vt dicat, Propter hoc fecit homo iſte homicidiũ, quia in paradiſo Adã de ligno prohi-

Rom. 5. Idem locus exutitur, vt originale peccatũ generatione cõtrahi, non imitatione doceatur. Pſal 118.

bito cibũ ſumpſit, cũ iſte latrocinando occiderit hominem nihil de Adam cogitans, ſed propter hoc vt aurum, quod ferebat, auferret? Sic & cætera cũcta peccata, quæ propria quiſque cõmittit, habẽt cauſas propter quas fiant, etiã ſi nemo cogitet quod ille primus homo commiſit, neque illud ſibi ad peccandum proponat exemplum. Propter hoc itaque, id eſt, quoniam peccauit Adam, nec ipſe Cain peccâſſe dicendus eſt, qui eundem patrem ſuum nouerat. Propter quid enim fratrem ſuum occiderit, notum eſt: quia non propter hoc, quod perpetrauit Adam, ſed quia bono eius inuidit.

Abſurditas expoſitionis Pelagianæ.

Genes 4.

11 Et ſermone decimoquarto de verbis Apoſtoli capite decimoquarto: Cùm cœperint vrgeri (Pelagiani) verbis Apoſtoli dicentis; Per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors: & ita in omnes homines pertranſijt, in quo omnes peccauerunt: quæ verba neſcio quis non intelligat; in quibus verbis neſcio vtrum quiſquam expoſitorem requirat: conãtur reſpondere & dicere, ideò dictum eſt hoc ab Apoſtolo, quia primus peccauit Adam, & qui poſtea peccauerunt, illum imitando peccauerunt. Hoc quid eſt aliud, quàm conari tenebras aperto lumini offundere? Peccatum per vnum hominem intrauit, & per peccatum mors, & ita in omnes homines pertrãſijt, in quo omnes peccauerunt. Propter imitationẽ dicis, quia primus peccauit Adam. Pergit capite decimoquinto: Reſpõdeo prorſus, non primus peccauit Adam. Si primum peccatorem requiris, diabolum vide. Sed humani generis maſſam volens oſtendere Apoſtolus de origine venenatam, ideò eum poſuit vndè nati ſumus, non eum quem imitati ſumus. Dicitur quidem & pater tuus, quem fueris imitatus. Filij mei, inquit, quos iterùm parturio. Qui identidem dicit: Imitatores mei eſtote. Et propter iſtam imitationem dicitur impijs, Vos à patre diabolo eſtis. Nam conſtat in catholica fide, quòd diabolus nec generauit noſtram naturam, nec condidit: ſola in illo ſeductio eſt præcedentis, imitatio conſequentis. Denique quo modo dictum eſt de Adam, in quo omnes peccauerunt, legatur mihi alicubi, omnes in diabolo peccauerunt. Aliud eſt illo præcedente, & ſeducente peccare, aliud in illo peccare. Quia ſecundùm propaginem carnis in illo eramus omnes, antequam nati eſſemus tanquàm in parente, tanquàm in radice ibi eramus: ſic venenata eſt iſta arbor, ibi eramus. Nam quia ad diabolum, hoc eſt, principem peccati, & verè primum peccatorem non pertinet origo, ſed imitatio, cùm de illo ſcriptura loqueretur, Inuidia, inquit diaboli, mors intrauit in orbem terrarum: imitantur autẽ eum qui ſunt ex parte ipſius. Imitãdo eum, fiunt ex parte ipſius. Nunquid dictum eſt, in illo peccauerunt? Cùm verò de Adam diceretur propter originẽ, propter poſteritatem, propter propaginem viſcerum, In quo omnes, inquit, peccauerunt. Nam ſi propterea primus conſtitutus eſt Adam, quia primus peccauit, tanquàm in exemplo ſit, non in origine: vt quid tam in longinquo, poſt tam prolixa tempora contra Adam quæritur Chriſtus? Si omnes peccatores ad Adã propterea pertinent, quia primus peccator, omnes iuſti debuerunt ad Abel pertinere, quia primus iuſtus. Quare Chriſtus quæritur? Expergiſcere frater, quare Chriſtus quæritur, niſi quia in Adam damnata eſt generatio, in Chriſto quæritur regeneratio? Et capite decimo ſexto: Proindè nemo nos fallat: Scriptura euidens eſt, authoritas fundatiſſima eſt, fides catholiciſſima eſt. Omnis generatus, damnatus: nemo liberatus, niſi regeneratus.

Pelagianorum falſa expoſitio.

Diabolus primus peccator, non Adam.

Galat. 4. 1. Cor. 4. & 11. Ioan. 8.

In Adam omnes eramus tanquam in parente, in radice.

Sapien. 2.

Rom. 5.

In Adam generatio damnata.

12. Libro item tertio de peccatorum meritis & remiſſione, capite octauo: Nulla (inquiunt Pelagiani) ratione conceditur, vt Deus, qui propria peccata remittit, imputet aliena. Remittit, ſed ſpiritu regeneratis, non carne generatis. Imputat verò non iam aliena, ſed propria. Aliena quippe erant, quando hi, qui ea propagata portarent, nondum erant: nunc verò carnali generatione iam eorum ſunt, quibus nondum ſpirituali regeneratione dimiſſa ſunt.

Pelagianorum ratio refutata.

Generatione Adæ peccatum fit cuiuſque proprium.

13 Idem libro ſexto contra Iulianum, capite decimo: Quod dicis, alienis peccatis alterum obnoxium non teneri, intereſt quatenus rectè poſſit intelligi. Nec nunc ago quod peccauit Dauid, & pro peccato eius tot hominum millia ceciderunt: & quòd de anathemate cõtra interdictum, quia vſurpauit vnus, in eos, qui hoc non fecerãt, nec factum fuiſſe nouerant, vindicta proceſſit. Alia diſputatio eſt, neque nunc tenere nos debet, de hoc genere peccatorum ſiue pœnarum. Parentum autem peccata modo quodam dicuntur aliena, & rurſus modo quodã reperiuntur & noſtra. Aliena quippe proprietate ſunt actionis, noſtra ſunt autem contagione propaginis. Quod ſi falſum eſſet, profectò graue iugum ſuper filios Adam, à die exitus de ventre matris eorum, nullo modo iuſtum eſſet. Quod autem Apoſtolum dixiſſe commemoras: Omnes nos manifeſtari oportet ante tribunal Chriſti, vt reportet vnuſquiſque propria corporis ſui prout geſſit, ſiue bonum, ſiue malum, quomodo in paruulis accipis? Vtrum & ipſi ante tribunal Chriſti manifeſtabuntur, an non? Si non manifeſtabuntur, quid te adiuuat iſta ſententia, quãdo ad eos non pertinet, quorum nunc agitur cauſa? Si autem manifeſtabuntur, quo modo reportat eorum quiſque quod geſſit, qui nihil geſſit, niſi quia pertinet ad eos, quod per corda, & ora geſtantium, ſiue credunt, ſiue non credunt? Propria corporis ſui enim dixit, quod ad vnumquemque in ſeipſo iam viuẽtem pertinet.

1. Reg. 24. Ioſ. 7.

Primorum parentum peccata quomodo aliena, & quomodo noſtra.

Eccli. 40.

2. Cor. 5.

Paruuli per corda & ora geſtantium credunt.

14. Ad Epheſios ſecundo capite: Eramus natura filij iræ, ſicut & cæteri.

Ob peccatum originale natura filius iræ omnis homo naſcitur.

Epheſ. 2.

15. Fvlgentivs de fide ad Petrum, capite vigeſimo ſexto: Firmiſſimè tene, & nullatenus dubites, omnem hominem, qui per concubitum viri & mulieris concipitur, cum peccato originali naſci, impietati ſubditum, mortique ſubiectum, & ob hoc natura iræ filium naſci. De qua dicit Apoſtolus, Eramus enim & nos natura filij iræ, ſicut & cæteri.

16. Avgvstinvs de natura & gratia contra Pelagianos, capite trigeſimo ſexto: Excepta ſancta virgine Maria, de qua propter honorem Domini nullam prorſus, cùm de peccatis agitur, habere volo quæſtionẽ: vnde enim ſcimus, *quid ei plus gratiæ collatum fuerit ad vincendum omni ex parte peccatum, quæ concipere ac parere meruit eum, quem conſtat nullum habuiſſe peccatum: Hac ergò virgine excepta, ſi omnes illos ſanctos & ſanctas cùm hîc viuerent, congregare poſſemus, & interrogare, vtrum eſſent ſine peccato, quid fuiſſe reſponſuros putamus: vtrum hoc, quod iſte dicit, an quod Ioannes Apoſtolus? Rogo vos quantalibet fuerint in hoc

Quando de peccatis loquitur Auguſtinus ſemper excipit S. Mariam.

*S. Thom. p. 3. q. 27. a. 4. legit, quod.

corpore

corpore excellentia ſanctitatis, ſi hoc interrogari potuiſſent, nónne vna voce clamaſſent: Si dixerimus quia peccatum non habemus, noſipſos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt?

1. Ioan. 1.

17. SIXTVS quartus libro tertio extrauagantium communium, titulo de reliquiis & veneratione Sanctorum, capite primo: Cùm præexcelſa meritorum inſignia, quibus Regina cælorum virgo Dei genitrix glorioſa ſedibus prælata æthereis, ſyderibus quaſi ſtella matutina prærutilans deuotæ conſiderationis indagine perſcrutamur, & intra pectoris arcana reuoluimus, quòd ipſa, vt potè via miſericordiæ, mater gratiæ & pietatis, amica humani generis, conſolatrix pro ſalute fidelium, qui delictorum onere grauantur ſedula oratrix, & peruigil ad Regem, quem genuit, intercedit: dignum, quin potius debitum reputamus vniuerſos Chriſti fideles, vt omnipotenti Deo (cuius prouidentia eiuſdem Virginis humilitatem ab æterno reſpiciens, pro reconcilianda ſuo authori humana natura lapſu primi hominis æternæ morti obnoxia, eam ſui vnigeniti habitaculum ſancti Spiritus præparatione conſtituit, ex qua carnem noſtræ mortalitatis pro redemptione populi ſui aſſumeret, & immaculata virgo nihilominus poſt partum remaneret) de ipſius immaculatæ virginis mira conceptione gratias & laudes referant, & inſtitutas propterea in Dei Eccleſia miſſas, & alia diuina officia dicant, & illis interſint, indulgentiis & peccatorum remiſſionibus inuitare, vt exindè fiant Virginis meritis & interceſſione diuinæ gratiæ apriores. Hac igitur conſideratione inducti, &c.

S Mariæ elogia.

B. Mariæ mira conceptio. Feſti inſtitutio.

18. IDEM eodem loco, capite ſecundo: Sanè cùm ſancta Romana Eccleſia de intemeratę ſemper virginis Mariæ conceptione publicè feſtum ſolenniter celebret, & ſpeciale ac proprium ſuper hoc officium ordinauerit: nonnulli vt accepimus diuerſorum ordinum prædicatores in ſuis ſermonibus ad populum publicè per diuerſas ciuitates & terras affirmare hactenus non erubuerunt, & quotidiè prædicare non ceſſant, omnes illos, qui tenent aut aſſerunt eandem glorioſam & immaculatam Dei genitricem abſque originalis peccati macula fuiſſe conceptam, mortaliter peccare, vel eſſe hæreticos: eiuſdem immaculatæ conceptionis officium celebrantes, audientéſque ſermones illorum, qui eam ſine huiuſmodi macula concepta eſſe affirmát, peccare grauiter. Sed & præfatis prædicationibus non contenti, confectos ſuper his ſuis aſſertionibus libros in publicum ediderunt, ex quorum aſſertionibus & prædicationibus nõ leuia ſcãdala in mentibus fidelium exorta ſunt, & maiora meritò exoriri formidantur indies. Nos igitur huiuſmodi temerariis auſibus, ac perſis aſſertionibus ac ſcandaloſis, quæ exindè in Dei Eccleſia exoriri poſſunt, quantum nobis ex alto conceditur obuiare volentes, motu proprio, non ad alicuius nobis ſuper hoc oblatæ petitionis inſtantiam, ſed de noſtra mera deliberatione, & certa ſcientia huiuſmodi aſſertiones prædicatorum eorundem, & aliorum quorumlibet, qui affirmare præſumerent, eos qui crederent aut tenerent eandem Dei genitricem ab originalis peccati macula in ſua conceptione præſeruatam fuiſſe, propterea alicuius hæreſis labe polluros fore, vel mortaliter peccare, aut huiuſmodi officium conceptionis celebrantes, ſeu huiuſmodi ſermones audiẽtes, alicuius peccati reatum incurrere: vtpotè falſas & erroneas, & à veritate penitus alienas, editóſque deſuper libros prædictos id continentes, quo ad hoc authoritate Apoſtolica tenore præſentium reprobamus & damnamus. Ac motu, ſcientia, & authoritate prædictis ſtatuimus & ordinamus, quòd prædicatores verbi Dei, & quicunque alii cuiuſcunque ſtatus, gradus, aut ordinis, ac cõditionis fuerint, qui de cætero auſu temerario præſumpſerint in eorum ſermonibus ad populum, ſeu alias quomodolibet affirmare huiuſmodi ſic per nos improbatas, & damnatas aſſertiones veras eſſe, aut dictos libros pro veris legere, tenere, vel habere, poſtquam de præſentibus ſcientiam habuerint, excommunicationis ſententiam eo ipſo incurrãt, à qua ab alio quam a Romano Pontifice (niſi in mortis articulo) nequeant abſolutionis beneficium obtinere. Item motu, ſcientia, & authoritate ſimilibus, ſimili pœnæ ac cenſuræ ſubiicientes eos, qui auſi fuerint aſſerere contrariam opinionem tenentes, videlicet glorioſam virginem Mariam cum originali peccato fuiſſe conceptam, hæreſis crimen, vel peccatum incurrere mortale, cùm nondum ſit a Romana Eccleſia & Apoſtolica ſede decitum. Non obſtantibus conſtitutionibus, & ordinationibus Apoſtolicis contrariis quibuſcunque, quibus communiter vel diuiſim a ſede Apoſtolica indultum exiſtat, quòd interdici, ſuſpendi, vel excommunicari non poſſint per literas Apoſtolicas non facientes plenam ac expreſſam, ac de verbo ad verbum, de indulto huiuſmodi mentionem.

A Romana Eccleſia nihil certi de conceptione B. Mariæ decreſit.

De conceptione B. Mariæ diuerſa ſentientes cõpeſcit Sixtus, ne alteri alteros hæreſeos condẽnent ante determinationẽ Eccleſiæ

19. CONCILIVM Tridentinum ſeſſione quinta in fine decreti de peccato originali: Declarat tamen hæc ipſa ſancta Synodus, non eſſe ſuæ intentionis, comprehendere in hoc decreto, vbi de peccato originali agitur, beatam, & immaculatam Dei genitricem virginem Mariam, ſed obſeruandas eſſe conſtitutiones felicis recordationis Sixti Papæ quarti, ſub pœnis in eis conſtitutionibus contentis, quas innouat.

III.

De remedio originalis peccati.

Ex can. 3. ſeſſ. 5.

A PECCATVM hoc originis, quod ineſt vnicuique proprium, vt diximus, neque per humanæ[a] naturæ vires, neque per aliud remedium tollitur, quàm per meritũ [b] vnius mediatoris Domini noſtri Ieſu Chriſti, qui nos Deo[c] recõciliauit in ſanguine ſuo, factus nobis [d] iuſtitia, sãctificatio, & redẽptio. Huius verò meritũ [e] per Baptiſmi ſacramẽtũ in forma Eccleſiæ ritè collatum, tam adultis, quã paruulis

a Aug. epiſt. 28 Enchir. cap. 49. Fulgent. de incar. & gratia Chriſti, cap. 16.
b 1. Timoth. 2. b
c Rom. 5. a b 2. Cor. 5. d Petrus Diaco de incar. & gratia Chriſti. cap. 6. Bernar. epiſt. 190
d 1 Cor. 1. d Bernar. ſer. 8. de Paſchate. e Tit. 3 b

applicatur: quia[f] non eſt aliud nomen ſub cœlo datum hominibus, in quo oporteat nos ſaluos fieri. Vndè illa vox;[g] *Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi.* Et illa:[h] *Quicumque baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis.*

f Actor. 4. b
g Ioan. 1. d
h Galat. 3. d Auguſt. li. 6. cont. Iulian. cap. 4.

B Vndè errant grauiter, qui negant paruulos[i] recentes ab vteris matrum baptizandos eſſe, etiam ſi fuerint à baptizatis parentibus orti. Baptizantur certè etiam hi in remiſſionem peccatorum, vt qui ex Adamo peccatum traxerint originale, quod[k] regenerationis lauacro expiari neceſſe eſt ad vitam æternam conſequendam, quoniam non aliter intelligendum eſt,[l] *Per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertranſiit, in quo omnes peccauerunt*: niſi quemadmodum Eccleſia Catholica vbique diffuſa ſemper intellexit. Propter hanc enim regulam fidei ex traditione Apoſtolorum, etiam paruuli, qui nihil peccatorum in ſemetipſis adhuc committere potuerunt, ideo in remiſſionem peccatorum veraciter baptizantur, vt in eis regeneratione mundetur, quod generatione contraxerunt:[m] *Niſi* enim *quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu ſancto non poteſt introire in regnum Dei.*

i Concil. Mileuit. can. 2. Aphrican. can. 79.
Ex can. 4. ſeſſ. 5.
k Aug. lib. 1. de peccat. merit. c. 16. li. 4. cont. 2. epiſt. Pelag. cap. 4.
l Rom. 5. c Aug. lib. 4. cont. 2. epiſt. Pelag. ca. 4 li. 2 contr. Pelagium & Celeſt. cap. 40.
m Ioan. 3. 2.

TESTIMONIA.

1. A AVGVSTINVS epiſtola vigeſimaoctaua ad Hieronymum: Certus ſum, animam nullà Dei culpa, nulla Dei neceſſitate vel ſua, ſed propria voluntate in peccatum eſſe collapſam: nec liberari poſſe de corpore mortis huius, vel ſuæ voluntatis virtute, tanquam ſibi ad hoc ſufficiente, vel ipſius corporis morte, ſed gratia Dei per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum; nec omnino eſſe animam vllam in genere humano, cui non ſit neceſſarius ad liberationem mediator Dei & hominum homo Chriſtus Ieſus. Quæcumque autem ſine gratia mediatoris, & ſacramento eius in qualibet corporis ætate de corpore exierit, & in pœnam futuram, & in vltimo iudicio recepturam corpus ad pœnam. Si autem poſt generationem humanam, quæ facta eſt ex Adam, regeneretur in Chriſto, ad eius pertinens ſocietatem, & requiem poſt mortem corporis habituram, & corpus ad gloriam recepturam. Hæc ſunt quæ de anima firmiſſimè teneo. Et paulò pòſt: Excepto hæreticæ opinionis errore, ex quatuor reliquis opinionibus, quænam ſit eligenda ſcire deſidero. Quæcumque enim eligenda eſt, abſit vt impugnet hanc fidem, de qua certi ſumus, omni animæ etiam paruuli infantis neceſſarium eſſe liberationem ex obligatione peccati, eamque nullam eſſe niſi per Ieſum Chriſtum, & hunc crucifixum.

Anima ſua culpa lapſa ſola Dei gratia reſtauratur.
Mediator Chriſtus omnibus ad liberationem neceſſarius.
Liberatio vt omnib. neceſſaria, ita nulla niſi per Chriſtum.

2. ET in Enchiridio capite quadrageſimooctauo: illud vnum peccatum, quod tam magnum in loco, & habitu tantæ infœlicitatis admiſſum eſt, vt in vno homine originaliter, atque (vt ita dixerim) radicaliter totum genus humanum damnaretur, non ſoluitur ac diluitur, niſi per vnum mediatorem Dei & hominum hominem Chriſtum Ieſum, qui ſolus potuit ita naſci, vt ei non opus eſſet renaſci.

Originale peccatum non niſi per mediatorẽ Chriſtum ſoluitur.

3. FVLGENTIVS de Incarnatione & gratia Ieſu Chriſti, capite decimoſexto: Ab hoc peccato, quod originaliter carnalis natiuitas trahit, neminem facultas naturalis, neminem litera ſanctæ legis, ſed ſola fides eripit Ieſu Chriſti filij Dei, qui venit quærere, & ſaluum facere quod perierat. Pro impiis mortuus eſt, offerens ſemetipſum pro nobis, ſicut Apoſtolus dicit, Oblationem & hoſtiam Deo in odorem ſuauitatis. In hoc mediatore Dei & hominum, & humanę naturę ſtatus reparatus eſt, & impleudę legis eſt conſummatus effectus: quia nec ſibi ad virtutẽ ſufficere vllatenus potuit naturalis infirmitas, quę vtique, ex quo omnes dies defecerunt, & in ira Dei defecimus, lumine ſimul & virtute priuata, intantum natura cęca ſine lege peccat, vt peccare ſe neſciat. Propter quod dicitur: Concupiſcentiam neſciebam, niſi lex diceret, Non concupiſces.

Nec naturæ vires, nec lex à peccato origin. liberat. Epheſ. 5.
Pſalm. 89.
Rom. 7.

4. PAVLI ad Timotheum ſecundo capite: Vnus Deus, vnus & mediator Dei & hominum homo Chriſtus Ieſus: qui dedit redemptionem ſemetipſum pro omnibus, teſtimonium temporibus ſuis.

5. AD Romanos quinto capite: Iuſtificati ergò ex fide, pacem habeamus ad Deum per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum: per quem & habemus acceſſum per fidem in gratiam iſtã, in qua ſtamus, & gloriamur in ſpe glorię filiorum Dei. Et infrà: Vt quid enim Chriſtus, cùm adhuc infirmi eſſemus, ſęcundùm tempus pro impiis mortuus eſt? Vix enim pro iuſto quis moritur: nam pro bono forſitan quis audeat mori. Commendat autem charitatem ſuam Deus in nobis: quoniam cùm adhuc peccatores eſſemus, Chriſtus pro nobis mortuus eſt: multo igitur magis nunc iuſtificati in ſanguine ipſius, ſalui erimus ab ira per ipſum. Si enim cùm inimici eſſemus, reconciliati ſumus Deo per mortem filij eius; multo magis reconciliati, ſalui erimus in vita ipſius. Non ſolùm autem, ſed & gloriamur in Deo per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, per quem nunc reconciliationem accepimus.

6. POSTERIORIS ad Corinthios quinto capite. Si qua ergò in Chriſto noua creatura, vetera tran-

ra transierunt: ecce facta sunt omnia noua. Omnia autem ex Deo, qui nos reconciliauit sibi per Christum: & dedit nobis ministerium reconciliationis, quoniam quidem Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi, non reputans illis delicta ipsorum, & posuit in nobis verbum reconciliationis. Et infra: Eum, qui non nouerat peccatum, pro nobis peccatum fecit, vt nos efficeremur iustitia Dei in ipso.

7. PETRVS Diaconus in libro de incarnatione & gratia Christi ad Fulgentium & reliquos, capite sexto: Ab hac damnatione & morte (per Adæ peccatum mundo illata) nullus omnino liberatur, nisi gratia Redemptoris. Qui cùm esset Dominus, vt potè Deus, vt nos à seruitute perpetua, & potestate diaboli liberaret, atque ad veram libertatem educeret, factus est seruus, accipiens formam serui. Hinc est quod dicit ad Iudæos: Tũc verè liberi eritis, si vos filius liberauerit.

Ioan. 8.

8. BERNARDVS epistola centesima nonagesima ad Innocentium Pontificem: Iustè homo addictus, sed misericorditer liberatus. Sic tamen misericorditer, vt non defuerit iustitia quædam & in ipsa liberatione, quoniam hoc quoque fuit de misericordia liberantis, vt (quod congruebat remedijs liberandi) iustitia magis contra inuasorem, quàm potentia vteretur. Quid nanque ex se agere poterat, vt semel amissam iustitiam recuperaret, homo seruus peccati, vinctus diaboli? Assignata est ei proindè aliena, qui caruit sua, & ipsa hic est. Venit princeps huius mundi, & in Saluatore non inuenit quicquam: & cùm nihilominus innocenti manus iniecit, iustissimè quos tenebat amisit: quando is, qui morti nihil debebat, accepta mortis iniuria, iure illum, qui obnoxius erat, & mortis debito, & diaboli soluit dominio. Qua enim iustitia id secundo homo exigeretur? Homo siquidem qui debuit, homo qui soluit. Nam si vnus, inquit, pro omnibus mortuus est, ergò omnes mortui sunt: vt videlicet satisfactio vnius, omnibus imputetur, sicut omnium peccata vnus ille portauit: nec alter iam inueniatur qui forefecit, alter qui satisfecit: quia caput & corpus, vnus est Christus. Satisfecit ergò caput pro membris, Christus pro visceribus suis, quando iuxta Euangelium Pauli, quo conuincitur mendacium Petri, mortuus pro nobis conuiuificauit nos sibi, donans nobis omnia delicta, delens quod aduersum nos erat chirographum decreti, quod erat contrarium nobis, & ipsum tulit de medio, affigens illud cruci, expolians principatus & potestates.

Liberationis modus iustissimus.

Coloss. 2.

9. PRIORIS ad Corinthios primo capite: Ex ipso autem vos estis in Christo Iesu, qui factus est nobis sapientia à Deo, & iustitia, & sanctificatio, & redemptio: vt quemadmodum scriptum est: Qui gloriatur, in Domino glorietur.

Ierem. 9.

10. BERNARDVS sermone primo de Purificatione beatæ Mariæ: Vbi minoratus est Christus paulò minùs ab angelis, factúsque est Dei & hominum mediator, ac velut lapis angularis pacificauit per sanguinem suum, quæ in cælis sunt, & quę super terram: ex hoc planè iam suscepimus Deus misericordiam tuam in medio templi tui. Eramus enim & nos natura filii iræ, sed consequuti sumus misericordiam. Cuius iræ filii? & quam misericordiam consequuti? Nempe filij ignorantiæ, ignauiæ, captiuitatis: & consequuti sumus sapientiam, virtutem, redemptionem. Ignorantia mulieris seductæ excæcauerat nos, mollities viri abstracti & illecti à propria concupiscentia, eneruauerat nos, malitia diaboli expositos iustè à Deo captiuauerat nos. Sic ergò nascimur vniuersi primùm quidem viæ ciuitatis habitaculi prorsus ignari, deindè imbecilles & ignaui, vt etsi nota nobis esset via vitæ, propria tamen pœpediremur, & detineremur inertia, postremò captiui sub pessimo crudelissimóque tyranno, vt licet prudentes essemus, atque robusti, ipsa tamen miseræ seruitutis opprimeremur conditione. Nunquid non misericordia & miseratione multa opus habet tanta miseria? Aut certè si iã salui sumus ab hac triplici ira per Christum, qui factus est nobis sapientia à Deo patre, & iustitia, & sanctificatio, & redemptio: quanta nobis vigilãtia opus est dilectissimi, ne forte (quod absit) inueniantur nostra nouissima peiora prioribus, si denó contingat iam incendere, vt potè qui non natura iam, sed propria voluntate filij iræ sumus?

Miseria quanta circũdati nascamur.

Magna misericordia indigethęc tanta miseria.

11. AD Titum tertio capite: Cùm autem benignitas, & humanitas apparuit Saluatoris nostri Dei: non ex operibus iustitiæ, quæ fecimus nos, sed secundùm suam misericordiam saluos nos fecit per lauacrum regenerationis, & renouationis Spiritus sancti, quem effudit in nos abundè per Iesum Christum Saluatorem nostrum: vt iustificati gratia ipsius, heredes simus secundùm spem vitæ æternæ.

12. ACTORVM quarto capite ait beatus Petrus: In nomine Domini nostri Iesu Christi Nazareni, quem vos crucifixistis, quem Deus suscitauit à mortuis, in hoc iste astat coram vobis sanus. Hic est lapis, qui reprobatus est à vobis ædificantibus, qui factus est in caput anguli: & non est in alio aliquo salus. Nec enim aliud nomen est sub cælo datum hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri.

13. IOANNIS primo capite: Vidit Ioannes Iesum venientem ad se, & ait: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccatum mundi.

14. AD Galatas tertio capite: Omnes enim filij Dei estis per fidem, quæ est in Christo Iesu. Quicunque enim in Christo baptizati estis, Christum induistis.

15. AVGVSTINVS libro sexto contra Iulianum Pelagianum, capite quarto: Non habere paruulos vitam, nisi habeant Christum (quem proculdubio habere non possunt, nisi induerint eum eo modo quo scriptum est, Quotquot in Christo baptizati estis, Christum induistis) Non ergò eos habere vitam, nisi habeant Christum, Ioannes Euangelista testatur, dicens in epistola sua, Qui habet filium, habet vitam, qui non habet filium, vitam non habet. Meritò ergò intelliguntur mortui, qui non habent vitam, pro quibus est Christus mortuus vt habeant. Vnus enim pro omnibus mortuus est, ergò omnes mortui sunt. Ideò autem mortuus est, sicut legitur ad Hebræos vt per mortem euacuaret eum, qui potestatem habebat mortis, id est, diabolum. Quid ergo mirum, si paruuli quamdiu mortui sunt, antequàm incipiant eum habere, qui mortuus est pro mortuis, sub eo sunt, qui potestatem habet mortis?

Galat. 3.

1. Ioan. 5.

2. Cor. 5.

Heb. 2.

1. B CONCILIVM Milevitanum canone secundo: Item placuit, vt suprà quæstione prima de sacramento Baptismi, B testimonio septimo, & ibidem vide plura de hac re testimonia.

2. CONCILIVM Africanum canone septuagesimo septimo: Item placuit, &c. vt loco citato in

applicatur: quia[f] non eſt aliud nomen ſub cœlo datum hominibus, in quo oporteat nos ſaluos fieri. Vndè illa vox;[g] *Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi.* Et illa:[h] *Quicumque baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis.*

f Actor. 4. b
g Ioan. 1. d
h Galat. 3. d Auguſt. li. 6. cont. Iulian. cap. 4.

B Vndè errant grauiter, qui negant paruulos[i] recentes ab vteris matrum baptizandos eſſe, etiam ſi fuerint à baptizatis parentibus orti. Baptizantur certè etiam hi in remiſſionem peccatorum, vt qui ex Adamo peccatum traxerint originale, quod[k] regenerationis lauacro expiari neceſſe eſt ad vitam æternam conſequendam, quoniam non aliter intelligendum eſt,[l] *Per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertranſiit, in quo omnes peccauerunt*: niſi quemadmodum Eccleſia Catholica vbique diffuſa ſemper intellexit. Propter hanc enim regulam fidei ex traditione Apoſtolorum, etiam paruuli, qui nihil peccatorum in ſemetipſis adhuc committere potuerunt, ideo in remiſſionem peccatorum veraciter baptizantur, vt in eis regeneratione mundetur, quod generatione contraxerunt:[m] *Niſi* enim *quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu ſancto non poteſt introire in regnum Dei.*

i Concil. Milenit. can. 2. Aphrican. can. 79.
Ex can. 4. ſeſſ. 5.
k Aug. lib. 1. de peccat. merit. c. 16. li. 4. cont. 2. epiſt. Pelag. cap. 4.
l Rom. 5. c Aug. lib. 4. cont. 2. epiſt. Pelag. ca. 4 li. 2 contr. Pelagium & Celeſt. cap. 40.
m Ioan. 3. 2.

TESTIMONIA.

Anima ſua culpa lapſa ſola Dei gratia reſtauratur.

1. A Avgvstinvs epiſtola vigeſimaoctaua ad Hieronymum: Certus ſum, animam nulla Dei culpa, nulla Dei neceſſitate vel ſua, ſed propria voluntate in peccatum eſſe collapſam: nec liberari poſſe de corpore mortis huius, vel ſuæ voluntatis virtute, tanquam ſibi ad hoc ſufficiente, vel ipſius corporis morte, ſed gratia Dei per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum: nec omnino eſſe animam vllam in genere humano, cui non ſit neceſſarius ad liberationem mediator Dei & hominum homo Chriſtus Ieſus. Quæcumque autem ſine gratia mediatoris, & ſacramento eius in qualibet corporis ætate de corpore exierit, & in pœnam futuram, & in vltimo iudicio recepturam corpus ad pœnam. Si autem poſt generationem humanam, quæ facta eſt ex Adam, regeneretur in Chriſto, ad eius pertinens ſocietatem, & requiem poſt mortem corporis habituram, & corpus ad gloriam recepturam. Hæc ſunt quæ de anima firmiſſimè teneo. Et paulò pòſt: Excepto hæreticæ opinionis errore, ex quatuor reliquis opinionibus, quænam ſit eligenda ſcire deſidero. Quæcumque enim eligenda eſt, abſit vt impugnet hanc fidem, de qua certi ſumus, omni animæ etiam paruuli infantis neceſſarium eſſe liberationem ex obligatione peccati, eamque nullam eſſe niſi per Ieſum Chriſtum, & hunc crucifixum.

Mediator Chriſtus omnibus ad liberationem neceſſarius.

Liberatio vt omnib. neceſſaria, ita nulla niſi per Chriſtum.

2. Et in Enchiridio capite quadrageſimooctauo: illud vnum peccatum, quod tam magnum in loco, & habitu tantæ infœlicitatis admiſſum eſt, vt in vno homine originaliter, atque (vt ita dixerim) radicaliter totum genus humanum damnaretur, non ſoluitur ac diluitur, niſi per vnum mediatorem Dei & hominum hominem Chriſtum Ieſum, qui ſolus potuit ita naſci, vt ei non opus eſſet renaſci.

Originale peccatum non niſi per mediatorē Chriſtum ſolutum.

3. Fvlgentivs de Incarnatione & gratia Ieſu Chriſti, capite decimoſexto: Ab hoc peccato, quod originaliter carnalis natiuitas trahit, neminem facultas naturalis, neminem litera ſanctæ legis, ſed ſola fides eripit Ieſu Chriſti filij Dei, qui venit quærere, & ſaluum facere quod perierat. Prò impiis mortuus eſt, offerens ſemetipſum pro nobis, ſicut Apoſtolus dicit, Oblationem & hoſtiam Deo in odorem ſuauitatis. In hoc mediatore Dei & hominum, & humanę naturę ſtatus reparatus eſt, & implendę legis eſt conſummatus effectus: quia nec ſibi ad virtutē ſufficere vllatenus potuit naturalis infirmitas, quę vtique, ex quo omnes dies defecerunt, & in ira Dei defecimus, lumine ſimul & virtute priuata, intantum natura cęca ſine lege peccat, vt peccare ſe neſciat. Propter quod dicitur: Concupiſcentiam neſciebam, niſi lex diceret, Non concupiſces.

Nec naturæ vires, nec lex à peccato origin. liberat. Epheſ. 5.
Pſalm. 89.
Rom. 7.

4. Prioris ad Timotheum ſecundo capite: Vnus Deus, vnus & mediator Dei & hominum homo Chriſtus Ieſus: qui dedit redemptionem ſemetipſum pro omnibus, teſtimonium temporibus ſuis.

5. Ad Romanos quinto capite: Iuſtificati ergò ex fide, pacem habeamus ad Deum per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum: per quem & habemus acceſſum per fidem in gratiam iſtā, in qua ſtamus, & gloriamur in ſpe glorię filiorum Dei. Et infrà: Vt quid enim Chriſtus, cùm adhuc infirmi eſſemus, ſęcundùm tempus pro impiis mortuus eſt? Vix enim pro iuſto quis moritur: nam pro bono forſitan quis audeat mori. Commendat autem charitatem ſuam Deus in nobis: quoniam cùm adhuc peccatores eſſemus, Chriſtus pro nobis mortuus eſt: multo igitur magis nunc iuſtificati in ſanguine ipſius, ſalui erimus ab ira per ipſum. Si enim cùm inimici eſſemus, reconciliati ſumus Deo per mortem filij eius; multo magis reconciliati, ſalui erimus in vita ipſius. Non ſolùm autem, ſed & gloriamur in Deo per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, per quem nunc reconciliationem accepimus.

6. Posteriorıs ad Corinthios quinto capite. Si qua ergò in Chriſto noua creatura, vetera tran-

ra transierunt: ecce facta sunt omnia noua. Omnia autem ex Deo, qui nos reconciliauit sibi per Christum: & dedit nobis ministerium reconciliationis, quoniam quidem Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi, non reputans illis delicta ipsorum, & posuit in nobis verbum reconciliationis. Et infra: Eum, qui non nouerat peccatum, pro nobis peccatum fecit, vt nos efficeremur iustitia Dei in ipso.

7. PETRVS Diaconus in libro de incarnatione & gratia Christi ad Fulgentium & reliquos, capite sexto: Ab hac damnatione & morte (per Adæ peccatum mundo illata) nullus omnino liberatur, nisi gratia Redemptoris. Qui cùm esset Dominus, vt potè Deus, vt nos à seruitute perpetua, & potestate diaboli liberaret, atque ad veram libertatem educeret, factus est seruus, accipiens formam serui. Hinc est quod dicit ad Iudæos: Tùc verè liberi eritis, si vos filius liberauerit.

Ioan. 8.

8. BERNARDVS epistola centesima nonagesima ad Innocentium Pontificem: Iustè homo addictus, sed misericorditer liberatus. Sic tamen misericorditer, vt non defuerit iustitia quædam & in ipsa liberatione, quoniam hoc quoque fuit de misericordia liberantis, vt (quod congruebat remedijs liberandi) iustitia magis contra inuasorem, quàm potentia vteretur. Quid nanque ex se agere poterat, vt semel amissam iustitiam recuperaret, homo seruus peccati, vinctus diaboli? Assignata est ei proindè aliena, qui caruit sua, & ipsa sic est. Venit princeps huius mundi, & in Saluatore non inuenit quicquam: & cùm nihilominus innocenti manus iniecit, iustissimè quos tenebat amisit: quando is, qui morti nihil debebat, accepta mortis iniuria, iure illum, qui obnoxius erat, & mortis debito, & diaboli soluit dominio. Qua enim iustitia id secundo homo exigeretur? Homo siquidem qui debuit, homo qui soluit. Nam si vnus, inquit, pro omnibus mortuus est, ergò omnes mortui sunt: vt videlicet satisfactio vnius, omnibus imputetur, sicut omnium peccata vnus ille portauit: nec alter iam inueniatur qui forefecit, alter qui satisfecit: quia caput & corpus, vnus est Christus. Satisfecit ergò caput pro membris, Christus pro visceribus suis, quando iuxta Euangelium Pauli, quo contincitur mendacium Petri, mortuus pro nobis conuiuificauit nos sibi, donans nobis omnia delicta, delens quod aduersum nos erat chirographum decreti, quod erat contrarium nobis, & ipsum tulit de medio, affigens illud cruci, expolians principatus & potestates.

Liberationis modus iustissimus.

Coloss. 2.

9. PRIORIS ad Corinthios primo capite: Ex ipso autem vos estis in Christo Iesu, qui factus est nobis sapientia à Deo, & iustitia, & sanctificatio, & redemptio: vt quemadmodum scriptum est: Qui gloriatur, in Domino glorietur.

Ierem. 9.

10. BERNARDVS sermone primo de Purificatione beatæ Mariæ: Vbi minoratus est Christus paulò minùs ab angelis, factúsque est Dei & hominum mediator, ac velut lapis angularis pacificauit per sanguinem suum, quæ in cælis sunt, & quę super terram: ex hoc planè iam suscepimus Deus misericordiam tuam in medio templi tui. Eramus enim & nos natura filii iræ, sed consequuti sumus misericordiam. Cuius iræ filii? & quam misericordiam consequuti? Nempe filij ignorantiæ, ignauiæ, captiuitatis: & consequuti sumus sapientiam, virtutem, redemptionem. Ignorantia mulieris seductæ excæcauerat nos, mollities viri abstracti & illecti à propria concupiscentia, enerauerat nos, malitia diaboli expositos iustè à Deo captiuauerat nos. Sic ergò nascimur vniuersi primùm quidem viæ ciuitatis habitaculi prorsus ignari, deindè imbecilles & ignaui, vt etsi nota nobis esset via vitæ, propria tamen præpediremur, & detineremur inertia, postremò captiui sub pessimo crudelissimóque tyranno, vt licet prudentes essemus, atque robusti, ipsa tamen miseræ seruitutis opprimeremur conditione. Nunquid non misericordia & miseratione multa opus habet tanta miseria? Aut certè si iã salui sumus ab hac triplici ira per Christum, qui factus est nobis sapientia à Deo patre, & iustitia, & sanctificatio, & redemptio: quanta nobis vigilãtia opus est dilectissimi, ne fortè (quod absit) inueniantur nostra nouissima peiora prioribus, si denò contingat iram incendere, vt potè qui non natura iam, sed propria voluntate filij iræ sumus?

Miseria quanta circũdati nascamur.

Magna misericordia indigethęc tanta miseria.

11. AD Titum tertio capite: Cùm autem benignitas, & humanitas apparuit Saluatoris nostri Dei: non ex operibus iustitiæ, quæ fecimus nos, sed secundùm suam misericordiam saluos nos fecit per lauacrum regenerationis, & renouationis Spiritus sancti, quem effudit in nos abundè per Iesum Christum Saluatorem nostrum: vt iustificati gratia ipsius, heredes simus secundùm spem vitæ æternæ.

12. ACTORVM quarto capite ait beatus Petrus: In nomine Domini nostri Iesu Christi Nazareni, quem vos crucifixistis, quem Deus suscitauit à mortuis, in hoc iste astat coram vobis sanus. Hic est lapis, qui reprobatus est à vobis ædificantibus, qui factus est in caput anguli: & non est in alio aliquo salus. Nec enim aliud nomen est sub cælo datum hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri.

13. IOANNIS primo capite: Vidit Ioannes Iesum venientem ad se, & ait: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccatum mundi.

14. AD Galatas tertio capite: Omnes enim filij Dei estis per fidem, quæ est in Christo Iesu. Quicunque enim in Christo baptizati estis, Christum induistis.

15. AVGVSTINVS libro sexto contra Iulianum Pelagianum, capite quarto: Non habere parvulos vitam, nisi habeant Christum (quem proculdubio habere non possunt, nisi induerint eum eo modo quo scriptum est, Quotquot in Christo baptizati estis, Christum induistis) Non ergò eos habere vitam, nisi habeant Christum, Ioannes Euangelista testatur, dicens in epistola sua, Qui habet filium, habet vitam, qui non habet filium, vitam non habet. Meritò ergò intelliguntur mortui, qui non habent vitam, pro quibus est Christus mortuus vt habeant. Vnus enim pro omnibus mortuus est, ergò omnes mortui sunt. Ideò autem mortuus est, sicut legitur ad Hebræos vt per mortem euacuaret eum, qui potestatem habebat mortis, id est, diabolum. Quid ergo mirum, si parvuli quamdiu mortui sunt, antequam incipiant eum habere, qui mortuus est pro mortuis, sub eo sunt, qui potestatem habet mortis?

Galat. 3.

1. Ioan. 5.

2. Cor. 5.

Heb. 2.

1. B CONCILIVM Mileuitanum canone secundo: Item placuit, vt supra quæstione prima de sacramento Baptismi, B testimonio septimo, & ibidem vide plura de hac re testimonia.

2. CONCILIVM Africanum canone septuagesimoseptimo: Item placuit, &c. vt loco citato in

Concilio Mileuitano.

Regeneratio omnibus neceſſaria carnaliter generatis.

3. AVGVSTINVS libro primo de peccatorum meritis & remiſſione, capite decimoſexto: Ex hac inobedientia carnis, ex hac lege peccati & mortis, quiſquis carnaliter generatur, regenerari ſpiritaliter opus habet, vt non ſolùm ad regnum Dei perducatur, verùm etiam à peccati damnatione liberetur. Simul itaque peccato & morti primi hominis obnoxii naſcuntur in carne, & ſimul iuſtitiæ vitæque æternæ ſecundi hominis ſocectati renaſcuntur in baptiſmo.

4. ET libro quarto contra duas Epiſtolas Pelagianorũ, capite quarto: Iacet inter illos (Manichæos ſcilicet & Pelagianos) in paruulis humana creatura inſtitutione bona, propagatione vitiata, bonis ſuis confitens optimũ conditorẽ, malis ſuis quærens miſericordiſſimum redemptorem, Manichæos habens bonorum ſuorũ vituperatores; Pelagianos habens malorum ſuorum negatores, vtroſque perſequutores. Et quamuis per infantiam loqui non valet, ſpecie tamen tacita, & infirmitate abdita, impiam vanitatem vtrorumque compellat, & illis dicens, ab eo, qui bona creat, credite me creari, & iſtis dicens, ab eo qui me creauit, ſinite me ſanari. Manichæus dicit, Nihil eſt huius infantis, niſi anima bona liberanda,

Manichæi erroris & Pelagiani collatio.

cætera non ad Deum bonum, ſed ad principem tenebrarum pertinent reſpuenda. Pelagianus dicit, Immò huius infantis nihil eſt liberandum, quia totum oſtendimus ſaluum. Ambo mentiuntur. Sed mitior eſt iam carnis ſolius accuſator, quàm qui in vniuerſum conuincitur ſæuire laudator. Sed neque Manichæus humanæ animæ ſubuenit, blaſphemando authorem totius hominis Deum, nec Pelagianus humanæ infantiæ diuinam gratiam ſubuenire permittit negando originale peccatum. Deus ergò miſeretur per Catholicam fidem, quæ vtramque redarguendo perniciem infantibus ſubuenit ad ſalutem, Manichęis dicens, Audite Apoſtolum clamantem;

1. Cor. 3. Neſcitis quia corpus veſtrum templum eſt in vobis Spiritus ſancti? & Deum bonum creatorem credite corporum, quia non poteſt eſſe templum Spiritus ſancti opus principis tenebrarum. Pelagianis dicens, In iniquitatibus conceptus eſt, & in

Pſalm 50. peccatis eum mater eius in vtero aluit, quem conſpicitis paruulum. Quid eum tanquàm ab omni noxa liberum defendendo, non permittitis

Iob 14. iuxta lxx. per indulgentiàm liberari? Nemo mundus à ſorde, nec infans cuius diei vnius vita ſit ſuper terram. Sinite miſerum remiſſionem accipere peccatorum per eum, qui ſolus nec paruus, nec magnus potuit habere peccatum.

5. AD Romanos quinto capite: Per vnum hominem, &c. vt in textu.

6. AVGVSTINVS libro quarto contra duas epiſtolas Pelagianorum, capite quarto: Volunt ex verbis Apoſtoli in ſuum ſenſum homines (Pelagianos intelligit) detorquere. Vbi enim ait

Rom 5. Apoſtolus; Per vnum hominem peccatum in mauit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines pertranſiit: ibi volunt intelligi non peccatum pertranſiſſe, ſed mortem. Quid eſt ergo quod ſequitur, in quo omnes peccauerunt? Aut enim in illo vno homine peccâſſe dicit omnes Apoſtolus, de quo dixerat, Per vnum hominem peccatum intrauit in mundum; aut in illo peccato, aut certe in morte. Non enim mouere debet, quia non dixit, in qua, ſed in quo omnes peccauerunt: Mors quippe in Græca lingua generis maſculini eſt. Quodlibet ergò eligant: aut enim in illo homine peccauerũt omnes, & ideò dictum eſt, quoniam quando ille peccauit, in illo erant omnes: aut in illo peccato peccauerunt omnes, quia generaliter omnium factum eſt, quod naſcentes tractuti erant omnes: aut reſtat vt dicant, quòd in illa morte peccauerint omnes. Sed hoc quemadmodum poſſit intelligi, non planè video. In peccato enim moriuntur omnes, non in morte peccant: nam peccato præcedente, mors ſequitur, non morte præcedente, peccatum. Aculeus quippe mortis eſt

1. Cor. 5. peccatum, id eſt, aculeus cuius punctione fit mors, non aculeus quo pungit mors. Sicut venenum ſi bibitur, appellatur poculum mortis, quòd eo poculo facta ſit mors, non quòd morte ſit poculum factum, aut à morte ſit datũ. Quòd ſi propterea non poteſt illis verbis Apoſtoli peccatum intelligi, in quo omnes peccauerunt, quia

Rom. 5. in Græco, vnde translata eſt Epiſtola, peccatum fœminino genere poſitum eſt, reſtat vt in illo primo homine peccâſſe omnes intelligantur, quia

ἁμαρτία. In Adam quia omnes fuimus, omnes etiã peccauimus. in illo fuerunt omnes, quando ille peccauit, vnde peccatum naſcendo trahitur, quod niſi renaſcendo non ſoluitur. Nam & ſic ſanctus Hilarius intellexit quod ſcriptum eſt, in quo omnes peccauerunt: ait enim, In quo, id eſt, in Adam, omnes peccauerunt. Deindè addidit, Manifeſtum in Adam omnes peccâſſe quaſi in maſſa. Ipſe enim per peccatum corruptus, omnes quos genuit, nati ſunt ſub peccato. Hæc ſcribens Hilarius ſine ambiguitate commonuit, quo modo intelligendum eſſet, in quo omnes peccauerunt. Propter quid autem idem Apoſtolus dicit nos per Chriſtum reconciliari Deo, niſi propter quod facti fuimus inimici? Et hoc quid eſt, niſi peccatum? Vnde & Propheta dicit; Peccata veſtra ſeparant inter vos & Deum. Propter hanc ergò ſeparationem mediator eſt miſſus, vt tolleret peccatum mundi, per quod ſeparabamur inimici, & reconciliati ex inimicis efficeremur filij.

In Adam quaſi in maſſa omnes peccauimus.

Iſaiæ 59.

7. ITEM libro ſecundo contra Pelagium & Celeſtium, capite quadrageſimo: Ipſa ſanctæ Eccleſiæ ſacramenta ſatis indicant, paruulos à partu etiam recentiſſimos, per gratiam Chriſti diaboli ſeruitio liberari. Excepto enim quòd in peccatorum remiſſionem non fallaci, ſed fideli myſterio baptizantur, etiam prius exorcizatur in eis, & exufflatur poteſtas contraria; cui etiam verbis eorum à quibus portantur, ſeſe renunciare reſpondent.

Paruuli de diaboli ſeruitio in baptiſmo liberantur.

Exorciſmi ante baptiſmum.

8. IOANNIS tertio capite: Niſi quis, vt in textu

III I.

De reliquiis originalis peccati in baptizatis.

PRÆTEREA confitendum eſt, reatum originalis peccati per Ieſu Chriſti Domini noſtri gratiam, quæ in baptiſmate confer-

Ex can. 3. ſeſſ. 5.

tur,

tur, remitti; & in baptizatis [a] totum id, quod veram & propriam peccati rationem habet, tolli, non radi tantùm, aut non imputari. In renatis enim nihil odit Deus, quia nihil [b] eſt damnationis iis, qui verè [c] conſepulti ſunt cum Chriſto per baptiſma in mortem: qui non ſecundùm carnem ambulant, ſed [d] veterem hominem exuentes, & nouum, qui ſecundùm Deum creatus eſt, induentes, innocentes, immaculati, puri, innoxij, ac Deo dilecti effecti ſunt: [e] hæredes quidem Dei, cohæredes autem Chriſti; ita vt nihil prorſus eos ab ingreſſu cœli remoretur. Ac interim fateri oportet, manere in baptizatis [f] concupiſcentiam vel fomitem, quæ cum ad agonem [g] relicta ſit, nocere non conſentientibus, [h] & viriliter per Chriſti Ieſu gratiam repugnantibus non valet: quinimò qui [i] legitimè certauerit, coronabitur. Hanc concupiſcentiam quam aliquando [k] Apoſtolus peccatum appellat, Eccleſia Catholica nunquàm intellexit peccatum appellari, quòd verè & propriè in renatis peccatum ſit, ſed quia ex [l] peccato eſt, & ad peccatum inclinat.

a Aug. li. 1. cont. 2. ep. Pelag. cap. 13. 14. lib. 6. con. Iulian. cap. 13. & ſeq. lib. 2. cont. Pelag. & Celeſt. ca. 39. & 40. Vide quæſt. 3 de ſacramento Baptiſmi.
b Rom. 8. c
c Ibid. 6 a
d Epheſ. 4. e Colo. 3. b
e Rom. 8. e
f Auguſt. lib. 2. de peccat. merit. cap. 28.
g Idem li. 2. cont. Iulia. ca 6. & 10. li. 1. de pecc. merit. cap. vlt.
h Idem lib. 1. de Ciuit. Dei, cap 25. lib. 5. cont. Iulian. cap. 3.
i 2. Timoth. 2. a
k Rom. 7 b
l Auguſt. lib. 6. contra Iulian. cap. 23. ſerm. 6. de ver. Apoſt. cap. 1.

TESTIMONIA.

Baptiſmus non radit, ſed aufert peccata omnia.

1. AVGVSTINVS libro primo contra duas epiſtolas Pelagianorum, capite decimotertio: Dicunt etiam, inquit, (Iulianus ſcilicet) baptiſma non dare omnem indulgentiam peccatorum, nec auferre crimina, ſed radere, vt omnium peccatorum radices in mala carne teneantur. Quis hoc aduerſus Pelagianos, niſi infidelis affirmet? Dicimus enim baptiſma dare omnium indulgentiam peccatorum, & auferre crimina, non radere, nec vt omnium peccatorum radices in mala carne teneantur, quaſi raſorum in capite capillorum, vndè creſcant iterũ reſecanda peccata. Nã & iſtam ſimilitudinem comperi, ſuæ illos adhibere calumniæ, tanquam hoc nos ſentiamus atque dicamus. Sed de iſta concupiſcentia carnis falli eos credo, vel fallere, cum qua neceſſe eſt vt etiã baptizatus, & hoc ſi diligentiſſimè proficit, & ſpiritu Dei agitur, pia mente confligat.

Concupiſcentia remanet in baptizatis.

2. ET capite decimoquarto: Nullus in Eccleſia rectè poſſet ordinari miniſter, ſi dixiſſet Apoſtolus, Si quis ſine peccato: vbi ait, Si quis ſine crimine eſt. Aut ſi dixiſſet, Nullum peccatum habentes: vbi ait, Nullum crimen habentes. Multi quippe baptizati fideles ſunt ſine crimine, ſine peccato autem in hac vita neminem dixerim, quantalibet Pelagiani, quia hæc dicimus, aduerſum nos inflentur & dirumpantur inſania: non quia peccati aliquid remaneat, quod in baptiſmate non remittatur, ſed quia in nobis, in huius vitæ infirmitate manentibus, quotidiè fieri non quieſcunt, quæ fideliter orantibus, & miſericorditer operantibus quotidiè remittantur. Hæc eſt fidei Catholicæ ſanitas, quam ſanctus vbique ſeminat Spiritus, non prauitatis hæreticæ vanitas & præſumptio ſpiritus.

1. Tim. 3.

Nihil peccati baptiſmus relinquit.

3. IDEM libro ſexto contra Iulianum, capite decimotertio: Iam nunc illam tuam diſcutiamus calumniam, qua me dixiſſe criminaris, baptizatos ex parte mundari. Et infrà: Dixiſſe me affirmas, quòd gratia non perfectè hominem nouum faciat. Non hoc dico: Attende quod dico. Gratia perfectè hominem nouum facit, quandoquidem & ad corporis immortalitatem plenámque felicitatem ipſa perducit. Nunc etiam perfectè innouathominem, quantum attinet ad liberationem, ab omnibus omninò peccatis, non quantum ad liberationem attinet ab omnibus malis, & ab omni corruptione mortalitatis, qua nunc corpus aggrauat animam.

Baptizatos ex parte mundari fingit Iulianus diziſſe Auguſtinum.

Baptiſmus liberat ab omnibus omninò peccatis.

4. ET capite decimoquarto: Quamuis iam peccato mortui, Deo viuamus; eſt tamen quod in nobis mortificemus, vt non regnet peccatum in noſtro mortali corpore, ad obediendum concupiſcentiis eius, à quibus nos ſoluit ne his eſſemus obnoxij, plena atque perfecta remiſſio peccatorum, & remanſerunt in nobis cum quibus generantur bella caſtrorum. Nec ita multò poſt: Quamuis itaque ſacro baptiſmate ſanctificetur & corpus, ad hoc tamen ſanctificatur, vt per remiſſionem peccatorũ, non ſolùm præteritis peccatis omnibus, verùm etiam ipſi quæ ineſt carnis concupiſcentiæ, non ſit obnoxiũ: cui neceſſe eſt obnoxius omnis homo naſcatur, etiam moriturus, obnoxius ſi non renaſcatur. Vbi ergò me audiſti, ſiue legiſti dicentẽ, nõ innouari homines per baptiſmum, ſed quaſi innouari: non liberari, ſed quaſi liberari: non ſaluari, ſed quaſi ſaluari? abſit vt ego inanem dicerem gratiam lauacri illius in quo renatus ſum ex aqua & ſpiritu, qua liberatus ſum à reatu omnium peccatorum, vel quę naſcendo traxeram, vel quæ malè viuendo contraxeram. Qua gratia liberor, vt ſcio, ne intrem in tentationem, à concupiſcentia mea abſtractus & illectus, atque vt exaudiar dicens cum conſortibus meis: Dimitte nobis debita noſtra. Qua gratia liberabor, vt ſpero, in æternum, vbi iam nulla lex in membris meis repugnet legi mentis meæ. Non igitur ego inanem facio Dei gratiã, ſed tu eius inimicus inanem quęſiſſe videris iactantiã.

Plena & perfecta remiſſio peccatorũ in baptiſmo.

Rom. 6.

Calumnia Iuliani.

Baptiſmus innouat, liberat, ſaluat.

Matth. 6.

Rom. 7.

5. ITEM capite decimoquinto: Quapropter dimittuntur in baptiſmate cuncta peccata, & originaliter tracta, & ignoranter, vel ſcienter adiecta. Sed cùm dicit Apoſtolus Iacobus, Vnuſquiſque tentatur à concupiſcentia ſua abſtractus &

Omnia peccata in baptiſmo dimittuntur.

Iacob. 1.

illectus, deinde concupiſcentia, cùm conceperit, parit peccatum: profectò in his verbis partus à pariente diſcernitur. Pariens enim eſt concupiſcentia, partus peccatum. Sed concupiſcentia non parit, niſi conceperit; non concipit niſi illexerit, hoc eſt, ad malum perpetrandum obtinuerit volentis aſſenſum. Quòd ergo aduerſus eam dimicatur, hoc agitur, ne concipiat, pariatque peccatum. Dimiſſis itaque in baptiſmo peccatis omnibus, id eſt, omnibus concupiſcentiæ fœtibus, ſi illicetiam ipſa conſumpta eſt, quo modo contra eam ne concipiat, dimicant ſancti liuore corporis, pedore membrorum, contritione carnis?

Concupiſcentia remanẽs non eſt peccatum.

Peccata fœtus concupiſcẽtiæ.

6. Et capite decimoſexto: Tu qui putas, quòd ſi malum eſſet concupiſcentia, careret ea qui baptizatur, multum erras. Omni enim peccato careret, non omni malo. Quod planius ita dicitur; Omni reatu omnium malorum caret, non omnibus malis. Nunquid enim caret corruptione corporis? An non eſt malum quod aggrauat animam? &, errauit qui dixit, corpus enim corruptibile aggrauat animam?

Baptizatus caret omni peccato, non omni malo.

Sap. 9.

7. Item libro ſecundo contra Pelagium & Celeſtium, qui eſt de peccato originali, capite trigeſimonono: Ad beatam perfectionem huius, quod nunc datur, ſancti lauacri gratia peruenitur. Qua enim regeneratione ſpiritus modò fit, vt peccata omnia præterita remittantur; eius merito fiet etiam regeneratio carnis in æternam vitam, qua in ipſa carne incorruptibiliter reſurgente, peccatorum omnium incitamenta ſanentur. Sed ea ſalus adhuc in ſpe facta eſt, non tenetur in re, neque poſſidetur per præſentiam, ſed expectatur per patientiam.

Regeneratione omnia peccata præterita remittuntur.

8. Et capite quadrageſimo: Ac per hoc non ſolùm peccata omnia, quorum nunc remiſſio fit in baptiſmo, quæ reos faciunt, dum deſideriis vitioſis conſentitur atque peccatur: verùm etiam ipſa deſideria vitioſa, quibus ſi non conſentitur, nullus peccati reatus cõtrahitur, quæ non in iſta, ſed in alia vita nulla erunt, eodem lauacro baptiſmatis vniuerſa purgantur. Reatus itaque vitij eius de quo loquimur, in regeneratorum prole carnali tandiu manebit, donec & illic lauacro regenerationis abluatur. Plura vide de hac re teſtimonia, quæſtione tertia de ſacramento Baptiſmi, A & B.

Peccata omnia & deſideria vitioſa, quæ reos faciunt baptiſmo purgantur. Concupiſcentia ſine conſenſu non eſt peccatum.

9. Ad Romanos octauo capite: Nihil ergo nunc damnationis eſt ijs, qui ſunt in Chriſto Ieſu: qui non ſecundùm carnem ambulant. Lex enim ſpiritus vitæ in Chriſto Ieſu liberauit me à lege peccati & mortis.

10. Et capite ſexto: Quid ergo dicemus? permanebimus in peccato vt gratia abundet? Abſit. Qui enim mortui ſumus peccato, quomodo adhuc viuemus in illo? An ignoratis quia quicumque baptizati ſumus in Chriſto Ieſu, in morte ipſius baptizati ſumus? Conſepulti enim ſumus cum illo per baptiſmum in mortem: vt quomodo Chriſtus ſurrexit à mortuis per gloriam Patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus.

11. Ad Epheſios quarto capite: Deponite vos ſecundùm priſtinam conuerſationem, veterem hominem, qui corrumpitur ſecundùm deſideria erroris. Renouamini autem ſpiritu mentis veſtræ, & induite nouum hominem qui ſecundùm Deum creatus eſt in iuſtitia, & ſanctitate veritatis.

12. Ad Coloſſenſes tertio capite; Mortificate ergo membra veſtra, quæ ſunt ſuper terram: fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiſcentiam malam, & auaritiam, quæ eſt ſimulacrorum ſeruitus: propter quæ venit ira Dei ſuper filios incredulitatis: in quibus & vos ambulaſtis aliquando, cùm viueretis in illis. Nunc autem deponite & vos omnia: iram, indignationem, malitiam, blaſphemiam, turpem ſermonem de ore veſtro. Nolite mentiri inuicem, expoliantes vos veterem hominem cum actibus ſuis, & induentes nouum eum qui renouatur in agnitionem ſecundùm imaginem eius, qui creauit illum.

13. Ad Romanos octauo capite: Quicumque ſpiritu Dei aguntur, ij ſunt filij Dei. Non enim accepiſtis ſpiritum ſeruitutis iterum in timore, ſed accepiſtis ſpiritum adoptionis filiorum, in quo clamabamus: Abba (Pater.) Ipſe enim Spiritus teſtimonium reddit ſpiritui noſtro quòd ſumus filij Dei. Si autem filij, & heredes: heredes quidem Dei, coheredes autem Chriſti, ſi tamen compatimur, vt & conglorificemur.

14. Avgvstinvs libro ſecundo de peccatorum meritis & remiſſione, capite vigeſimooctauo: Hæc lex peccati, quod etiam peccatum appellat Apoſtolus, cùm dicit, Non ergo regnet peccatum in veſtro mortali corpore ad obediendum deſideriis eius: non ſic manet in membris eorum, qui ex aqua & ſpiritu renati ſunt, tanquam non ſit eius facta remiſſio, vbi omnino plena, & perfecta ſit remiſſio peccatorum, omnibus inimicitiis interfectis, quibus ſeparabamur à Deo: ſed manet in vetuſtate carnis, tanquam ſuperatum & peremptum, ſi non illicitis conſenſionibus quodam modo reuiuiſcat, & in regnum proprium dominationemque reuocetur. Ab hac autem vetuſtate carnis, in qua eſt lex iſta peccati, vel peccatum iam remiſſum, vſque adeò ſpiritus vita diſcernitur, in cuius nouitate baptizati per Dei gratiam renaſcuntur, vt patum fuerit Apoſtolo dicere, tales non eſſe in peccato, niſi etiam diceret in ipſa illos carne non eſſe, antequam ex hac mortali vita migrarent. Qui enim in carne, inquit, ſunt, Deo placere non poſſunt: vos autem non eſtis in carne, ſed in ſpiritu, ſi tamen ſpiritus Dei habitat in vobis. Verumtamen ſicut ipſa carne, quamuis corruptibili, benè vtuntur, qui membra eius ad opera bona conuertunt, in qua carne non ſunt, quia non ſecundùm eam ſapiunt, neque viuunt: ſicut denique etiam morte, quæ primi peccati pœna eſt, benè vtuntur, qui eam pro fratribus, pro fide, pro quacunque vera, & ſancta iuſtitia fortiter & patienter impendunt: ſic illa etiam lege peccati, quod iam remiſſum in vetuſtate carnis manet, benè vtuntur coniugati fideles, qui ex eo, quòd ſunt in Chriſti nouitate, dominari ſibi libidinem minimè patiuntur: ex eo autem quòd adhuc trahunt Adæ vetuſtatem, regenerandos immortaliter filios mortaliter generant cum ea propagine peccati, qua illi, qui renati ſunt, obnoxij non tenentur, & qua illi, qui naſcuntur, renaſcendo ſoluuntur. Et paulò poſt. Ne mireris, quòd dixi, manente concupiſcentiali lege peccati, reatum eius ſolui per gratiam ſacramenti. Sicut enim facta, & dicta, & cogitata iniqua, quantum ad ipſos motus animi & corporis pertinet, iam præterierunt, & non ſunt; eis tamen præteritis, & non iam exiſtentibus, reatus eorum manet, niſi peccatorum remiſſione ſoluatur,

Rom. 6.

Inimicitiæ plenè ſublatæ in baptiſmo.

Rom. 8.

Concupiſcẽtia manet, reatu eius ſublato.

Concupiſcientia baptizatos nõ remoratur ab ingreſſu cæli.

natur: ſic contra in hac non iam præterita, ſed adhuc manente lege concupiſcentiæ, reatus eius ſoluitur, & non erit, cùm ſit in baptiſmo plena remiſſio peccatorum. Denique ſi continuò conſequatur ab hac vita migratio, non erit omninò quod obnoxium hominem teneat, ſolutis omnibus quæ tenebant. Sicut ergò non eſt mirum præteritorum dictorum, factorum, atque cogitatorum reatum manere ante peccatorum remiſſionem: ſic contrà non debet eſſe mirum, manentis concupiſcentiæ reatum præterire poſt peccatorum remiſſionem.

Amb. de fuga ſæculi c. 1. Pugnandum contra cõcupiſcẽtiã.

15. ITEM libro ſecundo contra Iulianum, capite nono: In hac vita humanam iuſtitiam in quadam militia, bellóque conſtituit, (Ambroſius) non ſolùm aduerſus æmulas aëreas poteſtates; ſed aduerſus ipſas noſtras cupiditates, per quas & illi exteriores inimici nos deijcere vel penetrare moliuntur. In hoc bello & ipſam carnem aduerſariam grauem dicit, cuius vtique natura, ſicut primitùs condita eſt, nobiſcum concordiſſima permaneret, niſi primi hominis prævaricatione vitiata, ſuo nobiſcum languore confligeret. In hoc bello ille vir ſanctus monet nos ſeculum effugere, & in ea fuga quanta ſit difficultas, immò impoſſibilitas, niſi Dei gratia opituletur, oſtendit. Dicit mortua quidem vitia per remiſſionem in baptiſmate omnium peccatorum, ſed eorum nos curare debere quodam modo ſepulturam. Et in hoc ipſo opere talem deſcribit cum vitijs mortuis nos habere conflictum, vt non quod volumus, agamus, ſed quod odio habemus, hoc faciamus. Multa in nobis peccatum, nobis reluctantibus, operari, rediuiuas plerunque reſurgere voluptates: luctandum nobis eſſe aduerſus carnem, aduerſus quam luctatus eſt Paulus, quãdo dicebat, Video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ. Præcipit ne carni noſtræ confidamus, ne nos ei credamus, cùm Apoſtolus clamet, Scio quia non habitat in me, id eſt, in carne mea bonum: Velle enim adiacet mihi, perficere autem bonum non inuenio. Ecce quantam nos puguam cum mortuis habere peccatis, ille ſtrenuus Chriſti miles, & Eccleſiæ fidelis doctor (Ambroſius is eſt) oſtendit. Quo modo enim peccatum mortuum eſt, cùm multa operetur in nobis, reluctantibus nobis? Quæ multa? niſi deſideria ſtulta, & noxia, quæ conſentientes mergunt in interitum & perditionem quæ vtique perpeti, eíſque non conſentire, certamen eſt, conflictus eſt, pugna eſt. Quorum pugna? niſi boni & mali, non naturæ aduerſus naturam, ſed naturæ aduerſus vitium iam mortuum, ſed adhuc ſepeliendum, id eſt, omninò ſanandum. Quomodo ergò mortuum dicimus hoc peccatum in baptiſmate, ſicut etiam iſte vir dicit, & quo modo habitare in membris fatemur, & multa operari deſideria reluctantibus nobis, quibus non conſentiendo reſiſtimus, ſicut etiam hic vir fatetur, niſi quia mortuum eſt in eo reatu quo nos tenebat, & donec ſepulturæ perfectione ſanetur, rebellat & mortuum? Quamuis iam non eo modo appelletur peccatum, quod facit reum, ſed quòd ſit reatu primi hominis factum, & quod rebellando nos trahere nititur ad reatum, niſi adiuuet nos gratia Dei per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum, ne ſic etiam mortuum peccatũ rebellet, vt vincẽdo reuiuiſcat & regnet.

In cap. 12. Lucæ.

De fuga ſeculi cap. 1.

Lib. de Sacramento regenerationis. Mortuorũ per baptiſmum vitiorum curãda ſepultura.

Rom. 7.

Cum mortuis peccatis pugna habenda.

1. Tim. 6.

Concupiſcentia remanens, quo ſenſu peccatum vocetur.

16. ET capite decimo: In hoc bello laborantes, quamdiu vita humana tentatio eſt ſuper terram, non ideò ſine peccato non ſumus, quia hoc quod eo modo peccatum dicitur, operatur in membris repugnans legi mentis, etiam non ſibi ad illicita conſentientibus nobis. Quantum enim ad nos attinet, ſine peccato ſemper eſſemus, donec ſanaretur hoc malum, ſi ei nunquàm conſentiremus ad malum. Sed in quibus ab illo rebellante, etſi non lethaliter, ſed venialiter, tamen vincimur, in his contrahimus, vndè quotidiè dicamus, Dimitte nobis debita noſtra.

Concupiſcentię niſi cõſentiremus, abſq; peccato remaneremus.

Matth. 6.

17. ET libro primo de peccatorum meritis & remiſſione, capite vltimo: In paruulis certè gratia Dei &c. vt quæſtione tertia de ſacramento Baptiſmi C, teſtimonio decimo, & plura ibidem.

18. ITEM libro primo de ciuitate Dei, capite vigeſimoquinto: Abſit à mente Chriſtiana, quæ in Deo ſuo fidit, in eóque ſpe poſita, eius adiutorio nititur: abſit, inquam, vt mens talis quibuſlibet carnis voluptatibus ad conſenſum turpitudinis cedat. Quòd ſi illa concupiſcentialis inobedientia, quę adhuc in membris moribundis habitat, præter noſtræ voluntatis legem, quaſi lege ſua mouetur: quanto magis abſque culpa eſt in corpore non conſentientis ſi, abſque culpa eſt in corpore dormientis?

Concupiſcentia ſine conſenſu culpa caret.

Rom. 1.

19. ITEM libro quinto contra Iulianum Pelagianum, capite tertio: Quid plus factum eſt, obſecro te, aut vt quid diceret, Tradidit illos Deus in deſideria cordis eorũ, ſi iã erant poſſeſſi quodã modo malis deſiderijs cordis ſui? Nunquid autem conſequens eſt, vt ſi habet aliquis cordis deſideria mala, iam etiam conſentiat eis ad committenda eadem mala? Ac per hoc aliud eſt habere mala deſideria cordis, aliud tradi eis, vtique vt conſentiendo eis poſſideatur ab eis, quod fit cùm diuino iudicio traditur eis. Alioquin fruſtrà dictum eſt, Poſt concupiſcentias tuas non eas, ſi iam quiſque reus eſt, quòd tumultuantes, & ad mala trahere nitentes ſentit eas, nec eas ſequitur, ſi non eis traditur, exercens aduerſus eas glorioſa certamina, ſi viuit in gratia. Quid tibi enim videtur, qui obſeruat quod ſcriptum eſt, Si præſtes animæ tuæ concupiſcentias eius (quod quid eſt aliud, quàm deſideria eius mala) faciet te gaudiũ inimicis & inuidis tuis? Nunquid iã iſte reus eſt, habendo tales animæ concupiſcentias, quas ei præſtare non debet, ne in gaudium veniat diabolo, & angelis eius, qui ſunt inimici atque inuidi noſtri? Cùm ergò dicitur homo tradi deſideriis ſuis, inde fit reus, quia deſertus à Deo cedit eis atque conſentit, vincitur, capitur, traditur, poſſidetur. A quo enim quis deuictus eſt, huic & ſeruus addictus eſt.

Deſideria mala habere, non eſt eis conſentire.

Eccli 8.

Eccli 18.

Ita volunt noſtri temporis hæretici.

2. Pet. 2.

20. POSTERIORIS ad Timotheum ſecundo capite, Nam & qui certat in agone, non coronatur niſi legitimè certauerit.

21. AD Romanos ſeptimo: Quid ergò dicemus? lex peccatum eſt? Abſit. Sed peccatum non cognoui, niſi per legem: nam concupiſcentiam neſciebam, niſi lex diceret, Non concupiſces. Occaſione autem accepta, peccatum per mandatum operatum eſt in me omnem concupiſcẽtiã. Sine lege enim peccatum mortuum erat. Ego autem viuebam ſine lege aliquando. Sed cùm veniſſet mandatum peccatum reuixit. Nam peccatũ occaſione accepta per mãdatum, ſeduxit me, & per illud occidit. Quod ergò bonum eſt, mihi factum eſt mors? Abſit. Sed peccatum, vt appareat peccatum, per bonum operatum eſt mihi mortem: vt fiat ſupra modum peccans peccatum per man-

datum. Nunc autem iam non ego operor illud, ſed quod habitat in me peccatũ. Non enim quod volo bonum, hoc facio: ſed quod nolo malum, hoc ago. Si autem quod nolo, illud facio: iam non ego operor illud, ſed quod habitat in me, peccatum.

Rom. 7.

22. AVGVSTINVS libro ſexto contra Iulianũ, capite viceſimotertio: Quòd autem verba Apoſtolica, vbi dicit, Scio quia nõ habitat in me, hoc eſt, in carne mea, bonum; & cętera vſque ad illud, vbi ait, Miſer ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? me affirmas aliter intelligere, quàm totum ipſum caput debet intelligi, neſciens mihi plurimum tribuis. Non enim ego ſolus, aut primus ſic iſtum locum intellexi, quo euertitur hæreſis veſtra, quemadmodũ verè intelligẽdus eſt: immò verò ego prius eum aliter intellexerã, vel potius non intellexerã, quod mea quędam illius tẽporis etiam ſcripta teſtãtur. Non mihi enim videbatur Apoſtolus, & de ſeipſo dicere potuiſſe, Ego autem carnalis ſum, cùm eſſet ſpiritalis; & quòd captiuus duceretur ſub lege peccati, quæ in mẽbris erat eius. Ego enim putabam dici iſta non poſſe, niſi de ijs, quos ita haberet carnis concupiſcentia ſubiugatos, vt facerent quicquid illa compelleret, quod de Apoſtolo dementis eſt credere: cùm etiam innumerabilis multitudo ſanctorum, ne concupiſcentias carnis perficiat, contra carnem ſpiritu concupiſcat. Sed poſtea melioribus, & intelligẽtioribus ceſſi, vel potius ipſi, quod fatendum eſt, veritati, vt viderem in illis Apoſtoli vocibus gemitum eſſe ſanctorum, contra carnales concupiſcentias dimicantium. Qui cùm mente ſint ſpiritales, adhuc tamen iſto corruptibili corpore, quod aggrauat animam, rectè intelliguntur eſſe carnales, quia erunt & corpore ſpiritales, quando ſeminatum fuerit corpus animale, & reſurget corpus ſpirituale. Et rectè adhuc intelliguntur ea parte captiui ſub lege peccati, quæ deſideriorum, quibus non cõſentiunt, motibus ſubiacet. Hinc factum eſt vt ſic iſta intelligerem: quemadmodum intellexit Hilarius, Gregorius, Ambroſius, & cæteri Eccleſiæ ſancti notique doctores, qui & ipſum Apoſtolum aduerſus carnales concupiſcentias, quas habere nolebat, & tamen habebat, ſtrenuè conflixiſſe, eumdemque conflictum ſuum illis ſuis verbis conteſtatum fuiſſe ſenſerunt. Contra quos motus prius vtique debellandos ne dominentur, & poſteà ſanãdos vt penitus extinguantur, etiam ipſe glorioſa certamina ſanctos exercere confeſſus es. Simul itaque cognoſcamus verba pugnantiũ, ſi pugnamus. Hoc enim modo non viuimus nos, ſed viuit Chriſtus in nobis, ſi & ad pugnam contra concupiſcentias exercendam, & ad victoriam vſque ad conſumptionem eorumdem hoſtium capeſcendam, in illo fidimus, non in nobis. Ipſe quippè factus eſt nobis ſapientia à Deo, & iuſtitia, & ſanctificatio, & redemptio, vt, quemadmodum ſcriptum eſt; Qui gloriatur, in Domino glorietur. Non eſt ergo contrarium, ſicut putas, vt qui dicit, Viuo non ego iam, viuit verò in me Chriſtus, dicat etiam, Scio quia non habitat in me, hoc eſt, in carne mea bonum. Inquantum quippè in illo viuit Chriſtus, intantum expugnat & ſuperat, quod non habitat bonum in eius carne, ſed malum. Neque enim rectè cuiuſquam ſpiritus concupiſceret aduerſus carnem ſuam, niſi habitaret in illo ſpiritus Chriſti. Abſit ergo vt dicamus, quod nos dicere inſimulas, Apoſtolum ſic iſta dixiſſe, quaſi qui ſe vellet intelligi renitentem, in ſcorta, aliqua manu peſtiferæ voluptatis abduci: cùm dicat, Non ego operor illud: oſtendens concupiſcentias carnis ſolum impulſum libidinis operari, ſine conſenſione peccati.

1. Cor. 1.

Ieremi. 9. Catat. 24. Rom. 7.

Etiam ipſi sãcti certãt contra cõcupiſcẽtias

Sap. 9.

1. Cor. 15.

Paulus de ſuo conflictu locutus eſt.

23. ET ſermone ſexto de verbis Apoſtoli, capite primo: Igitur ipſe ego mente ſeruio legi Dei, carne autem legi peccati. In qua concluſione demonſtrauit Apoſtolus, ad hoc ſe dixiſſe, quę ſupra dixerat, Iam non ego operor illud, ſed id quod in me habitat peccatum: quia non mente operabatur conſentiendo, ſed carne concupiſcendo. Hoc enim peccati nomine appellat, vnde oriuntur cuncta peccata, id eſt, ex carnali concupiſcentia. Quicquid enim eſt peccatorum in dictis, in factis, in cogitationibus, non exoriuntur niſi ex mala cupiditate, ſi non exoriuntur niſi ex illicita delectatione. Huic ergo illicitę delectationi ſi reſiſtamus, non conſentiamus, ſi membra velut arma non miniſtremus; non regnat peccatum in noſtro mortali corpore.

Rom. 7.

Concupiſcẽtia peccatum vocata, quod ex ea illa proficiſcantur.

V.

De naturæ & legis ad iuſtificandos homines imbecillitate.

Caput 1. ſeſſ. 6.

VT iam propius ad iuſtificationis doctrinam probè & ſyncerè intelligendam accedamus, illud vnuſquiſque agnoſcat & fateatur oportet, quòd cùm omnes homines in præuaricatione Adæ [a] innocentiam perdidiſſent, facti immũdi, &, vt [b] Apoſtolus inquit, natura filij iręquemadmodum eſt dictum, vſq; adeò [c] ſerui erant peccati, & ſub poteſtate diaboli ac mortis, vt non modo Gentes per vim [d] naturæ, ſed ne Iudæi quidem per ipſam etiam literam [e] legis Moyſi, inde liberari aut ſurgere poſſent: tametſi in eis [f] liberum arbitrium minimè extinctum eſſet, [g] viribus licet attenuatum, & inclinatum.

a Cæleſtin. I. epiſtol. 1. c. 4. 1 Corinth. 15. c. Ro. 5. c d.
b Epheſ. 2. a.
c Rom. 6. c.
d Proſper contra Collator. c 21. Aug. epiſt. 95.
e Fulgent. de Incarnat. & gratia Chriſti, c. 16.
f Auguſt. lib. 1 contra 2. epiſt. Pelag. c. 2 & lib. 2. c. 5 contra Fauſt. Manich. diſput. 2. lib. 3. de libero arbitrio cap. 1. 3. de gratia & libero arbitrio c. 2. lib 5. de ciuit. Dei cap. 10. in expoſ. cap 5. ad Galat. h. quæſt 24. ex 83. lib. 3. Hypog. c. 10. Origen. Philocal. c. 21 hom. 2. ex diuerſ. & in c. 13. Matth. Chryſoſt. hom. 30. in Matth. ho. 9. & 11. in Ioan. Cyril. Ieroſ. cate. 4 illum Hier in proœ. l. con. Pelag. l. 2 con. Iouin. c. 2.
g Concil. 2. Araufic can. 13. 25. Aug. epiſt. 95. Proſper lib. 1. de vocat. gent. cap. 8.

TESTIMONIA.

TESTIMONIA.

Alijs est c.3 Innocētiā omnes in Adæ præuaricatione perdidimus.

1. CÆLESTINVS primus, epistola prima ad episcopos Galliæ, canone quarto: In præuaricatione Adæ omnes homines naturalem possibilitatem, & innocentiam perdidisse, & neminem de profundo illius ruinæ per liberum arbitrium posse consurgere, nisi eum gratia Dei miserentis erexerit, pronunciante beatæ memoriæ Papa Innocentio, atque dicente in epistola ad Carthaginense concilium: Liberum enim arbitrium ille perpessus, dum suis inconsultius vtitur bonis, cadens in præuaricationis profunda, demersus est, & nihil, quemadmodum exinde surgere posset, inuenit, suâque in æternum libertate deceptus huius ruina iacuisset oppressus, nisi eum post Christi pro sua gratia releuâsset aduentus, qui per nouæ regenerationis purificationem, omne præteritum vitium sui baptismatis lauacro purgauit.

Epistol. 25. vel inter Augustini 91. In nobisni. hil est quo resurgere queamus.

2. PRIORIS ad Corinthios decimoquinto capite: Quoniam quidem per hominem mors, & per hominem resurrectio mortuorum. Et sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes viuificabuntur.

3. AD Romanos quinto capite: Propterea sicut per vnum hominem peccatum in hunc mundũ intrauit, & per peccatũ mors, & ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccauerunt: Vsque ad legem enim peccatum erat in mundo: peccatum autem non imputabatur, cùm lex non esset. Sed regnauit mors ab Adam vsque ad Moysen etiam in eos, qui non peccauerunt in similitudinem præuaricationis Adæ, qui est forma futuri. Sed non sicut delictum, ita & donum. si enim vnius delicto multi mortui sunt: multò magis gratia Dei & donum in gratia vnius hominis IESV Christi in plures abundauit. Et nõ sicut per vnum peccatum, ita & donum. nam iudicium quidem ex vno in condemnationem: gratia autem ex multis delictis in iustificationem. Si enim vnius delicto mors regnauit per vnum: multò magis abundantiam gratiæ, & donationis, & iustitiæ accipientes, in vita regnabunt per vnum IESVM Christum. Igitur sicut per vnius delictum in omnes homines in condemnationem: sic & per vnius iustitiam in omnes homines in iustificationem vitæ. Sicut enim per inobedientiam vnius hominis, peccatores constituti sunt multi: ita & per vnius obeditionem, iusti constituentur multi.

4. AD Ephesios secundo capite: Eramus natura filij iræ, sicut & cæteri.

5. AD Romanos sexto capite: Peccatum enim vobis non dominabitur: non enim sub lege estis, sed sub gratia. Quid ergò? peccabimus, quoniam non sumus sub lege, sed sub gratia? Absit. Nescitis quoniam cui exhibetis vos seruos ad obediendum, serui estis eius, cui obeditis, siue peccati ad mortem, siue obeditionis ad iustitiam? Gratias autem Deo quòd fuistis serui peccati, obedistis autem ex corde in eam formam doctrinæ, in quam traditi estis. Liberati autem à peccato, serui facti estis iustitiæ. Cùm enim serui essetis peccati, liberi fuistis iustitiæ.

6. PROSPER contra Collatorem capite vicesimosecundo: Si de illis ista dicuntur, (loquitur de illis verbis ad Romanos secundo capite, Cùm enim Gentes, quæ legem non habent &c.) qui alieni à gratia Christiana, quædam ad similitudinem legalium mandatorum proprio iudicio sanciebant, intelligentes, mores ciuitatum, concordiamque populorum non posse aliter contineri, nisi vt recte factis præmia, & peccatis pœnæ decernerentur: quis ambigat, hanc sapientiam humano generi ad temporalis vitæ vtilitatem, ex naturæ a Deo conditæ superesse reliquias? Si enim nec ad ista terrena ordinanda rationalis animi vigeret ingenium, non vitiata esset, sed extincta natura. Quæ tamen, etiamsi excellentissimis artibus, & cunctis mortalium eruditionum polleat disciplinis, iustificari ex se non potest, quia bonis suis malè vtitur, in quibus sine cultu veri Dei impietatis immunditiæque conuincitur, & vnde se defendi existimat, accusatur. Cùm ergò Paulus definiat, quòd non ex operibus legis iustificatur omnis caro: & quoniam in Christo neque circuncisio, neque præputium valent aliquid, sed noua creatura: quid iste impiam infidelium libertatem naturalibus instruit bonis, & propriis vult iustificare principiis? Quid ad renouationem miseræ vetustatis, idoneam definit præuaricatricis scientiæ nuditatem? Quasi ista scientia, vel ex naturæ opibus residua, vel ex legalis doctrinæ eruditione quæsita, possit sui perceptione præstare, vt quod faciendum nouerimus, etiam facere diligamus: aut vllus sit bonæ voluntatis motus, nisi quem creauerit diffusæ per Spiritum sanctum charitatis afflatus.

Vitiata, nõ extincta natura. Natura etiam excellentissima nõ sufficit sibi ad iustificationem. Rom. 3. Galat. 6.

7. AVGVSTINVS & reliqui Episcopi epistola nonagesimaquinta ad Innocentium papam: Cùm de hac gratia Christiani fidelibus catholicisque notissima, illi (Pelagio) obiceretur quæstio, vt eam oppugnare desineret, quid est quod cùm hęc sibi in libro suo velut aduersante personam ipse obiecisset, vt se respondendo purgaret, nihil aliud respondit, nisi naturam creari hominis referre gratiam creatoris; atque ita se dicere, sine peccato implere posse iustitiam per liberum arbitrium cum adiutorio diuinæ gratię, quòd Deus hoc dederit homini ipsa possibilitate naturę? Cur meritò respondetur: Ergò euacuatum est scandalum crucis; ergò Christus gratis mortuus est? Non enim si non moreretur propter delicta nostra, & resurgeret propter iustificationem nostram, nec ascendens in altum captiuans captiuitatem daret dona hominibus, ista naturę possibilitas, quam defendit, in hominibus non esset. An fortè Dei mandatum deerat, & ideò Christus mortuus est: immò iam & hoc erat sanctum, & iustum, & bonum. Iam dictum fuerat; Non concupisces. Iam dictum fuerat; Diliges proximum tuum tanquam teipsum. In quo sermone Apostolus omnem legem dicit impleri. Et quoniam nisi diligat Deum, nemo diligit seipsum, ideò Dominus in iis duobus præceptis, totam legem Prophetasque dicit pendere. Quę duo præcepta iam erant hominibus diuinitus data. An æternum præmium iustitię promissum noudum erat? Hoc ipse non dicit, qui in suis literis posuit, etiam in vetere Testamento regnum cęlorum esse promissum. Si ergò ad faciendam perficiendamque iustitiam, iam erat naturę possibilitas per liberum arbitrium, iam erat legis Dei sanctum, & iustum, bonumque mandatum, iam erat promissum præmium sempiternum, ergò Christus gratis mortuus est. Ergò neque per legem iustitia, neque per na-

Pelagij ętror de gratia.

Confutatio eiusdem erroris. Galat. 5. & 2 Psal. 67. Rom. 7. Exod. 20. Leuit. 19. Matth. 22. Rom. 13.

Iustitia neque per le-

gẽ, neque per naturæ vim. Rom. 4.

turæ poſſibilitatem, ſed ex fide & dono Dei per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum, vnum mediatorem Dei & hominum: qui niſi in plenitudine tẽporis mortuus eſſet propter delicta noſtra, & reſurrexiſſet propter iuſtificationem noſtram, profectò & antiquorum fides euacuaretur & noſtra. Fides verò euacuata, quæ homini iuſtitia remaneat, cùm iuſtus ex fide viuat? Ex quo enim per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines pertranſiit, in quo omnes peccauerunt procùl dubio à corpore mortis huius, vbi alia lex repugnat legi mentis, neminem liberauit, aut liberat ſua poſſibilitas, quæ perdita redemptore indiget, ſaucia Saluatore, ſed gratia Dei per fidem vnius mediatoris Dei & hominum, hominis Chriſti Ieſu: qui & Deus cùm eſſet, hominem fecit, & manens Deus, homo factus, refecit ipſe quod fecit. Et infra poſt medium: Quapropter ſi & ante tempus legis, & tẽpore ipſo legis iuſtos patres, & ex fide viuentes, non poſſibilitas naturæ infirmæ, & indigæ, ac vitiatæ, & ſub peccato venundatæ, ſed Dei gratia per fidem iuſtificat, & nunc eadem in apertum iam veniens reuelata iuſtificat.

Abacuc 2. Rom. 5.

Naturæ poſſibilitas indiget redemptore, ac ſaluatore ad iuſtitiam conſequẽdam.

8. FVLGENTIVS de incarnatione & gratia Chriſti, capite decimoſexto: Ab hoc peccato, quod originaliter carnalis natiuitas trahit, &c. vt ſupra capite tertio, A teſtimonio tertio. Et pergit. Legalis quoque auditus non ſolùm neminem de poteſtate tenebrarum eripuit, quin etiam peccatoribus cumulum præuaricationis adiecit. Sine gratia quippe fidei, grauius lex agnita, quam ignota condemnat. Vbi quantum ignorãtia peccati minuitur, tantum reatus peccatoris augetur. Ideò Apoſtolus ait: Lex enim iram operatur, vbi enim non eſt lex, nec præuaricatio. Idem quoque dicit: Quia lex propter tranſgreſſionem poſita eſt. Et quia concluſit ſcriptura omnia ſub peccato, vt iuſtificatio ex fide Ieſu Chriſti daretur credentibus. Quomodo igitur de poſſibilitate ſolius liberi arbitrij (ſi non præueniatur adiutorio gratiæ Dei, per quam bona voluntas reparatur, & ſeruatur in homine natura tanto magis ſuperba, quanto magis dominio peccati, mortique ſubiecta) quantulumcunque ſibi bonæ voluntatis, & operis exordium repromittit, quæ nec ſana potuit Dei ſeruare mandatum, nec vulnerata quantulumcunque curationis ſumpſit de lege remedium ſed inſuper auxit peccatum cognitione mandati. Lex enim ſubintrauit, vt abundaret peccatum, de quo liberari nemo poteſt, niſi per agnum Dei, qui tollit peccatum mundi. De corpore enim mortis huius non liberum hominis arbitrium, neque legis ſanctum, iuſtum, bonumque mandatum, ſed ſola nos liberat gratia Dei per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum. Lex enim ſpiritus vitæ in Chriſto Ieſu liberauit nos à lege peccati & mortis.

Lex nõ liberauit nos de poteſtate tenebrarũ.

Rom. 4.

Galat. 5.

Rom. 8.

Liberũ arbitriũ Adę peccato periiſſe, Catholicos ſentire per calũniam ijs impingit Iulianus.

9. AVGVSTINVS libro primo contra duas epiſtolas Pelagianorum, capite ſecundo: Dicunt inquit (Iulianus ſcilicet) illi Manichæi, quibus modò non communicamus, id eſt, toti iſti cum quibus diſſentimus, quia primi hominis peccato, id eſt, Adæ, liberum arbitrium perierit, & nemo iam poteſtatem habeat bene viuendi, ſed omnes in peccatum carnis ſuæ neceſſitate cogantur. Manichæos appellat catholicos, more illius Iouiniani, qui ante paucos annos hæreticus nouus, virginitatem ſanctæ Mariæ deſtruebat, & virginitati ſacræ nuptias fidelium coæquabat. Et paucis interiectis: Quis autem noſtrùm dicat, quod primi hominis peccato perierit liberum arbitrium de humano genere? Libertas quidem periit per peccatum, ſed illa quæ in paradiſo fuit, habendi plenam cum immortalitate inſtitiam, propter quod natura humana, diuina indiget gratia, dicente Domino, Si vos filius liberauit, tunc verè liberi eritis: vtique liberi ad benè iuſtéque viuendum. Nam liberum arbitrium vſqueadeò in peccatore non periit, vt per illud peccent, maximè omnes qui cum delectatione peccant, & amore peccati, hoc eis placet, quod eis libet. Vnde & Apoſtolus, Cùm eſſetis, inquit, ſerui peccati, liberi fuiſtis iuſtitiæ. Ecce oſtenduntur etiam peccato minimè potuiſſe, niſi alia libertate, ſeruire.

Quæ libertas per peccatum pericrit.

Ioan. 8.

Libero arbitrio etiã peccatores peccãt.

Rom 6.

10. ET libro ſecundo, capite quinto: Peccato Adæ arbitrium liberum de hominum natura periiſſe nõ dicimus, ſed ad peccandum valere in hominibus ſubditis diabolo: ad benè autem, piéque viuendum non valere, niſi ipſa voluntas hominis Dei gratia fuerit liberata, & ad omne bonum actionis, ſermonis, cogitationis adiuta.

Liberũ arbitriũ ad peccãdum valet per ſe, ad piè operãdum gratia adiutum.

11. ITEM contra Fortunatum Manichæum diſputatione ſecunda, poſt principium. AVG. Ego dico peccatum non eſſe, ſi non propria voluntate peccetur: hinc eſſe & præmium, quia propria voluntate recta facimus. Aut ſi pœnam meretur, qui peccat inuitus, debet & præmium mereri, qui benè facit inuitus. Quis autem dubitet non deferri præmium, niſi ei, qui bona voluntate aliquid fecerit? Ex quo intelligimus & pœnam inferri ei, qui voluntate mala aliquid fecerit.

1. Retract. c. 16. Peccatũ & opus quoque bonũ, eſſe voluntarium.

12. IDEM libro tertio de libero arbitrio, capite primo: AVG. Credo meminiſſe te, in prima diſputatione ſatis eſſe compertum, nullã te fieri mentem ſeruam libidinis, niſi propria voluntate: nam neque à ſuperiore, neque ab æquali eam poſſe ad hoc dedecus cogi, quia iniuſtum eſt; neque ab inferiore, quia non poteſt. Reſtat igitur vt eius fit proprius iſte motus, quo fruendi volũtatem ad creaturam à creatore conuertit: qui motus ſi culpæ deputatur, vnde qui dubitat, irriſione dignus tibi viſus eſt, non eſt vtique naturalis, ſed voluntarius: In eòque ſimilis eſt illi motui, quo deorſum verſus lapis fertur, quòd ſicut iſte proprius eſt lapidis, ſic ille animi: veruntamen in eo diſſimilis, quòd in poteſtate non habet lapis cohibere motum, quo fertur inferius, animus verò, dum non vult, non ita mouetur, vt ſuperioribus deſertis inferiora diligat: & ideò lapidi naturalis eſt ille motus, animo verò iſte voluntarius. Hinc eſt quòd lapidem ſi quis dicat peccare, quòd pondere ſuo tendit in infima, non dicam ipſo lapide ſtolidior, ſed profectò demens iudicatur: animum verò peccati arguimus, cùm eum conuincimus ſuperioribus deſertis ad fruendum inferiora præponere. Propterea quid opus eſt quærere vnde iſte motus exiſtat, quo voluntas auertitur ab incommutabili bono, ad commutabile bonum, cùm eum non niſi animi, & voluntarium, & ob hoc culpabilem eſſe fateamur, omniſque de hac re diſciplina vtilis ad id valeat, vt eo motu improbato atque cohibito, voluntatem noſtram ad fruendum ſempiterno bono, à lapſu temporalium conuertamus. EVOD. Video, & quodammodò tango ac teneo vera eſſe quę dicis: non enim quicquam tam firmè atque intimè ſentio, quam

Lib. 1. c. 11 Mens ſola voluntate propria fit ſerua peccati.

1. Retract. c. 9.

quàm me habere voluntatem, eáque me moueri ad aliquid fruendum: quid autem meum dicam prorſus non inuenio, ſi voluntas, qua volo & nolo, non eſt mea. Quapropter cui tribuendum eſt, ſi quid per illam malè facio, niſi mihi? Cum enim bonus Deus me fecerit, nec benè aliquid faciam niſi per voluntatem, ad hoc potius datam eſſe à bono Deo, ſatis apparet: motus autem quo huc atque illuc voluntas conuertitur, niſi eſſet voluntarius, atque in noſtra poſitus poteſtate, neque laudandus, cùm ad ſuperiora, neque culpandus homo eſſet, cùm ad inferiora detorquet quaſi quendam cardinem voluntatis: neque omninò monendus eſſet, vt iſtis neglectis, æterna vellet adipiſci, atque vt malè nollet viuere, vellet autem benè. Hoc autem monẽdum non eſſe hominem, quiſquis exiſtimat, de hominum numero exterminandus eſt.

Homo ſi non voluntate ageret, nec laudãdus, nec culpandus, nec monẽdus eſſet.

15. Et capite tertio: Negare non poſſumus habere nos poteſtatem, niſi cùm nobis quod volumus deeſt: dum autem volumus, ſi ipſa voluntas deeſt nobis, non vtique volumus: Quod ſi fieri non poteſt, vt dum volumus non velimus, adeſt vtique voluntas volentibus: nec aliud quicquã eſt in poteſtate, niſi quod volentibus adeſt. Voluntas igitur noſtra, nec voluntas eſſet, niſi eſſet in noſtra poteſtate. Porrò quia eſt in poteſtate, libera eſt nobis. Non enim eſt nobis liberũ, quod in poteſtate non habemus, aut poteſt non eſſe quod habemus: Ita fit vt & Deum non negemus eſſe præſcium omnium futurorum, & nos tamen velimus quod volumus. Cùm enim ſit præſcius voluntatis noſtræ, cuius eſt præſcius, ipſa erit. Voluntas ergò erit, quia voluntatis eſt præſcius. Nec voluntas eſſe poterit, ſi in poteſtate non erit. Ergò & poteſtatis eſt præſcius. Non igitur per eius præſcientiam mihi poteſtas adimitur, quæ propterea mihi certior aderit, quia ille, cuius præſcientia non fallitur, adfuturam mihi eſſe præſciuit.

Volũtas libera, quia in poteſtate noſtra.

Præſciẽtia Dei non adimit nobis poteſtatem.

14. Liber item de gratia & libero arbitrio, capite ſecundo: Reuelauit nobis (Deus) per ſcripturas ſuas ſanctas, eſſe in homine liberum voluntatis arbitrium. Quomodo autem reuelauerit commemoro vos, non humano eloquio, ſed diuino. Primùm, quia ipſa diuina præcepta homini non prodeſſent, niſi haberet liberum voluntatis arbitrium, quo ea faciens ad promiſſa præmia peruenire. Ideò enim data ſunt, vt homo excuſationem de ignorantia non haberet: ſicut Dominus dicit in Euangelio de Iudæis: Si non veniſſem, & locutus eis fuiſſem, peccatum non haberent. Nunc autem excuſationem non habent de peccato ſuo. Et poſt pauca: Sed ſunt homines, qui etiam de ipſo Deo ſe excuſare conantur, quibus dicit Apoſtolus Iacobus; Nemo cùm tentatur, dicat, quoniam à Deo tentor. Deus enim intentator malorum eſt &c. Item de ipſo Deo ſe excuſare volentibus reſpondet liber Prouerbiorum Salomonis: Inſipientia viri violat vias eius, Deum autem cauſatur in corde ſuo. Et liber Eccleſiaſticus dicit: Ne dixeris, quia propter Deum receſſi; quæ enim odit ne facias. Ne dixeris, quia ipſe me induxit &c. Ecce apertiſſimè videmus expreſſum liberum humanæ voluntatis arbitrium. Quid illud, quòd tam multis locis omnia mandata ſua cuſtodiri, & fieri iubet Deus? Quo modo iubet, ſi non eſt liberum arbitrium? Quid beatus ille, de quo Pſalmus dicit, quòd in lege Domini fuit voluntas eius, non-

Liberũ arbitrium in homine eſſe reuelauit Deus per ſcripturas. Niſi eſſet, fruſtra eſſent præcepta.

Ioan. 15.

Iacob. 1.

prouerb. 19 iuxta LXX. Eccli 15.

Probat liberũ arbitriũ ex veteri teſtaméto. Pſal.

ne ſatis indicat voluntate ſua hominem in lege Dei conſiſtere? Deinde iam multa mandata, quæ ipſam quodammodò nominatim conueniunt voluntatem, ſicut eſt, Noli vinci à malo: & alia ſimilia, ſicut ſunt, Nolite fieri ſicut equus & mulus, quibus non eſt intellectus. Et, Noli repellere conſilia matris tuæ. Et, Noli eſſe ſapiens apud teipſum. Et, Noli deficere à diſciplina Domini. Et, Noli negligere legem. Et; Noli abſtinere benefacere egenti. Et, Noli fabricare in amicum tuum mala. Et, Noli intendere fallaci mulieri. Et, Noluit intelligere vt benè ageret. Et, Noluerunt accipere diſciplinam: & innumerabilia talia in veteribus libris diuinorum eloquiorum, quid oſtendunt, niſi liberum arbitrium voluntatis humanæ? In libris etiam nouis Euangelicis, & Apoſtolicis, quid aliud oſtenditur vbi dicitur, Nolite vobis condere theſauros in terra. Et, Nolite timere eos, qui occidunt corpus. Et, Qui vult venire poſt me, abneget ſemetipſum. Et, Pax in terra hominibus bonę voluntatis. Et quod dicit Apoſtolus Paulus, Quod vult faciat, non peccat ſi nubat: qui autem ſtatuit in corde ſuo non habens neceſſitatem, poteſtatem autem habens ſuę voluntatis, & hoc ſtatuit in corde ſuo ſeruare virginem ſuam, benè facit. Item dicit: Si autem volens hoc facio, mercedem habeo. Et alio loco: Sobrij eſtote iuſti, & nolite peccare. Et iterum: Vt quemadmodum promptus eſt animus voluntatis, ita ſit & perficiendi. Et ad Timotheum dicit: Cùm enim in delicijs egerint in Chriſto, nubere volunt. Et alibi: Sed & omnes, qui pie volunt viuere in Chriſto Ieſu, perſecutionem patientur. Et ipſi Timotheo: Noli negligere gratiam, quę in te eſt. Et ad Philemonem: Ne bonum tuum velut ex neceſſitate eſſet, ſed ex voluntate. Seruos etiam ipſos monet, vt dominis ſuis ex animo ſeruiant cum bona voluntate. Item Iacobus: Nolite itaque errare fratres mei, & nolite in perſonarum acceptione habere fidem Domini noſtri Ieſu Chriſti, & nolite detrahere de alterutro. Item Ioannes in epiſtola ſua: Nolite diligere mundum: & cætera huiuſmodi. Nempe vbi dicitur: Noli hoc, & noli illud, & vbi ad aliquid faciendum, vel non faciendum, in diuinis monitis opus voluntatis exigitur, ſatis liberum demonſtratur arbitrium. Nemo ergò Deum cauſetur in corde ſuo, ſed ſibi imputet quiſque, cùm peccat. Neque cùm aliquid ſecundùm Deum operatur, alienet hoc à propria voluntate. Quando enim volens facit, tunc dicendum eſt opus bonum, tunc ſperanda eſt boni operis merces ab eo, de quo dictum eſt, Qui reddet vnicuique ſecundùm opera ſua.

Rom. 12. Pſalm. 31. Prouerb. 1. Prouerb. 3. Probat ex nouo. Matth. 6. Matth. 10. Matth. 16. Luce 2. 1 Cor. 7. 1. Cor. 9. 1. Cor. 15. 2. Cor. 11 1. Tim. 5. 2. Tim. 3 1. Tim. 4. Ephes. 6. Iacob. 1. 1. Ioan. 2. Etiã bona opera fiunt voluntate. Matth. 16. Rom. 2.

15. Idem libro quinto de ciuitate Dei, capite decimo: Stoici laborauerunt cauſas rerum ita diſtinguere, vt quaſdam ſubtraherent neceſſitati, quaſdam ſubderent: atque in his quas eſſe ſub neceſſitate noluerunt, poſuerunt etiam noſtras voluntates, ne videlicet non eſſent liberę, ſi ſubderẽtur neceſſitati. Si enim neceſſitas noſtra illa dicenda eſt, quę non eſt in noſtra poteſtate, ſed etiam ſi nolumus, efficit quod poteſt, ſicut eſt neceſſitas mortis: manifeſtum eſt voluntates noſtras, quibus rectè, vel perperam viuitur, ſub tali neceſſitate non eſſe. Multa enim facimus, quę ſi nollemus, non vtique faceremus. Quò primitus pertinet & ipſum velle: nam ſi volumus, eſt: ſi nolumus, non eſt. Non enim vellemus, ſi nol-

Stoici neceſſitati voluntates noſtras exẽmerunt.

Qualis necessitas liberũ arbitriũ nobis nõ adimat.

lemus. Si autem illa definitur esse necessitas, secũdùm quã dicimus necesse esse, vt ita sit aliquid vel ita fiat, nescio cur eam timeamus, ne nobis libertatem auferat voluntatis. Neque enim & vitam Dei, & præscientiam Dei sub necessitate ponimus, si dicamus, necesse esse Deum semper viuere, & cuncta præscire: sicut nec potestas eius minuitur, cùm dicitur, mori fallique non posse. Sic enim hoc non potest, vt potius si posset, minoris esset vtique potestatis. Rectè quippe omnipotens dicitur: qui tamen mori, & falli non potest. Dicitur enim omnipotens faciendo quod vult, non patiendo quod non vult. Quod si ei accideret, nequaquam esset omnipotens. Vnde propterea quædam non potest, quia omnipotens est. Sicut etiam cùm dicimus, necesse esse, vt cùm volumus, libero velimus arbitrio: & verum proculdubiò dicimus; & non ideò ipsum liberum arbitrium necessitati subiicimus, quæ adimit libertatem. Sunt igitur nostræ voluntates, & ipsæ faciunt quidquid volendo facimus, quod non fieret, si nollemus.

Omnipotens Deus faciendo quæ vult, non patiẽdo quod non vult.

16. Et in expositione capitis quinti epistolæ ad Galatas: Quod autem ait, Caro enim concupiscit aduersus spiritum, spiritus autem aduersus carnem. Hæc enim inuicem aduersantur, vt non ea quæ vultis faciatis: putant hîc homines liberum voluntatis arbitrium negare Apostolum nos habere: nec intelligunt hoc eis dictum, si gratiam fidei susceptam tenere nolunt, per quam solam possunt spiritu ambulare, & concupiscentias carnis non perficere. Si ergò nolunt eam tenere, non poterunt ea, quæ volunt facere. Volunt enim operari opera iustitiæ, quæ sunt in lege, sed vincuntur concupiscentia carnis, quam sequendo deserunt gratiam fidei.

Liberũ arbitriũ, gratia fidei repulsa, ad benè operandum inualidum.

17. Liber octogintarium quæstionum, quæstione vigesimaquarta: neus quouis homine optimo & iustissimo longè atque incomparabiliter melior & iustior est. Iustus autem regens & gubernans vniuersa, nullam pœnam cuiquam sinit immerito infligi, nullum præmium immerito dari. Meritum autem pœnæ, peccatum: & meritum præmii, rectè factum est. Nec peccatum autem, nec rectè factum imputari cuiquam iustè potest, qui nihil fecerit propria voluntate. Est igitur & peccatum, & rectè factum in libero voluntatis arbitrio.

Peccatum, & rectè factum est in libero arbitrio.

18. Item libro tertio Hypognosticon, capite decimo, cùm dixisset capite nono: Ait Paulus Apostolus, Et spiritus adiuuat infirmitatem nostram. Nam quid oremus sicut oportet nescimus, sed ipse spiritus postulat pro nobis: id est, spiritus postulare nos facit, gemitibus inenarrabilibus: sic infert: Est igitur liberum arbitrium, quod quisquis esse negauerit, catholicus non est: & quisquis sic esse dixerit, quod sine Deo bonum opus, id est, quod ad eius sanctum propositum pertinet, nec incipere, nec perficere possit, catholicus est. Quibus enim dicitur in Psalmis, nisi liberum arbitrium habentibus, Venite filii, audite me, timorem Domini docebo vos? Item à Domino in Euangelio discipulis, Omnis qui audit verba mea hæc, & faciet ea. Et iterum, Vos amici mei estis, si feceritis quæ ego mando vobis. Et ab Apostolo Corinthiis, Hoc enim vobis vtile est, qui non solùm facere, sed & velle cœpistis ab anno priore: nunc verò & facto perficite, vt quemadmodum promptus est animus voluntatis, ita sit & perficiendi. Et multa alia, quæ tam in veteri, quàm in nouo testamento continentur, quæ nimis propter fastidium lectionis, longum est enarrare. Quo modo autem vnicuique secundùm sua opera redderetur in die iudicii, nisi liberum esset arbitrium? Et ideò non est personarum acceptio apud Deum. Quicunque enim sine lege peccauerũt, sine lege peribũt: & quicunque in lege peccauerunt, per legem iudicabuntur. In omni itaque opere sancto prior est voluntas Dei, posterior liberi arbitrii, id est, operatur Deus, cooperatur homo.

Rom. 8.

Liberũ arbitrium Catholici cõstituũt, sed quod sine Deo ad sãcta opera sit inualidum.

Pſal. 33.

Matth. 7. Ioan. 15.

2. Cor. 8.

Rom. 2.

In sancto opere prior voluntas Dei, posterior liberi arbitrii.

19. Origenes Philocaliæ capite vicesimoprimo: Res extrinsecus obiectas accusare, & seipsos culpa liberare, se similes lignis lapidibúsque ab externis mototibus tractis declarantes, neque verum est, neque consentaneum: sed hęc oratio hominis est cupientis notionem liberi arbitrii corrumpere. Nam si ipsum interrogemus, quid liberum arbitrium, respondebit, si nihil extrinsecum occurrat, quod nos in contrarium prouocet. Rursum imbecillem corporis constitutionem accusare, contra rationem est perspicuè. Nam ratio atque doctrina intemperantes, & agrestissimos conuertit, simonita sequãtur: & ita mutat in melius, vt sæpenumerò ex incontinentissimis castissimi euadentes, non iidem videantur esse qui prius. Sic ex moribus agrestissimis quidam ad tantam mansuetudinem perueniunt, vt qui nunquam agrestem vitam egerint, agrestes esse videantur comparatione huius, qui ad mansuetudinem est immutatus. Contrà alios cernimus compositissimos, & honestissimos, deterioribus colloquis deprauatos, compositam & honestam vitam exercere, adeò vt in intemperantiam, vitæque confusionem incidant media sæpè ætate, postquam iuuentutis instabilitas, quæ tum est maxima, præteriit. Ratio igitur ostendit extrinsecus incidentia non esse in nostra potestate. Vt autem hoc, vel contrario modo istis ratio vtatur, disceptans & indicans qui oporteat externis obiectis, occurrere, nostrum est munus. Quòd autem munus officiúmque sit nostrum, non autem ipsius, honestè viuere, & id à nobis postulet Deus, neque ex iis, quæ extrinsecus accidunt, vel vt quidam putant, fato cogamur, testatur Micheas propheta, dicens, Si annunciatum est, ô homo, quid bonum, aut quid Dominus requirat à te, nisi vt facias iudicium, & diligas misericordiam, & paratus sis ire cum Domino Deo tuo. Et Moses, Posui ante faciem tuã viam vitæ, & viam mortis, vt eligas quod bonum est, & incedas cum eo. Et Isaias, Si volueritis, & audieritis me, bona terræ comedetis. Si nolueritis, neque audieritis me, gladius exedet vos. Os enim Domini locutum est hoc. Et in psalmis: Si populus meus audisset me, & Israel in viis meis ambulâsset, in nihilum inimicos eorum humiliâssem, & in affligentes eos iniecissem manum meam. Quibus ostendit, in populi fuisse potestate, audire & incedere in viis Dei. Sed & Saluator dicens: Ego autem dico vobis, non resistere malo. Et, Quicunque iratus fuerit fratri suo, reus erit iudicio. Et, Quicunque inspexerit mulierem ad cõcupiscendam eam, mœchatus iam est in corde suo. Et cùm dat cætera quæque mandata, quid aliud indicat, nisi quòd in nostra potestate est obseruare, quę mandantur? Et propter hoc rectè rei efficimur iudicio, si pręuaricemur. Vnde &, Omnis qui audit

Honestè viuere, nostrum munus.

Deut. 30.

Isaiæ 1.

Pſal. 80.

Matth. 5.

Matth. 7. audit, inquit, verba mea, & facit ea, similis est viro prudenti, qui ædificauit domum suam super petram, & cætera. Qui autem audit hæc, & non facit, similis est viro stulto, qui ædificauit domum super arenam, & reliqua. Ex illud quod dicit his, qui à dextris eius sunt, Venite benedicti patris mei &c. Esuriui enim, & dedistis mihi manducare: sitiui, & dedistis mihi bibere: euidenter ostendit se his dare promissiones, velut laudis suæ authoribus; & è contrario alijs, tanquam vituperandis ex sese, ait, Discedite maledicti in ignem æternum. Videamus quomodo eriam Paulus velut potestatem arbitrij habentibus nobis loquitur, & tanquam in nobis ipsis, vel salutis, vel perditionis habentibus causam, ait: Aut diuitias bonitatis, ac patientiæ, ac longanimitatis contemnis, ignorans, quia benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit? Secundùm duritiam autem tuam, & cor impœnitens, thesaurizas tibi iram in die iudicij, & reuelationis iusti iudicij Dei, qui reddet vnicuique secundùm opus eius, his quidem, qui secundùm patientiam boni operis, gloria & incorruptio, qui quærunt vitam æternam: his autem qui ex contentione, & qui non credunt quidem veritati, credunt autem iniquitati, ira, indignatio, tribulatio, & angustia in omnem animam hominis operantis malum, Iudæo primùm & Græco. Infinita quidem alia in sanctis scripturis inuenies arbitrii libertatem constituentia: At quoniam in contrarium, id est citra liberum arbitrium, licere seruare mandata, & saluari, item ea transgredi & perire quædam è veteri, & nouo testamento dicta contendunt, age aliqua ex parte proferentes ea, illorum solutiones inspiciamus, quò ex his quæ proposuerimus, etiam cæterorum, quæ similiter arbitrij libertatem videntur tollere, absolutio fiat euidens. Adfert deinde sex scripturæ loca, & diluit, quæ contra arbitrii nostri libertatem obiiciuntur.

Ioan. 1. 20. Et homilia secunda ex diuersis: Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri, credentibus in nomine eius. Iam diuiditur, non humanitas rationabilis mundi, sed voluntas, segregantur receptores incarnationis à respuentibus eam: fideles credunt aduentum verbi, & libenter recipiunt Dominum suum: impij negant, & contumaciter renuunt, Iudæi per inuidiam, Pagani per ignorantiam. Recipientibus dedit eis potestatem filios Dei fieri, non recipientibus dat adhuc spatium recipiendi. A nullo enim auferetur possibilitas credendi Dei filium, & possibilitas essendi Dei filiũ. Hoc enim in arbitrio hominis, & cooperatione gratiæ constitutum est. Quibus dedit potestatem filios Dei fieri? Recipientibus se videlicet, & credentibus in nomen eius.

In arbitrio hominis & cooperatione gratiæ positũ est, credere.

21. Item in caput decimumtertium Euangelij secundùm Matthæum: Et hìc igitur regnum cælorum simile est sagenæ missæ in mare, non quemadmodum quidam opinantur, qui docent verbo naturas subiectas esse diuersas, malorum scilicet ac iustorum qui sub rete venerunt, vt ex eo quod scriptum est, ex omni genere congreganti, credamus iustorum diuersas ac varias esse naturas, similiter autem & malorum. Nam huic intellectui repugnant omnes scripturæ, declarantes esse liberum arbitrium, dum & accusant eos, qui delinquunt, & probant eos, qui rectè faciunt; haudquaquam meritò in eos competente, vel reprehensione, qui ex mali generis natura tales sunt, vel laude in eos, qui tales sunt ex genere meliore. Siquidem vt pisces boni sint, ac mali, causa non est in animabus piscium, sed secundùm illud, quod verbum omnia sciens, dixit, Producant aquæ reptilia animarum viuentium. Quo tempore & fecit Deus cete grandia, omnemque animam animalium reptilium, quæ produxerunt aquæ iuxta genus suum. Illic igitur aquæ produxerunt omnem animam animantium reptilium iuxta suum quanque genus, quum causa non esset penes illam. Hìc verò nos sumus in causa, vt sint bona genera, dignáque vasis quæ vocantur, aut mala dignáque quæ proiiciantur. Non enim in nobis natura causa est malitiæ, sed voluntas quum sit libera, propensa est ad malefaciendum. Sic nec iustitiæ causa est natura, tanquam quæ non recipiat iniustitiam, sed verbum, quod accepimus est quod reddit nos iustos. Nam inter genera degentium in aquis, non videbis quæ transmutentur à malis, vt in piscium generibus, in bona, aut à melioribus ad deteriora: in hominibus contra bonos ac malos semper videre licet, qui vel ex malitia peruenerint ad virtutem, vel à profectu virtutis ad malitiæ dissolutionem recciderint. In hoc autem quod scriptum est: Si iustus auersus fuerit à iustitia sua, fecerítque iniustitiam, ac cætera quæ sequuntur, vsque ad illud, & in peccatis suis, quæ peccauit, in his morietur, aut dicant nobis qui ex sagenæ parabola naturas inducunt: Iniustus, qui pòst auertit se ab iniquitatibus suis, quas fecit, ac seruat præcepta Domini, facitque iustitiam ac misericordiam, cuius erat naturæ, quum esset iniustus? non sanè laudandę, ergò vituperandæ. Et cuius naturę meritò diceretur, quum auertit se ab omnibus iniquitatibus suis quas fecit? Nam si propter eam, quę prius fecit, erat malę naturę, quomodo bonę naturæ quum esset, erat iniquus? In simili re pręterea dubitabis & de iusto, qui se auertit à iustitia sua, fecítque iniustitiam & omnes iniquitates. Priusquam enim se auerteret à iustitia, in iustis operibus versans, non erat malę naturę. Mala siquidem natura, nequaquam possit esse in iustitia, quoniam non potest mala arbor, videlicet malitia, fructus bonos facere, qui à virtute proficiscuntur. Rursus è diuerso, qui bonæ naturę sit, & immutabilis, nequaquam auertere se possit à bono, posteaquam semel habitus est iustus, à iustitia sua ad faciendam iniustitiam, iuxta omnes iniquitates suas quas fecit. His autem dictis, existimandum est, regnum cęlorum esse simile sagenę missę in mare, & ex omni genere congreganti, ad probandam varietatum voluntatem in hominibus, quamplurimum inter se differimen habentium, vt quod dicit, congreganti ex omni genere, significet laudabiles ac vituperabiles in applicationibus animorum ad virtutum aut vitiorum species.

Genes. 1.

Natura in nobis non est causa malitiæ, contra Manichæos.

Exech. 18.

Matth. 13.

22. Chrysostomvs homilia trigesima in Matthęum: Multi certè tanta pœnitentia compuncti sunt, vt cùm antea peruersi essent, electissimi postea inuenirentur: vt Paulus, vt publicanus, vt latro, qui cùm prius zizania essent, in optimum triticum mutati sunt: quę quidem mutatio in seminibus impossibilis est, at in voluntate facilis, atque proclius. Non enim naturę terminis ad bonum, aut ad malum voluntas alligatur, sed libero honoratur arbitrio. Quare

Multi ex peruersis boni facti.

Matth. 12.

Voluntas libera.

cùm inimicum veritatis aliquem videris, omni ſtudio atque cura conari ad virtutem reducere, primùm viuendi exemplis, deinde orationis granitate, ac poſtremùm patrocinij & auxilij copia. Non graueris omnia emendationis genera percurrere.

23. Et homilia nona in Ioannem, tractans ea verba Ioannis primo capite, Dedit eis poteſtatem filios Dei fieri: Vbique (inquit) non violentum, non coactum, ſed voluntarium penitus & liberum nobis oſtendit arbitrium, quod in hoc loco ſignificauit.

24. Item homilia vndecima: Magna ſanè corporis præſtantia, anima tamen tantò præſtantior, quantò corpore melior. Neque hac tantùm ratione, ſed quoniam corporis natura, quocunque ipſam opifex ducere velit, eò ſequitur, neque reſiſtit: anima autem ſui iuris vim in ſe habet operandi, neque vlla in re Deo niſi velit, obtemperat: inuitam enim, & coactam minimè vult Deus bonam, & virtutibus præditam reddere, neque id animæ virtuti eſſet adſcribendum, ſed ſponte ſua bona ſit, & ſibi virtutem complectendam perſuadeat oportet. Quamobrem difficilior huius eſt, quàm illius cura.

Anima, quia libera non inuita agit, corpore præſtat.

25. Cyrillvs Ieroſolymitanus catecheſi quarta illuminatorum: Cognoſce animam eſſe ſui iuris, ſeu voluntatis liberæ, opus Dei pulcherrimum, ſecundùm factoris imaginem immortale per eum, qui immortalitate illud donauit, animal rationale, incorruptibile per eum, qui gratiam illi cóntulit, poteſtatem habens facere, quæ velit. Neque enim ex generationis natura peccas, neque propter animam fornicaris: neque (vt nonnulli fingunt) aſtrorum inclinationes, ad amplectendam impietatem te cogunt. Cur tua ipſius mala confiteri detrectas? cur innocuis aſtris culpam adſcribis? Et paulò inferiùs: Ex noſtro arbitrio peccamus. Ne quem audias differentem malè. Scis hoc dicere: Quod nolo, hoc facio: ſed memineris etiam dicentis, Si volueritis, & audieritis me, bona terræ comedetis. Et, Sicut exhibuiſtis membra veſtra ſeruire immunditiæ, & iniquitati ad iniquitatem, ita & nunc exhibete membra veſtra ſeruire iuſtitiæ in ſanctificationē. Et paucis interiectis. Liberum arbitrium habet anima: & poteſt quidem diabolus incitare, cogere autem præter voluntatem, omninò non poteſt. Subijcit tibi ſcortationis cogitationes, ſi vis, probas, ſi nolis, improbas. Si enim ex neceſſitate ſcortareris, cuius gratia gehennam Deus parâſſet? Et ſi naturâ, & non voluntate iuſtè ageres, cur Deus coronas pararet? Manſuetum eſt animal ouis, neque tamen illa propter manſuetudinem coronatur: quoniam illa manſuetudo, non ex voluntate, ſed a natura illi ineſt.

Anima ſui iuris.

Non aſtris, ſed voluntati noſtræ peccata noſtra adſcribenda.

Rom. 7. Iſaiæ 1. Rom. 6.

Diabolus incitare poteſt, cogere non item.

26. Hieronymvs in proœmio librorum aduerſus Pelagianos: Breuiter calumniatoribus reſpondemus, qui ſua in nos maledicta conferunt manichæorum eſſe hominum damnare naturam, & liberum auferre arbitrium, & adiutorium Dei tollere. Rurſumque apertiſſimæ inſaniæ, hoc hominem dicere, quod Deus eſt. Et ſic ingrediendum via regia, vt nec ad ſiniſtram, nec ad dextram declinemus: Appetitúmque propriæ voluntatis, Dei ſemper credamus auxilio gubernari.

manichæorum errores circa liberū arbitrium.

27. Et libro ſecundo aduerſus Iouinianum capite ſecundo: Liberi arbitrii nos condidit Deus, nec ad virtutes, nec ad vitia, neceſſitate trahimur. Alioquin vbi neceſſitas eſt, nec damnatio, nec corona eſt. Sicut in bonis operibus prefector eſt Deus: non eſt enim volentis, neque currentis, ſed miſerentis & adiuuantis Dei, vt peruenire valeamus ad calcem: ſic in malis atque peccatis ſemina noſtra ſunt incentiua, & perfectio diaboli.

Vbi neceſſitas, ibi nec damnatio, nec corona Rom 9.

28. Concilivm Arauſicanum ſecundum canone decimotertio: Arbitrium voluntatis in primo homine infirmatum, niſi per gratiam baptiſmi, non poteſt reparari.

29. Et canone viceſimoquinto: Secundùm ſupraſcriptas ſanctarum ſcripturarum ſententias, vel antiquorum patrum diffinitiones, hoc Deo propitiante, & prædicare debemus, & credere, quod per peccatum primi hominis, ita inclinatum, & attenuatum fuerit liberum arbitrium, vt nullus poſtea aut diligere Deum, ſicut oportuit, aut credere in Deum, aut operari propter Deum, quod bonum eſt, poſſit, niſi gratia eum, & miſericordia diuina præuenerit.

Liberum arbitrium attenuatum.

30. Avgvstinvs epiſtola nonageſimaquinta quam cum reliquis Epiſcopis ſcripſit ad Innocentium Pontificem: Oramus vt peccatorum tentationem ſuperare poſſimus, vt ſpiritus Dei, vnde pignus accepimus, adiuuet infirmitatem noſtram qui autem orat, & dicit, Ne nos inferas in tentationē: nō vtique id orat, vt homo ſit, quod eſt natura: neque id orat, vt habeat liberum arbitrium quod iam accepit cùm crearetur ipſa natura: neque orat remiſſionem peccatorum, quia hoc ſuperiùs dicitur, Dimitte nobis debita noſtra: neque orat, vt accipiat mandatum. Si enim in tentationem inductus fuerit, hoc eſt, in tentatione defecerit, facit vtique peccatum, quod eſt contra mandatum. Orat ergò, vt non peccet, hoc eſt, ne quid faciat mali, quod pro Corinthiis orat Apoſtolus Paulus, dicens, Oramus autem ad Dominum ne quid faciatis mali. Vnde ſatis apparet, quòd ad non peccandum, id eſt, ad non malefaciendum, quamuis eſſe non dubitetur arbitrium voluntatis, tamen eius poteſtas nō ſufficiat, niſi adiuuetur infirmitas. Ipſa igitur oratio, clariſſima eſt gratiæ teſtificatio. Hanc ille (Pelagius) confiteatur, & eum gaudebimus ſiue rectum, ſiue correctum. Diſtinguenda eſt lex, & gratia. Lex iubere nouit, gratia iuuare. Nec lex iuberet niſi eſſet voluntas: nec gratia iuuaret, ſi ſat eſſet voluntas. Et poſt pauca: Iubetur vt non faciamus malum, vbi dicitur: Declina à malo: & tamen oratur, vt non faciamus malum, vbi dicitur: Oramus autem ad Dominum ne quid faciatis mali. Iubetur vt faciamus bonum, vbi dicitur, Et fac bonum: & tamen oramus vt faciamus bonum, vbi dicitur, Non ceſſamus pro vobis orantes & poſtulantes: atque inter cætera pro illis orans dicit, Vt ambuletis dignè Deo in omne placitum, in omni opere, & ſermone bono. Sicut ergò agnoſcimus voluntatem cùm hæc præcipiuntur, ſic & ipſe agnoſcat gratiam cùm petuntur.

Rom. 8.

Matth. 6.

2. Cor. 13.

Liberū arbitriū, niſi adiuuetur, non ſufficit ad non peccandum.

Pſalm. 36.

2. Cor. 13.

Coloſſ. 1.

31. Prosper libro primo de vocatione gentium, capite octauo: Non ergò fidat de viribus ſuis, quæ etiam cùm eſſent integræ, non ſteterunt: ſed per illum quærat victoriam, qui ſolus non eſt victus, & omnibus vicit. Et ſi quærit, nō dubitet quærendi affectum ab illo ſe accepiſſe quem quærit. Nec quia ſpiritu Dei agitur, ideò ſe putet liberum arbitrium non habere: quod ne tunc quidem perdidit, quando diabolo voluntate ſe dedit, à quo iudicium voluntatis deprauatum eſt,

Rom. 8. Liberū arbitriū permāſitin homine etiam

à diabolo seducto.

est, non ablatum. Quod ergò non interfectum est per vulnerantem, non tollitur per medentem: vulnus sanatur, nõ natura remouetur. Sed quod in natura periit, non restituitur nisi ab authore naturæ.

VI.

De dispensatione & mysterio aduentus Christi.

Caput 2. sess. 6.

QVO factum est, vt cælestis Pater, [a] Pater misericordiarum, & Deus totius consolationis, CHRISTVM IESVM filium suum, & ante legem, & legis tempore multis sanctis patribus declaratum ac promissum, cùm venit beata illa [b] plenitudo temporis, ad homines miserit: vt & Iudæos, qui sub lege erant, redimeret; & [c] Gentes, quæ non sectabantur iustitiam, iustitiam apprehenderent, atque omnes [d] adoptionem filiorum reciperent. Hunc [e] proposuit Deus propitiatorem per fidem in sanguine ipsius pro peccatis nostris, non [f] solùm autem pro nostris, sed etiam pro totius mundi.

a 2. Cor. 1. a
b Galat. 4. a
c Rom. 9. g
d Galat. 4. e
e Rom. 3. e 5. b 1. Tim. 2. b
f 1. Ioã. 2. a

TESTIMONIA.

1. POSTERIORIS ad Corinthios primo capite: Benedictus Deus & pater Domini nostri IESV Christi, Pater misericordiarum, & Deus totius consolationis, qui consolatur nos in omni tribulatione nostra.

2. AD Galatas quarto capite: At vbi venit plenitudo temporis, misit Deus Filium suum factum ex muliere, factum sub lege, vt eos, qui sub lege erant, redimeret, vt adoptionem filiorum reciperemus. Quoniam autem estis filii, misit Deus Spiritum filii sui in corda vestra clamantem Abba, Pater. Itaque iam non est seruus, sed filius: Quòd si filius, & heres per Deum.

3. AD Romanos nono capite: Quid ergò dicemus? Quòd Gentes, quæ non sectabantur iustitiam, apprehenderunt iustitiam: iustitiam autem quæ ex fide est.

4. AD Galatas quarto capite, vt paulò antè.

5. AD Romanos tertio capite: Omnes enim peccauerunt, & egent gloria Dei. Iustificati gratis per gratiam ipsius, per redemptionem, quæ est in Christo Iesu, quem proposuit Deus propitiationem per fidem in sanguine ipsius, ad ostensionem iustitiæ suæ propter remissionem præcedentium delictorum in sustentatione Dei, ad ostensionem iustitiæ eius in hoc tempore: vt sit ipse iustus, & iustificans eum, qui est ex fide Iesu Christi.

6. ET capite quinto: Commendat autem charitatem suam Deus in nobis: quoniam cùm adhuc peccatores essemus, secundùm tempus Christus pro nobis mortuus est: multò igitur magis nunc iustificati in sanguine ipsius, salui erimus ab ira per ipsum. Si enim cùm inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem filii eius: multò magis reconciliati, salui erimus in vita ipsius. Non solùm autem: sed & gloriamur in Deo per Dominum nostrum Iesum Christum, per quem nunc reconciliationem accepimus.

7. PRIORIS ad Timotheum secundo capite: Vnus enim Deus, vnus & mediator Dei & hominum homo Christus Iesus, qui dedit redemptionem semetipsum pro omnibus: testimonium temporibus suis.

8. PRIMAE epistolæ Ioannis capite secundo: Sed & si quis peccauerit, aduocatum habemus apud Patrem, Iesum Christum iustum: & ipse est propitiatio pro peccatis nostris: non pro nostris autem tantum, sed etiam pro totius mundi.

VII.

Qui per Christum iustificentur.

Caput 3. sess. 6.

VERÙM, etsi ille pro [a] omnibus mortuus est, non omnes tamen mortis eius beneficium recip[i]unt, sed ii duntaxat, quibus meritum passionis eius communicatur. Nam, sicut re vera homines, nisi ex semine [b] Adæ propagati nascerentur, non nascerentur iniusti, cùm ea propagatione, per ipsum, dum concipiuntur, propriam iniustitiam contrahant: ita, nisi in Christo renascerentur, nunquam iustificarentur, cùm ea renascentia per meritum passionis eius, gratia, qua iusti fiunt, illis tribuatur. Pro hoc beneficio [c] Apostolus gratias nos semper agere hortatur Patri, qui dignos nos fecit in partem sortis sanctorum in lumine, & eripuit de potestate tenebrarum, transtulítque in regnum filii dilectionis suæ: in quo habemus redemptionem, & remissionem peccatorum.

a 2. Cor. 5. c Prosper c. 3 ad obiec. Gallor.
b Augustin. epistol. 29. quæst. 3. lib. 1. de peccat. merit. cap 28. de nat & grat. c. 41. lib. 6. contra Iulian. cap. 4. 24.
c Colos. 1. b

TESTIMONIA.

1. POSTERIORIS ad Corinthios quinto capite. Charitas enim Chriſti vrget nos: æſtimantes hoc, quoniam ſi vnus pro omnibus mortuus eſt, ergò omnes mortui ſunt: & pro omnibus mortuus eſt Chriſtus: vt, & qui viuunt, iam nõ ſibi viuant, ſed ei, qui pro ipſis mortuus eſt, & reſurrexit.

2. PROSPER in reſponſionibus ad capitula obiectionum Gallorum, capitulo nono: Deus ergò Dei filius, mortalitatis humanæ particeps factus abſque peccato, hoc peccatoribus, & mortalibus contulit, vt qui natiuitatis eius conſortes fuiſſent, vinculum peccati & mortis euaderent. Sicut itaque non ſufficit hominum renouationi, natum eſſe hominem IESVM Chriſtum niſi in ipſo eodem, de quo ipſe ortus eſt, ſpiritu renaſcantur: ſic non ſufficit hominum redemptioni, crucifixum eſſe Dominum Chriſtum, niſi commoriantur ei, & conſepeliantur in baptiſmo. Alioquin nato Saluatore in carne ſubſtantiæ noſtræ, & crucifixo pro omnibus nobis, non fuerat neceſſarium, vt renaſceremur, & ſimilitudine mortis eius complantaremur: ſed cùm ſine hoc ſacramento, nemo hominum conſequatur vitam æternam: non eſt ſaluatus cruce Chriſti, qui non eſt crucifixus in Chriſto. Non eſt autem crucifixus in Chriſto, qui non eſt membrum corporis Chriſti, qui non per aquam & Spiritum ſanctum induit Chriſtum. Qui ideò infirmitate noſtra communionem ſubiit mortis, vt nos in virtute eius haberemus conſortium reſurrectionis. Cùm itaque rectiſſimè dicatur Saluator pro totius mundi redemptione crucifixus, propter veram humanæ naturæ ſuſceptionem, & propter communem in primo homine omnium perditionem: poteſt tamen dici pro his tantùm crucifixus, quibus mors ipſius profuit. Dicit enim Euangeliſta: quia Ieſus moriturus erat pro gente, non tantùm pro gente, ſed etiam vt filios Dei diſperſos congregaret in vnum. In ſua enim venit, & ſui eum non receperunt. Quotquot autem receperunt eum, dedit eis poteſtatem filios Dei fieri: Quo non ex ſanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, ſed ex Deo nati ſunt.

In cruce Chriſti non ſaluatur, qui non eſt crucifixus in Chriſto.

Ioan. 10.

Ioan. 5.

3. AVGVSTINVS epiſtola octogeſimanona ad Hilarium, quæſtione tertia. Itaque ſicut per vnius delictum in omnes homines ad condemnationem, de qua condemnatione paruuli per ſacramentum baptiſmi liberandi ſunt; ita per vnius iuſtificationem in omnes homines ad iuſtificationem vitæ. Et hîc omnes dixit, & ibi, non quia omnes homines venirent ad gratiam iuſtificationis Chriſti, cùm tam multi alienati ab illa, in æternum moriantur: ſed quia omnes, qui renaſcuntur in iuſtificationem, non niſi per Chriſtum renaſcuntur: ſicut omnes qui naſcuntur in condemnationem, non niſi per Adam naſcuntur. Nemo quippe eſt in illa generatione, præter Adã: nemo in iſta regeneratione, præter Chriſtum: Ideò omnes & omnes, eoſdem autem omnes etiam multos poſtea dicit, adiungens. Sicut enim per inobedientiam vnius hominis peccatores conſtituti ſunt multi; ſic & per vnius hominis obedientiam iuſti cõſtituuntur multi. Qui multi? niſi quos iam paulò antè omnes dixerat. Vide quemadmodum commendat vnum & vnũ, id eſt, Adam & Chriſtum: illum ad condemnationem, hunc ad iuſtificationem, cùm tantò poſt Adam venerit Chriſtus in carne, vt ſciamus etiam antiquos iuſtos, quicunque eſſe potuerunt, non niſi per eandem fidem liberatos, per quam liberamur & nos, fidem ſcilicet incarnationis Chriſti, quæ illis prænunciabatur, ſicut à nobis facta annunciatur.

Rom 5.

Nullus iuſtificatur niſi per Chriſtum

Antiqui iuſti per eandem fidem iuſtificati per quam & nos.

4. ET libro primo de peccatorum meritis & remiſſione, capite vigeſimooctauo: Ad vitam æternam, quam promiſit non mendax Deus ſanctis & fidelibus ſuis, cuius vitæ participes omnes non viuificabuntur niſi in Chriſto, ſicut in Adam omnes moriuntur. Quemadmodum enim omnes omninò pertinentes ad generationem voluntatis carnis non moriuntur, niſi in Adam, in quo omnes peccauerunt; ſic ex his omnes omninò pertinentes ad regenerationem voluntatis ſpiritus, non viuificantur niſi in Chriſto, in quo omnes iuſtificantur: Quia ſicut per vnum omnes ad condemnationem, ſic per vnum omnes ad iuſtificationem,

Iuſtitiam & vitam æternam nullus accipit niſi per Chriſtũ. 1. Cor. 15.

Rom. 5.

5. ITEM de natura & gratia capite quadrageſimoprimo: Sicut dictum eſt, Sicut per vnius delictum in omnes homines in condemnationem, vt nullus prætermitteretur, ſic & in eo quod dictum eſt, Per vnius iuſtitiam in omnes homines in iuſtificationem vitæ, nullus prætermiſſus eſt: non quia omnes in eum credunt, & baptiſmo eius abluuntur, ſed quia nemo iuſtificatur niſi in eum credat, & baptiſmo eius abluatur. Itaque omnes dictum eſt, ne aliquo modo alio præter ipſum quiſquam ſaluus fieri poſſe credatur.

Ibidem.

Nemo iuſtificatur niſi credat in Chriſtum & baptizetur.

6. IDEM contra Iulianum libro ſexto, capite quarto: Itaque ſicut per vnius, inquit, delictum in omnes homines ad condemnationem, ita & per vnius iuſtificationem in omnes homines ad iuſtificationem vitæ. Ideò & ibi omnes, & hic omnes, quia nemo ad mortem niſi per illum, nemo ad vitam niſi per iſtum. Sicut enim per inobedientiam vnius hominis peccatores conſtituti ſũt multi, ita per vnius obedientiã iuſti conſtituentur multi.

Rom. 5.

Ad mortem nemo niſi per Adam: ad vitam nemo niſi per Chriſtum.

7. CAPITE item viceſimoquarto: Nemo liberabitur ab hac ira Dei, niſi per Mediatorem reconcilietur Deo. Vnde dicit etiam ipſe Mediator: Qui non credit filio, non habebit vitam, ſed ira Dei manet ſuper eum. Non dixit, veniet: ſed manet ſuper eum. Ideò ergò credunt atque confitentur & maiores per cor & os proprium, & paruuli per alienum, vt reconcilientur Deo per mortem filij eius, ne ira Dei maneat ſuper eos, quos etiam origo vitiata efficit reos. Et infrà: Cũ dictum eſt; Per vnum in omnes tranſiſſe peccatum; & poſteà per vnius inobedientiam peccatores conſtitutos multos: ipſi ſunt multi, qui & omnes. Similiter cùm dictum eſt, Per vnius iuſtificationem in omnes homines, ad iuſtificationem vitæ: & rurſus dictum eſt, Per vnius obedientiam iuſti conſtituentur multi: non aliquibus exceptis, ſed eoſdem multos, omnes oportet intelligi: non quia omnes homines iuſtificantur in Chriſto, ſed quia omnes qui iuſtificantur, non aliter poſſunt iuſtificari quàm in Chriſto. Sicut poſſumus dicere, in aliquam domum per vnam ianuam intrare omnes, non quia omnes homines intrant in eandem domum, ſed quia nemo intrat niſi per illam. Omnes ergò ad mortem per Adam, omnes ad vitam per Chriſtum. Quia ſicut

Nemo liberatur ab ira Dei niſi per Mediatorem. Ioan. 3.

Paruuli per alienum os confitentur fidem. Rom. 5.

in Adã

omnes moriũtur, ita & in Chriſto omnes viuificabũtur, id eſt, ex prima origine generis humani, nemo ad mortem niſi per Adã, & nemo per Adã niſi ad mortem. Et nemo ad vitã niſi per Chriſtũ, & nemo per Chriſtum niſi ad vitam. Vos autem (Pelagianos alloquitur) dum non omnes, ſed multos, ſiue per Adam condemnatos eſſe, ſiue per Chriſtum liberatos vultis intelligi, horrenda peruerſitate Chriſtianæ religioni eſtis infeſti. Si enim ſalui erunt aliqui ſine Chriſto, & iuſtificantur aliqui ſine Chriſto, ergò Chriſtus gratis mortuus eſt.

8. Ad Coloſſenſes primo capite: Gratias agentes Deo Patri, qui dignos nos fecit in partem ſortis ſanctorum in lumine: qui eripuit nos de poteſtate tenebrarum, & tranſtulit in regnum filii dilectionis ſuæ, in quo habemus redemptionem per ſanguinem eius, remiſſionem peccatorum.

VIII.

Deſcriptio iuſtificationis impij, & modus eius in ſtatu gratiæ.

Caput 4. ſeſſ. 6.

QVIBVS verbis iuſtificationis impii deſcriptio inſinuatur, vt ſit tranſlatio ab eo ſtatu, in quo homo naſcitur filius primi [a] Adæ, in ſtatum gratiæ, & adoptionis filiorum Dei per ſecundum Adam IESVM CHRISTVM Saluatorem noſtrum. Quæ quidem tranſlatio poſt Euangelium promulgatum, ſine lauacro regenerationis, aut eius voto, fieri non poteſt, ſicut ſcriptum eſt: [b] *Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu ſancto, non poteſt introire in regnum Dei.*

a Galat. 4. a Tit. 3. b

b Ioan. 3. a

TESTIMONIA.

1. Ad Galatas quarto capite: At vbi venit, &c. vt ſuprà capite ſexto, teſtimonio ſecundo.

2. Ad Titum tertio capite: Non ex operibus iuſtitiæ, quæ fecimus nos, ſed ſecundùm ſuam miſericordiam ſaluos nos fecit per lauacrum regenerationis, & renouationis Spiritus ſancti, quem effudit in nos abundè per Ieſum Chriſtum Saluatorem noſtrum: vt iuſtificati gratia ipſius, hæredes ſimus ſecundùm ſpem vitæ æternæ.

3. IOANNIS tertio capite: Niſi quis, &c. vt in textu. Teſtimonia de neceſſitate Baptiſmi habes ſupra quæſtione prima de ſacramento Baptiſmi. Reliqua verò teſtimonia ad deſcriptionem Iuſtificationis pertinentia, quære infra capite vndecimo.

IX.

De neceſsitate præparationis ad iuſtificationem in adultis, & vnde illa ſit.

Caput 5. ſeſſ. 6.

PRÆTEREA ipſius iuſtificationis exordium in adultis à Dei [a] per Chriſtum Ieſum præueniente gratia ſumendum eſt, hoc eſt, ab eius vocatione, qua nullis eorum exiſtentibus meritis, vocantur, vt, qui per peccata à Deo auerſi erant, per eius excitantem, atque adiuuantem gratiam, ad conuertendum ſe ad ſuam ipſorum iuſtificationem, eidem gratiæ liberè aſſentiendo, & [b] cooperando, diſponantur: ita vt, tangente Deo cor hominis per Spiritus ſancti illuminationem, neque [c] homo ipſe nihil omninò agat, inſpirationem illam recipiens, quippe qui illam & abiicere [d] poteſt, neque tamen ſine gratia [e] Dei mouere ſe ad iuſtitiam coram illo libera ſua voluntate poſſit. Vnde in ſacris litteris, cùm dicitur: [f] *Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos*: libertatis noſtræ admonemur. Cùm reſpondemus: [g] *Conuerte nos Domine ad te, & con-*

a Aug. lib. 1. cont 2 epiſt. Pelagian. ca. 9. & 10. de prædeſtination. ſanct. cap. 2. Gennad. lib. de Eccleſ dog. ca 44. Fulgent. de incarnation. & gratia Chriſti, cap. 18.

b 1. Corinth. 3. b 15. b 2. Corinth. 6. a 7. a 2. Tim. 2 d Hebr. d. Ierem 7. a Ezechiel. 18. e f g Prou. 16 a Eccli 2. d Sapient. 9. b Pſal. 26 c ibid. Auguſt. enarrat. 2. & ſer. 15. de verb. Apoſt. ca. 9 & ſeq. li. 1. retract. ca. 22 Leo ſerm. 5. de quadrag. Fulg. de incarn. & gratia Chriſti, cap. 20.

c Auguſt. de gratia libero arbitrio, ca. 2. 9. 15. de ſpir. & liter. ca. 24. lib. 2. de peccat. merit. cap. 5. de præd. & grat. ca. 5. de verb. Apoſt. ſer. 7. c. 2. & ſer. 15. cap. 11. tract. 4. in epiſt. Ioan. de prædeſtin. ſanct. cap. 3. Chryſoſt. homil. 9. in Ioan. Bernard. de gratia & libero arbit. Proſper li. 2. de vocat. gent. ca. 16. 17. 18 contra Collat. c. 16.

d Matt. 23. d Actor. 13. g Ierem. 18. b 25. a b 32. f 35. c d Zachar. a

e Cyprian. de oratio. Domin. Auguſt de natura & gratia cap. 18 lib. 2 contr. 2. epiſt. Pelagian. cap. 10. Hieronym. epiſt. 139.

f Zachar. 1. a Malach. 3. b Actor 2. f 3 c Epheſ. 5. c Iacob 4 c Matt. 11. d Ierem. 3. a d f 4 d 18. b Iſaiæ 1. d e 40. a 45. d 46. e 55 a b Baruch. 4. a Ezechiel. 18 ‖ 1. Reg. 7. a

g Geneſ. 15. c 31. c

uertemur : Dei nos gratia præueniri confitemur.

TESTIMONIA.

1. AVGVSTINVS libro ſecundo contra duas epiſtolas Pelagianorum, capite nono: Auertat Deus hanc amentiam, vt in donis eius nos priores faciamus, poſteriorem ipſum: quoniam miſericordia eius præueniet me, & ipſe eſt cui fideliter veraciterque cantatur, Quoniam præueniſti eum in benedictione dulcedinis: & quid hic aptius intelligitur, quàm ipſa, de qua loquimur, cupiditas boni? Ergò benedictio dulcedinis, eſt gratia Dei, qua fit in nobis vt nos delectet, & cupiamus, hoc eſt, amemus quod præcipit nobis, in qua ſi nos nõ præuenit Deus, non ſolũ non perficitur, ſed nec inchoatur ex nobis. Si enim ſine illo nihil poſſumus facere, profectò nec incipere, nec perficere, quia vt incipiamus, dictum eſt: Miſericordia eius præueniet me, vt perficiamus, dictum eſt, Miſericordia eius ſubſequetur me.

Pſalm. 58. Pſalm. 20. Deus prior in noſtra iuſtificatione.

2. Et capite decimo: Quid eſt ergò quod in conſequentibus, vbi ea quæ ipſi ſentiunt, commemorant, dicunt ſe confiteri, gratiam quoque adiuuare vniuſcuiuſque bonum propoſitum, non tamen reluctanti ſtudium virtutis immittere? Hoc quippe ita dicunt, velut homo à ſeipſo, ſine adiutorio Dei habeat propoſitum bonum ſtudiúmque virtutis, quo merito præcedente, dignus ſit adiuuari Dei gratia ſubſequente. Et poſt pauca: Hominis autem propoſitum bonũ adiuuat quidem ſubſequẽs gratia, ſed nec ipſum eſſet niſi præcedetet gratia. Studium quoque hominis, quod dicitur bonum, quamuis cùm eſſe cœperit, adiuuetur gratia, non tamen incipit ſine gratia, ſed ab illo inſpiratur, de quo dicit Apoſtolus: Gratias autem Deo, qui dedit idem ſtudium pro vobis in corde Titi. Si ſtudium quiſque vt pro aliis habeat Deus dat, vt pro ſeipſo habeat quis alius eſt daturus?

Pſalm. 58. & 22. Pelagianorum error. Gratia præcedens. Gratia ſubſequens. 2. Cor. 8.

3. ITEM libro de prædeſtinatione ſanctorum, capite ſecundo: Quod ergò pertinet ad religionem atque pietatem, de qua loquebatur Apoſtolus, ſi non ſumus idonei cogitare aliquid quaſi ex nobiſmetipſis, ſed ſufficiẽtia noſtra ex Deo eſt, profectò non ſumus idonei credere aliquid quaſi ex nobiſmetipſis, quod ſine cogitatione non poſſumus, ſed ſufficientia noſtra, qua credere incipiamus, ex Deo eſt. Quocirca ſicut nemo ſibi ſufficit ad incipiendum, vel perficiendum quodcunque opus bonum, quod iam iſti fratres, ſicut veſtra ſcripta indicant, verum eſſe conſentiunt; vnde in omni opere bono, & incipiendo, & perficiendo, ſufficientia noſtra ex Deo eſt: ita nemo ſibi ſufficit, vel ad incipiendam, vel ad perficiendam fidem, ſed ſufficientia noſtra ex Deo eſt: quoniam fides ſi non cogitetur, nulla eſt, & non ſumus idonei cogitare aliquid quaſi ex nobiſmetipſis, ſed ſufficientia noſtra ex Deo eſt.

2. Cor. 3. Credere ex nobiſmetipſis non ſumus idonei. Et can. 7. Concilii 2. Arauſicani. Hominem nihil poſſe ſine Deo in ſalutis negotio.

4. GENNADIVS Maſſilienſis presbyter libro de Eccleſiaſticis dogmatibus, capite quadrageſimoquarto: Si quis per naturæ vigorem bonum aliquid, quod ad ſalutem pertinet vitæ æternæ, cogitare vt expedit, aut eligere, ſiue ſalutari, id eſt, Euangelicæ prædicationi conſentire poſſe confirmat, abſque illuminatione, & inſpiratione Spiritus ſancti, qui dat omnibus ſuauitatem in conſentiendo, & in credendo veritatem, hęretico fallitur ſpiritu, non intelligens vocem Dei in Euangelio, dicentis: Sine me nihil poteſtis facere. Et illud Apoſtoli: Non quòd idonei ſimus cogitare aliquid à nobis quaſi ex nobis, ſed ſufficientia noſtra ex Deo eſt.

Ioan. 15. 2. Cor. 3.

5. FVLGENTIVS de incarnatione & gratia Chriſti, capite decimooctauo: Si ſecundùm opinionem illorum, noſtrum eſt velle credere, priuſquam nos Dei gratia incipiat adiuuare, iniuſtè gratia dicitur, quia non gratis datur homini, ſed bonæ retribuitur voluntati. Hanc enim (ſicut illi volunt) gratia in nobis inuenit, quam ipſa non dedit: immò ſi ſic eſt, nos priores Deo voluntatem damus, atque ita gratiam non miſeratione tribuentis, ſed æquitate Dei retribuentis accipimus. Veruntamen quis prior dedit illi, & retribuetur ei? Nemo vtique, quia non poteſt homo accipere quicquam, niſi datum fuerit de cœlo. Quid enim habet quod non accepit? Si autem accepit, quid gloriatur quaſi non acceperit? Non autem miſericordia Dei aliquando præuenit hominem, ſi nunquam bonam fecit, ſed expectat vt inueniat voluntatem. Et vbi eſt quod Dauid dicit: Deus meus, miſericordia eius præueniet me. In quo autem Dei nos miſericordia præueniat, vel præueniens quales inueniat, non in quolibet alio, ſed in ſe nobis gentium magiſter oſtendit, dicens: Qui prius fui blaſphemus, & perſecutor, & contumelioſus, ſed miſericordiam conſecutus ſum, quia ignorans feci in incredulitate.

Gratia priores. Rom. 11. Ioan. 3. 1. Cor. 4. Pſalm. 58. 1 Tim. 1

6. PRIORIS ad Corinthios tertio capite: Dei enim ſumus adiutores. (συνεργοὶ cooperatores.)

7. Et capite decimoquinto: Gratia autem Dei ſum id, quod ſum, & gratia eius in me vacua non fuit, ſed abundantius illis omnibus laboraui: non ego autem, ſed gratia Dei mecum.

8. POSTERIORIS ad Corinthios ſexto capite: Adiuuantes autem exhortamur ne in vacuum gratiam Dei recipiatis. Ait enim: Tempore accepto exaudiui te, & in die ſalutis adiuui te.

9. ITEM capite ſeptimo: Has ergò habentes promiſſiones, chariſſimi, mundemus nos ab omni inquinamento carnis, & ſpiritus, perficientes ſanctificationem in timore Dei.

10. POSTERIORIS ad Timotheum ſecundo capite: Si quis ergò emundauerit ſe ab iſtis, erit vas in honorem ſanctificatum, & vtile Domino ad omne opus bonum paratum.

11. AD Hebræos duodecimo capite: Propter quod remiſſas manus, & ſoluta genua, erigite, & greſſus rectos facite pedibus veſtris: vt non claudicans quis erret, magis autem ſanetur.

12. IEREMIAE ſeptimo capite: Hæc dicit Dominus exercituum Deus Iſraël: Bonas facite vias veſtras, & ſtudia veſtra: & habitabo vobiſcum in loco iſto. Quoniam ſi benè direxeritis vias veſtras, & ſtudia veſtra: ſi feceritis iudicium inter virum & proximum eius, &c.

13. EZECHIELIS decimooctauo capite: Si autem impius egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis ſuis quæ operatus eſt, & cuſtodierit omnia præcepta mea, & fecerit iudicium, & iuſtitiam: vita viuet, & non morietur. Omnium iniquitatum eius, quas operatus eſt, non recordabor: iuſtitia ſua, quam operatus eſt, viuet. Nunquid voluntatis meæ eſt mors impij, dicit Dominus Deus, & non vt conuertatur à viis ſuis, & viuat?

& viuat? Et cùm auerterit ſe impius ab impietate ſua, quam operatus eſt, & fecerit iudicium, & iuſtitiam: ipſe animam ſuam viuificabit. Conſiderans enim, & auertens ſe ab omnibus iniquitatibus ſuis, quas operatus eſt, vita viuet, & non morietur. Idcircò vnumquemque iuxta vias ſuas iudicabo domus Iſrael, ait Dominus Deus. Conuertimini, & agite pœnitentiam ab omnibus iniquitatibus veſtris: & non erit vobis in ruinam iniquitas. Proijcite à vobis omnes præuaricationes veſtras, in quibus præuaricati eſtis, & facite vobis cor nouum, & ſpiritum nouum: & quare moriemini domus Iſrael? Quia nolo mortem morientis, dicit Dominus Deus, reuertimini, & viuite.

14. PROVERBIORVM decimo ſexto capite: Hominis eſt animam præparare: & Domini gubernare linguam. Abominatio Domini eſt omnis arrogans: etiam ſi manus ad manum fuerit, non eſt innocens. Initium viæ bonæ, facere iuſtitiam: accepta eſt autem apud Deum magis, quàm immolare hoſtias.

15. ECCLESIASTICI ſecundo capite: Qui timent Dominum, præparabunt corda ſua, & in conſpectu illius ſanctificabunt animas ſuas.

16. SAPIENTIAE nono capite: Mitte illam (ſapientiam tuam) de cælis ſanctis tuis, & à ſede magnitudinis tuæ, vt mecum ſit & mecum laboret, vt ſciam quid acceptum ſit apud te.

17. PSALMO viceſimo ſexto: Ne auertas faciem tuam à me: ne declines in ira à ſeruo tuo. Adiutor meus eſto: ne derelinquas me, neque deſpicias me Deus ſalutaris meus.

18. AVGVSTINVS in enarratione ſecunda eiuſdem pſalmi vigeſimiſexti: Adiutor meus eſto ne derelinquas me. Ecce enim in via fum, petiui à te vnam, habitare in domo tua per omnes dies vitæ meæ, contemplari delectationem tuam, protegi à templo tuo. Hanc petiui vnam: ſed vt ad illam perueniam, in via ſum. Fortè dices mihi vt irem, ambula, liberum arbitrium tibi dedi, voluntaris tuæ es, proſequere viam, quære pacem & ſequere eam. Noli à via declinare, noli ibi remanere, noli retrò reſpicere. Perſeuera in ambulando, quoniam qui perſeuerauit vſque in finem, hic ſaluus erit. Iam tu accepto libero arbitrio, quaſi præſumis vnde ambules. Noli de te præſumere, ſi te dereliquerit, in ipſâ via deficies: cades, aberrabis, remanebis. Dic ergò illi, Voluntatem quidem liberam mihi dediſti, ſed ſine te nihil eſt mihi conatus meus. Adiutor meus eſto, ne derelinquas me. Neque deſpicias me Deus ſalutaris meus. Tu enim adiuuas qui condidiſti, tu non deſeris qui creâſti.

19. IDEM ſermone decimotertio de verbis Apoſtoli capite nono: Cùm diximus Apoſtolus, Si autem ſpiritu actiones carnis mortificaueritis, viuetis: id eſt; illas concupiſcentias carnis, quibus non conſentire magna laus eſt, quas non habere perfectio eſt: ſi has actiones carnis morbidas, & de morte habentes contentionem, ſpiritu mortificaueritis, viuetis. Hîc iam metuendum eſt, ne quiſquam rurſus ad mortificandas actiones carnis de ſpiritu ſuo audeat præſumere. Non ſolùm enim Deus ſpiritus eſt, ſed & anima tua ſpiritus eſt, & mens tua ſpiritus eſt. Et cùm dicis, Mente ſeruio legi Dei, carne autem legi peccati: quia ſpiritus concupiſcit aduerſus carnem, & caro aduerſus ſpiritum: Ergò ne ad carnis actiones mortificandas de ſpiritu tuo præſumas, & ſuperbia pereas, & tibi ſuperbo reſiſtatur, non humili gratia concedatur. Deus enim ſuperbis reſiſtit, humilibus autem dat gratiam. Et deinceps capite decimo. Ne forte ergò ſuboriretur tibi iſta ſuperbia, vide quid ſequatur. Cùm enim diximus, Si ſpiritu actiones carnis mortificaueritis, viuetis, ne hîc ſe extolleret humanus ſpiritus, & ad hoc opus ſe idoneum firmúmque iactaret, ſubiecit, & ait: Quotquot enim ſpiritu Dei aguntur, hi filij ſunt Dei. Qui te ergò iam volebas extollere, vbi audiſti, Si ſpiritu actiones carnis mortificaueritis, viuetis? Dicturus enim eras, Hoc poteſt voluntas mea, hoc poteſt liberum arbitrium meum. Quæ voluntas? Quod liberum arbitrium? Niſi ille regat, cadis: niſi ille regat, iaces. Quomodo ergò ſpiritu tuo, cùm audias Apoſtolum dicentem, Quotquot enim ſpiritu Dei aguntur, hi filij ſunt Dei; Tu te vis agere, à teipſo vis agi ad actiones carnis mortificandas? Quid tibi prodeſt quia non eris Epicureus, & eris Stoicus? Siue Epicureus eris, ſiue Stoicus eris, inter filios Dei non eris. Quotquot enim ſpiritu Dei aguntur, hi filij ſunt Dei. Non qui ſecundùm carnem ſuam viuunt, non qui ſecundùm ſpiritum ſuum viuunt, non qui carnis voluptate ducuntur, non qui ſpiritu ſuo aguntur: ſed quotquot ſpiritu Dei aguntur, hi filij ſunt Dei. Capite item vndecimo: Dicit mihi aliquis, Ergò agimur, non agimus, Reſpondeo, Immò & agis, & ageris. Et tunc bene agis, ſi à bono agaris. Spiritus enim Dei qui te agit, agentibus adiutor eſt: ipſum nomen adiutoris præſcribit tibi, quia & tu ipſe aliquid agis. Agnoſce quid poſcas, agnoſce quid confitearis, quando dicis, Adiutor meus eſto, ne derelinquas me. Adiutorium vtique inuocas Deum. Nemo adiuuatur, ſi ab illo nihil agatur. Quotquot enim, inquit, ſpiritu Dei aguntur, hi filii ſunt Dei, non litera, ſed ſpiritu, non lege præcipiente, minante, promittente, ſed ſpiritu exhortante, illuminante, adiuuante. Scimus, inquit idem Apoſtolus, quia diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum. Si non eſſes operator, ille non eſſet cooperator. Sed hîc fortiter vigilate, ne fortè dicat ſpiritus veſter, Si ſubtraxerit ſe cooperatio Dei, & adiutorium Dei, ſpiritus meus facit hoc; & ſi cum labore, & ſi cum aliqua difficultate poteſt, tamen implere poteſt. Quomodo ſi aliquis dicat, Remis quidem peruenimus, ſed cum aliquo labore: ô ſi ventum habeamus, facilius peruenimus. Non ſic eſt adiutorium Dei, non ſic eſt adiutorium Chriſti, non ſic eſt adiutorium Spiritus ſancti. Prorſus ſi defuerit, nihil boni agere poteris. Agis quidem illo non adiuuante libera voluntate, ſed malè. Ad hoc idonea eſt voluntas tua, quæ vocatur libera, & malè agẽdo fit damnabilis ancilla. Cũ dico tibi, Sine adiutorio Dei nihil agis, nihil boni dico: nã ad malè agendũ habes ſine adiutorio Dei liberam voluntatem, quanquam non eſt illa libera: A quo enim quis deuictus eſt, huic & ſeruus addictus eſt: & omnis qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati: & ſi vos filius liberauerit, tunc verè liberi eritis. Et capite duodecimo: Prorſus hoc credite, ſic vos agere bona voluntate, quia viuitis, vtique agitis: non enim adiutor eſt ille, ſi nihil agatis, non enim cooperator eſt ille, ſi nihil operamini. Sic vos tamen ſcitote agere, vt ſit rector, ſpiritus, & adiutor. Qui ſi verò defuerit, nihil boni omnino agere valeatis. Et paulò poſt: Iam

Iacob. 4.

Rom. 8.

Liberũ arbitrũ niſi regnat De⁹ cadimus.

Agimus & agimur. Cooperatur homo gratiæ.

Pſalm. 26.

Rom. 8.

Ibidem.

Dei adiutorium ſi abfuerit, nihil ages boni

1. Pet. 1.

Ioan. 8.

Pſal. 33.
Marc. 10. & 14.

Rom. 8.

Ioan. 4.

Rom. 7.
Galat. 5.

Rom. 8. Deus non tollit noſtram cooperationem.

nunc cùm audis, Quotquot ſpiritu Dei aguntur, hi filii ſunt Dei, nolite vos dimittere. Neque enim templum ſuũ ſic de vobis ædificat Deus quaſi de lapidibus, qui non habent motum ſuum: leuantur, ab ſtructore ponuntur. Non ſic ſunt lapides viui; & vos tanquam lapides viui coædificamini in templum Dei. Ducimini, ſed currite vos; ducimini, ſed ſequimini: quia cùm ſecuti fueritis, verum eritillud, quia ſine illo nihil facere poteſtis.

Ephes. 2.

Lib. contra Adimantum ca. 20.

20. Et libro primo retractationum, capite vigeſimoſecundo: Alio loco: (dixi) Niſi quiſque inquam, voluntatem mutauerit, bonum operari non poteſt, quod in noſtra poteſtate eſſe poſitum alio loco Dominus docet, vbi ait: Aut facite arborem bonam, & fructum eius bonum, aut facite arborem malam, & fructum eius malum. Quod non eſt contra gratiã Dei, quam prædicamus. In poteſtate quippe hominis eſt mutare in melius voluntarem, ſed ea poteſtas nulla eſt, niſi à Deo detur, de quo dictum eſt: Dedit eis poteſtatem filios Dei fieri. Cùm enim hoc ſit in poteſtate, quod cùm volumus facimus, nihil tam in poteſtate, quàm ipſa voluntas eſt, ſed præparatur voluntas à Domino. Eo modo ergo dat poteſtatem. Sic intelligendum eſt, & quod dixi poſtea: In noſtra poteſtate eſſe, vt vel inferi bonitate Dei, vel excidi eius ſeueritate mereamur, quia in poteſtate noſtra non eſt, niſi quod noſtram ſequitur voluntatem. Quæ cùm fortis & potens præparatur à Domino, facilè ſit opus pietatis, etiam quod difficile atque impoſſibile fuit.

Matth. 12.

Ioan. 1.

Voluntas à Domino præparatur

21. Leo Magnus ſermone quinto de quadrageſima: Quamuis ædificium noſtrum ſine opere ſui non ſubſiſtat artificis, nec fabrica noſtra poſſit eſſe incolumis, niſi ei protectio præfuerit conditoris: tamen quia rationabiles lapides ſumus, & viua materies, ſic nos authoris noſtri extruxit manus, vt cum opifice ſuo etiam is, qui reparatur operetur. Gratiæ igitur Deo obedientia ſe humana non ſubtrahat, nec ab illo bono, ſine quo non poteſt bona eſſe, deficiat.

Cooperamur Deo.

22. Fvlgentivs in libro de Incarnatione & gratia Chriſti, capite vigeſimo: Gratiâ humanum non auferetur, ſed ſanatur, non adimitur, ſed corrigitur, non remouetur, ſed illuminatur, non euacuatur, ſed adiuuatur atque ſeruatur arbitriũ: vt in quo infirmitatem homo habuit, in eo habere incipiat ſanitatem. Quo errabat, eodem in via redeat. In quo cæcus fuit, in eo accipiat lumen. Et vbi fuit iniquus ſeruiens immunditiæ, & iniquitati ad iniquitatem, ibi, gratia præuentus atque adiutus, ſeruiat iuſtitiæ in ſanctificationem.

Gratia adiuuat liberum arbitrium, non adimit.

23. Avgvstinvs de gratia & libero arbitrio, capite ſecundo, vt ſupra capite quinto, teſtimonio decimo quarto.

24. Ibidem capite nono: Non enim quia dixit, Deus eſt enim qui operatur in vobis & velle, & operari pro bona voluntate; ideò liberum arbitrium abſtuliſſe putandus eſt. Quod ſi ita eſſet, non ſuperius diciſſet: Cum timore, & tremore veſtram ipſorum ſalutem operamini. Quando enim iubetur vt operentur, liberum eorum conuenitur arbitrium: ſed ideò cum timore, & tremore, ne ſibi tribuendo quod benè operantur, de bonis tanquam ſuis extollantur operibus.

Philip. 2.

Agit etiam ipſe homo aliquid.

25. Et capite decimoquinto: Cùm ergò ipſe ſemper ſit ſanctus, ſanctificatur tamen in eis, quibus largitur gratiam ſuam, auferendo ab eis cor lapideum, per quod nomen Domini profanauerunt. Ne autem putetur nihil ibi facere ipſos homines per liberum arbitrium, ideo in Pſalmo dicitur, Nolite obdurare corda veſtra. Et per ipſum Ezechielem, Proiicite à vobis omnes impietates veſtras, quas impiè egiſtis in me, & facite vobis cor nouum, & ſpiritum nouum, & facite omnia mandata mea. Vt quid moriemini domus Iſrael? dicit Dominus, quia nolo mortem morientis, dicit Adonai Dominus, ſed conuertimini & viuetis. Meminerimus Deum dicere, ſed conuertimini, & viuetis: cui dicitur, Conuerte nos Deus. Meminerimus Deum dicere: Proiicite à vobis omnes impietates veſtras: cùm ipſe iuſtificet impium. Meminerimus ipſum dicere: Facite vobis cor nouum, & ſpiritum nouum: qui dicit, Dabo vobis cor nouum, & ſpiritum nouum dabo in vobis. Quomodò ergò quod dicit, facite vobis, hoc dicit dabo vobis? Quare iubet, ſi ipſe daturus eſt? Quare dat, ſi homo facturus eſt, niſi quia dat, quod iubet, cùm adiuuat vt faciat, cui iubet?

Pſalm. 94. Ezech. 18.

Pſam 84 Ezech. 18.

26. Item libro de ſpiritu & littera, capite trigeſimoquarto: Viſorum ſuaſionibus agit Deus vt velimus, & vt credamus: ſiue extrinſecus per Euangelicas exhortationes, vbi & mandata legis aliquid agunt, ſi ad hoc admonent hominem infirmitatis ſuæ, vt ad gratiã iuſtificantem confugiat: ſiue intrinſecus, vbi tamen habet in poteſtate quid ei veniat in mentem, ſed conſentire, vel diſſentire propriæ voluntatis eſt. His ergo modis quando Deus agit cum anima rationali, vt ei credat, neque enim credere poteſt * quolibet libero arbitrio, ſi nulla ſit ſuaſio, vel vocatio cui credat: profectò & ipſum velle credere Deus operatur in homine, & in omnibus miſericordia eius præuenit nos: conſentire aut vocationi Dei, vel ab ea diſſentire, ſicut dixi, propriæ voluntatis eſt. Quæ res non ſolùm non infirmat, quod dictum eſt, Quid enim habes quod non accepiſti? verùm etiam confirmat. Accipere quippe, & habere anima non poteſt dona, de quibus hoc audit, niſi conſentiendo: ac per hoc quid habeat, & quid accipiat, Dei eſt: accipere autem, & habere vtique accipientis, & habentis eſt.

Conſentire Dei vocationi, vel diſſentire propriæ eſt voluntatis. * al. quodlibet.

1. Cor. 4.

27. Liber item ſecundo de peccatorum meritis & remiſſione, capite quinto: Nec ideò tamen de hac re (vt ſcilicet aut iuſtitiam qua caremus, aut plenam habeamus) ſolis votis agendum eſt, vt non ſubinferatur adnitendo etiam noſtræ efficacia voluntatis. Adiutor enim noſter Deus dicitur. Nec adiuuari poteſt, niſi qui etiam aliquid ſponte conatur, quia non ſicut in lapidibus inſenſatis, aut ſicut in eis, in quorum natura rationem voluntatemque non condidit, ſalutem noſtram Deus operatur in nobis.

Adiuuante Deo nobis etiam ſponte aliquid conandum.

28. Idem libro de prædeſtinatione & gratia, capite nono: Ne homo in vltimam fæcem deſidiæ reſolutus, arduum virtutis iter, & quamuis adiuuante gratia Dei, non niſi labore gradiendum, inerti ſibi crederet poſſe deferri, & nullius laboris induſtriam ſtudio ſui profectus adhiberet, ita inter ſe atque homines Deus tempora, officiaque diſtribuens ordinauit, vt vocatione ipſius bonorum principia ſumeremus: vocati autem, atque illuminati, vias mandatorum eius rationis ingenitæ intelligentia noſceremus, & eas libero vel eligeremus, vel relinqueremus arbitrio. Quas

Libero arbitrio eli-

gimus, vel relinquimus vias mandatorum Dei.

Quas tamen ſi ipſius fulti adiutorio, continua deuotione ſequeremur, in fine rurſus non repugnantem mandatis ſuis, ſubiectam in nobis obedientiam coronaret.

Epheſ. 3.

29. Et ſermone ſeptimo de verbis Apoſtoli, capite primo: Peto, inquit Apoſtolus, vos non infirmari: id eſt, vt non infirmemini, quando auditis me pati pro vobis tribulationes, quia hæc eſt gloria veſtra. Petit ergò eos, vt non infirmentur, quod non faceret, niſi eorum vellet excitare voluntatem. Si enim reſponderent, Quid nos petis, quod in poteſtate non habemus? nunquid nõ viderentur ſibi iuſtũ reddidiſſe reſponſum? Et tamen Apoſtolus, niſi ſciret eſſe in eis voluntatis propriæ conſenſionem, vbi & ipſi aliquid agerent, non diceret, Peto. Et ſi diceret, Iubeo, niſi eos nõſſet adhibere poſſe iuſſioni ſuæ voluntatem, ſine cauſa hoc verbum de eius ore procederet.

Voluntatis conſenſio in nobis eſt

30. Idem ſermone decimoquinto, capite vndecimo: Hanc iuſtificationem & habeamus inquantum habemus, & augeamus inquantum minores ſumus, & perficiamus cùm illuc venerimus, vbi dicetur, Vbi eſt mors victoria tua? vbi eſt mors aculeus tuus? Sed totum ex Deo, non tamen quaſi dormientes, non quaſi vt non conemur, non quaſi vt non velimus. Sine voluntate tua, non erit in te iuſtitia Dei. Voluntas quidem non eſt niſi tua, iuſtitia non eſt niſi Dei. Eſſe poteſt iuſtitia Dei ſine voluntate tua, ſed in te eſſe non poteſt, niſi per voluntatem tuam. Demonſtratũ eſt quid agere debeas. Iuſſit lex, non facias illud, non illud; fac hoc atque illud. Demonſtratũ eſt tibi, iuſſum eſt tibi, apertũ eſt tibi, ſi tibi eſt cor, intellexiſti quid facias, roga vt facias, ſi cognoſcis virtutem reſurrectionis Chriſti. Traditus eſt enim propter delicta noſtra, & reſurrexit propter iuſtificationem noſtram. Quid eſt, Propter iuſtificationem noſtram? vt iuſtificet nos, & iuſtos faciat nos. Eris opus Dei, non ſolùm, quia homo es, ſed etiam quia iuſtus es. Melius eſt enim iuſtum eſſe, quam te hominem eſſe. Si hominem te fecit Deus, & iuſtum tu te facis, melius aliquid facis quam fecit Deus. Sed ſine te fecit te Deus. Non enim adhibuiſti aliquem conſenſum vt te faceret Deus. Quomodò conſentiebas qui non eras? Qui ergò fecit te ſine te, non iuſtificat te ſine te. Ergo fecit neſcientem, iuſtificat volentem.

1. Cor. 13. Sine voluntate noſtra iuſtitia Dei in nobis non erit.

Rom. 4.

Iuſtificat te Deus, ſed non ſine te.

1. Ioan. 3.

31. Tractatv item quarto in epiſtolam beati Ioannis: Et omnis qui habet ſpem hanc in ipſo, caſtificat ſemetipſum, ſicut & ipſe caſtus eſt. Videte quemadmodum non abſtulit liberum arbitrium, vt diceret, caſtificat ſemetipſum. Quis nos caſtificat niſi Deus? Sed Deus te nolentem non caſtificat. Ergò quod adiungis voluntatem tuam Deo, caſtificas teipſum. Caſtificas te, non de te, ſed de illo, qui venit vt habitet in te. Tamen quia agis ibi aliquid voluntate, ideò & tibi aliquid tributum eſt. Ideò autem tibi tributũ eſt, vt dicas ſicut in Pſalmo: Adiutor meus eſto, ne derelinquas me. Si dicis, adiutor meus eſto, aliquid agis: nam ſi nihil agis, quomodò ille adiuuat?

Deus nolentem non caſtificat.

Pſalm. 26.

32. Denique de prædeſtinatione ſanctorum, capite tertio: Quod dixi, (ſcilicet in expoſitione quarundam propoſitionum ex epiſtola ad Romanos, capite 60.) Dicit enim idem Apoſtolus, Idem Deus qui operatur omnia in omnibus, nuſquam autem dictum eſt, Deus credit omnia in omnibus, ac deindè ſubiunxi: Quod enim credimus, noſtrum eſt: quod autem bonum operamur, ſi illius eſt, qui credentibus dat ſpiritum ſanctum: profectò non dicerem, ſi iam ſcirem etiam ipſam fidem inter Dei munera reperiri, quæ dantur in eodem ſpiritu. Vtrunque ergò noſtrum eſt, propter arbitrium voluntatis, & vtrunque tamen datum eſt per ſpiritum fidei & charitatis. Neque enim ſola charitas, ſed ſicut ſcriptum eſt, Charitas cum fide a Deo patre & Domino Ieſu Chriſto. Et quod paulò pòſt dixi, Noſtrum eſt enim credere & velle, illius autem dare credentibus & volentibus facultatem benè operãdi per ſpiritum ſanctum, per quem charitas diffunditur in cordibus noſtris, verum eſt quidem, ſed eadem regula, & vtrunque ipſius eſt, quia ipſe præparat voluntatem, & vtrunque noſtrum, quia non fit niſi volentibus nobis. Ac per hoc quod etiã poſtea dixi: Quia neq; velle poſſumus, niſi vocemur, & cùm poſt vocationem voluerimus, non ſufficit voluntas noſtra, & curſus noſter, niſi Deus & vires currentibus præbeat, & perducat quò vocat. Ac deindè ſubiunxi: Manifeſtum eſt ergò non volentis neque currentis, ſed miſerentis Dei eſſe quod benè operamur: omninò veriſſimum eſt.

Fides, charitàſque quam edò Dei, & quomodò noſtra.

Epeſ. 2.

Rom. 9.

33. Chrysostomvs homilia nona in Ioannem: Clementiſſimus & benigniſſimus Deus, dilectiſſimi, omnia & facit, & molitur, vt nos ad ſectandas virtutes illuminet, & vnumquemque bonum eſſe vult, neminem tamen cogit. Suadendo autem, & benefaciendo voluntarios quoſcunque, & vltrò ſequentes allicit, & ad ſe trahit. Propterea cùm veniret in mundum, alii eum receperunt, alii neglexerunt. Nullum enim ſeruorum Deus vult inuitum, nullum coactum: ſed eos tantùm, qui ſponte ſua ipſum optant, ipſum amplectuntur, & gratiam ſe ei ſeruituris habere intelliguntur. Homines enim, vtpote quibus neceſſario ſeruorum opera, & ſeruitio opus eſt, improbos, & dicto non audientes ſeruos, poſſeſſionis iure coërcent. Deus autem cùm tibi ipſi ſufficiat, & nullius indigeat, noſtræ duntaxat ſalutis gratia omnia operatur, noſque ipſos noſtri arbitrii & iuris eſſe libere permittit. Ideirco cogit neminem, ad noſtram enim tantummodò ſpectat vtilitatem. Quòd ſi nolentes ad ſeruiendum traheret, non ſecus eos haberet, ac ſi nullum præſtitiſſent ſeruitium.

Voluntarios trahit Deus.

Deus neminem cogit.

34. Bernardvs tractatu vel libro de gratia & libero arbitrio: Ipſa (gratia ſcilicet) liberum excitat arbitrium, cùm ſeminat cogitatum, ſanat, cùm immutat affectum, roborat vt perducat ad actum, ſeruat ne ſentiat defectum. Sic autem iſta eum libero arbitrio operatur, vt tantùm illud in primo præueniat, in cæteris comitetur. Ad hoc vtique præueniens, vt iam ſibi deinceps cooperetur. Ita tamen, quod à ſola gratia cœptum eſt, pariter ab vtroque perficitur, vt mixtim, non ſigillatim, ſimul, non viciſſim per ſingulos profectus operentur. Non partim gratia, partim liberum arbitrium, ſed totum ſingula opere indiuiduo peragunt. Totum quidem hoc, & totum illa: ſed vt totum in illo, ſic totum ex illa.

Gratia liberũ arbitrium præuenit, deinde comitatur.

35. Prosper libro ſecundo de vocatione gentium, capite vigeſimoſexto: Hanc abundantiorem gratiã ita credimus atque experimur potentem, vt nullo modo arbitremur eſſe violentam, quò quicquid in ſaluandis hominibus agitur, ex ſola Dei voluntate peragatur, cùm etiam ipſis parunlis, per alienæ voluntatis ſubue-

Gratia potens, at non violenta.

Repetit Auguſtinus illa ex libr. 1. Retract. cap. 23.

Rom. 8. Deus non tollit noſtram cooperationem.

nunc cùm audis, Quotquot ſpiritu Dei aguntur, hi filii ſunt Dei, nolite vos dimittere. Neque enim templum ſuũ ſic de vobis ædificat Deus quaſi de lapidibus, qui non habent motum ſuum: leuantur, ab ſtructore ponuntur. Non ſic ſunt lapides viui; & vos tanquam lapides viui coædificamini in templum Dei. Ducimini, ſed currite vos; ducimini, ſed ſequimini: quia cùm ſecuti fueritis, verum erit illud, quia ſine illo nihil facere poteſtis.

Eph. 2.

20. Et libro primo retractationum, capite vigeſimoſecundo: Alio loco: (dixi) Niſi quiſque inquam, voluntatem mutauerit, bonum operari non poteſt, quod in noſtra poteſtate eſſe poſitum alio loco Dominus docet, vbi ait: Aut facite arborem bonam, & fructum eius bonum, aut facite arborem malam, & fructum eius malum. Quod non eſt contra gratiã Dei, quam prædicamus. In poteſtate quippe hominis eſt mutare in melius voluntatem, ſed ea poteſtas nulla eſt, niſi à Deo detur, de quo dictum eſt: Dedit eis poteſtatem filios Dei fieri. Cùm enim hoc ſit in poteſtate, quod cùm volumus facimus, nihil tam in poteſtate, quàm ipſa voluntas eſt, ſed præparatur voluntas à Domino. Eo modo ergo dat poteſtatem. Sic intelligendum eſt, & quod dixi poſtea: In noſtra poteſtate eſſe, vt vel inferi bonitate Dei, vel excidi eius ſeueritate mereamur, quia in poteſtate noſtra non eſt, niſi quod noſtram ſequitur voluntatem. Quæ cùm fortis & potens præparatur à Domino, facilè fit opus pietatis, etiam quod difficile atque impoſſibile fuit.

Lib. contra Adimantum ca. 20.

Matth. 12.

Ioan. 1.

Voluntas à Domino præparatur

21. Leo Magnus ſermone quinto de quadrageſima: Quamuis ædificium noſtrum ſine opere ſui non ſubſiſtat artificis, nec fabrica noſtra poſſit eſſe incolumis, niſi ei protectio præfuerit conditoris: tamen quia rationabiles lapides ſumus, & viua materies, ſic nos authoris noſtri extruxit manus, vt cum opifice ſuo etiamis, qui reparatur operetur. Gratiæ igitur Dei obedientia ſe humana non ſubtrahat, nec ab illo bono, ſine quo non poteſt bona eſſe, deficiat.

Cooperamur Deo.

22. Fvlgentivs in libro de Incarnatione & gratia Chriſti, capite vigeſimo: Gratiã humanum non aufertur, ſed ſanatur, non adimitur, ſed corrigitur, non remouetur, ſed illuminatur, non euacuatur, ſed adiuuatur atque ſeruatur arbitriũ: vt in quo infirmitatem homo habuit, in eo habere incipiat ſanitatem. Quo errabat, eodem in via redeat. In quo cæcus fuit, in eo accipiat lumen. Et vbi fuit iniquus ſeruiens immunditiæ, & iniquitati ad iniquitatem, ibi, gratia præuentus atque adiutus, ſeruiat iuſtitiæ in ſanctificationem.

Gratia adiuuat liberum arbitrium, non adimit.

23. Avgvstinvs de gratia & libero arbitrio, capite ſecundo, vt ſupra capite quinto, teſtimonio decimo quarto.

24. Idem capite nono: Non enim quia dixit, Deus eſt enim qui operatur in vobis & velle, & operari pro bona voluntate; ideò liberum arbitrium abſtuliſſe putandus eſt. Quod ſi ita eſſet, non ſuperius dixiſſet: Cum timore, & tremore veſtram ipſorum ſalutem operamini. Quando enim iubetur vt operentur, liberum eorum conuenitur arbitrium: ſed ideò cum timore, & tremore, ne ſibi tribuendo quod benè operantur, de bonis tanquam ſuis extollantur operibus.

Philip. 2.

Agit etiam ipſe homo aliquid.

25. Et capite decimoquinto: Cùm ergò ipſe ſemper ſit ſanctus, ſanctificatur tamen in eis, quibus largitur gratiam ſuam, auferendo ab eis cor lapideum, per quod nomen Domini profanauerunt. Ne autem putetur nihil ibi facere ipſos homines per liberum arbitrium, ideò in Pſalmo dicitur, Nolite obdurare corda veſtra. Et per ipſum Ezechielem, Proiicite à vobis omnes impietates veſtras, quas impiè egiſtis in me, & facite vobis cor nouum, & ſpiritum nouum, & facite omnia mandata mea. Vt quid moriemini domus Iſrael? dicit Dominus, quia nolo mortem morientis, dicit Adonai Dominus, ſed conuertimini & viuetis. Meminerimus Deum dicere, ſed conuertimini, & viuetis: cui dicitur, Conuerte nos Deus. Meminerimus Deum dicere: Proiicite à vobis omnes impietates veſtras: cùm ipſe iuſtificet impium. Meminerimus ipſum dicere: Facite vobis cor nouum, & ſpiritum nouum: qui dicit, Dabo vobis cor nouum, & ſpiritum nouum dabo in vobis. Quomodò ergò quod dicit, facite vobis, hoc dicit dabo vobis? Quare iubet, ſi ipſe daturus eſt? Quare dat, ſi homo facturus eſt, niſi quia dat, quod iubet, cùm adiuuat vt faciat, cui iubet?

Pſalm. 64. Ezech. 18.

Pſalm 84 Ezech. 18.

26. Item libro de ſpiritu & litera, capite trigeſimoquarto: Viſorum ſuaſionibus agit Deus vt velimus, & vt credamus: ſiue extrinſecus per Euangelicas exhortationes, vbi & mandata legis aliquid agunt, ſi ad hoc admonent hominem infirmitatis ſuæ, vt ad gratiã iuſtificantem credendo confugiat: ſiue intrinſecus, vbi nemo habet in poteſtate quid ei veniat in mentem, ſed conſentire, vel diſſentire propriæ voluntatis eſt. His ergò modis quando Deus agit cum anima rationali, vt ei credat, neque enim credere poteſt * quolibet libero arbitrio, ſi nulla ſit ſuaſio, vel vocatio cui credat; profectò & ipſum velle credere Deus operatur in homine, & in omnibus miſericordia eius præuenit nos: conſentire aut vocationi Dei, vel ab ea diſſentire, ſicut dixi, propriæ voluntatis eſt. Quæ res non ſolùm non infirmat, quod dictum eſt, Quid enim habes quod non accepiſti? verùm etiam confirmat. Accipere quippe, & habere anima non poteſt dona, de quibus hoc audit, niſi conſentiendo: ac per hoc quid habeat, & quid accipiat, Dei eſt: accipere autem, & habere vtique accipientis, & habentis eſt.

Conſentire Dei vocationi, vel diſſentire propriæ eſt voluntatis. * al. quodlibet.

1. Cor. 4.

27. Libro item ſecundo de peccatorum meritis & remiſſione, capite quinto: Nec ideò tamen de hac re (vt ſcilicet aut iuſtitiam qua caremus, aut plenam habeamus) ſolis votis agendum eſt, vt non ſubinferatur adnitendo etiam noſtræ efficacia voluntatis. Adiutor enim noſter Deus dicitur. Nec adiuuari poteſt, niſi qui etiam aliquid ſponte conatur, quia non ſicut in lapidibus inſenſatis, aut ſicut in eis, in quorum natura rationem voluntatemque non condidit, ſalutem noſtram Deus operatur in nobis.

Adiuuante Deo nobis etiam ſponte aliquid conandum.

28. Idem libro de prædeſtinatione & gratia, capite nono: Ne homo in vltimam fæcem deſidiæ reſolutus, arduum virtutis iter, & quamuis adiuuante gratia Dei, non niſi labore gradiendum, inerti ſibi crederet poſſe deferri, & nullius laboris induſtriam ſtudio ſui profectus adhiberet, ita inter ſe atque homines Deus tempora, officiaque diſtribuens ordinauit, vt vocatione ipſius bonorum principia ſumeremus: vocati autem, atque illuminati, vias mandatorum eius rationis ingenitæ intelligentia noſceremus, & eas libero vel eligeremus, vel relinqueremus arbitrio. Quas

Libero arbitrio eli-

gimus, vel relinquimus vias mandatorum Dei.

Quas tamen ſi ipſius fulti adiutorio, continua deuotione ſequeremur, in fine rurſus non repugnantem mandatis ſuis, ſubiectam in nobis obedientiam coronaret.

Epheſ. 3.

19. Et ſermone ſeptimo de verbis Apoſtoli, capite primo: Peto, inquit Apoſtolus, vos non infirmari: id eſt, vt non infirmemini, quando auditis me pati pro vobis tribulationes, quia hæc eſt gloria veſtra. Petit ergò eos, vt non infirmentur, quod non faceret, niſi eorum vellet excitare voluntatem. Si enim reſponderent, Quid nos petis, quod in poteſtate non habemus? nunquid nō viderentur ſibi iuſtū reddidiſſe reſponſum? Et tamen Apoſtolus, niſi ſciret eſſe in eis voluntatis propriæ conſenſionem, vbi & ipſi aliquid agerent, non diceret, Peto. Et ſi diceret, Iubeo, niſi eos nōſſet adhibere poſſe iuſſioni ſuæ voluntatem, ſine cauſa hoc verbum de eius ore procederet.

Voluntatis conſenſio in nobis eſt

30. Idem ſermone decimoquinto, capite vndecimo: Hanc iuſtificationem & habeamus inquantum habemus, & augeamus inquantum minores ſumus, & perficiamus cùm illuc venerimus, vbi dicetur, Vbi eſt mors victoria tua? vbi eſt mors aculeus tuus? Sed totum ex Deo, non tamen quaſi dormientes, non quaſi vt non conemur, non quaſi vt non velimus. Sine voluntate tua, non erit in te iuſtitia Dei. Voluntas quidem non eſt niſi tua, iuſtitia non eſt niſi Dei. Eſſe poteſt iuſtitia Dei ſine voluntate tua, ſed in te eſſe non poteſt, niſi per voluntatem tuam. Demonſtratū eſt quid agere debeas. Iuſſit lex, non facias illud, non illud; fac hoc atque illud. Demonſtratū eſt tibi, iuſſum eſt tibi, apertū eſt tibi, ſi ubi eſt cor, intellexiſti quid facias, roga vt facias, ſi cognoſcis virtutem reſurrectionis Chriſti. Traditus eſt enim propter delicta noſtra, & reſurrexit propter iuſtificationem noſtram. Quid eſt, Propter iuſtificationem noſtram? vt iuſtificet nos, & iuſtos faciat nos. Eris opus Dei, non ſolùm, quia homo es, ſed etiam quia iuſtus es. Melius eſt enim iuſtum eſſe, quam te hominem eſſe. Si hominem te fecit Deus, & iuſtum in te facis, melius aliquid facis quàm fecit Deus. Sed ſine te fecit te Deus. Non enim adhibuiſti aliquem conſenſum vt te faceret Deus. Quomodò conſentiebas qui non eras? Qui ergò fecit te ſine te, non iuſtificat te ſine te. Ergo fecit neſcientem, iuſtificat volentem.

2. Cor. 13.

Sine voluntate noſtra iuſtitia Dei in nobis non erit.

Rom. 4.

Iuſtificat te Deus, ſed non ſine te.

1. Ioan. 3.

31. Tractatv item quarto in epiſtolam beati Ioannis: Et omnis qui habet ſpem hanc in ipſo, caſtificat ſemetipſum, ſicut & ipſe caſtus eſt. Videte quemadmodum non abſtulit liberum arbitrium, vt diceret, caſtificat ſemetipſum. Quis nos caſtificat niſi Deus? Sed Deus te nolentem non caſtificat. Ergò quòd adiungis voluntatem tuam Deo, caſtificas teipſum. Caſtificas te, non de te, ſed de illo, qui venit vt habitet in te. Tamen quia agis ibi aliquid voluntate, ideò & tibi aliquid tributum eſt. Ideò autem tibi tributū eſt, vt dicas ſicut in Pſalmo: Adiutor meus eſto, ne derelinquas me. Si dicis, adiutor meus eſto, aliquid agis: nam ſi nihil agis, quomodò ille adiuuat?

Deus nolentem non caſtificat.

Pſalm. 26.

32. Denique de prædeſtinatione ſanctorum, capite tertio: Quod dixi, (ſcilicet in expoſitione quarundam propoſitionum ex epiſtola ad Romanos, capite 60.) Dicit enim idem Apoſtolus, Idem Deus qui operatur omnia in omnibus, nuſquam autem dictum eſt, Deus credit omnia in omnibus, ac deindè ſubiunxi: Quod enim credimus, noſtum eſt: quod autem bonum operamur, ſi illius eſt, qui credentibus dat ſpiritum ſanctum: profectò non dicerem, ſi iam ſcirem etiam ipſam fidem inter Dei munera reperiri, quæ dantur in eodem ſpiritu. Vtrunque ergo noſtrum eſt, propter arbitrium voluntatis, & vtrunque tamen datum eſt per ſpiritum fidei & charitatis. Neque enim ſola charitas, ſed ſicut ſcriptum eſt, Charitas cum fide a Deo patre & Domino Ieſu Chriſto. Et quod paulò pòſt dixi, Noſtrum eſt enim credere & velle, illius autem dare credentibus & volentibus facultatem benè operādi per ſpiritum ſanctum, per quem charitas diffunditur in cordibus noſtris, verum eſt quidem, ſed eadem regula, & vtrunque ipſius eſt, quia ipſe præparat voluntatem, & vtrunque noſtrum, quia non fit niſi volentibus nobis. Ac per hoc quod etiā poſtea dixi: Quia neq; velle poſſumus, niſi vocemur, & cùm poſt vocationem voluerimus, non ſufficit voluntas noſtra, & curſus noſter, niſi Deus & vires currentibus præbeat, & perducat quò vocat. Ac deindè ſubiunxi: Manifeſtum eſt ergò non volentis neque currentis, ſed miſerentis Dei eſſe quod benè operamur: omninò veriſſimum eſt.

Fides, charitáſque qua redā Deo, & quomodò noſtra.

Epeſ. 6.

Rom. 9.

33. Chrysostomvs homilia nona in Ioannem: Clementiſſimus & benigniſſimus Deus, dilectiſſimi, omnia & facit, & molitur, vt nos ad ſectandas virtutes illuminet, & vnumquemque bonum eſſe vult, neminem tamen cogit. Suadendo autem, & benefaciendo voluntarios quoſcunque, & vltrò ſequentes allicit, & ad ſe trahit. Propterea cùm veniret in mundum, alii eum receperunt, alii neglexerunt. Nullum enim ſeruorum Deus vult inuitum, nullum coactum: ſed eos tantùm, qui ſponte ſua ipſum optant, ipſum amplectuntur, & gratiam ſe ei ſeruituris habere intelliguntur. Homines enim, vtpote quibus neceſſariò ſeruorum opera, & ſeruitio opus eſt, improbos, & dicto non audientes ſeruos, poſſeſſionis iure coërcent. Deus autem cùm ſibi ipſi ſufficiat, & nullius indigeat, noſtræ duntaxat ſaluris gratia omnia operatur, noſque ipſos noſtri arbitrii & iuris eſſe liberè permittit. Ideirco cogit neminem, ad noſtram enim tantummodò ipſectat vtilitatem. Quòd ſi nolentes ad ſeruiendum traheret, non ſecus eos haberet, ac ſi nullum præſtitiſſent ſeruitium.

Voluntates trahit Deus.

Deus neminem cogit.

34. Bernardvs tractatu vel libro de gratia & libero arbitrio: Ipſā (gratia ſcilicet) liberum excitat arbitrium, cùm ſeminat cogitatum, ſanat, cùm immutat affectum, roborat vt perducat ad actum, ſeruat ne ſentiat defectum. Sic autem iſta eum libero arbitrio operatur, vt tantùm illud in primo præueniat, in cæteris comitetur. Ad hoc vtique præueniens, vt iam ſibi deinceps cooperetur. Ita tamen, quod à ſola gratia cœptum eſt, pariter ab vtroque perficitur, vt mixtim, non ſigillatim, ſimul, non viciſſim per ſingulos profectus operentur. Non partim gratia, partim liberum arbitrium, ſed totum ſingula opere indiuiduo peragunt. Totum quidem hoc, & totum illa: ſed vt totum in illo, ſic totum ex illa.

Gratia liberū arbitrium præuenit, deinde comitatur.

35. Prosper libro ſecundo de vocatione gentium, capite vigeſimoſexto: Hanc abundantiorem gratiā ita credimus atque experimur potentem, vt nullo modo arbitremur eſſe violentam, quò quicquid in ſaluandis hominibus agitur, ex ſola Dei voluntate peragatur, cùm etiam ipſis paruulis, per alienæ voluntatis ſubue-

Gratia potens, at non violenta.

Repetit Auguſtinus illa ex libr. 1. Retract. cap. 23.

niatur obſequium. Gratia quidem Dei in omnibus iuſtificationibus principaliter præeminet, ſuadendo exhortationibus, monendo exemplis, terrendo periculis, incitando miraculis, dando intellectum, inſpirando conſilium, corque ipſum illuminando, & fidei affectionibus imbuendo: ſed etiam voluntas hominis ſubiungitur ei atque coniũgitur, quæ ad hoc prædictis eſt excitata præſidijs, vt diumo in ſe cooperetur operi, & incipiat exercere ad meritum, quod ſupetno ſemine concepit ad ſtudium, de ſua habens mutabilitate ſi deficit, de gratiæ opitulatione ſi proficit. Quæ opitulatio per innumeros modos ſiue occultos, ſiue manifeſtos, omnibus adhibetur, & quòd a multis refutatur, ipſorum eſt nequitiæ: quòd autem a multis ſuſcipitur, & gratiæ eſt diuinæ, & voluntatis humanæ. Siue igitur initia, ſiue profectus fidelium, ſiue vſque in finem perſeuerantium cogitemus genus, nulla ſpecies cuiuſquam virtutis occurrit, quæ vel ſine dono diuinæ gratiæ, vel ſine conſenſu noſtræ voluntatis habeatur. Ipſa enim gratia hoc omni genere medendi atque auxiliandi agit, vt in eo, quem vocat, primam ſibi receptricem & famulam donorum ſuorum præparet voluntatem. Nam virtus nolentium nulla eſt, nec poteſt alteri vel fidem, vel ſpem, vel charitatem eis ineſſe, quorum ab his bonus conſenſus alienus eſt.

Gratiæ voluntas, ab ea excitata. coniungitur.

Gratia quòd ſuſcipitur, & gratiæ eſt, & voluntatis.

36. IBIDEM capite vigeſimoſeptimo: Dicit quidem Dominus: Nemo venit ad me, niſi pater qui miſit me, attraxerit eum. Sed hoc ideò dictum eſt: vt illam fidem, ſine qua nemo ad Chriſtum venit, ex patris haberi munere nouerimus, ſecundùm illud quod Apoſtolo dicitur: Beatus es Simon Bar-Iona, quia caro & ſanguis non reuelauit tibi, ſed pater meus qui in cælis eſt. Qui in cordibus trahendorum hoc egit, vt crederent; hoc effecit, vt vellent. Non enim eſſet vnde traherentur, Ii ſequaces fide, & voluntate non eſſent: quoniam qui non credunt, nec trahuntur omninò, nec veniunt: neque accedunt qui diſſentiunt, ſed recedunt. Qui ergo veniunt: amore ducuntur, dilecti enim ſunt, & dilexerunt; quæſiti ſunt, & quæſiérunt, & quod eos voluit Deus velle, voluerunt.

Ioan. 6.

Matth. 10.

37. ET capite viceſimooctauo: Meritò non ſolùm ab incipientibus, verùm etiam à prouectiſſimis ſanctis vniformiter Domino ſupplicatur & dicitur: Ne nos inducas in tentationem, ſed libera nos à malo. Vniuerſis enim, qui in fide & dilectione permanent, ab ipſo donatur ne in tentationem ſuperentur, vt qui gloriatur, in Domino glorietur. Ipſamque gloriam ijſdem quibus eam impertit adſcribit: vt quamuis auxilio Dei ſteterint, tamen quia in ſe habebant vnde caderent, ipſorum ſit meritum, quòd ſteterunt. Igitur ſicut qui crediderunt, iuuantur vt in fide maneant: ſic & qui nondum crediderunt, iuuantur vt credant. Et quemadmodum illi in ſua habent poteſtate vt exeant, ita & iſti in ſua habent poteſtate ne veniant. Fitque manifeſtum quòd diuerſis atque innumeris modis omnes homines vult Deus ſaluos fieri, & in agnitionem veritatis venire, ſed qui veniunt, Dei auxilio diriguntur: qui non veniunt, ſua pertinacia reluctantur.

Matth. 6.

1. Cor. 1.

1. Tim. 2.

Bona voluntas, & propria hominis, & a Deo inſpirata.

38. ITEM contra Collatorem, capite viceſimoſexto: Bonam igitur voluntatem, eam ſcilicet qua adhæretur Deo, nec negandum eſt hominis eſſe propriam, & confitendum eſt Deo inſpirante conceptam. Et paulò pòſt: Si ergò quis ærumnoſis vanitatibus & inſanijs fallacibus erubeſcens, tenebras eſſe & mortem, quicquid pro lumine ac vita amplectebatur, intelligit, & ab his ſe conatur abſtrahere: non eſt ab ipſo, quamuis non ſine ipſo ſit, iſta conuerſio: nec propria virtute ad principia ſalutis enititur: ſed agit hoc occulta & potens gratia Dei, quæ dimotis terrenarum opinionum & operum mortuorum fauillis, torrem obruti cordis exagitat, & deſiderio veritatis inflammat: non vt inuitum hominem ſubigat, ſed vt ſubiectionis cupidum faciat: nec vt ignorantem trahat, ſed vt intelligentem, ſequentemque præcedat. Manens enim liberum arbitrium, quod vtique cum ipſo homine Deus condidit, à vanitatibus & cupiditatibus ſuis, in quas neglecta Dei lege defluxit, non à ſeipſo, ſed à creatore mutatur, vt quicquid in eo in melius reficitur, nec ſine illo ſit qui ſanatur, nec niſi ab illo ſit qui medetur, cuius ſumus noua creatura, nouumque figmentum, creati in Chriſto Ieſu in operibus bonis quæ præparauit Deus, vt in illis ambulemus.

Epheſ. 1.

39. MATTHÆI viceſimotertio capite: Ieruſalem, Ieruſalem quæ occidis prophetas, & lapidas eos, qui ad te miſſi ſunt, quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos ſuos ſub alas, & noluiſti?

40. ACTORVM decimotertio capite: Tunc conſtanter Paulus & Barnabas dixerunt: Vobis oportebat primùm loqui verbum Dei; ſed quoniam repellitis illud, & indignos vos iudicatis æternæ vitæ, ecce conuertimur ad Gentes.

41. IEREMIÆ decimooctauo capite: Nunc ergò dic viro Iuda, & habitatoribus Ieruſalem, dicens: Hęc dicit Dominus: Ecce ego fingo cõtra vos malum, & cogito contra vos cogitationem, reuertatur vnuſquiſque à via ſua mala, & dirigite vias veſtras, & ſtudia veſtra. Qui dixerunt: Deſperauimus: poſt cogitationes enim noſtras ibimus, & vnuſquiſque prauitatem cordis ſui mali faciemus.

42. ET capite viceſimoquinto: Et miſit Dominus ad vos omnes ſeruos ſuos prophetas, conſurgens diluculò, mittenſque: & non audiſtis, neque inclinâſtis aures veſtras vt audiretis cùm diceret: Reuertimini vnuſquiſque à via ſua mala, & à peſſimis cogitationibus veſtris: & habitabitis in terra, quam dedit Dominus vobis, & patribus veſtris à ſęculo & vſque in ſęculum. Et non audiſtis me, dicit Dominus, vt me ad iracundiam prouocaretis in operibus manuum veſtrarum in malum veſtrum.

43. ITEM trigeſimoſecundo capite: Et verterunt ad me terga & non facies: cùm docerem eos diluculò, & erudirem, & nollent audire vt acciperent diſciplinam.

44. CAPITE trigeſimoquinto: Hęc dicit Dominus exercituum Deus Iſrael: Vade, & dic viris Iuda, & habitatoribus Ieruſalem: Numquid non recipietis diſciplinam vt obediatis verbis meis? dicit Dominus. Præualuerunt ſermones Ienadab filij Rechab, quos præcepit filijs ſuis vt non biberent vinum: & non biberunt vſque ad diem hanc, quia obedierũt præcepto patris ſui: ego autem locutus ſum ad vos, de manè conſurgens & loquens, & non obediſtis mihi. Miſique ad vos omnes ſeruos meos prophetas, conſurgens

gens diluculo, mittéńſque & dicens: Conuertimini vnuſquiſque à via ſua peſſima, & bona facite ſtudia veſtra, & nolite ſequi deos alienos, neque colatis eos: & habitabitis in terra, quam dedi vobis & patribus veſtris: & non inclinâſtis aurem veſtram, neque audiſtis me. Firmauerunt igitur filii Ionadab filii Rechab præceptum patris ſui, quod præceperat eis: populus autem iſte non obediuit mihi. Idcircò hæc dicit Dominus exercituũ, Deus Iſrael: Ecce ego adducam ſuper Iudam, & ſuper omnes habitatores Ieruſalem vniuerſam afflictionem, quam locutus ſum aduerſum illos, eò quòd locutus ſum ad illos, & non audiêrunt: vocaui illos, & non reſponderunt mihi.

45. ZACHARIÆ primo capite: Ne ſitis ſicut patres veſtri, ad quos clamabant prophetæ priores, dicentes: Hæc dicit Dominus exercituum, Conuertimini de viis veſtris malis, & de cogitationibus veſtris peſſimis: & non audiêrunt, neque attenderunt ad me, dicit Dominus.

46. CYPRIANVS de oratione Dominica: Addimus quoque & dicimus: Fiat voluntas tua, ſicut in cœlo & in terra: non vt Deus faciat quod vult, ſed vt nos facere poſſimus, quod Deus vult. Nam Deo qui obſiſtit, quo minus quod velit faciat? Sed quia nobis à diabolo obſiſtitur, quo minus per omnia noſter animus atque actus Deo obſequatur, oramus & petimus, vt fiat in nobis voluntas Dei, quæ vt fiat in nobis, opus eſt Dei voluntate, id eſt, ope eius, & protectione quia nemo ſuis viribus fortis eſt, ſed Dei indulgentia & miſericordia tutus eſt.

Dei voluntatem ſine eius ope non poſſumus facere.

47. AVGVSTINVS de natura & gratia, capite decimooctauo: Diuinitus eſſe expiandà peccata commiſſa, & pro eis Dominum exorandum eſſe fatetur, (Pelagius) propter veniam ſcilicet promerendam: quia id quod factum eſt, facere infectũ multum ab iſto laudata potentia naturæ, & voluntas hominis, etiam ipſo fatente, non poteſt: quare hac neceſſitate reſtat vt oret ignoſci. Vt autem adiuuetur ne peccet, nuſquam dixit, non hîc legi, mirum de hac re omninò ſilentium; cùm oratio Dominica vtrunq; petendum eſſe cõmoneat, & vt dimittantur nobis debita noſtra, & vt non inferamur in tentationem: illud vt preterita expientur, hoc vt futura vitentur. Quod licet non fiat niſi voluntas adſit, tamen vt fiat voluntas ſola non ſufficit, ideò pro hac re nec ſuperflua, nec impudens Domino immolatur oratio. Nam quid ſtultius, quàm orare vt facias, quod in poteſtate habeas?

Vt non peccemus, Dei opem petere neceſſe eſt. Matth. 6.

48. ET libro ſecundo contra duas epiſtolas Pelagianorum, capite decimo: Hominis propoſitum bonum adiuuat quidem ſubſequens gratia, &c. vt ſupra teſtimonio ſecundo huius capitis. Nihil in ſcripturis ſanctis homini à Domino video iubeti, propter probandum liberum arbitrium, quod non inueniatur vel dari ab eius bonitate, vel poſci propter adiutorium gratiæ demonſtrandum. Nec omninò incipit homo ex malo in bonum per initium fidei commutari, niſi hoc in illo agat indebita, & gratuita miſericordia Dei. De qua ſuam cogitationem recolens quidam, ſicut legimus in Pſalmis: Nunquid obliuiſcetur, inquit, miſereri Deus, aut continebit in ira ſua miſerationes ſuas? Et dixi nunc cœpi, hæc mutatio dexteræ Excelſi. Cùm ergò dixiſſet, nunc cœpi: non ait, hæc mutatio arbitrii mei: ſed dexteræ Excelſi. Sic itaque Dei gratia cogitur, vt ab initio bonæ mutationis ſuæ vſque in finem conſummationis, qui gloriatur, in Domino glorietur. Quia ſicut nemo poteſt bonum inchoare ſine Domino, ſic nemo perficere ſine Domino.

Non incipit homo mutari ex malo in bonum, niſi id faciat gratia. Pſalm. 76.

Gratia Dei in omni bona muta-tione prænenit. Ierem 9.

49. HIERONYMVS epiſtola centeſima trigeſimanona ad Cyprianum in explicatione pſalmi octogeſiminoni: Si ſæuiſſima beſtia hominis ſanguinem ſitiat, cupit & nititur, vtcunque poterit, præſens vitare diſcrimen. Ita & homo à principio conditionis ſuæ Deo vtitur adiutore: & cùm illius ſit gratiæ, quod creatus eſt, illiúſque miſericordiæ, quod ſubſiſtit & viuit: nihil boni operis agere poteſt abſque eo: qui ita conceſſit liberum arbitrium, vt ſuam per ſingula opera gratiam non negaret: ne libertas arbitrii redundaret ad iniuriam conditoris, & ad eius contumaciam, qui ideò liber conditus eſt, vt abſque Deo nihil eſſe ſe nouerit.

Abſq; Deo nihil boni agere poſſumus.

50. ZACHARIÆ primo capite, vt in textu.

51. MALACHIÆ tertio capite: A diebus enim patrum veſtrorum receſſiſtis à legitimis meis, & non cuſtodiſtis. Reuertimini ad me, & reuertar ad vos, dicit Dominus exercituum.

52. ACTORVM ſecundo capite: Pœnitentiam (inquit) agite, & baptizetur vnuſquiſque veſtrum in nomine Ieſu Chriſti in remiſſionem peccatorum veſtrorum.

53. ET capite tertio: Pœnitemini igitur, & conuertimini vt deleantur peccata veſtra.

54. AD Epheſios quinto capite: Propter quod dicit: Surge qui domis, & exurge à mortuis, & illuminabit te Chriſtus.

55. IACOBI quarto capite: Subditi ergò eſtote Deo, reſiſtite autem diabolo, & fugiet à vobis. Appropinquate Deo, & appropinquabit vobis. Emundate manus, peccatores: & purificate corda, duplices animo.

56. MATTHÆI vndecimo capite: Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati eſtis, & ego reficiam vos. Tollite iugum meum ſuper vos, & diſcite à me, quia mitis ſum, & humilis corde: & inuenietis requiem animabus veſtris.

57. IEREMIÆ tertio capite: Tu autem fornicata es cum amatoribus multis: tamen reuertere ad me, dicit Dominus. Vade, & clama ſermones iſtos contra Aquilonem, & dices: Reuertere auerſatrix Iſrael, ait Dominus, & non auertam faciem meam à vobis: quia ſanctus ego ſum, dicit Dominus, & non iraſcar in perpetuum. Conuertimini filii reuertentes, & ſanabo auerſiones veſtras. Ecce nos venimus ad te: tu enim es Dominus Deus noſter.

58. ET capite quarto: Laua à malitia cor tuum Ieruſalem, vt ſalua ſias: vſquequò morabuntur in te cogitationes noxiæ?

59. ITEM decimooctauo capite: Nunc ergò dic viro Iuda, & habitatoribus Ieruſalem, dicens: Hæc dicit Dominus: Ecce ego fingo contra vos malum, & cogito contra vos cogitationem, reuertatur vnuſquiſque à via ſua mala, & dirigite vias veſtras, & ſtudia veſtra.

66. ISAIÆ primo capite: Lauamini, mundi eſtote, auferte malum cogitationum veſtrarum ab oculis meis: quieſcite agere peruersè, diſcite benefacere: quærite iudicium, ſubuenite oppreſſo, iudicate pupillo, defendite viduam. Si volueritis, & audieritis me, bona terræ comedetis.

61. CAPITE item quadrageſimo, Vox clamantis in deſerto: Parate viam Domini, rectas facite in ſolitudine ſemitas Dei noſtri.

62. ET quadrageſimoquinto capite: Conuertimini ad me, & ſalui eritis omnes fines terræ: quia ego Deus, & non eſt alius.

63. ITEM capite quadrageſimoſexto: Mementote iſtud, & confundamini: redite præuaricatores ad cor.

64. DENVO capite quinquageſimoquinto: Omnes ſitientes venite ad aquas: & qui non habetis argentum, properate, emite, & comedite: venite, emite abſque argento, & abſque vlla cõmutatione vinum & lac. Inclinate aurem veſtram, & venite ad me: audite, & viuet anima veſtra, & feriam vobiſcum pactum ſempiternũ, miſericordias Dauid fideles. Quærite Dominum, dum inueniri poteſt: inuocate eum, dum propè eſt. Derelinquat impius viam ſuam, & vir iniquus cogitationes ſuas, & reuertatur ad Dominum, & miſerebitur eius, & ad Deum noſtrum: quoniam multus eſt ad ignoſcendum.

65. BARVCH quarto capite: Hic liber mandatorum Dei, & lex, quæ eſt in æternum: omnes, qui tenent eam, peruenient ad vitam: qui autem dereliquerunt eam, in mortem. Conuertere Iacob, & apprehende eam, ambula per viam ad ſplendorem eius contra lumen eius. Ne tradas alteri gloriam tuam, & dignitatem tuam genti alienæ.

66. EZECHIELIS decimooctauo capite: Conuertimini, & agite pœnitentiam ab omnibus iniquitatibus veſtris: & non erit vobis in ruinam iniquitas. Proiicite à vobis omnes præuaricationes veſtras, in quibus præuaricati eſtis, & facite vobis cor nouum, & ſpiritum nouum: & quare moriemini domus Iſrael? Quia nolo mortem morientis, dicit Dominus Deus, reuertimini, & viuite.

67. PRIMI Regum capite ſeptimo: Ait autem Samuel ad vniuerſam domum Iſrael, dicens: Si in toto corde veſtro reuertimini ad Dominum, auferte deos alienos de medio veſtri, Baalim & Aſtaroth: & præparate corda veſtra Domino, & ſeruite ei ſoli, & eruet vos de manu Philiſthiim.

68. IEREMIAE quinto capite: Annuntiate hoc domui Iacob, & auditum facite in Iuda, dicentes: Audi populе ſtulte, qui non habes cor: qui habentes oculos non videtis: & aures, & non auditis.

69. ET capite trigeſimoprimo: Audiens audiui Ephraim tranſmigrantem: Caſtigaſti me, & eruditus ſum, quaſi iuuenculus indomitus: conuerte me, & conuertar: quia tu Dominus Deus meus. Poſtquàm enim conuerſus me, egi pœnitentiam: & poſtquàm oſtendiſti mihi, percuſſi femur meum.

X.

Modus præparationis ad iuſtificationem quis?

DISPONVNTVR autem ad ipſam iuſtitiam, dum excitati [a] diuina gratia & adiuti, fidem ex auditu [b] concipientes, liberè [c] mouentur in Deum, credentes vera eſſe quæ diuinitùs reuelata & promiſſa ſunt; atque illud in primis, [d] à Deo iuſtificari impium per gratiam eius, per redemptionem, quæ eſt in Chriſto Ieſu; & dum peccatores ſe eſſe intelligentes, à diuinæ iuſtitiæ timore, [e] quo vtiliter concutiuntur, ad conſiderandam Dei miſericordiam ſe conuertendo, in ſpem eriguntur, fidentes Deum ſibi propter Chriſtum propitium fore; illúmque, tanquàm omnis iuſtitiæ fontem, diligere incipiunt: ac propterea mouentur aduerſus [f] peccata per odium aliquod, & deteſtationem, hoc eſt, per eam pœnitentiam, quam ante Baptiſmum agi oportet: denique dum proponunt ſuſcipere Baptiſmum, inchoare nouam vitam, & ſeruare diuina mandata. De hac diſpoſitione ſcriptum eſt: [g] *Accedentem ad Deum oportet credere quia eſt, & quòd inquirentibus ſe remunerator ſit.* Et, *Confide* [h] *fili, remittuntur tibi peccata tua.* Et, [i] *Timor Domini expellit peccatum.* Et, [k] *Pœnitentiam agite, & baptizetur vnuſquiſque veſtrum in nomine Ieſu Chriſti in remiſſionem peccatorum veſtrorum: & accipietis donum Spiritus ſancti.* Et, [l] *Euntes ergò docete omnes gentes: baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti: docentes eos ſeruare quæcunque mandaui vobis.* Denique, [m] *Præparate corda veſtra Domino.*

Caput 6. ſect. 6.

a Aug. li. 2. contr. 2. Epiſt Pelag. ca. 9 de prædeſt. ſanct. ca. 10 Concil. 2. Araus. 5. can 5. 6. 7. & 25. Ful. de incarn. & gratia Chriſti, ca. 17. & 18.
b Rom. 10. c
c Aug. tract 26 in Ioan. de præd. ſanct. ca. 11. de ſpiritu & litera cap. 31. 32. in expoſit. propoſ. ex epiſt. ad Roma c. 44 li. 1. quæſt. ad Simplician. quæſt. 2 Proſper. lib 2. de vocat. gent ca 27. 28. Euthym. in cap. 1. Ioan. Iſido. lib. 2. de ſummo bono cap. 2.
d Rom. 3. d Aug. de nat. & grat. cap. 44
e Fulg. li. 1. de remiſſ. pecc ca 8. 9. 21. Proſp. li. 2. de vocat. gent. ca. 17 lib. 3. de vita contempl. ca. 12. Aug. tract. 9 in epiſt. Ioan. de cathechiz. rudib. cap. 5.
f Eccli 2. d Auguſt. homil. 50. c 2. ex 50. & homil. 27. ca. 1. Chryſoſt. homil. 21. ad Anthioch.
g Heb. 11. b
h Matth. 9. a
i Eccli 1. c
k Actor. 2. f
l Matth. 28. d
m 1. Reg. 7. a

TESTIMONIA

TESTIMONIA.

1. AVGVSTINVS libro ſecundo contra duas epiſtolas Pelagianorum, capite nono: Auertat Deus hanc amentiam, &c. vt capite præcedenti teſtimonio primo.

Initium fidei Dei, donum. Coloſſ. 4.

2. ITEM de prædeſtinatione ſanctorum, capite viceſimo: Illud etiam initium fidei hominum donum Dei eſſe nos admonet, cùm hoc ſignificet Apoſtolus in epiſtola ad Coloſſenſes; Orationi inſtate, vigilantes in illa in gratiarum actione, orantes ſimul & pro nobis, vt Deus aperiat nobis oſtium verbi ſui ad loquendum myſterium Chriſti, propter quod etiam vinctus ſum, vt manifeſtem illud ita vt oportet me loqui. Quomodò aperitur oſtium verbi, niſi cùm ſenſus aperitur audientis vt credat, & initio fidei facto, ea, quæ ad ædificandam ſalubrem doctrinam prædicantur & diſputantur, admittat; ne per infidelitatem corde clauſo ea, quæ dicuntur, improbet ac repellat? Quid eſt enim, Orantes ſimul & pro nobis, vt Deus aperiat nobis oſtium verbi: niſi apertiſſima demonſtratio, etiam ipſum initium fidei eſſe donum Dei? Non enim orando peteretur ab eo, niſi ab ipſo tribui crederetur. Hoc donum cæleſtis gratiæ in illam purpurariam deſcenderat, cui, ſicut ſcriptura dicit in Actibus Apoſtolorum, Deus aperuerat ſenſum eius, & intendebat in ea, quæ a Paulo dicebantur: ſic enim vocabatur, vt crederet.

Coloſſ.

Actor. 16.

3. CONCILIVM Arauſicanum ſecundum canone quinto: Si quis, ſicut augmentum, ita etiam initium fidei, ipſumque credulitatis affectum, quo in eum credimus, qui iuſtificat impium, & ad regenerationem baptiſmatis peruenimus, non per gratiæ donum, id eſt, per inſpirationem ſpiritus ſancti, corrigentem voluntatem noſtram ab infidelitate ad fidem, ab impietate ad pietatem; ſed naturaliter nobis ineſſe dicit, Apoſtolicis dogmatibus aduerſarius approbatur, beato Paulo dicente; Confidimus quia qui cœpit in vobis bonum opus, perficiet vſque in diem Domini noſtri Ieſu Chriſti. Et illud, Vobis datum eſt pro Chriſto, non ſolùm vt in eum credatis, ſed etiam vt pro illo patiamini. Et, Gratia ſalui facti eſtis per fidem, non ex vobis, Dei enim donum eſt. Qui enim fidem, qua in Deum credimus, dicunt eſſe naturalem, omnes eos, qui ab Eccleſia Chriſti alieni ſunt, quodammodò fideles eſſe, diffiniunt.

Philip. 1. Ibidem. Ephes. 2.

4. ET canone ſexto: Si quis ſine gratia Dei credentibus, volentibus, deſiderantibus conantibus, laborantibus, vigilantibus, ſtudentibus, petentibus, quærentibus, pulſantibus nobis miſericordiam dicit conferri diuinitùs, non autem vt credamus, velimus, vel hæc omnia ſicut oportet agere valeamus, per infuſionem & inſpirationem ſancti ſpiritus in nobis fieri confitetur, & aut humilitati, aut obedientiæ humanæ ſubiungit gratiæ adiutorium, nec vt obedientes & humiles ſimus ipſius gratiæ donum eſt conſentit, reſiſtit Apoſtolo dicenti, Quid habes, quod non acceperiſti? &, Gratia Dei tum id quod tum.

Gratia noſtris conatibus prior. 2. Cor. 4. Ibidem. 15.

5. ITEM ſeptimo canone: Si quis per naturæ vigorem bonum aliquod, quod ad ſalutem pertinet vitæ æternæ, cogitare vt expedit, aut eligere ſiue ſalutari, id eſt, euangelicæ prædicationi conſentire poſſe confirmat, abſque illuminatione & inſpiratione Spiritus ſancti, qui dat omnibus ſuauitatem in conſentiendo & credẽdo veritati; hæretico fallitur ſpiritu, non intelligens vocem Dei, in Euangelio dicentis: Sine me nihil poteſtis facere. Et illud Apoſtoli, Non quòd idonei ſumus cogitare aliquid à nobis, quaſi ex nobis, ſed ſufficientia noſtra ex Deo eſt.

Ioan 15. 2. Cor. 3.

9. CANONE denique viceſimoquinto: Hoc etiam ſalubriter profitemur & credimus, quòd in omni opere bono, non nos incipimus, & poſteà per Dei miſericordiam adiuuamur, ſed ipſe nobis, nullis præcedentibus bonis meritis, & fidem, & amorem ſui prius inſpirat, vt & baptiſmi ſacramenta fideliter requiramus, & poſt baptiſmum cum ipſius adiutorio, ea quæ ſibi ſunt placita, implere poſſimus. Vndè manifeſtiſſimè credendum eſt, quòd & illius latronis, quem Dominus ad paradiſi patriam reuocauit, & Cornelij Centurionis, ad quem Angelus Domini miſſus eſt, & Zachęi, qui ipſum Dominum ſuſcipere meruit, illa tam admirabilis fides non fuit de natura, ſed diuinę largitatis donum.

Deus ſalutaria opera præuenit, & adiuuat. Luc. 23. Actor. 10. Luc. 19.

7. FVLGENTIVS de incarnatione & gratia Chriſti, capite decimoſeptimo: Adiutorio atque munere gratię ſibi fidem dari vnuſquiſque non dubitet, nedum initium ſibi fidei nititur aſſignare. Pœnitentiam quoque, quam Deus ad vitam dat, ſibi homo non ſanitate validus, ſed infirmitate prędiudicatus aſſignet, tantique medicaminis beneficio careat, cuius gratiam contumax atque ingratus oppugnat, cùm cordis humilitas diuinis ſit eloquijs admonenda, vbi principaliter ipſa bona voluntas, qua incipimus velle credere à Domino prępparari demonſtratur ac dirigi, Salomone dicente: Prępparatur voluntas à Domino. Et Dauid canit in pſalmis: A Domino greſſus hominis dirigentur, & viam eius cupiet nimis.

Fidei initiũ non nobis, ſed gratiæ tribuẽdum. Item pœnitentiæ. Pſal. 36.

7. ET capite decimooctauo: Dignè in Paulo aſſignatur prævenientis miſericordię dono, non ſolùm credulitatis initium, ſed etiam ipſius incredulitatis agnitio. Quam ei propterea à Dei miſericordia contulit, vt incredulitatem ſuam illuminatus atque adiutus & agnoſceret, & vitaret. Dominus enim eſt illuminatio noſtra, & ſalus noſtra, qui nos illuminat, vt peccata noſtra cognoſcamus: & ſanat, vt à peccatis noſtris ſeparati cum iuſtitia viuamus. Ob hoc ipſe, qui vt fidelis eſſet, fatetur ſe miſericordiam conſecutum, ſalubriter nos inſtruit dicens. Igitur non volentis, neque currentis, ſed miſerentis eſt Dei. Quia re verà & vt velimus, miſericordię prępuenientis illuminamur dono, & vt curramus, miſericordię ſubſequentis fulcimur auxilio.

1. Tim. 1. Rom. 9.

8. AD Romanos decimo capite: Quomodò ergò inuocabunt, in quem non crediderunt? Aut quomodò credent ei, quem non audiẽrunt? Quomodò autem audient ſine prędicante? Quomodò verò prędicabunt niſi mittantur? Ergo fides ex auditu: auditus autem per verbum Chriſti.

10. AVGVSTINVS tractatu viceſimoſexto in Euangelium Ioannis: Nemo poteſt venire ad me niſi pater qui miſit me, traxerit eum. Magna gratię commendatio. Nemo venit niſi tractus. Quẽ trahat, & quem non trahat: quare illum trahat, & illum non trahat, noli velle iudicare, ſi non vis errare. Semel accipe & intellige. Non trahetis, ora vt traharis. Quid hìc dicimus fratres? Si trahimur ad Chriſtum, ergò inuiti credimus, ergò violentia adhibetur, non voluntas excitatur. Intrare quiſquam Eccleſiam poteſt nolens, accedere ad altare poteſt nolens, accipere poteſt ſacra-

Ioan. 6. Ora vt traharis. Credimus volẽtes, nõ coacti.

mentum nolens: credere non potest nisi volens. Si corpore crederetur, fieret in nolentibus: sed non corpore creditur. Apostolum audi dicentem; Corde creditur ad iustitiam. Rom. 10.

11. Et de prædestinatione sanctorum, capite vndecimo: Omnia autem hæc operatur vnus atque idem spiritus, diuidens propria vnicuique prout vult. Inter quæ omnia, sicut scitis, nominauit & fidem. Sicut ergò quamuis donum Dei sit, facta carnis mortificare; exigitur tamen à nobis proposito præmio vitæ: ita donum Dei est & fides, quamuis & ipsa cùm dicitur, Si credideris, saluus eris, proposito præmio salutis exigatur à nobis. Ideò enim hæc & nobis præcipiuntur, & dona Dei esse monstrantur, vt intelligatur quòd & nos ea facimus, & Deus facit vt illa faciamus, sicut per prophetam Ezechielem apertissimè dicit: quid enim apertius quàm vbi dicit, Ego faciam vt faciatis? Locum ipsum scripturæ fratres charissimi attendite, & videbitis illa Deum promittere facturum se vt faciant, quæ iubet vt fiant. 1. Cor. 12. Fides donũ Dei, & voluntati tamen nostræ subiectæ. Ezech. 36.

12. Item de spiritu & litera, capite trigesimoprimo: Secundũ hanc fidem qua credimus fideles sumus Deo: secundũ illam verò, qua fit quod * promittit, etiã, Deus ipse fidelis est nobis. Hoc enim dicit Apostolus, Fidelis Deus, qui non vos permittit tentari super id quod potestis. De illa itaque fide quærimus, vtrum in potestate sit, qua credimus Deo, vel credimus in Deum. Hinc enim scriptum est, Credidit Abraham Deo, & deputatum est illi ad iustitiam. Et credenti in eum, qui iustificat impium, deputatur fides ad iustitiam. Vide nunc vtrum quisque credat si noluerit, aut non credat si voluerit. Quod si absurdum est: quid est enim credere, nisi consentire verum esse quod dicitur? consensio autem vtique volentis est: profectò fides in potestate est. Sed sicut Apostolus dicit, Non est potestas nisi à Deo. * al. promittitur. 2. Cor. 10. Genes. 15. Rom. 4. Credimus volentes. Rom. 13.

13. Capite etiam tricesimosecundo: Cùm ergò fides in potestate sit, quoniam cum vult quisque credit: & cum credit, volens credit.

14. Idem in expositione propositionum quarundam ex epistola ad Romanos, capite quadragesimoquarto: Quod autem ait, Non enim quod volo hoc ago, sed quod nolo hoc facio. Si autem quod nolo hoc facio, consentio legi, quoniam bona est. Satis quidem lex ab omni criminatione defenditur. Sed cauendum, ne quis arbitretur his verbis auferri nobis liberum voluntatis arbitrium, quod non ita est. Nunc enim homo describitur sub lege positus ante gratiam. Tunc enim peccatis * venditur, dum viribus suis iustè viuere conatur sine adiutorio liberantis gratiæ Dei. Liberum autem arbitrium habet, vt credat liberatori, & accipiat gratiam, vt iam illo, qui eam donat, liberante & adiuuante non peccet: atque ita desinat esse sub lege, sed cum lege, vel in lege implens eam charitate Dei, quod timore non poterat. * al. venditur. Credimus liberè à gratia præuenti.

15. Denum libro primo quæstionum ad Simplicianum, quæstione secunda: Si Iacob ideò credidit quia voluit, non ei Deus donauit fidem, sed eam sibi ipse volendo præstitit, & habuit aliquid quod non accepit. An quia nemo potest credere nisi velit, nemo velle nisi vocetur, nemo autem sibi potest præstare vt vocetur, vocando Deus præstat & fidem. quia sine vocatione non potest quisquam credere, quamuis nullus credat inuitus? Quomodò enim credent ei, quem non audiêrunt? Aut quomodo audient, sine prædicante? Nemo itaque credit non vocatus, sed non omnis credit vocatus. Multi enim sunt vocati, pauci verò electi. Vtique ij, qui vocantem non contempserunt, sed credendo secuti sunt, volentes autem sine dubio crediderunt. Nemo potest credere nisi velit. Rom. 10. Matth. 20.

16. Prosper libro secundo de vocatione Gentium, capite vigesimoseptimo: Dicit quidem Dominus: Nemo venit ad me, nisi pater, qui misit me, attraxerit eum. Sed hoc ideò dictum est, vt illam fidem, sine qua nemo ad Christum venit, ex patris haberi munere nouerimus, secundùm illud quod Apostolo dicitur: Beatus es Simon Bar-Iona, quia caro & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus, qui in cœlis est. Qui in cordibus trahendorum hoc egit vt crederent, hoc effecit vt vellent. Non enim esset vndè traherentur, si sequaces fide & voluntate non essent: quoniam qui non credunt, nec trahuntur omninò, nec veniunt, neque accedunt, qui dissentiunt, sed recedunt. Qui ergò veniunt, amore ducuntur, dilecti enim sunt, & dilexerunt, quæsiti sunt, & quæsierunt: & quod eos Deus voluit velle, voluerunt. Ioan. 6. Matth. 16.

17. Et capite vigesimooctauo: Deus ad obediendum sibi, ipsum velle sic donat, vt etiam à perseueraturis illam mutabilitatem, quæ potest nolle, non auferat. Alioquin nemo vnquam fidelium recessisset à fide.

18. Euthymius in caput primum Euangelij secundum Ioannem in verba illa, Vt omnes crederent per illum: Ioannis testimonium perhibuit vt omnes crederent, non omnes tamen crediderunt. Fides enim non est coacta, sed voluntaria. Fides voluntaria est.

19. Isidorus libro secundo de summo bono, capite secundo: Fides nequaquã vi extorquetur, sed ratione atque exemplis suadetur. A quibus autem exigitur violenter, perseuerare in eis non potest, exemplo, vt ait quidam, nouellæ arboris, cuius si quis cacumen violenter impresserit, & demũ dum laxatur, in id quod fuerat, confestim reuertitur. Sicut homo libero arbitrio conditus sua sponte diuertit à Deo: ita ex propria mentis conuersione credendo recurrit ad Deum, vt libertas agnoscatur arbitrij per propriam voluntatem, & beneficium gratiæ per acceptam fidei veritatem.

20. Ad Romanos tertio capite: Iustificati gratis per gratiam ipsius, per redemptionem, quæ est in Christo Iesu, quem proposuit Deus propitiationem per fidem in sanguine ipsius, ad ostensionem iustitiæ suæ propter remissionem præcedentium delictorum.

21. Augustinus de natura & gratia, capite quadragesimoquarto: Sicut ipse dicit ad quod nunc agit non pertinere vt quæratur, vtrum fuerint, vel sint aliqui homines in hac vita sine peccato, sed vtrum esse potuerint siue possint: Ita ego etiã si fuisse, vel esse consentiam, nullo modo tamen potuisse vel posse confirmo, nisi iustificatos gratia Dei per Iesum Christũ Dominum nostrum, & hunc crucifixum. Ea quippe fides iustos sanauit antiquos, quæ sanat & nos, id est, mediatoris Dei & hominum hominis Iesu Christi, fides sanguinis eius, fides crucis eius, fides mortis, & resurrectionis eius. Habentes ergò eundem spiritum fidei, & nos credimus, propter quod & loquimur. Eadem fide in Christũ qua nunc, & olim omnes iusti saluati. 1. Tim. 2. 2. Cor. 4.

22. Fulgentius libro primo de remissione peccatorum, capite octauo: Diuinis indesinenter eloquiis

eloquiis mali salubriter admonentur, ne remaneant in seruitute peccati: sed misericordiam iusti Dei, dum sunt in hac vita, requirant. Bonis quoque præcipitur, vt seruientes Domino in timore, & exultantes ei cum tremore, apprehendant disciplinam: nequando irascatur Dominus, & pereant de via iusta. Ipse itaque Deus, qui est misericors & iustus, sicut admonet, vt propter iustitiam & misericordiam timeatur & diligatur à malis, vt conuersi careant pœna, quam iustitia minatur, & accipiant indulgentiam, quam misericordia pollicetur: sic admonet vt propter iustitiam & misericordiam diligatur & timeatur à bonis, quo possint, qui eius præuenti misericordia boni sunt, & dilectione misericordiæ in bonis operibus permanere, & timore iustitiæ à peccatis semetipsos solicitè custodire: & consideratione propriæ infirmitatis instructi, nunquam de suis viribus confidant, sed diuinæ virtutis auxilium iugiter & humiliter poscant. Debet ergo & à bonis, & à malis tam misericordia diligi, quàm iustitia formidari: ne vel boni diligentes misericordiam Dei, iustitiam non timeant, & laqueos diaboli seducentis incurrant: vel mali solam iustitiæ seueritatem considerantes, non quærant, cùm inuenire possunt per conuersionem, misericordiæ beneficium, ac sic obturati non solùm remissionem peccatorum denegent, quin etiam peccata multiplicare non cessent.

Psalm. 2.

Misericordia diligenda, iustitia formidanda bonis & malis.

23. Et capite nono. Hoc enim bicipiti laqueo frequenter diabolus captiuat incautos: vt aut spe vana futuræ remissionis obtusi, nolint iustitiæ timore conuerti: aut remissionem omnimodis desperantes, conuersionem negligant, & habenas iniquitatibus relaxantes, dum desperant indulgentiam, currant præcipites in gehennam. Ac sic ille callidus humani generis inimicus, alios desperationis temeritate præcipitat, alios autem fallacis spei deceptione supplantat. Propter quod B. Paulus, in quo locutus est Christus, benè viuentibus scribens, sic eorum commendat obedientiam, vt cum metu & tremore salubris operationis iubeat talibus inesse cautelam. Dicit enim Philippensibus: Itaque charissimi mei, sicut semper obedistis, non vt in præsentia mea tantùm sed multò magis nunc in absentia mea, cum metu & tremore vestram salutem operamini. Deus est enim qui operatur in vobis & velle, & perficere, pro bona voluntate. His verbis B. Paulus iustum vtique Deum insinuat, cùm metum tremoremque seruandum fidelibus præcipit in operibus bonis. Misericordem quoque prædicat, quem in eis operari dicit, & velle, & perficere pro bona voluntate. Neque enim à benè operantibus iustè timeretur, si iustus non esset: Nec omne bonum voluntatis & operis ipse in eis operaretur, si misericors non fuisset. Hunc iustitiæ diuinæ timorem, terribili denuò prædicatione iustis vehementer Apostolus Paulus inculcat, dicens: Qui se existimat stare, videat ne cadat.

Biceps diaboli laqueus, desperatio & fallax spes.

2. Cor. 13.

Philip. 2.

1. Cor. 10.

24. Item vndecimo capite: Innumerabilia sunt diuinarum testimonia scripturarum, quibus Deus misericors prædicatur & iustus, nec est aliud quod omnis textus cœlestis eloqui agat, nisi vt malos admoneat timore iustitiæ Dei celeriter malis operibus finem ponere, & bonos in bonis operibus solicitè atque humiliter permanere. Vtcilicet & omnis iniquus, æquitatem Dei metuens, ad misericordiam currat iustæ bonitatis, & omnis iustus de Dei misericordia gaudens, iudicium benignissimæ non negligat æquitatis. Quia vbi est misericordia iustitiaque perfecta, nec fauorem potest iustus peccatis impendere, nec indulgentiam conuersis misericors abnegare.

Timore iustitiæ proposito ad quærendũ Dei misericordiã scriptura malos incitat.

25. Prosper libro secundo de vocatione Gentium, capite vicesimoseptimo: Hunc autem consensum (bonum ad fidem, spem & charitatem scilicet) non solùm cohortatio prædicantium, & incitamenta doctrinæ, sed & metus gignit propter quod scriptum est, Principium sapientiæ timor Domini. Qui quantislibet terroribus inferatur, non aliud agit, quàm vt quem fecerit timentem, faciat & volentem, nec solùm volentem, sed etiam sapientem. Vndè & illud scriptum est: Beatus cui donatum est habere timorem Dei. Quid enim tam beatificum, quàm hic timor, qui genitor eruditórque sapientiæ est? In cuius vtique deuotione, deuota est & voluntas, quæ authore gratiæ eodem proficit timore, quo cœpit. Cùm ergò hic timor etiam per quandã vim magni terroris immittitur, non ibi ratio extinguitur, nec intellectus aufertur, sed illa potius, quæ mentem premebat caligo, discutitur, vt voluntas depraua prius atque captiua, recta efficiatur & libera. Vndè sicut animus nihil virtutis capit, nisi radium veri acceperit luminis: ita gratia nihil ei quem vocat confert, nisi oculos in eo aperuerit voluntatis.

Prouer. 9.

Vtilis terror.

Eccli 25.

Timor genitor, eruditórque sapientiæ.

26. Et libro tertio de vita contemplatiua, capite duodecimo. Postquàm multa attulit de terrore iudicii extremi, & de æternitate ac qualitate gehennæ: Hæc (inquit) & his similia libenter audire vel legere, iugiter ante oculos mentis adducere, futura credere, sine vlla perturbatione metuere, cogitare quale malum sit ab illo gaudio diuinæ contemplationis excludi, beatissima sanctorum omnium societati priuari, fieri patriæ cœlestis extorrem, mori vitæ beatæ, morti viuere sempiternæ, in æternum ignem cum diabolo & angelis eius expelli, vbi sit mors secunda damnatis exiliũ, vita supplicium, non sentire in illo igne quod illuminat, sentire quod cruciat, exundantis incendii terribiles crepitus pati, barathri fumantis amara caligine oculos obcæcari, profundo gehennę fluctuantis immergi, edacissimis in æternum dilaniari vermibus, nec finiri. Hæc, & multa similia cogitare, nihil est aliud, quàm vitiis omnibus repudium dare, & omnia blandimenta carnalia refrænare. Sed nos iam, si videtur, ab his terribilibus malis, quæ fidelium mentes salubri terrore concutiunt, atque ab omnibus vitiosis delectationibus adducunt, & quæ amatores voluptatum suarum tunc fuæ damnationis experimento probabunt, quando iam, quod est omni infelicitate miserius, se emendare non poterunt, ab his inquam terrificis ac tristibus malis, ascendamus ad illa sublimia, quibus proficientium mentes in spem promerendæ beatitudinis assurgunt, abiuratísque terrenis, cœlestia concupiscunt: & quoniam proficere cupientes à salubri timore incipiunt, & ad charitatem proficiendo perueniunt, nos quoque sufficere iudicantes, quod de incipientium timore tractauimus, etiam de charitate quod ipse, cuius munus est, donauerit disputemus.

Extremi iudicij & gehennæ metus salubri nos terrore concutiunt.

A timore incipiunt proficere cupientes.

27. Avgvstinvs in epistolam primam beati Ioannis, tractatu nono: Cœpit aliquis credere diem iudicii: si cœpit credere, cœpit & timere, &c. vide quæstione sexta de quatuor noniſ.

simis, D testimonio decimo.

28. ITEM de catechizandis rudibus, capite quinto: De ipsa etiam seueritate Dei, qua corda mortalium saluberrimo terrore quatiuntur, charitas ædificanda est, vt ab eo quem timet, amari se gaudens, eum redamare audeat, eiusque in se dilectioni, etiam si impunè posset, tamen displicere vereatur. Rarissimè quippe accidit, immò verò nunquàm, vt quisquam veniat volens fieri Christianus, qui non sit aliquo timore Dei perculsus.

Terror salubris initium conuersionis.

29. ECCLESIASTICI secundo capite: Qui timent Dominum, custodiunt mandata illius, & patientiã habebunt vsque ad inspectionẽ illius, dicẽtes: Si pœnitentiã non egerimus, incidemus in manus Domini, & non in manus hominum.

30. AVGVSTINVS homilia quinquagesima libri quinquaginta homiliarum, capite secundo: Omnis, qui iam arbiter voluntatis suæ constitutus est, cùm accedit ad sacramenta fidelium, nisi eum pœniteat vitæ veteris, nouam non potest inchoare. Ab hac pœnitentia cùm baptizantur soli paruuli sunt immunes: nondum enim vti possunt libero arbitrio. Cæterorum hominum nullus transit ad Christum, vt incipiat esse, quod non erat; nisi eum pœniteat fuisse, quod erat.

Pœnitentia ad baptismum accedentis.

31. ET homilia vicesimaseptima, capite primo: Neque ad baptismum Christi, in quo omnia peccata delentur, quisquam benè accedit: nisi agendo pœnitentiam de vita pristina. Nemo enim eligit vitam nouam, nisi quem veteris pœniteat. Et paulò pòst: Cùm spina illa recordationis compuncti (Iudæi) dicerent Apostolis: Quid ergò faciemus? ait illis Petrus; Agite pœnitentiam, & baptizetur vnusquisque vestrum in nomine Domini nostri Iesu Christi; & remittuntur vobis peccata. Ergò interim nunc, si qui fortè adsunt ex eo numero, qui baptizari disponunt, credimus enim eos adesse tanto ad verbum studiosius, quanto ad indulgentiam vicinius: hos primùm paucis alloquimur, vt erigant mentes in spem. Ament fieri quod non sunt, oderint quod fuerunt. Nouum hominem nascituriam voto concipiant, quicquid de vita præterita remordebat, quicquid angebat conscientiam, quicquid omninò vel magnum, vel paruum, vel dicendũ vel non dicendum, non dubitent posse dimitti: ne fortè quod vult dimittere Dei miseratio, contra se teneat humana dubitatio.

Pœnitentia ante baptismum.

Actor. 2.

32. CHRYSOSTOMVS homilia vigesima prima ad populum Antiochenum, quæ est catechesis ad illuminandos: Quòd oporteat prius pœnituisse, & à prioribus destitisse malis, & sic ad gratiam accedere, audi quid Ioannes dicat, quid verò summus Apostolorum baptizari debentibus. Ille nempe dicit: Facite fructum dignum pœnitentiæ: & ne incipiatis dicere intra vos, Patrem habemus Abraham. Hic autem interrogantibus rursus aiebat: Pœnitentiam agite, & baptizetur quisque vestrùm in nomine Domini nostri Iesu Christi. Pœnitentiam agens autem non amplius eadẽ attingat negocia, quorũ pœnituit. Propterea{que} iubemur dicere: Abrenuncio tibi Satana, ne amplius ad ipsũ reuertamur.

Luc. 3.

Actor. 2.

Solennia in baptismo verba.

33. AD Hebræos vndecimo capite: Sine fide autem impossibile est placere Deo. Credere, enim oportet accedentem ad Deum quia est, & inquirentibus se remunerator sit.

34. MATTHÆI nono capite, vt in textu.

35. ECCLESIASTICI primo capite: Timor Domini expellit peccatum: nam qui sine timore est, non poterit iustificari: iracundia enim animositatis illius, subuersio illius est.

36. ACTORVM secundo capite, 37. MATTHÆI vigesimooctauo capite, 38. PRIMI Regum septimo: vt in textu.

X I.

Quid sit iustificatio impij, & quæ eius causæ.

Caput. 7. sess. 6.

A HANC dispositionem, seu præparationem iustificatio ipsa consequitur; quæ non est sola [a] peccatorum remissio, sed & sanctificatio, & renouatio interioris hominis per voluntariam susceptionem gratiæ, & donorum, vndè homo ex iniusto fit iustus, & ex inimico amicus, vt sit [b] heres secundùm spem vitæ æternæ.

a Aug. lib. 6. cont. Iulia. cap. 11 lib. 1. retract. ca. 18. epist. 105. 106. Conc. Mileuit can. 3. & 4. Chrysost. hom. 3. de pœniten. theophy. in cap. 2. Marci. Vide quæst. 3. de Sacrament. Baptismi A B.

b Tit. 3.

B Huius iustificationis causæ sunt: Finalis quidem, gloria Dei & CHRISTI, ac vita æterna: Efficiens verò, misericors Deus, qui [c] gratuitò abluit, & [d] sanctificat [e] signans, & vngens Spiritu promissionis sancto, qui est pignus hereditatis nostræ: Meritoria autem, dilectissimus vnigenitus suus Dominus noster Iesus Christus, qui, cùm [f] essemus inimici, [g] propter nimiam charitatem, qua dilexit nos, sua sanctissima passione in ligno crucis nobis iustificationem [h] meruit, & pro nobis Deo Patri satisfecit. Instrumentalis item, Sacramentum [i] Baptismi, quod est sacramentum fidei, sine qua nulli vmquàm contigit iustificatio: demùm vnica Formalis causa est iustitia Dei, non qua [k] ipse iustus est, sed qua nos iustos facit, qua videlicet ab eo donati, [l] renouamur spiritu mentis nostræ, & non

c Ibidem.
d 1. Cor. 6. c
e Ephes. 1. e

f Rom. 5. b
g Ephes 2. a e

h Rom. 4. d
i Vide quæst. 3. de Sacrament. Baptismi.
k Aug. de spir. & litera c 9. 11 in psal. 130. tract 26. in Ioan. epist. 120 cap. 30. de nat & grat. cap. 63. lib. 3. cont. Pelag. & Celest. cap. 30. lib 1. de peccator merit. cap. 9 10. Concil. Vienn. in Clement. lib. 1. tit. 1. de sũma Trinit. & fide Cathol.
l Ephes. 4. c

modò

modò reputamur, ſed verè [m] iuſti nominamur, & ſumus, iuſtitiam in nobis recipientes, vnuſquiſque ſuam, ſecundùm menſuram, quam Spiritus ſanctus partitur [n] ſingulis prout vult, & ſecundùm propriam cuiuſque diſpoſitionem, & cooperationem. Quamquàm enim nemo poſſit eſſe iuſtus, niſi cui merita paſſionis Domini noſtri Ieſu Chriſti communicantur: id tamen in hac impij iuſtificatione fit, dum eiuſdem ſanctiſſimæ paſſionis merito per Spiritum ſanctum [o] Charitas Dei diffunditur in cordibus eorum, qui iuſtificantur, atque ipſis inhæret. Vndè in ipſa iuſtificatione, cum remiſſione peccatorum, hæc omnia ſimul infuſa accipit homo per Ieſum Chriſtum, cui inſeritur, Fidem, Spem, & Charitatem. Nam fides, niſi ad eam ſpes accedat, & charitas, neque vnit perfectè cum Chriſto, neque corporis eius viuum membrum efficit. Qua ratione veriſſimè dicitur, [p] Fidem ſine operibus mortuam, & otioſam eſſe: &, [q] In Chriſto Ieſu neque circunciſionem aliquid valere, neq; præputium; ſed fidē, quæ per charitatem operatur. Hanc fidem ante Baptiſmi Sacramentum ex Apoſtolorum traditione Catechumeni ab Eccleſia petunt, cùm petunt fidem, vitam æternam præſtantem; quam ſine ſpe, & charitate fides præſtare non poteſt. Vndè & ſtatim verbum Chriſti audiunt: [r] *Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata.* Itaque veram, & Chriſtianam iuſtitiam accipientes, eam ceu primam ſtolam pro illa, quam Adam ſua inobedientia ſibi, & nobis perdidit, per Chriſtum Ieſum illis donatam, candidam, & immaculatam iubentur ſtatim renati conſeruare, vt eam perferant ante tribunal Domini noſtri Ieſu Chriſti, & habeant vitam æternam.

m Auguſt. epiſt 29. ſer. 16. de verb. Apoſt. l. 2. retract. cap 33. de ſpirit. & lit. cap. 26. & 27.
n 1. Cor. 12. b Epheſ. 4.
o Aug. epiſt. 57. qu. 1.
o Rom 5. a. 2. Cor. 3 d Auguſt. de ſpiritu & littera c. 27. 32. de nat. & grat. cap. vlt.
p Iacob 2. c d.
q Gal. 5. a Chryſo. in 9. 5. in Ioan. Aug. lib. 3. cont. 2. epiſt. Pelag. cap. 5. hom. 17. cap. 2. ex 50. lib. 15. de Trinit. cap. 18. Greg. li. 6 epiſt. 15. Fulg. epiſt. 2. cap. 8. de incarnat. & gratia Chriſti, cap. 26.
r Matth. 19. c

TESTIMONIA.

n. A Avgvstinvs libro ſexto contra Iulianum, capite vndecimo: Vtinam ipſa dona Chriſti ſaltem ita ſaperes, vt ad vincendam concupiſcentiam valere aliquid crederes. Sed ideo dicis à Iudæis fuiſſe contempta, quòd veniam daret ille peccatis, quæ ipſi legis admonitione vitàſſent. Quaſi hoc conferat homini remiſſio peccatorum, vt caro non concupiſcat aduerſus ſpiritum, vndè illa verba nata ſunt; Scio quia non habitat in me, hoc eſt, in carne mea bonum: & cætera eiuſmodi. Verùm tu à veſtro dogmate non recedis, quo putaris gratiam Dei per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum, ſic in ſola peccatorum remiſſione verſari, vt non adiuuet ad vitanda peccata, & deſideria vincenda carnalia, diffundendo charitatem in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum, qui ab illo datus eſt nobis. Neque conſideras eum, qui dicit: Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ: & ab hoc malo non ſe liberari clamat, niſi gratia Dei per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum: nec Iudæum eſſe, nec quia peccauit, ſed ne peccet potius laborare.

Gal 5.
Rom. 7.

Gratia per Chriſtum collata non in ſola peccatorum remiſſione verſatur.
Rom. 7.

a. Idem libro primo retractationum, capite decimoterdo: Gratia Dei, nòn ſolùm reatus omnium præteritorum ſoluitur in omnibus, qui baptizantur in Chriſto, quod fit ſpiritu regenerationis, verùm etiam in grandibus voluntas ipſa ſanatur, & præparatur à Domino, quod fit ſpiritu fidei & charitatis.

3. Epistola centeſima quinta ad Sixtum: Poſt remiſſionem peccatorum, niſi mundatam domum habitet Spiritus ſanctus, nónne cum aliis ſeptem redit ſpiritus immundus, & erunt nouiſſima hominis illius peiora quàm erant prima? Vt autem habitet Spiritus ſanctus, nónne vbi vult ſpirat, & charitas Dei, ſine qua nemo benè viuit, diffunditur in cordibus noſtris, non à nobis, ſed per Spiritum ſanctum qui datus eſt nobis! Et poſt multa: Neque ab illo (vitio) quod originaliter contrahitur, neq; ab his, quæ vnuſquiſq; in vita propria, vel intelligendo, vel nolendo intelligere, mala congregat, vel etiam inſtructus ex lege, additamento prævaricationis exaggerat, quiſquam liberatur, & iuſtificatur, niſi gratia Dei per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum, non ſolùm remiſſione peccatorum, ſed prius ipſius inſpiratione fidei & timoris Dei, impartito

Poſt remiſſionem peccatorum, infunditur charitas.
Matth. 12.
Ioan. 3.

Rom. 5.
Iuſtificemur non ſola remiſſione peccatorum.

uertemur : Dei nos gratia præueniri confitemur.

TESTIMONIA.

1. AVGVSTINVS libro ſecundo contra duas epiſtolas Pelagianorum, capite nono: Auertat Deus hanc amentiam, vt in donis eius nos priores faciamus, poſteriorem ipſum: quoniam miſericordia eius præueniet me, & ipſe eſt cui fideliter veraciterque cantatur, Quoniam præueniſti eum in benedictione dulcedinis: & quid hic aptius intelligitur, quàm ipſa, de qua loquimur, cupiditas boni? Ergò benedictio dulcedinis, eſt gratia Dei, qua fit in nobis vt nos delectet, & cupiamus, hoc eſt, amemus quod præcipit nobis, in qua ſi nos nõ præuenit Deus, non ſolũ non perficitur, ſed nec inchoatur ex nobis. Si enim ſine illo nihil poſſumus facere, profectò nec incipere, nec perficere, quia vt incipiamus, dictum eſt: Miſericordia eius præueniet me, vt perficiamus, dictum eſt, Miſericordia eius ſubſequetur me.

Pſalm. 58.

Pſalm. 10.

Deus prior in noſtra iuſtificatione.

Pſalm. 58. & 22.

2. ET capite decimo: Quid eſt ergò quod in conſequentibus, vbi ea quæ ipſi ſentiunt, commemorant, dicunt ſe confiteri, gratiam quoque adiuuare vniuſcuiuſque bonum propoſitum, non tamen reluctanti ſtudium virtutis immittere? Hoc quippe ita dicunt, velut homo à ſeipſo, ſine adiutorio Dei habeat propoſitum bonum ſtudiúmque virtutis, quo merito præcedente, dignus ſit adiuuari Dei gratia ſubſequente. Et poſt pauca: Hominis autem propoſitum bonũ adiuuat quidem ſubſequẽs gratia, ſed nec ipſum eſſet niſi præcederet gratia. Studium quoque hominis, quod dicitur bonum, quamuis cùm eſſe cœperit, adiuuetur gratia, non tamen incipit ſine gratia, ſed ab illo inſpiratur, de quo dicit Apoſtolus: Gratias autem Deo, qui dedit idem ſtudium pro vobis in corde Titi. Si ſtudium quiſque vt pro aliis habeat Deus dat, vt pro ſeipſo habeat quis alius eſt daturus?

Pelagianorum error.

Gratia præcedens.

Gratia ſubſequens.

2. Cor. 8.

3. ITEM libro de prædeſtinatione ſanctorum, capite ſecundo: Quod ergò pertinet ad religionem atque pietatem, de qua loquebatur Apoſtolus, ſi non ſumus idonei cogitare aliquid quaſi ex nobiſmetipſis, ſed ſufficiẽtia noſtra ex Deo eſt, profectò non ſumus idonei credere aliquid quaſi ex nobiſmetipſis, quod ſine cogitatione non poſſumus, ſed ſufficientia noſtra, qua credere incipiamus, ex Deo eſt. Quocirca ſicut nemo ſibi ſufficit ad incipiendum, vel perficiendum quodcunque opus bonum, quod iam iſti fratres, ſicut veſtra ſcripta indicant, verum eſſe conſentiunt; vnde in omni opere bono, & incipiendo, & perficiendo, ſufficientia noſtra ex Deo eſt: ita nemo ſibi ſufficit, vel ad incipiendam, vel ad perficiendam fidem, ſed ſufficientia noſtra ex Deo eſt: quoniam fides ſi non cogitetur, nulla eſt, & non ſumus idonei cogitare aliquid quaſi ex nobiſmetipſis, ſed ſufficientia noſtra ex Deo eſt.

2. Cor. 3.

Credere ex nobiſmetipſis non ſumus idonei.

Ex can. 7. Concilii 2. Arauſicani. Hominem nihil poſſe ſine Deo in ſalutis negotio.

4. GENNADIVS Maſſilienſis presbyter libro de Eccleſiaſticis dogmatibus, capite quadrageſimoquarto: Si quis per naturæ vigorem bonum aliquid, quod ad ſalutem pertinet vitæ æternæ, cogitare vt expedit, aut eligere, ſiue ſalutari, id eſt, Euangelicæ prædicationi conſentire poſſe confirmat, abſque illuminatione, & inſpiratione Spiritus ſancti, qui dat omnibus ſuauitatem in conſentiendo, & in credendo veritatem, hæretico fallitur ſpiritu, non intelligens vocem Dei in Euangelio, dicentis: Sine me nihil poteſtis facere. Et illud Apoſtoli: Non quòd idonei ſimus cogitare aliquid à nobis quaſi ex nobis, ſed ſufficientia noſtra ex Deo eſt.

Ioan. 15.

2. Cor. 3.

5. FVLGENTIVS de incarnatione & gratia Chriſti, capite decimooctauo: Si ſecundùm opinionem illorum, noſtrum eſt velle credere, priuſquam nos Dei gratia incipiat adiuuare, iniuſtè gratia dicitur, quia non gratis datur homini, ſed bonæ retribuitur voluntati. Hanc enim (ſicut illi volunt) gratia in nobis inuenit, quam ipſa non dedit: immò ſi ſic eſt, nos priores Deo voluntatem damus, atque ita gratiam non miſeratione tribuentis, ſed æquitate Dei retribuentis accipimus. Verumtamen quis prior dedit illi, & retribuetur ei? Nemo vtique, quia non poteſt homo accipere quicquam, niſi datum fuerit de cœlo. Quid enim habet quod non accepit? Si autem accepit, quid gloriatur quaſi non acceperit? Non autem miſericordia Dei aliquando præuenit hominem, ſi nunquam bonam fecit, ſed expectat vt inueniat voluntatem. Et vbi eſt quod Dauid dicit: Deus meus, miſericordia eius præueniet me. In quo autem Dei nos miſericordia præueniat, vel præueniens quales inueniat, non in quolibet alio, ſed in ſe nobis gentium magiſter oſtendit, dicens: Qui prius fui blaſphemus, & perſecutor, & contumelioſus, ſed miſericordiam conſecutus ſum, quia ignorans feci in incredulitate.

Gratia prior noſtro velle.

Rom. 11.

Ioan. 3.

1. Cor. 4.

Pſalm. 58.

1 Tim. 1.

6. PRIORIS ad Corinthios tertio capite: Dei enim ſumus adiutores. (συνεργοὶ cooperatores.)

7. ET capite decimoquinto: Gratia autem Dei ſum id, quod ſum, & gratia eius in me vacua non fuit, ſed abundantius illis omnibus laborauimus ego autem, ſed gratia Dei mecum.

8. POSTERIORIS ad Corinthios ſexto capite: Adiuuantes autem exhortamur ne in vacuum gratiam Dei recipiatis. Ait enim: Tempore accepto exaudiui te, & in die ſalutis adiuui te.

9. ITEM capite ſeptimo: Has ergò habentes promiſſiones, chariſſimi, mundemus nos ab omni inquinamento carnis, & ſpiritus, perficientes ſanctificationem in timore Dei.

10. POSTERIORIS ad Timotheum ſecundo capite: Si quis ergò emundauerit ſe ab iſtis, erit vas in honorem ſanctificatum, & vtile Domino ad omne opus bonum paratum.

11. AD Hebræos duodecimo capite: Propter quod remiſſas manus, & ſoluta genua, erigite, & greſſus rectos facite pedibus veſtris: vt non claudicans quis erret, magis autem ſanetur.

12. IEREMIAE ſeptimo capite: Hæc dicit Dominus exercituum Deus Iſraël: Bonas facite vias veſtras, & ſtudia veſtra: & habitabo vobiſcum in loco iſto. Quoniam ſi benè direxeritis vias veſtras, & ſtudia veſtra: ſi feceritis iudicium inter virum & proximum eius, &c.

13. EZECHIELIS decimooctauo capite: Si autem impius egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis ſuis quæ operatus eſt, & cuſtodierit omnia præcepta mea, & fecerit iudicium, & iuſtitiam: vita viuet, & non morietur. Omnium iniquitatum eius, quas operatus eſt, non recordabor: iuſtitia ſua, quam operatus eſt, viuet. Nunquid voluntatis meæ eſt mors impij, dicit Dominus Deus, & non vt conuertatur à viis ſuis, & viuat?

& viuat? Et cùm auerterit ſe impius ab impietate ſua, quam operatus eſt, & fecerit iudicium, & iuſtitiam: ipſe animam ſuam viuificabit. Conſiderans enim, & auertens ſe ab omnibus iniquitatibus ſuis, quas operatus eſt, vita viuet, & non morietur. Idcircò vnumquemque iuxta vias ſuas iudicabo domus Iſrael, ait Dominus Deus. Conuertimini, & agite pœnitentiam ab omnibus iniquitatibus veſtris: & non erit vobis in ruinam iniquitas. Proijcite à vobis omnes præuaricationes veſtras, in quibus præuaricati eſtis, & facite vobis cor nouum, & ſpiritum nouum: & quare moriemini domus Iſrael? Quia nolo mortem morientis, dicit Dominus Deus, reuertimini, & viuite.

14. PROVERBIORVM decimo ſexto capite: Hominis eſt animam præparare: & Domini gubernare linguam. Abominatio Domini eſt omnis arrogans: etiam ſi manus ad manum fuerit, non eſt innocens. Initium viæ bonæ, facere iuſtitiam: accepta eſt autem apud Deum magis, quàm immolare hoſtias.

15. ECCLESIASTICI ſecundo capite: Qui timent Dominum, præparabunt corda ſua, & in conſpectu illius ſanctificabunt animas ſuas.

16. SAPIENTIAE nono capite: Mitte illam (ſapientiam tuam) de cælis ſanctis tuis, & à ſede magnitudinis tuæ, vt mecum ſit & mecum laboret, vt ſciam quid acceptum ſit apud te.

17. PSALMO viceſimo ſexto: Ne auertas faciem tuam à me: ne declines in ira à ſeruo tuo. Adiutor meus eſto: ne derelinquas me, neque deſpicias me Deus ſalutaris meus.

18. AVGVSTINVS in enarratione ſecunda eiuſdem pſalmi vigeſimiſexti: Adiutor meus eſto ne derelinquas me. Ecce enim in via ſum, petiui à te vnam, habitare in domo tua per omnes dies vitæ meæ, contemplari delectationem tuam, protegi à templo tuo. Hanc petiui vnam: ſed vt ad illam perueniam, in via ſum. Fortè dices mihi vt irem, ambula, liberum arbitrium tibi dedi, voluntatis tuæ es, proſequere viam, quære pacem & ſequere eam. Noli à via declinare, noli ibi remanere, noli retrò reſpicere. Perſeuera in ambulando, quoniam qui perſeuerauit vſque in finem, hic ſaluus erit. Iam tu accepto libero arbitrio, quaſi præſumis vnde ambules. Noli de te præſumere, ſi te dereliquerit, in ipſa via deficies: cades, aberrabis, remanebis. Dic ergò illi, Voluntatem quidem liberam mihi dediſti, ſed ſine te nihil eſt mihi conatus meus. Adiutor meus eſto, ne derelinquas me. Neque deſpicias me Deus ſalutaris meus. Tu enim adiuuas qui condidiſti, tu non deſeris qui creâſti.

Pſal. 33. Marc. 10. & 24.

19. IDEM ſermone decimotertio de verbis Apoſtoli capite nono: Cùm diximus Apoſtolus, Si autem ſpiritu actiones carnis mortificaueritis, viuetis: id eſt; illas concupiſcentias carnis, quibus non conſentire magna laus eſt, quas non habere perfectio eſt: ſi has actiones carnis morbidas, & de morte habentes contentionem, ſpiritu mortificaueritis, viuetis. Hîc iam metuendum eſt, ne quiſquam rurſus ad mortificandas actiones carnis de ſpiritu ſuo audeat præſumere. Non ſolùm enim Deus ſpiritus eſt, ſed & anima tua ſpiritus eſt, & mens tua ſpiritus eſt. Et cùm dicis, Mente ſeruio legi Dei, carne autem legi peccati: quia ſpiritus concupiſcit aduerſus carnem, & caro aduerſus ſpiritum: Ergò ne ad carnis actiones mortificandas de ſpiritu tuo præſumas, & ſuperbia pereas, & tibi ſuperbo reſiſtatur, non humili gratia concedatur. Deus enim ſuperbis reſiſtit, humilibus autem dat gratiam. Et deinceps capite decimo. Ne fortè ergò ſuboriretur tibi iſta ſuperbia; vide quid ſequatur. Cùm enim dixiſſet, Si ſpiritu actiones carnis mortificaueritis, viuetis, ne hîc ſe extolleret humanus ſpiritus, & ad hoc opus ſe idoneum firmúmque iactaret, ſubiecit, & ait: Quotquot enim ſpiritu Dei aguntur, hi filij ſunt Dei. Qui te ergò iam volebas extollere, vbi audiſti, Si ſpiritu actiones carnis mortificaueritis, viuetis? Dicturus enim eras, Hoc poteſt voluntas mea, hoc poteſt liberum arbitrium meum. Quæ voluntas? Quod liberum arbitrium? Niſi ille regat, cadis: niſi ille regat, iaces. Quomodo ergò ſpiritu tuo, cùm audias Apoſtolum dicentem; Quotquot enim ſpiritu Dei aguntur, hi filij ſunt Dei; Tu te vis agere, à teipſo vis agi ad actiones carnis mortificandas? Quid tibi prodeſt quia non eris Epicureus, & eris Stoicus? Siue Epicureus eris, ſiue Stoicus eris, inter filios Dei non eris. Quotquot enim ſpiritu Dei aguntur, hi filij ſunt Dei. Non qui ſecundùm carnem ſuam viuunt, non qui ſecundùm ſpiritum ſuum viuunt, non qui carnis voluptate ducuntur, non qui ſpiritu ſuo aguntur: ſed quotquot ſpiritu Dei aguntur, hi filij ſunt Dei. Capite item vndecimo: Dicit mihi aliquis, Ergò agimur, non agimus; Reſpondeo, Immò & agis, & ageris. Et tunc bene agis, ſi à bono agaris. Spiritus enim Dei qui te agit, agentibus adiutor eſt: ipſum nomen adiutoris præſcribit tibi, quia & tu ipſe aliquid agis. Agnoſce quid poſcas, agnoſce quid confitearis, quando dicis, Adiutor meus eſto, ne derelinquas me. Adiutorium vtique inuocas Deum. Nemo adiuuatur, ſi ab illo nihil agatur. Quotquot enim, inquit, ſpiritu Dei aguntur, hi filii ſunt Dei, non litera, ſed ſpiritu, non lege præcipiente, minante, promittente, ſed ſpiritu exhortante, illuminante, adiuuante. Scimus, inquit idem Apoſtolus, quia diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum. Si non eſſes operator, ille non eſſet cooperator. Sed hîc fortiter vigilate, ne fortè dicat ſpiritus veſter, Si ſubtraxerit ſe cooperatio Dei, & adiutorium Dei, ſpiritus meus facit hoc; & ſi cum labore, & ſi cum aliqua difficultate poteſt, tamen implere poteſt. Quomodo ſi aliquis dicat, Remis quidem peruenimus, ſed cum aliquo labore: ô ſi ventum habeamus, facilius peruenimus. Non ſic eſt adiutorium Dei, non ſic eſt adiutorium Chriſti, non ſic eſt adiutorium Spiritus ſancti. Prorſus ſi defuerit, nihil boni agere poteris. Agis quidem illo non adiuuante libera voluntate, ſed malè. Ad hoc idonea eſt voluntas tua, quæ vocatur libera, & malè agẽdo fit damnabilis ancilla. Cũ dico tibi, Sine adiutorio Dei nihil agis, nihil boni dico: nã ad malè agendũ habes ſine adiutorio Dei liberam voluntatem, quanquam non eſt illa libera: A quo enim quis deuictus eſt, huic & ſeruus addictus eſt: & omnis qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati: & ſi vos filius liberauerit, tunc verè liberi eritis. Et capite duodecimo: Prorſus hoc credite, ſic vos agere bona voluntate, quia viuitis, vtique agitis: non enim adiutor eſt ille, ſi nihil agatis, non enim cooperator eſt ille, ſi nihil operamini. Sic vos tamen ſcitote agere, vt ſit rector ſpiritus, & adiutor. Qui ſi verò defuerit, nihil boni omninò agere valeatis. Et paulò poſt: Iam

Iacob. 4.

Rom. 8.

Liberũ arbitriũ niſi regnat Deꝰ cadimus.

Agimus & agimur. Cooperatur homo gratiæ.

Pſalm. 26.

Rom. 8.

Ibidem.

Dei adiutorium ſi abfuerit, nihil ages boni

Rom. 8.

Galat. 5.

1. Pet. 2.

Ioan. 8.

Ioan. 4.

Rom. 7.

Rom. 8. Deus non tollit noſtram cooperationem.

nunc cùm audis, Quotquot ſpiritu Dei aguntur, hi filii ſunt Dei, nolite vos dimittere. Neque enim templum ſuũ ſic de vobis ædificat Deus quaſi de lapidibus, qui non habent motum ſuum: leuantur, ab ſtructore ponuntur. Non ſic ſunt lapides viui; & vos tanquam lapides viui coædificamini in templum Dei. Ducimini, ſed currite vos; ducimini, ſed ſequimini: quia cùm ſecuti fueritis, verum erit illud, quia ſine illo nihil facere poteſtis.

Ephes. 2.

20. Et libro primo retractationum, capite vigeſimoſecundo: Alio loco: (dixi) Niſi quiſque inquam, voluntatem mutauerit, bonum operari non poteſt, quod in noſtra poteſtate eſſe poſitum alio loco Dominus docet, vbi ait: Aut facite arborem bonam, & fructum eius bonum, aut facite arborem malam, & fructum eius malum. Quod non eſt contra gratiã Dei, quam prædicamus. In poteſtate quippe hominis eſt mutare in melius voluntatem, ſed ea poteſtas nulla eſt, niſi à Deo detur, de quo dictum eſt: Dedit eis poteſtatem filios Dei fieri. Cùm enim hoc ſit in poteſtate, quod cùm volumus facimus, nihil tam in poteſtate, quàm ipſa voluntas eſt, ſed præparatur voluntas à Domino. Eo modo ergo dat poteſtatem. Sic intelligendum eſt, & quod dixi poſtea: In noſtra poteſtate eſſe, vt vel inſeri bonitate Dei, vel excidi eius ſeueritate mereamur, quia in poteſtate noſtra non eſt, niſi quod noſtram ſequitur voluntatem. Quæ cùm fortis & potens præparatur à Domino, facilè fit opus pietatis, etiam quod difficile atque impoſſibile fuit.

Lib. contra Adimantum ca. 20.

Matth. 12.

Ioan. 1.

Voluntas à Domino præparatur

21. Leo Magnus ſermone quinto de quadrageſima: Quamuis ædificium noſtrum ſine opere ſui non ſubſiſtat artifici, nec fabrica noſtra poſſit eſſe incolumis, niſi ei protectio præfuerit conditoris: tamen quia rationabiles lapides ſumus, & viua materies, ſic nos authoris noſtri extruxit manus, vt cum opifice ſuo etiam is, qui reparatur operetur. Gratiæ igitur Dei obedientia ſe humana non ſubtrahat, nec ab illo bono, ſine quo non poteſt bona eſſe, deficiat.

Cooperamur Deo.

22. Fvlgentivs in libro de Incarnatione & gratia Chriſti, capite vigeſimo: Gratiã humanum non aufertur, ſed ſanatur, non adimitur, ſed corrigitur, non remouetur, ſed illuminatur, non euacuatur, ſed adiuuatur atque ſeruatur arbitriũ: vt in quo infirmitatem homo habuit, in eo habere incipiat ſanitatem. Quo errabat, eodem in via redeat. In quo cæcus fuit, in eo accipiat lumen. Et vbi fuit iniquus ſeruiens immunditiæ, & iniquitati ad iniquitatem, ibi, gratia præuentus atque adiutus, ſeruiat iuſtitiæ in ſanctificationem.

Gratia adiuuat liberum arbitrium, non adimit.

23. Avgvstinvs de gratia & libero arbitrio, capite ſecundo, vt ſupra capite quinto, teſtimonio decimo quarto.

24. Idem capite nono: Non enim quia dixit, Philip. 2. Deus eſt enim qui operatur in vobis & velle, & operari pro bona voluntate; ideò liberum arbitrium abſtuliſſe putandus eſt. Quod ſi ita eſſet, non ſuperius dixiſſet: Cum timore, & tremore veſtram ipſorum ſalutem operamini. Quando enim iubetur vt operentur, liberum eorum conuenitur arbitrium: ſed ideò cum timore, & tremore, ne ſibi tribuendo quod benè operantur, de bonis tanquam ſuis extollantur operibus.

Philip. 2.

Agit etiam ipſe homo aliquid.

25. Et capite decimoquinto: Cùm ergò ipſe ſemper ſit ſanctus, ſanctificatur tamen in eis, quibus largitur gratiam ſuam, auferendo ab eis cor lapideum, per quod nomen Domini profanauerunt. Ne autem putetur nihil ibi facere ipſos homines per liberum arbitrium, ideò in Pſalmo dicitur, Nolite obdurare corda veſtra. Et per ipſum Ezechielem, Proiicite à vobis omnes impietates veſtras, quas impiè egiſtis in me, & facite vobis cor nouum, & ſpiritum nouum, & facite omnia mandata mea. Vt quid moriemini domus Iſrael? dicit Dominus, quia nolo mortem morientis, dicit Adonai Dominus, ſed conuertimini & viuetis. Meminerimus Deum dicere, ſed conuertimini, & viuetis: cui dicitur, Conuerte nos Deus. Meminerimus Deum dicere: Proiicite à vobis omnes impietates veſtras: cùm ipſe iuſtificet impium. Meminerimus ipſum dicere: Facite vobis cor nouum, & ſpiritum nouum: qui dicit, Dabo vobis cor nouum, & ſpiritum nouum dabo in vobis. Quomodò ergò quod dicit, facite vobis, hoc dicit dabo vobis? Quare iubet, ſi ipſe daturus eſt? Quare dat, ſi homo facturus eſt, niſi quia dat, quod iubet, cùm adiuuat vt faciat, cui iubet?

Pſalm. 94. Ezech. 18. Pſam 84 Ezech. 18.

26. Item libro de ſpiritu & litera, capite trigeſimoquarto: Viſorum ſuaſionibus agit Deus vt velimus, & vt credamus: ſiue extrinſecus per Euangelicas exhortationes, vbi & mandata legis aliquid agunt, ſi ad hoc admonent hominem infirmitatis ſuæ, vt ad gratiã iuſtificantem credendo confugiat: ſiue intrinſecus, vbi nemo habet in poteſtate quid ei veniat in mentem, ſed conſentire, vel diſſentire propriæ voluntatis eſt. His ergò modis quando Deus agit cum anima rationali, vt ei credat, neque enim credere poteſt * quolibet libero arbitrio, ſi nulla ſit ſuaſio, vel vocatio cui credat: profectò & ipſum velle credere Deus operatur in homine, & in omnibus miſericordia eius præuenit nos: conſentire aut vocationi Dei, vel ab ea diſſentire, ſicut dixi, propriæ voluntatis eſt. Quæ res non ſolùm non infirmat, quod dictum eſt, Quid enim habes quod non accepiſti? verùm etiam confirmat. Accipere quippe, & habere anima non poteſt dona, de quibus hoc audit, niſi conſentiendo: ac per hoc quid habeat, & quid accipiat, Dei eſt: accipere autem, & habere vtique accipientis, & habentis eſt.

Conſentire Dei vocationi, vt credat, propriæ eſt voluntatis. * al. quodlibet.

1. Cor. 4.

27. Liber item ſecundo de peccatorum meritis & remiſſione, capite quinto: Nec ideò tamen de hac re (vt ſcilicet aut iuſtitiam qua caremus, aut plenam habeamus) ſolis votis agendum eſt, vt non ſubinferatur adnitendo etiam noſtræ efficacia voluntatis. Adiutor enim noſter Deus dicitur. Nec adiuuari poteſt, niſi qui etiam aliquid ſponte conatur, quia non ſicut in lapidibus inſenſatis, aut ſicut in eis, in quorum natura rationem voluntatemque non condidit, ſalutem noſtram Deus operatur in nobis.

Adiuuante Deo nobis etiam ſponte aliquid conandum.

28. Idem libro de prædeſtinatione & gratia, capite nono: Ne homo in vltimam fæcem deſidiæ reſolutus, arduum virtutis iter, & quamuis adiuuante gratia Dei, non niſi labore gradiendum, inerti ſibi crederet poſſe deferri, & nullius laboris induſtriam ſtudio ſui profectus adhiberet, ita inter ſe atque homines Deus tempora, officiaque diſtribuens ordinauit, vt vocatione ipſius bonorum principia ſumeremus: vocati autem, atque illuminati, vias mandatorum eius rationis ingenitæ intelligentia noſceremus, & eas libero vel eligeremus, vel relinqueremus arbitrio. Quas

Libero arbitrio eli-

gimus, vel relinquimus vias mandatorum Dei.

Quas tamen ſi ipſius fulti adiutorio, continua deuotione ſequeremur, in fine rurſus non repugnantem mandatis ſuis, ſubiectam in nobis obedientiam coronaret.

Ephes. 3.

29. Et ſermone ſeptimo de verbis Apoſtoli, capite primo: Peto, inquit Apoſtolus, vos non infirmari: id eſt, vt non infirmemini, quando auditis nos pati pro vobis tribulationes, quia hæc eſt gloria veſtra. Petit ergò eos, vt non infirmentur, quod non faceret, niſi eorum vellet excitare voluntatem. Si enim reſponderent, Quid nos petis, quod in poteſtate non habemus? nunquid nõ viderentur ſibi iuſtũ reddidiſſe reſponſum? Et tamen Apoſtolus, niſi ſciret eſſe in eis voluntatis propriæ conſenſionem, vbi & ipſi aliquid agerent, non diceret, Peto. Et ſi diceret, Iubeo, niſi eos nõſſet adhibere poſſe iuſſioni ſuæ voluntatem, ſine cauſa hoc verbum de eius ore procederet.

Voluntatis conſenſio in nobis eſt

30. Idem ſermone decimoquinto, capite vndecimo: Hanc iuſtificationem & habeamus inquantum habemus, & augeamus inquantum minores ſumus, & perficiamus cùm illuc venerimus, vbi dicetur, Vbi eſt mors victoria tua? vbi eſt mors aculeus tuus? Sed totum ex Deo, non tamen quaſi dormientes, non quaſi vt non conemur, non quaſi vt non velimus. Sine voluntate tua, non erit in te iuſtitia Dei. Voluntas quidem non eſt niſi tua, iuſtitia non eſt niſi Dei. Eſſe poteſt iuſtitia Dei ſine voluntate tua, ſed in te eſſe non poteſt, niſi per voluntatem tuam. Demonſtratũ eſt quid agere debeas. Iuſſit lex, non facias illud, non illud; fac hoc atque illud. Demonſtratũ eſt tibi, iuſſum eſt tibi, apertũ eſt tibi, ſi tibi eſt cor, intellexiſti quid facias, roga vt facias, ſi cognoſcis virtutem reſurrectionis Chriſti. Traditus eſt enim propter delicta noſtra, & reſurrexit propter iuſtificationem noſtram. Quid eſt, Propter iuſtificationem noſtram? vt iuſtificet nos, & iuſtos faciat nos. Eris opus Dei, non ſolùm, quia homo es, ſed etiam quia iuſtus es. Melius eſt enim iuſtum eſſe, quam te hominem eſſe. Si hominem te fecit Deus, & iuſtum tu te facis, melius aliquid facis quam fecit Deus. Sed ſine te fecit te Deus. Non enim adhibuiſti aliquem conſenſum vt te faceret Deus. Quomodò conſentiebas qui non eras? Qui ergò fecit te ſine te, non iuſtificat te ſine te. Ergo fecit neſcientem, iuſtificat volentem.

1. Cor. 13. Sine voluntate noſtra iuſtitia Dei in nobis non erit.

Rom. 4.

Iuſtificat te Deus, ſed non ſine te.

1. Ioan. 3.

31. Tractatv item quarto in epiſtolam beati Ioannis: Et omnis qui habet ſpem hanc in ipſo, caſtificat ſemetipſum, ſicut & ipſe caſtus eſt. Videte quemadmodum non abſtulit liberum arbitrium, vt diceret, caſtificat ſemetipſum. Quis nos caſtificat niſi Deus? Sed Deus te nolentem non caſtificat. Ergò quòd adiungis voluntatem tuam Deo, caſtificas teipſum. Caſtificas te, non de te, ſed de illo, qui venit vt habitet in te. Tamen quia agis ibi aliquid voluntate, ideò & tibi aliquid tributum eſt. Ideò autem tibi tributũ eſt, vt dicas ſicut in Pſalmo: Adiutor meus eſto, ne derelinquas me. Si dicis, adiutor meus eſto, aliquid agis: nam ſi nihil agis, quomodo ille adiuuat?

Deus nolentem non caſtificat.

Pſalm. 26.

32. Denique de prædeſtinatione ſanctorum, capite tertio: Quod dixi, (ſcilicet in expoſitione quarundam propoſitionum ex epiſtola ad Romanos, capite 60.) Dicit enim idem Apoſtolus, Idem Deus qui operatur omnia in omnibus, nuſquam autem dictum eſt, Deus credit omnia in omnibus, ac deindè ſubiunxi: Quod enim credimus, noſtrum eſt: quod autem bonum operamur, ſi illius eſt, qui credentibus dat ſpiritum ſanctum: profectò non dicerem, ſi iam ſcirem etiam ipſam fidem inter Dei munera reperiri, quæ dantur in eodem ſpiritu. Vtrunque ergò noſtrum eſt, propter arbitrium voluntatis, & vtrunque tamen datum eſt per ſpiritum fidei & charitatis. Neque enim ſola charitas, ſed ſicut ſcriptum eſt, Charitas cum fide a Deo patre & Domino Ieſu Chriſto. Et quod paulò poſt dixi, Noſtrum eſt enim credere & velle, illius autem dare credentibus & volentibus facultatem benè operãdi per ſpiritum ſanctum, per quem charitas diffunditur in cordibus noſtris, verum eſt quidem, ſed eadem regula, & vtrunque ipſius eſt, quia ipſe præparat voluntatem, & vtrunque noſtrum, quia non fit niſi volentibus nobis. Ac per hoc quod etiã poſtea dixi: Quia neq; velle poſſumus, niſi vocemur, & cùm poſt vocationem voluerimus, non ſufficit voluntas noſtra, & curſus noſter, niſi Deus & vires currentibus præbeat, & perducat quò vocat. Ac deindè ſubiunxi: Manifeſtum eſt ergò non volentis neque currentis, ſed miſerentis Dei eſſe quod benè operamur: omninò veriſſimum eſt.

Fides, charitáſque quo modò Dei, & quomodò noſtra.

Epeſ. 6.

Rom. 9.

33. Chrysostomvs homilia nona in Ioannem: Clementiſſimus & benigniſſimus Deus, dilectiſſimi, omnia & facit, & molitur, vt nos ad ſectandas virtutes illuminet, & vnumquemque bonum eſſe vult, neminem tamen cogit. Suadendo autem, & benefaciendo voluntarios quoſcunque, & vltrò ſequentes allicit, & ad ſe trahit. Propterea cùm veniret in mundum, alii eum receperunt, alii neglexerunt. Nullum enim ſeruorum Deus vult inuitum, nullum coactum: ſed eos tantùm, qui ſponte ſua ipſum optant, ipſum amplectuntur, & gratiam ſe ei ſeruituros habere intelliguntur. Homines enim, vtpote quibus neceſſario ſeruorum opera, & ſeruitio opus eſt, improbos, & dicto non audientes ſeruos, poſſeſſionis iure coërcent. Deus autem cùm ſibi ipſi ſufficiat, & nullius indigeat, noſtræ duntaxat ſaluris gratia omnia operatur, noſque ipſos noſtri arbitrii & iuris eſſe liberè permittit. Idcirco cogit neminem, ad noſtram enim tantummodò ſpectat vtilitatem. Quòd ſi nolentes ad ſeruiendum traheret, non ſecus eos haberet, ac ſi nullum præſtitiſſent ſeruitium.

Voluntatis trahit Deus.

Deus neminem cogit.

34. Bernardvs tractatu vel libro de gratia & libero arbitrio: Ipſa (gratia ſcilicet) liberum excitat arbitrium, cùm ſeminat cogitatum, ſanat, cùm immutat affectum, roborat vt perducat ad actum, ſeruat ne ſentiat defectum. Sic autem iſta eum libero arbitrio operatur, vt tantùm illud in primo præueniat, in cæteris comitetur. Ad hoc vtique præueniens, vt iam ſibi deinceps cooperetur. Ita tamen, quod à ſola gratia cœptum eſt, pariter ab vtroque perficitur, vt mixtum, non ſigillatim, ſimul, non viciſſim per ſingulos profectus operentur. Non partim gratia, partim liberum arbitrium, ſed totum ſingula opere indiuiduo peragunt. Totum quidem hoc, & totum illa: ſed vt totum in illo, ſic totum ex illa.

Gratia liberũ arbitrium præuenit, deinde comitatur.

35. Prosper libro ſecundo de vocatione gentium, capite vigeſimoſexto: Hanc abundantiorem gratiã ita credimus atque experimur potentem, vt nullo modo arbitremur eſſe violentam, quò quicquid in ſaluandis hominibus agitur, ex ſola Dei voluntate peragatur, cùm etiam ipſis parunlis, per alienæ voluntatis ſubue-

Gratia potens, at non violentã.

Repetit Auguſtinus iſta ex libr. 1. Retract. cap. 23.

Rom. 8. Deus non tollit noſtram cooperationem.

nunc cùm audis, Quotquot ſpiritu Dei aguntur, hi filii ſunt Dei, nolite vos dimittere. Neque enim templum ſuũ ſic de vobis ædificat Deus quaſi de lapidibus, qui non habent motum ſuum: leuantur, ab ſtructore ponuntur. Non ſic ſunt lapides viui; & vos tanquam lapides viui coædificamini in templum Dei. Ducimini, ſed currite vos; ducimini, ſed ſequimini: quia cùm ſecuti fueritis, verum erit illud, quia ſine illo nihil facere poteſtis.

Ephes. 2.

20. Et libro primo retractationum, capite vigeſimoſecundo: Alio loco: (dixi) Niſi quiſque inquam, voluntatem mutauerit, bonum operari non poteſt, quod in noſtra poteſtate eſſe poſitum alio loco Dominus docet, vbi ait: Aut facite arborem bonam, & fructum eius bonum, aut facite arborem malam, & fructum eius malum. Quod non eſt contra gratiã Dei, quam prædicamus. In poteſtate quippe hominis eſt mutare in melius voluntatem, ſed ea poteſtas nulla eſt, niſi à Deo detur, de quo dictum eſt: Dedit eis poteſtatem filios Dei fieri. Cùm enim hoc ſit in poteſtate, quod cùm volumus facimus, nihil tam in poteſtate, quàm ipſa voluntas eſt, ſed præparatur voluntas à Domino. Eo modo ergo dat poteſtatem. Sic intelligendum eſt, & quod dixi poſtea: In noſtra poteſtate eſſe, vt vel inferi bonitate Dei, vel excidi eius ſeueritate mereamur, quia in poteſtate noſtra non eſt, niſi quod noſtram ſequitur voluntatem. Quæ cùm fortis & potens præparatur à Domino, facilè fit opus pietatis, etiam quod difficile atque impoſſibile fuit.

Lib. contra Adimantum ca. 20.

Matth. 12.

Ioan. 1.

Voluntas à Domino præparatur

21. Leo Magnus ſermone quinto de quadrageſima: Quamuis ædificium noſtrum ſine opere ſui non ſubſiſtat artificis, nec fabrica noſtra poſſit eſſe incolumis, niſi ei protectio præfuerit conditoris: tamen quia rationabiles lapides ſumus, & viua materies, ſic nos authoris noſtri extruxit manus, vt cum opifice ſuo etiam is, qui reparatur operetur. Gratiæ igitur Dei obedientia ſe humana non ſubtrahat, nec ab illo bono, ſine quo non poteſt bona eſſe, deficiat.

Cooperamur Deo.

22. Fvlgentivs in libro de Incarnatione & gratia Chriſti, capite vigeſimo: Gratiã humanum non aufertur, ſed ſanatur, non adimitur, ſed corrigitur, non remouetur, ſed illuminatur, non euacuatur, ſed adiuuatur atque ſeruatur arbitriũ: vt in quo infirmitatem homo habuit, in eo habere incipiat ſanitatem. Quo errabat, eodem in via redeat. In quo cæcus fuit, in eo accipiat lumen. Et vbi fuit iniquus ſeruiens immunditiæ, & iniquitati ad iniquitatem, ibi, gratia præuentus atque adiutus, ſeruiat iuſtitiæ in ſanctificationem.

Gratia adiuuat liberum arbitrium, non adimit.

23. Avgvstinvs de gratia & libero arbitrio, capite ſecundo, vt ſupra capite quinto, teſtimonio decimo quarto.

24. Idem capite nono: Non enim quia dixit, Deus eſt enim qui operatur in vobis & velle, & operari pro bona voluntate; ideò liberum arbitrium abſtuliſſe putandus eſt. Quòd ſi ita eſſet, non ſuperius dixiſſet: Cum timore, & tremore veſtram ipſorum ſalutem operamini. Quando enim iubetur vt operentur, liberum eorum conuenitur arbitrium: ſed ideo cum timore, & tremore, ne ſibi tribuendo quod benè operantur, de bonis tanquam ſuis extollantur operibus.

Philip. 2.

Agit etiam ipſe homo aliquid.

25. Et capite decimoquinto: Cùm ergò ipſe ſemper ſit ſanctus, ſanctificatur tamen in eis, quibus largitur gratiam ſuam, auferendo ab eis cor lapideum, per quod nomen Domini profanauerunt. Ne autem putetur nihil ibi facere ipſos homines per liberum arbitrium, ideò in Pſalmo dicitur, Nolite obdurare corda veſtra. Et per ipſum Ezechielem, Proiicite à vobis omnes impietates veſtras, quas impiè egiſtis in me, & facite vobis cor nouum, & ſpiritum nouum, & facite omnia mandata mea. Vt quid moriemini domus Iſrael? dicit Dominus, quia nolo mortem morientis, dicit Adonai Dominus, ſed conuertimini & viuetis. Meminerimus Deum dicere, ſed conuertimini, & viuetis: cui dicitur, Conuerte nos Deus. Meminerimus Deum dicere: Proiicite à vobis omnes impietates veſtras: cùm ipſe iuſtificet impium. Meminerimus ipſum dicere: Facite vobis cor nouum, & ſpiritum nouum: qui dicit, Dabo vobis cor nouum, & ſpiritum nouum dabo in vobis. Quomodò ergò quod dicit, facite vobis, hoc dicit dabo vobis? Quare iubet, ſi ipſe daturus eſt? Quare dat, ſi homo facturus eſt, niſi quia dat, quod iubet, cùm adiuuat vt faciat, cui iubet?

Pſalm. 94. Ezech. 18. Pſalm 84. Ezech. 18.

26. Item libro de ſpiritu & litera, capite trigeſimoquarto: Viſorum ſuaſionibus agit Deus vt velimus, & vt credamus: ſiue extrinſecus per Euangelicas exhortationes, vbi & mandata legis aliquid agunt, ſi ad hoc admonent hominem infirmitatis ſuæ, vt ad gratiã iuſtificantem credendo confugiat: ſiue intrinſecus, vbi nemo habet in poteſtate quid ei veniat in mentem, ſed conſentire, vel diſſentire propriæ voluntatis eſt. His ergò modis quando Deus agit cum anima rationali, vt ei credat, neque enim credere poteſt * quolibet libero arbitrio, ſi nulla ſit ſuaſio, vel vocatio cui credat: profectò & ipſum velle credere Deus operatur in homine, & in omnibus miſericordia eius præuenit nos: conſentire aut vocationi Dei, vel ab ea diſſentire, ſicut dixi, propriæ voluntatis eſt. Quæ res non ſolùm non infirmat, quod dictum eſt, Quid enim habes quod non accepiſti? verùm etiam confirmat. Accipere quippe, & habere anima non poteſt dona, de quibus hoc audit, niſi conſentiendo: ac per hoc quid habeat, & quid accipiat, Dei eſt: accipere autem, & habere vtique accipientis, & habentis eſt.

Conſentire Dei vocationi, vel diſſentire propriæ eſt voluntatis. * al. quodlibet.

1. Cor. 4.

27. Liber item ſecundo de peccatorum meritis & remiſſione, capite quinto: Nec ideò tamen de hac re (vt ſcilicet aut iuſtitiam qua caremus, aut plenam habeamus) ſolis votis agendum eſt, vt non ſubinferatur adnitendo etiam noſtræ efficacia voluntatis. Adiutor enim noſter Deus dicitur. Nec adiuuari poteſt, niſi qui etiam aliquid ſponte conatur, quia non ſicut in lapidibus inſenſatis, aut ſicut in eis, in quorum natura rationem voluntatemque non condidit, ſalutem noſtram Deus operatur in nobis.

Adiuuante Deo nobis etiam ſponte aliquid conandum.

28. Idem libro de prædeſtinatione & gratia, capite nono: Ne homo in vltimam fæcem deſidiæ reſolutus, arduum virtutis iter, & quamuis adiuuante gratia Dei, non niſi labore gradiendum, inerti ſibi crederet poſſe deferri, & nullius laboris induſtriam ſtudio ſui profectus adhiberet, ita inter ſe atque homines Deus tempora, officiaque diſtribuens ordinauit, vt vocatione ipſius bonorum principia ſumeremus: vocati autem, atque illuminati, vias mandatorum eius rationis ingenitæ intelligentia noſceremus, & eas libero vel eligeremus, vel relinqueremus arbitrio. Quas

Libero arbitrio eli-

gimus, vel relinquimus vias mandatorum Dei.

Quas tamen ſi ipſius fulti adiutorio, continua deuotione ſequeremur, in fine rurſus non repugnantem mandatis ſuis, ſubiectam in nobis obedientiam coronaret.

Epheſ. 3.

29. Et ſermone ſeptimo de verbis Apoſtoli, capite primo: Peto, inquit Apoſtolus, vos non infirmari: id eſt, vt non infirmemini, quando auditis me pati pro vobis tribulationes, quia hæc eſt gloria veſtra. Petit ergò eos, vt non infirmentur, quod non faceret, niſi eorum vellet excitare voluntatem. Si enim reſponderent, Quid nos petis, quod in poteſtate non habemus? nunquid nõ viderentur ſibi iuſtũ reddidiſſe reſponſum? Et tamen Apoſtolus, niſi ſciret eſſe in eis voluntatis

Voluntatis conſenſio in nobis eſt

propriæ conſenſionem, vbi & ipſi aliquid agerent, non diceret, Peto. Et ſi diceret, Iubeo, niſi eos nõſſet adhibere poſſe iuſſioni ſuæ voluntatem, ſine cauſa hoc verbum de eius ore procederet.

30. Idem ſermone decimoquinto, capite vndecimo: Hanc iuſtificationem & habeamus inquantum habemus, & augeamus inquantum minores ſumus, & perficiamus cùm illuc venerimus, vbi dicetur, Vbi eſt mors victoria tua? vbi eſt mors aculeus tuus? Sed totum ex Deo, non tamen quaſi dormientes, non quaſi vt non conemur, non quaſi vt non velimus. Sine voluntate tua, non erit in te iuſtitia Dei. Voluntas quidem non eſt niſi tua, iuſtitia non eſt niſi Dei. Eſſe poteſt iuſtitia Dei ſine voluntate tua, ſed in te eſſe non poteſt, niſi per voluntatem tuam. Demonſtratũ eſt quid agere debeas. Iuſſit lex, non facias illud, non illud; fac hoc atque illud. Demonſtratũ eſt tibi, iuſſum eſt tibi, apertũ eſt tibi, ſi tibi eſt cor, intellexiſti quid facias, roga vt facias, ſi cognoſcis virtutem reſurrectionis Chriſti. Traditus eſt enim propter delicta noſtra, & reſurrexit propter iuſtificationem noſtram. Quid eſt, Propter iuſtificationem noſtram? vt iuſtificet nos, & iuſtos faciat nos. Eris opus Dei, non ſolùm, quia homo es, ſed etiam quia iuſtus es. Melius eſt enim iuſtum eſſe, quam te hominem eſſe. Si hominem te fecit Deus, & iuſtum tu te facis, melius aliquid facis quam fecit Deus. Sed ſine te fecit te Deus. Non enim adhibuiſti aliquem conſenſum vt te faceret Deus. Quomodò conſentiebas qui non eras? Qui ergò fecit te ſine te, non iuſtificat te ſine te. Ergo fecit neſcientem, iuſtificat volentem.

1. Cor. 13.

Sine voluntate noſtra iuſtitia Dei in nobis non erit.

Rom. 4.

Iuſtificat te Deus, ſed non ſine te.

1. Ioan. 3.

31. Tractatv item quarto in epiſtolam beati Ioannis: Et omnis qui habet ſpem hanc in ipſo, caſtificat ſemetipſum, ſicut & ipſe caſtus eſt. Videte quemadmodum non abſtulit liberum arbitrium, vt diceret, caſtificat ſemetipſum. Quis nos caſtificat niſi Deus? Sed Deus te nolentem non caſtificat. Ergò quod adiungis voluntatem tuam Deo, caſtificas teipſum. Caſtificas te, non de te, ſed de illo, qui venit vt habitet in te. Tamen quia agis ibi aliquid voluntate, ideò & tibi aliquid tributum eſt. Ideò autem tibi tributũ eſt, vt dicas ſicut in Pſalmo: Adiutor meus eſto, ne derelinquas me. Si dicis, adiutor meus eſto, aliquid agis: nam ſi nihil agis, quomodo ille adiuuat?

Deus nolentem non caſtificat.

Pſalm. 26.

32. Denique de prædeſtinatione ſanctorum, capite tertio: Quod dixi, (ſcilicet in expoſitione quarundam propoſitionum ex epiſtola ad Romanos, capite 60.) Dicit enim idem Apoſtolus, Idem Deus qui operatur omnia in omnibus, nuſquam autem dictum eſt, Deus credit omnia in omnibus, ac deindè ſubiunxi: Quod enim credimus, noſtrum eſt: quod autem bonum operamur, ſi illius eſt, qui credentibus dat ſpiritum ſanctum: profectò non dicerem, ſi iam ſcirem etiam ipſam fidem inter Dei munera reperiri, quæ dantur in eodem ſpiritu. Vtrunque ergo noſtrum eſt, propter arbitrium voluntatis, & vtrunque tamen datum eſt per ſpiritum fidei & charitatis. Neque enim ſola charitas, ſed ſicut ſcriptum eſt, Charitas cum fide a Deo patre & Domino Ieſu Chriſto. Et quod paulò pòſt dixi, Noſtrum eſt enim credere & velle, illius autem dare credentibus & volentibus facultatem benè operãdi per ſpiritum ſanctum, per quem charitas diffunditur in cordibus noſtris, verum eſt quidem, ſed eadem regula, & vtrunque ipſius eſt, quia ipſe præparat voluntatem, & vtrunque noſtrum, quia non fit niſi volentibus nobis. Ac per hoc quod etiã poſtea dixi: Quia neq; velle poſſumus, niſi vocemur, & cùm poſt vocationem voluerimus, non ſufficit voluntas noſtra, & curſus noſter, niſi Deus & vires currentibus præbeat, & perducat quo vocat. Ac deindè ſubiunxi: Manifeſtum eſt ergò non volentis neque currentis, ſed miſerentis Dei eſſe quod benè operamur: omninò veriſſimum eſt.

Fides, charitas, quo modò Dei, & quomodò noſtra.

Epheſ. 6.

Rom. 9.

33. Chrysostomvs homilia nona in Ioannem: Clementiſſimus & benigniſſimus Deus, dilectiſſimi, omnia & facit, & molitur, vt nos ad ſectandas virtutes illuminet, & vnumquemque bonum eſſe vult, neminem tamen cogit. Suadendo autem, & benefaciendo voluntarios quoſcunque, & vltrò ſequentes allicit, & ad ſe trahit. Propterea cùm veniret in mundum, alii eum receperunt, alii neglexerunt. Nullum enim ſeruorum Deus vult inuitum, nullum coactum: ſed eos tantùm, qui ſponte ſua ipſum optant, ipſum amplectuntur, & gratiam ſe ei ſeruituris habere intelliguntur. Homines enim, vtpote quibus neceſſario ſeruorum opera, & ſeruitio opus eſt, improbos, & dicto non audientes ſeruos, poſſeſſionis iure coërcent. Deus autem cùm tibi ipſi ſufficiat, & nullius indigeat, noſtræ duntaxat ſalutis gratia omnia operatur, noſque ipſos noſtri arbitrii & iuris eſſe liberè permittit. Idcirco cogit neminem, ad noſtram enim tantummodo ipſectat vtilitatem. Quòd ſi nolentes ad ſeruiendum traheret, non ſecus eos haberet, ac ſi nullum præſtitiſſent ſeruitium.

Voluntatem trahit Deus.

Deus neminem cogit.

34. Bernardvs tractatu vel libro de gratia & libero arbitrio: Ipſa (gratia ſcilicet) liberum excitat arbitrium, cùm ſeminat cogitatum, ſanat, cùm immutat affectum, roborat vt perducat ad actum, ſeruat ne ſentiat defectum. Sic autem iſta eum libero arbitrio operatur, vt tantùm illud in primo præueniat, in cæteris comitetur. Ad hoc vtique præueniens, vt iam ſibi deinceps cooperetur. Ita tamen, quod a ſola gratia cœptum eſt, pariter ab vtroque perficitur, vt mixtim, non ſigillatim, ſimul, non viciſſim per ſingulos profectus operentur. Non partim gratia, partim liberum arbitrium, ſed totum ſingula opere indiuiduo peragunt. Totum quidem hoc, & totum illa: ſed vt totum in illo, ſic totum ex illa.

Gratia liberũ arbitrium præuenit, deinde comitatur.

35. Prosper libro ſecundo de vocatione gentium, capite vigeſimoſexto: Hanc abundantiorem gratiã ita credimus atque experimur potentem, vt nullo modo arbitremur eſſe violentam, quò quicquid in ſaluandis hominibus agitur, ex ſola Dei voluntate peragatur, cùm etiam ipſis parulis, per alienæ voluntatis ſubue-

Gratia potens, at non violentã.

Repetit Auguſtinus iſta ex libr. 1. Retract. cap. 23.

niatur obſequium. Gratia quidem Dei in omnibus iuſtificationibus principaliter præeminet, ſuadendo exhortationibus, monendo exemplis, terrendo periculis, incitando miraculis, dando intellectum, inſpirando conſilium, corque ipſum illuminando, & fidei affectionibus imbuendo: ſed etiam voluntas hominis ſubiungitur ei atque coniũgitur, quæ ad hoc prædictis eſt excitata præſidijs, vt diuino in ſe cooperetur operi, & incipiat exercere ad meritum, quod ſuperno ſemine concepit ad ſtudium, de ſua habens mutabilitate ſi deficit, de gratiæ opitulatione ſi proficit. Quæ opitulatio per innumeros modos ſiue occultos, ſiue manifeſtos, omnibus adhibetur, & quòd à multis refutatur, ipſorum eſt nequitiæ: quòd autem à multis ſuſcipitur, & gratiæ eſt diuinæ, & voluntatis humanæ. Siue igitur initia, ſiue profectus fidelium, ſiue vſque in finem perſeuerantium cogitemus genus, nulla ſpecies cuiuſquam virtutis occurrit, quæ vel ſine dono diuinæ gratiæ, vel ſine conſenſu noſtræ voluntatis habeatur. Ipſa enim gratia hoc omni genere medendi atque auxiliandi agit, vt in eo, quem vocat, primam ſibi receptricem & famulam donorum ſuorum præparet voluntatem. Nam virtus nolentium nulla eſt, nec poteſt alteri vel fidem, vel ſpem, vel charitatem eis ineſſe, quorum ab his bonus conſenſus alienus eſt.

Gratiæ voluntas, ab ea excitata. coniungitur.

Gratia quòd ſuſcipitur, & gratiæ eſt, & voluntatis.

Ioan. 6.

36. IBIDEM capite vigeſimoſeptimo: Dicit quidem Dominus: Nemo venit ad me, niſi pater qui miſit me, attraxerit eum. Sed hoc ideò dictum eſt: vt illam fidem, ſine qua nemo ad Chriſtum venit, ex patris haberi munere nouerimus, ſecundùm illud quod Apoſtolo dicitur: Beatus es Simon Bar-Iona, quia caro & ſanguis non reuelauit tibi, ſed pater meus qui in cælis eſt. Qui in cordibus trahendorum hoc egit, vt crederent; hoc effecit, vt vellent. Non enim eſſet vnde traherentur, ſi ſequaces fide, & voluntate non eſſent: quoniam qui non credunt, nec trahuntur omninò, nec veniunt: neque accedunt qui diſſentiunt, ſed recedunt. Qui ergo veniunt: amore ducuntur, dilecti enim ſunt, & dilexerunt; quæſiti ſunt, & quæſierunt, & quod eos voluit Deus velle, voluerunt.

Matth. 10.

37. ET capite viceſimooctauo: Meritò non ſolùm ab incipientibus, verùm etiam à prouectiſſimis ſanctis vniformiter Domino ſupplicatur & dicitur: Ne nos inducas in tentationem, ſed libera nos à malo. Vniuerſis enim, qui in fide & dilectione permanent, ab ipſo donatur ne in tentationem ſuperentur, vt qui gloriatur, in Domino glorietur. Ipſamque gloriam ijſdem quibus eam impertit adſcribit: vt quamuis auxilio Dei ſteterint, tamen quia in ſe habebant vnde caderent, ipſorum ſit meritum, quòd ſteterunt. Igitur ſicut qui crediderunt, iuuantur vt in fide maneant: ſic & qui nondum crediderunt, iuuantur vt credant. Et quemadmodum illi in ſua habent poteſtate vt exeant, ita & iſti in ſua habent poteſtate ne veniant. Fitque manifeſtum quòd diuerſis atque innumeris modis omnes homines vult Deus ſaluos fieri, & in agnitionem veritatis venire, ſed qui veniunt, Dei auxilio diriguntur: qui non veniunt, ſua pertinacia reluctantur.

Matth. 6.

I. Cor. 1.

I. Tim. 2.

Bona voluntas, & propria hominis, & à Deo inſpirata.

38. ITEM contra Collatorem, capite viceſimoſexto: Bonam igitur voluntatem, eam ſcilicet qua adhæretur Deo, nec negandum eſt hominis eſſe propriam, & confitendum eſt Deo inſpirante conceptam. Et paulò pòſt: Si ergò quis æruminoſis vanitatibus & inſanijs fallacibus erubeſcens, tenebras eſſe & mortem, quicquid pro lumine ac vita amplectebatur, intelligit, & ab his ſe conatur abſtrahere: non eſt ab ipſo, quamuis non ſine ipſo ſit, iſta conuerſio: nec propria virtute ad principia ſalutis enititur: ſed agit hoc occulta & potens gratia Dei, quæ dimotis terrenarum opinionum & operum mortuorum fauillis, torrem obruti cordis exagitat, & deſiderio veritatis inflammat: non vt inuitum hominem ſubigat, ſed vt ſubiectionis cupidum faciat: nec vt ignorantem trahat, ſed vt intelligentem, ſequentemque præcedat. Manens enim liberum arbitrium, quod vtique cum ipſo homine Deus condidit, à vanitatibus & cupiditatibus ſuis, in quas neglecta Dei lege defluxit, non à ſeipſo, ſed à creatore mutatur, vt quicquid in eo in melius reficitur, nec ſine illo ſit qui ſanatur, nec niſi ab illo ſit qui medetur, cuius ſumus noua creatura, nouumque figmentum, creati in Chriſto Ieſu in operibus bonis quæ præparauit Deus, vt in illis ambulemus.

Epheſ. 2.

39. MATTHÆI viceſimotertio capite: Ieruſalem, Ieruſalem quæ occidis prophetas, & lapidas eos, qui ad te miſſi ſunt, quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos ſuos ſub alas, & noluiſti?

40. ACTORVM decimotertio capite: Tunc conſtanter Paulus & Barnabas dixerunt: Vobis oportebat primùm loqui verbum Dei; ſed quoniam repellitis illud, & indignos vos iudicatis æternæ vitæ, ecce conuertimur ad Gentes.

41. IEREMIÆ decimooctauo capite: Nunc ergò dic viro Iuda, & habitatoribus Ieruſalem, dicens: Hæc dicit Dominus: Ecce ego fingo cõtra vos malum, & cogito contra vos cogitationem, reuertatur vnuſquiſque à via ſua mala, & dirigite vias veſtras, & ſtudia veſtra. Qui dixerunt: Deſperauimus: poſt cogitationes enim noſtras ibimus, & vnuſquiſque prauitatem cordis ſui mali faciemus.

42. ET capite viceſimoquinto: Et miſit Dominus ad vos omnes ſeruos ſuos prophetas, conſurgens diluculò, mittenſque: & non audiſtis, neque inclinaſtis aures veſtras vt audiretis cùm diceret: Reuertimini vnuſquiſque à via ſua mala, & à peſſimis cogitationibus veſtris: & habitabitis in terra, quam dedit Dominus vobis, & patribus veſtris à ſæculo & vſque in ſæculum. Et non audiſtis me, dicit Dominus, vt me ad iracundiam prouocaretis in operibus manuum veſtrarum in malum veſtrum.

43. ITEM trigeſimoſecundo capite: Et verterunt ad me terga & non facies: cùm docerem eos diluculò, & erudirem, & nollent audire vt acciperent diſciplinam.

44. CAPITE trigeſimoquinto: Hæc dicit Dominus exercituum Deus Iſrael: Vade, & dic viris Iuda, & habitatoribus Ieruſalem: Numquid non recipietis diſciplinam vt obediatis verbis meis? dicit Dominus. Præualuerunt ſermones Ienadab filij Rechab, quos præcepit filijs ſuis vt non biberent vinum: & non biberunt vſque ad diem hanc, quia obedierũt præcepto patris ſui: ego autem locutus ſum ad vos, de manè conſurgens & loquens, & non obediſtis mihi. Miſique ad vos omnes ſeruos meos prophetas, conſurgens

gens diluculo, mittensque & dicens: Conuertimini vnusquisque à via sua pessima, & bona facite studia vestra, & nolite sequi deos alienos, neque colatis eos: & habitabitis in terra, quam dedi vobis & patribus vestris: & non inclinâstis aurem vestram, neque audîstis me. Firmauerunt igitur filii Ionadab filii Rechab præceptum patris sui, quod præceperat eis: populus autem iste non obediuit mihi. Idcircò hæc dicit Dominus exercituũ, Deus Israel: Ecce ego adducam super Iudam, & super omnes habitatores Ierusalem vniuersam afflictionem, quam locutus sum aduersum illos, eò quòd locutus sum ad illos, & non audiêrunt: vocaui illos, & non responderunt mihi.

45. ZACHARIÆ primo capite: Ne fuis sicut patres vestri, ad quos clamabant prophetæ priores, dicentes: Hæc dicit Dominus exercituum, Conuertimini de viis vestris malis, & de cogitationibus vestris pessimis: & non audiêrunt, neque attenderunt ad me, dicit Dominus.

46. CYPRIANVS de oratione Dominica: Addimus quoque & dicimus: Fiat voluntas tua, sicut in cœlo & in terra: non vt Deus faciat quod vult, sed vt nos facere possimus, quod Deus vult. Nam Deo qui obsistit, quo minus quod velit faciat? Sed quia nobis à diabolo obsistitur, quo minus per omnia noster animus atque actus Deo obsequatur, oramus & petimus, vt fiat in nobis voluntas Dei, quæ vt fiat in nobis, opus est Dei voluntate, id est, ope eius, & protectione quia nemo suis viribus fortis est, sed Dei indulgentia & misericordia tutus est.

Dei voluntatem fiue eius ope non possumus facere.

47. AVGVSTINVS de natura & gratia, capite decimooctauo: Diuinitus esse expianda peccata commissa, & pro eis Dominum exorandum esse fatetur, (Pelagius) propter veniam scilicet promerendam: quia id quod factum est, facere infectũ multum ab isto laudata potentia naturæ, & voluntas hominis, etiam ipso fatente, non potest: quare hac necessitate restat vt oret ignosci. Vt autem adiuuetur ne peccet, nusquam dixit, non hîc legi, mirum de hac re omninò silentium; cùm ótatio Dominica vtrunq; péteridum esse cõmoneat, & vt dimittantur nobis debita nostra, & vt non inferamur in tentationem: illud vt preterita expientur, hoc vt futura vitentur. Quod licet non fiat nisi voluntas adsit, tamen vt fiat voluntas sola non sufficit, ideò pro hac re nec superflua, nec impudens Domino immolatur oratio. Nam quid stultius, quàm orare vt facias, quod in potestate habeas?

Vt non peccemus, Dei opem petere necesse est. Matth. 6.

48. ET libro secundo contra duas epistolas Pelagianorum, capite decimo: Hominis propositum bonum adiuuat quidem subsequens gratia, &c. vt suprà testimonio secundo huius capitis. Nihil in scripturis sanctis homini à Domino video iuberi, propter probandum liberum arbitrium, quod non inueniatur vel dari ab eius bonitate, vel posci propter adiutorium gratiæ demonstrandum. Nec omninò incipit homo ex malo in bonum per initium fidei commutari, nisi hoc in illo agat indebita, & gratuita misericordia Dei. De qua suam cogitationem recolens quidam, sicut legimus in Psalmis: Nunquid obliuiscetur, inquit, misereri Deus, aut continebit in ira sua miserationes suas? Et dixi nunc cœpi, hæc mutatio dexteræ Excelsi. Cùm ergò dixisset, nunc cœpi: non ait, hæc mutatio arbitrii mei: sed dexteræ Excelsi. Sic itaque Dei gratia cogitetur, vt ab initio bonæ mutationis suæ vsque in finem consummationis, qui gloriatur, in Domino glorietur. Quia sicut nemo potest bonum inchoare sine Domino, sic nemo perficere sine Domino.

Non incipit homo mutari ex malo in bonum, nisi id faciat gratia. Psalm. 76.

Gratia Dei in omni bona muta- tione præuenit. Ierem 9.

49. HIERONYMVS epistola centesima trigesimanona ad Cyprianum in explicatione psalmi octogesimininoni: Si sæuissima bestia hominis sanguinem sitiat, cupit & nititur, vtcunque poterit, præsens vitare discrimen. Ita & homo a principio conditionis suæ Deo vtitur adiutore: & cùm illius sit gratiæ, quod creatus est, illiúsque misericordiæ, quod subsistit & viuit: nihil boni operis agere potest absque eo: quiita concessit liberum arbitrium, vt suam per singula opera gratiam non negaret: ne libertas arbitrii redundaret ad iniuriam conditoris, & ad eius contumaciam, qui ideo liber conditus est, vt absque Deo nihil esse se noueric.

Absq; Deo nihil boni agere possumus.

50. ZACHARIÆ primo capite, vt in textu.

51. MALACHIÆ tertio capite: A diebus enim patrum vestrorum recessistis à legitimis meis, & non custodistis. Reuertimini ad me, & reuertar ad vos, dicit Dominus exercituum.

52. ACTORVM secundo capite: Pœnitentiam (inquit) agite, & baptizetur vnusquisque vestrum in nomine Iesu Christi in remissionem peccatorum vestrorum.

53. ET capite tertio: Pœnitemini igitur, & conuertimini vt deleantur peccata vestra.

54. AD Ephesios quinto capite: Propter quod dicit: Surge qui domis, & exurge à mortuis, & illuminabit te Christus.

55. IACOBI quarto capite: Subditi ergò estote Deo, resistite autem diabolo, & fugiet à vobis. Appropinquate Deo, & appropinquabit vobis. Emundate manus, peccatores: & purificate corda, duplices animo.

56. MATTHÆI vndecimo capite: Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam vos. Tollite iugum meum super vos, & discite à me, quia mitis sum, & humilis corde: & inuenietis requiem animabus vestris.

57. IEREMIÆ tertio capite: Tu autem fornicata es cum amatoribus multis: tamen reuertere ad me, dicit Dominus. Vade, & clama sermones istos contra Aquilonem, & dices: Reuertere auersatrix Israel, ait Dominus, & non auertam faciem meam à vobis: quia sanctus ego sum, dicit Dominus, & non irascar in perpetuum. Conuertimini filii reuertentes, & sanabo auersiones vestras. Ecce nos venimus ad te: tu enim es Dominus Deus noster.

58. ET capite quarto: Laua à malitia cor tuum Ierusalem, vt salua fias: vsquequò morabuntur in te cogitationes noxiæ?

59. ITEM decimooctauo capite: Nunc ergò dic viro Iuda, & habitatoribus Ierusalem, dicens: Hæc dicit Dominus: Ecce ego fingo contra vos malum, & cogito contra vos cogitationem, reuertatur vnusquisque à via sua mala, & dirigite vias vestras, & studia vestra.

66. ISAIÆ primo capite: Lauamini, mundi estote, auferte malum cogitationum vestrarum ab oculis meis: quiescite agere peruersè, discite benefacere: quærite iudicium, subuenite oppresso, iudicate pupillo, defendite viduam. Si volueritis, & audieritis me, bona terræ comedetis.

61. CAPITE item quadrageſimo, Vox clamantis in deſerto: Parate viam Domini, rectas facite in ſolitudine ſemitas Dei noſtri.

62. ET quadrageſimoquinto capite: Conuertimini ad me, & ſalui eritis omnes fines terræ: quia ego Deus, & non eſt alius.

63. ITEM capite quadrageſimoſexto: Mementote iſtud, & confundamini: redite prænaricatores ad cor.

64. DEVM capite quinquageſimoquinto: Omnes ſitientes venite ad aquas: & qui non habetis argentum, properate, emite, & comedite: venite, emite abſque argento, & abſque vlla cõmutatione vinum & lac. Inclinate autem veſtram, & venite ad me: audite, & viuet anima veſtra, & feriam vobiſcum pactum ſempiternũ, miſericordias Dauid fideles. Quærite Dominum, dum inueniri poteſt: inuocate eum, dum propè eſt. Derelinquat impius viam ſuam, & vir iniquus cogitationes ſuas, & reuertatur ad Dominum, & miſerebitur eius, & ad Deum noſtrum: quoniam multus eſt ad ignoſcendum.

65. BARVCH quarto capite: Hic liber mandatorum Dei, & lex, quæ eſt in æternum: omnes, qui tenent eam, peruenient ad vitam: qui autem dereliquerunt eam, in mortem. Conuertere Iacob, & apprehende eam, ambula per viam ad ſplendorem eius contra lumen eius. Ne tradas alteri gloriam tuam, & dignitatem tuam genti alienæ.

66. EZECHIELIS decimooctauo capite: Conuertimini, & agite pœnitentiam ab omnibus iniquitatibus veſtris: & non erit vobis in ruinam iniquitas. Proiicite à vobis omnes præuaricationes veſtras, in quibus præuaricati eſtis, & facite vobis cor nouum, & ſpiritum nouum: & quare moriemini domus Iſrael? Quia nolo mortem morientis, dicit Dominus Deus, reuertimini, & viuite.

67. PRIMI Regum capite ſeptimo: Ait autem Samuel ad vniuerſam domum Iſrael, dicens: Si in toto corde veſtro reuertimini ad Dominum, auferte deos alienos de medio veſtri, Baalim & Aſtaroth: & præparate corda veſtra Domino, & ſeruite ei ſoli, & eruet vos de manu Philiſthiim.

68. IEREMIAE quinto capite: Annuntiate hoc domui Iacob, & auditum facite in Iuda, dicentes: Audi populeſtulte, qui non habes cor: qui habentes oculos non videtis: & aures, & non auditis.

69. ET capite trigeſimoprimo: Audiens audiui Ephraim tranſmigrantem: Caſtigaſti me, & eruditus ſum, quaſi iuuenculus indomitus: conuerte me, & conuertar: quia tu Dominus Deus meus. Poſtquàm enim conuerſiſti me, egi pœnitentiam: & poſtquàm oſtendiſti mihi, percuſſi femur meum.

X.

Modus præparationis ad iuſtificationem quis?

DISPONVNTVR autem ad ipſam iuſtitiam, dum excitati [a] diuina gratia & adiuti, fidem ex auditu [b] concipientes, liberè [c] mouentur in Deum, credentes vera eſſe quæ diuinitùs reuelata & promiſſa ſunt; atque illud in primis, [d] à Deo iuſtificari impium per gratiam eius, per redemptionem, quæ eſt in Chriſto Ieſu; & dum peccatores ſe eſſe intelligentes, à diuinæ iuſtitiæ timore, [e] quo vtiliter concutiuntur, ad conſiderandam Dei miſericordiam ſe conuertendo, in ſpem eriguntur, fidentes Deum ſibi propter Chriſtum propitium fore; illúmque, tanquàm omnis iuſtitiæ fontem, diligere incipiunt: ac propterea mouentur aduerſus [f] peccata per odium aliquod, & deteſtationem, hoc eſt, per eam pœnitentiam, quam ante Baptiſmum agi oportet: denique dum proponunt ſuſcipere Baptiſmum, inchoare nouam vitam, & ſeruare diuina mandata. De hac diſpoſitione ſcriptum eſt: [g] *Accedentem ad Deum oportet credere quia eſt, & quòd inquirentibus ſe remunerator ſit.* Et, *Confide* [h] *fili, remittuntur tibi peccata tua.* Et, [i] *Timor Domini expellit peccatum.* Et, [k] *Pœnitentiam agite, & baptizetur vnuſquiſque veſtrum in nomine Ieſu Chriſti in remiſſionem peccatorum veſtrorum: & accipietis donum Spiritus ſancti.* Et, [l] *Euntes ergò docete omnes gentes: baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti: docentes eos ſeruare quæcunque mandaui vobis.* Denique, [m] *Præparate corda veſtra Domino.*

Caput 8. fol. 6.

a Aug. li. 2. contr. 2. Epiſt Pelag. ca. 9 de prædeſt. ſanct. ca. 10 Concil. 2. Araus. 5. can 5. 6. 7. & 25. Ful. de incarn. & gratia Chriſti, ca. 17. & 18.

b Rom. 10. c

c Aug. tract 26 in Ioan. de præd. ſanct. ca. 11. de ſpiritu & litera cap. 31. 32. in expoſit. propoſ. ex epiſt. ad Roma c. 44. li. 1. quæſt. ad Simplician. quæſt. 2. Proſper. lib 2. de vocat. gent ca 27. 28. Euthym. in cap. 1. Ioan. Iſido. lib. 2. de ſummo bono cap. 2.

d Rom. 3. d Aug. de nat. & grat. cap. 44

e Fulg. li. 1. de remiſſ. peec ca 8. 9. 21. Proſp. li. 2. de vocat. gent. ca. 27 lib. 3. de vita contempl. ca. 12. Aug. tract. 9 in epiſt. Ioan. de cathechiz. rudib. cap. 5.

f Eccli 2. d Auguſt. homil. 50. c 2. ex 50. & homil. 27. ca. 1. Chryſoſt. homil. 21. ad Anthioch.

g Heb. 11. b

h Matth. 9. a

i Eccli 1. c

k Actor. 2. f

l Matth. 28. d

m 1. Reg. 7. a

TESTIMONIA.

1. AVGVSTINVS libro ſecundo contra duas epiſtolas Pelagianorum, capite nono: Auertat Deus hanc amentiam, &c. vt capite præcedenti teſtimonio primo.

Initium fidei Dei, donum. Coloſſ. 4.

2. ITEM de prædeſtinatione ſanctorum, capite viceſimo: Illud etiam initium fidei hominum donum Dei eſſe nos admonet, cùm hoc ſignificet Apoſtolus in epiſtola ad Coloſſenſes; Orationi inſtate, vigilantes in illa in gratiarum actione, orantes ſimul & pro nobis, vt Deus aperiat nobis oſtium verbi ſui ad loquendum myſterium Chriſti, propter quod etiam vinctus ſum, vt manifeſtem illud ita vt oportet me loqui. Quomodò aperitur oſtium verbi, niſi cùm ſenſus aperitur audientis vt credat, & initio fidei facto, ea, quæ ad ædificandam ſalubrem doctrinam prædicantur & diſputantur, admittat; ne per infidelitatem corde clauſo ea, quæ dicuntur, improbet ac repellat? Quid eſt enim, Orantes ſimul & pro nobis, vt Deus aperiat nobis oſtium verbi: niſi apertiſſima demonſtratio, etiam ipſum initium fidei eſſe donum Dei? Non enim orando peteretur ab eo, niſi ab ipſo tribui crederetur. Hoc donum cæleſtis gratiæ in illam purpurariam deſcenderat, cui, ſicut ſcriptura dicit in Actibus Apoſtolorum, Deus aperuerat ſenſum eius, & intendebat in ea, quæ a Paulo dicebantur: ſic enim vocabatur, vt crederet.

Coloſſ.

Actor. 16.

3. CONCILIVM Arauſicanum ſecundum canone quinto: Si quis, ſicut augmentum, ita etiam initium fidei, ipſumque credulitatis affectum, quo in eum credimus, qui iuſtificat impium, & ad regenerationem baptiſmatis peruenimus, non per gratiæ donum, id eſt, per inſpirationem ſpiritus ſancti, corrigentem voluntatem noſtram ab infidelitate ad fidem, ab impietate ad pietatem; ſed naturaliter nobis ineſſe dicit, Apoſtolicis dogmatibus aduerſarius approbatur, beato Paulo dicente; Confidimus quia qui cœpit in vobis bonum opus, perficiet vſque in diem Domini noſtri Ieſu Chriſti. Et illud, Vobis datum eſt pro Chriſto, non ſolùm vt in eum credatis, ſed etiam vt pro illo patiamini. Et, Gratia ſalui facti eſtis per fidem, non ex vobis, Dei enim donum eſt. Qui enim fidem, qua in Deum credimus, dicunt eſſe naturalem, omnes eos, qui ab Eccleſia Chriſti alieni ſunt, quodammodò fideles eſſe, diffiniunt.

Philip. 1.

Ibidem.

Epheſ. 2.

4. ET canone ſexto: Si quis ſine gratia Dei credentibus, volentibus, deſideratibus conantibus, laborantibus, vigilantibus, ſtudentibus, petentibus, quærentibus, pulſantibus nobis miſericordiam dicit conferri diuinitùs, non autem vt credamus, velimus, vel hæc omnia ſicut oportet agere valeamus, per infuſionem & inſpirationem ſancti ſpiritus in nobis fieri confitetur, & aut humilitati, aut obedientiæ humanæ ſubiungit gratiæ adiutorium, nec vt obedientes & humiles ſimus ipſius gratiæ donum eſt conſentit, reſiſtit Apoſtolo dicenti, Quid habes, quod non accepiſti? &, Gratia Dei ſum id quod ſum.

Gratia noſtris conatibus prior.

1. Cor. 4. Ibidem. 15.

5. ITEM ſeptimo canone: Si quis per naturæ vigorem bonum aliquod, quod ad ſalutem pertinet vitæ æternæ, cogitare vt expedit, aut eligere ſiue ſalutari, id eſt, euangelicæ prædicationi conſentire poſſe confirmat, abſque illuminatione & inſpiratione Spiritus ſancti, qui dat omnibus ſuauitatem in conſentiendo & credẽdo veritati; hæretico fallitur ſpiritu, non intelligens vocem Dei, in Euangelio dicentis: Sine me nihil poteſtis facere. Et illud Apoſtoli, Non quòd idonei ſumus cogitare aliquid à nobis, quaſi ex nobis, ſed ſufficientia noſtra ex Deo eſt.

Ioan 15. 2. Cor. 3.

9. CANONS denique viceſimoquinto: Hoc etiam ſalubriter profitemur & credimus, quòd in omni opere bono, non nos incipimus, & poſteà per Dei miſericordiam adiuuamur, ſed ipſe nobis, nullis præcedentibus bonis meritis, & fidem, & amorem ſui prius inſpirat, vt & baptiſmi ſacramenta fideliter requiramus, & poſt baptiſmum cum ipſius adiutorio, ea quæ ſibi ſunt placita, implere poſſimus. Vndè manifeſtiſſimè credendum eſt, quòd & illius latronis, quem Dominus ad paradiſi patriam reuocauit, & Cornelij Centurionis, ad quem Angelus Domini miſſus eſt, & Zachęi, qui ipſum Dominum ſuſcipere meruit, illa tam admirabilis fides non fuit de natura, ſed diuinę largitatis donum.

Deus ſalutaria opera præuenit, & adiuuat.

Luc. 23. Actor. 10.

Luc. 19.

7. FVLGENTIVS de incarnatione & gratia Chriſti, capite decimoſeptimo: Adiutorio atque munere gratię ſibi fidem dari vnuſquiſque non dubiter, nedum initium ſibi fidei nititur aſſignare. Pœnitentiam quoque, quam Deus ad vitam dat, ſibi homo non ſanitate validus, ſed infirmitate prędiudicatus aſſignet, tantique medicaminis beneficio careat, cuius gratiam contumax atque ingratus oppugnat, cùm cordis humilitas diuinis ſit eloquijs admonenda, vbi principaliter ipſa bona voluntas, qua incipimus velle credere à Domino prępparari demonſtratur ac dirigi, Salomone dicente: Prępparatur voluntas à Domino. Et Dauid canit in pſalmis: A Domino greſſus hominis dirigentur, & vitam eius cupiet nimis.

Fidei initiũ non nobis, ſed gratiæ tribuẽdum. Item pœnitentiæ.

Pſal. 36.

7. ET capite decimooctauo: Dignè in Paulo aſſignatur prænenientis miſericordię dono, non ſolùm credulitatis initium, ſed etiam ipſius increduliatis agnitio. Quam ei propterea Dei miſericordia contulit, vt incredulitatem ſuam illuminatus atque adiutus & agnoſceret, & vitaret. Dominus enim eſt illuminatio noſtra, & ſalus noſtra, qui nos illuminat, vt peccata noſtra cognoſcamus: & ſanat, vt à peccatis noſtris ſeparati cum iuſtitia viuamus. Ob hoc ipſe, qui vt fidelis eſſet, fatetur ſe miſericordiam conſecutum, ſalubriter nos inſtruit dicens. Igitur non volentis, neque currentis, ſed miſerentis eſt Dei. Quia ea vera & vt velimus, miſericordię prępuenientis illuminamur dono, & vt curramus, miſericordię ſubſequentis fulcimur auxilio.

1. Tim. 1. Rom. 9.

8. AD Romanos decimo capite: Quomodò ergò innocabunt, in quem non crediderunt? Aut quomodò credent ei, quem non audiêrunt? Quomodò autem audient ſine prędicante? Quomodò verò prędicabunt niſi mittantur? Ergo fides ex auditu: auditus autem per verbum Chriſti.

10. AVGVSTINVS tractatu viceſimoſexto in Euangelium Ioannis: Nemo poteſt venire ad me niſi pater qui miſit me, traxerit eum. Magna gratię commendatio. Nemo venit niſi tractus. Quẽ trahat, & quem non trahat: quare illum trahat, & illum non trahat, noli velle iudicare, ſi non vis errare. Semel accipe & intellige. Non traheris, ora vt traharis. Quid hîc dicimus fratres? Si trahimur ad Chriſtum, ergò inuiti credimus, ergò violentia adhibetur, non voluntas excitatur. Intrare quiſquam Eccleſiam poteſt nolens, accedere ad altare poteſt nolens, accipere poteſt ſacra-

Ioan. 6.

Ora vt traharis.

Credimus volẽtes, nõ coacti.

mentum nolens: credere non potest nisi volens. Si corpore crederetur, fieret in nolentibus: sed non corpore creditur. Apostolum audi dicentem; Corde creditur ad iustitiam. Rom. 10.

11. Et de prædestinatione sanctorum, capite vndecimo: Omnia autem hæc operatur vnus atque idem spiritus, diuidens propria vnicuique prout vult. Inter quæ omnia, sicut scitis, nominauit & fidem. Sicut ergò quamuis donum Dei sit, facta carnis mortificare; exigitur tamen à nobis proposito præmio vitæ: ita donum Dei est & fides, quamuis & ipsa cùm dicitur, Si credideris, saluus eris, proposito præmio salutis exigatur à nobis. Ideò enim hæc & nobis præcipiuntur, & dona Dei esse monstrantur, vt intelligatur quòd & nos ea facimus, & Deus facit vt illa faciamus, sicut per prophetam Ezechielem apertissimè dicit: quid enim apertius quàm vbi dicit, Ego faciam vt faciatis? Locum ipsum scripturæ fratres charissimi attendite, & videbitis illa Deum promittere facturum se vt faciant, quæ iubet vt fiant. 1. Cor. 12. Fides donũ Dei, & voluntati tamen nostræ subiectæ. Ezech. 36.

12. Item de spiritu & litera, capite trigesimoprimo: Secundũ hanc fidem qua credimus fideles sumus Deo: secundũ illam verò, qua fit quod * promittit, etiã, Deus ipse fidelis est nobis. Hoc enim dicit Apostolus, Fidelis Deus, qui non vos permittit tentari super id quod potestis. De illa itaque fide quærimus, vtrum in potestate sit, qua credimus Deo, vel credimus in Deum. Hinc enim scriptum est, Credidit Abraham Deo, & deputatum est illi ad iustitiam. Et credenti in eum, qui iustificat impium, deputatur fides ad iustitiam. Vide nunc vtrum quisque credat si noluerit, aut non credat si voluerit. Quod si absurdum est: quid est enim credere, nisi consentire verum esse quod dicitur? consensio autem vtique volentis est: profectò fides in potestate est. Sed sicut Apostolus dicit, Non est potestas nisi à Deo. * al. promittitur. 1. Cor. 10. Genes. 15. Rom. 4. Credimus volentes. Rom. 13.

13. Capite etiam tricesimosecundo: Cùm ergò fides in potestate sit, quoniam cum vult quisque credit: & cum credit, volens credit.

14. Idem in expositione propositionum quarundam ex epistola ad Romanos, capite quadragesimoquarto: Quod autem ait, Non enim quod volo hoc ago, sed quod nolo hoc facio. Si autem quod nolo hoc facio, consentio legi, quoniam bona est. Satis quidem lex ab omni criminatione defenditur. Sed cauendum, ne quis arbitretur his verbis auferri nobis liberum voluntatis arbitrium, quod non ita est. Nunc enim homo describitur sub lege positus ante gratiam. Tunc enim peccatis * venditur, dum viribus suis iustè viuere conatur sine adiutorio liberantis gratiæ Dei. Liberum autem arbitrium habet, vt credat liberatori, & accipiat gratiam, vt iam illo, qui eam donat, liberante & adiuuante non peccet: atque ita desinat esse sub lege, sed cum lege, vel in lege implens eam charitate Dei, quod timore non poterat. * al. venditur. Credimus liberè à gratia præuenti.

15. Demum libro primo quæstionum ad Simplicianum, quæstione secunda: Si Iacob ideò credidit quia voluit, non ei Deus donauit fidem, sed eam sibi ipse volendo præstitit, & habuit aliquid quod non accepit. An quia nemo potest credere nisi velit, nemo velle nisi vocetur, nemo autem sibi potest præstare vt vocetur, vocando Deus præstat & fidem. quia sine vocatione non potest quisquam credere, quamuis nullus credat inuitus? Quomodò enim credent ei, quem non audiêrunt? Aut quomodo audient, sine prædicante? Nemo itaque credit non vocatus, sed non omnis credit vocatus. Multi enim sunt vocati, pauci verò electi. Vtique ij, qui vocantem non contempserunt, sed credendo secuti sunt, volentes autem sine dubio crediderunt. Nemo potest credere nisi velit. Rom. 10. Matth. 20.

16. Prosper libro secundo de vocatione Gentium, capite vigesimoseptimo: Dicit quidem Dominus: Nemo venit ad me, nisi pater, qui misit me, attraxerit eum. Sed hoc ideò dictum est, vt illam fidem, sine qua nemo ad Christum venit, ex patris haberi munere nouerimus, secundùm illud quod Apostolo dicitur: Beatus es Simon Bar-Iona, quia caro & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus, qui in cœlis est. Qui in cordibus trahendorum hoc egit vt crederent, hoc effecit vt vellent. Non enim esset vndè traherentur, si sequaces fide & voluntate non essent: quoniam qui non credunt, nec trahuntur omnino, nec veniunt, neque accedunt, qui dissentiunt, sed recedunt. Qui ergò veniunt, amore ducuntur, dilecti enim sunt, & dilexerunt, quæsiti sunt, & quæsierunt: & quod eos Deus voluit velle, voluerunt. Ioan. 6. Matth. 16.

17. Et capite vigesimooctauo: Deus ad obediendum sibi, ipsum velle sic donat, vt etiam à perseueraturis illam mutabilitatem, quæ potest nolle, non auferat. Alioquin nemo vnquam fidelium recessisset à fide.

18. Euthymius in caput primum Euangelij secundum Ioannem in verba illa, Vt omnes crederent per illum: Ioannis testimonium perhibuit vt omnes crederent, non omnes tamen crediderunt. Fides enim non est coacta, sed voluntaria. Fides voluntaria est.

19. Isidorus libro secundo de summo bono, capite secundo: Fides nequaquã vi extorquetur, sed ratione atque exemplis suadetur. A quibus autem exigitur violenter, perseuerare in eis non potest, exemplo, vt ait quidam, nouellæ arboris, cuius si quis cacumen violenter impresserit, & demũ dum laxatur, in id quod fuerat, confestim reuertitur. Sicut homo libero arbitrio conditus sua sponte diuertit à Deo: ita ex propria mentis conuersione credendo recurrit ad Deum, vt libertas agnoscatur arbitrij per propriam voluntatem, & beneficium gratiæ per acceptam fidei veritatem.

20. Ad Romanos tertio capite: Iustificati gratis per gratiam ipsius, per redemptionem, quæ est in Christo Iesu, quem proposuit Deus propitiationem per fidem in sanguine ipsius, ad ostensionem iustitiæ suæ propter remissionem præcedentium delictorum.

21. Augustinus de natura & gratia, capite quadragesimoquarto: Sicut ipse dicit ad quod nunc agit non pertinere vt quæratur, vtrum fuerint, vel sint aliqui homines in hac vita sine peccato, sed vtrum esse potuerint siue possint: Ita ego etiã si fuisse, vel esse consentiam, nullo modo tamen potuisse vel posse confirmo, nisi iustificatos gratia Dei per Iesum Christũ Dominum nostrum, & hunc crucifixum. Ea quippe fides iustos sanauit antiquos, quæ sanat & nos, id est, mediatoris Dei & hominum hominis Iesu Christi, fides sanguinis eius, fides crucis eius, fides mortis, & resurrectionis eius. Habentes ergò eundem spiritum fidei, & nos credimus, propter quod & loquimur. Eadem fide in Christũ qua nunc, & olim omnes iusti saluari. 1. Tim. 2. 2. Cor. 4.

22. Fulgentius libro primo de remissione peccatorum, capite octauo: Diuinis indesinenter eloquiis

eloquiis mali salubriter admonentur, ne remaneant in seruitute peccati: sed misericordiam iusti Dei, dum sunt in hac vita, requirant. Bonis quoque præcipitur, vt seruientes Domino in timore, & exultantes ei cum tremore, apprehendant disciplinam: nequando irascatur Dominus, & pereant de via iusta. Ipse itaque Deus, qui est misericors & iustus, sicut admonet, vt propter iustitiam & misericordiam timeatur & diligatur à malis, vt conuersi careant pœna, quam iustitia minatur, & accipiant indulgentiam, quam misericordia pollicetur: sic admonet vt propter iustitiam & misericordiam diligatur & timeatur à bonis, quo possint, qui eius præsenti misericordia boni sunt, & dilectione misericordiæ in bonis operibus permanere, & timore iustitiæ à peccatis semetipsos solicitè custodire: & consideratione propriæ infirmitatis instructi, nunquam de suis viribus confidant, sed diuinæ virtutis auxilium iugiter & humiliter poscant. Debet ergo & à bonis, & à malis tam misericordia diligi, quàm iustitia formidari: ne vel boni diligentes misericordiam Dei, iustitiam non timeant, & laqueos diabolo seducentis incurrant: vel mali solam iustitiæ seueritatem considerantes, non quærant, cùm inuenire possunt per conuersionem, misericordiæ beneficium, ac sic obturati non solùm remissionem peccatorum denegent, quin etiam peccata multiplicare non cessent.

Psalm. 2.

Misericordia diligenda, iustitia formidanda bonis & malis.

13. Et capite nono. Hoc enim bicipiti laqueo frequenter diabolus captiuat incautos: vt aut spe vana futuræ remissionis obtusi, nolint iustitiæ timore conuerti: aut remissionem omnimodis desperantes, conuersionem negligant, & habenas iniquitatibus relaxantes, dum desperant indulgentiam, currant præcipites in gehennam. Ac sic ille callidus humani generis inimicus, alios desperationis temeritate præcipitat, alios autem fallacis spei deceptione supplantat. Propter quod B. Paulus, in quo locutus est Christus, benè viuentibus scribens, sic eorum commendat obedientiam, vt cum metu & tremore salubris operationis iubeat eis inesse cautelam. Dicit enim Philippensibus: Itaque charissimi mei, sicut semper obedistis, non vt in præsentia mea tantùm sed multò magis nunc in absentia mea, cum metu & tremore vestram salutem operamini. Deus est enim qui operatur in vobis & velle, & perficere, pro bona voluntate. His verbis B. Paulus iustum vtique Deum insinuat, cùm metum tremoremque seruandum fidelibus præcipit in operibus bonis. Misericordem quoque prædicat, quem in eis operari dicit, & velle, & perficere pro bona voluntate. Neque enim à benè operantibus iustè timeretur, si iustus non esset: Nec omne bonum voluntatis & operis ipse in eis operaretur, si misericors non fuisset. Hunc iustitiæ diuinæ timorem, terribili denuò prædicatione iustis vehementer Apostolus Paulus inculcat, dicens: Qui se existimat stare, videat ne cadat.

Biceps diaboli laqueus, desperatio & fallax spes.

2. Cor. 13.

Philip. 2.

2. Cor. 10.

14. Item vndecimo capite: Innumerabilia sunt diuinarum testimonia scripturarum, quibus Deus misericors prædicatur & iustus, nec est aliud quod omnis textus cœlestis eloqui agat, nisi vt malos admoneat timore iustitiæ Dei celeriter malis operibus finem ponere, & bonos in bonis operibus solicitè atque humiliter permanere. Vtscilicet & omnis iniquus, æquitatem Dei metuens, ad misericordiam currat iustæ bonitatis, & omnis iustus de Dei misericordia gaudens, iudicium benignissimæ non negligat æquitatis. Quia vbi est misericordia iustitiaque perfecta, nec fauorem potest iustus peccatis impendere, nec indulgentiam conuersis misericors abnegare.

Timore iustitiæ proposito ad quærendã Dei misericordiã scriptura malos incitat.

15. Prosper libro secundo de vocatione Gentium, capite vicesimoseptimo: Hunc autem consensum (bonum ad fidem, spem & charitatem scilicet) non solùm cohortatio prædicantium, & incitamenta doctrinæ, sed & metus gignit, propter quod scriptum est, Principium sapientiæ timor Domini. Qui quantislibet terroribus inferatur, non aliud agit, quàm vt quem fecerit timentem, faciat & volentem, nec solùm volentem, sed etiam sapientem. Vndè & illud scriptum est: Beatus cui donatum est habere timorem Dei. Quid enim tam beatificum, quàm hic timor, qui genitor eruditórque sapientiæ est? In cuius vtique deuotione, deuota est & voluntas, quæ authore gratiæ eodem proficit timore, quo cœpit. Cùm ergò hic timor etiam per quandã vim magni terroris immittitur, non ibi ratio extinguitur, nec intellectus aufertur, sed illa potius, quæ mentem premebat caligo, discutitur, vt voluntas deprauata prius atque captiua, recta efficiatur & libera. Vndè sicut animus nihil virtutis capit, nisi radium veri acceperit luminis: ita gratia nihil ei quem vocat confert, nisi oculos in eo aperuerit voluntatis.

Prouer. 9.

Vtilis terror.

Eccli 25.

Timor genitor, eruditórque sapientiæ.

16. Et libro tertio de vita contemplatiua, capite duodecimo. Postquàm multa attulit de terrore iudicii extremi, & de æternitate ac qualitate gehennæ: Hæc (inquit) & his similia libenter audire vel legere, iugiter ante oculos mentis adducere, futura credere, sine vlla perturbatione metuere, cogitare quale malum sit ab illo gaudio diuinæ contemplationis excludi, beatissima sanctorum omnium societati priuari, fieri patriæ cœlestis exorrem, mori vitæ beatæ, morti viuere sempiternæ, in æternum ignem cum diabolo & angelis eius expelli, vbi sit mors secunda damnatis exiliũ, vita supplicium, non sentire in illo igne quod illuminat, sentire quod cruciat, exundantis incendii terribiles crepitus pati, barathri fumantis amara caligine oculos obcæcari, profundo gehennę fluctuantis immergi, edacissimis in æternum dilaniari vermibus, nec finiri. Hæc, & multa similia cogitare, nihil est aliud, quam vitiis omnibus repudium dare, & omnia blandimenta carnalia refrænare. Sed nos iam, si videtur, ab his terribilibus malis, quæ fidelium mentes salubri terrore concutiunt, atque ab omnibus vitiosis delectationibus adducunt, & quæ amatores voluptatum suarum tunc fuæ damnationis experimento probabunt, quando iam, quod est omni infelicitate miserius, se emendare non poterunt, ab his inquam terrificis ac tristibus malis, ascendamus ad illa sublimia, quibus proficientium mentes in spem promerendæ beatitudinis assurgunt, abiuratísque terrenis, cœlestia concupiscunt: & quoniam proficere cupientes à salubri timore incipiunt, & ad charitatem proficiendo perueniunt, nos quoque sufficere iudicantes, quod de incipientium timore tractauimus, etiam de charitate quod ipse, cuius munus est, donauerit disputemus.

Extremi iudicij & gehennæ metus salubri nos terrore concutiunt.

A timore incipiunt proficere cupientes.

17. Avgvstinvs in epistolam primam beati Ioannis, tractatu nono: Cœpit aliquis credere diem iudicii: si cœpit credere, cœpit & timere, &c. vide quæstione sexta de quatuor nouiss.

modò reputamur, ſed verè [m] iuſti nominamur, & ſumus, iuſtitiam in nobis recipientes, vnuſquiſque ſuam, ſecundùm menſuram, quam Spiritus ſanctus partitur [n] ſingulis prout vult, & ſecundùm propriam cuiuſque diſpoſitionem, & cooperationem. Quamquàm enim nemo poſſit eſſe iuſtus, niſi cui merita paſſionis Domini noſtri Ieſu Chriſti communicantur: id tamen in hac impij iuſtificatione fit, dum eiuſdem ſanctiſſimæ paſſionis merito per Spiritum ſanctum [o] Charitas Dei diffunditur in cordibus eorum, qui iuſtificantur, atque ipſis inhæret. Vndè in ipſa iuſtificatione, cum remiſſione peccatorum, hæc omnia ſimul infuſa accipit homo per Ieſum Chriſtum, cui inſeritur, Fidem, Spem, & Charitatem. Nam fides, niſi ad eam ſpes accedat, & charitas, neque vnit perfectè cum Chriſto, neque corporis eius viuum membrum efficit. Qua ratione veriſſimè dicitur, [p] Fidem ſine operibus mortuam, & otioſam eſſe: &, [q] In Chriſto Ieſu neque circunciſionem aliquid valere, neq; præputium; ſed fidē, quæ per charitatem operatur. Hanc fidem ante Baptiſmi Sacramentum ex Apoſtolorum traditione Catechumeni ab Eccleſia petunt, cùm petunt fidem, vitam æternam præſtantem; quam ſine ſpe, & charitate fides præſtare non poteſt. Vndè & ſtatim verbum Chriſti audiunt: [r] *Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata.* Itaque veram, & Chriſtianam iuſtitiam accipientes, eam ceu primam ſtolam pro illa, quam Adam ſua inobedientia ſibi, & nobis perdidit, per Chriſtum Ieſum illis donatam, candidam, & immaculatam iubentur ſtatim renati conſeruare, vt eam perferant ante tribunal Domini noſtri Ieſu Chriſti, & habeant vitam æternam.

m Auguſt. epiſt 29. ſer. 16. de verb. Apoſt. l. 2. retract. cap 33. de ſpirit. & lit. cap. 26. & 27.
n 1. Cor. 12. b Epheſ. 4. a Aug. epiſt. 57. qu. 1.
o Rom 5. a. 2. Cor. 1 d Auguſt. de ſpiritu & littera c. 27. 31. de nat. & grat. cap. vlt.
p Iacob 2. c d.
q Gal. 5. a Chryſo. ho. 5. in Ioan. Aug. lib. 3. cont. 2. epiſt. Pelag. cap. 5. hom. 17. cap. 2 ex 50. lib. 15. de Trinit. cap. 18. Greg. li. 6 epiſt. 15. Fulg. epiſt. 2. cap. 8. de incarnat. & gratia Chriſti, cap. 26.
r Matth. 19. c

TESTIMONIA.

1. A Avgvstinvs libro ſexto contra Iulianum, capite vndecimo: Vtinam ipſa dona Chriſti ſaltem ita ſaperes, vt ad vincendam concupiſcentiam valere aliquid crederes. Sed ideò dicis à Iudæis fuiſſe contempta, quòd veniam daret ille peccatis, quæ ipſi legis admonitione vitàſſent. Quaſi hoc conferat homini remiſſio peccatorum, vt caro non concupiſcat aduerſus ſpiritum, vndè illa verba nata ſunt; Scio quia non habitat in me, hoc eſt, in carne mea bonum: & cætera eiuſmodi. Verùm tu à veſtro dogmate non recedis, quo putatis gratiam Dei per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum, ſic in ſola peccatorum remiſſione verſari, vt non adiuuet ad vitanda peccata, & deſideria vincenda carnalia, diffundendo charitatem in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum, qui ab illo datus eſt nobis. Neque conſideras eum, qui dicit: Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ: & ab hoc malo non ſe liberari clamat, niſi gratia Dei per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum: nec Iudæum eſſe, nec quia peccauit, ſed ne peccet potius laborare.

Gal 5. Rom. 7.

Gratia per Chriſtum collata non in ſola peccatorum remiſſione verſatur. Rom. 7.

2. Idem libro primo retractationum, capite decimotertio: Gratia Dei, non ſolùm reatus omnium præteritorum ſoluitur in omnibus, qui baptizantur in Chriſto, quod fit ſpiritu regenerationis, verùm etiam in grandibus voluntas ipſa ſanatur, & præparatur à Domino, quod fit ſpiritu fidei & charitatis.

3. Epistola centeſima quinta ad Sixtum: Poſt remiſſionem peccatorum, niſi mundatam domum habitet Spiritus ſanctus, nónne cum aliis ſeptem redit ſpiritus immundus, & erunt nouiſſima hominis illius peiora quàm erant prima? Vt autem habitet Spiritus ſanctus, nónne vbi vult ſpirat, & charitas Dei, ſine qua nemo benè viuit, diffunditur in cordibus noſtris, non à nobis, ſed per Spiritum ſanctum qui datus eſt nobis? Et poſt multa: Neque ab illo (vitio) quod originaliter contrahitur, neq; ab his, quæ vnuſquiſq; in vita propria, vel intelligendo, vel nolendo intelligere, mala congregat, vel etiam inſtructus ex lege, additamento prænaricationis exaggerat, quiſquam liberatur, & iuſtificatur, niſi gratia Dei per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum, non ſolùm remiſſione peccatorum, ſed prius ipſius inſpiratione fidei & timoris Dei, impartito

Poſt remiſſionem peccatorum, infunditur charitas. Matth. 12. Ioan. 5.

Rom. 5. Iuſtificamur non ſola remiſſione peccatorum.

sumus, significatur in Psalmo illo, vbi scriptum est: Iustitia tua sicut montes Dei. Montes quippe Dei, sancti eius sunt. Et infra: Sicut ergò quod legitur: Domini est salus, nõ ea salus intelligitur, qua Dominus saluus est, sed qua salui sũt quos ipse saluos facit: sic cùm legitur Dei iustitia, in eo quod scriptum est: Ignorantes Dei iustitiam, & suam volentes constituere: non est illa intelligenda, qua Deus iustus est, sed qua iusti sunt homines, quos gratia sua iustificat. Iudè enim salui vndè iusti.

Psal. 35. Psal. 3. Rom. 10.

11. LIBRO item de natura & gratia, capite sexagesimotertio: Ex fide Christi etiam ante eius passionem iustos vixisse non dubium est, qui præstat Spiritum sanctum, qui datus est nobis, per quem diffunditur charitas in cordibus nostris, qua vna iusti sunt, quicunque iusti sunt.

Charitate in corde diffusa iustus est homo.

12. ET libro primo contra Pelagium & Celestium, seu libro de gratia Christi contra prædictos, capite 30. Istam gratiam, qua iustificamur, id est, qua charitas Dei diffunditur in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis, in Pelagij & Celestij scriptis, quæcunque legere potui, nusquàm eos inueni, quemadmodum confitenda est, confiteri.

Gratia iustificãs est charitas infusa. Rom. 5.

13. ITEM libro primo de peccatorum meritis & remissione, capite nono: Christum imitantur sancti eius ad sequendam iustitiam. Vndè & idẽ Apostolus dicit: Imitatores mei estote, sicut & ego Christi. Sed præter hanc imitationem, gratia eius illuminationem iustificationemque nostram etiam intrinsecus operatur, illo opere de quo idem prædicator eius dicit: Neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus. Hac enim gratia baptizatos quoque paruulos suo inserit corpori, qui certè imitari aliquem nondum valent. Sicut ergò ille, in quo omnes viuificabuntur, præterquam quòd se ad iustitiam exemplum imitantibus præbuit, dat etiam sui spiritus occultissimam fidelibus gratiam, quam latenter infundit & paruulis: sic & ille in quo omnes moriuntur, præterquam quòd eis, qui præceptum Domini voluntate transgrediuntur, imitationis exemplum est, occulta etiam tabe carnalis concupiscentiæ suæ tabificauit in se omnes de sua stirpe venientes.

1. Cor. 4. Iust: ficatio intus fit per gratiam. 1. Cor. 3. 1. Cor. 15. Paruulis etiam occultissimã spiritus sui gratiã infundit Christus.

14. CAPITE decimo eiusdem libri: Legimus iustificari in Christo, qui credunt in eum, propter occultam communicationem, & inspirationem gratiæ spiritalis, qua quisquis hæret Domino vnus spiritus est, quamuis eum & imitentur sancti eius.

Galat. 2: 1. Cor. 6.

15. CONCILIVM Viennense sub Clemente quinto celebratum, vt habetur in Clementinis libro primo, titulo primo de summa Trinitate & fide Catholica, capite vnico: Quia quantum ad effectum baptismi in paruulis, reperiuntur doctores quidam theologi opiniones contrarias habuisse: Quibusdam ex ipsis dicentibus, per virtutem baptismi paruulis quidem culpam remitti, sed gratiam non conferri: Alijs è contra asserentibus, quòd & culpa eisdem in baptismo remittitur, & virtutes ac informans gratia infundũtur quod ad habitum, etsi non pro illo tempore, quo ad vsum. Nos autem attendentes generalem efficaciam mortis Christi (quæ per baptismum applicatur pariter omnibus baptizatis) opinionem secundam (quæ dicit, tam paruulis, quàm adultis conferri in baptismo informantem gratiam & virtutes) tanquam probabiliorem, & dictis sanctorum, ac doctorum modernorum Theologiæ magis consonam, & concordem, sacro approbante concilio duximus eligendam.

Paruulis etiam virtutes & informans gratia infunduntur quo ad habitum.

16. AD Ephesios quarto capite: Renouamini autem spiritu mentis vestræ, & induite nouum hominem, qui secundùm Deum creatus est, in iustitia, & sanctitate veritatis.

17. AVGVSTINVS epistolâ vigesimanona ad Hieronymum: Absit vt quisquam fidelis existimet tot millia seruorũ Christi, qui veraciter dicunt se habere peccatũ, ne seipsos decipiant, & veritas in eis non sit, nullã habere virtutẽ, cùm virtus magna sit sapientia. Dixit autẽ ipsa sapientia homini; Ecce pietas est sapientia. Absit ergò vt dicamus totac tãtos fideles, & pios homines Dei non habere pietatem, quam Græci vel θεοσέβειαν, vel expressiùs & plenius εὐσέβειαν vocant. Quid autem est pietas, nisi Dei cultus? Et vndè ille colitur, nisi charitate? Charitas igitur de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta, magna & vera virtus est, quia ipsa est & finis præcepti. Et post pauca: Proindè mihi videntur Stoici falli, quia proficientem hominem in sapientia, nolunt omninò habere sapientiam, sed tunc habere, cùm in ea omnino perfectus fuerit: non quia illum profectum negant, sed nisi ex profundo quodam emergendo repentè emicet in auras sapientiæ liberas, nulla ex parte esse sapientem. Sicut enim nihil interest ad hominem præfocandum, vtrum aquam stadijs multis super se habeat altam, aut vnum palmum, aut digitum: sic illos, qui tendunt ad sapientiam, proficere quidem dicunt, tanquam ab imo gurgitis surgentes in aërem, sed nisi totam stultitiam, velut opprimentem aquam, proficiendo velut emergendo euaserint, non habere virtutem, nec esse sapientes. Vbi autem euaserint, mox habere totam, nec quicquam stultitiæ remanere, vndè omnino vllum peccatum possit existere. Hæc similitudo vbi stultitia velut aqua, & sapientia velut aër ponitur, vt animus à præfocatione stultitiæ tanquam emergens in sapientia repentè respiret, non mihi videtur satis accommodata nostratum scripturarum authoritati. Sed illa potius, vt vitium, vel stultitia tenebris, luci autem virtus, vel sapientia comparetur quãtum ista similia de corporalibus ad intelligibilia duci possunt: non itaque sicut de aquis in aërẽ surgens, vbi earum summum transierit, repentè quantum sufficit inspiratur, sed sicut de tenebris in lucem procedens paulatim progrediendo, illuminatur. Quod donec plenissimè fiat, iam eum tamen dicimus, tanquàm de abditissima spelunca egredientem, vicinia lucis afflatum tanto magis, quanto magis propinquat egressui: vt illud quod in eo lucet, sit vtique ex lumine quo progreditur; illud autem quod adhuc obscurum est, sit ex tenebris vndè egreditur. Itaque & non iustificabitur in conspectu Dei omnis viuens: & tamen iustus ex fide viuit. Et induti sunt sancti iustitia, alius magis, alius minus. Et nemo hîc viuit sine peccato, & hoc alius magis, alius minus: optimus autem est, qui minimum.

Iob 28. iuxta LXX. Inest iustis vera virtus. 1. Tim. 1. Stoicorum error. Cõfutatur. Proficientes in iustitia verè iustitiã habent. Psal. 142. Abac. 2. Sancti induti sunt iustitia.

18. ET sermone decimosexto de verbis Apostoli, capite quarto: Ecce baptizati sunt homines, omnia illis peccata dimissa sunt, iustificati sunt à peccatis negare non possumus: restat tamen lucta cum carne, restat lucta cum mundo, restat lucta cum diabolo. Qui autem luctatur aliquando ferit, aliquando percutitur, aliquando vincit: aliquando perimitur: quomodo de stadio exeat

Lucta etiã iustificatis restat.

attendatur. Nam si dixerimus, quia peccatum non habemus, nosmetipsos decipimus, & veritas in nobis non est. Item si dixerimus, quia iustitiæ nihil habemus, aduersum Dei dona mentimur. Si enim iustitiæ nihil habemus, nec fidem habemus. Si fidem non habemus, Christiani non sumus. Si autem fidem habemus, iam aliquid habemus iustitiæ. Ipsum aliquid, vis nosse quantum sit? Iustus ex fide viuit: iustus, inquam, ex fide viuit, quia credit quod non videt. Prosequitur capite quinto: Patres arietes sancti duces Apostoli, quando annunciauerunt, non solùm viderunt oculis, sed etiam manibus tractauerunt; & tamen Dominus seruans nobis donum fidei, cuidam discipulorum suorum tractanti, & palpanti, veritatem digitis inquirenti, & inuenienti, exclamanti, Dominus meus & DEVS meus: ait ipse Dominus & Deus, Quia vidisti, credidisti: & nos futuros intuens, Beati, inquit, qui non viderunt, & crediderunt. Non vidimus, audiuimus, & credimus. Beati prædicti sumus, & de iustitia nihil habemus? Venit Dominus carnaliter ad Iudæos, & occisus est: non venit ad nos, & acceptus est. Populus quem non cognoui, seruiuit mihi, in obauditu auris obediuit mihi. Nos sumus, & de iustitia nihil habemus? Omninò habemus. Grati simus ex eo quod habemus, vt addatur quod non habemus, & non perdamus quod habemus. Ergò & hoc tertium iam agitur in nobis. Iustificati sumus, sed ipsa iustitia, cùm proficimus, crescit. Et capite octauo: Et vbi est Beati qui non viderunt & crediderunt? Ecce vbi est, in te est, quia & fides ipsa in teipso est. An fallit nos Apostolus, qui dicit habitare Christum per fidem in cordibus nostris? Modò per fidem: tunc per speciem, modò per fidem quandiu in via, quandiu in peregrinatione. Quandiu enim sumus in corpore, peregrinamur à Domino.

1. Ioan 1. Iustitiam nos habere confirmatur.

Abacuc 2 Rom. 1.

Ioan. 20.

Psalm. 17.

Iustificati sumus, proficiendo crescit iustitia.

Ioan. 20. Iustitia inhæret.

Ephes. 3.

2. Cor. 5.

19. ITEM libro secundo retractationum, capite trigesimotertio: Scripsi libros tres, quorum titulus est, De peccatorum meritis & remissione: vbi maximè de baptismate disputatur paruulorum propter originale peccatum: & de gratia Dei qua iustificamur, hoc est, iusti efficimur.

Iustificamur, id est, iusti efficimur. Iustificati, id est, iusti facti.

20. ITEM de spiritu & litera, capite vicesimosexto: Quid est aliud, iustificari, quàm iusti facti, ab illo scilicet qui iustificat impium, vt ex impio fiat iustus?

Rom. 4.

21. ET capite vicesimoseptimo: Per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines pertransiuit, in quo omnes peccauerunt & ideò quia non est distinctio, egent gloria Dei, iustificari gratis per gratiam ipsius. Qua gratia in interiore homine renouatio iustitia scribitur, quam culpa deleuerat: & hæc misericordia super genus humanum per Christum Iesum Dominum nostrum.

Rom. 5.

Rom. 3. Per gratiã scribitur intus iustitia.

2. Tim 2.

22. PRIORIS ad Corinthios duodecimo capite: Hæc autem omnia operatur vnus atque idem Spiritus, diuidens singulis prout vult.

23. ET ad Ephesios quarto capite: Vnicuique autem nostrum data est gratia secundùm mensuram donationis Christi.

24. AVGVSTINVS epistola quinquagesimaseptima ad Dardanum, quæstione prima: Cùm (Deus) qui vbique est, non in omnibus habitet, etiam in quibus habitat, non æqualiter habitat. Nam vnde est illud quod Eliæus poposcit, vt dupliciter in eo fieret spiritus Dei, qui erat in Elia? Et vnde in omnibus sanctis sunt alii aliis sanctiores, nisi abundantius habendo habitatorem Deũ? Et infrà: Deus natura incorporea & immutabiliter viua, qui non sicut sonus per moras temporum tendi, & diuidi potest, nec spatio aëreo, tanquam loco suo indiget, vbi præsentibus præsto sit, sed æterna stabilitate in seipso manens, totus adesse rebus omnibus potest, & singulis totus: quãuis in quibus habitat, habeant eum pro suæ capacitatis diuersitate, alii amplius, alii minus, quos ipse sibi dilectissimum templum gratia suæ bonitatis ædificat. Et donationum quidem dictæ sunt diuisiones, tanquam per partes, & membra vnius corporis, vbi & simul omnes vnum templum, & singuli singula templa sumus, quia non est Deus in omnibus, quam in singulis maior. Et fit plerunque vt plures eum minus capiant, vnus amplius. Sed cùm dixisset Apostolus, Diuisiones autem donationum sunt, continuò subiecit; Idem autem Spiritus. Item cùm ipsas donationum diuisiones commemorâsset; Omnia autem hæc, inquit, operatur vnus atque idem Spiritus, diuidens propria vnicuique prout vult. Diuidens ergò non ipse diuisus, quia ipse vnus atque idem.

Deus non in omnibus æqualiter habitat.

4. Reg. 2.

1. Cor. 12.

25. AD Romanos quinto capite: Spes autem non confundit: quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis.

26. POSTERIORIS ad Corinthios primo capite: Qui autem confirmat nos vobiscũ in Christo, & qui vnxit nos Deus: qui & signauit nos, & dedit pignus Spiritus in cordibus nostris.

27. AVGVSTINVS de spiritu & litera, capite decimoseptimo: Cùm ipsa charitas diffunditur in corde credentium, lex est fidei, & spiritus viuificans dilectorem. Vide nunc quemadmodum consonet ista discretio illis Apostolicis verbis, quę paulò antè ob aliud commemorata, & diligentius pertractãda distuleram. Manifestati, inquit, quoniam estis epistola Christi ministrata per nos, scripta non atramento, sed spiritu Dei viui, non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus. Ecce quemadmodem ostendit, quia illud extra hominem scribitur, vt eum forinsecus terrificet: hoc in ipso homine, vt eum intrinsecus iustificet.

Charitas diffusa in corde viuificat dilectorem.

1. Cor. 3.

Charitas intus iustificat.

28. ET capite trigesimosecundo: Vnde ergò ista dilectio, id est, charitas, per quam fides operatur, nisi vnde illam fides ipsa impetrauit? Neq; enim esset in nobis, quantacunque sit in nobis, nisi diffunderetur in cordibus nostris, per Spiritum sanctum, qui datus est nobis. Charitas quippe Dei dicta est diffundi in cordibus nostris, non qua nos ipse diligit, sed qua nos facit dilectores suos, sicut iustitia Dei, qua iusti eius munere efficimur: & Domini salus, qua nos saluos facit: & fides Iesu Christi, qua nos fideles facit. Hęc est iustitia Dei, quam non solùm docet per legis præceptum, verùm etiam dat per spiritus donum.

Rom. 5. Charitas Dei, qua dilectores nos suos facit.

29. ITEM de natura & gratia, capite vltimo: Charitas inchoata, inchoata iustitia est: charitas prouecta, prouecta est iustitia: charitas magna, magna iustitia est: charitas perfecta, perfecta iustitia est: sed charitas de corde puro & cõscientia bona, & fide non ficta, quæ tunc maxima est in hac vita, quando pro illa ipsa contemnitur vita: sed miror si non habet quò crescat, cùm de mortali excesserit vita. Vbicunque autem, & quandocunque

1. Tim. 1.

Rom. 1. docunque ita plena ſit, vt ei non ſit quod adijciatur; non tamen diffunditur in cordibus noſtris, vel naturæ, vel voluntatis opibus, quæ ſunt in nobis, ſed per Spiritum ſanctum, qui datus eſt nobis, qui & infirmitati noſtræ opitulatur, & ſanitati cooperatur. Ipſa eſt enim gratia Dei per IESVM Chriſtum Dominum noſtrum.

Charitas per Spiritũ ſanctũ diffunditur.

30. IACOBI ſecundo capite: Quid proderit fratres mei, ſi fidem quis dicat ſe habere, opera autem non habeat? Numquid poterit fides ſaluare eum? Si autem frater, & ſoror nudi ſint, & indigeant victu quotidiano: dicat autem aliquis ex vobis illis: Ite in pace, calefacimini & ſaturamini: non dederitis autem eis, quæ neceſſaria ſunt corpori, quid proderit? Sic & fides, ſi non habeat opera, mortua eſt in ſemetipſa. Sed dicet quis: Tu fidem habes, & ego opera habeo, oſtende mihi fidem tuam ſine operibus: & ego oſtendam tibi ex operibus fidem meam. Tu credis quoniam vnus eſt Deus: Benè facis: & dæmones credunt, & contremiſcunt. Vis autem ſcire ô homo inanis, quoniam fides ſine operibus mortua eſt? Abraham pater noſter nonne ex operibus iuſtificatus eſt, offerens Iſaac filium ſuum ſuper altare? Vides quoniam fides cooperabatur operibus illius: & ex operibus fides conſummata eſt? Et ſuppleta eſt Scriptura, dicens: Credidit Abraham Geneſ. 15. Deo, & reputatum eſt illi ad iuſtitiam, & amicus Dei appellatus eſt. Videtis quoniam ex operibus iuſtificatur homo, & non ex fide tantùm? Ioſ. 2. Similiter & Rahab meretrix, nonne ex operibus iuſtificata eſt ſuſcipiens nuntios, & alia via eijciens? Sicut enim corpus ſine ſpiritu mortuum eſt, ita & fides ſine operibus mortua eſt.

31. AD Galatas quinto capite: Nam in Chriſto Ieſu neque circumciſio aliquid valet, neque præputium: ſed fides, quæ per charitatem operatur.

32. CHRYSOSTOMVS homilia quinta in Ioannem: Oremus vt cum horum ſenſuum reuelatione, & doctrinæ huius veritate, pura nobis adſit vita, & conuerſatio honeſta atque illuſtris. Si quidem nullus eorum vſus eſt, niſi bonis illuſtrentur operibus. Quamuis enim fidem firmiſſimam, quamuis ſcripturarum ſenſus haberemus, à vitæ autem patrocinio & deſerti eſſemus, & nudi, nihil nos a gehennæ ignibus eriperet, quin perpetua, & inextinguibili flamma comburetemur. Quemadmodum enim qui benè operantur, reſurgent in vitam æternam, ita qui malè, in ſupplicium æternum, quod nullo vnquam fine præſcribitur. Quare omni diligentia curáque adhibita contendamus, ne quod ex vera, & firma fide lucrum accepimus, operum prauitate perdatur: ſed in hac vita totis viribus Chriſti ſectemur veſtigia, cui beatitudini nihil eſt conferendum. Atque vtinam purè, & ſanctè viuentes, quæcunque dicta ſunt, ad Dei gloriam referamus.

Fides etiã firmiſſima, probitate deſtituta, à gehenna nõ liberat.

33. AVGVSTINVS libro tertio contra duas epiſtolas Pelagianorum, capite quinto: Fides licet Galat. 5. ſine operibus neminem ſaluat, (ipſa enim eſt non reproba fides, quæ per dilectionem operatur;) tamen per ipſam etiam peccata ſoluuntur; quia iuſtus ex fide viuit.

Abacuc. 2. 34. ET homilia decimaſeptima ex quinquaginta, capite ſecundo: Audi Apoſtolum ipſum fidei diſputatorẽ, & gratiæ magnum defenſorem: audi eum dicentem, Pax, fratribus, & charitas cum fide. Magna tria dixit, Pax, charitas, fides. A fine cœpit, ad initium terminauit. Initium eſt enim in fide, finis in pace: quia enim credimus, ipſa eſt Ephes. 6. fides. Sed fides debet eſſe Chriſtianorum, non dæmoniorum. Nam ſicut dicit Iacobus Apoſtolus, Et dæmones credunt, & contremiſcunt. Et dæmones dixerunt Chriſto, Tu es filius Dei. Confitebantur dæmones, quod non credebant homines. Illi tremuerunt, illi occiderunt. Quid enim. Quia dixerunt dæmones, Tu es filius Dei, ſcimus qui ſis; ideo regnaturi ſunt cum filio Dei? Abſit. Diſcernenda eſt ergò fides dæmonum, à fide ſanctorum. planè diſcernenda vigilanter, & diligenter. Nam & Petrus hoc dixit, Domino dicenti, Quem me eſſe dicitis? Tu es Chriſtus filius Dei viui. Et Dominus, Beatus es Simon Bar-Iona. O Matth. 16 Domine hoc tibi dixerunt & dæmones: quare ipſi non ſunt beati? Quare? Quia dæmones hoc dixerunt timoré, Petrus amore, ideò initium eſt à fide. Sed quali fide? Quam definiuit Apoſtolus, Neque circumciſio aliquid valet, neque præputium, Galat. 5. ſed fides. Dic quæ fides? Quæ per dilectionem operatur. Hanc dæmones non habent fidem, quæ per dilectionem operatur, ſed ſoli ſerui Dei, ſoli ſancti Dei, ſoli fide filij Abrahæ, ſoli filij dilectionis, filij promiſſionis: ideò eſt & charitas dicta. Tria illa dicta ſunt ab Apoſtolo, Pax fratribus, & charitas, cum fide. Vnde pax & charitas cum fide? Si enim non credas, non amas. Dixit ergò Apoſtolus, ſic incipiens à fine, & veniens ad initium: Pax, charitas, cum fide. Nos dicamus, Fides, charitas, pax. Crede, ama, regna. Si enim credis, & non amas, adhuc non diſcreuiſti fidem tuam ab eis, qui tremebant & dicebant, Scimus quia ſis filius Dei viui. Ergò tu ama, quia charitas cum fide, ipſa te perducit ad pacem.

Fides Chriſtianorum ſit, non dæmonum, Iacob. 2. Marc. 3.

Fides Chriſtianorum eſt quæ per dilectionẽ operatur.

35. IDEM libro decimoquinto de Trinitate, capite decimooctauo: Nullum eſt iſto Dei dono (dilectionis ſeu charitatis) excellentius. &c. vide in capite tertio de Charitate, quæſtione prima, teſtimonio decimoquarto.

36. GREGORIVS libro ſexto epiſtola decimaquinta ad Gregorium preſbyterum, & Theodorum diaconum Eccleſiæ Conſtantinopolitanæ: Deſcendens (Chriſtus) ad inferos, ſolos illos per ſuam gratiã liberauit, qui eum & venturũ eſſe crediderant, & præcepta eius viuendo tenuerant. Conſtat autem quia poſt incarnationem Domini nullus etiam ex his ſaluari poteſt, qui fidem illius tenent, & vitam fidei non habent: quia ſcriptum eſt: Confitentur ſe nõſſe Deum, factis autem negãt. & Ioannes ait: Qui dicit quia nouit eum, & mandata eius non cuſtodit, mendax eſt. Iacobus quoque frater Domini ſcribit dicens: Fides ſine operibus mortua eſt. Si ergò fideles nunc ſine bonis operibus non ſaluantur, & infideles ac reprobi ſine bona actione Domino ad inferos deſcendente ſaluati ſunt: melior illorum ſors fuit, qui incarnationẽ Domini minimè viderunt, quam horum qui poſt incarnationis eius myſterium nati ſunt. Quod quantæ faruitatis ſit dicere vel ſentire, ipſe Dominus teſtatur diſcipulis dicens: Multi Matth. 13. reges & prophetæ cupierunt videre quæ vos videtis, & non viderunt.

Vita fidei. Tit. 1. 1. Ioan. 2. Iacob. 2.

37. FVLGENTIVS epiſtola ſecunda ad Gallam capite octauo: Recta fides, & miſericors operatio poſt hanc vitam deſinent, cùm per ſpeciem videbitur, quod nunc cùm creditur non videtur. Nec inter beatos erit aliquis miſer, cui miſericordia præroganetur. Hæc autem duo, id eſt, fides, & operatio, ita poſt huius vitæ finem non ſunt neceſſaria, vt ante finem nõ ſint vllatenus deſerẽda. Quiſquis enim ante finem vitæ præſentis à fide

Fides & operatio per totam vitã non deſerenda.

recta, siue bona operatione discesserit, etiam si in his antea strenuè vigilanterque cucurrerit, pro eo quod ab itinere recto desistit, perdit meritum totius itineris, quod cucurrit.

38. IDEM libro de incarnatione & gratia Iesu Christi, capite vicesimosexto: Scientia in qua sic Deus agnoscitur, vt peccatorum remissio diuinæ propitiationis munere tribuatur, longè aliena est ab illa cognitione illorũ, qua cognoscentes Deũ
Rom. 1. non sicut Deum glorificauerunt, aut gratias egerunt, sed euanuerunt in cogitationibus suis, qui dicentes se esse sapientes, stulti facti sunt, & mutauerunt gloriam incorruptibilis Dei, in similitudinem imaginis corruptibilis hominis. Isti enim quia sine gratia fidei, quæ per charitatem operatur, Deum cognouerunt, ipsa sua cognitione inexcusabiles facti sunt. Hi verò, qui Deum perceRom. 8. ptione fidei cognouerunt, inaccusabiles fiũt. Quis enim accusabit electos Dei? Nemo vtique, diligentibus enim eis Deum omnia cooperantur in bonum. Et ideò nullus accusat, quia Deus eos secũdùm propositum præscitos, & prædestinatos, vocatosque iustificat, atque glorificat, vt gloriatione legis factorum, qua se homo superbus extollit, excluſa, per legem fidei, quæ per charitatem operatur, qui gloriatur in Domino gloriEphes. 2. Rom. 5. etur. Et infrà: Ipse est enim pax nostra, qui fecit vtraque vnum. Hæc autem pax sine charitate, & fide Christi non potest possideri, quia iustificati ex fide, pacem habemus ad Deum per Dominum nostrum Iesum Christum, per quem & accessum habemus per fidem in gratia ista, in qua stamus, & gloriamur in spe gloriæ filiorum Dei: Quos spes ideò non confundit, quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis.

39. MATTHÆI decimonono capite: Et ecce vnus accedens, ait illi: Magister bone quid boni faciam vt habeam vitam æternam? Qui dixit ei: Quid me interrogas de bono? Vnus est bonus, Deus. Si autem vis ad vitam ingredi, serua mandata. Dicit illi; Quæ? Iesus autem dixit: Non homicidium facies: Non adulterabis: Non facies furtum: Non falsum testimonium dices: Honora patrem tuum, & matrem tuam, & diliges proximum sicut teipsum.

XII.

Quomodo intelligatur, impium per fidem, & gratis iustificari.

CVM vero Apostolus[a] dicit, iustificari hominem per fidem & gratis; ea verba in eo sensu intelligenda sunt, quem perCap. 8. sess. 6. tuus Ecclesiæ Catholicæ consensus tenuit, & expressit, vt scilicet per fidem ideo iustificari dicamur, quia fides est humanæ salutis initium, fundamentum, & radix omnis iustificationis:[b] sine qua impossibile est placere Deo, & ad filiorum eius consortium peruenire: gratis autem[c] iustificari ideo dicamur, quia nihil eorum quæ iustificationem præcedunt, siue fides, siue opera, ipsam iustificationis gratiam promeretur. si enim gratia est, iam non ex operibus: alioquin, vt idem[d] Apostolus inquit, gratia iam non est gratia.

a Rom. 3. c. d Augustin. de prædestinatio. sanct. c. 7. serm. 38. de tẽp.

b Hebr. 11. b

c Augustin. lib. 6 Hypognost. c. 4. lib. 1. quæst. ad Simplician. quæst. 2 lib. 1. contra Pelagian. & Celestin. cap. 31. serm. 25. de verb Apostol. c 2. de spirit. & liter. c. 26. Prosper ad tria prima dub. Genuens. Haymo in c. 3. ad Rom.

d Rom. 11. a

TESTIMONIA.

1. AD Romanos tertio capite: Iustificari gratis per gratiam ipsius, per redemptionem, quæ est in Christo Iesu. Arbitramur enim iustificari hominem per fidem sine operibus legis.

2. AVGVSTINVS de prædestinatione sanctorum, capite septimo: Ex fide ideò dicit (Apostolus) iustificari hominem, non ex operibus; quia ipsa prima datur, ex qua impetrentur cætera, quæ propriè opera nuncupantur; in quibus iustè viEphes. 2. uitur. Nam dicit etiam ipse, Gratia salui estis facti per fidem, & hoc non ex vobis, sed Dei donum est; id est, & quod dixi per fidem, non ex vobis, sed Dei donum est.

3. IDEM sermone trigesimooctauo de tempore: Tota sancta series scripturarum nos à terrenis ad cælestia erigi adhortatur, vbi vera, & sempiterna est beatitudo, ad quam nisi per fidem catholicæ pacis, cooperante charitate Dei & proximi, neminem peruenire certissimũ est. Denique ad veram beatitudinem peruenire volentibus, primò omnium fides necessaria est; sicut Apostolica doHebr. 11. cet authoritas, dicens: Sine fide impossibile est placere Deo. Constat ergò neminem ad veram peruenire posse beatitudinem nisi Deo placeat, & Deo neminem posse placere, nisi per fidem. Fides namque est bonorum omnium fundamentum. Fides est humanæ salutis initium. Sine hac nemo ad filiorum Dei consortiũ potest peruenire, quia sine ipsa nec in hoc sæculo quisquam iustificationis exequitur gratiam, nec in futuro vitam possidebit æternam. Et si quis hîc non ambulauerit per fidem, non perueniet ad speciem beatæ visionis Domini nostri Iesu Christi. Reliqua testimonia pro commendatione fidei, vide quæstione quarta de Fide & Symbolo.

Fides fundamẽtum, initium salutis.

2. Cor. 5.

4. AD Hebræos vndecimo capite: Sine fide autem impossibile est placere Deo. Credere enim oportet accedentem ad Deum quia est, & inquirentibus se remunerator sit.

5. AVGVSTINVS libro sexto Hypognosticon, capite quarto: Deus est qui iustificat impium, non præuentus humana voluntate, sed ipse prę-
Deus præuenit nostram voluntatem. uenientis hominis voluntatem misericordia sua. Deus enim, inquit, meus, misericordia eius prę-
Psalm. 58. ueniet me. Audi & alium Prophetam dicentẽ, Conuerte me Domine, & conuertar: sana me
Ierem. 17. Rom. 3. Domine, & sanabor. Vnde Apostolus, Iustificati, inquit, gratis per gratiam ipsius, per redemptionem, quæ est in Christo Iesu: audi, gratis, & tace de meritis.

6. IDEM

Pauli intentio in epiſtola ad Romanos

6. IDEM libro primo quæſtionum ad Simplicianum, quæſtione ſecunda: Primò intentionem Apoſtoli, quæ per totam epiſtolam (ad Romanos ſcilicet) viget, tenebo, quam conſulam. Hæc eſt autem, vt de operum meritis nemo glorietur, de quibus audebant Iſraelitæ gloriari, quòd datæ ſibi legi ſeruiſſent, & ex hoc Euangelicam gratiam, tanquam debitam meritis ſuis, percepiſſent, quia legi ſeruiebant: vnde nolebant

Actor. 15. Rom. 11.

eandem gratiam dari Gentibus tanquam indignis, niſi Iudaica ſacramenta ſuſciperent: Quæ orta quæſtio in Apoſtolorum Actibus ſoluitur. Non enim intelligebant, quia eo ipſo, quòd gratia eſt Euangelica, operibus non debetur. Alioquin gratia iam non eſt gratia. Et multis locis

Opera gratiã ſequuntur, non præcedũt.

hoc ſæpè teſtatur, fidei gratiam præponens operibus, non vt opera extinguat, ſed vt oſtendat non eſſe opera præcedentia gratiam, ſed conſequentia.: vt ſcilicet non ſe quis arbitretur ideò percepiſſe gratiam, quia bene operatus eſt, ſed bene operari non poſſe, niſi per fidem perceperit gratiam. Incipit autem homo percipere gratiam, ex quo incipit Deo credere, vel interna, vel externa admonitione motus ad fidẽ. Et paulò pòſt: Fiunt ergò inchoationes quædã fidei, conceptionibus ſimiles, non tamen ſolùm concipi, ſed etiã naſci opus eſt, vt ad vitam perueniatur æternam. Nihil horum tamen ſine gratia miſericordiæ Dei, quia & opera, ſi qua ſunt bona, conſequuntur, vt dictum eſt, illam gratiam, non præcedunt. Quam rem perſuadere Apoſtolus volens, quia ſicut alio

Epheſ. 2.

loco dicit, Gratia enim Dei ſalui facti ſumus; & non ex nobis, ſed Dei donum eſt, non ex operibus, ne fortè quis extollatur: de his qui nondum nati erant, documentum dedit. Item poſt multa:

An fides mereatur iuſtificationem.

Quæritur autem, vtrum vel fides mereatur hominis iuſtificationem, an verò nec fidei merita præcedant miſericordiam Dei, ſed & fides ipſa inter dona gratiæ numeretur: quia & hoc loco cùm diciſſet, Non ex operibus: non ait, ſed ex fide dictum eſt ei, quia maior ſeruiet minori: ait autem, Sed ex vocante. Nemo enim credit, qui non vocatur. Miſericors autem Deus vocat, nullis hoc vel fidei meritis largiens, quia merita, fidet ſequũtur vocationem potius, quàm præcedant. Quo-

Rom. 10.

modò enim credent ei, quem non audiêrunt? Et quomodo audient, ſine prædicãte? Nili ergò vocando præcedat miſericordia Dei, nec credere quiquam poteſt, vt ex hoc incipiat iuſtificari, & accipiat facultatem benè operandi. Ergò ante

Gratia ante omne meritum.

omne meritum eſt gratia. Etenim Chriſtus pro impiis mortus eſt.

Rom. 5.

7. ET libro primo contra Pelagium & Celeſtiũ, capite trigeſimoprimo: Cùm eos remunerandos dicit, (Pelagius) qui benè vtuntur libero arbitrio, & ideò mereri Domini gratiam, debitum eis

Rom. 3. Ephes. 2.

reddi fatetur. Vbi eſt ergò illud Apoſtoli: Iuſtificari gratis per gratiam ipſius? Vbi eſt & illud: Gratia ſalui facti eſtis? Et ne putarent per opera, addidit, per fidem. Rurſus ne ipſam fidem ſine

Fidem ſine merito accipimus.

Dei gratia ſibi putarent eſſe tribuendam: Et hoc inquit, non ex vobis, ſed Dei donum eſt. Nempe ergo illud vnde incipit omne, quod merito accipere dicimur, ſine merito accipimus, id eſt, ipſam fidem. Aut ſi negatur dari, quid eſt quod

Rom. 12.

dictũ eſt: Sicut vnicuique Deus partitus eſt menſuram fidei? Si autem ſic dicitur dari, vt reddatur meritis, non donetur: quid eſt hoc quod iterum

Philip. 1.

dicit, Vobis donatum eſt pro Chriſto, non ſolùm vt credatis in eum, verùm etiam vt patiamini pro eo? Vtrunque enim donatum eſſe teſtatus eſt, & quòd credit in Chriſtum, & quòd patiatur quiſque pro Chriſto. Iſti autem libero arbitrio ſic applicant fidem, vt fidei videlicet reddi videatur non gratuita, ſed debita gratia; ac per

Rom. 11.

hoc iam nec gratia, quia niſi gratuita, non eſt gratia.

Rom. 4.

8. ET ſermone decimoquinto de verbis Apoſtoli, capite ſecundo: Traditus eſt enim propter peccata noſtra, & reſurrexit propter iuſtificationem noſtram. Iuſtificatio tua, circumciſio tua non eſt à te. Gratia ſalui facti eſtis per fidem, & hoc

Epheſ. 2.

non ex vobis ſed Dei donum eſt. Non ex operibus, ne fortè dicas, Promerui, & ideò accepi. Non putes te promerendo accepiſſe qui non promereres, niſi accepiſſes. Gratia præceſſit meritum

Non gratia ex merito, ſed meritũ ex gratia.

tuum: non gratia ex merito, ſed meritum ex gratia. Nam ſi gratia ex merito, emiſti, non gratis accepiſti. Pro nihilo, inquit, ſaluos facies illos. Quid eſt, Pro nihilo ſaluos facies eos? Nihil in

pſ. lm. 55.

eis inuenis vnde ſalues, & tamen ſaluas. Gratis

Gratia omni merito ptior.

das, gratis ſaluas. Omnia merita præcedis, vt dona tua conſequantur merita mea. Prorſus gratis das, gratis ſaluas, qui nihil inuenis vnde ſalues, & multum inuenis vnde damnes.

Rom. 3.

9. ITEM de ſpiritu & litera, capite vigeſimo-ſexto: Omnes peccauerunt & egent gloria Dei, iuſtificati gratis per gratiam ipſius. Vnde autem factorem legis Græcum iuſtificari diceret, ſine gratia Saluatoris? Neque enim contra ſeipſum diceret, quod ait, Factores legis iuſtificabuntur: tanquam per opera, non per gratiam iuſtificentur: cùm dicat gratis iuſtificari hominem per fidem ſine operibus legis, nihilque aliud velit intelligi in eo quod dicit, gratis, niſi quia iuſtificationem opera non præcedunt. Aperte quippe alibi dicit, Si gratia; iam non ex operibus, alioquin

Opera meritoria non præcedunt iuſtificationem.

Rom. 11.

gratia iam non eſt gratia.

10. PROSPER ad excerpta Genuenſium, in reſponſione ad tria prima dubia: Intelligo quòd vnam atque eandem cauſam ſcriptor exequitur: de eis loquens, qui dicebant eum (Auguſtinum intelligit) primo conuerſionis ſuæ tempore meliora ſenſiſſe, quando æſtimabat, quòd fides, qua Chriſtiani ſumus, non eſſet ex gratia, nec ex dono haberetur Dei, ſed eſſet ex ipſo homine, & ex arbitrii libertate: modò autem errare eũ, qui aſſereret ipſam etiam fidem Dei eſſe donũ: & ad hanc

1. Cor. 4.

quoque pertinere quod dictum eſt: Quid autem habes quod non accepiſti? Neque rectè eum nunc electionem Iacob ad propoſitum Dei referre, quam prius ad præſcientiam retuliſſet. Ad hanc ergo obiectionem reſpondet, ſe, antequam cognoſceret gratiæ veritatem, & antequam regendæ præponeretur Eccleſiæ, in hac opinione ignoranter erraſſe: ſed in ipſo Epiſcopatus ſui exordio, ſanctæ memoriæ Simpliciano Mediolanenſium antiſtite, de Iacob electione, & de Eſaũ reiectione conſulto, totam quæſtionem ad hos geminos pertinentem, ſagaciore diligentia ventilaſſe: & omnibus ratiocinandi viribus hoc indubitanter agnouiſſe, quod electionem gratiæ

Electionẽ gratiæ nulla merita humana præcedũt.

nulla merita humana præcedant: & quod fides, vnde incipiunt omnia merita, donum ſit Dei: ne gratia non ſit gratia, ſi aliquid eam, propter quod tribuatur, anteuenit.

11. HAYMO in caput tertium epiſtolæ beati Pauli ad Romanos: Iuſtificati gratis per gratiam ipſius per redemptionem, quæ eſt in Chriſto Ieſu. Gratis dicit, id eſt, ſine vllis præcedentibus

meritis. Verbi gratia: Qui ad baptiſmum venit nihil vnquam boni fecit, baptizatur, ſtatimque iuſtificatur. Ecce gratis iuſtificatur per gratiam, id eſt, per donum Dei, & hoc per redemptionem, quæ eſt in Chriſto Ieſu, non in operibus legis.

12. Ad Romanos vndecimo: Sic ergò & in hoc tempore reliquiæ ſecundùm electionem gratiæ ſaluæ factæ ſunt. Si autem gratia, iam non ex operibus: alioquin gratia iam non eſt gratia.

XIII.

Contra hæreticorum inanem fiduciam.

QVAMVIS autem neceſſarium ſit credere, neque remitti, neque remiſſa vnquam fuiſſe peccata, niſi gratis diuina miſericordia propter Chriſtum: nemini tamen fiduciam, & certitudinem remiſſionis peccatorum ſuorum iactanti, & in ea ſola quieſcenti, peccata dimitti, vel dimiſſa eſſe dicendum eſt: cùm apud Hæreticos, & Schiſmaticos poſſit eſſe, immò noſtra tempeſtate ſit, & magna contra Eccleſiam Catholicam contentione prædicetur vana hæc, & ab omni pietate remota fiducia. Sed neque illud aſſerendum eſt, & oportere eos, qui verè iuſtificati ſunt, abſque vlla omninò dubitatione [a] apud ſemetipſos ſtatuere, ſe eſſe iuſtificatos, neminémque à peccatis abſolui ac iuſtificari, niſi eum, qui certo credat ſe abſolutum, & iuſtificatum eſſe; atque hac ſola fide abſolutionem, & iuſtificationem perfici: quaſi qui hoc non credit, de Dei promiſſis, déque mortis & reſurrectionis Chriſti efficacia dubitet. Nam ſicut nemo pius de Dei miſericordia, de Chriſti merito, déque Sacramentorum virtute, & efficacia dubitare debet: ſic quilibet, dum ſeipſum, ſuámque propriam infirmitatem, & indiſpoſitionem reſpicit, de ſua gratia formidare, & timere poteſt, cùm nullus ſcire valeat certitudine fidei, cui non poteſt ſubeſſe falſum, ſe gratiam Dei eſſe conſecutum.

Caput 9. ſect. 6.

[a] Iob 9 d Pſal. 18 c Eccle. 9. a Eccli 5 b Prou. 20 b 1. Corint. 4 a Auguſt. de perfect. iuſtit. ca. 15. in Pſal 41. lib 10. confeſſ ca 32 Hieron epiſt. 127 ad Fabio. mâſio. 25. Chryſ. ho. 11 in 1. ad Corint. Theodoret. in 4. cap. 1. ad Cor. Bernard. epiſt. 42. & 85. ſer. 2. in octau. Paſchæ. Haymo in 4. ca. 1. ad Corinth. Gregor. li. 6. epiſt. 22. Caſſian. collat. 22. cap. 7. Vide plura teſtimonia quæ 3. de pecc. in Spir. ſanct.

TESTIMONIA.

1. IOB nono capite: Verebar omnia opera mea, ſciens quòd non parceres delinquenti. Si lotus fuero quaſi aquis niuis, & fulſerint velut mundiſſimæ manus meæ: Tamen ſordibus intinges me, & abominabuntur me veſtimenta mea. Neque enim viro, qui ſimilis mei eſt, reſpondebo: nec qui mecum in iudicio ex æquo poſſit audiri.

2. PSALMO decimooctauo: Delicta quis intelligit? ab occultis meis munda me: & ab alienis parce ſeruo tuo. Si mei non fuerint dominati, tunc immaculatus ero: & emundabor à delicto maximo.

3. ECCLESIASTÆ nono capite: Sunt iuſti atq; ſapientes, & opera eorum in manu Dei: & tamen neſcit homo vtrũ amore, an odio dignus ſit: ſed omnia in futurũ ſeruantur incerta, eo quòd vniuerſa æquè eueniãt iuſto & impio, bono & malo, mundo & immundo, immolanti victimas, & ſacrificia contemnenti, ſicut bonus, ſic & peccator: vt periurus, ita & ille qui verum deierat.

4. ECCLESIASTICI quinto capite: De propitiato peccato noli eſſe ſine metu, neque adicias peccatum ſuper peccatum. Et ne dicas. Miſeratio Domini magna eſt, multitudinis peccatorum meorum miſerebitur. Miſericordia enim, & ira ab illo citò proximant, & in peccatores reſpicit ira illius.

5. PROVERBIORVM vigeſimo capite: Quis poteſt dicere: Mundum eſt cor meum, purus ſum à peccato?

6. PRIORIS ad Corinthios quarto capite: Mihi autem pro minimo eſt vt à vobis iudicer, aut ab humano die: ſed neque meipſum iudico. Nihil enim mihi conſcius ſum: ſed non in hoc iuſtificatus ſum: qui autem iudicat me, Dominus eſt. Itaque nolite ante tempus iudicare quoaduſque veniat Dominus: qui & illuminabit abſcondita tenebrarum, & manifeſtabit conſilia cordium: & tunc laus erit vnicuique à Deo.

7. AVGVSTINVS de perfectione iuſtitiæ capite decimoquinto: Dicimus ideò ſecutum eſſe, Quis gloriabitur caſtum ſe habere cor, quoniam præceſſit, cùm rex iuſtus ſederit in throno. Quãlibet enim iuſtitia ſit præditus homo, cogitare debet, ne aliquid in illo, quod ipſe non videt, inueniatur eſſe culpandũ, cùm rex iuſtus ſederit in throno, cuius cogitationem fugere delicta non poſſunt, nec illa, de quibus dictum eſt: Delicta quis intelligit? Cùm ergò rex iuſtus ſederit in throno, quis gloriabitur caſtũ ſe habere cor, aut quis gloriabitur mundum ſe eſſe à peccato? Niſi fortè iſti, qui volunt in ſua iuſtitia, non in ipſius iudicis miſericordia gloriari. Tamen etiã illa vera ſunt, quæ reſpondendo ſubiecit, quod Saluator ait

Prouer. 20.

Iuſtus timere debet ne quod lateat in eo peccatum.

Pſalm. 18.

Matth. 5. Psal 23. ait in Euangelio, Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt: Et quod Dauid dicit, Quis ascendet in montem Domini, aut quis stabit in loco sancto eius? Innocens manibus, & mundo corde. Et alibi, Benefac Domine bonis & rectis corde. Item apud Salomonem, Bona est substãtia, cui non est peccatum in conscientia. Item illic, Auerte te à delicto, & dirige manus, & ab omni delicto munda cor tuum. Item in epistola Ioannis, Si cor nostrum nos non reprehendat, fiduciam habemus ad Deum, & quæcunque petierimus, accipiemus ab eo. Hoc enim agitur voluntate, credendo, sperando, diligendo, corpus castigando, eleemosynas faciendo, iniurias ignoscendo, instanter orando, & proficiendi vires precando, veraciterque dicendo, Dimitte nobis, sicut & nos dimittimus; & ne inferas nos in tentationem, sed libera nos à malo. Hoc prorsus agitur vt cor mundetur, & peccatũ omne tollatur, & quod rex iustus cùm in throno sederit, occultum inuenerit, minusque mundatum, eius misericordia remittatur, vt Deo videndo totum sanum mundumque reddatur. Iudicium enim sine misericordia est, sed illi, qui non fecit misericordiam. Superexaltat autem misericordia iudicio. Quod si non esset, quæ spes esset? Quandoquidem cùm rex iustus sederit in throno, quis gloriabitur castum se habere cor, aut quis gloriabitur mundum se esse à peccato?

Ecclı 12. 1. Ioan. 3.

Quo pacto cor à peccatis mundetur.

Matth. 6.

Iacob. 2.

Psalm. 41. 8. Et in psalmum quadragesimumprimum: Ad meipsum anima mea turbata est. Nunquid ad Deum turbatur? Ad me turbata est. Ad incommutabile reficiebatur, ad mutabile perturbabatur: noui quia iustitia Dei mei manet, vtrum mea maneat, nescio. Terret enim me Apostolus dicens, Qui se putat stare, videat ne cadat. Ergò quia non est in me firmitas mihi, nec est mihi spes in me, ad meipsum turbata est anima mea. Et paulo pòst: Vt noueris quia abyssus & ipsi, (prædicatores videlicet) Apostolus ait; Minimum est vt à vobis dijudicer, aut ab humano die. Quanta autem abyssus sit audite amplius. Neque enim ego me ipsum diiudico. Tantumne profunditatem creditis esse in homine, quæ lateat ipsum hominem in quo est? Quanta profunditas infirmitatis latebat in Petro, quando quid in se ageretur intus nesciebat, & se moriturum cum Domino, vel pro Domino temere promittebat? Quanta abyssus erat? Quæ tamen abyssus nuda erat oculis Dei. Nam hoc illi Christus prænũciabat, quod in se ipse ignorabat. Ergò omnis homo licet sanctus, licet iustus, licet in multis proficiẽs, abyssus est, & abyssũ inuocat, quando homini aliquid fidei, aliquid veritatis propter vitam æternam prædicat.

Non est securus homo de iustitia. 1. Cor. 10.

1. Cor. 4.

Latet ipsũ hominem quod in se est Matth. 26.

9. Item libro decimo confessionum, capite trigesimosecundo: De illecebra odorum non satago nimis. Cùm absunt, non requiro, cùm adsunt, non respuo, paratus etiam eis semper carere. Ita mihi videor, fortasse fallor. Sunt enim & istæ plangendæ tenebræ, in quibus me latet facultas mea, quæ in me est, vt animus meus de viribus suis ipse se interrogans, non facile sibi credendum existimet, quia & quod inest, plerunque occultum est, nisi experientia manifestetur. Et nemo securus esse debet in ista vita, quæ tota tentatio nominatur, vtrum qui fieri potuit ex deteriore melior, non fiat etiam ex meliore deterior. Vna spes, vna fiducia, vna firma promissio, misericordia tua.

Noſtra facultas noſ. ipſos latet.

Iob 7.

Nemo debet esse securus in hac vita.

10. Hieronymvs epistola centesima vigesimaseptima ad Fabiolam, mansione vicesimatertia: Vicesimatertia mansio potest & subterintelligi, sed melius pauorem interpretabimur. Venisti ad ecclesiam, ascendisti ad montem pulcherrimum, stupore & miraculo Christi magnitudinem confiteris, vides ibi multos virtutis tuæ socios: noli altum sapere, sed time, Dominus enim superbis resistit, humilibus dat gratiam. Et qui se exaltat, videat ne cadat. Potentes potenter tormenta patientur. Timor virtutum custos est: securitas ad lapsum facilis. Vndè & in quodã psalmo, postquam propheta dixerat: Dominus regit me, & nihil mihi deerit, in loco pascuæ ibi me collocauit: iungit timorem, qui custos est beatitudinis, & infert: Virga tua, & baculus tuus: ipsa me consolata sunt, & est sensus, dum tormenta formido, seruaui gratiam quam acceperam.

Iacob. 4.

Sapient. 6. Timor virtutũ custos Securitas lapsui exposita.

Psalm. 22.

11. Chrysostomvs homilia vndecima in priorem epistolam ad Corinthios: Sed non in hoc iustificatus sum. Quid igitur, non oportet vt homines & se & peccatores iudicent? Sanè quidem. Et maiorem profectò in modũ quum peccamus. Verùm Paulus nihil peccârat. Nihil enim, inquit mihi conscius sum. Quodnam igitur iudicandum erat peccatum, quum nihil sibi conscius esset? Hic autem non ait se iustificatum esse. Nos igitur qui innumeris vulneribus conscientiam confectam habemus, ac nullius boni nobis sumus cõscij, sed prorsus contrà: quidnam sumus dicturi? Et quid tandem, si nullius sit sibi conscius, non iustificatus est? Quid igitur dicemus? Quòd accidit hominem in quibusdam peccare, quæ peccata esse ignorat: hinc considera, quanta sit futuri iudicij diligentia. Et nonnullis interiectis: Duabus igitur rationibus, vel tribus potius incertum est nostrum iudicium. Prima quidẽ, quòd etsi nihil nobis ipsi conscij simus, eius tamen indigemus, qui peccata nostra certa ratione corrigat. Alterà, quòd multa opera nostra nos latent. Tertia præterea, quòd multa aliorum opera nobis bona videntur, quæ non recta fiunt sententia. Quid igitur dicitis, quòd neque ab illo peccator, neque hic illo melior? Hoc enim ostendi non potest neque de illo, qui nihil sibi conscius est: sed qui abscondita iudicat, ille certò iudicat. Ecce igitur, Neq; ego aliquid mihi conscius sum, sed neque sic iustificatus sum, hoc est, non sum propterea liber à crimine, quin redditurus sim rationem. Non enim dicit, quòd iustis adnumeratus sum, sed quòd non sum mundus à peccatis. Etenim alio in loco inquit: Qui autem moritur, iustificatus est peccato, hoc est, liberatus. Multa quoque facimus bona, non tamen recta sentẽtia.

Noſtrum iudicium quare incertum.

Etiam nullius sibi cõscius, nõ se à crimine liberũ pronunciet.

12. Theodoretvs in caput quartum epistolæ prioris ad Corinthios: Sed neque meipsum iudico. Nihil enim mihi conscius sum, sed non in hoc iustificatus sum. Qui autẽ iudicat me, Dominus est. Quid enim, inquit, loquor de alijs? Ego, qui, quæ ad me pertinent, rectè scio, etsi nullius mihi sim sceleris iniquitatisque conscius, non potero in animum inducere, vt meipsum iudicem, nec vt me à peccato immunem pronunciem, expectabo autem Dei sententiam. Nemo autẽ existimet hoc, Non in hoc iustificatus sum illi esse contrariũ, Nihil mihi conscius sum. Non est enim contrarium, sed consequens. Sæpè enim euenit vt etiam ignorantes peccent, æquum esse, & iustũ existimantes. Sed hoc aliter videt vniuersorum Deus.

Rom. 6.

Dei sentẽtia expectanda.

13. Bernardvs epistola quadragesimasecunda ad Henricum Senonensem Archiepiscopum Beati qui in veritate dicere possunt: Gloria nostra hæc est testimonium conscientiæ nostræ. Nõ potest dicere nisi humilis, qui iuxta vulgare &

1. Cor. 1.
Prou. 28.

oculos campi metuere, & ſyluarum aures ſoleat ſemper habere ſuſpectas. Beatus nempe homo, qui ſemper eſt pauidus. Non poteſt dicere arrogans, & præſumptor, qui ſeipſum impudenter oſtentans paſſim & vbique tanquam per campũ incedẽs, totus fertur in gloriam. Gloriatur etiã cùm malefecerit, & exultat in rebus peſſimis. Æſtimat ſe non videri, dum plures habeat imitatores, quam reprehenſores, cæcus dux cæcorum. Sed habet hic campus oculos, ſanctorum proculdubiò angelorum, quos ſemper offendere ſolet indiſciplinata conuerſatio. Non dicet hypocrita, Gloria mea eſt teſtimonium conſcientiæ meæ: quia etſi iudicantium ſecundùm faciẽ, verbo, vultu, habituve ſimulatorio eludat opinioni, ſed nõ eius qui ſcrutatur renes & corda, fallit vel euadit iudicium. Si quidem Deus non irridetur. Timeat ergò & iſte nemoris aurem. Lingua licet, manuque ceſſantibus, auri tamen vbique præſenti de quacunque ſylua latebroſæ duplicitatis, & ſpinoſæ calliditatis, tacentis & quieſcẽtis cor loquitur, cogitatio confitetur. Prauum eſt cor hominis & imperſcrutabile, ita vt nemo ſciat, quæ ſunt in homine, niſi ſpiritus hominis qui in eo eſt: ſed nec ipſe plenè. Nam cùm Apoſtolus diceret, Mihi pro minimo eſt vt à vobis iudicer, aut ab humano die: adiecit, Sed nec ego meipſum iudico. Quare? Quoniam non poſſum ait, ratam vel ipſe de me proferre ſententiam. Ego enim nihil mihi conſcius ſum, non tamen in hoc iuſtificatus ſum. Non ex toto credo me, vel ipſi conſcientiæ meæ, quippe cùm ne ipſa quidẽ queat me comprehendere totum. Nec poteſt iudicare de toto, qui totum non audit. Qui autem iudicat me, Dominus eſt. Dominus, inquit, cuius vtique ſcientiam non effugit, ſententiam non ſubterfugit etiam quod propriam latet cõſcientiam. Audit Deus in corde cogitantis, quod non audit vel ipſe qui cogitat. Aderat auris prophetæ abſentis, ori furtiuè poſcentis pecuniam: & ego quantumlibet in occulto lædere cogitans, aut proximũ nequiter, aut turpiter meipſum, non verear aurem nuſquam abſentem? Tremenda prorſus auris & reuerenda, cui non ceſſat quies non tacet ſilentium. Et poſt pauca: Veruntamẽ delicta quis intelligit? Nam ſi poſſem dicere cum Paulo, quod quidem longè eſt à me: Nihil mihi conſcius ſum: non tamen in hoc eſſe iuſtificatum oporteret me gloriari. Non enim qui ſeipſum cõmendat: ille probatus eſt, ſed quem Deus commendat. Si applauſerit mihi iuſtitiam humanus dies, pro minimo habeo, quia ille lucet tantùm in facie. Homo enim videt in facie, Deus autem intuetur cor. Propter hoc Ieremias non ſatis popularibus ſententijs, velut quibuſdam humani diei radijs mouebatur, ſed fidenter loquebatur Deo: Diem hominis non concupiui, tu ſcis. Si meus mihi arriſerit dies, neque meipſum, inquit, iudico: quia nec ipſe me ſatis intelligo. Solus meritò conſtitutus eſt iudex viuorum & mortuorum, qui finxit ſigillatim corda vniuerſorum, & intelligit omnia opera eorum. Solum attendo iudicem, quem & ſolum iuſtificatorem agnoſco. Pater dedit ei iudicium facere: quia filius hominis eſt. Non vſurpo mihi vel ſuper me ſeruus filij poteſtatem, nec me annumero illis, de quibus ita conqueri ſolet: Tulerunt homines à me iudicium: Pater non iudicat quenquam, ſed omne iudicium dedit filio. Et ego mihi præſumam, quod nec ipſe pater ſibi aſſumit? Velim nolim, ipſi me aſtare neceſſe eſt: ipſi horum, quæ geſſerim in corpore, reddere rationem, cui nec verbum præteruolat, nec ſubterfugit cogitatio. Sub tam æquo libratore meritorum, ſub tam intimo ſecretorum inſpectore, quis gloriabitur caſtum ſe habere cor? Sola profectò quæ non ſolet gloriari, non nouit præſumere, contendere non conſueuit, gratiam inuentura eſt in oculis pietatis humilitas. Deus nanque ſuperbis reſiſtit, humilibus autem dat gratiam. Non contendit iudicio, nec prætendit iuſtitiam, qui verè humilis eſt, ſed dicit. Non intres in iudicium cum ſeruo tuo Domine.

1. Cor. 4.
Ierem 7.
1. Cor. 4.
Conſcientiam etiam noſtram ſunt quæ lateant in nobiſipſis.
1. Cor. 4.
Ierem. 17.
Iacob. 4.
Pſalm. 143.

14. ITEM epiſtola octuageſimaquinta ad Vilhelmum Abbatem ſancti Theodorici: Fortè verum eſt quod dicis, minus ſcilicet a me amari te, quàm me diligis: ſed certè certus ſum, certũ non eſſe tibi. Quomodo ergò pro certo affirmas, de quo certum eſt quia certus minime ſis? Mirum. Paulus ſe ſuo iudicio non credit: ſed neque (inquiens) meipſum iudico. Petrus luget ſuam, qua ſe fefellerat præſumptionem, cùm de ſe loqueretur, dicens. Et ſi oportuerit me mori tecum, non te negabo. Diſcipuli de proditione Domini, nec in ſuis fidentes conſcientijs, ſinguli reſpondebãt: Nunquid ego ſum Domine? Dauid ſuam de ſe ignorantiam fatetur orans & clamans: Et ignorantias meas ne memineris. Et paulò pòſt: Tu Domine qui dediſti, ſcis quantum dediſti, vel illi me, vel mihi illum amare. Et quomodo aliquis noſtrum, cui tu non dixiſti, audet dicere? Plus amans, minus diligor? niſi forte, qui iam in lumine tuo videat lumen ſuum, id eſt, in lumine tuæ veritatis, agnoſcat quantũ ardeat igne charitatis. Ego autem Domine interim contentus videre in lumine tuo tenebras meas, quoadulquevjſites ſedentem in tenebris & vmbra mortis, & per te reuelentur cogitationes cordium, & manifeſta fiat abſcondita tenebrarum, fugatiſque tenebris iam non videatur in lumine tuo niſi lumen: ſentio quidem de munere tuo, quòd eum diligam, ſed necdum video in lumine tuo, ſi vel ſatis diligam. Neque enim ſcio ſi iã peruenerim ad illam, qua nemo maiorem habet dilectionem, vt animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis. Nam quis gloriabitur caſtum ſe habere cor, nedum perfectũ? O Domine qui illuminas lucernam meam, qua iam video, & horreo tenebras meas: Deus meus illumina ipſas tenebras meas, vt videam & gaudeã ordinatam in me charitatẽ, ſciens & diligens, quæ diligenda ſunt, & quantum, & ad quid diligenda ſunt: me quoque nolens diligi nili in te, & quantum diligendus ſum.

Matth. 26.
Ibidem.
Pſalm. 24.
Prou. 20.

15. ET ſermone ſecundo in octaua Paſchæ: Nouit Dominus qui ſunt eius, & ſolus ipſe ſcit, quos elegerit à principio. Quis verò ſcit hominum, ſi eſt dignus amore vel odio? Quod ſi, vt certum eſt, certitudo nobis omninò negatur, nunquid non tanto delectabiliora erunt, ſi qua forte electionis huius ſigna poſſimus inuenire?

16. HAYMO in caput quartum prioris epiſtolæ ad Corinthios. Sed non in hoc iuſtificatus ſum, ſubaudi, apud me, vel apud Deum. ac ſi diceret alijs verbis: Licet ego in me nihil mali, nihilque reprehenſione dignum inueniam, vt quidam mihi detrahant iniultè, quidam extollant ſuis fauoribus, tamen non ideo iuſtificatus ſum apud me, neque iuſtificatum eſſe credo per hoc, apud Deũ, quia neſcio vtrũ placeant ei quæ ago, aut qualiter ea accipiat, qui melius cognoſcit quid ſit in me, quàm ego: quoniam etſi in maximis operibus peccatorum non deliqui, ſaltem in cogitationibus deliqui & peccaui.

17. GREGORIVS.

[illegible] sexto epistolarum, epistola [illegible] Gregoriam cubiculariã Augustæ: vt [illegible] tertia de peccatis in Spiritum sanctum, a testimonio tertio.

18. CASSIANVS Collatione vicesimasecunda, quæ est secunda Abbatis Theonę, capite septimo, reddens rationem cur cum humilitate tanquam indigni accedere ad sacram Eucharistiam debeamus: Quia (inquit) nullus ita circumspectus in huius mundi potest esse conflictu, vt eum saltem rara, vel leuia peccatorum tela non feriant, quia impossibile est, vt non aut ignorantia, aut negligentia, aut vanitate, aut obreptione, aut cogitatione, aut necessitate, aut obliuione peccetur. Nam etsi ad tam præcelsum quis virtutum culmen ascenderit, vt Apostolicum illud non iactanter exclamet, Mihi autem pro minimo est vt a vobis iudicer, aut ab humano die, sed neque me ipsum iudico, nihil enim mihi conscius sum, sciat se tamen absque peccato esse non posse. Neque enim frustra idē Doctor adiunxit, Sed non in hoc iustificatus sum: id est, non si ego iustum me esse credidero, verā confestim gloriam possidebo, vel quia me cōscientia mea nullius peccati reprehensione cōpungit, idcirco nullius sordis contagione fuscatus sum, multa enim etiam meā conscientiā latent, quæ cùm sint mihi incognita atque obscura, Deo nota atque manifesta sunt: Ideò subijciens, qui autē me, inquit, iudicat, Dominus est, id est, ab illo solo, quem secreta cordium non latent, verum iudicij in me proferetur examen.

Non quia credit se quis iustũ, & mundũ, ideò iustus & mundus est.

Leuibus peccatis in hac vita carere non possumus.

Plures hac de re aliorum Patrum & scripturæ sacrę sententias vide eadem quæstione illa tertia de peccatis in Spiritum sanctum.

1. Cor. 4.

XIIII.

De acceptæ iustificationis incremento.

Caput 10. sess. 6.

SIC ergò iustificati, & amici Dei, ac [a] domestici facti, euntes [b] de virtute in virtutem, renouantur, vt Apostolus [c] inquit, de die in diem: hoc est mortificando [d] membra carnis suæ, [e] & exhibēdo ea arma iustitiæ in sanctificationē, per obseruationem mandatorū Dei, & Ecclesiæ, in ipsa iustitia per Christi gratiam accepta, cooperante fide bonis operibus, crescunt, atque magis iustificantur, sicut scriptum est: [f] *Qui iustus est, iustificetur adhuc.* Et iterum: [g] *Ne verearis vsque ad mortem iustificari.* Et rursus: [h] *Videtis quoniam ex operibus iustificatur homo, & non ex fide tantùm.* Hoc verò iustitiæ incrementum petit sancta Ecclesia, cùm orat: [i] Da nobis Domine fidei, spei, & charitatis augmentum.

a Ephes. 2. d
b Psalm. 83. b
c 2 Corinth. 4. d
d Coloss. 3. a
e Rom. 6. b Augustin. de mor. Eccl. Cath. c. vlt. li. 4 de Trin. c. 1. li. 2. de pecc. mer. c. 7. 13. & 27. li. 6. cont. Iulian. c. 7. ser. 16. de verb. Apost. c. 5. Fulg. epistol. 4. c. 1. Bern. epist. 91. Concil. Vienuens. in Clem. ad nostrum, de hæret.
f Apocal. 22. c
g Eccli. 18. c
h Iacob. 2. d
i In oratione Dominica post Pentecosten.

TESTIMONIA.

1. AD Ephesios secundo capite: Iam non estis hospites, & aduenæ, sed estis ciues sanctorum, & domestici Dei.

2. PSALMO octogesimotertio: Beatus vir, cuius est auxilium abs te: ascensiones in corde suo disposuit, in valle lacrymarum in loco, quem posuit. Etenim benedictionem dabit legislator, ibunt de virtute in virtutem: videbitur Deus Deorum in Sion.

3. POSTERIORIS ad Corinthios quarto capite: Propter quod non deficimus: sed licet, is qui foris est, noster homo corrumpatur: tamen is, qui intus est, renouatur de die in diem.

4. AD Colossenses tertio capite: Mortificate mēbra vestra, quæ sunt super terrā: fornicationē, immunditiam, libidinem, cōcupiscentiam malam, & auaritiam, quæ est simulachrorum seruitus.

5. AD Romanos sexto capite: Ita & vos existimate, vos mortuos quidem esse peccato, viuentes autem Deo, in Christo Iesu Domino nostro. Non ergò regnet peccatū in vestro mortali corpore vt obediatis concupiscentiis eius. Sed neque exhibeatis membra vestra arma iniquitatis peccato: sed exhibete vos Deo, tanquam ex mortuis viuentes: & membra vestra arma iustitiæ Deo.

Innouatio per baptismum inchoata, proficiendo perficitur.

2. Cor. 4.

6. AVGVSTINVS libro de moribus Ecclesiæ Catholicæ, capite vltimo: Illo sacrosancto lauacro inchoatur innouatio noui hominis, vt proficiendo perficiatur, In aliis citius, in aliis tardius; à multis tamen proceditur in nouam vitam, si quisquam non inimicè, sed diligenter intendat. Ipse quippe, sicut ait Apostolus, Et si exterior homo noster corrūpitur, sed interior renouatur de die in diem. Apostolus de die in diem interiorem hominē renouari dicit, vt perficiatur, & vos (Manichæos alloquitur) à perfectione vultis incipiat.

Coloss. 3.

Renouatio post baptismum nō fit vno momento.

7. ET libro decimoquarto de Trinitate, capite decimoseptimo: Sanè ista renouatio, non momento vno fit ipsius conuersionis, sicut momento vno fit illa in baptismo renouatio remissione omnium peccatorum: neque enim vel vnum quantulumcunque remanet quod non remittatur; sed quemadmodum aliud est carere febribus, aliud ab infirmitate, quæ febribus facta est, reualescere: itemque aliud est infixum telum de corpore demere, aliud vulnus quod eo factum est secunda curatione sanare: ita prima curatio est causam remouere languoris, quod per omnium fit indulgentiam peccatorum; secunda ipsum sanare languorem, quòd fit paulatim proficiendo in renouatione huius imaginis: quæ duo demonstrantur in psalmo, vbi legitur: Qui propitius fit omnibus iniquitatibus tuis: quod fit in baptismo. Deinde sequitur; Qui sanat omnes languores tuos: quod fit quotidianis accessibus, cùm hæc imago renouatur. De qua re Apostolus apertissimè locutus est, dicens: Et si exterior homo noster corrumpitur, sed interior renouatur de die in diem. Renouatur autem in agnitione Dei, hoc est, iustitia & sanctitate veritatis: licut sese habent Apostolica testimonia, quæ paulò antè commemoraui. In agnitione igitur Dei iustitiāq; & sanctitate veritatis, qui de die in diē proficiendo renouatur, transfert amorem a temporalibus ad æterna, à visibilibus ad intelligibilia, à carnalibus ad spiritalia, atque ab istis cupiditatem frenare atque minuere, illisque se charitate alligare diligenter instituit.

Coloss. 3.

Ephes. 4.

8. ITEM libro secundo de peccatorum meritis & remissione capite septimo: In eo quod scriptum est, Qui natus est ex Deo, non peccat, & non potest peccare, quia semen eius in ipso manet: & si quid aliud eo modo dictū est, multùm falluntur (Pelagiani) minus considerando scripturas. Non enim aduertunt eo quoque fieri filios Dei, quo esse incipiunt in nouitate spiritus & renouare interiorem hominē secundùm imaginem eius, qui creauit eos. Non enim exqua hora quisq; baptizatur, omnis vetus infirmitas eius ablumitur, sed renouatio incipit a remissione omnium peccatorum. Et inquantum quisque spiritalia sapit, qui iam sapit, in tantum renouatur.

1. Ioan. 3.

Renouatio incipit à remissione peccatorū; indies verò accessione accipit.

Cętera verò in ſpe facta ſũt, donec etiã in re fiãt, vſque ad ipſius corporis renouationem in meliorem ſtatum immortalitatis, & incorruptionis, qua induemur in reſurrectione mortuorum. Et paucis interiectis: Nam in baptiſmo, quamuis tota, & plena fiat remiſſio peccatorum, tamen ſi continuò tota, & plena etiam hominis in æternam nouitatem mutatio fieret, non dico & in corpore, quod certè manifeſtum eſt adhuc in veterem corruptionem, atque in mortem tendere, in fine poſtea renouandum, quando verè tota nouitas erit: ſed excepto corpore, ſi in ipſo animo, qui eſt homo interior, perfecta in baptiſmo nouitas fieret, non diceret Apoſtolus, Etſi

2. Cor. 4. exterior homo noſter corrumpitur, ſed interior renouatur de die in diem. Profectò enim, qui de die in diem adhuc renouatur, nondum totus eſt renouatus: & inquantum nondum eſt renouatus, intantum adhuc in vetuſtate eſt.

Philip. 3. 9. IDEM capite decimotertio: Fratres, ego meipſum non arbitror apprehendiſſe: vnum autem, quæ retrò oblitus, in ea, quæ ante ſunt, extentus ſecundùm intentionem ſequor, ad palmã ſupernæ vocationis Dei, in Chriſto Ieſu. Ipſe ſe confitetur nondum accepiſſe, nondum eſſe perfectum ea plenitudine iuſtitiæ, quam adipiſci dilexit in Chriſto, ſed adhuc ſecundùm intentionem ſequi, & præterita obliuiſcentem in ea, quæ ante ſunt; extendi: vt nouerimus etiam ad ipſum pertinere illud, quod ait, Et ſi exterior homo noſter corrumpitur, ſed interior renouatur de die in

2. Cor. 4. diem: quamuis iam eſſet perfectus viator, etſi nondum erat ipſius itineris perfectione peruenitor. Denique tales vult ſecum in iſto curſu comites rapere, quibus continuò ſubiungit, & dicit,

Philip. 3. Quotquot ergò perfecti hoc ſapiamus, & ſi quid aliter ſapitis, hoc quoque Deus vobis reuelabit: veruntamen, ait Apoſtolus, in quod peruenimus, in eo ambulemus. Ambulatio iſta, non corporis pedibus, ſed mentis affectibus, & vitæ moribus geritur, vt poſſint eſſe perfecti iuſtitiæ poſſeſſores, qui recto itinere fidei de die in diem in ſua renouatione proficientes, iam perfecti facti ſunt eiuſdem iuſtitiæ viatores.

10. ITEM capite viceſimoſeptimo: Attendere ac meminiſſe debemus, tantummodò peccatorum omnium plenam perfectamque remiſſionẽ

Renouationis in baptiſmo cæptæ quotidianum fit augmentũ baptiſmo fieri; hominis verò ipſius qualitatem, non totam continuò commutari: ſed ſpiritales primitias in bene proficientibus, de die in diem nouitate creſcente commutare in ſe, quod carnaliter vetus eſt, donec totum ita renouetur, vt animalis etiam infirmitas corporis, ad firmitatem ſpiritalem incorruptionemque perueniat.

11. IDEM libro ſexto contra Iulianum, capite ſeptimo: Si continuò ſit bonus, & vtique bona qualitate ſit bonus, qui fornicationi, violentiæque renuncians, ab huiuſmodi operibus ſeſe abſtinet, nonne rectè audit; Ecce ſanus factus es, iam noli peccare: rectéque appellatur caſtus, & ſobrius? Deinde ſi prouectu cõcupiſcentiæ bonæ qua concupiſcentias malas fornicandi, potandique debellat, talis efficitur, qualis recenti conuerſione nondum fuit, vt illorum in eo deſideria peccatorum minus minuſque moueantur, vt aduerſus ea mala non tanta, quanta prius exerceat, ſed minora certamina, non virtutum diminutione, ſed hoſtium, nec deficiente pugna, ſed creſcente victoria, dubitabis eum pronunciare meliorem? Vnde obſecro, niſi quia bona qualitas aucta, & mala minuta eſt? Auctum eſt igitur, quo bonus eſſe cœpit; minutum eſt, quo malus fuit, & hoc egit poſt baptiſmum, non peregit in baptiſmo. Ita quamuis ibi peracta fuerit plena peccatorum remiſſio, remanſit tamen, qua proficeretur in melius, aduerſus cateruas deſideriorum malorum, in nobiſipſis vtique tumultuãtium vigilanter exerenda, & inſtanter exercenda luctatio, propter quam dicitur etiam baptizatis, Mortificate membra veſtra, quæ ſunt ſuper terram: &, Si ſpiritu facta carnis mortificaueritis, viuetis: &, Exuite vos veterem hominem. Nullo modo reprehenditur baptiſma, quia aſſeritur curatio, quæ fit poſt baptiſmat quia potius totum hoc per baptiſma actum eſt, id eſt, vt & à præteritis languoribus ſanaretur, & a futuris incipiat, ſtudeat, mereaturque ſanari. Ita baptiſmum totius ſit cauſa ſanitatis, per quod & incipitur omnis ſanitas, & impletur.

Poſtbaptiſmũ in melius proficitur.

Coloſſ. 3. Rom. 8. Coloſſ. 3.

Baptiſmus cauſa totius ſanitatis.

12. ET ſermone decimoſexto de verbis Apoſtoli, capite quinto: Iuſtificati ſumus, ſed ipſa iuſtitia, cùm proficimus, creſcit. Et quomodo creſcit dicam, & vobiſcum quodammodo conferam vt vnuſquiſque veſtrũm iam in ipſa iuſtificatione conſtitutus, accepta ſcilicet remiſſione peccatorum per lauacrum regenerationis, accepto Spiritu ſancto, proficiens de die in diem, videat vbi ſit, accedat, proficiat, & creſcat donec conſummetur, non vt finiatur, ſed vt perficiatur.

Iuſtitia creſcit in iuſtificatis.

13. FVLGENTIVS epiſtola quarta ad Probam, capite tertio: Sicut, qui ad patriam tendit, donec perueniat, ſemper habet vbi ambulet: ſic etiam nos, quamdiu in hoc mortali corpore conſtituti peregrinamur à Domino, præſens vita nobis eſt via, in qua ſemper habemus vbi poſſimus proficere, donec Deo perducente, ad illam valeamus beatæ immortalitatis æternam patriam peruenire.

Præſens vita, via.

14. BERNARDVS epiſtola nonageſimaprima ad Abbates Sueſſione congregatos: Nemo eſſe bonus pluſquam oportet poteſt. Bonus erat iam Paulus: & tamen nequaquam contentus, libenter ſe ad ea, quæ ante ſe ſunt extendebat, poſteriora obliuiſcens, & ſeipſo ſemper melior effici ſtudens. Solus Deus melior ſeipſo eſſe idcircò non vult, quia non valet. Recedant à me, & à vobis, qui dicunt: Nolumus eſſe meliores quàm patres noſtri: tepidorum, & diſſolutorum ſe filios proteſtantes. Quorum memoria in maledictione eſt, quia manducauerunt vuas acerbas, quibus dentes filiorum obſtupuerunt. Aut ſi de ſanctis, & bonæ memoriæ patribus gloriantur, imitentur certè ſanctitatem, quorum indulgentias, diſpenſationeſque pro lege defendunt. Quãquam ſanctus Elias, Non ſum, inquit, melior quàm patres mei. & non dixit ſe nolle patribus eſſe meliorem. Vidit Iacob in ſcala angelos aſcendentes & deſcendentes. Nunquid ſtantem quempiam ſiue ſedentem? Non eſt ſtare omninò in pendulo fragilis ſcalæ, neque in incerto huius mortalis vitæ quicquam in eodem ſtatu permanet. Non habemus hîc manentem ciuitatem, nec futuram adhuc poſſidemus, ſed inquirimus. Aut aſcendas neceſſe eſt, aut deſcendas. Si attentas ſtare, ruas neceſſe eſt. Minimè pro certo eſt bonus, qui melior eſſe non vult. Et vbi incipis nolle fieri melior, ibi etiam deſinis eſſe bonus.

Philip. 3.

3. Reg. 19. Geneſ. 28

Bonus minimè eſt qui melior eſſe non vult.

15. CONCILIVM Viennenſe ſub Clemente quinto in Clementinis, libro quinto, titulo tertio de Hæreticis, capite tertio: Ad noſtrum (qui deſiderantes

ſideranter in votis gerimus, vt fides Catholica noſtris proſperetur temporibus, & prauitas hæretica de finibus fidelium extirpetur) non ſine diſplicentia grandi peruenit auditum, quod ſecta quædam abominabilis, quorundam hominum malignorum, qui Beguardi, & quarundam infidelium mulierum, quæ Beguinæ vulgariter appellantur in regno Alemaniæ (procurante zelatore malorum operum) damnabiliter inſurrexit: tenens & aſſerens doctrina ſua ſacrilega & peruerſa inferius deſignatos errores. Primò videlicet, quòd homo in vita præſenti tantum & talem perfectionis gradũ poteſt acquirere, quòd reddetur penitus impeccabilis, & amplius in gratia proficere non valebit: nam (vt dicunt) ſi quis ſemper poſſet proficere, poſſet aliquis Chriſto perfectior inueniri. Et in fine capitis: Nos ſacro approbante concilio, ſectam ipſam cum præmiſſis erroribus damnamus & reprobamus omninò, inhibentes diſtrictius, ne quis ipſos de cætero teneat, approbet, vel defendat: Eos autem, qui ſecus egerint, animaduerſione canonica decernimus puniendos.

Beguardi. Beguinæ.

Error eorum.

16. APOCALYPSIS viceſimoſecundo capite: Qui iuſtus eſt, iuſtificetur adhuc: & ſanctus, ſanctificetur adhuc.

17. ECCLESIASTICI decimooctauo: Non impediaris orare ſemper, & ne vereatis vſque ad mortem iuſtificari.

18. IACOBI ſecundo capite, vt ſupra capite vndecimo, B teſtimonio trigeſimo.

X V.

De obſeruatione mandatorum, déque illius neceſſitate, & poſſibilitate.

Caput 11 ſeſſ. 6.

A NEMO autem, quantumuis iuſtificatus, liberum ſe eſſe ab obſeruatione mandatorum putare debet, nemo temeraria illa & à Patribus ſub anathemate prohibita [b] voce vti, Dei præcepta homini iuſtificato ad obſeruandum eſſe impoſſibilia. Nam Deus impoſſibilia non iubet, [c] ſed iubendo monet, & facere quod poſſis, & petere quod non poſſis, & adiuuat, vt poſſis. Cuius [d] mandata grauia non ſunt, cuius [e] iugum ſuaue eſt, & onus leue. Qui enim ſunt filii Dei Chriſtum diligunt: qui autem diligunt eum, vt ipſemet [f] teſtatur, ſeruant ſermones eius: quod vtique cum diuino [g] auxilio præſtare poſſunt. Licet enim in hac mortali vita, quantumuis ſancti, & iuſti, [h] in leuia ſaltem & quotidiana, quæ etiam venialia dicuntur, peccata quandoque cadant, non propterea deſinunt eſſe iuſti. Nam iuſtorum [i] illa vox eſt & humilis, & verax: [k] *Dimitte nobis debita noſtra.* Quo fit vt iuſti ipſi eo magis ſe obligatos ad ambulandum in via iuſtitiæ ſentire debeant, quo [l] liberati iam à peccato, ſerui autem facti Deo, [m] ſobriè, iuſtè, & piè viuentes, proficere poſſunt per Chriſtum Ieſum, per [n] quem acceſſum habuerunt in gratiam iſtam. Deus [o] namque ſua gratia ſemel iuſtificatos non deſerit, niſi ab eis prius deſeratur.

B Itaque nemo ſibi in ſola fide [p] blandiri debet, putans fide ſola ſe heredem eſſe conſtitutum, hereditatémque conſecuturum, etiã ſi Chriſto [q] non compatiatur, vt & cõglorificetur. Nam & Chriſtus ipſe, vt inquit [r] Apoſtolus; *cùm eſſet filius Dei, didicit ex iis, quæ paſſus eſt, obedientiam: & conſummatus, factus eſt omnibus obtemperantibus ſibi cauſa ſalutis æternæ.* Propterea Apoſtolus ipſe monet iuſtificatos, dicens: [ſ] *Neſcitis, quod ij, qui in ſtadio currunt, omnes quidem currunt, ſed vnus accipit brauium? ſic currite vt comprehendatis. Ego igitur ſic curro, non quaſi in incertum: ſic pugno, non quaſi aërem verberans: ſed caſtigo corpus meum, & in ſeruitutem redigo: ne forte, cùm aliis prædicauerim, ipſe reprobus efficiar.* Item princeps Apoſtolorũ Petrus: [t] *Satagite, vt per bona opera, certam veſtram vocationem & electionem faciatis. Hæc enim facientes, non peccabitis aliquãdo.*

a Matt 18 d Hier. Bed. & Theophyl. ibid. Aug. li. 3. cont 2. epi. Pelag. c. 4 Cyp. de vnit. Eccl. Chryſ. hom. 70. in Mat. Conc. Vienn. in Clem. ad noſtrum. de hæret. Vide quæ 5. de Decal. & quæ 1. de præc. Eccl.

b Hieron. in explan. Symb. ad Dam. Conc. 2. Araut. can. 25.

c Aug. de nat. & grat c. 43. li. 2. de pec. mer. c. 6. de grat. & lib. arb. c. 16 Chryſ. hom. 8. de pœn. Leo ſer. 5. de quadrag. Vide qu. 6. de Dec. C.

d 1. Ioan. 5. a

e Mat. 11 d Aug. de nat. & grat. ca 59. Bern. epi. 341. Chryſ. in pſal. 118.

f Ioan. 14. c.

g Aug. ſer. 61. de temp. libr. 3 contra Creſc. Grammat. cap. 4.

h Idem de vera & falſa pœnitent. c. 5. de ſpirit. & litt. c 28 Greg. li. 6 in 1 Reg. ca 2. Beda in ca 24. Prouer. Vide de pecc. in genere quæſt. 3. D. & de expiat. pecc. quæſt 2 & 3.

i Concil. Mileuit. can. 7. & 8.

k Matth. 6. b

l Rom. 6. c

m Tit. 2. d

n Rom. 5. a

o Aug. de nat. & grat. c. 26. Proſper. ſenten. 7 ad capitu. Gallor. & ad 7. obiectio. Vincentia.

p Chryſo. hom. 3. & 9. in Ioan. homil. 70. in Matth. in Pſal. 110. li. 1. contra vitup. monaſt. vitæ. Fulg. li. 1. de rem. pecc. cap. 1. Greg. hom. 29. in Euang. & lib. 33. mora. c. 7. Aug. de grat. & libero arbit. cap. 8. Cyrill. li. 10. in Ioan. c. 16 Vide qu. 3. de pecca. in Spirit. ſanct. B & qu. 1. de bonis oper. B.

q Rom. 8. c

r Hebr. 5. c.

ſ 1. Corinth. 9. d

t 2. Petr. 1. b

u Iob 1.d 2. Matth. 6.a Lucæ 1.c 1. Cor. 7.c. 2 Pet. 1.b 1. Ioan. 3. 5.d Ambr. in capu. 1. Lucæ Orig. hom. 2. in Lucã. 2. 1 Corint. 9. d Hebr 11.b c. 12. Colo. 1. 23. d Mat. 4. c. 5. a 10. d Luc. 6. c 14. c. 15. b 1. Tim. 4 c. 1. Paral. 15. b Eccli. 18 a 19. c Eph. 6 b 2. Thes. 1. b Galat. 6. b August. præfat. in Psal. 31. & in psal. 92. 120. Cyprian. epist. 9. 16. 56. &c.

C Vnde constat, eos orthodoxæ religionis doctrinæ aduersari, qui dicunt, iustum in omni bono opere saltem venialiter peccare: u aut, quod intolerabilius est, pœnas æternas mereri: atque etiam eos, qui statuunt in omnibus operibus iustos peccare, si in illis suam ipsorum socordiam excitando, & sese ad currendum in stadio cohortando, cum hoc, vt in primis glorificetur Deus, mercedem quoque intuentur x æternam, cùm scriptum sit: y *Inclinaui cor meum ad faciendas iustificationes tuas propter retributionem.* Et de Moyse dicat z Apostolus, quod respiciebat in remunerationem.

y Psalm. 118.
z Hebr 11. c

TESTIMONIA.

1. A MATTHEI vicesimooctauo capite: Euntes ergò docete omnes gentes: baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti: docentes eos seruare omnia quæcunque mandaui vobis.

2. HIERONYMVS in caput vltimum Matthæi: Docentes eos seruare omnia quæcunque mandaui vobis: Ordo præcipuus: Iussit Apostolis vt primùm docerent vniuersas gentes, deinde fidei intingerent sacramento, & post fidem ad baptisma, quæ essent obseruanda præciperent. Ac ne putemus leuia esse quæ iussa sunt, & pauca, addidit: Omnia quæcunque mandaui vobis. Vt quicunque crediderint, qui in Trinitate fuerint baptizati, omnia faciant quæ præcepta sunt.

Baptismo tinctis præcepta seruanda.

3. BEDA in eadem verba capitis vltimi Euangelij secundùm Matthæum: Prius ergò docere gentes, ideſt, scientia veritatis instituere, ac sic baptizare præcipit, quia sine fide impossibile est placere Deo. &, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnũ Dei. Ad extremum verò subiungit, Docentes eos seruare omnia quæcunq; mandaui vobis: quia sicut corpus sine spiritu mortuum est, ita & fides sine operibus mortua est.

Hebr. 11.

Ioan. 3.

4. THEOPHILACTVS in eundem locum: Docentes eos seruare omnia quæcunque præcepi vobis, non vnum, vel duo, sed omnia mandata mea. Horrescamus & timeamus fratres, quia si vnum nobis defecerit, non erimus perfecti serui Christi. Omnia enim exiguntur vt seruentur. Vide autem Domini sermonem, quomodo vtrunque Christianismi caput complectatur, contemplatiuam, & practicam virtutem. Dicendo quidem quòd oporteat baptizari in nomine Trinitatis, contemplatiuam nobis tradidit: dicendo autem quòd oporteat docere mandata tenere, practicam introduxit.

Omnia mandata vt seruemus exigitur.

5. AVGVSTINVS libro tertio contra duas epistolas Pelagianorum, capite quarto: Exceptis librorum veterum sacramentis, quæ sola significandi ratione præcepta sunt (quanquam & in eis quia spiritaliter intelligenda sunt, rectè lex dicitur spiritalis) cætera certè quæ ad pietatem bonosque mores pertinentia, non ad aliquam significationem vlla interpretatione referenda, sed prorsus vt sunt dicta, facienda sunt: profectò illam Dei legem, non solùm illi tunc populo, verùm etiam nunc nobis ad instituendam rectè vitam necessariam nemo dubitauerit. Si enim Christus nobis abstulit illud grauissimum multarum obseruationum iugum, ne carnaliter circuncidamur, ne pecorum victimas immolemus, ne sabbatho septeno dierum volumine redeunte ab operibus etiam necessariis quiescamus, & cætera huiusmodi, sed ea spiritaliter intellecta teneamus, remotisque vmbris significantibus in rerum ipsarum, quæ significantur, luce vigilemus: nunquid propterea dicturi sumus, non ad nos pertinere quod scriptum est, vt alienum quodcunque perditum quisquis inuenerit, reddat ei qui perdidit, & alia multa similia, quibus piè, rectéque viuere discitur: maximéque ipsum decalogum, qui duabus illis lapideis tabulis continetur, excepta sabbati obseruatione carnali, quæ spiritalem sanctificationem, quietémque significat? Quis enim dicat non debere obseruare Christianos, vt vni Deo religionis obsequio seruiatu, vt idolum non colatur, vt nomẽ Domini non accipiatur in vanum, vt parentes honorentur, ne adulteria, homicidia, furta, falsa testimonia perpetrentur, ne vxor, ne omninò res vlla concupiscatur aliena? Quis est tam impius, qui dicat ideò se ista legis non custodire præcepta, quia est ipse Christianus, nec sub lege, sed sub gratia constitutus?

Moralia legis mandata pertinẽt, ad Christianos etiam.

Christianis præcepta Decalogi obseruanda.

Tam impij sunt hæretici plerique hùius temporis,

6. CYPRIANVS de vnitate Ecclesiæ: Prophetare, & dæmonia excludere, & virtutes magnas in terris facere, sublimis vtique & admirabilis res est: non tamen regnum cœleste consequitur, quisquis in his omnibus inuenitur, nisi recti, & iusti itineris obseruatione gradiatur. Denunciat Dominus & dicit: Multi mihi dicent in illo die: Domine, Domine, nonne in tuo nomine prophetauimus? & in tuo nomine dæmonia excluſimus? & in nomine tuo virtutes magnas fecimus? Et tunc dicam illis: Nunquam vos cognoui, recedite à me qui operamini iniquitatem. Iustitia opus est, vt promereri quis possit Deum iudicem. Præceptis eius & monitis obtemperandum est, vt accipiant merita nostra mercedem. Dominus in Euangelio cùm spei & fidei nostræ viam compendio breuiante dirigeret: Dominus Deus tuus, inquit, Deus vnus est. &: Diliges Dominum Deum tuum de toto corde tuo, & de tota anima tua, & de tota virtute tua. Hoc est primum mandatum: & secundum simile huic: Diliges proximum tuum tanquam te. In his duobus præceptis tota lex pendet & prophetæ. Vnitatem simul & dilectionem magisterio suo docuit: prophetas omnes & legem præceptis duobus inclusit.

Matth. 7.

Præceptis & monitis Dei obtemperandum.

Marc. 12.

7. CHRYSOSTOMVS homilia septuagesima in Matthæum: Nè fideles sola se fide saluari posse confidant

Fidelibus

confidant, de pœna malorũ differit. Ita infideles ad fidem, fideles verò ad rectè viuendum cohortatur. Indumentum enim viuentis actio est. Verùm cùm per gratiam vocati simus, quamobrem hæc ita accuratè disputat? Quia videlicet vocatio & purgatio ipsa ex gratia sunt, vt verò vocatus iam, & candida indutus veste seipsum non maculet, ad diligentiam quoque pertinet vocatorum. Nam si non quia dignus, sed quia gratia tibi largita est, vocatus fuisti, oportebat te vicissim pro gratia nonnihil reddere, & non tantam nequitiam, ac ingratitudinem post acceptum honorem ostendere. Sed non ita magna vt Iudæis, inquies, mihi concessa sunt; immo verò multò maiora. Nam quæ longo tempore illis parabantur, ea tibi, quamuis indignus esses, vno temporis momento vniuersa largita sunt: ideò Paulus scribit, Gentes autem pro misericordia glorificare Deum. Tu enim quæ illi expectabant accepisti, propterea magna negligentibus imminet pœna: nam sicut illi, quia non venerunt, contempsisse rectè dicuntur, pariter tu, si perperam viuendo recumbere audebis, nequitiæ accusaberis crimine. Ingredi namque cum sordidis vestibus, significat cum vita impura hinc abire: quocirca & obmutuisse scribitur.

Rom. 15.

8. CONCILIVM Viennense sub Clemente quinto, in Clementinis libro quinto, titulo de Hæreticis, capite, Ad nostrum, errorem hunc tertium Beguardorum, & Beguinarum damnat: Tertiò, quod illi, qui sunt in prædicto gradu perfectionis & spiritu libertatis, non sunt humanæ subiecti obedientiæ, nec ad aliqua præcepta Ecclesiæ obligantur: quia (vt asserunt) vbi spiritus Domini, vbi libertas.

Beguardorum & Beguinarum error.

Reliqua testimonia de obseruatione mãdatorum Dei & Ecclesiæ, vide suprà quæstione quinta de Decalogo, & quæstione prima de præceptis Ecclesiæ.

9. HIERONYMVS in explanatione symboli ad Damasum; est tomo nono epistola decimaseptima: Execramur etiam eorum blasphemiam, qui dicunt impossibile aliquid homini à Deo præceptum esse: & mandata Dei, non à singulis sed ab omnibus in commune posse seruari. Eadem habet Augustinus sermone centesimo nonagesimoprimo de tempore. Vide suprà quæstione sexta de Decalogo, C testimonio decimo.

Blasphemia est neũ impossibilia præcepisse sentire.

10. CONCILIVM secundum Arausicanum, canone vigesimoquinto: Hoc etiam secundùm fidem catholicam credimus, quòd accepta per baptismum gratia, omnes baptizati Christo auxiliante & cooperante, quæ ad salutem pertinẽt, possint & debeant, si fideliter laborare voluerint adimplere.

11. AVGVSTINVS de natura & gratia, capite quadragesimotertio: Non igitur Deus impossibilia iubet; sed iubendo admonet, & facere quod possis, & petere quod non possis.

Impossibilia Deus non iubet.

Psalm. 118.

12. IDEM libro secundo de peccatorum meritis & remissione, capite sexto: Itinera mea, inquit, dirige secundùm verbum tuum, & non dominetur mihi omnis iniquitas. Ab huius execrandæ dominationis seruitute liberantur, quibus Dominus Iesus eum recipientibus dedit potestatem filios Dei fieri. Ab ista horrenda dominatione liberandi fuerant, quibus dicit; Si vos filius liberauit, tunc verè liberi eritis. His atque huiusmodi aliis innumerabilibus testimonijs dubitare non

Ioan. 1.

Ioan. 8. Deus nil impossibile præce-

pit, ideoque homo ab eo adiutus potest esse sine peccato, si velit.

possum, nec Deum aliquid impossibile homini præcepisse, nec Deo ad opitulandum, & adiuuandum, quo fiat quod iubet, impossibile aliquid esse, ac per hoc potest homo, si velit, esse sine peccato, adiutus a Deo.

13. ET de gratia & libero arbitrio, capite decimosexto: Magnum aliquid Pelagiani se scire putant, quando dicunt: Non iuberet Deus, quod sciret non posse ab homine fieri. Quis hoc nesciat? Sed ideò iubet aliqua, quæ non possumus, vt nouerimus quid ab illo petere debeamus. Ipsa est enim fides, quæ orando impetrat, quod lex imperat. Denique ipse qui dixit: Si volueris conseruabis mandata: in eodem libro Ecclesiastico aliquantò post dicit: Quis dabit in ore meo custodiam, & super labia mea signaculum astutum, ne forte cadã ab eo, & lingua mea perdat me? Et infrà: Certum est nos facere cùm facimus, sed ille facit vt faciamus, præbendo vires efficacissimas voluntati, qui dixit: Faciam vt in iustificationibus meis ambuletis, & iudicia mea obseruetis, & faciatis.

Nil iubet Deus quod fieri non possit ab homine eum eius auxilio. Eccli 15. Eccli 21. Ezech. 36.

14. CHRYSOSTOMVS homilia octaua de pœnitentia: Quicquid ergò fortasse dixeris, id erit quod diximus, laboriosa lex. Quid igitur? impossibilia mandat nobis Deus? non, inquam. obmutesce, neque Domino succenseas. Non enim hic responsi modus, sed peccati additamentum priori peius. Quòd autem peccatorum plurimi consueuerunt in Dominum suas accusationes retorquere, audi: Accessit ille cui talenta quinque tradita fuerant, & alia quinque attulit: accessit qui duo, & alia duo attulit: accessit cui vnũ fuit creditum, & quoniam non habuit talentum quod ferret, pro talento accusationem attulit. Quomodo? Noui, inquit, quoniam austerus es. O ferui proteruiam! non contentus peccato, etiã contra dominum statuit accusationem. Metens vbi non seminâsti, & tollens quod non posuisti. Sic & in præsenti vita, quotquot nihil operantur boni, additamentum malorum faciũt accusationem aduersus Dominum. Nequaquam igitur Dominum incuses: haud mandat impossibilia, multi & ipsa superant mandata. Ergo si impossibilia fuissent, minus sua sponte superâssent. Virginitatem, in bonisque nihil possidere, nusquam mandat, atque à se propriam substantiam multi abiiciunt, ipsis operibus reddentes testimonium legibus mandatorum inesse multum facilitatis. Nequaquàm ergo superâssent ea, nisi facilia approbâssent. Et paulò pòst.: Hæc à me omnia non in vacuum dicta sunt, sed diuinæ legis gratia, vt ostendam grauem non esse, non esse onerosam, non laboriosam, neque impossibilem. Item infrà: Cuius ergo rei gratia veterem ipsis legem repetit? dicit enim ipsis: Audîstis quoniam dictum est antiquis, Non mœchaberis. Cognouit difficile esse mandatum, non suapte natura, sed audientium desidia: Multa enim quæ natura facilia sunt, difficilia fiunt cùm pigritamus: veluti difficilia quæ sunt, leuia & facilia fiunt nobis accuratè prospicientibus; non enim difficultas rerum naturæ inest, sed exercentium propositio. Quod verissimum esse vel ex eo patet. Nam mel natura dulcedinem habet, atque eandem iucundissimam, sed ægrotis amarum quid, atque illibitum est, non propria, sed illorum ægritudinis natura: sic lex tametsi videatur onerosa, non sua natura, sed nostra fit pigritia. Haud etenim mihi multum laboris, ostendere factum facile esse: nam idipsum difficile aliud

Impossibilia non mãdat Deus. Multi mandata superant.

Matth. 5.

dicere oportuerat. Nunc enim dicit, fuge mulieris visum, à luxuria recede. Quod aut peius oppositum dicere fuerat, exquire mulieres, scrutare alienas formas, atque sic libidinem vince. Id ergò difficile fuerat: nam dicere fornacem fuge, recede longius ab igne, flamma propius non accesseris, quo sis innocuus, multum facilitatis habet.

15. Leo sermone quinto de Quadragesima: Gratiæ Dei obedientia se humana non subtrahat, nec ab illo bono, sine quo non potest bona esse, deficiat. At si quid sibi impossibile, aut arduum mandatorum effectibus experitur, non in se remaneat, sed ad iubentem recurrat: qui ideò dat præceptum, vt excitet desiderium, & præstet auxilium, dicente Propheta: Iacta in Deum cogitatum tuum, & ipse te enutriet. Reliqua testimonia de possibilitate, & facilitate mandatorum Dei, vide supra quæstione sexta de decalogo, C.

Difficultas præceptorum Dei, si quæ sit, Dei auxilio superatur. Psalm. 54.

16. Primæ Ioannis quinto capite, vide loco citato, testimonio secundo.

17. Matthæi vndecimo capite, ibidem testimonio primo.

18. Avgvstinvs de natura & gratia, capite sexagesimonono, ibidem testimonio octauo.

19. Bernardvs epistola trecentesima quadragesimaprima: Pudeat negligentius nunc in vitam quam prius in mortem ire, & minori studio salutis acquirere, quàm perditionis augmentum. Nam vt omninò simus inexcusabiles, in via vitæ, quo citius, eo facilius curritur: & leue Saluatoris onus quo crescit amplius, eo portabilius est. Nónne & auiculas leuat, non onerat pennarum siue plumarum numerositas ipsa? Tolle eas, & reliquum corpus pondere suo fertur ad ima. Sic disciplinam Christi, sic suaue iugum, sic onus leue, quo deponimus, eo deprimimur ipsi, quia portat potius, quàm portatur.

Onus Christi, quo magis crescit, eo portabilius.

20. Chrysostomvs in psalmum centesimum vndecimum: In mandatis eius volet nimis. Qui enim eum metuit vt oportet, suscipit eius præcepta cum magna auiditate: & ideò amor in legislatorem, facilem & gratam facit legem, etsi videatur aliquam habere difficultatem. Nemo autem quod dico reprehendat, si tali exemplo vsus sum. Nam Paulus quoque eo vsus est, sic dicens: Sicut exhibuistis membra vestra seruare immunditiæ, ita exhibete iustitiæ. Qui meretricis itaque amore captus est, etiamsi afficiatur probro, & contumelia, etiamsi verberetur, etiamsi se turpiter & indecorè gerat, etiamsi expellatur à patria, etiamsi bonis paternis euertatur, etiamsi patris beneuolentia priuetur, etiamsi grauiora patiatur, ea fert iucundè, & lubenter propter amorem impudicum. Quòd si illa cum voluptate suscipiunt, quomodò non multo magis Dei præcepta, quæ sunt salutaria, & gloriæ plena, & magnam nobis præbent philosophiam, & animam meliorem efficiunt, oportet cum magna voluptate suscipere, & nihil esse difficile in eis existimare? Difficultatem enim non natura præceptorum, sed multorum solet socordia efficere. Itaque si quis ea cum studio & alacritate animi suscipiat, videbit ea esse leuia, & facilia. Quocirca dicebat Christus, Iugum meum suaue est, & onus meum leue. Et vt scias ea hoc modo se habere, & multorum socordiam ea, quæ sunt facilia, facere difficilia: studium autem ac diligentiam facillima ea, quæ alioqui difficillima: quãdo manna fruebantur Iudæi, id & ægrè ferebant, & mortem exoptabant: Paulus autem cum fame conflictans gaudebat, & exiliebat. Et illi quidem dicebant: Anima nostra arida est in manna. Eduxisti nos vt interficeres, eò quòd non essent monumenta in Ægypto; Paulus autem, Gaudeo in passionibus meis, & suppleo ea quæ desunt afflictionibus Christi, in carne mea. Quibusnam passionibus? fame, siti, nuditate, & alijs omnibus. In mandatis eius volet nimis.

Amor legislatoris facilem facit legem.

Rom. 6.

Matth. 11.

Num. 11.

Coloss. 1.

21. Ioannis decimoquarto. Amen, amen dico vobis, qui credit in me, opera, quæ ego facio, & ipse faciet, & maiorũ horũ faciet: quia ego ad Patrẽ vado. Et, Si quis diligit me, sermonẽ meũ seruabit, & Pater meus diligit eum, & ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus: qui non diligit me, sermones meos non seruat.

22. Avgvstinvs sermone sexagesimoprimo de tempore: Cùm tam magnum sit veræ & perfectæ charitatis remedium, nullus tamen inuenitur qui eam cum Dei adiutorio non possit habere. In reliquis operibus bonis interdum potest aliquis qualemcunque excusationem prætendere, in habenda verò dilectione, nullus se poterit excusare. Cùm enim multa sint, quæ propter fragilitatem humanam corporaliter implere non possumus, charitatem tamen in corde nostro, Deo inspirante, si in veritate voluerimus, sine aliqua dubitatione habere poterimus. Et post pauca: Sed dicit aliquis: Nulla ratione possum inimicos meos diligere. In omnibus scripturis Deus tibi dicit, quia potes. Tu è contrario respondes, non posse. Considera nunc, vtrum tibi, an Deo debeat credi. Et ideò quia veritas mentiri non potest, iam vanas excusationes suas relinquat humana fragilitas: quia nec impossibile aliquid potuit imperare qui iustus est: nec damnaturus est hominem pro eo quod non potuit vitare, qui pius est. Quid tergiuersamur incassum? Nemo enim quantum possumus, melius nouit, quàm qui nobis ipsum posse donauit. Tot viri, tot mulieres, clerici, pueri, tantæ, & tam delicatæ puellæ flammas, & ignes, & bestias æquanimiter pertulerunt: & nos stultorum hominum conuicia dicimus tolerare non posse? quæ nobis malorum hominum æquitia inferuntur si possumus etiam vsque ad mortem illorum nostras iniurias vindicamus: vndè nescio qua fronte; vel qua conscientia cum omnibus sanctis in æterna beatitudine partem habere desideramus, quorum exempla sequi in rebus minimis non acquiescimus.

Charitatẽ cum Dei adiutorio habere omnes possumus.

Deus non potuit aliquid impossibile mandare.

23. Et libro tertio contra Cresconium Grammaticum, capite quarto: Boni mores vitam bonorum malorúmque discernunt, & ad diuersa perducunt. Nec quicquid iusto licet, potest & iniustus implere, quia iustus implet legem Christi per dilectionem Christi, vndè iniustus alienus est.

Per dilectionẽ iustos legem implet.

24. Idem de vera & falsa pœnitentia, capite quinto: Apostolus dixit, Nihil mihi conscius sum, sed non in hoc iustificatus sum. Sentiens enim & iustis peccata solere contingere: non se confirmabat absque peccato qui se nouit indissolubili vinculo charitatis Christo conuinctũ. Nisi enim sciret sæpè iustos ad veniam venire, quomodò dubitaret se peccare, qui se sciebat spiritum Dei habere, & intentione mundissima ei seruire? Cur enim Dominus Petri pedes lauisset, & Ecclesiam hoc idem docuisset, nisi quia quotidiana est offensio, oportet vt quotidiana sit remissio; Cur docuisset ipse Dominus orantes dicere, Dimitte nobis debita nostra: nisi ipse misericors perseueraret,

1. Cor 4.

Iustos etiã peccare contingit.

Ioan. 13.

Vt quotidiana offensio, ita quotidiana remissio

Math. 6. perſeueraret, qui nos ab hac petitione non vult deficere?

25. ITEM de ſpiritu & litera, capite viceſimo-octauo: Sicut non impediunt à vita æterna iuſtum quædam peccata venialia, ſine quibus hæc vita non ducitur: ſic ad ſalutem æternam nihil proſunt impio aliqua bona opera, ſine quibus difficillimè vita cuiuſlibet peſſimi hominis inuenitur.

Sine leuib⁹ peccatis vita non ducitur.

26. GREGORIVS libro ſexto in librum primum Regum capite ſecundo, in illa verba capitis decimiquinti, Pœnitet me quòd conſtituerim Regẽ Saul. Quaſi dicat Quẽ præeſſe alijs tũc volui, modò nolo: quia quem humilem prætuli, nunc ſuperbientem, & elatum tranſgreſſorem cerno. Quod nimirum de quibuſlibet lapſis non dicitur: ſed de his, quorum lapſus oſtenditur, & pœnitentia nequaquàm præuidetur. Nam de iuſtorum caſu ſcriptum eſt: Septies in die cadit iuſtus, & reſurgit. Eorum certè caſus quodammodo ſtatus eorum eſt: quia aliquando permittuntur cadere, vt ſemper valeant fortius ſtare. Permittuntur vt in malis corruant, ne ſumma virtutum dona per elationem perdant. Hi profectò & ſi verba Domini quandoque non implent, à Domino non recedunt, quia ad tempus relinquuntur, vt æternaliter teneantur, & in modico deſipiunt, ſed poſt modicum reſipiſcunt.

Prouer. 24. Caſus iuſtorum, quodammodo ſtatus illorum eſt.

27. BEDA in caput viceſimum quartũ Prouerbiorum, vel, iuxta ipſius diuiſionem, in caput viceſimum ſextum in ea verba, Septies in die cadit iuſtus, &c. Quomodò autem iuſtus appellatur, qui cadere, id eſt, peccare memoratur? niſi quia de leuibus quotidianiſque loquitur, peccatis, ſine quibus nec iuſtorum quiſpiam eſſe in hac vita potuit. Quia nimirum per ignorantiam, per obliuionem, per cogitationem, per ſermonem, per ſurreptionem, per neceſſitatem, per fragilitatem carnis, ſingulis diebus, vel inuiti, vel volentes frequenter reatum incurrimus. Et tamen reſurgit iuſtus, videlicet quia iuſtus eſt, nec iuſtitiæ eius præiudicat lapſus fragilitatis humanæ.

Fragilis lapſus iuſti, eius iuſtitiæ non præiudicat.

Vide plura hac de re teſtimonia ſuprà de peccatis in genere, quæſtione tertia, D. Et de expiatione peccatorum, quæſtione ſecunda & tertia.

28. CONCILIVM Meleuitanum canone ſeptimo: Item placuit, vt quicunque dixerit, in oratione Dominica ideò dicere ſanctos, Dimitte nobis debita noſtra, vt non pro ſeipſis hoc dicant, quia non eſt eis iam neceſſaria iſta petitio, ſed pro alijs, qui ſunt in ſuo populo peccatores: & ideò non dicere vnumquenque ſanctorum, Dimitte mihi debita mea, ſed, Dimitte nobis debita noſtra, vt hoc pro aliis potius, quàm proſe iuſtus petere intelligatur, anathema ſit. Sanctus enim & iuſtus erat Apoſtolus Iacobus, cùm dicebat: In multis enim offendimus omnes. Nam quare additum eſt, omnes, niſi vt iſta ſententia conueniret & pſalmo, vbi legitur: Non intres in iudicium cum ſeruo tuo, quia non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuens? Et in oratione ſapientiſſimi Salomonis: Non eſt homo qui non peccet. Et in libro Iob: In manu omnis hominis ſignat, vt ſciat omnis homo infirmitatem ſuam. Vndè etiam Daniel ſanctus & iuſtus, cùm in oratione pluraliter diceret, Peccauimus, iniquitatem fecimus, & cætera, quæ ibi veraciter & humiliter confitetur, ne putaretur, quemadmodum quidam ſentiunt, hæc non de ſuis, ſed de populi ſui potius dixiſſe peccatis, poſteà dixit: Cùm orarem, & confiterer peccata mea, & peccata populi mei Domino Deo noſtro: noluit dicere, peccata noſtra, ſed & populi ſui dixit, & ſua: quia futuros iſtos, qui tam malè intelligerent, tanquam propheta præuidit.

Matth. 6. Iuſtus pro ſeipſo dicit, Dimitte nobis debita noſtra.

Iacob. 3.

Pſal. 142.

3. Reg. 8. 2. Paral. 6. Eccli 7. Iob. 37.

Dan 9.

Dan. 9.

29. ET canone octauo: Item placuit, vt quicũque verba ipſa Dominicæ orationis, vbi dicimus Dimitte nobis debita noſtra: ita volunt a ſanctis dici, vt humiliter, non veraciter, hoc dicatur, anathema ſit. Quis enim ferat orantem, & non hominibus, ſed ipſi Domino mentientem, qui labiis ſuis dicit dimitti velle, & corde dicit, quæ ſibi dimittantur, ſe debita non habere?

Matth. 6. A ſanctis veraciter dicitur, Dimitte nobis debita noſtra.

30. MATTHAEI ſexto capite: Et dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris.

31. AD Romanos ſexto capite: Gratias autem Deo quòd fuiſtis ſerui peccati, obediſtis autem ex corde in eam formam doctrinæ, in qua traditi eſtis. Liberati autem à peccato, ſerui facti eſtis iuſtitiæ.

32. AD Titum ſecundo capite: Apparuit enim gratia Dei Saluatoris noſtri omnibus hominibus, erudiens nos, vt abnegantes impietatem, & ſæcularia deſideria: ſobriè, & iuſtè, & piè viuamus in hoc ſæculo, expectantes beatam ſpem, & aduentum gloriæ magni Dei, & Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti.

33. AD Romanos quinto capite: Iuſtificati ergò ex fide, pacem habeamus ad Deum per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum: per quem & habemus acceſſum per fidem in gratiam iſtam, in qua ſtamus, & gloriamur in ſpe gloriæ filiorum Dei.

34. AVGVSTINVS de natura & gratia, capite viceſimo ſexto: Ipſe Deus cùm per mediatorem Dei & hominum, hominem Ieſum Chriſtum ſpiritaliter ſanat ægrum, vel viuificat mortuum, id eſt, iuſtificat impium, & cùm ad perfectam ſanitatem, hoc eſt, ad perfectam vitam iuſtitiamque perduxerit, non deſerit, ſi non deſeratur, vt pie ſemper iuſtéque viuatur.

Deus non deſerit, niſi prius deſeratur.

35. PROSPER ſententia ſeptima ad capitula Gallorum: Qui dicit, quòd Deus quibuſdam filiis ſuis, quos regenerauit in Chriſto, quibus fidem, ſpem, dilectionem dedit, ob hoc perſeuerantiam non dederit, quia à maſſa perditionis præſcientia Dei, & prædeſtinatione non ſint diſcreti: Si hoc vult firmare, quòd Deus huiuſmodi homines in bonis, quæ donauerat, noluerit permanere, & ipſe eis cauſa auerſionis extiterit, contra iuſtitiam Dei ſentit. Quamuis enim omnipotentia Dei potuerit vites itandi præbere lapſuris: gratia tamen eius non prius eos deſeruit, quàm ab eis deſereretur. Et quia hoc ipſos volũtaria facturos defectione præuidit, ideò in prædeſtinationis electione illos non habuit.

Deus nullí cauſa auerſionis.

36. IDEM ad ſeptimam obiectionem Vincentianam, hanc videlicet, Quòd hæc ſit voluntas Dei, vt magna pars Chriſtianorum ſalua eſſe nec velit nec poſſit, ſic reſpondet. Si de his hoc dicitur, qui pietatem Chriſtianæ conuerſationis & fidei deferentes, in prophanos errores, aut in damnabiles mores irreuocabiliter tranſierunt, non dubium eſt, quòd talem voluntatem habentes, ſalui eſſe nolunt: & quamdiu ſalui eſſe nolunt, ſalui eſſe non poſſunt. Sed nullo modo credendum eſt huiuſmodi homines, in hanc deſperationem ex Dei voluntate cecidiſſe, cùm potius alleuet Dominus omnes qui corruunt, & erigat omnes eliſos. Nemo enim niſi illius gratia erigitur,

Pſalm. 144.

Deus neminem deserit prius quàm deseratur.

nemo nisi illius gratia stabilitur. Dei ergò voluntas est, vt in bona voluntate maneatur: qui & prius quàm desideratur, neminem deserit: & multos desertores sæpè conuertit.

1. B CHRYSOSTOMVS homilia tertia in Ioannem: Deo gloriam demus, vt à parentibus & à maioribus nostris accepimus, demus, inquam, gloriam & fide, & operibus. Nulla enim nobis bonorum dogmatum ad salutem vtilitas, si vita vitiorum sordibus scateat, & inquinetur. Quamobrem eam ita formemus & erudiamus, vt Deo placeat, omni turpitudine, iniquitate, auaritia longè abiecta, & tanquàm hospites & aduenas, & a terrenis rebus alienos nos exhibeamus.

Fide & operibus Deus colendus.

2. ET homilia nona: Ad animæ puritatem seruandam, non satis est baptizari duntaxat, & credere: sed si perpetuò ea frui munditia & pulchritudine, volumus, dignam se vitam exhibere oportet. Item post pauca: Maiorem in modum nobis formidandum est, ne pulchra hac stola, segnitie postmodum & sceleribus nostris sordidata, è cubiculo thalamoque eijciamur, vt quinque illæ virgines fatuæ, & is, qui nuptialem vestem non habebat: siquidem ille ex conuiuis erat inuitatus enim & ipse fuerat. Sed quoniam inuitatus, & tanto acceptus honore, dominum, qui se inuitauerat, contumelia affecit, audi quàm miseram, quàm luctuosam pœnam dederit. Cùm enim ad tam splendidam, & tam lautam mensam veniret, non modò conuiuio prohibitus est, verùm & manibus ligatis, & pedibus in tenebras mittitur exteriores, vbi & perpetuus fletus est, & stridor dentium. Nolimus igitur, nolimus inquam dilectissimi, fidem nobis ad salutem satis esse existimare. Nam nisi vitam puram exhibuerimus, & hac cælesti vocatione digna nos induerimus vestimenta, quibus ad nuptias admittamur, nihil nos eripiet, quin eodem, quo miser ille, afficiamur supplicio.

Matth. 25. 22.

Fides ad salutem satis non est.

3. IDEM homilia septuagesima in Matthæum: Ne fideles sola se fide saluari posse confidant, de pœna malorum differit. Ita infideles ad fidem, fideles verò ad rectè viuendum cohortatur. Indumentum enim viuentis actio est.

4. IDEM in psalmum centesimum decimum: Ne quis existimaret sapientiam non procedere vltra cognitionem, subiunxit, Intellectus bonus, omnibus facientibus eum. Non sufficit enim fides, nisi adsit etiã vitæ institutio fidei cõueniens.

Vita fidei sit conueniens.

Quomodò est autem initium sapientiæ timor Domini? Ab omni vitio liberat, omnem virtutem dirigit. Dicit autem sapientiam, non quæ in verbis, sed quæ in rebus sita est. Nam externi quoque philosophi definierunt sapientiam diuinarum & humanarum rerum cognitionem Hanc autem artem docet Dei timor, improbitatem auferens, & virtutem inferens, vt præsentia contemnantur efficiens, & in cælum traducens. Quid est hac anima sapientius? Non quærit autem hic solùm auditorem, sed etiam factorem. Intellectus enim bonus omnibus facientibus eum. Hoc est, ijs qui faciunt sapientiam, & eam factis ostendunt, bonus est intellectus.

Fides sine vita pura non prodest.

5. LIBRO primo contra vituperatores monasticæ vitæ: Quid, quæso, fides conferet emolumenti, si vita syncera non fuerit & pura? Verùm vos & ista fortassis nescitis, quibus nostra ferè omnia & ignota sunt, & inaudita. Itaque vobis necessariò Christi sententias summatim numerabo: vos autẽ cautè & diligẽter obseruate, vtrùm-ne semper de fide & dogmatibus disputet, prò que his tantùm supplicia decernat, nisi integra seruentur: an verò vitam ipsam quoque, ac mores improbos castiget aliquando. Cùm enim in montem conscendisset, videns innumeram circunfluentem, ac se circunstantem multitudinẽ, talia monita edebat: Non omnis qui dicit mihi Domine, Domine, intrabit in regnum cælorum, sed qui facit voluntatem patris mei. Item: Multi dicent mihi in illa die: Domine, nónne in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo dæmonia eiecimus, & in nomine tuo virtutes multas fecimus? Et tunc confitebor illis: recedite à me, qui operamini iniquitatem, non noui vos. Eum verò qui audit sermones meos, & non facit, similem esse dixit homini fatuo, qui domum suam super arenam construit, eam ventis, & fluminibus, & pluuijs labefactandam ac diruendam parat. Item cùm alio in loco concionaretur: Sicut, inquit, piscatores cùm sagenam traxerint, malos pisces abijciunt: ita erit in illa die, angelis eos omnes, qui peccauerint, in fornacem iactantibus. De flagitiosis quoque, & impuris hominibus cùm loqueretur, aiebat: Et illuc abibunt, vbi nec vermis eorum moritur, nec ignis extinguitur. Et rursum: Rex, inquit, fecit nuptias filio suo, & cùm vidisset hominem indutum vestibus sordidis, ait ad eum: Amice, quomodò huc intrasti, non habens vestem nuptialem? At ille obmutuit. Tunc dicit ministris suis: Ligatis eius manibus & pedibus, eiicite illum in tenebras exteriores. Impudicis ista, vt dictum est, & flagitiosis atque impuris comminatur. Virgines quoque, quæ excluſæ à sponsi thalamo fuerunt, propter crudelitatem atque immanitatem id passæ sunt: aliique rursus eadem ex causa eunt in ignem æternum, qui præparatus est diabolo, & angelis eius. Et hi quoque qui frustrà, & sine cautà loquuntur, punientur. Ex verbis enim, inquit, tuis iustificaberis, & ex verbis tuis condemnaberis. Ergóne tibi videmur inaniter, ac sine ratione vitæ nostræ cautè, timidéque rationem habere, eíq; philosophiæ parti, quæ mores instruit, propensius studere? Minimèquidem id puto, nisi fortè Christum hæc superuacuè dixisse velis asserere, atque his plura etiam: neque enim hîc omnia inserere visum est. Quod nisi vererer librum prolixius extendere, & ex prophetis ipsis, atque ex beato Paulo, aliisque Apostolis ostenderem profectò, quantum studii in hac parte emendandæ vitæ, morúmque componendorum nos Deus ponere voluit.

Matth. 7.

Marc. 9.

Matth. 22.

6. FVLGENTIVS libro secundo de remissione peccatorum, capite primo: Constat peccatorũ remissionem non tribui, nisi conuersis intra Ecclesiam Catholicam constitutis. Ibi enim potest conuersio esse vera, vbi fides vera comitatu sanctæ conuersationis ornatur, & benè viuendi studium nulla prauæ credulitatis maculatione polluitur. Vita enim bona non veraciter dicitur, quę peruersæ credulitatis vitio deprauatur: neq; sufficit ad salutem fides rectè credentis, si conuersatio moribus atque operibus turpatur obscœnis. Propter quod sicut mortuam sine operibus fidem B. Iacobus prædicat: sic omne quod non est ex fide, peccatum esse Paulus sua prędicatione confirmat.

Et fides syncera, & vita sit oportet.

Iacob. 5. Rom. 14.

7 GREGORIVS homilia vicesimanona in Euangelia: Fortasse vnusquisque apud semetipsum

Non vult hic asserere S. Fulgentius omnia opera facta ab infidelibus esse peccata propriè dicta, sed quòd non sint opera meritoria vitæ æternæ, aut talia quæ eos

iustificat. Concedit enim ea. 26. lib. de incarnat. & grat. Christi, illos posse habere quædã bona opera. Ad Tit. 1. 1. Ioan. 2. fideles veri qui dicẽdi.

ipsũ dicat: Ego iam credidi, saluus ero Verum dicit, si fidem operibus tenet. Vera etenim fides est, quæ in hoc quod verbis dicit, moribus non contradicit. Hinc est enim quod de quibusdam falsis fidelibus Paulus dicit: Qui confitentur se nôsse Deum, factis autem negant. Hinc Ioannes ait. Qui dicit se nôsse Deum: & mandata eius non custodit, mendax est. Quod cùm ita sit, fidei nostræ veritatem, in vitæ nostræ consideratione debemus agnoscere. Tunc enim veraciter fideles sumus: si quod verbis promittimus, operibus complemus. In die quippe baptismatis, omnibus nos antiqui hostis operibus, atque omnibus põpis, abrenunciare promisimus. Itaque vnusquisque vestrûm ad considerationem suam mentis oculos reducat: & si seruat post baptismum, quod ante baptismum spopondit, certus iam quia fidelis est, gaudeat.

8. Et libro trigesimotertio Moralium, capite septimo: Alios à rectitudine fidei nequaquam deuiat, (loquitur de Behemoth) sed ad vsum pranæ operationis inclinat. Alios quantum vult in operatione immunditiæ inflectere non valet, sed apud semetipsos intus in studio intentionis intorquet: vt dum à charitate mentem diuidunt, rectum non sit, quicquid extrinsecus operentur.

Fides & vita fidei simul tenenda.

& vitam fidei non tenent: quia aut apertè illicita faciunt, aut ex peruerso corde quæ agunt, praua sunt, etiamsi sancta videantur. Quia enim nõnulli confitendo fideles sunt, non viuendo: hinc est quod voce Veritatis dicitur. Non omnis, qui

Matth. 7.

dicit mihi, Domine Domine, intrabit in regnum cælorum. Hinc rursum ait: Quid autem vocatis me Domine, Domine, & non facitis quæ dico?

Ad Tit. 1.

Hinc Paulus ait: Confitentur se nôsse Deum: factis autem negant. Hinc Ioannes dicit: Qui di-

1. Ioan. 2.

cit se Deum nôsse, & mandata eius non custodit mendax est. Hinc est quod de ipsa sua prima plebe Dominus conqueritur dicens: Populus hic labijs me honorat: cor autem eorum lõgè est à me.

Mare. 7.

Hinc etiam Psalmista ait: Dilexerunt eum in ore suo, & lingua sua mentiti sunt ei. Item post pauca: Nemo igitur fidẽ sine operibus sufficere posse confidat, cùm scimus quod scriptum sit: Fides

Psal. 77.

Iacob. 3.

sine operibus mortua est. Nullus Behemoth morsum ex sola confessione fidei plenè euasisse se existimet: quia iam quidem fluuium absorbuit, sed adhuc Iordanem sitit, & toties in os illius Iordanis fluit, quoties Christianus quisque ad iniquitatem defluit. Os quidem eius iam fide nos subleuante fugimus: sed magno studio curandum est, ne in hac lubrica operatione dilabatur. Si ambulandi cautela negligitur, incassum credendo rectum iter tenetur: quia via quidem fidei ad cælestem patriam proficit, sed offendentes minimè perducit.

9. Avgvstinvs de gratia & libero arbitrio, capite octauo: Apostolus cùm dixisset, Gratia

Ephes. 2.

salui facti estis per fidem, & hoc non ex vobis, sed Dei donum est, non ex operibus, ne forte quis

Credentibus bona opera sunt necessaria.

extollatur: vidit vtique putare posse homines hoc ita dictum, quasi necessaria non sint opera bona credentibus, sed eis fides sola sufficiat: & rursus posse homines de bonis operibus extolli, velut ad ea facienda sibi ipsi sufficiant, mox itaque addidit. Ipsius enim sumus figmentum, creati in Christo Iesu in operibus bonis, quæ præparauit Deus, vt in illis ambulemus.

10. Cyrillvs libro decimo in Ioannem, capite decimosexto, in hæc verba: Manete in me, & ego in vobi. Sicut palmes, &c. Manifestius iam ex hoc loco discimus, syncera fide palmites insertos viti fideles fieri. Sed non est minoris curæ iugiter per charitatem, id est, mandati seruationem Christo inhærere, illud Psalmistæ clamantes, Inhæsit anima mea post te. Non igitur sufficit ad perfectionem, id est, ad sanctificationem, quę per Christum in spiritu est, in numero palmitum recipi: sed oportet ardenti charitate, atque continuò immaculatè Christum sequi. Qua in re maximè spiritalis coniunctionis virtus seruatur.

Psalm. 62. Palmitem viti per fidẽ insitũ esse nõ est satis.

Plura de hac re testimonia vide suprà de peccatis in spiritum sanctum, quæstione tertia II testimonium primum cum sequentibus. Item de bonis operibus quæstione prima B testimonium secundum & subsequentia.

11. Ad Romanos octauo capite: Ipse enim Spiritus testimonium reddit spiritui nostro quòd sumus filij Dei. Si autem filii, & heredes: heredes quidem Dei, coheredes autem Christi: si tamen compatimur, vt & conglorificemur.

12. Ad Hebræos quinto capite, 15. Prioris ad Corinthios nono capite, 14. Posterioris Petri primo capite, vt in textu.

1. Cap primo capite: In omnibus his non peccauit Iob labiis suis, neque stultum quid contra Deum locutus est.

2. Et capite secundo: Qui ait ad illam (vxorem suam:) Quasi vna de stultis mulieribus locuta es. Si bona suscepimus de manu Dei, mala quare non suscipiamus? in omnibus his non peccauit Iob labiis suis.

3. Matthæi sexto capite: Lucerna corporis tui est oculus tuus. Si oculus tuus fuerit simplex: totum corpus tuum lucidum erit.

4. Lvcæ vndecimo capite: Cùm immundus spiritus exierit de homine, ambulat per loca inaquosa, quærens requiem: & non inueniens dicit: Reuertar in domum meam vndè exitu. Et paulò pòst. Tunc vadit, & assumit septem alios spiritus secum, nequiores se, & ingressi habitant ibi. Et fiunt nouissima hominis illius peiora prioribus.

5. Prioris ad Corinthios septimo capite: De virginibus autem præceptum Domini non habeo: consilium autem do, tanquam misericordiam consecutus à Domino, vt sim fidelis. Et paulò pòst: Existimo ergò hoc bonum esse propterinstantem necessitatem, quoniam bonum est homini sic esse. Si autem acceperis vxorem, non peccâsti. Et si nupserit virgo, non peccauit. tribulationem tamen carnis habebunt huiusmodi. Ego autem vobis parco.

6. Posterioris Petri primo capite, vt in textu, B

7. Primæ Ioannis tertio capite: Omnis, qui in eo manet, non peccat.

8. Et capite quinto: Scimus quia omnis, qui natus est ex Deo, non peccat: sed generatio Dei conseruat eum, & malignus non tangit eum.

9. Ambrosivs il caput primum Lucæ, in illa verba: Erant, inquit, ambo iusti ante Deũ, incedentes in omnibus mandatis, & iustificationibus Domini sine querela. Quid ad hoc referunt, qui peccatis suis solatia præferentes, sine peccatis frequentibus hominem putant esse nõ posse, & vtũtur versiculo, quia scriptũ est in Iob: Nemo mundus à sorde, nec si vnius diei vitæ sit in terra numerosi mensis ab ipso? Quibus respondendũ est prius vt quid sit hominem sine peccato esse,

Iob. 15.

definiant, vtrum nunquàm omninò peccaſſe, an deſiſſe peccare. Si enim hoc putant ſine peccato eſſe, deſiſſe peccare, & ipſe conſentio. Omnes
Rom. 3. enim peccauerunt, & egent gloria Dei. Sin autem eum qui veterem errorem correxerit, & in eam ſe vitæ transformauerit qualitatem, vt temperet à peccato, negant abſtinere delictis: non poſſum in eorum conuenire ſententiam, cùm lega-
Epheſ. 5. mus: Quia ſic Dominus dilexit Eccleſiam vt exhibeat ſibi ipſe glorioſam, & non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid eiuſmodi, ſed vt ſit ſancta & immaculata. Et poſt pauca: Et benè iuſtos ante Deum. Non enim omnis, qui iuſtus eſt ante homines, iuſtus eſt ante Deum. Aliter vident homines, aliter Deus: homines in facie, Deus in corde. Et ideò fieri poteſt vt aliquis affectata bonitate populari, iuſtus videatur mihi, iuſtus autem ante Deum non ſit: ſi iuſtitia non ex mentis ſimplicitate formetur, ſed adulatione ſimuletur. Abſcondita enim in ea homo non poterit deprehendere. Perfecta igitur laus eſt ante Deum
Rom. 2. iuſtum eſſe. Vnde & Apoſtolus, Cuius laus, inquit, non ex hominibus, ſed ex Deo eſt. Beatus
Ioan. 1. ille de quo Dominus dignatus eſt dicere: Ecce verè Iſraelita, in quo dolus non eſt. Verus enim Iſraelita, qui Deum videt: & videri ſe nouit à Deo, & ipſi exhibet cordis occulta. Solus enim perfectior, qui ab eo probatur, qui non poteſt falli. Iudicia enim Domini vera, iudicia autem hominum ſæpe falluntur: vt & iniuſtis iuſtitiæ gratiam frequenter adſcribant, & iuſtum aut odio perſequantur, aut mendacio decolorent. Nouit autem Dominus immaculatorum vias, nec pro peccatore laudabilem, nec pro laudabili peccatorem, ſed vnumquenque pro competentium iudicat ratione meritorum. Idem eſt enim arbiter mentis, & facti. Diuina namque iudicia meritum iuſti ex mentis habitu, non aliquo factorum exitu metiuntur.

10. ORIGENES homilia ſecunda in Lucam eadem habet ferè ad verbum, quæ Ambroſius.

11. PRIORIS ad Corinthios nono capite: Neſcitis quòd ij, qui in ſtadio currunt, omnes quidem currunt, ſed vnus accipit brauium? Sic currite vt comprehendatis. Omnis autem, qui in agone contendit, ab omnibus ſe abſtinet, & illi quidem vt corruptibilem coronam accipiant: nos autem incorruptam.

12. AD Hebræos vndecimo capite: Credere enim oportet accedentem ad Deum quia eſt, & inquirentibus ſe remunerator ſit. Et nonnullis interiectis: Fide qui vocatur Abraham obediuit in locum exire, quem acceperus erat in hereditatem: & exiit, neſciens quò iret. Fide demoratus eſt in Terra repromiſſionis: tanquam in aliena, in caſulis habitando cum Iſaac, & Iacob coheredibus repromiſſionis eiuſdem. Expectabat enim fundamenta habentem ciuitatem: cuius artifex, & conditor Deus. Item poſt pauca: Fide Moyſes grandis factus negauit ſe eſſe filium filiæ Pharaonis, magis eligens affligi cum populo Dei, quàm temporalis peccati habere iucunditatem, maiores diuitias æſtimans theſauro Ægyptiorum, improperium Chriſti: aſpiciebat enim in remunerationem.

13. ET capite decimotertio: Beneficentiæ autem, & communionis nolite obliuiſci: talibus enim hoſtiis promeretur Deus.

14. AD Coloſſenſes primo capite: Audientes fidem veſtram in Chriſto Ieſu, & dilectionem, quam habetis in ſanctos omnes propter ſpem, quæ repoſita eſt vobis in cælis: quam audiſtis in verbo veritatis Euangelii.

15. CAPITE item tertio: Serui obedite per omnia dominis carnalibus, non ad oculum ſeruientes, quaſi hominibus placentes, ſed in ſimplicitate cordis, timentes Deum. Quodcunque facitis, ex animo operamini ſicut Domino, & non hominibus; ſcientes quòd à Domino accipietis retributionem hereditatis. Domino Chriſto ſeruite.

16. MATTHÆI quarto capite: Exinde cœpit Ieſus prædicare, & dicere: Pœnitentiam agite: appropinquauit enim regnum cælorum.

17. ET capite quinto: Beati eſtis cùm maledixerint vobis, & perſecuti vos fuerint, & dixerint omne malum aduerſum vos mentientes, propter me: gaudete, & exultate, quoniam merces veſtra copioſa eſt in cælis.

18. ITEM capite decimo: Qui recipit prophetam in nomine prophetæ, mercedem prophetæ accipiet: & qui recipit iuſtum in nomine iuſti, mercedem iuſti accipiet. Et quicunque potum dederit vni ex minimis iſtis calicem aquæ frigidæ tantùm in nomine diſcipuli: amen dico vobis, non perdet mercedem ſuam.

19. LVCÆ ſexto capite: Veruntamen diligite inimicos veſtros: benefacite, & mutuum date, nihil indè ſperantes; & erit merces veſtra multa, & eritis filii Altiſſimi, quia ipſe benignus eſt ſuper ingratos & malos. Et infrà: Date, & dabitur vobis: menſuram bonam, & confertam, & coagitatam, & ſuperefluentem dabunt in ſinum veſtrum. Eadem quippe menſura, qua menſi fueritis, remetietur vobis.

20. CAPITE decimoquarto: Sed cùm facis cœuiuium, voca pauperes, debiles, claudos, & cæcos: & beatus eris, quia non habent retribuere tibi: retribuetur enim tibi in reſurrectione iuſtorum.

21. ITEM capite decimoſexto: Et ego vobis dico: facite vobis amicos de mammona iniquitatis: vt, cùm defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula.

22. PRIORIS ad Timotheum quarto capite: Exerce teipſum ad pietatem. Nam corporalis exercitatio, ad modicum vtilis eſt: pietas autem ad omnia vtilis eſt, promiſſionem habens vitæ, quæ nunc eſt, & futuræ.

23. SECVNDI Paralipomenon decimoquinto capite: Vos ergo confortamini, & non diſſoluantur manus veſtræ: erit enim merces operi veſtro.

24. ECCLESIASTICI duodecimo capite: Si benefeceris, ſcito cui feceris, & erit gratia in bonis tuis multa. Benefac iuſto, & inuenies retributionem magnã: & ſi non ab ipſo, certè à Domino.

25. ET capite decimooctauo: Non impediaris orare ſemper, & ne verétis vſque ad mortem iuſtificari: quoniam merces Dei manet in æternum.

26. AD Epheſios ſexto capite: Cum bona voluntate ſeruientes, ſicut Domino, & non hominibus: ſcientes quoniam vnuſquiſque quodcunque fecerit bonum, hoc recipiet à Domino, ſiue ſeruus, ſiue liber.

27. POSTERIORIS ad Theſſalonicenſes primo capite: Ita vt & noſipſi in vobis gloriemur in Eccleſiis Dei, pro patientia veſtra, & fide, & in omnibus perſecutionibus veſtris, & tribulationibus, quas ſuſtinetis in exemplum iuſti iudicii Dei, vt digni habeamini regno Dei, pro quo & patimini.

28. AD

28. AD Galatas ſexto capite: Bonum autem facientes, non deficiamus: tempore enim ſuo metemus non deficientes.

1. Tim. 1. 29. AVGVSTINVS in præfatione enarrationis pſalmi trigeſimiprimi: Finis, inquit, præcepti eſt charitas de corde puro, & conſcientia bona, & fide non ficta. Pro ſpe, bonam conſcientiam poſuit &c. vt ſupra quæſtione ſecunda de ſpe & oratione Dominica A teſtimonio octauo. Et poſt. Iactet etiam impius opera ſua & dicat: Do pauperibus, nihil alicui aufero, non vxorem alienam concupiſco, non quenquam occido, nulli fraudem facio, depoſitum apud me nullo teſte repræſento. Hæc omnia dicat. Quæro vtrum pius ſit, an impius? Et quomodò ſum impius, inquit, iſta faciens? Quomodò illi de quibus dictum eſt, Et ſeruierunt creaturæ potius quam creatori, qui eſt benedictus in ſæcula. Ecce quomodo es impius. Quid ſi de his omnibus bonis operibus, aut illud ſperas quod ſperandum eſt, ſed non ab illo à quo ſperandum eſt; aut hoc ſperas, quod ſperandum non eſt, etiam ab illo, à quo æterna vita ſperanda eſt? Pro bonis operibus ſperàſti terrenam quandam felicitatem, impius es. Non eſt illa merces fidei. Cara res eſt fides, vili illam addixiſti. Impius ergò es, & nulla ſunt iſta opera tua. Moueas licet in bonis operibus lacertos, & videaris nauim optimè gubernare, in ſaxa feſtinas. Quid ſi quod ſperandum eſt ſperas, id eſt, vitam æternam, ſed non a Domino Deo per Ieſum Chriſtum, per quem ſolum datur vita æterna: ſed putas te ad vitam æternam poſſe peruenire per militiam cæli, per Solem, & Lunam, per poteſtates aëris, & maris, & terræ, & ſyderum? Impius es. Sed crede in eum, qui iuſtificat impiũ, vt poſſint & bona opera tua eſſe opera bona.

Rom. 1. Impij bona opera cur nulla cenſeantur.

Pro bonis operibus vita æterna ſperanda Fidei merces ampla.

Opera bona vt bona ſint, fides requiritur.

30. ET in pſalmum nonageſimumtertium, in eum verſum: Nunquid adhæret tibi ſedes iniquitatis, qui fingis laborem, &c. Labor eſt hic tuus, & requies tibi promittitur. Attendis te hîc habere laborem, ſed attende qualem illic requiem pollicetur. Numquid cogitare poteris? Si illam poſſes cogitare, videres te nihil laborare ad compenſationem. Audi eum, qui illud ex parte cernebat, qui dixit: Nunc ſcio ex parte. Quid ait Apoſtolus? Etenim quod eſt ad præſens temporale, & leue tribulationis noſtræ iuxta incredibilem modum, & in incredibilem modum, æternum gloriæ pondus operatur nobis. Quid eſt æternum gloriæ pondus operatur nobis? Quibus operatur? Non reſpicientibus quæ videntur, ſed quę nõ videntur. Quæ enim videntur, temporalia ſunt, quę autem non videntur, æterna. Noli eſſe piger in labore breuiter, & gaudebis inceſſabiliter. Æternã vitam tibi daturus eſt Deus, cogita quanto labore emenda ſit. Intendite fratres, venale eſt. Venale eſt quod habeo, dicit tibi Deus, eme illud. Quid habet venale? Requiem venalem habeo, eme illam. De labore intendite, vt ſimus in nomine Chriſti fortes Chriſtiani.

1. Cor. 15. 2. Cor. 4.

Vita æterna labore emenda.

Matth. 6 Bona opera propter vitã æternam faciẽda mandauit Deus.

31. ITEM in pſalmum centeſimum viceſimum. Quid eſt, Neſciat ſiniſtra tua quid faciat dextera tua? Id eſt, quando facis bonum opus, propter vitam æternam fac. Nam ſi opus bonum in terra propterea feceris, vt terrena tibi abundent, ſcit ſiniſtra tua quid faciat dextera tua, miſcuiſti dexteram ſiniſtræ. Noli facere niſi propter vitam æternam. Si ideò facis, ſecurus facies: hoc enim mandauit Deus. Si propter ſolas res humanas, & ſolam vitam iſtam facis quod facis, ſiniſtra ſola operatur. Si autem propter vitam æternam opereris, dextera ſola operatur.

Lib. 2. epi. 6.

32. CYPRIANVS epiſtola nona ad martyres & confeſſores: Iſtum nunc beatiſſimum martyrem (Mappalicum,) & alios participes eiuſdem congreſſionis, & comites in fide ſtabiles, in dolore patientes, in quæſtione victores, vt cæteri quoque ſectemini, & opto pariter, & exhortor: vt quos vinculum confeſſionis, & hoſpitium carceris ſimul iunxit, iungat etiam conſummatio virtutis, & corona cæleſtis: vt lachrymas mœſtis Eccleſiæ, quæ plangit ruinas, & funera plurimorum, vos veſtra lætitia tergeatis, & cæterorum quoque ſtantium firmitatem, veſtri exempli prouocatione ſolideris. Si vos acies vocauerit, ſi certaminis veſtri dies venerit, militate fortiter, dimicate conſtanter, ſcientes vos ſub oculis præſentis Domini dimicare, confeſſione nominis eius ad ipſius gloriam peruenire: qui non ſic eſt, vt ſeruos ſuos tantum ſpectet: ſed & ipſe luctatur in nobis, ipſe congreditur, ipſe in certamine agonis noſtri, & coronat pariter, & coronatur. Quòd ſi ante diem certaminis veſtri de indulgentia Domini pax ſupereuenerit, vobis tamen manet voluntas integra, & conſcientia glorioſa.

Corona poſt victoriam.

Confeſſione nominis Chriſti, ad gloriam peruenitur.

33. ET epiſtola decimaſexta, ad Moyſen & Maximum presbyteros: Sed & veſtra non minor gloria, qui adhuc in certamine conſtituti, & comitum glorias ſecuturi, pugnam diu geritis, immotaque & inconcuſſa fide ſtabiles, quotidiè ſpectaculum Deo veſtris virtutibus exhibetis. Quò longior veſtra pugna, hoc corona ſublimior. Agon vnus, ſed multiplici præliorum numeroſitate congeſtus. Famem vincitis, & ſitim ſperniſtis, ſqualorem carceris, ac receptaculi pœnalis horrorem roboris vigore calcatis. Pœna illic ſubigitur, cruciatus obteritur, nec mors metuitur, ſed optatur, quæ ſcilicet immortalitatis premio vincitur, vt vitæ æternitate, qui vicerit, honoretur. Qui nunc in vobis animus, quàm ſublime, quàm capax pectus, vbi talia & tanta voluuntur? Vbi non niſi Dei præcepta, & Chriſti præmia cogitantur, voluntas eſt illic tantùm Dei: & in carne adhuc licet vobis poſitis, vita iam viuitur, non præſentis ſæculi, ſed futuri.

Lib 4. epiſt. 6.

Quò longior pugna hoc corona ſublimior.

Victor hîc, vitæ æternitate honorandus.

34. ITEM epiſtola quinquageſimaſexta ad Thibaritanos: Beati, inquit, eritis, cùm odio vos habuerint homines, & ſeparauerint vos, & expulerint, & maledixerint nomini veſtro quaſi nequã propter filiũ hominis: gaudete in illa die, & exultate, ecce enim merces veſtra multa in cælis. Gaudere nos & exultare voluit in perſecutionibus Dominus, quia quando perſecutiones fiunt, tunc dantur coronæ fidei, tunc probantur milites Dei, tunc martyribus patẽt cæli. Et infrà: Sit ante oculos fratres dilectiſſimi, quòd qui omne iudicium à patre ſolus accepit, & qui venturus eſt, & iudicaturus, iam iudicij ſui & cognitionis futuræ ſententiam protulerit, prænuncians & conteſtans: confeſſurum ſe coram patre ſuo confitentes, & negaturum negantes. Si mortem poſſemus euadere, merito mortem timeremus. Porrò autem cùm mortalem mori neceſſe ſit, amplectamur occaſionem de diuina promiſſione, & dignatione venientem, & fungamur exitu mortis cum præmio immortalitatis: nec vereamur occidi, quos conſtet, quãto occidimur, coronari.

Lib 4. epiſt. 6. Luc. 6.

Corona fidei conſtãti cõfeſſione redditur.

Matth, 10. Mortẽ pro Chriſti cõfeſſione toleratã præmium immortalitatis ſequitur.

Lib 4. epiſt. 5. Gloria æterna cogitanda.

35. IDEM epiſtola octuageſimaprima ad Rogatianum & cæteros: Nemo mortẽ cogitet, ſed im-

mortalitatem: nec temporariam pœnam, ſed
Pſal. 115. gloriam ſempiternam, cùm ſcriptum ſit: Pretioſa eſt in conſpectu Domini mors iuſtorum eius.
Et iterùm: Sacrificium Deo ſpiritus contribulatus,
Pſal. 50. cor contritum, & humiliatum Deus non deſpicit. Et iterùm vbi loquitur ſcriptura diuina
Sapien. 3. de tormentis, quæ martyres Dei conſecrant, & in ipſa paſſionis probatione ſanctificant: Et ſi coram hominibus tormenta paſſi ſunt, ſpes eorum immortalitate plena eſt. Et in paucis vexati, in multis benè diſponentur, quoniam Deus tentauit illos, & inuenit illos dignos ſe. Tanquàm aurum in fornace probauit illos, & quaſi holocauſti hoſtiam accepit illos, & in tempore erit reſpectus illorum. Fulgebunt iuſti, & tanquàm ſcintillæ in arundineto diſcurrent. Iudicabunt nationes, & dominabuntur populis, & regnabit eorum Dominus in perpetuum. Quando ergò iu-
Futurorum gaudio dicaturos vos & regnaturos cum Chriſto Domino cogitatis, exultetis neceſſe eſt, & futurorum gaudio præſentia ſupplicia calcetis. Et infrà: Addit etiam (Paulus) comparationem præſentis temporis, & futuræ claritatis, dicens: Non ſunt condignæ paſſiones huius temporis ad ſuperuenturam claritatem, quæ reuelabitur in nobis. Cuius claritatis gloriam cogitantes, preſſuras omnes & perſecutiones tolerare nos conuenit, quia etſi ſunt multæ preſſuræ iuſtorum, ex omnibus tamen liberantur, qui in Deum fidunt. Et in fine, Quam fidem nos quoque retinentes, & die ac nocte meditantes toto corde ad Deum prompti, contemptu præſentium futura tantummodò cogitemus, fructum regni æterni, complexum, & oſculum Domini, conſpectum Dei.

præſentia ſupplicia calcanda. Rom. 8.

36. PSALMO centeſimo decimooctauo: Inclinaui cor meum ad faciendas iuſtificationes tuas in æternum, propter retributionem.

37. AD Hebræos vndecimo capite: vt paulò antè C teſtimonio duodecimo.

XVI.

Prædeſtinationis temerariam præſumptionem cauendam eſſe.

a Auguſt. lib 6. ca. 7. & 8 Hypog. de correp. & gratia cap. 13. Proſper. ad 12. obiect. Vincentianam. Gregor. homil. 38. in Euang. Bernard. ſerm. 2. in octa. Paſchæ.

b Matth. 24. b Ezech. 18. f Auguſt. hæreſ 82. Hier. lib. 2. aduerſ. Ioannian. cap. 1. & 2. Auguſt. de correp. & grat. cap. 6. & 7. de dono perſeuerant. cap. 6. lib. 6. de Genel. ad lite. c. 28. Proſper ad 14. obiect. Vincent. Bernard. epiſt. 42. Cyrill. lib. 10. in Ioan. cap 16. Theophyl. in cap. 16. Matth. Concil. Viennen. in Clement. ad noſtrum de hæret.

c Fulgent. de fide ad Petrum, cap. 3. Bernard. ſerm. 38. ex paruis. Auguſt. tract. 3. in Ioan. Hæc & plura vide quæſt. 3 de peccatis in Spiritum ſanctum.

NEMO quoque, quàm diù in hac mortalitate viuitur, de arcano [a] diuinæ prædeſtinationis myſterio vſque adeò præſumere debet, vt certò ſtatuat ſe omnino eſſe in numero prædeſtinatorum: quaſi verum eſſet, quod iuſtificatus aut amplius [b] peccare non poſſit, aut ſi peccauerit, certam ſibi reſipiſcentiam [c] promittere debeat. Nam niſi ex ſpeciali reuelatione, ſciri non poteſt, quos Deus ſibi elegerit. Caput 13. ſeſſ. 6.

TESTIMONIA.

Perfecti in nõquam in vitæ extremo prolapſi pereunt. Improbi non nunquam, in vitæ extremo reſipiſcentes ſalute donantur.

1. AVGVSTINVS libro ſexto Hypognoſticon capite ſeptimo: Nouimus aliquos etiam perfectos ex labore multorum annorum, prolapſos in vltimo vitæ ſuæ perijſſe. Aliquos verò ab ineunte ætate ſua in omni ſcelere, & damnabilitate vſque ad decrepitam ætatem perdurâſſe, & repentè cælitùs inſpirata ſalute, raptos eſſe ad requiem regni cælorum. Nouimus etiam paruulos, quibus vſus liberi arbitrij non eſt, vt de bonis aut malis eorum meritis iudicemus, parentum manibus ad gratiam ſacri baptiſmatis deportatos: & cùm in vno eorum per manus ſacerdotis myſterium fidei adimpleretur, aliquoties alterum in parentum manibus factum exanimem, fraudatum gratia Saluatoris. Quis ſapiens & intelligens hæc? Aut quis idoneus erit horum reddere rationem? Dicamus cum Dauid, Iuſtus Dominus in omnibus
Pſal. 144. viis ſuis, & ſanctus in omnibus operibus ſuis. &,
Pſalm. 91. Quàm magnificata ſunt opera tua Domine! nimis profundæ factæ ſunt cogitationes tuæ. Dicamus etiam cum Apoſtolo Paulo: O altitudo di-
Rom. 11. uitiarum ſapientiæ & ſcientiæ Dei, quàm incomprehenſibilia ſunt iudicia eius, & inueſtigabiles viæ eius! Et capite octauo: Nemo glorietur, nemo deſperet. Solus enim Dominus ſcit, qui ſunt eius. Iuquantum autem poſſumus, omnes homines ad bonum opus exhortemur, nulli deſperationem demus, pro inuicem oremus, in conſpectu Dei nos humiliemus, dicentes, Fiat voluntas tua. Ipſius erit poteſtatis, iudicium in nobis debitum mutare damnationis, & gratiam prædeſtinationis indebitam prærogare. Matth. 6.

Neque præſumendum, neque deſperandum.

2. Et de correptione & gratia, capite decimotertio: Quis ex multitudine fidelium, quamdiu in hac mortalitate viuitur, in numero prædeſtinatorum ſe eſſe præſumat; quia id occultari opus eſt in hoc loco, vbi ſic cauenda eſt elatio, vt etiam per ſathanæ angelum ne extolleretur, tantus colaphizaretur Apoſtolus. Hinc & Apoſtolis dicebatur, Si manſeritis in me; dicente illo, qui illos vtique ſciebat eſſe manſuros. Et per prophetam, Si voluêritis & audieritis me; cùm ſciret ipſe in quibus operaretur & velle. Et ſimilia multa dicuntur. Nam propter huius vtilitatem ſecreti, ne forte quis extollatur, ſed omnes, etiam qui benè currunt, timeant, dum occultum eſt qui perueniant: propter huius ergò vtilitatem ſecreti credendum eſt quoſdam de filijs perditionis non accepto dono perſeuerandi vſque in finem, in fide, quæ per dilectionem operatur, incipere viuere, & aliquandiu fideliter ac iuſtè viuere, & poſteà cadere, neque de hac vita priuſquàm hoc eis contingat, auferri.

Nemo de ſua prædeſtinatione hic certus eſt. 2. Cor. 12. Ioan. 15. Iſaiæ 1. Omnes etiam iuſti timeant.

3. PROSPER ad duodecimam obiectionem Vincentianam: Prædeſtinatio Dei, etſi apud nos, dum in præſentis vitæ periculis verſamur, incerta eſt, apud illum tamen, qui fecit, quæ futura ſunt, incommutabilis permanet.

Prædeſtinatio Dei apud nos in

4. GREGORIVS

certa, apud ipsũ incõmutabilis Matth. 22.

4. GREGORIVS homilia trigesimaoctaua in Euangelia: Multi sunt vocati, pauci verò electi. Tremendum est valdè, fratres charissimi, quod audiuimus. Ecce nos omnes iam vocati per fidem ad cælestis regis nuptias venimus, incarnationis eius mysterium, & credimus, & confitemur; diuini verbi epulas sumimus, sed futuro die iudicij rex intraturus est. Qui vocati sumus, nouimus: si sumus electi, nescimus. Tanto ergò necesse est vt vnusquisque nostrûm in humilitate se deprimat, quanto si sit electus ignorat. Nonnulli enim bona nec incipiunt, nonnulli verò in bonis, quæ inceperunt, minimè persistunt. Alter penè totam vitam ducere in prauitate conspicitur, sed iuxta finem vitæ à prauitate sua per districtæ pœnitentiæ lamenta reuocatur. Alter electam videtur vitam ducere, & tamen hunc contingit ad erroris nequitiam iuxta finem vitæ declinare. Alius bonum benè inchoat, melius consummat. Alius in malis actibus à primæua ætate se exercet, & in eisdem operibus semper seipso deterior consummatur. Tanto ergò sibi vnusquisque solicitè metuat, quanto ignorat quod restat: quia quod sæpè dicendum est, & sine obliuione retinendum, multi sunt vocati, pauci verò electi. Et in fine. Nemo ergò scit quid de se in occultis Dei iudicijs agatur, quia multi sunt vocati, pauci verò electi. Quia ergò nulli de se certum est electum se esse, restat vt omnes trepident, omnes de sua actione formident, omnes in sola diuina misericordia gaudeant, nullus de suis viribus præsumat.

Vocatos nos nouimꝰ, electos esse ignoramus.

5. BERNARDVS sermone secundo in octauis Paschæ: Est & aliud (testimonium) quod datur in terra, ad discernendos vtique, qui in ea sunt exules, ab indigenis, hoc est, cæli ciues, à ciuibus Babylonis. Quando enim sine testimonio electos suos deserat Deus? Aut certè quænam eis esse poterat consolatio inter spem & metum solicitudine anxia fluctuantibus, si nullum omninò electionis suæ habere testimonium mererentur? Nouit Dominus qui sunt eius, & solus ipse scit, quos elegerit à principio. Quis verò scit hominum, si est dignus amore vel odio? Quòd si, vt certum est, certitudo nobis omninò negatur, nunquid non tanto delectabiliora erunt, si quà fortè electionis huius signa possimus inuenire?

Eccl. 9. Certitudo electionis nostræ nobis negata.

6. MATTHÆI vicesimoquarto capite: Et multi pseudoprophetæ surgent, & seducent multos. Et quoniam abundauit iniquitas, refrigescet charitas multorum.

7. EZECHIELIS decimooctauo capite: Si autem auerterit se iustus à iustitia sua, & fecerit iniquitatem secundùm omnes abominationes, quas operari solet impius, numquid viuet? omnes iustitiæ eius, quas fecerat, non recordabuntur: in præuaricatione, qua præuaricatus est, & in peccato suo, quod peccauit, in ipsis morietur. Cùm enim auerterit se iustus à iustitia sua, & fecerit iniquitatem, morietur in eis: in iustitia, quam operatus est, morietur.

Iouiniani hæresis, baptizatos non posse peccare.

8. AVGVSTINVS de hæresibus ad Quoduultdeum, hæresi octogesimasecunda: A Iouiniano quodam monacho ista hæresis (Iouinianistarũ) orta est ætate nostra, cùm adhuc iuuenes essemus. Hic omnia peccata, sicut Stoici philosophi, paria esse dicebat, nec posse peccare hominem lauacro regenerationis accepto.

9. HIERONYMVS libro secundo aduersus Iouinianum, capite primo: Secunda propositio (Iouinianum scilicet) est, Eos qui fuerint baptizati, à diabolo non posse tentari. Et ne hoc stultè dicere videretur, adiecit: Quicunque autem tentati fuerint, ostendit eos aquam tantùm, & non spiritu baptizatos, quod in Simone Mago legimus. Vidè & Ioannes dicit: Omnis qui natus est ex Deo, peccatum non facit, quoniam semen ipsius in eo manet, & non potest peccare, quia ex Deo natus est. Et in hoc sunt manifesti filij Dei, & filii diaboli. Et in fine epistolæ: Omnis, qui natus est ex Deo, non peccat, sed generatio Dei conseruat eum, & malignus non tangit eum. Reuerà fortis obiectio, & quæ indissolubilis permaneret, nisi ipsius Ioannis testimonio solueretur. Statim enim intulit: Filioli, custodite vos à simulachris. Si omnis qui natus est ex Deo, non peccat, & à diabolo tentari non potest, quomodò præcipit, vt caueant ne tententur? Et in eadem rursus epistola: Si dixerimus quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est. Si confiteamur peccata nostra, fidelis, & iustus est, vt remittat nobis peccata, & mundet nos ab omni iniquitate. Si dixerimus quia non peccauimus, mendacem facimus eum, & verbum eius non est in nobis. Existimo quòd Ioannes baptizatus ad baptizatos scripserit, & quòd omne peccatum à diabolo fit. Ille peccatorem se confitetur, & sperat remissionem post baptisma peccatorum: & Iouinianus meus dicit: Ne tangas me, quoniam mundus sum. Quid ergò? contraria sibi Apostolus loquitur? Minimè. In eodem quippe loco, cur hoc dixerit, statim edisserit: Filioli mei, hæc scribo vobis, vt non peccetis. Sed & si quis peccauerit, aduocatum habemus apud patrem Iesum Christum iustum, & ipse est propitiatio pro peccatis nostris. Non pro nostris autem tantùm, sed etiam pro totius mundi. Et in hoc scimus, quòd cognouimus eum, si mandata eius obseruemus. Et post pauca: Ex quibus liquidò comprobatur, post baptisma posse peccari. Frustra enim habemus aduocatum Iesum Christum, si peccari non potest.

1. Ioan. 3.

1. Ioan. 3.

Ibidem.

1. Ioan. 2.

Baptizatos peccare posse.

10. ET capite secundo: Petrus Apostolus, ad quem dictum fuerat, Qui lotus est, non necesse habet vt iterum lauet: Et, Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam: ab ancilla perterritus negat. Et ipse Dominus, Simon Simon, ecce, inquit, sathanas postulauit vos, vt cribraret sicut triticum: Ego autem rogaui pro te, ne deficeret fides tua. Et in eodem loco: Vigilate, & orate, ne intretis in tentationem: spiritus quidem promptus est, caro autem infirma. Quod si ante crucem dictum responderis, certè post crucem in oratione Dominica dicimus: Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris: & ne nos inducas in tentationem, sed libera nos à malo. Si non peccamus post baptisma, cur nobis poscimus peccata dimitti, quæ in baptismate iam dimissa sunt? quid oramus ne intremus in tentationem, & vt liberemur à malò, si diabolus tentare non potest iam baptizatos? Aliud autem est, si ad catechumenos hæc oratio pertinet, & non conuenit fidelibus, & Christianis. Paulus electionis vas castigat corpus suum, & in seruitutem redigit, ne aliis prædicans, ipse reprobus inueniatur. Et datus est mihi, inquit, stimulus carnis, angelus sathanæ, qui me colaphizet. Et ad Corinthios. Timeo, inquit, ne sicut serpens decepit Euam in astutia sua, ita corrumpantur sensus vestri à

Ioan. 13. Matth. 16.

Luc. 22.

1. Cor. 9.

2. Cor. 12.

2. Cor 11.

2. Cor. 2. simplicitate, quæ est in Christo. Et alibi : Cui autem aliquid donâstis, & ego. Nam & ego, quod donaui, si quid donaui, propter vos, in persona Christi, vt non circumueniamur à sathana. Non enim eius ignoramus astutias. Item nonnullis interiectis : Et existimat aliquis securos, & dormientes nos esse debere post baptismum ? Nec non ad Hebræos : Impossibile est enim eos, qui semel sunt illuminati, & gustauerunt donum cæleste, & participes facti sunt Spiritus sancti, gustaueruntque nihilominus bonum Dei verbum, virtutesque sæculi futuri, & prolapsi sunt, renouari iterùm ad pœnitentiam, rursum crucifigentes sibimetipsis filium Dei, & ostentui habentes. Certè eos, qui illuminati sunt, & gustauerunt Dei donum cæleste, & participes facti sunt Spiritus sancti, gustaueruntque bonum Dei verbum, negare non possumus baptizatos. Si autem baptizati peccare non possunt, quomodò nunc Apostolus dicit, & prolapsi sunt? His & aliis plurimis sacrarum literarum testimoniis hunc errorem ibidem Hieronymus confutat, quæ nimis longum foret hîc adscribere.

Heb. 6.

Iustificatum in vitam malam relabi posse.

11. Avgvstinvs de correptione & gratia capite sexto : Si regeneratus & iustificatus in malam vitam sua voluntate relabitur, certè iste non potest dicere, non accepi, quia acceptam gratiam Dei, suo in malum libero amisit arbitrio. Et infrà. Nullo dubitante, quisquis à Domino vt in bono perseueret precatur ; donum eius esse talem perseuerantiam confitetur.

Perseuerãtia Dei donum.

12. Et capite septimo : Quæ cùm ita sint, corripimus tamen eos, iusteque corripimus, qui cùm benè viuerent, non in eo perseuerârunt. Ex bona quippe in malam vitam sua voluntate mutati sunt, & ideò corripiũtur ; & si nihil eis correptio profuerit, sed in vita perdita vsque ad mortem perseuerauerint, etiam diuina in æternum damnatione sunt digni.

Ex bona vita in malã voluntatẽ mutantur nonnulli.

13. Item libro de dono perseuerantiæ, capite sexto : Non dicant homines perseuerantiam cuiquam datam vsque in finem, nisi cùm ipse venerit finis, & perseuerâsse cui data est, repertus fuerit vsque in finem. Dicimus quippe castum, quẽ nouimus castum, siue sit, siue non sit in eadem castitate mansurus ; & si quid aliud diuini muneris habeat, quod teneri & amitti potest, dicimus eum habere quandiucunque habet ; & si amiserit, dicimus habuisse.

Bonus à bonitate sua excidere potest.

14. Liber denique sexto de Genesi ad literam capite vigesimooctauo : Apostoli, & omnes iusti animale vtique corpus habebant, sed tamen spiritaliter intus viuebant, renouati scilicet in agnitione Dei secundùm imaginem eius, qui creauit eos : non ideò tamen peccare non poterant, si consentirent iniquitati. Nam & spirituales posse cadere in tentatione peccati, ostendit Apostolus, vbi ait, Fratres, si præoccuparus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui spirituales estis, instruite huiusmodi in spiritu lenitatis, intendens teipsum, ne & tu tenteris. Hoc dixi, ne cuiquam impossibile videatur quod peccauit Adam, si spiritalis erat mente, quamuis animalis esset corpore.

Spirituales etiã cadere possunt. Galat. 6.

15. Prosper ad decimamquartam obiectionem Vincentianam : Si in sanctitate viuitur, si in virtutem proficitur, si in bonis studiis permanetur, manifestum munus est Dei, sine quo nullius boni operis fructus acquiritur. Si autem ab his recedítur, & ad vitia atque peccata transitur, nihil ibi Deus malæ tentationis immittit, & recessurum non deserit antequam deserat : & facit plerunque, ne deserat, aut etiam si discessit, vt redeat. Cur autem illum retineat, illum non retineat ; nec possibile est comprehendere, nec licitum vestigare, cùm scire sufficiat, & ab illo esse quòd statur, & non ab illo esse quòd ruitur.

A virtute ad vitia si transimus, à nobis hoc si non à Deo est.

16. Bernardvs epistola quadragesimasecunda ad Henricum Senonensem Archiepiscopum : Interroga eos, qui dicunt charitatem à quo semel accipitur, nequaquam vltra recedere. Ait Veritas de quibusdam : Et hi radices non habent, quia ad tempus credunt, & in tempore tentationis recedunt. Vnde, & quò recedunt ? Vtique à fide in infidelitatem. Item quæro : Poterant ne in illa fide saluari, an non poterant ? Si non poterant, quæ iniuria Saluatori, quæve tentatori lætitia, quòd hinc recedant, vbi salus non sit ? Si quidem nec Saluator zelatur nisi salutem, nec malignus inuidet nisi saluti. Si autem poterant, quomodò aut sine charitate sunt, quamdiu in illa fide sunt, cùm sine charitate salus esse non possit aut deserentes fidem, non etiam deserunt charitatem, cùm charitas & infidelitas simul esse non possint ? Recedunt ergò quidem à fide, quia Veritas asserit. Consequenter & à salute, quia Saluator redarguit. Indè nos colligimus, quòd & à charitate, sine qua salus esse non potuit. Et hi, inquit, radicem non habent. Nec negat eos habere bonum, sed in bono potius radicatos non esse causatur. Denique sequitur, & ait : Quia ad tempus credunt. Bonum est, sed vtinam duraturum. Non enim qui cœperit, sed qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit. Non autem durant, quoniam in tempore tentationis recedunt. Beati si interim rapti fuissent, antequàm malitia mutaret corda eorum. Et infrà : Vasa figuli, ait, probat fornax, & homines iustos tentatio, illos videlicet qui ex fide viuunt. Iustus nempe ex fide viuit, sed ex fide qua viuat. Neque enim quę mortua est, vitam dare potest. Solam vtique iustorum fidem, id est, viuorum viuam, fornax tentationum suscipit examinãdam. Sed non omnium iustitia manet in sæculum sæculi : quoniam sunt qui ad tempus credunt, & in tempore tentationis recedunt. Et paucis interiectis : Liquet ex his satis (vt arbitror) non omnes qui habuerint charitatem, habere & perseuerantiam in charitate. Alioquin frustra commoneret discipulos Dominus, Manete, inquiens, in dilectione mea. Aut enim si necdum diligebant, non debuerat dicere, Manete, sed estote in dilectione mea. Aut si iam diligebant, necesse non erat moneri de perseuerantia, qua secundùm istos priuari non poterant.

Recedunt quidàm à fide, à salute, & quod hinc colligitur, à charitate

Luc. 8.

Luc. 8.

Matth. 10

Eccli 27. Rom. 1. Abac. 2.

Nõ omnes charitatem habentes, etiã perseuerantiam habeat. Ioan. 13.

17. Cyrillvs Alexandrinus libro decimo in Ioannem, capite decimosexto : Quoniam dictum est, mundos illos fuisse propter sermonem Christi : ne quis putet nequaquam se posse, si semel purgatus fuerit, ad peiora delabi, in eo permanere imperauit. Quod nihil aliud est, vt mihi videtur, quam illud Pauli, Qui putat se stare, videat ne cadat. Mille nanque pericula, nisi vigilanter studeamus, etiam stantibus imminent. Quare oportet omni cura, opera, studio, ad maiora semper niti.

Purgatus semel ad peiora delabi potest. 1. Cor. 10

18. Theophylactvs in caput vigesimumsextum Matthæi : Vnus autem ex duodecim, dicit Euãgelista, admirans quòd ex primis, & electis esset,

eſſet, diaboloque ſe tradidiſſet. Vndè homo & tu time, licet ex familiariſſimis ſis, ne vnquam deſidiæ vaces, & excidas.

19. CONCILIVM Viennenſe ſub Clemente quinto, in Clementinis libro quinto, titulo de hæreticis, capite tertio: Ad noſtrum, vt ſuprà capite decimoquarto teſtimonio decimoquinto.

20. FVLGENTIVS de fide ad Petrum Diaconum capite tertio: vt ſuprà quæſtione tertia de peccatis in Spiritum ſanctum, A teſtimo. quarto.

21. BERNARDVS ſermone trigeſimooctauo ex paruis ſermonibus, vt ibidem teſtimonio quinto.

22. AVGVSTINVS tractatu trigeſimotertio in Ioannem, vt in eadem quæſtione B. teſtimonio vigeſimoſecundo. Vide etiam plura eadem de re teſtimonia in citata illa quæſtione tertia de peccatis in Spiritum ſanctum.

XVII.

De perſeuerantiæ munere.

Caput 13. Ieſu. 6.

SIMILITER de perſeuerantiæ munere, de quo ſcriptum eſt: [a] *Qui perſeuerauerit vſque in finem, hic ſaluus erit*: quod quidem aliundè haberi [b] non poteſt, niſi ab eo, qui potens eſt eum, qui [c] ſtat, ſtatuere, vt perſeueranter ſtet, & eum, qui cadit, reſtituere: nemo ſibi certi [d] aliquid abſoluta certitudine polliceatur: tametſi in Dei auxilio firmiſſimam ſpem collocare, & reponere omnes debent. Deus enim, niſi ipſi illius gratiæ defuerint, ſicut [e] cœpit opus bonum, ita perficiet [f] operans velle, & perficere. Veruntamen qui ſe [g] exiſtimant ſtare, videant ne cadant, & [h] cum timore ac tremore ſalutem ſuam operentur in [i] laboribus, in vigilijs, in eleemoſynis, in orationibus, & oblationibus in ieiunijs, & caſtitate. Formidare enim debent, ſcientes quòd in [k] ſpem gloriæ, & nondùm in gloriam renati ſunt de pugna, [l] quæ ſupereſt cum carne, cum mundo, cum diabolo: in qua victores eſſe non poſſunt, niſi cum Dei gratia Apoſtolo obtemperent dicenti: [m] *Debitores ſumus non carni, vt ſecundùm carnem viuamus. Si enim ſecundùm carnem vixeritis, moriemini: ſi autem ſpiritu facta carnis mortificaueritis, viuetis.*

a Matth. 10. c. 24. b

b Auguſt. de dono perſeuer. c. 2. & 15. de corrept. & gratia cap. 6.

c Rom. 14. a

d Auguſt. homil. 35. ex 50. lib. 11. de ciuit. Dei, cap. 12. & lib. 20. c. 7. epiſt. 121. c. 2. Chryſoſt. hom. 11. in epiſt. ad Philip. Ambroſ. in pſal. 37. Bernard. ſer. de duplici baptiſmo.

e Philip. 1. a

f Philip. 2. b

g 1. Cor. 10. Rom. 11. c. Aug. epiſt. 107. de dono perſeuer. cap. 8. Chryſ. lib. 1. de compunct. cord.

h Philipp. 2. b Aug. de natu. & grat. cap. 27. de dono perſeuer. cap. 13.

i 2a. Cor. 6. a b

k Rom. 5. a

l Bernard. ſerm. 3. in vigil. Natiuitat. Domini ſerm. 5. in Pſal. Qui habitat. meditati. cap. 14. 15.

m Rom. 8. c

TESTIMONIA.

1. MATTHÆI decimo capite 22. Et capite viceſimoquarto, vt in textu.

3. AVGVSTINVS de dono perſeuerantiæ, capite primo: Aſſerimus donum Dei eſſe perſeuerantiam, qua vſque in finem perſeueratur in Chriſto: finem autem dico, quo vita iſta finitur in qua tantummodò periculum eſt ne cadatur. Itaque vtrum quiſque hoc munus acceperit, quamdiu hanc vitam ducit, incertum eſt. Si enim priuſquàm moriatur cadat, non perſeueràſſe vtique dicitur: & veriſſimè dicitur.

Perſeuerãtia Dei donum incertum quis acceperit dum viuit.

4. Et capite decimotertio: Ipſos quoque regeneratos, alios perſeuerantes vſque in finem hinc ire; alios quouſque decidant hìc teneri, quivtique non decidiſſent, ſi antequàm laberẽtur, hinc exiſſent: & rurſus quoſdam lapſos quouſque redeant non exire de hac vita, qui vtique perirent, ſi antequam redirent, exirent. Vnde ſatis dilucidè oſtenditur, & inchoandi, & vſque in finem perſeuerãdi gratiam Dei non ſecundùm merita noſtra dari, ſed donari ſecundùm ipſius ſecreteſſimam eandémque iuſtiſſimam, beneficentiſſimam, ſapientiſſimam voluntatem.

A Deo & inchoandi & perſeuerandi gratia datur.

5. IDEM de correptione & gratia, capite ſexto: Si dixerimus iſtam perſeuerantiam tam laudabilem, tamque felicem ſic eſſe hominis, vt ei non ſit ex Deo: illud primitus euacuamus, quod ait Dominus Petro, Rogaui pro te, ne deficiat fides tua. Quid enim ei rogauit, niſi perſeuerantiam vſque in finem? Quæ profectò ſi ab homine homini eſſet, à Deo poſcenda non eſſet. Deinde cùm dicit Apoſtolus, Oramus autem ad Deum, ne quid faciatis mali; proculdubiò perſeuerantiam eis orat ad Deum. Neque enim nihil mali facit, qui bonum deſerit, & à quo declinare non debet, inclinatur in malum, non perſeuerans in bono. Illo etiam loco vbi dicit, Gratias ago Deo meo in omni memoria veſtrî, ſemper in omni prece mea pro omnibus vobis cum gaudio deprecationem faciens, ſuper communione veſtra in Euãgelio à prima die vſque nunc, cõfidens hoc ipſum, quoniam qui cœpit in vobis opus bonum, perficiet vſque in diẽ Chriſti Ieſu. Quid aliud eis, quàm perſeuerantiam in bono vſque in finem, de Dei miſeratione promittit? Itemque vbi dicit, Saluat vos Epaphras, qui ex vobis eſt ſeruus Chri-

Perſeuerãtia ex Dei eſt munere.

Luc. 22.

2. Cor. 13.

Philip. 1.

Coloſſ. 4.

sti Iesu, semper certans pro vobis in orationibus, vt stetis perfecti, & pleni in omni voluntate Dei:
Ioan. 8. quid est, vt stetis, nisi vt perseueretis? Vndè dictum est de diabolo, In veritate non steterit; quia fuit ibi, sed non permansit. Nam vtique isti in fide iam stabant. Nec aliud oramus, cùm oramus vt qui stat, stet, nisi vt perseueret. Item Iudas Apostolus cùm dicit, Ei autem qui potens est conseruare vos sine offensione, & constituere ante conspectum gloriæ suæ immaculatos in lætitia: nonne apertissimè ostendit donum Dei esse, in bono perseuerare vsque in finem? Quid enim aliud donat, qui conseruat sine offensione, vt constituat ante conspectum gloriæ suæ immaculatos in lætitia, nisi perseuerantiam bonam? Quid
Actor. 13. est etiam quod in Apostolorum Actibus legimus, Audientes autem gentes gauisæ sunt, & exceperunt verbum Domini, & crediderunt quotquot erant ordinati in vitam æternam. Quis in æternam vitam potuit ordinari, nisi perseuerantię dono?
Matt. 10. 24 Quandoquidem qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit. Qua salute, nisi æterna? Cùm verò in oratione Dominica Deo patri dicimus,
Matth. 6. Sanctificetur nomen tuum: quid aliud dicimus,
Luc. 11. quàm vt nomen eius sanctificetur in nobis? Quod cùm iam per lauacrum regenerationis effectum sit, quare quotidiè à fidelibus poscitur, nisi vt in eo quod factum est in nobis, perseueretur à nobis? Nam & B. Cyprianus hoc sic intelligit: exponens quippe eandem orationem, Dicimus, inquit, sanctificetur nomen tuum: non quòd optemus Deo, vt sanctificetur orationibus nostris; sed quòd petamus à Deo, vt nomen eius sanctificetur in nobis. Cæterùm à quo Deus sanctificatur, qui ipse sanctificat? Sed quia ipse
Leuit. 19. dixit, Sancti estote, quoniam & ego sanctus sum, id petimus & rogamus, vt qui in baptismo sanctificati sumus, in eo quod esse cœpimus perseueremus. Ecce glorioſissimus martyr hoc sentit, quod in his verbis quotidiè fideles Christi petunt vt perseuerent in eo quod esse cœperunt. Nullo autem dubitante, quisquis à Domino, vt in bono perseueret, precatur; donum eius esse talem perseuerantiam confitetur.

6. Ad Romanos decimoquarto capite: Tu quis es, qui iudicas alienum seruum? Domino suo stat, aut cadit: stabit autem: potens est enim Deus statuere illum.

Nemo de se certi quid possit statuere.

7. Avgvstinvs homilia trigesimaquinta, ex quinquaginta: Quamdiu viuimus hîc, de nobis ipsis nosipsi iudicare non possumus; non dico quid cras erimus, sed quid hodiè simus: quanto minus debemus moueri iudicijs alienis, quàm de conscientia nostra, quæ nobis perhibet testimonium?

Primi parentes ante peccatum certi non erant de sua perseuerantia.

8. Et libro vndecimo de ciuitate Dei, capite duodecimo: Quis primos illos homines in paradiso negare audeat beatos fuisse ante peccatum: quamuis de sua beatitudine, quàm diuturna, vel vtrum æterna esset incertos? esset autem æterna, nisi peccassent: cùm hodie non imprudenter beatos vocemus, quos videmus iustè, ac piè, cum spe futuræ immortalitatis hanc vitam ducere sine crimine vastante conscientiam, facile impetrantes peccatis huius infirmitatis diuinam misericordiam. Qui licet de suæ perseuerantiæ præmio certi sint, de ipsa tamen perseuerantia sua reperiuntur incerti. Quis enim hominum se in actione profectuque iustitiæ perseueraturum vsque in finem sciat, nisi aliqua reuelatione ab illo fiat certus, qui de hac re iusto latentique iudicio, non omnes instruit, sed neminem fallit?

Perseuerantię præmiū certū, ipsa incerta.

Nullus sine reuelatione Dei certus de sua perseuerantia.

9. Item libro vigesimo, capite septimo: Significasse mihi videtur, (loquitur de illis verbis Apocalypsis 20. Et clausit, & signauit super illum vt non seducat amplius gentes) quod occultum esse voluit, qui pertineant ad partem diaboli, & qui non pertineant. Hoc quippe in sæculo isto prorsus latet: quia & qui videtur stare, vtrum sit casurus: & qui videtur iacere, vtrum sit resurrecturus incertum est. Et post pauca: Nouit Dominus qui sunt eius: ex his in æternam damnationem neminem ille seducit. Sic enim nouit eos Dominus, vt Deus, quem nihil latet etiam futurorum: non vt homo, qui hominem ad præsens videt, si tamen videt, cuius cor non videt: qualis autem postea sit futurus, nec seipsum videt.

Incertum quis casurus, aut resurrecturus.

2. Tim. 2.

Quales futuri simus, minimè cognoscimus.

10. Idem epistola centesima vigesimaprima ad Probam, capite secundo: Quotusquisque talis inuenitur, de cuius animo & moribus sit in hac vita certa securitas? Nam sicut sibi quisque, nemo alter alteri notus est, & tamen nec sibi quisque ita notus est, vt sit de sua crastina conuersatione securus. Proinde quamuis ex fructibus suis multi cognoscantur, & alii quidem benè viuendo proximos lætificent, alii malè viuendo contristent, tamen propter humanorum animorum ignota & incerta, rectissimè Apostolus admonet
1. Cor. 4. vt non ante tempus quicquam iudicemus, donec veniat Dominus, & illuminet abscõdita tenebrarum, & manifestet cogitationes cordis, & tunc
2. Cor. 5. laus erit vnicuique à Deo. In iis igitur vitæ huius tenebris, in quibus peregrinamur à Domino, quamdiu per fidem ambulamus; non per speciẽ desolatam debet se Christiana anima putare, ne desistat orare: & scripturarum diuinarum sanctarumque sermoni discat, tanquàm lucernæ in obscuro loco positæ, fidei oculum intendere, donec
2. Pet. 1. dies lucescat, & lucifer oriatur in cordib⁹ nostris.

Securus nemo in hac vita, qualis demum futurus sit.

11. Chrysostomvs homilia vndecima in epistolam ad Philippenses: Si quo pacto pertingam, inquit, ad resurrectionem mortuorum.
Philip 3.
1. Cor. 15. Quid dicit? Atqui omnes illam assequentur. Nã non quidem omnes, inquit, obdormiemus, immutabimur verò omnes: & non solùm resurrectionem omnes, sed incorruptionem consequẽtur: illi quidem ad honorẽ, illi verò ad ingressum & viaticum supplicii. Si ergò resurrectionem assequentur omnes, & non solùm resurrectionem, sed & incorruptionem: quomodò tanquàm præcipuum quicquam adepturus dixit, si quo pacto pertingam? Propterea, inquit, ista patior, vt aliquo pacto ad resurrectionem ex mortuis pertingam. Nisi enim mortuus fueris, non resurges. Quid est igitur? Videtur enim magnum quid hîc innuere. Erat enim adeò magnum, vt liquidò definire non ausus sit, sed dixerit, si quo pacto. Credidi in illum, & resurrectionem eius, immò & patior propter ipsum, sed nondùm possumus de resurrectione confidentes esse & securi. Quam hîc ergò resurrectionem dicit? Eam scilicet, quę ad ipsum Christum ducit. Dixi me in ipsum credidisse, & potentiam resurrectionis eius, consortemque passionum ipsius factum, & conformatum morti eius: veruntamen post ista omnia nondùm securus sum. Quod & alibi dicit. Qui stare videtur
1. Cor. 10. videat ne cadat. Et iterùm: Metuo ne cùm aliis
1. Cor. 9. prędicauerim, ipse reprobus efficiar. Non quòd iam apprehenderim, aut iam perfectus sim. Persequor autem, si quoque apprehendam, quate-

Securi esse non possumus de nostra salute.

nus &

Philip. 3. nus & apprehenſus ſum à Chriſto Ieſu. Nom quòd iam apprehenderim. Quid eſt, iam apperhenderim? Brachium dicit. Si ergò qui tanta paſſus eſt, ſi qui perſecutionē tulit, ſi qui mortificationem habebat, nondùm de reſurrectione illa ſecurus fuit, quid ſanè nos dicemus? Quid eſt, ſi apprehendam? Reſuſcitationem ex mortuis, reſurrectionem eius, inquit, ſi apprehendam: hoc eſt, ſi tanta pati potero, ſi potero ipſum imitari, ſi potero conformis ipſi fieri: Vtpotè multa paſſus eſt Chriſtus, alapis percuſſus eſt, flagellatus eſt, poſtremò paſſus eſt. Quæ quidem paſſus eſt, iſtud eſt ſtadium. Per omnia iſta ad reſurrectionem eius pertingere oportet quæuis certamina ferentes.

Ob incertū belli cum grauiſſ. hoſtibus exitum etiam innocens ſecurus eſſe nō poteſt. Ioan. 1. Rom. 8.

12. AMBROSIVS in pſalmum trigeſimumſeptimum: Etſi innocens quiſquis ſit, ſecurus eſſe non poteſt, cui ſint aduerſus grauiſſimos hoſtes quotidiana certamina. Et ideò hæc licet læta ſit conſcientia, tamen pugna lacrymabilis.

13. BERNARDVS in ſermone de duplici baptiſmo, & de relinquendà propria voluntate: Quotquot receperunt eum, dedit eis poteſtatem filios Dei fieri. Nec verò inanis eſt aut infirma poteſtas, quia nimirum certi ſumus continuò & nos, quoniam neque mors, neque vita, neque virtutes, neque angeli, neque altitudo, neque profundum poterit nos ſeparare à charitate Dei, quæ eſt in Chriſto Ieſu. Sed attende quanta enumeravit Apoſtolus, (eius enim verba ſunt) minimè tamen adijciens, nec noſipſi. Nimirum hæc eſt libertas, qua Chriſtus nos liberauit, vt nulla penitus creatura auellere nos, aut vim facere poſſit. Soli id deſerere poſſumus propria voluntate, abſtracti & illecti à propria concupiſcentia. Præter hanc enim nihil eſt quod timeamus. Denique donec voluntatis vſum, & facultatem deliberandi renatus quiſque recipiat, à charitate Dei ſeparari omnio non poteſt. Securus interim degit ſub protectione & aduocatione Domini Dei ſui, non eſt quod vereatur ex omnibus. At vbi ſanè diſcretionis annos ingrediens redditur ſibi, cæterorum vtique violentiam nec tunc quidem formidare neceſſe eſt: ſed ab ea quæ dormit in ſinu caueat, propria ſcilicet voluntate. Erit fortè peccatum in foribus, ſed appetitus eius ſub eo eſt, tantùm ipſe aperire renuat, conſentire recuſet.

Nulla nos vis à charitate auellit, ſola hāc voluntas deſerit.

14. AD Philippenſes primo capite: Gratias ago Deo meo in omni memoria veſtrî. confidens hoc ipſum, quia qui cœpit in vobis opus bonum, perficiet vſque in diem Chriſti Ieſu.

15. ET capite ſecundo: Deus eſt enim, qui operatur in vobis & velle, & perficere pro bona voluntate.

16. PRIORIS ad Corinthios decimo capite: Itaque qui ſe exiſtimat ſtare, videat ne cadat.

17. AD Romanos vndecimo capite: Dicis ergò Fracti ſunt rami vt ego inſerar. Benè: propter incredulitatem fracti ſunt. Tu autem fide ſtas: noli altum ſapere, ſed time. Si enim Deus naturalibus ramis non pepercit; ne fortè nec tibi parcat. Vide ergò bonitatem, & ſeueritatem Dei: in eos quidem, qui ceciderunt, ſeueritatem: in te autem bonitatem Dei, ſi permanſeris in bonitate, alioquin & tu excidēris.

Vtile nos ignorare quales ſimus futuri. 2 Cor. 10.

18. AVGVSTINVS epiſtola centeſima ſeptima ad Vitalem: Iam verò vt perſeuerent in eo quod eſſe cœperunt, etiam pro ſeipſis erant fideles: vtile eſt quippe omnibus, vel penè omnibus propter humilitatem ſalubertimam, vt quales futuri ſint, ſcire non poſſint. Ad hoc dicitur: Qui videtur ſtare, videat ne cadat: propter huius timoris vtilitatem, ne regenerati, & piè viuere incipientes, tanquam ſecuri alta ſapiamus, quidam non perſeueraturi, perſeueraturis Dei permiſſione vel prouiſione ac diſpoſitione miſcentur, quibus cadentibus territi cum timore & tremore gradiamur viam iuſtam, donec ex hac vita, quæ tēptatio eſt ſuper terram, tranſeamus ad aliam, vbi iam non ſit elatio comprimenda, nec contra eius ſuggeſtiones tentationeſque luctandum.

Cum timore & tremore viam iuſtam perficere non perſeuerā-tium caſus admonet. Iob. 7.

19. ET de dono perſeuerantiæ, capite octauo: Hominibus videtur, omnes; qui boni apparent fideles, perſeuerantiam vſque in finem accipere debuiſſe. Deus autem melius eſſe iudicauit, miſcere quoſdam non perſeueraturos certo numero ſanctorum ſuorum; vt quibus non expedit in huius vitæ tentatione ſecuritas, non poſſint eſſe ſecuri: multos enim à pernicioſa elatione reprimit, quod ait Apoſtolus, Quapropter qui videtur ſtare, videat ne cadat. Voluntate autem ſua cadit, qui cadit; & voluntate Dei ſtat, qui ſtat. Potens eſt enim Deus ſtatuere illum: non ergò ipſe ſeipſum, ſed Deus. Veruntamen bonum eſt non altum ſapere ſed timere. In cogitatione autem ſua, vel cadit quiſque vel ſtat.

Securitas nobis minimè expedit. 1. Cor. 10. Rom. 11.

20. CHRYSOSTOMVS libro ſecundo de compunctione cordis: Sufficit naturam peccati cogitare velocem, rapidam ſubreptiuam, & ob hoc incerta eſſe quæ futura ſunt, & valdè dubia, & tā periculoſa, vt ea etiam magnus ille metuat Paulus. Hoc enim indicat, cùm dicit ſe timere ne fortè cùm alijs prædicārit, ipſe reprobus fiat. Et iterū cùm ait: Qui ſe putat ſtare, videat ne cadat. Sic autem & beatus Dauid beneficiorum Dei munerumque eius memoriam recolens, compunctionem cordis quærebat, in quo dicit: Quid eſt homo, quòd memor es eius, aut filius hominis, quoniam viſitas eum? Minuiſti eum paulò minùs ab angelis, gloria & honore coronaſti eum, & conſtituiſti eum ſuper opera manuum tuarum.

1. Cor. 9. 1. Cor. 10. Pſalm. 8.

21. AD Philippenſes ſecundo capite: Itaque chariſſimi mei, (ſicut ſemper obediſtis:) non vt in præſentia mei tantùm, ſed multò magis nunc in abſentia mea, cum metu & tremore veſtram ſalutem operamini.

22. AVGVSTINVS de natura & gratia, capite vigeſimoſeptimo: Cætera vitia tantùm in malefactis valent, ſola autem ſuperbia etiam in rectè factis cauenda eſt. Vnde admonenturilli, ne dona Dei ſuæ poteſtati tribuendo, ſeſéque extollendos grauius pereant, quàm ſi nil operarentur boni, quibus dicitur; Cum timore & tremore veſtram ipſorum ſalutem operamini: Deus enim eſt qui operatur in vobis & velle, & operari pro bona voluntate. Quare ergò cum timore & tremore, & non potius cum ſecuritate, ſi Deus operatur; niſi quia propter voluntatem noſtram, ſine qua bene non poſſumus operari, citò poteſt ſubrepere animo humano, vt quod bene operatur, ſuum tantummodò exiſtimet, & dicat in abundantia ſua, non mouebor in æternum. Ideò qui in voluntate ſua præſtiterat decori eius virtutem, auertit paululum faciem ſuam, vt qui hoc dixerat, fieret conturbatus: quoniam ipſis eſt ille tumor ſanandus doloribus.

Superbia etiam rectè facta adoritur. Philip. 2. Securitas pernitioſa. Timor vtilis. Pſalm. 29.

23. ET de dono perſeuerātiæ, capite decimotertio: In hac vita humana, quæ tentatio eſt ſuper terram, qui videtur ſtare, videat ne cadat. Ideò quippe (ſicut iam ſupra diximus) non perſeue-

Iob. 7. Cap. 8. Nō perſeueraturi.

perſeuera turis vtiliter miati.

taturis prouidentiſſima Dei voluntatem miſcentur, vt eſſe diſcamus non alta ſapientes, ſed humilibus conſentientes, & cum timore, & tremore noſtram ipſorum ſalutem operemur.

24. POSTERIORIS ad Corinthios ſexto capite: Sed in omnibus exhibeamus noſmetipſos ſicut Dei miniſtros in multa patientia, in tribulationibus, in neceſſitatibus, in anguſtiis, in plagis, in carceribus, in ſeditionibus, in laboribus, in vigiliis, in ieiuniis, in caſtitate, in ſcientia, in longanimitate, in ſuauitate, in Spiritu ſancto, in charitate non ficta, in verbo veritatis, in virtute Dei, per arma iuſtitiæ à dextris, & à ſiniſtris, per gloriam & ignobilitatem, per infamiam, & bonam famam: vt ſeductores, & veraces, ſicut qui ignoti, & cogniti.

25. AD Romanos quinto capite: Per quem & habemus acceſſum per fidem in gratiam iſtam, in qua ſtamus, & gloriamur in ſpe gloriæ filiorũ dei.

26. BERNARDVS ſermone tertio in vigilia Natiuitatis Domini: Iam verò ſic ardens, & lucens nondum in domo ſe eſſe confidat; vbi ſine omni timore ventorum accenſum lumen ſoleat deportari, ſed meminerit ſe eſſe ſubdio, & vtraque manu ſtudeat operire quod portat, nec credat aëri, etiam ſi videat eſſe tranquillum. Repentè enim, & hora qua non putauerit, mutabitur, & ſi vel ad modicum manus remiſerit, lumen extinguetur. Quòd etſi etiam ardor portantis manus (vt quandoque fieri ſolet) aduſſerit, eligat potius pati, quam retrahere manus ſuas, quia in momento, in ictu oculi poterit exſufflari. Si eſſemus in domo illa non manu facta æterna in cælis, vbi nullus inimicus intrat, nullus exit amicus, nihil eſſet timendum. Nunc verò tribus malignißimis, & validißimis ventis expoſiti ſumus, carni, diabolo, & mundo, qui conſcientiam illuminatam moliuntur extinguere, inſufflantes in cordibus noſtris deſideria mala, motus illicitos, & ita te repentè turbantes, vt vix prænoſcere valeas vnde venias, aut quò vadas. Ex quibus etſi duo ſæpius intermittunt, à tertio tamen nemo vnquam ſufflandi inducias extorſit. Ideò vtriſque manibus & cordis, & corporis anima eſt tegenda, ne fortè quæ iam illuminata fuerat, extinguatur, nec cedendum vel recedendum, etiam ſi grauis tentationum feruor vtriúſque hominis ſtatum vehementer affixerit, ſed dicendum cum ſancto: Anima mea in manibus meis ſemper. Eligamus potius ardere, quam cedere. Et ſicut quod in manibus noſtris tenemus, non facilè obliuiſcimur: ſic nunquam obliuiſcamur negotium animarum noſtrarum, & illa cura principaliter vigeat in cordibus noſtris. Cùm ergò ſic lumbi noſtri accincti fuerint, & lucernæ ardentes, cuſtodiendæ ſunt vigiliæ noctis ſupra gregem cogitationum, & actionum noſtrarum: vt ſi in prima vigilia, vel ſecunda, vel tertia Dominus venerit, paratos nos inueniat.

Hoſtes quia nobis ſũt atrociſſimi, cautè & cum timore illos obſeruare oportet.

Tertius noſter hoſtis nullas nobis inducias concedit.

Pſalm. 118.

Marc. 14.

27. ET ſermone quinto in pſalmum, Qui habitat: Vigilate & orate, vt non intretis in tentationem. Et quis hoc dixerit, ſcitis: & tempus ſcitis, Domini enim eſt verbum iſtud inſtante iam paſſione ſua. Et attendite quoniam ipſe quidem erat paſſurus, & non diſcipuli: nec tamen pro ſe dicebat orandum, ſed pro illis. Vnde ad Petrum: Ecce ſatanas expetiuit vos vt cribraret ſicut triticum: ego autem rogaui pro te vt non deficiat fides tua: & tu aliquando conuerſus, confirma fratres tuos. Si tantum illos oportebat timere in paſſione Domini, quantum nobis timendum eſt, fratres, in paſſione noſtra? Vigilate proinde, & orate, vt non intretis in tentationem: quoniam vndique circũdati eſtis tentationibus. Vnde & legiſtis, quia tentatio eſt vita hominis ſuper terrã. Itaque ſi tot tentationibus plena eſt vita noſtra, vt non immeritò tota ipſa tentatio debeat appellari: peruigili circunſpectione opus eſt & oratione ne inducamur in eam. Vnde eſt & illud in oratione Dominica: Et ne nos inducas in tẽtationẽ. Et infra: Hoc præmonitos vos eſſe volo, neminem ſuper terram abſque tentatione victurum, vt cui fortè tollitur aliqua, alteram ſecurus expectet: aut fortè non ſecurus, ſed pauidus magis, & ſic petat ab ea liberari, vt nunquam ſibi in corpore mortis huius libertatem perfectam ſeu requiem audeat polliceri.

Luce 22.

Iob 7.

Matth 6.

Sine tentatione nemo mortalium viuit.

28. IDEM capite decimoquarto meditationum Adiuua me Domine Deus meus, quoniam inimici mei animam meam circundederunt: corpus ſcilicet, mundus, & diabolus. A corpore fugere non poſſum: nec ipſum à me fugare. Circũferre illud neceſſe eſt, quoniam alligatum eſt mihi. perimere non licet, ſuſtentare cogor: & cùm illud impinguo, hoſtem meum aduerſum me nutrio. Si enim ſatis comedero, & id robuſtum fuerit, ſanitas & fortitudo eius mihi aduerſantur. Mundus verò circumcingit & obſidet me vndique, & per quinque portas, videlicet per quinque corporis ſenſus, ſcilicet viſum, auditum, guſtum odoratum, & tactum, ſagitis ſuis me vulnerat, & mors intrat per feneſtras meas in animam meam. Reſpicit oculus, & mentis ſenſum auerrit. Audit auris, & intentionem cordis inflectit. Odoratus cogitationem impedit. Os loquitur, & fallit. Per tactum ardor libidinis pro aliqua parua occaſione excitatur, & niſi illicò reſpuatur, ſubitò totum corpus occupat, vrit, & incendit. Primò carnem cogitatione modicum tinillat: deinde delectatione turpi mentem maculat, & ad extremum per conſenſum prauitatis ſibi mentem ſubiugat. Porrò diabolus, quem videre non poſſum; & ideò minus ab eo mihi cauere, tetendit arcum ſuum, & in eo parauit ſagittas ſuas vt vulneret me repentè: narrauit vt abſcõderet laqueos ſuos, & dixit: Quis videbit eos? laqueum poſuit in auro, & argento, & in omnib⁹ quib⁹ abutimur, cũ illis malè delectamur, & illaqueamur. Nec ſolùm laqueum poſuit, ſed & viſcum. Viſcus eſt amor poſſeſſionis, affectus cognationis, cupiditas honoris, & carnis voluptas: quibus anima inuiſcatur & irretitur, ne pennis contemplationis per plateas ſupernæ Sion volare poſſit. Sagittæ diaboli ſunt ira, inuidia, luxuria, & cætera quibus anima vulneratur. Et quis eſt ille qui iacula eius ignea extinguere poſſit? Proh dolor! his telis ſuperatur ſæpè anima fidelis. Heu mihi! quia vndiq; bella mihi video, vndiq; tela volant: vndique tentamenta, vndique pericula. Quocunque me vertam, nulla ſecuritas eſt. Et quæ mulcent, & quæ triſtant vel moleſtant, omnia timeo: eſuries & refectio, ſomnus & vigiliæ, labor & quies pugnant contra me. Non minus ſuſpectus eſt mihi iocus quàm ira: multos ſiquidem iocando ſcandalizaui. Nec minus proſpera vereor quàm aduerſa. Proſpera namque ſuauitate ſua incautum me faciunt, & decipiunt: aduerſa verò, quia aliquid amaritudinis habent, velut pũctiones amaræ me ſuſpectum & timidum faciunt.

Hoſtes.

Corpus.

Mundus.

Ieremi. 9.

Viſcus.

Sagitta.

Diabolus tertius inimicus

Pſalm. 7.

Pſalm. 65.

Diaboli laquei.

29. CAPITE item decimoquinto: Caro mea

Hoſtes noſtri cuiuſmodi ſunt

de

bis cogitationes excitent.

de luto eſt, & ideò lutoſas & voluptuoſas cogitationes ab illa habeo: vanas & curioſas à mundo: a diabolo malas & malitioſas. Iſti tres inimici me impugnant & perſequuntur, nunc quidem apertè, nunc verò occultè: ſemper autem malitioſè. Diabolus nanque plus confidit in adiutorio carnis: quoniam magis nocet domeſticus hoſtis, illa verò ad ſubuerſionem meam cum illo fœdus inijt, vtpotè de peccato nata, & in peccato nutrita, vitijs corrupta ab ipſa origine: ſed multo amplius vitiata praua conſuetudine. Hinc eſt quod tam acriter concupiſcit aduerſus ſpiritum; quòd aſſiduè murmurat, & impatiens eſt diſciplinæ, quod illicita ſuggerit, nec rationi obtemperat, nec inhibetur vllo timore. Huic accedit, hanc adiuuat, hac vtitur tortuoſus ille ſerpens hoſtis humani generis, cui nullum aliud eſt deſiderium, nullum negotium, nullum ſtudiũ, niſi perdere animas noſtras. Hic eſt qui iugiter malũ machinatur, argutè loquitur, artificioſè ſuggerit, callidè decipſt. Illicitos motus inſufflat, & venenatas cogitationes inflãmat, mouet bella, nutrit odia, incitat gulam, mouet libidinem, deſideria carnis inſtigat, & peccati occaſiones parat, & mille nocendi artibus corda hominum pulſare non ceſſat. Hinc eſt quòd baculo noſtro nos cędit, & manus noſtras proprio cingulo ligat: vt caro, quæ data eſt nobis in adiutorium, fiat nobis in ruinam & ſcandalum. Grauis lucta, & graue periculum eſt aduerſus domeſticum hoſtem pugnare, maximè cùm nos aduenæ ſimus, & ille ciuis. Ille ſuam inhabitat regionem, nos exules ſumus & peregrini. Magnum quoque diſcrimen eſt aduerſus diabolicæ fraudis aſtutiam, tam crebos, immò continuos ſuſtinere conflictus: quem aſtutum fecit tam natura ſubtilis, quam longa exercitatio malitiæ huius.

Domeſticus noſter hoſtis nocẽtiſſimus, cum quo contra nos fœdus facit diabolus.

Periculoſum bellũ, quod cum domeſtico noſtro hoſte inceſſanter gerendum eſt

Io. An Romanos octauo capite, vt in textu.

XVIII.

De lapſis & eorum reparatione.

Caput 14. ſeſſ. 6.

QVI verò ab accepta iuſtificationis gratia per peccatum exciderunt, rurſus iuſtificari[a] poterunt, cùm, excitante Deo, per Pœnitentiæ Sacramentum merito Chriſti amiſſam gratiam recuperare procurauerint. Hic enim iuſtificationis modus eſt lapſi reparatio: quam ſecundam poſt naufragium deperditæ gratiæ tabulam ſancti Patres[b] aptè nuncupârunt. Etenim pro ijs, qui poſt Baptiſmum in peccata labuntur, Chriſtus IESVS Sacramentum inſtituit Pœnitentiæ, cùm dixit: [c] *Accipite Spiritum ſanctum: quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis; & quorum retinueritis, retenta ſunt.* Vnde docendum eſt, Chriſtiani hominis pœnitentiam poſt lapſum multò aliam eſſe à baptiſmali: eaque contineri non modò ceſſationem à peccatis, & eorum deteſtationem aut[d] cor contritum, & humiliatum, verùm etiam eorundem ſacramentalem [e] confeſſionem ſaltem in voto, & ſuo tempore faciendam, & ſacerdotalem abſolutionem, itemque ſatisfactionem [f] per ieiunia, eleemoſynas, orationes, & alia pia ſpiritualis vitæ exercitia; non quidem pro pœna æterna, quæ vel ſacramento, vel ſacramenti voto vnà cum culpa remittitur, ſed pro pœna temporali, quæ, vt ſacræ literæ docent, non tota ſemper, vt in Baptiſmo fit, dimittitur illis, qui gratiæ Dei, quam acceperunt, ingrati[h] Spiritum ſanctum contriſtauerunt, & [i] templum Dei violare non ſunt veriti. De qua pœnitentia ſcriptum eſt: [k] *Memor eſto unde excideris: age pœnitentiam, & prima opera fac.* Et iterum: [l] *Quæ ſecundùm Deum triſtitia eſt, pœnitentiam in ſalutem ſtabilem operatur.* Et rurſus: [m] *Pœnitentiam agite.* Et [n] *Facite fructus dignos pœnitentiæ.*

a Auguſtin. homil. 50. ex 50. c. 5. Vide quæſt. 1. de ſacramẽto Pœnitẽt. & quæſt. 2. A.

b Vide de ſacramento Pœnitent. quæſt. 2. B.

c Ioan. 20. c Ibid. quæſt. 1. de ſacramento Pœnitent. B.

d Pſalm. 50. d. Ibidem quæſt. 3 & 4.

e Vide quæſt. 5. & 6. ibidem.

f Quæſt. 7. & 8. de Pœnitent. ſacramento.

g Num 12. d. 2. Reg. 12, 24. b Vide prædictam quæſt. 7. b.

h Epheſ. 4. ‖

i 1. Corinth. 3. d

k Apocal. 2. b

l 2. Corinth. 7. c

m Matth. 4. c

n Luc. 3. c

TESTIMONIA.

1. AVGVSTINVS libro quinquaginta homiliarum, homilia quinquageſima, capite quinto: Si iam de ſanitate deſperans addis peccata peccatis, ſicut ſcriptum eſt: Peccator cùm venerit in profundum malorum contemnet: noli contemnere, noli deſperare, clama etiam de profundo ad Dominum: & dic el: De profundis clamaui ad te Domine, Domine exaudi vocem

Proverb. 18

Pſalm. 129.

meam. Fiant aures tuæ intendentes in vocem obſecrationis meæ. Si iniquitates obſeruaueris Domine, Domine quis ſuſtinebit? Quoniam apud te propitiatio eſt. De tali profundo Niniuitæ clamauerunt, & hanc propitiationem inuenerunt: factiúſque eſt euacuata comminatio Prophetæ quam humiliatio pœnitentiæ. Hic fortaſſe dicis, Sed ego iam baptizatus ſum in Chriſto, à quo omnia mihi peccata præterita dimiſſa ſunt: vilis factus ſum nimis iterans vias meas, & carnis horribilis oculis Dei, conuerſus ad vomitum ſuum. Quò abibo à ſpiritu eius, & à facie eius quò fugiam? Quò frater, niſi ad eius miſericordiam pœnitendo, cuius poteſtatem peccando contempſeras? Nemo enim rectè fugit ab illo, niſi ad illum, ab eius ſeueritate ad eius bonitatem. Quis enim locus te excipiet fugientem, vbi eius præſentia te non inueniat? Si aſcenderis in cœlum, ibi eſt: ſi deſcenderis ad infernum, adeſt. Recipe ergò pennas tuas in directum, & habita in ſpe in extremo huius ſæculi: etenim illuc manus ſua deducet [11], & perducet te dextera ſua. Quicquid enim feceris; quæcunque peccaueris; adhuc in hac vita es, vnde te Deus omninò, ſi ſanare nollet, auferret: Cur ergò ignoras, quia patientia Dei ad pœnitentiam te adducit? Qui enim clamando non tibi perſuaſit, vt non recederes; parcendo clamat vt redeas.

Ionæ 3.

Prouer. 26.

Pſalm. 138.

Peccatori ad Dei miſericordiam confugiẽdum.

Rom. 2.

Lapſis poſt baptiſmum, per ſacramentum pœnitentiæ, gratiam iuſtificationis poſſe reſtitui, multis aliis teſtimoniis confirmatum eſt, quæſtione prima de ſacramento Pœnitentiæ, & quæſtione ſecunda, A.

A quibus Patribus vocetur Pœnitentia ſecunda poſt naufragium deperditæ gratiæ tabula, vide eadem quæſtione ſecunda, B.

2. Iõannis vigeſimo capite, vt in textu. quem Scripturæ locum quo pacto Patres intellexerint, videre potes quæſtione prima de ſacramento Pœnitentiæ, B.

3 Pſalmo quinquageſimo: Sacrificium Deò ſpiritus contribulatus: cor contritum, & humiliatum Deus non deſpicies.

Contritionem ad hanc lapſorum reſtaurationem neceſſariam eſſe, probatum eſt quæſtione tertia & quarta de ſacramento Pœnitentiæ. De Confeſſione verò agitur quæſtione quinta & ſexta: ſicut & de Satisfactione, quæſtione ſeptima & octaua.

4. Numerorum duodecimo capite. vide ſupra quæſtione ſeptima de ſacramento Pœnitentiæ, B. teſtimonio ſecundo.

5. Secundi Regum duodecimo capite. ibidem teſtimonio ſexto.

6. Et capite vigeſimoquarto: eodem in loco teſtimonio decimo. Plures etiam hac de re, & ſacræ ſcripturæ, & Patrum inuenies ſententias, prædicta quæſtione ſeptima, B.

7. Ad Epheſios quarto capite: Et nolite contriſtare Spiritum ſanctum Dei: in quo ſignati eſtis in diem redemptionis.

8. Prioris ad Corinthios tertio capite: Neſcitis quia templum Dei eſtis, & Spiritus Dei habitat in vobis? Si quis autem templum Dei violauerit, diſperdet illum Deus: Templum enim Dei ſanctum eſt, quod eſtis vos.

9. Apocalypſis ſecundo capite: Sed habeo aduerſum te quòd charitatem tuam primam reliquiſti. Memor eſto itaque vnde excideris: & age pœnitentiam, & prima opera fac. ſin autem, venio tibi, & mouebo candelabrum tuum de loco ſuo, niſi pœnitentiam egeris.

10. Posteriorис ad Corinthios ſeptimo capite: Quæ enim ſecundùm Deum triſtitia eſt, pœnitentiam in ſalutem ſtabilem operatur: ſæculi autem triſtitia mortem operatur.

11. Matthæi quarto capite: Tunc reliquit eum diabolus: & ecce Angeli acceſſerunt, & miniſtrabant ei.

12. Lucæ tertio capite, vt in textu.

XIX.

Quolibet mortali peccato amitti gratiam, ſed non fidem.

Caput 15. ſeſſ. 6.

Aduersus etiam hominum quorundam callida ingenia, qui per [a] dulces ſermones, & benedictiones ſeducunt corda innocentium, aſſerendum eſt non modò infidelitate, per quam & ipſa fides amittitur, ſed etiam quocunque [b] alio mortali peccato, quamuis non [c] amittatur fides, acceptam iuſtificationis gratiam amitti; diuinæ legis doctrinam defendendo, quæ à regno Dei non ſolùm infideles excludit, ſed & fideles quoque [d] fornicarios, adulteros, molles, maſculorum concubitores, fures, auaros, ebrioſos, maledicos, rapaces, cæteróſque omnes, qui lethalia committunt peccata: à quibus cum diuinæ gratiæ adiumento abſtinere poſſunt, & pro quibus à Chriſti gratia ſeparantur.

a Rom. 16. c.

b Iacob. 2. b Baſil. lib. 1. de baptiſ. par. 2. & lib. 2. c. 9.
c Matth. 7. c d 25. a Lucæ 12. f. Ioan. 12. f 1. Corinth. 13 a Iacob. 2. c d Auguſtin. lib. 15. de Trinitate, c 18. tractat. 10. in epiſtol. Ioan. Fulgent. de incarn. & gratia Chriſti. c. 26. d. 1. Corinth. 6. b Galat 5. c d Epheſ. 5. b Apocal. 21. c

TESTIMONIA.

1. Ad Romanos decimoſexto capite: Rogo autem vos fratres, vt obſeruetis eos, qui diſſenſiones, & offendicula præter doctrinam, quam vos didiciſtis, faciunt, & declinate ab illis. Huiuſcemodi enim Chriſto Domino noſtro non ſeruiunt, ſed

ſuo ventri: & per dulces ſermones, & benedictiones, ſeducunt corda innocentium.

2. IACOBI ſecundo capite: Quicunque autem totam meam legem ſeruauerit, offendat autem in vno, factus eſt omnium reus.

3. BASILIVS libro primo de Baptiſmo, parte ſecunda: Modica quædam ex illis, quæ de regno cælorum ſunt dicta, adiiciam, ne quouis pacto in acquirendo illo deficiamus. In vitæ nanque negotio paululum non eſt, quod paululum abeſt, ac ferè dicitur, vt quidam noſtrorum ſapientum admonuit. Et hoc ex ipſis rebus potiſſimùm liquet, immò & ex abſoluta illa ſacrorũ, & ad oblationem deſtinatorum animalium integritate ſatis habet fidei quod dico, in quibus vbi modica quædam reperiebatur macula, vel mutilatio, non integri alicuius membri, ſed partis tantùm ipſius, quemadmodum ſcriptum eſt, mutilatio auriculæ, ſiue homo erat, ad ſacerdotium ineptus iudicabatur, ſiue animal, reprobũ habebatur ad ſacrificium, cùm Apoſtolus dixerit, Hæc quidem illis in figura contigerunt, ſcripta verò ſunt ad noſtram admonitionẽ, in quos fines ſæculorum venerunt: & Dominus apertè declarauerit, quæ à nobis exigantur iuſtitiæ præſtãtia, vbi dixit, templo maius aliquid eſt hic, & abundantius nos animæ curam habere debere oſtenderit, dicens, Cui multum concreditum eſt, ab illo & multum repetent. Et infra: De quibus vna eſt ſententia, liquet quòd idem ſit & periculi omnibus, ſi vnum aliquid ex ipſis defuerit. Si nanque Dominus dicit, ſota vnum, aut apex vnus haud quaquam præteribit à lege, donec omnia fiant, quanto magis ab Euangelio, dicente Domino ipſo, Cælum ac terra tranſibit, ſermones verò mei nequaquam tranſibunt. Vnde Iacobus Apoſtolus confidenter denunciauit dicens: Quiſquis fecerit totam legem, offendat autem in vno, erit omnium reus. Hoc autem ex eo didicit, quòd poſt beatitudines Dominus teſtimoniis ac promiſſionibus Petro propter homines datis, comminatus eſt dicens, Niſi lauero te, non habebis partem mecum. Paulus verò Apoſtolus afflictiones illas Chriſti, quæ adhuc deerãt, pro corpore ipſius, quod eſt Eccleſia, adimplens, & in Chriſto loquens cõteſtatur, quænam illa ſint, quorum potiſſimùm gratia quis regno cælorum nõ potiatur, & mortis condemnationi ſubiiciatur, aliquando quidem definitè dicens, quòd qui talia faciunt, digni ſint morte. Quare verò non dixit, qui iſta faciunt, ſed qui talia faciunt regnum cælorum non poſſidebunt? Et iterum generalius, quoniam iniuſti regnum Dei non poſſidebunt. Et alibi ſimiliter. Ipſe verò Dominus noſter Ieſus Chriſtus in Euangelio Lucæ ita definiuit dicens, Nemo manu ad aratrum poſita, & retro poſtea auerſus, aptus eſt ad regnum Dei. Eſt autem hîc neceſſariò obſeruandum, quòd non de multis peccatis, ſed de vno eſt hortendum adeò & ineuitable iudicium, idque ex conceſſis ac licitis, & ſi moram duntaxat, eamque modicam obedientiæ illi quis, quæ abſque vllo prætextu, velociſſimè, & ſine ſuſpenſione Domino præſtanda eſt, iniecerit.

4. ITEM libro ſecũdo de Baptiſmo, capite nono: Iniquus quidẽ eſt quiſquis legem non integram ſeruauerit, aut etiam, qui vnum illius mandatum tranſgreſſus fuerit. In modicæ nanque particulæ defectu, totũ periclitatur. Quod enim propè factum eſt, nondum factum eſt. Nam quemadmodum qui propè mortuus eſt, non eſt mortuus, ſed adhuc viuit: & qui propè vixiſſet, non viuit, ſed mortuus eſt: & qui ferè ingreſſus eſt, non eſt ingreſſus, vtpotè quinque illæ virgines: ita & qui propè ſeruauit legem, non ſeruauit legem, ſed eſt iniquus ac tranſgreſſor legis. Quapropter & neceſſariũ eſt de iniquis, etiamſi germani ac ſynceri videantur, Apoſtolo credere dicenti, aliquando quidem, Si quis frater nominatus, aut fornicator fuerit, aut auarus, aut vinolentus, aut conuiciator, aut raptor, cum huiuſmodi ne cibum quidẽ ſumite: (obiter autem hîc notandum eſt, quòd non eum tantùm, qui in his omnibus culpabilis eſt, à communi Chriſtianorum cõuictu abarcet, ſed & eum, qui vel in vno tantùm iſtorum reprehenſibilis eſt, cùm non dicit, cum iſto, ſed cum huiuſmodi) aliquando verò, Mortificate membra veſtra, quæ ſunt ſuper terram, fornicationem, immunditiam, affectionem, concupiſcentiam prauam, & auaritiam, quæ eſt idolorum ſeruitus, propter quę venit ira Dei (& generalius adiungẽs) ſuper filios, inquit, immorigeros: ne ſitis ergò conſortes ipſorum.

Matth. 25. 1. Cor. 5. Coloſſ. 3.

1. Cor. 10. Matth 12. Lucæ 12. Matth. 5. Lucæ 21. Iacob. 2. Ioan. 11. Coloſſ. 1. Rom. 1. 1. Cor. 6. Galat. 5. Lucæ 3.

5. MATTHÆI ſeptimo capite: Nõ omnis, qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum cælorum: ſed qui facit voluntatem Patris mei, qui in cælis eſt, ipſe intrabit in regnum cælorum. Multi dicent mihi in illa die: Domine, Domine, nõne in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo dæmonia eiecimus, & in nomine tuo virtutes multas fecimus? Et tunc confitebor illis: Quia numquam noui vos: diſcedite à me, qui operamini iniquitatem. Et poſt pauca: Et omnis, qui audit verba mea hæc, & non facit ea, ſimilis erit viro ſtulto, qui ædificauit domũ ſuam ſuper arenam: & deſcendit pluuia, & venerunt flumina, & flauerunt venti, & irruerunt in domũ illam, & cecidit, & fuit ruina illius magna.

6. ET capite vigeſimoquinto: Tunc ſimile erit regnum cælorum decem virginibus: quæ accipientes lampades ſuas exierunt obuiam ſponſo, & ſponſæ. Quinque autem ex eis erant fatuæ, & quinque prudentes: ſed quinque fatuæ, acceptis lampadibus, non ſumpſerunt oleum ſecum, Et paucis interiectis: Nouiſſimè verò veniunt & reliquæ virgines, dicentes: Domine, Domine, aperi nobis. At ille reſpondens, ait: Amen dico vobis, neſcio vos. Vigilate itaque, quia neſcitis diem, neque horam.

7. LVCÆ duodecimo capite: Ille autẽ ſeruus, qui cognouit voluntatem domini ſui, & non præparauit, & non fecit ſecundum voluntatem eius, vapulabit multis.

8. IOANNIS duodecimo capite: Veruntamen & ex principibus multi crediderunt in eum: ſed propter Phariſæos non confitebantur, vt è ſynagoga non eiicerentur: dilexerunt enim gloriam hominum magis, quàm gloriam Dei.

9. PRIORIS ad Corinthios decimoterтio capite: Si linguis hominum loquar, & angelorum, charitatem autem non habeam, factus ſum velut æs ſonans, aut cymbalum tinniens. Et ſi habuero prophetiam, & nouerim myſteria omnia, & omnem ſcientiam: & ſi habuero omnẽ fidem ita vt mõtes transferam, charitatem autem non habuero, nihil ſum.

10. IACOBI ſecundo capite: Quid proderit fratres mei, ſi fidem quis dicat ſe habere, opera autem non habeat? Numquid poterit fides ſal-

In modicæ particulæ defectu totum periclitatur.

definiant, vtrum nunquàm omninò peccaſſe, an deſiſſe peccare. Si enim hoc putant ſine peccato eſſe, deſiſſe peccare, & ipſe conſentio. Omnes
Rom. 3. enim peccauerunt, & egent gloria Dei. Sin autem eum qui veterem errorem correxerit, & in eam ſe vitæ transformauerit qualitatem, vt temperet à peccato, negant abſtinere delictis: non poſ-
Epheſ. 5. ſum in eorum conuenire ſententiam, cùm legamus: Quia ſic Dominus dilexit Eccleſiam vt exhibeat ſibi ipſe glorioſam, & non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid eiuſmodi, ſed vt ſit ſancta & immaculata. Et poſt pauca: Et benè iuſtos ante Deum. Non enim omnis, qui iuſtus eſt ante homines, iuſtus eſt ante Deum. Aliter vident homines, aliter Deus: homines in facie, Deus in corde. Et ideò fieri poteſt vt aliquis affectata bonitate populari, iuſtus videatur mihi, iuſtus autem ante Deum non ſit: ſi iuſtitia non ex mentis ſimplicitate formetur, ſed adulatione ſimuletur. Abſcondita enim in ea homo non poterit deprehendere. Perfecta igitur laus eſt ante Deum
Rom. 2. iuſtum eſſe. Vnde & Apoſtolus, Cuius laus, inquit, non ex hominibus, ſed ex Deo eſt. Beatus
Ioan. 1. ille de quo Dominus dignatus eſt dicere: Ecce verè Iſraelita, in quo dolus non eſt. Verus enim Iſraelita, qui Deum videt: & videri ſe nouit à Deo, & ipſi exhibet cordis occulta. Solus enim perfectior, qui ab eo probatur, qui non poteſt falli. Iudicia enim Domini vera, iudicia autem hominum ſæpè falluntur: vt & iniuſtis iuſtitiæ gratiam frequenter adſcribant, & iuſtum aut odio perſequantur, aut mendacio decolorent. Nouit autem Dominus immaculatorum vias, nec pro peccatore laudabilem, nec pro laudabili peccatorem, ſed vnumquenque pro competentium iudicat ratione meritorum. Idem eſt enim arbiter mentis, & facti. Diuina nanque iudicia meritum iuſti ex mentis habitu, non aliquo factorum exitu metiuntur.

10. ORIGENES homilia ſecunda in Lucam eadem habet ferè ad verbum, quæ Ambroſius.

11. PRIORIS ad Corinthios nono capite: Neſcitis quòd ij, qui in ſtadio currunt, omnes quidem currunt, ſed vnus accipit brauium? Sic currite vt comprehendatis. Omnis autem, qui in agone contendit, ab omnibus ſe abſtinet, & illi quidem vt corruptibilem coronam accipiant: nos autem incorruptam.

12. AD Hebræos vndecimo capite: Credere enim oportet accedentem ad Deum quia eſt, & inquirentibus ſe remunerator ſit. Et nonnullis interiectis: Fide qui vocatur Abraham obediuit in locum exire, quem acceperus erat in hereditatem: & exiit, neſciens quò iret. Fide demoratus eſt in Terra repromiſſionis: tanquam in aliena, in caſulis habitando cum Iſaac, & Iacob coheredibus repromiſſionis eiuſdem. Expectabat enim fundamenta habentem ciuitatem: cuius artifex, & conditor Deus. Item poſt pauca: Fide Moyſes grandis factus negauit ſe eſſe filium filiæ Pharaonis, magis eligens affligi cum populo Dei, quàm temporalis peccati habere iucunditatem, maiores diuitias æſtimans theſauro Ægyptiorum, improperium Chriſti: aſpiciebat enim in remunerationem.

13. ET capite decimotertio: Beneficentiæ autem, & communionis nolite obliuiſci: talibus enim hoſtiis promeretur Deus.

14. AD Coloſſenſes primo capite: Audientes fidem veſtram in Chriſto Ieſu, & dilectionem, quam habetis in ſanctos omnes propter ſpem, quæ repoſita eſt vobis in cælis: quam audiſtis in verbo veritatis Euangelii.

15. CAPITE item tertio: Serui obedite per omnia dominis carnalibus, non ad oculum ſeruientes, quaſi hominibus placentes, ſed in ſimplicitate cordis, timentes Deum. Quodcunque facitis, ex animo operamini ſicut Domino, & non hominibus; ſcientes quòd à Domino accipietis retributionem hereditatis. Domino Chriſto ſeruite.

16. MATTHÆI quarto capite: Exinde cœpit Ieſus prædicare, & dicere: Pœnitentiam agite: appropinquauit enim regnum cælorum.

17. ET capite quinto: Beati eſtis cùm maledixerint vobis, & perſecuti vos fuerint, & dixerint omne malum aduerſum vos mentientes, propter me: gaudete, & exultate, quoniam merces veſtra copioſa eſt in cælis.

18. ITEM capite decimo: Qui recipit prophetam in nomine prophetæ, mercedem prophetæ accipiet: & qui recipit iuſtum in nomine iuſti, mercedem iuſti accipiet. Et quicunque potum dederit vni ex minimis iſtis calicem aquæ frigidæ tantùm in nomine diſcipuli: amen dico vobis, non perdet mercedem ſuam.

19. LVCÆ ſexto capite: Veruntamen diligite inimicos veſtros: benefacite, & mutuum date, nihil indè ſperantes; & erit merces veſtra multa, & eritis filii Altiſſimi, quia ipſe benignus eſt ſuper ingratos & malos. Et infrà: Date, & dabitur vobis: menſuram bonam, & confertam, & coagitatam, & ſupereffluentem dabunt in ſinum veſtrum. Eadem quippe menſura, qua menſi fueritis, remetietur vobis.

20. CAPITE decimoquarto: Sed cùm facis cõuiuium, voca pauperes, debiles, claudos, & cæcos: & beatus eris, quia non habent retribuere tibi: retribuetur enim tibi in reſurrectione iuſtorum.

21. ITEM capite decimoſexto: Et ego vobis dico: facite vobis amicos de mammona iniquitatis: vt, cùm defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula.

22. PRIORIS ad Timotheum quarto capite: Exerce teipſum ad pietatem. Nam corporalis exercitatio, ad modicum vtilis eſt: pietas autem ad omnia vtilis eſt, promiſſionem habens vitæ, quæ nunc eſt, & futuræ.

23. SECVNDI Paralipomenon decimoquinto capite: Vos ergo confortamini, & non diſſoluantur manus veſtræ: erit enim merces operi veſtro.

24. ECCLESIASTICI duodecimo capite: Si benefeceris, ſcito cui feceris, & erit gratia in bonis tuis multa. Benefac iuſto, & inuenies retributionem magnã: & ſi non ab ipſo, certè à Domino.

25. ET capite decimooctauo: Non impediaris orare ſemper, & ne verétis vſque ad mortem iuſtificari: quoniam merces Dei manet in æternum.

26. AD Epheſios ſexto capite: Cum bona voluntate ſeruientes, ſicut Domino, & non hominibus: ſcientes quoniam vnuſquiſque quodcunque fecerit bonum, hoc recipiet à Domino, ſiue ſeruus, ſiue liber.

27. POSTERIORIS ad Theſſalonicenſes primo capite: Ita vt & noſipſi in vobis gloriemur in Eccleſiis Dei, pro patientia veſtra, & fide, & in omnibus perſecutionibus veſtris, & tribulationibus, quas ſuſtinetis in exemplum iuſti iudicii Dei, vt digni habeamini regno Dei, pro quo & patimini.

28. AD

28. AD Galatas ſexto capite: Bonum autem facientes, non deficiamus: tempore enim ſuo metemus non deficientes.

29. AVGVSTINVS in præfatione enarrationis pſalmi trigeſimiprimi: Finis, inquit, præcepti eſt charitas de corde puro, & conſcientia bona, & fide non ficta. Pro ſpe, bonam conſcientiam poſuit &c. vt ſupra quæſtione ſecunda de ſpe & oratione Dominica A teſtimonio octauo. Et poſt. Iactet etiam impius opera ſua & dicat: Do pauperibus, nihil alicui aufero, non vxorem alienam concupiſco, non quemquam occido, nulli fraudem facio, depoſitum apud me nullo teſte repræſento. Hæc omnia dicat. Quæro vtrum pius ſit, an impius? Et quomodò ſum impius, inquit, iſta faciens? Quomodò illi de quibus dictum eſt: Et ſeruierunt creaturæ potius quam creatori, qui eſt benedictus in ſæcula. Ecce quomodo es impius. Quid ſi de his omnibus bonis operibus, aut illud ſperas quod ſperandum eſt, ſed non ab illo à quo ſperandum eſt; aut hoc ſperas, quod ſperandum non eſt, etiam ab illo, à quo æterna vita ſperanda eſt? Pro bonis operibus ſperaſti terrenam quandam felicitatem, impius es. Non eſt illa merces fidei. Cara res eſt fides, vili illam addixiſti. Impius ergò es, & nulla ſunt iſta opera tua. Moueas licet in bonis operibus lacertos, & videaris nauim optimè gubernare, in ſaxa feſtinas. Quid ſi quod ſperandum eſt ſperas, id eſt, vitam æternam, ſed non a Domino Deo per Ieſum Chriſtum, per quem ſolum datur vita æterna: ſed putas te ad vitam æternam poſſe peruenire per militiam cæli, per Solem, & Lunam, per poteſtates aëris, & maris, & terræ, & ſyderum? Impius es. Sed crede in eum, qui iuſtificat impiũ, vt poſſint & bona opera tua eſſe opera bona.

30. ET in pſalmum nonageſimumtertium, in eum verſum: Nunquid adhæret tibi ſedes iniquitatis, qui fingis laborem, &c. Labor eſt hic tuus, & requies tibi promittitur. Attendis te hîc habere laborem, ſed attende qualem ille requiem pollicetur. Nunquid cogitare poteris? Si illam poſſes cogitare, videres te nihil laborare ad compenſationem. Audi eum, qui illud ex parte cernebat, qui dixit: Nunc ſcio ex parte. Quid ait Apoſtolus? Etenim quod eſt ad præſens temporale, & leue tribulationis noſtræ iuxta incredibilem modum, & in incredibilem modum, æternum gloriæ pondus operatur nobis. Quid eſt æternum gloriæ pondus operatur nobis? Quibus operatur? Non reſpicientibus quæ videntur, ſed quę nõ videntur. Quæ enim videntur, temporalia ſunt, quę autem non videntur, æterna. Noli eſſe piger in labore breuiter, & gaudebis inceſſabiliter. Æternã vitam tibi daturus eſt Deus, cogita quanto labore emenda ſit. Intendite fratres, venale eſt. Venale eſt quod habeo, dicit tibi Deus, eme illud. Quid habet venale? Requiem venalem habeo, eme illam. De labore intendite, vt ſimus in nomine Chriſti fortes Chriſtiani.

31. ITEM in pſalmum centeſimum viceſimum. Quid eſt, Neſciat ſiniſtra tua quid faciat dextera tua? Id eſt, quando facis bonum opus, propter vitam æternam fac. Nam ſi opus bonum in terra propterea feceris, vt terrena tibi abundent, ſcit ſiniſtra tua quid faciat dextera tua, miſcuiſti dexteram ſiniſtræ. Noli facere niſi propter vitam æternam. Si ideò facis, ſecurus facies: hoc enim mandauit Deus. Si propter ſolas res humanas, & ſolam vitam iſtam facis quod facis, ſiniſtra ſola operatur. Si autem propter vitam æternam opereris, dextera ſola operatur.

32. CYPRIANVS epiſtola nona ad martyres & confeſſores: Iſtum nunc beatiſſimum martyrem (Mappalicum,) & alios participes eiuſdem congreſſionis, & comites in fide ſtabiles, in dolore patientes, in quæſtione victores, vt cæteri quoque ſectemini, & opto pariter, & exhortor: vt quos vinculum confeſſionis, & hoſpitium carceris ſimul iunxit, iungat etiam conſummatio virtutis, & corona cæleſtis: vt lachrymas matris Eccleſiæ, quæ plangit ruinas, & funera plurimorum, vos veſtra lætitia tergeatis, & cæterorum quoque ſtantium firmitatem, veſtri exempli prouocatione ſolideris. Si vos acies vocauerit, ſi certaminis veſtri dies venerit, militate fortiter, dimicate conſtanter, ſcientes vos ſub oculis præſentis Domini dimicare, confeſſione nominis eius ad ipſius gloriam peruenire: qui non ſic eſt, vt ſeruos ſuos tantum ſpectet: ſed & ipſe luctatur in nobis, ipſe congreditur, ipſe in certamine agonis noſtri, & coronat pariter, & coronatur. Quòd ſi ante diem certaminis veſtri de indulgentia Domini pax ſuperuenerit, vobis tamen manet voluntas integra, & conſcientia glorioſa.

33. ET epiſtola decimaſexta, ad Moyſen & Maximum presbyteros: Sed & veſtra non minor gloria, qui adhuc in certamine conſtituti, & comitum glorias ſecuturi, pugnam diu geritis, immotaque & inconcuſſa fide ſtabiles, quotidiè ſpectaculum Deo veſtris virtutibus exhibetis. Quò longior veſtra pugna, hoc corona ſublimior. Agon vnus, ſed multiplici præliorum numeroſitate congeſtus. Famem vincitis, & ſitim ſpernitis, ſqualorem carceris, ac receptaculi pœnalis horrorem roboris vigore calcans. Pœna illic ſubigitur, cruciatus obteritur, nec mors metuitur, ſed optatur, quæ ſcilicet immortalitatis premio vincitur, vt vitæ æternitate, qui vicerit, honoretur. Qui nunc in vobis animus, quàm ſublime, quàm capax pectus, vbi talia & tanta voluuntur? Vbi non niſi Dei præcepta, & Chriſti præmia cogitantur, voluntas eſt illic tantùm Dei: & in carne adhuc licet vobis poſitis, vita iam viuitur, non præſentis ſæculi, ſed futuri.

34. ITEM epiſtola quinquageſimaſexta ad Thibaritanos: Beati, inquit, eritis, cùm odio vos habuerint homines, & ſeparauerint vos, & expulerint, & maledixerint nomini veſtro quaſi nequã propter filiũ hominis: gaudete in illa die, & exultate, ecce enim merces veſtra multa in cælis. Gaudere nos & exultare voluit in perſecutionibus Dominus, quia quando perſecutiones fiunt, tunc dantur coronæ fidei, tunc probantur milites Dei, tunc martyribus patẽt cæli. Et infrà: Sit ante oculos fratres dilectiſſimi, quòd qui omne iudicium à patre ſolus accepit, & qui venturus eſt, & iudicaturus, iam iudicij ſui & cognitionis futuræ ſententiam protulerit, prænuncians & conteſtans: confeſſurum ſe coram patre ſuo confitentes, & negaturum negantes. Si mortem poſſemus euadere, merito mortem timeremus. Porrò autem cùm mortalem mori neceſſe ſit, amplectamur occaſionem de diuina promiſſione, & dignatione venientem, & fungamur exitu mortis cum præmio immortalitatis: nec vereamur occidi, quos conſtet, quãto occidimur, coronari.

35. IDEM epiſtola octuageſimaprima ad Rogatianum & cæteros: Nemo mortẽ cogitet, ſed im-

1. Tim. 1.

Rom. 1. Impij bona opera cur nulla cenſeantur.

Pro bonis operibus vita æterna ſperanda Fidei merces ampla.

Opera bona vt bona ſint, fides requiritur.

1. Cor. 13. 2. Cor. 4.

Vita æterna labore emenda.

Matth. 6 Bona opera propter vitã æternam faciẽda mandauit Deus.

Lib. 2. epi. 6.

Corona poſt victoriam.

Confeſſione nominis Chriſti, ad gloriam peruenitur

Lib 4. epi. 4.

Quò longior pugna hoc corona ſublimior.

Victor hîc, vitæ æternitate honorandus.

Lib 4. epiſt. 6. Luc. 6.

Corona fidei conſtãti cõfeſſione redditur

Matth. 10. Moritẽ pro Chriſti cõfeſſione tolerãti præmium immortalitatis ſequitur.

Lib 4. epiſt. 1. Gloria æterna cogitanda.

mortalitatem: nec temporariam pœnam, ſed
Pſal. 115. gloriam ſempiternam, cùm ſcriptum ſit: Pretioſa eſt in conſpectu Domini mors iuſtorum eius.
Et iterùm: Sacrificium Deo ſpiritus contribulatus,
Pſal. 50. cor contritum, & humiliatum Deus non deſpicit. Et iterùm vbi loquitur ſcriptura diuina
Sapien. 3. de tormentis, quæ martyres Dei conſecrant, & in ipſa paſſionis probatione ſanctificant: Et ſi coram hominibus tormenta paſſi ſunt, ſpes eorum immortalitate plena eſt. Et in paucis vexati, in multis benè diſponentur, quoniam Deus tentauit illos, & inuenit illos dignos ſe. Tanquàm aurum in fornace probauit illos, & quaſi holocauſti hoſtiam accepit illos, & in tempore erit reſpectus illorum. Fulgebunt iuſti, & tanquàm ſcintillæ in arundineto diſcurrent. Iudicabunt nationes, & dominabuntur populis, & regnabit eorum Dominus in perpetuum. Quando ergo iu-
Futurorum gaudio dicaturos vos & regnaturos cum Chriſto Domino cogitatis, exultetis neceſſe eſt, & futurorum gaudio præſentia ſupplicia calcetis. Et infrà: Addit etiam (Paulus) comparationem præſentis temporis, & futuræ claritatis, dicens: Non ſunt condignæ paſſiones huius temporis ad ſuperuenturam claritatem, quæ reuelabitur in nobis. Cuius claritatis gloriam cogitantes, preſſuras omnes & perſecutiones tolerare nos conuenit, quia etſi ſunt multæ preſſuræ iuſtorum, ex omnibus tamen liberantur, qui in Deum fidunt. Et in fine, Quam fidem nos quoque retinentes, & die ac nocte meditantes toto corde ad Deum prompti, contemptu præſentium futura tantummodò cogitemus, fructum regni æterni, complexum, & oſculum Domini, conſpectum Dei.

præſentia ſupplicia calcanda. Rom. 8.

36. PSALMO centeſimo decimooctauo: Inclinaui cor meum ad faciendas iuſtificationes tuas in æternum, propter retributionem.

37. AD Hebræos vndecimo capite: vt paulò antè C teſtimonio duodecimo.

XVI.

Prædeſtinationis temerariam præſumptionem cauendam eſſe.

a Auguſt. lib 6. ca. 7. & 8 Hypog. de correp. & gratia cap. 13. Proſper. ad 12. obiect. Vincentianam. Gregor. homil. 38. in Euang. Bernard. ſerm. 2. in octa. Paſchæ.

NEMO quoque, quàm diù in hac mortalitate vi- Caput 13. fell. 6.
uitur, de arcano [a] diuinæ prædeſtinationis myſterio vſque adeò præſumere debet, vt certò ſtatuat ſe omnino eſſe in numero prædeſtinatorum: quaſi verum eſſet, quod iuſtificatus aut amplius [b] peccare non poſſit, aut ſi peccauerit, certam ſibi reſipiſcentiam [c] promittere debeat. Nam niſi ex ſpeciali reuelatione, ſciri non poteſt, quos Deus ſibi elegerit.

b Matth. 24. b Ezech. 18. f Auguſt. hæreſ 82. Hier. lib. 2. aduerſ. Iouinian. cap. 1. & 2. Auguſt. de correp. & grat. cap. 6. & 7. de dono perſeuerant. cap. 6. lib. 6. de Geneſ. ad lite. c. 28. Proſper ad 14. obiect. Vincent. Bernard. epiſt. 42. Cyrill. lib. 10. in Ioan. cap 16. Theophyl. in cap. 16. Matth. Concil. Viennen. in Clement. ad noſtrum de hæter.

c Fulgent. de fide ad Petrum, cap. 3. Bernard. ſerm. 38. ex paruis. Auguſt. tract. 13. in Ioan. Hæc & plura vide quæſt. 3 de peccatis in Spiritum ſanctum.

TESTIMONIA.

Perfecti nũquàm in vitæ extremo prolapſi pereunt. Improbi non nunquàm, in vitæ extremo reſipiſcentes ſalute donantur.

1. AVGVSTINVS libro ſexto Hypognoſticon capite ſeptimo: Nouimus aliquos etiam perfectos ex labore multorum annorum, prolapſos in vltimo vitæ ſuæ perijſſe. Aliquos verò ab ineunte ætate ſua in omni ſcelere, & damnabilitate vſque ad decrepitam ætatem perdurâſſe, & repentè cælitùs inſpirata ſalute, raptos eſſe ad requiem regni cælorum. Nouimus etiam paruulos, quibus vſus liberi arbitrij non eſt, vt de bonis aut malis eorum meritis iudicemus, parentum manibus ad gratiam ſacri baptiſmatis deportatos: & cùm in vno eorum per manus ſacerdotis myſterium fidei adimpleretur, aliquoties alterum in parentum manibus factum exanimem, fraudatum gratia Saluatoris. Quis ſapiens & intelligens hæc? Aut quis idoneus erit horum reddere rationem? Dicamus cum Dauid, Iuſtus Dominus in omnibus
Pſal. 144. viis ſuis, & ſanctus in omnibus operibus ſuis. &,
Pſalm. 91. Quàm magnificata ſunt opera tua Domine! nimis profundæ factæ ſunt cogitationes tuæ. Dicamus etiam cum Apoſtolo Paulo: O altitudo di-
Rom. 11. uitiarum ſapientiæ & ſcientiæ Dei, quàm incomprehenſibilia ſunt iudicia eius, & inueſtigabiles viæ eius! ET capite octauo: Nemo glorietur, nemo deſperet. Solus enim Dominus ſcit, qui ſunt eius. Inquantum autem poſſumus, omnes homines ad bonum opus exhortemur, nulli deſperationem demus, pro inuicem oremus, in conſpectu Dei nos humiliemus, dicentes, Fiat voluntas tua. Ipſius erit poteſtatis, iudicium in nobis debitum mutare damnationis, & gratiam prædeſtinationis indebitam prærogare.

Neque præſumendum, neque deſperandum. Matth. 6.

2. ET de correptione & gratia, capite decimotertio: Quis ex multitudine fidelium, quamdiu in hac mortalitate viuitur, in numero prædeſtinatorum ſe eſſe præſumat; quia id occultari opus eſt in hoc loco, vbi ſic cauenda eſt elatio, vt etiam per ſathanæ angelum ne extolleretur, tantus colaphizaretur Apoſtolus. Hinc & Apoſtolis
2. Cor. 12. dicebatur, Si manſeritis in me; dicente illo, qui
Ioan. 15. illos vtique ſciebat eſſe manſuros. Et per prophetam, Si voluêritis & audieritis me; cùm ſciret
Iſaiæ 1. ipſe in quibus operaretur & velle. Et ſimilia multa dicuntur. Nam propter huius vtilitatem ſecreti, ne fortè quis extollatur, ſed omnes, etiam qui benè currunt, timeant, dum occultum eſt qui perueniant: propter huius ergò vtilitatem ſecreti credendum eſt quoſdam de filijs perditionis non accepto dono perſeuerandi vſque in finem, in fide, quæ per dilectionem operatur, incipere viuere, & aliquandiu fideliter ac iuſtè viuere, & poſteà cadere, neque de hac vita priuſquàm hoc eis contingat, auferri.

Nemo de ſua prædeſtinatione hîc certus eſt. Omnes etiam iuſti timeant.

3. PROSPER ad duodecimam obiectionem Vincentianam: Prædeſtinatio Dei, etſi apud nos, dum in præſentis vitæ periculis verſamur, incerta eſt, apud illum tamen, qui fecit, quæ futura ſunt, incommutabilis permanet.

Prædeſtinatio Dei apud nos in

4. GREGORIVS

certa, apud ipsũ incõmutabilis Matth. 22.

4. GREGORIVS homilia trigesimaoctaua in Euangelia: Multi sunt vocati, pauci verò electi. Tremendum est valdè, fratres charissimi, quod audiuimus. Ecce nos omnes iam vocati per fidem ad cælestis regis nuptias venimus, incarnationis eius mysterium, & credimus, & confitemur; diuini verbi epulas sumimus, sed futuro die iudicij rex intraturus est. Qui vocati sumus, nouimus: si sumus electi, nescimus. Tanto ergò necesse est vt vnusquisque nostrûm in humilitate se deprimat, quanto si sit electus ignorat. Nonnulli enim bona nec incipiunt, nonnulli verò in bonis, quæ inceperunt, minimè persistunt. Alter penè totam vitam ducere in prauitate conspicitur, sed iuxta finem vitæ à prauitate sua per districtæ pœnitentiæ lamenta reuocatur. Alter electam videtur vitam ducere, & tamen hunc contingit ad erroris nequitiam iuxta finem vitæ declinare. Alius bonum benè inchoat, melius consummat. Alius in malis actibus à primæua ætate se exercet, & in eisdem operibus semper seipso deterior consummatur. Tanto ergò sibi vnusquisque solicitè metuat, quanto ignorat quod restat: quia quod sæpè dicendum est, & sine obliuione retinendum, multi sunt vocati, pauci verò electi. Et in fine. Nemo ergò scit quid de se in occultis Dei iudicijs agatur, quia multi sunt vocati, pauci verò electi. Quia ergò nulli de se certum est electum se esse, restat vt omnes trepident, omnes de sua actione formident, omnes in sola diuina misericordia gaudeant, nullus de suis viribus præsumat.

Vocatos nos nouim⁹, electos esse ignoramus.

5. BERNARDVS sermone secundo in octauis Paschæ: Est & aliud (testimonium) quod datur in terra, ad discernendos vtique, qui in ea sunt exules, ab indigenis, hoc est, cæli ciues, à ciuibus Babylonis. Quando enim sine testimonio electos suos deserat Deus? Aut certè quænam eis esse poterat consolatio inter spem & metum solicitudine anxia fluctuantibus, si nullum omninò electionis suæ habere testimonium meterentur? Nouit Dominus qui sunt eius, & solus ipse scit, quos elegerit à principio. Quis verò scit hominum, si ett dignus amore vel odio? Quòd si, vt certum est, certitudo nobis omninò negatur, nunquid non tanto delectabiliora erunt, si quà fortè electionis huius signa possimus inuenire?

Eccl. 9. Certitudo electionis nostræ nobis negata.

6. MATTHÆI vicesimoquarto capite: Et multi pseudoprophetæ surgent, & seducent multos. Et quoniam abundauit iniquitas, refrigescet charitas multorum.

7. EZECHIELIS decimooctauo capite: Si autem auerterit se iustus à iustitia sua, & fecerit iniquitatem secundùm omnes abominationes, quas operari solet impius, numquid viuet? omnes iustitiæ eius, quas fecerat, non recordabuntur: in præuaricatione, qua præuaricatus est, & in peccato suo, quod peccauit, in ipsis morietur. Cùm enim auerterit se iustus à iustitia sua, & fecerit iniquitatem, morietur in eis: iniustitia, quam operatus est, morietur.

8. AVGVSTINVS de hæresibus ad Quoduultdeum, hæresi octogesimasecunda: A Iouiniano quodam monacho ista hæresis (Iouinianistarũ) orta est ætate nostra, cùm adhuc iuuenes essemus. Hic omnia peccata, sicut Stoici philosophi, paria esse dicebat, nec posse peccare hominem lauacro regenerationis accepto.

Iouiniani hæresis, baptizatos non posse peccare.

9. HIERONYMVS libro secundo aduersus Iouinianum, capite primo: Secunda propositio (Iouinianum scilicet) est, Eos qui fuerint baptizati, à diabolo non posse tentari. Et ne hoc stultè dicere videretur, adiecit: Quicunque autem tentati fuerint, ostendit eos aqua tantùm, & non spiritu baptizatos, quod in Simone Mago legimus. Vtdè & Ioannes dicit: Omnis qui natus est ex Deo, peccatum non facit, quoniam semen ipsius in eo manet, & non potest peccare, quia ex Deo natus est. Et in hoc sunt manifesti filij Dei, & filii diaboli. Et in fine epistolæ: Omnis, qui natus est ex Deo, non peccat, sed generatio Dei conseruat eum, & malignus non tangit eum. Reuerà fortis obiectio, & quæ indissolubilis permaneret, nisi ipsius Ioannis testimonio solueretur. Statim enim intulit: Filioli, custodite vos à simulachris. Si omnis qui natus est ex Deo, non peccat, & à diabolo tentari non potest, quomodò præcipit, vt caueant ne tententur? Et in eadem rursus epistola: Si dixerimus quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est. Si confiteamur peccata nostra, fidelis, & iustus est, vt remittat nobis peccata, & mundet nos ab omni iniquitate. Si dixerimus quia non peccauimus, mendacem facimus eum, & verbum eius non est in nobis. Existimo quòd Ioannes baptizatus ad baptizatos scripserit, & quòd omne peccatum à diabolo sit. Ille peccatorem se confitetur, & sperat remissionem post baptisma peccatorum: & Iouinianus meus dicit: Ne tangas me, quoniam mundus sum. Quid ergò? contraria sibi Apostolus loquitur? Minimè. In eodem quippe loco, cur hoc dixerit, statim edisserit: Filioli mei, hæc scribo vobis, vt non peccetis. Sed & si quis peccauerit, aduocatum habemus apud patrem Iesum Christum iustum, & ipse est propitiatio pro peccatis nostris. Non pro nostris autem tantùm, sed etiam pro totius mundi. Et in hoc scimus, quòd cognouimus eum, si mandata eius obseruemus. Et post pauca: Ex quibus liquidò comprobatur, post baptisma posse peccari. Frustrà enim habemus aduocatum Iesum Christum, si peccari non potest.

1. Ioan. 3.

1. Ioan. 3.

Ibidem.

1. Ioan. 2.

Baptizatos peccare posse.

10. ET capite secundo: Petrus Apostolus, ad quem dictum fuerat, Qui lotus est, non necesse habet vt iterum lauet: Et, Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam: ab ancilla perterritus negat. Et ipse Dominus, Simon Simon, ecce, inquit, sathanas postulauit vos, vt cribraret sicut triticum: Ego autem rogaui pro te, ne deficeret fides tua. Et in eodem loco: Vigilate, & orate, ne intretis in tentationem: spiritus quidem promptus est, caro autem infirma. Quod si ante crucem dictum responderis, certè post crucem in oratione Dominica dicimus: Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris: & ne nos inducas in tentationem, sed libera nos à malo. Si non peccamus post baptisma, cur nobis poscimus peccata dimitti, quæ in baptismate iam dimissa sunt? quid oramus ne intremus in tentationem, & vt liberemur à malò, si diabolus tentare non potest iam baptizatos? Aliud autem est, si ad catechumenos hæc oratio pertinet, & non conuenit fidelibus, & Christianis. Paulus electionis vas castigat corpus suum, & in seruitutem redigit, ne aliis prædicans, ipse reprobus inueniatur. Et datus est mihi, inquit, stimulus carnis, angelus sathanæ, qui me colaphizet. Et ad Corinthios, Timeo, inquit, ne sicut serpens decepit Euam in astutia sua, ita corrumpantur sensus vestri à

Ioan. 13. Matth. 16.

Luc. 22.

1. Cor. 9.

2. Cor. 12.

2. Cor 11.

2. Cor. 2. simplicitate, quæ est in Christo. Et alibi : Cui autem aliquid donâstis, & ego. Nam & ego, quod donaui, si quid donaui, propter vos, in persona Christi, vt non circunueniamur à Sathana. Non enim eius ignoramus astutias. Item nonnullis interiectis : Et existimat aliquis securos, & dormientes nos esse debere post baptismum ? Nec non ad Hebræos : Impossibile est enim eos, qui semel sunt illuminati, & gustauerunt donum cæleste, & participes facti sunt Spiritus sancti, gustaueruntque nihilominus bonum Dei verbum, virtutesque sæculi futuri, & prolapsi sunt, renouari iterùm ad pœnitentiam, rursum crucifigentes sibimetipsis filium Dei, & ostentui habentes. Certè eos, qui illuminati sunt, & gustauerunt Dei donum cæleste, & participes facti sunt Spiritus sancti, gustaueruntque bonum Dei verbum, negare non possumus baptizatos. Si autem baptizati peccare non possunt, quomodò nunc Apostolus dicit, & prolapsi sunt? His & aliis plurimis sacrarum literarum testimoniis hunc errorem ibidem Hieronymus confutat, quæ nimis longum foret hìc adscribere.

Heb. 6.

Iustificatum in vitam malam relabi posse.

11. AVGVSTINVS de correptione & gratia capite sexto : Si regeneratus & iustificatus in malam vitam sua voluntate relabitur, certè ille non potest dicere, non accepi, quia acceptam gratiam Dei, suo in malum libero amisit arbitrio. Et infrà. Nullo dubitante, quisquis à Domino vt in bono perseueret precatur ; donum eius esse talem perseuerantiam confitetur.

Perseuerãtia Dei donum.

12. ET capite septimo : Quæ cùm ita sint, corripimus tamen eos, iusteque corripimus, qui cùm benè viuerent, non in eo perseuerârunt. Ex bona quippe in malam vitam sua voluntate mutati sunt, & ideò corripiũtur ; & si nihil eis correptio profuerit, sed in vita perdita vsque ad mortem perseuerauerint, etiam diuina in æternum damnatione sunt digni.

Ex bona vita in malã voluntatẽ mutantur nonnulli.

13. ITEM libro de dono perseuerantiæ, capite sexto : Non dicant homines perseuerantiam cuiquam datam vsque in finem, nisi cùm ipse venerit finis, & perseuerâsse cui data est, repertus fuerit vsque in finem. Dicimus quippe castum, quẽ nouimus castum, siue sit, siue non sit in eadem castitate mansurus ; & si quid aliud diuini muneris habeat, quod teneri & amitti potest, dicimus eum habere quandiucunque habet ; & si amiserit, dicimus habuisse.

Bonus à bonitate sua excidere potest.

14. LIBRVM denique sexto de Genesi ad literam capite vigesimooctauo : Apostoli, & omnes iusti animale vtique corpus habebant, sed tamen spiritaliter intus viuebant, renouati scilicet in agnitione Dei secundùm imaginem eius, qui creauit eos : non ideò tamen peccare non poterant, si consentirent iniquitati. Nam & spirituales posse cadere in tentatione peccati, ostendit Apostolus, vbi ait, Fratres, si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui spirituales estis, instruite huiusmodi in spiritu lenitatis, intendens teipsum, ne & tu tenteris. Hoc dixi, ne cuiquam impossibile videatur quod peccauit Adam, si spiritalis erat mente, quamuis animalis esset corpore.

Spirituales etiã cadere possunt. Galat. 6.

15. PROSPER ad decimamquartam obiectionem Vincentianam : Si in sanctitate viuitur, si in virtutem proficitur, si in bonis studiis permanetur, manifestum munus est Dei, sine quo nullius boni operis fructus acquiritur. Si autem ab his receditur, & ad vitia atque peccata transitur, nihil ibi Deus malæ tentationis immittit, & recessurum non deserit antequàm deserat : & facit plerunque, ne deserat, aut etiam si discesserit, vt redeat. Cur autem illum retineat, illum non retineat ; nec possibile est comprehendere, nec licitum vestigare, cùm scire sufficiat, & ab illo esse quòd statur, & non ab illo esse quod ruitur.

A virtute ad vitia si transimus, à nobis hoc & non à Deo est.

16. BERNARDVS epistola quadragesimasecunda ad Henricum Senonensem Archiepiscopum : Interroga eos, qui dicunt charitatem à quo semel accipitur, nequaquam vltra recedere. Ait Veritas de quibusdam : Et hi radices non habent, quia ad tempus credunt, & in tempore tentationis recedunt. Vndè, & quò recedunt ? Vtique à fide in infidelitatem. Item quæro : Poterant ne in illa fide saluari, an non poterant ? Si non poterant, quæ iniuria Saluatori, quæve tentatori lætitia, quòd hinc recedant, vbi salus non sit ? Si quidem nec Saluator zelatur nisi salutem, nec malignus inuidet nisi saluti. Si autem poterant, quomodò aut sine charitate sunt, quamdiu in illa fide sunt, cùm sine charitate salus esse non possit : aut deserentes fidem, non etiam deserunt charitatem, cùm charitas & infidelitas simul esse non possint ? Recedunt ergò quidem à fide, quia Veritas asserit. Consequenter & à salute, quia Saluator redarguit. Indè nos colligimus, quòd & à charitate, sine qua salus esse non potuit. Et hi, inquit, radicem non habent. Nec negat eos habere bonum, sed in bono potius radicatos non esse causatur. Denique sequitur, & ait : Quia ad tempus credunt. Bonum est, sed vtinam duraturum. Non enim qui cœperit, sed qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit. Non autem durant, quoniam in tempore tentationis recedunt. Beati si interim rapti fuissent, antequàm malitia mutaret corda eorum. Et infrà : Vasa figuli, ait, probat fornax, & homines iustos tentatio, illos videlicet qui ex fide viuunt. Iustus nempe ex fide viuit, sed ex fide qua viuat. Neque enim quę mortua est, vitam dare potest. Solam vtique iustorum fidem, id est, viuorum viuam, fornax tentationum suscipit examinãdam. Sed non omnium iustitia manet in sæculum sæculi : quoniam sunt qui ad tempus credunt, & in tempore tentationis recedunt. Et paucis interiectis : Liquet ex his satis (vt arbitror) non omnes qui habuerint charitatem, habere & perseuerantiam in charitate. Alioquin frustra commoneret discipulos Dominus, Manete, inquiens, in dilectione mea. Aut enim si necdum diligebant, non debuerat dicere, Manete, sed estote in dilectione mea. Aut si iam diligebant, necesse non erat moneri de perseuerantia, qua secundùm istos priuari non poterant.

Recedunt quidà à fide à salute, & quod hinc colligitur, à charitate.

Luc. 8.

Nõ omnes charitatem habentes, etiã perseuerantiam habent. Ioan. 13.

17. CYRILLVS Alexandrinus libro decimo in Ioannem, capite decimosexto : Quoniam dictum est, mundos illos fuisse propter sermonem Christi : ne quis putet nequaquam se posse, si semel purgatus fuerit, ad peiora delabi, in eo permanere imperauit. Quod nihil aliud est, vt mihi videtur, quam illud Pauli, Qui putat se stare, videat ne cadat. Mille namque pericula, nisi vigilanter studeamus, etiam stantibus imminent. Quare oportet omni cura, opera, studio, ad maiora semper niti.

Purgatus semel ad peiora delabi potest. 1. Cor. 10

18. THEOPHYLACTVS in caput vigesimumsextum Matthæi : Vnus autem ex duodecim, dicit Euãgelista, admirans quòd ex primis, & electis esset,

Eccli 27. Rom. 1. Abac. 2.

Luc. 8.

Matth. 10

eſſet, diaboloque ſe tradidiſſet. Vndè homo & timeat, licet ex familiariſſimis ſis, ne vnquàm deſidiæ vaces, & excidas.

19. CONCILIVM Viennenſe ſub Clemente quinto, in Clementinis libro quinto, titulo de hæreticis, capite tertio: Ad noſtrum, vt ſuprà capite decimoquarto teſtimonio decimoquinto.

20. FVLGENTIVS de fide ad Petrum Diaconum capite tertio: vt ſuprà quæſtione tertia de peccatis in Spiritum ſanctum.

21. BERNARDVS ſermone trigeſimooctauo ex parvis ſermonibus, vt ibidem teſtimonio quinto.

22. AVGVSTINVS tractatu trigeſimotertio in Ioannem, vt in eadem quæſtione B. teſtimonio vigeſimoſecundo. Vide etiam plura eadem de re teſtimonia in citata illa quæſtione tertia de peccatis in Spiritum ſanctum.

XVII.

De perſeuerantiæ munere.

Caput 13. fol. 6.

SIMILITER de perſeuerantiæ munere, de quo ſcriptum eſt: [a] *Qui perſeuerauerit vſque in finem, hic ſaluus erit*: quod quidem aliundè haberi [b] non poteſt, niſi ab eo, qui potens eſt eum, qui [c] ſtat, ſtatuere, vt perſeueranter ſtet, & eum, qui cadit, reſtituere: nemo ſibi certi [d] aliquid abſoluta certitudine polliceatur: tametſi in Dei auxilio firmiſſimam ſpem collocare, & reponere omnes debent. Deus enim, niſi ipſi illius gratiæ defuerint, ſicut [e] cœpit opus bonum, ita perficiet [f] operans velle, & perficere. Veruntamen qui ſe [g] exiſtimant ſtare, videant ne cadant, & [h] cum timore ac tremore ſalutem ſuam operentur in [i] laboribus, in vigilijs, in eleemoſynis, in orationibus, & oblationibus in ieiunijs, & caſtitate. Formidare enim debent, ſcientes quòd in [k] ſpem gloriæ, & nondùm in gloriam renati ſunt de pugna, [l] quæ ſupereſt cum carne, cum mundo, cum diabolo: in qua victores eſſe non poſſunt, niſi cum Dei gratia Apoſtolo obtemperent dicenti: [m] *Debitores ſumus non carni, vt ſecundùm carnem viuamus. Si enim ſecundùm carnem vixeritis, moriemini: ſi autem ſpiritu facta carnis mortificaueritis, viuetis.*

a Matth. 10. c. 24. b

b Auguſt. de dono perſeuer. c. 1. & 15. de corrept. & gratia cap. 6.

c Rom. 14. a

d Auguſt. homil. 35. ex 50. lib. 12. de ciuit. Dei, cap. 12. & lib. 20. c. 7. epiſt. 122. c. 2. Chryſoſt. hom. 11. in epiſt. ad Philip. Ambroſ. in pſal. 37. Bernard. ſer. de duplici baptiſmo.

e Philip. 1. a

f Philip. 2. b

g 1. Cor. 10. Rom. 11. c. Aug. epiſt. 107. de dono perſeuer. cap. 8. Chryſ. lib. 1. de compunct. cord.

h Philipp. 2. b Aug. de natu. & grat. cap. 27. de dono perſeuer. cap. 13.

i 2. Cor. 6. a b

k Rom. 5. a

l Bernard. ſerm. 3. in vigil. Natiuitat. Domini ſerm. 5. in Pſal. Qui habitat. meditati. cap. 14. 15.

m Rom. 8. c

TESTIMONIA.

1. MATTHÆI decimo capite 22. Et capite viceſimoquarto, vt in textu.

3. AVGVSTINVS de dono perſeuerantiæ, capite primo: Aſſerimus donum Dei eſſe perſeuerantiam, qua vſque in finem perſeueratur in Chriſto: finem autem dico, quo vita iſta finitur in qua tantummodò periculum eſt ne cadatur. Itaque vtrum quiſque hoc munus acceperit, quamdiu hanc vitam ducit, incertum eſt. Si enim priuſquàm moriatur cadat, non perſeuerâſſe vtique dicitur: & veriſſimè dicitur.

Perſeuerãtia Dei donum incertum quis acceperit dum vicit.

4. ET capite decimotertio: Ipſos quoque regeneratos, alios perſeuerantes vſque in finem hinc ire; alios quouſque decidant hìc teneri, quivtique non deciditſent, ſi antequàm laberẽtur, hinc exiſſent: & rurſus quoſdam laplos quouſque redeant non exire de hac vita, qui vtique perirent, ſi antequam redirent, exirent. Vnde ſatis dilucidè oſtenditur, & inchoandi, & vſque in finem perſeuerãdi gratiam Dei non ſecundùm merita noſtra dari, ſed donari ſecundùm ipſius ſecretiſſimam eandémque iuſtiſſimam, beneficentiſſimam, ſapientiſſimam voluntatem.

A Deo & inchoandi & perſeuerandi gratia datur.

5. IDEM de correptione & gratia, capite ſexto: Si dixerimus iſtam perſeuerantiam tam laudabilem, tamque felicem ſic eſſe hominis, vt ei non ſit ex Deo: illud primitus euacuamus, quod ait Dominus Petro, Rogaui pro te, ne deficiat fides tua. Quid enim ei rogauit, niſi perſeuerantiam vſque in finem? Quæ profectò ſi ab homine homini eſſet, à Deo poſcenda non eſſet. Deinde cùm dicit Apoſtolus, Oramus autem ad Deum, ne quid faciatis mali; proculdubiò perſeuerantiam eis orat ad Deum. Neque enim nihil mali facit, qui bonum deſerit, & à quo declinare non debet, inclinatur in malum, non perſeuerans in bono. Illo etiam loco vbi dicit, Gratias ago Deo meo in omni memoria veſtrî, ſemper in omni prece mea pro omnibus vobis cum gaudio deprecationem faciens, ſuper communione veſtra in Euãgelio à prima die vſque nunc, cõfidens hoc ipſum, quoniam qui cœpit in vobis opus bonum, perficiet vſque in diẽ Chriſti Ieſu. Quid aliud eis, quàm perſeuerantiam in bono vſque in finem, de Dei miſeratione promittit? Itemque vbi dicit, Salutat vos Epaphras, qui ex vobis eſt ſeruus Chri-

Perſeuerãtia ex Dei eſt munere.

Luc. 22.

2. Cor. 13.

Philip. 1.

Coloſſ. 4.

sti Iesu, semper certans pro vobis in orationibus, vt steris perfecti, & pleni in omni voluntate Dei:
Ioan. 8. quid est, vt steris, nisi vt perseueretis? Vndè dictum est de diabolo, In veritate non steterit; quia fuit ibi, sed non permansit. Nam vtique isti in fide iam stabant. Nec aliud oramus, cùm oramus vt qui stat, stet, nisi vt perseueret. Item Iudas Apostolus cùm dicit, Ei autem qui potens est conseruare vos sine offensione, & constituere ante conspectum gloriæ suæ immaculatos in lætitia: nonne apertissimè ostendit donum Dei esse, in bono perseuerare vsque in finem? Quid enim aliud donat, qui conseruat sine offensione, vt constituat ante conspectum gloriæ suæ immaculatos in lætitia, nisi perseuerantiam bonam? Quid
Actor. 13. est etiam quod in Apostolorum Actibus legimus, Audientes autem gentes gauisæ sunt, & excepserunt verbum Domini, & crediderunt quotquot erant ordinati in vitam æternam. Quis in æternam vitam potuit ordinari, nisi perseuerantię dono? Quandoquidem qui perseuerauerit vsque in
matt. 10. 24 finem, hic saluus erit. Qua salute, nisi æterna? Cùm verò in oratione Dominica Deo patri dicimus, Sanctificetur nomen tuum: quid aliud di-
Matth. 6. Luc. 11. cimus, quàm vt nomen eius sanctificetur in nobis? Quod cùm iam per lauacrum regenerationis effectum sit, quare quotidiè à fidelibus poscitur, nisi vt in eo quod factum est in nobis, perseueretur à nobis? Nam & B. Cyprianus hoc sic intelligit: exponens quippe eandem orationem, Dicimus, inquit, sanctificetur nomen tuum: non quòd optemus Deo, vt sanctificetur orationibus nostris; sed quòd petamus à Deo, vt nomen eius sanctificetur in nobis. Cæterùm à quo Deus sanctificatur, qui ipse sanctificat? Sed quia ipse
Leuit. 19. dixit, Sancti estote, quoniam & ego sanctus sum, id petimus & rogamus, vt qui in baptismo sanctificati sumus, in eo quod esse cœpimus perseueremus. Ecce glorioſissimus martyr hoc sentit, quod in his verbis quotidiè fideles Christi petunt vt perseuerent in eo quod esse cœperunt. Nullo autem dubitante, quisquis à Domino, vt in bono perseueret, precatur; donum eius esse talem perseuerantiam confitetur.

6. Ad Romanos decimoquarto capite: Tu quis es, qui iudicas alienum seruum? Domino suo stat, aut cadit: stabit autem: potens est enim Deus statuere illum.

Nemo de se certi quidporest statuere.

7. Avgvstinvs homilia trigesimaquinta, ex quinquagintà: Quamdiu viuimus hîc, de nobisipsis nosipsi iudicare non possumus; non dico quid cras erimus, sed quid hodiè simus: quanto minus debemus moueri iudicijs alienis, quàm de conscientia nostra, quæ nobis perhibet testimonium?

Primi parẽtes ante peccatum certi non erant de sua perseuerantia.

8. Et libro vndecimo de ciuitate Dei, capite duodecimo: Quis primos illos homines in paradiso negare audeat beatos fuisse ante peccatum: quamuis de sua beatitudine, quàm diuturna, vel vtrum æterna esset incertos? esset autem æterna, nisi peccassent: cùm hodiè non imprudenter beatos vocemus, quos videmus iustè, ac piè, cum spe futuræ immortalitatis hanc vitam ducere sine crimine vastante conscientiam, facile impetrantes peccatis huius infirmitatis diuinam misericordiam. Qui licet de suæ perseuerantiæ præmio certi sint, de ipsa tamen perseuerantia sua reperiuntur incerti. Quis enim hominum se in actione profectuque iustitiæ perseueraturum vsque in finem sciat, nisi aliqua reuelatione ab illo fiat certus, qui de hac re iusto latentique iudicio, non omnes instruit, sed neminem fallit?

Perseuerãtię præmũ certũ, ipsa incerta.

Nullus sine reuelatione Dei certus de sua perseuerantia.

9. Item libro vigesimo, capite septimo: Significasse mihi videtur, (loquitur de illis verbis Apocalypsis 20. Et clausit, & signauit super illum vt non seducat amplius gentes) quòd occultum esse voluit, qui pertineant ad partem diaboli, & qui non pertineant. Hoc quippe in sæculo isto prorsus latet: quia & qui videtur stare, vtrum sit casurus: & qui videtur iacere, vtrum sit resurrecturus incertum est. Et post pauca: Nouit Dominus qui sunt eius: ex his in æternam damnationem neminem ille seducit. Sic enim nouit eos Dominus, vt Deus, quem nihil latet etiam futurorum: non vt homo, qui hominem ad præsens videt, si tamen videt, cuius cor non videt: qualis autem postea sit futurus, nec seipsum videt.

Incertum quis casurus, aut resurrecturus.

2. Tim. 2.

Quales futuri simus, minimè cognoscimus.

10. Idem epistola centesima vigesimaprima ad Probam, capite secundo: Quotusquisque talis inuenitur, de cuius animo & moribus sit in hac vita certa securitas? Nam sicut sibi quisque, nemo alter alteri notus est, & tamen nec sibi quisque ita notus est, vt sit de sua crastina conuersatione securus. Proinde quamuis ex fructibus suis multi cognoscantur, & alii quidem benè viuendo proximos lætificent, alii malè viuendo contristent, tamen propter humanorum animorum ignota & incerta, rectissimè Apostolus admonet
1. Cor. 4. vt non ante tempus quicquam iudicemus, donec veniat Dominus, & illuminet abscõdita tenebrarum, & manifestet cogitationes cordis, & tunc
1. Cor. 5. laus erit vnicuique à Deo. In iis igitur vitæ huius tenebris, in quibus peregrinamur à Domino, quamdiu per fidem ambulamus; non per speciẽ desolatam debet se Christiana anima putare, ne desistat orare: & scripturarum diuinarum sanctarumque sermoni discat, tanquàm lucernæ in obscuro loco positæ, fidei oculum intendere, donec
2. Pet. 1. dies lucescat, & lucifer oriatur in cordib⁹ nostris.

Securi esse non possumus de nostra salute.

11. Chrysostomvs homilia vndecima in epistolam ad Philippenses: Si quo pacto pertingam, inquit, ad resurrectionem mortuorum.
Philip 3. Quid dicit? Atqui omnes illam assequentur. Nã non quidem omnes, inquit, obdormiemus, immutabimur verò omnes: & non solùm resurrectionem omnes, sed incorruptionem consequẽtur: illi quidem ad honorẽ, illi verò ad ingressum & viaticum supplicii. Si ergò resurrectionem assequentur omnes, & non solùm resurrectionem, sed & incorruptionem: quomodò tanquàm præcipuum quicquam adepturus dixit, si quo pacto pertingam? Propterea, inquit, ista patior, vt aliquo pacto ad resurrectionem ex mortuis pertingam. Nisi enim mortuus fueris, non resurges. Quid est igitur? Videtur enim magnum quid hîc innuere. Erat enim adeò magnum, vt liquidò definire non ausus sit, sed dixerit, si quo pacto. Credidi in illum, & resurrectionem eius, immò & patior propter ipsum, sed nondùm possumus de resurrectione confidentes esse & securi. Quam hîc ergò resurrectionem dicit? Eam scilicet, quę ad ipsum Christum ducit. Dixi me in ipsum credidisse, & potentiam resurrectionis eius, consortemque passionum ipsius factum, & conformatum morti eius: veruntamen post ista omnia nondùm securus sum. Quod & alibi dicit. Qui stare videtur
1. Cor. 10. videat ne cadat. Et iterùm: Metuo ne cùm aliis
1. Cor. 9. prędicauerim, ipse reprobus efficiar. Non quod iam apprehenderim, aut iam perfectus sim. Persequor autem, si quoque apprehendam, quatenus &

Philip. 3. nus & apprehenſus ſum à Chriſto Ieſu. Nom quòd iam apprehenderim. Quid eſt, iam apperhenderim? Brachium dicit. Si ergò qui tanta paſſus eſt, ſi qui perſecutionẽ tulit, ſi qui mortificationem habebat, nondùm de reſurrectione illa ſecurus fuit, quid ſanè nos dicemus? Quid eſt, ſi apprehendam? Reſuſcitationem à mortuis, reſurrectionem eius, inquit, ſi apprehendam: hoc eſt, ſi tanta pati potero, ſi potero ipſum imitati, ſi potero conformis ipſi fieri: Vtpotè multa paſſus eſt Chriſtus, alapis percuſſus eſt, flagellatus eſt, poſtremò paſſus eſt. Quæ quidem paſſus eſt, iſtud eſt ſtadium. Per omnia iſta ad reſurrectionem eius pertingere oportet quæuis certamina ferentes.

Ob incertũ belli cum grauiſſ. hoſtibus exitum etiam innocens ſecurus eſſe nõ poteſt.

12. AMBROSIVS in pſalmum trigeſimumſeptimum: Etſi innocens quiſquis ſit, ſecurus eſſe non poteſt, cui ſint aduerſus grauiſſimos hoſtes quotidiana certamina. Et ideò hæc licet læta ſit conſcientia, tamen pugna lacrymabilis.

Ioan. 1. Rom. 8.

13. BERNARDVS in ſermone de duplici baptiſmo, & de relinquenda propria voluntate. Quotquot receperunt eum, dedit eis poteſtatem filios Dei fieri. Nec verò inanis eſt aut infirma poteſtas, quia nimirum certi ſumus continuò & nos, quoniam neque mors, neque vita, neque virtutes, neque angeli, neque altitudo, neque profundum poterit nos ſeparare à charitate Dei, quæ eſt in Chriſto Ieſu. Sed attende quanta enumerauit Apoſtolus, (eius enim verba ſunt) minimè tamen adijciens, nec nolipſi. Nimirum hæc eſt libertas, qua Chriſtus nos liberauit, vt nulla penitus creatura auellere nos, aut vim facere poſſit. Soli id deſerere poſſumus propria voluntate, abſtracti & illecti à propria concupiſcentia. Præter hanc enim nihil eſt quod timeamus. Denique donec voluntatis vſum, & facultatem deliberandi renatus quiſque recipiat, à charitate Dei ſeparari omnio non poteſt. Securus interim degit ſub protectione & aduocatione Domini Dei ſui, non eſt quod vereatur ex omnibus. At vbi ſanè diſcretionis annos ingrediens redditur ſibi, cæterorum vtique violentiam nec tunc quidem formidare neceſſe eſt: ſed ab ea quæ dormit in ſinu caueat, propria ſcilicet voluntate. Erit fortè peccatum in foribus, ſed appetitus eius ſub eo eſt, tantùm ipſe aperire renuat, conſentire recuſet.

Nulla nos vis à charitate auellit, ſola hãc voluntas deſerit.

14. AD Philippenſes primo capite: Gratias ago Deo meo in omni memoria veſtrî. confidens hoc ipſum, quia qui cœpit in vobis opus bonum, perficiet vſque in diem Chriſti Ieſu.

15. ET capite ſecundo: Deus eſt enim, qui operatur in vobis & velle, & perficere pro bona voluntate.

16. PRIORIS ad Corinthios decimo capite: Itaque qui ſe exiſtimat ſtare, videat ne cadat.

17. AD Romanos vndecimo capite: Dicis ergò Fracti ſunt rami vt ego inſerar. Benè: propter incredulitatem fracti ſunt. Tu autem fide ſtas: noli altum ſapere, ſed time. Si enim Deus naturalibus ramis non pepercit; ne fortè nec tibi parcat. Vide ergò bonitatem, & ſeueritatem Dei: in eos quidem, qui ceciderunt, ſeueritatem: in te autem bonitatem Dei, ſi permanſeris in bonitate, alioquin & tu excidêris.

Vtile nos ignorare quales ſimus futuri.

18. AVGVSTINVS epiſtola centeſima ſeptima ad Vitalem: Iam verò vt perſeuerent in eo quod eſſe cœperunt, etiam pro ſeipſis erant fideles: vtile eſt quippe omnibus, vel penè omnibus propter humilitatem ſaluberrimam, vt quales futuri

2 Cor. 10.

ſint, ſcire non poſſint. Ad hoc dicitur: Qui videtur ſtare, videat ne cadat: propter huius timoris vtilitatem, ne regenerati, & piè viuere incipientes, tanquam ſecuri alta ſapiamus, quidam non perſeueraturi, perſeueraturis Dei permiſſione vel prouiſione ac diſpoſitione miſcentur, quibus cadentibus territi cum timore & tremore gradiamur viam iuſtam, donec ex hac vita, quæ tẽtatio eſt ſuper terram, tranſeamus ad aliam, vbi iam non ſit elatio comprimenda, nec contra eius ſuggeſtiones tentationeſque luctandum.

Cum timore & tremore viam iuſtam perficere non perſeuerãtium caſus admonet.

19. ET de dono perſeuerantiæ, capite octauo: Hominibus videtur, omnes; qui boni appatent fideles, perſeuerantiam vſque in finem accipere debuiſſe. Deus autem melius eſſe iudicauit, miſcere quoſdam non perſeueraturos certo numero ſanctorum ſuorum; vt quibus non expedit in huius vitæ tentatione ſecuritas, non poſſint eſſe ſecuri: multos enim à pernicioſa elatione reprimit, quod ait Apoſtolus, Quapropter qui videtur ſtare, videat ne cadat. Voluntate autem ſua cadit, qui cadit; & voluntate Dei ſtat, qui ſtat. Pòtens eſt enim Deus ſtatuere illum: non ergò ipſe ſeipſum, ſed Deus. Veruntamen bonum eſt non altum ſapere ſed timere. In cogitatione autem ſua, vel cadit quiſque vel ſtat.

Securitas nobis minimè expedit.

1. Cor. 10.

Rom. 11.

20. CHRYSOSTOMVS libro ſecundo de compunctione cordis: Sufficit naturam peccati cogitare velocem, rapidam ſubreptiuam, & ob hoc incerta eſſe quæ futura ſunt, & valdè dubia, & tã periculoſa, vt ea etiam magnus ille metuat Paulus. Hoc enim indicat, cùm dicit ſe timere ne fortè cùm aliis prædicârit, ipſe reprobus fiat. Et iterũ cùm ait: Qui ſe putat ſtare, videat ne cadat. Sic autem & beatus Dauid beneficiorum Dei munerumque eius memoriam recolens, compunctionem cordis quærebat, in quo dicit: Quid eſt homo, quòd memor es eius, aut filius hominis, quoniam viſitas eum? Minuiſti eum paulò minùs ab angelis, gloria & honore coronaſti eum, & conſtituiſti eum ſuper opera manuum tuarum.

1. Cor. 9.

1. Cor. 10.

Pſalm. 8.

21. AD Philippenſes ſecundo capite: Itaque chariſſimi mei, (ſicut ſemper obediſtis:) non vt in præſentia mei tantùm, ſed multò magis nunc in abſentia mea, cum metu & tremore veſtram ſalutem operamini.

Superbia etiam rectè facta adoritur.

22. AVGVSTINVS de natura & gratia, capite vigeſimoſeptimo: Cætera vitia tantùm in malefactis valent, ſola autem ſuperbia etiam in rectè factis cauenda eſt. Vnde admonenturilli, ne dona Dei ſuæ poteſtati tribuendo, ſeſéque extollendos grauius pereant, quàm ſi nil operarentur boni, quibus dicitur; Cum timore & tremore veſtram ipſorum ſalutem operamini: Deus enim eſt qui operatur in vobis & velle, & operari pro bona voluntate. Quare ergò cum timore & tremore, & non potius cum ſecuritate, ſi Deus operatur; niſi quia propter voluntatem noſtram, ſine qua bene non poſſumus operari, citò poteſt ſubrepere animo humano, vt quod bene operatur, ſuum tantummodò exiſtimet, & dicat in abundantia ſua, non mouebor in æternum. Ideò qui in voluntate ſua præſtiterat decori eius virtutem, auertit paululum faciem ſuam, vt qui hoc dixerat, fieret conturbatus: quoniam ipſis eſt ille tumor, ſanandus doloribus.

Philip. 2.

Securitas pernitioſa. Timor vtilis.

Pſalm. 29.

23. ET de dono perſeuerãtiæ, capite decimotertio: In hac vita humana, quæ tentatio eſt ſuper terram, qui videtur ſtare, videat ne cadat. Ideò quippe (ſicut iam ſupra diximus) non perſeue-

Iob. 7.

Cap. 8. Nõ perſeueraturi,

perseuera turis vtili ter miscet.

raturis prouidentissima Dei voluntatem miscentur, vt esse discamus non alta sapientes, sed humilibus consentientes, & cum timore, & tremore nostram ipsorum salutem operemur.

24. POSTERIORIS ad Corinthios sexto capite: Sed in omnibus exhibeamus nosmetipsos sicut Dei ministros in multa patientia, in tribulationibus, in necessitatibus, in angustiis, in plagis, in carceribus, in seditionibus, in laboribus, in vigiliis, in ieiuniis, in castitate, in scientia, in longanimitate, in suauitate, in Spiritu sancto, in charitate non ficta, in verbo veritatis, in virtute Dei, per arma iustitiæ à dextris, & à sinistris, per gloriam & ignobilitatem, per infamiam, & bonam famam: vt seductores, & veraces, sicut qui ignoti, & cogniti.

25. AD Romanos quinto capite: Per quem & habemus accessum per fidem in gratiam istam, in qua stamus, & gloriamur in spe gloriæ filiorũ dei.

26. BERNARDVS sermone tertio in vigilia Natiuitatis Domini: Iam verò sic ardens, & lucens nondum in domo se esse confidat, vbi sine omni timore ventorum accensum lumen soleat deportari, sed meminerit se esse subdio, & vtraque manu studeat operire quod portat, nec credat aëri, etiam si videat esse tranquillum. Repentè enim, & hora qua non putauerit, mutabitur, & si vel ad modicum manus remiserit, lumen extinguetur. Quòd etsi etiam ardor portantis manus (vt quandoque fieri solet) adusserit, eligat potius pati, quam retrahere manus suas, quia in momento, in ictu oculi poterit exsufflari. Si essemus in domo illa non manu facta æterna in cælis, vbi nullus inimicus intrat, nullus exit amicus, nihil esset timendum. Nunc verò tribus malignissimis, & validissimis ventis expositi sumus, carni, diabolo, & mundo, qui conscientiam illuminatam moliuntur extinguere, insufflantes in cordibus nostris desideria mala, motus illicitos, & ita te repentè turbantes, vt vix prænoscere valeas vnde venias, aut quò vadas. Ex quibus etsi duo sæpius intermittunt, à tertio tamen nemo vnquam sufflandi inducias extorsit. Ideò vtriusque manibus & cordis, & corporis anima est tegenda, ne fortè quæ iam illuminata fuerat, extinguatur, nec cedendum vel recedendum, etiam si grauis tentationum feruor vtriúsque hominis statum vehementer afflixerit, sed dicendum cum sancto: Anima mea in manibus meis semper. Eligamus potius ardere, quam cedere. Et sicut quod in manibus nostris tenemus, non facilè obliuiscimur: sic nunquam obliuiscamur negotium animarum nostrarum, & illa cura principaliter vigeat in cordibus nostris. Cùm ergò sic lumbi nostri accincti fuerint, & lucernæ ardentes, custodiendæ sunt vigiliæ noctis supra gregem cogitationum, & actionum nostrarum: vt si in prima vigilia, vel secunda, vel tertia Dominus venerit, paratos nos inueniat.

Hostes quia nobis sint atrociss. simi, cautè & cum timore illos obseruare oportet.

Tertius nos ster hostis nullas nobis inducias concedit.

Psalm. 118.

Marc. 14.

27. ET sermone quinto in psalmum, Qui habitat: Vigilate & orate, vt non intretis in tentationem. Et quis hoc dixerit, scitis: & tempus scitis, Domini enim est verbum istud instante iam passione sua. Et attendite quoniam ipse quidem erat passurus, & non discipuli: nec tamen pro se dicebat orandum, sed pro illis. Vnde ad Petrum: Ecce satanas expetiuit vos vt cribraret sicut triticum: ego autem rogaui pro te vt non deficiat fides tua: & tu aliquando conuersus, confirma fratres tuos. Si tantum illos oportebat timere in passione Domini, quantum nobis timendum est, fratres, in passione nostra? Vigilate proinde, & orate, vt non intretis in tentationem: quoniam vndique circũdati estis tentationibus. Vnde & legistis, quia tentatio est vita hominis super terrã. Itaque si tot tentationibus plena est vita nostra, vt non immeritò tota ipsa tentatio debeat appellari: peruigili circunspectione opus est & oratione ne inducamur in eam. Vnde est & illud in oratione Dominica: Et ne nos inducas in tẽtationẽ. Et infra: Hoc præmonitos vos esse volo, neminem super terram absque tentatione victurum, vt cui fortè tollitur aliqua, alteram securus expectet: aut fortè non securus, sed pauidus magis, & sic petat ab ea liberari, vt nunquam sibi in corpore mortis huius libertatem perfectam seu requiem audeat polliceri.

Luce 22.

Iob 7.

Matth 6.

Sine tentatione nemo mortalium viuit.

28. IDEM capite decimoquarto meditationum Adiuua me Domine Deus meus, quoniam inimici mei animam meam circundederunt: corpus scilicet, mundus, & diabolus. A corpore fugere non possum: nec ipsum à me fugare. Circũferre illud necesse est, quoniam alligatum est mihi, perimere non licet, sustentare cogor: & cùm illud impinguo, hostem meum aduersum me nutrio. Si enim satis comedero, & id robustum fuerit, sanitas & fortitudo eius mihi aduersantur. Mundus verò circuncingit & obsidet me vndique, & per quinque portas, videlicet per quinque corporis sensus, scilicet visum, auditum, gustum odoratum, & tactum, sagitis suis me vulnerat, & mors intrat per fenestras meas in animam meam. Respicit oculus, & mentis sensum auertit. Audit auris, & intentionem cordis inflectit. Odoratus cogitationem impedit. Os loquitur, & fallit. Per tactum ardor libidinis pro aliqua parua occasione excitatur, & nisi ilicò respuatur, subitò totum corpus occupat, vrit, & incendit. Primò carnem cogitatione modicum titillat: deinde delectatione turpi mentem maculat, & ad extremum per consensum prauitatis sibi mentem subiugat. Porrò diabolus, quem videre non possum; & ideò minus ab eo mihi cauere, tetendit arcum suum, & in eo parauit sagittas suas vt vulneret me repentè: narrauit vt abscõderet laqueos suos, & dixit: Quis videbit eos? laqueum posuit in auro, & argento, & in omnib' quib' abutimur, cũ illis malè delectamur, & illaqueamur. Nec solùm laqueum posuit, sed & viscum. Viscus est amor possessionis, affectus cognationis, cupiditas honoris, & carnis voluptas: quibus anima inuiscatur & irretitur, ne pennis contemplationis per plateas supernæ Sion volare possit. Sagittæ diaboli sunt ira, inuidia, luxuria, & cætera quibus anima vulneratur. Et quis est ille qui iacula eius ignea extinguere possit? Proh dolor! his telis superatur sæpè anima fidelis. Heu mihi! quia vndiq; bella mihi video, vndiq; tela volant: vndique tentamenta, vndique pericula. Quocunque me vertam, nulla securitas est. Et quæ mulcent, & quæ tristant vel molestant, omnia timeo: esuries & refectio, somnus & vigiliæ, labor & quies pugnant contra me. Non minus suspectus est mihi iocus quàm ita: multos siquidem iocando scandalizaui. Nec minus prospera vereor quam aduersa. Prospera namque suauitate sua incautum me faciunt, & decipiunt: aduersa verò, quia aliquid amaritudinis habent, velut potiones amaræ me suspectum & timidum faciunt.

Hostes

Corpus.

Mundus.

Ierem. 9.

Diabolus tertius inimicus

Psalm. 7.

Psalm. 63.

Diaboli laquei.

Viscus.

Sagittæ.

Hostem eiusmodi inno

29. CAPITE item decimoquinto: Caro mea de

bis cogitationes excitent.

de luto est, & ideò lutosas & voluptuosas cogitationes ab illa habeo: vanas & curiosas à mundo: à diabolo malas & malitiosas. Isti tres inimici me impugnant & persequuntur, nunc quidem apertè, nunc verò occultè: semper autem malitiosè. Diabolus namque plus confidit in adiutorio carnis: quoniam magis nocet domesticus hostis, illa verò ad subuersionem meam cum illo fœdus iniit, vtpotè de peccato nata, & in peccato nutrita, vitijs corrupta ab ipsa origine: sed multo amplius vitiata praua consuetudine. Hinc est quod tam acriter concupiscit aduersus spiritum; quòd assiduè murmurat, & impatiens est disciplinæ, quod illicita suggerit, nec rationi obtemperat, nec inhibetur vllo timore. Huic accedit, hanc adiuuat, hac vtitur tortuosus ille serpens hostis humani generis, cui nullum aliud est desiderium, nullum negotium, nullum studiũ, nisi perdere animas nostras. Hic est qui iugiter malũ machinatur, argutè loquitur, artificiosè suggerit, callidè decipit. Illicitos motus insufflat, & venenatas cogitationes inflãmat, mouet bella, nutrit odia, incitat gulam, mouet libidinem, desideria carnis instigat, & peccati occasiones parat, & mille nocendi artibus corda hominum pulsare non cessat. Hinc est quòd baculo nostro nos cędit, & manus nostras proprio cingulo ligat: vt caro, quæ data est nobis in adiutorium, fiat nobis in ruinam & scandalum. Grauis luctа, & graue periculum est aduersus domesticum hostem pugnare, maximè cùm nos aduenæ simus, & ille ciuis. Ille suam inhabitat regionem, nos exules sumus & peregrini. Magnum quoque discrimen est aduersus diabolicæ fraudis astutiam, tam crebos, immò continuos sustinere conflictus: quem astutum fecit tam natura subtilis, quam longa exercitatio malitiæ huius.

Domesticus noster hostis nocẽtissimus, cum quo contra nos fœdus facit diabolus.

Periculosum bellũ, quod cum domestico nostro hoste incessanter gerendum est

30. Ad Romanos octauo capite, vt in textu.

XVIII.

De lapsis & eorum reparatione.

Caput 14. sess. 6.

Qvi verò ab accepta iustificationis gratia per peccatum exciderunt, rursus iustificari [a] poterunt, cùm, excitante Deo, per Pœnitentiæ Sacramentum merito Christi amissam gratiam recuperare procurauerint. Hic enim iustificationis modus est lapsi reparatio: quam secundam post naufragium deperditæ gratiæ tabulam sancti Patres [b] aptè nuncupârunt. Etenim pro ijs, qui post Baptismum in peccata labuntur, Christus Iesvs Sacramentum instituit Pœnitentiæ, cùm dixit: [c] *Accipite Spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis; & quorum retinueritis, retenta sunt.* Vnde docendum est, Christiani hominis pœnitentiam post lapsum multò aliam esse à baptismali: eaque contineri non modò cessationem à peccatis, & eorum detestationem aut [d] cor contritum, & humiliatum, verùm etiam eorundem sacramentalem [e] confessionem saltem in voto, & suo tempore faciendam, & sacerdotalem absolutionem, itemque satisfactionem [f] per ieiunia, eleemosynas, orationes, & alia pia spiritualis vitæ exercitia; non quidem pro pœna æterna, quæ vel sacramento, vel sacramenti voto vnà cum culpa remittitur, sed pro pœna temporali, quæ, vt sacræ literæ docent, non tota semper, vt in Baptismo fit, dimittitur illis, qui gratiæ Dei, quam acceperunt, ingrati [h] Spiritum sanctum contristauerunt, & [i] templum Dei violare non sunt veriti. De qua pœnitentia scriptum est: [k] *Memor esto unde excideris: age pœnitentiam, & prima opera fac.* Et iterum: [l] *Quæ secundùm Deum tristitia est, pœnitentiam in salutem stabilem operatur.* Et rursus: [m] *Pœnitentiam agite.* Et [n] *Facite fructus dignos pœnitentiæ.*

a Augustin. homil. 50. ex 50. c. 3. Vide quæst. 1. de sacramẽto Pœnitẽt. & quæst. 2. A.

b Vide de sacramento Pœnitent. quæst. 2. B.

c Ioan. 20. c Ibid quæst. 1. de sacramento Pœnitent. B.

d Psalm. 50. d. Ibidem quæst. 3 & 4.

e Vide quæst. 5. & 6. ibidem.

f Quæst. 7. & 8. de Pœnitent. sacramento.

g Num 12. d. 2. Reg. 12, 24. b Vide prædictam quæst. 7. b.

h Ephes. 4. g

i 1. Corinth. 3. d

k Apocal. 2. b

l 2. Corinth. 7. c

m Matth. 4. c

n Luce 3. c

TESTIMONIA.

1. Avgvstinvs libro quinquaginta homiliarum, homilia quinquagesima, capite quinto: Si iam de sanitate desperans addis peccata peccatis, sicut scriptum est: Peccator cùm veneris in profundum malorum contemnet: noli contemnere, noli desperare, clama etiam de profundo ad Dominum: & dic ei: De profundis clamaui ad te Domine, Domine exaudi vocem

Prouerb. 18

Psalm. 129.

ſuo ventri: & per dulces ſermones, & benedictiones, ſeducunt corda innocentium.

2. IACOBI ſecundo capite: Quicunque autem totam meam legem ſeruauerit, offendat autem in vno, factus eſt omnium reus.

3. BASILIVS libro primo de Baptiſmo, parte ſecunda: Modica quædam ex illis, quæ de regno cælorum ſunt dicta, adiiciam, ne quouis pacto in acquirendo illo deficiamus. In vitæ nanque negotio paululum non eſt, quod paululum abeſt, ac ferè dicitur, vt quidam noſtrorum ſapientum admonuit. Et hoc ex ipſis rebus potiſſimùm liquet, immò & ex abſoluta illa ſacrorũ, & ad oblationem deſtinatorum animalium integritate ſatis habet fidei quod dico, in quibus vbi modica quædam reperiebatur macula, vel mutilatio, non integri alicuius membri, ſed partis tantùm ipſius, quemadmodum ſcriptum eſt, mutilatio auriculæ, ſiue homo erat, ad ſacerdotium ineptus iudicabatur, ſiue animal, reprobũ habebatur ad ſacrificium, cùm Apoſtolus dixerit, Hæc quidem illis in figura contigerunt, ſcripta verò ſunt ad noſtram admonitionẽ, in quos fines ſæculorum venerunt: & Dominus apertè declarauerit, quæ à nobis exigantur iuſtitiæ præſtãtia, vbi dixit, templo maius aliquid eſt hic, & abundantius nos animæ curam habere debere oſtenderit, dicens, Cui multum concreditum eſt, ab illo & multum repetent. Et infra: De quibus vna eſt ſententia, liquet quòd idem ſit & periculi omnibus, ſi vnum aliquid ex ipſis defuerit. Si nanque Dominus dicit, Iota vnum, aut apex vnus haud quaquam præteribit à lege, donec omnia fiant, quanto magis ab Euangelio, dicente Domino ipſo, Cælum ac terra tranſibit, ſermones verò mei nequaquam tranſibunt. Vnde Iacobus Apoſtolus confidenter denunciauit dicens: Quiſquis fecerit totam legem, offendat autem in vno, erit omnium reus. Hoc autem ex eo didicit, quòd poſt beatitudines Dominus teſtimoniis ac promiſſionibus Petro propter homines datis, comminatus eſt dicens, Niſi lauero te, non habebis partem mecum. Paulus verò Apoſtolus afflictiones illas Chriſti, quæ adhuc deerãt, pro corpore ipſius, quod eſt Eccleſia, adimplens, & in Chriſto loquens cõteſtatur, quænam illa ſint, quorum potiſſimùm gratia quis regno cælorum nõ potiatur, & mortis condemnationi ſubiiciatur, aliquando quidem definitè dicens, quòd qui talia faciunt, digni ſint morte. Quare verò non dixit, qui iſta faciunt, ſed qui talia faciunt regnum cælorum non poſſidebunt? Et iterum generalius, quoniam iniuſti regnum Dei non poſſidebunt. Et alibi ſimiliter. Ipſe verò Dominus noſter Ieſus Chriſtus in Euangelio Lucæ ita definiuit dicens, Nemo manu ad aratrum poſita, & retro poſtea auerſus, aptus eſt ad regnum Dei. Eſt autem hîc neceſſariò obſeruandum, quòd non de multis peccatis, ſed de vno eſt horrendum adeò & ineuitable iudicium, idque ex conceſſis ac licitis, & ſi moram duntaxat, eamque modicam obedientiæ illi quis, quæ abſque vllo prætextu, velociſſimè, & ſine ſuſpenſione Domino præſtanda eſt, iniecerit.

4. ITEM libro ſecũdo de Baptiſmo, capite nono: Iniquus quidẽ eſt quiſquis legem non integram ſeruauerit, aut etiam, qui vnum illius mandatum tranſgreſſus fuerit. In modicæ nanque particulæ defectu, totũ periclitatur. Quod enim propè factum eſt, nondum factum eſt. Nam quemadmodum qui propè mortuus eſt, non eſt mortuus, ſed adhuc viuit: & qui propè vixiſſet, non viuit, ſed mortuus eſt: & qui ferè ingreſſus eſt, non eſt ingreſſus, vtpotè quinque illæ virgines: ita & qui propè ſeruauit legem, non ſeruauit legem, ſed eſt iniquus ac tranſgreſſor legis. Quapropter & neceſſariũ eſt de iniquis, etiamſi germani ac ſynceri videantur, Apoſtolo credere dicenti, aliquando quidem, Si quis frater nominatus, aut fornicator fuerit, aut auarus, aut vinolentus, aut conuiciator, aut raptor, cum huiuſmodi ne cibum quidẽ ſumite: (obiter autem hîc notandum eſt, quòd non eum tantùm, qui in his omnibus culpabilis eſt, à communi Chriſtianorum cõuictu abarcet, ſed & eum, qui vel in vno tantùm iſtorum reprehenſibilis eſt, cùm non dicit, cum iſto, ſed cum huiuſmodi) aliquando verò, Mortificate membra veſtra, quæ ſunt ſuper terram, fornicationem, immunditiam, affectionem, concupiſcentiam prauam, & auaritiam, quæ eſt idolorum ſeruitus, propter quę venit ira Dei (& generalius adiungẽs) ſuper filios, inquit, immorigeros: ne ſitis ergò conſortes ipſorum.

Matth. 25.

1. Cor. 5.

Coloſſ. 3.

1. Cor. 10.

Matth 12.

Lucæ 12.

Matth. 5.

Lucæ 21.

Iacob. 2.

Ioan. 11.

Coloſſ. 2.

Rom. 1.

1. Cor. 6.

Galat. 5.

Lucæ 3.

In modicæ particulæ defectu totum periclitatur.

5. MATTHÆI ſeptimo capite: Nõ omnis, qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum cælorum: ſed qui facit voluntatem Patris mei, qui in cælis eſt, ipſe intrabit in regnum cælorum. Multi dicent mihi in illa die: Domine, Domine, nõne in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo dæmonia eiecimus, & in nomine tuo virtutes multas fecimus? Et tunc confitebor illis: Quia numquam noui vos: diſcedite à me, qui operamini iniquitatem. Et poſt pauca: Et omnis, qui audit verba mea hæc, & non facit ea, ſimilis erit viro ſtulto, qui ædificauit domũ ſuam ſuper arenam: & deſcendit pluuia, & venerunt flumina, & flauerunt venti, & irruerunt in domũ illam, & cecidit, & fuit ruina illius magna.

6. ET capite vigeſimoquinto: Tunc ſimile erit regnum cælorum decem virginibus: quæ accipientes lampades ſuas exierunt obuiam ſponſo, & ſponſæ. Quinque autem ex eis erant fatuæ, & quinque prudentes: ſed quinque fatuæ, acceptis lampadibus, non ſumpſerunt oleum ſecum, Et paucis interiectis: Nouiſſimè verò veniunt & reliquæ virgines, dicentes: Domine, Domine, aperi nobis. At ille reſpondens, ait: Amen dico vobis, neſcio vos. Vigilate itaque, quia neſcitis diem, neque horam.

7. LVCÆ duodecimo capite: Ille autẽ ſeruus, qui cognouit voluntatem domini ſui, & non præparauit, & non fecit ſecundum voluntatem eius, vapulabit multis.

8. IOANNIS duodecimo capite: Veruntamen & ex principibus multi crediderunt in eum: ſed propter Phariſæos non confitebantur, vt è ſynagoga non eiicerentur, dilexerunt enim gloriam hominum magis, quàm gloriam Dei.

9. PAVLI ad Corinthios decimotertio capite: Si linguis hominum loquar, & angelorum, charitatem autem non habeam, factus ſum velut æs ſonans, aut cymbalum tinniens. Et ſi habuero prophetiam, & nouerim myſteria omnia, & omnem ſcientiam: & ſi habuero omnẽ fidem ita vt mõtes transferam, charitatem autem non habuero, nihil ſum.

10. IACOBI ſecundo capite: Quid proderit fratres mei, ſi fidem quis dicat ſe habere, opera autem non habeat? Numquid poterit fides ſal-

uare eum ? Et paulò pòst : Tu credis quoniam vnus est Deus : Bene facis : & dæmones credunt, & contremiscunt. Vis autem scire ô homo inanis, quoniam fides sine operibus ociosa est?

11. AVGVSTINVS libro decimoquinto de Trinitate, capite decimooctauo : Ipsa verò dilectio siue charitas, &c. vt supra capite tertio de Charitate quæstione prima, testimonio decimoquarto.

12. ET tractatu decimo in primam epistolam Ioannis : Multi dicunt, Credo : sed fides sine operibus non saluat. Opus autem fidei ipsa dilectio est, dicente Paulo Apostolo, Et fides quæ per dilectionem operatur. Et post pauca : Hoc est credere, quòd Iesus Christus est, quomodò credunt Christiani, qui non solùm nomine Christiani sunt, sed factis & vita : non quomodo credunt dæmones. Nam & dæmones credunt & contremiscunt : sicut dicit scriptura. Quid potuerunt plus credere dæmones, quàm vt dicerent, Scimus qui sis, filius Dei ? Quod dixerunt dæmones, hoc dixit & Petrus, cùm Dominus quæreret, quis esset, quem illum dicerent homines. Et infrà : Aliud est ergò confiteri Christum, vt teneas Christum : aliud confiteri Christum, vt repellas à te Christum. Ergò videtis, quia quomodo hìc dicit, Qui credit, propria quædam fides est, non quomodo cum multis. Itaque fratres, nemo hæreticorum dicat vobis, Et nos credimus. Ideò enim de dæmonibus exemplum proposui, ne gaudeatis ad verba credentium, sed exploretis facta viuentium. Videamus ergò quid est credere in Christum; quid credere, quia Iesus ipse est Christus. Sequitur, Omnis qui credit quòd Iesus sit Christus, ex Deo natus est. Sed quid est credere illud? Et omnis qui diligit genitorem, diligit eum qui genitus ast ab ipso. Statim fidei coniunxit dilectionem; quia sine dilectione fides inanis est. Cum dilectione fides Christiani, sine dilectione fides dæmonis. Qui autem non credunt, peiores sunt quam dæmones, & tardiores quam dæmones. Nescio quis non vult credere in Christum : adhuc nec dæmones imitatur. Iam credit aliquis in Christum; sed odit Christum. Habet confessionem fidei in timore pœnæ, non in amore coronæ. Nam & illi qui puniri timebant, quid dicebant? Quid nobis & tibi fili Dei? Veniſti ante tempus perdere nos? Adde huic fidei dilectionem, vt fiat fides qualem dicit Apostolus Paulus Fides quæ per dilectionem operatur. Inuenisti Christianum, inuenisti ciuem Ierusalem, inuenisti ciuem Angelorum, inuenisti in via suspirantem peregrinum, adiunge te illi, comes tuus est, curre cum illo, si tamen & tu hoc es.

Credunt quidã sine charitate. Galat. 5.

Iacob. 2.

Matth. 16.

1. Ioan 15.

Fides cum dilectione Christiani, sine hac, dæmonis est.

Credunt quidam in Christum, & oderunt eum. Marc. 1.

Galat. 5.

13. FVLGENTIVS de incarnatione & gratia Iesu Christi, capite vicesimosexto : Fieri potest, vt quisquam Deum esse credat, qui Deum non diligit : vt autem quisquam Deum diligat, qui in Deum non credit, fieri nullatenus potest : quia potest vnusquisque credere aliquid esse quod non diligit, diligere verò nemo potest quod esse non credit. Apostolus autem dicit : Sine charitate fidem cæteraque bona opera cuiquam prodesse non posse, dicit enim : Si habuero omnem fidem, ita vt montes transferam, & si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, & tradidero corpus meum vt ardeam, charitatem autem non habeam, nihil mihi proest.

Fides sine charitate esse potest non cõtra.

1. Cor. 13.

14. PRIORIS ad Corinthios sexto capite : Sed vos iniuriam facitis, & fraudatis : & hoc fratribus. An nescitis quia iniqui regnum Dei non possidebunt? Nolite errare : Neque fornicarij, neque idolis seruientes, neque adulteri, neque molles, neque masculorum concubitores, neque fures, neque auari, neque ebriosi, neque maledici, neque rapaces, regnum Dei possidebunt. Et hæc quidẽ fuistis : sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed iustificati estis in nomine Domini nostri Iesu Christi, & in Spiritu Dei nostri.

15. AD Galatas quinto capite : Quòd si spiritu ducimini, non estis sub lege. Manifesta sunt autem opera carnis : quæ sunt fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria, idolorum seruitus, veneficia, inimicitiæ, contentiones, æmulationes, iræ, rixæ, dissensiones, sectæ, inuidiæ, homicidia, ebrietates, comessationes, & his similia; quæ prædico vobis, sicut prædixi : quoniam qui talia agunt, regnum Dei non consequentur.

16. AD Ephesios quinto capite : Hoc enim scitote intelligentes : quod omnis fornicator, aut immundus, aut auarus, quod est idolorum seruitus, non habet hereditatem in regno Christi, & Dei. Nemo vos seducat inanibus verbis : propter hæc enim venit ira Dei in filios diffidentiæ. Nolite ergo effici participes eorum.

17. APOCALYPSIS vigesimoprimo capite : Timidis autem, & incredulis, & execratis, & homicidis, & fornicatoribus, & veneficis, & idololatris, & omnibus mendacibus, pars illorum erit in stagno ardenti igne, & sulphure : quod est mors secunda.

XX.

De fructu iustificationis, hoc est, de merito bonorum operum deque ipsius meriti ratione.

Caput 16. sect. 6.

AB HAC igitur ratione iustificatis hominibus, siue acceptam gratiam perpetuò conseruauerint, siue amissam recuperauerint, proponenda sunt Apostoli verba : a *Abundate in omni opere bono, scientes quòd labor vester non est inanis in Domino.* b *Non enim iniustus est Deus vt obliniscatur operis vestri, & dilectionis, quam ostendistis in nomine ipsius.* Et, c *Nolite amittere confidentiam vestram, quæ magnam habet remunerationem.* Atque ideò bene operantibus vsque in finem, & in Deo sperantibus proponenda est vita æterna, & tanquam gratia filijs Dei per Christum Iesum misericorditer promissa, & tanquam merces

a 1. Corinth. 15. g
b Hebr. 6. b
c Hebr. 10. g

mercesᵈ ex ipſius Dei promiſſione bonis ipſorum operibus, & meritis fideliter reddenda. Hæc eſt enim illa corona iuſtitiæ, quam poſt ſuum certamen, & curſum repoſitam ſibi eſſe aiebatᵉ Apoſtolus, à iuſto iudice ſibi reddendam: non ſolùm autem ſibi, ſed & omnibus qui diligunt aduentum eius. Cùm enim ille ipſe Chriſtus Ieſus tamquam caput in membra, & tamquam vitis in palmites, in ipſos iuſtificatos iugiter virtutem influat: quæ virtus bona eorum ᶠopera ſemper antecedit, comitatur, & ſubſequitur, & ſine qua nullo pacto Deo gratia, & meritoria eſſe poſſent; nihil ipſis iuſtificatis amplius deeſſe credendum eſt, quo minus plenè illis quidem operibus, quæᵍ in Deo ſunt facta, diuinæ legi pro huius vitæ ſtatu ſatisfeciſſe,ʰ & vitam æternam ſuo etiam tempore, ſi tamen in gratia deceſſerint, conſequendam, verè promeruiſſe cenſeantur, cùm Chriſtus Saluator noſter dicat: ⁱ*Si quis biberit ex aqua, quam ego dabo ei, non ſitiet in æternum: ſed fiet in eo fons aquæ ſalientis in vitam æternam.* Ita neque propria noſtra iuſtitia, tamquam ex nobis propria, ſtatuitur; neque ignoratur, aut repudiatur iuſtitia Dei. Quæ enim iuſtitia noſtra dicitur, quia per eam nobis inhærentem iuſtificamur, illa eadem Dei eſt, quia à Deo nobis infunditur per Chriſti meritum.

B Neque verò illud omittendum eſt, quòd licet bonis operibus in ſacris literis vſqueadeò tribuatur, vt etiam quiᵏ vni ex minimis ſuis potum aquæ frigidæ dederit, promittat CHRISTVS eum non eſſe ſua mercede cariturum: & Apoſtolus teſtetur,ˡ id quod in præſenti eſt momentaneum, & leue tribulationis noſtræ, ſupra modum in ſublimitate æternum glorię pondus operari in nobis: abſit tamen vt Chriſtianus homo in ſeipſo ᵐvel confidat, vel glorietur, & nonⁿ in Domino: cuius tanta eſt erga omnes homines bonitas, vt eorum velit eſſe merita,° quæ ſunt ipſius dona. Et quiaᵖ in multis offendimus omnes, vnuſquiſque ſicut miſericordiam, & bonitatem, ita ſeueritatem, & iudicium ante oculos habere debet, neque ſeipſum aliquis, etiamſi ᵠnihil ſibi conſcius fuerit, iudicare; quoniam omnis hominum vita, non humano iudicio examinanda, & iudicanda eſt, ſed Dei:ʳ qui illuminabit abſcondita tenebrarum, & manifeſtabit conſilia cordium: & tunc laus erit vnicuique à Deo, qui, vt ſcriptum eſt, ˢ*reddet vnicuique ſecundùm opera ſua.*

d Auguſtin. de gratia & libero arbitrio cap. 89. Epiſtol. 105. & 52. lib. 1. contra aduerſa. leg. & prophet. cap. 16 de moriib. Eccleſiæ catholic. ca. 25. de corrept. & gratia, cap. 13. tract. de Epicur. & Stoicis c. 3. Cyprian. de oper. & eleemoſyn. Epiſtol. 56. 60. Chryſoſtom. homil. 42. in Geneſ homil 41. in 1. ad Corinth. Gregor. homil. 17. in Euangel.

e 2. Timoth. 4. b Auguſtin. homi. 14. ex 50 c. 2. in pſalm. 83. tractat. 3. in Ioannem. Theophyl. & OEcumen. in ca. 4. epiſtol. 2. ad Timoth.

f Concil. 2. Arauſic. can. 18 auguſtin. de corrept. & gratia cap. 13 de gratia & libero arbitrio, ca. 6. ſermon. 15. de verb. Apoſtol. cap. 2. Fulgent. lib. 1. ad Moni. cap. 11. 12.

g Ioan. 3. c

h Auguſt. in ſenten. 313. Proſper.

i Ioan. 4. b

k Matth. 10. d

l 2. Corinth. 4. d

m Auguſtin. de prædeſt. ſanct. cap 5 de gratia & libero arbitrio, cap. 6.

n 1. Corinth. 1. d 2. Cor. 10. d

° Cæleſtin. 1. epiſtol. 1. can. 11. Auguſtin. in enchirid. cap. 107. epiſtol. 105. de grat. & liber. arbitrio, c. 6. Gennad. lib. de Eccleſ. dogmat. c. 32.

p Iacob. 3. a

q 1. Corinth 4. a

r Ibidem.

ſ Matth. 16. d Rom. 2. a Pſalm. 61. b

TESTIMONIA.

1. APOSTOLVS ad Corinthios decimoquinto capite, vt in textu.

2. AD Hebræos ſexto capite: Non enim iniuſtus Deus, vt obliniſcatur operis veſtri, & dilectionis, quam oſtendiſtis in nomine ipſius, qui miniſtrâſtis ſanctis, & miniſtratis.

3. ET capite decimo, vt in textu.

Vita æterna bonis operibus redditur. Matth. 16. Rom 2. Apoc. 22. Rom. 4.

4. AVGVSTINVS de gratia & libero arbitrio, capite octauo: Si vita æterna bonis operibus redditur, ſicut apertiſſimè dicit ſcriptura; Quoniam Deus reddet vnicuique ſecundùm opera eius: quomodo gratia eſt vita æterna, cùm gratia non operibus reddatur, ſed gratis detur, ipſo Apoſtolo dicente; Ei qui operatur, merces non imputatur ſecundùm gratiam, ſed ſecundùm meritum. Et infra: Iſta quæſtio nullo modo mihi videtur poſſe diſſolui, niſi intelligamus, & ipſa bona opera noſtra, quibus æterna redditur vita ad Dei gratiam pertinere; propter illud quod ait Dominus IESVS: Sine me nihil poteſtis facere. Et in fine: Itaque, fratres chariſſimi, ſi vita bona noſtra nihil aliud eſt quàm Dei gratia; ſine dubio & vita æterna, quæ bonæ vitæ redditur, Dei gratia eſt: & ipſa enim gratis datur, quia gratis data eſt illa cui datur. Sed illa cui datur, tantummodò gratia eſt, hæc autem quæ illi datur, quoniam præmium eius eſt, gratia eſt pro gratia, tanquam merces pro iuſtitia, vt verum ſit, quoniam verum

Bona etiã opera noſtra ad Dei gratiã referenda. Ioan. 15.

Vita æterna præmiũ & merces bonæ vitæ redditur. Apocal. 22.

est, quia reddet vnicuique Deus secundum opera eius.

Psalm.102. Corona redditur bonis operibus. Philip.2.

5. Et capite nono: Qui coronat te in miseratione & misericordia. Nunquid non corona bonis operibus redditur? Sed quia ipsa bona opera ille in bonis operatur, de quo dictum est: Deus est enim, qui operatur in vobis & velle, & operari pro bona voluntate, ideò dixit psalmus, Coronat te in miseratione & misericordia, quia eius miseratione bona operamur, quibus corona redditur.

6. Item epistola centesimaquinta ad Sixtum Presbyterum: Sicut ab initio fidei misericordiam consequuti sumus, &c. vt supra de bonis operibus, quæstione secunda, E testimonio decimosexto. Pergés deinde in tractatione loci ad Rom. 6. Stipendium peccati mors, quærit cur non adiecerit Apostolus, Stipendium autem iustitiæ vita æterna. Aut, inquit, si nollet dicere Iustitiæ, diceret fidei: quoniam iustus ex fide viuit. Vnde etiá & merces appellatur plurimis sanctarum scripturarum locis: nusquam porrò dicta est merces iustitia vel fides, quia iustitiæ vel fidei redditur merces. Quod est autem merces operanti, hoc militanti stipendium. Sed beatus Apostolus aduersus elationem quæ vsque adeo magnis rentat irrepere, vt & sibi propter ipsam dicat datum angelum Sathanæ, à quo colaphizaretur, ne verticem præsumptionis erigeret. Aduersus hanc ergò elationis pestem vigilantissimè militans, Stipendium, inquit, peccati mors. Rectè stipendium, quia debetur, quia dignè retribuitur, quia merito redditur. Deinde ne iustitia, de humano se extolleret bono merito, sicut humanum meritum malum non dubitatur esse peccatum, non à contrario retulit, dicens, Stipendium iustitiæ vita æterna; sed gratia, inquit, Dei vita æterna. Et hæc ne præter mediatorem aliqua alia vita quæreretur, adiecit; In Christo Iesu Domino nostro.

Abac. 2.

Iustitiæ redditur merces. 2. Cor. 12.

Vita æterna est bonæ vitæ præmium & merces.

7. Epistola item quinquagesima secunda ad Macedonium: His virtutibus (quatuor scilicet, prudentiæ, fortitudini, temperantiæ, & iustitiæ) diuinitus impartitis, & bona vita nunc agitur, & postea præmium eius, quæ nisi æterna esse non potest, beata vita persoluitur. Hîc enim sunt eædem virtutes in actu, ibi in effectu: hîc in opere, ibi in mercede: hîc in officio, ibi in fine.

Æternum meritum cõparatur ex piè data eleemosyna.

8. Idem libro primo contra aduersarium legis & Prophetarum, capite decimosexto: Perparuum est quod in eleemosynis datur: sed cùm piè datur, æternum inde meritum comparatur.

Vita æterna præmiũ, quod datur post meritum.

9. Libro item de moribus Ecclesiæ catholicæ, capite vigesimoquinto: Diligamus Deum ex toto corde, ex tota anima, ex tota mente, quicunque ad vitam æternam peruenire proposuimus. Vita enim æterna est totum præmiũ, cuius promissione gaudemus: nec præmium potest præcedere merita, & prius homini dari, quàm dignus est. Quid enim hoc iniustius, & quid iustius Deo? Non ergò debemus poscere præmium, antequam mereamur accipere.

Psalm. 31. Pro meritis bonorũ operũ iusto iudicio misericordia tribuitur. Iacob 2.

10. Et libro de correptione & gratia, capite decimoterrio: Etiam ibi Dei misericordia necessaria est, qua fit beatus, cui non imputauit Dominus peccatum: sed tunc pro bonorum operum meritis iusto iudicio etiam ipsa misericordia tribuetur. Cùm enim dicitur, Iudicium sine misericordia illi, qui non fecit misericordiam, manifestatur in his in quibus inueniuntur bona opera misericordiæ, iudicium cum misericordia fieri; ac per hoc etiam ipsam misericordiam meritis bonorum operum reddi. Non sic est nunc, quando non solùm nullis bonis, sed etiam multis malis operibus præcedentibus, misericordia eius præuenit hominem, vt liberetur à malis, & quæ fecit, & quæ facturus fuerat, nisi Dei gratia regeneraretur; & quæ passurus fuerat in æternum, nisi eueretur à potestate tenebrarum, & transferretur in regnum filij charitatis Dei. Veruntamen quia & ipsa vita æterna, quam certum est bonis operibus debitam reddi, à tanto Apostolo gratia Dei dicitur, cùm gratia non operibus reddatur, sed gratis detur; sine vlla dubitatione confitendum est, ideò gratiam vitam æternam vocari, quia his meritis redditur, quæ gratia contulit homini. Rectè quippe ipsa intelligitur, quæ in Euangelio legitur, Gratia pro gratia, id est, pro his meritis, quæ contulit gratia.

Vita æterna gratia, & bonis operibus tamen vt debitum redditur.

Ioan. 1.

11. Item tractatu de Epicureis & Stoicis capite tertio: Beata vita merces bonorum est, bonitas opus est, beatitudo merces est. Deus opus iubet, mercedem proponit. Dicit, hoc fac, & hoc accipies.

Beatitudo merces bonorũ operum.

12. Cyprianvs de opere & eleemosynis: Quæ illa erit fratres charissimi, operantium gloria, quam grandis & summa lætitia: cùm populum suum Dominus cœperit recensere: & meritis atque operibus nostris præmia promissa contribuens, pro terrenis cælestia, pro temporalibus sempiterna, pro modicis magna præstare offerre nos patri, cui nos sua sanctificatione restituit: æternitatem nobis immortalitatẽque largiri, ad quam nos sanguinis sui viuificatione reparauit: reduces ad paradisum denuò facere, regna coelorum fide & veritate suæ pollicitationis aperire? Hæc hæreant firmiter sensibus nostris: hæc intelligantur plena fide: hæc corde toto diligantur: hæc indefinentium operum magnanimitate redimantur. Præclara & diuina res, fratres charissimi, salutaris operatio, solatium grande credentium, securitatis nostræ salubre præsidium, munimentum spei, tutela fidei, medela peccati: res posita in potestate facientis, res & grandis & facilis: sine periculo persecutionis, corona pacis: verum Dei munus & maximum, infirmis necessarium, fortibus glorioſum, quo Christianus adiutus perfert gratiam spiritalem, promeretur Christum iudicem, Deum computat debitorem. Ad hanc operum salutarium palmam libenter ac promptè certemus: omnes in agone iustitiæ Deo & Christo spectante curramus: & qui sæculo & mundo maiores esse iam cœpimus, cursum nostrum nulla sæculi, & mundi cupiditate tardemus. Si expeditos, si celeres, si in hoc operis agone currentes, dies nos vel traditionis, vel persecutionis inuenerit, nusquam Dominus meritis nostris ad præmium deerit: in pace vincentibus coronam candidam pro operibus dabit; in persecutione purpuream pro passione geminabit.

Operibus & meritis nostris præmia promissa tribuet Deus.

Salutaris operationis præconia.

Operatio bona Dei munus.

Corona in pace vincẽtibus candida, in persecutione purpurea! lib. 4. epist. 6.

13. Item epistola quinquagesimasexta ad Thibaritanos: Armemus dexteram gladio spirituali, vt sacrificia funesta fortiter respuat, & Eucharistiæ memor, quæ Domini corpus accepit, ipsum complectatur, postea à Domino sumptura præmium cælestium coronarum. O dies ille qualis & quantus aduenier, fratres dilectissimi, cùm cœperit populum suum Dominus recensere, & diuinæ cognitionis examine singulorum merita recognoscere,

recognoſcere, mittere in gehennam nocentes, & perſecutores noſtros flammæ pœnalis perpetuo ardore dãnare, nobis verò mercedem fidei, & deuotionis exoluere. Quæ erit gloria, & quãta lætitia, admitti, vt Deum videas honorari, vt cum Chriſto Domino Deo tuo ſalutis ac lucis æternæ gaudium capias? Et infra: Hæc fratres dilectiſſimi, hæreant cordibus veſtris: hæc ſit armorum veſtrorum præparatio, hæc diurna ac nocturna meditatio, ante oculos habere, & cogitatione ſemper ac ſenſibus voluere iniquorum ſupplicia, & præmia ac merita iuſtorum: quid negantibus Dominus commineturad pœnam, quid cõtra confitentibus promittat ad gloriam. Si hæc cogitantibus ac meditantibus nobis ſuperuenerit perſecutionis dies, miles Chriſti, præceptis eius & monitis eruditus, non expaueſcit ad pugnam, ſed paratus eſt ad coronam.

Merces fidei & deuotionis.

Corona hîc nõ pẽtenda.

14. Et epiſtola ſexageſima ad Epiſcopos Numidas: Cùm Dominus in Euangelio ſuo dicat, infirmus fui, & viſitaſtis me: quanto nunc quoque cum maiore operis noſtri mercede dicturus eſt: Captiuus fui, & redemiſtis me? Et cùm denuò dicat, In carcere fui, & veniſtis ad me: quanto plus eſt, cùm cœperit dicere, In carcere captiuitatis fui, & clauſus, & vinctus apud Barbaros iacui: & de carcere illo ſeruitutis liberaſtis me, cùm iudicij dies venerit præmium de Domino recepturi?

Lib. 5. epiſt. 8 Matth. 25.

15. Chrysostomvs homilia quadrageſimaſecunda in Geneſim: Si voluerimus ſuperna frui gratia, imitemur patriarcham, (Abraham) & ne cunctemur ad obeundam virtutem: ſed quotidie ita eam exerceamus, vt oculum illum, qui ſopiri neſcit, conciliemus nobis ad mercedem tribuendam. Etenim qui ſcit arcana mentis noſtræ, cùm viderit ſanam mentem noſtram, & nos conari, & eniti ad virtutis agones, ſtatim & nutu ſuo nos adiuuat, ſimul & labores noſtros alleuians, & infirmitatem noſtræ naturæ confirmans, vberéſque retributiones ſuppeditans. Sanè in Olympicis certaminibus neutiquam quis tale quid inueniet: ſed ſubſiſtit adornator & magiſter, ſitque ſpectator tantùm certantium vt cæteri, neque in vlla re poteſt adiuuare, ſed expectat vt fiat victoria. Dominus autem noſter non ſic, ſed ſimul nobiſcum certat, & manum porrigit, & ſimul adiuuat, & quaſi vndequaque aduerſarium noſtrum nobis tradit, & omnia facit ſatagens, vt in certamine duremus, & vincamus, quò nobis immarceſcibilem imponat coronam. Coronam enim, inquit, gratiarum accipies in capite tuo. Iam in mediis illis Olympicis certaminibus corona poſt victoriam nihil aliud eſt, quàm folia lauri, quàm applauſus & acclamatio vulgi, quæ tamen omnia veſpere ingruente marceſcunt & pereunt: at corona quæ pro virtute, & eius ſudoribus datur, nihil habet ſenſibile, neque in hoc ſæculo nobiſcum diſſoluitur, ſed perpetua eſt, immortalis, extendens ſe in omnia ſæcula. Et labor quidem eſt parui temporis; merces autem laborum, finem non habet, neque cedit tempori, neque marceſcit.

Deus in certamine nos adiuuat, & coronam poſtea largitur.

Coronã pro virtute & ſudoribus qualis nobis retribuenda.

16. Et homilia quadrageſimatertia in priorem epiſtolam ad Corinthios: Permagnum quidem eſt, in ſecundo proſperóque rerum ſtatu, & miſericordiam exercere, & virtuti eſſe deditum: verùm longè tamen maius illud, aduerſitatum afflictionibus, ab opere iſto pulcherrimo non deturbari, ac is eſt qui propter Deum hæc maximè facit. Vtrunque igitur, ſiue periclitemur, fratres, ſiue quicquid patiamur, ardentiores reddamur ad virtutis ſtudium. Neque eſt enim hoc retributionis noſtræ tempus. Quare hîc coronas non petamus, ne ſi aduenerit ipſum coronationis tempus, imminuerimus nobis præmia. Nam quemadmodum, artificibus accidere videmus, qui quidem ſi ipſi ſe alant & operentur, maiorem accipiunt mercedem: ſin verò apud conductores ipſos victitant, non parum illis à mercede ſua detrahitur: Ita & cum ſanctis agitur. Si quis enim & innumera bona fuerit operatus, tum verò & innumera mala perpeſſus, integram habet mercedem, & pleniſſimam retributionem, non bonorum tantùm quę fecerit gratia, ſed malorum etiam quę tulerit. Qui autẽ requie hic, & felicitate fruitus eſt, tam ſplendidã iſthic coronam non eſt conſecuturus. Ea propter hoc in ſęculo retributionem non quęramus, ſed tum gaudeamus potiſſimùm, ſi rectè viuentes malis affligamur. Quoniam quidem non propter bona tantùm opera, verùm & afflictiones, mercedem nobis iſthic Deus retribuet. Vt autem quod loquor fiat clarius, agite conſtituamus diuites duos, miſericordes illos & largientes pauperibus. Deinde verò alter quidem in diuitiis permaneat, & omni felicitate fruatur: alter verò in paupertatem incidat, morbos, & calamitates, qui tamen gratias agat Domino. Iam illi ſi iſthuc peruenerint, vter, putatis, maiorem acceptурus eſt coronam? An non manifeſtum, eum aſſecuturum, qui æger, calamitoſus, benè facięs, malè patiens, nihil hîc erat humani paſſus? Equidem iſtud planò indubitatum. Ille enim verè virilis, adamantinus, & beneuolus erat Dei ſeruus.

Et propter bona opera, & propter afflictiones mercedem Deus retribuet.

Corona alia minor alia maior.

17. Gregorivs homilia decimaſeptima in Euangelia: Notandum quod ſubditur: Dignus eſt operarius mercede ſua. Quia iam de mercede operis, ſunt ipſa alimenta ſuſtentationis, vt hîc merces de labore prædicationis inchoetur, quæ illic de veritatis viſione perficitur. Qua in re conſiderandum eſt, quòd vni noſtro operi duæ mercedes debentur: vna in via, altera in patria: vna quæ nos in labore ſuſtentat, alia quæ nos in reſurrectione remunerat. Merces itaque, quæ in præſenti accipitur, hoc in nobis debet agere, vt ad ſequentem mercedem robuſtius tendatur. Verus ergò quiſque prædicator non ideò prædicare debet, vt in hoc tempore mercedem recipiat; ſed ideò mercedem recipere, vt prædicare ſubſiſtat. Quiſquis nanque ideò prædicat, vt hîc vel laudis, vel muneris mercedem recipiat, æterna proculdubio mercede ſe priuat. Quiſquis verò vel ea quæ dicit ideò placere hominibus appetit, vt dum placet quod dicitur, per eadem dicta non ipſe, ſed Dominus ametur: vel idcircò terrena ſtipendia in prædicatione conſequitur, ne à prædicationis voce per indigentiam laſſętur: huic proculdubiò ad recipiendam mercedem nil obſtat in patria, quia ſumptus ſumpſit in via.

Luc. 10.

Merces duplex debetur vni noſtro operi.

18. Posteriorıs ad Timotheum quarto capite: Bonum certamen certaui, curſum conſummaui, fidem ſeruaui. In reliquo repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die iuſtus iudex: non ſolùm autem mihi, ſed & iis, qui diligunt aduentum eius.

19. Avgvstinvs homilia decimaquartà libri quinquaginta homiliarum, capite ſecundo: Audiamus Paulum Apoſtolum dicentem, cùm paſſioni appropinquaret, &c. vt de bonis

operibus quæſtione ſecunda, E teſtimonio triceſimoprimo.

20. ET in pſalmum octogeſimumtertium, vt ibidem teſtimonio ſequenti. Debitorem Dominus ipſe fecit ſe, non accipiendo, ſed promittendo. Non ei dicitur, Redde quod accepiſti: ſed, redde quod promiſiſti. Miſericordiam mihi erogauit, inquit, vt faceret me innocentem: nam prius fui blaſphemus & iniurioſus, ſed ex illius gratia factus ſum innocens. Ille autem qui prærogauit miſericordiam negare poterit debitum? diligit miſericordiam & veritatem. Gratiam & gloriam dabit. Quam gratiã, niſi de qua ipſe dixit; Gratia Dei ſum id quod ſum? Quam gloriam, niſi de qua ipſe dixit; Supereſt mihi corona iuſtitiæ?

Debitorem ſe fecit Deus, non accipiẽdo, ſed promittendo.

1. Tim. 1.

Pſalm. 32.

1. Cor. 15.

21. IDEM tractatu tertio in Euangelium Ioannis: Audi Paulum Apoſtolum confitentem gratiam, &c. eadem quæſtione ſecunda de bonis operibus, E teſtimonio triceſimoquarto.

2. Tim. 4.

22. THEOPHYLACTVS in illa verba capitis quarti poſterioris epiſtolæ ad Timotheũ, Quam reddet mihi &c. Non dixit dabit, ſed reddet veluti debitum quoddam. iuſtus enim cùm ſit, omninò laboribus mercedem definiet. Debitum itaque eſt corona, propter iudicis iuſtitiam.

23 OECVMENIVS in eundem locum: Conſidera, quòd tanquam debitum expetit illud, cùm ait, Reddet mihi, & non dicit, Dabit, ſignificans etiam hoc ex eo quod ait, iuſtus iudex.

24 CONCILIVM ſecundum Araufican. canone decimooctauo: Debetur merces bonis operibus ſi fiant, ſed gratia, quæ non debetur, præcedit vt fiant.

25. AVGVSTINVS de correptione & gratia, capite decimotertio: vt ſupra hoc eodem capite, teſtimonio decimo.

26. ET de gratia & libero arbitrio, capite ſexto: Paulum inuenimus ſine vllis meritis bonis, immò cum multis meritis malis, Dei gratiam conſecutum reddentis bona pro malis: videamus quid dicat ſua iam propinquante paſſione, ſcribens ad Timotheum; Ego enim iam immolor, inquit, & tempus reſolutionis meę inſtat: Bonum certamen certaui, curſum conſummaui, fidem ſeruaui. Iſta vtique iam merita ſua bona commemorat; vt poſt bona merita conſequatur coronam, qui poſt merita mala conſecutus eſt gratiam. Denique attendite quid ſequatur. Supereſt, inquit, mihi corona iuſtitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die iuſtus iudex. Cui redderet coronam iuſtus iudex, ſi non donâſſet gratiam miſericors pater? Et quomodo eſſet iſta corona iuſtitiæ, niſi præceſſiſſet gratia, quæ iuſtificat impium? Quomodo iſta debita redderetur, niſi prius illa gratuita donaretur?

2. Tim. 4.

Paulus ſua merita cõmemorat, quibus corona debetur.

27. ITEM ſermone decimoquinto de verbis Apoſtoli capite ſecundo: vt ſupra capite duodecimo, teſtimonio octauo.

28. FVLGENTIVS, libro primo ad Monimum, capite vndecimo: Hanc gratiam non ſolùm in præſentis vitæ iuſtificatione, ſed etiam in futuri ſæculi remuneratione, dicit gratiam permanere, & ſuper nos, hoc eſt, ſuper omnia bona cuiuſlibet hominis merita in Dei bonitate aſſerit abundare, dicens: Vt oſtendatin ſæculis ſuperuenientibus abundantes diuitias gratiæ ſuę in bonitate ſuper nos in Chriſto Ieſu. Gratia eſt igitur retributio pia, qua Deus in præſenti tempore malis bona retribuit: Illis videlicet, quos iuſtificat impios, vt deputetur fides ad iuſtitiam.

Ephes. 2.

Gratia iuſtificãs impios.

De qua retributione Dauid dicit: Quid retribuã Domino, pro omnibus quæ retribuit mihi? Gratia eſt & illa iuſta retributio, qua bonis ſuis meliora retribuens, Deus glorificaturus eſt iuſtos. Et hoc enim gratiæ opus erit. Quia vt hoc mereantur, ipſa præueniendo miſericorditer incipit: ipſa ſubſequendo cuſtodit. Iſta gratia in ſcripturis etiam miſericordia nominatur. De qua dicit Dauid: Deus meus, miſericordia eius præueniat me. Et alio loco: Miſericordia tua ſubſequitur me, per omnes dies vitæ meæ. Præuenit igitur impium, vt fiat iuſtus: ſubſequitur iuſtum, ne fiat impius. Præuenit cæcum, vt lumen quod non inuenit donet: ſubſequitur videntem, vt lumen quod contulit ſeruet. Præuenit eliſum, vt ſurgat: ſubſequitur eleuatum, ne cadat. Præuenit donans homini bonam voluntatem: ſubſequitur beneuolentem, operando in illo boni operis facultatem. Hoc igitur iſta miſericordia Dei in homine ſubſequitur, quod præueniens ipſa largitur. Et ideò non ſolùm errantem iuſtificando ad viam reuocat, ſed etiam bene ambulantem cuſtodit & adiuuat, vt ad donum glorificationis æternæ perducat.

Pſalm. 115. Gratis glorificans iuſtos.

Glorificari vt mereamur, gratia &præueniẽdo incipit, & ſubſequẽdo cuſtodit Pſalm. 58. Pſalm. 22.

29. ET capite duodecimo: In hac ergò iuſtificatione, ſanctieuntes eunt & flent, mittentes ſemina ſua: In illa verò glorificatione, venientes venient in exultatione, portantes manipulos ſuos. In hac operarij patrisfamilias in vinea operantur: In illa autem denarij mercede ſine dubio potientur. Iſtam Deus nunc donat, vt initium meriti boni gratis indignus accipiat: Illam verò in futurum repoſitam ſeruat, qua boni meriti præmium accipere dignus poſſit, qui boni meriti principium, cùm eſſet indignus accepit.

Gratia quæ & miſericordia, quanta nobis præſtet. Pſalm. 125. Hic operamur, illic mercedem conſequemur.

30. IOANNIS tertio capite: Qui autem facit veritatem, venit ad lucem, vt manifeſtentur opera eius, quia in Deo ſunt facta.

31. AVGVSTINVS ſententia trecenteſima decimatertia apud Proſperum: Iuſtitia, ſecundum quam iuſtus ex fide viuit, quoniam per ſpiritum gratiæ homini ex Deo eſt, vera iuſtitia eſt: quæ licet non immeritò in aliquibus iuſtis pro huius vitæ capacitate perfecta dicatur: parua tamen eſt ad illam magnam, quam capit æqualitas angelorum: quam qui nondum habebat, & propter illam quæ iam inerat, perfectum: & propter iſtam quę adhuc deerat, imperfectum ſe eſſe dicebat. Sed planè minor iſta iuſtitia facit meritum: maior illa * facit præmium. Vnde qui iſtam non ſequitur, illam non aſſequetur.

Ex libro 3. cõtra duas epiſt. Pelag. cap. 7. Iuſtitia iuſti in hac vita, vera eſt iuſtitia, ſed minor illa æterna. Minor iuſtitia facit meritum, maior præmium. * for. fit

32 IOANNIS quarto capite, vt in textu.

1. B MATTHÆI decimo capite: Qui recipit prophetam in nomine prophetę, mercedem prophetæ accipiet: & qui recipit iuſtum in nomine iuſti, mercedem iuſti accipiet. Et quicunque potum dederit vni ex minimis iſtis calicem aquæ frigidæ tantùm in nomine diſcipuli: amen dico vobis, non perdet mercedem ſuam.

2. POSTERIORIS ad Corinthios quarto capite: Id enim, quod in præſenti eſt momentaneum & leue tribulationis noſtræ, ſupra modum in ſublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis, non contemplantibus nobis quæ videntur, ſed quæ non videntur. Quę enim videntur temporalia ſunt: quæ autem non videntur, æterna ſunt.

1. Cor. 4.

3. AVGVSTINVS de prædeſtinatione ſanctorum, capite quinto: Quid autem habes quod non accepiſti? Poſſet quippe dicere homo inflatus

tus aduerſus alterum; diſcernit me fides mea, iuſtitia mea, vel ſi quid aliud. Talibus occurrens cogitationibus bonus doctor, Quid autem habes, inquit, quod nõ accepiſti? A quo, niſi ab illo qui te diſcernit ab alio, cui non donauit, quod donauit tibi? Si autem & accepiſti, ait, quid gloriaris quaſi non acceperis? Nunquid quæſo agit aliud, niſi vt qui gloriatur in Domino glorietur? Nihil autem huic ſenſui tam contrarium eſt, quàm de ſuis meritis ſic quenquam gloriari, tamquam ipſe ſibi ea fecerit, non gratia Dei: ſed gratia quæ bonos diſcernit à malis, non quæ communis eſt & bonis, & malis. Sit ergò gratia naturæ attributa, qua ſumus animantia rationabilia, diſcerniminurque à pecoribus; ſit etiam gratia naturæ attributa, qua in ipſis hominibus à deformibus pulchri, vel ingenioſi diſcernuntur à tardis, ac ſi quid eiuſmodi eſt. Sed non ſe ille, quem coercebat Apoſtolus, aduerſus pecus inflabat, nec aduerſus hominem alterum, de aliquo naturali munere quod ineſſe poſſet & peſſimo; ſed aliquod bonum quod pertineret ad vitãm bonam, ſibi non Deo tribuens inflabatur, quando audire meruit, Quis enim te diſcernit? Quid autem habes quod non acceperis?

Gloriãdum minimè de meritis noſtris tanquã illa à nobis ſint.

4. Et de gratia & libero arbitrio, capite ſexto: His & talibus teſtimonisjs diuinis probatur gratia Dei, non ſecundùm merita noſtra dari, quandoquidem non ſolùm nullis bonis, verùm etiam multis meritis malis præcedentibus videmus datam, & quotidie dari videmus. Sed planè cùm data fuerit, incipiunt eſſe etiam merita noſtra bona, per illam tamen: nam ſi illam ſubtraxerit, cadit homo non erectus, ſed præcipitatus libero arbitrio. Quapropter nec quando cœperit homo habere merita bona, debet ſibi tribuere illa, ſed Deo, cui dicitur in Pſalmo: Adiutor meus eſto, ne derelinquas me: dicendo, ne derelinquas me, oſtendit quia ſi derelictus fuerit, nihil boni valet ipſe per ſe.

Poſt gratiã incipiunt eſſe merita noſtra, ſed gratiæ tribuenda.

Pſalm. 26.

5. Prioris ad Chorinthios primo capite: Et ignobilia mundi, & cõtemptibilia elegit Deus, & ea, quæ non ſunt, vt ea quæ ſunt deſtrueret: vt non glorietur omnis caro in conſpectu eius. Ex ipſo autem vos eſtis in Chriſto Ieſu, qui factus eſt nobis ſapientia à Deo, & iuſtitia, & ſanctificatio, & redemptio: vt quemadmodum ſcriptum eſt: Qui gloriatur, in Domino glorietur.

6. Posterioris ad Corinthios decimo capite: Qui autem gloriatur, in Domino glorietur. Non enim qui ſeipſum commendat, ille probatus eſt: ſed quem Deus commendat.

In Rom. 8. Deus noſtra vult eſſe merita, quę ſua ſunt dona.

7. Cælestinvs primus, epiſtola prima ad Epiſcopos Galliæ, canone vndecimo: Tanta erga omnes homines eſt bonitas Dei, vt noſtra velit eſſe merita, quæ ſunt ipſius dona, & pro his quæ largitus eſt æterna præmia ſit donaturus. Agit quippe in nobis, vt quod vult, & velimus, & agamus: Nec ociosa in nobis eſſe patitur: quæ exercenda, non negligenda, donauit, vt & nos cooperatores ſimus gratiæ Dei.

Hominis merita ſunt & ei dona.

8. Avgvstinvs capite centeſimo ſeptimo Enchiridij ad Laurentium: Intelligendum eſt etiam, ipſa hominis bona merita, eſſe Dei munera, quibus cùm vita æterna redditur, quid niſi gratia pro gratia redditur?

9. Et epiſtola centeſima quinta ad Sixtum preſbyterum: Quod eſt ergò meritum hominis ante gratiam, quo merito percipiat gratiam, &c. vt ſupra de bonis operibus, quæſtione ſecunda è teſtimonio decimoſexto.

10. Item de gratia & libero arbitrio, capite ſexto: Cùm dicunt Pelagiani hanc eſſe ſolã, non ſecundùm merita noſtra gratiam, qua homini peccata dimittuntur: illam verò, quæ datur in finẽ, id eſt, æternam vitam, meritis noſtris præcedentibus reddi: reſpõdendum eſt eis. Si enim merita noſtra ſic intelligerent, vt etiam ipſa dona Dei eſſe cognoſcerent, non eſſet reprobanda iſta ſententia: quoniam verò merita humana ſic prædicant, vt ea ex ſemetipſo habere hominem dicant, prorſus rectiſſimè reſpondet Apoſtolus; Quis enim te diſcernit? Quid autẽ habes quod nõ accepiſti? Si autem accepiſti, quid gloriaris quaſi nõ acceperis? Prorſus talia cogitanti veriſſimè dicitur: Dona ſua coronat Deus, nõ merita tua; ſi tibi à teipſo, non ab illo ſunt merita tua: hæc enim ſi talia ſunt, mala ſunt; quæ mala ſunt, non coronat Deus; ſi autem bona ſunt, Dei dona ſunt, quia ſicut dicit Apoſtolus Iacobus; Omne datum optimum, & omne donum perfectum deſurſum eſt, deſcendens à patre luminum. Vnde dicit & Ioannes præcurſor Domini noſtri; Nõ poteſt homo accipere quicquàm, niſi fuerit ei datum de cælo: vtique de cælo, vnde etiam venit Spiritus ſanctus, quando Ieſvs aſcendit in altum, captiuauit captiuitatem dedit dona hominibus.

Merita nõſtra etiam Dei dona eſſe Pelagianus non agnoſcit.

1. Cor. 4.

Dona ſua coronat Deus, non merita noſtra, quæ ex nobis ipſis habemus.

Iacob. 1.

Ioan. 3.

Epheſ. 4.

11. Gennadivs libro de Eccleſiaſticis dogmatibus, capite trigeſimoſecundo: Tanta eſt erga omnes homines, &c. vt paulo ante Cęleſtinus teſtimonio ſeptimo.

12. Iacobi tertio capite: In multis enim offendimus omnes.

13 Prioris ad Corinthios quarto capite: Nihil enim mihi conſcius ſum: ſed non in hoc iuſtificatus ſum: qui autem iudicat me, Dominus eſt. Itaq; nolite ante tempus iudicare, quoadusque veniat Dominus: qui & illuminabit abſcondita tenebratum, & manifeſtabit conſilia cordium: & tunc laus erit vnicuique à Deo.

14. Matthæi decimoſexto capite: Filius enim hominis venturus eſt in gloria Patris ſui cum angelis ſuis: & tunc reddet vnicuique ſecundùm opera eius.

15. Ad Romanos ſecundo capite: Secundùm autẽ duritiam tuam, & impœnitẽs cor, theſaurizas tibi iram in die iræ, & reuelationis iuſti iudicij Dei, qui reddet vnicuiq; ſecundùm opera eius: ijs quidem, qui ſecundùm patientiam boni operis, gloriam, & honorem, & incorruptionem quęrunt, vitam æternam: ijs autem, qui ſunt ex contentione, & qui non acquieſcunt veritati, credunt autem iniquitati, ira, & indignatio.

16. Psalmo ſexageſimoprimo: Semel locutus eſt Deus, duo hæc audiui, quia poteſtas Dei eſt, & tibi Domine miſericordia: quia tu reddes vnicuique iuxta opera ſua.

FINIS APPENDICIS.

18 Ecce absorbebit fluuium 895.b

EX PSALMIS.

Psal.1. 1 Beatus vir, qui non abijt in consilio impiorum, & in via peccatorum non stetit 500.a b
2 Sed in lege Domini voluntas eius 915.b
Psal.2. 7 Filius meus es tu, ego hodie genui te 312.a
11 Seruite Domino in timore, & exultate ei cum tremore 56.b 519.b
Psal.3. 9 Domini est salus 934 b
Psal.4. 5 Irascimini, & nolite peccare, &c. 488. *a 489.b
6 Sacrificate sacrificium iustitiæ, & sperate in Domino 433.a
7 Signatum est in nobis lumen vultus tui Domine, dedisti lætitiam in corde meo 234.a
Psal.6. 2 Domine ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripias me 363.a
6 In inferno autem quis confitebitur tibi? 544.a
7 Laboraui in gemitu meo lauabo, per singulas noctes, &c. 330.a
8 Turbatus est præ ira oculus meus 488.b
Psal.7. 13 Tetendit arcum suum, parauit sagittas suas 960.*b
Psal.9. 4 Exarcebauit Dominum peccator, secundùm multitudinem iræ suæ non requiret 863.a b
9 Oculi eius in pauperem respiciunt, palpebræ eius interrogant filios hominum 680.b
Psal.11. 6 Nunc exurgam, dicit Dominus, ponam in salutari, cum fiducia agam in eo 281.b
Psal. 15. 3 Sanctis in terra illius, mirificas fecit omnes voluntates eius in ipsis 114.b
4 Non congregabo conuenticula eorum de sanguinibus 537.a
10 Quoniam non derelinques animam meam in inferno 22 b
Psal.17. 5 Torrentes iniquitatis conturbauerunt me 832.b
28 Populum humilem saluum facies, & oculos superborum humiliabis 452 a
45 Populus quem non cognoui, seruiuit mihi, & obauditu auris obediuit mihi 936.a
45 In auditu auris obediuit mihi 4.b 807.b
Psal.18. 7 Non est qui se abscondat à calore eius 553.a
13 Ab occultis meis munda me Domine, & ab alienis parce seruo tuo 496.b
Psal.20. 4 Quoniam præueniisti eum in benedictione dulcedinis 912.a
Psal.21. 21 Eripe à framea animam meam, & de manu canis vnicam meam 312.b
26 Vota mea reddam coram timentibus eum 270.a
27 Edent pauperes & saturabuntur, &c. Mãducauerunt & adorauerunt omnes diuites terræ, &c. 270.a 782.a
27 Viuent corda eorum in seculum seculi 270.a
Psal.22. 4 Virga tua & baculus tuus, ipsa me consolata sunt 941.b
5 Parasti in conspectu meo mensam aduersus eos qui tribulant me 280.a 602 b
6 Misericordia eius subsequetur 912.a 968.b
Psal.26. 9 Adiutor meus esto, ne derelinquas me 923.a & 969.a
Psal.30. 12 Qui videbant me, foras fugerunt à me 32.b
Psal.31. 8 Intellectum tibi dabo, & instruam te in via hac qua gradieris 238.b
Psal.33. 1 Benedicam Dominum in omni tempore, semper laus eius in ore meo 646 a
15 Recede a malo, & fac bonum 411.a
21 Dominus custodit omnia ossa eorum, & vnum ex his non conteretur 118.b
Psal.35. 7 Iustitia tua sicut montes Dei 935.a
Psal.36. 4 Delectare in Domino, & dabit tibi petitiones cordis tui 135.b
27 Declina à malo, & fac bonum 580.a 918.b
Psal.37. 3 Confirmasti super me manum tuam 448.b
4 Non est sanitas in carne mea, à facie iræ tuæ ibid. b
10 Gemitus meus à te non est absconditus 42.a
Psal.38. 6 Ecce veteres posuisti dies meos, & substantia mea, &c. 900.a
Psal.39. 7 Sacrificium & oblationem noluisti, corpus autem perfecisti mihi, holocausta, &c. 280.a 284.b
Psal.40. 2 Beatus qui intelligit super egenum & pauperem 685.b
11 Tu Domine miserere mei, & insuscita me, & retribuam eis 281.b
Psal.41. 5 Ingrediar in locum tabernaculi admirabilis, vsque ad domum Dei 641.a
7 Ad me ipsum anima mea turbata est 941.a
8 Abyssus abyssum inuocat 646.a
Psal.44. 11 Audi filia, & vide, & inclina aurem tuam, & obliuiscere populum tuum, & domum patris tui 68.a
15 Adducentur virgines post eam, &c. 805.a
17 Pro patribus nati sunt tibi filij 170.a b 387.b
Psal.45. 11 Vacate & videte, quoniam ego sum Deus 132.a 133 a
Psal.48. 8 Non dabit Deo placationem suam, nec pretium redemptionis animæ suæ 713.a
15 Sicut oues in inferno positi sunt, & mors depascet eos 864.a
Psal 49. 5 Congregate illi iustos eius, qui ordinant testamentum eius super sacrificia 389 b
6 Et annunciabunt cæli iustitiam eius ibid.
18 Videbas furem, cucurristi cum eo 531.b
23 Sacrificium laudis glorificabit me, & illic via est, vbi ostendam illi salutare meum 276.a
Psal.50. 6 Tibi soli peccaui, & malum coram te feci 331.a
7 In peccato concepit me mater mea 225.b
18 Libera me de sanguinibus Deus, Deus salutis meæ 515.a
18 Quoniam si voluisses sacrificium, dedissem, &c. 331.a
19 Sacrificium Deo, spiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum, &c. 954.a
Psal.51. 10 Ego autem sicut oliua fructifera in domo Domini 701.b
Psal. 54. 16 Veniat mors super eos, & descendant in infernum viuentes. 23.a
Psal.55. 8 Pro nihilo saluos facies eos 939.b
13 In me sunt Deus, vota tua: quæ reddam laudationes tibi 688 a
Psal.56. 16 Lingua eorum gladius acutus 470.b
Psal.57. 11 Lætabitur iustus cùm viderit vindictam impiorum, manus suas lauabit in sanguine peccatorum 385.a
Psal.58. 11 Misericordia eius præueniet me 922.a 968.b
Psal.62. 9 Inhæsit anima mea post te 951.b
Psal.63. 6 Narrauit vt absconderet laqueos suos 960.b
Psal.67. 7 Deus qui habitare facit vnanimes in domo 403.b
12 Dominus dabit verbum euangelizantibus virtute multa 66.b
36 Mirabilis Deus in sanctis suis 214.b
Psal.68. 11 Operui in ieiunio animam meam 602.a
20 Non me demergat tempestas aquæ, &c. 477.a
Psal.74. 3 Cùm accepero tempus ego iustitias iudicabo 838.b
Psal.75. 6 Dormierunt somnum suum, & nihil inuenerunt omnes viri diuitiarum in manibus suis 460.a
12 Vouete & reddite 419.a
Psal.76. 4 Memor fui Dei, & delectatus sum, & exercitatus sum 448.b
11 Nunc cœpi, hæc mutatio dexteræ excelsi 917.a
Psal.81. 6 Dij estis & filij excelsi omnes 8.b 223 a
8 Resurge Deus, & iudica terram, quoniam tu eris hæres in omnibus gentibus 281.b
Psal.83. 6 Ascensiones in corde eius disposuit in conualle plorationis 749.a
11 Quoniam melior est dies vnus in atrijs tuis super millia 49.b
12 Gratiam & gloriam dabit 968.a
Psal.85. 13 Et eripuisti animam meam ex inferno inferiori 22.a
Psal.87. 6 Erat inter mortuos liber ibid.b
Psal.88. 15 Iustitia & iudicium præparatio sedis tuæ 730.b
Psal.89 5 Quæ pro nihilo habentur eorum annicerunt 900 a
Psal.94 2 Præueniamus faciem eius in confessione 551.a
Psal.98. 5 Adorate scabellum pedum eius, quoniam sanctum est 268. 269.*a b
6 Moyses & Aaron in sacerdotibus eius 164.b 165.a
Psal.102. 3 Qui propitiatus sit omnibus iniquitatibus tuis. Qui sanat omnes languores tuos 216.a 943.b
4 Coronat te in miseratione & misericordia 436.b 966.a
Psal.103. 30 Emitte spiritum tuum, & creabuntur, & renouabis faciem terræ 30.a
34 Iucundum sit Deo eloquium meum 638.
Psal.104.a 15 Nolite tangere Christos meos 230.b 390.a
Psal.105. 2 Quis loquetur potentias Domini, auditas faciet omnes laudes eius 241.b
17 Aperta est terra, & deuorauit Dathan, & operuit super congregationem Abyrum 23.a
Psal.106. 2 Redemit eos de manu inimica: de regionibus congregauit eos 895 b
Psal.108. 7 Fiat oratio eius in peccatum 660.a
Psal.109. 3 Ante luciferum genui te: tu es sacerdos in æternum secũdum ordinem Melchisedech 283.a 284.*b & seq.
Psal.111. 2 Potens in terra erit semen eius 590 a
9 Dispersit, dedit pauperibus 681.b
Psal.115. 12 Quid retribuam Domino, pro omnibus quæ retribuit mihi? 968.b
15 Pretiosa in conspectu Domini, mors sanctorum

eius 114.a b 118.b
Pſal.117. 1 Quoniam in æternum miſericordia eius 356.b
Pſal.118. 1 Beati immaculati in via, qui ambulant in lege Domini 764.a
9 In quo corriget adoleſcentior viam ſuam 903.b
91 Ordinatione tua perſeuerat dies 726.a
109 Anima mea in manibus meis ſemper 960.a
112 Inclinaui cor meum ad faciendas iuſtificationes tuas propter retributionem 93.a
Pſal.125. 6 Euntes ibant & flebant, mittentes ſemina ſua 968.b
Pſal.126. 1 Niſi Dominus cuſtodierit ciuitatem, frustra vigilat qui cuſtodit eam 238.a
3 Ecce hæreditas Domini filij / merces fructus ventris 68.a
Pſal.129. 7 Quia apud Dominum miſericordia, & copioſa apud eum redemptio 143.a
Pſal.132. 1 Ecce quam bonum & quàm iucundum habitare fratres in vnum 814.a
2 Sicut vnguentum in capite, quod deſcendit in barbam, barbam Aaron, &c. 119.a
Pſal.136. 9 Beatus qui tenebit, & allidet paruulos ad petram 542.a
Pſal.138. 7 Quò ibo à ſpiritu tuo? aut quò à facie tua fugiam? 962.a
17 Mihi autem valdè honorificandi ſunt amici tui Deus 118.b
Pſal.140. 3 Pone cuſtodiam ori meo 437.a
Pſal.141. 8 Me expectant iuſti donec retribuas mihi 101.b
Pſal.144. 14 Alleuat Dominus omnes qui corruunt, & erigit omnes elisos 949.b
Pſal.147. 12 Lauda Hieruſalem Dominum, lauda Deum tuum Sion, quoniam, &c. 879.a

EX PROVERBIIS.

Pro.1. 8 Audi fili ſermonem patris tui, & ne repudies ſtatuta matris tuæ 183.b
14 Omnium noſtrum ſit vnum marſupium 495.a
Pro.9. 1 Sapientia ædificauit ſibi domum, & ſubdidit columnas ſeptem, &c. 73.a 283.b
5 Edite meum panem & bibite vinum, quod commiſcui vobis 270.b
Pro.11. 23 Præſtolatio impiorum furor 487.b
Pro.14. 30 Vita carnium, ſanitas cordis; putredo oſſium, inuidia 469.a 471.b
Pro.18. 3 Impius cùm in profundum malorum venerit, contemnit 544.b 961.a b
Pro.19. 15 Pigredo immittit ſoporem, & anima diſſoluta eiuriet 492.b
Pro.20. 14 Propter frigus piger arare noluit: mendicabit ergo æſtate, & non dabitur ei 492.b
29 Gloria ſenum canities 589.b
Pro.23. 1 Quando ſederis vt comedas cum principe, diligenter attende, quæ poſita ſunt ante te 251.b
Pro.24. 16 Septies in die cadit iuſtus, & reſurgit 949.a
Pro.28. 1 Fugit impius nemine perſequente 449.
14 Beatus vir qui ſemper eſt pauidus 56.b

EX ECCLESIASTE.

Eccles.1. 2 Vanitas vanitatum, & omnia vanitas 863.b 900.a
Eccles.3. 7 Tempus tacendi, & tempus loquendi 513.a
Eccles.7. 3 Melius eſt ire in domum luctus, quàm in domum conuiij 885.b
4 Melior eſt ira riſu, quia per triſtitiam vultus, corrigitur animus delinquentis 488.a
10 Ira in ſinu ſtulti requieſcit 487.a
30 Deus creauit hominem rectum 898.a
Eccles.8. 15 Non eſt bonum homini, niſi quod manducabit & bibet 284.b
Eccles.9. 10 Quodcunque poteſt manus tua facere, inſtanter operare, &c. 356.a
Eccles.10. 11 Si mordeat ſerpens in ſilentio 340.a
Eccles.11. 2 Da illis ſeptem, & illis octo 132.b
4 Qui obſeruat ventum, non ſeminat: & qui conſiderat nubes, nunquam metit 492.b

EX CANTICIS.

Cant.2. 1 Ego flos campi, & lilium conuallium 71.b
Cant.6. 8 Vna eſt columba mea, perfecta mea: vna eſt matris ſuæ, electa genitrici ſuæ 32.b 43.b
Cant.8. 6 Valida eſt ſicut mors dilectio 83.a

EX SAPIENTIA.

Sap.1. 5 Sanctus ſpiritus diſciplinæ effugiet fictum 38.b
Sap.2. 24 Inuidia diaboli mors intrauit in orbem terrarum 902.a 964.a
Sap.3. 13 Beata ſterilis immaculata, quæ non cognouit ſtratum in delicto, &c. 431.a
Sap.8. 7 Sobrietatem enim & ſapientiam docet, & iuſtitiam & virtutem 723.a
Sap.12. 11 Semen enim maledictum erat ab initio 847.b
Sap.15. 2 Et ſi peccauerimus, tui ſumus, ſcientes potentiam tuam 538.a

EX ECCLESIASTICO.

Eccli.1. 15 Initium ſapientiæ timor Domini 887.a
Eccli.7. 19 Vindicta carnis impij, vermis & ignis 863.a
Eccli.10. 15 Initium omnis peccati ſuperbia 454.b
Eccli.14. 18 Omnis caro ſicut veſtis veteraſcit 963.a
Eccli.15. 14 Et reliquit illum in manu conſilij ſui 891.a
26 Si volueris, conſeruabis mandata 436.b
Eccli.18. 17 Adde verbum ſuper datum bonum, & vtraque cum homine iuſtificato 705.a
30 Poſt concupiſcentias tuas non eas 757.b & 911.b
31 Si præſtes animæ tuæ concupiſcentias eius, &c. 911.b
Eccli.19. 4 Qui credit citò, leuis eſt corde 4.b
Eccli.25. 33 Ex muliere initium factum eſt peccati, & per illam omnes morimur 897.b
Eccli.27. 6 Vaſa figuli proba fornax, & homines iuſtos tentatio 956.b

EX ISAIA.

Iſa.1. 19 Si volueritis & audieritis me 541.b 954.b
Iſa.2. 2 Erit in nouiſſimis diebus, manifeſtus mons domus Domini, paratus in cacumine montium 32.a
Iſa.3. 9 Peccatum ſuum ſicut Sodoma prædicauerunt: nec abſconderunt 557.b
Iſa.4. 1 Septem mulieres patientur opprobrium, &c. 732.b
Iſa.5. 7 Expectauit vt faceret iudicium, fecit autem iniquitatem, &c. 557.a
Iſa.6. 5 Væ mihi miſero, quia tacui 514.b
Iſa.7. 9 Niſi crediderits, non intelligetis 3.b 52.a
14 Ecce virgo in vtero accipiet & pariet filium 142.a
Iſa.11. 1 Exiet virga de radice Heſſe, & flos de radice eius aſcendet 71.b
Iſa.12. 2 Fortitudo mea & laus mea Dominus, & factus eſt mihi in ſalutem 744.a
Iſa.24. 22 Congregabuntur ergò peccatores in lacum, & claudentur in carcerem, & poſt multos dies viſitabuntur 864.a
Iſa.25. 6 Faciet Dominus Sabaoth conuiuium omnibus gentibus, &c. 280.b
Iſa.32. 11 Accingite lumbos veſtros, ſuper vbera plangite 463.a
Iſa.37. 35 Protegam hanc ciuitatem propter me, & propter Dauid ſeruum meum 110.a
Iſa.38. 14 Domine, vim patior, reſponde pro me 215.b
15 Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ 340.a
Iſa.40. 9 Super montem excelſum aſcende tu qui euangelizas Sion. Exalta in fortitudine, &c. 513.a
Iſa.43. 26 Dic tu prius peccata tua, vt iuſtificeris 354.a 343.a
Iſa.49. 8 Tempore accepto exaudiui te, & in die ſalutis adiuui te 356.a
Iſa.54. 7 Propter peccatum modicè contriſtaui te, &c. 546.b
Iſa.55. 6 Quærite Dominum dum inueniri poteſt 540.b
Iſa.56. 3 Et non dicat Eunuchus, Ecce ego lignum aridum, &c. 431.b
Iſa.58. 1 Clama, ne ceſſes: quaſi tuba exalta vocem tuam 511.b 641.a
3 In diebus ieiuniorum veſtrorum inueniuntur voluntates veſtræ, &c. 617.a
11 Oſſa tua pingueſcent, & eris ſicut ortus ebrius 603.a
Iſa.60. 2 Super quem requieſcet ſpiritus meus, &c. 487.a
Iſa.61. 1 Spiritus Domini ſuper me, propterea vnxit me: euangelizare pauperibus miſit me 210.a 216.a
6 Vos autem omnes ſacerdotes Dei vocabimini 580.a
Iſa.62. 2 Vocabitur nomine nouo, quo Dominus nuncupauit eum: & erit populus ſanctus 1.b & 2.a
Iſa.63. 17 Induriſti cor noſtrum ne timeremus te 551.a
Iſa.66. 1 Cælum mihi thronus, terra autem ſcabellum pedum meorum 265.a

EX IEREMIA.

Ier.6. 14 Contumbant contritionem filiæ populi mei cum ignominia, &c. 511.a
15 Confuſi ſunt, quia abominationem fecerunt ibid.a
27 Probatorem dedi te in populo meo robuſtum, & ſcies & probabis vias eorum 513.b
Ier.7. 16 Tu ergò noli orare pro populo hoc, &c. 642.b 643.a
Ier.9. 21 Aſcendit mors per feneſtras noſtras 960.b
Ier.13. 16 Date Domino Deo veſtro gloriam ante quam contenebreſcat 540.b
Ier.15. 1 Si Moyſes & Samuel ſteterint coram me, non eſt anima mea ad populum iſtum 960.b
19 Qui educit pretioſum à vili, quaſi os meum erit 707.a
Ier.17. 18 Duplici contritione contere eos 632.b

Ier. 20. 14 Maledictus dies, in quo natus sum 900.a
Ier. 22. 22 Omnes pastores tuos pascet ventus 453.b
Ier. 27. 18 Et si prophetæ sunt, & est verbum Domini in eis, occurrant Domino exercituum 642.b 643.a
Ier 31. 22 Faciet Dominus nouum super terram, fœmina circundabit virum 67.b
33 Ero illorum Deus, & ipsi erunt mihi plebs 49.b
Ier. 52. 14 Princeps cocorum destruxit muros Hierusalem 474.a

EX THRENIS.

Thren. 2. 14 Prophetæ tui viderunt tibi falsa & stulta, &c. 511.b
Thren. 3. 41 Leuemus corda nostra cum manibus ad Deum, &c. 650.b

EX EZECHIELE.

Ezech. 3. 17 Et tu filij hominis, speculatorem dedi te domui Israel 512.b 514.a
17 Audiens ex ore meo sermonem, annuntiabis eis ex me ibidem
18 Si discente me ad impium, morte morieris, &c. ibid. b 514.b
20 Si conuersus iustus à iustitia sua fecerit iniquitatem, ponam offendiculum coram eo 551 b
Ezech. 13. 5 Non ascendistis ex aduerso, nec opposuistis murum pro domo Israel 511.a
Ezech. 16. Portauerunt ignominiam suam cum his qui descendunt in lacum 857.b
Ezech. 18. 8 Ad vsuram non commodauerit 735.a b
20 Anima quæ peccauerit, ipsa morietur 448.b 835 a
31 Proijcite a vobis omnes iniquitates vestras, in quibus præuaricati estis, &c. 330.a 924.b
31 Facite vobis cor nouum & spiritum nouum 924. b
Ezech. 24. 11 Pone ollam super prunas vacuam, donec concalefcat æs eius, & omne stagnum eius defluat 357.a
Ezech. 33. 2 Terra cùm induxero super eam gladium, &c. 814 a
Cùm conuersus ingemueris, tunc saluus eris 341.a
Ezech. 36. 26 Dabo vobis cor nouum, & spiritum nouum dabo in vobis 924
27 Faciem vt in iustificationibus meis ambuletis, & iudicia mea obseruetis & faciatis 436.a 947.b
Ezech. 44. 2 Porta hæc clausa manet, & nemo pertransibit per eam 14.a

EX DANIELE.

Dan. 4. 24 Forsan Deus ignoscet delictis tuis 686. b
Dan. 7. 10 Et fluuius igneus current ante eum 357.a
10 Tunc erunt libri aperti 863.a
23 Quarta bestia, quartum est regnum in terra 849.b
Dan. 9. 20 Cùm orarem, & confiterer peccata mea, & peccata populi Israel, &c. 949.a
27 In dimidio septimi anni auferetur iuge sacrificium, & abominatio desolationis stabit, &c. 282. b
Dan. 12. 2 Multi dormientes in terræ puluere resurgent: alij in gloriam æternam, alij in confusionem & opprobrium sempiternum 45.b

EX OSEE.

Ose. 4. 2 Et sanguis sanguinem tetigit 551.b
8 Populi mei peccata comedent 293.a
Ose. 9. 4 Sacrificia eorum tanquam panis luctus: omnes qui manducant ea, contaminabuntur 403.b
Ose. 13. 14 Ero mors tua ô mors, ero morsus tuus inferne 25.a

EX IOELE.

Ioel. 1. 5 Expergiscimini ebrij & flete, & vlulate omnes qui bibitis vinum in dulcedine 479.b & seq.
Ioel. 2. 15 Sanctificate ieiunium 617.a 632.b
28 Effundam de spiritu meo super omnem carnem 258.a

EX AMOS.

Amos 5. 15 Constituite in porta iudicium 705.b

EX MICHEA.

Mich. 2. 7 Sermones eius boni sunt cum eo 191. a b

EX HABACVC.

Habac. 2. 4 Iustus ex fide viuit 52.b 759.b 935.b

EX SOPHONIA.

Soph. 1. 10 A ptima porta exit clamor, & à secunda vlulatus 832.b
12 Et erit, in die illa & ego scrutabor Hierusalem in lucernis 839.a
Soph. 3. 8 Sustine me, dicit Dominus, in diem resurrectionis meæ in testimonium, &c. 276.b
16 Saluabo te, & liberabo te, noli timere 895.a

EX MALACHIA.

Mal. 1. 10 Non est mihi voluntas in vobis, dicit Dominus omnipotens, & sacrificium non accipiam, &c. 256.b 275.a 279.b & 285.a
Mal. 2. 7 Labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem ex ore eius requirent 183.a 810.a b
Mal. 3. 3 Sedet Dominus & conflat, & purgat filios Iuda 556.a
6 Ego sum, & non sum mutatus 175.a

EX MATTHÆO.

Matth. 3. 2 Pœnitentiam agite 322.a
8 Facite fructus dignos pœnitentia 348.a
15 Sine nos implere omnem iustitiam 24.a
Matth. 4. 6 Si filius Dei es, mitte te deorsum 191.* a
Matth. 5. 3 Beati pauperes spiritu 781.* b
6 Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam 732.b
7 Beati misericordes 668.
10 Beati, qui persecutionem patiuntur propter iustitiam 519.b 744.a
14 Non potest ciuitas abscondi super montem constituta 33. 35.
20 Nisi abundauerit iustitia vestra plus quàm Scribarum & Phariſæorum, &c. 229.b
22 Qui dixerit fratri suo, Racha, &c. 439.a b
22 Qui dixerit, Fatue, reus erit gehennæ ignis 378. b
23 Si offeris munus tuum ante altare, & ibi recordatus fueris, &c. 719 b
24 Depone munus tuum ante altare, &c. 251.a
28 Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, &c. 441 a
Matth. 6. 1 Nolite facere iustitiam vestram coram hominibus, vt videamini ab eis 589.b 592.b
3 Nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua 933.a
4 Vt sit eleemosyna tua in abscondito 592.b
6 Et clauso ostio, ora Patrem tuum ibidem
7 Orantes nolite multum loqui 651.b 652.b
9 Sanctificetur nomen tuum, & reliquæ petitiones 651. b 958.a
10 Fiat voluntas tua 65.b 954.* a b
11 Panem nostrum da nobis hodie 61.b
12 Dimitte nobis debita nostra, &c. 226.b
13 Ne nos inferas in tentationem 918.b 926.a 960.b
15 Libera nos à malo 347.b
15 Si non dimiseritis hominibus, nec Pater vester dimittet vobis peccata vestra 63.b
34 Non cogitetis de crastino 681.a
Matth. 7. 6 Nolite dare sanctum canibus, & margaritas porcis 247.b 352.b 378.a
12 Quæ vultis vt faciant vobis homines, & vos facite illis 86.a
15 Attendite vobis à pseudoprophetis, qui veniunt ad vos in vestitu ouium 190.* b
17 Non potest arbor bona malos fructus afferre 756.
Matth. 8. 8 Domine, non sum dignus vt intres sub tectum meum 273.b
9 Et dico huic, vade, & vadit: & alij, veni, & venit 732.a
22 Sine mortuos sepelire mortuos suos 893.a
29 Iesu fili Dei viui, quid venisti ante tempus torquere nos 118.a
Matth. 9. 25 Puella, surge 308.a b 446.a
Matth. 10. 16 Estote ergò prudentes sicut serpentes 726.a 727.* b
22 Qui perseuerauerit vique in finem, hic saluus erit 956.b 958.
27 Quod dico vobis in tenebris, dicite in lucem, &c. 377 a
30 Capillus capitis vestri non peribit 47.a
40 Qui vos suscipit, me suscipit 809.a
Matth. 11. 8 Ecce qui mollibus vestiuntur, in domibus regum sunt 739.b
13 Regnum cælorum vim patitur, & violenti rapiunt illud 767.a 808.b
29 Discite à me, quia mitis sum & humilis corde 455.a
30 Iugum enim meum suaue est, & onus meum leue 93 a
Matth. 12. 6 Templo maior hic est 963.a
32 Si quis in sancto spiritu blasphemiam dixerit, neque in hoc seculo remittetur ei, neque in futuro 555.b
33 Aut facite arborem bonam & fructum eius bonum, aut facite arborem malam, &c. 924.a
40 Quemadmodum Ionas in ventre ceti tres dies, & tres noctes mansit, sic erit filius hominis in corde terræ 22.a
Matth. 13. 8 Aliud centesimum, aliud sexagesimum, aliud tricesimum 803.* a
11 Vobis est datum nôsse mysteria regni cælorum 435.a
29 Colligentes zizania, eradicetis simul cum eis & triticum 917.b
30 Sinite vtraque crescere vsque ad messem 192.b
30 Colligite primùm zizania, & ligate ea in fasciculos ad combutendum 47.b 857.b
33 Simile est regnum cælorum fermento, quod abscondit mulier in farinæ satis tribus 142. b
43 Iusti fulgebunt sicut sol in regno patris sui 47.b

46 Inuenta vna pretiosa margarita, abijt, &c. 83.a 672.b
47 Simile est regnum cælorum sagenæ missæ in mare, &c. 917.a & seq.

Matth. 16. 16 Tu es Christus filius Dei viui 937.b
17 Beatus es Simon Bar-iona, quia caro & sanguis non reuelauit tibi, &c. 926.a 937.b
Ego tibi dico, quia tu es Petrus, & super hanc petram, &c. 33.b 34.b
19 Tibi dabo claues regni cælorum, &c. 160.b
19 Quæcunque alligaueritis in terra, erunt alligata & in cælo: & quæcunque soluerittis, &c. 326.*a b
23 Vade retrò me Satana, scandalum mihi es 160.a
27 Reddet vnicuique secundùm opera eius 965.a

Matth. 18. 8 Si te manus tua scandalizat, amputa eam 250.a
9 Quicunque dimiserit vxorem suam, nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur 416.b
15 Si peccauerit in te frater tuus, vade & corripe eum inter te & ipsum solum, &c. 191.b
18 Amen dico vobis 65.*b
18 Quæcunque alligaueritis super terram, erunt alligata & in cælo, &c. 326.*a b
35 Si non remiseritis de cordibus vestris 516.

Matth. 19. 5 Propter hoc relinquet homo patrem & matrem, &c. 407.a
5 Erunt duo in carnem vnam 33.a
6 Iam non sunt duo, sed vna caro 898.a
9 Quicunque dimiserit vxorem suam, excepta fornicationis causa, & aliam duxerit, mœchatur 416.a b
11 Non omnes capiunt verbum istud, sed quibus datum est 431.b 790.
Et sunt eunuchi qui castrauerunt se ipsos propter regnum Dei 783.a 796.a
12 Qui potest capere, capiat 769.*a
21 Si vis perfectus esse, vade: vende omnia tua, & da pauperibus & veni, sequere me 774.*a
29 Centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit 778. 779.

Matth. 20. 2 Ex denario diurno 586.a
15 Multi sunt vocati, pauci verò electi 930.b
25 Qui maior est vestrùm, erit minister vester 165.a

Matth. 22. Et vidit hominem non vestitum veste nuptiali 624.b 878.a
12 At ille obmutuit. Ligatis manibus & pedibus eius, mittite eum in tenebras exteriores: ibi erit fletus & stridor dentium 824.b 854.b
14 Multi sunt vocati, pauci verò electi 954.b
21 Date quæ sunt Cæsaris, Cæsari; & quæ Dei, Deo 171.b

Matth. 23. 2 Super cathedram Moysi sederunt Scribæ & Phariſæi 206.a 229.a 400.b
3 Quæ dicunt, facite: quæ autem faciunt, facere nolite: dicunt enim, & non faciunt 159.b

Matth. 24. 14 Et tunc veniet consummatio 841.b
20 Orate ne fiat fuga vestra in hyeme vel sabbato 818.a 844.b
23 Ecce hic est Christus, ecce illic 168.b 169.*a
30 Et tunc apparebit signum filij hominis in cœlo 849.b

Matth. 25. 4 Prudentes acceperunt oleum in vasis suis 83. 84
9 Ite potius ad vendentes, & emite vobis 702.a
13 Vigilate, quia nescitis diem neque horam 828.a
Statuet hædos à sinistris 25.b
34 Venite benedicti patris mei, percipite regnum 590.a
40 Quando vni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis 683.a
41 Discite in ignem æternum 855.b

Matth. 26. 2 Scitis quia post biduum Pascha fiet 618.a
26 Hoc est corpus meum. Hic est sanguis meus,
28 Hoc facite in meam commemorationem, donec veniat 246.*a 250.a
39 Verùm non quod ego volo, sed sicut tu 653.b
41 Orate, ne intretis in tentationem 591.b
52 Reconde gladium: qui enim gladium acceperit, gladio peribit 560.b

Matth. 28. 20 Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vitæ, vsque ad consummationem seculi 168.a 342.b

EX MARCO.

Marc. 3. 30 Spiritum immundum habet 513.b

Marc. 7. 33 Sanauit surdum & mutum, & tetigit aures eius & os eius 210.b 211.b
34 Epheta: quod est adaperire ibid.

Marc. 9. 14 Sinite enim pueros venire ad me, & ne prohibete eos 217.a
29 Omnis qui reliquerit vxorem vel patrem, &c. 778.a *b & seqq. 780.*a b
43 Vermis eorum non morietur 855.a

Marc. 12. 26 Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Iacob: non est Deus mortuorum, sed viuorum 101.a
30 Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, &c. 947.b

Marc. 13. 37 Quod vobis dico, omnibus dico, Vigilate 828.a

Marc. 14. 38 Vigilate, & orate, Vt non intretis in tentationem 960.a

Marc. 16. 16 Qui verò non crediderit, condemnabitur 216.

EX LVCA.

Luc. 1. 15 Vinum & siceram non bibet 475.b
28 Aue gratia plena, Dominus tecum 67.a b 70.a & 73.a
34 Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco 14.a 66.a 801. a 872. a
37 Quia non est impossibile Deo omne verbum 14.a
38 Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum 67.a
45 Beata quæ credidisti 67.b

Luc. 3. 6 Omnis caro videbit salutare Dei 45.b
8 Facite fructus dignos pœnitentiæ 321. b 961.
14 Et quid nos faciemus? Neminem concutientes, &c. 731. b
16 Ipse vos baptizabit in spiritu sancto & igni 357.

Luc. 6. 20 Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum 781.a
23 Gaudete in illa die & exultate, ecce enim merces vestra multa in cælis 951.

Luc. 7. 14 Adolescens, tibi dico, surge 308. b 446.a

Luc. 8. 10 Vobis est datum nôsse mysterium regni Dei 431.b
13 Hi radices non habent: quia ad tempus credunt, &c. 959.*b

Luc. 9. 62 Et respiciens retrò 418.b 963.

Luc. 10. 7 Dignus est operarius mercede sua 967.b
16 Qui audit vos, me audit: & qui me audit, audit eum qui me misit 54.a 156.b 808.b
29 Et quis est mihi proximus? 85.b
30 Homo quidam descendebat ab Hierusalem in Iericho, & incidit in latrones, &c. 892.b
34 Duxit in stabulum, & curam eius egit. Et altera die protulit duos denarios, &c. 765.*b

Luc. 11. 5 & seq. De amico dormiente, tribus panibus, pane, pisce & ouo, exponitur 640.*b 653.b 654.
21 Cùm fortis armatus custodit atrium suum 895.
40 Qui fecit quod intus est, fecit & quod foris est, &c. 671. b
41 Date eleemosynam 666.a

Luc. 12. 15 Dico vobis, abstinete ab omni auaritia 459.*a
20 Stulte, hac nocte animam tuam abs te repetent 456. a 460. a
35 Sint lumbi vestri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus vestris 113.b
37 Præcinget se, & faciet eos discumbere, & transiens ministrabit illis 571.a
49 Cui multum concreditum est, ab illo multum repetent 963.a

Luc. 13. 7 Vt quid etiam (ficulnea) terram occupat? 713.a

Luc. 14. 16 Homo quidam fecit cœnam magnam, & vocauit multos 873.b
21 Introduc eos 510.b
23 Exi in vias & sepes, & compelle intrare ibid.

Luc. 16. 9 Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, &c. 675. a 683.*b
11 Si in iniusto mammona fideles non fuistis, quod est verum, quis credet vobis? 672.b
13 Nemo potest duobus dominis seruire 893.a
22 Lazarus ab angelis in sinum Abrahæ portatus 79.b
24 Pater Abraham, miserere mei, & mitte Lazarum, vt intingat extremum digiti sui in aquam, &c. 863.b

Luc. 18. 1 Oportet semper orare, & non deficere 645.*b
2 & seq. Parabola de iniquo iudice, explicatur 651. b
12 Ieiuno bis in sabbato 596.a
14 Descendit iustificatus ab illo 455.b

Luc. 19. 10 Venit filius hominis quærere & saluare quod perierat 898.b
13 Dominus dedit seruis decem minas 109. b 708. 857.
41 Et quidem in hac die tua, quæ ad pacem tibi, nunc autem abscondita sunt ab oculis tuis 884.*b & seq.

Luc.22. 15 Deſideno deſideraui hoc paſcha vobiſcum comedere 281.a
19 Accipite & manducate, hoc eſt corpus meum, &c. Hic eſt ſanguis meus, noui Teſtamenti, &c. 253.b 314. b & ſeqq.
19 Hoc facite in meam commemorationem 281. a 286. a b
31 Simon, Simon, ecce ſatanas expetiuit vos vt cribraret ſicut triticum, &c. 953. b 960. a
32 Rogaui pro te, ne deficiet fides tua 957. b
44 Factus in agonia, prolixius orabat 321.
61 Recordatus eſt Petrus verbi Ieſu quod dixerat: & egreſſus foras, fleuit amarè 347. a
Luc. 23. 43 Hodiè mecum eris in Paradiſo 22. b
Luc.24. 30 Accepit panem, & benedixit ac fregit, & porrigebat illis 300. a b

EX IOANNE.

Ioan.1. 12 Quotquot autem receperunt eum, dedit eis poteſtatem filios Dei fieri 102. b 236 b 959. a
14 Verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis, &c. 314. a
16 Omnes de plenitudine eius accepimus 68. a
16 Gratiam pro gratia 966. b
33 Hic eſt qui baptizat 206. a b
47 Ecce verè Iſraelita, in quo dolus non eſt 952. a
Ioan.3. 5 Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu ſancto 219. a 225. b
6 Quod ex ſpiritu natum eſt, ſpiritus eſt 247. a
27 Non poteſt homo accipere quicquam, niſi fuerit ei datum de cœlo 969. b
36 Qui non credit filio, non habebit vitam, ſed ira Dei manet ſuper eum 900. a 920. b
Ioan. 5. 7 Cùm mota fuerit aqua, non habeo qui me deponat, alius ante me deſcendit 814. b
14 Ecce ſanus factus es, iam noli peccare 444. b
Ioan. 6. 27 Operamini eſcam, quæ non corrumpitur 62.
40 Amen amen dico vobis, qui credit in me, habet vitam æternam 5. b
44 Nemo venit ad me, niſi pater qui miſit me, traxerit eum 926 a 929. b
51 Ego ſum panis vitæ, qui de cælo deſcendi 63. 269. b 284. a
51 Si quis ederit de pane meo, viuet in æternum 62. b 269. b
51 Panis quem ego dabo, caro mea eſt 245. b 258. a 308. a
53 Niſi ederitis carnem filij hominis, & biberitis ſanguinem eius, non habebitis vitam in vobis, &c. 251. a 253. * a 242. * b 245. * ab 247. ab 258. * ab 308. a
54 Qui manducat carnem meam, & bibit ſanguinem meum: in me manet, & ego in illo 242. b 312. a
54 Ego reſuſcitabo eum 257. a
55 Caro mea verè eſt cibus, & ſanguis meus verè eſt potus 246. b 257. a 258. a
57 Sicut miſit me viuens pater, & ego viuo propter patrem, &c. 294. b
57 Qui manducat me, & ipſe viuet propter me 307. a b
60 Durus eſt hic ſermo, & quis poteſt eum audire? 248. a b
61 Hoc vos ſcandalizat? Si ergò videritis filium hominis, &c. ibidem 249 b
63 Caro non prodeſt quidquam, ſpiritus eſt qui viuificat 294. b
63 Verba quæ ego locutus ſum vobis, ſpiritus & vita ſunt 249 a
68 Reſpondit ei Petrus, dicens: Domine ad quam ibimus, &c. 34. a
Ioan.7. 20 Nolite iudicare ſecundùm faciem, ſed iuſtum iudicium iudicate 641. b
38 Flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ 748. a
Ioan. 8. 34 Qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati 895. a
36 Si vos filius liberauerit, verè liberi eritis 914. b
44 Homicida erat ab initio 899. b
44 In veritate non ſtetit 953. a
46 Quis ex vobis arguet me de peccato? 378. b
Ioan. 9. 4 Me oportet opera operari eius qui me miſit donec dies eſt 540. b
4 Venit nox quando nemo poteſt operari 830. b
Ioan. 10. 12 Videt lupum venientem, & fugit 513. a
16 Et erit vnus grex & vnus paſtor 402. a
30 Ego & pater vnum ſumus ibid.
Ioan.11. 43 Lazare, veni foras 325. * b 446. a
Ioan.12. 32 Si exaltatus fuero à terra, omnia trahem ad me 23. a
35 Ambulate dum lucem habetis 356. a
Ioan.13. 5 Lauit pedes diſcipulorum 514. b
10 Qui lotus eſt, non indiget niſi vt pedes lauet, ſed eſt mundus totus 222. b 948. b 955 b
Ioan.14. 2 In domo patris mei manſiones multæ ſunt 586. a
14 Quodcunque petieritis in nomine meo, hoc faciam 639. a b
Ioan. 15. 4 Manete in me, & ego in vobis. Sicut palmes, &c. 951. a 956. b
5 Ego ſum vitis, vos palmites 242. * b
5 Sine me nihil poteſtis facere 965. b
7 Si manſeritis in me 541. b 954. b
9 Manete in dilectione mea 956. b
16 Poſui vos, vt eatis, & fructum afferatis 754. a
18 Si mundus vos odit, ſcitote quia me priorem vobis odio habuit 120. b
22 Si non veniſſem, & locutus fuiſſem eis, peccatum non haberent, &c. 535. a 555. b
24 Et viderunt & oderunt me & patrem meum 535. a
Ioan.16. 12 Quæ dico vobis, non poteſtis ea portare modò. Cùm autem venerit ille ſpiritus veritatis, &c. 238. b
24 Si quid petieritis patrem in nomine meo, dabit vobis 619. a
Ioan.17. 3 Hæc eſt vita æterna, vt cognoſcant te, ſolum verum Deum, &c. 52. b
Ioan. 19. 15 Non habemus regem, niſi Cæſarem 509. b
34 Latus eius aperuit 196. a b
Ioan.20. 19 Ieſus clauſis ingreſſus eſt oſtiis 73. b
22 Accipite ſpiritum ſanctum, quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis, &c. 321. a 321. * a b
23 Quorumcunque enim peccata remiſeritis, retenta ſunt 180. a
29 Quia vidiſti me Thoma, credidiſti 5. a
29 Beati qui non viderunt & crediderunt 936. a
Ioan. 21. 7 Sciens Petrus quia Dominus eſt, in mare ſe miſit 43. b
17 Si me amas Petre, paſce oues meas 34. 111. a b

EX ACTIS APOSTOLORVM.

Act.1. 8 Accipietis virtutem venientis in vos ſpiritumſanctum, & eritis mihi teſtes 324. a
Act. 2. 24 Solutis doloribus inferni 22. b
Act.4. 27 Collecti ſunt enim verè in iſta ciuitate aduerſus ſanctum filium tuum quem vnxiſti 236. a
32 Neque quiſquam eorum, quæ poſſidebat, aliquid ſuum eſſe dicebat 786. a
Act.8. 24 Cùm audiſſent qui erant Hieroſolymis Apoſtoli, &c. 230. b
Act. 9. 16 Ego oſtendam ei, quanta eum oporteat pro nomine meo pati 347. a
Act.10. 3 Cornelius vidit in viſu manifeſtè, quaſi hora diei nona, angelum Dei introeuntem ad ſe 929. b
38 Quoniam vnxit eum Deus ſpiritu ſancto 236. b
38 Pertranſiit benefaciendo & ſanando omnes 821. b
Act 11. 26 Vt cognominarentur primùm Antiochiæ Diſcipuli, Chriſtiani 2. a
Act. 13. 48 Et crediderunt quotquot erant ordinati in vitam æternam 958. a
Act. 14. 14 Paulus & Barnabas conſciſſis tunicis ſuis exiluerunt in turbas, &c. 96. a
Act.16. 14 Lydia purpuraria colens Deum, audiuit: cuius Dominus aperuit cor intendere his, &c. 929. a & ſeq.
Act.19. 1 Factum eſt dum Apollos eſſet Corinthi, Paulus peragratis ſuperioribus partibus, &c. 230. b
Act.20. 7 Vna autem Sabbati cùm conueniſſemus ad frangendum panem 300. a
27 Non enim ſubterfugi, quo minus annunciarem omne conſilium Dei vobis 515. a
28 Videte gregem, in quo vos ſpiritusſanctus Epiſcopos ordinauit 389. b
Act.27. 35 Sumens panem gratias egit Deo in conſpectu omnium, &c. 300. a

EX EPISTOLA AD ROMANOS.

Rom.1. 9 Teſtis enim eſt mihi Deus, cui ſeruio in ſpiritu meo in Euangelio filij eius, &c. 164. b
17 Iuſtus autem ex fide viuit 936. a 956. b
23 Qui commutauerunt gloriam Incorruptibilis Dei, in ſimilitudinem corruptibilis hominis 25. b
24 Tradidit illos Deus in deſideria cordis eorum 911. b
32 Qui talia agunt, digni ſunt morte 963. a
Rom.2. 4 Ignoras quoniam benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit? 551. b 962. a
6 Reddet vnicuique ſecundùm opera eius 916. b 965. a b
11 Qui enim ſine lege peccârunt, ſine lege peribunt, &c. 566. a

Rom.3. 21 Iuſtitia Dei manifeſtata eſt 934.b
22 Iuſtitia Dei per fidem Ieſu Chriſti ibid.b
23 Omnes peccauerunt, & egent gloria Dei: iuſtificati gratis per gratiam ipſius 899.b 936.a 938.b 940 a
28 Arbitramur hominem iuſtificari per fidem ſine operibus legis 537 b 938.a
Rom.4. 3 Credidit Abraham Deo, & reputatum eſt illi ad iuſtitiam 183.a & ſeq.
4 Ei autem qui operatur, merces non imputatur ſecundùm gratiam, &c. 965.a b
25 Reſurrexit propter iuſtificationem noſtram 925 a
Rom.5. 1 Iuſtificati 936.a
5 Charitas Dei diffuſa in cordibus noſtris 936. b
12 Sicut per vnum hominem peccatum in hunc mundum intrauit, & per peccatum mors, 214. b 215.a 897.*a b 902. 903. 920.*b
20 Lex ſubintrauit, vt abundaret delictum, &c. 537.b
Rom 6. 3 Quicunque baptizati ſumus in Chriſto Ieſu, in mortem ipſius baptizati ſumus 211. a
4 Conſepulti enim ſumus cum illo per baptiſmum in mortem 213.b 835 a
5 Complantati facti ſumus ſimilitudini mortis eius 219.a
6 Noſter vetus homo ſimul crucifixus eſt 219.a 223. b
7 Qui mortuus eſt, iuſtificatus eſt à peccato 941. b
12 Non regnet peccatum in veſtro mortali corpore, vt obediatis concupiſcentiis eius 910.b
20 Cùm enim ſerui eſſetis peccati, liberi fuiſtis iuſtitiæ. 914.b 893.a
23 Stipendium peccati mors eſt, gratia autem Dei vita æterna 900.b 895. 587.b
Rom.7. 8 Peccatum per mandatum operatum eſt in me omnem concupiſcentiam. 216.*a
14 Venundatus ſub peccato 444.b
18 Scio enim, quia non habitat in me, hoc eſt, in carne mea, bonum, &c. 216 b 911.a
20 Iam non ego operor illud, ſed illud quod in me habitat peccatum 912.b
23 Video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ, &c. 911.a 447.a
Rom.8. 8 Qui autem in carne ſunt 758.
10 Si Chriſtus in vobis eſt, corpus quidem mortuum eſt propter peccatum, &c. 893.*a b
13 Si ſecundùm carnem vixeritis, moriemini: ſi autem ſpiritu, &c. 757. b
13 Si ſpiritu facta carnis mortificaueritis, viuetis, &c. 923.*a 944.b
14 Quotquot enim ſpiritu Dei aguntur, hi ſunt filij Dei 923 b
16 Ipſe ſpiritus reddit teſtimonium ſpiritui noſtro, quòd ſilij Dei ſumus 4.a
26 Sed ipſe ſpiritus poſtulat pro nobis 916.a
38 Certus ſum enim, quia neque mors, neque vita, &c. poterit nos ſeparare à charitate Dei, quæ eſt in Chriſto Ieſu 959.a
Rom.9. 16 Igitur non volentis, neque currentis, ſed miſerantis eſt Dei 790.b 919.b
18 Cui vult miſeretur, & quem vult indurat 545.a
Rom.10. 3 Ignorãtes iuſtitiã Dei, & ſuã quærentes ſtatuere 935.*a
8 Hoc eſt verbum fidei quod prædicamus 93.b
Rom.11. 20 Noli altum ſapere, ſed time 749.a 939. b
36 Quoniam ex ipſo, & in ipſo, & per ipſum ſunt omnia 8. b
Rom.12. 21 Noli vinci à malo, ſed vince in bono malum 567.a
Rom.13. 7 Reddite ergò omnibus debita: cui tributum, tributum, &c. 732. b
Rom.14. 3 Is, qui manducat, non manducantem non ſpernat, &c. 616. *a b
5 Vnuſquiſque in ſuo ſenſu abundet 113. b
20 Omnia quidem munda, ſed malum eſt homini qui per offenſionem manducat 765. a
Rom.14. cap. expoſitio 611.a
Rom.15. 1 Vos qui firmiores eſtis, imbecillitates infirmorum portate 340.a
2 Vnuſquiſque placeat proximo ſuo in bonum ad ædificationem 165. a
9 Gentes autem pro miſericordia glorificare Deum 947.a

EX I. EPISTOLA AD CORINTHIOS.

1.Cor.1. 30 Factus eſt nobis ſapientia, & iuſtitia, & ſanctificatio, redemptio 714.b
1.Cor.2. 9 Oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit 50. a
1.Cor.3. 11 Fundamentum enim aliud nemo poteſt ponere præter id quod poſitum eſt, quod eſt Chriſtus Ieſus 2.a
12 Si quis ſuperædificat ſuper fundamentum hoc, aurum, argentum, lapides pretioſos, &c. 355. b 356. a 357. a b
17 Si quis Dei templum violauerit, diſperdet eum Dominus 103.a 410. a 962 b
1.Cor.4. 3 Mihi autem pro minimo eſt, vt à vobis iudicer, aut ab humano die 941. a
4 Nihil mihi conſcius ſum, ſed in hoc iuſtificatus non ſum 372. a 941. a 942. a 948. b
7 Quid autem habes, quod non accepiſti? 914.b 968.b 969. a
16 Imitatores mei eſtote, ſicut & ego Chriſti 935.a
1.Cor.5. 6 Neſcitis, quia modicum fermentum totam maſſam corrumpit 242.b
11 Si is qui frater nominatur, eſt fornicator, aut auarus, aut idolis ſeruiens, &c. 965 b
12 Quid enim mihi eſt de his, qui foris ſunt iudicare? &c. 314. b 326. b
1.Cor.6. 1 Audet quiſquam veſtrùm aduerſus alterum habens negocium iudicari ab iniquis, & non apud ſanctos? &c. 735 b
4 Seculania iudicia ſi habueritis, eos qui contemptibiles ſunt in Eccleſia, &c. 576. a
9 Iniuſti regnum Dei non poſſidebunt 963. a
11 Et hæc quidem fuiſtis, ſed abluti eſtis, ſed ſanctificati eſtis, &c. 212. b
12 Omnia mihi licita ſunt, ſed non omnia expediunt 765.
15 Neſcitis quia membra veſtra, membra ſunt Chriſti? membra ergò Chriſti, meretricis faciam membra? abſit 242. b
15 Membra Chriſti eſtis: templum eſtis ſpiritus ſancti 464.a
19 Neſcitis quòd corpora veſtra templum ſunt ſpiritus ſancti, qui habitat in vobis? 103 a
1.Cor.7. 4 Vxor non habet poteſtatem corporis ſui, ſed vir &c. 406.b 407.a
5 Nolite fraudare inuicem, niſi ex conſenſu, ad tempus, vt vacetis orationi, &c. 376.a
9 Melius eſt nubere quàm vri 42.b 425.b
10 Vxorem à viro non diſcedere, &c. 407.a
23 Pretio empti eſtis, non fitis ſerui hominum 18.a
25 De virginibus præceptum Domini non habeo: conſilium autem do, &c. 766.*a 767.a 803.a
26 Exiſtimo enim hoc bonum eſſe 796.b
27 Iunctus es vxori? noli quærere ſolutionem 412.b
28 Si nupſerit virgo, non peccauit 418.*a 420.b
34 Virgo cogitat quæ Domini ſunt, vt ſit ſancta & corpore & ſpiritu 793 b & ſeq.
36 Si quis autem turpem ſe videri exiſtimat ſuper virgine ſua, &c. 430.b
39 Mulier alligata eſt legi, &c. cui vult nubat in Domino 409.a 417.a
1.Cor.7. Capitis ſcopus 793.b & ſeq 795.a
1.Cor.8. 2 Qui ſe putat aliquid ſcire, nondum ſcit quomodò oporteat eum ſcire 708.a
1.Cor.9. 5 Nunquid non habemus poteſtatem mulieres, vel vxores circumducendi? 799.b
19 Cùm enim liber ſim ex omnibus, omnium ſeruum me feci, vt plures lucrifacerem 765.a
24 Neſcitis quòd ij qui in ſtadio currunt, omnes quidem currunt, &c. 92.b
24 Sic currite, vt comprehendatis 811.b
27 Caſtigo corpus meum, & ſeruituti ſubijcio, ne forté cùm aliis prædicauerim, ipſe reprobus efficiar 955.b 958.b
1.Cor.10. 12 Qui ſe exiſtimat ſtare, videat ne cadat 958.b 959.*a
17 Vnus panis, vnum corpus multi ſumus 242.b 301.a
21 Non poteſtis menſæ Domini participes eſſe & menſæ dæmoniorum 286 b
25 Omne quod in macello venit, manducate 611.a 616. b
1.Cor.11. 2 Laudo vos, fratres, quòd per omnia mei memores eſtis: & ſicut tradidi vobis, traditiones tenetis 122.b 150.b 191.b
23 Ego accepi à Domino, quod & tradidi, &c. 150.a
26 Quotieſcunque enim ederitis panem iſtum, & calicem iſtum bibetis, &c. 280.b 296.a
28 Probet autem ſeipſum homo, & ſic de &c. 314.a
29 Qui manducat & bibit indignè, iudicium ſibi man-

dueat & habit, &c. 314.* b 511.b 516.a

35 Ideo inter vos multi & infirmi & imbecilles sunt, & dormiunt multi 368.b

31 Si nosmetipsos dijudicaremus, non vtique iudicaremur, &c. 247.a

1.Cor.12. 4 Diuisiones verò gratiarum sunt: idem autem spiritus 936.b

11 Omnia autem hæc operatur vnus atque idem spiritus, &c. 936.a

28 Et quosdam quidem posuit Deus in Ecclesia Apostolos, secundo prophetas, &c. 176.b

31 Adhuc supereminentiorem viam demonstrabo 83.b

4 Charitas patiens est, benigna est, &c. 147.*148.a

1.Cor.13. 5 Charitas non quærit quæ sua sunt 85.a

12 Videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem 874.b

12 Sciò ex parte 953.a

12 Cognoscam sicut & cognitus sum 874.b

1.Cor.14. 16 Qui modò dicet, Amen 50.b

35 Sic doceo, & sic tradidit in Ecclesiis 150.b 195.b

1.Cor.15. 2 Si continetis, cui ratione credidistis 150.b 195.b

21 Sicut in Adam omnes moriuntur: ità & in Christo omnes viuificabuntur 920.b

28 Vt sit Deus omnia in omnibus 49.b

44 Seminatur corpus animale, resurget corpus spirituale 912.b

51 Omnes quidem dormiemus: sed non omnes immutabimur 958.b

53 Oportet enim corruptibile hoc indui incorruptionem, & mortale hoc indui immortalitatem 861.b

56 Stimulus autem mortis, peccatum est 908.b

1.Cor.16. 4 Quod si dignum fuerit vt & ego eam, mecum ibunt 784.a

EX II. EPISTOLA AD CORINTHIOS.

2.Co.1. 3 Deus pater misericordiarum 545.a

7 Si fuerimus socij passionum, eritis & consolationum 120.b

11 Vt ex multis personis, pro dono in nos collato, per multos gratiæ pro nobis agantur 290.b

21 Qui vnxit nos Deus, & qui signauit nos, & dedit pignus spiritus in cordibus nostris 234.a 731.b

2.Cor.2. 10 Si cui quid donastis, & ego, &c. 915. 956.

15 Christi bonus odor sumus in omni loco, & in iis, qui salui fiunt, & in iis qui pereunt 380.b 552.b

2.Cor.3. 3 Manifestati, quoniam estis epistola Christi ministrata per nos, scripta non atramento, sed spiritu Dei viui, &c. 936.b

2.Cor.4. 16 Is qui foris est noster homo, corrumpitur: sed qui intus est, renouatur de die in diem 944.a

17 Id quod in præsenti est momentaneum & leue tribulationis nostræ, &c. 90.* b 588.a 963.a

2.Cor.5. 1 Scimus quoniam si terrestris domus nostra huius habitationis dissoluatur, quod ædificationem ex Deo habemus, &c. 99.a

4 Nam qui sumus in hoc tabernaculo, ingemiscimus grauati, &c. 893.b

10 Omnes enim adstabimus ante tribunal Christi, vt referat vnusquisque secundum se, &c. 904.b

14 Charitas Christi urget nos, æstimantes hoc, quoniam si vnus, &c. 315.a

21 Vt nos simus iustitia eius 954.b

2.Cor.6. 16 Inhabitabo in illis, & inambulabo, atque ero illorum Deus 103.a

2.Cor.7. 10 Quæ secundum Deum tristitia est, pœnitentiam in salutem stabilem operatur 321.b 962. 963.

2.Cor.8. 14 Vestra abundantia illorum inopiam suppleat, vt & illorum abundantia vestræ inopiæ sit supplementum 700.b

17 Gratias autem Deo, qui dedit idem studium pro vobis in corde Titi 922.

2.Cor.9. 6 Qui parcè seminat, parcè & metet, &c. 690.a

2.Cor.11. 13 Nam eiusmodi pseudoapostoli, operarij subdoli, transfigurant se in apostolos Christi 190.b

2.Cor.12. 7 Datus est mihi stimulus carnis meæ angelus satanæ, vt me colaphizet 954.b 955.b 966.a

10 Cum infirmor, tunc fortior sum 621.a

18 Ter Dominum rogaui, &c. 660.a

2.Cor.13. 7 Oramus autem Deum, vt nihil mali faciatis 918.b 957.b

EX EPISTOLA AD GALATAS.

Gal.2. 16 Iustificatur homo per fidem Iesu Christi 935.a

20 Viuo iam non ego, viuit verò in me Christus 912.b

Gal.4. 10 Dies obseruatis, & menses, & tempora, & annos 577.a

Gal.5. 6 In Christo Iesu, neque circumcisio aliquid valet, neque præputium, sed fides, quæ per charitatem operatur 917.b 964.a

19 Manifesta sunt opera carnis, quæ sunt adulteria, fornicationes, immunditiæ 757.*a b

22 Fructus spiritus est charitas, gaudium, pax, &c. 754.*a

EX EPISTOLA AD EPHESIOS.

Ephes.1. 13 In quo credentes signati estis spiritu promissionis sancto 234.a

Ephes.2. 2 Spiritus, qui nunc operatur in filiis diffidentiæ 894.b

3 Eramus & nos natura filij iræ, sicut & cæteri 903.a

7 Vt ostendat in seculis superuenientibus abundantes diuitias gratiæ suæ in bonitate super nos in Christo Iesu 968.a

8 Gratia salui estis facti per fidem, & hoc non ex vobis, sed Dei donum est 958.a 959.a

Ephes.3. 5 Quod aliis generationibus nõ est agnitum filijs hominum, sicut nunc reuelatum est, &c. 243.b &c.

10 Multiformis est sapientia Domini nostri 219.a

13 Peto vos non infirmari 925.a

17 Christu habitare per fidem in cordibus vestris 936.a

Ephes.4. 4 Vnum corpus, & vnus spiritus, vna spes vocationis nostræ, vnus Dominus, vna fides, vnum baptisma, vnus Deus 32.* b 33.a 218.b

5 Vnus Dominus, vna fides, vnum baptisma, vnus Deus & pater omnium, qui super omnes, & per quem omnia, & in omnibus nobis 3.b 4.a 5.

9 Ascendit autem, quid est, nisi quia descendit in inferiora terræ 22.a 23.a

11 Et ipse dedit quosdam quidem Apostolos, &c. 52.a

13 In mensuram ætatis plenitudinis Christi 47.a

15 Veritate charitate crescamus in illo per omnia, qui est caput Christus, &c. 243.a b

21 Sicut est veritas in Iesu deponere nos secundum pristinam conuersationem veterem hominem, &c. 891.a

26 Sol non occidat super iracundiã vestram 487.a

Ephes.5. 3 Fornicatio autẽ & omnis immunditia aut auaritia, &c. 464.b

11 Nolite communicare operibus infructuosis tenebrarum, magis autem & redarguite. 497.a

19 Cantantes in cordibus vestris Domino 651.a

25 Viri diligite vxores vestras, sicut & Christus dilexit Ecclesiam 409.*a 411.a

30 Quoniã membra sumus corporis eius, de carne eius & de ossibus eius 47.a

Ephes.6. 5 Serui, obedite carnalibus dominis 94.b

23 Pax fratribus & charitas cum fide magna 957.a

25 Charitas cum fide à Deo patre, & Domino Iesu Christo 915.a

EX EPISTOLA AD PHILIPPENSES.

Philip.1. 1 Cum Episcopis & Diaconibus 389.b 391.a

3 Gratias ago Deo meo in omni memoria vestri, &c. 957.b 959.a

4 Semper in omni prece mea pro omnibus vobis cum gaudio deprecationem faciens, &c. 957.b

21 Mihi viuere Christus est, & mori lucrum 834.b

23 Dissolui & cum Christo esse, multo melius 835.a

Philip.2. 6 Quòd cum in forma Dei esset, nõ rapinam arbitratus est, &c. 314.b

9 Donauit ei nomen quod est super omne nomen, vt in nomine Iesu flectatur omne genu, &c. 270.a

12 Sicut semper obeditis, non vt in præsentia mei tantùm, sed multo magis, &c. 931.a 959.b

12 Cum metu & tremore vestram salutem operamini 924.a 959.b

20 Neminem habeo, qui germanè de vobis soliciteus sit 400.a

25 Fratrem & commilitonem meum, vestrum autem Apostolum 324.a

Philip.3. 11 Si quo modo perringam ad resurrectionem, quæ est ex mortuis 958.* b

12 Sequor autem, si comprehendam in quo & comprehensus sum 959.*a

15 Quicunque ergò perfecti sumus, hoc sentiamus: & si quid aliter sapitis, &c. 944.a

16 Veruntamen in quod peruenimus, in eo ambulemus ibid. a

Philip.4. 6 Postulationes vestræ innotescant apud Deum 658.

EX EPISTOLA AD COLOSSENSES.

Coloss.1. 24 Adimpleo ea quæ desunt passioni Christi in corpore meo 344.a 948.b 963.a

Coloss.2. 11 In quo & circumcisi estis circumcisione non manufacta, &c. 123.b

12 Conſepulti ſumus cum illo per baptiſmum in mortem 219.a

Coloſſ.3. 3 Mortui enim eſtis, & vita veſtra abſcondita eſt cum Chriſto in Deo, &c. 309.a
5 Mortificate membra veſtra, quæ ſunt ſuper terram 887.b 944. 965.b
9 Expoliantes vos veterem hominem cum actibus ſuis, induite nouum, &c. 891.b 944.a & ſeq.
10 Renouatur autem in agnitionem Dei 943.b
12 Induite vos ergò ſicut electi Dei, ſancti & dilecti, viſcera miſericordiæ 680.b
13 Donate vobiſmetipſis, ſi quis aduerſus aliquem habet querelam, &c. 719.b

Coloſſ.4. 3 Orantes ſimul & pro nobis vt Deus adaperiat nobis oſtium verbi 929.a
12 Vt ſteteris perfecti & pleni in omni volũtate Dei 957.b

EX I. AD THESSALONICENSES.

1.Theſſ.4. 4 Vt ſciat vnuſquiſque veſtrum ſuum vas poſſidere in ſanctificatione 724.b
7 Non enim vocauit nos Deus in immunditiam, ſed in ſanctificationem ibid.

1.Theſſ.5. 17 Sine intermiſſione orate 646.a 652.a
19 Spiritum nolite extinguere 385.a

EX II. AD THESSALONICENSES.

2.Theſſ.2. 15 State igitur, fratres, & tenete traditiones noſtras, quas didiciſtis, ſiue per ſermonem, ſiue per epiſtolam noſtram 122.b

EX I. EPISTOLA AD TIMOTHEVM.

1.Tim.1. 5 Finis præcepti eſt charitas de corde puro, & conſcientia bona & fide non ficta 585.a 936.b
13 Prius blaſphemus fui & perſecutor, & contumelioſus, ſed miſericordiam Dei, &c. 589.a 968.a

1.Tim.2. 1 Obſecro itaque primùm omnium fieri obtestationes, orationes, interpellationes, gratiarum actiones 639.a
4 Vult omnes homines ſaluos fieri, & in agnitionem veritatis venire 926.a
8 Volo viros precari in quouis loco 380.a

1.Tim.3. 2 Vnius vxoris virum 427.* b 430.b
6 Non neophytum, ne in iudicium incidat, & in laqueum diaboli 456.a
8 Diaconi ſimiliter irreprehenſibiles, pudici, non bilingues, non multo vino dediti, &c. 390.*a
10 Nullum crimen habentes 909.a

1.Tim.4. 1 In nouiſſimis temporibus diſcedent quidam à fide prohibentes nubere, abſtinere a cibis, &c. 612.b 616.a
5 Sãctificatur enim per verbum Dei & orationem 263.b 300.a
14 Ne negligas donum quod in te eſt, quod datum eſt tibi per prophetiam cum impoſitione manum presbyterij 384.* b 391.a

1.Tim.5. 9 Vidua deligatur non minus ſexaginta annorum 420.a
11 Iuniores viduas reijce, &c. 420.*a 425.b
14 Volo iuniores nubere, filios procreare, matres familiàs eſſe 406.b
20 Peccantes coram omnibus argue, vt cæteri timorem habeant 192.b
23 Iam noli aquam bibere 616.a
23 Vino modico vtere 418.a
22 Manus citò nemini impoſueris, neque communicaueris peccatis alienis 384.b

1.Tim.6. 9 Deſideria inutilia & nociua, quæ mergunt homines in interitum & perditionem 921.a
20 Profanas vocum nouitates deuita 175.b

EX II. EPISTOLA AD TIMOTHEVM.

2.Tim.1. 6 Admoneo te, vt reſuſcites gratiam Dei, quæ eſt in te per impoſitionem manuum mearum 384.* b 385.a
12 Scio cui credidi, & certus ſum 4.a

2.Tim.2. 4 Nemo militans Deo, obligat ſe moleſtijs ſecularibus, &c. 181.a
12 Si compatimur, & conregnabimus 344.a
19 Nouit Dominus qui ſunt eius 958.a

2.Tim.4. 2 Argue, obſecra, increpa, cum omni patientia & doctrina 515.b
7 Bonum certamen certaui, curſum conſummaui, fidem ſeruaui, &c. 588.* b
8 Non ſolùm autem mihi, ſed & his qui diligunt aduentum eius 852.b

EX EPISTOLA AD TITVM.

Tit.1. 5 Huius rei gratia reliqui te Cretæ, &c. & conſtituas per ciuitates preſbyteros 389.b

Tit.2. 15 Argue cum omni impetu 515.b

Tit.3. 5 Saluauit enim nos per lauacrum regenerationis, &c. 223.

EX EPISTOLA AD HEBRÆOS.

Heb.5. 8 Chriſtus cùm eſſet filius Dei, didicit ex ijs quæ paſſus eſt obedientiam 93.a

Heb.6. 4 Impoſſibile eſt eos, qui ſemel illuminati ſunt, gouſtauerunt etiam donum cæleſte, &c. 217.* a 931.a

Heb.10. 32 Rememorate namque priores dies, quibus illuminati multam colluctationem ſuſtinuiſtis paſſionum 223.b

Heb.11. 1 Fides eſt ſubſtantia rerum ſperandarum, argumentum non apparentium 4.a 5.a b
6 Sine fide impoſſibile eſt placere Deo 54.b
6 Credere enim oportet, quia Deus eſt 5.a
26 Reſpiciebat in remunerationem 93.a

Heb.13. 4 Honorabile connubium in omnibus, & torus immaculatus 422.b

EX EPISTOLA D. IACOBI.

Iacob.1. 14 Vnuſquiſque tentatur à concupiſcentia ſua abſtractus & illectus, &c. 909.b
15 Peccatum cùm conſummatum fuerit, generat mortem 446.b
20 Ira viri iuſtitiam Dei non operatur 487.a

Iacob.2. 13 Iudicium ſine miſericordia illi, qui non fecit miſericordiam 966.b
19 Et dæmones credunt, & contremiſcunt 937.b 962.a

Iacob.3. 2 In multis enim offendimus omnes 949.a

Iacob.4. 17 Scienti igitur bonum facere, & non facienti, peccatum eſt illi 416.b 783.b

Iacob.5. 14 Infirmatur quis in vobis? inducat preſbyteros Eccleſiæ, & orent ſuper eum, vnguentes eum oleo in nomine Domini: & oratio fidei ſaluabit infirmum, &c. 376.b 367.a b 368. 369. 370.* 373.b

EX I. EPISTOLA D. PETRI AD PONTICOS.

1.Pet.2. 5 Et ipſi tanquàm lapides viui ſuperædificamini in domos ſpirituales, &c. 380.b
9 Vos autem genus electum, regale ſacerdotium 256.a 380.b
21 Chriſtus paſſus eſt pro nobis, vobis relinquens exemplum, vt ſequamini veſtigia eius 344.a
25 Sed conuerſi modò ad Epiſcopum, & paſtorem animarum veſtrarum 384.b

EX II. EPISTOLA D. PETRI.

2.Pet 1. 4 Efficiamini diuinæ naturæ conſortes 244.b

EX I. EPISTOLA D. IOANNI.

1.Ioan.1. 8 Si dixerimus nos peccatum non habere, noſmetipſos ſeducimus 439.a 955.b

1.Ioan.2. 1 Filioli mei, hæc ſcribo vobis vt non peccetis, &c. 538.a 955.b
19 Ex nobis exiêrunt, ſed non erant ex nobis 32.b

1.Ioan.3. 2 Cùm apparuerit, ſimiles ei erimus, quoniam videbimus eum ſicuti eſt 49.b
4 Omnis qui facit peccatum, & iniquitatem facit, &c. 458.a
9 Omnis qui natus eſt ex Deo, peccatum non facit, &c. 955.b
10 In hoc manifeſtati ſunt filij Dei, & filij diaboli. Omnis qui non eſt iuſtus, non eſt à Deo: & qui non diligit fratrem ſuum 83.a 754.a

1.Ioan.4. 8 Deus charitas eſt 60.a
18 Timor non eſt in charitate, &c. 887.b 888.a

1.Ioan.5. 1 Omnis qui credit quoniam Ieſus eſt Chriſtus, ex Deo natus eſt. Et omnis qui diligit genitorem, diligit eum, qui genitus eſt ab ipſo 964.a
3 Et præcepta eius grauia non ſunt 93.b
16 Eſt peccatum ad mortem: non pro illo dico vt roget quis 542.b 550.a 556.b
18 Omnis qui natus eſt ex Deo non peccat: ſed generatio Dei conſeruat eum 955.b

EX EPISTOLA S. IVDÆ.

19 Qui ſeipſos ſegregant, animales, ſpiritum non habentes 58.b

EX APOCALYPSI D. IOANNIS.

Apoc.2. 5 Memor eſto vnde excideris: age pœnitentiam, & prima opera fac 321.b 962.a b

Apoc.14. 3 Canticum nouum cantabitis citharis veſtris 792.a 793.a
4 Sequuntur agnum quocunque ierit 792.a

Apoc.19. 10 Conſeruus tuus ſum, & fratrum tuorum 962.a

Apoc.20. 3 Et clauſit & ſignauit ſuper illum, vt non ſeduceat amplius gentes 958.b
4 Et vidi ſedes & ſedentes ſuper eas, & iudicium datum eſt 184.b
7 Sed erunt ſacerdotes Dei & Chriſti, & regnabunt cum eo mille annis 380.a

Apoc.22. 12 Reddet vnicuique ſecundùm opera ſua 965.b 966.a

IN PRÆCEDENS OPVS CATECHI-

STICVM D. PETRI CANISII, SCRIPTVRÆ TESTI-MONIIS ET PATRVM SENTENTIIS ILLVSTRATVM, RERVM ac ſententiarum INDEX.

In quo litera A, numeris appoſita, prius paginæ latus, B, poſterius deſignat. Sicubi verò neutra adiecta fuerit, ipſius Catechiſmi opus denotatur.

Aaronis filij quas vini guſtati pœnas dederint 600.b
Aaroni primo omnium ſacerdotium collatum 384.a
Aaronem Epiſcopi formam prætulille: filios Aaronis presbyterorum 383.a
Abagaro cur ſuam imaginem Chriſtus miſerit 122.b 117.a
Abel quomodò electa Deo munera obtulerit 86.a
Ablutio exterior cuius ſit ſymbolum 204. cur ter repetatur vbi conferatur 225.a 219.a
Ἀμαρτία 908.b
Abnegatio propriæ voluntatis quibus à viris quantoperè laudata 772.a
Abraham quomodò ad offerendum Iſaac permotus 86.b
Abrahæ ſinus quid 99.a b
Abrenunciatio 208.b 209.b 210.b 211.b
Abrenunciatio aſſeruatur in actis, proferenda in die iudicij 219.b
Abrenunciatio triplex 764.a b
Abrenunciationis voce cur frequenter vtendum 228.b
abrenunciationis in baptiſmo factæ memoria quò valeat 208.b 209.a 228.b 219.a
abrenunciationes paruulorum in baptiſmo, quomodò, & per quem fiant 215.a
ſine Abſolutione ſacramentali mori, quàm periculoſum 342.b
Abſtinentia toti Eccleſiæ iam olim communis quæ 613.a
abſtinentia & delectus ciborum in Eccleſia varius ibid.a
abſtinentia hebdomadæ ſanctæ 594 614.a 617.a
abſtinentia arctior per ſex dies ante paſcha, & ciborum delectus 619.a
abſtinentia feriæ quartæ & ſextæ cuius ſit traditionis 153.b 185.a
abſtinentia monachorum, ſicut & vita, liberè ſuſcipitur 611.a
abſtinentia admirabilis quorundam monachorum 613.a 815.b
abſtinentia à carnibus & vino, cœnobitis olim quàm familiaris 815.a
abſtinentia à carnibus quæ qualis 620.b
abſtinentia Antonij 613.a
abſtinentia Manichæorum qualis 610.a 611.a
abſtinentia & delectus ciborum Hilarionis adhuc adoleſcentis 613.b
abſtinentia Ethnicorum qualis fuerit 594.a b & ſeq.
abſtinentiæ maioris, quam quæ iuſſa aut indicta ſit, libertas ſeu ratio quæ 185.b
abſtinentiæ quotuplex finis 610.b 611.b
abſtinentiæ ſanctorum Dei quis ſit finis 424.a
abſtinentiæ Chriſtianæ fructus 186.a 616.b
abſtinentiæ catholicæ & hereticæ differentia 611.a b
abſtinentiæ nullum eſſe meritum, hæreſis antiqua 602.b
abſtinentiam à carnibus nihili facit Aërius 614.a b
per abſtinentiam à licitis, condonantur illicitè perpetrata 616.a
abſtinentia, vigiliæ, & orationes perducunt ad paradiſi delicias 623.b
de abſtinentia ciborum quos Apoſtolus Paulus notet 625.b 616.a
Abſtinere Iudaicè à cibis, Deo non eſt acceptum 626.b
abſtinere ab alienis non eſt ſatis, ſed etiam noſtra eroganda alus 713.a
non Abſtinere, ſed hæreticè abſtinere, hæreticum facit 611.b
quomodò abſtinetur Chriſtianè à lacticinijs, ouis, &c. ibid.b
cur abſtineant à cibis Manichæi ibid.b
cur abſtineant Catholici à carnibus, &c. 610.a
abſtinuit Bernardus, vt ſatisfaceret pro peccatis 611.b
abſtinendum non à cibo ſuperſtitione Iudaica, vel hæreticè 597.a
cur Abſtinendum à carnibus, &c. 625.a
abſtinendo ira Dei lenitur 625.b
Acedia quid ſit, & quænam illius filiæ 454.b 491.a 493.a
Vide Tepiditas.
Achab ſua quid pœnitentia conſecutus 329.a b 348.b 349.a
Acolytus quomodò ordinetur 386.a
acolyti officium 388.b
Actio omnis humana quàm diuerſo inſtituatur fine 763.a
Actus hominum velut intrutina ponderantur 691.a
Adam ex terra adhuc virgine formatus 712.a
aqualis a Deo creatus 891.b qualis ſit factus diaboli fraude ibid.
quid peccando amiſerit, & in illo nos 898.b 899.a
totus & animo & corpore lapſus in deterius 896.a
peccati merito non naturæ neceſſitate, mortalis 893.a & ſeqq.
niſi peccaſſet, nunquam corpore morituras fuiſſet 893.b
omnes poſteros tanquam radix arborem complexus eſt 904.a
in nos culpam & pœnam tranſmiſit 901.a
mundo peccatum & mortem ſimul inuexit ibidem b
Adam, Eua, & ſerpens quibus tribus peccandi gradibus aptè conferantur 445.a
Adæ, Euæ, & ſerpentis inter ſe qualis conuentio & colluſio 446.b
Adæ prævaricatio quid poſteris malis aduxerit 898.a b
poſterorum omnium in ſe innocentiam perdidit 913.a
& corporis ſimul & animæ mortem ad poſteros tranſmiſit 897.a
adami peccato omnes, excepto Chriſto, obnoxij naſcimur 901.b
adami peccatum corporis morte puniendum, & in poſteros deriuatum Pelagiani negant 902.a
adami primi & ſecundi anthiteſis 901.a
adamo tranſgreſſori quænam interminata ſit à Deo mors 893.a
adamum infernо liberatum credit Eccleſia 22.b
adamo corruente, tota poſteritas corruit 901.b
ex Adam omnes ſumus primò mali 899.a
in adamo quia omnes fuimus, omnes etiam peccauimus 908.b
quaſi in maſſa omnes peccauimus 898.a b 908.b
vitiata omnium hominum natura 895.b
peccârunt omnes etiam nondum nati, qui per ſe adhuc peccare non poterant 899.a
A προσωπα quid 154.
adtaphoræ, iis placet, quibuſnam ſint apoſtolicæ traditiones ibid.
Adoratio carnem Chriſti in myſterijs 269.a
adorare ſcabellum pedum Dei, quid ſit 268.a b
imaginem, Vide Imago, & Crux.
verſus Orientem, traditio Apoſtolica 645.b
cur adoremus Orientem verſus 645.b
adorandus Deus animo & corpore ibid.
adorantium non debemus gerere ſpeciem, opere verò inimici eſſe 170.b
Aduentus Domini quibus ſit imparatus 828.a
Aduentus ſui certum tempus cur non tantùm noluerit Chriſtus ab Apoſtolis prædicari, ſed ne ſciri quidem 841.a
aduentum Chriſti qui præceſſuri ſint 841.a
Adulatio peccatum alienum 505. 506.
adulatione nutriuntur delicta 506.b
Adulator blandus inimicus 509.b
Vide etiam, Detractio & Laudatio.
Adulterum omni excuſatione carere 410.b
adultera viuente, non licet aliam ducere 315.a
adulteram qui dimittit, ei non licet aliam ducere ibid.a
adulteram qui dimittens, contrahit, etiam mœchatur 315.a
adulteri quatuor fiunt ex duobus coniugibus, ſi cum alijs contrahant 315.a
Adulterij prohibitione quæ alia vetentur vitia 139.
adulterij rei ſunt lege Euangelij, qui coniuge viuente contrahunt cum alia perſona 406.a b
adulterio ſpirituali obnoxiæ aut obnoxij qui 420.b
Adulterijs peior eſt lapſus à voto caſtitatis 419.b
Ægroti quomodò viſitandi 830.a
Ægyptiorum mitus aliquando in crucem Chriſti zelus 19.a b
Æquali quid ſit reddendum 730.b
Aërij hæreſes 391.a & ſeq. 614.a b

aërij hæretici aduerſus defunctorum memoriam argumenta quomodo confutata 291.b
Affinitas ex fornicatione, quouſque ſe extendat 408.a
Agathi epiſcopi Panormitani mira de ſacrificio Miſſæ relatio 278.b
Agimus in iuſtificatione & agimur 923 b
Agnes martyr ac virgo, quomodò à Prudentio laudata & inuocata 108.a
Sagnetis auxilium & beneficia ibid.a
Sagnetis virginis ſponſus quis, & qualis ſit 772.b
Agni paſchalis vna in domo comeſtio, miſticè quid 35. 40 a b
Agnum immaculatum quotidie ſumi & immolari, nec tamen ſumptum conſumi 259.b
altare eſſe ſedem corporis & ſanguinis Chriſti, in eóque per certa momenta habitare 252.a
altare Stephano protomartyri dedicatum 281.a b
altari aſſiſtentes antiſtites Deo offerunt, non martyribus 273.a
altari ſacrificium. Vide Sacrificium.
altaria Apoſtolorum tempore dedicata fuiſſe martyribus 281,b
altaria ſoli Deo conſtituuntur, quamuis in memorias martyrum 95.b
altaria Dei frangere, ſacrilegium eſſe 252.a
ex altari ornamentis camiſias & femoralia faciens, punitur 330.a
amatores ſecularium delectationum quibus ſimiles ſint 881.b
Ambroſius Chriſtum in Euchariſtia adorat 272 b
quomodo Crucis virtutem extulerit 20.b
Ambroſij tantum mortui apophthegma 830.a b
Ambroſium de nimia virginitatis commendatione accuſatum fuiſſe 799.b
Ambroſium Rom. Eccleſiæ formam in omnibus ſequi cupere 163.b
amentia videntium ſobrios 477.a
ameo, ſimplex aut geminatum, quid ſit aut ſonet 50.b 65.b
amicitiam Dei non diſſoluendam 85.b
amor legis latoris facilem efficit legem 948.a
amor vetus reſecetur præmium 85.a
amor pecuniæ, Dei amorem tollit 461.b
anabaptiſmus damnatur 217.b eſt diabolicæ præſumptionis 218 b
iuſta Cæſareas leges gladio caſtigandus 218 b
anabaptiſtæ cur iuſtè damnati 213.
anabaptiſtarum & Ismaëlis collatio 218.a
anabaptiſtas eſſe illuſores vti Ismael, rectéque perſecutorem pati ibid. a
anachoretæ qui 817.b
anachoretæ quid proſint alijs 814. b
anachoretarum vita ibid.
anachoretarum vita quos authores habuerit 813.a
ananias votum paupertatis fecit 422.a
ananiæ & Sapphiræ cur puniti 775.b
ananiæ & Sapphiræ exemplum cur meritò ob oculos ponendum 785. b
Andreæ apoſtoli reliquiæ Conſtantinopolim tranſlatæ 213.a
Angelus in forma nauclagi eleemoſinam flagitat 695.a
cuius conuiua fuerit 695.b
angeli obſecrandi 104 b quomodo pro Africa implorati 120.b
angeli quatuor argentei à Conſtantino in templo poſiti 125.a
angeli & ſanctorum animæ noſtra nôruut, ac pro nobis & nobiſcum precantur 100.a
angelorum hierarchia in cælo 382.a
miniſterium 652 a
in officio Miſſæ præſentia & miniſterium 271.a b 272.a
cibus quis 599 a
vita myſticè quid 803 a
angelorum vita & ſanctorum corona miſticè quid 802.a
angelicus hymnus vnde in Miſſa cantari aut dici ſtatutus 286.b
angelica quibus obuentura dignitas 876.b
Angeli quid Gregorio Magno debeant 190.a
anguſtia & terror qualis tandem aliquandò futurus 851.b
anima ſui iuris 918.a
quia libera, non in vita agit, corpore præſtat ibidem
poſt mortem ad Chriſtum vadit 835.a
quomodo perdurare queat in tot tamſque pœnis 853.b
rapitur a dæmonibus ad inferos 854.a
anima ſua culpa lapſa, ſola Dei gratia reſtauratur 906.a
anima Chriſti vnita diuinitati ad inferos ſtatim deſcendit 22.b 23 a
electos inde liberauit ibid.a
impios non liberauit ibid.a
principem tenebrarum alligauit ibid.a
vectes ferreos confregit ibid.a
animæ à corpore recedentis dolor, tremor & certamen 371.a b 831.b 832.a
animæ requies poſt mortem non æquè diuturna omnibus 814.a
animæ migrantes à corpore ante tribunal Chriſti ſiſtuntur 823.b 834.b 845 b
quorum ſtatim ad cælum euolent, aut in infernum deſcendant 358 .a
quorum ad purgatorium migrent 864.b
quomodo iuuentur ibid.
quorum ad exilium migrent ibid.
quorum ad inferos deſcendant ibid.a
animæ piorum defunctorum ad Eccleſiam pertinent, & eius communionem 58.a
animæ piorum ex inferno per Chriſti deſcenſum liberatæ 22.b 23.a
animæ defunctorum Sanctis commendantur tanquam patronis 106.a
animæ defunctorum quomodo per miſſas à pœnis ſoluentur 879.b
animæ damnatorum tollitur penitùs de pœnitentiæ tempore neglecto 854.a
animæ ſanctorum, vide Sancti.
animarum medici in Eccleſia 314.a
iudices Apoſtoli & Epiſcopi conſtituti 324.a
lucrum quanti faciendum 707.b
ſalutem quanti faciat Deus 707.b
timor & dolor in iudicio extremo 646.a
ſtatus poſt mortem 823. b
animas ex inferno Chriſtus abduxit 25.a
animas iniquorum eſſe in inferno 855.a
animi medicina correctione & inſtructione perficitur 704.a
anniuerſariæ ſolennitates vnde inſtitutæ 232.b
antichriſtus communi modo quis ſit 842. b
propriè quis ſit ibid.
naſcetur ex fornicatione ibid.
orietur ex tribu Dan 842.a
quando venturus 849.b
præcedet Chriſti aduentum ibid.a & b.
conſignationem crucis in fronte prohibebit 842.a
Iudæos decipiet ibid.b
ſeipſum vocabit Deum ibid.
in templo Iudaico ſedebit ibid.
erit magnus & diabolicus homo ibid.
erit vetus homo, non autem diabolus incarnatus ibid b
inuadet Romanum imperium 849.a
antichriſti character loco vitalis crucis Chriſti 842.a
regnum ibid. & 843.a
fraudes & hypocriſis 849.b
improbitas quanta ibid.
dominatus quam breuis ibid.
interitus 843.a 949.b
antichriſti tempore templa Chriſtianorum deuaſtabuntur, & iniquitas inualeſcet 841 b 842.a
antichriſti ſynagogæ quales, quive ad eas ſpectent 33.b 37.a
antichriſto qui principes per athanaſium collati 272.b
antichriſtum Liturgiam ablaturum 282.b 283.a
antiquitatis ſequendæ ratio, modus ac vſus 56.b
antiſtes perſonam Chriſti ſuſtinet 809.a
aſſirma quid 247. a 250.a
Antonius quomodo Dominicum ad ſe præceptum ſeu conſilium traxerit 769.b
Apoſtoli cur, quando, & quomodo Symbolum condiderint 6.a b 7 a b
cur ſignis viſibilibus & externis vſi ceremonijs 282.b
Chriſmatis inunctionem, perfectionem vocârunt 256 a
quot viuendi modos in Eccleſia inſtituerint 813.b 814.a
religioſorum in Eccleſia ordinis inſtitutores 817.a
quos populos conuerterint, in die iudicij videbitur 908.b
quales fuerint pauperes 781.b
quale paupertatis exemplum dederint ibid.b
quid pro hic derelicto adepti, ſeu habituri 778.b & ſeq.
quas domos in hac vita receperint 778.b
an vxores circumduxerint 794.b
quando & quatenus vxoribus vſi ibid.
quomodo centum mulieres receperint 778.b
quomodo pro Africa inuocati 120 a
apoſtolorum inter ſe diſcretio 163.b 164.b
induſtria 813.b
genera quot 382.b
ſucceſſores 159 a vicarij qui 382.b
apoſtolorum locum in Eccleſia tenentes, quibus ſacramenti ſoli ſint miniſtri 231. 234 b
apoſtolorum officium erat baptizare 220.b
apoſtolorum domus eſſe templa 778 b
apoſtolorum dogmata partim ſcripta, partim non ſcripta 150. a b 151. a b & ſeq.
apoſtolorum ſepulchra & natalitia clara ſunt 105.a
apoſtolorum oſſa, venerauda 113.b
apoſtolorum & eccleſiæ collatio 313.b 320.a
apoſtolorum & martyrum inuocatio 111.b 120.a
apoſtolos quando, & quibus verbis ſacerdotes Chriſtus inſtituerit 286 a

apoſtolos voluiſſe paruulos baptizari 214. b
almas miniſtros ordinaſſe 391. b
vouiſſe votum paupertatis 781. b
mortuorum in ſacrificio Miſſæ cõmemorationem inſtituiſſe 280. a 291. a
omnes vxores habuiſſe, an ex Pauli verbis conuincatur 794. b
apoſtolos & monachos fuiſſe eunuchos euangelicos 789. b
apoſtolos pro nobis orare 104. b
apoſtolis duodecim articuli duodecim reſpondeant 7. b
apoſtolis quanta poteſtas donata ſit 313. b.
apoſtolis quæ dicta, ad ſucceſſores eorum pertinere 156. a. b
apoſtolica doctrina vbi ſyncera & immaculata ſeruata 175. a.
apoſtolica ſedes, cardo & caput omnium Eccleſiarum à Chriſto conſtituta eſt 164. b.
apoſtolicæ ſedis authoritas 168. b 169. a b 170. a. 164. a b 165. b 166. a. 173. b. 382. b.
apoſtolicæ ſedis authoritas in hæreſibus anathematizandis 162. b
apoſtolicæ traditiones, vide Traditiones.
apoſtolici faſtigij, perfectæque virtutis quid ſit 774. b.
ad apoſtolicam ſedem cauſæ maiores referendæ 164. b. 165. b.
idque ex iuſſu & inſtituto Apoſtolorum 164. b.
Apoſtatæ & hoſtes admitti nequeunt ad Eccleſiæ pacem 41. b.
apoſtatæ à religione, an acceperint centuplum pro dimiſſis parentibus, &c. 780. a.
ſemetipſos Deo ſubtrahunt 818. a.
quales conſiliarios adhibere ſoleant 818. b.
Apoſtaſiæ pudendus ſaltus 780. b.
Aqua ad baptiſmum perficiendum neceſſaria 219. a.
aquæ baptiſmalis ſanctificatio 209. a. b. 212. a.
aquæ benedictæ vis & vſus 850. a.
aquis in qualibus olim baptizaretur 209. a. b.
Architæ Tarentini dictum de ira 489. b.
Armis quibus opus ſit ad reſiſtendum 495. a.
Arrius hæreſi archa, ſcintillæ non oppreſſæ comparatur 523. a.
Arriani non ſunt Chriſtiani 1 b.
qua in re diabolo peiores 118. a.
quid martyribus negent a dæmonibus confeſſum ibid.
quos Nicenæ ſynodi canones combuſſerint 165. b.
Athanaſius quàm honorificè de Rom. Pontificis & Apoſtolicæ ſedis authoritate ſentiat 165. b.
Athanaſij commendatio 211. a. inuocatio. 104. a.
Attritio quale ſit donum Dei 531. b.
auaritia quid ſit, & quas procreet filias 454. b. 456 457.
peior omni peccato 458. b.
auaros acculat coram ſummo iudice 711. a.
auaritiæ ſtudentium excuſatio propter liberos ſuos 458 a.
auaritiæ febris quanta, & quàm mirè aliquando curata 691. a. b.
auaritiæ nomen genera'e eſt 459. a.
auaritiæ malum deſcribitur 460.
auaritiæ morbus quoruplex 783 b & ſeq.
de Auaritia tentante diabolum quàm mirè trapezita quidam ſuperârit. 692. a. & ſeq.
Auarus eſt etiam, qui cupidè ſeruat ſua. 459. a. b.
auari quo plus habent, eo plus appetunt ibidem. b.
auari diuites alienum panem manducant ibid. b.
auari plurimi in inferno 461. b.
auari quomodo ſint pauperes 457. b. & ſeq.
auarorum liberis parentium inuocatio 458. a.
auarorum vox qualis 417. a.
cogitationes quæ ſint 711. a.
in pauperes techna ſeu ſtrophæ quales 457. a. & ſeq.
Audiani hæretici quomodo peccata remittant. 351. b.
Auerſanus epiſcopus quàm ſeduló de Berengarianiſmo ſcripſerit 259. b. & ſeq. 267. b.
Auguſtinus quanti faciat ſucceſſionem Epiſcoporum in ſede B. Petri. 161. b.
quanti Patrum teſtimonia æſtimet 177. a b.
de amplectenda perfectione euangelica cogitauit 770. b.
renunciauit proprietati ibid.
fatetur ſe conſilium euangelicum de voluntaria paupertate amplexum fuiſſe ibid.
alios totis viribus ad idem propoſitum exhortabatur ibid.
monaſterium inſtituit ibid. 786.
mundum contemnit 770. b.
quam Cypriani ſententiam cur non acceptet. 172. a.
iam iam moriturus, cui potiſſimùm rei vacârit 830. a. b.
auguſtini dubitatio de modo, quo Sancti in diuerſis locis adſint 100. a.
oratio pro mortuis 100. a.
Auguſtini ſententia de præceptis tabularum duarum 234. a. b.
in Auguſtini ſocietate omnia communia 770. b.
auguſtinum commouit Eccleſiæ authoritas ad credendum Euangelio. 189 b 4. b
auguſtinum quæ in Eccleſia catholica teneant 360 a.
Aurium inunctio & per ſaliuam illitio. 210. b.
aurium & narium attactus 210. b. 211. b.
auribus delicatis præditorum increpatio 886 b.
Aurum, argentum, lapides pretioſos, &c. ædificare quid ſit 355. a.

B

BAbylæ martyris laus 116. a.
Baltamum quomodo pro ſalute animarum conſecretur 233. a.
Baptiſmus quid ſit, & an omnibus neceſſarius 213 quando verum Sacramentum ſit 220. b. aqua & ſpiritu conſtat 223. a. cur potius dicatur lauacrum regenerationis, quam purificationis 224. a. quid præſtet. 24. a hominem animo ac mente mutat 225. a. renouat, liberat, ſaluat 909. b. nihil peccati relinquit 909. a. non tradit, ſed aufert peccata omnia ib. quicquid propriè peccati rationem habet, tollit 224. a. b. 226. b. plenam peccatorũ remiſſionem confert 909. b. in paruulis abluit peccatum originale 225. b. eruit nos à poteſtate dæmonis 216. b. ſanitatis totius cauſa 944. b. iterari non debet 213. 218. a. 218. b.
baptiſmus Ioannis, alius à baptiſmo Chriſti 225. a.
baptiſmus verus etiam extra Eccleſiam confertur 210. a.
baptiſmus hæreticorum quando ſit verum Sacramentum 219. b 220. a
baptiſmus paruulis adhiberi ſolit⁹, eos peccato obnoxios arguit 900. b
baptiſmus paruulorum, Vide Paruuli.
baptiſmus & ordo non amittuntur. 374. a.
baptiſma vnicum, diluuio vnico deſignatur 217. a.
Baptiſmi neceſſitas quomodo per ſcripturas & patres aſſerta 214. a. b. & ſeq. miniſter ordinarius ſacerdos 220. b. miniſter in neceſſitate 220. a. b. verbum, elementum, & miniſter 218. 219.
baptiſmi aqua prius conſecratur 207.
Baptiſmi figuræ 221 b. varia nomina 223. a. materia 219. a. b. forma 211. b. 218. 219. a. b. & quàm ea ſit neceſſaria 219. a. b. forma mutilata eſſe non debet 219. b. forma Latinorum & Græcorum ibid. vis & effectus 906. 221. & ſeq. 226. 417. b. 757 b. vis admirabilis 222. b. ſolennia verba 231. b ceremoniæ, vide Cæremoniæ. decem munera 223. iteratio quàm ſit nefaria 213. 217. a. b.
baptiſmo nihil confert miniſtri conditio 206. a.
Baptiſmo quid in nobis fiat 199. 200. proficitur in melius 994 a. non ſolùm à peccatis mundamur 571. a. & peccata omnia, & deſideria vitioſa, quæ reos faciunt, purgantur 910. a. tolluntur omnia peccata 221. a. b. 222. b. auferuntur crimina, & non reduntur 221. b. 222. a. peccata prorſus dimittuntur & abluuntur 222. ægri mens mutatur 214. b.
baptiſmo plenè ſublatæ ſunt inimicitiæ 910. b.
baptiſmo ignis poſt mortem purgamur 556. a.
in baptiſmo profeſſio facta, quando exigenda 847. b.
baptiſmum etiam per fornicatores & adulteros collatum, efficacem eſſe 201. a.
Baptiſma quibus olim ritibus conferretur 208. b. & ſeq. Vide Cæremoniæ.
baptiſmatis vnici aſſertio 216. b. 217. b.
Baptiſmalis fontis benedictio quomodo iam olim fieri ſolita 209. a. b. 210. b. 211. a. b.
Baptizandi hominis trina immerſio vndenam ſit 219. a. b.
baptizandi Deo & angelis conſcribentibus quid dicant 218. b.
baptizandis quomodo ſuſceptor eligendus 208 b.
baptizatus caret omni peccato, non omni malo 910. a.
baptizatus recens, ſolis radijs mundior 223. b. 224. a.
baptizati pueri ante rationis vſum mortui, ſine purgatorio ſaluantur 359. b.
baptizati Chriſmate vngendi, vide Chriſma.
baptizati ſolliciti ſint ne peccent 218. a. b.
non baptizati, an baptizarè poſſint 210. a.
baptizatorum proprium quid 221.
baptizatos peccare poſſe 955. b.
baptizatos ex parte mundari fingit Iulianus diuiſſe Auguſtinũ 909. a.
baptizatis omnibus quæ beneficia præſtanda 363.
baptizatis ſeruanda præcepta 946. a.
de baptizatis per iudum & iocum quid ſentiendum 210. b.
Baptizare omnes, de quorum baptiſmo non conſtat, etiam ſi baptizati ſint, licere 218. b.
baptizare per miniſterium, & baptizare per poteſtatem differũt 206. a.
cur baptizetur in nomine ſanctæ Trinitatis trina merſione 210. b. 211. a.
Baſilius cœnobiorum moderator 816. a. copulauit vitam ſolitariam cũ ſociali vita ibid. Chriſmate inunctus 137. a. iamiam moriturus quomodo Euchariſtiam ſumpſerit 301. b in cælis pro nobis offert ſacrificia, & pro populo precatur 104. a
S. Baſilij inuocatio 104 a.
Baſilij Imperatoris pia & egregia de Synodis ſententia 171. a.
Beatus nemo non vult eſſe 763. b.
beati ſpe ſumus in hac vita 764. b.
beati qua tantùm re qui ſint, efferve queant 763. b.
beati non ſunt omnes qui perſecutionem patiuntur 521. a.
Beati quid in vita æterna agent 873. a 877. b. ſicut viuent vita æterna, ita manebit ſine fine mors perpetua damnatorum 861. a. quando & cur nulla miſeratione erga impios afficiendi 861. b. quomodo ſup-

pliciis malorum gauiſuri ibid. vbi futuri ſint tempore conflagrationis 845. b.
beatorum ſolatia viuis non deerunt 106. a.
beatorum ſocietas 867. a. conſeſſus deſcriptio 870. a. inter ſe voluntas qualis, & charitas quanta 870 b. pulchritudo quanta 871. a. b. fortitudo ibid b. libertas ibid voluptas quanta ibid. longæuitas 871. a. amicitia 871. a. ſecuritas 872. b. ſeptiformis actio ib. plena charitas 874 a. diſpar gloria ib. cognitio 876. a. quàta lætitia ibid ſtupor & admiratio de ſua gloria 846. b. gaudiũ 867. a. 870. a. 874. a. 879. b. 873. b.
beatorum omne opus, quid 845. b.
beatorum corpora qualia ſint futura 861. a.
beatorum & damnatorum differentia quanta
beatis, quicquid velint, coram adeſſe: quicquid nolint, procul abeſſe 870. b.
Vide quoque Sancti.
Beatitudo in quo ponenda eſt, id oportet vt ſit homine melius 763. a.
beatitudo merces bonorum operum 916. b.
beatitudinis æternæ deſcriptio 875. a. 877. a. & ſeq.
beatitudinis partes quod ſint 871 a.
beatitudinis & miſeriæ partes vbinam perfectè habeantur ibid.
beatitudinem amant omnes, tam boni, quàm mali 763. a.
beatitudinem in quo conſtituant filij huius ſæculi ibid.
beatitudinem [illegible]iam requirentes vere miſeria 764. b.
ad beatitudinem quomodo perueniatur, ignorant multi 764 b.
beatitudines Euangelicæ quæ & quot 758.
beatitudinum ordo 761 a.
Beguardi 945. a.
Beguinæ ibid. eorum error. 945. a. 947. a.
Bellum cum domeſtico noſtro hoſte periculoſiſſimum 961. a.
bellum an gerere licitum ſit 731. b.
bellorum iuſtorum ratio 732 a.
in bello iuſto qui occidunt homines, non ſunt homicidæ 731. b.
benedictio ſacerdotalis ab incautis matrimonium quomodo ſuſcipienda 411 b.
benedictionis ſacerdotalis ſacramentum quomodo implendum 375. a.
benedictionis diuinæ vis 164. a. 166. b.
benedictionis vi naturam rerum mutari 163. b. & ſeq. 166. a. b.
benedictionis ſacramento fieri ſacerdotem 374. b.
benedictione diuino ſacramentum Euchariſtiæ confici 206 b.
S. Benedicti miſericordia & liberalitas in egentes 694. b.
Beneficium redemptionis humanæ quale, & cui acceptum referendum 28.
beneficia Dei in hominem 679. a.
beneficia ſumma Chriſti erga nos quæ 240.
Benevolentiæ & charitatis officium eſt, peccantes apud ſuperiorem deferre 512. a.
Benignitas Dei in apoſtatas 818 a.
Berengarius quomodo ignem accenderit, quo dogmata ſua peruerſa exurerentur 260 b.
Berengarij in ſynodo Turonenſi confeſſio catholica 160. a. in Pontificem & epiſcopos alios ſcommata ibid. palinodiæ quot, & quoties ipſe ad vomitum redierit 260 a b ſimulato & inconſtantia 262. a. confeſſio ſecunda palinodica in ſynodo Romana 261. b.
Berengarij obiectio & blaſphemiæ 255. a.
Berengarianæ hæreſis initium 259. b.
Berengarianiſmus ſub quibus & quot ſynodis damnatus 259. b. 260. a. b. & ſeq.
Bernardi de Rom. Pontificis authoritate aſſertio 43. b.
Bibacium, qui non inebriantur, increpatio 479 a. b.
Bibendum quantum 478. a b.
ad bibendum nemo cogendus 476. b.
Bigamus ad ſacerdotium inhabilis 417. b.
bigami aut viduarum mariti ad ſacerdotium non admittendi 393. b.
bigami non ordinandi 423. b.
bigamiam non damnari à Hieronymo 794. a.
Blaſphemia in Spiritum ſanctum cur grauior iudicetur, quàm in Patrem aut Filium 555. b.
Blaſphemia Spiritus quibus remitti poſſit, quibus non poſſit 556. a.
Blaſphemia certa quædam in Spiritum ſanctum, non remitteretur vnquam 555. b.
Blaſphemum eſt ſentire, impoſſibile quid à Deo præceptum 944. a. b.
blaſphemi pueri mirum & horrendum exemplum 523. a.
blaſphemorum apud inferos pœna 858 b.
blaſphemantibus in Spiritum ſanctum quando peccatum remittatur 556. a.
Bonus æquanquam eſt, qui melior eſſe non vult 944. b.
bonus à bonitate ſua poteſt excidere. 956. a.
bona tribus modis prouidentur coram Deo 448. a.
bona multa inuiti præſtanda 704. b.
bona aliorum quomodo noſtra fiant 469. a.
bonum hominis totum, quid 877 b.
bonorum perfectum & plenum gaudium 872. b.
bonorum poteſtas 872 b.
bonorum cæleſtium conſideratio affert terrenarũ rerum contemptionem. 875. b.
bonorum æternorum deſcriptio 876. b.
bonorum & malorum ſegregatio quando futura 849. a.
boni omnis author Deus agnoſcendus 455. a.
boni nihil facere, eſt malè facere 435. b.

C

CÆci & leproſi adſpectus, cui occaſionem philoſophandi præbuerit 880. a.
Cædes vbi per Moſen laudabiliter facta 484. a.
Cælibatus commendatio 788. angelorũ imitatio 800. b. matrimonio præſtat 407. a.
cælibatus & continentia cur in lege veteri non ita vigueriz 794. a b.
cælibatus & continentia Pauli 795. b. 796. a. 800. b.
ad cælibatum amplectendum nemo inuitus cogitur 417. a.
ad cælibatum nemo cogitur, niſi qui cum vitio ſuſcepit 417.
Cælibes, quaſi cælo digni 510 a.
cælibes aut cõtinentes nõ niſi altaris miniſterio digni 426. a. b. 427. a.
Vide infra, Caſtitas & Continentia.
Cælum iudicandi authoritatem ſumere à terra 514. b.
cælum quanti ematur 702. a.
cæli ſymphonia qualis 874. b.
cæli aërei interituri, & quouſque 845. b.
in cælo actum viuitue quid ſimus 877 b.
in cælorum regnum cum ligois, fœno & ſtipula non intrari 355. b.
à cælorum regno ſeparari, quàm luctuoſum 332. b.
Cæleſtis ciuitatis & incolarum eius deſcriptio 877. a.
à cæleſtibus bonis excidiſſe, maximum dolorem affert 854. a.
Cæremoniæ Eccleſiaſticæ 206 207.
cæremoniæ quid, & quomodo habendæ 206. 207. quo ſtudio vendicandæ 208. a. b.
Cæremoniæ baptiſmi vnde 150. a. b. 151. a. b. quam ſint antiquæ 207. cur præcipuè obſeruandæ 266. quomodo à Patribus deſcriptæ 208. b. & ſeq. 212. b. & ſeq.
cæremoniæ & ornatus Miſſæ qui adhibeatur 273. 274.
cæremonias baptiſmi, traditionis apoſtolicæ eſſe 150. b. 151. a.
cæremonias Miſſæ ſpernentes, anathemate notari 288. b.
cæremoniarum Miſſę qui potiſſimùm authores mentionem faciũt, aut de iis ſcripta reliquerint ibid.
cæremoniarum ſacri Ordinis aſſertio 374. b.
cæremoniarum apud infirmos vtendarum catalogus 830. a.
cæremoniarum & rituum plurium ſignificatio nobis obſcura 207. 212. a. b.
cæremoniarum vtilitas 206. 207.
Calicis indifferentia olim licita, cur hodiè non item 296. 297.
calices ſacri reuerenter tractandi, &c. 289. a.
calices Chriſti ſanguinis portatores frangere, immane ſcelus 251. a. 289 a.
Canes & porci qui vocentur à Chriſto 578. a.
Canones ſynodi Nicenę integri Romę aſſeruati 170. b. qui ab Arrianis combuſti 265. b.
canonum contemptores grauiter peccare 551. a.
Canonicæ epiſtolæ contra hæreſim de ſola fide ſcriptæ ſunt 537. bi.
canonicæ horæ, vide Horæ.
Capere qui poteſt, capiat, quid ſignificet 431. b quibus hoc verbum datum ſit ibidem b.
Capharnaitæ quàm craſſè Chriſti verba intellexerint 249 a.
capharnaitarũ de carne Chriſti edenda craſſa imaginatio 249. a. 258. b.
Capitalia vitia quo ordine ex ſe mutuò generentur 454. b.
capitalium vitiorum diuiſio 454. b.
Caro vera erit poſt reſurrectionem, ſine carnali tamen concupiſcentia 46. b.
caro Chriſti participantes viuificat 161. b cur nobis ſub aliena ſpecie præbeatur 245. a. b
carnis Chriſti ſumptionem, niſi cum adoratione præuia, dignè fieri non poſſe 268. a. b
Vide infra, Chriſtus, Communio, & Corpus.
carnis humanæ materiam, etſi omninò conſumptam, Deo non perire. 46. b.
carnis opera quæ 756. 757.
carnis opera quomodo dicãtur ea, quę Apoſtolus enumerauit 757. a. b.
carnis opera dicuntur, quia ſunt opera hominis 757. b.
inter carnis opera numerantur etiam animi vitia 757. a.
carnis & corporis differentia 45. b. 46. a.
carnis eſus ac vini potus quando caperit 611. b.
carnem, in qua ambulauit Chriſtus, nobis ad manducandum datam eſſe 258. b.
carnem Verbi nunc non in enigmate eſſe cibum 257. b.
carnem Chriſti eſſe viuificatricem 250. a.
ſecundùm carnem viuere, ea quæ ſunt luxuriæ deditis ſolùm conuenit 757. a.
ſecundùm carnem ambulare, eſt conſentire carnalibus concupiſcentiis 757 b.
in carne qui dicantur eſſe apud Paulum 757. b.
carnis eſus cur prohibeatur ab Eccleſia certis tẽporibus 611. b & ſeq.

carnium

carnium esus prohibitus apud Ebionitas 594. b.
carnibus vesci quos & quando minimè deceat 620. a.
à carnibus abstinendum in Quadragesima 608. cur abstineant Catholici 593 594. cur abstinebat D. Bernardus 611. b.
Carnalis desiderij vincendi modus optimus quis 464. b.
carnali licentiæ qui pro libertate Christiana abutantur 194.
Carnifex nostrî omnium quis 332. a. b.
Carpus discipulus Apostolorum, quomodo tantùm sacra peragere solitus 275. b.
Castitas triplex 803. a.
castitas perpetua 417. 418. a. b. 768 788. 789.
castitas perfecta, ad Dei similitudinem perducit 802. b. an solis operibus comparari possit 804 b.
Castitas ardenter & perseueranter petenda à Domino 432. b. an & quomodo præcepta probetur 793. b 795. a. quomodo obtineri possit 788. semper obseruanda præcipitur sacerdotibus 417 a. quanta requiratur in communicantibus 118. a. quomodo S. Augustinum ad se inuitârit 431. b.
castitas sponsi S. Valerianæ. 791. a.
castitas viduarum superat castitatem coniugum. & à virginitate superatur 795. a.
castitatis coniugalis & vidualis commendatio 792. a.
castitatis gradus sex 804. b 805. a.
castitatis acquirendæ desiderium 804. b.
castitatis donum vnde conquiratur 425 a.
castitatis commendatio 429 430 præmia 793. a. 800. b.
castitatis meritum centuplum crescere 779 a.
castitatis conseruatio non est à solo Deo 433. a.
castitatis perpetuæ exemplum datur sacerdotibus nostris 427. a.
inter castitatis & meritorum gradus non discernere, agrestis vitiatus est 798. a.
castitati perpetuæ se deuouentes, apti sunt ad sacrificandum 417. b.
castitatem docere vel consulere non esse nouum 800. a.
castitatem professurus quid sibi propositum habeat 804. b.
castitatem vouere, est supererogationis opus 793. a.
castitatem semel Deo vouens, debet illâ vsque in finem seruare 414. b.
castitatem seruare possumus, non tam in nobisipsis, quàm in Domino Deo 432. b.
Castimoniæ professio apud Clericos ante subdiaconatum 429. b. Vide Continentia, & Virginitas.
Casus iustorum quodammodò status illorum est 949. a.
Catechismi in baptizatis aut baptizãdis quę haberi solita ratio 208. b.
Cathedra pestilentiæ quid, eiusque pedes qui 495. b.
Cathedra Petri, Vide Petr.
cathedram Moysi qui tenere dicantur 400. b.
Catholicus verus & germanus quis sit 36. b. 175. b.
catholici nomen cur inuentum 36. a. quid significet 36. a.
catholici quomodo ab hæreticis irrideantur, quòd pro mortuis orent 363. a.
catholici soli probi saluantur 50. b.
catholici mali non saluabuntur per ignem purgatorij 574. a.
catholicorum in approbanda fide vera mos vetus quis 177. b. 178. a.
catholicorum officium dum nouæ hæreses emergunt 176. a.
catholicorum proprium est, damnare nouitates & depositum seruare ibi catholicos ab hæreticis irrisoriè Romanos appellari 527. b.
catholicos etiam malos, de septem Sacramentis rectè sentire 01. a. b.
catholicum verè & propriè quid 36. b. 176. a. ex personarum, locorum & temporum vniuersitate dicitur 37. a.
Catholica doctrina ab hæretica quomodo discernenda 51. a. b.
Centuplum quid dicatur 780. a. b.
centuplum illud euangelicum quàm variè appellet scriptura ib. ib. b.
Centurio qua in re imitandus 318. b.
Certantes Deus adiuuat & coronat 966. b. 967. a.
Certitudo electionis nostræ nobis negata 955 a.
Character quid sit, & à quot Sacramẽtis imprimatur 222. b. 378 b. 438.
Charitas quid sit 84. b. quàm sit vtilis & necessaria 754. a. sola fidem vtilem facit 83. b. sola sufficit, & sine ea nihil, ibid. a. quàm perfectos nos faciat 81. a. diffusa in corde viuificat dilectorem 936. b. & intus iustificat ibid. b. quomodo valida sicut mors 81. a. cur primatum teneat inter fructus spiritus 754. b. quomodo patiens sit, benigna, &c. 147. b. est primarius fructus spiritus 754. b. per Spiritum sanctum diffunditur 937. a. vnde excitetur 314. b. in qua re potissimùm cernatur 676. b. centuplo gratior quomodo recipienda 779. a. quanta cui pro ea quam hic reliquerit, obuenturа ibid.
charitas Dei, qua dilectores nos suos facit 936. b.
charitatis commendatio 81. a. excellentia & necessitas 81. 83. b. præcepta 86. multiplex virtus 84 a. 86. a. b.
charitatis veræ indicia 87.
charitatis fraternæ officia 146. 147.
charitatis dono nullum excellentius 83. b. 917. a.
charitati facilia omnia 91. b.
charitatem non verbis, sed factis probari 87. in cælo augeri 101. b. 101. a. oleo significari 84. a. b. cũ Dei auxilio omnes habere posse 948. b. infundi post remissionem peccatorum 933. b. neminem coactum, sed sponte deserere 956. a.
charitatem habens, non semper etiam perseuerantiam habet 956. b.
ad charitatem veram quibus amoris gradibus ascendatur 85. a.
per charitatem omnia fiunt communia 586. a.
charitatem non habet vitatis hostis 38 b.
charitatem non habent, qui Ecclesiam dilaniant 759. b.
charitatem geminâ duabus mandatorũ tabulis commendari 146. 147.
charitate in corde diffusa iustus est homo 935. a.
charitate crescente, decrescit timor 887. b.
in charitate consistit summa perfectionis Euangelicæ 819.
sine charitate nihil prodest, sola sufficit 754. b.
charitate filios Dei a filiis diaboli separari 83. b.
Chrisma quid sonet 231. a. 237 b. quando, & vnde conficiatur 231. b. 235. b 236. a. quantum ab aliis liquoribus distet 232. b.
chrisma, oleum catechumenorum, & oleum infirmorum quando consecrentur 369. a.
chrisma conficere, aut non conficere quis debeat 237. a. & seq.
chrisma vnde petendum 237. b.
chrisma post baptismum dari 236. a.
chrisma vetus cremandum 233. b. 234. a.
chrismatis mystica significatio 235. quanta dignitas & virtus 210. a. excellentia 235. b. 236. a. b. conferendi potestas 236. b.
chrismatis sacri vsus 207. 235.
chrismatis quàm frequens sit in episcopali functione vsus 235.
chrismatis inunctio post baptismum, quid sibi velit 209. b. 210 a.
chrismatis inunctio post baptismum quid conferat 236. a.
chrismatis vnguentum à quo primum omnium factum 230. b.
chrismatis vnguenti confectio in primitiua Ecclesia 236. a.
chrismatis sacri reiectores, quantæ sint imperitiæ obnoxij 235. 237. b.
chrismatis potestatem ab Apostolis ad Episcopos descendisse 314 a.
chrismatis renouatio cur singulis annis fieri debeat 232. a.
chrismate sacro cur inungãtur baptizati 230. b. 231. a. 235. a. b. 236. a.
chrismate superinfundi Spiritum sanctum baptizatis 236 b.
chrismate inunctos, spirituali gratia inuisibiliter donari 236. b.
chrismate victi ad quid moueantur & incitentur 237. 238.
chrismate frontes baptizatorum vngere, quorum tantummodò sit 234. b. 235 a. b.
chrismate cur infans aliter ab episcopo, aliter à sacerdote vngatur 230. b. 235. a. b.
chrismate qui olim inter Hebræos vngerentur 230 b. 231. a. b. Vide Oleum, & Vnctio.
Christianus quis dicendus 1.
christianus non est, qui extra Ecclesiam degit 1. a. b. 2. a.
christianus perfectus non est, qui confirmatus non sit 239. a.
christianus verus omnes sectas detestatur 1.
christianus non in se, sed in Domino gloriari debet 593. b.
christianus vnusquisque quo casu teneatur omnia sua dimittere 781. b.
christiani à Christo nomen habent 1. a. symbolo distinguuntur ab impiis 7.
christiani non sunt, qui ab Ecclesiæ grege aberrant 1. a.
christiani omnes quomodo sint reges & sacerdotes 231. b. 233 a.
christiani soli sunt prudentes, iusti, fortes, aut temperantes 714. b.
christiani primi Iesſæi dicti sunt 812. b.
christiani Ierosolymitani perfectiores fuere, quàm ij qui inter Gentiles habitabant 783. b. 784. a.
christiani olim quiduis pati malebant, quàm cibis vetitis vti ieiunij tempore 618. a.
christiani nascentis Ecclesiæ, quàm paupertatis studiosi 781. b.
christiani cur chrismate vngantur 236. b.
christiani ex gentibus, cur non omnes Christianorum ex Iudæis vestigia imitati 816. a.
christiani perfecti qui 814. b.
christiani cur sepeliantur apud sepulcra Sanctorum 112. b.
christiani hominis sapientia in quo consistat 2. a.
christiano an sufficiat ea sola credere, quæ Symbolo complectũtur 50.
christiano quæ creditu penitus necessaria ibid.
christianum se negans, Christum negat 1. b.
christianum esse, non satis est 540. a.
christianorum nomen nouum 1. b.
christianorum vocabulo indigni qui 1. a. b. 2. a.
christianorum auxilium martyres esse 104. b. 105. a.
christianorum antelucani cœtus olim quales 186. a.
christianorũ sacrificium quando & per quem tollendum 281. b. 283 a.
christianorum consuetudo iam olim in precandis Sanctis quis 111. b. 113. a.
christiani à chrismate potius, quàm baptismo cognominari 216. b.
christianos non omnes esse sacerdotes 376. a. 379. 380. a.
christianos ex Iudæis conuersos, adhuc iudaizâsse in multis 811 b.
christianis præcepta Decalogi seruanda 946. b.
christianis malis quare maiora supplicia debeãtur quàm Iudeis 819. a.
Christianæ doctrinæ compendium 2.
Christianæ disciplinæ summa in quo consistat 703. a.
Christophorus quid sonet, & quomodo id nomen quis verè assequatur. 244. a.
Christus à chrismate dictus 230. a. 233. a. 235. 236. b. solum in Ec-

Ecclesia inuenitur 169. a. pro Ecclesia quanta aut fecerit, aut pertulerit 15. a b. 16. a. b. apud mortuos commoratus est vsque ad diem tertium 12. a. quomodo simul & in sepulchro & apud inferos fuerit 21. b. cur sacerdos secundùm ordinem Melchisedech 295. b. quando secundùm ordinem Melchisedech obtulerit 283. a. & seq. corpus suum dedit & sanguinem, iussitque semper hoc fieri 256. a. b. 258 a. quomodo suis membris & corpore nos alat & nutriat 141. b. quomodo & carnem hic suam nobis reliquerit, & cum eadem in cælum ascenderit 242. a. carnem suam nobis dimisit, quam eandem habens ascendit ibid. cur corpus suum carnem filij hominis appellarit 258 a. vt aquam in vinum mutauit, ita & vinum in sanguinem suum mutat 203. b. totus sub qualibet parte hostiæ continetur 303. b. 304. a. quomodo in Eucharistia præsens 251. a. quomodo in nobis naturæ veritate sit 243. b. quando docuerit, qualis hostia Deo debeat offerri 252. b. quando & quibus verbis hostiam salutarem litari iusserit 281. b. quod sacrificium offerri iusserit in sui memoriam ibidem. b. quando, & vbi septum suis tulerit manibus 259. a. sursum sedens eodem à nobis tempore pertractatur 242. in vltima cœna christma conficere docuit 233. b. suos fecit securos de malis dispensatoribus 399. b. in forma leprosi portatur 695. a. in forma hospitis suscipitur 695. b. ad concedendum facilis quicquid Maria postulauerit 75. b. multa sua nomina Apostolis etiam communicauit 160. a.

Christus mediator solus originale peccatum soluit 906. a.

Christus non redemptor & mediator est tantùm, sed etiam legislator virtutum & exemplar & iudex 28.

Christus truci suffixus, Occidentem respiciebat 645. b.

Christus ad inferos descendit 23. b.

Christi generatio æterna 11.

Christi termo quàm sit efficax. 253. b.

Christi corpus & sanguis cur sub aliena specie præbeantur 245. a. b.

Christi corpus & sanguinem à nobis offerri 281. b. 292. b. ad preces presbyteri confici 261. a.

Christi corpus sub panis, sanguinem sub vini specie dari 245. a.

Christi eandem carnem in templis haberi, & ex altari sumi, quę in Palæstina olim cernebatur 247. 258. b.

Christi sanguinem in altari pro peccatoribus effundi 295. a.

Christi in carnem quomodo nos mortales conuertamur 241. b.

Christi corpore & sanguine nos ali 256. b.

Christi verborum apertissimam significationem, aliò per tropos torqueri, quale sit flagitium 251. a.

Christi gratia nos ab originalis peccati vinculo debet absoluere 899. a. & seq.

Christi doctrinam falsò profitentur, qui summi Pontificis omes esse detrectant 157.

Christi in sacramento præsentiæ affirmatio 250. b. 251. a.

in Christi vno signo, omnium rerum tuta prosperitas 20. b.

Christi qui reges dicti, & cur 230. b.

Christi passio & merita, Vide Passio, & Meritum.

Christi apud inferos gesta 22. a. b. & seq.

Christi apparitio in iudicio qualis futura 849. a.

Christum apud inferos fuisse, nemo nisi infidelis negat 22. a. b. ad inferos secundùm animam diuinitati vnitam descendisse ibid. a. b. & seq. non modò redemptorem beneficium, sed & iudicem esse iustum 28. perinde legislatorem, ac redemptorem esse 89. b. dupliciter nobis sacrificium dici & esse 273. & seq. & offerre, & obiationem esse 280 b. pro cæde brutorum seipsum & obtulisse & offerendum præcepisse 281. a. in cœna Melchisedechis instar obtulisse 283. a. 286. a. 294. b.

Christum offerre per ministros in perpetuum 295. a.

Christum non habitudine solùm, sed participatione etiam naturali nobis inesse 242. b. in cælis esse, & nihilominus in altari 251. a. in sacramento quotidiè populis immolari 276. a. altera tantùm sub specie totum contineri 305. a. b. sub qualibet sacramenti specie specieumque parte integrum esse 241. b. 250. b. 303. b. 304. a. 305. a. suum ipsius in vltima cœna bibisse sanguinem 281. a. sua nos carne alere 141. b. permittere se tangi à nobis, edi, nostrosque suæ carni dentes infigi ibid. docuisse se tradere proprium corpus & sanguinem 256. b. hic nobiscum vsque ad sæculi finem coram adesse 258. b.

Christum qui sursum est, & ab angelis adoratur, degustamus 271. a.

Christum impanari vel inuinari, quam absurdum sit 267. b.

Christum ad patris dexteram sedere, quid sit 24.

in Christo Iesu, quid significet in scripturis 575. b.

Chrysostomi morituri visio horribilis 832. b. & seq.

Chrysostomus monachus factus 770. a. quomodo sua distribuerit 769. b.

Cibi quantum sumendum 475 a.

Ciborum delectus quàm mirus 597. a.

Ciborum delectus apud antiquos monachos 613. a.

Ciborum delectus in hebdomada sancta 614. a.

Ciborum delectus & ieiunia obseruanda 619. b.

Ciborum non tam qualitas, quàm cupiditas cauenda 479. a.

Cibis lautionibus quando vti licitum sit 472. b. 473. a.

Cibis qualibus vtendum 475. a.

Ciconiarum pietas in parentes 237. a.

Circuncisio & moderatio aurium, labiorum, cordis & carnis quomodo fiat 738. a.

Clamare vox sanguinis quomodo dicatur 559. b.

Clamor in scripturis quid dicatur 557. b.

Claues in Ecclesia per Antistites ministrantur 42. b.

Claues cœli traduntur Petri arbitrio 43. a.

Claues sacerdotum etiam ad ligandum valere 345. b.

Clauium vsus 42. b.

Clauium ministerium etiam malos sacerdotes habere 322. a.

Cleri distinctio Dionisij ætate 386. b. 387. a.

Clerici quia pauci mali sunt, omnes tales esse credi volunt malevoli homines 399. b.

Clerici incontinentis pœna 430. a.

Clericos etiam esse milites 731. b.

Clericis Augustini quid profitendum 786. b.

Cœnam eandem, in qua Christus vltimò recubuit, etiamnum celebrari hodiè 312 b.

Cœnobitarum viuendi ratio 812. b. 813. a.

Cœnobitarum vita vnde sumpserit initium 815. b. 816. a.

Cœnobitarum origo & vita 814. a. b. 815. a. b. & seq.

Cœnobitas monachos nihil proprij possedisse 786. b.

Cogitare quid eos potissimùm deceat atque oporteat 318. a.

Cogitare quæ Domini sunt, magna dignitas est 793. b. 794. a.

Cogitationes quales nobis ab hostibus nostris suggerantur 960. b. 961. a.

Cognatio spiritualis inter quos contrahatur 408. a.

Cognatorum qua in re sit habenda ratio 715. a.

Combibonum certamen 480. a.

Communia omnia inter discipulos S. Marci 769. a.

non Communicare quid sit 497. b.

Communicâsse vna sub specie Emmaunuelos discipulos 296. 298.

Communicandum populum sub vtraque specie qui docent, puniendi 305. a.

Communicandi ordinem & modum Christus reliquit Ecclesiæ & Apostolis 318. b.

Communicantes raro reprehenduntur 312. a.

Communicantes indignè 312. b 313. a.

Communicantes indignè, iudicium eorum qui Dominum occidere, incurrere 322 a. crucifixoribus Christi comparantur ibid.

Communicantium raro incommoda & damna 712. a.

in Communicantibus quanta requiratur castitas 318. b.

Communicatio & participatio cum malis, multiplex est 496. b.

Communicatio tempore S. Bernardi qualis 302. b. 303. a.

Communicatio vltima Serapionis morituri qualis 302. a.

Communicationem speciei vnius pro lege habendam, nec sine Ecclesiæ authoritate mutandam 305. a.

Communio quotidiana olim vbi in vsu fuerit 313. a

Communio corporis Christi Romæ olim quàm frequens 299. a

Communio corporis Dominici ab altari domum asportati, persecutionis tempore olim familiaris ac licita 299. a.

Communio domestica olim quàm frequens ibidem.

Communio sacra quomodo adeunda 246. b. 315. a. & seq. non nimium differenda 257. a.

Communio quanto nobis adeunda desiderio 241. b. 317. b.

Communio frequens quid sit 312. a.

Communio vnius speciei non minus approbatur Ioannis sexto, quàm vtriusque 299. b.

Communio vnius speciei à Christo vsurpata 296. 297.

Communio vtriusque speciei non est præcepta non sacrificantibus 296.

Communio alterius speciei olim fuit vsitata 296. 297. 298. 299. a. 301 a b.

Communionis saltem vnius in anno præceptum quale 286. b.

Communionis intermissio quantum noceat 311. b.

Communionis raræ exibitatio 312. a.

Communionis sacræ effectus 246. b. 247. a.

per Communionem Christum corporaliter substantialiterque nobis vniri 243. a.

Communionem vnius speciei dudum præcepit Ecclesia 297. 298.

Communionem alterius tantùm speciei, præcepto Dei non adstrictis ibid.

ad Communionem vtriusque speciei nullo præcepto adstringi non conficientes 305 b.

ad Communionem adhortatio 311. b.

ad Communionem dignam præparatio 257 b. 314. a. 315. a. b. 316. a b 317. b. 318. a.

ante Communionem conscientia exploranda 314. a. b.

Communionem frequentem suadet Ignatius 306. b

Communionem recens baptizatis dari solitam 209. a.

Communionem Sanctorum, Vide Sancti.

Communionem quæ pollutio nocturna impediat, vel non impediat 318. a.

communionem pollutionibus nocturnis quomodo diabolus conetur impedire 311. a

commu-

communionem ſacram præcedere debet confeſſio ſacramentalis. Vide Confeſſio.
communione digna terram nobis cælum fieri. ibid
Communione mystica vnum nos corpus cum Christo effici 243 b. 297. 298.
Communione ſacra priuari, dolere nos vnicè oportet 318 a.
Communione vnius ſpeciei non infertur communicantibus iniuria 297 & ſeqq.
in Communione vnius ſpeciei totus Chriſtus, & idem fructus percipitur. 297. 298.
de Communione vtriuſque digladiantes, fructum Euchariſtiæ amittunt ibidem, idem vnitatis ſymbolo ad diuiſionis ſymbolum abutuntur 298.
de Communione vnius ſpeciei Concilij Conſtantienſis doctrina 304. b.
in Communione ſingulos minus habere nihil, quam vniuerſos 304 a.
Communione myſterij abutentes, Herodi ſimiles 270. b.
Companatores vel impanatores vnde iam olim confutati 267. b.
Compotorum conſuetudo 479. b. 480 a
Compunctio quomodo comparetur 332. b
Conceptionis D. Virginis feſti inſtitutio 905. a
Concionatorum quorundam mala intentio 400. b.
Concomitantiæ in ſacramento Euchariſtiæ vis & aſſertio 241. a.
Concubitus maſculorum, peccatum grauiſſimum 564. b.
Concubitores maſculorum cæteris impudentiores 563 a.
Concubitores maſculorũ ſunt deteriores iis qui ſeipſos occidũt 564. b
Concilium plenarium Auguſtino quid aut quantum 175. a.
concilium Nicenum quid de Ro. Pontif authoritate decreuerit 165 b.
concilium Vercellenſe quomodo à Berengario contemptum 260 b.
concilij Carthaginenſis ſententia de non arcendis a baptiſmo infantibus 115. a.
concilij vniuerſalis decreta, ac Patrum conſentientes ſententiæ quibus ſequendæ 176. a.
concilio generali ſemel definita, non reuocanda in dubium aut retractanda 178. b. 179 a. b. qui ea in dubium vocant aut reuocant, impios & ſacrilegos eſſe ibidem.
concilia cur celebrentur 192. a
concilia quæ non abſque Rom Sedis authoritate celebranda 165. a.
concilia Epiſcoporum cur celebrentur 170. b.
concilia quæ inſtar Euangelij habenda 179. a.
concilia quot Berengarij ob hæreſim habita 159. b. & ſeq.
concilia vniuerſalia quos damnant, damnandi ſunt 173. a
conciliorum habendorum ratio & vtilitas 170 b
conciliorum confirmatio vnde petenda 161. b. 164. a 174 b.
conciliorum generalium ſalubertima authoritas 175. a.
Concupiſcentia remanet in baptizatis 909. a. manet, eius reatu ſublato 910. b. cur in baptizatis manet 225. b. quomodo dimittatur in baptiſmo 226. a. non eſt peccatũ in regeneratis 224. 225. 826. a. 910 a. baptizatos non remoratur ab ingreſſu cæli 911. a. ſine conſenſu non eſt peccatum 910. a remanens quo ſenſu dicatur peccatum 226. a. b. 911. b. peccatum vocatur, quod ex illa peccatum proficiſcatur 912. b. ſine conſenſu culpa caret 911. b.
concupiſcentiæ fœtus peccata 910. a.
concupiſcentiæ niſi conſentiremus, abſque peccato remaneremus 911. b.
Concupiſcentiæ motus quomodo potiſſimum minuantur 310 b.
contra concupiſcentiam pugnandum 911. a.
contra concupiſcentias etiam ipſos ſanctos certare 912. a.
Condemnari vnum pro multorum ſalute præſtat 423. a.
Confiteri & communicare ſemel ad minus in Paſchate nolentium pœna 186, b.
confiteri peccata & ſatisfacere qui ob pudorem & verecundiam refugiunt, reprehenduntur 338. b. 340 a.
confitentes peccata diabolus impedire conatur 336 b.
confiteri cui ſua peccata quiſque debeat 286. b.
confitendum non quibuſuis 341. a.
confitendum non ſoli Deo, ſed & ſacerdoti 344. a. & ſeq.
confitenda peccata in ſpecie & ſigillatim 331 a. b. 339. b
confitenda vniuerſa peccata mortalia, quæ poſt diligens examen memoriæ occurrunt 139 b
confitendi modus 342. a. b.
confeſſuri peccata ſua vt peccatores ſacerdoti prociderent, conſuetudo 338. b
confitentium quidem rectè, ſed ſatisfactionẽ impoſitam fugientium, aut Sacerdotis conſilia negligentium reprehenſio 340. a.
qui confitentur fictè aut non integrè ſacerdoti, arguuntur 330. b
confeſſarius qualis ſit quærendus 339. b
confeſſarij officium 340. b.
confeſſio facta non ſufficit 331. 334.
confeſſio ſacerdoti facienda ibid.
confeſſio peccatorum integra à Chriſto inſtituta, & ad ſalutem relapſis neceſſaria 337. b.
confeſſio circunſtantiarum neceſſaria ibidem.
confeſſio ſacramentalis communioni præmittenda 316. a.
cur ſacram Communionem præcedere debeat ibid.
confeſſionis in anno ad minus ſemel faciendæ præceptum 184. 186 b.
confeſſionis annuæ præceptum Eccleſiæ eſt 338 a.
confeſſionis & ſatisfactionis vtilitas 338 b.
confeſſionis peccatorum ne eſſitas 339. a.
confeſſionis ſigillum quantopere cauendum 337. b.
confeſſionis non integræ factæ punitio ibid a.
confeſſionem ſecretò factam reuelantis pœna 337 b.
confeſſionem ſacramentalem non eſſe impoſſibilem, aut conſcientiæ carnificinam 338 a.
confeſſionem aliquando publicam eſſe poſſe ibid.
confeſſionem aliquando publicam eſſe conuenit 339. b.
per confeſſionem peccati venenum euomendum 340 a.
per confeſſionem conſcientia expurgata, diaboli machinationes repelluntur 336. a.
ante confeſſionem corpus Dominicum ſumere quid 315 b.
confeſſionem ſecretam apud ſacerdotes ſufficere, nec expedire publicam facere 343 b.
confeſſione ſacramentali ſecreta vſa eſt ab initio Eccleſia 338. a. Vide etiam Pœnitentia.
confeſſione nominis Chriſti, peruenitur ad gloriam 953 b.
confirmatio ſacramentalis ad quid nobis proficiat 238. b. & ſeqq.
confirmationis ſacramẽtum vbi habeat locum in ſcripturis 230. b 231.
confirmationis ſacramenti aſſertio 151 b. elementum, verbum, & miniſter 233. materia 231. a. 234. a forma 231. miniſter 230. 231. 232. a. b. 234. b. vſus & fructus. 231. a. 237. 238. a b.
confirmationis & baptiſmi collatio 238. a. b. diſcrimen 230. a.
confirmationis & baptiſmi effectus quomodo differant 238. a. b.
confirmationis ſacramentalis ſuſceptio cur non ſit facile differenda 230. a.
ad confirmationis ſacramentum quomodo ſit accedendum 230. a.
confirmationem mox à baptiſmo dari ſolitam 212. a.
confirmatione quid in nobis fiat 201. b.
coniunctiones inceſtæ myſticè quæ 419. b.
coniugium quibus in peccatum repetetur 418 a.
ad coniugium ſecundum non licet tranſire, ſuperſtite coniuge 415 b.
coniugium vxoris dimiſſæ, adulterium eſt 414. b.
coniugij tria bona 406. b. 409 b. 411. a.
coniugij vtendi iuſtitia, eſt propter prolem eo vti 401. a.
coniugij indiſſolubilis nexus 409. b. 411. a.
coniugij præſul cultoſque Deus 412. b.
coniugia ſanguine iunctorum prohibentur 407. b.
coniugia caſta libidinem non affectant, ſed tollerant 409. a.
coniugia adulterina non iure fori, ſed cæli 415. a.
coniugis dimiſſionem lex diuina prohibet 414. b.
coniugum vni quomodo religionem intrare liceat 416. a.
coniugibus infidelibus ſine culpa poteſt eſſe carnalis cõmixtio 409 a.
coniugalis prohibitio quartum conſanguinitatis & affinitatis gradum non excedit 408. a.
coniugalis pactio facit coniugium 407 b.
coniugalis libido per fidem tori ſeruatam quomodo dilatur 409. a.
coniugalis amor quantus vel ſit, vel eſſe ſaltem debeat 412. b.
coniugale vinculum ſeparatio auferre nequit 406. b. 415 a. 416. b. cur hoc vinculum indiſſolubile. 416. b.
coniugalem prohibitionem quartum conſanguinitatis gradum non excedere 407. b 408. a.
à coniugali opere quando potiſſimùm abſtinendum 318. a.
coniugati non promouendi ad ſacerdotium, niſi promiſſa continentia. 429 b. nec diaconi ibid.
conniuentia peccatum alienum 517.
conſanguinitatis graduum diſpenſatio 408 a.
conſcientia peccantium qualem in ſe habeat accuſatorem 444. a.
conſcientiæ vis quanta 55. b.
conſcientiæ puritas quo neceſſaria, & quomodo probanda 53 54.
conſcientiæ puræ vis in iudicio 840. a.
conſcientiæ bonæ fiduciam parit fides, operans per charitatem 585 a.
conſcientiæ teſtimonium & vermis, quale futurum tormentum 851. b.
conſcientiæ examen veſpertinum quomodo faciendum 332 b.
conſcientiam bonam vnde quis habeat 585. a b.
conſcientiam etiam noſtram quædam in nobiſipſis latent 942. a.
conſecratio quibus Chriſti verbis conficiatur 251. b 262. a.
conſecrationis verba vnde vim & enargiam habeãt 246. a. 250 b. 253 b. 261. 262. a. 264. b.
conſecrandi epiſcopos, ſacerdotes, & reliquos miniſtros modus tempore Dionyſij 393. b. & ſeq.
conſenſus peccatum alienum 503.
conſenſus totius orbis, inſtar præcepti 151. b.
conſenſus generalis vis & authoritas quanta 52 a.
conſenſus priſtini ſequendi vius 36 b.
conſideratio præſentium, præteritorum, & futurorum cur maximè neceſſaria 288. b.
conſignatio circa baptizatos iam olim fieri ſolita 208. b. 210 b.
conſilium peccatum alienum 497.
conſilium proprium quàm pernicioſum 60 b.
conſilium grande & præclarum de vendendis rebus ſuis 783 a. b.
ad conſilium impiorum quatuor modis itur 724 a.
conſilium Chriſti cur pauci hodiè amplectantur 776

Conſilia qui amplectuntur. maiorem gloriam conſequuntur 765.b.
Conſilia qui vltra præcepta ſeruarũt, ſingularem honorem habebunt. 820 b. euangelica 764.765.819 220. à mandatis diſtincta 765 a. 766.a. 767 a.b. eſſe ſupra mandata 777.a.
Conſiliarius fidelis quis ſit 818.b.
Conſolatio in ærumnis optima & certiſſima quæ 44.
Conſolatio diuina non tribuitur admittentibus alienam 780 b.
Conſtantia animi quibus mediis paretur 744 b.
Conſtantinus Magnus quid de quorundam Sanctorum reliquiis meritus 133. a. eccleſias imaginibus exornauit 123. collocauit in tẽplo argenteas ſtatuas Saluatoris & duodecim Apoſtolorũ 125.a. ſententiam Concilij Niceni tanquam à deo prælatam venerabatur 171.b.172.a.
Conſtantini victoria in Crucis ſigno 21.a.
Conſtantino quoties Crucis figura in aëre viſa 20.b.21.b.
Conſuetudo malorum quando non commaculat 497. b. potandi quomodo tollenda 477. a. vniuerſalis ante exortos hæreticos quanti ſit momenti 153. b.
Conſuetudinis, deficiente lege, poteſtas quanta 150.b.
Conſuetudinem vniuerſalem iudicare traditionem Apoſtolicam 53.a.
Conſuetudine quæ traditio indicetur Apoſtolica ibid.
Conſuetudinum particularium & vniuerſalium differentia 155 a.
Conſuetudinum eccleſiaſticarum ratio non omnibus perſpecta 207. 212. b. V. de etiam, Traditiones.
Contemptus rerum labentium quàm ſit laudandus 744.b.
Continentes eſſe Chriſtus voluit Sacerdotes & Leuitas noui teſtamenti 410.a.
quòd quidam ſe non Continent, cui ſit tribuendum 797.b.
Continentia quibus donatur 426. vnde & quomodo obtineatur 803. b 804.a virtutum origo. 606.b. eſt ſeruanda ſacerdotibus & miniſtris altaris quamuis coniugatus 428.a. ſacerdotum & miniſtrorum altaris 417.b. ſubdiaconorum & ſuperiorum ordinum 390 b 424 b. 429 a. b. epiſcoporum 429. a Patriarcharum veteris teſtamenti 428. b. ſacerdotum veteris legis 429. b. ſacerdotum & Leuitarum. ibid. Apoſtolorum & Clericorum 803.b. Cypriani 769.a.
Continentiæ, caſtitatis & virginitatis laus 801.a.
Continentiæ coniugum, viduarum, & virginum gradus 795.b.
Continentiæ violentum iugum imponi nulli: ſed ſponte ſuſcipi 426.
Continentiæ donum petentibus largitur Deus, & in eum ſperantibus 232.a. oratione impetratur 414. a quibus detur 432.b.
poſt Continentiæ profeſſionem nubentes, damnantur 419 a.
poſt Continentiæ votum, nec virginibus nubere, nec coniugibus debitum coniugale reddere licet 420 a.
per Continentiam vniuerſa vitia ſuperantur 606.a.b.
ad Continentiam adſtringi non minus diaconos & ſubdiaconos, quàm epiſcopos & presbyteros 414.b.
Continentiam etiam ſeruârunt, qui ad Clericatum inuiti rapiebantur 414.a. vouens deo, etiam voluntate nubendi damnationem incurrit 414.a.b. virginum ſacrarum caſtitati coniugali hominum æquabat 432.a.433.
ad incontinentiam neminem cogi 797.b.
de Cõtinentia ſeruanda Presbyterorũ & diaconorũ profeſſio 419.a.b.
de Continentia virginum, viduarũ & coniugũ doctrina ſana 802.a.b.
abſque Continentia omnia opera imperfecta ſunt 795.b.
de Continentia, d. Pauli conſilium 768 a.
Continentium & virginum quanta fuerit aliquando multitudo 789.b.
Continentiũ & virginũ peculiaris gloria in vita æterna 792. b. & ſeq.
Continentium & incontinentium impar præmium 789 b.
Contritio quid ſit, & quomodo paretur 330. & ſeq. 332.b. quarum rerum cogitatione comparetur 332.b. generalis quid ſit 330 a.
Contritio, pars pœnitentiæ, quid requirat ibid.
Contritioni quid neceſſarium 330.b.331.a.
Contritioni votum ſacramenti includi 330.b.
poſt Contritionem quò confugiendum ſit 333.a.
Vide Confeſſio, & Pœnitentia.
Conuerſio quomodo & quando inſtituenda 831.b. vera nullas moras patitur 547.a. Conuerſio & ſatisfactio non differenda 543.a.
Conuerſio panis & vini in corpus & ſanguinem Chriſti qualis 263 b.
Conuerſionem panis & vini in corpus & ſanguinem Chriſti negantes, anathematizati 265. b. 266. a.
Conuerſio ad Occidentem & Orientem cuiuſmodi in baptiſmo fieri ſolita 208 b. quid ſibi velit 209. b. 211. a.
Conuerſionis dilatio quàm periculoſa 537.a.
Conuerſionis in morte cuiuſmodi impedimenta 831.a.b.
Conuerſionem ſuam procraſtinare quam periculoſum ſit 540.b.
Conuerſus in fine vitæ deſperare non debet 544.b.
Cordis duri egregia deſcriptio 551.a.
Corona fidei, conſtanti confeſſioni redditur 953.b.
Corona in pace viuentibus candida, in perſecutione purpurea 966.b.
Corona qualis pro virtute & ſudoribus nobis reddenda 967.a.
Corona alia maior, alia minor 967.b. ſit maior pro pugnæ longitudine ibid. 953. a.b.
Corona poſt victoriam 953.b.
Coronæ laborum hic non petendæ 967 a.b.
Corpus noſtrum erit poſt reſurrectionem palpabile 46.b.
Corpus per animum melius fieri 763.a.
Corpus, hoſtis noſter 960.b. quomodo diligendum 82.b.
Corpus Chriſti viuificare 308 a.
Corpus Chriſti ſumptione noſtra non fieri, ſed virtute verborum Chriſti 305 b.
Corpus Chriſti ieiunè accipi in vniuerſa eccleſia 318. b. cur poſt cœnam Apoſtoli acceperint ibidem.
Corpus Domini linteolo olim excipi ſolitum 301.a.
Corpus Domini imaginem aſſerere, inſania, dementia, & impietas, eſt 250. b.
Corpus Domini qua munditia, reuerentia, &c. ſumendum 318 a b.
Circa corpus Dominicum ſolicitudo habenda qualis 298.a. 318.
Corpus idem, quod à nobis ſumitur, crucifixum eſſe & ſublatum in cælum 257.b.258.a.259.a.
Corpus hoc ipſum quod in altari conficitur, ex Virgine eſſe 266 b.
Corpus & ſanguinem Chriſti ad preces Sacerdotum confici 381.a.
Corpus & ſanguinem domini bonos & malos ſimul ſumere 814.b.
Corporis Chriſti carnè quomodo verè ſub myſterio ſumamus 243.b.
Corporis Chriſti in ſacramento ſumpti virtute nos reſuſcitandos 245. a.b 257.b.
de Corporis & ſanguinis domini veritate nullo modo dubitandum, etiamſi ſenſus aliter iudicet 244.a.248 b.
Corpori & ſanguini Chriſti vnde vis illa 315 a.
Vide Euchariſtia, Miſſa, Sacrificium.
Corporum cæleſtium qualitas poſt iudicij diem 869 b.
Corpotũ humanorũ redintegratio quomodo & quando futura 876 a.
Correctio cum charitate debet eſſe coniuncta 516.517.
Correptio verborum & verberum ibid.
Correptionis correptor quibus gradib⁹ in malitia pronunciatur 554 a.
Corripientem metus impedire non debet 543 a.
Corripiendi publicè qui ſint 515.b
Corrigere qui diſſimulant cùm poſſunt, alieno peccato maculantur 511.a 513.a.
Credi ſumus ad ſalutem, non ad pœnam æternam 146.b.
Credere, in arbitrio & cooperatione hominis poſitum eſt 917.a.
Credere nemo poteſt niſi velit 940.a.
Credere ex nobiſmetipſis non ſumus idonei 922.a.
Credere eum per alium, qui per alium peccauit 217.a.
Credere aliquando ſignificat ſperare 552.
Credimus volentes, non coacti 910 a.b.
Credimus liberè, à gratia præuenti ibidem. a.
Creduntur aliquando quæ non ſperantur 552.
Credẽdum verbo diuino, etiãſi noſtro ſenſui abſurdum videatur 158.b.
credenda de altaris ſacrificio quæ 273.& ſeqq.
Criminis expertem ſe nemo pronuncier, quantumuis bene ſibi conſcius 942.a.
crimina maiora fletibus maioribus abluì 543 a.
ſine crimine, non tamen ſine peccato viuitur 577.a.
Crux. ſignum aduentus Domini 849 a.
crux Chriſti non ſaluat, niſi crucifixum in Chriſto 920 a.
crux aurea librarum CL. à quonam primùm ſit oblata 121 a.
crux armatura inuincibilis fidelium 18.b.
crux apparebit in die iudicij 843. a. eius ſplendor 847 a b.
Crucis ſignaculum vbique in omnibus negocijs & actionibus vſurpandum 17.a.b.& ſeq. fronti imprimendum 17. 18. a. b. 19.a.b in omnibus membris pingendum 18. b. quomodo ab Ægyptiis aliquando honoratum 19 a fugat dæmones 18 b 19 a.
crucis ſignum cur digitis efformamus 17.
crucis ſignum iubet Chriſtus fabricari, in præſidium cõtra hoſtes 21.a.
crucis ſignum dæmones timent 19.a.b.20.a fugiunt 19.a.b 21.a.b.
crucis ſignum armatura contra dæmones 18.b.20.a. propugnaculum Romani imperij 21.a.
crucis dominicæ ſignum in poſtibus, feneſtris, parietibus & columnis imprimendum 18.a.b & ſeqq.
crucis ſignum fronti imprimitur 237.238 239.b.
in crucis formatione quid cogitandum 18.a.
crucis conſignationem in fronte prohibebit Antichriſtus 842.a.
crucis ſigno conſignantur chriſtiani ex traditione Apoſtolica 17 a. Sacramenta ritè perficiuntur ibid a. conſummãtur omnia, quæ ſalutem conducunt 18 a.
crucis ſignaculò quid nos tacitè inſtruamur 17.
crucis pudere cur neminem deceat 18 a.
crucis ſigni figuræ antiquitas 207. vtilitas & virtus 17 cõmẽdatio 18 a b.
crucis ligni particulas quantopere deſiderârint olim chriſtiani 20 a. auro incluſas de collo protectionis cauſa ſuſpendebant ibid a.
crucis effigies auro & lapidibus pretioſis adumbrata 21.a.
crucis figura quàm fuerit olim frequens apud Chriſtianos 19.b.
crucis ſignum vnde 250.a. 151.
crucis ſignum apparebit in cælo ante Chriſti aduentum 849 a.
crucis figuram homines, naues, & aues repræſentant 19.a. imago in templis ad Orientẽ ponenda 124 a. veneratio vnde 151 b 114 a apparitio in die iudicij 847. a. vexillũ quo exercitus quid eſſe erit 21.
cruce in fronte cur conſignemur 237. 238 119.b.
cruce ſe ſignandi conſuetudo 621 a.
ſine cruce nihil agendum 18.b.
Crucifcrorum in Conſtantini exercitu mirus euentus 21.a.b.
Cryſtallum ex aqua effici 264.b.
Culpa cum libertate, clamor dicitur 517 b.

culpa temporalis cur perpetuò puniatur 856.a.b. & seq.
culpæ humilis rei, alligandi taſciculorum inſtar in tartaro 856.a.b.
culpam remitti aliquando ſine vllius pœnæ condonatione 345 a.
Cultus quid vocabulum ſit 95 a.
cultus Dei quis 95 a quantáque ſit ſapientia 2. quàm ſit antiquus 95 a.
cultus diuinus quid & quotuplex 197. 198. quibus perficiatur 198 a.
cultus latriæ ſoli Deo debetur 94 b.
cultus diuini concordia quàm ſit neceſſaria 207 b.
cultum Deo debitum non poſſe Latinè peculiari verbo exprimi 94 b.
cupiditas omnium criminum eſt materia 458 b. nunquam ſatiari nouit 459 a.
cupiditatis ferreum imperium 458 a b.
Cyprianus ex Euangelio edoctus, ſua pauperibus diſtribuit 769 a.
S. Trinitati aſſiſtit 103 b. 106 a.
cypriani inuocatio 103 b.
cypriani poteſtas, & cinerum eius virtus 103 b.

D

Dæmon quid maximè per hæreticos ſuadeat 191 a.
dæmonis conatus 641 a. 650 a.
dæmonis pertinacia ad impediendum confitentem 330 a.
dæmonis importunitas circa horam mortis 366 b.
dæmonis ſuggeſtionibus quoties reſiſtimus, toties coronamur 448 a.
ſi ſtatim repellantur, non tam citò reuertetur ibid.
dæmonem afflictorem S. Martinum vidiſſe 373 a.
dæmone miſerabilior quis 485 a.
dæmones martyrum cinere expulſi 110. a. fugiunt ad Sanctorum reliquias 113 a reformidant Sanctorum loculos 110. b. apud ſepulchra Sanctorum loquentur 105 b. catenas S. Petri exhorrent & fugiunt 116 b lignum crucis timent & fugiunt 18 a b. 19 a b. quomodo rapiant ad inferos animas 854 a. ſunt maximè familiares luxuriosis & ſuperbis 462 b choreas agunt apud ſcurrilia loquentes 474 b. expetunt ſacrificia 96 a. morientibus obiiciunt ea, quæ non perpetrauerunt 372 b quomodo à nobis in fugam vertantur 242 a.
dæmonum importunitas 372 a. terror & querimonia 23 a in morientes terror & furor 811 b vexatio in morte, & ſtatim poſt mortem 838 b aſpectus quam horrendus 371 a. aſpectus cui ſemiam morituro vitus 831 b. præſentia qui potiſſimùm infeſtentur 832 a.
dæmonum infernalium quam tetra & horrida forma 858 b. quam horribilis viſio 863 a.
dæmonum & damnatorum ſocietas 871 a
dæmoniaci cur tempore altaris ſacrificij adducantur 271 b.
Damnati blaſphemant Deum 864. a habent voluntatem peccandi, poteſtatem non item ibid. b. præ dolore vix aliud quam pœnas cogitare poterunt 863. b. quanto dolore afficiantur 872 a.
damnatorum vermis quomodo non moriatur 851. a.
damnatorum pœna duplex 856 a.
damnatorum clamor qualis 854. b. dolor de beatorum gloria 856. b. cruciatus quanti 861 b. 862. a. quam ſit miſera & calamitoſa immortalitas 853 a. 855 a 861 b deformitas quanta 871 b. imbecillitas ibid. mala valetudo ibid. miſeria quanta ibid. ignorantia & inſipientia 872 a timor ibid. b.
damnatorum corporum grauitas & pondus 871 b.
damnatos miſerabiliter clamare, & non exaudiri 854 b.
Vide etiam Mali.
Damaſcenus ſua pauperibus diſtribuit, antequam mundum reliqueret 771 a. quomodo cõtra Leonem Iconomachũ pugnârit 127. b. 129. a. b.
damaſceni libertas & conſtantia 129. b.
Daniel cur dixerit, Forſitan Deus ignoſcet delictis tuis 626. b.
dani eius caſtitas 794. b 800 b.
Dare oportet vt proſis, non vt obſis 714 b.
dauid quomodo voluit pœnitentiam agendo conuitia Semei pertulerit 329. a confeſſione peccatorum veniam meruit, pœnam non euaſit 346. b. quare poſt acceptam veniam peccatorum, adhuc pœnas luerit ibid.
dauid non omnibus peccantibus ſuccurrit 210. a.
dauidis mortui merita vigent ibid.
dauidis exemplo quæ pœnitentiæ opera nobis facienda 330.
Debita aliquot remiſſa quomodo rurſus exigenda 720 a. b.
Debitor quibus quomodo ſit deus 460. a.
Decalogus, & eius explicatio 87. & ſeq. etiam ad Chriſtianos pertinet 87 89 a. 149. a Chriſtianis ſeruandus 946. b.
decalogi mandata omnia quò referenda 146 & ſeq.
præter decalogi præcepta etiam alia ſunt Chriſtianis obſeruanda 149.
ex decalogo pendent omnia dei præcepta 91 a. b.
Decretorum generalis Concilij ſtabilitas 173. a. b
Decretalium conſtitutionũ & epiſtolarũ authoritas quãta 173. a b & ſeq.
Defectione peccatum alienum incurrimus 531.
Defuncti quibus operibus certò iuuentur 360. a.
defuncti orationibus, ſacrificijs & eleemoſynis iuuantur 353. 354 361. b
defunctorum commemoratio fit in Miſſa 353. 354.
defunctorum memoria in Miſſa quomodo iam olim fieri ſolita 179. b. 180 a. 290. a b. cur fiat 289. a. b. 290. a.
defunctorum commemorationem in Miſſæ ſacrificio Apoſtoli inſtituiſſe 279. b. 280. a. 290 b. 353. 354.
defunctorum fidelium corpora quare cum honore ſepelienda 706 b.
defuncto rum animæ ſanctis comendantur tanquam patronis 106. a.
quomodo aut ſciant quæ hic fiunt, aut neſciant 99 b. quibus iuuentur 354 a.b. 358. a. 361. a 363 b.
defunctorum ob gratiam miſeretur Deus viuentium 10. a.
defunctis ex Miſſæ oblationibus auxilium & ſolatium obtingere 290. b. 292. a b. prodeſſe viuorum opera 353 & ſeq.
defunctis quibus proſint orationes viuentium 357 a. 363 b.
pro defunctis orare & ſacrificare, traditio Apoſtolica 360. a. b. 361 a. b. 361. a.
pro defunctis orandum eſſe & eleemoſynas dandas, B. Petrum docuiſſe 361. b. Vide plura Mortui.
Delectationi illicitæ conſentire, magnum peccatum eſt 445. b.
delectationi quomodo reſiſtendum 448 b & ſeq.
Deliciæ & ebrietas, fons, mater, & origo omnium vitiorum 474. b.
ſues ex hominibus facit ibid.
deliciarum cordis & corporis diſcrimen quantum 875 a. b.
Denarius quid ſignificet 586 a.
Deſideria mala habere non eſt eis conſentire 911 b.
Deſperare non debet, confeſſus in fine vitæ 544 b.
de peccare non eſt ad infernum deſcendere ibid. a.
deſperandum non eſt de Dei miſericordia cuiquam peccatori quantumuis grauiſſimo 543 b.
deſperandum de nemine dum viuit 546. a. 550. a. 555 a. nec vlli, nec de vito 546 a. nec animam efflanti 545. a.
Deſperatio eſt peccatum in Spiritum ſanctum 543. inferno comparatur 544 a. vbinam quos afflicturа 862 a.
deſperatio & præſumptio æquè fugienda 954 a.
deſperationis author diabolus 544. b. remedium quod 545. a. b. 544. a.
deſperationi quomodo potiſſimùm medeatur 544 b.
De petantium exempla 545 a. b.
Detractio quomodo exhibita 469. b. quibus ſummopere cauenda 390. a. b.
detractionis ſpecies 470. a.
Detractoris lingua gladius triceps ibid. b.
Deus ad iuſtificationem prior, deinde nos 921. a. b. peccatis deletis homini iuſtitiam inſerit 914 a. neminem cogit 925. b trahit voluntarios ibid. b. præuenit noſtram voluntatem 932 b. ſalutaria opera præuenit & adiuuat 929. b. quorum miſereatur, & quibus agnoſcit 573 b. non in omnibus æqualiter habitat 936. b. infundit homini virtutem, ſublatis peccatis 914 a nulli cauſa auerſionis 949. b non deſerit, niſi prius deſeratur 552 b hominem tranſugam iuſtè deſeruit, & in diaboli manum tradit permittit 894 b 895 a debitor factus promittendo non accipiendo 968. a. donator eſt indulgentiæ, ſed debitor coronæ 589. a. eſt debitor noſter non accipiendo, ſed promittendo ibid. quomodo dicatur offendiculum ponere 551. b quomodo corda indurare dicatur ib. d. cur quoſdam non puniat in hac vita 845. a. cur non auferat à diuitibus opes quas poſſident 679. b. delinquenti non parcit, quia delictum ſine vltione non deſerit 540 a manſuetus eſt ſed tamen etiam iuſtus 539. b. ad clementiam quomodo flectendus 631. a. quomodo placandus 573 a. b. quibus modis exorandus & placandus aduerſitatis tempore 658 b.
Deus facit vt faciamus 417 a. per malos etiam operatur 398. b. quomodo amari mereatur 84 b colitur fide, ſpe, & charitate a b fide colendus & operibus 950. a. cur bonorum noſtrorum non egeat 197. 198. cur differat ea dare, quæ poſtulamus 638 a. cùm denegat poſtulata, beneficium præſtat ibid. qualis & quanta daturus ſit ſuis ſecum perpetuò manſuris 874 a. & ſeq miſereatur viuentiũ propter defũctos iuſtos 110. a. quantoperè Mariã honorari voluerit 80 b quantoperè ſua mandata ſeruari velit 90. neminẽ prior deſerat 91. b quia bonus & iuſtus eſt, impoſſibilia non iubet, nec præcipere potuit 92. a noſtra vult eſſe merita, quæ tamen ſunt dona 929. a.
deus melior animo 763. b.
dei maieſtas quanta & potentia 8. a 9.
dei pulchritudo & conſpectus 867. a.
Dei viſio quàm amœna & iucunda 873 b. quãæ pulchritudinis 873. a quàm magna res ſit 878. a. eſt ſummum bonum noſtrum 873 b. tota merces & gaudium quod expectamus 874 b.
dei faciem videre, quid ſit 874 b. 875 a b.
dei auxilium implorandum, vt non peccemus 927. a.
dei in homine tum imago tum ſimilitudo, in quibus conſiſtant 892. b.
dei ſententia expectanda 932 b.
dei iuſtitia & prouidentia in damnatorum punitione qualis 858. a.
dei miſericordia. Vide Miſericordia.
deo adiuuante, nobis etiam ad iuſtitiam aliquid conandum 924 b.
deum nominare patrem, quàm ſit eximium 58. b.
deum, cùm volueris, habebis 764. b.
Deum & nos conuertere, & vt conuertamur, monere 436. a.
Deum, vt faciamus, facere 437. a.
deum non tollere noſtram cooperationem 924. a.
vt deum ipſum poſſideamus, quomodo danda ſit opera 458 b.
deum nos promereri de Dei dono 867. b.
deum poteſtatem ſuam hominibus communicaſſe 323. a.
ad Deum propitiandum & ſatisfaciendum pro peccatis remedia 622 a.
deum eſſe pium & iuſtum in punitione impiorum 856. a.
deum non potuiſſe aliquid impoſſibile mandare 948 b.
de Deo idem ſentire quod Eccleſia non eſſe ſatis 403 b.

Diabolus primus peccator, non Adam 904.a. in hominem potestatem accepit 895 b. bene agentibus magis inuidiatur 605. b. tertius inimicus noster 960.b. hosti nostro domestico sese coniungit 961. b. quibus potissimùm præsit vitijs 471. b. incitare potest, cogere non potest 918. a. catenas S. Petri exhorret & fugit 116. b.
Diaboli iusta potestas in hominem, non voluntas 895 b.
Diaboli potestas in corda hæreticorum 521.a. proprium vitium 466.b. fugitur 960 b. viscus ibid.b. laquei. 960.b.
Diaboli laqueus biceps: desperatio & fallax spes 931.a. & seq.
Diaboli opera cur tantoperè impugnentur illi, qui alijs præsunt, & populum docent 399 a.
Diaboli & malorum hominum qualis in seducendo fallendoue societas aut similitudo 400.b.
Diabolo insidianti qui, cum Symbolo & Crucis vexillo obuiandum 51. a.
à Diabolo si vinci nolumus, in nobis est 448 a.
Diabolum per eos, qui contra fidem Catholicam scripturis vtuntur, loqui 191 a. etiam scripturis vti ibid. impedire orationem. 591. b. expauescere visa S. Crucis figura 20.b.
Diabolicæ facies quos potissimùm terreant 373.a.
Diabolicas vexationes sacrificio Missæ repelli 278.b.
Diaconus quomodo ordinetur 389.a.
Diaconi non habent offerendi sacrificij potestatem 286.a
Diaconi Cardinalis vrbis Romæ authoritas 389.a.
Diacono quibus officijs interdictum 381.a.
Diaconorum officia 390.a.
Diaconorum quale iam olim perferendæ Eucharistiæ officium 389.b. 390. a. 390 b
Diaconorum continentia, Vide Continentia.
Diaconorum ordo vnde cœperit 389.b.
Diaconos sanguinem agni porrigere ibidem.
Dicendum, etiamsi auditor non obtemperet 514. b.
Dies Dominicus cur ex Apostolorum institutione celebretur 137. a. cur celebris habeatur apud Christianos 256 a.
Dies natalitij Sanctorum celebrandi 332.b.
Diei Dominicæ commendatio 136.a. religiosa obseruatio 184 a.
Die Dominico quid agendum 133. b. quæ præclarè acciderint 131. b. 131 a. 134. a.
Diem Dominicum in locum Sabbati successisse 132.b.
Dierum obseruatio quæ à Paulo vetita aut non vetita 133.b.
Diebus Dominicis & Festis quid agendum & omittendum 184. b. 185. a.
Diebus Dominicis quomodo iam olim conuenire soliti Christiani 256.a.
Dies festi, Vide Festi.
Diffidentia quale sit orationis impedimentum 650.b.
Digamus eligi non potest in Clerum 794 a.
Diligentes Deum perfectè qui 82.b.
Diligentes Deum plus quàm seipsos, qui ibid.
Diligendi Deum causa & modus 84 b.
Diligendus Deus sine præmij intuitu, nec tamen sine præmio diligitur 85.a.
Diligendus Deus sine præmij intuitu, nec tamen sine præmio diligitur. 85.a.
Diligendus inimicus quatenus 85.b.86.a.
Dilectio facit, vt iustus legem impleat 948.b. sola discernit inter filios Dei & filios diaboli 754. b. perfecta quò se extendat 717. b.
Dilectio Dei tribus præceptis explicatur: proximi verò septem 135.a.b.
Dilectio proximi pura non est, nisi propter Deum fiat 85.a. non est sine Dei dilectione ibid.
Dilectionis ordo quis 82. b. & à quibus peruertatur ibidem a.
Discordiæ fraternæ culpa quàm magna sit 710.a.
Discretio quàm sit necessaria 716.a.
Discretionem veram parandi ratio 808.a.
Dispensatio sacerdotis est necessaria ijs, qui coguntur vetitis cibis vti 617. b.
Dispensatores pecuniarum sumus constituti à Deo 679.a.
in distribuendo seruandum esse ordinem 714. b.
Diuina potentia circa corpora 46, a. & in restituendis cineribus 47.a.
Diuinitatis quomodò efficiamur participes 245.b 246.a.
Diuinarum literarum summa 749.b.
Diuinorum officiorum modus cuiusmodi vbique seruandus 208.a. 207. b.
cur diuârit alios Deus, alios pauperes esse voluerit 711.b.711.a.
cur diues hic, ille pauper 457 a.
Diues & pauper tuus sibi mutuò necessaria 685.b.
Diuitem adolescentem de obseruatione mandatorum non esse mentitum 777 b.
Diuites quot modis intrare possint regnum cælorum 777.b.
Diuites Christiani & boni non iudicabunt cum Christo, sed iudicabuntur 783.b.
Diuitum erga pauperes immisericordiam excusatio qualis. 681. b. 681.a.
Diuitum bona quomodò sint pauperum 457 a. 679. 711.b.
Diuitibus cur opes datæ 458.a.
Diuitibus facultates non tam possidendas, quam dispensandas commisit Deus 685 b.
Diuitiæ per se malæ non sunt ibid.
Diuitiæ licenter iustè acquisitæ, veræ diuitiæ non sunt 684 a.
Diuitiæ veræ quæ sint ibid.
Diuitias affectantium infectatio 781 a.
Diuitijs abutentes 700 a.
Docere non semper expedit ea, quæ auditu iucunda sunt 505 b.
in docendo discretio adhibenda 513.a 515 a.
Doctores malæ vitæ audiendi, non imitandi sunt, sed Christus & Sancti 399 a.
Doctorum ac pastorum obseruatio in Ecclesia quò maximè conducat 179.
Dolere de malis commissis, non satis esse ad veram pœnitentiam. 531 b.
Dolor separationis animæ à corpore quantus 831 b.
Dolor malis in morte sustinendus quotuplex 832.a.b.
Dolorem tantum vrere, quantum hæserit temporalium rerum amor 555 a.
Domini transfiguratio quid nobis repræsentauerit 870.a.
Dona Spiritus sancti quot & quæ sint 747.
Dona Spiritus sancti quibus gradibus beatitudinem respondeant 748 b 751 a b.
Dona Spiritus sancti quo sacramento conferantur 233.a.b 239.a.b.& seq.
Dona Spiritus sancti mentem informant 722 b.
inter dona Spiritus sancti quis graduum ordo 750.a.
Donorum Spiritus sancti numerus & ordo 748 b.
Donorum spiritualium multi meatus in vno flumine 748.b.
Donorum omnium reparatio, quæ per peccatum amissa aut corrupta fuerant, quanta futura 866.a.
Dormientes quomodò vocentur mortui 1012.
Dormitio mysticè quid 414.
Dormitantius reliquiarum sanctarum oppugnator 1144.a.

E

Ebrietas turpissima insania est 475 a.
Ebrietas flatum mentis euertit ibidem b.
Ebrietas voluntarius dæmon ibid.
Ebrietas perfidiæ mater 479 b.
Ebrietas animo & corpori nocet 480.a.
Ebrietas propter consuetudinem putatur non esse peccatum 476.a.
Ebrietas quas insanias suggerat 481 a.b.
Ebrietas vitium vsu paratur 477 a
Ebrietatis fructus 476.b.479.a.
Ebrietatis malum 476.a.
Ebrietatis detestatio, & quantum detrimenti adferat 480 a.
Ebrietati semper iuncta luxuria 475 b.
Ebrietati magnam causam ignorantia præbet 477.b.
Ebrietatem immodestia facit 478 b.
ex Ebrietate vomentium pœnitentia 481.a.
Ebrius de somno excitatus, nec viuus nec mortuus est 481.a.
Ebrius homo nihil aliud, quam superflua creatura 480 b.
Ebrius numquàm castus 481 b.
Ebrius quàm turpis & miserabilis creatura sit 478.b.
Ebrij sunt veluti idola gentium 475.b.
Ebriorum fatuitas 479.b.
Ebriosi brutis peiores 476 a.
Ebriosi maledictionem Cain in se transferunt ibid.
Ebriosi paludibus comparantur ibid.
Ebriosi excludentur à regno Dei, nisi resipiscant 477.a.
Ebrioso homine asini & canes præstantiores sunt 475 a.
Ebriosorum legis author diabolus 476 a.
Ebriosorum excusationes 481 a.b.& seq.
Ebriosis animalia bruta præferuntur 476 b.
Inebriatum, mortuum & sepultum esse 481 b.
inebriantium se aut alios pœnitentia qualis iniungenda ibidem a.
Ecclesia quid sit 157. domus Dei est, templum & ciuitas S. Trinitatis 34.b. est congregatio visibilis 30 31. est vna ibid. 32.b 33 a. sancta 30 31. 34.b. 35.a catholica 30. 31. 35.b. & seqq. quomodò vna 30. 31. 32. b & seqq. aperta & manifesta 31 a aperta est, & tamen hæreticis est velut ibi operta ab hæreticis ignoratur 31.a. facilè videri potest 35.b. in sole est posita ib. super cathedram Petri fundata 32. & seq. si Dei est, vna est 33. b numquàm à Christo recedit 34. a. in terris secum habet consilium & spiritum sponsi 35. a. sacerdotum sibi inuicem cohærentium glutino copulata 34. a. stabilis est 168. a. index est controuersiarum. 187. in difficilibus quæstionibus consulenda 306. a recte cogit perditos vt redeant 510 a. ad bonum cogit ibid b. amanda est tamquàm mater 40.b. 41 b ædificanda in Petro 160 a b & seq. super Petri cathedram ædificata 162. b. non est sine Episcopo & summo Sacerdote 34 a. naui comparatur, & eius ministri ministris nauticis 382. b. quæ tam ex veteri lege obseruanda retinuerit, quæ non 604. b. quomodò fidem suam paruulis communicet. 216. a.

vt ecclesia, ita & eius fides per vniuersum mundum vna est 33. a.
ecclesia vera & fides vera vbi sit, facilis diiudicandi ratio 33. b.
ecclesia ita in scripturis, vt & Christus, demonstratur 35 a.
ecclesia triumphans militanti opitulatur 38. a.
ecclesia in qua permanendum 36. b. 158. b.
ecclesia Romana à Petro constituta pietate viget 159. a.
Ecclesia Romana omnium aliarum mater 619. a. b. nunquam erranit in fide, 1 4. b
ecclesia hæreticorum est Antichristi synagoga 158. b.
ecclesiæ hæreticorum sunt synagogæ diaboli 33. b.
ecclesia nomen hæreticis & schismaticis quare non competat 157 a.
ecclesiæ primaria nota 159. a.
ecclesiæ nota & signum est successio Pontificum à Petro Apostolo 157. 401. 402.
ecclesiæ pastor Pontifex Rom. 157.
Ecclesiæ Catholicæ laus & commendatio 169. a. dignitas & authoritas quanta, & vbi maximè necessaria 4. a. 356. 166. 167. 168 a. 187. 188. authoritas in approbatione sacrorum librorum 191. b. potestas in condendis canonibus, & in excommunicando 187. 188. iudirandi potestas 324 a. b.
ad ecclesiæ iudicium in rebus dubiis confugiendum 189. b. 190. a.
ecclesiæ est iudicare de vero sensu scripturæ 190. a.
ecclesiæ iudicium sequendum in re controuersa, scripturis non expressa 168. a.
ecclesiæ iudicium in recensendis diuinarum literarum libris 189. a. b.
ecclesiæ sententiam apprehendentes, scripturam sequi 306. a.
ecclesiæ vnitati non communicantes, non sunt in Ecclesia ibidem a.
ecclesiæ potius credendum, quàm hæreticis post exortis 188. b.
ecclesiæ qui repugnat, non homini, sed Christo contra suam salutem aduersatur 190. a.
ecclesiæ matris statuta dissolui non posse 183 b.
ecclesiæ, cui Christus testimonium perhibet, ritus sequendus 189. a. 190. a.
ecclesiæ vnitati qui corde impœnitenti resistunt, in Spiritum sanctum peccant 42. a.
ecclesiæ pacem quanti faciant boni Christiani 37. b.
ecclesiæ Catholicæ consensione quod roboratum est, securè asseritur 191. b.
ecclesiæ Catholicæ de paruulorum peccato sententia 502. a.
ecclesiæ authoritatem quanti Augustinus fecerit 189. b.
ecclesiæ authoritas Augustinũ mouit vt Euãgelio crederet 187. 189. b.
ab ecclesiæ vnitate discedens, cum hæreticis reperitur 194 b.
ecclesiæ, in fide & sententia acquiescere cui sit necessarium 194.
ecclesiæ sententia est, omnes morituros, sed non omnes ad gloriam immutandos 45 b.
ecclesiæ duo tempora, per parabolam euangelicam designata 520. b.
ecclesiæ nascentis, & iam propagatæ differentia 391 b.
ecclesiæ præcepta præcipua sunt quinque 184.
ecclesiæ præcepta & traditiones quem fructum afferant 193. 194.
ecclesiæ præcepta partim scripta, partim non sunt scripta 197. 198. 149 151. 152. 193 194.
ecclesiæ pastorum authoritas & potestas 170.
ecclesiæ præpositi cur constituti fiat 512 b.
cum ecclesiæ doctoribus docendum & sentiendum 51. b.
ecclesiæ salutem ex dignitate summi sacerdotis pendere 163. a.
ecclesiæ supellectilia quanta in veneratione habenda 530 a. b. & seq.
in ecclesiæ direptores seuera Dei vltio 528. b.
ecclesiæ spoliatores quomodò puniti 527. a. & seq.
ecclesiæ ornamenta furatus depra hendituꝛ 529. a. b. & seq.
ecclesiæ Christianæ lugebunt tempore Antichristi 842. a.
ecclesiæ hierarchia 404 b.
ecclesiæ Germaniæ non aliter credunt, quàm Hispaniæ, &c. 33. a
ecclesiæ Catholicæ radix & matrix est Romana 163 b.
Ecclesiæ Rom. dignitas & constantia in fide Apostolica 34 a. 161. a. principatus ibidem a. b. & seq. commendatio 162. a. b & seq. communio 162. a. perpetua priuilegia 174 a.
ecclesiæ Rom. & Catholicæ de venerabili Sacramento fides 260 a.
ecclesiæ Catholicæ episcopus, est Rom. Pontifex 163. b.
extra ecclesiæ Rom. communionem non est salus 162. a.
ecclesiæ cuinam adhærendum 16. b.
ecclesiæ conformare nos debemus, ad quam venimus 596. a.
ecclesiæ datæ sunt claues ad remittenda peccata 42 b.
ecclesiæ quid conducant pastores & doctores 179.
ecclesiam esse Christi amicam, sororem, & sponsam vnicam 167.
ecclesiam ignorare nulli licet 35 b.
ecclesiam veras scripturas à falsis discernere 188. a.
ecclesiam matrem agnoscat, qui vult Deum habere patrem 1. b 51.
ecclesiam qui nõ habet matrem, I eum patrem non habebit 31. 40 b.
ecclesiam designãsse arcam Noë, extra quam nemo saluatur 39. b.
ecclesiam persequuntur gentiles, Iudæi, hæretici & philosophi, in ea oppugnanda vnanimes 168. a.
ecclesiam qui dilaniant, charitatem non habent 759. b.
ecclesiam vnam in plures lacerant hæreses 33. b.
extra Ecclesiam Christianus non est, & nihil Deo acceptum elt 31. nemo iustus, aut iustitiæ spiritum tenere potest 38. a. non est peccatorum remissio 42. a b. nulla est salus aut sanctitas 31 34. b. 38 a. b. 39. a. 41 a 173. a. nemo potest fieri particeps vitæ æternæ, 8. b.
extra ecclesiam sunt Iudæi, ethnici, hæretici, schismatici, & excommunicati 31. a 157.
extra ecclesiam manentes damnabuntur 38 b.
ecclesiam Rom. primatum à Christo obtinere 164. b.
ecclesiam Ro quanti fecerit Ambrosius 163 a. item Hieronymus 161. a.
ad ecclesiam Rom. perfidiæ nullus accessus 165.
in ecclesia Spiritus sanctus & veritas 33 a. Sanctorum communio 36 b. opus bonum fructuosè tantùm peragitur 35. a.
in ecclesia non sunt, qui cum episcopo non sunt 34. a.
ex ecclesia sola Catholica veritas conspicitur 35. a.
in ecclesia ordinata graduum distinctio quid designet 407. a.
in ecclesia Ro semper Apostolicæ Cathedræ viguit principatus 161. b.
in ecclesia Rom. & sede non posse fidem deficere 165.
de ecclesia cur prophetæ apertius quam de Christo prophetarit 32. a.
ecclesiarum omnium sedium prima, secundæ & tertia quæ 165. a.
ecclesiarum omnium cura cuinam incumbat 162. b. & seq. 165. a.
ecclesiarum varius vsus tum in ieiuniis tum in aliis 596. a.
ecclesiarum fabricatio, quam non sit hesterna 791 b.
erga ecclesias seu templa quomodò affici debeamus 178 a.
ecclesiastica hierarchia similis cælesti 379.
ecclesiastica potestas maior est quam politica 179.
ecclesiasticæ consuetudinis vis 150. b.
ecclesiasticæ Traditiones, Vide Traditiones.
ecclesiastici prædicatoris punitur 518. a.
ecclesiasticorum præceptorum obseruatio quem adferat fructum 186.
ecclesiasticis & Apostolici mandatis parendum 149 151.
Ecclesiasticæ munus vnde dependeat 377. a.
egentes cùm intuemur, quid cogitandum 705. b.
electio nostra ignota nobis est, vocatio non item 954. a. b.
electorum lætitia in die iudicij 850. a. b.
electorum & reproborum varia distinctio in iudicio ibid. b.
eleemosyna quid sit 666. cur à Deo potissimum instituta 681.
eleemosyna cordis & pecuniæ 718. a.
eleemosyna cordis facilè tribuitur ibidem. b.
eleemosyna maxima est, offensam remittere. 717 a.
eleemosyna qualiscunque pro cuiusque viribus præstanda 676. b.
eleemosyna danda pro remissione peccatorum 668 a. 675 b. 677. a. quibus primum danda sit 681. b quomodò danda 677 b. præbenda libenter & cum hilaritate 700. b. non differenda in crastinum 456 b. facienda de multis laboribus 685. b facienda non de vsuris, & iniustè acquisitis, sed restitutio ibid. ex rapinis & rebus alienis non facienda 702. b.
eleemosyna ex rapina, non est eleemosyna 681. a.
eleemosyna ars omnium artium quæstuosissima 678 a. melius est hanc artem scire, quam regem esse 678. b. talis medicina vulnerũ, vt nec cicatricem relinquat. 680. a. mortem profligat 680 a. remedium peccatorum 677. 684. b. in die iudicij patrocinatur. 675. b. nota est cæli ianitoribus 681. a quam mira operetur 678. b. est veluti secundus baptismus 685 a. inter pœnitentiæ fructus annumeratur 702. a. quomodo in scripturis commendata 669. 670. an sine fide & baptismo vel pœnitentia mundet hominem 682. a. non mundat non credentes aut impœnitentes ibid.
eleemosynæ genus duplex 700 b.
eleemosynæ sunt opera iustitiæ 589 a.
eleemosynæ præstantia 686. a. vis apud Deum. 702. a vis in flectendo iudice cælesti 701. a.
eleemosynæ vis post mortẽ maximè apparet apud tribunal iudicis 678. b.
eleemosynæ vis ex quo iudicetur 680. a.
eleemosynæ virtus & fructus 568. 570. b 571. a. b. 573. b. 690 a.
eleemosynæ sacrificium Christianorum, quo fit Deus peccatis propitius 675 b. in futura vita gloriam pariunt 711 a. delent peccata, & iudicium propulsant 702. a. peccata delent, & pœnam perpetui ignis extinguunt. 686 a. 702.
eleemosynæ largitas incendium peccatorũ restinguit 687. a.
eleemosynæ quantitas non tam spectatur, quam voluntas bona & animus 688. a.
eleemosynæ eorum qui in peccatis perseverant 700. a.
eleemosynæ non idcò tribuendæ, vt liberius peccetur 714 a. quibus ad delenda peccata prosint 675. a dandæ de iusto labore & propria facultate 675. b etiam tribuendæ simulantibus inopiam 700. b. orationi & ieiunio iungendæ sunt 666 a.
eleemosynæ quædam sunt spirituales 700 b.
eleemosynæ retributio 680 a.
eleemosynæ S. Gregorij 695 a.
eleemosynam vult Deus præberi ex superfluis 680 a.
eleemosynam dare quàm sit vile 680 b
eleemosynam valere multum ad delenda peccata, sacræ litteræ conuincunt 674 a.
eleemosynam tribuendi consuetudo parenda est 681 a.
eleemosynam angelus in forma naufragi flagitat 695. a.
eleemosynam quis coram hominibus faciat, & quis in abscondito 592 b.
eleemosynam extra Ecclesiam, ad salutem non prodesse 39 a.
ad eleemosynam pertinet, iudicium & misericordiam facere 682. b.

ad eleemoſynam erogandam incitamenta 677. b.
ſi eleemoſynam habeat comitem ieiunium, ad animæ, curationem proficit 667. b.
eleemoſyna quoduis peccatum purgatur 686. b.
e e eleemoſyna perennis iuſtitia comparatur 680. b.
in eleemoſyna habemus Deum debitorem 681. a.
ab eleemoſyna non excuſat inopia 702. a.
ab eleemoſyna roborantur oratio & ieiunium 679. b.
ſine eleemoſyna ſterilis oratio, &c 671. a.
eleemoſynarum genera duo 675. b. 700. b. vis & meritum 685. a. vis in die iudicij, & futura vita 700. a. b. fructus & vtilitas 678. a. 674. a.
eleemoſynarum fructus in donantem redundat 721. a.
eleemoſynarum & bonorum operum retributio 675. b. 675. a.
ne e eemoſynarum cauſa, rerum neceſſariarum penuria laboraturi ſimus, non timendum 674. b.
ad eleemoſynarum largitionem filiorum multitudo non excuſat parentes 675 b.
in eleemoſynarum largitione quid obſeruandum, quid cauendum 715. a.
in Eleemoſynarum largitione intentio bona adeſſe debet 700 b.
eleemoſynarum qualis iam olim in eccleſia fieret collectio 256. a.
eleemoſynarum pro defunctis aſſertio 290. a. b. & ſeq.
eleemoſynarum præceptum frequens in diuinis ſcripturis 671. b.
eleemoſynarum remedio indigent omnes mortales poſt baptiſmum 671. b.
ad Eleemoſynas largiendas adhortatio 667. 676. a. 685. a. b.
eleemoſynas elargientis felicitas 667. b. & ſeqq.
nihil quàm Eleemoſynas Chriſtus frequentius præcipit 671. a.
eleemoſynas qui ex rapinis largiuntur 676. a.
in eleemoſynis conferendis facilitas 678. a.
de eleemoſynis cur tam crebra vbique mentio in ſacris literis 676. a. b.
Eleemoſynis abluuntur ſordes peccatorum 151. a. 671. b. mors æterna redimitur 681. b. peccata condonantur, & redimuntur 579. 685. a 687. a.
eleemoſynis & iuſtis operibus delictorum flamma ſopitur 671. b.
eleemoſynis & precibus iuuari defunctos 354. a. b. 358. a. 362. a. 363. b.
ſine eleemoſynis orationes & ieiunia minus profunt 672. a.
Vide etiam, Liberalitas, & Miſericordia.
Eleemoſynarij alicuius filij quomodò ex paupere dines euaſerit 698 a.
Elias plus meruit, quando plus ieiunauit 602. a.
Eliam & Eliſæum cælibes fuiſſe 794. b.
Eliſæi oſſa an immunda Iudæis habita 114. a.
Enoch & Heliam prædicationibus ſuis Antichriſto reſtituros 841. a.
Ephræm quomodò ſanctos martyres inuocârit 104. a. b.
pro ſe defuncto orari petit 362. b.
S. Ephræm captiuus inuocans liberatur 104. a.
Epiſcopus vnus in Catholica Eccleſia 163. b.
epiſcopus Catholicus, quamuis malus, paſtoris dignitatem non amittit 171. a.
epiſcopus quando, etiam ſua vxore legitima vtens, adulter cenſeatur 413 b. 414. a.
epiſcopus ob toleratum Vigilantium increpatus 518. a.
epiſcopi authoritas 387. b. officium 378. 1. b.
Epiſcopi Apoſtolorum ſucceſſores in Eccleſia 170. b. 390. a. b. 383. b. 387. b. Apoſtolis vicaria ordinatione ſuccedunt 387. b. ſua propter Deum relinquentes, quorum hîc bonorum facti diſpenſatores 787. b. locum tenent Apoſtolorum, & presbyteri ſeptuaginta duorum diſcipulorum 387. a. presbyteris ſuperiores in hierarchia Eccleſiaſtica 376. a.
epiſcopi & presbyteri mali ſuam authoritatem & dignitatem retinent 399. b.
epiſcopi & alij prælati quomodò in iudicio extremo examinandi 848. a.
epiſcopo honorabilior nullus in Eccleſia 180. b.
epiſcoporum conſecratio vndè 165. a. munia 230. a. b. & ſeq. 236. a. & ſeqq. officia alijs ſacerdotibus non communia 930. b. inter ſe diſtinctio 163. b. 164. b. inter ſe ſucceſſiones quid momenti habeant 52 a.
epiſcoporum omnium poteſtas ex Apoſtolico iure defluxit 314. b.
epiſcoporum & paſtorum in Eccleſia authoritas 169. 170.
Epiſcopos vocari Apoſtolos 314. a. locum Apoſtolorum tenere in Eccleſia 193. a. perficiendos eſſe doctrinæ dijudicandæ 171. a. eſſe Eccleſiæ columnas 166. a. non niſi maritos eſſe debere, ineptum eſt 795. a.
epiſcopos Catholicos cum Rom. Eccleſia conuenire 163. b.
epiſcopos a Chriſto, presbyteros ab Apoſtolis electos eſſe 387. a. b.
in epiſcopos cur in initio Eccleſiæ coniugati etiam ordinati 795. a.
epiſcopis non obedientes eam viam ſalutis verſantur 473 a.
epiſcopis etiam malis facultatem dimittendi peccata eſſe conceſſam 324. a. b.
Epiſcopalis dignitas & ſublimitas comparationibus nullis adæquata 180. b.
epiſcopalium manuum impoſitione quid baptizatis conferatur 232. a
epiſcopalium cauſarum examinatio penes quem ſit 166. a b.
epiſcopalium ſedium in Eccleſia diſtinctio vndè profecta ſit 582 b.
Epiſtolæ prioris ad Corinth. cap. 7. ſcopus 795. b. & ſeqq.
Eremitæ qui 817. a.
Erogare an omnia ſimul licet 715. a.
Eſſæni quales fuerint 812. a.
eſſænorum cælibatus 812. a. viuendi modus in communi ibid.
Ethnici philoſophi quomodò contempſerint pecuniam 276. a.
Eua quomodò in Aue mutatum 72. a.
euæ & Mariæ comparatio 67. b. 68. b. 71. b.
Euangelium non eſſe in verbis ſcripturarum, ſed in ſenſu 191. a.
euangelium nondum erat tempore Auguſtini vbique prædicatum 241. a.
euangelium Chriſti, quando hominis aut diaboli ſint 191. a.
Euchariſtia excellentiſſimum eſt ſacramentum 240.
euchariſtia ſummum eſt & proprium nouæ legis ſacrificium 273. 274.
euchariſtia ſymbolum eſt vnitatis 240. b.
euchariſtia pignus futuræ gloriæ ibid.
euchariſtia ſpiritualis animæ cibus ibid.
euchariſtia antidotum liberans à culpis & peccatis, ibid.
euchariſtia ſymbolum rei ſacræ, inuiſibilis gratiæ forma viſibilis ibid.
euchariſtia ſacramentorum conſummatio ibid. a.
euchariſtia quid ſonet & contineat 240.
euchariſtia bonam gratiam & gratiarum actionem ſignificat ibidem.
euchariſtia quo intellectu ἀνάπεμπτον, ſeu exemplar ſit dicta 247. b. 250. a.
euchariſtia cur inſtituta 273.
euchariſtia quomodò cæteris ſacramentis excellat 240. b. 241. a.
euchariſtia quantò præſtet mannæ illi Moyſis 254. a.
Euchariſtia quanti ſit amoris ſignum 307. b.
Euchariſtia cuius & qualis ſit memoria ibid.
Euchariſtia pro defunctis offerenda 361. a. 365. b.
Euchariſtia honoranda, adorãda, manducanda 249. b.
Euchariſtia circunferenda in proceſſionibus 269. a.
Euchariſtia quomodò Origenis iuſſu & conſilio cuſtodienda 298. b.
Euchariſtia in altari aſſeruata 272. b.
Euchariſtia quoties cuique quotannis, & quando ſumenda 184. 186.
Euchariſtia quomodò & quali ſumenda ſub ſpecie 296. & ſeqq.
Euchariſtia cur ſæpè ſumenda 306. 307.
Euchariſtia quomodò accedenda 315 b. 316. a. 318. a. b.
Euchariſtia à quodam ruſtico indignè tractata, quid miraculi acciderit 299. a.
Euchariſtia quomodò olim ex traditione Apoſtolica ſumi ſolet 150. b.
euchariſtia vtinam quotidiè à nobis percipi dignè poſſit 576. a.
euchariſtia quò nobis conducat 201. b.
euchariſtia morbos depellit, concupiſcentiam ſedat, pietatem corroborat 311. a.
euchariſtia totum hominem in ſeipſum attrahit, & ſua gratia replet ibid.
euchariſtia viaticum eſt 306. 307.
euchariſtia panis eſt quotidianus 61. b. 62. a. b.
euchariſtia eſt ſacrificium incruentum 274.
euchariſtia per preces conſecratur 241. a.
euchariſtia per Chriſti verba conficitur 261.
in euchariſtia quomodò Chriſtus præſens 250. b 251. a.
in Euchariſtia non eſſe de veritate corporis & ſanguinis dubitandum 254. a. 257. a 258. b.
in Euchariſtia Chriſti corpus eſſe, quomodò credendum 241. a.
in Euchariſtia ſub ſpeciebus panis & vini verè corpus & ſanguinem Chriſti contineri 247. 248.
in Euchariſtia panem & vinum in corpus & ſanguinem Domini tranſubſtantiari 253. a. & ſeq. 262.
in Euchariſtia alterutra ſub ſpecie totum eſſe Chriſtũ 304. a. b. 305. a.
in Euchariſtia totum Chriſtum ſub ſingulis partibus haberi 250. b. 301. b. 304. a. 305. a. 306. a.
in Euchariſtia Chriſtum per partes manducari, & manere tamen integrum 303. b 304. a.
euchariſtia ſuperbos adorare Chriſtũ & edere, nõ tamen ſaturari 270 a.
euchariſtia ipſum Chriſtum Dei filium ſuſcipi 242. b. 243.
ex euchariſtia quomodò alicui cinis effectus 299. a.
euchariſtiæ ſacramenti figuræ 286. a. b. 245. b. 280. b. 282. b. 308. b. 309. a 310. b.
euchariſtiæ varia nomina 240. a. b. 241. a.
euchariſtiæ nomen quid ſignificet & contineat 247. a.

euchariſtia

Euchariſtiæ donum quàm excellens 240. a.
euchariſtiæ forma rotunda 258. a.
euchariſtiæ ſacrificium ſuo nomine faciendũ Chriſtus inſtituit 276. a.
euchariſtiæ ſacramenti capita, quæ ſcitu neceſſaria 247. 248
euchariſtiæ ſacramentum tria præcipuè continere 244.
euchariſtiæ ſacramentum cur ſub ſpecie panis & vini inſtitutum 246. & 249 a.
euchariſtiæ ſacramentum benedictione diuina confici 266. a. b.
euchariſtiæ ſacramentum ſolum conficere ſacerdotem ritè ordinatum 262. a.
In euchariſtiæ ſacramento non adeſſe Chriſtum vt in ſigno vel figura aut virtute tantùm 262. b.
In euchariſtiæ ſacramento ſpecies ſine natura elementorum manari 266. b.
euchariſtiæ communio an ſub vna, an ſub vtraque ſpecie fieri debeat 296. & ſeq.
euchariſtiæ alteratus ſub ſpecie tantum, quantum ſub vtraque, haberi 303. b. 304. a.
In euchariſtiæ quauis particula totus Chriſtus continetur 297. 298
euchariſtię partes ſingulas eiuſdem cum tota virtutis eſſe 299. a. b.
euchariſtiæ partes etiam minutiſſimæ quam vim habeant 303. b.
euchariſtiæ veritas quàm ſit clara, & diuino verbo probata 247. 248.
de euchariſtiæ veritate non eſſe ambigendum 257. a. b. 258. a.
euchariſtiæ veritatem negantes excidere à gratia & ſalute 258. a.
contra euchariſtiæ veritatem hæreſis ante 1550. annos à Chriſto damnata eſt 249. b.
cur euchariſtiæ veritatem Chriſtus ſub panis & vini ſpeciebus tectam eſſe voluerit ibid.
euchariſtiæ oblatio debet fieri ſub vtraque ſpecie 296.
euchariſtię oſtenſio vel elevatio in Miſſa quàm non ſit hęſterna 275. a.
euchariſtię ſacramentum quomodò & venerandũ & adorandum 268.
euchariſtiæ venerationem & adorationem negantes anathemate feriuntur 269. a.
euchariſtiæ ſanctitatem qui in ſolo vſu conſtituunt, inſanire 245. b.
euchariſtiæ fructus & effectus 199 200. 306. 307. a. b. 308. a. b. 311. b. 312. a.
euchariſtiæ virtute concupiſcentiæ motus minuuntur 310. b.
euchariſtiæ ſumptione liberamur à diaboli illuſionibus 311. b.
euchariſtiæ cibo Chriſtum nobis vnirí 243. a. b.
euchariſtiæ ſacramentum quale ſit nobis antidotum 240. b.
euchariſtiæ ſacramentum innouat redemptionem, & quotidianam gignit remiſſionem 296. b.
euchariſtiæ vſus olim quàm frequens 61. b. 62. a.
ab euchariſtiæ communione ſeparari, quàm ſit graue 61. b.
euchariſtiæ ſumendæ conſuetudo pro lege habenda, quæ 301. a. b.
euchariſtiæ ſumendæ modum & ordinem Apoſtolis Chriſtum reliquiſſe 318. b.
euchariſtiæ ſacramentum cur Ieſus poſt cœnam Apoſtolis dederit ib.
euchariſtiæ ſacramentum hodiè poſt cœnam non conficiendum & ſumendum 305. a.
de euchariſtiæ particulis, pueris ſcholaribus dari ſolitis, mira lepidaque narratio 301. a. b.
euchariſtiæ cuſtodiam eſſe traditionis Apoſtolicæ 150. b.
euchariſtiæ cultum latriæ deberi 269. a.
Euchariſtiam mannæ & aquæ de petra fluenti longè præferri 242. a. à manna differre 157. a. tanto præſtare mannę, quanto præſtat veritas figuræ 166. a Chriſti verbis conſecrari 261. a. virtute verborũ fieri ibid. non eſſe imaginem corporis Chriſti, ſed ipſum corpus 250. a. 252. a non eſſe communem panem, ſed corpus & ſanguinem Chriſti 256. a. eſſe Dei noſtri corpus & ſanguinem, data fidelibus ad veniam peccatorũ, certiſſimè credendum 153 a. b. eſſe ſeruatoris noſtri carnem 150. a. in ſpeciolum puerum conuerſam 299. b. Chriſti dici gratiam ſalutarem 241 a. ita ſignum eſſe, vt efficiat id quod deſignat 296. a. non pro diſcipulis tantùm, ſed pro omnibus fidelibus ad conſummationem vſque ſęculi inſtitutam 281. a.
per Euchariſtiam quomodò Chriſto coniungamur non fide ſolùm & charitate, ſed etiam ſecundùm carnem 242. b. incorporamur Chriſto ibid. Chriſtus ſe ſingulis coniungit 242. b. ſe ipſa in Chriſti carnem conuertimur ibid.
ad euchariſtiam accedenti, quæ potiſſimum neceſſaria 314. b.
ad euchariſtiam caſtè accedendum 318. a. item amidè & præſenti animo 313. b 317. b. etiam omni die Dominico 313. b.
euchariſtiam cur cum humilitate accedendum 318 b.
Euchariſtiã ſumẽtes quomodò memores eſſe debeamus mortis Chriſti 307. a. indignè ſumere, quàm periculoſũ ſit, & quàm graue peccatum 315 a. indignè quis ſumat 314. a. indignè ſumentium pœna aut calamitas 314. 315. a b. adoleſcens impuræ vitæ conſcientia deglutire non potuit 317. a. quis per ignorantiam percipiat 151. b.
euchariſtiam diſtribuentibus angelos miniſtrare 272. a.
euchariſtiã ſũpſerunt diſcipuli in Emaus, ita in nauí Paulus, &c 300. a.
euchariſtiam iam olim in altari aſſeruari ſolitam 272. b.
euchariſtiam iam olim ad abſentes ferri ſolitam 256. a.
euchariſtiam in proceſſionibus piè & honorificè circumferri 269. a.
euchariſtiam celebrare, ſicut & Chriſtus fecit, Apoſtolos Dominico die oportuiſſe 300. b.
euchariſtiam adorandam eſſe, fidelibus eſt certum 269. b.
euchariſtiam apes reuereri 299. a.
qui euchariſtiam ſumptam peccati conſcientia preſſus reijciebat, ritè confeſſus eandem piè conſeruat 317. b.
de euchariſtia Chriſti ſermo nõ eſt durus, ſed lenis & ſuauis 148. b. nec irrationabilis 149. b.
in euchariſtia eſſe carnem & ſanguinem neceſſariò ſequitur, cũ Chriſtus & voluerit & potuerit panem & vinum in carnem & ſanguinem mutare 255. b.
in euchariſtia Chriſtum venerantur angeli tempore ſacrificij è cælo deſcendentes 271. b. 272. a.
Vide in Caro, Chriſtus, Communio, Miſſa, & Sacrificium.
Eunomij hæreſis 113. b.
eunomiana hæreſis de ſola fide 538. b.
Eunuchi euangelici qui ſint 789. b. 793. a.
eunuchi euangelici commendantur 431. a. plus offerunt quàm præceptum eſt 431. a.
eunuchi euangelici in ſacerdotali gradu conſtituti filios habent ſpirituales 431. a. b.
Euſtathiani hæretici loca martyrum contemnunt 114. b. 115. a.
Exactio iniuſta damnatur 731. a.
Exaudiri non facilè, interdum vile eſſe 639. a. 650. b. 651. a. 653. a. b.
Externa quid ad pietatem conferant 197. 198.
Excommunicandi authoritas 192. a.
excommunicandi poteſtas vbi ſit ibidem.
Excommunicatio quomodò timenda, & qualis ſit myſticè gladius 40. a. 173. a.
excommunicationis qualitas 192. b.
excommunicationis pœna 546. a. b.
excommunicationi quis terror à Chriſto adiectus 192. b.
in excommunicatione humanam ſententiam diuina roborari 192. a.
excommunicatione vbinam ſuperſedendum ibidem b.
Excommunicati quo in periculo ſint 30. 31. 40. a. b.
excõmunicat' manet ſub poteſtate diaboli, & eſt tãquã gentilis 40. b.
Exomologeſis à Domino inſtituta 319. a.
exomologeſis gehennam extinguit ibid.
exomologeſim criminum in Eccleſia faciendam 341. b.
in exomologeſi eſſe ſecunda ſubſidia poſt baptiſmum 339. a.
Exorciſta quomodò ordinetur 391. a. quid ſonet 388. b.
exoteriſtarum officium, eorumque qui fuerint in veteri Teſtamento typi 388. b.
Exorciſmus quid ſit, cur fiat, & quid faciat 211. a. b. & ſeq.
exorciſmus & exuffiatio quàm non ſint heri aut audiuſtertius excogitata 211. a.
exorciſmi vis quanta 209. b.
exorciſmi in paruulis potentia & veritas 216. b.
exorciſmi ante baptiſmum 908. b.
exorciſmi ad baptiſmum quomodò fieri ſoleant 208. b.
exorciſmorum circa baptizandum vſus qualis 209. b.
exorciſmis & exuffiationibus cur & quò vtendum 215. a.

F

FAbiola quomodò, dimiſſo viro priore, alteri nubens, pœnituerit 415. b.
fabiolæ publicè ex animo pœnitentis commendatio ibid. & 416. a.
Facultatem noſtram noſſe ſolum latere 941. a. b.
facultates noſtræ erogando multiplicantur 711. a.
facultatum diſtributionem Dominum non præcepiſſe, ſed conſuluiſſe 776. b.
facultatum diſpenſatio quæ cui præſtet 787. b.
Famis tempore ſubueniendum communicanti 712. a.
Felix martyr Nolanus ciui ſuo opem tulit 111. b.
S. Felicis Nolani inuocatio 111. b. 112. a.
Felicis ſacrilegi pœna 519. b.
à Felice ſumptuoſa vaſa ſacra non dentur ibid.
Felicitatem æternam promeriturí qui 876. b.
Ferias natalitias S. Ioannis malè celebrantium exhilaratio 739. a.
in feriis Sanctorum tria conſiderantur 101. a.
Feſtum venerabilis Sacramenti piè inſtitutum eſſe 269. a.
feſti Conceptionis D. Virginis inſtitutio 900. a.
Feſti dies cur inſtituti 94. a. 97. 98. quomodò obſeruandi 183. & ſeq. pijs operibus celebrandi 131.
feſti dies tempore Ignatij celebrati 284. a. b.
feſti dies Sanctorum qua vilitate celebrentur 120. b.
feſta Sanctorum 97. 98. 120. a.
feſtorum quorũdam dierum obſeruatio ex Apoſtolica traditione deſcendit 152. a.
feſtorum iuxta Lugdun. Concilium ſeruandorum ſumma 284. a.
in feſtis diebus quibus ſtudijs vacandum 134. b.
feſtis diebus ſicut ornantur corpora & templa, ita & animæ ſuis ornamentis exornanda eſt, & à vitijs purganda 133. a.
feſtis diebus & Dominicis cur à terrenis negotijs Chriſtiani ſeriantur 133. a. b.
feſta Iudæorum 131. a

festa Iudaica non celebrari à Christianis. 133. b
festa quomodò obseruanda 131
festa Sanctorum cur ad celebrandum instituta 120. a
festo Paschali celebrando quomodò per Quadragesimam paremur 133. b
in festo die sodere minus malum esse, quàm saltare 135 b
Fides fundamentum, initium salutis 938. b Dei donum, & voluntati tamen nostræ subiecta 910. a quale quantúmve Dei sit donum & lumen 3 4. est voluntaria, non coacta 929. b. 930. a & seq. quid sit 3. 4. quam necessaria 3. a 5. b cui, quando, & vbi potissimum necessaria 314. b & seq. qualium rerum sit substantia seu argumentum 4. a. b. non est æstimatio aut opinio 4. a. nihil habet ambiguum ib. ratione metienda non est 4. b à demonstratione non pendet 5. a re quirit firmum assensum 4. a 5. a quæ experientia nititur, meritoria non est 5. b nisi integra & vna sit, fides non est 3. b 570. b vbi sana non est, non potest esse iustitia 759. b efficit pretiosa, quæ per se sunt vilia 688. b sola Catholica est fides 570. b sola non est sufficiens præparatio ad dignam communionem 315. b 316 a sola salvat, quæ per charitatem operatur 518. b viua salvat 538 a b 574. a cum dilectione, Christiani. sine hac, dæmonis est 564. a sine charitate esse potest, sed non prodesse 83 b sine charitate esse potest, non cõtra 964. b sine operibus mortua est, & contra 582. b ad salutem nõ est satis 950. a sine vita pura non prodest 951. a an mereatur iustificationem 959. a
fides etiã firmissima, probitate destituta, à gehenna non libenat 937. a
fides integra in extremo iudicio exigetur 848. a
fides & vita fidei simul tenenda 951. a
fides & vita syncerè sint oportet 950. b
fides & operatio per totam vitam non deserenda 937. b
fides Apostolica non nisi vna est 7. b
fides Catholica thesaurus ingens 3. a est firmus assensus reuelatæ veritatis 4. a
fides Apostolorum & Orthodoxorum 128. a
fides Christianorum sit, non dæmonum 937 b
fides Christianorum est, quæ per dilectionem operatur 937. b
Fides vera non mutatur secundùm tempora 175. a vbi non satis futura 850, a vt primò perdita, ita primò recuperanda 899. a munienda scripturarum & Ecclesiæ traditione ac authoritate 52. b in Rom. Ecclesia incorrupta 161 a
fides Ecclesiæ Catholicæ de Sacramento Eucharistiæ 160 a
fides charitasque quomodò Dei, & quomodò nostra 925. b
fidei initium non nobis, sed gratiæ tribuendum 929. a b & seq.
fidei regulam duodecim sententiis Apostoli comprehenderunt 6.
Fidei energia quanta 4. merces ampla 953. a. certitudo 4. a. commendatio 5. b 52. b summa 6 vita 932. b proprium quid 4. 5. a
fidei rectæ iudicium 159 a
fidei vocabulo quid intelligendum 3. 4.
fidei professio baptizandorum quomodò olim soleret fieri 209. a b 210 à 211. b
fidei arcana non passim omnibus exponenda sunt 378. a
in fidei rebus quæ non intelligimus aut capimus, quid circa ea agendum 548. a.
fidei sanctorum Patrum inhærendum 177. a.
fidei & spei communio & discrimen 53. a. b.
fidem sine merito accipimus 939. b.
fidem esse velut lampadem magnam, errantibus à Christo accensam 5. b.
fidem alienam aliis prodesse 216. a.
fidem suam mater Ecclesia paruulo communicat ibid.
fidem vtilem sola charitas facit 83. b.
fidem primam irritam facere, quid sit 418. b. & seq. 415. b.
fidem solam iactantium vanitas quanta 543. a. b. solam sufficere qui ex Paulo colligunt, in voraginem incidunt 581. b.
per fidem quomodò iustificemur 537. b.
fidem & salutem nonnulli deserunt, & cõsequenter charitatem 956 b.
de fide sola Eunomiana hæresis 538. b.
non fide sola opus est, sed etiam ieiunio, ac præterea oratione 658. b.
fide eadem in Christum qua nunc, & olim omnes iusti saluati 910 b.
in fide nouitatibus susceptis, quæ necessariò mala sequantur 175. a. b.
de fide quali agat Paulus ad Galatas 537. b.
fide, spe, charitate Deum coli 198. b.
Fidelem esse in minimo, magnum est 733. b.
fideles veri qui dicendi 951. a.
fideles Christi corpus comedere, & cum eo sanguinem eius bibere 269. b.
fidelium communio membris humani corporis respondet 37. b.
fidelium vinculum mysticè quid 204. b.
fidelium filios, nisi baptizentur perire 217. a.
fidelibus etiam rectè viuendum, vt salventur 946. b. 947. a.
Fiducia inordinata vindictæ locum habet 536 a.
fiducia qualis orationi necessaria 650. b.
Fine quo quidque fiat, intuendum 610. a. b.
Filij quomodo instituendi 523. b. quales esse debeant 514. b. quid suis debeant parentibus 135.
filiorum huius sæculi præposterum studium 879. a.
filiorum huius sæculi diligentia, arguit piorum negligentiam 821. a.
Filiarum cura matribus mandata 523. b. 524. a.
cur Flagellamur in frugibus 676. a.
Fletus & stridor dentiũ in tartaro quid, & vnde 854. b. & seq. 862. b.
Fœminæ temulentæ suis coloribus aptè depictæ 480 b.
Fœnus cum idololatria comparatur 735 a.
fœnus pecuniæ, funus est animæ 744 a.
fœnoris iniquitas ibidem b.
Fontis consecratio 209. a 210 a. 211 b.
Fornicatio simplex est peccatum 462 a.
fornicatio maximi sceleris est 463. a.
Fortitudo quid sit, & in quo consistat 713 724 a quibus necessaria 724. a. quomodò per scripturam commendetur 739 aduersus omnia vitia dimicare debet, & præcipuè contra auaritiam 745 a. ne sit temeraria 744 b.
fortitudo animi duobus perficitur 744. b.
fortitudo beatorum 871. b.
fortitudo B Iob 745 a.
fortitudinis partitio 744. a.
fortitudinis veræ author ibid.
fortitudinis vires quomodò turbentur 721 b.
fortitudinem maximè in animo sitam esse 744 b.
ad fortitudinem animi quid pertineat 745 b.
fortis viri est, seipsum vincere 744. b.
fortes verè quales esse debeant ibidem a.
Frons cur potissimum chrismate inungatur, & cruce consignetur 239. a. b.
frontis inunctio quid sibi velit, aut cur fiat 210 a.
Fructus Spiritus sancti quot, & qui sint 753. 754.
Furor mentis, sæuissimus dæmon 486 b.
Furtum alienum cui consentis, fit tuum 531. b.
furti nomine quid intelligatur 138. a. quæ vitia aut scelera prohibita 142.
furto sacra vasa subtrahere cupiens, punitur diuinitus 529 b.
Furti nostri status ignorantia prodest 959. b.
Futurorum gaudio præsentia supplicia calcanda 953. a. b.

G

GAbrieli Archangelo quid acceptum referre debeamus 69.
Gaudium beatorum 873. a. 874. a. 875. a.
gaudium beatorum quantum 879 b.
gaudium bonorum perfectum & plenum 872. b.
gaudium angelorum promanat ex diuina contemplatione 871. b.
gaudium spirituale pro contemptu voluptatum terrenarum rependitur 779. b.
gaudium boni post mortem recipient, & tormenta mali 824 a.
gaudii cælestis degustatio quid 779 a.
gaudia cælestis regni quanta 482 b.
Gehenna cur metuenda 813 b.
gehennæ ignis qualis sit 863. b.
gehennæ supplicorum descriptio egregia 861. a.
gehennæ ignis comminutio quàm fructuosa 865 a.
gehennæ comminatio, Dei circa nos misericordiam & prouidentiam ostendit ibidem. a.
gehennæ & iudicij memoria habenda 887. a.
gehennæ supplicorum recordatio quàm fructuosa sit 851. a.
gehennæ ob oculos positio quorsum necessaria 131. b.
Gehennæ memoria quam vtilissima est 831. b. 886. b. quantam vtilitatem secum ferat 865. a. à peccato coercet 886. b. prodest cõtra libidinis flammas 861. b.
gehennæ metus 854. a
gehennæ timor quàm fructuosus sit 886. a.
gehennæ & supplicorum timor non est malus 888. a.
gehennæ timor est quidam custos & pedagogus legis ibidem.
gehennæ supplicia & iudicium Dei pueris inculcandum 887. a.
gehennæ ignis non vno modo omnes excruciat 855. b.
gehennæ ignis quàm grauis sit 865 b.
gehennæ ignis vis ac proprietas 871. b.
gehennæ ignis an luceat 861. b.
gehennam cui Christus & concionatores minantur 516. a.
de gehenna loqui, vtile est admodum 886. b.
de gehenna inter epulas differendum 886. b.
Vide etiam, Infernus.
Generatio in Adamo damnata 904. a.
Gerasij & Protasij martyrum corpora quibus miraculis & reperta & probata 115. a. illorum reliquijs quid Mediolanum debeat 117. b.
Giezi exemplum quos meritò terrere debeat 785. b.
Gladium accipere, quid sit 540. b.
Gloria Dei quorum illustretur virtute 126. b.
gloria æterna cogitanda 955. b. 954 a.
gloria hominum nihil vilius 451. a. b.
gloriæ futuræ pignus quale 108 a.
gloriæ æternæ amissio intolerabilior, quàm gehennæ supplicium 442. b.

gloriæ

gloriæ inanis ſiue ſuperbiæ filiæ ſpecialim acceptæ 454. b.
gloriæ vanæ cupiditatem modus & ratio reſtrigendi 451. a.
gloriam beatorum omnium non eſſe aut fore æqualem 868 b. 791. b. 872. a. 873 b. 874. a.
Gloriandum nequaquam de meritis noſtris, tanquàm à nobis illa ſint 969. a.
Gorgoniæ ad altare, in quo aſſernabatur ſacra Euchariſtia, prouolutæ, quod beneficium obtigerit 272. b.
Gradus in dando quales, & quot 775. b.
Gratia noſtris conatibus in iuſtificatione prior 919. a. omni merito prior 939 b. noſtrum velle præcedit in iuſtificatione 922. a liberum arbitrium præuenit, deindè comitatur 925 b. adiuuat liberum arbitrium, non adimit 924. a. quid ad iuſtitiam conferat 898. a. quid faciat, vt glorificari mereamur 968. b. potens, at non violenta 925. b.
gratia Dei ad quid neceſſaria ſit 441. b. quid in nobis operetur 437. b.
gratia Dei in omni bona mutatione præuenit 917. a b.
gratia præueniens & ſubſequens 437. b.
gratia præcedens, & ſubſequens 922. a.
gratia iuſtificans impios 968. b.
gratia iuſtificans eſt charitas infuſa 935. a.
gratia glorificans iuſtos 968. b.
gratia ſeptiformis Spiritus ſancti 750. a.
gratia ſeptiformis in Confirmatione percipitur 239. a.
gratia quæ & miſericordia, quanta nobis præſtet 968. b.
gratia ſola noſtrum facit meritum 587. a.
gratia per Chriſtum collata, non in ſola peccatorum remiſſione verſatur 933. a.
gratia quomodo plena Maria 67. b 68. a.
gratia data Mariæ, quam differat à gratia aliis data ibid.
gratia quod ſuſcipitur, & gratiæ eſt. & voluntatis 926. a.
gratiæ electionem, nulla merita humana præcedunt 939. b. & ſeq.
gratiæ hominem cooperari 913. b.
gratiæ & liberi arbitrij concurſus 436. b.
gratiæ voluntas, ab ea excitata, coniungitur 926. a.
gratiæ abundantia in quibus perſpiciatur 903. a.
gratiæ Euangelicæ vbertas quanta 416.
gratiam eſſe Sacramentorum virtutem 199. b.
gratiam iuſtificantem non ſolùm delere peccata, ſed & adiuuare 934. a.
gratiam ſpiritualem inuncti chriſmate ſuſcipiunt 237. a.
gratiam & iuſtitiam acquiri 711. a.
gratiam quantam Maria conſecuta 67. b. 73. a.
per gratiam ſeptiformem Spiritus, aditus regni cæleſtis aperitur 750. a.
gratiarum actio quomodo iam olim in eccleſia fieri ſolita 256. a.
Gratiora ſunt, quæ non tenemur impendere, & tamen impendimus ex charitate 765 a.
Gregorius Magnus quæ concilia Euangelij inſtar habeat 173. a. ex ſuis facultatibus quot monaſteria fabricarit 770 b. omnibus relictis, monaſticam vitam & habitum monaſticum aſſumit ibid. & 771. a.
S. Gregorii eleemoſynæ & hoſpitalitas 695. a.
Gregorio Magno quid Angeli debeant 891. a.
Gregorium Nyſſ. quid ad lachrymas commouerit 123. b.
Gula quid ſit, qualemque ſobolem gignat 454. b. 471. 475. b. quam perniciem adferat 474. b ad luxuriam prouocat 478. b. aciem mentis obtundit ibid omnes animæ virtutes deſtruit 479. a.
gulæ abuſiones quatuor 472. b. & ſeq.
in gulæ apperitu quadruplex diſtinctio 479. a.
gulæ deditorum animus nihil cæleſte cogitare poteſt 475. b.
à gula quinque modis tentamur 472. a.
ex gula quæ vitia naſcantur 474. a.
ex gula, quanta animi & corporis incommoda 478. a.
Vide plura, Ebrietas.

H

HAEreſis Iouiniani 617. b.
hæreſis Vigilantij contra Sanctorum reliquias, & accenſos cereos 113. a.
hæreſis Vigilantij eſt, Sanctos non poſſe viuis adeſſe 101. a.
hæreſis Nouatianorum qualis 312. b.
hæreſis Berengarianæ principium 259. b.
hæreſim, non tam de ſcriptura, quàm de intelligentia eſſe 191. b.
hæreſes de Sacramento Vnctionis extremæ 367. a.
hæreſum & ſchiſmatum origo & ſummi Pontificis contempta 157. 162. a. 172. b. 55. a.
hæreſum omnium interemptrixque 80. a.
hæreſum antiquarum & nouarum confutatio vndè inſtituenda 176 a b.
hæreſeon principijs obſiſtendum 525. a.
ab hæreſibus ſibi cauendi optima ratio 175. b.
Hæreſiarchæ rei mortis ſunt omnium, qui per eorum doctrinam pereunt 496. a.
hæreſiarcharum mortuorum pœnæ cur quotidie augeantur ibidem.
Hæreticus quis 548. a.
hæreticus, & credens hæreticis, differunt ibid.
hæreticus, Patrum omniũ ſententiæ, ſuam arroganter præfert 895 a.
hæreticus eccleſiæ ſpoliator à Deo punitur 528. a.
hæreticum facit pertinax defenſio erroris 548. a.
hæretici nomen ſumunt ab inuentoribus hæreſeon 1. a. veri Chriſtiani non ſunt 2 a. nequeunt eſſe Chriſtiani ibid. vnam Eccleſiã in plures lacerant 53. b. cur Eccleſiæ propoſitum potiſſimum oppugnent 54. a ſunt filij concubinæ, & foras ejiciendi 21. b. originem ſuæ cathedræ reddere nequeunt 159. b. omnes ſe à Deo miſſos eſſe dicunt 378. a. dæmonis aſtutiam imitantur 191 a. pertinaciter tuentur ſcripturam malè intellectam 548. a. ſcripturas ſine ſenſu crepant 190. a. cur ſcripturis vtantur ibidem b. non homines, ſed canes, lupi, porci & Antichriſti in S. Scriptura vocantur 2. a. ſcripturis ſuas opiniones conantur defendere 190. a. ſcripturis tanquam ouium veſtimentis, lupum tegunt 190. b. citantes ſcripturas, transfigurant ſe in Apoſtolos Chriſti ibidem ſcripturis conuicti, dicunt eas falſatas 191 a. Eccleſiaſticas traditiones contaminare ſolent 151. b. appellant Catholicos, Romanos 127. b. per partes ſunt conciſi 168. a. in vijs & ſemitis inueniuntur 520 b. 521 a. quinam Chriſtianos fugiant 114. b. qui loca martyrum contemnant 114 b. qui reliquias Sanctorum impugnent 113. a. b 114. a. ex quibus fructibus cognoſci poſſint 190 b. cur fiant homines 548. a.
hæretici non propter Chriſtum malè audiunt 759. b.
hæretici reprehendentes nocturnas preces ſiue Chriſtianas vigilias 640 a. b.
hæretici & fidelis diſceptio 625. b.
hæretici Catholicos irrident propter infantum baptiſmum 215 b.
hæretici verum baptiſmum conferunt 220. a.
hæretici mortuos viuorum fraudantes auxilijs 106. a. b.
hæretici & ſchiſmatici non patiuntur perſecutionem propter iuſtitiam 759. b.
hæretici pro mortibus ſempiternis mortem temporalem patiuntur 218. a.
hæreticorum initia quæ ſint 195 b. ars vetus 399 b. ingenium 163. b. fraus in citandis ſcripturis 610. b. commentitij & imaginarij tropi 251. a. inconſtantia in interpretandis ſcripturis 175. b. impius conatus 351. a. inſania & impietas 145 b. 150. b. execrabilis blaſphemia 91. b. ſuperſtitio in vitandis Catholicis 114 a. ordinationes temerariæ, leues, & inconſtantes 390. 391. riſus & blaſphemia quàm ſit vana ac irrita 206 207.
hæreticorum pertinaciæ conſtantia martyrum eſt diſſimilis 521 b.
hæreticorum proprium nouitates profanas ſectari 176. a gaudere nouitatibus 195. b. per blanditias decipere 509 b.
hæreticorum veterum mos 260. a.
hæreticorum vox eſt, Deum nihil niſi fidem requirere 538. b.
hæreticorum pertinacia increpatur 547 a. b. 548. a
hæreticorum inquietudo per poteſtatem ſecularem coërcenda 519 a.
hæreticorum eccleſiæ, ſunt ſynagogæ diaboli 33. b.
hæreticorum eccleſiam eſſe Antichriſti ſynagogam 538. b.
in hæreticorum corda diaboli poteſtas 521 a.
in hæreticorum occultis conuenticulis non eſt prædicandum, ſed in Eccleſijs 377. b.
hæreticis ſcripturas citantibus credendum non eſſe 169. a.
hæreticis cur monachi vocabulum meritò inuiſum 814. b.
hæreticis non conniuendum 518. a.
ab hæreticis collatus baptiſmus quando verus 210. a.
hæreticos irridere Catholicos, quòd pro mortuis orent 563. a.
hæreticos mordere ſalutem parvulis 216 a.
hæreticos antiquos non credidiſſe Purgatorium poſt mortem reſtare 561. a
apud hæreticos crebra diuinarum literarum citatio, etiam in conuiuijs & plateis 190. b.
per hæreticos diabolum loqui, qui ſcripturas contra Catholicam fidem proferunt 191. a.
per hæreticos ſuadet dæmon, vt antiquam Eccleſiæ fidem deſeramus ibid.
apud hæreticos Pepuzianos obeunt mulieres epiſcoporum & presbyterorum munia 381 b.
hæreticos gladio coërceri expedit 521. a.
hæreticos Catholici principes rectè perſequuntur 518. a.
contra Hæreticos legibus latis, factum eſt vt multæ ciuitates reſipuerint 519 a.
contra Hæreticos cur in Eccleſiæ principio non inuocabatur brachium ſeculare ibidem.
hæretica nouitas quorum authoritate conteratur 177. b.
hæreticæ iam olim quæſtionis, Vbi eſt, ſcriptum nomen Monachorum confutatio 814 b.
Vide etiam Schiſmatici.
Hagiomachis anathema 109. b.
Hebdomada ante Paſcha, quàm ſit ieiunio ſacra 594. b. 595. a 627. a.
Hebræi alicuius immane in filiolum proprium facinus 302. b.
Heli pro filiorum iniquitate damnatus 515 b.
Helias quo myſterio ſuum Eliſæo reliquerit melotem 842. a.

Helias & Heliſæus virgines ac cælibes 797. b. 801. a. 803. a.
Heliam & Paulum cælibes & continentes fuiſſe 789. b. 798. b.
Helum, Heliſæum & Ioannem virginitas euexit 797 b.
Herodis iuramentum cur non fuerit ſeruandum 130. a.
Herodi ſimiles, communione myſterij abstentes 270. b.
Hieronymus Rom. Pontifici adhæret 54. a.
Hieronymus ad Rom. Pontif. iudicium & ſententiam confugit in re dubia 174. b.
Hieronymus confugit ad fidem Rom. hæreſibus greſſantibus 162 a.
Hieronymus quanta cum veneratione Romanum Pontificem compellet ibid.
Hieronymus quantus Rom Eccleſiæ laudator aut præco ibid. a & b.
Hieronymus quomodo ſe acculatum expurget 803. a b.
Hieronymi erga Rom. Pontificem reuerentia 162 a.
Hieronymi ſententia de nuptijs & virginitate 803. 804. a.
Hieronymum nuptias non damnaſſe ibid.
Hieruſalem in lucernis ſcrutari, quid ſit 838. b.
Hilarion dæmonis præſtigias crucis ſigno diſpellere ſolitus 20. b.
Hilarionis Eremitæ conuerſatio qualis 769. b.
Hippolytus precantes ſe exaudit ex Chriſti munere 108. a
Hiſtoriarum ſacrarum piè depictarum vtilitas quanta 118. b.
Homo quatuor virtutibus in prima creatione ornatus 892. a.
homo creatus fuit ſui arbitrij & iuris 892. a.
homo per obedientiam immortalis fuiſſet futurus & impeccabilis ibidem.
homo Deum peccando deſerens, à Deo iuſtè deſertus, in poteſtatem diaboli venit 895 a.
homo iuſtè poſt lapſum punitus 894. a. b.
homo nihil in ſe habet, quo poſſit reſurgere 913. a.
homo generat id, quod ipſe peccando factus eſt 848. a.
homo ſine Dei adiutorio, nihil agit boni 923. b. 927. a b.
homo Dei voluntatem, ſine eius ope, non poteſt facere 927. a.
homo Deo iuuante, ſi vult, abſque peccato eſſe poteſt 947. a. b.
homo ad iuſtificationem etiam ipſe aliquid agit 924. a. b.
homo quantumuis iuſtus timere debet 541. b.
homo ex quo iudicetur eſſe bonus 83. b.
homo peccator, non peccatum 897 b.
hominis per peccatum miſerabilis metamorphoſis 896. b.
hominis ſapientiam, pietatem eſſe 198. a.
hominem in diaboli poteſtatem veniſſe oſtenditur 895. b. 896. a.
hominem ſine Deo nihil poſſe in ſalutis negotio 922. a.
hominem idipſum latet, quod in ſe eſt 941. a.
hominem occidit, qui præ fame morientem non paſcit cùm poteſt 712. a.
homines in quantis naſcantur miſerijs 907. b.
homines quomodò ſint aut fiant dij 8. b. 9. a.
homines ad iuſtitiam Deo cooperantur 924. a. b. & ſeq.
homines inſtituere cur Deus ex vno homine voluerit 898. a.
homines à malo prohibendi & ad bonum cogendi ſunt nonnunquam 520. b.
homines tenaces per inſtructuoſam ſiculneam deſignari 713. a.
hominem quemque eſſe cuique proximum 82. b. 83. b.
hominum in iudicio differentiæ 845. b. timor in iudicis adiuncta 847. b.
Homicidium voluntarium 558.
homicidium quomodo aut ſanetur, aut abluatur 526. a. & b.
homicida poſt ſeptennem pœnitentiam ad communionem admittitur 559 a
homicidæ non ſunt, qui in iuſto bello occidunt homines 731. b.
homicidæ annua abſtinentia qualis 519 a.
homicidarum pœnæ relaxatio 558. b.
in homicidas pœna veteris Eccleſiæ conſtituta 558. a.
Horæ quæ, quibus operibus deſtinatæ 646. a. b. & ſeq.
horæ quæ, quibus precibus deſtinatæ 647. a. b. & ſeq.
horæ matutinæ obſeruatio quare fiat 647. a.
horæ certæ orationis cur inſtitutæ ibid.
horæ ac tempora orationis apud monachos quando diſtributa 647. b.
horæ canonicæ quibus myſterijs aptatæ 648. a b. & ſeq.
horæ plures orationis in noua lege quàm in veteri 646 b.
horarum canonicarum cantatio quam non ſit heſterna 648. a.
horarum canonicarum approbatio 646. a. b
horarum varietas & diſtinctio quò conducat 648. a.
horas canonicas obſeruantes, ſemper orant 646. a.
horas diuiſas orandi cur habere debeamus 648. a.
mortus concluſus myſticè quid 73. b.
noſpitalitas S Gregorij 695 a. b.
noſpitalitatis laus 715. a.
noſtia illa à Malachia deſcripta, cuius fuerit figura 284. b. 285. a. 287. b.
hoſtia totius orbis communis quæ 290. a. b.
hoſtiam ſalutarem quando, & quibus verbis Chriſtus litari inſſerit 281. b.
hoſtia ſalutari quinam poſt mortem non egeant 720. b.
hoſtias eſſe veteris legis mutas, nouæ vocem, eamque ſemper eandem 295 a.
noſtis quando magis ſæuiat 607. a.
hoſtis noſter tertius ab oppugnatione nunquàm ceſſat 910 a.
hoſtes noſtri qui 960. b.
hoſtes à nobis quare cautè timidèque obſeruandi 960. b.
hoſtes noſtri, quaſnam in nobis cogitationes excitent ibid. & 961. a.
Humilitas euidentiſſimum ſignum electorum 452. b. non in ſola fide conſiſtit 454. a. quam neceſſaria ſit 455. a.
humilitas duplex 455. b.

I

Iacob ſcala quid ſibi velit 811 b.
Iacob & Ioſeph temperantia 737. b.
Iacobus Apoſtolus contra quos ſuam potiſſimum ſcripſerit Epiſtolam 532. b.
Iacobus perpetuæ virginitatis fuit 795. b.
S. Iacobi genua ex frequenti geniculatione qualia 644. a.
S. Iacobi inuocatio 106 b.
Iacobum & Ioannem Apoſtolos, virgines fuiſſe 790. b. 803 b.
Iconoclaſtæ cur furioſi potius quàm erronei exiſtimandi 120. 121. quomodò à concilio 2. Niceno depicti 250 b.
Iconoclaſtarum damnatio 120. 121. 124. a. b. furor & impietas 120. 121. error, aut inſania potius ſpontanea, qualis, & cur damnabilis ibid.
Iconoclaſticorum Imperatorum aliquot catalogus 128. b. 129. a.
Iconoclaſtici conciliabuli apud Conſtantinopolim habiti damnatio 124. a.
Iconomachus Imperator primus quis 123. b.
iconomachi omnes anathemate feriuntur, & eorum falſa doctrina 128. a.
Idololatriæ damnatio 93. 94.
Idololatræ quantum honorem detulerint ſacerdotibus ſuis 399. a.
idololatræ Vigilantio hæretico qui 313. a.
Idolothyta non maculant per ſe hominem, ſed inobedientia 630. b. & ſeq.
Ieiunium conuerſatio angelica in terris 620. b. angelorum imitatio 600 a. angelorum cibus 590 a. animæ cibus 599. b. purificatio animæ 602. b alimentum ſalutis ibid. reconciliationis ſacrificium ibidem reparationi animarum prodeſt 604. b. ad alendas animas confert 619. a præſtat vulneribus ſanitatem 600. b. medetur corporis vulneribus & animi 625. a. ſi comitem habeat eleemoſynam, ad animæ curationem proficit 666. b. ſanitatis mater & bonæ habitudinis cuſtos 601. b. mentem eleuat 599. b. roborat 601. a. culpam tegit & interficit 601. a. & ſeq. extinguit peccata 600. a. delet præterita peccata, & repellit futura 626 a. ſanctificatur cæteris operibus bonis, & curationi peccatorum proficit 617. a. eſt redemptio ſalutis, medicina & remedium peccatorum 625. a ad fugienda mala ventura ſeculi vtile 601. a. ſententiam Dei reuocat 600. b. reducit ad paradiſum 624 b. gratiam orandi promeretur, & oratio ſanctificat ieiunium 626. a. b muros quidam eſt Chriſtiano aduerſus diabolum 621. a. mater omnium bonorum, & magiſtra virtutum 599. b. omnium beneficiorum cardo 600. b. quale eſſe debeat, & cum quibus operibus coniunctum 621. a. quare pit aſſumatur 593. 600. a. & ſeq. ad purificationem animarum aſſumitur 604. b. propriè ad edendi diminutionem refertur 605. a. in ſcripturis quàm magnificè commendatum 630. quomodo quatenus in veteri lege præceptum, ad Chriſtianos pertineat 605. b. quid orationi, & quid viciſſim ieiunio præſtet & conferat oratio 626. b.
ieiunium etiam alijs prodeſſe 621. a.
ieiunium frequens apud Chriſtianos, & quanta eius vtilitas 598. b.
ieiunium Eccleſiæ Daniel præfiguranit 600. b.
ieiunium non reprobari apud Eſaiam 617. a.
ieiunium quomodo ſanctificetur 632. b.
ieiunium indici Pontificis authoritate 605. b.
ieiunium non indictum agere eſt prium, ſed impium negligere prædicatum 605. b.
ieiunium indictum violare, non leue peccatum eſſe 611. b.
ieiunium violantium pœna 617. a.
ieiunium nunquàm ante ſolis occaſum ſoluit Hilarion 615. a.
ieiunium publicè iuſſum, an contrarium ſit Chriſti præcepto 592. b.
ieiunium à vitijs, alteri coniungendum 601. b.
ieiunium ſpirituale 608. a.
ieiunium magnum & generale quod ſit 594. a.
ieiunium generale & publicum præfertur priuato 604. a.
ieiunium Eccleſiaſticum quod ſit 593.
ieiunium philoſophicum ibid
ieiunium quale die Dominicæ 618. a.
ieiunium die Dominicæ nefas eſſe, ex traditione haberi Apoſtolica 551. a.
ieiunium feriæ quartæ & ſextæ 593. a. 597. b. 604. b. 605. a.

ieiunium feriæ sextæ & sabbathi 595. b. 596. b. 597. a.
ieiunium quartæ & sextæ feriæ ab Apostolis institutum 618. b. cur vsitatum ibidem. a.
ieiuniam sabbati vadè 595. b & quomodò obseruandum 507. b. 596. b.
ieiunium quatuor sabbatorum quod, & quando euenist 596. b. 603. b. 604. b.
ieiunium quatuor temporum ex doctrina Spiritus sancti profectum 606. a.
ieiunium quatuor temporum ab Apostolis institutum 605. a.
ieiunium quatuor temporum, & cur institutum 619. a.
ieiunium quatuor temporum quos compræhendat dies 605. b.
ieiunium ante Pascha, quale 594. b.
Ieiunium Pentecostes cur, & à quo institutum 606. b.
ieiunium post Pentecosten ex Apostolica traditione obseruatur 619. b.
Ieiunij Septembris traditio & consuetudo 605. a.
ieiunium Decembris ex Apostolica traditione manat 592. a.
ieiunium septimi mensis omnibus simul indictum 603. b.
ieiunium Rogationum, Vide Rogationes.
ieiunium Quadragesimæ, Vide Quadragesima.
post ieiunium quadraginta dierum cur Christus diabolum vincere voluit 621. a. & seq.
per ieiunium passionis Christi participes efficimur 600. b. citius peruenitur ad terram promissionis 621. a. redditur in paradisum 599. a. contra omnes hostes diuinum meremur auxilium 603, b. Sancti præstantiores fiunt 603. a. ad vitam Deo dignam instituti Sancti 601. a.
per ieiunium satisfacimus ibidem. a.
per ieiunium, orationem & eleemosynam Deus propitiatur, culpa deletur, tentator eliditur 605 b.
Ieiunij præceptum in nouo testamento 617. b.
ieiunij votum 618. a ibid. meritum 616. b magnum lucrum 600. a. fructus 571. a. b 598. & seq. vsque ad 635. effecta 602 a. 599. a. 600. a b. commendatio 595. b. 596. a.
Ieiunij publici & priuati fructus 601. b.
ieiunij ecclesiastici meritum & vtilitas 605 & seqq.
ieiunij generalis maior vis 605. a.
ieiunij remedio opus habet homo ad animæ salutem 599. b.
ieiunij sacrificio placatur Deus 604. b.
ieiunij censura castigantur maculæ peccatorum 619. b.
ieiunij tempus est tempus propitiationis 600. a.
ad ieiunij fructum attendendum ibid.
Ieiunij vtilitas non negligenda, nec contristandum propter eius aduentum 599. b.
ieiunij merito qui detrahunt, ij gentilibus comparantur 603. a.
ieiunij alæ, oratio & iustitia 616. b.
ieiunij tempora 595. a.
ieiunij & stationis discrimen iuxta nonnullos 596. a.
ieiunij tempore populi Christiani pietas 618. a.
ieiunij tempore carnium concisiones cessant 600. a.
ieiunij frequentis dissuasores subornantur à diabolo 599. a.
ieiunij indicti violatores qua pœna plectendi 188. b.
ieiunij violati pœna 600. b.
ieiunij Quatuor temporum certò definiendi ratio, quàm fuerit olim difficilis 185. a.
ieiunij immunitatem à Pascha vsque ad Pentecosten, traditionis Apostolicæ esse 151. a.
ieiunio cur carnem affligamus 602. a.
ieiunio breui ieiunia sempiterna redimuntur 626. a.
ieiunio purgatis Angeli diligentius adsunt 601. b.
ieiunio mercamur æterna 602. b extirpantur vitia, & gratiam promeremur 616. a. curantur peccata 599. b. non animæ tantùm, sed etiam corpora roborantur 631. a.
ieiunio & abstinentia redeundum ad paradisum, non per voluptatem 603. a. 615. b.
Ieiunio corporis animi ieiunium iungendum 621. a.
fine ieiunio pœnitentia in frugifera est 601. a.
de ieiunio tentanti tentatori quid respondendum 602. a.
in ieiunio quatuor temporum quoties ieiunetur 599. b.
ieiunia pro peccatis supputantur apud Deum 618. b. castris comparantur 621. a. eleemosynis iuncta, ad sananda peccatorum vulnera conducunt 625. a. vtrique testamento congruunt 604. b. Deo grata esse, ex ratione & scripturis docetur 615. a. & seq. cur quorumdam Sanctorum festis præmittantur 186. a. quomodò obseruanda 184. a. b. 185. a b.
ieiunia quorundam admiranda 597. a.
ieiunia Mariæ 78. b.
ieiunia monachorum 619. a.
ieiunia Christianorum alia atque Iudæorum 604. a.
ieiunia indicta non sunt soluenda 598. a.
ieiunia stata Ecclesiæ ante omnia seruanda sunt 597. a.
ieiunia contemnentes quinam & quales sint 608.
Ieiunia Ecclesiæ libera esse volebat Aërius 608.
ieiunia vel à cibis aliquibus abstinentiam nihil prodesse, Iouiniani hæresis 617. a.
ieiunia Ecclesiastica violantes peccare 597. a.
ieiunia Ecclesiastica violantium quantum crimen ibid. b.
ieiunia quatuor temporum cur instituta 605. a.
ieiunia extraordinaria non prohibentur 596. a.
ieiunia priuata suam habitura mercedem 597. a.
ieiuniorum statæ dies 605. b.
ieiuniorum tempora cur certa lege instituta 597. a.
ieiuniorum dies propter quos potissimum instituti 614. b.
ieiuniorum certos dies oppugnare Aërianam hæresim ijsdem argumentis, quibus Lutherani, &c. 614. a.
ieiuniorum statos dies rebrogant Aëtiani, & volunt ieiunia esse libera 614. b
ieiuniorum quatuor temporum authoritas quanta 597. a.
ieiuniorum diuinitus institutorum vtilitas 608. b.
ieiuniorum Ecclesiasticorum violatores anathemate feriuntur 617. b.
ieiuniorum obseruatio tempore Tertulliani 186 a.
ieiunijs voluntarijs præmium debetur: indicta violantes peccant 618. b
ieiunijs perdita recuperanda 591. b. iniquitates redimuntur, & Dei placatur ira 615. a vitia purgantur 605. a. pinguescit anima ibid.
in Ieiunijs & similibus accommodare se quisque debet ad Ecclesiam ad quam diuertit 155. a. b.
Ieiunantis oratio terribilis diabolo 605. b.
ieiunantes non decet vesci carnibus 610. a.
ieiunantes angeli describunt 601. b.
ieiunantium exempla 597. a.
Ieiunatur vbique sabbatum paschale 618. b.
ieiunabatur olim omni feria quarta & sexta 595. a.
ieiunabatur olim ad vesperum vsque 601. a.
cur ieiunant quædam Ecclesiæ sabbato, quædam non item 618. a.
ieiunare quisque pro sua salute debet 625. b. & seq.
ieiunare debet non sola gula, sed cætera membra 616. a.
ieiunandum vt propitietur nobis Dominus 621. a. b.
Ieiunandum pro peccatorum indulgentia 624. a.
ieiunandum & à cibis, & à vitijs, vt mereamur operum retributione satiari 614. b.
ieiunando peccata curantur 624. a.
ieiunat Ecclesia à carne & vino 600 b.
ieiunat Ecclesia ob gratiam, & vt Christo conformetur 600. b.
cur ieiunent quadraginta diebus Christiani 621. a. b.
ieiunabunt filij ipsi post passionem & resurrectionem 634 b.
cur ieiunarit Christus in deserto 613. a.
ieiunauit ideò Christus, vt nobis esset exemplo 603. a.
ieiunandi certa tempora 608. 609.
Ieionalis prandij tempus olim quale & quantum 185. a. b. Vide plura, Abstinentia.
Iephte votum de immolatione filiæ quale 130. a.
Iesuæ vadè dicti sint primi Christiani 812. b.
Ignatius custodia & vinculis cinctus, quid sedulò ac feruidè docuerit 156. b.
ignatium traditionem Apost scriptis mandasse ibid.
Ignis inferni qualis 854. b. nostro igni dissimilis 853. a. quomodo à Christo vocatus æternus 855. b.
ignis gehennæ an lumen habeat 856. a.
ignis inferni flamma lumen non habet 857 b.
ignis corporeus quale sit iustitiæ diuinæ instrumentum 855. b.
ignis corporeus quomodo crucietanimam incorpoream 855. b.
ignis conflagrationis quanta vis 847. a. Vide pluta infrà, Infernus.
ignis emendatorius, vide Purgatorium.
per ignem salui fiunt, qui aliquid peccati secum deferunt 556. a.
ignem aliquando ex Eucharistia miraculosè exstitisse 898. a. b.
igne conflagrationis qualis fiet mundi purgatio 845. a.
ignorantia legis diuinæ an excuset 567. a.
ignorantiæ quæ excusationem non admittat 567. b.
per ignorantiam etiam peccari ibidem. a.
Ignorantes Deus adiuuat, cùm faciunt quod possunt ibidem. b.
Ignorare nos quales simus futuri, vtile 959. a.
Imago Dei & similitudo in homine, in quibus consistant 891. b
imago crucifixi, memoriam passionis intuentibus renouat 121. b. imago B. Virginis inuictæ adiutricis, in curru triumphali constituta 127. a.
imago Iuliani apostatæ de cælo tacta est 126. b.
imaginis lignum aut materiam non honorari 125. b.
imaginis Christi à muliere in Euangelio commendata erectio, miraculum 126. b.
imaginis Christi per Nicodemum factæ miraculum 125 b.
imaginis Christi fragmenta in Ecclesia custodita 127. a.
imagini non tanquam diuinitati prosterni 126. a.
imaginem regis adorans, ipsum regem adorat 125. a.

ante imaginem B. Virginis lachrymas ab Imperatore quodam fusas non frustrà 127 a.
imagines à Deo fieri iussæ 127.b. venerandæ 125.a. receptæ ab omnibus Patribus 124.b. cur in templis propositæ 125.b.126 a.
imagines & statuæ Sanctis erigendæ 113.b.
imagines, librorum loco esse 121.b. deuotionem excitare 126.a.
imagines Sanctorum nos excitant ad ipsorum imitationem 122.b.
imagines Christi, Mariæ, Petri & Pauli à S. Luca depictæ 127.a.
imagines Apostolorum Petri & Pauli iam olim Romæ venerata 122.b.
imagines Christi & Sanctorum venerantur Orientales Episcopi 123.b.124.a.
imagines honorat S. Basilius ex Apostolorum traditione 123.b.
imagines Christi, B. Virginis, Petri & Pauli transmittit Gregorius 126. a.
imaguncolas ad martyrum memorias suspendendi vsus quis 106.b.
imagines sanctorum, idolis ethnicis comparare, quantum scelus 128.a.
imagines Saluatoris & Sanctorum incendi mandat impius Imperator Leo 129 a.
imagines Sanctorum retinendæ, & quo modo aut quo fine honorandæ 128. b.
imagines non adorant Christiani tanquam Deos 120. 121.
imagines veteris testamenti 127. b.
imagines Meletij Antiocheni episc. 124.a.
imagines crucis, Vide Crucis signum.
imaginum figuratio vndè 151.a.
imaginum veneratio vndè descenderit 153.a.b.154.a. quàm sit antiqua ibidem à Patribus comprobata 124.a.b.
imaginum cultus & vsus Apostolica traditio 157.b.120. 121. 125. b.124.a.154.a.
imaginum vsus primo mandato non repugnat 120. 121.
imaginum vsum vetus aguouit Ecclesia ibid.
imaginum confractores reprehenduntur 126.a.b. confutantur, & oppugnantur 127.a.b. damnantur 124.a.128.a. 128.b.129.a.
imaginum sacrarum defendendarum gratia multos martyrio affectos 129. a.
imaginum sanctarum vtilitas 124.b.
imaginibus qualis veneratio debeatur ibid.
imaginibus quod fit, imaginatis per eas, fieri 128.b.
in imaginibus eos veneramur, quos repræsentant 120.121. 122. a. b.
de imaginibus Patrum aliquot insignium pia & concors sententia 124. a.
Vide etiam, Picturæ.
Immortalis fuisset homo, nisi peccasset 894.b.
immortalis etiam corpore futurus Adamus fuisset, nisi peccasset 893. b.
immortalitatis quomodò participe efficiamur 267.a.
Impanari vel inuinari Christum, quàm sit absurdum ibidem b.
Impanatores verbis Christi confutantur ibid.
Imperatoris Basilij pia & egregia ad omnes Laicos adhortatio 171. a.
imperator nihil esse cum episcoporum negocijs commune 175.a b.
imperatores etiam Sanctis ob intercessionem supplicare 105.a.
Vide etiam, Principes.
Impius verba Dei non audiens cur moriatur 514.b.
impius in die iudicij vndique affligetur & terrebitur 851.b.
impij bona opera cur nulla censeantur 953. a.
Impij diuinitatem Christi non videbunt 849.a. iustorum gloria tabefaciendi 862. b. qui sint, & quod eorum caput 494.b. 495.a. cur damnabuntur in die iudicij 842.a.
Impiorum tormenta perpetuò duratura sunt 855.b.
Impiorum consilium quod sit 495. a.
ad Impiorum consilium quatuor iuris modis ibid.
Impatiens & iracundus quomodo differant 490. b.
Impatientia contemptui quandoque iungitur 352.a.
Impatientiæ impudentia quandoque iungitur ibidem b.
Impœnitentia est peccatum in Spiritum sanctum 555.b. repugnat gratiæ baptismi & sacramenti pœnitentiæ 515. b.
impœnitentiæ peccatum, non remittitur 555. a.
Impossibilia non mandat Deus 947.b.
Improbi quandoque resipiscentes in fine vitæ, saluantur 954.a.
ex Impudentia oritur impœnitentia, mater desperationis 554 b.
de Indulgentia diuina nemini diffidendum 543.b.
Indulgendum alijs 719.b.
Infantium propria sanctificatio fit per baptismum 215.b.
in infantibus originale peccatum 215.a.
de infantibus à baptismo non arcendis Concilij Carthaginensis sententia ibidem.
Vide, Paruuli.
Infelices, qui de ligatura erubescunt, & non de vulnere 333. b.
Infernus dicitur terra tenebrosa, &c. 857.b. sub terra esse creditur 22. b. 855.b. 865. b. & seq.
Inferni morsus 23. a. differentia pœnarum pro peccatorum grauitate 859.a. dolor, languor, pestis & caligo qualis 858.b. frigus & fetor quantus 863 a tenebræ quales 853. a. fartagines quales 862. a. qualis symphonia 858.b. supplicia qualia ibid. a. b. 861.a. cruciatus quanti 851.b. 853.a.b. 854.a.
Inferni duo principalia tormenta 861.a.
Inferni dolores quomodo soluti dicantur 22.b.
Inferni ignis & vermis quotuplex 862.b. 863. a.
Inferni & pœnarum eius breuis descriptio 853.a.b. & seqq 862.b.863.a.
in Inferno miseriam esse & tenebras 856.b.
in Inferno locorum & suppliciorum varietas 858.b.
in Inferno quanta discordia 872.a.
in Inferno an futurus sit aliquis ordo, & qualis 857.b. apud Inferos oblitio quanta 863.b. quid vel audiatur, vel videatur 862.a.
apud Inferos ignis vrens, non lucens, vermes insatiabiles, & pudor horribilior igne 859.a.
apud Inferos, væ, væ, perpetuò audiri 862.a.
ad Inferos vsque cur penetrarit Christus 22.b. & seq.
Infernalis carceris descriptio 854.b.
Infernales mallei quales 863.a.
infernalium ministrorum diræ facies 373. a. cruciatuum & pœnarum diuersitas 858.a pœnarum copia & varietas quanta 853.b. pœnarum consideratio, quò nobis conducat 854.a Tormentorum differentia, interminata tamen omnia 859. a. suppliciorum recordatio, ad quid nos permouere debeat 858.a.
Vide etiam, Gehenna, & pœna.
Inferioti quid reddendum 731.a.
Infideles quomodo ad iudicium non resurgere dicantur 851.a
Ingratitudo malorum erga suum saluatorem 848.b.
Inimicus quatenus diligendus 85.b.
Iniquitas nulla impunita manet 551.a.
Innouatio per baptismum inchoata, proficiendo perficitur 945. a.
Insufflationis vis quanta 210.a.211.a
Intercessio B. Virginis & Sanctorum aliorum 66. b. 103. b. & seqq.
inuidia diabolicum vitium 471. b. filia diaboli 467. a. quid sit, & quos procreet filias 454. b. 465 a. 465.a. 468. b. quàm sit Christiano cauenda 461. a. quàm execrabile malum sit 471. b. omnium vitiorum perniciosissimum 467. b quantam malorum Iliadem inuexerit ibid. conuertit homines in dæmones 470. b. comparatur vermi de ligno nascenti 467 b. ærugini comparatur & viperæ 469. b. in duas passiones scinditur 469 a. nocet inuidenti 466. b. ipsi authori ante omnes nocet 466. a. vbi nulla futura 876. b.
inuidia & zelus quomodo differant 469. a.
inuidiæ vituperatio 466. b. 469. a.
inuidiæ peccatum omni venia & excusatione caret 467. a.
fornicatione & adulterio quomodo peius ibid.
inuidiæ primi motus 470 a. mali fructus 465. a.
inuidiæ remedia 466. b. 471. b.
inuidiæ & superbiæ diabolus præsit 471. b.
inuidiam oriri ex superbia 467 b.
inuidia nulla virtus caret 468. a.
inuidia, sola miseria caret ibid.
inuidus, sui ipsius carnifex ibid.
inuidi familiaritas fugienda 466. b.
inuidi hominis exterior species 471. a. & seq.
inuidi feris deteriores sunt 467. a. pares aut peiores dæmonibus ibid. comparantur miluis 469. a. sunt membra diaboli 471 b.
inuidorum hominum forma 466. b.
inuidorum miseria 469 b. cæcitas & infelicitas 469. a.
inuidorum ingenium egregiè depingitur 468. a.
inuidiosi & inuidi discrimen 467. b. 469. a.
inuidentia fraternæ charitatis 549. b. 550. a.
inuidemus non nisi illis, quos nobis meliores arbitramur 471. a
Inuocationis Mariæ assertio 75. b. 76. a.
Ioannes Baptista virgo 795. a.
Ioannes Baptista quo honore prosequendus 115. b.
Ioannis Baptistæ temperantia 716. a.
Ioannes Apostolus virgo 794 b. 795. a. b. ob virginitatem plus amatus 795. a. b.
Ioannes Eleemosynarius ab aduena quodam tentatur 690 b. quomodo Troilum episcop. auarum ab auaritiæ morbo curarit 691. a. b.
Ioannis Eleemosynarij cura & solicitudo erga pauperes 690. a. item eius visio ibid.
Iob humilitatem cum misericordia coniunxit 705. b.
D. Iob misericordia quanta fuerit erga pauperes & afflictos 704
D. Iob misericordia erga pupillos, in iudicio causa cadentes 705. b.
B. Iob fortitudo 745 a.
Ionæ Aurelianensis episcopi de imaginum cultu assertio 127. a. b.
Iosaphat rex cuncta indigentibus distribuit 771. a.

Ioseph ille Ægypto præfectus, vnde sit laudatus 712. a.
Iosue cælibem vixisse 794. a. b.
Iouinianus præco voluptatis 510. a.
Iouinianus hæreticus abstinentiæ & castitatis hostis quales discipulos habeat 509. b. cur multos sectatores habeat 510. a.
Iouiniani nomen ab idolo deriuatum ibidem b.
Iouiniani doctrina 510. a. hæresis 432. a.
Iouniani hæresis, baptizatos non posse peccare 955. a.
Iouiniani de nuptijs & virginitate sentimentum 803. b.
Iouiniani eique adhærentium, dementiæ demonstratio 802. a. b.
Iouinianistæ damnati 798. a.
Iouinianistarum grex 510. b.
Irenæi ætas 459. a.
Ira quid sit, & quas filias gignat 455. a. 482. b. 484. b. est momentanea insania 483. a. morbus acutus 485. a. ignis vehemens omnia deuorans 485. a. & seq. canis impudens 485. b. corpus tædit, & animum 485. a. 486. b. aliquando vsque ad manus prosilit 487. a. qualis bestia sit 486. b. hominem in feram conuertit 485. a. refrenanda & vitanda 489. b. 490. a. mansuetudine temperanda 490. b. velut bestia mitiganda & mansuefacienda 486. a. freno rectæ rationis gubernata, laudabilis est 484. a. pedissequa, non domina, esse debet 488. a. vires non habet, nisi eas à nobis accipiat 485. a. bonarum actionum ministra nonnunquam est 484. b. bifariam comprimitur 487. b. in corde recluſa, nec extrinsecus se proferens 487. a.
ira Dei manet super omnes ab Ecclesia auulsos 38. b.
ira ad maledicta & imprecationes prosiliens 487. a.
ira perseuerans corrumpit cor 490. a. inueteraſcens fit odium ibidem.
ira duplex quæ 487. b. 490. b.
iræ miseria quanta 484. b. 485. a. egregia descriptio 484. b. refrænatio 486. b. fructus 485. a.
irę & pœnarum debitarum gradus 430. b.
iræ incommoda quomodo vitari queant 484. a.
ad iram non tam alterius verba, quàm superbia nostra nos pronocat 484. b.
iram in corde reseruare, quale sit 485. b.
per iram sapientia perditur 487. a. iustitia relinquitur ibid. amittitur humanitas ibid. concordia rumpitur ibid. lux veritatis amittitur ibid. Spiritus sancti splendor excluditur ibid.
ira nihil stultius 484. a.
ira velut arma vsi sunt Sancti ibid.
ab ira Dei nemo liberatur nisi per Mediatorem 920. b.
ab ira vinci turpius quàm ab homine 490. a.
extra homines ebrijs dæmoniacis comparantur 485. b.
iracundia nihil peius & intempestiuius ibid. a.
iracundiæ quanta sit culpa 486. b.
Iracundi intempesto mari & dæmoniacis comparantur 485. a. abreptitijs simile 487. a. vomentibus comparantur & poreis 486. a. insanis sunt miseriores 486. b. vt ægroti tractandi sunt 486. b. excusatione carent 485. b.
iracundi hominis vituperatio 484. b.
iracundo nihil insuauius 486. a.
irati vix à dæmonibus differunt 485. a.
iratis hominibus quomodo resistendum, & aduersus iram remedia 483. b.
Irasci nemini, melius esse quàm iustè irasci 490. a.
tunc Irascitur Deus magis, cùm non irascitur 554. b.
irascimini, & nolite peccare, variè intelligitur 489. b & seq.
irascendum est iniquitati propriæ 489. a.
irascendum non tam homini quàm dæmoni, à quo ille impellitur 484. b.
irascentes feris comparantur 485. b.
irascentium genera 487. b.
Iudæ exemplo qui meritò terrendi 783. b.
Iudæ proditori qui communicantes conferendi 319. a.
Iudæi alicuius vitriarij horrendum in filiolum suum facinus 302. b.
Iudæorum quæ obseruationes abrogatæ, & quæ non 606 a.
Iudicium extremum 836. & seqq.
iudicium extremum à iustis timetur 839. a. quàm terribile 837. a quàm horrendum & tremendum 846. a. b. ante oculos ponendum 842. b. quomodo expectandum ac timendum 25. 26. 842. a cur metuendum 823. a. quomodo & cur præueniendum 852. a. quomodo declinetur 837. a.
Iudicium Dei & seuerum examen quomodo effugere liceat 818 b.
iudicium Dei & gehennæ supplicia pueris inculcanda 887. a.
iudicium extremum præcessura, & circa ipsum futura quæ & seq. 841. a.
iudicium Dei futurum vnde colligi possit 846. a.
iudicium terrestre præcedere cælestem sententiam 324. a.
iudicium priuatum animarum, quando de corporibus exierint 823. b.
iudicium nostrum quare incertum 941. b.
iudicium nostri, penes nos est 718. b.
iudicij amaritudo cur a memoria non debeat recedere 884. b.
iudicij dies quando venturus sit 841. b. quis propriè dicatur, & qua de causa 841. a. ante oculos ponendus 850 a.
iudicij horror ibid.
iudicij extremi quanta futura seueritas 25. 26.
iudicij extremi terribilis memoria 848. b.
iudicij timor quid boni efficiat 886. a.
iudicij consideratio merum affert 859. a.
iudicij memoriam deposuisse, quàm periculosum 852. b.
iudicij memoriam & merum deposuisse, magna peccati pœna est 884. a.
iudicij diem noluisse Christum indicare 849. a.
vsque ad iudicij diem annorum numerus quàm incertus 841. b.
in iudicij die quàm horrenda contingent 846. a. & seq.
crux apparebit 847. a.
in iudicij die cognoscemus, quo iudicio hæc aut illa Deus modò faciat vel permittat 841. a.
in iudicio extremo Deus falli non poterit, aut corrumpi 839. b. singulos officij sui rationem daturos 848. a excusationi nullus erit locus 839. b. examen & separatio tristissima 848. a. iudicabit malè iudicata ibidem b nullum malum præteribit impunitum, & nullum bonum irremuneratum relinquet 840 a. b. qualis separatio futura 861. a. 848. a. b. 854. b 861 a. omnium actionum, cogitationum, & sermonum reuelatio 846. a. b. fides integra & tunica inpolluta exigetur 848. a. accusatores qui 851. b.
Iudex potentissimus, sapientissimus & iustissimus meritò timendus est 840 a.
iudex quis flecti & decipi nequit 852. a b.
iudicis in examinando seueritas timenda 838. b.
in iudicis aduentu timor hominum 847. b.
Iudicandi & regnaturi qui 851. a.
Iudicare quomodo nosipsos debeamus 731. a.
iudicare iustitias, quid sit 838. b.
Iugi Dominici ad plumas animum venusta collatio 811. b.
Iulianus Apostata dæmones Crucis signo profligat 17. b. 18. b.
Iuliani calumnia 909. b. in Catholicos de libero arbitrio calumnia 914. b.
Iuliani sacrilegi, qui fuit apostatæ Iuliani anunculus, scelus & pœna 529 b.
S. Iuliani Sabæ inuocatio 106. b.
Iurandum an, & quomodo sit 129. 130 a.
iuramenti conditiones 130. a.
iuramenta inania an seruanda sint ibidem.
iurationi non assuescendum 129.
iussio peccatum alienum 501.
iustitia quid sit 713. 724 a. b. in quo consistat 431. a & seqq. 724. a. 730. b. in quo cæteris virtutibus præstet 713. a constatur ex multis virtutibus 581 a. crescit in iustificatis 944. b. quando enerueturr 712. b. & seqq. quo corrumpatur 732. b. circa quæ bona versetur 581. quibus necessaria 714. a. b. quomodo amissa 580. a. interna, non imputata tantùm 908. 909. 932. 933.
iustitia Dei dicitur, quia eam ipse impertit 934. b.
iustitia eadem & Dei & nostra quomodo dicatur 587. a.
iustitia Christiana duabus partibus absoluitur a. b. 435. 889. 890.
iustitia Christiani hominis in quo consistat 592. a.
iustitia neque per legem, neque per naturæ vim 913. b. 914. a.
iustitia nostra interna à Deo data 934. b.
iustitia virtus cardinalis 729.
iustitia, charitas, pietas, etiam in rebus paruis magna sunt 733. b.
iustitia custodienda est etiam in parua pecunia ibid.
iustitia belli æquè ac pacis tempore seruandæ 733 a.
vbi iustitia non est, Rempubl. non esse 730. a.
iustitia si remoueatur, regna sunt latrocinia 729. b.
vbi iustitia, ibi concordia est cæterarum virtutum 733. b.
iustitia non potest esse, vbi fana fides non est 759. b.
iustitia vera apud ethnicos non est 730. a.
iustitia minor facit meritum, maior præmium 968. b.
iustitia de qua Saluator ait, in tribus consistit 592. b.
iustitia & seueritas Dei ante oculos ponenda 587 a.
iustitiæ nomen generale 415 a. 581. alias generale, alias minus latè patens 732 b.
iustitiæ duo membra 892. b.
iustitiæ meritum 812. b dignitas 733. a. magnus splendor 732. b. præmium ibid. fructus vberes 733. a.
iustitiæ corona danda, & cælorum regna merenda 712. a.
iustitiæ timore proposito, mali ad Dei quærendam misericordiam incitantur 931. a.
iustitiam iusti in hac vita, veram esse iustitiam, sed minorem illa æterna 968. b.
iustitiam & vitam æternam nullum accipere nisi per Christum 920. b
iustitiam inserit Deus, cùm peccata deleuerit 934. a.
iustitiam nos habere, confirmatur 936. a.
iustitiam inhærere ibid. & proficiendo crescere ibidem.
per gratiam intus scribi ibid.

iuſtitiam induit ſeipſum, qui nudum veſtit 667.a.
iuſtitia donatus homo in prima creatione 891.a.
iuſtitia ſanctos eſſe indutos 935.b.
iuſtitia & iudicio paratur ſedes ſapientiæ 730.a.
iuſtitia promeremur Deum iudicem 587.a.
de iuſtitia hominem non eſſe ſecurum 941.a.
in iuſtitia proficientes verè iuſtitiam habent 931.b.
iuſtificatio quid ſit, & ad eam præparatio. 213. 911. in quo conſiſtat 911. 918. non fit ſine baptiſmo, aut eius voto 213.a. ſit per Chriſtum 919. intus ſit per gratiam 931.a. quomodo per fidem & gratis ſit 938.
iuſtificatio hominis neque per vim naturæ, neque per legem Moyſi fieri potuit 912.
iuſtificationis cauſa 918.b. 932. 933 incertitudo. 940. fructus. 932. 933 incrementum 585.a. 932 933.
iuſtificationem Chriſtus nobis meruit 569 a.
iuſtificationem non præcedere opera meritoria 939.b.
ad iuſtificationem Deus prior, deinde nos 922.a.
ad iuſtificationem quæ tria bonorum operum genera pertineant 591.a.
iuſtificati adſtringuntur ad obſeruationem præceptorum 92.b.
iuſtificatis etiam lucta reſtat 935.b.
iuſtificatum relabi poſſe 936.a.
iuſtificari per fidem quomodo dicamur 570.b.
iuſtificat nos Deus, ſed non ſine nobis 925.a.
non iuſtificat Deus nolentem ibid.
iuſtificatur nullus niſi per Chriſtum 920.b.
iuſtificatur nemo, niſi qui credit in Chriſtum & baptizatur ibid.
iuſtificamur iuſtitia Dei, non qua Deus iuſtus eſt, ſed quam infundit 934.b.
iuſtificamur non ſola remiſſione peccatorum 933.b.
iuſtus dicitur, qui omni genam virtutem exercet 581.a.
iuſtus & mundus non eſt quis ideò, quia credit ſe iuſtum & mundum 942 b.
iuſtus eſt, qui ſuperabund iniam non accipit 735.a.
iuſtos non peccat in quocunque opere 93.a.
iuſtus pro ſeipſo dicit, Dimitte nobis debita noſtra 949 a.
iuſtus timere debet, ne quod lateat in eo peccatum 940.b.
iuſtum eſſe hominem charitate in corde diffuſa 935 a.
iuſtum quid faciat meliorem 944.a.
iuſti antiqui eadem, qua nos, fide iuſtificati 920.b.
iuſti quem fructum percipiant ex ſupplicijs impiorum 856.
iuſtorum velocitas. 871.b. ſocietas. 867.a. humilitas. 847.a. ſcientia. 872. a. fructus in die iudicij 846.b.
iuſtorum & pauperum exultatio in die iudicij 850.a.
iuſtorum & peccatorum differentia in futura vita 860.b.
iuſtos etiam peccare contingit 948.b.
iuſtos etiam in hora mortis metuere 885.a.
iuſtis veram virtutem ineſſe 935.b.
iuſtis magis benefaciendum, quàm iniuſtis 714.b.
iuſtis malorum ſupplicia quò proficiant 856.a.
iuſtis quis iudex expectandus, & impijs formidandus 852.b.
iuſtè diabolo mancipatum humanum genus 894.b.

K

Kenosis cur Euchariſtia ſit dicta 247.a.

L

LAbore non æterno, ſed temporali emitur ſempiterna requies 582. b
labores præſentes eſſe momentaneos, præmia eorum æterna 866.a.
laici boni officium 400.b.
laici prædicare præſumentes arguuntur 377.b.
laicorum malorum conſuetudo 400.b.
laicorum quorundam temeritas & impudentia quo in negotio quanta 171.a b
laicos non eſſe iudices eccleſiaſticarum rerum 171.a.
lapſus iuſti fragilis, eius iuſtitiæ non præiudicat 948.b & ſeq.
lapſus Adamo corporis mortem adduxit 893.b.
lapſus hominis, niſi per Chriſtum, reſtitui non potuit 891.b.
lapſu mortalis homo factus eſt, non tamen ſtatim moritur 894.a.
lapſorum reparatio 905. 906. 961.
largiendum ſine fraude 714.b.
non largiendum ex alieno ibid.
non largientes ſua, perimunt pauperes morientes 713.a.
per Largitatem fit homo ſui authoris imitator 668.a.
largè, abundanter, & copiosè dandum 681.b.
largitas fidelium non ex quantitate muneris æſtimatur 685.a.b.
latria quid 94. b. 95. a. b. 97. 98. a. b. quibus exhiberi iuſſa aut vetita 93. cui ſoli debeatur 94.b. 95.b.
latronis quanquam ſaleati, exemplo qui fruſtra altantur 884.a.
laudatio quando peccatum alienum 505. 506.
laudare probos, fructuoſum eſt 506.b.
laudare peccantes plus eſt, quàm delinquere ibid.
laudandi mali non ſunt ibid.
qui laudant quod malum eſt, inſaniunt 506.b.
Vide etiam, Adulatio.
Laurentios rogatus annuit 107.a.
Laurentij martyris laus ex eleemoſynis quanta 699.b.
S. Laurentij invocatio 107.b.
Lazari & pœnitentis collatio 325.b.
Lectoris ordinatio 587.a officium 588.b.
lectores vnde appellati ſint, & initium ſumpſerint 588 b.
Lenitas ſemper in corde retinenda 513.b.
Leo Iſauricus, primus Iconomachus Imperator 123.b.
quomodo in ſacras Chriſti & Sanctorum ſæuierit imagines 129.a.
Leonis Imperatoris furor 1.8. b. crudelitas in imaginum cultores 129.a.
Lex non liberat nos à poteſtate tenebrarum 914.a.
legi diuinæ ſatisfaciunt iuſti, & verè merentur vitam æternam 587.a.
legem iuſtus per dilectionem implet 587.a.
leges alias eſſe Chriſti, alias Imperatorum 415.b.
Legiſlatorem, inuitis etiam hæreticis, Chriſtum eſſe 89.b.
Leuitatem operis, ex gula ſequi 474.a.
Leuitarum officium olim quod 205.a.
Liberum arbitrium in homine eſſe reuelauit Deus per ſcripturas 436. b. 915.a b. & ſeq.
liberum arbitrium cooperatur gratiæ Dei 436. b. ad peccandum, per ſe: ad piè agendum, gratia adiutum valet 914.a. gratia fidei repulſa, ad bene operandum inualidum 916.a. niſi fit adiutum, non ſufficit ad non peccandum 918.b. non eſt per peccatum prorſus extinctum 912. attenuatum 918.b. in homine etiam per diabolum ſeducto permanſit 918.b. 919.a quale neceſſitate non tollatur 916.b. quale Catholici conſtituant 916.a.
liberum arbitrium niſi regat Deus, cadimus 915.b.
liberi arbitrij & gratiæ concurſus ſcripturis probatur 436.b.
liberi arbitrij malus vſus, fons omnium calamitatum 891.a.
libero arbitrio donatus homo in prima creatione 891.b.
libero arbitrio peccatum & rectè factum ſubiectum eſt 916.a.
libero ſublato arbitrio, nulla eſſe præcepta 915.a.
libero ſublato arbitrio, nullam actiones humanæ laudem aut vituperium merentur ibid.
libero arbitrio etiam peccatores peccant 914.b.
libero arbitrio eligimus, vel relinquimus vias mandatorum Dei 924. b. 915.a.
libertas beatorum 871.b.
quæ libertas per peccatum perierit 914 b.
libertas circa deſertionem facultatum Chriſtianis relicta 774.b. 775.a.
libertatem in qualem Chriſtiani vocati 194.
libertate Chriſtiana qui cur hodie aburantur maximè ibidem.
Liberatio vt omnibus neceſſaria, ſic ſola per Chriſtum eſt 906.a.
liberationis modus iuſtiſſimus 907.a.
Liberalitas S. Martini 691.a patris Gregorij Nazianzeni 716. b. Paulæ viduæ erga pauperes 692.b.
liberalitas Dei ſimilem facit 673. b. ex affectu & animo iudicatur 688, a.
liberalitatis in egenos faciendæ exhortatio 677.b.
liberalitatem debere eſſe ordinatam 714.b.
Liberalitet expendentium ſua in conuiuia & res ſuperfluas reprehenſio 676 a.
Vide plura, Eleemoſyna, & Miſericordia.
Liberos educare Deo, magni meriti eſt 523 b.
Libido febre flagrantior 464.b. paſcitur conuiuijs 581.b. vſu creſcit 463.a. ſeruituti miſerrimæ ſubijcit hominem ibidem b.
libidinis ſeminarium ibid. b.
libidinis fomes ebrietas ibid.
libidinis mala ibid.
Libri qui, quomodo, & quibus aliquando aperiendi 847. b.
librorum veteris & noui Teſtamenti approbatio & catalogus 189.a.b.
librorum ſacrorum veteris vulgatæ editionis quæ authoritas ibid.
Ligari obmutescentem, & in tenebras exteriores mitti, quid ſit 854.b.
Lignum ſcientiæ boni & mali cur ſic dictum 891.a.
Litaniæ quæ calumniatores confundat 97.
litaniarum preces quæ quibus conueniant 119 b.
Literatum ſecularium vſus 776.a.
Loquacitas immoderata vnde naſcatur 474.a.
Lotio pedum recens baptizati, vbi iam olim celebris quid ſibi velit 211.b. 212 a.
Lucas Euangeliſta quorum imagines fecerit 127.a.
Lucæ & Timothei reliquiæ Conſtantinopolim tranſlatæ 113.a
Lucrum eorum qui bene faciunt alijs 467.a.
lucrum omni humanitate carens, quod 734 a.
ad Luctus domum ire, cur ſit melius 885.b.
Luminaria cur interdiu accendantur 113.a.

Luxuria

Luxuria quid ſit, & quarum filiarum mater 454.b.462. 463.a. facit ex hominibus beſtias 463.b.
luxuriæ remedia ibidem a.
luxuriam gignit vinum & ſicera 479.b.
Luxurioſorum cæcitas 464.b.

M

MAgdalenæ vnguento etſi Chriſtus non egeret, eam tamen ob id à Chriſto laudatam 113.a.
Magi qua reuerentia Chriſtum puerum adorarint 270 a.
magi adorando oblatis muneribus facti ſunt ſacerdotes ibid.b.
magos id corpus in præſepi adoraſſe, quod hodiè exaltati ſumimus 259.a.
magorum pietas & humilitas quomodo nobis imitanda 259.a. b. 270.a b.
Magiſtratus quantum profit Reipubl. 270.a.b.
Magiſtri ſunt rei ſanguinis, qui docere nolunt 514.b.
Maiorum ſententiæ quomodo acquieſcendum 808.b.
maiorum iuſſa curioſè examinantium exibilatio 110.b.
Malachias quale nomini Domini ſacrificium offerendum vaticinatus 286.b.
Malachiæ de incruento Chriſtianorum ſacrificio prophetia 284.b. 285.a.
Malachiæ epiſcop. Hiberniæ pietas, & quid miraculi inde ſecutum 568.b.
Malitiæ gradus 818.b.
Malum non redditur pro malo, quando coërcentur hæretici 519 a.
à malo abſtinere, non ſufficere 435.a. 580.a.b. & ſeq.
à malo prohibendi, & ad bonum cogendi ſunt nonnunquam homines 520.b.
mali vbique cum bonis coniuncti 599.b. cur aut mali ſint, aut malitiæ ſtudeant 764.a. quomodo & quando à dæmonibus impellendi 848.b.
malorum quanta miſeria 871.b. triſtitia ſumma 872.b inimicitia ibidem.a. impotentia ibidem b. fructus in die iudicij 846. b. terror, pudor & pauor in die iudicij 850. b. vitæ breuitas 872 a.
Mammona iniquitatis quid 633.b.
mammonæ & Chriſti præcepta contraria 461 b.
Mandati forma duplex 767.a.
mandata Dei non impoſſibilia 92.b.
mandata ſeruamus, ſi volumus 436 b.
mandata Dei & Eccleſiæ Chriſtianis obſeruanda 89.b.
mandata moralia legis pertinere etiam ad Chriſtianos 946.a.
mandatorum Dei neceſſitas & poſſibilitas 945.946.
Manducare de ligno vetito, quid 446 a.
Manichæi qua intentione abſtinerent 610.a.
Manichæi & Pelagiani erroris collatio 908.a.
manichæorum errores circa liberum arbitrium 918.a.
Manſuetudo falſa & crudelis 519.b.
Manus citò imponere, quid ſit 185.a.
manus imponere baptizatis, quorum ſit 229. 231.b. 236 b.
manuum impoſitionis vſus quis 383.b.
manuum impoſitio ſignum eſt inuiſibilis gratiæ 384.
manuum in baptiſmo fieri ſolita impoſitio 208.b. 209.a. 237.a.
per manuum impoſitionem conferri gratiam in ordinatione 384.a.
manuum epiſcopalium impoſitio in ordinatione quid efficiat 384 b.
Marcion hæreſin ſpergens excommunicatur 159.a.
Marcioniſtarum hæreſis 181 b.
S. Marci qualis fuerit apud Alexandriam Euangelij prædicatio, aut vitæ conuerſatio 769.a.
Maria quid ſonet 68.a. 71.b quomodo gratia plena 67.b. quàm aptè vocetur gratia plena 69.70. quomodo per Iſaiam & Ezechielem myſticè prædicata 71.a. quomodo per D. Bernardum laudata 71.a. b. 73.a. quibus titulis aut nominibus per Ephræm honorata, implorata ſalutata 74.a. & ſeqq. quibus verbis per Iacobum fratrem Domini honorata 67.a. quomodo per Auguſtinum inuocata 67 b. quomodo per quos Patres aut martyres laudata & inuocata 77. quibus inuocanda 71.a b. quando & vbi inuocanda ibidem. b.
Mariæ quomodo ad ſe confugientibus ſubueniat 68.b. 75.b. quos & quàm diuerſos quantis affecerit beneficijs 76. a. 77. 78 quomodo inter Chriſtum & Eccleſiam media 80 a. quomodo ſit facta ſcala cœleſtis 81 a. gloria ſacerdotum Chriſtianorum ſpes, ſalus hominum 76. b. regina, ſalus 78. a. virginitatem vouit 68. b. 801. b Euæ aduocata 77. omnium hæreſum interemptrix 80. a. mira conceptio 905. a. conceptio quàm fuerit ſingularis ac ſancta 73. b. geſtus, mores, inceſſus, diſciplina 78. a. b. & ſeq. viuendi ratio 78. a. eximiæ laudes 67. 70. a. 73. b. dotes aut virtutes quæ, quibus oportuniores 74. a. 75. b. 78. a. virginitas perpetua 74. a. elogia. 905. a. potentia 80. a. inuocatio 74. a. 75. a. 77. 78. 79. a.
Mariæ vita, omnium eſt diſciplina 77-78. a.
de Mariæ plenitudine accipiunt vniuerſi 80. a.
Mariæ precibus miſericordiam Dei impetrari 74. b. 75. a.
& gloriam æternam conſequi 75. a.
Mariæ ſuffragia vrimpetres, quid fieri oporteat 72. b.
Mariæ pedibus cur procidendum 80. a.
Mariæ cur tanta pietas ac poteſtas 76. a.
Mariæ & Euæ collatio 67. a. 68. b. 71. b.
Mariæ Dei genitricis imago quomodo honorata 127. a. b. & quomodo eidem lachrymæ fuſæ ibid.
Mariæ quid debeat genus humanum 72. b. quid debeant & mulieres, & viri 78.
Mariæ vniuerſa creatura gratulatur 67. a.
Mariam honorari quantopere Deus voluerit 80. b. eſſe ſpem vnicam peccatorum poſt Chriſtum 67. b. inuocatam deeſſe nemini 76. a.
Mariam, ſpem gaudij, vitæ antiſtitem, arram ſalutis inuocat Damaſcenus 76. b inuocat Athanaſ. Nazianzen. Bernard. &c. 79. 80.
Mariam abſque peccato fuiſſe 73. b.
S Mariam Auguſtinus ſemper excipit, quando de peccatis loquitur 904. b.
de Maria virgine Patrum teſtimonia 77 78.
Martialis Petri Apoſtol diſcipulus, quibus verbis Euchariſtiam laudet 274.
S Martini adhuc catechumeni liberale opus 691. a.
Martino iamiam morituro quomodo diabolus apparuerit 373. a.
Martyr extra Eccleſiam non poteſt eſſe 38. b. 39 a.
Martyris vel ſola recordatio ſalutaris 118. b.
martyres ſunt Chriſtianorum auxilium 103. a. ſunt Chriſtianorum propugnatores, defenſores & patroni 116. a. 117. b. ſunt hominum duces, propugnatores & cuſtodes 106. a. patroni regum ſupplicantium 111. a. patroni mundi 107. a. ſunt præſules, ſpeculatores vitæ noſtræ, & interceſſores 104. b. cuſtodes ſunt generis humani 103. a. ſuffragatores & legati apud Deum potentiſſimi ibid. turres ſunt quibus muniuntur Eccleſiæ ibid. pro nobis orant 104 b. veniam precantur noſtris lapſibus 107. b. inuocandi & obſecrandi 103. a. 104. a. b. quomodo honorandi 96. a 115. a. 118. b. non inuocantur tanquam dij, ſed tanquam aduocati & interceſſores 106. b. non indigent cereorum lumine, ſicut nec Chriſtus vnguento 113. a.
martyrum cur turrium & columnarum &c. nomine appellandi 116. a. quæ voluerint, impetrare poſſint ibid. inuocati 111. b. partim malè, partim bene mortui ſunt 829. b. honor 109. a. laus 118. b. charitas quanta 83. a perfectio 783. a. in homines beneficia 103. a. auxilia à fidelibus implorata 106. b. merita & ſuffragia omnibus communia 118. b.
per martyrum merita ſanctificatur cibus 109. a.
martyrum merita Arriani negant, quæ dæmones confitentur 118. a.
martyrum templa, quàm ſint illuſtria, & quo modò à fidelibus frequententur 106. a.
martyrum conſtantia diſſimilis eſt hæreticorum pertinaciæ 521. b.
martyrum miracula negantes, Chriſto non credunt 118. a.
Vide infra, Miracula.
martyrum cinis dæmones expulit 110. a.
martyrum orationibus propitiatur Deus peccatis populi 112. b.
martyrum memoriæ quomodo à Chriſtianis celebrentur 95. b.
martyrum memoriæ & feſta quo honore celebrari ſoleant 97. 98. 103. a.
martyrum memorias cur honoremus 108. b.
ad martyrum memorias imaguncula ſuſpendendi vſus quis 106. b.
martyrum, & euangelicam paupertatem amplectentium priuilegium 783. a.
martyrum reliquiæ, vide Reliquiæ.
martyribus cur inuideant hæretici 118. a.
martyribus non ſacrificamus, aut diuinos honores tribuimus 108. b.
martyribus in reſurrectione cicatrices manſuræ 47. a.
martyribus ſanctis cur animæ commendentur 363. b.
martyres propter imaginum defenſionem complures factos 129. a.
martyrium extra Eccleſiam non ſaluat 38. b. eſt inutile 40. b.
martyrium extra Eccleſiam cur potius perfidiæ pœna, quàm fidei corona 40. b.
martyrij ſanguine non deletur peccatum Schiſmatis 39 a. 41. a.
martyrio puerum iamiam coronandum orat mater vt ei patronus ſiat 108. a.
Maſſilienſis epiſcopus Serenus cur à D. Gregorio increpatus 125. b.
Matrimonium quid ſit 405. 406. cur ſit ſacramentum 411. a. cur ſit inſtitutum 409. b. quomodo piè ſit inchoandum 411. b. quomodo fiat legitimum ibid quomodo per religionis profeſſionem dirimatur 416. a. ad quid conducat 101. b. ad fornicationem euitandam permiſſum 410. a. non eſt virginitate præſtantius 790. b. eſt remedium infirmitatis 409. b. inter ſacramenta legis euangelicæ numerandum 411. a. habet in ſe coniunctionem Chriſti & Eccleſiæ ſacramentum 413. b. inter duos tantùm contrahitur 411. a. diſſolui non poteſt 409. b. 411. a. 413. contrahere viuente coniuge, ſcripturæ aduerſatur 414. a. contrahere quibus licet, & quibus non 420. b.
matrimonium contracturi, quomodo, cur, quoties, ante, & vbi denunciandi 412. a.
matrimonium conſummatum quomodo ex diuina reuelatione diſſolutum 416. a.
matrimonium diriuentia impedimenta 405. 406. 408. a

matrimonium Christianorum cur sit sanctum 411. b.
matrimonium Clericorum in sacris constitutorum & religiosorum vtrum validum sit 415 a.
matrimonium non est permissum monachis, aut ijs qui ordinibus sacris initiati sunt 417. 423 a b. 424. a. 424. b.
matrimonium non est permissum voto castitatis astrictis virginibus 417. 423. b.
matrimonij causa efficiens 411. a.
matrimonij tripartitum bonum 406. b. 411. a.
matrimonij gratia vnde obtingat, aut quò proficiat 410. 411. a.
matrimonij legitimus vsus permittitur, vt vitetur fornicatio 410. b.
matrimonij vinculum mors corporis tantùm dissolut 414. b.
in matrimonij negotio idem esse de viro & vxore iudicium 415. b.
per matrimonij viam longiore circuitu ad castra Sanctorum peruenitur 767. b.
matrimonij sacramentum annumerari sacramento Baptismi, Confessionis, & cæteris 407. a.
matrimonij sacramenti sanctitas facit, vt nec interueniente repudio, liceat alteri nubere 407. b.
matrimonij suscipiendi præparamenta 411. b.
matrimonij & Ordinis collatio 406. b.
matrimonio vti in episcopatu non licet 417. b.
matrimonio iuncti an possint religionem ingredi 414. 416. a.
matrimonia clandestina hactenus fuisse vera, sed deinceps irrita esse 411. b.
Mediator Christus omnibus ad liberationem necessarius 906. a.
mediatore ad mediatorem cur sit opus 80 a.
Medicorum apud ægrotos officium quale sit, seu esse debeat 829. b.
Melchisedech quomodo typus Christi fuerit 283. a. b.
melchisedechis panis & vinum, cuius fuerint sacramenti figuræ 146. b. 281 b. & quorum mysteriorum exemplaria 283. a.
melchisedechis sacrificium, vide Sacrificium.
Membris singulis pro suis peccatis peculiaria tormenta sustinenda 863. b.
memoriam in cælo augeri 202. a.
mendici, Ecclesiæ ornamentum 716. a.
mendici ante fores ecclesiæ sedentes, quid concionentur ibid.
mendici Dei sumus 613. b.
mendicos Christum appellare beatos 782 b.
Mendicantium vox 439 b.
Menelai alicuius apostatici Iudæi facinora 505. a. & seq.
Mensura quæ ex affectu benignitatis raxatur 686. a. 688. b.
Mens sola voluntate propria fit serua peccati 914. b.
mentis distractio cui pro viribus resistitur, Deum non offendit 641. a.
Merces fidei & deuotionis 967. a.
merces bonorum operum 584. b. & seq.
merces bonis operibus debetur 589 a. iustitiæ redditur 966. a. post hanc vitam non datur, nisi promeritis 592. a. duplex vni nostro operi debetur 967. b.
merces operariorum defraudata 565. 566.
mercedem Deus retribuet tam propter opera bona, quàm propter afflictiones 967. b.
mercedem etiam intueri operantes possunt 93. a
mercedem non potest negare, qui opus inspicit 588. b.
mercede meritorum nemo fraudatur 685 b.
Mercimonia quæ latrocinijs comparata 712 a.
meritum iustorum 587. a.
meritum iustitiæ 852. b.
meritum bonorum operum 583. 584 704. b 964 965.
meritum omne, ante mortem comparatur 830. b. & seq.
meritum æternum comparatur ex pie data eleemosyna 966. a.
meritum omne bonum vnde proficiscatur 587 a.
meriti ratio in quo consistat 964. 965.
merito præmium respondere 721. b.
merita nostri operis 654. b.
merita æternæ retributionis 705 a.
merita Sanctorum 109. b. 603. b.
merita S. Petri 604. b. 605. a.
merita Danidis mortui vigent 110. a.
merita hominis sunt Dei dona 969. b.
merita nostra sunt etiam Dei dona 587 a. 969. b. post gratiam incipiunt, sed gratiæ tribuenda 969. a. mercedem accipiunt 587. a.
merita sua Paulus commemorat, quibus corona debetur 968. a.
merita nostra Deus coronans, sua munera coronat 587. a.
non merita nostra, quæ ex nobisipsis habemus, coronæ Deus, sed sua dona 969. b.
merita propter quæ multa facit Deus post Sanctorum mortem 110. a. b.
meritorum diuersitas in regno cælorum 761. a
meritorum diuersam causam, afferre diuersam suppliciorum causam 858. a.
pro meritis bonorum operum iusto iudicio misericordia tribuitur 966. a.
meritis aliorum liberamur à quibusdam peccatis 577. a.
meritis Sanctorum applicamur per orationem, ieiunium & misericordiam 591. b.
meritis & orationibus S. Petri adiuuamur 605. a. b. 606. a.
de meritis nostris minimè gloriandum 969. a.
meteri bene de alijs, diuinum est 676. b.
meremur Deum viuendo ex fide 589 a.
metentur sempiterna, qui secularia contemnunt 758. a.
Metrias martyr quomodo suum de sacrilego templum vltus 526. b. 527. a.
Metropolitani seu Archiepiscopi quibus proximè subsint 382. b.
Metus impedire corripientem non debet 513. a.
metus extremi iudicij & gehennæ salubriter nos terrent 931. b.
Militare vel Rempubl. administrare quando cum peccato sint coniuncta 731 a.
Milites an in omnibus suo duci obtemperare debeant 732. a.
milites esse varios 731 b.
militum excusatio, quando de rapinis & alijs criminibus reprehenduntur 731 a.
Ministri conditio nihil sacramentis confert 103. Vide Sacramentum.
Miraculum de inobediente aliquo fratre sub D. Benedicto 694. b. de extrema Vnctione in Hybernia factum 367. b. 368. a. de reseruata indigne Eucharistia 298. a b pueri alicuius Iudæi, Eucharistia cum pueris Christianis in templo vsi 301. b. per Confirmationem factum 230. a. in ampulla Chrismatis factum 237. b.
miraculum S. Hilarionis contra intumescens mare 20. b.
miraculum terræ sanctæ ex Iudæa in Africam translatæ 115. a.
miracula martyrum 115. b.
miracula Gerualij & Protasij 115. a.
miracula cui ob liberalitatem euenerint 694. b.
miraculorum aliquot Missæ gratia factorum relatio 278. a. b. 279. a.
miraculis quantis aut qualibus Mediolanum illustratum 118. a.
Miser ille solus, qui misereri non vult 716 a.
Miseria quanta hominibus adnascatur 907. b.
miseria homini aduata, magnam requirit misericordiam ibid.
miseriæ partes quot sint 871. a.
miseriæ & tenebrarum terra quid 857. b.
Miseratione iuuamur vt dimittantur nobis peccata 719. b.
Misereri cur Deo magis proprium, quàm iudicare & condemnare 145. a.
Misericordia quid sit 699 700. a. b. vnde sit dicta 700. a. 704. a. quid efficiat 700. b perfectos facit 667. a. reddit nos Deo similes ibid. a. regina est, similes facicos homines Deo 701. a. deitatis nota est, & hominem quodammodo Deum facit 868. b. innata est nobis, & diuinitus infita 679 a. 892. a. b. per hominis lapsum quomodo amissa 891. b ad omnes pertinet 703. a etiam ignotis exhibenda 705 b. non spectatur ex datorum quantitate 701. b. quomodo tantùm verbis præstetur 705. a. promptè & citò præstanda Dei patris exemplo 668. a. quanti æstimabitur in die iudicij 686. a. iungenda temanio 591. b.
misericordia diligenda, & metuenda lætitia 537. a.
misericordia martyrij erga ægrotos 694. b.
misericordia quædam iniusta est 537. a.
misericordia & indulgentia crudelis in latronem ibid.
misericordia Dei peccatori necessaria 962. a maior est quàm peccatum 545 a. obliuiscitur eius, qui iustitiam Dei obliuiscitur 542. b.
imitanda 677. b.
misericordia Dei diligenda, iustitia formidanda bonis & malis 931. a.
misericordia D Iob quanta fuerit erga pauperes & afflictos 704. b.
misericordia Iob erga pupillos, in iudicio causa cadentes 705.
misericordia & liberalitas S. Benedicti in egenos 694. b.
misericordia regis Osvvaldi in pauperes 696 a.
misericordiæ pulchritudo, & commendatio 701. 702. 703. b. 705 a. 667. a b. & seq. 677 b.
misericordiæ vis 676. a laus ibid. b.
sub misericordiæ diuinæ spe, non est in peccatis permanendum 537 a.
sine Misericordiæ virtute cæteræ prodesse non possunt 685. b.
misericordiæ opus, est iustitiæ etiam opus 713. a.
misericordiæ opera lemnis vim habent 590. b. quàm sint necessaria 679. b. ad pœnitentiæ fructus pertinent 674. b duplicem adferunt fructum 670 b. in iudicio examinabuntur 709. 710.
misericordiæ opera duplicia 704. a. b.
misericordiæ opera spiritualia 704. a. 706.
misericordiæ opera spiritualia in scriptura commendata 718.
misericordiæ opera corporalia 704. a.
misericordiæ opera corporalia in scriptura commendata 709. 710.
in misericordiæ opere tria requirantur 701. b.
in misericordiæ operibus imago diuinæ pietatis agnoscitur 668. b.
misericordiæ operibus iuuamur ad promerendam Dei misericordiam 719. b.
misericordiæ operibus anima purgatur 685. a.
à misericordiæ operibus pœnitentia non sit sterilis 674. b.
ex misericordiæ operibus vera laus comparatur 715. b.

pro misericordiæ

pro miſericordiæ operibus iuſti percipient regnum 590. a.
miſericordiæ operum cur in die iudicij tantùm fiet mentio 674. a. 675. a.
miſericordiæ præmia non ſunt definita 716 a.
miſericordiam præſtare maius eſt, quàm excitare mortuos 681. a.
miſericordiam præſtando peccatorum accipimus indulgentiam 667. b.
miſericordiam oriri ex dilectione 701. a.
ad miſericordiam exemplo creaturarum prouocamur 710 b.
miſericordia minimè mouentur ſancti erga damnatos 856. a.
cum Miſericordia humilitatem Iob coniunxit 705. b.
de miſericordia Dei inordinatè confidentes 536. a.
in Miſericordia & pietate conſiſtit ſumma diſciplinæ Chriſtianæ 703. a
ſine miſericordia vita conſtare nequit 678. b.
miſericordiarum pater, non iudiciorum Deus 545. b.
qui Miſericors non eſt, homo eſſe deſijt 679. a.
immiſericordes quid mereantur 700. a.
immiſericordes quomodo à Chryſoſtomo increpati 677. b. 678. a.
miſericordi anima nihil pulchrius & fortius 686. a.
Vide etiam, Liberalitas, & Eleemoſyna.
Miſſa, cuius ſit ſacrificij repræſentatio 273 274.
miſſæ ſacrificium per ſacrificia legis naturæ & Moſayeæ præfiguratum ibidem per ſacrificium Melchiſedech præfiguratum, & de eo à Malachia prophetatum ibid. à Chriſto inſtitutum, & Apoſtolis eorumque ſucceſſoribus demandatum ibid. & 279. b. 280. a. quarum ſit rerum excitatio, confirmatio, &c. 273. 274 quomodo differat à ſacrificio in cruce peracto 274. eſt propitiatorium 289. b. quomodo crimina & ingentia peccata deleat 293. b. prodeſt ad huius vitæ mala depellenda, & bona impetranda, vivis & defunctis 273. quando & quomodo audiendum 285. a.
miſſæ ſacrificium non offertur Sanctorum cuiquam 276. a. 281. b.
miſſæ officium celebrandi modus tempore Iuſtini 255. b.
miſſæ ſacrificij ritus tempore Apoſtolorum 275 a.
miſſæ ritus & cæremonias cur Eccleſia inſtituerit 288. b.
miſſæ ritus & cæremonias contemnentes, anathemate feriuntur 288. a. b.
Vide Cæremoniæ.
miſſæ ſacrificium approbatum 273. & ſeq.
miſſæ non niſi approbatæ celebrandæ 288 a.
miſſæ nomen antiquum 273. 274.
miſſæ fructus & vtilitas 274.
miſſæ officio intereſſe magnam angelorum multitudinem 270. b. 271 b. 272. a. b.
miſſæ ſacrificij tempore angelorum præſentium viſio 272. a.
miſſæ tempore vidit S. Chryſoſtomus eccleſiam plenam angelis 272. a.
miſſæ ſacrificij & Euchariſtiæ &c. abrogatio quando futura 273. 274. 842. a.
de miſſæ ſacrificio Concilij Tridentini doctrina 286. a. & ſeq.
de miſſæ ſacrificio Agathi epiſcop. mira relatio 278. a. b.
in miſſæ ſacrificio quæ fiant & dicantur 289. a.
ex miſſæ ſacrificio commoda & proſpera contingunt 279. b.
ex miſſæ oblationibus auxilium & ſolatium defunctis obtingere 290. a. & ſeq. 292. a. b.
miſſæ ſacrificio iuuari animas defunctorum 358. a. b. 363. b.
diabolicas vexationes repelli 278. a.
in miſſæ ſacrificio defunctorum commemorationem Apoſtolos inſtituiſſe 280. a. 290. b. 362. a.
miſſam cantari iuxta morem eccleſiaſticum 287. b.
in miſſa ſacrificium diuinum & incruentum offertur 272. a.
in miſſæ ſacrificio Chriſtus quodam modo mactatur, eiuſque efficacia 277. a.
in miſſa iuſtorum & peccatorum memoria cur fiat 291. b.
in miſſa ipſa verum & proprium offerri ſacrificium 286. b.
in Miſſa quæ præter Euangelia & Apoſtolica ſcripta legnntur, traditionis Apoſtolicæ eſſe 150. a. 152. b. 275.
miſſarum celebrationes pro anima eius, qui mortuus putabatur, mirus profectus & euentus 279. a. b. & ſeq.
miſſarum modus cuiuſmodi vbique ſeruandus 208. a.
miſſarum celebrandarum modum non eſſe heſternum 285. a. b. 286. b.
miſſas ſuper memorias martyrum celebrandas 286. b.
Vide Euchariſtia, & Sacrificium.
miſſione viſibili opus eſt, nec ſufficit inuiſibilis 377. b.
Mœchiæ nomine quid intelligatur 135. a.
Mœchari eum, qui adulteram dimittens, ducit aliam 415. a.
Mollities cuiuſmodi ſcelus 464. b.
Mollitiei peccatum approbant ethnici philoſophi ibid.
Monachus vnde dicatur 814. b.
monachi cur dicti 816. a.
monachi proprietarij dedecus & pœna 736. b. & ſeq.
monachi apoſtatæ cuiuſdam lapſus deploratio 421. b. 487. a.
monachi an propoſitum & inſtitutum ſuum deſerere poſſint 423. b.
monachi quando expetituri quæ ſunt mundi 842. a.
monacho non licet poſſidere proprium 811. a. 817. a.
monachum benedicendi & conſecrandi modus 813. b.
monachorum nomen ex ſacris literis manaſſe 814. a.
monachorum nomen quare meritò diſplicuerit hæreticis ibidem.
monachorum ordo laudatur 813. b.
monachorum quot in Ægypto genera 812. b. 815. b.
monacharum vita 815. a.
monachorum regulam ſcripſiſſe S. Benedictum 818. a.
monachorum caſtitatis gloria quanta 792. b.
monachorum centupla retributio qualis 779. a. 780. a.
monachorum fugitiuorum prætextus quomodo confutatus 419. a. & ſeq. 422. a. b. 423. a. b.
monachorum nuptiæ adulterio peiores 423. a.
monachos iam olim ſub Marco Euangeliſta nil proprij habuiſſe 769. a.
monachos vitam primorum Chriſtianorum imitari 813. b.
monachos aut optimos eſſe qui proficiunt, aut peſſimos qui degenerant 822. b.
nec Monachis, nec virginibus Deo dicatis licet nuptijs iungi 423. b.
Monachiſmus non propter malos monachos improbandus eſt 814. a.
Monaſticus habitus 817. b.
monaſticæ vitæ inſtitutores primi ibid.
monaſtici inſtituti antiquitas 806.
Monaſterij deſertor quo miraculo conuerſus 817. 818. a.
monaſteria tempore S. Marci 769. a.
monaſteria iam olim ſub Ambroſio 815. b.
monaſteria à Baſilio Magno extructa 816. a. b.
monaſteria qui primus in Occidente introduxerit in ciuitates 816. a.
monaſteria vnde excitata 814. a.
monaſteriorum S. Martini deſcriptio 816. b.
Monaſterialis diſciplina cur ſecundum baptiſma nuncupetur à maioribus 810. b.
Monica mater quomodo ab Auguſtino ſepulta 291. a.
monicam Auguſtini matrem, ſui ad altare memoriam fieri expetiuiſſe ibidem
Montani error 634 b.
Moralitas perfecta in duobus eſt poſita 580. a.
Mors pœna peccati eſt 825. a. eſt finis peccati 835. b. quibus amara ſit ibid. vtrum ſit timenda 819. a. cur timenda ſit 823. a quibus meritò timenda 834. b. quibus quàm ſit repentina & improuiſa 885. a. qualis ſit in inferno 858. b 861. a. 864. a. quænam Adamo tranſgreſſori ſit interminata diuinitus 893. a. non adeò, ac opinio de morte, terribilis eſt 835. b. cur paucos delectet, vitium infirmitatis eſt 835. a.
mors ſine morte, finis ſine fine, defectus ſine, defectu, vbi 858. a.
mors corporis tantum, diſſoluit matrimonij vinculum 414. b.
mors animæ 440.
mors corporis, peccati meritum: vita, ſpiritus iuſtitiæ 894. a.
mors myſtica iuſtorum 835. a.
mors bonorum & malorum quid diſcrepent 824 825. 831. b.
mors impiorum quodammodò bona eſt 835. b.
mors & pœna iniquorum quomodo alijs profit 885. a.
mors diuitis & Lazari qualis 829. b.
mors & mori quàm ſint indeclinabilia 827. a.
mortis incertus aduentus 880 b. incerta conditio 826. a. moleſtia inexplicabilis 826. b.
mortis vicinitas, & moriendi neceſſitas quanta 827. a. 880 b.
mortis hora cur terribilis 884. b. quàm ſit incerta 885. a. cur incerta 545. b. 825. a.
mortis in hora formidine corripi etiam iuſtos 879. b. 372. b. 372. a.
mortis in hora qui inuenitur paratus, inuenietur etiam paratus in die reſurrectionis 828. b.
mortis timor & ad eam præparatio quàm ſit vtilis 884. a.
mortis timor potius grauius eſt, quàm mors ipſa 835. b.
mortis memoria cur ſit habenda 885. a. quam ſit fructuoſa 838. b. à peccato maximè reuocat 884. a à mundi voluptatibus reuocat 880. b. calcat ſuperbiam 827. b.
mortis tempus quòd ſit incertum, magna eſt Dei miſericordia 825. b.
mortis incertum diem contra præſumptionem valere 826. a.
mortis vmbra & ſempiternus horror vbi expectandus 858. a.
mortis pro Chriſti confeſſione toleratæ præmium immortalitas 953. b.
mortis bonorum & malorum differentia 885. a.
mortis tria ſunt genera 835. a.
morti corporeæ per peccatum obnoxius homo factus eſt 893. b.

mortem non timet vita inculpata 855. b esse bonam, & idcirco non timendam ibid. quosdam plus amare quàm vitam 829. a. qui optabunt, & non obtinebunt 864. a.
mortem solus Adamus, vitam solus Christus inuenit 920. b.
mortem non cibi, sed inordinatæ cupiditatis gratia incurri 629. b. 630. a.
mortem secundam declinari posse, primam non posse 827. a.
mortem nominare, terrorem injicit & metum 829. a.
ad mortem præparatio quàm sit necessaria 825. b.
per mortem à quibus calamitatibus & periculis liberemur 834. b. transitur ad immortalitatem 835. a. reditur in patriam 835. a. itur ad Sanctorum consortia ibid. b.
post mortem diligenter inquiritur, quid quisque secum deferat 556. a.
morte nihil certius, & tamen vitæ terminum ignorari 826. a.
morte morietur, qui superabundantiam acceperit 755. a.
in morte cur quidam Sanctos videant præsentes 834. b.
in morte præsentes esse dæmones, libros, vacos & catenas habentes 851. a.
in morte solatium accipere qui sint indigni 828. b.
circa moribundos Christianorum & monachorum in primis vetus mos 534. b.
Morjens obliuiscitur sui, qui in vita oblitus est Dei 542 b.
morientis hominis consideratio 832. a.
morientes inviti, pertinacibus seruis comparantur 834. b.
morientium triplex genus 554. a.
morientium varia genera 559. b.
morientium cum dæmone conflictatio 570.
de moriturο aliquo, infernum sibi apertum vidente, exemplum horribile 853. b. & seq.
morituros ac resurrecturos omnes, immutandos non omnes 45. b.
morituris prospexit Deus Vnctionis sacramento 566. a. b.
Mortui quot modis possint ea, quæ hic geruntur, cognoscere 99. b.
mortui an lugendi 885. a.
mortui nunquam, & perpetuò morientes, qui 827. a.
mortuorum diuersæ custodiæ 814. a.
mortuorum per baptismum vitiorum curanda sepultura 911. a.
mortuorum corpora cui hæretico immunda 714. a.
mortuorum resurrectio 847. a.
in mortuorum ossibus nulla distinctio diuitis & pauperis, &c. 817. b.
mortuos ex oblationibus sacrificij iuuari & consolari 590. a. & seq.
mortuos fraudare viuorum auxilijs, quorum sit 106. a. b.
mortuis cum peccatis pugnandum 911. a.
Vide etiam Defuncti.
Mori verbum, quàm sit apud Grammaticos anomalum 827. a.
moriendi necessitas pœna est ibid. a.
quales morimur, tales iudicamur 834. b.
Moysen Christi formam gessisse 583. a.
Mundus hostis noster 960. b. quàm infidelis, & ingratus sit ac fallax 881. a. cur odio dignus ibid.
mundi vanitas depingitur 882. b.
mundi amatores & serui cui comparentur 881. a.
in Mundanis rebus nihil stabile ibid.
Mulieres apud Marcionistas baptizant 581. b.
mulieres episcoporum & presbyterorum munia apud hæreticos Pepuzianos obeunt 581. b.
Munus ex affectu, non ex quantitate spectatur 714. b.
munera patronis potius largimur quàm egenis 705. a. b.
Murmuratoribus quibus quid notandum 808. a.

N

NAbuchodonosor quomodo trium puerorum exemplo quodammodo conuersus 521 a.
in Nabuchodonosore rege figura nascentis & iam corroboratæ Ecclesiæ cernitur 519. a.
Narium inunctio 210. a.
narium attactus seu illitio per fidicem quid sibi velit 210. b.
Natura in nobis non est malitiæ causa 917. b.
natura vitiata, non extincta 913. b.
natura etiam excellentissima seipsam iustificare non potest ibid.
naturæ possibilitas ad consequendam iustitiam saluatore opus habet 914. a.
naturam virtute benedictionis mutari 265. b. & seq. 266. a. b. & seq.
natura cur filij iræ dicamur 903. a.
natura per Adæ peccatum corrupta, posteri tum peccato, tum morti sunt facti obnoxij 898. a. & seq.
Nazianzenus quanti fecerit Athanasium 104. a.
Nazienzeni de vincenda tentatione lepidum exemplum 75. a. & seq.
Necessitas nec damnationem meretur, nec coronam 918. b.
Nesci-e, & scire noluisse, differunt 535. b. 567. a.
Nicephori, de facinore lepido ac pio archimandritæ Theodosij narratio 173. a. b.
Nicodemum manibus suis crucifixi Christi imaginem fecisse 125. b.
Niniuitis sua quid profuerit pœnitentia 329. b. 348. b.
Nominis Dei abusus quantopere vetitus 129.
nomine Dei qua reuerentia vtendum sit ibid.
nomina quomodo olim in baptismo dari solita 208. b. 209. a.
nominum inscriptio in baptismo solita fieri quæ 208. b.
Nouatus hæreticus quomodo baptizatus 256. a.
nouatus nemini succedens, à seipso ortus est 403. a.
Nouatiani sacrum Chrisma baptizatis non præbent 256. a.
nouatianorum hæresis de pœnitentia quomodo palliata 511. b.
nouatianorum confutatio ibid.
Nouissima hominis quatuor 821. 823.
nouissima in memoriam reuocanda 884. b.
nouissimorum memoria cur habenda 885. a.
nouissimorum memoriæ vtilitas 886. a.
nouissimorum obliuio quàm perniciosa 885. a.
Nouitas quibus aut inuisæ, aut plausibiles 175. b.
nouitatibus qui vel gaudeant maximè, vel offendantur 295. b.
Nox in qua nemo potest operari, qualis 850. b.
nox qualis post mortem malis obtingat ibid.
Nubere in Domino, quid sit 409. b.
nubere quibus melius sit, quàm vri 415. b.
nubere melius est, &c. ad quam virginem pertinent 410. b.
nubentes post professionem continentiæ, damnantur 419. a.
Numerus centenarius quid designet 780. a.
numeri quaternarij mysterium 712. a.
numeri septenarij mysterium 750. b.
numeri quadragenarij mysterium 622. b. 625. a.
Nuptiæ secundæ quibus licitæ 417. a.
nuptiarum vinculum & sacramentum 406. a.
nuptiarum & procreationis liberorum cura cur, in veteri lege maior habita, quàm in noua lege 418. a. b.
nuptias non expedire, nisi ijs qui se non continent 801. a.
in nuptijs non libido, sed proles quærenda 409. a.
nuptijs non detrahit, qui anteponit ijs virginitatem 801. b.

O

OBedientia mater est & custos virtutum omnium 806. a. hominem tam à morte corporali quàm ab omni peccato liberare potuit 892. a. mollit imperium 604. a quomodo piè sit cæca 806. a. in quibus versetur 810. b. quæ præstantur homini, circa quas actiones potissimùm versetur 807. a.
obedientia Apostolorum quàm perfecta fuerit 809. a.
obedientia monastica qualis sit, aut esse debeat 808. a. & seq.
obedientia perfecta antiquorum monachorum & religiosorum 806. a.
obedientia voluntaria 805. 806.
obedientiæ monasticæ specimen quale ab Hieronymo præscriptum 806. a.
obedientiæ dignitas 806. a. & seq. præmium 808. b. gradus 807. b. & seq. perfectio in quo consistat 808. b. & seq. promptitudo apud quos olim quanta 815. a. & seq.
obedientiæ virtus discretionis locum supplet 808. a.
obedientiæ post ponenda alia opera bona 806. b.
obedientia non impugnantur tantùm, sed etiam vincuntur dæmones ibid. a.
sine obedientia nihil acceptum Christo 807. a.
inobedientia primò animam hominis, deinde corpus etiam occidit 892. a.
inobedientiæ vitium 807. b
Obediens verè comparatur instrumento artificis 809. a.
obediendum quando non minus homini, quàm Deo 810. a.
obediendum superiori tanquam Christo in omnibus, quæ non sunt apertè contra Deum 805. 806.
obediendum exemplo Christi 807. b.
obediendum in quibus non sit hominibus 810. b.
obediri in medijs à subditis nullatenus male potest 811. a.
Obduratus quis viuat 537. a.
Oblatio noui Testamenti qualis 256. b.
oblatione ante Christi aduentum promissa, ab ipso Christo exhibita, post eius ascensum hucusque continuata, & continuanda 275 a.
Oblatio iugis à Christo instituta, ab Apostolis tradita, in Ecclesia offertur 279. b.
oblatio incruenti sacrificij, cruentum esse conuincit 281. a.
oblatio nostra non repugnat vnicæ illi oblationi, quæ semel in cruce est peracta 295. a.
oblatio sacrificij victimæ salutaris quibus miraculosè profuerit 278. b.
oblatio per singulos dies Dominicos in villis pro quibus facienda 278. a.
oblationis hodiernæ figuræ 246. b. 280. b. 281. a. b. 283. b.
oblationis Christi in cruce factæ & redemptionis fructus quomodo nobis

RERVM AC SENTENTIARVM INDEX.

nobis applicetur 274.
oblationem Ecclesiæ quomodo Dominus offerendam docuerit 283.a.
oblationem eandem in altari hodiè fieri, quæ olim ab ipso Christo in victima cruenta facta est 159 a.
oblationem sacrificij cur iterari eodem in die & templo, iam olim præceptum 288.a.
oblatione hostiæ salutaris, commoda multa prouenire 279. b.
oblationum & precum pro mortuis assertio 290.a. & seq. 359.a.361.a.
oblatio in anniuersario defuncti 153.a.
oblationes pro defunctis vnde 151. a. 153.a.
Obtulerit cur Christus post coenam, nos autem mane offeramus 280. b.
Obstinatio 530.
Obstinata peccati voluntas, grauissima phrenesis 552. a.
Occidentem versus facie versa crucifixum esse Christum 645. b.
occidentem versus quæ fiat renunciatio 208. b. 209. b.
Odium impiorum sui & omnium aliorum 862 b.
Offendiculum quomodo Deus dicatur ponere 551. b.
Offensio quotidiana remissioni quotidianæ opponitur 948. b.
Offensusne offendenti supplicare debeat 719. a.
Offerendum panem & vinum aqua permixtum 283. a. 286. b.
offerendi sacrificij potestatem non habent Diaconi 286. a.
offerre corpus Domini impuro corde, quanta impietas sit 275. b.
Officium sabbathi paschalis quò pertineat 597. b.
Oleum in altari sanctificari 231. a.
oleum Vnctionis extremæ quibus confici liceat 368. b.
olei natiua vis & significatio 373. a. mystica significatio 369. b. proprietates 231. b.
olei exorcizati virtus 210. a
olei pro infirmis consecrati virtus 369. a.
olei sanctificati in pectore & inter scapulas inunctio 210. b.
olei inunctionem in Sacramentis, traditionem Apostolicam esse 150. a.
oleo charitatem signari 83 b.
oleo sacro infirmi etiam Bedæ tempore inuncti 369. a
Oliuæ fructiferæ esse debemus 701. b.
Omnipotens Deus faciendo quod vult, non patiendo, quod non vult 916. a.
Opus Christi quo magis crescit, eo fit portabilius 948.
Opus maius esse res è nihilo creare, quàm ex rebus subsistentibus aliud producere 265. a.
opus nostrum non sine Deo, merces sine nobis 588. b.
operis operati vis in Sacramentis quanta 300. a. b.
in opere sancto prior voluntas Dei, posterior liberi arbitrij 916. b.
opera meritoria non præcedere iustificationem 939. b.
opera gratiam sequuntur, non præcedunt 939 a.
opera quædam præcedere, quædam sequi Sanctos 496. a.
opera bona præcipua sunt tria 598 quid præstent 591. a. & seq. 605. a. b. 614. a.
opera bona vnde sint 588. b. ante fidem, sunt veluti cursus extra viam 582. b. vt bona sint, fides requiritur 953. a. propter vitam æternam facienda mandauit Deus 588. b. 953. a. vbi tantum fructuosè fiant 35. a. in futuro iudicio potissimùm prosunt 846. a.
opera nostra etiam bona, ad Dei gratiam referenda 965. b.
opera iustorum cur & quomodo sint meritoria 587 a.
opera viuorum quibus prosint 360. a. 363. b.
opera quibus animæ iuuentur 358. a. 360. a. 363. b.
opera hominum vbi, & quomodo examinanda 838. a.
opera supererogationis tanto gratiora, quanto magis indebita 765. 766. a.
per opera diuersa dispar retributionis qualitas 586. a.
opera carnis, vide Caro.
opera misericordiæ, Vide Misericordia.
operum pondera, charitatis lance pensantur 685. b.
operum bonorum laus 674. a. fructus 573. a b. & seq. 585. 584. 591. a. 951. b. & seq. vide Meritum. auxilium in morte & post mortem 882. b. assiduitas quid præstet Christianis 584. b.
operum bonorum consummatione peruenitur ad vitam æternam 876. a.
operum bonorum & malorum retributio 356. a.
operum omnium qualiumcunque denudatio 847. b. 851. b.
operibus bonis insistendum 581.
operibus bonis retributio promissa 587. a.
operibus bonis redditur corona 966. a.
operibus Deum promereri 366. b.
operibus nostris cogitur quodammodo à nobis Deus 582. b.
operibus & meritis nostris promissa præmia tribuet Deus 966. b.
Operatio bona, Dei munus ibid.
operationis salutaris præconia ibid.
Operari Deum miraculosè, ita vt operis tenio mentem nostram effugiat 254. b. & seq.
operamur hic, illic mercedem consequemur 968. b.
Oppressio pauperum 564.
Oratio quid sit 636. 637. est conuersatio & collocutio cum Deo 638. a. est colloquium cum Deo 637. b. 656. b. est petitio bonorum, quæ Deo cum supplicatione offertur 638. b. quæ bona præstet 637. a. quantum ad piam vitam conferat 657. a. peccata extinguit 658. b. continet hominem à peccatis 659. a. peccatorum remedium est 657. remedium est tentationem 650. a. animæ vita 658. a. lumen est animæ 656. b nerui animæ 658. a. munit aduersus spiritus malignos ibid sola tametsi non sufficiat ad salutem, est tamen bonorum omnium caput, & radix bonæ vitæ 657. a à gratiarum actione exordienda 640. a non solis verbis consistat ac perficitur 637. b. constat Dei glorificatione & petitione 640. a. non sit nimis timida 641. a. non sit temeraria & tepida ibid. debet adesse ieiunio 651. b. quo minus exaudiatur quæ impediant 641. b.
oratio crebra nos Deo commendat 654. b.
oratio feruens Spiritum sanctum aduocat 650. a.
oratio fidelis, humilis & feruens cælum penetrat 641. b. & seq.
oratio ieiunantis fructuosa 659. a.
oratio iusti, clauis est cæli 651. a.
oratio vocalis ibid.
oratio quædam tota vita esse potest 637. b.
oratio pro peccatis vnde fiat efficax 605. b.
oratio ante & post refectionem corporis 658. b.
oratio Augustini pro mortuis 100. a.
oratio Ecclesiæ ad B. Virginem 80. b.
oratio pontificis pro peccatorum remissione, & pro quiete æterna 361. a.
oratio Dominica quantam vim habeat apud Deum patrem 653. b. delet peccata 579. b. satisfacit de leuibus peccatis ibid. a.
orationis tutissimum refugium 641. b.
orationis vtilitas & commendatio 637. a. 638. a. 658. b. 661. b
orationis laus à fructu & vtilitate multiplici 638. b.
orationis perseuerantia Deo grata 660. b.
orationis perseuerantiæ iungenda est bonæ vitæ perseuerantia 640. b.
orationis assiduæ fructus 571. b.
orationis ardentis vis quanta 53. a.
orationis vis operibus bonis coniunctæ 654. b.
orationis vis per exempla ostenditur 660. 661. a. b. & seq.
orationis Sanctorum efficacia 662. b.
sine orationis præsidio impossibile est cum virtute degere 657. b.
orationis frequentatio ante refectionem 637. b.
orationis geminum impedimentum 650. b.
orationis neglectio quàm multorum malorum causa, in rebus etiam temporalibus 638. a.
orationis horæ, vide horæ.
orationis Dominicæ breuis expositio 652. b commendatio 57. summa 57 66 petitiones quot, & qualis earum distinctio 57. a.
ad orationis Dominicæ petitiones cuiusmodi preces referantur 653. a.
orationi quam attento animo incumbendum sit 654. a.
orationi iungenda est bona operatio 650. b. 654. b.
orationi non quiuis locus accommodatus est 330. a.
orationi quæ dici horæ ab Ecclesiæ exordio destinatæ fuerint, & quibus de causis 646. b.
orationem nostram scribi iubet Deus in libro suo 641. b.
ab orationem quomodo accedendum 656. b.
in oratione euagationes & peregrinationes mentis vitandæ 640. b. 650. a. præcipuè opus est animi vigilantia 642 a. fit mentis ad Deum conuersio 642 b & seq præsentamus nos Deo 641. a. an temporalia postulanda, aut spiritualia quæ non sunt ad salutem necessaria 642 a.
ab oratione arceri, morte tristius est 657. a.
oratione & ieiunio opus est, ac non sola fide 658. b.
oratione Dominica quicquid sperandum est, comprehenditur 56. a. continentur quæcunque postulanda sunt à Deo 652 b. omnis recta precatio continetur 57. b. omnia alia precationum genera comprehenduntur 654 a.
ex oratione Dominica discimus quid petendum sit 639. b.
orationes iaculatoriæ 652 b.
orationes Moysis & Samuelis cur magis efficaces 660. b.
orationes S. Petri 604. a b. 605. a. 607. a. b.
orationes & merita D Petri suffragantur nobis 604. b.
orationibus S. Petri adiuti, misericordiam Dei mereamur 605. b.
orationes Sanctorum quibus potissimum prosint 659. b.
orationes nostras angeli Deo offerunt 652. a.
orationes nostras dæmon impedire conetur 641. 650. a.
orationibus martyrum propitiatur Deus peccatis populi 216. a.
Oranti quid vnicè vitandum 650. b.
orantes cur non semper exaudiantur 641. a.
orantes quo honore afficiantur 656. b.
orantium certi gestus 636. 637.
orantium externi gestus, eorumque vtilitas 643. b.
Orare semper & sine intermissione, quid sit 645. b 646. a.
orare semper, & in oratione multiloquium esse, an repugnent 651. b.
orare in multiloquio, & duorsre, non idem valent 652 a.
orare in abscondito 651. a.
orare clauso ostio & aperto, quando dicamur 593. a.

orare Sanctos pro peccatoribus, neque nouum, neque insolitum 112 a.
orare an tantùm viui pro viuis, an verò etiam mortui pro viuis possint 101. a.
orare pro defunctis, esse ex traditione Apostolica 153. a.
orare qui negligit, amens est 661. b.
orare qui negligit, à Deo recedit 638. a.
orare versus Orientem, esse traditionem Apostolicam 150. a.
orari potest etiam extra ecclesiam, & quod petitur impetrari 659. a.
oratur in ecclesia commodius & fructuosius ibid.
non oratur pro infidelibus, impijsque defunctis 856. a.
cur oramus verbis, idque certis horarum internallis 652. a.
cur orari Deus velit, cùm tamen non ignoret, quæ sint nobis necessaria 652. a.
orabat Christus non pro se, sed pro nobis 654. a.
nisi orasset Stephanus, Ecclesia Paulum non haberet 663. a.
orant semper, & sine intermissione, qui orandi tempora non intermittunt 645. b. 646. a. item qui canonicas horas obseruant 646 a.
orandi studium qui amant, quid præ se ferant indolis 657. a.
orandi modus ex D. Basilij sententia 640 a.
orandi Apostoli, vt Christum nobis propitium reddant 101. b.
in orando perseuerantia 640 b.
in orando qualis attentio necessaria 58. b.
in orando iactantia euitanda 650. b.
in orando veterum Christianorum gestus & ritus 643. b. & seq.
orandum quibus horis quotidie 654. b. 658 a.
orandum vt non tribuatur quod non bene petitur 640 a.
ad orandum exemplo suo Saluator nos excitauit 654. a.
orandum cum gemitu 650. a.
Oraria & vestimenta reliquiis admota medicamentum præstant 117. b.
Ordo in Ecclesia magis celebratus quis 394. a.
ordo vnum est ex septem sacramentis 376. a.
ordo quare foris detur, & spiritus intus ibid. b. & 375.
ordo sacramentalis quò proficiat 201. b.
ordinis sacramentum quid 374. qua in re baptismo simile 374. a. b. 375. a.
ordinis sacramentum semel collatum non amittitur, nec iteratur 376. b. 377. a.
ordinis sacramenti materia 375. a. virtus & effectus 375. a. 376. b. 384. b. 401.
de ordinis sacramento veterum sententiæ 380. a b 387. a. & seq.
ordinis Ecclesiastici hierarchiam tribus potissimùm constare partibus 376. b.
ordinem sacramentalem etiam apostatis ipsis inhærere 375. a.
in ordinatione sacerdoti manus, episcopo caput vngitur 376. b. 377 a.
ordines sunt multi in Ecclesia 378. a.
ordines ministrorum diuersi 375. b.
ordines Ecclesiastici, & eorum gradus 193. b. & seq.
ordines maiores & minores qui 375 b. 376. 385. 386.
ordines minores tempore Ignatij qui 386. b.
ad ordines Ecclesiasticos quomodo, & qui promouendi 389. a. b.
ordinum & graduum in Ecclesia distinctio & diuersitas 376. b.
ordinum minorum munus proprium quod 385. 386.
ordinum sacrorum sacramenta 375. a.
ordinum singulorum sancti quo nobis honore prosequendi 115. b.
in ordinibus minoribus olim quandiu probati 385. b.
in ordinibus singulis quot annis olim hæsum 391.
ordinatio sacra propriè sacramentum est 376 b.
ordinatio succidanea quid ponderis habeat 403. b.
ordinatio sacramentalis & Leuitica fieri non debet quouis tempore 375. a
ordinatio fit per manuum impositionem 383. b 384.
ordinatio Acolyti, Exorcistæ, Lectoris, & Ostiarij 386. a. b.
in ordinatione gratia Spiritus sancti confertur 384. a.
in ordinatione Episcopali confertur remissio peccatorum ibid. b.
ordinat ones hæreticorum temerariæ, leues, & inconstantes 390.
Ordinandi non quouis temerè 384.
ordinandi quales sint 385. a.
ordinandorum examen ibid. b. ætas & qualitas ibid. b.
ordinandis Ecclesiæ ministris quæ sabbata deputata 597. a.
ordinati & baptizati qua in re pares 374 a. b.
non ordinati ministri, vt fures, latrones, & lupi habendi & cauendi 376. a. & seq. 401. 402.
ordinatorum gratia 376. a. b.
in ordinatis manere sacramentum ordinationis 374. b.
Orientem versus conuersio 208. b. 209. b. 212. a.
orientem versus cur adoremus, & qualis sit ea traditio 645 b. & seq.
Originale peccatum iusta miseriarum omnium homini causa 899. b. etiam cum pœna deriuatur ad omnes Adæ posteros 897. a. & seq. ex parentibus nos trahere, non imitatione, sed generatione, Pauli testimonio docetur 903 b. seminis conceptione propagatur ibidem. a. omnes homines iræ filios nasci facit 904. b. etiam solùs ad damnationẽ sufficit 902. b etiam solum omnes tenet reos mortis ibid. nec naturæ vi, nec legis litera pellitur 906. b. solus Christus soluit ibid. a quomodo voluntarium sit 436 b.
originale peccatum commune omnibus 899 b 900. a.
originale peccatum, & eius remedium 437. 438. 905. 906.
originale & actualia peccata planè tollit baptismus 221. b. 222. a. 225. a. b.
originale peccatum negantem in paruulis, quæ sequantur absurditates 900. b.
originale peccatum Augustinus semper credidit 899. b.
contra originale peccatum Iuliani obiectio 899. b. & seq.
originalis peccati in infantibus assertio 215. a. & seq.
originalis peccati in posteros deriuatio ex pœna constat 899. b.
originali nos peccato liberare necessariò debet Christi gratia 899. a. & seq.
originali peccato dimisso, an simul pœna dimittatur 347. a.
originali peccato remisso, multæ pœnæ relinquuntur 227. a.
originali peccato remisso, cur multæ infirmitates adhuc maneant 226. b.
Origenis de resurrectione error quis 45. b. 46. a.
Ostiarij ordinatio 386. a. b. & officium 388. b.
ostiarij vnde dicti, & quibus alijs gaudeant nominibus 388. b.
ostiariorum typi ibid.
Ostiariatus inter septem ordines, primus 391.
Ossa quæ quomodo iam olim venerata 113. b. & longè ante apud Israëlitas honorificè tractata 514. a.
Oswaldi regis manui quid miri obtigerit 696. a.
Oues quomodo Iesus Christus nutriat 241. b.
ouium officium quod 282. 283.
ouium vestitus quid 290. b.
Oziæ seu Azariæ regis temeritas quomodo punita 205. a.

P

PAlmitem viti per fidem insitum esse, non est satis 947. a.
Panis supersubstantialis quid 61. b. 62. a. 247. a.
panem & vinum in Christi corpus & sanguinem transmutari 244. a b. 245. a. 246. a 263. b. & seq. 265. b. & seq. verbi Christi virtute sanctificari & commutari 251. b. 252 a. non esse figuram corporis & sanguinis Christi, sed corpus & sanguinem 244. a. b. 264. a. b.
panem Dei verbo sanctificatum, in Dei verbi corpus immutari 267. a. non comestione, sed verbo Dei, in Dei verbi corpus mutari ibid.
panem & vinum aqua permixtum, offerendum 283. a. 286. b.
panem vitæ immortalitatem parere 267. a. b. 269. b.
panem in carnem hominis conuerti naturæ vi 265. a.
pane alimur, quem tremunt angeli 241. b.
panum propositionis & corporis Christi differentia 427 a. b.
Pancas quo miraculo insignita 126. b.
Paradisus, in quo cum Christo latro futurus erat, quis aut vbi 22. b.
paradisi hominum quatuor mystica designatio 725. a b.
Parentes primi quales creati 901 a.
parentes quomodo filijs honorandi 135 monentur exemplo Heli 521. b. quàm præposterè laborent cura ibid.
parentum primorum peccata quomodo aliena, & quomodo nostra 904. b.
parentum honor & reuerentia 115. reuerentia & sustentatio 135. 137. a. indulgentia quàm periculosa 516. 517. a. 519. b
in Particulæ immodicæ defectu, totum periclitatur 963. a.
Participatione peccatum alienum committitur 525. 526.
Paruuli per baptismum eruuntur à potestate dæmonis 216. b. 908. b. per alienum os fidem confitentur 910. b. per corda & ora gestantium credunt 904. b. cur baptizentur 226. b. baptizandi propter peccatum originale 214. b. 215. a. baptizati non sunt omnino sine fide 116 a. baptizati, in numero fidelium & credentium ponuntur 216 b 218. a. non baptizati perirent 213. 215. a. b. 216 a. b. baptizati non rebaptizandi postea 218. a. sine communione sacramenti. Eucharistiæ saluari possunt 414. b.
paruulorum baptismi assertio 214. a. b. & seq.
paruulorum baptismum, esse traditionis Apostolicæ 153. a. 215. a b. 226. b.
paruulos baptizati debere 214. a. b. sine baptismo non saluari 215. b. 216. b. iamiam natos baptizandos 214. b. per ora & corda gestantium renunciare 211. a. 214. b. 210 b.
paruulis & adultis baptismus necessarius 214. a. 905. 906.
paruulis etiam virtutes & informans gratia infunduntur, quo ad habitum 915. a etiam occultissimam spiritus sui gratiam infundit Christus ibid. quibusdam claudatur aditus regni cœlestis à parentibus 525. a. sine per quos inuideatur salus 216. b.
Passio & merita Christi quibus prosint 15. passiones siue affectus præcipui 737. b.

RERVM AC SENTENTIARVM INDEX.

Paſtor tacens, reus mortis perenntium efficitur 515.a
paſtoris nomen quomodo Chriſto & Petro conueniat 161 b
paſtoris ſententia, licet iniuſta, timenda eſt 195.
Paſtores muti pro iniquitate populi damnantur 513.b
paſtores qui cur à Gregorio Magno increpati 708.b
paſtores & doctores qui conducant Eccleſiæ 179.
paſtorum Eccleſiæ poteſtas 169.170.
paſtorum & Eccleſiæ miniſtrorum periculum 512.a
paſtorum ſilentium quomodo reprehendatur 512.a
paſtoribus Eccleſiæ obtemperandum 170. 182.
patientia quædam minimè laudanda 520.b
patientiam eſſe longè aliud, quàm duritiam 743.b
patientiam veram non facit pœna, ſed cauſa 744 b
patientia Dei abutentes 552.b
Patriarchæ & prophetę quo nobis honore proſequendi 115 b.116. a. quomodo pro quibus implorati 112.a.120.a
patriarcharum & prophetarum innocatio 112.a.120.a
patriarchis polygamia cur olim licita 416.b.417.a
patres quales ſint iudices in dirimendis controuerſijs poſtea exortis 177. b. quid docuerint ibid. quibus in rebus aliquando diſſentiant ibid a
patrum conſenſus quantum habeat momenti 36.b.176.b
patrum conſenſio firmum eſt veritatis teſtimonium 170.
patrum in fide conſenſum contemnens, Deum contemnit 176.b
patrum in conciliis authoritas 169. 170.
patrum authoritatem quanti ſciat Pacianus 178.a
patrimonia a quibus quomodo diſtribuenda 776.a
patrocinium pro nobis ſingulare apud Deum, quod 591.a
Paulus ad credendum quodammodo compulſus 520.a. popoſcit auxilium ethnici Imperatoris 520.b. cur Petrum inuiſerit 161 a quos uoter de ciborum abſtinentia 616 b. quomodo omnia iubeat emi in macello ibid. quomodo manducantem iudicari vetet ibid an prohibeat quoſuis dies obſeruari à Chriſtianis 131 b cur Timotheo imperium, Tito patientiam præcipiat 515 b. tenet Dominum debitorem tempore iudicij 589.a. debitum flagitat à iuſto iudice ibid. cur non meminerit coronæ virginum, ſed tantùm vacuitatis moleſtiarum huius vitæ 797.b
paulus virgo 803.a
paulus & Elias quas in re pares 789.b.790.a
D. pauli diſcretio & prudentia 767. b. conſilium de continentia 768.a. cælibatus & continentia 795. b. 796. a. 800. b. intentio in epiſtola ad Romanos 939.a
paulo Apoſtolo qua conditione creditum ſit, aut non creditum fuiſſet 188 b
paulum & Iacobum ſibi de fide non aduerſari 582.b. & ſeq.
Paulus eremita primus, qualibus in orando vſus geſtibus, & qua forma mortuus repertus 644.a
Paulinus Nolanus epiſcop. quomodo ſeſe viduæ afflictæ ſeruum exhibuerit 692.b. & ſeq. quos captiuos ſua ſeruitute liberauerit 693.b
paulinus, audito Euangelico conſilio, facultates ſuas pauperibus erogauit 770.a
Paulæ viduæ quanta in pauperes liberalitas 692.b
S. paulæ inuocatio 106.a
Pauper, eſt via cæli 683.b
pauperis imprecatione omnia eſculenta vertuntur in lapides 713 b
paupertas caput omnium virtutum 777. b. in quo conſiſtat 780.a
paupertas Euangelica & voluntaria 768. 773. & ſeq.
paupertas Euãgelica proprietatem reſpuit 773. & ſeq. 783.a 784.b
paupertas Euangelica, in communi viuere 786 a
paupertas quænam voluntaria beatos efficiat 782 a
paupertas voluntaria, martyrii genus eſt ibid.b
de paupertatis Euangelicæ conſilio doctrina, vtrum recens an antiqua ſit 776.a
paupertatis & perfectionis Euangelicæ ſectatores quo honore afficiendi 820.b
paupertatis voluntariæ conſilium 767.b
paupertatis voluntariæ priuilegium in iudicio 837.a
paupertatis votum, Vide Votum.
paupertatem profeſſi Apoſtoli 773.
paupertatem & Virginitatem non præcepiſſe Chriſtum, ſed conſuluiſſe 577.a.b.776.b
paupertate emitur regnum cælorum 782.b
Pauperes non curioſè examinandi 716.b ſunt laturarij noſtri 674. a. quomodo à diuitibus tractandi ſeu fouendi 705.a. quibus cõtumelijs afficiãtur ibid. beati qui 781.b. ſoli volũtarij beati 782.a
pauperes vexantium increpatio 680.b. 717.a
pauperes ſimulationis accuſantium obiurgatio 681.b
in pauperes benignitas & clementia 687.a
in pauperes beneficia magis, quàm in diuites conferenda 715.b
per pauperes ſpiritu, quos intelligat Ambroſius 781.a
erga pauperes Ioannis Eleemoſynarij cura & ſolicitudo 690.a
ſuper pauperem & egenum intelligere, quid ſit 685.b
paupetum exploratio reprehenditur 716.b
pauperum qualium ſit regnum cælorum 782.a
quod pauperibus tribuitur, hoc tribuitur Chriſto 702.b
in pauperibus quæ conſideranda 715.a
Pauor in hora mortis quantus 372.a
pax vera vbi 49.b
pax cæleſtis qualis 879.a
pax homini primo diuinitus inſita 892.a.b
pax quomodò protoplaſtos deſeruerit 893.a
paci Eccleſiæ quantoperè boni conſulant Chriſtiani 37.b
pacem Eccleſiæ quanti faciant boni Chriſtiani ibid.
Peccatum quid ſit 437.a b. quotuplex ſit 438. 439.a. 902. b. quare fugiendum, & quam ſit execrabile malum 440. & ſeq eſt cauſa mortis temporalis 825.a. adfert metum magnum 444. a. inſipientes facit ibid. etiam corpora inficit ibid. abigit cuſtodem angelum ibid.b. eſt voluntariæ dæmon ibidem. dæmone peius ibid. tribus modis impletur 445 a. 446. b. conſenſione perficitur 447.a
peccatum temporaliter perpetratum, cur in æternum puniatur 861.a. 864 a
peccatum vnum trahit ad aliud 447.b
peccatum vnum altero grauius 438.
peccatum alijs ſuadentes, committunt peccatum alienum 496.b
in peccatum idem relabentium pericula 543.a
peccatum origin. vide Originale.
peccatum in Spiritum ſanctum quid ſit 533. & quot ſint 532.533.
peccatum in Spiritũ ſanctum quomodo dicatur irremiſſibile 534 a
peccatum omne fieri contra legem Dei 438.b
peccatum non omne eſt crimen 439.a
peccatum Adæ toti generi humano nocuiſſe 903. a. ſolum etiam ſufficere ad condemnationem 903.b
peccatum Adę dicit pelagius imitatione ſolùm nocuiſſe alijs 901.b
peccatum voluntariũ Adæ, propagatione detruatum in nos 902.b
peccatum & mors in poſteros Adæ ſimul transfuſa 901.a
peccatum & mors mundo per Adamum illata 901.b
peccatum ad mortem quid 549.a
peccatum ad mortem, eſt fidem viuam vſque ad mortem deſertere 556.b
peccatum ad mortem, inuidentia fraternæ charitatis 550.a
peccatum non eſt, ſentire, ſed conſentire 449.a
peccatum & opus quoque bonum, eſſe voluntarium 914.b
peccati labes 61 deſcriptio 227.a.b defenſio quã execrabilis 554.b
peccati grauitas ex difficultate remedij colligitur 442.a. 444.b
peccati lex eſt violentia conſuetudinis 447.b
peccati ſpecies in Spiritum ſanctũ quomodò diſtinguantur 534.a
peccati & peccatoris inquiſitio circunſtantiarum 337.b
peccato nihil immundius 444.a
peccato mortali gratiam, ſed non fidem amitti 962.
de peccato in Spiritũ ſanctum triplex SS. patrum ſententia 533.a.b
peccata fœtus concupiſcentiæ 910.a
peccata non aſtris, ſed voluntati noſtræ ſunt abſcribenda 918. a. quàm graniter à Deo puniuntur 440. 441. 579. quomodò facilè vitantur 447. & ſeq. quomodò expiantur 574. & ſeq. 578.b 580.a.b. 679. b. 686. a. 687. a. variis modis in noua lege remittuntur 570. b. & ſeq. tolluntur merito Chriſti mediatoris, per Sacramenta applicato 569. a. omnia baptiſmo deleri, comparatione pulchra oſtẽditur 224 a. ablui per pœnitẽtiam poſſunt, donec viuimus 548. b. eleemoſynis redimuntur 551. a. quæuis Eccleſia remittere poteſt pœnitentibus 556. a. per ſpecies ſingulas recolenda 574. a. b. Deo & Sacerdoti confitenda 542. a. cui quiſque ſua confiteri debeat 184. 186. b
ad peccata remittenda poteſtas & gratia ſpiritalis Apoſtolis donata eſt 324. a
peccata remittendi poteſtas non ſolis Apoſtolis conceſſa 324 a.b
peccata remittendi poteſtas ab Apoſtolis ad ſacerdotum officia tranſmiſſa 324.a
peccata defendere, quanta ſit iniquitas 551.a
peccata ſola inuſitata exhorreſcimus 557.a
peccata quotidiana quæ ſunt 577. b. quibus operibus purgentur 577. b. 578.a. 579.a
peccata leuia cur vitanda etiam ſint 577.a. 578.a.b
peccata minuta quomodò occidant etiam animam 578.a
peccata leuiora quibus remedijs purgentur ibid.
peccata ſiue minuta, ſiue magna, impunita eſſe non poſſunt 580.b Vide etiam, Veniale.
peccata aliena quæ dicantur 501. quot ſint, & quot modis committantur 497.
peccata occulta aliter arguenda quàm publica 516.b
peccata capitalia ſeptem maximè fugienda 450
peccata in cælum clamantia 537.
peccata omnium vbi tandem detegenda 846.a. 851.a
peccatorum longa catena 445. 447.b
peccatorum via quid 495.b
peccatorum gradus 447.a.b
peccatorum fructus 846.b

peccatorum memoria quàm fructuosa sit 332.a
peccatorum vinculis implicatus, quò confugere debeat 342.a
peccatorum confessio. Vide Confessio.
peccatorum remissio thesaurus magnus 41 qui aut vndè nobis comparatus ibid.
peccatorum remissio, in Ecclesia militante obtineri potest 42.a.b
peccatorum laboriosa remissio per pœnitentiam 334.a
peccatorum omnium in baptismo indulgentia 221.b. 222.a.b
peccatorum remissio quibus præstetur 605.a
peccatorum remissionem per sacerdotes fieri in hac vita 339.b
peccatorum remissionis qui sint capaces 41.
peccatorũ grauiũ & leuium discrimen subindè difficile 576.577.a
a Peccatis quo pacto cor mundetur 941.a
in Peccatis perseuerare, quàm pernicioſum sit 551.a
in Peccatis permanendũ non est sub spe misericordię diuinæ 537.a
peccatis leuibus in hac vita carere non possumus 943.a
peccatis alienis quibus modis communicatur 496.b
Peccator per quos gradus descendat ad profundum 446 b
peccator si ad pœnitentiam conuertatur, potest veniam consequi 540.b
peccatori Christiano quò confugiendum sit 540.b
peccatori ad Dei misericordiam confugiendum 961.a
peccatores peccatis obnoxios in precanda venia peccatoribus alijs opus habere 104.b
peccatores an etiam exaudiat Deus 640.b
peccatoribus temerè quidam promittunt indulgentiam 539.a
peccantes in spiritum sanctum qui 42.a
peccantes, diabolo animam vendunt vilissimo pretio 444.b
peccantes apud superiorem deferre, benevolentiæ & charitatis officium est 512.a
peccantium damnatio participat reliquos 504.a
peccantibus pueris an sit septuagies septies ignoscendum 516.a
Peccare in Patrem & Filium, quid sit 532. 533.
peccare etiam contingit iustos 948.b
peccatur tribus modis 535.a
peccandi consuetudo 447.b
peccandi consuetudo facit vt de peccato homo etiam glorietur 557.a
peccandum non ideò, quia Deus ad ignoscendum pœnitentibus facilis 527 a
Pectoris inuectio 210.a
Peculiaritati studens, cor monachi non habet 787.a.b
Pedem vtrunque Domini, misericordiam & veritatem scilicet, oculari debemus 542.b
Pelagii error 896.a. 911.a
pelagij error de gratia 913.b
Pelagianus error, baptismo tolli peccata, non tolli 909 a
pelagianorum hæresis de peccato Adami 901.b
pelagianicæ in Pauli locum expositionis absurditas 904.a
Pepuzianorum hæresis 381.b
Peregrinos tempore famis vrbe non arcendos 713.b
Peregripari ad loca sancta, non ita nouum aut recens esse 771 b
Peregrinationes ad Sanctorum sepulchra à Chrysostomo laudatas 109. a item à Prudentio 107.a
Pereunt ea sola, quæ non dantur 675.b
Perfectio quæ, quomodò in nostra potestate 774.b
perfectionis consilium quale 682.a
perfectionis viæ quæ
perfectionis summa in charitate consistit 819 820.
perfectionis euangelicæ studiosi 819. 820.
Perfecti nonnunquàm in fine labuntur & pereunt 954 a
Periculum eorum, qui sæpius relabuntur 543.a
periculorum despicientia quantæ sit æstimationis 744.b
Perseuerantia Dei donum, incertum, quis acceperit dum viuit 956. a. 957.a. incerta, præmium eius certum 958. a. in orando necessaria 640.b.650.a
perseuerantia orationis Deo grata est 660.b
de perseuerantia sua primos parentes ante peccatum certos non fuisse ibid.
perseuerantiæ laus 743.a. 807.b
Perseuerantium raritas, cum timore & tremore iustè viuendum, nos admonet 959.b
perseuerandi & inchoandi gratiam à Deo dari 957.a
perseueraturis inconstantes viliter mixti 959.b. 960.a
Perversi multi, facti sunt boni 917.b. 918.a
Pestis in Persas infideles grassantis mira per crucis impressionem repulsio 19.b
Petenda quomodò sint temporalia 660.a
petendæ veniæ modi quales 718.b.719 a
petita multa differuntur, non negantur 640.a.b
petita cur aliquando non impetremus 641.a.653.b
Petenti veniam vt minimum condonanda est culpa 718.a
Peti vult Deus à se magna 640.b
qui non Petant in nomine Iesu, id est, Saluatoris 639.b
qui Petere dicantur in nomine Saluatoris 660.a
vt petamus, Deus monet 653.b
Petrus Apostolorum primus 160.b. primus Pontifex & summus sacerdos noui testamenti 383.a.b totius Ecclesiæ caput 165. a. à Christo caput Ecclesiæ constitutus est 34. b. Ecclesiæ petra. Apostolorum vertex 104.b.160 b. Apostolorum os & princeps 161.a. caput & princeps Apostolorum, licet omnes in Apostolatu pares fuerint 34.a. Apostolorum vertex, fundamentum, petra stabilis, Ecclesiæ princeps & columna 161.a. spiritualis Israelis columna ibid. Ecclesiæ fundamentum 160.a. Ecclesiæ pastor & caput, & adamantinum fundamentum 161 a. Ecclesiæ petra, & firmamentum 43.a. 161. a. petra & crepido Ecclesiæ catholicæ 164. a. aliter petra, aliter Christus 160. b. aliter primatius omnium pastor,, aliter Christus 161 b. vndè sit dictus petra 160.a b. quibus epithetis à Chalcedon. synodo nominatus 164. a. ex infirmitate peccauit, Dominum suum negans 535.a. sedit in cathedra Romana, in qua quinam illi successerint 159. a Romæ est sepultus 117. b. orare pro nobis non cessat 111.a
petrus quid significet 160.b
petri Apost. primatus 117. 158 potestas 43 b. 160. a. cura & intercessio pro Ecclesia Romana 613.a. merita, cura, & auxilium in administratione Pontificiæ dignitatis 111 b. inuocatio 104. b priuilegia 161 b. præ cæteris Apostolis priuilegium 34.b
petri cathedra vndè Romam translata 165 a
petri sedes, & continuata in ea Rom. Pontif. successio, petra est insuperabilis 159.b
Penes Petri sedem, vniuersalis Ecclesiæ cura 263.b
petri arbitrio claues cæli traduntur 43.a
D. petri principatui detrahentes quò se demergant 34.b
S. petri carcer omni veneratione plenus est, & solum, in quo decubuit 117.a
S. petri catenæ vim miraculorum habent expropiori contactu 116. b. diuina gratia repletæ sunt ibid. diabolus eos exhorret & fugit ibid.
S. petri catenas & gladium videntes & tangentes, ipsum videmus Apostolum videre & tangere 117.a
S. petri gladius vt res quædam veneranda, & tanquàm cælestis thesaurus asseruatur ibid. b. eius vis 120.b
B. Petri instituta & Rom. Ecclesiæ obseruanda 208.a
B. petri & Apostolorum de confirmatione doctrina 259.a
petro datæ claues, non cæli, sed cælorum 160.b ad Ecclesiæ vtilitatem communem claues datæ sunt ibid principatus datur ad cauendum schisma ibid. b. orbis Ecclesiæ, & populorum multitudines committendæ 161. b. cura fratrum & orbis terrarum commissa ibid a
petro, eiusque successoribus cura ouium commissa 158.a
petro principatum adimentes, seipsos ad inferna demergunt 161.b
in petro se ædificaturum Ecclesiam suam Christus prædixit ibid.a
in petro error habere locum non potest, nisi ante primatum acceptum 160.b
B. petrum propter Apostolatus sui primatum, Ecclesiam repręsentasse ibid. sedisse in cathedra Ecclesiæ Rom. 159.b adhuc officium pastoris auxilio & orationibus exercere 111.a Romanæ vrbis curam gerere specialem ibid à petra dictum, non petram à Petro 160. b. vnum Apostolis & omnibus Ecclesiæ Patribus præpositum 161.b
super Petrum ædificatam esse Ecclesiam 160.a
Petrum & Paulum vno eodemque tempore Romæ passos, Rom. Ecclesiam consecrâsse 164 b
Petrum & Andream, quod olim in carne potuerunt, posse etiamnum 104 b
Petri publicani mirus ex auaro in liberalem transitus 690.b.& seq.
Pharao iustè permissus est obdurari 553.a
pharaonis cor quomodò induratum dicitur 552.b
Pharisæos à Christo redargutos, non cathedram Moysis spretam fuisse, quid sibi velit 159.b. & seq.
Philo Iudæus quid de S. Marco, eiusque discipulis scriptum reliquerit 769. a. 771. b. quid de Essæis scripserit 811 a. de quibus Christianis scripserit 813. a. quid scribat de Christianis Alexandrinis 817.b
philonis cum D. Petro colloquium 811.a.813.b
philonis de vita contemplatiua operum summa 811 b
philonem descripsisse monachorum & religiosorum mores 811 a. de Iessæis Christianis, eorumque monasterijs scripsisse 812. b
cum Petro Apost. locutum Romæ fuisse ibid. b. & 811 a.
Philoxenus quidam nondum baptizatus, quomodò factus episcopus 128.b
Phœnicem ex suo puluere reuiuiscere 164 b
pictura immolationis Isaac, Gregorium ad lachrymas commouit 123.b
picturæ cur in Ecclesijs adhibeantur 126.a
picturæ, qua Nyssenus ad lachrymas motus fuit, descriptio 123.b
picturam fusilem amauisse Chrysostomum 124.a
Pictæ historiæ sacræ quid vtilitatis adferant 128.b

pingendæ hiſtoriæ ſacræ in parietibus 124.a
Pingi S. Petrus & D. Paulus cum Chriſto ſimul olim ſolebant 125 a
pietas qui 25 a. quantaque ſit ſapientia 9.a
pietas humilitatis ſocia 705.a
pietas ſapientiæ nomine appellata, quæ habeat Græca nomina 198 a
pietas recta quæ 95 b
pietas curioſorum vtriuſque ſpeciei appetitorum qualis 297. 298.
pietas maior eſt Dei, quàm quæuis iniquitas 545 b
pietas erga Deum, omnibus carnalibus præferenda eſt 778.b
pietas pro Deo, non eſt crudelitas 518 a
pietatis officia Deo placent, quæ exhibentur mortuis 707 a
pietatem in cælo augeri 102 a
ad pietatem quid externa conferant 197. 198.
Plato pleraque ſua ex doctrina Iudæorum hauſit 315 a
pœna quare ſit productior, quam culpa 347. b. non ſemper cum culpa dimittitur 961. poſt dimiſſam culpam luenda reſtat nonnunquã 227.b nonnunquã reſtat exoluenda in purgatorio 358.a
pœna vna implicat, quos vnus reatus ligat 858 a
pœna peccati in homine, culpam præceſſiſſe arguit 901 b
pœna quorundam vtilis ſaluti aliorum 518 a
pœna in ſpoliatores Eccleſiæ 527.b.529.a.& ſeq.
pœna terribilis in ſacrilegos 526 b
pœna eius qui prædia Eccleſiæ abſtulit, & Epiſcopo vim intulit 527 a
pœna inferni non eſt tranſitoria vel phantaſtica 857.b
pœna blaſphemorum apud inferos qualis 858 b
pœna perfidiæ 40.b.41.a
pœna damnationis duplex 856.a
pœna quanta diuini aſpectus priuatio 861.b
pœnam poſt veniam culpæ, emendatio eſt, & medicina 346. b
pœnæ diuinitus inflictæ, quando vim ſatisfaciendi habeant 341 b
pœnæ inferni 852.853.
pœnam non euaſiſſe Dauid poſt acceptam veniam peccatorum, ſed adhuc luiſſe 346 b
pœnam luens, etiam affinis eſt culpæ 899.b
pœnarum vitæ præſentis & futuræ differentia 858.a
pœnarum in inferno inæqualitas 439 b
pœnarum & cruciatuum in inferno diuerſitas 848.a
pœnarum infernalium copia & varietas 853.a.b.& ſeq.
pœnarum infernalium diſcretio & differentia 856. b. 857.b. 858.a.
pœnarum inferni egregia deſcriptio 858.b
pœnas gehennæ nunquàm terminandas 864.a. 865.b
pœnas inferni quomodò euadere poſſimus 861 b
pœnas inferni humanitus leuigantium increpatio 861 b
Pœnitentia vnicum ſolatium poſt baptiſmum 332 a. ſecunda poſt naufragium tabula 321.b.326.327.a. quàm ſit vtilis 849.a. Deum mitigat 345. a. penitus delet peccata 347. b. quantitati peccati commoderanda 352.b. quomodò agenda 42. b. 352.a. ab operibus miſericordiæ non ſit ſterilis 674.b. ſine ieiunio in frugifera eſt 601. a. infructuoſa quæ 863. a. quando inutilis & ſera 850.b vbi & quando ſera 862. a. in iudicio ſera 839. b. agenda ante diem mortis & iudicij 845.b
pœnitentia veteris vitæ quàm neceſſaria 331.a
pœnitentia noſtra opus eſſe, quamuis Deus nobis omnia condonauerit 344.a
pœnitentia ante baptiſmum 952.a
pœnitentia ad baptiſmum accedentis 932.a
pœnitentia ante baptiſmum diſtincta ab ea, quæ poſt baptiſmum fit 321.b 962.
pœnitentia eorum qui ſe inebriant, & qui alios ad ebrietatem coguot 481.a
pœnitentia eorum qui voluntatiè perpetrarunt homicidium 558.b
pœnitentia ad mortẽ vſque dilata quam periculoſa ſit 541.a.542.b
ſine pœnitentia ex hac vita non migrandum 830.a
pœnitentiæ ſacramentum quid 320. 321. cur, quando, & à quo inſtitutum 321.a.b. relapſis neceſſarium 326. à baptiſmo quid differat ibid. b. quando ritè accipiatur & operetur 328.
ad pœnitentiæ ſacramentum tria requiruntur 328.
pœnitentiæ ſacramenti materia & forma 328 miniſter 322.a. vis & vſus 202. 314 a. 364 b. lucerna 334.b. commendatio 363. 364. b. & ſeq. eſſentiales partes quot 328.
pœnitentiæ portus cur inſtitutus 343.a.b
pœnitentiæ tempora quorum ſit conſtituere 333.b
pœnitentiæ veræ quid neceſſarium 331 a
pœnitentiæ & baptiſmi neceſſitas & collatio 326 b
pœnitentiæ initium, gratiæ tribuendum 929.b
pœnitentiæ inhærendum vt naufragus tabulæ 327.a. 352.a
ſine pœnitentiæ ſacramento non recuperata amiſſam iuſtitiã 322.a
pœnitentiæ opera 351.a.b
pœnitentiam verè & propriè eſſe ſacramentum à Chriſto inſtitutum 321.b
pœnitentiam fuiſſe ſemper neceſſariam ad gratiam & iuſtitiam aſſequendam ibid.
pœnitentiã veram ſemper amplectitur Deus, quãuis breuem 546.b
pœnitentiam noſtram Dei miſericordia nitti 347.b
pœnitentiam agere quantoperè nos moneant ſcripturę 329.& ſeq.
pœnitentiam agere nihil prodeſt, niſi ita agatur vt oportet 326.a
pœnitentiam eſſe laboriоſum per lachrymas & gemitus baptiſmum 327.a
pœnitentiam vſque ad mortem differentium periculum quantum 831. b. 833. a
Pœnitens abſoluitur, peccatis ſingulatim expoſitis 336.a b
pœnitens Dei iuſtitiam metuere, & nihilominus de miſericordia eius confidere debet 544.b
pœnitentis ac Lazari reſuſcitati comparatio 325.b
in pœnitente requiri tres actus 328 b
pontifex ſummus Eccleſiæ 30. 157.
pontifex Rom. in vniuerſum orbem primatum tenet 43.b. Eccleſiæ vniuerſalis epiſcopus 164 a. Eccleſiæ paſtor eſt 157. paſtorũ omnium paſtor 158. b. Epiſcoporum cauſas examinat 164. a. 166.a. per Legatos præeſt Concilio 164. a. in fidei negocijs iudex eſt 163. a. hæreſum & errorum repurgator 166. a. iniuſtè damnatos reſtituit ibid.
pontificis Rom. quanta dignitas & authoritas 43. a. 158. a. 164. a. b. 180. a
pontificis Rom. poteſtas quanta 43 a
pontificis Rom. eſt, fidei corruptores conterere 164. a
pontificis Rom. authoritas implorata ad ſedandam tempeſtatem pelagianæ hæreſis 162.b
pontificis ſummi contemptus, hęreſum & ſchiſmatũ cauſa eſt 163 a
pontifici Rom. quæ ſolicitudo incumbat 163.a
pontifici detrahentes, patribus omnibus ac Synodis detrahere 157.
pontifici Rom. non cõmunicantes, ad Antichriſtũ pertinere 162.b
pontificem Rom. Apoſtolos honore ſequi ibid.a
ad pontificẽ Rom. cõtrouerſiæ de fide referendæ ſunt 164.a.165.b
à Pontifice Rom. petitur Concilij Carthag. confirmatio 162 b
pontificum munus 234.b
pontificum ſummorum conatus in conſeruanda tuendaque vera fide 175.a
pontificũ ſucceſſio ab Apoſt. Petro, illuſtris eſt Eccleſiæ nota 402.
pontificum Rom. aliquot catalogus 159.a.b
Poſſeſſio priuata excluſa à vita communi 785.a
Poſſidendum nihil priuatim in fratrum ſocietate ibid.b
Poſtulanda quæ ſemper & ſine conditione 642.a
poſtulandum nihil ſit contra ſalutem 639.b
poſtulandum à Deo quid potiſſimum 640.a
Potandi beluina conſuetudo quæ 479.b
potentia qualis in cælo futura 877.a
potentiam Dei non eſſe metiendam ſecundùm noſtram 255.a
Poteſtatem & authoritatem prohibendi habentes, culpantur, ſi non prohibeant mala 518.b. a ſimilis eos pœna manet cum peccantibus ibid b
poteſtates à Deo concitantur aduerſus hæreticos 520.b
ad Potum & cibum immoderatum alios inuitantium reprehenſio 480.a
Pratum ſpirituale qualis ſit libellus 696.a
pratis ſpiritualis mira lepidaque aliquo exempla 696.a & ſeq.
Præceptum de colendo Sabbato, quomodò ad Chriſtianos pertineat 132.a
præceptum non mœchandi, quomodò differat à præcepto non concupiſcendi vxorem alienam 135.a
præcepta Dei omnia ex Decalogo pendent 90.b. ſunt facilia 93.a eſſe nobis impoſſibilia, iuſtitiæ & pietati diuinæ repugnat 93. b blaſphemia eſt exectabilis ibid.
præcepta primæ tabulæ quod ſint, & quot ſecundæ 134 a
præcepta tabulæ ſecundæ quàm ſint merè naturalia 135.a
præcepta Euangelica 89.b
præcepta Eccleſiæ, vide Eccleſiæ.
præcepta charitatis quot & quæ 87. 88.
præcepta cæremonialia veteris legis cur abrogata 605.b
præcepta ſiue ſcripta, ſiue non ſcripta, æquè ſeruatu neceſſaria 150. b
præcepta nos omnia ſeruare oportet 946.a
a præcepto liber eſt, cuius defertur arbitrio 767.b
ad præceptorum obſeruationem iuſtificati adſtringuntur 92 b
præceptorum difficultas, ſi qua eſt, Dei auxilio ſuperatur 948.a
præceptorum Dei trium primorum ſumma quæ 134.
præceptorum ad proximum pertinentium ſumma quæ 134.
præceptorum & conſilij diſcrimen 796.a
præceptis & monitis Dei obtemperandum 946.b
Præcepiſſe Deum impoſſibilia, blaſphemum eſt ſentire 947.a
Prædeſtinatio Dei incerta eſt 954. apud nos incerta, apud ipſum incommutabilis 954.b. quòd ſit incerta, vtile eſt 541 b
de prædeſtinatione ſua nemo hic certus eſt 954.b. 958.a & ſeq.
Prædeſtinatos ſe præſumentium increpatio 541.b
Prædicatio quorum tantùm valere debeat 421.a
Prædicanda ſunt à ſpeculatore duo, fides & opera 515.a.& ſeq.

Prædicare ſolùm debent, qui mittuntur 378.a
Præmium verus amor meretur 85.a
Præmium piorum 877.a
Præmium non poſcendum ante meritum 587.b
Præmium & mercedem quærentium, quæ Deo ſervientibus debetur, increpatio 871.a
Præmia laborem noſtrum ſuperatura 768 b
Præmia quos non inuitant, ſupplicijs territum iri 865 b
Præmiorum retributio quanta pro meritis futura 867.a
Præmiorum incrementa reſpondere incrementis virtutum 761.a
Præmiorum in cælo quanta futura diuerſitas 49.a
Præmiorum & pœnarum diſparitas 861.a
Præmiorumne an ſupplicij intuitu rectè agendum ſit 886.a
Plura vide Merces.
Præpoſitorum Eccleſiaſticorum ſtatus quid præter vitam bonam exigat 512.b
Præpoſitus non obtemperantes, Deum ſentient vltorem 629.a
Præſentia Dei non adimit nobis poteſtatem 915.a
Præſumptio peccatum eſt in Spiritum ſanctum 535
Præſumptio & deſperatio quales, vndé ve oriantur facilè 56.b
Præſumptio deſperatio æquè vitanda 954.a
Præſumptio temeraria prædeſtinationis 954
Præſumptioni quomodò obuietur 543.b
nec Præſumendum, nec deſperandum 536.b
Preces & interceſſiones B. Virginis & Sanctorum 67.a
Preces Sanctorum 592.a
Preces Sanctorum Dei iræ reſiſtere poſſunt 645.a
Precibus Sanctorum retineri poteſt Deus ibid.
Precibus & ſatisfactionibus exorari Chriſtum 350.a
Precibus longa ſatisfactione Dominus placandus eſt 573.a
Precibus aliorum ſe non indigere putantium reprehenſio 659.b
Precantes exaudit Hippolytus ex Chriſti munere 108.a
Precantibus aſſiduè Deum multa largiri 658 a.b
Precandi deſiderio qui non tenentur, quid præ ſe ferant indolis 657.a
ad Precandum frequenter exemplo Dauid inciramur 659.a
Precari multum, & loqui multum, quomodò differant 652.b
Presbyteri vocabulum vndè, & quid 189.b
Preſbyteri ordinatio quomodò fieri ſolita ætate Auguſtini ibid.a
Presbyterum ab Epiſcopo non diſtingui, hæreſis eſt Aërij 391 a
in Presbyterum impœnitentem horrendum Dei iudicium 320.a
Presbytero, qui frequenter indignè ſacrificaverat, in infirmitate, leonum in ſpecie, dæmones minitantur 319. igni torrentis inſtar cælitus prolapſo terreatur ibid.b
Presbyteri ſeptuagintaduorum diſcipulorum locum tenent 387.a
Presbyteri audiendi qui 157.a
Presbyteri & ſacerdotes ſunt miniſtri ſacramentorum 381.a.b
Presbyterorum ordo & officium 389.b
Presbyterorum & Epiſcoporum conuenientia & diſcrepantia ibid.
Presbyteros Chriſti corpus ſacro ore conficere 262.a
Pretium regni cælorum quantum 867.a
Pretij vocabulo crucem à Paulo inſinuatam 18.b
Primates in Eccleſia qui 381.b
Primates vel Patriarchæ inſtituti ab Apoſtolis, ordinante Domino ibid.
Principes ſeculares in ſynodis ſe non paſtores, ſed oues arbitrari debent 171 a
principes ſeculares immiſcentes ſe rebus Eccleſiaſticis, Antichriſto Athanaſius comparat ibid b
principes rationem reddituri ſunt, ſi non moueantur aduerſus diſſipatores Eccleſiæ 321.a
principum præſentiam in ſynodis celebrandis haud neceſſariam 171 b
principum eſt Eccleſiam defendere 520 a
probatio, quæ fit ante communionem, quomodò intelligenda 317. a. & qualis neceſſaria 314.a.315.b
probi cur aliquando egeant 675.a
non proficere, deficere eſt 821.b
proficere quoſdam vitra generalia diuinæ legis præcepta ibid.a
proficiendum eſſe continenter 821.b
non progredi in via vitæ, regredi eſt ibid.
promiſſa Chriſti centuplicato fœnere reddentur 775.b
promiſſionibus diuinis non credentes, Phariſæis comparantur 673.b
Prophetæ cur apertius de Eccleſia quàm de Chriſto prophetârint 32.a quomodò nobis honorandi 115 a. 116.a. vndè inuocati 110 a
proprium aliquid nulli licebat in ſocietate Auguſtini habere 786.a
Proprietas quæ mala ſecum adferat 785.b.& ſeq.
proprietas cur monacho vitanda ibid a
proprietarij religioſi Iudæ proditori comparantur ibid.b
proprietariorum meditatio ibid.
proximus quem offendimus placandus 710.a
proximi vulnera non negligenda ſunt 416.b
proximi noſtri quinam ſint 81.b.85 b
proximum quando diligamus ſicut noſipſos 81.b
proximum ad ſalutem perducere, quàm præclarum ſit 707.b
Prudentia quid ſit 721.b. 724. a. b. & in quo conſiſtat 722 b. 724. a. quotuplex & qualis 726. a. quàm ſit in omni actione neceſſaria, ibid a. quibus neceſſaria 724. a. ſapientiæ conexa eſt 718. a. quomodò in ſcripturis commendata 725. 726. a & ſeq. quando frigeſcat 721.b
prudentia perfecta in hac vita non omninò habetur 918.b
prudentia ſerpentis in quo imitanda 717.b
prudentia ſimulata quæ 718.b
ad prudentiam rectum de rebus iudicium pertinet ibid.
prudentes & ſimplices nos eſſe oportere ibid.
pſallendi vtilitas 651.a
pſalmi pœnitentiales quando apud ægrotum legendi 830.a
pſalmos pœnitentiales ſibi ante oculos ſcribi iuſſit æger Auguſtinus 830 a
pſeudoprophetæ ſemper dulcia pollicentur 510 a
pudicitiæ laus 803.b.804.a
pueri baptizati ante rationis vſum mortui, ſine purgatorio ſaluantur 359 b
cur pueri benedicendi offerantur poſt caſtitatis conſilium 800.a
de puero blaſphemo terribile exemplum 523.a
purgatorius ignis 38.a 351.& ſeq.
purgatorij ignis aſſertio 38.a.356.b.& ſeq.360. b. 361. a. baptiſma 356 b gravitas 355.a.357. a. b.361 a
purgatorio quinam ſe vanè ſaluandos ſperent 358.b
purgatorio igne qualia peccata expianda, qualia non item 357.a
de purgatorio & ſuffragijs viuorum, Eccleſiæ Catholicæ doctrina 358 a
purgatorium poſt mortem reſtare, non credidiſſe antiquos hæreticos 363 a
purgatoriæ pœnæ cur ſuſtineantur 361. a. quibus modis releuentur 358.a
purgatoriis flammis nonnullos expiari 361.a
in purgabilibus locis neglecta centupliciter reddi 357.b
purgatus ſemel ad peiora delabi poteſt 956.b

Q.

QVadrageſima deſignat vitæ noſtræ tempus 626. a. deſignat vitam præſentem 626.b remedium eſt animarum 599.& integrè ſeruanda 627.a
Quadrageſimæ obſeruatio qualis debeat eſſe 619.b
Quadrageſimæ religioſa obſeruantia 607.a
Quadrageſimæ ieiunium ex traditione Apoſtolorum obſeruatur 628.a. congruo anni tempore obſeruatur 634.b. cur Eccleſia ante Paſcha ieiunet 634. b. in totum non obſeruare, ſacrilegum eſt: ex parte violare, peccatum 623.a pro quibus potiſſimum ſit inſtitutum 595 b cur ab omnibus ſuſcipiendum 607.b
Quadrageſimæ ieiunium Moyſes, Helias & Chriſtus commendant 625.b
Quadrageſimæ ieiunium vniuerſale 601.b.608.a
Quadrageſimæ ieiunia ex Chriſti præcepto indicta 613.a
Quadrageſimæ & quatuor temporum ieiunium, cuius ſint traditionis 153.b.595.a
Quadrageſimæ ieiunium, feriæ quartæ & ſextæ antiquitus obſeruatum 185 a
Quadrageſimæ dies habent Chriſtiani ieiunijs conſecratos 616. b quàm ſalutares ſint 625. a. corporibus ſalubres, & animæ medicinales 623 b. totius anni decimæ deputantur 627.b
Quadrageſimæ & ieiuniorum dies ſumma deuotione obſeruandi 184.185.a.b
Quadrageſimæ diebus omnibus, exceptis Dominicis, ieiunandum 624 a 627.b
Quadrageſimæ tempus medicabile ad curanda peccatorum vulnera 624.b
Quadrageſimæ tempore contracta ſceleribus peccata ſoluuntur 622 b
Quadrageſimam Chriſtus ſuo ieiunio conſecrauit 622.a. b. 623.a. non tam ex Sacerdotum, quàm Dei præcepto obſeruamus 622. b. obſeruari in toto orbe ex inſtitutione Apoſtolica 596.a
per Quadrageſimam vitæ præſentis error ſignificatur 617 a
in Quadrageſima religioſius viuendum 607 a. ab ouis & lacticinijs abſtinendum 597. b. abſtinebant olim à vino & carnibus 620 a. 624. a quomodò, & à quibus tempore Bernardi ieiunatum 625.b olim non prandebatur 622. a. b. ante veſpertinum officium manducare non licebat 598 a.b
in Quadrageſima pecudum mactationes ceſſare 559.b
in Quadrageſima quotidiè ieiunandum: alioquin tota violatur 621.a
in Quadrageſima non ieiunantes peccat 624 a
in Quadrageſima carnibus veſcentium reatus quantus 627.b

RERVM AC SENTENTIARVM INDEX.

ſacramentis Deus adeſt, etiamſi per malos miniſtrentur 204.
ſacramentis viſibilibus ineſſe vitæ æternæ effectum 264.a
ſacramentis in religione colligari homines 197.a
ſacramentis nouæ legis ſocietatem Chriſtiani populi contineri 197.a
ſine ſacramentis Eccleſiæ non intrari ad veram religionem ibid.
de ſacramentis Rom. Eccleſiæ doctrina amplectenda eſt 407.a
de ſacramentis doctrina ſummaria quæ ſit 433
Sacramentarij Chriſtum ipſum Eccleſiæ conantur auferre 855.a
ſacramentarij quo anathemate à patre ſuo primario digni pronunciati 260.a
ſacramentarij quos legere debeant 855.a
ſacramentariorum noſtrorum patres qui ibid.
ſacramentariorum impietatis pia increpatio 148.
Sacrificium Melchiſedechicum quomodò à Chriſto inſtitutum 281. a. & quomodò Chriſtus adminiſtret 283. b. quibus aliis ſucceſſerit 284.b
ſacrificium Melchiſedechis, noſtri incruenti typum fuiſſe 283.a
ſacrificium agni paſchalis veteris quomodò & quando abrogatum 281. a
ſacrificium veteris agni quando, & quibus verbis Chriſtus abrogauerit 280.b
ſacrificium nouæ legis cur toties iteretur 295 b
ſacrificium Eccleſiæ Catholicæ tantùm Deo acceptum 35.a
ſacrificium Eccleſiæ, Chriſtum ipſum eſſe 280.b
ſacrificium ſoli Deo deberi 94.b
ſacrificium Euchariſtiæ Chriſti oblationem Melchiſedech præfiguraſſe 294 b
ſacrificium Deo offeri in ara ſanctificata 281.b
ſacrificium offerri tantùm Deo, non martyribus 276.a
ſacrificium incruentum Barlaam Deo obtulit 277.a
ſacrificium corporis & ſanguinis Chriſti, non ſoli Patri immolari 276.a
ſacrificium Miſſæ non offertur Sanctorum cuiquam 276. a. 281.b
ſacrificium Miſſæ pro terræ fructibus olim fieri ſolitum 278.a
ſacrificium Miſſæ non niſi ab inſanis deſpici 242.a
ſacrificium angelicum quomodò inclaruerit 285.a
ſacrificium Chriſtianorum quod aut quale 109.
ſacrificium magnum, vtile & compendioſum 687.b
ſacrificium altaris ſummè venerandum 288. b non eſſe ſuperfluum 291.b
ſacrificium vnicum Chriſtiani orbis ſucceſſit varijs Iudæorum hoſtijs 284.b. mundat, ſanctificat, & perficit offerentes ibid.
ſacrificium rationale inſtituit Chriſtus, incruentum corporis & ſanguinis ſui 286.a
ſacrificium vnicum quod Chriſtus præcepit ſemper offerri 284.b
ſacrificium altaris cur & inſtitutum ſit & offeratur 273. & ſeq.
ſacrificium corporis & ſanguinis Chriſti incruentum 277.a
ſacrificium altaris pro defunctis iam olim offerri ſolitum 290. a.b & ſeq.
ſacrificium ſalutare valere ad redemptionem animæ & corporis ſempiternam 279.b
ſacrificium victimæ ſalutaris quomodò aliquando nautæ alicui ſubmerſo profuerit 278.b
ſacrificium immolari tempore Ignatij ſolitum 275.b
ſacrificium à Chriſto inſtitutum & præceptum, apud Chriſtianos frequentari 276.a
per Sacrificium & iuſtitiam omnes pij Deo placuerunt 277.a
ſacrificium Chriſtianorum ab Antichriſto tollendum 282.b
ſacrificij ſalutaris obſequium ab Eccleſia S. Trinitatis exhiberi 276 b
ſacrificij cruenti & incruenti differentia 274.
ſacrificij incruenti authorem eſſe Chriſtum 280 b 416.a
ſacrificij incruenti in Eccleſia aſſertio, & quale illud ſit 273. & ſeq. 288.a
Sacrificij Melchiſechici Chriſtus author 294.b
ſacrificij celebratio pro dormitione fidelium 361 a
in ſacrificio altaris eandem eſſe hoſtiam cum ea, quæ ſemel in cruce oblata eſt 277.b
ſacrificij propitiatorij fructus 292.a.293.b
ſacrificio vno eodemque Pater & Filius honoratur 276.b
ſacrificio vno varias expletas eſſe victimas legis veteris 252.b
ſacrificio Eccleſiæ cuncta falſa ceſſerunt 281.a
in ſacrificio plura dici, quam quæ in Euangelio & Apoſtolo habentur 290.a
de ſacrificio quod nunc in Eccleſia geritur, Sophoniæ teſtimonium 276.b
abſque ſacrificio non eſſe eccleſiam, nec illo aliquid aliud quàm corpus & ſanguinem ſui redemptoris offerre 277 a
ſacrificia Sanctis non offeruntur 95.b
ſacrificia dæmones experent 96.a
ſacrificia Baſilius in cælis offert pro nobis, & pro populo precatur 104 a
abſque ſacrificiorum ſacris mundum nunquàm fuiſſe 277.b
ſacrificiorum ſigno Deus ſuos ab alienis ſemper diſcreuit 277.a
ſacrificiorum apud Chriſtianos variorum primum quod 285. a. & ſeq.
ſacrificare Deo, præcipuum cultus diuini & ſubditi Deo animi indicium 277.a
ſacrificare Deo in martyrum memorijs, & ſacrificare ipſis martyribus, quàm ſint diuerſa 96.a
non ſacrificandum corporali creaturæ, nec ſpiritali 94. b. 96.a
ad ſacrificandum myſterium Domini quomodò dignus quis ſiat 275. a.
Sacra vaſa furto ſubtrahere cupiés, punitur diuinitus 527 a & ſeq.
Sacrilegij fœnus à quibus profeſſis aut religioſis cõmittatur 422 a
ſacrilegia ſub Imperio Iuliani quomodò commiſſa ſint 529 b
ſacrilegia Lyſimachi, eiuſque ob ea interitus 500.b
Sacrilegi Iuliani pœna diuinitus inflicta 529.b
ſacrilegi Felicis pœna ibid.
in ſacrilegum vitio diuina 529.a
ſacrilegorum terribilis pœna 526.b
Sal benedictum cur in baptiſmo vſurpetur 210. b, 211.a
ſalis benedicti vis 369.a
Saltatione turpi terra pollnitur 480.b
Saluratio angelica, & eius vſus & vtilitas 66.& ſeq.
ſalutationis angelicæ aſſertio 67.a. explicatio ibid. 98.a.b.71.a.b. vſus & vtilitas 69 ſenſus & intellectus 70. author primarius qui, & authrix quæ 69.
Salus illorum nulla eſt, quorum iniquitas perſeuerat 540.a
Sancti noui Teſtamenti poſt mortem ſuam non differuntur ab ingreſſu patriæ cæleſtis 99.a
ſancti in cælo regnant 98.a. regnant cum Angelis pro nobis orantes 99. ſunt cum Agno 101. a in cælo beatiſſimam vitam degunt 97. Deo viuunt 104 a. 104 b aſſiſtunt diuino altari cum angelis 99.a. laudant Deum ſine labore & taſtidio 873.b. in cælo degentes, noſtris etiam rebus intereſſe 108. a. ex cælo dona dant ibidem quæ in terris geruntur, poſſunt intelligere, & de nobis ſunt in cælo ſolicite 97 101.a.102. a.835. a. quamuis viuorum rebus interſint, non omnes tamen mortui intereſſe poſſunt 100.a. non minus quàm dæmones nobis adeſſe poſſunt 101. a. in gaudio ſempiterno & cæleſti ſunt thalamo 99. a. vbique ſunt, & omnibus prõſunt, & pro nobis orant 111.b pro nobis in cælo ſupplicant 58. a. 105. a. nobis peccatorum veniam impetrant 99. a. nunc in paradiſo exultantes & orantes pro nobis exaudiuntur ibid. in cælo nunc eo ſtudioſius orant pro nobis, quo Deo ſunt magis coniuncti 101. a. non minus noſtri curæ tanguntur, quam angeli 102. a. ſunt patroni potentiſſimi 101. b. protectores Imperatorum 105. a. à Patribus appellantur patroni, interceſſores, & ſuffragatores 97. 98 dicuntur Chriſtiani 98. a. cur & dij, & domini, & reges dicantur 102. b. non inhabitant terram oblionionis ibid. a non ſunt appellandi mortui 101 a. audiunt preces noſtras 107. a. proſpiciunt noſtra ibid. b quomodò preces noſtras audiant ibid. quomodò dormientes appellentur 101. a. honorandi & inuocandi 97. 99 a. 106 a. quomodò honorandi, & cur non appellandi mortui 115. b quomodò colendi aut inuocandi 96. & 98. honorandi tanquàm amici & filij Dei 102 b. item tanquàm Dei templa 103. a
ſancti ſingulorum ordinum cur honorẽ proſequendi ſint 115.b
ſancti cur non orant pro damnatis 856.
ſancti in iudicio fruſtrà implorabuntur 839.b
ſancti verè dicunt, Dimitte nobis debita noſtra 949.a
ſancti qui quanquàm mortui, viuis poſteris profuerint 97.
ſancti tanquàm viui operantur miracula per ſuas Reliquias 118.b
ſanctorum animæ omnia in Deo vident, quæ ſcilicet ad eorum gloriam & noſtram ſalutem conducunt 99.a. b. in claritate Dei omnia ſciunt 99.b
ſanctorum animæ in cælis degunt cum Angelis 101.a
ſanctorum communio 30. 31.
ſanctorum & Chriſti ſocietas 869 b. & ſeq.
ſanctorum in cælis conſortium 875.a. ſocietas 867. b. ſanitas 871. b. ſapientia quanta 872.a. oratio & potentia 101.a.b. 102. b. cognitio 100. a. cura & auxilium ibid.b
ſanctorum auxilium implorandum 109.b
de ſanctorum auxilio & beneficijs experientia 111.a
ſanctorum inuocatio honorem Dei promouet 97.
ſanctorum laus viuentibus vtilis 104.a
ſanctorum honor redundat in Dominum 114 a
ſanctorum interceſſio quam non hodiernam ſed æternam 101.a. b. 109.b
ſanctorum preces Theodoretus poſtulat 106.b
de ſanctorum veneratione Apoſtolica traditio 114.b
ſanctorum interceſſionem & inuocationem qui negant, illi impiè ſentiunt 109.b
ſanctorum nunc maior virtus, quàm cùm viuerent in terris 101.b
ſanctorum virtute Dei gloriam illuſtrari 106.a
ſanctorum virtus quibus alijs in rebus extra corpus eluceſcat 110.a
ſanctorum conſpectum deſiderare debemus 876.b
ad ſanctorum communionem etiam defuncti pertinent 38.a
extra ſanctorum communionem non eſt ſalus 30.31.

ſanctorum communione etiam mortui, nondum felicitatem conſecuti, continentur ibid.
in ſanctorum communione non continentur Iudæi, ethnici, hæretici, ſchiſmatici, aut excommunicati ibid.
ſanctorum tumuli ſunt Chriſti altaria 113. b
ad ſanctorum ſepulchra pecora ægra induci ſolita 112. a
ſanctorum ſepulchra quid nobis profint 116. a
ſanctorum loculos dæmones réformidant ibid. b
de ſanctorum domibus qui aliquid aufert, ipſis ſanctis iniuriam facit 529. a
ſanctorum natalitij dies celebrandi 112. b
ſanctorum natalitia cur celebranda 110. a
in ſanctorum feriis tria conſideranda 201. a. b
ſanctorum feſta, vide Feſta.
ſanctorum reliquiæ, vide Reliquiæ.
ſanctorum merita, vide Merita.
ſanctorum imitatio neceſſaria 110. b
ſanctorum nomen ad omnes etiam Chriſtianos pertinet 96. 97.
ſanctorum viuere & puriorem habere ad Deum fiduciam 107. a. Chriſti conſilium amplexos eſſe 775. b. poſt mortem viuentibus prodeſſe 110. a. pro nobis ſupplicare 123. b. non poſſe viuis adeſſe, hæreſis eſt Vigilantij 101. a. cur veneramur 114. b. 115. b. ab Eccleſia non vt Deos coli 110. 121.
ſanctos laudans, virtutem & Deum ipſum laudat 104. a. 106. b
ſanctos quomodò præter Deum colamus & invocemus 97. propter ſanctos multa largitur Deus mortalibus etiam immerentibus 97.
ſanctis tanquàm patronis mortuos commendari 363. b
ſanctis honor à Deo impenſus & poteſtas 109. b
ſanctis non eſt inſolitum, orare pro peccatoribus 112. a
ſanctis etiam Imperatores ob interceſſionem ſupplicare 105. a
Sanctificatio per Moyſen aut Chriſtum collata, quàm ſit diuerſa 199. a.
Sanctimonialis ſi nubat, Chriſti adultera efficitur 418. b
ſanctimoniales nihil proprij habere poterant D. Auguſtini tempore 785. b
ſanctimoniales vndè dictæ 502. b
Sanguis Chriſti, quem in ſacramento ſumimus, quam efficaciam habeat 841. b
ſanguinis vocabulo quid aliquando ſignificetur 115. a
ſanguinem viuum largiri Chriſtum 871. a
Sapientia velati fons eſt virtutum 725. a
ſapientia Chriſtiani hominis in quo conſiſtat 2. a
ſapientiam hominis pietatem eſſe 199. a
ſapientia & ſcientia qualis in cælo futura 877. a
Sapiens, intelligens, &c. nemo ſine Chriſto 748. a
Satisfactio alia Redemptoris, alia fidelium pœnitentium 343. ſatisfactio noſtra Chriſti ſatisfactionem illuſtrat ibid.
ſatisfactio congrua non negligenda 331. a. b. 357. b
ſatisfactio Deo facienda 344. b
ſatisfactio grandior quando adhibenda 352. a
ſatisfactionis nomen Patribus familiare 344.
ſatisfactionis modus à ſacerdotibus accipiendus 42. b
ſatisfactionis quanta habenda cura 342. b. & ſeq.
ſatisfactionis neglectu cumulari peccata 351. a
ſatisfactionis opera 338. b. 343. 344.
ſatisfactioni poſt mortem etiam locus eſt 353. & ſeq.
ſatisfactionem confeſſione diſponi 343.
ſatisfactionem fieri pro pœna temporali 321. b
ſatisfactionem hodiè maximè impugnari 345. a
ſatisfactionem noſtram non minuere Chriſti ſatisfactionem 345. b
præter ſatisfactionem Chriſti, neceſſariam etiam eſſe noſtram ſatisfactionem, &c. 344. a
ſatisfactione noſtra placandus Deus 352. a
de ſatisfactione Patrum ſententiæ 350.
ſatisfactiones quales iniungendæ 343. b
ſatisfactionibus mouetur & placatur Deus 573. b. 574. a
ne ſatisfactionibus delicta redimamus, operam dant hæretici 351. a
Satisfactoriarum pœnarum vilitas 344. a
Satisfacere nolentium caterua 342. b
ſatisfieri pro delictis quomodò debeat 351. a
ſatisfaciendi vim quando habeant, pœnæ diuinitus inflictæ 45. b
ſatisfaciendum Domino per Epiſcopos & ſacerdotes 573. b. & ſeq.
ſatisfaciendum quomodò ſit 344. 344. b
Satyri interceſſiones 105. a
Schiſma quàm odibile aut graue ſit peccatum 37. b. 39. a. b
ſchiſmatis peccatum non deleri martyrij ſanguine 39. a
ſchiſmaticos nil niſi interitum manere & pœnam 39. a
de ſchiſmaticis cogendis Auguſtini ſententia 519. a
Vide etiam Hæreſis.
Scientia per ſe laude digna 708. b
ſcientia rerum diuinarum lamentantem facit 749. b.
ſcientia rerum humanarum quid 725. b
ſcientia literarum, Eccleſiæ multum prodeſt 708. a
ſcientia prædicandi verbi Dei eſt quodammodò angelica ibid.
ſcientia & cognitio quarum rerum inprimis quærenda ibid.
ſcientiæ abuſus, & rectus vſus 708. b
ſcientiam quo fine appetere debeamus ibid.
Scire velle finem ſeculi, quid ſit 841. b
ſciendi modus cum primis neceſſarius ibid.
Scriptura ſacra difficilis ad intelligendum etiam doctis 378. a. cui ſola non ſufficiat 52. b. hæreticos non homines, ſed canes, lupos, porcos & Antichriſtos vocat 2. a. quam diuersè à diuerſis intelligatur 52. b. non in legendo, ſed in intelligendo conſiſtit 190. a. 191. a
in ſcriptura ſacra non omnia expreſsè contineri 150. b
ſcripturæ Canonicæ ex Eccleſiæ iudicio æſtimandæ 51 a b.
ſcripturæ pro legitimis & authenticis habendæ quæ 50. quemadmodùm interpretandæ 176. a. quæ vel approbandæ vel reijciendæ 188. b
ſcripturæ ſolis teſtimonijs cur omnia tranſigi nequeant 175. b
ſcripturæ ſacræ verba non licere ad prophana conuertere 131. a
ſcripturæ ſacræ quorundam librorum lectio cur inuitis non permiſſa fuerit 462. a
ſcripturarum canonicarum approbatio vndè 188. a
ſcripturarum interpretatio quemadmodùm fieri debeat 190. a
ſcripturarum alia apud hæreticos, eaque ſæpè contraria expoſitio 175. b
ſcripturarum citationem non ſemper rectè fieri 158. b
ſcripturas veras à falſis Eccleſia diſcernit 188. a
ſcripturas auctoritatem recipere ab Eccleſiæ teſtimonio 188. a
ſcripturas citantibus hæreticis non credendum 169. a
in Scripturis vt Chriſtum, ſic & Eccleſiam demonſtrari 35. b
in Scripturis ſacris quæ continentur, vtrum ea omnia ad Chriſtianos, & quomodo pertineant 373. b
ſcripturis non omnia ſcitu & factu neceſſaria haberi 191. b
ſcripturis quomodò & cur hæretici vtantur 190. a. b
ſcripturis abutentes anathemate feriuntur 188. a
Scribi cur multa non debuerint 150. a
ſcripta non eſſe omnia quæ ſint facta aut ſcitu vtilia 194. b
Sculptilia quatenus prohibita 122. a
Secularia qui contemnit, merebitur æterna 781. b
Securitas nobis minimè expedit 959. b. mater eſt negligentiæ 536. b. perniciosa 959. b. expoſita ipſui 941. a. perniciosa aut non habenda quæ 538. a
ſecuritas de peccatis nunquàm habenda 582. a
ſecuritas & deſperatio fugienda 56. b
ſecuritas de remiſſione peccatorũ periculoſa eſt in hac vita ibid. a
ſecuritatis promiſſores qui 341. a
ſecuritatem de remiſſione peccatorum affectare, cur ſit periculoſum 536. b
ſecuritatem pœnitentibus promittentes 341. a
ſecuritatem matrem eſſe negligentiæ, ideoque hîc non petendam 56. b
ſecuritatem de ſalute noſtra quid impediat 958. b
Securus in hac vita nemo debet eſſe 941. a
ſecurus nemo in hac vita, qualis demum futurus ſit 918. b
ſecuri de noſtra ſalute non poſſumus ibid.
Sedes Apoſtolica, vide Romana.
Sedere ad dexteram, quid ſit 24. 25. a
Senis decrepiti adſpectu, mortis & nouiſſimorum ingeri memoriam 880. a
Sententia quæ quàm ſit immutabilis 862. a
Sepeliendis mortuis quantam dederit Tobias operam 706. b
ſepeliendi ritus, Dionyſij & Apoſtolorum tempore 361. a
Sepulchra & natalitia Apoſtolorum clara ſunt 105. a
apud ſepulchra Sanctorum dæmones torquentur 105. b
ſepulchra conſtruendi cura 360. a
ſepulturæ & exequiæ iuſtorum 706. b
ſerpens quando & quomodò myſticè alloquatur fœminam 446. a
ſeueritas & grauitas verborum vbi ſit admodum vtilis 516. a
ſeruitus reproborum 871. b
ſignorum ignotorum veneratio 211. b
ſilere, cùm poſſis arguere, conſentire eſt 511. a. 513. a
in ſilentio diſcretio 511. a
Vide Reticentia
Simeonis Anachoretæ mirum ieiunium, exitus, communicatio & reuificatio 301. a
ſimonia qua in re euenda 233. a. b.
ſimplicitas columbæ in quo imitanda 727. b
ſimplicitati coniungenda eſt prudentia ibid.
ſimulacrum Deo indignum quod 25. b
ſixtus diuerſas de conceptione D. Virginis ſententias tacere iubet, vſque ad determinationem Eccleſiæ 900. a. & ſeq.
ſobrios irridentium amentia 477. a
ſodomiticum peccatum 560. 561.
ſodomiticum peccatum eſſe homicidio grauius 561. b
ſodomitici ſceleris rei qui 560 561.
de ſodomitico vitio legum Cæſarearum ſententia 561 a
ſodomitica ſcelera, non eſſe delicta, ſed monſtra ibid. a

RERVM AC SENTENTIARVM INDEX.

in Quadrageſima clandeſtini carnis eſores, quomodò ſuis depicti coloribus 610.a
in Quadrageſima decimæ anni dandæ ſunt 598. a. dantur totius anni decimæ 595. b. diſcernuntur boni à malis, & hæreticus à fideli 625.b
Quadrageſimale ieiunium quando, & à quibus inſtitutum 614. b. quomodò tranſigendum 617. b. à nobis obſeruandum, & quo fructu 614. a. accuratius à Clero obſeruandum 597.b. quomodò obſeruandum 185. a. & ex veteribus libris, & ex Euangelio authoritatem habet 616 b. quorum exemplis conſecratum ſit 614.a. Chriſtus ſanctificauit 616
Quadrageſimale ieiunium à Domino indictum, violare non leue peccatum eſt 621.b
Quadrageſimale ieiunium cur ante Dominicam primam Quadrageſimæ inchoamus 598.a
Quadrageſimale tempus cur religioſius tranſigendum 607. a. & cur inſtitutum ibid.b
Quadrageſimalis ieiunij tempus quàm opportunè conſtitutum 616.b
Quadrageſimalis ieiunij indictio 617.a
Quadrageſimalis ieiunij præceptum ex lege, prophetis & Euangelio 617.a
Quadrageſimalis abſtinentia clericorum, à laicorum abſtinentia olim diſtincta 617.b
Quadrageſimalis ieiunij obſeruatio ad omnes Chriſtianos pertinet 615.b
Quadrageſimalis ieiunij obſeruatione metemur 615.a
Quadrageſimalis ieiunij obſeruantia diluuntur negligentio & obtinetur propitiatio 607.a ibid.
quadrageſimalis ieiunij obſeruationem infirmitas excuſat 598.a
quadraginta diebus ieiunandum 621.b
quadragenarius numerus diuinitus conſecratus, & cæleſti maieſtate præceptus 621.b
quadragenarij ieiunij myſteria 595.b
quærendum non eſſe, Quomodò, in Dei operibus 154.b
quæſtio, quæ apud inferos mouetur 863.b
quæſtio de bestis, vbi illi futuri ſint tempore conflagrationis 845.b
in quæſtionibus difficilioribus Eccleſia conſulenda 306.a
quales futuri ſimus, ignoramus 958.b
querimonia animæ à corpore iamiam ſeparandæ qualis 372.b
per quinquageſimam, hoc eſt, dies paſchales, vita æterna deſignatur 617.a
quomodò, Iudaicum verbum, vbi ne quidem cogitandum 154.b

R

Rationis reddendæ diſtrictio quanta 371.a
Rationis in nouiſſimo reddendæ mirum exemplum 372.b
Reatus tres gradus 440.b
Reatum concupiſcentiæ in baptiſmo ſolui, infirmitatem manere 216 b
Rebaptizatio inexpiabile facinus eſt 218.b
Rebaptizare catholicum, immaniſſimum ſcelus 213
Rebaptizantes crucifigunt Dominum 217.a.b
non Recipiendum amplius, quàm matrò datum eſt 735.b
Reconciliatio quomodò quærenda 542.b
Reconciliatio nulli, ne in fine quidem, neganda 547.a
Redarguere quid ſit 487.b
Regeneratio omnibus carnaliter generatis neceſſaria 908.a
Reges quomodò ſeruiant Domino in timore 520.a
Reges perfecti vbi ſinguli ſint futuri 870.b
Regum officium maximè proprium 730.a
Regnum cælorum tantum valet, quantum habes 590.a. 688.a. pretio comparatur 867.a. quo pretio ematur 590.b
Regni cæleſtis deſcriptio 874.a
Regni cæleſtis amiſſio quàm intolerabilis 846.a. 854.a
Regni cæleſtis principium quomodò hîc habeatur 870.b
Regni cælorum duplex ſtatus quis 761.a
à Regno cælorum & Deo ſeparari, quàm graue ſupplicium ſit 862.a. 865.b
à Regno cælorum quæ abſint 874.b
in Regno cælorum miniſtrare & diſcumbere, quid ſit 878.a
Relapſis neceſſarium ſacramentum pœnitentiæ 961.a
Religio quid 95.a. quid ſignet ibid.
Religio vera quæ 95.a
Religioſi cur ſe Deo dicent 716. a. non ideò dimittunt ſua, vt dicent amicos, ibid. cur à religionis inſtituto ferè deficiant 422.b. in communi viuentes, quorum vitam imitentur 785.a
Religioſo iudicij proprij abnegatio quàm ſit neceſſaria 807.a
Religioſorum ordo primus in Eccleſia quis 819.b
Religioſorum ordinis inſtitutores in Eccleſia Apoſtoli ibid.
Religioſorum pactum cum ſpiritu ſancto contractum, quid ipſis illicitum reddat 422.a
Religioſæ vitæ commendatio 819.b
Relinquere omnia non ſatis eſt, ſed & Chriſtus eſt ſequendus 774.b
Reliquiæ fontes ſunt ſalutares, & multa beneficia præſtant 114.b
Reliquiæ corporis Dominici ad ſanctificationem vtiles 305.b
Reliquiæ Sanctorum honorandæ 97. 108. b. aliquid nobis à Deo relictæ 116.a. muniunt ciuitates 118.a. dæmones torquent 105.b
Reliquiæ S. Stephani quid miri in Africa exhibuerint 115.a
Reliquiæ martyrum magna fide contingendæ benedictionis conſequendæ gratia 116.a
Reliquiæ martyrum ſub altaribus recondi ſolent 117.b
Reliquiarum virtus, ibid. virtus & honor 118. a. virtus & beneficia 115.a. veneratio & beneficia 105.a.b. 118.b
Reliquiarum S. Cypriani theſaurus 103 b
Reliquiarum ſanctarum oppugnator Dormitantius 114.a
Reliquiarum ſacratum, etiam paruarum partium veneratio 118.b
Reliquijs Sanctorum exhibitus honor 113 a
Reliquijs in ipſis Martyrum aut Sanctorum quid honorandum aut venerandum 118.b
Reliquias martyrum non adoramus 114.a
Reliquias ſacras tangentes, ſunt quodammodò ſanctitatis participes 116.a
ad Reliquias S. Stephani quæ miracula peracta 115.a
apud Reliquias Sanctorum dæmones rugiunt 113.a
Remiſſio poſt baptiſma laboriosior 352.b
Remiſſio peccatorum, vide Peccat.
Renouatio poſt baptiſmum non fit vno momento 943 a
Renouatio vitæ à peccatorum inchoata remiſſione, acceſſionem indies accipit ibid.
Renouatio in baptiſmo cœpta, quotidiè creſcit 944.a
Renouationis acceſſus quotidiani 943.a
Reſurrectio Chriſti quantæ ſit nobis conſolationi 21
Reſurrectio quomodò vera futura 46.a. 847.a
Reſurrectionis mortuorum oſtenſio & aſſertio 847 a b
Reſurrectionis futuræ exemplar Chriſtus eſt 46.a
Reſurrectionem rerum naturalium ſimilitudinibus demonſtrari ibid.
in Reſurrectione membra nos eadem, quibus hic vſi fruimus, habituros 45.b. & amputata reſtituentur 47.a
Reſurgentium decor, pulchritudo & claritas ibid.
Reſurgentium caro qualis certò futura 46.b
Reſurgentium omnium qualis futura vel ætas vel ſtatura ibid.
circa Reſurgentium corpora, potentia diuina 46.a
Reſurget, quiſquis vixit & mortuus eſt 46 b
Reſurgent ſine vlla deformitate naturæ monſtra ibid.
Reſurgemus in eadem carne & iiſdem membris 46.a
Reticentia peccatum alienum 512
Reticentiæ cauſa, timor humanus eſſe ſolet 512.a. vnde ille timor proficiſcatur 513.a
Reticentur tribus de cauſis Dei ſermones: idque periculoſè admodum 514.b
Retributio centupla quomodò intelligenda 778.a. & ſeq.
Retributio quibus ex operibus ſperanda ſeu obuentura 779 b
Reuelatio omnium cogitationum, verborum & actionum vbi tandem futura 846.a
Reuelationem de remiſſione peccatorum ambire, reprehenſibile eſſe 536.b
Riſus importunus quæ peccata pariat 578.b
Rogationum ieiunium vnde originem habeat 598.a
Rogationum ieiunia quomodò celebrari inſta ſint in Gallia ibid.
in Rogationum diebus pro quibus rebus orandum ibid.
Romanus Pontifex, vide Pontifex.
S. Romani inuocatio 108.a
ſine Romana ſede in cauſis fidei nihil decernendum vel innouandum 165.b
Romana Eccleſia de conceptione D. Virginis nihil certi ſtatuit 905.b. Vide Eccleſia.
Romanæ vrbis commendatio 510.b
ad Romanam ſedem tanquàm ad matrem confugiendum 165.b
Romæ aſſerati integri canones Nicenæ ſynodi 166.b
Romæ ſignum crucis erectum 11.a

S

Sabbatum quomodò ſeruandum 132
Sabbati obſeruandi præceptum quomodò ad Chriſtianos ſpectet 132.a
Sabbati celebratio cur vel abrogata, vel tranſlata 134.a. Vide etiam dies Dominic.
Sacerdos eſt ſpeculator 511.b. pro mortuorum peccatis orat 380.b. ſacrificium tremendũ adminiſtrat, ibid. ab Epiſcopo, non à populo debet reprehendi 378.b. eſſi peccatos ſua per ſpiritum confeerantes dom[illegible] 253.b. 400.a
Sacerdos quanis an quemlibet pœnitentem poſſit abſoluere in

articulo mortis 547. b
sacerdos tacens quot occidat homines 515. a
sacerdotis dispensatio est necessaria ijs, qui ungutur vetitis cibis vti 617.b
sacerdoti vt medico animi arcana vulnera retegenda 334. b. idque ante vitæ incertum terminum faciendum ibid.
sacerdoti cui, & quoties quotannis confitendum 184. 186.b
sacerdoti indicare peccatum, non erubescendum, & quærere medicinam 334. a. 338. a. b
sacerdoti semper carendum matrimonio 424 a
sacerdoti cum peccati conscientia sacrificanti, hostia sacra è conspectu euanescit secundò ac tertiò 316. a. & quomodò eidem pœnitenti, cùm sacrificaret, tres primùm sublati panes fuerint relati ibid. b
sacerdotem quid faciat 375.b
sacerdotem ob pœnitentium peccata dolere 334.a
sacerdotem quemuis non esse confessionis sacramentalis ministrum 317.b
sacerdotes super cathedram Christi sedent, & audiendi, quamuis sint mali 400.b. honorandi 395. a. magis honorãdi quàm principes aut parentes ibid. regibus dignitate præstant 180 a. dij vocantur 378. b. non eadem significatione dicuntur Episcopi & presbyteri, qua omnes Christiani 180. a. sunt ministri consecrationis & communionis 381. a. offerunt, tanquàm ministri, & baptizant vt ministri ibid. Christi corpus ore conficiunt ibid. sacrificia Dei quotidiè celebrant 381. b. soli consecrare possunt corpus & sanguinem Christi 150. b. non conficientes, aut celebrantes Missam, non adstringuntur ad vtranque speciem sumendam 305. a. b. per sacramentũ baptismi & pœnitentiæ peccata condonant 323. b. non ex vita, moribus, aut meritis, sed officio spectandi 209. non fiunt sine iudicio 172. b. præconis officium suscipiunt 511. b. non tam probant purgatam animæ lepram quàm purgant 325. b. ante iudicij diem quodammodò iudicant. 324.b
sacerdotes catholici, quamuis mali, fideliter sentiunt de septem Sacramentalis Ecclesiæ 202.a
sacerdotes mali etiam habent ministerium clauium 322.a
sacerdotes mali quinam honorandi, & quibus obtemperandum 396. & seq. 402.
sacerdotes mali aut indigni quo delectu honorandi 396. & seq.
sacerdotes incontinentes certissimã animæ mortẽ incurrunt 427.a
sacerdotes dogma fidei peruertentes, non audiendi 398.a
per sacerdotes suos quod Deus facit, in remissione peccatorum, ipsius potestas est 324.a
sacerdotes non sunt omnes Christiani 376. a. 379.
sacerdotes proprij nominis non omnes sumus 380.a
sacerdotes spirituales qui sint 379.
sacerdotes noui Testamenti, hæreticorum iudicio, quales 376.a
sacerdotum ordo bipartitus 387.b
sacerdotum maiorum & minorum institutio 388.a
sacerdotum honor & dignitas 171.b. 380.a.b
sacerdotum potestas quanta 42.b
sacerdotum potestas ne angelis quidem & archangelis cõcessa 42. b. excedit potestatem principum 180. a. maior quàm regum potestas ibid. animæ lepram purgat 43 a
sacerdotum potestas & dignitas 262. a. b. & seq. 324.b
sacerdotum dignitas cum periculo coniuncta 400.b
sacerdotum vinculum ad cælos penetrat 42 b. 43 a
sacerdotum vinculum ipsam attingere animam 193.a
sacerdotum & præsulum bonorum libertas 519.b
sacerdotum vita præponderare debet 428 b
sacerdotum suorum simplicitatem fastidientes arguuntur 377.b
sacerdotum vexatio & detractio ad Christũ pertinet 396.a. & seq.
sacerdotum iniurias vindicat Deus 395.b
sacerdotum impugnatores quales sint, & quò tendant 172.b
sacerdotum venerãtio scripturæ testimonijs & exemplis comprobatur 395. b. & seq.
sacerdotum officium aut ministerium quale quantúmve 204
sacerdotum officium mulieribus aut plebeis non conuenit 379
sacerdotum officium, est sacrificijs & orationibus vacare 180.a
sacerdotum est pro populo offerre sacrificium 292.b
ad sacerdotum preces Christi corpus & sanguis conficitur 381.a
sacerdotum sibi inuicem cohærentium glutino copulari Ecclesiam 34.a
sacerdotum ab Episcopis distinctio 385. 386.
sacerdotum & Religiosorum incontinentium excusationes & argumenta 429. b. 430. a b
sacerdotibus idem ius in sacramento Baptismi & Pœnitentiæ 323.a
sacerdotibus quod ius ligandi & soluendi a Christo concessum 322.b
sacerdotibus quotidiè aut sæpè Missam celebrantibus quid notandum 316 a
sacerdotibus quibuslibet malis obtemperare recusantes, arguũtur 307.
sacerdotibus qui successionem ab Apostolis habent, obtemperandum 936. 397.
sacerdotibus etiam imperitis, non est detrahendum 378.a
sacerdotibus suis quantum honorem detulerint idololatræ 397 a
sacerdotibus & clericis cohabitatio mulierum vetita 425.a
sacerdotibus cogitationes malas patefaciendas docuisse D. Petrum 338.b
Vide etiam Presbyteri.
sacerdotium vndè cœperit 383 a
sacerdotium veteris testamenti quale 429 b
sacerdotium nouæ legis 285 b
sacerdotium Christi secundùm ordinem Melchisedech à Malachia prædictum ibid.
sacerdotium Christianum quale 230. b. 285 b
sacerdotium noui testamenti externũ & visibile esse 375. b. & seq.
sacerdotium Christianorum in quo consistat 380.b
sacerdotiũ Christianæ legis inordinata & incomposita arcet 405.a
sacerdotium & regnum Christianorum est spirituale 380.b
sacerdotium propter malos sacerdotes non est traducẽdum 180.a
ad sacerdotium qui promouendi 423 b
sacerdotij dignitas 394 a
sacerdotij dignitas regia dignitate præstat 180.a
sacerdotij principatus regno maior & præstantior ibid.
sacerdotij forma 375 b
sacerdotij persecutores, diaboli seruos esse 172.b
sacerdotio Melchisedechis quomodò Christus etiam nunc vtatur 294.b
sacerdotio nouæ legis vt immundus fungatur, periculosum esse 275. b
Sacerdotalis ex diuina ordinatione potestas quanta 42.a b
sacerdotalis pudicitia qualis in episcopo 427.a
Sacramentum quid sit 195. 200.
sacramentum, & virtus sacramenti differunt 148.b
sacramenti nominis etymologia 200 a
sacramentum Baptismi, & Pœnitentiæ, &c. Vide Baptismus, Pœnitentia, &c.
sacramentum ipsum per se plurimum valere 204.b
sacramentum visibile non esse contemnendum 199.a
ad Sacramentum vnumquodque quæ sint necessaria 203.b
in Sacramento animum hominis magis moueri ad præsentem & visum, quàm ab absentem & auditum Christum 196.b
sacramenta cur à Deo instituta 197 198. quibus de causis instituta 203. quibus rebus constent 201 quid ad Christianam doctrinã conducant 197. sine signo Crucis ritè non perficiuntur 17. a. quare foris percipiantur 375 a
sacramenta transfigurari in carnem & sanguinem 164 a. b
sacramenta nouæ legis quantum distent à veteris legis sacramentis 199. a. 200. a. b. 203. a. b. 224. a præstantiora sacramentis veteris testamenti 199. a. 204 a. virtute maiora, & vtilitate meliora 201. a. ad salutem necessaria quomodò sint 204.a vndè profecta sint, & quantæ dignitatis 204. a. dant salutem 199 a. 200. b.
sacramenta sine peculiari virtute esse non posse 199. 200 esse signa Christianorum 204. b cuiusmodi sint signa 200. a. præterquàm quod significent, sanctificare etiam ac salutem dare 199. 200. continere & conferre gratiam 199. b. 200. a. vim spiritualem præbere 199. b dignè suscipienda 201. 202. non prosunt, mortali peccato in conscientia manente 335. b à quibus sumantur in iudicium 201. a. plura in veteri lege, quàm in noua 197. a. non plura, nec pauciora quàm septem, esse verè ac propriè nouæ legis à Christo instituta 200. a. 202. a. septem in quem finem sint instituta 434. singula quid efficiant 201. b.
sacramenta tria imprimunt characterem 434 b
sacramenta characterem imprimentia quæ; eaque repeti non posse 217. b. 376. a
sacramenta ministrate, non esse omnium 204.
sacramentorum author & institutor Christus 199. a materiæ 201. 202. vis & efficacia 197. 198. 199. b. 200. b. 203. necessitas 197. 198. 202. 203 vis inexplicabilis 199. a
sacramentorum virtus manet, licet actio & prolatio verborum transeat 201. a. 202 a. b
sacramentorum vis per ministri improbitatem non impedita 200. b. 202 204.
sacramentorum effectus esse inuisibilem gratiæ sanctificationem 199. a
sacramentorum virtutem esse gratiam 200.b
sacramentorum confectio & dispensatio quibus commissa 204.
sacramentorum ordinarij ministri qui 381. a. b
sacramentorum ministri quales habendi 204.
in sacramentorum ministris cuiusmodi intentio requiratur 202.b
sacramentorum ministri non sunt quiuis promiscuè homines 202. b. 204.
sacramentorum contemptores sacrilegi sunt habendi 199.a
sacramentorum violatores quas daturi sint pœnas 203.b
sacramentorum trium vsum restituisse in Hybernia Malachiam ibidem epise. 322.a

Sodomitarum punitionis deſcriptio 562. a
Sodomorum terræ facies quæ fuerit Tertulliani tempore ibid.
Sodomorum ignis, effigies gehennæ 562. b
Sodomorum ſupplicium, ſpecimen diuini iudicij fuit 562. a
Sodomorum pœna accommodata fuit peccato eorum, ibid.
Solennitates Chriſtianorum 233. b
Solennitates anniuerſariæ Chriſtianorum à quibus inſtitutæ 232. b
Vide Feſti dies.
Sortis omne augmentum prohiberi 735. a
Sorti quicquid accedit, vſura eſt 734. b
Spadonum Euangelicorum laus 431. a. b
Spadonibus Euangelicis propria quædam gloria in cælo promittitur 431. a. b
Spes quid ſit 53. quàm ſit neceſſaria ibid. qua ratione conſequatur 53. 54. quomodò nutrienda & excitanda 53. vbi aut quando in præſumptionem vertatur à timore non diſiungenda ibid. quomodo aut vbi timori coniungenda 56. a. vt formata ſit, charitatem requirit, & bonam conſcientiam 55. a
Spes vnica peccatorum poſt Chriſtum, deſperantium etiam, quæ 67 b. 74. a. 75. a
Spes deceptoria quæ 56. b
Spei efficacia 53. commendatio 53. a. b.
Spei & fidei communia quæ 53. a
Spem qua ratione conſequamur 53. 54.
Sperare cuius potiſſimum ſit 55. a. b
Sperare ſine bona conſcientia, præſumere eſt 54.
Sperata omnia etiam credi 53. a
Sperando quidam decipiuntur, alij deſperatione 540. a
Sperandum quicquid eſt, oratione Dominica continetur 56. a
Spiritus ſanctus aliter in Chriſto, quam in cæteris ſanctis habitat 747. a. b in quibus requieſcat 753. a. quid conferat nobis 238. b. quid in nobis ad faciendum bonum, malumque vitandum operetur 436 b. flumini comparatur 748. a
Spiritus Domini in ſolo Chriſto propriè requieuit 752. b
Spiritus timoris Domini cur eum impleuiſſe dicatur 748. a
Spiritus vnus idemque eſt ſpiritus ſapientiæ, intellectus, &c. 748. a
Spiritus ſancti ſeptiformis operatio, gradibus beatitudinum reſpondet 749. a
Spiritus quomodò Moyſi ablatus, & ſeptuaginta viris datus 752. b
Spiritus ſeptem deſignati per ſeptem mulieres 752. a
Spiritus ſancti gratia, Vide Gratia. dona, Vide Dona. fructus, Vide Fructus.
Spiritus ſancti epitheta 29.
Spiritum ſanctum in Eccleſia eſſe 35. a. 38. a
Spiritum ſanctum non vinificare, niſi membra Eccleſiæ 38. a
Spiritum ſanctum habendi cupidis quid faciendum ibid.
In ſpiritum ſanctum peccant, qui corde impœnitenti vnitati Eccleſiæ reſiſtunt 42. a
Spiritus pati pœnas temporales 357. a
Spiritus incorporeos poſſe ab igne corporeo teneri 855. a. b
Spiritus defunctorum vt iuuandi 360. a
pro ſpiritibus mortuorum ſupplicandum 363. b
Spiritales etiam cadere poſſunt 956. a
Spiritualia nomine centupli intelligi. 778. a
Spiritualium qualis ſit ad corporalia collatio ibid.
Statuas, vide Imagines.
Stellæ in corona B. Virginis myſticè quid 80. a. b
Stephanus niſi orâſſet, Eccleſia Paulum non haberet 665. a
Stephani protomartyris laus 118. b. illius reliquiæ quid miri in Africa exhuerint 115 a
Stephano protomartyri ara dedicata 281. a. b
Stephani Eremitæ ratio in nouiſſimo vitæ ſuæ reddita, quam ſit horrida & mira 372. b
Stoici liberum arbitrium ponunt 915. b. 916. a
Stoicorum error 915.
Stridor dentium in tartaro qualis 853. a. 854 b
Stultiloquium quid 464. b
Stulti nomine qui nam appellentur 456 a
Subdiaconi & eorum officium 390. a
Subdiaconorum continentia, vide Continentia.
Subdiaconis interdictus vſus coniugij 423. b
Succeſſio Pontificum ab Apoſtolo Petro, illuſtris eſt Eccleſiæ nota 157.
Succeſſiones Epiſcoporum Apoſtolicæ ſedis quanti ſint momenti 161.
Suffragia Sanctorum quanti facienda 96. 97.
Suggeſtio, delectatio, & conſenſus quibus comparentur 445. a
Suggerenti peccatum quomodò reſiſtendum 448. b
Superbia quid ſit, & quas gignat filias 450. 451. 452. b
Superbia vitiorum radix 452. a. radix cuncti mali 454. b. omnium peccatorum cauſa 454 b. vitiorum regina 454. b. omnibus virtutibus aduerſatur 452. a. virtutibus, & iis qui virtute præditi ſunt, maximè inſidiatur 453. a. ruina eſt omnium virtutum 453. b. reddit hominem à Dei timore planè alienum 456 a. hominem reddit dæmonem 451. b. omnia bona corrumpit 453. b. etiam rectè facta adoritur 959. b. iudicij æquitatem peruertit 452. a. euidentiſſimum reproborum ſignum ibid. b. cur dicatur omnis peccati initium 453. b. quomodò comprimatur 451. b. quomodò vitari poſſit 456. b
Superbia quadruplex 453. a
Superbia manifeſta & occulta 454. a
Superbia hypocritarum ibid.
Superbia ſancta ſeruorum Chriſti 657. b
ex ſuperbia omnia capitalia vitia oriuntur 454. b
ex ſuperbia omne genus peccati naſcitur 451. b
Superbiæ quatuor ſpecies 452. b. & ſeq.
Superbiæ quarta ſpecies hominem diabolo ſimilem facit 452 b
Superbiæ & inuidiæ diabolus præeſt 471. b
Superbiæ quibus remedijs obuietur & medeatur 455. a
Superbus eſt omnis peccans 453. b
Superborum externi mores & geſtus 452. a
Superborum ruina nulla grauior 453. a
Superbos edere Chriſtum & adorare in Euchariſtia, non tamen ſaturari 270. a
Superioris mandatum quando & quomodò ſuſcipiendum 810. a
præter Superioris ſententiam nihil faciendum 808. b
Superiori quid reddendum 730. b
Superior in quibus audiendus ſit tanquàm Deus 283. a
Superiorum honor & reuerentia 235.
Superiorum iuſſis quando ſimpliciter obſequendum 809. a
à Superiorum voluntate nec in ſpiritualibus & pijs operibus diſcedendum eſt 807. a. b
Suſceptor aut patrinus quomodò iam olim adhiberi ſolitus 208. b 209. a
Sylueſtrum Pap. habuiſſe D. Petri & Pauli imagines 123. a
Symbolum fidei ab Apoſtolis traditum 7. a. b. & cordibus Chriſtianorum inſcriptum 7. a b. cur, quando, & quomodò Apoſtoli condiderint 6. a. b. 7. b. cur non ſcripto traditum 6 b. alioqui breue, cur reuera magnum 6. a. qualis Ambroſio ſit clauis 6. a. quid contineat 7. 8. quo in honore habendum 51. a. cur quotidiè recenſendum 51. a
Symbolum Apoſtolicum Rom. Eccleſia intemeratum ſeruat 6. a
Symbolum Patrum verbis profiteri, non ſatis eſt 51. b
Symboli articuli qui, & quot 7. 8.
Symboli etymologia 6. a. b perfectio 7. b. authoritas quanta 6. a. b. & ſeq. 51 a. quotidiana recitatio 654 b
Symboli præcipuæ partes Trinitati reſpondent 8.
Symboli per ſingulos articulos explicatio 9. & ſeq.
Symbolo diſtinguuntur Chriſtiani ab impijs 6. 7. b
Synodus, vide Concilium.

T

Tabernacula in æterna qui nos recipiant 683. b
Talenta nobis concredita, bene collocanda ſunt, & expendenda in vtilitatem aliorum 707. b
Talionem iuſtam recepit homo poſt peccatum 894. b
Tartareæ catenæ quales 863. a
Temperantia quid ſit, & in quo conſiſtat 724. a. ſanctificatio quædam eſt ibid. b. quam latè pateat 738. a. qui deficiat 737. a. quibus neceſſaria 724. a. quas paſſiones potiſſimùm ſedet 737. b. quando marceſcat 722. b. tanquam virtutum fundamentũ 771. b. in paradiſo præcepta 738. a. in cibo potuque ſeruanda 472. b
temperantia cibi, potus, ſomni, & veſtimentorum 738. a
temperantia Iacob, Ioſeph, & Ioannis Baptiſtæ 737. b. 739. a
temperans quis verè ſit 738. b
Templa quomodo Deo in Sanctorum nomine erigenda 115. b. cur multa iuſſu & lege Chryſoſtomi facienda & dotanda 278. a. cur hiſtorijs ſacris depingenda 123. b
templa Chriſtianorum tempore Antichriſti deuaſtabuntur, & iniquitas inualeſcet 841. a. 842. a
templa martyrum, quàm ſunt illuſtria, & quomodo à fidelibus frequententur 106. a
Tenebræ inferni quales 853. a. 854. b. 855. a. b. 857. b. 863. b
tenebræ damnatorum quotuplices 863. b
Tenebræ exteriores 854 b
Tentatio tribus modis peragitur 446. a. b
tentatio dæmonis, qua aggreditur eos qui deliberant omnia relinquere 809. b
tentationis expers nemo mortalium viuit 960. b
Tepiditas impedit Spiritus ſancti aduentum & præſentiam 492. a
tepiditas perniciosa vnde manet 491 b
tepiditas inferno proxima, & vmbra mortis cenſetur 492. a. b
Tepidi quales ſint 492. b. 492. a
tepidorum excitatio 492. a. b
ad tepidos exhortatio ibid. b
Teporem profligandi modus ibid. a
Plura vide Acedia.
Terrena non ſunt deſerenda, vt terrena recipiamus 780. a

Terror vtilis 932. a. ſalubris & initium conuerſionis ibid.a
Teſtamentum Chriſti non vnius diei fuit, ſed æternum eſt 257 b
teſtamenti noui myſterium apud omnes celebrari 280.b
Teſtimonio falſo quæ alia vitia comprehendantur 143. 144.
Thau Hebræum formam crucis refert 18. a. 19.a
Thomæ abſenti quomodo gratia, Apoſtolis data, communicata 323 b
Tiberij II. Imperatoris quanta in pauperes liberalitas 694. a. & quo ea miraculo recompenſata ibid a & ſeq.
Timor vtilis 959 b. virtutum cuſtos 941. b. genitor eruditorque ſapientiæ 931. b. murus eſt & turris inexpugnabilis 886. a. omnem virtutem inducit, & à peccato auocat 885. b. præparat locum charitati 887.b.& ſeq. ſeruus charitati dominæ locum ſeruat 888. a decreſcit, charitate creſcente 887. b. 888. a. plus valet ad reſiſtendum peccato, quàm pudor aut dolor 823. b. quomodo acquiratur 886. a. ſine pietate, qualis 750.a
timor principium eorum, qui proficere cupiunt 931.b
timor caſtus manet cum charitate 887 b
timor caſtus & ſeruilis, in quo differant ibid.b
timor Domini quàm neceſſarius 749. b. 751.a
timor nouiſſimorum, eſt initium ſapientiæ 823.a
timor pœnæ vtilis eſt 888 b
timorem pœnæ etiam à Chriſto ſuggeſtum ibid.
timor iudicij cum ſpe miſericordiæ iungendus 542.b
timor iudicij quid efficiat boni 887.a
timor iudicij & gehennæ quàm ſalubris 955.a
timor ſuppliciorum eſt potentior promiſſione præmiorum 886.b
timor damnatorum 872.b
timor gehennæ quàm fructuoſus ſit 886.a
timor gehennæ eſt quidam cuſtos & pædagogus legis 888.a
timor pœnæ & gehennæ quàm ſit vtilis 885.b
timor gehennæ & ſupplicitorum non eſt malus 888.a
timor hominum in iudicis aduentu 847.b
timor & dolor animorum in extremo iudicio 846.b
timoris ſeruilis aut diuinæ iuſtitiæ vtilitas 887.b
timorem diſcimus ex non perſeuerantium caſibus 959.b
timorem qualem expellat charitas perfecta 888.a
timore iuſtitiæ propoſitio ad quærendam Dei miſericordiam incitantur mali 931.a
Tortores in tartaro quales 854. b. 885.a
Traditioni Apoſtolorum mordicus adhærendum 156.b
traditionem Eccleſiæ ſcriptam, & non ſcriptam, eiuſdem fidei eſſe 152 a.b
à traditione Eccleſiaſtica & doctrina per ſucceſſionem accepta non exeundum 169.a
ex traditione Apoſtolica quænam proficiſcantur 606.b
traditiones contemnunt hæretici 156. 157. 193. 194.
traditiones ſpernentium pœna 189.b
traditiones non omnes eiuſdem ſunt generis 154. 155.
traditiones Apoſtolicæ & vniuerſales 596.a
traditiones Apoſtolicæ non ſcriptæ 7 a
traditiones non ſcriptæ retinendæ 152. 153. 154.
traditiones Apoſtolicæ quomodo cognoſcantur 152. b. 153.a
traditiones Apoſtolicas pari reuerentia cum ſacris literis recipiendas 189. a. b
traditiones Eccleſiaſticæ obſeruandæ 50.51.
traditiones Eccleſiaſticas hæretici contaminare ſolent 152.a
traditiones Eccleſiaſticas contemnentes quomodo peccent 155
traditiones Apoſtolicas aut Eccleſiaſticas ſpernentiũ pœna 189.b.
traditionum vis & authoritas quanta 291.b. 192. a. vtilitas 189.a.b
traditionum Apoſtolicarum laus, vis, & authoritas quanta 7.a 122. b. 150. b
traditionum aliquot Apoſtolicarum ſpecialis aſſignatio 122.b.150. a. b. 152 153. 154.
traditionum Eccleſiaſticarum aſſertio 17 a
traditionum etiam non ſcriptarum vis quæ 52. b. 149. 150. 151.b. 152.a
traditionum particularium & vniuerſalium differentia 155.a
de traditionibus obſeruãdis, Patrum ſententiæ 156. 157. 193. & ſeq.
Tradita cur quædam velut ſilenter, non palam literis commendata 150 a b. 151 a
Tranſubſtantiatio à Berengario confeſſa 262.b
tranſubſtantiationis vocabulum etſi nouum, rei tamen diuinæ aptiſſimum 265.b
tranſubſtantiationis aſſertio, eamque non niſi fide capi. 210.a.236. a b. 245. a b 251 b 262. a. 265 b. 301. a b
tranſubſtantiationem Chriſti virtute, non humanæ virtutis opera, fieri 265. b & ſeq.
tranſubſtantiationem negantium, &c. ſtupiditas 267.b
Tribuendum pro viribus, & pro cuiuſque facultate 700.b
Tributa cur Principibus præſtentur 732.a
tributorum ſolutio ibid.
Trinitas ſancta quomodo confitenda & credenda 8
trinitatis ſanctiſſimæ confeſſio, quanti ſit momenti ibid.
trinitati quomodo tres ſymboli partes affabrè reſpondeant ibid.
in trinitate ſanctiſs. perſonarum diſtinctio, & earundem conuenientia 9 a
Triſtitia malorum ſumma 872 b
Troilus epiſcopus quomodo ab auaritiæ morbo curatus 691.a b

V

Valeria martyr & virgo quomodo à Martiali Apoſtolo commendata 791.b
Vana quomodo omnia 883. b
Vaſa ſplendida cur in officio Miſſæ adhibeantur 288.b
Vectigalia iuſta quæ 731.a
Velle bene, non ſatis eſt, ſed etiam bene facere ex bona voluntate 714.a
Vendenda ſua omnia quomodo, & quibus danda 774. b. & ſeq. 777.b. & 778.a
Veniæ facilitas, quantum mali adferat 517 a
veniæ facilitas, incentiuum tribuit delinquenti ibid.
veniæ petendæ modi quales 718. b. 719.a
veniam petenti vt minimum condonanda eſt culpa 718.a
Venialia peccata contemnere, eſt peccatum in Spiritum ſanctum 578 b
venialia peccata contaminant etiam 580. a. iuſtitiam non tollunt 92. b. poſt mortem grauant 576 quibus modis expientur 580 a. eleemoſynis redimenda ſunt, & non parui pendenda 578 a. tranſeunt per contemptum & conſuetudinem in criminalia 578.b
venialium peccatorum expiatio 579.a.b
Venter eſt nimium importunus exactor 479.a
ventri dediti, ſæpè inuiti peccant 477 a nauibus onerarijs comparantur ibid ad omnia ſunt inutiles & inepti ibid. & 478 a
Verbi diuini efficacia in rerum productione & commutatione 245.a. 250. b. & ſeq 253.b. 254. a. 262 b. & ſeq. 265. b. 266.a
verba ſpiritus & vita eſſe quomodo dicantur 249.a
Veritas homini primo diuinitus inſita 892.a. quomodo per hominis lapſum amiſſa ibid. b. vbi ſit aut maneat 191 a. 192 a. ex ſola Catholica Eccleſia conſpicitur 35.a. ab Eccleſia petenda 51.a amara 510.a
veritas morumque diſciplina vndenam habeatur 189 a
veritatis agnitæ impugnatio peccatum in Spiritum ſanctum 547.
Vermis inferni qualis 854.b
vermis damnatorum quomodo non moriatur 855.a
vermis & ignis inferni quotuplex 863 a
Veſtis candida quid præ ſe ferat 810. a. 812.a
veſtem nuptialem, charitatem ſignificare 814.b
veſte nuptiali ineptè ſignificari fidem aut baptiſmum ibid.
veſtes aut vmbras Sanctorum, dæmonibus horrori eſſe 116. a.b
Veſtitus immoderati reprehenſio 678.a
in veſtitu pretioſo non deeſſe peccatum 739.b
Victor hîc, æterna vita donabitur 953.b
S. Victoris inuocatio 102.b
Viduæ cui liceat denuò nubere 797.a
viduæ Deo deuotæ, quare nubendo damnentur 415.a
viduis diuitibus quomodo eligendi hæredes 775.b
Vigilantius idololatras & Cinerarios nos appellat 114.a. immunda eſſe mortuorum corpora aſſerit ibid.
vigilantij de ſanctis defunctis hæreſis qualis 101.a
vigilantij hæreſis contra Sanctorum reliquias, & accenſos cereos 112.b
vigilantio mortuorum corpora qualia 114.a
vigilantium à dæmone impulſum ad impugnandas Sanctorum reliquias 113.b
Vigilantiana doctrina de facultatum diſtributione 787 b
Vigilare quomodo & quantopere à Chriſto præceptum 818 a
Vigiliæ 184. 185. b. 186.a
S. Vincentij inuocatio 107.b
Vincula per oblationẽ ſacrificij miraculosè ſoluta 278. a. b. 293.a
Vinum in Chriſti ſanguinem conſecratur 471.b
vini immoderatè ſumpti operatio ibid.
non vinum, ſed vini abuſus damnandus 474.b. 478.b
à vino nimio cur abſtinendum 475.a
Vinolentia ſcurrarum eſt 181 b
vinolentia quã malos fructus producat 478. a. luxuriã parit 481.b
vinolentia & ſaturitate ſapientiæ ſtudium impeditur 475 a
Virgo quæ renunciauit coniugio, nubens intolerabili ſe aſtringit peccato 419. b. quæ ſe caſtam fore profeſſa eſt, non poteſt nubere ibid. quæ nubens, non peccat: quæ verò peccet 420. b. 797. a. continens Domino ſoli agglutinari debet 801. a. ſacra, ſponſa eſt Domini 772 a. ſponſum habet in cælo ibid.
an virgo quæuis cuiuis coniugatæ præferenda ſit 801.b
virgo B. Mariam inuocauit, & exaudita fuit 75 a.b
B. Virginis figuræ 70.b
B. virgini indeſinenter pij recitent ſalutationem angelicam 69.a b
virginis alicuius ad altare propter virginitatem confugientis inſigne exemplum 799.a.& ſeq.

virgini sacræ nubere non licet 419.b. 420.a. 430.b. 786.b. 797.a
virgini non dedicatæ Deo, tantùm permittit Paulus nuptias 418.a
virginem Deo sacratam, nemo coniugem sibi sociare præsumat 421.b
virgines Deo se vouent 791.a. angelorum Domino copulantur 771.a. eligunt angelorum vitam 790.b. angelicam vitam amplectuntur 799.b. 800.a. angelis præferuntur 796.b. qua in re angelorum imitentur mores ibidem. angelicam in terris vitam agunt 791.b. cum Maria partem habent ibidem. inter Ecclesiæ membra dignitate præstant 801.b.
virgines Deo dicatas, potissimùm commendari 802.a
virgines sacræ si nubant, damnationem habent 418.a. non tam sunt adulteræ, quàm incestæ 418.a. 419.a
virgines post votum nubentes, comparantur vxori Loth 419.a
virgines sacras matrimonio sibi iungere conantium pœna 421.b
virgines anus, voluntariè amplectentes castitatem 771.b
virgines cur ex alijs prouincijs ad Ambrosium confluxerint 799.a
virgines veteris & noui testamenti 803.b
virgines & coniugatos dicere meritis pares esse, dementia est veritati contraria 802.a.b
virginum laus & gloria 792.a. gloria singularis ibid.b. maior gloria in vita æterna 766.a. gloriam centuplicatam esse 792.a. victoria 804.a. corona qualis 791.b. præmium quale in cælestibus 790.b. 801.b. præmium singulare 802.a. merces inexplicabilis 796.b. singularis locus in cælo 803.b. canticum singulare 791.b
virginum gaudium in cælo à cæterorum gaudiorum sorte distinctum 792.b
virginum coronæ cur Paulus non meminerit, Christus verò meminerit 797.b
virginum consecrandarum & velandarum ætas 800.a
virginum sacratarum pollicitatio, quam cum Deo pepigerunt, solui non debet 421.b
virginum sacratarum sponsus quis sit 771.a
virginum velatio & consecratio quanta solemnitate fieri soleat 420.a
virginum consecratione non minui genus humanum 800.a
virginum sacratarum quanta olim multitudo 800.a
virginum sacratarum innocentia D. Augustini tempore 802.a
virginum omnium quale in Maria exemplar 79.a
virginum & nuptiarum collatio 798.b
virginum filiarum meritis redimi parentum delicta ibid.
virginibus tanquam gemmis ornatur Ecclesia 795.a
in virginibus angelorum vitam cerni 800.b
virginibus professis coniugium in peccatum reputatur 418.a
virginibus quibus Paulus permittat matrimonium 421.a 796.a
virginibus quæ voto adstrictæ non sunt, nubere licet 796.b
virginitas principalis est virtus 798.b. similis angelicæ dignitati 792.a. angelis æquales efficit 804. angelorum munus 801.a bonorum optimum ac præstantissimum 796.a. pretiosissima omnium est maximaque possessio, cui gloriosissima præmia sunt reposita 801.b hominem incorruptibili Deo similimum facit 801.a cur maiori præmio coronetur 792.b. quia Deo dicata est, honoratur 802.a. & apud Deum, & apud vitam præsentem commendatior 795.b. venerabilis apud Gentiles 799.b coniugio melior & excellentior 767.a. 796.b. consulitur, & non præcipitur 767.a. cur seruanda aut non seruanda 802.a. seruari potest. 788.
virginitas opus supererogationis 766.a
virginitas Heliæ, Helisæi, & Ioannis 797.b
virginitatis commendatio 431.a. 788. 798.b. 803.b. pulchritudo 799.a. præmium cuiusmodi sit 792.a. præmium singulare 788. munus quodammodo inexplicabile 799.b
virginitatis studia prouocare, ad Sacerdotes pertinere ibid.
virginitatis donum quomodo detur 797.a
virginitatis consilium, non præceptum dari 793.b
virginitatis & cælibatus laus 816.a
virginitatis & castitatis commendatio 804.a
virginitatis & castitatis patriam in cælo esse 798.b
virginitatis votæ cuiusmodi gloria in cælis 792.b & seq.
virginitatis coronæ magna & arcana bona 797.b
virginitatis professio facta coram Deo, angelis & hominibus 418.a.b
post virginitatis votum ad nuptias consolantes peccare tradiderunt Apostoli 417.
virginitatis propositum abijcientes puellæ quali periculo & dedecori se inuoluant 423.a
virginitatis perpetuæ seruatores qui 817.b
virginitatis & nuptiarum differentia & distantia quanta 794.a. 797.a. 802.b
virginitatis viæ cum viduitatis & matrimonij via collatio 767.b
virginitatis dissuasores increpantur ibid.a
virginitatis hostes quo anathemate damnati 790.b
virginitati vberrima præmia deputata 800.b
virginitati perpetuæ consecrata Demetrias 775.a
virginitatem de supereße 800.b. raram esse 795.a. non esse præceptam 801.b. non mori 795.a. præstare nuptijs 804.a. suadet perfectionis consilium 767.a
cùm virginitatem consulit, & matrimonium permittit Paulus, meliora suader, & tutiora demonstrat 767.a.b
virginitatem quomodo Theodoretus commendârit 796.a
virginitatem etiam apud ethnicos summo honore potitam 795.b 799.b
ob virginitatem Ioannes plus amatus 795.a
virginitatem deprimunt vani loqui homines 798.a.b
virginitatem æquabat Iouinianus matrimonio 431.a. & seq.
post virginitatem decretam ad nuptias conuerti, peccatũ est 418.a
post virginitatem Deo dicatam, volens humano seruire connubio, grauiter peccat 420.a
virginitatem professæ, stupri scelus honesto coniugij nomine obtegere cupiunt 418.a
virginitatem professæ vix merentur ad pœnitentiam admitti, si nupserint 424.a.b
virginitatem prohibentium increpatio 799.a
virginitate quasi compendio citius ad cælum veniri 795.a
in virginitate manere aut in cælibatu melius est, quàm matrimonio iungi 431.a
Virginalis integritas angelica portio est 802.a
virginalis castitas meretur angelorum præsidium 799.a
virginalis castitas quid sit 798.b. 799.
virginalis castitatis author est Dei filius 799.a
Vide quoque Continentia.
Viro edendum dare cibum veritum, mysticè quid 446.a
Virtus quid sit, & quotuplex 714.a
virtutis non eundẽ in veteri & nouo Testamento esse modũ 798.a
à virtute ad vitium transitus, ex nobis est, non ex Deo 956.a.b
virtutes Theologicæ quæ sint 2.
virtutes Cardinales quæ & quot sint 721.a b. 721.a.b
virtutes principales quatuor omnem perfectionem in se comprehendunt 721.a. sunt Dei dona ibid.b. in quibus consistant ibid.b. vbi sedem singulæ habeant 714.a
virtutes quomodo connexæ concatenatæque 721.b
virtutum septem spiritualium plenitudo 748.b
virtutum quatuor Cardinalium descriptionem vnde ethnici scriptores hauserint 715.b
virtutum quatuor, & quatuor beatitudinum lepida collatio 721.b
virtutibus quatuor ornatus homo in prima creatione 892.a
in virtutibus quatuor tota boni operis structura consurgit 721.b
de virtutibus Cardinalibus cur ethnici frustra disserucrint 714.b
Vitia approbantes, sese damnationis obnoxios reddunt 506.b
vitia contra naturam, semper detestanda ac punienda 563.a
vitia nonnulla, quæ virtutum nomini commendantur 506.b
vitam ex virtutibus amplecti, non ex Deo, sed ex nobis est 956.a.b
Vita præsens, via 944.b
vita præsens cur militiæ conferatur 63.
ex vita bona in malam voluntate mutari nonnullos 956.a
vita mortalis nihil est aliud, quàm mors viuens 817.a.b
vita bona post baptismum necessaria 129.b
vita, fidei conuenire debet 950.a
vitam improbam infelix, plerunque, mors sequitur 710.b
vita beata, qualis vita sit 873.b
vita æterna præmium quod datur post meritum 966.a. bene operantibus & gratia & merces est, eorum meritis reddenda 586.b. præcedentibus meritis redditur, & tamen gratia vocatur 587.a. merito iustitiæ redditur tanquã stipendium 587.b. iustitiæ stipendium est, atque etiam gratia ibid. est totum præmium promissum, nec datur nisi dignis & promeritis ibid & meritis datur & gratia ibid.a. 966.a.b. non ideò gratis datur, quia meritis non datur 587.a. venalis est, & labore tanquam pretio comparatur 588.a. pro bonis operibus speranda 953.a. labore emenda 953.a. quare fideli debeatur 589.a. quanto præsenti hac obtabilior futura 48.
vita æterna præmium & merces bonæ vitæ redditur 966.a
vita æterna bonis operibus redditur ibid.b
in vita æterna, honor 872.a
in vita æterna quanta sit concordia ibid.
in vna vita æterna dispar retributio 586.a
in vita æterna recipiet quisque pro suo merito mansionem 586.a.b
in vita æterna quid non sit, facilius explicatur, quàm quid in ea sit 50.a
pro vita æterna quàm diligenter laborandum ibid.
vitæ futuræ qualitas 876.a
vitæ futuræ voluptas & miseria 871.b
vitæ æternæ pax, concordia, claritas & splendor 866.b
vitæ æternæ iucunditas & charitas quanta 877.b
vitæ æternæ qualiscunque descriptio 869.b 875.a
vitæ æternæ quanta sit futura felicitas 49.b
vitæ æternæ quæ vel absint vel adsint 867.a. 869. 870.a. & seq.

Digitized by Google

ad vitæ æternę amorem quomodo excitari illiteratus possit 870 b
ad vitæ æternæ bona consequenda quis idoneus 877.b
vitæ communis laus 785.a
vitæ nostræ tempus nihil aliud esse, quàm cursum ad mortē 826 b
in vitæ negotio parui non faciendum, quod parum abest 963.a
vitam amare præsentem, quàm fatuum sit 834 b
vitam præsentem desiderare, & vnicè amare, cuius sit 835.a
ad vitam æternam tanquam ad patriam properandum 867. a.b
ad vitam æternam bonorum operum consummatione peruenitur 876 a
Viuere honestè, nostrum est munus 916.b
viuere malè, & benè mori, pugnant 829.a
qui viuit sibi soli, superfluus est, & nec homo, nec generis nostri 680.a
Viuentium intercessio 109 a
Vltionis diuinæ in sacrilegos aliquot exempla 526.b.& seq.529.b.
Vnctio perficiens quid 249 b
vnctio in vertice, quid designet 211.a
inunctio olim quomodo fieri solita 209 b à quo facienda 209 a. quid præ se ferat 210.a. 212 a
inunctio post baptismum qua verborum forma fiat,& in qua parte 211.b
vnctionis extremæ materia 366 a.367. a b. forma ibid. minister 366 a. vis & effectus 202 a.366.a. 367.a.b.
vnctionis extremæ sacramentum non contemni sine Spiritus sancti iniuria 367.a
vnctionis extremæ sacramentum cur institutum 367 a.b
vnctionis sacræ in ordinatione sacra adhiberi solitę assertio 376 b
vnctionis Chrismalis effectus 367 b
vnctionem extremam sacramentum esse ibid. 368. b. idque à Marco insinuatum, & à Iacobo commendatū & promulgatum 366. b. 369.a & a Christo institutum 366 367. a. iterari posse 370. b. repetere quis possit 367. a Hussо etiam è septem Sacramentis vnum fuisse 366.a
vnctionem Chrismatis visibilem spiritualiter operari 40.b
vnctionem infirmorum, esse genus Sacramenti 367.b
de inunctione infirmorum Iacobi Apostol. præceptum ad omnes Christianos pertinet 373.b
vnctione extrema remitti peccata 370. a.b. & cōferri gratiā 367.b
vnctione confirmationis, quæ non iteratur, baptizatus armatur 219 a
vnctionum dona 376.b
Inungendi qui sint, & quibus in partibus 366.a.367.a
inungendi ægroti quando sint 373 a
Vnguento visibili gratiæ donum significati 236.b Plura vide Chrisma
Vnitatis hostis charitatem non habet 38.b
Vniuersitatis sequendæ ratio & vsus quis 36.b
Vocatos nos nouimus, electos ignoramus 855.a
Voluntas bona, & propria hominis, & à Deo inspirata 915.a
voluntas vt sit bona, & possit implere mandata, Dei gratia facit 417.a
voluntas bona sufficit, cùm facultates desint 674.b
voluntas ad iustificationū à Domino præparatur in homine 924 a
voluntas libera 917.b. 918.a
voluntas libera, quia in potestate nostra 917.b 918.a
voluntas semper libera est, etsi non semper bona 436.b.
voluntas propria quæ sit, & quàm pernitiosa & execrabilis 60. b. Deum maximè impugnat ibid.
voluntas propria abneganda 805. 806.
voluntas & desiderium nihil habendi, quantæ sit existimationis 780 a
voluntas subditi, voluntati Superioris subiecta & conformis esse debet 807.a
voluntas non vna omnium 491.a
voluntatis consensio in nobis est 915.a
voluntatis propriæ abnegatio 808.b
voluntati Dei quantopere obtemperandum 814.b
voluntatem Dei, sine eius ope, facere non possumus 917.a
voluntatem propriam abneganies, vim faciunt regno cælorum 808 b
propter voluntatem solam oblectandi se illicitis cogitationibus, damnamur 446.a
voluntate bona nihil diuius offertur Deo 688.a
sine voluntate nostra iustitia Dei in nobis non erit 915.a
Votum perfectionis quid exigat 774.a
votum perpetuæ continentiæ cur fiat 793 a
votum virginitatis liberè nuncupati Deo debet 805 b
post votum nec licet, nec expedit nubere 420 b
votum paupertatis violārunt Ananias & Saphira 775.a
votum de relinquendo seculo emisisse Iosaphat regem 771.a
votum solenne in quo consistat, & quod dirimat matrimonium contrahendum 425.b
votum reddere, est ex adiutorio Dei 419.a
per votum fit illicitum, quod ante erat licitum 420.b
votum B. Virginis 108.b
votum continentiæ Vide Continentia.
votum virginitatis Vide Virginitas.
post Votū nuncupatam castitatem non tantùm nubere, sed etiam velle nubere, damnabile est 419.a
à Voto castitatis lapsus adulterijs peior est ibid.
à Voto & professione sancta qui cadant 756.a b
vota Deo nuncupata, violanda non sunt 421. a. 422. b. reddenda 417. quomodo soluenda 130 a.b. quæ non seruanda ibid.
votorum obseruatio 130.a. & seq. diuisio 418. b.
Vouere quid sit 414 b. quid oporteat ibid.
vouere castitatem, supererogationis opus 793.a
vouendum quomodo sit, aut non sit 418 a.b
ad Vouendum pigri esse non debemus 419 a. 426.
Voti fragi fidem irritam faciunt ibid. quantumuis bene viuant, Deo tamen non placent 416 a.b. nisi ad habitum & propositum adiectum redeant, non saluantur ibid. damnabuntur 418 b. 419 a
votifragi Religiosi quales habendi 421 a. 422.a
Vsura prohibita in nouo & veteri testamento 735. a. an, & quomodo permissa fuerit Iudæis 735.a. non committitur tantùm in pecunijs 734. b. 735.a
vsura est, quicquid sorti accedit 734.b
vsuram petere, suffocare est 734.b
vsuram non tantùm à fratribus in Ezechiele prohiberi, sed ad omnibus 715.b
ad vsuram qui dat, maledictus 735.a
vsuræ & superabundantiæ nomine quid capiatur ibid. b
Vsurarij suffocant & strangulant homines 734.b
vsurarij, rectè baptizati Iudæi appellantur ibid.b
vsurarijs manifestis communio & Christiana sepultura negatur 735.b
Vulgi de primorum parentum nuditate error 891.a. & seq.
vxore amplius vti, quā debitus vsus exigit, Augustino quid 577.b
vxoris dimissionem lex diuina prohibit 415.b
vxores plures simul habere, criminis est, & lege diuina Christianis prohibitum 416.b. 417.a.b

X

XEnaiæ cuiusdam Persæ hypocrisis & iconoclasmus 118.a.b
Xenaiæ quanta aduersus Flauianum synodum Chalcedonensem audacia ibid.b

Z

ZAchariæ Eleemosynarij laus & descriptio 690.a
Zelus & inuidia quomodo differant 469.a
Zelare non licet discipulo Christi 466.a
Zenoni Imperatori eleemosynario quid miri obtigerit 696.b

FINIS.

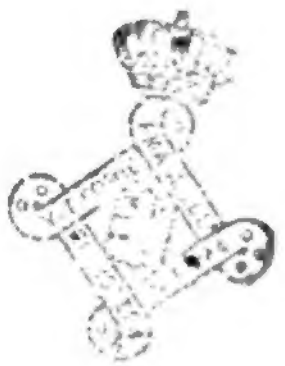

Digitized by Google

Digitized by Google